KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET

TEFSİRİ

1

HÜSEYİN TAŞÇI

ravza YAYINLARI

KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET TEFSİRİ

CİLT 1

HÜSEYİN TAŞÇI
İLAHIYATÇI EMEKLİ İMAM

İSTANBUL, 2015

KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET TEFSİRİ

HÜSEYİN TAŞÇI

Kapak ve İç Tasarım
Ahmet Yanar

Baskı Cilt
RAVZA YAYINCILIK VE MAATBACILIK

Davutpaşa Cad. Kale İş Merkezi
No:51/52 Topkapı / İSTANBUL
Tel:(0212) 481 94 11

İsteme Adresi
Kısıklı Mh. Ferah Cd. Hacı Arif Bey Sk.
No: 9/5 Üsküdar / İSTANBUL
(0537) 762 49 23

İSTANBUL, 2015

İÇİNDEKİLER

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيم

ÖN SÖZ

RAHMAN VE RAHİM OLAN ALLAH'IN ADI İLE BAŞLARIM.

Âlemlerin Rabbi olan bütün eşyayı yaratan ve takdir eden, insana en güzel şekli veren, ona aklı ikram eden, işitir ve görür kılan, ilim öğretisi ile onu şereflendiren, kalbini nurla aydınlatan, kendisini tanımaya yönlendiren, dilini konuşturan, şükür, hamt, tehlil ve tekbirle izan ve şuur veren Allah'a hamdolsun. Yine Muhammed (a.s.)'ı müjdeci ve uyarıcı olarak gönderen, ona aydınlatıcı kitabı indiren, kendisine hikmet ve hüküm veren, iyiliğe rağbet etme ve kötülüklerden kaçınma fırsatı veren, talebelerine okuma ve ezberleme kolaylığını ilham eden, kullarına ilimleri öğretip anlamasını bahşeden, basiret ve feraset sahibi kılan Allah'a sayısız hamt ve şükrederim. O'na dayanır, O'na güvenirim. O'ndan ilham, feyiz ve bereket dilerim. O'nun gönderdiği Muhammed Mustafa (a.s.)'a, ailesine ehlibeytine ve ashabına salât ve selam ederim.

Bundan sonra şüphesiz ki, Allah'ı hatırlamak ve emirlerini yerine getirmek için Muhammed (a.s.)'ı hidayet ve hak dinle göndermiştir ki, bütün batıl dinlere galip gelsin. O nu âlemlere müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdi, böylece dinini tamamladı, onunla Risalet ve Nübüvveti mühürledi. Onunla güzel ahlakı tamamladı, ufuklara kadar faziletini yaydı. Ona Kur'an'ı bir hidayet ve yol gösterici, aydınlatıcı bir nur olarak, hakkı batıldan, doğruyu eğriden, iyiyi kötüden, günahı sevaptan ayıran bir kitap olarak indirdi. Bu kitap lâfzen de manen de kıyamete kadar kalacak bir mucizedir. Peygamber s.a.v.'in en büyük mucizesi Kur'an'dır. Bunun içindir ki Allah (c.c.) Kur'an'ın Allah kelamı olduğunda şüphe olmadığını ifade edip, bunda şüphe edenlere meydan okuyarak: Ey Muhammed! (De ki, cin ve insanlar hepiniz bir araya gelin ve bu Kur'an'ın bir benzerini getirin. Asla bunun benzerini getiremezsiniz, velev ki bazıları diğerlerine

yardımcı olsalar dahi.) İsra sûresi ayet 88. Hatta Kur'an'ın tamamını değil: (Tek bir surenin benzerini getirin.) Bakara sûresi ayet 23. İşte kıyamete kadar korunan ve mucize olan bu Kur'an'ı okuyup, anlayıp ve yaşamayı Cenab-ı Hak cümlemize nasıp etsin.

Evet, muhteremler! Geçmişte ve günümüzde birçok tefsirler yazılmıştır, birçok tercümeler yapılmış, mealler yazılmıştır. Ve bu tefsirlerde farklı yorum ve anlayışlar görülmektedir. Hepsinin tadı ve zevki ayrı-ayrıdır. Hiçbir tefsirci de tam anlamıyla Kur'an'ı anlayıp tam tefsir ettim diyemez. Ancak Allah bu yolda çalışıp gayret edenlere, çalışıp amel ettiği nispetde basiret, feraset ve ilham etmiştir. Fakat bu konuda bilginin yanında son derece iyi niyetli ihlâslı olmak gerçeği, doğruyu bulmak için ve doğru yorumlamak için de gayter gerekir. Eğer bir insan art niyet taşır, bencilliğinin, şan ve şöhretinin kurbanı olup da, ihlâs ve samimiyeti olmazsa, o insan görünüşte çok bilgin gibi görünse de, çok büyük yanlışlar ve gaflar yapabilir ki, hiçbir şey bilmeyen cahil ve anlayışsızların seviyesine düşebilir. Fakat bilgisinin yanında iyi niyet ve ihlâs sahibi olursa, Allah, ona bilmediklerini de ilham ederek öğretir. İçtihat ve yorumlarda yüzde yüz isabet olmayabilir. Nitekim bazı peygamberler dahi içtihatlarında tam isabet edememişlerdir. Mesela Davut (a.s.) bir ekin tarlasını harabeden koyun sürüsünün sahibi hakkında fetva verirken ve oğlu Süleyman (a.s.) da onu dinlerken babasının verdiği fetvanın isabetli olmadığı Enbiya sûresinin 79. ayetinde şöyle ifade edilmektedir. (Böylece bu fetvayı Süleyman'a fehmettirdik.) Yani o fetvayı içtihadıyla Süleyman'a kavrattık, ona ilham ettik ve ona isabet ettirdik. Tövbe sûresinin 43. ayetinde de Peygamberimize hitaben: (Onlara niçin izin verdin, Allah seni affetsin,) diye buyrularak Peygamberimizin de içtihadına yanıldığı ifade edilmektedir. Çünkü Peygamber (a.s.) vahyi olmadığı zaman içtihatla ve istişare ile hareket ediyordu, Ama onunda bazen içtihadında yanıldığı Kur'an da ifade edilmektedir.

Evet: şimdi bu kısa açıklamayı yaptıktan sonra beni ağır ve zor olan bu işe yönlendiren sebep nedir, derseniz? Hani denir ya Allah Teâlâ bazen yaramazlık yapan kullarının kulağını çekerek bir şefkat tokatı atar. İşte Allah Teâlâ bir hatamdan, hatta bir değil belki birçok hatamdan dolayı bana bir şefkat tokatı vurdu. Benim kulağımı çekti ve ben bu tokatın acısına dayanamadım, sabırsızlığımdan uyku uyuyamaz oldum, aklım fikrim o tokatın acısında idi. İşte o tokatın acısı

ile Kur'an'a sarıldım ve bu tokat bu tefsiri yazmama vesile oldu ve ben buna cüret ettim. Bazı istenmeyen şeyler hayırlara vesile olur. Bakara sûresinin 216. ayetinde buyrulduğu gibi: (Hoşunuza gitmeyen şeylerde hal bu ki sizin için hayır vardır. Hoşunuza gittiği halde de şer olabilir.) İnşallah bu da bizim için hayırlara vesile olmuştur, diye umuyorum.

Bu tefsir hem rivayet ve hem de dirayet tefsirlerinin özü ve özetidir. Ancak bu tefsirde âcizane benim, çok önemli tefsircilerin ve hatta bazı müştehidlerin bazı yorumlarına itirazlarım vardır. Bil hassa zayıf ve ahed hadislere, İsrailiyat kaynaklarına dayanarak onlara uydurma çabaları ile arkadan dolanarak tefsir ve yorum yapan tefsircilere önemli itirazlarım vardır. Çalışma bizden Muvaffakıyet Allah'tandır. Allah, utandırmasın.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Meali

Rahman ve Rahim olan Allahın adiyle başlanm veya okurum.

İzahı

Kısa teknik bir bilgi: Besmelede ki, (b) harficerdir ve her harfi cerrin bir fiile taalluk etmesi gerekir. İşte besmelenin başında mukadder (gizli) bir fiil vardır ki, oda (ekra'u) "okurum," ya da (ebde'ü) "başlarım," yani Rahman ve Rahim olan Allahın adiyle okurum, ya da başlarım, demektir.

Allah, ismi, Cenab-ı Hakkın en büyük adıdır. Çünkü Allah Teâlâ'nın 99 adı vardır ve en büyük adı da Allah'tır. Nitekim Araf sûresinin 180. ayetinde: (Allah Teâlâ'ya ait güzel isimler vardır ve O'nu bu güzel isimleri ile çağırınız,) buyruluyor. Yine İsra sûresinin 110. ayetinde: (De ki, Allah diye veya Rahman diye çağırın, hangisi ile çağırırsanız O'na aittir ve en güzel isimlerle çağırmış olursunuz,) buyruluyor.

Rahman ve Rahim kelimeleri (Rahmetün) kelimesinden türemiştir. Rahman mahlûkatın genelini kaplar, yani Allah (c.c.) bu isim ve sıfatıyla bütün mahlûkata merhamet eder. İşte Allah Teâlâ'nın bu isim ve sıfatı sayesindedir ki, ehli-vahşi bütün canlılar, inanan inanmayanlar bu dünyada o rahmetten yararlanırlar. O Rahmet sayesindedir ki, yırtıcı bir hayvan yavrulayınca onu terk

edip gitmiyor, onu kendi-kendini besleyecek bir hale gelinceye kadar besliyor, merhamet ve şefkat gösteriyor. Bir kuş yumurtadan yavru çıkınca onu terkedip gitmiyor, ta ki, kanatlanıp kendi rızkını kendi temin edecek bir hale gelinceye kadar ve o kuş gagasıyla toplayıp getirip yavrusunun ağzına sokuyor. Bir deli-dolu at, sırtına insanı bindirmeyen bu hayvan gecenin karanlığında yavruluyor ve yavrusunu çiğnerim, ezerim diye tırnağını havada tutuyor, birileri geldiğinde de ona zarar verir korkusuyla o kişinin üzerine hücum ediyor. Daha bu örnekleri çoğaltabiliriz. Peki, bütün bunları yaptıran, onları o yavrulara bağlayan bağ, onları besleten bağ, esirgeten bağ nedir? Şüphesiz ki işte Allah'ın O, Rahman adı ve sıfatıdır.

Görülüyor ki, Allah, kendisine şirk koşan, iftira eden, inkâr eden, kâfirine de, facirine de, fasiğine de, münafığına de bu dünyada, rızık veriyor, sıhhat veriyor, bir takım imkânlar veriyor. İşte bunlarda yine Allah Teâlâ'nın o Rahman isminin ve sıfatının bir tecellisidir. Fakat Cenab-ı Hakkın Rahîm ismine gelince o umuma şamil değildir. Allah Teâlâ bu Rahîm ismi ve sıfatıyla kıyamet günü sadece mümin kullarına merhamet edip onları esirgeyecektir. Hatta bir hadisde: “Allah'ın yüz rahmeti vardır, sadece birisi ile bu dünyada mümin kullarına rahmet eder, doksan dokuzunu ise ahirete saklamıştır, kıyamet günü bu bir rahmetine o doksan dokuz rahmetini de ilave ederek yüz rahmeti ile mümin kullarına merhamet edecek,” buyrulmuştur. Fakat kâfirler ise bundan mahrum kalacaklardır.

Diğer bir husus da Allah Teâla'nın Rahman isminin ezeli ve ebedi olması ve aynı zamanda hem isim ve hem de sıfat olmasıdır. Fakat Rahîm sadece sıfattır, yani sonradan olmuş ve ebediyete kadar da olan bir sıfattır. Bu yüzden Rahîm ismi başkalarına da verilebilir. Fakat Allah, Rahman, Halik ve Razık isimleri Allah'tan başkasına verilemez, Sadece O'na mahsus olan isim ve sıfatlardır. Nitekim Tövbe sûresinin 128. ayetinde: (O, müminlere karşı çok acıyan ve esirgeyendir.) buyruluyor.

İmamı Şafi gibi bazı müçtehitlere göre besmele Fatiha'dan bir ayettir. Çünkü Hicir sûresinin 87. ayetinde şöyle buyruluyor. (Andolsun ki, sana tekrar edilen yedi ayetli bir sûreyi ve Kur'an'ı-Azimüşşanı verdik.) Yani yedi ayetli sûre besmele ile beraber ve her namaz rekâtlarında tekrar edilen Fatiha'dır. İmamı Şafiye göre Fatiha besmele ile birlikte yedi ayettir. İmam-ı Azama göre ise Fatiha'nın son

ayeti iki ayettir ki, böylece Fatiha yedi ayettir ve dolayısıyla besmele Fatiha'dan bir ayet değildir. Fakat benim anlayışıma göre İmamı Şafi'nin bu konudaki görüşü daha kuvvetlidir. Çünkü (sıratallezineden başlayarak veleddâllîn'e) kadar bir ayettir ve dolayısıyla o zaman besmele ile beraber yedi ayet eder. Diğer bir husus da Tövbe sûresi hariç bütün sûrelerin başında besmele vardır ve besmele ile iki sûrenin arası ayrılmaktadır. Ebu Davud'un sahih bir senedle İbni Abbas'tan rivayetine göre Peygamber s.a.v. besmele inene kadar iki sûrenin arasını ayıramıyordu ve besmele ince ayırmış oldu.

Evet, şimdi Fatiha'nın tefsirine geçmeden önce onun fazileti ile ilgili birkaç hadis meali nakletmek istiyorum. Birinci hadis Buhari, Ebu Davud, Nese'i ve İbni Mace'nin Said b. Muallâden rivayet ettikleri ve İmam-ı Azamın da çıkardığı bir hadis de Said b. Muallâ şöyle demiştir. "Ben namazı kılıyordum Resulüllah s.a.v. beni çağırdı. Fakat ben ona cevap veremedim. Ta ki, namazı kılıp ona gittim." Buyurdu ki: "Allah Teâla şöyle buyurmuyor mu? (Ey iman edenler! Peygamber sizi uyarmak için çağırdığı zaman, Allah'a ve Resulüne icabet edin.) Sonra buyurdu ki:"Sen mescitten çıkmadan önce Kur'an'dan sana muazzam bir sûre öğreteceğim ki, onu çıkmadan önce oku," buyurdu. Ve ondan sonra ellerimden tuttu ve böylece mescitten çıkmak isterken dedim ki, ya Resûlellah! Sen Kur'an'dan bir sûre öğreteceğim demiştin: "Evet, işte o elhamdülillahi-Rabbil âlemindir. O seb'almesâni (tekrar edilen yedi ayetli) Fatiha'dır ki, o bana verildi," buyurdular. Tirmizi ve Nesei'nin Ebu Hureyre den, o da Ubeyibni Kabden rivayet ettiğine göre Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Şu ümmül-Kur'an'ın benzerini Allah (c.c.) ne Tevrat da ve ne'de İncil de indirmemiştir. İşte o da sebu'l-mesani, yeni Fatiha'dır." Allah buyurur ki: (O da kulumla benim aramda iki parçaya bölünmüştür.)

Müslim ve Nese-i-nin rivayetlerine göre ise hadisin senedi, Peygamberimizin yanında Cibril olduğu halde Peygamberimiz bize şöyle açıkladı, demiştir. "Cibril yukarda bir ses duydu ve gözünü göğe kaldırarak şöyle dedi." (Bu ses gökten açılan bir kapının sesidir ki, bu kapı şimdiye kadar asla açılmamıştır. O kapıdan bir melek indi ve o melek sana iki nurla geldi, sana müjde. Bunlar senden önce hiçbir kimseye inmemiştir ve hiçbir peygambere verilmemiştir, meleklerin getirdiği bu iki şeyden biri Fatihatü'l-Kitap, diğeri de Bakara sûresinin sonu,

yani âmenerresülüdür. Kim bu ikisinden bir harf okursa, ona bu okuduğundan dolayı ancak sevap vardır.)

Evet, işte Cibril böyle söyledi, diyerek Peygamberimiz bunu, bu şekilde açıkladı. Yine Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği diğer bir hadis de ise Peygamberimiz şöyle buyurmuştur. "Kim ki, herhangi bir namazı kılar ve ümmü'l-Kur'an-ı (Fatiha)'yı okumaz ise, üç kere tekrarlayarak o namaz eksiktir, tam değildir." Bu hadisin senedi olan Ebu Hureyre'ye: "Peki imama uymuş olursak o zaman ne yapacağız?" diye soranlara, Ebu Hureyre: "Yine oku, çünkü Peygamber (a.s.) den şöyle işittim" dedi. Allah (c.c.) buyurdu ki: "Namazı benimle kulum arasında ikiye böldüm ve kuluma istediği vardır. Kulum (elhamdü lillahi-Rabbi'l-âlemin) dediği zaman bana şükretmiş olur. (Kulum Er-Rahmâni'r rahîm) dediği zaman beni övmüş olur. Kulum (mâliki yevmiddîn) dediği zaman kulum beni yüceltmiş olur. Kulum (iyyake nabudü ve iyyâke nesteîn) dediği zaman işte bu kulumla benim aramda olandır ki, kuluma istediği şey vardır. Kulum (ihdine's-sırâtalmüstekîm, sırâtallezine en'amte aleyhim ğayri'l-meğdûbi aleyhim veleddâllîn) dediği zaman, işte bu yalnız kulum içindir ve kulum ne istediği ise ona o vardır," diye buyurdu.

Fatiha'nın namazda okunması ile ilgili müçtehit imamları arasında farklı görüşler vardır. Şafi, Maliki, Hambeli ve cumhuru ulemaya göre Fatiha'nın bütün namazların rekâtlarında tayin edilip okunması vaciptir ve delili de yukarda Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadistir ki, Peygamberimiz üç kere tekrar ederek: "Fatiha'sız namaz eksiktir," buyurmuştur. İkinci bir delil ise Buhari ve Müslim'in Ubada b. Sabit'ten rivayet ettikleri şu hadistir. Peygamberimiz: "Fatiha'yı okumayan bir kimsenin namazı olmamıştır," buyuruyor. İmam-ı Azam'a göre ise, Fatiha'yı namazların her rekâtında tayin ederek okumak farz değil, belki Kur'an'dan mutlak olarak bir uzun ayet veyahut da üç kısa ayet okumak farzdır. İmam-ı Azam'ın öne sürdüğü delil ise, Müzzemmil sûresinin 20. ayetidir ki o ayette: (Kur'an'dan kolay olanı okuyun,) buyruluyor. Ayriyeten İmam-ı Azam, Buhari ve Müslimden çıkardığı şu hadisi delil göstermektedir. Bedevinin biri namaz kılarken Kur'an'ı yanlış okuyunca Peygamber (a.s.) bedeviye: "Kur'an'dan sana kolay olanı oku," buyurmuş. İşte İmam-ı Azam bunları delil getirerek namazın her rekâtında Fatiha'nın okunmasının farz olmadığını, ancak mutlak olarak ya uzun bir ayet veyahut da üç kısa ayet okumanın

farz olduğunu söylemektedir. Fakat âcizane benim bu rivayetlerden ve yorumlardan anladığım ise İmamı Şafi'nin delilleri daha kuvvetlidir. Ancak bana göre gizli okunan namazlarda imama uyan Fatiha'yı okumalıdır, aşikâr okunan namazlarda ise, susup imamın kıraatini dinlemelidir. Çünkü: (Kur'an okunurken susun ve onu dinleyin) mealindeki ayet bunun delilidir. Âraf sûresi ayet 204. Ama tek başına namaz kıldığı zaman üç mezhebin ve cumhuru ulemanın dediği gibi Fatiha'yı okumak mutlaka farzdır. Çünkü yukarda geçen iki hadis bunun kuvvetli delilidir. İmam-ı Azam'ın gösterdiği deliller ise, Fatiha'yı bilmeyen onu okumaktan aciz olan kimseler için Fatiha'yı iyice öğrenene kadar Kur'an'ın hangi sûresinden düzgün okuyabiliyorsa, o sûreden bir uzun ayet veya üç kısa ayet okuması ile de farz yerine gelir. Evet, Fatiha'nın önem ve faziletinden bahsettikten sonra şimdi onun tefsirine geçiyoruz.

FATİHA SÛRESİ

Fatiha Sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise kitabın anahtarı anlamına geldiği içindir ki, bununla ilgili açıklamayı yukarda yapmıştık.

Ayet Sayısı: yedidir.

Kelime sayısı: Yirmi yedidir.

Harf Sayısı: Yüz kırktır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ للهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {١} الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ {٢} مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ {٣} إِيَّاكَ نَعْبُدُ وإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ {٤} اهدِنَــ الصِّرَاطَ الْمُستَقِيمَ {٥} صِرَاطَ الَّذِينَ أَنعَمتَ عَلَيهِمْ غَيرِ المَغضُوبِ عَلَيهِمَلاَ وَلاَ الضَّالِّين

Meali

1. Rahman ve Rahim olan Allahın adiyle başlarım.

2-3-4. Övgü âlemlerin Rabbine. –O, Rahman ve Rahimdir.- O, din gününün sahibidir.

5-6. Ancak sana kulluk ederiz ve ancak senden yardım isteriz. –Bizi doğru yola ilet.

7. Kendilerine nimet verdiklerin yoluna ilet, gazaba (lanete) uğrayanların ve sapkınların yoluna değil.

İzahı

1-2. (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adiyle.) Besmelenin tefsirini daha önce yapmıştık, oraya bakınız. (Âlemlerin Rabbine sonsuz övgüler olsun.)

Teknik bilgiler: (Elhamdü) deki elif ve lam istiğrak içindir. Yani övgünün bütün çeşitlerini kaplar, içine alır, âdeta bir zarfdır. Nitekim Peygamberimiz bir hadislerinde: "Ey Allah'ım! Bütün hamd ve övgü sana, bütün mülk senindir ve bütün hayırlar senin elindedir ve bütün işler sana döndürülecektir," buyurmuşlardır. (Rabbi'l-âlemin): "Yani âlemlerin Rabbi, bütün tasarrufu elinde bulunduran, istediği gibi tasarruf eden bir hükümdar, bir sultandır.

Rab, kelimesi başka bir şeye izafe edilmeden Allah'tan başkası için isim olarak kullanılamaz, ancak izafe edilerek kullanılabilir. Mesela Rabbu'd-dâr (evin sahibi,) Rabbu'l-mal (mal sahibi) gibi herhangi bir isme izafe edilerek kullanılabilir, tek başına kullanmak ise sadece Allah'a mahsustur.

Âlem, kelimesine gelince bazı âlimlere göre akıl sahibi olan insanlara, meleklere ve cinlere denir, hayvanlara ve başka yaratıklara denmez demişlerdir. Yani insanların, cinlerin ve meleklerin Rabbi şeklinde yorumlamışlardır. Bazılarına göre ise dünya ve ahiret de ki bütün varlıkların Rabbi demektir ki, bana göre de doğru olan budur. Hayvanları da büyütüp besleyen, diğer nebatete da hayat veren büyütüp besleyen O'dur. Bazıları da on sekiz bin âlem olduğunu söylerler ki, bana göre bu doğru değildir. Çünkü Allah Teâla'nınn varlığının başlangıcı da yoktur, sonu da yoktur. Böyle başlangıcı ve sonu olmayan bir varlığın yarattıklarını böyle bir rakamla ifade etmek yanlıştır. Öyle ise bana göre sonsuz âlemlerin Rabbi demek daha uygun olur. Sonsuz övgü de O'na mahsus olduğu gibi. Şûra sûresinin 32-33. ayetlerinde şöyle buyrulmaktadır. (Firavun, bu âlemlerin Rabbi de nedir? dedi. –Musa da dedi ki eğer siz ikna olmuş iseniz, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir.)

3. Evet: (O, Rahmân ve Rahîmdir.) Bunun manasını besmelede açıklamıştık, aynı isimler Fatiha'da da tekrar edilmektedir.

4. (O, din gününün sahibidir.) Yani hesap gününün sahibi de O'dur. Sadece dünyanın değil. O zaman Allah (c.c.) hem dünya hem de ahiretde mevcut olan bütün varlıkların Rabbi ve Hükümdarı, sahibi ve sultanıdır. Ancak (Maliki yevmi'd-dîn) buyrularak burada hesap gününe dikkat çekmek içindir. Nitekim o günün dehşetine dikkat çekmek için Müminûn sûresinin 16. ayetinde şöyle buyrulmaktadır. (Bu gün mülk kimindir?) Yani bu gün hükümranlık kime aittir?

Furkan sûresinin 26. ayetinde de şöyle buyrulmaktadır. (İşte o gün hakikaten hükümranlık Rahmanın dır.)

Demek ki, gerçek mülkün sahibi Allah'tır. Fakat mecazi anlamda geçici olarak insanlara cüzi hükümranlıklar, saltanatlar ve mülkler verilmiştir.

Buhari ve Müslim'in Ebu Hureyre'den merfu olarak çıkarmış oldukları bir hadis de şöyle buyrulmuştur. "Allah Teâlâ yeri tuttu, gökleri de dürüp katladı, sonra buyurdu ki, hükümran benim. Peki, yerin hükümdarları nerede? Cebbarlar, zorbalar ve kibirliler nerede?" Yani kıyamet günü Allah Teâlâ mahşerde böyle soracak.

5. Evet, biz: (Ancak sana kulluk eder ve ancak senden yardım isteriz.) Abd kul ve köle demektir. Evet, işte kul (iyyâ-ke nabudü) diyerek Allah'a karşı kulluğunu ifade ile ibadeti sadece kendisine tahsis etmiş ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamış, kendisini şirkten arındırmış, demektir. (Ve iyyâ-ke nesteîn) Ancak ondan yardım istediğini, bütün işlerini O'na ısmarladığını ifade etmektedir. Bazı cahil sofuların iddia ettikleri gibi değil. Efendim bir yerde sıkışıp çaresiz kaldığın zaman ey falanca şeyh bana yardım et, gibi laf etmeleri şirktir. Gerçek padişah varken hiç kapıkulundan yardım istenir mi? Vali dururken hiç onun kapıcısına dilekçe verilir mi? Peygamberler dâhil bütün insanlar kuldur. Kula kulluk asla caiz değildir. Ondan yardım istemek asla caiz değildir. Ancak siz gerçek mülkün sahibinden yardım isterseniz, dilekçeyi ona verirseniz, O'da sizin yardımınıza istediğini gönderir. İster peygamberin Ruhaniyetiyle, ister bir velinin ruhaniyetiyle ve hatta isterse bir melek göndererek ona yardım eder. Önce sen dilekçeyi nereye kime vereceğini bil, bir kere Allah'tan iste. O'nu bırakıp hiçbir yetkisi olmayanlardan isteme. Ondan sonrası Allah'in dilemesine, O'nun iznine bağlı olarak kimi yardıma gönderecekse gönderir. O, dilerse hayvanı bile yardıma gönderir. Tıpkı, Hazreti İbrahim'e gönderdiği gibidir ki. Hazreti İbrahim Nemrut tarafından ateşe atıldığı zaman, o ne kendisine vahyi getiren Cibril den, ne Mikailden ve ne de Kâinatın efendisi Hazreti Muhammed'in ruhaniyetinden yardım istedi. O sadece âlemlerin Rabbinden yardım istedi, ama Cenab-ı Hak bütün hayvanları ateşi söndürmek için seferber etti. Rivayetlere göre arı bile bal taşıdığı hortumuyla ateşi söndürmek için su taşıdı. Ve Peygamberimiz bir Hadislerine buyuruyorlar ki: "İbrahim'in son sözü şu olmuştur. Allah, bana yeter, O, ne güzel vekildir." Yani ateşe atıldığı zaman son sözü bu olmuştur, o sadece Allahtan yardım istemiş, O'nu vekil etmişti, O'da: (Ey ateş! İbrahim'e soğuk ve selamet ol,) buyurarak, ateşe onu yaktırmamıştı. Enbiya sûresi ayet 69.

Evet, işte kul bütün imkân ve çarelere sebeplere başvurmalıdır, ama çarelerin ve sebeplerin bittiği yerde sadece Allah'tan yardım istemelidir. İşte (iyyake'nabüdü ve iyyake-nesteîn)'in manası budur. Günde beş vakit namazda kırk rekât namaz kılacaksın, kırkında da, ancak sana kulluk eder, ancak senden yardım isterim diyeceksin, sonra da çaresiz kaldığında falanca ve filanca efendinin ruhaniyetinden yardım isteyeceksin, hiç ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu? Dünya efendinin avucunun içindeymiş diyen cahil Sofular var. Madem dünya efendinin avucunun içinde de şu dünyada olan vahşete bir son verse ya. Bir sohbet esnasında biri öyle dedi, hem de bu adam bir camide imam. Dedim ki madem öyle de şu Bosna da Sırplar Boşnaklara yapmadıklarını bırakmıyorlar, insanları, çoluk çocuğu katlediyor, kadınların kızların ırzına geçiyorlar, madem onun avucunun içinde dünyada bu vahşeti yapanlara şöyle bir dokunuverse de bu vahşet bitse olmaz mı? Böyle cehalet olur mu? Cemaatin önüne geçip önderlik yapacaksın, kırk rekât namazda: (Ancak sana kulluk ederim, ancak senden yardım isterim) diyeceksin, sonra da o namazda yardım istediğin âlemlerin Rabbini bırakıp O'nun kullarından yardım dileneceksin. Yanlış anlaşılmasın gerçek şeyhlere, gerçek tarikatlara bir hasma ne tavır aldığım anlaşılmasın. Onlara saygı ve muhabbetim vardır. Ama bu gün onları pek bulmak mümkün değil. Bir sürü cahil şeyhler ve müritler türedi. Böyle haddini aşan sözler ve davranışlar içerisinde şirke düşmüş fakat farkına varmayan, her şeyi kuldan, şeyhten, efendiden bekleyen, tarikatı da şeyhliği de istismar edenler vardır. Peygamberimiz bile: "Beni haddinden fazla övmeyin. Çünkü Allah bana önce kulum, sonra da Peygamberim demiştir," buyururken bir şeyhi, bir efendiyi peygamberlerin üzerine hâşâ, nerde ise Allah derecesine çıkaracak söz ve davranışlar küfürdür, şirktir.

6. (Bizi doğru yola ilet.) Hidayet, irşat ve Tevfik demektir. Yani doğru olanı bize işaret et, göster ve bizi o yola gitmeye muvaffak kıl. Aslında hidayetin özelde kullanılan manası budur, ama bunun dışında başka yollara iletilme anlamına da gelir. Nitekim Saffet sûresinin 23. ayetinde şöyle buyrulmaktadır. (Onları "inkârcıları" cehennemin yoluna götür.) Yine Enfal sûresinin 43. ayetinde de şöyle buyrulmuştur. (O, Allah'a hamdolsun ki, bizi şu nimetlere erdirdi.) Demek ki hidayet kelimesi farklı yerlerde farklı anlamlara gelir, ama özelde manası doğruya ermek, doğruyu bulmak, doğruya işaret edip göstermektir.

7. (Kendilerine nimet verdiklerin yoluna ilet. Gazaba=lanete uğrayanların yoluna değil) Bazı müfessirlere göre kendilerine nimet verilenlerden maksat Nisa sûresinin 69. ayetinde zikredilenlerdir ki, onlar şunlardır. (Her kim Allah ve Resule itaat ederse, işte onlar Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerle, sıdıklarla, şehitlerle ve salihlerle beraberdirler ve onlar ne güzel arkadaştırlar.) Demek ki, nimet verilenlerin yolları işte bu mübarek insanların yürüdüğü, gittiği dosdoğru yol demektir. Gazaba uğrayanlar ise hakkı bildikleri halde haksızlık eden, zulmeden, haram ve günahları işleyenlerdir ki, buda Yahudileri işaret etmektedir. Çünkü onlar kur-anda lanetlenmiş, Allah'ın gazabına uğramışlardır. (Veleddâllîn) ise, yine hak yolda olup da o yoldan çıkan, azıp sapanlardır ki, bununla da Hıristiyanlara işaret edilmektedir. Onlar hak din üzere iken tevhit inancına sahip iken İsa'yı, Ruhu'l-Kudüsü de ilah edinerek üçlü bir ilah inancına saptılar, Allah'a şirk koştular. İşte bizi ne azıp lanete uğrayanların, nede tevhit inancından sapanların yoluna iletme, ya Rabbi! Diye bütün namazların rekâtlarında okuyarak bu dileklerde bulunuyoruz.

Evet, bu Fatiha sûresinin bitiminde de âmin demek sünnettir. Çünkü âmin bir bakıma Fatiha'nın hatim duasıdır. Nitekim Peygamber (a.s.) namazda Fatiha'nın bitiminde amin dediğini, ön saflardan onu takip eden sahabelerin duydukları ile ilgili sahih rivayetler vardır.

BAKARA SÛRESİ

Bakara sûresi İbni Abbas'a göre Medine döneminde ilk inen sûredir.

Ayet Sayısı: İki yüz seksen altı

Kelime Sayısı: Altı bin yüz yirmi bir

Harf Sayısı: Yirmi beş bin beş yüzdür.

Bu sûrenin fazileti ile ilgili birkaç hadis meali nakletmek istiyorum. Birinci hadis Müslim, Ahmet b. Hambel, Tirmizi ve Nese'i'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiklerine göre peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Evlerinizi kabir edinmeyiniz, hangi evde Bakara suresi okunursa, o eve şeytan girmez." İkinci bir Hadis yine Tirmizi, Nese'i ve İbni Mace Ebu Hureyre'den rivayet ettiklerine göre, Ebu Hureyre demiştir ki, peygamber (a.s.) sayıları birkaç kişi olan şahısları bir yere gönderirken, onları imtihan ederek Kur'an okumalarını istedi ve içlerinden genç olan biri geldi ve peygamberimiz ona: "Ey falanca! Senin yanında ne var?"diye sordu. O da işte şöyle-şöyle sûreler var, bunu̇nla beraber Bakara sûresi ezberimde dedi. Peygamberimiz de: "Bakara suresi mi var?" buyurdu. Adam da: "Evet," dedi. Peygamberimiz de ona öyle ise: "Haydı git, sen onların amirisin," buyurdu.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الم {١} ذَلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ {٢} الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ {٣} والَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَبِالآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ {٤} أُوْلَـئِكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُوْلَـئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {٥}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım

1-2. Elif, lam, mim.İşte o kitap, onda asla şüphe yoktur. O muttakiler için doğruya iletir.

3. Onlar ki, gaibe iman ederler, namazı doğru kılar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah için harcarlar.

4. Onlar ki, hem sana indirilmiş olan, hem de senden önceki indirilmiş olana iman ederler ve ahiret gününe de yakinen inanırlar.

5. İşte bunlar Rabbinden gelen bir hidayet (İrşat ve muvaffakıyet) üzeredirler ve işte bunlar kurtuluşa erenlerdir.

İzahı

1. Elif, lam, mim. Elif, lam, mim, sâd. Elif, lam, mim, râ. Tâhâ. Tasîn, mim. Yasîn ve hamim gibi sû-relerin başında olan hurufu-mukattaaden meydana gelmiş olan bu ayetler müteşabih ayetlerdir. Bunlar hakkında çeşitli yorum yapan bazı tefsirciler vardır, ama bunlar gaybe taş atmakdan başka bir şey değildir. Ancak bazı tefsirciler bu hurufu mukattaa denilen harflerle Kur'an'ın mucizesine ve büyüklüğüne işaret edilerek dikkat çekmek için her sûrenin başında ayrı-ayrı zikredilmiştir sözü, bana da biraz daha mantıklı geliyor. Fakat yine de en doğrusunu Allah bilir. Bu müteşabih ayetlerle ilgili ayetler Ali-İmran sûresinde gelecek ora da daha geniş olarak açıklayacağız, inşallah.

2. (İşte bu kitap=Kur'an ki, onda asla şüphe yoktur. Muttakileri doğruya ileten) bir kitaptır

3. (Onlar ki, gaybe iman ederler, namazı doğru kılar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah için harcarlar.)

Evet, bu ayette hidayete ermiş ve muttaki olan kimselerin sıfatları belirtilmiştir ki, bunun başında da sağlam bir iman gelir. Ancak imanın şeklinde ulema arasında farklı görüş ve yorumlar vardır. Bazılarına göre iman hem kalben tasdik, hem de lisanen ikrar etmek, söylemek ve gerekli olan erkânları=farzları yerine getirmektir. Ayriyeten imanın artıp eksilmesini söyleyenler de vardır. Mutezileye göre imanın gerektirdiği amelleri yerine getirmeyenler müminle kâfir arasında fasık olurlar ki, bunlar cennetle cehennem arasında bir yerde olurlar, bunlar ne cennete ve ne de cehenneme giderler. Hariciler bunların kâfir olduklarını

söylüyorlar. Selefi âlimlerinin bazıları, hadis âlimlerinin bazıları, İmamı Şafi, İmamı Ahmet gibi müçtehitler de iman kalple tasdik, dille ikrar ve erkânları ile (farzları) ile amel etmek diye tarif etmektedirler. Fakat her ne kadar mezhep imamları imanı böyle tarif etseler de, farzları yerine getirmeyenler kâfir olmazlar, fasıktırlar, yani günahkârdırlar. İmam-ı Azam gibi bazı âlimler ise, imanı yalnızca kalple tasdik ve dille ikrar olarak tarif etmişlerdir. Hatta Hasan El-Basri İmam-ı Azamı bu tarifinden ötürü tenkit etmiştir. Çünkü Hasan'i-Basri imanı sadece kalben tasdik olarak tarif etmiştir. İmamı azam ise kendini şöyle savunmuştur. Evet, iman kalben tasdiktir, ama o insanın diğer müminler tarafından mümin olduğunun bilinmesi açısından diliyle ikrar etmesi gereklidir. Çünkü müminin müminde bir takım hakları vardır, onun mümin olmasını bilmesi lazımdır ki, o hakları yerine getirsin. Mesele, selamlaşma gibi, cenaze namazını kılması gibi, fitre ve zekât verme gibi hakların yerine getirilmesi için o insanın mümin olduğunun bilinmesi gerekir ve dolayısıyla dille ikrar etmesi de gerekir. Yoksa aslında iman kalbidir. Bir insan kalben inanmamış ise, o kimse Allah katında mümin değil, kâfirdir, fakat müminlerin nazarında mümindir. Çünkü insanlar onun kalbini bilemez ve zahirine hükmederler.

Şimdi imanı üç mertebede değerlendirebiliriz. 1) İcmali iman, yani kısaca imandır ki, bu da kelime-i-şahadet getirmektir. 2) tafsili iman, yani amentüdeki imanın altı şartına inanmaktır. 3) İmanı-kâmildir ki, bu da Cenab-ı Hakkın Kur'an da emrettiği tüm farzları yerine getirip, yasaklarından kaçınmaktır.

Diğer bir husus ise imanın artıp eksilmesi meselesidir. Bu konuda da mezhep imamları arasında farklı görüşler vardır. Ehlisünnet âlimlerinin bazılarına göre iman artar ve eksilir ki, Eş'ari de bu görüştedir. Ameli imandan cüz kabul edenlere göre iman artar ve eksilir. Yani amel arttıkça imanda o nispette artar, amel azaldıkça iman da o nispette eksilir. Ameli imanın cüz'ü olarak kabul etmeyenlere göre ise, iman ne artar ve ne de eksilir. Bu görüşte olanlara göre evet, zaruri olan iman artmaz ve eksilmez. Yani inanması farz olan şeylerin tamamına inanması gerekir ki, bunun fazlası da olmaz, noksanı da olmaz, dolayısıyla iman artmaz da eksilmezde. Ameli imandan cüz olarak kabul edenlere göre ise iman artar da, eksilir de.

Fakat âcizane benim anladığıma göre amel imanın şartından değildir. Çünkü Cibril hadisi diye bilinen hadis de Peygamber (a.s.) imanı ayrı tarif etmiş, İslami da ayrı olarak tarif etmiştir. Ancak ben imanın artmadığı görüşüne de katılıyorum.

Çünkü amel imanı kuvvetlendirir. Tıpkı iman yanan bir lamba gibidir. Eğer bir lambanın voltu düşükse, onun ışığı da ona göre düşüktür, ama sönmüş değildir, az da olsa ışık vardır. Fakat onun voltunu artırırsanız, ışığı da o nispetle artar. İşte imanın voltu da amellerdir, ameller arttıkça imanda artar, kuvvetlenir, fakat ameller zayıflar, azalırsa, iman da zayıflar, azalır. Nitekim Ali-İmran suresinin 173. ayetinde imanın arttığı açıkça ifade edilmektedir: (Onlar yani kâfirler, onlara =müminlere dediler ki, insanlar size karşı savaşmak için toplandılar, onlardan korkun. İşte bu sözler onların imanlarını bir kat daha artırdı ve Allah bize yeter, dediler.) İşte kâfirler müminleri korkutarak savaştan caydırmak isterken tam tersine, onların bu sözleri müminlerin kalbinde var olan imanı biraz daha artırdı. Öyle ise bu manada iman artar ve eksilir. Eğer kâfirlerin bu sözlerinden korkup kendilerinde bir gevşeme olsa, bir zayıflama olsaydı o zaman da imanları zayıflamış olurdu.

Evet, doğru yola, hidayete ermenin ve muttaki olmanın birinci vasfı gaybe iman etmiş olmak, namazı dosdoğru olarak kılmak ve Allah'ın verdiği rızıklardan yoksullara infak etmektir. Gaybe iman etmek, yani insanların görmediği bütün maddi ve manevi şeylere inanmaktır. Mesela buna İmamı Ahmad'in İbni Muhayyizden rivayet etmiş olduğu bir hadisle misal verelim. Muhayyiz, Ebu Cumua'ya:"Resûlüllah s.a.v.den bir hadis nakledebilir misin?" deyince, o da. "Evet, sana güvenilir bir hadis nakledeyim," dedi ve devam etti. Ebu Ubeyde b. Cerrahla beraber sabahladık ve Ebu Ubeyde dedi ki: "Ya Resûllellh! Biz sana iman ettik ve seninle beraber cihat ettik, bizden daha hayırlı kimse var mı?" Peygamberimiz buna cevaben: "Evet, sizden sonra beni görmeden iman eden bir kavimdir ki, işte sizden üstün olan onlardır," buyurdu. Evet, işte gaybe iman budur, görmeden imandır.

İnfaka gelince İbni Abbas'a göre zekâtı vermektir. Fakat sahabelerin birçoğuna göre zekât farz olmadan önce kişinin ailesine yaptığı harcamalardır. Bazı tefsircilere göre ise infak farz olan zekât, hac, vacip olan fitre ve kurbana yapılan harcamalardır. Hatta bunların dışında akrabaya, yoksula, fakire, kendi ailesine ve kendi meşru ihtiyaçları için yapılan harcamalar da infak sayılmıştır.

4. (Onlar ki sana inene ve senden önce indirilmiş olana iman ederler ve ahiret gününe de yakinen inanırlar.) Yani sana inen Kur'an'a ve senden önce inmiş olan semavi kitaplara iman ederler ve bunlarla beraber ahirete de yakin ve kesin bir imanla iman ederler.

5. (İşte bunlar Rablerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve işte bunlar kurtuluşa erenlerdir.) Yani Kur'an'ı-Kerime şeksiz, şüphesiz, inananlar, gaybe inanmış ve namazlarını dosdoğru kılanlar, Allah'ın kendilerine verdiği rızıklardan infak edenler. O'nun rıza gösterdiği yerlere harcayanlar, Peygambere inen Kur'an'a, ondan önce inmiş olan semavi kitaplara inanan, ahirete yakin ve kesin bir imanla iman edenler ki, bunlar Rablerinden bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de bunlardır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ {٦} خَتَمَ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عظِيمٌ {٧}

Meali

6. Şüphesiz, onlar ki inkâr ettiler, onları korkutsan da korkutmasan da aynıdır, onlar inanmazlar.

7. Allah onların kulaklarının üzerini mühürlemiştir ve onların gözleri üzerine de perde germiştir ve onlara büyük bir azap vardır.

İzahı

6 –7. Bu ayetlerde Cenab-ı Hak, Peygamber (a.s.)'a hitaben kâfirleri Allah'ın azabı ile korkutsan da korkutmasan da hiçbir şey değişmeyecek diye beyan etmektedir. Çünkü onların kalplerine, kulaklarına ve gözlerine, perde gerilmiş ve mühürlenmiş, artık onları uyarıp uyarmamak hiçbir fayda vermez ve onlar inanmazlar.

Küfür, bir şeyi örtmek, saklamak anlamlarına gelmektedir. Nitekim Hadidsûresinin 20. ayetinde çiftçilere: (Küffar) kâfirler, diye tabir ediliyor. Çünkü çiftçi tohumu ekerken onun üzerine toprağı örttüğü için küffar diye tabir edilmektedir. Demek ki gerçeklerin üzerini örten, saklayan ve inkâr edenlere kâfir denir. Bazı cahiller efendim Yahudi ve Hıristiyanlara nasıl kâfir dersiniz? Çünkü onlar da Allah'a ve ahirete inanıyorlar. Oysa söylenen bu sözler doğru değildir. Çünkü ehli kitap denen bu kimseler kendi kitaplarında Kur'an'ın geleceğine

dair, Peygamberin geleceğine dair olan bilgileri ve daha başka birçok gerçekleri saklamakta, inkâr etmektedirler ve bununla sadece Peygamberimizi ve Kur'an'ı inkâr etmekle kalmayıp, aslında kendi kitaplarını da inkâr etmiş olmaktadırlar. Çünkü bu gerçekler kendi kitaplarında mevcuttur. Şimdi bir mümin Allah'ın birliğine, Kur'an'a ve Peygambere inanıyorum ama, Tevrat'a, İncil'e ve diğer semavi kitaplara inanmıyorum dese, kâfir olur. Niçin? Çünkü Kur'an bu kitapların da Allah tarafından indirilmiş hak kitap olduklarını haber veriyor ve bunlara iman edilmesini emrediyor. O zaman onların inkârı Kur'an'ı inkârdır. İşte Yahudi ve Hıristiyanlar hem Kur'an'ı ve hem de kendi kitaplarını da yalanlayıp inkâr etmekte ve bu gerçekleri saklamaktadırlar. Dolayısıyla bunlar Kur'an'a ve Peygambere iman etmedikçe kâfirdirler, bunları savunmaya kalkışıp kâfir değildir diyenler de kâfir olurlar. Çünkü bu sefer de böyle söyleyenler Kur'an'ı yalanlamış, Allah'ı yalanlamış oluyorlar. Allah (c.c.) Kur'an'ın birçok ayetlerinde onların kâfir olduklarını ifade etmiştir.Mesela Ali-İmran suresinin 98. ayetinde: (Ey kitap ehli! Niçin Allah'ın ayetlerini inkâr edersiniz?) diye buyuruyor. Yine Bakara suresinin 89-90 ıncı ayetlerinde şöyle buyrulmaktadır. (Ne zaman ki onlara Allah katından yanlarında, bulunan "Tevrat"ı doğrulayan bir kitap "Kur'an" geldi, daha önce inkâr edenlere karşı yardım isteyip dururlarken, o bildikleri Kur'an kendilerine gelince onu inkar ettiler. Artık Allah'ın laneti inkâr edenlerin üzerine olsun! –Allah'ın kullarından dilediğine lutfüyle vahyi indirmesini çekemeyenler, Allah'ın indirdiğini inkâr etmek için kendilerini ne kötü şeye sattılar da gazab üzerine gazaba uğradılar ve böyle inkarcılar için alçaltıcı bir azap vardır.) Evet, Kur'an'ı ve Peygamberi inkâr eden Yehudi ve Hıristiyanlar hakkında nice böyle ayet vardır.

Yukarda metinde geçen ayette kalplerinin, kulaklarının ve gözlerinin mühürlenmiş olması mecazi anlamdadır. Yoksa hâşâ, Allah onların inanmasını istemiyor, hidayetini istemiyor değildir. Yani onlarda iman etme istidadı olmadığı için Allah, onların kesin olarak inanmayacaklarını bildiği için, artık onların bu duygularını örtüp kapatmıştır. Tıpkı işe yaramayan bazı atılacak eşyaların torbaya koyulup ağzı kapatılıp bir kenara koyulduğu gibi.

Bu ayetlerin iniş sebebine gelince İbni Abbas'ın ve daha başkalarının rivayetlerine göre Peygamberimiz bütün insanlığın kurtuluşunu istiyor, bütün insanların iman etmesini istiyor. Fakat Medine'ye hicret ettikten sonra Yahudi ve

Hıristiyanlar bile-bile inkâr ediyorlardı. İşte Cenab-ı Hak bu ayetleri indirerek, bir taraftan bu ehli kitap denen Yahudi ve Hıristiyanları inanmadıkları için tehdit etmiş, öbür taraftan da bu gerçekleri inkâr edenlerin haline üzülen Peygamber s.a.v.'ı teselli etmiştir. Ve Bakara sûresi başından itibaren 103. ayetine kadar Yahudilerle Evs ve Hazreç kabilelerinden olan bir takım münafıklar hakkında inmiştir. Ayetin iniş sebebi her ne kadar bunlar olsa da mana umumidir. Bu durumda bu ayetler böyle gerçekleri saklayan, iki yüzlülük yapan bütün münafık ve kâfirlerin durumlarını sergilemektedir.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ آمَنَّا بِاللّهِ وَبِالْيَوْمِ الآخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ {٨} يُخَادِعُونَ اللّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلاَّ أَنفُسَهُم وَمَا يَشْعُرُونَ {٩} فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّهُ مَرَضاً وَلَهُم عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ {١٠} وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لاَ تُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ قَالُواْ إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ {١١} أَلا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَـكِن لاَّ يَشْعُرُونَ {١٢} وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُواْ كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُواْ أَنُؤْمِنُ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاء أَلا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاء وَلَـكِن لاَّ يَعْلَمُونَ {١٣} وَإِذَا لَقُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ قَالُواْ آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْاْ إِلَى شَيَاطِينِهِمْ قَالُواْ إِنَّا مَعَكْمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِئُونَ {١٤} اللّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ {١٥} أُوْلَـئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوُاْ الضَّلاَلَةَ بِالْهُدَى فَمَا رَبِحَت تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُواْ مُهْتَدِينَ {١٦}

Meali

8. İnsanlardan öyleleri vardır ki, inanmadıkları halde Allah'a ve ahiret gününe inandık derler. Hal bu ki, onlar inanmış değillerdir.

9. Güya Allah'ı ve müminleri aldatırlar. Hal bu ki onlar sırf kendilerini aldatırlar da farkına varamazlar.

10. Onların kalplerinde hastalık vardır. Allah da onların hastalığını artırır. Yalan söylemeleri sebebiyle onlara acıklı bir azap vardır.

11. Onlara yeryüzünde fesat çıkarmayın denildiğinde: Biz ancak düzelticiyiz, derler.

12. Dikkat edin: (İyi bilin ki) onlar fesatların ta kendileridir, ancak farkında değillerdir.

13. Onlara: İnsanların (Müslümanların) inandığı gibi inanın, denilince bizde o beyinsizler gibi mi inanacağız? Derler. De ki, iyi bilin ki, asıl beyinsiz onlardır, fakat farkında değillerdir.

14. Onlar iman edenlerle karşılaştıkları zaman, inandık derler. Fakat şeytanları ile baş başa kaldıkları zaman, biz sizinle beraberiz, biz ancak onlarla alay ediyoruz, derler.

15. Asıl Allah, onlarla alay eder ve onlara azgınlıkları içerisinde mühlet verir.

16. İşte onlar o kimselerdir ki, hidayet karşılığında sapıklığı satın almışlardır. Fakat onlar bu ticarette kar etmedi ve doğruya da ermediler.

İzahı

8-16. Bu ayetler kâfir ve münafıkların iç yüzlerini sergilemektedir. Münafıklık Medine döneminde başlamıştır. Münafık içi dışına uymayan, dıştan inanmış görünüp bir takım yapmacık hayır işleri yapar görünümü verip asıl içlerindeki küfrü saklama gayreti içinde olan kimselerdir. Mekke döneminde Müslümanlar zayıf olup söz sahibi olmadıkları için kâfirlerin Müslümanlardan saklayacakları bir şey yoktu, bilakis Müslümanlara aleni olarak yapmadıkları zulüm ve işkence kalmamıştı. Fakat Medine de bir İslam devleti kurulup Müslümanlar söz sahibi olunca kendi menfaatlerini sürdürmek için, Müslümanlardan yararlanmaları için görünüşte Müslüman görünüp içlerinde ise kâfirlerin yanında oldukları ve el atından onlarla işbirliği yaptıkları haber verilmektedir. Bunlar yeryüzünde en adi, en aşağı kimselerdir. Bunlar cahilce ve ahmakça güya Allah'ı ve

inananları kandırdıklarını zannetmektedirler. Hal bu ki ayette de ifade edildiği gibi kendilerini aldattıklarının farkında değillerdir. Peki, bunlar neden böyle iki yüzlülük yaparlar? Ayette de belirtildiği gibi, çünkü kalplerinde şüphe hastalığı vardır. Onlar imanla küfür arasında gider gelirler, imanda şüphe ve tereddüt içindedirler. İşte Allah (c.c.) onların kalplerindeki bu şüphe hastalığını daha da artırır. Onlar böylece menfaatleri uğuruna, hak ve hidayeti satar, iman karşılığında küfrü satın alırlar. Fakat onlar bu ticaretten asla kar etmezler ve doğruyu da bulamazlar.

Peki, bu münafıklar kâfirlerden daha fena olmalarına rağmen neden bunlarla savaşmak yasaklanmıştır? Hatta Peygamberimize birçoklarının isimleri bildirilmiş olmasına rağmen, bazıları da kendilerini açığa vurmalarına rağmen bunlarla savaşılmamıştır. Buhari ve Müslim'in sahih olarak rivayet ettikleri bir hadise göre Peygamber (a.s.) Hazreti Ömer'e şöyle demiştir: "Ben, Arapların Muhammed arkadaşlarını öldürdü demelerini çirkin görüyorum," Yani Hazreti Ömer belli ki münafıkların bu hallerine tahammül edememiş, tepki göstermiştir ki, Peygamber (a.s.) de onlarla savaşmadığının, onları öldürtmediğinin sebebini açıklamıştır. Çünkü münafıklar her ne kadar içlerinden kâfir iseler de, halkın nazarında mümin gibi göründükleri için, Peygamberimiz eğer ben onları öldürtmüş olsam kâfir ve müşrik olan Arapların eline koz vermiş olurum ki, işte onlar: "Bakın Muhammed kendi arkadaşlarını öldürtüyor," diye propaganda yaparlar. Ve bunu gören birçok kimseler de Müslüman olmaktan vazgeçerler.

İmamı Şafi şöyle diyor: "Peygamber (a.s.) münafıkları bildiği halde onlarla savaşmamasının sebebi, onlar zahiren de olsa inandıklarını ikrar etmişlerdir, onları öldürmesi durumunda bir takım insanların eline koz vermiş olur ki, bu da onların oyununa gelmek olur." Nitekim Buhari ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri bir hadis de Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Ben lâilaheillellah diyene kadar savaşla emolundum. Bunu söyledikleri takdirde, kanlarını ve mallarını benden korumuş olurlar. İslamın diğer haklarının hesabı ise Aziz ve Celil olan Allah'a aittir." Yani zahiren de olsa kelime-i şahadeti getiren bir kimsenin malı ve canı emniyettedir, onlarla savaş yasaktır. Evet, işte bu hadise göre içlerinde sakladıkları küfrün ve diğer amellerin hesabını sormak Allaha aittir.

Münafıklar fırsat buldukça zaman-zaman bozgunculuk yapar, fesat çıkarırlar. Fakat bunların bu davranışları Müslümanların gözlerinden kaçmaz ve onlara bozgunculuk yapmayın dedikleri zaman, hemen savunmaya geçerler, yok

canım biz bozguncu değiliz, biz düzelticiyiz, biz ıslah etmeye çalışıyoruz, derler. Oysa (Kendilerine diğer insanlar gibi sizde doğru dürüst iman edin dendiği zaman da Müslümanları kastederek biz bu cahiller gibi mi iman edelim? derler.) Evet, şimdi de münafıklar aynı taktiği uygulamıyorlar mı? Gerçek iç yüzlerini saklayarak, biz de Müslümanız, işte bizimde babamız şöyledir böyledir, anamızın başı da örtülüdür, sözleriyle bir yandan içlerindeki küfrü saklarken, bir yandan da fırsat buldukça, İslam'a, İslami değerlere, Müslümanlara dine, imana ver yansın ederler. Müslümanları gericilikle, yobazlıkla, cahillikle suçlar, İslami bir geri kalmışlık sebebi götsermeye çalışırlar. İşte Cenab-ı Hak onlar hakkında buyuruyor ki: (Dikkat edin, gerçekte aşağı, beyinsiz olan onlardır, ama bunun farkında değillerdir.) Gerçek cahil, beyinsiz ve ahmak olan onlardır. Çünkü onlar dar görüşleri ile sadece maddeyi görürler, sadece fizik âlemini görürler, fizik ötesi âlemi göremezler, onlar dar bir çerçeve içerisinde sıkışıp kalmışlardır. Onlar önlerini göremezler, başlarına geleceklerden habersizdirler, ama bu cahilliklerinin, ahmaklıklarının farkında değillerdir. Bunlar öyle aşağılık mahlûkturlar ki: (Gerçek müminlerle karşılaştıkları zaman, biz de inandık, derler, fakat kendi yandaşları ile baş başa kaldıkları zaman biz onlarla =Müslümanlarla eğleniyoruz, alay ediyoruz, derler.) Allah (c.c.) da onlar hakkında şöyle buyuruyor: (Allah da onlarla alay ediyor ve onlara bu azgınlıkları içerisinde bir müddet kalmalarına mühlet veriyor.) Onlara tuzak kurmuştur, onlar bu azgınlıkları ile yaşarken birdenbire bu halleriyle ansızın yakalanacakları tuzaktan haberleri yoktur.

Yemüddü: Kelimesine mühlet manası verilmiştir ama, aslında uzatmaktır. Kur'an'ı-Kerim gerçekten bir mucizedir. Bir kelime öyle bir şümullüdür ki, birçok manayı birden içine alır. Benim anlayışıma göre burada bu kelimenin manası şudur. Mecazi olarak münafıkların ipleri Allah Teâlâ'nın elindedir, onlarla alay edercesine, onları azgınlıkları içerisinde adete vurulmuş oldukları ipleri, zincirleri uzatır, onlara meydan verir ve zamanı gelince de birdenbire iplerini çeker onlara hak ettikleri cezayı verir. Fakat onlar bu iple bağlı olduklarının, başlarına gelecek olanların farkında değillerdir.

Ayette: (Şeytanları ile başbaşa kaldıkları zaman) diye buyrulması ile de burada sadece cin şeytanları kast edilmiş değil, bilakis insan şeytanları olan, kâfir ve münafıklar kasdedilmektedir. Biz şeytan deyince hep cin şeytanlarını anlarız hal bu ki, insan şeytanları cin şeytanlarından daha etkilidir. Nitekim Enam

sûresinin 112. ayetinde: (İnsan şeytanları ve cin şeytanları birbirlerine vahyederler,) yani kötülükleri birbirlerine telkin ederler.

Şeytan, şatana kökeninden gelmektedir ki, buda uzaklaşmak, kovulmak anlamına gelir. Yani Allah'ın rahmetinden kovulmuş uzaklaştırılmış olan kâfir insanlar ve cinlerdir. Biz şeytan deyince hep o görünmeyen cin şeytanı analarız, onun zararlı olduğunu sanırız. Oysa görünen insan şeytanları onları geride bırakmaktadırlar, çok zaman insan şeytanları cin şeytanlarına iş bırakmazlar. Oysa biz bu insan kılıklı şeytanları, efendi görünümlü şeytanları çok zaman büyükler, efendiler, reisler, önderler, liderler zanneder ve onların peşinden gideriz. İşte bunlara uyup, peşlerine gidenlerin kıyamet günü ilahi adaletin karşısına çıktıkları zaman ve cehenneme atıldıkları zaman nasıl birbirleri il atışıp, çekişip, suçladıkları birçok ayetlerde sergilenmektedir. Nitekim burada kasdedilen şeytanlar tefsircilerden bazılarına göre Yahudi reisleri, bazılarına göre münafıkların reisleri ve bazılarına göre de müşriklerin reisleridir. Aslında bu ihtilaflara gerek de yoktur. Bunların hepside şeytandırlar ve şeytanın avukatıdırlar. İnsanları yoldan çıkaran, makamı, mevki'i, unvanı ne olursa olsun bunlar insan kılıklı şeytanlardır.

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَاراً فَلَمَّا أَضَاءتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لاَّ يُبْصِرُونَ {١٧} صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَرْجِعُونَ {١٨} أَوْ كَصَيِّبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصْابِعَهُمْ فِي آذَانِهِم مِّنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ واللّهُ مُحِيطٌ بِالْكافِرِينَ {١٩} يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ كُلَّمَآ اَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَاِذَآ اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَآءَ اللّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ اِنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ {٢٠}

Meali

17. Onların misali ateş yakan birinin durumu gibidir ki, çevresini aydınlatır-aydınlatmaz Allah, onların nurunu (gözlerinin ışığını) giderir ve onları karanlık içinde bırakır, artık onlar göremezler.

18. Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, artık görmezler.

19. Yahut (onların durumu) gökten boşalan yağmur gibidir ki, içinde karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşek çakan bir durum vardır. Ve onlar yıldırımlardan (gelen) ölüm korkusu ile parmaklarını kulaklarına tıkarlar. Oysa Allah, inkârcıları tamamen kuşatmıştır.

20. O şimşek nerde ise gözlerini (nurunu) çıkaracakmış gibi çakar. Her ne zaman ki etrafı aydınlatır, onlar için birazcık yürüme imkânı olur. Karanlık üzerlerine çöktüğü zaman da oldukları yerde kalırlar. Allah dilese, onların kulaklarını ve gözlerini giderir. Şüphesiz ki, Allah, her şeye kadirdir.

İzahı

17-20. Bu ayetlerde Allah Teâlâ münafıklara veciz bir örnek vermektedir. Şöyle ki, münafıklar imanla küfür arasında gidip gelirler. Azcık inanıp aydınlanır gibi olurlar. Faklat hemen arkasından inkâr ederek küfrün karanlıklarına gömülürler. Nitekim Abdurrahmab b. Zeyd b. Eslem bu ayeti şöyle tefsir etmiştir. Zifiri karanlıkta ateş yakıp etraflarını aydınlatıp sonra ateş sönünce zifiri karanlıkta şaşırıp kalanlar gibi münafıklar azcık iman edip kalpleri aydınlanır sonra hemen imandan cayaıp küfre dönünce kalpleri gecenin zifiri karanlığı gibi karanlıkta kalıp korku ve dehşet içinde bocalayıp dururlar. İşte böylece Allah Teâla onların iman nurunu almış ve onları karanlıklara terk etmiştir. Artık onlar gecenin zifiri karanlığında yolunu şaşırmış önünü görmeyen, korku ve dehşet içinde olnan kimseler gibi dehşet içinde kalmışlar demektir.

Yahut onlara şöyle bir misal verilmektedir. Karanlık bir gecede siçim gibi yağmura tutulmuş, biryandan gök gürleyip, bir yandan şimşekler çakıp yıldırımlar düşüyor. Ölüm korkusu ile bu gürültüleri ve şimşek çakma seslerini duymamak için parmaklarını kulaklarına tıkayan kimseler gibi münafıklara Allah'ın ayetleri okunup anlatıldığı, cehennemdeki yerleri anlatılıp Allah'ın azabiyle tehdid edildikleri zaman bu azap ve tehditleri duymamak için kulak tıkar, bununla avunup korkularını gidermek isterler. Ama Allah (c.c.) onları azabiyle her taraftan kuşatmıştır. Onlar duymak ve görmek istemeseler de korktukları azap başlarına mutlaka gelecektir.

Yine gözleri kapıp götürürcesine şimşekler çakar fakat o korku ile bu şimşeklerin aydınlığında, ışığında azcık yolunu görüp sonra şimşekler durunca yine üzerlerine gecenin zifiri karanlığının çöküp korku ve dehşet içinde kalan kimseler gibi münafıkların kalplerine azcık iman nuru çakar onunla aydınlanırlar. Fakat o imandan vazgeçip küfre dönünce yine küfrün zifiri karanlıklarında korku ile bocalayıp dururlar. Yani münafıklar sırf dünya menfaatı için imanla küfür arasında gidip gelirler. Müminlerden yararlanmak için onlaradan görünerek iman ettiklerini söyler, kafirlere dönünce de onlardan yararlanmak için onlarla beraber olduklarını söylerler. Böyle bir korku, endişe ve dehşet içinde şaşkın-şaşkın hayatlarını sürdürmeye çalışırlar. Bunlar okadar korkak ve ürkektirler ki, onlar her haber, bağırtı ve çağırtının kendi aleyhlerine olduğunu sanırlar. Devamlı bir şüphe korku ve endişe içindedirler. Nitekim Münafıkun suresinin 4. ayetinde şöyle buyrulmaktadır. Ey Muhammed! (Onların kalıplarını "görünüşlerini" gördüğün zaman hoşuna gider, konuşurken sözlerini dinlersin. Fakat onlar san ki, dayanmış bir kereste yığını gibidirler, her bağırtıyı, çığırtıyı kendi aleyhlerine sanırlar. Onlar düşmandır, onlardan sakının. Allah onları kahretsin! Nasıl haktan döndürüyorlar.) Yani onlar okadar korkak ve ürkektirler ki, kendi lehlerine bile olsa her haberden, her sözden, her seslenişten korkar ve ürkerler.

20. Evet, işte o münafıkların durumu şuna benzer. Bir yandan zifiri karanlıkta sicim gibi yağmurun boşalıp, bir yandan şimşeklerin çaktığı o gecede: (Şimşek nerde ise gözlerini yuvasından çıkaracakmış gibi çakar ve etrafı aydınlatınca birazcık yürürler, karanlık üzerlerine çökünce de oldukları yerde kalırlar.) Yukarda izah edildiği gibi dünya nimetleri ile azıcık sevinip dururken, dünya hayatları sona erince ebedi bir korku içerisinde karanlıklarda boğulup kalırlar. (Eğer Allah, dileseydi o şimşeklerle onların kulaklarını ve gözlerini de silip alırdı, şüphesiz ki Allah, her şeye kadirdir.) Yani Allah (c.c.) bu münafıkların hakkı işitmeyen kulaklarını sağır, hakkı görmeyen gözlerini kör ettiği gibi, sadece maddeyi işiten kulaklarını ve maddeyi gören gözlerini de şimşekle silip almaya muktedirdir ki, ozaman dünyalıklarını da işitemez ve göremezlerdi. Allah-Teâlâ bu münafıklara Kur'an da daha birçok örnekler vermiştir. (Onlar sağırdırlar, dilsizdirler, kördürler, artık geri dönemezler.) Yani hakkı işitemezler, hakkı konuşamazlar ve hakkı göremezler. Kalp gözleri görmediğinden dolayı düştükleri küfrün zifiri karanlıklardan çıkıp geri dönemezler.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ {٢١} الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ فِرَاشاً وَالسَّمَاء بِنَاء وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقاً لَّكُمْ فَلاَ تَجْعَلُواْ لِلّهِ أَندَاداً وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ {٢٢} وَإِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَى عَبْدِنَا فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ وَادْعُواْ شُهَدَاءكُم مِّن دُونِ اللّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ {٢٣} فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ وَلَن تَفْعَلُواْ فَاتَّقُواْ النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ {٢٤}

Meali

21. Ey insanlar! O, Rabbinize kulluk ediniz ki, (O) sizi ve sizden öncekilerini yarattı. Umulur ki, böylece korkarsınız.

22. O ki, yeri sizin için bir döşek olarak gökleri de bir bina olarak kıldı. Gökten yağmur indirdi onunla meyvelerden rızık olarak çıkardı. Öyle ise artık siz bildiğiniz halde Allah'a eşler koşmayın.

23. Ve eğer kulumuz (Muhammed'e) indirdiğimizde=Kur'an da şüphe ediyorsanız, haydi onun gibi bir sure getirin, Allah'tan başka kim varsa onları da (yardıma) çağırın, eğer doğru iseniz.

24. Bunu yapamazsınız, elbette yapamazsınız. O halde yakıtı insanlar ve taşlar olan o ateşten korkun ki, o kâfirler için hazırlanmıştır.

İzahı

21. Bu ayette Cenab-ı Hak bu ümmetin de ve bunlardan önce geçmiş bütün ümmetlerin de yaratıcısı olduğunu, öyle ise bütün insanların Rabbine kulluk etmeleri gerektiğini emretmekte ve kendisine saygısızlık yapmaktan, isyan etmekten korkacaklarını ummaktadır.

U'büdû-Rabbeküm: (Rabbinize kulluk edin,) emriyle, kâfir ve münafıklara emredilmektedir. Yani mademki, bütün insanların yaratıcısı ve Rabbi Allah tır, öyle ise hepiniz O'na kulluk edin, O'ndan başkasını, O'na denk tutmayın.

Buhari ve Müslim'in İbni Mes'uddan rivayet ettiklerine göre İbni Mes'ud: "Ey Allah'ın Resulü! Hangi günah Allah katında daha büyüktür?" diye sordum, demiş. O da: "Allah, seni yarattığı halde O'na eş koşmandır," buyurmuş. Yine Buhari ve Müslim'in Muazdan rivayet ettikleri bir başka hadisin bir bölümünde de Peygamber (a.s.) şöyle buyurdular. "Biliyor musunuz, Allah'ın, kulu üzerindeki hakkı nedir? O'na kulluk edip, hiçbir şeyi ortak koşmamaktır." İbni Abbas demiştir ki, adamın biri Peygamber (a.s.)'a gelerek: "Allah ve sen dilersen, şöyle-şöyle olur" diye konuşunca, Peygamber (a.s.) ona: "Sen Allah'a ortak mı koşuyorsun? Yalnız Allah dilerse de," diye onu uyardı.

22. Bu ayette de Allah Teâla, yeryüzünü bizler için bir döşek gibi yarattığını, gökleri üzerimizde bir binanın tavanı gibi kıldığını, göklerden yağmur indirip bizlere rızık olarak çeşitli meyveler bitirip sunduğunu haber vermekte. Bu nimetleri yaratıp kendilerine sunan Allah'a bilebile ortak koşmamaları, göklere ve yere bakıp düşünmeleri, bunca nimetlerin karşılığında kendisine şükretmeleri ve sadece kendisine ibadet etmelerini emretmektedir.

23. Evet, bu ayette de Allah (c.c.) Hazreti Muhammed'e indirilmiş olan Kur'an'ın Allah kelamı olduğunda şüphesi olanlara meydan okuyarak kendinden başka ne kadar insan ve cin varsa hepsini yardıma çağırarak, Kur'an'ın tamamını değil, yalnız bir sûresinin benzerini getirmelerini istemektedir. Ve Kur'an Allah kelamı değildir, diyenlerin sözlerinin doğruluğunu ispatlamaları gerektiği ifade edilmektedir.

24. Oysa siz: (Bunu yapamazsınız, elbette yapamayacaksınız. Öyle ise kâfirler için hazırlanmış o ateşten korkun ki, onun yakıtı insanlar ve taşlardır.) Yani fırında odunlar yanıp taşlar kızdırdığı gibi o cehennemde insanlar odun gibi yanacaklar ve taşlar da cehennemi kızdıracaktır. Deriler yandıkça, Allah Teâla yenisi ile değiştirecektir. Bununla ilgili ayet nisa sûresin de gelecek inşallah orada daha geniş bir şekilde bu konuyu açıklayacağız. İşte bu korkunç cehennem Allah'ı inkâr edenler, ya da O'na ortak koşanlar, ya da O'nun emirlerini, yasaklarını, Kur'an'ı ve Peygamberi yalanlayıp inkâr edenler için hazırlanmıştır.

وَبَشِّرِ الَّذِين آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُواْ مِنْهَا مِن ثَمَرَةٍ رِّزْقاً قَالُواْ هَـذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِن قَبْلُ وَأُتُواْ بِهِ مُتَشَابِهاً وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {٢٥} إِنَّ اللَّهَ لاَ يَسْتَحْيِي أَن يَضْرِبَ مَثَلاً مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُواْ فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُواْ فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَـذَا مَثَلاً يُضِلُّ بِهِ كَثِيراً وَيَهْدِي بِهِ كَثِيراً وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلاَّ الْفَاسِقِينَ {٢٦} الَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِن بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الأَرْضِ أُولَـئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ {٢٧}

Meali

25. İman edip salih ameller işleyen kimseleri, altından ırmaklar akan cennetlerin onlar için olduğunu müjdele! Ne zaman ki, o (cennetin) meyvelerinden rızıklandırılırlar: "Bu daha önce de rızıklandığımız şeydir," derler. Ve rızıklar birbirine benzer olarak kendilerine sunulacak ve orada onlar için çok temiz eşler vardır ve orada ebedi kalacaklardır.

26. Muhakkak ki, Allah, bir sivrisineği, ondan daha üstününü bir misal vermekten çekinmez. Şimdi iman edenler bilirler ki, şüphesiz o (misalin verilmesi) Rablerinden bir haktır. Ama kâfirler derler ki, acaba Allah, bu miselle ne demek istedi? Ve işte onunla Allah, birçoklarını sapıtır. Ve birçoklarını de doğruya erdirir ve onunla ancak fasıklar saptırılır.

27. Onlar ki, Allah'a söz verip anlaştıktan sonra sözlerini bozarlar. Ve Allah'ın ulaşılmasını emrettiği şeyleri keserler ve yeryüzünde fesat çıkarırlar. İşte hüsrana uğrayanlar onlardır.

İzahı

25. Bu ayette iman edip salih ameller işleyenler için altından ırmaklar akan cennetler olduğu bu cennetlerin meyvelerinden her yedikçe birbirine benzeyen tatlarda oldukları için biz bunun benzeri ile daha öncede rızıklandırılmıştık, dedikleri ve onlara o cennetlerde tertemiz eşlerin olduğu ve orada ebedi kalacakları bildirilmektedir.

Evet, bu ayet de bu güzel nimetlere mazhar olabilmek için önce iman etme şartı zikredilmiştir, sonra da salih ameller şart koşulmuştur. Çünkü imansız hiçbir amel makbul değildir. Amelde bazı âlimlere göre her ne kadar imandan bir cüz değilse de, amel imanın semeresidir. Ağaçsız meyve olmadığı gibi, imansız da amel olmaz. Salih amellere gelince bunlar bedenle yapılan namaz, oruç, hac ve saire bedeni ibadetler, zekât, sadaka ve yine hac gibi hem bedeni hem mali olan ibadetlerdir. Cennetlere gelince bunları tasvir eden birçok ayet ve hadisler vardır. Bu ayette de altından ırmaklar akan, tatları birbirine benzeyen çeşitli meyveleri olan ve tertemiz eşler olan ve ebedi kalınacak olan cennetler diye tasvir edilmiştir.

26. Bu ayette de Cenab-ı Hak bir sineği veya ondan daha üstün bir canlıyı örnek vermekten çekinmediğini beyan etmektedir. Fakat bu sineğin örnek verilmesinden, aklı evvel birçok insanların, Allah, bu sineği örnek vermekle ne istiyor? diye onu küçümseyerek sapıttığını, nice insanların da Allah'ın bunu örnek vermesinde bir hikmet, bir ibret olduğunu idrak ederek hidayete ereceğini ve fasıklardan başkalarının bu misalden ötürü sapmayacaklarını haber vermektedir.

Evet, Cenab-ı Hak, Kur'an da sineği misal veriyor, örümceği misal veriyor, arıyı misal veriyor, karıncayı misal veriyor. Bunların misal verilmelerinde aklıselim olanlar dersler çıkarıp, ibret alıp hidayete ererken, kendini beğenmiş, ahmaklar bundan ibret almayanlar ise, bunlar da ne imiş? Allah, başka bir şey bulamadı mı da bunları misal veriyor diyerek küfre yuvarlanırlar.

Sinek deyince bir mesele aklıma geldi. Yıllar önce radyoda dinliyorum ağaç biti zararlı diye ilaçlayarak kökünü kesmişler. Fakat ağaçları bir türlü hastalıktan,

zararlı şeylerden kurtaramayınca sebeplerini arıyorlar. Derken, bakıyorlar ki, ağaçlardaki bu hastalığı meğerse o ağaç biti telafi ediyormuş. Sonra yeniden ağaç biti üretip, ağaçlara salıvereceklermiş ki, önleyemedikleri o hastalığı ağaç biti önlesin. Bakınız ben bunu radyoda resmi ağızlardan dinledim. Demek ki, senin kibirlenip ağzına, almadığın, küçümsediğin o canlıda ne cevherler varmış. Ey zavallı, kendini beğenmiş ahmak! Allah, kâinatta hiçbir şeyi boşa yaratmamış, her şeyin bir görevi vardır, bunlardan birini yok sayar, yok etmeye kalkışırsan kâinattaki denge bozulur, böyle yüzlerce örnekler vardır. İşte hiç olmazsa onun ne için yaratıldığını bilmiyorsan, bunda mutlaka yaratıcının bir hikmeti vardır ve onun için yaratmıştır, de. Sen kendini çok biliyor zannediyorsun ama aslında hiçbir şey bilmiyorsun. Senin belki de cahil dediğin, tahsili yok dediğin nice insanlar onun hikmetini bilmese de bunu Allah (c.c.) mutlaka bir hikmete binaen yaratmıştır, der, hidayete erer, senden daha bilgili olmuş olur. Fakat sen bu sözünle cahilliğini ortaya koymuş olursun.

27. Evet, bu ayette de işte sineğin misal verilmesini küçümseyen, kibirlenen ve bu yüzden sapmış olan fasıkların Allah Teâla'ya söz verip sonra sözlerini bozdukları, Allah'ın, ziyaret etmesini emrettiği akraba ile ilişiğini kesip yeryüzünde fesat çıkaran ve ebedi bir hüsrana uğrayan fasıklar oldukları beyan edilmektedir. Bazı tefsircilere göre Allah'a verilen söz ezeli ervahta verilen sözdür. Fakat benim anlayışıma göre, buluğ çağına geldiği zaman temsili olarak (elestü-bi Rabbiküm sualine karşı belâ) diye verilen sözdür ki, bu konu ile ilgili ayet yakında gelecek inşallah orada daha geniş açıklama yapacağız.

(Enyûsale) diye geçen kelime lügat olarak bir şeye ulaşmak, birleştirmektir ki genel anlamda bütün iyiliklere ulaşmak, özel anlamda ise sılairahim demektir. Ve burada kastedilen de budur. Yani akraba ile ilişiği kesmemeleri emrolunmasına rağmen, o fasıklar akraba ile ilişiklerini keserler. Nitekim Muhammed sûresinin 22. ayetinde: (Siz yeryüzünde fesat çıkarmayı, sılairahmi kesmeyi, geri dönmeyi mi ummak istiyorsunuz?) buyruluyor. (Fasık) kelimesine gelince ıstılahı manada Allah'ın emirlerini terk ederek isyan etmektir ki, bunun üç derecesi vardır. Birincisi günahları çirkin görmekle birlikte ara-sıra günah işleyenlere denir. İkincisi büyük günahları devamlı işleyenlerdir, üçüncüsü ise, sadece büyük günahları işlemekle kalmayıp işledikleri günahlarda bir beis görmemeleridir ki, bu derecede olan fasıklar dinden çıkarlar.

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللهِ وَكُنتُمْ أَمْوَاتاً فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {٢٨} هُوَالَّذِي خَلَقَ لَكُم مَّا فِي الأَرْضِ جَمِيعاً ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {٢٩}

Meali

28. Allah'ı nasıl inkâr edersiniz? Siz ölü idiniz, sizi diriltti. Sonra sizi öldürüp tekrar diriltecek, sonra yine O'na döndürüleceksiniz.

29. O, Allah ki, yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Sonra göğe yöneldi, onları yedi gök olarak düzenledi. O, her şeyi bilendir.

İzahı

28. (Allah'ı nasıl inkâr edersiniz. Sizler ölüler idiniz, sizi diriltti. Sonra sizleri öldürüp tekrar diriltecek, sonra yine O'na döndürüleceksiniz.) Yani babalarınızın sulbünden dışarı çıktığınızda ölü bir meni (sperm) idiniz, sonra Allah sizi Ana rahminde diriltti, sonra dünyaya gelip yaşadıktan sonra eceliniz gelince sizi öldürecek, sonra kıyamet günü tekrar diriltip ve Allah'ın huzurunda hesap vermek için O'na döndürüleceksiniz. O halde Rabbinizi nasıl inkâr edersiniz?

Bazı akidesi bozuk akademi unvanı almış sözde âlim diye geçinen ilahiyatçılar bu ayeti reenkarnasyona delil getirerek, reenkarnasyonun olduğunu açıkaçık televizyonlarda çekinmeden söyleyip bu Müslüman milletin akidelerini ifsat etmeye çalışıyorlar. Hatte diyanet de çok önemli göreve gelmiş bir zat, bir televizyon kanalında kendisine Reenkarnasyondan soran kişiye evet vardır, dedi ve bu ayeti de okuyarak delil göstererek altını çizdi. Sözde profesör olan başka biri de tartışmaya telefonla katılıyor ve televizyonda ki yönetmen bu sefer ona Hocam sen ne dersin? diye soruyor, o da biraz yuvarlak cevap vererek diyor ki, efendim ben bunu daha öncede söylemiştim böyle bir şeyin varlığı bilimsel olarak araştırılsın, şeklinde yuvarlak bir cevap verdi. Fakat aynı zat bir kaç yıl sonra yine bir Televizyonda canlı yayında tartışırken, bu sefer diyor ki, ölen bir

kimsenin ruhu bir kişiye değil, belki dört beş kişiye geçer, ama bu herkes için değil. Bütün bu yazdıklarımı bu zatların kendi ağızlarından canlı yayında kendi kulaklarımla duydum, şok oldum. Bu zavallı insanı şeytan dürte-dürte ne hale getirdi. Şeytan ona sen çok akıllısın, sen çok zekisin, sen çok bilgilisin, sen bir tanesin, diye koltuğuna karpuz vererek nasıl yoldan çıktığını fark etmiyor. Devamlı televizyonlar da kanal-kanal çıkıp mütedeyyin Müslümanlara çattı, ona hakaret etti, buna hakaret etti, sosyeteye yaranmak için ipe sapa gelmeyen şeyler söyledi, fakat Allah'ın hikmeti sonra siyasete atıldı o yaranmak istediği sosyetik çevreler de ona arkasını döndü, böyle yapayalnız kaldı, sesi soluğu kesildi. Sel ne kadar kabarsa da gider sonra köpükleri kalır misali böyle tarihte nice kabarıp da köpükten başka bir şeyi kalmayan kimseler gelip geçmiştir. Reenkarnasyon, eski tabirle tenasüh yani ölen bir kimsenin ruhunun başka birine geçmesi olayıdır ki bu İslam inancına göre tamamen batıldır. İşte bu İslam dışı inançlara sahip olanların televizyonlar da kanal-kanal dolaşarak, bu inancı canlandırmaya çalışanlara maalesef böyle bazı ilahiyatçı diye geçinen bu zavallılarda çanak tutuyorlar. Yıllardır uğraştılar da ne oldu? Batılın Müslümanlar nazarında değeri nedir ki, kim ona itibar eder?

Oysa reenkarnasyonu Kur'an açık bir dille reddediyor. Mümin'un suresinin 99-100. ayetlerinde şöyle buyruluyor. (Sizden birine ölüm gelince, ey Rabbim! Beni geriye çevir, umulur ki, terk ettiğim Salih amelleri işlerim. –Allah (c.c.) buyurur ki, hayır o konuşulanlar boşa atılmış sözlerden başka bir şey değildir. Ve bu sözlerin arkasından diriliş gününe kadar o kişi berzahta=kabirdedir.) Evet, hal bu ki, reenkarnasyoncuların iddiası şudur. İnsan tekâmüle ermediği için Allah ona bir şans daha tanıyıp dünyaya bir daha getiriyor ki, o kişi olgunluğa erişsin. Hal bu ki bu ayette açık ve seçik olara Allah (c.c.): (Hayır asla böyle bir şey olamaz ve bu sözler boşa atılan sözlerden öteye gitmez ve dirilecek güne kadar da kabirdedirler,) buyuruyor. Mümin sûresinin 11. ayetinde de şöyle buyruluyor. (Kâfirler kıyamet günü diyecekler ki: "Rabbimiz! Bizi iki kere öldürdün, iki kere de dirilttin. Biz ise günahlarımızı itiraf ettik, şimdi bu cehennemden kurtuluş için bir yol var mı?) Peki, bu iki kere ölüm ve iki kere diriliş nedir? Bu şu demektir. Canlı olan insanın belinden gelen ölü meni (sperm) dir ki, bunun ana rahmine yerleşmesiyle canlanması, dirilmesi demektir. İşte birinci ölüm ve diriliş budur. İkinci ölüm ve dirilişse bu dünya hayatı sona eren kişinin ölümü

ve bu ölümden sonra da tekrar kıyamet gününde ki dirilişidir. Bazı kimseler diyorlar ki efendim babanın belinden gelen sperm canlıdır. İşte onda şöyle özellikler vardır, böyle özellikler vardır.

Nitekim benim başıma geldi. Bir cemiyette şuradan-buradan konuşulurken söz bu reenkarnasyon meselesine geldi. Biraz önce bahsettiğim o malum şahıslardan söz edildi. Ve bu cemiyette emekli bir Albayın kayın validesinin vefatı dolayısıyla idi. O cemiyette de sivil giyimli subaylar vardı birinin rütbesi belliki yüksekti ki, o zata zaman-zaman komutanım diyorlardı. Ve bu cemiyette öğretmenler de vardı. Derken o yukarda işaret ettiğim malum şahıslara söz geldi, onları övmeye başladılar, o zamanlar sık-sık televizyon lara çıktıkları için biraz meşhur olmuşlardı. Ben bunları dinledikten sonra bu malum şahısların bazı fikir ve düşüncelerinin yanlış olduğunu söyledim. Onlar ise bunları destekler mahiyette sözler söylediler. Derken ben bunların televizyonda ki bu reenkarnasyonla ilgili fikirlerinin, sözlerinin yanlış olduğunu söyledim yukarıdaki ayeti böyle açıklayıp bunlarla tartışırken, içlerinden biri dedi ki, hocam siz spermin ölü olduğunu söylüyorsunuz, ama o canlıdır. İşte onda şöyle-şöyle özellikler vardır demeye başladı. Ben de ona dedim ki evet, doğru söylüyorsunuz onda o özellikler vardır ama, sonuçta sizin o canlı dediğiniz sperm'i şu masanın üzerine koysanız ve burada sittin sene dursa, hiçbir hareket, hiçbir canlılık göremezsin, hatta kuruduğu zaman onu ufalayıp bir toz haline getirebilirsiniz. Bir buğday tanesi veya başka bir tane de böyledir, bunu da bu masanın üstüne koysanız sittin sene burada dursa ölüdür, bir hareket olmaz. Fakat taneyi toprağın altına verdiğin zaman dirilir, harekât etmeye başlar, bir sperm de böyledir, onu ana rahmine yerleştirdiğin zaman canlanmaya başlar, hareket, etmeye başlar. Oysa ölü hareketsiz halde olanlara, diri ise hareket halinde olanlara denir, dedim ve onlara Nahil sûresinin 65. ayetini okudum. (Allah gökten suyu indirdi ve o su=yağmur sebebiyle yeri öldükten sonra diriltti) buyruluyor. Demek ki, kurumuş otlar ve diğer bitkilere de Allah (c.c.) ölü diyor. Eğer onlara yağmur yağmasa veya su verilmese sittin sene kalsa yine hareketsiz ve ölüdürler, su ile yeniden hayat bulmakta hareket etmektedirler. İşte bu ayeti okuyup meseleyi böyle anlatınca şimdiye kadar benimle karşıt fikirde tartışırken o rütbesini bilmediğim sivil giyimli subay ben de hocamın tarafina geçtim, doğru söylüyor demeğe başladı. Evet, gelecek olan birkaç ayette de Allah (c.c.): (Diriyi ölüden,

ölüyü de diriden çıkarır) diye buyuruyor ki, bu da yine aynı konuyu ifade etmektedir. Yani Canlı insandan ölü sperm'i, ölü spermden de canlı insanı, diri olan tavuktan ölü yumurtayı, ölü yumurtadan da diri civcivi çıkarıyor. Yine diri olan bir ekinden, ölü olan bir taneyi, ölü olan bir taneden de diri olan bir ekini ve sair şeyleri çıkarır ki, örnekleri çoğaltabiliriz. Fakat itikatlar fasit olunca yorumlar da fasit olabilir.

Dehhâk da İbni Abbas'tan rivayetle şöyle demiştir. İki ölüm ve iki dirilişten maksat şudur. Allah (c.c.) ölü olan topraktan Âdem (a.s.)'ı yarattı. İşte birinci olan ölüm, Adam'in ölü toprağının yaratılışı ve bu ölü topraktan da Ademin yaratılışı dirilmesi ki, işte birinci ölüm ve dirilişin yaratılması budur. İkinci ölüm ve dirilişse bu dünya hayatının sona ermesiyle ölüm ve ondan sonraki diriliştir. Fakat bana göre bu pek isabetli bir yorum değildir. Çünkü ayette tekil olarak seni veya onu, yarattı demiyor. (Siz ölü idiniz, sizi diriltti ve tekrar öldürüp, diriltecek) buyruluyor ki, bu sadece Âdem (a.s.)'ın topraktan yaratıldığını göstermiyor. Belki, âcizane benim yukarda yorumum diğer tefsircilerin yorumlarına ve ayetin manasına daha uygundur. En doğrusunu Allah bilir.

29. Bu ayette de Cenab-ı Hak yeryüzünde olanların hepsini insanlar için yarattıktan sonra göğe yönelip onu da yarattıktan sonra göğü yedi kat olarak düzenlediğini ve her şeyi bildiğini beyan etmektedir.

Bu ayette çok önemli bir şeye işaret edilmektedir ki, oda şudur. Yerde olanların hapsinin insanlar için yaratıldığı, ama göklerin tamamının insanlar için olmadığı, belki, kısmen insanların menfaatine olduğuna işaret edilmektedir. İkinci bir husus yerin göklerden önce yaratılmış olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Fussilet sûresinin 9-10-11-12. ayetlerinde şöyle buyrulmaktadır. Ey Muhammed! (De ki, yeri iki günde yaratan Allah'ı inkâr edip O'na eşler mi koşarsınız? O, âlemlerin Rabbidir. O, yeryüzüne sabit dağlar yerleştirdi, orada bereketler yarattı ve orada dört gün içerisinde isteyenlere eşit olarak gıdalar takdir etti. Sonra duman halinde olan göğe yöneldi. Ona ve yere her ikiniz isteyerek ve istemeyerek gelin, buyurdu. Onlar da isteyerek geldik dediler.) Yani onlara Allah (c.c.) (olun,) deyince, hemen oluverdiler. -(Böylece onları ve iki günde yedi gök yarattı ve her gökte olan (meleklere) emrini vahyetti ve dünya göğünü kandillerle süsledi, bozulmaktan da korudu işte o her şeye galip, her şeyi bilen Allah'ın takdiridir.)

Şimdi bütün bu ayetleri birlikte incelediğimiz zaman. Allah Teâla, önce yerin kabasını iki gönde yarattıktan sonra, diğer iki günde gökleri yaratmıştır, tekrar iki günde de yeri tefsiye etmiş düzene sokmuştur ve böylece gökleri ve yeri altı günde yaratmıştır. Nitekim Naziat sûresinin 28-33 ayetine kadar şöyle buyruluyor. (Onu=göğün tavanını yükseltti, onu bir düzene soktu. Gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı. Bundan sora da yeryüzünü döşedi. Ondan suyunu ve otlağını çıkardı. Ve sizin için, hayvanlarınız için dağları oturttu.)

Şimdi bu ayette ki bu sıralamadan dolayı bazı tefsirciler yanılmaktadırlar. Çünkü bu sıralamada göklerin yaratılışı başa alınınca dediğim gibi bazı tefsirciler yanılarak önce göklerin yaratıldığını söylüyorlar. Hal bu ki Fussilet suresinde geçen ayette önce yerin kabasını iki günde yaratıp, sonra iki günde gökleri yaratıp onları düzene sokmuş sonra diğer iki günde de yeri tesviye edip düzene sokmuştur. Nitekim metinde geçen ayette de önce yerin yaratıldığı, sonra Cenab-ı Hakkın göğe yöneldiği ve yedi gök olarak tesviye ettiği şekil verdiği ifade edilmektedir. Tekrar edecek olursak bu ayetleri bir araya getirip incelediğimiz zaman dediğim gibi şu sonuç çıkıyor. Cenab-ı Hak önce iki günde yerin kabasını yaratıyor, sonra iki günde göğü yaratıp tesviye edip düzene soktuktan sonra tekrar diğer iki günde de yerin tesviyesini yapıyor ki böylece birçok ayetler de geçtiği gibi gökleri ve yeri altı günde yaratmış oluyor. Bu altı günde yaratılma meselesi de tartışma konusudur. Bazılarına göre ahiret günü ile altı gün, altı bin senedir. Yani altı bin senede yaratılmıştır. Bu günkü bilim adamlarına göre ise altı aşama diyorlardır ki, onlara göre milyarlarca yılda gökler ve yerler bu günkü şekliyle oluşmuştur. Ben şimdilik bu konuyla ilgili bu kadar açıklama yapıyorum, ama bununla ilgili ayetler geldiğinde kendi yorumlarımı o ayetlerin tefsirinde daha geniş açıklamaya çalışacağım inşallah.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُواْ أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاء وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ{٣٠} وَعَلَّمَ آدَمَ الأَسْمَاء كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلاَئِكَةِ فَقَالَ أَنبِئُونِي بِأَسْمَاء

هَؤُلاَءِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٣١} قَالُواْ سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا إِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ {٣٢} قَالَ يَا آدَمُ أَنبِئْهُم بِأَسْمَآئِهِمْ فَلَمَّا أَنبَأَهُمْ بِأَسْمَآئِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ {٣٣} وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلاَئِكَةِ اسْجُدُواْ لآدَمَ فَسَجَدُواْ إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ {٣٤}

Meali

30. Rabbin meleklere: Ben yeryüzünde halife yaratacağım dediği zaman, (melekler) dediler ki: "Biz sana hamd ile tesbih ediyoruz, sen ise yeryüzünde fesat çıkaracak ve kan akıtacak halife mi yaratacaksın?" (Allah (c.c.)) buyurdu ki: "Ben elbette sizin bilmediklerinizi bilirim."

31. Ve Allah, Âdem'e isimlerin hepsini öğretti. Sonra onları meleklere arz ederek haydi bakalım eğer siz iddianızda doğru iseniz, şunların isimlerin bana haber verin, buyurdu.

32. Melekler: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Şüphesiz ki sen her şeyi hakkiyle bilen, hakkiyle hükmedensin.

33. Allah buyurdu ki, ey Âdem! Onlara (meleklere,) onların (cisimlerin) adlarını haber ver. Vatka ki, Âdem onlara cisimlerin adlarını haber verdi. (Allah (c.c.)) buyurdu ki, ben demedim mi, göklerin ve yerin gaybini bilirim ve sizin açığa çıkardığınızı da sakladığınızı da bilirim.

34. Ve biz o zaman meleklere: Âdeme secde edin, dedik. Melekler hemen secde ettiler, iblis müstesna: O etmedi, kibirlendi ve kâfirlerden oldu.

İzahı

30. Allah Teâla, meleklere, ben yeryüzünde bir Halife yaratacağım dediğinde, melekler: (Ya Rabbi! Biz sana gerektiği gibi saygı gösteriyoruz, sana

hamt etmekle beraber tesbih ediyoruz ve seni kutsuyoruz, sen ise yeryüzünde fesat çıkaracak ve kan akıtacak halife yaratacağım buyuruyorsun, dediler.) Melekler bunu belki bir itiraz mahiyetinde değil de, acaba hikmeti nedir, diye hikmetini öğrenmek için böyle bir soru yöneltmişlerdir. Allah (c.c.) da onlara karşı sizin bilmediklerinizi ben bilirim, buyurdu.

31-33. Ve meleklere bunun hikmet ve sebeplerini bildirmek için Allah Teâla: (Âdem'e isimlerin tamamını öğretti, sonra bu isimleri meleklere arz etti, haydi siz bana bu isimleri haber verin, eğer doğru iseniz, buyurdu.) Yani kâinattaki bütün varlıkların adlarını önce Âdem (a.s.)'a öğretti. Sonra meleklere buyurdu ki: Haydi siz itirazınızda doğru iseniz, şimdi bu kâinattaki varlıkların isimlerini bana sayıp haber verin. –Bu nun üzerine melekler: (Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bize öğrettiğin bilgilerden başka bilgimiz yoktur. Her şeyi hakkiyle bilen ve her şeye hakkiyle hükmeden sensin,) dediler. Bunun üzerine Allah Tela, Âdeme: (Ey Âdem! Şimdi bu cisimlerin adlarını onlara sen haber ver, buyurdu. Âdem de bütün isimleri onlara haber verdi.) Ve böylece melekler mahcup olunca Allah (c.c.): (Ben size demedim mi ki, göklerin ve yeri gaybini ben bilirim. Ve sizin açığa vurduğunuzu da, gizlediğinizi de bilirim, buyurdu.)

40. (O zaman biz meleklere dedik ki, Âdem'e secde edin, melekler de Allah'a itaat ederek secde ettiler. Ancak İblis hariçtir ki, o imtina etti, kibirlendi ve kâfirlerden oldu.)

Meleklerin Âdeme secde etmesi, Âdemin meleklerden üstün olduğundan mı, yoksa başka sebepten mi diye farklı yorum ve görüşler vardır. Kimine göre bütün meleklerden üstündür, kimine göre yeryüzündeki meleklerden üstündür, gökteki melekler ise Âdemden üstündür. Hatta kimine göre Âdem'e yerdeki melekler secde etmiştir. Fakat bana göre bu yorum doğru değildir. Çünkü ayette (küllühüm) ifadesi ile bütün meleklerin secde ettiği anlaşılıyor. Fakat bütün meleklerin secde etmesi Âdemin bütün meleklerden üstün olduğu anlamına gelmez. Buradaki secde Allah'ın emrine itaat edilip, edilmemesi meselesidir ki, melekler o emre uyarken şeytan kibirlenip Allah'a karşı gelmiştir. Bazı tefsirciler bunu genelleştirerek sadece Âdem değil onun nesli de meleklerden üstündür, derler ki, bu da hiç doğru değildir. Çünkü Kur'an-ı Kerimde insan şeytanları ve cin şeytanları diye buyruluyor ki daha pek yakında Bakara sûresinin 14. ayetinin tefsirinde bu konuyu genişçe açıklamıştık. İnanmamış ve şarlatan bir

kimse nasıl meleklerden üstün olabilir? O cin şeytanı nasıl Allah'a secde etmiyorsa, insan şeytanı da aynıdır. Belki, bazı insanlar bazı meleklerden üstün olabilir ki, oda inanmış olan müminler olabilir. Bir kere inanmayan ların hayvandan daha aşağı oldukları Kur'an da açıkça ifade edilmektedir. Aslında insanın meleklerden üstün olduğuna dair açık ve kesin bir ayet yoktur. Burada ki üstünlük sadece bir imtihan olarak Âdemle melekler arasında olan bir olaydır. İsra sûresinin 70. ayetinde: (Biz insanı yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık,) buyruluyor. Aslında bu ayette kasdedilen üstünlük meleklerden üstün anlamına gemliyor. Yeryüzünde ki birçok yaratıklardan üstün anlamına gelmektedir. Fakat insan çok bencil kendini bütün varlıklardan üstün görüyor. Yukarda dediğim gibi Âdem'in bile bütün meleklerden üstün olduğu şüphelidir. Hatta bana göre Âdem bütün meleklerden üstün değildir. Çünkü Âdem cennette iken meleklere özenmiştir. Nitekim ilerde geleceği gibi Âraf sûresinin 20. ayetinde şöyle buyrulmaktadır. (İblis: Rabbiniz size bu ağacı sırf melek olursunuz diye veya cennette ebedi kalanlardan olmayasınız diye yasakladı, dedi.) Yani İblis bu ağaçtan yerseniz melekleşirsiz, demek istemiş ve bu sözü ile onu melek olmaya özendirerek, yasaklanan ağaçtan, (incir veya buğdaydan) yedirmiştir. O zaman Âdem meleklerden üstünse neden İblis onu melek olmaya özendirmiştir.

Âdem'in halife olarak yaratılması hususuna gelince, Halife lügat manası itibariyle vekil demek, giden birinin yerine geçen, gelen demektir. Fakat burada hilafetten maksat şudur. Allah (c.c.) yeryüzünde emir ve yasaklarını yerine getirmek için ve O'nun kanun ve kurallarını uygulamak için, önce Âdem'i kendisine vekil etmiş. Ve daha sonra da nesilden nesle gelen bütün peygamberler ve bu peygamberlerin arkasından gelip de Allah'ın bu kanun ve kurallarını uygulayan kimseler Allah'ın yeryüzündeki halifeleridir. Nitekim Sat sûresinin 26. ayetinde: (Ey Davud! Seni yeryüzünde Halife kıldık. Öyle ise insanlar arasında hakla=adaletle hükmet,) buyruluyor. Fatır sûresinin 39. ayetinde de: (O, Allah ki, sizi yeryüzünde halifeler kıldı,) buyrulmaktadır. Yani bu günkü anlamda birçok ulemaya göre Halife devlet başkanına denir. Çünkü insanların hak ve hukukunu korumak, Allah'ın kanun ve kurallarını yerine getirmek için devlet olmak gerekiyor. Ancak ulemaya göre devlet olmak için de onun bir başı olması gerekiyor. Devlet başkanı olmak için de bir takım şartlar olması gerekiyor. Mesela, akıl baliğ olması, Müslüman olması, adil olması, müçtehit olması, basiretli olması ve saire bir takım kriterleri olması gerekir.

Evet, İblise gelince, bazılarına göre onun esas adı Ezazil'dir. Bazılarına göre ise Haris'tir. İblis cinlerin ilk atasıdır. İblis de, cinde görünmeyen, saklanan anlamına gelmektedir. Âdem'e ve insana, insan denmesinin sebebi ise unutkan ve yanılgan olduğundan bu ad verilmiştir. Bazıları İblisin meleklerden olduğunu söylemişlerdir ki, onlardan biri Tavus'tur. Bu zat İbni Abbas'a dayandırarak, İblisin yeryüzündeki meleklerin en büyüğü olduğunu, en ileri müçtehit olduğunu söylemektedir. Said b. Müseyyeb işi daha da ileri götürerek iblis birinci gökteki meleklerin reisidir, demiştir. Fakat İbn-i Cerir de Hasani-Basri'ye dayandırarak ve ondan rivayetle demiştir ki: "İblis bir göz ucu kadar bile asla melek olamaz, o cinlerin aslı ve astarıdır." Bana göre de doğru olan budur. İblis melek değil, cinlerin atasıdır. Çünkü ilerde de geleceği gibi, İblis Allah Teâlâ'ya: "Beni ateşten yarattın," diyor. Oysa melekler ateşten değil nurdan yaratılmış varlıklardır. Zaten Kehf sûresinin 50. ayetinde çok açık olarak İblisin cinlerden olduğu ifade ediliyor: (Biz meleklere Âdem'e secde edin, dediğimizi hatırlayın. Melekler secde etti, İblis müstesna, o cinlerdendi, fasık oldu.) Şimdi iblisin cinlerden biri olduğu bu ayette bu kadar açık ve net ifade edilirken, İblisin meleklerden olduğunu söylemenin mantığını doğrusu ben anlamış değilim. Demek ki, İblis esasen cindir, cinlerin reisidir. Allah'a karşı gelip de Âdem'e secde etmeyince kibirlendi ve Allah Teâla da ona İblis lakabını verdi. Aslında İblis bir bakıma da libas kökeninden giysi demektir ki, küfrü, kibri üzerine giyindi demektir.

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلاَ مِنْهَا رَغَداً حَيْثُ شِئْتُمَا وَلاَ تَقْرَبَا هَـذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الْظَّالِمِينَ {٣٥} فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُواْ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ {٣٦} فَتَلَقَّى آدَمُ مِن رَّبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ {٣٧}

Meali

35. (Alla (c.c.)): Dedi ki, ey Âdem! Sen ve eşin cennette iskân edin, ikinizde ondan (cennetin nimetlerinden) dilediğiniz yerde bolca yiyin, fakat şu ağaca yaklaşmayın, o takdirde zalimlerden olursunuz.

36. Şeytan onların ayaklarını oradan kaydırdı ve onları bulundukları yerden, o cennetten çıkardı ve biz de: "Kiminiz kiminize düşman olarak yeryüzüne inin, belli bir süreye kadar sizin için bir karargâh ve (dünyalık bir) pay vardır," dedik.

37. Derken Âdem Rabbinden bir takım kelimeler aldı. (Yani tövbe istiğfar etti,) Allah da Tövbesini kabul etti. Şüphesiz ki, O, işte O, tövbeleri kabul eden, bağışlayandır.

İzahı

35-37. Bu ayetlerde Allah Teâla, Âdemle Havva'yı cennete koyup, bütün meyvelerinden, nimetlerinden yemelerini serbest bıraktığını, fakat bir imtihan olarak bir ağaca yaklaşmamalarını, ondan yememelerini, yedikleri takdirde de zalimlerden olacaklarını haber vererek ikaze etti. Fakat şeytan gelip onların ayaklarını kaydırarak, o yasak ağaçtan yedirtip, cennetten çıkarılmalarına sebep olmuş, bunun üzerine de Allah (c.c.) onları cennetten indirmiştir. Ve bundan dolayı da onların neslinden gelenlerin birbirlerine düşman olarak belli bir süre yeryüzünde ikamet edip, yaşayacaklarını ve bunun üzerine Âdem çok pişman olup birçok kelimelerle Allah'a tövbe istiğfar ettiğini ve sonuçta de Allah onun tövbesini kabul ettiğini bildirmektedir.

Cennetin gökte yaratılmış olduğunu söyleyenler olduğu gibi, yeryüzünde bağlık ve bahçelik olduğunu söyleyen tefsirciler de vardır. Ancak âcizane bana görü cennetin yeryüzünde olduğunu söylemek, akli ve nakli delillere uygun değildir ve hiçbir mantığı da yoktur. Çünkü bir kere ayette: (Bazınız bazınıza düşman olarak inin ve yeryüzünde belli bir süre ikamet edin, yaşayın,) ifadesi yeryüzünde olmadıkları, cennetten yeryüzüne indirildikleri açık. İkincisi daha öncede açıklamıştık cennetin yeryüzünde olması mümkün değildir. Çünkü Kur'an da: (Genişliği göklerle yer genişliğinde olan cennete yarışın,) buyruluyor. Ali-İmran sûresi ayet 133.

Şimdi yer göklere göre ufacık bir uydudur. O zaman cennet yeri de gökleri de içine alacak kadar geniş ise, nasıl bu kadar genişlikte olan cennet bir uyduya sıkıştırılacak kadar küçük oluyor?

Üçüncüsü Necim sûresinde Peygamberimiz miraca gittiğinde Cibril'i kendi heybetiyle Sidre-i-müntahanın yanında görmüştür ki, onun yanında da cennetü'l-mevanın olduğu açıkça ifade edilmektedir. (Onu "Cibril"i bir kere daha gördü, –Sidre-i-müntehanın yanında, –Onun yanında da cennetü'l-mevadır.) Necim sûresi ayet 13-14-15.

Evet, Âdem (a.s.)'ın toprağının dünyadaki yeryüzünün toprağı olduğunda ittifak var bunda bir ihtilaf yok ama Kur'an da zikredilen cennet bu dünyadaki bir bağlık ve bahçelikten ibaret değildir. Bazıları Âdem ile Havva Yemen tarafında bağlık ve bahçelik bir yerde olduğunu, oradan kovulup, birinin Hindistan'a, diğerinin de Cidde ye sürgün edildiği şeklinde ki, yorumlarına katılmak mümkün değildir. Allah Teâla her şeyi önceden planlamış, Âdem'i yaratmadan önce cenneti yaratmış, onun toprağını ve suyunu dünyadan getirtip, çamurunu yoğurtmuş, orada yaratmış, can vermiş, melekler ora da secde etmiş, İblis orada gelip Âdem ve Havayı yasaklanmış olan ağaçtan yemeye teşvik edip cennetten yeryüzüne indirilmesine sebep olmuştur. Demek ki, onun maddesi yerden alındığı için ilahi hikmet gereği yine yeryüzüne indirilip belli bir süre bu dünyada yaşayıp imtihana çekildikten sonra, imtihanı kazananlar asli vatanları olan cennete geri dönmekte, imtihanı kaybedenler de cehenneme gönderileceklerdir.

Bir başka mesele de şeytan kovulduğu halde cennete nasıl girip de Âdem ve Havayı yoldan çıkarmış, meselesidir. Bu konuda bir takım İsrailiyet hikâyeleri anlatılmaktadır. İşte yılan şeytanı ağzında cennete sokmuş, falan gibi aslı astarı olmayan hikâyeler anlatılır. Bir kere namazda insanın can damarına girmesine izin veren Allah (c.c.) Âdem-i imtihana çekmek için cennete girmesine izin veremez mi? Allah'ın izin vermediği yılan hangi salahiyetle hâşâ, Allah'a rağmen böyle bir şeye gücü yetebilir? Bu bir. İkincisi benim tahminime göre bu olaylar kısa bir zamanda cennette cereyan etmiştir. Allah-Teâlâ Âdem'e secdeyi emrediyor, İblis secde etmiyor, Allah-Teâlâ onu rahmetinden kovuyor. Ama İblis Âdemoğullarını yoldan çıkarmak için, O'ndan kıyamete kadar yaşamak için izin istiyor, O, da onun kıyamete kadar yaşamasına izin veriyor. Ve arkasından da Âdem'i sınamak için cennette bir müddet kalmasına izin veriyor. Böylece

İblis Âdemle Hava'yı yoldan çıkarınca Allah (c.c.) İblisi de Âdem ve Hava'yı da cennetten çıkarıyor. Ve işte ondan sonra şeytanla Âdem ve onun neslinin savaşı başlıyor ve kıyamete kadar da devam edecektir. Eğer dikkat edilirse ayette: (Haydi bazınız bazınıza düşman olarak yeryüzüne inin,) diye buyruluyor ki, çoğul olarak birbirinize düşman olarak cennetten inin ifadesi de Âdem, Havva, bunların gelecekteki nesilleri ve iblis hep birlikte cennetten kovuluyor, demektir. Çünkü İblis Âdemi ve neslini yoldan çıkarmak için kıyamete kadar hatta diriliş gününe kadar yaşama izni istedi ve Cenab-ı Hak da ona izin verdi. O zaman şeytanın hasmı Âdem olduğuna göre, onunla düşmanlığını sürdürmesine izin verildiğine göre, İblis önceden yeryüzüne indirilmiş olsa, yeryüzünde kiminle mücadele edecek. Demek ki, İblis daha cennetten çıkarılmadan, sıcağı sıcağına görevine başladı, Âdemle Hava'yı yoldan çıkarınca da Allah -Teâlâ hepsini birlikte yeryüzüne sürdü: (Haydi bazınız bazınıza düşman olarak yeryüzüne inin,) orada kozlarınızı paylaşın, buyurdu. Ve Âdem bu hatasından dolayı pişman oldu, birçok kelimelerle Allah'a yalvarıp yakardı. Sonuçta Allah tövbesini kabul buyurdu. Cennetten yeryüzüne indirildikleri zaman da Âdemle Havva ayrı-ayrı yerlere sürüldüler. Rivayetlere göre, Âdem (a.s.) Hindistan da ki Serendib'e, Havva validemiz de Cidde ye sürgün edildi. Cidde'ye bu adın verilmesinin sebebide rivayete göre buradan gelmektedir. Yani ninemiz olan Atamız olan Havva validemize nisbetle bu ad verilmıştır. Sonra Allah Teâlâ Âdem ve Havva'nın tövbelerini kabul edip affedince sürgün hayatları bitmiş, Arafat da buluşmuşlardır. İşte bugün onu canlandırmak, canlı tutmak için hacılar Arife günü, Arafat da vakfa yapmaktadırlar. Zaten arafe de buluşmak, tanışmak anlamlarına gelmektedir ki, Âdemle Hava'nın buluşup tanıştıkları yer demektir.

Âdem (a.s.)'ın istiğfar ettiği kelimelere gelince Mücahit meal olarak bu kelimelerin şunlar olduğunu söylemiştir. "Ey Allah im! Senden başka tapınak yoktur, ancak sensin. Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana hamt ederim, şükrederim. Ey Rabbim! Ben nefsime zulmettim, beni bağışla, şüphesiz, sen bağışlayanların en iyisisin. Ey Allah ım! Senden başka ilah yoktur, ancak sensin, seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana hamt ederim, ben nefsime zulmettim. Bana merhamet et, şüphesiz ki, sen merhametlilerin en merhametlisisin. Ey Allah im! Senden başka ilah yok, ancak sensin, seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, sana hamt ederim. Ey Rabbim! Nefsime zulmettim benim

tövbemi kabul buyur, şüphesiz sen tövbeleri kabul edensin." Evet, işte bu yalvarış yakarıştan sonra Allah (c.c.) onun tövbesini kabul buyurdu. Nitekim Nisa sûresinin 110. ayetinde: (Kim bilmeyerek bir kötülük yapar ve nefsine zulmeder de sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı bağışlamış olarak ve merhamet edici olarak bulur,) buyrulmaktadır.

قُلْنَا اهْبِطُواْ مِنْهَا جَمِيعاً فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى فَمَن تَبِعَ هُدَايَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {٣٨} وَالَّذِينَ كَفَرواْ وَكَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا أُولَـئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {٣٩}

Meali

38. De ki, hepiniz oradan (cennetten) inin! Eğer benden size bir hidayet gelir de her kim hidayetime uyarsa, onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

39. Onlar ki, inkâr edip ve ayetlerimizi yalanlarlar, işte onlar cehennem arkadaşlarıdır, ora da ebedi kalacaklardır.

İzahı

38. Evet, daha önceki ayette de, hepiniz birlikte cennetten inin, diye buyrulduğu gibi bu ayetle yine tekrar edilerek tekit edimleştir ki, bunun sebebi de onları rahatlatmaktır. Yani önce ki ayette birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin, diye tehdit edilirken, bu ayette: (Benden size bir hidayet,) yani bir kılavuz ve rehber (gelir de ona uyarsanız, sizin için ne bir korku ve ne de bir üzüntü olmayacak,) diye buyrulması onları rahatlatmış oldu.

39. (Fakat inkâr edip bizim ayetlerimizi yalanlayanlar, işte onlar cehennem arkadaşlarıdır ve orada sürekli kalacaklardır.) Yani Âdem'in neslinden olan kâfirler, Allah'ın ayetlerini yalanlayanlar ise, ebedi olarak cehennem yarenleri olacaklardır.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُواْ نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُواْ بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ {٤٠} وَآمِنُواْ بِمَا أَنزَلْتُ مُصَدِّقاً لِّمَا مَعَكُمْ وَلاَ تَكُونُواْ أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلاَ تَشْتَرُواْ بِآيَاتِي ثَمَناً قَلِيلاً وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ {٤١} وَلاَ تَلْبِسُواْ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُواْ الْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ {٤٢} وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ وَارْكَعُواْ مَعَ الرَّاكِعِينَ {٤٣}

Meali

40. Ey İsrail oğulları! Size verdiğim nimetleri hatırlayın ve bana verdiğiniz sözü tutun ki, ben de size verdiğim sözü tutayım ve ancak benden korkun.

41. Sizinle beraber olan (Tevrat-ı) tasdik edici olarak indirdiğime (Kur'an'a) iman edin, ilk onu inkâr eden olmayın ve benim ayetlerim karşılığında az bir paha satın almayın ve ancak benden korkun.

42. Hakkı batıla karıştırmayın ve bildiğiniz halde gizlemeyin.

43. Ve namazı dosdoğru kılın, zekâtı verin ve rükû edenlerle beraber rükû edin.

İzahı

40-43. Bu ayetlerde Allah Teâla, İsrail oğullarına verdiği birçok nimetlerin kendilerine hatırlatılmasını, kendisine verdikleri sözleri yerine getirmelerini, başkalarından değil, ancak kendisinden korkmalarını, kendi yanlarında bulunan Tevrat-ı doğrulayan Kur'an'ı indirdiğini ve ona inanmalarını, emretmektedir. Ve onu bilebile ilk inkâr edenlerden olmamaları ve ayetleri az bir pahaya satmamaları ve ancak kendisinden korkmaları için uyarmaktadır. Yine hakla batılı birbirine karıştırmamaları ve bildikleri halde hakkı saklamamaları, namazı dosdoğru olarak kılıp zekât vermeleri ve rükû edenlerle beraber rükû etmelerini emretmektedir.

İsrail oğulları Yakup (a.s.)'ın oğulları demektir. Bir rivayette İsrail Allah'ın kulu anlamına, diğer bir rivayete göre de Allah la uğraşan anlamına gelmektedir. Dinler tarihinde şöyle bir hikâye vardır. Yakup (a.s.) bir gece birisi ile karşılaşıyor ve onunla sabaha kadar güreşiyor, fakat birbirlerini yenemiyorlar. O şahıs Yakup (a.s.)'a: "Sen İsrailsin," yani Allah la uğraşansın, diyor ve böylece ona böyle bir lakap verilmiş oluyor ki, bu lakap Kur'anda İsrail oğulları diye çok kullanılır. Yani (ey Yakup'un oğulları!) demektir.

İşte Cenab-ı Hak bu İsrail oğullarına birçok nimet vermiştir. Hatta peygamberlerin çoğu bunlardan gelmiştir. Yahudilere gelince aslında bunların kökü Hazreti İbrahim'in atası olan Ebre'a denen şahsa dayanır. İbrahimden sonra da İshak, ondan sonra da Yakup (a.s.) onların atasıdır. İşte Yakup (a.s.) ile başlayıp Süleyman (a.s.)'dan sonrasına kadar bunlara hep İsrail oğulları denmiştir. Fakat Süleyman (a.s.)'dan sonra bu İsrail oğulları ihtilafa düşmüşlerdir. Güya Davud (a.s.)'ın doksan dokuz hanımı varmış, birinin hanımına da göz koymuş ve onu savaşa göndermiş ki, ölsün de onu da alsın. Böyle bir yalan uydurmuşlardır ki bu konu ile ilgili Sad sûresinde ayet gelecek, fakat maalesef birçok meşhur tefsirciler de o ayeti bu uydurma hikâyeye dayanarak yanlış tefsir etmişlerdir. Ne ise o ayetin tefsirinde o meseleyi genişçe göreceğiz, inşallah. Evet, işte güya Davud (a.s.)'ın bu günahından ötürü ihtilafa düşmüşler ve bu ihtilaftan ötürü İsrail oğulları ikiye bölünmüştür. Biri Yahudi Krallığı, diğeri de İsrail Krallığı olmak üzere iki devletçik olmuş. Daha sonra İsrail Krallığına Asurîler, tarafından son verilmiş. Yahudi Krallığına ise, bir takım Samirilerin de onlara iştirak etmesi neticesinde kendilerini onlardan ayırmak için Yahuda demişler ve bu Krallığa da Yahudi Krallığı adını vermişler. Fakat bunların varlığına ve Kırallığına da bilahare Babil Kırallığı son vermiş ortadan kaldırmıştır. Bu sefer Yahudi ve İsrailler yeniden birleşmişler ve ondan sonra da hem İsrail, hem de Yahudi ismini kullanmışlardır. Özellikle İsa (a.s.)'a kadar Yahudi ismini daha çok kullanırken, İsaden sonra İsrail ismini daha çok kullanmaya başlamışlardır. Bunun sebebi ise, hem İsa (a.s.)'a suikast yaptıklarından hatta Hıristiyanların iddialarına göre İsa'yı çarmuha gerdiklerinden dolayı ve hem de Yahudiler çok hilekâr, kurnaz, yalancı, sözünde durmaz, her türlü sinsi davranışlar içinde, aşağılık bir millet olarak göze çarpmaktadırlar. İşte bu yüzden diğer milletlerin

nefretini celp etmemek için, Yahudi adını fazla kullanmamışlar, İsrail adını ön plana çıkarıp onu daha çok kullanmaya başlamışlar.

İşte yukarda metinde de geçtiği gibi Yahudiler, Tevrat da birçok gerçekleri bildikleri halde, Kur'an'ın hak bir kitap, Peygamberin hak bir Peygamber olduğunu bildikleri halde inkâr etmişler, dünya menfaati karşılığında Allah'ın ayetlerini satmış ve yalanlamışlardır.

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ {٤٤} وَاسْتَعِينُواْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلاَّ عَلَى الْخَاشِعِينَ {٤٥} الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلاَقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ {٤٦}

Meali

44. İyiliği insanlara emreder kendi nefsinizi unutur musunuz? Hem siz kitabı okuduğunuz halde, hiç akıllanmaz mısınız?

45. (Ey müminler!) Namaz ve sabırla yardım isteyiniz, şüphesiz ki, huşu üzere olanlar hariç o (namaz) elbette ağır gelir.

46. O (huşu içinde olanlar) ki, Rableri ile karşılaşacaklarını ve ona döneceklerini umarlar.

İzahı

44. Bu ayette kitabı okudukları halde, bildikleri halde iyiliği başkalarına emredip kendilerini unutup, söyledikleri iyiliğin hilafına hareket etmelerinin nasıl bir akılsızlık, ahmaklık olduğu ifade edilmektedir. Nitekim Saf sûresinin ikinci ayetinde de: (Ey inananlar! Niçin yapmadıklarınızı söylüyorsunuz? Bunun vebalı Allah katında ne büyüktür,) buyruluyor. Bazı âlimler kendi yapmadıklarını başkalarına söylememelidirler demişlerse de, bu görüş zayıftır. Kendisi yapmasa da, bazı günahları işlese de, başkalarını uyarmalı, iyiliği emredip kötülüklerden men etmelidir ki bu görüş daha doğrudur. Fakat kendisinin sakınmadığı bir günahtan başkalarını men etmesi hoş bir durum değildir ve onun uyarı ve nasihatleri da etkili olamaz.

Bu konu ile ilgili tehdit eden hadisler vardır. Tabari'nin Kebir adlı eserinde rivayet ettiği bir hadise göre şöyle buyrulmuştur. "İyiliği başkasına öğretip de kendisi amel etmeyen âlimin misali o kandile (muma) benzer ki, kendisi yanar fakat çevresindeki insanları aydınlatır." İmamı Ahmet ise Müsned inde Enes b. Malikden rivayet ettiği bir hadis de Peygamber a.s: "İsra (miraç) gecesi bir topluluğa uğradım, ateşten kesici aletlerle dudaklarını kesiyorlardı. Bunlar kimdir? dedim, dediler ki, bunlar senin ümmetinden olan hatiplerdir ki başkalarına iyiliği emredip kendilerini unutan, hem kitabı okuyup hem de akıllanmayanlardır." Yine İmamı -Ahmet'in rivayet ettiği başka bir hadis de şöyle buyrulmaktadır. "Kıyamet günü adamın biri getirilir ve cehennem ateşi ile karşılaşır, böylece bağırsakları cehennemin düzüne dökülür ve merkebin dibek taşının etrafında döndüğü gibi bağırsaklarının etrafında döner, onu görüp tanıyanlar senin başına gelen bu hal nedir? diye sorarlar ve derler ki, sen bize şöyle-şöyle vaaz ediyordun, iyiliği emredip kötülüklerden men etmiyor muydun? Adam evet ben size bunları söylüyordum ama kendim o iyilikleri yapmıyor, kötülükleri yapıyordum," der. Buhari ve Müslim de başka bir lafızla buna yakın bir hadis rivayet etmişlerdir.

45-46.Bu ayetlerde de namaz ve sabırla Allah'tan yardım istenmesi, emredilmekte, huşu içinde olanların dışındakilere namazın ağır geldiği, huşu içinde namazlarını kılanlar ise mutlaka hesap yerinde Rableri ile karşılaşacakları beyan edilmekte.Ve namazlarını huşu içinde zevkle kılanlar Rableri katında mükâfatlandırılacaklarını da ummakta oldukları ifade edilmektedir.

Hazreti Ömer: "Sabır iki kısımdır, biri musibetlere karşı güzel bir sabır, diğeri ise Allah'ın emir ve yasaklarına karşı sabırdır ki, bu da sabrın en güzelidir,"buyurmuştur.

İmamı Ahmet ve Ebu Davud'un rivayetine göre Peygamber (a.s.)'ın başına korkunç bir şey geldiği zaman, hemen namaza yönelirdi. Hazreti Ali k.c. buyuruyor ki, Bedir savaşı gecesinde Peygamber s.a. sabaha kadar namaz kılıp dua buyurdu. İbni Abbas'in Kasım adındaki kardeşi yolculuk esnasında vefat ettiği haberi kendisine ulaşınca yolun kenarına çekilip iki rekât namaz kıldı, her iki rekâtda da celseyi, yani secdeden doğrulup iki rekât arasındaki oturuşu uzattı, sonra namaz bitince kalkıp kervana yürürken yukarda geçen ayeti okudu. Evet, işte namaz ve sabırla Allah'tan yardım istemek huşu ile O'na yönelenler dışındakilere zor gelir, ağır gelir.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُواْ نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ {٤٧} وَاتَّقُواْ يَوْماً لاَّ تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئاً وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلاَ يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ {٤٨}

Meali

47. Ey İsrail oğulları! Size verdiğim nimeti ve sizi âlemlerden üstün kıldığımı hatırlayın.

48. Ve öyle bir günden korkun ki, hiçbir kimse başkasından ötürü cezalanmaz, o günde kimseden de şefaat kabul edilmez, o gün kimseden fidye da alınamaz ve onlara hiçbir yardım da olmaz.

İzahı

47-48. Bu ayetlerde de İsrail oğullarına verilen nimetler hatırlatarak nankörlük etmemeleri ve atalarına verilen bazı üstünlük ve nimetlerden dolayı, bunları bir övgü vesilesi etmemeleri, herkesin yaptığı amelin kendi şahsına ait olduğu, kimsenin kimseye şefaat edemeyeceği haber verilmektedir. O gün ne bir fidye karşılığında cehennemden kurtuluşun olduğu ve ne de kendilerine bir yardımın söz konusu olmadığı bildirilmektedir.

İsrail oğullarının üstünlüğünden maksat geçmişte atalarına verilen birçok nimetlerdir. Peygamberlerin çoğu onlardan gelmiştir, bazılarına Peygamberlikle beraber saltanatta verilmiştir. Fakat Yahudiler bu nimetleri kötüye kullanmışlar ve kullanmaktadırlar. Bu nimetleri ırkçılık ve başka anlamlarda kullanmaktadırlar. Kendilerinin dünyanın efendisi, diğer insanların ise kendilerine köle ve hizmetçi olarak yaratıldığına inanırlar. Hal bu ki, Allah Teâlâ bu nimetleri bir imtihan için vermiştir. Bu ayette geçen âlemlerden: (Üstün kıldık,) ifadesi yani kendi dönemlerinin hâkim olduğu ve gerçek mümin oldukları zamanlarda üstün kılınmışlar demektir. Yoksa kıyamete kadar üstün oldukları anlamına gelmez. Nitekim daha sonraki dönemlerde hor ve hakir olacaklarına dair ayetler ve işaretler vardır.

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوَءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءكُمْ وَفِي ذَلِكُم بَلاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ {٤٩} وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ {٥٠}

Meali

49. Hatırlayın ki, sizi Firavun'un ailesinden kurtardık. Size azabın en kötüsünü tattırıyor, oğullarınızı kesiyor, kadınlarınızı sağ bırakıyordu ve bunda Rabbiniz tarafından size büyük bir imtihan var idi.

50. Ve yine hatırlayın ki, denizi yarıp sizi kurtardık ve Firavun'un adamlarını boğduk sizde görüyordunuz.

İzahı

49-50. Bu ayetler de Firavun'un erkek çocukları kestirip kadınları geri bırakarak insanlara, özellikle de İsrail oğullarına çeşitli azapların taddırıldığı ve bunun büyük bir bela olduğu haber verilmektedir. Bu konu Kasas sûresinde daha geniş olarak açıklanacaktır.

Firavun'un asıl adının Velid b. Müsab b. Rayyan olduğu Amelika denen bir millete mensup olduğu, künyesinin ise Ebu Merre olduğu ve asıl kökeninin ise Faris olduğu söylenmektedir. Soyun-sopun çok önemli olmadığı, asıl önemli olan onun nasıl azgın bir kişi olduğu, ulûhiyet iddiasında bulunduğu ve sonunda da Allah (c.c.) onu cezalandırarak ordusu ile denizde boğması ve bu ibret verici hayatının anlatılmasıdır.

وَإِذْ وَاعَدْنَا مُوسَى أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ {٥١} ثُمَّ عَفَوْنَا عَنكُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {٥٢} وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ

تَهْتَدُونَ {٥٣} وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُواْ إِلَى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِندَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ {٥٤}

Meali

51. Hani Musa'ya kırk gece vaadettik de ondan (Musa den) sonra buzağıyı ilah edindiniz ve o halinizle zalimlerden idiniz.

52. Sonra yine de sizi Affettik, umulur ki, şükredersiniz.

53. Musa'ya kitabı ve Furkan-ı (hakla batılı ayıran Tevrat-ı) verdik, umulur ki hidayete eresiniz, diye.

54. Hani bir zamanları Musa kavmine dedi ki, ey kavmim! Siz o buzağıyı tapınak edinerek kendi ken-dinize zulmettiniz, bari gelin Rabbinize tövbe edin, nefislerinizi öldürün. Böyle yapmanız noksansız yaratan Rabbinizin katında sizin için hayırlıdır ve böylece tövbenizi kabul buyurdu. Şüphesiz ki, O, tövbeleri kabul eden ve merhamet edendir.

İzahı

51-54. Bu ayetlerde Musa (a.s.) ile İsrail oğulları arasında geçen olaylardan bahsedilmektedir. Şöyle ki, Allah Teâla, Hazreti Musa'yı ve kendisine inanan İsrail oğullarını Firavun'un zulmünden kurtarıp Firavun ve yandaşlarını denizde boğduktan sonra, Hazreti Musa ile konuşmak ve Tevrat-ı vahyetmek için Tur dağına çağırdı ve Musa orada kırk gece kaldı. Fakat bu kısa sürede bunca nimetlere kavuşmuş, daha yeni bir mucize olarak kendilerine denizden on iki yol açılmıştı. Allah, onları Firavun'un yetiştiği bir anda onun ve ordusunun elinden kurtarıp Firavun'u ve ordusunu denizde boğmuşken, bunca mucizeleri görmüşken, Musa Tur dağına gittikten sonra Samiri denen herif bir buzağı heykeli yapıp, işte sizin Tanrınız budur, diyerek onları inandırmış ve buzağıya taptırmıştı. Musa kendisine vahyedilen Tevrat'ı alıp geldiğinde kavminin bu duruma

düşmesine çok üzüldü ve onlara: (Siz bu buzağı heykeline tapmakla büyük bir günah işlemişsiniz, nefsinize zulmetmişsiniz. Haydi, bari Rabbinize tövbe edin, bu sizin için daha hayırlı olur, dedi.) Bunun üzerine onlar da tövbe ettiler, Allah da onların tövbelerini kabul etti ve onlara merhamet etti. Fakat tövbeleri hemen öyle kabul edilmedi. Hazreti Musa: (Nefsinizi öldürün, bu sizi noksansız yaratan Rabbiniz katında hayırlıdır, dedi.)

Şimdi bu konu hakkında üç ayrı görüş vardır. Birincisi buzağı heykeline tapanlar kendilerini intihar ederek öldürmek suretiyle tövbeleri kabul edildiğini söyleyenlerin görüşüdür. İkincisi İbni Abbas'ın da olduğu bu görüşe göre buzağı heykeline tapanların oturup, diğer tapmayanların ellerine hançerler alarak çok zifiri bir karanlığın gölgesi altında kimileri, kimilerini öldürdükleri hatta yetmiş bin kişinin öldürülmesinden sonra tövbeleri kabul edilmiştir, şeklindeki görüşleridir. Üçüncüsü ise Hazreti Musa'nın: (Haydi nefislerinizi öldürün,) buyurmasından maksat, nefisleri kötülüklerden arındırarak, onları etkisiz hale getirme şeklindeki görüştür ki, buna tasavvufta nefis tezkiyesi denir ve bu fakirin görüşü de bu yöndedir. Çünkü ayette bir kısmınız bir kısmınızı öldürün demiyor, nefsinizi öldürün, yani gurur ve kibrinizi kırın da: (Bari işlediğiniz günahlardan ötürü sizi eksiksiz yaratan Rabbinize tövbe edin,) demektir. Yoksa nefsinizi öldürün demekle, birbirinizi öldürün veyahut intihar ederek hayatınıza son verin şeklindeki yorum pek akla ve mantığa uygun değildir. Eğer bu günahı işleyenler birbirlerini öldürmüş olsa veyahut da intihar etmiş olsalar, günah işleyenlerden hiç kimsenin kalmaması gerekir. Hal bu ki, Allah Teâlâ sizi bağışladık ve tövbelerinizi kabul ettik buyuruyor. O zaman benim kanaatime göre olay şöyle olmuştur. Musa Tur dağına gittikten sonra buzağı heykeline tapanlara Musa dönüşünde çok üzüldü ve çok sinirlendi, sonra sakinleşince haydi olan oldu, bari nefislerinizi, kibirlerinizi kırın, öldürün de Rabbinize tövbe edin, dedi. Onlar da tövbe ettiler ve Cenab-ı Hak da onların tövbelerini kabul buyurdu, olay budur. Yoksa merhametlilerin en merhametlisi olan Allah (c.c.) mademki tövbelerini kabul buyuruyor, onları niçin böyle bir feci şekilde öldürtsün? Allah Teâlâ'nın maksadı kullarının tövbelerini kabul buyurarak onları yeniden kulluğuna kabul etmek, kendisine kulluk da devam etmelerini ve kendisine şükretmelerini sağlamaktır. Bana göre bu yorumları yapanlar genelde Tahrif edilmiş Tevrat da ki, kıssalara dayanarak yapmaktadırlar. Burada açıklanmak istenen Cenab-ı Hakkın

geçmişte bu İsrail oğullarına bunca nimet vermesine karşı nankörlük etmeleri, o nimetleri veren Allah (c.c.) yine de kendisine karşı günah işleyenleri bağışladığını ve bunları hatırlayıp ibret almalarını istemesidir. En doğrusunu Allah bilir.

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ
الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ {٥٥} ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {٥٦} وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ
الْمَنَّ وَالسَّلْوَى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ
كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ {٥٧}

Meali

55. Ey Musa! Biz Allah-ı açıkça görmedikçe inanmayacağız demiştiniz de yıldırım çarpmıştı ve sizde bakıp duruyordunuz.

56. Sonra sizi ölümünüzden sonra tekrar dirilttik, belki şükredesiniz diye.

57. Üzerinize bulutu gölge yaptık, size bıldırcın ve kudret helvası indirdik, sizi rızıklandırdığımiz temiz rızıklardan yiyin, dedik. Fakat onlar bize zulmetmiyorlar, kendilerine zulmediyorlar.

İzahı

55-56 Bu ayetlerde İsrail oğulları Hazreti Musa ya: Bize Allah-ı açıktan göstermesen sana inanmayız dedikleri ve bu sözleri üzerine Allah Teâla, gözleri önünde onlara yıldırım çarptırarak yakaladığını haber vermektedir.

Şöyle ki, Hazreti Musa Tur dağında iken kavmi buzağı heykeline tapıp sonra tövbeleri kabul edildikten sonra, Musa Kendisine Tevrat'ın vahyedildiğini söyleyince, yine çatlak sesler yükselmeye başladı, yine itirazlar yükseldi. Bunun üzerine Musa kavminden yetmiş kişi seçerek onlarla beraber Tur dağına gitti ve bunlar oraya gidince: "Biz Rabbimizin kelamını duymak istiyoruz, bunu bizim için iste dediler." Musa (a.s.) da tamam isteyeceğim, dedi ve dağa yaklaşınca üzerini bir bulut kapladı, hatta dağın tamamını kapladı ve Musa yaklaşıp

bulutun içine girdi, kavmine de sizde yaklaşın, dedi. Ve Cenab-ı Hakla konuşurken cephesinde bir nur doğdu ki, insanoğlundan hiçbir kimsenin o nur karşısında durması mümkün değildi. Böylece o nurla aralarına bir perde gerildi. Kavmi de yaklaşıp bulutun içine girdi ve secdeye vardılar Allah (c.c.) ile Musa'nın konuştuklarını duyuyorlardı ve Allah Teâlâ Musa'ya bir takım emir ve yasaklar buyuruyordu. Fakat bu zalimler Hazreti Musa ya dediler ki: (Bize açıktan Allah'ı göstermedikçe sana inanmayız. İşte bunun üzerine onlara bir yıldırım çaktı ki, ona öyle bakarak bayılıp düştüler. –Sonra onları öldükten sonra dirilttik, belki şükrederler diye.) Öldükten sonra dirilttik ifadesi mecazı anlam da olabilir. Yani yıldırım çarpmasıyla bayılıp düştükten sonra onları tekrar uyandırdık. Birçok müfessirler yıldırımın çarptığı bu kimselerin buzağı heykeline tapanların olduklarını söyleseler de, yukarda bahsettiğimiz gibi bu Tur dağında olan bir hadisedir. Yani bunlar Hazreti Musa'ya: "Biz Allah'ı görmedikçe sana inanmayız" diyenlerdir. Evet, bütün bu mucizelerden sonra ve Firavun'un ordusu ile suda boğulmasından sonra Mısırda bulunan Amelika denen güçlü bir devlet hakim oldu. Eski yurtlarında olan bu devlete karşı savaşmaları emrediliyor. Fakat onlar Hazreti Musa ya: (Sen git Rabbinle birlikte onlara karşı savaş,) deyip yine isyan ettiler ve Cenab-ı Hak da onları Tıh sahrasına sürgün etti.

57. İşte orada sürgün hayatı yaşarken Allah Teâla buyuruyor ki: (Üzerinize bulutu gölge ettik, size bıldırcın ve kudret helvası indirdik, sizi rızıklandırdığımız temiz olanlardan yiyin, dedik. Onlar bize zulmetmiyorlar, ancak kendilerine zulüm ediyorlar.) Yani bunca nimetlere karşı kötülüklerle, haksızlıklarla bize bir şey yapmıyorlar, bize zarar veremiyorlar, ancak kendilerine zarar veriyorlar. Evet, Allah (c.c.) bunları Tıh sahrasına sürgün ettiğinde çölün sıcağına dayanamadılar, Musaden gölgelik istediler, Allah Teâlâ da beyaz bir bulutla onları devamlı orada gölgelendirdi. Yiyecek olarak da bıldırcın eti ile kudret helvası indirdi. İlerde geleceği gibi hazreti Musa asasını taşa vurdu bir mucize olarak bunlar on iki kabile oldukları için ve birbirleri ile de kavga etmemeleri için taştan on iki çeşme aktı ve su ihtiyaçlarını da böylece gidermiş oldu.

(Menn) kelimesini farklı yorumlayanlar da vardır. Bazılarına göre bunun yiyecek olduğu, kimilerine göre içecek olduğu, kimilerine göre kudret helvası değil, mantar olduğu söylenmiştir. Nitekim Buhari, Müslim, Ebu Davud ve ha-

dişçilerden bir topluluğun da çıkardıkları bir hadise göre şöyle buyrulmuştur. "Menn mantardır ve onun suyu göz ağrısı için şifadır."

Evet, bunun çok önemi yoktur. İster kudret helvası olsun, ister mantar olsun. Önemli olan burada Allah Teâlâ'nın bunca nimetler verdikten sonra, bunca mucizelerden sonra İsrail oğullarının bunları hatırlayıp ders alıp almaması, ibret alıp almamasıdır.

وَإِذْ قُلْنَا ادْخُلُواْ هَـذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُواْ مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَداً وَادْخُلُواْ الْبَابَ سُجَّداً وَقُولُواْ حِطَّةٌ نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ {٥٨} فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُواْ قَوْلاً غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُواْ رِجْزاً مِّنَ السَّمَاء بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ {٥٩}

Meali

58. Hani bir zamanları şu kasabaya girin de onun nimetinden dilediğinizi yiyin ve kapıdan secde ederek girin ve "hıdda" (günahlarımızı sil) diyin ki, hatalarınızı bağışlayalım ve iyi olanlara nimetlerimizi artıralım, demiştik.

59. Zalimler kendilerine söyleneni başka sözle değiştirdiler, Allah da o zalimlere yaptıkları fenalıkları sebebiyle gökten murdar bir azap indirdi.

İzahı

58-59. Evet, bundan sonraki ayetlerde de geleceği gibi, İsrail oğulları Tıh sahrasında sürgün hayatı yaşarlarken ve bıldırcın eti kudret helvası gibi temiz ve güzel nimetler kendilerine Allat tarafından gönderilirken, bunlara razı olmadılar. Musadan başka nimetler, sebzeler istediler. Allah Teâlâ da Kudüs şehrine veya Eriha ya gitmelerini orada istediklerinin olduğunu, fakat şehrin kapısından içeri girerken de: (Rabbim günahlarımızı sil,) anlamına gelen "hıddatun" diyerek ve boyunlarını eğerek girmelerini emretti. Fakat bu zalimler kendilerine emredilen bu kelimeyi değiştirerek "hıddatün" yerine buğday tanesi anlamına

gelen "hındatün" kelimesini uydurup, Allah'ın emrettiği o kelime yerine alay edercesine bunu söyleyerek girdiler. Allah da bu alaylı sözlerinden dolayı onların üzerlerine gökten pis ve bulaşıcı bir hastalığı indirdi ki, bu hastalığın veba hastalığı olduğuna dair rivayetler vardır. Çünkü aslı Buhari ve Müslim de olan fakat Nesei'nin de rivayet ettiği bir hadis de "ricsün" kelimesinin veba hastalığı olduğu ve bununla geçmiş ümmetlerden birçoğunun cezalandırıldığı ifade edilmiştir.

وَإِذِ اسْتَسْقَى مُوسَى لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِب بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْناً قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ كُلُواْ وَاشْرَبُواْ مِن رِّزْقِ اللهِ وَلاَ تَعْثَوْاْ فِي الأَرْضِ مُفْسِدِينَ {٦٠} وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَن نَّصْبِرَ عَلَىَ طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنبِتُ الأَرْضُ مِن بَقْلِهَا وَقِثَّآئِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اهْبِطُواْ مِصْراً فَإِنَّ لَكُم مَّا سَأَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَآؤُوْاْ بِغَضَبٍ مِّنَ اللهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُواْ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَواْ وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ {٦١}

Meali

60. Hani bir zaman Musa kavmi için su istemişti, biz de asanı taşa vur, demiştik, o taştan on iki çeşme fışkırmıştı. Her insan (kabile) kendi su alacağı yeri bilmişti. Allah'ın rızkından yiyin, için ve içinde saldırganlık yaparak yeryüzünde fesat çıkarmak için koşmayın.

61. Hani bir zaman ey Musa! Bir çeşit yemeğe sabrımız kalmadı. Rabbine dua et, yerin bitirdiği şeylerden, baklasından, kabağından, sarmusağından, mercimeğinden ve soğanından çıkarsın dediniz. O da size o üstün olanı (bıldırcın ve kudret helvasını) mı daha adisiyle değiştirmek istiyorsunuz? O zaman şehre "bir kasabaya" inin, size elbette istediğiniz olacaktır, dedi. Hal bu ki, onlara bir zillet, yoksulluk damgası vuruldu ve Allahtan bir gazaba uğradılar. Evet, işte bu onların Allah'ın ayetlerine küfretmeleri sebebiyle ve Peygamberleri haksız yere öldürülmeleri sebebiyle ve işte bu onların isyan etmeleri ve haddi aşmaları sebebiyledir.

İzahı

60-61. Bu ayetlerde de yine İsrail oğullarına birçok nimetler verildiği, bu nimetlere karşı nankörlük ettikleri, bunlardan faydalanıp yeryüzünde bozgunculuk çıkardıkları ve Tıh sahrasında sürgünde iken kendilerine gökten bıldırcın eti ve kudret helvası indirildiği bildirilmekte. Bu nimetlerden usandıklarını, bakla, kabak, sarmusak ve soğan gibi sebzeler istediklerini, Cenab-ı Hak da şehirlere, kasabalara gitmelerini emredip istedikleri şeylerin oralarda olduğunu haber vermektedir. Fakat onların yine rahat durmamaları sebebiyle Allah, onlara aşağılık, yoksulluk damgası vurdu. Birçok zamanlarda birçok peygamberleri öldürmeleri ve birçok haram ve günahları sebebiyle onlara Allah (c.c.) gazap etti, lanetledi ve çeşitli cezalarla cezalandırdı.

Evet, daha çok uzağa gitmeye gerek yoktur, işte birinci dünya savaşında şu kadar Yahudi'yi Avrupa'nın göbeğinde fırınlarda yaktılar. Ama ne yazık ki, bunlar tarihin hiçbir olayından ders almamışlardır. Bu gün gene bu azgınlıklarına devam edip Filistin'de ki Müslümanlara akıl almaz baskılar, zulümler ve işkenceler yapmaya devam etmektedirler. Her halde bu kadar zulmün sonun da yine Allah, onların cezalarını ve belalarını mutlaka verecektir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحاً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {٦٢}

Meali

62. Şüphesiz ki, iman edenler, Yahudi, Hıristiyan ve Sabi'inden olanlardan kim Allah'a, ahiret gününe iman edip ve salih ameller işlemişlerse, elbette onların mükâfatları Rableri katındadır, onlara bir korku yoktur ve onlara üzüntü de yoktur.

İzahı

62. Bu ayette şu anda iman etmiş olan müminler, kendi kitaplarının geçerli olduğu zamanlarda ki, Yahudi, Hıristiyan ve Sabiinlerin de Allah'ın birliğine ve ahiret gününe iman etmiş ve salih ameller işlemiş olanları için Rableri katında mükâfatları olduğu, onlar için bir korku ve üzüntünün de olmayacağı bildirilmektedir.

Ancak bu ayetle ilgili olarak müfessirlerce çeşitli yorumlar yapılmaktadır. Tefsircilerden Mücahide göre Selmanu'l-Farisi kendi dinine mensup olan bazı kimselerin ibadet edip namaz kıldıklarını ve bunların bu hallerini Peygamberimize sorunca yukarıdaki ayet inmiştir. Suddi ise şöyle demiştir. Selmanu'l-Farisi Peygamberimize: "Ya Rasülellah! Kardeşlerimden bazıları namaz kılıp oruç tutuyorlar ve yakında sana iman edecekler," demiş ve onlardan bahsedince, Peygamberimiz: "Onlar cehennemdedir, ey Selman!" buyurmuş ve bu söz Selman'a dehşet vermiş işte bunun üzerine de yukarıdaki ayet inmiş.

İsa (a.s.)'ın gelişine kadar Yahudilerden her kim Musa'nın şeriatına ve sünnetine uymuşsa o mümindir. Fakat İsa geldikten sonra ona inanmayıp onun şeriatına uymayanlar helak olmuşlardır. Yani onlar hak din mensupları olmaktan çıkmışlardır. Aynı şekilde Hıristiyanlar da Peygamber (a.s.) gelinceye kadar İsa ya ve onun şeriatına inanıp ve amel edenlerin de iman ve amelleri makbuldür. Ancak Peygamber (a.s.) geldikten sonra ona ve Kur'an'a inanmayanlar helak olmuşlardır. Yani belki biraz uzun olacak ama, benim bu ayetten anladığım mana şudur. Ayetin birinci cümlesinde iman edenler diye zikredilenler İslam'a giren, Kur'an'a ve Hazreti Peygambere iman etmiş olan müminlerdir. İkicisi İslamdan ve Hazreti İsa'dan önce Allah'ın birliğine Hazreti Musa'ya Tevrat'a ve ahiret gününe inanan Yahudiler kastedilmektedir ki, bunlar da mümindirler ve cennete gideceklerdir. Çünkü Yahudilerden ahirete inananlar olduğu gibi inanmayanlarda vardır. Örneğin Rabbani mezhebinden olanlar ahirete inanırlar ve inanmayanları

da kâfir kabul ederler. Hal bu ki, Saduki mezhebine mensup olanlar güya Tevrat da ahiretle ilgili hiçbir ayet yoktur iddiasıyla ahirete inanmazlar. Onun içindir ki Allah'a ve ahiret gününe iman eden Yahudiler diye zikredilmektedir. İşte ayette kastedilen İsa' (a.s.)'dan önce Allah'ın birliğine ve ahiret gününe iman eden Yahudilerdir ki, bunlar zaten tevhit inancına sahip ve Müslüman'dırlar. Ancak İsa geldikten sonra ona ve İncil'e inanmayanlar ve Hazreti Peygamber geldikten sonra da ona ve Kur'an'a inanmayan bu Yahudiler her ne kadar Allah'a ve ahiret gününe inansalar da bunlar mümin sayılmazlar. Ve cennete de giremezler. Aslında Peygambere ve Kur'an'a inanmayanlar kendi kitaplarına da inanmış sayılmazlar. Çünkü Kur'an'ın geleceğini de Peygamberin geleceğini de kendi kitapları haber vermektedir.

Gelelim Hıristiyanlara: Onların içinde de çeşitli mezhepler vardır. Mesela Hıristiyanlar Hazreti İsa zamanında Allah'ın birliğine inanırken, tevhit dediğimiz tek tanrıya inanırken, Pavlos döneminde tek tanrı inancı bozulmuş. Ve Allah, İsa, Ruhu'l-Kudüs diye üçlü bir ilah inancına saplanıp şirke düşmüşlerdir ki, işte ayette kasdedilen Hıristiyanlar bu şirke düşmeden önce Allah'ın birliğine ve ahiret gününe inanmış olanlardır ve o zamanki bu Hıristiyanlar de mümindir ve cennetliktirler. Fakat Hazreti Peygamber ve Kur'an geldikten sonra velev ki Allah'ın birliğine ve ahiret gününe inansalar bile Peygamber (a.s.)'a ve Kur'an'a inanmadıkça mümin sayılmaz, kurtuluşa eremezler. Bazı kimseler zamanımızdaki Yahudi ve Hıristiyanlarden Allah'a ve ahiret gününe inananların da kurtulacağını ve cennete gideceğini söylüyorlar. Hal bu ki bu ayeti yanlış anlıyorlar. Yukarda izah etmeye çalıştığım gibi bu Yahudi ve Hıristiyanların kendi kitaplarının geçerli olduğu zamanlarda Allah'ın birliğine ve ahiret gününe inanan mümin Yahudilerdir. Yoksa şimdi zamanımızdaki Yahudi ve Hıristiyanlar değildir. Bunlar Allah'ın birliğine, ahirete imanla beraber Kur'an'a ve Peygamber (a.s.)'a da iman etmek mecburiyetindedirler. Çünkü artık geçerli olan İslam'dır ve İslam şeriatıdır. Nitekim Ali-İmran sûresinin 85. ayetinde şöyle buyrulmaktadır. (Kim İslam'dan başka bir din ararsa ondan asla kabul edilmez ve ahirette de o hüsrandadır.)

Evet, aslında Âdem (a.s.)'dan beri tek din tevhit dinidir, bütün Peygamberler bu tevhit dinine davet etmişlerdir. Ancak şeriatları farklıdır ve her peygamberin dönemindeki şeriat geçerlidir ve her peygamberin zamanındaki insanlar o

peygamberin şeriatına iman etmek mecburiyetindedir, o peygambere uymayan, onun şeriatını kabul etmeyen mümin sayılmaz ve kurtuluşa eremez. Zaten gerçekte kendi kitaplarına inanan ehli kitap Kur'an ve Peygamber (a.s.) geldikten sonra ona iman eder. Nitekim Kasas sûresinin 52 –53-54. ayetlerinde şöyle buyruluyor: (O Kur'an'dan önce kendilerine kitap verdiklerimiz ona da "Kur'an'a da iman ederlerdi. –Şimdi onlara Kur'an okunduğu zaman biz ona iman ettik. Çünkü o Rabbimizden gelen hakikattir. –İşte onlara sabrettiklerinden dolayı mükâfatları iki defa verilecektir.) Yani, Kur'an geldikten sonra ona inanan ehli-kitaba iki kat sevap verilecektir. Çünkü bunlar hem Kur'an gelmeden önce kendi kitaplarına inanmışlardı, hem de Kur'an'ın geleceğine inanmışlardı. Ve bu inançlarından ötürü bir takım sıkıntılara maruz kalıp sabrettiklerinden dolayı hem Kur'an gelmeden önce hem de Kur'an geldikten sonra ona iman edip sabrettiklerinden dolayı onlara iki kat sevap vardır. Demek ki, bu günkü ehli-kitap müşrik olmasa bile, Allah'ın birliğine ve ahiretin varlığına inanmış olsalar bile Kur'an'a ve Peygambere iman etmedikçe mümin değildirler. Nitekim Kur'an'ın müteaddit yerinde daha önce kendi kitaplarında Kur'an'a inanırken, Peygamberin geleceğine inanırken, Peygamber gelince ve Kur'an gönde-rilince inkâr edenlerin kâfir oldukları haber verilmektedir. Ve bu ayetleri yeri geldikçe açıklayacağız inşallah.

Evet, şimdi Sabi'in lere gelince, bu konuda da tefsirciler ihtilaf etmişlerdir. Kimine göre bunlar Yahudilerden bir guruptur, kimine göre Hıristiyanlarden bir guruptur. Kimine göre Nuh (a.s.)'ın şeriatına inanmış ve ona göre yaşamış olanlardır, kimine göre Yahudi, Hıristiyan ve Mecusilerden karışık bir dindir. Kimileri de Zebur'a inanmış ona göre namaz kılan ibadet eden kıbleleri olan bir guruptur ve kimileri de sadece lâilahe illallah diyen, kitapları olmayan ve hiçbir dine mensup olmadıkları şeklinde yorumlamışlardır. Daha başka görüşlerde vardır. Fakat yine bu fakire göre bunlar Hıristiyan olan Yahudilerin dışındaki putperest milletlerden Hazreti İsa'ya inanmış olmakla beraber bu gelenekten geldikleri için putperestliğin etkisinden tamamen sıyrılamayan, Yahudi geleneklerine ve ibadetlerine tam olarak uymak istemedikleri için, bu onları Yahudi geleneğinden gelen Hıristiyanlar ile karşı karşıya getirmiştir. Böylece putperestlikten gelen Hıristiyanlarla Yahudilikten gelen Hıristiyanlar Pavlos'un da etkisiyle yol ayrımına gelmişlerdir. Yahudi asıllı olan Hıristiyanların lideri

Yakutun öldürülmesiyle, Yahudi asıllı Hıristiyanlar zayıf düşmütür. Aslında Yahudi asilli olan Pavlos'un öncülüğünde putperest asilli olan Hıristiyanların, putperest olmayan Hıristiyanlara galip gelmeleriyle gerçek Hıristiyan dininden ayrılıp meleklere ibadet etmeye başlamışlar. Ve bizim kıbleye tazim ettiğimiz gibi onlarda yıldızlara tazim etmeye başlamışlardır. İşte bu ayette zikredilen Sabi inler daha önce putperestlikten dönüp Hazreti İsa'ya ve onun şeriatına inanmış olanlardır. Yoksa daha sonra melekler ve yıldızlara tapan Sabiler değildir. Görülüyor ki bu üç gurubun üçü de kendi dönemlerinde Allah'ın birliğine ve ahiret gününe iman etmiş Yahudi, Hıristiyan ve Sabi inlerdir. Zaten Sabi in, lügat olarak da dinini terk edip başka bir dine girmek anlamına gelmektedir. En doğrusunu Allah bilir.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

{٦٣} ثُمَّ تَوَلَّيْتُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ فَلَوْلاَ فَضْلُ اللّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنتُم مِّنَ الْخَاسِرِينَ {٦٤}

Meali

63. Hani bir zamanlar misak (sağlam) bir söz almıştık da Tur dağını üzerinize kaldırıp demiştik ki, size verdiğimiz şeyi (kitabı) kuvvetle tutun ve ondan olanları daima hatırlayın, umulur ki korkarsınınız.

64. Ondan sonra sözünüzden döndünüz. Eğer üzerinizde Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı, elbette zarara uğrayanlardan olurdunuz.

İzahı

63. Bu ayeti-kerimeler de yine İsrail oğullarının bunca mucize görmelerine rağmen Tevrat'ın hükümlerinin kendilerine zor geldiğini ileri sürerek Hazreti Musa'ya itiraz etmeleri üzerine Cenab-ı Hak Tur dağını üzerlerine kaldırarak onları tehdit ederek Tevrat'a ciddiyetle sarılmalarını emretmiş. Aksi takdirde

dağı onların başlarına indireceğini göstererek onlardan kuvvetli bir söz aldığını beyan etmiştir. Fakat o anda secdeye kapanarak söz verip bilahare sözlerinden caymışlar. Ancak ardından tövbe ederek yine Allah'ın lütfuna kavuştukları ifade edilmektedir.

Suddi'nin dediğine göre, İsrail oğulları secde etmeden imtina edince Cenab-ı Hak üzerlerine Tur dağını kaldırmış, üzerimize düşer korkusu ile baygınlık geçirerek secdeye kapanmışlar, bir yanları ile secde ederken öte yanları ile de korku içinde dağa bakarlarmış. Bunun içindir ki Yahudilerden bazıları secde ederken bir yanları ile secde eder diğer yanları ile de bakarlar.

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوا مِنكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ {٦٥} فَجَعَلْنَاهَا نَكَالاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ {٦٦}

Meali

65. İçinizde Cumartesi azgınlık edip de, bu yüzden kendilerine aşağılık maymun olun, dediklerimizi elbette bilmektesiniz.

66. Biz bunu öncekilere ve sonrakilere bir ders, muttakiler için de bir vaaz olarak kıldık.

İzahı

65-66. Bu ayetlerde İsrail oğullarının kutsal günleri olan Cumartesi günü bir imtihan olarak onlara balık avlamaları yasak olmasına rağmen inada o gün balık avına devam edenlerin geçmişteki ve gelecekteki insanlara bir ibret dersi olması bakımından onların maymun suretine çevrildikleri haber verilmektedir. Şöyle ki İsrail oğullarına ve Yahudilere kutsal günleri olan Cumartesi günü balık avlamaları yasaklanmıştı. Ancak onlardan bir kısım belde halkı bir hileye başvurarak cumartesi günü balık avına devam ettiler. Cumartesi gününden önce torları, balık avlama araçlarını denize bırakıp o gün değil de Pazar günü torlarını çekerlerdi. Bir kısmi'de denizin yanında havuzlar oluştururlardı ki yine cumartesi günü denizin dalgaları balıkları getirip tora düşürürdü ve bu hile ile yine

yasağı delerek avlamaya devam ederlerdi. Böylece kendilerine öğüt verenlerin öğütlerine de aldırış etmeden devam edince, Cenab-ı Hak onları maymun suretine çevirdi. Bazı müfessirler bunların şeklen değil de manen maymun suretine çevrildiklerini söylese de, bu konuda hiçbir delilleri yoktur. Fakat ekseri ulamaya göre hem şeklen hem de manen maymun suretine çevrilmişlerdir. Bence de doğru olan budur. Çünkü bu ayetten hemen sonra gelen ayette: (Biz öncekilere ve arkadan gelenlere ibret olsun, ders olsun diye) buyrulmaktadır ki, buda o devirde yaşayan insanların onların bu halini bizzat görerek ve şahit olarak ibret almaları anlamına gelmektedir. Evet, gerçekten bu günde temsili olarak maymun kılıklı insanlar vardır ama bunu idrak edip de ders alan kaç kişi vardır? Bu maymuncukların üç gün yaşayıp sonra öldüğü de tefsirciler tarafından söylenmektedir. Fakat bu konu ile ilgili ayet Araf sûresinde gelecektir ve o ayet biraz daha açıklayıcı olacaktır.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبَحُواْ بَقَرَةً قَالُواْ أَتَتَّخِذُنَا هُزُواً قَالَ أَعُوذُ بِاللّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ {٦٧} قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِيَ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لاَّ فَارِضٌ وَلاَ بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ فَافْعَلُواْ مَا تُؤْمَرونَ {٦٨} قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا لَوْنُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاء فَاقِعٌ لَّوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ {٦٩} قَالُواْ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّن لَّنَا مَا هِيَ إِنَّ البَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِن شَاء اللّهُ لَمُهْتَدُونَ {٧٠} قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لاَّ ذَلُولٌ تُثِيرُ الأَرْضَ وَلاَ تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لاَّ شِيَةَ فِيهَا قَالُواْ الآنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُواْ يَفْعَلُونَ {٧١}

Meali

67. Hani Musa kavmine demişti ki, Allah, bir sığır kesmenizi emrediyor. Onlar da sen bizimle dalga mı geçiyorsun? Demişlerdi. Musa da böyle cahillerden olmamdan ötürü Allah'a sığınırım dedi.

68. Rabbine dua et, onun (sığırın) nasıl bir şey olduğunu bize açıklasın, dediler. Musa da Rab buyur ki, o ne yaşlı ne de bakire (taze olacak) ikisi arasında bir inek ki, size emredileni hemen yapın.

69. Yine dediler ki Rabbine dua et, onun rengi nasıl olacak? Musa dedi ki Rabbim buyuruyor: "O bakanların gözlerini kamaştıran sarı renkli bir sığırdır."

70. Yine dediler, ey Musa! Rabbine dua et o bize karışık geldi, iyice açıklasın inşallah anlamış olur onu yerine getirmiş oluruz.

71. Musa dedi ki işte O (Rabbim) buyuruyor, o, ne çifte koşulup tarla süren, ne ekin sulayan ve ne de serbest dolaşan ve renginde de hiç alacası bulunmayan bir inek olacaktır. İşte şimdi gerçekle geldin, dediler ve nihayet kestiler, ama az kalsın bunu yapmayacaklardı.

İzahı

67-71. Bu ayetlerin iniş sebebi ve ihtiva ettiği mana şöyledir. İsrail oğulları arasında bir cinayet olmuş. Fakat faili meçhul olduğu için birbirlerine düşmüşlerdi. Aklı başında olan kimseler de olayı önlemek için meseleyi Hazreti Musa'ya anlatıyorlar, oda aldığı vahyi üzerine bir sığır kesmelerini emrediyor. Fakat hemen yerine getiririz demiyorlar ve hem de Hazreti Musa'ya: Sen bizimle alay mı ediyorsun diyorlar. Hazreti Musa da: (Ben cahillerden olmaktan Allah'a sığınırım, insanlarla alay etmek cahillerin işidir) diyor. Onlar da Musa (a.s.)'ın ciddi olduğunu anlayınca kesilecek sığırı o kadar inceliyorlar ki, nasıl bir sığır olacağını Rabbinden sor, onun sıfatlarını açıklasın diyorlar. Hazreti Musa da ayetlerin metinlerinde geçtiği gibi açıklıyor. Fakat tatmin olmuyorlar tekrar açıklamasını istiyorlar, tekrar açıklanıyor derken kabul ediyorlar, ama zoraki, nerde ise hayvanı kurban olarak kesmeyeceklerdi.

Bu olay rivayetlere göre şöyle olmuştur. Zengin bir adamın zürriyeti yoktu kardeşinin oğlu da bir an önce ona varis olmak için onu öldürüp gece başka birinin kapısına atıverdi. Hem amcasının malına varis olmak hem de öteki adamdan amcasının diyetini=kan bedelini almak için adama iftira attı. Tabi adamın

taraftarları da bunu kabul etmediler. Bunun üzerine iki tarafta silahlandı derken aklı başında olan kimseler de durun bakalım işin aslını öğrenmek için Musa'ya gidelim dediler. Musa da onlara bir sığır kesmelerini emretti ve yukarda zikredildiği gibi onlar da kabul ettiler ki bundan sonraki ayetler de bunu açılayacaktır.

وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْساً فَادَّارَأْتُمْ فِيهَا وَاللهُ مُخْرِجٌ مَّا كُنتُمْ تَكْتُمُونَ {٧٢} فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُحْيِي اللهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ {٧٣} ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الأَنْهَارُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللهِ وَمَا اللهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ {٧٤}

Meali

72. Hani bir adam öldürmüştünüz de onun hakkında birbirinizle atışmıştınız. Hal bu ki Allah, gizlemekte olduğunuzu ortaya çıkardı.

73. Haydı şimdi (öldürülen) adama kesilen sığırın bir parçası ile vurun, dedik. Böylece Allah ölüleri diriltti ve düşünesiniz diye mucizelerini gösterdi.

74. Sonra bu mucizeden sonra kalpleriniz katılaştı. İşte o kalpleriniz taş gibi oldu veyahut taştan daha katı oldu. Şüphesiz taşın bazılarından ırmaklar kaynar, bazıları yarılır da ondan su fışkırır ve yine şüphesiz ki, onlardan bazıları da Allah korkusundan yukardan aşağı düşerler. Ve Allah, yaptıklarınızdan gafil değildir.

İzahı

72-74. Evet, bundan önceki ayetlerin tefsirinde İsrail oğulları arasında bir adamın öldürüldüğünden ve katilin ortaya çıkması için de Cenab-ı Hak tarafından bir sığır kesilmesi emredilmişti. Şimdi Allah (c.c.) bu ayetlerde buyuruyor

ki: (Hani siz bir adamı öldürüp onun hakkında birbirinizle atışmıştınız da Allah, gizlemekte olduğunuzu ortaya çıkardı. Haydi, bakalım kestiğiniz hayvanın bazı parçaları ile ölüye vurun, dedik.) Evet, nihayet Cenab-ı Hakkın emrettiği gibi sığırı kesip kesilen hayvanın bazı parçalarıyla ölüye vurunca ölü dirilip benim katilim falanca dedi.

İşte Allah (c.c.) bir mucize olarak ölüyü diriltmiş, böylece dirilen bu şahıs da gerçek katilin kim olduğunu söylemiş ve böylece bir fitne belası ortadan kalkmıştır. Allah, her şeye kadirdir. Bir bakıma insanları öldükten sonra dirilteceğini onlara göstermiştir. Fakat bunca olay ve mucizeden sonra onların kalpleri taş kesilmiş hatta taştan daha katılaşmıştır. Yine hakka itirazlar, azgınlık ve taşkınlıklar devam etmiştir. Cenab-ı Hak bu ayette taşları örnek vermektedir. Çünkü bazı taşlardan gerçekten sular fışkırarak ırmaklar meydana gelmektedir, bazıları yarılıp çeşmeler akmaktadır ve bazıları da Allah korkusundan yukardan aşağıya düşüp yuvarlanmaktadır. Fakat bunca mucize ve ibretlerden sonra bu insanların kalpleri yumuşamamış, taş gibi ve hatta taştan daha katı olmuştur, ama Allah (c.c.) bunlardan gafil değildir ve bunların hesabını bir gün soracaktır. İşte bu ayetlerin ifade ettiği mana budur.

أَفَتَطْمَعُونَ أَن يُؤْمِنُواْ لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِن بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ {٧٥} وَإِذَا لَقُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ قَالُواْ آمَنَّا وَإِذَا خَلاَ بَعْضُهُمْ إِلَىَ بَعْضٍ قَالُواْ أَتُحَدِّثُونَهُم بِمَا فَتَحَ اللّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَآجُّوكُم بِهِ عِندَ رَبِّكُمْ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ {٧٦} أَوَلاَ يَعْلَمُونَ أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ {٧٧} وَمِنْهُمْ أُمِّيُّونَ لاَ يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلاَّ أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَظُنُّونَ {٧٨} فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَـذَا مِنْ عِندِ اللّهِ لِيَشْتَرُواْ بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً فَوَيْلٌ لَّهُم مِّمَّا

كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَّهُمْ مِّمَّا يَكْسِبُونَ {٧٩} وَقَالُواْ لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلاَّ أَيَّاماً مَّعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِندَ اللّهِ عَهْداً فَلَن يُخْلِفَ اللّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {٨٠} بَلَى مَن كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُوْلَـئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {٨١} وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أُولَـئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {٨٢}

Meali

75 –Şimdi siz (ey müminler!) Onların size inanacaklarını mı sanıyorsunuz? Oysa onlardan bir bölük Allah'ın kelamını işitip anladıktan sonra bile-bile onu tahrif ettiler.

76. (Münafıklar), iman etmiş müminlerle karşılaştıkları zaman biz de iman ettik derler, fakat birbirleriyle baş başa kaldıkları zaman ise yandaşları onlara: "Allah'ın size açtıklarını (Tevrat'taki bilgileri) Rabbinizin katında sizin aleyhinizde delil getirmeleri için onlara bahsediyor msunuz?" Dediler.

77. Bilmezler mi ki gizlediklerini de, açığa vurduklarını da Allah bilmektedir.

78. Onlardan bazıları vardır ki, onlar ümmidirler, kitabı bilmezler, ancak kuruntu içindedirler ve onlar hiçbir şey değil, ancak bir zan içindedirler.

79. Elleriyle bir kitap yazıp da sonra onu az bir paha karşılığında satmak için sonra da bu Allah katındandır; diyenlere yazıklar olsun; elleriyle yazdıklarından ötürü vay onların haline! Ve bu çirkin kazançlarından ötürü de vay onların haline!

80. İsrail oğulları sayılı birkaç gün hariç bize ateş dokunmayacaktır, dediler. De ki siz Allah katıda bir sözleşme mi aldınız? Allah sözünden caymaz. Yoksa Allah'a bilmediklerinizi mi iftira ederek söylüyorsunuz?

81. Evet, kim bir kötülük kazanmış olurda o hataları kendisini kuşatırsa, onlar cehennem arkadaşlarıdırlar ve onlar orada devamlı kalacaklardır.

82. Ve iman edip de salih amel işleyenler ise, cennet arkadaşlarıdırlar, onlar da orada devamlı kalacaklardır.

İzahı

75-82. Bu ayetlerde Yahudilerin sinsiliklerini, iki yüzlülüklerini, azgınlıklarını, aynı Musa a. s.'ın zamanında olduğu gibi devam ettiğini ve onların bu aşağılıklarını Peygamberimize ve onun ümmetine açıklanmakta ve iç yüzleri sergilemektedir.

Şöyle ki Medine'de ve çevresinde yaşayan bazı Yahudiler Müslümanlardan yararlanmak, dünya menfaati sağlamak için biz de inandık, Müslüman olduk diyerek, hatta bazıları arasıra mescide de giderek, namazda kendilerini göstererek güya Müslümanları inandırmak istemişlerdir. Hal bu ki gerçekte onlar inanmış değillerdi. Çünkü onlardan bir gurup gerek Musa a. s. zamanında olsun gerekse ondan sonraki devirlerde olsun Allah'ın kelamını dinlemişler, anlamışlar, akıl etmişler, fakat işlerine gelmediği için bazı ayetleri değiştirmişler ve bazılarını da kendilerine göre tevil etmişler. Kendilerine göre helal haram diyerekten bazı hükümleri değiştirmişlerdir. Bilhassa Tevrat da Peygamberimizin geleceğine ait, onun sıfatlarını tarif eden ayetleri değiştirip tahrif etmişlerdir. Bununla beraber onlardan bazıları müminlerle karşılaştıkları zaman biz de inandık, derlerdi. Fakat yandaşlarıyla baş başa kaldıkları zaman biz gerçekten inanmadık, ama onlara karşı bunu söyledik deyince, onların yandaşları da: (Siz zahiren de olsa Muhammed'e inandık demekle kendi kitabınızda mevcut olan delillerle kıyamet günü Rabbinizin katında aleyhinize delil olmaya yol açmış olursunuz, siz bunu hiç akıl etmiyor musunuz?) derlerdi. Fakat Cenab-ı Hak onların bu iki yüzlülüklerini bir şamar gibi yüzlerine vurarak buyuruyor ki: (Hiç bilmezler mi ki, Allah, onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir.)

Evet, Yahudilerin içinde ümmi olup kitabı=Tevrat-ı bilmeyenler de vardır, onlar içlerinde ki kuruntuyla kafalarında tasarladıkları zanlarla bir takım yalanlar söyleyerek onunla tatmin olmaya çalışmaktadırlar. Fakat onlardan başka bir gurup ise bilinçli olarak kendi elleriyle yazdıkları kitabın Allah katından gönderildiğini söyleyerek çıkar sağlayan guruptur ki, bunlar sözde Yahudi âlimleri,

hahamlarıdır. Bunlar tövbe sûresinde de geleceği gibi kendilerini Rab yerine koymaktadırlar, kendi çıkarları doğrultusunda helal ve haram ihdas etmektedirler. İşte bu bedbahtları da Cenab-ı Hak şöyle teşhir ediyor. (Yazık onlara ki elleriyle kitap yazar sonra az bir paha "karşılık" almak için bu Allah katındandır, derler. O elleriyle kitap yazanlara da yazıklar olsun; ondan kazanç sağlayanlara da yazıklar olsun!) Veyl: Aslında bu kötülükleri yapanların başlarına gelecek olan azaptan dolayı vay onların haline demektir.

Evet, sonra da bütün bu kötülükleri yapmalarına rağmen: (Bize ancak sayılı günlerce ateş dokunur derler.) Bu sayılı günler hakkında çeşitli yorumlar yapılmıştır. Kimine göre kırk gün, kimine göre yedi gündür. Mücahit İbn-i Abbas'tan naklen demiştir ki, Yahudiler kendi aralarında dünyanın tamamı yedi bin senedir ve kendilerinin de her bin yılda bir gün azap göreceğiz, böylece bizim göreceğimiz azabın tamamı yedi gündür, diye kendi kendilerine uydurmuşlardır. Yine Avf, İbni Abbas'a dayanarak kırk gece olduğunu söylemiştir ki, bunun sebebi de Yahudilerin iddialarına göre bunlar kırk gece veya gündüz buzağı heykeline taptıkları için sanki bütün günahları bundan ibaretmiş, bu kadar yanacaklarmış gibi böyle kuru iddialarda bulunmuşlardır. İmamı Ahmet, Buhari, Nesei ve İbni Merduviy, lafzı kendine ait olmak üzere Ebu Hureyre şöyle-şöyle demiştir, şeklindeki rivayetlerinde Ebu Hureyre şöyle demiştir. Hayber fethedildiği zaman Peygamber s.a.v. şöyle buyurdu. "Bana Yahudilerden kim varsa buraya toplayın. Topladıktan sonra da onlara dedi ki, sizin babanız kimdir?" Onlarda falanca deyince: "Yalan söylüyorsunuz, sizin babanız falancadır, buyurdu." Yahudiler de doğru söyledin dediler. Sonra Peygamberimiz onlara: "Peki, başka bir şey sorsam bana doğruyu söyler misiniz?" deyince, "evet ey Ebe'l-Kasım! Eğer yalan söylersek sen babalarımız hakkında yalanımızı bildiğin gibi bunu da bilirsin," dediler. Bunun üzerine Peygamber a.s: "Peki, cehennem ehli kimdir?"deyince, Yahudiler biz orada az bir süre kalacağız, arkamızdan da siz geleceksiniz, dediler. Peygamberimiz: "Susun! Allah'a yemin ederim ki, biz ebedi olarak cehennemde sizin halefiniz olmayacağız" buyurdu ve başka bir soruya devam ederek bana doğrusunu söyleyecekmisiniz? dedi, onlarda evet diyerek tekrar ettiler. "Peki, bu koyunun etine zehiri siz mi koydunuz?" onlarda evet dediler. "Peki, bunu size yükleyen sebep ne idi?" deyince, onlar: "Eğer sen yalancı isen senden kurtulmuş oluruz, yok eğer gerçekten Peygamber isen sana zarar vermez

diye yaptık," dediler. Peygamberimizi zehirleme teşebbüsünde bulunan bu Yahudiler böyle kurnazlıkla güya kendilerini savunmak istemişlerdir.

Evet, Yahudiler bunca kötülüklerine karşı kendilerince birkaç gün cehennemde kalacaklarını zannediyorlar. Hal bu ki Cenab-ı Hak yine onların yalan ve uydurduklarını yüzlerine vurarak şöyle buyuruyor. Ey Muhammed! (De ki, Allah katında böyle bir anlaşma mı edindiniz? Allah, anlaşmadan caymaz, belki bilmediklerinizi söyleyerek Allah'a iftira ediyorsunuz.) Ve devamında Allah (c.c.) buyuruyor ki, (kim kötülük yapmış, onu hataları çepeçevre kuşatmış ise bilsinler ki, onlar cehennem arkadaşlarıdır ve orada daimi kalacaklardır.) Evet, Nisa sûresinde gelecek bir ayette şöyle buyrulmaktadır. Ey Muhammed! (Ne sizin bir güvenceniz vardır, ne de ehli-kitabın. Kim bir kötülük yaparsa onunla cezalandırılır ve Allah'tan başka ne bir dostu, ne de bir yardımcı bulabilir.)

82. (Kim de iman eder salih ameller işlerse onlar da daimi olan cennet arkadaşlarıdırlar.)

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لاَ تَعْبُدُونَ إِلاَّ اللّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً وَذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُواْ لِلنَّاسِ حُسْناً وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلاَّ قَلِيلاً مِّنكُمْ وَأَنتُم مِّعْرِضُونَ {٨٣} وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لاَ تَسْفِكُونَ دِمَاءكُمْ وَلاَ تُخْرِجُونَ أَنفُسَكُم مِّن دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ {٨٤} ثُمَّ أَنتُمْ هَؤُلاء تَقْتُلُونَ أَنفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقاً مِّنكُم مِّن دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِم بِالإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِن يَأتُوكُمْ أُسَارَى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ فَمَا جَزَاء مَن يَفْعَلُ ذَلِكَ

مِنكُمْ إِلاَّ خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ {٨٥} أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُاْ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالآَخِرَةِ فَلاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ {٨٦}

Meali

83. Vaktiyle biz İsrail oğullarından: Yalnızca Allah'a kulluk edeceksiniz, anaya, babaya, yakın akrabaya, yetimlere, yoksullara iyilik edeceksiniz diye söz aldık ve insanlara güzel söz söyleyin, namazı kılın, zekâtı verin diye de söz aldık. Sonra sizden pek azınız müstesna olmak üzere döndünüz ve hâlâ dönmekt-esiniz.

84. Ve yine birbirinizin kanını dökmeyeceğinize, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacağınıza dair sizden söz almıştık. Sonra şahit olduğunuz halde ikrarettiniz.

85. Sonra şu ikrarı yapan sizler birbirinizi öldürüyorsunuz ve bir gurubu da yurtlarından çıkarıyorsunuz. Onlar aleyhinde kötülük ve düşmanlık düşünüyorsunuz ve bu konuda birbirinize arka çıkıyorsunuz, üstelik size haram olduğu halde. Yoksa kitabın bazısına inanıp bazısını inkâr mı ediyorsunuz? Sizden böyle yapanların cezası dünya hayatında rezil rüsvaylık, kıyamet gününde ise en şiddetli azaba uğratılırlar. Allah, yaptıklarınızdan asla gafil değildir.

86. İşte onlar ahirete karşı dünya hayatını satın alanlardır. Bu yüzden onların ne azapları hafifleyecek ne de kendilerine yardım edilecektir.

İzahı

83. Bu ayet İsrail oğulları Allah'a verdikleri sözden caydıklarından bahsetmektedir. Şöyle ki, Allah Teâla, Hazreti Musa'ya verdiği on emri yerine getirmek için İsrail oğulları Hazreti Musa aracılığı ile bu on emri yerine getireceklerine dair söz vermişlerdi. Fakat bu emri çok azları yerine getirirken, çoğu kaçınmış ve sözlerinden dönmüşlerdir.

Bu on emir ise şunlardır. 1) Allah'tan başkasına kulluk etmemek, 2) anaya babaya iyilik yapmak,3) yakın akrabaya yardım etmek, 4) yetimlere yardım etmek, 5) yoksullara yardım etmek, 6) insanlara güzel söz söylemek, 7) namaz kılmak, 8) zekât vermek, 9) kan dökmemek, 10) birbirlerini yurtlarından çıkarmaaktır.

Bazı tefsircilere göre bu on emrin hem Hazreti Musa zamanın da hem de Peygamberimizin Medine sözleşmesinde de olduğu söylenmektedir.

Fakat bu fakire göre bu yorum pek isabetli değildir. Çünkü Medine sözleşmesinde Müslüman olmayan Yahudilere namaz kılacaksınız ve diğer bazı amelleri yerine getireceksiniz diye bir şart koşulmamıştır. Bunlarla muhatap olan müminlerdir. Nitekim bununla ilgili konu nisa sûresinin 36. ayetinde gelecektir. Ancak yukarda metinde geçen 84 numaralı ayette geçen bu on emirden bazıları Peygamberimizin zamanındaki Medine sözleşmesinde de vardır. Çünkü bu ayette şöyle buyrulmaktadır. (Sizden birbirlerinizin kanını akıtmayacağınıza dair ve birbirlerinizi yurtlarınızdan çıkarmayacağınıza dair söz aldık. Sonra şahit olduğunuz halde kararlaştırdınız.)

Nitekim Suddi'den gelen bir rivayete göre Medine yakınında bulunan Beni Kureyze Yahudileri ile Arap kabilesi olan Evs arasında zaten anlaşma varmış. Öte yandan yine Yahudi olan Beni-Nadir ile yine Arap olan Hazreç kabilesi arasında da ayrı bir anlaşma, yani ittifak varmış. Şimdi bir kanadı Arap bir kanadı ise Yahudi olan bu iki gurup birbirleri ile savaştıkları zaman bu iki ittifak gurup öteki ittifak guruba karşı yardım edermiş. Fakat sözde ittifak etmiş olan bu kabilelerden herhangi birinden bir Yahudi esir düşerse o Yahudi'yi esaretten kurtarmak için her iki cephede de Araplarla ittifak etmiş olan bu Yahudi guruplar birleşirlermiş. Bunu gören Arap kabileleri ise bu nasıl iş? Esirler sizin ırkınızdan olunca onu kurtarmak için birleşiyorsunuz, böyle ittifak olu mu? deyince, Yahudiler ne yapalım bizim kitabımızın hükmüne göre fidye verip ırkdaşlarımızı kurtarmak mecburiyetindeyiz. Esasen ırkdaşlarımızla savaşmamız da yasaktır, ama Arapları kastederek ne yapalım müttefiklerimize söz verdiğimiz için ve aşağılanmaktan korktuğumuz için ırkdaşlarımızla savaşmak zorunda kalıyoruz diye de mazeret belirtmişlerdir. İşte bunların her zaman olduğu gibi burada da kurnazlıkları ve iki yüzlülükleri görülmektedir.

Evet, Cenab-ı Hak bunların iki yüzlülüklerini yüzlerine vurarak buyuruyor ki, (Siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı edersiniz? Bunun cezası ise dünyada rezil-rüsvaylıktır, ahirette ise azabın en dehşetlisine uğratılacaklardır.) Yani kendi kitabınızda birbirinizin kanını akıtmanız, yurtlarınızdan çıkarmanız yasaklandığı halde ve bunu taahhüt ettiğiniz halde, birbirinizi öldürüp sürgün ediyorsunuz, bu konuda kitabınıza aykırı hareket ederken esirlere gelince güya kitabınıza uyarak sözleşmeye aykırı olarak karşı ittifakla kendi ırkdaşlarınızla iş birliği yaparak kendi ırkdaşınızı kurtarıyorsunuz. Böyle işinize gelen tarafta kitabınızın emirlerine uyuyorsunuz, işinize gelmeyen tarafta de inkâr diyorsunuz, öyle mi?

Bu ayet sadece Yahudi veya başka bir millete mahsus olarak inmiş değil. Ayetler umuma hitap etmektedir ki, bugün de Müslüman'ım diyen birçok kimseler Kur'an'dan işine gelene inanıp işine gelmeyene de hemen itiraz edip inkâr ediyorlar. İşte böyle işine gelene inanıp işine gelmeyene de inanmayanların cezası, dünyada aşağılık rezil rüsvay bir hayat, ahirette ise azabın en dehşetlisi olduğu haber verilmektedir. Gerçekten bu ayet Müslüman gibi görünüp de Kur'an'dan uzaklaşmış ve onun bir kısmını rafa kaldırmış, inkâr etmiş sözde Müslüman olan toplulukların durumu da işte böylece ortadadır. Yokluklar, borçluluklar ekonomi kırizler, faizlerin altında ezilen, her biri bir gayrimüslim ülkeye muhtaç, bağımlı rezil bir hale gelmiştir. Adetullah hep böyledir, zamanında Yahudiler nasıl kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr ederek cezalandırıldılarsa, bu günde sözde Müslüman olduklarını söyleyip Kur'an'ın bir kısmını inkâr edenler aynı şekilde cezalandırılıyorlar. İşte bu ayet çok önemli bir meseleye parmak basmaktadır. Ben Müslüman'ım, ama şu yasak bu yasak böyle şey olur mu, bu devirde de bunlar yasak olu mu, bu devirde de şeriat geçerli olur mu? diye Kur'an'ın ve İslam'ın emir ve yasaklarını hem inkâr edip hem de Müslüman'ım diyenlerin bu dünyadaki cezaları işte budur, ahiretde ki cezaları ise azabın en dehşetlisidir.

Evet, (Allah sizin yaptıklarınızdan gafil değildir). Böyle beş günlük dünya için maddi çıkar için, bir takım gayrimeşru zevklerin tatmini için işlerine gelene inanıp işlerine gelmeyene inanmayan kimselere ceza olarak dünyada rezil bir hayat, ahirette de azabın en dehşetlisi vardır.

86 Ve: (İşte bunlar ahireti dünya hayatına satmış kimselerdir. Onun içindir ki, bunlardan azap hafifletilmez ve kendilerini azaptan koruyacak da olmayacaktır.)

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِن بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا جَاءكُمْ رَسُولٌ بِمَا لاَ تَهْوَى أَنفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقاً كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقاً تَقْتُلُونَ {٨٧} وَقَالُواْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَل لَّعَنَهُمُ اللهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلاً مَّا يُؤْمِنُونَ {٨٨}

Meali

87. Andolsun biz Musa'ya kitap verdik ondan sonra art-arda ona peygamberleri tabi kıldık. Meryem oğlu İsa'ya da apaçık mucizeler verdik ve onu kutsal bir ruhla takviye ettik. Ne zaman ki, size nefislerinizin hoşlanmadığı bir emri söyleyen bir peygamber gelince (ona karşı) büyüklük taslarsınız. O peygamberlerden bir kısmını yalanladınız ve bir kısmını da öldürdünüz.

88. Ve (o peygamberlerle alay ederek onlara) kalplerimiz kılıflıdır, dediler. Bilakis Allah onları küfürleri sebebiyle lanetledi. İşte bundan dolayı çok az şeye inanırlar.

İzahı

87. Bu ayette Cenab-ı Hak, Musa (a.s.)'dan sonra ardı-ardına birkaç peygamber gönderdiğini ve İsrail oğullarından en son olarak İsa (a.s.)'a açık mucizeler verdiğini, babasız olarak Hazreti Meryem'in oğlu olduğunu, onu kutsal ruhla takviye ettiğini haber vermektedir. Fakat buna rağmen gelen peygamberin emir ve yasakları İsrail oğullarının hava ve heveslerine uymadığı için her gelen peygambere karşı kibirlenip bazılarını yalanladıkları ve daha da ileri giderek bazılarını öldürdükleri beyan edilmektedir.

Ruhu'l-Kudüs hakkında müfessirlerin birçok farklı yorumları vardır ki, gerçekten insanın kafası karışmaktadır. Kimine göre bundan maksat, Cibril'dir ki, İbni Abbas da bu görüştedir. Kimine göre insana üflenen ruhtur. Kurtubi'nin Mücahid'den naklen söylediğine göre ise "Kuds"Allah'tır, ruh ise Cibrildir. Suddi'ye göre "Kuds" bereket demektir. Avf ise İbni Abbas'a dayandırarak"Kuds" temiz demektir diye yorumlamıştır. Zemahşeri ye göre: "Ruhu'l-Kudüs" şerefli ruh demektir. Diğer biri Allah tarafından gönderilmiş olan Cibril'dir, demiş. Bir başkası Allah tarafından gönderilmiş olan İncil'dir, demiş vesaire, vesaire.....

Bu kadar kafa karıştırmaya ne gerek var. Âcizane bu fakire göre İbn-i Kesir'in müellifi Muhammed Sabuni'nin de dediği gibi "Ruhu'l-Kudüs" izafi olarak Allah'ın yarattığı şerefli bir ruh demektir. Yani Cenab-ı Hak babasız olan İsa'ya kendi tarafından Cibril vasıtasıyla Hazreti Meryem'in rahmine verdiği şerefli bir ruhtur. Nitekim Nisa sûresinin 171. ayetinde bu konu ile ilgili olarak şöyle buyruluyor. (İsa-Mesih Meryem'in oğlu, Allah'ın elçisi ve O'nun kelimesidir ki, onu Meryem'e verdi ve O'ndan bir ruhtur.) Yani Cenab-ı Hak (ol!) kelimesiyle tarafından yarattığı şerefli bir ruhu Meryem'in rahmindeki İsa'ya vermiştir.

İşte "Ruh'l-Kudüs" Hazreti İsa'ya babasız olarak verilen şerefli bir ruhtur. Artık bunu öteye beriye çekerek yorumlayıp kafaları karıştırmanın ne anlamı var? Aslında Âdem'e de verdiği gibi bütün insanlara izafi olarak Cenab-ı Hak kendimden ruh verdim, buyuruyor. Ancak burada işaret edilen şey Hazreti İsa'yı babasız olarak yarattığını ve Hıristiyanların onu ilahlaştırdıklarına bir cevaptır. Yani ey Hıristiyanlar! Siz neden İsa'nın babasız olarak yaratılmasından ötürü onu ilahlaştırıyorsunuz? Hal bu ki Âdem-i babasız yarattığı gibi İsa'yı de kün (ol!) emriyle yarattı. Şimdi bunda şaşılacak ne var, onu neden ilahlaştırıyorsunuz?

88. Bu ayette ise, Yahudiler gelen peygamberi alay ederek, onların getirdikleri emir ve yasaklara uymak işlerine gelmediği için o peygamberlere karşı: (Bizim kalplerimiz kılıflıdır) dedikleri, yani sizin söyledikleriniz bizim kalbimize girmez, biz anlamayız, diyerek inkâr ettikleri ifade edilmektedir. Allah Teâla ise hayır: (Belki Allah, onları küfürleri sebebiyle lanetlemiştir. İşte bundan dolayı onlar çok az şeye inanırlar,) diye buyurarak onların hastalıklarını açığa vurmaktadır.

وَلَمَّا جَاءهُمْ كِتَابٌ مِّنْ عِندِ اللهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ وَكَانُواْ مِن قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُواْ فَلَمَّا جَاءهُم مَّا عَرَفُواْ كَفَرُواْ بِهِ فَلَعْنَةُ اللهِ عَلَى الْكَافِرِينَ {٨٩} بِئْسَمَا اشْتَرَوْاْ بِهِ أَنفُسَهُمْ أَن يَكْفُرُواْ بِمَا أنَزَلَ اللهُ بَغْياً أَن يُنَزِّلُ اللهُ مِن فَضْلِهِ عَلَى مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَآؤُواْ بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ {٩٠}

Meali

89. Vakta ki onlara Allah katından kendileri ile beraber olan (Tevrat) ı tasdik eden bir kitap geldi. Daha önce kâfirlere karşı yardım istiyorlardı. Ne zaman ki, (Tevrat) da bildikleri gerçekler kendilerine gelince hemen onu inkâr ettiler. Allah'ın laneti kâfirlerin üzerine olsun.

90. O uğuruna kendilerini sattıkları şey ne kadar çirkin şeydir ki, Allah, kendi lütfundan kullarından dilediğine indirdiği şeye (Kur'an'a) küfrederler (inkâr) ederler. İşte onlar gazap üzerine gazaba müstahak oldular. Ve ayrıca kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır.

İzahı

89-90. Bu ayetlerde Yahudilerin Peygamberin ve Kur'an'ın geleceği ile ilgili Tevratta ki bu gerçekleri bilebile inkar ettiklerinden bahsedilmektedir. Şöyle ki, Peygamberimiz gelmeden önce Yahudiler bazı güçlerle savaşıyorlardı, sıkıştıkları zaman da: "Ya Rabbi! Bize ahir zaman Peygamberini gönder de bize yardım etsin" diyorlardı ki, bazı tefsircilere göre bunlar o zaman güçlü olan Ad ve Semut kavmine karşı yardım istemişlerdir. İbni Abbas'a göre Medine ve civarında yaşayan Yahudiler, yine Medine de bulunan Evs ve Hazreç kabileleri ile zaman-zaman savaşırlarmış ve onları bertaraf etmek için de ahir zaman Peygamberinin gönderilmesini ve kendilerine yardım etmesini isterlermiş. İşte onların

istedikleri ahir zaman Peygamberi olarak Hazreti Muhammed (a.s.) gönderildi. Fakat kendi ırklarından olmadığı için, şimdiye kadar Tevrat da okuyup bildikleri halde sırf ırkçılık ve kin uğuruna kendilerini sattılar, inkâr ettiler. Nitekim Muaz b. Cebel'in rivayetine göre Muaz şöyle demiştir."Ey Yahudiler! Allah'tan korkun Müslüman olun. Siz değil mi idiniz ki,biz müşrik iken ahir zaman peygamberi gelecek deyip de onunla bize karşı yardım istiyor ve bunu bize haber veriyordunuz? Onu bütün sıfatları ile tarif ediyordunuz, peki şimdi ne oldu?" Mücahid'e göre de bu ayet Yahudiler hakkında inmiştir. Ayette geçen: (Azap üzerine gazaba uğradılar,) ifadesi de Ebu Ali'ye göre birinci gazaba uğramaları İncil'i inkâr etmeleri ve ikinci gazaba uğramalarının sebebi ise Kur'an'ı inkâr etmeleri yüzündendir. Ebu'l-Ali'nin yorumu bir yönü ile doğrudur, ama bu Yahudilerin inkârı sadece bununla sınırlı mı ki, Hazreti İsa'dan önce de Hazreti Davud'un lisanıyla lanetlenmişlerdir. Cumartesi günü balık avlamaları yüzünden de maymun suretine çevrilmişler, daha tarihte böyle nice gazaba uğramışlardır.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُواْ بِمَا أَنزَلَ اللّهُ قَالُواْ نُؤْمِنُ بِمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا
وَيَكْفُرونَ بِمَا وَرَاءهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقاً لِّمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ
تَقْتُلُونَ أَنبِيَاءَ اللّهِ مِن قَبْلُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {٩١} وَلَقَدْ جَاءكُم
مُّوسَى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنتُمْ ظَالِمُونَ
{٩٢} وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُواْ مَا
آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُواْ قَالُواْ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَاوَأُشْرِبُواْ فِي
قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيمَانُكُمْ إِن كُنتُمْ
مُّؤْمِنِينَ {٩٣}

Meali

91. Allah'ın indirdiğine iman edin dendiği zaman, biz kendimize indirilene (Tevrat'a) inanırız derler ve ondan başkasını inkâr ederler. Hâl bu ki o (Kur'an) kendileriyle beraber olanı (Tevrat'ı) da tasdik eden hak bir kitaptır. De ki mümin idiniz de niçin Allah'ın peygamberlerini öldürdünüz?

92. Andolsun ki, Musa açık mucizelerle geldi. Sonra onun arkasından buzağıya taptınız ve siz zalimlersiniz.

93 –Bir zamanlar size verdiğimiz (kitaba) kuvvetle sarılın ve onu dinleyin diye Tur (dağını) tepenize kaldırıp söz aldık. Fakat duyduk isyan ettik dediler ve küfürleri sebebiyle buzağıya tapınmayı âdeta kalplerinde içtiler. De ki, eğer inanmış iseniz, bu imanınız size ne çirkin şeyler emrediyor!

İzahı

92-93. Bu ayetlerde yine Yahudilerin yalancılıkları, tutarsız ve samimiyetsizlikleri sergilenmektedir. Şöyle ki kendilerine: (Kur'an'a inanın, dendiği zaman, biz kendimize inen Tevrat'a inanırız, onu tasdik ederiz, onun ötesindeki kitaplar bizi ilgilendirmez, onlara inanmayız, derler.) Hal bu ki gerek İncil olsun ve gerekse Kur'an olsun onların elinde bulunan Tevrat'ı tasdik etmektedir. Aslında onlar kendi zamanlarındaki Tevrat'a da inanmış değillerdir. Çünkü yukarıdaki ayette Cenab-ı Hak onlara soruyor: (Peki siz daha önce Tevrat'a inanmıştı iseniz niçin Allah'ın gönderdiği peygamberleri öldürdünüz?) Hem Musa (a.s.) açık mucizelerle gelmesine rağmen (buzağıya tapıp zalimlerden oldunuz). Hem size gönderilen Tevrat'a ve onun hükümlerine uymadınız, böylece üzerinize Tur dağı kaldırıldı. Allah'a söz verdiniz, işittik dediniz, sonra sözünüzü bozarak işittik ama isyan ettik diyerek adeta bir tas su içer gibi buzağı heykeline tapmayı kalplerinize içirdiniz, küfrü kalplerinize yerleştirdiniz. Bu nasıl bir iman ki size çirkin şeyleri emrediyor? Onlar zaten kendi kitaplarına inanmış olsalar aslında İncil'e de, Kur'an'a da inanmış olacaklardır. Çünkü Tevrat bunların hak kitap olduğunu haber veriyor. Nitekim Kur'an da İncil ve Tevrat'ın hak kitap olduğunu haber vermektedir. Nasıl ki, biz bu kitaplara inanmadığımız zaman Kur'an'a inanmış olmuyoruz onlarda Kur'an'a inanmadıkça ne İncil'e ve ne de Tevrat'a inanmış olurlar.

قُلْ إِن كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الآَخِرَةُ عِندَ اللّهِ خَالِصَةً مِّن دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُاْ الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٩٤} وَلَن يَتَمَنَّوْهُ أَبَداً بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالمِينَ {٩٥} وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ مِنَ الْعَذَابِ أَن يُعَمَّرَ وَاللّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ {٩٦}

Meali

94. De ki Allah katında ahiret yurdu (cennet) diğer insanların değil de sadece size özel ise, eğer doğru iseniz, ölümü isteyiniz.

95. Fakat onlar elleri ile kazandıkları (kötülükler) sebebiyle onu (ölümü) ebediyen istemezler ve Allah zalimleri bilir.

96. Hal bu ki onları elbette yaşamaya en düşkün olarak bulacaksın. Hatta müşriklerden bile daha çok yaşamaya düşkün olarak bulacaksın. Onların her biri bin yıl yaşamak ister. Oysa uzun yaşamak kendisini azaptan kurtarıp uzaklaştıracak değildir. Allah, onların işledikleri amelleri görüyor.

İzahı

94-96. Bu ayetler de yine Yahudilerin saçmalıklarını ortaya koymaktadır. Şöyle ki Yahudiler, hâşâ biz Allah'ın oğullarıyız, O'nun sevgilisiyiz, biz cennetliğiz, bizden başkaları ise cehennemliktir, demişler. Cenab-ı Hak ta onlara: (Eğer doğru iseniz ölümü isteyiniz) buyuruyor. Öyle ya! Eğer Allah'ın sevgilileri iseniz, cennete yalnız siz girecekseniz, hemen ölümü isteyin de sevgilinize kavuşun, biran önce cennete kavuşun, bu dünyanın sıkıntılarından bir an evvel kurtulun. Ama işin hakikati öyle değil. Onlar ebediyen ölüm istemezler, onların dünya hayatına ne kadar düşkün olduklarını, yaşamayı ne kadar sevdikle-

rini görürsünüz. Çünkü elleriyle kazandıkları kötülükleri, çirkinlikleri biliyorlar ama böyle palavra atıyorlar.

İbni Ebi Hatim'in çıkardığı ve Abdurrazzak'ın İkrime'den, onun da İbni Abbas'tan rivayet ettiği bir hadise göre şöyle buyrulmuştur."Eğer Yahudiler ölüm isteseydiler elbette ölür ve cehennemdeki yerlerini görürlerdi." Diğer bir Hadis de ise "yüzlerini gözlerini yırtarlardı," buyrulmuştur. Evet, hal bu ki onlar uzun zaman yaşamakla Allah'ın azabından kurtaracak değillerdir. Eninde sonunda bu ömür bitecek ve yaptıkları kötülükleri ile çirkin yüzleri ile karşı karşıya kalacaklardır.

قُلْ مَن كَانَ عَدُوّاً لِّجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللّهِ مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ {٩٧} مَن كَانَ عَدُوّاً لِّلّهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللّهَ عَدُوٌّ لِّلْكَافِرِينَ {٩٨}

Meali

97. De ki, her kim Cibril'e düşman ise iyi bilsin ki, o (Cibril) onu (Kur'an'ı) Allah'ın izniyle senin kalbine indirdi. O kendinden önceki kitapları tasdik eden ve müminler için kılavuz ve müjdedir.

98. Her kim Allah'a, O'nun meleklerine, Cibril'e ve Mikail'e düşman olursa, şüphesiz ki, Allah da kâfirin düşmanıdır.

İzahı

97-98. Bu ayette de Yahudilerin Cibril'e düşman oldukları ve onun sebebinden bahsedilmektedir. Ebu Cafer Et-Tabari demiştir ki, bütün âlimler bu ayetlerin tefsirinde, İsrail oğulları ve Yahudilerin Cibril'e düşman, Mikâil'e dost olduklarında ittifak etmişlerdir. Fakat sebebinde ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre Peygamber (a.s.) ile Yahudiler arasında Peygamberin nübüvveti ile ilgili cereyan eden bir hadisedir. İbn-i Abbas'tan nakledildiğine göre, Yahudiler Peygamber s.a.v. ile karşılaşıp ona: "Ey Ebel-Kasim! Eğer beş şeyden bize haber

verirsen sana inanır ve sana uyarız" demişler. Peygamberimiz de "getirin sorularınızı sorun" buyurdu. Dediler ki, peygamberliğin alameti nedir? Bize haber ver. O da "peygamberliğin alameti onların gözleri uyur fakat kalpleri uyumaz", buyurdu. Yahudiler çocuğun erkek veya dişi olması nasıl olur? dediler. Peygamberimiz "erkekle kadının suyu=menisi karşılaştıkları zaman hangisinin menisi ötekine üstün gelirse çocuk ona göre erkek veya dişi olur" buyurdu. Yahudiler: İsrail (Yakup (a.s.)) kendi nefsine hangi şeyi haram etti? dediler. Peygamberimiz: "Yakup damar sertliği hastalığından ötürü deve etini kendine yasaklamıştır" buyurdu. Yahudiler gök gürültüsü nedir? dediler. Peygamberimiz: "Allah'ın bulutlarla görevlendirdiği melektir ki o bulutları istediği yöne sevk eder" buyurdu. Ancak Peygamberimiz bu cevapları onların muharref Tevrat da olan bilgilere göre cevaplamıştır. Çünkü başka türlü cevap verse onu kabul etmeyeceklerdir. Yahudiler tamam ama, sana bir sorumuz daha var onu da cevaplarsan, sana uyacağız dediler. Bütün peygamberlere haber getiren bir melek vardır, senin arkadaşın yani sana haber getiren melek kimdir? Peygamber (a.s.) da: "Cibril" buyurunca: "O hep harp, savaş ve azap haberleri getirir, o bizim düşmanımızdır. Eğer Mikail deseydiniz, o hep rahmet indirir, yağmur indirir, hep iyi haberler getirir," demişler. İşte bunun üzerine yukarıdaki ayet inmiştir. (Kim Cibril'e düşmanlık ederse bilsin ki o Allah'ın izniyle vahyi senin kalbine indirdi, o kendinden önceki kitapları da tasdik eden, müminler için bir kılavuz ve müjde kaynağıdır. –Artık kim Allah'a, meleklere, Cibril'e, Mikail'e düşman olursa şüphesiz ki, Allah da kâfirlerin düşmanıdır.)

Evet, bu ayetlerin iniş sebebi ile ilgili ikinci bir rivayet ise, Yahudilerle Hazreti Ömer arasında şöyle bir olay olmuştur. Hazreti Ömer'in Medine Yahudileri tarafında bir tarlası vardı. Oraya gidip gelirken yolu Yahudilerin ders haneleri önünden geçerdi, oradan geçerken ara sıra orada durup onları dinlerdi. Bir gün ey Ömer! Muhammed'in ashabı içerisinde senin gibi sevdiğimiz bir kimse yoktur dediler. Diğerleri buradan gelip geçerken hiç uğramazlar, bunun için sana çok ümit bağlıyoruz, deyince, Hazreti Ömer onlara: "Sizce en büyük yemin nedir?" Onlar da Turisina da Tevrat'ı Musa'ya indiren Rahman adına edilen yemindir. Hazreti Ömer: "O zaman doğru söyleyin Muhammed (a.s.)'ı kitabınızda buluyor musunuz?" Onlar birden sustular, sükût ettiler. Bunun üzerine onların bilginlerinden olan biri haydi niye sustunuz cevap verin, deyince onlar da haydi

sen bizim büyüğümüzsün, sen cevap ver dediler. O da: "Evet, biz onu kitabımızda buluyoruz ama ona vahyi getiren Cibril'dir, o ise bizim düşmanımızdır. Çünkü o hep şiddet, deprem, felaket haberleri getiriyor," dedi. Hazreti Ömer yine sordu: "Turisinada Tevrat-ı Musa'ya indiren Rahman hakkı için bana söyleyin bakalım, Allah katında Cibril'in değeri nedir?" Onlar da dediler ki: "Cibril Allah'ın sağındadır, Mikail ise solundadır." İşte bu cevap üzerine Hazreti Ömer: "Öyle ise şahit olun ki Allah'ın sağındakine düşman olan solundakine de düşman olmuş olur ki, bu ikisine de düşman olan Allah'a da düşman olur" dedi. Ve bu olup bitenleri peygamberimizin huzuruna varıp anlatacaktı ki, Cibril ondan önce yukarıdaki ayetleri Peygamber s.a.v. e getirmişti. Bir başka rivayete göre ise Yahudiler şöyle demişler. Allah, Cibril'e bizden birine peygamberlik görevini getirmesini emretmiş, fakat o başkasına götürmüş. Bundan dolayıdır ki, ona düşmanız. Evet, ayetlerin iniş sebebi hangisi olursa olsun, bu ırkçı ve hilekâr Yahudiler sırf kendi ırklarından değil de Arap ırkından geldiği için Peygamberi inkâr etmişler, Cibril'e düşman kesilmişler ve bununla da Allah'a düşman olduklarının farkında olmamışlardır.

وَلَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلاَّ الْفَاسِقُونَ {٩٩} أَوَكُلَّمَا عَاهَدُواْ عَهْداً نَّبَذَهُ فَرِيقٌ مِّنْهُم بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ {١٠٠} وَلَمَّا جَاءهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِندِ اللّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ كِتَابَ اللّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ {١٠١}

Meali

99. Andolsun ki, sana açık mucizeler indirdik, onları ancak fasıklar inkâr eder.

100. Ne zaman onlar bir antlaşma yaptılarsa, yine kendilerinden bir gurup onu bozmadı mı? Zaten onların çoğu inanmazlar.

101. Vaktaki Allah tarafından, kendileriyle beraber olan (Tevrat) ı tasdik eden bir peygamber geldi, ehlikitaptan bir gurup sanki Allah'ın kitabını bilmiyormuş gibi hemen onu arkalarına atıp terk ettiler.

İzahı

99-101. Bu ayetler Peygamberimizin açık delillerle gelmesine rağmen ve Yahudilerin kendi kitaplarında da Peygamberimizin geleceğine dair açık deliller olmasına rağmen Yahudi bilginlerinin bu gerçekleri bilebile saklayarak verdikleri sözleri arkaya atarak nasıl inkâr ettiklerini ortaya koymaktadır. Önceki ayetlerde olduğu gibi yine benzeri sebeplerle ırkçı tutumları ile kin ve hasetleri ile birtakım bahanelerle, uyduruk sebeplerle inkârlarına devam etmişlerdir.

İbni Abbas diyor ki, İbni Sureyya El-Kutvuni denen bir şahıs Peygamberimize: "Ya Muhammed! Bize bir şeyle, delille gelmedin ki, seni tanıyalım, sana Allah, açık seçik bir ayet bir mucize de indirmedi ki, sana uyalım" deyince yukarıdaki ayetler indi. (Sana açık ayetler indirdik ama onları ancak fasıklar inkâr ederler.)

Malik b. Sayfi de şöyle demiştir. Peygamber s.a.v. gönderildiği zaman, Yahudiler ona inanacaklarına söz verdiklerini, hatta Allah Teâla'ya verdikleri sözü onlara hatırlat dediği zaman ve Peygamberimiz de bunu onlara hatırlatınca o sözleri arkaya atarak sanki onları hiç bilmiyormuş gibi inkâr ettiler. Hatta sadece Peygamberimizi inkâr etmekle kalmadılar, ondan önce Hazreti Süleyman'ın saltanatını da sihre, büyüye bağlı olduğu iftiralarını ortaya atan şeytanların sözüne uyarak inkâr ettiler ki, hemen bu ayetlerden sonra ki ayetlerde bu konu ile ilgili açıklamalar gelecektir.

وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَى مُلْكِ سُلَيْمَانَ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَانُ
وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى
الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى
يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ

بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُم بِضَآرِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُواْ لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الآخِرَةِ مِنْ خَلاَقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْاْ بِهِ أَنفُسَهُمْ لَوْ كَانُواْ يَعْلَمُونَ {١٠٢} وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُواْ واتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللهِ خَيْرٌ لَّوْ كَانُواْ يَعْلَمُونَ {١٠٣}

Meali

102. Süleyman'ın saltanatı üzerinde iddia ettikleri hakkında şeytanların okudukları şeylere (iftiralara) uydular. Hal bu ki Süleyman sihir yapıp da kâfir olmadı. Lakin şeytanlar Babilde Harut ve Marut adındaiki meleğe indirilen şeyi öğreterek kâfir oldular ki, bunlar da zaten biz bir fitneyiz sen kâfir olma deme dikçe hiçbir kimseye öğretmiyorlardı. (İnsanlar) ise karı kocanın arasını açmak için o sihri (Harut ile Maruttan) öğreniyorlardı. Hal bu ki onlar hiçbir kimseye zarar veremezler, ancak Allah izin verirse müstesna. Ve onlar kendilerine yararlı olanı değil de zararlı olanı öğrenirler. Hal bu ki o sihri (çirkin işler için) satın alanların da, bunu yaptıranların da ahirette nasibi olmadığını pekâlâ bilmişlerdir. Basit bir menfaat karşılığında kendilerini satmaları ne kötü şeydir. Keşke bunu bilselerdi.

103. Eğer onlar iman edip kendilerini kötülükten korusalardı şüphesiz ki Allah tarafından verilecek sevap daha hayırlı olacaktı keşke bunu bilselerdi.

İzahı

102. Bundan önceki ayetin açıklamasında işaret etmiştik, bu ayette de Yahudiler yine saçmalıklarına devam ederek Süleyman (a.s.)'ın saltanatının sihir olduğu saçmalığını ortaya attıklarından bahsedilmektedir. Şöyle ki Peygamber (a.s.) Davut ve Süleyman'ın da peygamber olduğunu söyleyince Yahudiler demişler ki bakın Muhammed hakla batılı nasıl birbirine karıştırıyor. Süleyman'ı da peygamberlerden sayıyor. Hal bu ki o sihirbazdı, rüzgâra biniyordu işte şöyleydi

böyle idi, şeklinde ona iftiralar attılar. İşte bunun üzerine bu ayet indi. (Süleyman kâfir olmadı, lakin şeytanlar kâfir oldular ve sihiri insanlara öğrettiler.)

Şimdi bu meselenin aslı şudur. Hazreti Süleyman'a Cenab-ı Hak öyle bir saltanat verdi ki, cinler, kuşlar ve hatta rüzgârlar emrine verildi. Ancak onun zamanında birçok sihirbazlar vardı, işte onlar Süleyman'ın bu saltanatını hazmedemiyorlardı. O da bütün sihirbazların kitaplarını toplayıp kürsüsünün altına saklamış. Süleyman (a.s.) hayatta iken kimse cesaret edip bu kitapları sihir için ortaya çıkaramadı. Süleyman (a.s.) vafat edince o kitapları tekrar çıkararak işte Süleyman'ın saltanatı buna bağlı imiş diye yaygara ettiler. O zamanki âlimler buna itiraz ettiler, böyle şey olur mu? dedilerse de avamdan olan insanlar bunları dinlemediler. Ve bu yaygaraya gerçekmiş gibi inandılar. Oysa Kur'an onların bu iddialarını yalanlıyor ki, Süleyman böyle bir şey yapmadı, bunu uydurup ortaya atan şeytanlardır.

Yine bu konu ile ilgili o kadar çok yorumlar vardır ki, gerçekten insanın kafası karışmaktadır. Kimilerine göre bir imtihan için Cenab-ı Hak Harut ve Marut adındaki iki meleği İnsanlara sihri öğretmek için Babil şehrine indirmiş. Yahudilerin iddiasına göre bunlar Cebrail ile Mikail'dir. Kimilerine göre bunlar melek falan değil, belki Harut ve Marut adında iki şeytandır, bir başka tefsirciye göre bunlar saltanat sahibi iki insandır ve saire...

Mesela Kurtubi'ye göre (vemâünzilede) ki mâ, menfidir. Yani mana şöyledir. (Süleyman kâfir olmadı, iki melek üzerine de sihir indirilmedi, ancak Babilde ki, harut ve marut adında ki, iki şeytan sihri öğretiveriyordu.) Yine İbni Cerir: İbni Abbas ve Rabi b. Avf yuluyla dayandırdığı bir senede göre bu iki zatın da Babilde iki meleğe sihir indirmediğini söylemektedir. Yine İbni Abbas, Hasan El-Basri, Ebu'l-Evsed ve Dehhak (melekeyn'i) de ki, lamı kesre ile yani (melikeyni) olarak okumaktadırlar ki, o zaman mana şöyledir. Bunlar iki melek değil, Babilde iki kıraladır ki bunlar kendilerine ilham edilen sihri bir imtihan için insanlara öğretiyorlardı. Zaten Yahudilerin iddiası da bu iki meleğin Cibril ile Mikail olduğu idi ki, Cenab-ı Hak bunu reddederek: (Ne Süleyman sihirbazdı, ne de sihri öğretmek için Babil'e iki melek inmemiştir.) Fakat İbni Cerir bu görüş ve tevilleri naklettikten sonra bu yorumları reddederek ekseri ulemanın görüş ve yorumlarına katılıyor ki tefsircilerin genel yorumu şöyledir. Harut

ve Marut iki melektir ve Cenab-ı Hak insanları imtihan için Babil şehrine sihri öğretmek için indirmiştir.

Şimdi bu yorumları naklettikten sonra acizâne benim anlayışıma göre Babildeki bu iki melekten maksat iki melek ruhlu iyi insanlardır ki Allah Teâlâ insanları imtihan etmek için bu iki kimseye sihir ilmini ilham etmiştir, onlar da önce insanları uyarmadan bu ilmi öğretmemişlerdir. Nitekim ayetin devamında onlar insanlara: (Biz bir fitneyiz sen kafir olma demedikçe hiçbir kimseye öğretmiyorlardı.) Yani sihirle uğraşmak, bunu yapmak ve yaptırmak küfürdür, fakat biz bunu bir imtihan için öğretiyoruz demedikçe kimseye öğretmiyorlardı. Fakat buna rağmen onlar: (Kişi ile hanımının arasını açmak için o ikisinden sihri öğreniyorlardı. Ama Allah'ın izni olmadıkça onlar onunla hiçbir kimseye zarar veremezler. Onlar kendilerine yarar vereni değil, zarar vereni öğreniyorlardı. Andolsun ki, onu satıp "onunla çıkar sağlayanlar" ahrette bir payı olmadığını pekala bilmektedirler ve o vicdanlarını sattıkları şey ne kötüdür, keşke bilseler.)

Katada İbn-i Abbas'tan rivayet ederek şöyle demiştir. Asaf, Süleyman (a.s.)'ın kâtibi imiş, İsmi-Azam duasını bilirmiş ve Süleyman (a.s.)'ın emriyle her şeyi yazarmış. Âsaf, bu kitabı Süleyman'ın kürsüsünün altına saklamış, Süleyman vefat edince, şeytanlar bu kitabı çıkarmış ve kitabın her satırı arasına sihir ve küfür yazmışlar sonra da onu Hazreti Süleyman'a isnat ederek, işte bakın onun saltanatı buna bağlıymış, diyerek her tarafa yaymışlar.

Suddi'de bunu yazanlar Harutla Marut adında iki şahıs veya iki şeytan olduğunu söylemiştir. İşte bu rivayetlerden de anlaşılıyor ki yukarda da zikrettiğim gibi benim anlayışıma göre bunlar melek de değil, şeytan da değil, bel ki melek ruhlu iki kimsedir ki, bunlar bir imtihan için önce insanları uyarıyor sonra her şeye rağmen bunu öğrenmek isteyenlere öğretiyorlardı.

Sihir acaba bir hakikat mi, yoksa bir göz boyamadan ibaret mi? Bununla ilgili de farklı yorumlar vardır. Bunları iki kısım olarak özetleyebiliriz. Biricisi bir takım şarlatanların el çabukluğu ile gözbayıcılık yapmalarıdır, diğeri ise bazı gerçeklerle karışıktır. Bunun içindir ki, her sihrin tesir etmediğini söylemek doğru değildir. Çünkü ayetin metnin da geçtiği gibi Allah izin verirse zarar verebilir. Ancak sihrin kesin olarak tesir edeceğine inanmak doğru değildir. Çünkü ayette (kişi ile hanımının arasını açmak için sihri öğrenir, yaparlar. Fakat onlar o sihirle hiç kimseye zarar veremezler, ancak Allah'ın izin vermesi müstesna) buyruluyor.

Nitekim Peygamber a.s'a Yahudilerin büyü yaptığı ve Peygamberimize tesir ettiği hakkında rivayetler vardır. Hatta on bir düğüm yaptıkları ve bu düğümlerin çözülmesi, büyünün bozulması için muavvezeteyn, yani on bir ayet olan Felek ve Nas sûreleri inmiş Peygamberimiz kırk gün bu sûreleri kendine okuyarak sihir bozulmuş. Buna dair rivayetler vardır. Efendim Peygambere büyü nasıl tesir eder, nasıl hasta olur? diyerek bu rivayetlere itibar edilmez diye itiraz eden kimseler vardır. İyi de Allah, birçok kötülüklere izin vermiyor mu, birçok Peygamberlerin haksız yere öldürüldüklerini Kur'an haber vermiyor mu? Nitekim pek yakında Yahudilerin birçok peygamberleri öldürdükleri geçmişti.

Buhari de mevcut olan bir hadis de, Peygamberimize yapılan büyü ile ilgili olarak Hazreti Aişe Peygamberimize: "Ben bu sihir işini ifşa edeyim mi" diye sorduğunda Peygamberimiz tereddüt ederek şöyle buyurdu. "Şimdi Allah, bana şifa verdi, eğer sen bunu ifşa edersen korkarım ki insanlara bir şer kapısı açılmış olur." Demek ki Allah izin verdikten sonra bunun tesirini inkâr etmek mümkün değildir. Mutezile bunu inkâr etse de Kurtubi diyor ki bize göre yani ehlisünnete göre sihrin bir kısmı haktır. Hatta İmamı Şafi, Maliki ve Ahmet b. Hambel bir kimse büyü yaparak başka birini öldürürse kısas yapılır, demişlerdir. Peki, bunun ispatı nasıl olacak? İmamı Şafi diyor ki büyü yaptığı iddia edilen kimseye nasıl yaptın, ne yaptın? Gibi sorular sorularak gerçekten büyü yaptığı ortaya çıkarsa, o zaman cezalandırılır. İmam-ı Azama göre ise büyü yapan evet kâfir olur ama aynı şeyi tekrar etmedikçe öldürülmez.

Peki, bu sihir ilmini öğrenmek tamamen yasak mıdır? Bazı âlimlere göre kötü niyetli olmamak şartıyla öğrenmek caizdir, ama âcizane bana göre bu bombayı elinde tutmak kadar zordur. Çünkü insan nefis sahibidir, bunu kötüye de kullanabilir. Biz bile bazen bir husumetten dolayı hasmımızı o anda yakıp yıkmak isteriz. İşte böyle bir fırsat olunca da onu kötüye kullananlar olabilir.

Sihri bozmak için İmamı Kurtubi'nin Veheb b. Münebbih'den rivayetle şöyle bir tavsiyesi vardır. (Sidr) denen ottan birkaç yaprak alarak onu iki taş arasında döverek toz haline getirip suya karıştırıp üzerine Ayete'l-Kürsiyi okuduktan sonra seher vakti üç içim içtikten sonra geriye kalanı ile de boy abdesti alır ise, Allah'ın izniyle şifa bulur. İbn-i Kesir'in muhteser müellifi olan Muhammed Sabuni ise şöyle demiştir. "Benim tavsiyem, Peygamberimize tavsiye edilen muavvezeteyn (felak ve nas) sûrelerini ve bir de Ayet'l-Kürsiyi okumalıdırlar."

Âcizane benim de üç hastaya denediğim başka bir yöntem vardır ki üçü de Allah'ın izniyle şifa buldular. Benim denediğim şöyledir. Temiz bir kaba temiz bir su doldurarak abdestli olarak kıbleye karşı diz üstü oturarak dokuz kere yasini-şerifi okuyup her mubin olan ayeti okurken o mubinde suya üflemek şeklindedir ki Yasin'in yedi ayetinde mubin geçmektedir. Yani her mubinde o kaptaki suya üflenir. İşte bu okuma işlemi bittikten sonra bu sudan üç bardak ayırarak, üç gün sabah aç karnına birer bardak besmele ile ayakta kıbleye karşı durarak içmesini okunmuş suyun geriye kalan kısmı ile de temiz bir leğen içinde boy abdesti alıp ve bu leğendeki suyu da temiz bir yere dökmesi şeklindedir. Velhasıl büyüyü tamamen inkâr etmekte mümkün değil, her yapılan büyü tesir eder gibi bir inanç taşımak da tehlikelidir, eğer Allah izin verirse tesir eder, yoksa onun izni olmadan hiçbir şey olmaz. Şu da bir gerçektir ki zamanımız insanında şu yanlış inanç çok yaygındır, hemen ufak bir geçimsizliğin sebebini büyü de aramaktadırlar, bu çok yanlıştır. Böyle şeylerle çok sık karşılaşıyoruz. Benim şahit olduğum bir hadiseyi ibret olsun diye nakletmek istiyorum. Bir zamanlar ben imam iken birileri nerden duymuş, kim haber vermiş ise, yüksek tahsilli makine mühendisi olan bir arkadaşı benim yanıma göndermişler, bu arkadaş hanımı ile aralarında bir problem olduğunu söyledi. Ve beni arabasıyla evine götürdü. Derken ben o arkadaşa sordum derdiniz ne? İşte bunlar karı koca olarak başladılar anlatmaya, her ikisi de aynı gerekçelerlerle birbirini suçluyorlar. Gerekçeleri de şu, her ikisi de diyor ki, benim annem babam veya bir yakınım geldiğinde eşim benim anneme babama, yakınıma saygı göstermiyor. Fakat kendi anne babası ve bir yakını gelince de ona aşırı saygı gösterip onunla ilgileniyor, acaba bu neden, bize büyümü yaptılar? İşte şikâyetleri bu. Her ikisi de yüksek tahsilli, bunlar dinleyince hayret ettim ve dedim ki bunu büyüye mi bağlıyorsunuz, Allah aşkına! İkiniz de tahsilli insanlarsınız ama bir eksik yönünüz var. Siz dini bilgiden ahlak ve maneviyattan eksik olduğunuz için, Allah'ı zikirden ve ona ibadetten uzak kaldığınız için şeytan sizin kalbinizde boşluk bulmuş seni ona karşı, onu da sana karşı doldurmuş. Her ikinizin kalbi de diğerine karşı dolmuş, ne büyüsü Allah aşkına şu kalbinizde ki, şeytanın doldurduğu, şişirdiği balonu patlatın ve geçinin gidin, diye onlara nasihat edip çıkıp geldim. Allah, nefsimizin ve şeytanın şerrinden bizleri korusun.

103. Evet, sihir yapıp menfaat karşılığında kendilerini satanlar: (Eğer iman edip kendilerini kötülüklerden korusalardı, şüphesiz ki, Allah tarafından kendilerine verilecek daha hayırlı olacaktı, eğer bilmiş olsalardı.) Yani büyü ile menfaat sağlayanlar, eğer bilselerdi bu çirkin işle uğraşmazlardı. Allah (c.c.) onların bu işten sağladıkları menfaatten daha hayırlısını verirdi. Bu ayette şuna da işaret edilmektedir ki, böyle şeylerden menfaat sağlamaya kalkanların karınları doymaz, iflah olmazlar. Ahiretleri mahvolduğu gibi dünyada da perişan olurlar.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَقُولُواْ رَاعِنَا وَقُولُواْ انظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ {١٠٤} مَّا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلاَ الْمُشْرِكِينَ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْكُم مِّنْ خَيْرٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَاللّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ وَاللّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ {١٠٥}

Meali

104. Ey iman edenler! (Hakaret anlamına gelen) raina demeyin, lakin bize bakar mısın ve dinler misin? deyin ve kafirler için acıklı bir azap vardır.

105 –Ne kitap ehli ne de müşriklerden hiçbiri size Rabbinizden bir hayır insin istemezler. Allah ise üstünlüğü, rahmeti, dilediği kimseye tahsis eder ve Allah, çok büyük bir üstünlük sahibidir.

İzahı

104-105. Bu ayetler Yahudilerin Peygamberimize karşı nezaketi aşan saygısız söz ve davranışlarda bulunduklarını ifade etmektedir. Şöyle ki Yahudiler Peygamber (a.s.)'a: (Bize de bakar mısın) anlamına gelen kelimeyi değiştirerek hakaret anlamına gelen (râınâ) Arapçada bizim çobanımız anlamına geldiği gibi imranicede de hakarat anlamına gelmektedir. İşte Yahudiler bu kelimeyi kendi dillerine uydurarak, eğip bükerek Peygamberimize hakarat ederlerdi ki bunun üzerine bu ayet inmiştir.

Aslında Râınâ, kelimesi birkaç manaya gelmektedir. 1) Bize de riayet et, bizi de gözet ki, biz de seni dinleyelim. 2) Karşılıklı konuşurken birbirinin hakkına

riayet ederek eşitlik içerisinde konuşmaktır ki, bu da Peygamberimize karşı sen bizim sözümüzü dinle ki, biz de seni dinleyelim, kabalığını göstermektir. 3) Ve en önemlisi de Arapça da bizim çobanımız, Süryanice de ise dinle ha, dinlenmeyesi, dinle ha, sözü dinlenmez herif gibi anlamlar ifade eden bu kelimeyi biraz daha eğip bükerek telaffuz ederlerdi. Nitekim selam verme hususunda da aynı küstahlıklarını göstererek: (Es-selamu) yerine, (Es-samu) diyerek, kelimeyi değiştirerek güya selam veriyormuş gibi Peygamberimize ve Müslümanlara sövüp hakaret ederlerdi ve Allah belanı versin anlamına da gelen bu kelimeyi kullanırlardı. Yahudilerin hep işleri böyle şarlatanlıktır. (İşte böyle kâfirler için acıklı bir azap vardır. –Ne kitap ehli) olan Yahudi ve ne de Hıristiyanlarden (ve ne de müşriklerden hiçbiri size Rabbinizden bir hayır insin istemezler.) Yani Cenab-ı Hakkın size ikram ettiği hiçbir nimetin olmasını sizde görmek istemezler. (Allah ise üstünlüğü, rahmeti dilediği kimseye tahsis eder ve Allah çok büyük bir üstünlük sahibidir.)

مَا نَنسَخْ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلِهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّهَ عَلَىَ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {١٠٦} أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللّهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ {١٠٧} أَمْ تُرِيدُونَ أَن تَسْأَلُواْ رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَى مِن قَبْلُ وَمَن يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاء السَّبِيلِ {١٠٨} وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُم مِّن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّاراً حَسَداً مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُواْ وَاصْفَحُواْ حَتَّى يَأْتِيَ اللّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {١٠٩}

Meali

106. Biz bir ayetin hükmünü bozar veya onu unutturursak (ertelersek) ondan daha hayırlısını veya benzerini getiririz. Bilmez misiniz ki Allah, her şeye muktedirdir.

107. Yine bilmez misiniz ki göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır? Sizin için Allah'tan başka ne bir dos ve ne de yardımcı vardır.

108. Yoksa daha önce Musa'ya soru sorulduğu gibi, siz de Peygamberinize süal sormak mı istiyorsunuz? Kim imanı küfürle değişirse dosdoğru yoldan sapmış olur.

109. Ehli kitaptan çoğu kendilerine hak beyan edildikten sonra, sırf içlerindeki haset'ten ötürü sizi iman ettikten sonra çevirmek istiyorlar. Yine de siz onlar hakkında Allah emrini getirenciye kadar, affedin, hoş görün. Şüphesiz ki Allah her şeye kadirdir.

İzahı

106. Bu ayette, bir ayetin hükmünü değiştirme anlamına gelen "nesh" veyahut da değiştirilip yerine başka bir ayet gönderilmesinin hikmetinden bahsedilmektedir.

Aslında "nesh" birkaç anlama gelmektedir. 1) Bozmak, 2) değişmek, 3) iptal etmek, 4) nakletmek, 5) kaldırmaktır.

Şimdi bu konuda tefsircilerin değişik yorumları vardır. Buradaki "nesh"i, âlimler şer-i bir hükmü başka bir delile dayandırarak kaldırılması olarak kullanmışlardır ve bu aklen de naklen de caizdir. Yahudiler bunu aklen mümkün görmekle beraber naklen inkâr etmişlerdir. Müslümanların ise çok az bir gurubu "nesh"i tamamen inkâr etmişlerdir, fakat bunlara itibar edilmez. Cumhuru ulema ise caiz olduğunu söylemişlerdir, ama bunun mahiyetinde ihtilaf etmişlerdir. Kimine göre Kur'an: Tevrat-ı, İncil'i, diğer bütün kitap ve şeriatları nesh etmiş=hükümsüz kılmıştır. Mesela Yahudilere Cumartesi günü balık avı yasaklanmış iken, Kur'an da bu hüküm kaldırılmıştır. Nuh (a.s.)'ın şeriatında tufandan kurtulup karaya indiğinde bütün hayvanların etini serbest kılmışken Hazreti Musa birçok hayvanların etlerini yasaklamıştır. Yine Nuh (a.s.)'ın zamanına kadar ikiz doğan bir kız çocuğu kendi ikiz kardeşiyle değil de, başka bir batında ikiz

olan diğer kardeşiyle, o ikiz kardeşin de diğer batında ikiz olan kız kardeşiyle evlenmesi caiz iken, Nuh (a.s.)'in şeraitiyle artık bu kaldırılmış oldu.

Evet, ikinci görüştekiler, (nesh), Kur'an'ın Levhi'l-Mahfuzdan dünya semasına inmesi olarak yorumlamışlar. Yani oradaki yazının kaldırılıp birinci göğe inmesi demektir. Fakat bu bana göre pek uygun ve isabetli bir yorum değildir. Ve bana göre doğru olan üçüncü görüşte olan âlimlerin genelinin görüşüdür ki doğru olan da budur. Yani hem Kur'an'ın bazı ayetlerinin bazılarını "nesh" etmesi hem de önceki kitapların birçok hükümlerinin de nesh edilmesidir.

İmam-ı Şafi gibi bazı âlimler hadislerle Kur an ayetlerinin nesh edilmesini kabul etmiyor ve İmamı Şafi diyor ki, mütevatir hadis dahi olsa, onunla Kur'an ayetleri nesh edilemez bilakis, Kur'an'ın bazı ayetleri bazılarını nesh eder.Çünkü ayette ki ifade: (Biz bir ayet nesh edersek ondan daha hayırlısını veya onun benzerini getiririz,) buyruluyor. Dolayısıyla mütevatir hadis dahi olsa ayetin dengi olamaz. Ancak sünnetle nesh edilir diyenler ise mirasla ilgili vasiyet hususundaki hadisi delil olarak gösteriyorlar. Fakat İmam-ı Şafi bu hadisin zayıf olduğunu ve mirasla ilgili hüküm başka bir ayetle nesh edildiğini söylemiştir ki, bu konuyu açıklayan ayet Nisa sûresinin 11. ayetinde gelecektir. Bana göre de Şafi'nin bu görüş ve cevabı en kuvvetli olandır. Çünkü hadisle ayet nesh edilemez.

Başka bir mesele de Kur'an da olmadığı halde hükmü olan ayetlerdir. Mesela zinada recimle ilgili ayetin Kur'an da olmadığı halde hükmünün olduğu ile ilgili hadis vardır. Bununla ilgili Buhari ve Müslim'in çıkardıkları bir hadis de Hazreti Ömer r.a. şöyle demiştir. "Şüphesiz ki Allah (c.c.) Muhammed (a.s.)'ı hak Peygamber olarak gönderdi, ona kitabı indirdi, ona inen kitapta recim ayeti vardı, biz onu okuduk, akıl edip koruduk. Peygamber (a.s.) recmetti, biz de ondan sonra recmettik. Ben korkarım ki aradan bir zaman geçtikten sonra birisi kalkar da biz Allah'ın kitabında recim ayeti bulamadık der. Ve böylece Allah'ın indirdiği bir farzı terk ederek saptırır. Eğer zina eden erkek ve kadın evli olup zina ettikleri ispat edilir veya gebeliği ile anlaşılırsa veya kendi suçunu itiraf ederse, bu cezayı uygulamak haktır." Ancak bunu Nur suresinde ki, ilgili ayetin tefsirinde daha geniş açıklayacagız inşallah.

Diğer bir mesele ise ayet Kur'anda var, fakat hükmü kaldırılmıştır. Buda biraz önce İmam-ı Şafi'nin vasiyet hakkındaki mirasla ilgili ayette verdiği örnek gibidir ki, Allah (c.c.) önce vasiyeti farz kıldı sonra varisler arasında haksızlık

yapılmasın diye mal sahibinin vasiyetini kaldırdı ve kendisi vasiyet etti. Mal sahibi ise sadece malının üçte birini vasiyet edebiliyor.

Bu ayette geçen (nünsiha) kelimesi ise, iki manaya gelmektedir. Birincisi unutmak ikincisi ise tehir etmektir. Yani bir ayeti Peygambere unuttururuz veyahut ta onu göndermeyi geciktiririz anlamı çıkar ki bana göre bu hiç doğru değildir. Evet, Peygamberlerde de bazı unutkanlıklar olabilir amai Allah (c.c.) Peygambere vahyettiği bir ayeti unutturması düşünülemez. Âcizane benim anladığım mana, meşhur yedi fakihten biri olan Said b. Müseyyeb'in dediği gibi "nesh" gelmiş olan bir ayetin hükmünü başka bir ayetle değiştirmektir. "Nünsiha"ise Levhi'l-Mahfuzda yazılı olduğu halde orada kalmış indirilmemiş olan ayettir ki buda Hazreti Ömer'in naklettiği hadisi kısmen doğrulamaktadır. Kısmen doğrudur, diyorum, çünkü benim anladığıma göre hadis doğrudur, ama ya anlatım tarzında veya hadisi nakledenler tarafından ufak bir hata var gibi geliyor. O da şudur. Hazreti Ömer diyor ki, "Peygamber s.a.v.'e inen kitap haktır ve bu kitapta recim ayeti vardır, biz bunu okuduk, akıl ettik ve koruduk" o zaman demek oluyor ki bu ayet Kur'an da mevcuttur. Peki, Kur'anda ise, nerde? O zaman Said b. Müseyyeb'in dediği noktaya geliyoruz ki, ayet Levhi'l-Mahfuzda Peygamberimize bildirildi, Peygamber (a.s.) onu okudu anladı, ama bir hikmete binaen Cenab-ı Hak onu Levhi'l-Mahfuzdan indirmedi. İşte benim kanaatime göre "nünsiha" budur.

Evet, yukarda da açıkladığımız gibi bazıları "nesh"i inkâr ediyorlar. Bunu inkâr etmek asla mümkün değildir. Çünkü Nahil sûresinin 101. ayetinde de çok açık ve net bir şekilde şöyle buyruluyor (Biz bir ayeti başka bir ayetin yerine değiştiğimiz zaman, Allah, neyi indireceğini çok iyi bilir. Fakat Peygambere sen iftiracısın, dediler.) Yani sen bir önce söylediğini yalanyayıp başka bir şey söylüyorsun, dediler. Evet, bu şekilde nesh kesindir, asıl bunu inkâr edenler kendileri iftiracıdırlar.

Şimdi nesh, kesindir ama mahiyeti itibariyle bazı yorumcuların yorumlarına ben âcizane katılmıyorum. Birincisi ayet sünnetle nesh edilemez. Bu konuyu İmam-ı Şafi'nin deliliyle yukarda açıkladık. İkincisi nesh edilen ayetler zamana göre değişir. Mesela Mekke döneminde Müslümanların zayıf, güçsüz oldukları dönemde Müslümanlara ilişen müşrik ve kâfirlere sizin dininiz size benim dinim de bana diyerek geçiştirirlerdi. Fakat Medine döneminde savaşa

izin verilmesiyle bu ayetin nesh edildiğini söyleyen tefsirciler vardır. Hal bu ki bu gün Müslümanlar yine zayıf durumdalar. İşte İsrail ortada bütün Müslümanlara meydan okuyor. İşte Gazza'ya yardım götüren gemiye saldırıp şu kadar insanımızı şehit ettiler, bunlara karşı koyabildik mi? O zaman sizin dininiz size bizim dinimiz de bize ayetinin hükmü gene geçerlidir. Yani burada şunu arz etmek istiyorum. Bazı ayetler her ne kadar nesh edilmişse de zamana ve duruma göre gene hükmü geçerlidir. Fakat bazı ayetlerin hükümlerinin neshi kalıcı ve devamlıdır. Mesela vasiyetle ilgili nesh edilmiş ayetin nesh edilmesi devamlıdır. Yani denebilir ki şimdi zaman değişti artık mal sahibi malını istediği gibi vasiyet eder, artık nesh geçerli değildir, nesh edilen ayetin hükmü yine geçerlidir denemez.

Diğer bir husus daha önce de açıkladığımız gibi "nünsiha" (tehir ederiz) ifadesinden maksat, yani bir ayetin inişini geciktiririz demektir, unutturuz demek değildir. Mesela içkinin kesin olarak yasaklanması geciktirilmiştir. Mesela önce içkinin zararlarından bahseden ayet gelmiş, sonra sarhoş olarak namaza yaklaşmayın ayeti inmiş ve daha sonra da geciktirilmiş olan ve kesin olarak içkinin yasaklanması ile ilgili ayet inmiştir. Haddizatında içki helal değildi, fakat cahiliye zamanında içki ile yaşamış ona müptela olmuş insanların bunu bırakması zor olduğu için, bunun önce zararlı olduğu ile ilgili ayeti inmiş, sonra namaza yaklaşmayın ayeti inmiş ve daha sonra da geciktirilmiş olan kesin olarak yasak eden ayet gelmiştir. Bazıları içki yasaklanmadan önce helal idi sonra haram kılındı şeklinde anlarlar ama içki daha önce de bütün semavi dinlerde haramdı ve lanetlenmişti. Demek ki daha önce de haramdı ama dediğimiz gibi cahiliye döneminde insanlar buna alışmış ve birden ondan kopmaları zor olduğu için bu yasakla ilgili ayet geciktirilmiştir. Aslında önce inen ayetler içkinin helal olduğunu göstermiyor, yine de zararlı ve kötü olduğundan bahsediyor. Oysa kötü ve zararlı olan şeyler zaten İslam dininde haramdır. Bu konuyu içki ile ilgili olan o ayetler geldiğinde inşallah daha geniş olarak açıklayacağız. Burada anlatmak istediğimiz "nesi" yani ayetin geciktirilerek indirilmesidir. En doğrusunu Allah bilir, O'nun yaptığına neden böyle yapıyor diye de kimsenin itiraz hakkı yoktur. Zaten sanki burada bir gizli soru varmış gibi Cenab-ı Hak ona cevap olarak ayetin devamında buyuruyor ki: (Bilmez misin? Şüphesiz Allah, her şeye kadirdir.) Yani onun her şeye gücü yeter, nasıl isterse öyle yapar, kimsenin itiraz hakkı olmadığını bilmez misin?

107-109. Evet, işte bu ayetlerde de Yahudi ve onlar gibi bu nesh-i inkâr edenlere Cenab-ı Hak tekrar soruyor: (Bilmez misin göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır ve Allah'tan başka sizin için ne bir dost, ne de yardımcı vardır.) Ey Yahudi ve benzerleri! (Yoksa siz bundan önce Musa ya sorulduğu gibi, Peygamberinizi sorguya mı çekiyorsunuz? Artık imanla küfrü değiştirenden daha bedbaht kim olabilir? Ve böyle bir kişi düz yolun ortasından sapmıştır. Ehli-kitaptan çoğu kendilerine hak beyan edildikten sonra sırf içlerindeki hasetlerinden ötürü sizi iman ettikten sonra çevirmek isterler.) Yani sizin aranıza fitne ve şüphe sokarak sizi hak ve hakikatlerden çevirmek isterler: (Yine de siz onlar hakkında Allah emrini yerine getirinceye kadar sabredin vazgeçin.) Yani savaşa izin varana kadar ve Allah, onların cezalarını verene kadar sabredin, onlara uymayın. (Şüphesiz ki Allah her şeye kadirdir.)

وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُواْ لأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللّهِ إِنَّ اللّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {١١٠} وَقَالُواْ لَن يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلاَّ مَن كَانَ هُوداً أَوْ نَصَارَى تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُواْ بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {١١١} بَلَى مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِندَ رَبِّهِ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {١١٢}

Meali

110. Namazı kılın, zekâtı verin, önceden yaptığınız her iğliği Allah'ın katında bulacaksınız. Şüphesiz ki Allah yaptıklarınızı görür.

111. Dediler ki, cennete ancak Yahudi ve Hıristiyanlar hariç kimse giremez. De ki: "Eğer doğru iseniz dilediğinizi getirin."

112. Evet, kim iyilik sahibi olarak Allah'a dönerse, onun için Rabbi katında mükâfat vardır. Onlara ne bir korku vardır ve ne de mahzun olurlar.

İzahı

110. Evet, birçok ayette olduğu gibi yine bu ayette de dinin direği olan namazın dosdoğru kılınması ve zekâtın verilmesi emredilmektedir. Yapılan hayırlar kıyamet günü herkesin karşısına çıkacağı, Rableri katında eksiksiz bulacakları beyan edilmektedir. Allah yapılan bütün amelleri görüyor ve biliyor. Hiçbir kimsenin yaptığı en ufak bir sevabı ve mükafatı zayi olmaz, karşılığını mutlaka alır.

111-112. Bu ayetlerde de ehli kitap denen Yahudi ve Hıristiyanların, kendilerinden başka olanların cennete giremeyeceklerini iddia ettikleri ifade edilmekte ve Peygamber (a.s.)'a hitaben şöyle buyrulmaktadır. (De ki, eğer doğru iseniz dilediğinizi getirin.) Yani dilediğiniz delil ve şahitlerinizi getirin. Böyle bir şey yoktur ve bu tamamen sizin kendi kuruntularınızdır. (Evet, kim iyilik sahibi olarak Allah'a dönerse, onun için Rabbi katında mükâfat vardır,) cennet ve cennetteki mükâfatlar onlarındır, yoksa boş kuruntu ve iddia edenler için cennet yoktur. İşte iman ve iyilik sahibi olan o insanlara: (Ne bir korku ve ne de bir üzüntü vardır) Evet, cennet Peygambere sırtını dönüp onu inkâr edenlerin değil, cennet ancak ona yönelip ona iman ederek ona uyanlarındır.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارَى عَلَى شَيْءٍ وَقَالَتِ النَّصَارَى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلَى شَيْءٍ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ فَاللهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُواْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ {١١٣} وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن مَّنَعَ مَسَاجِدَ اللهِ أَن يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَى فِي خَرَابِهَا أُوْلَئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَن يَدْخُلُوهَا إِلاَّ خَآئِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ {١١٤} وَلِلّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّواْ فَثَمَّ وَجْهُ اللهِ إِنَّ اللهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ {١١٥}

Meali

113. Yahudiler dediler ki, Hıristiyanlar hiçbir hakikat üzere değillerdir. Hıristiyanlar da dediler k, Yahudiler hiçbir hakikat üzere değillerdir. Hem de onlar kitabı (Tevrat ve İncili) okudukları halde. Kitabı (Kur'an'ı) bilmeyenler de aynı onların söylediklerini söylediler, ama aralarında ihtilaf ettikleri şey hakkında Allah, kıyamet günü en doğru kararı verecektir.

114. Allah'ın mescitlerinde O'nun adının anılmasına engel olan ve onların harap olmasına çalışandan daha zalim kim vardır? İşte onlar, oralara (mescitlere) de girer değillerdir, ancak korkarak ürkerek girerler. İşte onlar için dünyada rezillik, ahirette de çok büyük bir azap vardır.

115. Doğu da Allah'ındır, batı da, nereye dönerseniz Allah'ın rızası oradadır. Allah'ın rahmeti geniştir ve O, her şeyi bilendir.

İzahı

113. Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Necran halkından olan bir gurup Hıristiyan temsilcisi olarak Peygamber s.a.v.'in huzuruna geldikleri zaman, Medine deki Yahudi âlimleri de gelmişler. Ve orada iki taraf birbirleri ile münakaşa etmeye başlamışlar. Derken Yahudilerden Hureymiy'e denen şahıs Hıristiyanlara karşı: (Siz hiçbir şey değilsiniz) diyerek Hazreti İsa'yı ve İncil'i inkâr etti. Buna karşılık Necranlı Hıristiyanlarden biri de Yahudilere: (Siz hiçbir şey üzere değilsiniz, dedi) ve oda Tevrat ve Musa'yı inkâr etti. İşte bu ayet sadece bu iki şahsın münakaşasını değil, belki Yahudilerle Hıristiyanlar arasın da zaman-zaman kendi kuruntuları ile kendirlinin doğru yolda, diğerlerinin ise yanlış yolda olduğunu ortaya koyma çabasında olduklarını göstermektedir.

114. Bu ayetin iniş sebebi hakkında da iki görüş vardır. Birinci görüş mescidin harap edilmesinden maksat kendisi de Mecusi olan Babil Kralı Buhtinasır'ın Rumların da yardımıyla Kudüs-de ki, Süleyman Mabedini yıkması demektir. İşte bu malum şahıs tarafından Süleyman mabedi yıktırılmış ve hatta içerisine cife (leş) atılmıştır. İşte bu olaydan dolayı de Yahudiler Yahya (a.s.)'ı öldürmüşler. İkinci görüş ise, İbn-i Cerir'in İbni Zeyid'den rivayetine göre müşrikler Peygamber (a.s.)'ın ve onun ashabının Kâbe ye girmelerine engel olmaları üzerine sahabeden bazıları içinizden bu engeli kaldıracak yok mu? Deyince müşriklerden bir adam ki, babası ve kardeşleri Bedir savaşında öldürülmüştü. İşte bu adam siz o gün buna engel olacak yok mu, demiyordunuz değil mi? Babalarımızı Bedirde

öldürürenler bugün Mekke şehrine giremezler. İşte biz o Bedirde kalanlarız, ölmeyenleriz, diye meydan okumuşlardı ki, işte bu ayet bunlar hakkında inmiştir. Ama ayetin iniş sebebi bu olsa da mana umumidir ki, Allah'ın mescitlerde anılmasına mani olanlardan daha zalim yoktur.

Bazı tefsirciler harap etmeyi yıkmak olarak tefsir etmişlerdir. Fakat âcizane benim anlayışıma göre harap etmekten maksat sadece yıkmak değil, mescitlerde ibadet etmeye direk ve ya dolaylı yollardan engel olmaktır. Nitekim tarih bunun canlı örneklerinden biridir. Komünist ülkelerde birçok mabetler yıkılırken, birçokları da ibadete engel olarak harap olup kalmıştır. Hatta bırakın komünist ülkeleri, zaman –zaman İslam ülkelerinde de zalim idareciler tarafından bazı mabetlerde ibadet edilmesine engel olunmuş, depo yapılmış, Müslümanlara baskı yapılmıştır. Mekke müşrikleri hiçbir zaman Kâbe'yi yıkmadılar ama orada Allah'ın rızasına uygun ibadet edilmesine engel olarak, etrafına putlar, heykeller ve resimler yerleştirerek harabeye çevirdiler. Nitekim bir hadis de buyrulduğu gibi: "Ahir zamanda camiler envai çeşit nakışlarla süslenecek, fakat içleri harap olacaktır." Yani, ya içlerinde pek az namaz kılan vardır veya hut ta, namaz kılanlarda şuur yoktur. Bugün bunu yaşamaktayız, ya cehaletinden ya da inançsızlığından kendi inanç değerlerine düşman kesiliyor, işine gelmeyince hemen inkâr ediyor, kendi menfaatine göre harama ya da helal deyiveriyor. Namaz kılanları bir kere yoklayın bakalım neler duyacaksınız? İşine gelmedi mi, menfaatine ters düştü mü idi, inandım dediği Kur'an ayetlerini, onun hükümlerini hemen inkâr ediyor, beş vakit namazı kılıyor, ama faize, tefeciliğe devam ediyor. İslami değerlere saldırıyor, İslam'a ters olan şeyleri savunuyor. Böyle bir cemaatin olması acaba neyi gösteriyor? Asıl camilerin içinin süsü olan cemaatlerin kalplerinin, itikatlarının harap olmasıdır. Cemaatlerin kalpleri harap olunca dolayısıyla camiler de harap olmuş demektir. Nerde ise bir tane gösterilecek dürüst adam kalmadı, eğer bir hile ile veya bir dalavere ile bir fırsat ele geçirsek, haksız olduğumuz halde kendimizi haklı çıkaracak bir belge elde etsek kendimizi haklı görüp bilebile karşiki adamın hakkını inkâr ediyoruz. Evet, biryandan böyle beş vakit namazı kılıp her türlü haramları, günahları kendilerine mubah sayanlar, bir yandan da mescitlere pek girmeyen, girseler bile ürkerek ve korkarak girenler cami ve mescitleri harap etmekten başka ne yapmaktadırlar? Demek ki mescitlerin harap edilmesi sadece yıkılmaları değil, cemaatin olmaması veya şuursuz olması ile de harap edilmiş olabilir.

115. Bu ayet de kıblenin Mescidi-Aksaden Mescidi-Haram'a çevrilmesine itiraz edenler hakkında inmiştir. Şöyle ki Peygamber s.a.v. Medine'ye hicret ettikten sonra on altı-on yedi ay kadar Mescidi-Aksa ya doğru namaz kıldı. Fakat kıble oradan Mescidi-Haram'a çevrilince Yahudilerden çatlak sesler gelmeye başladı, bu onların hoşlarına gitmedi, işte bunun üzerine bu ayet indi. Fakat bu ayetin inişi ile ilgili yinede çeşitli rivayet ve yorumlar vardır. Bazılarına güre Müslümanlar Kıble Kâbe'ye çevrilmeden önce istedikleri yöne namaz kılıyorlardı. Bir başkasına göre bu ayet yolculuk esnasında bineğin üzerinde binek ne tarafa gidiyorsa o tarafa doğru namaz kılınması hakkında inmiş ki, daha başka rivayet ve görüşler de vardır. Fakat burada kastedilen bence de yolculuk esnasında ilk kıbleye döndükten sonra binek hangi yöne giderse gitsin, kıble orasıdır ve Allah'ın rızası da oradadır. Veya korku esnasında kılınan namazdır ki düşmanın arkadan enseleme korkusu ile hem yürüyüp hem de düşmanı görüp ondan koruyacak şekilde binek hangi yöne giderse gitsin kıble orasıdır, o yöne doğru namazı kılar ve Allah'ın rızası orada demektir. Fakat bazı itikadı bozuk olanların dediği gibi normal zamanlarda da ne tarafa dönersen kıble orasıdır, sözleri batıldır. Çünkü pek yakında kıbleye yönelme ile ilgili ayetler gelecektir ki, normal zamanlarda namazın bitimine kadar kıbleye yönelmek farzdır.

وَقَالُواْ اتَّخَذَ اللّهُ وَلَداً سُبْحَانَهُ بَل لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ كُلٌّ لَّهُ قَانِتُونَ {١١٦} بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَإِذَا قَضَى أَمْراً فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ {١١٧} وَقَالَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ لَوْلاَ يُكَلِّمُنَا اللّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْقَدْ بَيَّنَّا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ {١١٨} إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيراً وَنَذِيراً وَلاَ تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ {١١٩}

Meali

116. Dediler ki, Allah, çocuk edindi, hâşâ! O, bundan yücedir, beridir. Göklerde ve yerde olanların hepsi O'na boyun eğmiştir.

117. O göklerin ve yerin yaratıcısıdır. O, bir şeyi diledi mi sadece ol der, o oluverir.

18. Bilmeyerek dediler ki, Allah bizimle konuşmalı, ya da bize bir ayet (mucize) gelmeli değil miydi? Onlardan öncekiler de tıpkı onların dediklerini demişlerdi. Kalpleri nasıl da birbirine benzedi? Gerçekleri iyice bilmek isteyenlere ayetleri apaçık gösterdik.

119. Doğrusu biz seni hakla (Kur'an la) müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik, artık sen cehennem arkadaşlarından sorumlu değilsin.

İzahı

116-117. Bu ayetler Yahudi, Hıristiyan ve müşriklerin hâşâ, Allah'a baba evlat gibi şeylerle ortak koşmalarını reddediyor. Mesela Hıristiyanlar Allah baba, İsa O'nun oğlu, Yahudiler Üzeyir Allah'ın oğlu, müşrikler de melekler Allah'ın kızları gibi sözler söyleyerek sapmış ve Allah'a eş koşmuşlardır ki Cenabı -Hak bunları reddederek buyuruyor ki: (Allah evlat edindi, diyorlar O, bundan yücedir, münezzehtir.) O'nun şanına, O'nun yüceliğine böyle bir şey yakışmaz, O, doğurmuş ve doğurtulmuş olmaktan beridir: (Göklerde ve yerde ne varsa O'nun dur, hepsi de ona boyun eğmiştir.)

Buhari'nın İbni Abbas'tan rivayet ettiği bir hadisi-kutsi de şöyle buyrulmuştur. "Allah (c.c.) buyurdu ki, Âdemoğlu beni yalanladı. Hal bu ki onun dediği gibi değil. Bana sövdü hal bu ki onun dediği gibi değildir. Şimdi beni yalanlamasına gelince, kendisini yarattığım gibi öldürüp tekrar diriltmeye kadir olamayacağımı iddia etmektedir. Bana sövmeye gelince, benim çocuğum olduğunu söyleyerek sövmüş olur. Hal bu ki beni eşi ve evladı olmaktan tenzih etmesi gerekir." Yine Buhari ve Müslim'in rivayetine göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur. "Beni eziyetlere karşı en çok sabırsız eden şey, Allah (c.c.) kendisine eş koşup evlat isnat etmelerini işitmesine rağmen onlara rızık ve afiyet vermesidir."

Evet, Allah (c.c.) bizim gibi sabırsız değildir. Bu dünyada kendisini inkâr edenlere de, eş koşanlara da rızık ve nimeti verir, ama dünya hayatı bitince de verdiği nimetlerin karşılığında yapılan isyanların hesabını sorar ve onlardan intikamını alır. (O, göklerin ve yerin yaratıcısı) olduğu halde nasıl bu cüreti gösterir,

O'na acizlik ve noksan sıfatlar isnat edebilir, eş ve ortak koşabilirler? (O, bir şeye hükmetmek istedi mi ona ol! der, o da hemen oluverir.)

118. Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Arap müşrikleri özellikle de Nafi b. Harvele denen bir şahıs Peygamberimize: "Ya Muhammed! Eğer sen Allah tarafından gönderilmiş isen Allah, senin Peygamber olduğunu bize konuşmalı idi ki onun sözüne uyaydık. Yahut da bize bir mucize göstermeli idin ki, sana inanaydık," dedi. İşte bunun üzerine bu ayet indi. (Sizden öncekiler de benzerini söylemişlerdi. Kalpleri de ne kadar birbirlerine benzemektedir.) Yani sizden önce Yahudi ve Hıristiyanlar da aynı sözleri söylemişlerdi. Demek ki, kalpler aynı, kafalar aynı. Fakat biz: (Gerçek kanaat sahibi olan topluma ayetleri açıkladık.)

119. (Doğrusu biz seni hak olan Kur'anla hem müjdeci hem de korkutucu olarak gönderdik.) Yani iman edip itaat edenleri cennetle müjdeleyici, inkâr edip isyan edenleri de cehennemle kokutasın diye gönderdik. Sen bununla memursun ve: (Olanlardan sorumlu değilsin.) Onlar hakkında artık bana bir şey sorma, bir şeyisteme, onlara ne yapacağımı ben bilirim.

وَلَن تَرْضَى عَنكَ الْيَهُودُ وَلاَ النَّصَارَى حَتَّى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنَّ هُدَى اللهِ هُوَ الْهُدَى وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءهُم بَعْدَ الَّذِي جَاءكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ {١٢٠} الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلاَوَتِهِ أُوْلَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمن يَكْفُرْ بِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ {١٢١}

Meali

120. Onların milletine (dinine) uymadıkça ne Yahudiler, ne de Hıristiyanlar senden razı olmazlar. De ki, irşat ancak Allah'ın irşadıdır. Sana gelen ilimden sonra artık onların arzularına uyacak olursan, andolsun ki, Allah'tan sana ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.

121. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler onu=Kur'an-ı hakkiyle okurlar. İşte ona inananlar bunlardır. Ve kim de onu inkâr ederse, işte onlar da hüsranda olanlardır.

İzahı

120. İbn-i Abbas'a göre bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Peygamber (a.s.) Medine de on altı ay kıble olarak Mescidi-Aksaya yönelmiş, bundan ötürü de Medine de bulunan Yahudilerle Necran da ki Hıristiyanlar, kendilerince sanki Peygamberimiz onların dinine uymuş gibi bir ümide kapılmışlar. Fakat kıble Mescidi Haram'a çevrilince, bundan hoşnut olmadılar, ümitlerini kestiler. Cenab-ı Hak ta bu ayeti indirerek buyurdu ki: (Sen onların dinine uymadıkça Yahudi ve Hıristiyanlar senden razı olmazlar. De ki, hidayet Allah'ın hidayetidir, sana bilgi geldikten sonra şayet onların havasına uyarsan, Allah tan sana ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır,) diye Peygamberimiz uyarılıyor. Aslında Peygamber için böyle bir şey olmaz ama faraza böyle bir şey olacak olsa, o zaman sana ne Allah tarafından bir dost ve ne de bir yardımcı olur.

121.Bu ayette ise Abdullah İbni Selam ve arkadaşları gibi ehli-kitaptan olup kendi kitaplarında Peygamberimizin geleceğine ve onun sıfatlarına dair ayetlerde hiçbir tahrifat yapılmadan onu okuyup ve hakkiyle Müslüman olanlar hakkında inmiştir. (Onlar Kur'an'ı hakkıyla okurlar İşte ona inananlar bunlardır. Kim de onu=Kur'an'ı inkâr ederse, işte onlar da hüsrana uğrayanlardır.) Yani Tevratta ki hakikatları saklayarak Kur'an'ı ve Peygamberi inkar edenler büyük bir zarardadırlar. Demek ki, ehli-kitaptan insaf sahibi olan, gerçekleri saklamadan iman edenler olduğu gibi, gerçekleri saklayan insafsız kâfirler de vardır. Bazı kimseler Yahudi ve Hıristiyenlere kafir dedinmi karşı çıkıyorlar. İşte onlar da Allah'a ve ahrete inanıyorlar. Oysa başka bir çok ayetlerde de olduğu gibi bu ayette de çok açık olarak onların kâfir oldukları ifade edilmektedir.

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُواْ نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ {١٢٢} وَاتَّقُواْ يَوْماً لاَّ تَجْزِي نَفْسٌ عَن نَّفْسٍ شَيْئاً وَلاَ يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلاَ تَنفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلاَ هُمْ يُنصَرُونَ {١٢٣}

Meali

122. Ey İsrail oğulları! Sizlere ihsan ettiğim nimetimi ve vaktiyle âlemlerden üstün kıldığımı hatırlayın!

123. Ve öyle bir güden sakının ki, o gün kimse kimsenin yerine ne mükâfat, ne de ceza görecektir, kimseden bir fayda da kabul edilmez. Kimsenin şefaati da fayda vermez ve onlara yardım da olunmaz.

İzahı

122-123. Bu ayetlerde bu sûrenin baş taraflarında da geçtiği gibi vaktiyle İsrail oğullarına birçok nimetler verilerek ve birçok peygamberler de onlardan gönderilerek o devirdeki insanlardan üstün kılındıkları beyan edilmektedir. Ve o devirdeki insanlardan üstün kılındıkları tekrar hatırlatılmaktadır. Evet, ey İsrail oğulları! Bu nimetler sizin için bir şükür vesilesi olması gerekirken, siz bunu bir bencillik, kendini beğenmişlik, ırkçılık, hastalığı ile kindarlık ve düşmanlığa dönüştürüp de Allah'a ve Peygambere karşı kibirlenip hasım olmayın. İşte: (O günün dehşetinden korkun ki, hiçbir şahıs diğer şahısın yerine ne cezalandırılır, ne de mükâfatlandırılır,) herkes kendi yaptığı amelle baş başa kalır. Cehennemden kurtulmak için de: (Yine o gün ne bir fidye kabul edilir ve ne de bir şefaat fayda verir.) Demek ki, hiçbir kimse ırk olarak diğerinden üstün değildir ve eğer kendi imanı ve ameli yoksa hiçbir kimsenin babasının atasının iyiliği onu Allah'ın azabından kurtarmaz. Ve Allah'ın azabından kurtulmak için bütün dünya onun olsa ve bunları fidye olarak verecek olsa ne bu fidye kendisinden kabul edilir ve ne de bir şefaatçinin şefaati fayda verir.

وَإِذِ ابْتَلَى إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَاماً قَالَ وَمِن ذُرِّيَّتِي قَالَ لاَ يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ {١٢٤} وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْناً وَاتَّخِذُواْ مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ {١٢٥}

Meali

124. Bir zamanları İbrahim'i Rabbi bir takım kelimelerle imtihan etmişti. Onları tam olarak yerine getirince, ben seni insanlara örnek yapacağım demişti. (İbrahim), "soyumu da önderler yap," demişti. Allah ise: "Zalimler erişemez," buyurmuştu.

125. Biz, Beyti (Kâbe) i insanlara toplama mahalli ve güvenli bir yer kıldık. Siz de İbrahim'in makamından bir namaz yeri edinin, (orada namaz kılın). İbrahim ve İsmail'e: Tavaf edenlere, itikâf edenlere, rükû ve secde edenlere evimi temiz tutun diye ahdetmiştik.

İzahı

124. Bu ayette (Rabbi İbrahim-i birkaç kelime ile imtihan etti ve o da onları hemen yerine getirdi) diye buyruluyor ki, bu kelimelerin ne olduğu hakkında tefsirciler epey yorum yapmışlardır. İbn-i Abbas'ın bir rivayetine göre bu kelimelerden maksat hac menâsikini yerine getirmek. Yani usulüne göre hac yapılmasıdır. Fakat İbni Abbas diğer bir rivayetinde bunların temizlik olduğunu ve bu temizliklerin beş tanesi, baş temizliği, beşi de beden temizliği olduğunu söylemiştir. Ve bu baş temizliği şunlardır. 1) Bıyıkları kısaltmak. 2) Ağza bol su çekerek, gargara yapmak. 3) Burna su çekerek istinşak yapmak. 4) Misvak kullanmak. 5) Saçları ikiye ayırarak taramaktır. Beden temizliği ise tırnakları kesmek, koltuk altlarını temizlemek, sünnet olmak, etek tıraşı olmak, büyük ve küçük ihtiyacı giderirken su ile yıkayarak taharet almaktır.

Muhammed b.İshak'ın yine İbn-i Abbas'tan rivayetine göre bu kelimelerden maksat Hazreti İbrahim, Nemrut tarafından ateşe atılırken onunla mücadele esnasında söylediği sözler ve yurdundan çıkarılırken sabretmesi ve sair gibi şeyler olduğunu söylemiştir.

İbn-i Kesir'in Muhtasar müellifi olan Muhammed Es-Sabuni ye göre bu kelimelerin on tanesi Tövbe suresindeki (ettaibune) diye başlayıp ve devam eden bu ayetteki on kelimedir. Bir de Ahzap sûresinin 35. ayetinde (inne'l-müslimine) diye başlayıp devam eden on kelime olduğunu söylemiştir. Bir başka yorumcuya göre bu kelimelerden maksat Allah'ın bütün emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçın ması ve saire, ve sair...

Fakat âcizane bana göre bu yorumlar ayetin içerdiği manaya uygun değildir. Bu kelimelerin bir takım amelleri yapmak veyahut ta Allah'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınması ile ilgisi yoktur. Hal bu ki, diğer peygamberler de Allah'ın emirlerini yerine getirip bir takım ibadetleri yapmışlardır. Oysa birtakım kelimelerle imtihan edilmesi benim anladığıma göre Saffat sûresinin 102. ayetinde de geleceği gibi Hazreti İbrahim'in İsmail'i rüyasında kurban ettiği ile ilgilidir. Yani Hazreti İbrahim rüyasında oğlu İsmail (a.s.)'ı kurban ettiğini görmüştü. Fakat bu şeytandandır herhalde böyle şey olmaz demiş, tekrar aynı rüyayı görüp gene aynısını söylemişti. Üçüncü olarak aynı rüyayı görünce artık bu şeytani bir rüya değil diyerek Hazreti İsmail'i kurban etmeye karar vermişti. İşte İbrahim'in imtihan olduğu kelimeler bu rüyalardan sonraki sözlerdir ki, İbrahim gördüğü rüya ile böyle bir imtihanla karşılaşıp bu rüyanın şeytani olduğunu söylerken, nihayet sonunda bu rüya haktır sözü ile sözlerini tamamladı ve son noktayı koyarak İsmail'i kurban etmeye karar verdi. Ve onu kesmek üzere yatırmışken Cenab-ı Hak onun yerine bir kurbanlık göndererek İbrahim İsmail'i bıçağın altıdan kaldırıp onu kurban etmiştir. Ve böylece hacda kurban kesme ve diğer hac menasikini yerine getirmede Allah (c.c.) İbrahim'i insanlara önder kıldı. İşte ayette imtihan edildiği kelimeler bunlardı ve insanlığa önder olması de kurban kesmesi ve bu hac ibadetinin kaidelerini yerin getirmesidir ki, İbrahim böylece bu ibadetleri yerine getirerek insanlığa önder olmuştur. Evet, (Bir zamanlar Rabbi İbrahim'i birkaç kelimelerle imtihan etmişti, onları tamamlayınca, ben seni insanlara önder yapacağım, demişti.) İbrahim de buna karşılık ey Rabbim! (Soyumdan da önderler yap, dedi. Allah da buyurdu ki, zalimler erişemezler.) Yani senin soyundan gelen zalimler bu önderliğe layık değildirler ona ulaşamazlar.

125. İşte bu ayette yine hac ibadetini yerine getirmede Hazreti İbrahim'in önder olduğunu gösteriyor. Kâbe'nin hac için bir toplantı yeri olduğu bütün insanların dünyanın her tarafından gelip hem hac farizasını yapıp, hem de Müslümanların kaynaştığı, dertleştiği bir takım meseleleri görüşüp anlaştıkları bir mekân olduğu beyan edilmiş. Yine ayette buranın emniyet ve güvenli olduğu, ihramda iken bir otun bile koparılmasının yasak olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda makamı İbrahim'in namazgâh edilmesi, oranın yakınında tavaf na-

mazı kılınması emredilmekte, İbrahim ve İsmail'in orayı tavaf edenlere, itikâf edenlere, rükû ve secde edenlere temiz tutmaları emredilmektedir.

Makamı-İbrahim'e gelince burası İbrahim (a.s.) Kâbe'nin duvarlarını inşa ederken iskele olarak kullandığı ya da binek taşı olarak kullanıldığı rivayet edilmektedir ki, İbrahim (a.s.) ona basarken ayakları onda iz bırakmıştır. Oranın namazgâh edilmesinden maksat'ta her tavaftan sonra onun yakınında tavaf namazı kılmaktır. Cafer b. Muhammed Cabirden rivayet ettiğine göre Peygamber (a.s.) hac yaparken şöyle söylediğini işitmiştir. Peygamber (a.s.) Kâbe'yi tavaf ettiği sırada Hazreti Ömer ona: "Burası babamızın makamıdır, değil mi ya Resülellah!" deyince, Peygamber a.s: "Evet," buyurdu. Hazreti Ömer: "Öyle ise orayı namazgâh edinmeyelim mi?" dedi. İşte bu olay üzerine bu ayet inerek Makamı İbrahim'in namazgâh olması emredildi. Mücahit'in rivayetine göre ise Hazreti Ömer: "Ya Resülellah! Makamın arkasında keşke namaz kılsak," demiş ve bunun üzerine bu ayet inmiştir. Evet, bu ayette gösteriyor ki, Hazreti İbrahim'i Cenab-ı Hak gerek kurban kesmek olsun ve gerekse diğer hac ibadetleri olsun onu insanlığa önder kılmıştır.

Ayette geçen (tâifîn) taşradan gelen hacılar için, (âkifîn) ise Mekke de ikamet eden hacılar için Kâbe'nin temiz tutulması emredilmiştir. İbni Cerir'e göre ise Kabe'nin putlardan temizlenmesi demektir. Aslında şöyle idi böyle idi diye yorumlamaya gerek yoktur. Her iki şekilde de Kâbe'yi temizlemek, temiz tutmak gerekir. Nitekim Peygamber (a.s.) da Mekke'nin fethinde Kâbe'yi önce putlardan ve resimlerden temizlemiştir.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَـذَا بَلَداً آمِناً وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ آمَنَ مِنْهُم بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ قَالَ وَمَن كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلاً ثُمَّ أَضْطَرُّهُ إِلَى عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ {١٢٦} وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {١٢٧} رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِن

ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُّسْلِمَةً لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ {١٢٨} رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الحَكِيمُ {١٢٩}

Meali

126. İbrahim demişti ki ey Rabbim! Burayı emin bir belde yap, oranın halkından Allah'a ve ahiret gününe inananları meyvelerle rızıklandır. (Allah (c.c.)) buyurdu ki, kim inkâr ederse onu az bir zaman faydalandırır, sonra da onu cehennem azabına maruz bırakırım, orası ne kötü varılacak yerdir.

127. Bir zamanlar İbrahim İsmail ile Beytullahın temellerini yükseltiyor: "Ey Rabbimiz! Bizden kabul buyur; şüphesiz sen işiten ve bilensin," diyordu.

128. Ey Rabbimiz! Bizi sana teslim olanlardan kıl, bize (hac) ibadetlerimizin yolunu göster, tövbelerimizi kabul et, zira sen tövbeleri kabul edensin, merhametlisin.

129. Ey Rabbimiz! Onlara içlerinden ayetlerini okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder. Çükü şüphesiz ki her şeye galip gelen sensin, her şeye hükmeden de sensin.

İzahı

126. Bu ayette Hazreti İbrahim'in Kâbe'nin emin kılınmasını, buranın halkının çeşitli meyvelerle rızıklandırlmaları içi duadan ettiği beyan edilmektedir. İbrahim'in bu isteğine karşı Cenab-ı Hak, inkâr edenleri de dünyada rızıklandırıp sonra cehennem azabına maruz bırakacağını beyan etmiştir. Ancak bu beldenin emin olması hakkında ihtilaf edilmiş ve denmiştir ki Hazreti İbrahim'den önce de burası emin değil miydi? Elbette ki emin belde idi. Nitekim Buhari ve Müslim'in Ebu Şerih El-Adiyiden rivayet ettikleri ve İbni Abbas da Mekke'nin feth edildiği gün Peygamberimizin şöyle dediğini işittiği rivayet edilmektedir. Pegamber a.s: "İşte bu belde, Allah (c.c.) gökleri ve yeri yarattığı güden beri

haram beldesidir ve Allah'ın hürmeti ile de kıyamete kadar devam etmektedir. Ne benden önce ne de benimle başlayan kıyamet gününe kadar olan bir günde bu beldede savaş helaldir. Hatta ne bir dikeni koparmak, ne bir avı buradan çıkarmak ve ne de yabani bir şeyi toplamak helaldir, ancak bilinen yani yabani olmayan otu koparmak müstesna, yaş bir otu koparmak da haramdır." Yani insanları ve hayvanların yararına olan kurumuş otları koparmakta bir beis yoktu, ama bunun dışında olanları koparmak haramdır, diye buyurmuştur. Bunun üzerine İbni Abbas: "Boya otu müstesnadır, herhalde? Ya Resülellah!" dedi. Peygamber (a.s.) da: "Evet" buyurdular. Yani boya için koparılan otlar istisna eilmiştir.

Demek ki Mescidi-Haram bölgesi geçmişte de haram beldesi idi, şimdi de ve gelecekte de kıyamete kadar aynı şekilde haram beldesidir. Yani yaş bir otu dahi koparmak yasaktır, orası emin ve güvenilir bir beldedir, hürmete ve saygıya layık bir beldedir.

Hazreti İbrahim'in duası ise, Nuh tufanında harap olan Mekke şehrini ve özellikle Kâbe'yi inşa etmesi ile önceki hürmetin ve emniyetin yeniden istenmesidir. Nitekim Peygamberimiz de kendisi gelmeden önce hürmeti bozulmuş, bir put hane haline getirilmiş olan cahiliye döneminin pisliklerinden temizlemiş, 0rayı yeniden hürmete değer bir hale getirmiştir. Evet, İbrahim inananların rızıklandırılmalarını istemiş, fakat Allah (c.c.) inanmayanları da dünyada bu rızıklardan faydalandırıp ahirette ise onları cezalandıracağını beyan etmiştir ki, bu da Allah Teâla'nın Rahman sıfatının tecellisidir. O, bu sıfatı ile bu dünyada bütün mahlûkata rahmet etmekte, inanan inanmayan herkese rızık vermektedir.

127. Bu ayette de İbrahim (a.s.) İsmail ile birlikte Kâbe'nin temellerini yükseltirken: (Bizden bu çalışmamızı kabul et,) diye dua ettiklerini beyan etmektedir.

Şimdi Hazreti İbrahim'in Kâbe-i-Muazzame'yi inşası ile ilgili bir tarihe göz atalım. Hazreti İbrahim'in Babil de doğduğu Nemrut'un zulmüne maruz kalıp ateşe atılmasından sonra oradan Şam'a hicret ettiği, oradan da bir ara Mısıra, daha sonra Kudüs'e ve ondan sonra da Halilürrahman da defnedildiği rivayet edilmektedir. Kudüs de olduğu sırada Sara validemizle evli idi, fakat ondan çocuğu olmuyordu. Sara validemizin azatlısı olan Hazreti Hacer ile evlendi, ondan İsmail (a.s.) dünyaya geldi. Fakat Sara validemiz, İbrahim (a.s.) Hacer validemize meyleder endişesiyle onu kıskanmaya başladı. Hazreti İbrahim de Hacer

validemizle İsmail (a.s.)'ı alıp Mekke şehrinin olduğu yere getirdi ki, o zaman Mekke şehri yoktu, Nuh tufanında Kâbe yedinci kat göğe kaldırılmıştı. Orası ıssız bir vadi idi. İşte Hacerle İsmail-i zemzemin olduğu bu ıssız vadiye bıraktı, yanlarında da bir su kabı ile su ve bir ekmek kabı ile de azıktan başka bir şey yoktu. İbrahim (a.s.) onları terk ederken Hacer validemiz: "Bizi buraya mı terk ediyorsun?" diye sorunca, İbrahim konuşmadı. Hacer yoksa bu bir Allah'ın emri mi diye sorusunu tekrar edince, İbrahim "evet" dedi ve onlara veda ederken İbrahim sûresinde geleceği gibi Kâbe'ye doğru dönerek şöyle dua etti. "Ey Rabbim! Soyumu yanında evin olan, hiçbir ziraatı olmayan vadide isken ettirdim onları çeşitli meyvelerle rızıklandır" vesaire dualar ettikten sonra çekip gitti. Hacer validemizin yiyeceği içeceği bitti, İsmail (a.s.) ise henüz meme emiyordu, fakat sütten kesildi. İşte orada Hacer validemiz böyle bir manzara ile karşılaşınca Sefa tepesine çıkıp etrafa bakındı ki, gelen giden var mı, oradan da Merve ye doğru yöneldi acaba çocuğa bir şey oldu mu diye. Tam rampayı inerken yavaş-yavaş adımları ile indi ve Merve tepsi yokuşuna gelince hafif eteklerini toplayıp hızlı-hızlı adımlarla yürüyordu ki böylece yedi kere bu iki tepe arasında gidip geldi. İşte bu esnada bir rivayete göre İsmail (a.s.) tepindi topuğunu vurduğu yerden su fışkırdı. Diğer bir rivayete göre ise Cebrail gelerek kanadını vurunca su fışkırdı, bunu gören Hacer suyun arkası kesilir, biter diye korkup zem-zem diyerek etrafını çevirip havuz yapmaya çalıştı. Zem-zem demek içine çek, akma demektir. Bunun içindir ki, Peygamber (a.s.) bir hadislerinde buyuruyorlar ki, "Allah, Hacer'e rahmet etsin, eğer zem-zem demeseydi bir ırmak olarak akacaktı." Yine de hükmen ırmak gibidir, bu kadar hacı içiyor, kullanıyor, tankerlerle çekip her tarafa götürüyorlar buna rağmen azalmıyor, bitmiyor. İşte su çıktıktan sonra göçebe olan Arap kabilelerinden Cürhumi kabilesi oradan geçerken bu suyu görüyor ve ihtiyaçlarını görmek için de gelip Hacer validemizden izin istediler. O da sizin bu suda hakkınız yok ama gelin diye onlara izin verip meseleyi onlara anlatınca onlar da oraya yerleştiler ve böylece Mekke şehrini yeniden inşa etmiş oldular. Hazreti İbrahim'in ana dili Süryani, bir rivayette de İbranice olmasına rağmen İsmail onların arasında büyüyünce Arap oldu. İşte İsmail bunların arasında büyürken koşma çağına geldiğinde babası rüyasında onu kurban ettiğini görüyor fakat bunu şeytani bir rüya olduğunu sanarak, itibar etmiyordu. Ancak aynı rüyayı üst-üste üç kere görünce

şeytandan olmadığını anlayıp onu kurban etmeye karar veriyor, sonra malum kurbanlık hediye ediliyor ve İsmail (a.s.)'in yerine İbrahim onu kurban ediyor. Ve İsmail belli bir çağa geldikten sonra babasına kalfalık yaparak Kâbe'yi inşa ederlerken: (Bizden kabul et) diye her ikisi de dua ettiler.

128-129. Bu ayetlerde de Hazreti İbrahim ve İsmail: (Ey Rabbimiz! Bizim ikimizi de sana teslim olanlardan kıl, soyumuzdan da sana teslim olan bir ümmet kıl, bize ibadetlerimizin yolunu göster, tövbelerimizi kabul et, zira sen tövbeleri kabul edersin, merhametlisin. Ey Rabbimiz! Onların içlerinden senin ayetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları günahlardan arındırıp temizleyen bir peygamber gönder. Şüphesiz ki her şeye galip olan, her şeye hâkim olan sensin,) diye dua ettiler. Böylece Cenab-ı Hak İbrahim ve İsmail'in dualarını kabul etmiş, bunların soyundan birçok peygamber göndermiş ve İsmail'in soyundan da ahir zaman peygamberi Hazreti Muhammed (a.s.) gelmiştir.

وَمَن يَرْغَبُ عَن مِّلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلاَّ مَن سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ {١٣٠} إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ {١٣١} وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلاَ تَمُوتُنَّ إَلاَّ وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ {١٣٢} أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاء إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِن بَعْدِي قَالُواْ نَعْبُدُ إِلَـهَكَ وَإِلَـهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَـهاً وَاحِداً وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ {١٣٣}

Meali

130. İbrahim'in milleti olmaktan kim yüz çevirir? Ancak kendinde aşağılık olanlar çevirir. Anolsun ki, onu biz dünyada seçkin yaptık ve şüphesiz ki, o ahirette de elbette salihlerdendir.

131. Çünkü Rabbi ona: Müslüman ol, dedi, o da âlemlerin Rabbine teslim oldum, demişti.

132. Bunu İbrahim de kendi oğullarına vasiyet etti. Yakup ta: "Oğullarım! Allah sizin için bu dini (İslam'ı) seçti. O halde ancak Müslüman olarak ölün," dedi.

133. Yoksa Yakup'a ölüm geldiği zaman, siz orada mı idiniz? O zaman (Yakup) oğullarına benden sonra kime kulluk edeceksiniz? Demişti. Onlar da senin ilahına, ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahi olan tek ilaha kulluk edeceğiz ve biz O'na teslim olduk, dediler.

İzahı

130. Bu ayette İbrahim'in milleti olmaktan yüz çevirenlerin aşağılık, geri zekâlı oldukları, onun dünyada seçilmiş üstün bir Peygamber olduğu ve ahirette de salihlerden olduğu beyan edilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre, Abdullah b. Selam kendi yeğenlerinden Selma ile Mücahiri İslama davet etmiş: "Şunu iyi biliyorsunuz ki, Allah, Tevrat da İsmail evladından adı Ahmet olan bir Peygamber göndereceğim, buyurmuştur. Ona İman edenler hidayete, doğru yola erecekler, iman etmeyenler ise mel'undur, buyrulmuş," deyince yeğeninden biri olan Seleme iman etmiş, öteki ahmak Mücahir iman etmemiş. İşte bunun üzerine de bu ayet inmiştir.

131-132. Evet, İbrahim öyle bir seçilmiş insan ki: (Rabbi ona Müslüman ol, dediği zaman hiç tereddüt etmeden âlemlerin Rabbine teslim oldum demiştir.) İbrahim sadece bununla yetinmeyip oğlu İshak ve torunu Yakup'a da kendi oğullarına bu dine İslam'a girmelerini vasiyet etmiş ve şöyle demişlerdir. -(Ey oğullarım! Allah bu dini sizin için seçmiştir) işte o dine uyun ve başka bir sıfatla değil, (ancak Müslüman olarak ölün.)

133. Evet, (Yakup'a ölüm gelip çattığı zaman oğullarına: "Benden sonra neye kulluk edeceksiniz?" dediği zaman yoksa siz orada mı idiniz?) Yani ey Yahudiler! Yakup ölüm döşeğinde oğullarına böyle vasiyet ederken siz orda değildiniz.

O halde niçin İslam aleyhinde, Kur'an aleyhinde ve Peygamber hakkında ileri geri konuşuyorsunuz? Bakın Yakup oğullarına benden sonra neye tapacaksınız, neye ibadet edeceksiniz? Dediğinde evlatları şöyle cevap vermişlerdi. (Biz senin ilahına, ataların İbrahim, İsmail ve İshak'in tek olan ilahına ibadet edeceğiz ve biz O'na teslim olacağız), Müslüman olacağız demişlerdi. Yani Âdemden beri gelen ve kıyamete kadar da devam edecek olan tek din İslam olan tevhittir, ona inanıp ona uyacağız ki, bütün peygamberler de bu tevhit dinine çağırmışlardır.

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ وَلاَ تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ {١٣٤} وَقَالُواْ كُونُواْ هُوداً أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُواْ قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفاً وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {١٣٥} قُولُواْ آمَنَّا بِاللّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالأسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ {١٣٦} فَإِنْ آمَنُواْ بِمِثْلِ مَا آمَنتُم بِهِ فَقَدِ اهْتَدَواْ وَّإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {١٣٧}

Meali

134. Onlar bir ümmetti ki, gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerinin, sizin kazandıklarınız da sizindir ve ne de siz onların yaptığından sorulacaksınız.

135. Dediler ki Yahudi veya Hıristiyanlar olun ki, doğruya erişesiniz. De ki, bilakis Hanif olan İbrahim'in dinine uyarız ve o müşriklerden değildi.

136. Deyin ki, Biz Allah'a, bize inen (kitaba), İbrahim'e, İsmail e, İshak'a, Yakup'a (onun) soyuna, Musa ve İsa ya verilenlere ve Rableri tarafından diğer

peygamberlere verilenlere inandık. Hiçbirini diğerinden ayırmayız ve biz O'na teslim olduk.

137. Eğer onlar da sizin gibi iman ederlerse doğru yola ermiş olurlar: Yok eğer yüz çevirirlerse, onlar sadece bir anlaşmazlık içine düşenlerdir: Allah, onlara karşı sana yeter, O, her şeyi işitir ve her şeyi bilir.

İzahı

134. Bu ayette Yahudilerin veya başka bir milletin kendi atalarının yaptıkları ile övündüklerinin kendilerine hiçbir fayda sağlamayacağı beyan edilmektedir. (Onlar bir ümmetti gelip geçti, o ümmetin kazandıkları onlara, sizin kazandıklarınız da sizedir, siz onların yaptıklarından da sorulmayacaksınız.) Herkesin yaptığı kendine aittir, ister iyi olsun ister kötü. Ümmet: Hangi ırka hangi dine mensup olursa olsun, bir topluluktur. Bütün Müslümanlara da İslam ümmeti denir.

135-136. Bu ayette de Yahudi ve Hıristiyan gurupların her biri güya kendilerince doğru yolda olduklarını iddia ederek şöyle diyorlar. (Yahudiler, Yahudi olun, Hıristiyanlar da Hıristiyan olun ki, hidayete ermiş olasınız.) Hatta Peygamberi (a.s.)'ı ve ona inananları da kendi dinlerine çağırdılar. Cenab-ı Hak ta Peygambere hitaben: (De ki, bilakis Hanif olup İbrahim'in dinine uyarız ki, o müşrik değildi.) Ve yine: (Deyin ki, biz Allah'a, bize inene, İbrahim'e, İsmail'e, İshak a, Yakup a,onların torunlarına inene, Musa ya, İsa'ya, Rableri katından kitap verilen bütün peygamberlere inandık. Onların hiçbirini ayırmayız ve biz O'na teslim olduk.) Yni biz Müslümanlar olarak hiçbir peygamberi ayırmadan hapsine ve inen hiçbir semavi kitabı ayırmadan hepsine iman ederiz.

137. Bu ayette de gerçek ehli kitap olan Yahudi ve Hıristiyanlar, gerekse diğer milletler olsun, eğer bizim gibi Allah'ın birliğine inanır ve onunun emirlerine uyarlarsa doğruyu bulmuş, hidayete ermiş olacakları bildirilmiş. Yok, eğer yüz çevirirlerse onların sadece bir anlaşmazlık içine düşüp sapmış olacakları, birbirleriyle çekişip didişmeden başka kendilerine hiçbir şey kazandırmayacağı haber verilmektedir. Ve onların Peygamber (a.s.)'a karşı gelmeleri durumunda onların hakkından Allah'ın galip geleceği, Peygambere yardım edeceği, ifade edilmektedir. Allah'a ve Peygambere karşı gelmekten sakınıp inananlar kazançlı olup Allah'ın affına, rahmetine ve O'nun vereceği mükafatlara mazhar olurlar. Aksi halde inatlarında israr edip iman etmeyenler, Allah'a ve Peygambere karşı

gelenler kendilerinden başka kimseye zarar veremezler. Allah, onların hakkından gelir ve cezalandırmaya da kafi gelir. O'na karşıgelmeye kimsenin gücü yetmez ve O'nu kimse aciz de bırakamaz. İnsan ne yaparsa kendine yapar. İyilik kendi lehine olduğu gibi kötülük de kendi aleyhine olur.

صِبْغَةَ اللّٰهِ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ {١٣٨} قُلْ أَتُحَآجُّونَنَا فِي اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ {١٣٩} أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالأَسْبَاطَ كَانُواْ هُوداً أَوْ نَصَارَى قُلْ أَأَنتُمْ أَعْلَمُ أَمِ اللّٰهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَتَمَ شَهَادَةً عِندَهُ مِنَ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ {١٤٠} تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُم مَّا كَسَبْتُمْ وَلاَ تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {١٤١}

Meali

138. (Boya) Allah'ın boyasıdır, boya bakımından Allah'tan daha güzel kimin (boyası) olabilir? Biz ancak O'na kulluk ederiz.

139. De ki, Allah hakkında mı tartışıyorsunuz? O bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bize sizin amelleriniz de sizedir ve biz samimiyetle O'na bağlıyız.

140. Yoksa: İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve onların nesli Yahudi ve Hıristiyan mıydı diyorsunuz? De ki siz mi daha bilginsiniz? Allah tarafından şahitliği yanında olup da onu gizleyenden daha zalim kimdir? Allah, yaptıklarınızdan gafil değildir.

141. Onlar bir ümmetti, geldi, geçti. O ümmetin kazandığı onlara ve sizin kazandıklarınız da sizedir ve siz onların yaptıklarından sorumlu değilsiniz.

138. Bu ayette Allah'ın boyası ile boyanmanın ve O'nun boyamasından daha güzel bir boya olmadığı ve bizlerin de ancak O'na kulluk etmemizin gerekli olduğu beyan edilmektedir.

Allah'ın boyasından maksat O'nun getirdiği din ve şeriata inanmak demektir. Hak din olan İslam'ın boyasıyla boyanmak, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaktır. Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Hıristiyanlar yeni doğmuş yedi günlük çocuklarını sarı boya ile boyanmış (mai-mahmudiye) dedikleri suya daldırıp çıkardıktan sonra, yani onların tabiriyle vaftiz ettikten sonra o çocuğun tam bir Hıristiyan olduğuna inanırlar. İşte Cenab-ı Hak bu ayetle bunun batıl olduğunu, gerçek boyanın Allah'ın boyası, O'nun getirdiği dinin boyası ile boyanmak olduğunu ifade etmektedir.

139. Bu ayette de Peygamberimize hitaben Cenab-ı Hak buyuruyor ki, ey Muhammed! Yahudi, Hıristiyan ve diğer milletlere: (De ki, Allah hakkında mı tartışıyor sunuz? O bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz de size aittir ve biz ihlâs ve samimiyetle O'na bağlanırız.)

140. Bu ayette ise Yahudi ve Hıristiyanlar (İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve buların nesli de Yahudi veya Hıristiyan idiler,) diye iddia ettiklerine cevap vererek Peygamberimize hitaben buyruluyor ki, ey Muhammed! (De ki, siz mi daha bilginsiniz, yoksa Allah mı? Allah tarafından yanında şahitlik olup da onu saklayandan daha zalim var mıdır?) Yani Kendi kitaplarında İbrahim'in ne Yahudi ve ne de Hıristiyan olmadığına, ancak onun Hanif dinine mensup olduğuna, onun Allah'a teslim olmuş bir Müslüman olduğuna şahit olduğunuz halde bunu niçin saklıyorsunuz, böyle gerçeği saklayanlardan daha zalim kim olabilir? (Allah sizin yaptıklarınızdan gafil değildir.) O, bütün yaptıklarınızı görüp gözetmektedir.

141. Bu ayetin benzeri pek yakında geçmişti. Yani ey Yahudi ve Hıristiyanlar! Ne İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve ne de onların nesilleri sizin iddia ettiğiniz gibi ne Yahudi idi ve ne de Hıristiyan idi. Belki: (Onlar bir ümmetti; gelip geçti. Onların kazandıkları kendilerine, sizin kazandıklarınız da size aittir. Siz onların yaptıklarından sorulmayacaksınız,) onlar da sizin yaptıklarınızdan asla sorulma yacaklardır.

Yani sizin iddialarınız batıldır. İbrahim'i paylaşamıyorsunuz ama, o ne Yahydi ve ne de Hırıstıyan idi. O şirkten uzak Allah'ın birliğine inanmış ona yönelmiş manasına gelen Hanef dininde olan ve Allah'a teslim olmuş bir zattı. Sonra onlar ve onların nesilleri her biri bir ümmetti onlar gelip geçtiler. Onların kazandıkları kendilerine aittir. Sizin kötülükleriniz ve günahlarınız da size aittir.

سَيَقُولُ السُّفَهَاء مِنَ النَّاسِ مَا وَلاَّهُمْ عَن قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُواْ
عَلَيْهَا قُل لِّلّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ
مُّسْتَقِيمٍ {١٤٢} وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطاً لِّتَكُونُواْ شُهَدَاء
عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيداً وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ
الَّتِي كُنتَ عَلَيْهَا إِلاَّ لِنَعْلَمَ مَن يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّن يَنقَلِبُ عَلَى
عَقِبَيْهِ وَإِن كَانَتْ لَكَبِيرَةً إِلاَّ عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللّهُ وَمَا كَانَ اللّهُ
لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللّهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ {١٤٣} قَدْ نَرَى
تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاء فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ
شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوِهَكُمْ شَطْرَهُ
وَإِنَّ الَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ وَمَا اللّهُ
بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ {١٤٤}

Meali

142. İnsanlardan bir kısım beyinsizler: Yönelmekte oldukları Kıble'den onları Müslümanları) çeviren nedir? diyecekler. De ki, doğu da batı da Allah'ın dır, O, dilediğini doğru yola iletir.

143. İşte böylece sizin insanlığa şahitler olmanız, peygamberin de size şahit olması için, sizi orta bi ümmet kıldık. Senin (arzulayıp da) yönelemediğin Kıbleyi başka bir şey için (Kâbe) kılmadık, ancak Peygambere uyanla, ökçeleri üzerine geri dönenleri ayırt etmemiz için Kıble yaptık. Şüphesiz ki, bu Allah'ın Hidayet erdirdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Allah, sizin imanınızı asla zayi edcek değildir. Şüphesiz ki Allah, insanlara çok şefkatli, merhametlidi.

144. (Ey Muhammed!) Muhakkak ki biz, senin yüzünü göğe çevirmekte olduğunu görüyoruz. İşte şimdi seni memnun olacağın bir Kıbleye döndürüyoruz, artık yüzünü Mescidi-Haram tarafına çevir. Siz de (ey Müslümanlar!) nerede olursanız olun, yüzünüzü o tarafa çevirin. Şüphesiz ki ehli-kitap onun Rablerinden geldiğini çok iyi bilirler. Allah, onların yapmakta olduklarından habersiz değildir.

İzahı

142-144. Bu ayetlerde Kıblenin Mescidi-Aksadan Mescidi-Haram'a doğru çevrilmesinden bahsedilmektedir.

Şöyle ki, Peygamber (a.s.) Medine ye hicret ettikten sonra on altı ay kadar Mescidi-Aksaya yönelerek namaz kılmıştır. Fakat Yahudiler zaman-zaman Peygamberimizi incitici sözler söylüyor, bizim dinimizin geçersiz olduğunu söylüyorsun, bizim Kıblemize yöneliyorsun, gibi laflar ediyorlardı. Peygamberimiz de Kıble'nin Mescidi-Harama dönmesini çok arzu ediyordu, âdeta başını göğe kaldırmış, bekliyordu ki, Kıble'nin Mescidi-Harama çevrilmesi emredildi. Bu sefer de kendini bilmeyen cahil, aşağılık ve: (Geri zekâlı insanlardan bazıları dediler ki onları,) inananları şimdiye kadar (yöneldikleri kıbleden çeviren nedir?) Yani gerek Yahudiler, gerek Hıristiyanlar ve gerekse münafıklar olsun bunlar Müslümanlarla alay ederek, şimdiye kadar yöneldiğiniz Kıbleden sizi çeviren sebep nedir? dediler. Cenab-ı Hak ta bunlara cevaben buyuruyor ki, ey Muhammed! (De ki, doğu da Allah'ındır, batı da. O, dilediğini doğruya yönlendirir.) Yani tasarruf Allah'ındır, O, nereyi isterse orayı Kıble yapar. Hal bu ki, O, dilerse bir günde birkaç yere dönülmesini emreder. Önemli olan doğuya, ya da batıya yönelmek değil, önemli olan, itirazsız yüce yaratıcıya itaat etmek, O'nun emirlerine boyun eğmektir.

143. Evet, bu ayette de işte şu ümmetin şerefine işaretle buyruluyor ki: (Aynı şekilde sizi orta bir ümmet kıldık.) Yani sizi hayırlı, şerefli ve cömert bir ümmet olarak yeryüzüne getirdik. Çünkü: (Siz insanlara şahit olasınız, peygamber de size şahit olsun diye.) Yani bu ümmet kıyamet gününde Kur'an'daki bilgilerine dayanarak bütün insanlara şahit olacak, peygamber (a.s.) da bu Ümmete şahit olacaklardır. Nitekim Buhari, Müslim ve Nese-i'nin Ebi Saidden rivayet etmiş oldukları bir hadis de şöyle buyrulmuştur. "Nuh (a.s.) kıyamet günü hesaba çağrılır ve kendisine tebliğ ettin mi? diye sorulur, Nuh evet der. Sonra kavmi çağrılır onlara denir ki, size tebliğ etti mi? Derler ki hayır bize ne bir korkutucu ve ne de bir uyarıcı geldi. Sonra Nuh'a denir, sana şahitlik edecek kimse var mı? O da Benim şahidim Muhammed ve onun ümmetidir, der." Peki, ama Muhammed ve onun ümmetinin âlimleri neye dayanarak şahitlik edecektir? Şüphesiz ki, Kur'an'ın verdiği bilgiye dayanarak. Çünkü Kur'an, bütün peygamberlerin vazifelerini yapıp tebliğ görevlerini yerine getirdiklerini haber vermektedir. Âlimler de Kur'an'ı referans göstererek diğer peygamberlerin lehinde ve ümmetlerinin de aleyhinde şahit olacaklardır.

Evet, ey Muhammed! (Seni yöneldiğin Kıbleye başka bir maksatla çevirmedik.) Yani Mescidi-Aksadan Mescidi-Harama başka bir maksatla çevirmedik: (Ancak, Peygambere uyanla, topuğu üzerine dönen kimseleri ayırt edelim diye) çevirdik. Bakalım ki kimler işittik itaat ettik, kimler de sudan bahaneler ileri sürerek işittik isyan ettik diyecek ve inançlarından topuğu üzerine dönecektir. İşte bu bir imtihandır ve: (Elbette ağırdır, ancak Allah'ın doğruya erdirdiği kimseler müstesna.) Hidayete ermiş insanlara zor gelmez, Allah (c.c.) ne buyurur ve ne emrederse hemen hiçbir bahane ileri sürmeden anında işittik, itaat etik derler. İşte ey kayıtsız şartsız iman eden samimi Müslümanlar! (Allah, sizin imanlarınızı zayi eder değildir, şüphesiz ki Allah, insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.)

Allah, okadar merhametlidir ki, bir ana va babanın çocuğuna olan merhametinden daha merhametlidir. Nitekim sahih bir hadis de: Esirlerden bir kadın çocuğundan ayrı düşüp, sonra ona kavuşunca bağrına basıp emzirdiğini Peygamberimiz görünce şöyle buyurdu. "Şu kadını gördünüz değil mi? Bu merhamette olan bir kadın hiç çocuğunu ateşe atmaya muktedir olur mu?" Orada olanlar da hayır ya Resülelleh! dediler. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) buyurdular:

"Allah'a yemin ederim ki, Allah, şu kadının evladına olan merhametinden kullarına daha çok merhametlidir."

Nese'i'nin Ebu Said b. Mualla'dan rivayet ettiğine göre, Ebu Said diyor ki, Resülüllah s.a.v.'in ahdi üzerine mescitte namaz kılar ve orada sabahlardık. Bir gün Mescide uğradığımızda Peygamber (a.s.) minberin üzerinde oturuyordu, herhalde yeni bir hadise var dedim ve oturdum, derken Peygamber s.a.v. yukarda metinde geçen şu ayeti okudu. (Allah, kullarına çok şefkatli, çok merhametlidir.)

144. (Muhakkak ki, biz senin yüzünü göğe çevirdiğini görüyoruz, işte seni memnun eden bir Kıbleye döndürüyoruz, Artık yüzünü mescidi-Harama doğru çevir ve inanan müminler de, artık nerede olursanız olun, yüzünüzü o yöne çevirin.) Yani dünyanın neresinde olursanız, doğuda, batıda, güneyde ve kuzeyde, her yerde namazda yüzünüzü Mescidi-Harama doğru çevirin. Fakat: (Kendilerine kitap verilen kimseler onun Rableri tarafından hak olduğunu pekâlâ bilmektedirler.) Yani gerek İncil de, gerekse Tevrat ta Kıble'nin Mescidi-Harama çevrileceği bilgisi vardır, onlar da bunu pekâlâ bildikleri halde inkâr ediyorlar. Ve (Allah, yaptıklarından gafil değildir.)

وَلَئِنْ أَتَيْتَ الَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَّا تَبِعُواْ قِبْلَتَكَ وَمَا أَنتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُم بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءهُم مِّن بَعْدِ مَا جَاءكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذَاً لَّمِنَ الظَّالِمِينَ {١٤٥} الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءهُمْ وَإِنَّ فَرِيقاً مِّنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ {١٤٦} الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ {١٤٧}

Meali

145. Andolsun ki, sen ehli-kitaba bütün ayetleri=mucizeleri getirsen yine de senin Kıblene uymazlar. Sen de onların Kıblesine uyacak değilsin ya! Zaten

onlar da (Yahudi ve Hıristiyanlar da) birbirlerinin Kıblesine dönmezler. Sana gelen bilgilerden sonra onların havasına uyacak olursan, o zaman sen zalimlerden olursun.

146. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler onu (Peygamberi) öz oğullarını tarif ettikleri gibi tarif ederlerdi. Hal bu ki onlardan bir gurup bilebile gerçeği gizlediler.

147. Gerçek olan Rabbinden gelendir. O halde şüpheye düşenlerden olma.

İzahı

145. Cenab-ı Hak bu ayette Peygamberimizi yalanlayıp Mescidi-Haram'ın Kıble olduğunu inkâr edenlere bütün ayetler getirilse yine de inanmayacaklarını, aslında ehli-kitabın da birbirlerinin Kıblelerine yönelmeyeceklerini haber vermekte ve Peygamberimizi teselli etmektedir. Böyle bir şey olmaz ama, faraza eğer Peygamber onların hava ve heveslerine uyacak olursa, Allah (c.c.) onun da zalimlerden olacağı uyarısında bulunmaktadır.

146. Bu ayette de ehli-kitap olan Yahudi ve Hıristiyanların kendi kitaplarında Peygamberimizi kendi öz çocuklarını tarif eder gibi tarif ederken, bu gerçekleri bilirken, onun gelmesini beklerken, ne zaman ki, Peygamberimiz gönderildi hemen onlardan bir gurubun bu gerçekleri gizledikleri ifade edilmektedir. Ehli kitap peygamber (a.s.) gönderilmeden önce onu ismiyle, soyu ile bütün sıfatları ile kendi kitaplarında okuyup kendi çocuklarını tarif eder gibi tarif ediyorlardı. Ne zaman ki, Peygamber (a.s.) gönderildi onlardan bir kısmı haset, menfaat ve ırkçılık uğuruna inkar ettiler.

147. Bu ayette de Peygambere hitaben buyuruyor ki: (Hak Rabbindendir, öyle ise asla şüphe edenlerden olma.) Yani inkârcıların sözlerine asla aldırış etme sen, sana vahyedilen doğrultuda devam et.

وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللّٰهُ جَمِيعاً إِنَّ اللّٰهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {١٤٨}

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ

لَلْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ {١٤٩} وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنتُمْ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلاَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنْهُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ {١٥٠} كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولاً مِّنكُمْ يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ {١٥١}

Meali

148. Herkesin yöneldiği bir Kıble vardır. Artık hayırda yarışın. Nerede olursanız olun, Allah, hepinizi bir araya getirir. Şüphesiz Allah, her şeye kadirdir.

149. Nerede yola çıkarsan çık, yüzünü Mescidi-Haram yönüne çevir. Şüphesiz ki o Rabbinden bir hakikattir, Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

150. Ve yine nerede yola çıkarsan çık, yüzünü Mescidi-Harama çevir. (Ve siz de ey müminler!) nerede olursanız olun, yüzünüzü o yöne çevirin ki, insanların aleyhinize kullanacakları bir delil olmasın, ancak onlardan zalim olanlar müstesna. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Hem üzerinize nimetimi tamamlayayım. Umulur ki irşat olursunuz.

151. Nitekim kendi içinizden size ayetlerimizi okuyan, sizi temizleyen, size kitabı, hikmeti ve size bilmediklerinizi öğreten bir Peygamber gönderdik.

İzahı

148. Bu ayette Kıblenin Kabe'ye çevrilmesinden bahsetmektedir. Ayette: (Herkesin yöneldiği bir Kıble var) diye buyrulmasında ki maksat, Allah'ın emrettiği bir Kıble var demektir. Mesela Âdem (a.s.)'dan Nuh tufanına kadar Kâbe'nin olduğu yerde, Beytü'l-Memur vardı ve bu Nuh tufanında yedinci göğe kaldırıldı.

Onun yerine Hazreti İbrahim'in inşa ettiği Kâbe'dir ki, bu onun ve ondan sonrakilerin Kıblesi idi. Daha sonra Süleyman Mabedi olarak bilinen Mescidi-Aksa idi. Ve şimdi de yine Mescidi-Harama çevrilmiştir. O halde daha önce Kıble şurası idi, burası idi, şu yöne idi, bu yöne idi diye bakmak yerine Allah, nereye dönülmesini emretti ise oraya dönülmesine bakmak ve ona itaat etmek gerekir. Bunun içindir ki Cenab-ı Hak ayetin devamımda. (Siz hayırda yarışın,) buyuruyor. Yani Allah, size neyi emretmiş ise hemen ona uyun ve o hayırda yarışın. Bedenlerinizle ve cesetlerinizle: (Nerede olursanız olun, Allah, sizi bir araya getirecektir ve O, her şeye kadirdir.) Bir gün çürümüş olan bedenlerinizi diriltip huzurunda toplayacak, kim haklı, kim haksız, kimin doğru, kimin yanlış yolda olduğuna o hükmedecektir.

149-150. Bu ayetlerde de Kıblenin değiştirilmesi konusu tekrar edilmektedir. Cenab-ı Hakkın üç ayette de yüzünüzü Kıbleye çevirin diye tekrar etmesinin sebebi âlimler arasında farklı yorumlanmıştır. İbn-i Abbas gibi bazı tefsircilere göre İslam dininde ilk hüküm olarak değiştirilen ayetler, Kible ile ilgili olan ayetler olduğu için tekrar edilmiştir. Diğer bazı tefsirciler bu ayetlerin tekrar edilmesi üç ayrı durumdan kaynaklanmaktadır, demişlerdir. Bunlardan birinci ayette Kâbe'yi ilk görenlerin direk ona yönelmeleri emredilmiştir. İkinci ayette Mekke'nin dışında olanların o yöne yönelmeleri emredilmektedir. Üçüncü ayette ise yolculuk esnasında Kâbe ye doğru yönelmesi emredilmektedir.

Fakat âcizane benim anladığıma göre mana şöyledir. Birinci ayette kesin olarak Mescidi-Haram'a dönülmesi emredilmekte, ikinci ayette: (Nereden yolculuğa çıkarsan yüzünü Mescidi-Haram'a dön,) buyrulması, yolculuk esnasında ki şüpheyi ortadan kaldırmak için, yolculuk esnasında namaza ilk başlarken Mescidi-Haram yönüne çevrilmesi emredilmiştir. Üçüncü ayet ise, ikinci ayetin tekrarıdır ki, bununla da meselenin önem ve ehemmiyetine işaret edilmektedir. Çünkü ayetin devamı bunun sebebini şöyle açıklıyor. (Çünkü insanların aleyhinize kullanacağı bir delil olmasın.) Yani gerek Yahudiler ve gerekse müşrikler şöyle bir iddia ortaya atmasınlar ve onlara şu fırsatı vermeyin: Bu Muhammed atasının İbrahim olduğunu ve onun milletinden, onun şeriatından olduğunu iddia ediyor, ama onun Kıblesi olan Mescidi-Haram'a yönelmiyor. Mescidi-Aksa-yı benimseyip ona yöneliyor sözlerini aleyhinizde koz olarak kullanmasınlar: (Fakat onlardan zalim olanlar müstesnadır.) Yani Kıblenin Kâbe'ye çevrilmesinden sonra da

bir takım başka bahaneler uydurarak, dedi-kodu yapıp inkârlarına devam edenler müstesnadır. Onlar yine inkârlarına devam edeceklerdir: (Artık siz onlardan değil, ancak benden korkun,) onların sözlerine aldırmayın.

Ayetin son cümlesinde ki, (vav,) vavi atıfadır. Yani mana şöyledir. Hem sizin aleyhinize delil olmaması için, hem de sizin arzu ettiğiniz Kabe'ye Kıble olarak çevrilmeniz için ve: (Size nimetimi tamamlamam için Kıblenizi çevirdim, artık umulur ki irşadoldunuz,) meseleyi anlayıp, kavradınız.

151. (Nitekim sizin içinizden size bir Peygamber gönderdiğimiz gibi,) sizin dilinizden anlayan ve sizi ikna edecek olan Muhammed (a.s.)'ı gönderdik ki: (Size, bizim ayetlerimizi okusun, sizi günahlardan arındırsın, size kitabı, hikmeti ve bilmediklerinizi öğretsin.) Kitaptan masat Kur'an'dır, hikmet ise sünnettir. Aslında hikmet ilmin hem zahiri hem de batınını içine alan bir bilgidir. Yine hikmet, derin bilgileri anlayıp, kavrayıp fetva vermek ve bir meseleyi karara bağlamaktır. Yani hikmet bir yerde içtihatla fıkhı bir hüküm çıkarmaktır.

فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلاَ تَكْفُرُونِ {١٥٢} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اسْتَعِينُواْ بِالصَّبْرِ وَالصَّلاَةِ إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ {١٥٣} وَلاَ تَقُولُواْ لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبيلِ اللّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاء وَلَكِن لاَّ تَشْعُرُونَ {١٥٤}

Meali

152. Siz beni anın ki, ben de sizi anayım. Bana şükredin, sakın nankörlük etmeyin.

153. Ey iman edenler! Sabır ve namazla Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz ki Allah, sabredenlerle beraberdir.

154. Allah yolunda ölenlere ölü demeyin, belki onlar diridirler, lakin siz anlayamazsınız.

152. (Siz beni anın ki, ben de sizi anayım.) Yani siz ibadetlerinizle, dua ve zikirlerle beni hatırlayın ki, ben de rahmetimle sizi hatırlayayım. (Bana şükredin, nankörlük etmeyin.) Verdiğim nimetlere karşı bedeni ve mali olan ibadetlerinizle, lisanen ise dua ve zikirlerinizle, kalben de bütün nimetleri veren Allah olduğu, kendi çabalarınızın ise, sadece bir sebep olduğuna inanarak şükredin ve asla bana karşı nankör olmayın.

Zeyd b. Elsem'in rivayetine göre Musa (a.s.) şöyle demiştir. "Ya Rabbi! Sana nasıl şükrederim?" Rabbi de ona: "Beni hatırlarsın, beni unutmazsın. Beni hatırladığın zaman şükretmiş olursun, beni unuttuğun zaman ise küfretmiş olursun," buyurdu.

Buhari'nin Katada'nın hadislerinden olarak çıkardığı ve İmam-ı Ahmet'in Enes b. Malikden rivayet etmiş olduğu bir hadisi-kutsi de şöyle buyrulmuştur. "Allah (c.c.) Buyurur ki kim beni içinden anarsa, ben de içimden onu anarım. Kim beni bir toplumda anarsa, ben de onu daha hayırlı bir toplumda anarım."

153. (Ey iman edenler! Sabır ve namazla Allah'tan yardım isteyin. Şüphesiz ki Allah, sabredenlerle beraberdir.) Bu ayetin benzeri bu sûrenin 45. ayetinde geçmişti. Evet, sabır, her türlü belalara, musibetlere, ibadetlere zorluklara göğüs germek ve bütün sıkıntılara karşı sabretmek, namazla da Allah' tan yardım istemektir.

154. (Allah katında ölenlere ölü demeyin, belki onlar diridirler, lakin siz anlayamazsınız.) Şehitler berzah (kabir) âleminde, bizim anlayamadığımız bir hayat tarzı ile diridirler. Hatta gelecek olan bir ayette (rızıklandırılırlar,) buyruluyor.

Âcizane ben bu ayeti anlamakta çok kafa yorup düşündüm. Bu ayette (Allah yolunda ölenlere ölü demeyin,) derken hem ölü tabiri kullanılıyor, hem de ölü demeyin, buruluyor. İşte bu nasıl oluyor diye düşünürken, bir gece gördüğüm bir rüya ile anlar gibi oldum. O rüyada şöyle gördüm. Ben Televizyonda haberleri dinlerken bendenizin adı ile bir başkasının adı okundu ve bizim öldürüldüğümüz haber verildi. Bende evin camından baktım ki, her ikimizin cesedi de meydanda adeta posalarımız çıkmış, fakat toplu halde duruyorlar ve bende yukarda geçen ayeti okuyordum ve böylece uyandım: (Allah yolunda ölenlere ölü demeyin, onlar diridir, lakin siz anlayamazsınız.) Yani Allah yolunda ölen

kimsenin cesedi paramparça olsa da, tıpkı nasıl ki, biz rüyamızda tanıdığımız bir insanla beraber gezip dolaşıp, yiyip içiyoruz. Ama o beraber gezip dolaşıp, yiyip içtiğimiz insan bizi görmüyor, bilmiyor ise, işte tıpkı bunun gibi şehitler bizim aramızda gezip dolaşıyor, yiyip içiyorlar. Fakat ne biz onları görüyoruz, ne de o kendi öldüğünü biliyor, o kendisini diri zannediyor. Nitekim ben bu ayetin tefsirini bu şekilde anlayıp yazdıktan sonra idi ki, bir Televizyon kanalında bir programı izlerken birileri Saidi-Nursi'nin bu ayeti aynen böyle tefsir ettiğini söylediler. O zaman kadar her ne kadar rüyada böyle anladığımı tabir ettimse de tereddüdüm vardı bunu duyunca tatmin oldum.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوفْ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الأَمَوَالِ وَالأنفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ {١٥٥} الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ قَالُواْ إِنَّا لِلّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعونَ {١٥٦} أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ {١٥٧}

Meali

155. Andolsun ki, sizi biraz korku, açlık, mallarınızdan, canlarınızdan ve meyvelerden biraz azaltmakla deneriz. (Ey Muhammed!) sabredenleri müjdele!

156. O sabredenler ki, kendilerine bir musibet dokunduğu zaman: Biz Allah içiniz ve biz yine ona döndürüleceğiz, derler.

157. İşte onlara Rablerinden bağışlamalar vardır ve hidayete erenler de onlardır.

İzahı

155. Bu ayete Allah (c.c.) kullarını korku, açlık, mallardan, canlardan ve meyvelerden eksiltmek suretiyle denemekte ve sabredenleri de müjdelemektedir. Bu korku savaş korkusu, deprem korkusu ve saire olabilir. Yani insan açlık, savaş, kıtlık, kuraklık ve sair sebeplerle denenir. Yine bu denenme malların eksilmesi

ekonomi krizlerle olabilir ve başka sebeplerle de olabilir. Yine canların eksilmesi hastalık sebepleriyle olan ölümler olduğu gibi, kaza sebebiyle savaşlar ve sair sebeplerle de olabilir. Aslında bütün bunlar zahiri sebeplerdir. Esas bu sebepleri yaratan Allah'tır. O, bütün bunlarla kullarını denemektedir ve bunlarla sabredenleri ödüllendirecektir.

156. Bu ayette yukarda zikredilen musibetlerin kendilerine erişmesi halinde: (Biz Allah içiniz), yani her şeyimiz O'na aittir, O, vermiştir (ve yine O'na döndürüleceğiz, diyerek,) Allah'a ve O'nun hükmüne rıza gösterdikleri ifade edilmektedir. Yani mallarımız da, canlarımız da O'na aittir, sonuçta mülkün gerçek sahibi O'dur. Bunları verdiği gibi istediği zaman da alır ki sonuçta hepimiz O'na döneceğiz, ama er, ama geç.

Bu ayette zikredilen istirca duası sadece ölüm haberi alınca okunmaz, belki, bütün musibetlerle karşılaşıldığı zaman da okunur. Nitekim Peygamber s.a.v. Hazreti Aişe ile otururken kandil sondu ve Peygamberimiz bu duayı okuyunca Hazreti Aişe ey Allah'ın Resulü! "Bundan ötürü de istirca duası okunur mu? deyince, buyurdular ki: "Ey Aişe buda bir musibettir karanlıkta kaldık."

157. Evet, (İşte onlara) bu musibetlere karşı sabredenlere (Rablerinden bir bağışlanma, rahmet vardır ve hidayete erenler de onlardır.) Musibetlere sabretmek imanın bir gereğidir ki, bunlara karşı sabırlı ve metin olanlar hidayete, doğruya ermiş olanlardır. Ve bunlara Allah katında hem büyük mükafat vardır, hem de Allah Teâla onların hatalarını bağışlayarak merhamet edecektir.

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِن شَعَآئِرِ اللّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَن تَطَوَّعَ خَيْراً فَإِنَّ اللّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ {١٥٨}

Meali

158. Şüphesiz, Sefa ile Merve Allah'ın alametlerindendir. Her kim Beyti (Kâbe') yi hac eder, umre yaparsa onların (Safa ile Merve) yi tavaf etmesinde bir günah yoktur. Her kim içinden gelerek bir iyilik yaparsa, şüphesiz Allah, şükrü kabul eden (o iyiliğin karşılığını veren) ve hakkiyle bilendir.

İzahı

158. Bu ayetde Sefa ile Merve'nin Allah'ın şeâiri (nişanı) olduğu, hac ve umre yaparken tavaf edilmesinde bir günah olmadığı, bunun dışında nafile tavaf edilmesi halinde de, Cenab-ı Hakkın karşılıksız bırakmayacağı ve Allah, her şeyi hakkiyle bildiğini ifade etmektedir.

Sefa ile Merve Kâbe'nin yakınında iki ufacık tepedir ki Hacer validemizin bu iki tepe arasında yedi kere koşmuştu. Bunu daha önce bu sûrenin 137-138. ayetlerinin tefsirinde açıklamıştık ki, buda Allah'ın şiarı, haccın sembolüdür ve bu Hanefi mezhebine göre vaciptir. Şafi-i ve Maliki ye göre farzdır, rükün dür. İmamı Ahmet'in bir görüşünde farz, diğer bir görüşünde ise vaciptir. Müstahap diyenler de varsa da bu görüş çok zayıftır. Bu görüşü savunanlar ayetin şu bölümüne dayandırmaktadırlar. (Her kim nafile olarak hayır yaparsa Allah, şakirdir.) Yani kendisine nafile olarak ibadet ederse onu karşılıksız bırakmaz. Ancak bu ayette ifade edilen nafile hac ve umrenin dışında yapılan nafile tavaf ve sayy dir. Yani Cenab-ı Hak hac ve umre dışındaki nafile olarak yapılan tavaf ve sayy-i karşılıksız bırakmaz, onlara da mükâfat verir demektir.

Ayriyeten ayette geçen: (Her kim Allah'ın evini=Kâbe'yi hac eder veya umre yaparsa, onların "Sefa ile Merve"yi tavaf etmesinde bir günah yoktur,) ifadesi şunun içindir. Cahiliye döneminde müşrikler bu iki tepeye iki put dikmişler, bu iki tepe arasında tavaf ediyorlar ve bu tavaf esnasında da bu iki putu selamlıyorlardı. İslam'ın gelişinden sonra bu putlar kırıldı. Fakat Müslümanlar yinede burada sayy etmekten çekiniyorlardı, işte bunun üzerine bu ayet inerek onların çekincelerini kaldırmış oldu.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَى مِن بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَئِكَ يَلعَنُهُمُ اللّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ {١٥٩} إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ وَأَصْلَحُواْ وَبَيَّنُواْ فَأُوْلَئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ {١٦٠} إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللّهِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

خَالِدِينَ فِيهَا لاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلاَ هُمْ يُنظَرُونَ {١٦١} وَإِلَـهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ لاَّ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ {١٦٢} {١٦٣}

Meali

159. Onlar ki insanlar için kitapta indirdiğimiz delilller ve hidayet yönünden olan şeyi açıkladıktan sonra onu gizlerler. İşte onlara Allah'ın ve bütün lanetçilerin laneti olsun.

160. Ancak tövbe eden, halini düzelten ve doğru söyleyenler müstesna. İşte onların tövbesini kabul etmek bana aittir ve ben tövbeleri ziyadesi ile kabul eden ve çok merhamet edenim.

161. Onlar ki, inkâr ettiler ve kâfir olarak öldüler. İşte onların üzerine Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti olsun.

162. Orada devamlı kalırlar, onlardan ne azap hafifler ve ne de onların yüzlerine bakılır.

163. Sizin ilahınız tek bir ilahtır, O'ndan başka ilah yoktur, O, Rahman'dır, Rahimdir.

İzahı

159-162. Bu ayetlerin iniş sebebi şöyledir. Ensardan bir cemaat Yahudilere Peygamberimizin sıfatlarıyla ilgili bazı sorular sormuşlar. Fakat Yahudiler bunları kendi kitaplarında bildikleri halde saklamışlar. İbn-i Abbas, Mücahit, Katada,Hasan, Rabi, Süddi ve Asemden rivayet edildiğine göre bu ayetler hem Yahudi hem de Hıristiyanlar hakkında inmiştir. Bana göre her ne kadar iniş sebebi ehli-kitap olsa da mana geneldir. Bildiğini saklayan herkes Allah'ın, meleklerin ve bütün lanetçilerin lanetine uğrar. Nitekim Ebu Hureyre: "Eğer Kur'anda iki ayet olmasaydı, hiç kimseye bir şey söylemezdim, demiştir ki, onlardan biri bu ayeti-kerimedir, diğeri ise ilerde gelecektir." Evet, gerçekleri saklayan kim olursa olsun, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine uğrar. (Ancak

tövbe edip durumlarını düzeltenler müstesnadır. Allah, daima tövbeleri kabul buyuran ve çok merhametli olandır.)

Lanet etmenin caiz olup olmadığı hakkında âlimler ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre bir kimsenin son döneminde küfür üzere ölmediğini bilmediğimiz için lanet etmek caiz değildir, derken, bazılar ise küfür üzere öldükleri kesin olarak bilinen kimselere lanet etmek caizdir, demişlerdir ki, İbn-i Abas da bunlardan biridir. Ancak bunlar zayıf bir hadisi delil göstermişlerdir. Fakat Hazreti Ömer ve ondan sonra ileri gelen âlimler, gerek kunut duasında olsun, gerek başka zamanlarda olsun kâfirlere lanet etmişlerdir.

Âcizane ben derim ki küfür üzere ölen kâfirlere ve zulme devam eden zalimlere lanet caizdir. Çünkü ilerde gelecek olan bir ayette: (Allah'ın laneti zalimler üzerine olsun,) buyruluyor. Zalimleri zulümden caydırmak amacıyla ve onlara hakaret amacıyla lanet etmek caizdir.

163. Ey insanlar! (Sizin ilahınız bir olan ilahtır, ondan başka ilah yoktur, ancak O'dur. O Rahmandır, Rahimdir.)

İlah, kendisine kulluk edilen ve tapınak demektir. Rahman ve Rahim'in manaları daha önce fatihanın başında ve besmelede geçmişti orada geniş açıklaması vardır. Oraya bakınız. İmam-ı Ahmet'in merfu olarak rivayet ettiği bir hadis de Peygamber (a.s.) ismi-Azam'ın şu iki ayette olduğunu haber vermiştir ki, biri işte bu ayet, diğeri de Ali-İmran sûresinin başında ki ayettir.

اِنَّ فِى خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِى تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ مَآءٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ {١٦٤}

Meali

164. Şüphesiz ki, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yararlı şeylerle denizde akıp giden gemilerde akli selim olanlar için elbette ibretler vardır. Yeryüzü öldükten sonra Allah'ın göklerden su indirerek onunla (yağmurla) onu diriltmesinde, orada her çeşit hayvanların yayılmasında, rüzgârları sarf etmesinde göklerle yer arasında bulutları emre hazır amade etmesinde elbette akıl eden topluluk için deliller vardır.

İzahı

164.Bu ayetin iniş sebebi bundan bir önce ki ayette: (Sizin ilahınız bir tek ilahtır, ondan başka ilah yoktur,) buyrulunca müşrikler dediler ki, bu kadar insanı bir tek ilaha sığdırmak nasıl olur? İşte bunun üzerine bu ayet indi. (Akıl sahibi olanlara göklerin, yerin vesaire şeylerin yaratılışında, sevk ve idarelerinde elbette ibretler vardır.) Evet, göklerin büyüklüğü, onun genişliği, bunca yıldız ve gezegenlerin büyüklüğü, yerin yaratılışı, etrafı dağlarla çevrili ovalar, bu dağların arasındaki geçitler, yollar, ırmaklar, ekinler, meralar, ormanlar, denizler ve işte halkın hizmetine sunulmuş olan bütün bunlarda ibretler vardır.

Yine süzülüp giden gemiler, daha nice Harikalarla dolu olan göklerde ve yerde olan bunca deliller Allah'ın varlığının ve birliğinin delilleri olduğunu göstermiyor mu? Gecelerin ve gündüzlerin ard-arda gidip gelmeleri, uzayıp kısalmaları, yazlar, kışlar ilkbahar ve son baharlar, mevsimler, kuruyan otlar, ağaçlar, yağan yağmurlar ve bununla kurumuş, ölmüş olan bu ot ve ağaçların dirilmesi. Yeryüzünde her çeşit canlıların çoğalıp yayılması, bunların rızıkları ve barınmaları, rüzgârların tasarrufu, nasıl estiği, kasırga, şeklinde, poyrazdan, lodostan, kara yelden, nasıl ve hangi yönden estirilmesi, yağmur bulutlarının nereye sevk edileceği, rahmet şeklinde veya afet şeklinde yağan yağmurların, bütün bunların idare ve sevki kimin emrindedir? İşte bütün bunlar akılselim olan, aklını kullananlar için Allah'ın varlığına ve birliğine delil olarak yetmez mi? Elbette yeter. Hal bu ki, beyinsizler Allah'ın tek yaratıcı, tek kuvvet, olduğunda şüphe edip hiçbir şey elinden gelmeyen, duymayan, görmeyen, konuşamayan, kendileri de birer yaratık olan tahta parçalarını, ağaç parçalarını, taş ve beton parçalarını Allah'a ortak koşuyorlar.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوٓا اِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ اَنَّ الْقُوَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا وَاَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ {١٦٥} اِذْ تَبَرَّاَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَاَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْاَسْبَابُ {١٦٦} وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّاَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُا مِنَّا كَذٰلِكَ يُرِيهِمُ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ {١٦٧}

Meali

165. İnsanlardan bazıları Allah tan başkalarını O'na denk ederler. Onları (putları) Allah'ı sever gibi severler. İman edenler ise Allah'a sevgi bakımından (onlardan) daha şiddetlidir. Keşke zalimler azabı gördükleri zaman, bütün kuvvetin Allah'a ait olduğunu ve Allah'ın azabının dehşetli olduğunu daha önceden görebilseydiler.

166. Çünkü azabı görüp de sebeplerin kesildiğini gördükleri zaman, kendilerine uyup arkalarından gidenlerden, uydukları kimseler hızla uzaklaşırlar.

167. (Kötülere) uyanlar şöyle derler. Ah keşke dünyaya bir daha dönmemiz mümkün olsaydı da, şimdi onlar bizden uzaklaştıkları gibi, biz de onlardan uzaklaşsaydık! Böylece Allah, onlara yaptıkları işleri pişmanlık olarak gösterir ve onlar artık ateşten çıkacak değillerdir.

İzahı

165-167. Bu ayetler, birtakım yaratıkları Allah'a denk tutanların dünyada ne kadar zalimane, cahilane bir davranış içinde olup, ahirette de bir nedamet, bir pişmanlık ve bir hüsranda olduklarını sergilemektedir. Cahehalet, ifrat ve tefrit insanları ne hale getiriyor? Bazı kimseler âlimlerini, şeyhlerini, devlet adamlarını, taraftarlarını, hatta peygamberlerini Allah'a denk tutarak Allah sevgisi

derecesine ve hatta O'nun üzerine çıkarabiliyorlar. Kimi Allah'a evlat, kimi eş, kimi meleklerin Allah'ın kızları diye yakıştırarak, kimi üçlü ilah inancı taşıyarak ve saire çeşitli şeyleri Allah'a eş ve denk tutup, onları hâşâ, Alla'ı sever gibi seviyorlar. Hatta bazılarının bunları Allah sevgisi üzerine çıkarmaları ne kadar cehalet, ne kadar gaflet ve delalettir. İşte böyle efendilerini, şeyhlerini, zenginlerini, ağalarını, paşalarını, devlet adamlarını, taraftarlarını en büyük falanca ve filancadır diyerek onların peşine takılıp gidenler, kıyamet günü onlardan uzaklaşıp ortadan kayıp olunca yanıldıklarını anlayacaklar. Ve hayıflanarak diyeceklerdir ki: (Keşke dünyaya geri gitmemiz mümkün olsa da şimdi onların bizden uzaklaştıkları gibi bizde onlardan uzaklaşsak! Böylece Allah onlara yaptıkları işleri pişmanlık olarak gösterir ve onlar artık ateşten çıkarılacak değillerdir.) Yani kıyamet günü böyle dünyada kendilerini Allah'tan daha çok sevip de peşlerine takılıp gittikleri sevgililerinin kendilerini aldattıklarını anlayınca işte o kendilerinden uzaklaşan kimselere hayıflanıp böyle söylemeleri onları mazur göstermez. Ve onlar da suç ortaklarıdır ve onlar cehennem ateşinden kurtulacak değillerdir. Çünkü hiçbir sevgi Allah sevgisi derecesine yükseltilemez, hiçbir güç Allah gücünün seviyesine yükseltilemez. Dünya efendinin avucunun içinde diyerek sözde şeyhlerini olağan üstü bir güce sahip olduğunu gösterme gayreti içerisinde olan, sözde mürit olan gafillerin kulağı çınlasın. Sıkıştığında Allah'tan değil de şeyhini çağırarak ondan yardım isteyenler bilsinler ki bütün bunlar şirktir ve şirkin affı de mümkün değildir. Buhari ve Müslim'in Abdullah İbn-i Mes udden rivayet ettikleri bir hadis de, İbn-i Mesud diyor ki: Ben dedim ki, ey Allahın Resulü! En büyük günah hangisidir? Buyurdular ki: "Seni yaratan Allah olduğu halde O'na eş koşmandır." Bu ortak koşulan şey ister canlı insanlar olsun ister cansız putlar olsun fark etmez.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُواْ مِمَّا فِي الأَرْضِ حَلاَلاً طَيِّباً وَلاَ تَتَّبِعُواْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ {١٦٨} إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاء وَأَن تَقُولُواْ عَلَى اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {١٦٩}

Meali

168. Ey insanlar! Yeryüzünde helal ve temiz olan şeylerden yiyiniz, şeytanın ardına düşmeyiniz. Şüphesiz ki o açıktan sizin düşmanınızdır.

169. O size kötülüğü, fuhşuyatı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi emreder.

İzahı

168-169. Bu ayetler de helal kazanç edinilmesi, helal yenmesi, şeytanın çirkin telkinlerine uyulmaması, onun Allah hakkında layık olmayan telkinlerde bulunmasından kaçınılması ve şeytanın insanoğluna düşman olduğu, onun ardından gidilmemesi gerektiği bildirilmekte ve insanlar uyarılmaktadırlar.

Bir takım cahil kimseler şeytanın da telkini ile kendilerine göre, geleneklerine göreneklerine göre bazı şeyleri kendilerine helal, bazılarını da haram sayarlar. Hal bu ki haram ve helal koyma yetkisi ancak Allah'a aittir. Nitekim Müslim'in İyad b. Hammadden oda Peygamber s.a.v.den rivayet ettiğine göre bir hadisi-kutsi de şöyle buyrulduğunu söylemiştir. "Allah (c.c.) buyurur ki kuluma bahşiş ettiğim tüm mallar helaldir. Ben kullarımı şirkten salim, beri olarak yarattım, fakat onlara şeytanlar gelir dinlerinden çevirir, onlara helal ettiğim şeyi haram ederler."

İşte şeytan daima insanı yoldan çıkarır, helâlı haram, haramı da helal yaptırır. Bunun içindir ki Cenab-ı Hak: (O sizin düşmanınızdır, size kötülüğü, fuhşu emreder ve bilmediklerinizi Allah hakkında söylemenizi ister,) buyuruyor. Yani Allah'ın zatı hakkında bilmediklerinizi söylettirerek, sizi küfre, şirke düşürür. Nitekim bazı tefsirciler Allah'ın zatı hakkında ileri geri konuşurlar. Oysa Allah'ın zatının mahiyetini akılların idrak etmesi mümkün değildir. İhlâs sûresi bunu en açık delilidir. (Allah'ın eşi benzeri yoktur,) eşi benzeri olmayanın tarifi de imkânsızdır.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللّهُ قَالُواْ بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا أَوَلَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ شَيْئاً وَلاَ يَهْتَدُونَ {١٧٠}

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُواْ كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لاَ يَسْمَعُ إِلاَّ دُعَاء وَنِدَاء صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ {١٧١}

Meali

170. Onlara (müşriklere) Allah'ın indirdiği şeye uyun dendiği zaman, hayır biz atalarımızdan alışmış olduğumuza uyarız dediler. Ya ataları akıl erdirememişler, doğruya da erememişler ise de mi?

171. Böyle kâfirlerin misali, o hayvanların misali gibidir ki, haykırarak bağırıp çağırmadan (çobanın sesinin dışında) başka bir şey işitmez. Sağırdır, dilsizdir, kördürler, artık onlar akıl edemezler.

İzahı

170. Bu ayette müşriklere Allah'ın indirdiği Kur'an'a uyun dendiği zaman, onlar hayır, biz ona değil atalarımıza, gelenek, göreneklerimize uyarız dediklerini, buna karşı Allah (c.c.) onların cahil ve akılsızlıklarını yüzlerine vurarak buyuruyor ki: (Peki babalarınız akıl erdirememişler, doğruya erememiş ise de mi) onlara uyacaksınız? buyurarak onların cahil ve ahmaklıklarını sergilemektedir.

Maalesef insanlar araştırarak doğruyu bularak değil de, hep atadan, deden, yöreden gördüklerine, duyduklarına inanır, gelenek ve göreneklerini sürdürürler. Bugün Müslümanların çoğu da böyle atasının, dedesinin, yöresinin dediklerine uyup yalan yanlış olduğunu araştırmadan, bu gelenek ve göreneklere din diye uyup gidiyorlar ve bunlara yanlışları söylendiği zaman aynı müşriklerin verdikleri cevapları veriyorlar. Demek ki Allah korusun bizim babalarımız da putperest olsaydı biz de onların dediğini der ve onlara uyardık. Demek ki, bizim bir çoğumuzun imanı ve ameli de babalarımızın, atalarımızın ve çevrelerimizin gelenek ve göreneklerini taklittir.

Bu ayetin iniş sebebi İbn-i Abbas'in rivayetine göre şöyledir.Peygamber s.a.v. Yahudilerden bir gurubu İslama çağırmış onlar ise biz babalarımızdan gördüklerimize alıştıklarımıza uyarız, diye cevap vermişler. Ve bunun üzerine bu ayet inmiş.

171. (İşte böyle inkârcıların misal, o hayvanların misali gibidir ki, çobanın haykırarak bağırıp çağırdığından başka bir şey işitmez. Onlar sağırdır, dilsizdir, kördürler, artık onlar akıl edemezler.) Yani hayvanlar çobanın bağırıp çağırdığından başka bir şey işitip anlamadıkları gibi kâfirler de sadece okunan Kur'an sesinden başka bir şey işitip anlamazlar. Yani sadece Peygamberin okuduğu Kur'an'ı bir ses olarak duyar, fakat anlamak istemeden hayvan sürüleri

gibi birbirlerinin arkasına takılıp giderler. Bunlar sağır, dilsiz ve kördürler. Artık bunlar hiçbir hakkı işitmez, görmez ve konuşmazlar, işte bunların hali budur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُواْ لِلّهِ
إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ {١٧٢} إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ
وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ
عَادٍ فَلا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٧٣}

Meali

172. Ey iman edenler! Size verdiğimiz rızıkların temiz olanlarından yiyiniz ve Allah'a şükrediniz. Eğer gerçekten O'na kulluk ediyorsanız,

173. O size ancak ölüyü (leşi), kanı, domuz etini, Allah'tan başkalarının adına kesileni haram kıldı. Her kim bunlardan yemek mecburiyetinde kalırsa, başkasının hakkına saldırmadan, zaruret ölçüsünü aşmadan yemesinde bir günah yoktur. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.

İzahı

172-173. Bu ayetlerde Cenab-ı Hak, inananlara hitaben, kendilerine verdiği rızıklardan temiz olanlarından yemelerini ve bunun karşılığında da kendisine şükretmelerini istemektedir.

Haramlar iki kısımdır. Haramın-liaynihi, haramun-ligayrihidir. Yani haramun-liaynihi, temiz olmayan leş, kan, domuz eti, Allah adının gayrisi adına kesilen hayvanların etleridir. Mesela putlar adına, yatır adına, falan adına filan türbe adına kesilen hayvanların etleridir. Allah'ın adının dışında hiçbir varlığın adına kurban kesilemez. İkincisi Haramun-ligayrihidir ki bu da başkalarının hakkına taalluk eden herhangi bir maddeyi yemektir. Mesela çalınmış bir hayvan aslında temizdir ama o başkasının hakkı olduğu için onun helallığını ifsat edip harama dönmüştür. İşte yukarıdaki ayette bütün bu haramlardan kaçınılıp, temiz olanlarından yenmesi ve bunun karşılığında da Allah'a şükredilmesi emredilmektedir.

İmam-ı Ahmet, Tirmizi ve Nesei'nin rivayet ettikleri bir hadis de Peygamberimiz şöyle buyurmuştur. "Ey insanlar! Allah temizdir, ancak temizi kabul eder. Allah, peygamberlerine emrettiği gibi müminlere de emretmektedir."

Evet, zaruret halinde kalması durumunda, açlık ve ölüm tehlikesi olduğu zaman da aşırı olmamak, haddi aşmamak kaydıyla bu haramlardan herhangi birinden yemesinde bir günah yoktur, bunu Allah (c.c.) bağışlar. Ancak bu yemenin sınırı fıkıh kitaplarında belirtilmiştir ki bu doyasıya değil, belki ölümden kurtaracak şekilde birkaç lokmadır. Ayette geçen (ğayre-bağin), açlıkla pençeleşen bir kimsenin nefsine hâkim olarak, haram olduğunu bilerek saldırgan olmamasıdır. (âdin,) ise, ölçüyü aşmamak, sadece ölümden kurtulmak için birkaç lokma olmak şartıyla bu haramlardan hangisi ile baş başa kalırsa, ondan yemesinde bir günah yoktur, hatta bunu üç lokma ile sınırlandıranlar da vardır.

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ ثَمَنًا
قَلِيلاً اُولٰئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ اِلاَّ النَّارَ وَلاَ يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلاَ يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ {١٧٤} اُولٰئِكَ الَّذِينَ
اشْتَرَوُا الضَّلاَلَةَ بِالْهُدٰى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَمَا اَصْبَرَهُمْ عَلَى
النَّارِ {١٧٥} , ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ الَّذِينَ
اخْتَلَفُوا فِى الْكِتَابِ لَفِى شِقَاقٍ بَعِيدٍ {١٧٦}

Meali

174. Onlar ki Allah'ın kitapta indirdiği şeyi saklar ve onunla az bir pahayı satın alırlar. İşte onlar karınlarına ateşten başka bir şey yemezler. Kıyamet günü Allah, onlarla ne konuşur ve ne de onları (günahlardan) temizler, onlara acıklı bir azap vardır.

175. Onlar hidayet karşılığında sapıklığı, mağfiret karşılığında azabı satın almış kimselerdir. Onlar acaba ateşe karşı ne kadar dayanıklıdırlar!

176. İşte o azabın sebebi, şüphesiz, Allah'ın kitabının hak olarak indirilmiş olmasıdır ki, onlar kitapta ihtilaf ettiler. (İşte bunlar) elbette derin bir anlaşmazlık içindedirler.

İzahı

174-176. Bu ayetler Yahudi reisleri ve âlimleri hakkında inmiştir. Fakat her ne kadar iniş sebebi bunlar olsa da ayetin manası geneldir. Her kim olursa olsun dünya menfaati için, makam mevki için gerçeği saklayan ve bu sakladıkları karşılığında az bir dünyalık alanlar bilmelidirler ki yedikleri içtikleri ve karınlarına doldurdukları: (Cehennem ateşinden başka bir şey değildir. Allah, kıyamet günü bunlara rahmet nazarı ile bakmayacak ve onları günahlardan arındırmayacaktır ve onlara acıklı bir azap vardır.) Çünkü bunlar bilebile doğruyu, gerçeği saklayıp dünya menfaati için: (Sapıklığı satın aldılar.) Affı tercih ederek cenneti satın alacaklarına, azabı tercih ederek: (Bağışlanma yerine azabı satın aldılar.) Acaba o tercih ettikleri, satın aldıkları: (Azaba ne kadar tahammül edeceklerdir?) O korkunç cehennem ateşine dayanacak güçleri, kuvvetleri yoktur. Ama bunu düşünüp idrak edecek durumda değillerdir. Gerçekleri saklayarak karşılığında maaş, makam, menfaat sağlayanların ve rüşvet alanların sonucu felakettir, hüsrandır. İşte bunlar menfaat karşılığında ya kitabı inkâr ettiler yahut tahrif ettiler veyahut ta kendi çıkarlarına göre tevil ve tefsir ettiler. Ve böylece derin bir anlaşmazlık içine düştüler. Küfrün metotları ayrı olsa da sonuçları hep aynıdır, böyle insanlar her dönemde vardır. Bu gün de Kur'an'ın bir harfine dokunamayanlar onun emir ve yasaklarını sağa sola çekerek dolaylı yollardan inkâr etmektedirler. Kur'an'ın aslını Cenab-ı Hak koruma altına aldığı için onun yazılışına dokunamıyorlar ama onu dolaylı yollarla, kelime oyunları ile batıl yollarla inkâra kalkışıyorlar. Bir takim unvan ve makamların arkasına sığınarak birilerini memnun etme adına, menfaat uğuruna televizyonlarda boy gösterme adına, kendilerine paye çıkarma adına Kur'an da açık hükümlü olan bazı ayetleri kendilerince yorumlayıp tevil ederek Müslümanların kafasını karıştırıyorlar. Bu milletin inancını nasıl ifsat etmeye çalıştıklarını ibretle seyretmekteyiz. Kimi Kur'an da başörtüsü yok diyerek inkâr ediyor, kimi ayet var ama emir tavsiye mahiyetindedir, farz değildir diyerek, kimi başka bir konuda şöyle böyle diyerek Kur'an'ın emir ve hükümlerini inkâr etmektedirler.

لَّيْسَ الْبِرَّ أَن تُوَلُّواْ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَـكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّآئِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُواْ وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاء والضَّرَّاء وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَـئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَـئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ {١٧٧}

Meali

177. İyilik, yüzünüzü yalnız doğu ve batı yönüne çevirmeniz değildir. Asıl iyilik, o kimsenin yaptığıdırdır ki, Allah'a, ahiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere inanmış. Sevmekte olduğu maldan yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere vermiş, namazı kılmış, zekâtı vermiş; anlaşma yaptıkları zaman sözlerini yerine getirenler, sıkıntılı, hastalık ve savaş zamanlarında sabredenlerdir. İşte onlar doğru olanlar, muttaki olanlardır.

İzahı

177. Bu ayetin iniş sebebi, daha önce de geçtiği gibi, Kıble'nin Mescidi-Aksa'dan Mescidi-Haram'a çevrilmesi hakkında kitap ehli olan Yahudi ve Hıristiyanların ileri geri konuşmaları üzerine inmiş ve şöyle buyrulmuştur. (İyilik, yüzü doğuya "Mescidi-Aksa" ya veya batıya "Mescidi-Harama" çevirmek değil, asıl iyilik güzel ameller kazanmak, Allah a, ahiret gününe, meleklere, kitaplara, peygamberlere, inanmak ve sevdiğiniz mallardan yakınlara, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, dilenenlere ve kölelere vermektir. Yine iyilik namazı kılmak, zekâtı vermek yapılan sözleşmeleri yerine getirmek, verilen sözleri yerine getirmek, sıkıntılı ve savaş zamanlarında sabretmek.) İşte iyilik bunlardır, yoksa Kıble'nin şuraya buraya çevrilmesi değildir. Daha önce bu hususla ilgili geçen ayetlerde açıklamıştık, asıl olan Allah, nereye dönülmesini emretmiş ise oraya

dönmek, Allah'a itaat etmektir. Hangi yöne dönülmesini emretmiş ise, oraya dönmekle Allah'ın rızası kazanılmış olur. İşte, Allah'ın emrettiği şekilde inanıp amel edenler: (Doğru ve muttaki olanlardır) ve kazananlar da bunlardır.

Ayetin birinci bölümünde nafile sadakalara, yardım ve bahşişlere işaret ederken, ikinci bölümünde farz olan zekâtın verilmesine vurgu yapılmaktadır. Nafile sadaka, yardım ve bahşişler ana baba dâhil bütün yakınlara verilirken, farz olan zekât usul ve furu'a yani ana baba ata dede gibi kökten olanlarla, çocuklar, torunlar gibi türemelere verilmez.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلَى الْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالأُنثَى بِالأُنثَى فَمَنْ عُفِيَ لَهُ مِنْ أَخِيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَأَدَاء إِلَيْهِ بِإِحْسَانٍ ذَلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ {١٧٨} وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَاةٌ يَاْ أُولِيْ الأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ {١٧٩}

Meali

178. Ey iman edenler! Öldürülen hakkında size kısas farz kılındı. Hür olana karşılık, hür, köleye karşılık, köle, kadına karşı kadın kısas edilir. Ancak har kim kardeşinin cezasından bir şey bağışlarsa, artık iyiliğe uyarak güzellikle onun diyetini öderse, bu Rabbinizden (cezayı) bir hafifletme ve rahmettir. Her kim de bundan sonra haddi aşarsa ona da acıklı bir azap vardır.

179. Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır, umulur ki (suç işlemekten) sakınırsınız.

İzahı

178. Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Cahiliye döneminde gerek müşrik Araplar olsu, gerek Yahudi ve Hıristiyanlar olsun kısas hususunda farklı uygulamalarla

insanlar arasında eşitsizlik yapıyorlardı. Şöyle ki, Hıristiyanlar yalnız af olduğunu ileri sürerek kısasa yanaşmıyorlardı, Yahudiler affetmiyor, ölüm cezasından başka bir şeyi kabul etmiyorlardı. Fakat Yahudilerin bir kısmı ise Araplarla beraber bazen ölüm cezasını, bazen de kan bedelinin vacip olduğunu ileri sürüyorlardı. İsrail oğulları ise kan bedelini ölüm cezasına tercih ediyorlardı. Bütün bunlarla beraber öldürülen kişi şerefli bir kabile mensubuna ait olan bir köleyi, başka bir kabileden olan bir köle öldürmüş ise, sözde bu şerefli kabile öldürülen kölelerinin yerine karşı taraftan, kölenin değil de, hür olan birinin kısasını istiyorlarmış. Veya öldüren de bir kadın ölen de bir kadınsa sözde şerefli olan taraf öteki taraftan öldüren kadının kendisini değil de, onun yerine bir erkeğin kısasını isterlermiş. Veya şerefli olan taraftan bir hür erkek öldürülürse karşı taraftan da bir hür erkeğin öldürülmesini talep ederken, bunun tersi şerefli olan taraftan biri diğer taraftan hür bir erkeği öldürürse bu sefer itibarlı olan bu kabile ona kısas uygulayamıyor, ancak kan bedeli alıyormuş. Velhasıl güçlü olanlarla, olmayanlar arasında farklı uygulamalar yapıyorlardı. İşte İslam geldikten sonra bu ayet inerek adaleti emretmiştir. Yani hür olan bir kimseyi başka hür olan bir kimse öldürmüş ise, onun yerine aynı şekilde hür olan katil kısas edilir, onun yerine başkası kısas edilmez veya kan bedeli alınamaz. Ancak bağışlar da kan bedeli talep ederse bu müstesna. Yine ölen de öldüren de köle ise, onun yerine başka hür olan bir kimsenin kısası istenemez. Yine ölen de öldüren de kadınsa, kadın karşılığında yine öldüren kadın kısas edilir, onun yerine bir erkek kısas edilemez ve bunda ittifak vardır. Ancak Şafi, Maliki ve cumhuru ulemaya göre, öldürülen ister erkek ister kadın olsun bunları öldüren bir köle veya cariye ise, bunlar aynen öldüren cariye ve kölenin kısasını uygun görmüşlerdir. Fakat hür olan erkek veya kadın cariye veya köleyi öldürmesi durumunda ise, bu ölen köle veya cariye karşılığında, hür bir erkek veya kadının kısas edilmesini caiz görmemişlerdir. Yine öldürülen bir Müslüman'ın katili olan bir gayri-Müslim-i öldürmeyi yeterli görürken, tam tersi öldürülen bir gayrimüslimin, karşılığında Müslüman olan kimsenin kısasını (öldürülmesini) caiz görmemişlerdir. Ve bunların dayanakları ise Hazreti Ali ye isnat edilen Buhari da ki şu hadistir. Bu hadise göre Hazreti Ali diyor ki, Peygamber s.a.v. şöyle buyurdu. "Kâfirin öldürülmesi ile Müslüman öldürülmez." İşte bunu ileri sürenler, bu hadis ten daha sahih bir hadis de yok ve buna aykırı bir yorum da

yapılamaz diyorlar. Fakat İmam-ı Azam ise gelecek olan Maide sûresinin 45. ayetinde: (Cana-can, göze-göz) diye zikredilen ayetin manasının umumi olduğunu ileri sürmüş ve dolayısıyla bu hususta herkesin canı, candır. İster hür, ister köle, ister kadın, ister erkek olsun eşittir. Müslim de gayri Müslim de herkesin yaşama hakkı vardır ve herkeste kısasa tabidir. İmam-ı Azam'ın diğer bir delili de yine Hazreti Ali ve İbn-i Mesud'a dayandırdığı Buhari deki şu hadisidir. "Kim kendi kölesini öldürürse, bizde onu öldürürüz, kim kölesinin burnunu keserse, bizde onun burnunu keseriz, kim onun hayâlarını keserse bizde onun hayâlarını keseriz" buyrulmuştur.

Ata ve Hasani-Basrı gibi, bazı âlimler kadına karşılık erkek kısas edilemez demişlerdir. Yani öldürlen kadın ve öldüren de erkekse, o öldürülmüş kadına karşılık öldüren bu erkek kısas edilemez, demişlerdir. Fakat âcizane ben böyle yorumlara katılmadığım gibi gerçekten de biraz şaşırıyorum. Gerçi cumhuru ulema da bunu kabul etmiyorlar. Bu konuda İmam-ı Azamla aralarında ihtilaf yok, ancak onlarla arasında ki, ihtilaf hür olanla erkek ve kadının, hür olmayanları öldürmesi durumunda ki, kısastır ki, onu yukarda açıkladık. Oysa Ata ve Hasani-Basrı gibi alimlerin yorumu şu hadise de aykırıdır: "Müslümanlar kanlarını denk tutsunlar." Yani öldüren kim ise o kısas edilir, onun yerine başkası edilemez, ceza da düşürülemez.

Meşhur bir tefsirciye göre de mezhep taassubundan kurtulamayarak İmam-ı Azam'ın delilinin zayıf olduğunu, diğer ulema ve mezheplerin görüşlerinin daha tercihe şayan olduğunu söylemiştir. Olabilir ama aynı tefsirci iki hadis zikrediyor ikisi de Buhari de ve ikisinin senedini de Hazreti Ali olarak gösteriliyor. Bu hadislerin biri yukarda da geçtiği gibi cumhuru ulemanın, diğeri de İmam-ı Azam'ın delilidir. Fakat onların yukarda dayandırdıkları hadisin senedi yalnız Hazreti Ali'ye dayanıyor. İmam-ı Azamın delil gösterdiği hadisin senedi ise yine Buhari de hem Hazreti Ali ve hem de İbn-i Mesud'a dayanıyor. Ve buna ise bu zat zayıf diyor. Fakat âcizane ben asıl Hanefi olmama rağmen birçok yerde Şafi'nin görüşlerinin daha kuvvetli olduğunu benimsediğimi ve hatta ona uyduğumu söylemişimdir. Fakat burada bütün müçtehitler birleşmiş olsalar bile ben âcizane İmam-ı Azamın görüşüne katılırım ve tercih ederim. Çünkü bu ayette ifade edilen: (Hüre karşılık hür, köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın kısas edilir,) buyruluyor ki, katil kim ise bizatihi o cezalandırılır. Onun

yerine başkası cezalandırılamaz, soylu, soysuz, kadın erkek, köle hür, Müslüman gayri Müslim ayrılamaz, bu adalete aykırıdır. İşte bu farklı uygulamaları ortadan kaldırmak için bu ayet inmiş ve İmam-ı Azamın da dediği gibi maide sûresini 45. ayetinde de geleceği gibi (cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş, yaralamaya yaralama kısastır.) Bazılarına göre bu ayetin yani yukarda mealini verdiğimiz 178. ayetin mensuh (hükümsüz) olduğunu söyleseler de bu doğru değildir. Bazıları da Maide sûresinde ki o ayeti Tevrat'ta ki bir hikâyeyi anlatmaktadır, oysa bu ayet Müslümanlara hitap etmektedir gibi yaklaşımları asla doğru değildir. Nitekim birçok usul ve fıkıhçılar de, bizden önceki şeriatlarda olan hükümler, bozulmadan Kur'an da bize naklediliyorsa, o hükümler bizce de aynen meşrudur, geçerlidir ve cumhuru ulemanın meşhur olan görüşü de budur. Yani Tevrat'ta ki bir hükmü Cenab-ı Hak yasaklamadan Kur'an da zikretmesi, bu onları ilgilendirir diyerek bunu inkâr etmek mümkün değildir. Neticede herkesin canı candır, yaşama hakkı vardır, köle de olsa insandır, Müslüman olmasa da yine insandır, savaş durumu olmadığı hallerde köleyi de öldüren kısas edilir, gayrımüslimi de öldüren kısas edilir.

Evet, birde ayette kısası affetme konusu geçmektedir. (Her kim ki, kardeşi tarafından yani cezasından bir şey affedip iyiliğe uyarsa, artık ona kan bedelini güzellikle ödesin.) Yani maktulun velisi katilin hayatını bağışlayarak cezasını hafifleterek kan bedeline razı olursa, katil de artık iyilikle onun kan bedelini ödesin. Yani Tevrat ta kısas dışında bir af yokken, Hıristiyanlar da yalnız af olup kısas yokken, Allah (c.c.) bu ümmete hem kısas etme yetkisi vermiş, hem de kan bedeli alarak affetme yetkisini de vermiştir. Evet: (Her kim anlaştıktan sonra haddi aşarsa) anlaşmanın dışına çıkar, affetmiş ve kan bedeline razı olmuşken taraflardan biri buna uymayarak başka bir şey talep ederse, (onun için acıklı bir azap vardır.) Ayetin bu son cümlesi de tarafların anlaştıkları söze bağlı kalmalarının nekadar önemli olduğunu beyan etmektedir.

179. (Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır.) Bu ayeti-kerimede insan haklarından bahseden sahtekarlara güzel bir cevap veriliyor. Kısasta hayat vardır, insanın hayatı böyle korunur. Siz onlarca insanı öldüren bir adamı hapishanede besleyeceksiniz, birkaç yıl sonra da bir af çıkarıp salıvereceksiniz bunun adı de insan hakkı olacak. Peki, hiç düşündün mü? Bunca insanın hakkı ne olacak? Bu ölenler, bunların aileleri, çocukları, geride bıraktıkları dulları,

yetimleri bunların hakkı yok mu? Hal bu ki kısas yapılsa bir adamı öldürmekle kalacak veya hiç adam öldüremeyecektir. Çünkü onu öldürmek kendi ölümü demektir. Böylece kendi ölümünden korkarak hem kendi hayatı kurtulacak hem de öteki insanın hayatı kurtulmuş olacaktır. Bunun içindir ki yaratan: (Kısasta hayat vardır, ey akıl sahipleri!) diye uyarıda bulunuyor. Aklını kullanmayanlar kendilerini hâşâ, Allah'tan daha bilgin zanneden beyinsiz ahmaklar insan hakkı savunucusu gibi görünüp ve böyle bir ahmaklıkla insanların hayatını koruyacaklarını sanıyorlar. Onlarca adamın hayatına karşı bir adamın hayatını koruyacaksın, onlarca mağdur olmuş, dul, yetim kalmış insanlara karşı bir adamı koruyacaksın buna da insan hakkı diyeceksin. Onu korurken diğer katiller de ondan cesaret alacak, sen de sözde insan hakları savunucusu olmaya soyunacaksın?..... Ey çağ atladık deyip de cahiliye çağının karanlıklarına gömülen zavallılar! Kendilerini akıllı zanneden ahmaklar! Bir insanın imanı yoksa o hiçbir hakikati göremez, kördür, sağırdır, dilsizdir, kalpsizdir, ahmaktır.

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْراً الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالأقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقّاً عَلَى الْمُتَّقِينَ {١٨٠} فَمَن بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {١٨١} فَمَنْ خَافَ مِن مُّوصٍ جَنَفاً أَوْ إِثْماً فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٨٢}

Meali

180. Sizden biri ölüme hazır hale geldiği zaman, eğer geriye bir mal bırakırsa, anne baba için, akraba için iyilikle muttakiler üzerine vasiyet etmek farz oldu.

181. Her kim bunu işittikten sonra değiştirirse, onun günahı, onu değiştirenleredir. Şüphesiz ki Allah işiten, ziyadesi ile bilendir.

182. Her kim vasiyet edenin haksızlığa yahut günaha meyil etmesinden korkar da aralarını bulursa, kendisine bir günah yoktur. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve merhamet edendir.

İzahı

180-182. Bu ayetlerde İslamiyetin ilk zamanlarında ölümden önce vasiyetin farz olduğu beyan edilmektedir. Ancak bu hüküm nesh edilmiştir. İslam'ın ilk zamanlarında bu ayetin emri ile vasiyet farz idi. Fakat mal sahibi varisler arasında eşit davranmadığı için, bazısına az, bazısına da çok vermeye meyilli olunca ve varisler arasında hoşnutsuzluğa sebep olunca, Cenab-ı Hak Nisa sûresinin 11 nci ayeti ile bu hükmü bozdu ve vasiyeti kendisi yaptı. O ayette ve ondan sonra gelen ayette mirastan kime ne kadar verileceğini beyan etmiştir. Ancak ölüm döşeğinde olan mal sahibi fıkıh kitaplarımıza göre sadece malının üçte birini vasiyet edebilir geriye kalan üçte ikisi varisler arasında Allah (c.c.)'in beyan ettiği şekilde taksim edilir ki buna fıkıhta feraiz ilmi denir ve fıkıh kitaplarında bunlar genişçe açıklanmıştır, fıkıh kitaplarına müracaat edilmelidir.

Evet, bu ayet icma'en, ulemanın geneline göre nesh edilmiş ve bunun delili de biraz önce söylediğimiz gibi Nisa suresinin 11. ayeti gösterilmiştir. Ayriyeten Eshabi-Sünenin Ömer b. Harice'den rivayet ettiği şu hadisi de delil göstermişlerdir. "Şüphesiz ki Allah, her hak sahibine hakkını verdi, artık varisler için vasiyet yoktur." Fakat âlimlerden bazıları bu ayette ki vasiyet kısmen kalkmış ise de, kısmen de kalkmamıştır, diyerek ve onlarda delil olarak şunu ileri sürmüşlerdir. Miras ayetinde kendilerine pay verilen akrabalar için vasiyet düşerken, yani miras hakları olan yakınlara vasiyet kalkarken uzak olan ve miras payı olmayan akrabalar hakkında vasiyet vaciptir. İkinci olarak Buhari ve Müslim'in İbn-i Ömerden rivayet ettikleri şu hadisi delil göstermektedirler. "Malı olan bir Müslüman'ın vasiyeti yazılı olarak yanında bulunmadıkça bir-iki gece yatması caiz değildir." Ve İbni Ömer diyor ki: "Ben bu hadisi Resulüllah s.a.v.den işittikten sonra benim yanımda vasiyetim olmaksızın bir gece geçmemiştir." Evet, doğrudur, İbn-i Ömer haklıdır, ama âcizane benim sezebildiğim, anlayabildiğim kaderiyle bu hadisin miras hakkındaki vasiyetle bir ilgisi yoktur. Bu hadis borçluların borçları ile ilgili bir vasiyettir ki, bu manada vasiyet edilmesinin vacip olduğu görüşüne katılırım. Yoksa kısmen vasiyet kalkmış, kısmen de kalkmamıştır görüşleri bana garip geliyor. Zaten cumhuru ulema da bu ayetin tamamen nesh edildiği görüşündedir. Fakat yine de mirasçı olmayan akrabalar

için bir şeyler verilmesine dair vasiyet etmek müstehaptir (güzeldir.) Nitekim bu konu ile ilgili ayet Nisa sûresinde gelecektir inşallah orada görürüz.

Evet, ayette geçen (intereke hayren), ifadesi yani iyice kıymetli bir mal demektir. İbn-i Abbas'a göre altmış dinardan aşağı olan mal kıymetli sayılmaz. Katada ya göre bin dinar ve daha yukarısına kıymetli bir mal denir. (Bilmaruf) kelimesine gelince yani mirasçıların dışında ki, akrabalara bir pay verilmesini vasiyet ederken mirasçıları mağdur etmeyecek şekilde onlara da bir pay verilmesini vasiyet etmektir. Buhari ve Müslim de mevcut olan bir hadis de Said r.a. Peygamberimize: "Ya Resulullah! Benim malım var, bir de oğlum var, başka da varisim yoktur. Üçte ikisini vasiyet edeyim mi? diye sorunca, "hayır", buyurdu. Sait: "Peki yarısı olur mu?" deyince, yine "hayır" buyurdu. Sait "üçte bir olur mu" deyince, "üçte bir olur, ama buda çoktur varisini zengin olarak bırakman, insanlara muhtaç olacak şekilde mağdur bırakmaman daha hayırlıdır",buyurdular.

181. Kendisine vasiyet edilen kişi, eğer vasiyeti (işittikten sonra onu değiştirir), yani vasiyet edildiği gibi değil de kendi kafasına göre hareket ederse, (onun günahı vasiyetini değiştirenleredir. Şüphesiz Allah işiten, ziyadesi ile bilendir.)

182. (Her kim de hata en veya kasten haksızlığa meyletmekten korkarsa aralarını bulmakta bir günah yoktur.) Yani kendisine vasiyet edilen, tasarruf sahibi olan kimse ile varisler arasında bir anlaşmazlık olur, tasarruf sahibi olan kişinin kasten veya hata en haktan uzaklaşarak varislere haksızlık yapması halinde bunların arasını bulmakta bir günah yoktur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ {١٨٣} أَيَّاماً مَّعْدُودَاتٍ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَن تَطَوَّعَ خَيْراً فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ وَأَن تَصُومُواْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {١٨٤}

Meali

183. Ey iman edenler! Sizden öncekilere oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korkarsınız.

184. (Oruç günleri) sayılı günlerdir. Sizden kim hasta olur veyahut yoluculukta bulunursa, diğer günlerde tutmadığı günlerin sayısınca tutar. Oruç tutmaya takati olmayan kimselere de fidye gerekir, ama bununla beraber (oruç tutmanın sevabını) bilirseniz, oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır.

İzahı

183-184. Evet, bu ayetler de orucun farziyeti ve onun faziletinden bahsetmektedir. Oruç, imsakten gün batımına kadar yiyip içmekten, cinsel ilişkilerden kendini tutmaktır. Oruç nefsi-emmareyi dizginler, ruhu olgunlaştırır, insana acizliğini idrak ettirir, yoksulluğun, açlığın nasıl bir duygu olduğunu bizatihi yaşatır. Böylece oruç tutan kimse açları, yoksulları kendi yerine koyarak onlara karşı merhamet ve şefkat hislerini geliştirir. Oruç yoksullara ve muhtaçlara yardım etmeye, cömertliğe vermeye yönlendirip, kalbi rikkat ile dolduran, insan ruhunu olgunlaştıran onu yücelten bir ibadettir.

Oruç hicretten bir buçuk yıl sonra farz kılınmıştır. Peygamber (a.s.) oruç farz olmadan önce her ay üç gün nafile olarak birde aşure günü oruç tutardı. Oruç bizden önceki ümmetlere de farzdı, ama kimi oruç günlerinin sayısını artırır, kimi de eksiltirdi. Bunun içindir ki ayette sayılı günler diye ifade edilmektedir. Yani gökteki aya göre ya otuz gündür veya yirmi dokuz gün. Ebi Hatem'in Abdullah b. Ömerden rivayet ettiği bir hadis de Peygamberimiz şöyle buyurmuştur. "Ramazan ayı orucunu Allah, sizden önceki tüm ümmetlere farz kılmıştır."

Evet, ramazan ayı: (Sayılı günlerdir, sizden kim hasta olur veya yolcu olursa) yani hastalığında veya yolculuk esnasında yerse, (diğer günlerde gününe gün tutsun. Oruç tutmaya takati olmayan kimselere de fidye vermek gerekir. Daha fazlasını vermek hayırlıdır, ama oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır) Yani devamlı hastalık ve çok yaşlılık sebebiyle oruç tutmaya gücü yetmeyenler her bir gününe bir fitre versin, bunun daha fazlasını vermek hayırlıdır, ama her şeye rağmen oruç tutmak daha hayırlıdır.

Bu ayette geçen (yutîkûne) fiylinde gizli lam vardır. Yanı (layutîkune) şeklindedir ki, mana şöyledir. Yukarda zikrettiğimiz gibi devamlı hastalık ve yaşlılık

gibi sebeplerle oruç tutmaya gücü yetmeyenler için fidye vermek gerekir. Ama lamsız olarak metinde yazılı şekilde olursa o zaman da mana şöyle olur. Fidye vermeye gücü yetenler oruç yerine fidye verir anlamına gelir ki bazı tefsircilere göre İslam'ın ilk zamanlarında böyle idi, daha sora yani bu ayetten sonra şimdi gelecek olan ayet bu hükmü kaldırmıştır.

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِيَ أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضاً أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلاَ يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُواْ الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُواْ اللّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {١٨٥} وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُواْ لِي وَلْيُؤْمِنُواْ بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ {١٨٦}

Meali

185. Ramazan öyle bir aydır ki, o ayda Kur'an indi, "o" insanları irşat eden, hakla batılı ayırandır. Artık kim bu aya şahit olursa, hemen onda oruç tutsun. Sizden kim hasta olur veya yolcu olursa, diğer aylarda sayısınca tutsun. Allah, size kolaylık istiyor, size zorluk istemiyor, sizi hidayet ettiği üzere hem sayıyı tamamlayasınız, hem de Allah'ı büyüleyesiniz diye (kolaylaştırdı) umulu ki siz şükredersiniz.

186. Kullarım beni sana sorduğunda, (onlara de ki) ben çok yakınım. Bana dua ettiği zaman duasına cevap veririm. O halde (kullarım da) benim çağrıma uysunlar ve bana inansınlar. Umulu ki doğruyu bulurlar.

185. Bu ayet, ramazan ayının şerefinden ve bu ayda tutulacak olan orucun faziletinden bahsetmektedir. Aslında bütün günler geceler, aylar, yıllar Allah'ın yarattığı zamanlardır, ama bazı sebeplerden ötürü Cenab-ı Hak bazı gün gece ve ayları üstün kılmıştır. Bu ayın kıymetli ve şerefli olmasının sebebi de Kur'an'ın bu ayda inmeye başlamasıdır ve oruç tutulması bu ayda emredilmiştir. Yine kadir gecesinin bu ayda bulunmuş olması gibi sebepler bu ayı şereflendirmiş, kıymetlendirmiştir.

Evet: (Ramazan ayı öyle bir aydır ki o ayda Kur'an indirildi, o insanlar için irşat eden hakla batılı birbirinden ayıran) bir kitaptır. Kur'an'ın bu ayda inmesi demek, bu ayın kadir gecesinde inmeye başlaması demektir. Bunu inşallah kadir sûresinde daha geniş olarak açıklayacağız.

Evet, Kur'an hidayet yollarını, doğru olan yolları gösteren ve hakla batıl olan şeyleri ayırt eden insanları hakka ve doğruya ileten bir kitaptır. Şimdi: (Sizden kim bu ramazan ayına şahit olursa hemen oruç tutsun.) İşte ayetin bu bölümü bundan önceki ayette geçen fidye ile oruç tutma arasında tercih yapmayı nesh etmekte, kaldırmaktadır ki, devamlı bir mazereti olmayan kimse bu ayı görür görmez hemen oruca başlayıp tutsun, diye emredilmektedir. Evet, ayetin bundan sonraki bölümü de önceki ayetin tekrarı mahiyetindedir ki: (Sizden kim hasta olur veya yolcu olur da oruç tutamazsa, diğer günlerde sayısınca orucunu tutsun.) Sefer halinde orucu yemek mi daha faziletli, yoksa tutmak mı daha faziletlidir? Bunda da mezhepler arasında farklı görüşler vardır. Şafi âlimlerinden bir gurup oruç tutmak daha faziletli derken, diğer bir gurup da yemek daha faziletlidir demişlerdir. Diğer bir gurup ise Buhari'nin Hazreti Aişe'den rivayet ettiği şu hadise dayanarak her iki halde de eşittir, fark yoktur, demişlerdir. İşte bu hadis de Hamza b. Ömer El-Eslemi Peygamberimize: "Ya Resulullah! Ben orucu çok olan (çok tutan) bir kimseyim yolculukta orucumu yiyeyim mi?" demiş, Peygamberimiz de: "Fark etmez istersen tut istersen ye," buyurmuşlardır. Ancak âcizane benim anladığım, yerine göre bu değişebilir. Eğer yolculuk çok sıkıntılı bir durumda geçerse yemek daha faziletlidir, hafif geçerse tutmak daha faziletlidir. Nitekim Cabir r.a.'in rivayet ettiği bir hadise göre, adamın biri durmadan üzerine gölgelik yapıp durduğunu Peygamber s.a.v görünce, orada

olanlara: "Bu nedir?" diye sormuş onlar da: "Bu oruçlu olduğu için gölgelenmeye çalışıyor," demişler. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) buyurdu ki: "Yolculukta oruç tutmak iyiliklerden değildir." Nitekim ayetin son bölümünde de şöyle buyrulmaktadır: (Allah, size kolaylık istiyor, zorluk istemiyor.) Hem yolculuk esnasında yediğiniz günlerin sayısınca diğer günlerde orucunuzu tutmak suretiyle (hem sayıyı tamamlayasınız, hem de sizi hidayet erdirdiği üzere Allah'ı, büyükleyesiniz diye kolaylık istiyor. Artık umulur ki şükredersiniz.) Artık umulur ki, size gösterilen bu kolaylıktan ötürü orucunuzu tutarak yaratana böylece şükredersiniz.

186. (Kullarım beni sana sordukları zaman) onlara de ki, (ben çok yakınım bana dua ettiği zaman duasına cevap veririm ama, kullarım da benim çağrıma cevap versinler, bana iman etsinler, umulu ki, doğruya ererler.)

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre bedevinin biri Peygamberimize: "Ey Allah'ın elçisi! Rabbimiz bize yakın mı, O'na yalvaralım? Yoksa uzak mı çağıralım? diye sorunca, Peygamberimiz susmuş ve arkasından bu ayet inmiştir. Buharı, Müslim ve İmam-ı Ahmet'in Ebu Musa El-Eş'ariden rivayet ettikleri bir hadiste Ebu Musa diyor ki: "Resulüllah'la beraber bir gazvede (küçük) bir savaşta bulunduğumuz sırada nerede bir şerefli yerle karşılaşırsak, nerede yüksek bir yerle karşılaşırsak, nerede bir vadiye inersek seslerimizi yükselterek tekbir getiriyorduk. Peygamber (a.s.) v. bize yaklaşarak: "Ey insanlar! Kendinize gelin, siz ne sağır, ne de huzurunuzda olmayan birini çağırıyorsunuz, ancak siz her şeyi işiten ve göreni çağırıyorsunuz. Sizler birinizin bineğinin boynundan daha yakın olanı çağırıyor. Ey Abdullah b. Kays, dikkat et! Sana cennet hazinelerinden birkaç kelime öğreteyim. Lâhavle vela kuvvete de," diye buyurdu. Yine İmam-ı Ahmet'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadis-i kutside Peygamber (a.s.) den şöyle işittiğini söylemiştir. Peygamberimiz: "Allah Teâlâ buyurur ki, ben kulumun zikrettiği şeyle beraberim! Ben onun dudakları ile beraber hareket ederim." Yani bununla zikri dudakları hareket ettirerek yapmanın faziletine işaret etmektedir, bağırıp çağrılması pek makbul değildir.

Ayette: (Benim çağrıma uysunlar) den maksat, benim emirlerime uysun, yasaklarımdan kaçınsınlar ve samimi bir şekilde dua etsinler, demektir. Duaların kabulü için birçok şartlar vardır. Bunların başında sağlam bir iman gelir. İkincisi her türlü kötülüklerden sakınmak, bilhassa haram lokma yemekten, kul

hakkından son derece uzak durmak ve elinden geldiğince ibadetleri vaktinde yerliyerince yapmak, kısacası takva sahibi olmakla dualar kabul olur.

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلَى نِسَآئِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ عَلِمَ اللّهُ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَخْتانُونَ أَنفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنكُمْ فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُواْ مَا كَتَبَ اللّهُ لَكُمْ وَكُلُواْ وَاشْرَبُواْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتِمُّواْ الصِّيَامَ إِلَى الَّليْلِ وَلاَ تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللّهِ فَلاَ تَقْرَبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ {١٨٧} وَلاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُم بَيْنَكُم بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُواْ بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُواْ فَرِيقاً مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالإِثْمِ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ {١٨٨}

Meali

187. Oruç gecelerinde kadınlarınıza yaklaşmak size helal kılındı. Onlar sizin için bir elbise, sizde onlar için bir elbisesiniz. Allah, sizin nefislerinize kötülük etmekte olduğunuzu bildi ve tövbenizi kabul edip sizi bağışladı. Artık o (ramazan gecelerinde) onlara yaklaşın ve Allah'ın sizin için takdir ettiğini isteyin. Sabahın beyaz ipliği siyah ipliğinden (aydınlığın karanlıktan) ayırt edilmesine kadar yiyin, için sonra orucu akşama kadar tamamlayın. İşte bunlar Allah'ın koyduğu hudutlardır, sakın bu hudutlara yaklaşmayın. İşte böylece Allah ayetlerini açıklıyor, umulur ki korkarlar.

188. Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz de bilip dururken haram yollarla insanların mallarının bir kısmını yemeniz için (kovayı suya daldırır gibi) hâkimlere dalmayın.

İzahı

187. Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. İslam'ın ilk zamanlarında ramazan ayında iftar ettikten sonra yatsıya kadar, uyumamak şartıyla cinsi temasta bulunmak serbest idi. Fakat ifrat vakti girdikten sonra eğer uyursa cinsel ilişkide bulunmak yasaktı. Ya da yatsı namazını kıldıktan sonra artık cinsi münasebette bulunmak yasaktı. Rivayete göre Hazreti Ömer r.a. yatsı namazından sonra hanımı ile cinsi temasta bulundu, sonra yıkandı. Fakat bundan ötürü ağlayıp kendi-kendini kınamaya başladı ve Peygamber (a.s.) 'a gelerek durumu arz etti. "Ya Resulullah! Benim için hatamdan dolayı Allah'tan özür dile" dedi. Peygamberimiz: "Ey Ömer! Sen herhalde uygun bir iş yapmadın? buyurdu. Başka bir sahabe de aynı şekilde yaptığını itiraf edince, yukarıdaki ayet indi. Artık: (Oruç gecelerinizde hanımlarınızla temas helal kılındı.)

Ayette geçen (Er-rafesü) kelimesi aslında çirkin ve münasebetsiz söz demektir, ama burada hanımı ile oynaşmak, elleşmek ve cinsi temasta bulunmaktır. Evet: (Onlar sizin için elbisedirler, siz de onlar için elbisesiniz.) Yani birbirinizle sarmaş dolaş olarak birbirinizle tatmin olursunuz demektir. Ramazan gecelerinde cinsel ilişkide bulunmak helal kılınmadan önce (Allah bildi ki, nefislerinize hıyanet ediyordunuz.) Yani gecenin tamamında ilişki yasak iken, siz bu yasağı delerek hıyanet ediyordunuz, haram işliyordunuz. Sonra Allah (c.c.) bu yasağı kaldırdı, önce işlediğiniz günahlardan ötürü (tövbelerinizi kabul etti ve sizi affetti. Artık şu andan itibaren hanımlarınızla mübaşeret edebilirsiniz) onlara her türlü yaklaşımda bulunabilirsiniz: (Ve Allah'ın sizin için yazdığını, takdir ettiğini isteyin.) İbni Abbas ve Mücahit gibi tefsircilere göre, size helal edilen cinsi temas sebebiyle hayırlı evlat isteyin demektir. (Ve beyaz iplik siyah iplikten ayrılıncaya kadar yiyin, için.)

Beyaz ipliğin siyah iplikten ayrılması meselesine gelince bu konuda farklı yorumlar yapılmıştır. Bazılarına göre sahabe'den bazıları, biri beyaz, diğeri de siyah iplik olmak üzere iki ipliği ellerine alır bunların birbirlerinden ayırt edildiği şekilde ortalığın aydınlanması ile yiyip içmeyi, cinsel ilişkide bulunmayı terk ederlermiş. Bazı tefsircilere göre, işte bu yanlışı anlamayı düzeltmek için ayetin şu cümlesi sonradan inerek bunu düzeltmiştir. (Mine'l-Fecri) şafak sökümünden yani doğudan bir iplik gibi aydınlıkla karanlığın ikiye bölünmesinden

itibaren yiyip içmeyi terk edin demektir. Ancak âcizane ben ayetin bu bölümünün sonradan indiği görüşüne katılmıyorum ve bu ayetin doğru anlaşıldığını da pek zannetmiyorum. Bana göre ayet bütün olarak inmiştir, ancak sahabe bunun manasını anlayıp kavrayamamışlardır ve sonra bu yanlış düzeltilmiştir. Nitekim Buhari ve Müslim'in Adiyy'İbn-i Hatemden rivayet ettikleri bir hadis de Adiyy'İbni Hatem şöyle demiştir. "Bu ayet indiğinde ben bunu akıl edip şöyle anladım, biri siyah biri de beyaz iki iplik alıp yastığımın altına koyardım ve bu iplikleri birbirinden ayırt edinceye kadar beklerdim ve ondan itibaren de oruca başlardım. Sabah olunca bunu Resulüllaha haber verdim." Bunun üzerine Peygamber a.s: "O takdirde senin yaşadığın arızalıdır yani yaptığın yanlıştır, ancak bu gündüzün beyazlığının gecenin karanlığından ayrılması demektir" buyurdu. Yani siyah ipliğin beyaz iplikten ayrılması gecenin karanlığından gündüzün aydınlığının ayrılmasıdır ki, bu şafak sökümünde doğudan bir beyaz iplik gibi karanlığın yarılıp aydınlanmasıdır.

Ancak burada ayırt edilmesi gereken bir mesele daha vardır ki, oda şudur. Fecir, yalancı ve doğru olmak üzere ikiye ayrılır. Buradaki zikredilen fecri sadık (doğru) olan fecirdir ki cumhuru ulemaya göre de budur. Çünkü buna delil olarak Buhari ve Müslim'in Hazreti Aişe'den rivayet ettiği şu hadistir. Hazreti Aişe diyor ki Peygamber a.s: "Bilal'in azanı sizi aldatmasın, o gece ezanidir. Ümmi-Mektum'un ezanını duyana kadar yiyin, için. Çünkü o şafak sökene kadar ezan okumaz, öyle ise Bilal'ın ezanı sizi aldatmasın. Bundan dolayıdır ki işte bu beyazlık gizli olan sabahın direğidir." Yani doğudan direklenen bir beyazlıktır, buyurdular. Evet, işte o andan itibaren: (Orucunuzu geceye kadar tamamlayınız.) Yani fecri sadıktan itibaren güneşin batışına kadar orucunuzu tutunuz. (Ve mescitlerde itikâfta bulunduğunuz halde hanımlarınızla mübaşeret etmeyiniz.) İbni Abbas'a göre gerek ramazanda ve gerekse başka zamanlarda olsun itikâfa girmiş olan kimseye gece ve gündüz hanımlarına yaklaşmaları, cinsel ilişkide bulunmaları yasaklanmıştır ve ulema da bunda ittifak etmiştir. İtikâfa giren kimse sadece tuvalet ihtiyacı için dışarı çıkabilir. İtikâfta olan bunun dışında hiçbir şeyle meşgul olamaz, ne hasta ziyaret edebilir, ne cenazeye gidebilir. (İşte zikredilen bu hükümler Allah'ın hükümleridir.) Allah'ın koyduğu sınırlardır: (Öyle ise bu hudutlara yaklaşmayın,) bu sınırları aşmayın, delip geç-

meyin. (İşte Allah ayetlerini insanlara böyle açıklıyor umulur ki korkarlar.) Yani Allah'ın yasaklarından korkar ve onlardan korunurlar.

188. Bu ayetin iniş sebebi ise İbn-i Abbas'a göre şöyledir. Adamın birinin alacağı varmış fakat herhangi bir delil olmadığı için öteki adam inkâr edince işi hâkimlere götürmüşler. Hal bu ki, alacaklı kişi haklı imiş, öteki haram yiyip günah işliyormuş. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir. Aynı şekilde Mücahit, Katada ve İkrime de şöyle demişlerdir. Adama sen haksızsın, zalim olduğunu kendin de biliyorsun bunu mahkemeye götürüp dava konusu yapma dedikleri halde bu haksızlığı yapmış ve bu olay üzerine de bu ayet inmiştir. (Aranızda batıl sebeplerle birbirinizin mallarını yemeyin.) Haksız olduğunuz halde kendinizi haklı çıkarmak için: (İnsanların mallarından bir bölümünü haksız yere yemek için hâkimlere dalmayınız.) Yani haksız olduğunuz halde bilebile davayı hemen hâkimlere götürmeyin.

(Tedüllü) aslında su almak için kovayı suya daldırmak anlamına gelmektedir ki, burada haksız olduğunuz halde hemen mahkemelere dalmayın demektir. Buhari ve Müslim'in Ümmü seleme'den rivayet ettikleri bir hadis de Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Dikkat edin, bilin ki ben de sizin gibi bir beşerim, bana dava geliyor, bazınızın delili bazınızınkinden daha açık, anlaşılır olabilir. Ben de o delile dayanarak karar verebilirim, ama işin aslı öyle değilse, bilebile delil kurnazlığı ile bir Müslümanın hakkını kendi lehine hükmettirirse, bilsin ki o aldığı cehennemden bir parçadır. O halde ya, o ateşi alsın, ya da bıraksın" buyurdu. Demek ki eline fırsat geçirmiş, delil elde etme kurnazlığı ile kendince akıllılık yapıp, bu delilleri ile hâkimleri yanıltarak hak elde etse de o haksızlıkla elde ettiği mal ona asla helal olamaz, o zalimdir ve bu haksızlıkla elde ettiği mal cehennemden bir ateş parçasıdır, onun cezasını cehennem ateşi ile ödeyecektir. Hâkim delillere göre hüküm vermektedir. Hâkim son derece hakkı-hak etmek için gayret ederek delillere göre hükmederse sorumlu o hâkim olmaz, sorumluluk hâkimleri yanıltan haksız olduğu halde deliller sunan kişiye aittir.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الأَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ
الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوْا الْبُيُوتَ مِن ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَأْتُوا

الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ{١٨٩} وَقَاتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلاَ تَعْتَدُواْ إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبِّ الْمُعْتَدِينَ{١٩٠} وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُم مِّنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلاَ تُقَاتِلُوهُمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِن قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاء الْكَافِرِينَ{١٩١} فَإِنِ انتَهَوْاْ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٩٢}

Meali

189. Sana Hilal'dan (yeni doğan aydan) sorarlar. De ki, o insanlar için ve hac için vakitlerdir (vakitleri bildirir.) İyilik de asla evlerinizin arkasından gelip girmeniz değildir. Ancak iyilik (günahlardan) korunan kimsenin iyiliğidir. Evlerinizin kapılarından girin ve Allah tan korkun umulur ki kurtuluşa erersiniz.

190. Size savaş açanlara karşı siz de Allah yolunda savaş açınız. Sakın haddi aşmayın, Çünkü Allah, haddi aşanları sevmez,

191. Onları (size karşı savaşanları) yakaladığınız yerde öldürün. Sizi yerlerinizden çıkardıkları gibi, sizde onları çıkarın. Fitne çıkarmak, adam öldürmekten daha şiddetlidir. Mescidi-Haram da sizinle savaşmadıkça, sizde onlarla savaşmayın. Eğer onlar sizinle savaşırlarsa, sizde onlara karşı savaşın. İşte kâfirlerin cezası böyledir.

192. Eğer onlar (savaşa) son verirlerse, şüphesiz ki Allah, bağışlayan, merhamet edendir.

İzahı

189. Bu ayet ayın, hilal şeklindeki oluşu hakkında Peygamberimize sorulan bir soru üzerine inmiştir. (Sana hilal'dan sorarlar: De ki, o, insanlar için ve hac

için vakitlerdir.) Yani insanlara vakitleri bildirmek için, bilhassa oruç, hac, bayram gibi ibadetlerin vakitlerini bildirmek için, ay hilal şeklinde görünür ve yaratıcı onu öyle yaratmışt, ayarlamıştır. Ayetin devamında ise cahiliye zamanında, ihrama girdikleri zaman evin kapısından değil de arkasından gelirler ve bunu kendilerince iyilik sananlardı. Cenab-ı Hak bunun bir uydurık olmaktan başka bir şey olmadığını, bir iyilik olamayacağını bildirerek buyuruyor ki: (Evlerinize arkadan gelmeniz bir iyilik değildir. Lakin iyilik, günahlardan, haramlardan korunmanızdır. Evlerinizin kapılarından gelip giriniz.) Böylece çirkin ve uyduruk adetlerden vazgeçerek (Allah'tan sakının, umulur ki, kurtuluşa erersiniz.)

190. Bu ayet savaşı emreden ilk ayettir. Fakat bu ayet bundan sonra gelen ayetle ve ya kimilerine göre de tövbe sûresinin 36. ayeti ile nesh edilmiş (hükümsüz kılınmıştır.) Ancak Hazreti Ebu Bekir'in de beyanından anlaşıldığı gibi, birçok ulemanın görüşü de bu ayetin nesh edilmediği, bunun muhkem ayet olduğudur. Âcizane benim kanaatim da budur. Çünkü bundan sonra gelen ayet ve tövbe sûresindeki ayet de bunu nesh etmiş değil, belki bunu biraz daha açıklayarak takviye etmiştir. İkinci bir husus acaba bu ayet savunma amacıyla savaşmayı emreden bir ayet mi, yoksa doğrudan bir savaşı emreden bir ayet mi? diye ihtilaf konusu olmuştur. Yine benim anlayışıma göre her ikisi de olabilir, duruma göre siyasete göre değişebilir. Nitekim Peygamberimizin zamanın da bazı savaşlar savunmaya yönelik olurken, bazıları doğrudan cephede olmuştur. Zaten dikkat edilirse bu ayetlerde düşmen nasıl savaşırsa, onlarla öyle savaşılması emrediliyor. Savunmada kısmi bir savaş yapılırken, cephede savaş top yekûn bir savaştır. Evet: (Sizinle savaşanlara karşı Allah yolunda siz de savaşın.) Yani sizin savaşınız hak için, adalet için, ilahi-kelimetüllah içindir. İşte bundan dolayıdır ki, Allah Teâlâ: (Hattı aşmayın şüphesiz ki, Allah, haddi aşanları sevmez), buyuruyor. Yani sizin davanız hak davadır, siz hak için savaşıyorsunuz, öyle ise savaşta dahi haddi aşmayın. Onlar sizinle nasıl savaşıyorsa sizde onlarla öyle savaşın. Yani sizinle savaşmayan kadınlara, çocuklara, eli silah tutmayan kimselere karşı siz de savaşmayın. Evet, savaşta bile savaş kurallarını aşmak, silahsız olanları, kadınları, çocukları, yaşlıları öldürmek veya gayri ahlaki olan tecavüz, işkence gibi şeylere başvurmak, esirlere kötü muamelede bulunmak yasaklanmıştır. Bu yasak ilk ateş etmeyi, ilk saldırmayı de içine alabilir. Yani ilk saldıran Müslümanların olmaması gerekir.Çünkü karşı taraf bel ki, Müslümanların

istek ve taleplerini kabul edebilir. O zaman düşmanın tavrını dikkate alarak hareket etmek gerekir ki, duruma göre hareket etmek lazımdır.

191. (Onları nerede yakalarsanız öldürünüz.) Yani ister Harami-Şerif dâhilinde olsun, ister onun dışında olsun, nerede olursa olsun teslim olmadıkları takdirde öldürün. (Onlar sizi yurdunuzdan çıkardığı gibi, sizde onları çıkarın.) Yani bu ayetde şimdiye kadar Müslümanlara zulüm eden müşriklere karşı artık güç göstermeleri, düşmana boyun eğmemeleri emredilmektedir. (Ve fitne çıkarmak öldürmekten daha eşettir. Fakat düşman sizinle Mescidi-Haram yanında savaşmadıkça siz de onlarla savaşmayın. Eğer orada savaşırlarsa siz de savaşın. İşte kâfirlerin cezası budur.) Ortalığı bulandırıp, insanlara zulüm ederek onları yurtlarından çıkarmak, öldürmekten daha şiddetlidir. Çünkü Müslümanlara karşı Mekke de yapmadıkları zulüm, etmedikleri işkence kalmadı. En sonunda onları hicrete mecbur edip yerlerinden yurtlarından evlerinden barklarından çıkardılar. İşte bütün bunlar adam öldürmekten daha beter olduğu gibi bununla da yetinmeyip yine Mekke'den Müslümanlara karşı savaş açılması durumunda Müslümanların da onlar karşı savaş açmaları emredilmektedir. Ancak yinede Allah Teâla, Mescidi-Haram yakınlarında savaşmayı yasaklıyor, oranın hürmetine saygı gösterilmesi emrediliyor. Fakat Mescidi-Haram da saldırı olduğu takdirde, orada da karşı koyulması savaşılması emredilmektedir. Nitekim Buhari ve Müslim'in çıkardıkları bir hadis de şöyle buyrulmaktadır. "Göklerin ve yerin yaratıldığı günden kıyamet gününe kadar bu belde Allah'ın haram beldesidir." Yani burada bir canlıyı öldürmek, bir otu koparmak keyfi olarak bir ağacı kesmek bile yasaklanmış ve burası emin bir belde kılınmıştır. İşte bunlara saygı gösterilmesi gerekirken nerde kaldı ki bir insanın malına ve canına saygı gösterilmesin. Ama düşman saldırdığı takdirde de ona karşı savaşmakta meşru müdafaadır ki, haramlarda da kısas vardır. Evet: (İşte kâfirlerin cezası budur.)

192. (Eğer şayet savaşa son verirlerse) yani Müslüman olur artık savaştan vazgeçerlerse daha önceki işlemiş oldukları günahlarını (Allah çok bağışlayan, merhamet edendir,) o takdirde onları bağışlar.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انتَهَوْا

فَلاَ عُدْوَانَ إِلاَّ عَلَى الظَّالِمِينَ {١٩٣} الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ

الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُواْ عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ {١٩٤}

Meali

193. Onlarla savaşın ki, fitne ortadan kalksın, din yalnız Allah'ın dini olsun. Eğer onlar (savaşa ve küfre) son verirlerse, artık zalimlerden başkasına düşmanlık yoktur.

194. Haram ayı, haram aya karşılıktır, haramlarda da kısas vardır. Kim size saldırırsa siz de ona saldırın. Allah'tan sakının ve bilin ki Allah, muttakilerle beraberdir.

İzahı

193. Bu ayette küfür ve zulüm fitnesi ortadan kalkıp din yalnız Allah'a ait oluncaya kadar savaşılması emredilmekte. Ancak kâfirler vazgeçerlerse artık zulmedenlerden başkası için düşmanlık olmadığı beyan edilmektedir.

Şimdi burada fitne bitip din yalnız Allah'ın oluncaya kadar savaşılması emrediliyor. Hal bu ki, fitnenin tamamen kesilip ortadan kalkması, bütün insanların tek din olan İslam da birleşmeleri, şirkin ve küfrün bitmesi de mümkün değildir. O zaman hiç durmadan bu kâfir ve müşriklerle savaşılması mı gerekiyor? Âcizane benim anladığım mana şudur. Yani Müslümanlara karşı fitne çıkarıp, onların aleyhinde faaliyet göstermeye çalışan, onlara baskı ve zulüm uygulayanlara karşı, aynı zamanda dini tebliğ etmeye engel çıkaranlara karşı savaşın, demektir. Yoksa İslam da sulh esastır, sulh halinde de devamlı savaşın demek değildir. Nitekim Buhari'nin İbn-i Ömer'den rivayet ettiğine göre, Abdullah b. Zübeyir Abdülmelik'in sağ kolu olan Haccacı zalime karşı savaştığı zaman, İbn-i Ömer'e iki adam gelerek, sen Ömer r.a.'ın oğlusun, Peygamber (a.s.)'ın ashabındansın, insanlar telef oluyor. Senin bu fitneye karşı çıkmana mani olan sebep nedir? dediklerinde: "Allah'ın, din kardeşlerimin kanını akıtmamı haram kılmasıdır" cevabını verdi. Peki, Allah, Kur'an da: (Fitne kalmayana kadar savaşın)

buyurmuyor mu? dediler. Bunu üzerine İbni Ömer: "Biz savaştık, bu civarda fitne kalmadı ve Allah'ın dini hâkim oldu. Siz ise fitne olsun diye din Allah'ın gayrisinin olsun diye savaşıyorsunuz" dedi.

Evet, Nafi-in rivayetine göre ise, adamın biri İbn-i Ömer e gelerek: "Ey Ebu Abdurrahman! Sen şunu nereye yüklüyorsun? Bir yıl hac yapıp bir yıl yapmamak ve Allah yolunda cihat etmemek, bu nasıl oluyor? Hal bu ki, Allah'ın cihada ne kadar rağbet ettiğini de biliyorsun." İbn-i Ömer: "Ey kardeşimin oğlu! İslam dini beş esas üzerine kılınmıştır Allah'ın birliğine ve Peygambere iman, beş vakit namaz, ramazan ayında oruç, zekât ve hacdır" deyince, adam: "Ey Ebu Abdurrahman! Allah'ın Kur'an da zikrettiği şu ayetleri duymadın mı?" (İki gurup mümin birbiriyle savaşırsa onlara karşı savaşın,) buyruluyor. Hucurat sûresi ayet 9. Peki bu ayet hakkında ne diyorsun? dedi. İbni Ömer cevaben: "Biz bunu Resulüllah döneminde yaptık, Müslümanların sayısı azdı, kişi, ya savaşla, ya da işkence ile fitne çıkarıyordu. İşte biz buna karşı savaştık Müslümanlar çoğalınca da, artık böyle bir fitne kalmadı", dedi. Demek ki, birilerinin sulh içerisinde kâfir olarak yaşaması, Müslümanlara karşı savaş açmaması, çeşitli baskı, zulüm ve eziyet etmemesi halinde illa da savaşacaksın, adam öldüreceksin diye bir şey yoktur. Ancak dini tebliğ etmek bu yolda cihat etmek vardır ki buna engel olunduğu takdirde savaş kaçınılmazdır. Bu konu ile ilgili daha önce geçen ayetlerde ve Tövbe suresinde gelecek ayette: (Yakalayın, öldürün) diye emredilmesi, müşriklerin Müslümanlara yaptıkları zulme karşı bir misillemedir. Bilhassa Mekke döneminde ki Müslümanlara karşı yapılan zulüm ve eziyetlere karşı, onları yerlerinden yurtlarından çıkaran, bununla da tatmin olmayan, her fırsatta Müslümanların aleyhinde çalışanların sindirilmesi gerekiyordu. İşte bu ayetler daha ziyade onlara karşı misillemedir. Ama demek değildir ki bu gün bu olmaz. Çünkü ayetlerin hükmü umumidir, bu günde Müslümanlara bir saldırı olduğu takdirde, onlara karşı elbette ki savaşmak farzdır, ama durup dururken bunlar kâfirdir, diye saldırmak, onları öldürmek İslam'ın tasvip etmediği bir şeydir.

194. Evet: (Haram ayına karşı haram ayıdır.) Yani haram aylarında saldıranlara karşı da haram ayında savaşarak karşılık vermek meşrudur ve (haramlarda da kısas vardır.) Bu haram ayları ile ilgili ayet Tövbe suresinde gelecektir ki, bunlar recep, zilkade, zilhicce ve muharrem aylarıdır.

Rivayete göre Hudeybiye anlaşması yapıldığı sene müşrikler Peygamber s.a.v.'in umre yapmasına engel olmuşlar. Bu anlaşmaya göre ertesi sene umreyi kaza etmeye gittiğinde Peygamber (a.s.) "eğer bu sefer de engel olurlarsa savaşırız," dediğinde bazı kimseler haram aylarında savaş olur mu? demişler. İşte bunun üzerine bu ayet inmiş: (Kim size saldırırsa siz de onlara misli ile saldırın, Allah'tan sakının ve şüphesiz ki Allah, muttakilerle beraberdir.) Yani size saldırı olmadıkça haram aylarında saldırmaktan sakının, ama saldırırlarsa da Allah sizinle beraberdir, size yardım eder.

وَأَنفِقُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَلاَ تُلْقُواْ بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوَاْ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ {١٩٥} وَأَتِمُّواْ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلاَ تَحْلِقُواْ رُؤُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضاً أَوْ بِهِ أَذًى مِّن رَّأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِّن صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ فَإِذَا أَمِنتُمْ فَمَن تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَن لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ {١٩٦}

Meali

195. Allah yolunda harcayın kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Yaptığınızı güzel yapın, Allah, güzel yapanları sever.

196. Haccı ve umreyi Allah için tam yapın. Eğer muhasara edilir (alıkoyulursanız,) kolayınıza gelen kurbanı gönderin, kurban yerine varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. Sizden her kim hasta olur yahut başında bir rahatsızlığı

varsa, oruç veya sadaka veya kurban olarak fidye vermek gerekir. (Hac yolculuğunda) emin olduğunuz vakit, kim hac günlerine kadar umre ile faydalanmak isterse, kolayına gelen bir kurban gerekir. Kurban kesmeye gücü olmayan kimse üç gün hacda yedi gün de memleketine döndüğü zaman oruç tutar ki, böylece tam on gün olmuş olur. Bunlar ailesi Mescidi-Haram da olmayanlar içindir. Böylece Allah'tan korkun, şüphesiz ki, Allah'ın vereceği ceza daha şiddetlidir.

İzahı

195. Bu ayet Allah yolunda malları harcamayı insanların kendi elleriyle kendilerini tehlikeye atmamaları, iyilikte bulunmaları halinde Allah, kendilerini sevdiğini beyan etmektedir. Burada tehlikenin ne anlama geldiği hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Buhari'nin Huzeyfe'den rivayet ettiğine göre bu ayet infak hakkında inmiştir. İbn-i Abbas ise infak için değil, savaş için inmiştir, demektedir. Hasan-i Basri'ye göre ise infak etmeyip cimrilik yapan kimse kendini tehlikeye atmış demektir. Bir başkasına göre kendi kendini tehlikeye atması, günah işleyip de günahının bağışlanmayacağını söylemesi demektir. Fakat bana göre bu yorumların bu ayetle hiçbir alakası yoktur. Ve bana göre bunun en doğru olan yorumu şudur. Emeviler devrinde Abdullah b. Valid kumandasında Kostantiniye (İstanbul)'a bir ordu göndermiş ve bu ordu İstanbul surlarına hücum etmeye çalışırken ordudan bir zat surlar üzerinde açıktan düşman üzerine hücum edince diğer mücahitler: "Lâ-ilaheillellah, bırak-bırak, bu adam kendi eliyle kendini tehlikeye atıyor," demişler. Bunu duyan Eba Eyyub-El-Ensari onlara: Siz bu ayeti yanlış anlıyorsunuz, bu ayetin iniş sebebi şöyledir. "Biz çok zaferler kazandık, düşmanları yendik, artık işimize gücümüze bakalım, bağımıza bahçemize dönelim, onlarla meşgul olalım" diyen Ensar hakkında inmiştir, dedi.

Dikkat edilirse bu ayet Allah yolunda infakla başlıyor ki, bu da cihadı işaret ediyor. Cihattan bahseden birçok ayette mallarıyla canlarıyla cihadeden kimseler diye bahsedilmektedir. Çünkü malını kıyamayan canını hiç kıyamaz. Cihadda önce malı ortaya koymak, cihadın ön hazırlığını yapmak araç gereç ve mühimmat hazırlığı yapmak gerekir. Önce bunlar olacak ki daha sora da canlar ortaya konulsun. İşte önce cihat için infak gerekli olduğundan bu yolda harcamamak tehlikeye atmaktır. Eğer siz cihadı terk eder bir tarafa çekilir, bağınızla bahçenizle, sadece işinizle gücünüzle uğraşırsanız, düşman fırsat kollar, güçlenir ve

işte o zaman malınızı da bağınızı da bahçenizi de her şeyinizi, hatta canınızı bile kaybedebilirsiniz.İşte en büyük tehlike budur. Bugün maalesef böyle olmadı mı? İşte dünya Müslümanlarının hali, işte Filistin, işte, Irak, işte Afganistan, işte Çeçenistan, işte Bosna ve daha birçok Müslüman ülkeler gaflet ettiler, düşmana karşı uyanık olmadılar. Düşman her yönü ile hem ekonomi, hem teknoloji, hem de askeri güç olarak, güçlendiler ve şimdi de Müslümanların ensesine bindi ve her şeylerine el koydular. Bazı kimseler bu ayetin manasını verem hastalığı, veba hastalığı, kanser hastalığı gibi tehlikelere indirgeyerek ayetin işaret ettiği hedef ve gayesinden başka bir yöne çekerek esas tehlikeyi görmeme gafletine düşmüşlerdir. Evet, Eba Eyyup El-Ensari Hazretlerinin dediği gibi bu ayeti yanlış anlamışız, bu ayet bize bir mucize olarak bu tehlikeyi haber vermiş ama, biz ayetin manasını başka yönlere çekmiş bu tehlikeleri maalesef görememişiz. Tabi Allah yolunda infak, her türlü infakı içine alır, ama dediğimiz gibi en büyük infak cihat için yapılan infaktır ve burada kasdedilen de özellikle budur. ayetin devamında her çeşit infaka işaretle buyruluyor ki: (İhsan edin=iyilik edin, şüphesiz Allah iyilik yapanları sever.)

196. Bu ayette de hac ve umrenin tamamlanması, hac ve umrede muhasara olunp engel olunması durumunda nasıl hareket edilmesi, hac ve umre yaptıktan sonra tıraş olma veya saç kısaltma ile ilgili ve başında yara olması durumunda ne yapılması gerektiğinden ve kurbandan bahsedilmektedir.

Ayette geçen haccın tamamlanması ile ilgili tefsirciler ihtilaf etmişlerdir. İbni Abbas'a göre bundan maksat, haccın menasikini (farzlarını,) vaciplerini, sünnetlerini ve ihram sınırlarını koruyarak haccı yerine getirmektir. Başka birine göre haccın tamamlanması ailesinden ayrılması ile ihrama girmesi demektir. Diğer birine göre helal para ile gidilmesi, bir başkasına göre ticaret ve başka bir sebep olmaksızın sırf Allah için yapılmalı diye böyle yorumlar yapılmıştır. Evet, bunların hepsi makul ve doğru olan şeylerdir ama, bana göre bu ayette kasdedilen bunlar değildir. Ayetin iniş sebebinden de anlaşılacağı gibi, Hudeybiye anlaşması yılı Peygamber (a.s.) umre yapmaya gittikleri zaman müşriklerin engelleri ile karşılaşmışlardı ve bu umre tamamlanmamıştı.

Bana göre de yarım kalan bu umrenin tamamlanması emredilmektedir. Nitekim haccın da bu umrenin kaza edildiği yıl farz kılındığını söyleyenler vardır ve bu da mezhepler arasında ihtilaf konusu olmuştur. Hac acaba fevrimidir

(hemen yapılması gereken bir ibadet midir,) yoksa ömrü müdür? Yani ömür boyu ne zaman isterse o zaman yapılan bir ibadet midir? İmam-ı Azam'a göre fevridir, farz olunca hemen yapılması gerekir. İmam-ı Muhammed, Maliki gibi bazı müçtehitlere göre, omridir. Yani gecikmeli de olabilir ki, işte bu tehir edilmiş haccı tamamlayın anlamına da gelebilir.

Fakat âcizane benim anladığım mana bunlar değildir. Yukarda da bahsettiğimiz gibi, ister hac, ister umre olsun, ihrama girip niyetlendikten sonra muhasara gibi bir engelle karşılaşıldığı zaman, eksik kalan bu her iki ibadeti de tamamlasınlar, demektir. Çünkü ayetin devamı zaten bunu açıklıyor: (Eğer muhasara edilir alıkoyulursanız kolayınıza gelen kurbanı gönderin, kurban yerine varıncaya kadar başınızı tıraş etmeyin.) Demek ki işte bu yarım kalan hac ve umreyi tamamlayın demektir ki, Peygamberimiz de öyle yapmıştır. Hudeybiye senesi engel olunan umreyi ertesi yıl kaza etmiştir.

Evet, burada kolayınıza gelen kurban diye bahsedilmesi, deve veya sığır ve yahut ta koyun hangisine gücünüz yetiyorsa onu kurban yerine gönderin demektir. Kurbanın yerine ulaşması ifadesi de ihtilaf konusudur. Bazı müçtehit imamlarına göre kurbanlık Mescidi-Haram bölgesine yani mikat yerlerinden içeri olan Haram bölgesine gönderilir. Ve orada kesilir ki, bu görüş Abdullah İbni Mesud, İbn-i Abbas, Ata, Tavus, Mücahit, Hasan El-Basri, İbni Serin, Hanefi âlimlerinin ve Süfyani-Sevrinin de görüşleridir ve bana göre de doğru olan budur. Çünkü Maide sûresinin 95. ayetinde: (Hedyen baliğa'l-Kabeti) "Kâbe'ye ulaşacak bir hediye kurbanı" gerektir, diye buyruluyor. Fakat Maliki ve Şafi'i ihsar olduğu yerde kurbanı keser diyor ve buna da Peygamber s.a.v.'in Hudeybiye de ki muhasarasında kurbanı orada kesti diye de delil getiriyorlar. Anacak her ne kadar Peygamberimiz Haram dışında muhasara olmuş olsa da. Namazı haram dâhilinde kıldığı, yani haram hudutlarının hem içinde hem de dışında kıldığı orada bulunduğu da rivayet edilmektedir. O halde birinci görüş daha doğrudur ki ayet çok açık bir şekilde ifade etmektedir: (Hediye kurbanlarınızı Kâbe'ye ulaştırınız.) Yani haram dâhiline gönderin, demektir.

Evet: (Sizden kim hasta olur yahut başında bir rahatsızlık olursa, oruç veya sadaka veya kurban olarak fidye gerekir.) Yani ihramda iken bir hastalıktan dolayı yahut başına eziyet veren bir bitlenmeden dolayı tıraş olursa, o zaman ceza olarak ya oruç tutması, ya sadaka vermesi veya kurban kesmesi gerekir: (Emin

olduğunuz zaman) Yani muhasara durumu yokken normal zamanlarda: (Her kim hac zamanına kadar umre yaparak faydalanmak isterse, bundan dolayı kurbanlıklardan kolayına geleni kurban etsin.) Yani temettü haccına niyetlenirse umre yaptıktan sonra ihramdan çıkar ve ihram yasaklarından, cinsel ilişki gibi şeylerden yararlanmak isterse o zaman da kolayına gelen bir kurban kessin. Buna şükür kurbanı denmektedir ve bunu kesmek vaciptir.

Bildiğiniz gibi üç çeşit hacca niyetlenmek vardır. Haccı kıran, haccı temettü, haccı ifrattır. Hacci kıran'a niyetlenen Kabe ye varır varmaz umre yapar, kurban günlerinde kurbanı kesip tıraş oluncaya kadar ihramdan çıkamaz, ihram yasakları devameder Yukarda bahsedilen ikinci hac ise temettü haccıdır ki, umrayı yapıp tıraş olduktan sonra ihramdan çıkar ve ihram yasakları kalkmış olur. Arefeden bir gün önce tekrar ihrama girer ve farz olan haccını yapar ki, bunların ikisinde de kurban kesmek vacip olur. Üçüncüsü ise ifrad haccıdır ki, bunda umreye niyet yoktur, sadece farz olan hacca niyet edilir ve bunda Kabe' ye varır-varmaz kudüm=takdim tavafı yapar ve bayram gününe kadar ihramdan çıkmaz, ihram yasakları devam eder ve umreye niyetlenmediği için de kurban kesmek vacip olmaz.

Şimdi ihram yasaklarına aykırı hareket eden bir kimse mesela ihramda iken bir hastalıktan dolayı veya başındaki bitlenme gibi bir zarurattan dolayı başını tıraş ederse ya altı fakiri doyuracak yani yirmişer ölçekten üç ölçek sadaka verecek, ya kolayına gelen bir kurban kesecek veya bunlara gücü yetmiyorsa üç gün hacda yedi gün de memleketine döndükten sonra oruç tutacaktır ve böylece on günü tamamlamış ola caktır. Burada bir mesele daha vardır ki, o da şudur. Hacci temettü ile haccı kıran haram bölgesinin dışında yani ihrama girilmesi şart olan mikat dediğimiz yerin dışında ikamet eden ve oralardan gelenler içindir, yoksa Haram bölgesinde oturanlar için değildir. Çünkü ayetin devamında: (İşte bu ailesi Mescidi-Haram civarında olmayanlar içindir,) buyruluyor. Evet: (Allah'a isyan etmekten sakınınız ve biliniz ki, şüphesiz Allah'ın azabı dehşetlidir.) Gerek hac hususunda olsun ve gerekse başka hususlarada, başka yerlerde olsun daima Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirme hususunda sakının. Çünkü O'nun azabı başkalarının azabına benzemez. Hac konusunda daha çok bilgi edinmek için fıkıh kitaplarında ki hacla ilgili konulara bakınız

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَن فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلاَ رَفَثَ وَلاَ فُسُوقَ وَلاَ جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّهُ وَتَزَوَّدُواْ فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى وَاتَّقُونِ يَا أُوْلِي الأَلْبَابِ {١٩٧} لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَبْتَغُواْ فَضْلاً مِّن رَّبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُم مِّنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُواْ اللّهَ عِندَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ وَإِن كُنتُم مِّن قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّآلِّينَ{١٩٨} ثُمَّ أَفِيضُواْ مِنْ حَيْثُ أَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٩٩}

Meali

197. Hac bilinen aylardadır. Kim o aylarda haccı kendine faz ederse (hacca niyet ederse) kadına yaklaşmak, günah işlemek, kavga etmek yoktur. Hayırdan ne yaparsanız onu Allah bilir. (Ey müminler!) Kendinize azık edinin. Şüphesiz ki azıkların en iyisi takvadır. Ey akıl sahipleri benden korkun!

198. Rabbinizden bir lütuf (hacda ticaret, mal) istemenizde, kazanmanızda bir günah yoktur. Arafattan ayrılıp akın ettiğiniz zaman, Meş'ari-Haram da Allah'ı zikredin ve O'nu size gösterdiği gibi zikredin. Doğrusu siz bundan önce şüphesiz ki sapmıştınız.

199. Sonra insanların (sel gibi) aktığı yerden sizde akın. Allah'tan mağfiret isteyin, şüphesiz ki, Allah, bağışlayan ve merhamet edendir.

İzahı

197. Bu ayette hac aylarının belli aylar olduğunu ve bu aylarda hacca niyetlenen kimselerin, yani ihramda olan kimselerin hanımları ile cinsel ilişkide bulunmamaları, günah işlememeleri, kavga etmemeleri emredilmekte. Hayırdan

ne yaparlarsa Allah'ın onu bildiğini, hac yolculuğunda azık tedarik edilmesi, azıkların en iyisinin takva olduğu, aklını kullananların kimseden değil ancak Allah'tan korkmaları emredilmektedir.

İbni Abbas, İbn-i Ömer, Urve bin Zübeyir, Tavus, Ata, Nehai, Katada, Mekhul, Dehhak, Suddı, Ebu Hanife, Ahmet bin Hambel ve Maliki'nin de iki görüşünden birine göre hac ayları şu aylardır. Şevval, Zilkade ve Zilhiccenin onuncu günüdür. Yani Şavval, Zilkade ve bayramın birinci günü olan Zilhiccenin onudur. Şafi ise bayramın birinci günü hariç iki ay dokuz gün yani bayram gecesinin sonuna yakın bir zamana kadar hac ayları olduğunu kabul etmiş, fakat bayram gününü kabul etmemiştir. O da şundan ötürüdür. Bayram gecesi imsak vakti girene kadar Arafat da vakfeye duramayan kimse haccı kaçırmış olacağından bayramın birinci gününü hac aylarından saymamıştır. Bu doğrudur. Çükü Tirmizi, Ebu Davut, İbni Mace ve Deremi'nin rivayet ettikleri bir hadis de Peygamber s.a.v:"Hac Arafat tır, her kim Arafat'a yetişirse, hacca yetişmiş olur," buyurmuştur. Ancak Arafat'a yetişmiş olan bir kimse haccın rüknü olan ziyaret tavafı bayramın birinci günü yapıldığı için, bayramın birinci günüde hac aylarından sayılır. O halde bana göre İmam-ı Azamla beraber olan zatların görüşü daha kuvvetlidir. Fakat birde ihrama girme meselesi vardır ki, İmam-ı Azama göre hac ayları başlamadan önce ihrama girmek hac için geçerlidir, caizdir. Fakat sünnete aykırı olduğu için de mekruhtur. Ancak Şafi ye göre hac aylarından önce yani Şavval ayından önce ihrama girmek hac için geçerli olmaz ve bu ancak umre için olabilir. Bana göre burada da Şafi-inin görüşü daha kuvvetlidir. Çünkü ayette. (Hac bilinen aylardadır,) buyruluyor. Ve buna göre ihram da haccın farzlarından olduğuna göre nasıl ki vakit girmeden önce namaz kılmak caiz olmuyorsa öyle de hac ayları girmeden önce ihrama girmek hac için caiz değildir. Gerçi İmam-ı Azam ihramı haccın şartı sayıyor, şafi ise rüknü sayıyor ve bunu İmam-ı Azam namazdan önce Abdest almaya benzetiyorsa da, hac pek ona benzemeyen bir ibadettir. Namazdan üç-dört sat önce abdest alabilirsiniz, ama hac aylarında beş-altı ay önce ihrama girmek çok farklı bir şeydir.

Evet, hac ibadeti cahiliye döneminde de ayni hac aylarında yapılırdı. Fakat bazen aylan değiştirirlerdi ki bundan dolayı Cenab-ı Hak altını çizerek hac aylarının bilinen bu üç ay olduğunu bildirmektedir. Günümüzde de bazı ilahiyatçı olan kimseler bazı unvanların arkasına sığınarak sözde devrim yaptıklarını

söyleyerek senenin küllüsünde hac yapılır diye cahilliklerini ortaya koymuşlardır. Bu zavallılar sırf medyatik olma uğuruna, sırf bencillik uğuruna böyle saçmalıklar ortaya atmışlardır. Yıllarca Peygamber (a.s.) ile başlayıp, sahabe, tabi'in ve ondan sonraki kuşak âlimlerimizden günümüze kadar uygulanan, bilinen hac aylan bu üç aydır. Böyle olmasına rağmen böyle yalan yanlış şeyleri ortaya atan ve kendilerini de allame zannedenler aslında sadece cahilliklerinin ve bencilliklerini kurbanı olmaktadırlar. Şimdi bu cahillere soruyoruz eğer hac senenin tamamında oluyorsa, Kur'an: (Hac bilinen aylardır), niye diyor? O zaman bunun yerine (El-haccu fi külli şehri's-sene): "Senenin bütün aylarında yapılı" denirdi. Böyle abuk-sabuk şeyleri her devirde ortaya atanlar olmuştur velhasıl kervan yürür.

Daha önce Bakara sûresinin 189. ayetinde: Ey Muhammed! (Hilalden, yeni doğmuş aydan sorarlar, de ki, o insanlara vakitleri bildirmek ve özellikle de haccın vakitlerini bildirmek içindir.) Yani inananların bir takım ibadet vakitlerini ve özellikle de hac vakitlerini bildiriyor. Peki, senenin tamamında hac oluyor ise bu hilal neyin vaktini bildiriyor? Cahilin böylesi görülmemiştir ki böyle bir saçma fikri ortaya atsın.

Evet: (Kim o ayda haccı kendine farz kılarsa) yani hacca niyetlenir ihrama girerse, (hanıma yaklaşmak, günah işlemek ve kavga etmek yoktur.) Yani aslında helal olan bazı şeyler ihramda haram kılınmıştır. Mesela hanımına cinsel ilişkide bulunması helal iken, ihramda haram kılınmıştır. Evet: (Hayırdan da ne yaparsanız Allah, onu bilir.) Yani onun mükâfatını verir, ama kötülük, zulüm ve haksızlık etmenizi görmek istemez. Yine hac yolculuğu için: (Azık edinin, azıkların en hayırlısı takvadır. Ey akıl sahipleri! Ancak benden korkun.) Yani hac yolculuğunuz esnasında lazım olan erzak ve yol ihtiyaçlarınızı temin edin, kimseye yük olmayın. Ancak şunu da bilin ki, azıkların en iyisi takvadır. Yani burada kasdedilen mana hac esnasında kimseye yük olmadan takva sahibi olmak kimseye el açmamaktır.

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Yemen halkından bazıları azıksız, parasız pulsuz hac yolculuğuna çıkar sonra da insanlardan dilenirlerdi. İşte bunu üzerine bu ayet inmiştir. Evet, bu yolculukta azık tedarik etmek gerektiği gibi, ebedi yolculuk için de azık edilmesinin gerekli olduğuna işaret edilmiştir ki, işte azıkların en hayırlısı takvadır.

198. Bu ayette ise hacda Allah'ın bol hazinesinden geçimlik istemenin yani ticaret yapmanın bir günah olmadığı haber verilmekte. Yani ticaret yapmasında, bir kazanç temin etmesinde bir vebal yoktur. Ve Arafat'tan sel gibi akıp Müzdelife'ya akın edilmesi, hacıların Müzdelife de Meşari-Haram'in yanında Allah'ı zikretmeleri emredilmektedir. Müslüman olmadan ve hidayete ermeden önce sapıklık içinde oldukları de kendilerine hatırlatılmaktadır.

Rivayete göre Araplar cahiliye döneminde Ukaz, Mecenne, Zülmecaz gibi pazarlarda alış veriş yapar bununla geçimlerini sağlarmışlar. İslam dini geldikten sonra bundan çekinmeye sakınmaya başlamışlar. İşte bunu üzerine bu ayet inmiştir. Hac esnasında hac yolculuğunda ticaret etmek, çalışıp helâlından kazanmak da bir günah yoktur. Ancak sırf ticaret amacıyla hacca gidilirse o zaman iş değişir. Burada niyet önemlidir. Sırf ticaret amacıyla gidilirse o zaman hac olmaz. Nitekim bundan önceki 196. ayette: (Hac ve umreyi sırf Allah için tamamlayın), buyrulmuştur. Buna göre samimi bir niyetle hacca gidilir fakat bu esnada da ticaret yapılır veya çalışarak kazanç sağlanılırsa bunda bir sakınca yoktur, bunlar hacda yasaklanmış ve haram edilmiş değildir.

Evet: (Arafat tan aktığınız zaman, Meş'ari Haram yanında Allah'ı anın.) Yani Arafat'tan sel gibi akıp Müzdelife'ye inin ve Meş'ari-Haram'ın yakınında Allah'ı zikredin. Gerek Arafat'ta olsun, gerekse Müzdelife de olsun vakfa yapma hakkında birçok hadis vardır. İşte ayetin devamında da orada: (Allah'ın size bildirdiği gibi O'nu anın),buyruluyor. Cahiliye zamanında herkes Arafat ta vakfa yaparken, Kureyş ve onların yandaşları kendilerine bir ayrıcalık yaparak, Arafat'a çıkmaz Müzdelife de dururlardı, biz Haramın hizmetçileriyiz diyerek, kendilerini diğer insanların önüne geçirmek isterlerdi. İşte bu ayet Arafat ta vakfa yapılmasına işaretle Müzdelifeye inip orada vakfa yapılmasını açıklamaktadır. Evet, geçmişteki günahlarınızdan ötürü de: (Allah tan bağışlanmanızı isteyin. Şüphesiz ki O bağışlayan ve merhamet edendir.)

فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ

ذِكْرًا فَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي

الآخِرَةِ مِنْ خَلاَقٍ {٢٠٠} وِمِنْهُم مَّن يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ {٢٠١} أُولَـئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُواْ وَاللّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ {٢٠٢}

Meali

200. Hac ibadetlerinizi bitirdiğiniz zaman, babalarınızın andığı gibi, hatta daha bir kuvvetli anma ile Allah'ı anın. İnsanlardan kimisi: Ey Rabbimiz! Bize dünyada ver der. Oysa onun için artık ahirette bir pay yoktur.

201. Yine onlardan bir kısmı: Ey Rabbimiz! Bize dünyada da bir iyilik ver, ahirette de bir iyilik ver ve bizi ataş azabından koru der.

202. İşte onlara kazandıklarında pay vardır ve Allah hesabı çabuk görendir.

İzahı

200. Bu ayette hac ibadetini yerine getirdikten sonra geçmişte babalarınızın zikrettiği gibi, hatta onlardan daha kuvvetli bir şekilde Allah'ı zikredin, diye emredilmekte. Ve insanlardan bazılarının sırf bu dünyalık istedikleri ve bunlar için ahirette hiçbir pey olmayacağı ifade edilmektedir.

Rivayete göre cahiliye döneminde Araplar hac ibadetini yaptıktan sonra bugünkü Mine mescidi ile dağ arasındaki bir yerde durur, özel günleri hatırlayıp atalarını över dururlardı. İşte bu çirkin âdetin yerine Mine da kaldıkları sürece Allah'ı zikretmeleri emredilmiştir.

201. Bu ayette de insanlardan bazılarının Allah tan hem dünyada iyilik istedikleri, hem de ahirette iyilik istedikleri ve bizi cehennem ateşinden koru, diye dua ettikleri beyan edilmektedir ki, müminlerin sıfatı de budur. Onlar hem dünya iyiliklerini hem de ahiret iyiliklerini isterler. İnanmayanlar ise sadece dünyalık isterler.

202. (İşte onlara kazandıkları pay vardır ve Allah hesabı çabuk görendir.) Yani sadece dünyalık isteyenlere Allah (c.c.) dünyada bir pay verecektir, ama onların hesabını ahirette görecektir ki, orada onlara hiçbir pay yoktur.

وَاذْكُرُواْ اللّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ فَمَن تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلاَ إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَن تَأَخَّرَ فَلا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ {٢٠٣} وَمِنَ النَّاسِ مَن يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّهَ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ {٢٠٤} وَإِذَا تَوَلَّى سَعَى فِي الأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيِهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ الفَسَادَ {٢٠٥} وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالإِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ {٢٠٦}

Meali

203. Birde sayılı günlerde Allah'ı anın (tekbir getirin) Her kim bu iki gün içerisinde acele ederse, (şeytanı taşlayıp Mineden ayrılmak isterse) ona bir günah yoktur. Kim de geç kalırsa ona da bir günah yoktur, ama bu muttaki olan kimse içindir. Allah tan korkun ve bilin ki onun huzurunda toplanacaksınız.

204. İnsanlardan kimi de vardır ki, dünya hayatında ki sözleri senin hoşuna gider ve kalbindekine de Allah'ı şahit tutar. Hal bu ki o hasımların en dehşetlisidir.

205. Oradan dönüp gittiği zaman, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak, ekinleri ve nesli ifsad etmek için koşar ve Allah, böyle bozguncuları sevmez.

206. Ona: Allah'tan kork, dendiği zaman da kendisini günahı ile beraber bir izzet yakalar ki, artık ona cehennem yeter, o ne kötü bir döşektir.

İzahı

203. Bu ayette sayılı günlerde Allah'ın anılması, yani bayram günleri teşrik tekbirlerinin getirilmesi emredilmekte. Ve Mine da şeytan taşlama hususunda acele edildiği takdirde bu şeytan taşlamanın iki günde bitirilmesinde veya Allah'ı anmakla beraber şeytan taşlama işini belli günler olan bu üç günde bitirmesinde veya ilave etmesinde yani dördüncü gün de şeytanı taşlamasında takva sahibi

olan kimse için bir günah olmadığı, beyan edilmektedir. Ancak bununla beraber herkesin Allah'tan korkup bilmesi gerekir ki, Allah'ın huzurunda hesap vermek üzere toplanacaklardır.

Sayılı günlerde Allah'ı anmaktan maksat, ulemanın ittifakı ile teşrik tekbirlerinin getirildiği günlerdir ki, bu günler mezheplere göre farklıdır. İbn-i Abbas, İbn-i Ömer, Hasan, Ata, Mücahid, Katade ve Şafi'i ye göre bayramın ikinci gününden dördüncü gününe kadardır. Hazreti Ali, yine İbni Ömer'in diğer bir görüşü ve İmam-ı Azam'a göre de bu sayılı günlerin bayramın birinci gününden üçüncü gününe kadardır. Âcizane benim anlayışıma göre Hazreti Ali ve İmam-ı Azam'ın görüşünün daha kuvvetli olduğudur. Çünkü ayetin devamında: (Kim iki günde acele eder dönerse veya gecikirse de bir günah yoktur,) buyrulması, bunun normali üç gün asgarisi iki, azami ise dört gün olduğunu göstermektedir. Gerçi şeytan bu günlerde taşlanıyor, ama teşrik tekbirleri Hanefi mezhebine göre Arefe günü sabah namazında başlıyor ki, buda belli günlerde Allah'ı anın, ifadesinden anlaşılıyor ve Arafat'ta ki hacılar Allah'ı zikrediyorlar. İşte böylece belli günler olarak bu beş günde teşrik tekbirleri Hanefilere göre vaciptir.

Evet, ayetin devamında: (Bu muttakiler içindir.) Yani bu iki veya dört günde şeytan taşlamayı onunla beraber Allah'ı anan kimselere bir günah yoktur ifadesi muttaki olanlar içindir, helal para ile halis bir niyetle hac yapmış haccı kabul olanlar içindir. Yoksa haram para ile başka niyetlerle hac yapmış ve haccı kabul olmayanlar için, bir günah yoktur anlamı çıkmaz. Nitekim yine ayetin devamında: (Allah'tan korkun ve bilin ki, O'nun huzurunda toplanacaksınız), diye uyarılmaktadırlar. Haram para ile şunun bunun canını yakarak, çalıp çırparak hac yapanlar bir hadis-kutside beyan edildiği gibi. "Lebbeyk Allahümme lebbeyk" dediğinde Cenab-ı Hak: "La lebbeyk vela sadeyk velhaccu merdudun aleyk" diye buyurur. Yani haram para ile ve başka niyetlerle gelen sözde hacı: "Ey Allah'ım! Emret emrine hazırım." Dediği zaman Cenab-ı Hak: "Hayır, ben senin haccını kabul etmeye hazır değilim ve senin haccın sana reddedilmiştir, kabul edilmemiştir," buyurur.

204. (İnsanlardan bazıları vardır ki, dünya hayatı hakkında ki sözleri senin hoşuna gider ve kalplerindekine Allah'ı şahit tutar, hal bu ki, hasımların en dehşetlisidir.) Yani sana ve Müslümanlara karşı son derece düşman olduğu halde sana dil dökerek güya inanmış görünmek için kalbidekine Allah'ı şahit tutarak sana şirin görünmeye çalışırlar. Oysa onlar düşmanların en dehşetlisidirler.

205-206. (Senden ayrılınca yeryüzünde fesat çıkarmak, ekinleri ve nesilleri yok etmek için koşar ki, Allah fesat çıkaranları asla sevmez. –Ona: (Allah'tan kork dendiği zaman, bir günah yükü ile kendi-kendince bir izzet yakalar ki, artık ona cehennem yeter ve o ne kötü bir döşektir.) Yani, ey Muhammed! İkiyüzlü münafıklar böyle sana ve Müslümanların yüzüne karşı dil dökerek içindeki pisliği düşmanlığı saklar, fakat fırsat bulunca da dünyayı fesada vermek isterler. Müslümanların ekinlerini ve nesillerini yok etme gayreti içindedirler. Ama kötülüğü fark edilip de fesatlığı yüzüne vurulunca, böyle yapma denilince de içindeki pisliği ve günahı ile beraber kendisini izzetli ve şerefli olarak göstermek için, öyle tatlı sözler hoşa gidecek sözler söylerler ki, senin bile hoşuna gider.

Bu ayet rivayete göre Sakıf kabilesinden Ahnes b. Şerik denen bir münafık hakkında inmiştir. Şöyle ki bu habis Zühra oğulları ile bir anlaşma yapmış, sonra da Peygamber (a.s.)'a gelerek Müslüman olduğunu söylemiş, bir takım dil dökerek ona ve Müslümanlara karşı olan sevgiden, hoşnut olduğundan bahsetmiş. Sonra Peygamber (a.s.)'ın huzurunda onu ve Müslümanları inandırmak için de yemin ederek Allah'ı şahit tutmuş. Fakat onun huzurundan ayrılınca, Müslümanlara ait olan bir çiftliğe uğramış, bu aşırı husumetinden ekinleri yakmış, hayvanları telef etmiş. İşte böyle tatlı dilli fakat içinde Müslümanlara kin ve düşmanlık kusan ikiyüzlü münafıklar her devirde olduğu gibi zamanımızda da mevcuttur, bunların söylemlerine değil eylemlerine bakmak gerekir, uyanık olmak ve bunların tuzağına düşmemek gerekir.

وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاء مَرْضَاتِ اللهِ وَاللهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ {٢٠٧} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ ادْخُلُواْ فِي السِّلْمِ كَآفَّةً وَلاَ تَتَّبِعُواْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ {٢٠٨} فَإِن زَلَلْتُمْ مِّن بَعْدِ مَا جَاءتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُواْ أَنَّ اللهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {٢٠٩} هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَن يَأْتِيَهُمُ اللهُ فِي ظُلَلٍ مِّنَ الْغَمَامِ وَالْمَلآئِكَةُ وَقُضِيَ الأَمْرُ وَإِلَى اللهِ تُرْجَعُ الأمُورُ {٢١٠}

Meali

207. İnsanlardan bazıları da vardır ki, canı karşılığında Allah'ın rızasını satın alır. Allah da kullarına karşı son derece merhametlidir.

208. Ey iman edenler! Topyekûn olarak barışa girin, sakın şeytanın peşine gitmeyin. Çünkü o apaçık düşmanınızdır.

209. Size açık deliller geldikten sonra, eğer haktan kayarsanız, bilin ki, Allah, her şeye galiptir, hâkimdir.

210. Onlar illa da bulutların gölgeleri içinde Allah'ın ve meleklerin gelmesini ve işin bitirilmesini mi isterler? Hal bu ki bütün işler Allah'a dönecektir.

İzahı

207. Evet, bu ayette şu ifade edilmektedir. Öyle mert ve yiğit müminler vardır ki, Allah'ın rızasını kazanmak için canını ve malını dünyasını feda ederek bu malı ve canı karşılığında ahireti, cenneti satın alırlar.

Bu ayetin iniş sebebi ile ilgili üç ayrı rivayet vardır. Birincisi İbn-i Abbas'a güre, Sühayb b. Sinan Er-Rumi hakkında inmiştir ki Mekke müşrikleri bu zata Müslüman oldu diye dininden caydırmak, döndürmek için akıl almaz işkence etmişler. Bu zat ise onlara: "Ben yaşlı bir adamım, malım ve servetim de var, benim sizden veya düşmanlarınızdan olmam size bir zarar vermez, bir kere onlara=Müslümanlara söz verdim malımı ve servetimi size vererek karşılığında dinimi satın almak istiyorum" demiş. Onlar da bunu kabul ederek salıvermişler. İşte oda kalkıp Medine ye gelirken yolda bu ayet inmiş ve hazreti Ebu Bekir ile karşılaştıklarında ona alış verişin kârlı olsun, demiş, o da senin ki de kârlı olsu, ama bu niye? Diye sormuş. O da Allah (c.c.) senin hakkında bir ayet indirdi, demiş ve bu ayeti ona okumuş.

İkincisi Hazreti Ali ve Hazreti Ömer'in rivayetlerine göre, bu ayet iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir adam hakkında inmiştir.

Üçüncüsü ise, hicret gecesi Peygamberimizin evi müşrikler tarafından muhasara edildiği zaman, Hazreti Ali Peygamberimizin yatağına yatarak imanı uğurunda canını ve malını feda ederek tehlikeye atmıştır ki, Allah (c.c.) böyle canlarını ve mallarını O'nun uğurunda feda edenler hakkında bu ayeti indirerek onları müjdelemiştir.

208-209. Bu ayetler de müminlerin topyekûn olarak barışa girmeleri emredilmiş, şeytanın adımlarına uymamaları ve onun açıktan kendilerine düşman olduğu bildirilmiş. Ve kendilerine açık deliller geldikten sonra eğer hak ve hakikatten kayacak olurlarsa, Allah'ın her şeye gücü yettiğini ve O'nun her şeye hâkim olduğunu bilsinler diye uyarılmışlardır.

Bu ayetlerin iniş sebebine gelince bazı rivayetlere göre ehli-kitaptan inanmış olan Yahudi ve Hıristiyanlar hakkında inmiştir. Şöyle ki, kendi kitaplarında hükümleri kaldırılmış olan bazı şeyleri hala geçerliymiş gibi,hükümleri kaldırılmış olan şeylerin hâlâ helal veya harammış gibi kabul ederek tazim götserirlerdi. Yanı eski inançlarının bazılarından hala kopmamış o alışkanlıklarını sürdürüyorlardı. İşte bunlara hitaben buyruluyor ki: mademki inandınız artık İslam'a topyekûn olarak girin. Ve eski alışkanlıklarınızı bırakın, önceki kitabınızda helal ve haram olan şeyleri bırakın. Artık Kur'an da ki, İslam da ki helal ve haramlara uyun, diye ikaz edilmişlerdir. Demek ki bir kimse İslam'ın ve Kur'an'ın bütün emir ve yasaklarına inanıp teslim olmadıkça tam iman etmiş, tam Müslüman olmuş sayılmaz. İşte böyle inanmış fakat tam teslim olmamış kimseler Cenab-ı Hak tarafından uyarılmaktadırlar. (Size açık deliller geldikten sonra, eğer haktan meyleder kayarsanız, o zaman da bilin ki Allah her şeye galiptir, gücü yeter ve her şeye hâkimdir.) Allah, istediği gibi hükmeder. O, İncil de ve Tevrat' da öyle emretmişti, Kur'an da ise böyle emretmiştir, artık Kur'an'a göre inanıp amel etmelisiniz diye de ikaz ve tehdit edilmişlerdir.

210. Bu ayette ise böyle haktan uzaklaşıp şeytanın ardından gidenlerin Allah'ın azabının gelmesinden ve meleklerin bu azabı getirmesinden başka bir şey beklemedikleri, Allah'ın azabı gelince de işlerinin biteceği, helak olacakları ve dönüşlerinin de Allah'a olacağı bildirilmektedir.

Ayette: (Ancak bulutlardan gölgeler içinde Allah'ın ve meleklerin gelmesini beklerler,) diye buyrulması hakkında tefsirciler farklı yorumlar yapmışlardır. Zuhri, Evze'i, Maliki, İbnu'l-Mubarek, Süfyani-Sevri, Ebü'l-Leys, İbn-i Said, Ahmet b. Hambel, İshak b. Ravahi ye, bu ayetleri teşbihsiz, tevilsiz, geldiği gibi okuyup geçmek lazımdır, demişlerdir. Fakat ehli-sünnet âlimlerinin cumhuruna göre ise, Allah (c.c.) geldi, gitti gibi sıfatlardan beridir, yücedir. Dolaysıyla burada kasdedilen ayetin zahiri manası değildir, tevil gerekir, demiştir. Âcizane benim anlayışım da budur ve Allah Teâla, geldi-gitti sözlerine

kesinlikle katılmıyorum. Fakat tevil olur diyenler de çok değişik yorumlar yapmışlardır. Bazıları beyaz bulutlar içerisinde yağmur ümit etseler bile, onlardan yağmur yağmayacağına göre kâfirler bunlardan yağmur beklerken ummadıkları azap başlarına gelir gibi tevil etmişlerdir. Ancak ben bu tür tevillere de katılmıyorum. Bir kere ayette beyaz bulut diye bir şey geçmiyor, zaten beyaz buluttan kimse yağmur da beklemez. Öyle ise Âcizane benim anladığım mana şudur. Mecazi anlamda, bulutların gölgesi altında saklı olan ya yıldırım gibi veya afet şeklinde yağacak olan bir yağmur, dolu gibi veyahut başka bir semavi azaplarla, Lut kavmine taş yağdırılması, meleklerin gelip onları ve diğer azgın toplulukları helak etmesi gibi bir anlama gelir. Aslında burada azabın ne şekilde geleceği değil, önemli olan zalimlerin zulme devam etmeleri halinde, küfür ve azgınlıkları sonucunda başlarına gelecek olan azapla yakalanacaklardır. İşte bu ayette buna işaret edilmektedir ki, onlar bu azgınlıklarına devam ederken sanki bulutların gölgesinde saklı olan azap ummadıkları bir anda başlarına gelecek ve sonuçta da Allah'a dönüp hesap vereceklerdir.

سَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ كَمْ آتَيْنَاهُم مِّنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَن يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّهِ مِن بَعْدِ مَا جَاءتْهُ فَإِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ {٢١١} زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ اتَّقَواْ فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاللّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ {٢١٢}

Meali

211. İsrail oğullarına sor. Biz onlara ne kadar açık ayetler vermiştik. Her kim Allah'ın nimeti kendisine geldikten sonra onu değiştirirse şüphesiz ki Allah, şiddetle azap edicidir.

212. Kâfirler için dünya hayatı süslendirilmiştir. Onlar iman edenlerle alay ediyorlar. Hal bu ki muttaki olanlar kıyamet günü onların üstündedirler. Allah, dildiğine hesapsız rızık verir.

İzahı

211. Bu ayet, Müslüman olduk deyip de İslamı tam olarak kalbine sindiremeyen İsrail oğullarına zamanında nice ayetler "mucizeler" ve nimetler verildiği Peygamber (a.s.) tarafından onlara sorulması emredilmekte. Ve kim ki, kendisine nimet verildikten sonra o nimeti değiştirirse Allah'ın azabının şiddetli olacağı haber verilmektedir. Yani geçmişte Musa (a.s.) zamanında onlara Cenab-ı Hak nice mucizeler götserip nice nimetler verdiği halde onlar o nimetleri değiştirdiler. Mesela Firavun ordusuyla İsrail oğullarının arkasına düştüğü zaman Hazreti Musa asasını denize vurup onlara bir mucize olarak on iki yol açılıp karşıya geçtikten sonra Cenab-ı Hak Firavun'u ve ordusunu boğarak onları Firavun'un zulmünden kurtardı. Fakat buna rağmen çok geçmedi Allah'ın bu mucizesi ve nimetini hemen küfürle değiştiler, buzağı heykeline taptılar. Daha bunun gibi birçok mucize ve nimetler verilmesine rağmen şükretmeleri gerekirken küfrettiler. Eğer şimdide kendilerine açık delillerle gelmiş olan bir Peygambere karşı aynı nankörlükte bulunup geçmişten ders almazlarsa Allah'ın azabı şiddetlidir ve onları yakalayacaktır.

212. Bu ayette de dünya hayatı kendilerine süslü gösterilen kâfirlerin dünyada inananları aşağılayıp alay ettiklerini, hal bu ki onların aşağılayıp alay ettikleri bu muttaki insanları Cenab-ı Hak kıyamet günü onların üstüne çıkaracağını ve Allah dilediğine bu dünyada hesapsız rızık verebileceğini beyan etmektedir. Dünyada zengin olmak, mal ve mevki sahibi olmak bir üstünlük vesilesi değil, fakirlik de bir aşağılık değildir. Sadece bunlar birer imtihan ve sınanmak, denenmek içindir. Eğer zenginlik üstün ve övünç olsaydı, Allah'ın sevgilisi kâinatın efendisi zengin olurdu. Oysa onun hayatına baktığımız da karnı doyasıya yemek yememiş, her türlü çile çekmiş ve acılara maruz kalmış. O bu dünyalık istememiş, istese herhalde Allah (c.c.) istediği kadar mal ve servet verirdi. Allah (c.c.) Davut ve Süleyman'a hem peygamberlik vermiş, hem de saltanat vermiştir. Yusuf u önce köle olarak sattırmış, sonra zindana attırmış, sonrada Mısır Kralına vezir yapmıştır. Velhasıl Allah istediğine dilediği kadar mal verir, saltanat verir.

Bu ayetin Ebu Cahil ve arkadaşları hakkında indiği rivayet edilmektedir. Bunlar fakir ve güçsüz olanlara karşı: "Şunlara bakın! Muhammed bunlarla bize galip geleceğini zannediyor" diyerek onlarla alay edip eğlenirlermiş. Aynı şekilde

bazı Yahudi münafıklarının reisleri de benzer şekilde Müslümanlarla alay eder eğlenirlermiş. İşte mal mevki bir takım insanları şımartır, onlar ne olduk delisi olur, bunları kimin verdiğini düşünemeden, azgınlık ve çılgınlılık yaparlar.

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَأَنزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُواْ فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلاَّ الَّذِينَ أُوتُوهُ مِن بَعْدِ مَا جَاءتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْياً بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللهُ الَّذِينَ آمَنُواْ لِمَا اخْتَلَفُواْ فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللهُ يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {٢١٣}

Meali

213. İnsanlar tek ümmet idi. Sonra Allah, müjdeleyici ve uyarıcı olarak Peygamberleri gönderdi. İnsanlar arasında anlaşmazlığa düştükleri hakkında hüküm versin diye kendileri ile beraber de kitap indirdi. Kendilerine kitap verilenler onda (Kur'anda) başka değil, ancak apaçık delillerle geldikten sonra, onlar kıskançlıkları sebebiyle ihtilaf ettiler. Allah ise: "İzniyle iman edenleri anlaşmazlıklardan hakikate erdirdi ve Allah, dilediğini doğruya erdirir.

İzahı

213. Bu ayette insanlar bir topluluk iken Allah, onları hem müjdelemek için, hem de uyarmak için peygamberler gönderdiğini ve bu peygamberlerle beraber, insanların aralarında ki, ihtilafları çözmek için kitap indirdiğini haber vermektedir. Fakat bu peygamberler apaçık delillerle geldikten sonra, kâfirlerin, bilhassa Yahudilerin sırf kıskançlıklarından anlaşmazlığa düştüklerini ve Allah, izniyle iman edenleri bu ihtilaflardan hakikate erdirdiğini ve Allah dilediğini doğruya erdireceğini beyan etmektedir. Peygamberler ihtilafları çözmek için, hak ve hakikat yolunu göstermek için gönderilmişlerdir. Ne yazık ki, insanların birçoğu bunu anlayamamış ve birçoğu da haset ve inatlarından ötürü o peygamberlere karşı gelmişlerdir.

(Ümmet,) bir cemaat, toplum demektir. İnsanlar başlangıçta bir tek toplum idi, sonradan ihtilafa düşmüşlerdir ki, bu konuda ulemanın birçok farklı yorumları vardır. Bazılarına göre ilk insanlar Allah'ın birliğine inanmışlar ve insanlar tek bir dinde birleşmişlerdir. Fakat sonradan görüş ayrılığına düşmüşlerdir. İşte peygamberler de bu ihtilafları düzeltmek için gönderilmişlerdir ki, bu ayette de bu ifade edilmektedir.

Mücahid'e göre tek ümmetten kasıt, Âdem (a.s.) dır. Fakat bana göre bu yorum doğru olamaz. Çünkü Âdem tekil olarak tek bir isimdir, tek olan bir kimse cemaat olamaz. Ubeyy ve İbni Zeyd'in rivayetine göre ise, Âdem, Havva ve Ruh üçlüsü bir ümmettir, İbn-i Abbas ve Katada ya göre Âdemden Nuh (a.s.) devrine kadar olan insanlar tek bir ümmetti, ondan sonra ihtilafa düşmüşlerdir. İkrime ve yine Katada ya göre insanlar hep küfür ve batıl üzere idiler, adeta hayvan gibi idiler, sonra peygamberler gelip bunlara imanı ve hakikati aşıladılar. Bir başkasına göre tek ümmetten maksat, bir tek cins veya sınıf demektir. Yani bu ilk insanların üzerinde hiçbir mükellefiyet yoktu, onlar hiçbir şer-i kanuna tabi değillerdi, her şeyin serbest olduğu bir dönem yaşamışlardı ki, Allah, onları irşat için ve bir takım kurallar koymak için, peygamberleri gönderdi ve böylece imanla küfür ortaya çıktı. O halde ondan önceki insanlar, hayvanlar ve çocuklar gibi, mükellef olmaksızın bir cins insan topluluğu olarak yaşıyorlardı. Dolayısıyla ümmet gerçekte bir din ve şeriat anlamında insanların bir araya gelmeleri değildir. Bu görüşü Ebu Hayyan, Matüridi'nin görüşü olarak ileri sürmüştür.

Mutezile ye göre peygamberler gönderilmeden önce, insanlar akılları ile şeriata sarılarak tek ümmetti. Akıl Allah'ın varlığını ve birliğini, iyiyi, kötüyü ayırmaya yeterli idi. Dolayısıyla insanlar akıllarıyla hareket ederek tek bir ümmet olarak yaşarken, daha sonra onları olgunlaştırmak için peygamberler gönderildi. Bazı tefsirciler de bu ayeti yorumlarken insanlarin ilk başta tek bir ümmet olduğunu söyleyip fakat bunun iman üzere mi, küfür üzere mi tek bir ümmet olduğunu açıklamıyorlar. Ve bu konuda hüküm vermeyip Allah'a havale etmek lazımdır, diyorlar

Bir başka yorum ise ayette geçen: (En-nas) den maksat, ilk yaratılıştan itibaren olan bütün insanların bir ümmet olması değildir. Peygamberlerden mak-

sat da bu ilk insanlardan sonra gelmiş olan peygamberlerdir. Yani ilk insanlara peygamber gelmemiş daha sonraki insanlara gelmiştir.

Bütün bu görüşleri açıkladık tan sonra âcizane bendeniz en baştaki görüşe kısmen katılmakla beraber öteki görüşlerin hiç birini makul görmüyorum ve katılmıyorum.

Şimdi bunları tek-tek ele alalım. Mesela birinci görüşte olanlara göre insanların Allah'ın birliğine iman ettikleri ve o insanların tek bir dinde birleştikleri, sonradan ihtilafa düştükleri, peygamberlerin de bu ihtilafları, ayrılıkları ortadan kaldırmak için, düzeltmek için gönderildiklerini ifade etmektedirler ki, bu doğrudur. Zaten ayet de bunu açıkça ifade ediyor. Fakat Mücahit'in tek ümmet Âdem (a.s.) demesi, İbn-i Abbas ve Katada'nın da, Âdem (a.s.) devrinden Nuh (a.s.) devrine kadar olan insanların tek ümmet olduğu görüşü doğru değildir. Çünkü bu iki sebepten dolayı doğru değildir. Biricisi Âdem özel tek bir isim olduğu için tek kimse ümmet olamaz. İkincisi ise Âdemden Nuh (a.s.) zamanına kadar ayrılığa düşmeden yaşamaları mümkün değildir. Nitekim daha ilk ayrılık Âdem (a.s.)'ın oğlu Habil ile Kabil arasında başlamıştır. Bana göre burada kasdedilen ihtilafsız tek ümmetten maksat, Âdem, Havva ve çocuklarıdır. Çünkü Habil'le kabil'in ihtilafına gelinceye kadar tek ümmetti, bir ihtilaf yoktu. İhtilaf bunlarla başladı ve ondan sonra bu ihtilaflar daha da çoğaldı ve derinleşti ki, işte bu ihtilafları halletmek için de peygamberler gönderildi. Fakat burada bir ince nokta daha var. Peki, bu ihtilafları halletmek için peygamberler gönderildi de Âdem (a.s.)'ın kendisi peygamber değil miydi? Bu soruya cevap' da bana göre Âdem'in daha önce peygamber olması buna engel değildir, o da diğer peygamberler gelmeden önce peygamberdir. Tabi ki o da evlatlarına gerekli nasihatleri yapmıştır, aldığı vahye göre evlatlarına yol göstermiştir. Ayette ifade edildiği gibi ondan sonraki insanların ihtilaflarını halletmek için de diğer peygamberler art-arda gönderilmişlerdir.

İkinci yoruma gelince İkrime ve yine Katada'nın ikinci görüşü, insanların küfür üzere tek bir ümmet olduğu, âdeta hayvanlar gibi sorumsuz yaşıyorlardı, sonra peygamberler gönderilerek bunlara iman ve hakikatleri aşıladılar şeklideki yorumlarıdır ki, böyle bir yorumu kabul etmek mümkün değildir. Bu akla mantığa sığacak, ipe sapa gelecek bir yorum değildir. Bir kere bu yorumdan 'Âdem (a.s.)'ın ve çocuklarının, yanı ailesinin küfür üzere ve hayvanlar gibi olduğu

yorumu ortaya çıkar ki, bunu kabul etmek asla mümkün değildir. Oysa Âdem daha cennette iken kendisine helal ve haram bildirilmiş, cennetteki bütün nimetlerden yemesi yalnız bir ağaçtan yememesi tembih edilmiş, uyarılmıştı. İşte orada sorumlu tutulan Âdem nasıl oluyor da ilk insan olan bu Âdem ve çocukları küfür üzere hayvanlar gibi sorumsuz olabiliyor? Hal bu ki Kur'anda: (Ben cin ve insanları bana kulluk etsin diye yarattım,) buyuran. Rabbi'l-âlemin nasıl Âdemi ve çocuklarını, yani ilk insanları sorumlu tutmaz, bunlar insan değil mi? Oysa kulluk daha ilk insan olan Âdem (a.s.) la başlamıştır. Bunları hayvanlar gibi sorumsuz ya da küfür üzere tek ümmet diye yorumlamak asla kabul edilir bir şey değildir.

Üçüncü yorum, tek ümmet demek, ya bir tek cins veya tek sınıf diye yapılan yorumdur. Yani ilk insanlar üzerinde hiçbir mükellefiyet yoktur ve şer'i bir kanuna tabi değillerdir, diye yorumlayanlardır ki, bu yorumu yapanlar şöyle demişlerdir. Âdem ve onun nesli her şeyin serbest olduğu bir dönem yaşamışlardır ve daha sonra Allah (c.c.) onları irşat için ve bir takım kurallar koymak için peygamberler göndermiştir ve böylece imanla küfür ortaya çıkmıştır. O halde peygamber gönderilmeden önceki insanlar hayvanlar ve çocuklar gibi mükellef olmaktan bağımsız yaşamışlardır. Ve dolayısıyla ümmet, gerçekte din ve şeriat anlamında bir araya gelmiş bir toplum değildir. Eğer doğru ise Maturidinin'de bu görüşte olması gerçekten beni hayretler içinde bırakmaktadır. Daha önce de belirttiğim gibi, bu insan fıtratına aykırıdır. Cenab-ı Hak belli bir zamana kadar, âdeta yılkı atlar gibi başıboş bırakacak, kanunsuz kuralsız, ibadetsiz itaatsiz, yaşatacak bir zaman sonra da peygamber gönderecek ve ondan sonrakiler insan gibi yaşayacak.... Peki, Âdem'in cennetten kovulup sürgün edilmesi, ağlayıp sızlaması affı için dua edip tövbesinin kabul edilmesi, bütün bunlar onun sorumlu ve mükellef bir insan olduğunu göstermiyor mu? Peki, Habil'le Kabil arasında cereyan eden olayda haklı ile haksızın ortaya çıkması için birer kurban etmeleri emredilmedi mi? Nitekim bununla ilgili ayet ilerde gelecektir. Madem bunlar kanunsuz, kuralsız, hayvanlar gibi, çocuklar gibi yaşıyorlardı o zaman bu ne oluyor? Helalsiz, haramsız, kuralsız, ibadetsiz, itaatsiz bir toplum olur mu?

Mutezile ise ümmetten maksat, peygamberler gönderilmeden önce insanlar kendi akılları ile bir şeriat oluşturup ona sarılmaları tek ümmet olmaları demektir. Çünkü akıl Allah'ın varlığına birliğine inanmaya, iyiyi kötüyü ayırmaya

yeterlidir ve dolayısıyla bu insanlar tek bir ümmet yaşarken daha sonra onları olgunlaştırmak için peygamberler gönderildi şeklinde yorumlamıştır.

Oysa bana göre bu görüş de sakattır, eğer insan kulluk için yaratılmış ise, aklı ile nasıl ibadet etme yöntemlerini bilip de ibadet edecek? Aklı ile hangi şeyin helal, hangisinin haram olduğunu nasıl bilecek? Eğer akılla her şey halledilecek olsaydı o zaman Peygamberlere zaten gerek kalmazdı.

Evet, diğer bir gurup tefsirciler ise bu ayette ilk başta bir tek ümmet açık olarak beyan edilmiştir. Fakat bunun iman üzere mi, yoksa küfür üzere bir ümmet mi olduğu açıklanmamıştır. Dolayısıyla bu konuda yorum yapmayıp Allah'ın bilgisine havale etmek gerekir, diye görüş beyan etmişlerdir.

Tabi ki, en iyisini Allah bilir, bunda asla şüphe yoktur, ama Allah (c.c.) niçin kullarını küfür üzerinde birleştirsin? Yani bu yoruma göre her iki durumda olabilir. Yani küfür üzere de olabilir iman üzere de olabilir demektir ki, bana göre bu da yanlıştır. Çünkü Allah (c.c.): Kul kendi iradesiyle küfretmedikçe O, kulunu küfür üzere bırakmak istemez. Dolayısıyla bu yorumda ötekilerden pek fazla farklı değildir. Ha, şunu deseydi biraz makul olurdu. Yani benim bunu anlamaya, idrak etmeye gücüm yetmiyor bu bilgiyi Allah'a havale ederim. O zaman biraz mazur görülürdü. Fakat küfür üzere mi, iman üzere mi? gibi mışlı söylenmesi kabul edilemez.

Son olarak: (En-nas) den maksat, ilk yaratılıştan itibaren yaratılan bütün insanlar değil de, tek ümmet Hazreti İbrahim ile Hazreti Musa'dır. Peygamberlerden maksat da bunlardan sonra gelen peygamberlerdir şeklinde ki yorumdur. Yani İbrahim ve Musa'dan önceki insanlar başı-boştu, bir din üzere birleşmemişlerdi, bir ümmet değillerdi, demek olur ki bu hepten sakat bir görüştür. Peki, Nuh (a.s.)'ın bunca yıl mücadelesi ve ona inanmış olan, gemiye binip kurtulmuş olanlar bir ümmet değil miydi, onun bir şeriatı kanun ve kuralları yok muydu?

Şimdi bu görüşleri açıkladıktan sonra belki, biraz tekrar olacak ama Âcizane benim bu ayetten anladığım mana özet olarak şudur. Birinci görüşte olanların dediklerine kısmen katıldığım gibi, tek ümmet, Âdem ve onun ailesi çocukları idi. Ve bunlar Habil'le Kabil'in ihtilafına kadar ayrılığa düşmemişlerdi, ihtilaf ve ayrılık bunlarla başladı, Âdem peygamberdi, gerekli kanun ve kuralları vardı. O da kendisine vahyedilen kuralları ile yaşamış, ibadet etmiş ve ümmetine de gerekli nasihati yapmıştır. Fakat Habil ve Kabil ile başlayan ayrılık daha

sonra ki insanlar arasında daha da derinleşmiş ve bu ihtilafları düzeltmek, insanlara doğruyu gösterecek peygamberler zaman-zaman gönderilmiştir. Nitekim (febease'l-lahu) da ki fe, fai takibiyedir. Yani Âdemle başlayan tek ümmet, tek din iken, ondan hemen sonra ihtilafa düşen insanlara: (Allah, hem müjdelemek ve hem de uyarmak için sırasıyla peygamberler gönderdi ve bu peygamberlerle beraber'de kitabı hak olarak indirdi ki, bu kitapla insanlar arasındaki ihtilaflara hükmetsin.) Çünkü bu ihtilafların hangisinin doğru, hangisinin yanlış olduğuna peygamberler Allah'ın kitabiyle hükmederler. Evet: (İşte kendilerine kitap verilenler onda (Kur'an) da önce ihtilaf etmedi, ancak açık deliller geldikten sonra onlar kıskançlıkları sebebiyle ihtilafa düştüler.) Yani Yahudi ve Hıristiyan âlimleri gerçekleri bildikleri halde, Kur'an'ın hak kitap olduğunu kendi kitaplarında okuyup bildikleri halde kıskançlıklarından ve kendi çıkarlarından dolayı inkâr ettiler. Evet, işte bu ayette esas anlatılmak istenen de budur. Bilhassa Yahudiler Kur'an gelmeden, hazreti peygamber gelmeden önce kendi kitaplarında yazılı olduğu için Peygamberin geleceğine inanmışlardı, tek ümmet idiler. Fakat Peygamber (a.s.)'ın ve Kur'an'ın gelişi ile ayrılığa düştüler. Yahudi âlimlerinin bir kısmı daha önce Tevrat ta ki inançlarına sadık kalıp Peygambere ve Kur'an'a inanırken, diğerleri kıskançlıklarından ve menfaatlerinden ötürü inkâr ettiler. İşte böylece Yahudi âlimleri ikiye ayrılıp ihtilafa düştüler ki, bu ayette asıl anlatılmak istenen budur. Ve ayetin devamında da: (İman edenleri Allah, izniyle ihtilaf ettikleri şeyde hakka, hidayete erdirdi ve Allah, dilediği kimseyi doğruya erdirir,) diye buyruluyor. Yani ihtilaf eden Yahudi âlimlerinden kıskanç olamayanları ihtilaf konusunda hakka erdirdi, onlar haktan sapmadı, ayrılmadı, Tevrat'a inandıkları gibi ahir zaman Peygamberine ve Kur'an'a inanıp Allah'ın izniyle doğruya erdiler. İşte bu ayetin manasının özeti budur, bu anlatılmak isteniyor, insanların vaktiyle Âdem zamanında da tek bir ümmet iken Habil ve Kamil'le aralarında nasıl bir anlaşmazlık oldu ihtilafa düştülerse, ehli-kitap da böyle ihtilafa düştü.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ
قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ

وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ مَتَى نَصْرُ اللّهِ أَلاَ إِنَّ نَصْرَ اللّهِ قَرِيبٌ {٢١٤}
يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلْ مَا أَنفَقْتُم مِّنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ
وَالأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ
خَيْرٍ فَإِنَّ اللّهَ بِهِ عَلِيمٌ {٢١٥} كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ
لَّكُمْ وَعَسَى أَن تَكْرَهُواْ شَيْئاً وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَى أَن تُحِبُّواْ
شَيْئاً وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ {٢١٦}

Meali

214. Hemen cennete mi gireceğinizi sandınız? Hal bu ki, sizden öncekilerin başına gelenler size daha gelmedi. Onlara yoksulluk, sıkıntı ve depremler dokundu. O kadar ki peygamberler ve onlarla beraber olan müminler Allah'ın yardımı nerde? dediler. Dikkat edin Allah'ın yardımı yakındır!

215. Sana Allah için ne infak edeceklerini soruyorlar. De ki, maldan harcadığınız şey, ana-babaya, yakınlara, yoksullara, yetimlere, fakirlere ve yolda kalmış olanlara harcanmalardır. Şüphesiz ki Allah, yapacağınız yardımdan her şeyi bilir.

216. Hoşunuza gitmeyen savaş sizin için farz kılındı. Sevmediğiniz şey bazen sizin için hayırlı ve sizin hoşunuza giden şey de bazen umulur ki, sizin için şer olabilir. Hal bu ki (hayır olanı da şer olanı da) Allah bilir, siz ise bilemezsiniz.

İzahı

214. Bu ayetin iniş sebebi hakkında iki üç rivayet vardır. Ya Uhut ve Handek savaşları esnasında yahut Müslümanların bütün varlarını yoklarını Mekke de bırakıp Medine'ye çırıl-çıplak yoksul bir vaziyette hicret ettikleri esnada veyahut da vatanlarını terk ederek, acı ve ızdırap çekerek, Mekke'den ayrıldıkları esnada inmiştir. Ve Müslümanları teselli etmek için şöyle buyrulmaktadır:

(Önceki ümmetlerin başına gelen henüz sizin başınıza gelmedi, onlara yoksulluk, sıkıntı ve depremler dokundu.) Onlar bu çilelere ve ızdıraplara maruz kaldılar, o kadar darda kaldılar ki: (Peygamberler ve onlarla beraber olan müminler Allah'ın yardımı nerde? dediler) de ondan sonra yardım geldi. Çünkü bu bir sınavdı: (Dikkat edin! Şüphesiz ki, Allah'ın yardımı size de yakındır.)

215. Bu ayette da sahabenin Peygamberimize, Allah için ne harcayalım? diye sormaları üzerine şöyle cevap verilmesini emretmiştir. (De ki, ana-babaya, akrabaya, yetime, yoksula, yolda kalmışa harcayın.) Yani öncelikle bunlara yardım edin, ondan sonra başkalarına yardımda bulunun.

Bu ayetin iniş sebebi de rivayete göre şöyledir. Ömer b. Cumuh yaşlı ve malı mülkü olan bir zattı. Peygamberimize gelerek: "Ya Resulelleh! Nasıl tasadduk edeyim ve kimlere tasadduk edeyim?" diye sorunca yukarıdaki ayet indi ve kimlere harcayacağını bildirdi.

216. Bu ayetin iniş sebebi hakkında ise ihtilaf edilmiştir. Ata ya göre bu ayet Peygamberimizin ashabına hitap etmektedir, onlar için cihat farzdır ve dolayısıyla diğer insanlar için bir saldırı olmadığı takdirde cihat nafile kabilindendir. Nitekim Ebu Davud'un Ebu Hureyreden rivayet ettiği bir hadise göre Peygamberimiz: "Mekke'nin fethi gününde, fetihden sonra artık hicret yoktur. Lakin cihat ve ona niyet vardır" buyurmuştur. Fakat cumhuru ulemaya (âlimlerin geneline) göre seferberlik olmadığı zamanlarda cihat farzı kifayedir. Bir kısım insanlar cihat ederken diğerleri sorumlu olmaz, işlerinde-güclerinde olabilirler. Ancak seferberlik durumunda kadın erkek eli silah tutan herkese farzdır ki, doğru olan da budur. Evet: (Hoşunuza gitmeyen savaş sizin için farz kılındı.) Gerçekten savaş ilk bakışta hoşa gidilmeyen bir durumdur ama: (Umulur ki, sizin hoş görmediğiniz o şey sizin için hayırlı ve sizin hoşunuza giden o şey de yani savaşmamak da umulur ki sizin için şer olabilir. Allah bilir, siz bilemezsiniz.) Evet, bazen ilk bakışta bazı şeyler bize hoş gelmeyebilir, ama sonucu hayırlı olurken, bazen de hoşumuza giden şeylerin aleyhimize olduğunu görüyoruz. Demek ki, bu hayatta yapılan işlerin sonucunu ve ne olacağını biz bilemiyoruz, ama Allah biliyor. Bize düşen O'nun emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınmaktır.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلاَ يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىَ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُواْ وَمَن يَرْتَدِدْ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُوْلَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {٢١٧} إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَاجَرُواْ وَجَاهَدُواْ فِي سَبِيلِ اللهِ أُوْلَئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللهِ وَاللهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٢١٨}

Meali

217. Sana haram aylarından soruyorlar. De ki, o ayda savaşmak büyük bir günahtır. İnsanları Allah yolundan çevirmek, Allah'ı inkâr etmek, Mescidi-Haramdan çevirmek, oranın halkını oradan çıkarmak Allah katında daha büyük günahtır. Eğer onların gücü yeterse sizi dininizden döndürene kadar sizinle savaşa devam ederler. Sizden kim dininden döner, kâfir olarak ölürse işte onların yaptıkları amelleri dünyada da ahirette de silinir=boşa gider, onlar cehennem arkadaşlarıdır, onlar orada ebedi kalırlar.

218. Onlar ki, iman eder, hicret eder ve Allah yolunda cihadederler. İşte onlar Allah'ın rahmetini umarlar ve Allah çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

İzahı

217. Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Bedir savaşından iki ay önce Abdullah b. Ceyş kumandasında bir müfreze çıkarılmış ve Peygamber (a.s.) bu müfrezenin başındaki komutana bir mektup vermiş ve bu mektubu açıp bakmamasını, ancak iki gün yürüdükten sonra açıp bakmasını ve gereğini yapmasını emretmiş.

Abdullah iki gün yürüdükten sonra tarif edildiği gibi mektubu açıp bakmış ve şu yazı ile karşılaşmış. Besmeleden sonra mektupta ki yazıya baktığın zaman: "Hemen Mekke ile Taif arasında ki Batni-Nehl denen yere varıncaya kadar yürü, orada Kureyş-i gözetle ve haberleri bize ulaştır." Abdullah, mektuptaki bu yazıları görünce başımın üstüne dedi. Sonra mektup da yazılı olanları arkadaşlarına anlattı ve bu mektup size benim zorlamamı yasaklıyor diyerek şimdi hanginiz şehit olmaya razı ise, benimle gelsin, istemeyen de geri dönsün. Bana gelince ben Resulüllahın emrini yerine getireceğim deyip hareket etti ve arkadaşları da ona uyarak hareket ettiler. Fakat Necran denen yere gelince Said b. Ebi Vakkas ile Utbe b. Gazvan bir günde arka-arkaya kayıp oldular. Meğerse onlar bineklerini kaybetmişler onları araştırırken geri kalmışlar. Abdullah diğer arkadaşlarıyla yolculuğuna devam edip Nahle'ye indiler, derken oraya Kureyş'in kuru üzüm, başka yiyecek ve ticaret malları yüklü bir kervanı geldi. Kurayşden Amir b. Hadrem ve arkadaşları ile birlikte Abdullah'ın ve arkadaşlarının yanına indiler. Fakat Abdullah b. Cahş arkadaşlarına: "Bunlar bizden ürktüler biriniz başını tıraş etsin bunu görünce emin olurlar" dedi. Ve Ükeşe b. Musin başını tıraş edip onlara yaklaşınca, bunlardan emin olarak Müslümanlardan bize zarar olmaz, bize bir şey yapmazlar, dediler. O günde Cemaziü'l-Ahir'in son Pazartesi idi ki, haram aylarından recep ayı girmek üzere idi ve bu ay girmeden Müslümanlar çarpışmaya girmek istiyorlardı, derken Teyim kabilesinden Vakid b. Abdullah, Amir b. Hadremi'i bir okla öldürdü. İkisi esir edildi, biri de kaçtı. Böylece Abdullah b.Cahş ve arkadaşları bu iki esirle kervanları alıp Medine ye getirdiler ve bu ganimet malları İslam da ilk ganimettir. Sonra Peygamber a.s: "Ben size haram ayında savaş emretmedim" buyurdu. Abdullah ise: "Ey Allah'ın Resulü! İbni Hadremi'i öldürdük hemen haram ayının hilalini gördük, fakat biz bunu yaparken iyice bilmiyorduk ki, bu hilal acaba Recep ayında mı, yoksa Cemaziü'l-ahirin son hilalı mı idi?" deyince Peygamberimiz bu ganimetlerden pay almadı. İşte bundan dolayı yanlış yaptıklarını zannederek eyvah! Tövbelerimiz kabul olmadıkça yerimizden kımıldamayız dediler ve Müslümanlardan bazıları siz emrolunmadığınız şeyi yaptınız, haram ayında savaş olur mu? diyenler oldu. Kureyş de geçimleri için tedarik eden halkın mallarına el koyup haram ayında can aldılar, diye konuşup durdular. Yahudiler de bunu fırsat bilerek Müslümanlar aleyhinde kullanıp propaganda malzemesi yaptılar derken işte bu ayet indi.

(Sana haram ayından sorarlar. Da ki, o ayda savaş büyük günahtır. Ama Allah yolundan alıkoymak, onu inkâr etmek, Mescidi-Haramdan çevirmek ve halkını oradan çıkarmak, Allah katında daha büyük günahtır. Fitne çıkarmak savaştan daha büyük günahtır. Eğer onların güçleri yetseydi, sizi dininizden döndürene kadar, size karşı savaşa devam edeceklerdi. Sizden kim dininden dönerek kâfir olarak ölürse, böyle kimsenin dünyada da ahirette de yaptıkları ameller silinip gider.) İşte böyle dininden dönüp eğer tövbe etmeden de ölürse: (Onlar cehennem arkadaşlarıdır, onlar orada ebedi kalacaklardır.)

218. Bu ayette de Abdullah b. Cahş ve onun gibi hicret edip Allah yolunda cihadeden sahabenin faziletine işaret edilerek, Cenab-ı Hak, bunları taltif etmekte ve böyle Allah'ın rahmetini umanları bağışladığını ve merhamet ettiğini ifade etmektedir.

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ يُبيِّنُ اللّهُ لَكُمُ الآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ {٢١٩} فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَى قُلْ إِصْلاَحٌ لَّهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاء اللّهُ لأَعْنَتَكُمْ إِنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {٢٢٠}

Meali

219. Sana şarap ve kumardan sorarlar. De ki: Her ikisinde de büyük günah vardır. Onların insanlar için (az bir) faydası varsa da, günahları faydalarından daha büyüktür. Yine sana ne infak edeceklerinden sorarlar. Da ki, aftır. Allah, böylece ayetlerini açıklıyor. Umulur ki, düşünürsünüz.

220. Dünya ve ahrette ki, (hayatınızda lehde ve aleyhde ki, davranışlarınızı düşünün.) Sana yetimler hakkında da sual sorarlar. De ki; onları ıslah etmek hayırlıdır, eğer onlarla birlikte yaşarsanız, onlar sizin kardeşlerinizdir. Allah, işleri

düzeltenlerle bozanları bilir. Eğer Allah dileseydi sizi de zahmet ve meşakkate sokardı. Şüphesiz ki, Allah, he şeye galiptir, hâkimdir.

İzahı

219. Bu ayette içki ve kumar hakkında soru soranlara Cenab-ı Hak, Peygamber (a.s.)'a şöyle cevap vermesini emretmektedir: (De ki, onların insanlara faydasından günah ve zararı çok daha büyüktür. Yine ne infak edelim diye soranlara de ki, af) yani ihtiyacınızdan fazlasını infak edin.

(Hamr): Lügat manası itibariyle bir şeyi örtmektir, yani aklı örtmek, kaplamak, perdelemek demektir. Bu kelimenin üzüm şarabına isim olarak verilmesi özel bir adlandırmadır. Aslında sarhoşluk veren her şeye "hamr" denir. Nitekim Ebu Davud ve Numan b. Beşirden rivayet edildiğine göre Peygamberimiz: "Üzümden şarap, hurmadan şarap, baldan şarap ve arpadan da bir şarap vardır," buyurmuşlardır. Şafi, Maliki, bunlardan önceki ve sonraki birçok âlimler şarap genel anlamda sarhoşluk veren bütün içeceklerin olduğunu söylemişlerdir. Ve bu hadisi sarhoş eden bütün içkilerin haram olduğuna delil getirmişlerdir. Hatta sadece sarhoşluk derecesinde içmek değil, bir damlasının bile haram olduğu, hatta alınıp satılmasının da haram olduğuna delil getirmişlerdir. Nitekim bu hususta da Ebu Davud, Tirmizi, Nese'i ve İbn-i Mace'nin içki hakkında rivayet ettikleri şu hadisi de delil getirmişlerdir. "Çoğu sarhoş edenin azı da haramdır." Hanefi âlimleri de bu hadise dayanarak içkinin bir damlasına bile haram demişlerdir ve ölümle karşı-karşıya olmadıkça hiçbir harama müsaade yoktur.

İçki Kur'an da tedrici olarak yasaklanmıştır. Nitekim içki hakkında ilk inen ayet Nahil sûresinin 67. ayetinde: (Hurma bahçelerinin ve üzüm bağlarının meyvelerinden hem sarhoşluk verici şeyler edinirsiniz hem de güzel rızık edinirsiniz,) buyruluyor. Dikkat edilirse bu ayette içkinin helal olduğunu değil, haram olduğunu işaret ediyor. Hem sarhoşluk eden şeyler elde edersiniz, hem de güzel rızık ifadesi içkinin güzel olmadığını haram olduğunu gösteriyor. Evet, bu ayetten sonra yukarıda metinde geçen ayet inmiştir ki, rivayete göre Hazreti Ömer, Muaz ve bir takım sahabe Peygamberimize gelerek, "ya Resulelleh! İçki hakkında bize bir fetva ver. Çünkü bunu içince akıl gidiyor" dediler ve bunun üzerine de bu ayet indi.

Şimdi bu ayette çok açık ve net olarak her ikisinin de menfaatinden günahlarının daha büyük olduğu ifade edilmektedir. Yani içki ve kumarın büyük günah

olduğu ifade edilerek içki kesin yasaklanmadan önce de onun haram olduğuna işaret edilmektedir. Bazıları İslamın ilk zamanlarında helal idi, Maide sûresinin 90-91. ayetleri ile haram kılınmıştır ve o ayetler bu ayetleri nesh etmiş demişlerdir. Fakat bana göre bu doğru değildir. Evet, içki ve kumar bütün dinlerde haramdır ve lanetlenmiştir, bunlar her zaman haram ve günahtır, ama cahiliye devrinde alışmış olan insanları birden koparmak kolay olmadığı için kati ve sert bir şekilde yasaklanmamış. Ancak yavaş-yavaş, alıştıra-alıştıra yumuşak bir şekilde günah olduğundan çirkin olduğundan bahsedilmiştir ki, bu da onların daha önce de haram olduğunu göstermektedir.

İşte bu ayetten sonra da Nisa sûresinin 43. ayeti inerek şöyle buyrulmuştur. (Ey inananlar! Sarhoş olduğunuz halde namaza yaklaşmayın.) Bu ayet de içkinin mubah olduğunu göstermiyor. Hal bu ki, gelen bu ayetlerin hepsinde de içkinin kötülüğünden bahsediliyor ve haram olduğuna işaret ediliyor. Ve bu ayetler içkinin kötülüğünden bahsedince içenlerin sayısı azalıyor ve bunun kötülüğünü kavramaya başlıyorlar. Nitekim İrba b. Malik, Sad b. Vakkas'ı ve beraberinde birkaç sahabeyi de davet ediyor. Yine eski cahiliye alışkanlıklarıyla içki içiyorlar, kafayı bulunca da cahiliye adetlerine göre atalarını, dedelerini soy ve sopalarını övmeye başlıyorlar. Biri benim soyum senden üstündü, öteki yok benim soyum senden üstündü derken birbirlerine giriyorlar. Birbirlerinin başını kırıp yarıyorlar ve ondan sonra da Peygamberimize geliyorlar. Ve bu durumu gören Peygamberimiz: "Ey Allah im! Şarap hakkında bize yeterli bir beyanda bulun" diye dua edince Cenab-ı Hak Maide sûresinin 90-91. ayetlerini göndererek kesin ve sert bir şekilde içkiyi yasaklıyor.

Netice olarak daha önce de dediğim gibi şunu demek istiyorum. Bu inen ayetlerin hiçbiri içkinin mubah olduğunu ifade etmiyor, hepsi de içkinin kötü olduğunu, günah olduğunu gösteriyor. Fakat insanlar alışkanlıklarından ötürü tepki göstermesinler, yavaş-yavaş bu alışkanlıklarını bıraksınlar diye yumuşak ifadelerle kötülüğünden ve günahından bahsedilmiştir. Ve neticede bazı Müslümanların bundan hoşlanmamaları, Peygamberimize müracaat etmeleri ve Peygamberimizin de bunun kesin bir şekilde yasaklanmasını istemesi üzerine keskin ve sert bir şekilde yasaklanmıştır. Evet, bu günde böyle değil mi? Nerede ise cahiliye dönemine dönmüşüz. İçki içmeyi normal imiş gibi görüp onu yıllarca içip ve bağımlı bir hala gelmiş bulunanlar her fırsatta Müslüman olduğunu

söyleyen bu insanlara keskin bir ifade ile haram ve yasak olduğunu söylersek nasıl bir tepki ile karşılaşacağımız malumdur. O halde bu bağımlı insanlara yumuşak bir şekilde içkinin hem mala, hem bedene, hem de cemiyete olan zararlarından bahsedersek yavaş-yavaş bırakmaya ikna eder vazgeçirebiliriz. Hazreti Ali kerremellahu veche: "Bir kuyuya bir damla şarap düşse, sonra oraya bir minare yapılsa o minarede ezan okumazdım. Denize bir damla şarap düşse sonra kuruyup yerinde otlar bitse, orada hayvan otlatmazdım" demiştir. İbn-i Ömer de: "Eğer bir parmağımı şaraba sokmuş olsaydım, o parmak bende olmazdı, kesip atardım" demiştir ki, bu sözler de içkinin ne kadar kötü bir şey olduğunu göstermektedir.

Evet, kumara gelince ayette geçen "meysir" kolayca kazanılan hile ile elde edilen her çeşit kumara denir ki lotosu, totosu, piyangosu ve saire bütün oyunlar buna dâhildir, bunların hepsi de kumardır. Bunların az bir çıkarcı gurubundan başka kimseye faydası yoktur. Ne ilginçtir ki, bu ayetin tefsirine başlarken, o akşam televizyonda kumardan, kumarhanelerden haber verip bahsederken, haberin sonunda spiker şöyle dedi.Kumarda hiç kazanan yoktur, sadece kumar haneleri çalıştıranlar kazanmaktadırlar dedi. Bu söz çok doğru ve çok yerinde bir sözdü. Oynayanlar kazanmıyor, bu gün kazansa yarın kaybediyor, kazanan sadece bu işe aracılık yapan kumar hanelerdir. Kumar büyük bir felakettir. Nice insanların hakkına tecavüz edilmekte, kumar oynayan ailesinin çoluk çocuğunun rızkını kumar masalarında hibe etmekte, bu yüzden nice yuvalar yıkılmakta ve nice ocaklar sönmektedir. İşte bunun içindir ki ayet de: (Her ikisinde de menfaatinden çok büyük günahı vardır,) buyruluyor. Evet, ayetin devamında: Ey Muhammed! (Sana ne infak edelim diye sorarlar, de ki, af.) Yani ihtiyacınızdan fazlasını infak edin. Bütün tefsirciler bu ayette ki infakı böyle tefsir etmişler. Fakat âcizane ben bu ayeti böyle anlamıyorum. Benim anladığım. Af kelimesi genel anlamda bir infaktır, ama bununla beraber yani birilerine Allah için harcamakla beraber, borçlu olan bir kimse güç durumda ise, borcunu ödeme imkânı yoksa onun borcunu bağışlamak affetmek en büyük infaktır. Nitekim bununla ilgili Bakara sûresinin 280. ayetinde gelecek, inşallah orada bunu görürüz. Evet: (İşte Allah, ayetlerini böyle açıklıyor umulur ki, düşünürsünüz.)

220. (Dünya ve ahiret hayatı) hakkında herhalde (düşünürsünüz?) Yani fani olan hayata ne kadar önem verdiğinizi, ne kadar zaman harcadığınızı, hangi iş

ve amelleri yaptığınıza da bakarsınız, ebedi olan ahiret hayatına ne kadar zaman ayırıp, hangi amel ve işleri yaptığınıza da bakar hesabınızı ona göre yaparsanız. Evet, ey Muhammed! (Yetimler hakkında da sana sual sorarlar. De ki, onların işlerini düzeltmek hayırlıdır. Eğer onlara karışırsanız onlar sizin kardeşlerinizdir.) Yani onlarla ilgilenmek, ilgisizlikten hayırlıdır. Eğer onların işlerine karışır ilgilenirseniz, onlar sizin din kardeşlerinizdir, din kardeşi muamelesi yapıp, mallarını koruyun, malları yoksa yardım edin, onların ahlaki terbiyeleri ile eğitim terbiyeleri ile ilgilenin, mallarına sahip çıkın, koruyup kollayarak onların mallarını artırmaya çalışın, kısacası onlara her konuda sahip çıkın. (Allah, ifsatçıyı da islahçıyı da bilir.) Yani, kimin yetime bakıp onu ve malını koruduğunu da bilir, onun haklarını korumayan, malını mülkünü yiyip içeni ele geçirmek isteyen bozguncuları da bilir. Hiçbir kimse sanmasın ki, yapılanlar görülmüyor, bilinmiyor ve bunlar karşılıksız kalacak. Allah, herkesin ameline ve muamelesine göre ceza veya mükâfat verecektir. (Eğer Allah, dileseydi sizi de zora sokardı.) Yani sizi de yetim bırakıp, sizi de onların kaldığı sıkıntıya maruz bırakırdı, bu bir imtihandır, sizi onlara karşı olan muamelelerinizle deniyor, sınıyor: (Şüphesiz Allah, her şeye galip, her şeye hâkimdir.)

Yetime zulmedenleri Allah (c.c.) er veya geç mutlaka cezalandırır. Bu konuda bir hayli ayet ve hadis vardır. Kurtubi'nin rivayet ettiği bir hadis de şöyle buyruluyor. "Yetimin ağlamasından Arş'i-Âlâ titrer." Buharı, Müslim, Ebu Davud ve Tirmizi'nin rivayet ettikleri bir başka hadis de ise Peygamberimiz: "Ben ve yetimin bakımını üzerine alan kimse cennette şu iki parmak gibiyiz" buyurdular.

وَلاَ تَنكِحُواْ الْمُشْرِكَاتِ حَتَّى يُؤْمِنَّ وَلأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكَةٍ وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلاَ تُنكِحُواْ الْمُشِرِكِينَ حَتَّى يُؤْمِنُواْ وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُوْلَئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللّهُ يَدْعُوَ إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ {٢٢١}

Meali

221. İman etmedikçe müşriklerle evlenmeyin. (Müşrik kadınla evlenmek) hoşunuza gitse bile müşrik olan bir kadından imanlı bir cariye elbette hayırlıdır. İman etmedikçe müşrik olan erkekleri de mümin olan hanımlarla evlendirmeyin. Hoşunuza gitse de müşrik olan bir erkektense mümin olan bir köle ile evlenmek elbette hayırlıdır. Çünkü onlar (müşrikler) cehenneme çağırırlar. Allah ise izniyle cennet ve mağfirete çağırır ve böylece ayetlerini açıklar. Umulur ki hatırlarlar.

İzahı

221. Bu ayet rivayete göre Ebu Mersed hakkında inmiştir. Şöyle ki, İslamın ilk zamanlarında Müslümanlar gerek müşrik olsun ve gerekse ehli-kitap olsun gayrimüslimlerle evlenirlermiş. Fakat şu hadiseden sonra müşriklerle evlenmek yasaklanmıştır. Rivayete göre Peygamber a.s: Ebu Mersed'i Mekke de bulunup hicret edemeyen bazı Müslümanları gizlice oradan çıkarıp getirmesi için, Mekke ye gönderdi. Ebu Mersed'in cahiliye zamanında Unnak adında bir kadınla dostluğu vardı o kadınla karşılaşınca kadın ona beni bıraktın mı? demiş ve bu zatta eyvah, ey Unnak! İslam seninle benim evlenmeme engeldir, deyince, kadın ona ısrarla benimle evlenir mi sin? demiş. Oda evet, ama Resulüllah'a danışmam lazım, eğer uygun olduğuna emir buyurursa tamam demiş. Kadın da gözlerime sürme çekmem için bana yardım eder mi sin? demiş. Yanına yaklaşınca onu şiddetli bir şekilde dövmüş ve sonra da yoluna bırakmış. O da Mekke de işini bitirdikten sonra Peygamberimize gelerek emrini yerine getirdiğini ve o kadınla aralarında geçen bu durumu da anlatmış. Onunla evlenmek istiyorum, ya Resulellsh! Ne buyurursun? demiş. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir.

Bazı sahabeler de Müslüman olan cariyelerle evlenince, diğer Müslümanlardan bazı kimseler onları ayıpladılar. İşte bütün bunlara bir cevap niteliğinde bu ayet inmiştir. (İman etmedikçe müşriklerle evlenmeyin, hoşunuza gitse bile. Müşrik olan bir kadından iman etmiş bir cariye ile evlenmek elbette hayırlıdır. Müşrik erkekleri de mümin hanımlarla evlendirmeyin, hoşunuza gitse de. Mümin olan bir köle ile evlenmek elbette hayırlıdır.) Çünkü onlarda müşriklere meyledebilirler ve: (Onları da cehenneme çağırırlar), onların da kendileri gibi müşrik olmalarını isterler. (Allah ise sizi cennet ve mağfiretine çağırır ve insanları

uyararak ayetlerini açıklar ki hatırlasınlar.) Artık bu uyarılara kulak verip müşriklerin tuzağına düşmesinler.

Müşrik: putperest olan, Allah'a ortak koşan kimseler demektir. Fakat bu özel anlamda böyledir. Genel anlamda ise bütün inkârcı kâfirlere denir. Peki, o zaman bu Yahudi ve Hıristiyanları da içine alır mı? Sorusu akla gelir. Çünkü onlardan da Allah'a ortak koşanlar vardır. Mesela onlardan Üzeyir hâşâ, Allah'ın oğludur, diyenler vardır. Hıristiyanlar, İsa Ruhu'l-Kudüs ve Allah, bu üçlü Tanrı inancına sahiptirler ki, bunlar da Allah'a şirk koşmaktadırlar, bunlarla evlenmek caiz olur mu? Bu konuda ulema ikiye ayrılmıştır. Bir kısmına göre ayette bütün müşrikler kasdedilmiştir, ama Maide sûresinin 5. ayetinde (kitap ehlinin hür ve iffetli kadınları) diye buyrulup devam eden ayette onların kadınları ile evlenilebileceği belirtilmiştir. Ve dolayısıyla onların kadınları ile evlenmek caizdir. Fakat tersi caiz değildir. Yani ehli kitap olan Yahudi ve Hıristiyanlardan kız almak caizdir, ama onlara kız vermek caiz değildir. Çünkü erkek onun üzerinde etkili olabilir kadın ona ve onun dinine uyabilir, girebilir. İkinci gurup ulemaya göre ise, bu ayet her ne kadar müşrik olan Araplar hakkında inmiş ise de, bu ayette diğer müşrikler istisna edilmemiştir. Ve bu ayet "nesh" de edilmemiş, yani başka bir ayetle hükmü de iptal edilmemiş ve dolayısıyla Yahudi ve Hıristiyanlar'in de müşrik olanları ile evlenmek caiz olmaz, demişlerdir.

Şimdi âcizane ben birinci görüşte olan âlimlerin görüşüne tamamen katılıyorum. Yani ister müşrik olsun ister olmasın bütün ehli-kitap kadınlarıyla evlenmek caizdir fakat onlara kız vermek caiz değildir. İkinci gurup âlimlerin görüşlerine ise kısmen katılmakla beraber kısmen de katılmıyorum. Katıldığım kısmı bu ayetin başka bir ayetle hükmünün bozulmadığıdır. Evet, bu doğrudur, bu ayet mensuh değildir. Ama bu ayette istisna da yoktur görüşüne katılmıyorum. Çünkü Maide sûresinin beşinci ayetinde ehlikitap'ın iffetli kadınlarıyla evlenibileceği açıkça ifade edilmektedir ve bu ayetin en son inen ayetlerden olduğunu söyleyenler de vardır. Çünkü o ayetin baş tarafı bu gün diye başlayıp devam ediyor ki, o ayete gelince inşallah orada göreceğiz. Yani Maide sûresindeki o ayet bu ayeti tefsir ederek ehli-kitabı istisna etmiş olmaktadır. Ayetleri hep birlikte değerlendirmek gerekir. Çünkü ayetlerin bazıları bazılarını tefsir etmektedir. Ve dolayısıyla de birinci görüşte olanların dediği gibi Yahudi ve Hıristiyanların yani ehli kitap olanlarının tamamından kız almak caiz, vermek ise caiz değildir. Fakat

başka milletlerin müşrik olanlarından ne almak ve nede vermek caiz değildir. Çünkü bunların bidayetinde tevhit inancı vardı sonradan bu inancı ifsat etmişlerdir, amel ve ibadetlerinde yine de eski alışkanlıkları vardır, bunların Müslüman erkeklerle evlenmeleri halinde İslam inancına dönmeleri muhtemeldir.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَاعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلاَ تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىَ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللّهُ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ {٢٢٢} نِسَآؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأْتُواْ حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُواْ لأَنفُسِكُمْ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّكُم مُّلاَقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ{٢٢٣} وَلاَ تَجْعَلُواْ اللّهَ عُرْضَةً لِّأَيْمَانِكُمْ أَن تَبَرُّواْ وَتَتَّقُواْ وَتُصْلِحُواْ بَيْنَ النَّاسِ وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {٢٢٤}

Meali

222. Sana kadınların adet halinden sorarlar. De ki: O bir eziyettir. Bu sebeple ay halinde olan kadınlardan uzak durun. Temizlenene kadar o kadınlara yaklaşmayın. Temizlendikleri zaman onlara Allah'ın emrettiği yerden yaklaşın. Şunu iyi bilin ki, Allah tövbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever.

223. Kadınlarınız sizin için ekindir. Ekininize nasıl isterseniz öyle varın. Kendiniz için hazırlık yapın, Allah tan korkun ve bilin ki, şüphesiz, siz O'nunla karşılaşacaksınız. (Ey Muhammed!) Müminleri müjdele.

224. Yeminlerinizden ötürü Allah'ı (O'nun) adını iyilik etmenize, O'ndan sakınmanıza ve insanların arasını düzeltmenize engel kılmayın. Allah, her şeyi işiten ve bilendir.

İzahı

222. Bu ayette Peygamberimize, kadınların adet hallerinden sorulduğu ve bunun kadınlara bir eziyet olduğu, kadınlar adet hallerinden temizlenene kadar onlara yaklaşılmaması, temizlendikten sonra da, Allah'ın emrettiği şekilde kadınlarla temas edilmesi ifade edilmiş. Ve Allah, tövbe eden maddi ve manevi pisliklerden temizlenen kullarını sevdiğini haber vermiştir.

(Hayız), aslında akmak, kaynamak anlamlarına gelmektedir ki, kadınların adet halindeki kanamaya denir. Bunun bir eziyet olduğu ifade edilmesinin manası de rahimin kanı dışarı atmasıyla tiksindirici bir akıcı olması ve pis bir kanın dışarıya çıkması demektir. (Temizlendikten sonra Allah'ın emrettiği şekilde kadılara gidin), ifadesi de İbn-i Abbas'a göre Meşru olan cinsel yerine, fercine gidin, demektir. Bazı tefsircilere göre ise, yıkanıp temizlendikten sonra onlara yaklaşın, demektir ki, ayetin bundan sonra gelen cümlesi her iki temizliğe de işaret ediyor: (Şüphesiz ki, Allah tövbe edenleri de sever, temizlenenleri de sever.) Yani hem maddi olan pisliklerden temizlenmektir ki bundan maksat, dübürüne yaklaşmaktan uzak durmak, temiz ve meşru olan yerine (fercine) ilişkide bulunmak, hem kadının âdet sonunda yıkanıp temizlenmesi, hem de manevi pislik olan günahlardan tövbe ederek her türlü temizlenilmesidir.

Bu ayetin iniş sebebi ile ilgili birkaç rivayet vardır. Cahiliye dönemindeki Araplar kadınları adet halleri olduğu zaman onlar bu kadınlarla beraber bir arada durmazlarmış ve beraber yemek dahi yemezlermiş. Yahudi ve Mecusiler'in adetleri de buna benzermiş. Hıristiyanlar ise buna pek önem vermez, hatta kadınlar adet halinde iken cinsel ilişkide bile bulunurlarmış. Eshabi-Kiramdan birkaç kişi ile beraber Ebu Dehdeh Peygamberimize gelerek kadınların adet hallerinden sordular. İşte bunun üzerine bu ayet indi ve âdetli kadınlar hakkında nasıl davranılacağı açıklanmış oldu.

223. Bu ayette de mecazi anlamda kadınların erkekler için bir ekim, döllenme yeri oldukları yani, cinsel ilişkide bulundukları yer, Rahimlerin tohumlama yeri olduğu, oraya eşlerinin nasıl isterse öyle varmaları ifade edilmiş. Fakat bununla beraber ahiret için de hazırlıklı olmaları emredilmiştir.Yani bu dünyada sadece şehvetinizi tatmin ederek, onunla meşgul olup kalmayın. Sadece bu dünya zevkleri ile tatmin olup durmayın, önünüzdeki ebedi hayatı ve

onun zevkini tatmak için de güzel ve salih ameller işleyin, Allah'tan korkun ve bilin ki bir gün, O'nunla karşılaşacaksınız, O'na hesap vereceksiniz. Ve sonuç olarak inanıp Allah'ın buyurduğu şekilde hareket edenlerin büyük bir mükâfatla müjdelenmeleri ifade edilmektedir.

Yukarda da kısaca temas ettiğimiz gibi Kadınların ekin tarlasına benzetilmesi mecazı anlamda rahimlerinin tohumlanma yeri olduğundandır. (Dilediğiniz şekilde ekininize gidin') den maksat, meşru olan tohum yerine, fercine nasıl isterseniz, nasıl bir pozisyon alarak yaklaşırsanız, yaklaşın, demektir. (Allah tan korkun ve bilin ki O'nun la karşılaşacaksınız) ifadesi ile de helal ve meşru çerçevede ilişkiye girip meşru ve helal olmayan dübürüne yaklaşmaktan sakınılmasına işaret edilmektedir. İşte böyle haramlara ve kadınların haram yerlerine yaklaşanlar Cenab-ı Hakla karşılaşıp hesap vereceklerini bilmelidirler. Nitekim Tirmizi'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadis de Peygamberimiz şöyle buyurmuştur. "Her kim adet halinde olan bir kadına yaklaşır veya dübürüne yaklaşır veyahut ta bir kehanette bulunursa, Muhammed'e inene (Kur'an'a) küfretmiş olur."

Adetle ilgili bir konuya daha değinmek istiyorum. O da şudur. Bazı kimseler, sözde akademi kariyeri olup da akidesi bozuk olan bu şahıslar kadının adetli halinde namazını da kılar, orucunu da tutar, diyerek Peygamberimizin uygulamalarını ve bütün müçtehitlerin içtihatlarını inkâr ederek ve bunları bir tarafa atarak kendilerini alleme zannetmektedirler. Aslında bunlar diplomalı cahillerdir. Bunlar işlerine gelen yerde en zayıf hadisleri delil gösterirken, işlerine gelmeyince de sahih hadis dahi olsa onu inkâr ediyorlar.

Oysa Buhari ve Müslim'in çıkarmış oldukları bir hadis de Muazete'l-Adeviye adında bir kadın Hazreti Aişe'ye gelerek diyor ki: "Bu âdet hali nedir ki, oruç kaza ediliyor da namaz kaza edilmiyor?" Hazreti Aişe: "Yoksa sende sıcaklık hali (adet) hali mi var?"diyor. Kadın diyor ki: "Hayır, ama soruyorum." Hazreti Aişe: "Bizim başımıza böyle bir hal geldiğinde oruçları kaza etmekle emrolunduk, namazları kaza etmek için emrolunmadık," diyor. Peki, şimdi yıllarca Peygamberimizle beraber olmuş olan Hazreti Aişe'nin bu fetvası nasıl yok sayılıyor, adet halindeki bir kadın namazını da kılar, orucunu da tutar denebilir? Peygamberimizden bu güne kadar böyle kabul edilmiş, böyle uygulanmış, şimdi

birileri çıkmış bilginlik taslayarak böyle bir şeyler söylüyor, kadın âdetli iken orucunu da tutar namazını da kılar diyebiliyor.

224. Ey iman edenler! (Yeminlerinizi kuvvetlendirmek için, Allah'ı aracı etmeyin. İyilik yapmaya, günahlardan sakındırmaya ve insanların aralarını düzeltmeye mani kılmaya Allah'ın adını kullanmayın.) Yani hem iyilik yapılmasına engel olmak için, hem de böyle olur-olmaz şeylerede Allah'ın adını kullanarak yemin etmeyin.

Rivayete göre Abdullah b. Ravaha bir kırgınlığı yüzünden eniştesi olan Beşir b. Numan'ın yanına gitmeyeceğine, onunla konuşmayacağına ve kız kardeşi ile aralarını bulmayacağına yemin etmiş ve Allah'a yemin ettim, artık yeminimi bozmam demiş. İşte bu ayet bunun üzerine inmiştir. Ve Hazreti Aişe: "Bu ayet Allah'a yemini tekrar ederek o yemini kuvvetlendirmenin doğru olmadığı hakkında inmiştir," demiş.

Peki buna göre doğru olarak dahi olsa yeminin tekrar edilmesi yasaklanırken, olur-olmaz şeyler hakkında yemin edip durmak nasıl olur acaba? Hem de üstelik iyilik yapmaya, günahlardan sakınmaya ve insanların arasını düzeltmeye mani olmak için Allah'ın adını kullanarak yemin etmek ve yeminleri kuvvetlendirmek için tekrar etmek son derece kötü ve yalnıştır. (Çünkü Allah, söylediklerinizi işitir, yaptıklarınızı bilir.)

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِيٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ {٢٢٥} لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ فَاِنْ فَٓاؤُ۫ا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ {٢٢٦} وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {٢٢٧}

Meali

225. Allah, sizi bilmeden yaptığınız yeminlerden sorumlu tutmaz. Fakat kalplerinizin kazandığı yeminle sorumlu tutar. O, çok bağışlayan, çok yumuşaktır.

226. Kadınlara yaklaşmamaya yemin ederler, böylece dört ay beklerler. Eğer yeminlerinden dönerlerse şüphesiz Allah, bağışlayan ve merhamet edendir.

227. Yok eğer boşanmaya karar vermişlerse, şüphesiz Allah, her şeyi işiten, bilendir.

İzahı

225. Bu ayette bilmeyerek yapılan yeminlerden ötürü sorumlu olunamayacağı, ancak bilerek kalpten yapılan yeminlerden sorumlu olunacağı tövbe edildiği takdirde de Allah'ın bağışlayacağı ve kullarına karşı çok yumuşak olduğu bildirilmektedir.

Yemin üç kısma ayrılmaktadır. Yemini-lağıv, kasıt olunmaksızın bir alışkanlık olarak hayır, vallahi, evet vallahi, gibi boşa yapılan yeminlerdir ki, bunlardan sorumlu tutulmaz, yani bir ceza gerekmez. Bu Hanefi, Şafi'i ve maliki ye göredir. Ancak, Hanefi ve Maliki ye göre bir şeyin doğru olduğunu zannederek kalpten yemin etse, fakat sonra yemin ettiği şey zannettiği gibi olmadığı anlaşılsa yine yemini-lağıv kabilindendir ve bundan da sorumlu olmaz. Mesela, bozuk para isteyen bir kimseye cebinde bozuk para olmadığını zannederek yok vallahi dese sonra cebinde bozuk para olduğu anlaşılsa bundan sorumlu olmaz. Çünkü bunda bir kasıt yok, olmadığını zannettmiştir. Fakat Şafi ye göre bundan da sorumlu olur. İkinci yemin şekli yemini-münakittir ki, bu şarta bağlı kalpten bilebile yapılan yemindir ve bundan sorumludur ve yemini bozduğu takdirde kefaret vermesi gerekir. Mesela herhangi bir şeyi vallahi yemeyeceğim dese, sonra yeminini bozarak o şeyi yese kefaret cezası gerekir. Üçüncüsü yemini-gamustur ki, bu balığın denize daldığı gibi günaha dalmaktır. Bu yeminin şekli de şöyledir. Bir kimseyi aldatmak için veya yalan yere şahitlik yapmak için bilebile kasden yemin etmektir. Bunun için kefaret gerekmez, fakat en büyük günahlardandır, bunun için tövbe etmek hem Allah tan af istemek, hem de aldattığı veya aleyhinde yalancı şahitlik yaptığı kimseden helâlık alması özür dilemesi gerekir.

Diğer bir hususta yapılan yeminin Allah adına veya sıfatlarına yapılmasıdır. Mesela vallahi, billâh, tallahi gibi Allah'ın adına yapılan yemindir. Ya da sıfatlarına yapılan yemindir. Mesela nefsim kudret elinde olana, kulluk ettiğime Allah'a yemin ederim, gibi yemin etmek caizdir. Bunların dışında şununbunun adına yemin caiz değildir. Mesela peygamber adına, Kâbe adına, bazılarının yaptığı gibi Hazreti Hüseyin adına, namusum şerefim adına ve sair... Allah'ın ad ve sıfatlarının dışında herhangi bir şeye yemin edilmesi asla caiz değildir.

Çünkü Allah'ın adından O'nun sıfatlarından daha büyük hiçbir şey yoktur. Nitekim Buhari'nin İbn-i Ömerden rivayet ettiği bir hadis'e göre Hazreti Ömer bineği üzerinde bulunduğu bir sırada babasının adına yemin ederken Peygamberimiz ona yetişip şöyle buyurdu: "Allah, sizi babalarınızın adına yemin etmekten menetti. Kim yemin ederse Allah adına yemin etsin veya sussun."

226. Bu ayette de hanımına yaklaşmamak için yemin eden bir kimsenin dört ay iddet beklemesinin gerekli olduğu bildirilmekte. Fakat pişman olup yeminini bozarak hanımına döndüğü takdirde de Allah bağışlar.

Rivayete göre cahiliye döneminde bir adam hanımından bir şey istediği zaman hanımı onu yerine getirmezse, bir, iki, üç yıl ona yaklaşmayacağım diye yemin edermiş. Yahut ta başkaları ile evlenmesin diye hem boşamaz, hem de senelerce yaklaşmayacağım diye yemin edermiş. İşte İslam geldikten sonra bu ayetle buna bir sınır getirmiş. En fazla kadından dört ay ayrı kalabilir, ona yaklaşmayabilir. Dört ay bitiminde yemininden vazgeçer kadına yaklaşırsa ne âlâ, aksi takdirde Hazreti Ömer, Osman, Ebu Derda ve İbni Ömer'e göre hâkim kadını boşar.

227. Evet, işte yeminden sonra dönmez: (Boşamaya karar vermişlerse, Allah, her şeyi işiten, bilendir,) onun ne konuştuğunu ve ne yaptığını işitir, bilir ve ona göre de muamele eder. Her hususta hakkaniyetli olunmalı, hakdan ve adaletten ayrılmamalıdır. Çünkü Allah (c.c.) her şeyi görüp gözetmektedir, herkesi yaptığı amelle sorumlu tutup hesap soracaktır.

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلاَثَةَ قُرُوءٍ وَلاَ يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُواْ إِصْلاَحاً وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللّهُ عَزِيزٌ حَكُيمٌ {٢٢٨}

Meali

228. Boşanmış kadınlar kendi başlarına üç adet hali bekler. Eğer onlar Allah'a ve ahiret gününe gerçe-kten inanmışlarsa, Allah'ın rahimlerde yarattığını gizlemeleri kendilerine helal olmaz. Eğer kocalar barışmak isterlerse, bu durumda boşadıkları (kadın) ı geriye almaya daha hak sahibidirler. Kadınların da erkeklerin üzerinde benzeri hakları vardır. Ancak erkeklerin kadınlar üzerine bir derece üstünlükleri vardır. Allah, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

İzahı

228. Bu ayet kadınların boşanması halinde iddet beklemeleri gerektiği ve erkekle kadın arasında ki derece farkı beyan edilmektedir.

Şimdi âdet görmeyen kadınlar boşandıkları takdirde üç âdet görme müddeti kadar veya üç temizlenme kadar, iddet beklerler. (Kuru) kelimesi hem âdet kanaması hem de temizlenme anlamına gelir ki, Hazreti Ömer, Ali, İbni Mes'ud, İbni Abbas, Ebu Musa, Ubade b. Samit, Ebu'Derda, İkrime, Dahhak, Sutdi, Evze i, Süfyan-i Servi ve Ebu Hanife (hayizi) âdet kanaması olarak tefsir etmişlerdir. Fakat Sad b. Sabit, İbni Ömer, Hazreti Aişe'den gelen rivayete göre Zahra, Eban b. Osman, Maliki, Şafi-i ye göre (hayız), âdetten temizlenme süresidir. Bu Şafi, Maliki ve İmamı Ahmad'in de bir görüşüdür ki İbni Ömer'in rivayet ettiği şu hadise dayandırmaktadırlar. İbni Ömer hanımını boşadığı zaman Peygamberimiz ona: "Temizlenene kadar ona (eşine) müracaat et," buyurmuş. Bir talakla boşanmış olan bir kadına eğer temizlenmeden önce müracaat etmişse kocası dilerse evliliği sürdürür, dilerse boşar. Fakat temizlenmeden önce müracaat etmez ve kadın temizlenirse talakı bayin ile boş olur ki, bu sefer salahiyet kadına geçmiş olur ve kadın dilerse eski kocası ile yeniden nikâhlanır ve dilerse de onunla değil başka biri ile evlenir. Bu konuyu daha iyi anlayabilmemiz için şöyle diyelim. Şafi, Maliki ve Hambeli'nin de bir görüşüne göre, bir kadın temizlik halinde boşanmış ise, iki âdet görüp temizlendikten sonra üçüncü âdeti görür ise o kadın bayin talak olmuş olur ve salahiyet kadına geçer ki, ister eski kocası ile yeniden nikâhlanır, isterse, başkası ile nikâhlanır. O halde ikinci âdetten sonra, temizlenip üçüncü âdete girmeden kocası ona müracaat edip evliliğe devam edeceklerini haber vermesi lazım gelir. Hanefi mezhebine göre ise, süre biraz daha uzundur. O da şöyledir. Boşanmış olan kadın iki

âdetten sonra üçüncü âdete girmekle hemen bayin talak olmaz, belki üçüncü âdet halinin bitip de daha temizlenmeden önce kadına müracaat etmesi gerekir. Aksi halde üçüncü adet bitip kadın temizlenir ise o zaman bayin talakla boş olur ve salahiyet kadına geçer.

Evet, işte boşanmış olan: (Kadınlar için Allah'ın, rahimlerinde yarattığı şeyi gizlemeleri onlara helal değildir.) Yani rahimlerde olan şey, İbni Abbas'a göre çocuktur. Başka bir yoruma göre ise adet kanamasıdır. Hangisi olursa olsun burada işaret edilmek istenen şey kadının âdetinin bittiğini saklamaması kocasına söylemesidir. Çünkü kadın âdetinin bittiğini saklar ve erkek bunun farkına varıp âdet bitmeden müracaat etmese hakkını kaybeder bayin talak olur. (Eğer o kadınlar Allah'a ve ahiret gününe inanıyorlarsa,) âdetlerini veya hamileliklerini asla kocalarından saklamasınlar. Kendilerini boşamış olan: (Kocaları bu halde onlara dönmeye daha hak sahibidirler, şayet eğer araları düzelecek, anlaşabileceklerse.) Yani iddetleri bitmeden onlara tekrar müracaat edip evliliğe devam etmeye daha hak sahibidirler, şayet anlaşıp geçinebileceklerse. Ancak şu da bilinmelidir ki: (Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi, kadınların da onlar üzerinde benzer hakları vardır.) Kadınlarla güzel geçinmek, onları bir Allah emaneti olarak kendilerine helal olduklarını unutmamak iyi muamelelerde bulunmak, yediğinden yedirmek, giyindiğinden giydirmek, onlara karşı asla zulümkar davranmamak, aşağılayıp hakaret etmemek gerekir. Fakat bütün bu haklara riayet edildiği halde bir hoşnutsuzluk bir anlaşmazlık varsa ve daha başka sebeplerden dolayı boşanma söz konusu olduğu tadirde da yine boşanmışlık halindeki kurallara uymak hakkaniyetten ayrılmamak gerekir. Evet, erkeğin çalışıp kazanıp kadının her türlü ihtiyaçlarını temin etmesi bakımından kadına: (Bir derece üstünlüğü vardır.) Kadın onu evin reisi olarak görmelidir, onun meşru emirlerine itaat etmelidir. Bu gün geçimsizliklerin, boşanmaların kaynağında çoğunlukla karşılıklı haklara riayetsizlik vardır, çoğu bundan kaynaklanmaktadır.

Evet, işte kadın erkeği aile reisi kabul etmelidir, erkekte onu bir Allah emaneti olarak görmek ve onlara iyi muamele de bulunmak mecburiyetindedir. Eğer bir evin reisi olmazsa herkes kendi yön ve istikametine doğru giderse, o evde huzur ve düzen olur mu? Şimdi bir devletin astı-üstü olmasa, âmiri-memuru olmasa, o devlette düzen olur mu? O devlet yaşar mı? Bırakın insanı devleti,

aileyi hayvanlar bile belli bir düzen içerisinde yaşarlar, öyle gelişi güzel değildirler. Bu gün bunları dile getirdiğimizde gerçek bilgi sahibi olmayanlar, işi kavrayamayanlar vay efendim öyle şey olur mu? Kadın-erkek eşittir diye kıyamet koparıyorlar. Ondan sonrada herkes kendi doğrultusuna gidince aile düzeni bozulunca, çırpınmaya başlayıp çareler arıyorlar. Hal bu ki, karşılıklı hakların verilmesi hususunda eşitlik vardır. Yani eşitlik Allah'ın herkese verdiği hakka riayet etmesi demektir. Yoksa herkese aynı hak verilmemiştir, haklar farklıdır. Bu erkekler arasında da böyle değil midir? Şimdi amirle memurun hakkı aynımıdır? İşçi ile işverenin hakkı aynı mıdır? Bırakın amirle memur arasındaki hakları, işçilerin arasında dahi haklar farklıdır. Çünkü yaptıkları işler farklıdır. Evet, herkesin işine göre, tahsiline göre, makamına göre dereceleri farklıdır. Ama herkesin hak ettiği bu kakların alınmasında eşitlik vardır. Biri kendi hak ettiği hakkını alırken, ötekinin hakkını almaması, ya da verilmemesi elbette ki, zulümdür. Kimse kayrılmamalıdır, kimse hak etmediği bir şeyi almamalıdır. Kimse haklı olmadığı bir konuda kendini haklı görmemelidir. Evet: (Allah, her şeye galip, her şeye hâkimdir.) İşte sözün bittiği yer de burasıdır ki, Allah, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten ve her şeye hükmedendir ve O, böyle hükmetmiştir. İşte burada da yaratıcı ile yaratılmış yani kul ile kendisine kulluk edilen yüce yaratıcı arasında fark olduğu ortaya çıkmaktadır. Eğer kul, kulluğunu bilmiyor, buna itiraz ediyorsa kendisini Tanrı yerine koyuyor, kendisini daha bilgili, daha güçlü kabul ediyor demektir. Kendine göre bir eşitlik, kendine göre bir hak uyduruyor demektir.

الطَّلاَقُ مَرَّتَانِ فَإِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ وَلاَ يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَأْخُذُواْ مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئاً إِلاَّ أَن يَخَافَا أَلاَّ يُقِيمَا حُدُودَ اللّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ يُقِيمَا حُدُودَ اللّهِ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللّهِ فَلاَ تَعْتَدُوهَا وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ {٢٢٩} فَإِن طَلَّقَهَا فَلاَ تَحِلُّ لَهُ

مِن بَعْدُ حَتَّىَ تَنكِحَ زَوْجاً غَيْرَهُ فَإِن طَلَّقَهَا فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَن يَتَرَاجَعَا إِن ظَنَّا أَن يُقِيمَا حُدُودَ اللّهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ {٢٣٠}

Meali

229. Boşama ikidir. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak, ya da güzellikle salı vermektir. Kadınlara verdikleriniz mehirlerden (boşama durumunda) bir şey almanız size helal olmaz. Ancak erkek ve kadın Allah'ın sınırlarında kalıp evlilik haklarını tam tatbik edememekten korkarlarsa, bu durum müstesnadır. Eğer her ikiniz de Allah'ın sınırlarını korumamaktan korkarsanız, kadının fidye vererek boşanmasını istemesinde, erkeğin de bu fidyeyi alarak boşamasında her ikisi için de bir günah yoktur. İşte bu Allah'ın sınırlarıdır. Öyle ise o sınırları aşmayın. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, onlar zalimlerin ta kendileridir.

230. Eğer kadını bir daha boşarsa, bundan sonra artık, başka bir kocaya varıncaya kadar ona helal edilmez. Eğer ikinci koca da boşarsa Allah'ın sınırlarını koruyacaklarını zannettikleri takdirde, her ikisinin de birbirlerine dönmelerine (evlenmelerine) her ikisi için de bir günah yoktur. İşte bu bilen bir kavim için Allah'ın sınırlarıdır.

İzahı

229. Bu ayette boşamanın iki olduğu, üçüncüsünde eğer iyilikle anlaşır evliliğe devam ederlerse ne âlâ, yoksa güzellikle kadının salıverilmesi emredilmektedir. Ve tamamen ayrılmaları halinde de evlendikleri zamanında verilmiş olan mehrin geri alınmasının helal olmadığı, ancak kadının ayrılmak istemesi fakat erkeğin de boşamaması durumunda fidye karşılığında kadının boşanmak istemesi durumunda erkek bu fidyeyi alabilir. Yani kadın boşanmak istiyor, fakat erkek boşamak istemiyorsa, kadın zamanında aldığı mihri geri vererek, ya da kendisini boşaması için erkeğe fidye teklif etmesi halinde erkek bu teklifi kabul ederek boşar. Ya da kadın böyle bir amaçla müracaat ettiği takdirde hâkimlerin bunları boşamasında bir günah olmadığı beyan edilmektedir. İşte bunlar Allah'ın

sınırları, koyduğu kanunlarıdır, bunların çiğnenmemesi ve bu sınırların aşılmaması gerektiği aksi halde bu kuralları çiğneyenlerin zalim ve haksız kimseler oldukları ifade edilmiştir.

Bir kadını boşamak Allah Teâla'nın en sevmediği bir şeydir, ama buna rağmen mubah kılınmıştır. Cahiliye döneminde bir kadını onlarca-yüzlerce defa boşar sonra iddetleri bitmeden tekrar müracaat eder birleşirlerdi ki bu onlar için evliliği bir oyuncak haline getirmekti. İşte ciddi olan bu evliliği bir oyuncak olmaktan çıkarıp, İslam buna bir sınırlama getirip ve bu evliliğe bir ciddiyet kazandırmıştır. (Artık boşama ikidir.) Yani iki kere boşayıp tekrar anlaşıp evliliğe devam edebilirsiniz. Üçüncüsünde ise: (Ya iyilikle tutmak veya güzellikle salıvermektir.) Yanı iki kere boşadıktan sonra tekrar nikâhlanmaya bir hakkınız daha vardır. Bu üçüncüsünde ya iyilikle anlaşır tekrar nikâhlanıp evliliğe devam edersiniz veyahut da anlaşamıyorsanız, bu sefer de erkek kadını güzellikle kendi yoluna bıraksın ve tamamen boşadığınızda da önceden: (Verdiğiniz mehirden bir şey almanız size helal olmaz.) Artık boşadığınız kadının mihrini tamamen kendisine veriniz. Ancak taraflar: (Allah'ın koyduğu sınırlar içinde kalamayacaklarından korkarlarsa bu müstesna.) Yani Allah'ın koyduğu sınırlar içerisinde birbirlerinin hukukuna riayet edemeyecek durumda bir geçimsizlik endişesi var ve erkek de kadını boşamıyorsa, o zaman durum başkadır ki: (Allah'ın sınırları içerisinde kalamayacaklarından korkarlarsa o zaman kadının fidye karşılığında erkekten boşanmasını istemesinde her ikisi için de bir günah yoktur.) Yani erkeğin boşama karşılığında kadından fidye alması, kadının da vermesinde bir günah yoktu ve hâkim bunları boşar. (İşte bu Allah'ın sınırlarıdır, öyle ise bu sınırları aşmayın. Her kim Allah'ın sınırlarını taşarsa işte onlar zalimlerin ta kendileridir.)

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Abdullah b. Ubed'in kızı Cemile Kocası Sabit b. Kays-i sevmezmiş. Resulüllah'a gelerek: "Ya Resulelleh! Ne ben ne de Sabit! Artık bizim başlarımızı hiçbir şey bir araya getiremeyecektir. Vallahi dininde ve ahlakında bir kusur görmedim. Ancak İslam'a girdikten sonra küfre düşmeyi çirkin görüyorum. Fakat ona olan kin ve nefretimden de dayanamıyorum. Bir gün perdenin bir tarafını kaldırıp baktım. Karşıda birkaç kişi gördüm ki, ne göreyim: İçlerinde en siyah, en kısa ve en çirkini o idi" dedi

ve kocasından boşanmak istedi. İşte bunun üzerine bu ayet inince zamanında mehir olarak aldığı bahçeyi ona fidye olarak geri verip boşandı.

230. Evet, bu ayette de ikinci boşamadan sonra üçüncüsünde de boşarsa, kadın başka biri ile evlenip de onunla da anlaşamayıp boşanmadıkça eski kocasına helal olmadığı, ifade edilmektedir. Ancak ondanda boşanırsa Allah'ın sınırları içinde kalacaklarını zannettikleri takdirde yani anlaşıp birbirlerinin hukukuna saygı gösterdikleri takdirde tekrar yeniden eski kocası ile evlenmelerinde bir günah olmadığı ve Allah Teâla'nın koyduğu sınırların bu olduğu bilen ve anlayan bir toplum için böylece beyan edilmektedir.

Yani üç talakla boşanmış bir kadının bir daha o boşayan kimseye nikâhlanması, evlenmesi helal olmaz. Ancak kadın başka birine kocaya gider onunla da herhangi bir sebeple boşanırsa yeniden eski kocası ile evlenebilir. Fakat halk kendi arasında buna hülle diyorlar. Yani hile ile birisi ile nikâh kıyıp cinsel ilişkide bulunmadan ondan boşanıp tekrar eski kocasıyla evlenir şeklinde bir kanaat yaygındır ki, bu asla caiz değildir. Kadın boşandıktan sonra başka biri ile ciddi bir evlilik yapıp fakat ilerde herhangi bir sebeple boşanırsa tekrar eski kocasıyla evlenebilir demektir. Yoksa halkın tabiri ile hülle asla caiz değildir. Çünkü Buhari'nin Hazreti Aişe'den rivayet ettiği bir hadis de buyrulduğuna göre: Rifa'atü'l-Karazi amcasının kızı Aişe ile evlenmiş sonra kocası onu üç talakla boşamış. Kadın Peygamberimize gelerek: "Ya Resulullah! Rifa'a beni üç talakla boşadı ve bir gece kaldıktan sonra Abdullah b. Zübeyir ile nikâhlandım onun beraberinde açık olmayan elbiseden bir parça vardı."Yani temas etmesin diye zekerine torba geçirmişti deyince, Peygamber (a.s.) kadına: "Rifa'a ile tekrar evlenmek mi istiyorsun?" buyurdu. Kadın "evet" deyince: "Hayır, o senin balını, sende onun balını tatmadıkça helal olmaz" buyurdular. Yani Abdulla b. Zübeyr ile cinsel ilişkide bulunmadıkça eski kocanla evlenmen caiz değildir.Yine Ahmet b. Hambel, Tirmizi ve Nese'iden rivayet ettiği bir başka hadis de Peygamberimiz: "Döğme yapan da yaptıran da, saç takan da taktıran (peruk takan) da, hülle yapan da yaptıran da, faiz yiyene de yedirene de lanet edilmiştir" buyurdu.

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ
سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ

ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلاَ تَتَّخِذُوَاْ آيَاتِ اللّهِ هُزُواً وَاذْكُرُواْ نِعْمَتَ اللّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُم بِهِ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {٢٣١}

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاء فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ أَن يَنكِحْنَ أَزْوَاجَهُنَّ إِذَا تَرَاضَوْاْ بَيْنَهُم بِالْمَعْرُوفِ ذَلِكَ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ مِنكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكُمْ أَزْكَى لَكُمْ وَأَطْهَرُ وَاللّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ {٢٣٢}

Meali

231. Kadınları boşadığınız ve onların da iddetleri bittiği zaman, onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın. Fakat haksızlık ederek ve zarar vermek için onları nikâh altında tutmayın. Kim bunu yaparsa kendine zulmetmiş olur. Allah'ın ayetlerini eğlenceye almayın. Allah'ın size verdiği o nimeti hatırlayın ki, O, size kitaptan ve hikmetten indirdiği şeyle size öğüt veriyor. Allah'tan korkun ve bilin ki, şüphesiz Allah,' her şeyi bilendir.

232. Kadınları boşadığınız ve onlar da iddetleri bittiği zaman aralarında rıza gösterip iyilikle anlaştıkları takdirde onların eski kocalarıyla evlenmelerine mani olmayın. İşte bununla Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kimseye öğüt veriliyor. Bu şekilde davranmanız sizin için en iyisi ve en temizidir, Allah bilir, siz bilmezsiniz.

İzahı

231. Bu ayette (ric-ı talak) den maksat bir ve iki talakla boşanmış olan kadınların ıddetleri dolduğu zaman ya onlarla yeniden iyilikle anlaşıp evliliğe devam etmesi veya kocası istemiyor ise onu iyilikle bırakması ve kadınlara karşı herhangi bir kötü davranış içerisinde bulunulamaması ve onlara zarar verilmemesi emredilmektedir. Aksi halde böyle yaptığı takdirde kendi şahsına

zulmetmiş olacaktır. Çünkü böyle yapanlar Allah'ın ayetlerini eğlenceye aldıklarını ve bunlara hesap sorulacağı bildirilmiştir. Ve Allah, kitap ve hikmeti bir nimet olarak indirip kullarına vaaz ettiğini, kendisinden korkulması gerektiğini ve her şeyi kendisinin bildiğini kullarınsa bilmediklerini, anlayıp bilmeleri gerektiğini ifade etmektedir.

Deniliyor ki, cahiliye döneminde bazı kimseler hanımını boşar, sonra iddeti bitmeden kadına müracaat eder, sonra tekrar boşar, tekrar müracaat eder tekrar boşar. Böyle defalarca yapar kadının başka kocaya gitmesini engelleyerek ona zarar verilmiş olurdu. İşte bu ayet böyle Allah'ın ayetlerini eğlenceye alanları uyarmakta ve böyle yapanların kadına zulmederim derken kendilerine zulmetmiş olacakları, bu yaptıklarının cezasız kalmayacağı tehdidinde bulunulmuştur.

Cenab-ı Hak kullarını bu çirkin davranışlardan kurtarıp azaba maruz kalmamaları için kendilerine kitabı (Kur'an) ı ve hikmeti (sünneti, fıkhı ve ilmin derinliklerini) öğretip vaaz etmek için bir nimet olarak indirmiştir. Artık kullar da haddini bilip O'ndan sakınmalı, zulmetmemeli, günah işlememeli ve her şeyi Allah'ın bildiğini, kendisinin ise Allah'ın bilgisine karşı bilmediğini anlayıp O'nun Kur'an da koyduğu hükümlere razı olup uymalıdır.

232. Bu ayette de yine boşanmış kadınların tekrar tarafların anlaşıp razı olmaları halinde evlenmelerine engel olunmaması emredilmekte. Ve bu şekilde Allah'a ve ahiret gününe inanan kimselere öğüt verilmekte ve Allah'ın öğüt verdiği şekilde davranılmasının en iyi ve en temiz olduğu, her şeyi Allah'ın bildiğini, insanların ise bilemedikleri beyan edilmektedir. Şüphesiz ki, her şeyin hikmet ve sebebini en iyi bilen Allah'tır, insanın bilgisi O'nun bilgisi yanında hiçbir şey değildir.

Bu ayetin iniş sebebi de rivayete göre şöyledir. Makil b. Yasar kız kardeşi Cümlü'i Ebu Valid b. Asim b. Adiyy b. Aclan ile evlendirmiş, o da sonra bunu boşamış. Fakat iddet bittikten sonra pişman olmuş, yeniden onu istemeye gelmiş, kadında razı olmuş. Bunu üzerine Makil de kız kardeşine. "O seni boşadı ama yinede sen ona varmak istiyorsun, eğer tekrar evlenirsen yüzüm, yüzüne haram olsun, yani bir daha yüzümü göremezsin," demiş. Buna benzer yine bazı kimseler de boşanmış kadınları tekrar eski kocaları ile evlenmelerine engel olmuşlar. İşte bunun üzerine Peygamber (a.s.) Makil-i çağırıp bu ayeti ona okuyunca, oda: "Rabbimin emriyle burnum sürtüldü, Allah'ım! Razı oldum, emrine

boyun eğdim" demiş. Cabir r.a. ise bu ayet benim hakkımda inmiştir, demiş. Ayetin iniş sebebi ne olursa-olsu hüküm umumidir.

İbn-i Abbas, Zühri ve Dahhak demişlerdir ki, bu ayet boşanmış kadınları boşandıkları eski kocaları ile evlenmelerine değil de, başkaları ile evlenmelerine engel olanlar hakkında inmiştir. Fakat âcizane bana göre her iki durumda da boşanmış kadınların evlenmelerine mani olmak onlara zarar vermek, zulmetmek aynıdır ve yasaklanmıştır.

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلاَدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لاَ تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلاَّ وُسْعَهَا لاَ تُضَآرَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلاَ مَوْلُودٌ لَّهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالاً عَن تَرَاضٍ مِّنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدتُّمْ أَن تَسْتَرْضِعُواْ أَوْلاَدَكُمْ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُم مَّا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {٢٣٣}

Meali

233. Anneler, çocuklarının emzirilmelerinin tamamlanmasını isteyen babalar için tam iki yıl emzirirler. Kendisine ait olan çocuğu emziren kadının yiyeceği ve giyeceği örfe göre babanın üzerine bir borçtur. Hiçbir kimseye gücün yettiğinin dışında bir şey teklif edilemez. Ne bir anne çocuğu ile ne de çocuğun kendisine ait olduğu bir baba zarara sokulmasın. Varisin üzerine de aynı şekilde borçtur. Eğer ana baba kendi rızaları ile istişare ederek çocuğu memeden ayırmak isterlerse, onlara bir günah yoktur. Eğer çocuklarınızı başkalarına emzirmek isterseniz, vermekte olduğunuz ücreti iyilikle teslim ettiğiniz takdirde size bir günah yoktur Allah'tan korkun ve bilin ki, Allah, yapmakta olduğunuz şeyleri bilmektedir.

233. Bu ayette ister nikâh altında olsun isterse boşanmış olsun bütün anneler çocuklarını tam iki yıl emzirmek zorunda olduğu haber verilmektedir. Baba istediği takdirde boşanmış kadın da çocuğunu emzirmek zorundadır, ama kadının yiyecek, giyecek gibi ihtiyaçları da babaya aittir. Bu ihtiyaçlar da örfe göredir. Yani örfen neler yedirip neler giydirilmesi gerekiyorsa kadın çocuğu emzirdiği müddetçe kocası ona yedirip giydirmek mecburiyetindedir. Ama Allah, kimsenin gücünün yetmediğini teklif etmiyor, ancak gücü nispetinde yedirip giydirme mecburiyetindedir. (Ne anne çocuğu yüzünden zarar görmelidir, ne de çocuğun kendisine ait olan baba zarara uğratılmalıdır.) Yani anne süt emzirdiği müddetçe onun yiyeceği ve giyeceği, kesilmemeli veya kısıtlanmamalı. Ve nede kadın bu süt emzirme müddetinde babanın gücünün yetmeyeceği şeyler isteyerek veya çocuğu emzirmeyi terk ederek bir zarara sokmamalıdır. Her ikisi de hakkaniyet ölçüleri içinde birbirlerinin haklarını gözetmelidirler. (Varisler üzerine de aynı şekildedir.) Yani kadını boşadıktan sonra baba öldüğü takdirde süt emzirme müddetince kadının ihtiyaçlarını temin etmek geride kalan mirasçılarına aittir. Veya çocuğun malına mirasçı olanlara aittir. (Ana baba istişare ederek anlaşır çocuğu sütten keserlerse, bunda da her ikisi için de bir günah yoktur. Yahut sütannesi tutarak: (Çocuğunuzu emzirtmek isterseniz size yine bir günah yoktur.) Ancak sütannenin ücretini de: (Örfe uygun güzel bir şekilde teslim ederseniz), bir günah yoktur. Artık dikkat ediniz, birbirlerinizin hukukuna riayet ederek (Allah'tan korkunuz ve biliniz ki, şüphesiz Allah, yapmakta olduğunuz şeyleri görücüdür.)

Çocuğu sütten kesme hususu da ulema arasında ihtilaf konusu olmuştur. İmam-ı Azama göre çocuğun sütten kesilme müddetinin otuz ay olduğudur. Bir kadın bu sureye kadar emzirmesi durumunda sütanne, sütkardeş ve saire olur. Bu süreden sonra emzirilen bir çocuk ise, yani otuz ayı aşmış olan bir çocuk bir kadından süt emerse, sütanne olmaz. Şafi ye göre ise süt müddeti iki yıldır ki bu ayette ifade edilen açıkça budur. Hazreti Ali'nin, İbni Abbas'in ve İbni Mesud'un de görüşü budur. Katada, Buharı, Müslim'in rivayetlerine göre süt müddetini aşmış, yani iki yaşını veya otuz ayını aşmış bir çocuğu emzirmekle de süt haramiyeti tahakkuk eder. Yani çocuk iki yaşından veya otuz aylıktan

sonrada herhangi bir kadını emerse yine sütanne, sütkardeş ve saire olur. Bana göre de bu konuda ihtiyatlı olmak ve bu şüpheyi de göz ardı etmemek gerekir. Bazı sebeplerden dolayı çocuğun aç kalma ihtimali istisna olabilir, ama böyle bir durum yoksa iki veya iki buçuk yaşını geçmiş olan çocukları sütannelerin emzirmemeleri en doğrusudur.

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجاً يَتَرَبَّصْنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْراً فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ {٢٣٤} وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُم بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاء أَوْ أَكْنَنتُمْ فِي أَنفُسِكُمْ عَلِمَ اللّهُ أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِن لاَّ تُوَاعِدُوهُنَّ سِرّاً إِلاَّ أَن تَقُولُواْ قَوْلاً مَّعْرُوفاً وَلاَ تَعْزِمُواْ عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّىَ يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ {٢٣٥}

Meali

234. İçinizden vefat edipte geride eşler bırakanların hanımları, kendi şahıslarına (evlenmeden) dört ay on gün iddet beklerler. Bekleme sürelerini bitirdikleri zaman da, artık kendileri hakkında meşru bir şekilde yapacakları hareketten size bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

235. Böyle kadınlara evlenme isteğinizi üstü kapalı çıtlatmanızda da bir günah yoktur. Şüphesiz Allah biliyor ki siz onları anacaksınız. Fakat meşru bir şey söylemekten başka bir şekilde kadınlar ile gizlice sözleşmeyin. Farz olan iddet sona erinceye kadar, nikâh akdine karar vermeyin. Bilin ki, şüphesiz, Allah, sizin içinizdeki şeyleri biliyor. Öyle ise O'ndan sakının. Yine bilin ki, Allah, çok bağışlayıcıdır, çok merhametlidir.

İzahı

234. Bu ayette kocası ölmüş olan bir kadının dört ay on gün iddet beklemesi bu süre dolunca da meşru sınırları aşmamak kaydıyla örfe göre bu kadınlara evlenme teklifi gibi bazı hareketlerde bulunmakta bir günah olmadığı ve Allah Teâla'nın yapılan bütün işlerden haberdar olduğu bildirilmiştir.

Boşanmış kadınlar üç temizlik veya üç adet iddet beklerken, kocası ölmüş kadınların dört ay on gün beklemesinin sebebi acaba nedir? Bazı ulamaya göre eğer kadın hamile kalmış ise ki, o zaman kadının hamile olduğu dört ay on günde belli olur. İşte bu hamileliğin olup olmadığı anlaşılsın ve nesepler karışmasın diye beklemek zorundadırlar. Nitekim Buhari ve Müslim'in İbni Mesuddan rivayet ettikleri bir hadis de şöyle buyrulmuştur. "Şüphesiz ki sizden birinizin annesinin karnında ki yaratılışı, kırk gün meni olarak toplanır, sonra o kadar bir zaman da kan pıhtısı olarak kalır, sonra bir o kadar zamanda bir çiğnem et olarak kalır, sonra ruh vermek üzere bir melek gönderilir ve o cenine ruh üfler." İşte böylece üç kırk yüz yirmi gün eder ki, kısacası kocası ölen bu kadının çocuğunun nesebinin kime ait olduğunun bilinmesi için dört ay on gün iddet beklemesi gerekir.

İkinci bir husus da cumhuru ulamaya göre had cezaları verilirken cariyelere, hür olan kadınların yarı cezası verilir. İşte buna kıyasla da kocası ölmüş ve hür olmayan cariyeler, hür olanların yarısı kadar iddet beklerler. Fakat bu fakirin bu görüşe katılması mümkün değildir velev ki, cumhuru ulamanın görüşü olsa da. Mademki nesebin belli olması için iddet beklemek gerekiyor, hürle cariye arasında ne fark vardır? Yani cariyenin hamileliği iki ay gibi bir zamanda mı belli oluyor? Böyle bir şey olabilir mi? Nitekim bazı âlimlere de bu konuda hürle cariye arasında bir fark yok demişlerdir ki bana göre de doğru olan budur.

Üçüncü bir husus evlenen kadın ister kocası ile temasta bulunsun, ister bulunmadan önce ölmüş olsun, o da bu dört ay on günlük iddeti beklemesi gereklidir. Bence de böyle olması gerekir. Çünkü İmam-ı Ahmed'in İbn-i Mesud ddn rivayet ettiği bir hadis de, kocası ölen bir kadının durumu sorulduğu zaman, İbni Mesud, sorulan bu soru sözcüklerini ağzında birkaç kere tekrar edip tereddüt ettikten sonra şöyle demiştir. "Kendi reyimle söylesem ve bu isabetli olsa bu Allah'tan dır. Yok, eğer hatalı olursa buda benden ve şeytandan olmuş

olur." İşte sorulan soruya böyle cevap verir. Ayet ayrım yapmayıp genel olarak ifade ettiği için bende İbni Mesud'un dediğini derim ki, en iyisi şüpheyi ortadan kaldırmak için ister temas etsin, ister temas etmesin dört ay on gün beklemelidir. Evet, bu iddet bittikten sonra kadınların örfe aykırı olmayan bazı hareketlerde bulunmalarında bir günah yoktur. Mesela, güzel elbiseler giyinmesi koku sürünüp evlenme gayesi ile bazı erkeklere kendisini göstermesi gibi davranışlarda bulunmasında bir sakınca yoktur.

235. Evet, bu ayette de kocası ölmüş bir kadın iddet bekleme süresinde iken erkeklerin evlenme arzusu ile bazı kinayeli sözlerle veya içinde sakladığı evlenme arzusunu kadına doğrudan ifade etmesinin de bir günah olmadığı bildirilmektedir. Yani meşru sınırlar içerisinde kalmak şartıyla içinizde sakladığınız evlenme arzusunu ifade edecek bazı söz ve davranışlarınızla kadına hissettirebilirsiniz. Ama farz olan iddet bitene kadar nikâh akdi teklifinde bulunamazsınız. Cenab-ı Hak insanların iç âleminde nelerin saklı olduğunu biliyor. Onun için insanlar benim kalbim temiz diyerek Allah'ın koyduğu sınırları aşmamalı, bu sınırlar içerisinde kalarak sadece evlenme arzusunda bulunacak şekilde kadına hissettirecek davranışlarda bulunulmasına izin verilmiştir. Ufak-tefek hatalardan dolayı da: (Bilin ki, Allah çok bağışlayan ve çok yumuşak muamele edendir.)

لاَّ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن طَلَّقْتُمُ النِّسَاء مَا لَمْ تَمَسُّوهُنُّ أَوْ تَفْرِضُواْ لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرُهُ مَتَاعاً بِالْمَعْرُوفِ حَقّاً عَلَى الْمُحْسِنِينَ {٢٣٦} وَإِن طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إَلاَّ أَن يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوَ الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَن تَعْفُواْ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلاَ تَنسَوُاْ الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {٢٣٧}

Meali

236. Eğer onlara dokunmadan önce veya onlara bir mehir tayin etmeden kadınları boşarsanız, bunda (mehrini vermemenizde) size bir vebal yoktur. Bu durumda zengin olan kendi durumuna göre, fakir de kendi durumuna göre mal cinsinden (bir hediye) vermelidir. İyilik üzere olanlara güzellikle bir hediye vermeleri haktır.

237. Kendilerine mehir takdir ettiğiniz kadınlara temas etmeden önce boşarsanız, takdir ettiğiniz mehrin yarısını vermek gerekir. Ancak kadınların vazgeçmesi veya nikâh bağı elinde bulunanın (velinin) vazgeçmesi halinde müstesnadır. Affetmeniz (mehirden) vazgeçmeniz takvaya daha yakındır. Aranızdaki fazileti unutmayınız. Şüphesi ki Allah, yapmakta olduğunuz şeyleri görür.

İzahı

236. Bu ayette nikâh akdi yapılıp da cinsel ilişkide bulunmadan ve herhangi bir mehir de tayin etmeden boşanan bir kadına herhangi bir mehir verilmemesinde bir vebal olmadığı bildirilmektedir. Ancak zengin olan kendi durumuna göre, fakir ise oda kendi durumuna göre bir hediye kabilinden mal cinsinden bir şey verilmesi insanı açıdan, iyilik olması açısından bir hak olduğu ifade edilmektedir. Fakat bunu vermek Hanefi, şafi ve Hambeli mezheplerine göre vaciptir. Maliki mezhebine göre ise müstahaptır. Bunun miktarına gelince İbni Abbas'a göre en yükseği bir hizmetçi veya buna denk bir şey vermek. Ortalama başörtüsü, iç ve dış elbisesi olmak üzere bir takım elbisesi vermek, en azı da bunlardan daha aşağı bir şey vermektir ki, Şafi de bu görüştedir. İmam-ı Azam'a göre karı koca arasında ihtilaf olursa, mehri mislinin yarısının verilmesi gerekir. İmamı Ahmed'e göre ise namazda üzerinde namaz kılınması caiz olacak şekilde bir elbise verilmelidir. Bir başkasına göre hâkim'in takdirine göre verilmesi gerekir.

Âcizane mezhep imamlarının görüşlerine saygı göstermekle beraber, bana göre ayette çok net olarak belirtildiği gibi, kesin bir miktar tayin etmeden zengin kendi gücüne göre, fakir de kendi gücüne göre ve kendi vicdanlarına göre ellerinden geldiğince memnun etmeye çalışmalıdırlar. Çünkü zifafa girmeden önce boşanmış olsa bile kadının kalbi kırılmış olur. O halde herkes elinden geldiğince kadını memnun etmelidir. Nitekim Abdurrahman b. Avf hanımını boşadığı

zaman ona siyahî bir cariye vermiş. Hazreti Hasan b. Ali bir dirhem vermiş ve: "Bu benim sevgilimden ayrıldığımın en az meta-ı (geçimliği) dir," demiş.

Bu ayet Ensar'dan bir adam hakkında inmiştir. Bu zat Hanif dini olan Hazreti İbrahim'in din ve şeriatına mensup olan bir kadınla evlenmiş fakat temasda bulunmadan onu boşamış. Peygamberimiz de ona "Bir başörtüsü de olsa bir mal vermesini emretmiştir." Bu mehir takdir edilmemiş zifafta bulunmadan boşanmış kadınlar hakkında böyledir. Fakat mehir takdir edilmiş, nikâh akdi yapılmış fakat temasta bulunmadan boşanırsa bu farklıdır ki, bundan sonraki ayette bu açıklanacaktır.

237. Evet: (Kendilerine mehir takdir ettiğiniz kadınları temas etmeden boşarsanız tayin ettiğiniz mehrin yarısı onların hakkıdır. Ancak kadınların vazgeçmesi veya nikâh bağı elinde bulunan kimsenin bağışlaması müstesnadır.) Yani kadın hakkı olan mehrinden vazgeçer veyahut ta kadının velisi onun hakkında söz sahibi olan kimse tarafından bağışlanırsa, o zaman kadına verilecek mehir borcu düşer: (Şüphesiz ki, affetmeniz takvaya daha yakındır.) Yani karşılıklı hoş görüye dayalı birbirinizi bağışlamanız, güzellikle ayrılmanız takvaya daha yakındır. Ve: (Aranızda ki fazileti unutmayınız.) Yani birbirinize karşı kırıcı yaklaşımlardan kaçınarak erdemlilik göstererek örnek olunuz.

حَافِظُواْ عَلَى الصَّلَوَاتِ والصَّلاَةِ الْوُسْطَى وَقُومُواْ لِلّهِ قَانِتِينَ {٢٣٨} فَإنْ خِفْتُمْ فَرِجَالاً أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنتُمْ فَاذْكُرُواْ اللّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُواْ تَعْلَمُونَ {٢٣٩}

Meali

238. Namazlara ve orta namaza devam edin, gönülden bağlılık ve saygı ile Allah'ın huzurunda durun.

239. Eğer bir korku halinde iseniz, yürüyerek veya binekli olarak kılın. Emin olduğunuz zaman da Allah'ın size bilmediklerinizi öğrettiği gibi, O'nu zikredin.

İzahı

238. Bu ayette beş vakit namaza ve özellikle de orta namaza (ikindi) namazına devam edilmesi ve namaza tevazu içinde kalkılarak durulması emredilmektedir.

Hâfizû: Namazın erkânına, vaktine, kıraatına, rükû ve secdesine riayet ederek kılın demektir. Bununla beraber: (Namazlara devam edin özellikle de orta namaza devam edin) buyruluyor. Bu orta namaz hakkında farklı rivayet ve görüşler vardır. Hazreti Ömer, İbni Ömer, İbni Abbas, Muaz, Cabir, Ata, İkrime, Mücahid, Rabi, b. Enes, Maliki ve Şafi'i ye göre bu namazdan maksat sabah namazıdır. İkinci görüş öğle namazıdır ki, bu görüş Zeyd b. Sabit, Üsama b. Zeyd ve İmam-ı Azamın da bir görüşüdür. Üçüncü görüş yine İbni Abbas, Hazreti Ali, İbni Mes'ud, Ebu Eyyup, Ebu Hureyre, İbni Ömer'in diğer bir görüşü, Ebi Said El-Hudri, Aişe, Ebu Ubeyde-Es-Selmani, Hasani-Basri, İbrahim En-Nahâi, Katada, Dahhak, Kelbi, Mukâtil ve Ebu Hanife'nin diğer bir görüşüne göre bu namaz ikindi namazıdır.

Âcizane bana göre de bu rivayet ve görüşlerin en kuvvetli olanı ikindi namazıdır. Çünkü Hazreti Ali r.a.'in rivayet ettiği şu hadise göre Peygamber (a.s.) Handek savaşında şöyle dua etmiştir. "Allah, onların (müşrikler) in kalplerine ve evlerine ateş doldursun, nasıl ki, onlar beni meşgul ederek orta namazdan alıkoydular, ta ki güneş battı." İşte güneşin batması ile namazın kazaya kalması arasındaki bağ orta namazın ikindi namazı olduğunu gösteriyor. Ve en kuvvetli olan da budur. Çünkü ikindi namazı gerçekten işin en yoğun olduğu, meşguliyetin çok olduğu bir vakittir. Çok zaman insan işe dalar namazın vaktini geçirme tehlikesi ile karşılaşabilir. Bu bakımdan beş vakit namazın kılınması tembih edilmiş özelliklede ikindi namazının kılınması tembih edilmiş ve müminler bu konuda uyarılmışlardır.

Kânitîn: Dua etmek, boyun eğmek, dikkatle ayakta durarak namaz kılmaktır ki (kalkın dikkatle namaza durun,) demektir.

239. Eğer herhangi bir korkudan dolayı ayakta durarak namaz kılamazsanız, (Yürüyerek veya binek üzerinde olarak da namazı kılın.) Fakat korku hali gidip (emin olduğunuz zaman da bilmediklerinizi size öğrettiği gibi Allah'ı zikredin.)

Yani korku hali gittiği zamanlarda da normal zamanlardaki gibi kıyam, kıraat, rükû ve secde ile kıbleye dönerek size öğretildiği gibi namazınızı kılınız.

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجاً وَصِيَّةً لِّأَزْوَاجِهِم مَّتَاعاً
إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا
فَعَلْنَ فِيَ أَنفُسِهِنَّ مِن مَّعْرُوفٍ وَاللّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {٢٤٠}
وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقّاً عَلَى الْمُتَّقِينَ {٢٤١}
كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ {٢٤٢}

Meali

240. Sizden vefat edip de hanımlarını geride bırakan kimseler, eşlerini senesine kadar evlerinden çıkarmaksızın kendilerine yetecek kadar bir malı vasiyet etsinler. Şayet iyilik yönünden kendi istekleri ile çıkarlarsa, bundan ötürü sizin için bir günah yoktur. Allah, her şeye galiptir, hâkimdir.

241. Boşanmış kadınlar için örfe göre bir mal nafaka vardır ki, muttakiler üzerine bu bir haktır.

242. Aynı şekilde Allah, sizlere ayetlerini açıklıyor. Umulur ki akıl edersiniz.

İzahı

240. Bu ayette Cenab-ı Hak, ölen bir erkek ölümünden önce eşinin bir yıl kadar evinden çıkarılmamasını ve bir yıllık ihtiyaçlarının karşılanması için vasiyet etmesi gerektiğini beyan etmekte. Şayet kadın kendi isteği ile çıkması halinde de bir günah olmadığı, fakat güçsüzlere karşı iyi davranılması emredilmiş ve esas güçlü olanın ve her şeye hükmedenin Allah Teâla. bizatihi kendisi olduğunu bildirilmiştir.

Bu ayetin iniş sebebine gelince, rivayete göre Taif-li Hâkim b. Haris denen bir şahıs annesi-babası ve çocukları ile Medine'ye hicret etmiş. Fakat adam Medine de vefat etmiş. İşte bu hadise Peygamberimize intikal edince, bu ayet inmiş

ve Peygamberimiz adamın annesine babasına ve çocuklarına mirastan paylarını vermiş ve hanımının da bir yıl kalıp bakılmasını ihtiyaçlarının temin edilip evden çıkarılmamasını emir buyurmuş. İslam'ın ilk zamanlarında böyle yapılıyordu. Fakat miras ayeti gelince, kadına da mirastan pay verilmiştir. Eğer kadının çocukları varsa sekiz de bir, çocuklar yoksa dörtte bir mirastan pay verilmiş ve böylece bu ayetin hükmü kaldırılmıştır ki, cahiliye döneminde kendilerine mirastan pay verilmeyen kadınlara da artık pay verilmiş. Ve daha önce gecen 234. ayette kocası ölen kadın dört ay on gün iddet bekler, ayeti ile de kadının bir yıl evde kalmasını emreden bu ayeti nesh etmiş yani hükmünü kaldırmıştır.

241. Bu ayette daha önce de geçtiği gibi son bir kere daha boşanmış olan kadınların nafakalarının verilmesi tekrar tembih edilmekte. Ve buyrulmuştur ki: (Boşanmış olan kadınlara örfe, geleneğe göre nafaka vermek Allah'tan korkanlar üzerine bir haktır.) Yani mehir tayin edilmiş nikâh aktı yapılmış olup boşanan kadınlara bir farz olarak örfe göre nafakalarını ve mehirlerini vermek haktır. Fakat zifafa girmeden ve bir mehir de takdir edilmeden boşanmış olan kadınlara da yine örfe göre gücü nispetinde bir meta faydalanacağı bir şeyler vermeleri muttaki olanlar üzerinde bir haktır. Onlar da mahrum edilmemelidirler.

242. İşte: (Böylece Allah ayetlerini açıklıyor. Umulu ki, Akıl edersiniz.) Allah'ın bilgisine, kudret ve kuvvetine, O'nun her şeye galip gelip, her şeye hakkiyle hâkim olduğuna ve böyle hükmettiğine akıl eder de yerine getirirsiniz.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُواْ مِن دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّهُ مُوتُواْ ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَـكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَشْكُرُونَ {٢٤٣} وَقَاتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {٢٤٤} مَّن ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافاً كَثِيرَةً وَاللّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {٢٤٥}

Meali

243. Binlerce oldukları halde ölüm korkusu ile yurtlarından çıkıp gidenleri görmedin mi? Allah da onlara ölün, dedi. Sonra onları diriltti. Şüphesiz ki Allah, insanlara lütufkârdır. Lakin insanların çoğu şükretmez.

244. Allah yolunda savaşın ve bilin ki, şüphesiz Allah, her şeyi işiten, bilendir.

245. Kim Allah'a güzel bir ödünç verirse, onu, o kimse için çok-çok katlar. Allah (rızkı) genişletir de, daraltır da, dönüşünüz O'nadır.

İzahı

243. Bu ayetin iniş sebebi ve içerdiği mana şöyledir. Rivayete göre Irak'ın Vasıt taraflarında "Davar dan" denen bir kasaba varmış, orada veba hastalığı zuhur etmiş ve oranın halkı memleketlerinden ölüm korkusu ile çıkmışlar. Ama hepside ölmüş ve Cenab-ı Hak onları tekrar diriltmiş. Diğer bir rivayete göre ise İsrail oğullarının başlarında bir hükümdar varmış, kavmine savaşmayı emretmiş, onlar da önce asker olmuşlar sonra da ölümden korkarak vazgeçmişler. Sonra Hükümdarlarına demişler ki, senin gideceğin yerde veba var, sakın hastalık gelene kadar yerinden çıkma. Bu sefer Allah (c.c.) oraya hastalık verince oradan firar etmişler. Sonra onların başındaki hükümdar bunların bu halini görünce:"Ey Yakup'un ve Musa'nın İlahi! Kulların isyanını gördün ya, onlara senden kaçamayacakları bir mucize göster," demiş. Bunun üzerine onlar veba olan yerden çıktıktan sonra Allah (c.c.): (Onlara ölün), buyurmuş, onlarda ölmüşler ve sonra tekrar diriltilmişler. İşte gerek hastalık sebebiyle olsun, gerekse savaş sebebiyle olsun ölümden kaçanlar için bunu Cenab-ı Hak bir ibret kılmıştır. Hiç kimse ölümden, ecelden kaçamaz. Bu ayette bir yerde ölüm korkusu ile savaştan kaçanlara örnek verilmektedir. Savaş demek yüzde yüz ölüm demek değildir. Bakınız üç halife Hazreti Ali, Osman ve Ömer r.a.h.m bunca savaşlara katılmışlar, bunca kritik günler geçirmişler, ama hiç biri savaşta şehit olmamışlardır. Fakat biri namazda, biri namaza giderken caminin kapısında ve diğeri de asiler tarafından evinde şehit edilmişlerdir. Bu bir ibrettir. Demek Allah'ın takdirinden ecelden kaçmak mümkün değildir.

244. Evet, korkunun ecel faydası yoktur. Öyle ise: (Allah yolunda savaşın ve bilin ki Allah, söylediklerinizi işitiyor, yaptıklarınızı görüyor.) Ona uzak, O'na saklı hiçbir şey yoktur.

245. Bu ayette de ödünç vermenin faziletine vurgu yapılmakta ve bütün insanların amel ve işlerinin Allah'a döneceği haber verilmektedir. (Kim Allah'a güzel bir ödünç verirse, onu kat-kat artırır.) Yani kim Allah için darda kalmış birine ödünç verirse Allah, ham onun sevabını kat-kat artırır, hem de malına bereket verip artırır. Ayette Allah'a borç verirse diye ifade edilmesi, şunun içindir. Çünkü darda kalmış birine verdiği ödünç karşılığında o kimseden maddi bir şey almayacaktır, onun kefili Allah'tır ve onun karşılığını da O, verecektir. Evet: (Bilesiniz ki, Allah, rızıkları daraltır da genişletir de sonuçta dönüş O'nadır.) Mülk O'nundur O, istediğinin geçimini daraltır, istediğininkini de genişletir, bu bir imtihandır. Allah (c.c.) kullarının birbirlerine karşı nasıl davranacaklarını sınamaktadır, kıyamet günü de ona göre poğan verecektir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلإِ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ مِن بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُواْ لِنَبِيٍّ لَّهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكاً نُّقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِن كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلاَّ تُقَاتِلُواْ قَالُواْ وَمَا لَنَا أَلاَّ نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِن دِيَارِنَا وَأَبْنَآئِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْاْ إِلاَّ قَلِيلاً مِّنْهُمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ {٢٤٦} وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ اللّهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكاً قَالُوَاْ أَنَّى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ الْمَالِ قَالَ إِنَّ اللّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَن يَشَاءُ وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ {٢٤٧}

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنيَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَى وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلآئِكَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {٢٤٨}

Meali

246. Baksana İsrail oğullarının Musa'dan sonra ileri gelenlerine! Hani onlar bir peygamberlerine: "Bize bir komutan gönder de Allah yolunda savaşalım" demişler di. O da;"Size eğer savaş farz kılınırsa yapmamazlık eder mi siniz?"demişti. Onlar: "Bize ne oldu yurtlarımızdan çıkarıldığımız ve çocuklarımızdan ayrıldığımız halde Allah yolunda savaşmayalım?" dediler. Böylece savaş kendilerine farz kılınınca da, onlardan pek azı hariç, yüz çevirdiler. Allah, o zalimleri bilir.

247. Peygamberleri onlara: "Allah, size Hükümdar olmak üzere Talut'u gönderdi" demişti. Onlarsa: "Onun bizim üzerimize hükümdar olması nasıl olur? Oysa hükümdarlığa biz ondan daha layığız, ona maldan da bir genişlik, bir bolluk da verilmemiştir," dediler. Peygamberleri de: "Onu sizin başınıza Allah, seçmiş, ona bilgi vermiş, vücut bakımından da ona bir güç, bir genişlik vermiştir",dedi. Hem Allah mülkünü dilediğine verir. Allah'ın rahmeti geniştir, O, her şeyi bilir.

248. Peygamberleri onlara şunu da söylemişti: "Haberiniz olsun onun hükümdarlığının alameti size sandukanın gelmesi olacaktır ki, onda Rabbinizden size bir sükûnet (rahatlık,) Musa ve Harun ailelerinin bıraktıkları bakiyeleri (tarihi eserleri) vardır. Onu melekler getireceklerdir, eğer gerçekten inanan kimseler iseniz bunda sizin için kesin ibret ve alamet vardır.

İzahı

246-248. Bu ayetlerde bize ibret olsun diye Talut ile Calut'un kıssası anlatılmaktadır. Şöyle ki Musa (a.s.) vefat ettikten sonra, Yuşa (a.s.) peygamber oldu. İsrail oğullarını, Tevrat'ın hükümleri ile amel etmeye çağırdı ve onunla hükmetti. Sonra o vefat edince, Kilab b. Yükna onun yerine halef oldu. O da Tevrat'a ve

onun hükümlerine çağırdı. O da vefat edince Hazkil (a.s.) geldi o da aynı şeylere çağırdı. O da vefat edince, İsrail oğulları Allah'ın dininden uzaklaştılar, onu unutup onun yerine bidatları soktular, putlara tapmaya başladılar. Sonra Elyas (a.s.) gönderildi O da unutulan Tevrat'ın hükümlerini yenilemeye gayret etti, onun da ömrü dolup hakka kavuştuktan sonra, arka-arkaya peygamberler geldi ve İsrail oğullarını irşat etmeye çalıştılar. Fakat İsrail oğulları bu halef selef gelen peygamberleri dinlemediler, büyük günahları işlediler, Tevrat'ın hükümlerinden uzaklaştılar. Cenab-ı Hak'ta bunları cezalandırmak için Mısırla Filistin arasında yaşamakta olan Amelika denen güçlü bir Rum devletini bunlara musallat etti. Bu devlet İsrail oğullarını tepeladı vurup, öldürdüklerini öldürdü, geriye kalanları yurtlarından çıkardı, çoluk çocuklarını esir aldılar ve bunları perişan ettiler. Bunlara ağır vergiler koyup ağır işlerde çalıştırdılar. Velhasıl birçok bela ve şiddete maruz kaldılar. Artık peygamber de gelmedi ki, onlara yol göstersin. Derken sonra Cenab-ı Hak onlara Şm'un adında bir peygamber gönderdi. İşte bu haksızlıklara ve şiddete maruz kalan bu İsrail oğullarının ileri gelenleri bu peygambere gelerek: (Dediler ki, bize bir komutan gönder Allah yolunda savaşalım.) Peygamberleri de onlara: (Dedi ki, size bir savaş farz kılınırsa savaşmazlık etmezsiniz, değil mi?) Onlarda peygamberlerine cevaben: (Dediler ki, biz Allah yolunda niye savaşmayacağız? Hem biz yurdumuzdan çocuklarımızdan ayrılarak çıkarıldığımız halde.) İşte bu istek üzerine Cenab-ı Hak: (Kendilerine savaşı farz kılınca, onlardan pek az bir kısmı müstesna olmak üzere caydılar. Allah, böyle sözünden cayan zalimleri bilir.) –Evet: (Peygamberleri de onlara dedi ki, peki siz savaşmak için komutan istemiştiniz, işte Talut'u Allah, size komutan gönderdi. Dediler ki, ne yani ona bizim üzerimize komutanlık nerden geldi? Oysa komutanlığa biz ondan daha layığız, çünkü ona maldan bir genişlik=zenginlik verilmedi.) Yani o bizden zengin değil, çevresi geniş değil ki bize komutan olsun. Peygamberleri de onlara: (Dedi ki, şüphesiz Allah, onu size seçti.) Evet, onun çok malı mülkü ve çevresi yok, ama Allah, ona (ilimde ve cüssede genişlik verdi.) Yani ona geniş bir ilim ve kuvvetli bir beden verdi: (Ve Allah, mülkü dilediğine verir, esas geniş "zengin" olan O'dur, her şeyi bilen de O'dur.) Gerçek zengin olan Allah' tır, mülk O'nundur, zenginliği de veren O'dur, mülkü, gücü ve saltanatı veren de O'dur.

248.İşte: (Onlara peygamberleri dedi ki, onun=Talut'un komutanlığının alameti şüphesiz ki, içinde sükûnete kavuşturacak olan Rabbinizden gelen sandukadır ki, onda Musa ve Harun'dan geriye kalan tarihi eserler vardır ki, onu melekler taşır. Eğer inanmış iseniz? İşte bu sizin için bir alamettir.) Yani Talut'un sizin üzerinize komutan olarak gönderilmesinin delili, içinde Hazreti Musa ve Harun'a ait olan bazı tarihi eserlerin bulunduğu bir sandukadır ki, onu melekler taşımaktadır ve onu Talut'a teslim etmişlerdir.

Rivayete göre bu sandukanın içinde Hazreti Musa ve Harun'a ait bazı tarihi eşyalar vardı. Ta Adam (a.s.)'dan itibaren gelen peygamberlerin resimleri varmış. Ve bu sanduka daha önce İsrail oğullarının elinde imiş, fakat işte o Amelika denen devlet onu bunların elinden alıp bir yere saklamış. İşteTalut'un komutan olarak tayin edildiğine delil olsun diye bir mucize olarak melekler onu saklı olduğu yerden çıkarıp Talut'a getirmişler. Bu sandukada ki, bu tarihi eserler savaş esnasında orduya gösterilirmiş, asker de bununla heyecanlanarak savaşta cesaretlenirlermiş. Neticede İsrail oğullar bu sandukayı ve içindeki tarihi eserleri görünce Talut'un komutanlığını kabul etmişler.

فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللّهَ مُبْتَلِيكُم بِنَهَرٍ فَمَن شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَن لَّمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلاَّ مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرِبُواْ مِنْهُ إِلاَّ قَلِيلاً مِّنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ قَالُواْ لاَ طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُم مُّلاَقُو اللّهِ كَم مِّن فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللّهِ وَاللّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ {٢٤٩} وَلَمَّا بَرَزُواْ لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُواْ رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْراً وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ {٢٥٠} فَهَزَمُوهُم بِإِذْنِ اللّهِ وَقَتَلَ دَاوُودُ جَالُوتَ

وَآتَاهُ اللهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلاَ دَفْعُ اللهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الأَرْضُ وَلَكِنَّ اللهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ {٢٥١} تِلْكَ آيَاتُ اللهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ {٢٥٢}

Meali

249. Vatka ki Talut bir ordu ile ayrıldı! Dedi ki, şüphesiz Allah, sizi açıkça önünüze çıkacak bir ırmakla imtihan edecek. Kim ondan içerse benden değildir. Kim de onu tatmazsa, şüphesiz o bendendir. Ancak eliyle bir avuç alan müstesnadır. Fakat onlardan çok azı hariç, ondan içtiler. Vakta ki onu (ırmağı) o (Talut) ve ona inananlar beraber geçtiler, artık bizim Calut ve ordusuyla savaşmaya takatimiz kalmadı, dediler. Allah'a kavuşacaklarını zannedenler ise dediler ki, nice az topluluklar Allah'ın izniyle çok topluluklara galip geldiler ve Allah, sabredenlerle beraberdir, dediler.

250. Ne zaman ki, Calut ve ordusuna karşı meydana çıktılar: "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sebat ettir ve kâfir topluluklara karşı bize yardım et" dediler

251. Bunu müteakip; Allah'ın izniyle onları bozguna uğrattılar. Davut da Calut'u öldürdü ve Allah da kendisine Hükümdarlık ve hikmet verdi. Ve ona dilediği şeyleri öğretti. Eğer Allah, insanları birbirleri ile savmasaydı, yeryüzü elbette fesada uğrardı. Lakin Allah, âlemlere karşı lütuf sahibidir.

252. İşte bunlar Allah'ın ayetleridir. Onları sana hakkiyle okuruz. Şüphesiz sen elbette peygamberlerdensin.

İzahı

249-250. Evet, bu ayetler de Talut ile Calut'un kıssasını anlatmaya devam etmektedir. İsrail oğulları Talut'un komutanlığını kabul ettiler. Fakat Talut ordusuna, önümüze çıkacak olan bir: (Irmakla Allah, sizi imtihan ediyor, sakın ondan içmeyin, kim ondan içerse o benden değildir.) Bana inanmış ve bana itaat

etmiş değildir: (Kim de ondan içmezse o bendendir. Ancak bir avuç içmek müstesna.) Yani bir avuç içilmesine müsaade ediyorum, dedi. (Fakat onlardan pek azları hariç, çoğu o ırmaktan doyasıya içtiler.)

Bu ordunun sayısı hakkında farklı yorum ve rivayetler vardır. Bazılarına göre 70 bin, bazılarına göre 80 bin ve bazılarına göre de 120 bindir. Talut'a itaat edenlerin sayısında da farklı görüşler vardır. Bazılarına göre 4 bin, bazılarına göre de 320 civarındadır. İşte Talut'a itaat etmeyip suyu doyasıya içenler yığılıp kaldılar: (Calut ve ordusu ile savaşacak gücümüz kalmadı, dediler; fakat suyu içmeyip itaat edenler, Rablerine kavuşacaklarını zanneden bu askerler dediler ki, Allah'ın izniyle nice az topluluklar, çok topluluklara galip gelmiştir. Allah, sabredenlerle beraberdir. –Derken Calut ve ordusu göründü.) Yanı Calut'un koca ordusu ile pek az kalan Talut'un ordusu karşılaştılar ve bu orduyu görünce: (Dediler ki, Rabbimiz! Bize sabır yağdır, sebat ettir.) Yani kalplerimizi bu iman ve heyecanımızla bizi düşmanın karşısında sebat ettir, caydırma, bize sabır ver. (Ve kâfir topluluklara karşı bize yardım et.) İşte böylece bu bir avuç imanlı kahraman mücahitler (Allah'ın yardımıyla, izniyle, onları bozguna uğrattılar, Davut da Calut'u öldürdü.)

Rivayete göre Talut askerlerine diyor ki, Calut'u kim öldürürse, ona kızımı vereceğim, hatta onu baş vezirim yapacağım. Bunun üzerine Davud (a.s.) o zaman ki silah olan sapan taşı ile Calut'u hedef alarak vurup öldürüyor. Evet, (Allah da Davud'a saltanat verdi, hikmet verdi. Onu Peygamber yaptı ve ona dilediği şeyleri öğretti. Ve Allah, insanların bazıları ile bazılarını def etmeseydi yeryüzü fesada uğrardı.) Sünnetüllah=Allah'ın âdeti böyledir. Bazı güçlerin karşısına diğer bir gücü çıkarmasa, maddi gücü üstün olanlar diğer insanlara yaşama hakkı tanımazlar. Bugünde bunu görmekteyiz. Cenab-ı Hak süper güçleri birbirine hasım yapınca, küçük devletler varlıklarını sürdürüyorlar. Eğer öyle olmasa küçük devletler ezilir, yok olur.

252. Bu ayet de Allah (c.c.) bu kıssaları bir ibret ve hakikat olarak okuduğunu beyan etmekte ve Peygamberi inkâr edenlere karşı onu teselli ederek buyuruyor ki: (Sen elbette gönderilmiş Peygamberlerdensin.) Bunda şüphen olmasın o gün Talut'un bir avuç ordusuna yardım ederek nasıl Calut'un ordusuna gâlip kıldıksa, sena da yardım edip düşmanlarına karşı gâlip kılacağız.

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِّنْهُم مَّن كَلَّمَ اللّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَاء اللّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِن بَعْدِهِم مِّن بَعْدِ مَا جَاءتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلَـكِنِ اخْتَلَفُواْ فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ وَمِنْهُم مَّن كَفَرَ وَلَوْ شَاء اللّهُ مَا اقْتَتَلُواْ وَلَـكِنَّ اللّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ {٢٥٣} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَنفِقُواْ مِمَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لاَّ بَيْعٌ فِيهِ وَلاَ خُلَّةٌ وَلاَ شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ {٢٥٤}

Meali

253. Peygamberlerin bazılarını bazılarına üstün kıldık. Allah, onlardan bazıları ile konuşmuş bazılarının derecelerini yükseltmiştir. Meryemoğlu İsa'ya da açık mucizeler verdik. Ve onu Ruhu'l-Kudüsle takviye ettik. Eğer Allah dileseydi onlardan (peygamberlerden) sonrakiler kendilerine açık deliler geldikten sonra birbirleriyle savaşmazlardı. Lakin onlar ihtilafa düştüler. Onlardan kimi iman etti, kimi de küfretti. Eğer Allah dileseydi, onlar savaşmazlardı. Lakin Allah dilediğini yapar.

254. Ey iman edenler! O gün gelip çatmadan önce size verdiğimiz rızıklardan infak edin ki, o günde ne alış veriş ne dostluk ve ne de şefaat vardır. Kâfirler ise zalimlerin tâ kendileridirler.

İzahı

253. Bu ayette inanç bakımından hiçbir fark olmamakla beraber peygamberler bazı özelliklerinden dolayı bazılarından üstün oldukları bildirilmektedir. Mesela, Allah Teâlâ Musa (a.s.) ile Tur dağında konuşmuş, Peygamberimizle miraçta konuşmuş. Sebe sûresinin 10. ayetinde Davud'a: (Tarafımızdan üstünlük verdik, ey dağlar ve kuşlar! Zikrederken ona eşlik edin,) buyrulmaktadır. Hazreti İbrahim'e: (Dostum) dediği gibi, Hazreti İsa'yı babasız dünyaya getirip ona:

(Kutsal-Ruh verdik,) buyrulduğu gibi Allah Teâla, bazı peygamberleri bazılarından üstün kılmıştır. Evet, bazı peygamberler bazılarından üstün olduğu belirtilmiştir ama, hangi peygamber diğerinden daha üstün olduğu belirtilmemiştir. Bu konuda da çeşitli yorum ve rivayetler vardır.

Buhari ve Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiklerine göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur. "Beni peygamberlerden üstün kılmayın. Şüphesiz ki kıyamet günü insanlar düşer bayılırlar. Kıyamet günü ilk uyanan ben olurum ve Musa'yı Arşın direğinden tutmuş olarak görürüm. Bilmiyorum ki, benden önce mi uyandı, yoksa Tur dağında ki baygınlıktan bir parça mı idi? Öyle ise beni peygamberlere karşı üstün tutmayın."

Acizane bana göre peygamber (a.s.) Yahudilerle Müslümanlar arasında ki çekişmeyi yatıştırmak için böyle buyurmuş olabilir. Çünkü hadisin diğer bir lafzında, "sövüşmeyin", diye geçiyor ki, Müslümanlardan bir adam, Muhammed üstündür, deyince, Yahudilerden birisi de Hazreti Musa âlemlere üstün olarak seçilmiştir, diyor ve Müslüman olan adam da bunun üzerine elini kaldırıp Yahudi ye bir tokat atıyor. İşte belki de Peygamberimiz böyle nahoş şeylerin olmaması için böyle buyurmuş olabilir. Veya bu ayet inmeden önce de böyle buyurmuş olabilir. Yoksa Peygamber s.a.v.'in üstün olduğunu işaret eden birçok ayet ve hadisler vardır. Veyahut da Peygamberimiz tevazu gösterdiğinden böyle demiş de olabilir. Nitekim yine Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir başka hadis de ise Peygamber (a.s.) şöyle buyrulmaktadır.: "Ben altı şeyden dolayı üstün kılındım, konuşma kabiliyetlerinin tümünün bana verilmesi, korku ile yardım edilmem. (Yani Allah (c.c.) düşmanın kalbine korku salarak bana yardım etti.) Ganimetlerin bana helal olmasıyla, bütün yeryüzünün temiz sayılıp benim için mescit kılınmasıyla, bütün mahlûkata (cin ve insanlara) Peygamber olarak gönderilmemle ve peygamberlerin sonu olmamla üstün kılındım."

Evet: (Eğer Allah, dileseydi o peygamberler açık mucizelerle geldikten sonra, insanlar birbirleriyle savaşmazlardı.) Yani Allah (c.c.) bu peygamberleri gönderdikten sonra, onlara birçok mucizeler gösterdikten sonra, o peygamberler aralarından ayrılıp gittikten sonra birbirlerine düşman olup savaşmazlardı: (Lakin ihtilafa düştüler. Kimi iman etti, kimi de küfretti.) Böyle olunca da savaşlar kaçınılmaz oldu. (Lakin Allah dilediğini yapar.) Demek ki, Allah (c.c.) insanları imanda ittifak etmeye mecbur etmiyor, sınamak içi onlara hürriyet veriyor,

serbestlik veriyor. Kendisine karşı gelen muhalefette bulunan İblise bile kıyamete kadar, yaşama hakkı veriyor, muhalefet etmeye izin veriyor. Eğer böyle olmasaydı, Allah (c.c.) insanların hürriyetlerine engel olup imana mecbur etseydi dünyaya gelmenin bir anlamı olmazdı, iyi, kötü olmazdı, cennet cehennem olmazdı.

254. Bu ayet ise iman edenlere hitaben alış verişin, dostluğun ve şefaatin geçerli olmadığı gün, kıyamet günü gelip çatmadan Allah'ın verdiği rızık ve nimetlerden infak etmeleri, fakir ve yoksulları gözetip kollamaları emrediliyor. Ve bu nimetlerin şükrü olarak infakta bulunmayanların ise nankör ve zalim oldukları beyan ediliyor.

اللّهُ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لاَ تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلاَ نَوْمٌ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ مَن ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلاَّ بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلاَ يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِ إِلاَّ بِمَا شَاء وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَلاَ يَؤُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ {٢٥٥}

Meali

255. Allah, işte O, kendinden başka ilah olmayandır. O, diridir, kendi kendine ayaktadır. O'nu ne uyku tutar, ne de uyuklar. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'nun izni olmadan kim şefaat edebilir? O, kullarının önlerinde ve sonlarında ne varsa bilir. O'nun dilediği kimseden başkası ilminden hiçbir şey kuşatamaz. O'nun kürsüsü göklerden ve yerden geniştir. Onları korumak O'na zor gelmez, O, yücedir, büyüktür.

İzahı

255. Bu ayet Allah Teâla'nın kürsüsünden bahsettiği için, buna Ayete'l-Kürsi denmiştir. Ve bu ayetin fazileti hakkında birçok hadis vardır. Onlardan birini nakletmek istiyorum. Müslim'in Ebiyy ibni Kaabden rivayet ettiği bir hadis de

Peygamberimiz şöyle buyurmuştur. "Ey Ebel Münzir! Allah'ın kitabında seninle beraber olan en büyük ayet hangisidir, bilir misin? Ve buyurdu ki: Allahu lâilâhe illahuvelhayyül-kayyum'dur. Ve bu ilmin en kuvvetlisidir."

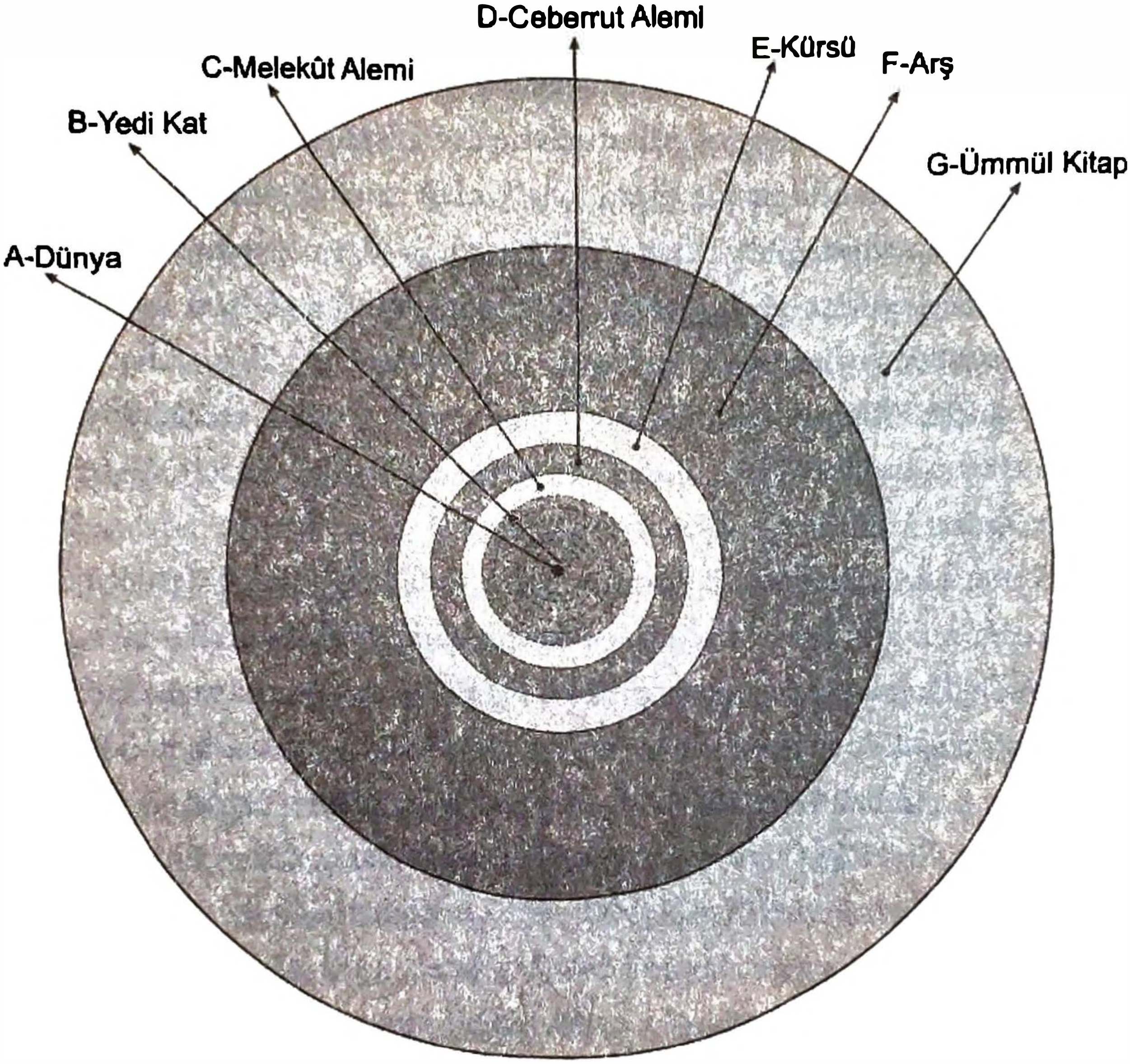
Evet, işte: (Allah, öyle bir yüce zattır ki, O'ndan başka ilah yoktur, ancak O'dur, O, diridir.) Asla O'nun için ölüm olamaz: (O,kendi zatiyle ayaktadır.) Hiç kimseye muhtaç olmadan kendi başına ayakta duran ve her şeyi ayakta durduran, eşi ve benzeri olmayan yüceler yücesidir. (O'nu ne bir uyku ve ne de bir uyuklama tutar.) Uyuklama, uyuma, dinlenme ve benzeri sıfatlar ancak aciz olan yaratılmışların sıfatıdır. Oysa O, her şeyin yaratıcısıdır ve böyle noksan ve muhtaç sıfatlardan beridir. (Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nun dur.) O'nun yarattıklardır, O'nun mülküdür, O'nun saltanatı, O'nun idaresi ve O'nun buyruğu altındadır. (O'nun yanında kim şefaat edebilir?) O'nun izni olmadan kendi başına kim kime yardım edebilir? (Şefaat ancak O'nun izniyle olur.) O, kimin kime şefaat edeceğine izin verirse ancak o zaman olabilir.

Her zaman olduğu gibi günümüzde de birtakım bilginlik taslayanlar şefaati inkâr etmektedirler. Efendim Kur'an da böyle bir şey yoktur, şefaat ancak Allah'a aittir gibi söylemlerle şefaati tamamen inkâr etmektedirler. Evet, amenna bütün yetki Allah aittir, O'ndan izinsiz olamaz. Ama O, kimin kime şefaat etmesine izin verirse olur. Bunlar ayetlere tek gözle baktıkları için, istisnaları göremiyorlar. Bu konuda ifrat ve tefrit vardır. Birkısmı şefaati tamamen inkar ederek, bir kısmı da san ki önüne gelen herkes herkese şefaat eder gibi bir anlayış içindedirler. Oysa bütün şefaat Allah'a aittir, O, kimin kime şefaat etmesine izin verirse o ancak izin verilen kimselere şefaat edebilir. Evet, bundan bir önceki ayette: (Hiç kimsenin şefaat edemeyeceği gün gelmeden infak edin), buyrulmuştu, ama bu ayette de istisna edilerek izinsiz kimsenin kimseye şefaat edemeyeceği ifade edilmektedir. Fakat ayetlerin bazıları bazılarını tefsir etmektedir. Siz bir ayeti alıp öteki ayeti göremezseniz veya anlayamazsanız, o zaman tamamen inkâr edip çıkarsınız. Bir başkaları de işi ifrat derecesine götürerek her önüne gelen istediğine şefaat eder diye söyler ve işi basitleştirirler ki, bunlar da ayetin birini görürken diğerini göremez veya anlayamazlar ve böylece insanlara ümit vererek aldatmış olurlar. İşte bu ayet her iki guruba da cevap veriyor. (O'nun yanında kim şefaat edebilir? Ancak O'nun izniyle şefaat edebilir.) Nitekim Necim sûresinin 26. ayetinde de şöyle buyrulmaktadır. (Göklerde nice

melekler var ki onların şefaati hiçbir şey kurtaramaz, Ancak Allah, izin verdikten sonra dilediği ve razı olduğu kimseye fayda verir.) Yani Allah kime şefaat edilmesine izin vermiş ve kimden razı ise, melekler ancak bu kimselere şefaat edebilirler. Enbiya sûresinin 28. ayetinde de şöyle buyrulmaktadır. (Allah'ın razı olduğu kimselerden başkasına şefaat edemezler.) İşte bu ayetler gösteriyor ki, şefaat var, ama Allah'ın iznine bağlı, öyle herkes istediği gibi, istediğine şefaat etme hakkına sahip değildir. Evet, Allah (c.c.): (Onların önlerini de arkalarını da bilir.) Yani herkesin geçmişini de, geleceğini de bilir. (O'nun ilminden hiçbir şey ihata edemezler.) Yani onun zatı ve sıfatı ile ilgili hiçbir bilgiye ulaşamazlar. (Ancak Allah'ın bildirdiği şey "ilim" müstesna.) O, ne kadar bilgi vermişse kullar o kadar bir şey bilebilirler. (O'nun kürsüsü gökleri ve yeri içine almıştır, onları korumak da O'na zor gelmez.)

Bu kürsü hakkında da farklı yorumlar yapılmıştır. İbn-i Abbas kürsüden maksat Allah Teâla'nın ilmi demektir, diye yorumlamıştır. Diğer tefsirciler kürsü ayakların koyulduğu yer, diye tefsir etmişlerdir. Fakat İbn-i Abbas başka bir rivayetinde de kürsüyü Peygamberimize sorduğunda: "Kürsü ayakların konduğu yerdir. Arş ise onun miktarını (büyüklüğünü) Allah'tan başka kimse tarif edemez" buyurmuştur. Suddi'ye göre ise kürsü Arş'ın altındadır. Hasan El-Basri kürsünün Arş olduğunu söylemiş ise de bana göre hiç doğru değildir. Çünkü Ebu Zerden rivayet edildiğine göre, Ebuzer: Ben Peygamber (a.s.)'dan işittim, buyurdular ki: "Kürsü Arşa göre hiçbir şey değil, ancak yeryüzündeki bir çölün üzerine atılmış bir halka gibidir." Yine Ebuzer'in rivayetine göre Peygamberimize kürsüden sorulunca: "Nefsim kudret elinde olana (Allah'a) yemin ederim ki, gökler ve yer kürsüye nazaran hiçbir şey değil, ancak çöle atılan bir halka gibidir," buyurdu. Dehhak'da İbni Abbas'den rivayet ederek şöyle demiştir. "Eğer yedi kat gökler ve yer yayılıp birbirlerine kavuşmuş olsalar kürsünün büyüklüğüne nazaran hiçbir şey değildir, ancak bahçenin içindeki bir halka gibidir."

İşte bütün bu rivayetler gösteriyor ki, kürsü ayrı bir varlık, Arş ise ayrı bir varlıktır. Arş da kürsü de nurdan yaratılmış, fakat mahiyetini bilmediğimiz varlıklardır. Nitekim Arşı yüklenen melekler vardır ki, mümin sûresinin 8 inci, Hakka sûresinin 17. ayetinde gelecektir. Fakat acizâne kendimce okuyup anladıklarımdan yola çıkarak yeri, gökleri, kürsüyü ve arşı bir şemaile temsili olarak göstermek istiyorum.

A- Dünya;
B- Yedi Kat Gökler;
C- Melekût Alemi;
Sidre-i Münteha, Misal Alemi, Küçük Berzah Alemidir ki, buna Tafsil Alemide denir. İşte kürsünün gökleri, yeri ihate etmiş ayrı bir yaratık olduğu, arşında kürsüyü kuşatmış ayrı bir yaratıktır ki, mahiyetini ancak Allah bilir.
D- Ceberrut Alemidir;
Buna İlk Tebeyyun, ilk Tecelli, ilk Cevher, Hakikati Muhammediye, İzafi Ruh, Gaybi Muzaf, Kitabi Mubin, Kitabı Mübin mertebeleridir ve bunlar hep aynı mertebeye verilen isimlerdir ki, Ummul Kitapda toplu olan varlıklar burada detaylanmıştır.
E- Kürsüdür;
Bu da Ceberrut Alemidir.
F- Arşdır
Bu da Ceberrut Alemine dahildir.
G- Ümüül kitap;
Bu makam Gaybi Mutlak Lâ taayyun (gizliliği mutlaktır) ki, buna Mutlak Alem, Mahzı Vücut, Sırf Zat, Ümmül Kitap, Mutlak Taayyun, Gayıbların Gaybı gibi isimler verilir ki, bu makamda ne isim, ne resim, ne sıfat vardır. Bu mertebede asla şahadet alemi yoktur, Allah (c.c) tam Kemal halindedir. İsim ve sıfat dairesine inmemiştir.

لاَ إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَد تَّبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِن بِاللّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىَ لاَ انفِصَامَ لَهَا وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {٦٢٥} اللّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُواْ يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّوُرِ وَالَّذِينَ كَفَرُواْ أَوْلِيَآؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُوْلَـئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {٢٥٧}

Meali

256. Dinde zorlama yoktur. Artık doğrulukla eğrilik birbirinden ayrılmıştır. Öyle ise kim tağutu inkâr eder Allah'a iman ederse, kopmayan bir kulpa yapışmıştır. Allah, her şeyi işiten, bilendir.

257. Allah, inananların dostudur. Onları karanlıklardan aydınlıklara çıkarır. İnkâr edenlere gelince, onların dostları da tağuttur ki, onları aydınlıktan karanlığa götürür. İşte bunlar cehennem arkadaşlarıdır. Onlar orada sürekli kalırlar.

İzahı

256. Bu ayette dinde zorlama olmadığını, artık iyi ile kötünün birbirinden ayrıldığı, artık tağutu yani İslam'a karşı olan azgınları, şeytanları, putları reddedip Allah'a O'nun emirlerine inananların kopmayan bir kulpa sarılmış olacakları beyan edilmekte ve Allah'ın her şeyi işitip bildiği haber verilmektedir.

Dinde zorlama yoktur, buyrulmasından maksat, inançta zorlama yok demektir. Çünkü iman kalben olan bir akidedir. Kendi isteği ile inanmayan bir kimseye zorla, tehditle iman edin diye zorlarsanız o kimse belki diliyle inandım diyecektir. Ama kalben inanmadığı için o mümin değil münafık olur ki, münafık kâfirden daha kötü, daha zararlıdır. İşte bu ayeti bazı kimseler yanlış anlayıp, yanlış yorumlamaktadırlar. Efendim kimsenin iyine kötüsüne, namazına niyazına şusuna-busuna karışamazsın, çünkü dinde zorlama yoktur gibi bir takım

yanlış anlayışlar vardır. Evet, imanda zorlama yoktur, ama İslam da bazı ibadetlerin terk edilmesi halinde müeyyide vardır. Yine bazı günahların işlenmesi ve toplumun huzurunun kaçırılması durumlarında da bazı cezalar vardır. Her zaman insanlara iyiliği emretmek kötülüklerden men etmek vardır. Dinde zorlama yoktur diyerek neme lazımcılık yoktur.

Bu konuda farklı yorum ve görüşler vardır. Bazılarına göre bu ayet ehli-kitap hakkında inmiştir, dolayısıyla müşrikler bunun dışındadır. Çünkü müşrikler hakkında Bakara sûresinin 193. ayetinde: (Fitne ortadan kaldırılana kadar ve din yalnız Allah'ın olana kadar onlarla savaşın), buyrulmuştur. Fakat bana göre her iki görüşte hatalıdır. Çünkü bu ayet İslamın ilk zamanlarında Müslümanları yurtlarından çıkaran müşrikler ve onlarla işbirliği yapan Yahudilerle savaşılmasını emretmiştir. Ama onlara Müslüman olacaksınız diye bir zorlama olmamıştır. O gün öyle idi işte bu günde böyledir. Hiç kimse kimseye zorla, baskı ile imanı kabul ettiremez. Çünkü dediğim gibi iman kalbidir, baskı karşısında iman ettim diye diliyle söyler ama, kalbindeki küfrü saklar. Böyle bir imanın da ne kendisine faydası olur, ne de Müslümanlara. O artık ikiyüzlü bir münafık olur ki, bu açıktan inkâr eden kâfirden daha tehlikelidir.

Bu ayetin iniş sebebi ile ilgilide birkaç rivayet vardır. Bu rivayetlerden birine göre Ensardan Salim b. Avf'ın iki oğlu Hıristiyan idi. Fakat kendisi Müslüman idi. Bu zat Peygamber (a.s.)'a gelerek: "Ya Resulullah! Benim iki oğlum Hıristiyanlığa döndü, ben onları kendi dinimize zorlayayım mı?" dedi ve bunun üzerine bu ayet indi.

Enes'den rivayet edildiğine göre ise Peygamber (a.s.) adamın birine. "Müslüman ol!" demiş. O da, "kendimi hoşlanmaz buluyorum," demiş. Yani Müslüman olmaktan hoşlanmıyorum, demek istemiş. Bunun üzerine bu ayet inmiş. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun mana geneldir, kimseye dine gireceksin diye zorlanamaz. (Çünkü doğru ile yanlış belli oldu, artık her kim Tağut'u inkâr eder, Allah'a iman ederse, sağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah, işiten ve bilendir.) Yani hakla batılı, iyi ile kötüyü Allah, Kur'an da açıklamıştır. Artık kimseye Müslüman olacaksın, diye zorlamaya gerek yoktur, bu hakikatler kendisine açıklandıktan sonraki mesuliyet ona aittir ve sonucuna da katlanır. Ama kim de Tağut'u reddeder ve Allah' a, onun emir ve yasaklarına inanırsa Allah'ın kopmaz ipi olan Kur'an'a sarılmış olur.

Tağut: Azgınlık, isyankârlık, zorbalık, put, şeytan gibi anlamlara gelir. Yerine göre bu manalardan herhangi birine kullanılabilir... Bu kelime Kur'an da 7-8 yerde geçmektedir.

257. Bu ayette Allah (c.c.) inananların dostu olduğunu, onları küfrün ve şirkin karanlıklarından çekip imanın aydınlığına çıkardığını, tağut ise kâfirlerin dostu olduğunu, onları iman nurundan çıkarıp küfrün karanlıklarına çektiğini ve bunların cehennem arkadaşları olduklarını haber vermektedir.

Veli, Allah dostu demektir. Bu kelimenin çoğulu evliyadır. Bu kelimenin üzerinde biraz durmak gerekiyor. Halkta şöyle bir kanaat vardır. Evliya deyince belirli kişiler, işte tarikat şeyhleri vesair kimseler olarak anlaşılıyor. Hal bu ki, ayette çok açık ve net olarak ifade edilmektedir ki, Allah, iman edenlerin dostudur. O halde inanmış her mümin velidir, her müminin dostu ve sahibi Allah'tır. Çünkü veli bir Allah dostu demek, evliya ise yukarda dediğimiz gibi çoğul olarak Allah dostlarıdır. O halde bütün müminler evliyadır. Ama bu müminler arasında Allah katında dereceleri farklıdır. Onu da ancak Allah bilir, biz sadece insanların görünüşüne göre, ilim ve takvasına göre ona saygı gösterir hürmet ederiz. Hiçbir kimsenin derecesinin diğerinden üstün olduğuna biz karar veremeyiz. Bir zamanlar ben imam iken camiden çıktık sohbet ederken genç bir arkadaş belli ki, bir cemaate bağlı idi, falanca evliya diye bahsederken, ona sen evliya değil misin? deyince yok falan dedi. Peki, sen Allah düşmanı mısın? deyince yine yok dedi. İşte ona bu ayeti okudum ve dedim ki, bak Allah, müminlerin dostudur, sen de mümin olduğuna göre velisin. Çünkü evliya velinin çoğuludur, yani Allah dostlarıdır. O zaman ikna oldu. Mesela bir örnek verirsek, asker ocağında olan herkese asker denir, generalinden erine kadar, ama dereceye gelirsek generaller, subaylar, as subaylar, çavuş, onbaşı ve ere kadar rutbeler ve dereceler farklıdır. Çünkü hiç rütbesi olmayana da asker, en üst rütbede olana da asker denir. Evliyaların en büyük rütbelisi peygamberlerdir, ondan sonra Nisa sûresinde geleceği gibi, sıddıklar, şehitler, salihler, Allah'a ve Peygambere itaat edenlerdir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَآجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رِبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ

قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {٢٥٨} أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَـَذِهِ اللّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللّهُ مِئَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْماً أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِئَةَ عَامٍ فَانظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِّلنَّاسِ وَانظُرْ إِلَى العِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْماً فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٢٥٩}

Meali

258. Allah,'ın kendisine mülk verdiği İbrahim'in hakkında tartışanı görmedin mi? İbrahim, Rabbim hem dirilten hem de öldürendir, dedi. O da (Nemrut) da bende hayat veren ve öldürenim dedi. İbrahim, Rabbim güneşi doğudan getirmektedir, sen de batıdan getir, dedi. Bunun üzerine kâfir mars olup kaldı. Allah, zalim kimseleri hidayete erdirmez.

259. Yahut görmedin mi o kimseyi ki, bir şehre uğramıştı da onun altı üstüne gelmişti. Şunu öldükten sonra Allah, acaba nasıl diriltir? Demişti. (Allah (c.c.) ona: Üzeyir (a.s.)'a) ne kadar kaldın? Buyurdu. Bir gün veya daha az dedi. Belki sen yüz sene kaldın, buyurdu. Yiyeceğine içeceğine bak henüz bozulmamıştır. Eşeğine de bak. Seni insanlar için bir ibret kıldım. (Çürümüş, bembeyaz olmuş) kemiklere de bak, onları nasıl dizip, sonra da nasıl et giydiriyoruz. Durum kendisine açıklanınca: Şimdi iyice biliyorum ki, şüphesiz Allah, her şeye kadirdir," dedi.

İzahı

258. Bu ayette Allah Teâla, Nemrud'un Hazreti İbrahim'e verdiği nimet ve saltanattan dolayı onun Rabbi hakkında kendisi ile bir mücadeleye giriştiğini beyan etmektedir. İbrahim'in Rabbi hakkında ileri geri konuşurken o: (Benim Rabbim hayat verir, öldürür. Sen ne yaparsın?) dedi. O da iki adam çağırarak birini öldürüyor, ötekisini bırakarak işte: (Ben de öldürüp diriltttim, dedi.) İbrahim tekrar mücadeleye devam ederek diyor ki: (Benim Rabbim güneşi doğudan doğurup getiriyor, sen de O'na karşı gücün varsa, onu tam tersi batıdan doğur, getir ve öylece kâfir mars olup cevap veremedi. İşte Allah, böyle zalim toplulukları hidayete erdirmez.)

Bundan önceki iki ayette Tağuttan bahsedilmişti. Şimdi bu ayetleTağut'un ne olduğu açık bir şekilde anlaşılmıştır ki, burada Tağut olarak Nemrut karşımıza çıkmıştır. Demek azgın olan Nemrut İbrahim'in Rabbi hakkında onunla mücadeleye girişerek azgınlığını gösteriyor. Zorba olan Nemrut kendisini ilah görüp insanları kendine kulluk etmeye putlara tapmaya zorluyor. İbrahim ise onlara kulluk etmeye karşı çıkıyor. Hatta putları kırıp baltayı büyük putun boynuna asıyor ve bununla o ahmaklara gerçeği göstermek için, onları düşündürmek için boynuna astığı putu göstererek bu yapmıştır, diyor. Çünkü onun böyle bir şey yapamayacağını onlara söyletip, ahmaklıklarını yüzlerine vurmak, Allah'ın birliğine inanmaları ve yalnızca ona kulluk etmeleri gerektiği mesajını vermek istemiştir. Ama o ahmaklar bunu anlasalar da ahmaklıklarından vazgeçmeyip, onu yakalayıp ateşe attılar. Fakat su bardağı suyolunda kırılır. Nemrut günün birinde bu azgınlığının cezasını, bu dünyada kısmen ödedi, esas ödemesi gereken ceza ise öbür dünyadadır.

Rivayete göre bu azgın zalime Cenab-ı Hak bir sineği musallat etmiş bu sinek burnundan girerek günlerce beynini kemirmiş, acısına dayanamaz olmuş, hususi bir hizmetçi tutup lastik bir topla rahatlaması için onunla kafasına vurdururmuş. İşte ilahlık iddiasında bulunan bu azgın ve zalim bir sinenekle başa çıkamamış ve belasını bulup bu acı ile canını cehenneme teslim etmiştir.

259. Bu ayette de Üzeyir (a.s.)'ın kıssası anlatılmaktadır. Şöyle ki, Üzeyir (a.s.) merkebine binmiş yolculuk esnasında haraba bir şehirden geçerken orada bembeyaz olmuş, çürümüş olan kemikler görüyor, hâşâ, inkâr ederek değil de,

hayret ederek diyor ki: (Ya Rabbi! Bu ölüleri nasıl diriltiyorsun?) Bunun üzerine (Allah, onu orda öldürdü. Yüz sene kaldıktan sonra tekrar diriltti ve ona ne kadar kaldın?) diye sordu. O da: (Bir gün veya bir günün bir kısmı kadar, dedi. Allah (c.c.) buyurdu. Belki sen yüz yıl kaldın, yiyeceğine, içeceğine bak onlar henüz daha bozulmamış ve merkebine bak.) Yani onun bembeyaz olmuş, çürümeye dönmüş (kemiklerine bak onları nasıl dizeceğiz ve üzerine et giydireceğiz.) İşte Üzeyir (a.s.)'in gözü önün de merkebini diriltince: (Dedi ki şimdi ziyadesiyle bildim ki Allah, her şeye kadirdir.)

Bu konuda farklı rivayetler vardır, ama bunlardan meşhur olan rivayete göre bu zat Üzeyir (a.s.) dır. Nitekim Hazreti Ali, İbn-i Abbas, İkrime, Ebü'l-Aliye, Said b. Cübeyr, Katada, Dehhak, Rabi, Süddi, Mükâtil, Süleyman b. Büreyd'e, Naciye b. Kaab ve Salim b. El-Havas bunların hepsi Üzeyir (a.s.) olduğunu söylemişlerdir. Mücahit, bu kişinin öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden bir kâfir olduğunu söylese de, bu zayıf bir görüştür. Çünkü bu ayetten sonra gelecek olan ayeti-kerimede Hazreti İbrahim'in de Üzeyir (a.s.) gibi ölülerin nasıl diriltildiklerinin kendisine gösterilmesini istemesi üzerine ona ölmüş ve etleri birbirine karıştırılmış kuşları nasıl dirilttiğini göstermesi, bunun bir inkârcı kâfir olmadığını, Üzeyir (a.s.) olduğunun delilidir ki hemen bundan sonraki ayette de bu konu bahsedilecektir.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِن قَالَ بَلَى وَلَكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِّنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُزْءاً ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْياً وَاعْلَمْ أَنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {٢٦٠}

Meali

260. İbrahim Rabbine: "Ey Rabbim! Ölüyü nasıl dirilttiğini bana göster," dedi. Rabbi ona: "İnanmadın mı?" dedi. İbrahim dedi. "İnandım, ama kalbim mutmain olsun diye." Öyle ise dört tane kuş yakala, onları yanına al, sonra (kesip parçala), onlardan her dağın başına bir parça koy. Sonra onları kendine

çağır, koşarak sana gelirler, buyurdu. Ve bil ki, şüphesiz, Allah, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

İzahı

260. İbrahim (a.s.)'ın bu isteği hakkında farklı yorum ve görüşler vardır. Onlardan biri şöyledir. İbrahim (a.s.) Tabari denizinin kenarında dururken bakıyor ki, kara ve deniz hayvanları bir araya gelmiş bir vaziyette dururken, denizden bir dalga gelip büyük bir balığın leşini sahile atıyor. Ve orada toplanmış olan bu deniz ve kara hayvanları onu parçalayıp yemeye çalışıyorlar. İbrahim bu durumu hayretle seyrediyor ve diyor ki: "Ya Rabbi! Ben biliyorum ki, sen bu kara ve deniz hayvanlarının ve kuşların midelerine indirdikleri bu balığın parçalarını tekrar bir araya getirip diriltmeye kadirsin." Ama bunları: (Nasıl dirilttiğini bana göster. Allah (c.c.) bana inanmadın mı? buyurdu.) Ve ayetin metninde olduğu gibi Cenab-ı Hak ona burada toplanmış olan bu değişik kuşlardan dört tanesini tutup, kesip, onların etlerini iyice parçalayarak birbirine iyice karıştırıp her bir parçasını bir dağın tepesine koyup ve onları kendine çağırmasını emretti. Ve İbrahim (a.s.) bunları çağırmasıyla her biri kendi şekli ile koşarak kendisine geldiğini gösterdi. İşte bunu gözüyle gören İbrahim o zaman diyor ki: (Ben ziyadesi ile bildim ki, Allah, her şeye galip, her şeye hâki-mdir.)

Şimdi burada bir soru akla gelebilir. Gerçi kısmen yukarda da temas ettik. Acaba İbrahim hâşâ ölülerin dirilişinde şüphe mi etti ki, böyle bir istekte bulundu? Asala böyle bir şey söz konusu değildir. Çünkü üç ayet peş-peşe zincirleme gelmiştir ki, birincisinde kendisine mülk veren Rabbi hakkında ki Nemrutla mücadelesinde: (Benim Rabbim hem diriltir, hem de öldürür,) demişti. Ondan sonra ki ayette Üzeyir (a.s.)'in kıssasında Cenab-ı Hak ölüleri nasıl dirilttiğini ona göstermişti ve üçüncü olarak da bu ayette İbrahim'in isteği üzerine ölüleri nasıl dirilttiğini göstermiştir. Nitekim bu ayet indiği zaman bir topluluk: "İbrahim ölülerin dirilişinde şüphe etti ki, böyle bir istekte bulundu," demişlerdir. Nitekim Beyhaki'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre böyle söyleyenlere karşı Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuş: "Şüphe etmede İbrahimden biz daha layığız." Yani sizin iddia ettiğiniz gibi değildir, böyle bir şey yoktur.

Fakat bu hadis hakkında çeşitli yorumlar yapılmıştır. Kimine göre Peygamber (a.s.) bunu tevazu için söylemiştir. Kimi şöyle-kimi böyle demiştir. Fakat

âcizane benim anladığıma göre ise İbrahim hakkında asla böyle bir şüphe olamayacağına işaretle bu dedikoduları kesmek için böyle buyurmuştur. Burada Peygamber (a.s.) dedikoduculara direk söylemeden, siz yerine biz diyerek nezaket göstermiştir. Yani İbrahim'e bunu yakıştıranlara, ona böyle bir şey yakışmaz, ondansa size daha çok yakışır anlamına gelecek şeklinde cevap vermiştir ki bu da İbrahim'in asla şüphe etmediğini gösteriyor. İbrahim bunu bir dostluk içerisinde Rabbinden kendisine gösterilmesini istemiştir. İbrahim Kur'an'ın ifadesiyle Allah'ın dostudur ve dostuna nazı geçtiği için de böyle bir istekte bulunmuştur. Cenab-ı Hak 'da ona göstermiştir, ama şöyle de bir ikazda bulunmuştur. (Bil ki, Allah, her şeye galiptir, gücü yeter, her şeye hâkimdir, hükmeder.)

مَّثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنبَتَتْ
سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنبُلَةٍ مِّئَةُ حَبَّةٍ وَاللّهُ يُضَاعِفُ لِمَن يَشَاءُ
وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ {٢٦١} الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ
ثُمَّ لاَ يُتْبِعُونَ مَا أَنفَقُواُ مَنّاً وَلاَ أَذًى لَّهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ
وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {٢٦٢} قَوْلٌ مَّعْرُوفٌ
وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّن صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَذًى وَاللّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ {٢٦٣}
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تُبْطِلُواْ صَدَقَاتِكُم بِالْمَنِّ وَالأذَى كَالَّذِي
يُنفِقُ مَالَهُ رِئَاء النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ
صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَأَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْداً لاَّ يَقْدِرُونَ عَلَى
شَيْءٍ مِّمَّا كَسَبُواْ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ {٢٦٤}

Meali

261. Allah yolunda mallarını harcayanların misalı, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her başakta yüz dana vardır. Allah, dilediğine kat-kat fazlasını verir. Allah'ın lütfü geniştir, O her şeyi bilir.

262. Malını Allah yolunda harcayıp da arkasından başa kalkmayan, fakirlerin gönlünü kırmayan kimse var ya, onların mükâfatları Allah katındadır. Onlar için korku yoktur, üzülmeyeceklerdir.

263. Güzel bir söz ve bağışlanma, arkasından eziyet edilerek verilen sadakadan hayırlıdır. Allah zengi-ndir, yumuşaktır, acelesi de yoktur.

264. Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını gösteriş için harcayan kimse gibi, başa kakmak ve incitmek suretiyle yaptığınız hayırlarınızı boşa çıkarmayın. Böylesinin misali üzerinde biraz toprak bulunan düz kayaya benzer ki, sağanak bir yağmur isabet ederek onu çıplak bir sal taş olarak bırakmış gibidir. Bunlar kazandıklarından hiçbir şey elde etmeye muktedir olamazlar. Allah, kâfir toplulukları doğruya erdirmez.

İzahı

261. Bu ayet de Allah yolunda mallarını harcayanların, harcadıkları yedi başaklı ve her başakta yüzer tane olan bir dane gibi olduğu beyan edilmekte. Ve Allah dilediğinin sevabını daha da fazla kat-kat edebileceğini ve her şeyi kendisinin işitip, bildiğini haber vermektedir.

Allah yolunda harcama, özel anlamda cihat için harcamalardır. Bir kısım ulema cihad ve hac için harcamalar deseler de, genel anlamda, Allah'ın hoşnut ve razı olduğu yerlere yapılan harcamalardır ki, Cenab-ı Hak Allah yolunda infak edilen mallara karşılık en az yedi yüz misli sevap vereceğini ifade etmektedir. Fakat Allah, dilediği kimseler için daha fazlasını katlayarak ta verir. Bu o kişinin ihlâs ve samimiyetine göredir.

262. Bu ayette de yine Allah yolunda infak edip, infak ettiği kişilerin başlarına kalkarak onları üzüp, eziyet etmeyenların ücret ve mükâfatlarının Rableri katında kat-kat olduğu bildirilmiş. Ve onlar için kıyamet günü herhangi bir korku ve üzüntü de olmayacağı haber verilmiştir.

263. Bu ayette de bir yoksula sadaka verip de başına kalkarak eziyet etmektense, güzel bir söz söylemenin ve yapılan bir saygısızlıktan, hatalardan dolayı

bağışlamanın daha hayırlı olduğu bildirilmekte. Ve Allah (c.c.) âlemlerden zengin olduğunu ve kullarına karşı çok yumuşak olduğunu, acele edip hemen hata işleyenleri cezalandırmadığını ifade etmiştir. Yani size verilen malların gerçek sahibi olan Allah'tır, gerçekte zengin olan O'dur. O, kullarına yumuşak muamelede bulunuyor. Öyle ise siz de yoksullara karşı merhametli olun, yumuşak davranın.

264. Bu ayette ise iman ettikleri halde sadaka verip de başa kalkarak sadaka sevaplarını imha ve iptal edenlerin inanmayan riyakârlar gibi olacaklarına şöyle bir örnek verilmektedir. İnanmadıkları halde riya için infak edenlerin infakı, şuna benzetilmiştir. Üzerinde az bir toprak olan sal bir taşa şiddetli bir yağmurun yağıp üzerindeki o azcık toprağı da alıp götürüp geriye sadece sal bir taşın kalıp hiçbir şey elde edemeyen ve emeklerinin karşılığını alamayanlar gibidirler. İşte mümin olanlar da verdikleri sadakaları başa kalkarak yoksula ve muhtaçlara eziyet ederek sevaplarını böyle imha ederek, kâfirlere benzememeleri için uyarılmışlardır.

وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللهِ وَتَثْبِيتاً مِّنْ أَنفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِن لَّمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {٢٦٥}

أَيَوَدُّ أَحَدُكُمْ أَن تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاء فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللهُ لَكُمُ الآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ {٢٦٦}

Meali

265. Allah'ın rızasını aramak için, içlerindeki imanı kökleştirmek için mallarını harcayanların misali, bir tepedeki güzel bir bahçenin, örneğine benzer ki,

kuvvetli bir sağanak yağmur isabet etmiş ve o yemişlerini iki kat vermiştir. Ona sağanak yağmur isabet etmese de (o toprak yine de) nemlenir, (yine yemiş verir.) Allah yapmakta olduklarınızı görür.

266. Sizden biri ister mi ki, hurmadan üzümden kendisi için bahçeler olsun. Onun altından ırmaklar aksın. Çeşitli meyveler olsun ve o kişiye yaşlılık gelsin de, kendisinin de güçsüz çocukları olsun. Derken ona (bahçeye) içinde ateşten bir yel isabet edip yaksın. İşte Allah, ayetleri size böyle açıklıyor. Umulur ki düşünürsünüz.

İzahı

265. Bu ayette mallarını içtenlikle yakin bir imanla sevabına inanarak Allah yolunda harcayanların misalinin bir tepede olan güzel bir bahçeye benzetilmiştir ki, o bahçeye kuvvetli bir yağmur isabet ederek yemişini iki kat verir. Yağmur isabet etmese bile, yüksek tepe olduğu için nemlenir, yine de yemişini verir. İşte inanarak kalpten isteyerek, sevabını bekleyerek Allah için infak edip başa kalkmayan müminlerin manevi mahsulleri böyle olur.

266. Bu ayette ise imanı olmayan riyakârların ve inandığı halde infak edip sonra başa kalkarak eziyet edenlere örnek verilmiştir ki bunların infakları şuna benzetilmiştir. Onların hurma ve üzüm bağlarından bağları olup, bu bağların altıdan akan ırmaklar mevcut olup, çeşitli meyveler vermiş. Fakat sahibi son derece yaşlanmış, çocukları da küçük yaşta meyveleri hemen devşirecek durumda değiller. Derken yakıcı bir yel bir anda gelip bütün meyveleri yakıp, hiçbir şey bırakmadığı gibi, işte riya için infak edenler veya verdiklerini başa kalkanların durumu bu bahçe sahibinin durumu gibidir. Bunlar bu verdiklerinden harcadıklarından hiçbir şey kazanamazlar. (İşte Allah size, ayetlerini böyle açıklıyor ki belki düşünürsünüz.) Böyle misaller veriyor ki iyice kafanıza girsin, düşünüp taşınıp yanlış yapmayasınız, emeğiniz boşa geçmesin.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَنفِقُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا
لَكُم مِّنَ الأَرْضِ وَلاَ تَيَمَّمُواْ الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنفِقُونَ وَلَسْتُم
بِآخِذِيهِ إِلاَّ أَن تُغْمِضُواْ فِيهِ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ {٢٦٧}

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاء وَاللّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلاً وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ {٢٦٨} يُؤتِي الْحِكْمَةَ مَن يَشَاءُ وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْراً كَثِيراً وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُوْلُواْ الأَلْبَابِ {٢٦٩}

Meali

267. Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve rızık olarak yerden sizin için çıkardıklarımızdan infak edin. Size verilse gözlerinizi yummadan (isteyerek) almayacağınız şeyleri vermeyi düşünmeyin. Bilin ki Allah, zengindir, övülmüştür.

268. Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve size cimriliği emreder. Allah ise size katından bir bağış ve lütuf vadeder. Allah'ın rahmeti her şeyden geniştir, he şeyi bilendir.

269. Allah, hikmeti dilediğine verir. Kime de hikmet verirse, ona çok hayır verilmiştir. Ancak akıl sahipleri hatırlat.

İzahı

267. Bu ayet Allah'ın verdiği temiz kazançlardan ve yerden rızık olarak çıkarılmış olan temiz yiyeceklerden yoksullara verilmesi emredilmektedir. Bizlere verildiği zaman kabul edemeyeceğimiz, ancak gözlerimizi yumarak ve istemeyerek alacağımız mallardan ve yiyeceklerden yoksula ve fakire vermememiz emredilmekte ve Allah'ın âlemlerden zengin olduğunu, her türlü övgüye layık olduğunu bilmemizin gerekli olduğu ifade edilmektedir. Yani dipte köşede kalmış, satılmamış malları, kalmış kokuşmuş yiyecekleri, kullanılmış eski elbise, ayakkabı ve eşya gibi şeyleri fakire yoksula vermeyin. Allah için temiz, iyi ve cazip olanlarından infak edin. Ve bilin ki, Allah, âlemlerden zengindir, onun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Verdikleriniz Allah'ın rızasını kazanmak içindir. Öyle ise O'na layık olan temiz ve güzel olan şeyleri O'nun rızası için verin. Her şe-

yin gerçek sahibi O'dur, O, sizi imtihan etmek için kiminizi kiminizden zengin kılmıştır. Gerçek övgüye layık olan da O'dur.

268. Bu ayette de şeytanın daima fakirlikle korkutup, fuhşu emrettiği, Allah'ın ise kullarına daima bağışlamayı ve kendi lütfunden vermeyi vadettiği ve O'nun rahmet ve lütfunün geniş olduğu ve her şeyi bilip haberdar olduğu ifade edilmektedir. Şeytan devamlı insanlara malını, servetini kaybedersin, aman ha verme! Harcama diye vesvese vererek, fakirlikle korkutur. Her şeyde aşırılık ve fuhşu telkin ederek âdeta emreder. Nefis de onun telkinleri ile işbirliği yapınca şeytanın arzusu yerine gelmiş olur. Şeytan böyle aşırılıkları cimriliği emrederken, Allah (c.c.) da buna karşı kullarını bağışlayacağını vadediyor. Cömert olmalarını ve bu cömertlikleri karşılığında her şeyi içerisine almış engin ve geniş olan lütuf ve kereminden maddi ve manevi kazançlar vereceğini vadetmektedir. O halde O'nun sözüne kulak vermek, O'nun davetine icabet etmek gerekir.

269. Bu ayette ise Allah, hikmeti dilediğine vereceğini ve hikmet verdiği kimseye de çok hayırlar verileceğini, ancak bunu aklıselim olanların anlayıp idrak edebileceklerini beyan etmektedir.

Hikmet hakkında birçok söz söylenmiştir. Fakat âcizane benim anladığıma göre hikmet, bir şeyi yaparken düşünüp taşınıp, iyice derinlemesine araştırarak, bir takım incelikleri fark etmek, sırlara ulaşmaktır. Yani ilmin derinliklerine ulaşmaktır. İşte böyle hikmet ve sırlara vakıf olarak bir takım güzel iş ve amellerin yapılması durumunda da maddi ve manevi birçok hayırlar kazanılmış olur.

وَمَا أَنفَقْتُم مِّن نَّفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُم مِّن نَّذْرٍ فَإِنَّ اللّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا
لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ {٢٧٠} إِن تُبْدُواْ الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ
وَإِن تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاء فَهُوَ خَيْرٌ لُّكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنكُم مِّن
سَيِّئَاتِكُمْ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ {٢٧١} لَّيْسَ عَلَيْكَ هُدَاهُمْ
وَلَـكِنَّ اللّهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ وَمَا تُنفِقُواْ مِنْ خَيْرٍ فَلأنفُسِكُمْ وَمَا
تُنفِقُونَ إِلاَّ ابْتِغَاء وَجْهِ اللّهِ وَمَا تُنفِقُواْ مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ

وَأَنْتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ {٢٧٢} لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحصِرُواْ فِي سَبِيلِ اللهِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ ضَرْباً فِي الأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُم بِسِيمَاهُمْ لاَ يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافاً وَمَا تُنفِقُواْ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللهَ بِهِ عَلِيمٌ {٢٧٣}

Meali

270. Nafakadan ne infak ederseniz yahut adaktan ne adarsanız, şüphesiz ki, Allah, onu bilir. Ve zalimlere hiçbir şekilde yardım yoktur.

271. Sadakayı açıktan verirseniz o ne güzeldir. Yok, eğer gizler de onu fakirlere öyle verirseniz bu sizin için daha hayırlıdır. Ve Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.

272. Onları doğruya erdirmek senin üzerine bir borç değildir. Lakin Allah, dilediğini doğruya erdirir. Hayırdan ne infak ederseniz sizin kendiniz içindir. Siz Allah'ın rızasını talep etmenin dışında infak etmezsiniz. Hayırdan ne infak ederseniz, size aynen iade edilir. Ve siz asla zulme uğratılmazsınız.

273. Sadakalar o fakirler içindir ki, mahsur olunmuşlar, yeryüzünde gezip dolaşmaya güçleri yetmez. İffetlerinden dolayı cahiller onları zengin sanarlar. Hal bu ki, sen onları simalarından tanırsın. Yüzsüzlük ederek kimseden dilenmezler Hayırdan ne infak ederseniz, şüphesiz ki onu Allah, bilir.

İzahı

270. Bu ayette gerek infak edilenleri ve gerekse adak yapılarak verilenlerin hepsini Allah (c.c.) bildiği ve acımasız zalim olanlara Allah tarafından hiçbir zaman yardım olunmayacağı beyan edilmektedir. Yani ister farz olan zekât, ister vacip olan fitre, ister adanmış olan bir adak, isterse nafile kabilinden olsun, hangi infakta bulunursanız bulunun, bunların hepsini Allah (c.c.) bilir. Ve bunların her birinin mükâfatını verir, ama acımasız, cimri ve katı kalpli zalimleri de cezalandırır ve onlar için dünya ve ahirette de hiçbir yardımcı olmaz.

271. Bu ayette de sadakaların açıktan verilmesinin güzel olduğu, ama fakirleri rencide etmeden gizlice verilmesinin daha hayırlı olduğu ve böylece acıma duygusu merhamet duygusu taşıyan müminlerin günahlarının bağışlanacağı ve Allah, yapılan bütün hayırları bildiğini ifade etmektedir. Görülüyor ki, sadakalar açıktan da verilebilir, gizlice de verilebilir. Yeter ki, Allah rızası için olsun, desinler görsünler olmasın. Ama işte bundan kaçınmak için de gizlice vermek daha hayırlıdır. Nitekim Peygamberimiz: "Allah, ne işittirme, ne gösterme, ne de başa kalkarak yapılan hiçbir şeyi kabul etmez" buyurmuştur. İşte nefis ve şeytan bu gibi dürtülerle insanı desinler ve görsünlere sevk edebilir. Bu açıdan ayette de ifade edildiği gibi, gizli vermek daha hayırlıdır. Nitekim Abdullah İbni Ömerden rivayet edilen bir hadis de şöyle buyrulmaktadır. "Sadakayı gizlice vermek, açıktan vermekten üstündür. Fakat başkalarının da kendisine uyumalarının teşvik edilmesini isteyen kimse için de aşikâr vermek daha üstündür." Yani diğer insanlar da ona bakıp hayırda bulunsunlar, onları da buna teşvik etmek maksadıla açıktan vermek daha üstün olur.

272. Bu ayette ise gayri Müslimlere de sadaka verileceğine işaret edilerek Peygamber (a.s.)'a hitaben buyruluyor ki: (Onları doğruya erdirmek senin üzerine bir borç değildir.) Yani senin vazifen insanlara tebliğ etmektir, yoksa onlara baskı yaparak, onları İslam'a girdirmek senin görevin değildir. (Lakin Allah, dilediğini doğruya erdirir.) Allah'a yönelmek isteyen, doğruyu arayanları Allah, ona erdirir. (Hayırdan ne infak ederseniz o sizin şahsınızadır. Siz zaten Allah'ın rızasının dışında infak etmezsiniz, hayırdan da ne infak ederseniz aynen size iade edilir ve siz asla zulme uğratılmazsınız.) Sizin yaptığınız hayrın sevabı asla zayi olmaz ve size fazlasıyla iade edilir

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre İslam'dan önce Medine deki Yahudilerle müşrikler arasında iyi ilişkiler vardı, birbirlerinin yoksullarına sadaka veriyorlardı. Fakat İslamiyet'ten sonra, bel ki, Müslüman olurlar ümidiyle Peygamberimiz, Müslümanların, Müslüman olamayan Yahudilere sadaka vermesini yasakladı. İşte bunun üzerine bu ayet inerek Peygamberimizi ve Müslümanları uyararak, sizin kimseyi zorla doğruya erdirmek gibi bir göreviniz yok, böyle bir mecburiyetiniz yok, ancak sizin göreviniz, iyilikle doğruyu tebliğ etmektir. Fakat sizin onlara verdiğiniz sadakaların da boşa gideceğini sanmayınız. (Hayırdan ne infak ederseniz size aynen iade edilir ve siz haksızlığa da uğratılmazsınız.) Yani

Müslüman olmayan muhtaçlara yardım ettik, sadaka verdik, boşa gitti zannetmeyin. Müslümanlara verdiğiniz sadakaların sevabının aynısı size iade edilecektir. İslamın güzelliğine bakınız, kişinin inancı ne olursa olsun, onun günahı vebalı kendisine aittir. İslam dini darda kalmış olana, gayrimüslim dahi olsa ona yardım yapılmasında mahsur görmüyor ve bundan dolayı aynı Müslüman'a yardım edilmiş gibi sevabı kendisine veriliyor.

273. Bu ayette ise, sadakaların bilhassa iffetlerinden dilenmeyen fakat cahillerin anlayamadığı, ancak yüzlerinden belli olan ve Allah yolunda bir yere gidemeyen, cihada çıkmaktan, mahsur kalan fakir ve yoksulların gözetilip onlara verilmesi emredilmektedir. Evet, fakirlikten, yoksulluktan yüzleri sararmış solmuş, ama iffet ve namuslarından kimseye derdini anlatmamış, dilenmemiş, bu yoksulları anlayışsız cahiller zengin zannederler. Hal bu ki, onlar çaresizliklerinden âdeta mahsur kalmışlar, hiçbir yere çıkamaz, cihatlara katılamaz durumdadırlar.

Evet, mümin ve Müslüman olmayan her muhtaca sadaka verilebilir ama, böyle namuslu iffetli olanları arayıp bulmak bunlara vermek daha makbul ve sevaptır. Burada şunu da hatırlatalım ki, bu infak nafile kabilinden infaktır. Farz olan zekât vacip olan fitre gibi sadakalar, Müslümanların hakkıdır, sadece onlar arasında olan bir yardımlaşmadır, bunlar gayrimüslimlere verilemez.

Evet, bu ayetin iniş sebebi Ashabı-Soffedir, onlara işaret etmektedir. Çünkü bu zatlar evsiz barksız, malsız mülksüz olup Mescidi-Nebevinin avlusunda yatıp kalkan ve kendilerini Allah yoluna adayan kimselerdir. Ancak yine de mana geneldir, bütün böyle namuslu olan yoksul ve fakirleri gözetip kollamak ve yardım etmek gerekir.

اَلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلاَنِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {٢٧٤} اَلَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَوا لاَ يَقُومُونَ اِلاَّ كَمَا يَقُومُ الَّذِى يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوآ اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَوا وَاَحَلَّ اللّٰهُ

الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا فَمَنْ جَٓاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهٖ فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَاَمْرُهُٓ اِلَى اللّٰهِ وَمَنْ عَادَ فَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {٢٧٥}, يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِى الصَّدَقَاتِ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيمٍ {٢٧٥},

Meali

274. Onlar ki, mallarını gece gündüz, gizli ve aşikâr infak ederler. İşte onların mükâfatı Rableri katındadır. Onlara korku da yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

275. Onlar ki, faiz yerler, işte (onlar kabirlerinden) kalkamazlar, ancak şeytan çarpmış kimseler gibi kalkarlar. Bu ceza onların faiz alış veriş gibidir, demeleri sebebiyledir. Hal bu ki Allah, alış verişi helal, faizi ise haram kıldı. Artık kime Rabbinden bir öğüt geldi ise, derhal ona son versin. Geçmişteki (günah) kendisine aittir ve onun işi de Allah'a kalmıştır. Her kim de yeniden faize dönerse, işte onlar cehennem arkadaşlarının ta kendileridirler, orada ebedi kalacaklardır.

276. Allah, faizi imha eder. Oysa sadakaları nemalandırır. Allah, bütün günahkârları sevmez.

İzahı

274. Bu ayette de bundan önce geçen ayetlerde olduğu gibi, sadakayı gizli vermek de, aşikâr vermek de caizdir, yeter ki riya ve gösteriş olmasın. İşte bu ifade edilmektedir.

275. Bu ayette ise faiz yiyip bunu alış verişe benzeterek helal sayanların, kıyamet günü kabirlerinden şeytan çarpmış gibi kalkacakları, kendilerine faizin haram olduğu bildirilikten sonra derhal son vermeleri gerektiği haber verilmektedir. Geçmişteki işledikleri günahların kendilerine ait olduğu ve onların işinin Allah'a kaldığı, aksi takdirde yine eski alışkanlıklarına dönüp faize ve sömürüye devam edenlerin ebedi cehennemde arkadaş olacakları bildirilmiştir.

Faiz, Arapçada (riba) dır ki, buna nema, artış denir. Buda iki kısımdır. Birincisi riba-i nesidir ki, aynı cinsten olan iki malı vade farkı ile alım satımdır. Mesela, peşin bir ölçek buğdayı vadeli bir buçuk ölçek buğdaya alıp satmak veya peşin yüz gıram altını, vadeli yüz yirmi gıram altına alıp satmak gibi. Ama cins değişirse, faiz olmaz. Mesela, on metre kumaşı peşin yüz liraya alıp satarken, veresiye yüz yirmi liraya alıp satmak caizdir.

İkincisi (riba) i fazıldır. Yani aynı cinsten olan iki malı birbiriyle peşin olarak takas ederken birinin diğerinden fazla olmasıdır. Mesela, bir ölçek hurmayı, bir buçuk ölçek hurmaya takas etmek veya on dirhem gümüşü peşin olarak on beş dirheme takas etmek gibi vesaire...

Bir de Altı tane madde vardır ki, bunlar fazlalık olmasa bile, aynı ölçek ve aynı tartıda olsalar bile bunları vadeli satıp almak caiz değildir, faizdir. Bu maddeler şunlardır. Altını, altınla, gümüşü gümüşle, buğdayı buğdayla, arpayı arpa ile hurmayı hurma ile ve tuzu tuzla fazlalık olmasa bile bunları veresiye birbirleri ile alıp satmak caiz değildir, faizdir. Ama cins değişirse o zaman caizdir. Mesela, bir kile buğdayı peşin yirmi liraya alıp satarken vadeli olarak yirmi beş liraya alıp satmak caizdir. Çünkü karşılıklı alıp satılan şeyler aynı cinsten değildir. Fakat yukarda zikrettiğimiz bu altı maddeyi, ölçü ve tartıda fazlalık olmamak şartıyla kendi cinsleriyle peşin olarak, al gülüm ver gülüm olursa takas caizdir. Çünkü Müslim'in iki ayrı sahabe'den rivayet ettiği iki hadis vardır ki, onlardan biri Ebu Hureyre den, diğeri ise, Ubada b. Sabit'tendir. İşte Ubada b. Sabit'ten rivayet edilen hadis de şöyle buyruluyor. "Altın altınla, gümüş gümüşle, buğday buğday ile, arpa arpa ile hurma hurma ile ve tuz tuzla misli misline biri ötekine eşit olarak hemen eldenele peşin alınıp satılır, takas edilir, bu sınıfların cinsi değişirse dilediğinize satın." Yani örnek olarak, peşin olmak şartıyla al gülüm ver gülüm bir ölçek buğdayı, iki ölçek arpa ile takas etmek caizdir. Veya bir gıram altını elli gıram gümüşle takas etmek gibi. Ancak bu konuda mezhebler arasında farklı görüşler de vardır. Şafi ve Maliki ye göre sadece bu altı madde fazlalık olmak şartıyla peşin alıp satmak faiz olduğu gibi veresiyede alıp satmak fazlalık olmasa bile caiz değildir, faizdir. Fakat ulemanın çoğunluğuna göre sadece bu altı maddede değil, ölçü ve tartıya gelen yiyeceklerde, demir gibi tartılan diğer tüm maddelerin aynı cinsten olmaları durumunda da faiz olur.

Velhasıl faizin çok çeşitleri ve mezheplerin farklı görüşleri vardır. Daha ayrıntılı bilgi edinmek için fıkıh kitaplarına müracaat edilmelidir. Faiz en büyük günahlardandır. Emeksiz risk almaksızın sömürüye dayanan bir kazançtır ki, kazançların en kötülerinden, en fenalarından birisidir. Ve bunu bir alış veriş gibi algılayanların kıyamet günü kabirlerinden kalkamayacakları, ancak şeytan çarpmış gibi kalkabilecekleri ve bunlar fahiş alışverişe benzemelerine rağmen normal alış-verişe benzetenler harama helal dedikleri için bunların ebedi cehennemlik oldukları Kur'an-ı Kerimde haber verilmektedir.

Evet, hal bu ki, alış verişte emek vardır, kar etmek kadar zarar etme riski de vardır, ama faizde ne emek vardır nede zarar etme riski vardır. Faiz sadece emeği sömüren bir kötü kazançtır. Allah korusun İmanı olmayanlar, bunu bir alış verişe benzeterek kendilerince buna bir meşruiyet kazandırmaya çalışmaktadırlar, bu imanı götürür.

276. Bu ayette ise faizden biriken servetleri Allah Teâla, imha edeceğini, sadakaları ise nemalandıracağını beyan etmektedir. Yanı sadaka verenlerin hem sevaplarını kat-kat artırır, hem de malını bereketlendirir, servetini kat-kat artırır. Faizden elde edilen servetlerse tehlikededir, her an yok olmakla karşı karşıyadır. Hiç umulmadık bir zamanda ve umulmadık bir afetle, felaketle bir anda yok olur gider. Bunun örnekleri çoktur, görmüşüzdür. Ama bunun esasen en hazin sonucu biraz önce faizi alış verişe benzetip de tövbe etmeden ölenlerin ahirette ki durumlarıdır. Öyle inananlar dinden çıkar ve ebedi cehenneme giderler. Ama ihtiyaç sahiplerine ödünç vermek yahut da sadaka vermek ise sahibine maddi ve manevi büyük kazanç sağlar. Evet, işte kendilerine vaaz edildikten sonra, Kur'an ayetleri gelip tebliğ edildikten sonra, buna son vermeyip devam eden: (Tüm inatçı, günahkâr kâfirleri Allah sevmez.)

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ وَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {٢٧٧} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَذَرُواْ مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {٢٧٨} فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ

مِّنَ اللهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لاَ تَظْلِمُونَ وَلاَ تُظْلَمُونَ {٢٧٩} وَإِن كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَى مَيْسَرَةٍ وَأَن تَصَدَّقُواْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {٢٨٠} وَاتَّقُواْ يَوْماً تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ {٢٨١}

Meali

277. Onlar ki, iman edip Salih ameller işlediler, namazı kılıp zekâtı verirler. İşte onların mükâfatı Rableri katındadır. Onlara korku da yoktur ve üzülmeyeceklerdir.

278. Ey müminler! Allah'tan korkun ve faizden geriye kalanları bırakın. Eğer gerçekten müminler iseniz.

279. Eğer böyle yapmazsanız, O zaman Allah ve Resulünden size savaş açıldığını bilin. Eğer tövbe ederseniz, mallarınızın sermayesi size aittir. Ne zulmedin, ne de zulme uğrayın.

280. Eğer borçlu güç durumda ise, ödeme kolaylığı gününe kadar beklemek uygundur. Eğer bilseniz bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır.

281. Öyle bir günden korkunuz ki, o gün Allah'a döndürüleceksiniz. Sonra herkese ne kazandı ise verilecek ve onlar haksızlığa da uğratılmayacaklardır.

İzahı

277. Bu ayette faize devam edenlerin aksine, Allah'ın bütün emir ve yasaklarına inanan Faizin haram ve büyük günah olduğuna iman edip salih ameller işleyen, namazını kılan, zekâtı verenlerin mükâfatları, ücretlerinin Allah katında olduğu, onlara korku ve üzüntü de olmayacağı bildirilmiş ve böyle müminlerin faziletlerine işaret edilmiştir.

278. Bu ayette de iman edenlere hitaben: (Eğer gerçekten inanıyor iseniz, Allah'tan korkun ve faizden geriye kalanlardan da vazgeçin,) diye uyarılmaktadırlar. Yani Kur'an gelip faizi yasakladıktan sonra artık Allah'tan korkun ve

geçmişten kalan faizleri bırakın, tamamıyla bundan uzak durun, diye gerçekten inanmış olanlar uyarılmaktadırlar.

Rivayete göre bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Sakif kabilesinden Beni Ömer b. Umeyr ile Beni Mahzum kabilesinden Beni Muğire arasında cahiliye döneminde faiz alacakları vardı ve Umeyr bunu istedi. Fakat Beni Muğire bunu reddederek İslam kazancının dışında bir kazanç kabul etmeyiz, çünkü artık İslam da faiz yoktur dedi. Mekke naibi Uteb b.Useyd' de bu hadiseyi Peygamber (a.s.)'a yazarak bildirdi. İşte bu olay üzerine bu ayet indi ve Peygamberimiz de bu ayeti yazıp ona gönderdi.

279. Evet, bu ayette Cenab-ı Hak, müminleri uyararak buyuruyor ki: (Yok eğer faizi bırakmazsanız, Allah ve Resulünden bir harp ilan edildiğini bilin.) Gerek faizin haram olduğunu inkâr edenler olsun ve gerekse inandığı halde faize son vermeyen fasıklar olsun, bilmelidirler ki Allah ve Resulü tarafından kendilerine bir savaş ilan edilmiştir, Artık Allah ve O'nun elçisinin açtığı savaşla nasıl başa çıkacaklarını düşünmelidirler. Allah, onları hem dünyada çeşitli belalara düşürür, mallarıyla beraber yakalar, hem de ahirette hak ettikleri ceza ile yakalar. Nice böyle zalimler servetleriyle yerin dibine batırılmıştır.

Bir rivayette de bu ayetin iniş sebebi Hazreti Abbas ile Hazreti Halit b. Velid'dir. Şöyle ki cahiliye döneminde ikisi ortak olarak faizcilik yapıyorlardı. Nitekim Peygamber (a.s.) veda haccında bunu açıkça şöyle ifade etmektedir. "Faizciliği bundan böyle kaldırıyorum. İlk kaldırdığım faiz, Amcam Abdulmuttalip oğlu Abasın faizidir."

Evet, şimdi. (Eğer tövbe eder faizden vazgeçerseniz malınızın aslı, sermayesi sizindir, ne zulmedin ve ne de zulme uğrayın.) Yani ne faiz alarak zulmedin, sömürün, ne de mallarınızın aslı olan sermayenizi bırakarak haksızlığa uğramayın.

280. Bu ayette de borçlu olan bir kimse zor durumda ise, borcunu ödeyemeyecek durumda ise, ona ödeme kolaylığı için süre tanınması, hatta alacaklı olanlar ondaki sevap ve fazileti bilip de tamamen bağışlayarak tasadduk etmeleri halinde kendileri için daha hayırlı olacağı bildirilmektedir.

281. Bu ayette ise Allah'a dönülüp kıyamet günü O'na hesap verileceği günden korkulması gerektiği ve sonra herkese kazandığının karşılığının verileceği hiçbir kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bildirilmektedir.

İbn-i Abbasın rivayetine göre en son inen ayetlerden biri de bu ayettir. Peygamberimiz veda haccını ifa ederken bakara sûresinin 176. ayeti övey olan varisler hakkında inmiş, arkasından Maide sûresinin 3. ayeti inmiştir ki, bu ayette şöyle buyrulmaktadır. (Bugün sizin dininizi tamamladık.) Bu ayetten sonra da işte bu Bakara sûresinin 281. ayeti indi. (Öyle bir günahtan korkunuz ki, hepiniz Allah'a döndürüleceksiniz. Sonra herkese ne kazandı ise o verilecek ve onlar haksızlığa da uğratılmayacaklardır.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا تَدَايَنتُم بِدَيْنٍ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُب بَّيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلاَ يَأْبَ كَاتِبٌ أَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّهَ رَبَّهُ وَلاَ يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئاً فَإن كَانَ الَّذِي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهاً أَوْ ضَعِيفاً أَوْ لاَ يَسْتَطِيعُ أَن يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُواْ شَهِيدَيْنِ من رِّجَالِكُمْ فَإِن لَّمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّن تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاء أَن تَضِلَّ إْحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الأُخْرَى وَلاَ يَأْبَ الشُّهَدَاء إِذَا مَا دُعُواْ وَلاَ تَسْأَمُوْاْ أَن تَكْتُبُوْهُ صَغِيراً أَو كَبِيراً إِلَى أَجَلِهِ ذَلِكُمْ أَقْسَطُ عِندَ اللّهِ وَأَقْومُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَى أَلاَّ تَرْتَابُواْ إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَلاَّ تَكْتُبُوهَا وَأَشْهِدُوْاْ إِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلاَ يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَلاَ شَهِيدٌ وَإِن تَفْعَلُواْ فَإِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُواْ اللّهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّهُ وَاللّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {٢٨٢}

Meali

282. Ey iman edenler! Belirli bir süre için borçlandığınız zaman, onu yazın. Bir kâtip onu adaletle yazsın ve bu kâtip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan imtina etmesin, yazsın. Üzerinde hak sahibi olan da yazdırsın, Rabbinden korksun ve borcundan (hak sahibine) bir şey eksiltmesin, Eğer hak sahibi aklı ermez veya zayıf veya yazdırmaya gücü yetmeyen birisi ise, onun velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şahit bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa, razı olacağınız şahitlerden bir erkekle iki kadın bulundurun ki, biri unutur yanılırsa, öteki hatırlatsın. Şahitler çağrıldığı zaman imtina etmesinler. Vadesine kadar olan borcun ne küçüğünü, ne de büyüğünü yazmaktan üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah katında daha adaletli, şahadet için daha kuvvetlidir. Ve şüpheye düşmemeniz için de daha uygundur. Ancak aranızda peşin olarak yapıp bitirdiğiniz bir ticaret olursa, bu müstesnadır. Bu durumda sizin için yazdırmamakta bir sakınca yoktur. Ama yinede Alış veriş esnasında şahit tutun, ne yazan kâtip, ne de şahitler zarara uğratmasınlar. Eğer bunu yaparsanız, bu sizin için bir fasıklıktır. Allah'tan korkun, Allah, size (her türlü yolu-yordamı) öğretiyor. Allah, ziyadesiyle bilendir.

İzahı

282. Bu ayet Kur'an'ı-kerimde en uzun olan bir ayettir. Ve bu ayette veresiye alış veriş yapılması ve borç verilmesi durumunda senet yazılması, yazdırılması, bilhassa para peşin mal veresiye olması durumunda senet yapılıp şahitler tutulması emredilmektedir. Ve bu ayet para peşin mal veresiye olan selem denen alış veriş hakkında inmiştir.

Buhari'nin çıkardığı ve Katada'nın İbni Abbas tan rivayet ettiği bir hadis de İbni Abbas şöyle demiştir. "Ben şahadet ederim ki belli bir zaman tayin edilen selemi (para peşin mal vadeli olan alış verişi) Allah helal kılmış ve ona izin vermiştir." Yine Buhari ve Müslim de mevcut olan İbni Abbas tan rivayet edildiğine göre, İbn-i Abbas diyor ki, Peygamber (a.s.) Medine'ye hicret ettiğinde bir, iki ve üç seneliğine selem ile alış veriş yapıyorlardı. Peygamberimiz buyurdu ki: "Kim selem ile alış veriş ediyor ise, belli bir ölçü, belli bir tartı ve belli bir zaman içerisinde alış veriş yapsınlar."

Selem ile alış verişin bir takım şartları vardır. Ve mezheplere göre de farklılıklar vardır. Bu konu ile ilgili fıkıh kitaplarında ki selem bahsine bakılmalıdır. İşte bu vadeli alış verişler de nasıl hareket edileceğini Cenab-ı Hak şöyle beyan etmiştir. (Ey inananlar! Belli bir süreye kadar borçla alış verişte bulunduğunuz zaman, onu yazın, aranızda adil bir kâtibe yazdırın.) Yani sadece kendi defterinize yazdığınız yeterli değildir. Adil bir kâtibe de senet yazdırın. (Kâtip de Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazsın, bundan imtina etmesin.) Yani Allah (c.c.) nasıl ki ona bu kabiliyeti vermiş, okuryazar imkânı vermiş, öğretmiş ise, o da Müslümanlar arasında bu işlemi yapmaktan, yazmaktan imtina etmesin. (Borçlu da söyleyip yazdırsın. Rabbi olan Allah'tan korksun, yanlış beyanda bulunarak, ödeyeceği borçtan bir şey eksiltmesin. Eğer üzerinde hak olan=borçlu akıldan noksan, cahil biri yahut zayıf biri ise,) yani küçük çocuk ve yaşlı ise imza atmaya gücü yetmiyor ise, o zaman onun yerine (velisi olan kimse adaletle o senedi yazdırsın. Ve aranızdan iki de erkek şahit tutun. Eğer iki erkek yoksa o zaman razı olduğunuz, güvendiğiniz şahitlerden bir erkek iki kadın şahit tutun ki, bu kadınlardan biri unutursa öteki hatırlatır.)

Bazı fasıklar İslam'a ve Kur'an'a dil uzatarak, kadın erkek eşitliğinden bahsederek efendim Kur'an kadın erkek ayrımı yapmaktadır, kadın erkek eşitliğini kabul etmemektedir, gibi ileri geri konuşmaktadırlar. Bu zavallılar, erkekle kadının fiziki yapısının farklı olduğunu göremedikleri gibi, fark edemedikleri gibi, onların ruhi yapılarının, yaratılışlarının da farklı olduğunu fark edememektedirler. Oysa bir erkekle kadının merhamet duyguları arasında fark vardır, kadın erkeklere nazaran daha merhametlidir, daha duygusaldır. Ama erkek de bazı özellikleri ile kadından daha kuvvetlidir. İşte erkekler fiziki yapı olarak genelde kadınlardan kuvvetli oldukları gibi, bir şeyi hatırlayıp hatırlamama bakımından da erkekler kadınlardan daha kuvvetlidirler. Efendim öyle şey olur mu? Nice erkeklerden daha zeki daha kuvvetli olan kadınlar vardır. Evet, öyledir ama bunlar istisnadır, İslam genel duruma bakar, istisnalarla amel etmez. Genelde kadınlar erkeklere göre daha çok unutkandırlar. İşte bu açıdan şahitlik gibi önemli bir konuda iki kadınla birlikte birde erkek şahit şart koşulmuştur ki, kadının biri unutursa öteki hatırlatsın. Yoksa bunun altında başka şeyler aramak doğru değildir. Bu konuda söylenecek çok söz var ama anlayana bu kadar yeter…

Evet, şahitliğine başvurulan kimseler, yani kendilerinden şahitlik yapılması istenen kimseler: (Çağrıldıkları zaman, şahitlikten imtina etmesinler. Küçük olsun, büyük olsun onu "borcu" vadesine kadar yazmaktan üşenmeyin. İşte bu Allah katında daha adildir. Şahitlik için daha kuvvetli ve şüpheye düşmemenize daha yakındır.) Yani sadece şahitlikle kalmayın, senet yazın ve imzalayın ki, herhangi bir şüphe ve tereddüt olmasın. (Ancak aranızda karşılıklı peşin alış veriş müstesnadır.) Yani bu durumda şahitler yeterlidir bir senet yazmaya gerek yoktur, ama: (Onu yazmamanızda da bir mahsur yoktur. Fakat yine de alış verişiniz esnasında şahit tutun.) Şabi ve Hasani-Basri ye göre ayetin bu bölümü, yani (alış veriş esnasında yine de şahit tutun), kısmı bundan sonra gelecek olan ayetin şu cümlesi ile nesh edilmiş, bozulmuştur. (Bazınız, bazınızdan emin olursa, kendisine emanet edilen emaneti ödesin.)

Fakat cumhuru ulemanın da dediği gibi bana göre peşin olan alış verişlerde şahit bulundurmak bir emir değil, tavsiyedir. Dolaysıyla ayetin bu kısmı nesh edilmiş falan değildir. Ayetin tek bir cümlesinin başka bir ayetin tek cümlesi ile nesh edilmesi de pek mantıklı değildir. Nesh edilseydi, kısa olan bir başka ayetle nesh edilirdi. Nitekim peşin alış verişlerde dahi şahit bulundurmanın bir irşat, ikaz mahiyetinde olmasının inceliği, İmamı Ahmed'in Hazim'e b. Sabit El-Ensariden rivayet ettiği şu hadisden açıkça anlaşılmaktadır. Ve bu hadisin senedi olan El-Ensari diyor ki, Peygamber (a.s.) bedevinin birine bir at sattı ve Peygamber (a.s.) atın parasını almak için süratle peşine düşüp parayı almak isterken, bedevi ağırdan almaya başladı. Derken bir takım kimseler onunla karşılaşıp atı almak istemişler. Fakat onlar Peygamberimizin satıp da parasını alamadığını bilmiyorlardı. Hatta atı almak için değerini artırarak almak istemişler. Bedevi de Peygamberimizi çağırarak sen bu atı satacaksan sat, yoksa ben satacağım, demiş. Peygamberimiz de onun böyle çağırmasını işitince. "Hayır, ben sattım" buyurmuş. Böylece bir takım insanlar bedevi ile alışveriş başlattıkları sırada Peygamberimize varmışlar ve Peygamberimizin huzurunda iken bedevi de adamların birine gel şahit ol, ben atı sana sattım demiş. Fakat o gelen Müslümanlardan biri de bedeviye Allah'tan kork, Peygamber (a.s.) doğrudan başka bir şey söylemez, demiş. Derken bedevinin: "Gel sen şahit ol, atı sana sattım," sözü üzerine Kazim'e b. Sabit El-Ensari de Peygamberimize gelerek: "Ben şahidim, ya Resûlellah! Siz bu atı bu bedeviye sattınız," demiş. Peygamberimiz

de El-Ensari'ye dönerek. "Sen ne ile benim lehimde şahitlik ettin," buyurunca El-Ensari: "Senin Peygamberliğini tasdik etmemle şahitlik ettim" yani peygamberler yalan söylemezler sözüne dayanarak şahitlik ettim demek istemiştir. Peygamberimiz de "Hazim'e'nin şahitliği iki adamın şahitliği yerine geçer" buyurdular. Yani, adam atı peygamberimizden satın almasına karşı sanki satın almamış havasına girip parayı vermek istemiyor. Demek ki, Peygamberimiz bile kendini bilmez insanlarla böyle muamelelerle karşılaşmış, nerde kaldı ki, bizler karşılaşmayalım. Nitekim buna benzer bir şey benim başıma geldi. Noter tasdikli satış belgem varken beni dolandırıp tapıyı mutahıtle anlaşarak bir sürü dalavereler çevirerek toprak sahibi kendi torunu üzerine çevirdi, şimdi mahkemelerde uğraşıyoruz. Bu olay bana bir ders oldu ki, bu ayette emredildiği gibi titiz davranamadım bazı eksik bilgilerle işi iyice araştırmam gerekirken adama güvendik noterden satış sözleşmesi yapmama rağmen dalavereler çevirerek tapuyu bana vermediler, ama Allah'ın izniyle mahkemeyi kazanıp tapuyu aldım.

Evet: (Ne senedi yazan kâtip ve ne de şahitler kimseyi zarara uğratmasınlar.) Yani senedi yazarken kedisine söylendiği şekilde değil de kendine göre yazarak veya yazdıktan sonra senedi tahrif edip değiştirerek zarar vermesinler. Şahitler de taraflar arasına bir anlaşmazlık olduğunda mahkemeye intikal etme durumunda sözlerini değiştirerek alacaklı veya verecekli aleyhinde tarafları zarara uğratacak bir davranışta bulunmasınlar. (Herkim böyle yanlış yaparsa bu onlar için bir fasıklıktır. Öyle ise Allah'tan korkun. Allah, size) yolu yordamı, helâlı, haramı, haklılığı ve haksızlığı (öğretiyor, Allah, her şeyi ziyadesiyle biliyor.) Öyle ise onun öğrettiklerine kulak verin, O'nun emrettiği gibi işlerinizi, alış verişlerinizi senet ve sepetlerinizi, yazın, şahit tutun, imzalayın ve imzalatın.

وَإِن كُنتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُواْ كَاتِباً فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضاً فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّهَ رَبَّهُ وَلاَ تَكْتُمُواْ الشَّهَادَةَ وَمَن يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ {٢٨٣}

Meali

283. Yolculukta olup kâtip de bulamazsanız, alınmış bir rehin de yeterlidir. Eğer bazınız bazınızdan eminse kendisine emanet edilen kimse, emaneti yerine getirsin ve Rabbinden korksun. Ve şahitliği de gizlemeyin. Kim onu gizlerse, şüphesiz ki o kalben günahkârdır ve Allah yapmakta olduklarınızı bilmektedir.

İzahı

283. Bu ayette de yolculuk esnasında senet yazma imkânı yoksa bu esnada veresiye yapılan alışveriş karşılığında yine işi sağlama bağlamak için karşılığında borçludan herhangi bir şeyin rehin olarak alınmasının da kâfi geleceği ifade edilmektedir. Fakat birbirlerine güvenip de böyle bir rehin almaktan vazgeçildiği takdirde de artık borçlu, borcunu, rehin alan da aldığı rehini, yani bu emanetleri karşılıklı olarak ve Allah'tan korkarak, ödemeleri, şahitlerin de şahitliklerini gizlememeleri emredilmektedir. Ve şahitlikleri saklayanların da kalpten günaha girecekleri, bütün yapılan iş ve muameleleri bizatihi Allah'ın bildiği beyan edilmektedir.

Evet, vadeli alış verişte mukavele yapmak farzı kifayedir. Fakat yolculuk esnasında vadeli alış verişte senedi yazdıracak bir kâtip bulunmadığı takdirde veya senedi yazacak kâğıt kalem gibi şeyler bulunmadığı takdirde: (Alınmış rehine gereklidir.) Alınmış diye zikredilmesi özellikle önem taşımaktadır. Çünkü alınacak borca karşı nasıl güvenilmeyip senet alınıyorsa, senet alma imkânı olmayan bir borca karşı da güvenmeyip rehin alınabilir. Anacak: (Birbirlerine güvenirlerse, kendisinde emanet olan kimse emaneti ödesin), onu yerine getirsin (ve Rabbinden korksun.) Yani güvenip senet almadı veya yolculuk esnasında rehin almaktan vazgeçti diye, borcun üzerine yatmaktan sakınsın, çünkü Allah'a hesap verecektir. Ey şahitler! Siz de: (Şahitliği gizlemeyin,) bildiğiniz hakikatleri saklayarak alacaklıları zarara uğratmayın: (Kim gerçekleri gizlerse, şüphesiz bu onun kalbinin günahındandır.) Kalbin günahından maksat ise bilerek işlediği günahlardan demektir. Suddi ye göre onun kalbi facirlikle dolmuştur. Yalan söylemek, yalan yere şahitlik yapmak, İbn-i Abbas ve diğer sahabelerin de dediği gibi, en büyük günahlardandır. Nitekim Buhari ve Müslim'in ittifakla Ebu Bekir r.a.den rivayet ettikleri bir hadis de şöyle buyrulmaktadır. "Dikkat edin! Size günahların en büyüğünü haber vereyim mi?" Sahabe:"Evet,

ey Allah'ın Resulü!" dediler. Peygamberimiz: "Allah'a ortak koşmak, anaya babaya kötülük yapmaktır," buyurdu. Ebu Bekir r.a. diyor ki, Peygamberimiz yaslanmış bir halde bu hadisi buyururken, birden toparlanıp oturdu ve buyurdu ki. "Dikkat edin! Yalan söylemek, yalan yere şahitlik etmektir," diyerek bu kelimeyi agzında o kadar tekrar etti ki, biz de keşke sussa da tekrar etmese dedik. Yani hiddetlenerek bu sözü ağzında o kadar tekrar edip durdu ki, keşke öfkesi yatışsa dedik. Yani yalan yere şahitlik etmenin bu kadar büyük günah ve ağır bir şey olduğunu ifade etmiştir.

لِلَّهِ ما فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَإِن تُبْدُواْ مَا فِي أَنفُسِكُمْ أَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُم بِهِ اللهُ فَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَاللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٢٨٤}

Meali

284. Göklerde ne varsa yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Siz içinizdekini açığa vursanız da gizleseniz de, onunla Allah, sizi hesaba çekecektir. Sonra dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. Allah, her şeye kadirdir.

İzahı

284. Bu ayette de kalplerde gizlense de açığa vurulsa da bütün kötülüklerden insanların hesaba çekilecekleri ifade edilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında iki görüş vardır. Birincisine göre bu ayet bundan önceki ayetle bağlantılı olduğu görüşüdür ki, bu da şahitlerin şahitliklerini gizleyip gizlememeleri ile ilgilidir. Ancak bu görüş zayıftır. Çünkü o konuyu bundan önceki ayetler geniş-geniş açıklamıştır. İkicisi ve ulemanın genelinin görüşüdür ki, yani kalpten geçen günahlar açığa vurulsa da gizlense de Allah bunlardan hesaba çekecektir. Bazılarına göre ise bu ayet kâfirlerle işbirliği içinde olan müminler hakkında inmiştir. Fakat bana göre en isabetli olan yorum günahların açığa vurulması ve gizlenmesidir ki, her iki halde de Allah, onlardan dolayı sorumlu tutacaktır. Nitekim İmamı Ahmed'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Ebu Hureyre diyor ki, bu ayet indiği zaman bütün sahabeye bir

dehşet geldi ve Peygamberimize gelerek onun önünde diz çöküp ve dediler ki, "Ya Resulullah! Bize öyle bir şey teklif edildi ki, buna ne namazla, ne oruçla, ne cihatla ve ne de sadaka ile gücümüz yeter. Hal bu ki, size: (Kalplerinizde saklasanız da, açığa vursanız da Allah sizi hesaba çekecek) ayeti indi." İşte bunun üzerine Peygamber a.s: "Siz, sizden önceki ehli-kitabın biz işittik, isyan ettik dediklerini mi demek istiyorsunuz? Belki işittik, itaat ettik, Ey Rabbimiz! Senin bağışını istiyoruz, dönüşümüz de sanadır, demeniz gerekirdi" buyurdu. Peygamberimiz böyle buyurunca onlara bir darlık ve sıkıntı gelip dilleri tutuldu, konuşamadılar, derken bundan sonraki (Amenerresulü) ayeti inerek güç yetirilmeyecek olan şeylerin teklif edilmeyeceği ve kalplerden geçirilip açığa vurulmayacak kötülüklerden sorumlu olunmayacağı ifade edilmiştir. Fakt bazılarına göre de bu ayet (Amanerresulü) ayeti ile nesh edilmiş hükümsüz kılınmıştır. Ancak bazı tefsirciler İbn-i Ceririn Mücahit ve Dahhak ten rivayet ettiği bir hadis'e dayanarak bu ayetin mensuh olmayıp, muhkem olduğunu söylemişlerdir ki, bu hadis de şöyle buyrulmaktadır. "Allah Teâlâ ümmetimi içinde (kalbinde) peyda olan şeylerden (kötülüklerden) bahsetmediği ve yaymadığı, vazgeçtiği takdirde günah yoktur." Bir rivayette ise "kalplerine gelen kötü vesveselerden vazgeçtikleri takdirde" diye buyrulmuştur.

İbn-i Abbas'ın da dediği gibi bazı âlimlere göre: (Gizlediklerinizden de, açığa vurduğunuzdan da Allah hesaba çeker,) buyrulması yani kalpten geçenlerden de sorumlu tutulurlar. O halde müminler bu kalplerinden geçen kötülüklerden vazgeçip eyleme dökmediği ve içinden geçen kötülükleri söylemedikleri takdirde, Allah (c.c.) bu kalplerden geçip eyleme dökmedikleri şeyleri kıyamet günü onların yüzlerine vurur, ama bir lütuf olarak onları cezalandırmaktan vazgeçer. Fakat adaletin gereği olarak kâfirler cezalandırılırlar.

Bu fakire göre Kur'an-ı Kerimin birçok ayetlerinde: (Allah dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder,) buyrulmaktadır ki, Kâfirlerin zaten bağışlanmayacakları bildiriliyor. O zaman bu ve benzeri ayetlerde bağışlanıp veya bağışlanmayacağı müminlerin günahlarıdır. Kul hakkı olmadığı takdirde Allah (c.c.) dilediğini bağışlar, dilediğini de cezalandırır ve burada bir haksızlık da asla söz konusu değildir. Çünkü bu Cenab-ı Hakkın kendi hakkıdır, dilerse hakkını alır, dilerse vazgeçer. Bu şuna benzer. İki kişide alacağınız var, bazı sebeplerden ötürü veye birinin bazı davranışları sizin hoşunuza gider, ondaki alacağınızdan

vazgeçersiniz, ama ötekinden da hakkınızı alabilirsiniz ve burada bir haksızlı söz konusu değildir. Zaten san ki, böyle gizli bir soru varmış gibi, Cenab-ı Hak buna cevap vererek: (Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır,) onun mülküdür. O halde O, istediği gibi tasarruf eder, (Allah dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder,) buyuruyor. Kendisine karşı günah işleyen kullarından istediğinden intikamını alır, istediğini de bağışlar ki, bunun da bir sebebi olsa gerek. Belki de o kulun bir iyiliği, bir güzel sözü onun affedilmesine sebep olurken, ötekinin de bir davranışı veya bir sözü O'nun gazabına sebep olabilir (ve Allah her şeye kadirdir,) istediğini yapar, kimsenin de ona hesap sorma hakkı yoktur.

آمَنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللّهِ وَمَلآئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِ وَقَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ {٢٨٥} لاَ يُكَلِّفُ اللّهُ نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا إِن نَّسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلاَ تَحْمِلْ عَلَيْنَا إِصْراً كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَا لاَ طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا أَنتَ مَوْلاَنَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ {٢٨٦}

Meali

285. Peygamber, Rabbinden kendisine ne indi ise ona inandı. Müminler de hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine iman ettiler ve peygamberlerin hiç birini ayırmayız, biz işittik, itaat ettik, dediler. Ey Rabbimiz! Bağışını dileriz ve dönüş ancak sanadır.

286. Allah, hiç kimseye gücünün yettiğinden başka teklifte bulunmaz. Kişinin iyilikten kazandığı kendi lehine, kötülükten kazandığı da kendi aleyhinedir.

Ey Rabbimiz! Eğer unutur ve hata edersek, bizi sorumlu tutma! Ey Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin gibi bize ağır yük vurma! Ey Rabbimiz bize gücümüzün yetmeyeceği yükü de vurma! Bizi affet bizi bağışla, bize merhamet et! Sensin bizim mevlamız (sahibimiz.) Kâfir topluluklara karşı bize yardım et.

İzahı

285-286. Bazı rivayetlere göre bu iki ayet, yani amenerresulunun sonuna kadar olan bu iki ayet, Cibril'in aracılığı olmaksızın bizzat Peygamberimize miraç gecesi vahyedilmiştir, dense de bana göre bu pek doğru değildir. Bundan önceki ayetin açıklanmasında bahsetmiştik. Müminlerin kalplerinden geçenlerden sorumlu tutuldukları beyan edilince, müminler bundan ötürü dehşete düşmüşlerdi. İşte bu ayet onu açıklamak üzere Cibril vasıtasıyla vahyedilmiştir. Ve bununla Cenab-ı Hak müminlerin yükünü hafiflettiğini, onların elinde olmayan güçlerinin yetmediği şeyden sorumlu tutmayacağını müjdelemiştir. Hem de bu ümmetin nasıl inanması gerektiğine ve Rabbine nasıl yakarması ve ne demesi gerektiğine işaret etmektedir. Yanı gerçek müminin işittim isyan ettim değil, işittim itaat ettim demesi gerekir.

Evet, önce: (Peygamber kendisine Rabbinden ne indirilmiş is ona inandı.) Yani kendisine inen Kur'an'a, onun ahkâm ve şeraitine önce Peygamberin kendisi iman etti. Sonra da: (Bütün müminlerin hepsi Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine iman ettiler. Ve peygamberlerin hiçbirini ayırmayız derler.) Burada ayırmayız, derken bunların birbirinden üstün olduğunu ayırmayız demek değildir, tabi ki, peygamberler birbirlerinden üstündür.Yani biz peygamberleri ayırmadan tamamına iman ederiz demektir. Yoksa peygamberlerin bazıları bazılarından üstündür. Nitekim Bakar sûresinin 253. ayetinde bu açıklanmıştı.

İşte o müminler Allah'ın bütün emir ve yasaklarına, Peygamberin getirdiğine iman ettik: (İşittik ve itaat ettik, derler ve şöyle dua ederler. Ey Rabbimiz, senin bağışlamana sığınırız! Sen bizi bağışla ve dönüş sanadır.) Sana döneceğiz, senin huzurunda hesap vereceğiz, senin affına sığındık, bizi bağışla. –(Allah, hiçbir kimseye gücünün yettiğinden başkasını teklif etmez.) İşte bu ayet, kalplerde gizlenenlerden sorulacaklar diye yukarda geçen ayetin inmesinden sonra sahabenin feveran etmesi üzerine inmiş ve kalplerden geçenlere insanın

gücünün yetmeyeceğine işaret ederek o ayete açıklık getirmiştir. Çünkü gerçekten insanın kalbinden geçen anlık kötülüklerden kaçınması ve onların kalbine gelmemesi mümkün değildir, buna hiçbir insanın gücü yetmez. İşte Peygamberimizin de daha önce geçen bir hadisinde ifade ettiği gibi, kalplere doğup da bunlar dışarıya vurularak söylenmeyip ve eyleme geçmedikçe Allah (c.c.) bu gelip geçici olan kalplerde saklı olan günahları kullarına yüklemez, bundan sorumlu tutmaz. Evet, bunun dışında: (Her kim bir iyilik kazanırsa, onun lehinedir, kötülükten de ne kazanırsa onun aleyhinedir.) Budan sonra müminler devamla şöyle dua etmektedirler. (Ey Rabbimiz, bizi unuttuğumuzdan, yanıldığımızdan ötürü sorumlu tutma! Ey Rabbimiz bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme!) Bizden önceki ümmetlere Cenab-ı Hak birtakım ağır yükler vurmuş. Bilhassa İsrail oğullarına bir takım ağır yükler yüklemiştir. Mesela, onların bazılarını günahlarından ötürü maymun suretine çevirmiş, bazılarının tövbelerinin kabulü için onları sürgün etmiş, bazı isyanları yüzünden bazı şeyleri onlara haram kılmıştır velhasıl onlara çeşitli cezalar vermiştir. İşte müminler dualarına devamla şöyle derler. (Ey Rabbimiz, takat getiremeyeceğimiz şeyleri bize yükleme, bizi affet, bize merhamet et ve kâfir topluluklara karşı bize yardım et.)

Bu âmenerresulünün fazileti hakkında birçok hadis vardır. Bunlardan bir ikisini nakledelim. Bu hadislerden biri Abdullah İbn-i Mesuddan şöyle rivayet edilmektedir. "Her kim bakara sûresinden bu iki ayeti okursa ona yeter." İmamı Ahmed'in Ebuzerden rivayet etmiş olduğu bir hadis de Peygamber (a.s.) şöyle buyrulmuştur. "Arşın altında ki hazineden bana bakara sûresinin sonu verildi ki, benden önce hiçbir peygambere verilmemiştir." Yalnız burada bir hatırlatmak istiyorum. Bu iki ayeti imamın yatsı namazından sonra okuması ve cemaatin dinlemesi ile bu fazilete tam olarak erişilmiş olunamaz. Evet, dinlemekte sevaptır, ama esas olan okumaktır. Onu eğer biliyorsa herkes kendi-kendine evinde okumalıdır.

ALİ-İMRAN SÛRESİ

Ali-İmran sûresi Medine döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise Hazreti Meryem'in babası olan İmran ailesinden bahsettiği içindir.

Ayet sayısı: İki yüz

Kelime Sayısı: Üç bin dört yüz seksen

Harf Sayısı: On dört bin beş yüz yirmidir.

Ali-İmran bahsedileceği gibi, İmran ailesi demektir. Bakara sûresinde daha çok Yahudilerden bahsedilirken, bu sûrede daha çok Hıristiyanlardan bahsedilmektedir. Bütün müfessirler bu sûrenin başından itibaren 62. ayetine kadar iniş sebebi Hıristiyanlardır. Hıristiyanlar derken başka insanları ilgilendirmiyor anlamına gelmez, ayetlerin manaları geneldir.

Rivayete göre Peygamber (a.s.)'la bazı şeyleri tartışmak için Necran Hıristiyanlarından 60 kişilik bir heyet gelmiş. Bunların üçü en başları reisleri olmak üzere on dördü ileri gelen önderlerdi. Bu üç reislerinden biri Abdul-Mesih, diğeri Seyit diye isimlendirilmiş olan şahısdı ki, bu onların vezir ve komutanları olan El-Eyhem idi. Üçüncüsü ise, Piskoposları Ebu Haris b. Alkame idi ki, Hıristiyanlığı yaymakta dini öğretmede gayret gösteren ve geniş bilgisi ile şöhret bulan bir piskopos imiş. Bizans İmparatorluğu tarafından da sayılan bir kimse imiş. Kendisine birçok hediyeler verilmiş kardeşi Kurz b. Alkame de yanında imiş. Bunlar üniformaları ile papaz kıyafetleri ile Medine ye gelip Peygamberimiz Mescidi Nebevide olduğu sırada birden huzuruna çıkmışlar ve bunları bu halleri ile gören sahabe şimdiye kadar böyle bir şey görmedik, diyerek tepki göstermişler. O saatlerde onların da namaz vakti geldiği için namaz kılmak istemişler. Peygamberimiz de bırakın kılsınlar, buyurmuş. Onlar da kendi Kıbleleri olan Kudüs'e batıya doğru durup namazlarını kendi inançlarına göre kılmışlar. Yukarda isimlerini verdiğimiz bu üç reisleri ile konuşulmuş. Medine de dolaşmışlar ve bu konuşmaları esnasında hazreti İsa ya kâh Allah, kâh Allah'ın oğlu, bazen de üçün üçüncüsü (salisü-selaseh) demişler. Çünkü hazreti İsa bir mucize

olarak Allah'ın izniyle ölüleri diriltir, hastaları, iyi eder, körlerin gözlerini açardı ve babasız dünyaya geldiği için ona Allah'ın oğlu derler. Yine Cenab-ı Hak kendinden ona ruh verdiği için üçlü ilah telakki ederek İsa, Ruhu'l-Kudüs ve Allah diye üçünün de ilah olduğuna inanırlardı. Kur'an da bazı ayetlerde geçtiği gibi Cenab-ı Hak nezaketi öğretmek için bazı ayetlerde ben derken, bazıların da biz demesini de yanlış anlayıp, yanlış algıladıkları için, hâşâ ondan başka ortakları da var ki, biz diyor demiş ve böyle yakıştırmalarla böylesine sapkın bir inanca saplanmışlar. Neticede Peygamberimiz bunlara gelin Müslüman olun, diye teklifte bulunmuş. Onlar da biz senden önce İslam'a girdik, demişler. Peygamberimiz de yalan söylediniz: "Siz Allah'a oğul isnadederken nasıl Müslüman olursunuz?" Buyurunca, peki oğlu değilse İsa'nın babası kimdir? Dediler. Derken Peygamber (a.s.) onlarla şöyle bir münazaraya başladı.

—Peygamber (a.s.) onlara: Allah diridir, biliyor musunuz? Peki, İsa'ya ölüm var mıdır?" Diye sordu. Evet, ölür, dediler.

—Biliyor musunuz, babasına benzemeyen hiçbir çocuk yoktur. Yani Allah'ı gördünüz mü? İsa'nın ona hiç benzerliği var mı? Evet, çocuk babasına benzer Allah'ın benzeri de yoktur, dediler.

—Biliyor musunuz, Rabbimiz her şeye kaimdir, görüp gözeten, koruyup rızık verendir. Peki, İsa bunlara malik midir? Hayır, dediler.

—Biliyor musunuz, Allah Teâlâ'ya yerde ve göklerde hiçbir şey saklı değil. Peki, İsa Allah'ın bildirdiğinden başka bir şey bilir mi? Hayır, bilmez dediler.

—Rabbimiz, İsa'ya ana rahminde dilediği şekli verdi, bunu biliyor musunuz? Yine evet, dediler.

—Rabbimiz yemez içmez, biliyor musunuz? Hal bu ki İsa yer ve içerdi. Evet, biliyoruz, dediler.

—Peki, İsa'ya anası, herhangi bir kadının hamile kaldığı gibi hamile olmuş ve onu doğurduğu gibi doğurmuş ve İsa da herhangi bir çocuğun gıda aldığı gibi gıda almış, yiyip içmiş ve sonra da dışkı yapmış mıdır? Bunu da biliyoruz dediler.

—O halde İsa sizin zannettiğiniz gibi nasıl ilah olur veya Allah'ın oğlu olur? buyurunca, bir an sessizliğe gömüldüler. Sonra yine inatlarına devam ederek, ya Muhammed! Sen onu Allah'ın kelimesi ve ondan bir ruh olduğu görüşünde değil misin? dediler. Peygamberimiz de "evet," buyucunca, onlar da eh bu bize

yeter deyip inkârlarına devam ettiler. İşte bu sûrenin başından itibaren 70-80. ayet inerek bunların sapık olan saplantılarının yanlışlıklarını açıklamış oldu.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الم {١} اللّهُ لا إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ {٢} نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَأَنزَلَ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ {٣} مِن قَبْلُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَأَنزَلَ الْفُرْقَانَ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِآيَاتِ اللّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللّهُ عَزِيزٌ ذُو انتِقَامٍ {٤} إِنَّ اللّهَ لاَ يَخْفَى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاء {٥} هُوَ الَّذِي يُصَوِّرُكُمْ فِي الأَرْحَامِ كَيْفَ يَشَاءُ لاَ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٦} هُوَ الَّذِيَ أَنزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُّحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاء الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاء تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلاَّ اللّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِّنْ عِندِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلاَّ أُوْلُواْ الأَلْبَابِ {٧}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2. Elif, Lam, Mîm, –Allah, kendisinden başka Tanrı olmayandır. O, diridir, kendi-kendine ayakta duran (her şeye hâkim) olandır.

3-4 -O, sana kendisinden öncekileri tasdik edip doğrulayan bu kitabı hak ile indirdi. Daha önce insanlara hidayet olarak Tevrat'ı ve İncil'i de hak olarak

yine O, indirmişti. –İşte bu Furkan-ı (Kur'an-ı) da O, indirdi. Şüphesiz onlar ki, Allah'ın ayetlerini inkâr ettiler. İşte onlar için şiddetli azap vardır. Allah, her şeye galiptir, intikam sahibidir.

5. Şu de kesindir ki, ne yerde, ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz.

6. Sizi, rahimlerde dilediği gibi şekillendiren O'dur. Kendisinden başka Tanrı olmayan, şan, şeref ve hikmet sahibi olan da O'dur.

7. Sana bu kitabı indiren de O'dur. Ondan (kitabın) ayetlerinden bir kısmı muhkemdir ki, bu ayetler kitabın anasıdır. Diğer bir kısmı da müteşabih ayetlerdir. Kalplerinde (haktan) kaymış olanlar, sırf fitne çıkarmak için ve kendi keyiflerine göre tevil etmek için onun (müteşabih olanların) peşine düşerler. Hal bu ki, onun tevilini Allah'tan başka kimse bilmez. İlimde ilerde olanlar ise: "Biz buna inandık, hepsi Rabbimiz katındandır," derler. Yüksek akıl sahiplerinden başkaları da derin düşünemezler.

İzahı

1. Elif, lam, mim. Bunun manası daha önce Bakara suresinin başında açıkladığımız gibi bu ayetler hurufu-mukattaa yani ayrı-ayrı harflerden meydana gelen ayetlerdir ki, bu ayetler müteşabih ayetlerdendir ve bunların manalarını Allah' tan başka kimse bilemez, biz de Allah'ın ilminle havale ederiz.

2. (Allah, kendinden başka ilah olmayan, diri ve kendi-kendine kaim olandır.) Yani hiçbir şeyden destek almadan, hiçbir şeye muhtaç olmadan, kendi başına tek yaratıcı, tek yönetici ve tek hâkim olan Allah'tır.

3-4: (Kendinden önceki kitapları tasdik edici bu kitabı=Kur'an'ı sana indirdi ve yine O Allah ki, bundan önce insanları doğruya erdirmek için Tevrat-ı, İncil'i indirdi ve sonra Furkan-ı de indirdi.) Yani Kur'an'dan önce Tevrat ve İncil'i insanları doğruya erdirmek için indirdi, ondan sonra da hakla batılı bir birinden ayıran, iyi kötüden, doğruyu yanlıştan, helâlı haramdan ayıran Kur'an'ı indirdi. (Onlar ki, Allah'ın ayetlerini inkâr ettiler, işte onlar için dehşetli bir azap vardır. Ve Allah, her şeye galip ve intikam sahibidir.) Allah, (c.c.) Tevrat ve İncil'i tahrif edip yolunu şaşırmış olan, sapkınlara Kur'an'ı indirdi. Doğru yolu açıklamak için Kur'an ayetlerini indirdi. Fakat inkâr eden inatçı kâfirlerden de intikamını alacak, onlara dehşetli bir azapla azap edecektir.

5-6. (Şüphesiz ki, Allah; yerde ve gökte kendisine gizli-saklı olmayandır.) O'nun bilgisinin dışında hiçbir şey olamaz. O, yapılan her şeyden haberdardır. –O ki, size rahimlerde nasıl diledi ise öyle şekil verir. Kendisinden başka ilah olmayan ancak O'dur. O her şeye galiptir, her şeye hâkimdir.) Yani ana rahminde istediği kimseye istediği şekli vererek yaratır, erkek, dişi, sakat sağlam, güzel çirkin ve saire... O halde İsa'ya da babasız olarak kendinden şerefli bir ruh veren, onu da babasız yaratan O'dur. İsa da yaratılmış bir insandır, o halde o nasıl ilah olur? Nasıl Allah'ın ortağı olur ve nasıl O'nun oğlu olur?

7. (O,Allah ki, kitabı "Kur'an'ı" sana indirdi. Onda kitabın anası "aslı" olan muhkem ayetler vardır. Diğerleri ise müteşabihtir. Şimdi kalpleri haktan kaymış olanlar fitne arayarak, onların tevilinin peşine düşerek o ayetlerden müteşabih olanlara uyarlar.)

İbn-i Abbas'a göre muhkem ayetler (nesh) eden ayetlerdir. Yani önceki kitapların ve Kur'an da ki bazı ayetlerin hükümlerini bozan, kaldıran ayetlerdir ki, bunlar Kur'an'ın anası, aslı olan ayetlerdir. Fakat İbn-i Abbas'ın diğer bir rivayetinde ise müteşabih olan ayetler sûrelerin başında ki ayetlerdir. Yani hurufumukattaa dediğimiz ayrı-ayrı harflerden meydana gelen ayetlerdir ki, işte bu sûrenin başında da geçtiği gibi, Elif, Lam, Mim de bu tür harflerden meydana gelmiş olan müteşabih ayetlerdir. Buna göre o zaman Kur'an-ı Kerimin diğer bütün ayetleri muhkem olur demektir. Hal bu ki, Kur'an da mensuh=hükümsüz ayetler vardır. O zaman çelişkili gibi bir durum ortaya çıkar.

Âcizane benim anlayışıma göre muhkem ayetler açık, anlaşılır ve hükmü geçerli olan mensuh olmayan ayetlerdir. Müteşbih olanlarsa manaları açık olmayan, adından da anlaşılacağı gibi birbirine benzeyen ve tevile muhtaç olan ayetlerdir. İbni Abbas'ın da dediği gibi müteşabih ayetlerin bir kısmı sûrelerin başındaki ayrı-ayrı harflerden bir araya gelmiş ayetlerdir. Bunlar tevil edilerek kesin anlaşılmış değillerdir.Fakat diğer bir kısım müteşabih ayetlerse tevil edilerek anlaşılabilir. Mesela, tevil edilen ayetlere örnek verecek olursak Nisa sûresinin 93. ayetinde: (Bir mümini öldürenin cezası ebedi cehennemdir. Allah ona gazap etti, lanet etti ve onlara büyük bir azap vardır,) diye buyruluyor. Hal bu ki ayni sûrenin 116. ayetinde de: (Allah şirkten başka ne kadar günah varsa bağışlar) diye buyruluyor. Şimdi burada önceki ayeti sonra ki ayetle tevil edip ve bu müteşabih ayeti anlamış oluruz. Şöyle ki, bir mümin diğer bir mümin kardeşini

öldürür sonrada pişmanlık duymadan o hak etmişti, diyerek onun kanını helal sayarsa zaten bu kimse harama helal diyerek Kur'an ayetlerini inkâr ettiği için dinden çıkmış ve ebedi cehennemi, Allah'ın lanet ve gazabını hak etmiş olur. Yok, eğer mümin kardeşini öldürdükten sonra nefsime uydum, şeytana uydum, diyerek, pişman olursa, işte o zaman da ebedi cehenneme gitmez, Allah'ın lanet ve gazabına uğramaz ve Allah dilerse onu bağışlar. O halde Kur'an'ın bazı ayetleri bazılarını tefsir eder veya bazı hadislerle kapalı olan, müteşabih gibi görünen bu ayetleri teville anlayabiliriz.

Evet, bir de Kur'an da mecâz ifade eden ayetler vardır ki, bunlar da müteşabih dir, ve bunları da teville anlaya biliriz. Mesela, Fetih sûresinin 10. ayetinde (Allah'ın eli onların üzerinedir) buyrulması gibidir ki, bundan maksat Allah'ın kudreti, hâkimiyeti onların üzerinde demektir. Nitekim Türkçemizde de güçlü olan bir kişi için onun bileği kuvvetlidir, onun bileğini kimse bükemez, falanca dişlidir, ona kimse diş geçiremez gibi sözler mecâzidir ve bunlar o kişinin güçlü ve kuvvetli olduğunu ifade eder. Yine Taha sûresinin 5. ayetinde: (Rahman Arşa istiva etti) buyruluyor ki, bu ayette mecazidir, teville anlaşılabilen bir ayettir. Bazılarının dediği gibi hâşâ, Allah Arşa oturdu demek değildir. Yani bu mecazi anlamda Allah'ın taht ve saltanatını, hükümranlığını ve onun kâinatı idare edip yönettiğini ifade eder.

Müteşabih olan ayetlerin ikincisi ise tevil edilemeyen ve bunların tevilini Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği ifade edilmektedir ki, işte bu ayette açıkça: (Onların tevilini ancak Allah bilir. Dinde çok ilerde olanlar ise bunların tümünün Allah'tan gönderildiğine inandık, derler. Ve bunu ancak yüksek akıl sahibi olanlar düşünür idrak eder,) buyrulmaktadır. Yani gerçek ilim sahipleri bu ayetlerin de Allah tarafından gönderildiklerine inandık, derler, ama biz bunun bilgisini, hikmet ve sebebini Allah'a havale ederiz, ancak O, bilir, derler. Fakat buna rağmen bugün bazı cahiller biz bu ayetleri çözdük, demeleri gerçekten onların cahilliklerini gösteriyor. Çünkü Allah (c.c.) kesin olarak bunları Allah'tan başka kimse tevil edemez, buyururken, ilimde ilerlemiş olanların da bunları bilemeyeceklerini ifade edip Allah'a havale ettikleri bildirilmişken kalkıp böyle bir küstahlıkta bulunmak bu ayetlerin tevil ve tefsiri ile uğraşmak fitne çıkarmaktan başka bir şey değildir. Efendim elif, şu demektir, mîm, şu demektir, lam

bilmem şuna işarettir gibi sözler gayb'e taş atmaktan başka bir şey değildir. Yani görmediği, bilmediği bir yere gelişigüzel taş atmak gibidir.

رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ {٨} رَبَّنَا إِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لاَّ رَيْبَ فِيهِ إِنَّ اللّهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ {٩}

Meali

8. Ey Rabbimiz! Bizi doğruya erdirdikten sonra, kalplerimizi kaydırma, bize katından rahmet armağan et, Şüphesiz sen, işte sen bahşiş edensin.

9. Ey Rabbimiz! Şüphe olmayan bir günde insanları toplayan sensin. Şüphesiz ki, Allah, asla vadinden dönmez.

İzahı

8. Bu ayette işte samimi olan müminler, böyle müteşabih ayetlerin tevilinin arkasına takılarak kalplerinin haktan kaymasından korkarak böyle fitnelere düşmemek için Allah'a sığınıp O'ndan merhamet etmesini kendilerine tarafından bir armağan edilmesini dilemektedirler. Çünkü Allah (c.c.) insanları imti han etmektedir. İnsanlar bilginlik taslar, gücünün yetmeyeceği şeylere kalkışır, kalpler bir anda haktan uzaklaşıp fitneye düşebilirler. Öyle ise bilmediği bir şeyi, gücünün yetmediği bir şeyi Allah'ın ilmine ve O'nun kudretine havale etmek en doğrusudur.

9. Bu ayette de müminler Rablerine yalvarmaktadırlar. Asla şüphe götürmeyen kıyamet günü Cenab-ı Hakkın bütün insanlığı toplayacağını ve asla sözünden dömmeyeceğini ifade ederek O'nu övmektedirler.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُم مِّنَ اللّهِ شَيْئاً وَأُولَـئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ {١٠} كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا فَأَخَذَهُمُ اللّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَاللّهُ

شَدِيدُ الْعِقَابِ {١١} قُل لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَى جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمِهَادُ {١٢} قَدْ كَانَ لَكُمْ آيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَأُخْرَى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُم مِّثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِ وَاللّهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَن يَشَاءُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لَّأُوْلِي الأَبْصَارِ {١٣}

Meali

10. Şüphesiz onlar ki, inkâr ettiler. Onları ne malları ve ne de evlatları Allah'ın azabından hiçbir şey kurtarabilir. İşte ateşin yakıtları onlardır.

11. Onların gidişatları Firavun ailesinin ve daha öncekilerin gidişatı gibidir ki, bizim ayetlerimizi yalanladılar. Allah da onları kendi günahları yüzünden yakaladı. Ve Allah, azabı dehşetli olandır.

12. O inkârcı kâfirlere de ki, siz mutlaka yenileceksiniz. Ve cehennemde toplanacaksınız ve o ne kötü bir döşektir.

13. Hiç şüphesiz ki, karşı-karşıya gelen iki gurup size ibret oldu ki, bir gurup Allah yolunda savaşırken, diğeri kâfirdi. Onların gözünde onları (Müslümanları) kendilerinin iki katı olarak görüyorlardı. Allah dilediğine yardımıyla destekler. Şüphesiz ki, bunda gören gözler için elbette ibret vardır.

İzahı

10. Bu ayette malı ile mülkü ile evlat ve çevresi ile gururlanıp inkâr ederek azgınlık yapanları, ne malları, ne evlatları ve ne de çevrelerinin geniş olması Allah'ın azabından kurtaramayacağı, bilakis onların cehennem ateşini tutuşturacak birer yakıt olacakları bildirilmektedir.

11. Bu ayette de bu inkârcı ve ağzın kâfirlerin gidişatlarının tıpkı Firavun ve yandaşlarının ki, gibi olduğu bildirilmektedir. Allah, Firavun'u yandaşları ile yakaladığı gibi bunları da yakalayacağını ve intikamının çetin olacağını haber vermektedir.

12. Bu ayette de Peygamberimize hitaben yuyruluyor ki: (Bu inkârcı kâfirlere deki, yakında mağlup olacaksınız ve cehennemde toplanacaksınız ve o, ne kötü bir döşektir, de.) Bu ayette kasdedilen müşriklerle beraber Müslümanların aleyhinde işbirliği yapan Yahudilerin de cezalandırılacaklarına işaret etmektedir. İşte Müslümanlar aleyhine birleşip azgınlık yapanlar, onlara zulüm ve işkence edip onları yerlerinden yurtlarından çıkarıp hicrete zorlayanlar, yakında belalarını bulacaklar ve hep birlikte cehennemde toplanacaklardır.

Rivayete göre bu ayetlerin iniş sebebi şöyledir. Müslümanlar Bedir savaşında Kureyş müşriklerini yenilgiye uğrattıktan sonra Peygamberimiz Yahudileri Kaynuka çarşısında toplamış, Kureyş'in başına gelenlerin bir gün onlarında başlarına gelebileceğini ihtar ederek Müslüman olmalarını istemiş. Onlar da demişler ki, ey Muhammed! Sen aldanıyorsun, sen savaşmasını bilmeyen toy olan bir Kureyş topluluğu ile savaştın. Eğer bizimle savaşırsan, bizim ne yaman savaşçılar olduğumuzu anlarsın, diye tehdit emişler. İşte bunun üzerine bu ayetler inmiş.

13. Bu ayette de yine Bedir savaşına işaret edilerek, biri Allah yolunda savaşmak için, öteki küfür uğurunda savaşmak için iki topluluğun karşı-karşıya geldikleri ve müminler maddi açıdan az ve zayıf olmalarına rağmen galip geldikleri ve bunun bir ibret olduğu ifade edilmektedir. Kâfirlerin sayıları müminlerin üç katı olmasına rağmen, tam tersine Allah (c.c.) müminleri onların iki katı olarak gösterdi ve onlar gözlerinde müminleri kendilerinin iki katı olarak gördüler. İşte Allah, böylece Müslümanlara yardım etti ve Bedir savaşında Müslümanlar galip gelip zaferi kazandılar. Allah, onlara dilediği ordularla yardım etti ki, onlar meleklerdi. İşte bu da basiret sahibi olan, kalp gözleri açık olanlar için elbette bir ibrettir.

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ
الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ
وَالْحَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ
{١٤} قُلْ أَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ

جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللّهِ وَاللّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ {١٥}

Meali

14. Kadınlardan, oğullardan, kantarlarca yığılmış altın ve gümüşlerden, salıverilmiş atlardan, develerden ve ekinlere olan aşırı sevgiden dolayı insanlar için süslü gösterildi. Hal bu ki, bunlar sadece dünya hayatının geçimidir. Allah: İşte O, varılacak güzel yer O'nun katındadır.

15. De ki, bunlardan daha iyisini size söyleyeyim mi? Muttakiler için Rableri katında altından ırmaklar akan cennetler vardır ve onlarda daimi kalacaklardır. Orada tertemiz eşler vardır ve Allah tarafından (onlar için) bir memnuniyet vardır. Allah, kulları görendir.

İzahı

14. Bu ayette kadınlara karşı şehvet bakımından, evlatlara karşı aşırı sevgi bakımından, kantarlarla altın ve gümüşlerin biriktirilip yığılması, yılkı atlardan, deve, sığır ve diğer eti yenen dört ayaklı hayvanlardan sürü sahibi olan insanların bunlara karşı aşırı sevgi besledikleri ifade edilmektedir. Bunların aldatıcı olduğu, bir kıymetinin olmadığı ve sadece geçici bir dünya malı olduğu bildirilmektedir. Oysa Allah katında varılacak en güzel yer, ebedi cennet ve orada bitmez tükenmez nimetler vardır. Hakiki ve samimi Müslümanlar dünyevi nimetlerden ziyade bu ebedi nimetleri elde etmek için gayret gösterir onlara rağbet eder ve Allah sevgisini her şeyin üstünde tutarlar.

(Züyyine), meçhul fiil olduğu için bunun Arapçada naibi-fail yani vekil fail olduğu için bu fail hakkında tefsirciler ihtilaf etmişlerdir. Hasan El-Basri ve Mutezile ye göre buradaki fail şeytandır, yani bu dünyalık malları süslü gösterip insanı aşırı sevdirerek aldattığı anlamına gelmektedir. Fakat ehlisünnetin genel görüşü ise, özne Allah'tır, her şeyin yaratıcısı odur, dolayısıyla bunları süslü gösteren Allah'tır.

Acizane bende Hasani-Basri'nin görüşüne katılıyorum. Evet, her şeyi yaratan Allah'tır, iyi ve kötüyü yaratan O'dur, ama Allah, kötü olan haram ve günah

olan şeyleri niye süslesin? O'nun gayesi iyiliği teşvik etmek kullarının kendisine yönelip itaat etmeleridir. Nefsin ve şeytanın hiçbir rolü yoksa niçin Kur'an'ın birçok ayetlerinde şeytana uymayın nefsinize uymayın diye uyarılıyor? O zaman Hasan'iBasri'nin dediği gibi fail şeytandır. Nitekim pek yakında geçen Bakara sûresinin 268. ayetinde: (Şeytan sizi fakirlikle korkutur ve fuhşu emreder,) buyruluyor. Aynı şekilde demek ki, şeytanın telkinleri, süslü göstermesi bazı insanlar için hoşa giderken bazılarının hoşuna gitmeyebiliyor. O zaman Cenab-ı Hakkın meşru ölçüler içerisinde kullarına verdiği nimetleri ve bu ölçüler içerisinde yaşamaları müminlerin iman ve ahlakları sayesinde hoş ve sevimli geliyor. Ama imansıza da bunlar hoş ve süslü gelmiyor. Çünkü ona da bunları nefsi ve şeytanı çirkin gösteriyor. Fakat tam tersine kâfirlerin hoş görmediği, çirkin gördüğü şeyleri de müminlere imanları hoş gösteriyor. Mesela, iki ekmek yiyorsunuz, birini aç iken yiyorsunuz, bu hoş, güzel, Allah (c.c.) böyle istiyor, bunu seviyor, O'nun emir ve yasaklarına da uygun olduğu için müminin hoşuna gidiyor. Fakat bir ekmekle doyduğu halde nefsi ve şeytanı ona ikinci ekmeği de ye diye ona süslü gösterir, hızını alamaz o ekmeği de yerse, vay yandım, deyip hastalanıp ve kusmaya başlar. Peki şimdi bunu Allah mı size hoş gösterdi, nefis ve şeytanınız mı gösterdi? Ha, şunu diyebilirsiniz nefsi de şeytanı da Allah yarattı ve onlara bu izni de Allah verdi. Eğer Allah izin vermezse onlar insan üzerinde etkili olamazlar. Ama hayatın sebebi de imtihan ya! Bunun için Allah'a itaat edenlerle şeytana itaat edenler, O'nun gösterdiği iyiliklerle şeytanın süslediği kötülüklere yandaş olanlar belli olsun diye şeytana izin veriyor. Şimdi bu nimetleri yaratan Allah, veren de Allah, bunları sevdiren de Allah. Ama sevginin ölçüsünü koyan da Allah'tır. İşte bu ölçüye kadar olanı Allah (c.c.) süsler, sevdirir, ölçüyü taşınca da yine izin veren Allah'tır ama süsleyen sevdiren nefis ve şeytandır. Böyle olunca da o kişinin gözü doymaz, aşırı sevgi Allah'ı unutturur, fakirleri unutturur, onlara karşı acımasız olur, durmadan Karun gibi mal ve servet biriktirir. Ve böylece onu azdırır, sonunda da o fazla ekmeği yiyip hastalanan kişi gibi vay yandım der.

15. İşte bu ayette de Cenab-ı Hak Peygamberimize hitaben, aşırı kadın, evlat, mal ve servet tutkusu olanlara: (De ki, size bunlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Muttaki olup da aşırıya kaçmayanlar için Rableri katında altından ırmaklar akan cennetler vardır ki, onlar orada devamlı kalacaklardır.

Onlara tertemiz eşler ve Allah tarafından bir memnuniyette vardır. Ve Allah, kulların bütün iş ve davranışlarını görüyor) Yani onlara cennet nimetleri ile beraber Allah'ın rızasını kazanmışlık mutluluğu da vardır.

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ {١٦} الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالأَسْحَارِ {١٧} شَهِدَ اللّهُ أَنَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ وَالْمَلاَئِكَةُ وَأُوْلُواْ الْعِلْمِ قَآئِمَاً بِالْقِسْطِ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {١٨}

Meali

16. Onlar ki, ey Rabbimiz! Biz inandık. Günahlarımızı bağışla ve bizi cehennem ateşinden koru, derler.

17. Sabredenler, doğru olanlar, boyun eğenler, infak edenler ve seherlerde istiğfar edenler.

18. Allah, kendisinden başka ilah olmadığına, ancak kendisinin ilah olduğuna şahit olmuştur. Melekler ve ilim sahipleri de adaletle şahit olmuşlardır ki, hiçbir ilah yoktur, ancak O'dur. Her şeye galip, her şeye hâkimdir.

İzahı

16-17-18. Bundan önceki ayette ebedi cennetlerde olacak ve Allah'ın rızasına mazhar olacak müminlerden bahsedilmişti. Bu ayetlerde biraz daha detaylandırarak, onların sıfatlarından bahsedilmektedir. Evet, onlar öyle kullardır ki: (Ey Rabbimiz! Biz iman ettik, o halde bizim günahlarımızı bağışla ve bizi cehennem ateşinden koru) derler. Yine onlar öyle kullardır ki, gerek ibadetlere karşı olsun, gerekse bir takım bela ve sıkıntılara karşı: –(Sabrederler, doğru olanlar,) yani sözleri doğru, özleri doğru, muameleleri doğru olanlar, (infak edenler, boyun eğenler,) Allah'ın huzurunda boyun bükerek, O'na yalvarıp O'na ibadet ederler (ve seherlerde istiğfar ederler.) Allah tan af dilerler. İşte Allah'ın rızasına ve

cennetine mazhar olan bunlardır. İbni Cerir, İbrahim b. Hatib'den rivayet ederek diyor ki, Mescidin bir tarafında bir adamın şöyle dediğini işittim: "Ey Allah ım, sana ulaştım! İşte şu seher vaktine beni ulaştır" diye dua ediyor. Bir baktım ki o şahıs İbn-i Mesud'du.

18. (Allah, kendisinden başka hiçbir ilah olmadığına, ancak kendisinin olduğuna şahittir, meleklerde şahittir, ilim sahipleri de.) Yani adalet sahibi olan ilim sahipleri de Allah tan başka ilah olmadığına şahittirler. Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Şam rahipleri olan Hıristiyan din adamlarından iki zat Medine ye geldikleri zaman, biri ötekine: "Bu kasaba ahir zamanda gelecek olan Peygamberin kasabasına ne kadar benziyor," demiş. Sonra Peygamber (a.s.)'ın huzuruna geldikleri zaman, ona mahsus olan sıfatlardan onu tanımış ve ona demişler ki sen Muhammedsin herhalde! Peygamberimiz de "evet," buyurmuş. Onlar tekrar "sen Ahmetsin," demişler. O da: "Evet, ben Muhammed ve Ahmad'im," buyurmuş. Onlar da bunun üzerine biz sana bir şey soracağız, haber verirsen sana iman edeceğiz, demişler. Peygamberimiz sorun, buyurmuş. Onlar da bize Allah'ın kitabında en büyük şahidi haber ver, demişler. Bunun üzerine bu ayet inince iman etmişler. Evet, en büyük şahit Allah'tır, O, kendinden başka ilah olmadığına şahittir ve ondan sonra da melekler ve gerçek ilim sahipleridir.

إِنَّ الدِّينَ عِندَ اللّهِ الإِسْلاَمُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ إِلاَّ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْعِلْمُ بَغْياً بَيْنَهُمْ وَمَن يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللّهِ فَإِنَّ اللّهِ سَرِيعُ الْحِسَابِ {١٩} فَإنْ حَآجُّوكَ فَقُلْ أَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ وَقُل لِّلَّذِينَ أُوْتُواْ الْكِتَابَ وَالأُمِّيِّينَ أَأَسْلَمْتُمْ فَإِنْ أَسْلَمُواْ فَقَدِ اهْتَدَواْ وَّإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلاَغُ وَاللّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ {٢٠} إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّينَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الِّذِينَ يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ

فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ {٢١} أُولَـٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ {٢٢}

Meali

19. Şüphesiz Allah katında din İslam'dır. Kendilerine kitap verilenler ihtilaf etmediler, ancak onlara ilim geldikten sona aralarında bir azgınlık olarak ihtilaf ettiler. Kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse, şüphesiz ki Allah, hesabı çabuk görendir.

20. Eğer seninle münakaşa ederlerse, de ki: Ben yüzümü Allah'a teslim ettim ve bana tabi olanlar da. De ki: Siz de teslim oldunuz mu? Eğer Müslüman olursanız doğruya mutlak ermiş olursunuz. Eğer yüz çevirirlerse senin vazifen tebliğ etmektir, Allah, kullarını görendir.

21. Onlar ki Allah'ın ayetlerini inkâr ederler, haksız yere peygamberleri öldürürler, insanlardan doğruyu (adaleti) emredenleri de öldürürler. İşte onlara acıklı azabı müjdele.

22. Onlar öyle kimselerdir ki, dünyada da ahirette de amelleri silinmiştir, yıkılmıştır ve onlara yardımcılar da yoktur.

İzahı

19. Bu ayette Allah katında makbul olan tek dinin İslam olduğu ehli-kitabın da daha önce bu dinde oldukları, ihtilaflarının olmadığı, ancak kendilerine hak (Kur'an ve Peygamber) geldikten sonra sırf kin ve azgınlıklarından dolayı ihtilaf edip inkâr ettikleri beyan edilmekte. Ve kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse Allah, onların hesabını çabuk göreceğini haber vermektedir.

Din, lügat manası itibariyle ceza demektir. Şer'i olarak ise, Allah'ın koymuş olduğu değişmez kanun ve kurallarıdır. İman ise bunlara inanmak, İslam da bu dine girip, teslim olup barış içerisinde yaşamaktır.

Dinler başlıca üçe ayrılır. Hak din İslam dinidir. Fasit din aslında hak olup sonradan bozulmuş olan dindir ki, Yahudi ve Hıristiyanlığın bu günkü dinleridir. Diğer üçüncüsü aslı astarı olmayan, insanların kendilerinin uydurdukları batıl dinlerdir.

20.Bu ayette Peygamberimize hitaben buyruluyor ki, ey Muhammed! Ehli-kitap ve diğerleri: (Eğer seninle münakaşa ederler), inanmak istemedikleri için, bahanelerle birtakım fikirler ortaya atarak seninle mücadeleye girişirlerse onlara de ki: (Ben yüzümü Allah'a teslim ettim. Ve benimle beraber olanlar da.) Yani ben ve bana inanan müminler de yüzümüzü Allah'a döndük, kalbimizle, gönlümüzle, özümüzle ve sözümüzle O'na teslim olduk, Müslüman olduk, de. (Ve yine ehli-kitaba ve ümmi olanlara de ki, sizde Müslüman oldunuz mu? Eğer Müslüman oldunuzsa, muhakkak ki, doğruya erdiniz. Eğer yüz çevirirseniz benim vazifem tebliğdir. Allah, kullarını görücüdür) ve ona göre kıyamet günü onların amellerinin karşılığını verecektir.

Buradaki ümmiden maksat kitap ehli olmayan semavi kitapları okumamış ve o kitaplardan haberi olmayan cahil müşriklerdir.

21. Bu ayette de Peygamberimize hitaben, Allah'ın ayetlerini inkâr edip, haksız yere nice peygamberleri ve doğruluğu emretmiş nice insanları öldürenlerin, acıklı bir azapla yakalandıklarını, haber ver, diye emredilmektedir. Bil hassa Yahudiler geçmişte birçok peygamberleri ve doğruluğu emreden insanları öldürmüşlerdir ki, onlardan biri de Zekeriya (a.s.) dır. Hazreti İsa'ya da suikast hazırladılar. Fakat Allah, onların elinden kurtardı, onun bahsi ilerde gelecek inşallah orada geniş açıklama yapacağız.

22. (İşte onların dünyada da ve ahirette de bütün amel ve işleri yıkıldı.) Yaptıkları iyilikler varsa hepsi silinip gitti, bunların elde ve avuçta cehennem azabından başka bir şeyleri kalmadı: (Ve onlara bir yardımcı da yoktur) ki, Allah'ın azabından korusun ve kurtarsın.

Beğavi'nin Salebe senediyle Ebi Ubeyde b. Cerrah'dan rivayet ettiğine göre Ebu Ubeyde: "Dedim ki, ey Allah'ın Resulü! Kıyamet günü azap bakımından en dehşetlisi kimdir?" Buyurdular ki: "Peygamberleri öldüren kişi veya iyiliği emredip kötülükten men eden kimseyi öldüren kimsedir." Ve arkasından da yukarda ki ayeti okudular.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوْتُواْ نَصِيباً مِّنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَى كِتَابِ
اللّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُمْ وَهُم مُّعْرِضُونَ {٢٣}

ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُواْ لَن تَمَسَّنَا النَّارُ إِلاَّ أَيَّاماً مَّعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ
فِي دِينِهِم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ {٢٤} فَكَيْفَ إِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ
لاَّ رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ
{٢٥} قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَن تَشَاء وَتَنزِعُ
الْمُلْكَ مِمَّن تَشَاء وَتُعِزُّ مَن تَشَاء وَتُذِلُّ مَن تَشَاء بِيَدِكَ الْخَيْرُ
إِنَّكَ عَلَىَ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٢٦} تُولِجُ اللَّيْلَ فِي الْنَّهَارِ وَتُولِجُ
النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الَمَيَّتَ مِنَ
الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَن تَشَاء بِغَيْرِ حِسَابٍ {٢٧}

Meali

23. Görmez misin? Kendilerine kitaptan bir pay verilenler aralarında hükmetmesi için Allah'ın kitabına çağrılıyorlar. Sonra onlardan biri yüz çevirerek dönüyor.

24. Onların bu tutumları: Bize ateş, sadece sayılı günlerde dokunacaktır, derler. Onları aldatan şey dinlerine iftira atmış oldukları şeydir.

25. Peki, şüphe olmayan (kıyamet) günü toplandıkları zaman ve herkese kazandığı verildiğinde halleri ne olacak? Ve onlar asla haksızlığa uğratılmazlar.

26. (Ey Muhammed!) De ki, ey mülkün sahibi! Sen mülkü dilediğine verirsin, dilediğinden de alırsın. Dilediğini yüceltirsin, dilediğini de alçaltırsın. Her türlü iyilik senin elindedir. Şüphesiz sen her şeye kadirsin.

27. Geceyi gündüze katarsın, gündüzü de geceye katarsın ve dilediğini hesapsız rızıklandırırsın.

İzahı

23. Bu ayette ehli-kitap yani Yahudi ve Hıristiyanlar kasdedilerek kendilerine kitaptan pay verildiği halde, ellerinde Tevrat ve İncil olduğu halde ve aralarında

hüküm vermek için Allah'ın kitabına çağrıldıklarında onlardan bir gurup o kitaba gitmekten nasıl dönüp yüz çevirdiklerini görmez misin? diye Peygamberimize hitap edilmektedir. Yani kitap ehli olan Yahudi ve Hıristiyanlar bazı sapık fikir ve iddialarından dolayı kendi kitaplarına çağrıldıkları zaman bile kaçıyorlar. Çünkü kendi kitaplarındaki gerçekleri sakladıkları için, onları görmek, göstermek istemedikleri için ondan kaçıyorlar.

24. Bu ayette de kitap ehli, böyle kendi kitaplarının hükmüne çağrıldıkları zaman ona gitmemelerinin ve ondan kaçmalarının sebebinin şundan dolayı olduğu bildirilmektedir: (Onların bu tutumları: Bize ateş sadece sayılı günlerde dokunacak demeleri ve kendi kitaplarının emrettiği değil de kendilerinin dine iftira ederek aldanmalarındandır.) Yani kendi kitaplarında sadece sayılı günlerde onlara ateşin dokunacağı ve bunun kırk gün olduğunu iddia ediyorlar. Oysa kitaplarında böyle bir şey yok ama işlerine gelmediği için böyle bir şeyi dinlerine iftira ettikleri için, ne Kur'an'ın hükümlerine ve ne de kendi kitaplarının hükümlerine yanaşmıyorlar.

25. (Peki, şüphe olmayan günde), kıyamet gününde, asla şüphe olmayan o günde: (Onları topladığımız zaman ve herkese kazandığı verildiğin de onların hali ne olacak? Onlar asla zulme de uğratılmazlar.) Ayetin sonunda Alla (c.c.) onların hali ne olur, diye tehdit ettikten sonra, hâşâ sanki onlara istediği zulmü yaparmış anlayışına açıklık getirmek için, onlara zulmedilmez, hak ettiklerinin dışında bir muameleye tabi tutulmazlar, diye de adaletini göstermektedir. Allah, zulümden münezzehtir. O kimseye hak etmediği cezayı vermez, ancak dünyadaki yaptıkları kötülükler kadar cezalandırılır ki, bu onların iddia ettikleri gibi sayılı günler değil, kâfirlerin cezası ebedidir. Ama cehennemdeki azaplarının derecesi de dünyadaki küfür ve azgınlıklarına göre farklıdır.

Cehennem aşağıya doğru yedi kattır, her birinin dereceleri de farklıdır ki, bununla ilgili ayet ilerde gelecektir orada sıralanması yapılacaktır.

Sûrenin başında da açıkladığımız gibi bu sûre genelde Hıristiyanlar hakkında inmiştir, ama diğer Yahudi ve müşriklere de cevap vermekte ve onların hallerini beyan etmektedir. Dolayısıyla bu ayetin iniş sebebi hakkında farklı rivayet ve görüşler vardır. Fakat en uygun rivayet şudur. Peygamberimiz (a.s.) Medine de Yahudilerin dershanelerine teşrif buyurmuş ve onları İslam'a davet etmiş, onlar da sen hangi din üzeresin demişler. Peygamberimiz de: "Ben İbrahim'in milleti

(dini) üzereyim," buyurmuş. Onlar ise hayır, İbrahim Yahudi'dir, demişler. Peygamber (a.s.) de onlara: "Öyle ise Tevrat-ı getirin," demiş. Fakat onlar Tevrat da bunu ispat edemeyeceklerini bildikleri için, bundan imtina edip kaçmışlar. İşte bu ayet onların bu durumlarını bildirmek üzere inmiştir. Ayetlerin iniş sebebi ne olursa olsun manaları umumidir, tüm böyle gerçeklerlerle yüzleşmekten kaçıp, kendi uydurdukları iftiralarla hareket edenlerin sonu budur.

Nedense Reşat halife denen bu yalancı peygamber diye ortaya çıkan bir takım sözde ilahiyatçı kimselerin bunun sözlerine takılarak ehli-kitabı=Yahudi ve Hıristiyanları adeta korurcasına, yok efendim bu ayetler Yahudi ve Hıristiyanlar hakkında inmemiş. Yarım yamalak bilgiye sahip olan Arap müşrikler hakkında inmiştir, şeklinde bir korumacılık içerisindedirler. Hal bu ki pek yakında geçen 20. ayette hem kitap ehlinin, hem de ümmi denen Arap müşriklerinin Peygamberimizle nasıl mücadele ve münakaşa ettiklerini gördük. Onlarca ayette ehlikitabın kin ve kıskançlıklarından Peygamber (a.s.) 'ı ve Kur'an'ı inkâr ettiklerini gördük. Bu iddiaları savunan zatın sadece Allah'a ve ahiret gününe inanan kimselerin Kur'an'a Peygambere inanmasa da cennete gidecekleri hakkında ki, görüşlerini daha önce geçmiş olan sûreyi Bakaranın 62. ayetinin tefsirinde açıklamıştık, ama bu zavallılara ne denir?...

26. Bu ayette de yine Peygamberimize hitaben Cenab-ı Hak buyuruyor ki, ey Muhammed! (De ki, mülk Allah'ındır, dilediği kimseye mülkü verir ve dilediği kimseden de alırsın, dilediğini yüceltir, dilediğini de alçaltırsın, her türlü iyilik senin elindedir. Şüphesiz ki sen her şeye kadirsin.)

Bu ayetin iniş sebebi de rivayete göre şöyledir. Hendek savaşı esnasında Hendek kazılırken büyük bir kaya çıkmış ve bunu sahabeler kıramayınca Peygamberimize haber vermişler. Peygamberimiz ise kayanın yanına gelerek ve bismi'llahi-Allahu Ekber diyerek bir balyoz vurunca, kayadan bir parça kopmuş ve bu kaya parçaları arasından kıvılcımlar çıkıp ortalığı aydınlatmış. Ve Peygamberimiz Allahu Ekber, Kayser'in (Bizans) ın saraylarını görüyorum, buyurmuş. Tekrar Allahu-Ekber diyerek bir daha vurunca, yine şimşekler çakar gibi kıvılcımlar çıktı. Üçüncü vuruşunda da aynı şekilde yine kıvılcımlar şimşekler gibi ortalığı aydınlattı. Derken, Selman El-Farisi Peygamberimizin elinden tutup hendekten çıkardı ve anam babam sana feda olsun ya Resulullah! Hiç görmediğim bir şeyi gördüm, dedi. Peygamberimiz de orada olanlara dönerek: "Bakın Selman ne söylüyor?" buyurdu. Onlar da: "Evet ya Resulullah!" dediler.

Peygamberimiz buyurdu ki: "İlk darbeyi vurduğumda gördüğünüz gibi şimşekler gibi kıvılcımlar çıktı ki, bundan bana Kisranın (Bizansın) köşkleri ve sarayları göründü. Yani Yemen hükümdarının şehirleri, köşk ve sarayları göründü. İkinci vuruşumdaki kıvılcımların arasından bana Kayser'in, yani Roma imparatorluğunun köşkleri sarayları göründü. Üçüncü vuruşumda da İran da payıtahtı olan Sasani imparatorluğunun köşk ve sarayları göründü. Ve Cibril bana haber verdi ki, ümmetin bunlara galip gelecektir," diye buyurunnca Müslümanlar buna gayet sevindiler. Münafıklar onlara: "Siz ne acayip insanlarsınız, Muhammed sizi boş ümitlerle avunduruyor. Siz Medine'den dışarıya çıkmaya korkuyor, hendek kazarak kendinizi müdafaa etmeye çalışıyorsunuz," diye dedikodu yapmışlardı ki, işte bunlara ve bunlar gibi olanlara bu ayetle cevap verilmiştir. Peki, mülk Allah'ın değil mi? İstediğine verir, istediğinden de alır. Evet, öyle olmadı mı, nerde o Bizans imparatorluğu, nerde o zamanın süper gücü sayılan Sasani devleti? Nerde bir zamanların süper Rusya'sı? Amerika da bir gün öyle olacaktır. Bu dünya böyledir, hiç kimse zulümle saltanatını sürdürememiştir.

27. Her şey Allah'ın tasarrufundadır, güç O'nun, kuvvet O'nun, her şey O'nundur. Evet, işte Allah, öyle yüceler-yücesidir ki: (Geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar. Diriyi ölüden, ölüyü de diriden çıkarır ve dilediği kimseye de hesapsız rızık verir.) Diriyi ölüden çıkarmaktan maksat yani anarahmine atılan meni=spermdir ki, Allah (c.c.) bu ölü spermden diri bir insan dünyaya getirmektedir. Diriden ölünün çıkarılması ise, diri olan babadan çıkan sperm ve yine diri olan anneden çıkan ölü olan yumurtadır. Bunu daha önce Bakara sûresinin 28. ayetinde daha geniş bir şekilde açıkladık, lütfen oraya bakınız.

Hesapsız rızık verilmesine gelince, bu da bir imtihan olarak Allah Teâlâ'nın, dilediği kimselere dilediği kadar rızık vermesidir. Bazı kimseler övünüp dururlar, işte ben çalıştım, ben kazandım, ben aklımı kullandım, benim bilgim, benim becerim sayesinde zengin oldum diye böyle övünüp dururlar. Evet, çalışmayana zaten gökten gelmez. Ama çalışmakla da zengin olunmaz. Nice çalışkan, akıllı, tahsilli, becerikli insanlar vardır ki, gece gündüz, çalışıyor, koşturuyor, hiçte zengin olamıyor. Nice de tahsilsiz, kültürsüz, beceriksiz görünen insanları görüyoruz ki, zengin olmuş. Oysa Allah, verdimi işler yaver gider vermedi mi de işler tersine gider. Niceleri vardır ki zenginken birden bire işini ve servetini kaybeder, niceleri de vardır ki, sıfırdan başlayıp kısa zamanda zengin olur. Öyle

ise bunun bir Allah vergisi olduğunu kabul etmek lazımdır. İnsan bir vasıtadır, sebep ve imkanları yaratan şüphesiz ki, Allah'tır.

لاَّ يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاء مِن دُوْنِ الْمُؤْمِنِينَ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللهِ فِي شَيْءٍ إِلاَّ أَن تَتَّقُواْ مِنْهُمْ تُقَاةً وَيُحَذِّرُكُمُ اللهُ نَفْسَهُ وَإِلَى اللهِ الْمَصِيرُ {٢٨} قُلْ إِن تُخْفُواْ مَا فِي صُدُورِكُمْ أَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللهُ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَاللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٢٩} يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَراً وَمَا عَمِلَتْ مِن سُوَءٍ تَوَدُّ لَوْ أَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ أَمَداً بَعِيداً وَيُحَذِّرُكُمُ اللهُ نَفْسَهُ وَاللهُ رَؤُوفٌ بِالْعِبَادِ {٣٠}

Meali

28. Müminler diğer müminlerden başka kâfirleri dost edinmesin. Kim böyle yaparsa, Allah'a olan dostlukla hiçbir ilişkisi kalmamıştır. Ancak onlardan (yani verecekleri zarardan) korkmanız halinde korunmanız hariç. Allah, asıl kendisinden korkmanızla uyarıyor ve varış Allah'adır.

29. De ki, göğüslerinizdekileri gizleseniz de, açığa vursanız da, Allah, onu bilir. Göklerde ve yerde ne varsa bilir ve Allah, her şeye kadirdir.

30. O gün her şahıs hayırdan ne işlemiş ise ve kötülükten de ne yapmış ise, onları yanında hazır bulur. Ve kötülükle arasında uzak bir mesafe olmasını ister. Allah kendisine karşı (gelmekten) sizi sakındırıyor. Ve Allah, kullarına çok şefkatlidir.

İzahı

28. Bu ayette müminlerin kendileri gibi mümin olanlar dışında ki, kâfirlerle dost olmamaları istenmektedir. Fakat kâfirlerin kendilerine ve mallarına zarar

vermeleri korkusu ile takıyya yapmaları, dost gibi görünmeleri hariç. Bunun dışında müminlerin dışında ki kâfirleri dost edinmeleri halinde Allah' la, O'nun dini ile hiçbir ilgi ve alakalarının kalmayacağı haber verilmektedir. Ve esas korkması, çekinmesi gereken Cenab-ı Hakkın bizatihi kendisinin olduğu, kendisine karşı gelmekten korkulması gerektiğini bildirmekte ve kullarını uyarmaktadır.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında birkaç rivayet ve görüş vardır. Fakat bana en uygun geleni şudur. Rivayete göre Ubada b. Sabit Hazretlerinin Yahudilerden beş yüz civarında dostu vardı. Peygamber a.s: "Onl-arın benimle beraber harbe çıkmalarını istiyorum" demişi İşte bunun üzerine bu ayet inmiş. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun, her zaman söylediğim gibi mana umumidir ve müminler kendi din kardeşlerinin dışında hiçbir kâfirle dost olmamalıdırlar. Ancak mallarının ve canlarının çok önemli bir zarar görmesi halinde takıyya yapması yani dıştan dost gibi görünüp içinden onlara karşı kinini sürdürmelidir. Eğer böyle bir korku yoksa onları dost edenlerin Allah'la, O'nun dini ile ilişiği kesilir ki, Allah korusun. Bu konuda Kur'an da birçok ayet vardır ve ilerde de gelecektir.

29. Evet, ey Peygamber! Böyle kâfirlerle dost olup işbirliği yapanlara: (De ki, göğsünüzde sakladığınızıda açığa vurduğunuz şeyleri de Allah bilir.) O, sadece göğsünüzde ve gönlünüzde olanı değil, bilakis (göklerde olanları da yerde olanları da bilir ve her şeye kadirdir.)

30. Bu ayette de hayır işleyen herkesin yaptığı iyiliğin karşılığını kıyamet günü hazır bulacağı ifade edilmektedir. Fakat kötülük işleyenler ise yaptıkları kötülüklerle yüz yüze gelmek istemedikleri ve kendisi ile yaptığı kötülük arasında uzak mesafe olmasını isteyeceği haber vermekte ve Allah (c.c.) kimseden değil, ancak kendisinden, kendisine karşı gelmekten sakınılmalasını emretmekte ve kullarını uyarmaktadır.

قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ اللّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٣١} قُلْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَالرَّسُولَ فإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ الْكَافِرِينَ {٣٢}

Meali

31. De ki, siz gerçekten Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Alla da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Allah, bağışlayan, merhamet edendir.

32. De ki, Allah'a ve Peygambere itaat edin! Eğer yüz çevirirlerse, şüphe yok ki, Allah, kâfirleri sevmez.

İzahı

31. Bu ayette Cenab-ı Hak Peygamberimize hitaben, Allah'ı seviyoruz diyenlere karşı: (De ki eğer Allah'ı seviyorsanız, bana uyun,) diye buyurmaktadır. Allah'ı sevmenin yolu bana uymaktan, bana uymanın yolu da Allah'ın bana emrettiklerini yerine getirip, yasaklarından kaçınmaktan geçer. İşte böyle yaparsanız, (Allah da sizi sever ve günahlarınızı bağışlar. Çünkü Allah, çok bağışlayan ve kullarını çok esirgeyendir.)

İbn-i Abbas tan rivayet edildiğine göre bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Peygamber (a.s.) vaktiyle Mescidi-Haram'a girmiş orada Kureyşlileri bir takım putları süslerken ve onlara taparken görmüş. Ve onlara hitaben buyurmuş ki: "Siz babanız İbrahim'in milletine (dinine) muhalefet etmektesiniz, nedir bu putlara tapmanız?" Müşrikler ise: "Biz bu putlara Allah'a yaklaştırmaları için, sevgi için ibadet ediyoruz," demişler. İşte bunun üzerine bu ayet inmiş.

32. Ey Peygamber! Bunlar bizi Allah'a yaklaştıracak, bunlar aracılığıyla biz Allah'ı seveceğiz, Allah da bizi sevecek safsatalarına inanan müşriklere: (De ki, Allah ve Peygambere itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz, şüphesiz Allah, böyle kâfirleri sevmez.) Allah'ı bırakıp da taş parçalarına, beton parçalarına tapanları hiç Allah, sever mi, onlar insanı hiç Allah'a yaklaştırıp şefaat edebilir mi?

Bu ayetin iniş sebebi de rivayete göre bir takım münafıklar ve bunların başı olan Abdullah b. Ubeyd'dir ki, o kendi yandaşlarına demiş ki, bu Muhammed kendisine itaati, Allah'a itaat gibi gösteriyor. Hıristiyanların İsa'yı sevdiği gibi, bizim de kendisini sevmemizi istiyor. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir. Allah'ı sevmenin yolu Peygambere ve onun sünnetine uymaktan geçer.

إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحاً وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ {٣٣} ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِن بَعْضٍ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {٣٤}

Meali

33. Gerçekten Allah, Âdem'i, Nuh'u, İbrahim soyunu ve İmran soyunu âlemler üzerine seçti.

34. Soyların bazıları bazılarındandır. Ve Allah, işiten, bilendir.

İzahı

33-34. Bu ayetlerde Allah Teâla'nın Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini âlemlere seçtiğini, nesillerin bazılarının bazılarından geldiğini, ürediğini ve Allah, her şeyi işitip bildiğini beyan etmektedir.

İstafa: Seçilmiş, halis ve öz demektir. Bu saflık yaratılıştan mıdır, yoksa sonradan olgunlaştırılmak mıdır? Bu konuda iki ayrı görüş vardır. Birinci görüş bu saf ve seçkinlik yaratılıştandır. İkincisi ise sonradan saflaştırılmıştır. Fakat bana göre bunun münakaşasını yapmak doğru değildir. Allah, her şeye kadirdir, doğuştan da olabilir, sonradanda olabilir veya her ikisi de olabilir, Ama Fahraddini-Razinin de dediği gibi daha doğrusu sonradan tekâmül etmiş olmasıdır. Çünkü buna Kur'an Kerimde işaret vardır. Mesela, İnşirah sûresinde Peygamber (a.s.)'ın kalbini kötü duygulardan temizlemek için göğsünün açıldığı onu rahatsız eden kötü duyguların atıldığı açıkça ifade edilmektedir. Öyle ise, Peygamberliğe hazırlamak için Allah (c.c.) onu saflaştırıp temizlemiş ve tekâmüle eriştirmiştir. Ama bu doğuştan da saf olmasına engel değildir. Mesela İsa (a.s.) gibi. Peygamber (a.s.) bir hadislerinde: "Doğan bütün çocukların doğumunda şeytan onlara dokunmuştur, yalnız İsa müstesna" buyurmuştur. Bununla beraber peygamberlerde doğuştan bir seçkinlik vardır. Çünkü peygamberlere ait beş tane vacip olan sıfatlar vardır. Bunlar güvenilir olmaları, günah işlemekten korunur olmaları, zeki oluşları, doğrulukları ve tebliğ etme sıfatlarıdır. Zaten benim anlayışıma göre bu ayette birkaç peygamberin adının sayılmasıyla bütün peygamberler kasdedilmiştir ki, bu peygamberlerin nesilden-nesile seçilerek geldiklerine işaret edilmektedir. Bu seçkin olan peygamberlere iman etmiş olan ümmetleri de dâhildir. Nitekim Fatır sûresinin 32. ayetinde şöyle buyrulmaktadır. O peygamberlerden: (Sonra kullarımızdan seçtiklerimizi kitaba varis kıldık.)

Âlemlerden üstün kılındıklarına gelince her peygamber kendi zamanındaki bütün insanlardan üstün kılınmış, demektir. İbn-i Abbasdan rivayet edildiğine göre,Yahudiler: Biz İbrahim, İshak ve Yakup'un çocuklarıyız ve biz onların dini

üzereyiz demişler. İşte bunun üzerine bu ayet inerek o peygamberlerin hepsi de seçilmiş, onların hepsi de Müslüman idi. Siz ise Müslüman değilsiniz, diye onlara cevap verilmiştir.

إِذْ قَالَتِ امْرَأَةُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّراً فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {٣٥} فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنثَى وَاللّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالأُنثَى وَإِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وِإِنِّي أُعِيذُهَا بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ {٣٦} فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنبَتَهَا نَبَاتاً حَسَناً وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِندَهَا رِزْقاً قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَـذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِندِ اللّهِ إنَّ اللّهَ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ {٣٧}

Meali

35. İmran'ın karısı şöyle demişti: Rabbim! Karnımdakini tam bir hür olarak sana adadım. Benden kabul et. Şüphesiz sen işitensin, bilensin.

36. Onu doğurunca (Meryem'in annesi) dedi ki, ey Rabbim! Onu dişi olarak doğurdum. Allah, ne doğurduğumu daha iyi bilir. Hal bu ki erkek kız gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. Onu ve zürriyetini kovulmuş şeytanın şerrinden korunması için sana sığınırım.

37. Rabbi onu güzel bir kabulle, kabul buyurdu ve onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi. Zekeriya-i de kefil etti. Zekeriya ne zaman mihrapta onun yanına girse, onun (Meryem in) yanında bir rızık bulmuş olur. Ey Meryem! Bu sana nereden geldi? Dediğinde, Rabbimin katından dedi. Şüphesiz Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır.

İzahı

35-37. Bu ayetler İmran ailesinden bahsetmektedir. İmran Hazreti Meryem'in babasıdır. Annesi ise Hanne'dir. Rivayete göre Henne yaşlanmıştı, bir ağaç gölgesinde otururken, bir kuş yavrusuna bir şeyler yedirirken görmüş: "Ya Rabbi! Bana bir çocuk verirsen onu Beyti Mukaddes'e (Mescidi-Aksa) ya adadım, demiş. Fakat erkek çocuk olur ümidiyle bu adağı yapmış. Çünkü kız çocuğunun tek başına devamlı Mescitte kalıp oraya hizmet etmesi pek mümkün olmadığı için böyle bir ümitle Mescide adamış. İmran da vefat edince bu sefer Hanne halini Cenab-ı Hakka arz ediyor: (Ey Rabbim! Ben onu dişi olarak doğurdum. Allah, ne doğurduğumu daha iyi bilendir. Hal bu ki erkek dişi gibi değildir.) Eğer çocuk erkek olsaydı adağımı yerine getirecektim, halim sana malumdur, Rabbim! (Ben ona Meryem adını verdim, onu ve onun neslini kovulmuş şeytanın şerrinden korunmasını sana ısmarladım, dedi.) Cenab-ı Hak da onu korudu. Bunun içindir ki Müslim'in Ebu Hureyre senetli çıkardığı bir hadis de, ayetlerin açıklamasında da kısmen naklettiğim gibi bu hadis de şöyle buyrulmuştur. "Doğan hiç bir çocuk yoktur ki şeytan onu iki kere sıkmasın (ona dokunmasın), ancak Meryem'in oğlu İsa ve Meryem'in kendisi müstesnadır."

37. (Rabbim! Güzel bir kabulle-kabul buyur.) Evet, kız çocuğunun tek başına Mescide hizmet etmesi mümkün değilken Cenab-ı Hak Hanne'nin bu duasını güzel bir kabulle kabul buyurarak: (Ona Zekeriya-i kefil etti.) Hazreti Meryem'i koruması için Cenab-ı Hak Zekeriya (a.s.)'ı kefil kıldı. (Zekeriya her ne zaman mihrapta onun=Meryem'in yanına girdi ise, yanında yiyeceği bir rızık buldu.)

Mihrab Mescitte Hazreti Meryem'e tahsis edilen bir bölüm yanı bir odadır. Zekeriya ne zaman o odaya Meryem'in yanına girse bakıyordu ki, yanında yiyecekler var, yaz meyveleri kışın, kış meyveleri yazın bulunuyordu. Zekeriya (a.s.) Meryem'e: (Ey Meryem! Bu sana nerden geliyor?) Kapı kapalı olmasına rağmen, yaz olmasına rağmen kış, kış olmasına rağmen yaz meyveleri sana nerden geliyor? diye sorunca: (Meryem Allah tarafından dedi. Şüphesiz Allah, dilediği kimseye hesapsız rızık verir.) O'na güç olan bir şey yoktur. Kendisi için adanan ve evinde misafir olan bir misafirine O, yüce yaratıcı ikram etmez mi? Sonsuz kudreti, rahmeti ve nimeti bol olan Allah, elbette her şeye kadirdir ve nimetini ikram eder.

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ لِي مِن لَّدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاء {٣٨} فَنَادَتْهُ الْمَلآئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ أَنَّ اللّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَى مُصَدِّقاً بِكَلِمَةٍ مِّنَ اللّهِ وَسَيِّداً وَحَصُوراً وَنَبِيّاً مِّنَ الصَّالِحِينَ {٣٩} قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلاَمٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ قَالَ كَذَلِكَ اللّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ {٤٠} قَالَ رَبِّ اجْعَل لِّيَ آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلاَّ تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ إِلاَّ رَمْزاً وَاذْكُر رَّبَّكَ كَثِيراً وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالإِبْكَارِ {٤١}

Meali

38. Orada Zekeriya Rabbine dua etti: Rabbim! Bana katından hayırlı bir nesil ver. Şüphesiz ki, sen duayı işitensin.

39. Zekeriya ayakta mihrapta namaz kılarken, melekler birden ona çağırıda bulundular: Şüphesiz ki, Allah, seni kendi tarafından bir kelime ile yarattığı (İsa'yı) tasdik eden, efendi, nefsine hâkim ve salihlerden bir Peygamber olacak Yahya ile müjdeliyor.

40. Zekeriya: Rabbim! Benim nasıl oğlum olabilir? Bana ihtiyarlık gelip çatmış, karım ise kısırdır, dedi. Allah: Öyledir, fakat Allah, dilediğini yapar, buyurdu.

41. Zekeriya: Rabbim! (Oğlum olacağına dair) bana bir işaret ver, dedi. Allah'ta buyurdu ki, senin içi işaret, üç gün insanlarla konuşamaman, ancak işaretle konuşmandır ve akşam sabah Rabbini çok zikret.

İzahı

38-41. Bu ayetlerde de Hazreti Meryem ve Zekeriya (a.s.)'ın kıssasının devamı anlatılmaktadır. İşte Zekeriya (a.s.) Meryem'in yanında böyle yiyecekleri

görüp, bunların Allah tarafından gönderildiğini öğrenip ve Allah'ın bu kudretini görünce Meryem'e tahsis edilen mihrapta (odada) kalkıp namaz kılarken: (Rabbine dua edip dedi: Rabbim! Bana katından hayırlı bir nesil ver. Şüphesiz ki, sen duayı işitensin. İşte Zekeriya (a.s.) tam kalkmış mihrapta namaz kılarken melekler birden ona çağrıda bulundular: Ey Zekeriya! Şüphesiz ki, Allah kendi tarafından bir kelime ile "yarattığı İsa'yı," tasdik eden, efendi, nefsine hâkim ve salihlerden bir peygamber olacak olan Yahya ile seni müjdeliyor,) dediler. Yani daha dünyaya gelmemiş olan İsa (a.s.)'ı tasdik edecek olan Yahya (a.s.)'la melekler Zekeriyya (a.s.)'ı müjdelediler. –Zekeriya buna şaşırdı ve: (Dedi ki, Rabbim! Benim nasıl oğlum olabilir? Bana ihtiyarlık gelip çatmış, karım ise kısır, o da yaşlı.) Bunun üzerine Allah (c.c.) vahyederek buyurdu ki: (Evet, öyledir, ama Allah, dilediğini yapar.) –Bunun üzerine Zekeriya sevinerek şaşırdı ve dedi ki: (Rabbim! Peki, bunun alameti ne olacak?) Yani hanımımın hamile kalıp çocuğumun olacağının alameti ne olacak? Şimdi kısır olan yaşlı bir kadından ve yaşlı bir babadan çocuk olursa bu halk ne der? Buna bir mucize göster de, bu halk ileri geri konuşmasın, demek istedi. Cenab-ı Hak da sana alamet olarak: (Senin insanlarla üç gün konuşamamandır.) Yani dilin tutulacak ve kimse ile konuşamayacaksın: (Ancak işaretle konuşacaksın ve Rabbini akşam ve sabah tesbih ederek çok zikret.) Evet, böylece Zekeriya (a.s.)'ın dili tutulup halkla konuşamaz olmuş, ancak işaretle konuşmuş ve içinden Allah'ı tesbih ederek zikire davam etmiş. Ve Cenab-ı Hak bunu kendisine bir mucize olarak göstermiştir.

وَإِذْ قَالَتِ الْمَلاَئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّهَ اصْطَفَاكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاء الْعَالَمِينَ {٤٢} يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَاسْجُدِي وَارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ {٤٣} ذَلِكَ مِنْ أَنبَاء الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيكَ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُون أَقْلاَمَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يَخْتَصِمُونَ {٤٤}

Meali

42. Hani melekler demişlerdi ki: Ey Meryem! Allah, seni seçti, seni tertemiz yaptı ve seni dünyaâlemlerin kadınlarına üstün kıldı de.

43. Ey Meryem! Rabbine divan dur, secdeye kapan ve rükû edenlerle beraber rükû et.

44. (Ey Resulüm!) İşte bu sana vahyi ettiğimiz gaybi haberlerdendir. Meryem'i kim himayesine alacak diye kura çekmek için kalemlerini (kuralarını) atarlarken sen onların yanında değildin, onlar bu yüzden çekişirken yanlarında değildin.

İzahı

42-44. Bu ayet melekler, Allah Teâla'nın Meryem'i seçtiğini, onu, temizlediğini ve onu âlemlerde ki, bütün kadınlardan üstün kıldığını söylemektedirler. Rabbi de kendisine boyun eğip secde etmesi ve rükû edenlerle beraber rükû etmesini emretmiştir. Ve Allah Teâla, bütün bunların gaybi haberler olduğunu, Meryem'e kefil olurken çekişip (kura ile işi hallederken) Peygamber (a.s.) onların yanında bulunmadığı halde bütün bunları kendisine vahyi ile haber verdiğini beyan etmektedir.

Şimdi âcizane bu ayetlerin tefsirinde birkaç konuya açıklık getirmek istiyorum. Birinci nokta meleklerin Meryem'e hitap etmeleridir ki, bazı tefsircilere göre Meryem'e melekler vahyetmiştir ve o da peygamberdi. Fakat benim anladığıma göre cumhuru ulemanın da dediği gibi bu doğru değildir. Cumhuru ulemaya göre kadından peygamber olmaz ve bana göre de doğru olan budur. Meleğin hitap ettiği herkesin peygamber olduğu anlamına gelmez. Bazı inanmış muttaki müminlere de rüyada veyahut uyku ile uyanıklık arasında ki bir halde melekler seslenebilir. Bunun örnekleri çoktur. Hiç sevmem, ama konunun anlaşılması bakımından kendi başıma gelen bir hadiseden örnek vermek istiyorum. Sarıkamış'ta imam iken bir gece rüyamda bizim evin kapısında bir kamyon yani araba devrildi, melekler gelip onu düzelttiler. Sabah kalktım boş bir tüp vardı, o gün onu götürüp doldurttum ve getirip yerine taktım. Fakat kışın ihtiyaçlarımızı sobada giderdiğimiz için tüpü aşağı-yukarı beş altı ay kullanmadık. Meğer tüpe takılan hortumun ucundaki süzgeç kullanmadığımız için pas tutmuş delikler kapanmış, tüpü açınca yanmadı, tüpün vidasını biraz daha açtım, gene yanmadı, biraz daha açıp kibriti çakınca tüp tepeden tutuştu. Derken ben panikledim,

şaşırdım, ama tüpten alevler yükselmeye başladı ve tüpün hortumu da eridi. Ben içerde çocuklar var onları kurtarayım diye tüpü bırakıp çocuğu alıp alevlerin arasından dışarı çıkardım ve ben kendimi iyice kaybettim. Tüp dış kapının arkasında idi orada kullanıyorduk. Hanım kapının dış tarafında idi tüpü alttan yakalayıp kapıdan dışarıya çekip attı. Derken komşular geldi herkes tüpü söndürmeye çalışıyor, kovalarla su döküyorlar, bir ara üzerine söndürmek için bir kilim attılarsa da bir türlü söndüremeyince bırakıp tüpün yanmasını seyrettik. Fakat aradan biraz zaman geçince tüpten bir acayip ses çıktı, böyle bir canlandı ve tepesinden 7-8 metre uzunluğunda bir alev fışkırdı ve olduğu yerde söndü. Biz zannettik ki, tüp bitti de söndü. Derken yanına yaklaştık ki, tüpün tepesinden gaz çıkmaya devam ediyor. Ondan sonra o tüpü yirmi gün daha kullandık. Bizim o zamanları daha fazla bilgimiz yoktu, tüp patladığını radyolarda duyardık ama nasıl olduğunu bilmezdik. Meğerse tüp yanıp kızınca patlarmış, biz su dökmeyi bırakınca tüp kızmış. İşte tam patlayacak ve bir facia olacaktı ki, rüyada gördüğüm gibi kapının önünde devrilen kamyonu melekler gelip düzelttiler ki, işte yanan bu tüpü melekler söndürdü ve bir faciayı önlediler. Evet, demek ki böyle müminlere de, meleklerden yardım gelebilir, hatta kulağına sesler gelebilir, bunlar da ilhamdır. Hatta Meryem suresinde de geleceği gibi doğum yaparken Cibril ona gelip bir takım şeyler söylemiştir. İşte meleklerin Meryem (a.s.)'a seslenmeleri de bu kabilden olan ilham ve seslerdir. Yoksa bunlar onun peygamber olduğunu göstermez. Çünkü Nahil sûresinin 43 ve Enbiya sûrensin 7. ayetinde: (Ancak erkeklerden peygamber gönderdik), buyruluyor. Sebebini de inşallah orada açıklayacağız.

İkinci bir nokta Meryem'in âlemlerdeki bütün kadılardan seçkin olması, temiz ve mümtaz olması açıkça ayette ifade edilmektedir ve bununla ilgili de muhtelif yorumlar yapılmaktadır. Kimilerine göre kendi zamanında ki, bütün kadınlardan üstündür, kimilerine göre ise bütün insanlık âlemindeki kadınlardan üstün olduğu söylenmektedir. Bana göre de bu ikinci görüş daha doğrudur. Çünkü ayette aynı ifade iki kere kullanılıyor ki bu da hiçbir yoruma gerek kalmadan açık ve net olarak: (Allah seni seçti, seni temizledi.) Yani maddi ve manevi kirlerden temiz tuttu. Mesela, âdet ve doğum kanamaları gibi pislikler den, günah ve çirkin olan manevi pisliklerden de temiz tuttu, buyrulduktan sonra tekrar: (Seni âlemlerdeki kadınlar üzerine de seçti), buyruluyor. İşte bu da onun bütün kadınlardan üstün olduğunu göstermektedir.

Kendi zamanlarındaki kadınlara üstündür, diyenler Buhari deki şu hadis'e dayandırmaktadırlar. Peygamberimiz: "Erkeklerden tekâmüle erenler pek çoktur, ama kadınlardan ise şunlardan başka tekâmüle eren yoktur. Firavun'un hanımı Asiye, İmran'in kızı Meryem. Ve Aişe'nin diğer kadınlara üstünlüğüne gelince, onun üstünlüğü yemeyin üzerindeki tiridin yemek üzerindeki üstünlüğü gibidir" diye buyurmuştur. Hal bu ki, bu konu ile ilgili Enes b. Malikden rivayet edilen bir başka hadis de ise, Hazreti Aişe yoktur. O hadis de Meryem, Asiye, Hazreti Hatice ve Peygamberimizin kızı Fatıma vardır. Yine Buhari ve Müslim'in ittifakla Hazreti Aliden rivayet ettikleri hadis de: Hazreti Ali, Peygamber (a.s.)'dan şöyle işittim, demiştir. "Kadınların hayırlı olanları İmran'in kızı Meryem ve kendi zevcesi olan Huveylid'in kızı Haticedir." Şimdi bu rivayetler muhteliftir: Bunlar belki kendi dönemlerinde ki, kadınlardan üstün olmuş olabilir, ama Hazreti Meryem hiç ihtilafa mahal vermeyecek şekilde bütün insanlık âlemindeki kadınlardan üstün olduğunu Kur'an tescil etmiştir.

Evet, üçüncü bir nokta ise Meryem'e rükû ve secde et, diye emredilmesi meselesidir ki, bu ayette önce secde et, sonra da rükû edenlerle beraber rükû et, diye emredilmiştir. Bazı tefsirciler bunu Hazreti Meryem'in zamanında rükû olmadığı şeklinde yorumlamışlardır ki Hamdi yazır da bunu zikretmiş, ama bilmiyorum neye dayanarak böyle zikretmiştir. Bu bana göre garip bir yorumdur. Bazı tefsirciler de (vescüdî, verkeî) derken buradaki vavların tertip üzere olması gerekmez demişlerdir. Çünkü birincide, yani (vescüdî) deki vav, tekil vavi, (verkeî maarrakiın) deki vav ise çoğul vavidir. Yani bundan dolayı önce secde edin, sonra da tertip üzere rüku edin, diye buyrulması illada önce secde edilmesini gerektirmez. Yani o zaman da namazın kılınış şekli aynen bu gün kılınan namaz gibidir ki önce rükû yapılıyor, sonra da secde ediliyordu, demek istemişlerdir.

Fakat âcizane bana göre bu kısmen doğrudur, ama eksiktir. Çünkü ayetin birinci cümlesinde tekil olarak secde et, emriyle tek başına namaz kılmaktan kinaye olarak secde et, diye emredilmiştir. İkici cümlede ise cemaat oluştuğu zaman onlara uy, onlarla beraber namazı kıl, rükû et, demektir. Nitekim Bakara sûresinin 43. ayetinde de secde zikredilmeden: (Rükû edenlerle beraber rükû edin,) diye buyrulu yor ki, bu da cemaatle beraber namaz kılın demektir ki, Meryem'e de cemaat olundunduğu zaman onlarla beraber rüku et demektir.

Dördüncü bir nokta da Hazreti Meryem'i Zekeriyya (a.s.)'ın koruması altına alması meselesidir. Zekeriya (a.s.) Meryem'i kendi koruması altına almak

istediği zaman, Rahipler onu kıskanarak hayır, dediler ve aralarında ben olacağım, sen olacaksın diye tartışmaya başladılar. Zekeriyya (a.s.) ise onu bana bırakın, çünkü onun halası benim nikâhlım, yani Meryem benim baldızımın kızıdır, dedi. Fakat anlaşamayınca kura çekmeye karar verdiler ve kura çekince de Zekeriyya (a.s.)'ın kurası çıktı ve böylece hak yerini bulmuş olur.

إِذْ قَالَتِ الْمَلآئِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللّهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِّنْهُ اسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهاً فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ {٤٥} وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلاً وَمِنَ الصَّالِحِينَ {٤٦} قَالَتْ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ قَالَ كَذَلِكِ اللّهُ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ إِذَا قَضَى أَمْراً فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ {٤٧} وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ {٤٨} وَرَسُولاً إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُم مِّنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْراً بِإِذْنِ اللّهِ وَأُبْرِئُ الأكْمَهَ والأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللّهِ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {٤٩} وَمُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَلِأُحِلَّ لَكُم بَعْضَ الَّذِي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُم بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَاتَّقُواْ اللّهَ وَأَطِيعُونِ {٥٠} إِنَّ اللّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَـذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ {٥١}

Meali

45. Melekler: Şöyle demişti: Ey Meryem! Allah, kendisinden bir kelime ile müjdeliyor ki, o dünyada da, ahirette de itibar sahibi olan ve mükarrebinden olan ve adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir.

46. O, beşikte iken de bir yetişkin olarak da insanlarla konuşur ve o salihlerdendir.

47. Meryem dedi ki, Rabbim! Benim için nasıl çocuk olur? Hal bu ki, bana bir beşer dokunmadı. Allah buyurdu ki, öyle ama Allah dilediğini yaratır, bir işe hükmettiği zaman, ancak ona ol der, hemen oluverir.

48. Allah, ona kitabı ve hikmeti, Tevrat'ı ve İncili öğretir.

49. O (İsa) İsrail oğullarına peygamber olarak gönderilip (şöyle diyecek,) muhakkak ki, Rabbinizden size bir mucize getirdim: Size çamurdan bir kuş şekli yapar, ona üflerim Allah'ın izniyle kuş olur. Yine Allah'ın izniyle kör ve cüzamdan alacalı olanı iyileştirir ve ölüleri diriltirim. Ayriyeten evlerinizde ne yiyip, geriye ne bıraktığınızı size haber veririm. Eğer inanan kimseler iseniz, işte bunlarda sizin için bir ibret vardır.

50. Benden önceki Tevrat'tan bazılarını doğrulayıcıyım. Ve size haram kılınan bazı şeyleri helal kılmak için, Rabbinizden size bir mucize ile geldim. O halde Allah'tan korkun da bana itaat edin.

51. Allah, benim de sizin de Rabbinizdir. Öyle ise ona kulak verin. İşte doğru yol budur.

İzahı

45-46. Bu ayetlerde Meryem evli olmadığı halde Allah Teâla, ona (ol!) demesiyle hamile kaldığını, çocuğun adının Meryemoğlu İsa Mesih olduğu haber vermekte. İsa'nın dünyada da ahir ette de itibar sahibi olacağını, Allah'a yaklaşmış mukarrebinden olduğunu, onun daha beşikte iken de yetişkin olduğunda da insanlarla konuşacağını ve onun salih kimselerden olduğunu meleklerin onu Meryem'e müjdelediğini beyan etmektedir.

47. Önceki ayetlerde melekler Meryem'i İsa (a.s.) ile müjdelediği ifade edilirken bu ayette Meryem ona karşılık: (Bu nasıl olur bana bir erkek eli değmediği halde, benim nasıl çocuğum olur?) demiş ve hayretini dile getirmiştir. Cenab-ı

Hak da melekler vasıtasıyla ona: (Evet, doğrudur, sana hiç bir beşerin eli değmedi. Ama Allah, dilediğini yaratır, O, bir şeye "ol!" dedi mi, hemen oluverir, Allah için bu pek basittir,) diye cevap vermiştir. Âdem'i topraktan, balçıktan babasız yaratan Allah, İsa'yı babasız yaratmaya kadir değil midir? Elbette ki kadirdir. Allah'ı ve O'nun kudretini kavrayamayan birtakım Hıristiyanlar, İsa (a.s.) babasız dünyaya geldi diye onu Tanrılaştırmışlar, bir kısımları da hâşâ Allah'ın oğlu diye iftira etmişlerdir. Oysa o da Allah'ın (ol,) demesiyle oluveren O'nun yarattığı bir kuldur.

48-51. Evet, bu ayetlerde de Allah (c.c.) İsa'ya okuyup yazmayı, hikmeti yanı bir takım sırları, ilmin derinliklerini, içtihadı, Tevrat'ı ve İncil'i öğrettiğini ve onu İsrail oğullarına peygamber gönderdiğini haber veriyor. Ve İsa (a.s.) onlara Rabbinden birçok mucizelerle geldiğini, onlara Allah'ın izniyle çamurdan kuş heykelleri yapıp, ona üfleyip canlı bir kuş yapacağını, yine Allah'ın izniyle anadan doğma kör olanların gözlerini açacağını, cüzzam hastalığından kalan alacaları iyileştireceğini, söylüyor. Yine ölüleri dirilteceğini, evlerinde neyi yiyip neyi geriye bırakıp sakladıklarını İsrail oğullarına haber vereceğini ve bütün bunların inananlara ibret olacağını söylemektedir. Yine kendinden önceki gönderilmiş Tevrat'ı tasdik edip fakat orada haram olan bazı şeyleri onlara helal kıldığını ve kendilerine mucizelerle geldiğini yenileyerek, Allah'tan korkup itaat etmelerini söylemiş. Allah sizlerin de Rabbi, benim de Rabbim, diyerek O'na kulluk etmelerini, doğru olan yolun, bu olduğunu söyleyerek onları uyarmıştır.

(Mine't-Tevrati) de ki, min, bana göre mini bazıyedir. Yani Tevrat'tan bazı hükümleri tasdik etmektir. Bu da İsrail oğullarının Tevrat'a bazı ilaveler yaptıkları anlamına gelir ki, İsa (a.s.) Tevrat'ın bazılarını tasdik için geldim, diyor. Hal bu ki, bütün tefsirciler Tevrat'ı tasdik ettim, diye tefsir etmişlerdir. Burada yine benim anladığım, tasdikten maksat Tevrat da ki, bazı hükümleri aynen İncil de tasdik edip uygularken, bazı hükümleri tasdik etmekle beraber kaldırdım demektir. Nitekim aynı ayetin devamında İsa (a.s.) diyor ki: (Size haram olan bazı şeyleri helal kıldım.) Yani Tevrat'ta haram olan bazı haram hükümleri İncil de size helal kıldım. İşte bu da İncilden önce Tevrat'ın bir kısmını tasdik ederek, hükmünü aynen İncil de uygulamaya koydum, anlamındadır. En doğrusunu Allah bilir.

فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللهِ آمَنَّا بِاللهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ {٥٢} رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنزَلَتْ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ {٥٣} وَمَكَرُواْ وَمَكَرَ اللهُ وَاللهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ {٥٤} إِذْ قَالَ اللهُ يَا عِيسَى إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ {٥٥} فَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُواْ فَأُعَذِّبُهُمْ عَذَاباً شَدِيداً فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ {٥٦} وَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَاللهُ لاَ يُحِبُّ الظَّالِمِينَ {٥٧} ذَلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الآيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ {٥٨}

Meali

52. (İsa) İsrail oğullarının inkârlarını hissedince: Allah yolunda (bana) yardımcılar kim? dedi. Havariler: Allah'ın yardımcıları biziz, biz Allah'a iman ettik, sen şahit ol: Muhakkak ki biz Müslümanlardanız, dediler.

53. Ey Rabbimiz! Senin indirdiğine iman ettik, Peygambere de uyduk, bizi şahitlerle beraber yaz.

54. Onlar bir hile yaptılar. Allah da onlara bir tuzak kurdu ve Allah tuzak kuranların daha hayırlısıdır.

55. O zaman Allah şöyle dedi: "Ey İsa! Şüphesiz ki, seni vefat ettireceğim, kendime yükselteceğim ve kâfirlerden seni temizleyeceğim. Sana uyanları

kıyamete kadar kâfirlerin üstünde tutacağım. Sonr ı dönüşünüz banadır. Aranızda ihtilaf eder olduğunuz şeyler hakkında hükmedeceğim."

56. Şimdi inkâr edenlere gelince onlara dünyada da ahi rette de şiddetli bir azapla, azap edeceğim ve onların hiçbir yardımcıları da olmayacaktır.

57. İman edip de güzel ameller işleyenlere gelince, onlara da mükâfatları verilecek. Allah, asla zalimleri sevmez.

58. İşte bu sana okuduğumuz ayetlerden ve hâkim olan zikirden (Kur'an'dan) dır.

İzahı

52-53. Bu ayetlerde Hazreti, İsa İsrail oğullarının kendisini inkâr ettiklerini hissedince, Allah'ın dinini yaymada bana yardım edecek kim? diye sorunca Havariler Allah'ın dinini yaymada sana yardımcılar biziz dedikleri ifade edilmektedie. Yine o havariler biz, Allah'a iman ettik ve bizim Müslüman olduğumuza sen şahit ol, diyerek imanlarındaki bu samimiyetlerini göstermek için Allah'ı şahit tutmuşlardır. Ve arkasından da şöyle dua etmişlerdir: (Ey Rabbimiz! Senin indirdiğine inandık, Peygamberine uyduk, bizi şahitlerden yaz.)

54. Bu ayette de İsrail oğulları İsa (a.s.)'ın ve havarilerin dini yaymakta kararlı olduklarını görünce, ona karşı bir tuzak kurup suikast yapmak istemişler, ama Allah da onlara karşı bir tuzak kurduğunu ve Allah, tuzakların en iyisini yapmaya muktedir olduğunu beyan etmiştir. Bu tuzağın ne olduğu ile ilgili ayet ilerde gelecek orada bu suikastı daha etraflıca anlatacağız, inşallah.

55. Evet, işte bu ayette İsa'ya suikast yapmak isteyenlere karşı Cenab-ı Hak onu suikastçıların elinden kurtarıp vefat ettirdikten sonra kendine kaldıracağını beyan etmektedir. Ve yine onu vefat ettirdikten sonra kâfirlerden temizleyeceğini, kendisine uyanları kıyamete kadar bu inkârcı ve tuzakçı olan kâfirlerin üzerine çıkaracağını ve sonuçta aralarındaki ihtilaf ettikleri şeyler hakkında hüküm vermek için kendisine döneceklerini haber vermektedir.

Bu ayet üzerinde tefsirciler birçok yorumlar yapmışlardır ki, bana göre bunların bazıları çok tutarsızdır. Mesela onlardan birincisi ayetin şu cümlesidir ki, burada Allah Teâla şöyle buyurmaktadır. (İsa'yı kıyamete kadar kâfirlerin üzerine yükselteceğim.) Tefsircilerden bazılarına göre bunlar İsa'ya uyan ve onun getirdiği tevhid dinini doğrulayanlardır ki, bunlar da ümmeti Muhammed dır.

Bazılarına göre havarilerdir. Bir başkasına göre Hıristiyanlardır ki, bunlar kıyamete kadar Yahudilerin üzerindedirler. Yani onlardan üstün ve güçlüdürler. Çünkü mülk ve saltanat Yahudilerin elinden gidip Hıristiyanlara geçtiği için, Yahudilerin üzerindedirler. Bu görüş bir kere ayetin zahirine terstir. Çünkü ayette İsa'ya uyanlar kıyamete kadar kâfirlerin üstünde olacaklar diye ifade ediliyor. Oysa bugünkü Hıristiyanlar İsa'ya tabi olmuş değillerdir ki, bunlar tevhid inancından sapmışlar, İsa, Allah ve Ruhu'l-Kudüs diye üçlü bir ilah akidesine saplanmışlar, daha doğrusu bunlar Allah'a şirk koşmuşlardır. O halde İsa'ya nasıl uymuş olabilirler? Ve kendileri zaten kâfirdirler başka kâfirlerin üstünde nasıl olabilirler? İkinci görüşte bana göre yanlıştır. Çünkü bunlara göre İsa (a.s.)'a uyan havarilerdir. Hal bu ki, o gün bunlar İsa'ya tabi idiler Yahudilerden ve diğer kâfirlerden üstündüler, ama İsa (a.s.)'dan yıllar sonra onlarda tevhid akidesinden saptılar üçlü ilah safsatasına saplandılar. Oysa ayette kıyamete kadar kâfirlere üstün olanlar İsa'ya tabi olanların oldukları ifade edilmektedir. O halde bunlar İncil tahrif edilinceye kadar tevhid dininde olan Hıristiyanlar ve ondan sonra bu tevhid bayrağını alan Muhammed (a.s.)'ın ümmetidir ki, işte kıyamete kadar kâfirlerin üstünde tutulanlar bunlardır. Ve ayetin zahirine ters düşmeyen yorum da bana göre budur.

Başka bir nokta da İsa (a.s.)'ın, Allah tarafından kendi katına kaldırılması meselesidir ki, bununla ilgili de birçok yorumlar yapılmıştır.

Şimdi bu görüşleri sıralayacağız, ama şunu hemen belirtelim ki, İsa (a.s.) diri olarak göğe yükseltildi diyenlerin sözleri tamamen yanlıştır. Çünkü ayette göğe kaldıracağım ifadesi yok, kendi katıma kaldıracağım, diye ifade edilmektedir. Bunu bir tarafa bırak, bunun hiçbir doğruluğu yoktur.

İkinci nokta ise, İsa (a.s.)'ın vefat edip etmemesi meselesidir. Yine ayetin zahirinde: (Ey İsa! Seni vefat ettireceğim ve kendime kaldıracağım,) diye açıkça ifade edilmektedir.

Şimdi bu vefat kelimesi üzerinde ki görüşleri tek-tek sıralayacağız. Bazı tefsirciler "Teveffa": Ölüm demektir, vefat etmektir, ama burada ki atıf olan vav tertip vavi değildir ve dolayısıyla önce İsa'yı kaldıracağım, sonra da eceli gelince vefat ettireceğim şeklinde yorum yapmışlardır ki, bu bana göre arkadan dolanarak yapılan bir yorumdur. Çünkü ilerde gelecek olan Maide sûresinin 117. ayetinde de aynı şekilde İsa'nın vefat ettiği açıkça ifade edilmektedir. Evet, bu

yorum Katada'nın yorumudur ki, yukarda dediğim gibi arkadan dolanarak yapılan bir yorumdur. Sanki hâşâ Allah'ın kurduğu cümlede bir kusur bularak, önceki kelimeyi sona, sondaki kelimeyi öne geçirerek cümle kurup, arkadan dolanarak ve ayeti zayıf hadislere dayandırarak illâ da İsa diridir, demeye getirmektir.

İkinci yorum:"Ey İsa! Senin canına kasdeden katillere müsaade etmeyeceğim, ecelin geldiğinde seni vefat ettireceğim," şeklindeki yorumdur ki, buda garip bir yorumdur. Yani bundan şu anlaşılıyor. Cenab-ı Hak İsa'yı katledenlerden kurtardı ve bir yerde sakladı eceli gelince vefat ettirip sonra kendine kaldıracak demektir. Peki, vefat ettirdikten sonra bedenini kendine niye kaldırsın? Oysa bana göre onun ruhunu kendi katına kaldırmıştır.

Üçüncüsü: "Ey İsa! Senin canını Azrail aracılığıyla aldırıp öldüreceğim ve kendi şahsını alıp kaldıracağım," şeklinde bir yorumdur ki buda öncekine benzer yine arkadan dolanarak yapılan bir yorumdur. Vefat ettikten sonra etten, kemikten ve kandan oluşmuş bir bedeni niye kaldırsın?

Dördüncüsü: "Ey İsa! Seni uyutacağım ve kendime yükselteceğim," şeklinde ki yorumdur ki, bunun da ayetin zahirindeki mana ile bir ilgisi yoktur ve Bu görüş de Rabi'nin rivayet ettiği bir görüştür.

Beşincisi: "Ey İsa! Seni tam bir beden ve ruhla, yani diri olarak kendime kaldıracağım," şeklindeki yorumdur ki bu da ayetin zahirine ters düşmektedir. Çünkü her iki ayette de İsa'nın vefat ettirildiği ifade edilmektedir.

Altıncı görüşte olan bu âlimler tamamen ayetin zahirine göre mana vermişlerdir: (Ey İsa! Senin ruhunu alacağım ve kendime kaldıracağım.) İşte bana göre de en doğru yorum budur. Ancak bunu söyleyenlerin bazıları şunu da eklemişlerdir ki, ben bu görüşü de doğru bulmuyorum. Evet, bu görüşte olanların bazıları şöyle demişlerdir. Cenab-ı Hak İsa (a.s.)'ı suikastçılardan kurtardıktan sonra üç saat, bazılarına göre de yedi sat sonra vefat ettirmiş, sonra tekrar diriltmiş ve kendi katına çıkarmış, şeklindedir.

Belki, bir takım insanlar bana saldıracaklar, ama ben ayetin zahiri manasından dışarı çıkmadan, arkadan dolanmadan diyorum ki, İsa (a.s.) vefat etmiştir ve ruhen Allah katına yükseltilmiştir. Bana göre bu yorumcuların çoğu bir takım mütevatir olmayan ve çelişkili hadislere dayanarak, ayetin manasına ters düşen yorumlar yaparak ayetin manasını bu hadislere uydurmaktadırlar. Bunlar kimine göre İsa (a.s.) diri olarak göğe kaldırılmış, kimine göre ise Allah kendi

katına kaldırılmış ve kıyamete yakın da inecek. Bana göre bunlar hayal mahsulüdür. Hal bu ki, benim anladığıma göre Allah Tela İsa (a.s.)'ı suikastçıların elinden kurtarmış ve bilinmeyen bir yerde Allah, onu vefat ettirildikten sonra ruhunu kendi katına kaldırmıştır. Bu kesindir, ayet açıkça bunu ifade ediyor. Diri olarak kaldırılmıştır, ahir zamanda inecektir, şöyle yapacaktır, böyle yapacaktır sözleri zayıftır. Bu konuda birazda Yahudi ve Hıristiyanlardan esinlenerek hadisler uydurulmuştur. Çünkü Yahudi ve Hıristiyanlarda da bir Mesih, bir kurtarıcı beklentisi vardır. Hatta Yahudiler şu andaki İsrail devletini meşru olarak kabul etmiyorlar, onlara göre, Davut (a.s.)'ın soyundan bir Mesihi-Deccal gelecek o zaman esas Yahudi devleti kurulacak diye inanmaktadırlar. Hıristiyanlar da İsa'nın gelmesini bekliyorlar. Bize de onlardan bulaşmış. Nitekim birçok kavimlerden sonradan Müslüman olanlar eskiden gelen kendi inanç ve âdetlerinden tamamen kopamayarak bu inanç ve âdetlerini İslam'a sokmuşlardır. Hatta birçok hadis de uydurmuşlardır. Dediğim gibi İsa vefat etmiştir ve ruhu Allah'a yükselmiştir. İdris (a.s.)'ın da Meryem suresinin 58. ayetinde: (Onu yüce bir mekâna kaldırdık) buyruluyor ki bu da onun ruhen kaldırıldığı anlamına gelmektedir, bu onun diri olduğunu göstermez. Çünkü ona da suikast yapılmıştır. Zaten bütün peygamberlerin ruhları yüksek makamlara kaldırılmıştır. Yine enteresandı ki, bazı tefsirciler bütün peygamberlerin diri olduğunu söylemektedirler, hem de ün yapmış tefsirciler. Hal bu ki, Zümer sûresinin 30-31. ayetlerinde Peygamberimize hitaben: (Sen de öleceksin, onlar da ölecekler, sonra kıyamet günü aranızda ki husumeti (davanızı) ilahi adalette görecekseniz,) buyrulmaktadır. Nitekim Peygamberimiz vefat ederken: "Ey Allah im! Rafiki'l-Ala, rafiki'l-Ala" yüce arkadaşlık, yüce makam," diye buyurmuştu.

56-58. Evet: (İnkâr edenlere gelince, onlara dünyada da, ahirette de şiddetli bir azapla, azap edeceğim ve onların hiçbir yardımcıları da olmayacaktır.) Gerek benim emir ve yasaklarımı olsun ve gerekse İsa ve diğer peygamberleri inkâr ederek onlara suikast yapanlar olsun hepsini hem bu dünyada cezalandıracağız hem de ahirette şiddetli bir azapla azap edeceğiz. –(İman edip salih ameller işleyenlere gelince onların da mükâfatları tastamam kendilerine verilecektir ve bilinmelidirler ki, Allah, zalimleri asla sevmez. –İşte bu sana okuduğumuz ayetlerden ve hakîm olan zikirden=Kur'an'dandır.) Yani İsa'nın babasız yaratılması, Hazreti Meryem'in annesi tarafından Mescidi-Aka'ya hizmetçi olarak

adanması, Zekeriya (a.s.)'a o yaşta Yahya (a.s.)'ın Allah tarafından hediye edilmesi, İsa (a.s.)'a suikast yapılması vesaire bütün bunları sana Kur'an ayetlerinden okuyoruz. Bütün bunlarda ümmetin için de ibretler vardır.

إِنَّ مَثَلَ عِيسَى عِندَ اللّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثِمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ {٥٩}

Meali

59. Şüphesiz ki Allah katında İsa'nın örneği, Âdem gibidir ki, onu topraktan yarattı, sonra da ol! Dedi, oluverdi.

İzahı

59. Bu ayette İsa'nın yaratışlının Âdem'in yaratılışı gibi olduğu beyan edilmektedir ki, Allah (c.c.) Âdem'i anasız babasız topraktan yarattı, ona "ol!" demesiyle nasıl oldu ise İsa'ya da "ol!" demesiyle oluvermiştir.

Bu sûrenin başında daha önce bahsetmiştik, Necranden Hıristiyan bir heyet Medine'ye gelerek Peygamberimizle tartışmışlardı. Peygamberimize: "İsa'nın kul olduğunu söylüyormuşsun, öyle mi?" dediler. Peygamberimiz de: "Evet" buyurunca: "Babasız bir çocuk olur mu? Böyle bir örnek var mıdır," dediler. İşte onlara cevap olarak bu ayet inmiştir ki, örnek Âdem dir. Onun ne annesi ne de babası vardı. Onu nasıl ol! Emriyle topraktan yarattı ise, İsa'yı de ol! Emriyle babasız yarattı. Hâşâ bu Allah için zor mu? (O bir şeyi istedi mi, "ol!" der hemen oluverir.) Yasin sûresi ayet 82.

İnsanlar acaba neden düşünemiyorlar? Yüce yaratıcının kudretini neden takdir edemiyorlar? Kâinatı bir "ol!" Emriyle yaratan Âdemi babasız anasız yaratan Allah, İsa'yı de babasız yaratamaz mı, bunu neden anlayamıyorlar? Nitekim En'am sûresinin 91. ayetinde: (Allah'ı hakkiyle takdir edemediler,) buyrulduğu gibi Allah'ın kudretini anlayamıyorlar. Yok, insan hayvandan olmuştur, yok bitkilerden olmuştur gibi garip-garip ve çarpık fikirler ortaya atıyorlar. Farz edelim ki, böyle oldu. Peki, o bitkiyi veya o hayvanı kim yarattı? Yine dönüp dolaşıp onun kün emriyle olmuyor mu? Hal bu ki, bütün Hıristiyan âlemi biliyor ki, İsa Meryemden dünyaya geldi, ondan süt emdi, sonra da yiyip içti. Peki, doğan, yiyip içmeye yatıp uyumaya muhtaç olan nasıl Tanrı olur? İhlâs sûresinde:

(Allah tektir, doğmamış, doğurtulmamış, eşi ve benzeri olmayandır,) buyruluyor. Oysa İsa da yaratılmış bir insandır, aynı zamanda diğer peygamberler gibi kuldur ve peygamberdir. Tahrif edilmesine rağmen Tevrat'ta da böyledir, İncil'de de böyledir. Akılda bunu gerektirir, nakilde bunu gerektirmektedir. Bunun ötesindeki düşünceler sapıklıktan başka bir şey değildir.

الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلاَ تَكُن مِّنَ الْمُمْتَرِينَ {٦٠} فَمَنْ حَآجَّكَ فِيهِ مِن بَعْدِ مَا جَاءكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْاْ نَدْعُ أَبْنَاءنَا وَأَبْنَاءكُمْ وَنِسَاءنَا وَنِسَاءكُمْ وَأَنفُسَنَا وأَنفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَل لَّعْنَةَ اللّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ {٦١}

Meali

60. İşte bu hak senin Rabbindendir. Öyle ise, asla şüphecilerden olma.

61. Sana bilgi geldikten sonra kim seninle münakaşa ederse, de ki, gelin bizde oğullarımızı, sizde oğullarınızı, bizde kadınlarımızı, sizde kadınlarınızı, bizde kendimizi, sizde kendinizi çağıralım sonra her şeyden kesilerek (gönlümüzü her şeyden arındırarak kalpten) Allah'ın lanetinin yalancılar üzerine olsu, diyelim.

İzahı

60. Bu ayette Cenab-ı Hak Peygamberimize hitaben: (Rabbinden sana gelen haktır. Öyle ise asla şüphecilerden olma,) diye Peygamberimizi uyarıyor. Yani İsa hakkında ki bilgiler sana Rabbinden gelen, okunan bilgilerdir, sen Hıristiyanların saçma sapan söylediklerine aldırış etme, sakın böyle bir şüpheye kapılma.

61. Evet, baştan beri Necran Hırisyiyanlarının sorularına cevap verildiği gibi bu ayette de yine onlara cevap verilmektedir. Onlar İsa'nın Tanrı olduğunu ve haşa Allah'ın oğlu olduğu iddialarını inatla sürdürüyorlar. Cenab-ı Hak da Peygamber (a.s.)'a hitaben onları çocukları, kadınları ve kendileri ile birlikte çağırmasını ve kendisinin de çocuklarıyla, kadınlarıyla birlikte lanetleşmeye çağırmasını emrediyor. Yni İsa (a.s.)'ın bir kul mu, yoksa ilah mı olduğu hakkında kim yalancı ise onu lanetlemek için çoluk-çokuklarınızla, kadın ve erkeklerinizle

hep birlikte bir araya gelin yalancıyı lanetleyin diye Peygamberimizin Hıristiyanları böyle bir lanetleşmeye çaığrması emrediliyor.

İşte bu ayet inince Peygamberimiz onlara bu teklifi yaptı onlarda kabul ettiler. Peygamber s.a.v. bunun üzerine Hazreti Hasan ve Hüseyin'in elinden tutuyor. Yine Kızı Fatıma ve damadı Hazreti Ali ile birlikte bu sözleştiği Hirisyiyanlarla lanetleşmek için hazırlanıyor. Fakat onların içlerinden tecrübeli olan biri onlara sakın Muhammed'le böyle bir şeye girişmeyin, o haklıdır. Aksi halde kıyamete kadar nesliniz iflah olmaz, deyip onları caydırdınyor ve onlar da böyle bir şeye cesaret edemiyorlar.

Peygamber (a.s.) buyurmuşlardır ki: "Eğer onlar benimle lanetleşmede bulunsalardı, yani lanetleşselerdi nefsim kudret elinde olana (Allah')'a yemin ederim ki, maymun ve domuz suretine çevrilirlerdi." Çünkü bu teklifi bana yaptıran Allah, idi. Evet, çünkü Peygamberin arkasında Allah vardı, Allah (c.c.) ile böyle bir şeye girişenin sonu hüsran olurdu.

إِنَّ هَـذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلَـهٍ إِلاَّ اللّهُ وَإِنَّ اللّهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٦٢} فَإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّ اللّهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ {٦٣}

Meali

62. Şüphe yok ki, hak olan haber işte budur. Ve Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur ve muhakkak ki, Allah: İşte O, elbette galiptir.

63. Eğer yüzçevirirseniz, şüphesiz ki, Allah fasitleri bilir.

İzahı

62. Evet, bu ayette de Peygamber a.s'ın Hıristiyanları bu lanetleşmeye davet etmesinin hak ve gerçek bir kıssa olduğu bildirilmekte, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığı, Allah Teâla'nın her şeye galip ve hâkim olduğu ifade edilmektedir.

63. (Eğer yüz çevirirseniz, şüphesiz ki, Allah, fasitleri sevmez.) Yani bu anlatılan kıssaların hepsi hak ve gerçek olan şeylerdir. İsa'yı Allah (c.c.): (ol!)

Emriyle babasız olarak yaratmış, ona peygamberlik vermiştir ve o da bir beşerdir. Allah'ın kuludur ve o asla bir Tanrı değildir. Eğer siz Kur'an'ı ve onun haber verdikleri gerçekleri inkâra dip bunlardan, ibret almaz ve Allah'ın her şeye gücünün yettiğine inanmazsanız, Allah, böyle fasit insanları sevmez ve onlara gereken cezayı verir.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْاْ إِلَى كَلَمَةٍ سَوَاء بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلاَّ نَعْبُدَ إِلاَّ اللّهَ وَلاَ نُشْرِكَ بِهِ شَيْئاً وَلاَ يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضاً أَرْبَاباً مِّن دُونِ اللّهِ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَقُولُواْ اشْهَدُواْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ {٦٤}

Meali

64. De ki, ey kitap ehli! Sizinle bizim aramızda ortak olan bir söze gelin ki, Allah' tan başkasına kullu etmeyelim. O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım ve Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rab edinmeyelim. Eğer yüzçevirirlerse deyin ki, şahit olun biz Müslümanlardanız, deyin.

İzahı

64. Bu ayette de Peygamberimize hitaben Cenab-ı Hak, ehli-kitaba özellikle de Hıristiyanlara Allah'tan başkasına kulluk etmemeleri ve Allah'tan başka birbirlerini Rab edinmemeleri için bir çağrıda bulunmasını emretmekte. Ve böyle yaptıkları takdirde de aralarında bir problem kalmayacağı, ancak ehli-kitap bundan yüz çevirdiği takdirde, o zaman inananlararın onlara, siz şahit olun ki, biz Müslümanlarız, demeleri emredilmektedir. Sizinle bizim aramızı eşit yapan bir kelimeye gelin sözünden maksat, lâilahe illellah Muhammedü'r-Resulüllah kelimesini söyleyin demektir.

İşte bu ayet geldikten sonra Peygamber (a.s.) bazı Rum Krallarına mektup göndererek onlara İslam'ı tebliğ etmiştir. Mesela, onlardan biri Eris Kralı Harkildir ki, Peygamberimiz ona şöyle bir mektup yazmıştır. "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adiyle, Allahın elçisi Muhammed, Rum büyüğü Harkil'e: Hidayete erenlere selam olsun. Şimdi bundan sonra Müslüman ol ki, selamete eresin. Müslüman ol ki, Allah, mükâfatını iki kat olarak versin. Eğer yüz çevirirsen

Eris halkının günahı senin üzerinedir," diye mektup yazdı ve devamına da yukarda metinde geçen ayeti ilave ederek gönderdi.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَآجُّونَ فِي إِبْرَاهِيمَ وَمَا أُنزِلَتِ التَّورَاةُ وَالإنجِيلُ إِلاَّ مِن بَعْدِهِ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ {٦٥} هَاأَنتُمْ هَؤُلاء حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُم بِهِ عِلمٌ فَلِمَ تُحَآجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ وَاللّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ {٦٦} مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيّاً وَلاَ نَصْرَانِيّاً وَلَكِن كَانَ حَنِيفاً مُّسْلِماً وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {٦٧} إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرَاهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهَـذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَاللّهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ {٦٨}

Meali

65. Ey ehli-kitap! İbrahim hakkında niçin çekişirsiniz? Hal bu ki, Tevrat ve İncil ondan sora indirildi. Siz hiç akıl etmez misiniz?

66. İşte siz böyle kimselersiniz! Hadi bilgi sahibi olduğunuz şey hakkında tartışırsınız, fakat bilgi sahibi olmadığınız konu hakkında niçin tartışıyorsunuz? Oysa Allah, her şeyi bilir siz bilmezsiniz.

67. İbrahim, ne Yahudi ve ne de Hıristiyandır; lakin o, Allah'ı bir bilen bir Müslümandı ve müşriklerden değildi.

68. İnsanların İbrahim'e en yakın olanı, ona uyanlar, şu Peygamber (Muhammed (a.s.))'a iman edenlerdir. Allah ise, iman edenlerin dostudur.

İzahı

65-67. Bu ayetler de yine Necran Hıristiyanları ile Medine deki Yahudilerin Peygamberimizin huzurunda çekişmeleri üzerine inmiştir. Şöyle ki, Hıristiyan din adamları İbrahim, Hıristiyan idi, Yahudi din adamları ise İbrahim Yahudi idi, diye çekişirken, Cenab-ı Hak bu ayetleri indirerek: (İbrahim ne Yahudi idi

ve ne de Hıristiyan idi. Ne diye bilmediğiniz bir konu hakkında tartışıp duruyorsunuz? Lakin o Allah'ı bir bilen bir Müslüman idi ve o asla müşrik değildi.- İnsanların en yakın olanı) yani İbrahim'e en yakın olan insanlar (ona uyanlardır. Ve şu Peygambere "Muhammed"e iman edenlerdir, Allah ise iman edenlerin dostudur.) Yani siz boşuna çekişiyorsunuz, İbrahimden olanlar onun inandığı tevhid dinine inanan ve ona uyanlardır. Ve ondan sonra yine aynı dinin devamı olan İslam dinini kabul edip hazreti Muhammed'e iman edenlerdir. Oysa siz Allah'a ortak koşuyorsunuz, ne İbrahim'in dinine, ne de Muhammed (a.s.)'a inanıp onlara uyuyorsunuz. Şimdi kuru kuruya laf kalabalığı yapıp birbirinizle çekişip duruyorsunuz. İbini Mesudden rivayet edilen bir hadis de Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Her peygamberin, peygamberlerden bir dostu, yakını vardır. Benim yakınım ise, Rabbimin dostu babam İbrahim'dir." Böyle buyurduktan sonra da yukarda ki ayeti okumuştur.

وَدَّت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ إِلاَّ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ {٦٩} يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّهِ وَأَنتُمْ تَشْهَدُونَ {٧٠} يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ {٧١} وَقَالَت طَّآئِفَةٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ آمِنُواْ بِالَّذِيَ أُنزِلَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُواْ وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُواْ آخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ {٧٢} وَلاَ تُؤْمِنُواْ إِلاَّ لِمَن تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ إِنَّ الْهُدَى هُدَى اللّهِ أَن يُؤْتَى أَحَدٌ مِّثْلَ مَا أُوتِيتُمْ أَوْ يُحَآجُّوكُمْ عِندَ رَبِّكُمْ قُلْ إِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ {٧٣} يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ وَاللّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ {٧٤}

Meali

69. Kitap ehlinden bir gurup sizi saptırmak istediler, hal bu ki, kendilerini saptırıyorlar da farkına varmıyorlar.

70. Ey kitap ehli! Şahit olduğunuz halde niçin Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorsunuz?

71. Ey kitap ehli! Niçin hakkı batıl ile karıştırıyorsunuz? Ve bildiğiniz halde hakkı saklıyorsunuz.

72. Kitap ehliden bir gurup: Müminlere indirilene (Kur'an'a) günün başlangıcında inanın, sonra da inkâr edin, belki onlar da döner, dedi.

73. Ve kendi dininizden başkasına inanmayın. (Ey Muhammed!) de ki, şüphesiz doğruya ermek, Allah'ın doğruya erdirmesidir. Şüphesiz ki, size verilenin benzeri hiçbir kimseye verilmemiştir. Yoksa onlar Rabbinizin huzurunda (kendilerinin üstün olduklarını ispat için mi) sizinle tartışmak istiyorlar. De ki, üstünlük Allah'ın elindedir, onu dilediği kimseye verir. Allah geniş (rahmeti bol) olandır, âlimdir.

74. (O) rahmetini dilediğine tahsis eder. Allah büyük lütuf ve merhamet sahibidir.

İzahı

69-71. Bu ayetlerin iniş sebebi şöyledir. Yine ehli kitaptan, yani Yahudilerden bir gurup: Muaz b. Cebel, Hüzeyfe b. Yemani ve Ammar b. Yasır gibi bazı Sahabeleri akıllarınca kendi dinlerine davet ederek onları saptırmak istemişler. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir ki: (Ehlikitaptan bir gurup sizi saptırmak istediler, hal bu ki, onlar kendilerini saptırıyorlar, ama bunun farkına varmıyorlar. –Ey kitap ehli! Niçin Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorsunuz, hem kendinizin de doğru olduğuna şahit olduğunuz halde? –Ey ehli kitap! Niçin hakkı batıl ile karıştırıyorsunuz ve siz bildiğiniz halde hakkı saklıyorsunuz?) Sizin kitaplarınızda Kur'an'ın hak olduğu, Peygamberin hak olduğu, İslam'ın hak din olduğu yazılı olduğu halde, bile-bile niçin bir takım uydurma şeyleri karıştırarak insanları saptırmaya çalışıyorsunuz? Hal bu ki, onları saptırayım derken kendinizi saptırdığınızın farkında değilsiniz.

72-74. Yine Yahudilerden başka bir gurup kendi yandaşlarına dediler ki: (Müminlere, Müslümanlara günün başlangıcında inanın,) yani onlara inandık deyin,

(fakat günün sonunda da inkâr edin.) Onlara biz inanmıyoruz deyin belki kafaları karışır da: (Umulur ki, onlarda dinlerinden dönerler.) Yani müminleri direk inançlarından çeviremedikleri için böyle bir hileye başvurarak, sabah inandık, akşam olunca inanmıyoruz deyin, belki, kafaları karışır da onlar da imanlarından cayarlar diye böyle umduklarını zannediyorlar. Ve yine yandaşlarına dediler ki: –(Sizin dininize uyanlardan başka hiçbir kimseye inanmayın.) Allah (c.c.) da bunlara cevaben Peygamber (a.s.)'a hitaben buyurdu ki: Ey Muhammed! Onlara: (De ki, hidayet Allah'ın hidayetidir.) Yani doğru yol onun gösterdiği yoldur: (Size verilenin benzeri hiçbir kimseye verilmemiştir. Yoksa onlar Rabbin huzurunda sizinle tartışmak mı istiyorlar?) Yani Yahudiler bu şekilede hileli söz ve davranışlarıyla güya kıyamet günü kendilerinin haklı ve üstün olduklarını ispatlayacaklarını mı zannediyorlar? Ey Muhammed! (De ki üstünlük Allah'ın elindedir onu dilediği kimseye verir. Allah geniş) yani O'nun rahmeti (geniştir, âlimdir.)

Şimdi Fahraddini-Razi'nin de dediği gibi Kur'an'ı-Kerimde manasının anlaşılması en zor olan ayetlerden biri bu ayettir ve birçok âlimler da bu ayeti bana göre yanlış anlamış ve yorumlamışlardır. Nitekim meallere bakınca da anlayacaksınız. Mesela Hamdi Yazır şöyle mana vermiştir. Yahudiler: (Kndi dininize uyanlardan başkasına inanmayın dediler. De ki, şüphesiz doğru yol Allah'ın yoludur.) Yahudiler kendi aralarında: (Size verilenin benzeri hiçbir kimseye verilmiş olduğuna yahut Rabbinizin huzurunda aleyhinize deliller getireceklerine de) inanmayın, dediler. Ömer Nesuhi'nin meali de kelimeler farklı da olsa mana buna yakındır. Fizilali'l-Kuran'ın meali şöyle. (Size verilenin bir benzerinin de birine verildiğini veya Rabbinizin katında size hüccet "delil" gösterdikleri bir şeyi açıklamayın.) Süleyman Ateş'in meali: (Birine size verilenin benzerinin verilmesinden veya Rabbinizin huzurunda aleyhinize delil getireceklerinden ötürü mü) böyle söylüyorsunuz? Celaleyn tefsirinin meali: (Birine verilen size verilenin misli size veriliyor veya Rabbinizin huzurunda aleyhinize deliller getirirler diye mı) böyle düşünüyorsunuz? Kazıbeyzavi ye göre mana şöyledir. Yahudiler kendi aralarında dediler ki: (Sizin dininize uyanlardan başkasına inanmayın.) Buraya kadar olan Yahudilerin sözüdür. (De ki, hidayet Allah'ın hidayetidir,) bu cümle deki söz Cenab-ı Hakka aittir. (Size verilenin benzerinin birine de verilmesine veya Rabbinizin yanında aleyhinize delil getirilecek şeylere de

inanmayın.) Bu söz Yaudilere aittir. Yani burada Yahudiler yandaşlarına diyorlar ki, size verilen Tevrat'ın benzeri bir kitabın bir kimseye (Muhammed) e verilmesi yahutta kıyamet günü aleyhinize delil olacak şeylere inanmayın diye tembih ediyorlar. İşte ayetin bundan sonraki şu cümle de Allah Teâla'ya aittir. (De ki üstünlük Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir ve Allah lütfu geniş, her şeyi bilendir.) Yani ey Peygamber! Sen onlara da ki, Allah, eygamberlik şerefini istediği kuluna verir. Siz gerçeği bilebile Peygambere hasedinizden böyle mantıksız sözler söylüyorsunuz ve bununlada güye kendinizi kıyamet günü haklı çıkarmaya çalışıyorsunuz.

İbni Abbas tefsirinde ki bazı yorumculara göre ise ayette geçen (en) kelimesini olumsuz (ma) i nafiye manasına, (ev yuhâccuküm) da ki, (ev) in de hatta manasına geldiğini söyleyerek ayeti şöyle tefsir etmişlerdir. Yahudiler kendi yanda-şlarına: (Sizin dininize uyanlardan başkalarına inanmayın,) dediler. Allah Teâla da onların bu sözüne karşı peygamberimize şöyle buyurdu: (De ki, hidayet ancak Allah'ın hidayetidir. Size verilenin "Kur'an'ın" benzeri hiçbir kimseye verilmemiştir. Taki, Rabbinizin yanında size karşı mücadele edebilsinler.) Yani size verilen Kur'an'ın benzeri bir kitap hiçbir kimseye verilmemiştir ki, kıyamet günü Yahudiler bu tür söz ve davranışlarıyla size karşı mücadele edip kendilerini müdafa edebilsinler.

Yani tekrar edersek ayetin şu bölümü ehli-kitap denilen Yahudilerin sözüdür. Onlar kendi yandaşlarına: (Kendi dininize uyanlardan başkasına inanmayın.) Yahudi dininden başka bir dine inanmayın, diyorlar ki, bu söz onlara aittir. Ondan sonra gelen cümlede Cenab-ı Hak Peygamberimize hitaben buyuruyor ki, onlara: (De ki, hidayet Allah'ın hidayetidir, size verilenin (Kur'an'ın) benzeri hiçbir kimseye verilmemiştir ki, nihayet Rabbinizin yanında size karşı mücadele edebilsinler.) İşete bu cümledeki söz Yahudilere ait değil, tamamen müminlere hitaptır ki, bana göre de en uygun mana da budur.

İbn-i Kesir kıratında (ên) diye uzatılarak okunmaktadır ki, buda istifhami takrir yanı cümlenin bir kısmını içine alan istifhamdır. O zaman mana şöyledir: (Size verilen üstünlüğün benzeri bir kimseye verildi mi?) Yani Yahudiler kasdedilerek, size verilen kitabın ve hikmetin benzeri birine (Muhammed) e verildi diye mi ona karşı hasetlik edip böyle söyleyerek kıyamet günü müminlerin aleyhinde delil getireceksiniz diye mi inanmıyorsunuz? Bu yorum Katada ve Rabi'in

yorumudur. Fakat bu kırata göre şu ihtimalı da göz ardı etmemişlerdir. (en) her iki cümlede de şart manasınadır. Yani mana şöyledir. Ey iman eden topluluklar! (Size verilen "kitap ve hikmetin" benzeri bir kimseye "Muhammed"e verildi ise) ve Yahudiler de ona hased edip inanmıyorlarsa onlara: (De ki, hidayet Allah'ın hidayetidir.) Evet, Yahudiler bu söz ve davranışlarıyla kıyamet günü güya kendilerini haklı çıkarmak için siz müminlerin aleyhinde delil getirmek için: (Size karşı mücadele ediyorlarsa,) ey Peygamber! Sen onlara: (De ki, üstünlük Allah'ın elindedir. Onu istediğine verir ve Allah "O'nun kudreti" geniş, her şeyi bilendir.) O, Peygamberlik şerefiyle kimi şereflendireceğini pekala bilir.

Acizane bana göre de mana şöyledir: (Sizin dininize uyandan başkasına inanmayın.) Bu cümle Yahudilerin sözü. Ayetin bundan sonra ki devamı tamamen Cenab-ı Hakka aittir ve Yahudilerin bu sözlerine karşı buyuruyor ki, Resulüm: (De ki, hidayet ancak Allah'ın hidayetidir. Şüphesiz size verilenin "Tevrat'ın" benzeri bir kimseye "Muhammed'e" verildi diye yuksa Rabbinizin yanında delil mi getireceksiniz?) Yani kendi kitabınızdan başkasına inanmayın sözü ile size verilen bir kitabın benzerinin Peygambere verilmesini gizleyerek kendinizi Allah'ın huzurunda haklı mı çıkaracaksınız? Ey Peygamber! Onlara: (De ki fazilet Allah'ın elindedir, O, dilediği kimseye verir, O, büyük fazilet sahibidir.)

Netice olarak Yahudiler işte böyle sözleriyle kafa karıştırarak, insanları iman etmekten caydırmaya çalışıp ve kendi akıllarınca da kıyamet gününde kendi aleyhlerine şahit olmasın diye de kendi dinlerinden başka bir dine kendi kitaplarından başka Kur'an'a inanmamaları için kendi yandaşlarına tembihde bulunuyorlar ama, aslında kendilerini aldatıyorlar. Oysa Allah Teâla her şeyi bilmektedir ve bu Muhammed ümmetine verdiği kitabın benzeri bir kitap hiç kimseye vermemiş ve bu ümmeti bütün ümmetlerden üstün kılmıştır. Onların bu sözleri ne kendilerini üstün kılar ve ne de kıyamet gününde kendi lehlerine delilil olabilir.

وَمِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ إِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنطَارٍ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ وَمِنْهُم مَّنْ إِن تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لاَّ يُؤَدِّهِ إِلَيْكَ إِلاَّ مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَآئِماً ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُواْ لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّهِ

الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ {٧٥} بَلَى مَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ وَاتَّقَى فَإِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ {٧٦}

Meali

75. Ehli-kitaptan öylesi vardır ki, ona yüklerce mal emanet bıraksan, onu sana noksansız iade eder. Fakat onlardan öylesi de vardır ki, ona bir dinar emanet etsen tepesine dikilip durmazsan, onu sana iade etmez. Bunu da onların ümmilerine (okur-yazar olmayanlara) karşı yaptıklarımızdan dolayı bize vebal yoktur, demelerindendir. Allah adına bilebile yalan söylüyorlar.

76. Hayır! (Gerçek onların dediği gibi değil) her kim sözünü yerine getirir ve kötülüklerden sakınırsa, bilsin ki, Allah, sakınanları sever.

77. Allah'a karşı verdikleri sözü ve yeminlerini az bir pahaya satarlar, işte onlara ahirette bir nasip yoktur. Allah, onlarla konuşmayacaktır, onların yüzüne de bakmayacaktır, onları (günahlardan) da arındırmayacaktır ve onlara acıklı bir azap vardır.

İzahı

75-76. Bu ayette ehli-kitaptan çok güvenilir olanları olduğu gibi güvenilmeyenlerin de olduğu bildirilmekte. Onların içerisinde öyleleri verdır ki yüklerle kendilerine emate edilse ona riayet edrler. öğleleri de vardır ki, kendilerine bir dinar dahi emanet edilmiş olsa onu sahibine iade etmez, ancak başına dikilerek zoraki iade eder. Ve bunu ahlaksızlıklarını da ümmi olanlara yani okur-yazar olmayanlara karşı yapıp bundan da kendilerine bir vebal olmadığını söyleyerek Allah'a iftira atarlar. Güya kendi yaptıkları hıyanetin sebebini hıyanet ettikleri insanların okur-yazar olmamaları üzerine atarak sıyrılmaya çalışırlar. San ki, hâşa Allah, onların bu hıyanetlerinin hesabını ümmi olan insanlara soracakmış. İşte Cenab-ı Hak bu bedbahtlara buyuruyor ki: (Hayır,) öyle değil sizin hıyanetinizi Allah, onlara sormayacak, belki hainlere soracaktır. (Her kim sözünü yerine getirir ve kötülükten sakınırsa, bilsin ki, Allah, kötülüklerden sakınanları sever.) Yahudilerin işleri güçleri hilekârlık, hainliktir. Bu hile ve hıyanetleriyle yaptıklarını başkalarının üzerine yıkıp kurtulacaklarını sanırlar.

Rivayete göre bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Ehli-kitaptan Müslüman olan Abdullah b. Selam'a bin iki yüz okya emanet edilmiş oda onu eksiksiz sahibine teslim etmiş. Fakat yine ehli-kitaptan Müslüman olmayan Fensah b. Azura denen şahsa Kureyşli birisi bir dinar emanet etmiş. Fakat bu Yahudi, ümmi olan, okuryazar olmayan, ispat edecek elinde bir delili de olmayan o kimseye hakkı mı olurmuş? diyerek bu cahil olan şahsa vermesi gereken bu emanete hıyanet ederek inkâr etmiş ve bizim dinimizden olmayanın malı helaldir, demiş. Hal bu ki Tevrat'ın hükmünde de kendi dinlerinden olmayan birinin malının helal olmadığı halde Allah'a iftira etmiştir.

77. Bu ayette ise Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir pahaya satanların ahirette bir nasipleri, cennette bir payları olmadığı, Allah (c.c.) onlara karşı olan kızgınlığından onlarla konuşmayacağını, onların yüzlerine bakmayacağını, onları günahlarından arındırmayacağını ve onlar için acıklı bir azap hazırladığını haber vermektedir.

Bu ayetin iniş sebebi ise İkrime'nin rivayetine göre: Rafi, Henan'e b. Ebi'l-Hakik, Kaab b. Eşref ve Hayy b. Ahtap gibi Yahudi âlimi diye geçinen ve onların reislerinden olan bu şahıslar hakkındadır. Bunlar Peygamberimizin sıfatlarına dair Tevrat da mevcut olan ayetleri, delilleri silerek gizlemiş ve bu gerçeklerin hilafına kendi elleriyle yazdıkları şeylerin hâşâ, san ki Allah tarafından gönderilmiş ayetler olduğuna inandırmak için yemin etmişler. Çünkü bunlar gerçekten bir âlim değil, malperest birer rüşvetçi Tağut (azgın) kimselerdi. Rüşvet verene sen haklısın, ötekine de sen haksızsın diyecek kadar karaktersiz kimselerdi.

Ayet her ne kadar bunlar hakkında inmiş ise de mana umumidir. Cenab-ı Hak böyle Tağut ve azgınlara olan öfkesinden kıyamet günü onlarla konuşmayacak, yüzlerine en ufak bir rahmetle bakmayacak, onları asla günahlarından arındırmayacak ve onlara çok acıklı bir azap edecektir. Nitekim Beyhaki'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadis de şöyle buyrulmuştur. "Üç kimse vardır ki, Allah kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onların yüzlerine bakmayacak ve onları günahlarından da arındırmayacak ve onlara acıklı bir azap vardır. Bir kimse ki, hakkından fazla olan bir malı almak için yalan yere yemin edre. İkincisi bir kişinin hakkı olan malını kesmek için ikindiden sonra yalan yere yemin eder. Ve yine bir adam ki malının ihtiyaçtan fazlasını vermeye mani olur. Allah da buna: "Senin ellerinin yapmadığı bir şeyi vermeye mani olduğun gibi

bu gün ben de lütfumdan sana vermeye mani oldum buyurur." Yani çalışıp ter dökmeden kolay bir takım nimetleri lütfumdan verdim ama sen fazlasını ihtiyaç sahiplerinden esirgedin. Evet işte böyle yalan yere yeminle başkalarının hakkını elde etmek, ya da elinde bulunan fazla bir nimeti darda kalmış olan bir ihtiyaç sahibine vermeyen kimselerin durumu budur. Allah hepimizi böyle acımasız zalim olmaktan muhafaza eylesin.

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّهِ وَأَيْمَانِهِمْ ثَمَناً قَلِيلاً أُوْلَـئِكَ لاَ خَلاَقَ لَهُمْ فِي الآخِرَةِ وَلاَ يُكَلِّمُهُمُ اللّهُ وَلاَ يَنظُرُ إِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلاَ يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٧٧} وَإِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيقاً يَلْوُونَ أَلْسِنَتَهُم بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِندِ اللّهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِندِ اللّهِ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ {٧٨} مَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُؤْتِيَهُ اللّهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُواْ عِبَاداً لِّي مِن دُونِ اللّهِ وَلَـكِن كُونُواْ رَبَّانِيِّينَ بِمَا كُنتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنتُمْ تَدْرُسُونَ {٧٩} وَلاَ يَأْمُرَكُمْ أَن تَتَّخِذُواْ الْمَلاَئِكَةَ وَالنِّبِيِّيْنَ أَرْبَاباً أَيَأْمُرُكُم بِالْكُفْرِ بَعْدَ إِذْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ {٨٠}

Meali

78. Onlardan (ehli-kitaptan) bir fırka vardır ki, onlar kitapla dillerini eğip bükerler ki, onu kitaptan sanasınız. Hal bu ki o kitaptan değildir. Yine o Allah katındandır, derler. Oysa o Allah katından değildir, hal bu ki onlar bildikleri halde Allah'a karşı yalan söylüyorlar.

79. Hiçbir beşer yoktur ki, Allah, ona kitap, hikmet ve peygamberlik versin de, sonra o insanlara Allah'tan başka bana kulluk edin desin. Ancak o, öğrettiğiniz kitapla ve ders vermenizle Rabbe halis kul olunuz, der.

80. Ve size melekleri ve peygamberleri de kendinize Rab edinin diye emretmez. Hiç size Müslüman olduktan sonra küfrü emreder mi?

İzahı

78. Bu ayette de önceki ayetin tefsirinde geçtiği gibi âlim diye geçinen Kaab b. Eşref ve yandaşları hakkında inmiştir. Şöyle ki Tevrat da ki, ayetleri eğip bükerek, yerlerini değiştirip kimini silerek, kimine kendilerinden ilave ederek okurlar ve ye konuşurlardı ki, Allah Teâlâ onlar hakkında şöyle buyurmaktadır. (Onlardan bir gurup dillerini eğip bükerler. Çünkü insanlar onu kitaptan sansınlar diye. Hal bu ki, o eğip büktükleri şeyler kitaptan değildir. Onun Allah tarafından olduğunu söylerler. Oysa o Allah tarafından değildir onlar bunu bildikleri halde Allah'a yalan iftira ederler.)

79. Bu ayetin iniş sebebi de yine Necran Hıristiyanlarıdır. Bir rivayete göre Necran Hıristiyanları yine Peygamberimizle tartışırken güya İsa'yı kendilerine Rab yani ilah edinmelerini Allah emretmiş diye iddia etmişler. Diğer bir rivayete göre ise Yahudilerin reisi olan Ebu Nafi ve Necran Hıristiyanlarının da reisi olan bu adam Peygamberimize: "İstermisin sana ibadet edelim?" demiş. Peygamberimiz de: "Maazallah! Biz Allah'tan başkasına ibadeti emreder miyiz?" buyurmuş. İşte bunu takiben yukarda ki ayet inmiştir. Diğer bir rivayete göre de Müslümanlardan bir zat Peygamberimize, biz birbirimize selam verdiğimiz gibi sana selam veriyoruz, sana secde etsek olamaz mı? demiş ve bunun üzerine Peygamberimiz de: "Allah'tan başkasına secde etmek caiz değildir. Siz Peygamberinize anacak saygı gösterirsiniz,"diye buyurmuştur k, işte bunun üzerine bu ayet inmiştir: (Hiçbir beşer yoktur ki, Allah, ona kitap, hikmet ve peygamberlik versin de sonra o insanlar için Allah'tan başka bana kulluk edin desin. Anacak kitabı öğretmenizle ve ders alıp vermenizle Rabbaniler olunuz,) derler. Yani Kur'an'ı birbirinize öğretip ders alıp vererek Allah'a halis kullar olunuz. İşte peygamberler ancak bunu söylerler, Allah'tan başkasına kulluk edilmesini asla söylemez ve kabul etmezler.

Rabbaniler hakkında farklı yorumlar vardır, ama bana göre bunlar ilim sahibi halkın ileri gelen büyükleridir ki, halkı irşat edip, terbiye edenlerdir. İşte gerek peygamberler olsun ve gerekse halkı irşat eden âlim ve büyükler olsun, bunlar hiçbir zaman hâşâ, Allah'ı bırakın da bize kul olun demezler, bilakis Rabbe halis kullar olun diye söyler ve irşat ederler.

80. Evet, hiçbir Peygamber: (Size melekleri ve peygamberleri kendinize Rab edinmenizi emretmez. Hiç siz Müslüman olduktan sonra, size küfrü emreder mi?) Sizi İslam'a davet eden bir Peygamber, İslam'a girdikten sonra hiç size böyle bir şey söyleyip de dinden çıkın, kâfir olun der mi, böyle bir şey olur mu?

وَإِذْ أَخَذَ اللّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّيْنَ لَمَا آتَيْتُكُم مِّن كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاءكُمْ رَسُولٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهِ وَلَتَنصُرُنَّهُ قَالَ أَأَقْرَرْتُمْ وَأَخَذْتُمْ عَلَى ذَلِكُمْ إِصْرِي قَالُواْ أَقْرَرْنَا قَالَ فَاشْهَدُواْ وَأَنَاْ مَعَكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ {٨١} فَمَن تَوَلَّى بَعْدَ ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ {٨٢} أَفَغَيْرَ دِينِ اللّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ طَوْعاً وَكَرْهاً وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ {٨٣}

Meali

81. Allah, peygamberlerden söz aldığı zaman: Andolsun ki, size kitap ve hikmeti verdim (buyurmuştur.) Sonra yanınızda bulunan kitapları doğrulayan bir Peygamber geldiğinde ona muhakkak inanacak ve ona yardım edeceksiniz. Şimdi bunu kabul ettiniz mi? Ve işte size olan ahdim üzere bunu tuttunuz mu? Demişti. Onlar da kabul ettik, demişlerdi. Allah da: Siz şahit olun, bende sizinle beraber şahit olanlardanım, buyurmuştu.

82. Artık her kim bundan sonra dönerse, işte onlar fasıklardır.

83. Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Hal bu ki, göklerde ve yerde ne varsa, hepsi, ister istemez O'na boyun eğmiştir ve ona döndürüleceklerdir.

İzahı

81-83. Bu ayetlerde Allah Teâlâ, önceden Hazreti Muhammedi bütün beşeriyete ahir zaman Peygamberi olarak göndereceğini bütün peygamberlere ve onlar vasıtasıyla ümmetlerine haber verdiğini ve peygamberlerin de ümmetlerine tebliğ edeceklerine dair söz aldığını beyan etmiştir. Yani Hazreti Musa ile İsa arasında ki, bütün peygamberler bir birlerini tasdik ederek ve ahir zaman Peygamberi Muhammed (a.s.)'ı tasdik edip ümmetlerine tebliğ edeceklerine dair Allah'a söz vermişlerdir. Sonra işte o Peygamber gelince Cenab-ı Hak ehli-kitaba hitaben: (Sizin yanınızda olanı), yani Tevrat ve İncil-i tasdik eden bir Peygamber gelmiştir. –Andolsun ki, ona mutlaka inanır ve yardımcı olursunuz,) buyurduktan sonra arkasından bunu böylece: (Kararlaştırdınız mı?) diye sormuştur. Ve peygamberler de buna cevap olarak: (Kararlaştırdık, demişlerdir. O, da şahit olun, bende bu sözleşmeye sizinle beraber şahidim, buyurmuştur.) Yani bütün peygamberler ahir zaman Peygamberinin geleceğini tasdik edip ümmetlerine de haber vererek bu hususta yardımcı olacaklarına dair ümmetleri adına Allah'a söz vermişler. Allah Teâlâ da bu sözleşme üzerine onlara: "Nesilden nesle ümmetlerinize ulaştıracağınıza sizde şahitsiniz, melekler de şahit ve ben de şahidim," diye buyurdu.

82. (Artık her kim bundan sonra dönerse, işte onlar fasıklardır.) Yani, bu sözleşme ümmetleri adına peygamberlerle yapılmıştır. Bu ümmetlerden hangisi sözünde durmaz ve ahde vefa göstermezse, bu sözünde durmayan, bu gerçekleri saklayan veyahut çarptıranlar fasıklardır. Bu sözleşmeyi kitaplarında okuyup bildikleri halde sağa sola çarpıtıp inkâr edenler fasık ve zalimlerin ta kendileridir.

83. Böyle sözünde durmayan, gerçekleri saklayan ya da çarptıranlar: (Allah'ın dininden başkasını mı arıyorlar? Hal bu ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi ister istemez O'na boyun eğmiştir ve O'na döndürüleceklerdir.)

قُلْ آمَنَّا بِاللّهِ وَمَا أُنزِلَ عَلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ
وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى
وَالنَّبِيُّونَ مِن رَّبِّهِمْ لاَ نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

{٨٤} وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ الإِسْلاَمِ دِيناً فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ {٨٥} كَيْفَ يَهْدِي اللّهُ قَوْماً كَفَرُواْ بَعْدَ إِيمَانِهِمْ وَشَهِدُواْ أَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {٨٦} أُوْلَئِكَ جَزَآؤُهُمْ أَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّهِ وَالْمَلآئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ {٨٧} خَالِدِينَ فِيهَا لاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلاَ هُمْ يُنظَرُونَ {٨٨} إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ مِن بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُواْ فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٨٩}

Meali

84. (Ey Muhammed!) De ki, Allah'a, bize inene (Kur'an) a, İbrahim'e inene, İsmail' e, İshak'a, Yakup'a, onların torunlarına inandık. Yine Musa'ya, İsa'ya ve diğer peygamberlere Rableri tarafından verilenlere inandık. Onların arasını ayırmayız ve biz O'na teslim olduk.

85. Kim İslamdan başka bir din ararsa, ondan asla kabul edilmeyecektir ve ahirette de hüsrana uğrayanlardandır.

86. Allah, bir milleti doğruya nasıl iletir ki? Onlar iman ettikten, peygamberlerin hak olduğuna şahadet ettikten ve onlara açık deliller geldikten sonra inkâr ettiler. Allah, zalim toplumları doğruya erdirmez.

87. İşte onların cezaları, onların üzerlerine Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetidir.

88. Onlar bu lanetin (cehennemin) içerisinde daimi kalacaklardır. Onların azapları hafifletilmeyecektir ve onların yüzlerine de bakılmayacaktır.

89. Ancak bundan sonra Tövbe edip kendilerini düzeltenler müstesna. Şüphesiz ki, Allah, çok bağışlayan ve çok esirgeyendir.

İzahı

84. Bu ayette Cenab-ı Hak, Peygamberimize hitaben ümmeti adına bize inene (Kur'an'a,) İbrahim'e inen sahifelere, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a, onların soyundan gelen peygamberlere, Musa ve İsa'ya verilene (Tevrat ve İncil'e) ve bunların arasından gelen bütün peygamberlere ayırmadan inandık ve biz Müslüman olduk diye söylemesini emretmiştir.

85. Bu ayette de İslam dininden başka bir din arayanların dinlerinin Allah, katında asla kabul edilmeyeceği ve böyle bir din peşinde olanların ebedi hüsrana uğrayacakları bildirilmiştir. Bu ayet yine ehli-kitabı hedef almaktadır. Onlar esasen hak din İslam olan dinlerini bozmuşlar, işte o dinin devamı olan İslam gelip tekrar bozulmuş olan bu tevhid dinini düzeltmiştir. Ve önceki kitaplarda ki bazı hükümleri aynen Kur'an'a almış ve bununla beraber de bazı yeni hükümler getirmiştir ki, artık hak din İslam olmuştur. Bunun dışında olan dinlerin ve kitapların hükmü kalmamıştır. Artık İslamın dışında herhangi bir din, Kur'an'ın dışında herhangi bir kitap arayanlar ebedi hüsrandadırlar, diye de uyarılmışlardır.

86-89. Bu ayetlerde de gerek ehli-kitap olsun ve gerekse diğerleri olsun Peygamber (a.s.) kendilerine açık delillerle gelip onun Peygamberliğine şahit olup iman ettikten sonra inkâr eden kâfirlere ve mürtedlere Allah, nasıl hidayet eder, diye sitemde bulunmuştur. Allah, böyle zalimleri hidayete erdirmeyeceğini ve bunlar Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetledikleri kimseler olduklarını haber vermiştir.Ve bunların ebedi cehennemde kalacakları, orada azaplarının da hafifletilmeyeceği ve onlara rahmet nazariyle bakılmayacağı bildirilmiştir. Ancak küfürden, isyandan dönüp kendilerini düzeltmeleri halinde ise Alla, onları bağışlayacağını ve onlara karşı çok merhametli olduğunu da beyan etmiştir.

Bu ayetlerde de yine daha ziyade ehli-kitap hedef alınmıştır ki, bunlar kendi kitaplarında Hazreti Peygamberin, (a.s.) ayetlerle hak bir Peygamber olarak geldikten sonra onlar kendi kitaplarında da buna şahit oldukları halde bilebile inkâr etmişlerdir. İşte bunlar bu küfürlerinde ısrar etmeleri halinde, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetine uğramış olarak ebedi cehenneme gidecekleri haber verilmiştir. Fakat tövbe edip kendilerini düzeltmeleri halinde de bağışlanacakları ifade edilmektedir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بَعْدَ إِيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُواْ كُفْراً لَّن تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الضَّآلُّونَ {٩٠} إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَمَاتُواْ وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم مِّلْءُ الأرْضِ ذَهَباً وَلَوِ افْتَدَى بِهِ أُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ {٩١}

Meali

90. Onlar ki imandan sonra küfrettiler, sonra küfrü artırdılar. İşte onların tövbeleri elbette kabul edilmez ve onlar sapıkların ta kendileridir.

91. Onlar ki, küfrettiler ve onlar kâfir olarak öldüler. İşte onların hiç birinden yer doluncusu altın fidye olarak verseler bile kabul olunmaz. Onlar için acıklı bir azap vardır ve onlar için bir yardımcı da yoktur.

İzahı

90. Bu ayette inandıktan sonra küfredip, sonra küfürlerini daha da artıranların, tövbelerinin kabul edilmeyeceği ve onların sapık oldukları bildirilmiştir.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında çeşitli rivayetler vardır. Bazılarına göre Musa'ya iman edip İsa'yı ve Hazreti Muhammed'i inkâr eden Yahudilerdir. Bazılarına göre iman ettikten sonra tekrar Mekke'ye dönüp Hazreti Peygamberin aleyhinde ki, gelişmeleri beklemeye koyulan mürtedler hakkında inmiştir ki, her ikisi de ayetin iniş sebebine uygundur. Çünkü her ikisinin de niyetleri kötü olduğu, küfürlerini artırdıkları ve tövbe istidadında olmadıklarını göstermektedir. Yoksa Cenab-ı Hak tövbe eden herkesin tövbesini kabul eder. Nitekim bundan sonraki ayet: (Onlar ki kâfir olarak öldüler,) ifadesi bunların tövbeye yanaşmadıklarını göstermektedir.

Ehlisünnet ulemasına göre can boğaza gelinceye kadar ve güneş batıdan doğuncaya kadar tövbelerin kabul olduğu, ancak can boğaza gelince, güneş batıdan doğunca tövbelerin kabul olmayacağı, tövbe kapılarının kapalı olduğu ifade edilmektedir. Aslında bu ayet şuna işaret etmektedir. İman ettikten sonra imandan dönen ve ısrarla küfürlerini daha da artırıp pek de tövbe istidadında

olmayanların daha katı olduklarından dolayı tövbeleri kabul edilmez, diye buyrulmuştur. Yoksa Cenab-ı Hak kalbi yumuşayıp tövbe eden herkesin tövbesini kabul buyurur.

91. Bu ayette de küfredip tövbe etmeden küfür üzere ölenler Allah'ın azabından kurtulmak için şayet yeryüzü doluncusu altın kendilerinin olsa, bunları fidye olarak verecek olsalar bile kabul edilmeyeceği, onlar için acıklı bir azabın olduğu ve onlar için hiçbir yardımcının da olmadığı bildirilmiştir.

İbret vericidir ki, bu dünyada Allah'ın ayetlerine, O'nun peygamberlerine ve onların gösterdikleri hak ve hakikat yolu olan İslam dinine inanmayanlar, kıyamet günü azabı görünce bu dünya doluncusu malları olsa o azaptan kurtulmak için bunların hepsini feda etmeye hazır olacaklar ama orada bunların hiçbir geçerliliği yoktur. Evet, dünyada Allah için bir kuruşlarını vermeye kıyamayanlar orada azabı görünce bütün dünya onların olsa azaptan kurtulmak için feda etmeye hazır olacaklar ama ne yazık ki, kabul edilmeyecektir. İşte iman bu kadar kıymetli bir şeydir. İman etmedikten sonra bu dünyanın tamamı senin olsa ne kıymeti vardır. Beş günlük dünya için ebedi hayatını kaybediyorsun. Kaybetmekle de kamlıyorsun, ebedi bir ateşin kucağına düşüyorsun.

لَن تَنَالُواْ الْبِرَّ حَتَّى تُنفِقُواْ مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ فَإِنَّ اللّهَ بِهِ عَلِيمٌ {٩٢} كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلاًّ لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلاَّ مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ مِن قَبْلِ أَن تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ قُلْ فَأْتُواْ بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٩٣} فَمَنِ افْتَرَىَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ مِن بَعْدِ ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ {٩٤} قُلْ صَدَقَ اللّهُ فَاتَّبِعُواْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفاً وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {٩٥}

Meali

92. Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe, iyiliğe eremezsiniz. Herhangi bir şeyi infak ederseniz onu da Allah bilir.

93. Tevrat'ın indirilmesinden önce İsrail (Yakup'un) kendisine haram kıldığının dışında bütün yiyecekler İsrail oğullarına helaldir. Eğer doğru sözlü iseniz, o zaman Tevrat'ı getirin, onu okuyun.

94. Artık bundan sonra her kim Allah'a yalan iftira ederse, onlar zalimlerin ta kendileridirler.

95. De ki, Allah doğru söylemiştir. Öyle ise doğruya yönelmiş olarak İbrahim'in dinine uyun ve o, müşriklerden değildi.

İzahı

92. Bu ayette sevilen mallardan infak edilmedikçe iyiliye, sevaba erişilemeyeceği haber verilmektedir. Fakat insanların iyilikten ne yaptıklarını da Allah (c.c.) bildiğni beyan etmektedir. Allah (c.c.) kimin hangi malları Allah için verdiğini görüyor, biliyor. Acaba o Allah için infak edilenler raflarda kalmış, satılmamış veya kullanılmış, beğenilmemiş mallar mı, kendi beğenmediği kullanmadığı, yemediği şeyleri mi Allah için veriyor, yoksa en sevdiği temiz ve sevimli olan malları mı veriyor, Allah bunların hepsini biliyor.

Rivayete göre bu ayet indiği zaman birçok sahabe sevdikleri malları Allah için infak etmişlerdir. İşte onlardan biri de Ensar'ın en zengin olanlarından Ebu Talhadır ki, o zaman ki Mescidin karşısında kendisine ait "Beyraha" denen bir hurma bahçesi vardı ve kendisinin de en çok sevdiği mali idi. Allah'ın Resulü buraya girer ve buranın güzel suyundan içerdi. Yukarda ki ayet inince Ebu Talha Peygamberimize gelerek: (Yüce Allah, sevdiklerinizden infak etmedikçe iyiliğe ermiş olamazsınız,) buyuruyor. Benim de en sevdiğim mal "Beyraha"dır, onu Allah için bağışlıyorum ve iyiliğini, sevabını Allah'tan bekliyorum, ya Resulelleh! Onu nasıl istiyorsan öyle harcayıp ver, dedi. Peygamberimiz de: "Maşallah işte kazançlı mal budur" buyurdu. Ve Talha diyor ki, bunun üzerine Peygamberimizin şöyle dediğini işittim: "Bunu sizin akrabalarınız arasında taksim etmek istiyorum," buyurdu ve Ebu Talha'nın akrabalarına, amca çocuklarına bölüştürdü.

93-95. Bu ayetlerin iniş sebebi de şöyledir. Yahudilerin Peygamber (a.s.)'a: "Sen İbrahim'in milleti üzere olduğunu söylüyorsun, hem de onun dininde haram olan şeylere helal diyorsun" demişler. İşte bunun üzerine bu ayetler inmiştir. (İsrail oğullarına bütün yiyecekler helal kılınmıştır, ancak İsrail'in "Yakup"un

bundan önce inen Tevrat da kendine haram kıldığı müstesna. Ey Muhammed! De ki, Tevrat'ı getirin, okuyun, eğer iddianızda doğru iseniz. –Kim bu hakikatlerden sonra Allah'a yalan iftira ederse onlar zalimlerin ta kendileridirler. –Ey Muhammed! De ki, Allah doğrudur, onunun buyurduğu da doğrudur, öyle ise doğruya yönelmiş olarak İbrahim'in dinine uyunuz ki, o müşriklerden değildi.)

Şimdi burada iki nokta vardır. Birincisi Yakup (a.s.) bir hastalığa tutulmuş ve rahatsızlığı devam edince: "Allah bana şifa verir sağlığıma kavuşursam, en çok sevdiğim deve eti ve sütünü yemeyeceğim," diye, adak yaparak kendisine bunları yasaklamış. Bununla beraber İsrail oğullarını sırf imtihan için Cenab-ı Hak onlara bazı yiyecekleri haram kılmış, bunun dışında İsrail oğulları için bütün temiz olan yiyecekler helal kılınmıştı. Yoksa Yakup'un bu adağından dolayı ve İsrail oğullarına bir imtihan olarak yasaklanan bazı yiyecekler, ne Âdem (a.s.)'a, ne de İbrahim (a.s.)'a yasaklanmıştı. İşte Yahudilerin iddialarının boş, yalan ve Allah'a iftira ederek güya İbrahim (a.s.)'a sahip çıkıyorlar, hem de onun dininde haram olmayan şeylere haram diyerek akıllarınca da Peygamber (a.s.)'ı hâşâ yalancılıkla suçlamaya kalkışıyorlar. İkinci nokta ise bunlar akıllarınca İbrahim'e ve onunun dinine sahip çıkmak istiyorlar. Hal bu ki, İbrahim müşrik değildi, hâşâ! Allah'a ortak koşmuyordu. Oysa Yahudiler, Üzeyir Allah'ın oğludur, gibi söz ve davranışlarıyla Allah'a ortak koştuklarına dair bu ayettet işaret edilmekte ve onlara gönderme yapılmaktadır.

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكاً وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ {٩٦} فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَّقَامُ إِبْرَاهِيمَ وَمَن دَخَلَهُ كَانَ آمِناً وَلِلّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلاً وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ الله غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ {٩٧}

Meali

96. Şüphe yok ki, insanlar için ilk kurulan ve âlemler için hidayet kaynağı olan mübarek ev (mabet) Mekke deki Kâbe'dir.

97. Onda açık alametler, makamı İbrahim vardır. Ve her kim oraya girerse emin olur. Oraya yol bulan kimseler için insanlar üzerine Beyti (Kâbe'yi) tavaf etmek Allah için bir haktır. Her kim inkâr ederse, şüphe yok ki, Allah, bütün âlemlerden zengindir.

İzahı

96. Bu ayet yeryüzünde ilk kurulan mabedin Mekke'de ki, Kâbe'nin olduğu ve âlemleri doğru yola erdiren şerefli bir mabet olduğu bildirilmektedir.

(Bekke): Mekke demektir. Veya Mekke şehrinin adı ve Mescidi-Haram'ın olduğu yer demektir. Kâbe'nin ilk kuruluşu Mescidi-Aksanın ilk kuruluşundan öncedir. Bazı rivayetlerde Kâbe'yi ilk Âdem (a.s.) inşa etmiştir, bazılarına göre ise Cenab-ı Hak meleklere inşa ettirmiştir. Dolayısıyla yeryüzünde kurulan ilk mabed Mescidi Haramdır. Ancak Nuh tufanında yedinci göğe kaldırılmıştır ve onun yerine Hazreti İbrahim yeniden Mescidi-Haramı inşa etmiştir.

97.Bu ayette ise Mekke'de, yani Kâbe ve çevresinde ibretler olduğu ve onlardan birinin de Makamıİbrahim olduğu bildirilmektedir. Ve sembolik olarak Allah'ın evi sayılan Kâbe'yi tavaf etmek, hac yapmak, oraya gitmeye imkân bulan insanlar üzerine Allah için borç olduğu, farz olduğu bildirilmektedir. Ve kim inkâr ederse, bilsin ki Allah âlemlerden zengindir, diye de ikaz ve tehdit edilmektedir.

Evet, Bu ayetle ve sünnetle de Haccın farz olduğu kesindir. Her ne sebeple olursa olsun, ister ticaret için, ister seyahat için ve başka bir sebeple olsun o raya gitme imkânına kavuşmuş olan bir kimseye hac mevsimi ise hac farzdır. Hac mevsimi değilse umre vaciptir ve Allah için bu hac ibadetini yapmak insanlar üzerinde bir borçtur. Bu hac ibadetini ister direk, ister dolaylı yoldan inkâr edenler dinden çıkmış olurlar. Ve böyle kimselerin o yolda harcayacaklarına Cenab-ı Hakkın ihtiyacı yoktur. Çünkü her şeyi veren ve âlemlerden zengin olan O'dur. O yolda harcayacakları, kendi menfaatleri için, yoksullar için, insanlık içindir, yoksa Allah Teâla ya bir faydası yoktur, O, alemlerden zengindir. Nitekim bu konu ile ilgili ayetler hac sûresinde gelecektir.

Yol bakımından gücü yetenlere hac farzdır, borçtur, meselesine gelince: Bu konuyu müçtehitler farklı yorumlamışlardır. İmamı Malik'e göre yalnız bedenen sıhhatli olması, bedenen gücünün yetmesi şarttır. Şafi'ye göre yalnız mali

güç olması şarttır. İmam-ı Azam'a göre ise hem mali, hem de bedeni gücünün olması şarttır. Binaenaleyh mali ve bedeni gücü yerinde olmayan kimselere hac farz değildir. Âcizane bana göre de bu konuda İmam-ı Azamın görüşü daha isabetlidir.

Namazı ve zekâtı inkâr edenlerin dinden çıkıp kâfir oldukları gibi, haccı inkâr edenler de kâfir olurlar. Onun için bazı kendini bilmeyen cahiller hac kapıdadır paraları niçin götürüp Araplara yediriyorsunuz gibi sözler dolaylı olarak haccı inkâr anlamına gelir. Böyle sözlerden kaçınmak gerekir. Hiç şakası yoktur bu sözler insanı dinden çıkarır. İşte bunun içindir ki Allah (c.c.) bu ayette: (Kim haccı inkâr ederse, bilsin ki, Allah âlemlerden zengindir), buyurarak ikaz ve tehdit etmektedir.

قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّهِ وَاللّهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا تَعْمَلُونَ {٩٨} قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللّهِ مَنْ آمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجاً وَأَنتُمْ شُهَدَاء وَمَا اللّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ {٩٩} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوَاْ إِن تُطِيعُواْ فَرِيقاً مِّنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ يَرُدُّوكُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ {١٠٠} وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَأَنتُمْ تُتْلَى عَلَيْكُمْ آيَاتُ اللّهِ وَفِيكُمْ رَسُولُهُ وَمَن يَعْتَصِم بِاللّهِ فَقَدْ هُدِيَ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {١٠١}

Meali

98. De ki, ey ehli-kitap! Allah, yaptıklarınızı görüp dururken, niçin Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorsunuz.

99. Da ki ey ehli-kitap! Gerçeği gördüğünüz halde niçin Allah'ın doğru olan yolundan iman edenleri çevirip, eğri olanı arıyorsunuz? Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir.

100. Ey iman edenler! Kendilerine kitap verilenlerden herhangi bir guruba itaat ederseniz, imanınızdan sonra sizi döndürüp kâfir yaparlar.

101. Size Allah'ın ayetleri okunup dururken ve Allah'ın Resulü yanınızda iken nasıl inkâr edersiniz? Kim Allah'a sımsıkı bağlanırsa, kesinlikle doğruya ermiştir.

İzahı

78-79. Bu ayetlerin iniş sebebine gelince, rivayete göre şöyledir. Şemmas b. Kays adında yaşlı bir Yahudi Müslümanlara karşı son derece düşman ve kindar bir şahıstı. Daha önce birbirlerine düşman olup İslamın gelişi ile Müslüman olup kardeş gibi yaşayan Evs ve Hazreç kabilelerinden bir takım kimseler Mescitte oturup konuşurlardı. İşte bu Yahudi, daha önce birbirlerine düşmen iken, şimdi mescitte oturmuş kardeşçe, güzelce konuşup sohbet ettiklerini görünce, yanına da genç bir Yahudi'yi alarak oraya geliyor. Cahiliye döneminde düşman olan bu iki kabilenin birbirlerine karşı konuşup tartıştıkları şiirleri onlara hatırlatıyor, onları yeniden birbirleri ile tutuşturmak istiyor. O genç Yahudi de şiir söyleyerek, o günleri hatırlatarak yeniden bu insanları birbirine karşı kışkırtıp tutuşturuyor. Derken Peygamberimiz durumdan haberdar oluyor onlara yetiştip ve buyuruyor ki: "Ey Müslüman topluluuğu! Allah-Allah! Ben sizin aranızda iken cahiliye davranışında mı bulunuyorsunuz? Allah, sizi İslamla müşerref edip küfürden kurtardıktan sonra, yine eski halinize, küfre mi yöneliyorsunuz?" diye nasihatte bulunmuş ve böylece fitne ateşini söndürmüştür. İşte Yahudilerin hep işleri böyledir, İslam'a olan düşmanlıklarından, kin ve hasetlerinden Müslümanları birbirine düşürmek, ortalığı bulandırmak isterler ve bunlara karşı çok uyanık olmak gerekir.

Evet, işte bu ayetler yukarda zikrettiğimiz Yahudi olan Şemmas b. Kyas'in Müslümanları kışkırtıp birbirlerine düşürmesine karşı Allah (c.c.) Ehli-kitabın niçin Allah'ın ayetlerini, inkâr ettiklerini, niçin Müslümanları birbirine düşürmek için uğraştıklarını, sormakta. Allah, onların yaptıkları kötü amellerine şahit olduğunu, kendilerinin de gerçekleri bilip şahit oldukları halde neden insanları Allah'ın doğru yolundan çevirmeye uğraştıklarını sormakta ve bütün bu yaptıklarından Allah (c.c.) gafil olmadığını Peygamberimiz vasıtasıyla haber vermiş ve uyarmıştır.

100-101. Bu ayetlerde de yukarda geçtiği gibi Yahudilerin, birbirine düşürmek istedikleri Müslümanlar uyarılmakta ve buyrulmaktadır ki: (Eğer siz ehlikitaptan bir guruba itaat ederseniz sizi imandan sonra yeniden küfre döndürürler. –Size Allahın ayetleri okunduğu ve Peygamber aranızda olduğu halde nasıl küfre düşersiniz? Ve kim Allah'a sımsıkı sarılırsa kesinlikle doğruya erdirilmiştir.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنتُم
مُّسْلِمُونَ {١٠٢} وَاعْتَصِمُواْ بِحَبْلِ اللّهِ جَمِيعاً وَلاَ تَفَرَّقُواْ
وَاذْكُرُواْ نِعْمَتَ اللّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنتُمْ أَعْدَاء فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ
فَأَصْبَحْتُم بِنِعْمَتِهِ إِخْوَاناً وَكُنتُمْ عَلَىَ شَفَا حُفْرَةٍ مِّنَ النَّارِ فَأَنقَذَكُم
مِّنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ {١٠٣}

Meali

102. Ey iman edenler! Allah'tan hakkiyle korkun ve ancak Müslüman olarak ölün.

103. Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı sarılın. Parçalanıp ayrılmayın. Allah'ın size verdiği nimeti hatırlayın. Hani birbirinize düşmandınız da O kalplerinizi birleştirmişti. İşte O'nun nimeti sayesinde kardeşler olmuştunuz. Siz yine ateşin kanarında idiniz ki, sizi oradan kurtardı. İşte Allah açıkça ayetlerini bildiriyor ki, doğru yola eresiniz.

İzahı

102-103. Bu ayetler de Allah Teâla, müminleri özellikle de Evs ve Hazreç kabilelerini muhatap alarak hakkiyle Allah'tan korkmalarını, ancak Müslüman olarak ölmelerini, bir daha cahiliye inanç ve adetlerine geri dönmemeleri hakkında uyarmakta. Artık Yahudi oyunları ile yeniden birbirinize düşman olarak Müslümanlıktan çıkıp da küfür üzere değil, Müslüman olarak kalıp, Müslüman olarak yaşayıp ve Müslüman olarak ölünüz diye ikaz etmektedirler. Çünkü siz İslamdan önce birbirinize düşmandınız, cehennemin kanarında oraya yuvarlanmak

üzere idiniz. Sizi İslamla müşerref ederek kalplerinizi birleştiren, aranızda ki, düşmanlığı kaldıran ve sizi kardeş olarak sabahlatan Allah'ın bu nimetini hatırlayın, hepiniz birlikte Allah'a (O'nun ipine) sarılın, ayrılığa asla düşmeyin. Allah, size ayetlerini böyle açıklıyor ki, hidayete erer, doğru yolda devam eder ve sapmazsınız.

Ayette geçen: (Hakkiyle Allahtan korkun) demek, haramlardan sakının ve farz olan ibadetleri yerine getirin, belalara, zorluklara karşı sabırlı olun demektir. Mücahit gibi bazı tefsircilere göre Allah yolunda hakkiyle cihat etmek demektir. Fakat benim anlayışıma göre bu ayet Evs ve Hazreç kabileleri ile de bağlantısı vardır. Yani Müslüman iseniz, Müslüman gibi yaşayın. Artık cahiliye inanç ve adetlerini söküp atın, aranıza yeniden kin ve düşmanlıkları sokmayın ve böylece hakkiyle Allah'tan korkun, demektir.

Bu ayeti Teğabun sûresinin 16. ayeti nesh etmiş hükümsüz kılmış diyen tefsirciler de vardır. Fakat mensuh olmadığını söyleyenler de vardır ki, bende bu görüşün doğru olduğunu sanıyorum. Çünkü bu ayetlerin iniş sebebini daha önce anlatmıştık. Yahudilerin Evs ve Hazreç kabilelerinin arasına nifak sokmak, onları yeniden, birbirlerine düşman edip, onları cahiliye dönemindeki küfre döndürme gayretleri ile ilgilidir ve dolayısıyla Cenab-ı Hak başta Evs ve Hazreç kabileleri olmak üzere bütün Müslümanları tekrar uyarmaktadır.

وَلْتَكُن مِّنكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَأُوْلَـئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {١٠٤} وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ تَفَرَّقُواْ وَاخْتَلَفُواْ مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُوْلَـئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ {١٠٥} يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ فَأَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ أَكْفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ فَذُوقُواْ الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ {١٠٦} وَأَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِي رَحْمَةِ اللّهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {١٠٧} تِلْكَ آيَاتُ

اللهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللهُ يُرِيدُ ظُلْماً لِّلْعَالَمِينَ {١٠٨}

وَلِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَإِلَى اللهِ تُرْجَعُ الأُمُورُ {١٠٩}

Meali

104. Sizden hayra çağıran iyiliği emredip, kötülüğü men eden bir topluk olsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır.

105. Kendilerine apaçık deliller geldikten sonra parçalanıp ayrılığa düşenler gibi olmayın. İşte bunlar için büyük bir azap vardır.

106. Ogün nice yüzler ağarır ve niceleri de kararır. Şimdi yüzleri kararanlara gelince: "İnandıktan sonra kâfir mi oldunuz?" Öyle ise şimdi küfrünüz sebebiyle azabı tadın bakalım, denir.

107. Şimdi yüzleri ağaranlara gelince onlar Allah'ın rahmeti içindedirler; orada ebedi olarak kalacaklardır.

108. İşte bunlar Allah'ın ayetleridir ki, sana hak olarak okuyoruz. Allah, âlemlere zulmeder değildir.

109. Göklerde ne varsa ve yerde de ne varsa Allah'ındır ve bütün işler Allah'a dönecektir.

İzahı

104. Bu ayette bu ümmetten bir topluluk oluşup insanları hayra davet etmeleri, iyiliği emredip, kötülükten men etmeleri emredilmekte ve kurtuluşa erenlerin de bunlar olduğu beyan edilmektedir.

İslam da nemelazım demek yoktur. Her Müslüman diğer insanları hayra çağırıp, iyilikleri yapmaya teşvik eder, kötülüklerin yapılmasına da mani olur. Ama özellikle bu işin ehli olan bilginlerden bir topluluk oluşturmak ve insanları iyiliğe çağırıp, teşvik edip kötülüklerden men etmesi caydırması farzı-kifayedir.

105. Bu ayette de Kendilerine Allah tarafından hak geldikten sonra ihtilafa düşmüş olan ve ehli-kitap olan Yahudi ve Hıristiyanlar gibi Müslümanların ihtilaf ve ayrılığa düşmemeleri emredilmekte ve Müslümanlar uyarılmaktadırlar.

Böyle dinde ihtilaf edip ayrılığa düşenler için büyük bir azap olduğu haber verilmektedir.

106. Bu ayette de kıyamet günü bazı yüzler sevinçten parlayıp ağarırken, bazı yüzlerin de, günahları sebebiyle hesaplarının çetin geçip sonlarının hüsran olduğunu görünce yüzlerinin kararacağı haber verilmektedir. Ve onlara inandıktan sonra tekrar küfrettiklerinin hesabı sorulacak ve yaptıkları küfrün cezasını tadacakları beyan edilmektedir.

107. Bu ayette de müminlerin kıyamet günü kazandıkları sevapları görünce sevinecekleri ve yüzlerinin parlayacağı, Allah'ın rahmetine gark olacakları haber verilmekte ve Allah'ın rahmetinde, cennetinde sürekli olarak kalacaklarıyla müjdelenmektedirler.

108-109. Bu ayetler de ise Allah (c.c.) Peygamber (a.s.)'a hitaben Kur'an ayetlerini kendisine hak olarak okuduğunu ve âlemlere zulmeder olmadığını, gökte ve yerde ne varsa hepsinin kendine aittir olduğunu haber vermektedir. Ve bütün işlerin de Allah'a döneceğini, her şeyin hesabının soracağını ifade etmektedir.

كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْراً لَّهُم مِّنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ {١١٠} لَن يَضُرُّوكُمْ إِلاَّ أَذًى وَإِن يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الأَدُبَارَ ثُمَّ لاَ يُنصَرُونَ {١١١} ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ أَيْنَ مَا ثُقِفُواْ إِلاَّ بِحَبْلٍ مِّنْ اللّهِ وَحَبْلٍ مِّنَ النَّاسِ وَبَآؤُوا بِغَضَبٍ مِّنَ اللّهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُواْ يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللّهِ وَيَقْتُلُونَ الأَنبِيَاء بِغَيْرِ حَقٍّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ {١١٢}

Meali

110. Siz insanlar için çıkarılmış hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder kötülüğü men edersiniz ve Allah'a iman edersiniz. Eğer ehli-kitap da iman etmiş olsaydı elbette onlar için de hayırlı olurdu. Gerçi onlardan iman edenler de vardır, ama çoğu fasıktır.

11. Onlar size eziyetten başka bir zarar veremezler. Sizinle savaşacak olurlarsa size arkalarını dönüp kaçarlar. Sonra kendilerine de yardım edilmez.

112. Onların üzerine nerede bulunurlarsa bulunsunlar bir aşağılık damgası vurulmuştur. Allah'tan bir bağa ve insanlardan da bir bağa (anlaşmaya) sığınanlar müstesnadır. Diğerleri Allah'ın hışmına uğradılar ve üzerlerine de bir miskinlik damgası vuruldu. Bunun sebebi ise Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri ve haksız yere peygamberleri öldürmeleridir. Ayrıca isyanları ve haddi aşmaları sebebiyledir.

İzahı

110. Bu ayette bu ümmetin hayırlı bir ümmet olduğu bildirilmektedir. Çünkü insanlara iyiliği emreder, kötülüklerden men ederler hem de iman ettikleri için hayırlı bir ümmettirler. Ehli-kitabın da iman etmeleri halinde onlar için de hayırlı olacağı haber verilmektedir. Evet, onlardan da iman edenler var, ama çoğunluk olarak fasıktırlar.

Evet, bu ümmet bütün devirlerde ki ümmetlerden üstün olarak yeryüzüne çıkarılmıştır. Çünkü bu ümmet nemelazımcı değildir, bütün insanlığın kurtuluşu için gayret eder insanları iyiliğe davet eder, teşvik eder, kötülüklere mani olmaya engel olmaya çalışırlar. Her ümmetin iyisi ve kötüsü olduğu gibi elbette bu ümmetin de iyisi ve kötüsü vardır, ama genelde bu ümmet diğer ümmetlerden daha hayırlı ve üstündür. Düşünün ki, diğer ümmetlere peygamberler gelip onları düzelttikten ve aralarından ayrıldıktan kısa bir süre sonra hemen bozulup, sapmış ve yoldan çıkmışlardır. Ama bu ümmetin arasından peygamber (a.s.)'ın ayrılmasının üzerinden 1400 küsur yıl geçmesine rağmen bu dinin esaslarında en ufak bir bozulma olmamıştır. Evet, insanların bazıları bozulmuş olsa da, bu ümmetin hayırlıları ilmiyle amil olan âlimleri tarafından irşat edilmiş, dinimiz bozulmadan bu zamana kadar devam etmiş ve kıyamete kadar da devam edecektir. Onun içindir ki Peygamber a.s: "Benim ümmetimin gerçek âlimleri

İsrail oğullarının bazı peygamberleri gibidir. Sadece aralarında bir vahyi farkı vardır," buyurmuştur.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Yahudilerden Malik b. Sayf ve Veheb b. Yahuda denen bu iki şahıs sahabe'i-kiramın ileri gelenleri ile tartışarak biz sizden üstünüz gibi laflar etmişler ve bunun üzerine işte bu ayet inmiş.

111. Bu ayette de ehli kitaptan olan Abdullah b Selam Müslüman olunca onun Müslümanlığını hazmedemeyen diğer Yahudiler onlara sözlü bazı sataşmalarda bulunmaları üzerine inmiş. Ve bunlar bu tavırları ile müminlere hiçbir zarar veremeyecekleri, onlarla savaşmaları halinde de arkalarını dönüp kaçacakları ve Allah'tan da hiçbir yardım görmeyecekleri beyan edilmiştir.

112. Bu ayette ise yine o Yahudiler kasdedilerek onlara Allah tarafından bir aşağılık damgası vurulduğu ifade edilmekte. Ancak Allah'tan kendilerine uzatılan bir ipe, bir ele, yani İslam'a sarılan ve Müslüman olanlar veya Müslümanlarla bir anlaşmaya varıp bu anlaşmaya sığınan ve buna riayet edenler istisna edilmişlerdir. Fakat diğerlerininse Allah'ın gazabına uğrayacakları ve kendilerine bir aşağılık damgası vurulacağı haber verilmiştir. Çünkü bunların bu hale düşmelerinin sebebi, bilebile Allah'ın ayetlerini inkâr edip ve nice peygamberleri haksız yere öldürüp isyan etmeleri, doğru yola ve hidayete ermemeleri yüzündendir.

Evet, Cenab-ı Hak Yahudilere çeşitli zamanlarda çeşitli cezalar vermiş, onları aşağılığa ve hakarete maruz bırakmıştır. Ama bunlar çabuk unutan bir millettir. Fırsat buldukça yine aynı ezginliklerini, yine fesatlıklarını, yine hile ve şarlatanlıklarını sürdürmektedirler. Bu gün Müslümanlara özellikle de Filistin de ki Müslümanlara yaptıkları akıl almaz zulümler yarım asırdan fazladır devam etmektedir. Daha dün Avrupa'nın göbeğinde milyonlarcasının fırınlarda nasıl yakılıp, nasıl bir aşağılık damgası yediklerini, nasıl zelil ve hakir bir halde olduklarını çabuk unutmuş olacaklardır ki, bu gün bu akıl almaz zulüm ve işkenceleri Filistin-de ki Müslümanlara reva görmektedirler.

لَيْسُواْ سَوَاء مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ أُمَّةٌ قَآئِمَةٌ يَتْلُونَ آيَاتِ اللّهِ آنَاء
اللَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ {١١٣} يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ

وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَأُوْلَئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ {١١٤} وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَن يُكْفَرُوْهُ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ {١١٥}

Meali

113. (Onların) hepsi bir değildir. Ehli-kitap içinde doğruluk üzere bir toplulukta vardır ki, gece saatlerinde Allah'ın ayetlerini okurlar.

114. Onlar Allah'a ve ahiret gününe inanırlar. İyiliği emreder kötülüklerden men ederler ve hayırda yarışırlar. İşte bunlar salih kimselerdir.

115. Onların yaptığı hiçbir hayır inkâr edilmeyecektir. Allah, muttaki olanları çok iyi bilir.

İzahı

113-115. Bu ayetlerde ehli-kitabın hepsinin bir olmadığı, iman etmiş gece gündüz Allah'ın kitabını okuyup secdelere kapananları, iyiliği emredip kötülüklerden men eden ve hayırda yarışanlar olduğu haber verilmektedir ve bunların bu yaptıkları iyilikler asla inkâr edilmeyecektir. Ve kendilerine mükâfatları da eksiksiz verilecek ve Allah, muttakileri, günahlardan sakınanları bilmektedir.

Bu ayetlerin iniş sebebi hakkında birkaç rivayet vardır. Ama, en meşhur olanı yukarda bahsedildiği gibi, Abdullah İbn-i Selam ve arkadaşları İslam'dan önce de kendi dinlerinin emir ve yasaklarını yaşıyorlardı. İslam geldikten sonra da Müslüman oldular ve yine İslam-ı tam olarak yaşadılar, gece gündüz Allah'ın kitabı Kur'an-ı okuyup secde ettiler. İşte bu ayet böyle zatları metetmektedir. Yoksa bazılarının dediği gibi şu anda İslam-ı, Kur'an'ı ve Peygamberi kabul etmemiş, iman etmemiş ehli-kitap değildir. Bu iddialarda bulunanlardan biri de bir zamanları Diyanet işleri başkanlığı yapmış olan bir zattır. Bu zat nedense İslam'ı kabul etmemiş, Kur'an'a ve Peygambere inanmamış olan Yahudi ve Hıristiyanlara bir paye çıkarmakta, onların nesh edilmiş ve tahrif edilmiş kitapları sanki hala geçerliymiş gibi bunların meşruiyetini savunmaktadır. Hal bu ki, daha önce de açıklamıştık. İslam'ı, Kur'an'ı ve Peygamberi kabul etmeyen inanmayan hiçbir

ehli-kitabın mümin olmadığı, kâfir olduklarını açık seçik beyan eden onlarca ayet vardır. Ama gözünüzün biri kapalı olursa, kalp gözünde bir arıza olursa bunları göremezsiniz. İşte biraz önce geçen 110. ayet ehli-kitaptan birçoklarının kâfir olduklarını açıkça ifade etmektedir. Fakat bu zatın gözleri bu ayetleri görmemektedir. Bu zat yine banka faizlerine de faiz demiyor. Çünkü Osmanlının bankası varmış, o zamanda bankacılık varmış delili de bu imiş. Allah aşkına bir kere akliselimle düşünün. Osmanlının, şunun bunun yaptığı yanlış İslamda delil olabilir mi? Şimdi bir âlimin yaptığı bir yanlış başkaları için delil olabilir mi? Vaktiyle Yahudilerin en meşhur âlimleri Kaab b. Eşref'de âlim idi, ama rüşvetçi idi. Hakkı rüşvet karşılığında satan bir azgındı ki, Kur'an ona Tağut (azgın) lakabını vermiştir. Evet, işte ehli kitabın hepsi aynı değildir. İman etmiş olan Abdullah b. Selam gibi âlimler de vardır. Kaab b. Eşref gibi inkârcı, hakkı saklayan, menfaat karşılığında satan azgınlar da vardır. Evet, Abdullah b. Selam İslam-ı kabul etmiş ve gece gündüz Allah'ın kitabını okuyup secde eden, iyiliği emreden, kötülüğü men eden bir muhterem zat olmuştur.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُم مِّنَ اللّهِ شَيْئاً وَأُوْلَـئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {١١٦} مَثَلُ مَا يُنفِقُونَ فِي هِـذِهِ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ أَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُواْ أَنفُسَهُمْ فَأَهْلَكَتْهُ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّهُ وَلَـكِنْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ {١١٧}

Meali

116. Onlar ki küfrettiler, onların ne malları ve ne de evlatları, Allah'tan gelen şeye (azaba) karşı hiçbir yarar sağlayamayacaktır. Onlar cehennem arkadaşlarıdır ve orada daimi kalacaklardır.

117. Onların bu dünya hayatında infak ettiklerinin misali, soğuk bir rüzgâr gibidir ki, kendilerine zulmetmiş bu kavimlerin ekinine isabet eder de onu mahveder. Allah, onlara zulmetmedi, onlar kendilerine zulmettiler.

İzahı

116-117. Bu ayetlerde kâfirlerin ne malları ve ne de evlatlarının kendilerini Allah'ın azabından en ufak bir şeye mani olup kurtaramayacağı, ebedi cehennem arkadaşları olacakları ve bunların bu dünya hayatında infakları, yaptıkları iyiliklerinin da hiçbir değer taşımadığı ifade edilmiş. Ve bunların misali zalim bir kavmin ekin tarlalarına soğuk bir rüzgârın, gıravın nasıl ekine isabet edip mahsullarını bir anda yakıp yok ediyorsa, onların yaptıkları iyiliklerin de öyle bir anda yok olacağı şeklinde ifade edilmiştir. Ve Allah (c.c.) hiç kimseye zulmetmediğini ancak onlar kendilerine zulmettiklerini beyan etmektedir.

İnkârcıların, inkârlarının en çok sebebi dünya menfaati, mal mülk, evlat ve çevrelerinin çokluğu gurur ve aldanışlarından başka bir şey değildir. Onları en çok azdıran şeyler bunlardır. Allah (c.c.) bunları onlara bir imtihan için vermiştir, oysa onlar bunları bir gurur, kibir ve azgınlık vasıtası yaparlar. Bunlara öyle sıkı sıkıya bağlanır güvenirler ki, hiç arkalarının yere gelmeyeceğini sanırlar. Fakat Allah'ın azabı onları yakaladığında görülüyor ki, ne malları, ne evlatları ve ne de çevrelerinin çokluğu onları Allah'ın azabından az bir şey olsun bertaraf etmeye güçleri yetmiyor. Dünyada yaptıkları iyiliklerin de hiçbir kıymeti harbiyesi yoktur. İman olmayınca, Allah için olmayınca hiçbir iyiliğin kıymeti yoktur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَتَّخِذُواْ بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لاَ يَأْلُونَكُمْ خَبَالاً وَدُّواْ مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاء مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الآيَاتِ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ {١١٨} هَاأَنتُمْ أُوْلاء تُحِبُّونَهُمْ وَلاَ يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُواْ آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْاْ عَضُّواْ عَلَيْكُمُ الأَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُواْ بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {١١٩}

Meali

118. Ey iman edenler! Kendi dışınızdakileri sırdaş edinmeyiniz. Çünkü onlar size fenalık etmekten geri durmazlar. Hep sıkıntıya düşmenizi isterler. Gerçekten kin ve düşmanlıkları ağızlarından belli olmaktadır. Kalplerindeki sakladıkları ise daha büyüktür. Eğer akıl ederseniz, size ayetlerimizi muhakkak ki, açıkladık.

119. İşte siz o kimselersiniz ki, onları seversiniz, ama onlar sizi sevmezler. Siz bütün kitaplara inanırsınız, ama onlar sizinle karşılaştıkları zaman inandık derler, fakat kendi başlarına kaldıkları zaman, sizin aleyhinize olan kinlerinden dolayı parmaklarının ucunu ısırırlar. De ki, kininizden (kahrolun da) ölün. Şüphesiz ki, Allah, bizzat kalplerdekini bilir.

İzahı

118-119. Buy ayetler münafıkların iki yüzlülüklerini, çirkin yüzlerini sergilemektedir. Müslümanlar bunların sinsiliklerine karşı uyarılmaktadırlar ve bunları sırdaş etmemelidirler. Çünkü bunlar Müslümanlara fenalık etmekten geri durmayacakları, fırsat kolladıkları, onları sıkıntıya sokmaktan zevk alıp gerçekten kin ve düşmanlıkları ağızlarından belli olduğu, fakat kalplerinde sakladıkları açığa vurduklarından daha büyük olduğu bildirilmektedir. Evet, eğer akıl erdirirseniz, Allah, ayetlerini siz müminlere açıkladığını bildirmektedir. Hal bu ki siz, farkına varmadan onları seviyor, onları sırdaş ediyorsunuz, siz bütün kitaplara inanıyorsunuz, ama onlar inanmadıkları halde sizinle karşılaştıkları zaman inandık derler, fakat kendi yandaşları ile beş-beşe kaldıkları zaman, size karşı olan aleyhinizde ki, kin ve düşmanlıklarından ötürü öfkelerinden parmaklarını ısırırlar. Ey Peygamber! (De ki, kininizden dolayı kahrolun ölün, geberin. Şüphe yok ki, Allah zaten kalplerinde olanları biliyor.)

إِن تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُواْ بِهَا

وَإِن تَصْبِرُواْ وَتَتَّقُواْ لاَ يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئاً إِنَّ اللّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ

مُحِيطٌ {١٢٠} وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ

لِلْقِتَالِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {١٢١} إِذْ هَمَّتْ طَٓائِفَتَانِ مِنْكُمْ أَنْ تَفْشَلَا وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَا وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ {١٢٢}

Meali

120. Size bir iyilik dokunsa onları üzer; başınıza bir musibet gelse, onunla da sevinirler. Eğer sabreder ve korunursanız, onların hileleri hiçbir zarar veremez. Şüphesiz ki, Allah, onların yaptıklarını kuşatmıştır.

121. Hani sen sabah erkenden müminleri savaş mevzilerine yerleştirmek için ailenden ayrılmıştın ya, işte Allah, işiten bilendir.

122. O zaman sizden iki bölük dağılmaya yüz tutmuştu. Hal bu ki, Allah, onların velisi (sahibi) idi. Müminler ancak Allah'a güvenmelidirler.

İzahı

120. Evet, bu ayette yine münafıklardan bahsedilmektedir. Onlar Müslümanlara bir nimet bir iyilik verildiğinde yine onlara karşı olan kinlerden dolayı üzülürler. Ama başlarına bir sıkıntı, üzüntü geldiğinde de ona sevinirler. Müminler bunların bu tavırlarına karşı sabırlı olup, onların hile ve tuzaklarından korunmaya çalışırlarsa, onların bu hileleri, tuzakları müminlere bir zarar veremez. İşte bu aşağılık ve sinsi adamların bütün yaptıklarını Cenab-ı Hak çapaçevre çevirip kuşatmıştır.

121-122. Bu ayetler Uhut savaşı hakkında inmiştir. Şöyle ki, Mekke de Kureyş müşrikleri diğer kabileleri de yanlarına alarak üç bin kişilik bir ordu ile Medine'ye doğru yol açıkmış bu durumdan haberdar olan Peygamber (a.s.) Ashabı-Kiramı çağırmış onlarla istişare etmiş. Ensar'dan birçokları Medine'den çıkmayalım, içten müdafaa edelim böyle daha uygun olur dediler. Münafıkların reisi Abdullah b. Ubeyy İbn-i Selül de bu görüşte idi. Fakat bilhassa genç sahabeler dediler ki, bırakın ya Resülelleh! Biz o köpeklere karşı çıkalım sonra bizden korktular demesinler. Fakat Peygamber a.s: "Ben rüyamda birtakım sığırların boğazlandığını gördüm, hayırla tevil ettim. Kılıcımda da bir gedik açıldığını gördüm onu da yenilgiyle tevil ettim ve arkama kuvvetli zırh giyiniyordum, onu da Medine ile tevil ettim. Uygun görürseniz Medine de kalalım, düşmanlara

karşı çıkmayalım" buyurdular. Fakat gençler ısrar edince, Peygamber (a.s.) hazreti Aişe validemizin odasına vardı, savaş elbiselerini zırhını giyindi, silahını aldı ve oradan ayrıldı. Ayette geçen (min'ehlike) yani ailenden ayrıldığın zaman diye buyrulması buna işaret etmiştir. İşte Peygamberimiz (a.s.) hazırlanıp ayrıldıktan sonra onu bu durumda gören sahabeler pişman oldular, biz yanlış yaptık Peygamber (a.s.)'a yol göstermeye kalkıştık diyerek ve Peygamberimize tekrar müracaat ederek biz fikrimizden vazgeçtik, siz nasıl bilirseniz öyle hareket edin, ye Resülellah! ediler. Fakat Peygamber a.s: "Bir Peygambere zırhını giyindikten sonra çıkarması layık olmaz," buyurdular ve Cuma namazından sonra Medine'den çıktılar, Uhud dağı etrafında mevzilendiler. Peygamberimiz Abdullah b. Cübeyr'i mücahitlerin başında bir vadiye yerleştirdi. Düşmanların baskın yapma ihtimaline karşı oradan ayrılmamalarını ve düşman şayet baskın yaparsa onlara karşı oklarınızla müdafaa edin, bizim arkamızdan hücum edemesinler. Siz buradan ayrılmayın bizim arkamıza düşmeyin, düşmanlar sizi burada görürse, döner giderler, buyurdu. Fakat münafıkların reisi olan Abdullah b. Ubeyy İbn-i Selül Medine de kalalım diyenler arasında idi. Onların sözü dinlenmeyip genç sahabelerin sözü dinlendiği için bundan dolayı Peygamberimize içerlemişti. Zaten niyeti de kötü olduğu için kendisine uyan üç yüz civarında ki, arkadaşlarına: Muhammed düşmanlarına karşı sizinle zafer kazanacaktır. Siz düşmanı görünce bozguna uğrayın ki, Müslümanlar da size bakar bozguna uğrarlar ve böylece savaş Müslümanların aleyhine olur, dedi. İşte iki kuvvet birbiri ile karşılaşınca, bu münafıklar bozgunculuk yapıp kaçınca, geriye kalan yedi yüz civarında ki, İslam ordusu, ilk karşılaşmada düşmanı bozguna uğrattı. Fakat Abdullah b Cübeyr r.a. kumandasındaki mücahitler Uhut vadisinde düşmanın bozguna uğradığını görünce, mevzilerini bırakıp düşmanı takip etmek istediler. Düşman ordusu da bu durumu görünce, bundan faydalanarak arkadan İslam ordusunu kuşattı. Hal bu ki, düşman bozguna uğramışken toparlandılar ve kanlı bir savaş oldu. Hazreti Hamza şehit edildi, birçok İslam ordusu dağıldı ve Peygamberimizi yalnız bıraktılar. Mübarek yüzüne kılıç darbesiyle zırhı battı, dişi kırıldı. Yalnız Hazreti Ali, Abbas, Ebu Bekir, Talha ve Saad gibi bazı sahabeler yanında kalmıştı, düşmanlar Peygamber (a.s.)'ın öldürüldüğünü yaygara ettiler. Fakat Peygamberin hayatta olduğu haberini alınca bazı sahabeler sevinmiş ve bozguna uğramış olan İslam ordusuna çağrıda bulunmuşlardı. Böylece dağılmış

olan bu ordu yeniden Resulüllahın etrafında toplanınca, bunu haber alan Mekke müşrikleri de korkarak dağılıp Mekke yolunu tuttular. İşte ilk başta Müslümanlar galip iken emre itaat etmediklerinden dolayı mağlup duruma düştü ve yetmiş civarında şehit verdiler.

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّهُ بِبَدْرٍ وَأَنتُمْ أَذِلَّةٌ فَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ
{١٢٣} إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ أَلَن يَكْفِيكُمْ أَن يُمِدَّكُمْ رَبُّكُم
بِثَلاَثَةِ آلاَفٍ مِّنَ الْمَلآئِكَةِ مُنزَلِينَ {١٢٤} بَلَى إِن تَصْبِرُواْ
وَتَتَّقُواْ وَيَأْتُوكُم مِّن فَوْرِهِمْ هَـذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُم بِخَمْسَةِ آلاَفٍ
مِّنَ الْمَلآئِكَةِ مُسَوِّمِينَ {١٢٥} وَمَا جَعَلَهُ اللّهُ إِلاَّ بُشْرَى لَكُمْ
وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُم بِهِ وَمَا النَّصْرُ إِلاَّ مِنْ عِندِ اللّهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ
{١٢٦} لِيَقْطَعَ طَرَفاً مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ أَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنقَلِبُواْ
خَآئِبِينَ {١٢٧} لَيْسَ لَكَ مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ أَوْ
يُعَذَّبَهُمْ فَإِنَّهُمْ ظَالِمُونَ {١٢٨} وَلِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي
الأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
{١٢٩}

Meali

123. Andolsun, siz güçsüz olduğunuz halde Allah Bedirde size yardım etti. Öyle ise Allah'tan sakının, umulur ki, şükredersiniz.

124. O zaman sen müminlere şöyle diyordun. Üç bin melekle Rabbinizin sizi takviye etmesi, sizin için yeterli değil midir?

125. Evet, siz sabır gösterir ve Allah'tan korkarsanız, onlar "düşmanlar" hemen şu anda üzerinize gelseler, Rabbiniz size nişanlı beş bin melekle yardım eder.

126. Allah, bunu size sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz bu sayede rahatlasın diye (meleklerle yardım etti.) Zafer ancak her şeye galip gelen ve hâkim olan Allah katındandır.

127. Çünkü Allah, kâfirlerden bir kısmının kökünü kessin ve onları perişan etsin, böylece bozulmuş bir halde dönsünler.

128. Bu işte senin yapacağın bir şey yoktur. Allah, ya onların tövbesini kabul eder yahut da onlara azap eder. Çünkü onlar zalimdirler.

129. Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ın dır. Dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder, Allah çok bağışlayan, merhamet edendir.

İzahı

123-129. Bu ayetler de Bedir savaşta müminlerin düşmana karşı sayıca az ve kuvvet bakımından da zayıf olmalarına rağmen Allah (c.c.) onlara nasıl yardım ettiğini hatırlatmaktadır. Ve müminlerin de artık bunu hatırlayarak, Allah'tan korkarak şükretmeleri gerektiği beyan edilmektedir.

Bedir, Mekke ile Medine arasında bir kuyunun adıdır. İkrime'den nakledildiğine göre cahiliye döneminde burası bir ticaret yeri imiş. Bu savaş hicretin ikinci yılında ramazan ayının yirmi yedinci Cuma gününe rastlamıştır. İşte Cenab-ı Hak bu savaşı hatırlatarak buyuruyor ki: (Sizler güçsüz olduğunuz halde Allah Bedirde size yardım etti.) İşte bu yardımı hatırlayın da nankörlük etmeyin: (Allah'tan korkun, umulur ki şükredersiniz.)

Evet, bu savaşta gerçekten müminler zayıftı. Sayıları 310 kişiden ibaretti. Yetmiş yedisi muhacirlerdendi ve bunların sancaktarları Hazreti Ali idi. İki yüz otuz altısı ise Ensardan idi. Bunların sancaktarları da Ubada b. Sabit idi. Üç beş kişiye bir deve düşüyordu. Bir rivayette yalnız bir at, diğer bir rivayete göre ise iki at, doksan deve, altı zırh ve sekiz de kılıç vardı. Buna karşı düşman kuvvetleri bunlardan üç kat fazla idi, sayıları bin civarında idi. Yüz atları vardı, silah ve bütün kuvvetleri tamdı. İşte böyle bir zayıf durumda olan Müslümanlara Allah (c.c.) gökten indirdiği üç bin melekle yardım etti. Ey Muhammed! (Hani sen

onlara "müminlere" şöyle diyordun. İndirilmiş olan üç bin melekle Rabbinizin size yardımı yetmez mi?)

Rivayete göre, Kurz b. Cabir El-Muharibi müşriklere yardım edecek diye Müslümanlara bir haber ulaşmıştı. İşte bu sırada Peygamberimiz müminlere: (Size Rabbinizin yardımı yetmez mi?) diye buyurmuştu. Evet, Cenab-ı Hak Bedir savaşının başlangıcında bin melekle yardım edeceğini vadetmiş, arkasından Kurza'nın gelşi haberi üzerine üç bin melek ve onun arkasından da beş bin melekle yardım edeceğini vadetmiştir. Evet: –(Sabreder ve Allah'tan korkarsanız, ona itaat ederseniz ve onlar ansızın üzerinize dalarsa, Rabbiniz size nişanlı beş bin melekle yardım eder.) Nişandan maksat simalarından belli olan meleklerdir. Bazı rivayetlere göre melekler kır atlar üzerinde sarı veya beyaz veyahut da siyah sarıklı olarak inmişler. İbn-i Abbas'a göre melekler Bedir harbinin dışında savaşa katılmamışlardır, ama diğer savaşlarda da çok sayıda melek hazır bulunmuştur.

Yani bundan şu anlaşılıyor ki, diğer savaşlarda da melekler hazır bulunmuşlardır, ihtiyaç duyulduğunda ve Allah izin verdiğinde savaşa katılacaklardır ama, böyle bir ihtiyaç olmamış veya Allah, izin vermemiştir. Fakat bazı rivayet ve yorumlara göre ise üç bin melekle Bedirde, beş bin melekle de Uhut'da yardım edilmiştir ki, benim kanaatim da budur. Çünkü bazı tefsirciler diyorlar ki, şayet Kurz denen buşahıs eğer müşriklere yardıma gelirse, Cenab-ı Hak beş bin melekle yardım edeceğini vadetmiştir. Bu yorum hiç mantıklı bir yorum değildir. Hâşâ, Allah (c.c.) onun yardıma gelip gelmeyeceğini bilmiyor mu ki, yardımı böyle bir şarta bağlasın? Zaten ayetin zahirinden de anlaşılıyor ki Bedir savaşından sonra da: (Eğer sabreder ve Allah'tan korkarsanız, size saldıranlara karşı nişanlı beş bin melekle yardım ederim,) buyruluyor. Benim anlayışıma göre Uhut'da ki, Müslümanların sabretmemeleri, Peygamberin emirlerine itaat etmemeleri ve bozguna uğrayıp kaçmalarından dolayı gökten inmiş bu beş bin melaike orda bekletilmiş fakat yardım izni verilmemiştir. Ancak daha sonra toparlanıp yeniden Peygamberimizin etrafında toplanıp, yeniden düşmana karşı koyduklarında, belli ki melekler de müdahale etmiş ve müşrikler Müslümanları mağlup etmişken bu sefer korkup kaçtılar ki, ayet buna işaret etmektedir. Ve bu ayetten şu anlaşılıyor. Eğer Müslümanlar samimi bir şekilde bütün güçlerini ortaya koyar, Allah'a ve Peygambere itaat ederler ama, bununla beraber güçleri

az ve zayıf olursa, Allah, onlara bu samimiyetlerinden ve itaatkârlıklarından dolayı yardım edeceğini vadetmekte, aksi takdirde yardım etmeyeceğine işaret etmektedir.

İşte bu yardımı: –(Allah, size hem müjde olsun, hem de kalpleriniz bununla tatmin olsun,) Allah ve O'nun yardımına olan güveniniz daha da artısın, sağlamlaşsın diye yapılmıştır. (Yardım ancak her şeye galip ve hâkim olan Allah katındandır,) bunu da böyle bilesiniz. –(Hem de kâfirlerin gücünün bir kısmını kırsın.) Mesela bir kısmını esir alrak bir kısmını öldürerek onların gücünü azaltsın: (Veya onları perişan etsin,) diye Allah, size yardım etti.

–Ey Muhammed! (Sana hiçbir şey düşmez.) Allah dilemedikçe, O, emretmedikçe sen hiçbir şeye malik değilsin, sen hiçbir şey yapamazsın. Sen ne kâfirleri tövbe ettirebilirsin, ne de onlara azap edebilirsin. (Ancak Allah, ya onların tövbelerini kabul eder ya da onlara azap eder. Çünkü onlar zalimlerdir.) Sen ancak bir emir kulusun, verilen emirleri yerine getirmekle mükellefsin. Bazı cahil sofuların kulakları çınlasın. Efendi şöyle yapar, böyle yapar diye sallayanlar, bu ayeti iyice okuyup düşünsünler. Cenab-ı Hak Peygamberine senin, Allah'ın emirlerine itaat edip uymaktan başka elinden hiçbir şey gelmez, diye buyurmasına rağmen, cahil sofular her şeyi şeyhlerinden, onların kerametlerinden beklerler. Bu ayetin manasını iyi düşünmelidirler. Evet: –(Göklerde ne varsa, yerde ne varsa hepsi Allah'a aittir, O dilediğini bağışlar ve dilediğine de azap eder. Allah çok bağışlayan ve merhamet edendir.) Bütün güç Allah'ın dır, bütün tasarruf O'na aittir, yardımı da yapan O'dur, Tövbeye yönlendiren de O'dur, bağışlayan da O'dur, intikam alıp cezalandıran da O'dur. Onun mülkünde ve tasarrufunda hiçbir kimsenin ortaklığı yoktur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ الرِّبَا أَضْعَافاً مُّضَاعَفَةً وَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {١٣٠} وَاتَّقُواْ النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ {١٣١} وَأَطِيعُواْ اللّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ {١٣٢}

Meali

130. Ey iman edenler! Kat-kat olarak faiz yemeyin, Allah'tan korkun, umulur ki, kurtuluşa erersiniz.

31. Kâfirler için hazırlanmış olan ateşten sakınınız,

132. Allah'a ve Peygambere itaat edin. Umulur ki, merhamet olunursunuz.

İzahı

130-132. Bu ayetlerde Cenab-ı Hak, müminlere hitaben cahiliye döneminde olduğu gibi katlamalı olarak faiz yememelerini, Allah'tan kokmalarını, kâfirler için hazırlanmış olan cehennem ateşinden korunmalarını, Allah ve Resulüne itaat etmelerini emretmekte ve böyle yaptıkları takdirde de O'nun rahmetine cennetine kavuşacaklarınını haber vermektedir.

Sûre'i-Bakara'nın 275. ayetinde de geçtiği gibi, bu ayette de faizi katlayarak yemenin, ne feci bir zulüm ve haram olduğu bildirilerek müminler uyarılımıştır.

Katlamalı faiz, günü gelip de ödenememiş ve üzerine tekrar katlanarak binmiş faizlerdir ki, faizin her çeşidi haram en büyük günahlardandır. İşte bunun günahı de katlamalıdır. Bugün kiredi kartları bunun çok açık bir örneğidir ki, zamanında ödenememiş borçların üzerine faiz üzerine faiz binmiş, anaparanın onlarca kat-kat üzerine çıkmıştır. Peki, bu faizleri alanların günahı var da verenlerin günahı yok mu? Elbette ki, onların da günahı vardır. Çünkü o faizcilerin sömürü düzenlerine onlar da sebep olmaktadırlar. Onlar bu kiredileri almasa, faizciler nerden sömürecekler? Bunun içindir ki, Sahih bir hadisi-şerifde Peygamberimiz: "Faizi yiyeni, yedireni, senedi yazanları ve şahit olanları lanetlemiştir." Faizcilerin bu aşırı ve katlamalı olarak aldıkları faizlerle servetlerine servet katmaktadırlar ve sömürüye devam etmek için insanları durmadan bu pisliğe bulaştırmak için teşvik etmektedirler. Sömürülerinin devamı için evlere telefon üzerine telefon ederek kart vermek istediklerini söyleyip, adreslerine kart düzenleyip kapılarını çalmaktadırlar. Bu sömürü onlara çok tatlı gelmektedir, ama esasen kâfirler için hazırlanmış olan cehennem onları beklemektedir ve işte bu faizden vazgeçmeyenleri Cenab-ı Hak o cehennem azabı ila uyarmakta: (O ateşten korkun ki, kâfirler için hazırlanmıştır,) diye buyurmaktadır. Çünkü

faizi inatla sürdürüp onu meşru kabul etmek insanı dinden çıkarır ve onun yeri ebedi cehennem olur.

وَسَارِعُواْ إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ {١٣٣} الَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي السَّرَّاء وَالضَّرَّاء وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ {١٣٤} وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُواْ فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُواْ أَنْفُسَهُمْ ذَكَرُواْ اللّهَ فَاسْتَغْفَرُواْ لِذُنُوبِهِمْ وَمَن يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلاَّ اللّهُ وَلَمْ يُصِرُّواْ عَلَى مَا فَعَلُواْ وَهُمْ يَعْلَمُونَ {١٣٥} أُوْلَـئِكَ جَزَآؤُهُم مَّغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ {١٣٦}

Meali

133. Rabbinizin bağışına ve göklerden geniş olan cennete koşun ki, o takva olanlar için hazırlanmıştır.

134. Onlar ki, bollukta da, darlıkta da Allah için infak ederler; öfkelerini yenerler ve insanları affederler. Allah da güzel davranışlarda bulunanları sever.

135. Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendi şahıslarına haksızlık ettiklerinde, Allah'ı hatırlayıp günahlarından döner hemen istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Ve onlar ki, bildikleri halde kötülüklere ısrar etmezler.

136. İşte onların mükâfatı Rableri tarafından bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan cennetlerdir ki, orada ebedi kalacaklardır ve çalışanların ücreti ne güzeldir.

İzahı

133. Bu ayette muttaki olan müminler için göklerden daha geniş olan cennete ve Allah'ın bağışına, yani güzel amelleri kazanmak için koşmaları, günahlarına tövbe ederek Allah'ın affına ve bağışına doğru koşmaları emredilmektedir.

Burada cennetin göklerden ve yerden geniş olması bir teşbihtir, benzetmedir, bizim anlayabilmemiz içindir. Yoksa İbni Abbas, Said b. Cübeyr, Süddi ve cumhuru ulemaya göre gökler ve yer bir kumaş gibi biribirine eklenmiş olsa, cennetin genişliğine ancak ulaşır, uzunluğunu ise hiç kimse bilmez, demişlerdir. Bence ne uzunluğunu ve ne de genişliğini gerçek olarak Allah'tan başka kimse bilmez, O, cennetin göklerin genişliğinde olduğunu tarif ederken bizde böyle inanır, gerisini Allah'a havale ederiz. Hadislerin beyanına göre şu an cennet mevcuttur ve yedi kat göklerin üzerinde ve Arşın altındadır. Zaten cennet ve cehennem insanoğlu yaratılmadan önce yaratılmıştır. Âdem (a.s.) da cennette yaratılmış ve oradan yeryüzüne indirilmiş tir. Haddizatında müminlerin ana yurdu cennettir, dünyada muvakkat olarak ikamet etmektedirler. Bazı tefsirciler göklerden ve yerden geniş olan cennet sadece bir kişiye verilen cennettir, deseler de bu çok abartılıdır. Herhalde göklerin büyüklüğünü pek kavrayamamışızdır da ondan böyle bol keseden atmışızdır.

134-136. Evet, bu ayetlerde ise o cennetliklerin sıfatları belirtilmektedir. Bunlar: (O kimselerdir ki, bollukta da darlıkta da Allah için infak ederler, öfkelendikleri zaman öfkelerini yenerler.) Kendilerine bir haksızlık, bir kötülük yapıldığı zamanda: (İnsanları affederler. Allah da böyle güzel insanları ve güzel iş yapanları sever.) Yine o muttaki olan kimseler: –(Onlardır ki, bir fahiş "aşırı" bir iş yaptıklarında,) yani insanlara zulüm, ihtikâr, gasp, zina gibi bir takım günahları işledikleri zaman veya kendi şahıslarını ilgilendiren bir günahı işleyerek (kendilerine zulüm ettikleri zaman Allah'ı hatırlar ve günahlarından dolayı Allah'a istiğfar ederler. Zaten Allah'tan başka günahları kim bağışlayabilir ki, işte bu muttakiler bildikleri halde günahlara ısrar etmezler. –Ve işte onların mükâfatı Rablerinden bir bağış, altından ırmaklar akan ebedi kalacakları cennetlerdir ve çalışanların ücreti ne güzeldir.)

قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُواْ فِي الأَرْضِ فَانْظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ {١٣٧} هَـذَا بَيَانٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ {١٣٨} وَلاَ تَهِنُوا وَلاَ تَحْزَنُوا وَأَنتُمُ الأَعْلَوْنَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {١٣٩} إِن يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِّثْلُهُ وَتِلْكَ الأيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ وَيَتَّخِذَ مِنكُمْ شُهَدَاء وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ الظَّالِمِينَ {١٤٠} وَلِيُمَحِّصَ اللّهُ الَّذِينَ آمَنُواْ وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ {١٤١}

Meali

137. Muhakkak ki, sizden önce birçok sünnetler (Allah'ın geçmiş ümmetlere uyguladığı cezalar) gelip geçmiştir. Yeryüzünde gezin, dolaşın, yalancı olanların ne olduğunu görün.

138. Şu (Kur'an): İnananlar için bir beyan Allah'tan korkanlar için bir beyan, muttakiler için de bir hidayet ve öğüt olarak (gönderilmiş bir kitaptır.)

139. Gevşemeyin, üzülmeyin, eğer gerçekten inanıyorsanız, muhakkak üstün olan sizsiniz.

140. Eğer size (Uhut'da) bir yaralama olmuşsa, (Bedirde de) o topluma benzer bir yaralanma olmuştur. İşte o günleri insanlar arasında (nöbetleşe) döndürürüz. Ta ki Allah, gerçek iman etmiş olanları açığa çıkarsın ve sizden şahitler edinsin, diye (Uhut da yenilgiye uğratıldınız.) Ve zalim toplulukları Allah asla hidayete erdirmez.

141. Hem de müminleri seçip tertemiz yapsın, kâfirleri de imha etsin.

İzahı

137-141.Bu ayetlerde Uhut savaşında yenilgiye uğrayan Müslümanlar teselli edilmektedir. Şöyle ki, Müslümanlar bu yenilgiden dolayı çok üzüldüler,

moralleri bozuldu, bir gevşeklik geldi ve bu ayetler gelerek onlara moral verip yeniden motife etti. Ve Cenab-ı Hak buyurdu ki, ey müminler! (Sizden önce de böyle âdetler olup gelip geçti.) Yani sizden önce de böyle savaşlar oldu. Bazen müminler eziyet gördüler, bazen böyle üzücü olan olaylar başlarından gelip geçti, fakat sonuç muttakilerindir. (Yeryüzünü gezip dolaşın, yalancıların sonu ne oldu? Görün.) O yalancıların sonu nasıl hüsran oldu ise, size karşı savaş açan bu yalancıların sonları da hüsran olacaktır. –(İşte bu Kur'an insanlar için bir açıklayan, doğruya erdiren ve bir öğüt veren kitaptır.) Kur'an daima size doğruyu gösterir, size öğüt verir. Kur'an geçmişteki zalimlerin sonuçlarını da açıklıyor, müminlerin başlarına gelen sıkıntıları da açıklıyor. Öyle ise ey Uhut'da yenilmiş olan müminler! (Gevşemeyin, üzülmeyin, eğer gerçekten inanıyorsanız, muhakkak üstün olan sizsiniz.) Aslında bu yenilginin asıl sebebi sizsiniz. Çünkü siz peygamberin emirlerine itaat etmediniz, bu kadar sıkı tembih edilmişken, ilk karşılaşmada düşman bozguna uğratılmışken mevzileri terk edip düzeni bozup, dağıldınız ve bu hatalarınızın cezasını çektiniz. Yine de pişman oldunuz, Allah da sizi bağışladı ve size yeniden yardım etti. Evet, Uhut'da: –(Sizde bir yaralanma oldu ise Bedirde de o kavme aynı misli yaralama olmuştu. İşte bu günleri insanlar arasında nöbetleşe döndürürüz.) Yani o gün Bedirde sizin lehinize savaş sonuçlanırken, bugün de sizin hatalarınızdan dolayı aleyhinize sonuçlandı. Ve burada birde denendiniz ki, (Allah hem gerçek müminleri ortaya çıkarsın, hem de sizden şehitler edinsin, istedi. Allah, zalimleri asla doğruya erdirmez.)

Burada gerçek müminlerin açığa çıkarılması ifadesi ile şuna işaret etmektedir. Yani daha önce açıklamıştık Abdullah İbni Selül denilen şahıs münafıkların reis idi ve bu şahıs üç yüz civarındaki arkadaşları ile bozgunculuk çıkarıp ve bu yandaşları ile savaş meydanından kaçmışlardı. İşte Allah Teâla böyle münafık olanlarla gerçek müminleri bu savaşta ortaya çıkarmıştır.

–(Hem de müminleri münafıklardan ve kâfirlerden ayırıp tertemiz yapsın diye de) Uhut savaşı Müslümanların aleyhine sonuçlanmıştır. Demek ki bu yenilginin birden fazla sebep ve hikmetleri vardır. Netice olarak ey Müslümanlar! Gevşemeyin ve üzülmeyin hak daima galip gelecektir. Sizin bir hatanızdan yenilgiye uğratıldınız, Allah sizi bağışladı ve yine sonuçta zafer müminlerin olacaktır.

أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُواْ الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّهُ الَّذِينَ جَاهَدُواْ مِنكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ {١٤٢} وَلَقَدْ كُنتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِن قَبْلِ أَن تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَأَيْتُمُوهُ وَأَنتُمْ تَنظُرُونَ {١٤٣}

Meali

142. Yoksa Allah, içinden cihat edenleri belli etmeden, sabredenleri ortaya çıkarmadan cennete gireceğinizi mi sandınız.

143. Andolsun ki, siz ölümle yüz-yüze gelmezden önce onu arzu ederdiniz. İşte şimdi onu karşınızda gördünüz.

İzahı

142-143. Bu ayetler yine Uhut savaşına işaret ederek, Bedir savaşına katılamayan ah vah edip neden katılmadık, keşke bizde katılsaydık, şehit olsaydık diyenler, Uhut savaşında da Medine'nin dışına çıkıp düşmanla göğüs-göğüse savaşalım diyenleri işaret etmekte. İşte böyle deyenler bu savaşta bozguna uğrayıp kaçarak şaşırıp kalanlar azarlanmaktadırlar. Bazen insan böyle atıp tutarak, kahramanlık gösterir, şöyle yapsaydım, böyle yapsaydım diye isteklerde bulunur fakat Allah (c.c.) onları böyle istedikleri ile karşılaştırıp sınadığı zaman da o önceden atıp tutanlar, ölüm korkusu ile ve başka korkularla sözlerinin eri olmayıp geri dururlar. İşte Allah (c.c.) böyle söyleyip de sonra ölüm korkusu ile düşmanın karşısında sabır ve sebet gösteremeyenlere, cenneti kazanmanın bu kadar kolay ve ucuz olduğunu mu sandınız, diye azarlamıştır.

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ أَفَإِن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ انقَلَبْتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىَ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ اللّهَ شَيْئاً وَسَيَجْزِي اللّهُ الشَّاكِرِينَ {١٤٤} وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَنْ تَمُوتَ إِلاَّ بِإِذْنِ الله كِتَاباً مُّؤَجَّلاً وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ

مِنْهَا وَمَن يُرِدْ ثَوَابَ الآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ
{١٤٥} وَكَأَيِّن مِّن نَّبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُواْ لِمَا
أَصَابَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَمَا ضَعُفُواْ وَمَا اسْتَكَانُواْ وَاللّهُ يُحِبُّ
الصَّابِرِينَ {١٤٦} وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْإِلاَّ أَن قَالُواْ ربَّنَا اغْفِرْ لَنَا
ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ
الْكَافِرِينَ {١٤٧} فَآتَاهُمُ اللّهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ
الآخِرَةِ وَاللّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ {١٤٨}

Meali

144. Muhammed ancak bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçti. Şimdi o ölür veya öldürülürse, siz ökçeniz üzerine geri mi döneceksiniz? Kim böyle geri dönerse, Allah'a hiçbir zarar veremez. Allah, yakında şükredenleri mükâfatlandırır.

145. Hiçbir kimse yok ki, ölümü Allah'ın izni ile olmasın. Eceli belli bir zamana yazılmıştır. Her kim dünya nimetini isterse, ona, ondan payını veririz ve her kim de ahireti isterse ona da ondan payını veririz.

146. Nice peygamberler vardır ki, beraberlerinde birçok Allah erleri bulunduğu halde savaştılar da bunlar, Allah yolunda başlarına gelenden dolayı gevşeklik ve zaaf göstermediler, boyun eğmediler. Allah, sabredenleri sever.

147. Onların sözleri sadece şöyle söylemekten ibarettir: Ey Rabbimiz! Günahlarımızı ve işimizde ki taşkınlığımızı bağışla. (Düşmanın karşısında) Ayaklarımızı sabit kıl ve kâfir toplumlara karşı bize yardım et.

148. Allah da onlara dünya nimetlerini de ahir et sevabını da verdi ve Allah iyilikte bulunanları sever.

İzahı

144-148. Bu ayetler de Uhut savaşında Peygamber a.s'ın öldürüldüğü yaygarası üzerine inmiştir ki, perişan bir halde kaçan İslam ordusuna ihtar ve ikaz verilmiştir.

Şöyle ki daha önce de bahsettiğimiz gibi Peygamber (a.s.) Uhut vadisinde mevzilendirdiği okçulara sıkı-sıkı tembih etmişti, sakın mevzilerinizi terk etmeyin, düşman arkadan bizi kuşatır, diye. Savaş ilk başladığında düşman bozguna uğratılmış idi. Fakat bunu gören okçular Peygamberimizin sıkı tembihini unuttular, mevzilerini terk ederek ganimet mallarına daldılar, silahlarını bırakıp mevzilerden dağıldılar. İşte bunu fırsat bilen düşman Peygamberimizin buyurduğu gibi, müşrikler Halit b. Velid'in kumandasında toplanarak Şib tarafından kuşatıp okçuları öldürmüş, İslam ordusunu arkadan vurup, yarıp dağıtmıştı. Ve böylece düşmanlar bütün güçleriyle Peygamber (a.s.)'a doğru hücuma ettiler o kadar ki, İbn-i Kamia denen bir adam Resulüllahın dişini kırdı. O sırada Mus'ab b. Umeyr Resulüllah'ı müdafaa etmeye koyuldu. Fakat bu İbni Kamia denen müşrik onu şehit etti. Ancak Peygamberimizi öldürdüğünü zannederek Muhammedi öldürdüm diye ilan etti. Bunu duyan Müslümanlar iyice moral bozukluğu ile dağılıp kaçmaya başladılar. Peygamber (a.s.) ise: "Ey Allahın kulları! Bana doğru gelin" diye çağrıda bulundu. Bu sesi ilk duyup ve Resulüllah-ı miğferinin altında gözlerinden tanıyan Kaab b. Malik olmuş ve yüksek sesle: Ey Müslümanlar! İşte Resulüllah burada müjde," diye bağırdı. Peygamberimiz ona sus işareti verdi ve hemen otuz civarında sahabe yanına koşup onu korudular. Nihayet müşriklerin geri kalanları dağılmıştı. Bu olay Müslümanları sarsmış, savaşı bırakalım demiş ve ellerini salıp tutuşmuşlardı, hatta bir kısmı oturmuştu. Münafıkların başı olan Abdullah b. Ubeyy İbn-i Selül üç yüz arkadaşı ile kaçmış ve Ebu Süfyenden aman dilesek demiş. Bir kısmı da Muhammed peygamber olsaydı ölmezdi demiş, buna Karşı Enes b. Nadir kalkmış: "Ey cemaat! Eğer Muhammed öldürüldü ise, Muhammed'in Rabbi diridir, ölmemiştir. Resulüllah tan sonra sağ kalıp da ne yapacağız? Kalkın, onun savaştığı uğurda savaşın ve onun öldüğü uğurda hiç olmazsa şan ve şerefle ölün" demiş ve kılıçları çekerek şehit oluncaya kadar çarpışmışlardır. Sad b. Rabi ve kanlar içinde yuvarlanan Ensar-i de bunlardan biri idi. Kaçanların bazıları Medine'ye kadar giderken, çoğunluk

yeniden toplanmışlardı ve düşman açılıp dağıldıktan sonra Peygamberimizin yanındaki mücahitlerle birleştiler. İşte Peygamberin ölümünün yaygarası, Müslümanların dağılması ve bütün bu olaylar üzerine bu ayetler indi. Ey insanlar! (Muhammed peygamber olmanın dışında bir şey değildir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Şimdi o ölür ve öldürülürse, siz ökçeleriniz üzerine geri mi döneceksiniz?) diye Cenab-ı Hak Müslümanları azarlamıştır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوَاْ إِن تُطِيعُواْ الَّذِينَ كَفَرُواْ يَرُدُّوكُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ فَتَنقَلِبُواْ خَاسِرِينَ {١٤٩} بَلِ اللّهُ مَوْلاَكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ {١٥٠} سَنُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُواْ الرُّعْبَ بِمَا أَشْرَكُواْ بِاللّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَاناً وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ {١٥١}

Meali

149. Ey iman edenler! Eğer kâfirlere uyarsanız, sizi gerisin geri çeviririler de hüsrana uğramış olarak dönersiniz.

150. Belki, sizin Mevla'nız (sahibiniz) Allah'tır ve O, yardımcıların en hayırlısıdır.

151. Yakında Allah'a şirk koşmaları sebebiyle kâfirlerin kalplerine korku salacağız. Çünkü hakkında hiçbir delil indirmediği şeyi (O'na ortak koştular.) İşte onların varacakları yer cehennemdir. Zalimlerin varacakları yer ne kötüdür.

İzahı

149-150. Evet, bu ayetler de Uhut savaşında Muhammed Peygamber olsaydı ölmezdi, haydi kendi dinlerinize dönün, diye dedikodu yapan münafıklar hakkında inmiştir: (Ey iman edenler! Eğer kâfirlere uyarsanız, sizi dininizden gerisin geri çevirirler de hüsrana uğramış olarak dönersiniz,) diye müminler, münafıkların tuzaklarına karşı uyarılmışlardır. -(Sizin dostunuz, yardımcınız Allah'tır, O, yardımcıların da en üstünüdür.)

151. Bu ayette Uhud savaşının Müslümanlara iyi bir ders olduğu ifade edilmektedir. Şöyle ki savaş Müslümanların aleyhine gelişince, hemen bir takım münafıklar kıvırdılar ki, Cenab-ı Hak gerçek mümin olanları ortaya çıkarmış oldu. İkincisi Müslümanlar mağlup olmalarına rağmen yeniden toparlanıp onlara karşı koymuşlar, onlar da korkmuş ve kaçmışlardır. İşte Allah Teâla buyuruyor ki: (Yakında Allah'a şirk koşmaları sebebiyle kâfirlerin kalplerine korku atacağız.) Evet, bununla beraber bu ayet Hendek savaşına da işaret etmektedir ki, Hendek savaşında da Allah (c.c.) müşriklerin kalplerine korku attı, kazanlarla pişirdikleri yemekleri bırakıp kaçtılar. Rüzgâr estikçe savurduğu kum ve çöp parçalarını birer asker sanıp korkuya kapılıp kaçtılar.

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّهُ وَعْدَهُ إِذْ تَحُسُّونَهُم بِإِذْنِهِ حَتَّى إِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِي الأَمْرِ وَعَصَيْتُم مِّن بَعْدِ مَا أَرَاكُم مَّا تُحِبُّونَ مِنكُم مَّن يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنكُم مَّن يُرِيدُ الآخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنكُمْ وَاللّهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ {١٥٢} إِذْ تُصْعِدُونَ وَلاَ تَلْوُونَ عَلَى أحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُخْرَاكُمْ فَأَثَابَكُمْ غُمَّاً بِغَمٍّ لِّكَيْلاَ تَحْزَنُواْ عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلاَ مَا أَصَابَكُمْ وَاللّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ {١٥٣} ثُمَّ أَنزَلَ عَلَيْكُم مِّن بَعْدِ الْغَمِّ أَمَنَةً نُّعَاساً يَغْشَى طَآئِفَةً مِّنكُمْ وَطَآئِفَةٌ قَدْ أَهَمَّتْهُمْ أَنفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَل لَّنَا مِنَ الأَمْرِ مِن شَيْءٍ قُلْ إِنَّ الأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ يُخْفُونَ فِي أَنفُسِهِم مَّا لاَ يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الأَمْرِ شَيْءٌ مَّا قُتِلْنَا

هَاهُنَا قُل لَّوْ كُنتُمْ فِي بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ إِلَى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحَّصَ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {١٥٤}

Meali

152. Allah'ın izniyle düşmanlarınızı öldürürken, Allah size olan vadini yerine getirdi. Fakat Allah size sevdiğiniz (galibiyeti) gösterdikten sonra zaafa düştünüz. (Peygamberin) verdiği emri tartışmaya kalkıştınız ve isyan ettiniz. Kiminiz dünyayı istiyordunuz, kiminiz de ahireti istiyordu. Sonra Allah sizi denemek için onlardan geri çevirdi ve bağışladı. Allah müminlere lütufkârdır.

153. Çünkü peygamber sizi arkanızdan çağırıp dururken, siz boyuna (ondan) uzaklaşıyordunuz. Bundan dolayı Allah size keder üzerine keder verdi. Fakat elinizden gidene de başınıza gelene de üzülmeyesiniz. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

154. Sonra o kederin ardından Allah üzerinize bir eminlik ve uyku indirdi ki, o (uyku) sizden bir gurubun üzerine çöküyordu. Canlarının kaygısına düşmüş diğer bir gurupsa, Allah hakkında, hakkın hilafına cahiliye zannı ile zannediyorlardı ve bu işten bize ne! Diyorlardı. De ki, bütün işler Allahın'dır. Onlar sana açıklayamayacakları şeyleri içlerinde saklıyorlar. Ve diyorlar ki, bu işten bize bir şey (kazanç) olsaydı burada öldürülmezdik. De ki, eğer evlerinizde olsaydınız bile, üzerlerine öldürülmesi yazılmış olanlara yine ölüm görünecekti. Allah, içinizde olan şeyle denemek ve kalplerinizdekileri temizlemek için böyle yaptı ve Allah göğüslerde saklı olanları bizzat bilir.

İzahı

152-154. Bu ayetler de Uhut savaşında ki, hataları, yenilginin sebepleri ve bu savaşta Müslümanların bir sınavdan geçtikleri beyan edilmektedir. Aslında Cenab-ı Hak Müslümanlara vadettiği yardımı gerçekleştirdi. Çünkü ilk karşılaşmada düşman yenilgiye uğradı, bozguna uğrayıp, kaçmaya başladı. Fakat daha önce de açıkladığımız gibi Müslümanlar dünyalık sevdasına düşüp ganimetlere

tevessül edip mevzileri bırakarak, peygamberin emirlerine muhalefet etmeleri sebebiyle başlarına bu felaketler geldi. Neticede samimi olanlarla olmayanlar ortaya çıktı. Bir kısmı zaten inanmamış olan münafıklardı. Onlar meydana çıktı, diğer hata eden sahabeler de tövbe ettiler, Allah (c.c.) da onları affetti. Evet, işte metinde geçen bu ayetler bu savaştaki yenilginin sebeplerini, hataları ve olayları detaylı olarak anlatmaktadır ve bunlar Müslümanların kulağına küpe olmalıdır. Dünyalığı ön plana çıkarıp, dünyalık istemeleri, ahireti arkaya atmaları, Allah ve Resulüne itaat etmemeleri sebebiyle Allah onları böyle cezalandırır.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْاْ مِنكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ إِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُواْ وَلَقَدْ عَفَا اللّهُ عَنْهُمْ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ {١٥٥} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ كَفَرُواْ وَقَالُواْ لإِخْوَانِهِمْ إِذَا ضَرَبُواْ فِي الأَرْضِ أَوْ كَانُواْ غُزًّى لَّوْ كَانُواْ عِندَنَا مَا مَاتُواْ وَمَا قُتِلُواْ لِيَجْعَلَ اللّهُ ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ وَاللّهُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {١٥٦} وَلَئِن قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ {١٥٧} وَلَئِن مُّتُّمْ أَوْ قُتِلْتُمْ لإِلَى اللّهِ تُحْشَرُونَ {١٥٨} فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللّهِ لِنتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لاَنفَضُّواْ مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ {١٥٩} إِن يَنصُرْكُمُ اللّهُ فَلاَ غَالِبَ لَكُمْ وَإِن يَخْذُلْكُمْ فَمَن ذَا الَّذِي يَنصُرُكُم مِّن

بَعْدِهِ وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ {١٦٠} وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ {١٦١} أَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللهِ كَمَنْ بَاءَ بِسَخَطٍ مِّنَ اللهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ {١٦٢} هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللهِ واللهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ {١٦٣}

Meali

155. İki ordu karşılaştığı gün, sizi bırakıp gidenleri, sırf işledikleri bir hata yüzünden şeytan onları kaydırmıştı. Yine de Allah onları affetti. Çünkü Allah çok bağışlayıcı ve çok yumuşaktır.

156. Ey iman edenler! Sizler, inkâr edenler ve yeryüzünde sefere çıkan veya savaşan kardeşleri hakkında: "Eğer bizim yanımızda kalsalardı, ölmezler, öldürülmezlerdi," diyenler gibi olmayın. Allah bunu onların kalplerine bir nedamet olarak koydu. Allah hem diriltir, hem de öldürür ve Allah yaptıklarınızı görmektedir.

157. Eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, şunu bilin ki Allah'ın mağfireti ve merhameti onların topladıkları bütün şeylerden (ganimetlerden) daha hayırlıdır.

158. Andolsun ki, ölseniz de, öldürülürseniz de, Allahın huzurunda toplanacaksınız.

159. O vakit Allah'tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Eğer sen kaba ve katı yürekli olsaydın, şüphesiz ki etrafındakiler dağılacaktı. Öyle ise onları affet, onların bağışlanmalarını iste. Bir iş hakkında da onlarla istişare et, kararını verdiğinde de artık Allah'a güven. Çünkü Allah kendisine güvenenleri sever.

160. Allah, size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiçbir kimse yoktur. Eğer sizi (yardımsız) bırakırsa, artık ondan sonra size kim yardım edebilir? Öyle ise müminlerin Allah'a güvenmesi gerekir.

161. Hiçbir peygambere ganimet malını gizlemesi yakışmaz, kim böyle bir hıyanette bulunursa, kıyamet günü boynuna dolaşmış olarak getirir. Sonra da herkese kazandığı tam olarak verilir ve onlar zulme de uğratılmazlar.

162. Allahın hoşnutluğunu gözetenle, Allahın gazabına uğrayarak dönen bir olabilir mi? Onun yeri cehennemdir ve o ne kötü bir varılacak yerdir.

163. Onlar Allah katında derece-derecedirler ve Allah yapmakta olduklarını görendir.

İzahı

155. Bu ayette Uhut savaşında iki ordu karşılaştığı gün peygamber (a.s.)'ı ve çevresindekilerini bırakıp kaçanların bazı hatalarından dolayı şeytan onların ayaklarını kaydırdığını, sonra Allah, onları affettiğini bildirmektedir. Bu hatalar daha önce açıkladığımız malum hatalardı ki, oda peygamberimiz baştan Medine'den savunma yapalım demişti onu dinlemediler. İkincisi mevzileri terk etmeyin demişti, yine dinlemediler. İşte bu gibi hatalarından dolayı az kaldı ki, şeytan onları haktan kaydırsın, fakat onlar bundan pişman olunca yine Allah onları bağışladı. O gün sebat edenlerle kaçanlar hakkında ve bunların kimlikleri hakkında çeşitli rivayetler vardır.

Muhammed İbn-i İshak'ın naklettiğine göre üçte biri yaralı, üçte biri sebat etmişti, diğer üçte biri ise kaçmışlardı. Hatta ta Medine'ye varmışlardı ve peygamberin öldüğünü söylemişlerdi. Kadınlarının yanlarına varmışlar, kadınlar da onlara demek peygamberi bırakıp kaçıyorsunuz deyip onların yüzlerine toprak serpiyorlar ve burada öreke var al da onunla iplik ör diye onları aşağılıyorlardı. Birçoğu da dağılmış dağ tarafına çekilmişlerdi, hatta bunların arasında Hazreti Ömer de vardı ki, uzak bir yere çekilmişti. Sebat edip kaçmayanlar ise başta Hazreti Ebu Bekir, Ali, Abdurrahman b. Avf, Saad b. Ebi Vakkas ve Talha gibi sahabeler olmak üzere toplam on dört kişi olduğu da Razi'nin tefsirinde yazılıdır.

156-158. Bu ayetlerde de Cenab-ı Hak, iman edenlere sitem ederek ve münafıkları kasdederek buyuruyor ki: (Ey iman edenler! Kendi yandaşlarına eğer bizim yanımızda kalsalardı, savaş için sefere çıkmasalardı öldürülmez ve ölmezlerdi, diyen kâfirler gibi olmayın. Allah, onların kalplerine bunu bir pişmanlık olarak attı, onlar gittiklerine pişman oldular, siz onlar gibi olmayın. Dirilten

de Allah tır, öldürende Allah tır, ecelsiz ölüm yoktur, Allah yaptıklarınızı görüyor,) buyurarak onları uyarmıştır. Hem öldürülmüş veya kendi ecelinizle ölmüş olsanız da Allah'ın bağışına, O'nun rahmetine kavuşmanız, sizin ganimet malları toplamanızdan daha hayırlıdır. İşte böyle mevzileri bırakıp ganimetlere dalan müminlere ayriyeten sitem edilmektedir. –(Hem Allah yolunda ölseniz veya öldürülmüş olsanız elbette Allah'tan bir bağışa ve rahmete erişeceksiniz ki, bu size topladığınız ganimetlerden daha hayırlıdır. –Andolsun ki, ölseniz de öldürseniz de elbette Allah'ın huzurunda toplanacaksınız.)

159. Bu ayette de peygambere (a.s.)'a hitaben buyruluyor ki: (O zaman Allahtan bir rahmet olarak onlara yumuşak davrandın.) Yani seni bırakıp kaçanlara karşı kızıp azarlamadın, yumuşak davrandın: (Eğer sen kaba ve katı yürekli olsaydın, şüphesiz ki etrafındakiler dağılırlardı. Öyle ise onları affet ve Allahtan onların bağışlanmalarını dile. Bir iş hakkında da onlara danış kararı verdiğinde de, artık Allah'a güven ve dayan. Çünkü Allah kendine güvenenleri sever,) diye de peygamber (a.s.)'a öğüt vermekte ona ahlakın en güzelini göstermektedir. Ayriyeten Allah'a tevekkül ve itimat etmeyi telkin edip bu vasıfta olanları sevdiğini ifade etmektedir.

Bu ayette işaret edilen önemli bir husus da vahyi olmayan meselelerde istişare etmektir. Nitekim işte bu Uhut savaşında da Peygamber (a.s.) ashabıyla istişare etmiş. Kendisi arzu etmediği halde sahabenin ekserisinin isteğine uymuş ve göğüs-göğüse savaşmayı kabul etmiştir. Fakat sonra sahabelerden bazıları hoşnut olmadığını anlayınca kararı bozalım demişler, ama peygamber (a.s.) bir peygamber karar alıp zırhını giydikten sonra zırhını çıkarıp, geri olmaz, buyurarak ayetinde ifade ettiği gibi Allah'a tevekkül etmiştir.

160. Bu ayette Allah Teâla yine müminlere moral vererek buyuruyor ki: (Eğer Allah size yardım ederse, artık size üstün gelecek hiç kimse yoktur. Eğer sizi yardımsız bırakırsa o zaman size kim yardım edebilir? Öyle ise müminler Allah'a güvensinler.)

161. Bu ayetin iniş sebebi ile ilgili farklı rivayetler vardır. Bir rivayete göre Bedir gazvesinde elde edilen ganimetlerden kırmızı bir kadife kayıp olmuş. Münafıklar Peygamber (a.s.)'a iftira atarak onun aldığını yaygara yapmışlar, bunun üzerine bu ayet inmiş. Diğer bir rivayete göre ise Uhut savaşında ilk karşılaşmada düşman bozguna uğradığı zaman mevzilerini terk edip ganimetlere dalanlar kendi

aralarında şöyle konuşmuşlar. Korkarız ki, Peygamber (a.s.) herkesin aldığı şey kendisinindir, der de Bedirde paylaştırmadığı gibi burada da paylaştırmazsa, bizim elimize bir şey geçmez diyerek ganimetleri toplamışlar. İşte bu ganimetleri Peygamber aldı, diye bu münafıklar şayia etmişlerdir ki bunun üzerine bu ayet inmiş: (Hiçbir peygambere ganimet malını gizlemesi yakışmaz. Kim böyle bir hıyanet ederse kıyamet günü boynuna dolamış olarak gelir. Sonra da herkese kazandığı tam olarak verilir ve onlar zulümede uğratılmazlar.) Şimdi böyle bir hıyanet bir Peygambere hiç yakıştırılabilir mi, bu mümkün mü?

162-163. Bu ayetlerde de yine Uhut savaşı ile ilintili olarak müminlerle münafıklar karşılaştırılmaktadır: (Hiç Allah'ın rızasına uyanla Allahın gazabına uğrayan bir olur mu? Bu münafıkların varacağı yer cehennemdir ve ne kötü bir varılacak yerdir. –Onların "müminlerin" dereceleri Allah'ın katındadır ve Allah, yapılan bütün amelleri ve işleri bilir.)

لَقَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَى الْمُؤمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُواْ مِن قَبْلُ لَفِي ضَلالٍ مُّبِينٍ {١٦٤} أَوَلَمَّا أَصَابَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَدْ أَصَبْتُم مِّثْلَيْهَا قُلْتُمْ أَنَّى هَـذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِندِ أَنْفُسِكُمْ إِنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {١٦٥} وَمَا أَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِإِذْنِ اللّهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ {١٦٦} وَلْيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُواْ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ قَاتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ أَوِ ادْفَعُواْ قَالُواْ لَوْ نَعْلَمُ قِتَالاً لاَّتَّبَعْنَاكُمْ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلإِيمَانِ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ وَاللّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ

Meali

164. Andolsun ki, içlerinden, kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyan onları temizleyen, kitabı hikmeti öğreten bir Peygamber göndermekle Allah, müminlere büyük bir lütufta bulunmuştur. Hal bu ki, daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.

165. (Bedirde düşmanı) iki katına uğrattığınız musibet, (Uhut da) size dokununca mı "Bu nasıl oluyor!" dediniz? De ki, başınıza gelen kendinizdendir. Şüphesiz ki Allah, her şeye kadirdir.

166. İki topluluğun karşılaştığı gün başınıza gelen musibette Allah'ın izniyledir. Hem müminleri açığa çıkarması için,

167. Hem de münafık olanları bildirmek içindir. Onlara gelin Allah yolunda savaşın veya müdafaa edin, dendiğin de biz savaşı bilseydik elbette size uyardık, dediler. Hal bu ki, onlar o gün imandan ise küfre daha yakındılar. Kalplerinde olmayan şeyleri dilleri ile söylüyorlar. Allah ise sakladıklarını ziyadesi ile bilir.

İzahı

164. Bu ayette cahiliye karanlıklarında olan insanlığı, bilhassa Arap müşriklerini aydınlığa çıkarmak için, onlara Allah'ın ayetlerini okuyup şirkten ve günahlardan temizlemek için kitabı ve hikmeti öğreten onların içinden bir peygamber gönderildiği ve müminlere Allah'ın büyük bir lütfu olduğu ifade edilmektedir.

Kitaptan maksat Kur'an'dır, hikmetten maksat ise, ilmin derinliklerine vakıf olmak, bir takım sırlara ermek ve içtihat etmektir.

165-167. Bu ayetler de yine Uhut savaşı ile Bedir savaşı karşılaştırılmaktadır. Şöylr ki, Uhtta Müslümanların başına gelen musibetinin daha fazlası Bedirde müşriklerin başına gelmişti. Şimdi Uhuttaki bu yenilgiden dolayı serzenişte bulunuyorlar. İşte onların bu serzenişlerine karşı Allah Teâla da Peygambere onların başına gelen musibetin kendi hatalarından olduğunu söylemesini emrediyor. Çünkü siz emre itaat etmediniz, kendi ellerinizle musibeti çağırdınız, şimdide bu bizim başımıza nerden geldi diyorsunuz. Bu hem sizin hatanızdan hem de Allah'ın da izin vermesiyle o gün düşmanla karşılaştığınız zaman hakiki müminlerle münafıklar ortaya çıksın diye bu durum meydana geldi. Çünkü samimi olanlarla olmayanlar böyle günde belli olur. Eğer zafer sizin lehinize olsaydı

münafıklar da övünüp duracaklardı, içlerinin hilafına sevinir gibi görünüp ganimetlerden, dünyalıklardan faydalanacaklardı. Hal bu ki aleyhinize olunca münafıklar kendi yandaşlarına, eğer savaş için yola çıkmasaydınız, bunlar başınıza gelmeyecekti, öldürülmeyecektiniz ve ölmeyecektiniz, diye söylenip dururlar. Oysa: (Onlara haydın bizimle beraber savaşa gelin dendiği zaman onların bir kısmı da, savaşı bilseydik elbette size uyardık, diye bahane ettiler. Hal bu ki onlar küfre daha yakın oldukları için bu bahaneleri ileri sürdüler. İşte onlar kalplerinde olanın hilafına ağızlarıyla söylerler. Fakat Allah, sakladıkları şeyi ziyadesiyle bilir.) Evet, bütün bunların ortaya çıkması da bu savaşın aleyhinizde olmasının sebeplerinden biridir. Velhasıl başımıza gelen bir musibeti önce kendimizden bilmeliyiz, sonra başka sebep aramaya kalkışmalıyız.

الَّذِينَ قَالُواْ لإِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُواْ لَوْ أَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَؤُوا عَنْ أَنفُسِكُمُ الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {١٦٨} وَلاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ أَمْوَاتاً بَلْ أَحْيَاء عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ {١٦٩} فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُواْ بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلاَّ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {١٧٠} يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ اللّهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ {١٧١}

Meali

168. Onlar ki evlerinde oturup da kardeşleri için, eğer bize itaat etseydiler öldürülmezlerdi, dediler. De ki, eğer doğru iseniz canlarınızı ölümden kurtarın.

169. Allah yolunda ölenleri sakın ölü sanmayın. Bilakis onlar diridirler. Onlar Rableri katında rızıklandırılıyorlar.

170. Allahın kendi lütfundan verdiği ile ferahlandılar. Arkalarından gelip kendilerine katılacak olan (şehit adaylarına) onlar için korku olmadığı ve üzülmeyeceklerini müjdelemek isterler.

171. Allah'tan bir nimet ve lütufla müjdelemek isterler. Şüphesiz ki Allah, müminlerin ücretini zayi etmez.

İzahı

168. Evet, daha önce de geçtiği gibi Uhut da savaşa katılan münafıklar yandaşlarına dediler ki: (Eğer bize itaat edip de yerinizde otursaydınız, öldürülmeyecektiniz.) Ey Muhammed! Onlara: (De ki, madem ölmeyecektiniz sözünde doğru iseniz haydi ölümü kendi nefsinizden çevirin.) Yani ecelsiz ölüm var mı, eceliniz geldiğinde ölümden kurtulabilecek misiniz? Bu sözleri söyleyen ve savaştan kaçan, diğer müminlerin de kaçmasını teşvik eden ve hatta daha öncesinde Medine'den çıkılmaması için görüş bildiren ve Münafıkların başı olan Abdullah b. Ubeyy İbn-i Selül'dur.

169-171. İşte bu ayetlerde de daha önce sûre-i Bakarada de geçtiği gibi Allah yolunda öldürülmüş şehitlere ölü denmemesi, onların diri olup Rableri katından rızıklandırıldıkları, Allah'ın verdiği bu şehitlik nimeti, rütbesi ile sevinip mutlu oldukları haber verilmektedir. Ve henüz daha şehit olmamış kendilerine katılacak olan şehit adaylarını, şehit olacak kardeşlerini de Allah'ın nimeti olan şehitlik rütbesi ile rütbelendirilecekleri, onlar için ne bir korku ve ne de bir keder olmayacağı müjdesini vermektedirler. Allah (c.c.) hiçbir müminin ücretini zayi etmeyecektir. Şehitlerin ölü olmadıkları, diri olup nasıl bir hayat yaşadıkları ile ilgili geniş bilgi edinmek için lütfen sûreyi-Bakaranin 154. ayetinin tefsirine bakınız.

İmam-ı Ahmet ve daha birçoklarının İbn-i Abbasdan rivayet ettikleri bir hadis'e göre Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Uhut kardeşleriniz şehit oldu da, Allah Teâla, onların ruhlarını yeşil kuşların kursağına koydu, onlar cennet ırmaklarından sulanırlar, meyvelerinden yerler, Arşın gölgesinde asılmış altın kandillere giderler, istirahat ederler. Yiyecek ve içeceklerin hoşluğunu gördükçe, uyuyacakları yerin güzel ve letafetini tattıkça, ne olaydı Allah'ın bize verdiklerini kardeşlerimiz bilselerdi, cihat etmekten çekinmeselerdi, savaştan gücenme-

selerdi, derler. İşte Allah Teâlâ tarafından bunlar bana bildirildi ve bende bunları size indirdiğini tebliğ ediyorum," diye buyurdu.

الَّذِينَ اسْتَجَابُواْ لِلّهِ وَالرَّسُولِ مِن بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ أَحْسَنُواْ مِنْهُمْ وَاتَّقَواْ أَجْرٌ عَظِيمٌ {١٧٢} الَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ إِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُواْ لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ إِيمَاناً وَقَالُواْ حَسْبُنَا اللّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ {١٧٣} فَانقَلَبُواْ بِنِعْمَةٍ مِّنَ اللّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُواْ رِضْوَانَ اللّهِ وَاللّهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ {١٧٤} إِنَّمَا ذَلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَاءهُ فَلاَ تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {١٧٥} وَلاَ يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لَن يَضُرُّواْ اللّهَ شَيْئاً يُرِيدُ اللّهُ أَلاَّ يَجْعَلَ لَهُمْ حَظّاً فِي الآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ {١٧٦} إِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُاْ الْكُفْرَ بِالإِيمَانِ لَن يَضُرُّواْ اللّهَ شَيْئاً وَلهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {١٧٧}

Meali

172. Kendilerine yara dokunduktan sonra Allah ve Resulünün davetine uydular. Onlardan iyilikte bulunup ve Allahtan korkanlar için büyük bir mükâfat vardır.

173. Bir takım insanlar onlara=müminlere dediler ki, insanlar size karşı toplandılar, onlardan korkun. İşte bu onların imanlarını daha da artırdı, Allah bize yeter ve O ne güzel vekildir, dediler.

172. Onlara hiçbir kötülük dokunmadan, Allah'ın nimet ve lütfu ile döndüler Allah'ın rızasına uydular. Ve Allah büyük lütuf sahibidir.

175. Ancak size (o haberi getiren) şeytandır ki, dostlarını korkutur. Onlardan korkmayın, ancak benden korkun, eğer gerçek müminlerseniz.

176. Küfürde yarışanlar seni üzmesin. Şüphesiz ki onlar Allah'a hiçbir şey zarar veremezler. Allah, onlara ahirette bir pay vermemek istiyor ve onlar için büyük bir azap vardır.

177. Onlar ki, iman karşılığında küfrü satın aldılar. Yine Allah'a hiçbir zarar veremezler ve onlar için acıklı bir Azap vardır.

İzahı

172. Bu ayette Uhut savaşında yaralanıp da Allah ve Resulünün çağrısına uyarak yeniden Peygamber (a.s.)'ın etrafında toplanıp kenetlenenlerin yaptıkları iyiliklerinin karşılıksız kalmayacağı ve onlara da büyük bir mükâfat vaedildiği haber verilmektedir.

Rivayete göre Uhut savaşından hemen sonra Hamra-i-Esed gazvesi için Müslümanlar yeniden Peygamberin çağrısına uyarak yanında toplanmışlar. Şöyle ki, Ebu Süfyan ve arkadaşları Uhut savaşından sonra dağılıp kaçmış sonra Revha denen yere varınca pişman olmuşlardı. Müslümanların çoğunu öldürdük, azı kaldı. Niye bırakıp geldik diyerek tekrar geri dönüp hücum etmişler. Bunu haber alan Peygamber (a.s.) onları yıldırmak ve kendi güç ve kuvvetlerini onlara göstermek için, Ebu Süfyan-ı takip etmek üzere tekrar Uhut gazilerini toplayıp gitmişlerdir. Ve bu gaziler yetmiş kişi civarında idiler. Yaralı olup zahmet çekmelerine rağmen, peygambere (a.s.)'a itaat etmişler ve Medine'den sekiz mil mesafe uzaklıkta ki, Revha denen yere vardıklarında, Allah onların kalplerine korku atınca kaçıp gittiler. Bu sûrenin 151. ayetinde de geçmişti ki: (Yakında kâfirlerin kalplerine korku atacağız.) İşte Allah (c.c.) bu ayette de vaadettiğini gerçekleştirmiş oldu.

173-175. Evet, yukarda geçtiği gibi Bu ayetlerde de yine Uhut savaşının vurgu yapılmaktadır. Şöyle ki, yukarda da zikredildiği gib, Revha da toplanmış olan Ebu Süfyan'nın ordusu savaştan vazgeçip giderken peygamberimize, küçük Bedir mevsimi olsun istersen kozlarımızı orada paylaşırız, orada çarpışırız, demiş. Peygamberimiz de Allah dilerse bu savaş seninle benim aramda

gerçekleşir, diye hazreti Ömer aracılığı ile cevap vermiş. Vakta ki, mevsim gelmiş, Ebu Süfyan mahiyetindekilerle beraber Murruzzahra denen yere gelmiş. Fakat Allah (c.c.) yine onun kalbine bir korku salmış, sözünden caymak istemiş. O sırada da Nuaym b. Mes'ut El-Eşce'i sözde umre yapmış ve umre'den dönerken, Ebu Süfyan ona: "Bu sene Bedir mevsiminde Muhammed ile anlaşmıştım, ama bu sene kurak, herhalde ağaçlarda hayvan otlatıp sütünü içeceğimiz senedir. Ancak Muhammed çıkar da ben çıkmazsam onun cüreti artar, Medine ye git onları oyala, ertele sana deve vereyim" demiş. O da Müslümanların hazırlığını görünce aklınca onları korkutmak istemiş ve onlara bakın Mekkeliler gelip Uhut da birçoğunuzu öldürdüler. Bu seferde onların üzerine giderseniz hepinizi öldürürüler gibi sözler sarf edince, bazı kimselere tesir etti ve bundan etkilendiler. Fakat bunu duyan Peygamber a.s: "Muhammed'in canı elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben yalnızca çıkarım" buyurunca Müslümanların imanları coştu. Ve Peygamberimiz yetmiş sahabe ile Bedir'e vardı ki, Ebu Süfyan falan yoktu. Müslümanlar küçük çapta da bir alış veriş yapıp döndüler ki, işte bu ayetler bu olayı açıklamaktadır. Ayette geçen şeytandan maksat Ebu Süfyan'in yandaşları ve onun sözcülüğünü yapan Nuaymdir ki bunların korkutmaları ancak kendi dostlarına etkili olmuş, yoksa Müslümanlara etkisi değil, imanlarının artmasına sebep olmuştur.

176-177. Bu ayetlerde de Nuaym ve onun gibi küfürde yarışıp, imanlarını küfür karşılığında değişenleri hedef alarak, bunların küfür uğurunda koşmalarının Allah'a hiçbir zarar veremeyecekleri bildirilmiş. Ve onların ahirette hiçbir rahmetten ve cennetten nasipleri olmayacağı, onlar için büyük, acıklı bir azabın olduğunu ve Cenab-ı Hak, Peygamber (a.s.)'i bunlara karşı üzülmemesini beyan ederek onu teselli etmektedir.

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِأَنْفُسِهِمْ إِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ لِيَزْدَادُوا إِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ {١٧٨} مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي

مِن رُّسُلِهِ مَن يَشَاءُ فَآمِنُواْ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَإِن تُؤْمِنُواْ وَتَتَّقُواْ فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ {١٧٩} وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ هُوَ خَيْراً لَّهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُواْ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ {١٨٠}

Meali

178. İnkâr edenler sanmasınlar ki, kendilerine mühlet vermemiz onlar için hayırlıdır, onlara ancak günahlarını artırmak için mühlet veriyoruz ve onlara ihanet edici bir azap vardır.

179. Müminler! Allah, sizi bulunduğunuz yerde bırakacak değildir. Nihayet temizi pisten ayıracaktır. Bununla beraber, Allah, size gaybi bildirecek değildir. Allah peygamberlerinden dilediğini seçer. O halde Allah ve peygamberlere iman edin. Eğer iman edip takva sahibi olursanız, sizin için büyük bir ücret vardır.

180. Allah lütfundan kendilerine verdiklerini (infak) etmekte cimrilik gösterenlere hayırlı olduğunu sanmasınlar. Bilakis o onlar için şerdir, yakında kıyamet gününde boyunlarına dolanacaktır. Göklerin yerin mirası Allah'ındır ve Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

İzahı

178. Bu ayette Allah'ın, kâfirlere süre tanıması yaşamalarına izin verip mühlet tanımasının onlar hakkında hayırlı olacağını sanmamaları haber verilmiş. Ve bel ki onların yaşamaları, onlara mühlet verilmesi günahlarını daha da artırdığı ve sonuçta onlar için aşağılayıcı bir azap olduğu beyan edilmektedir.

Gerçekten insan bazen diyor ki, bu dünyada azgınlık yapan, zulmeden, küfreden insanlar bu zulüm ve küfürleri ile yaşamaya devam ediyorlar, diye aklından geçiyor. Fakat onlara mühlet verilmesi, onların yaşamaları hayırlarına olmadığı,

yaşadıkça günahlarının artacağı, günahları arttıkça da onları aşağılayacak rezil edecek bir azabın beklediğinden habersiz oldukları, anlaşılmaktadır.

179. Bu ayette de Allah Teâla, iyi kötüden ve temizle pisi de birbirinden ayırmak için müminleri oldukları yerde kendi hallerine bırakmayıp gerçek mümin olanlarla olmayan münafıkları ayırt edip ortaya çıkarmak için, onları bir takım savaşlarla yüz-yüze getirdiğini beyan etmektedir ki, işte münafıklar böyle gün ve zamanlarda ortaya çıkıp kendilerini belli etmişlerdir. Gerçi bazı münafıkların isimlerini Cenab-ı Hak Peygamberimize bildirmiş, oda sırdaşı olan Huzeyfe b. Yemani'ye bildirmişti, ama Uhut savaşı gibi bazı savaşlarda bunlar kendilerini açığa çıkarmış oldular. Böylece bu habisleri pak ve temiz olan müminlerden ayırmış oldu. (Allah, size de gaybi bildirecek değildir. Fakat Allah peygamberlerinden dilediğini seçer ve ona gaybi bildirir. Öyle ise Allah'a ve peygamberlere iman edin. Eğer iman edip takva sahibi olursanız sizin için büyük bir ücret vardır.) Demek ki, Peygamber (a.s.)'a bazı münafıklar bildirilmiş ise de müminler bunları bilmiyorlardı ve bunlar en fazla savaş sebebiyle açığa çıkmış olmaktadırlar.

180. Bu ayette de Allah'ın kendi lütfundan mal verdiği kimselerden cimrilik yapanlar bu malların kendileri için hayırlı olduğunu sandıkları, oysa öyle olmadığı, bu malların onlar için şer olduğu haber verilmekte. Ve bilinmelidir ki, cimrilik yapıp da yoksulun fakirin hakkı olan zekâtını vermedikleri mallar onların boyunlarına dolanacaktır. Ve yine bilinmelidir ki, göklerin ve yerin mirası da Allah'a aittir.

Buhari'nin Ebu Hureyre'den rivayetle çıkardığı bir hadis de şöyle buyruluyor. "Allah bir kimseye mal verir de onun zekâtını ödemezse, iki kaşı arası kel, son derece korkunç erkek bir yılan şeklinde boynuna dolanır ve iki yanağından tutar ve o cimri kişiye der ki, ben senin malınım, hazinenim." Peygamberimiz bu hadisi buyurduktan sonra yukarda ki ayeti okumuştur. Demek ki, malının zekâtını vermeyenlerin malları boyunlarına dolanacak, ayetini peygamberimiz böyle tefsir etti. O zaman ayetin de ifade ettiği gibi zekâtını vermeyen cimriler o malların kendilerine hayırlı olduğunu sanıp aldanmasınlar, onlar için şerden vebalden başka bir şey değildir.

لَّقَدْ سَمِعَ اللهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاء سَنَكْتُبُ مَا قَالُواْ وَقَتْلَهُمُ الأَنبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُواْ عَذَابَ الْحَرِيقِ {١٨١} ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ اللهَ لَيْسَ بِظَلاَّمٍ لِّلْعَبِيدِ {١٨٢} الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللهَ عَهِدَ إِلَيْنَا أَلاَّ نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتَّىَ يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءكُمْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِي بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِي قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {١٨٣} فَإِن كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ جَآؤُوا بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ {١٨٤}

Meali

181. Andolsun ki, şüphesiz, Allah fakirdir biz zenginiz diyenlerin sözünü, Allah işitti. Onların söylediklerini ve haksız yere peygamberleri öldürdüklerini yakında yazacağız ve yakıcı azabı tadın diyeceğiz.

182. İşte bu dünyada ellerinizle takdim ettiğinizin karşılığıdır. Ve şüphesiz ki, Allah kullarına zulmetmez.

183. Onlar ki bize bir kurban getirip de onu (gökten) gelen bir ateş yakmadıkça hiçbir peygambere inanmayacağız diye, Allah bize ahdetti, dediler. De ki, benden önce peygamberler mucizelerle sizin dediğinizle geldiler. Peki, doğru iseniz niçin o peygamberleri öldürdünüz?

184. (Ey Muhammed!) Eğer seni yalanladı iseler, senden önce de nice peygamberler yalanlandı. Hem onlar açık mucizelerle, sahifelerle ve kitaplarla gelmişlerdi.

181. (Allah fakirdir, biz zenginiz diyenlerin sözünü Andolsun ki, Allah işitti. Onların söylediklerini ve peygamberleri haksız yere öldürdüklerini yakında yazacağız ve yakıcı azabı tattıracağız.) Yahudiler yine Allah'a ve peygambere karşı saygısızlıklarını ve küstahlıklarını göstermişlerdir.

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre bir gün Ebu Bekir r. a. Yahudilerin dershanelerine gitmiş sözde onların âlimlerinden olan Fensah denen şahsın etrafında toplanmışlar. Ebu Bekir de ona Allah'tan kork, Müslüman ol, bak sizin kitabınız olan Tevrat da Hazreti Muhammed'in ahir zaman peygamberi olduğunu yazıyor, demiş. Bu habis de bizim Allah'a ihtiyacımız yok, hâşâ, O, bize muhtaç, fakir, biz ise O'ndan zenginiz. Baksana zengin olsaydı, Peygamberimizi kasdederek arkadaşınız bizden borç almazdı, o bize faizi yasaklıyor, biz ise faiz vadediyoruz, gibi münasebetsiz sözlerde bulunmuş. Bunun üzerine Ebu Bekir de öfkelenmiş, bu habisin yüzüne bir şamar indirmiş. Ve: "Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bizimle aranızda anlaşma olmasaydı, boynunu vururdum, ey Allahın düşmanı!" demiş. Bunun üzerine bu habis de Peygamberimize gelerek bak arkadaşın bana ne yaptı, demiş. Peygamberimiz de Ebu Bekir'e: "Bu yaptığın sebebi nedir?" buyurmuş. O da başından geçeni anlatmış. Fakat bu habis bunları inkâr etmiş. İşte bunun üzerine bu ayet inmiş.

Diğer bir rivayete göre ise sahabelerden İlyas b. Ömer r.a. Yahudi reislerinden Huveyb b. Ahtap denen ve zengin olan bu şahıstan borç para istemiş ve bu Yahudi de peygamberimize gelerek: "Ey Muhammed! Rabbin fakir mi ki, kullarından borç istiyor?" demiş. İşte bu olay üzerine bu ayet inmiş. Evet, bu azgın ve münasebetsiz sözleri sarf eden Yahudiler, yeryüzünde nice küstahlıklar yapmışlar, nice peygamberleri ve doğru söyleyenleri öldürmüşler. İşte Allah, onlara öyle bir yakıcı azap hazırlamıştır ki, bu sözlerinin ve bu davranışlarının karşılığında kıyamet günü onlara: (Tadın bakalım yakıcı azabı diyeceğiz,) buyuruyor.

182. (İşte bu azap sizin ellerinizin takdim ettiği=kazandığıdır. Allah şüphesiz ki, kullarına zulmeder değildir.) O kimseye asla haksızlık etmez, bu sizin haddinizi bilmemenizin, azgınlığınızın cezasıdır.

183-184. Bu ayetlerde yine Yahudiler hakkında inmiştir. Şöyle ki, Yahudilerden bir gurup Peygamberimize: (Allah, seni bize Peygamber olarak gönderdiğini ve sana kitap verdiğini iddia ediyorsun. Hal bu ki, Allah tarafından Peygamber olarak geldiğini iddia eden peygamberler ateşin yakacağı bir kurban getirmedikçe kendisine iman etmememize dair ahdetmiş, böyle emretmiş) diye söyleyince bu ayetler inmiştir. Ey Muhammed! Bu iddia edenlere: (De ki, eğer doğru iseniz benden önce bu açık mucizelerle gelen peygamberleri neden öldürdünüz?) Ey Resûlüm! Üzülme bunlar: –(Seni yalanladılarsa, senden önce nice peygamberleri de yalanladılar. Hem de onlar açık mucizelerle, sahifelerle ve kitapla geldikleri halde.) Yanı, bu peygamberlerin bazılarına Suhuf denen küçük kitaplar verilmişti. Hazreti İsa gibi bazılarına da büyük kitap verilmişti. Bunlar açık-açık mucizelerle geldikleri halde bunları yalanladılar, kimini öldürdüler, kimine suikast teşebbüsünde bulundular. İşte onlardan biri Hazreti İsa idi, kendisi kitapla gelmişti, bunca mucizeler göstermişti. Onu neden yalanladılar, neden suikast teşebbüsünde bulundular? Bunların işi gücü, yalan, iftira, hile, dalavere ve zulümdür.

كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَمَن زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَما الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ {١٨٥} لَتُبْلَوُنَّ فِي أَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ أَذًى كَثِيراً وَإِن تَصْبِرُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الأُمُورِ {١٨٦} وَإِذَ أَخَذَ اللّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلاَ تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَاء ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْاْ بِهِ ثَمَناً قَلِيلاً فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ {١٨٧} لاَ تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا أَتَواْ وَّيُحِبُّونَ

أَن يُحْمَدُواْ بِمَا لَمْ يَفْعَلُواْ فَلاَ تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِّنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {١٨٨} وَلِلّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاللّهُ عَلَىَ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {١٨٩}

Meali

185. Her nefis ölümü tadacaktır. Kıyamet günü mükâfatlarınız size eksiksiz verilecektir. Kim cehennemden uzaklaşır da cennete girerse, o gerçekten kurtuluşa ermiştir. Dünya hayatı aldatıcı bir zevkten başka bir şey değildir.

186. Muhakkak siz mallarınızla ve canlarınızla elbette imtihan olacaksınız. Sizden daha önce kendilerine kitap verilenlerden ve Allah'a ortak koşan müşriklerden size eziyet verici birçok söz işiteceksiniz. Eğer sabreder ve Allah'tan korkarsanız, şüphesiz ki bu azmi gerektiren bir iştir.

187. Bir zaman Allah, kendilerine kitap verilenlerden, onu mutlaka insanlara açıklayacaksınız, diye söz almıştı. Onlar ise bunu kulak ardı edip ve az bir dünyalığa değiştiler. Yaptıkları bu alış veriş ne kadar kötüdür.

188. Yaptıklarına sevinen ve yapmadıkları şeylerle de övünülmek isteyenlerin azaptan kurtulacaklarını sanmayın. Onlara acıklı bir azap vardır.

189. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır ve Allah, her şeye gücü yetendir.

İzahı

185. Bu ayette her canlının ölümü tadacağı ve herkesin kazandığı ücretin kendisine verileceği, kim cehennemden kurtulur ve cennete girerse bunun en büyük kurtuluş olduğu, dünya hayatınınsa aldatıcı bir yaşantıdan başka bir şey olmadığı beyan edilmektedir.

Her nefis ölümü tadacaktır, ifadesi mecazi anlamda yani her canlı ölecektir, bu yoldan geçecektir, bundan kurtuluş yok demektir.

Nefis konusunda farklı görüş ve yorumlar vardır. Bazılarına göre nefis hem ruh, hem de beden anlamına geldiğinden dolayı bedenin ölüp ruhun baki kalacağı şeklinde yorumlanmaktadır. Çünkü tatmak bir hayat eseridir. Ve tatma anında tadan kimsenin canının mevcut olduğunu ifade eder. Aksi takdirde tatma

düşünülemez. O zaman her canlının bedeni ölümü tadacak demektir. Bu da nefsin bedenden ayrı olduğunu ve bedenin ölmesiyle nefsin ölmeyeceği anlatılmaktadır. Ölüm bedensel hayata mahsustur ve bu görüşte olan âlimler, bedenden ayrılan ruhların ölmeyeceği, ahiret hayatınınsa ruhsal bir hayat olduğunu ve bunun da ebedi olduğunu ifade etmişlerdir.

Diğer bazı âlimlere göre ise bunun zorlama yorum olduğunu savunmuşlardır ki, onlara göre ölümü tadacaktırdan maksat yani her canlı ölecek demektir. Gerçi nefis ve ruhun bir sure kalcağı, büsbütn yok olmayacağı beşka delillerle sabit ise de genel olarak bütün ruhların ölmediği ne aklan ve ne de naklen sabit değildir. Ancak (her nefis ölecektir,) genel anlamı üzerine kalmış olmaz ve istisnalar vardır. Yani bununla şöyle denmek istenmektedir. Ruhani varlıkların tamamı ölmez, bunlardan istisna edilenler vardır. Mesela insanların ruhları ölür ama melekler ölmezler. Çünkü zümer suresinin 60. ayetinde: (Göklerde ve yerde olanlar düşüp bayılırlar, ancak Allah'ın diledikleri müstesna,) diye buyrulmuştur. İşte tefsircilerin bir kısmı da böyle yorumluyorlar.

Şimdi bu görüşleri beyan ettikten sonra acizane bana göre nefisle ruh birbirine karıştırılmakta ve bunu anlamada bir sorun olmaktadır. Benim anlayışıma göre nefisle ruh aynı şeyler değil, ayrı-ayrı şeylerdir. Bir kere nefis hem beden hem de ruh değildir, belki bedeni canlı tutan bir varlıktır. Bu da bitkilerden alınan gıdaladan oluşan kandır ve insanı canlı tutan budur. O halde nefis ölmez diyenlerin görüşü yanlıştır. Ölen bizzat nefsin kendisidir. Nefis ölünce beden haliyle hareketsiz kalır. Artık ölmüş bir bedeni kesseniz, doğrasanız bütün azaları var olmasına rağmen hiçbir acı duymaz. Çünkü ona acıyı taddıran nefisti. İşte o nefis bedende iken beden acı çekiyordu ki, bu bir anlamda birinci görüşte olan âlimlerin de görüşüdür. Ancak onlar nefisle ruhun ayni şey olduğunu söylüyorlar. Hal bu ki, bana göre ayrı şeylerdir. Örneğin bir kimse uyurken ruh bedeni terk etmiştir, bir yerlerde rüya görmektedir, ama nefis bedendedir, canlılık devam etmektedir. Zaten nefis olmasa beden hareketsiz kalır. Şimdi bunun daha iyi anlaşılması için bir misal verelim. Mesela bir arabanın parçaları, gövdesi vardır, birde motoru, benzini ve birde şoförü vardır. Arabayı çalıştıran motor, motoru çalıştıran da benzin, arabayı istediği yöne süren, yönlendiren de şofördür. İşte insan da azalarıyla birlikte bir bedendir, onun motoru kalpti., benzini kandır ve şoförü de ruhtur. Şimdi bu arabanın motoru sağlam ve benzini de varsa çalışır,

durduğu yerde rak-rak diye çalışır, ama kendiliğinden istediği yöne gidemez. Çünkü onu yönlendiren şofördür, şoför direksiyonun başına geçince onu istediği yöne yönlendirir. İşte uykuda olan bir kimsenin bedeni o şoförü olmayan ve motoru çalışan bir araba gibidir. Kalp çalışır, kanı bedene pompalar, fakat ruh yoktur. Öyle ise arabayı esas çalıştıran şey benzindir, arabaya hayat veren bezindir, benzin olmayınca motor istop eder, ya da motor arızalanıp çalışmasa araba sadece parçalardan meydana gelmiş bir şekilden ibaret olarak kalır. Öyle ise insana hayat veren kandır. Kan da bitkilerden alınan gıdalardan olmaktadır. Ve işte nefis denen şey bu bitkisel gıdaların verdiği candır, bu can ölünce de beden bir şekilden ibaret kalır. Ruh ise benzini bitmiş çalışmayan bir arabayı terketmiş bir şoför gibi bedeni terk ederek Rabbine dönmüş ve ruhlar âlemine gitmiş olur. Nitekim insan komaya girip şuurunu kaybattiği zaman doktorlan bitkisel hayata girdi diyorlar. Yani sadece nefis dediğimiz can var, henüz ölüm gerçekleşmiş değil. Nitekim birçok ayetlerde: (Kim bir nefsi öldürürse) diye buyruluyor ki, işte bu ölen bedendeki candır, ruh değildir, ruh ölümsüzdür, beden ölünce o da ruhlar âlemine gider. Kıyamete kadar ruhlar âleminde kalır ve kıyamet günü yeniden can verilen bedenlere girer. Cennet ve cehennem hayatı da ruh ve bedenle birlikte olan bir hayattır ki, birinci görüşte olanların ahiret hayatının ruhsal olduğu görüşü de yanlıştır. Çünkü bununla ilgili birçok ayet ve hadis vardır. Onlardan ikisini zikredelim. Yasin sûresinin 51-52. ayetlerinde şöyle buyruluyor: (Nihayet sure üfürülünce birde bakarsın ki, onlar kabirlerinden kalkıp Rablerine giderler. –İşte o zaman: Eyvah-eyvah! Bizi kabrimizden kim uyandırdı, kaldırdı? Peygamberler gerçekten doğru söylemişler, derler.) İşte bu ayetler çok açık ve net olarak bedenlerin yeniden dirilip kalktığını ve mahşere hesap vermek üzere koştuklarını ve peygamberlerin bu konudaki sözlerinin doğruluğunu ayan beyan ortaya koymaktadır. Ohalde orda ki, hayatın yalnızca ruhsal olduğunu nasıl iddia edebilirsiniz? Peki, kabirlerden kalkan nedir, koşan nedir, onu koşturan nedir? Eğer ruh olmasa bedenler kendiliğinden yürüyebilirler mi, şoför olmadan araba kendiliğinden yürür mü? Bunu ne akıl ne de mantık kabul eder. Şimdilerde bir televizyon kanalında daha Kur'an'ın Arapça orijinalini dahi okumasını bilmeyen, Latince harflerle yalan-yanlış okuyup habire durmadan kendilerine göre mana vermeye kalkışan bazı cahiller şöyle söylüyorlar. Efendim Allah, kendi zatından ruh vermiştir, ölünce de O'na döner bir

daha da bedenlere geri dönmezmiş. O zaman bu mantığa göre bir daha bedenin dirilmesi de söz konusu olmaz, ruh da geri dönmeyince cennet ve cehennem de, hesap mizan da olmaz. Böyle indi-indi safsata şeylerle bu cahiller din adına televizyonlarda habira durmadan konuşup duruyorlar.

Evet, İmamı Gazali ye göre de insanda iki çeşit ruh olduğu ifade edilmektedir ki, biri nebati, diğeri de bahsetmiş olduğumuz gibi insanı yönlendiren ruhtur. Hatta Gazali ye göre ruh insanın ne içindedir, ne de dışında, belki insanı kuşatmıştır. Bana göre bu tarif birincisine göre daha uygundur. Çünkü birinci görüşünde insanda iki çeşit ruh vardır, biri nebatıdır, sözünü pek uygun görmüyorum, iki çeşit ruh değil de, belki, bir ruh birde bitkisel ruh dediği yerine nefis (can) demiş olsa kanatimce daha doğru olurdu. Mesela uykuda nefis bedende iken, ruh bedenden ayrılmıştır, zaten nefsin ölümü ile beden ölümü meydana gelir. O halde ruhun ölümsüz olduğunu söyleyenlerin görüşleri doğrudur, fakat yukarda da açıkladığımız gibi ahirette ki, hayatın yalnız ruhsal olduğu görüşü yanlıştır ve bu görüşe katılmam asla mümkün değildir. İkinci görüşte olanların görüşleri de bana göre kısmen doğru olmakla beraber, şu kısmı yanlıştır. Oda şudur, bedenin ölmesiyle nefis ve ruhun büsbütün yok olmayacağı bir süre kalacağı başka delillerle sabit ise de, genellikle bütün ruhların ölmez olduğu aklen ve naklen sabit değildir, demelerini kabul etmek mümkün değildir. Nefis bir müddet ölmeyecek ne demektir? Tam tersine bir müddet nefis ölecektir. Sonra kıyamet günü tekrar dirilecektir. Nefis ölmedi ise beden hayatta demektir. Ruhun ölümsüzlüğü ise ne Aklen ve ne de naklen sabit değildir, demelerini de anlamak mümkün değildir. Peki, ruh ölmüş ise Peygamber (a.s.)'ın kabirleri selamlaması, ümmetinin de selamlaması ne anlama geliyor? Çürümüş ve toprak olmuş bedenleri mi selamlıyor? Aklen delil yoktur diyorlar. Peki, uyku bir nevi ölümdür. Uykuda rüyayı gören nedir, ruh değil midir? Rüyada gezip, dolaşan, tanıdıkları ile görüşüp konuşan ve saire. Bütün bunları görenin beden olduğunu söyleyebilir misin? Beden nefisle (canla) yatağında yatarken ruh bir yerlerde gezip dolaşmaktadır. Ruhun uykuda bedenden ayrılıp, ölmediğinin ve tekrar bedene döndüğünün aklen de naklen de en açık delili Zümer sûresinin 42. ayetidir. (Allah, ölenin ölüm zamanı gelince nefsi alır, eceli gelmemiş olan nefsi (ruhu) da uykuda alır. Uykuda eceli gelen üzerine ise ölümü yerine getirir, diğerini (eceli gelmemiş olanın) ruhunu da eceli-müsemmaya kadar geri salı verir.)

Yani her uykuda Allah (c.c.) ruhu alır, eğer uykuda ruhu alındığı sırada eceli gelmiş ise, ruhu salıvermeden o uykudaki kişinin nefsini canını da alarak öldürür. Fakat eceli gelmemiş olan kişinin ruhunu ise her uykuda alır, eceli geleceği zamana kadar geriye salıverir. İşte bu ayet ruhun ölmediğinin en açık bir delilidir ki muvakkaten her uykuda alınan ruh geriye salıveriliyor. İşte Cenab-ı Hak ölüm esnasında almış olduğu ruhu bu sefer kıyamete kadar ruhlar âleminde tutup, kıyamet, günü yeniden dirilişte bedenlere salıverecek, iade edecektir. İşte bu kadar açık seçik delil varken, aklen ve naklen delil yoktur demek insanı hayret ettiriyor. Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna azdır, demekten kendimi alıkoyamıyorum. Demek uykuda alınan ruh çok kısa bir süre için muvakkat tutulmakta, ölümden sonrası ise kıyamete kadar uzun bir süre tutulmaktadır ki, aslında ikisi de muvakkaten bedenden ayrı kalmak demektir. Burada şu ince noktaya da temas etmek isterim ki Kur'an da çok zaman ruh yerine nefis kullanılmaktadır Çünkü nefis lügat olarak can, beden, kan ve ruh manalarına gelmektedir. Bundan dolayı da ruhla nefis hakkında bazı anlayış farkları vardır. Mesela, biraz önce zümer sûresinin 42. ayetinin tefsirinde uykuda alınan nefsin İbni Abbas'a güre akıl ve şuur veren nefis olduğunu, ruhun ise nefes alıp verilmesi ile tefsir etmiştir. Fakat Hazreti Ali k. v. tam tersine uykuda çıkanın ruh, bedende kalan ise ruhun ışığı diye tefsir etmiştir. Bunu orada daha geniş açıklayacağız, ama, Hazreti Ali'nin dediği bence de daha doğru olan yorum, uykuda çıkan ruhtur. Ama her ikisinin görüşüne saygı göstermekle birlikte, Hazreti Ali'nin bedende kalan ruhun ışığıdır görüşüne de katımlıyorum. Fakat İbni Abbas diğer bir görüşünde: "Âdemoğlunda bir ruh ve birde nefis vardır, aralarında ki fark ise güneş ile ışığı gibidir.Nefis akıl ve temyiz (şuur,) ruh ise nefes alıp vermektir," demiş. İbni Abbas'ın bir nefis ve birde ruh görüşüne âcizane katılıyorum ama nefsin akıl ve temyiz olduğu, ruhun ise nefes alıp vermek olduğu görüşüne katılmıyorum. Tam tersine Hazreti Ali'nin dediği gibi, ruh akıl ve şuurdur, nefis ise nefes alıp vermek yani can demektir. İşte bu nefes alıp verme sona erince de ölüm meydana gelmektedir.

Ruhların diri olduğuna dair ayet ve hadisin dışında marifet ehlinin keşfiyle de bilinmektedir. İyi ruhlar bizden ve bizim yaptığımız bazı şeylerden de haberdardırlar. Mesela acizane ben bir zamanları genç iken bir camide imam iken cemaatten münasebetsiz biri bana hakaret etti, beni dövmeye kalkıştı, çevresine

güvendi benim yalnız olduğumu sandı. O gece rüyamda anacığım demek bu olaydan haberdar olmuştu ki: "Siz bu çocuğu yalnız mı zannediyorsunuz?" dedi. Şimdi bunun aklen sabit olmadığını nasıl iddia edersiniz. O zaman sizin aklınızda bir problem vardır. Demek ki, iyi ruhlar bazı şeylerden haberdardır.

Peki, kabir azabı nedir? Bu da sahih hadisle sabittir. Çürümüş toprak olmuş beden mi azap görüyor? Tabi ki, hayır. Biraz önce izah etmeye çalıştığımız gibi ölen bir kimsenin ruhu tıpkı rüyada iyi ve kötü rüya gören gibidir ki, ya güzel şeyler görüyor, güzel yerlerde gezip dolaşıyor kendisini mutluluklar içinde görüyor. İşte bu imanı olup ameli iyi olanlara benziyor. Yahut da korkunç rüya görüyor, kâbus görüyor, kendisini çeşitli azaplar içinde görüyor ki, buda imanı olmayan ve ameli kötü olanların kabir azabı gibidir. "Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçe veya cehennem çukurlarından bir çukurdur," hadisi bunun açık delilidir. Nitekim mümin suresinin 46. ayetinde: (Ona "Firavun" ve ona uyanlara sabah ve akşam ateş arz edilecek ve kıyamet günü de Firavun'un ailesini "yani ona" uyanları azabın en dehşetlisine girdirin,) denecektir. Peki, ruh ölmüş ise bedende çürümüş ise cehennem Firavun ve yandaşlarının nesine gösterilecektir? Ruhun ölmediğine dair aklen ve naklen delil yoktur diyenler, bütün bunları ne ile izah edeceklerdir? Sonuç olarak Benim anlayışıma göre bir nefis bir de ruh vardır. Birincisi bedendeki kan dolaşımı ve candır ki bunun çıkmasıyla ve kanın durmasıyla ölüm meydana gelir. Ruhun ise iki yönü vardı, biri iyi ruh, diğeri ise kötü ruhtur. Yani biri iyi arzular peşinde diğeri de kötü arzular peşindedir. Eğer bir insan imanıyla ve güzel amelleriyle ruhunu beslerse bu ruh olgunlaşıp güzellikleri arzu eder. Fakat imandan mahrum, ibadetlerden mahrum olarak kötülüklerle beslenirse bu sefer onun kötü yönü ağır basar böylece nefsani ve şehvani olan şeyleri arzu eder onların peşinde koşar. Yani ruh her iki tarafa da meyillidir, hangi tarafla beslenirse otarafa yönlenir. Mesela bir insan nefsi bir şeyi ya yemek ister ya da yemek istemez, ya hoşlanır ya da hoşlanmaz. Bunun gibi ruh iyilikleri, güzel amelleri ya ister veyahut da istemez. Eğer bu nefis (ruh) imanla ve güzel ahlaklarla beslenmiş terbiye edilmiş ise, güzel amelleri zevkle yapmak ister. Yok, eğer iman yok veya güzel ahlaklarla beslenmemiş ise, bu nefis (ruh) ibadetleri güzel amelleri çirkin görür, onları yapmak istemez. Mesela gece gündüz kumara müptela olan bir kimsenin nefsi bundan zevklenirken, ona helâlından çalışıp kazanmak hoş gelmez, nefsi istemez. Fakat

imanı olan ve ahlakı düzgün olan bir kimse bir günah işlediği zaman vicdan azabı duyar, kendi kendini ayıplar ve kınar ki buna nefsi levvame denir. Nitekim Kıyamet suresinin birinci ayetinde Cenab-ı Hak bu nefse yemin etmektedir. Yine imanı olan bir kimse iyilikler ve güzel ameller işlediği zaman rahatlar, kalbi huzura kavuşur ki buna da nefsi-mutmeinne denir. Rad sûresinin 28. ayetinde: (Bilin ki kalpler Allah'ı zikirle huzur bulur,) buyruluyor.

Evet, sonuç olarak işte bedene canlılık veren nefis ölür onunla beden isdop eder. Ruh ise hem uykuda bedenden kısa bir süre ayrılır, hem de ölümle uzun bir zaman ayrılır, ama ölmez. O ruhlar âlemindedir. Kıyamet günü bedenler yeniden dirilince, bu muvakkaten ayrılmış olan ruh da tekrar gelip bedene kavuşur, cennet ve cehennemdeki hayat da ruh ve bedenle birlikte devam eder. Bedenlere hükmeden nefis (can) değil ruhtur. Kumanda ruhtadır, ruh bedenden uzaklaşınca nefis ve beden kendiliğinden harekete geçemez. Uykuda olan bir kimseyi düşünün, ne kalkıp yürüyebilir, ne düşünebilir ne de kendi başına bir şey yapabilir. Tıpkı şöforsuz çalışan motor gibi. İmamı Gazalinin dediği gibi aslında ruh ne bedenin içindedir, ne de bedenden uzaktır, belki bedeni ihata edip kuşatmıştır. Yani bu ifadeye göre ruh, bir Televizyonun komandası gibidir. Kumandaya bastığınız zaman Televizyon çalışır, harekete geçer ve o komanda ile istediğiniz kanala yönlendirip istediğiniz şeyleri seyredebilirsiniz. Fakat kumandaya basarak Televizyonu kapatınca hiçbir hareketlilik göremezsiniz. İşte ruh böyle bir şeydir, arızalı olmayan televizyonu komanda nasıl hareket ettirip yönlendiriyorsa, ruh da bedeni öyle yönlendirir. Fakat beden ölünce de ruh artık bedeni tamamen terk edip ruhlar âlemine gider. Tıpkı bozulmuş çalışmayan bir Televizyona kumandanın bir etkisi olmayıp terkedildiği gibi artık ölmüş olan bedene de ruhun bir etkisi olmaz ve onu terk eder.

Evet, diğer bir husus da Meleklerin ölüp ölmedikleri meselesidir. Mademki, nefisler ölecektir, buyruluyor, melekler nefsanî varlıklar olmadıklarına göre ölmemeleri gerekir. Ehlisünnet itikadına göre melekler nurani varlıklardır O zaman onlar için ölüm de söz konusu değildir. Nitekim Nemil sûresinin 68. ayetinde: (Sure üflendiği zaman, göklerde ve yerde ne varsa düşüp bayılacak, ancak Allah'ın diledikleri müstesna,) buyruluyor. Şimdi bu ayeti kerimede de bir algılama sorunu olduğu görülüyor. Şöyle ki bu ayeti yorumlarken, göklerde ve yerde ne varsa ifadesinden meleklerin de öleceği, ama istisna edilip ölmeyenlerin

de olacakları, fakat hangi meleklerin olduğu ise ihtilaf konusudur. Hal bu ki, yukarda metinde geçen ayette açıkça: (Her nefis ölümü tadacaktır,) buyrulurken mümin suresindeki bu ayette ölüm zikredilmiyor. (Saika) kelimesi kullanılıyor ki, bu kelime hem düşüp bayılma anlamına hem de helak olma anlamına geliyor. Kıyametin kopuşu ile tekrar diriliş için İsrafil (a.s.) tarafından üç kere sure üfleneceği hadislerde bildirilmektedir. Bununla beraber ayetlerde de işaret vardır. Birinci nefha=üfleme Nemil sûresi 87. ayetinde şöyle ifade edilmektedir: (O gün sure üfürüldüğü zaman göklerde ve yerde kim varsa he-psi dehşete kapılacaktır.) Yani birinci üfürüşle hemen kıyamet kopmuyor, bununla şiddetli depremler, sarsıntılar oluyor. Zaten kıyametin kopuşunu tarif eden birçok ayetlerde şiddetli depremlerle başladığı ifade edilmektedir.

Evet, işte bu ayette istisna edilenlerin kimler oldukları kesin bilinmemektedir, ama benim kanaatime göre göklerde melekler, yerde de salih olan, mümin olan cin ve insanlardır, yani bunlar birinci üfleyişte düşüp bayılmazlar. İkinci ve üçüncü nefha ise Zümer sûresinde ki 68. ayetinde açıklanmıştır ki, bu ayetin ilk bölümü ikinci nefhayı, ikinci bölümü ise üçüncü nefhayı bildirmektedir. İşte bu ayetin birinci bölümünde şöyle buyruluyor: (Sure üfürüldüğün de göklerde ve yerde kim varsa hepsi helak olacak veya düşüp bayılacak, ancak Allah'ın dilediği kimseler müstesna.) İşte ayetin bu bölümü kıyametin kopuşunda ki nefhadır ki, bunda da helak olanlar bütün nefis sahibi olan canlılardır ve istisna edilenler ise düşüp bayılan, fakat ölmeyen meleklerdir. Aynı ayetin devamındaki ikinci bölüm ise üçüncü nefhayı beyan etmektedir. Yani bütün ölmüş olanların diriliş nefhasidir ki ayetin bu bölümünde de şöyle buyrulmaktadır: (Sonra diğer bir üfleyişle o anda ayağa kalkmış bakar dururlar.) İşte bunlar ikinci nefhade düşüp bayılan meleklerin kıyamet günü uyanıp kalkması ve helak olmuş diğer canlıların da yeniden dirilişi demektir. Ve benim kanaatime göre istisna edilenler, ölmeyen ve bayılıp düşen meleklerdir. Fakat en doğrusunu Allah bilir.

186. Evet, bu ayette de müminlerin malları ve canları ile sınanacakları ve bu yolda gerek kitap ehlinden Yahudi ve Hıristiyanlarden ve gerekse diğer müşriklerden birçok eziyet görecekleri haber verilmekte. Fakat bu din uğurunda Allah yolunda ki ceht ve gayretleri uğurundaki bu eziyetlere sabretmeleri, bununla beraber günahlardan korunmaları ve bu işlerde azim ve kararlılığın gerekli olduğu ifade edilmektedir. Demek iman uğurunda her şeyi ortaya koymak, bu yolda gelen eziyetlere sabır göstermek azim ve kararlı olup olmamakla

müminler denenmekte ve sınanmaktadırlar. Kâfirlerin ve müşriklerin bu yolda gerek sözlü ve gerekse fiili sataşmaları, gerek Peygamberi ve gerekse sizi üzmüş ve eziyet etmiş olabilir. Ancak bütün bunlara sabırla göğüs germeniz, yılmadan usanmadan kararlılık göstermeniz gerekmektedir. İşte Allah (c.c.) gerçek müminlerle münafıkları ortaya çıkarmak için hakiki müminleri çetin bir imtihandan, sınavdan geçirmektedir.

187. Bu ayette de Allah Teâla, ehli-kitaptan kendilerine verilen kitaptaki gerçekleri saklamadan açıklayacaklarına dair söz aldığını ifade etmektedir. Fakat onlar bu verdikleri sözleri arkaya atarak bu sözlerini az bir pahaya değiştirdikleri ve bu alış verişlerinin çok kötü bir durum olduğu bildirilmektedir.

Evet, Cenab-ı Hak nasıl ki, bütün peygamberlerden söz almış ise onların ümmetlerinin bilginlerinden de kendi kitaplarında olan gerçekleri saklamadan açıklayacaklarına dair söz almıştır. Burada söz alınması mecazi anlamdadır. Yani peygamberlere vahyi ile ümmetlerine de peygamberler vasıtasıyla kitaplarındaki gerçeklere inanıp ve bunları saklamadan açıklayacaklarına dair söz vermişler demektir. Tirmizinin Ebu Hureyre'den rivayet etmiş olduğu bir hadis de şöyle buyrulmuştur. "Kim öğretsin diye, kendisine ilimden bir şey sorulur da onu gizlerse, kıyamet günü onun ağzına ateşten bir gem vurulur." Nitekim Bakara sûresinin 159. ayetinde de gerçekleri saklayan âlimler lanetlenmişlerdir.

188. Bu ayette ise Allah tarafından kendilerine verilen nimetlerle sevinip mutluluk duyan, yapmadıkları halde güzel amellerle kendilerinin övülmelerinden hoşlanmaları ve bu davranışlarıyla Allah'ın azabından kurtulacaklarını sananların bir aldanış içinde oldukları ifade edilmektedir. Oysa onlara acıklı bir azabın olacağı bildirilmektedir. İnanmadıkları halde ve bu iyilikleri yapmadıkları halde kendilerini iyilik yapıyormuş gibi gösteren, bununla da halkın övgüsünden hoşlanıp bu sebeple de maddi ve manevi menfaat temin eden kâfir ve münafıklar Allah'ın azabından kurtulacaklarını sanmasınlar. Bilakis onlar için çok acıklı bir azap hazırlanmıştır.

189. Ve bu ayette de daha önceki ayetlerle ilintili olarak Allah (c.c.) hakkında münasebetsiz sözler sarf eden, hâşâ Allah, fakir biz ise zenginiz diyen Yahudilere bir cevap olarak şöyle buyrulmaktadır. (Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır ve Allah'ın her şeye gücü yeter.) Her şeyin yaratıcısı ve sahibi olan Allah olmasına rağmen böyle haddini bilmeyen azgın kâfirler O'na fakir deme küstahlığında bulunmaktadırlar.

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لآيَاتٍ لِّأُوْلِي الألْبَابِ {١٩٠} الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللهَ قِيَاماً وَقُعُوداً وَعَلَىَ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذا بَاطِلاً سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ {١٩١} رَبَّنَا إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ {١٩٢} رَّبَّنَا إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِياً يُنَادِي لِلإِيمَانِ أَنْ آمِنُواْ بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الأبْرَارِ {١٩٣} رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلاَ تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لاَ تُخْلِفُ الْمِيعَادَ {١٩٤}

Meali

190. Şüphesiz ki, göklerin ve yerin yaratılışında, gecenin ve gündüzün birbiri ardınca gidip gelmesinde elbette aklıselimler için ibretler vardır.

191. Onlar ki, Allah'ı ayakta, oturarak ve yanları üzerine yatarak zikrederler. Göklerin ve yerin yara-tılışını düşünürler. Ey Rabbimiz! Bunu boşa yaratmadın, bizi cehennem ateşinden koru.

192. Ey Rabbimiz! Şüphesiz ki sen kimi cehennem ateşine sokarsan, onu rezil etmişsindir. Zalimler için yardımcılar yoktur.

193. Ey Rabbimiz! Biz Rabbinize iman edin, diye çağıranın, çağrısını işittik ve hemen iman ettik. Ey Rabbimiz! Günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi sil ve bizi iyilerle beraber vefat ettir.

194. Ey Rabbimiz! Peygamberlerine vadettiğin şeyi bize ver. Şüphesiz ki, sen vadinden dönmezsin.

İzahı

190. Bu ayet göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün ard-arda gidip gelmesinde ve saire bütün kainattaki olanlarda akli selim olanlar için ibretler olduğu bildirilmektedir.

Gerçekten aklıselim olan, azıcık izanı ve basireti olan bir kimse Allah Teâlâ'yı O'nun birliğini, O'nun yüce kudretini nasıl inkâr edebilir? İşte bu ayet insanı düşünmeye, aklını kullanmaya ve O, yüce kudretin eserlerini görmeye davet ediyor. Bütün bu eserler O'nun varlığının, birliğinin ve kudretinin eserleridir. Haddizatında kâinata nazaran ufak bir uydu olan şu dünya dağları, ovaları, vadileri, ırmakları ve denizleri ile bize göre ne kadar büyük. Yazıyla, kışıyla, ilkbaharıyla, son baharıyla, sıcağıyla, soğuğuyla, rüzgârıyla, ılımanlığıyla, renga-renk ağaçları, çiçekleriyle, meyveleriyle, tatlısıyla, acısıyla, ne müthiş bir manzara, ne müthiş bir kudretin eseri olduğunu göstermektedir. Ya gökler? Milyarlarca yıldızlarla süslenmiş, ayı, güneşi, gezegenleri ile bir terazi gibi kurulmuş, hepsi kendi yörüngesinde milimi-milimine sapmadan, şaşmadan dönüp dolaşmaktadırlar. Hiç şaşırmadan gecelerin, gündüzlerin, uzayıp kısalması, birbiri ardınca gidip gelmeleri kâinatta bilmediğimiz nice varlıklar kendiliğinden olabilir mi? Emirsiz, izinsiz kendi başına böyle bir düzen yürür mü? İşte bütün bunlar aklı, izanı ve düşüncesi olan insanlara elbette ibrettir.

Rivayete göre Abdullah İbni Ömer r.a. Hazreti Aişe'ye: "Resulüllahtan gördüğün şeylerin en ilginç olanı, onu hayrete düşüren şeyi bana haber ver," demiş. Hazreti Aişe de bunun üzerine ağlamış ve uzun bir müddet sonra kendine gelince demiştir ki: "Onun her işi hayret ettirirdi. Bir gün bana geldi, yorganıma girdi, hatta cildini cildime dokundurdu," sonra da şöyle buyurdu: "Ey Aişe! Bu gece Rabbime ibadet etmek için bana izin veriri misin?" Bende ey Allah'ın Resulu! Ben senin yakınlığını severim, isteklerini de severim! Bunun üzerine kalktı odada ki su dolu ibriği alıp abdest aldı, suyu çok da dökmedi. Sonra kalkıp namaza durdu Kur'an okuyup ağlıyordu. Hatta gözyaşlarının yeri ıslattığını gördüm. Sonra Bilal geldi kendisine sabah namazı olduğunu bildirdi, o da baktı ki, ağlıyor: "Ey Allah'ın Resulü! Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışladığı halde sen ağlıyorsun, ha!" dedi: O da: "Ey Bilal! Ben şükreden bir kul olmayayım mı? Nasıl ağlamayayım Allah Teâlâ bu gece şu ayeti indirdi: (İnnefî

halkissemavati ila ahir...) “Yazıklar olsun o kimseye ki, onu okuyup da düşünmez. Yine yazıklar olsun o kimseye ki, bu ayetleri çeneleri arasında çiğneyip, yani okuyup da düşünmez,” buyurdular.

191-194. Bu ayetlerde de ayakta, oturarak, yan üstü yatarak Allah’ı zikreden, göklerin ve yerin nasıl yaratıldığına bakıp düşünerek, bunlar ve bunların içinde olanların hiçbirinin boşa yaratılmadıklarını idrak edip ibret alan müminlerin faziletine işaret edilmektedir. İşte bu şekilde yerlerin ve göklerin yaratılışını düşünüp bunlardan ibret alan müminler ayakta, oturarak ve yan üstü yatarken Allah’ı anar ve şöyle dua ederler: (Rabbimiz! Sen bunları boşa yaratmadın, seni tesbih ederiz, bizi cehennem azabından koru! –Rabbimiz! Doğrusu sen, kimi cehenneme koyarsan, artık onu rezil-rüsvay etmişsindir. Zalimlerin asla yardımcıları yoktur. –Ey Rabbimiz! Bize: “Rabbinize inanın!” diye imana çağıran davetçiyi “peygamberi” işittik, hemen iman ettik. Rabbimiz! Artık bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, iyilerle beraber ruhumuzu al. –Rabbimiz! Bize peygamberler vasıtasıyla vadettiklerini ikram et ve kıyamet gününde bizi rezil-rüsvay etme; şüphesiz ki, sen sözünden asla dönmezsin.) İşte Akıllı mümin böyle Allah’ın kudretini, büyüklüğünü düşünür, ibret alır O’nu, her haliyle ayakta, oturarak, yan üstü yatarak böylece zikreder ve O’na dua eder.

Ayette geçen Rabbimiz! (Kimi cehenneme sokmuş isen muhakkak onu rezil etmişindir,) ifadesi, ehlisünnet âlimlerine göre kâfirler için hor, hakir ve rezil edici azap demektir. Müminler günahlarının çokluğu sebebiyle cehenneme girseler de onlar hor ve hakir görülmeyecekler ve cezaları bitince de çıkacaklardır. Fakat mutezile bu ayeti delil göstererek cehenneme bir kere giren kimse bir daha oradan çıkmayacak, hor ve hakir olarak ebediyen kalacaktır, diyor. Tabi Mutezile başka ayet ve hadisleri görmemezlikten geliyor, ya da anlayamadığı için böyle söylüyor ve buradaki ayeti de kavrayamıyor. Ayette geçen rezil edici azaptan müminlerin sığınması o azaba düşmeleri anlamına gelmez. Çünkü her mümin kendinden emin olmadığı, geleceğinin ne olacağını bilmediğini, acaba imanla mı ölürüm Allah korusun herhangi bir sebepten dolayı imansız mı ölürüm korkusu taşıdığı için böyle dua etmesi gerekmektedir. Nitekim Peygamberimiz bile şu duayı çok yapardı. “Ey kalpleri bir anda çeviren Allah ım! Benim kalbimi senin dininde sabit kıl, kaydırma.” Bir peygamber böyle dua ederken, biz na-

sıl kendimizi garanti edebiliriz? Bir kimsenin kendini garanti cennetlik görmesi ukalalıktır. Oysa mümin hem korku ve hem de ümit arasında olmalıdır.

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لاَ أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنكُم مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى بَعْضُكُم مِّن بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُواْ وَأُخْرِجُواْ مِن دِيَارِهِمْ وَأُوذُواْ فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُواْ وَقُتِلُواْ لأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ ثَوَاباً مِّن عِندِ اللّهِ وَاللّهُ عِندَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ {١٩٥} لاَ يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُواْ فِي الْبِلاَدِ {١٩٦} مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ {١٩٧} لَكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْاْ رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلاً مِّنْ عِندِ اللّهِ وَمَا عِندَ اللّهِ خَيْرٌ لِّلأَبْرَارِ {١٩٨} وَإِنَّ مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَمَن يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلّهِ لاَ يَشْتَرُونَ بِآيَاتِ اللّهِ ثَمَناً قَلِيلاً أُوْلَئِكَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ إِنَّ اللّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ {١٩٩} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اصْبِرُواْ وَصَابِرُواْ وَرَابِطُواْ وَاتَّقُواْ اللّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {٢٠٠}

Meali

195. Onlara Rableri cevap verdi ki, bazınız bazınızdansınız, sizden ne erkeğinizin ne de dişinizin yaptığı amellerden hiçbir ameli zayi etmem. Onlar ki hicret ettiler ve yurtlarından çıkarıldılar, benim yolumda eziyet gördüler. Öldürdüler

ve öldürüldüler. İşte onların kötülüklerini elbette silerim ve elbette altından ırmaklar akan cennetlerime koyarım. Bu Allah tarafından bir sevaptır ve en güzel sevap da Allah katındadır.

196. Kâfirlerin diyar-diyar dolaşmaları, seni aldatmasın.

197. (Bu onlar için) az bir geçimliktir. Onların yeri cehennemdir, bu ne kötü bir döşektir.

198. Fakat Rablerinden korkanlar için. Altından ırmaklar akan cennetler vardır, orada ebedi kalacaklardır. Allah tarafından konuk edileceklerdir. İyiler için Allah katında olan şeyler daha hayırlıdır.

199. Ehli kitaptan elbette öyleleri vardır ki, Allah'a boyun eğerek size inene ve kendilerine indirilene inanırlar. Allah'ın ayetlerini az bir pahaya satmazlar. İşte böylelerinin mükâfatı Rableri katındadır ve şüphesiz ki, Allah, hesabı çabuk görendir.

200. Ey iman edenler! Sabredin ve tekrar sabredin, bağlı kalın ve Allah'tan hakkıyla korkun ki, kurtuluşa eresiniz.

İzahı

195. Bu ayetle, bundan önceki ayetlerde müminlerin dualarının kabul olduğuna cevap verilmekte. İnsanların bazılarının bazılarından üredikleri, bunlar arasında kadın ve erkek ayrımı yapılmadan yaptıkları güzel amellerinin Allah katında makbul olduğu ve zayi olmayacağı ifade edilmektedir. Ve hicret edip yurtlarından çıkarılan Allah yolunda eziyete maruz kalan, bu yolda öldüren ve öldürülen herkesin günah-larının bağışlanıp silineceği, altından ırmaklar akan cennetlere girdirilecekleri, bu yoldaki bütün ceht ve gayretlerinin, sıkıntılarının kendileri için sevap olduğu ve sevapların en güzelinin Allah katında olduğu beyan edilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre müminlerin annesi Ümmi Seleme: "Ya Resulelleh! Hicret eden kadınlar için Allah Teâlâ'nın bir şey zikrettiğini işitmedim," yani kadınlar için hicret ettikleri için bir şey yok mu? diye sorunca bu ayet inmiş ve buyrulmuştur ki: (Sizler hep birbirinizdensiniz, kadın erkek herkese bu yolda aynı sevap bardır.) Gerek ibadet hususunda olsun, gerek iyi ameller hususunda olsun ve gerek se sevap bakımından olsun kadınlarla er-

kekler arafında fark yoktur. Herkes kazandığı amellerin sevabını ve mükafatını eksiksiz alacaktır.

196-198. Bu ayetlerde de Kâfirlerin bunca haksız ve zulümlerine rağmen onların varlıklı olmalarına, belde-belde gezip dolaşmalarına ve bu yaşantılarına Peygamber (a.s.)'ın da bir insan olması nedeniyle şaşıp üzüldüğü beyan edilmektedir. Ancak Peygamberin bunların yaşantılarına bakıp da aldanmaması, bunların kıymetinin olmadığı, bunların geçici olan birer geçim eşyası, malı olduğu, bu geçici hayatın sonunda onların varacakları yerin cehennem olduğu ve cehennemin de ne kötü bir döşek olduğu ifade edilmektedir. Rablerinden korkup günahlardan sakınanlar içinse altından ırmaklar akan cennetler olduğu orada ebedi olarak Allah'ın konukları olacakları, Allah katında geçici olan bu nimetlerden daha hayırlıları olduğu beyan edilmekte. Bununla beraber yerlerinden yurtlarından çıkarılmış olan Müslümanlar bu ebedi nimetlerle müjdelenip teselli edilmektedirler.

199. Bu ayet de ehli kitaptan Yahudi ve Hıristiyanlardan Allah'a ve müminlere inen kur-ana, kendilerine daha önce inmiş olan Tevrat ve İncil'e iman ederek Allah'a, onun emirlerine boyun eğip, Allah'ın ayetlerini az bir pahaya, dünya menfaati karşılığında satmayan, gerçekleri saklamayan müminlere Rableri katında mükâfatlar olduğu haber verilmekte. Ve Allah, hesabı çok çabuk göreceğini bildirmektedir.

Bakara sûresinin 62. ayetinin tefsirinde de açıklamıştık. Yahudilerden kendi dönemlerinde kendi kitaplarına, İncil geldiğinde de İncil'e ve Kur'an geldiğinde de Kur'an'a ve Peygambere inanmış olanlar Müslümandırlar. Hıristiyanlar da kendi dönemlerinde gönderilmiş olan tahrif edilmemiş İncil e, ondan önceki Tevrat'a ve Kur'an geldikten sonra da ona ve Peygambere inanmışlarsa onlar da mümin ve Müslümandırlar. İşte bu ayette kasdedilen ehli-kitap bunlardır. Yoksa bugün İslamı kabul etmemiş, Peygamberi kabul etmemiş olan Yahudi ve Hıristiyanlar değildir, bunlar kâfirdirler ve bunların kâfir olduklarına dair onlarca ayet vardır.

200. Bu ayetde ise iman edenlerin gerek Allah yolunda savaşırken maruz kaldıkları sıkıntılara ve gerekse ibadetlerde ve gerekse Allah'ın emirlerini yerine getirmede, yasaklarından kaçınmaları hususunda sabretmeleri ve bağlı ol-

maları emredilmekte. Ve böyle yaptıkları takdirde de kurtuluşa erecekleri beyan edilmektedir.

Bu ayette dikkat edilirse iki kere sabredin, sabredin diye emredilmesi yukarda açıkladığımız gibi her iki durumda da yani düşmanın karşısında da, ibadet ve itaatte ki bir takım zorluklara karşı da sabredin ve bağılı kalın demektir. Buradaki rabıta (bağlılık,) bazı istismarcı tarikatçıların dediği gibi falanca efendiye, filanca şeyhe rabıta yapın, bağlı olun, gibi bir mana uydurarak kendilerine ve efendilerine bir pay çıkarmaları şeklinde değildir. Aşırı ifrat yüzünden nice mezhepler türemiş, nice ayetleri kendi bağlı oldukları mezhep veya tarikatlara pay çıkarıp kendilerine göre yorumlamış, kendi mezhep ve tarikatlarının doğru, başkalarının yanlış olduğuna inandırmak için ilgisi ve alakası olmayan manalarla Kur'an'ı-kerimin ayetlerini tevil etmişlerdir. Yanlış anlaşılmasın gerçek mürşitlere hürmetim sonsuzdur, ama böyle ayetleri ve hadisleri kendi doğrultularında tevil ederek kendilerine pay çıkaran ve tarikatlar vasıtasıyla yüce dini ve Kur'an'ı istismar edenlere karşı da doğruyu söylemek ve bunlara karşı mücadele etmek gerekiyor. İslam'la alakası olmayan, Kur'anla alakası olmayan bir takım bidatleri işleyip, bunları da tarikat adına İslam'a mal etmek, İslam'a en büyük zarardır. İslam'dan ve dinden haberi olmayan bazı tarikatlar vardır ki, şirk kokuyor, küfür kokuyor. İslam'a ve Kur'an'a uymayan bidat, hiçbir söz ve davranış kabul edilemez. Kur'an'ın ve sünnetin dışındaki hiçbir tarikat mensubunun, onun şeyhinin dedikleri ve yaptıkları bize kaynak olamaz, delil ve rehber olamaz. Bize kaynak ve delil ancak Kur'an ve sünnettir.

NİSA SÛRESİ

Nisa sûresi Medine döneminde inmiştir. Nisa kadınlar demektir ki, bu sûrede kadınlarla ilgili bir takım hükümlerden bahsedildiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Yüz yetmiş beş

Kelime Sayısı: Üç bin kırk beş

Harf Sayısı: Altı bin otuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُواْ رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَازَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالاً كَثِيراً وَنِسَاء وَاتَّقُواْ اللهَ الَّذِي تَسَاءلُونَ بِهِ وَالأَرْحَامَ إِنَّ اللهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيباً {١} وَآتُواْ الْيَتَامَى أَمْوَالَهُمْ وَلاَ تَتَبَدَّلُواْ الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَهُمْ إِلَى أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوباً كَبِيراً {٢} وَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تُقْسِطُواْ فِي الْيَتَامَى فَانكِحُواْ مَا طَابَ لَكُم مِّنَ النِّسَاء مَثْنَى وَثُلاَثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلاَّ تَعْدِلُواْ فَوَاحِدَةً أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ ذَلِكَ أَدْنَى أَلاَّ تَعُولُواْ {٣} وَآتُواْ النَّسَاء صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَإِن طِبْنَ لَكُمْ عَن شَيْءٍ مِّنْهُ نَفْساً فَكُلُوهُ هَنِيئاً مَّرِيئاً {٤}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1. Ey insanlar! Sizi bir nefisten yaratan Rabbinizden korkun ki, ondan da eşini yarattı ve o ikisinden de birçok erkek ve kadın üretti. O Allah'tan korkunuz ki, O'nun adiyle istiyorsunuz. Ve akrabalık bağlarını kesmekten de korkun. Şüphesiz ki, Allah sizin üzerinizde gözetleyicidir.

2. Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değişmeyin. Onların mallarını sizin mallarınıza katarak yemeyin. Şüphesiz ki, bu büyük bir günahtır.

3. Eğer yetim kızlarla evlenip de onlara karşı adaletli olamayacağınızdan korkarsanız, size helal olan başka kadınlardan ikişer, üçer ve dörder nikâhlayın. Eğer o kadınlar arasında da adalet yapamayacağınızdan korkarsanız bir tanesi ile nikâhlanın. Yahut elleriniz altında olan cariye ile nikâhlanın. Bu sizin için adaletten sapmamanız için daha elverişlidir.

4. Kadınlara mihirlerini gönül hoşluğuyla verin. Eğer onlar gönül rızasıyla bir şey bağışlarsa onu da kemali afiyetle yiyiniz.

İzahı

1. Bu ayette Allah (c.c.) insanları bir nefisten yani önce Adam-i, aynı çinsten de Havva'yı ve bunlardan da birçok erkek ve kadını yaratıp yaydığını ifade ederek insanların ancak kendisinden korkmaları gerektiğini, haber vermektedir. Yine her istek ve dileklerin O'nun adına istenmesi, akrabalarla ilişkinin kesilmemesi ve Allah, bütün yapılan işleri gözetlediğini beyan etmektedir.

Bu ayette geçen sizi bir nefisten yarattı, diye ifade edilmesi, yani sizi Âdem'den yarattık demektir ki, bunu daha önce Ali-İmran sûresinin 59. ayetinde: (Onu topraktan yarattı, sonra ona ol! dedi, oluverdi,) diye buyrulan ayette açıklamıştık. Yani önce Âdem'in hamurunu çeşitli su ve topraklardan getirtip yoğurttuktan sonra bu çamurdan onun şeklini yarattı sonra ona ruh vererek ol, dedi, hemen bir insan oluverdi. İşte o nefisten (candan) da eşi Havva'yı yarattı. Nefsin ne olduğunu Ali İmran sûresinin 185. ayetinde çok teferruatlı olarak anlattık, oraya bakınız. Havva'nın Âdemden yaratılmasına gelince, Buhari, Müslim, Tirmizi ve Ahmet b. Hambel gibi hadis âlimleri Havva Âdem'in sol eğri kaburgasından yaratıldığını rivayet etmişlerdir. Fakat buna bazı yeni tefsirciler itiraz etmektedirler. Bunlara göre bu hadis zayıftır. Zira Âdem'in kaburgası değil, onun

nefsinden yaratmıştır. Bana göre nefise cana dendiği gibi ruhda denir. Yani Havvayı da hem beden hem de ruh açısından Adem gibi bir can olarak yaratmıştır. Yoksa Adem'in vucutundan yaratılmış demek değildir. Aslında bu hadis'e zayıf deyip itiraz edenlerin esas maksadı başkadır. Bu hadisin devamında: "Kadınların eğri kaburgadan yaratıldıkları için, yaratılışlarında eğrilik vardır, kadınları tamamen düzeltmeye kalkarsanız kaburgayı düzeltmek isterken kırdığınız gibi kadınları da iyice kırarsınız, büsbütün de kendi haline bırakırsanız, eğriliği devam eder, öyle ise onlara nasihat edin," orta yol tutun buyruluyor. İşte esas onların kabul etmedikleri budur. Bu da günümüzde kadın erkek eşitliği modasının bir uzantısıdır. Aslında kadın ve erkek cinsiyetlerindeki farkı kavrayamadıkları için ve onlara hoş görünmek için böyle bir takım zoraki yorum yapmaktadırlar. Ve bazı hadislere de zayıf, hatta uydurma demek zorunda kalıyorlar. Bunun üzerinde pek durmaya da gerek yoktur, Allah her şeye kadirdir, O, nasıl isterse öyle yaratır, ol! demesiyle her şey olur. Adam'e ol, demesiyle onu çamurdan nasıl yaratmışsa Havva'yi de ol, demesiyle Ademden yaratmıştır. İşt bu iki çifti yarattıktan sonrada diğer bütün erkek ve kadınları da bunların soyundan yaratmış, çoğaltmış ve yeryüzüne yaymıştır.

Yine bu ayette diğer bir hususta her şeyi Allah'ın adına istemektir. Yani insanlar bütün istek ve dileklerini Allah'ın adını zikrederek dua eder, istekde bulunurlar. O halde adına dua edip istekde bulunduğunuz O, (Allah'tan korkun, O'nun haram ve yasaklarından ve zulmetmekten sakının,) buyruluyor. Bu surede kadın haklarından yetim haklarından bahsedileceği için, sûrenin hemen başında peşinen Allah'tan korkun, diye başlıyor. İkincisi de yine bu sûrede verasetten akraba haklarından bahsedeceği için, hemen Allah'tan kokun cümlesinden sonra (Rahimlerden,) yani akraba ilişkilerini kasdederek onların haklarını çiğnemekten de korkun, buyruluyor.

2. Bu ayette de yetimlerin mallarının korunması, kendileri mallarına sahip olacak duruma geldiklerinde de hemen verilip teslim edilmesi emredilmekte. Helal ve temiz olan malların haram olan, pis olanı ile değiştirmemeleri kendi, aralarında birbirlerinin mallarını haksız yere yememeleri ve bunun büyük bir günah olduğu bildirilmektedir. Yetim malı yemek en büyük günahlardandır, ilerde gelecek bir ayette yetim malı yiyenlerin karınlarına ateş doldurdukları ifade edilmektedir.

3. Bu ayette de Yetim bir kızla evlenilmesi hususunda eğer onun haklarına riayet edememe korkusu varsa böyle bir durumda, diğer kadınlardan nikâhı düşen, helal olanlardan ikişer, üçer ve dörder olarak evlenilmesi tavsiye edilmiş. Ancak bunlar arasında da adaletle muamele edilememesi durumunda, bir kadınla evlenilmesi yahut bir cariye ile evlenilmesi, bunun adalete daha yakın olduğu emredilmektedir.

Bu ayetlerin iniş sebebi hakkında kesin bir rivayet olmamakla beraber. Buhari ve Müslim bu ayetin tefsiri ile ilgili Hazreti Aişe'nin bir yorumunu nakletmektedirler. Şöyle ki, Urve b. Zübeyr Hazreti Aişe' ye bu ayetin tefsirini sorunca, Aişe şöyle cevap vermiş: "Ey kız kardeşimin oğlu! Bu ayette zikredilen yetim bir kızdır ki, idaresi altında bulunduğu, yani nikâhı düşen bir velisinin yanında iken onun malını kendi malına katar, sonra onun hem malı ve hem de güzelliği hoşuna gider, bu veli diğer kadınlara verilen mihri de vermeden onunla evlenmeye kalkışır. İşte böyle adaleti gözetmeyen, yetime en yüksek mihri vermesi gerekirken, onu vermek istemeyenlerin o yetim kızla evlenmeleri yasaklanmış ve başka kadınlarla evlenmeleri emredilmiştir," diye tefsir etmiştir.

Diğer kadınlardan ikişer, üçer ve dörder olarak evlenilmesi meselesine gelince, Cahiliye döneminde sayısız kadınlarla evlenme alışkanlığı olduğu için, buna bir sınırlama getirilmiştir. Tamamen yasaklanması böyle yıllarca alışmış olan bir toplumda tabi ki, bir takım tepkilere yol açacağından, bunu birden kesip atmanın kolay olmadığı için adalet şartına bağlanmış, birden fazla kadınla evlenmeyi zorlaştırmıştır. Adalet etmeme korkusu olduğu takdirde birden fazla kadınla evlenmeye müsaade edilmiyor, hatta bu ayet hür olan bir kadının hukukuna riayet edemeyecek durumda olanların cariye ile evlenmesini gösteriyor.

Demek ki eşler arasında adaleti gözetemeyenlere birden fazla kadınla evlenmeye müsaade edilmiyor. Şimdi böyle adil davranacak yeryüzünde kaç kişi çıkar? Öyle dinimiz müsaade etmiş, ben iki, üç ve dört kadınla evlenirim diyenler, dini bilmeden, dinin koyduğu şartları bilmeden böyle söyleyenler kendileri dine iftira ediyor, ilave ediyorlar. Allah kendine karşı işlenen günahları dilerse affediyor ama, kul hakkını bağışlamıyor. Öyle iki üç kadınla evlenirim deyip de yıllarca bu kadınlar arasında ki haksızlığın, adaletsizliğin vebalına girmeye din nerden cevaz veriyor? Bakınız işte ayet böyle bir haksızlık yapılma ihtimalinde tek bir kadınla evlenmeyi gösteriyor. Hatta hür olan bir kadını hizmetçi gibi

kullanıp onun hukukuna riayet etmeme korkusundan dolayı böyle kimselere bir tek hür kadınla evlenmeye bile müsaade etmiyor, bunlara cariye ile evlenmeyi gösteriyor. Gerçi müfessirlere göre, ayette geçen: (Evmâmeleket eymanüküm) de ki ev'i, atıf olarak yorumlamışlar. Yani birden fazla kadın arasında âdil olamayanlar, bir kadın, bir de cariye ile evlensin şeklinde yorumlamışlar. Bir kısım tefsirciler ise "ev" kelimesini ihtiyari olarak yorumlamışlar. Yani hür bir tek kadınla evlendikten sonra isterse birde cariye alır şeklinde yorumlamışlardır.

Fakat âcizane bu yorumlara benim bir ilave yorumum daha vardır. O de şudur. Burada ki "ev" ne atıf, ne de ihtiyaridir. Bana göre (ev) tahsistir. Yani Mana şöyledir. Eğer hür olan bir kadına hür muamelesi yapamama korkusu varsa, o zaman sadece bir cariye ile evlensin. Ve bana göre hür bir kadınla evli olan kimsenin ikinci bir eş olarak cariye alması caiz değildir. Çünkü pek yakında gelecek olan bu sûrenin 25. ayetinde çok açık olarak: (Eğer sizden her kim ki, hür olan mümin kadınlarla evlenmeye gücü yetmezse, yine sizden olan mümin genç cariyelerle ve efendilerinin izniyle iyilikle mihirlerini vererek nikâhlanın,) buyruluyor. Ve bu da hür bir kadının üzerine cariye alınamayacağını götseriyor. Ancak azat edilip hürriyetine kavuşturulduktan sonra evlenilebilir. Ve burada yine açık olarak şunu gösteriyor ki, efendisi izin verse bile nikâhsız olarak cariyeler kullanılamaz. Yani kendisine ait olmayan ve hürriyetine kavuşturulmamış başkasına ait olan bir cariye ile nikahsız ve mehirsiz evlenilemez.

Evet, işte bakınız görüyor musunuz? Dört kadınla evlenirim diyen adaleti ve kadın haklarını yerine getiremeyen kişinin bir hür kadınla evlenmesi bile doğru görülmüyor ve ona bir cariye ile evlenmesi götseriliyor. Nitekim ayetin son cümlesinde buna işaret edilmektedir: (Bu haktan meyil etmemeye daha yakındır.) Yani kadınların haklarını yerine getirme hususunda haksızlığa doğru meyil etmemek için bir kadınla evlenilmesi, onun hakkına da riayet edilmemesi durumunda hür bir kadınla değil, bir cariye ile evlenilmesi daha hakkaniyetli olmaktadır. Gerçi (ellâ-teûlû) kelimesini İmamı Şafi aile çokluğu ile tefsir etmiş, ama tefsircilerin çoğunluğu haktan kayma, haksızlığa doğru meyil etme diye tefsir etmişlerdir. Ve dolayısıyla bana göre hür olan kadınların hukukuna riayet edemeyenler için hakka en yakın olanı o kimsenin cariye ile evlenmesidir. Yoksa hür bir kadını alıp da onu cariye gibi her türlü işlerde çalıştırmak hakkaniyete uygun değildir. Anadolu da birçok kadının arkasında küfe, tarlada,

çayırda, bayırda, ahırda erkeklerden daha ağır işlerde çalıştırılıyor. Bunlar kadın haklarına aykırıdır. Kadın erkek eşit diyenlerin kulakları çınlasın. Allah hür olan kadına bu kadar hürriyet vermişken esasen kadınları köleleştiren zihniyetler kadın erkek eşitliği diyerek kadınlara haksızlık yapıp hürriyetleri ellerinden alınmış köle gibi çalıştırılmaktadırlar ama, bubun farkında değillerdir.

4. Bu ayette ise evlenilen kadınlara mihirlerinin gönül hoşluğu ile verilmesi emredilmekte ve kadın mihrini kocasına bağışlaması durumunda da kocasının bunu kemali afiyetle yiyebileceği bildirilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebine gelince cahiliye döneminde, şimdide olduğu gibi kocaya giden kadın veya kızların mihirlerini velileri alıp kendileri yerler, onlara vermezlermiş. Veya verilen mihri kadından geri almaya zorlarlarmış. Bu günde başlık adı altında alınıp yiyilen paralar aynıdır. Bu başlık denen şey mihridir, kadının hakkıdır, anasının babasının ve ya bir başka yakınının değildir. İşte bu ayet bunun üzerine inmiş, kadının mihrinin gönül hoşluğu ile verilmesi emredilmiş, ancak kadın kendi rızasıyla bağışladığı takdirde de bunu alıp yemede de bir mahsur olmadığı bildirilmiştir.

وَلاَ تُؤْتُواْ السُّفَهَاء أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللّهُ لَكُمْ قِيَاماً وَارْزُقُوهُمْ
فِيهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُواْ لَهُمْ قَوْلاً مَّعْرُوفاً {٥} وَابْتَلُواْ الْيَتَامَى
حَتَّىَ إِذَا بَلَغُواْ النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُم مِّنْهُمْ رُشْداً فَادْفَعُواْ إِلَيْهِمْ
أَمْوَالَهُمْ وَلاَ تَأْكُلُوهَا إِسْرَافاً وَبِدَاراً أَن يَكْبَرُواْ وَمَن كَانَ غَنِيّاً
فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَن كَانَ فَقِيراً فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ
أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُواْ عَلَيْهِمْ وَكَفَى بِاللّهِ حَسِيباً {٦}

Meali

5. Allah'ın, sizi başına idareci olarak kıldığı aklı ermeyenlere mallarınızı vermeyin, onlarla, o aklı ermeyenleri besleyin, giydirin ve onlara güzel söyleyin.

6. Evlenme çağına gelene kadar yetimleri gözetin, deneyin. Onların akılca olgunlaştığını görürseniz, malları kendilerine teslim ediniz. Büyüyüp mallarına sahip çıkacakları endişesiyle israf ederek tez elden yemeyiniz. Zengin olan isa onların mallarını yemekten tamamen çekinsin. Fakir olan ise belli miktarda (kendi emeği karşılığı kadar) yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman'da onların üzerine şahit tutun hesap görücü olarak da Allah yeter.

İzahı

5. Bu ayette Aklı ermeyen yetimlerin mallarına sahip çıkıp akılları erinceye kadar mallarının velileri tarafından teslim edilmemesi, bununla beraber onu malından yedirip içirmesi ve onların gönüllerini almak için güzel sözler söylenmesi emredilmektedir.

Ayette geçen (süfehâ), hayatın gerçeklerini anlamamış, malının kıymetini bilmeyecek, saçıp savuracak durumda olan kimselerdir ki, bunların mallarının korunmasını üzerine alan kimseler bu yetimler olgunlaşıp mallarına sahip çıkacakları bir zamana kadar onlara teslim etmemeleri emredilmektedir. Onların mallarından kendi ihtiyaçları kadar yedirip içirip zaruri ihtiyaçlarını karşılamaları ve onları yetiştirmek, mallarına sahip çıkmak ve onlara güzel sözler söyleyip nasihat etmeleri gerekir.

6. Bu ayette de yetimlerin olgunluk çağına gelene kadar velileri tarafından mallarına sahip çıkıp çıkmayacaklarının denetlenmesi, imtihan edilmelerinin gerakli olduğu bildirilmiştir. Eğer olgunlaşmış, malına sahip çıkacak durumda olduğu anlaşılırsa mallarının kendilerine teslim edilmesi emredilmektedir. Koruma altnda olduğu sırada da mallarını israf ederek tez elden yememeleri, zengin olan velilerin onların mallarından hiç yememeleri gerekir. Fakat fakir olan velilerin ise aşırıya kaçmadan, onların mallarını çoğaltıp korudukları için sadece emekleri karşılığında yiyebilecekleri ifade edilmektedir. Yetimler olgunluk çağına geldikleri zaman malları kendilerine teslim edilirken de velileri şahit tutmalıdırlar. Ve bilinmelidir ki, hesabı görecek olan de bizzat Allah'ın kendisidir. Yani bütün işlerin hesabını kıyamet günü Allah (c.c.) görecektir, hesabı görmeye O, yeter, ona göre, siz de burada hesabınızı iyi yapın, kimseye zulmetmeyin, kimsenin hakkına tecavüz etmeyin.

لِّلرِّجَالِ نَصيِبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاء نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيباً مَّفْرُوضاً {٧} وَإِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ أُوْلُواْ الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُم مِّنْهُ وَقُولُواْ لَهُمْ قَوْلاً مَّعْرُوفاً {٨} وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُواْ مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافاً خَافُواْ عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللّهَ وَلْيَقُولُواْ قَوْلاً سَدِيداً {٩} إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَى ظُلْماً إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَاراً وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيراً {١٠}

Meali

7. Ana-baba ve akrabaların miras olarak bıraktıklarında erkeklerin hissesi vardır. Yine ana-baba ve akrabaların miras olarak bıraktıklarında kadınlar için de hisseleri vardır. Bunlara az olsun, çok olsun farz olarak bir hisse vardır.

8. Paylaşma sırasında akrabalar, öksüzler, yoksullar hazır bulunurlarsa, onları da rızıklandırın ve onlara güzel sözler söyleyin.

9. (Ölen kimseler) geriye zayıf, güçsüz, çocuk bıraktıkları takdirde (onların halleri ne olur?) diye korkacak olurlarsa, o zaman yetimler üzerinde korkup titresinler. Allah'tan korksunlar ve doğru söz söylesinler.

10. Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler, şüphesiz ki, karınlarına ancak ateş yemiş olurlar, zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir.

İzahı

7. Bu ayette ölen ana-baba ve akrabaların geriye bıraktığı maldan erkeğin de kadının da az veya çok payı vardır, buyruluyor.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Ensardan Evs b. Sabit vefat etmiş, Hanımı Ümmi-Kehle ile üç kızı geriye kalmış ve bunları vasilerinden (işlerini idare eden sahiplerinden) iki kişi gelmiş ve cahiliye adetlerine göre bu

zatın bıraktığı malı alıp paylaşmışlar. Bunun üzerine Ümmi-Kehle Peygamberimize gelerek durumu ona arz etmiş. Peygamberimiz de ona: "Haydi sen evine git bakalım Allah ne gösterecek?" buyurmuş ve bunun üzerine bu ayet inmiştir ki, erkeklerin hakları olduğu gibi kadınların da hakları vardır, az ve ye çok.

Şimdi bu ayette nekre olarak kadının de erkeğin de payı olduğu belirtilmiş, ama kimin ne kadar alacağı belirtilmemiştir. Kimin ne kadar pay alacağı ise pek yakında bu sûrenin 11-12. ayetlerinde gelecektir ki: (Allah, erkeğe kadının iki misli verilmesini vasiyet ediyor,) diye buyrulmaktadır. Birileri devrim yaptım bakın bu ayette erkeğe de bir pay var, kadına da bir pay var buyruluyor ve dolayısıyla kadın erkek eşittir, diye bir televizyon kanalında övüne-övüne anlatıyor. Yani şimdiye kadar bunu kimse anlayamamış, ben anladım diye övünüp duruyordu. Hem de ne gariptir ki, bak bu ayette nekre olarak, erkeğe de bir pay, kadına da bir pay var diye de ekliyor. Hayret ettim hem de ilahiyatçı üstelikte profesör unvanı var, sözde ciltlerle de tefsir yazmış. Fakat daha nekrenin ne olduğunu bilmiyor. Hal bu ki, nekre miktarı bilinmeyen herhangi bir pay demektir, yanı bir rakam ifade etmez. Ben bu adam ne diyor diye hayıflanırken, başka bir ilahiyatçı profesör olan bir arkadaş telefon açarak hocam hatalı konuşuyorsunuz, nekre bilinmeyendir, o bir rakam ifade etmiyor, her ikisine de aynı verilir anlamında değil, her ikisine de her hangi bir pay demektir, diye düzeltince, kem-küm etmeye başladı. Bu zatın hacla ilgili de daha önce bakara suresinde açıklamıştım saçma sapan yorumları var, aklınca da çok bilgili olduğunu kimsenin bilemediklerini bilmiş ve devrim yapmış, kadını erkeği eşitlemiş.

8. Evet, bu ayette de varisler kendi aralarında miras taksimi yaparken, miras payı olmayan uzak akrabalar, yetimler ve yoksullar orada bulunurlarsa, onların da rızıklandırılmaları, onlara da ufakta olsa bir şeyler vererek ve güzel sözler söyleyerek gönüllerinin hoş tutulması emredilmektedir.

9. Bu ayette arkalarında kendi nesillerinden zayıf, güçsüz çocuklar bıraktıklarında onların halleri ne olacak diye nasıl düşünüp korkuyorlar ve üzerlerine titriyorlarsa, kendilerine emanet edilen yetimler hakkında da öyle korkup titremeleri ermediliyor. Yine Allah'tan korkup yetimlerin malları hakkında doğru söylemeleri, onların mallarından haksız yere herhangi bir şey almamaya titizlik göstermeleri emredilmektedir.

10. Bu ayette ise haksız yere yetimlerin mallarını yiyenlerin ateş yedikleri, karınlarına ateş doldurdukları ve yakında (kıyamet günü) de alevlenmiş ateşe girdirilecekleri haber verilmektedir. Suddi şöyle demiştir. Haksız yere yetim malı yiyenlerin kıyamet günü ateşin dumanı, ağızlarından, burunlarından, kulaklarından ve dübürlarından çıkacaktır ve bunu gören herkes anlayacaktır ki bu adam yetim malı yemiştir.

Rivayete göre Kâfirlerden Mersed b. Zeyd adında bir şahıs kardeşinin yetim kalan çocuklarının mallarını ellerinden alıp yemiş. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir ki, kâfir dahi olsa yetim malı yemenin ne kadar fena bir şey olduğu ifade edilmektedir.

يُوصِيكُمُ اللّهُ فِي أَوْلاَدِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ فَإِن كُنَّ نِسَاء فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِن كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ وَلأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلأُمِّهِ الثُّلُثُ فَإِن كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلأُمِّهِ السُّدُسُ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَآؤُكُمْ وَأَبناؤُكُمْ لاَ تَدْرُونَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعاً فَرِيضَةً مِّنَ اللّهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيما حَكِيماً {١١} وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِن بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّكُمْ وَلَدٌ فَإِن كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُم مِّن بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَإِن كَانَ رَجُلٌ

يُورَثُ كَلاَلَةً أَو امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا
السُّدُسُ فَإِن كَانُوَاْ أَكْثَرَ مِن ذَلِكَ فَهُمْ شُرَكَاء فِي الثُّلُثِ مِن
بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصَى بِهَا أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَآرٍّ وَصِيَّةً مِّنَ اللّهِ وَاللّهُ
عَلِيمٌ حَلِيمٌ {١٢}

Meali

11. Allah, size çocuklarınızın (alacağı miras hakkında) erkeğe kadının iki katını vasiyet eder. Eğer onlar ikiden fazla kadın iseler, ölünün bıraktığı malın üçte ikisi onlarındır. Eğer varisi yalnız bir kadın ise bırakılan malın yarısı onundur. Ölünün çocuğu varsa, geriye bıraktığı maldan ana-babasından her birerleri için altıda bir hisse vardır. Eğer çocuğu yok ve ana-babası onun varisi ise, annesine üçte bir düşer. Eğer kardeşleri de varsa o zaman annesine altıda bir hisse düşer. Bu paylar yapacağı vasiyetten ya da borcunu çıkardıktan sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. İşte bunlar Allah'tan bir farizadır. Şüphesiz ki, Allah, hakkiyle âlim, hakkiyle hâkimdir.

12. Eğer eşlerinizin erkek çocukları yoksa yapacağı vasiyetten ve borcu da çıkardıktan sonra geriye bıraktıkları mirasın yarısı sizindir. (Yani hanımdan kalan mirasın yarısı sizindir.) Çocukları varsa o zaman dörtte biri sizindir. Sizin de çocuklarınız yok ise, yapacağınız vasiyet ve borcu çıktıktan sonra bıraktığınız malın dörtte biri onların (yani hanımlarınızındır.) Şayet çocuğunuz varsa, bıraktığınızın sekizde biri onların (hanımlarınızındır.) Eğer miras bırakan erkek ve kadının çocukları ve ana-babası olmayıp, bir erkek ve bir de kız kardeşi varsa, her birine altıda bir hisse düşer. Eğer bundan fazla iseler, onlar üçte bire ortaktırlar. (İşte bu taksimat) zarar verici olmayan vasiyet ve borçtan sonradır. Ve bunlar Allah'ın size bir vasiyetidir. Şüphesiz ki Allah, her şeyi hakkıyla bilendir, hâkim dir.

İzahı

11-12. Evet, bu ayetler İslam'a göre mirasın nasıl taksimat yapılacağını beyan etmektedir.

Şimdi ölen kimsenin geriye bıraktığı maldan hangi mirasçıya ne kadar pay alacağını biraz açıklayalım. Ölenin birinci derecede varisi çocuklarıdır ve varisler arasında ki paylar şöyledir.

1) Ölen kimsenin geride bir erkek, bir de kızı varsa, ölünün geride bıraktığı maldan vasiyeti ve borcu varsa, önce borcu çıkartılır. Eğer malının üçte birinden geriye bir şey kalırsa onun vasiyeti de yerine getirilir. Çünkü malının sadece üçte birini vasiyet etme hakkı vardır. İşte bu malın üçte biri çıktıktan, borcu varsa borcu da çıktıktan sonra kalan malın üçte ikisinin de iki payı erkeğe, bir payı da kıza düşer.

2) Eğer ölenin iki veya daha fazla kızları varsa ve erkek çocuğu da yoksa bu kızlar mirasın üçte ikisini alırlar, diğeri de uzaktan olan kardeş, amca gibi akrabalara düşer.

3) Ölenin geride yalnız bir kızı var ve erkek çocuğu da yoksa kızı mirasın yarısını alır. Burada zikredilmeyen fakat hadis de açıklanan bir başka durum daha vardır ki oda şudur. Ölen kimsenin bir kendi kızı birde oğlunun kızı varsa, kendi kızına malın yarısı oğlunun kızına ise altıda bir pay vardır. Böylece kendi kızı ile oğlunun kızı mirasın üçte ikisini almış olur, geriye kalanı da uzaktan varisleri varsa onlara taksim edilir.

4) Ölen kimsenin kendi oğlu da daha önce ölmüş fakat ölen oğlunun oğlu, yani oğul torunu varsa bu da babasının yerine geçer. Yani başka varisleri yoksa oğul torunu mirasın tamamını alır. Fakat bu torunu ile beraber bir de kendi oğlu olursa, bütün malı kendi oğluna kalır, torununa hiçbir pay düşmez. Birinci derecede olan varis ikinciyi gölgeler, ona bir şey düşmez.

Mesela, ölen kişinin birinci derecedeki mirasçısı eğer erkek çocuğu ise, malın tamamını alır, torunlara bir şey düşmez. Fakat ölenin birinci derecedeki mirasçısı yalnız bir kız ise, malın yarısını alır, geri kalan da oğlan torunlarına düşer. Eğer torunu kız ise ona altıda bir düşer. O zaman ölenin kendi kızı ile oğlunun kızının yani her ikisinin payı üçte iki eder. Geriye kalan da daha uzak yakınları varsa onlara kalır. Fakat ölenin kendinin iki kızı varsa bu sefer oğlunun

kızına bir şey düşmez. Ana-babanın payına düşen mirasa gelince, o da şöyle taksim edilir.

1) Ölen kimsenin hem çocukları hem de annesi babası varsa ana ve babanın her birerlerine altıda bir pay düşer. Ölenin anne babası ile birde kızı varsa mirasın yarısı kıza, anne ve babanın her birine de altıda bir pay düşer, geriye kalan da yine babaya kalır.

2) Eğer ölenin çocukları da kardeşleri de yoksa o zaman mirasın üçte biri annesine geri kalan üçte ikisi de babaya kalır.

3) Ölen kişinin hiç çocuğu yokta, anne babası ve kardeşleri varsa, anneye altıda bir düşer, tek bir de kardeşi varsa, üçte birde kardeşe düşer. Fakat hem annesi hem de babası varsa, kardeşlere bir şey düşmez. Fakat İbni Abbas'a göre kardeşler olunca ananın payını üçte birden altıda bire düşürülür ve böyle olunca da ananın payı altıda birdir. Altıda bir kardeşler, altıda dördü de babaya düşer, İbni Abbas böyle derken, cumhuru ulemaya göre ise ölenin babası olduğu takdirde kardeşlere bir pay düşmez.

4) Kadın ölür geride kocası ile birde anne ve babası kalırsa, o zaman anne üçte birini, kocası ise mirasın yarısını alır. Geriye kalan altıda biri de babaya kalır. Böyle olunca da koca anne babanın iki katını alınış olur ki, bu feraiz kurallarına aykırı olduğu için sahabenin çoğunluğuna göre ölen kadının kocası malının yarısını aldıktan sonra, anneye üçte bir pay düşer ki, bütün malın altıda biri eder. Yani koca bir pay almadan önceki malın altıda biri eder, baba ise bütün malın üçte birini almış olur. Yani tam tersine babanın payı ananın payının iki katı olmuş olur. Bu görüş Zeyd b.Sabit, İbni Mes'ud ve meşhur yedi Fukahanın ve dört mezhep İmamının görüşüdür.

Şimdi de karı-kocadan birinin ölmesi ve miras bırakması durumunda bunların miras payları ne kadardır, bunu açıklayacağız.

Mesela ölen kadının çocuğu yoksa kocası, malının yarısını alır. Eğer kadının çocuğu varsa o zaman kocaya dörtte bir düşer.

Ölen erkek olur ve çocuğu olmazsa, karısına dörtte bir düşer. Çocuğu varsa o zaman sekizde bir düşer. Kocasının çocuklarının bir veya birden fazla olması, erkek veya kadın olması da kadının hakkını değiştir mez. Yani bir çocuğu da olsa iki üç çocuğu da olsa, erkek veya kadın da olsa karının payı sekizde birdir, değişmez.

Birde kelale bakımından varis olanlar vardır ki, bunların payı ne kadardır? Bunları da kısaca anlatacağız. Kelale, mirasta birinci derecede olmayan, yakınlık bakımından zayıf olanlar, demektir.

Mesela, ölen kimsenin çocukları, anne ve babası yok, ama ana bir erkek ve ya kız kardeşi varsa, bunların her birine mirasın altıda biri düşer. Eğer anne bir erkek ve kız kardeşler birden fazla ise bunların hepsi mirasın üçte birine ortaktırlar ve aralarında paylaşırlar. Ancak bu ayette kasdedilen anaları bir olan erkek ve kız kardeşlerdir, baba bir erkek ve kız kardeşler değildir. Baba bir olan kız kardeş ve ya erkek kardeşle ilgili taksimat ise bu sûrenin son ayetinde gelecektir. Mesela, ölen kimsenin çocuğu yok, ama ana bir kız kardeş ve ya baba bir kız kardeşi varsa, bu kız kardeşe mirasın yarısı vardır. Geriye kalan yarısı ise Asebe denen amca gibi, hala gibi yakınlarına taksim edilir. Asebe denen yakını da yoksa geriye kalanı da kız kardeş alır. Yani malın tamamını alır. Kadın ölür ve birinci derecede olan çocukları ve diğer varisleri olan ana babası da olmazsa, kadının erkek kardeşi de kız kardeşi gibi ona varis olur. Eğer ölenin kız kardeşleri ve ya baba bir kız kardeşleri iki ise, o zaman mirasın üçte ikisi onlara aittir. Eğer hem erkek ve hem de kız kardeşleri olursa, o zaman erkek kardeşlere kız kardeşin iki payı vardır. Bizim burada açıkladığımız kısadır daha geniş açıklamalarsa fıkıh kitaplarının feraiz bölümündedir, oraya müracaat edilmelidir.

Evet, mirası taksim eden Cenab-ı Hakkın kendisidir, her şeyi en iyi bilen ve en iyi hükmeden de O'dur. Bunun içindir ki her iki ayetin de sonunda: (En iyisini bilen, en iyisini hükmeden Allah'tır,) buyruluyor. Burada sanki gizli bir soruya, itiraza cevap verilmektedir. Birileri tutturmuş bir kadın erkek eşitliği. Hal bu ki her şeyi en iyi bilen Allah (c.c.) dır ve O, hakları farklı yapmıştır. Herkesin hakkı eşit değildir. Ana baba hakkı farklı, karı koca hakkı farklı, erkek kadın hakkı farklıdır. Acaba bu eşitlikten bahsedenlerin kendileri eşit midir? Patronla, işçi, amirle memur eşit midir? Hatta amir ve memurların kendi aralarında bile farklar vardır. Tahsiller, dereceler, meslekler hep farklıdır... Oysa bizim bilmediğimiz sebep ve hikmetler vardır. Bir kere kadının kocasından olan bir güvencesi vardır, onun bütün ihtiyaçlarını erkek yerine getirmek zorundadır, mehri vardır, bununla beraber birde mirastan pay almaktadır. Hal bu ki erkek için İslam'a göre bir güvence yoktur. Evin bütün ihtiyaçlarını gidermek zorundadır, çalışıp kazanmak zorundadır. Esas olan Allah'ın tayin ettiği bu hakları

vermek ve yerine getirmektir. Fakat cahiliye döneminde kadına mirastan hiç pay vermedikleri gibi bu gün de Anadolulun birçok yörelerinde kadına bu Kur'an'ın verdiği haklar verilmemektedir ki esas haksızlık da budur.

تِلْكَ حُدُودُ اللّهِ وَمَن يُطِعِ اللّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {١٣} وَمَن يَعْصِ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَاراً خَالِداً فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُّهِينٌ {١٤}

Meali

13. Bunlar Allah'ın hudutlarıdır. Kim Allah ve Resulüne itaat ederse, Allah, onu altından ırmaklar akan cennetlerine koyar ki, orada ebedi kalırlar. İşte bu büyük bir kurtuluştur.

14. Kim de Allah'a ve onun Peygamberine isyan edip O'nun hudutlarını aşarsa onu da ebedi cehennem ateşine sokar ve ona alçaltıcı bir azap vardır.

İzahı

13. Evet, Cenab-ı Hak bundan önceki ayetlerde miras taksimini beyan ettikten sonra, işte bu ayette de bunların Allah'ın koymuş olduğu kanunlar ve sınırlar olduğunu beyan etmektedir. Ve kim Allah'a ve Peygambere itaat edip bu sınırları aşmadan herkesin hakkına riayet ederse onlar için altından ırmaklar akan ebedi kalacakları cennetler olduğu ve bunun ebedi bir kurtuluş olduğu bildirilmektedir.

14. Bu ayette ise kim Allah'a ve Peygambere karşı gelir ve O'nun koyduğu bu sınırları aşarsa onlara da aşağılayıcı, hor ve hakir olacakları ve ebedi cehenneme girdirilecekleri bir azabın olduğu haber verilmektedir.

وَاللاَّتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِن نِّسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُواْ عَلَيْهِنَّ أَرْبَعةً مِّنكُمْ فَإِن شَهِدُواْ فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ حَتَّىَ يَتَوَفَّاهُنَّ

الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللهُ لَهُنَّ سَبِيلاً {١٥} وَاللَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنكُمْ فَآذُوهُمَا فَإِن تَابَا وَأَصْلَحَا فَأَعْرِضُواْ عَنْهُمَا إِنَّ اللهَ كَانَ تَوَّاباً رَّحِيماً {١٦} إِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّوَءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٍ فَأُوْلَئِكَ يَتُوبُ اللهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللهُ عَلِيماً حَكِيماً {١٧} وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّى إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ الآنَ وَلاَ الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُوْلَئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً {١٨}

Meali

15. Kadınlardan zina edenler hakkında, dört şahit getirin Eğer onlar, şahitlik yaparlarsa, ölüm onları götürünceye kadar ve ya Allah onlara bir çıkış yolu açıncaya kadar evlerde hapsedin.

16. Sizlerden fuhuşla gelen her ikisine de eziyet edin. Eğer tövbe eder uslanırlarsa, eziyet etmeden vazgeçin. Şüphesiz ki, Allah, tövbeleri kabul eden, merhamet edendir.

17. Allah'ın kabul edeceği tövbe, bilmeden günah işleyen kimseler içindir ki, onlar hemen tövbe ederler. İşte Allah tövbeleri kabul eden, her şeyi bilen, hükmedendir.

18. Yoksa günah işleyip de kendisine ölüm gelince işte ben şimdi tövbe ettim diyen kimselerin tövbesi kabul edilir değildir. Kâfir olarak ölenlerin de tövbesi kabul edilmez. İşte bunlara acıklı bir azap hazırlamışızdır.

İzahı

15. Bu ayet ise İslamın ilk zamanlarında henüz daha olgunlaşmamış olan Arap toplumu arasında yaygın olan daha ağırlaşmış olan bir zina cezası olarak recim ve ya kırbaçlama cezası verilmeden önce zina eden erkek ve kadınlara

eziyet edilmesi emredilmişti. Ve Allah bir başka hükümle bir yol tayin edininceye kadar yahut da ölünceye kadar evlerde tutulmaları, hapsedilmeleri emredilmiştir ki, bu ayet cumhuru ulemaya göre Nur sûresinin ikinci ayeti ile nesh edilmiş (hükümsüz) kılınmıştır. Nesh'i kabul etmeyenleri bir tarafa bırakırsak nesh'i ittifakla kabul edenler, Nesh'in şeklinde ihtilaf etmişlerdir. Bunların bazıları Müslim'in Ubada b. Samit'ten rivayet ettiği şu hadis ile Nesh edilmiştir, diyorlar. Peygamberimiz: "Benden yakalayın, benden yakalayın, Allah, zina eden kadınlara bir çıkar yol kılmıştır. O da bekâr, bekârla zina etmiş ise, yüz kırbaç vurulur ve bir yılda sürgün edilir. Dul, dul ile zina ederse, yüz kırbaç vurulur ve hem de recmedilir," buyurmuştur. Diğer bir gurup âlimler ise, hadisle ayet nesh edilemez, ancak ayet, ayetle nesh edilir, demişlerdir. Âcizane benim görüşüm de bu yöndedir ve ben bu hadisin sahih olduğu kanaatinde değilim. Çünkü bu hadis de bekârlara yüz kırbaç vurun, bir yıl da sürgün edin, dul olana ise önce yüz kırbaç vurulması sonra da recim edilmesi emrediliyor ki, bu Nur sûresinde ki ayete taban-tabana zıttır. Çünkü o ayette hem kırbaç, hem sürgün, hem kırbaç hem de recim, ikisi birden yoktur.

Ebu Süleyman El-Hatibi ye göre ise, bu ayet ne başka bir ayetle ve ne de yukarda geçen hadis ile nesh edilmiştir. Belki, ayette mücmel olan hüküm bu hadis'le açıklanmıştır. Yani: (Allah bir çıkar yol kılıncaya kadar kadınları evlerde tutun,) ayetini hadis açıklamıştır. Bu yoruma katılmam asla mümkün değildir. Çünkü yukarda belirttiğimiz gibi Nur sûresinin ikinci ayeti pek açıktır. Bunu söyleyen o zaman o ayeti ne ile açıklayacak? Bu zat yine kuranda Bakara sûresinde nesh ile ilgili ayet açık olmasına rağmen neshi kabul etmediği için ayetleri bırakıp, zayıf olan hadise ayeti uydurmaya çalışıp yorum yapıyor. Ancak Hazreti Ali'nin, Hasan El-Basri'nin, İshak b. Rahuviye, Davud ve Zahiriye mezhebinin görüşlerine göre ise zina edenler dul ise hem kırbaçlanır hem de recim edilir. Hatta ne derece doğrudur Hazreti Ali'nin zina etmiş ve kendisi de Hemedanlı olan Reşaha denen bir kadını perşembe günü kırbaçlatıp Cuma günü de recmettirdiği hem Allah'ın kitabını hem de Peygamberin sünnetini uyguladım dediği rivayet edilmiştir. Fakat bu Peygaberimizin bir kadın hakkında sadece recim ettirdiği rivayetine ters düşmektedir. Ben bunun da zayıf olduğunu düşünüyorum. Çünkü cumhuru ulemanın görüşü yukarda da zikrettiğimiz, gibi, zina edenler dul iseler, recim cezasına çarptırılır ki, bana göre doğru olanı da

budur. Ancak bekârlara gelince bunda ihtilaf edilmiştir. Cumhuru ulemaya ve Şafi-ye göre kırbaçladıktan sonra bir yıl sürgün etmek vaciptir. İmam-ı Azama göre ise hiçbir kimse sürgün edilemez. Ancak hâkim gerekli görürse tazir cezası verir. Hazreti Ali de bir kadın sürgün edilemez. Çünkü kadın namahremdir, yabancı yerde daha çok fitneye sebep olur, kadın ıslah edileceğine, büsbütün zayi edilir, demiştir. Fakat Nafi'nin İbni Ömerden rivayetine göre ise Peygamberimiz, Ebu Bekir ve Ömer bunu uygulamıştır deniyor, ama ben bunu da zayıf görüyorum. Çünkü Hazreti Ali'nin dediği gibi kadını bir başına sürgün edince daha çok fitneye sebep olur, ıslah edeceğim derken zayi edilmiş olur. Hazreti Ali'nin dediği akla, mantığa ve adalete daha uygun geliyor.

16. (Sizin içinizden fuhuşla gelen her ikisine de eziyet edin, eğer tövbe eder ve kendilerini düzeltirlerse, artık onlara eziyet etmekten vazgeçin, şüphesiz ki Allah tövbeleri kabul eden, merhamet edendir.) Bu ayet de önceki ayet gibi mensuh (hükümsüzdür.)

Bu ayette geçen (vellezânî) tesniye yani ikil olduğundan yola çıkarak iki erkek anlamı çıkaran ve bunu livata ile yorumlayan bazı tefsirciler vardır ki, bunlardan biri de birkaç yerde fikirlerini eleştirdiğim bir zattır. Bu zatın İsfahanlı Ebu Müslim gibi bazı yorumcuların görüşlerine takılmasından ibarettir. Hal bu ki biz biliyoruz ki Kur'anda birçok yerde erkek zamirinin içinde kadınlar da zikredilmiştir. Mesela (hayrunleküm), "sizin için hayırlıdır," derken "küm" erkek zamiridir, ama sadece hayırlı olan erkekler değildir, buna kadınlar da dâhildir. Aynı şekilde (yâ eyyühellezîne âmenû): "Ey iman edenler!" derken yalnız erkekler mi kastediliyor? Hayır, erkek kadın bütün inananlar kastediliyor. Eğer erkek ve kadın birlikte zikrediliyorsa, erkek ikilisi ile veya Arapça tabiri ile erkek edatı olarak hem erkek hem de kadını muhatap alır. Ancak yalnız kadınlara mahsus olan zamirlerde kadın zamiri ile onlara hitap edilir. Dolayısıyla burada (vellezânî) fuhuş işleyen iki kişi olduğu için erkek olarak zikredilmiştir. Böyle kelime oyunu ile meseleyi başka anlama çekmenin bir anlamı yoktur.

Burada şöyle bir nokta daha vardır ki, oda şudur. Önce ki, ayette kadınların evlerde hapsedilmesini emrederken ikinci ayette: (Her ikisine de eziyet edin,) diye buyruluyor. Yani burada şuna işaret edilmiştir. Birinci ayette sadece kadının cezasından bahsederken ikinci ayette erkeğin de cezalandırılması gerektiği ifade edilerek ikinci ayet birici ayeti tefsir edip açıklamıştır. Eziyet edilmesinden

maksat da onları ayıplamak, azarlamak, kütü bir iş yaptıklarını halkın gözünden düştüklerini ima edecek söz ve davranışlarla eziyet etmektir. Ancak bu konuda da ihtilaf edilmiştir. Bazı tefsircilere göre kadının hem evde hapsedilip hem de eziyet edilmesi erkeğinse sadece azarlanıp, ayıplanması, aşağılanması gibi şeylerle eziyet edilmesi adalete uygun düşmediği için ikinci ayet birincisinin hükmünü bozmuştur. Ve dolayısıyla kadının de ev hapsi kaldırılmıştır. Ve ikinci ayette: (Her ikisine de eziyet edin,) ifadesi ile her ikisi de eşitlenmiştir, şeklinde yorumlamışlardır. Ama bir kısım tefsircilere göre ise bu ayet birinci ayetin tekrarı gibidir ki, burada ki eziyetten maksat her ikisinin de hapisle cezalandırmalarıdır. Ta ki, Allah bir çıkar yol kılıncaya kadar. İşte o yol'da Allah (c.c.) Nur sûresinin ikinci ayeti ile beyan etmiştir, şeklinde yorumlamışlardır. Fakat bana göre yukarda kısa bir açıklama yaptığım gibi, her ikisinin de halkın eziyetine maruz kalmaları gereklidir. Ama kadın eve hapsedilerek eziyete maruz bırakılırken, erkek dışarıda olmasına rağmen yani hapsedilmemesine rağmen halk arasında, azarlanıp, ayıplanarak, horlanarak cezalandırılır anlamındadır. Zaten kadının yeri genelde evdir bu haliyle sokağa salıverilecek değil ya. Ama erkek çalışıp kazanmak zorunda olduğu için dışarı çıkmakla beraber halkın arasında aşağılanarak, azarlanarak eziyet edilmesi gerekir. Yani Allah, bir yol buluncaya kadar geçici ceza verilmekle her ikisine de eziyet edilir demektir. Benim anlayışıma göre ikinci ayet bunu ifade etmektedir. Zaten: (Allah, bir yol buluncaya kadar) buyrulması bu cezanın geçici olduğu bu ayetle açıklanıyor ki, Nur sûresinin ikinci ayeti ile Cenab-ı Hak buna çözüm getirmiştir. İşte o ayette de her ikisinin de kırbaçlanacağı ve ya dul iseler recim edileceklerini yukarda ihtilafları ile beraber tefsircilerin görüşlerini açıkladık. Nur sûresine gelince de inşallah bunu daha geniş açıklayacağız.

17. Bu ayette de cehaletinden bir kötülüğü işleyip de hemen derhal tövbe edenlerin tövbesini Allah-Teâlâ'nın kabul buyuracağı ve Allah her şeyi hakkıyla bilip hükmettiğini beyan etmektedir. Alla (c.c.) zemini ve zamanı, ne zaman hangi hükmü göndereceğini, hangisini kaldıracağını en iyi bilen ve en iyi hükmedendir. Bizim bilmediğimiz, ya da idrak edemediğimiz hikmet ve sebepler vardır.

18. Bu ayette ise günah işleyip hemen tövbe etmeyip, ölüm geldiği anda şimdi ben tövbe ettim diyenlerin, küfür üzere öldükleri tövbelerinin kabul edilmediği ve onlara Allah Teâlâ acıklı bir azap hazırladığını bildirmektedir.

Bir Hadis'in beyanına göre can boğaza gelinceye kadar, kıyametin büyük alameti olan güneş batıdan doğana kadar tövbe kapıları açıktır. İşte ölüm halinde hayattan ümidini kesenin ve kâfir olarak ölenlerin yani ölüm halinden önce tövbe edip iman etmeyenlerin imanları da makbul değildir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ يَحِلُّ لَكُمْ أَن تَرِثُواْ النِّسَاء كَرْهاً وَلاَ تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُواْ بِبَعْضِ مَا آتَيْتُمُوهُنَّ إِلاَّ أَن يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِن كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَن تَكْرَهُواْ شَيْئاً وَيَجْعَلَ اللّهُ فِيهِ خَيْراً كَثِيراً {١٩} وَإِنْ أَرَدتُّمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَاراً فَلاَ تَأْخُذُواْ مِنْهُ شَيْئاً أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَاناً وَإِثْماً مُّبِيناً {٢٠} وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنكُم مِّيثَاقاً غَلِيظاً {٢١}

Meali

19. Ey iman edenler! Kadınlara zorla varis olmanız size helal olmaz. Apaçık bir fuhuş olmadıkça, onlara verdiğinizin bir kısmını ele geçirmeniz için de kadınları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmadınız ise, olabilir, ama siz bir şeyden hoşlanmazsanız da Allah, onda da birçok hayır kılmış olabilir.

20. Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, öncekine yüklerle mehir vermiş olsanız da, ondan bir şey geri almayın. Siz iftira ederek ve açık bir günah isnat ederek o (malı) geri mi alırsınız?

21. Bir birinizle kaynaşıp başa-baş kalmışken ve onlar sizden kuvvetli bir teminat almışken teminat olarak verdiğinizi nasıl geri alabilirsiniz?

İzahı

19. Bu ayette şu anlatılmaktadır. Cahiliye döneminde birinin yakını ölünce onun mirasına konmak için onu kendisi ile evlenmeye zorlarlardı. Mesele, bir şahsın kardeşi öldüğü zaman onun karısına kalan mirasını ele geçirmek için ölmüş olan bu kardeşin karısını kendisi ile evlenmeye zorluyorlardı. Ve yahut başkası ile evlenmesine müsaade ederlerdi, ama ona verilen mihri geri alırlardı. Yine bir takım kimseler de hanımlarından hoşlanmadıkları takdirde onlar hakkında kötü muamele yapar, kusur arar onu bırakmak için zeminini hazırlayarak bir bahane ile o kadını bırakıp sonra ona daha önce vermiş olduğu mihri geri alırlardı. İşte bu haksızlıkları ortadan kaldırmak için bu ayet inmiştir ki, kadının mirasını ele geçirmek için evlenmeye zorlamayın ve ya onun kocaya gitmesine müsaade edip de ona verilen mihri ele geçirmek için zorlamayın.

Yine apaçık bir fuhuş işlemediği halde kadınları bir takım bahanelerle onlara kusur isnat ederek onları bırakıp sonrada ona verdiğiniz mihri elinden almayın. Kadınlara iyi muamele edin, onlarda olur ya bazı hoşlanmadığınız şeyler de olabilir, ama sizin hoşlanmadığınız bazı şeylerde de Allah sizin için birçok hayırlar kılar. Yani kul kusursuz olmaz hanımlarda fuhuş'un dışında hoşlanmadığınız bazı şeyler olabilir, ama onlara karşı hoş görülü olur sabrederseniz neticesinde sizin için boşamaktan daha hayırlı şeyler olabilir. Bizim hoş görmediğimiz çok şeylerde hayır, bizim kestiremediğimiz hoş gördüğümüz birçok şeylerde de kötü sonuçlar olabilir. Bunları Allah daha iyi bilir, O'nun birçok hikmetleri vardır.

20. Bu ayette şu ifade edilmektedir. İlla da bir kadını boşayıp başka biri ile evlenirseniz, onlara önceden verdiğiniz mihri kantarlarla olsa bile, yükler dolusu olsa bile geri almayın. Sırf onu boşamak için bir günah isnat ederek iftira ederek boşayıp, birde mihri nasıl alırsınız? Bu zulüm üzerine zulümdür.

21. Bu ayette de yine verilen mihrin geri alınmasının yakışıksız ve zulüm olduğu bildirmektedir. Daha önce birleştiniz belli bir dönem beraber oldunuz, beraber yaşadınız ve onlarla nikâhlanırken sizden kuvvetli bir söz, almışken, te-

minat olarak mihir vermişken bu verilmiş olan mihirler yükler dolusu da olsa onları nasıl geri alabilirsiniz? Bu da bir haksızlık ve zulümdür.

وَلاَ تَنكِحُواْ مَا نَكَحَ آبَاؤُكُم مِّنَ النِّسَاء إِلاَّ مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتاً وَسَاء سَبِيلاً {٢٢} حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالاَتُكُمْ وَبَنَاتُ الأَخِ وَبَنَاتُ الأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللاَّتِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَآئِكُمْ وَرَبَائِبُكُمُ اللاَّتِي فِي حُجُورِكُم مِّن نِّسَآئِكُمُ اللاَّتِي دَخَلْتُم بِهِنَّ فَإِن لَّمْ تَكُونُواْ دَخَلْتُم بِهِنَّ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلاَئِلُ أَبْنَائِكُمُ الَّذِينَ مِنْ أَصْلاَبِكُمْ وَأَن تَجْمَعُواْ بَيْنَ الأُخْتَيْنِ إَلاَّ مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّ اللّهَ كَانَ غَفُوراً رَّحِيماً {٢٣}

Meali

22. Geçmişte (cahiliye) döneminde olan müstesna, babanızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Çünkü o pek çirkindi, iğrençti ve o ne fena bir yoldu.

23. Anneleriniz, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeşinizin kızı, sizi emziren sütanneleriniz, süt bacılarınız, eşlerinizin anneleri, kendileriyle birleştiğiniz (önceki) eşlerinden olup evlerinizde bulunan övey kızlarınız size haram kılındı. Eğer onlarla nikâhlanıp fakat birleşmediniz ise (yani nikâhlanıp da cinsel ilişkide bulunmadan kadını boşadığınız takdirde) onların kızlarıyla evlenmenizde bir beis yoktur. Kendi sulbünüzden olan oğullarınızın eşleriyle (gelinleri) ile ve iki kız kardeşi bir arada nikâh etmek de size haram kılındı, ancak geçen geçmiştir. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, esirgeyendir.

İzahı

22-23. Bu ayetlerde genelde kimlerinin nikâhlarının haram olduğu ve kimlerin de caiz olduğu beyan edilmektedir.

1) Anneleriniz, yani kendi anneleriniz, babanızın ve annenizin anneleri yani nineleriniz haramdır.

2) Kızlarınız, oğullarınızın ve kızlarınızın kızları= torunlarınız.

3) Kız kardeşleriniz, erkek ve kız kardeşlerinizin kızları=yeğenleriniz.

4) Halalarınız, yani babalarınızın ve dedelerinizin kız kardeşleri.

5) Teyzeleriniz, yani annelerinizin ve ninelerinizin kız kardeşleri.

6) Erkek kardeşlerinizin kızları (yeğenleriniz.) Bunu yukarda zikrettik, ama kız olan yeğenler de aynı şekilde haramdır.

7) Kız kardeşin kızı ki, bunu da yukarda zikrettiğimiz gibi kız yeğenin kızı da haramdır.

8) Sizi emzirmiş olan süt-anneleriniz ve süt-nineleriniz.

9) Sütkız kardeşleriniz. Sütanne olunca, sütkardeş, süthala, sütteyze, sütnine velhasıl nesep bakımından haram olanlar süt bakımından da haramdır. Gerçi ayette sadece sütanne zikrediliyor, ama ayette sarahaten olmasa da delaleten nesep bakımından haram olanların tümü süt bakımından da haramdır. Nitekim Peygamber s.a.v: "Nesepten haram olanların hepsi, süt bakımından da haram olur," buyurmuştur.

10) Hanımlarınızın anneleri= kayın valideleriniz.

11) Evlenip de cinsel ilişkide bulunduğunuz hanımın başka kocadan olma övey kızlarınız haramdır. Ancak nikâhlandıktan sonra cinsel ilişkide bulunmadan ayrıldığınız o kadının kızı ile evlenmenizde bir beis yoktur. Yani nikâhlandığınız kadınla cinsel ilişkide bulunduğunuz takdirde onun kızı sizin de kızlığınız olur ve bu kızlığınızla evlenmeniz ebediyen haram olur. Fakat nikâhlanıp cinsel ilişkide bulunmadan ayrıldığınız bu kadının kızı artık sizin kızlığınız sayılmaz ve bununla evlenmenizde bir beis yoktur.

12) Sulbünüzden gelen, yani öz oğullarınızın eşleri ile=gelinlerinizle evlenmeniz, haramdır. Burada öz evlat kelimesi ile övey oğulluklar bunun dışında tutulmuştur. Yani evlatlık olan birisinin hanımı boşandığında veya kocası öldüğünde bu evlatlığın karısı ile evlenmek caizdir, yani ona nikâhı düşer.

13) İki kız kardeşi bir arada nikâhlamak, yani hanımı hayatta iken onun kız kardeşini de kuma olarak ikisini bir arada nikâhında bulundurmak haramdır. Ancak hanımı öldükten sonra baldızı ile evlenebilir. Ancak cahiliye döneminde olan bu yanlış, haram evlilikler müstesnadır ki, artık o devirde olan olmuştur. Şüphesiz ki Allah bağışlayandır ve merhamet edendir, umulur ki onları bağışlar, yeter ki Müslüman olduktan sonra bu haramlardan sakınılsın.

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاء إِلاَّ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللّهِ عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُم مَّا وَرَاء ذَلِكُمْ أَن تَبْتَغُواْ بِأَمْوَالِكُم مُّحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُم بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُم بِهِ مِن بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيماً حَكِيماً {٢٤} وَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ مِنكُمْ طَوْلاً أَن يَنكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِن مِّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِكُمْ بَعْضُكُم مِّن بَعْضٍ فَانكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ وَلاَ مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ فَإِذَا أُحْصِنَّ فَإِنْ أَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ مِنَ الْعَذَابِ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ وَأَن تَصْبِرُواْ خَيْرٌ لَّكُمْ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٢٥}

Meali

24. Ellerinizin altında bulunan cariyeler müstesna, evli olan kadınlarla evlenmeniz de size haram kılındı. Bütün bunlar Allah'ın üzerinize farz kıldığı hükümlerdir. Bunların dışında kalanlar ise, iffetli olarak, zina etmeksizin mallarınızla mehir vererek evlenmek istemeniz size helal kılındı. O halde onlarla nikâhla faydalanmanız karşılığında mihirlrini kendilerine verin, bu farzdır. O mihir takdir edilip kesinleştikten sonra, birbirinizi razı etmenizde bir mahsur yoktur. Şüphesiz ki Allah, her şeyi çok iyi bilendir ve hükmedendir.

25. Sizden her kim hür olan mümin kadınları nikâh edecek bir zenginliğe gücü yetmiyorsa, ona da ellerinizin altındaki, cariyelerinizden nikâhlamak vardır. Allah sizin imanınızı daha iyi bilir, siz birbirinizdensiniz. O halde sahiplerinin izniyle örfe göre mihirlerini vermek suretiyle cariyelerden iffetli olan, zina etmeyen, dost edinmeyenlerle evleniniz. Evlendikten sonra bir fuhuş yaparlarsa, o zaman da hür kadınların cezalarının yarısını vermek lazım gelir. Cariye ile evlenmeniz sizden günahtan korkanlar içindir. Eğer sabrederseniz sizin için daha hayırlıdır. Allah bağışlayan ve esirgeyendir.

İzahı

24. Bu ayette ister Müslüman olsun, ister ehli-kitap olan gayrimüslim olsun hür olan evli kadınlarla evlenmenin de haram olduğu beyan edilmektedir. Ancak savaş esnasında esir düşmüş hürriyetini kaybetmiş cariyeler müstesnadır ki, bunlarla evlenilebileceği ve bütün bunlar Allah'ın müminlere faz kıldığı hükümler olduğu, bunlara riayet edilmesi ifade edilmiştir. Önceki ayetlerde nikâhı haram olan kadınlarla evlenilmesi, bu ayette de evli olan kadınlarla evlenilmesinin haram olduğu bildirilmiştir. Bunların dışında ki kadınların iffetli olup zinaya bulaşmamış olanların tümüyle tayin edilen mihirlerini vermek şartıyla evlenilmesini Allah (c.c.) helal kılmıştır. Ancak mihirleri takdir edildikten sonra karı koca arasında birbirlerini razı etmeleri halinde, yani kadının kocasına mihrini bağışlaması halinde kocanın bu mihrini alıp yemesinde bir günah yoktur.

Evet, ayette geçen (muhsanat): "Korunmuş," yani kocaları olan evli ve hür kadınlar demektir ki, yukarda da beyan ettiğimiz gibi, bu kadınlar ister Müslümanların hanımları olsun, ister gayrı Müslimlerin hanımları olsun bunlar evli oldukları müddetçe nikâhları başkasına haramdır. Ancak harpte esir düşmüş

hürriyetini kaybetmiş olan cariyelerin artık kocalarının nikâhı altında sayılmayacağından bunlarla evlenmek ve ya cariye olarak kullanmak caizdir. Ama esas olan hür ve nikâhı haram olmayan, iffetli, namuslu ve zina pisliğine bulunmamış olan kadınlarla evlenmektir. Nur sûresinde de bu konu gelecektir, zina edip tövbe etmesi durumunda bazı sahabe ve müçtehitlere göre evlenmek caizken bazılarına göre caiz değildir, oraya geldiğimiz zaman inşallah daha detaylı açıklayacağız.

25. Bu ayette ise hür ve mümin kadınlarla evlenmeye eli der olup onların mihir ve masraflarını karşılayamayacak kimselerin kendilerinden olan, yani mümin ve genç cariyelerle evlenmesi tavsiye edilmektedir. Çünkü onun geçimi masrafı ve hakları diğer hür olan kadına göre daha azdır. Neticede hür olan da cariye olan da insandır, ama onun hürriyeti olmadığı için, her türlü işlerde çalıştırılabiliyor çünkü neticede bir hizmetçidir. Azat edilene kadar bazı haklardan mahrumdur, ama İslam her halükarda köle ve cariye azat etmenin sevabından, onun faziletinden bahisle teşvik etmektedir. Bu savaşların getirdiği bir durumdur. Şimdi zaten insan hakları sözleşmesine göre esir mübadelesi vardır ki, buna riayet dildiği takdirde bu da kendiliğinden ortadan kalmış olacaktır.

Evet: (Allah, sizin imanlarınızı biliyor, bazınız bazınızdansınız,) mümin bir cariye ile evlenmek ar değildir, yeter ki iffet ve namuslu olsun. İşte bunun içindir ki, ayetin devamında: (Fuhuştan korunmuş, zinaya bulaşmamış, gizli dost da edinmemiş cariyelerle efendilerinin izniyle evlenin ve onların da mihirlerini iyilikle verin,) buyruluyor. Bu ayette açıkça şu ifade edilmektedir ki, bu gün de olduğu gibi, cahiliye döneminde iki çeşit fuhuş vardı. Biri açıktan genelevi işleterek, diğeri de gizli dostlar edinerek işlenen fuhuştur. İşte İslam her iki zinayı da yasaklamış ve ağır ceza müeyyidesi getirmiştir. Ancak hür olan kadının hakları cariyelerden farklı olduğu gibi, zina işlemeleri durumunda da farklıdır: (Cariyeler eğer fuhuş yaparlarsa, onlara hür olanların yarı cezası vardır.) Yani hür olan kadına yüz kırbaç vurulurken cariyeye zina etmesi halinde onun yarısı olan elli kırbaç vurulur. Evet, aslında hür kadınlarla evlenmeye gücü yetmeyenlerin, hiç evlenmemeleri sabretmeleri daha iyi ama, nefislerine hâkim olmayıp zinaya düşme tehlikesi olanlar için, cariyelerle evlenmeleri tavsiye edilmektedir. Nitekim ayetin devamında cariye ile evlenmek: (Sizden zina tehlikesinden korkan kimse içindir. Sabretmeniz, bekâr durmanız sizin için daha hayırlıdır,)

buyruluyor. Evet: (Allah yinede hataları bağışlayan ve merhamet edendir.) Tövbe edip kendilerini düzeltmiş olanları bağışlar. Tabi bunlar suçları şahitlerle tespit edilemeyenlerdir. Dört şahitle suçları ispat edilmiş olanların ise cezalandırılmaları gerekir. Yani dünyadaki zina cezaları affedilemez, mutlaka cezalandırılmaları gerekir. Ama ahirette affedilirler.

Bu ayette: (Sabretmeniz sizin için daha hayırlıdır,) ifadesini İmamı Şafi şöyle yorumlamıştır. İster hür ister cariye olsun bir kimsenin sabredip evlenmemesi kendisini ibadete vermesi daha hayırlıdır. Fakat nefsine hâkim olamama durumunda hür kadının mihrini verecek durumda olanın hürle evlenmesi, hür kadının mihrini veremeyecek durumda olanın da cariye ile evlenmesi vaciptir. Nefsine hâkim olma durumunda kadının mihrini verebilecek ve onun nafakasını de temin edecek durumda olanların evlenmeleri de sünnettir. Çünkü bu konuda Peygamberimiz: "Evlenin, çoğalın, ben kıyamet günü ümmetimin çokluğuyla iftihar ederim," buyuruyor.

يُرِيدُ اللهُ لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {٢٦} وَاللهُ يُرِيدُ أَن يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَن تَمِيلُواْ مَيْلاً عَظِيماً {٢٧} يُرِيدُ اللهُ أَن يُخَفِّفَ عَنكُمْ وَخُلِقَ الإِنسَانُ ضَعِيفاً {٢٨}

Meali

26. Allah, sizlere bilmediklerinizi bildirmek, sizden öncekilerin yollarını size göstermek ve tövbenizi kabul etmek istiyor. Allah, her şeyi çok iyi bilendir, hükmedendir.

27. Allah, sizin tövbelerinizi kabul etmek istiyor. Hal bu ki, şehvetlerine uyanlar ise, büyük bir meyil ile sizi doğru yoldan harama götürmek istiyorlar.

28. Allah, ise sizden ağır gelen şeyleri hafifletmek istiyor. Ve insan zayıf olarak yaratılmıştır.

İzahı

26. Bu ayette Allah Teâla, bu ümmetten önceki ümmetlerin yollarını bu ümmete bildirmek ve onların gittikleri doğru yollara erdirmek istediğini beyan etmektedir. Yine bu ümmetten tövbe edenlerin tövbelerini kabul etmek istediğini ve her şeyi mükemmel olarak kendisinin bilip hükmettiğini beyan etmektedir.

27. Bu ayette de Cenab-ı Hak bu ümmetin geçmişteki işlemiş oldukları günahlardan tövbe etmelerini ve tövbelerini kabul etmek istediğini beyan etmekte. Ama şehvetperest olup da şehvetlerine uyanlar ise onların bu şehvetleri büyük bir arzu ile kendilerini harama götüreceğini bildirmektedir.

28. Bu ayette de Cenab-ı Hak, bu ümmetten önceki ümmetlere yüklediği ağır yükleri hafifletmek istediğini ve insanın zayıf yaratılışlı olup günahlara meyilli olduğunu haber vermektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلاَّ أَن
تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ
بِكُمْ رَحِيماً {٢٩} وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ عُدْوَاناً وَظُلْماً فَسَوْفَ
نُصْلِيهِ نَاراً وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّهِ يَسِيراً {٣٠} إِن تَجْتَنِبُواْ كَبَآئِرَ
مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُم مُّدْخَلاً كَرِيماً
{٣١} وَلاَ تَتَمَنَّوْاْ مَا فَضَّلَ اللّهُ بِهِ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ لِّلرِّجَالِ
نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبُواْ وَلِلنِّسَاء نَصِيبٌ مِّمَّا اكْتَسَبْنَ وَاسْأَلُواْ اللّهَ
مِن فَضْلِهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً {٣٢} وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا
مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ
فَآتُوهُمْ نَصِيبَهُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيداً {٣٣}

Meali

29. Ey iman edenler! Batıl sebeplerle aranızda mallarınızı yemeyin. Ancak karşılıklı rızanıza dayalı ticaret yapmanız müstesnadır. Ve bir birinizi öldürmeyin. Şüphesiz ki, Allah, size karşı çok merhametli olmuştur.

30. Her kim, zulüm ve tecavüz yoluyla bu yasakları işlerse, yakında onu cehennem ateşine yaslandıracağız. Bu Allah'a çok kolaydır.

31. Eğer siz yasakladığımız büyük günahlardan sakınırsanız, diğer kusurlarınızı sileriz ve sizi mutlaka şerefli bir makama girdiririz.

32. Allah'ın, sizleri birbirinizden üstün kıldığı şeyleri istemeyin. Erkeklerin de kazandıklarından nasipleri vardır, kadınların da kazandıklarından nasipleri vardır. Öyle ise Allah'ın lütfundan isteyin; şüphesiz ki Allah, her şeyi bilir.

33. (Erkek ve kadından) her birine, ana baba ve akrabalarının bıraktığı mirasa varis kıldık. Yeminlerinizin bağladığı kimselere de hisselerini verin; şüphesiz Allah, her şeye şahittir.

İzahı

29. Bu ayette müminlerin kendi aralarında batıl ve haksız sebeplerle mallarını yememeleri, ancak iki tarafın karşılıklı rızasıyla yapılan alış verişteki ticaretin meşru ve helal olduğu, Allah'ın mümin kullarına karşı çok merhametli olduğu bildirmektedir.

Batıl sebeplerle yemekten maksat, yani İslam da aslan helal olmayan, meşru olmayan, faiz, kumar, rüşvet ve saire gibi sebeplerle birbirinizin mallarını yemeyin demektir. Alış verişteki ticaret helaldir, ancak onun da şartlarına riayet edilerek yapılırsa, müşteriyi aldatmaz, malının kusurunu gizlemez, ihtikâr, karaborsacılık ve fahiş fiyat gibi yollara tevessül etmeden dürüstçe yapılan alış verişteki ticaret en helal kazançlardan biri olmuş olur. Böyle dürüstlükle kazanılmamış olan ticaretler de helal ve temiz olmaz.

Evet, Ayetin devamında: (Birbirinizi öldürmeyin, şüphesiz ki, Allah, size karşı merhametli olmuştur.) Adam öldürmek en büyük günahlardandır. Burada: (Nefislerinizi öldürmeyin,) kelimesi üzerinde ihtilaf edilip farklı yorumlar yapılmıştır. Bazılarına göre insanın kendi canına kıyarak intihar etmesi şeklindedir. Fakat bu yorum ayetin akışına göre pek isabetli bir yorum değildir. İkinci bir yorum kişinin kendi ölümüne sebebiyet veren şeyleri yapması ile kendi-kendini

ölüme sürüklemesi şeklindedir. Mesela, ticaretteki maddi ve manevi kazanma ümidi olmayıp ticareti kaybederim korkusuyla tamamen ticareti terk edip kendisini açlığa mahkûm ederek ölmesi gibi. Bu yorum da bana pek mantıklı gelmiyor. Diğer bir yorum ise, başkalarının malını haksız yere yeme ve gasbetme cüretini göstererek karşı tarafın kin ve düşmanlığını kazanarak böylece kendi ölümünüze sebep olmayın, demektir ki, ayetin ilgi ve akışına en uygun yorum da budur. Bu gün bunun birçok örneklerini görmek mümkündür. Haksız yere insanların alacağını inkâr eden, dolandıran ve bu alacak verecek yüzünden nice adamlar kendi haksızlıkları sebebiyle kendi ölümlerine sebep olmaktadırlar. Velhasıl hangi sebeple olursa olsun insanın kendisini öldürmesi ve ya ölümüne sebep olması büyük günahlardandır. Bence bu ayet çok yönlü olarak ölüme sebep olmak ve başkalarını da öldürmek anlamlarına gelir ki, bunların hepsi de büyük günahlardandır ve son derece kaçınılması gerekmektedir. Ancak şu mana da ihtimaldır. Hem haksız yere birbirizin mallarını yemeyin, hem de birbirinizi öldürmeyin ki, bu ayetin siyakına, akışına daha uygun bir manadır

30. (Her kim düşmanlıkla ve zülmen bu haramları işlerse, onu yakında ateşe sokarız ve bu Allah'a çok kolaydır.) Yani haksız yere insanların mallarına ve canlarına saldıranların cezasını vermek Allah için çok kolaydır. Firar edip kaçacak durumları söz konusu değildir, mutlaka adalet yerini bulacaktır.

31. Bu ayette de bu gibi büyük günahlardan sakınılıp kaçınıldığı takdirde Allah (c.c.) diğer küçük günahları sileceğini ve onları nimetlerle donatılmış şerefli bir makama, cennete girdireceğini vaadetmektedir.

Büyük günahlar muhtelif ayet ve hadislerde zikredilmektedir ki, bunların sayısında ihtilaf edilmiştir. Bir hadis de: "Yedi helâk eden günahlardan sakının," buyrulmuştur ki, Buhari'nın Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadis de bu yedi günah şöyle zikredilmiştir: "Allah'a, şirk koşmak, büyü yapmak, haksız yere adam öldürmek, yetim malı yemek, zina etmek, savaş meydanından kaçmak ve iffetli, namuslu kadınlara iftira atmaktır." Ancak dediğim gibi bu sadece bir hadis de zikredilen büyük günahlardır, bir başka yerde başka bir hadis de ise başka günahlar sayılmıştır ki, bunların sayısı bazı âlimlere göre, yetmiş, bazılarına göre yüz yirmi ve hatta daha fazla diyenlerde vardır. Nitekim ne derece doğrudur, kesin bilinmez, ama güya İbn-i Abbas'a bu yedi büyük günahtan sorulduğunda, bir rivayete göre yediden, yedi yüze kadar, diğer bir rivayete

göre de yediden yetmişe kadar demiştir. Fakat birinci rivayetin abartılı olduğunu sanıyorum, ama benim kanaatime göre ikinci rivayet doğrudur ki, büyük günahlar yetmiş civarındadır. Ancak İbn-Abbas'ın yediden yedi yüze kadar dediği şu hadise dayandırılmış olabilir ki, bu hadis te şöyle buyrulmuştur: "Küçük günahlar devamlı işlendiğinde, büyük günah olur." Bu da demek oluyor ki küçük günahların sayısı da yedi yüze yakındır ve eğer bu kasdedilmişse bence doğrudur. Çünkü küçük olan bir günaha tövbe edilmeyip terk edilmediği, devamlı işlendiği takdirde, hadiste de beyan edildiği gibi küçük olmaktan çıkar büyük olur. Bir nehri düşünün başlangıcı küçük bir dere ile başlıyor, o dereden bu dereden derken bir Dicle Fırat ve Nil nehri gibi nehirler meydana geliyor. İşte küçük günahların da arkası kesilmeyip devam etmesiyle böyle büyük günahlar meydana getirir.

32. Bu ayette de Cenab-ı Hakkın bazı kimseleri bazı nimetlerle üstün kılmasından dolayı kıskanmaya yer olmadığı kadına da erkeğe de ayrı-ayrı haklarının verildiği, herkesin hakkına razı olması gerektiği, her şeyin Allah'ın lütuf ve kereminden istenmesinin uygun olduğu ifade edilmektedir.

Rivayete göre Müminlerin annesi Ümmi-Seleme Peygamberimize: "Ya Resullah! Erkekler savaşa katılıyor biz katılamıyoruz, üstelik mirasta da erkeklerin yarısını alıyoruz," demiş ve bunun üzerine bu ayet inmiş. Diğer bir rivayete göre ise kadınlar demişler ki, biz mirasta erkeklerin yarısını alıyoruz. Hal bu ki, biz fazla almaya daha layığız, çünkü biz zayıfız. İşte bu tur sözler üzerine bu ayet inmiştir. Ve bu ayette hem kazanca ve hem de mirasa vurgu yapılmaktadır.

Daha önce miras ayetinde bahsetmiştik. Kadın hem mirastan pay almaktadır, hem de, onun bütün ihtiyaçlarını kocası temin etmek zorunda olduğu ve dolayısıyla kadının bu avantajı olduğu ve fakat erkeğin böyle bir avantajı olmadığı için böyle dengelenmiştir. Ve ayetin sonunda da Allah (c.c.) her şeyi kendisinin daha iyi bildiği için mümin ve Müslüman olan bir kimsenin de Allah'ın bu hükümlerine iman edip itaat etmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Kendileri daha iyi biliyormuş gibi bilginlik taslamaları Allah'ın hükümlerine itiraz edip kadın erkek eşittir, diyerek, itiraz etmeleri ukalalıktan başka bir şey değildir.

33. Bu ayette ise ana-babanın ve akrabaların geride bıraktıkları mirastan erkek, kadın herkese Allah'ın tayin ettiği mirastan payı olduğu bildirilmektedir. (Ayriyeten akrabalığı olmayıp kendilerine mirastan pay verilmesini ahdettiğiniz

kimselere de paylarını verin, diye emredilmektedir. Allah her şeye şahittir, yaptığınız bütün muameleleri görmekte ve bilmektedir. Ayrıyaten yeminlerinizin bağladığı kimselere de payını verin,) diye buyrulması, İbn-i Abbas'ın rivayetine göre Peygamber (a.s.) Medine de yoksul olan muhacirlerle Ensar arasında bir kardeşlik müessesesi kurmuştu. İşte bu kardeşlik müessesesinde bilhassa fakir ve muhacirleri Ensardan zengin olanların mallarına varis kılıp pay vereceklerine dair vadedip, söz vermişlerdi. İşte bu ayet o verilen sözlerin yerine getirilmesini ve onlara da pay verilmesini emretmektedir. Fakat bu ayetin hükmü daha sonra Enfal sûresinin 75. ayetiyle nesh edilmiş, kaldırılmıştır. Bu konu ile ilgili başka rivayetler de vardır. Cahiliye zamanında bir nevi aralarında bir mukavele ile bazı kimselere mirastan pay verdikleri de söylenmektedir. İşte İslam'ın ilk zamanlarında böyle devam ederken bilahare bu kaldırılmıştır. Fakat İbni Abbas'ın rivayet ve görüşü daha kuvvetlidir ki, Peygamber (a.s.) Medine de yoksul muhacirlerle Ensar arasında bir kardeşlik köprüsü kurmuştu. Ve Ensar olanlar Muhacir olanlara mirastan pay verirlerdi. Bilahare miras ayeti gelince artık malların üçte birinden fazlasını vasiyet etmek caiz olmamaktadır. Yani üçte ikisi varislerin hakkıdır, diğer üçtebiri varislerin dışındaki yoksullara verilmesi için vasiyet edilebilir.

الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاء بِمَا فَضَّلَ اللّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنفَقُواْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّهُ وَاللاَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَإِنْ أَطَعْنَكُمْ فَلاَ تَبْغُواْ عَلَيْهِنَّ سَبِيلاً إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيّاً كَبِيراً {٣٤} وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُواْ حَكَماً مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَماً مِّنْ أَهْلِهَا إِن يُرِيدَا إِصْلاَحاً يُوَفِّقِ اللّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلِيماً خَبِيراً {٣٥}

Meali

34. Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcamaları sebebiyle erkekler kadınlara hâkimdirler. (Onların idarecisi durumundadırlar.) Bundan dolayı da saliha kadınlar itaatkârdırlar. Allah'ın kendilerini korumasıyla buna karşılık kimsenin görmediği yerde namuslarını korurlar. Baş kaldırmasından korktuklarınız kadınlara ise öğüt verin, onların yataklarından ayrılın. Bunlarla yola gelmezlerse dövün. Eğer size itaat ederlerse, artık onların aleyhinde bir yol aramayın. Şüphesiz ki, Allah yücedir, büyüktür.

35. Eğer karı kocanın arasının açıldığından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinde de bir hakem gönderin. Bunlar barışmak isterlerse, Allah, aralarını bulur. Şüphesiz ki, Allah, her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.

İzahı

34. Bu ayette Allah, insanlara verdiği bazı üstünlük sebebiyle ve mallarından harcamaları sebebiyle erkeklerin kadınlara hâkim kılındığını, onların üzerine idareci kıldığını beyan etmekte. Ve bunun için de saliha ve itaatkâr olan kadınların hiç kimsenin bilmediği, görmediği yerlerde Allah'ın kendilerini koruduğu gibi iffetlerini namuslarını korumaları emredilmektedir. Fakat kocalarına baş kaldırıp serkeşlik yapmalarından korkulduğu takdirde, kocasının ona önce nasihat etmesi, bundan anlamadığı takdirde yataklarını ayırması, onunla da ıslah olmaması halinde hafifçe okşayacak şekilde dövmesine izin verilmektedir. Ancak itaat ettikleri takdirde de boşama gibi başka yollar aramamaları gerektiği ve Allah'ın çok yüce ve çok büyük olduğu beyan edilmektedir.

Erkek fiziki olarak da kadından güçlü olduğu için çalışıp kazanıp hanımlarının nafaka ve ihtiyaçlarını temin etmekle mükellef kılınıp bu sorumluluk erkeğin omuzlarına yüklendiği için, evin düzenini sağlamak da erkeğe düşmektedir. Bu bakımdan erkek kadının idarecisi durumundadır, kadına hâkim olması gerekir ki, evin düzenini sağlasın. Kadın da evinin büyüğü ve idarecisi olan kocasına itaat etmesi, gelişi güzel başıboş olarak hareket etmemesi gerekir. Her yerde ve her müessesede bir düzen vardır, düzeni sağlayan kimse de bir derece üstün demektir. Düzensiz hiçbir toplum olamaz. İnsanları bırakın hayvanlarda bile bir düzen vardır. Bir kovanda bir tek Kraliçe arı vardır, o kovanı o yönetir.

Karıncalarda hakeza. Hayvanlarda bir aile düzeni olurda insan gibi akıllı yaratılmış bir varlık gelişi güzel yaşar mı, gelişi güzel bir aile olur mu? Herkesin kendine göre bir sorumluluğu vardır. Buradaki üstünlük bu açılardandır, yoksa manevi bakımından kim daha takva ise, günahlardan haramlardan sakınıyor ise Allah katında üstün olan odur ve bununla ilgili ayet Hucurat sûresinde gelecektir. Peygamberimiz de: "Cennet annelerin ayağı altındadır," buyuruyor. Sahabelerden biri ya Resulullah! Kime iyilik yapayım? diye sorduğunda: "Annene" buyurdular. Adam sorusunu üç kere tekrarlayınca, her tekrarında, "annene" diye buyurdu. Adam dördüncü kez tekrar edince: "Babana" buyurdu ki, bu da ananın hakkı babanın üç katı olduğunu gösteriyor. Her şeyi maddi açıdan değerlendirmek doğru bir yaklaşım değildir. Evet, belki, erkek fiziki açıdan maddi açıdan ihtiyaçları karşılama açısından kadına nispetle güçlüdür ve evin sorumluluğu ona yüklenmiştir, ama kadının da başka yönleriyle erkekten birçok üstünlükleri vardır. Hele merhamet açısından kadınlar erkeklere nazaran daha fazladır, yufka yüreklidir. Erkeğin de ona karşı haşin ve sert davranışlar içine girmemesi gerekir. Velhasıl aile düzeni karşılıklı anlayışa, hoş görüye, sevgi ve saygıya, birbirlerinin hukukuna riayet etmeye dayanır. O halde yaratıcı en iyi bilendir kuralları koyan da O'dur. Öyle ise bencilleşmeden O'nun emirlerine itaat etmek gerekir ve itaat etmeyenin burnu sürter. Bugün aile facialarını hep birlikte görüyoruz. Karşılıklı birbirlerinin hukukuna riayet etmeyen, saygı göstermeyen, bencilleşen aileler çatır-çatır dağılıyor, boşanmaların haddi hesabı yoktur. Bilhassa kadın kocasının olmadığı ve kimselerin görmediği yer ve zamanlarda iffet ve namusunu korumalıdır. Burada kadınlara derken erkekler bundan muaf olmaları anlamına gelmez, herkesin namuslu ve iffetli olması gerekir. Nitekim zina gibi çirkin işlerde bulunan kadın erkek ayrımı yapmadan her ikisine de aynı cezanın verilmesi Kur'an-ı kerimde emredilmektedir. Eşler asla birbirlerini aldatmamalıdırlar. Bütün bunlara rağmen kadın kocasına baş kaldırır serkeşlik yaparsa aşamalı olarak önce nasihat edilir. Fakat nasihat kar etmez, aynı şeylere devam ederse, ondan sonra yatağını ayırmak, kocasının onun yatağına gitmemesi ile ıslahına çalışmak, onunla da düzelmediği takdirde hafifçe okşayacak şekilde dövmek kocaya verilen bir ruhsattır. Böylece itaat ederse erkeğin de başka bahaneler arayarak, kadını boşamak için başka yollara başvurmaması gerekir. Efendim kadınlar dövülür müymüş, böyle bir şey olurumuy muş?

diyenler veyahut da kadınların yüzünü gözünü simsiyah ederek dayak atanlar efendim dinimiz de zaten kadınları dövmeye ruhsat veriyormuş gibi bir zehaba kapılmasınlar. Böyle simsiyah ederek kadını dövmeye asla cevaz yoktur. Ve onu yapanlar da kendi yaptıkları hataların faturasını dine çıkarmasınlar. Dine iftira etmesinler. Oysa bu konuda ulemalar demişlerdir ki, kadını dövmekten maksat, bir diş fırçası gibi bir şeyle hafifçe kadının yanına yöresine vurmak, okşamak gibi bir şeydir. Bundaki gaye kadının bu laf dinlemez başkaldırısını kırmaktır, yoksa ona öyle dayak atmak asla caiz değildir, bu zulümdür, böyle bir şey kabul edilemez. Eğer bu uygulamalar kâfi gelmezse başka yollar da vardır bundan sonraki ayette de bunu açıklayacaktır.

Öte yandan bu ayette geçen (darp) kelimesini, bazı işin aslını bilmeyen çevrelerin kınayıp ayıplamalarından korkarak veya onlara şirin görünerek bu günkü bazı tefsirciler bu kelimenin vurmak anlamına gelmediğini, sefere çıkmak anlamına geldiğini, dolayısıyla böyle kadınların bir müddet sürgün gibi evden dışarı çıkarılması vesaire gibi saçma-sapan sözler soylayip yorumlamaktadırlar. Evet, (darb) kelimesi bir çok anlamlara geliyor. Mesela para basılan yere darphane denir. Çünkü bu kelime basmak vurmak, sefere çıkmak, bir şeye vurgu yapmak, yani örnek vermek gibi anlamlara gelir. Ama bu kelime yerine göre bu farklı manalarda kullanılır. Şimdi burada kadının islahından bahsederken, birden bire, darphane, yolculuk veyahut başka bir mana nerden çıktı? Böyle kelime oyunları ile birilerine şirin görünmek için veya medyatik olmak için saçma sapan yorumlar yapmak kimseyi değil ancak kendi-kendini kandırmış olur. Sözde bunu bir haksızlık, zulüm sayan ve ayıplayan çevreler, acaba insanlara, coplarla başka şeylerle dayak atan, işkence aletleriyle akıl almaz işkencelerin yapılmasına sessiz kalanlar, nedense kadına ufak bir okşayacak şekilde vurulmasına karşı kıyamet koparıyorlar. Bu gün milyonlarca insanların hakları çiğnenirken, onların haklarını, yerken, faiz gibi, rüşvet gibi lotosu, totosu vesaire şeylerle insanlara zulüm edilirken, insanlar sömürülürken, bu insanları sömüren ve sömürtenlere karşı nedense kimseden ses çıkmıyor? Bunlar zulüm sayılmıyor, birçoklarınca hoş görülüyor. Oysa bu bir kadının sadece islahını amaçlayarak bir diş fırçası ve benzeri bir şeyle vurmaktan ibarettir. Gönül istiyor ki, karıkoca arasında hiçbir problem olmasın her şey süt liman olsun ama insan olmamız, hatadan arın-

mamış olmamız da bir gerçektir. Önemli olan bu hataları en ufak ve en basit bir muamele ile telafi etmektir.

35. Evet, işte bu ayette de yukarda alınan tedbirlere rağmen karı-koca arasının açık olmasında ve devam etmesinden: (Korkarsanız, aralarını düzeltmek için bir hakem erkek tarafından, bir hakem de kadın tarafından bir araya gelip bunların aralarını bulsunlar,) buyruluyor. Eğer onlarda bu aracıların aracılığıyla kendi aralarını düzeltmek isterlerse, iyi niyetli olurlarsa: (Şüphesiz ki, Allah da onları muvaffak edecek yardım edecektir ve Allah, her şeyi bilen ve haberdar olandır.)

İmamı Şafi'nin Hazreti Ali senediyle rivayet ettiğine göre, Hazreti Ali'ye bir erkekle bir kadın geliyor ve bunların beraberinde her iki taraftan birer de heyet geliyor. Ali r.a. bunlara derdiniz nedir? diye soruyor. Onlar da şiddetli bir geçimsizlik olduğunu söylüyorlar. Bunun üzerine Hazreti Ali bir hakem erkek, bir hakem de kadın tarafından gönderin, diyor ve arkasından da diyor ki, iş sizin aranızda cereyan ediyor. Eğer bunlar bir arada yaşamak istiyorlarsa, bunları barıştırın, yok eğer illa da ayrılmak istiyorlarsa o zaman da ayırın. Böyle deyince, kadın hemen ben Allah'ın kitabına razı oldum diyor. Fakat erkek hayır, artık bu ayrılık zamanıdır, deyince Hazreti Ali: "Vallahi yalan söyledin, kadın evlilikte karar kıldığı gibi, sende karar kıl" dedi. Yani ona nazlandığını ima etmiştir.

وَاعْبُدُواْ اللّهَ وَلاَ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئاً وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً وَبِذِي
الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَى وَالْجَارِ
الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالاً فَخُوراً {٣٦} الَّذِينَ يَبْخَلُونَ
وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ
وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً مُّهِيناً {٣٧}

Meali

36. Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabalara, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşa, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara iyilik yapın. Şüphesiz ki, Allah, büyüklük taslayan, böbürlenen kimseyi sevmez.

37. Onlar ki, cimrilik yapar ve insanlara da cimriliği emreder, Allah'ın kendilerine lütfundan verdiği şeyleri gizler, işte biz böyle kâfirlere ihanet edici bir azap hazırladık.

İzahı

36. Bu ayette önce Allah'a ortak koşmaksızın ibadet edilmesi emrediliyor, sonra da bu ayette sıralanarak sayılan kimselere yardım edilmesi emrediliyor ve Allah, böbürlenen kibirlenen kimseleri sevmediğini beyan buyuruyor.

Evet, en büyük günah şirktir. Ancak ibadetleri yaparken, desinler görsünler diye de yapılırsa, buna da gizli şirk denmiştir ki, bundan da son derece kaçınmak gerekir. Başkasının övgü ve sevgisini kazanmak için değil, yalnız ve yalnız Allah'ın rızasını ve O'nun hoşnutluğunu kazanmak için ibadet etmeliyiz. Büyüklerden biri olan BeyazitiBestam'ye riya şirk midir? diye sorduklarında, onlara Kehf sûresinin 110. ayetini okuyarak hatırlatmış: (Rabbine ibadette hiçbir kimseyi ortak koşma.) Evet, Allah'a şeksiz, şüphesiz, şirksiz olarak kulluk ettikten sonra ana babaya iyilik yapılması geliyor. Bir hadis de büyük günahlar sayılırken Allah'a şirkten sonra ana babaya kötülük geliyor. Yetimlerle ilgili de birçok ayet ve hadis vardır. Yine pek yakında geçmişti, yedi büyük günahlar sayılırken onlardan biride yetim malı yemek, yetime kötü davranmaktır. Kur'an'ı kerimin birçok ayetlerinde yetime karşı iyi davranılması emredilmektedir, Komşular da böyledir, onlara karşı da iyi davranılması emredilmektedir. Hatta Peygamberimiz bir hadislerinde: "Cibril bana her gelişinde komşuyu tavsiye etti, zannettim ki, komşuyu yakında bana varis kılacak," buyurdular. Yoksullara ve yolda kalmışlara da yardım edilmesi birçok ayet ve hadisler de emredilmiştir.

37. Bu ayette de cimrilik yapan yoksulu, yetimi akrabayı, komşuyu görüp gözetmeyen, kendileri cimri kesildikleri gibi, insanlara da açıktan ve ya dolaylı yollardan cimriliği telkin edip, adeta emredenlerin, Allah'ın lütuf ve kereminden verdiği nimetleri saklayıp, yoksulmuş gibi bir görüntü verenlerin nankör

oldukları bildirilmiş. Ve onlara çok aşağılayıcı bir azap hazırlandığı haber verilmiştir. Burada kâfir kelimesi nankör olarak tefsir edilmiş, ama bana göre yoksulun hakkını vermeyen, zekâtı inkâr edenlerin dinden çıkmış kâfir olduklarına vurgu yapılamıştır. Çünkü zekât namaz gibi farzdır ve bir farzı inkâr edense kâfir olur. Ve onun içindir ki, ayetin sonunda: (Onlara aşağılayıcı bir azap hazırladık,) buyruluyor.

وَالَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الآخِرِ وَمَن يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِيناً فَسَاء قِرِيناً {٣٨} وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ آمَنُواْ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَأَنفَقُواْ مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّهُ وَكَانَ اللّهُ بِهِم عَلِيماً {٣٩} إِنَّ اللّهَ لاَ يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِن لَّدُنْهُ أَجْراً عَظِيماً {٤٠} فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَـؤُلاء شَهِيداً {٤١} يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَعَصَوُاْ الرَّسُولَ لَوْ تُسَوَّى بِهِمُ الأَرْضُ وَلاَ يَكْتُمُونَ اللّهَ حَدِيثاً {٤٢}

Meali

38. Onlar ki, Allah'a ve ahiret gününe inanmadıkları halde insanlara gösteriş için mallarını infak ederler. Artık kimin arkadaşı şeytan olursa, o ne kötü bir arkadaştır.

39. Onlar, Allah'a ve ahiret gününe iman etselerdi ve Allah'ın verdiği rızıklardan infak etselerdi, acaba kendilerine ne zarar gelirdi? Allah, onların yaptıklarını çok iyi bilendir.

40. Şüphesiz ki, Allah, hiç kimseye zerre kadar zulmetmez. Eğer yapılan iyilik zerre kadar olsa bile onun sevabını kat-kat artırır ve kendi katından büyük bir mükâfat verir.

41. Her ümmetten bir şahit getirdiğimiz zaman ve seni de onların üzerine şahit diktiğimizde, onların hali ne olacak?

42. O gün inkâr edenler ve Peygambere isyan edenler yerle bir olmak isterler ve onlar Allah'tan hiçbir hadiseyi de gizleyemezler.

İzahı

38. Bu ayette inanmadıkları halde, kendilerini inanmış gibi gösterip mallarını gösteriş için, şunun bunun övgüsünü kazanmak için, böbürlenip kibirlenmak için harcayanların şeytana arkadaş oldukları ve bu arkadaşlığın ne kötü bir arkadaşlık olduğu beyan edilmektedir.

39. Bu ayette de inanmayan, şunun-bunun övgüsünü kazanmak, desinler görsünler uğuruna harcayanlar uyarılmakta ve onlar hakkında şöyle buyrulmaktadır: (Onlar Allah'a ve ahiret gününe iman etselerdi ve Allah'ın kendilerine verdiği rızıklardan infak etselerdi acaba kendilerine ne zararı olurdu? Allah, onların yaptıklarını çok iyi bilendir.) Acaba iman ederek Allah rızası için harcasalardı kayıpları ne olurdu? Öyle yapsalardı, hem Allah'ın rızasını kazanacaklardı, hem de ebedi cennette ve büyük mükâfatlara ereceklerdi. Fakat iman etmedikleri için Allah rızası olmadığı için onların yaptıkları iyiliklerin hiçbir hayrı yoktur. Yahut da riya için, şuna-buna göstermek için harcayanlar, bu harcadıklarından hiçbir şey kazanamazlar.

40. Bu ayette de Allah (c.c.) kimseye zerre kadar zulmetmeyeceğini, iman etmek şartıyla bir iyilik işlemiş olana, sevabını kat-kat edeceğini ve kendi lütfundan, bol hazinesinden daha da çok vereceğini bildirmektedir.

41. Bu ayette de Cenab-ı Hak, kıyamet günü her ümmeti şahitleriyle birlikte ilahi adalet günü huzuruna çıkaracağını ve Peygamber (a.s.)'ı da onların üzerine şahit dikeceğini haber vermektedir.

Evet: (O gün onların hali ne olacak, ne diyecekler?) Bu şahitlerin karşısında Allah'ın huzurunda ne söyleyecekler, kendilerini nasıl savunacaklar? Allah Teâlâ Kıyamet günü geçmiş bütün ümmetleri peygamberleri ile şahitleri ile birlikte o büyük mahkemede huzuruna çağıracak, peygamberlere de soracak ümmetlerine de soracak. Allah (c.c.) Peygamberlere kendi emirlerini ve Risalet görevlerini yapıp yapmadıklarını bildiği halde soracak. Ümmetlerine de kendilerine tebliğ edilip edilmediğini soracak, ayriyeten şahitlere de sorulacaktır. O

gün şahitler çoktur, defterlerini tutan melekler, şahit, mekânlar şahit, hatta kişinin kendi azaları kendi aleyhine şahit, Allah onun azalarını konuşturacak, bütün bu şahitlerle beraber Peygamber (a.s.)'ı de onların üzerine şahit dikecek. Hatta bu ümmetin âlimlerini de onların üzerine şahit dikecektir. Peki, Peygamber ve onun ümmetinin gerçek âlimleri neye dayanarak şahitlik yapacaklar? Şüphesiz ki kendi kelamı olan Kur'an'a dayanarak yapacaklardır.Yani şahitliklerinin referansı Kur'an olacak. Çünkü Kur'an bütün peygamberlerin görevlerini yaptığını, bu ümmetlerin de peygamberlere karşı neler yaptığını haber veriyor. Ali-İmran sûresinde geçmişti. Peygamberimizin bir bedeviye at satmış, bedevi ise onun parasını inkâr etmesi üzerine zannedersem İbni Mesud'da, peygamberimizin lehine şahitlik edince, Peygamberimiz ona: "Sen neye dayanarak benim lehimde şahitlik yaptın?" demişti. O da senin Peygamberliğine dayanarak, çünkü peygamberler asla yalan söylemezler demişti. Peygamberimiz de onun şahitliğini iki şahit olarak kabul etmişti. İşte Peygamberimiz ve onun ümmeti de Kur'an'ı referans olarak onu gösterip geçmiş ümmetlerin aleyhine şahitlik edeceklerdir. Allah'ın kelamında hâşâ asla hilaf olur mu? İşte Kur'an'a dayanarak şahitlik yapacaklardır. Çünkü Kur'an en doğru haberdir, Peygamberimizin ve ümmetinin referansı da Kur'an'dır, ona dayanarak lahde ve aleyhde şahitlik yapacaklardır. İşte bunun içindir ki Allah Teâla: (Her ümmeti şahitleriyle birlikte getirdiğimiz de seni de onların üzerine şahit diktiğimizde kâfirlerin hali ne olacak, ne cevap verecekler?) diye buyurmaktadır.

Rivayete göre bir gün İbni Mesud'a çok güzel kuran okuduğu için Peygamber (a.s.) ona: "Bana biraz Kur'an oku," buyurdu. O da: "Ey Allah'ın Resulü! Kur'an size indi benim sana Kur'an okuma ne haddime!" dedi. Peygamberimiz de: "Kur'an'ı başkasından dinlemem hoşuma gidiyor. Çünkü başkası okurken düşünüp onun derinliklerine iniyorum," diye israr edince İbn-i Mes'ud işte bu Nisa sûrasinden okumaya başladı ve bu ayete gelince Peygamber (a.s.)'ın gözlerinden dolu-dolu yaşlar boşandı ve "artık yettiyetti," diy buyurdular.

42. Evet, işte bu ayette de kâfirlerin bu şahitler huzurunda kendilerine sorulan sorular karşısında bir cevaplarının olmadığı haber verilmektedir. (O gün kâfir olan ve peygamberlere isyan edenler cevap verecek başka söz bulamayacaklar da, keşke yer yarılsa da yere girip dümdüz olsalar isteyecekle, ama geç

kaldılar, o gün hiçbir hadise gizli kalmayacak, Allah, her şeyi ortaya çıkarıp sergileyecektir.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَقْرَبُواْ الصَّلاَةَ وَأَنتُمْ سُكَارَى حَتَّىَ تَعْلَمُواْ مَا تَقُولُونَ وَلاَ جُنُباً إِلاَّ عَابِرِي سَبِيلٍ حَتَّىَ تَغْتَسِلُواْ وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ مِّنكُم مِّن الْغَآئِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيداً طَيِّباً فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَفُوّاً غَفُوراً {٤٣}

Meali

43. Ey iman edenler! Sarhoş olduğunuz halde namaza yaklaşmayın, taki ne söylediğinizi bilinceye kadar. Yolcu iken cünüp olanlar hariç gusül edinceye kadar da namaza yaklaşmayın. Eğer hasta olursanız veya yoluculukta bulunursanız yahut sizden biriniz tuvaletten gelir veya kadınlara temasta bulunur da, su bulamazsanız, temiz bir toprakla teyemmüm ediniz, yüzlerinizi ve ellerinizi mesh ediniz. Şüphesiz ki, Allah, affeden, bağışlayan ve merhamet edendir.

İzahı

43. Bu ayetin baş tarafında: (Sarhoş olduğunuz halde namaza yaklaşmayın, ta ki, ne söylediğinizi bilene kadar,) buyruluyor ki, ayetin bu kısmı mensuhtur. Bunu daha önce Bakara sûresinin 219. ayetinin tefsirinde genişçe açıkladık, lütfen oraya bakınız. Ayetin devamında: (Yolcu olan müstesna, cünüp olduğunuz halde de namaza yaklaşmayın, ta ki yıkanıncaya kadar) diye buyruluyor. Şimdi burada yolcuların istisna edilmesi hakkında ihtilaf edilmiştir. Ayette geçen (Âbirî sebîlî) kelimelerini bazı tefsirciler yolcu diye tefsir ederken, bazıları ise cünüp olan kimsenin mutlak olarak cami ve mescitlerden gelip geçmesi diye tefsir etmişlerdir. Benim kanaatim de budur. Çünkü yolcular su bulamadıkları takdirde, teyemmüm ederler. Zaten ayetin devamında da teyemmüm yapılacağı ifade edilmektedir. Namaza yaklaşmasınlar, ifadesi ise mecazı anlamda namaz

kılınan yere yaklaşmasınlar demektir. Dikkat edilirse ayette namaz kılmasınlar denmiyor, namaza yaklaşmasınlar deniyor. Tıpkı (fuhuş'un açığına da gizlisine de yaklaşmayın,) buyrulması gibidir ki, fuhuş işlenen yere dahi yaklaşmayın demektir. İşte burada ki istisna ile kasdedilen yani cünüp olan kimsenin mescitlerden gelip geçmeleri hariç, bunun dışında namaz için mescitlere yaklaşmasınlar demektir. Yani cünüp olan kimseler zaruret halinde mescitlerden, camilerden gelip geçebilirler. Nitekim ayetin devamında kadınlara temas edenlerin teyemmüm edecekleri açıkça belirtiliyor. (Eğer hasta iseniz yahut yolculukta iseniz yahut tuvaletten dünmüş iseniz ve yahut kadınlara dokunup da su bulamazsanız, temiz bir toprakla teyemmüm edin, yüzlerinizi ve ellerinizi mesh edin. Şüphesiz Allah affeden, bağışlayan ve merhamet edendir.) İşte ayetin bu bölümünde kadınlara dokunulmasından maksat mecazı anlamda cinsel ilişkide bulunmaktır ki, su bulunmadığı takdirde teyemmüm edileceği açıkça ifade edilmektedir. Öyle ise ayetin baş tarafında istinse edilen (âbirî sebîlî) yolculuk hariç cünüp olan namaza yaklaşmasın değil, belki cünüp iken cami ve mescitlerden gelip geçmek hariç demektir. Yani yolculukta gusülsüz veya teyemmümsüz namaz kılınır anlamına gelmez. Bel ki, cünüp olanlar zaruret halinde cami ve mescitlerden uğrayıp geçebilirler. Bu görüş aynı zamanda İbn-i Mes'ud, Enes b. Malik, Hasan El-Basri, Said b. Müseyyeb, İkrime, Dehhak, Atâ El-Horasani, Nehai ve Zehra'nın da görüşleridir. Şafi ve Hambeli mezheplerine göre de böyledir. Cünüp olan bir kimse cami ve mescitlerden gelip geçmek zorunda ise veya orada su varsa su almak için girmeleri caizdir.

Fakat hazreti Ali, İbn-i Abbas, Said b. Cübeyr, Katada ve Mücahit'in görüşleri ise, misafir olup da su bulamadığı takdirde mescitlerden geçmek zorunda ise teyemmüm edip mescitlere girmesi caizdir, ama namaz kılması zaten caiz değildir. Fakat yolculuk esnasında su bulamaz ise, teyemmüm ederek namazını kılar.

İmam-ı Azama göre ise cünüp olan bir kimsenin cami ve mescitlere girmesi caiz değildir, ister misafir olsun, ister teyemmüm etsin. Fakat ayetin zahirine bakılırsa bana göre de birinci görüşte olan sahabelerin ve Şafi ile Hambeli'nin görüşleri daha isabetlidir. Yani cami ve mescitlerden illa da gelip geçmek mecburiyeti varsa veya mühim bir ihtiyaçtan dolayı geçmesi gerekiyorsa, cünüp ola-

rak geçmesi caizdir. Çünkü ayette istisna edilirken herhangi bir şart koşulmuyor, teyemmüm edip geçsinler, denmiyor.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيباً مِّنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ الضَّلاَلَةَ وَيُرِيدُونَ أَن تَضِلُّواْ السَّبِيلَ {٤٤} وَاللّهُ أَعْلَمُ بِأَعْدَائِكُمْ وَكَفَى بِاللّهِ وَلِيّاً وَكَفَى بِاللّهِ نَصِيراً {٤٥} مِّنَ الَّذِينَ هَادُواْ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ وَرَاعِنَا لَيّاً بِأَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْناً فِي الدِّينِ وَلَوْ أَنَّهُمْ قَالُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانظُرْنَا لَكَانَ خَيْراً لَّهُمْ وَأَقْوَمَ وَلَكِن لَّعَنَهُمُ اللّهُ بِكُفْرِهِمْ فَلاَ يُؤْمِنُونَ إِلاَّ قَلِيلاً {٤٦} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ آمِنُواْ بِمَا نَزَّلْنَا مُصَدِّقاً لِّمَا مَعَكُم مِّن قَبْلِ أَن نَّطْمِسَ وُجُوهاً فَنَرُدَّهَا عَلَى أَدْبَارِهَا أَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّا أَصْحَابَ السَّبْتِ وَكَانَ أَمْرُ اللّهِ مَفْعُولاً {٤٧} إِنَّ اللّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاءُ وَمَن يُشْرِكْ بِاللّهِ فَقَدِ افْتَرَى إِثْماً عَظِيماً {٤٨}

Meali

44. Kitaptan kendilerine pay verilenleri görmedim mi? Sapıklığı satın alırlar ve sizi de yoldan saptırmak isterler.

45. Allah, düşmanlarınızı sizden daha iyi bilir. O, gerçek bir dost olarak yeter ve yine yardımcı olarak da Allah yeter.

46. Yahudilerin bazıları kelimeleri yerinden değiştirirler, dillerini eğip bükerler ve dine saldırarak Peygambere karşı işittik ve isyan ettik, dinle dinlemez olası bize riayet et derler. Eğer onlar işittik itaat ettik, bizi dinle, bizi de gözet deselerdi elbette onlar için hayırlı ve daha doğru olurdu. Lakin Allah, onları küfürleri sebebiyle lanetledi. Artık pek azları müstesna, onlar iman etmezler.

47. Ey ehli kitap! Biz bir takım yüzleri silip onu arkalarına çevirmeden yahut Cumartesi arkadaşlarını (balık avlama yasağını delenleri) lanetlediğimiz gibi onları da lanetlemeden önce yanınızda olanı (Tevrat ve İncil'i) doğrulayıcı olarak indirdiğimize (Kur'an'a) iman edin, yoksa Allah,ın emri mutlak yerine getirilmiştir.

48. Şüphesiz ki Allah, kendisine şirk koşanları affetmez, onun ötesindeki günahları dilediği kimse için affeder. Kim Allah'a ortak koşarsa büyük bir günah işleyerek Allah'a iftira etmiş olur.

İzahı

44. Bu ayette kendilerine kitap verilmiş Yahudi ve Hıristiyanlar kitaplarının bir kısmını dünya menfaati karşılığında tahrif ederek değiştirdikleri haber verilmekte ve Cenab-ı Hak Peygambere hitaben: (Bunların halini görmüyor musun?) diye buyurarak onların böyle menfaat karşılığında sapıklığı satın aldıklarını ve Müslümanları da sapıtmak istediklerini bildirmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Sözde Yahudi âlimi sayılan Zeyid ile Malik b. Dehaşım adındaki bu iki şahıs diğer birçok Yahudiler gibi İslam'a ve Peygambere karşı son derece düşmandılar. İşte bunlar dünya menfaati karşılığında kitaplarını tahrif ederek, kendi uydurduklarını cahil insanlara empoze ederek, onları saptırırdılar.

45. Yine bu ayette de Cenab-ı Hak, bunların bu düşmanlıklarını Peygambere bildirdikten sonra kendisinin müminlere dost olarak kâfi geldiğini, onların yardımcısı olduğunu, onların arkasında olduğunu, böyle cahilce, ahmakça hareket eden kâfirlerin müminlere hiçbir zarar veremeyeceklerini beyan etmektedir.

46. Bu ayette de yine Yahudilerden bazılarının kelimeleri tahrif ederek, eğip bükerek Peygambere saygısızlık yaparak "işittik ama isyan ettik, kabul etmiyoruz, bizi dinle dinlemez olası, bize riayet et hep kendin konuşma, bizi de ko-

nuştur" şeklinde konuşarak hakaret içeren bu kelimeleri ona karşı kullandıkları ifade edilmektedir.

Yukarda ki ayette geçen (râinâ) kelimesi sûrei Bakarada da geçmişti. Bu kelime Yahudilerin kendi aralarında konuşurken hakaret anlamına gelen, Arapçada, bizim çobanımız ve bizim haklarımıza da riayet et, anlamlarına gelen bir sözcüktür. Peygamberimize karşı (unzur'nâ): "Bizi de gözet, bizi de dinle," yani bizim söyleyeceklerimizi de dinle anlamına gelecek bu kelimeyi çok yönlü bir anlama gelen hakaret içeren (râinâ) kelimesiyle değiştirip Peygambere hakaret ettikleri bildirilmektedir. Bunun içindir ki ayetin devamında buyruluyor ki: (Böyle kelimeyi değiştireceklerine, işittik isyan ettik diyeceklerine işittik, itaat ettik, bize de bakar mısın? deselerdi kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olurdu. Lakin bunları küfürleri sebebiyle Allah lanetlemiştir. Pek azları hariç onlar inanmazlar.) İnanmadıkları için de kelimeleri değiştirip onunla Peygambere saygısızlık yapıp hakaret ederler.

47. Bu ayette de Cenab-ı Hak, ehli-kitaba hitaben buyuruyor ki: (Ey ehli kitap! Biz bir takım yüzleri silip arkalarına çevirmeden) yüzlerini, gözlerini, kulaklarını ve burunlarını silip dümdüz ederek arkalarına döndürmeden (veya Cumartesi günü balık avlama yasağını delip lanetlediklerimiz gibi onları da lanetlemeden önce şu elinizde bulunan Tevrat ve İncil'i tasdik etmek üzere indirdiğimiz şu Kur'an'a iman edin.) Yoksa Allah, onların yüzlerini-gözlerini dümdüz edip arkaya çevirip lanetlediği gibi sizi de aynı şekilde yapmaya kadirdir: (Allah, hangi işi isterse onu yerine getirir.)

Yahudilerin yüzlerinin silinip arkaya çevrilmesi ilgili âlimlerin farklı görüşleri vardır. Bazılarına göre hakikaten yüzlerinin gözlerinin dümdüz olarak kör olup arkaya dönmesi şeklindedir. Diğer bir kısım âlimlere göre ise, mecazı anlamda basiret gözlerinin, kalp gözlerinin arkaya çevrilmesi demektir ki, bu kalp gözleri kör olmuş, arkaya dönmüş kâfirler hakikatleri göremezler. Başka bir yoruma göre ise, Beni-Nadır ve Kureyze Yahudilerinin Şamdan Eriha ve Ezreat'a sürgün edilmeleri esnasında yurtlarından çıkarken yüzlerini arkaya çevirerek baka-baka gittiklerine işaret edilmiştir ki, onları Allah Teâlâ işte böyle cezalandırmıştır. Bazılarına göre de Cenab-ı Hak bu ayetle tehdit ettikten sonra, bazı Yahudiler iman etmişler Allah-Teâlâ da bu cezayı kaldırmıştır.

Fakat âcizane bana göre bunlar hep zoraki yorumlardır ve bunlar bu ayetin zahirine ters düşen yorumlardır. Çünkü ayette açıktan onların yüzlerinin silinip dümdüz edilip arkaya çevrileceği ifade edilmektedir. Bir kere yüzlerinin dümdüz olup arkaya çevrileceği kesindir, ama bu dünyada mı, ahirette mi, olacağı kesin bilinmemekle beraber benim anlayışıma göre bunun ahirette olacağı ihtimali daha kuvvetlidir. Peki delilin var mı? derseniz evet derim. Çünkü Tâhâ sûresinin 124. ayetinde şöyle buyruluyor. (Beni anmaktan=kulluk etmekten kim yüz çevirirse, ona dünyada dar, sıkıntılı bir yaşantı vardır ve onu kıyamet günü de kör olarak diriltiriz. Der ki, Rabbim! Ben görüyordum, niçin beni kör olarak dirilttin.) Demek bu tehdit ve bu cezanın ahirette olacağı bir cezadır. Ama bu demek değildir ki dünyada onlara ceza yoktur. Biraz önce bazı yorumcuların dediği gibi, Beni-Nadir ve Beni Kureyze Yahudilerinin sürgünle cezalandırıldıkları gibi tarihte Cenab-ı Hak bunlara birçok ceza vermiştir ama, burada yüzlerinin dümdüz olup kör olarak arkaya çevrilmeleri, işte kıyamet günündeki bu manzaradır. Yahut da kâfir ve müşriklerin cumartesi günü balık avı yasağını delen Yahudilerin lanetlendikleri gibi lanetlenmeden önce Kur'an'a inanmaları emrediliyor ki, Cenab-ı Hak onların bir kısmını maymun suretine çevirmiş, onlara seyirci kalıp müdahalede bulunmayan diğer bir kısım İsrail oğullarını da onlarla beraber helak etmişti. İşte bu tehdide karşı bazı Yahudi âlimleri korkup Müslüman olmuşlar. Zaten birçok ayetlerde Yahudiler ahiret azabıyla tehdit ediliyorlar. O halde bu ayette kısmen dünya azabıyla ve kısmen de ahiret azabıyla tehdit edilmektedirler. Yine de en doğrusunu Allah bilir.

48. Bu ayette ise Allah (c.c.) kendisine şirk koşanların dışında dilediği kimseleri bağışlayabileceğini ve kendisine şirk koşanların ise büyük bir iftira etttiklerini bildirmektedir. İbni Cerir'e göre bu ayet yine Yahudilerle bağlantılıdır. Yani Yahudiler muhatap alınarak eğer Kur'an'a inanırsanız şirkten başka ne kadar günahlarınız varsa bağışlarız, demektir. Fakat bazı rivayetlere göre bu ayet Hazreti Hamza'yı şehit eden vahşi hakkında inmiştir. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun Cenab-ı Hak şirkten başka bütün günahları bağışlayacağını müjdeliyor. Ancak dilerse, kesin bir garanti vermiyor, dilediği kimseyi bağışlayacağını beyan ediyor.

Üç çeşit zulüm ve günah vardır. Birincisi affi mümkün olmayan günahtır ki, bu Allah'a şirk koşmaktır. Lokman sûresinin 31. ayetinde: (Şüphesiz en büyük

zulüm şirktir) ve bunun affı mümkün değildir. İkincisi affı mümkün olup fakat garantisi olmayan zulümdür ki, imanı olduğu halde sadece Allah hakkı olan O'na karşı işlenmiş olan günahlardır. Bunları Allah, dilerse bağışlar, dilerse bağışlamaz. Kur'an'ın bir çok ayetlerinde: (Allah, dilediğini bağışlar ve dilediğine de azap eder,) buyrulmaktadır. Üçüncü günah ise mahlûkata karşı yapılan zulümler, haksızlıklardır ki, Allah (c.c.) bu günahlardan dolayı kısas yapacaktır. Yani kıyamet günü haksızlık yapanın haksızlığı kadar sevabı varsa alıp haksızlık yaptığı bu kimseye verecektir. Eğer o şahsın sevabı yoksa veya sevabı alacaklı olan kimsenin alacaklarını karşılamıyorsa, bu sefer alacaklı olanın alacağı kadar günahları alınıp borçlunun, zulmeden kimsenin günahlarına eklenecek ve böylece alacaklı günahlarından ve ye bir kısmından kurtulmuş olacaktır. Allah (c.c.) adaletini gösterecek kimsenin zerre kadar hakkını kimsede bırakmayacaktır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُمْ بَلِ اللّهُ يُزَكِّي مَن يَشَاءُ وَلاَ يُظْلَمُونَ فَتِيلاً {٤٩} انظُرْ كَيفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الكَذِبَ وَكَفَى بِهِ إِثْماً مُّبِيناً {٥٠} أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُواْ نَصِيباً مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ هَؤُلاء أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُواْ سَبِيلاً {٥١} أُوْلَـئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّهُ وَمَن يَلْعَنِ اللّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ نَصِيراً {٥٢} أَمْ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّنَ الْمُلْكِ فَإِذاً لاَّ يُؤْتُونَ النَّاسَ نَقِيراً {٥٣} أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُم مُّلْكاً عَظِيماً {٥٤} فَمِنْهُم مَّنْ آمَنَ بِهِ وَمِنْهُم مَّن صَدَّ عَنْهُ وَكَفَى بِجَهَنَّمَ سَعِيراً {٥٥}

Meali

49. Kendilerini temize çıkaranları görmedin mi? Belki Allah, dilediğini temize çıkarır ve hiç kimse kıl payı kadar haksızlığa uğratılmaz.

50. Bak Allah'a yalanı nasıl iftira ediyorlar, açıktan bu günah onlara yeter.

51. Kendilerine kitaptan pay verilenleri görmedin mi? Nasıl putlara ve azgınlara inanıyorlar ve bunlar (Allah'a) iman edenlerden daha doğru yoldadırlar, diyorlar.

52. İşte bunları Allah, lanetlemiştir. Kimi Allah, lanetlerse, onun için yardımcı yoktur.

53. Yoksa onlara mülkten bir pay mı verildi? Öyle olsa insanlara bir çekirdek filizi kadar bir şey vermezlerdi.

54. Yoksa Allah'ın kendi lütfundan verdiği insanlara karşı haset mi ediyorlar? Şüphesiz ki İbrahim ailesine kitap ve hikmet verdik ve onlara büyük bir mülk verdik.

55. Artık onlardan kimi ona iman etti, kimi de ondan yüz çevirdi. Ve onlara kavurucu bir sıcak olarak cehennem yeter.

İzahı

49. Ey Muhammed! Kendi-kendilerini aklayıp paklayıp: (Temize çıkaranları görüyorsun, değil mi? Belki Allah dilediği kimseyi temize çıkarır ve çekirdeğin filizi kadar da zulme uğratılmazlar.) Yani Allah, temize çıkarmadıkça hiç kimsenin kendi-kendini aklayıp paklayıp temize çıkarması hiçbir mana ifade etmez. Allah, kimin sicilinin temiz ve kimin de bozuk olduğunu biliyor. O, kimseye haksızlık yapmaz. Bir çekirdeğin filizi kadar iyiliği varsa onun karşılığında mükâfatını verir ve kimin de bir çekirdeğin filizi kadar kötülüğü varsa onun da cezasını verir, kimseye asla haksızlık yapması söz konusu değildir.

50. Bu kendilerini temize çıkaranlara: (Bir bak ki, nasıl Allah'a yalan iftira ediyorlar, apaçık bir günah olarak bu onlara yeter.) Bu açık ve yalan iftiraları onlara cehennemde en dehşetli bir azap olarak yeter.

49-50. Bu ayetlerin iniş sebebi de rivayete göre şöyledir. Bazı Yahudi ve Hıristiyanlar şöyle demişlerdir. Hâşâ: "Biz Allah'ın oğullarıyız, O'nun dostlarıyız, bizden başka cennete giren olmayacaktır," diyerek kendilerince gündüz işledikleri günahların gece, gece işledikleri günahların da gündüz silineceğini

iddia etmişler. Bu sapıklar Allah'a iftira ederek kendilerince, kendilerini aklayıp paklayıp temize çıkarmak istemişlerdir. Her nekadar ayetin iniş sebebi bu olsa da Müslüman dahi olsa hiç kimse kendisini temize çıkarmamalıdır. Nitekim Necim sûresinin 32. ayetinde de müminlere hitaben: (Kendinizi temize çıkarmayın, O, kimin takva sahibi olduğunu en iyi bilendir,) buyruluyor.

51-52. Bu ayetler de yine kitaptan kendilerine pay verilmiş olan Yahudi âlimlerini işaret ederek Cenab-ı Hak, Peygamberimize hitaben buyuruyor ki: (Kitaptan kendilerine pay verilmiş olanları görmedin mi?) Yani Tevrat'tan malumatları olan Yahudilerce âlim diye geçinenleri gördün değil mi? (Onlar puta ve Tağut'a inanırlar. Ve kâfirler için derler ki, bunların yolu iman etmiş olanlardan daha doğrudur.) Yani Yahudi alimi diye geçinen bu zalimler, puta tapan ve azgınlık yapan Mekke müşrikleri, iman eden müminlerden daha doğru yoldadır diyerek Allah'a karşı küfür ve husumetlerini ilan etmişlerdir. –(İşte bunları Allah, lanetlemiştir, rahmetinden kovmuştur. Kimi Allah lanetlerse, artık onun için bir yardımcı bulamazsın.)

Rivayete göre bu ayetlerin iniş sebebi de şöyledir. Sözde Yahudi âlimi diye geçinen Huhey b. Ahtap ve Kaab b. Eşref yetmiş kişi civarında ki arkadaşları ile birlikte Uhud savaşından sonra Mekke müşriklerinin yanına gelmiş ve Müslümanlar aleyhinde bir anlaşma yapmak istemişler. Anacak Mekke müşrikleri bunlardan şüphe etmişler ve onlara siz ehli kitapsınız, Muhammed de kitaba davet ediyor. O halde siz bizimle nasıl birleşip onun aleyhinde faaliyet gösterebilirsiniz? Eğer siz bizim putlarımıza secde ederseniz, size o zaman inanırız demişler. Yahudiler de bizim dinimiz mi doğrudur, yoksa Müslümanların dini mi diye sormuşlar. Onlar da bak biz Kâbe'nin idarecileriyiz, hacılara su dağıtırız, misafirleri ağırlarız, esirleri azat ederiz, sılairahim yaparız, Rabbimizin evini (Kâbe)'yi temizleriz ve sair sözlerle övünüp durmuşlar. Muhammed ise bir tek Allah'a davet ediyor, putlara ibadet etmekten men ediyor, atalarımızın dinini bırakmamızı istiyor ve aramıza ayrılık düşürdü, demişler. Bunun Üzerine Kaab b. Eşref vallahi sizin yolunuz Muhammed'in yolundan doğrudur, demiş ve sırf kin ve garezlerinin, maddi çıkarlarının kurbanı olarak ehli kitap olmalarına rağmen bile-bile putperestliğin doğru olduğunu söylemişler. İşte bu ayetler bunların bu yalan ve iftiraları üzerine inmiştir.

53-54-55. Evet, bu ayetlerde de yine yukarıdaki ayetlerle ilgili olarak bu Yahudiler ve âlim diye geçinenlere işaretedilerek buyruluyor ki: (Yoksa onlara mülkten mi bir pay var?) Kendilerine hükümranlıktan bir pay mı verilmiş ki, böyle söylüyorlar? (Öyle olsaydı insanlara bir çekirdeğin filizini dahi veremezlerdi.) Yani onların mülkte bir ortaklıkları varsa bir tek çekirdeğin filizini yaratıp, insanlara versinler de görelim. Böyle bir güçleri yokken nasıl putlara secdeyi Allah'a secdeden üstün deme cüretini gösteriyorlar? (Yoksa Allah, kendi lütfundan insanlara verdiği şeye mi haset ediyorlar?) Yani Cenab-ı Hakkın bazı kullarına kendi lütfundan verdiği bazı nimetlere, bazı kullarına verdiği peygamberlik, kitap ve hikmet vermesine mi hasetliklerinden böyle ipe sapa gelmeyen sözler sarf ederek düşmanlık yapıyorlar? (Biz muhakkak ki, İbrahim'in ailesine kitap verdik, hikmet verdik ve onlara muazzam mülk ve saltanat verdik.) İşte onun neslinden biri de Hazreti Muhammed'dir ki, ona da bu kitabı=Kur'an'ı verdik. Şimdi siz buna haset, kin ve garezinizden mi akıl almaz sözler söylüyorsunuz? –İşte o Peygambere: (Onlardan bazıları inandı ve bazıları ise ondan yüz çevirdiler.) Abdullah b. Selam gibi bazı Yahudi âlimleri o Peygambere iman ederken, Kaab b. Eşref ve benzerleri ise bilebile Peygamber (a.s.)'a imandan yüz çevirdiler. Ama onlara: (Cehennem azabı yakıp kavurucu olarak yeter.) Bu zalim ve azgınlara cehennemin yakıp kavurucu ateşi haklarından gelmeye yeter.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِآيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ نَاراً كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُوداً غَيْرَهَا لِيَذُوقُواْ الْعَذَابَ إِنَّ اللّهَ كَانَ عَزِيزاً حَكِيماً {٥٦} وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً لَّهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَنُدْخِلُهُمْ ظِـلاًّ ظَلِيلاً {٥٧} إِنَّ اللّهَ يَأْمُرُكُمْ أَن تُؤدُّواْ الأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُم بَيْنَ النَّاسِ أَن تَحْكُمُواْ بِالْعَدْلِ إِنَّ اللّهَ نِعِمَّا يَعِظُكُم بِهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ

سَمِيعاً بَصِيراً {٥٨} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَأُوْلِي الأَمْرِ مِنكُمْ فَإِن تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً {٥٩}

Meali

56. Onlar ki, bizim ayetlerimize küfrettiler, işte onları yakında ateşe sokarız. Onların derileri yanıp piştikçe, başka derilerle değiştiririz ki, Azabı tatsınlar. Şüphesiz ki, Allah, her şeye galiptir, hâkimdir.

57. İnanıp salih ameller işleyenleri de içinde ebedi kalacakları altından ırmaklar akan cennetlere girdireceğiz. Onlar için orada tertemiz eşler vardır. Ve onları gölgelerin altına koyarız.

58. Şüphesiz ki Allah, emaneti ehline vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman da adaletle hükmetmenizi emrediyor. Allah, size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz ki, Allah, işiten, görendir.

59. Ey iman edenler! Allah'a, Peygambere ve sizden olan ululemre itaat edin. Eğer bir şeyde anlaşmazlığa düşerseniz, Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsanız, onu Allah'a ve Resulüne götürün. Bu hem hayırlı, hem de sonuç bakımından daha güzeldir.

İzahı

56. Bu ayette Allah'ın ayetlerini inkâr edenlerin cehennem ateşine atılacakları ve cehennem iyice tatsınlar diye ciltleri, derileri yandıkça yenisi ile değiştirileceği ve Allah'ın her şeye galip geldiği ve her şeye hâkim olduğu bildirilmektedir. Evet, cehennem ehli yanıp derileri bittikçe Allah (c.c.) onların derilerini yenileyecektir ki, devamlı azabı tatsınlar. Ve cehenneme dayanıklı olsun diye de vücutları büyültülecektir. Bir hadisin beyanına göre kâfirlerin dişleri bir Uhut dağı kadar olacaktır. Diğer azaları da o nispet de büyültülecek ve derileri de o nispet de kalınlaştırılacaktır.

57. Bu ayette de İman edip salih ameller işleyenlerin altından ırmaklar akan ebedi cennetlere girdirilecekleri, orada kendilerine âdet, doğum kanaması gibi her türlü pisliklerden arınmış tertemiz hanımlar olduğu ve onlara gölgelerin altında her çeşit zevklerden tattırılacağı beyan edilmektedir.

58. Bu ayette de Allah, emanetin ehline verilmesini, insanlar arasında hüküm verildiği zaman adaletle hükmedilmesini emretmekte. Allah (c.c.) insanlara güzel öğütler verdiğini ve Allah, her şeyi işitip gördüğünü haber vermektedir.

Yukarda ki ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Mekke'nin feth edildiği gün Kâbe'nin anahtarcısı olan Osman b. Talha anahtarı Peygamberimize vermekten imtina etmiş. Hazreti Ali'de onun elini bükerek zorla almış ve Kâbe'nin kapısını açmış. Fakat aslında bu zat Peygamberimizi tanımadığı için anahtarı vermek istememiş. Daha sonra Hazreti Abbas: "Bu zat öteden beri zemzem suyuna bakarak onunla ilgileniyordu," demiş ve anahtarın tekrar ona verilmesini istemiş. İşte bu olay üzerine bu ayet inmiş ve anahtar yine Osman b. Talha'ya verilmesi istenmiştir. Hazreti Ali de nezaketle anahtarı getirip ona verince, oda: "Ya Ali! Elimi sıkarak zorla aldığın anahtarı şimdi neden bir nezaketle geri veriyorsun?" demiş. Hazreti Ali de senin için ayet indi demiş ve bu ayeti ona okuyunca, o zatta hemen Müslüman olmuş. Her ne kadar ayetin iniş sebebi bu ise de her çeşit maddi ve manevi işlerin ehliyet sahibi olan kişilere verilmesi gerekmektedir. Emanete hıyanet hadisin beyanına göre münafıklık alametlerinden biridir. Nitekim Buharı'nın rivayet ettiği bir hadis de: "İş ehlinin gayri olana verildiğinde kıyameti bekleyin," buyrulmuştur.

59. Bu ayette ise Allah'a, Peygambere ve Müslüman olan ululemre itaat edilmesi, Müslümanlar arasında bir anlaşmazlık olduğunda da o meseleyi Allah'a yani O'nun kitabına, Peygamberine ve onun sünnetine götürülmesi emredilmektedir. Eğer gerçekte Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, böyle yapmanız gerekiyor. Böyle yaparsanız hem o işin çözümü bakımından, hem hayır bakımından, hem de sonuç bakımından daha iyi olacağı bildirilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi de şöyledir. Rivayete göre Peygamber (a.s.) Halid b. Velid-i bir kıta askere komutan tayin ederek bir kabile üzerine göndermiş. Bunu haber alan o kabilenin halkı firar etmiş, yalnız bir kişi kalmış ve bu şahıs İslam askerlerinden Ammar b. Yasir'e gelerek ben Müslüman oldum, artık bu beni kurtarmaya yeter mi? demiş. Ammar da ona teminat vermiş. Fakat Hazreti Halit

o kabilenin yurduna varınca o şahsın mallarına el koymuş. Ammar ise Halid'e müracaat ederek onun Müslüman olduğunu ve ona güvence verdiğini söylemiş. Halit ise ben emir olarak bulunuyorum, onun malını ben alabilirim, bana sormadan sen kendi başına ona nasıl güvence veririsin, bana karışma diye söylemiş ve böylece aralarında ihtilaf zuhur etmiş. Neticede bilahare gelip meseleyi Peygamberimize arz etmişler. Peygamberimiz de Ammar'ın güvence verdiğini caiz gördü, ama bir daha amire danışmadan böyle bir şey yapmamasını buyurarak, amir konumunda olan Halide de ihtar verdi. Yani aman dileyen, Müslüman oldum diyen bir kimsenin malını ganimet olarak almaması için Hazreti Halid'e de ihtar verdi.

Şimdi bu ayette iki mühim meseleye parmak basılmaktadır. Birincisi Allah ve Peygambere itaatten sonra emir sahiplerine de itaat edilmesi emrediliyor. Ancak ayette dikkat edilmesi gereken bir nokta var. O da şudur. (Ve ulül-emri minküm) yani sizden olan emir sahiplerine itaat edin, demektir. Müslüman olmayan ve yahut da Müslüman olup da isyanı emrediyorsa, ona itaat edilmez. Çünkü Beyhaki'nin İbn-i Ömerden rivayet ettiği bir hadis de Peygamber a.s: "İster sevsin ister sevmesin Müslüman kişiye amirine itaat lazımdır, ancak Allah'a isyan etmemek şartıyla. Eğer Allah'a isyanı emrederse onu ne dinlemek ve ne de itaat yoktur," buyurmuşlardır.

İkinci mesele ise bir konu hakkında münakaşa edildiği zaman o meseleyi Allah'ın kitabı olan Kur'an'a ve onda yoksa Peygamberin sünnetine yani hadislere müracaat ederek halletmektir. Ve gerçekten inananların meseleleri böyle çözmeleri gerekiyor. Eğer herkes kendine göre yorum yapar, kendine göre konuşur ve kendini haklı çıkarmaya çalışırsa onunla ne mesele çözülür, ne de aradaki kin ve husumetler ortadan kalkar. Gerçek mümin olan herkes Allah'ın ve Peygamberin hükmüne memnuniyetle razı olması lazımdır ki, ilerde de geleceği gibi böyle Allah ve Resulünün hükmüne razı olmayanlar mümin sayılmazlar. Maalesef günümüzde böyle göstermelik Müslüman çoktur. Müminim diyen birçok insanları bir yoklayın göreceksiniz ki, işine geliyorsa Kur'an'ın hükmünü kabul ediyor, fakat işine gelmediği zaman hemen kıvırıp inkâr ediyor. Ben şahsen beş vakit namaz kılıp da böyle yapan insanlarla çok karşılaştım. Allah korusu azcık menfaatine ters görünce hemen kıvırıp inkâr ediyorlar.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُواْ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَن يَتَحَاكَمُواْ إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُواْ أَن يَكْفُرُواْ بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن يُضِلَّهُمْ ضَلاَلاً بَعِيداً {٦٠} وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ اللّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنكَ صُدُوداً {٦١} فَكَيْفَ إِذَا أَصَابَتْهُم مُّصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ثُمَّ جَآؤُوكَ يَحْلِفُونَ بِاللّهِ إِنْ أَرَدْنَا إِلاَّ إِحْسَاناً وَتَوْفِيقاً {٦٢} أُولَـئِكَ الَّذِينَ يَعْلَمُ اللّهُ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُل لَّهُمْ فِي أَنفُسِهِمْ قَوْلاً بَلِيغاً {٦٣}

Meali

60. Sana indirilmiş olana (Kur'an)'a ve senden önce indirilmiş olana (Tevrat ve İncil'e) inandıklarını iddia edenleri görmedin mi? Onlar tağut'un huzurunda mahkeme olmak isterler. Hal bu ki, onu inkâr etmekle emrolunmuşlardı. O şeytan ise onları uzak bir sapıklıkla saptırmak istedi.

61. Onlara Allah'ın indirdiğine (Kur'an)'a ve Peygambere gelin dendiği zaman münafıkların senden kaçtıkça kaçtıklarını görürsün.

62. Onlara kendi elleriyle yaptıkları şeyler sebebiyle bir musibet dokuduğu zamana, sonra Allah'ın adına yemin ederek sana gelirler, bizim maksadımız iyilik etmek ve ara bulmaktır derler.

63. Onlar o kimselerdir ki, Allah, onların kalplerindekini bilir. Sen onlardan yüz çevir, onlara vaaz et ve onların içlerine tesir edecek söz söyle.

İzahı

60. Bu ayette hem Peygambere inen Kur'an'a, hem de ondan önce inmiş olan kitaplara inandığını iddia edip, fakat bir mesele hakkında hüküm verilmeye

gelince, Allah'ın indirdiği kitapların hükümlerine göre değil de, Tağutların (azgınların) hüküm vermesini tercih ettikleri beyan edilmekte. Ve Cenab-ı Hak Peygamber (a.s.)'a bu münafıkların Allah'ın hükümlerini menfaat karşılığında satan Tağut ve şeytanların fetvalarına başvurarak nasıl uzak bir sapıklıkla saptıklarını haber vermektedir.

Bundan önceki ayette de biraz bahsetmiştik, hem müminim diyor, Kur'an'a ve diğer kitaplara inandıklarını iddia ediyorlar hem de inandık dedikleri bu kitapların hükmü işlerine gelmediği için Allah'ın verdiği hükümler yerine azgın, rüşvetçi, menfaati karşılığında hakkı satan şeytanların hükümlerini tercih ediyorlar. Oysa o azgın şeytanlar bu davranışlarıyla insanları hakikatlerden uzak bir sapıklıkla saptırıyorlar. Sözde müminim diyen insanlar da işlerine geldiği için böyle Tağut ve şeytanların inanç ve hükümlerine itibar ediyorlar. Oysa bu şeytan ve Tağutları ve onların fetvalarını reddetmeleri kendilerine emrolunmuştur. Bir insan gece gündüz namaz kılsa, ben müminim Müslümanım dese, Allah'ın ve Peygamberin hükümlerine razı olmadıkça meselelerini Kur'an ve sünnetle halletmedikçe, bu insanın imanı iddiadan öteye gitmez. O kimse ne mümindir, ne de Müslüman'dır, ancak kâfirden daha beter ikiyüzlü bir münafıktır.

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre bir Yahudi ile İnandığını iddia eden bir münafık bir mesele hakkında anlaşamıyorlar. Yahudi birazda haklı olduğundan cesaret alarak inandığını iddiaden şahsa diyor ki, bu mesele için Ebul-Kasim'e yani Peygamber (a.s.)'a gidelim, o karar versin. Öteki müminim diye geçinense hayır, Yahudi âlimi diye geçinen azgın, şeytan ve rüşvetçi olan Kaab b. Eşref'e gidelim diyor. Derken Yahudi onu ikna ediyor ve Peygamber s.a.v.'in huzuruna getiriyor. Peygamberimiz de her ikisini de dinledikten sonra Yahudi'yi haklı, ötekini ise haksız buluyor. Fakat inandığını iddia eden o münafık Peygamberimizin verdiği bu hükmü kabul etmiyor, Ebu Bekir'e gidelim diyor. Yahudi de kendisini haklı gördüğü için peki, demiş ve Ebu Bekir'e gidince o da tarafları dinledikten sonra Yahudi'ye haklısın, ötekine de sen haksızsın dedi. Dışarı çıkınca münafık yine kabul etmedi ve bu sefer Ömer'e gidelim dedi. Herhalde kanı başına sıçramış olacak ki, Peygamberin ve Ebu Bekir'in hükmünü kabul etmeyen Ömer'den medet ummuş. Yahudi yine peki, diyor ve Hazreti Ömer'e gidiyor ve meseleyi anlatıyorlar. Yahudi, Peygambere ve Ebu Bekir'e gittiklerini ve kendisini haklı bulduklarını fakat hasmının bunları kabul

etmediğini anlatınca Hazreti Ömer r.a. münafığa dönüp öyle mi? diye soruyor ve ona da bunun doğru olduğunu ikrar ettirdikten sonra peki beni az bekleyin şimdi gelir hüküm veririm, diyor. Gidip kılıcını kuşanarak geliyor ve Allah'ın ve Resulünün hükmünü kabul etmeyenin hükmü budur diyerek boyunu kılıçla vuruyor. Fakat bu Müslüman'ım diye geçinen münafığın ailesi Peygamberimize gelerek Hazreti Ömerden davacı oluyor, o benim kocamı ne hakla öldürdü diyor. Peygamberimiz de Hazreti Ömer-i ifadeye Çağırdığı esnada Cibril gelerek: "Ya Resülelleh' Ömer Faruktur," yani hakla batılı ayırandır, Allah'ın ve Peygamberin hükmünü reddeden mürteddir, dinden çıkmıştır. Ve onun cezası budur, deyince Peygamberimiz hazreti Ömer'in ifadesini almaktan ve onu cezalandırmaktan vazgeçtiği gibi birde ona Ömer Faruktur diye de unvan veriliyor. İşte bu ayette Tağut ve şeytan diye geçen bu kişi sözde Yahudi âlimi diye geçinen rüşvet karşılığında hakkı satan, rüşvet aldığı adamı haklı, ötekini de haksız çıkaran Kaab b. Eşref denen bu şeytan, mel'undur.

Tağut kelimesi Bakara ve Ali-İmran sûrelerinde de geçtiği gibi, burada da geçmekte ve daha başka yerlerde de gelecektir ve zannedersem Kur'an'ın sekiz yerinde bu kelime geçmektedir. Daha öncede bahsettiğimiz gibi bu kelime birçok manalara gelmektedir, putlara denir, şeytana denir, bu bir devlet adamı olabilir, işte Kaab gibi şeytan bir âlim olabilir. Kısacası insanları yoldan çıkaran azgın olan herkese bu ad verilebilir. Zaten Tağut kelime anlamıyla de azgın haddi aşmış demektir.

62-63. İnandık iddiasından öteye gitmeyen münafıkların durumuna gelince: (Onların kendi elleriyle kazandıkları sebebiyle başlarına bir musibet geldiğinde ne yaparlar?) Hem yaptıklarını örtbas etmek için bizim gayemiz: (İyilik ve uzlaşmaktan başka bir şey değildir,) derler, hemde Kur'an'ın hükmüne razı olmazlar. Yani yukarda zikredilen münafık, Peygamber (a.s.)'ın hükmüne razı olmayıp Hazreti Ömer'e: "Sana meseleyi tekrar getirmemizin gayesi uzlaşmaktır, gibi sözlerle kendine kılıf bulmaktır. Peygamber (a.s.)'ın uzlaştıramadığını sanki başka biri uzlaştıracakmış. İşte münafıklar hep böyledir, içlerindeki küfrü saklamak için kılıf bulmaya çalışırlar. Hemen kendilerinin bozguncu olmadıklarını, bilakis insanların aralarını bulmaya, düzeltmeye çalıştıklarını savunmaya geçerler. Hem de inandırmak için: (Peygambere gelerek Allah'ın adına yemin ederler.) Fakat onların bu yemin ve savunmaları boşunadır. Çünkü: (Allah, o

kimselerin kalplerinde olanları bilmektedir. Öyle ise ey Peygamber! Sen onlardan yüz çevir.) Sen onların yeminlerine ve savunmalarına itibar etme ve fakat: (Onların içine tesir edecek sözler söyle.) Bu ifade ile münafıklara karşı savaşa izin verilmediği anlaşılıyor. Çünkü onlar görünüşte Müslüman gibi göründükleri için onlara karşı savaşılması durumunda kâfirlerin ellerine koz verilmiş olur ki, Muhammed arkadaşlarına karşı savaşıyor, derler. O halde onlara karşı savaş, onlara tesirli söz söylemek, tesirli vaaz etmektir, onların kılıcı budur.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلاَّ لِيُطَاعَ بِإِذْنِ اللّهِ وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُواْ أَنفُسَهُمْ جَآؤُوكَ فَاسْتَغْفَرُواْ اللّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُواْ اللّهَ تَوَّاباً رَّحِيماً {٦٤} فَلاَ وَرَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ حَتَّىَ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ لاَ يَجِدُواْ فِي أَنفُسِهِمْ حَرَجاً مِّمَّا قَضَيْتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسْلِيماً {٦٥}

Meali

64. Biz hiçbir peygamber göndermedik, ancak Allah'ın izniyle kendisine itaat edilmesi için gönderdik. Ve onlar nefislerine zulüm ettikleri zaman eğer sana gelseler de Allah'tan af dileselerdi ve Peygamber de onlar için istiğfar etseydi, elbette Allah'ı tövbeleri kabul edici ve esirgeyici olarak bulurlardı.

65. Hayır, Rabbine andolsun ki, onlar aralarında anlaşamazlıklarında seni hakem tayin etmedikçe, sonra da hükmedeceğin şeyden dolayı nefislerinde bir gücenme bulmayıp tam bir teslimiyetle teslim olmadıkça iman etmiş olmazlar.

İzahı

64. Bu ayette Allah'ın izniyle gönderilmiş hiçbir peygamber yoktur ki, kendisine itaat edilmesi için gönderilmiş olmasın, her peygamberin sözü dinlensin ve kendisine itaat edilsin diye gönderildiği ifade edilmektedir. Yani gönderilen bütün peygamber kendilerine itaat edilsin, sözleri dinlensin diye gönderilmiştir.

İşte Peygamber (a.s.)'ın da bu amaçla gönderilmiştir. Nefsine zulmetmiş yani günah işlemiş olanlar eğer pişman olarak Peygambere affedilmeleri için gelmiş olsalardı, Allah-ı affetmiş, tövbelerini kabul edip merhamet etmiş olarak bulurlardı. Peygamberler bunun için gönderilmişlerdir, ümmetlerini küfürden ve günahlardan kurtarmak için, onları hakka ve hidayete çağırmak için gelmişlerdir. Tövbe edip imana geldikleri takdirde, Peygamber onlar hakkında af dileyecek ve Allah Teâla da onların tövbelerini kabul edip affedecektir. Çünkü Allah, çok merhametli ve yumuşaktır.

65. Bu ayette de aralarındaki bir anlaşmazlığı çözmek için Peygamberi hakem tayin etmedikçe, onun verdiği hükme razı olmadıkça, verilen bu hükümden ötürü de içinde bir hoşnutsuzluk, bir gücenme duymadan kabul etmedikçe ve tam bir teslimiyetle Allah ve Resulüne teslim olmadıkça iman etmiş sayılmayacakları beyan edilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında iki rivayet vardır. Birincisi önceki ayetlerle ilgili olarak münafıklar hakkında inmiştir. İkincisi ise Zübeyr ile Hatip b. Belte'a hakkında inmiştir. Şöyle ki, rivayete göre Zübeyr b.Avvam'ın hemen yanıbaşında su çıkan bir bahçesi vardı bu bahçeden uzakta da Hatip b. Belte'a'nın bahçesi vardı. Bu iki zat bahçelerini sulamada anlaşamadılar. Biri ben önce soylayacağım, öteki ben önce sulayacağım derken münakaşa ettiler ve meseleyi Peygamber (a.s.)'a intikal ettirdiler. Peygamberimiz de Zübeyr'e: "Sen önce bahçeni sula sonra kadreşine bırak" diye buyurunca, Hatip bu karardan pek hoşnut olmadı. Ve Peygamber (a.s.)'a: "Zübeyr halanın oğlu olduğu için ona iltimas ettin" diye kötü bir zanda bulundu. Bunun üzerine Peygamber s.a.v. de Zübeyr'e hitaben: "Hurmalığı tamamen sulayıp su bahçe duvarlarına varana kadar suladıktan sonra suyu salıvermemen hakkındır," buyurdu. Çünkü su Zübeyr'in bahçesinin hemen yani başından çıktığı için sulama hakkı önce onundu. Buna rağmen Peygamber önce Zubeyr'e bahçesini alelusul sulayıp bahçeyi suya doydurmadan öteki şahsın bahçesine bırakmasını tavsiye etmişken Hatip Peygamber (a.s.) hakkında hiç uygun olmayan bir zanda bulundu. Peygamber (a.s.)'a iltimas etti dediği için, Peygamber (a.s.) da Zübeyr'in hakkı olan suyu tam hakkı kadar kullanıp ondan sonra suyu salı vermesine hükmetti. İşte bu olay üzerine bu ayet inmiştir.

وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنِ اقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ أَوِ اخْرُجُواْ مِن دِيَارِكُم مَّا فَعَلُوهُ إِلاَّ قَلِيلٌ مِّنْهُمْ وَلَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُواْ مَا يُوعَظُونَ بِهِ لَكَانَ خَيْراً لَّهُمْ وَأَشَدَّ تَثْبِيتاً {٦٦} وَإِذاً لَّآتَيْنَاهُم مِّن لَّدُنَّا أَجْراً عَظِيماً {٦٧} وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطاً مُّسْتَقِيماً {٦٨}

Meali

66. Eğer onların üzerine nefislerinizi öldürünüz veya yurtlarınızdan çıkınız diye yazsaydık, onların pek azaları hariç yapmazlardı. Eğer kendilerine vaaz edilen şeyi yapsalardı elbette onlar için hayırlı ve sağlam olur.

67-68. O takdirde onlara katımızdan elbette büyük bir mükâfat verirdik. –Ve elbette onları doğru yola erdirirdik.

İzahı

66. Bu ayet yine münafıkları hedef alarak Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (Eğer onlara nefislerinizi öldürün yahut da yurtlarınızdan çıkın diye yazsaydık, onların pek azları hariç bunu yapmazlardı.) Yani geçmiş ümmetlerin tövbelerinin kabul olması için nefislerini öldürme şartına bağladığımız gibi veya yurtlarını terk edip, sürgün ettiğimiz gibi size de aynısını yapsaydık pek azları müstesna, çokları bu emre uymaz ve yerlerinden gitmezlerdi. Hal bu ki, bunlara böyle bir şart koşmuyoruz, sadece kendilerine yapılan vaazları dinleyip günahlardan vazgeçip tövbe etmeleri kâfidir. Eğer bunu yapsalar kendileri için daha hayırlı olacak ve sebat etme bakımından da, kalıcı olma bakımından da daha kuvvetli olurdu.

67-68. İşte Peygamberin vaaz ve nasihatlerini dinleyerek, onun dediklerine uysaydılar: (Onlara katımızda büyük bir mükâfat verirdik.-Ve onları elbette doğru yola iletirdik.)

Rivayete göre Ashabı-kiramdan Hazreti Ömer, Ammar b. Yasır, Abdullah b. Mesud ve daha birçok sahabe böyle bir şey emredilseydi yerine getirirdik, demişler. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) da bunu onlardan duyunca buyurdular ki; "Şüphesiz benim ümmetimden öyle erkekler vardır ki, onların kalplerindeki iman en sabit dağlardan daha fazla sabittir, kuvvetlidir."

وَمَن يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَأُوْلَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاء وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقاً {٦٩} ذَلِكَ الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِ وَكَفَى بِاللّٰهِ عَلِيماً {٧٠}

Meali

69-70. Kim Allah'a ve Resule itaat ederse, işte onlar Allah'ın kendilerine lütfettiği peygamberler, sıdıklar, şehitler ve salih kişilerle beraberdirler ve bunlar ne güzel arkadaşlardır. –Bu lütuf Allahtan'dır ve bilgi olarak da Allah yeter.

İzahı

69-70. Bu ayetlerde Allah'a ve Peygambere hakkıyla itaat eden müminlerin yüksek makamlara erecekleri, peygamberlerle, sıddıklarla, şehitlerle ve salihlerle beraber cennette arkadaş olacakları, komşu olacakları ve bu arkadaşlığın ne güzel bir arkadaşlık olduğu ve bütün bunların Allah tarafından bir lütuf olduğu ifade edilmektedir. Allah, bilgi bakımından her şeye kâfidir, O, her şeyin evvelini de sonunu da en iyi bilendir.

Bu ayetlerin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre Peygamber (a.s.)'ın azatlısı olan Hazreti Sevban r.a. Peygamber (a.s.)'dan ayrı düşmeye ve onun hasretine pek dayanamayacağını düşünmüş. Bir gün rengi kaçmış, takatsiz bir vaziyette Peygamberimizin mescidine geldi ve Peygamber (a.s.) onu bu halde görünce sebebini sordu. O da ya Resulelleh! Benim bir hastalığım falan yoktur. Fakat senin ayrılığına dayanamıyorum, sizi göremeyince huzur ve sükûn bulamıyorum. Ahiret hayatını düşünüyorum ve korkuyorum ki, sizi orada göremeyeceğim. Çünkü sizin makam ve dereceniz yüksektir. Ben cennete girsem de aşağıda olduğum için sizden ayrı düşeceğim, işte hep bunu düşünüyorum, demiş ve bunun üzerine bu ayetler inmiştir. İşte bu ayette sayılan bu vasıflara sahip olan insanlar cennette bir araya gelecekler, orada komşu olacaklar, dünyadaki muhabbetler, arkadaşlıklar yine devam edecektir.

Burada bir noktaya temas etmek istiyorum. Daha öncede Bakara sûresinin 257. ayetin tefsirinde de açıklamıştım. Peygamberimize komşu olacak olanlar bu ayette veli veya çoğul olarak evliya diye geçmiyor. Ancak Allah'a hakkiyle itaat edenler, Peygamberler, sıddıklar, şehitler ve salihler cennette arkadaş ve komşu olacaklar, buyruluyor. Bunu şunun için açıklıyorum bu velilik veya evliyalık birçok insanlar, cemaat ve guruplar tarafından istismar ediliyor, kendilerine bir paye çıkarmak ve kendilerine ayrıcalık tanımak istiyorlar ve bazı tarikat şeyhlerini allâme, gavs bilmem ne gibi unvanlarla keramet iddialarında bulunmaktadırlar. Hal bu ki burada Peygamberlere komşu ve arkadaş olarak sayılanlar arasında veli veya evliya diye bir kelime zikredilmemiştir. Çünkü evliya Allah dostları demektir ki, bunların hepsi de evliyadır, Allah dostlarıdır ve bunların başında da Peygamberler gelir. Dolayısıyla müminlerin hepsi de Allah dostlarıdır, ama derece farkları vardır. Cennette de herkesin derecesi farklıdır, yüksek derecede olanlar sık-sık bir araya gelecekler, sohbet edeceklerdir. İşte bu dünyada Allah'a ve Peygambere itaat edenler de cennette Peygamberimize yakın olmaktan ve onun sohbetlerinden mahrum kalamayacaklardır. Hele Sevban gibi ona bu dünyada sevdalananlar ondan hiç uzak kalmayacaklardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ خُذُواْ حِذْرَكُمْ فَانفِرُواْ ثُبَاتٍ أَوِ انفِرُواْ جَمِيعاً {٧١} وَإِنَّ مِنكُمْ لَمَن لَّيُبَطِّئَنَّ فَإِنْ أَصَابَتْكُم مُّصِيبَةٌ قَالَ قَدْ أَنْعَمَ اللّهُ عَلَيَّ إِذْ لَمْ أَكُن مَّعَهُمْ شَهِيداً {٧٢} وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِّنَ اللهِ لَيَقُولَنَّ كَأَن لَّمْ تَكُن بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيتَنِي كُنتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزاً عَظِيماً {٧٣} فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ الَّذِينَ يَشْرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالآخِرَةِ وَمَن يُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللهِ فَيُقْتَلْ أَو يَغْلِبْ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْراً عَظِيماً {٧٤}

Meali

71. Ey iman edenler! Tedbirinizi alın, bölük-bölük savaşa çıkın yahut topyekûn savaşın.

72. İçinizden bazıları vardır ki pek ağırdan alırlar. Sonra eğer size bir musibet gelirse, Allah, bana lütfetti de ben onlarla beraber olmadım, der.

73. Eğer Allah tan size bir lütuf gelirse sizinle onlar (münafıklar) arasında bir dostluk yokmuş gibi keşke onlarla (müminlerle) beraber olsaydım da bende büyük bir başarı kazansaydım der.

74. O halde ahiret hayatı karşılığında dünyayı satın alan Allah yolunda savaşsın. Kim Allah yolunda savaşır da öldürülür veya galip gelirse, ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.

İzahı

71. Bu ayette düşmana karşı tedbirli olunması gerekirse düşmanın durumuna göre ya bölük-bölük veyahut da topyekûn savaşılması emredilmektedir.

72-73. Bu ayetlerde ise münafıklar hedef alınarak buyruluyor ki: (İçinizden bazıları vardır ki pek ağırdan alırlar,) savaşmak istemezler; (eğer size bir musibet gelirse, Allah, bana lütfetti de onlarla beraber olmadım, der.) Yanı savaşa katılan Müslümanların başına bir musibet gelip, yenilgiye uğrar, yaralanır, şehit düşer, esir olur, çeşitli sıkıntılara maruz kalırlarsa, savaşa katılmayan münafıklar buna sevinerek iyi ki biz onlarla beraber olmadık, Allah, bize lütfetti onların başına gelen bizim başımıza gelmedi derler. –(Fakat Allah'tan size bir lütuf gelir, zafer kazanırsanız, sanki sizinle onlar arasında bir dostluk yokmuş gibi, keşke onlarla beraber olsaydım da, büyük bir başarı kazansaydım, derler.) Yani Müslümanların lehine olur eğer zafer kazanırlarsa, bu sefer de savaşa katılmayan bu münafıklar sanki Müslümanlarla hiçbir bağları yokmuş gibi, keşke bizde onlarla beraber olsaydık da bir başarı elde etseydik, diye hayıflanırlar. Münafıklar daima hokkanın ağır basan tarafındadırlar, menfaatleri nerde ise oradadırlar, oradan görünmeye çalışırlar. –(O halde ahiret karşılığında dünya hayatını satın alanlar Allah yolunda savaşsınlar.) Madem Müslümanlar zafer kazandıklarında biz de onlarla beraber olsaydık, diyorlar, bunlar ahireti dünya menfaatiyle değiştireceklerine, sırf dünya menfaati için savaşacaklarına, ahiret hayatını tercih edip adam gibi Allah yolunda savaşsalardı. (Her kim Allah yolunda

savaşır da öldürülür=şehit düşer veya galip gelirse, biz ona yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.)

Bu ayette birçok mealci ve tefsirciler yanlış mana vermişlerdir. (Dünya hayatını ahiret karşılığında satanlar,) diye mana vermişlerdir. Oysa müşteri satan değil, alandır. Yani önceki ayette Müslümanlar zafer kazanınca münafıklar keşke biz de onlarla savaşa katılıp menfaat elde etseydik sözlerine bu ayet cevap vermektedir. Yani böyle ahiret karşılığında dünyayı, dünya menfaatini satın alacağınıza o zaman, adam gibi Allah yolunda savaşın. Çünkü gerçekten Allah yolunda savaşır, öldürülürse, pisi-pisine ölmez, şehitlik makamını kazanmış olur, zaferle dönerse de hem gazi olarak şerefiyle döner hem de ganimetlerle döner. İşte ayet bu manayı ifade etmektedir.

وَمَا لَكُمْ لاَ تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاء وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَـذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ وَلِيّاً وَاجْعَل لَّنَا مِن لَّدُنكَ نَصِيراً {٧٥} الَّذِينَ آمَنُواْ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُواْ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُواْ أَوْلِيَاء الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفاً {٧٦}

Meali

75. Size ne oldu da Allah yolunda ve erkeklerden, kadınlardan, çocuklardan zaafa düşürülmüş olanlar uğurunda savaşmıyorsunuz? O zayıf düşürülmüş kimseler ki: "Rabbimiz! Bizi şu halkı zalim olan şehirden çıkar ve bizim için tarafından sahip kıl ve bizim için bir yardımcı kıl," derler.

76. İman edenler Allah yolunda savaşırlar, kâfirler ise Tağutun yolunda savaşırlar. O halde şeytanın dostlarına karşı savaşın. Şüphesiz ki şeytanın hilesi zayıftır.

İzahı

75. Bu ayet Mekke de işkenceye maruz kalmış, hicrete zorlanmış, fakat kadınlardan, erkeklerden yaşlılık, hastalık gibi sebeplerle ve çocuklardan da aciz olan hicret edemeyenler Allah Teâla'ya şöyle yalvarmaktadırlar. (Rabbimiz, bizi de bu zalimlerin elinden kurtar. Bize de katından bir sahip ve yardımcılar gönder de bu halkı zalim olan Mekke'den çıkarsınlar!) İşte bu aciz insanlar böyle yalvarıp dururken, eli-ayağı tutan Müslümanlara hitaben: (Siz niye o zalimlere karşı Allah yolunda savaşmıyorsunuz?) diye buyuruyor ve Müslümanları o zalimlere karşı Allah yolunda savaşmayı emrediyor. Ve Mekkede müşriklerin zulmü altında yaşayan bu aciz Müslümanları kurtarmaya teşvik ediyor.

76. Bu ayette ise iman edenlerin Allah yolunda savaştıkları, kâfirler ise, şeytanların, azgınların, zalimlerin yolunda savaştıkları bildirilmektedir. Madam ki, kâfirler şeytan uğurunda savaşıyorlar, Müslümanlar da şeytanın dostları olan kâfirlere karşı savaşsınlar, şeytanın hile ve tuzakları zayıftır, şeytanın yandaşları ile savaşmaktan çekinmesin korkmasınlar. Çünkü iman edenlerin arkasında Allah vardır. Allah'ın gücüne karşı şeytanın gücü zayıftır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ قِيلَ لَهُمْ كُفُّواْ أَيْدِيَكُمْ وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَآتُواْ
الزَّكَاةَ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ
كَخَشْيَةِ اللّهِ أَوْ أَشَدَّ خَشْيَةً وَقَالُواْ رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَ
لَوْلا أَخَّرْتَنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ قُلْ مَتَاعُ الدَّنْيَا قَلِيلٌ وَالآخِرَةُ خَيْرٌ
لِّمَنِ اتَّقَى وَلاَ تُظْلَمُونَ فَتِيلاً {٧٧} أَيْنَمَا تَكُونُواْ يُدْرِككُّمُ
الْمَوْتُ وَلَوْ كُنتُمْ فِي بُرُوجٍ مُّشَيَّدَةٍ وَإِن تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُواْ
هَـذِهِ مِنْ عِندِ اللّهِ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَقُولُواْ هَـذِهِ مِنْ عِندِكَ
قُلْ كُلًّ مِّنْ عِندِ اللّهِ فَمَا لِهَـؤُلاء الْقَوْمِ لاَ يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ

حَدِيثاً {٧٨} مَّا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللهِ وَمَا أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٍ فَمِن نَّفْسِكَ وَأَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولاً وَكَفَى بِاللهِ شَهِيداً {٧٩}

Meali

77. O kimseleri görmedin mi ki, onlara: Ellerinizi çekin, namazınızı kılın ve zekâtınızı verin denmişti. Ne zaman ki onlara cihat farz kılındı onlardan bir bölük Allah'tan korkar gibi insanlardan korkar oldular veya Allah'tan korktuklarından daha çok korkar oldular. Ve onlar: "Ey Rabbimiz! Bize savaşı niçin farz kıldın? Ne olurdu bize yakın bir zamana kadar geciktirseydin, dediler. De ki: Dünyanın geçimi pek azdır, takva sahibi olanlar için ahiret daha hayırlıdır ve siz çekirdeğin filizi kadar haksızlığa uğratılmayacaksınız."

78. Nerede olsanız size ölüm yetişir velev ki, yüksek kuleler içinde olunuz. Onlara bir iyilik dokunsa, bu Allah'tandır, derler. Fakat kendilerine bir kötülük dokunduğunda da bu sendendir, derler. De ki, hepsi Allah'tandır. Bu kavme ne oluyor ki, söz anlamaya yanaşmıyorlar.

79. Sana iyilikten ne gelirse, şüphesiz ki, o Allah'tandır ve sana kötülükten de ne gelirse, o senin kendindendir. (Ey Muhammed!) Seni insanlar için Peygamber olarak gönderdik, Allah şahit olarak yeter.

İzahı

77. Bu ayette İslamın ilk zamanlarında müşriklerin zulmüne ve baskılarına dayanamayan Müslümanlar eh, artık canımıza yetti! Artık bunlara karşı koyalım, savaşalım, dedikleri zaman, daha o durumda olmadıklarına işaretle Allah Teâlâ şöyle buyuruyor: (Namazınızı kılın, zekâtınızı verin, kâfirlerden elinizi çekin, onlara uymayın.) Fakat ne zaman ki, onlarla savaş edecek duruma geldiler ve kendilerine savaş farz kılındı. Bu sefer de Allah'tan korkar gibi, hatta Allah'tan daha çok savaştan korkmaya başladılar ve dediler ki: (Ey Rabbimiz bu savaşı bize niçin farz kıldın? Bunu bizden biraz daha geciktirseydin.) Cenab-ı Hakta Peygambere hitaben buyurdu ki. Ey Muhammed! Onlara: (De ki, dünya geçimi

pek azdır, ahiret ise muttaki olanlar için daha hayırlıdır. Kimse bir çekirdeğin filizi kadar haksızlığa uğratılmayacaktır.) Yani dünya hayatı pek kısadır, dünya nimetleri geçicidir, siz ebedi olan ahiret için Allah yolunda savaşıp şehit düşerseniz mükâfatınız daha bükük ve kalıcıdır. Allah, kimsenin kazandığı iyilikleri zayi etmez. Bir çekirdeğin filizi kadar bile kimseye haksızlık yapılmaz.

Bu ayetin iniş sebebi bir rivayete göre Abdurrahman b. Avf, Mikdad b. Evs, Gudema b. Mezun ve Sad b. Ebi Vakkas gibi bazı sahabeler Medine ye hicret etmeden önce Mekke de müşriklerden eziyet görmüşler. Ve Peygamber (a.s.)'a müracaat ederek bize izin ver de bu müşriklerle savaşalım, demişler. Peygamber (a.s.) da henüz savaş için izinli değilim, namazınızı kılın, zekâtınızı verin ve ellerinizi o müşriklerden şimdilik çekin, onlara uymayın, buyurmuş. Fakat sonra Medine de cihada izin verilip farz kılınınca, keşke hemen farz kılınmasaydı biraz daha geciktirilseydi, demişler. İşte bunun üzerine bu ayet inmiş. Diğer bir Rivayete göre ise savaş istemeyen münafıklar hakkında inmiştir. Fakat bu Rivayet ayetin akışına pek uygun gelmiyor. Çünkü Mekke döneminde münafık yoktu, müşrikler açıktan her türlü zulmü yapıyorlardı içlerini saklamalarına gerek yoktu. O halde önceki rivayet daha doğrudur. Sonra ayette namazınızı kılın, zekâtınızı verin ve elinizi o müşriklerden çekin, buyruluyor ki, bu da Mekke döneminde olduğunu gösteriyor. Her ne ise bu gün de böyle Müslümanlar çıkıp bu zalimlere karşı savaşalım diyorlar, ama iş icraata gelince daha Allah yolunda malımızı vermeye kıyamıyoruz, nerde kaldı ki, canımızı ortaya koyacağız. Anacak o gün bunu söyleyen müminler bu sözlerinden pişman olmuşlardır. Ve bunların hepsi de güzide sahabelerdir. Peygamberimizin dizinin dibinde yetişmiş, zamanla hepsi de olgunlaşmışlardır.

78-79. Önceki ayette müminler edef alınırken bu ayette bu münafıklar hedef alınmış ve onlar hakkında inmiştir. Çünkü münafıklar Allah'tan daha çok ölümden korkarlar. Yani önceki ayette aslında münafıklara gönderme yapılarak, müminler uyarılmışlardır ki, bu sıfatlar münafıkların sıfatıdır, sizde dikkat edin. İşet bu ayetler özellikle münafıklar hedef alınarak buyruluyor ki: (Nerede olsanız size ölüm yetişir, velev ki, en yüksek kalelerde olun. Onlara bir iyilik isabet ederse, bu Allah tarafındandır, derler. Fakat onlara bir kötülük dokunduğu zaman bu sendendir, derler.) Yani savaşta zafer kazanılıp ganimet alırlarsa, bundan memnun olarak Allah'tandır, derler. Fakat zafer kâfirlerin lehine Müslümanların aleyhine olunca da suçu Peygambere atarlar ve bunlar senin yüzünden

başımıza geldi derler. İşte münafıkların sıfatı budur. Ey Muhammed onlara: (De ki, bunların hepsi Allah'tandır. Zaferi kazandıran da Allah' tır, kaybettiren de Allah'tır. Fakat: (Onlar söz anlamaz bir tolumdur.) İşte onların kapasitesi bu kadardır, kalplerinde şüphe olduğu için sağa sola yalpa yaparlar. –Evet, onlara de ki: (Sana bir iyilik dokunursa, o Allah'tandır, sana bir kötülük dokunursa işte o senin kendindendir.) senin günah ve hataların yüzündendir. Ey Muhammed! Senin Peygamberliğinde şüphe edip böyle münasebetsiz sözler eden münafıklara aldırma: (Biz seni insanlar için Peygamber olarak gönderdik ve şahit olarak da Allah yeter.)

مَّنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللّٰهَ وَمَن تَوَلَّى فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظاً {٨٠} وَيَقُولُونَ طَاعَةٌ فَإِذَا بَرَزُواْ مِنْ عِندِكَ بَيَّتَ طَآئِفَةٌ مِّنْهُمْ غَيْرَ الَّذِي تَقُولُ وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَ فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفَى بِاللّٰهِ وَكِيلاً {٨١} أَفَلاَ يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِندِ غَيْرِ اللّٰهِ لَوَجَدُواْ فِيهِ اخْتِلاَفاً كَثِيراً {٨٢}

Meali

80. Her kim Peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Ve her kim yüz çevirirse, seni onların üzerine muhafız göndermedik.

81. Ve itaatkârız derler, sonra senin yanından ayrıldıkları zaman, onlardan bir gurup geceleyin senin dediğin şeyin başkasını kurğu yaparlar ki, Allah, onların kuruntu ettikleri şeyi yazıyor. Artık sen onlardan yüz çevir ve Allah'a tevekkül et. Vekil olarak da Allah yeter.

82. Kur'an'ı hiç düşünmezler mi? Ve eğer (Kur'an) Allah'tan başkası tarafından olsaydı, elbette onda birçok ihtilaf bulurlardı.

İzahı

80. Bu ayette Peygambere itaat eden, onun emir ve yasaklarına uyan kimsenin, Allah'a itaat etmiş, onun emir ve yasaklarına uymuş olacağı ifade edilmiş.

Peygambere itaat etmekten yüz çevirenlerin üzerinde de Peygamberin muhafız olmadığı, onların yaptıklarından sorumlu olmadığı, sorumluluğun onlara ait olduğu bildirilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Peygamber (a.s.): "Kim bana itaat ederse Allah'a itaat etmiş, kim beni severse Allah'ı sevmiş olur," buyurunca, bazı münafıklar bu adam, Hıristiyanların İsa'yı Rab edindikleri gibi kendisini Rab edinmek istiyor, demeleri üzerine bu ayet inmiştir ki, bunun Rab edinmekle bir ilgisi yoktur. Nitekim İmamı Şafi'nin dediği gibi, eğer Peygamber (a.s.) olmasaydı, biz ne namazın nasıl kılınacağını, ne zekâtın nasıl verileceğini, ne haccın nasıl yapılacağını ve ne de diğer ibadetlerin nasıl yapılacağını bilebilirdik. Demek Peygamber (a.s.) ibadetlerin nasıl yapılacağını, Allah'ın kanun ve kurallarının nasıl uygulanacağını bize öğretendir ve ona uyduğumuz takdirde de Allah'a itaat etmiş oluruz. Yoksa Hâşâ Hıristiyanlarda olduğu gibi Peygamberi ilahlaştırmak gibi bir durum yoktur. Nitekim Kur'an-ı Kerimin müteaddit ayetlerinde Peygamber (a.s.) bende sizin gibi bir beşerim, sadece sizden farklı tarafım size Allah'ın elçisi olarak gönderilmemdir, diye ifade edilmektedir. Ve bu ayette de: (Eğer sana itaat etmekten yüz çevirirlerse, sen onların muhafızı değilsin,) diye buyrularak sadece bir Peygamber olduğu ve Allah'ın emir ve yasaklarını tebliğ etmekle görevli olduğu ifade edilmektedir. Bazı tefsirciler bu ayetin savaşa izin verilen ayetle nesh edildiği (hükümsüz) olunduğunu söylemişlerdir. Fakat benim anlayışıma göre bu doğru değildir. Çünkü o zaman itaat etmeyenleri zorla itaat ettir, savaşla onları imana zorlar anlamına gelir ki, bu İslam'ın ruhuna aykırıdır. İslam da asıl olan barıştır. Savaş ise barış yollarının tıkandığı zaman, İslam'a ve onun yayılmasına engel olanlara karşı bu engelleri kaldırmak için kaçınılmaz olduğu zaman bir mecburiyettir.

81. Bu ayette yine münafıkların iç yüzlerini sergilemektedir. Peygamberin yüzüne karşı: (Biz itaatkârız, derler, fakat onlardan bir gurup senin yanından ayrıldıkları zaman, senin söylediğin şeylerin başkasını geceleyin kurgularlar.) Gece başka kuruntular yaparlar, senin söylediklerin hilafına bir takım şeyler uydurarak, arkadan dedikodu yaparlar. Ey Muhammed! Sen onların bu sözlerine aldırma: (Onlardan yüz çevir ve Allah'a güven, Allah vekil olarak yeter.) Onların hakkından gelecek olan Allah'tır, sen ona güven, ona dayan, işleri Allah'a ısmarla.

82. Acaba bunlar: (Kur'an'ı hiç düşünmezler mi? Eğer bu Kur'an Allah'tan başkası tarafında yazılmış olsaydı, elbette onda birçok ihtilaf bulurlardı.) Yani bu Kur'an Allah'ın kelamı olmasaydı da bir başkası tarafından uydurulmuş, yazılmış olsaydı, içinde birbirine zıt, ihtilaflı ve karışık birçok çelişkiler olurdu. Oysa Kur'an da birbirine zıt, birbiriyle çelişkili hiçbir ayet yoktur. Kur'an gerek nazmı (dizilişi) bakımından ve gerek okunuşu bakımından olsun ve gerekse manası bakımından olsun tam bir uyum içinde, tam bir mucizedir. İnsanoğlunun böyle bir kitap meydana getirmesi mümkün değildir. Kur'an'ın tümünü değil, bir tak sûresini bile getirmeleri mümkün değildir. Daha önce Bkara sûresinde Cenab-ı Hak: (Eğer Kur'an'ın Allah kelamı olmasında şüphe ediyorsanız onun benzeri yalnız bir sûre getirin), diye meydan okumuştu. Fakat münafıklar ve kâfirler inanmadıkları için Kur'an'ın ne lafzına ne de manasına bakıp düşünmezler, onlar sadece körü-körüne kafalarına taktıkları bir zanna kendilerini kaptırıp giderler, onlar için en kestirme yol inkâr edip işin içinden çıkıp sıyrılmaktır.

وَإِذَا جَاءهُمْ أَمْرٌ مِّنَ الأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُواْ بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ
إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَى أُوْلِي الأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنبِطُونَهُ
مِنْهُمْ وَلَوْلاَ فَضْلُ اللّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لاَتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ إِلاَّ
قَلِيلاً {٨٣} فَقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّهِ لاَ تُكَلَّفُ إِلاَّ نَفْسَكَ وَحَرِّضِ
الْمُؤْمِنِينَ عَسَى اللّهُ أَن يَكُفَّ بَأْسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَاللّهُ أَشَدُّ بَأْساً
وَأَشَدُّ تَنكِيلاً {٨٤} مَّن يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُ نَصِيبٌ
مِّنْهَا وَمَن يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُن لَّهُ كِفْلٌ مِّنْهَا وَكَانَ اللّهُ عَلَى
كُلِّ شَيْءٍ مُّقِيتاً {٨٥} وَإِذَا حُيِّيْتُم بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّواْ بِأَحْسَنَ مِنْهَا
أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَسِيباً {٨٦} اللّهُ لاَ إِلَـهَ

إِلاَّ هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لاَ رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللّهِ حَدِيثًا {٨٧}

Meali

83. Onlara güven veya korkuya dair bir haber gelince, hemen onu yayarlar. Hal bu ki, onu Peygambere veya onlardan emir sahibi olan kimselere götürmüş olsalardı onlardan işin iç yüzünü anlayanlar onun ne olduğunu bildirirdi. Eğer Allah'ın size lütfu ve merhameti olmasaydı, pek azınız müstesna şeytana uyup giderdiniz.

8 4. Artık Allah yolunda savaş, sen kendinden başkası için mükellef değilsin. Ve müminleri de teşvik et. Umulur ki, Allah, kâfirlerin kötülüklerini önler. Allah, zarar verme bakımından daha şiddetlidir, kuvvet bakımından da şiddetlidir.

85. Kim güzel bir yardımla yardım ederse, ona, ondan pay vardır ve kim de kötü bir yardımla yardım ederse, ona da ondan pay vardır. Ve Allah, her şeye kadir olandır.

86. Ve bir selamla selamladığınız vakit, ondan daha güzeliyle selamlayın yahut da aynısı ile karşılık verin. Şüphesiz ki, Allah, her şeyin hesabını yapandır.

87. Allah, kendisinden başka ilah olmayandır. O, asla şüphe olmayan kıyamet gününde elbette sizi toplar. Söz bakımından Allah'tan daha doğru kim vardır?

İzahı

83. Bu ayette de münafıklar Müslümanların lehinde veya aleyhinde, korku veya güvenleri ile ilgili bir haber ulaştığı zaman, onu hemen yaydıklarını, hal bu ki, onu Peygambere ve emir sahiplerine bıraksalar, onlara meseleyi götürerek bilgi edinmiş olsalardı daha sağlıklı, daha doğru bilgi alacakları ifade edilmektedir. Fakat onlar ortalıkta bozgun çıkarmak, yalan yanlış haberlerden hoşlanmaktadırlar. Çünkü onların içleri bozuktur, kalplerinde şek ve şüphe hastalığı vardır, tam inanmadıkları için iki yüzlülük yaparlar. Evet, Allah (c.c.) onların ikiyüzlülüklerini sergiledikten sonra bu sefer dönüp müminlere hitaben buyuruyor ki: (Eğer size Allah'ın lütfu olmasaydı pek azlarınız müstesna, çoğunuz elbette şeytana uyardınız.) Yani eğer Allah lütfedip sizi şeytan ve münafıkların

şerrinden korumasaydı, onların yaydığı bu yalan ve yanlış haberlerin iç yüzünü bilen pek azınız hariç, siz de onlara inanır ve onların şerrine düşerdiniz.

84. Ey Peygamber! Sen bu münafıkların dedikodularına aldırma ve: (Allah yolunda savaş. Sen kendi nefsinden sorumlusun, başkası ile mükellef değilsin ve müminleri de savaşa teşvik et. Umulur ki, Allah, kâfirlerin kötülüklerini önler. Allah, zarar verme bakımından daha şiddetli ve daha kuvvetlidir.) Yani münafıkların dedikodularından çekinme, sen Allah yolunda savaştığın gibi müminleri de teşvik et, kâfirlerin vereceği kötülüklerden, zararlardan, Allah'ın, onlara vereceği zarar daha dehşetli ve daha kuvvetlidir.

Rivayete göre bu ayetlerin iniş sebebi şöyledir. Uhut savaşından sonra daha öncede geçtiği gibi, küçük Bedir denen panayırda Peygamberimiz Ebu Süfyanla karşılaşıp savaşmak için sözleşmişlerdi. Mevsimi gelince Peygamber (a.s.) bu savaşa hazırlanırken bazı Müslümanları isteksiz görmüş ve bunun üzerine: "Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki, yalnız başıma da olsam bu savaşa çıkacağım", buyurmuştu. Böylece yetmiş civarında süvariyle Bedir denen panayıra varmışlar. Fakat Ebu Süfyen korkmuş gelmemişti. Müslümanlar da orada alış veriş yapıp sonra dönüp gelmişlerdi. İşte bu ayet bu olay üzerine inmiştir ki, Peygamber a.s: "Siz çıkmasanız da ben tek başıma çıkacağım," sözüyle sahabeyi o savaşa teşvik etmiştir. Evet: (Umulur ki, Allah, kâfirlerin kötülüğünü bertaraf eder.) Yani Allah, onların kalplerine korku salar böylece savaştan caydırır. Çünkü (Allah, zarar verme bakımından daha şiddetli daha kuvvetlidir.) O'nun zarar vermesi kâfirlerin size zarar vermesinden daha şiddetli ve daha kuvvetlidir. O, Müslümanlara her çeşit yardım etmeye muktedirdir. Melekleri göndererek yardım eder, onların kalplerine korku atarak yardım eder vesaire...

85. Bu ayette bir kimse güzel bir işte yardım edip, teşvik edip sebep olursa, o yaptığı iyilikten dolayı sebep olup teşvik ettiğinden dolayı ona bundan bir pay olduğu, kötülükte yardımcı olana da ayni şekilde kötülükten bir pay olduğu bildirilmektedir. Allah, her şeye kadir ve muktedirdir. Her hususta olduğu gibi İslam uğurunda da Peygamber (a.s.)'a kim yardımcı olur onunla beraber savaşa katılırsa ondan da sevap olarak, mükâfat olarak payını alır. Ve her kim de küfür uğurunda kâfirlere yardım eder, teşvik eder, sebep olursa, ona da günahtan payı vardır.

86. Bu ayette de selamlaşırken en güzeliyle selamlaşılması veya selama aynısı ile cevap verilmesi emredilmekte ve Allah Te'ala, her şeyin hesabını b olilip yapmakta olduğunu ifade etmektedir. Yani selamın en güzeli: (Esselamu aleyküm ve rahmetü'llah') dır. Buna en güzel karşılık vermek ise (ve aleykümü's-Selam ve Rahmetüllahi ve berekatüh'dir. Veya selamun aleyküm, karşılığıda ve alekümü's-selam'dır.) Selamı vermek sünnet, almaksa vaciptir. Müslümanlar arasında sevişmenin, kaynaşmanın en kolay ve en güzel yolu selamlaşmaktır. Nitekim Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadis de Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Cennete giremezsiniz iman etmedikçe, iman etmiş olamazsınız, birbirinizi sevmedikçe. Size bir şey göstereyim mi? Onu yaptığınız zaman birbirinizi sevmiş olursunuz. İşte o da selamı aranızda yaymanızdır."

87. Evet, her şeyin hesabını yapacak olan: (Allah'tır ve O'ndan başka ilah yok, ancak O'dur. İşte O, asla şüphe olmayan kıyamet günü, sizi huzurunda toplayacaktır. Söz bakımından Allah'tan daha doğru olan kimdir?) O böyle buyuruyor ki, mutlaka böyle olacaktır, onun sözünde asla yalan olamaz, O, verdiği sözden asla caymaz. Bu ayette öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenler hakkında inmiştir.

فَمَا لَكُمْ فِي الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ وَاللّهُ أَرْكَسَهُم بِمَا كَسَبُواْ أَتُرِيدُونَ أَن تَهْدُواْ مَنْ أَضَلَّ اللّهُ وَمَن يُضْلِلِ اللّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ سَبِيلاً {٨٨}

وَدُّواْ لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا كَفَرُواْ فَتَكُونُونَ سَوَاء فَلاَ تَتَّخِذُواْ مِنْهُمْ أَوْلِيَاء حَتَّى يُهَاجِرُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدتَّمُوهُمْ وَلاَ تَتَّخِذُواْ مِنْهُمْ وَلِيّاً وَلاَ نَصِيراً {٨٩}

إِلاَّ الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَىَ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ أَوْ جَآؤُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَن يُقَاتِلُوكُمْ أَوْ يُقَاتِلُواْ قَوْمَهُمْ وَلَوْ شَاء اللّهُ لَسَلَّطَهُمْ عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْ فَإِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ وَأَلْقَوْاْ إِلَيْكُمُ السَّلَمَ فَمَا جَعَلَ اللّهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ سَبِيلاً {٩٠}

Meali

88. Size ne oldu da münafıklar hakkında iki guruba ayrıldınız? Hal bu ki, Allah, onların kendi ettikleri yüzünden başaşağı getirmiştir. Yoksa Allah'ın saptırdığını doğruya mı erdirmek istiyorsunuz? Allah'ın saptırdığı kimse için asla yol bulamazsınız.

89. Kâfirler sizinde kendileri gibi küfretmenizi istediler ki, onlarla eşit olasınız. O halde Allah yolunda göç edinceye kadar onların hiç birini dost edinmeyin. Eğer yüz çevirirlerse onları yakalayın, bulduğunuz yerde öldürün ve hiç birini dost ve yardımcı edinmeyin.

90. Anacak kendirliyle aralarında anlaşma bulunan bir topluma sığındılar yahut ne sizinle ve ne de kendi toplumlarıyla savaşmaktan yürekleri sıkılarak size gelmiş olanlar hariç. Allah, dileseydi onları başınıza bela ederdi de sizinle savaşırlardı. Artık onlar sizi bırakır bir tarafa çekilir de sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse, bu durumda Allah, size onların aleyhinde bir yola girme hakkı vermemiştir.

İzahı

88. Bu ayette Müslümanların münafıklar hakkında ayrılığa düştükleri, bir kısmı onların kâfir ve mürtet olduğunu söylerken, bir kısmı da onların mümin olduklarını savunarak iki guruba ayrıldıkları ifade edilmektedir. Müminlerden bir gurup diğer bir gurupla aralarında münafıkların inanmadıklarını ve Allah'ın onları saptırdığını siz mi doğru yola erdireceksiniz? diye tartışmışlardır.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında çok değişik rivayetler vardır. Kimine göre Uhut savaşında bozgunculuk çıkaran münafıklar hakkında, kimine göre Mekke'den gelip Müslüman olduklarını ikrar edip sonra Medine'den çıkmak için izin isteyip tekrar Mekke ye dönüp orada ikamet edenler hakkında inmiş. Fakat bazılarına göre Mekke'de Müslüman olduklarını ikrar ettikleri halde diğer Müslümanlar hicret ederken bunlar Mekke'de kalıp müşriklerle beraber yaşamış olanlardır ki, bunlar Bedir savaşında da müşriklerle beraber Müslümanlara karşı savaşa gelmişlerdi. İşte bu rivayet bana göre ayetin akışına göre daha uygundur, bunlarla ilgili ayet pek yakında gelecektir. Ve ham de bu ayetle bundan sonra gelecek olan ayete işaret edilmiştir. Çünkü şimdi açıklayacağımız ayette de hicret kelimesi kullanılmaktadır. Evet, işte benim anlayışıma göre bunlar Müslüman olduklarını söyledikleri halde rahatlıklarını bozup hicret etmemişler ve sonrada

Ebu Cahilin ordusunda yer alarak Bedir savaşına gelmişlerdir. İşte Müslümanlar bunlar hakkında iki guruba ayrılmışlar bir gurup onların mümin olduğunu iddia ederken, öteki gurup onların münafık ve mürtet oldukları kanaatini taşımışlardır.

89. Evet, işte bu mürtetler: (Sizin de kendileri gibi küfretmenizi istediler ki, onlarla eşit olasınız.) Yni sizde onlar gibi mürtet olasınız, eşit olasınız isterler. (Fakat onlar Allah yolunda hicret edinceye kadar, onlarla dost olmayın.) Demek ki, bunlar Müslümanlarla beraber hicret etmemiş, Müslüman'ız dedikleri halde müşriklerle beraber yaşamış ve Bedirde de müşriklerle beraber Müslümanların karşısına çıkmışlardır. Dediğim gibi bunların akıbetlerinin ne olduğunu yakında gelecek olan ayette pek açık olarak göreceğiz. Evet, işte hicret etmemiş ve müşriklerle beraber olup Bedirde karşınıza çıkan bu mürtetler eğer bu fikirlerinden vazgeçmekten (yüz çevirirlerse onları yakalayın nerede bulursanız öldürün ve onları dost ve yardımcılar edinmeyin.)

90. Bu ayette ise Müslümanlarla aralarında anlaşma olup bir kavme sığınanlar yahut sizinle savaşmadan veyahut da kendi toplumlarıyla savaşmaktan göğüsleri daralmış olarak size gelmiş olanlara dokunmayın, diye bunlar istisna edilmiş ve şöyle buyrulmuştur. (Eğer Allah, dileseydi onları da size musallat ederdi. Ve sizinle savaşırlardı. Eğer onlar sizi bırakır bir tarafa çekilirler, sizinle savaşmazlar ve size barış teklif ederlerse, bu takdirde Allah, size onların aleyhinde bir yola girmenize izin vermemiştir.) Yani savaştan sıkılıp, savaş istemeyen hiçbir cephede yer almak istemeyen kimseler barış teklifinde bulunurlarsa, onların barış tekliflerini kabul edin demektir. Allah (c.c.) isteseydi onları da size musallat ederdi, onlara da diğer kâfirlerle beraber size karşı savaşırlardı. Mademki barış teklif ediyorlar, kabul edin. Çünkü İslam da esas olan barıştır, savaş ancak kaçınılmaz olduğu zamandır.

سَتَجِدُونَ آخَرِينَ يُرِيدُونَ أَنْ يَأْمَنُوكُمْ وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْ كُلَّ مَا رُدُّوا إِلَى الْفِتْنَةِ أُرْكِسُوا فِيهَا فَإِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُوا إِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّوا أَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأُولَئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًا {٩١}

Meali

91. Ham sizden hem de kendi toplumlarından emin olmak isteyen başkalarını da bulacaksınız. Bunlar her ne zaman fitneye götürülürseler ona başaşağı dalarlar. Eğer sizden uzak durup sulh teklif etmez ve ellerini çekmezlerse, onları yakalayın ve rastladığınız yerde öldürün. İşte size onlar üzerinde açık bir saltanat verdik.

İzahı

91. Bu ayette de Allah Teâla, başka bir münafık gurubun hem Müslümanlar ve hem de kendi gurupları arasında güya emin yaşamak istedikleri ve her iki tarafı da idare etmeye çalışan bu iki yüzlüleri, münafıkları açığa çıkarmaktadır.

Rivayete göre bunlar Benu Esed ile Katfan kabileleridir ki, Medine ye geldikleri zaman Müslüman olduklarını söyleyip kendi kabilelerine döndükleri zaman ise küfürlerini yenileyerek Müslümanlar aleyhine ileri geri konuşurlardı. İşte bu ayet inerek bunların iki yüzlülüklerini açığa çıkarmıştır.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ أَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِناً إِلاَّ خَطَئاً وَمَنْ قَتَلَ مُؤْمِناً خَطَئاً فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ إِلاَّ أَنْ يَصَّدَّقُواْ فَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَّكُمْ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةٍ وَإِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِّيثَاقٌ فَدِيَةٌ مُّسَلَّمَةٌ إِلَى أَهْلِهِ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُّؤْمِنَةً فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ تَوْبَةً مِّنَ اللهِ وَكَانَ اللهُ عَلِيماً حَكِيماً {٩٢} وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِناً مُّتَعَمِّداً فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِداً فِيهَا وَغَضِبَ اللهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَاباً عَظِيماً {٩٣}

Meali

92. Yanlışlıkla olması müstesna, bir müminin başka bir mümini öldürmeye hakkı yoktur. Yanlışlıkla bir mümini öldüren kimsenin, mümin bir köle azat etmesi gereklidir. Ancak bağışlarlarsa bu müstesnadır. Eğer öldüren mümin olduğu halde size düşman olan bir kavimden ise, o zaman mümin bir köle azat etmek lazım gelir. Eğere sizinle onlar arasında anlaşma olan bir kavimden ise, o zaman da ölenin ailesine bir diyet vermek ve bir de köle azat etmek lazım gelir. Bunları bulamayan kimse ise, Allah tarafından tövbesinin kabulü ile beraber iki ay peş-peşe oruç tutması lazım gelir. Allah hakkiyle her şeyi bilen, hükmedendir.

93. Kim bir mümini kasten öldürürse, onun cezası ise içinde ebedi kalacağı bir cehennemdir. Allah, ona gazap etmiş, onu lanetlemiş ve ona büyük bir azap hazırlamıştır.

İzahı

92-93. Bu ayetler de adam öldürmenin bilhassa mümin bir kimseyi hata en veya kasten öldürmenin cezasının ne olduğu bildirilmektedir.

Evet, iki çeşit katil vardır. Birincisi hata en yanlışlıkla bir mümini öldürmektir ki, yukarda geçen birinci ayette yanlışlıkla bir mümini öldürmenin cezasından bahsedilmekte ikinci ayette ise kasten bir mümini öldürmenin cezasından bahsetmektedir.

Yanlışlıkla adam öldürmek demek, düşmana silah atarken Müslüman'a değmesi gibi veya öldürdüğü adamın düşman olduğunu zannederek öldürüp sonra Müslüman olduğunun anlaşılması gibi ölümlerdir.

Rivayete göre Huzeyfe Uhut savaşında Peygamberimizin yanında, babası Yemani ise düşmanların arasına karışmış bulunurken, Huzeyfe de o benim babamdır diyerek anlatmaya çalışmış ise de, savaşın heyecanından olsa gerek, bunu öldürmüşler. Sonra Müslüman olduğu anlaşılınca onu yanlışlıkla öldürenlerin üzüldüklerini görünce Huzeyfe de onları teselli etmiş, Allah sizi bağışlar, demiş. Peygamberimiz de Huzeyfe'nin bu davranışını haber alınca. Onun derecesi Peygamberimizin yanında daha da artmış ve bu olay üzerine de yukarda ki ayet inmiştir.

Eğer hata en öldürülen kimse Müslümanlardan ise, bunun cezası hem kan bedelini öder, hem de mümin bir köleyi azat eder. Yok, eğer hata en öldürülen kimse düşman olan bir kavimden ise ve onlarla aralarında bir anlaşma da yoksa ve öldüren kimse de Müslüman ise, ona karşı ceza olarak sadece bir mümin köle azat etmek lazım gelir. Eğer öldürülen kimse Müslümanlarla aralarında anlaşma bulunan bir kavimden olup onu bir Müslüman öldürmüş ise, o zaman da, bunun cezası da Müslüman bir kimseyi hata en öldüren gibi hem kan bedeli ödenmesi, hem de mümin bir köle azat etmesi lazım gelir. Fakat köle azat etme imkânı yoksa o zaman iki ay ara vermeden peş-peşe oruç tutması lazım gelir.

Diyet hususuna gelince bununla ilgili muhtelif rivayet ve görüşler vardır. Öldürülen kimse Müslüman ise kan bedeli tam olarak ödenir. Eğer gayrımislimse, bazılarına göre tam ödenir, bazılarına göre ise yarım olarak ödenir. Peygamber (a.s.)'ın ve dört halifenin zamanında Müslümanların diyeti ile gayrimüslimlerin diyeti aynı ödenirken, Muaviye ve ikinci Halife denen Ömer b. Abdulaziz zamanında gayrimüslimlerin diyeti Müslümanların yarı diyeti olarak ödeniyor, diğer yarısı da devlet hazinesine bırakılıyordu. Fakat bu rivayet ve görüşler pek sağlam olmadığı için aralarında anlaşma bulunan bir kavmin öldürülmüş mensupları için diyetin yarısının verilmesi ayetin zahirine terstir. Çünkü ayetin zahirinde böyle bir istisna yoktur, Peygamberimizin ve dört büyük halifenin de uygulamalarında tam olarak ödendiğine göre benim de âcizane görüşüm tam olarak ödenmesidir. Çünkü İslam anlaşmaya ve anlaşma şartlarına riayet edilmesine çok önem verir. Ancak Peygamberimizin kan bedeli olarak koyduğu ölçü yüz devedir ki, bu denge zamanla bozulmuştur. Mesela o gün yüz devenin karşılığı bin dinar veya on iki bin dirhem iken, zamanla bu develerin değeri dinar olarak sekiz yüz, dirheme olarak da sekiz bin dirheme düşmüştür. İşte hazreti Ömer bu dengeyi yeniden sağlayarak altın cinsinden diyet verilmesini bin dinara çıkarmış, gümüş cinsinden verilmesini yine on iki bin dirhem olarak ödetmiştir. Demek ki, altın ve gümüş arasında ki dengeler inip çıkması halinde bunlar yüz devenin değerine göre ayarlanabilir. Evet, sığır olarak iki yüz, koyun olarak iki bin ve deve olarak da boğasını almış yüz deve kan bedeli olarak Hazreti Ömer böyle bir dengeleme yapmıştır. Fakat ehli kitabın yani Yahudi ve Hıristiyanların hata en öldürülmeleri hususunda böyle bir dengeleme yapılmamış ve zamanla bunların diyetlerinin değeri aşağı düşmüş, hatta üçte birine kadar

düştüğünü söyleyenler de vardır. Âcizane ben bu rivayetlerin de zayıf olduğunu sanıyorum. Çünkü adaletin timsali olan Hazreti Ömer'in böyle bir ayrım yapacağına ihtimal vermiyorum. Yine de en doğrusunu Allah bilir.

İkinci ayette kasten bir müminin öldürülmesine gelince, bu ayetin zahirine göre bunun cezası ebedi cehennemdir. Fakat bu ayeti tefsir eden başka ayet ve hadisler vardır. Evet, bir mümini öldürmek en büyük günahlardandır, ama onun kanını helal saymadıkça, dinden çıkmaz ve dinden çıkmayan bir mümin de ebedi cehennemde kalmaz. O zaman bu ayeti kerime başka ayet ve hadislerle tefsir ve tevil edilmiştir. Eğer bir kimse nefsine ve şeytana uyarak bir mümini öldürür ve öldürdüğüne pişman olursa, dünyada ki kısas veya kan bedeli ile cezasını öder ve cehennemde ebedi kalmaz. Ama bir mümini hem kasten öldürüp hem de hak etmişti diyerek onun kanını helal sayarsa, o zaman hem dünya da kısas yapılır veya kan bedeli ile cezalandırılır, hem de ebedi cehennemi hak eder. Çünkü haram olan bir cinayeti kendisine helal kabul edip pişman olmadığı için, dinden çıkmış olur ve dinden çıkınca da ebedi cehennemde kalır. Evet, ehlisünnetin görüşü budur. Fakat mutezileye göre fasıklar, yani büyük günah işleyenler de ebedi cehennemde kalacaklardır. Hal bu ki, ayetlere bir bütün olarak bakmak gerekir. Nitekim bu sûrede gelecek olan 116. ayette şirkten başka bütün günahların affedileceği haber verilmektedir. Şimdi ayetin iniş sebebine bakıp meseleyi iyi tahlil etmek gerekir.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre Miktas ile Hişam iki kardeş Müslüman olmuşlar. Sonra Mikyas'ın kardeşi Hişam Beni Neccar kabilesi arasında öldürülmüş ve mesele Peygamber (a.s.)'a intikal ettirilince, Peygamberimiz: "Eğer katili biliyorsanız, Miktas'a teslim edin, kısas etsin, yoksa kardeşi Miktas'a Haşimin kan bedeli olarak yüz deve verin," buyurmuş. Beni Neccar da katili bilmiyoruz demiş ve kan bedeli olarak yüz deveyi Miktas'a teslim etmişler. Miktas ise daha sonra pişman olmuş, ben ne diye kardeşimin kan bedelini aldım, onun yerine bir kişiyi öldüreyim demiş ve fırsat kollayarak bir taşla Zübeyr'in kafasına vurup öldürmüş ve dinden dönerek kâfir olarak Mekke ye geri gönmüş. Peygamberimiz Mekke'yi fetettiği gün bu şahıs Kâbe'nin duvarına sarılmasına rağmen ona aman vermeyip öldürtmüştür. İşte ayetin iniş sebebinden de anlaşılıyor ki, bu şahıs öldürdükten sonra pişman olmamış, dinden çıkıp Medine'den çıkarak müşriklerin yanına sığınmış. Demek ki, bir mümini öfkesine kapılarak,

nefsine ve şeytana uyarak öldürüp sonra pişman olan kimse vardır, bir de müminin kanını helal sayarak öldürüp hak etti diyen kimse vardır. Bunların dünyadaki cezaları kısas olsa da her ikisi de kısas yapılarak öldürülse de, pişman olan dinden çıkmayan ebedi cehennemde kalmaz, ama öteki dinden çıktığı için zaten ebedi cehennemdedir. Nitekim Furkan sûresinin 68-69. ayetlerinde şirk, koşanların, haksız yere adam öldürenlerin ve zina edenlerin, alçaltıcı olan cehennem azabında devamlı kalacakları beyan edilirken, 70. ayette ise tövbe ederek, iman edip ve güzel ameller işleyenler istisna edilmektedir. Onların önceki işledikleri günahların bağışlanacağı, hatta sağlam bir imanla dünüş yapmış ve kendilerini düzeltmiş olanların önceki cahiliye döneminde yaptıkları kötülüklerin bile iyiliğe çevrileceği ifade edilmektedir. Fakat İbni Abbas'den bu konu ile ilgili bazı kimseler çelişkili rivayetler de bulunmuşlardır. Ancak Said b. Cübeyr'in rivayetine göre yukarda bahsettiğimiz Furkan suresindeki o ayet Mekke döneminde inmiştir. Nisa sûresinde ki bu ayet ise Medine döneminde inmiştir ve dolayısıyla bu ayet onu nesh etmiş, hükümsüz kılmıştır. Ve kasten bir mümini öldürenin tövbesi kabul edilmez, demiştir. Fakat Kûfe âlimlerinden bazılarına göre ise, yine İbn-i Abbas'in rivayetine dayandırarak bu ayet Medine döneminde inmiştir ve dolayısıyla mensuh olamayacağını söylemişler. Bazıları ise Furkan sûresinde ki, 68-69. ayetler Medine de inmiştir, onlardan sonra gelen 70. ayet ise Mekke de inmiştir şeklinde böyle çelişkili rivayet ve yorumlar vardır. O zaman demek isteniyor ki Furkan suresinin bu iki ayetinde: (Allah'a şirk koşanlar, haksız yere adam öldürenler ve zina edenler aşağılayıcı, ebedi bir cehenneme atılacaklardır.) İşte buraya kadar olan bu iki ayet Medine de inmiş, 70. ayet: (Ancak tövbe edip iman ederek salih ameller işleyenler,) diye istisna edilen bu ayetinse Mekke de indiğini söylemişlerdir ki bunu kabul etmek mümkün değildir. O zaman bu ayeti Mekke döneminde inmiş olan hangi ayetten istisna edeceksiniz? Bana göre İbni Abbas'in adını kullanarak onu referas göstererek böyle arkalardan dolanarak zoraki yorumlar yapmışlardır. Hal bu ki, Hazreti Ali de İbni Abbas'a isnat edilen rivayeti doğrular nitelikte Nisa süresindeki bu ayetin muhkem olduğunu söylemiştir. Bu çok doğrudur. Buna âcizane benim de itirazım yok, ama benim anlayışıma göre Furkan sûresinin 70. ayeti de mensuh (hükümsüz) değildir. Fakat geçmişteki ve onlardan sonra gelen âlimlerin çoğu Nisa sûresindeki bu ayetin mensuh olduğunu söylemişlerdir. Ancak şu noktada

ayrılmışlardır. Bir kısmına göre Bu sûrede pek yakında gelecek olan 116. ayet bunu nesh etmiştir, cumhuru ulamanın görüşü de budur. Diğer bir kısmı da Furkan sûresinin 70. ayeti bunu nesh etmiştir, diyorlar. Fakat yukarda da belirttiğim gibi benim kanaatime göre İbn-i Abbas'ın ve Hazreti Ali'nin de dediği gibi, bu ayet mensuh değildir. Ancak İbni Abbas'ın diğer görüşüne katılmıyorum. İbni Abbas bu görüşünde ise kasten bir mümini öldürenin tövbesinin kabul olmayacağını söylemiştir. Evet, benim anladığım yukarda da açıkladığım gibi, bir müminin kanını helal görerek onu öldürüp, sonrada tövbe etmeden ölen kişi, katil ebedi cehennemdedir. Yoksa bir an öfkeye kapılıp nefsine ve şeytana uyarak bir mümini öldürüp sonrada pişman olan, tövbe eden kimse ebedi cehennemde kalmaz ve ne bu ayet mensuhtur ve ne de Furkan suresinin yetmişinci ayeti mensuhtur, hükümsüzdür.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ فَتَبَيَّنُواْ وَلاَ تَقُولُواْ لِمَنْ أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلاَمَ لَسْتَ مُؤْمِناً تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِندَ اللّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ كَذَلِكَ كُنتُم مِّن قَبْلُ فَمَنَّ اللّهُ عَلَيْكُمْ فَتَبَيَّنُواْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيراً {٩٤} لاَّ يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُوْلِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فَضَّلَ اللّهُ الْمُجَاهِدِينَ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ عَلَى الْقَاعِدِينَ دَرَجَةً وَكُـلاًّ وَعَدَ اللّهُ الْحُسْنَى وَفَضَّلَ اللّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْراً عَظِيماً {٩٥} دَرَجَاتٍ مِّنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللّهُ غَفُوراً رَّحِيماً {٩٦}

Meali

94. Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi araştırın. Selam vererek sizinle karşılaşan kimseye dünya malına tamah ederek sen mümin değilsin, demeyin. Önceden sizde böyle iken Allah size lütfeyledi. Şüphesiz ki, Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

95. Müminlerden özür sahibi olmaksızın, oturanlar ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihat edenlerle eşit olmaz. Allah, mallarıyla, canlarıyla cihat edenleri oturanlar üzerine derece olarak üstün kılmıştır. Allah, hepsine de güzellik (cennet) vadetmiştir. Ama cihat edenleri oturanlar üzerine büyük bir mükâfat olarak üstün kılmıştır.

96. Ondan (Allah'tan) verilen dereceler, mağfiret ve rahmettir. Ve Allah bağışlayıcı, merhamet edicidir.

İzahı

94. Bu ayette Cenab-ı Hak, mümin mücahitlere hitaben, Allah yolunda savaşa çıktıklarında herhangi biri onlara gelip selam vererek ben Müslüman oldum dediği zaman, dünya malına tamah edip ganimet peşinde olmamaları, kendilerine gelip Müslüman olduklarını beyan edenlere dokunmamaları hususunda uyarmaktadır. Allah katında çok ganimetlerin olduğu, müminlerin de iman etmeden önce onların durumunda oldukları, Allah kendilerine lütufta bulunarak İslamla müşerref ettiğini, öyle ise böyle aman dileyen, Müslüman olduğunu söyleyen kimseleri iyice anlayıp dinlemeden onlara dokunmalarının doğru olmadığını bildirmekte ve Allah (c.c.) yapılan bütün işlerden haberdar olduğunu beyan etmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi de rivayete göre şöyledir. Peygamber (a.s.) Fedek halkı üzerine bir müfreze göndermiş ve bu müfrezenin başına da Üsame b. Zeyd'i tayin etmiş. İki gurup birbiriyle karşılaşınca düşman tarafının başındaki şahıs kaçıp firar etmiş. İşte bu esnada Mirdas denen şahıs daha önce Müslüman olduğu halde Müslümanlığını saklamış ve bu zat gelip selam vererek Müslüman olduğunu söylemiş. Fakat Üsama onu iyice tetkik etmeden onun Müslümanlığını inandırıcı bulmamış ve onu öldürtüp koyunlarını ganimet olarak almış. İşte bu olay üzerine bu ayet inmiştir ki, Peygamber (a.s.) defalarca neden bunu yap-

tın, kalbini açıp baktın mı da Müslüman olduğunu gelip açıklayan bir kimseyi öldürdün? diye onu azarlamış.

95-96. Bu ayetler ise hiçbir zarara uğramamış, mazereti olmayıp da savaşa katılmayan müminlerle Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşan müminlerin eşit olmadıkları, böyle mallarını ve canlarını ortaya koyup cihat eden müminlerin, oturup savaşa katılmayan müminler üzerinde dereceleri olduğu bildirilmekte. Ve Allah Teâla her ikisine de iyilik, cennet vadettiğini, fakat her şeylerini ortaya koyup cihat edenlerin oturup kalanlar üzerine kat-kat dereceleri olduğunu beyan etmiştir ki, bütün bu derecelerle beraber bir de bağışlanma, merhamet ve lütuf olarak Allah Teâla mümin kullarına ikramda bulunmuştur. (Şüphesiz ki, Allah, çok bağışlayan ve merhamet edendir.)

Bu ayetin iniş sebebi de şöyledir. Rivayete göre Peygamber (a.s.)'ın ikinci müezzini olan Abdullah İbni Ümmi Mektum gözleri görmediği için savaşlara katılamıyor ve bundan dolayı da üzülüyor, büsbütün cihadın sevabından mahrum kaldım, diye endişe ediyor. İşte bunun üzerine bu ayet iniyor ki, özür sahipleri büsbütün cihat sevabından mahrum kalmayacaklardır. Çünkü ameller niyete göredir gerçekten özürlü olmadıkları zaman malları ve canlarıyla cihat etmek niyetindelerse Allah, bu imkânı verince gerçekten bunu yerine getireceklerse, işte bu niyette olanları da Allah, cihadın sevabından mahrum bırakmıyor. Fakat hakikaten bu imkânlara kavuşunca cihada katılacaklarsa böyledir. Şimdi böyle niyet ediyor ama o imkana kavuştuğunda eğer niyetini yerine getirmeyecek olursa onun için bu niyet hiçbir mana ifade etmez. Nitekim Allah onların niyetlerini biliyor. Şimdi böyle söylüyor, böyle niyetleniyor, ama o imkân verildiğinde gerçekten bu niyetini yerine getirecek mi? Çünkü böyleleri de olabilir. Allah, bütün niyetleri ve samimiyetleri biliyor ve ona göre de muamele eder.

إِنَّ الَّذِينَ تَوَفَّاهُمُ الْمَلآئِكَةُ ظَالِمِي أَنْفُسِهِمْ قَالُواْ فِيمَ كُنتُمْ قَالُواْ كُنَّا مُسْتَضْعَفِينَ فِي الأَرْضِ قَالْوَاْ أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللّهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُواْ فِيهَا فَأُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَسَاءتْ مَصِيراً {٩٧} إِلاَّ الْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاء وَالْوِلْدَانِ لاَ

يَسْتَطِيعُونَ حِيلَةً وَلاَ يَهْتَدُونَ سَبِيلاً {٩٨} فَأُوْلَئِكَ عَسَى اللّهُ أَن يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللّهُ عَفُوّاً غَفُوراً {٩٩} وَمَن يُهَاجِرْ فِي سَبِيلِ اللّهِ يَجِدْ فِي الأَرْضِ مُرَاغَماً كَثِيراً وَسَعَةً وَمَن يَخْرُجْ مِن بَيْتِهِ مُهَاجِراً إِلَى اللّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ وَقَعَ أَجْرُهُ عَلى اللّهِ وَكَانَ اللّهُ غَفُوراً رَّحِيماً {١٠٠}

Meali

97. Şüphesiz o kimseler ki, nefislerine zulmeder oldukları halde canlarını melekler almaya geldiği zaman, siz neredesiniz? diyecekler. Onlarda biz yeryüzünde zayıf kimselerdik, derler. (Melekler onlara) peki, Allah'ın yeri geniş değil miydi ki, oradan hicret edeydiniz? derler. İşte onların varacakları yer cehennemdir ve ne kötü varılacak yerdir.

98. Ancak erkeklerinden ve kadınlarından ve çocuklarından zayıf olup da, hiçbir çare bulamayanlar ve kendilerine yolculuk yaptıracak kılavuz da bulamayanlar müstesnadır.

99. İşte umulur ki, Allah onları bağışlar ve Allah affeden, bağışlayandır.

100. Ve her kim Allah yolunda hicret ederse, yeryüzünde birçok hayırlı barınacak yer ve genişlik bulur. Ve her kim de Allah ve Resulüne muhacir olarak çıkar sonra da kendisine ölüm yetişirse, onun mükâfatı da Allah'a ait olur ve Allah bağışlayan, merhamet edendir.

İzahı

97-100. Bu ayetlerde daha önce de işaret edildiği gibi Müslüman olduklarını söyleyip de hicret etmeyenler hakkında inmiştir. Şöyle ki, Mekke de Müslüman olduklarını söyleyip hicret etmeyen ve müşriklerle beraber yaşayan bu insanlar Bedir savaşında müşriklerle beraber gelip Müslümanların karşısına çıkmışlardı. İşte Bedir savaşında melekler bunların canlarını almaya geldiğinde, onlara siz kimsiniz? Sizin safınız neresi? Müşriklerden yana mısınız, yoksa Müslümanların

yanında mısınız? diye soruyorlar. Onlar da: (Biz yeryüzünde zayıf kimseleriz, diyor,) güya özür beyan ediyorlar. Mekke de kaldık, işte bizi de Ebu Cahil ve yandaşları savaşa sürüklediler gibi, özür beyan ettiler. Melekler de onlara peki: (Allah'ın yeri geniş değil miydi ki, oraya hicret edeydiniz?) Yani Medine ye hicret edenlere orası yetti de size mi yetmedi ki, siz Müslümanlarla hicret etmediniz de müşriklerle orada kaldınız ve şimdide onlarla beraber Müslümanlara karşı savaşmak için gelmişsiniz, sonra da biz zayıf kimseleriz, diyorsunuz. Zayıf olan savaşa gelebilir mi? diyerek melekler onların canını alıyorlar ve Allah (c.c.) da buyuruyor ki: (İşte onların varacağı yer cehennemdir ve ne kötü varılacak bir yerdir.) Ve ondan sonraki ayette de devamla buyruluyor ki: –(Ancak gerçek zayıf olanlar erkeklerden, kadınlardan ve çocuklardan zayıf olup hicret etmeye çare bulamayanlar ve kendilerine yolculukta hicret ettirecek bir kılavuzları da olmayanlardır.) İşte gerçek zayıf kimseler bunlardır ki çaresiz olarak kalmışlar, hicret edememişler. Siz ise ta Mekke'den kalkıp savaşmak için buraya kadar gelmişsiniz, bir de zayıf kimseleriz diye özür beyan ediyorsunuz, sizin özrünüz kabahatinizden büyük ve varacağınız yer cehennemdir.

99. Evet, işte bu ayette de gerçek zayıf olup hicret edemeyenleri Allah'ın bağışlayacağı ve affedeceği beyan edilmektedir.

100. Bu ayette de Mekke'den Medine ye hicret edenlere işaret edilerek, kim Allah yolunda hicret ederse daha hayırlı barınaklara ve daha geniş imkânlara kavuşacakları haber verilmektedir. Ve bu yolda Allah'a ve Peygambere hicret edenlere yolculuk esnasında ölüm yetişir vefat ederlerse, onlara da Allah mükâfatlarını vereceğini beyan etmektedir. Şüphesiz Allah, bağışlayıcı ve merhamet sahibidir. Evet, gerçektende Medine ye hicret eden muhacirlere, Ensarlar kucak açmışlar, sonra daha geniş imkânlara kavuşmuşlardır. Hal bu ki Mekke'nin arazisi yoktu, Medine'nin arazisi ve alanı genişti Allah (c.c.) onları böyle bir mübarek yere kavuşturdu. İşte Allah yolunda olanları O, dünyada da ahirette de böyle güzel mükâfatlandırır.

Evet, bu ayetin iniş sebebi de rivayete göre hicret emri gelince çok yaşlı ve zayıf olan Cündüb b. Zamra r.a. bu yaşlılığına rağmen hicret yoluna koyulmuş. Fakat yolda ölüm gelmiş ve ölümünden hemen önce sağ elini sol eli üzerine koymuş: "Ey Allah'ım! Şu senin için, şu da Resulün içindir, Resulün sana ne ile

bey'at etti ise, bende öyle bey'at ettim," demiş ve vefat etmiştir. İşte bu ayette de Cenab-ı Hak böyle kullarının mükâfatlarını vereceğini vadetmektedir.

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَقْصُرُواْ مِنَ الصَّلاَةِ إِنْ خِفْتُمْ أَن يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُواْ لَكُمْ عَدُوّاً مُّبِيناً {١٠١} وَإِذَا كُنتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلاَةَ فَلْتَقُمْ طَآئِفَةٌ مِّنْهُم مَّعَكَ وَلْيَأْخُذُواْ أَسْلِحَتَهُمْ فَإِذَا سَجَدُواْ فَلْيَكُونُواْ مِن وَرَآئِكُمْ وَلْتَأْتِ طَآئِفَةٌ أُخْرَى لَمْ يُصَلُّواْفَلْيُصَلُّواْ مَعَكَ وَلْيَأْخُذُواْ حِذْرَهُمْ وَأَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ أَسْلِحَتِكُمْ وَأَمْتِعَتِكُمْ فَيَمِيلُونَ عَلَيْكُم مَّيْلَةً وَاحِدَةً وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِن كَانَ بِكُمْ أَذًى مِّن مَّطَرٍ أَوْ كُنتُم مَّرْضَى أَن تَضَعُواْ أَسْلِحَتَكُمْ وَخُذُواْ حِذْرَكُمْ إِنَّ اللّهَ أَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً مُّهِيناً {١٠٢}

Meali

101. Yeryüzünde sefer ettiğiniz zaman kâfir olanların size fenalık edeceklerinden korkarsanız, namazdan kısaltmanızda, sizin için bir günah yoktur. Şüphe yok ki, kâfirler sizin için apaçık bir düşman olmaktadırlar.

102. Sen içlerinde olup da onlara namaz kıldıracağın zaman, onlardan bir gurup seninle beraber namaza dursun, silahları da yanlarına alsınlar. Bunlar secde edince, arka tarafınızda bulunsunlar ve namaz kılmamış olan diğer gurup gelsin ve seninle namaz kılsın İhtiyatı tedbirlerini ve silahlarını da yanlarına alsınlar. Kâfirler sizin silahlarınızdan ve eşyalarınızdan gafil olmanızı isterler ki, sizin üzerinize bir baskın yapsınlar. Eğer yağmurdan dolayı bir eziyet varsa veya

hasta iseniz, silahlarınızı bırakmanızdan ötürü size bir günah yoktur, ama ihtiyatı tedbirinizi alın. Şüphesiz ki Allah, kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamıştır.

İzahı

101. Bu ayette yeryüzünde sefere çıkıldığı zaman, kâfirlerden bir zarar gelmesi durumunda namazı kısaltmada bir günah olmadığı ve kâfirlerin müminlere apaçık düşman oldukları bildirilmektedir.

Namazın kısaltılması konusunda değişik rivayet ve görüşler vardır. İbni Cevzi hiçbir tefsircinin yapmadığı bir yorum yapmıştır ki, (eksiltme) sözünü namazda noksanlık ve eksiklik diye tefsir etmiştir. Bunu bir tarafa koyalım. Diğer müfessirler ikiye bölünmüştür. Birincisine göre dört rekâtlı namazı iki rekât olarak kılmak, diye anlamışlar. İkinci guruba göre ise, namazın rekâtlarının kısaltılması değil, namazı dört rekât olarak kılmak, ama rükû ve secdelerini kısaltmak ve namazı ima ile yani işaretle kılmak, diye yorumlamışlardır.

Âcizane benim anlayışıma göre de birinci olan görüş daha isabetlidir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken ince bir nokta vardır. O da şudur. Ayette: (Enteksurû mina's-salah) derken burada ki min, mini baziyedir. Yani namazın bir kısmından kısaltın demektir ki buda namazın rekâtlarından bir bölümünü kısaltmanızda bir günah yok demektir. Fakat mimsiz olarak: (Entaksur's-salah) diye okunsaydı o zaman namazı kısa kesin, yani uzatmadan kısa kılın anlamına gelirdi. Ve bana göre esas mesele de bu değildir. Zaten ulemanın çoğunluğuna göre de namazların rekâtlarının kısaltılmasıdır. Burada esas mesele: (Namazdan kısaltmanızda bir günah yoktur,) buyrulması şarta bağlanmış olmasıdır. O şartta şudur. (Eğer kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız.) İşte bu ifade namazın kısaltılmasını düşmandan gelecek bir tehlike şartına bağlamış olmasıdır. Ve bu noktada da ulema ikiye ayrılmıştır. Birinci guruba göre şart yerine gelmedikçe, yani yolculukta korku durumu olmadığı takdirde namaz kısaltılamaz. Çünkü haberi ahede dayanarak, yani tevatür derecesinde olmayan hadise dayanarak korku hali olmaksızın namazı kısaltmak caiz değildir. İkinci görüşte olan ulemaya gelince, bunların da çoğunun görüşü korku şartının olması durumunda namaz kısaltılır. Çünkü ayette: (Eğer düşmandan korkarsanız) denmiş, fakat devamında susmuş, bir açıklama yapılmamış. Bundan dolayı, ha-

beri ahad'le delil getirilebilir ve bu hadise göre de seferde namazı kısaltmak ruhsattır. Korku halinde ise vaciptir.

Şimdi bu haberi ahede dayananların dayandıkları hadislerden bir kaçını nakledelim. Müslim'in çıkardığı bir hadis de Ali b. Ümmiye diyor ki, Ömer b. Hattab'a dedim ki: "Sefere çıktığınızda kâfirlerin kötülük yapmasından korktuğunuz zaman namazı kısaltmanızda bir günah yoktur," diye buyruluyor. Hal bu ki, biz emin olduğumuz zaman da namazı kısaltıyoruz, peki bu nasıl oluyor? Hazreti Ömer bu zata dedi ki: "Senin gibi bende hayret ediyorum ve ben bunu Resulüllah s.a.v.'e soracağım" dedi ve bunu sordu. Peygamber (a.s.) da: "Bu Allah'ın size bir sadakasıdır, bağışıdır, onun bağışını kabul edin," buyurdu. İkinci bir hadis Tirmizi ve Nese i-nin İbni Abbas'tan rivayetle çıkardıkları şu hadis de İbni Abbas diyor ki: "Biz Medine'den Mekke ye sefere çıktığımızda, âlemlerin Rabbinden başka korkacağımız hiçbir şey yoktu. Fakat Resulüllah bize iki rekât kıldırdı. İşte bu rivayet ulemanın ekserisinin görüşünü kuvvetlendirmektedir. Ama bura da başka bir nokta vardır. Şimdi namazın seferde kısaltılmasını ekseri ulema kabul etmiştir, ama bu namazı kısaltmak bir ruhsat mıdır, yoksa azimet midir? Bu konuda sahabe ve müçtehitlerin görüşü farklıdır. Hazreti Ömer, Ali, Abdullah b. Ömer, Cabir, İbni Abbas, Hasan El-Basri, Ömer b. Abdulaziz, Kata da, İmam-ı Azam ve İmamı Maliki namazın seferde iki rekât olarak kılınması azimettir, yani iki rekât olarak kılınması vacip, demişlerdir. Ve bu konudaki delil de Buhari ve Müslim de Hazreti Aişe'den rivayet edilen şu hadistir. "Allah (c.c.) namazı ilk farz kıldığında mukim iken de, seferde iken de iki rekât-iki rekât farz kıldı. Sonra seferde yine iki rekât olarak kararlaştırıldı, mukimlik halinde ise artırıldı." Fakat azimet değil ruhsattır, diyen âlimlere Hazreti Osman, Said b. Ebi Vakkas, Süddi, İmamı Şafi, İmamı Malik'in ikinci görüşü ve Ahmet b.Hambeldir ki, bunların delili de Nese'i'nin yine Hazreti Aişe'den çıkardığı şu hadistir. Hazreti Aişe r.a.h. diyor ki, Umre için Resulüllahla birlikte Medine'den sefere çıktık. Mekke ye vardığımızda: "Ey Allahın Resulü! Anam babam sana feda olsun. Ben namazı bazen tam olarak kıldım, bazen iki rekât olarak, orucu bazen yedim, bazen tuttum," deyince Resulüllah s.a.v de: "İyi yapmışsın, ey Aişe!" buyurdular.

Şimdi iki ayrı hadis ve iki ayrı görüş acaba bunların hangisi daha kuvvetli derseniz? Âcizane bana göre Şafi, Maliki ve Hambeli'nin görüşleri kuvvetlidir.

Çünkü hem ayetin zahirin de açıkça: (Namazı kısaltmanız da bir beis, bir günah yoktur,) buyruluyor, hem de Hazreti Aişe'nin bazen iki, bazen tam olarak kıldım, demesine Peygamberimizin iyi yapmışsın diyerek onaylaması ruhsat olduğunun daha kuvvetli olduğunu gösteriyor. Ancak her ne kadar ruhsat ise de bunlara göre de iki rekât kılmak faziletlidir. Evet, burada İmam-ı Azam'ın sadece bir hadise dayanarak azimettir, demesi zayıftır. Ayette çok açık delil varken bir hadise dayanarak azimet demesi bana göre zayıftır.

Aslında İbni Abbas, İbni Ömer ve Cabir b. Abdullah tan rivayet edildiğine göre, Said b. Cübeyr, Süddi ve İmam-ı Azama göre de seferde namazın rekâtlarında kısaltma diye bir şey yoktur. Zaten namazın aslı iki rekâttır, seferde aslı olan bu iki rekâtı kılınır. Binanaleyh seferi olmadığı zamanda ise namazın aslı olan bu iki rekâta ilave vardır. Dolayısıyla bu zatlara göre bu ayette kasdedilen kısaltma bu iki rekâtı kılarken kısa tutmak, uzatmamak demektir. Fakat bu hem ayetin zahirine ve hem de biraz önce rivayet edilen Hazreti Aişe hadisine ters düşmektedir. Yani namazı kısaltmak azimet değil, ruhsattır, bana göre de bu konuda İmamı Şefi'nin ve bu görüşte olanların delilleri kuvvetlidir.

Yine bir başka nokta da acaba bu namazın kısaltılması bütün seferlerde mi yoksa bazı yolculuk namazlarında mı? Bunda da ihtilaf edilmiştir. Şafi, Maliki, Hambeli ve cumhuru ulemaya göre bütün yolculuklarda namaz kısaltılır, derken, bazıları bu yolculuğun sadece hac, umre, cihat ve Allah'a itaat yolunda olursa caizdir. Fakat Allah'a isyan olacak bir yolculuk olursa bu yolculukta namazı kısaltmak caiz değildir. Ancak İmam-ı Azam ve Süfyan'i-Sevri ye göre isyan için olan bir yoluculuk dahi olsa namazı kısaltmak caizdir, demişler. Fakat İmam-ı Azam'ın bu görüşü bana çok garip gelmektedir. Hem diyor ki namazın rekâtlarında kısaltma yoktur, yani zaten aslı olan namazın iki rekâtını kılmak vaciptir, buradaki kısaltma namazı yani bu iki rekât namazı kılarken kısa tutmaktır, diyor. Hem de adam Allah'a isyan için bir yolculuk yapsa bile namazı kısa tutar, diyor. Yani bu şu anlama geliyor, adam bir eşkıyalık için çıktığı yolculukta namazın iki rekâtını kılacak ve bunları da kısa tutup hemen çabuk bitirip, yoluna devam edecektir. Böyle bir anlayış gerçekten bana garip gelmektedir.

Başka bir konu da seferi olmanın mesafesidir ki, bu konuda da farklı görüşler vardır. Ebu Davut ve Zahiri mezhebine göre. Yolculuk ister uzun olsun, ister kısa namazı kısaltmak caizdir. Enesden rivayet edildiğine göre, Ömer b. Dinar:

"Bana Cabir b. Zeyd Arafattan çıkarken namazı kısalt dedi," demesi de yolculuk uzun olsun, kısa olsun namazın kısaltılmasının caiz olduğunu gösteriyor. Ama âlimlerin geneline göre kısa yolculukta namazı kısaltmak caiz değildir. Fakat uzun olan yolculukta da yine farklı görüşler vardır. Evzeı'ye göre bir günlük yolculukta kısaltılabilir. İbni Ömer ve İbni Abbas dört günlük bir yolculuk mesafe olursa namazı kısaltırlar, orucu yerlerdi ki, bu takriben 120 km demektir. Maliki, İmamı Ahmet, İshak, Hasani-Basri ve Zühri de buna yakın bir görüştedirler. İmamı Şafi iki gün ve iki gecelik bir mesafe şartı getirmiştir ki, bu da 60 km mesafedir. İmam-ı Azam da üç gün ve üç gecelik bir mesafe şartı getirmiştir ki, bu da yaklaşık 90 km mesafelik bir yolculuk olması gerekir. Âcizane madem ki namazın aslı iki rekâttır, yolculuk ister kısa, ister uzun olsun, bir sıkıntı vardır, ben de birinci görüşte olan ve Enes'in Ömer b. Dinar'dan rivayet ettiği hadise dayananların görüşüne katılıyorum ki yolculuk kısa olsa da eğer bir sıkıntı varsa iki rekât kılmasında bir beis yoktur.

Bir başka nokta daha vardır ki, oda şudur. Seferde aslında namazı kısaltma diye bir şey yoktur, seferi olmadığı zaman namaza ilave vardır, diyenlerdir ki, bunlardan bir İmam-ı Azam ve biri de İbni Abbas'tır. Fakat İbni Abbas bu konuda da İmam-ı Azamden farklı olarak diyor ki, seferde iken korkulu bir durumda namazın yalnız bir rekâtı kılınır. Çünkü zaten namazın aslı seferde iki rekâttır, o zaman namazı kısaltın, bir rekât kılın demek olur. İmam-ı Azam ise daha önce açıkladığımız gibi namazın aslı olan iki rekâttır, bu iki rekâtı kılarken kısa tutarak kılın demektir, demişti. Ebu Yusuf ve Hasan b. Ziyad'a göre ise korku halinde kısaltılarak kılınan namaz Peygamberimize mahsus bir namazdır. Fakat ulemanın çoğunluğuna göre ümmeti hakkında da meşrudur, geçerlidir.

Şimdi bütün bu rivayet ve görüşleri açıkladıktan sonra benim bir iki noktada tespitim daha vardır. Oda şudur. İbni Abbas'in korku namazında bir rekât olarak kısaltılır demesi doğrudur. Ama şiddetli bir savaş ve çarpışma olamadığı, fakat her an saldırma tehlikesi olduğu zamanlardadır. Nitekim İbni Abbas ve Cabirden rivayet edildiğine göre Peygamber (a.s.) ashabıyla beraber öğle namazını kılarken müşrikler onlara saldırmadıklarına pişman olmuşlar ve birbirlerine demişler ki, onlara, Müslümanlara babalarından ve annelerinden daha sevimli olan namazı, yani ikindi namazını bekleyin, o zaman saldırırız. İşte bunun üzerine Cibril gelip korku namazı böyle kılınır, diye biraz sonra izahını yapacağımız

ayeti okumuştur. İkinci nokta da şudur. Savaş devam ediyor ve düşman hiç fırsat vermiyorsa, namaz tehir edilir diyenlerin görüşleri doğru olmuş olur. Demek ki, duruma göre değişebilir.

Üçüncü bir nokta da bu namazın Peygamberimize mahsus olup ümmeti bunun dışındadır, görüşüdür ki, bu şekilde bir namaz kıldırma Ebu Yusuf'un da dediği gibi sadece Peygamber (a.s.)'a mahsustur. Fakat cemaatsiz tek başına binek üzerinde ve sair zamanlarda kılınan korku namazları herkes için geçerli olur ve bunlar da iki rekâttan kısa olmaz. Çünkü aslında Peygamber (a.s.) cemaati ikiye bölerek yarısına birinci rekâtı, diğer yarısına da ikinci rekâtı kıldırmıştır. Dolaysıyla namaz iki rekât olarak kılınmıştır. Ama dediğim gibi biraz sonra gelen ayette de açıklayacağımız gibi, birer rekâtlarını Peygamberimizle kılan o cemaat diğer rekâtlarını tek başlarına tamamlamışlardır.

102. Evet, şimdi Cenab-ı Hak bu ayette Peygamberimize hitaben buyuruyor ki, ey Muhammed! (Sen onların içlerinde olup da onlara namaz kıldıracağın zaman, onlardan bir gurup seninle beraber namaza dursun, silahlarını da beraberlerinde alsınlar,) yani tedbiri elden bırakmasınlar, aniden düşmanın saldırısına uğrayabilirler. Öyle ise silahları omuzlarında asılı olarak namaza dursunlar. Diğer gurup da olanlar: (Secde ettikleri zaman arkalarında dursunlar ve onlar birinci rekâtı kılınca bu sefer öteki gurup gelip seninle namazın diğer rekâtını kılarken, birinci rekâtı kılmış olanlar silahlarını alıp bu sefer onların arkasında bunlar dursunlar. Çünkü kâfirler silahlarınızdan ve eşyalarınızdan gafil olmanızı beklerler ve isterler ki, aniden üzerinize baskın yapsınlar.) İşte namazı Peygamberimizin arkasında birer rekât kıldıktan sonra her gurup diğer kalan rekâtlarını kendi-kendilerine tamamlamışlardır. Evet: (Eğer yağmurdan dolayı veya hastalıktan dolayı size bir eziyet varsa o zaman silahlarınızı bırakmanızda bir günah yoktur. Ama ihtiyatı tedbirinizi de alın. Şüphesiz ki, Allah, kâfirlere ihanet edici bir azap hazırlamıştır.) Evet, işte İmamı Ebu Yusuf ve Hasan b. Ziyad'ın da dediği gibi benimde kanaatim odur ki, ayetin zahirine göre düşmanla karşı-karşıya olunduğu zaman ve Peygamber (a.s.) da orada bulunduğu zaman namaz bu şekilde kılınır ve bu ancak Peygamber (a.s.)'a mahsustur. Ama başka şekilde ki korku zamanlarında, binek üzerinde veya yürüyerek namaz kılmak ve bu namazı hem iki rekât olarak hem de kısa tutarak kılmak Peygamberin ümmeti için de meşrudur. Evet, bu namazı Peygamber (a.s.)'ın değişik şekillerde de kıldığı

hakkında rivayetler vardır. Yani düşmanın arka tarafında veya ön tarafında bulunması durumunda ona göre pozisyon alarak kıldığı rivayet edilmektedir. Mesela Cabirden rivayet edildiğine göre, Cabir demiştir ki: "Ben bizzat Resulüllah s.a.v. ile beraber korku namazı kılmaya şahit oldum. Ve biz Peygamber (a.s.)'ın arkasında iki saf olduk ki, düşman da tam bizimle kıblemizin arasında idi. Yani tam kıble cihetimizde idi. Peygamberimiz tekbir alıp rükûa eğildi, bizde tekbir alıp rükûa eğildik, sonra rükûdan doğruldu biz de hep birlikte doğrulduk. Fakat o secdeye vardığında Peygamberimizin arkasında birinci safta olanlar da onunla beraber secdeye vardı, ancak onun arkasında olan ikinci saftaki cemaat ayakta bekledi. Sonra Peygamberimizle beraber secdeyi tamamlayanlar kalkıp ayakta beklediler. Rükûdan doğrulmuş ve secde etmeyip ayakta duranlar bu sefer secdelerini tamamladı ve onlar da ayağa kalktılar. Sonra Peygamberimiz ikinci rekâtın kıyamını bitirince tekbir alıp rükûa vardı, bizde yine hep birlikte önceki rekâtta olduğu gibi her iki saf da tekbir alıp rükûa eğildik, sonra rükûdan hep beraber doğrulduk. Bu seferde arka safta olanlar Peygamberimizle beraber secdeye vardı, birinci safta olanlar ayakta bekleyip düşmanı gözetledi. Sonra Peygamberimizle beraber secdeyi tamamlayan arka safta olanlar ayağa kalktılar, birinci safta olup rükûdan doğrulmuş ve ayakta bekleyenler secdeye vardılar. Peygamberimizle beraber onlar da secdeyi tamamlayıp tehiyyatın okunuşundan sonra Peygamber (a.s.) selam verdi ve bizler de hep birlikte selam verdik," demiştir. Demek ki düşmanın kıble tarafında olduğu zaman başka, düşman arkada olduğu zaman da başka bir şekilde pozisyon alınır ki, onu yukarda ayetin metninde Cenab-ı Hak tarif etmişti, orada görmüştük.

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلاَةَ فَاذْكُرُواْ اللّهَ قِيَاماً وَقُعُوداً وَعَلَى جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنتُمْ فَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ إِنَّ الصَّلاَةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَاباً مَّوْقُوتاً {١٠٣} وَلاَ تَهِنُواْ فِي ابْتِغَاء الْقَوْمِ إِن تَكُونُواْ تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللّهِ مَا لاَ يَرْجُونَ وَكَانَ اللّهُ عَلِيماً حَكِيماً {١٠٤}

Meali

103. Namazı kılıp bitirdiğiniz zaman, ayakta, oturarak ve yanlarınız üzerine yatarak Allah'ı zikredin, mutmain olduğunuz zaman da, namazı ayakta tam olarak kılınız. Şüphesiz ki, namaz müminlere vakitli olarak farz kılınmıştır.

104. O kavmi takip etmekte gevşeklik göstermeyin. Eğer siz acı çekiyorsanız onlar da sizin acı çektiğiniz gibi acı çekiyorlar. Üstelik siz Allah'tan onların ummadıkları şeyleri ummaktasınız. Allah, hakkıyla bilen, hakkıyla hükmedendir.

İzahı

103. Bu ayette korku halinde namazı kıldıktan sonra nasıl kolayına geliyorsa, ayakta, oturarak ve yan üzere yatarak Allah'ın anılması, korku hali olmadığı zaman ve mutmain olunduğu zamanlarda da namazın ayakta ve tam olarak normal zamanlarda kılındığı gibi şartlarına riayet edilerek kılınması emredilmiş. Ve namazlar vakitlerle tayin edilerek farz kılındığı bildirilmiştir. San ki, burada gizli bir soruya cevap vardır. Yani mesela, düşman korkusu yaşarken, hasta iken veya başka bir mazeret dolayısıyla namazı geciktirir, sonra da kaza ederim gibi bir düşünceye sahip olanlara cevap verilmektedir. Çok şiddetli bir savaşta fırsat bulamama halinin dışında hiçbir suretle namaz kazaya bırakılamaz. Çünkü bu ayette: (Namaz müminlere vakitlerle farz kılındı,) ifadesinden bu anlaşılmaktadır. Bu namaz vakitleri de sünnet ve içtihatla fıkıh kitaplarında bildirilmiştir.

104. Bu ayette de düşman olan bir topluluğun daima takip edilmesi, bu konuda gevşeklik gösterilmemesi emredilmekte, savaşta Müslümanlardan yaralı ve acı çekenler olduğu gibi, düşmanlarda da yaralı ve acı çekenler olduğu ifade edilerek Müslümanlar teselli edilmişlerdir. Üstelik müminlerin Allah'tan bir beklentileri vardır. Bu sıkıntılar karşılığında bir mükâfat, cennet beklentilerinin var olduğu, oysa kâfirlerin böyle bir beklentilerinin de olmadığı bildirilmektedir. Öyle ise Müslümanların böyle bir yılgınlığa düşüp gevşemeleri doğru değildir. Allah, her şeyi en iyi bilen ve her şeye en iyi hükmedendir.

Rivayete göre bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Uhut savaşında yenilgiye uğrayan ve yaralanan Müslümanlara bir yılgınlık ve bir gevşeklik gelmiş. Küçük Bedirde Peygamberimiz Ebu Süfyanla savaşmak için sözleşmişti, bunu daha önce de bahsetmiştik. İşte Müslümanların Uhut savaşında ki yenilgiden dolayı gevşemeleri ve bu küçük Bedir'e katılmak istememeleri üzerine bu ayet inmiştir.

إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللّهُ وَلاَ تَكُن لِّلْخَآئِنِينَ خَصِيماً {١٠٥} وَاسْتَغْفِرِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ كَانَ غَفُوراً رَّحِيماً {١٠٦} وَلاَ تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ أَنفُسَهُمْ إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ مَن كَانَ خَوَّاناً أَثِيماً {١٠٧} يَسْتَخْفُونَ مِنَ النَّاسِ وَلاَ يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّهِ وَهُوَ مَعَهُمْ إِذْ يُبَيِّتُونَ مَا لاَ يَرْضَى مِنَ الْقَوْلِ وَكَانَ اللّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطاً {١٠٨}

Meali

105. Biz kitabı sana gerçek olarak indirdik, insanlar arasında Allah'ın, sana gösterdiği şekilde hüküm veresin diye. O halde hainlerin asla savunucusu olma.

106. Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz ki, Allah, bağışlayan, merhamet edendir.

107. Kendilerine hainlik edenleri savunma. Şüphesiz ki, Allah hainlik yapan, günahkâr olan kimseyi sevmez.

108. İnsanlardan gizlerler, ama Allah'tan gizleyemezler. Hal bu ki, geceleyin O'nun istemediği sözü söylerken (kurgulayıp dururken) O, onlarla beraberdi. Çünkü Allah, sizi yaptıklarınızla kuşatmıştır.

İzahı

105. Bu ayette Cenab-ı Hak Peygamberimize hitaben insanlar arasında hakla, doğrulukla ve Allah'ın kendisine öğrettiği bilgilerle hükmetmesi için kitabı (Kur'an'ı) indirdiğini adaletle hükmedip hain ve hasımların asla savunucusu olmamasıni emretmektedir.

Bu ayette hâkim ve savcılara çok önemli bir ihtar vardır. Hâkimlerin sevmedikleri, düşmanları dahi olsa, adaletten haktan ayrılmamaları, haksız yere hainlerin asla savunucuları olmamaları, ellerindeki delillere ve şahitlere dayanarak adaletle hükmetmeleri emredilmektedir.

Yine bu ayette önemli bir hususa daha işaret edilmektedir ki, Kur'an sadece ölüler üzerine okunan bir kitap değil, Kur'an bütün hayat alanlarından tecrit edilerek sadece bir ibadet ve ahlak kitabı değildir. Kur'an'ı kerim aynı zamanda bir hukuk kitabıdır. Onun hükümleriyle insanlar arasında adaletle hükmedilsin diye indirilmiş bir kitaptır. Maide suresinde de geleceği gibi Kur'an'ı hukukun dışına atanlar, onu sadece bir ibadet ve ahlakı öğreten bir kitap olduğunu sananlar hakikatte mümin sayılamazlar. Kur'an'ı bir bütün olarak görmek gerekir. Kur'an bir zikir, fikir, ibadet kitabı olduğu gibi, toplumun ahlakını geliştiren, aile ve iş hayatını tanzim eden, alış verişlerinin meşru olup olmayanlarını, helal ve haram olanları bildirdiği gibi, fertlerin ve toplumun hak ve hukukunu tayın eden ve onların hukukunu da koruyan bir hüküm kitabıdır. İşte Kur'an'ın sadece ibadetle ilgili olan kısmına inanıp, hukukunu inkâr edenler, hatta tek bir ayetini inkâr edenler mümin sayılmazlar. Veyahut da İslam ayrı, şeriat ayrıdır, İslamı kabul ederim, ama şeriatın modası geçti diyenler asla Müslüman olamazlar. Çünkü şeriat demek Kur'an'ın itikadı, ameli, ahlaki, ibadeti ve hükümleri içine alan bir bütündür. Bunun bir kısmına inanırım ama diğer bir kısmının modası geçmiştir diyen Kur'an'a inanmış sayılmaz. Müslüman bütün bunlara inanıp teslim olmak zorundadır. Zaten Müslüman'ın manası de budur, teslim olmaktır. Bu ayette peygamberimize bile bir ihtar vardır ki: (Bu kitabı insanlar arasında hakla ve adaletle hükmedesin diye, indirdik asla haksız ve hainlerin savunucu olma) diye emredilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Ensardan Tuğma b. Ubeyrk adında bir şahıs, komşusu Katada'nın'un dolu dağarcığıyla içindeki bir zırhı çalmış ve bunu Zeyd b. Semin denen Yahudi bir şahsa emanet etmiş. Kata da bunu Tuğma'nın çaldığını sezmiş ise de onun yanında bulamamış. Fakat dağarcığı Yahudi'nin yanına götürürken unlar yollara dökülmüş ve bu unların izlerini sürerek Yahudi'nin evinde bulmuş. Yahudi bu dağarcığı Tuğma'nın kendisine emanet ettiğini ve buna birçok Yahudi'nin de şahit olduğunu söylemiş ise de, Beni Zafer kabilesinden bir heyet Peygamberimize giderek Tuğma'nın bundan haberi olmadığını söylemişler. Ve kabilelerinin bundan ötürü mahcup olacağını söylemişler ve zırh Yahudi'nin yanında bulunduğu için onun çaldığını ve onun aleyhine hükmetmesini istemişler. Peygamberimiz de bunların şahitliğine dayanarak ve zırhın Yahudi'nin yanında bulunmasına dayanarak kendisinde

bir kanaat oluşmuş. İşte bunun üzerine bu ayet inmiş. İyice araştırmadan kesin bir bilgiye ulaşmadan hüküm vermemesi için Peygamberimize bir ikazda bulunulmuştur. Velev ki karşı taraf Müslüman olmasın, hoşlanmadığı birisi olsun, hâkimlerin, savcıların, avukatların ve bil hassa şahitlerin hasmane davranışlardan kaçınmaları, adaletten asla ayrılmamaları, haksız ve hainlerin tarafını tutmamaları emredilerek ihtar edilmişlerdir. Bil hassa şahitlerin yalan söylememeleri, yalan yere şahitlik yapmamaları gerekir. Çünkü hâkimler şahitlere ve delillere dayanarak hüküm verirler. Hâkimleri yalancı şahitlikle belki yanıltırsınız, ama Allah'ı asla yanıltamazsınız, O'nun adaletinden kaçamazsınız. Yalan söylemek yalan yere şahitlik yapmak en büyük günahlardandır. Hâkimlerde şahitlere ve delillere dikkat etmelidirler, meseleyi iyice araştırmalı doğruyu bulmalı, adil karar vermelidirler.

Peki, burada bir soru akla gelebilir. Acaba Peygamberler de yanılabilir mi? Ayetin zahirine bakarsanız, bu ayette bizzat Peygambere hitap edildiğine göre ve bu olay üzerine bu ayet indiğine göre ve bundan son raki ayette de: (Allah'a istiğfar et,) buyrulduğuna göre, Peygamberin de yanıltıldığı ve bir zelle de olsa hata ettiği anlaşılıyor. Netice de oda bir insandır, şahitlerin ifadesine göre hüküm vermektedir. Ama daha dikkatli olması, iyice araştırmadan acele karar vermemesi gerekirdi. Bu hata Tuğma'nın Müslüman olmasına meylederek Yahudi'nin şahitlerini kabul etmeyip onun şahitlerine dayanarak bir kanata varması şeklinde de olabilir. Yahut hakikaten şahitlerin şahitliğinin doğruluğuna inanarak hüküm verip yanılmasından dolayı istiğfar etmesi de istenmiş olabilir. Veyahut da Tuğma'nın lehinde sırf kabilelerinin mahcup olmamaları için yalan yara şahitlik yapanların bağışlanmaları için Peygamberimizin onlar için Allah'tan istiğfar dilemesi şeklinde de olabilir.

Ancak âcizane benim kanaatime göre her iki tarafın şahitlerini dinleyip bir kasıt olmaksızın, taraf tutmamak için Müslüman şahitlere güvenerek böyle şüpheli bir meselede vahyi gelmeden acele edilerek verilen karardan ötürüdür ki, bundan sonraki gelen ayetle Peygamberin istiğfar etmesi istenmiştir.

106. (Allah'tan mağfiret dile, çünkü Allah, çok bağışlayan ve esirgeyendir.)

107-108. Evet, işte bu ayetlerde de, bu hataya işaretle buyruluyor ki: (Kendilerine hainlik yapanları savunma. Şüphesiz ki Allah, hain ve günahkârları sevmez,)

velev ki mümin olsunlar. –O hainler: (İnsanlardan hainliklerini gizlerler, ama Allah'tan gizleyemezler. Hal bu ki, geceleyin O'nun istemediği sözü söylerken,) yanı yalancı şahitlik kurguları yaparken: (O, onlarla beraberdi. Çünkü Allah yaptıklarınızla sizi kuşatmıştır.) Yani Tuğmanın adamları gece yalancı şahit uydururken Allah Teâla onları görüyordu.O, bütün gizli ve aşikâr konuştuklarınızdan ve kurgularınızdan haberdardır, O'nun bilgisi her şeyi kuşatmıştır.

هَاأَنتُمْ هَـؤُلاء جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَمَن يُجَادِلُ اللّهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَم مَّن يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلاً {١٠٩} وَمَن يَعْمَلْ سُوءاً أَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّهَ يَجِدِ اللّهَ غَفُوراً رَّحِيماً {١١٠} وَمَن يَكْسِبْ إِثْماً فَإِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلَى نَفْسِهِ وَكَانَ اللّهُ عَلِيماً حَكِيماً {١١١} وَمَن يَكْسِبْ خَطِيئَةً أَوْ إِثْماً ثُمَّ يَرْمِ بِهِ بَرِيئاً فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَاناً وَإِثْماً مُّبِيناً {١١٢}

Meali

109. Haydi siz dünya hayatında savundunuz; ya kıyamet gününde onları Allah'a karşı kim savunacak, ya da onlara kim vekil olacak?

110. Ve her kim bu kötülüğü yapar veya nefsine zulmeder de, sonra Allah'tan mağfiret dilerse, Allah'ı bağışlayıcı ve merhamet edici olarak bulur.

111. Ve her kim günah kazanırsa onu kendi nefsi aleyhine kazanır. Ve Allah hakkıyla bilen, hükmedendir.

112. Ve yine her kim de bir hata veya günah kazanır da sonra onu suçsuz bir kimse üzerine atarsa, şüphesiz ki, bir iftira ve apaçık bir günah kazanmış olur.

İzahı

109-110. Bu ayetler de önceki ayetlerin devamı olarak dünya menfaatinden dolayı hırsızlık olayından dolayı, Yahudi'ye karşı esas hırsızlığı yapanın Tuğma olduğunu bilmelerine rağmen hırsızın tarafını tutup o Yahudi'nin aleyhinde şahitlik edenler hedef alınmaktadırlar.Yahudi de olsa başkasının işlediği

suçu onun üzerine atarak ve yalancı şahitlik yaparak kendi taraftarlarını savunanlar, Allah'ın huzurunda O'na karşı kendilerini kim savunacak? Onlara böyle yapmakla büyük bir haksızlık yapmaktadırlar. Aslında bununla kendilerine haksızlık yapmışlardır, öyle ise tövbe istiğfar etsinler. Ve her kim böyle bir kötülük yaptıktan sonra derhal tövbe edip Allah'tan mağfiret dilerse yine de Allah'ı bağışlamış olarak bulacaklardır.

111-112. Bu ayetlerde de yine aynı konu ile ilgili olarak buyrulmuştur ki: (Her kim günah kazanırsa, o günahı ancak kendi aleyhine kazanmış olur. Allah, her şeyi hakkıyla bilen ve hükmedendir.) Yani yapılan bütün işlerden haberdardır. Yalancı şahitliği kendi aranızda kurğularken O, sizi görüyordu, biliyordu. –Evet, yine: (Her kim de hata veya bir günah kazanır da onu suçsuz bir kimse üzerine atarsa, şüphesiz bir iftira ve apaçık bir günah kazanmış olur.) Allah (c.c.) kendisi adildir herkesin adil olmasını ister. İster Müslüman olsun ister olmasın kimseye haksızlık yapılmasını, iftira atılmasını sevmez ve tövbe etmedikçe de affetmez.

وَلَوْلاَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّت طَّآئِفَةٌ مُّنْهُمْ أَن يُضِلُّوكَ وَمَا يُضِلُّونَ إِلاُّ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِن شَيْءٍ وَأَنزَلَ اللهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ تَكُنْ تَعْلَمُ وَكَانَ فَضْلُ اللهِ عَلَيْكَ عَظِيماً {١١٣} لاَّ خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِّن نَّجْوَاهُمْ إِلاَّ مَنْ أَمَرَ بِصَدَقَةٍ أَوْ مَعْرُوفٍ أَوْ إِصْلاَحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ ابْتَغَاء مَرْضَاتِ اللهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ أَجْراً عَظِيماً {١١٤} وَمَن يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءتْ مَصِيراً {١١٥}

Meali

113. Eğer Allah'ın lütuf ve merhameti senin üzerine olmasaydı, elbette onlardan bir gurup seni şaşırtmaya kasdedecekti. Hal bu ki, onlar kendilerinden başkalarını şaşırtamazlar ve sana hiçbir şeyde zarar veremezler. Çünkü Allah sana kitabı ve hikmeti indirdi ve senin bilmediklerin şeyleri öğretti ve Allah'ın lütfu senin üzerine pek büyük olmuştur.

114. Onların gizli fısıldamalarının birçoğunda hayır yoktur. Ancak bir sadaka verilmesini emreden yahut iyiliği emreden veyahut da insanların arasını düzeltmek için fısıldama müstesna. Ve her kim bunu Allah'ın rızasını aramak için yaparsa ona yakında büyük bir mükâfat veririz.

115. Ve her kim de kendisine doğru yol açıklandıktan sonra, Peygambere isyan eder ve müminlerin yolundan başkasına uyup giderse, onu da takip ettiği yola sevk ederiz. Kendisini de cehenneme sokarız ve o, ne kötü varılacak bir yerdir.

İzahı

113. Bu ayette de yine o hırsızlık olayında Peygamberimize hitaben Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (Eğer Allah'ın lütuf ve merhameti senin üzerinde olmasaydı, elbette onlardan bir gurup seni şaşırtmaya devam edecekti.) Ama Allah sana olayın içyüzünü bildirerek, seni hatadan, yanlış yapmaktan kurtardı. Yoksa sen haksız yere Yahudi'yi cezalandıracaktın. (Hal bu ki o yalan yere şahitlik yapanlar seni değil kendilerini şaşırttılar.) Bu davranışları ile kendilerini günaha sokarak kendilerine zarar vermiş olurlar. (Yoksa onlar sana hiç bir şeyde zarar veremezler. Çünkü Allah, sana kitabı ve hikmeti indirdi.) Yani Kur'an'ı indirdi, onunla beraber içtihat edecek Kur'an'ın derinliklerini anlayıp hükmedeceğin bir takım bilmediğin şeyleri sana öğretti; Allah, seni vahyi ile takviye edip onların yalanlarını ortaya çıkardı ve böylece seni hatadan korudu. Çünkü (Allah'ın lütfu senin üzerine pek büyük olmuştur.)

114. Bu ayette de yine yalancı şahitleri ve onlar gibilerini işaret ederek onların gizlice fısıldamalarının çoğunda hayır olmadığı, kendi aralarında gizli fısıldamalarla kötülük için kurgular yapmalarının çirkin bir hareket olduğu ifade edilmektedir. Ancak bir sadaka verilmesini emrederken, yoksulu rencide etmemek için yahut bir iyiliği emrederken yine onu mahcup etmemek için veyahut

da arası açık olan insanların aralarını düzeltmek için çaba sarf ederken gizli fısıldamalarda bir günah yoktur. Yani iyi işler çevirirken gizli konuşmalar, fısıldamalar caizdir. Fakat bir kötülüğü planlayıp kurgulamak için gizli fısıldamaların iyi olmadığı, şeytani olduğu beyan edilmektedir. Nitekim Mücadele suresinin 10. ayetinde: (Fısıldamak şeytandandır,) buyruluyor. Evet, yukarda zikredildiği gibi: (Her kim bu fısıldaşmayı Allah rızasını aramak içn yaparsa ona yakında büyük bir mükâfat veririz.)

115. Bu ayette de kendisine doğru yol açıklandıktan sonra, Peygambere karşı gelerek ve müminlerin yolundan başkasına uyup onun peşine gidenlerin o yola itilip sevk edilecekleri ve sonucunda da cehenneme sokulacakları ve o cehennemin ne kötü bir varılacak, durulacak yer olduğu ifade edilmektedir.

Bu ayet dört şer'i delil dediğimiz delillerden biri olan icma'i-ümmete delildir. İmamı Şafi'den icma'a dair Kur'an'dan delil istemişler. İmamı Şafi Kur'an'ı üç yüz kere okumuş ve bu ayetin icama'i-ümmete delil olduğunu ispatlamıştır ki, Allah Teâla: (Her kim Peygambere karşı gelir, müminlerin yolundan başka bir yola uyarsa, onu döndüğü yola sevk ederiz ve sonrada cehenneme sokarız,) buyurmuştur.Yani Kur'an'ın, Peygamberin sünnetinin ve müminlerin gittiği yolun dışına çıkanı cehenneme sokarız ifadesi ümmetin icma ettiğinin dışında bir yola sapanları cehenneme sokarız demektir.

إِنَّ اللّهَ لاَ يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَن يَشَاءُ
وَمَن يُشْرِكْ بِاللّهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيداً {١١٦} إِن يَدْعُونَ مِن
دُونِهِ إِلاَّ إِنَاثاً وَإِن يَدْعُونَ إِلاَّ شَيْطَاناً مَّرِيداً {١١٧} لَّعَنَهُ اللّهُ
وَقَالَ لَأَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيباً مَّفْرُوضاً {١١٨} وَلأُضِلَّنَّهُمْ
وَلأُمَنِّيَنَّهُمْ وَلآمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ آذَانَ الأَنْعَامِ وَلآمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ
خَلْقَ اللّهِ وَمَن يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيّاً مِّن دُونِ اللّهِ فَقَدْ خَسِرَ
خُسْرَاناً مُّبِيناً {١١٩} يَعِدُهُمْ وَيُمَنِّيهِمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ

إِلاَّ غُرُوراً {١٢٠} أُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَلاَ يَجِدُونَ عَنْهَا مَحِيصاً {١٢١}

Meali

116. Şüphesiz ki, Allah kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz ve bundan başka dilediği kimseyi bağışlar. Her kim Allah'a ortak koşarsa, uzak bir sapıklıkla sapıtmış olur.

117. Onlar, O'nu (Allah'ı) bırakıp ancak bir takım dişileri çağırıyorlardı. Ve yine inatçı şeytandan başkasını çağırmıyorlardı.

118. Oysa Allah, onu lanetlemişti. O da elbette senin kullarından belli bir pay (yandaş) edineceğim, demişti.

119. (Şeytan) mutlaka onları saptıracağım, elbette onları boş kuruntulara saplayacağım, elbette onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar. Elbette onlara emredeceğim Allah'ın yarattığını değiştirecekler. Kim Allah'tan başka şeyleri dost edinirse, muhakkak ki, apaçık bir ziyandadır.

120. Şeytan onlara vadedip ümitlendirir. Hal bu ki, şeytanın vadi aldatmadan başka bir şey değildir.

121. İşte onların varacakları yer cehennemdir. Ondan kurtulup sığınacak bir yer de bulamayacaklardır.

İzahı

116. Bu ayette Allah (c.c.) şirkten başka dilediği kimselerin bütün günahlarının bağışlanabileceğini fakat şirk koşanları ise Allah'ın rahmetinden çok uzak bir sapıklıkla sapmış olduklarını beyan etmektedir.

Bu sûrenin 48 inçi ayetinde de aynı benzeri ayet geçmişti ki, her ikisinde de şirkten başka bütün günahların bağışlanabileceği bildirilmektedir. Ancak o ayetin iniş sebebi başka idi, bu ayetin iniş sebebi de başkadır.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında iki rivayet vardır. Birincisi bu ayet bundan önceki ayetlerde bahsedilen hırsızlık olayı hakkında inmiştir ki Tuma denen bu şahıs hırsızlığı yapıp Yahudi'nin üzerine atmış, sonrada tövbe etmemiş, Peygambere isyan etmiş ve müminlerin yolundan da saparak dinden dönerek müşrik

olarak Mekke'ye kaçmış ve ora da ölmüştür. İşte bunun gibi kâfir ve müşriklerin tövbe etmeden şirk üzere ölmeleri halinde bağışlanmayacakları haber verilmiştir.

İkincisi ise İbni Abbas'in rivayetine göre bu ayet yaşlı bir bedevi hakkında inmiştir. Şöyle ki, bu bedevi Peygamber (a.s.)'a gelerek: "Ey Allah'ın Nebisi! Ben yaşlı bir kimse olarak günah içinde sana eriştim. Şu kadar var ki, O'nu (Allah'ı) tanıdıktan beri, O'na iman ettikten beri O'na asla şirk koşmadım, O'nden başkasını da dost edinmedim. Aziz ve Celil olan Allah'a isyan etmeye de cüret etmedim. Hatta bir göz açıp kapayana kadar da düşünmedim. Ben Allah'ın aciz bir ihtiyarıyım, ben geçmişteki günahlarımdan da pişmanım, tövbe ve istiğfar ediyorum," deyince işte bunun üzerine bu ayet inerek şirkten başka bütün günahların bağışlanabileceği müjdesi verilmiştir.

117-119. Evet: (Onlar Allah'ı bırakıp ancak bir takım dişileri çağırırlar.) Yani taşlardan yapmış oldukları Kraliçe heykellerine, Lat ve Menat gibi bir takım isimler verdikleri putlara tapar, onlara yalvarırlar ve (yine inatçı şeytanlardan başkasını çağırmazlar, şeytana tapıp dururlar. –Hal bu ki, Allah, onu lanetlemişti. Şeytan da Cenab-ı Hakka, senin kullarından tayin edilmiş payımı alacağım, demişti.) Yani sana asi olan benim payıma düşenleri kendime kulluk ettireceğim. –(Onları elbette saptıracağım, onlara güven vereceğim, onları elbette boş kuruntulara saplayacağım ve onlara emredeceğim de hayvanların kulaklarını yaracaklar.) Onları ipe sapa gelmeyen maskaralıklara düşüreceğim. Hayvanların kulaklarını yarmaktan maksat, cahiliye dönemindeki Araplar bir deve beş kere doğurur ve birincisinde de erkek doğurursa, ona Bahire adı verirler ve o deveyi putlar adına adarlar, kulaklarını yarıp serbes bırakırlardı. Yani sanki onu emekli ederlerdi. Evet: (Yine onlara elbette emrederim de Alla'hın yarattığı hılkati değiştirirler.) Yani hayvanın kulağını kesmek, yarmak ve delmek gibi şeylerle onun yaratılışını değiştirip putlar adına adaklar yaparlar. İşte onları böyle sapıklıklara düşürürüm.

Bazı tefsirciler bu ayete dayanarak takma saç (peruk) takmak ve döğme yapmak ve yaptırmrk, kadınların güzellik için kaşlarını almaları, dişlerini inceltip seyretmeleri gibi şeylerle yaratılışı değişmek diye yorumlamışlardır. Çünkü bu konuda Buhari ve Müslim'in ittifakla İbni Mes'uddan rivayet ettikleri bir hadis de şöyle buyrulmuştur. "Saç takanlara=peruk takanlara ve taktıranlara, güzellik

için kaşlarını ve yüzündeki bazı kılları alarak ve dişlerini incelterek seyrekleştirerek Allah'ın yarattığını değiştirmeye kalkan kadınlara Allah lanet etmiştir." Hele-hele tırnaklara ve dudaklara sürülen ruje ve oje gibi şeyler, daha başka kılıktan kılığa girmek daha da beterdir. İşte şeytan böyle şeyleri emredip insanları masgara edecegini, onları Allah'ın yolundan saptıracağını söylemiştir. Yine Buhari'nin libas bahsında rivayet ettiği bir hadisde: "Erkeklere özenen kadınlara ve kadınlara özenen erkeklere de Allah lanet etmiştir," diye buyruluyor. İşte bir takım tefsirciler bu hadislere dayanarak bu ayeti böyle yorumlamışlardır. Ancak İbni Abbas şöyle yorumlamamıştır. Allah'ın yaratışını değiştirmekten maksat ona göre yaratılışta ki Allah'ın dinine uygun olan fıtratı, değiştirmek, dini bozmak, helâllara haram, haramlara helal denmesi gibi, doğuştaki o safiyeti kayıp edip yanlış inançlara saplanmak diye tefsir etmiştir. Nitekim bir hadis de: "Her doğan çocuk Allah'ın yarattığı fıtrat (İslam) üzere doğar, sonra annesi babası ya Yahudi, ya Hıristiyan veyahut da başka bir dine mensup kılar," buyruluyor. İşte buradaki yaratılışı değiştirmek doğuştaki o saf olan, şirksiz, küfürsüz olan İslam fıtratını bilahare şirkle ve küfürle değiştirmektir. Bence de bu yorumlar doğrudur. Birtakım batıl inançlarla hayvanların şekillerini değiştirerek ve bir takım Kraliçelere heykellere, putlara isimler vererek şirke düşmektir. Hadislerde zikredilenler ise büyük günahlar kısmına girer, yoksa bu günahları helal saymadıkça küfre girmiş olmazlar.

Hele birde geçmiş ulemanın hiç birinin söylemediği, yorumlamadığı şeylerle günümüz tarikat şeyhlerinin yorumları var ki, bunların bu ayetle hiçbir alakası yoktur. Bu tarikatçılara göre sakalı ve bıyığı kesmekte, Allah'ın yaratılışını değiştirmektir, haramdır, şeklinde yorumlamaktadırlar. Siz bir şeyi kendinize göre yorumlamaya kalkışırsanız kendinize göre de hakikatle ilgisi olmayan deliller bulursunuz. O kadar mezhepler var ki, herkes kendi taassubuna göre yorum yapmış Kur'an'dan ve sünnetten delil ileri sürmüştür. Daha doğrusu kendi yorum ve anlayışına göre deliller ihdas etmiştir. İbni Teymiye'nin dışında geçmişteki ehlisünnet alımlarının hiç biri sakalı bıyığı tıraş etmenin haram olduğunu söylememiş, mekruh olduğunu söylemişlerdir. Siz müşriklerin putları adına bir takım hayvanlara şekiller vererek, isimler vererek, cahiliye dönemindeki şirklerini sürdürmelerini şeytanın masgarası haline gelmelerini sakala, bıyığa, şekle

indirgeyerek böyle yorum yaparsanız Müslüman kimse kalmaz. Şimdi şunu bir kere ayırmak lazımdır. Bu ayette lanetlenenlerle yukarda geçen hadislerde ki lanetlenenler aynı değildir. Bu ayette lanetlenenler müşriklerdir, putlara, heykellere, tapan, onlara kulluk eden, onların adına hayvanların, yaratılışlarını değiştirip adayanlardır ki, bunların lanetlenmesi demek tamamen Allah'ın affından ve rahmetinden kovulmaları uzaklaştırılmaları demektir. Çünkü onlar bu davranışlarıyla Allah'a şirk koşmaktadırlar. Oysa hadisde zikredilenler Müslüman oldukları halde bu günahları işleyenlerdir ki, bunların lanetlenmeleri, günahlardan caydırma anlamında, hakaret anlamındadır. Yoksa Allah'ın affından rahmetinden kovulmaları anlamına gelmez. Ehlisünnet âlimlerine göre hiçbir günahkâr müslümana Allah'ın affi ve rahmeti anlamında lanet ceiz değildir. Ancak Kuar'ani-kerimde: (Lanet zalimler üzerine olsun,) buyrulması, kâfir olarak ölen zalimlere Allah'ın rahmetinden, kovulmak anlamındadır. Müminlerin zalimlerini lanetlemek ise onları aşağılamak, hakaret etme anlamındadır. Yoksa ne kadar günahkâr olursa olsun bir mümini rahmet anlamında lanetlemek caiz değildir. Çünkü pek yakında mealini verdiğimiz ve izahına çalıştığimz 116. ayette Cenab-ı Hak şirkten başka bütün günahları bağışlayacağını, onları rahmetinden kovmayecağını, merhamet edeceğini haber verirken, siz mümin olan günahkâr bir insanı Allah'ın rahmetinden hangi selahiyetle kovabilirsiniz? Yani yüzünden bir kıl alan, kaşlarını incelten, dişini incelten, başına peruk takan veya sakalını bıyığını kesen insanı nasıl aynı kefeye koyup Allah'ın rahmetinden kovulma anlamında lanetlersiniz? Yine: "Bir kavme benzeyenler de onlardandır," hadisinin sadece zahirine bakarak, diğer ayet ve hadisleri gözden geçirmeden kılık kıyafetleri ile bir kavme benzeyenlerin kâfir olduklarını söyleyebilmek doğru değildir. Bu hadisin iki yönü vardır biri inançta, ibadette bir toplumu taklit etmek onlara benzemektir ki, bu şüphesiz küfürdür, şirktir. Ancak inançta ve ibadette değil de, giyimde, kuşamda, şekilde benzemak küfür ve şirk değil kerahettir. Ancak bazı özel papaza ve hahama benzemek için kuşaklar vardır ki bunları giyip kuşanmak ulemaya göre küfürdür. Bunun dışında dini olmayan örfi olan giyim kuşamlar, kılık kıyafetler vardır. Bunların da büyük kerahet olanları vardır, küçük kerahet olanları vardır. Ama bunlara kati haram dememiz veya bunlari giyinip kuşananlara kâfir dememiz caiz değildir. Mesela bir zamanlar bende

fotör, şapka ve bere gibi şeyleri Müslümanların başlarına örtmelerini küfür sanıyordum. Niteki İslam ulaması da bu konuda ikiye ayrılmıştır. Bunları örtmenin küfür olduğunu da söyleyenler vardır, mekruk olduğunu söyleyenler de vardır. Ben de küfür olduğunu zannediyordum. Hatta bazı hocalar Yahudilerin başlarına örttükleri siyah bir bere vardır ki, onu örtüyorlardı ve ben de bunlara içimden kızıyordum. Derken 12 Eylülü 1980 de ihtilal oldu bu ihtilaldan sonra da birtakım baskılar yüzünden bazı Müslümanlar biraz fotöre benzetilerek dokuma bereler giyinmeye başlamışlardı. Bir gece rüyamda Peygamber (a.s.) bir camide başında işte o fotöre benzetilmiş bere başında, üzerinde kısa ve siyah bir pardüso ve kısa da bir sakalla ayakta idi, yanında da bir-iki jandarma baş çavuşu vardı ve caminin içinde olduğu yerde oturdu. Bende tam önüne diz üstü oturdum ve ağzımı doldurdum, acaba bu tür şapka, bere ya da fotör örtmekle insan kâfir olurmu? Diye soracaktım ki, daha sormadan kâfir olmaz, mekruhtur, dedi ve ayeğa kalkıncada yanında olan o jandarma baş çavuşları camide etraflarında olan cemaatı dağıttılar ve ben o esnada uyandım. Ve ben bu ruyayı şöyle yorumladım. Peygamberimizin kendisinin giyindiği o kıyafetle bana görünmesi bu kıyafetin mekruh olduğunu bana ima ederek gösterdi ve küfür olmadığını açıkça söyledi. Ve ondan sonra benim kanaatım değişti ki, bu kıyafetler insanı küfre götürmez, ancak mekruhtur. Bunun mekruh olduğunu söleyen âlimlerin görüşünün daha doğru olduğunu anladım.

Şimdi son olarak diyorum ki, bu ayeti yukarda geçen hadislerle ve bunu kılık kıyafetle, sakal ve bıyıkla tefsir etmek doğru değildir. Ancak sakal ve bıyığı hafife aldım anlamına da asla gelmez. Çünkü burada ki, ayet yukardan beri şirki kono almış şirkten bahsetmektedir. İbni Abbas'ın da dediği gibi bundan maksat yaratılışındaki İslam fıtratını bir takım batıl şeylerle değiştirip şeytanın maskarası olmaktır. Zaten şeytanın hedefi de ayette zikredildiği gibi kendi payına düşenleri, Allah'a sırtını dönenleri, kendi safına katarak, kendisi nasıl maskara oldu ise onları da maskara yapmaktır. Evet: (Her kim ki, Allah'tan başka şeytanı kendisine dost edinirse apaçık bir zararla-zarara uğramış olur.)

120-121. İşte şeytan: (Onlara hep batıl şeyleri vadedip ümitlendirir. Hal bu ki, şeytanın vadi aldatmadan başka bir şey değildir. –İşte şeytanın vadine

kananların yeri de cehennemdir ve oradan kurtulup sığınacak bir yer de bulamayacaklardır.)

وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً وَعْدَ اللهِ حَقّاً وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللهِ قِيلاً {١٢٢} لَّيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلا أَمَانِيِّ أَهْلِ الْكِتَابِ مَن يَعْمَلْ سُوءاً يُجْزَ بِهِ وَلاَ يَجِدْ لَهُ مِن دُونِ اللهِ وَلِيّاً وَلاَ نَصِيراً {١٢٣} وَمَن يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتَ مِن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُوْلَـئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلاَ يُظْلَمُونَ نَقِيراً {١٢٤} وَمَنْ أَحْسَنُ دِيناً مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لله وَهُوَ مُحْسِنٌ واتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفاً وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً {١٢٥} وَللهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَكَانَ اللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطاً {١٢٦}

Meali

122. İman edip salih ameller işleyenleri altından ırmaklar akan cennetlere koyarız ki, orada ebedi olarak kalacaklardır. Allah'ın vadi doğrudur, söz bakımından Allah'tan daha doğru kim olabilir?

123. Ne sizin kuruntularınızla, ne de ehli-kitabın kuruntularıyla olmaz. Kötülük yapan onlarla cezalandırılır ve kendisine de Allah'tan başka ne dost, ne de yardımcı olamaz.

124. Erkek olsun, kadın olsun her kim de mümin olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girenlerin ta kendileridir ve zerre kadar da haksızlığa uğratılmazlar.

125. Kim, din bakımından iyilik yaptığı halde yüzünü Allah'a dönerek İbrahim'in milletine (şeriatına) uyandan daha güzel olabilir? Hal bu ki, Allah, İbrahim'i dost edindi.

126. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır ve Allah, her şeyi kuşatmıştır.

İzahı

122. Bu ayette iman edip güzel ameller işleyenlerin altından ırmaklar akan ebedi cennetlere koyulacakları, Allah'ın vadinin gerçek olduğu ve söz bakımından O'ndan daha doğru hiçbir kimsenin olmadığı beyan edilmiştir.

123. Bu ayette de ne bu ümmetin, nede geçmişteki ehli-kitaptan olanların kendi kuruntuları, ümit ve yorumlarının bir mana ifade etmeyeceği, ancak kim bir kötülük yaparsa onunla ebedi cehennemde cezalandırılacağ ve orada ne Allah'tan başka bir yardımcı ne de bir dost bulamayacağı bildirilmiştir.

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Müslümanlar zaman-zaman Yahudi ve Hıristiyanlarla tartışıyorlar. Yahudi ve Hıristiyanlar akıllarınca kendi kitaplarının ve peygamberlerinin önce geldiğini ve kendilerinin akıllarınca Müslümanlardan üstün olduklarını iddia ediyorlar. Müslümanlar da onlara karşı bizim Peygamberimiz en son Peygamber ve bizim kitabımız da en son kitap olması hasebiyle sizin kitaplarınızın hükümlerini bozmuştur. Biz sizin kitap ve Peygamberlerinize inandığımız halde, siz bizim ne kitabımıza ve ne de Peygamberimize inanmıyorsunuz, diye tartışıyorlardı. İşte bu ayet inerek bu tartışmalara son noktayı koydu ki, sizlerin kuruntusuna göre değil, iman edip salih ameller işleyenler altından ırmaklar akan ebedi cennetlere girdirileceklerdir. Yoksa öyle boş iddia ve kuruntularla değil.

124. Bu ayette de gerek erkek ve gerekse kadın olsun her kim iman edip salih amelleri işlerlerse onların da cennete girecekler ve bir çekirdeğin filizi kadar da haksızlığa uğratılmayacakları haber verilmektedir.

125. Bu ayette de din bakımından teslim olarak yüzünü Allah'a dönüp, İbrahim'in milletine, onun din ve şeriatına uyandan daha güzel bir din olmadığı ve Allah Teâla, İbrahim'i dost edindiğini bildirmiştir.

Yine zaman-zaman Yahudi ve Hıristiyanlar Hazreti İbrahim'e sahip çıkıyorlar, kendilerince ondan olduklarını iddia ediyorlardı ki bu ayet inerek onlara cevap

vermiş oldu. Hal bu ki, İbrahim'in dini tevhid dini idi Allah'ın birliğine inanmış, sırf ona kulluk etmiş ve O'na dua edip çağırmıştı. Yahudi ve Hıristiyanlar ise, Allah'a ortak koşuyorlar. Hıristiyanlar Allah, İsa ve Ruhu'l-Kudüs diye üçlü ilah edinmişler. Yahudiler ise Üzeyir Allah'ın oğludur gibi sözlerle Tevhid dininin dışına çıkmışlar. Hal bu ki, İbrahim Allah'a teslim olmuş, Allah'ın birliğine inanmış bir Müslüman'dı.

İbrahim'in Allah Teâla'ya dostluğuna gelince bunun birçok sebepleri vardır. Bir kere İbrahim (a.s.) putperest bir çevrede olan, daha çocuk yaşta iken babasını ve çevresini ayıplamış, kınamış. Onların taş parçalarına, ağaç parçalarına, bir takım heykelciklere taptıklarının sapıklık olduğunu onların yüzlerine haykırmıştır. Onların bütün batıl inançlarından, çirkin işlerinden sıyrılıp çıkmış. "Ey Rabbim! Sana teslim olup yüzümü sana döndüm," demiştir. O oğlu İsmail'i kurban etmiş, Allah'ın emrine samimiyetle teslim olmuş. O Kâbe'yi yeniden inşa etmiş, menasiki-haccı yeniden canlandırmış. O putları kırarak Nemrud'un zulmüne uğramış, ateşe atılmış. O tevhid dinini yeniden filizlendirmiş, o garipgurabaya misafire yedirmiş içirmiş. O Halil İbrahim sofrası ile ün salmış ve daha nice meziyetleri ve güzellikleri sebebiyle Allah kendisini dost edinmiştir. Ona sahip çıkanlar acaba hangi meziyetleriyle sahip çıkmaktadırlar? Kuru kuruya boş laflarla, boş kuruntularla ondan olunur mu? Nitekim Ali-İmran suresinin 95. ayetinde İbrahim bizden idi, diyen Yahudilere: (De ki, eğer doğru iseniz İbrahim'in milletine "dinine" uyun,) buyrulmuştur.

126. Evet bu ayette de göklerde ve yerde ne varsa hepsinin Allah'a ait olduğu ve Allah ilmiyle her şeyi kuşattığını bildirmektedir. Allah (c.c.) kimin ne söyleyip ne yaptığını, neyin peşinde olduğunu pekâlâ bilmektedir. Allah'ın emirlerinin ve yasaklarının dışındaki boş laflar ve boş kuruntular insanı sadece aldatır, ona hiçbir şey kazandırmaz.

وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ وَمَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ
فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَاءِ اللَّاتِي لَا تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ
لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِ وَأَنْ

تَقُومُواْ لِلْيَتَامَى بِالْقِسْطِ وَمَا تَفْعَلُواْ مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِهِ
عَلِيماً {١٢٧} وَإِنِ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِن بَعْلِهَا نُشُوزاً أَوْ إِعْرَاضاً
فَلاَ جُنَاْحَ عَلَيْهِمَا أَن يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحاً وَالصُّلْحُ خَيْرٌ
وَأُحْضِرَتِ الأَنفُسُ الشُّحَّ وَإِن تُحْسِنُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَبِيراً {١٢٨} وَلَن تَسْتَطِيعُواْ أَن تَعْدِلُواْ بَيْنَ النِّسَاء
وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلاَ تَمِيلُواْ كُلَّ الْمَيْلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِن
تُصْلِحُواْ وَتَتَّقُواْ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ غَفُوراً رَّحِيماً {١٢٩} وَإِن يَتَفَرَّقَا
يُغْنِ اللّهُ كُلاًّ مِّن سَعَتِهِ وَكَانَ اللّهُ وَاسِعاً حَكِيماً {١٣٠}

Meali

127. Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki, Allah, onlar hakkında size hükmünü açıklıyor: Kitapda kendileri için yazılmış olan (mihri ve mirası) vermeyip nikâhlamak istediğiniz yetim kadınlar, çaresiz çocuklar ve yetimlere âdil davranmanız hakkında size okunan ayetler ortaya koymaktadır ve hayırdan ne yaparsanız şüphesiz ki, Allah, onu bilir.

128. Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden yahut kendisine yüzçevirmesinden korkarsa, aralarında bir sulh yapmalarında onlara bir günah yoktur. Sulh ise daima hayırlıdır. Zaten nefisler kıskançlığa hazırdır. Eğer iyi geçinir ve Allah'tan korkarsanız, şüphesiz ki, Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

129. Üzerine düşüp uğraşsanız da kadınlar arasında adil davranmaya güç yetiremezsiniz; barine tamamen meyil ederek, diğerini askıya almış gibi terk etmeyin. Eğer sulh olup haksızlıktan sakınırsanız, Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

130. Eğer (eşler) birbirlerinden ayrılırsa, Allah, bol nimetinden onların her birini zenginleştirir. Ve O, hakkıyla hâkimdir.

İzahı

127. Bu sûrenin başında ki ikinci ayetten başlayarak kadınların ve yetimlerin haklarından bahsedilmişti. Sonra araya Cenab-ı Hakkın azameti, yüceliği vaad ve tehdidi ve birçok meselelerle ilgili ayetler geldikten sonra tekrar sûrenin başındaki kadın haklarına temas edilmektedir. Ve bu ayetlerin iniş sebebi de şöyledir. Rivayete göre Ümeys adında bir şahıs Peygamberimize gelerek fetva istemiş ve demiş ki, işittiğimize göre siz kızlara ve kız kardeşlere de mirastan yarı pay veriyor muşsunuz? Hal bu ki, biz sadece savaşta ganimet alan erkeklere mirastan pay veriyoruz. Peygamberimiz de: "Ben böyle emrolundum," buyurmuş ve bu sual üzerine bu ayetler inmiş. (Sana fetva soranlara de ki, kitapta size okunduğu üzere Allah, o yetim kadınlar hakkında fetva veriyor. Onlara yazılmış olan,) yani mirastan farz kılınmış olan payı (vermediğiniz, kendilerini nikâhlamaya rağbet ettiğiniz kadınlara ve çocuklardan güçsüz olanlara da vermediğiniz ve yetimlere de âdil davranmadığınız hakları veriyor.) İşte sizin zulmedip vermediğiniz bütün bu hakları Allah (c.c.) onlara veriyor, işte O, böyle fetva veriyor. Çünkü gerçek mülkün sahibi O'dur: (Şüphesiz ki, hayırdan da ne yaparsanız Allah, onu bilir.) Yani bu hakların dışında hayırdan ve iyilikten ne yaparsanız Allah bilir ve onun mükâfatını verir.

128. (Eğer bir kadın kocasının geçimsizliğinden veya kendisinden yüz çevirmesinden korkarsa,) yani kocasının kendisini boşamasından korkarsa, aralarında bir anlaşma sağlamalarında bir günah yoktur. Bilakis anlaşma hayırlıdır. Çünkü nefisler kıskançlığa hazırlanmıştır. Eğer Allah'tan korkar, kadınlara karşı iyilik yaparsanız, şüphesiz ki, Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.) Sizin davranışlarınızı bilmektedir ve ona güre de size muamele edecektir.

Bu ayetin iniş sebebi de şöyledir. Rivayete göre İbn-i Abbas adında bir şahsın yaşlı bir hanımı vardı ve bu kadından olan çocukları da vardı, bunu boşayıp başka bir kadınla evlenmek istiyordu. Kadın ise beni evladımdan ayırarak boşama, her iki ayda bir yanıma gel. Hatta istersen hiç gelme, ama beni boşama dedi. Adam da böyle bir muamele olursa benim için çok sevimli olur, dedi ve meseleyi Peygamber (a.s.)'a arz etti ve bu olay üzerine bu ayet indi: (Kendi aranızda anlaşırsanız size bir günah yoktur, anlaşmak daima hayırlıdır.)

129. Evet, bu ayette de bu gibi mazeretlerden dolayı ikinci bir eşle evlenildiğinde eşler arasında âdil olmak için ne kadar çaba gösterilse de büsbütün âdil olunamayacağı, hiç olmasa birini askıda bırakarak tamamen ötekine meyil etmemeleri emredilmektedir. Ama böyle kendi aralarında anlaşarak ve Allah'tan korkarak hareket ederlerse, yine de Cenab-ı Hak ufak tefek hataları bağışlayacağını beyan buyurmaktadır. Ancak elden geldiğince kocalar eşler arasında adaletten ayrılmamalıdırlar. Hazreti Aişe validemizin rivayetine göre Peygamber (a.s.) hanımlarının nöbetlerinde de hiçbir zaman adaletten ayrılmamıştır. Hatta Tirmizi'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyrulmuştur. "Kimin yanında iki eşi olur da onların arasında adaleti gözetmezse, o kimse kıyamet günü omuzu bir tarafa düşmüş, tay çeker vaziyette Allah'ın huzuruna gelecektir."

130. Bu ayette de eğer eşler aralarında anlaşamayıp ayrılacaklarsa, hakkaniyet ölçüleri içerisinde ayrılırlarsa, Allah, hazinesinin geniş olduğunu ve her ikisini de bol hazinesinden zengin kılacağını beyan etmektedir. Allah, çok merhametlidir her şeye mutlaka bir çıkar yol kılar. Hiç kimse rızık endişesi taşımasın, o elinden gelen çabayı sarfetsin Allah herkesi az veya çok mutlaka rızıklandırır.

وَللهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَإِيَّاكُمْ أَنِ اتَّقُواْ اللهَ وَإِن تَكْفُرُواْ فَإِنَّ لِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَكَانَ اللهُ غَنِيّاً حَمِيداً {١٣١} وَلِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلاً {١٣٢} إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِآخَرِينَ وَكَانَ اللهُ عَلَى ذَلِكَ قَدِيراً {١٣٣} مَّن كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِندَ اللهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَكَانَ اللهُ سَمِيعاً بَصِيراً {١٣٤}

Meali

131. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Sizden önce ehli-kitaba ve size Allah'tan korkun diye vasiyet ettik. Eğer küfrederseniz, göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır ve Allah zengindir, sonsuz övgüye layıktır.

132. Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır. Vekil olarak da Allah yeter.

133. Ey insanlar! (Allah) dilerse sizi giderir, başkalarını getirir Allah, buna kadirdir.

134. Kim dünya sevabı isterse, dünya sevabı da, ahiret sevabı da Allah katındadır ve Allah, her şeyi işiten, görendir.

İzahı

131. Bu ayetin iki yerinde göklerin ve yerin mülkünün Allah'a ait olduğu tekrar edilmektedir ki, birincisinde anlaşamayıp boşanmış olan karı kocayı rızıksız bırakmayacağını teyit için, bütün mülkün kendisine ait olduğunun altını çizerek, onların rızık endişesi taşımamalarına teminat verilmiştir. İkincisinde ise gerek geçmişte ki ehli kitap olsun ve gerekse bu ümmetten olsun Allah'tan korkarak, gerek karı koca arasındaki haklar olsun ve gerekse miras hakkında olsun âdil davranılması, herkese haklarının verilmesi emretmiştir. Ancak bu emirlere karşı gelip inkâr edenlere de bir ihtar olarak onlar da bilmelidirler ki, göklerin ve yerin mülkü kendisine aittir. İnkâr ederlerse hesabını O'na verirler, diye uyarılmışlardır.

132. Bu ayette yine üçüncü olarak göklerin ve yerin mülkiyetinin Allah'a ait olduğu zikredilmiştir ki, bununla da şunun altı çizilmektedir. (Ey insanlar! Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. –Eğer O, dilerse sizi giderir, yeryüzünden siler, yerinize başkalarını getirir ve Allah buna kadirdir.) İşte bu ayette tekrar altını çizerek eğer size verilen bazı fırsatlardan ötürü, kendinize verilen bazı nimetlerden dolayı azar bazı insanlara karşı haksızlık yapar, zulmederseniz, geçmişteki bir takım zalim kavimleri yeryüzünden silip onların yerlerine başkalarını getirdiğimiz gibi, sizi de aynen siler yerinize başkalarını getiririz, diye bir uyarıda bulunulmuştur.

134. Bu ayette ise sadece dünya iyiliğini isteyenler büyük bir yanılgı içinde olduklarına işaretle hem dünya ve hem de ahiret iyiliklerinin hepsinin Allah

katında olduğu ve Allah, bütün konuşulanları işitip gördüğünü beyan etmektedir. Dünya nimetleri de ahiret nimetleri de O'nun katındadır. Dünyayı isteyenlere kendi dilediğinden fazla vermez. Oysa hem dünya ve hem de ahireti istemiş olsa dünyadaki payını da verecek, ahiretteki payını da verecektir. Yalnız hayatı bu dünya hayatından ibaret sananlar büyük bir yanılgı içindedirler. Geçici olan bu dünyada ki nimetleri veren de Allah'tır, ebedi olan ahiret nimetlerini veren de Allah'tır. Sadece bu dünya hayatını, bu dünya nimetlerini tercih edenlere ahirette hiçbir pay yoktur. Hal bu ki, hem dünya nimetlerini hem de ahiret nimetlerini istese, onu kazanacak amelleri işlese, hem geçici hayatın nimetlerinden, hem de ebedi olan ahiret nimetlerinden faydalanmış olur ve akıllıca davranış da bu olurdu.

Bu ayet bir rivayete göre münafıklar hakkında, diğer bir rivayete göre de kâfirler hakkında inmiştir ki, bunların her ikisi de ahirete inanmadıkları için sadece dünyayı isterler, onların amaçları sadece dünyalıktır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ كُونُواْ قَوَّامِينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَاء لِلّهِ وَلَوْ عَلَى أَنفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالأَقْرَبِينَ إِن يَكُنْ غَنِيّاً أَوْ فَقَيراً فَاللّهُ أَوْلَى بِهِمَا فَلاَ تَتَّبِعُواْ الْهَوَى أَن تَعْدِلُواْ وَإِن تَلْوُواْ أَوْ تُعْرِضُواْ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيراً {١٣٥} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ آمِنُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِي نَزَّلَ عَلَى رَسُولِهِ وَالْكِتَابِ الَّذِيَ أَنزَلَ مِن قَبْلُ وَمَن يَكْفُرْ بِاللّهِ وَمَلاَئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلاَلاً بَعِيداً {١٣٦}

Meali

135. Ey iman edenler! Adaleti tam ayakta tutarak Allah için şahitlik eder olun. Kendilerinizin, ana babanızın ve yakınlarınızın aleyhinde olsa bile, zengin fakir olsa bile. Allah onların her ikisine de sizden daha yakındır, havanıza

uyup da adaletten sapmayınız. Eğer (şahitlikte) dilinizi eğip bükerseniz veya doğruyu söylemekten yüz çevirirseniz, şüphesiz ki, Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.

136. Ey iman edenler! Allah'a O'nun Peygamberine ve Peygamberine indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, Peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse, uzak bir sapıklıkla sapıtmıştır.

İzahı

135. Bu ayette daha önce de geçtiği gibi şahitliğin önemine vurgu yapılmaktadır. Şahitlerin âdil olmaları, yalan söylememeleri, sözü geveleyerek dolambaçlı yollardan konuşup hâkimleri yanıltmamaları, şahitlikten imtina etmemeleri ve kendi aleyhlerine, ana babalarının, akrabalarının aleyhine dahi olsa doğruyu söylemeleri emredilmekte. Zengin fakir ayırmadan doğruyu konuşmaları, doğru şahitlik yaparak adaleti ayakta tutmaları emredilmektedir. Bu doğrulukları sayesinde Allah'ın dostluğunu kazanmalarının daha evla olduğu, aksi halde, doğruluktan adaletten ayrıldıkları takdir de Allah (c.c.) bütün bu yapılanları bildiğini, söylenenleri işittiğini ve buna göre de cezalandıracağını haber vermektedir. Adaleti ayakta tutmak şahitlerin doğru söylemelerine ve hâkimlerin de doğru karar vermelerine bağlıdır. Şahitler yalan söyler, ya da hâkimler adaletten ayrılırlarsa haklar zayi olur ve bunların vebalı da en büyük olur.

136. Bu ayette ise inananların tam olarak Allah'a, Peygambere, Peygambere indirdiği kitaba, Peygamberden önce inmiş olan semavi kitaplara inanmaları emredilmektedir. Ve her kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse uzak bir sapıklıkla sapmış olduğu bildirilmektedir. Yani Allah'ın dininden çok uzak olan bir sapıklığa yuvarlanmıştır. Yahudi ve Hıristiyanların da cennete gireceğini, onların da meşruiyetini kabul edenlerin kulakları çınlasın. Onların gözleri bu ayeti ve daha benzeri birçok ayetleri görmekten perdelenmiştir. Bu ayette çok açık ve net olarak bütün semavi kitaplara, bütün peygamberlere, ahiret gününe ve meleklere inanmayanların Allah'ın dininden çok uzak bir sapıklık içinde oldukları ifade edilmektedir. O zaman Kur'an'ı ve Peygamberi kabul etmeyen, inanmayan nasıl mümin olabiliyor, Hıristiyan ya

da şu andaki Musevi dini nasıl meşru bir din olabilir, bu dinin mensupları nasıl cennete girebilir?

Bu ayetin İniş sebebi şöyledir. Rivayete göre ehli-kitaptan olan Abdullah b. Selâm, kız kardeşinin oğlu Selâm, erkek kardeşinin oğlu Seleme ve Salebe gibi bir takım kimseler Peygamber (a.s.)'ın huzuruna gelerek: "Biz sana inen kitaba, Musa ya, ona inen Tevrat'a ve Üzeyir'e inanırız, bunların dışında başka kitaplara ve peygamberlere inanmayız, demişler. Peygamberimiz ise: "Öyle olmaz. Bana, Kur'an'a, ondan önce gelen bütün kitaplara ve peygamberlere inanmanız gerekir," demiş. Onlarsa buna itiraz etmişler, hayır biz söylediklerimizden başkasına inanmayız deyince bu ayet inmiş ve imanı tarif etmiştir.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ آمَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ ثُمَّ ازْدَادُواْ كُفْراً لَّمْ يَكُنِ اللّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلاَ لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلاً {١٣٧} بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِأَنَّ لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً {١٣٨} الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاء مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَيَبْتَغُونَ عِندَهُمُ الْعِزَّةَ فَإِنَّ العِزَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً {١٣٩} وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللّهِ يُكَفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلاَ تَقْعُدُواْ مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُواْ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذاً مِّثْلُهُمْ إِنَّ اللّهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ فِي جَهَنَّمَ جَمِيعاً {١٤٠}

Meali

137. Onlar ki, iman etti! Sonra küfretti, sonra iman etti, sonra küfretti ve sonra da küfürlerini artırdılar. Artık Allah, onları bağışlayacak değildir. Ve onları doğruya iletecek de değildir.

138. Münafıkları müjdele ki, onlara acıklı bir azap vardır.

139. Onlar ki, müminlerin dışında kâfirleri kendilerine dost edinirler. Acaba izzeti onların yanında mı arıyorlar? Şüphesiz ki, bütün izzet Allah'ındır.

140. Muhakkak kitapta size indirilmiştir ki, Allah'ın ayetlerine küfredildiği ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, başka bir söze (konuya) dalana kadar asla onlarla beraber oturmayın. Şüphesiz ki, o zaman siz de onlar gibi olursunuz. Şüphe yok ki, Allah, münafıkları ve kâfirleri hep birlikte cehennemde toplayacaktır.

İzahı

137-140. Bu ayetler münafıkların durumunu, imanla küfür arasında gidip geldiklerini, müminleri bırakıp kâfirleri dost edindikleri, izzet ve kudreti onların yanında aradıklarını haber vermektedir. Oysa bütün izzet ve kudretin Allah'a ait olduğunu idrak edemedikleri, münafık ve kefirlerin dini eğlenceye aldıkları bir mekânda onlarla oturulmaması emredilmektedir. Ta ki konuyu değiştirip başka bir konuya dalıncaya kadar o mekânı terk etmeleri, aksi halde dinin alay edilip eğlenceye alındığı bir yerde oturup onları dinleyenlerin de onlar gibi olacağı haber verilerek müminler uyarılmaktadırlar. Ve Allah (c.c.) kâfirleri de münafıkları da hepsini hak ettikleri cehennemde bir araya toplayacağını beyan etmektedir.

Evet, münafıkların kalbinde şüphe olduğu için, imanla küfür arasında gider gelirler. Kâh inanır, kâh küfrederler, derken küfürleri gittikçe artar ve adeta dini alay ve eğlenceye aldıklarından dolayı da Allah, onları bu karanlıktan aydınlığa çıkarmaz onları doğru yola iletmez. Böyle alçakça iki arada bir derede kalarak kendilerini Müslüman gibi göstermeye çalışsalar da, kâfirleri kendilerine daha yakın görür, onlara dost olur, izzet ve kuvveti onların yanında arayarak geçinmeye çalışırlar. Hal bu ki, bütün izzet ve kudret Allah'ındır. O, bu izzeti kendisine samimiyetle inananlara verir. Evet, müminlere de bu ayette bir uyarı vardır. Kâfirler ve münafıklar tarafından dinin alay edilip, eğlenceye alındığı bir mekânda onlarla oturmayın. Onlarla otururken de böyle bir durum olduğu takdirde derhal orayı terk etmeleri gerekir ki, aksı halde küfre rıza göstermek, tepki göstermemek de küfürdür. Onlara karşı tepki göstermeyip orda oturup onların bu iğrenç söz ve davranışlarına seyirci kalmaları durumunda onların da ayni onlar gibi olacaklarının altı çizilmektedir.

الَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَإِن كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِّنَ اللّهِ قَالُواْ أَلَمْ
نَكُن مَّعَكُمْ وَإِن كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُواْ أَلَمْ نَسْتَحْوِذْ
عَلَيْكُمْ وَنَمْنَعْكُم مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
وَلَن يَجْعَلَ اللّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلاً {١٤١} إِنَّ
الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّهَ وَهُوَ خَادِعُهُمْ وَإِذَا قَامُواْ إِلَى الصَّلاَةِ
قَامُواْ كُسَالَى يُرَآؤُونَ النَّاسَ وَلاَ يَذْكُرُونَ اللّهَ إِلاَّ قَلِيلاً {١٤٢}
مُّذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذَلِكَ لاَ إِلَى هَـؤُلاء وَلاَ إِلَى هَـؤُلاء وَمَن يُضْلِلِ
اللّهُ فَلَن تَجِدَ لَهُ سَبِيلاً {١٤٣}

Meali

141. Onlar sizi gözetip dururlar Allah'tan bir fetih (zafer) olursa, bizde sizinle beraber değil miydik? derler. Eğer kâfirler için bir pay (zafer) olursa o zaman da biz size yardım ederek üstünlük sağlayıp sizi müminlerden korumadık mı? Derler. Artık kıyamet gününde Allah, sizin aranızda hüküm verecek ve müminlere karşı kâfirlere asla bir yol (zafer) kılmayacaktır.

142. Şüphesiz ki münafıklar Allah'ı aldatmak isterler. Hal bu ki, onlar kendilerini aldatırlar. Onlar namaza kalktıkları zaman da üşeneüşene kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar. Zaten Allah'ı de pek az anarlar.

143. İşte onun arasında (küfürle iman arasında) tereddüt edip dururlar. Ne onlara (müminlere) ne de onlara (kâfirlere) mensupturlar. Allah, bir kimseyi sapıtırsa ona artık bir çıkar yol bulamazsın.

İzahı

141-143. Bu ayetler de münafıkların bu iki yüzlülüklerini, imanla küfür arasında gidip geldiklerini anlatmaya devam etmektedir. Onlar yine her iki taraftan

menfaat sağlamak için hangi gurup üstün gelir bir zafer elde ederse o guruba bizde sizinle beraber değil miydik, size yardım etmedik mi, diyerek o gurubun zaferinden ganimetlerinden faydalanmak isterler. Bunlar böyle adi ve aşağılık kimselerdir. Bu tavırlarıyla güya Allah'ı ve müminleri aldattıklarını zannederler. Allah, kıyamet günü onların arasında hükmünü verecek ve biraz önceki ayette geçtiği gibi, kâfirleri de münafıkları da cehennemde toplayacaktır. Ve münafıklar sinsice müminlerin sırlarını kâfirlere haber verseler de, onlarla elaltından iş birliği yapsalar da bunların büsbütün müminlerin üzerine çıkmalarına hâkimiyet kurmalarına Allah (c.c.) asla müsaade etmeyecektir.

Bu münafıkların alametlerinden biri de namaza üşene-üşene durmalarıdır. Aslında namaz kılmak istemezler ama bununla insanlara gösteriş yaparak akıllarınca Allah'ı aldattıklarını zannederler. Zaten bunlar Allah'ı zikretmezler. Ancak pek az zikreder gibi görünerek içlerini saklamaya çalışırlar. Velhasıl müminlerle kâfirler arasında gider gelirler, kati olarak kendilerini bir tarafın mensubu olmadıklarını göstermeye gayret ederler. Artık böyle şüphe içerisinde gidip gelenleri Allah, saptırdı mı, onlara bir çıkar yol bulmanız mümkün değildir.

Beyhaki'nin İbn-i Ömerden rivayet ettiği bir hadis de Peygamberimiz şöyle buyurmuştur. "Münafıkların durumu bir koyun ağılına benzer, o ağıldan, ötekine, ondan da tekrar ötekine geçerler." Bu hadis bunları öyle bir güzel tarif etmektedir ki, koyunların bir ağılda duramayıp oradan-oraya, oradan da tekrar yine oraya geçtikleri, ikisi arasında gidip geldikleri için münafıklar da müminlerle kafirler arasında gidip geldikleri için böyle benzetilmişlerdir. İçlerinde şüphe olduğu için bir türlü bir yerde karar kılamazlar. Bazen müminlerden, bazen de kâfirlerden görünerek duruma göre her iki taraftan da yararlanmaya çalışırlar.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَتَّخِذُواْ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاء مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أَتُرِيدُونَ أَن تَجْعَلُواْ لِلّهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَاناً مُّبِيناً {١٤٤} إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيراً {١٤٥} إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ وَأَصْلَحُواْ وَاعْتَصَمُواْ بِاللّهِ وَأَخْلَصُواْ

دِينَهُمْ لِلَّهِ فَأُوْلَئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْراً عَظِيماً {١٤٦} مَّا يَفْعَلُ اللَّهُ بِعَذَابِكُمْ إِن شَكَرْتُمْ وَآمَنتُمْ وَكَانَ اللَّهُ شَاكِراً عَلِيماً {١٤٧}

Meali

144. Ey iman edenler! Müminlerden başka kâfirleri dost edinmeyin. İster misiniz ki, Allah için aleyhinize apaçık bir delil edesiniz.

145. Şüphesiz ki, münafıklar cehennemin en aşağısındadırlar. Ve onlar için asla bir yardımcı da bulama-zsınız.

146. Ancak tövbe edip kendilerini düzeltenler, Allah'a iltica edenler ve dini sırf Allah için kılanlar müstesnadır. İşte onlar müminlerle beraberdir ve Allah yakında müminlere büyük bir mükâfat verecektir.

147. Eğer siz şükreder ve iman ederseniz, Allah, size azap eder değildir. Ve Allah şükredilmeye layı-ktır, her şeyi bilendir.

İzahı

144. Bu ayette de Cenab-ı Hak, ısrarla müminleri kendileri gibi mümin olanların dışındaki kâfirleri dost etmemeleri için uyarıyor ve böyle yapmaları durumunda kendi aleyhlerinde açık bir delil oluşturacaklarını haber veriyor. Yani müminleri bırakıp kâfirlerle dost olmaları halinde, onların da onlarla beraber işbirliği içinde olduklarına dair kıyamet günü kendi aleyhlerinde delil oluşturacakları ve böyle yapmamaları için de uyarıldıkları ifade edilmektedir.

Rivayete göre Medine de ki, Ensardan bazıları Beni Nadır ve Beni Kureyze kabilelerinden olan Yahudilerle dost olup, onlarla içli dışlı olup ve onlara güven duyarak sevgi beslemişler. Peygamberimiz de: "Sizin dostunuz iman eden ve imanları uğurunda hicret eden müminlerdir," buyurmuş. İşte müminlerin bu yanlış tutumlarından ötürü bu ayet inmiş, onları uyarmış ve kâfirlere karşı kesin tavır ortaya koymaları emredilmiştir. Nitekim bir hadis de "Kişi sevdiği ile beraberdir," buyruluyor ki kıyamet günü herkes sevdiği ile beraber olacaktır.

145-147. Evet, bu ayetlerde münafıkların cehennemin en aşağı tabakasında olacakları ve kendilerini bu ateşten kurtaracak hiçbir yardımcılarının da bulunmadığı

haber verilmekte. Ancak tövbe edip kendilerini düzelten ve şimdiye kadar insanlara gösteriş yaparak yaptıkları amel ve ibadetleri sırf Allah için yaptıkları takdirde onların da artık müminlerle beraber olacakları beyan edilmektedir. Ve Allah (c.c.) müminlere de büyük bir mükâfat vereceğini vadetmektedir. Böylece Allah, onları de affedip mükâfatlandıracaktır. Cenab-ı Hakkın kimseye kastı-garazı yoktur. Artık siz tövbe edip kendinizi düzeltip, Allah'a karşı olan kulluk vazifelerinizi halisane bir vaziyette yerine getirip şükrederseniz, O, şükredilmeye daha layıktır. Şükrünüzü kabul eder, kendisine şükredenleri bilir ve artık onlara azap eder değildir. Umulu ki, bu kadar kullarına merhametli olan Allah, bu kadar öğüt verdikten sonra insanlar da kendi geleceklerini düşünür Cenab-ı Hakkın bu öğüt ve nasihatlerini dinler, idrak eder, yollarını ve istikametlerini ona göre tayin ederler. İnsan her ne yaparsa ya kendi lehine veyahut da kendi aleyhine yapar. Onun isyan etmesi hâşâ, Allah'ın mülkünde bir şey eksiltmez ve onun ibadet etmesi, kulluk etmesi de O'nun mülküne bir şey ilave etmez.

لاَّ يُحِبُّ اللّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوَءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلاَّ مَن ظُلِمَ وَكَانَ اللّهُ سَمِيعاً عَلِيماً {١٤٨} إِن تُبْدُواْ خَيْراً أَوْ تُخْفُوهُ أَوْ تَعْفُواْ عَن سُوَءٍ فَإِنَّ اللّهَ كَانَ عَفُوّاً قَدِيراً {١٤٩} إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ أَن يُفَرِّقُواْ بَيْنَ اللّهِ وَرُسُلِهِ وَيقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ أَن يَتَّخِذُواْ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلاً {١٥٠} أُوْلَـئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقّاً وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً مُّهِيناً {١٥١} وَالَّذِينَ آمَنُواْ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُواْ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ أُوْلَـئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ أُجُورَهُمْ وَكَانَ اللّهُ غَفُوراً رَّحِيماً {١٥٢}

Meali

148. Allah, çirkin sözlerin açıklanmasını sevmez. Ancak zulme uğramış olan müstesna ve Allah, her şeyi işiten, bilendir.

149. Bir hayrı açıklar yahut gizlerseniz veyahut da bir kötülüğü affederseniz, şüphesiz ki, Allah da bağışlayandır, her şeye kadirdir.

150. Onlar ki, Allah'ı ve Peygamberini inkâr ederler ve Allah'la O'nun Peygamberlerinin arasını açmak isterler. Biz bir kısmına inanırız, bir kısmını inkâr ederiz, derler ve bunun arasında bir yol tutmak isterler.

151. İşte onlar gerçek olarak kâfirdirler ve biz kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırladık.

152. Ve onlar ki, Allah'a, O'nun Peygamberine iman ederler ve onların hiç birinin arasını ayırmazlar. İşte (Allah, onların) mükâfatlarını verecektir ve Allah, bağışlayan, merhamet edendir.

İzahı

148. Bu ayette çirkin sözlerin açığa vurulup dedikodulardan, gıybet gibi sözlerden Allah Teâlânın hoşlanmadığı, ancak zulme uğramış olan bir kimsenin zulmü bertaraf edecek kimselere söylemesinde, anlatmasında bir günah olmadığı ifade edilmektedir. Ve Allah (c.c.) bütün söylenenleri işitmekte, bütün yapılanları da görmektedir.

Bu sözlerin neler olduğu hakkında çeşitli yorumlar yapılmıştır. Kimine göre zulme uğrayan bir kimse, mesela, falanca benim malımı çaldı, ya da gasp etti, işte haksızlık yaptı diye şikâyet etmesi, söylemesi caizdir. Ve kendisine hakaret eden, haksız yere söven bir kimseye karşılık vermesi caizdir, ama en güzeli onunla muhatap olmamak ve onun seviyesine inmemektir.

İbn-i Abbas'a göre zulme uğramış olan bir kimsenin beddua etmesi caizdir, ama bunun dışında caiz değildir. Bunların dışında insanları ayıplamak, eleştirmek, çekiştirmek, sövüp saymak gibi sözler sarf etmek caiz değildir. Bir değişe göre bu ayet misafir olan konukları iyi ağırlamamış olan bir topluluğu eleştirip, ayıplamış ve onların ayıp ve kusurlarını başkalarına anlatmış olan diğer bir topluluk hakkında inmiştir. Mücahit ise yorumunda şöyle demiştir. Peygamberimizin huzurunda adamın biri Ebu Bekir'e sözlü saldırıda bulunmuş. Ebu Bekir de gezinerek susup, sabrediyordu fakat sonra ona karşılık verince, Peygamber

(a.s.) oturduğu yerden kalkıyor. Bunun üzerine Ebu Bekir diyor ki: “Ya Resülelleh! Adam bana sövdüğü zaman bir şey söylemediniz, ta ki, ben o şahsa karşılık verene kadar. Ne zamanki ben ona cevap verdim o zaman ayağa kalktınız, neden böyle yaptınız?” Peygamber (a.s.) buyurdu ki: “Senin yerine ona melek cevap veriyordu. Sen karşılık verince melek gitti, şeytan geldi ve ben de onun için kalktım.” İşte bu olay üzerine bu ayet indi.

Burada bir soru akla gelebilir ki, peki, Allah çirkin sözlerin açığa çıkmasını sevmez de gizlisini sever mi? Elbette ki sevmez, ama onu açığa çıkarmadıkça sorumlu tutmaz, ondan dolayı cezalandırmaz. Çünkü bundan kaçınmak zordur, insanın kalbinden geçmemesi mümkün değildir. Bu konuyu Bakara sûresinin 284. ayetin tefsirinde açıklamıştık, oraya bakabilirsiniz.

149. Bu ayette de yapılan bir hayırın açık veya gizli yapılabileceğini yahut kendisine yapılan bir kötülüğe karşı affetmenin önemi belirtilmekte ve affedenleri Allah (c.c.) da affedeceğini haber vermektedir.

Daha önceki ayetlerde de geçtiği gibi sadakaları gizli vermek de, aşikâr vermek de caizdir, diğer güzel ameller de böyledir. Yeter ki, riya olmasın, desinler ve görsünler olmasın. Fakat âlimlerin çoğunluğuna göre nafile ibadetleri gizli yapmak daha faziletlidir. Evet, kendisine kötülük yapan kimseleri affetmek de büyük bir fazilettir ve kişi bu muamelesinden dolayı da sadaka sevabı kazanmış olacağına işaret edilmektedir.

150-151. Bu ayetlerde de Allah’ı, Peygamberi inkâr edenlerin ve gelip geçen peygamberlerin arasını açarak yani bazılarına inanıp bazılarını inkâr ederek ikisi arasında bir yol tutanların kâfir oldukları bildirilmektedir. Yani peygamberlerin bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr ederek böyle bir yol izleyenlerin mümin olmadıkları, bilakis bunların hakkıyla kâfir oldukları ve bunlara Allah (c.c.) alçaltıcı bir azap hazırladığını haber vermektedir.

Rivayete göre daha öncede geçtiği gibi bu ayetler Yahudi ve Hıristiyanlar hakkında inmiştir. Şöyle ki, bunlar kendilerine indirilmiş kitapların dışındaki kitaplara ve kendilerine gönderilen peygamberlerden başka peygambere inanmayız demişlerdir ki, işte bunlar diğer peygamberleri ve kitapları kabul etmedikçe, inanmadıkça asla mümin olamazlar ve bunlar tam manasıyla kâfirdirler.

152. Bu ayette ise Allah’ın birliğine ve bütün peygamberlere hiç birini ayırmadan inananların mümin oldukları ve onlara yakın bir gelecekte, ahirette

mükâfatları kendilerine eksiksiz verileceği ve geçmişteki hataları Allah Teâla bağışlayacağını vadetmektedir. Bundan önce pek yakında geçen ayette de zikredildiği gibi demek ki, Peygamberimize ve Kur'an'a inanmayanlar mümin değil, hakkıyla kâfir olduklarının altı çizilmektedir. Bu gün hala bunları mümin olarak kabul edenlerin bu ayetleri inkâr edip küfre gittiklerinin farkında olamadıkları çok açık ve nettir. Allah Teâla'nın altını çizerek hakkıyla kâfirdir dediği kimselere sen nasıl mümin deme cesaretini gösterebiliyorsun, bunları ne adına koruyup kolluyorsun? Allah (c.c.) kime mümin demişse o mümindir ve kime de kâfir demişse o da kâfirdir. İyi düşün gözlerin ikisini de aç iyi gör. Kendi zamanlarında Allah'ın birliğine, kendi kitaplarına, diğer kitaplara ve bütün peygamberlere inanmış olanlar mümindi. Lakin bu gün Hıristiyanlar Allah'ı, İsa'yı ve Ruhu'l-Kudüs'ü üçlü ilah olarak kabul etmişler ve şirke düşmüşlerdir. Yahudiler de Üzeyir Allah'ın oğludur diyerek şirke düşmüşler ve kendilerine gönderilmiş peygamberlerden başkalarına inanmamaktadırlar. Bunların ahiret inancı olsa da sadece ahirete inanmakla mümin olamazlar, bütün peygamberleri ayırmadan inanmaları gerekir.

يَسْأَلُكَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَن تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ كِتَاباً مِّنَ السَّمَاءِ فَقَدْ سَأَلُواْ مُوسَى أَكْبَرَ مِن ذَلِكَ فَقَالُواْ أَرِنَا اللّهِ جَهْرَةً فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ اتَّخَذُواْ الْعِجْلَ مِن بَعْدِ مَا جَاءتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا عَن ذَلِكَ وَآتَيْنَا مُوسَى سُلْطَاناً مُّبِيناً {١٥٣} وَرَفَعْنَا فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُواْ الْبَابَ سُجَّداً وَقُلْنَا لَهُمْ لاَ تَعْدُواْ فِي السَّبْتِ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقاً غَلِيظاً {١٥٤}

Meali

153. Ehli-kitap senden kendilerine gökten kitap indirmeni isterler. Muhakkak ki, onlar bundan daha büyüğünü Musadan istemişlerdir. Onlar Allah'ı, bize açıktan göster, demişlerdi ki, onların zulümleri sebebiyle yıldırım çarptı. Sonra

onlara açık deliller geldikten sonra yine de buzağıyı tapınak edindiler. Yine de ondan dolayı affettik ve Musa ya apaçık bir saltanat verdik.

154. Onların üzerlerine Tur dağını kaldırdık ve onlara (kutsal şehre girerken) kapılardan secde ederek girin, dedik. Ve yine onlara cumartesi gününde haddi aşmayın dedik ve onlardan ağır bir söz aldık.

İzahı

153. Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Yahudilerden âlim diye geçinen şeytan kılıklı Kaab b. Eşref ve Fensah b. Azura gibi bazı kimseler Peygamber (a.s.)'a: "Eğer sen gerçekten Peygamber isen, Musa'nın getirdiği gibi gökten topyekûn bir cümle olarak bize bir kitap getir," demişler. İşte bunun üzerine bu ayet inmiş. (Ehli-kitap kendilerine gökten bir kitap indirmeni isterler. Muhakkak ki, onlar bundan daha büyüğünü Musadan istemişlerdi. Allah'ı, bize açıkça göster demişlerdi ki, onları bu zulümleri sebebiyle yıldırım çarptı. Sonra onlara açık deliller geldikten sonra buzağı heykelini kendilerine tapınak edindiler. Yine de onları bundan dolayı affettik ve Musa ya apaçık bir saltanat verdik.)

Bu ayetin ifade ettiği manalar Bakara sûresinin 47. ayetten 61. ayetlerine kadar anlatılmıştır. Burada de kısa olarak oraya bir gönderme yapılarak tekrar bir kere daha temas edilerek Peygamberimiz teselli edilmiştir. Yani ey Muhammed! Bu Yahudiler böyle istekleri sadece senden istemiş değiller, senden önce de Musadan daha büyüklerini istemişlerdi: (Allah'ı, bize açıktan göstermezsen sana inanmayız,) demişlerdi. Allah, onlara yıldırım çarptırarak öldürdü veya bayılttı, sonra uyandırdı. Musa onlara birçok mucizeler gösterdi buna rağmen buzağı heykeli yapıp ona taptılar, sonra yine de Cenab-ı Hak onların tövbelerini kabul edip affetti. Dediğim gibi bu olaylar hakkında geniş bilgi edinmek istiyorsanız bakara sûresinde ki, o ayetlerin tefsirine bakınız.

154. Evet, bu ayette de Cenab-ı Hak, yine bakara sûresinin 58-63. ayetlerine atıf yaparak buyuruyor ki: (Onların üzerlerine Tur dağını kaldırdık ve onlara Kutsal şehre "Kudüs"e kapılardan girerken secde ederek "başlarınızı" eğerek girin, dedik ve onlardan ağır bir söz aldık.) Yani İsrail oğullarıTıh sahrasında sürgün yaşadıktan sonra Allah, onları affetti. Ve tövbelerini kabul ettikten sonra Kudüs şehrinin kapılarından içeri girerken başınızı eğerek saygı göstererek girin dedi. Fakat onlar günahlarımızı sil anlamına gelen (hıddetün) kelimesini, buğday

anlamına gelen (hindatun) kelimesi ile değiştirip alay edercesine yine isyanla, yine dik kafalıkları ile şehre girdiler, Allah da onları cezalandırdı. Evet: (Sonra cumartesi günü sınırı aşmamaları için kendilerinden çok katı bir söz almıştık.) Yani bir imtihan için kendilerine Cumartesi günü balık avını yasaklamıştık ve o gün bu yasağı delmeyeceklerine dair, balık avlamayacaklarına dair katı bir söz almıştık. Fakat onu da çiğnediler ve sonunda maymun suretine çevrildiler ki bu da bakara sûrezinin 65. ayetine hamledilmektedir. Geniş bilgi için bu numaralarını verdiğim ayetlerin tefsirlerine bakınız.

فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِم بَآيَاتِ اللهِ وَقَتْلِهِمُ الأَنْبِيَاء بِغَيْرِ
حَقًّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلاَ
يُؤْمِنُونَ إِلاَّ قَلِيلاً {١٥٥} وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلَى مَرْيَمَ بُهْتَاناً
عَظِيماً {١٥٦} وَقَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ
رَسُولَ اللهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِن شُبِّهَ لَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ
اخْتَلَفُواْ فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِلاَّ اتِّبَاعَ الظَّنِّ
وَمَا قَتَلُوهُ يَقِيناً {١٥٧} بَل رَّفَعَهُ اللهُ إِلَيْهِ وَكَانَ اللهُ عَزِيزاً
حَكِيماً {١٥٨}

Meali

155. Artık onlar ahitlerini bozmaları, Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri, haksız yere peygamberleri öldürmeleri sebebiyle kalplerimiz kılıflanmıştır, demeleriyle onları (lanetledik, türlü bela verdik.) Asıl onların küfürleri sebebiyle kalpleri üzerine Allah, mühür vurmuştur. Pek azı müstesna artık onlar iman etmezler.

156. (Bu) hem inkâr etmelerinden ve bir de Meryem üzerine büyük bir iftira etmelerinden dolayıdır.

257. Ve Allah'ın elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük demeleri yüzünden (onları lanetledik.) Hal bu ki, onu ne öldürdüler ve ne de astılar; lakin onlara (öldürdükleri İsa gibi) gösterildi. Onun hakkında kendileri de ihtilafa düştüler ve tam bir şüphe içinde idiler. Bu hususta zanna uymaktan başka hiçbir bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler.

158. Belki, Allah, onu kendi katına yükseltmiştir. Ve Allah, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

İzahı

155. Evet, bu ayette önceki ayetlerin devamı olarak Yahudiler'in Allah'a katı bir söz vermelerine rağmen yine verdikleri bu sözleri ve antlaşmayı bozdukları ve bununla da kalmayıp birçok peygamberleri haksız yere öldürdükleri haber verilmektedir. Ve peygamberlere karşı da bizim kalplerimiz kılıflıdır, sizin söylediklerinizi işitmeyiz, anlamayız, dinlemeyiz demelerinden ötürü Allah, onları lanetlemişti. Evet, onların bu sözleri söylemeleri küfürleri sebebiyledir ki, Allah, onların kalpleri üzerine mühür vurmuştur. Ve işte bu sözleri, küfürleri ve birçok peygamberleri haksız yere öldürmeleri sebebiyle Allah, onları lanetlemiştir ki, pek azları müstesna onlar artık iman etmezler.

156. Bu ayette de yine Hazreti Meryem'e büyük bir iftira atmaları sebebiyle Yahudilerin lanetlendiği bildirilmektedir. İsa (a.s.) babasız dünyaya gelince ona zina suçu yakıştırıp iftira ettiler. Bu konu Meryem sûresinde daha açık ve geniş olarak gelecektir.

157-158. Bu ayetlerde ise Yahudilerin biz Meryem oğlu Mesihi öldürdük sözlerinin yalan olduğu, sadece öyle zannettikleri, İsa'yı ne öldürdükleri ve ne de astıklarının doğru olmadığı bildirilmektedir. Hal bu ki Alla Teâlâ İsa'yı suikast yapanlardan kurtardı. Suikastçılardan birini İsa'ya benzetip onu öldürdüler. Ve kendi aralarında da şüpheye düşüp ihtilaf ettiler. Allah, onu suikastçıların elinden kurtardıktan sonra bilinmeyen bir yer de vefat ettirip ruhunu kendine kaldırdı.

Âcizane ben bu konuyu Ali-İmran sûresinin 55. ayetin tefsirinde geniş bir biçimde açıklamıştım, geniş bilgi için oraya da bakabilirsiniz. Fakat burada bir kere daha bu konuyu açıklamak istiyorum. İsa (a.s.) bazılarının dediği gibi gökde değil, bu ayette açık olarak Cenab-ı Hakkın yüce katına ruhen yükselmiş olduğu ifade edilmektedir. Bu konuda gerek ehli-kitap ve gerekse İslam

âlimleri arasında nekadar çelişkili rivayet ve yorumlar vardır. Ehli-kitabı bir tarafa bırakın, zaten onların kesin bilgilerinin olmadığı, zanna dayandıkları ve kendilerinin de ihtilaf edip şüpheye düştüklerini ayet açıkça ifade etmektedir. İslam âlimlerinin yorum ve beyanlarına gelirsek, bunlara göre İsa'nın öldürülmediği ve asılmadığı kesindir, çünkü ayet bunu açık ve net olarak ifade etmektedir: (Onu öldürmediler, asmadılar, bilakis Allah onu kendine kaldırdı.) Ancak İsa'nın nasıl kaldırıldığı hususunda ihtilaf vardır. Kimilerine göre İsa suikastçılar tarafından değil, Allah (c.c.) onu suikastçılardan kurtardıktan sonra bilinmeyen bir yerde vefat ettirip ruhunu kendine kaldırdı. Kimilerine göre ise Allah (c.c.) İsa'yı ruh ve bedeniyle diri olarak kendine kaldırdı.

Şimdi İsa'nın vefat ettiğine dair iki ayet vardır. Birinci ayet Ali-İmran sûtesinin 55. ayetinde geçmişti: (Hani Allah, buyurmuştu ki, ey İsa! Seni vefat ettirip ve kendime kaldıracağım.) İkinci ayette ise, Maide sûresinin 117. ayetinde İsa: (Benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim ve ben onların arasında olduğum müddetçe, sen onların üzerine şahitsin. Fakat beni vefat ettirince de onların üzerinde gözetleyici sen oldun ve sen her şeye şahitsin,) buyruluyor ki bu iki ayette de (teveffâ) ifadesi İsa'nın vefat ettiğini açıkça göstermektedir.

Tevaffa, kabzedip almaktır. Yani eceli gelince Allah Teâla onun ruhunu alıp onu makamına yükseltmiş demektir. Şimdi bu iki ayet İsa'nın vefat ettiğini açıkça ifade ederken vefat kelimesini başka manalara çekmek bundan maksat uyku, demektir, işte diri olarak göğe kaldırılmıştır, ahir zamanda inecektir, gibi yorum yapıp bu manalara çekmek, sırf tevatür olmayan hadislere uydurarak yapılan yorumlardan başka bir şey değildir. Her halde İsa'nın diri olduğunu ve ahir zamanda ineceğini bekleyenler Hıristiyanların ve Yahudilerin bir kurtarıcı beklentisi içerisinde oldukları gibi bir beklenti içerisinde olduklarını zannediyorum. Herhalde bu konu ile ilgili olan birçok şey onlardan esinlenerek uydurulmuştur. Bir kere İsa'nın gökte olduğunu ileri sürenler birkaç açıdan yanılıyorlar. Birincisi, İsa'nın birinci gökte olduğunu ve Peygamber (a.s.) miraçta onunla karşılaştığını söyleyerek, buna dayandırıyorlar. Eğer Peygamberin miraç yolculuğunda İsa ile karşılaşmasını onun diri olduğuna delil getiriyorlarsa, Peygamberimizin diğer göklerin her birinde de bir peygamberle karşılaşmıştır ki, o zaman bu karşılaştığı bütün peygamberlerin de diri olması gerekir. Hal

bu ki, bu karşılaşmalar onların ruhlarının bedenlerde temsilidir. Nitekim siz rüyada ölmüş bir insanın kendisiyle karşılaşıp, onunla konuşup, dolaşıyorsunuz. Sizin rüyada onu görmeniz diri anlamına gelmez, siz onu temsili olarak görüyorsunuz. Bir kere bu açıdan yanlıştır. İkincisi ayette Cenab-ı Hak göğe kaldırdım, buyurmuyor, kendime kaldırdım, buyuruyor. Hâşâ Allah gökte mi ki oraya kaldırsın. Bunu zaten ayetin manasıyla bir ilgisi yok, akla ve mantığa da aykırı ve bunu bir kenara bırakıyoruz. Fakat diyelim ki, göğe değil de, kendisine diri olarak kaldırdı ve ahir zamanda inecek diye iddia ediliyor. Oysa bu görüş ve yorumlar da yukarda İsa'nın vefat ettiğini açıkça ifade eden bu ayetlere aykırı görüş ve yorumlardır.

O zaman bana göre bunlar ayetlerin zahirine aykırı olan hadislere dayandırarak ve bu hadislere de Tevatür diye iddia etmeleri neticesinde böyle arkadan dolanarak yorumlamışlardır. Hal bu ki, bunların mütevatir dedikleri bu hadislerin çoğu sadece Eyle'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiği hadislerdir. Ebu Hureyre'den farklı rivayet edilen bu hadisleri bir araya getirerek bunların Tevatür olduklarını iddia etmek de doğru değildir. İsa'nın vefat ettiği hakkında iki açık ayet varken bu hadislere dayanarak arkadan dolanarak yorumlamak doğru değildir. Bu zoraki yorumlardan biri de Ali İmran sûresinin 55 ivci ayetinin tefsirinde daha önce de nakletmiştik: (İnnî müteveffike ve rafiuke ileyye) yani: "Seni vefat ettirip ve kendime kaldıracağım" diye buyrulan bu ayetteki kelimelerin yerini değiştirerek ve ayeti şu şekilde okuyarak arkadan dolanarak yorumlamışlardır. (İnnî rafiuke ileyye ve müteveffike.) Yani esas Kur'an da yazılı olan ayetin birinci okunuş şeklinde ki, mana şöyledir. (Ey İsa! Seni vefat ettireceğim ve kendime kaldıracağım.) Mana böyle iken, ayetteki kelimelerin yerini değiştirerek ikinci şekle sokmuşlar ve o zaman manayı şöyle çevirmişlerdir. (Ey İsa! Seni kendime kaldıracağım ve vefat ettireceğim.) İşte sırf bu hadislere uydurarak ayetin kelime ve cümlelerinin yerini değiştirerek tersine çevirip zoraki yorum yapmışlardır.

Mevdudi gibi bazı tefsirciler de, ayeti başka bir şekilde yorumlayarak yine Hazreti İsa'nın diri olduğunu söylemişlerdir. Mesela Mevdudi şöyle diyor. (Teveffa) ölüm, değil de uyku demektir. Yani İsa uyuyor ahir zamanda uyanacak ve yeryüzüne inecek demeye getiriyor. Ama ne gariptir ki, ayni Mevdudi Yusuf sûresinin 101. ayetinde de aynı kelime geçmektedir. Oysa orada ona şöyle mana

vermiştir. Yakup a.s: (Rabbim benim canımı Müslüman olarak al.) Hal bu ki, bu ayette de: (Teveffenî müslimen,) diye okunmaktadır ki: "Beni Müslüman olarak vefat ettir,) demektir. Peki, Mevdudi buradaki bu ayete aynen böyle mana veriyor da İsa'nın vefatı ile ilgili ayetlere niçin uyku diyor? Demek o da sırf hadislere uydurup İsa'nın diri olduğunu söylemek için ayni kelimeyi farklı yorumluyor. Orada ölümle tefsir ederken burada uyku ile tefsir ediyor. Oysa İbni Abbas dâhil birçok âlimler de bunu ölümle tefsir etmişlerdir. Bunu uyku ile yorumlayanlar Enam sûresinin 60 ve Zümer sûresinin de 42. ayetlerine dayandırıyorlar. En'am sûresinde ki, o ayette şöyle buyruluyor. (O Allah ki sizi gece vefat ettiren, gündüz ne yaptığınızı bilen, sonra ecel gelsin diye gündüz sizi diriltendir.) Diğer Zümer suresindeki ayette ise şöyle buyruluyor. (Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, vefat ettirir eceli gelmeyeni ise uykuda vefat ettirir. Uykuda eceli gelenin canını da uykuda alır, diğerini eceli gelene kadar geriye salıverir.) Yani uykuda ruhları alır ve uykuda iken ölümüne hükmettiğinin canını da alır böylece ölüm meydana gelir. Uykuda ölümüne hükmetmediği kimsenin de eceli gelene kadar uykuda aldığı ruhu geriye salıverir. Şimdi bu ayetlerde uykuda ruhun alındığı açıktır. Bunu daha önce Al-i İmran sûresinin 185. ayetin tefsirinde de geniş bir şekilde açıkladık. Ruh ölmez, ölen nefistir, candır, ruh uykuda da alınır, ama ecel gelmemiş ise can alınmaz ve bu uykuda alınan ruh ecel gelene kadar geriye salıverilir. Bana göre o zaman demek ki, Cenab-ı Hak İsa'yı vefat ettirip ruhunu kendi katına yükseltmiştir, yoksa bedenini falan değil. Zaten iyi ruhların hepsi Allah'a döner, yani ruhlar âlemine yükselirler. Nitekim Beled sûresinde: (Ey mutmain nefis Rabbine dön, sen Rabbinden razı, Rabbinde senden razı olarak) diye buyruluyor. O halde ölüm gelince ruh bedeni terk eder ruh, ölmez, ruhlar âlemine yükselir, ölen ise nefistir, candır. Cenab-ı Hak: (İsa'yı vefat ettirip kendime kaldırdım,) buyurması da bu manadadır. Nitekim İdris (a.s.) hakkında da Meryem sûresinin 57. ayetinde şöyle buyrulmuştur. (Onu yüce bir makama kaldırdık.) Bunu dediğim gibi daha önce Ali İmran sûresinin 185. ayetin tefsirinde çok geniş olarak açıkladık, oraya bakabilirsiniz.

Şimdi gelelim hadislere dayanarak tefsir edenlerin dayandıkları hadislere. Bu hadisler Tevatür müdür, değimlidir?

1) Buhari'nin Ebu Hureyre'den rivayet ettiğine göre Peygamber (a.s.): "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, Meryem'in oğlu sizin içinize

hüküm ve adaleti çabuk indirir, haçı kırar, domuzu öldürür, cizyeyi koyar, mal çoğalır, onu kabul eden bulunmaz. O kimse ki, onun için sadece secde etmek dünya ve dünyada olanlardan daha hayırlıdır." Ebu Hureyre hem bu hadisi rivayet etmiş ve hem de yakında gelecek olan şu ayeti de dilerseniz okuyun, demiş. (Ve'in min ehli'l-kitabi illâ leyüminenne bihi kable mevtihi.) Yani. "Ehli kitaptan hiçbir kimse yoktur ki ölümünden önce ona inanmasın." Bu ayetin manasını pek yakında genişçe açıklayacağız. Şimdi bu hadisi İmamı Ahmet yine Ebu Hureyre'den daha değişik bir şekilde rivayet etmiştir ki, Hanzele bunun tamamı hadis midir, yoksa bir kısmını kendinden mi ilave ederek rivayet etmiştir, bilmiyorum, demiştir ki bu da hadisin şüpheli olduğunu göstermektedir.

2) Yine Buhari, Ebu Katada El-Ensari'nin Ebu Hureyre'den rivayetle çıkardığı bir hadiste şöyle buyrulduğunu söylemiştir. "Meryem'in oğlu Mesih sizin içinize indiği zaman imamınız da sizden biri olunca nasıl olacak?" Yine İmamı Ahmet bu hadisi başka bir yolla Ebu Hureyre'den rivayetle, şöyle buyrulduğunu söylemiştir. "Peygamberler ana bir olmayan kardeşlerdir, ama dinleri birdir. Bana insanların en yakın olanı Meryem oğlu İsa'dır. Çünkü onunla benim aramda peygamber gelmemiş, o inecektir. Onu görürseniz tanırsınız, orta boylu kırmızı beyaz renk karışımlı, kırmızı toprağa boyanmış iki elbisesi vardır. Başı ıslak olmasa bile san ki saçlarından yaşlar damlıyor. Haçı kıracak, domuzu öldürecek vergiyi koyacak, insanları İslam'a davet edecek, onun zamanında Müslümanlar hariç bütün milletleri Allah, öldürecek. Yine onun zamanında Mesihi-Deccalı, Allah öldürecek, sonra yeniden yeryüzünde emniyet sağlanacak, aslanlarla develer, kaplanlarla sığırlar, kutlarla koyunlar otlayacak, çocuklar yılanlarla oynayacak onlara zarar vermeyecek ve kırk yıl kalacak sonra da vefat edecek." Şimdi bu hadise nereden bakarsan bak uydurma olduğu anlaşılıyor. Bir kere (teveffa) kelimesini ölüm olarak göremeyenlerin iddiasını bu hadis çürütüyor. Çünkü hadis diye ileri sürülen bu sözün sonunda vefat edecek kelimesi geçmektedir. O zaman burada vefat kelimesi ölüm ifade ediyorsa iki ayrı ayette de İsa'nın vefat ettiği geçiyor. Eğer vefat uyku ise o zaman İsa (a.s.) uykudan uyanıp bu kadar işler başardıktan sonra yeniden uykuya mı yatacak? Yok, haçı kıracak, yok Müslümanların dışındaki milletleri Allah, öldürecek, şöyle olacak, böyle olacak. Madem bütün milletleri Allah öldürecek de İsa ne yapacak? Zaten bütün bu iddia edilenleri Allah (c.c.) yapacakta dünya düzelecekse İsa gelip ne yapacak? Yok,

aslan deve ile kort koyunla beraber olacak da, acaba o aslan ona saldırmadan, kurt koyuna saldırmadan ne yiyecekmiş? Bunlar uydurma ve safsatadan başka bir şey değildir. Bütün bunlar Allah'ın sünnetine, âdetine aykırı iddialardır. Sanki bu dünya değil de başka bir dünya meydana getirilecek. Bana göre bunlar Ebu Hureyre'nin adını kullanarak söylenmiş sahih olmayan sözlerdir.

3) Yine Müslim'in Ebu Hureyre'den rivayet ettiği uzun bir hadis sahifeler alacağından nakletmeye gerek görmüyorum.

4) İbni Mace Sünenin de Ebi Emame El-Bahiyyi'den, Müslim ise değişik lafızlarla ve uzun olarak rivayet etmiştir ki, onu da zikretmeye lüzum görmüyorum.

5) Yine Müslim'in Nevas b. Seman'den rivayet etmiş olduğu uzunca bir hadis. Onda da yok Deccal gelecek, şöyle olacak, böyle olacak, sonra Meryem oğlu İsa'yı Allah (c.c.) Suriye'nin Dimeşk şehrinin doğusunda beyaz minarenin yanına indirecek, falan, filan... Sonra Deccalı öldürecek, sonra Turisina dağına çıkacak, yecüç-mecüç gelecek, onların burunlarından bir kurtçuk girecek, ölecekler. Leşleri yeryüzünü dolduracak, bir karış boş yer kalmayacak, sonra İsa Tur dağından inecek onların leşlerinin temizlenmesi için İsa ve arkadaşları Allah'a dua edecekler, deve boynu gibi kuşlar gelecek leşleri alıp götürecek, sonra yağmur yağıp onların artıklarını ve kokularını temizleyecek falan filan... Bunlar hep uydurulmuş Peygamberimize isnat edilmiş sözlerdir. Evet, Kuran da iki yerde yecüc-mecüc zikredilmiştir. Yecüc-mecüc aslında Seyit Kutup'un da dediği gibi Cengiz Han ve ondan sonra onun yerine geçen oğlunun ordularıdır ki, Kef sûresinde bununla ilgili ayet geldiğinde inşallah orada geniş-geniş tarihi olaylarla açıklamaya çalışacağız. Diğer kıyametin on büyük alametleri denen şeyleri de orada açıklayacağız. Biz burada Hazreti İsa ile bir iki hadis meali daha zikretmeye devam edelim.

6) Yine Müslim, Yakup b. Asim b. Urve b. Mes'ud Es-Sakafiden rivayet etmiştir ki, bu da Abdullah b. Ömer şöyle dediğini işittim diyerek nakletmiştir...

7) Yine İmamı Ahmet diyor ki, Abdurrazzak ve Muammer Zahra'dan rivayetle o da Abdullah b. Ab-dullah b. Salebetü'l-Ensari'den, o da cariyenin oğlu Mecmu'aden rivayetle Peygamber (a.s.)'ın şöyle buyurduğunu işittiğini bize haber verdi demiştir. "Meryem oğlu İsa Deccal'ı Led kapısı denen yerde öldürecek." Oysa İmamı Ahmet başka ravi kanallarıyla yine Cariye'nin oğlu Mecmu'a

ya dayandırarak rivayet ettiğine göre bu hadis aslında Fakih Ebu'l-Leys'in sözlerinden ibarettir diyor. Şimdi bu kadar değişik ve abartılı, çelişkili hadislerin neresi Mütevatirdir? Bunların çoğu Ebu Hureyre'den rivayet edilen ahed hadislerdir. Diğeri de Fakih Ebu'l-Leys'in bir takım ravilere dayandırarak değişik yollardan rivayet ettiği hadislerdir. Peki, bunlar ittifakla bir topluluk tarafından yapılan rivayetler midir? Şimdi bu değişik ravilerin hepsini bir araya getirseniz ve bunlar farklı şekillerde değil de hepsi aynı rivayet etmiş olsalar bile bu ravilerin sayısı onu geçmiyor. O zaman nasıl Mütevatir oluyor? Hazreti İsa'nın vefat ettiğine dair açıkça iki ayet varken İsa'nın diri olup ve tekrar geleceğine dair hiçbir tane açık ayet yoktur. Bunu iddia edenler işte bu tür çelişkili hadislere ve mantıksız rivayetlere dayanarak ve bazı ayetleri onlara uydurarak yorumlamalarından başka bir şey değildir.

Sonuç olarak benim anladığıma göre Hazret İsa'yı suikastçılar öldürmedi ve asmadılar Allah (c.c.) onu bir şekilde suikastçılardan kurtardı, suikastı planlayan şahsı onun suretine benzetti, onu öldürdüler. Fakat İsa'yı öldürdük sandılar, ama aslında kendileri de şüphe ederek ihtilaf ettiler ki, zaten bunu ayet net bir şekilde ifade ediyor. Allah (c.c.) İsa'yı onların elinden kurtarıp bilinmeyen bir yerde vefat ettirip ruhunu kendi makamına kaldırdı. Yok diridir, yok inecek, gelecek bütün milletler yok olacak, şöyle olacak böyle olacak... Ben bütün bu rivayetlerin Yahudi ve Hıristiyanlardan esinlenerek uydurulmuş olduğunu sanıyorum. Nitekim bu gün de İslam da olmayan fakat Müslüman olup da eski inançlarından kalma bazı adet ve geleneklerin İslam'a soktukları gibi. Tıpkı Hıristiyanların da İsa'yı bir kurtarıcı olarak bekledikleri gibi, tıpkı Yahudilerin Davut (a.s.)'ın soyundan Mesihi-Eddeccl gelecek diye bekledikleri gibi Müslümanlar da onlardan esinlenerek böyle bir beklenti içindedirler. Yahudilere göre de bu Msihi'd-Deccal geldikten sonra esas Yahudi devleti kurulacak ve onlara göre o zaman dünyaya hâkim olacaklar. Şu andaki İsrail devletini bile meşru kabul etmeyen radikal Yahudilere göre o mesih geldikten sonra esas Yahudi devleti kurulacak. İşte bütün bunlar uydurulmuş bir kurtarıcı beklemekten başka bir şey değildir. Hele Müslümanların bir de mehdi beklentisi var. Onunla ilgili de o kadar siyası amaçla uydurulmuş ve birbiriyle çelişen hadis var ki, inşallah bunu da ilerde kıyametin alametleriyle birlikte Kehf sûresindeki yecüç-mecüçle ilgili ayetin tefsirinde açıklamaya çalışacağız.

وَإِن مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ إِلاَّ لَيُؤْمِنَنَّ بِهِ قَبْلَ مَوْتِهِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَهِيداً {١٥٩} فَبِظُلْمٍ مِّنَ الَّذِينَ هَادُواْ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَن سَبِيلِ اللّهِ كَثِيراً {١٦٠} وَأَخْذِهِمُ الرِّبَا وَقَدْ نُهُواْ عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَاباً أَلِيماً {١٦١} لَّكِنِ الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيكَ وَمَا أُنزِلَ مِن قَبْلِكَ وَالْمُقِيمِينَ الصَّلاَةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أُوْلَئِكَ سَنُؤْتِيهِمْ أَجْراً عَظِيماً {١٦٢}

Meali

159. Ehli-kitaptan her biri, ölümünden önce muhakkak ona (İsa'ya) inanacaktır ve kıyamet günü de onlara şahit olacaktır.

160. Yahudilerin zulmü sebebiyle ve bir de çok kimseyi Allah yolundan çevirmeleri sebebiyle daha önce kendilerine helal olan temiz şeyleri haram kıldık.

161. Yine yasaklandıkları halde faiz almayı, insanların mallarını batıl sebeplerle yemeleri yüzünden (onlara helal olan temiz şeyleri haram kıldık.) Ve kâfirlere acıklı bir azap hazırladık.

162. Ancak içlerinde ilimde derinleşmiş olanlar ve müminler: Sana indirilene, senden önce indirilmiş olana iman edenler, namazı dosdoğru kılanlar, zekât verenler Allah'a ve ahiret gününe iman ederler ki, işte onlara yakında büyük bir mükâfat vereceğiz.

İzahı

159. Bu ayette bütün ehli kitabın ölmeden önce İsa'ya inanacakları ve İsa'nın da kıyamet günü onların aleyhinde şahit olacağı beyan edilmektedir. Yani İsa'ya

suikast teşebbüsünde bulunan, onu inkâr edip isyan eden Yahudiler ve onu ilah edinen sapmış olan Hıristiyanlar da ölümlerinden önce ona inanacaklardır. Ve kıyamet gününde de kendisinin ilah olduğunu söylemediğini ancak Allah'ın kulu ve peygamberi olduğunu söylediği halde, Yahudilerin kendisinin peygamberliğini inkâr ettiklerine Hıristiyanların da kendisi vefat ettikten sonra Allah'a şirk koşarak kendisini ilahlaştırdıklarına şahitlik yapacaktır.

Şimdi bu ayette geçen iki zamir vardır ve bu zamirin biri İsa ya giderken diğeri hakkında tefsirciler ikiye ayrılmışlardı. Bir kısmına göre her iki zamir de İsa ya gitmiştir, diğerleri ise bu zamir ehli kitaba gitmiştir diye yorumlamışlardır. Yani her iki zamir de İsa ya giderse mana şöyledir. (Ehli-kitaptan hiçbir kimse yok ki, ona "İsa" ya onun ölümünden önce inanmasın.) Yani İsa diridir ve İsa ölmeden önce bütün Ehli kitap ona inanacak demektir... Diğer zamiri İsa'ya değil de ehli-kitaba gönderenler ise şöyle mana vermektedirler. (Ehli kitaptan hiçbir kimse yoktur ki, ona"İsa" ya bu ehli-kitap ölümlerinden önce inanmasın.) Yani bütün ehli kitap hemen ölümünden önce İsa ya iman edecektir. Şimdiye kadar ona düşman olan Yahudiler ve sapmış olana Hıristiyanlar ölüm halinde yanıldıklarını İsa'nın bir kul ve peygamber olduğunu anlayıp iman edeceklerdir. Fakat ölüm halindeki imanlar makbul değildir. Çünkü ölüm halinde her şey artık ayan-beyan görünüyor. Oysa iman, maddi gözlerin görmediği gaybi şeylere basiret gözüyle görüp inanmaktır. Hal bu ki, ölüm halinde perdeler kalkıyor, şimdiye kadar gaybi görünmeyenler ölüm esnasında artık gerçeği görülüyor, işte Firavun ölüm halinde: (Musa'nın ve Harun'un Rabbine iman ettim şimdi tövbe ettim,) dediği gibi ve onun imanının kabul edilmediği gibi ölüm halinde iman kabul edilmemektedir. Çünkü artık iş-işten geçmiş, yaşamdan ümidini kesince iman ettim demenin hiçbir faydası yoktur.

İşte âcizane ben bu ayette ki, bu zamiri ehli kitaba gönderenlerin yorumlarının daha doğru olduğu kanaatindeyim. Nitekim İbni Abbas da diyor ki, İsa'yı bir yalancı olarak güren, onu inkâr eden Yahudiler ölümlerinden önce, İsa'nın yalancı olmadığını onun gerçekten bir peygamber olduğunu anlayıp iman ederler. Hatta İbni Abbas'a sorularak denmiştir ki, artık evin tavanından yüzükoylu düşerek ölen bir Yahudi iman eder mi? İbni Abbas daha yere düşmeden havada iken bile inanır, demiş. Yine biri İbni Abbas'a: "Onun boğazı sıkılırken de mi inanır?" diye sorunca: "Evet, boğazı sıkılırken de içinden dilini hareket ettirerek

yine iman eder," diye cevap vermiştir. İbni Abbas'a dayandırılan bu rivayetler sahih olan rivayetlerdendir. Çünkü aynı Şekilde Mücahit, İkrime, İbni Seyrin tarafından da doğrulanmıştır. Yine aynısını Dehhak ve Süddi İbni Abbas'tan naklen buradaki zamirin ehli kitaba gittiğini söylemişlerdir. Bende bu rivayet ve yorumlara katılıyorum, ancak onlardan ayrıldığım nokta daha öncede söylediğim gibi bu ayette kasdedilen ehli kitap sadece Yahudiler değil, Hıristiyanlar da buna dâhildir. Çünkü onlar da sapmışlar ve İsa'yı ilahlaştırmışlardır ki, onlar da ölüm anında sapık olduklarını anlayacaklar ve İsa'nın sadece bir kul ve peygamber olduğuna iman edecekler, ama bu iman kabul edilmez. Bazı tefsirciler de bu zamiri Peygamber (a.s.)'a göndermişlerdir. Yani onlara göre bütün ehli kitap ölümünden önce Peygamberimize iman edecektir, şeklinde yorumlamışlardır ki, bu gerçekten çok uzaki bir yorumdur. Bunun Peygamberimizle bir ilgisi yoktur, bu ayet İsa ile ehli kitap arasında olan bir meseleyi anlatmaktadır. Fakat zaten ölüm halinde gerçekleri görünce Peygamber (a.s.) da buna dâhildir ki, şimdiye kadar Peygamber (a.s.)'a iman etmiyorlardı. Şimdi bu gerçekleri görünce iman etmekten başka bir çareleri yoktur ve dolayısıyla ölüm esnasında ki, iman makbul değildir.

Evet, zamiri İsa'ya gönderenlerin başında İbni Cerir geliyor ki, İbni Cerir yukarıda ki rivayet edilen hadislere dayanarak böyle tefsir etmiş. İsa'nın diri olduğunu, ona bütün ehli kitabın iman edeceğini ve doğru olanın da bu olduğunu söylemiştir. Fakat onunu yorumuna saygı göstermekle birlikte katılmam mümkün değildir. Sebebini yukarda genişçe açıkladım iki ayette de açıkca İsa'nın vefat ettiği ifade edilmektedir. En doğrusunu Allah bilir.

160-161. Bu ayette de Yahudilerin bazı zulümleri sebebiyle, insanları Allah'ın doğru yolundan çevirip başka yollara saptırdıkları, faiz almaları, insanların mallarını batıl sebeplerle yemelerinden dolayı onlara daha önce bazı şeyler helal ve temiz iken bu sebepten haram kılındığı haber verilmektedir. Küfür ve zulüme devam edip tövbe etmeyenlere acıklı bir azap olduğu bildirilmektedir.

162. Bu ayette ise ehli-kitaptan ilimde derinleşmiş olup, Allah'a, Peygambere, ona inen Kur'an'a, ondan önceki semavi kitaplara iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve ahiret gününe iman etmiş olanlara Cenab-ı Hak büyük bir mükâfat vereceğini vadetmektedir.

إِنَّا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ وَالنَّبِيِّينَ مِن بَعْدِهِ وَأَوْحَيْنَا
إِلَى إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالأَسْبَاطِ وَعِيسَى
وَأَيُّوبَ وَيُونُسَ وَهَارُونَ وَسُلَيْمَانَ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُوراً {١٦٣}
وَرُسُلاً قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَرُسُلاً لَّمْ نَقْصُصْهُمْ
عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللّهُ مُوسَى تَكْلِيماً {١٦٤} رُّسُلاً مُّبَشِّرِينَ
وَمُنذِرِينَ لِئَلاَّ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ
اللّهُ عَزِيزاً حَكِيماً {١٦٥} لَّكِنِ اللّهُ يَشْهَدُ بِمَا أَنزَلَ إِلَيْكَ أَنزَلَهُ
بِعِلْمِهِ وَالْمَلآئِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفَى بِاللّهِ شَهِيداً {١٦٦}

Meali

163. Şüphesiz ki Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyi ettiğimiz gibi sana da vahyi ettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a esbata (onların torunlarına), İsa ya, Yunus'a, Harun'a, Süleyman'a vahyi ettik. Davud'a da Zeburu verdik.

164. Bir takım peygamberleri sana daha önce anlattık. Bir kısmını ise sana anlatmadık ve Allah, Musa ile gerçekten konuştu.

165. Müjdeci ve korkutucu olarak peygamberler gönderdik, çünkü peygamberlerden sonra insanlar için Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın! Allah her şeye galip ve hâkimdir.

166. Lakin Allah, sana indirdiğine şahitlik yapar ki, onu kendi ilmiyle indirdi ve şahit olarak da Allah yeter.

İzahı

163. Daha önce 153. ayette ehli-kitabın Peygamberimizden topyekûn olarak Hazreti Musa ya Tevrat'ın indirildiği gibi bir kitap indirilmesini istemişlerdi.

İşte bu ayetle onlara cevap verilmektedir. (Biz Nuh'a ve ondan sonraki peygamberlere vahyi ettiğimiz gibi, sana da vahyi ettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a, onların torunlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Harun'a ve Süleyman'a vahyi ettik. Davud'a da Zeburu verdik.) Evet, Dvud'a Zebur'u verdik, diye ayriyeten zikredilmesinin sebebi Zebur (mezbur) yani yazılmış bir kitap haline getirilmiş anlamına geldiği içindir. Yoksa inerken topyekûn yazılı bir kitap olarak inmiş değildir. Nitekim Kur'an-ı Kerim de muhtelif şeylere yazılmış, ezberlenmiş sonra bir araya bir kitap haline getirilmiştir ki, Cenab-ı Hak Peygamberimize sana da: (Muazzam olan Kur'an'ı verdim,) buyurmuştur. Hicir sûresi ayet 87.

Vahye gelince lügat olarak fısıldamak, ilham etmek, işaret etmek, göndermek gibi anlamlara gelmektedir. Kur'an-ı Kerimde Şura sûresinin 51. ayetinde vahyi üç çeşit olarak tarif edilmektedir. (Allah, bir insanla ancak vahyi yoluyla veya perde arkasından konuşur,yahut izniyle, dilediğini vahyedecek bir elçi gönderir.) Demek ki Cenab-ı Hak bazı peygamberlere ilhamla vahyeder. Yani bir haberi, bilgiyi onun kalbine atarak, kalbine doğurarak vahyeder. Bir kısmına rüya ile vahyeder ki Yusuf (a.s.) rüyasında on bir yıldızın, güneş ve ayın kendisine secde ettiğini görmüştü. Bu rüya aynan gerçekleşti güneşin babası, ayın annesi ve on bir yıldızın da on bir kardeşleri idi ki, gelip önünde eğildiler. Zindanda iken görülen rüyaları tabir ettiğinde de asla yanılmadığı ve tabir ettiği rüyaların aynen çıktığı gibi. Yine Hazreti İbrahim'in rüyada İsmail'i kurban ettiğini görmesi gibi. Evet, bazı peygamberlere Cenab-ı Hak perde arkasından konuşarak vahyi etmiştir. Mesela Musa (a.s.)'la perde arkasından konuşarak Tevratı vahyi etmiştir. Ayriyeten Hazreti Peygamberle miraçta konuşmuş ve bazı ayetleri vahyi etmiştir. Evet, üçüncü vahyi şeklide elçi göndererek yani Cibril-i göndererek yapılan vahyidir ki, bu vahyi da birkaç kısma ayrılır.

1) Vahyi meleği olan Cibril kendi şekliyle gelip görünmesiyle vahyi etmesidir ki, peygamberimize iki sefer böyle gelmiş ve görünmüştür. Biri Hıra da ilk vahyi getirdiğinde, diğeri de miraçtadır.

2) Cibril'in insan şeklinde gelip Allah Teâla'nın vahyini Peygamberimize okumasıdır.

3) Yukarda zikrettiğimiz gibi Peygamberimiz uyanıkken meleği hiç görmeden vahyin onun kalbine ilham edilmesi, düşürülmesidir ki vahyin en zor olanı budur. Bu çeşit bir vahyi geldiğinde Peygamber (a.s.) bir zil sesi gibi ses işitirdi ve hemen başını eğer, kendisini ter basardı ve bütün beşeri duygulardan arınır

meleklik sıfatına bürünerek kalbine atılan vahyi derinlemesine dinler, anlar ve ses gidince de başını kaldırırdı.

İslam kaynaklarına göre yeryüzünde ilk peygamber olan Âdem a.s dır. Gerçi Kur'an da ona bir şeriat verildiği açıkça zikredilmese de, Cenab-ı Hakkın ilk konuşup vahyi ettiği Âdem'dır. Bakara sûresinin 33. ayetinde bununla ilgili konu geçmişti. İslam kaynaklarına göre Âdem'e üç şey haram kılınmıştır. Mundar et, kan ve domuz eti. Fakat ben bu kadar olduğu kanaatinde değilim. Az bir toplum olsa da yinede onlara belli kurallar getirilmiştir. Nitekim evlenme hususunda Aynı karında ki ikiz kardeşlerin evlenmeleri yasaktı. İlerde de geleceği gibi Habil ile kabilin ihtilafı da bu yüzden çıkmıştı ve yeryüzünde ilk ayrılık, düşmanlık bu yüzden başlamıştı. Havva validemiz rivayetlere göre yirmi kere doğum yapmıştır ve her doğumunda da biri kız diğeri erkek olmak üzere ikiz doğmuştur ve bir önce doğmuş olan bir sonraki kardeşle evlenebiliyordu. Fakat aynı karındaki ikiz kardeşlerin ise birbirleriyle evlenmeleri caiz değildi. Demek ki sadece bu yasakları üç şeye indirmek doğru değildir.

164. Bu ayette de Cenab-ı Hak, peygamberlerin bir kısmını Peygamber (a.s.)'a okuyup onların adlarını sayarken, diğer bir kısmını, anlatmadığını ifade etmektedir. Bütün peygamberler Kur'an da adları zikredilenlerden ibaret değildir. Nitekim Peygamber (a.s.) bir hadislerinde Bedirdeki gazilerin sayısının Resullere eşit olduğunu yani üç yüz on civarında olduğunu söylüyor ki, bunlar sadece Resul olanlardır. Bir de Nebiler vardır ki, bunlar daha ilerde Meryem ve Enbiya sûrelerinde gelecektir ki, orada açıklayacağız inşallah. Bazı rivayetlerde bütün peygamberlerin sayısı yüz yirmi dört bindir dense de, bunlar sahih değildir, doğrusunu Allah bilir. Çünkü İbrahim sûresinin 9. ayetinde şöyle buyrulmaktadır: (Sizden önce Nuh, Ad ve Semud kavminin ve onlardan sonraki peygamberlerin haberi size gelmedi mi? Onların sayısını Allah'tan başka kimse bilmez.) Evet, işte Cenab-ı Hak bu ayette de ifade ettiği gibi bir kısmını Kur'anda zikrederek bildirmiş diğerlerini zikretmemiştir. Çünkü bu peygamberlerin bir kısmından ve ümmetlerinin neler yaptıklarından yeteri kadar bize örnek teşkil edecek kadar, ibret alacağımız kadar kıssaları, hayatları anlatılmıştır.

165. Evet, bu ayette de Cenab-ı Hak, peygamberleri insanlara hem kötülüklere karşı, hemde azabına karşı uyarıcı olarak aynı zamanda iyilik yapanları cennetle müjdeleyici olarak gönderdiğini beyan etmiş. Ve hem de yarın kıyamet günü insanlar Allah'ın huzurunda bir mazeret ileri sürmesinler, bize uyarıcı gelmedi demesinler diye kendilerine uyarıcı peygamberler gönderildiği

haber verilmiştir. Yani kötülük yapanlar, küfre ve şirke sapanlar kıyamet günü bize bir uyarıcı gelmedi, bize doğru yolu gösteren bir elçi gelmedi dememeleri için, böyle bir mazeret ileri sürmemeleri için kendilerine uyarıcı peygamberler gönderilmiştir.

166. Evet, bu ayette de Kur'an'a ve Peygambere (a.s.)'a itiraz ederek inanmayan, bahaneler ileri sürerek: (Sana Musa ya indiği gibi gökten topyekûn bir kitap inmeliydi,) diyenlere cevap verilerek Peygamber (a.s.) teselli edilmektedir. Yani onlar Kur'an'a inanmasalar da (Allah, sana indirdiği kur-anın hak olduğuna ilmiyle şahittir, melekler de şahittir ve Allah şahit olarak zaten yeter) buyruluyor. Onlar inanmasa ne yazar, sana bu kitabı gönderen Rabbin ve sana getiren Cibril ve diğer melekler de senin Peygamberliğine şahittir. Sen tebliğ et, gerisini Allah'a bırak O, sana yardım etmeye de onları cezalandırmaya da yeter.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ اللّهِ قَدْ ضَلُّواْ ضَلاَلاً بَعِيداً
{١٦٧} إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَظَلَمُواْ لَمْ يَكُنِ اللّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلاَ
لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقاً {١٦٨} إِلاَّ طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً
وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللّهِ يَسِيراً {١٦٩} يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءكُمُ
الرَّسُولُ بِالْحَقِّ مِن رَّبِّكُمْ فَآمِنُواْ خَيْراً لَّكُمْ وَإِن تَكْفُرُواْ فَإِنَّ لِلَّهِ
مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَكَانَ اللّهُ عَلِيماً حَكِيماً {١٧٠}

Meali

167. İnkâr edenler ve başkalarını da Allah yolundan alıkoyanlar, şüphesiz uzak bir sapıklıkla sapmışlardır.

168. Onlar ki, küfretti ve zulmettiler. Allah, elbette onları bağışlayacak değildir. Ve onları başka bir yola da iletecek değil,

169. Ancak içinde ebedi kalacakları cehennemin yoluna iletilecekler ve bu da Allah'a çok kolay olmuştur.

170. Ey insanlar! Peygamber muhakkak ki, Rabbinizden size hakkı getirdi. Eğer küfrederseniz, şüphesiz ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Ve Allah, her şeyi hakkiyle bilen, hükmedendir.

İzahı

167. Bu ayette Allah'ın ayetlerini inkâr edip ve diğer insanları da Allah'ın doğru yolundan çevirenlerin uzak bir sapıklıkla saptıkları bildirmektedir.

168-169. Bu ayetlerde de yine küfreden ve zulmedenlerin bu küfür ve zulümlerine devam etmeleri halinde Allah Teâla, içinde ebedi kalacakları cehennemin yoluna saptıracağını ve bunun Allah için çok kolay olduğunu bildirmektedir. Bu ayetlerde bütün kâfirlere hitap edilmekte, özellikle de Yahudi ve Hıristiyanlara hitap etmektedir. Bunlar bilebile kendi kitaplarında yazılı olan Peygamber (a.s.)'ın sıfatlarını saklayarak inat ve ısrarla küfürlerine devam eder ve diğer insanları da Allah'ın doğru yolundan saptırmaya çalışırlarsa Allah, onları hidayete erdirmeyeceğini, doğru yola yönlendirmeyeceğini, bilakis onlara cehennemin yollarını açıp kolaylaştıracağını, o yola sürükleyeceğini haber vermektedir.

170. Bu ayette ise Cenab-ı Hak, bütün insanlığa seslenerek Peygamber (a.s.)'ın herkesin Rabbi olan Allah tarafından geldiğini ve gönderildiğini, ona inandıkları takdirde kendileri için hayırlı olacağını ifade etmektedir. Fakat eğer inkâr ederlerse, göklerde ve yerde olan her şeyin kendisine ait olduğunu, bütün mülkün O'na ait olduğunu her şeyi bildiğini ve kıyamet günü de onların aleyhinde hükmünü vereceğini beyan etmektedir.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُواْ فِي دِينِكُمْ وَلاَ تَقُولُواْ عَلَى اللّهِ إِلاَّ الْحَقِّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِّنْهُ فَآمِنُواْ بِاللّهِ وَرُسُلِهِ وَلاَ تَقُولُواْ ثَلاَثَةٌ انتَهُواْ خَيْراً لَّكُمْ إِنَّمَا اللّهُ إِلَـهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَن يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَّهُ مَا فِي السَّمَاوَات وَمَا فِي الأَرْضِ وَكَفَى بِاللّهِ وَكِيلاً {١٧١}

Meali

171. Ey ehli kitap! Dininizde haddi aşmayın ve Allah'a karşı haktan başka bir şey söylemeyin. Şüphesiz ki, Meryem oğlu İsa Mesih Allah'ın elçisi ve O'nun bir kelimesidir ki, onu Meryem'e atmıştır ve O'ndan bir ruhtur. O halde Allah'a ve onun elçisine inanınız ve üç (ilah) demeyiniz, ondan vazgeçmeniz sizin için hayırlıdır. Allah, ancak bir tek ilahtır, O, kendisi için bir çocuk edinmeden beri, yücedir. Göklerde ve yerde olanların hepsi ona aittir ve vekil olarak da Allah yeter.

İzahı

171. Bu ayet Allah Teâla, Hazreti İsa'yı babasız olarak Meryem'e bir tek (ol!) emriyle (kelimesiyle) ve kendinden Kutsal bir ruh vermesiyle yaratması hakkında İsa'yı kendisine ortak koşarak haddi aşmamaları için uyarmaktadır. Hıristiyanların İsa, Allah ve Ruhu'l-Kudüs üçlü ilah demeleri, ya da İsa Allah'ın oğludur sözleriyle haddi aşmış, Allah'a layık olmayan iftiralar etmişlerdir. Hal bu ki, yerlerin ve göklerin mülkü Allah'a aittir. Onlar bunu idrak edemedikleri için Allah, bir kün (ol!) emriyle İsa'yı babasız yaratınca, ona Allah'ın oğlu demeleri ya da Tanrı olarak inanmaları en büyük sapıklıktır ve iftiradır.

Bu konuyu Ali-İmran sûresinin 45. ayetinde açıklamıştık ama, yinede buna kısaca temas edelim. Cenab-ı Hak İsa'ya kendinden bir ruh verdiğini ifade etmektedir. Aslında Âdem (a.s.)'a da kendinden bir ruh üflediğini başka ayetlerde beyan etmektedir. (Kendimden ruh verdim,) buyrulması bu izafidir. Yani kendi tarafımdan yarattım Âdem'e ve İsa'ya üfledim, verdim demektir. Bunu bazıları yanlış anlıyor. Allah kendi zatından ruh vermiş şeklinde anlıyorlar. Kâbe ye Beytu'llah (Allah'ın evi) dendiği gibi. Bu da izafidir. Hâşâ, Allah'ın evi, O'nun mekânı olur mu? İşte kendinden ruh vermesi de izafidir. Kendi tarafımdan özel bir ruh yaratıp onu üfledim demektir.

Ruh birkaç manaya gelir. Gelip-gitmek, üflemek, şuur vermek gibi anlamlara gelir. Burada Hazreti Meryem evli olmadığı halde, bir beşerle teması olmadığı halde Allah kendi tarafından Cibril vasıtasıyla ona üflettiği ruhtur. Ve İsa'ya Ruhu'l-Kudüs denmesinin sebebi de Ali-İmran sûresinde açıkladığımız gibi Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Doğan bütün çocukları doğduğunda şeytan mutlaka dokunur "eller" yalnız İsa (a.s.) müstesnadır." İşte İsa'ya verilen

ruha bundan dolayı kutsal ruh denmektedir. Ve Hıristiyanlar haddi aşmış, bu ruh sebebiyle İsa'yı ilahlaştırmış, onu Allah'a denk tutarak üçlü ilah ya da Allah'ın oğlu diyerek böyle bir sapıklığa saplanmışlardır.

لَّن يَسْتَنكِفَ الْمَسِيحُ أَن يَكُونَ عَبْداً لِّلّهِ وَلاَ الْمَلآئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ وَمَن يَسْتَنكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيهِ جَمِيعاً {١٧٢} فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزيدُهُم مِّن فَضْلِهِ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنكَفُواْ وَاسْتَكْبَرُواْ فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَاباً أَلُيماً وَلاَ يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللّهِ وَلِيّاً وَلاَ نَصِيراً {١٧٣} يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءكُم بُرْهَانٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُوراً مُّبِيناً {١٧٤} فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُواْ بِاللّهِ وَاعْتَصَمُواْ بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَةٍ مِّنْهُ وَفَضْلٍ وَيَهْدِيهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطاً مُّسْتَقِيماً {١٧٥}

Meali

172. Ne Mesih Allah'a kulluk etmekten istinkâf eder ve ne de Allah'a yakın olan melekler. Kim O'na kulluk etmekten kaçınırsa ve kibirlenirse, Allah, yakında hepsini birlikte huzurunda toplayacaktır.

173. İman edip güzel amel edenlere gelince, onların da mükâfatlarını Allah, verecek ve lütfundan onlara artıracaktır. Kulluğundan yüz çevirip kibirlenenlere gelince onlara da acıklı bir azapla azap edecektir ki, kendileri için Allah'tan başka ne bir dost ve ne de bir yardımcı bulamayacaklardır.

174. Ey insanlar! Muhakkak ki, size Rabbinizden kesin bir delil geldi ve size apaçık bir nur indirdik.

175. Şimdi Allah'a iman edip O'na sımsıkı sarılanlara gelince, onları, kendinden bir rahmet ve fazilete daldıracaktır ve onları doğru bir yol olarak da kendi (yoluna) iletecektir.

İzahı

172. Bu ayette İsa (a.s.)'ın ve mukarrabin meleklerinin, Allah'a kulluk etmekten yüz çevirmedikleri, bundan kaçınmadıkları, bilakis onlar da birer kul olduklarını itiraf ederek O'na olan kulluk vazifelerini ifa ettikleri beyan edilmekte. Ve Allah kendisine kulluk etmekten imtina edenleri ise kıyamet günü huzurunda hesap vermek üzere toplayacağını ifade etmektedir. İster ehli kitap, ister müşrik ve isterse münafık olsun bunların hepsi Allah'ın adaleti karşısında hesap vermek için toplanacaklar ve hak ettikleri cezaya çarptırılacaklardır.

173. Bu ayette de İman edip salih ameller işleyenlerin mükâfatları kendilerine eksiksiz verildiği gibi, bunlara Allah, kendi lütfundan da katarak onların cennette ki derecelerini ve mükâfatlarını artıracağını ifade etmektedir. Fakat kibirlenerek Allah'a kulluk etmekten imtina edip, kaçınanları ise, acıklı bir azapla, cehennemle yüz-yüze bırakacak ve kendilerine sahip çıkıp oradan kurtaracak bir dost ve bir yardımcı da bulamayacakları beyan edilmektedir.

174. Bu ayette Cenab-ı Hak bütün insanlara seslenerek: (Ey insanlar! Rabbinizden size apaçık bir delil ve bir nur geldi,) buyurmaktadır ki, bu delil Allah'ın kelamı olan Kur'an'dır, nur da insanlığı aydınlatan Peygamberdir. Öyle ise ey insanlar! Allah'ın delili, mucizesi olan Kur'an'a, açık ve kesin olan aydınlatıcı, yol gösterici olan o Peygambere uyun. Kur'an'ı kendinize rehber, peygamberi kendinize kılavuz edinin.

175. Bu ayette ise, Allah (c.c.) kendisine iman edip gönderdiği Kur'an'a ve Peygamberinin sünnetine sarılanları kıyamet günü rahmetine, lütfuna mazhar kılacağını ve onları bu nimetlere gark edeceğini ve onları kendi gösterdiği doğru yoluna ileteceğini vadetmektedir.

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنِ امْرُؤٌ هَلَكَ لَيْسَ لَهُ
وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا

وَلَدٌ فَإِن كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِن كَانُواْ إِخْوَةً رِّجَالاً وَنِسَاء فَلِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الأُنثَيَيْنِ يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّواْ وَاللّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {١٧٦}

Meali

176. Senden fetva istiyorlar. Da ki, Allah, kelale (anası, babası ve çocuğu olmayan) kimse hakkında size fetva veriyor. Bir kimsenin çocuğu bulunmaz ve bir kız kardeşi olursa, onun için mirasın yarısı vardır. Eğer kız kardeşin çocuğu olmazsa o kimse de ona (kız kardeşine) varis olur. Ve eğer onlar da iki kız kardeş iseler, onlara da mirasın üçte ikisi vardır. Eğer onların hem erkek ve hem de kız kardeşleri olursa, erkeğe kadının iki payı vardır. Allah size açıklıyor ki, şüphesiz adaletten sapmayasınız ve Allah her şeyi hakkıyla bilendir.

İzahı

176. Bu ayette kelale olan varislerin miras paylarının ne olduğu beyan edilmektedir. Kelale annesi babası ve çocukları olmayan fakat biraz daha uzak akrabaları olan kimselere denir ki, bu sûrenin 12. ayetinde bahsedilmiştir. Ancak orada anne bir erkek ve kız kardeş, ya da ana bir yalnız bir kız kardeş veyahut da ana bir yalnız bir erkek kardeşin payına düşen zikredilmişti, oraya tekrar bir daha bakınız. Burada ise, ana baba bir veya yalnız baba bir erkek veya kız kardeş, veya hem erkek ve hem de kız kardeş bulunması durumunda nasıl taksim edileceği beyan edilmektedir.

Rivayete göre Cabir b. Abdullah demiştir ki, ben baygın bir halde hasta idim. Peygamber (a.s.) Ebu Bekir'le ziyaretime geldi. Peygamberimiz abdest almış ve suyundan başıma serpmiş ve bunun üzerine uyandım aklım başıma geldi. Dedim ki: "Ya Resülellah! Benim yakın varislerim kelale olanlardır. Ben ölünce mirasım kime aittir?" İşte bunun üzerine bu ayet indi ve bu ayette onların mirastan payları bildirildi.

Şimdi yukarda da bahsettiğim gibi ana bir kız kardeşe veya ana bir erkek kardeşe veyahut da ana bir hem kız kardeş ve hem de erkek kardeş olursa, bunların payları bu sûrenin 12. ayetinde bildirilmiştir. Burada is, ölen kimsenin çocukları

ana ve babası yok, yalnız ana baba bir veya yalnız baba bir kız kardeşi varsa, bu kız kardeş mirasın yarısını alır. Eğer ölen kadın ise, baba bir veya ana baba bir olan erkek kadreşi de ayni şekilde ona varis olur ve ondan başka varisi yoksa malın tamamına varis olur. Eğer ölen kimsenin ana-baba bir veya baba bir iki kız kardeşi olursa, mirasın üçte ikisi onlarındır. Eğer ölen kimsenin bu kelale dediğimiz varisleri hem erkek ve hem de kız kardeşler ise, o zaman da erkek kardeşlere kız kardeşlerin iki katı olarak pay vardır. (İşte haktan sapmayasınız diye Allah böyle beyan ediyor. Her şeyi hakkıyla bilen Allah'tır.)

Mülkün gerçek sahibi O'dur, O, böyle hükmetmiş, altını çizmiştir, artık yok şöyle olsaydı, böyle olsaydı demeye kimsenin hakkı yoktur. Kadın erkek eşittir, şöyledir, böyledir diyenler kendilerini Allah' tan daha bilgin yerine koyan kimselerdir. Böyle Allah'ın hükümlerini kabul etmeyip bilginlik taslayanlar dinden çıkarlar. Kâinatı yaratan O'dur, mülkün sahibi O'dur, her şeyin inceliğini ve hikmetini en iyi bilen de O'dur. Artık O, nasıl hükmetmişse öyle inanmak zorundayız. Bunu kabullenmeyenler Müslüman olamazlar, inanmayanlar kendileri bilir, bu inanmadıklarının cezasına ve sonucuna' da katlanırlar.

9 786054 818761

KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET TEFSİRİ

2

HÜSEYİN TAŞÇI

ravza YAYINLARI

KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET TEFSİRİ

CİLT 2

HÜSEYİN TAŞÇI
İLAHIYATÇI EMEKLİ İMAM

İSTANBUL, 2015

KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET TEFSİRİ

HÜSEYİN TAŞÇI

Kapak ve İç Tasarım
Ahmet Yanar

Baskı Cilt
RAVZA YAYINCILIK VE MAATBACILIK

Davutpaşa Cad. Kale İş Merkezi
No:51/52 Topkapı / İSTANBUL
Tel:(0212) 481 94 11

İsteme Adresi
Kısıklı Mh. Ferah Cd. Hacı Arif Bey Sk.
No: 9/5 Üsküdar / İSTANBUL
(0537) 762 49 23

İSTANBUL, 2015

İÇİNDEKİLER

MAİDE SÛRESİ

Maide sûresi Medine döneminde inmiştir. Bu sûre en çok hüküm ayetlerinin bulunduğu bir sûredir. Yahudi ve Hıristiyanlar, Âdem (a.s.)'in oğulları Habil'le Kabil'in kıssasından bahseden ayetleri ihtiva etmektedir.

İmamı Ahmed'in ve İbni Merdeveyh'in naklettikleri bir hadise göre bu sûre Peygamber (a.s.) bineğinin üzerinde iken inmiş ve vahyin ağırlığından deve olduğu yerde durmuş ve Peygamber (a.s.) kendinden geçmiş. Hazreti Ali de deveyi eğilmiş ve karnı yere değmiş olarak görmüş. Sonra Peygamber (a.s.) elini Veheb El-Cumuhi'nin başına koymuş, daha sonra ayılmış ve bu sûreyi sahabeye okumuştur. Ancak bu sûrenin birden inmediğine dair rivayetler de vardır. Bazıları bu sûrenin en son indiğini söyleseler de, İbn-i Abbas'a göre en son inen sûre Nasr, yani izacae nasru'llahi sûresidir.

Ayet Sayısı: yüz on

Kelime Sayısı: Bin sekiz yüz dört

Harf Sayısı: On bin dokuz yüz üçtür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَوْفُواْ بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُم بَهِيمَةُ الأَنْعَامِ إِلاَّ مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنتُمْ حُرُمٌ إِنَّاللهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ {١} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تُحِلُّواْ شَعَآئِرَ اللهِ وَلاَ الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلاَ الْهَدْيَ وَلاَ الْقَلآئِدَ وَلا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِّن رَّبِّهِمْ وَرِضْوَاناً وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُواْ وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ أَن صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَن

تَعْتَدُواْ وَتَعَاوَنُواْ عَلَى الْبرِّ وَالتَّقْوَى وَلاَ تَعَاوَنُواْ عَلَى الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ {٢}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1. Ey iman edenler! Akitleri yerine getirin. İhramlı iken size okunacak olan avlamanın dışındaki hayvanlar helal kılındı. Allah dilediğine hükmeder.

2. Ey iman edenler! Ne Allah'ın (koyduğu dini) işaretlere, ne haram aya, ne hediye kurbanına, ne gerdanlıklara ve ne de Rablerinin rızasını arayarak Beyti-Haram'a yönelmiş olan kimselere saygısızlık etmeyin. İhramdan çıkınca da avlanabilirsiniz. Mescidi-Harama girmenize engel oldukları için bir topluma karşı beslediğiniz kin sizi tecavüze sevk etmesin! İyilik ve takvada yardımlaşın, günah ve düşmanlıkta yardımlaşmayın, Allah'tan korkun. Şüphesiz ki, Allah'ın intikamı şiddetlidir.

İzahı

1. Bu ayette akitlerin yerine getirilmesi emredilmiş ve ilerde okunacak olan hayvanların dışındaki dört ayaklı hayvanların helal olduğu bildirilmiştir. Ancak İhramda iken bu hayvanların avlanması yasaklanmıştır. Fakat ihramdan çıkınca bu dört ayaklı hayvanların da avlanmalarının helal olduğu ve Allah böyle dileyip, böyle hükmettiğini beyan buyurmaktadır.

Akd: Bir şeyi bağlamak, düğümlemek, yani sözleşmedir. İbni Abbas'a göre bundan maksat İslamın ve Kur'an'ın emir ve yasaklarını yerine getirmedeki sözleşmedir. Yani benim anlayışıma göre bir insan lâilahe illellah kelimesi ile İslamı ve Kur'an'ı kabul etmiş, Allah'ın Kur'anda ve İslam da ki, emirlerini yerine getireceğine ve yasaklarından kaçınacağına söz vermiş. Ve bir nevi Cenab-ı Hakla sözleşme yapmış demektir ki, işte Cenab-ı Hak iman edenlere bu sözü hatırlatarak yerine getirmelerini emretmektedir.

2. Evet, bu ayette de yine Cenab-ı Hak, müminlere şunu hatırlatıyor. Allah'ın dinin şiarından (nişan-ından) olan hiçbir şeye saygısızlık göstermeyin diye emretmektedir. Mesela, savaşın dahi yasaklandığı haram ayları olarak sayılan Recep,

Zilkade, Zilhıcce ve muharrem aylarına saygı gösterilmesi, bu aylarda ki, bu yasaklara riayet edilmesi gibi. Hac için kurban edilecek ve boyunlarına gerdanlık takılmış, süslenmiş olan bu kurbanlara ve sırf Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla ihrama girenlerin ihram yasaklarına uymaları. Ve Beyti-Harama (Kâbe) ye ve onu tavaf edenlere karşı saygısızlık yapılmaması emredilmektedir. İhramda iken avlanılmaması, ancak ihramdan çıkınca da avlanmanın helal olduğu bildirilmiştir. Yine müminlere şu uyarı yapılmıştır. (Daha önce size yapılan bir kötülükten ötürü olan kin ve düşmanlığınız sizi aşırılığa, taşkınlığa götürüp de bir toplumdan öç almaya kalkıştırmasın. İyilikte birbirinize yardım edin, fakat kötülükte ve düşmanlıkta bir birinize yardım etmeyin, Allah'tan korkun. Çünkü Allah'ın intikamı şiddetlidir.) Evet, işte bu ayette müminlerin kinde ve düşmanlıkta birbirlerine, yardım etmemeleri, ancak iyilikte ve takvada birbirlerine yardım etmeleri emredilerek uyarılmaktadırlar.

Ayetin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre, El-Hutem İbni Hind El-Bekr'i denen bir şahıs Peygamber (a.s.)'ın huzuruna gelmiş ve: "Ben kavmimin dayısıyım, bana İslamı anlat," demiş. Peygamber (a.s.) da: "İslam Allah'tan başkasına tapmamak, namaz kılmak, zekât vermek, oruç tutmak ve Beyti tavaf etmek," diye buyurmuş. Bunun üzerine adam: "Senin anlattıkların biraz güç, ben kendi başıma karar veremem, danışacağım kimseler var," deyip çıkmış. Ve Medine dışında bazı Müslümanların malları merada otlarken ve onların yanından geçerken onları sürüp götürmüş. Ertesi yıl bu adam büyük bir tüccar olarak kervanlarıyla hacca gelmiş. Müslümanlar da bir yıl önce mallarını götürmüş olan bu adamın kervanlarını vurmak için Peygamberimizden izin istemişler. İşte bu olay üzerine bu ayet inmiş ve pişman olan kimselerin Mescidi-Harama gelmelerine engel olunmaması emredilmiştir. Ancak benim kanaatime göre bu ayetin iniş sebeplerinden biri bu olsa da bunun Hudeybiye anlaşması ile de bir ilgisi vardır. Çünkü ayette: (Sizi Mescidi-Haramdan çevirdikleri için bir topluma karşı olan kininiz, sizi tecavüze götürmesin,) buyruluyor ki, bu da Peygamberimizin arkadaşları ile umre yapmak için gittiklerinde müşriklerin engelleri ile karşılaşıp Hudeybiye anlaşmasıyla geri döndüklerini gösteriyor. Artık bir kavmin bu kötülüğünden dolayı o kavimden pişman olmuş, olanlara karşı kininiz sizi tecavüze götürmesin, diye Müslümanlar uyarılmış -lardır.

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلاَّ مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَن تَسْتَقْسِمُواْ بِالأَزْلاَمِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن دِينِكُمْ فَلاَ تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الإِسْلاَمَ دِيناً فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِّإِثْمٍ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٣}

Meali

3. Sizlere ölü, kan, domuz eti, Allah'tan başkasının adına boğazlanan, vurulmuş, yuvarlanmış, süzülmüş veya canavar yemiş olarak (mundar ölen) hayvanlar haram kılındı. Ancak ölmeden boğazladığınız müstesna. Dikili taşlar, putlar adına boğazlanan hayvanlar, fal okları ile kısmet aramanız haram kılınmıştır ki, bütün bunlar fısktır (yoldan çıkaran kötü şeylerdir.) İşte bu gün kâfirler sizin dininizden (bu kötülüklerin olmasından) ümitlerini kesmişlerdir. Artık onlardan korkmayın, benden korkun. Bu gün sizin dininizi olgunluğa erdirdim ve nimetimi üzerinize tamamladım ve din olarak da sizin için İslam-a razı oldum. Şimdi kim açlıkla muzdarip kalırsa, günaha meyil etmeden bunlardan yemek zorunda kalırsa, şüphesiz ki, Allah bağışlayan, merhamet edendir.

İzahı

3. Bu sûrenin birinci ayetinde size okunacak olanların dışındaki hayvanlar helal kılınmıştır, diye buyrulmuştu. İşte bu haram olanlar şimdi bu ayette okunmuş ve tek-tek sayılmıştır.

1) Mundar et, yani kan akıtılmadan ölmüş olan hayvan. Ancak ölü balıklar bundan istisnadır. Çünkü balık suda yaşadığı için pis ve mikrop olmaz ve

Peygamberimiz: "Denizin suyu temiz ve ölüsü de helaldir," buyurmuştur. Bunun dışında kesilip kanı akıtılmamış olan hayvanların etleri haramdır.

2) Kan haramdır. Çünkü damarlardan dışarı çıkan kan mikroptur, hemen kokar ki, insan sağlığına zararlı ve iğrençtir.

3) Domuz eti haramdır. İster evcil, ister yabanı olsun bütün domuzlar pis ve necistir. Çünkü bu hayvan her çeşit pis ve necis olan şeyleri yiyen, hatta kendi pisliğini bile yiyen bir hayvandır. Ve yediği bu pislikler etine sirayet eder ve bir takım hastalıklara sebep olur ki, özellikle trişin ve tenye hastalığı taşır ve insanlara da tesir eder. Bu günlerde domuz gıribi gibi bir hastalıkta gündemdedir. Bilmiyorum bunun da domuzla bir ilişiği var mı? Ama ateş olmayan yerden duman çıkmaz, belki de ondan bulaşmış bir hastalık olabilir ki domuz gıribi denmiştir. Velhasıl domuz öyle, ya da böyle hayvanların en pisidir ve bütün dinlerde yasaklanmıştır, haramdır. Allah'ın yasaklarına uymayan, O'na karşı savaş açanlara, Allah, böyle çeşitli bela ve hastalıklar verir ki, bu sefer bu hastalık ve belalarla savaşırsınız, yüzlerce, binlerce can veririsiniz, mal verirsiniz. Allah sebepsiz ve hikmetsiz hiçbir şeyi yasaklamaz. O, bizlerden daha iyi biliyor, bizi acıyarak sağlığımız için, toplumun huzur ve asayişi için bazı şeyleri yasaklıyor. Bunca temiz ve güzel nimetler dururken yetmiyor mu ki, pis ve zararlı olan şeylere meylediyorlar?

4) Allah'ın adının gayrisi için kesilen hayvanların etleri de mundar hükmündedir, haramdır. Mesela, putlar adına, türbeler adına, devlet büyükleri adına kurban diye kesilen hayvanlar haramdır. Kurban Allah'a yaklaşmak demektir. O zaman Allah'ın adına kesilmelidir ki, kurban olsunlar. Bu amaçlarla kesilen hayvanlar, çalıntı bir mal gibi manen pistir ve haramdır. Yoksa fiziki olarak kesilmiş bir hayvanın eti pis değildir. Haramlar iki kısımdır Biri ayni haram ki, işte domuz eti, kan ve mundar olarak ölmüş olan hayvanlardır. İkincisi ise haramunligayrihidir. Yani başkasının hukukuna tecavüz edildiği için haramdır ki, işte bu da Allah'ın adına kesilmesi gereken hayvanı başkasının adına kesmek, Allah'ın hakkına tecavüzdür. Veyahut da çalınarak gasp edilerek kesilen hayvanların etleri de başkasının hukukuna tecavüz edildiği için haramdır.

5) Evet, boğularak, vurularak, yüksek bir yerden düşerek, yuvarlanarak ölen, bir başka hayvan tarafından boynuzlanarak öldürülen ve canavarların parçaladığı bu hayvanlar kesilmeden ölürlerse mundardır, haramdır.

6) Dikili taşlar üzerinde kesilen hayvanlar da mundardır. Cahiliye döneminde Araplar özel dikili taşlar üzerinde putlar adına kurban keserlermiş. İşte böyle saçma sapan şeyler üzerinde Allah'ın gayrisinin adına kesilen hayvanların etleri de haramdır.

7) Şans okları çekerek kısmet aramak da haramdır. Fıskı-fucur, Allah'ın doğru yolundan çıkmış, şeytanın yoluna girmiş sapıklık, demektir. Bütün şans oyunları, lotosu, totosu, piyangosu ve sair bütün bunlar haram ve şeytanın pis işlerindendir. Müslüman olan böyle çalışıp kazanmadan, emek sarf etmeden, hileli yollardan kolayca para kazanma peşinde olamaz. Böyle kuru ümitlere bel bağlayıp yıllarca bu oyunları oynayanlar hep kayıp etmiş kazanan ise birkaç kişidir. Bunlar cehaletten başka bir şey değildir. Evet, işte Cenab-ı Hak bu haramları ve çirkin olan bu işleri, beyan ettikten sonra buyuruyor ki: (Bu gün sizin dininizi tamama erdirdim ve nimetimi üzerinize tamamladım ve din olarak da sizin için İslam'a razı oldum.) Yani Âdem'den buyana benim koyduğum tevhid dinini bu gün olgunlaştırıp kemale erdirdim ve bu tevhid dininin adını da İslam olarak adlandırdım. İşte sadece bu dinin yaşamasına razı oldum ve bu dinde haram olanları size okudum: (Artık sizden kim saldırmadan günaha meyil etmeden bu haramlardan yemek mecburiyetinde kalırsa, Allah bağışlayan ve merhamet edendir.) Yani ölüm derecesinde açlıkla karşılaşır bu haramlardan yemek mecburiyetinde olursa aşırı olmadan, günaha meyilli olmadan istemeyerek, ölmeyecek kadar bu haramlardan yerse, Allah bu kadarını bağışlar, çünkü O, merhametlidir.

Bu ayetin tefsiri ile ilgili ulemanın farklı yorumları vardır. (Dininizi bu gün tamamladık,) ifadesinden maksat bazılarına göre helal, haram, farz, sünnet ve cezalara dair hükümleri tamamladık, artık bundan böyle bu konularla ilgili ayet gelmeyecektir, diye yorumlamışlardır. Böyle yorumlayan âlimlerden biri de İbn-i Abbas dır. Said b. Cübeyr ve Katada gibi müfessirlere göre, bu ayetin inişiyle müşrik olanların artık bundan böyle hac yapamayacaklarını söylemişlerdir. Çünkü bu ayet hac mevsiminde inmiştir. Daha başka yorumlar da vardır. Rivayete göre bir Yahudi Hazreti Ömere: "Ey müminlerin emiri! Sizin kitabınızda bir ayet vardır ki, onu okumaktasınız. Eğer o bir Yahudi cemaate inmiş olsaydı, o gün bayram ederdik," demiş. Hazreti Ömer de. "O hangi ayet?" diye sorunca, (el yevme ekmeltü leküm dineküm) ayetidir, demiş. Hazreti Ömer biz

onu da biliriz, nerede indiğini de biliriz. Bu ayet Peygamber (a.s.) Cuma günü Arafat da bulunduğu sırada inmiştir ki bu zaten o günün bayram olduğuna işarettir, dedi.

Yine rivayete göre bu ayet indiğinde Peygamber (a.s.)'ın vazifesi bitti, İslam dini tamamlandı, diye Peygamberin aralarından ayrılacağı korkusuyla birçok sahabe ağlamıştır. Nitekim bu ayet indikten 80 gün sonra Peygamberimiz ebedi âleme göç etmiştir. Bana göre belki bu ayetten sonra ayet gelmişse de hüküm ayeti gelmemiştir.

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّهُ فَكُلُواْ مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُواْ اسْمَ اللّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ {٤} الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ حِلٌّ لَّكُمْ وَطَعَامُكُمْ حِلُّ لَّهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلاَ مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَن يَكْفُرْ بِالإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ {٥}

Meali

4. Sana, kendileri için helal olan şeyin ne olduğunu soruyorlar. De ki, size iyi ve temiz şeyler helal kılındı ve yırtıcı olan avcı hayvanlardan, Allah'ın size öğrettiği şeyi öğrettiklerinizin (avı yakalayan hayvanların yakaladıkları da) helal kılındı. Sizin için tuttuklarını yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın ve Allah'tan korkun. Şüphesiz ki, Allah hesabı çabuk görendir.

5. Bu gün size iyi ve temiz şeyler helal kılındı. Kendilerine kitap verilenlerin yemeği de size helal kılındı, sizin yemekleriniz de onlara helal kılındı. İnanmış olan namuslu kadınlardan ve sizden önce kendilerine kitap verilmiş namuslu hür kadınlarda helâlıdır, ancak mehirlerini verirseniz, namuslu, zina etmemişler ve gizli dost da edinmemişlerse. Her kim iman ile beraber küfrederse, onun ameli silinir ve ahiretde hüsrana uğramış olur.

İzahı

4. Bu ayette avlardan hangilerinin helal olduğu sorusuna cevap olarak Cenab-ı Hak Peygamberimize hitaben buyurdu: (De ki, sizin için temiz olanlar helal kılınmıştır.) Yani iğrenç olmayan, tiksinilmeyen temiz olanlar helal kılındı. (Allah'ın size öğrettiği bilgiyle talim, terbiye ettiğiniz hayvanların sizin için yakaladıkları helal kılındı ki, eğer bunları sizin için tutmuşlarsa yiyin.) Yani azı dişi olan köpeklerden, sakar, doğan ve atmaca gibi talim ve terbiye verdiğiniz bu hayvanları ava gönderdiğiniz zaman sizin için yakalar, parçalayıp yemezlerse, işte bu avlar size helâlıdır: (Ve üzerine Allah'ın adını zikredin.) Yani avı yakalayacak olan bu hayvanları avın üzerine gönderirken besmele çekerek gönderin. Ve: (Allah'tan korkun,) size helal olmayanları yemeyin, onlardan sakının, (Allah hesabı çabuk görendir.)

Ayette geçen: Cevârihi, cariha kelimesinin çoğuludur ki, bu da azı dişleri olan av köpeği ve diğer yırtıcı kuşlardır. Yukarda bahsettiğimiz gibi bunların talim ve terbiye görmüş olan avcı hayvanlar olması şarttır ve bu hayvanlar avı kendileri için yakalamamalıdırlar. Yani avı yakalayınca hemen parçalayıp yememelidirler, yakaladıktan sonra sahibine bırakmalıdırlar.

Bu ayetin iniş sebebi ile ilgili farklı rivayetler vardır. Bir rivayete göre Müslüman olmuş bedevilerden biri eğitilmiş olan avcı hayvanların avladığı bir av hayvanı hakkında Peygamberimize soru sorması üzerine bu ayet inmiştir. Çünkü bundan bir önceki ayette yırtıcı hayvanların yakaladıkları hayvanların etlerinin haram olduğunu anlatmıştı. İşte onun üzerine sorulan bu soruya da bu ayetle cevap verilmiş oldu.

(Üzerine Allahın adını anın,) cümlesine gelince acaba bu avlanmış hayvanın etini yerken mi, yoksa av hayvanını ava gönderirken midir? Adiy b. Hatem bunu Peygamberimize sorduğunda: "Eğitilmiş köpeği ava salarken ve Allah'ın

adını anmış isen (besmele çekmişsen,) onun yakaladığını ye," diye buyurduğunu rivayet etmiştir. Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nese'i ve İbni Mace'nin rivayet ettikleri bir hadiste bütün yemeklerden önce besmele çekmek sünnettir. Ama bu ayette kasdedilen av hayvanlarını salarken besmele çekmek lazımdır.

5. Evet, önceki ayette temiz olanların helal olduğu zikretmişti. Bu ayette ise bir daha altı çizilerek temiz olanlar sizlere helâlıdır, diye tekrar edilmiştir. Ancak bu ayette farklı bir şey daha açıklanmaktadır ki, oda şudur. Kitap ehlinin kestikleri hayvanların etlerinin helal olduğu ve iffetli kadınları ile de evlenmenin helal olduğudur. Yani kitap-ehli dediğimiz Yahudi ve Hıristiyanların kestikleri hayvanların etlerinin helal olduğu, onların iffetli, namuslu ve hür olan kadınları ile evlenmenin de helal olduğu beyan edilmiştir. Ancak bu ehl-i kitap'ın Peygamber (a.s.)'dan önceki ehl-i kitap mı, yoksa sonraki ehli kitap mı? olduğunda müfessirler ihtilaf etmişlerdir. Hazreti Ali şöyle demiştir. "Beni Tağleb Araplarından Hıristiyan olanların kestiklerini yemeyin. Çünkü onlar Hıristiyanlardan şarabın dışında bir şey almamışlardır." İbni Mes'ud ve Şafi'nin görüşü de Kur'an indikten sonra Hıristiyanların kestiği hayvanların etleri helal değildir. Fakat Hıristiyan olan Araplar hakkında İbni Abbas'a sorulduğu zaman,"bir beis yok," demiştir. Hasan El-Basri, Ata b. Ebi Rabih, Şabi, Katada, Zahra, Hâkim ve Hammad'nın görüşleri de Aynıdır. İmam-ı Azam, Maliki, İmamı Ahmet'in de iki görüşünden biri ve hatta İmamı Şafi de görüş değiştirerek aynı görüştedir ki, bu zatlara göre Hıristiyan Arapların kestiği etleri yemekte bir beis yoktur. Fakat Mecusi (ateşperest) olanların ve bu ehli kitabın dışındakilerin kestikleri hayvanların etleri ittifakla haramdır.

Ancak kitap ehli olan Yahudi ve Hıristiyanların de Allah'ın adının gayrisini anarak kesmeleri durumunda yine haramdır, yenmez. Mesela, Hıristiyanlar Hayvanı keserken İsa (a.s.)'nın adını anarak veya Yahudiler bir başkasının adını anarak keserlerse, o hayvanın etini yiyip yememekte ihtilaf vardır. İbni Ömer helal değil, caiz değildir, demiş. Rabi de aynısını söylemiştir. Fakat ulemanın çoğu helal ve caiz demişlerdir. Şabi ve Ata den, Hazreti İsa'nın adını anarak kesilen hayvanların etlerinden yiyilip, yiyilmeyeceğine dair sorduklarında: "Allah, onların kestiklerini helal kılmıştır," diye cevap vermişlerdir. Ancak Hasan El-Basri şöyle demiştir. "Yahudi ve Hıristiyanlar Allah'ın adından başkasını anarak keserler ve sen de bunu duyarsan yeme." Fakat ulemadan bir

topluluk bu ayet genel anlam ifade etmektedir ve dolayısıyla kitap ehli her ne şekilde keserse kessin, onların kestikleri yenir ve bu ayet Enam sûresinin 121. ayetini nesh etmiş, hükmünü bozmuştur, demektedirler. O ayette: (Allah'ın adı anılmamış, yani besmele çekilmemiş bir şeyi yemeyin,) buyrulmuştur. Ancak başka bir gurup ulema da buna cevap olarak işin aslı öyle değildir, o ayet hükümsüz değildir, demektedirler. Çünkü bu ayette: (Sizin yemekleriniz de onlara helâlıdır,) buyruluyor. Yani bu ayette karşılıklı olarak: (Ehli kitabın yemekleri size helal, sizin yemekleriniz de onlara haleldir,) buyruluyor. Bunun için her halükârda ehl-i kitabın kestikleri helâldir, demişlerdir.

Şimdi âcizane benim anladığıma göre En'am sûresinde gelecek olan sadece bir ayet değil, üç ayet Allah'ın adının anılmasından, yani besmele ile kesilmesinden bahsediyor ki, bu ayetlere göre Allah'ın adını anarak hayvanı kesmek şerttır. İşte bu ayetlerden anlaşılıyor ki ehl-i kitap içerisinde Allah'ın adını anarak kesenler de var, başkalarının adını anarak kesenler de vardır. O zaman Hasan El-Basri'nin dediği gibi eğer ehli kitabın besmele çekerek kestiklerini görürsek bunda bir problem yoktur, helaldir. Yok, eğer Allah'ın adından başkasını anarak kestiğini görüp işitirsek o yenmez. Çünkü Enam sûresinin 145. ayetinde: (Allah'tan başkası adına kesmek fasıklıktır ve haramdır,) buyruluyor ki bu geneldir. Öyle ise ister ehli kitap olsun, ister Müslüman olduğunu iddia etsin, haram olanlar ayette sayılmıştır. Diğer bir nokta Ehli-kitabın hayvanı keserken besmele çekip-çekmediği bilinmiyorsa yani Allah'ın adına mı, başkasının adına mı kestiğini görüp işitmedinse onu da yerken besmele çekip yemek caizdir. Aslında Hazreti Ali'nin: "Şaraptan başka Hıristiyanlardan bir şey almamış Arapların kestiğini yemeyin," sözü de bunu doğruluyor. Yani Ehli kitaptan şarap içmeyi öğrenmeden başka bir bilgi öğrenmemiş Hıristiyan Arapların hayvanı besmele ile kesme ihtimali yoktur. İhtimal ki, onlar müşriklerin adetleri üzere kesmektedirler, dolayısıyla Allah'ın adını zikretmeyenlerin ve zikretme ihtimali de olmayan Yahudi ve Hıristiyanların kestiği yenmez. Ama dediğim gibi besmele çektiklerini işittiğimiz veya çekip çekmediğini bilmediğiniz Arap olmayan ehli kitabın kestiklerini yenmede bir sakınca yoktur.

Bu ayette geçen diğer bir konu ise ehli kitaptan olan kadınlarla evlenme konusudur. Bu konuda da, farklı yorum ve görüşler vardır. Bazılarına göre hem kitap-ehli hem de iffetli ve hür olması şarttır. Nitekim İbni Abbas: "Hür olmayan

bir ehl-i kitap cariye ile evlenmek caiz değildir," demiş ve ayette geçen (vel-muhsanatu) ifadesinden, hür kadın olduğu anlamaktadır. Fakat Hasan El-Basri, Şabi, Nehâî ve Dehhak ise bu kelimeden iffet ve namuslu olmasını anlamışlardır ki, ehl-i kitaptan iffetli olan bir cariye ile de evlenilebilir. Fakat hür olanla evlenme hususunda da yine ihtilaf edilmiştir. Cumhuru ulemaya göre ehl-i kitap olan gayrimüslim kadınlarla evlenmek caizdir ve bunların delil ve dayanakları da Hazreti Osman'nın bir Hıristiyan olan Naile binti Ferase ile evlenmesidir. Yine Talha b. Ubeydullah'ın da hanımının Yahudi olmasıdır. Fakat Abdullah b. Ömer bunu çirkin görmüştür. Ve daha başka şeyler de söyleyenler de vardır. Fakat yine bu fakirin anladığı şudur. İffetli, namuslu ve zinaya bulaşmamış, gizli dost edinmemiş Hıristiyan, ya da Yahudi olan bir kadınla evlenme de bir sakınca yoktur, ama cariye ile evlenmek caiz ise de İbni Ömerin dediği gibi iyi değildir, çirkindir. Hele ehl-i kitap olan bir cariyeyi hür bir kadın üzerine kuma almak bence caiz değildir ve bunu Nisa suresinin 3. ayetinde açıkladık, oraya bakabilirsiniz. Bununla beraber benim, hür olsun cariye olsun ehli kitaptan olan kadınlarla evlenmenin caiz olduğunu söylediğimin dayanağı yukarda zikrettiğimiz görüşlerle beraber bu ayetin devamında ki şu ifadedir: (İffetli, namuslu zina etmemiş ve gizli dost da edinmemiş, ehli kitap kadınlarla evlenmeniz helaldir.) İşte onlarla evlenme bu şartlara bağlanmıştır.

Evet, bu ayetin son cümlesinde de: (Her kim iman etmiş olmakla beraber, küfrederse, onun amelleri silip gider ve ahirette de hüsrana uğrayanlardan olur,) buyruluyor. Yani her kim mümin olduğu halde dinden irtidad ederse, onun yapmış olduğu bütün iyilikleri yıkılır gider. Bu ayeti tefsir edenler, daha doğrusu mealini verenlerin nerede ise, tamamına yakını yanlış meal vermişlerdir. Çünkü (vemen yekfür bi'l-îmani) deki be, mea manasınadır. Yani (iman etmiş olmakla beraber küfrederse) demektir ki, mümin olduğu halde eğer ya tamamen dinden çıkar, inkâr eder veya küfre götüren bir söz söyler ya da böyle bir davranışta bulunursa tövbe etmedikçe dinden çıkmış sayılır ve bütün iyi amelleri yıkılır, yok olur gider, demektir. Zaten baştan imanı olmayan bir kimsenin hiçbir ameli makbul değildir ki yıkılıp gitsin. Nitekim Katada'nın zikrettiğine göre ayetin iniş sebebi: (Ehli kitabın yemekleri ve iffetli kadınlarıyla evlenmek size helaldir,) buyrulduğu zaman, bazı Müslümanlar nasıl olur da biz onlarla evleniriz? demişlerdi. İşte bu ayet onların bu sözlerinin Kur'an'a bir itiraz ve inkâr

anlamına geldiğini haber vererek Cenab-ı Hak onları uyarmıştır. Mümin olduğunuz halde nasıl böyle bir itirazda bulunursunuz? İşte mümin olduğu halde İslamın ve kur-anın katı bir hükmünü, ya da emir ve yasaklarını inkâr ederse küfretmiş, dinden çıkmış olur ve daha önce yaptığı bütün amelleri yıkılır, gider. Eğer tövbe etmez ise ahirette de ebedi hüsrana, zarara uğramış olur. Müslüman sözüne dikkat etmeli, hükmün kime ait olduğuna, kimin emri ya da yasağı olduğuna bakmalı ve söylediği sözün nereye varacağını hesap edip ona göre konuşmalıdır. Hele şu zamanımızda direk veya dolaylı yollardan Kur'an'a, ayete itiraz edenler bu devirde şunlar, bunlar haram mı olurmuş? diyenlerin sayısı hayli çoktur. Her gün beş vakit namaz kılıp da bu devirde faiz haram mı olurmuş, bu devirde tesettür mü olurmuş, şu mu olurmuş, bu mu olurmuş, diye ayetleri inkâr edenlerle karşılaşıyoruz. Dinin şakası yoktur, ya Kur'an'ın tamamına inanırsınız veya inanmazsınız, işinize gelene inanıp, işinize gelmeyene inanmasanız, mümin sayılmazsınız.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلاةِ فاغْسِلُواْ وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُواْ بِرُؤُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَينِ وَإِن كُنتُمْ جُنُباً فَاطَّهَّرُواْ وَإِن كُنتُم مَّرْضَى أَوْ عَلَى سَفَرٍ أَوْ جَاء أَحَدٌ مَّنكُم مِّنَ الْغَائِطِ أَوْ لاَمَسْتُمُ النِّسَاء فَلَمْ تَجِدُواْ مَاء فَتَيَمَّمُواْ صَعِيداً طَيِّباً فَامْسَحُواْ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُم مِّنْهُ مَا يُرِيدُ اللهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُم مِّنْ حَرَجٍ وَلَكِن يُرِيدُ لِيُطَهَّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {٦}

Meali

6. Ey iman edenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayınız, başlarınızı mesh edin, iki topuğa kadar ayaklarınızı yıkayın. Eğer cünüpseniz temizlenin. Hasta iseniz yahut yolcu iseniz yahut biriniz

abdest bozmaktan (tuvaletten) gelmişse yahut kadınlara temas etmiş iseniz ve su da bulamamışsanız, temiz bir toprakla teyemmüm edin. Bu teyemmümde yüzlerinizi ve ellerinizi dirseklere kadar mesh edin. Allah, size bir zorluk çıkarmak istemiyor. Fakat sizi temizlemek ve şükredesiniz diye nimetini üzerinize tamamlamak istiyor.

İzahı

6. Bu ayet abdest, gusül ve teyemmümden bahsetmektedir. Ancak bu ayet inmeden önce de abdest farzdı. Çünkü bu ayet hicretin 6. yılında Hazreti Aişe'ye iftira atıldığı Beni-Müstelik gazvesinde inmiştir. Hal bu ki, namaz miraçta Mekke döneminde farz kılınmıştır ki, namazın farz kılınması ile abdest de farzdı. Hatta namaz farz kılınmadan önce de Peygamberimiz vitir ve teheccüd namazı gibi namazlar kılıyordu ve bu namazları da abdestle kılardı. Hatta Ebu Hüreyreden rivayet edildiğine göre bu ayet gelene kadar Peygamber (a.s.) abdestsiz hiçbir iş yapmaz, söz söylemez, selam almaz ve selam vermezmiş. Bu ayetin gelmesiyle diğer işleri abdestsiz yapmasına ruhsat verilmiş ve zaten önceden farz olan abdest bu ayetle pekiştirilmiş oldu. Evet: (Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın,) buyruluyor. İşte bu ayetle namaz dışında abdestsiz olunacağına ruhsat verilmiş oldu. Ancak bu konuda ulema arasında ihtilaf vardır. Bazıları bu ayetle abdestli olunsun olunmasın her vakitte abdest alınması emredilmiştir ve farzdır, derken, bazıları ise abdestli olan bir kimseye her vakit için ayrı-ayrı abdest almak farz değildir, demişlerdir. Mesela, zahiri mezhebinden olan Davudi-Zahiri ye göre her namaz vaktinde abdest alınması farzdır. Fakat sahabeden olan cumhuru ulemaya göre bir abdest bozulmadığı takdirde, bütün namazlar için geçerlidir, onunla beş vakit namazı da ve diğer namazları da kılabilir ve zahiri mezhebine de şöyle cevap verilmiştir. Oysa bu ayetin zahiri esasen abdestsiz olanların her namaza dururken abdest almalarının gerekli olduğunu göstermektedir. Ve her meselede olduğu gibi bu konunun da anlaşılacağı için ayette kısaltma yapılmıştır. Yani anlaşılacağı için ayet kısa geçmiştir. Nitekim Peygamber (a.s.) Hendek savaşında bir abdestle dört vakit namaz kılmıştır. Ehlisünnete göre bu böyledir. Ancak beş vakit namazın hepsinde de abdest almak daha faziletlidir.

Zahiri mezhebinin bu iddiası çok önemli değil, esas mesele ehlisünnetle Şia arasında ayakları yıkamakla, mesh etme arasındaki ihtilaftır. Şia ya göre çıplak ayağı mesh etmek farzdır. Ehlisünnete göre ise yıkamak farzdır. Ancak mesh ve benzeri kalın şeyler giyinmiş ise, o zaman bunların üzerine mesh etmek farz olur. Bu derin ihtilaf da ayetin şu kelimesinin okunuşundan kaynaklanmaktadır. (Ve ercüleküm, ya da ve ecülikürn) şeklinde okunmasıdır. Bu kelime iki çeşitte okunmaktadır. Hatta altı kurra (ve erculiküm) okumaktadır ki bunlardan biride bizim okuduğumu Asim kıratının talebelerinden biri de böyle okumaktadır. Şia'nın iddiası da bu ayetin böyle okunuşuna dayandırılmaktadır. Peki, böyle okunursa mana nasıl olur? Yani ayette geçen atıf vavi ile: (Biruûsiküm ve ercüliküm) okununca mana şöyle olur. "Başınızı mesh edin ve ayaklarınızı da mesh edin." O zaman Şıa ya göre çıplak ayağı mesh etmek farz olur. Ehlisünnete gelince (Feğsilû vucuheküm ve eydiyeküm ve ercüleküm) diye okunur ki, bu son cümle o ilk iki cümleye atıf edilmiştir ve o zaman da mana şöyledir. "Yüzünüzü yıkayın, ellerinizi dirseklere kadar yıkayın, başınızı mesh edin ve ayaklarınızı da yıkayın" anlamı çıkar.

Şimdi her iki şekilde okumak da caizdir dediğim gibi on kuranın altısı (ve ercüliküm) okurken dört kura da (ve ercüleküm) okumaktadır. Ama abdestin alınma şeklini sadece ayetteki bir kelimenin okunuşu ile değil Peygamberimizi, Hülefai-Raşidinin yani dört büyük halifenin uygulamaları, onların sünneti ile anlamak gerekir. Burada Şia sünneti kabul etmemesinden böyle bir mana çıkarıyor. Hal bu ki ayakların yıkanması ile ilgili onlarca hadis var ve bunların hepsinde de ayakların yıkanmasının farz olduğu anlaşılıyor. Şimdi bu hadislerin metinlerini ve meallerini yazmak çok uzun olur ben sadece bu hadislerin ravilerini ve kaynaklarını yazmakla yetineceğim meraklıları bu kaynaklardan bulsun okusunlar.

Ayakların yıkanması ile ilgili hadisler.

1) Beyhaki sünenin de Hazreti Osman'ın azatlısı Hamraden rivayet etmiştir.

2) Beyhaki Süneninde Abdullah b. Zeyd b Asim El-Ensariden rivayet etmiştir.

3) Beyhaki Abdullah b. Ömer b. El-Asden rivayet etmiştir.

4) Beyhaki Ebu Hüreyreden rivayet etmiştir.

5) Müslim Sünenin de Cabir den, oda Hazreti Ömerden işittim diyerek rivayet etmiştir.

6) Müslim Halidden oda bazı sahabelerden rivayet etmiştir.

7) İmamı Ahmet Ebu Emameden rivayet etmiştir ki, Ebu Emame de Ömer b. Abase bize Peygamber (a.s.) abdesti şöyle-şöyle tarif etti diyerek rivayet etmiştir.

8) Aynı Hadis Sahihi Müslimde de yer almıştır. Aynı şekilde Hazreti Ali de ayaklarınızı topuklara kadar yıkayın, demiştir.

9) İmamı Ahmed'in İbn-i Abbasden rivayetine göre, İbni Abbas birer avuç su ile bütün abdest azalarını yıkadı. Yine bir avuç su ile sağ ayağını, diğer bir avuç su ile de sol ayağını yıkayıp sonra da Peygamber (a.s.)'ın böyle abdest aldığını gördüm, demiştir. Ancak Hafız Beyhaki Hazreti Aliden rivayetle şöyle demiştir. Hazreti Ali öğle namazını kıldı sonra Kufe'nin geniş bir sahasında oturup insanların ihtiyaçlarını gidermekle meşgul oldu derken ikindi namazının vakti gelince bir ibrik su istedi ve bir avuç dolusu su aldı onunla yüzünü, kollarını, başını ve ayaklarını mesh etti, sonra ayağa kalkarak suyun geriye kalanını da içti. Sonra dedi ki: "Şimdi benim bu ayakta su içmemi bir takım insanlar çirkin görür. Hal bu ki, Peygamber (a.s.) aynı bu benim yaptığım gibi yaptı" ve buyurdu ki: "Abdesti olanların abdesti işte budur." Demek ki hazreti Ali abdestli iken böyle bütün azalarını bir avuç su ile mesh etti. Şia belki Hazreti Ali'nin bu yaptığına dayandırmış olabilirler, ama Ali bunu abdestli iken yapmış ve üstelik sadece ayaklarını değil bütün abdest azalarını bir avuç su ile mesh etmiştir. Yok, eğer Şia sadece ayetin okunuşuna dayanarak çıplak ayakları mesh ediyorlarsa, o zaman bu hadislere, Peygamberimizin ve dört büyük halifenin de uygulamalarına aykırı hareket ediyorlar demektir.

Evet, ayetin devamında cünüp olanların da gusül ederek temizlenmeleri, hasta olunması yahut yolculuk yahut büyük ve küçük ihtiyaçları yaptıktan sonra yahut kadınlara temas edilip su bulunmadığı takdirde de temiz bir toprakla teyemmüm edilmesi emredilmektedir.

(Feddahharû) kelimesi, ziyade temizlenmek anlamına gelir ki, İmam-ı Azama göre cünüplükten temizlenirken ağza burna ziyade su vermekte farzdır.

Evet, su bulunmadığı takdirde veya hastalıktan dolayı su ile abdest almak veya gusül etmek zarar veriyorsa teyemmüm edilir. Teyemmümde şöyle yapılır.

Önce teyemmüme niyet edilir. Sonra iki el temiz toprağa vurulur, önce yüz kompile mesh edilir. Sonra tekrar toprağa vurulur. Önce sol elin yarısı ile sağ elin dış kısmından ve parmak uçlarından dirseğe kadar mesh edilir. Sonra sol elin diğer yarısını dirsekten kolun iç kısmına kaydırarak elin bileğine kadar kolun iç kısmını da mesh etmiş olur. Ondan sonra sağ elinin parmaklarını ikiye bölerek aynı şekilde sol elin parmak uçlarından, dirseğe doğru ve oradan da elinin diğer yarısını iç kısma çevirip oradan da kolun iç kısmını mesh ederek eline kadar çeker ve böylece teyemmüm etmiş olur. Evet, (Allah, size bir zorluk çıkarmak istemiyor, fakat sizi temizlemek ve şükredesiniz diye üzerinize nimetini tamamlamak istiyor.)

Evet, Cenab-ı Hakkın isteği sizi hem maddi ve hem de manevi pisliklerden temizlemek ve böylece ibadetlerinizi yerine getirerek kendine şükretmenizdir. Yeter ki siz O'na kulluk edin O, size her türlü kolaylığı gösteriyor.

وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ وَمِيثَاقَهُ الَّذِي وَاثَقَكُم بِهِ إِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَاتَّقُوا اللهَ إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {٧} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا قَوَّامِينَ لِلّٰهِ شُهَدَاءَ بِالْقِسْطِ وَلاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلاَّ تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَاتَّقُوا اللهَ إِنَّ اللهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ {٨}

Meali

7. Allah'ın size olan nimetini ve O'na verdiğiniz o sözü hatırlayın ki; hani işittik ve itaat ettik, demiştiniz. Allah'tan korkun. Şüphesiz ki, Allah, göğüslerde olanları bilir.

8. Ey iman edenler! Kuvvetli bir irade ile Allah için adaletle şahitler olun. Bir topluluğa olan kininiz sizi adaletsizliğe itmesin. Adil olun, takvaya en yakın olan budur. Allah'tan korkun, şüphesiz ki, Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.

İzahı

7. Bu ayette Cenab-ı Hak, gerek Yahudi, gerek Hınstiyan ve gerekse başkaları olsun bütün insanlara verdiği nimetlerin hatırlanmasını, ayetlerini dinledikleri zaman: "İşittik, itaat ettik," dedikleri sözü hatırlayıp ve Allah'tan korkarak o sözü yerine getirmelerini istemektedir. Ve Allah, söylenenleri de göğüslerde saklı olaları da bildiğini haber vermektedir. Allah, verilen sözleri de biliyor, yapılan işleri de biliyor, kalplerinde ve göğüslerinde sakladıklarını da biliyor. Bu ayette geçen: (İşittik, itaat ettik) ifadesinden sahabenin Peygamberimize akabede bey'at ederken söyledikleri sözler olduğu muhtemeldir ki, o sözleri hatırlayıp yerine getirmeleri istenmektedir. Fakat bununla beraber Allah'a ve Peygambere verilen bütün sözlr yerine getirilmelidir.

8. Bu ayette de bazı kimselere karşı olan kin ve düşmanlıktan ötürü haksızlık yapılmamasına, adaletten ayrılmamasına, taraf tutarak şahitlik yapılmamasa v bu kurgu yapılmakta ve onuda müminler uyarılmakta ve şahitlik yaparken de doğruyu söylemeleri emredilmektedir. Şahitlikle ilgili geniş açıklama Nisa sûresinin 135. ayetinde açıklamıştık. Daha geniş bilgi edinmek için oraya bakınız.

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ {٩} وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ {١٠} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هَمَّ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ {١١}

Meali

9. Allah, iman edip güzel ameller yapanlara söz vermiştir ki, onlar için (Allah'tan) bir bağış ve büyük bir mükâfat vardır.

10. Onlar ki, küfretti ve ayetlerimizi yalanladılar. İşte onlar cehennem arkadaşlarıdır.

11. Ey iman edenler! Allah'ın nimetini hatırlayın ki, hani bir topluluk sizin aleyhinize ellerini uzatmayı düşünmüşlerdi de, (Allah) onların ellerini sizden çekti. Öyle ise Allah'tan korkun ve müminlerin güveni Allah'adır.

İzahı

9. Bu ayette Allah Teâlâ, iman edip güzel ameller işleyenlere hem bağış vadettiğini hem de onlara büyük mükâfat vadettiğini haber vermektedir.

10. Bu ayette de Allah'ın ayetlerini inkâr ederek yalanlayanların cehennem arkadaşları oldukları bildirilmektedir ki, onlar ebedi cehennemde kalacaklardır.

11. Bu ayette ise Allah Teâla, Müminlerin aleyhine ellerini uzatan, yani güçlü bir ordu ile onlara saldırmak isteyen, onların aleyhinde pilanlar yapmak isteyen bir kavmin ellerini Müslümanlardan çektirip kendilerine yardım ettiğini haber vermekte. Yani Müslümanlara musallat olan düşman ordularını onlardan bertaraf ettiğini, onlara yardım ettiğini beyan etmekte. Ve her hususta kendisinden korkarak emirlerini yerine getirmelerinı, yasaklarından sakınmalarını ve bütün işlerinde Allah'a güvenmelerini emretmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında birkaç rivayet vardır. Fakat şu iki şey sebep olmuş olabilir. Birincisi müşrikler güçlü oldukları zaman daima elleri Müslümanlar üzerinde idi, onlara zulüm ediyorlardı ve onları sonunda Mekkeden Medine ye hicret ettirmişlerdi. İşte Allah (c.c.) onları hicret ettirerek müşriklerin ellerini zulüm etmekten çektirmiş, onların enselerine binmekten kurtarmıştır. İkincisi ise Zi-Emmer, gazvesinde Peygamber (a.s.) ashabıyla beraber (esfan) denen vadide öğle namazını kılarken düşmanlar bunu görmüşler, fakat yerlerinde durmuş ve Müslümanlar üzerine hücum etmemişler. Sonra da bu fırsatı kaçırdık diye pişman olmuşlar. İkindi namazını kılarken saldırırız diye düşünmüşlerdir. Fakat o zamana kadar da Cibril gelerek Nisa sûresinin 102. ayetini getirmiştir ki o ayetin tefsirinde düşmanın karşısında bu namazın nasıl kılınacağını tarif etmiştik. İşte Allah (c.c.) bunu Peygambere haber verip tedbirini almasını emretmiş ve müşriklerin bu saldırılarına engel olmuştur. Evet, ayetin inişinin birçok sebebi olabilir ama, en önemli sebebi bu olsa gerektir. Cenab-ı Hak Müslümanları böyle birçok facialardan kurtarmış, daima onlara yardım etmiştir. Müminler de bu tür nimetleri daima canlı tutup, hatırlamalı ve Allah'a itaat etmede kusur etmemeye, gevşeklik göstermemeye çalışmalıdırlar.

وَلَقَدْ أَخَذَ اللّهُ مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَبَعَثْنَا مِنهُمُ اثْنَيْ عَشَرَ نَقِيباً وَقَالَ اللّهُ إِنِّي مَعَكُمْ لَئِنْ أَقَمْتُمُ الصَّلاَةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ وَآمَنتُم بِرُسُلِي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ وَأَقْرَضْتُمُ اللّهَ قَرْضاً حَسَناً لَّأُكَفِّرَنَّ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَلأُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ فَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاء السَّبِيلِ {١٢} فَبِمَا نَقْضِهِم مِّيثَاقَهُمْ لَعنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةً يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَن مَّوَاضِعِهِ وَنَسُواْ حَظَّاً مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِ وَلاَ تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلَىَ خَآئِنَةٍ مِّنْهُمْ إِلاَّ قَلِيلاً مِّنْهُمُ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ {١٣} وَمِنَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّا نَصَارَى أَخَذْنَا مِيثَاقَهُمْ فَنَسُواْ حَظّاً مِّمَّا ذُكِّرُواْ بِهِ فَأَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاء إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّهُ بِمَا كَانُواْ يَصْنَعُونَ {١٤}

Meali

12. Muhakkak ki, Allah, İsrail oğullarından söz almıştı. Ve içlerinden on iki seçkin kimseyi göstermişti ve Allah şöyle buyurmuştu: "Ben muhakkak sizinle beraberim. Namazınızı dosdoğru kıldığınız, zekâtı verdiğiniz, peygamberlerime iman edip onlara yardımda bulunduğunuz ve Allah'a güzel bir ödünç verdiğiniz takdirde mutlaka günahlarınızı örter ve sizi altından ırmaklar akan cennetlerime koyarım. Fakat sizden her kim de bundan sonra küfre geri dönerse, dosdoğru yoldan sapmış olur.

13. Sözlerini bozanları da lanetledik ve onların kalplerini katılaştırdık. Çünkü onlar kelimeleri yerlerinden değiştiriyorlar ve kendilerine hatırlatılan şeyden pay

almayı (Peygambere ve Kur'an'a imanı) unuttular. İçlerinden pek azları hariç hep onlardan hainlik görürsün. Yine de onları affet, aldırma, şüphesiz ki, Allah, iyilik yapanları sever.

14. Hıristiyanlardanız diyenlerden de söz almıştık. Onlar da kendilerine düşen payı unuttular. Biz de onların arasına kıyamete kadar sürecek olan kin ve düşmanlığı soktuk. Yakında onlara Allah, ne yaptıklarını haber verecektir.

İzahı

12. Bu ayette Cenab-ı Hak, İsrail oğullarından Hazreti Musa aracılığıyla söz aldığını ve onlardan on iki seçkin kimseyi Kenani denen kavme gizli müfettiş olarak gönderdiğini ve sözlerinde durup itaat ettikleri takdirde onlarla beraber olduğunu, onlara yardım edeceğini bildirmiş. Onlar namazlarını dosdoğru kılıp, zekâtlarını verip, Peygambere iman edip ve Allah için güzel bir ödünç verdikleri takdirde, günahlarını sileceğini ve onları altından ırmaklar akan cennetine koyacağını vadetmiş. Fakat bu sözleşmeden sonra onlardan inkâr edenlerin dosdoğru yoldan çıkmış ve sapmış olduklarını da beyan etmektedir.

Yani bu ayetle sûre-i Bakarada geçen şu olaya atıfta bulunulmaktadır. Vaktiyle Firavun'u ordusuyla denizde boğup İsrail oğullarını onun zulmünden kurtardıktan sonra Kudüs ve çevresine gitmeleri ve orayı vatan edinmeleri emredilmişti. Ancak orada Kenani denen bir kavim olduğu için onlarla savaşmaları gerekiyordu. İşte bu konuda Hazreti Musa aracılığıyla Allah (c.c.) onlardan itaat edeceklerine dair söz almış. Hazreti Musa, Yahudiler on iki kabile oldukları için her kabileden bir temsilci seçerek on iki kişiyi bu Kenani denen kavmin gücünü öğrenmek için gizli müfettişler göndermiş ve onların durumunu öğrendikten sonra kimseye söylemeden, ifşa etmeden gelip kendisine haber vermelerini tembih etmiş. Fakat bunların ikisi hariç ötekiler bu sırrı ifşa etmişler, İsrail oğulları da onların gücünü öğrenince korkmuşlar maneviyatları zayıflamış böylece Allah'a verdikleri cihat sözünden caymışlar ve Hazreti Musa ya biz gelmiyoruz sen Rabbinle git onlarla savaş demişlerdi. İşte Cenab-ı Hak bu ayetle tekrar İsrail oğullarının yaptıkları bu nankörlükleri hatırlatmaktadır.

13. Ve bu ayette de yine Bakara sûresinde geçen ayetlere atıf yapılarak işte böyle verdikleri sözü bozanların lanetlendikleri kendilerine hatırlatılmaktadır. Bunların bu davranışları yüzünden Cenab-ı Hak kalplerini katılaştırmıştır.

Bunlar Allah'ın emrettiği birçok şeylerde kelimeleri değiştirerek hilafına sözler uydurmuş ve Tevrat'ın hükümlerini tahrif etmişlerdir. Mesela onlara Tıh sahrasında sürgün cezası verdikten sonra Kudüs şehrine girmeleri emredilmişti. Fakat Kudüs'ün kapılarından içeri girerken: (Ya Rabbi, günahlarımızı sil!) anlamına gelen "hiddetün" kelimesi yerine buğday anlamına gelen "hindatun" kelimesiyle değiştirdiler. Buna benzer böyle birçok kelimeleri değiştirip alay edercesine tahrif etmişlerdir. Evet, Allah'a ve Peygamberlerine itaat edecekleri, onlara iman edecekleri ve bunun karşılığında hem dünyada ve hem de ahretteki nimetlerden pay alacakları kendilerine hatırlatıldı. Fakat onlar bu alacakları payı unutup arkaya attılar. Onlar hem Tevrat'ın hükümlerine bağlı kalacaklarına dair, hem de Tevrat'ın haber verdiği ahir zaman Peygamberi olan Hazreti Muhammed (a.s.)'a iman edeceklerine dair söz verdiler. İşte bütün bu verdikleri sözleri arkaya atarak kendi paylarına düşen nimetleri unutup nankörlük etmişlerdir ki, pek azları hariç çoklarının hain oldukları Peygamber (a.s.)'a haber verilmektedir. Fakat buna rağmen yine de onların bazı çirkin davranışlarından dolayı Peygamber (a.s.)'ın onları bağışlayarak onlara aldırmadan yoluna devam etmesi emredilmiştir. Çünkü Allah (c.c.) daima iyi davranan ve affedici olanları sever.

Bu ayette şu da anlatılmak istenmektedir. Yani o gün Musa (a.s.) zamanında bu Yahudiler böyle nankörce ve haince davrandıkları gibi bu gün de bunlar Peygamber (a.s.)'a karşı aynı şekilde davranabilecekleri beyan edilmektedir. Bunların pek azları hariç nankör, bozguncu ve hain bir millet oldukları kelime oyunlarıyla Tevrat'ın hükümlerini tahrif edip değiştirdikleri ve bu gün de aynı şeyleri yapacakları ifade edilmektedir. Nitekim bazı rivayetlere göre bu ayet Peygamber (a.s.)'ın Yahudilerle yaptığı Medine sözleşmesini bozup Müslümanlar aleyhine müşriklerle işbirliği yaptıklarına işaret etmiştir. Bazı tefsircilere göre de bu ayet Tövbe sûresinin 29. ayetiyle nesh edilmiş (hükümsüz) kılınmıştır. Yani Yahudiler Medine sözleşmesini bozup Müslümanlar aleyhine müşriklerle işbirliği yapmaları üzerine onların artık affedilmedikleri cezalandırıldıkları ve bu ayetteki affetme hükmü o ayetle kaldırılmış oldu. Nitekim Hayber Yahudileri muhasara edilerek cezalandırılmış ve bir kısmı da sürgün edilmiştir.

14. Bu ayette ise Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (Biz, Hıristiyanlarız diyenlerden de söz almıştık, onlar da kendilerine hatırlattığımız payı unuttular.) Yani Peygamber (a.s.)'a ve Kur'an'a inanacaklarına dair Hazreti İsa aracılığıyla

onlar da söz vermişlerdi. Eğer onlar da bu sözlerinde durmuş olsalardı, onlara da hem dünya ve hem de ahiret nimetlerini ve ebedi cennetleri vadetmiştik. Fakat onlar da bu sözlerinde durmadılar. İşte onlar da alacakları bu payları unutup arkaya attılar: (Biz de kıyamete kadar onların aralarına kin ve düşmanlığı saldık. Yakında da Allah, onlara ne yaptıklarını haber verecektir.) Yani bu dünyada aralar-ında ki kin ve düşmanlık kıyamete kadar devam edecektir. Ahirette de neler yaptıklarını kendilerine haber verip ve bu yaptıkları çirkin amellerinin karşılığında da cezalandırılacaklardır.

Nitekim öyle de olmuş, Hıristiyan âlemi birçok itikat ve mezheplere bölünmüş ve birbirlerine düşman olmuş savaşmışlardır. Halen de savaşmaktadırlar ve kıyamete kadar da düşman olup savaşacaklardır. Bilhassa Ortodokslarla Protestanlar birbirlerinin ezeli düşmanlarıdırlar. İşte birinci ve ikinci dünya savaşları önce Hıristiyanlar arasında çıkmış, sonra diğer milletlere de sirayet etmiştir. Soğuk savaş döneminde de iki süper güç olan Amerika ve Rusya arasında devam etmiştir. Yine de devam etmektedir. Hal bu ki bunların ikisi de sözde Hıristiyan devletlerdir. İşte tevhid inancından sapıp, verdikleri sözden dönenlerin cezası böyledir, kıyamete kadar aralarında kin ve düşmanlık devam edecektir. Ne yazık ki, Müslümanların çoğu da Peygamber (a.s.) aracılığıyla Allah'a ve Peygambere itaat edeceklerine dair söz vermelerine rağmen onlar da dinden uzaklaşmış, onlar da verdikleri sözleri unutup arkaya atmışlardır. Cenab-ı Hak onları da cezalandırmıştır. Onlar da birbirlerine düşman olur hale gelmişlerdir. Her biri bir gayrimüslim ülkeye muhtaç olmuş, onların sömürgesi haline gelmiş onların tuzaklarına ve kucaklarına düşmüşlerdir. İslam birliği, beraberliği, kardeşliği emrederken, onlar bölüne-bölüne birer yutulur lokma haline gelmiş küçücük devletçikler oluşmuş ve birbirlerine düşman hale gelmişlerdir. İşte Allah'a verilen sözde durmayanların cezaları hep böyle olmuştur. Sünnetullah hep böyledir, Allah'ın kanunu hep böyledir, böyle cezalandırır. Bu ayetler de niçin geçmiş ümmetlerin yaptıklarından örnekler veriliyor? Çünkü düşünüp bunlardan ibret alalım, dersler çıkaralım diye.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ كَثِيراً مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ قَدْ جَاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ

وَكِتَابٌ مُّبِينٌ {١٥} يَهْدِي بِهِ اللّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلاَمِ وَيُخْرِجُهُم مِّنِ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِهِ وَيَهْدِيهِمْ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {١٦} لَّقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَآلُواْ إِنَّ اللّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ قُلْ فَمَن يَمْلِكُ مِنَ اللّهِ شَيْئاً إِنْ أَرَادَ أَن يُهْلِكَ الْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ وَمَن فِي الأَرْضِ جَمِيعاً وَلِلّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {١٧}

Meali

15. Ey ehl-i kitap! Peygamberimiz size geldi. Kitaptan gizlediğiniz birçok şeyleri açıklıyor ve birçoğundan da vazgeçiyor. Muhakkak ki Allah'tan size bir nur ve apaçık bir kitap gelmiştir.

16. Allah, o kitapla rızasına uyanları selamet yollarına iletir, izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve onları dosdoğru bir yola iletir.

17. Andolsun ki, şöyle diyenler Muhakkak kâfir olmuşlardır. Allah, işte O, Meryem oğlu Mesihtir. (Ey Muhammed!) De ki, Allah Meryem oğlu Mesihi ve annesini ve yerde olanların tümünü helak etmek istese, onları kurtarmaya kim sahip olabilecek? Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki olanların mülkü Allah'a aittir, dilediği gibi yaratır ve Allah her şeye kadirdir.

İzahı

15. Bu ayette Allah Teâla, ehl-i kitaba hitaben, yani Yahudi ve Hıristiyanları muhatap alarak kendi kitaplarında sakladıkları birçok gerçekleri açıklayan ve birçoğunu da açıklamaktan vazgeçen bir Peygamber olarak Hazreti Muhammed'i gönderdiğini haber vermekte. Ve bu Peygamberin Allah'tan bir nur, bu kitabın =Kur'an'ın da her şeyi açıklayıcı bir kitap olarak geldiğini beyan edilmektedir.

Oysa onlar ehli kitap olmalarına rağmeTevrat ve İncil'deki birçok gerçekleri saklamışlar, değiştirmişlerdir. İşte Hazreti Muhammed gelince bunların sakladıkları bu gerçeklerin birçoğunu Kur'an'la açıklamıştır. Onların sakladıkları daha birçoğunu da açıklamaktan vazgeçmiştir. Sizin yüzünüze vurmak istememiştir. Ve o Peygamber bir nur olarak, aydınlatıcı ve yol gösterici olarak gelmiştir, Kur'an da yine her şeyi açıklayıcı bir kitap olarak gelmiştir. Artık insaf edin, o Peygambere ve Kur'an'a uyun.

16. İşte o kitapla: (Allah, kendi rızasına uyanları selamet yollarına erdirir.) O, yol gösterici ve aydın-latıcı bir Peygamberle ve her şeyi açıklayan Kur'anla: (Allah, izniyle onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır ve onları doğru olan yola iletir.) O Peygamber tıpkı okyanuslarda fırtınaya yakalanmış bir gemi kaptanı yolucularını karaya selamete çıkardığı gibi, küfrün karanlıklarında kalmış yolunu şaşırmış insanları o karanlıklardan çekip çıkarmaya çalışan bir kaptan gibidir.

17. Bu ayette de Hazreti Meryem'in oğlu İsa-Mesih'e Allah diyenlerin kâfir oldukları haber verilmekte ve onlara şöyle bir soru yöneltilmektedir. Ey Muhammed! (De ki, Meryem oğlu Mesihi, onun annesini ve yeryüzünde olanların tümünü Allah, helâk etmek istese, onlara kim sahip çıkacak?) Peki, ilah olan helak olur mu, yardıma muhtaç olur mu? Oysa o da bir kul yaratılmış bir beşerdir, muhtaçtır. Hal bu ki: (Göklerin, yerin ve ikisi arasında olan her şeyin mülkü Allah'ındır, dilediği gibi yaratır ve Allah, her şeye kadirdir.) Yani her şeyin mülkü ve yaratıcısı şüphesiz ki, Allah'tır ve O, dilediğini, dilediği gibi yaratır. İsa da Allah'ın yarattığı bir beşerdir ve onu babasız yaratmayı dilemiş ve yaratmıştır. Şimdi babasız yaratılan bir insan nasıl Tanrı olabilir?

Mesih hakkında Hıristiyanlar üçe bölünmüşlerdir. Bir kısmına göre Mesih bir tabiatlı (yaratılışlı) dır. Yani o sadece bir beşerdir, insandır. Oysa onların bir kısmı hâşâ ona Allah demektedirler ve diğer bir kısmı ise, onun iki tabiatlı olduğunu iddia etmektedirler. Yani İsa bir yönüyle beşer, diğer yönüyle de hâşâ, Tanrıdır, diye iddia etmektedirler.

İlk zamanlarda İskenderiye papazlarından Aryos; Aryan mezhebinin sahibi idi ve bu mezhebe mensup olanlar tevhide (Allah'ın birliğine inanan) kimselerdi. Bunlara göre İsa yaratılmış bir insan olup, ilah olmadığına, Allah'ın kelimesi olduğuna inanıyorlardı. Yani Allah'ın (ol!) demesiyle olmuş, yaratılmış bir insan olduğuna inanıyorlardı. Bu Aryos Hıristiyanlığı ilk kabul eden

ve İstanbul'un ilk kurucusu olan birinci Kostantin'in zamanında yaşamıştır ki Kostantin'in kendisi ve kendisinden sonra gelen birçok halefi de bu mezhebe mensup idiler. Hıristiyanlığın resmi olarak ortaya çıkmasından önce, Antalya patriği olan pols ve buna tabi olanlar da bu tevhid inancına mensup idiler. Ve bu Patrik İsa (a.s.)'ı diğer peygamberler gibi Allah'ın kulu ve peygamberi olarak görüp öyle inanıyordu. Allah, onu Meryem'in rahminde şekilsiz olarak yaratmıştır, İsa bir insandır, ilah değildir. Kelime nedir, Ruhu'l-Kudüs nedir? Bilmiyorum diyordu. Birinci Kostatin'den sonra oğlu ikinci Kostantin zamanında olan Madonos da yalnız tevhid dinine mensup idi. O da ayni şekilde İsa bir insandı ve aynı zamanda diğer peygamberler gibi o da peygamber, Ruhu'l-Kudüs ve Allah'ın kelimesidir. Fakat bununla beraber hem Ruhu'l-Kudüs ve hem de kelimeden yaratılmış şeklinde ki, bir inanca sahipti. Ancak daha önce Yahudi kökenli olan Hıristiyanlarla putperestlikten gelen Hıristiyanlar arasında sürtüşme başladı. Yahudi kökenli Hıristiyanlar gelenek ve ibadetlerini devam ettirirken, putperestlikten gelen Hıristiyanlara bu ibadetler yani Hıristiyan inançları onlara zor geliyordu ve ona pek ayak uyduramıyorlardı. Bu problemi çözmek için milattan sonra 50 yılında Kudüs de havariler konsülü toplandı Tarsuslu bir Yahudi olan pavlos Yahudi ibadet ve geleneklerinin terk edilmesinden yana tavır koyup Hazreti İsa'nın çizgisinden ilk kopuş başladı ve putperest asıllı olan Hıristiyanlarla arasındaki ipler koptu. 70 yılında Kudüs Romalılar tarafından yakılıp yıkıldı. Bu günkü Hıristiyanlığın kuruluşu sayılan yeni dini hareket, günden güne gelişmiş, Yahudi geleneğinden ve İsa (a.s.)'ın çizgisinden sapmış. Ondan sonra teslis (üç) Tanrılı inanç başlamış. İşte 325 yılında birinci Kostantin zamanında İznik'te 2048 Piskopos toplanmış tevhid inancına sahip olan Aryos hariç ve bunun aleyhinde 318 piskopos seçilmiş. Aryosu kâfir ilan ederek İsa'nın Tanrılığını kabul etmişler ve bu konsülde Hıristiyanların dini esasları da oluşturulmuştur. 380 yılında Roma devletinin tek resmi lideri olan piskopos papa unvanını almış ve kiliselere karşı üstünlük sağlamış. Kiliseler arasındaki otoriter mücadele yeniden başlamış. Bu sefer 381 de tekrar İstanbul konsülü toplanmış, Kutsal ruhun da Tanrılığına karar verilmiş ve böylece teslis (üçlü) Tanrı dönemi başlamış. Yani, Allah, İsa ve Ruhu'l-Kudüs üç Tanrılı bir din. Anacak İsa hakkındaki ihtilaflar yine bitmemiş. Bu sefer İstanbul piskoposu yukarda da zikredildiği gibi İsa'nın iki tabiatlı olduğunu biri beşer tabiatı ki, Meryemden

doğduğu, diğeri ise ilahi olduğu ve bunun da Allah'ın ebedi kelamı olduğu savunulmuş. Fakat bu ihtilaflar üzerine 431 de tekrar Efes konsülü toplanmış. Nastoryas'ın bu tezi reddedilmiş ve İsa'da ki beşeri ve ilahi tabiatın ezeli bir birlik halinde olduğu vurgulanmış. Bu konsülün aldığı kararla Meryem'in İsa'yı doğurmasıyla Tanrıyı doğurmuş olduğu savunulmuş ve Hazreti Meryem'e de hâşâ, Tanrı doğuran unvanı verilmiş. Fakat yine ihtilaflar bitmemiş, bundan daha büyük bir bölünme de Kadıköy konsülünden sonra yaşanmıştır. Bu sefer 451 de kadı köyde toplanan konsülde yine İsa'nın tabiatı tartışılmış ve İsa'nın tabiatının sadece ilahı olduğuna, beşeri tabiatının ise bu ilahi tabiat içerisinde eriyerek yok olduğu şeklindeki görüşler tartışılmış. Bunu ortaya atan Eutyches'in bu görüşü aforoz edilmiş (reddedilmiş.) Ve İsa'nın hem ilahi ve hem de beşeri iki tabiatının olduğunu kararlaştırmışlar. Bu konsülün kararı özelliklede doğu kiliselerinde tepkilere ve ayrılmalar yol açmış. İsa'nın tek tabiatlı olduğu görüşünü benimseyenler Antakya Süryani, Habeş, Kıpti ve Ermeni Gregoryan kiliseleri ortaya çıkmıştır. Ve bu daha da derinleşerek iki farklı kültüre mensup olan Roma kilisesi ile Bizans kilisesi arasında üstünlük mücadelesi devam etmiştir. Roma kilisesine göre Kutsal Ruk hem baba hem oğuldan çıktığını iddia etmiş, Bizans kilisesi ise, Kutsal Ruhun sadece babadan çıktığını iddia etmiş. Bu siyası çekişmeler neticesinde 1054 de Hıristiyanlık bir daha bölünmüştür. Roma kilisesi Katolik, yani evrensel olarak adlandırılırken, diğeri doğru inanç, özel bağlılık anlamına gelen adını kullanmaya başlamışlardır. Batı dünyası Katolik kilisesine bağlı kalırken, Slav halkları genelde Ortodoks mezhebine tabi olmuştur. Haçlı seferleri sırasında Katoliklerin Bizans'a yaptıkları katliam, zulümler, doğu batı arasındaki kiliseleri daha da düşman hale getirmiştir. Bu iki mezhebin özelliklerinde Katolik mezhebinin hâkimiyeti, otoritesi bazı bilimsel gelişmelere karşı çıkması reform hareketlerini başlatır. Bu da yeni bir mezhep olan Protestan mezhebini doğurmuş, onlar da kendi aralarında bölünmüş. Buna karşı Katoliklerin reform hareketi başlamış, böylece Vatikan konsülü bir takım kararlar almış ve saire...

Velhasıl biraz önce 14. ayette buyrulduğu gibi Hıristiyanların Allah'a verdikleri sözü unutarak bozdukları için, tahrif edilmemiş olan esas İncil de ahir zaman Peygamberine ve Kur'an'a inanmaları gerektiğini Cenab-ı Hak onlara hatırlatmıştı. Onu unutup göz ardı ettikleri için de: (Onların aralarına kıyamete

kadar kin ve düşmanlığı saldık,) buyurmuştur. İşte Allah'ın ve peygamberlerin buyurduklarını bırakır, kendi aralarında Tanrı icat eder, Allah'ın yarattığı bir kula Tanrı der ve kendi aralarında karar alarak din icat ederlerse, ebediyen ihtilaftan ve düşmanlıklardan kurtulamazlar.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارَى نَحْنُ أَبْنَاء اللّهِ وَأَحِبَّاؤُهُ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُم بِذُنُوبِكُم بَلْ أَنتُم بَشَرٌ مِّمَّنْ خَلَقَ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَلِلّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ {١٨} يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِّنَ الرُّسُلِ أَن تَقُولُواْ مَا جَاءنَا مِن بَشِيرٍ وَلاَ نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءكُم بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {١٩}

Meali

18. Yahudi ve Hıristiyanlar. "Biz Allah'ın oğullarıyız ve sevgilileriyiz" dediler. De ki, öyle ise günahlarınızdan dolayı size niçin azap ediyor? Doğrusu sizde O'nun yarattığı insanlarsınız. O, dilediğini bağışlar ve dilediğine de azap eder. Göklerde, yerde ve ikisi arasında ne varsa hepsinin mülkü ona aittir, dönüş de ancak O'nadır.

19. Ey ehli kitap! Peygamberlerin arkası kesildiği bir sırada size elçimiz geldi. Gerçekleri size açıklıyor ki, bize bir müjdeci ve uyarıcı gelmedi demeyesiniz. İşte size müjdeci ve uyarıcı geldi. Allah, her şeye kadirdir.

İzahı

18. Bu ayette de daha önceki ayetlerde olduğu gibi Yahudi ve Hıristiyanlar saçmalıklarına devam edip Allah'a iftira ederek: (Biz Allah'ın oğullarıyız ve O'nun dostlarıyız,) diyorlar. Yahudiler Üzeyir Allah'ın oğludur, Hıristiyanlar da İsa-Mesih Allah'ın oğludur, diyorlar ve tabi böyle saçma iddialarına göre de biz Allah'ın sevgilileriyiz, yalanı ve iftirasını yakıştırıyorlar. Ey Muhammed!

(De ki, öyle ise niçin Allah, günahlarınız sebebiyle size azap ediyor?) Eğer siz Allah'ın sevgilileri iseniz, size neden azap ediyor, hiç sevgiliye azap edilir mi? Hayır bilakis: (Siz de O'nun yarattığı bir beşersiniz, O, dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder.) Siz kendi kendinize uydurma hükümler veriyorsunuz. Sizin diğer insanlardan hiçbir ayrıcalığınız yok. Allah'ın sevgili kulları O'na inanıp itaat eden ve takva sahibi olan kullarıdır. Siz bikere hakkı ve doğruyu aramaya, bulmaya sırtınızı döndüğünüz için Allah, sizi istediğiniz sapıklığa itmektedir. O, dileyene dilediği yolu kolaylaştırır, kim hangi yolu dilerse Allah, onu o yola iletir. Çünkü: (Göklerin, yerin ve ikisi arasında olanların hepsinin mülkü Allah'a aittir ve Allah, her şeye kadirdir.)

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Yahudilerden bir topluluk Peygamber (a.s.)'a gelmişler, Peygamberimiz de onları İslam'a davet etmiş ve onları bu küfürlerinden vazgeçirmek istemiş. Küfürde devam etmeleri halinde de onları Allah'ın azabıyla uyarmış. Onlar da, sen bizi nasıl Allah'ın azabıyla korkutursun? Biz Allah'ın oğullarıyız, demişler. Hatta tahrif edilmiş İncil'de bile onların iddiasına göre Hazreti İsa Hıristiyanlara: "Ben, benim ve sizin babanıza gidiyorum" demiş, şeklinde de iddialar vardır. İşte bunun üzerine bu ayet inerek yalan ve iftiralarını yüzlerine çarpmıştır.

19. Bu ayette de fetret devrinden sonra, yani İsa (a.s.)'dan takriben seksen yıl sonra Peygamberimize kadar geçen bu süre gelip geçtikten sonra Allah Teâlâ Peygamber (a.s.)'ı gönderdiğini haber vermektedir. Çünkü kitap-ehli yarın kıyamet günü bizi bu düştüğümüz sapıklıktan kurtaracak, bizi Allah'ın rahmetiyle, cennetiyle müjdeleyecek ve bizi Allah'ın azabıyla uyaracak bir peygamber gelmedi demesinler diye, onlara müjdeleyici ve uyarıcı bir Peygamber göndermiştir. Artık Peygamber (a.s.) geldikten sonra hâlâ sapıklıklarında devam eden kitap-ehlinin yarın kıyamet günü Allah'ın huzurunda kendilerini mazur gösterecekleri hiçbir söz ve mazeretleri kalmamıştır.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ اذْكُرُواْ نِعْمَةَ اللّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَعَلَ فِيكُمْ أَنبِيَاء وَجَعَلَكُم مُّلُوكاً وَآتَاكُم مَّا لَمْ يُؤْتِ أَحَداً مِّن الْعَالَمِينَ {٢٠} يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الأَرْضَ المُقَدَّسَةَ الَّتِي كَتَبَ

اللهُ لَكُمْ وَلاَ تَرْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِكُمْ فَتَنقَلِبُوا خَاسِرِينَ {٢١} قَالُوا يَا مُوسَى إِنَّ فِيهَا قَوْماً جَبَّارِينَ وَإِنَّا لَن نَّدْخُلَهَا حَتَّىَ يَخْرُجُواْ مِنْهَا فَإِن يَخْرُجُواْ مِنْهَا فَإِنَّا دَاخِلُونَ {٢٢} قَالَ رَجُلاَنِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمَا ادْخُلُواْ عَلَيْهِمُ الْبَابَ فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ وَعَلَى اللهِ فَتَوَكَّلُواْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {٢٣} قَالُواْ يَا مُوسَى إِنَّا لَن نَّدْخُلَهَا أَبَداً مَّا دَامُواْ فِيهَا فَاذْهَبْ أَنتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلا إِنَّا هَاهُنَا قَاعِدُونَ {٢٤} قَالَ رَبِّ إِنِّي لا أَمْلِكُ إِلاَّ نَفْسِي وَأَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ {٢٥} قَالَ فَإِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ أَرْبَعِينَ سَنَةً يَتِيهُونَ فِي الأَرْضِ فَلاَ تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ {٢٦}

Meali

20. Musa kavmine şöyle dedi. "Ey kavmim! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın. O, içinizden Peygamber çıkardı. Sizi hükümdarlar yaptı. Ve âlemlerden hiçbir kimseye vermediğini size verdi."

21. (Musa): "Ey kavmim! Allah'ın size yazdığı kutsal toprağa girin, geriye dönmeyin, sonra zarara uğramışlar olarak dönersiniz.

22. Dediler ki, ey Musa! Muhakkak ki, orada zorba olan bir toplum vardır. Ve onlar oradan çıkmadıkça, biz oraya elbette girmeyeceğiz. Fakat onlar oradan çıkarlarsa, bizler oraya gireriz.

23. Allah'tan korkan. Allah'ın kendilerine nimet verdiği iki adam şöyle demişti: "Onların üzerlerine kapıdan girin, oradan girerseniz, muhakkak galip gelirsiniz. Eğer gerçekten inanıyorsanız Allaha güvenin.

24. (Kavmi) Musa ya: "Ey Musa! Onlar orada olduğu sürece biz oraya asla girmeyiz. Sen ve Rabbin gidin, savaşın, biz burada oturacağız," dediler.

25. Musa: "Ey Rabbim! Ben kendimle kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum, artık bizimle bu fasık kavmin arasını ayırt et," dedi.

26. (Allah C.C.) Musa ya şöyle dedi: "Kırk yıl o mukaddes yer onlara haram kılınmıştır. Yeryüzünde şaşkın-şaşkın dolaşacaklar ve o fasık toplum için üzülme."

İzahı

20. Bu ayette Hazreti Musa, kavmine öğüt veriyor, onlara hiçbir kimseye verilmeyen nimetlerin verildiğini ve birçok peygamberlerin de kendi içlerinden çıktığını ve onlardan birçok hükümdarlar kılındığını hatırlatıyor.

Bu ayette zikredilen peygamberler, Hazreti musadan önce Yakup (a.s.)'ın soyundan gelmiştir. Sonra Musa, Harun ve bunlardan sonra gelen peygamberlerdir. Ve bunlardan sonra hem peygamber, hem de kıral olan peygamberler gelmiştir. Mesela, Davud ve oğlu Süleyman (a.s.) hem peygamberdi ve ham de hükümdardılar. Velhasıl bu ayette çeşitli zamanlarda birçok peygamberler ve Kırallar bu İsrail oğullarının içinden çıkmıştır. Musa (a.s.) bunların birçok nimete kavuştuklarını ve kendinden sonra da birçok nimetlere kavuşacaklarını hatırlatmış, onları bu nimetlere karşı nankörlük etmemeleri için uyarmıştır. Fakat bu uyarılara rağmen bunlar birçok nimetlere karşı nankörlük etmişlerdir ki, bundan dolayı Cenab-ı Hak onları Tıh sahrasına sürgün etmiş ve orada yıllarca kalmışlardır. Bu konu Sûre-i Bakara da geçmişti ve ora da daha geniş açıklama yapılmıştı, burada da oraya atıfta bulunularak tekrar hatırlatılmakta ve uyarılmaktadırlar.

21. Ve Musa onlara öğüt vermeye devam ederek diyor ki: (Ey kavmim! Allah'ın size yazdığı "takdir ettiği" Kutsal topraklara girin ve gerisin-geri ardınıza dönmeyin.) Yani yeniden bu nimetlere karşı nankörlük edip iziniz üzerine dinden geri dönmeyin: (Sonra zarara uğramış olarak dönersiniz.)

Bu ayette şu ifade edilmektedir. Rivayete göre helâk olmuş olan Ad kavminden geriye kalan ve Kenani denen zorba, cüsseli iriyarı bir kavim Kutsal topraklarda yaşıyorlardı. Biraz önce 12. ayetin tefsirinde geçtiği gibi Hazreti Musa her kabileden 12 kişi seçip o kavmin gücünü öğrenmek için casuslar göndermişti. Bunlar gizlice öğrendikleri bilgileri gelip gizlice Musa ya haber vereceklerdi,

fakat bunların ikisi hariç ötekiler gelip onların güçlü bir kavim olduklarını ifşa ederek insanları korkuya düşürüp ve onları ürküttüler.

22. İşte bunlar Hazreti Musa ya: (Dediler ki, Ey Musa! Muhakkak ki, orada zorba olan bir kavim var ve onlar oradan çıkmadıkça, biz oraya "Kutsal topraklara" girmeyiz. Ancak onlar oradan çıkarlarsa biz o zaman oraya girenler oluruz,) demişlerdir

23. Evet, işte de sır saklayan, ifşa etmeyen o casuslardan: (İkisi şöyle dediler. Allah'tan korkun. Onların üzerlerine kapıdan girerseniz, muhakkak galip gelirsiniz ve eğer gerçekten inanıyorsanız Allah'a güvenin,) diye onları uyarıp kutsal topraklara girmeleri için teşvik ederek onlara cesaret vermeye çalıştılar.

Rivayete göre bu iki şahsın Yuşa b. Nun ile Kalib b. Yufna olduğu söylenmektedir ki, Yuşa (a.s.) Hazreti Musa'nın veziri idi. Ve bu Yuşa (a.s.)'ın kabrinin Beykoz da olduğu söyleniyor ama ben bunun doğru olduğu kanaatinde değilim.

24. Fakat Musa (a.s.)'ın ve bu iki zatın ısrarlarına rağmen İsrail oğulları Hazreti Musa ya: (Dediler ki, ey Musa! Onlar orada olduğu sürece biz oraya asla girmeyiz. Sen ve Rabbin gidin savaşın biz burada oturacağız.)

25. Hazreti Musa bunların bu söz ve davranışlarına karşı: (Ey Rabbim! Ben kendimle kardeşimden başkasına söz geçiremiyorum. Artık bizimle bu fasık kavmin arasını ayır, dedi.) Yani ben kardeşim Harun, Yuşa ve Kalib'den başkasına söz geçiremiyorum, artık benimle beraber olan bu zatlarla fasıkların arasını ayır, onların cezasını ver.

26. Allah (c.c.) da Musa ya: (Buyurdu ki, artık kırk yıl onlara o Kutsal topraklar haram kılınmıştır, yeryüzünde şaşkın-şaşkın dolaşacaklardır. Sen o fasık kavim için üzülme.) Yukarda da ifade ettiğimiz gibi bu ayetle Sure-i Bakara'ya atıf yapılmıştır ki, Cenab-ı Hak onları kırk yıl Tıh çölüne sürgün etmiş ve onları kırk yıl orada tutup Kutsal topraklara sokmamıştır.

Bazı müfessirler derler ki, casus olarak giden o 12 iki şahsı zorbalardan biri görmüş, bunları çuvala koymuş, meyvelerle birlikte götürüp Kralın önüne koymuş ve garip değil mi ki, bunlar bizimle savaş etmek istiyorlar demiş. İşte bunu duyan İsrail oğulları bunların iriliğinden, heybetlerinden, dehşet ve şiddetlerinden o kadar korkmuşlar ki, Hazreti Musa'ya: (Biz burada oturacağız on-

lar orada olduğu müddetçe oraya asla girmeyeceğiz ve Musa ya. "Sen Rabbinle git savaş," demişler.

Buhari'nin İbni Mes'udden rivayetine göre, İbni Mes'ud demiştir ki, Mikdad b. Esved'e öyle bir şahit oldum ki, onun şu sözünden dolayı ona en sevgili bir arkadaş olayım, dedim. "Bedir savaşında Peygamber (a.s.) müşriklerin aleyhinde beddua ederken Mikdat: "Ya Resülellah! İsrail oğullarının şöyle dedikleri gibi biz sana demeyiz." Onlar Musa'ya: (Ey Musa! Sen ve senin Rabbin ikiniz beraber gidin, savaşın, biz burada oturacağız.) Lakin: "Sen yürü biz de seninle beraberiz," deyince, Peygamber (a.s.)'ın yüzü sevincinden şark gibi parladı ve Peygamberimiz: "Elhamdü-lillah! Bu ümmet onun için Kur'an da övülmüştür," buyurdu.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَاناً فَتُقُبِّلَ مِن أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ {٢٧} لَئِن بَسَطتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَاْ بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لَأَقْتُلَكَ إِنِّي أَخَافُ اللّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ {٢٨} إِنِّي أُرِيدُ أَن تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ {٢٩} فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ {٣٠} فَبَعَثَ اللّهُ غُرَاباً يَبْحَثُ فِي الأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارِي سَوْءةَ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتَا أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِيَ سَوْءةَ أَخِي فَأَصْبَحَ مِنَ النَّادِمِينَ {٣١}

Meali

27. Onlara Âdem'in iki oğlu ile ilgili haberi hakkıyla oku. Hani her ikisi de birer kurban etmişlerdi, birinden kabul edilmiş, diğerinden ise kabul edilmemişti. O da elbette seni öldüreceğim, demişti. Öbürü de Allah, muttakiler'in kurbanını kabul eder, demişti.

28. (Habil): Allah'a yemin ederim ki sen beni öldürmek için ellerini bana uzatsan da, ben seni öldürmek için asla ellerimi uzatmam ve ben âlemlerin Rabbinden korkarım.

29. Ben isterim ki, sen benim günahımı da senin günahını da yüklenip cehennem arkadaşlarından olasın ve zalimlerin cezası budur, demişti.

30. Fakat onun (Kabil)'in nefsi kardeşini öldürmeye teşvik etti ve onu öldürdü. Böylece hüsrana uğrayanlardan oldu.

31. (Bu olay üzerine) Allah, bir karga gönderdi, ona kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için toprağı eşeliyordu. O da: "Yazık olsun, bana şu karğa kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten aciz miyim ben? Dedi de (cesedi gömmeyi beceremediğine) pişman oldu.

İzahı

27-31. Bu ayetler de bir ibret olsun diye Âdem (a.s.)'ın oğlu Habil'le Kabil'in kıssası anlatılmaktadır. Gerçi müfessirler arasında farklı yorumlar vardır. Hasan El-Basri ve Dahhak burada anlatılan kıssanın İsrail oğullarından iki kişi olduğunu söylemişlerdir. Onlara göre burada Âdem'in oğlu ifadesi onun soyuna nispetledir. Bunlar İsrail oğullarından iki kardeştir. Çünkü bundan önceki ayetler, bu ayetler ve bundan sonra gelen bütün bu ayetler İsrail oğullarından bahsetmektedir, dolayısıyla bu ayetlerde ki bu kıssada Âdem'e nispetle Âdemoğullarından demektir ki, bu iki şahıs da İsrail oğullarındandır. Fakat Cumhuru ulemaya göre bu kıssa Âdem (a.s.)'ın oğlu Habil'le Kabil'in kıssasıdır ve bana göre de doğru olan budur. Ve bu ayetler de Yahudilerden bahsederken, onların Peygamber (a.s.)'a, İslama ve Müslümanlara karşı ne derece kıskanç, kindar olduklarına işaret edilerek bu kıssadan bahsedilmiştir ki, Müslümanlar ibret alsınlar. Kıskançlık ve kindarlık okadar kötü bir şeydir ki, insanı kardeşine karşı bile katil yapabilmektedir. Nitkim bu kıssa Yahudiler'in kendi kitaplarında da Âdem (a.s.)'ın iki oğlu olduğu şeklinde anla-tılmaktadır.

Rivayete göre bu hadise şöyle olmuştur. Âdem (a.s.)'ın hanımı Havva validemiz her doğumda biri erkek biri de kız olarak ikiz doğururmuş. Nüfusun artması için de bir önceki karında olan kardeşler bir sonraki kardeşle evlenirmiş. Aynı karında olan iki kardeşin evlenmesi ise caiz değildi. İşte ayrı-ayrı batında olan Havva validemizin iki oğlu Habil ile Kabil değişik batındaki kız kardeşi ile evlenmesi gerekiyordu. Fakat Kabil aynı karındaşı olan kız kardeşini Habil'e vermek istemedi, onunla kendi evlenmek istedi. Ancak Âdem (a.s.)'in şeriatı buna müsaade etmiyordu. Âdem (a.s.) da her ikisinin birer kurban sunmalarını istedi. Kurbanın manası Allah'a yaklaşmaktır. Her ne kadar örfümüzde kesilen kurbana dense de kurban Allah için her hangi bir şeyi takdim etmek demektir. Ama bu genel anlamda kurban kesmeye de denir. Fakat o zamandaki âdeti-ilahide kıymetli birer sadaka olarak da sunulmuş olabilir. Neticede her ikisi de birer kurban sundular ve haklı olan Habil'in kurbanı kabul edilmiş, diğer haksız olan Kabil'inki ise kabul edilmemiş. O zaman Allah'ın âdeti gökten bir ateş gönderir kabul edilen kurbanı yakar, kabul edilmeyeni ise yakmaz ortada bırakırmış. Ancak Kabil'in kurbanı kabul edilmeyince haset ve kini daha da arttı ve kardeşi Habil'e: (Seni öldüreceğim, dedi. Habil ise sen beni öldürmeye ellerini uzatsan bile ben sana ellerimi uzatmam, dedi. Çünkü ben âlemlerin Rabbinden korkarım ve ben isterim ki sen benim de kendi günahını da yüklenip cehennem arkadaşları olasın. İşte zalimlerin, haksızların cezası budur) dedi. Fakat Kabil'in gözünü hırs bürümüş, nefsi onu kardeşini öldürmeye yöneltmişti, derken onu öldürdü ve ebedi bir hüsrana uğradı. Kabil kardeşi Habil'i öldürdükten sonra nasıl defnedeceğini bilemeyince onu bir müddet sırtında taşımış. Sonra cesedi nasıl defnedeceğini kendisine göstermek için Cenab-ı Hak: (Bir karga gönderdi ona kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstermek için toprağı eşeliyordu. Derken onu görünce yazık olsun bana şu karga kadar olup da kardeşimin cesedini gömmekten aciz miyim ben? dedi ve pişman olanlardan oldu.) Yani iki kargadan biri ötekini öldürdü. Sonra toprağı eşeleyip onu gömdüğünü görünce Kabil kendi kendine hayıflanıp benim şu karga kadar da aklım kesmedi de cesedi taşıdım dedi. Sonra kargadan görerek cesedi toprağa gömdü. Tevrat da çeşitli rivayetler vardır, ama Kur'an'ın zahirinde böyle kendi ikiz kardeşi ile evlenme meselesi açıkça yoktur. Fakat bir anlaşamamaktan ve hasetlikten dolayı olduğu kesindir. İşte haset ve kin insanı böyle maceralara ve felaketlere sürükler. Şeytan Âdem'e

olan hasedinden ona secde etmeyip lanetlendi. O da bu yüzden kıyamete kadar Âdem'in nesline düşman oldu. İşte ilk haset ve düşmanlık şeytanla başladı ve ondan sonra da Âdem (a.s.)'in bu iki oğlu arasında hakla batıl çatışması başladı ve kıyamete kadar da hak ve batıl mücadelesi devam edecektir. Bunun içindir ki Peygamber (a.s.) Bir hadislerinde: "Haset ateşin odunu yakıp yok ettiği gibi, amelleri yakıp yok eder," buyurdu. Diğer bir hadiste ise: "Haset insanı kibire, kibirse, küfre ve küfür ise cehenneme götürür," buyurmuştur.

Allah (c.c.) belki nefisten gelen günahları affeder, ama haset ve kibirden gelen günahları affetmez. Nitekim Âdem (a.s.) nefsine uyarak cennette kendine yasaklanan ağaçtan yedi, nefsine uydu, sonra pişman oldu ve Cenab-ı Hak onu affetti. Fakat İblis Âdeme karşı haset etti bu hasedi onu kibire götürdü, Allaha karşı geldi. Ve ben ateşten yaratıldım, Âdem ise topraktan yaratıldı diyerek Âdem'e secde etmedi, boyun eğmedi ve bu yüzden de lanetlenip kovuldu.

مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَن قَتَلَ نَفْساً بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعاً وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعاً وَلَقَدْ جَاءتْهُمْ رُسُلُنَا بِالبَيِّنَاتِ ثُمَّ إِنَّ كَثِيراً مِّنْهُم بَعْدَ ذَلِكَ فِي الأَرْضِ لَمُسْرِفُونَ {٣٢}

Meali

32. Bunun içindir ki, İsrail oğullarına yazdık: "Kim birini öldürmemiş iken veya yeryüzünde bir fesat çıkarmamış iken onu öldürürse, bütün insanları öldürmüş gibidir. Ve kimde bir nefse hayat verirse bütün insanlara hayat vermiş gibidir. Şüphesiz ki onlara peygamberlerimiz açık delillerle geldi. Sonra onlardan çoğu o (peygamberlerden) sonra elbette yeryüzünde fesat çıkarıcıdırlar.

İzahı

32. İşte Kâbil'in Habil-i öldürmesi meselesinden dolayıdır ki: (Kim, bir cana kıymamış ve yeryüzünde fesat da çıkarmamış olan böyle bir günahsız cana kıyar öldürürse, bütün insanlığı öldürmüş gibi günah işlemiş ve kim de bir cana

hayat verirse bütün insanlığa hayat vermiş gibi sevap işlemiş olur. İşte bu yüzden İsrail oğullarına yazdık. Şüphesiz ki peygamberlerimiz onlara açık delillerle geldiler. Sonra onlardan çoğu o peygamberler aralarından ayrıldıktan sonra yeryüzünde fesat çıkarır oldular.) Yani İsrail oğullarının haset ve fesatları yüzünden bir adamı haksız yere öldürmelerinden ötürü Cenab-ı Hak onlara bütün insanlığı öldürmüş gibi günah yazdırmış ve bir kişinin de hayatını kurtarmaya sebep olmaları halinde onlara, yani o zaman ki Müslüman olan İsrail oğullarına sevap yazdırmıştır.

Bu ayette iki şeye işaret edilmiştir. Birincisi yukarda da açıkladığımız gibi İsrail oğulları daha çok haset ve fesatçı olduklarından dolayı bir canı öldürmeleri halinde onlara bütün insanlığı öldürmüş gibi günah yazdık buyrulması, onların kitabında bu hükmün yazılı olduğuna işaret edilmiştir. Ve Âdem (a.s.)'ın oğlu Habil'le Kabil'in kıssası da örnek verilerek uyarılmışlardır.

İkincisi de bizim kitabımızda da bu kıssanın okunması, Yahudilerin kitabından nakledilerek bize de ibret olsun, ders olsun, diye anlatılmaktadır. Yani kimse diyemez ki, bu Yahudiler'in kitabında yazılı olduğu için onlara mahsustur. Tevrat da olan bir ayetin hükmünü Kur'an kaldırmayıp onu Kur'an da bize naklediyorsa aynı hüküm bizim için de geçerlidir.

Şimdi bazı kimseler bu ayeti organ nakline delil getirmektedirler. Hal bu ki bu ayetin onunla hiçbir alakası yoktur. Bu ayette kasdedilen mana bir cana kıyıp kıymamak, öldürüp, öldürmemek meselesidir. Hayat vermekten maksat da bir adamın öldürülmesine engel olmak, sebep olmaktır. Bura da sadece bir mümin olması da söz konusu değil, bütün insanlık söz konusudur. Çünkü bir cinayet birçok cinayetlere sebep olabilir. Hatta birçok savaşlara sebep olabilir, birçok kanların akmasına sebep olabilir. Nitekim birçok savaşlar bundan dolayı çıkmıştır. Birinci dünya savaşı bu yüzden çıkmadı mı?

İşte bu yüzden gayrimüslim de olsa haksız yere bir insanı öldürmek bütün insanlığı öldürmüş gibi olur. Yoksa organ verilmedi bu yüzden bir insan öldü diye kimse sorumlu olamaz. Kaldı ki organ bağışlamanın caiz olup olmadığı zaten tartışılan bir konudur. Âcizane bana göre caizdir ama benim organımın Müslüman olan bir kimseye verilmemesi şartıyla caizdir. Yoksa Müslüman olmayan bir kimseyi biraz daha yaşatıp onun küfrüne, isyanına sebep olayım diye değil. Çünkü kâfir olan veya fasık olan kimse benim azamı da küfürde ve isyanda

kullanacak. Bir insan nasıl olsa eninde ve sonunda ölecek. Niçin biraz daha yaşamak için çırpınıyor acaba? Mümin ise biraz daha Allah'a ibadet etmek için, biraz daha güzel ameller yapmak için yaşamak ister. Bu güzeldir. Fakat biraz daha Allah'a küfretmek için O'na isyan etmek için biraz daha kötülükler, fenalıklar işlemek için çırpınan kimseye niye yardımcı olayım? Bakınız bu ayette bir adamın öldürülmesine sebep olan kimse katil gibi günahkâr sayılıyor. O zaman organ bağışlamayan katil mi oluyor? Ya da kafire organ bağışlayarak onun yaşamasına ve Allah'a küfüredip isyan etmesine sebep olmak nasıl günah olmuyor? Benim ölçüm Buhari ve Müslim'in ittifakla rivayet ettikleri şu hadistir. "Sizden biriniz kendisine bir zarar dokunduğunda ölümü istemesin eğer illa da yapması gereken bir şey lazımsa, şöyle desin. Ey Allah'ım! Yaşamak benim için hayırlı ise bana hayat ver, yok eğer ölüm benim için hayırlı ise, benim canımı al, desin," diye buyruluyor. Demek ki, insan niçin biraz daha yaşamak için çırpınır? Hayır, işlesin diye. O halde Müslüman ve muttaki olan bir kimseye organ vermekle onun sıhhatına kavuşup biraz daha güzel ameller işlemesine sebep olunmuş olur ki, bu güzeldir. Ama hadisin beyanına göre hayır işlemeyecek ve bir insanın ölümü yaşamasından daha hayırlı ise o zaman böyle bir insanın yaşayıp küfrüne ve isyan etmesine niye sebep olayım? Sonra hayat kurtarmak sadece organ naklinden ibaret değildir. Bu gün dünyanın birçok yerinde özellikle de Afrika ülkelerinde acından ölen insanlar vardır. Onlar bir lokma ekmeğe muhtaç iken bizlerin israf etmeleri ekmekleri, yiyecek ve içecekleri çöplüklere atmamız acaba vicdanlarımızı sızlatmıyor mu? Acaba yaptığımız bu israflar miliyonlarca insana hayat vermiyor mu? Dünyada iki yüz milyon yetim varken her gün beş-on lirayı siğaraya verip dumanına seyrederken, sadece onunla da kalmayıp vucudumuzu zehirlerken acaba hiç düşünüyor muyuz ki, bu sıgaralara verilen paralar günde beş on ekmeği çöplüğe atmakla eş değerdir. Bir de buna gılıf bulup yok sıgara içmek mekruhtur, şudur budur diye kendimizi aldatmadan başka bir şey değildir. Senin vucutunu zehirleyerek içtiğin sıgara paraları ayda iki üç yetime ve yoksula yetecek ve onların hayatlarını kurtaracak kadardır. Ama bunu görecek göz nerde? Televizyonlarda acından ölen insanları seyrederken sanki biz bu insanların aç ölmesinden sorumlu değilmişiz. Bu gün dünya küçülmüş, hayır kurumları vasıtasıyla her yere hayır ve yardımlarımız ulaşmaktadır. Biz hayat kurtarma deyince sadece organ bağışlarına odaklanmışız ama

bunları göremiyoruz. Organ bağışında bulunmayan bir kimse bel ki, Allah katında sorumlu olmaz ama o acından ölen insanlara karşı duyarsız kalan, seyirci kalan bütün insanlık Allah katında sorumlu olur.

إِنَّمَا جَزَاء الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الأَرْضِ فَسَاداً أَن يُقَتَّلُواْ أَوْ يُصَلَّبُواْ أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم مِّنْ خِلافٍ أَوْ يُنفَوْاْ مِنَ الأَرْضِ ذَلِكَ لَهُمْ خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ {٣٣} إِلاَّ الَّذِينَ تَابُواْ مِن قَبْلِ أَن تَقْدِرُواْ عَلَيْهِمْ فَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٣٤}

Meali

33. Allah ve Resulüne karşı savaşan ve yeryüzünde fesat çıkarmaya çalışanların cezası, ancak ölümdür veya asılmaları yahut el ve ayaklarının çaprazca kesilmesi ya da yeryüzünde başka bir yere sürgün edilmeleridir. Bu, dünyada onlar için bir cezadır. Ahiretde ise onlar için büyük bir ceza vardır.

34. Ancak onların aleyhine ceza takdir edilmeden önce tövbe edenler müstesnadır. Bilin ki şüphesiz Allah, bağışlayan, esirgeyendir.

İzahı

33-34. Bu ayetlerde Allah ve Resulüne savaş açıp, onlara karşı gelip yeryüzünde fesat çıkaran anarşistlerin, terörislerin cezalarının, ölüm yahut asmak, yahut ellerinin biri ile ayaklarının birinin çaprazca kesilmesi veyahut da yeryüzünde başka bir yere sürgün edilmeleridir. Bunun yalnız dünyadaki cezası olduğu, ahirette ise daha büyük bir cezanın olduğu bildirilmektedir. Ancak Allah Teâla bunların aleyhinde kesin karar vermeden önce, yani suçu tespit edilmediği takdirde tövbe edenler müstesnadır. Onların suçları tespit edilmediği takdirde, delil yetersizliği olduğu takdirde dünyada cezalandırılmayıp ahirete kaldığı takdirde ve bunlar tövbe edip pişman oldukları takdirde, bilin ki Allah bağışlar ve esirger.

Bu ayetlerin iniş sebebi hakkında bir kaç rivayet vardır. İbn-Abbas'a göre ehl-i kitaptan bir topluluk hakkında inmiştir ki, bu toplulukla Peygamber (a.s.)'ın arasında bir anlaşma vardı. Fakat bunlar bu anlaşmayı bozarak yeryüzünde fesat çıkarmak istediler. Müslümanların aleyhinde kâfirlerle iş birliği yaptılar. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir. İkinci rivayet ise, İkrime, Hasan El-Basri ve Atadan geldidiğine göre de müşrikler hakkında inmiştir. Üçüncü ve meşhur olan rivayete göre ise Ureyne'liler hakkında inmiştir.

Şöyle ki, Ureyne ile Beciyle kabilelerinden bir kısım insanlar yoksul ve hastalıklı oldukları halde Medine ye gelerek Müslüman olduklarını söylemişler. Peygamber (a.s.) da zekâttan toplanmış olan develerin olduğu yere bunları göndererek, onların sütlerinden içerek beslenmelerini ve develerin bevli ile tedavi olmalarını emretmiş. Bunlar bir zaman sonra iyileşip sıhhatlerine kavuştuktan sonra, dinden dönmüşler, çobanları da öldürüp develeri sürüp götürürken yol kesip ırza geçmişler ve böylece kaçıp gitmişler. Fakat sonra bunlar yakalanmışlar. İşte Enes b. Malik, Urve b. Zübeyr ve daha başka zatların rivayetine göre de ayetin iniş sebebi budur. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun böyle yeryüzünde fesat ve anarşi çıkaranların cezaları budur. Daha rivayet edilen bu hadisin devamı da vardır ki, ben onu yazmadım. Bu devamındaki rivayete göre Peygamber (a.s.) onların kulaklarını kestirdiği, gözlerini oydurduğu ve cesetlerini güneşte kurutturduğu gibi şeyler vardır. Fakat bu rivayeti iki açıdan kabul etmek mümkün değildir. Birincisi Alemlare Rahmet olarak gönderilmiş olan bir Peygamberin onlara böyle işkence etmesi mümkün değildir, akıl alır bir şey değildir. İkincisi ise onlara develerin sütlerini içerek beslenmelerini ve fakat bevli ile tedavi edilmelerini emretmesi şeklinde ki rivayetin doğru olduğunu sanmıyorum. Bunların bir şekilde hadis'e ilave edilmiş olduğunu sanıyorum. Bu kadar nezih ve temiz olan bir Peygamberin deve bevlini içtirerek tedavi edilmeleri için tavsiye etmesi kabul edilir bir şey değildir. Haydi süt şifa olabilir ve besleyicidir de, ama pislikten şifa olacağını tavsiye etmesini tahmin etmiyorum. Gerçekten bu kabilelerin böyle bir çılgınlık yapması ve onların yakalanıp cezalandırılması doğru olabilir, ama cezalandırma şeklinin nasıl olduğunu zaten ayet tarif ediyor, Peygamberin de ayetin hükmünün dışında bir hüküm vermesi mümkün değildir. O zaman yukarda dediğim gibi hadis'e ilave edilmiş ve abartılmıştır.

Her ne ise ayetin iniş sebebi ne olursa olsun hüküm umumidir, cezada belirtilmiştir. Ancak ayette (ev, ev,) diye geçen bu edatlar; birbirini açıklayan, beyan eden mi, yoksa bu (ev) edatları ihtiyarı mı ifade ediyor? Yani bu cezaların hepsini üst-üste koyarak mı verilmesi gerekiyor, yoksa bu cezalardan birini tercih ederek mi cezalandırmak gerekiyor? İşte bu konuda ulema ihtilaf etmiştir. Birinci görüş (ev) edatını ihtiyarı kabul edenlerdir ki, bunların başında kesin kararı olmayan her iki ihtimali da göz önünde bulunduran İbn-i Abbas'tır. Diğerleri Hasan El-Basri, Said b. Müseyyeb, Nehâi ve Mücahid'dir ki bunlara göre devlet başkanı bu ayette zikredilen cezalardan birini tercih edebilir. Yani dilerse öldürtür, dilerse asar, dilerse bir el ve bir ayağını çaprazca kestirir ve dilerse sürgün ettirir. İkinci görüş ise bu ayette geçen (ev) kelimesi beyan içindir ihtiyari değildir. Bu görüşte olanlardan biri yine İbni Abbas'ın ikinci görüşüdür ve ulemanın ekserisinin görüşü de budur ki, o zaman mana şöyledir. Eğer yol kesen, mafya, anarşist, ya da eşkıya ne derseniz deyin, Allah'a Peygambere isyan edip yeryüzünde fesat çıkarırlarsa, bu kimseler işledikleri suça göre cezalandırılırlar. Yani sadece adamı öldürmüş fakat malını çalıp gasp etmemiş ise bunun cezası kısastır yani ölümdür. Hem malını almış hem de canına kasdetmiş öldürmüş ise, o zaman bunun cezası hem kısas yapılarak öldürülür, hem de âleme ibret için asılır. Eğer adamın canına kasdetmemiş sadece malını gasp etmiş is, o zaman da çaprazca bir eli ve bir de ayağı kesilir. Bunların hiç birini yapmamış, sadece insanların yolunu keserek onları korkutmuş ve yeryüzünde büyüklük taslamışlarsa o zaman da sürgün edilir veya hapsedilirler. İşte bu görüş yukarda beyan ettiğimiz gibi İbni Abbas'ın ikinci görüşü, Evze'ı, Şafi-i ve rey sahibi olan ulemanın görüşüdür.

Sürgün meselesinde de yine farklı görüşler vardır. Said b. Cübeyr, Ömer b. Abdulaziz ve bazı âlimlere göre bunlar hangi memlekette bulunuyorlarsa devlet reisi o beldeden başka bir beldeye sürgün edilmesini talep edebilir. İbni Abbas, Leys b. Said ve İmamı Şafi ye göre bu sürgünden maksat bu suçları işleyenler nerede işlemişler ise oranın yetkilileri tarafından yakalanıp cezalandırılmaları için devlet başkanına gönderilip teslim edilmeleri demektir. Fakat İmam-ı Azam ve Kufe âlimlerine göre ise sürgünden maksat o şahsın yakalanıp olduğu yerde hapsinin istenmesidir. Çünkü bu onu hürriyetinden ve bir takım dünyevi zevklerinden alıkoymaktır, buda yeryüzünde dolaşmasından men etmektir ki,

sürgün anlamına gelir. Mekhul'ün dediğine göre de bu ümmetten ilk yol kesip insanları korkutanları hapseden Hazreti Ömer olmuştur.

Şimdi ulemanın yorumlarını zikrettikten sonra, âcizane benim anlayışıma göre de ikinci görüşte olan İbni Abbas ve ulemanın çoğunluğunun görüşü daha isabetlidir. Yani sadece adam öldürmüşlerse ölüm cezasıyla zelanandırılırlar, hem öldürmüş hem de malını gasbetmişlerse o zaman da hem kısas yapılarak öldürülür, hem de aleme ibret çin asılırlar. Eğer sadece malını gasbetmiş, canına kasdetmemişse o zaman da bir eli, bir de ayağı çaprazca kesilir. İşte acizâne ben bu görüşün daha isabetli olduğu kanaatindeyim. Çünkü işlenen suçun durumuna göre bu cezalardan birinin veya ikisinin birden verilmesi daha adil olacak ve o zaman tam kısas yapılmış olacaktır.

Bu suçları işleyenler yakalanıp suçları tespit edilip infaz edilmeden önce tövbe ederlerse, o zaman nasıl bir muamele edileceği hakkında da farklı yorumlar vardır. Ayetin zahirine bakıldığı zaman bunların affedilecekleri anlaşılmaktadır. Çünkü buyruluyor ki: (Ancak onların aleyhinde cezayı takdir etmeden, yani cezayı infaz etmeden önce tövbe ederlerse müstesnadır ve bilin ki şüphesiz Allah, bağışlayan ve esirgeyendir.) İşte ayetin zahirine göre bunların bağışlanacakları anlaşılıyor, ama bazı ulemaya göre bu eşkıya, anarşist ve teröristler eğer Müslümanlarla aralarında anlaşma olmayan müşrik bir topluma mensup iseler bunlar yakalanmadan önce veya yakalanıp da cezaları infaz edilmeden Müslüman olurlarsa icmaen (ulemanın) ittifakıyla bu kimseler cezalandırılmazlar. Çünkü Müslüman olunca Cenab-ı Hak Müslüman olmadan önceki bütün günahları bağışlıyor. Fakat bu suçları işleyenler Müslüman bir topluluktan iseler ve bu suçları işledikten sonra yakalanıp cezalandırılmadan önce tövbe edip kendilerini düzeltmişlerse, bunlar da kâfir olup da sonradan Müslüman olanlar gibidir. Yani bunlar da bağışlanırlar ve gasbettikleri malları sahiplerine iade ederler. Ancak bunu söyleyen Süddi'dir ki, İmamı Maliki, Evze-ı ve daha başkalarının da görüşü budur. Fakat Şafi'in görüşü ise hem cinayet işlemiş ve hem de insanların malını gasbetmiş veya onları korkutmuş olan bu şahıslar yakalanmadan önce tövbe edip ıslah olsalar bile öldürdükleri insanın kısası düşmez, affedilmez. Çünkü bu bir şahıs hakkıdır, kul hakkına girer. Fakat gasp ve benzeri suçlar Amme hukuku denen suçlardır ki, bunlara Allah hakkı da denir

ve bunlar cezalandırılmadan önce tövbe edip kendilerini düzelttikleri takdirde affedilir. Ancak yakalandıktan sonra tövbe etmeleri fayda vermez.

Şimdi bu görüşleri beyan ettikten sonra yine âcizane benim anlayışıma göre de kâfir olanların bu suçları işledikten ve yakalanıp cezalandırılmadan önce tövbe edip iman etmeleri halinde bağışlanacakları şeklindedir. Bununla beraber Müslüman oldukları halde bu suçları işleyip yakalanmadan önce tövbe etmeleri halinde onların da bağışlanacakları, ancak gasbettikleri malları iade ederler şeklindeki birinci görüşte olan âlimlerin bu görüşlerine katılmıyorum. Yani yakalanmadan önce tövbe etmiş olsalar bile sadece gasbettikleri malları iade ederler demek, bana göre doğru bir görüş değildir. Oysa gasb amme hukukuna girer ki, bunun cezalandırılması gerekir.

Şafi'nin ve diğerlerinin görüşleri ise tövbe eden Müslümanın işlediği sadece cinayet suçundan dolayı kısas yapılır, çünkü bu kul hakkıdır. Fakat diğerleri Allah hakkı olduğu için bağışlanır görüşüne de katılmam mümkün değildir. Şafi ve aynı görüşte olanların bu görüşleri pek anlaşılmış değildir. Çünkü kul hakkı affedilmez, Allah hakkı affedilir diyorlar. Oysa onun Allah hakları dediği aslında amme haklarıdır, Cenab-ı Hak bunları Kur'anda, (Tilke hududullah) diye buyurmuştur. Yani bir yerde Allah, kullarının hakkını üzerine almış, onları mutlaka icra edecek demektir. Oysa adam öldürmek kul hakkına girer, öldürülen kimsenin velisi isterse bağışlayabilir, kan bedeli ile yetinir. Fakat diğerleri, hırsızlık, yol kesme, gasb ve anarşi gibi toplumun huzurunu bozan şeyler amme hukukudur, esas bağışlanmaz olanlar bunlardır. Yukarda dediğim gibi bunlara Allah hakkı denmesi Cenab-ı Hakkın kulları adına bu hakları üzerine almış olması demektir ki, kulları onları bağışlamadan, Allah onları hiç bağışlar mı? Adam mafyalık yapmış, insanların mallarını gasbetmiş, onları silahla tehdit etmiş, yol kesmiş, şöyle yapmış, böyle yapmış, bütün bunlar amme hukukuna girer ki amme hukuku da vazgeçilemez, affedilemezdir. Çünkü kişinin sadece kendine özel şahsı işlenmiş bir suç değildir. Toplumun huzur ve asayışını sağlamak için de bu suçlar affedilemez. Nitekim Peygamberimiz: "Hırsızlık yapan kızım fatıma da olsa kolunu keserim," buyurmuştur.

Öyle ise benim bu ayetten anladığım mana şudur. Bu cezaların bir dünyevi yönü vardır, bir de uhrevi yönü vardır. İşte amme hukukuna taalluk eden suçların dünyadaki cezaları suç ispat edildiği takdirde affedilmez, ama tövbe etmiş

ise ahirette ki cezasını Cenab-ı Hak dilerse affeder. Çünkü ayetin son cümlesinde açıkça bunu zikrediyor. (İşte bu ceza onları dünyada rezil edecek bir cezadır ve onlara ahirette de büyük bir azap vardır.) O zaman demek oluyor ki, bu suçları işleyen Müslümanlardan olursa, dünyada yakalanıp suçu ispat edilenlerin cezaları yukarda ayetin gösterdiği şekilde verilir, ahirette ise daha büyüğü vardır. Fakat tövbe eder kendilerini düzeltirlerse Allah (c.c.) ahirette ki, cezalarını bağışlar, demektir. Ve dikkat edilirse yakalanmadan önce tövbe etmeyi de bunun için şart koşmuştur. Çünkü yakalandıktan sonra zaten cezası kesin olduğu için başka çaresi de yoktur, kendini kurtarmak için tövbe edebilir. Fakat hayattan ümidi kestikten sonra zaten yeis halinde tövbe de makbul değildir. (Eğer yakalanıp aleyhlerinde cezayı takdir etmenizden önce tövbe ederlerse, bilin ki, Allah da bağışlayan ve esirgeyendir.) Yani bunlar bu suçları işledikten sonra yakalanıp haklarında hüküm verilmeden önce tövbe ederlerse, Allah Teâlâ dünyadakinden daha büyük olan ahirette ki cezadan vazgeçer, demektir. Fakat yine de en doğrusunu Allah bilir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَابْتَغُواْ إِلَيهِ الْوَسِيلَةَ وَجَاهِدُواْ فِي سَبِيلِهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {٣٥} إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي الأَرْضِ جَمِيعاً وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُواْ بِهِ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٣٦} يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُواْ مِنَ النَّارِ وَمَا هُم بِخَارِجِينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ {٣٧}

Meali

35. Ey iman edenler! Allah'tan korkun, O'na yaklaşmaya yol arayın ve O'nun yolunda cihat edin, umulur ki, kurtuluşa erersiniz.

36. Onlar ki, inkâr ettiler. Eğer yeryüzünde olanların hepsi ve onun bir misli daha kendilerinin olsa da, kıyamet gününün azabından kurtulmak için fidye verseler, kendilerinden asla kabul edilmez ve onlara acıklı bir azap vardır.

37. Onlar ateşten çıkmak isterler, ama oradan çıkacak değillerdir. Ve onlar için daimi bir azap vardır.

İzahı

35. Bu ayette Allah Teâla,iman edenlere hitaben kendisinden korkmalarını ve kendisine yaklaşmanın yollarını aramalarını, kendi yolunda ceht ve gayret etmelerini emrediyor. Çünkü bu sayede belki kurtuluşa ererler.

(Vesile), Allah'a yaklaşılan vasıta sebepler demektir. Bu da ne ile olur Allah'ın yasaklarından, haramlarından korkup sakınmakla ve Allah yolunda gayret gösterip güzel amelleri işlemekle olur. Zaten bu kelimenin önü ve sonu da bunu ifade ediyor: (Ey iman edenler! Allahtan korkun, O'na yaklaşmaya yol arayın ve Allah yolunda cehdedin, umulur ki, kurtuluşa erersiniz.) İşte bu ifadeden çok açık ve net olarak anlaşılıyor ki, Allah'a yaklaştıran araç ve sebepler, O'ndan korkarak haram ve günahlardan sakınmak ve Allah için gayret gösterip güzel amelleri işlemektir. Yoksa birilerinin hemen bu ayetten kendilerine bir pay çıkararak bu vesilenin tarikat şeyhleridir, onlara bağlanmaktır, gibi söz ve iddialar değildir. Bu tarika-tlar yokken Müslümanlar Allah'a ibadet etmeyi ve ona yaklaştıracak güzel amelleri bilmiyorlar mıydı? Elbette ki, âlimler ve gerçek şeyhler birer yol göstericilerdir, ilim ve irfanlarından faydalanılan kimselerdir. Bunların irşat ve ikazlarına kimsenin bir şey dediği yoktur. Fakat sırf bunları aracı görmek ve bunların elini ve eteğini öperek, bunların aracılığıyla Allah'a yaklaşılır iddiası tehlikelidir. Esas bizi Allah'a yaklaştıran vasıta bizim öğrenip de yaptığımız güzel amellerdir. Yoksa yapacağımız ibadetlerin kabulü için başka birini aracı etmek el-etek öpmek şirke götürür. Âlimlerimiz bize güzel nasihat ve telkinlerde bulunurlar, nasıl ibadet edilmesini, nasıl güzel ahlak sahibi olunacağını bize öğretirler ve biz de bunlardan öğrendiğimiz bu güzel ahlaklarımız, ibadetlerimiz, zikir ve güzel amellerimiz vasıtasıyla Allah'a yaklaşmış oluruz. Yoksa illa da bir cemaate mensup olmak, bir şeyhin elini öperek onu vasıta yaparak Allah'a yaklaşırım düşüncesi tehlikelidir. Bunu şöyle bir misalle arz edebiliriz. Namaz kılmak Allah'a yaklaştıran bir vasıtadır. Ama bu namazın da nasıl kılınmasını bilmek gerekir. İşte bu manada gerek şeyhler, gerek âlimler olsun namazın nasıl kılınacağını, ibadetlerin nasıl yapılacağını ve nasıl güzel ahlak sahibi olunmasını öğretme hususunda ve yaşantıları hususunda örnek

olmaları vasıtadır, bunları bize öğretir ve örnek olabilirler. Yoksa direk yapılacak ibadetlerin kabulünde birer vasıta değillerdir. Yani san ki, bunlara bağlı olmasam bunları aracı kılmasam benim ibadetlerim kabul olmaz, ancak bunların aracılığıyla ibadetim kabul olunur gibi bir düşünce şirktir. İbadetleri yaparken Allah'la kul arasına hiçbir aracı sokulamaz.

36. Bu ayette de eğer inkâr eden kâfirler için yerde mevcut olanlar ve bir okadar daha şayet kendilerinin olsa da kıyamet günü Allah'ın azabından kurtulmak için bütün bunları fidye verecek olsalar kendilerinden asla kabul edilmeyeceği beyan edilmektedir. Ve bunlara acıklı bir azabın olduğu bildirilmektedir. Demek ki her şey bu dünyada kazanılır veya kaybedilir. Bu dünyada iman etmemiş olanların hiçbir amelleri de kabul edilmez bütün dünya ve bir oka dar daha varlıkları olsa da bunları fidye verecek olsalar onlardan ne kabul edilir ve ne de ebedi cehennemden kurtulabilirler. Ondan kurtulmak için bu dünyada inanmaları ve bu dünyada o sevdikleri mallardan vermeleri gerekirdi.

37. Evet, işte bu ayette de dünya dolusu ve bir o kadar daha kâfirlerin olup da cehennem ateşinden kurtulmak için verecek olsalar oradan kurtulmalarının asla mümkün olmadığı ifade edilmektedir.

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِّنَ اللهِ وَاللهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {٣٨} فَمَن تَابَ مِن بَعْدِ ظُلْمِهِ وَأَصْلَحَ فَإِنَّ اللهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٣٩}

Meali

38. Hırsızlık eden erkek ve kadının ellerini Allah'tan bir ceza ve ibret olarak kesin. Allah, her şeye galip, her şeye hükmedendir.

39. Kim zulmünden sonra tövbe ediverirse, şüphesiz Allah, onun tövbesini kabul eder. Şüphesiz ki Allah, bağışlayan ve esirgeyendir.

İzahı

38. Bu ayette hırsızlık yapan kadın ve erkeğe ceza olarak Allah tarafından bir ibret olamak üzere kollarının kesilmesi emredilmektedir.

Sirkat: Başkasının malını gizlice almaktır ki, buna Türkçede hırsızlık diyoruz. Ancak bir şeyin hırsızlığa girebilmesi için iki şartı vardır. Bir çalınan malın az çok beğenilecek bir ölçü ve değere sahip olması, diğeri de bir yerde ya da koruma altında saklanmış olması lazımdır. Ancak İbn-i Abbas, İbn-i Zübeyr, Hasan El-Basrı ye göre malın ne saklı ve ne de muhafaza edilen yerde olması ve ne de az veya çok olması şart değildir, her halükârda cezalandırılır.

Zahiri mezhebinden olan Davud-i-İsfahani'nin ve haricilerin görüşü de budur. Fakat ulemanın çoğuna göre çalınan bir şeyin kapalı bir yerde ve veya koruma altında olan bir yerde olması ve belli bir değere, ölçüye ulaşması gerekir ki, bu da mezhepler ve müçtehitler arasında yine ihtilaf konusudur. Çünkü bu konuda muhtelif rivayetler vardır. Ekseri ulemaya göre bir dinarın dörtte biri miktarı ve daha fazlasına ulaşırsa kol kesilir. Bir dinarın dörtte biri ise takriben bir gramın 0/82 civarında altın veya bunun değerindeki bir maldır ki, bundan aşağısı için kol kesilmez. Bu ölçü Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'nin de görüşüdür. Yine Ömer b.Abdülaziz, Evze'i ve İmamı Şafi'nin de görüşleridir. Ve bunların delili de Buhari ve Müslim'in Hazreti Aişeden rivayetle çıkardıkları şu hadistir. Peygamber (a.s.): "Bir dinarın dörtte biri veya yukarısından başka miktarda olan hırsızlıktan dolayı hırsızın kolunu kesme," buyurmuştur. Fakat Maliki, Hambeli ve İshak ise, İbni Ömer'in şu rivayetine dayanarak üç dirhemden aşağısında kol kesilmez. Çünkü İbni Ömer bu rivayetinde demiştir ki: "Peygamberimiz, üç dirhem değerinde ki Mican (kalkan) çalanın kolunu kestirmiştir." Bu hadisi bir cemaat hadis âlimi cıkarmıştır. Fakat Ebu Davud'un İbni Abbas'tan rivayetle çıkardığı başka bir hadiste ise: "İlk kol kesme olayı bir dinar veya on dirhem değerinde çalınmış olan kalkandır." Bu da yaklaşık üç buçuk gıram altın veya otuz-otuz beş gıram gümüş değeridir. İmam-ı Azamı ve Süfyan El-Sevri de bu hadisi delil göstererek çalınan bir nesnenin bu değerde olmasını şart koşmuş, bundan aşağı değerde çalınmış olan bir şeyden ötürü kol kesilmez, demişlerdir. Yine İbni Ebileyla, Süfyan-i Sevri, Evze'i ve Ebu Hanife ye göre koruma altında olmayan bir malın çalınması halinde de kol kesilmez. Mesela bekçisi olmayan bir bahçeden veya çobanı olmayan meradan çalınan hayvan veyahut yıkık olan bir evden çalınan ve koruma altında olmayan şeylerin çalınması ile kol kesilmez. Tirmizi, Nesei ve Ebu Davud'un Abdullah İbni Ömerden rivayet ettiği bir hadiste de şöyle buyrulmaktadır. "Muallâkta olan

meyvelerden ihtiyacı kadar boğazına giden yani yiyen, fakat hıyanet edip alıp götürmeyen kimsenin kolu kesilmez."

Şimdi bütün bu farklı rivayet ve yorumlardan sonra âcizane benim anlayışıma göre hırsızlığın miktarlarının önemi kadar sebebi de önemlidir. Onun için bu konular iyice araştırılmalı ve incelenmelidir. Gerçekten bu hırsızlığı bir ihtiyacından bir mecburiyetinden ötürü mü yapmış, yoksa bunu bir meslek haline mi getirmiş. Yine çalınan şeyin azlığına çokluğuna bakmak ve bütün detayları ile araştırıp ona göre karar vermek gerekir. Nitekim Hazreti Ömer bir kıtlık yılında hırsızlık yapanlara bu cezayı vermemiştir. Çünkü yokluktan kimse kimseye yardım edememiş ve dolayısıyla açlıkla, yoklukla karşı-karşıya kalan insanlar hırsızlık yapmak zorunda kalmışlardır.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Mahzum kabilesinin sayılır bir ailesinden Fatıma adında ki, bir kadın hırsızlık yapmış fakat o aile saygınlığını kurtarmak için Peygamberimize gelerek bu kadının affını istemişler. Peygamber (a.s.) da onu affetmedi ve hatta hiddetlenerek buyurdu ki: "Allaha yemin ederim ki, hırsızlık yapan kızım Fatıma da olsa elini keserim." İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir. Buna rağmen bazı kimseler tövbe eden hırsıza hiçbir ceza verilmez, ayetin zahiri de bunu gerektiriyor, diyerek hırsızı aklayıp paklama gibi bir tutum içerisine giriyorlar. Allah, herkesten daha çok merhametlidir, ama bu toplumun malı canı nasıl korunacak? Eğer siz onu acırsanız o yüzlerce insanın canını yakacaktır. Peki, bir insanın cezası verilerek canının yanması mı daha acıklıdır, yoksa yüzlerce insanın haksız yere malını çalarak canının yakılması mı daha acıklıdır? Aklı evveller her şeyi biliyorlarmış gibi Allah'a karşı bilgin lik taslıyorlar, kendilerini merhametli zannediyorlar Bu nasıl merhametse yüzlece insanın canı yakılırken onları acımıyor, onların haklarını korumuyorlar ama, bu kadar insanın canını yakan kimseye gelince merhametten, insan hakkından bahsediyorlar. Bu gün çağdaş gibi görünenler hâşâ kur-anın hükümlerini çağ dışı gibi göstermeye çalışanlar, insan hakları diye insanlara yutturmaya çalışıyorlar. Çalmayı, çırpmayı, soymayı, öldürmeyi, zinayı, fuhşu insan hakları gibi gösterip, bu toplumun asayişini, ahlak ve namusunu korumak için, Allah'ın verdiği cezaları, ağır bulup çağdışı gibi göstermeye çalışıyorlar. Oysa bu bedbahtların kendilerine bir zarar dokunduğu zaman Allah'ın verdiği cezayı bile az görüyorlar, kol kesmeyi bırak bunları kıtır-kıtır keseceksin, diye hayıflanıyorlar.

Çuvaldızın başkasına battığını göremeyenler, iğnenin azcık ucu kendilerine batınca hoplamaya başlıyorlar. Ne diyelim bu bedbahtlara Allah, ya ıslah etsin, ya da ıslah olmayacaklarsa onlara hadlerini bildirsin.

أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ يُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَاللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٤٠} يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ لاَ يَحْزُنكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذِينَ قَالُواْ آمَنَّا بِأَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِن قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذِينَ هِادُواْ سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ آخَرِينَ لَمْ يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِن بَعْدِ مَوَاضِعِهِ يَقُولُونَ إِنْ أُوتِيتُمْ هَـذَا فَخُذُوهُ وَإِن لَّمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُواْ وَمَن يُرِدِ اللهُ فِتْنَتَهُ فَلَن تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللهِ شَيْئاً أُوْلَـئِكَ الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللهُ أَن يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ {٤١}

Meali

40. Bilmez misin ki, göklerde ve yerde ne varsa mülkiyeti Allah'a aittir. O, dilediğine azap eder ve dilediğini de bağışlar ve Allah her şeye kadirdir.

41. Ey Resulüm! Kalpleriyle iman etmedikleri halde, ağızlarıyla iman ettik deyip de küfürde koşan kimseler seni üzmesin ve Yahudilerin şu davranışları da seni üzmesin ki yalana kulak verirler, sana gelmemiş başka bir kavme de kulak veririler, kelimeleri yerine koyduktan sonra onları değiştirirler. Eğer bu verilirse kabul edin, yok eğer bu verilmese kabul etmeyin, derler. Kimi ki, Allah, fitneye düşürmek isterse sen Allah'a karşı hiçbir şeye sahip olamazsın. İşte Allah, onların kalplerini temizlemek istememiştir. Artık onlara dünyada da rezil bir hayat vardır, ahirette de büyük bir azap vardır.

İzahı

40. Bu ayette göklerde ve yerde ne varsa hepsinin mülkünün Allah'a ait olduğu ve Allah, dilediği suçluya azap edeceğini ve dilediğini de bağışlayacağını ve her şeye kadir olduğunu bildirmektedir.

Bu ayet önceki hırsızlıkla ilgili olan ayetle bağlantılıdır. San ki bura da gizli bir soru vardır ve bu ayet o soruya cevap vermektedir. Yani önce geçen ayette hırsızlık yaptıktan sonra: (Tövbe eder kendini düzeltirse Allah da tövbeleri kabul eden esirgeyendir,) diye buyrulmasına san ki bir itiraz, bir soru vardır. Hırsızı Allah nasıl affeder? Nitekim Meşhur bir hadis de, "zina etse de hırsızlık etse de, bağışlanır," buyrulunca, Ebu Zer El-Gıffari sanki buna itiraz edercesine zina eden, hırsızlık yapanda mı, affedilir? diye tekrar-tekrar sorunca Peygamber a.s: "Ebu Zer'in burnu sürtsün, zina eden de hırsızlık eden de affedilir," buyurdu. İşte san ki buna benzer gizli bir itiraz var ki, Allah (c.c.) bu ayetle ona cevap veriyor: (Bilmez misin ki, göklerin ve yerin mülkiyeti Allah'ın dır, O, dilediğine azap eder dilediğini de bağışlar.) Yani hırsızlık yapan kimse tövbe ettiği takdirde, onun dünyevi cezası verildikten sonra ahirette ki cezasını Allah dilerse cezalandırır ve dilerse de bağışlar.

Bu ayette dikkat edilirse önemli bir nokta vardır. O da şudur. Kur'an-ı-Kerimde geçen bütün ayetlerde önce: (Allah dilediğini bağışlar ve dilediğine de azap eder,) buyrulurken, yalnız bu ayette önce: (Allah dilediğine azap eder ve dilediğini de bağışlar,) diye buyrulmuştur. Bu da şuna işaret etmektedir. Yani hırsızlık yapan kimsenin önce dünyadaki cezası verilir ve ondan sonra tövbe edip kendini düzeltir ise, Allah, onu da kıyamet günü bağışlar. İşte, hırsız niye affediliyor diye bir, itiraz veya soruya böylece cevap veriliyor ki: (Görmüyor musun? Göklerin ve yerin mülkü Allah'ın dır, O dilediğine azap eder ve dilediğini de bağışlar.)

41. Bu ayette kâfir ve münafıkların, küfür ve nifakta âdeta yarışarak koştuklarını beyan etmektedir. Özellikle Yahudilerin bazı yalanları dinleyerek, henüz Peygamberimize gelip bir şeyler öğrenmemiş olan bir topluluktan dinledikleri bu yalanlarla kelimeleri tahrif edip, bozup, yerine başka kelimelerle yalanlar uydurup, Peygamber (a.s.)'a karşı entrikalar çevirdikleri, küfürde koştukları ve bu yüzden onu üzdükleri haber verilerek teselli edilmektedir. Yine kelimeleri

koyulan yerlerinden değiştirip onların yerine başka kelimeler koyup kendilerine göre kelime oyunlarıyla helal ve haram uydurup kendi yandaşlarına şunu kabul edin, şunu da kabul etmeyin diye telkinde bulunurlar.

Ebu Hüreyre, Bera İbn-i Azib, İbn-i Abbas ve daha başkalarının rivayetlerine göre Tevrat da İsrail oğullarından zina edenlere recim (taşlama) cezası emredilmişti. Bunların ekâbir takımından biri zina etmiş, fakat onların ileri gelen saygın kişileri de recim cezasını bu şahsa uygulamak istememişler. Ancak zayıflarından arkası olmayan biri zina ederse ona bu cezayı uygulamaya başlayınca bu sefer de halk ayaklanmaya başlamış ve demişler ki, ya her ikisine de aynı cezayı uygulayın, ya da her ikisini de bağışlayın. İşte bu tepkiden dolayı gelin buna bir çare bulalım, zina eden kimseyi yünden örülmüş ve zifte bulaştırılmış bir kumaş parçası ile kırbaçlayalım, vuralım, demişler. Ve böyle yaptıktan sonra da güya halkın huzurunda aşağılamak, yüzüne tükürmek için de bir eşeğe tersine bindirip halkın arasında dolaştırarak, kendilerince böyle bir caza ile geçiştirmişler. Peygamberimiz Medine ye hicret edene kadar hep böyle yapmışlar. Peygamber s.a. bir gün Medine de birini böyle dolaştırırken görmüş ve onların âlimlerinden birini çağırtmış ve ona:"Sizden zina edenin cezası böyle midir?" buyurmuş. O da "evet" demiş. Peygamber a.s: "Musa'ya Tevrat'ı indiren Allah için söyle kitabınızda zinanın cezası böyle midir?" demiş. O da böyle yemin vermeseydin doğrusunu söylemezdim, doğrusu recimdir, demiş ve olayın aslını anlatmıştır. Sonra Yahudilerin ileri gelenlerinden Yüsra adında bir kadın, Hayber Yahudilerinin ileri gelenlerinden birisi ile zina etmiş. Onlar da Beni-Kureyze kabilesinden bir takım insanları Peygamber (a.s.)'a göndermişler ve demişler ki ona sorun, bakalım ona inen kitapda zina edenin cezası ne imiş? Hem de arkasından korkarız ki, bizi rezil eder, eğer kırbaçlama derse kabul edin, taşlanma derse, ondan sakınınız, kabul etmeyin, diye de tembih etmişler. Ve bu adamlar Peygamberimize gelerek: "Şu adam namuslu yaşarken birdenbire zina etti," demişler. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) Yahudilerin tersanelerine gitmiş ve: "Bana en bilgininizi çıkarın," buyurmuş. Onlar da Abdullah b. Süreyya'yı, bir rivayete göre de bununla beraber Ebu Yasir b. Atab'ı ve Vehb b. Yahuda'yı de çıkararak işte bizim bilginlerimiz bunlardır, demişler. Peygamberimiz de onlarla biraz konuşmuş ve netice de içlerinden İbn-i Süreyya en bilginimiz diye Peygamberimizin karşısına çıkarmışlar. Bu şahıs da içlerinde en

genç ve tek gözlü biri imiş. Peygamberimiz bunu tenha bir yere çekerek konuyu buna açmış ve bu şahsa: “Ey falanca! Namusu ile yaşayıp da birden zina eden bu adama Allah’ın Tevrat da verdiği cezayı biliyor musun?” buyurmuş ve ona bir de yemin ettirmiş. O da: “Evet, Allah için biliyorum ama, bunlar senin de ahir zaman Peygamberi olduğunu biliyorlar, fakat hasetlerinden kabul etmiyorlar,” demiş. Peygamberimiz de oradan ayrılınca recim cezası vermiş. Ve Neccar kapısı önünde infaz edilmiş. Fakat bütün bunları söyleyen bu İbni Süreyye Yahudilerin baskılarıyla sözlerini değiştirerek, inkâr etmiş ve böylece Yahudilerle münafıklar küfürde âdeta yarışarak iki yüzlülük etmişlerdir ki Peygamberimiz bundan ötürü üzülmüş. İşte bu ayet inerek onların ne kadar, azgın, sinsi ve iki yüzlülüklerini yüzlerine vurarak Peygamber (a.s.)’i de bu üzüntüsünden dolayı teselli etmiştir.

Kur’an-ı Kerimin birçok ayetlerinde Yahudilerin bu tür davranışlar sergilediklerini görürsünüz. Bunlar ya, bu sözlerini başkasıyla değiştirirler yahut da Tevrat da ki kelimeleri eğip bükerek tahrif edip gerçekleri saklamaya yeltenirler. Bunların işleri güçleri yalan dolan, iftira üzerine kurguladıkları planları uygulamak, haset ve fesatlıkla üstünlük sağlamaya çalışmak, faiz, rüşvet, karaborsa vesaire gibi sömürüye dayalı haksız kazançlar elde etmektir.

سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ فَإِن جَآؤُوكَ فَاحْكُم بَيْنَهُم
أَوْ أَعْرِضْ عَنْهُمْ وَإِن تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَن يَضُرُّوكَ شَيْئاً وَإِنْ
حَكَمْتَ فَاحْكُم بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ {٤٢}
وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِندَهُمُ التَّوْرَاةُ فِيهَا حُكْمُ اللّهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ
مِن بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُوْلَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ {٤٣} إِنَّا أَنزَلْنَا التَّوْرَاةَ
فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ أَسْلَمُواْ لِلَّذِينَ هَادُواْ
وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالأَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُواْ مِن كِتَابِ اللّهِ وَكَانُواْ

عَلَيْهِ شُهَدَاء فَلاَ تَخْشَوُاْ النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلاَ تَشْتَرُواْ بِآيَاتِي ثَمَناً قَلِيلاً وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَـئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ {٤٤}

Meali

42. Onlar yalana çok kulak verirler ve çok haram yerler. Eğer sana gelirlerse, ister onların aralarında hüküm ver, ister yüz çevir. Şayet yüz çevirirsen, sana hiçbir zarar vermezler. Eğer hükmedersen de onların arasında adaletle hükmet. Şüphesiz ki, Allah, adaletli olanları sever.

43. İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarında dururken seni nasıl hakem yapıyorlar? Onlar inananlar değildir.

44. Biz içinde hidayet ve nur bulunan Tevrat'ı indirdik ki, Müslüman olan peygamberler Yahudiler için hükmederler. Yine zahit olanlar ve âlim olanlar da Allah'ın kitabından ezberleyip bildikleriyle hükmederlerdi ve onlar o kitap üzerinde şahit olanlardı. Artık insanlardan korkmayın benden korkun ve benim ayetlerimle az bir pahayı satın almayın ve her kim Allah'ın indirmiş olduğuyla hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin ta kendileridir.

İzahı

42. Bu ayette yalana çok kulak veren ve çok haram yiyen Yahudilerin herhangi bir şey hakkında Peygambere hüküm vermesi için gelenlere, hüküm verip vermemede muhayyer olduğu bildirilmiştir. Fakat hüküm vermesi halinde de adaletten ayrılmaması ve Allah âdil olanları sevdiğini haber vermektedir.

(Suht) kelimesi, çeşitli haramları içine alan bir kelimedir. Özellikle de faiz, rüşvet ve fuhuş sektörüyle yüz kızartıcı şeylerle elde edilen kazançlardır. Nitekim hazreti Ömer, Osman, Ali, İbni Abbas, Ebu Hüreyre ve Mücahid'den rivayet edildiğine göre de (suht) bu tür kazançlardır.

Bu ayetin iniş sebebi ise rüşvetçi olan ve âlim diye geçinen Yahudilerden Kaab b. Eşref gibileridir ki, bu şahsın rüşvetle hüküm verdiği hakkında daha önce nisa süresinde de ayet inmişti. Her ne kadar ayetin iniş sebebi bu olsa da

hedefte bütün bu yollarla kazanç temin etmeye çalışanlar, bil hassa rüşvetle Allah'ın ayetlerini, hükümlerini menfaat karşılığında satanlardır. Evet, bundan öncede zina ile ilgili Yahudiler Peygamberimize elçi göndermişler ve kendi isteklerine göre hüküm verirse kabul edin, aksi takdirde kabul etmeyin demişlerdi ki, Peygamberimiz, onların en bilginlerini çağırmış onlara Tevrat'ın hükmünü sormuştu. Tevrat da recim ayeti olduğunu itiraf etmişlerdi ve Peygamberimiz de onun hükmüyle karar verip infaz ettirmişti. Fakat sonra baskı ile sözlerini, ifadelerini değiştirmişlerdi ve Peygamberimiz de bundan üzülmüştü. İşte bu ayette de onunla irtibatlı olarak Cenab-ı Hak, Yahudiler kendileri hakkında hüküm vermek için Peygamberimize geldiklerinde onlar hakkında hüküm verip vermemede muhayyer kılmıştır. Şayet hüküm verirse de adaletten ayrılmamasını emretmiştir.

İmamı Şafi bu konuda şöyle demiştir. Aralarında bir müddet anlaşma olan gayrimüslimler istedikleri takdirde onlar arasında hüküm vermek vaciptir. Anlaşma olmayan gayrimüslimler arasında hüküm verme hususunda ise Müslümanlar muhayyerdir, isterse hüküm verir, isterse vermezler.

43. Bu ayette de Yahudiler İslamı kabul etmedikleri halde ve Tevrat da kendi yanlarında olduğu halde neden Peygamberin hükmüne başvurup sonra da onun verdiği hükümden yüz çevirdikleri sorulmaktadır. Yani hep işleri güçleri fetpazlık yapmak, dini kendilerine uydurmak, kendi isteklerine göre fetva aramakta, hüküm aramakta oldukları ifade edilmektedir. Kendi kitaplarında işlerine gelmeyen bir meseleyi Peygamberimize danışıyorlar, belki Peygamber onların işine gelecek bir fetva verirse onu kabul ediyorlar, işlerine gelmeyince de ne Peygamberin ne de Kur'an'ın dediğine inanmıyor, kabul etmiyorlar.

44. Bu ayette de yine Cenab-ı Hak devamla buyuruyor ki: (Biz, içinde hidayet ve nur olan Tevrat'ı indirdik ki, Müslüman olan peygamberler, Yahudiler için hükmetsinler.) Yani başta Musa ve ondan sonra Allah'a teslim olmuş bütün Peygamberler Tevrat'ın hükmüyle hükmetsinler diye Tevrat'ı doğruya ileten, İncil'den ve Kur'an'dan önce ki Yahudileri aydınlatan, yol gösteren bir kitap olarak indirdik.

(Müslüman olan peygamberler hükmetsinler,) diye buyrulması bütün peygamberlerin ve onlara ina-nanların da Müslüman olduklarını gösteriyor. Çünkü İslam Arapçada teslim olmak demektir. Yani Allah'a ve onun emirlerine boyun

eğip teslim olmuş demektir. Arapçada bu anlama geliyor başka lisanlarla da bu anlama gelen hangi kelime ile ifade edilirse edilsin Allah ve onun emirlerine teslim olanlar Allah'ın tek dini olan tevhid dini üzeredirler. Gerçi Hasani-Basri, Zühra, İkrime, Katada ve Süddi gibi tefsirciler bununla Peygamber (a.s.) kast edilmiştir, deseler de âcizane bana göre bütün peygamberlerdir. Çünkü çoğul olarak peygamberler ifadesi vardır. Nitekim ayetin devamında buyruluyor ki: (Yine o Tevrat'la zahitler ve din âlimleri kendi zamanlarında hıfz ettikleri bilgilerle hükmetsinler diye indirdik.) Demek ki Tevrat da Kur'an gibi hem ibadet, hem ahlak ve hem de hüküm ayetleri vardır. İşte gerek zam-anın peygamberleri olsun, gerekse Tevrat'ı öğrenmiş âlim ve fakihleri onunla hükmetsinler diye Allah Teâla o kitabı indirmiştir. Ve onlar Tevrat da ki, bu hükümlere: (Şahit olmuşlardır.) Yani Tevrat da ki bu hükümlere gerek Peygamberler olsun ve gerekse, âlimleri ve fakihler olsun hepsi bunlara şahittiler. Zinanın cezası Tevrat da recim cezası idi. Hani şimdi ne oldu hem Tevrat'a inandık diyorlar hem de bu hükümleri gizleyip menfaat karşılığında oturup hüküm uyduruyorlar. Ey Yahudi âlimleri! Önce Tevrat da bu hükümlerin olduğunu söyleyip sonra bir kısmınız Yahudilerin baskısından korkarak, bir kısmınızda menfaatinin gereği bu hakikatleri gizleyen âlim diye geçinenler! (İnsanlardan korkmayın, ancak benden korkun ve az bir pahaya Allah'ın ayetlerini satmayın.) Nüfuzlu insanların baskısından korkarak, makam, mevki korkusuyla ve dünya menfaatiyle gerçekleri saklamayın: (Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, onlar kâfirlerin ta kendileridir.) Yani genel olarak ister Yahudiler olsun, ister, Hıristiyanlar olsun isterse Müslümanlar olsu her biri kendi dönemlerinde Allah'ın indirdiği kitapların hükümleriyle hükmetmezlerse bunların hepsi de kâfir olur. Bu ayet ve bundan sonra gelecek olan iki ayet hakkında ulemanın farklı yorumları vardır. Ulemadan bir cemaate göre bu üç ayet Allah'ın hükümlerini değiştiren kâfirler hakkında inmiştir. Müslüman olanlar ise Kur'an'ın hükümlerini değiştirmedikçe, inkâr etmedikçe, kâfir olmaz, demişlerdir. Bu görüş İbn-i Abbas, Dehhak ve Katada'nın görüşleridir ve bunların delili de Müslim'in Bera b. Azib'den rivayetle çıkardığı bir hadistir ki bu üç ayetin de kâfirler hakkında indiği şeklindedir. Yine İbni Abbas'ın rivayetine göre Ebu Davud'un da çıkardığı bir hadise göre bu ayetler Yahudilerden Beni Kureyze ile Beni Nadır hakkında inmiştir. Fakat Mücahit bu ayetlerin genel olduğu, yani Allah'ın indirdiği kitapların hükümleri

ile hükmetmeyenler, ister Yahudi, ister Hıristiyan ve isterse Müslüman olsun, hepsi de kâfir olur. Hal bu ki İbni Abbas her ne kadar bu ayetlerin Yahudiler hakkında indiğini söylemiş olsa da diğer bir görüşünde de şöyle demiştir. "Bir kimse kitaplarda ki bu hükümleri peygamberler getirmiştir, diye iddia etse, bu söz batıldır ve o kimse kâfirdir." Yani peygamberlerin kendileri bu ayetlerden bu hükmü çıkardı demeleri batıldır ve küfürdür. Demek oluyor ki bu kitaplardaki hükümleri kendi devirlerinde inkâr ederek hükmetmeyenler kâfir olurlar. Ata ise buna, küfrün altında bir küfür demiş, Yani küfür değil ama, onun bir alt derecesidir, demek istemiştir ki, gerçekten bunu anlamak mümkün değildir, bir insan ya mümindir veya kâfiridir. Küfrün altında küfür ne demektir? İbni Mes'ud, Hasani-Basri ve Neha'i ye göre ise, ister Yahudi, ister Hıristiyan ve isterse bu ümmetten olsun her kim rüşvet karşılığında, Allah'ın hükmünün dışında bir hüküm verirse kâfir olur. Suddi de ayetin zahirine göre bu ayetlere herkes muhataptır, demiş, yalnız şöyle bir ayrım getirmiştir. Eğer hüküm açık olarak Allah'ın hükmü olur da onunla hükmetmezse kim olursa olsun kâfir olur. Fakat hüküm açık olmaz, tevil edilecek bir hüküm olur da hükmün zahirine göre değil de tevil ederek hüküm vermesi halinde kâfir olmaz, demiştir.

Şimdi bütün bu görüş ve yorumları naklettikten sonra benim anladığım mana şudur. Ayetlerin iniş sebebi ne olursa olsun, mana umumidir. Tevrat'ın hükümlerinin geçerli olduğu dönemde Tevrat'ın hükümlerini inkar ederek hükmetmeyenler kâfir olur. İncil'in hükümlerinin geçerli olduğu zaman ve tahrif edilmemiş İncil'in hükümlerini inkar ederek hükmetmeyenler da kafir olurlar. Ve Kur'an geldikten sonra da aynı şekilde Kur'an'ın hükümlerini inkâr ederek hükmetmezlerse kâfir olurlar. İnkâr etmedikleri halde bu hükümlerin dışında hüküm vermeleri halinde zalim ve fasık olurlar. Eğer hükümler açık ve kesin değil yorum yapılacak şekilde ise o hükmün zahirine göre değil de tevil ederek hüküm vermesi halinde de kâfir olmaz. Evet, yine benim anlayışıma göre ayetler sadece Yahudiler hakkında inmiştir, demek asla doğru değildir. Onlara inen kitabın hükmüyle hükmetmeyenler kâfir oluyorlar da neden diğer kitapların hükmüyle hükmetmeyenler, farklı olarak kâfir olmuyorlar? Böyle bir şey olabilir mi? Nitekim bundan sonra gelecek ayetler de Hıristiyan ve Müslümanları da aynı şekilde Cenab-ı Hak uyarmaktadır. Onların da Allah'ın hükümleriyle hükmetmemeleri halinde zalim ve fasık olduklarını ifade etmektedir.

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالأَنفَ بِالأَنفِ وَالأُذُنَ بِالأُذُنِ وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَّهُ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ {٤٥} وَقَفَّيْنَا عَلَى آثَارِهِم بِعَيسَى ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ وَآتَيْنَاهُ الإِنجِيلَ فِيهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرَاةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ {٤٦} وَلْيَحْكُمْ أَهْلُ الإِنجِيلِ بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فِيهِ وَمَن لَّمْ يَحْكُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ {٤٧} وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِناً عَلَيْهِ فَاحْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءهُمْ عَمَّا جَاءكَ مِنَ الْحَقِّ لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجاً وَلَوْ شَاء اللّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِن لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُم فَاسْتَبِقُوا الخَيْرَاتِ إِلَى الله مَرْجِعُكُمْ جَمِيعاً فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ {٤٨} وَأَنِ احْكُم بَيْنَهُم بِمَا أَنزَلَ اللّهُ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاءهُمْ وَاحْذَرْهُمْ أَن يَفْتِنُوكَ عَن بَعْضِ مَا أَنزَلَ اللّهُ إِلَيْكَ فَإِن تَوَلَّوْاْ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يُرِيدُ

اللهُ أَن يُصِيبَهُم بِبَعْضِ ذُنُوبِهِمْ وَإِنَّ كَثِيراً مِّنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ

{٤٩} أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللهِ حُكْماً

لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ {٥٠}

Meali

45. Biz orada (Tevrat) da, cana,-can, göze-göz, buruna-burun, kulağa-kulak, dişe-diş ve yaralamada kısası yazdık. Bununla beraber kim kısas yapmazsa o kimsenin günahlarına kefaret olur ve kim de Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse, onlar zalimlerin ta kendileridirler.

46. O peygamberlerin ardından, yanlarındaki Tevrat'ı doğrulayıcı olarak Meryem oğlu İsa'yı gönderdik ve ona İncil'i verdik ki, onun içinde hidayet ve nur vardır. Kendinden önceki Tevrat'ı tasdik eden, muttakiler için doğruyu gösteren bir vaaz olarak gönderdik.

47. İncil ehli de Allah'ın içinde indirdiği (hükümlerle) hükmetsin. Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, onlar fasıkların tâ kendileridir.

48. (Ey Muhammed!) Sana da kendinden önceki kitapları doğrulayan, onları kollayıp koruyan kitabı=Kur'an-ı hak olarak indirdik. Sen de onların aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet. Onların arzu ve heveslerine uyarak sana gelen haktan sapma. Biz her biriniz için bir şeriat ve yol belirledik. Eğer Allah dileseydi hepinizi bir ümmet kılardı. Fakat size verdiklerinde sizi sınamak istedi. Öyle ise iyiliklere koşun. Hepinizin dönüşü Allah'adır. O, ihtilafa düştüğünüz şeyleri size haber verir.

49. Onlara aralarında Allah'ın indirdiğiyle hükmet. Onların havalarına uyma. Allah'ın sana indirdiği kitabın bir kısmından seni fitneye düşürmelerinden sakın. Eğer Allah'ın hükmünden yüz çevirirlerse bil ki, Allah, bir kısım günahları sebebiyle onları musibete uğratmak istiyor. Ve şüphesiz ki, insanların çoğu fasıklardır.

50. Yoksa cahiliye hükümlerini mi arıyorlar? Kesin bir kanaat sahibi olan bir toplum için, Allah'tan daha güzel hüküm veren kimdir?

İzahı

45. Bu ayette Cenab-ı Hak, Tevrat da Yahudilere cana-can, göze-göz, buruna-burun, kulağa-kulak, dişe-diş ve yaralamaya-yaralama ile kısas yapılmasını yazdığını haber vermektedir. Ancak kim katilin hayatını bağışlarsa onunla da onun günahlarının silineceği ve kim de Allah'ın indirdiği bu hükümlerle hükmetmezse onların kâfir olduklarını beyan etmektedir.

Ayette geçen (keffaretün-lehû) da ki zamirin bazı tefsircilere göre katili bağışlayan kimseye gider, bazılarına göre ise, katile veya yaralayan şahsa gider. Yani birinci görüşe göre mana şöyle olur. Eğer öldürülenin velisi katilin hayatını bağışlar, kısas yaptırmazsa, bu öldürülmüş olan maktulün günahlarına kefaret olur, günahları silinir ki, bu görüş İbni Mes'ud, Abdullah b. Ömer b. As ve Hasan-El-Basri'nin görüşleridir. İkincisinde ise mana şöyledir. Eğer öldürülen maktulün velisi katilin hayatını veya yaralayanın kısasını bağışlarsa, artık bu katilin ve yaralayan kimsenin bu cinayetten ve yaralamadan ötürü olan günahları da bağışlanır, şeklinde yorumlanmıştır ki, bu görüş de İbni Abbas, Mücahit ve Mükatil'in görüşleridir.

Âcizane benim anladığım mana da ikinci görüşte olanların görüşüdür. Ancak bu onların dünyadaki cezalarının düşmesi, silinmesi anlamına gelir. Çünkü bu cezanın iki yönü vardır, biri dünyada ki, kısas cezası, diğeri de bu günahından ötürü ahirette Cenab-ı Hakkın vereceği ceza. O halde bunların kısasları bağışlanınca bu dünyadaki cezaları silinmiş olur. Fakat katil veya yaralayan kimse tövbe etmedikçe ahirette ki, cezası düşmez. Çünkü onu Bağışlamak Allah'a aittir. Eğer tövbe edelerse Allah, ahirette ki, cezayı da dilerse affeder.

Evet, ayetin son bölümünde de: (Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse onlar zalimlerin ta kendileridir,) buyruluyor. Bu konuda da farklı yorumlar ve görüşler vardır. Bazılarına göre bu hüküm bizden önceki şeriatlarda olan hükümdür, ancak bu hükmü Kur'an da bozan bir hüküm yoksa bizde de ayni geçerlidir ve uygulanır. Yani Kur'an da bunu bozan bir hüküm yoksa o zaman bizim şeriatımıza göre de kısas farzdır. Diğer görüşte olanlara göre bizden öncekilerin şeriatında olan şeyler bize delil olmaz.

Bana göre aslında bu meselenin iki yönü vardır ve bunlara bakmak gerekir ki, birincisi, Peygamberimiz, Peygamberlik şerefiyle müşerref olduktan sonra kendisi

ve ümmeti geçmiş şeriatlara göre amel ediyor muydu, yoksa etmiyor muydu? Buna bakmak gerekir. İmam-ı Azam'ın bazı arkadaşlarından, onun mezhebinden olan bazı âlimlerden, Şafi'nin bazı arkadaşlarından ve İmamı Ahmet'in bir rivayetine göre, Peygamber (a.s.) Peygamber olarak gönderilmeden önce geçmiş şeriatlarla amel ediyordu. Ama yine de vahyi yoluyla amel ediyordu, yoksa onların tahrif edilmiş kitaplarına göre değil. Yani kendinden önce hükümleri bozulmamış olan hükümlerle amel ediyordu. Tabi buradaki vahyi rüya-i sadıka doğru olan bir rüya ile idi. Yoksa resmen Peygamberimize Cibril vasıtasıyla yapılan vahyi değildi. Zaten Peygamberliği de önce rüya-i sadıka ile başlamıştır. Evet, ikinci yönü ise bu işin uzmanlarına göre ve İbni Hacib'in de tercih ettiği son devrin âlimlerine göre, Peygamberimiz, resmen Peygamber olarak gönderildikten sonra Tevrat ve İncil'de olan hükümleri Kur'an'ın nesh etmediği=hükümlerini kaldırmadığı önceki hükümlerle yine amel ediyordu. Ama usulcüler vahyi kaydının şart olmasını kabul etmiyorlar. Yani Peygamberimiz, kendisine rüya ile de olsa vahyi şartı olmaksızın, kendisine resmen Peygamberlik verilip vahyi gelene kadar de bu geçmiş şeriatların hükümleriyle amel ediyordu. Zaten vahyi geldikten sonra ister geçmiş kitaplar da olsun ister olmasın Kur'an da kendisine ne vahyi edildiyse onunla amel etmek mecburiyetindedir.

Evet, usulcülerin dediği bana göre de doğrudur. Kur, andan önceki kitaplar da hak kitaplardır, eğer o kitaplarda ki hükümler tahrif edilmemiş ve Kur'an'la da onların hükümleri iptal edilmemiş ise, o zaman bu hükümler de haktır ve bizde de geçerlidir. Yok, bu hükümler sadece geçmişteki ümmetlere ait idi diyerek işin içinden sıyrılmak asla doğru değildir. O zaman bize bu ayetler süs için mi gönderilmiştir? Nerde kaldı ki, zaten bu kısasla ilgili Bakara sûresinin 178-179. ayetlerinde resmen bize hitap edilerek: (Haksız yere adam öldürmekte sizin için kısas farz kılındı. Ey akıl sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır,) buyrulmuştur. Daha neyi tartışıyoruz. O ayete sadece göze-göz, dişe-diş demediği için mi ihtilaf ediyoruz? Açık seçik: (Kısas farz kılındı, kısas da sizin için hayat vardır,) buyruluyor. Orada kısa geçen ayet bu ayetle biraz daha açıklanmaktadır. Ve buradaki üç ayet de üç ayrı kitaba mensup olanların, kendi devirlerinde ki bu kitapların hükümlerinin uygulanmaları emrediliyor. Bu hükümleri inkâr ettikleri takdirde ve ya rüşvet karşılığında Allah'ın hükmü yerine başka hüküm verenler kâfir, zalim ve fasık diye tabir ediliyorlar.

Şimdi bir önceki kitabın hükmünü bir sonraki kitap iptal etmemiş ise o hüküm aynen geçerlidir. Bunu inkâr etmek Allah korusun tehlikelidir. Binaenaleyh bu gün bir takım sözde akademi unvanına sahip olan kimseler, bu ayetlerin hükümleri bizim için değil, işte Yahudiler için veya Hıristiyanlar içindir demelerinden daha büyük bir hata olabilir mi? Nitekim bundan sonra gelecek olan ayetler bu iddiaları çürütmektedir. Buna şüphe bırakmayacak şekilde: (İncil ehli'de Allah'ın indirdiğiile hükmetsin,) buyruluyor. Yani onunla kendi devrelerinde hükmetsin. Peygamberimize hitaben de: (Sen de Allah'ın indirdiği Kur'an'a göre hükmet,) diye emrediyor. Zamanımızın yine bazı ilahiyatçıları bir yanılgıya daha düşüyorlar. Efendim bu günkü Yahudilerin amelleri ve hükümleri de geçerlidir. Çünkü Tevrat da hak kitaptır. Evet, Tevrat hak kitaptır, ama Kur'an gelip onun bazı emir ve hükümlerini kaldırmış ise onun bir geçerliliği yoktur. Yok, eğer kaldırmamışse zaten Kur'an onu meşru kabul etmektedir ve dolayısıyla Kur'an'a inanması gerekir. Çünkü Kur'an hem tahrif edilmemiş Tevrat ve İncil'in bazı emir ve hükümlerini aynen emretmektedir, hem de bazılarını yürürlükten kaldırmıştır. O zaman Kur'an'ın bir kısmına inanmamış olur ki, Kur'an'ın bir ayetini dahi inkâr eden kimse kâfir olur. Peygamberimizin Yahudileri kendi kitaplarına davet etmesi ise, onlar Kur'an'a inanmadıkları için ve kendisine başvurdukları takdirde de, eğer onların hükümleri Kur'an'a uyuyorsa muhayyer bırakılmıştır, ister hüküm verir, isterse vermez. Ama hüküm verince de Kur'an'a ters düşmeyecek, adaletten ayrılmayacak şekilde hükmetmesi emredilmiştir.

46. Evet, bu ayette de Musadan beri Tevrat'a, onun emir ve hükümlerine çağıran peygamberlerin vazifesi bittikten sonra Meryem oğlu İsa'nın gönderildiği beyan edilmiştir. Ona da İncil verilmiştir ki, o geçmiş peygamberlerin elinde bulunan Tevrat'ı doğrulayan bir kitaptır. Tevrat da olduğu gibi İncil'de de hem insanları doğru yola ileten, insanlığı aydınlatan ve hem de muttaki olan kimselere vaaz eden ayetler vardır.

47. (Öyle ise, İncil ehlide Allah'ın indirdiğiyle hükmetsin.) Yani İsa'nın gelişi ve İncil-in inişi ile artık geçerli olan hükümler İncil'in hükümleridir, öyle ise o devirde onun ehli olanlar, ona inananlar da onunla hükmetsinler. (Kim Allah'ın indirdiği İncil'le hükmetmez ise, işte onlar fasıkların ta kendileridir.) Demek ki Tevrat'tan sonra gelen geçerli kitap, İncil'dir, onun hükümleri geçerlidir, ona

inanıp da onun hükümleriyle hükmetmeyenler de fasıklardır. Yani onun hükümlerini inkar edenler de kâfirdirler.

48. Bu ayette ise Peygamberimize hitaben buyruluyor ki, ey Muhammed' (Sana da, senden önceki kitapları doğrulayan, onları kollayıp koruyan,) yani önceki kitapların hükümlerinin bazılarını aynen korumuş olan (kitabı=Kur'an-ı indirdik, sen de onların arasında Allah'ın indirdiğiyle hükmet.) Yani Kur'an'ın iptal etmediği aynen koruduğu Tevrat'ın hükümleriyle o Yahudiler arasında hükmet. (Ve sana haktan sapmış olarak gelenlerin hava ve heveslerine uyma.) Bu ayet çok açık ve net olarak Yahudilerin Kur'an'a inanmadıkları halde Peygamberimizin hüküm vermesini istemeleri durumunda yine Kur'an'ın iptal etmeyip, kabul ettiği hükümlerle hükmetmesi emredilmektedir ki, bu da zaten Kur'an'ın da hükmüdür. Yani yine Kur'an'a göre hüküm vermiş olmaktadır. Evet: (Biz sizin her biriniz için şeriat ve yollar kıldık.) Yani her ümmete ayrı-ayrı hükümler, ayrı-ayrı yollar kıldık ki bazılarında olan hükümler bazılarında yoktur. (Eğer Allah dileseydi hepinizi bir ümmet kılardı.) Yani hiç değişmeden aynı şeriat üzerinde birleştirirdi. (Lakin size verdiği muhtelif şeriatlarla sizi sınamak istedi.) Yani Allah (c.c.) gönderdiği bu değişik kitaplara ve şeriatlara kim inanıp itaat ediyor, kim inanmayıp isyan ediyor diye denemek için farklı kitap ve şeriatlar gönderdi. Yoksa aslında Âdemden buyana gelen tek din tevhid dinidir, ama sadece şeriatlar, kanun ve kurallar farklıdır. Mademki Allah Teâlâ denemek için her ümmete değişik şeriatlar göndermiştir: (O halde iyiliklere koşun.) Size hangi dönemde hangi kitap inmiş, hangi şeriat gönderilmiş ise, o devirde ki kitabın emrettiği şeriata sarılın, sonuçta: (Hepiniz Allah'a döndürüleceksiniz, O, ihtilaf ettiğiniz şeyleri size haber verecektir.)

49. Evet, bu ayette de yine Cenab-ı Hak, Peygamberimize hitaben eğer Yahudiler hakkında hüküm vermek isterse onların arasında da kendisine inen Kur'an'ın hükümleriyle hükmetmesini, onların hava ve heveslerine uymamasını ve bir kısım art niyetli kimselerin kendisini fitneye düşürmemesi hakkında uyararak şöyle buyurmaktadır. Ey Peygamber! (Eğer Allah'ın, indirdiği Kur'an'a göre hüküm verince kabul etmez, ondan imtina ederlerse o zaman da bilmelisin ki, bunların bu tutumlarıyla, günahları sebebiyle Allah, onları musibetlere uğratmak istiyor.) Onları bu dünyada savaşla ölüm ve esaret gibi musibetlerle cezalandıracağız,

ahirette de çetin bir hesap ve acıklı bir cehennem azabı ile onları musibetlerin en dehşetlisine düşüreceğiz. Ve bilesin ki: (Zaten onların çoğu fasıktır.)

Bu ayetin iniş sebebi İbni Abbasden rivayet edildiğine göre Kaab b. Useyd, Abdullah b. Sureyya ve Şas b. Kays gibi sözde Yahudi âlimi diye geçinen satılmış olan bu şahıslardır. Bunlar kendi aralarında güya Peygamber (a.s.)'i fitneye düşürmek için bir plan hazırlayarak ve Peygamberimize gelerek dediler ki: "Ey Muhammed! Sen bizi biliyorsun, biz Yahudi Ahbarları (din adamları) ve onların şereflileriyiz, biz sana uyarsak, onlarda bize uyarlar. Biz sana muhalefet edersek, onlar da muhalefet ederler. Şimdi bizimle kavmimiz arasında bir kan davasından ötürü husumet var ve biz senin hakemliğine başvurduk, eğer hasımlarımızın aleyhinde bizden yana karar verirsen sana inanır ve seni tasdik ederiz." Peygamber (a.s.) ise böyle bir istekten kaçındı ve bunun üzerine bu ayet inerek Peygamberimizi uyardı ve kendisine inen Kur'an'ın hükmüne göre hüküm vermesi emredildi. Bundan yüz çevirdikleri takdirde de vebalı onlara ait olacağı ve bu çirkin pilanları, günahları yüzünden de onları bela ve musibetlerle cezalandıracağını bildirdi.

Şimdi bakınız peş-peşe inen bu üç ayette gösteriyor ki, üç ayrı inmiş olan semavi kitabın her birinde farklı şeriat ve hükümler vardır. Bu kitapların dönemindeki her ümmet o kitaptaki şeriat hükümlerine göre hükmetmek mecburiyetindedir ve bu hükümleri inkâr edenler rüşvet ve menfaat karşılığında satanlar ve kâfirdirler. Fakat inkâr etmez, ama haktan ve adaletten ayrılarak, şer'i hükümlerin dışında hüküm verirlerse, o zaman da zalim ve fasıktırlar.

50. İşte bu ayette de son nokta koyularak buyruluyor ki, onlar acaba: (İslam'dan önceki cahiliye hükümlerini mi arıyorlar? Kanaat getiren, kati inanan bir toplum içini Allah'tan başka daha güzel hüküm koyan kimdir?) Allah'ın Kur'anda verdiği hükmü kabul etmeyenler, onu inkâr edenler acaba cahiliye dönemini, o zaman ki hukuksuzluğu mu arıyorlar? Acaba Allah'tan daha güzel hüküm verecek kim var ki başkalarından adalet ve hak arıyorlar? Onların gayesi hak ve adalet değil, kendi menfaatlerine göre, kendilerini adaletin pençesinden kurtarmaya, güçlü olanların lehinde, güçsüz ve zayıfların da aleyhinde hüküm verilmesini istemektir, onlar bunun peşindedirler. Demek ki kim olursa olsun Kur'an geldikten sonra onun hükümleriyle hükmetmeyenler zalim ve fasıktırlar. Eğer bu hükümleri inkâr ederlerse de kâfirdirler. Velev ki bu hükümler bundan önce

Tevrat ve İncil de olsun ya da olmasın. Mademki Kur'an uyulmasını emrediyor, bu hükümler İncil ve Tevrat'ta da olsa bunlara iman edip itaat etmek zorundayız. Bu hükümler ancak onları bağlar diyemeyiz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَتَّخِذُواْ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى أَوْلِيَاء بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَإِنَّهُ مِنْهُمْ إِنَّ اللّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {٥١} فَتَرَى الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يُسَارِعُونَ فِيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشَى أَن تُصِيبَنَا دَآئِرَةٌ فَعَسَى اللّهُ أَن يَأْتِيَ بِالْفَتْحِ أَوْ أَمْرٍ مِّنْ عِندِهِ فَيُصْبِحُواْ عَلَى مَا أَسَرُّواْ فِي أَنْفُسِهِمْ نَادِمِينَ {٥٢} وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُواْ أَهَـؤُلاء الَّذِينَ أَقْسَمُواْ بِاللّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ إِنَّهُمْ لَمَعَكُمْ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَأَصْبَحُواْ خَاسِرِينَ {٥٣} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ مَن يَرْتَدَّ مِنكُمْ عَن دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَلاَ يَخَافُونَ لَوْمَةَ لآئِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ {٥٤} إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاَةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ {٥٥} وَمَن يَتَوَلَّ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ فَإِنَّ حِزْبَ اللّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ {٥٦}

Meali

51. Ey iman edenler! Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar bibirlerinin dostlarıdırlar. Sizden kim onlara dost olursa, şüphesiz ki, o da onlardandır. Şüphesiz ki, Allah, zalim topluluğu doğruya erdirmez.

52. Kalplerinde hastalık bulunanlar: "Bize bir felaket gelmesinde korkuyoruz" diyerek, onların arasına koştuklarını görürsün. Umulur ki, Allah, bir zafer ihsan eder veya katından bir emir getirirse içlerinde gizlediklerine pişman olurlar.

53. İman edenler (birbirlerine münafıklar hakkında) derler ki: "Sizinle beraber olduklarına dair, Allah'a bütün güçleriyle yemin edenler bunlar mıdır?" Onların bütün amelleri yıkılmıştır ve hüsrana uğramışlardır.

54. Ey iman edenler! Sizden kim dininden dönerse, bilsin ki, Allah, yakında öyle bir toplum getirir ki, Allah onları, onlar da Allah'ı severler, müminlere karşı mütevazı, kâfirlere karşı şiddetlidirler. Allah yolunda cihat ederler, hiçbir kınamacının kınamasından da korkmazlar. Bu Allah'ın bir lütfüdür, onu dilediğine verir. Allah'ın lütfü geniştir, O,her şeyi bilendir.

55. Sizin asıl dostunuz Allah'tır, O'nun Resulüdür, namazını kılan, zekâtınızı veren ve rükû eden müminlerdir.

56. Kim Allah'ı ve O'nun Resulünü ve müminleri dost edinirse, şüphesiz galip gelenler Allah'ın taraftarlarıdır.

İzahı

51. Bu ayette müminlerin Yahudi ve Hıristiyanlarla dost olmamaları, onlara güvenmemeleri emredilmekte ve kim onlara dost olursa onların da, onlardan sayılmış olacakları bildirilmektedir. Ve Allah (c.c.) böyle zalimleri ve onlara dost olanları asla doğru yola iletmeyeceğini beyan etmektedir.

Bu konu üzerinde epeyce bir tartışma vardır. Bazıları derler ki, bu dostluk Yahudi ve Hıristiyanlara güvenip onlarla iş birliği yapmaktır ki, Müslümanlarla aralarında anlaşma olmayan ve Müslümanlara düşman olan başka bir millete karşı koymak için, ittifak yapmak caizdir. Burada kasdedilen dostluk Yahudi ve Hıristiyanlarla sıkı fıkı olmak, onlarla derin bir dostluk içinde bulunmaktır. Yoksa onlarla bazı güçlere karşı işbirliği yapılabilir, diye yorumlamaktadırlar. Kimilerine göre ise burada (Veliyy) idareci anlamındadır. Yani Yahudi ve Hıristiyanları başınıza idareci yapmayın, onların idaresi altına girmeyin, şeklinde

yorumlamışlardır. Ve bazıları da hayır, hiçbir surette Yahudi ve Hıristiyanlarla kesinlikle iş birliği yapmayın, onlara güvenmeyin, içten onlara karşı dostluk beslemeyin, şeklinde yorumlamışlardır.

Şimdi birinci görüşte olanlar, yani Yahudi ve Hıristiyanlarla başka düşmanlara karşı ittifak ve iş birliği yapılır diyenler bu görüşlerini, Peygamber (a.s.)'ın Medine de ki, Yahudilerle anlaşıp müşriklere karşı ittifak kurduğunu delil olarak ileri sürmektedirler. İyi de sonra ne oldu Yahudiler bu sözleşmeyi bozup tam tersine müşriklerle Müslümanların aleyhine ittifak ettiler. Zaten bu ayet onların bu tavırlarından dolayı güvenilir olmadıklarını bildirerek Müslümanları uyarmak için inmiştir.

İkinci görüşte olanlar, onları yani Yahudi ve Hıristiyanları başınıza idareci olarak geçirmeyin, şeklinde yorumlayanlardır ki, bu zaten hiç caiz değildir. Nitekim Nisa sûresinde: (Sizden olan emir sahiplerine itaat edin,) diye burulmuştur. Zaten onları Müslümanların başlarına idareci olarak kabul edip boyun eğmelerini ne akıl kabul eder ve ne de nakil. Çünkü onları başınıza idareci olarak kabul ettiğiniz takdirde onun emri altına girdiniz ve onun her şeyini benimsediniz demektir. Böyle düşünenler birilerine yaranma ve yaklaşmaya zemini hazırlamak ve kendilerince ayeti tevil etmeye çalışmaktadırlar.

Üçüncü görüşte olanlar gelince bunlara göre hiçbir surette onlarla iş birliği yapılmaması ve onlarla içten bir dostluk içerisine girilmemesi ve onlara güvenilmemesi şeklinde ki yorumlamadır. Bana göre de ayetin zahirine göre de doğru olan budur. Ancak şunu ayırmak lazımdır. Onlarla iyi komşuluk ilişkilerinde bulunmak, yoksullarına sadaka vermek, yardımda bulunmak, hastasını ziyaret etmek vesaire gibi insani davranışlarda bulunmak elbette ki caizdir. Ancak bu ayette kasdedilen sıkı-fıkı bir dostluk anlamında onlarla dos olmamaktır. Çünkü Peygamber (a.s.)'ın bu tür insani davranışlarda bulunduğuyla ilgili çeşitli İslam kaynaklarında hadisler ve deliller vardır.

Evet, işte âcizane bu ayetten benim anladığım manada ki, dostluk şudur. Mesela Müslümanların nerde ise diğer Müslümanlara göstermedikleri derin bir ilişki, dostluk kurup ve güven duyarak gayrimüslimlerle iş birliği yapmalarıdır. İşte bu manada onlarla dost olmak caiz değildir. Çünkü Kur'an'ın müteaddit ayetlerinde onların, ikiyüzlü, kalleş ve güvenilir olmadıkları açıklanmak-

tadır. Nitekim biraz sonra ayetin iniş sebebini açıkladığımızda da bu daha iyi anlaşılmış olacaktır.

İbni Cerir'in'rivayetine göre Ubada b. Samit'le Abdullah İbni Selül ki, Yahudi münafıklarının başında gelmektedirler. İşte Ubada b. Samit bu ikiyüzlü münafığa dedi ki: "Benim Yahudiler içerisinde çok kuvvetli ve güçlü dostlarım var ama ben onların dostluğundan uzaklaşıp Allah ve Resulünün dostluğunu tercih ederim, benim için Allah ve Resulünden başka dost yoktur." Buna karşı Abdullah İbni Selul ise, ben Yahudilerin dostluğunu bırakamam. Çünkü ben devrin dönmesinden korkarım. Yani devir gelir onlar (Yahudiler) güçlü olur, söz sahibi olur, bana zarar gelir, ben bundan korkarım demek istedi. Ve bundan dolayı onların dostluğu bana lazımdır, dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz buyurdular ki, "Ey Ebe'l-Hubbab! Sana Ubada b. Samit'in bu sözü karşısında Yahudilerin dostluğunu enfes gösteren nedir? Hal bu ki sana Yahudilerin dostluğu Ubadadan daha aşağı, daha azdır." O da, "öyle ise kabul ediyorum," dedi. Demek ki, Abdullah İbni Selül münafık olduğu için ve içinde Müslümanlara karşı da kin ve düşmanlık olduğu için, fırsat bekliyor. Eğer zaman değişir, Müslümanlara karşı Yahudiler güçlenir, söz sahibi olurlarsa, hemen onların yanında yer alacak, onlarla beraber olacak.

İşte gayrimüslimlere hiçbir zaman güvenilmez, onların iş birliğine güvenilmez, Müslümanların gü-cünden yararlanmak isterler, fakat iş Müslümanların aleyhine ceryan edince de hemen saf değiştirir, onların üzerine çullanmak isterler. Bu gün de bunu çok açık ve net olarak görüyoruz. Yıllardır Amerika Türkiye ile sözde dost görünüp Rusyaya karşı kullandı. Fakat Rusya ile aralarındaki buzlar eriyince, Türkiyeye karşı nasıl tavır aldığı belli. İkide bir ermeni tasarısını bize karşı koz olarak kullandıklarını görüyoruz, bütün batılı ülkeler de görünüşte Türkiyeye dost gibi görünüp terörü bize karşı nasıl beslediklerini, onlara yardım ettiklerini ibretle seyrediyoruz. Dostumuz Amerika'nın Kıbrıs çıkarmasında da dostluğunu gördük, hemen bize ambargo uyguladığını ve nasıl bir dost olduğunu gördük. Biz Kur'an'a kulak vermezsek, Allah'ın buyuruklarını, ikazlarını göz ardı edersek başımıza çok şeyler gelir. Bunca İslam ülkelerini işgal eden, sömürenler bu dostlarımız değil mi? Altmış yıldır filistinde kan emen vampir İsrailin en büyük destekçisi bizim kadim dostumuz Amarika değil mi? Hangi birini söylesem, hangi birini yazsam... Ama onlar görevini yapıyor,

onların görevi şeytanın avukatlığını yapmak, dünyada zulüm etmek, dünyayı fesada verip kendi çıkarlarını düşünmek, ya biz? İşte biz de bölünmüş lokma lokma olmuş birer küçücük devletçikler oluşturmuşuz, bu yetmemiş, birbirimizle kanlı bıcaklı olmuşuz. Allah'ın kitabını horlayan, onu arkaya atan, hem de müslümanım diyen bir milletin hak ettiği ceza bu olsa gerektir. Tarih tekerrür eder, sünnetullah böyledir. Böyle sözde inandım deyip de O'nun dininden, O'nun kitabından uzaklaşan bir milletin cezası bu olsa gerek.

52. Ey Muhammed! (Kalplerinde hastalık olanları münafıkları onların "Yahudilerin" arasında koştuklarını görürsün. Devir döner bize bir musibetin erişmesinden korkarız, derler ki, ya Allah, bize zafer veya kendi katından bir iş getirirse içlerinde gizlediklerine pişman olurlar.) Yani münefıklar, eğer Müslümanlar bir zafer elde eder, güçlenir ve kendilerine karşı döneklik yapan Yahudileri söküp atarlar, sürgün ederler, diye endişelenip bu sefer de içlerinde sakladıklarının hilafına menfaatımız elimizden gider diye korkuya kapılırlar. Yani yukarda zikrettiğimiz gibi Abdullah İbni Selül gibi münafık Yahudiler iki arada bir derede sizin aranızda dolaşırlar. Acaba hangi taraf üstün olur endişesi ve korkusu ile kâfir olan Yahudilerle Müslümanlar arasında gider gelirler onları görünce onlardan dost gibi görünürler, Müslümanları görünce de onlara dost gibi görünürler.

53. İşte bu ikiyüzlü münafıkların halini gören: (Müminler derler ki, sizinle beraber olduklarına dair bütün gayretleriyle Allah'a yemin edenler şunlar mıdır?) Yani bu Yahudi ve Hıristiyanları dost edinen Müslümanlara, diğer Müslümanlar münafıkların bu ikiyüzlülüğünü görünce dediler ki, hani sizin bu dost zannettiğiniz kimseler, sizi inandırmak için bütün güçleriyle Allah'a yemin eden dostlarınız bunlar mıdır? Oysa bunlar bizi inandırmak için böyle yalan yere yemin ediyorlar. Demek ki, Müslümanlardan bazı saf Müslümanlar da onların yalan yeminlerine inanarak gerçekten onların dost olduğunu zannediyorlar. Evet, işte bu münafıkların: (Bütün amelleri yıkılıp yok olur ve hüsrana uğramış olurlar.) Onlar bekledikleri hem dünya menfaatlerini kaybederler, hem de ahiret hayatını kaybederek ebedi bir hüsran ve zarara uğrarlar.

54. Evet, bu ayette de dinden uzaklaşıp dönenlerin yerlerine başka bir toplumun getirileceği, Allah'ın o toplumu seveceği ve onların da Allah'ı sevecekleri, müminlere karşı mütevazı, kâfirlere karşı ise şiddetlerini gösterecekleri, hiçbir

kınayanın kınamasına aldırış etmeden Allah yolunda cihat edecekleri haber verilmektedir. Ve bu onlara Allah'ın bir lütfudur ve O'nun lütfu geniştir, O, istediği kullarını iktidar yapar ve onlara lütfeder.

Hazreti Ali, Hasan El-Basri, Katada, Dehhak ve İbni Cüreyc'e göre Cenab-ı Hakkın bu ayette övdüğü toplumun Hazreti Ebu Bekir ve arkadaşlarıdır ki, onun Hilafeti zamanında bu övülmüş olan müminler dinden dönenlere karşı savaşmışlardır. Fakat Mücahid'e göre ise, Yemen halkı hakkında inmiştir ki, bu ayet indiğinde Peygamber (a.s.) Ebu Mus El-Eşari'yi göstererek: "İşte onlar bunun kavmidir," buyurmuş. Daha başkaları hakkında da indiği söylenmiştir. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun. Allah, gönderdiği dine sahip çıkacaktır. Kim dinden uzaklaşır onu arkaya atar kendi hava ve heveslerine uyarsa Allah (c.c.) o bayrağı başka bir kavme verir, ona sahip çıkacak başka bir topluluk getirir. Allah (c.c.) kıyamete kadar bu dini yaşatacaktır. Nitekim ecdadımız da İslamla müşerref olmuş ve yıllarca İslam bayraktarlığını yapmış ve haçlı seferlerine karşı koymuş, kimsenin kınamasına aldırış etmeden yıllarca savaşmış Allah yolundu cihat etmişlerdir.

55-56. Bu ayetler de ise Müslümanların asıl dostlarının Allah, Peygamber ve namaz kılıp, zekâtını verenler ve Allah'a boyun eğip rükû eden müminler olduğu bildirilmektedir. Ve kim Allah-ı, O'nun Resulününü ve müminleri dost edinirse, şüphesiz üstün gelenler, Allah taraftarları olan müminlerdir. Allah, kendi dinine sarılan samimiyetle kendisine inanıp güvenen Müslümanları elbette üstün kılacak, onları zafere eriştirecek ve bayrağı onların eline verecektir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَتَّخِذُواْ الَّذِينَ اتَّخَذُواْ دِينَكُمْ هُزُواً وَلَعِباً مِّنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ أَوْلِيَاء وَاتَّقُواْ اللّهَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {٥٧} وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلاَةِ اتَّخَذُوهَا هُزُواً وَلَعِباً ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَّ يَعْقِلُونَ {٥٨} قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنقِمُونَ مِنَّا إِلاَّ أَنْ آمَنَّا بِاللّهِ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنزِلَ مِن

قَبْلُ وَأَنَّ أَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ {٥٩} قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَلِكَ
مَثُوبَةً عِندَ اللّهِ مَن لَّعَنَهُ اللّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ
وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَ أُوْلَـئِكَ شَرٌّ مَّكَاناً وَأَضَلُّ عَن سَوَاء
السَّبِيلِ {٦٠} وَإِذَا جَآؤُوكُمْ قَالُوَاْ آمَنَّا وَقَد دَّخَلُواْ بِالْكُفْرِ
وَهُمْ قَدْ خَرَجُواْ بِهِ وَاللّهُ أَعْلَمُ بِمَا كَانُواْ يَكْتُمُونَ {٦١} وَتَرَى
كَثِيراً مِّنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ
لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {٦٢} لَوْلاَ يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالأَحْبَارُ
عَن قَوْلِهِمُ الإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَصْنَعُونَ
{٦٣}

Meali

57. Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan ve kâfirlerden dininizi alay ve eğlence edenleri dost edinmeyin. Eğer iman etmişseniz Allah' tan korkun.

58. Namaza çağrıldığınız zaman onunla alay ve eğlence ederler. Bu onların akılsız bir toplum olmalarından ötürüdür.

59. De ki, ey kitap ehli! Sadece Allah'a, bize indirilene ve bizden önce indirilene inandığımız için mi bizden hoşlanmıyorsunuz? Oysa çoğunuz fasıksınız.

60. De ki Allah katında cezalandırma bakımından bunlardan daha kötüsünü size haber vereyim mi? Allah'ın lanet ettiği maymun ve domuz yaptığı ve Tağut'a kulluk ettirdiği kimselerdir. İşte onlar makam ve mevki bakımından daha kötüdürler ve onlar düz yoldan sapmıştırlar.

61. Onlar size geldikleri zaman iman ettik derler, oysa yanınıza kâfir olarak girmiş ve kâfir olarak çıkmışlardır. Allah, onların gizlediklerini çok iyi bilir.

62. Onlardan çoğunu görürsün ki, günah işlemede, düşmanlıkta ve haram yemede yarışırlar. Yaptıkları şey ne kötüdür.

63. Gerçek dindarlar ve din bilginlerinin onları günah olan bir sözden ve haram yemekten men etmeleri gerekmez miydi? Yaptıkları iş ne kötüdür.

İzahı

57. Bu ayet-i kerimede gerek ehl-i kitap olsun ve gerekse diğer müşrik kâfirler olsun, İslam dinini alay edip eğlenceye alanları Mülümanların dost edinmeleri yasaklanmakta ve gerçek müminlerin bu konuda Allah'tan korkmaları emredilmektedir.

Daha önce Nisa sûresinin 140. ayetinde bu konu ile ilgili olarak şöyle buyrulmuştu. (Size kitapta indirmiştik ki, Allah'ın ayetlerini inkâr edip ve onlarla alay edenleri işittiğiniz zaman, onlarla beraber oturmayın, ta ki, konuyu değiştirip başka bir konuya geçene kadar. Eğer onlarla oturursanız, sizde onlardan olursunuz.) İşte dini böyle alay ve eğlenceye alan kimselerle beraber oturup kalkan, onlarla sıkı fıkı olan ve onlarla dost olanlar da onlar gibi kâfir olurlar. Küfre rıza göstermek de küfürdür. Dinin şakası yoktur, onu hafife alanlar dinden çıkarlar.

İbni Abbas'ın rivayetine göre Rafia b. Zeyd b. Tabut ve Süveyd b. Har adında iki münafık Müslüman olduklarını izhar etmişler, sonra münafıkları ileri çekmişler ve Müslümanlardan birçokları da bunlara dost olmuş. İşte bunun üzerine bu ayet inerek Müslümanları uyarmıştır.

58. Bu ayette de ezan ve namazla alay edenlerin akılsız, aşağılık ve ahmak oldukları beyan edilmektedir. Kelbi'nin rivayetine göre Peygamber (a.s.)'ın çağırıcısı namaza çağırdığı zaman ve Müslümanlar namaza kalktıkları zaman, Yahudiler alay edip gülüşerek, kalkın-kalkmayın, kılın-kılmayın tarzında sözler söyleyerek namazı alay ve eğlenceye alırmışlar. Bunun üzerine bu ayet inmiş. Fakat Süddi ye göre ise bu ayet Hıristiyanlardan bir adam hakkında inmiştir ki, bu adam ezan okunduğu zaman, (eşhedü enlâilahe illellah ve eşhedü enne Muhammeden Resulullah) derken bu kâfir de yalancının evi yansın diye alay edermiş. İşte Cenab-ı Hak onu yalancı eviyle ve ailesiyle beraber yakmış.

Şöyle ki, ailesiyle beraber uyurken hizmetçisi bir ateşle yanına girmiş ve onun ateşinden bir kıvılcım düşmüş ve eviyle beraber yanmış. İşte yalancının

evi böyle yanmış ki, bu ahmak kendi aleyhine beddua ettiğinin farkında olmadığı için de Cenab-ı Hak ayette onu akılsız, ahmak diye tabir etmiştir. Bir başka rivayete göre de kâfir ve münafıklar Peygamber (a.s.)'a olan haset ve kinlerinden dolayı onu ağza alınmayacak sözlerle alay ve eğlenceye almışlar. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir. Ayetin iniş sebebi hangisi olursa olsun neticede Allah'ın dini ile O'nun kutsallarıyla alay edenlerin cezası bududr. Bir Müslüman bu gibi Allah'ın ayetlerini dinini alay ve eylenceye alanlara mani olmalı, bu elinden gelmiyorsa, onlardan uzak durmalı, onlarla beraber oturup kalkmamalıdır. Bir zaruret halinde onların yanında bulunduğu zaman da böyle bir şeyle karşılaştıkları takdirde derhal orayı terk etmelidirler.

59. Bu ayette de Cenab-ı Hak Peygamberimize hitaben buyuruyor ki, ey Muhammed! (De ki ey kitap-ehli! Sırf şunun için mi bizden hoşlanmıyorsunuz? Biz Allah'a iman ettik, bize inene "Kur'an'a," bizden önce inen diğer semavi kitaplara inandık.) Siz sırf bu yüzden mi bizden intikam almak istiyorsunuz, namazımızla, ezanımızla, dinimizle alay ederek mi intikam almak istiyorsunuz? (Sizin çoğunuz fasıksınız.)

60. Ey Resulüm! Bu zalimlere: (De ki, Allah katında cezaya çarptırılma bakımından bunlardan daha kötüsünü size haber vereyim mi?) Yani dini, imanı, namazı ve ezani alay ve eğlenceye alarak bizi üzerek bizden intikam mı almak istiyorsunuz, öyle mi? Ey Peygamber! Onlara deki sizin başınıza gelecek olan daha kötü bir şeyi size haber vereyim mi? İşte o: (Allah'ın lanetlediği, gazap ettiği, onlardan bir kısmını da maymun ve domuz yaptığı kimselerdir.) İşte dinle alay eden azgınların başına gelen bu haller Müslümanları alay edip üzmekten daha fenadır.

Bazı tefsircilere göre bu ayet cumartesi günü kendilerine balık avı yasaklanmış olan Yahudilerin, bu yasağı delerek Allah'ın dini ile adeta alay edercesine, inadına o gün balık avlamaları üzerine Allah, onları bu şekilde cezalandırmıştır. Cenab-ı Hak onları birer aşağılık maymun ve domuz suretine çevirmiştir. Fakat geriye kalanları yine ondan ibret almamışlardır. Bunların gençlerinin maymun, yaşlılarının ise domuz suretine çevrildiği rivayet ediliyor. Fakat bazı tefsircilere göre sûrei Bakarade de geçtiği gibi Cenab-ı Hak Yahudileri maymun suretine çevirmiş. İsa (a.s.)'a mucize olarak gökten gelen sofradan sonra onu inkâr eden Hıristiyanları da domuz suretine çevirmiştir. Ancak bazı tefsirciler de bunların

fiziki olan şekillerini değil de, manen temsili olarak birer aşağılık maymun ve domuz suretine çevrildiklerini ileri sürmüşlerdir. Fakat ayetin zahirinde açık ve net olarak bunların maymun ve domuz suretine çevrildikleri ifade edilmektedir. Ancak bana göre bu konuya başka bir ayet veya hadisle de bir açıklama getirilmediğine göre Cenab-ı Hak bunları ibret için gerçekten fiziki olarak maymun ve domuz suretine çevirmiştir. Allah, her şeye kadirdir, O'nun için güç olan bir şey yoktur, O, dilediğini yapar.

61. Ey Peygamber! (Onlar size geldikleri zaman, iman ettik dediler, oysa yanınıza kâfir olarak girmiş ve kâfir olarak da çıkmışlardır. Allah, onların gizlediklerini çok iyi biliyor.) Evet, o Yahudilerin münafıkları Müslümanlardan bir zarar gelir korkusuyla ya da bir menfaat sağlarım diye Peygamberin huzuruna girdikleri zaman ona bir sürü dil dökerek Müslüman olduklarını, söyler, hatta inandırmak için de yemin bile ederler. Oysa onlar Peygamberin huzuruna girdikleri zaman da kâfir olarak girmişlerdi, çıktıklarında da yine kâfir olarak çıkmışlardı. Allah (c.c.) onların içlerini pekâlâ biliyordu ve Peygamberine haber veriyor.

62. Bu ayette ehl-i kitabın özellikle de Yahudilerin Müslümanlara karşı düşmanlıkta, haram yemede ve günahta adeta yarıştıkları haber verilmektedir. Yahudiler genelde bütün tarih boyunca günah işlemede, Müslümanlara karşı düşmanlıkta, haram yemede, insanları sömürmede pek ileri gitmişler ve faiz, rüşvet ihtikâr gibi haramları yiyerek âdeta haramzade olmuşlardır. Nitekim bu gün de böyle bir avuç Yahudi faiz lobisi dünyayı sömürmektedir.

63. Hal bu ki, Yahudi ve Hıristiyanların: (Gerçek dindarlarının ve gerçek din adamlarının onları günah olan sözlerden ve haram yemekten men etmeleri gerekmez miydi?)

Bu ayet bütün dindarlara ve özellikle de din adamlarına büyük bir vebal yüklemektedir. Bunun içindir ki, İbni Abbas şöyle demiştir. "Kur'an da bu ayetten daha dehşetli bir ayet yoktur." Dehhak da aynısını söylemiştir. Binaenaleyh bu ayet görevini yapmayan, iyiliği emredip, kötülüklerden men etmeyen gerçek dindarları ve âlimleri sorumlu tutmaktadır ki, ayetin son cümlesinde şöyle ifade edilmektedir. (Bu ne kötü bir iştir.) Yani avam günahları işleyip haramları yerken dindarların ve âlimlerin buna müdahale etmemesi, seyirci kalması ne kötü bir iştir.

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُواْ بِمَا قَالُواْ بَلْ
يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيراً مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ
إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَاناً وَكُفْراً وَأَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاء
إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ كُلَّمَا أَوْقَدُواْ نَاراً لِّلْحَرْبِ أَطْفَأَهَا اللّهُ وَيَسْعَوْنَ
فِي الأَرْضِ فَسَاداً وَاللّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ {٦٤} وَلَوْ أَنَّ
أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُواْ وَاتَّقَوْاْ لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلأدْخَلْنَاهُمْ
جَنَّاتِ النَّعِيمِ {٦٥} وَلَوْ أَنَّهُمْ أَقَامُواْ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ وَمَا
أُنزِلَ إِلَيهِم مِّن رَّبِّهِمْ لأكَلُواْ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِم
مِّنْهُمْ أُمَّةٌ مُّقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ سَاء مَا يَعْمَلُونَ {٦٦}

Meali

64. Yahudiler, "Allah'ın eli çok sıkıdır," dediler. Söyledikleri söz sebebiyle onların elleri bağlandı ve lanet lendiler! Aksine Allah'ın eli açıktır, dilediği gibi verir. Andolsun ki, Rabbinden sana indirilen çoğunun azgınlığını ve küfrünü artırıyor. Biz onların aralarına ta kıyamete kadar düşmanlık ve kin atmışızdır. Ne zaman savaş için bir ateş yakmışlarsa, Allah onu söndürmüştür. Onlar yeryüzünde bozgunculuğa koşarlar. Şüphesiz ki Allah, bozguncuları sevmez.

65. Eğer kitap ehli iman etmiş ve layıkıyla korunmuş olsalardı, onların kötülüklerini örter, nimeti bol olan cennetlere koyardık.

66. Eğer onlar Tevrat-ı, İncil-i ve Rablerinden kendilerine indirileni gereğince uygulasalardı, hem üstlerinde ki, hem de ayaklarının altındakilerden yerlerdi. (Hem üslerinden yağmur gönderilir, hem de yerden rızıkları bol olurdu.) Onlardan aşırıya kaçmayan normal bir ümmet de vardır ve onlardan çoğunun yaptığı de ne kötüdür.

İzahı

64. Bu ayette Yahudiler mülkün sahibi olan Allah Teâla'ya cimrilik yakıştırması yaparak hâşâ O'nun elinin sıkı olduğunu söyleme küstahlığını gösterenlere karşı buyruluyor ki: (Aksine Allah en cömerttir, O, dilediği kimselere dilediği kadar verir.) Ey Muhammed! (Andolsun ki, Rabbinden sana indirilen ayetler onların çoğunun azgınlığını ve küfrünü artırır. Biz onların aralarına ta kıyamete kadar düşmanlık ve kin atmışızdır. Ne zaman bir savaş ateşi tutuştursalar, Allah onu söndürmüştür.) Yani Allah (c.c.) onların aralarına kin ve düşmanlığı salmış, onları bir birine düşürmüş, böylece birbirleriyle didişirken yeryüzünde savaş çıkarmaları engellenmiştir. Bunlar daima: (Yeryüzünde fesat çıkarmak için koşarlar, Allah ise fesat çıkaranları asla sevmez.)

İbni Abbas demiştir ki, Allah (c.c.) adeta Yahudilere elini açmış, onlara çok mal ve nimetler vermişti. Fakat onlar Allah ve Resulüne isyan edip gerçekleri inkâr edince, verdiği nimetleri eksiltti. Eksiltince bu sefer de hâşâ Allah'a cimrilik yakıştırması yaptılar. Onlar hep Allah'ın verdiği nimetlere karşı nankörlük etmişlerdir. Şükretmemişler, yoksulun hakkı olan zekâtı vermemişlerdir. Beyhaki'nin Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadisi-kutsi de: "Ey kulum! Sen infak et ki, ben de sana infak edeyim," buyrulmuştur. İbrahim sûresinin 7. ayetinde de şöyle buyrulmuştur. (Eğer şükrederseniz, size nimetimi artırırım, nankörlük yaparsanız, şüphesiz ki, azabım şiddetlidir.) Evet, Kur'an ve onun ayetleri Peygamber (a.s.)'a indikçe ona karşı olan haset ve kinleri onları daha da azgınlaştırıyor, adeta çıldırıyorlar, acaba Müslümanları birileri ile savaşa tutuşturabilir miyiz diye uğraşıyorlar. Onlar daha önce de hep böyle fitne ve fesatlık düşünür savaş için insanları birbiriyle tutuşturmak istediklerinde Allah (c.c.) çeşitli sebeplerle o savaş ateşini söndürmüş, bertaraf etmiştir. Bazen kendilerini birbirine düşürmüş, didiştirmiş ve böylece onları birbirleriyle uğraştırarak savaşları önlemiştir. Bu günde savaşların ana sebebi onlardır. Silah satmak için, insanları sömürüp menfaat sağlamak içi, yeryüzünde fesat çıkarmak için ellerinden gelen her çeşit hile ve tuzaklara başvurmaktadırlar.

Bu ayette çok önemli bir şeye daha dikkat çekilmektedir. (Kıyamete kadar onların aralarına düşmanlık ve kin atacağız,) buyruluyor ki, bununla kıyamete

yakın bir zamana kadar bunların aralarındaki düşmanlığın devam edip, Cenab-ı Hak bunların bir araya gelip bir güç oluşturmalarına imkân vermeyeceğini ifade etmiştir. Fakat kıyamete yakın, yeniden bir araya gelip bir güç oluşturmalarına da işaret edilmiş gibi geliyor. Ölüm döşeğinde olan bir kimseye nasıl son anında ölü diye tabir ediliyorsa, kıyametin kopmasından hemen önceki zamana da kıyamet gününe kadar ifadesi kullanılmış olabilir. Nitekim Yahudilerin böyle bir beklentileri vardır. Mesela Davud (a.s.)'ın soyundan Mesihi-Deccal'ın geleceğini beklemektedirler ve o zaman esas büyük İsrail devletinin kurulacağını ve yeryüzüne hâkim olacaklarını iddia etmektedirler. Zaten bunların Deccalın askerleri olduğuna dair de hadisler ve yorumlar vardır. İlerde Kehf sûresinde kıyametin alametlerinden sayılan yecüç-mecuçla ilgili ayetin tefsirinde Allah'ın izniyle bunları orada açıklayacağız.

65. Evet, bu ehli kitap eğer iman edip bu kötülüklerden, fesatlıklardan vazgeçip korunmuş olsalardı Allah Teâla, onların iman etmeden önceki günahlarını sileceğini ve onları nimetleri bol olan Naim cennetlerine girdireceğini vadetmiştir. Ama onların bir kısmı Kur'an'a ve peygamberlere iman etmemişlerdir. Bunlara mümin diyenlerin kulağı çınlasın Hani ehl-i kitap da mümindi, cennete giriyorlardı? Oysa Cenab-ı Hak, bu ayette şöyle buyuruyor. (Eğer ehl-i kitap iman edip ve kötülüklerden, günahlardan korunsalardı, o zaman bol nimetli olan cennetlere koyardık.) Demek ki, ehli kitabın mümin olabilmesi için Kur'an'a ve Peygambere iman etmeleri gerekiyor. Onun için: (İman etselerdi,) diye buyruluyor.

66. (Eğer onlar Tevrat'ı, İncil'i ve onlara Rableri tarafından indirilmiş olanı gereği gibi uygulasalardı elbette hem üstlerinden, hem de ayaklarının altından yiyeceklerdi.) Yani kendi zamanlarında olan Tevrat'ın ve İncil'in emrettiği gibi yaşamış olsalardı, Kur'an gelince de onun emrettiği gibi inanıp yaşasalardı, Allah onlara hem gökten rahmetini göndererek, hem de yerden rızıklandırır ve onlara birçok ticaret imkanları vererek nimetlendirirdi. Fakat Allah'a karşı olan isyanları sebebiyle rızıklarını kısınca, Allah Teâlâ'nın zatına ve sıfatına yakışmayan cimrilik sıfatını yakıştırma küstahlığını göstermişlerdir. Oysa bütün mülk Allah'ındır ve o son derece cömerttir. Onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettikleri için, rızıklarını kısınca böyle yakışıksız sözler söylüyorlar.

يَا أَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ وَإِن لَّمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ إِنَّ اللّهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ {٦٧} قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلَى شَيْءٍ حَتَّىَ تُقِيمُواْ التَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلَيَزِيدَنَّ كَثِيراً مِّنْهُم مَّا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ طُغْيَاناً وَكُفْراً فَلاَ تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ {٦٨} إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَالَّذِينَ هَادُواْ وَالصَّابِؤُونَ وَالنَّصَارَى مَنْ آمَنَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وعَمِلَ صَالِحاً فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {٦٩}

Meali

67. Ey Peygamber! Rabbinden sana indirilen şeyi tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan Peygamberlik gör-evini yapmış olmazsın. Allah, seni insanlardan korur. Şüphesiz ki, Allah, kâfirleri doğruya iletmez.

68. De ki, ey ehli kitap! Tevrat-ı, İncil-i ve Rabbinizden size indirileni yerine getirmedikçe, siz bir şey (bir esas) üzere değilsiniz. Rablerinden sana indirilen (Kur'an) elbette onların çoğunun azgınlık ve küfrünü artıracaktır. Kâfir topluluğa karşı üzülme.

69. İman edenler Yahudi, Sabi-i ve Hıristiyanlardan kim Allah'a, ahiret gününe iman edip ve salih ameller işlemişse, onlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

İzahı

67. Bu ayette Allah (c.c.) Peygambere hitaben buyuruyor ki: (Eğer Rabbinden sana inen Kur'an'ın emirlerini tebliğ etmezsen, sen Peygamberlik görevini yapmış sayılmazsın. Allah seni insanlardan korur ve Allah kâfir toplumları doğruya

erdirmez.) Yani sen insanlardan bir zarar gelir korku ve endişesiyle eğer sana indirdiğimiz Kur'an'ın emir ve yasaklarını insanlara ulaştırmazsan peygamberlik görevini yapmış sayılmazsın. Bu konuda endişe edip insanlardan sana bir zarar gelmesinden korkma seni korumak bize aittir, seni onların şerrinden koruruz.

Rivayete göre Peygamber a.s: "Allah, beni Peygamber olarak gönderdi. Fakat bundan dolayı çok sıkıldım. Görüyorum ki, insanlar beni yalanlıyorlar. Yahudiler, Hıristiyanlar, Kureyşliler korkutuyorlar. Ne zaman ki Allah C.C: (Eğer Peygamberlik görevini tam yapmazsan, seni cezalandırırım,) buyurdu, işte o zaman benden korku tamamen kalktı," buyurmuştur. Evet, Allah C.C Peygamberini koruma altına almıştır. Ona suikast, planlayanlar, onun evinden çıkmasını bekleyip yakalayıp öldürmek isteyenler, muvaffak olamamışlardır. Evet, (Allah şüphesiz ki, kâfirleri doğru yola iletmez.) Yani Allah'a sırtını dönen, azgınlığına devam eden, doğruyu arayıp bulmak istemeyenleri hidayete erdirmez, bu karanlıktan çekip çıkarmaz.

68. Ey Muhammed! (De ki, ey ehli kitap! Tevrat'ın, İncil'in ve Rabbinden sana indirilmiş olan Kur'an'ın emirlerini yerine getirmedikçe siz hiçbir şey değilsiniz.) Kendi kafanıza göre yaptıklarınızın hiçbir değeri yoktur. Gerek Tevrat olsun ve gerekse İncil olsun her ikisinde de size ahir zaman Peygamberinin geleceği ve ona inanmanız gerektiği emredilmektedir. İşte siz bu kitaplarda ki, gerçekleri saklayıp, Peygambere ve Kur'an'a inanmadıkça yaptığınız amellerin hiçbir kıymeti yoktur. Ey Muhammed! (Sana Rabbinden indirilmiş olan Kur'an ne yazık ki, onlardan çoğunun azgınlıklarını ve küfrünü artırır, artık sen kâfir toplumlara karşı üzülme.) Aynı ayetin benzeri pek yakında 64. ayette de geçmişti ki, onların Kur'an'a inanmayacakları bu ayette de yine tekrar hatırlatılarak peygamber (a.s.) teselli edilmektedir.

69. Bu ayette ise, Peygamberin gelişi ile ona ve Kur'an'a iman edenler, Kur'an ve Peygamber gelme-den önce Yahudi, Sabi-in ve Hıristiyan olanlardan Allah'a ve ahiret gününe iman edip güzel ameller işlemiş olanların da mümin oldukları bildirilmiş. Ve onlara ne bir korku ve ne de bir üzüntü olmayacağı beyan edilmiştir.

Bu ayetin benzeri sûreyi Bakaranın 62. ayetinde de geçmişti. Bunu orada açıkladık ama burada da kısa bir açıklama yapmak istiyorum. Yahudi, Sabi-in ve Hıristiyanlardan Allah'a, ahiret gününe inanmış ve iyi ameller işlemişlerse,

bunlar da cennete gireceklerdir. Bunlar için kıyamet günü bir korku ve üzüntü olmayacak. Fakat bazılarının dediği gibi bu günkü Yahudi, Sabi-in ve Hıristiyanlar değil. Çünkü ayetin birinci cümlesinde İman edanlar, diye ifade edilmişti ki, zaten bu günkü Yahudi, Sabi-in ve Hıristiyanlar iman etmiş olsalar, bunların hepsi mümindir, artık Yahudi, şu ya da bu diye tekrar zikredilmez, hepsine mümin, denir. Oysa onların ayrı-ayrı zikredilmelerinden maksat geçmişte İslamiyetten önce kendi kitaplarının geçerli olduğu zamanlarda kendi kitaplarına, peygamberlerine, Allah'ın birliğine ve ahiret gününe inanmış olanlardır. Nitekim birçok ayette geçtiği gibi daha pek yakında geçen bu sûrenin 65. ayetinde: (Eğer ehli kitap iman etmiş olsalardı, onların geçmişteki günahlarını silerdik ve nimetleri bol olan Naim cennetlerine girdirirdik,) buyrulması bunların iman etmediklerini, mümin olmadıklarını göstermektedir. Demek ki bugünkü ehli kitap diye geçinen Yahudi ve Hıristiyanlar Kur'an'a ve Peygamber (a.s.)'a iman etmedikçe mümin değillerdir ve cennete de giremeyecekleri açık ve nettir.

لَقَدْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَأَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ رُسُلاً كُلَّمَا جَاءهُمْ رَسُولٌ بِمَا لاَ تَهْوَى أَنْفُسُهُمْ فَرِيقاً كَذَّبُواْ وَفَرِيقاً يَقْتُلُونَ {٧٠} وَحَسِبُواْ أَلاَّ تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُواْ وَصَمُّواْ ثُمَّ تَابَ اللّهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُواْ وَصَمُّواْ كَثِيرٌ مِّنْهُمْ وَاللّهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ {٧١} لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُواْ اللّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللّهُ عَلَيهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ {٧٢} لَّقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُواْ إِنَّ اللّهَ ثَالِثُ ثَلاَثَةٍ وَمَا مِنْ إِلَـهٍ إِلاَّ إِلَـهٌ وَاحِدٌ وَإِن لَّمْ يَنتَهُواْ عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ

مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٧٣} أَفَلاَ يَتُوبُونَ إِلَى اللهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ
وَاللهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٧٤} مَّا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلاَّ رَسُولٌ قَدْ
خَلَتْ مِن قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَأُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلاَنِ الطَّعَامَ انظُرْ
كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الآيَاتِ ثُمَّ انظُرْ أَنَّى يُؤْفَكُونَ {٧٥}

Meali

70. Andolsun, biz İsrail oğullarından söz aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Fakat ne zaman onlara bir peygamber nefislerinin hoşlanmadığı bir şey getirmiş ise, bunlardan bir kısmını yalanlamışlar, bir kısmını da öldürmüşlerdir.

71. Onlar bir fitne kopmayacak sandılar, kör ve sağır kesildiler. Sonra Allah, onların tövbelerini kabul etti. Sonra yine onlardan çoğu kör ve sağır kesildiler. Allah, onların yaptıklarını görüyor.

72. Andolsun ki, kâfir olanlar: “Allah, Meryem oğlu Mesih’tir,” dediler. Oysa Mesih onlara: “Ey İsrail oğulları! Hem benim hem de sizin Rabbiniz olan Allah’a ibadet edin. Kim Allah’a ortak koşarsa, şüphesiz Allah, ona cennetini haram kılmıştır ve zalimlerin yardımcısı da yoktur,” demişti.

73. “Allah, üçün üçüncüsüdür,” diyenler elbette kâfir olmuşlardır. Oysa tek ilahtan başka ilah yoktur. Eğer söylediklerinden vazgeçmezlerse, elbette onlardan inkâr edenlere acıklı bir azap vardır.

74. Hala Allah’a tövbe edip ondan af dilemiyorlar mı? Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

75. Meryem oğlu Mesih, sadece bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Anası da dosdoğru bir kadındır. Her ikisi de yemek yerler. Bak onlara ayetlerimizi nasıl açıklıyoruz. Sonra yine bak nasıl yüz çeviriyorlar.

İzahı

70. Birçok ayetlerde geçtiği gibi bu ayette de İsrail oğullarına birçok peygamberler gönderilmiş, onlardan Allah’a iman edip itaate edeceklerine dair söz

alınmış. Fakat gelen peygamberler onların hava ve heveslerine hoş gelmeyen bir şey getirince, onlardan bir kısmı bu peygamberleri hemen yalanlamış, bir kısmı ise yalanlamakla da kalmayıp o peygamberleri öldürdürmüşlerdir.

71. Bu ayette de o peygamberleri yalanladıktan veya öldürdükten sonra bir fitne olmayacağını, yani sanki başlarına bir azap, bir felaket gelmeyeceğini sandıkları, peygamberlerin dediklerine karşı kör ve sağır oldukları, doğruya ve hakka karşı vurdumduymaz oldukları bildirilmektedir. Fakat başlarına bir musibet geldikten sonra Cenab-ı Hak tövbelerini kabul ettikten sonra yine onlardan çoğu kör ve sağır olmaya devam etmişler, yani hakkı görmezlikten ve işitmezlikten gelmişler. Yine eski yollarına devam etmişlerdir. Ancak onların bu yapıp ettiklerini Cenab-ı Hakkın görmekte ve bilmekte olduğunun ve onların hesabının ahirette elbette sorulacağının farkında olmadıkları ifade edilmektedir.

72. Bu ayette de Kâfirlerin Meryem oğlu Mesihe hâşâ, Allah, dedikleri haber verilmektedir. Hal bu ki, İsa-Mesih, İsrail oğullarına: (Benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, kim ona şirk koşarsa, Allah, ona cenneti haram kılmıştır, onun varacağı yer cehennemdir ve zalimlere yardımcısı da yoktur,) demişti. Evet, İsa (a.s.) onlara böyle söylemesine rağmen kâfirler yani Hıristiyan kâfirler İsa Mesihe Allah diyerek onu Allah'a denk tuttular.

73. Hıristiyan kâfirler: (Allah, üçün üçüncüsüdür,) dediler. Bu konu ile ilgili geniş açıklama Nisa sûresinin 171. ve Maide sûresinin de 17. ayetinde geçmişti. O ayetlerin tefsirine bakınız. Bilhassa bu sûredeki 17. ayetinin tefsirine bakınız. Evet: (Hal bu ki, tek bir ilahtan başka ilah yoktur. Eğer bu söylediklerinden vazgeçmezlerse, elbette onlardan "Hıristiyanlardan" kâfir olanlara acıklı bir azap vardır.)

74. Peki, ey Allah'a ortak koşan Hıristiyanlar! Bütün bunlara rağmen: (Hala Allah'a tövbe edip O'ndan af dilemiyor musunuz? Eğer tövbe ederseniz yine de Allah bağışlayan ve esirgeyendir.) Kur'an gelmeden önce, Peygamber gelmeden önce böyle bir sapıklığa düştünüz. Şimdi sizi uyarıyor ve bu yanlışlardan dönün diyoruz. Hâlâ bundan dönmeyecek misiniz?

75. (Oysa Meryem oğlu Mesih bir peygamberden başka değildir, ondan önce de birçok peygamberler gelip geçti. Onun annesi de dosdoğru bir kadındır, yer ve içer.) İsa da Annesi de bir insandır yer, içerler, onlar da muhtaç birer kuldurlar. Yemeye içmeye muhtaç olan o halde nasıl Tanrı olabilir? Ey Muhammed!

(Bak, onlara gerçekleri nasıl açıklıyoruz? Tekrar bak onlar bu gerçeklerden nasıl yüz çeviriyorlar?) Biz onlara gerçekleri nasıl açıklıyoruz, onlar nasıl bu gerçeklerden yüz çeviriyorlar? Onların bu haline ibretle bir bak.

قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللّهِ مَا لاَ يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرّاً وَلاَ نَفْعاً وَاللّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {٧٦} قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُواْ فِي دِينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلاَ تَتَّبِعُواْ أَهْوَاء قَوْمٍ قَدْ ضَلُّواْ مِن قَبْلُ وَأَضَلُّواْ كَثِيراً وَضَلُّواْ عَن سَوَاء السَّبِيلِ {٧٧} لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوا وَّكَانُواْ يَعْتَدُونَ {٧٨} كَانُواْ لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَن مُّنكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ {٧٩} تَرَى كَثِيراً مِّنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ أَنفُسُهُمْ أَن سَخِطَ اللّهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ {٨٠} وَلَوْ كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِالله والنَّبِيِّ وَمَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ أَوْلِيَاء وَلَكِنَّ كَثِيراً مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ {٨١}

Meali

76. De ki: "Allah-ı bırakıp da, size ne zarar ve ne de fayda vermeye gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorsunuz? Oysa Allah, her şeyi işiten, bilendir.

77. De ki: "Ey kitap ehli! Dininizde haksız yere aşırı gitmeyin. Daha önce sapmış, birçoklarını da saptırmışların havasına uymayın, onlar doğru yoldan sapmışlardır.

78. İsrail oğullarından küfredenler, Davut ve Meryemoğlu İsa'nın diliyle lanetlenmişlerdir. Bu onların isyan etmeleri ve aşırı gitmelerindendir.

79. Onlar yaptıkları kötülüklerden vazgeçmiyorlar. Yaptıkları şey nede kötüdür.

80. Onlardan birçoğunu kâfirlerden dost edindiklerini görürsün. Nefislerinin kendilerine sunduğu şey ne kadar kötüdür! Allah, onlara gazap etmiştir ve onlar ebedi azap içerisinde kalacaklardır.

81. Eğer onlar Allah'a, Peygambere ve ona indirilen (Kur'an)'a inanmış olsalardı, kâfirleri dost edinmezlerdi. Fakat onların çoğu fasıktır.

İzahı

76. Bu ayette, Allah Teâla, Peygamber (a.s.) aracılığıyla, İsa (a.s.)'ı ilahlaştıran Hıristiyanlara ve bütün putperestlere hitaben, hiçbir zarar ve yarar vermeye sahip olmayan şeylere mi tapıyorsunuz? Allah, söylenenleri işitip yapılanları biliyor, diye ihtar ve ikaz etmektedir.

77. Yine Allah Teâlâ, Peygamberimize hitaben, ehli kitabın bir takım haksızlıklar yaparak dinde aşırı gitmemelerini emretmekte. Hava ve heveslerine uymuş, yoldan çıkmış ve birçoklarını da yoldan çıkarmış, sonra hep birlikte doğru yoldan çıkmış olan bu azgınlara uyulmamasının gerekli olduğunu onlara söylemesini emretmiştir. Yani İslam, Kur'an ve Peygamber gelmeden önce hakkın hilafına dinde aşırı giderek, İsa'yı ilahlaştıran Hıristiyanlar, Üzeyir Allah'ın Oğludur, diyen Yahudiler dinde aşırı giderek Allah'a şirk koşmuş, sapmış ve birçoklarını da sapıtmışlardır. Ey Yahudi ve Hıristiyan topluluğu! Geçmişte hava ve hevesinize uydunuz, aşırı gidip İsa'yı ve Üzeyir'i Allah'a ortak koştunuz. Artık Muhammed (a.s.) geldikten sonra, Kur'an gelip doğru yolu gösterdikten sonra, geçmişteki sapıklıkları bırakın. Allah'ın birliğine, O'nun ortağı olmadığına iman edin. Artık Kur'an'a ve Hazreti Muhammed'e uyun, yoksa siz de önceki ehli kitapla hep birlikte doğru yoldan sapmış olursunuz.

78-79. İşte o geçmişte ki sapık olan (İsrail oğulları, Davud ve Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanetlenmişlerdir. Onların bu lanetlenmeleri isyanları ve haddi aşmaları sebebiyledir. Onlar kötülükleri yaparken, diğerleri de onlara engel olmuyorlardı, onların yaptıkları ne kötü bir işti.) Ey ehl-i kitap siz artık bu geçmişteki

sapık ve azgın olan ehli kitabın uğradıkları azaba maruz kalmamak için bunlardan ibret alın, geçmişteki hata ve yanlışları bırakıp dosdoğru olan İslam yoluna, Kur'an yoluna ve hazreti Muhammed'in yoluna uyun.

Rivayete göre Eyle halkından olan Yahudilerin bazı günahlarından ve azgınlıklarından ötürü Cenab-ı Hak onlara cumartesi günü balık avlamayı yasaklamıştı. Fakat İsrail oğulları dinlemeyip bu yasağı delip inadına balık avına devam ettiler. Davud (a.s.) da onları lanetledi ve Cenabıhak da onları daha önce bu sûrede ve Bakara sûresinde de geçtiği gibi maymun suretine çevirdi.

Hıristiyanlar da İsa (a.s.)'dan istedikleri mucize yerine getirilmesine rağmen inkar etmeleri neticesinde Allah Teâla onları da azabın kötüsüyle cezalandırmıştır. Şöyle ki, Hazreti İsa (a.s.)'a bir mucize olarak gökten Allah tarafından bir sofra indirilmişti. Fakat bunu görmelerine rağmen Yahudiler yine inanmamışlardı ki, Hazreti İsa da onları lanetlemişti ve Allah (c.c.) da onları bu sûrenin 60. ayetinde de geçtiği gibi domuz suretine çevirmiştir. İşte bu ayet de tekrar ona işaret edilerek Yahudi ve Hıristiyanlar uyarılmaktadırlar. Bu azgınlığı ve sapkınlığı bırakın da islama ve Kur'an'a onun yoluna gelin, diye onlara çağrıda bulunulmaktadır.

80. Ey Peygamber! Bunca uyarı ve öğütlere rağmen Yahudi âlimi diye geçinen Kaab b. Eşref ve benzeri: (Olanlardan birçoğunun kâfirleri "Mekke müşriklerini" dost edindiklerini görürsün, nefislerinin kendilerine sunduğu şey ne kadar kötüdür! İşte Allah, onlara gazap etmiştir ve onlar ebedi cehennemde kalacaklardır.) Bu âlim diye geçinen Kaab b. Eşref ve benzerleri Mekke müşriklerini Müslümanlar aleyhine kışkırtmış ve onlarla işbirliği yapmışlardır. Oyda Peygamber (a.s.) onlarla sözleşme yapmıştı, Fakat onlar sözleşmeyi bozup elaltından müşriklerle işbirliği yapıp müslümanla savaş açtılar. İşte böyle hakka karşı gelerek iki yüzlülük yaparak müşriklerle iş birliği yapanlar Allah'ın lanet ettiği kimselerdir ve ebedi cehennemdedirler.

81. Hal bu ki, bunlar bu azgınlıklarından vazgeçip: (Eğer Allah'ın birliğine, Peygambere ve ona inen Kur'an'a inanmış olup kâfirlere dost olmasalardı, onlar için daha iyi olacaktı. Lakin onlardan çoğu fasıklardır.) Yine onlar bu yaptıkları kötülüklerden vazgeçseler, tövbe etselerdi kendileri için hayırlı olacaktı. Fakat onlar eski bozgunculuklarına, azgınlıklarına devam ediyorlar.

لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِّلَّذِينَ آمَنُواْ الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُواْ وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَّوَدَّةً لِّلَّذِينَ آمَنُواْ الَّذِينَ قَالُوَاْ إِنَّا نَصَارَى ذَلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَاناً وَأَنَّهُمْ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ {٨٢} وَإِذَا سَمِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَى الرَّسُولِ تَرَى أَعْيُنَهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُواْ مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ {٨٣} وَمَا لَنَا لاَ نُؤْمِنُ بِاللهِ وَمَا جَاءنَا مِنَ الْحَقِّ وَنَطْمَعُ أَن يُدْخِلَنَا رَبَّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِحِينَ {٨٤} فَأَثَابَهُمُ اللهُ بِمَا قَالُواْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاء الْمُحْسِنِينَ {٨٥} وَالَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ {٨٦}

Meali

82. İman edenlere karşı düşmanlık yönünden insanların en şiddetlisi olarak Yahudileri ve Allah'a ortak koşan müşrikleri bulursun. Ve yine iman edenlere iyilik bakımından en yakın olarak da: "Bizler Hıristiyanlarız," diyenleri bulursun. Çünkü bu onların içlerinde keşişler ve rahiplerin olmasındandır. Ve onlar büyüklük taslamazlar.

83. Peygamberlere indirilen (Kur'an-ı) dinledikleri zaman, onun hak olduğunu öğrendiklerinden ötürü gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün. Onlar: "Ey Rabbimiz iman ettik, bizi de şahitlerden yaz," derler.

84. Hem biz, Rabbimizin bizi salih kişilerle birlikte (cennete) sokmasını arzu edip dururken, neden Allah'a ve hak olarak bize gelen şeylere inanmayalım? derler.

85. Böyle demeleri sebebiyle Allah, onları altlarından ırmaklar akan cennetlerle mükâfatlandırmıştır ve orada ebedi olarak kalacaklardır. İşte iyilik yapanların mükâfatı budur.

86. İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlar da cehennem ehlidirler.

İzahı

82. Bu ayette Yahudi ve müşriklerin İslama ve Müslümanlara daha çok düşman oldukları, fakat içlerinde keşiş ve rahiplerin olması sebebiyle Hıristiyanların biraz daha Müslümanlara yakın oldukları haber verilmektedir. Ancak bu bütün Yahudilerin Müslümanlara şiddetle düşman ve Hıristiyanların da yakınlığı anlamına gelmez. Bazı âlimlere göre Yahudilerin yaşama hırsı, dünyalık hırsı daha çok olduğu için, dünyevi çıkar ve menfaatleri, makam ve mevkileri ellerinden gider korkusuyla Müslümanlara daha çok kin ve düşmanlık beslemektedirler. Hıristiyanların ise Yahudiler kadar hırslı olmadıklarından ötürü Müslümanlara karşı olan kin ve hasetleri azdır. Hem de onların içlerinde insaflı keşiş ve rahipler olduğu için biraz daha kin ve düşmanlıkları azdır. Yoksa daha önce geçen birkaç ayette Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin diye buyrulmuştu.

Ancak benim anlayışıma göre bu ayette kasdedilen, Peygamber (a.s.) zamanında o çevrede bulunan Yahudi, müşrik ve Hıristiyanlardır. Çünkü Habeşistan da olan Neccaşi Müslümanlara kucak açmıştı, Müslümanlar önce oraya hicret ettiler ve orada iyi muamele gördüler. Fakat Medine ve çevresinde bulunan Yahudi ve müşrikler ise Müslümanlar aleyhinde iş birliği yaptılar. Daima Müslümanlara karşı kin kusup ve kindarlıklarını sürdürdüler. İşte bu ayet o zaman o çevredeki Yahudileri kasdetmiş olabilir. Zaten ayette de Peygambere hitaben: (Düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudi ve müşrikleri bulursun) ifadesinden de bu anlaşılıyor. Ve Hıristiyanlar Yahudilerden çok zarar gördükleri için de o devirlerde Müslümanlara biraz daha yakın olmuş olabilirler. Ancak bütün dönemlerde ve her yerde Hıristiyanlar böyledir anlamına gelmez. Zaten bu sûrenin 51. ayetinde: (Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin,) buyruluyor.

Evet, tarihe baktığımız zaman da Hıristiyanların Müslümanlara karşı olan düşmanlıkları ortadadır. İşte haçlı orduları ve daha başkaları bunun en açık örneğidir. Hem İsa'yı ve Ruhu'l-Kudüsü ilahlaştıran, Allah'a üçüncü tanrı diyen, domuz eti yiyen, şarap içen onlardır. Oysa Yahudiler içerisinde Allah'a şirk

koşmayanlar vardır. Domuz eti yemezler, şarap içmezler, sünnet olurlar, ama buna rağmen yeryüzünün en haset, en fesat ve en kurnaz insanları da bunlardır. Nitekim İbni Abbas da benim bu görüşümü teyit ederek diyor ki: "Mekke döneminde müşrikler Müslümanlara baskı yapıp eziyet ediyorlardı ve onlara karşı zayıf Müslümanları Ebu Talip himaye ediyordu. Fakat o da vefat edince Müslümanlar çaresiz kaldı ve Habeşistan'a hicret ettiler. Hıristiyan olan Neccaşi ve oranın halkı Müslümanları himaye ettiler, onlara iyi muamele ettiler." İşte ayetin iniş sebebi budur: (Bunlar Müslümanlara karşı kibirlenmediler,) buyruluyor.

83. Onlar: (Peygambere indirileni Kur'an'ı dinledikleri zaman ve onun hak olduğunu öğrendiklerinden ötürü gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün. Onlar: "Ey Rabbimiz! İman ettik bizi de şahitlerden yaz," dediler.) Evet, Bu ayet Neccaşı'nin ve içinde bir takım keşiş ve rahiplerin de bulunduğu Hıristiyanların iman ettiklerini gösteriyor ki, Peygamberimiz de Neccaşı öldüğünde gıyabına cenaze namazını kılmıştır.

84. Evet, işte bu ayette de Habeşistana giden Müslümanlar sahip çıkan Neccaşi'ye, bazı keşiş ve rahiplerin ağlayarak söyledikleri sözlerden onların Müslüman olduklarına işaret edilmektedir. Şöyle ki, Müslümanlar Habeşistan'a hicret ettikleri zaman, Ebu Cahil onların geri iade edilmesi için adamlarını gönderdiğinde, Neccaşı hicret eden Müslümanları huzuruna çağırıp onlara bazı sorular sorudu. Müslümanların temsilcisi olan Caferi-Tayyar r.a. Neccaişı'nin huzurunda Hazreti İsa ile ilgili Kur'an'dan bazı ayetler okurken bazı keşiş ve rahipler dinlemişler, gözleri yaşlarla dolmuştu: (Rabbimiz, biz de iman ettik, sen bizi de şahit olanlarla yaz,) demişlerdi. Ve arkasından da: (Hem biz, Rabbimizin, bizi iyi kişilerle birlikte cennete sokmasını arzulayıp dururken, neden Allah'a ve hak olarak bize gelen şeylere inanmayalım?) demişlerdi.

85. İşte bu ayet-i kerimede de Allah (c.c.) onlar hakkında şöyle buyurmuştur: (Böyle demeleri sebebiyle Allah, onları altından ırmaklar akan cennetlerle mükâfatlandırmıştır. Orada ebedi olarak kalacaklardır ve işte böyle iyilik yapanların mükâfatı budur.)

86. Bu ayette ise inkâr eden ve Allah'ın ayetlerini yalanlayanların cehennem arkadaşları oldukları bildirilmektedir. Demek ki bu ayetler Medine ve çevresindeki Yahudi ve müşrikler o zaman Müslümanların en şiddetli düşmanları olduklarını ve Habeşistan da ki, Hıristiyanların da Müslümanlara en yakın dost

olduklarını göstermektedir. Yani bütün bu ayetler Habeşistan Kıralı Neccaşı ve orada bulunup iman etmiş olan Rahip ve abid olan Hıristiyanların İslama yakın olduklarına işaret etmektedir. Yoksa bütün Hıristiyanlar İslama yakındır anlamına gelmez.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تُحَرِّمُواْ طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللّهُ لَكُمْ وَلاَ
تَعْتَدُواْ إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ {٨٧} وَكُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ
اللّهُ حَلاَلاً طَيِّباً وَاتَّقُواْ اللّهَ الَّذِيَ أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ {٨٨} لاَ
يُؤَاخِذُكُمُ اللّهُ بِاللَّغْوِ فِيَ أَيْمَانِكُمْ وَلَكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ
الأَيْمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ
أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاَثَةِ
أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُواْ أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ
يُبَيِّنُ اللّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {٨٩}

Meali

87. Ey iman edenler! Allah'ın size helal kıldığı temiz şeyleri haram saymayın ve aşırı da gitmeyin. Çünkü Allah, aşırı gidenleri sevmez.

88. Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyin ve O, Allah'tan korkun, eğer O'na inanmışsınız.

89. Allah sizi kasıt olmayan yeminlerinizden ötürü sorumlu tutmaz. Ancak kasten yaptığınız yeminlerle sorumlu tutar. Bozulan yeminin kefareti is, ailenize yedirdiğiniz ortalamasından on yoksulu yedirmek veya giydirmek veyahut da bir köle azat etmektir. (Bunlardan birini) bulamayan kimse için de üç gün oruç tutmaktır. İşte yemin ettiğiniz zaman, yeminlerinizi bozmanızın cezası budur. Ve yeminlerinizi koruyun. İşte Allah ayetlerini böyle açıklıyor ki, şükredesiniz.

İzahı

87. Bu ayette müminlerin Allah'ın verdiği helal ve temiz rızıkları kendilerine haram etmemeleri, fakat helal olanlarda da aşırıya kaçmamaları, israf etmemeleri emredilmekte ve aşırı harcayanları Allah'ın sevmediği haber verilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre Peygamber (a.s.) ashabına kıyameti anlatmış ve onları biraz korkutmuş. Onlar da bundan çok etkilenerek Osman b. Mezun'un evinde toplanmışlar, devamlı oruç tutmaya, et ve yağlı yememeye, kadınlara yaklaşmamaya, koku sürünmemeye, dünyayı terk ederek, eski elbiseler giyinerek, yeryüzünde seyahat etmeye ve erkekliklerini iğdiş etmeye karar vermişler. Bu hadise Peygamberimize ulaşınca Osman b. Mezun'un evine varmış ve şöyle buyurmuş. "Ben böyle emrolunmadım. Şüphesiz ki, nefsinizin üzerinizde hakkı vardır. Şu halde oruç tutun, ama iftar edin, namaz kılın, ama uyku da uyuyun. Ben namazda kılarım uyku da uyurum. Oruç da tutarım, iftar da ederim, yani hiç iftar etmeden devamlı oruç tutmam, et de yerim, yağ da yerim, kadınlara da yaklaşırım. Ve kim benim sünetimden yüz çevirirse benden değildir." İbni Mes'ud'un rivayetine göre ise, bir adam: "Ben döşeği kendime haram ettim," demiş. Peygamberimiz de: "Döşeğine yat ve yeminin kefaretini de ver," buyurmuş. Ve arkasından da bu ayetler inmiş.

88. Bu ayette de müminlere Allah'ın verdiği helal ve temiz rızıklardan yemeleri emredilmiş ve inandığınız Allah'tan korkun, diye de ikaz edilmişlerdir.

89. Bu ayette ise, kasıt olmayan yeminlerden dolayı Cenab-ı Hakkın sorumlu tutmayacağı, ancak şarta bağlı ve kasden yapılan yeminlerden sorumlu tuttulacağı beyan edilmektedir.Yeminlerini bozdukları takdirde de kefaret olarak on yoksulu yedirmeleri yahut giydirmeleri ve yahut da köle azat etmeleri emredilmektedir. Fakat bu sayılan kefaretlerden birini yerine getirecek bir şey bulamadıkları takdirde üç gün oruç tutmalarının gerekli olduğu, ama isyan üzere yemin edilmediği takdirde de yeminlerini bozmadan yerine getirmeleri bildirilmiş. Ve böylece Allah (c.c.) ayetlerini sizlere açıklamıştır. Bu yemin çeşitleri ile ilgili benzer ayet sûre-i Bakaranın 225. ayetinde geçmişti orada daha geniş açıklamıştık oraya bakınız. Ancak her olur-olmaz şeylerden ötürü yemin etmekten sakınmak lazımdır. Eğer bir kötülüğü terk etmek üzere yemin etmiş ise o yemini üzerinde durmalı ve bu yeminini bozmamalıdır. Mesela, içkiyi, kumarı, yalanı

vesaire kötülükleri yapmayacağım, diye yemin ederse, bu yemini bozmamalıdır. Fakat bir iyiliği yapmamaya yemin etmiş ise onu da bozup kefaretini vermelidir. İşte biraz önce adamın biri ben döşeğime gitmeyeceğim, yani yatağa yatmayacağım, bunu kendime haram ettim, diyen bu şahsa Peygamberimizin: "Yatağına yat ve kefaretini de ver," buyurduğu gibi helal olan bir şeyi yapmamaya veya bir iyiliği terk etmeye yemin edildiği tekdirde, bu tür yeminler bozulup kefaretleri verilmelidir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالأَنصَابُ وَالأَزْلاَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {٩٠} إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَن يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاء فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللهِ وَعَنِ الصَّلاَةِ فَهَلْ أَنتُم مُّنتَهُونَ {٩١} وَأَطِيعُواْ اللهَ وَأَطِيعُواْ الرَّسُولَ وَاحْذَرُواْ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُواْ أَنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلاَغُ الْمُبِينُ {٩٢} لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُواْ إِذَا مَا اتَّقَواْ وَّآمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَواْ وَّآمَنُواْ ثُمَّ اتَّقَواْ وَّأَحْسَنُواْ وَاللهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ {٩٣}

Meali

90. Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları şeytanın işi birer pisliktir. Artık bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.

91. Şeytan içki ve kumarla sizin aranıza düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz, değil mi?

92. Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin, kötülüklerden sakının. Eğer yüz çevirirseniz, biliniz ki, Peygamberimize düşen sadece tebliğdir.

93. İman edip salih amel işleyenler, korundukları takdirde, yine iman edip salih ameller işledikleri, sonra yine korundukları takdirde, yine iman edip sonra yine korundukları takdirde ve iyilik de bulundukları zaman (daha önce içkiden) tattıklarında bir vebal yoktur ve Allah, iyilik de bulunanları sever.

İzahı

90. Bu ayette içki, kumar, dikili taşlara (putlara) tapınmak, fal okları ve her türlü şans oyunları yasaklanmaktadır.

Hamr: Üzümden yapılan şaraptır. Fakat alkollü olup sarhoş eden bütün içkiler haramdır. Meysir de: Kumarın her çeşidine denir. Aslında meysir, kolayca, hile ile kazanılan bir kazançtır. Şans denemeleri, lotosu, totosu, milli piyangosu bunların hepsi kumara girer. Ensab: Bu da müşriklerin tapındıkları ve üzerinde putlar adına kurban kest ikleri dikili taş demektir. Ezlam: ise, bu da her türlü fal oklarına denir. Yani her çeşit falcılıktır ki, bunların hepsi şeytanın yapmış olduğu pisliklerdendir.

91. İşte o şeytan ki: (İçki ve kumarda aranıza düşmanlık ve kin salar, sizi birbirinize düşürür, Allah'ı anmaktan, O'na ibadet etmekten, namazdan alıkoyar. Artık bu kadar kötü ve şeytanın pisliklerinden olan bu fiyilleri işlemekten herhalde vazgeçtiniz, değil mi?)

İçki ve kumar gerçekten şeytanın arzu ettiği en pis şeylerdendir. Bu yüzden nice insanlar birbiriyle kanlı bıçaklı oluyor, nice yuvalar sönüyor. Bunun içindir ki Peygamberimiz bir hadislerinde: "İçki bütün aşırılıkların anasıdır," buyurmuştur. İçki ve kumarın kesin haram olduğuna bu ayet son noktayı koymuştur. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için Bakara sûresinin 219. ayetin tefsirine bakınız, orada açıkladık.

92. Bu ayette de Allah Teâla, Peygambere itaat edilmesini, içki, kumar ve benzeri bütün kötülüklerden kaçınılmasını emrediyor. Bu itaatten yüz çevirmeleri durumunda da Peygamberin görevinin sadece tebliğ olduğunu bilmeleri gerektiği haber verilmektedir. Oysa Peygamber (a.s.) tebliğ etmekle görevini yapmıştır, artık sorumluluk, itaat etmeyenlere, günahlara devam edenlere aittir. Artık

Peygamber tebliğ ettikten sonra yarın kıyamet günü Allah'ın adaleti karşısında hiçbir itiraz hakları yoktur.

93. Bu ayette üç kere iman edip korundukları ve aşırıya kaçmadıkları takdirde içkiyi tatmalarında bir vebal yoktur, diye zikredilmiştir. Bazı müfessirlere göre, bununla geçmişe, şimdiki zamana ve gelecek zamana işaret edilmiştir. Yani bu ayet gelmeden önce ki cahiliye döneminde, ayet geldiği dönemde ve ondan sonra ki, gelecek zamanlarda inanıp günahlardan aşırılıklardan korunanlara içkiyi tatmalarında bir vebal yoktur şeklinde yorumlamışlardır ki bu asla doğru değildir.

Fakat acizane benim anladığım mana şöyledir. İçki ve kumarı Cenab-ı Hak kademeli olarak yasaklamıştır. Önce Bakara sûresinin 219. ayetinde İçki ve kumarın zarar ve günahından bahseden o ayet inmiştir ki, şimdi bu ayetin birinci bölümünde buna işaretle buyrulmakta: (İman edip salih amelleri işleyen korunduğu takdirde tatmasında bir günah yoktu.) Yani ilk inen ayetle içkinin zararlı olduğu anlatıyor, aşırıya kaçmadan bir tadımlık içilmesinde bir günah yok, demek isteniyor. Ayetin ikinci bölümünde: (Yine iman edip salih amelleri işleyenler korunduğu takdirde, tatmasında bir günah yoktur,) diye buyruluyor ki, bununla Nisa sûresinin 43. ayetine atıfta bulunuyor ve o ayette şöyle buyruluyor. (Sarhoş olduğunuz zaman namaza yaklaşmayın.) Yanı bu ayetin emrine uyup namaza sarhoş olarak yaklaşmamak şartıyla yine aşırıya kaçmadan korunup tadımlık içenlere de bir günah yok demektir. Ayetin son bölümünde ise: (İman edip içkiden tamamen korunup iyilik yapanlara da günah yoktur.) Yani yukarda metinde gecen 90. ayetle artık içki kesin olarak yasaklanıyor ve buyruluyor ki: (Ey iman edenler! İçki kumar dikili taşlara tapınma ve fal okları şeytanın yaptırdığı birer pislikleridir.) İşte bu 93. ayetin son bölümünde de içki kesin olarak yasaklandıktan sonra buyruluyor ki: (İman edip içkiden tamamen korunan ve iyi işler yapanlara da bir günah yoktur.) Yani içki tamamen yasaklandıktan sonra ondan sakınıp korunanlara önceki içimlerinden dolayı bir vebal yoktur buyruluyor ki, böylece içki üç kademeli olarak yasaklanmıştır.

Şimdi bu ayeti tekrar özetlersek birinci kademede içkinin zararlarını ifade eden Bakara sûresinde ki, ayet indiği zaman ona inanıp salih ameller işleyen kimse aşırıya kaçmadan tadımlık içmiş ise ona bir günah yok demektir. İkinci kademede Nisa sûresinde: (Sarhoş olarak namaza yaklaşmayın,) ayeti geldiğinde,

bu ayete inanarak yine salih ameller işlemiş olan ve bununla beraber de namaza sarhoş olarak yaklaşmayıp korunanların aşırıya kaçmadan tadımlık içmelerinde bir günah yoktur. Fakat üçüncü kademede içkiyi tamamen yasaklayan Enam sûresinin 90. ayet inince de ona iman edip, tamamen içkiden korunup güzel işler yapanlara da geçmişte ki tadımlık içtiklerinden ötürü bir günah yoktur. Ayette dikkat edilirse içenler demiyor da, (tadanlar) ifadesi kullanılıyor ki, bu içkinin kademeli olarak yasaklanmasından itibaren azaltılması anlamına geliyor. Aslında İçki önce de haramdı, hatta bütün semavi kitaplarda içki yasaktı, lanetlenmişti. İçki hiçbir zaman mubah değildi, ama cahiliye döneminde insanlar buna müptela olup kötü bir alışkanlık edindikleri için birden tepki göstermesinler, yavaş-yavaş içkinin fenalığını kavradıktan sonra tamamen yasaklansın diye müsamaha gösterilmiştir. Zaten Kur'an'ın ayetlerinin birden inmemesinin ve 23 yılda inmesinin sebeplerinden biri de budur. Alıştıra alıştır, sindiresindire böyle yeri geldikçe ayetler inmiştir.

Rivayete göre yukarda geçen 90. ayette: (İçki kumar vesaire şeytanın pisliklerindendir,) ayeti inince sahabe'i-kiram arasında bir telaşlanma oldu: "Ya Resülelleh! Bizim ölen ve şehit olan arkadaşlarımızın midelerinde içki olarak gittiler, onlar ne olacak?"deyince işte bu 93. ayet indi. Demek ki önceki ayetler indiğinde aşırıya kaçmadan tadımlık içenler içki tamamen yasaklandıktan sonra tamamen ondan korundukları takdirde bu önceki tadımlıklarından dolayı onlara bir vebal yok demektir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّهُ بِشَيْءٍ مِّنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُ أَيْدِيكُمْ
وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللّهُ مَن يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ فَمَنِ اعْتَدَى بَعْدَ ذَلِكَ
فَلَهُ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٩٤} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَقْتُلُواْ الصَّيْدَ
وَأَنتُمْ حُرُمٌ وَمَن قَتَلَهُ مِنكُم مُّتَعَمِّداً فَجَزَاء مِّثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ
النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ هَدْياً بَالِغَ الْكَعْبَةِ أَوْ كَفَّارَةٌ
طَعَامُ مَسَاكِينَ أَو عَدْلُ ذَلِكَ صِيَاماً لِّيَذُوقَ وَبَالَ أَمْرِهِ عَفَا

اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ

{٩٥}

Meali

94. Ey iman edenler! Allah, sizi ellerinizin ve mızraklarınızın erişeceği bir avla denemektedir ki, gizli yerde kendisinden kimin korktuğunu bilsin. Kim bundan sonra (ihramda iken ava) saldırıda bulunursa, onun için acıklı bir azap vardır.

95. Ey iman edenler! İhramda iken avı öldürmeyin. Sizden kim kasten onu öldürürse, öldürdüğü hayvanın dengi olarak ona ceza vardır. (Onun dengi ise) içinizden iki adil kişinin karar vereceği Kâbe'ye erişecek bir kurbandır. Yahut yoksullara yedirmek için keffaret vermek, ya da buna mukabil oruç tutmaktır. Çünkü yaptığı işin cezasını tatsın. Allah, geçmişte olanı affetmiştir. Ama kim tekrar günaha dönerse, Allah, ondan intikam alır ve Allah, her şeye galiptir ve intikam sahibidir.

İzahı

95. Bu ayette bir kimse ihramda iken bir imtihan olmak üzere ellerinin ve mızraklarının ulaşacağı şekilde bir ava yaklaşsa bile onu avlayıp avlamayacağı hususunda Cenab-ı Hak denemek istediğini ifade etmektedir. Kimin Allah'tan korkup avlamadığını ve kimin de Allah'ın yasağına aldırış etmeden bu şekilde yaklaşmış bir avı avladığını ortaya çıkarmak için denemektedir. Artık bundan sonra kendisine ihramda iken avlama yasaklanmış iken her kim bu yasağı çiğneyerek tecavüz ederse onun için de acıklı bir azap olduğu bildirilmiştir.

Rivayete göre bu ayet Hudeybiye yılı inmiş ve bu imtihan o zaman olmuştur. Şöyle ki, Resulullah s.a.v. ve beraberindekiler Ten'um denen yere vardıklarında av hayvanları Müslümanlara o kadar yaklaşmışlar ki etraflarında dolaşmaya başlamışlar. Hatta yüklerinin aralarına varıncaya kadar sokulmuşlar, ellerini uzatsalar yakalayacaklar, mızrakların yetişeceği şekilde yaklaşmışlar. Hal bu ki, müminlerin bir kısmı veya tamamı ihramlı oldukları için bunlara el uzatmaları yasaklanmış. Fakat bu kadar yaklaşmış ve önlerine gelmiş olan bu avları avlamak için nefisleri onları dürtmüş, hırsları kabarmış öyle bir duruma gelmişler

ki, burada Allah'ın imtihanını kazanıp kazanmamakla yüz-yüze gelmişler. Aynen İsrail oğullarına Cumartesi günü balık avının yasaklanıp da balıkların o günlerde daha çok gelmeleri, adeta torlarına düşecek şekilde yaklaşmaları gibi, bunlar da böyle bir imtihanla denenmişler. İşte ihramda iken avlamaları yasaklanmış olan bu Müslümanların önlerine gelen, aralarında dolaşan bu avları yakalamak için nefisleri onları dürtmesi üzerine bu ayet inip onları uyarmıştır. Evet, Allah (c.c.) müminleri böyle durumlarda sınamak istiyor. İmanında samimi olanlarla-olamayanları ortaya çıkarmak istiyor. Böyle durumlarda gerçekten nefisleri ve hırsları yenmek zordur. Ancak sağlam ve samimi bir inanç sayesinde nefsin ve şeytanın tuzağından korunmak ve kurtulmak mümkündür. Uzakta olan bir avı avlamak çok kolay değildir, onu yakalamak için pek hırslı olamayabilir, nefsi fazla dürtmez. Ama önüne gelmiş, elini uzatsa yakalayacak şekilde olan bir avı avlamaktan vazgeçmek pek kolay olmasa gerek. İşte bunu firenlemek için de sağlam bir akide sahibi olmak gerekir. Nitekim İsrail oğullarını da imtihan için Cenab-ı Hak cumartesi günü balık avını yasaklamıştı, fakat bu bir imtihan ya, o gün adeta balıklar önlerine akın ediyorlardı. Onlar da buna dayanamadı çeşitli hilelerle bu yasağı deldiler ve bu yüzden lanetlenip maymun suretine çevrildiler. İşte Allah, böyle kıritik zamanlarda kıritik şeylerle müminleri dener.

95. Bu ayette ise ihramlı olan bir kimse gizli bir yerde değil, fakat elinin ulaşacağı bir şekilde önüne gelen avı yakalayıp öldürürse, ona da ceza olarak o avın bedelini iki adil kişinin takdir ettiği kıymette bir kurbanlık kesmesi icabettiği beyan edilmekte. Ve bu kurbanlığın da Kâbe'ye ulaştırılıp orada kesilmesi icabetmektedir. Yine muhasara edilmiş olan kimsenin de aynı şekilde böyle bir kurbanlık alıp yine orada kesilmek üzere göndermesi lazımdır. Yahut bunun kıymetinde yoksullara tesedduk da bulunması yahut da tasadduk edecek bir şeyi yoksa her bir fakire vereceği fidye karşılığında oruç tutması emredilmektedir. Fakat bu ayet gelmeden önce geçmişteki avlamalardan ötürü olan günahların bağışlandığı, ancak ayet geldikten sonra tekrar böyle bir günahı kasıt olarak işleyenlerden de intikam alınacağı ifade edilmiştir ki: (Allah her şeye galiptir ve intikam sahibidir,) diye buyrulmaktadır.

Bu ayetle ilgili farklı yorum ve rivayetler vardır. Rivayete göre Ebi Yesr ihramlı iken yabanı bir eşeği tutup öldürmüş ve bunun üzerine bu ayet inmiştir. Sonra bu hüküm genelleşmiştir ki, ne ihramda iken ve ne de haram bölgesinde

iken av hayvanlarını öldürmek, onlara taarruzda bulunmak caiz değildir. Fakat İmamı Şafi'ye göre eti yenen avları avladığı takdirde onun bedelini yukarda belirtildiği şekilde iki adil kimsenin takdir ettiği kıymette kurban kesmesi veya tesadduk da bulunması veya oruç tutması gerekir. Ancak İmam-ı Azama göre ise eti yensin yenmesin bütün vahşi hayvanların avlanması halinde de o hayvanların durumuna göre kıymetleri takdir edilir ve aynı şekilde ceza kurbanı veya diğer cezalar uygulanır.

Mücahit, Hasan El-Basri ve İbni Zeyd'e göre ise ihramda ikan, ihram yasağını unutmuş olduğu halde dahi av hayvanını avladığı takdirde, onun bedelini tazmin etmesi gerekir. Fakat ihram yasaklarını unutmadığı halde kasten av hayvanını öldürürse, o zaman sadece onun bedelini ödemesi yetmez, ona daha ağır bir kefaret cezası verilir. Ancak İbni Abbas ve cumhuru ulemaya göre ihram yasakları hatırlatılmış olmasına rağmen avlarsa yukarda zikredilen cezaları yerine getirir. Evet, tefsircilerin ve fıkıhçıların genelinin görüşü de budur.

Diğer bir husus da av hayvanlarının dengi veya kıymeti hususudur ki, bu konuda da ekseri fukanın görüşü avın kıymetini tazmin etmek gerekir. Fakat İmamı Şafi'ye göre ise avın mislini tazmin etmek vaciptir. Çünkü sahabe mislini tazmin etmişlerdir. Mesela, yabanı sığır olan ava karşı deve tazmin etmek, yabanı eşeğe karşı sığır tazmin etmişlerdir. Hazreti Osman ve İbn-i Abbas'ın haram dâhilinde olan bir güvercin avlanması karşılığında bir koyun ceza olarak hükmettikleri rivayet edilmiştir. Şimdi güvercine karşı koyun cezası eşit midir? Elbette değildir. Bunun için İmamı şafi kıymetini değil, mislini şart koşmuştur.

Evet, Haramı-Şerifin dışında avlayan bir kimse yukarda zikredilen üç cezadan birini yerine getirmesi şarttır. Eğer Kurbanlık hayvanı Harami-Şerife göndermek istemiyor ise, o zaman ona mukabil olarak o kurbanın kıymeti kadar her fakire iki kilo dokuz yüz gıram buğday yahut bunun iki katı arpa tesadduk etmesi gerekir. Veyahut da o hayvanın kıymeti kaç kilo gırama tekabül ediyor ise her fakire vereceği iki kilo dokuz yüz gıram mukabilinde oruç tutması gerekir. Yani farz edelim ki bir kurbanlık kıymeti yukarda kilo gıramını verdiğimiz miktarda ise yani on misli ise on fakire bu kadar miktarda buğday veya arpa verecektir. On beş katı ise on beş fakire bu miktar tesadduk etmesi gerekir. Yahut da buna gücü yetmeyen her bir fakire vereceği sadaka miktarının karşılığında bir gün oruç tutması gerekir. Yani yine dediğimiz gibi hayvanın kıymeti

iki kilo dokuz yüz gıram miktarından her fakire verilecek fidye on fakir ediyorsa on fakire verilecek, buna gücü yetmiyorsa, on gün oruç tutacak. Yok, eğer hayvanın kıymeti ayni miktardan on beş fakire verilecek fidye ye eşit ise, on beş fakire verilecek veya bunu vermeye gücü yoksa onun yerine on beş gün oruç tutması gerekir.

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعاً لَّكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُماً وَاتَّقُواْ اللّهَ الَّذِيَ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ {٩٦} جَعَلَ اللّهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَاماً لِّلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلاَئِدَ ذَلِكَ لِتَعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَأَنَّ اللّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {٩٧} اعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ وَأَنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٩٨} مَّا عَلَى الرَّسُولِ إِلاَّ الْبَلاَغُ وَاللّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ {٩٩} قُل لاَّ يَسْتَوِي الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ أَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِ فَاتَّقُواْ اللّهَ يَا أُوْلِي الأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {١٠٠}

Meali

96. Hem size ve yolculara bir geçim olarak deniz avını yemek helal kılındı. O, Allah'tan korkun ki, O'nun huzurunda toplanacaksınız.

97. Allah, Beyti-Haram olan Kâbe'yi insanlar için kıyam yeri (güven yeri) kıldı. Haram ayı için, hediye kurbanı için ve gerdanlık takılmış kurbanlık için da güvenli yer kıldı. İşte bunu (böyle yaptı) ki, şüphesiz Allah, göklerde ve yerde olan şeyleri bildiğini anlayasınız diye. Şüphesiz ki, Allah, her şeyi bilicidir.

98. İyi bilin ki, şüphesiz hem Allah'ın cezası şiddetlidir. Ve hem de bağışlayan, merhamet edendir.

99. Peygamberin vazifesi ancak tebliğdir. Allah, sizin açığa çıkardığınızı da ve gizlediğiniz şeyleri de bilmektedir.

100. De ki: "Pis olan şeyle temiz olan bir olamaz, pis olan şeyin çokluğu hoşunuza gitse de." Ey aklıselim sahipleri! Allah'tan korkun ki, kurtuluşa erişesiniz.

İzahı

96. Bu ayette gerek mukim olan ve gerekse yolculukta olan müminlerin menfaatine her türlü deniz avı helal kılındığı bildirilmiştir. Fakat ihramlı iken kara avı haram kılınmıştır. Böylece müminlerin Allah'tan korkarak bu haramlardan sakınmaları emredilmiş ve sonuçta bütün insanların hesap vermek üzere Allah,'ın huzuruna döndürülecekleri beyan edilmiştir. Yani bu ayette ifade edilmek istenen ister ihramda olsun ister olmasın, ister yolcu olsun, ister mukim olsun deniz avlarını ve deniz hayvanlarını yemek helal kılınmıştır. Fakat ihramlı iken kara avı yasaklanmıştır.

Ebu Bekir, Ömer, İbni Ömer, Eba Eyyub El-Ensari ve Katada gibi bazı sahabeye göre tuzlu, tuzsuz her türlü denizin sahile attığı deniz avı sayılmaktadır ve helaldir. Said b. Cübeyr, Said b. Müseyyeb ve Suddi ise sadece tuzlu olan denizin sahile attığı her türlü deniz avlarının helal olduklarını söylemişlerdir. İbni Abbas ve Mücahit'ten rivayet edildiğine göre ise su hayvanları iki kısımdır. Biri balık, diğeri de balığın dışındaki hayvanlardır. Fakat balıkların cinsleri değişik olsa da balıkların tümü helaldir. Çünkü Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Denizin suyu temiz ve ölüsü de helal kılınmıştır." Bu hadisi Ebu Davud, Tirmizi ve Nesei çıkarmıştır. Fakat İmam-ı Azama göre sahilde ölü bulunan balıklar helal değildir. Ancak bu ölüm bir sebepten dolayı olursa bu müstesnadır. Yani kendiliğinden ölmemiş başka bir sebeple öldürülmüşse o zaman caizdir.

Balığın dışındaki hayvanlara gelince hem karada hem de denizde yaşayan hayvanlardan kurbağa ve yengeç gibi hayvanları yemek helal değildir. Süfyani Servi ise yengeci yemede bir beis olduğunu sanmıyorum, demiştir. Çekirge hakkında ise ihtilaf vardır. Bir kısım âlimler bunu da deniz hayvanlarından saymış ve yemesi helaldir, demişlerse de, cumhuru ulema çekirgenin kara hayvanı sayıldığı cihetine gitmiş ve yenmesinin helal olmadığını söylemişlerdir. İmamı Ahmet'e göre kurbağanın dışındaki deniz hayvanlarının tümü helaldir. Maliki'ye

göre ise istisnasız bütün deniz hayvanları helaldir. Yine ulemadan bir cemaatse denizdeki hayvanların karadaki helal olan hayvanlara benzeyenleri de helaldir, karada yenmesi helal olmayan hayvanlara benzeyenler ise helal olmaz demişlerdir. Mesela köpek balığı, domuz balığı, aslan balığı, fil balığı vesaire karada yenmeyen hayvanlar denizde de yenmez demişlerdir.

Bütün bu farklı görüşleri naklettikten sonra şimdi benim anlayışıma göre hem karada ve hem de denizde yaşayan hayvanların dışında ki deniz hayvanlarının tümü helaldir, biraz da mizaca bağlıdır. Ama gerçekten bir domuz balığı, bir köpek balığı, aslan balığı gibi balıkları yemeyi herkesin mizacı kabul etmez, her insan bunları yemez.

Rivayete göre bu ayetin iniş sebebi, Beni-Müdlic kabilesi sahile iner, suyun çekilmesini bekler ve suyun sahile attığı balıkları toplarmışlar. İşte bunun helal mı, haram mı? diye sorulması üzerine bu ayet inmiştir.

Evet, ihramda kara hayvanlarının avlanmasının yasaklanması bu sûrenin üç ayrı ayetinde zikredilmiştir. Birinci ayet bu sûrenin birinci ayetinde geçti, ikincisi bu ayetten önceki 95. ayette geçti ve üçüncüsü de bu ayette zikredilmiştir ki, bununla da konunun önemine vurgu yapmak için tekrar edilmiştir. Evet, burada şöyle bir mesele daha vardır ki, o da ihramlı iken kendisinin değil, bşka birinin yakaladığı bir avdan yiyip yememe meselesidir. Yani kendisinin ihramda iken avlaması yasaktır, haramdır. Fakat ihramda olmayan birisinin avladığı avdan yiyebilir mi, helal midir, değimlidir? meselesidir. Bu da bazı âlimlere göre haramdır. Fakat cumhuru ulemaya göre caizdir.

97. Bu ayette hürmete layık olan ve izafi olarak Allah'ın evi sayılan Kâbe'nin insanlar için güven ve emniyet yeri olduğu, haram ayları için, hediye kurbanı ve boynuna gerdanlık takılmış kurbanlıklar için de güvenilir bir mübarek yer olduğu ifade edilmektedir. Kabe'nın güvenilir bir mekân olmasının sebebi de göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilen Allah'ın bildiğini ve bunu böyle emrettiğini insanlar da bilip anlasınlar ki, o kutsal mekân güvenli bir yer kılınmıştır. Yani göklerde ve yerde olan her şeyi bilen Allah (c.c.) bu mübarek mekânın güvenilir olmasındaki hikmet ve sırları bildiği için sizlerde huzur ve güven içinde hac ibadetlerinizi yaparak Allah'ın neden orayı emin bir yer kıldığının hikmet ve sırrını kavrayıp anlayasınız diye orayı kutsal mekân kılmıştır. İşte her şeyi bilen Allah, bu beldeyi böyle güvenilir kılmıştır ki, bu gün bunu daha

iyi anlıyoruz. Milyonlarca hacı birbiriyle kavga etmeden, etrafa zarar vermeden ve zarar görmeden huzur içerisinde hac vazifelerini ifa ediyorlar. Orada sadece insanlar değil canlılar ve bitkiler bile güven içindedirler ki, ihramda olan kimselerin otları bile koparmaları yasaktır, bu da çevreyi korumanın en güzel örneğidir. Demek ki, o mübarek belde ve çevresinin ne kadar emin olduğu sırrını milyonlarca hacının hayvanlara, bitkilere ve çevreye zarar vermeden yaptıkları hac esnasında ve ihram yasaklarıyla daha iyi anlamış ve kavramış olduklarını görüp anlamaktayız.

98. Bu ayet de Allah'ın hem isyan edenlerden intikam alacağı, hem de tövbe edenleri bağışlayıp esirgeyeceğinin bilinmesi gerektiği ifade edilmektedir.

99. Bu ayette de Peygamberin vazifesi Allah'ın emir ve yasaklarını tebliğ etmek olduğu bildirilmekte. Ve Allah, aşikâr yapılan işleri de gizli yapılan işleri de bildiğini, Peygamber tebliğ ettikten sonra sorumluluk kişinin kendisine ait, olduğu ifade edilmektedir.

100. Bu ayette ise pis olan, haram olan şeylerin çokluğu hoşa gitse bile, temiz ve helal olanla aynı olmadığı ve aklıselim olanların Allah'tan korkup, bu haramları işlemekten korunmaları emredilmektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَسْأَلُواْ عَنْ أَشْيَاء إِن تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْ
وَإِن تَسْأَلُواْ عَنْهَا حِينَ يُنَزَّلُ الْقُرْآنُ تُبْدَ لَكُمْ عَفَا اللّهُ عَنْهَا وَاللّهُ
غَفُورٌ حَلِيمٌ {١٠١} قَدْ سَأَلَهَا قَوْمٌ مِّن قَبْلِكُمْ ثُمَّ أَصْبَحُواْ
بِهَا كَافِرِينَ {١٠٢} مَا جَعَلَ اللّهُ مِن بَحِيرَةٍ وَلاَ سَآئِبَةٍ وَلاَ
وَصِيلَةٍ وَلاَ حَامٍ وَلَكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ
وَأَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْقِلُونَ {١٠٣} وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْاْ إِلَى مَا أَنزَلَ
اللّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ قَالُواْ حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا أَوَلَوْ كَانَ
آبَاؤُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ شَيْئاً وَلاَ يَهْتَدُونَ {١٠٤}

Meali

101. Ey iman edenler! Size açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyecek olan şeylerden sormayın. Eğer onları Kur'an indirildiği zaman sorarsınız size açıklanır. Hal bu ki Allah, (onu açıklamadan) vazgeçmiştir ve Allah, bağışlayandır, yumuşaktır.

102. Sizden önce gelen bir kavim bunları sormuştu da sonra inkâr etmişlerdi.

103. Allah, ne bahire, ne saibe, ne vesile ve ne de hami diye bir şey kılmamıştır. Lakin kâfirler Allah'a yalan iftira etmektedirler. Onların çoğu akıl erdiremezler.

104. Onlara: "Allah'ın indirdiğine (Kur'an)'a ve Peygambere gelin," dendiği zaman: "Atalarımızı üzerinde bulduğumuz şey bize yeter," derler. Peki, ataları bir şey bilmeyen ve hidayete ermeyen kimseler olsa da mı?

İzahı

101. Bu ayette geçmişe ait bazı şeyler hakkında soru sorulması yasaklanmıştır. Fakat Kur'an ayetleri indiği zaman anlayamadıkları şeyleri sordukları zaman da Peygamberin onlara açıklayıp haber vereceği beyan edilmiştir. Yani geçmişte olup bitenleri fazlaca kurcalamanın bir faydası olmadığı, üstelik açıklandığı zaman bazı şeylerin hoşunuza gitmeyerek küfre gitmenize sebep olabileceği ifade edilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında farklı rivayetler vardır. Bir rivayete göre sahabeler Peygamber (a.s.)'a birçok soru sormuşlar. Peygamberimiz de minbere çıkarak: "Bana sorun, ne sorarsanız size cevap veririm," buyurmuş. Nesebinin gayrimeşru olduğu iddia edilen Abdullah b. Huzafe de kalkmış ve benim babam kimdir, diye sormuş. Peygamberimiz de: "Senin baban Huzafe'dir," buyurmuş. Yine babası ölmüş olan bir başkası de kalkmış: "Benim babam nerde?" diye sormuş. Ona da Peygamberimiz: "Senin baban ateştedir," buyurmuş. Süreke b. Malik denen bir başka sahabe de: "Ya Resülellah! Hac bizim için her yıl mı farzdır?"diye sormuş ve Peygamberimiz de ona cevap vermekten imtina etmiş. Fakat o soruyu iki-üç kere tekrar edince, Peygamberimiz: "Yazık sana, yazık, evet, demeyeceğimi sana kim temin edebilir? Eğer ben evet desem her yıl hac farz olurdu, farz olunca da, terk eder küfre düşerdiniz. Ben sizi terk ettikçe

siz de beni terk edin, yani cevap vermediğim soruları tekrar sormayınız. Çünkü sizden önceki ümmetler çok soru sormalarından dolayı helak olmuşlardır," buyurdu. Ve işte bu olay üzerine bu ayet indi: (Ey iman edenler! Size açıklandığı zaman hoşunuza gitmeyen sualler sormayın. Eğer Kur'an indiği zaman onu sorarsanız size açıklanır.) Yani Kur'an ayetleri indiği zaman anlamadığınız bir şeyi sorarsanız, onu Peygamber size açıklar, ama üstünüze lazım olmayan şeyleri de sormayın. (Çünkü o sorduğunuz geçmişte olanları Allah bağışlamıştır.) Yani o neseple ilgili olan geçmişteki, cahiliye dönemindeki günahları Cenab-ı Hak bağışlamıştır, artık onları eşeleyip durmayın. Çünkü: (Allah, çok bağışlayan kullarına çok yumuşak davranandır.)

102. Bu ayette ise bu ümmetten önceki ümmetlerin peygamberlerine çok soru sordukları ve kendilerine açıklandığında da inkâr edip küfre düştükleri haber verilmekte ve dolayısıyla bu ümmetin de çok soru sormaktan kaçınmaları gerektiği ve uyarıldıkları ifade edilmektedir.

103. Bu ayette de müşriklerin bazı hayvanlara bazı unvanlar vererek bu hayvanları putlar adına adadıkları ve bunların emektarlıklarından dolayı san ki, emekliye ayırır gibi serbest bıraktıkları ve bu tür inançların uyduruk ve iftira olduğu bildirilmektedir.

Ayette gecen müşriklerin (bahire) diye adlandırdıkları, beş kere yavrulayıp ve beşinci yavrusu erkek olan devedir ki, bunun kulağını yararak yani enleyerek salıverip serbest bıraktıkları hayvandır. Yani bir yerde onu emekli saymaktadırlar. (Sâibe), putlar adına adak yaptıkları devedir ki, eğer adakları yerine gelirse, bu deveyi de nişanlar salıverirler ve ondan faydalanmayı kendilerine haram sayarlardı. (Vesîle), putlar adına tahsis edilen koyuna verilen addı ki, bir koyun dişi doğurursa koyun sahibine kalır, erkek doğurursa onu da, putlara kurban ederlerdi. Şayet ikiz olarak biri dişi, diğerini de erkek doğurursa, dişi kardeşine kavuştu derler, erkeğini de kurban etmekten vazgeçerlerdi. (Hâmin) ise on tane deveye tohumluk etmiş erkek devedir ki, bunu da enleyip salıveriyorlardı ve bunları hiçbirini otluktan, meradan ve sudan men etmiyorlardı, istediği yerde otlayıp istediği yerden su içerdi, kimse ona dokunmazdı. İşte cahiliye döneminde bunlar müşriklerin uydurdukları şeylerdi. Allah, böyle bir adet getirmemiş ve koymamıştır. Müşrikler bunları kendileri uydurmuş ve Allah'a iftira etmişlerdir, onların çoğu akıl etmeyen ahmaklardır.

104. Bu ayette de bu ahmaklara, bu saçma sapan şeyleri bırakın da Allah'ın indirdiği kitaba (Kur'an)'a ve Peygamberin dediğine gelin dendiği zaman, babalarımızı üzerinde bulduğumuz, yani babalarımızdan gördüğümüz, bildiğimiz bize yeter dedikleri ifade edilmektedir. Ve şöyle buyrulmakta: (Peki, babaları bir şey bilmiyorlarsa ve doğru yolda değillerse de mi?) babalarının izinden gidecekler. Böyle bir akıl ve mantık olabilir mi diye de o ahmaklar uyarılmışlardır.

Maalesef bu günkü cahil ve taklitçi birçok Müslümanlar da aynısını söylüyorlar. Dinde olmayan bir takım saçma sapan bidatleri dinden sayıp onları yapanlara bu yanlış ve uydurma şeyleri bırakın, vazgeçin dendiği zaman, biz kalktık atamızdan, dedemizden ve çevremizden böyle gördük, sende yeni bir şey mi çıkarıyorsun diye tepki gösteriyorlar. Evet, işte bu günkü cahil birçok Müslüman da atasından dedesinden ve çevresinden duyduğu ve gördüğünü taklit ediyor. Demek ki, bunların da atası dedesi putperest olmuş olsaydı, bunlarda aynı sözleri söyleyip atalarının yolundan ve izinden gideceklerdi. Oysa Müslüman taklidi imanı bırakıp, araştırmalı, okumalı ve tahkiki imana erişmelidir. Ama öyle Müslüman var ki, bir arpa boyu ilerlememiş, çocuk yaşta kalkıp atasından dedesinden ne görmüş ise onunla yetinmiş ve onu taklit etmiştir. Oysa Peygamber a.s: "İki günü birbirine eşit olan zarardadır," buyuruyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ عَلَيْكُمْ أَنفُسَكُمْ لاَ يَضُرُّكُم مَّن ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ إِلَى اللهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعاً فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {١٠٥} يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ حِينَ الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِّنكُمْ أَوْ آخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ إِنْ أَنتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الأَرْضِ فَأَصَابَتْكُم مُّصِيبَةُ الْمَوْتِ تَحْبِسُونَهُمَا مِن بَعْدِ الصَّلاَةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللهِ إِنِ ارْتَبْتُمْ لاَ نَشْتَرِي بِهِ ثَمَناً وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى وَلاَ نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللهِ إِنَّا إِذاً لَّمِنَ

الآثِمِينَ {١٠٦} فَإِنْ عُثِرَ عَلَى أَنَّهُمَا اسْتَحَقَّا إِثْماً فَآخَرَانِ يِقُومَانُ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذِينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الأَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللهِ لَشَهَادَتُنَا أَحَقُّ مِن شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَا إِنَّا إِذاً لَّمِنَ الظَّالِمِينَ {١٠٧} ذَلِكَ أَدْنَى أَن يَأْتُواْ بِالشَّهَادَةِ عَلَى وَجْهِهَا أَوْ يَخَافُواْ أَن تُرَدَّ أَيْمَانٌ بَعْدَ أَيْمَانِهِمْ وَاتَّقُوا اللهَ وَاسْمَعُواْ وَاللهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ {١٠٨}

Meali

105. Ey iman edenler! Kendinize dikkat ediniz. Siz doğru yolda olduğunuz takdir de, doğru yoldan sapanlar size zarar veremezler. Hepinizin dönüşü Allah'a dır. Yaptıklarınızı size O, haber verecektir.

106. Ey iman edenler! Sizden birinize ölüm geldiği zaman, vasiyet sırasında aranızda şahitliğin hükmü (şudur.) Kendi aranızdan iki adaletli kişi şahitlik etsin. Ya da yeryüzünde yolculuğa çıkmış iseniz, ölümde size gelip çatmış ise, sizden olmayan iki kişi şahitlik etsin.) Eğer şahitlerden şüphelenirseniz onları namazdan sonra tutar (yemin) ettirirsiniz. Onlar da Allah'a şöyle yemin ederler. "Akraba bile olsa o yemini az bir değere satmayacağız, Allah'ın şahitliğini gizlemeyeceğiz. O takdirde günahkârlardan oluruz."

107. Eğer o iki şahidin birinin günah işlediği anlaşılırsa, ölen kimseye daha yakın olan, hak sahiplerinden diğer iki kişi onların yerine geçer Allah'a şöyle yemin ederler: "Bizim şahitliğimiz önceki iki kişinin şahitliğinden daha doğrudur, biz kimsenin hakkına tecavüz etmedik. Aksi halde biz de zalimlerden oluruz."

108. İşte şahitlerin şahitliklerini gereği gibi yapmalarına, yahut yeminlerden sonra, yeminlerinin reddedilmesinden korkanlara en uygun olan budur. Allah'tan korkun ve emirlerini dinleyin. Allah, fasık toplumları doğruya erdirmez.

İzahı

105. (Ey iman edenler! Sizin üzerinize vazife olan kendi nefsinizdir.) Yani başkalarına iyiliği emredip kötülüklerden men ederken ısrarcı olarak onların üzerinde baskı kurmayın. Sadece onlara iyiliği teşvik edin, kötülüklerden caydırıcı güzel sözlerle onları ikaz edin. Fakat kendi nefsiniz için ısrarcı olarak günah ve haramlardan sakının. (Siz doğru yolda olduğunuz takdirde, doğru yoldan sapmış olan kimseler size zarar veremez. Hepinizin dönüşü Allah'a dır, O, size yaptıklarınızı haber verecektir.) Yani siz hakkı ve doğruyu söylediğiniz halde onlar kabul etmeyip, bu halde devam eder ısrarcı olurlarsa, bizi de yoldan çıkarırlar, diye korkarak onlar üzerinde baskı kurmayın. Siz doğru yolda olduğunuz müddetçe onların bu sapıklıklarda devam etmeleri size bir zarar veremez. Yalnız burada bir yanlış anlaşılma olmasın. Kötülüklere müdahele etme, kimseye karışma, kendine bak gibi bir anlam çıkarılmasın. Buradaki mana, imanı ve iyiliği teşvik et, kötülüklere engel ol, ama imanda ve bazı amelleri yaptırmada zorlama demektir. Nitekim Tirmizi'nin Kays b. Ebi Hazim'den o da Ebu Bekir r.a.den hasen ve sahıh olarak rivayetle çıkardığı bir hadiste Ebu Bekir r.a. şöyle demiştir. "Ey insanlar! Siz bu ayeti okuyorsunuz ama bunu yerli yerine oturttaramıyorsunuz, mahiyetini bilmiyorsunuz. Bu ayetin manası kendinize bakın kimseye karışmayın, değildir, ben Peygamber (a.s.) den şöyle işittim." Buyurdular ki: "İnsanlar bir zulüm görür ve zalimlere müdahale edip mazlumun elinden tutmazlarsa, Allah, göndereceği azabı genelleştirir." Yani sadece zulüm eden zalimler değil, ona müdahalede bulunmayıp seyirci kalanlar da o azaba müstahak olurlar.

106-108. Bu ayetlerin anlamları ve iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Temim'i-Dari, kardeşi Adiy ve Amir b. As'ın azatlısı olan Büdeyl, bunlar birlikte ticaret için Şam'a yolculuğa çıkmışlar. Budeyl Müslüman imiş, diğer ikisi ise daha Müslüman olmamış, Hıristiyan imişler. Şam'a vardıklarında Budeyl hastalanmış, yanında ne varsa hepsini bir şeye yazmış, arkadaşlarına haber vermeden kumaşların arasına yerleştirmiş. Arkadaşlarına da Medine'ye döndüklerinde bu malları ailesine teslim etmelerini vasiyet etmiş ve orada vefat etmiş. Fakat bu şahıslara teslim ettiği mallar içerisinde üç yüz miskal altın ile işlenmiş bir gümüş kabı almışlar ve geri kalan eşyayı da Budeyl'in ailesine teslim etmişler.

Ancak ailesi eşyaların arasında vasiyetnameyi bulmuş ve bu vasiyetnamede gümüş kabın da yazılı olduğunu görünce, bu nerde? diye sormuşlar. Onlarda bilmiyoruz, bize teslim edilenler bunlardır demiş ve kendilerini savunmuşlar. Bu olayla ilgili olarak Peygamberimizin huzurunda mahkeme olmuşlar ve bunun üzerine bu ayet inerek onların yalan söyledikleri açığa şıkmış.

Evet, işte inen bu ayetlerde buyruluyor ki: (Ey iman edenler! Sizden birine ölüm geldiği zaman vasiyet esnasında sizden iki adil şahit tutun. Eğer yeryüzünde yolculuk yaparken ölüm musibeti gelirse, o zaman sizin dışınızda ki, iki kişiyi şahit tutun.) Yani yolculuk esnasında sizden iki şahit bulunmadığı takdirde Müslüman olmayan iki şahit tutun. (Eğer bunların şahitliğinden şüphe ediyorsanız namazdan sonra onları tutun.) Yani ikindi namazından sonra onlara yemin ettirmek için tutun ve onlara şöyle yemin ettirin. (Allah'a yemin ederiz ki en yakın akraba dahi olsa bu yemin karşılığında bir bedel almayacağız, Allah'ın şahitliğini gizlemeyeceğiz, aksi halde bizler de günahkârlardan oluruz.) İşte bu şeklinde yemin ettirin. Ancak gayri Müslimlerin şahitliklerinin kabul edilip edilmeyeceği hakkında ulema arasında ihtilaf edilmiştir. Hasan El-Basri, Zahra, İkrime, Şafi, Maliki gibi âlimler hiçbir şeriat hükümlerinde kâfirlerin şahitliği caiz değildir, demişler. İmam-ı Azama göre ise zimmî olan yani Müslüman devletin vatandaşı olan gayrimüslimlerin şahitliği caizdir, fakat diğer Müslüman olmayanların şahitliği caiz değildir.

Ayette geçen (zû adlin minküm) ifadesi sizden olan yani Müslüman olan iki adil şahittir ki, bu görüş İbni Abbas, Ebu Musa El-Eş'ari, Said b. Müseyyeb, İbni Cübeyr, Neha'i, Şabi, İbni Seyrin, Şerih ve ekseri müfessirlerin görüşüdür. (Sizin dışınızdan iki şahit) ifadesi ise, Müslüman olmayan kimselerden demektir. Fakat bazı tefsircilere göre ise (minküm) sizin aşiretinizden, kabilenizden demektir. (Sizin dışınızdan) ifadesi ise, sizin akraba, aşiret ve kabilelerinizden olmayanlar demektir.

Âcizane bu ifadelerden benim anladığım mana da ekseri ulemanın dediği gibi, (sizden) kelimesi Müslümanlardır. Sizin dışınızda ki ifadesi is Müslüman olmayanlardır. Fakat gayri Müslimlerin şahitliklerinin kabul edilip edilmemesi meselesinde İmam-ı Azamın görüşüne katılıyorum. Yani zimmî olan gayrimüslimin şahitliği caizdir, bunun dışındaki gayrimüslimlerin şahitliği ise caiz değildir.

Çünkü ayetin iniş sebebinden de bu anlaşılmaktadır ki, bu olaydaki iki şahsın Medine de yaşayan Hıristiyan zimmî vatandaşlardan olduğu anlaşılmaktadır.

107. Evet, (Eğer o iki şahidin günaha müstahak olduğu anlaşılır,) yani kendilerine yemin ettirilen bu iki şahidin yalan söyleyerek günah işledikleri anlaşılırsa: (Hak sahiplerine daha yakın olan diğer iki şahit onların yerine geçer.) Yani elde delili olan, işin iç yüzünü bilen hak sahiplerinin yakınlarından iki şahit bu yalancı şahitlerin yerine gelip: (Bizim şahitliğimiz onlarınkinden daha doğrudur ve biz kimsenin hakkına tecavüz etmedik ve biz Allah'ın adına yemin ederiz ve eğer aksini söylersek "yalan söylersek" o takdirde zalimlerden oluruz,) diyerek şahitlik edebilirler. İşte bu ayet indikten sonra Budeyl'in ailesinden Ömer b. El-As ve Muttalb b. Ebi Vedaat Es-Suheymiyan kalkıp ikindi namazından sonra yeminle şahadet ettiler ve gümüş kap böylece onlara iade edildi. Yani, Budeyl'in ailesi bu gümüş kabın kendisine ait olduğunu biliyorlardı ve yemin ederek şahitlikleri neticesinde kap ailesine teslim edildi.

108. Evet, (işte bu şahitliği yerine getirmeleri yahut yeminden sonra), yeminlerinin yalan olduğu ortaya çıktıktan sonra, (yeminlerinin reddedilmesinden korkanlara en uygun olan yol budur.) Yani yeminlerinin yalan olup olmadığını ortaya çıkarmak için en uygun yol önce onlara yemin verdirmektir. Fakat hak sahibi olanların yakınlarından birileri çıkıp onların yeminlerinin yalan olduğunu ileri sürerek reddederlerse, o zaman kendileri doğru bildikleri üzere yemin etmeleri en doğru yol olmuş olur. Ey insanlar! (Allah'tan korkun ve iyi dinleyin, Allah, fasık kavimleri doğruya erdirmez.) Yalan yere şahitlik yapmaktan ve yalan yere yemin etmekten sakının ve Cenab-ı Hakkın buyruklarına dikkat edin Allah, böyle yalancıları asla doğruya erdirmez. Nitekim bir hadis de buyrulduğu gibi: "Doğru olun, kişi doğru söyledikçe o, onu cennete götürür, yalan söylemekten sakının, kişi yalan söyledikçe o yalan onu cehenneme götürür." Yalan söylemek münafıklık alametlerinden biridir, Müslüman-a yalan söylemek, yalan yere şahitlik yapmak ve yalan yere yemin etmek asla yakışmaz.

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَا أُجِبْتُمْ قَالُوا لاَ عِلْمَ لَنَا إِنَّكَ أَنتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ {١٠٩} إِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ

اذْكُرْ نِعْمَتِي عَلَيْكَ وَعَلَى وَالِدَتِكَ إِذْ أَيَّدتُّكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلاً وَإِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَاةَ وَالإِنجِيلَ وَإِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ بِإِذْنِي فَتَنفُخُ فِيهَا فَتَكُونُ طَيْراً بِإِذْنِي وَتُبْرِئُ الأَكْمَهَ وَالأَبْرَصَ بِإِذْنِي وَإِذْ تُخْرِجُ الْمَوتَى بِإِذْنِي وَإِذْ كَفَفْتُ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَنكَ إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِنْهُمْ إِنْ هَـذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُّبِينٌ {١١٠} وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُواْ بِي وَبِرَسُولِي قَالُوَاْ آمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ {١١١}

Meali

109. Allah, peygamberleri huzurunda toplayacağı gün (peygamberlere ümmetleri hakkında sorar): "Size ne cevap verildi?" der. Onlar da: "Bizim bilgimiz yok, gizlileri bilen yalnız sensin, sen," derler.

110. Allah (c.c.) demişti ki; "Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene olan nimetimi hatırla. Hani seni kutsal ruhla desteklemiştik; beşikte de ve yetişmişken de insanlarla konuşuyordun; sana kitabı, hikmeti, Tevrat-ı ve İncil-i öğrettik. Benim iznimle çamurdan kuş yapıp, üfürüyordun ve benim iznimizle canlı bir kuş oluyordu. Anadan doğma kör ve (cüzamdan kalan) alacalık hastalığını iznimle iyileştiriyorsun. Ölüleri iznimle çıkarıyorsun (diriltiyorsun.) Hani İsrail oğullarından korumuştum. Sen onlara açık deliller getirdiğin zaman, onlardan kâfir olanlar bu apaçık sihir demişlerdi.

111. Hani havarilere vahyi etmiştim ki, bana ve Peygamberime iman edin. Onlar da: "İman ettik, sen şahit ol, şüphesiz ki, biz Müslüman olduk," demişlerdi.

İzahı

109. Bu ayette kıyamet günü Cenab-ı Hakkın bütün peygamberleri huzurunda toplayıp onları ümmetlerine karşı şahit dikerek bunlar sizin tebliğ ve tekliflerinize ne cevap verdiler diye soracak. Onlar da: (Bizim bilgimiz yoktur.) Yani her şeyi sen bizden daha iyi biliyorsun, bizim onlara ne dediğimiz, onların da bize nasıl cevap verdikleri senin malumundur. Gizlileri bilen ancak sensin, bizim senin huzurunda bir şey söylemeye haddimiz yoktur, diyeceklerdir. Evet, her ne kadar Allah (c.c.) her şeyi bilse de, haberdar olsa da, adaletini gösterecek, o gün hem peygamberleri, hem de ümmetlerini sigaye çekecek, şahitleri dinleyecek ve ilahi adaletini götserecektir.

110. Evet, işte o peygamberleri sigaye çekerken Hazreti İsa'yı ve onun ümmetini sigaye çekeceğine işaretle Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır. (Allah (c.c.) demişti ki: "Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene olan nimetimi hatırla, hani seni kutsal ruhla desteklemiştim.) Sana babasız olarak tarafımızdan kutsal bir ruh vererek sana hayat verdik, dünyaya getirdik. Yani Cenab-ı Hak burada ümmetinin adına hazreti İsa'ya hitaben: (Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene olan nimetlerimi hatırla,) diye buyurarak Hazreti İsa'nın da annesinin de birer kul olduklarına beşer dışı varlık olmadıklarına, ilah olmadıklarına, hâşâ, Allah'ın eşi, çocuğu ve ortağı olmadığına vurgu yapmaktadır. İsa'nın kendisinin de böyle bir şey söylemediğini, bu sıfatları ona kendilerinin yakıştırarak Allah'a iftira ettiklerine işaret edilmektedir. Evet, ey İsa! (Sen beşikte iken de yetişkinlik çağına gelmişken de insanlarla konuşuyordun.) Yani Hazreti İsa doğduğunda babasız olduğu için annesine iftira ettiklerinde, daha yeni doğmuş olduğu halde: (Ben Allah'ın kuluyum, bana Allah kitap verdi ve beni peygamber kıldı. Annemi iyilerden kıldı ve beni de zorba ve şakilerden kılmadı,) diye cevap vermiştir ki bu konu Meryem suresinde gelecek ve orada nasip olursa daha geniş olarak açıklanacaktır.

Evet, İsa bir mucize olarak Allah'ın izniyle çamurdan kuş şekilleri yapıyor ve üfleyince Allah'ın izniyle hayat bulmuş bir kuş oluyordu. Yine Allah'ın izniyle anadan doğma kör olanların gözlerini açıyordu, cüzam hastalığından yüzünde ve bedeninde alacalar meydana gelmiş hastaların bu hastalıklarını iyi ediyordu. Yine Allah'ın izniyle ölüleri diriltiyordu. Bütün bunları aslında yapan

Cenab-ı Hakkın kendisi idi, İsa'ya böyle yapmasını emrediyor ve kendi kudretiyle bunları meydana getiriyordu. Yoksa Hazreti İsa'nın kendi başına böyle bir şey yapması imkânsızdı, böyle bir güç ve kuvveti yoktu. Sırf bu mucizelerden dolayı onu insanüstü görmek, ona ulûhiyet isnat etmek ahmaklığın, cahilliğin, körlüğün ta kendisidir. Evet, Hazreti İsa'yı Cenab-ı Hak haset ve fesat olan İsrail oğullarının şerrinden koruyarak onu açık olan bu mucizelerle gönderdiği zaman bu yapılanlar sihirdir, İsa sihirbazdır, deyip yalanlamışlardı.

111. (Hani Havarilere, bana ve benim Peygamberime iman edin, diye vahyi etmiştik, onlar da şahit olun şüphesiz Müslüman olduk, demişlerdi.) Yani İsa aracılığıyla onlara: (Bana ve Peygamberime iman edin, diye vahyi etmiştik.) Buna karşı onlar da insanları kendilerine şahit tutarak iman edip Müslüman olduk demişlerdir.

إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَن يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُواْ اللّهَ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {١١٢} قَالُواْ نُرِيدُ أَن نَّأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَن قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ {١١٣} قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنزِلْ عَلَيْنَا مَآئِدَةً مِّنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيداً لِّأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِّنكَ وَارْزُقْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ {١١٤} قَالَ اللّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَن يَكْفُرْ بَعْدُ مِنكُمْ فَإِنِّي أُعَذِّبُهُ عَذَاباً لاَّ أُعَذِّبُهُ أَحَداً مِّنَ الْعَالَمِينَ {١١٥}

Meali

112. Havariler: "Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?" dediler. İsa s.a: "İnanıyorsanız Allah'tan korkun," dedi.

113. Dediler ki ondan (sofradan) yemek istiyoruz, kalbimiz mutmain olsun, senin bize doğru söylediğini bilelim ve onun üzerinde şahitlerden olalım.

114. Meryem oğlu İsa da: "Allah'ım, ey Rabbimiz! Bizim üzerimize gökten bir sofra indir ki, bizim öncekilerimize ve sonrakilerimize bir bayram ve mucize olsun. Bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayırlısısın," dedi.

115. Allah (C.C.) buyurdu ki: "Ben size onu indireceğim. Lakin bundan sonra da kim küfrederse, ona âlemlerden hiçbir kimseye yapmadığım azabı yapacağım!"

İzahı

112. Bu ayette havarilerin İsa ya Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi? diye böyle bir talepte bulunmalarına İsa (a.s.) şaşırmış ve onlara: (Gerçek müminlerseniz Allah'tan korkun) diye onları ikaz ettiği ifade edilmektedir.

Bu ayetin okunuşu kurralarca farklı okunmaktadır. Kisai kıraatine göre, (hel testatıu-Rabbüke) olarak okunmaktadır ki, o zaman mana şöyledir. (Havariler İsa'ya: Ey İsa! Senin Rabbinden bize gökten bir sofra indirmesi için gücün yeter mi?)

Evet, bana göre de doğru olan mana budur. Çünkü: (Biz Müslüman olduk, şahit olun,) diyen havarilerin Allah'ın gökten sofra indirmeye gücü yeter mi? demeleri mümkün değildir. Zaten bundan sonra gelen ayette bunu doğruluyor. Oysa Asım kıratına göre yukarda metinde yazılı olduğu şekilde okunursa o zaman mana şöyle olur. (Ey İsa! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?) Fakat yine de bana göre bu kıraatla hâşâ, Allah'ın gücünün yetip yetmeyeceği açısından değil de, nezaketen: (Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?) demek istemiş de olabilirler.

113. Bu mucizeyi isteyen havariler: (Dediler ki, biz hem o sofradan yemek istiyoruz, hem kalplerimiz mutmain olsun hem de senin bize doğru söylediğini bilelim ve o sofraya bizzat şahitlerden olalım.) Yani o inecek olan sofrayı bizzat görüp şahit olmak istiyoruz dediler.

114. Havarilerin bu istekleri üzerine: (Meryem oğlu İsa: Ey Allah'ım, Rabbimiz! Bizim üzerimize gökten bir sofra indir ki, bizim için de önce ve sonra gelenler için de bir bayram olsun ve senden bir mucize olsun. Bizi rızıklandır ve sen rızıklandıranların en hayırlısısın,) diye dua etti.

115. Evet, İsa (a.s.)'ın bu isteği üzerine: (Allah (c.c.) buyurdu ki, ben onu size indireceğim. Lakin bundan sonra kim inkâr ederse, ona âlemlerden hiç kimseye yapmadığım azabı yapacağım!)

Bu sofranın inip inmediği ile ilgili tefsircilerin değişik görüşleri vardır. Birinci ve çoğunluğun rivayetlerine göre iki bulut arasında gökten kırmızı bir sofra inmiş ve bu sofra inerken de bunu isteyenler bakıyorlardı. İşte bu sofra gözleri önünde inip önlerine gelince İsa (a.s.) ağladı. Ve dedi ki: "Allah'ım! Beni şükredenlerden kıl, Allah'ım! Bunu bir rahmet kıl. İşkence ve cezaya vesile kılma," diye dua ettikten sonra da kalkıp abdest aldı ve namaz kıldı ve yine ağladı. Sonra sofranın örtüsünü kaldırıp: Bismillahi-hayrurrazikin diyerek başladı. Ve bir baktılar ki, kızarmış pulsuz ve kılçıksız yağ akan bir balık, baş tarafında tuz, kuyruk tarafında da pırasadan başka her türlü sebze ve beş tane de yufka, bunların birinin üzerinde zeytin, ikincisinde bal, üçüncüsünde tereyağı, dördüncüsünde peynir ve beşincisinde de pastırma olduğu rivayet edilmektedir. Bu havarilerden Şem'un adında ki birisi Hazreti İsa ya: "Ey Allah'ın Ruhu! Bu sofra cennet nimetlerinden mi, yoksa dünya nimetlerinden mi?" diye sormuş. O da: "İkisi de değil, Allah'ın kudretiyle yarattığı bir şeydir, istediğiniz şeyi yiyiniz ve şükrediniz ki Allah lütuf ve ikramını artırsın,"demiş. Onlar yine İsa'ya: "Ey Allah'ın ruhu! Bu mucizeden bize bir mucize daha göstersen," demişler. Hazreti İsa da: "Ey balık Allah'ın izniyle diril," demiş, balık dirilmiş, tekrar eski haline yani, kızarmış balık haline dönmüş ve bundan sonra sofra uçmuş. Fakat bu mucizeyi görmelerine rağmen bazıları yine isyan edince Allah, onları maymun ve domuz suretine çevirmiş. Nitekim daha önce bu sûrenin 60. ayetinde geçmişti. Allah: (Onlardan bir kısmını maymun ve domuz yaptı.) Zaten yukarda metinde geçen 115. ayet de buna işaret ediyor. (Allah buyurdu ki, o sofrayı indireceğim ama ondan sonra kim inkâr ederse ona âlemlerde benzeri olmayan bir azapla azap edeceğim.)

Evet, ikinci görüşte olan tefsirciler ise bu sofra kırk gün inmiştir. Fakirler, zenginler, küçük büyük her kes toplanıp inen bu sofradan yiyorlarmış. Zeval gölgesi düşünce de sofra uçar gidermiş ve arkasından onun gölgesine bakarlarmış. Bu sofradan kim yese zengin olurmuş, hangi hasta yese şifa bulurmuş. Sonra Cenab-ı Hak İsa'ya vahyi etmiş, indirdiğim sofrayı sadece fakirler ve hasta-

lara tahsis et. Bu sefer diğer insanlardan seksen civarında kimse isyan ve ihtilal yapmışlar ve Cenab-ı Hak da onları maymun ve domuz suretine çevirmiş.

Diğer bir rivayete göre ise, Allah (c.c.) sofrayı şarta bağlı olarak indireceğini vadettiği için, bu mucizeyi isteyenler pişman olarak Allah'a istiğfar etmişler ve Cenab-ı Hak da bu mucizeden vazgeçmiş. Hatta Kazi Baydavı bu olayı bir atasözü kabilinden olduğunu söylemiş, daha başka şeyler de söyleyenler var, ama bunlara katılmak mümkün değildir. Çünkü ayette çok açık olarak İsa (a.s.)'ın bunu istediği ve Cenab-ı Hak da açıkça: (Bunu indireceğim, ama inkâr edenlere de âlemlerde benzeri olmayan bir azapla azap edeceğim) diye buyurmuştur. Bu kadar açık ve net ayetlerde ifade var iken, bir atasözü, bilmem ne gibi laflar etmek bir tefsirciye doğrusu yakıştıramıyorum. Bu ayetlerde birçok mucizeler açık-açık ifade edilirken, ölüleri dirilten, çamurdan yapılan kuş şekillerine hayat veren ve benzeri birçok mucizeler gösteren yüce kudretin sofrayı göndermesi O'nun için zor mudur?

Benim anlayışıma göre bu sofranın indiği kesindir, ama teferruatında abartılar olabilir. İşte kırk gün devam etmesi gibi, ondan yiyenlerin hepsinin zengin olduğu gibi şeyler abartılı olmuş olabilir.

وَإِذْ قَالَ اللّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنتَ قُلتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي
وَأُمِّيَ إِلَـهَيْنِ مِن دُونِ اللّهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ
مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ إِن كُنتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي
وَلاَ أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنتَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ {١١٦} مَا
قُلْتُ لَهُمْ إِلاَّ مَا أَمَرْتَنِي بِهِ أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ وَكُنتُ
عَلَيْهِمْ شَهِيداً مَّا دُمْتُ فِيهِمْ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنتَ أَنتَ الرَّقِيبَ
عَلَيْهِمْ وَأَنتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ {١١٧} إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ
عِبَادُكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {١١٨} قَالَ

اللهُ هَذَا يَوْمُ يَنفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً رَّضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُواْ عَنْهُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {١١٩} لِلّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا فِيهِنَّ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {١٢٠}

Meali

116. Ve Allah, demişti ki, ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara: Beni ve annemi, Allah'tan başka iki ilah edinin dedin? O da: "Hâşâ, sen yücesin, benim için doğru olamayan bir şeyi söylemem bana yakışmaz. Eğer ben (böyle bir şey) demiş olsam, sen bunu bilirsin, sen benim içimde olanı da bilirsin. Ben ise, senin nefsinde olanı bilmem. Çünkü gaybi bilen sensin, sen" der.

117. Ben onlara sadece, senin bana emrettiklerini söyledim. Benim ve sizin Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim. Onların aralarında bulunduğum müddetçe, onlara şahit idim. Fakat sen beni vefat ettirince onları gözetleyen yalnız sen oldun ve sen her şeye şahitsin.

118. Eğer onlara azap edersen, onlar senin kullarındır, yok eğer onları bağışlarsan, şüphesiz sen her şeye galipsin, hâkimsin.

119. Allah (c.c.) buyurur ki: "Bu gün doğrulara, doğrulukları fayda veriri. Onlar için altından ırmaklar akan cennetler vardır ki, orada ebedi kalacaklardır. Allah, onlardan razı olmuş, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş budur.

120. Göklerin, yerin ve bunlar da bulunan her şeyin mülkü Allah'ın dir. O, her şeye kadirdir.

İzahı

116. Bu ayette Cenab-ı Hak, kıyamet günü hazreti İsa'yı hesaba çekerken ona: (Sen mi Allah'tan başka seni ve anneni iki ilah edinin, dedin?) diye soruyor. O da cevaben: (Diyor ki, sen yücesin, noksan sıfatlardan tenzih ederim, benim için hak olmayan bir sözü nasıl söylerim. Eğer ben böyle bir şey demiş olsam,

sen bunu bilirsin, sen benim içimde olanı da bilirsin. Fakat ben senin nefsinde olanı bilemem, gaybi olanları bilen sensin, sen.) Rabbim sen bütün olup bitenleri biliyorsun ki, ben böyle bir şey demedim.

Süddi gibi bazı tefsircilerin mazı kipi ile Cenab-ı Hakkın İsa'ya "dedi."Şeklinde ki ifadesinden, İsa'yı katına çıkardıktan sonra orada sorgulamıştır, demeleri bana göre kabul edilir bir şey değildir. Bir kere İsa hayatta iken onu henüz ilahlaştırmış değillerdi. Zaten bundan sonraki ayette İsa a.s: (Ben onların arsında iken Allah'tan başkasına kulluk etmeyin, dedim, beni vefat ettirdikten sonra da sen şahitsin) diyor. Daha öncede açıkladığım gibi İsa'nın hem bu ayetle hem de Ali İmran sûresinin 55. ayetinde vefat ettiği çok açıktır. Yani Suddi illa da yine zayıf hadislere dayandırarak İsa'nın diri olduğuna mı gönderme yapmak istiyor, yine arkadan dolanarak yorumluyor acaba? Bu anlaşılır gibi değil. Oysa Kur'an da pek açık bir şekilde istikbal (gelecek) kipi yerine mazı (geçmiş) ve de şimdi ki hal kipi kullanılmış olan ayetler vardır. Mesela İbrahim sûresinin 22. ayetinde: (İş bitince şeytan dedi) yani kıyamet günü insanlar hesaba çekildikten sonra şeytan diyecektir. Yani şeytan kesin böyle diyeceği için dedi mazi kipi kullanılmıştır. Dediğim gibi buna benzer çok sayıda ayet vardır. Bundan İsa'nın diri olduğunu çıkarmak ne garip bir şeydir. Oysa vefat ettiği iki ayette de açık-seçik ifade edilmekte iken böyle arkadan dolanarak yorumlamak gerçekten insanı hayrete düşürüyor. Yalnız bu ayette dikkate şayan bir nokta daha vardır ki, oda şudur. Cenab-ı Hak İsa ya diyor ki: (Sen mi, beni ve annemi Allah'tan başka iki ilah edinin, dedin?) Hal bu ki Hıristiyanların genelinde üçlü ilah vardır, Allah, İsa ve Ruhu'l-Kudüs dür. Meryem yoktur. Fakat bu ayette Meryem'e de ilah dedikleri anlaşılıyor. Hıristiyanlarda birçok mezhep vardır ki onlardan biri de Barbarilerin mezhebidir ve bu mezhep de Meryem'in de ilah olduğuna inanırlar. Belki bu mezhep mensuplarından çok az kalmış olsa bile diğer mezhepler de ayni şekilde ona ilah gibi tapmaktadırlar. Çünkü bütün kiliselerde Hazreti Meryem'in İsa ile beraber resimleri mevcuttur.

117. Evet, İsa (a.s.) kıyamet günü ilahi adalete hesap verirken ifadesine devamla diyor ki: (Ben onlara sadece senin bana emrettiklerini söyledim. Benim de sizin de Rabbiniz olan Allah'a kulluk edin, dedim ve ben onların aralarında olduğum müddetçe onlara şahit idim.) Ben hayatta iken beni ve annemi ilah edinin, bize ibadet edin, bize kulluk edin demedim. (Fakat sen beni vefat ettirince

onları gözetleyen yalnızca sen oldun ve sen her şeyi görensin.) Yani ben vefat ettikten sonra olup bitenlerden benim haberim yok, o zaman da onları görüp gözetleyen sendin, ya Rabbi! Sen her şeyi bilirsin, diye İsa (a.s.) işte o yüksek makamda ve mahkemede böyle ifade verecektir.

118. İsa yine ifadesinin devamında diyor ki, evet bunlar benden sonra beni ve annemi Tanrı edinip yoldan çıkmışlardır, şimdi: (Eğer onlara azap edersen, onlar senin kullarındır, yok eğer onları bağışlarsan, şüphesiz ki, sen her şeye galipsin, gücün yeter ve her şeye hükmedensin.) Sen nasıl istersen öyle muamele yaparsın, benim herhangi bir söz söyleme hakkım yoktur.

119. Bunun üzerine (Allah (c.c.) buyurur ki, bu gün doğrulara, doğruluklarının fayda verdiği bir gündür.) Yani dünyada doğru istikamette olan Allah'ın birliğini, O'nun peygamberlerini doğrulayan müminlerin bu doğrulukları fayda verecektir. Ve: (Onlar için altlarından ırmaklar akan cennetler vardır ki, orada ebedi kalacaklardır. Allah, onlardan razı olmuş, onlar da O'ndan razı olmuşlardır. İşte büyük kurtuluş da budur.) Bu gün ancak iman etmiş olanlar kurtulacak ve ebedi mutluluğa ereceklerdir.

120. (Göklerin yerin ve bunlarda olan her şeyin mülkü Allah'ındır ve O, her şeye kadirdir.) O halde ey müminler! Size düşen Allah'a verdiğiniz sözü yerine getirmektir. Eğer siz Rabbinizi tanır, O'na verdiğiniz sözü tutarsanız, Rabbiniz de sizi vadettiği cennetine koyarak, sözünü yerine getirir ki, siz O,n dan, O, da sizden razı olur.

EN’AM SÛRESİ

En’am Sûresi Mekke döneminde inmiştir. Ancak İbni Abbas demiştir ki bu sûrenin üç veya altıncı ayeti hariç tümü topyekûn olarak Mekke de inmiştir. Bu sûre indiğinde Peygamberimiz vahyi kâtiplerinin hepsini çağırıp ve bu sûrenin hepsini o gece yazdırmış. Mekke de inmeyen altı ayet ise şunlardır.

1) ayet, 151

2) ayet, 114

3) ayet, 93

4) ayet; 91

5) ayet, 21

6) ayet, 20.

İbni Abbas’tan rivayet edildiğine göre bu sûre hem gece inmiş, hem de yetmiş bin melek tespih ederek beraber gelmiş.

Ayet Sayısı: yüz altmış beş

Kelime sayısı: Üç bin elli iki

Harf Sayısı: On iki bin iki yüz kırktır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِم يَعْدِلُونَ {١} هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن طِينٍ ثُمَّ قَضَى أَجَلاً وَأَجَلٌ مُّسمًّى عِندَهُ ثُمَّ أَنتُمْ تَمْتَرُونَ {٢} وَهُوَ اللّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَفِي الأَرْضِ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ {٣} وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ

آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلاَّ كَانُواْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ {٤} فَقَدْ كَذَّبُواْ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءهُمْ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ أَنبَاء مَا كَانُواْ بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ {٥} أَلَمْ يَرَوْاْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّن قَرْنٍ مَّكَّنَّاهُمْ فِي الأَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّن لَّكُمْ وَأَرْسَلْنَا السَّمَاء عَلَيْهِم مِّدْرَاراً وَجَعَلْنَا الأَنْهَارَ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُم بِذُنُوبِهِمْ وَأَنْشَأْنَا مِن بَعْدِهِمْ قَرْناً آخَرِينَ {٦}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1 O, Allah'a hamdolsun ki, gökleri ve yeri yarattı, karanlık ve aydınlıkları kıldı. Sonra kâfirler Rablerine başkalarını denk tutuyorlar.

2. O. Allah ki, sizi çamurdan yarattı, sonra bir ecel tayin etti. Belirli bir ecel de onun katındadır. Sonra bir de şüphe ediyorsunuz.

3. Göklerde ve yerde O, Allah (tektir). Sizin gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilir.

4. Onlara Rableri'nin ayetlerinden hiçbir ayet gelmez ki, ondan yüz çevirmesinler.

5. Onlara hak gelince muhakkak yalanladılar. Alay ettiklerinin haberi onlara muhakkak gelecektir.

6. Onlardan önce nesilleri helâk ettiğimizi görmediler mi? Yeryüzünde size vermediğimiz imkânları onlara vermiştik. Onlara gökten bol-bol yağmur indirdik, altlarından ırmaklar akıttık. Fakat onları günahlarından ötürü helâk ettik ve onlardan sonra bir nesil yarattık.

İzahı

1. Bu ayette gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlıkları meydana getiren Allah'a hamt edilmesi gerekirken, O'nun birliğine iman edip yalnızca ona kulluk edilmesi gerekirken aksine kâfirlerin bir olan Allah'a, başka şeyleri denk ve eş tuttukları beyan edilmektedir.

Hasan El-Basri ye göre burada ki karanlık küfür karanlığı, aydınlık ise, iman nurudur. Evet, birçok ayetlerde küfür karanlık, iman da aydınlık olarak ifade ediliyor ki bu çok doğrudur. Ama benim anlayışıma göre burada kasdedilen gökleri ve yeri yarattıktan sonra Cenab-ı Hakkın gece karanlığını ve gündüz aydınlığını da meydana getirdiği açıktır ve burada bu kasdedilmiştir. Nitekim önce karanlık zikredilmiş, sonra da aydınlık. Çünkü gece gündüzden öncedir. Yani gökler ve yer yaratılırken karanlık idi. Gökleri ve yeri intizama sokarak güneşle gündüzü ışıklandırmıştır. İşte bu inkârcı kâfirlerin kâinata bakıp, bunları yaratan, nizam ve intizama sokan yüce kudreti görüp ibret almaları gerekirken, bu kâinatın sahibine iman edip O'na kulluk edip şükretmeleri gerekirken, O'na şirk koşarak, isyan ederek nankörlük ettikleri ifade edilmektedir.

2. (Sizi çamurdan yaratan sonra ecel tayin eden O'dur ve tayin edilmiş bir ecel de kendi katındadır. Sonra bir de şüphe ediyorsunuz.) Yani sizin esas maddeniz olan babanız Âdem'i topraktan yarattı, ondan eşi Havva'yı yarattı ve bu iki çiften de sizi nesilden-nesle yarattı ve bir de ecel tayin etti ki, o ecelin esas bilgisi de kendi katındadır. İşte böyle bir kudrete sahibi olan Allah'a eş ve ortak koşuyorsunuz.

Bu ayet öldükten sonra dirilşi inkâr edenlere bir cevap niteliğindedir. Ve aklıselim olanları düşünmeye yönlendirmektedir ki, Allah (c.c.) toprağı su ile yoğurtup balçık haline getirmiş onunla Âdem'in kalıbını oluşturmuş ve kurumuş olan bu kalıba can vermiş. Ona hayat vermiş bir de ecel tayin etmiş. Sonra canlı ya da cansız, elinden hiçbir şey gelmeyen bir takım yaratıkları, putları, taş parçalarını, ağaç parçalarını vesaire şeyleri Allah'a denk tutup eş koşuyorsunuz. O, kudret ve kuvvet sahibi olan Allah'a bunları eş ve denk tutmak kadar ahmaklık, akılsızlık olabilir mi? İnsan iyi düşünmelidir. Demek ki Yüce kudret bir sanatı işleye-işleye böyle bir maddeden böyle harika bir eser meydana getirmiş Âdemi ve onun neslini yaratmıştır ki, aklıselim olan bunu düşünür bu eserlerin sahibini tanır, O'nun, birliğine inanır ve yalnız ona kulluk eder, yalnız onu över. Fakat aklını kullanmayan beyinsizler ise, kendi elleriyle yaptıkları ve hiçbir zarar ya da fayda veremeyen bu yaratıkları Allah'a eş tutup onlara kulluk eden, onların önünde eğilen ahmaklardır.

Şimdi bu ayette geçen eceli kaza ve eceli müsemma ifadesine gelince, bu konuda ulemanın farklı yorumları vardır. Hasan'i-Basri, Katada ve Dahhak'a göre

bu iki ecelin birincisi doğumdan ölüme kadar olan süredir. Diğeri ise ölümden sonra dirilişe kadar olan süre, yani kabir hayatıdır. İbni Abbas da buna benzer fakat biraz farklı olarak diyor ki, herkesin iki eceli vardır, biri doğumdan ölüme kadar olan süredir. Diğeri de ölümden dirilişe kadar olan süredir. Ama bir kimse iyilerden ise, salih ameller işlemiş ve sılairahim yapmış bir kişi ise onun ölümünden sonraki süreden dünyadaki yaşadığı süreye biraz daha ilave edilerek ömrü uzatılır. Yok, eğer kötü bir kimse ise, sılairahim yapmamış, akrabalık ilişkilerini kesmiş bir kimse ise, bunun da dünyadaki ömründen kısaltılarak ölümden sonraki kıyamet gününe yani diriliş gününe kadar olan kabirdeki süreye ilave edilir. İşte buna eceli müsemma denir, şeklinde yorumlamıştır. Ve buna delil olarak da Fatır sûresinin 11. ayetini göstermektedir ki, o ayette: (Bir canlıya ömür verilmesi de, onun ömründen kısaltılması da, ancak bir kitaptadır,) buyruluyor. Bu kitaptan maksat Lavhi'l-Mahfuzdur. Ancak İbni Abbas bu yorumunda tereddüt ettiği için başka bir yorumunda ise şöyle diyor. Birinci ecelden maksat uykudur. Çünkü uykuda ruh çıkar, tekrar geri döner. Eceli-müsemma ise dünya hayatının sona erip ölümün gelmesidir.

Hal bu ki, Said b. Cübeyr ve Mücahid'e göre ise, birinci ecel dünyada ki, yaşanan süredir. İkinci ecel ise dirildikten sonra ki süredir. Bazılarına göre ise ecelikaza ve ecelimüsemma her ikisi de aynı şey demektir. Kimine göre de birinci ecel dünyada ki süre, ikinci olan ecelmüsemma ise Allah katında Levhi'l-Mahfuzda olan eceldir ki, onu kimse bilemez.

Oysa bana göre bu yorum hatalıdır. Çünkü Nuh suresinin üç ve dördüncü ayetlerinde Nuh (a.s.) kavmine şöyle diyor. (Allah'a kulluk edin, O'ndan korkun ve itaat edin. –Ki günahlarınızı bağışlasın ve sizi eceli-müsemma'ya kadar geri bıraksın, şüphesiz Allah'ın tayin ettiği ecel geldiği zaman tehir edilmez eğer siz bunu bilseniz!) Demek oluyor ki Levhi'l-Mahfz'a göre Nuh'un kavmi tufanla helâk olacak. Ama yaptıklarından vazgeçip Allah'a itaat etselerdi Cenab-ı Hak onlra biraz daha ömür verecekti. Ama zaten Allah Teâla, onların inanmayacaklarını ezeli bilgisiyle biliyordu ve kendi katında olan bu ecelimüsemaya göre de onların ecelleri, vadeleri dolmuştu ki, burada Levhi'l-Mahfzda yazılı olan ecel değişmeden aynan ecelimüsemmaya uygun olarak tahakkuk etmiş oldu.

Âcizane ben bütün bu yorumlara saygı duymakla beraber bunlara katılmıyorum. Benim anladığım mana şudur. Ayette geçen: (Sümme kadâ ecela) diye

buyrulması şunu ifade etmektedir. Yani Cenab-ı Hak insanın atasını Âdem'i yaratırken önce onun ham maddesi olan toprağı su ile yoğurtmuş, siyah çamur, balçık haline getirdikten sonra kalıbı dökülmüş ve kurumuş olan şekline can verdikten sonra Âdemden eşi Hava'yı yaratmıştır. Sonra bu iki çiften insan neslini yaratmıştır ki, bütün bu merhalelerden geçirerek yarattığı insana bir ecel tayin etmiştir. Yani işte bakın ve kudretimi görün, topraktan ve balçıktan kalıbını dökerek kuru bir balçığa can verdim ve sonra da ona bir ecel tayin ettim diye ayetteki birinci cümle ile buna vurgu yapılmıştır. Sonra nekre olan bu cümleyi: (Ve ecelün müsemmen ındehû) cümlesi ile onu tefsir etmiştir ki, işte o ecel isimlendirilmiş belli bir süredir. Yani bu ecel, sadece bir kimseye, sadece insanoğluna ait değil, bütün yaratılmışlar ayrı-ayrı isimlendirilerek onların yaşama süresinin bitimi tayın ve takdir edilmiştir. Ve herkęse tayin edilen bu ecel Levhi'l-Mahfuz da isimlendirilerek yazılmıştır. Ancak esas bu yazının aslı Allah katında gizlidir, Levhi'l-Mahfuzda ki yazı Allah'ın bazı kulları ve melekleri tarafından bilinebilir, ama Allah katında gizli olanı kimse bilemez ve bütün işler de ona göre gerçekleşir. Nitekim Rad sûresinin 38-39. ayetlerinde bunu açıklamaktadır. (Her ecelin yazıldığı bir kitap vardır. –Allah, dilediğini siler ve dilediğini de sabit kılar) yani aynen yazıldığı gibi uygular. Çünkü kitabın anası "aslı" kendi katındadır,) buyruluyor. Yani Cenab-ı Hak dilerse o Levhi'l-Mahfuzda olan yazıyı siler, dilerse aynan yazılı olduğu gibi uygular. Çünkü esas o yazının aslı kendi katındadır, kendi bilgisindedir. Demek ki, Cenab-ı Hak Levhi'l-Mahfuzda ki yazıyı silebilir, o yazıyı yazdıran da kendisidir. Yazı olmasa da bütün bilgiler kendi yanındadır, bütün mahlûkatın öncesini de bilir, sonrasını da bilir ve bunların her birine bir ecel tayin etmiş ve bunlara bir isim vermiştir. Mesela, karıncanın eceli, arının eceli, insanın eceli, hatta dünyanın eceli vesaire. Yani ecelimüsemma bütün mahlûkata tek-tek isim vererek tayın ettiği ve bilgisi kendi katında olan süredir. İşte eceli müsemma budur. O halde ecel birdir. İbni Abbas'in Fatır sûresinin 11. ayetini delil göstermesi ömrün uzaltılıp kısaltılmasıyla ilgisi yoktur. O ayette ifade edilmek istenen, kimin uzun ömürlü ve kimin kısa ömürlü olduğu kitapta yazılı olması demektir. Ancak bir hadis de: "Ana babaya iyilik yapmak, sılairahim yapmak ve sadaka vermek ömrü uzatır," buyruluyor. Bu hadisin manası şudur. Bu kişilerin ömürlerinin uzatılması bu iyilikleri yapmalarına bağlıdır ki, Allah (c.c.) onların bu iyilikleri yapacağını da ezeli bilgisiyle zaten

bilmektedir ve ona göre de eceli takdir etmiştir ve sonuçta ecel birdir, iki falan değildir. Hâşâ, Allah geleceği bilmez değildir ki, beklesin eğer o insan iyiliği yaparsa, ömrünü uzaltsın, yapmazsa uzaltmasın, diye böyle bir şey olamaz ve dolayısıyla ecel birdir. Anacak Rad sûresinin 38-39. ayetlerinde: (Her ecel için bir kitap vardır. –Allah dilediğini siler dilediğini de aynen uygular,) diye buyrulması şu demektir. Yani Cenab-ı Hak bütün ecelleri Levhi'l-Mahfuzda yazmıştır. Fakat dilerse bazılarını silebilir. Demek ki, işte yukarda hadiste zikredilen iyiliklerden birini yapan kimsenin aslında Allah'ın ezeli bilgisine göre eceli bitmiş değildir. Mesela Levhi'l-Mahfuz'da onun ömrü elli yıl olarak yazılıdır, ama bu iyiliği sebebiyle Cenab-ı Hak ezeli bilgisiyle onun ömrüne on yıl ilave etmiştir ve onun ömrü zaten altmış yıldır. Çünkü Cenab-ı Hak o kulun bu iyilikleri yapacağını bildiği için her ne kadar Levhi'l-Mahfuza göre elli yıl yazılı görünüyorsa da aslında Allah Teâla'nın ezeli bilgisinde altmış yıldır. Levh'l-Mahfuzda ki yazı değişebilir, siline bilir ama Allah'ın ezeli bilgisi değişmez ve dolayısıyla ecel birdir, o ne uzalır ve ne de kısalır.

3. Evet: (O, göklerde ve yerde tek olan Allah'tır. Sizin gizlinizi de, açığınızı da ve ne kazandığınızı da bilir.)

4. Bu ayette de Kur'an da Allah'ın birliği ile ilgili hangi ayet gelse Mekke müşrikleri O'nun birliğine imandan yüz çevirip atalarından ve dedelerinden gördüklerinden ayrılmadıkları kör taklitçi oldukları ifade edilmektedir.

5. İşte Allah'ın birliğini inkâr eden bu müşriklere: (Hak gelince muhakkak yalanladılar. Oysa alaya aldıkları azabın haberi yakında onlara gelecektir.) Ciddiye almayıp alay ettikleri o kıyamet gününün hesabı, dehşet ve azabı elbette onların başına gelecektir. Veya bu dünyada da savaş yenilgisi, esaret, yokluk, kıtlık gibi musibetler başlarına gelecektir.

6. (Kendilerinden önce nice nesiller helak ettiğimizi görmediler mi? Yeryüzünde size vermediğimiz imkânları onlara vermiş idik.) Üstelik onlara verdiğimiz güç, kuvvet, mal, mülk, geniş çevre vesaire size vermediğimiz imkânları onlara vermiştik. Buna rağmen o nankörleri helâk ettik de sizi mi helak edemeyeceğimizi sandınız? (Onlara gökten bol-bol yağmur indirmiştik, altlarından ırmaklar akıtmıştık, fakat onları günahlarından dolayı helak ettik ve onlardan sonra başka bir nesil yarattık.) Onlar bunca nimetler içinde şımardılar, bu nimetleri veren Rablerine karşı şükretmeleri gerekirken, O'nun birliğine inanıp,

O'na itaate ve ibadet etmeleri gerekirken, O'na sırt çevirip inkâr ve isyan ettiler. Sonra biz onları yeryüzünden sildik, yerlerine başka nesiller getirdik. Şimdi siz onlar kadar güçlü ve olmadığınız halde gücünüze güvenip Rabbinizi inkâr ederek şımarıklık yapıyorsanız öyle mi? Oysa aldanıyorsunuz, sizi de onların uğradıkları ayni akıbetlere uğratırız, hiç kendinizden emin olmayın.

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَاباً فِي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِنْ هَـذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُّبِينٌ {٧} وَقَالُواْ لَوْلا أُنزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكاً لَّقُضِيَ الأمْرُ ثُمَّ لاَ يُنظَرُونَ {٨} وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكاً لَّجَعَلْنَاهُ رَجُلاً وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِم مَّا يَلْبِسُونَ {٩} وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُواْ مِنْهُم مَّا كَانُواْ بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ {١٠} قُلْ سِيرُواْ فِي الأَرْضِ ثُمَّ انظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ {١١}

Meali

7. Eğer sana (Kur'an'ı) kâğıtta yazılı bir kitap olarak indirmiş olsak da ve onu elleriyle tutsalardı, yine de o kâfirler: "Muhakkak bu apaçık bir sihirdir," derlerdi.

8. Ona bir melek indirmeli değil miydi? Dediler. Eğer bir melek indirseydik, iş bitirilmiş olurdu ki, sonra kendilerine hiç göz açtırmazdık.

9. Eğer Peygamberi biz melek yapsaydık, yine de onu bir adam şeklinde kılardık ve onları yine düşmüş oldukları şüpheye düşürürdük.

10. Senden önce de peygamberlerle alay edilmişti. Fakat onlardan alay edenleri, alay ettikleri şey (azap) kuşattı.

11. De ki: "Yeryüzünde dolaşın da alay edenlerin sonunun nasıl olduğunu görün.

İzahı

7. Ey Muhammed! De ki: (Eğer sana kâğıtta yazılı bir kitap olarak indirmiş olsaydık da onu elleriyle tutmuş olsalardı muhakkak o kâfirler bu apaçık bir sihirdir, derlerdi.) Yani Kur'an'ı bir kâğıt üzerinde yazılı olarak indirseydik, onun böyle yazılı olarak gelmesini isteyenler, ona elleriyle dokunup bu seferde bu bir sihirdir, diyeceklerdi.

Bu ayetin iniş sebebi Rivayete göre Abdullah b. Ebu Ümeyye'dir. Bu şahıs Peygamberimize: "Sana iman etmem, ta ki, göğe çıkıp Aziz olan Allah'tan Ümeyye'ye yazılmış bir kitap indiresin ve seni tasdik etmem için de bir yazılı belge olsun, ama yine de inanacağımı sanmıyorum," demiş. Fakat bu zat ilerde iman etmiş. Ancak bunun gibi söyleyip de iman etmeyenler de olmuştur. İşte, onların istediği şekilde bir kitap indirilseydi bile ellerini o kitaba dokundurup bu bir sihirdir, diyecekler ve yine inanmayacaklardı.

8. Bu inanmayan müşrikler: (Yine dediler ki, ona=Muhammed'e bir melek indirilmeli değil miydi?) Yani eğer o Peygamber ise, ona açıktan bir melek geleydi ve biz onu çıplak gözle göreydik, dediler: (Eğer onlara bir melek indirseydik işleri bitmiş olacaktı ki, sonra kendilerine hiç göz açtırmazdık.) Yani meleği kendi şeklinde göndermiş olsaydık onun azameti karşısında yok olup gideceklerdi. Çünkü o melek (Cibril) onların zannettikleri basit bir varlık değil, onun nuru ve heybetini görünce mahvolup gideceklerdi. Nitekim Peygamberimize ilk Hıra dağında vahyi getirirken Cibril kendi şekliyle gelmişti ve Peygamberimiz onun karşısında baygınlık geçirmişti. Cibril Peygamberimize iki kere kendi şeklinde görünmüş, biri işte ilk vahyi getirdiği Hıra dağında, diğeri de miraçtadır. Diğer gelişlerinde hep insan şeklinde gelmiştir. Allah (c.c.) Cibril'i öyle bir büyüklükte nurdan yaratmıştır ki, insanın onun karşısında dayanması mümkün değildir. Düşünün ki, bir şimşek çakmasında nerde ise insanın gözleri yuvasından çıkacak gibi oluyor. Şimdi bin, iki bin derecelik bir sıcağın karşısına bir madeni koyun onun dayanma gücü ne olabilir, erir değil mi? İşte o meleğin (Cibril)'in karşısında, onun nuru karşısında, onun heybeti karşısında onu görmek isteyen kâfirlerin işi biter, yok oluverirler.

9. (Eğer Peygamberi melek yapsaydık, yine onu bir adam şeklinde kılardık ve onları düşmüş oldukları şüpheye yine düşürmüş olurduk.) Yani Onlar meleğin

karşısında dayanamayacaklarına göre, onu insan şeklinde gönderecektik, bu seferde buda bizim gibi bir insan diyerek yine aynı küfür elbisesini giyinmiş olacaklardı, yine inkâr edeceklerdi. Çünkü inanmamak için bahane çoktur.

10. Bu ayette de Cenab-ı Hak, Peygamberimizle alay edenlere karşı onu teselli etmekte ve kendinden önceki peygamberleri alay edenleri nasıl azap kuşattı ise onları da kuşatacağını haber vermektedir.

11. Bu ayette ise peygamberlerle alay edenlere hitaben Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (Yeryüzünde dolaşın da alay edenlerin sonunun nasıl olduğunu bir görün.) Siz de gezip dolaşarak geçmişteki inkârcı, azgın ve şımarık olanların nasıl altları üslerine çevrilip helak olduklarını onların kalıntılarına bakın da ibret alın.

قُل لِّمَن مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ قُل لِلّهِ كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لاَ رَيْبَ فِيهِ الَّذِينَ خَسِرُواْ أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ {١٢} وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ{١٣} قُلْ أَغَيْرَ اللّهِ أَتَّخِذُ وَلِيّاً فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلاَ يُطْعَمُ قُلْ إِنِّيَ أُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَسْلَمَ وَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {١٤} قُلْ إِنِّيَ أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ {١٥} مَّن يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ {١٦} وَإِن يَمْسَسْكَ اللّهُ بِضُرٍّ فَلاَ كَاشِفَ لَهُ إِلاَّ هُوَ وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدُيرٌ {١٧} وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ {١٨}

Meali

12. De ki, göklerde ve yerde olanlar kimindir? "Allah'ındır" de. O, rahmet etmeyi kendi zatına yazmıştır. Sizi, asla şüphe olamayan kıyamet günü toplayacaktır. Fakat onlar kendilerini hüsrana uğrattılar da onlar inanmadılar.

13. Gecede ve gündüzde iskân eden her şey O'nundur. O, işitendir, bilendir.

14. De ki: "Gökleri ve yeri yoktan var eden, besleyen, fakat kendisi beslenmeyen Allah'tan başka dost mu tutayım?" De ki: "Ben ilk Müslümanlardan olmakla emrolundum." Ve sen asla Allah'a ortak koşanlardan olma.

15. De ki: "Eğer Rabbime isyan edersem büyük bir günün azabından korkarım."

16. O gün kimden azap giderilmişse, kuşkusuz ona Allah rahmet etmiştir. İşte apaçık kurtuluş da budur.

17. Allah, sana bir zarar dokundurursa, onu yine kendisinden başka kaldıracak yoktur. Ve eğer sana bir hayırla dokunsa, şüphesiz ki, O, her şeye kadirdir.

18. O, kulların üstünde kahredici güçtür ve her şeye hâkim, her şeyden haberdardır.

İzahı

12. Bu ayette Cenab-ı Hak Peygambere hitaben buyuyor ki, ey Muhammed! (De ki: "Göklerde ve yerde olanlar kimindir? De ki: Allah'ındır. O, rahmet etmeyi kendi nefsine yazdı.) Yani bu dünyada Rahman sıfatının tecellisi gereği bütün mahlûkata merhamet edeceğini kendi üzerine yazıp takdir ettiği için kendisine küfreden, şirk koşan ve isyan edenlerin cezalarını erteledi. Ama: (Sizi, asla şüphe olmayan kıyamet günü elbette toplayacağız. Onlar ki kendilerini hüsrana uğrattılar, işte onlar inanmayanlardır.) Evet, cezalarını ertelediğimiz inkârcıları asla şüphe olmayan kıyamet gününde toplayıp hesaba çekeceğiz ve hak ettikleri cezaları vereceğiz. Göklerin ve yerin yaratıcısı, Allah olmasına rağmen, bütün bunların mülkünün O'na ait olmasına rağmen, taş ve beton parçalarını O'na ortak koşup ona başkaldıran şımarıklar zannetmesinler ki, Rahman sıfatımız gereği olarak bu dünyada yaptığımız iyiliklere karşı yaptıkları kötülüklerin cezasını ertelemekle onların yanlarına bırakacağız, zamanı gelince yakalarına yapışacağız.

13. (Gecede ve gündüzde iskân eden "barınan" ne varsa, O'nundur, O, her şeyi işiten, her şeyi bilendir.) Yani gecenin karanlığında yuvasına sığınan, barınan ve orada güven içinde istirahat eden, gündüz ise, hayat mücadelelerine devam eden, rızıklarını arayan, işte bütün bunları yaratan, bu imkânları veren Allah'tır. O, bütün konuşulanları işitendir ve bütün yapılanlardan haberdardır.

14. Ey Muhammed! Bu nankör ve ahmaklara: (De ki, her şeyi besleyen ve başkaları tarafından beslenmeyen, göklerin ve yerin yaratıcısı olan Allah'tan başkasını mı dost edineyim?) Benden bunu mu istiyorsunuz? Her şeyi kudretiyle yaratan, her şeyi büyüten-besleyen, her şeyin kendisine muhtaç olduğu ve kendisinin hiçbir şeye muhtaç olmadığı, her şeyi bir anda kahretme, yok etme gücüne sahip olan yüce Rabbimi bırakıp da, her şeye muhtaç aciz varlıklara mı dost edineyim de. Ellerinizle yaptığınız ve taptığınız taş ve ağaç parçalarına mı tapayım, onlara mı güveneyim, onlara mı itaat edeyim, siz benden bunu mu istiyorsunuz? Hayır: (De ki, ben ilk Müslüman olanlardan olmakla emrolundum. Ve sen asla şirk koşanlardan olma.) Yani ben sizin arzu ve isteklerinize asla uymam, Rabbimi bırakıp başkasını dost edinmem, Allah'a ilk teslim olan, ümmetimden önce Müslüman olan benim, de. Ve asla müşriklerin arzularına uyarak şirk koşanlardan olma. Bu ifade hâşâ Peygamberin böyle bir hataya düşeceğinden değil, belki müşriklere karşı kesin ve ciddi bir tavır aldığını, asla taviz vermeyeceğini göstermek içindir.

15. Onlara: (De ki, eğer Rabbime isyan edersem, büyük bir günün azabından korkarım.) Eğer sizin arzularınıza uyacak ve Rabbime karşı gelecek olsam, ben büyük bir azaba maruz kalınca, beni bu azaptan kim kurtaracak?

16. (O gün kimden azap çevrilmişse, kuşkusuz ona Allah, rahmet etmiştir. İşte apaçık kurtuluş da budur.) Yani Allah, rahmet etmese kimse kurtulamaz. Ancak iman eden salih ameller işleyenlere Allah rahmet eder ve kendi lütfu ile cennetine nimetlerine kavuştururur ki işte bu da büyük bir kurtuluştur. Nitekim Peygamber (a.s.) bir hadislerinde: "Nimetin tamamı cennete girmektir," buyuruyor.

17. Ey Peygamber! Eğer şayet bir hata edip, onların arzularına uyacak olsan ve: (Eğer Allah, sana bir zarar dokundursa,) şiddetli bela ve musibetler başına getirse, (onu yine kendisinden başka kaldıracak yoktur. Ve eğer sana bir hayır dokunursa, ona da kimse engel olamaz.) Yani ey Peygamber! Sen kimseden

korkma, sana bizim iznimiz olmadıkça kimse zarar veremez, sana verdiğimiz iyiliğe ve nimete de kimse mani olamaz. Çünkü: (Allah, her şeye kadirdir.)

18. (O, Kullarının üzerinde kahredicidir.) O'nun güç ve kuvveti her şeyin üzerindedir, O, kullarını istediği zaman kahreder, yok eder. (O, her şeye hâkimdir, her şeyden haberdardır.)

قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادةً قُلِ اللّهِ شَهِيدٌ بِيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَأُوحِيَ
إِلَيَّ هَذَا الْقُرْآنُ لأُنذِرَكُم بِهِ وَمَن بَلَغَ أَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ أَنَّ
مَعَ اللّهِ آلِهَةً أُخْرَى قُل لاَّ أَشْهَدُ قُلْ إِنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَإِنَّنِي
بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ {١٩} الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ
كَمَا يَعْرِفُونَ أَبْنَاءهُمُ الَّذِينَ خَسِرُواْ أَنفُسَهُمْ فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ
{٢٠} وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّهِ كَذِباً أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ
إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ {٢١} وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً ثُمَّ نَقُولُ
لِلَّذِينَ أَشْرَكُواْ أَيْنَ شُرَكَآؤُكُمُ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ {٢٢}

Meali

19. De ki: "Şahitlik bakımından hangi şey daha büyüktür?" De ki: "Allah, benimle sizin aranızda şahittir ve bana bu Kur'an vahyolundu ki, onunla hem siz, hem de sizden sonra kendisine ulaşan herkesi uyarayım diye. Allah ile beraber başka ilahlar olduğuna siz gerçekten şahitlik eder misiniz?" De ki: "Ben buna şahitlik etmem, O, ancak ve ancak bir tek Tanrıdır ve gerçekten ben, sizin ortak tuttuğunuz şeylerden uzağım," de.

20. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, Peygamberi, kendi oğullarını tanıdıkları gibi, tanırlar. Kendilerine yazık edenler var ya! İşte onlar iman etmezler.

21. Allah'a yalan iftira eden veya ayetlerini yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki, zalimler kurtuluşa ermezler.

22. O gün hepsini mahşere toplayacağız. Sonra Allah'a ortak koşanlara: Hani nerede o Allah'a ortak koştuklarınız? diyeceğiz.

İzahı

19. Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Peygamber (a.s.) Mekke döneminde müşriklere Peygamber olarak gönderildiğini söyleyip onları tevhide "Allah'ın birliğine" imana ve İslama davet ettikçe müşrikler inanmamak için her çeşit bahaneye baş buruyorlardı. İşte bu bahanelerden biri de onlar Peygamberimize: "Sen Peygamber olduğuna dair bizi şahit göster. Hal bu ki, biz Yahudi ve Hıristiyanlardan senin Peygamber olduğuna dair sorduk. Onlar kitaplarımızda böyle bir şey zikredilmemiş, dediler, o zaman senin şahidin kimdir?" dediler.

Oysa bu ayetten sonra gelen ayette Yahudi ve Hıristiyanlar Peygamberimiz gelmeden önce onu kendi kitaplarında kendi öz çocuklarını tarif ettikleri gibi tarif ettikleri ifade edilmektedir. Peygamber (a.s.) gelmeden önce böyle tarif ederken şimdi inkâr ediyorlar. Müşrikler de onlardan cesaret alarak Peygamberimize şahit getirmesini istediler. Cenab-ı Hak da bu ayeti indirerek onlara cevap verdi. Ey Muhammed! (De ki, hangi şey şahitlik bakımından daha büyüktür? De ki, benimle sizin aranızda en doğru şahit Allah'tır ve bana şu Kur'an vahyolundu.) O'ndan daha büyük şahit, O'ndan daha iyi bilen kimdir?

Evet, insanlar sonuçta hangi dinden olursa olsun bir mahkemede Allah'ı şahit tutarak onun adına yemin etmek zorunda kalıyorlar. Yahudi ve Hıristiyanlar benim Peygamberliğimi inkâr etseler de, benim en büyük şahidim Allah'tır. İşte her şeyi bilen ve şahit olan Allah: (O Kur'anla hem sizi, hem de sizden sonra kendisine ulaşan herkesi uyarayım diye bana vahyolundu.) Yani o bana vahyi edilen Kur'an hem sizi hem de sizden sonra kıyamete kadar ulaşılan bütün insanları uyarsın diye bana vahyi edildi. Peki, hala: (Allah ile beraber başka ilahlar olduğuna siz gerçekten şahitlik eder misiniz? De ki, hayır, ben buna şahitlik etmem.) Ey ehlikitaıp! Siz Allah'a böyle bir yalanı iftira etseniz, müşriklere yalancı şahitlik etseniz de, ben böyle bir şeye asla şahit değilim. Ve onlara: (De ki,O, ancak ve ancak bir olan tek Tanrıdır ve gerçekten ben, sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzağım.)

20. Evet, Yahudi ve Hıristiyanlar, müşriklere, kitabımızda Muhammed'in Peygamber olduğuna dair bir şey bilmiyoruz diyorlar. Hal bu ki: (Ehlikitap onu, "Muhammed"i kendi oğullarını tarif eder gibi tarif ediyorlardı.) Daha Peygamber gelmeden önce onu kitaplarında okuyup kendi öz çocuklarını tarif eder gibi tarif ediyorlardı, şimdi hasetlerinden, dünyevi çıkar ve menfaatlerinden dolayı inkâr ederek yalan söylüyorlar. Müşrikler de onların yalanlarını fırsat bilerek inkâr ediyorlar. İşte böyle: (Kendilerini hüsrana uğratanlar iman etmezler.)

21. (Allah'a yalan iftira eden ve ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki,' zalimler kurtuluşa ermezler.) Melekler Allahın kızlarıdır, diyen O'na yalanı iftira eden, Tanrı üçtür, Allah, İsa ve Ruhu'l-Kudüs diyen ve Allah'a yalan iftira eden ve Allah'ın ayetlerini inkâr eden, Hazreti Muhammedi kitaplarında tarif ettikleri halde şimdi inkâr edenlerden daha zalim kim olabilir? Bunlar kendilerine yazık etmiş ebedi bir hüsrana uğramış olan bedbahtlardır.

ثُمَّ لَمْ تَكُن فِتْنَتُهُمْ إِلاَّ أَن قَالُواْ وَاللّهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ {٢٣} انظُرْ كَيْفَ كَذَبُواْ عَلَى أَنفُسِهِمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ {٢٤} وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْراً وَإِن يَرَوْاْ كُلَّ آيَةٍ لاَّ يُؤْمِنُواْ بِهَا حَتَّى إِذَا جَآؤُوكَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِنْ هَذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ {٢٥} وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْأَوْنَ عَنْهُ وَإِن يُهْلِكُونَ إِلاَّ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ {٢٦}

Meali

23. Sonra onların fitnesi: "Vallahi ey Rabbimiz! Bizler müşriklerden olmadık," demekten başka bir şey olmayacaktır.

24. Bak kendi aleyhlerine nasıl yalan söylediler ve iftira ettikleri şeyde nasıl kaybolup gitti.

25. Onlardan bazıları seni dinlerler. Fakat biz onların kalplerine kat-kat perde ve kulaklarının içine de ağırlık koymuşuzdur. Eğer onlar bütün delilleri görseler de inanmazlar. Hatta sana geldiklerinde seninle tartışırlar. Kâfirler bu eskilerin masallarından başka bir şey değildir, derler.

26. Onlar, ondan (Kur'an den) men eder ve kendileri de ondan uzak dururlar. Böylece kendilerini mahvederler ve bunun farkına da varmazlar.

İzahı

23. İşte böyle Yahudilerden yalan yanlış fetva alıp fitneye düşüp sonra Peygamberi ve Kur'an'ı inkâr eden, Allah'a şirk koşan müşrikler kıyamet gönü hesaba çekildikleri zaman: (Vallahi ey Rabbimiz! Biz müşriklerden olmadık demekten başka diyecek söz bulamazlar.) Burada inanmamak için her türlü hileye yalana başvurup, şirke ve isyana devam edenler orada söyleyecekleri hiçbir söz kalmadığı için yalana başvurarak biz müşriklerden olmadık diyeceklerdir. San ki, Allah bilmiyor, hala ahmakça sözler söyeme cüreti gösteriyorlar. Ama nafile Allah, onların bütün söylediklerini ve yaptıklarını önlerine sergileyecek ve sonuçta ebedi bir hüsrana uğrayacaklardır.

24. Ey Muhammed! Bu bedbahtlara: (Bir bak, nasıl kendi aleyhlerinde yalan söylüyorlar. Onların iftira ettikleri kayboldu.) Yani Cenab-ı Hak kıyamet günü bu şirk koşanları hesaba çekerken onların Allah Teâla ya ortak koştukları şeyler ortadan kaybolurken Allah (c.c.) Peygamberimize: "İşte bu bedbahtları gördün değil mi? Bana ortak koştukları şeyler nasıl ortadan kaybolup gittiler. Hani güya onlara yardım edeceklerdi," diyecektir.

25. (Onların bazıları seni dinlerler ama onların kalplerine kat-kat perde ve kulakların da ağırlık koyduk.) Yani onların kalplerini mühürledik seni dinleseler de gerçekleri anlamazlar, kulaklarına da sağırlık damgasını vurduk dinleseler de vurdumduymazdırlar. (Velev ki bütün delilleri görseler yine de ona=Kur'an'a inanmazlar ve hatta sana gelir Kur'an hakkında seninle tartışırlar. Ve şu Kur'an eskilerin masallarından başka bir şey değildir, derler.) Bunlar bu kadar katı yürekli, bu kadar şımarık, bu kadar vurdumduymazdırlar.

İbni Abbasden rivayet edildiğine göre bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Ebu Süfyan, Velid b. Muğire, İbni Rabia ve Ebu Cahil gibi bir topluluk Peygamber (a.s.)'a gelmişler ve onun okuduğu Kur'an'ı dinlemişler ve uyduruk hikâyeler

bilen Nedre adındaki bir şahsa: "Muhammed ne söylüyor," diye sormuşlar. O da ne dediğini bilmiyorum. Yalnız iki dudağı kımıldıyordu ve benim size geçmiş toplulukların hikâyelerini söylediğim gibi hikâyeler söyleyip duruyordu, demiş, Ebu Süfyan buna itiraz etmiş, hayır, ben onun söylediklerinin bir kısmını hakikat görüyorum deyince, Ebu Cahil bu sefer ona itiraz ederek, hayır onun söyledikleri hakikat değil, diye söylemiş ve kendi aralarında böyle tartışmışlar. İşte bu olay üzerine bu ayet inmiş.

26. Evet: (Onlar, ondan "Kur'an'dan" men ederler ve kendileri de ondan uzak dururlar. Böylece yalnız kendilerini helâk ederler ve bunun farkına varamazlar.) Böyle insanları Kur'an'dan uzaklaştırmaya çalışa-nlar zannederler ki biz, Allah'a, Muhammed' e ve müminlere zarar veririz. Hal bu ki bununla sadece kendilerini helâk ederler fakat bunun farkında değildirler.

وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُواْ عَلَى النَّارِ فَقَالُواْ يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلاَ نُكَذِّبَ بِآيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ {٢٧} بَلْ بَدَا لَهُم مَّا كَانُواْ يُخْفُونَ مِن قَبْلُ وَلَوْ رُدُّواْ لَعَادُواْ لِمَا نُهُواْ عَنْهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ {٢٨} وَقَالُواْ إِنْ هِيَ إِلاَّ حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ {٢٩} وَلَوْ تَرَى إِذْ وُقِفُواْ عَلَى رَبِّهِمْ قَالَ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُواْ بَلَى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُواْ الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ {٣٠} قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِلِقَاء اللّهِ حَتَّى إِذَا جَاءتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُواْ يَا حَسْرَتَنَا عَلَى مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ أَوْزَارَهُمْ عَلَى ظُهُورِهِمْ أَلاَ سَاء مَا يَزِرُونَ {٣١} وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلاَّ لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ {٣٢}

Meali

27. Onların halini ateşin üzerinde durdukları zaman bir görsen: "Ne olurdu dünyaya döndürülseydik de Rabbimizin ayetlerini yalanlamasaydık," derler.

28. Hayır, daha önce gizleyip durdukları karşılarına çıktığı için (böyle diyorlar.) Eğer onlar dünyaya geri çevrilmiş olsalar, yine men edildikleri kötülüklere elbette dönerler ve onlar yalancılardır.

29. Hal bu ki: "Onlar dünya hayatından başka bir hayat yoktur ve biz dirilecek de değiliz," demişlerdi.

30. Rableri'nin huzurunda durduruldukları zaman, onları bir görsen! Rableri, onlara şöyle der: "Bu bir gerçek değil midir?" Onlar da Rabbimize yemin ederiz ki, gerçektir. "Rableri de öyle ise inkârınız sebebiyle azabı tadın," der.

31. Allah'ın huzuruna çıkmayı yalanlayanlar, gerçekten hüsrana uğramışlardır. Kıyamet günü ansızın gelince, onlar günahlarını sırtlarına yüklenmiş olarak: "Dünyada yaptığımız kusurlardan dolayı yazıklar olsun bize" derler! Bakın yüklendikleri günah ne kadar kötüdür!

32. Dünya hayatı oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Ahiret evi ise, Allah'tan korkanlar için daha hayırlıdır. Hala akıl etmez misiniz?

İzahı

27. Bu ayet kıyamet günü inkâr edenler cehenneme arz edildikleri zaman, cehennemden kurtulmak için çırpınıp durduklarını ve onların hazin manzaralarını sergilemektedir. Ey Muhammed! (Onları ateş üzerinde durdukları zaman bir görsen! Ne olur keşke dünyaya geri döndürülsek de Rabbimizin ayetlerini bir daha yalanlamasaydık ve biz inanlardan olsaydık, derler!) Bu dünyada Allah'ın diniyle alay edenler, Kuran'a geçmişlerin masalları diyen azğın ve şımarıklar şimdi azabı görünce tekrar dünyaya dönselermiş, yalanlamazlarmış, o zaman inanırlarmış. Böyle bir şey olmaz da velev ki böyle bir şey olsa bile yine inanmazlar. Nitekim bundan sonraki ayet inanmayacaklarını zaten açıkça ifade etmektedir.

28. (Hayır daha önce gizleyip durdukları azap karşılarına çıktığı için böyle diyorlar.Yoksa geri çevrilseler de yine men edildikleri kötülükleri yapamaya gerisin geri dönerler. Çünkü onlar yalancılardır.) Onla ra bunca delil gösterilmesine

rağmen, bunca öğüt verilmesine rağmen inanmayıp alay ettiler, geri dönseler de yine aynı şeyleri yapacaklar, bunlar yalancılardır.

29-30. Onlar: (Dediler ki, dünya hayatından başka hayat yoktur ve biz dirilmeyeceğiz de. –Ey Muhammed! (Sen onları Rableri huzurunda dururken bir görsen!) Kıyamet günü Rablerinin huzuruna hesap vermek için çıktıkları manzarayı bir görsen! Onların masal dedikleri, alay ettikleri ve biz ahiret diye bir şeyin olduğuna inanmıyoruz, dedikleri, işte o gün Rableri onlara şimdi, (bu hak değil mi?) diye onlara sorduğunda: (Evet Rabbimize yemin ederiz ki, doğrudur, derler.) İşte bunun üzerine o din gününün, ceza gününün sahibi olan Yüce Allah: (Buyurur ki, o halde inkâr ettiğiniz şey sebebiyle azabı tadın, bakalım.) Alay ederek, inkâr ettiğiniz azap var mıymış, yok muymuş? Şimdi onu görün ve tadın bakalım.

31. (Allah'a hesap vermekle karşılaşacaklarını yalanlayanlar gerçekten hüsrana uğramışlardır.) Hüsranın manası, dünyadaki imanı, büyük bir sevabı, devamlı olan cennet nimetlerini kaybedip daimi olan bir cehennem azabına maruz kalmaktır. İşte onlar böyle imansız, amelsiz, ziyanda devam ederken: (Onlara ansızın kıyamet geldi.) Ölüm ve ölümden sonraki hesap günü gelip çatınca onlar: (Sırtlarına yüklenmiş oldukları günahlardan dolayı, eyvahlar olsun, yazıklar olsun, bize deyip dururlar! Dikkat edin yüklendikleri ne kötüdür!) Ey insanlar! Dikkat edin böyle günah yükünü sırtlarına vurup Allah'ın huzuruna çıkmak ne kötüdür. İşte o günah yükü altındaki ezikliklerinden, onun vebalından, onun sonucundan dolayı kendilerini nasıl kınayacaklardır, nasıl eyvah bize yazıklar olsun dediklerini bir görseniz!

32. Hal bu ki bu: (Dünya hayatı oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir.) Yani kâfirler için san ki bu dünya bir oyun ve eğlencedir. Onlar bu dünyayı yiyip içip zevki-sefa içinde eğlenip oyalanmak sanmışlardı. Fakat müminler için öyle değildir. Onlar Allah'ı tanımak O'na kulluk etmek için, dünyayı bir amaç değil, ahiret hayatını kazanmak için bir araç, bir vasıta olarak görüp, bu bilinçle yaşamaktadırlar. Evet, işte: (Muttakiler için ahiret yurdu daha hayırlıdır. Fakat kâfirler buna akıl erdiremezler.) Çünkü onların bütün manevi duyuları kararmış, körelmiştir. Onlar sadece dünya gözleriyle, dünyalıkları görür hayat bu hayattan ibaret olduğunu senırlar.

قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لاَ يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللهِ يَجْحَدُونَ {٣٣} وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ فَصَبَرُواْ عَلَى مَا كُذِّبُواْ وَأُوذُواْ حَتَّى أَتَاهُمْ نَصْرُنَا وَلاَ مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللهِ وَلَقدْ جَاءكَ مِن نَّبَإِ الْمُرْسَلِينَ {٣٤} وَإِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ أَن تَبْتَغِيَ نَفَقاً فِي الأَرْضِ أَوْ سُلَّماً فِي السَّمَاء فَتَأْتِيَهُم بِآيَةٍ وَلَوْ شَاء اللهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ {٣٥} إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ وَالْمَوْتَى يَبْعَثُهُمُ اللهُ ثُمَّ إِلَيْهِ يُرْجَعُونَ {٣٦}

Meali

33. Onların söylediklerinin seni üzmekte olduğunu elbette biliyoruz. Onlar aslında seni yalanlamıyorlar. Fakat o zalimler Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar.

34. Andolsun ki, senden önce de peygamberler yalanlanmıştır. Kendilerine yardımımız gelinceye kadar yalanlanmalarına ve eziyet olunmalarına sabrettiler. Allah'ın sözlerini değiştirecek hiçbir kimse yoktur. Şüphesiz ki peygamberlerin haberlerinden bir kısmı sana da geldi.

35. Eğer onların yüz çevirmeleri sana ağır geldi ise, haydi yerin içine (ineceğin) bir delik, ya da göğe çıkacağın bir merdiven ara ki, onlara bir mucize getiresin! Allah dileseydi, elbette onları doğru yol üzere toplardı. O halde sen asla cahillerden olma.

36. Daveti ancak dinleyenler kabul ederler. Ölülere gelince, Allah onları diriltir, sonra O'na döndürülürler.

İzahı

33. Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre Ebu Cahil Peygamber (a.s.)'a: "Biz senin şahsını yalanlamıyoruz, sen bizim kanaatimize göre doğrusun, ama biz senin getirdiğini (Kur'an) ı yalanlıyoruz," demiş. Aynı şekilde Kureyşden Haris b. Amir de: "Vallahi ey Muhammed! Sen bize hiç yalan söylemedin, fakat biz sana uyarsak, makamımızdan olacağız, bundan dolayı sana iman etmiyoruz," demiş. İşte buna çok üzülen Peygamberimizi teselli etmek için bu ayet inmiştir. Ey Muhammed! (Onların söylediklerinin seni üzdüğünü biliyoruz. Onlar Aslında seni yalanlamıyorlar. Fakat o zalimler Allah'ın ayetlerini yalanlıyorlar.)

Evet, müşrikler kalplerinin derinliğinde Peygamberin doğruluğunda kuşku duymuyor, herkes onun doğruluğundan emindi ve ona Muhammdü'l-Emin diyorlardı. Fakat neden birdenbire onu yalancılıkla, sihirbazlıkla suçladılar? Aslında onların vicdanlarının bile onaylamadığı bu yalan ve iftiralarının altında yatan sebep, makam ve mevkilerinin ellerinden gideceği endişesiydi ki, bu iftiraları atarak, avamı da peşlerinden sürüklüyorlardı. Bu günde böyle değil mi? Birçok çıkarcı çevreler İslamı, dini ve şeriatı öcü gibi gösterip ve avamı da peşlerinden sürükleyerek kendi çıkarlarını korumak, kendi dümenlerini yürütmekten ibaret değil mi? İşte bu bedbahtların vicdanları bile onaylamadığı halde sırf bu yüzden Müslümanlara olmayan yalan ve ithamlarla saldırmaktadırlar.

34. Bu ayette de yine Peygamber (a.s.) teselli edilmekte ve kendinden önceki peygamberlere de aynısının yapıldığı, fakat onlara Allah'ın yardımı gelene kadar sabrettikleri, kendisinin de sabretmesi gerektiği ifade edilmş ve şöyle buyrulmuştur: (Şüphesiz ki Allah'ın sözlerini değiştirecek hiç bir kimse yoktur.) Yani peygamberleri yalanlayan, Allah'a iftiralar atan yalancı ve azgınları Allah'ın helâk edeceği sözü, hiçbir zaman değişmemiştir ve kimse de değiştiremez. Eninde sonunda o yalancı ve iftiracıları cezalandıracaktır, buna kimse engel olamaz. O hal de sen de biraz sabırlı ol, onları helâk ettiğimiz gibi, sana karşı gelenleri de helâk edip cezalandıracağız. Aslında bu zalimler sana değil bana karşı gelmektedirler: (Şüphesiz ki o peygamberlerin haberlerinden bir kısmı sana gelmiştir.) Yani geçmiş peygamberlere yapılan kötü muamelelerden

bir kısmını sana bildirdik ve onların ümmetlerinin sonucunun da ne olduğunu sana bildirdik, öyle ise biraz sabırlı ol. Sana karşı azgınlıklarını sürdürmeye devam eden bu zalimlerin hesabını da göreceğiz.

35. (Eğer onların imandan yüz çevirmeleri sana zor geliyorsa,) buna tahammül gösteremiyorsan, haydı o zaman: (Yerin içine ineceğin bir delik veya göğe çıkacağın bir merdiven ara ki, onlara bir mucize getiresin! Allah dileseydi, onları doğru yol üzerinde birleştirirdi. Öyle ise cahillerden olma.)

Bu ayetle Allah Teâla, Peygamberimize sitem etmektedir. Yani senin elinde hiçbir şey yoktur. Ne bu inkârcıların söylediklerinden rahatsız olarak, onlardan saklanmaya, ne de göğe merdiven dayayarak çıkıp da onlara bir mucize getirmeye gücün yeter, senin elinden kiçbir şey gelmez. O zaman sabret bakalım zamanı gelince Rabbin sana yardım edip düşmanlarını mağlup edecektir. Gerçekten bu ayette ders alınması gereken çok büyük ibretler vardır. Peygamberin de beşer olduğu, aciz olduğu tebliğden başka elinden bir şey gelmediği, kendiliğinden bir mucize getiremeyeceği, kimseye azap indiremeyeceği, her şeyin Allah'ın izni ve kudretiyle olacağı açıkça görülmektedir. Bazı cahil sofuların kulakları çınlasın, efendi hazretleri her şeyi bilir, hâşâ dünya onun avucunun içindedir, şöyle tasarruf eder, böyle tasarruf eder, diye bol keseden savurmaları ne kadar cahilce sözler ne kadar haddini bilmezliktir. Cenab-ı Hak bir peygamberin ne kadar aciz, elinden bir şey gelmediğini, Allah'ın izni ve yardımı olmadan hiçbir şey yapamayacağını ayan beyan haber verirken, bir tarikat şeyhini bulutlar üzerine çıkarmak, peygamberlerin üzerine çıkarmak, hatta Allah korusun nerde ise ulûhiyet mertebesine çıkarmak, tarikat değil, şeriat değil şirktir, küfürdür. Allah (c.c.) bir Peygambere böyle sitemde bulunup onu uyararak günah işlemekten koruyorsa acaba biz hangi güvence ile böyle bir aşırılığa ifrada giderek haddimizi aşabiliriz?

36. Evet, ey Peygamber! Sen kendi kendini üzme, helak etme, Allah'ın: (Davetini ancak canigönülden dinleyenler kabul ederler.) Kalpleri ve gönülleri perdeli olmayanlar, kulakları sağır olmayanlar, duyuları körleşmemiş, kararmamış olanlar, bu çağrıya cani gönülden kulak verirler. İşte dünyada gerçek manada diri olanların hali budur. Fakat: (Ölülere gelince Allah onları diriltecek, sonra da

O'na döndürüleceklerdir.) Yani hem bu dünyada ayakta gezen ölüleri (kâfirleri) ölürken uyandıracak, hem de dünya hayatları sona erip ölenleri kıyamet günü tekrar diriltip huzurunda toplayacaktır.

وَقَالُواْ لَوْلاَ نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّ اللّهَ قَادِرٌ عَلَى أَن يُنَزِّلٍ آيَةً وَلَـكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ {٣٧} وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي الأَرْضِ وَلاَ طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلاَّ أُمَمٌ أَمْثَالُكُم مَّا فَرَّطْنَا فِي الكِتَابِ مِن شَيْءٍ ثُمَّ إِلَى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ {٣٨} وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِ مَن يَشَإِ اللّهُ يُضْلِلْهُ وَمَن يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {٣٩}

Meali

37. Dediler ki: "Ona Rabbinden bir mucize indirilmeli değil miydi?" De ki: "Şüp hesiz, Allah, bir mucize indirmeye kadirdir. Fakat çokları bilmez."

38. Yeryüzünde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, sizin gibi birer ümmet olmasınlar. Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık. Sonra Rablerinin huzurunda toplanırlar.

39. Ayetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklarda kalmış sağır ve dilsizlerdir. Allah, dilediği kimseyi sapıtır, dilediği kimseyi de doğru yol üzerinde kılar.

İzahı

37. Bu ayette yine müşriklerin Peygamberimize bir mucize getirmesi gerekmez mi? diye ondan mucize istedikleri ifade edilmiş. Cenab-ı Hak da onlara mucize göstermeye elbette kadir olduğunu, ancak, onlara mucize indirse yine de çoğunun anlamayacağını, iman etmeyeceğini bildirmiştir. Çünkü geçmiş ümmetler de peygamberlerinden nice mucize istemişlerdi. Ve Allah (c.c.) istedikleri mucizeyi göstermişti, ama yine iman etmemişlerdi, iman etmeyince de Cenab-ı Hak onları helak etmiştir.

38. Bu ayette de yeryüzünde olan bütün canlılar, iki kanadıyla uçan canlıların da bizim gibi birer topluluklar oldukları, beyan edilmekte ve kitapta (Levhi'l-Mahfuzda) hiçbir şeyin eksik bırakılmadan kaydedildiği ve sonuçta da bütün mahlûkatın Rableri huzuruna çıkacakları bildirilmektedir.

Yani yeryüzünde, karada ve denizde yaşayan ne kadar hayvan varsa, gökyüzünde uçan ne kadar kanatlı kuş varsa hepsi de sizin gibi topluluklardır, sizin gibi sudan yaratılmışlardır. Sizin gibi çiftleşerek çoğalmaktadırlar, sizin gibi yiyip içerler, sizin gibi ecelleri ve rızıkları takdir edilmiştir, sizin gibi onlar da birer topluluklardır ve kendi aralarında bir düzenleri vardır. İşte bütün bunları biz Levhi'l-Mahfuzda eksiksiz olarak yazmışızdır. Hiçbir şey bizim bilgimiz ve iznimiz dışında olamaz.

Evet, hayvanlar âlemine bir baksanız ya! Ne ibretler, ne hikmetler vardır. Onların yaşamaları öyle gelişi güzel değildir. Allah (c.c.) onların yaşantılarını da bir nizam bir düzen içinde programlamıştır ki, onlar o programa göre yaşantılarını sürdürüyorlar. Bir arı kovanına, bir karınca yuvasına baksanız ya! Mesela bir kovanda yalnız bir Kraliçe (ana arı) olur, ikinci biri olursa onu derhal öldürürler. Görevini yapamaz hale gelirse onu da öldürür, Kraliçeyi yenilerler. Kovandaki arılar iş taksimi yaparlar içeri, işçileri, dışarı işçileri, inzibat vazifesi gören başka kovanlardan gelen yabancı arıyı derhal yakalayıp onu içeriye sokmayan, etkisiz hale getiren, ya da yakaladıklarını öldüren arılar görev taksimi yaparlar. Yine sıcaktan dolayı kovanın uçma deliğinde kanatlarını pervane gibi çevirip içeriye hava verenler, sulu balı peteklerde kurutmak için kanatlarını pervane gibi hareket ettirerek balın suyunu kurutanlar vesaire, daha ne hikmetler, ne hünerleri vardır. Kur'an-ı Kerimde bir sûrenin adı Nahıl sûresi yani arı sûresidir. İnşallah oraya geldiğimizde arıdan ve baldan daha geniş bahsedeceğiz. Velhasıl Allah kâinatta hiçbir şeyi yaratıp öyle başıboş kendi haline tesadüfe bırakmamıştır. Hapsine bir düzen, nizam ve intizam vermiştir. İşte bütün bu topluluklar Kur'an da ümmet diye ifade edilmektedir. Oysa bu gün ümmet kelimesinden huylananlar vardır. Ümmet çeşitli ırk ve dillerde olan insanların bir arada barışık yaşamaları demektir ki, bu da ancak İslamla mümkündür. Çünkü İslam sulh ve barış anlamına gelmektedir. Siz insanları dillere ve ırklara ayırırsanız, her ırka ve dile mensup olan insan kendisini diğerinden üstün görür, onun üzerinde tahakküm etmek ister ve bu yüzden insanlar birbirine düşman olur.

İnsanlar arasında ne huzur ve ne de barış kalır. O zaman dünya kan kokar, insanlar kendi ırk ve dildaşlarını üstün kılmak için diğerini boğazlar, öldürür, savaşlar kaçınılmaz olur. Bunu yakın tarihte Bosna da, Çeçenistan da, Filistin de ve dünyanın birçok yerlerinde yapılan katliamlarla gördük. Eğer siz insan vücudunda ki bir damarı keserseniz o vücutta bir arıza bir hastalık meydana gelir. İşte insanları din bağıyla birbirine bağlayan, onların kardeşçe barış içinde yaşamalarını sağlayan bu damarları keserseniz, işte o zaman toplum manevi bir hastalığa yakalanır ve bu hastalığın sonu ölüm getirir, acı ve ızdırap getirir, hüzün ve keder, kan ve gözyaşı getirir.

39. Evet: (Ayetlerimizi yalanlayanlar, karanlıklar içinde kalmış sağır ve dilsizlerdir. Allah, dilediği kimseyi saptırır ve dilediğini de doğru yol üzerinde kılar.) İnkâr edenler küfrün zifiri karanlıklarına gömülmüş hakkı işitmeyen ve konuşamayan sağır ve dilsizlerdir.

Allah, dilediği kimseyi saptırır, dilediğini de doğru yol üzere kılar. Bu ayetin benzeri Kur'an da birçok ayet vardır. Daha önce de açıklamıştık, yine de kısa bir açıklama yapalım. Allah (c.c.) durup dururken bir kimseyi doğru yoldan sapıtmaz veya durup dururken sapmış bir kimseyi de sapıklıktan çekip çıkarmaz. Eğer öyle olsa kulun cüzi iradesine müdahale olur. O zaman kulun hiçbir rolü kalamaz ki cebriye mezhebinin iddia ettiği gibi olur. Yani kulun hiçbir kabahati yoktur, Allah, onu saptırmış ise, onun yapacağı bir şey yoktur diyerek sıyrılıp çıkmak gibi olur. Hal bu ki, bu ayetlerin manası öyle değildir. Yani kendisine doğru yol gösterildiği ve telkin edildiği halde eğer ona kulak vermez, doğruyu arayıp bulma niyetinde olmaz, kendi doğrultusunda gitmeyi tercih ederse, Allah da onu o sapıklığa iter. Yok, eğer kul kendisine telkin edilen doğru yolu bulmak ister, iyi niyetli olur o yola yönelirse Allah, onu o karanlıklardan çekip çıkarır. Onu o yola yönlendirir ve o yolu bulması için bütün sebepleri yaratır. O da artık karada susuz kalmış çırpınan balığın bir serap bulup, bir yarık bulup oradan süzülerek denize varıp yeniden hayat bulduğu gibi, bir yol bulup selamete çıkar. İşte Allah'ın hidayeti budur. Kul Rabbine yönelir iyi niyetli olur ve doğruyu bulmak isterse, Rabbi onu o hidayet yoluna doğru yola çeker. Ama Allah'ın gösterdiği doğru yola sırtını döner, kibirlenir ve kendi doğrultusuna giderse ona da o yolu kolaylaştırır ve iter.

قُلْ أَرَأَيْتُكُم إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللهِ أَوْ أَتَتْكُمُ السَّاعَةُ أَغَيْرَ اللهِ تَدْعُونَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٤٠} بَلْ إِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ إِلَيْهِ إِنْ شَاء وَتَنسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ {٤١} وَلَقَدْ أَرْسَلنَا إِلَى أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَاء وَالضَّرَّاء لَعَلَّهُمْ يَتَضَرَّعُونَ {٤٢} فَلَوْلا إِذْ جَاءهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُواْ وَلَـكِن قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {٤٣} فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُواْ بِمَا أُوتُواْ أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ {٤٤} فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُواْ وَالْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {٤٥}

Meali

40. De ki: "Kendinizi hiç düşündünüz mü, Allah'ın azabı size gelse veya kıyamet vakti gelse, Allah'tan başkasına mı yalvarırsınız? Eğer doğru iseniz cevap veriniz."

41. Hayır, yalnız Allah'a yalvarırsınız. O, da dilerse kaldırmasını istediğiniz belayı kaldırır ve o zaman da ortak koştuğunuz şeyleri unutursunuz.

42. Andolsun ki, senden önceki ümmetlere peygamberler gönderdik ve bize yalvarsınlar diye onları darlık ve sıkıntı ile yakalayıp cezalandırdık.

43. Hiç değilse onlara şiddetimiz geldiği zaman yalvarıp yakarmalı değil miydiler? Anca kalpleri katılaştı, şeytan da onlara yaptıklarını güzel gösterdi.

44. Kendilerine hatırlatılanları unuttuklarında, onlara her şeyin kapısını açtık. Nihayet kendilerine verilen o nimetlerle sevinip zevklenince, onları azabımızla ansızın yakaladık, hemen ümitsiz kalıverdiler.

45. Böylece zulmeden kavmin kökü kesildi. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun.

İzahı

40. Ey Resulüm! Allah'ı bırakıp O'ndan başkasına dua eden kâfirlere: (Da ki, bana haber verir misiniz, hiç düşündünüz mü? Eğer size Allah'ın azabı gelse veya kıyamet vakti gelse, Allah'tan başkasına mı yalvarıp yakaracaksınız?) Yani size gelen azabın kaldırılması için Allah'tan başkasına mı dua edip durursunuz? (Eğer doğru iseniz, cevap verin bakalım.) Yani hayret! Hem Allah'tan başkasına kulluk ediyorsunuz, hem de başınıza bir felaket geldiğinde kime yalvardığınızı hiç düşünmüyor musunuz?

(Eraeyteküm): Arap dilinde son derece hayret ifade eden bir kelimedir ki, şaşılacak şey, hem Allah'a ortak koşacaksınız hem de dara düştüğünüz zaman ortaklarınıza değil de, ortak koştuğunuz Allah'a yalvaracaksınız, böyle bir şey olabilir mi?

41. (Hayır, yalnız Allah'a yalvarırsınız, O, da dilerse kaldırmasını istediğiniz belayı kaldırır. Fakat o zaman ortak koştuğunuz şeyleri unutursunuz.) Yani azabı gördüğünüz anda ortaklarınızı unutursunuz, ortak koştuğunuz Allah'a dua eder yalvarırsınız ama, Allah sizi o beladan, felaketten kurtarıp selamete çıkarır-çıkarmaz, Allah'ı unutup yine O'na ortak koştuğunuz şeylere dua eder tapınıp durursunuz. İşte siz böyle nankör kimselersiniz.

42.Ey Muhammed! (Şüphesiz ki, senden önceki ümmetlere de peygamber gönderdik.) Onlara da muhalefet ettiler, inkâr ve isyan ettiler. (Bize yalvarsınlar diye onları darlık, yokluk, kıtlık ve sıkıntılarla yakaladık.) Belki kime muhtaç olduklarını, kime yalvarması gerektiğini ve kime kulluk etmeleri lazım geldiğini anlarlar, ama nerde! Sıkıntıdan kurtulunca yine ortaklarına döndüler. İşte o geçmişteki ümmetleri cezalandırdığımız gibi sana karşı gelen, Allah'a ortak koşmaya devam eden, senin ümmetinden de azgın olanların cezalarını vereceğiz.

43. (Hiç değilse onlara şiddetimiz "azabımız" geldiğinde yalvarıp yakarmaları gerekmez miydi? Fakat onların kalpleri katılaştı, şeytan da onlara yaptıklarını güzel gösterdi.) Yani onlara bu bela ve sıkıntılar verildiğinde, kendilerine gelip pişman olup Allah'a dönerek bu belaların kaldırılması için dua edip yalvarmaları gerekirken, hala şeytan onlara yaptıkları bu çirkin amelleri süslü gösterdi, hala yaptıklarının yanlış olduğunu anlayıp kavrayamadılar ve sonuçta helâk olup gittiler.

44. (Kendilerine hatırlatılanları unuttuklarında, onlara her şeyin kapısını açtık.) Yani onlara yapılan öğüt, vaaz ve nasihatleri unutup inkâra ve isyana devam ettikleri sırada onlara çeşitli nimetler, bolluklar verdik ama onlar: (Kendilerine verilen bu nimetlerle sevinip zevke daldılar.) Bu nimetlere kavuştuklarında iman edip, şükretmeleri, itaat etmeleri gerekirken, küfür ve isyanlarına devam ettiler. İşte böyle zevki sefa içerisinde, şımarık bir halde yaşarlarken hiç ummadıkları bir anda: (Onları ansızın yakaladık birden ümitsiz kaldılar.) Birdenbire çaresiz kaldılar, neye uğradıklarını bilemediler. İşte eğer tabiri caiz ise, Allah (c.c.) böyle önce oltanın ucuna ekmeği koyup, onu yutmaya kalkışan balık avcılarının yakaladığı gibi yakalayıverir. Balığa o oltanın ucunda ki, ekmek tatlı geliyordu, onu koparıp-koparıp yiyordu, sonunda hepsini yutmaya kalkışınca olta boğazında kaldığı gibi bu kâfirlerin de artan zevki sefaları boğazlarında kalıverdi.

45. (İşte böylece zulmeden kavmin kökü kesildi.) Allah, onların küfür ve azgınlıkları sebebiyle köklerini kazıdı ve onların yerlerine başkalarını getirdi. Öyle ise: (Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdolsun,) deyin. Yani ey Peygamberim ve ona inananlar! Biz, sizden önceki zalimleri nasıl helak edip köklerini keserek onların yerlerine başkalarını getirdikse, size zulüm edenlerin de kökünü kesip sizi de onların zulmünden kurtardık, öyle ise Âlemlerin Rabbine hamdedin.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَخَذَ اللهُ سَمْعَكُمْ وَأَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلَى قُلُوبِكُم مَّنْ إِلَـٰهٌ غَيْرُ اللهِ يَأْتِيكُم بِهِ انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الآيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ {٤٦} قُلْ أَرَأَيْتَكُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُ اللهِ بَغْتَةً أَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ إِلاَّ الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ {٤٧} وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلاَّ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {٤٨} وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ {٤٩}

Meali

46. De ki: "Haber veriniz, bakalım. Eğer Allah, kulaklarınızı alır da kalplerinize mühür vurursa, Allah tan başka onları size geri getirecek Tanrı kimdir?" Bak işte ayetlerimizi nasıl açıklıyoruz, sonra da onlar yüz çeviriyorlar.

47. De ki: "Söyler misiniz? Size Allah'ın azabı ansızın gelirse, zalim kavimlerden başkası mı helak olur?"

48. Biz peygamberlerimizi ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndeririz. Kendilerini düzeltirlerse, onlara korku yoktur, onlar üzülmeyecekler de.

49 –Ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, yoldan çıkmalarından dolayı onlara azap dokunacaktır.

İzahı

46-47. Evet, bu ayetlerde Cenab-ı Hak, inkârcıların bu inkârlarına karşı yine hayretle onlara sorular tevcih edip akılcı cevap vermelerini, yanlışta devam etmemelerini, hakka dönmelerini evirip çevirerek anlatıyor. Onların kulaklarından, kalplerinden ve bütün azalarından girerek gerçekleri anlatıyor ve onlara soru yöneltiyor. Ama onlar hala kalplerini kapatmışlar, kulaklarını tıkamışlar, gerçekleri anlamakta ve duymakta direniyorlar, anlamak ve duymak istemiyorlar.

48. Bu ayette da Allah (c.c.) her peygamberi kendi kavmine hem müjdeci hem de uyarıcı olarak gönderdiğini, o peygamberlerin çağrılarına uyup kendilerini düzelttikleri takdirde de onlar için hiçbir korku ve üzüntü olmadığını, önlerinin açık ve emniyette olduklarını haber vermektedir.

49. Bu ayette ise, Allah'ın ayetlerini yalanlayan fasıklıklara, küfürleri sebebiyle kendilerine acıklı bir azabın taddırılacağı haber verilmektedir.

قُل لاَّ أَقُولُ لَكُمْ عِندِي خَزَآئِنُ اللّهِ وَلاَ أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلاَ أَقُولُ لَكُمْ إِنِّي مَلَكٌ إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَّ مَا يُوحَى إِلَيَّ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَفَلاَ تَتَفَكَّرُونَ {٥٠} وَأَنذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَن يُحْشَرُواْ إِلَى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُم مِّن دُونِهِ وَلِيٌّ وَلاَ شَفِيعٌ

لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ {٥١} وَلاَ تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ
وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ وَمَا
مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِم مِّن شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ
{٥٢} وَكَذَلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لِّيَقُولواْ أَهَـؤُلاء مَنَّ اللّهُ
عَلَيْهِم مِّن بَيْنِنَا أَلَيْسَ اللّهُ بِأَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ {٥٣} وَإِذَا جَاءكَ
الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلاَمٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ
الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَن عَمِلَ مِنكُمْ سُوءاً بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِن بَعْدِهِ
وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٥٤} وَكَذَلِكَ نفَصِّلُ الآيَاتِ
وَلِتَسْتَبِينَ سَبِيلُ الْمُجْرِمِينَ {٥٥}

Meali

50. De ki: “Size Allah’ın hazineleri benim yanımdadır, demiyorum, gaybi de bilmiyorum. Ve size ben bir meleğim de demiyorum. Ben sadece bana vahyolunana uyarım.” De ki: “Kör ile gören bir olur mu, hiç düşünmez mi siniz?”

51. Rabbin huzurunda toplanacaklarından korkanları, Kur’anla uyar. Onlar için Allah’tan başka ne bir dost ve nede bir şefaatçi vardır. Artık umulur ki Allah’tan korkarlar.

52. Sırf Allah’ın rızasını isteyerek sabah, akşam Rablerine dua edenleri huzurundan kovma. Onların hesabından sen sorumlu değilsin, onlar da senin hesabından sorumlu değillerdir. Onları yanından kovduğun takdirde zalimlerden olursun.

53. Biz onların bazılarını bazılarıyla şu sözlerinden dolayı imtihan ettik: “Allah, aramızda lütfunu bunlara mı ikram etti?” Peki, Allah, şükredenleri daha iyi bilen değil midir?

54. Ayetlerimize inananlar sana geldikleri zaman, onlara şöyle söyle: "Selam olsun size! Rabbiniz rahmeti kendi üzerine yazdı. Sizden kim bilmeyerek bir kötülük işleyip de, sonra arkasından tövbe eder, kendini düzeltirse, muhakkak ki O, bağışlayan, merhamet edendir."

55. Suçluların yolu açığa çıksın diye, böylece ayetlerimizi tafsilatlı açıklıyoruz.

İzahı

50. Bu ayette Peygamberimizden mucize isteyenlere cevap verilmektedir. Ey Peygamber! Onlara: (De ki, size Allah'ın hazineleri benim yanımdadır, diyemem.) Size bol rızıklar, bol nimetler vermek benim elimde değil, bunları verecek olan Allah'tır, ben sadece O'nun emir ve yasaklarını size tebliğ etmekle memurum. (Gaybi de biliyorum diyemem.) Geleceğe ait olan şeyleri de bilemem. Sizin başınıza hangi hastalığın, hangi bela ve musibetlerin geleceğini ben bilemem. Bunların bilgisi de Rabbimin katındadır, O, bana bildirirse bende size haber veririm: (Ben meleğim de diyemem, ben ancak bana vahyolunana uyarım.) Ben melek falan değilim. Ben de sizin gibi bir insanım, yer-içerim, yatarım, uyurum, yorulurum, dinlenirim, hastalanırım, sıhhat bulurum velhasıl bende sizin gibi bir beşerim. Ancak bana Allah'tan vahyi edilmektedir ve ben o vahya uyarım. Ey Muhammed! (De ki, hiç kör olanla gören bir olur mu? Hiç bunu düşündünüz mü?) Yani kalp gözleri açık olup da hakkı gören, ona uyanla, kalp gözleri perdelenmiş, kör olmuş hak ve hakikatleri göremeyen ve ona uymayanlar bir olabilir mi? Hiç gece ile gündüz, aydınlıkla karanlık, küfürle iman bir olur mu? Küfrün karanlıklarına saplanmış ve oradan kurtulmak istemeyen kimse hiç aydınlığı, iman nurunu görebilir mi?

51. Ey Resul! (Rabbinin huzurunda toplanacaklarından korkanları, onunla "Kur'an"la onları korkut ki, O'ndan "Allah" tan başka ne bir dost ve ne de bir şefaatçi vardır. Umulur ki, korkarlar.) Yanı Allah'ın huzurunda toplanıp O'na hesap verecek olan kâfir ve münafıkları sana vahyedilen Kur'anla uyar. Çünkü o gün öyle bir gündür ki, Allah'tan başka ne bir dost ve ne de bir yardımcı yoktur. Burada kasdedilenler kâfir ve münafıklardır. Onlar için dost ve şefaatçi yoktur. Ancak Allah Teâla, müminlerin dostudur ve onlara şefaat vardır. Allah (c.c.) Rahman sıfatıyla dünyada ki bütün mahlûkata merhamet ederken, Rahîm

sıfatıyla de sadece müminlere kıyamet günü merhamet edecek şefaat edecektir. Nitekim bir hadiste: “Allah’ın yüz rahmeti vardır, sadece biriyle bu dünyada merhamet eder, doksan dokuzunu ahirette mümin kullarına saklamıştır.” İşte o doksan dokuz rahmetini bu dünyadaki bir rahmetine ilave ederek yüz rahmetiyle mümin kullarına merhamet edecek, şefaat edecektir.

52. Ey Muhammed! (Sabah akşam sırf Allah’ın rızasını isteyerek Rablerine dua edenleri sakın etrafından kovma.) Bir takım müşrikleri kazanma uğuruna sana gönülden inanmış sabah akşam Allah’ı çağıran, O’na yalvaran, O’nu zikreden bu samimi müminleri sakın etrafından uzaklaştırma. (Ne onların hesabından sana bir şey var, ne de senin hesabından onlara bir şey vardır.) Yani kazanmaya çalıştığın kimseler inanmıyor diye sana bir sorumluluk yoktur. İlla da onları kazanma uğuruna samimi müminleri etrafından uzaklaştırman gerekmez. Senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur. Sen usuli dairesinde görevini yaparsın, Allah’ın emir ve yasaklarını tebliğ edersin gerisi onlara aittir, inanmayanların hesabı sana sorulmadığı gibi, senin hesabın, sorumluluğun da onları ilgilendirmez: (Eğer şayet onları kovarsan, sende zalimlerden olursun.) Yani senin etrafında olan samimi müminleri kazanmak istediğin kafirlerin hatırına kovarsan zalimlerden olursun.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Kureyşin ekâbir takımı fakir fukaraya, garip-güreba’ya tepeden bakıp onlarla beraber oturup kalkmaya tenezzül etmedikleri için, Ammar b. Yasır, Süheyl, Habbab ve Selmanü’l-Farisi gibi garip-gurabayı kasdederek Peygamberimize: “Şu köleleri etrafından uzaklaştırırsan, biz seninle muhatap oluruz, yanına geliriz,” demişler. Peygamberimiz de: “Ben müminleri yanımdan kovmam,” buyurmuş. Onlar da: “Öyle ise biz geldiğimizde yanından çıkar,” demişler. Peygamberimiz de onların imana geleceklerini umarak bu teklife biraz sıcak bakmış. İşte bunun üzerine bu ayet inerek Cenab-ı Hak Peygamberimizi uyarmış, onları kazanacağım diye sana gönülden inanmış müminleri sakın etrafından kovma. Onların inanmamalarından dolayı da sana bir vebal yoktur.

53. (Biz onların bazılarını bazılarıyla şu sözlerinden dolayı imtihan ettik. Allah, lütuf ve nimetini bunlara mı ikram etti?) Yani önceki ayetle irtibatlı olarak makam ve mevki sahibi olan, şan ve şöhret sahibi olan müşrikler, garip-guraba, fakir-fukara ve köle olan Müslümanları kasdederek: “Allah, bunlara mı lütufta

bulundu da Müslüman olmakla bize karşı değer kazandılar?" dediler. İşte onları hor ve hakir görmeleri sebebiyle Cenab-ı Hak onları bu söz ve tavırlarıyla sınavdan geçirdi, onlar bu kibir ve gururlarıyla iman etmeyip aşağı düştüler. Onların aşağı gördükleri kimseleri ise hem bu dünyada şeref ve itibar sahibi kıldı, hem de öbür dünyada, cennette yüce makamlara eriştirdi. Ey kendini beğenmiş kibirlenenler! Peki: (Allah şükredenleri daha iyi bilen değil midir?) Elbette Allah nimetlerine karşı şükredenleri de küfredenleri de ziyadesiyle bilir ve O, istediğini alçaltır, istediğini de yüceltir.

54. Bu ayette de yine önceki ayetlerle irtibatlı olarak buyruluyor ki, ey Muhammed! (Aayetlerimize inananlar sana geldiği zaman, selam sizin üzerinize olsun, Rabbiniz rahmeti kendi nefsine yazdı, de. Şüphesiz ki, sizden kim bilmeyerek bir kötülük işleyip de sonra tövbe edip kendini düzeltirse muhakkak ki O, bağışlayan, merhamet edendir.) Yani ey Peygamberim! İman edenleri böyle selamla karşıla, onları etrafından kovma. Bilmeyerek bir hata yapıp arkasından da tövbe ederlerse Allah Teâlâ yı bağışlar ve esirger olarak bulurlar. Çünkü O, rahmeti üzerine yazdı, takdir etti.

Evet, işte Allah Teâlâ bununla mümin kullarına ne kadar değer verdiğini gösteriyor ki, Peygambere gelen müminleri böyle selamla karşılamasını emrediyor. Bir hata işlediklerinde ondan hemen vazgeçip, tövbe etmeleri ve kendilerini düzeltmeleri durumunda da onları bağışlayıp esirgemeyi kendi üzerine bir borç edindiğini beyan ediyor.

55. (Ve suç işleyenlere yol açılsın diye ayetleri böylece tafsilatlı bir şekilde açıklıyoruz.) Yani günah işleyenlere bir kapı aralıyoruz, onlara bir çıkar yol gösteriyoruz ki, hata işleyenler derhal hatalarından dönsün, tövbekâr olsun, kendilerini düzelsin, işledikleri günahlarından kurtulsun ve böylece bağışlansınlar.

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللّهِ قُل لاَّ أَتَّبِعُ
أَهْوَاءكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ إِذاً وَمَا أَنَاْ مِنَ الْمُهْتَدِينَ {٥٦} قُلْ إِنِّي
عَلَى بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَكَذَّبْتُم بِهِ مَا عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ إِنِ
الْحُكْمُ إِلاَّ لِلّهِ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِلِينَ {٥٧} قُل لَّوْ

أَنَّ عِندِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ لَقُضِيَ الأَمْرُ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَاللّهُ أَعْلَمُ بِالظَّالِمِينَ {٥٨} وَعِندَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لاَ يَعْلَمُهَا إِلاَّ هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلاَّ يَعْلَمُهَا وَلاَ حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الأَرْضِ وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ {٥٩} وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُم بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضَى أَجَلٌ مُّسَمًّى ثُمَّ إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٦٠}

Meali

56. De ki: "Ben Allah'tan başka çağırdıklarınıza kulluk etmekten men edildim." De ki: "Sizin hava ve heveslerinize uymayacağım. Uyduğum takdirde şüphesiz ki, ben sapıtmış olurum ve ben doğruya ermemişlerden olurum."

57. Da ki: "Şüphesiz ben Rabbimden açık bir delil üzereyim. Siz ise onu yalanladınız. Acele ettiğiniz (azap da) benim yanımda değildir. Hüküm vermek ancak Allah'a aittir ve O, hakkı batıldan ayıranların en iyisidir."

58. De ki: "Acele istediğiniz şey yanımda olsaydı, sizinle benim aramda ki, iş elbette bitmişti:" Allah, zalimleri ziyadesiyle bilir.

59. Gaybın anahtarı O'nun yanındadır. Onları hiç kimse bilmez, ancak O, bilir. Karada, denizde olan her şeyi de O, bilir. Yerin karanlıkları içinde olan tane, yaş ve kuru hiçbir şey yok, illâ ki, o her şeyi açıklayan kitaptadır.

60. Geceleyin sizi öldüren, gündüzün de işlediğinizi bilen O'dur. Sonra sizi hükmedilmiş eceli müsemmaya kadar diriltir (uykudan uyandırır.) Sonra dönüşünüz O'nadır. Sonra yaptıklarınızı size haber verecektir.

İzahı

56. Bundan önceki ayette bir cürüm işlendiğinde veya bir küfre, şirke düşenlerin bundan nasıl kutrulacaklarının yollarını açık-açık göstererek tövbe edip kendilerini düzeltmeleri gerektiği haber verilmişti. Bu ayette ise halan küfür ve isyanlarına direnip Peygamberin da kendi arzu ve isteklerine uymasını ve bu vesile ile kendileri ile uzlaşmasını isteyenlere karşı Peygamberin de onlara karşı kesin tavrını ortaya koyması emredilmiştir. Onların Allah'tan başka tapındıklarına Peygamberin kesinlikle tapmayacağını ve bundan men edildiğini ortaya koyması istenmiştir. Ve Peygamber onların hava ve heveslerine uyduğu takdirde, kendisinin de doğru yoldan çıkıp sapmış olacağı kendisine ihtar edilmiştir. Aslında Peygamber (a.s.)'ın böyle bir şey yapması mümkün değildir ama onlara karşı kesin tavrını ortaya koyması için Cenab-ı Hak ona böyle bir emirde bulunmuştur.

57. Ey Muhammed! (De ki, ben Rabbimden bir delil üzerindeyim;) hakla batılı, doğru ile eğriyi birbirinden ayıran ve açıklayan bir vahyi ile geldim, ama: (Siz onu yalanlıyorsunuz) ve bana karşı tehditler savuruyorsunuz. Evet, onlar Peygambere karşı eğer Allah'tan vahyi geldi ise, sen eğer Peygamber isen yine de sana inanmıyoruz, o halde bize azabı getir, diyerek peygamberi tehdit ettiler. Ey Peygamber! Sen de onlara de ki: (Sizin acele ettiğiniz azap benim yanımda değildir. Hüküm ancak Allah'ındır.) Sizin acele istediğiniz azabın ne zaman geleceğine Allah hükmetmiştir, O, ne zaman isterse o zaman gönderir. O: (Hakkı anlatıyor hakla batılı en iyi ayıran da O'dur.) Kimin haklı, kimin haksız olduğunu en iyi bilen ve en iyi hükmeden O'dur, O, herkesin hak ettiğini de verecektir.

58. Hem onlara: (De ki, eğer sizin acele ettiğiniz azap benim yanımda olsaydı, sizinle benim aramda ki iş elbet bitmiş olurdu.) Yani sizin istediğiniz azap benim elimde olsaydı, hiç beklemeden hemen işi bitirirdim. Lakin Allah sabırlıdır, O, acele etmez: (Ve Allah, zalimleri ziyadesiyle bilir.) Onlar O'nun bilgisinden kaçmaz, zamanı gelince herkese hak ettiği cezayı verecektir.

59. Evet, Peygamber, müşriklere siz azabın ne zaman geleceğini acele ederek benden istiyorsunuz. Fakat: (Gaybın anahtarları O'nun katındadır. Onları hiç kimse bilmez, ancak O, bilir.) Göklerde ve yerde bizim bilmediğimiz,

bilemediğimiz ve bilmemiz mümkün olmayan ne kadar sırlar varsa işte o bilgilerin anahtarları O'nun katındadır. Ancak O, dilediği kimselere dilediği kadar bilgi verirse bu müstesnadır. Nitekim Allah Teâla, Peygamberimize, geleceğe ait bazı sırları bildirmiştir. İşte O, Allah: (Karada ve denizde ne varsa bilir. Düşen bir yaprağı da ancak O, bilir. Yerin karanlığında olan biten yaş ve kuru hiçbir şey yok ki, her şeyi açıklayan kitapta mevcut olmasın.) Yani her şey Allah'ın bilgisi dâhilindedir. Göklerde ve yerde, karada ve denizde olan her şey, hatta ağaçtan düşen bir yaprak, yerin derinliğinde olup bitenler, yaş ve kuru ne varsa bütün bunlar Allah'ın bilgisindedir ve her şeyi açıklayan kitap da=Levhi'l-Mahfuzda mevcuttur.

60. (O ki: Geceleyin öldürür, gündüzün de ne işlediğinizi bilir. Sonra eceli-müsemma ya kadar diriltir. Sonra dönüşünüz O'nadır. Daha sonra size yaptıklarınızı haber verecek de O'dur.) Gece ölümünden maksat, uykudur ki buda bir türlü ölümdür. Bunu Ali-İmran sûresinin 55. ve Nisa sûresinin 157-158. ayetlerin tefsirinde geniş bir şekilde açıkladık, lütfen oraya bakınız. Eceli-müsemmaya gelince onu da bu sûrenin ikinci ayetinde genişçe açıkladık, bu konu ile ilgili geniş bilgi için de o ayetin tefsirine bakınız.

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُم حَفَظَةً حَتَّىَ إِذَا جَاء
أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لاَ يُفَرِّطُونَ {٦١} ثُمَّ رُدُّواْ
إِلَى اللّهِ مَوْلاَهُمُ الْحَقِّ أَلاَ لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ أَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ
{٦٢} قُلْ مَن يُنَجِّيكُم مِّن ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعاً
وَخُفْيَةً لَّئِنْ أَنجَانَا مِنْ هَـذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ {٦٣} قُلِ
اللّهُ يُنَجِّيكُم مِّنْهَا وَمِن كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ أَنتُمْ تُشْرِكُونَ {٦٤} قُلْ
هُوَ الْقَادِرُ عَلَى أَن يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَاباً مِّن فَوْقِكُمْ أَوْ مِن
تَحْتِ أَرْجُلِكُمْ أَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعاً وَيُذِيقَ بَعْضَكُم بَأْسَ بَعْضٍ

انظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الآيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ {٦٥} وَكَذَّبَ بِهِ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُل لَّسْتُ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ {٦٦} لِّكُلِّ نَبَإٍ مُّسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ {٦٧}

Meali

61. O, kulları üzerinde tek hâkimdir. Size koruyucu melekler gönderir ta ki ölüm geldi mi, elçilerimiz onun canını alırlar ve onlar vazifede kusur etmezler.

62. Sonra onlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülürler. Bilin ki hüküm yalnız O'nundur ve O, çabuk hesap görendir.

63. De ki, karanın ve denizin karanlıklarından (Tehlikelerinden) sizi kim kurtardı? O'na açıktan ve gizli olarak dua edip dururdunuz: "Eğer bizi şu tehlikeden kurtarırsan, elbette sana şükredenlerden olacağız," demiştiniz.

64. De ki: Ondan ve bütün sıkıntılardan Ancak Allah kurtarır. Sonra siz yine O'na ortak koşarsınız.

65. De ki: "Allah, sizin üzerinizden veya ayaklarınızın altından bir azap göndermeye veyahut sizi fırkalara bölerek ve kiminizin kiminize hıncını tattırmaya da gücü yeter." Bak ayetlerimizi nasıl açıklıyoruz! Umulur ki anlarlar.

66. O (Kur'an) hak olduğu halde kavmin onu yalanladı. De ki ben sizin vekiliniz değilim.

67. Her haberin kararlaştırılmış bir zamanı vardır, sizde onu yakında bileceksiniz.

İzahı

61. Bu ayette Allah'ın kudret ve kuvvetinin her şeyin üstünde olduğu beyan edilmekte. Ve O,istedi ğini istediği gibi yarattığı gibi yok etmeye de sahip olduğunu ve her insana ölüm melekleri gelinceye kadar onların üzerlerine koyucu melekler gönderdiğini bildirmektedir ki, bu koruyucu melekler iki kısımdır. Bunların bir kısmı amelleri yazıp koruma altına alırlar. Diğer bir kısmı ise insanın önünden ve arkasından gelecek olan zararlara karşı Allah'ın izniyle

korurlar. Bu melekler de ikisi gece ikisi de gündüz olmak üzere dörder melektir. Amelleri yazan meleklerin biri sağında biri solundadır, sağdaki iyilikleri yazar, soldaki ise kötülükleri, günahları yazar. Bir rivayete göre gece melekleri ikindi namazını takiben gündüz meleklerinden devir teslim alırlar, gündüz melekleri ise sabah namazını takiben gece meleklerden devir teslim alırlar. Ta ki, ölüm melekleri canlarını almaya gelinceye kadar bu görevde devam ederler. İnsanı tehlikelerden koruyan meleklerin de biri önde ve biride arkadadır. Onlar da nöbetleşerek Allah'ın izniyle insanı korurlar. Bu konu ile ilgili bilgi Rad sûresinin 11. ayetinde gelecektir, inşallah orada daha geniş açıklama yapacağız. Evet, işte o: (Melekler görevlerinde asla kusur etmezler.) Bu görevi aksatmadan o insanın ölümüne kadar yaparlar.

62. Bu ayette de devamlı kontrol altında tutulan insanların ölümden sonra Cenab-ı Hakkın huzuruna döndürülecekleri, Allah tarafından çok süratle hesaba çekilecekleri ve gerçek dostun kendisi olduğunu beyan etmektedir.

63. Bu ayete de Allah'tan başkasına tapanlar üzerine kara ve denizin karanlıkları ve gölgesi altında azap alametleri belirip, çöküp kapladığı zaman, acaba onları bu azaptan kim kurtaracak diye peygamber aracılığıyla kendilerine sorulmaktadır. İşte bunlar Allah'tan başkasına tapar ve O'ndan başkasına yalvarıp yakarırlar. Oysa gizli ve aşikâr olan her şeyi bilen ve üzerinde olan Allah (c.c.) onlara bir azap gönderdiği zaman, şimdiye kadar ortak koştukları şeylere yalvarırken, şimdi birdenbire Allah'a yalvarmaya başlayarak şöyle derler: (Ey Rabbimiz! Bizi bu felaketten, bu beladan kurtarırsan, biz elbette sana şükredenlerden oluruz,) bundan böyle sana kulluk eder sana yalvarırız, derler.

64. Ey Peygamber! Böyle diyen o bedbahtlara: (De ki, Allah, sizi o azap karanlıklarından ve her türlü sıkıntılardan kurtarır, ama sonra siz yine O'na ortak koşarsınız.) Sıkıntılardan sıyrılıp kurtulunca, siz yine Allah'ı unutur, O'na ortak koşmaya ve ortak koştuğunuz şeylere yalvarmaya, yine onlara ibadet etmeye devam edersiniz. Sizin gibi diyenlerin nicelerini denedik.

65. Ey Resulüm! Yine o nankör kâfirlere: (De ki, O, Allah sizin üzerinizden yahut ayaklarınızın altından azabı göndermeye kadirdir.) Mesela gökten gelen bir yıldırım yahut şiddetli bir rüzgâr yahut tufan veyahut da benzeri bir azabı veya deprem gibi, tusinemi gibi, sel ve su baskınları, volkan patlaması ve benzeri azapları ayağınızın altından da göndermeye kadirdir. (Veyahut sizi parçalara

bölerek, bazınızı bazınıza düşman ederek birbirinizden hıncınızın azabını tattırır.) Allah'ın o kadar çok çeşitli belaları azapları vardır ki hangisi ile cezalandıracağını ancak O, bilir.

Buhari'nın Cabirden rivayetine göre bu ayet indiği zaman: (Üzerinizden azabı gönderir,) kısmında Peygamber s.a.v: "Ey Allah'ım yüzüne sığınırım!" İkinci cümlesinde: (Ayaklarınızın altından gönderir,) buyrulunca: "Yine ey Allah'ım! Yüzüne sığınırım." Buyurmuş. Ayetin üçüncü kısmında da: (Sizi parçalara bölerek bazınıza bazınızın hıncını tattırır,) buyrulunca: "Bu en hafif, en basit azaptır," diye buyurmuştur. Evet, Allah (c.c.) ayetin devamında buyuruyor ki: (Bak ayetlerimizi nasıl açıklıyoruz, umulur ki, anlarlar.) Bu kadar örnekler vererek evirip çevirerek anlattıklarımızı belki anlarlar da ibret alırlar, dersler çıkarırlar, insafa ve imana gelirler.

66. Ey Muhammed! (O Kur'an hak olduğu halde senin kavmin yalanladı. De ki ben sizin vekiliniz değilim.) Yani siz yalanlasanız da, ben size zor kullanarak inandıracak değilim. Yahut bana eziyet etmenizden dolayı sizi cezalandıracak bir gücüm yoktur, sizin cezanızı verecek olan Allah tır.

Bazı tefsircilere göre, savaşa izin verilen ayetle bu ayet nesh edilmiş hükümsüz olmuştur. Çünkü Mekke döneminde müşriklere karşı koyacak bir güç yoktu. Ancak acizane ben öyle düşünmüyorum. İlla da inkâr edenlere karşı savaşacaksın diye bir şey yoktur. İslamda barış asıldır, kâfirlerden Müslümanlara bir baskı, bir engel, bir saldırı olmadıkça anlaşıp barış içinde yaşamak esastır.

67. Evet, bu ayette de, Kur'an'ı inkâr ederek Peygamberi yalanlayıp azabı acele isteyenlere cevap verilmektedir ki: (Her haberin kararlaştırılmış bir zamanı vardır ve onu yakında bileceksiniz.) Şimdi öyle alaycı tavırlarınızla o başınıza gelecek azabı inkâr ederek acele isteyip durduğunuz azabın zamanı gelince anlayacaksınız, o zaman sizin halinizi göreceğiz.

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلاَ تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {٦٨} وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ

مِنْ حِسَابِهِم مِّن شَيْءٍ وَلَـكِن ذِكْرَى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ {٦٩}
وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُواْ دِينَهُمْ لَعِباً وَلَهْواً وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا
وَذَكِّرْ بِهِ أَن تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ اللّهِ وَلِيٌّ
وَلاَ شَفِيعٌ وَإِن تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لاَّ يُؤْخَذْ مِنْهَا أُوْلَـئِكَ الَّذِينَ
أُبْسِلُواْ بِمَا كَسَبُواْ لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا
كَانُواْ يَكْفُرُونَ {٧٠}

Meali

68. Ayetlerimizi alay dalıp duranları gördüğünde hemen onlardan uzaklaş, ta ki başka bir söze dalıncaya kadar. Eğer bunu şeytan sana unutturursa, hatırladıktan sonra zalim topluluklarla oturma.

69. Allah'tan korkanlara o zalimlerin hesabından bir şey yoktur. Fakat bu bir hatırlatmadır, umulur ki, sakınırlar.

70. Dinlerini bir oyun ve eğlence eden ve kendilerini dünya hayatının aldattığı kimseleri bırak! Onunla (Kur'an) la hatırlat ki, hiçbir nefis kazandığı (kötülükler) sebebiyle helak olmasın. Ona Allah'tan başka nebir dost ve ne de şefaatçi vardır. O kendisini azaptan kurtarmak için bütün varını fidye olarak verse, alın maz (kabul edilmez.) İşte onlar kazandıkları (kötülükler) yüzünden helak olmuşlardır. Onlar için içeceklerden kaynar bir içecek ve acıklı bir azap vardır. Çünkü onlar inkâr ederlerdi.

İzahı

68. Bu ayetde dinin alay ve eğlenceye alındığı bir yerde konuyu değiştirip başka bir konuya geçinceye kadar müminlerin orada oturmaları yasaklanmaktadır. Bu ayetin benzeri bir diğer ayette Nisa sûresinin 140. ayetinde geçmişti, o ayette: (Allah'ın ayetlerinin alay ve eğlence edildiği yerde oturmayın, onlardan uzak durun, eğer uzak durmazsanız, siz de onlar gibi olursunuz,) buyrulmuştu.

Evet, şayet (Şeytan unutturur, dalgınlıkla onlarla oturmuş olursanız, hatırladığınız andan itibaren o zalim toplulukla oturmayın,) orayı derhal terk edin.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Müslümanlar Kâbe'nin çevresinde bulunurken, müşrikler İslam dinini alay ve eğlenceye alıyorlardı. Bu ayet inince Müslümanlar muzdarip olarak: "Biz Kabe de bulunsak bu adamlar dinimizi alay ve eğlenceye alıyorlar, bulunmasak büsbütün Kâbe'den uzak kalıp orada ibadet etmekten mahrum kalıyoruz," dediler. Bunun üzerine de bundan sonraki şu ayet indi.

69. (Muttaki olanlara o zalimlerin hesabından), müşriklerin günahından: (Onlara bir şey yoktur, ancak bir hatırlatma vardır.) Yani o müşriklerin bu tür alay ve eğlencelerinden ellerinden geldiği kadarıyla uzak durup kendilerini bu bedbahtların işledikleri bu çirkin günahlarından koruyup ve onlara bir öğüt verip hatırlatmaları halinde, müşriklerin yaptıkları günahlardan müminler için bir vebal olmaz. Aksi takdirde onlara seyirci kalarak onların yanında oturup kalanların müşriklerden bir farkı olmayacağı açıkça beyan edilmektedir. Demek ki, kötülüklere seyirci kalmak, onlara bir uyarıda bulunmayıp hoşgörüde bulunup onlarla oturup kalkmak vebaldır. Hiçbir şey elinden gelmiyorsa onlara kalben buğuz etmek gerekir.

70. Evet, bu ayette de Peygamber (a.s.)'a hitaben yine dini alay ve eğlenceye alanları der hal terk etmesı, onlardan uzaklaşması emredilmektedir. Çünkü onları dünya hayatı aldatmış, onlar bu hayatla mağrur olmuş, şımarmış olmaları onları bu çılgınlığa sürüklemiştir. İşte onlar bu şımarıklıkları ile oturup, dini oyun ve eğlenceye alırlar. Ey Muhammed! (Sen yine de onlara Kur'anla hatırlat, öğüt ver ki, hiçbir nefis kazandığı kötülükler sebebiyle helak olmasın.) Fakat buna rağmen bu çirkin günahları kazananlara: (Allah'tan başka ne bir dost ve ne de bir şefaatçi vardır.) Bunu da böylece bilsinler ki, Allah'ın azabından kurtulmak için: (Bütün varlıklarını fidye olarak verseler onlardan asla kabul edilmeyecektir.) İşte bu zalim ve ağzınlara: (Küfürleri sebebiyle içeceklerden kaynar bir içecek ve acıklı bir azap vardır.) İmansız ölüp gidenler kıyamet günü kendilerine verilecek olan azaptan kurtulmak için, şayet bütün dünya onların olacak olsa ve bunları verecek olsalar bile kurtulmaları mümkün değildir. Ve ettikleri zulmün ve küfrün cezasını muhakkak çekeceklerdir.

قُلْ أَنَدْعُو مِن دُونِ اللّهِ مَا لاَ يَنفَعُنَا وَلاَ يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلَى أَعْقَابِنَا بَعْدَ إِذْ هَدَانَا اللّهُ كَالَّذِي اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِي الأَرْضِ حَيْرَانَ لَهُ أَصْحَابٌ يَدْعُونَهُ إِلَى الْهُدَى ائْتِنَا قُلْ إِنَّ هُدَى اللّهِ هُوَ الْهُدَىَ وَأُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ {٧١} وَأَنْ أَقِيمُواْ الصَّلاةَ وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذِيَ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ {٧٢} وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُن فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّوَرِ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ{٧٣}

Meali

71. De ki: "Biz Allah'ı bırakıp bize fayda ve zarar verecek durumda olamayan şeylere mi tapalım? Allah, bizi doğru yola ilettikten sonra şeytanların saptırıp şaşkın olarak çöle düşürmek istediği ve arkadaşları ise onu doğru yola çağırıp dururken gerisin-geri dönenler gibi mi olalım? De ki: "Allah'ın çağırdığı yol doğru yoldur ve âlemlerin Rabbine teslim olalım diye bize emrolundu."

72. Namazı dosdoğru kılın ve Allah'tan korkun. O ki, işte O'nun huzurunda toplanacaksınız.

73. O ki: Gökleri ve yeri hakkıyla yarattı. O gün ol, der, her şey oluverir. O'nun sözü de doğrudur, sure üfürüldüğü gün mülk de O'nundur. O, gizliyi de açığı da bilir. O, her şeye hâkimdir, her şeyden haberdardır.

İzahı

71. Ey Resulüm! (De ki, biz Allah'ı bırakıp da hiçbir fayda ve zarar veremeyen putlara ve benzeri şeylere mi tapalım? Hem arkadaşları kendisini doğru yola çağırıp dururken, şeytanın yeryüzünde "çölde" saptırıp şaşkın-şaşkın dolaştırdığı

gibi gerisin-geri dönenler gibi mi dönelim? Üstelik biz âlemlerin Rabbine teslim olmak için emrulunduğumuz halde.) Yani bir yandan şeytan kendisini doğru yoldan saptı-rmış, çölün ortasında şaşkın-şaşkın dolaşıp dururken, bir yandan da arkadaşları onu doğru yala çağırırken, bu arkadaşının çağırdığı doğru yola, kurtuluş yoluna değil de, gerisin-geri şeytanın çağırdığı yöne dönen bir kimse gibi mi dönelim? Yani şimdi Allah'ın çağırdığı dosdoğru yoldan dönüp sizin çağırdığınız sapık yola doğru mu gelelim? Ey Muhammed! İşte sen Allah'a ortak koşmaya çağıran o müşriklere böyle de.

72. Evet, bu ayette Müşriklerin müminleri şirke düşürme arzularını bir tarafa bırakıp, kendilerini müşriklerden ayıran namazı dosdoğru kılmaya devam etmeleri, Allah'tan korkmaları emredilmekte ve sonuçta O'nun huzurunda toplanacakları bildirilmektedir.

73. Bu ayette de Allah Teâla, göklerin ve yerin hak olarak yaratıcısı olduğunu, kıyamet zamanı geldiğinde de hepsini künfeyekün edeceğini, sözünün hak olduğunu, mülkün de yine kendisine ait olduğunu bildirmektedir. O gün geldiğinde de sure üfleneceği böylece kıyametin kopacağı haber vermekte, gizliyi de açığı da bildiğini, her şeye hükmedip haberdar olduğunu beyan edilmektedir. Evet, her şeyin yaratıcısı, sahibi, hâkimi O'dur. Bu kâinatı kün (ol!) emriyle nasıl yaratmışsa, zamanı geldiğin de yine ol demesiyle bu kâinatın düzenini bozup başka düzene sokacaktır. Sözlerin en doğrusu Allah'ın sözüdür. O, söylediğini mutlaka gerçekleştirecektir. O, görüneni de görünmeyeni de bilendir. O, hâkimlerin hâkimidir. Kıyamet günü de mahlûkatın arasında hüküm verecek O'dur. O'ndan başka varılacak, sığınacak ve korunacak hiçbir kimse ve hiçbir yer yoktur.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لأَبِيهِ آزَرَ أَتَتَّخِذُ أَصْنَاماً آلِهَةً إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ {٧٤} وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ {٧٥} فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَباً قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لا أُحِبُّ

الآفِلِينَ {٧٦} فَلَمَّا رَأَى الْقَمَرَ بَازِغاً قَالَ هَـذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ
قَالَ لَئِن لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي لأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ {٧٧}
فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هَـذَا رَبِّي هَـذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ
قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ {٧٨} إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ
لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ حَنِيفاً وَمَا أَنَاْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
{٧٩} وَحَآجَّهُ قَوْمُهُ قَالَ أَتُحَاجُّونِّي فِي اللّهِ وَقَدْ هَدَانِ وَلاَ
أَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِهِ إِلاَّ أَن يَشَاءَ رَبِّي شَيْئاً وَسِعَ رَبِّي كُلَّ
شَيْءٍ عِلْماً أَفَلاَ تَتَذَكَّرُونَ {٨٠} وَكَيْفَ أَخَافُ مَا أَشْرَكْتُمْ
وَلاَ تَخَافُونَ أَنَّكُمْ أَشْرَكْتُم بِاللّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَاناً
فَأَيُّ الْفَرِيقَيْنِ أَحَقُّ بِالأَمْنِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {٨١}

Meali

74. İbrahim, babası Âzere demişti ki: "Sen putları ilah mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni ve snin kavmini bir sapıklık içinde görüyorum."

75. Böylece biz İbrahim'e göklerin ve yerin melekûtunu gösterdik ki, kesin inananlardan olsun.

76. Üzerine gece bastırınca bir yıldız gördü: "Rabbim budur," dedi. Vatka ki yıldız battı, ben batanları sevmem, dedi.

77. Ayı doğarken gördü: "Yine Rabbim budur," dedi. O da batınca: "Kasem ederim ki, Rabbim bana doğruyu göstermeseydi, elbette sapıklığa düşen topluluktan olurdum," dedi.

78. Bu sefer güneşi doğarken gördü: "Rabbim işte budur, hem hepsinden büyük," dedi. O da batınca: "Ey kavmim! Ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzağım," dedi.

79. Ben yüzümü gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve artık asla Allah'a ortak koşanlardan değilim.

80. Kavmi onunla tartışmaya başladı. O da onlara dedi ki: "Beni doğruya eriştirdiği halde Allah hakkında benimle mi tartışıyorsunuz? O'na ortak koştuklarınızdan hiç korkmuyorum, ancak Rabbimin bir şeyi dilemesi hariç. Rabbimiz ilmiyle her şeyi kuşatmıştır. Hiç düşünmez misiniz?"

81. Hakkında hiçbir delil indirilmediği halde, siz Allah'a ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da, ben sizin ortak koştuklarınızdan nasıl korkarım? Eğer bilirseniz (söyleyin bakalım) bu iki topluluktan hangisi güvenli olmaya layıktır?

İzahı

74. Bu ayette Hazreti İbrahim'in babasını kınadığı ifade edilmektedir. Şöyle ki onun çevresi putperest idi. Bir kısmı ise yıldızlara tapanlardandı. Hatta Sabi'inlerden olduğu da söylenmektedir. Bazı tefsircilere göre Âzer Hazreti İbrahim'in öz babasıdır ve Kûfe civarında Kusa kasabasında yaşıyordu ve kendisi putperest idi. Süryanicede Tarah olduğu da söylenmektedir. Ve meşhur olan bir lakabı da olabilir. Bazı tefsircilere göre amcası olduğu söylense de bu ayetin zahirine göre pek doğru değildir. İşte İbrahim babasının ve çevresinin müşrik olarak yaşadığı bir yerde yaşarken, babasının ve çevresinin bu batıl inançları onun temiz olan fıtratına ve ruhuna aykırı geliyordu ve daha çocukken bunların batıl inançları onun aklını kurcalıyordu. (Babası Âzer'e: "Sen putları ilah mı ediniyorsun? Doğrusu seni ve kavmini açıktan bir sapıklık içinde görüyorum," dedi.) O fıtratındaki temiz ruhu ile şirke bulaşmak istemiyor, gerçek Rabbini arıyordu.

75. İşte aradığı gerçek Rabbi: (İbrahim'e yakinen inansın diye böylece göklerin ve yerin melekûtunu gösterdi.) Göklerin ve yerin melekûtundan maksat yani İbrahim (a.s.) göklerin ve yerin yaratılışını, onların bir düzen ve intizam içinde olduğunu ve bunlarda bir takım sırlar ve hikmetler saklı olduğunu, bunları böyle bir düzen içinde yürüten birinin olduğunu düşünüp sezmeye başlamasıdır.

76. İşte İbrahim bu kâinatın gerçek sahibini ararken: (Vakte ki, üzerine gecenin karanlığı bastı da bir yıldız gördü: "Rabbim budur," dedi. Sonra yıldız batınca: "Ben batanları sevmem," dedi.) Yani kaybolan yaratıcı olmaz, Rab olmaz, dedi.

77. Evet, yıldız kaybolunca bu sefer: (Ay doğdu: "Rabbim budur," dedi. O da batınca: "Andolsun ki, Rabbim bana doğruyu göstermeseydi, elbette sapıklığa düşen toplumlardan olurdum," dedi.)

78. Derken onun arkasından: (Güneş doğdu; "Rabbim budur, hem de hepsinden büyüktür," dedi. O da batınca: "Ey kavmim ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden uzağım," dedi.) Bu kâinatın sahibi, yaratıcısı sizin tapındığınız taş parçaları, ağaç parçaları, şu ya da bu olamaz kanaatine vardı.

79. İşte o zaman Hazreti İbrahim aradığını bulmuş ve şöyle demişti. (Ben yüzümü tamamen gökleri ve yeri yoktan var edene çevirdim ve ben artık asla Allah'a ortak kuşanlardan değilim.) İşte İbrahim düşünerek araştırarak gerçek Rabbini bulmuş ve O,nun birliğine inanmıştı.

80. İbrahim bütün bu söz ve davranışları ile kavminin kalbine ve beynine girip sindire-sindire gerçeği onlara göstermek isterken: (Kavmi hemen onunla mücadeleye tutuştu. İbrahim de: "Onlara ne diye Allah'ın birliği hakkında benimle tartışıyorsunuz? Hal bu ki O, beni doğru yola iletti. Artık sizin ona ortak koştuğunuz şeylerden asla korkmam, ancak Rabbimin dilediği şey müstesnadır,") dedi. Yani sizin korkup önünde eğildiğiniz kendine bile zarar ve yarar veremeyen putlarınızdan, taş parçalarından şundan-bundan korkacak değilim. Ama canlı varlıklardan eğer Rabbim dilerse o başka, onlardan belki korkabilirim, zarar verebilirler. Ve (Rabbimin bilgisi her şeyi kuşatmıştır. Hiç düşünmez misiniz?) diyerek İbrahim kendisi düşünüp gerçeği bulduğu gibi kavmine de gösterip onları da düşünmeye davet etmiştir.

81. İbrahim: (Hakkında hiçbir delil indirilmediği halde siz Allah'a ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da, ben sizin ortak koştuklarınızdan nasıl korkarım? Şimdi bu iki guruptan hangisi daha güvenlidir?) dedi. Her şeyi yaratan, yaşatan, her şeyi kahredip yok etmeye kadir olan, bütün mülk kendisinin olan Allah'a siz ortak koşmaktan kork muyorsunuz da, Ben hiçbir saltanatı olmayan ve hiç bir şey elinden gelmeyen taş parçalarından, ağaç parçalarından beton parçalarından mı korkacağım. Şimdi siz bir karar verin, bunların hangisi daha güvenilirdir?

İşte İbrahim'in çevresi putperest olmasına rağmen bu karmaşık duygular içerisinde iken düşünmüş, aramış hakkı ve bu kâinatın gerçek sahibini bulmuş. Yüzünü O'na dönmüş, putlara ve putperestlere karşı kesin tavrını ortaya koymuş ve kavmini de insafa düşünmeye davet etmiştir.

الَّذِينَ آمَنُواْ وَلَمْ يَلْبِسُواْ إِيمَانَهُم بِظُلْمٍ أُوْلَئِكَ لَهُمُ الأَمْنُ وَهُم مُّهْتَدُونَ {٨٢} وَتِلْكَ حُجَّتُنَا آتَيْنَاهَا إِبْرَاهِيمَ عَلَى قَوْمِهِ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَّن نَّشَاء إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ {٨٣} وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ كُلاًّ هَدَيْنَا وَنُوحاً هَدَيْنَا مِن قَبْلُ وَمِن ذُرِّيَّتِهِ دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ وَأَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسَى وَهَارُونَ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ {٨٤} وَزَكَرِيَّا وَيَحْيَى وَعِيسَى وَإِلْيَاسَ كُلٌّ مِّنَ الصَّالِحِينَ {٨٥} وَإِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطاً وَكُلاًّ فضَّلْنَا عَلَى الْعَالَمِينَ {٨٦} وَمِنْ آبَائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَإِخْوَانِهِمْ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {٨٧} ذَلِكَ هُدَى اللّهِ يَهْدِي بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَلَوْ أَشْرَكُواْ لَحَبِطَ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {٨٨} أُوْلَئِكَ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ فَإِن يَكْفُرْ بِهَا هَؤُلاء فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْماً لَّيْسُواْ بِهَا بِكَافِرِينَ {٨٩} أُوْلَئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللّهُ فَبِهُدَاهُمُ اقْتَدِهْ قُل لاَّ أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرَى لِلْعَالَمِينَ {٩٠}

Meali

82. Onlar ki, iman ettiler ve imanlarını zulümle (şirkle) karıştırmadılar. İşte güven onlarındır ve onlar doğruya erenlerdir.

83. İşte bunlar kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz delillerimizdir. Dilediğimiz kimselerin derecelerini yükseltiriz. Şüphesiz ki, Rabbin hakkiyle hâkimdir, hakkiyle bilendir.

84. Biz ona İshak'ı ve Yakup'u de hediye ettik. Hepsine de doğru yolu gösterdik. Nitekim daha önce Nuh'a ve onun soyundan Davud'a, Süleyman'a, Eyyub'a, Yusuf'a, Musa'ya ve Harun'a da yol gösterdik. Biz güzel davrananları böyle mükâfatlandırırız.

85. Zekeriya, Yahya, İsa ve İlyas-ı de (doğru yola iletmiştik,) hepsi de salih kullarımızdandı.

86. İsmail, Elyasa, Yunus ve Lutu da (doğruya erdirdik) ve hepsini de âlemlere üstün kıldık.

87. Babalarından, çocuklarından ve arkadaşlarından bazılarını da üstün kıldık. Onları seçtik ve doğruya ilettik.

88. İşte bu Allah'ın doğru yoludur. Kullardan dilediğini O, doğru yola iletir. Eğer onlar Allah'a ortak koşsalardı, yaptıkları bütün amelleri boşa giderdi.

89. İşte onlar kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer bunlar ona inanmayacak olurlarsa, onların yerlerine o peygamberleri inkâr etmeyecek toplumları getiririz.

90. Bunlar Allah'ın hidayete erdirdiği kimselerdir, sende onların yoluna uy. De ki: "Ben onun (Kur'an'ı tebliğ etme) karşılığında bir ücret istemiyorum. O âlemlere bir öğüttür."

İzahı

82. Bu ayette iman edip ve bu imanlarına zulmü, yani şirki karıştırmadan saf ve sade bir imana sahip olanların güvenilen kimseler oldukları, doğru yolda oldukları bildirilmiştir. Bu ayette zikredilen zulüm şirktir. Beyhaki'nin İbni Mesud'dan rivayet ettiğine göre bu ayet indiğinde Müslümanlar bir telaşa düşerek dediler ki: "Nefsine zulmetmeyen, yani günah işlemeyen kim var?" İşte bunun üzerine Peygamber a.s: "Bu sizin zannettiğiniz zulüm değil, şirktir. Lokman

oğluna: (Ey oğulcağızım! Allah'a şirk koşma. Çünkü şirk en büyük zulümdür,) demişti," diye de buyurdu. İşte en büyük zulüm Allah'a şirk koşmaktır.

83. Bu ayette de Cenab-ı Hak, İbrahim'in kavmine karşı mücadele ettiği delilleri kendisine verdiğini, onu kavmine karşı yücelttiğini, kullarından dilediğini derecelerle yükselteceğini, her şeye hâkim olduğunu ve her şeyi bildiğini beyan etmektedir.

İbrahim'in kavmine karşı mücadele etmesi için verilen delillerden maksat şudur. Göklerde ve yerdeki Allah'ın varlığını birliğini gösteren sırlar ve hikmetlerdir ki, İbrahim'e işte o hikmet ve sırları götsererek Allah'ın varlığına ve birliğine delil getirtmiştir. İbrahim önce yıldızı görerek onun ilah olduğunu, fakat o kaybolup, ay doğunca onun ilah olacağını, oda kaybolup güneş doğunca onun ilah olduğunu, onun da battığını görünce, batan, kaybolan Rab olamaz demiş ve bu delillerle Allah'ın varlığı ve birliğine ulaşmıştır. Ondan sonra da bu delilleri göstererek kavmiyle tartışmış, onları akliselime, düşünmeye davet etmiştir. Ve Allah (c.c.) İbrahim'i böylece kavmine karşı yüceltmiştir. O, kullarından dilediğinin derecelerini yükseltir. Çünkü her şeyi bilen ve her şeye hükmeden O'dur.

84. (Biz ona İshak'ı ve Yakup'u da hediye ettik, hepsini de doğru yola ilettik.) Burada İshak ve Yakup'u da hediye ettik ifadesi, İbrahim'in kendisi yüz yirmi yaşında, zevcesi Sare validemiz de doksan dokuz yaşında iken bir mucize olarak bu yaşta İshak'a hamile kalmasına işaret edilmiştir. Cenab-ı Hak o yaşlarda bunu kendilerine bir hediye ettiğini ve ondan da torunu Yakup (a.s.)'ı hediye ettiğini ve böylece onun neslinin devam ettitmiştir. Ve bu nesilden birçoklarını peygamber yapmış, birçoklarını da doğru yola iletmiştir. Nitekim: (Daha önce Nuh'a ve onun soyundan gelen Davud'a, Süleyman'a, Eyyub'a, Yusuf'a, Musa'ya ve Harun'a da doğruyu göstermiştik ve biz böyle güzel davrananları mükâfatlandırırız,) diye buyrulmaktadır.

Bu ayette: (Onun zürriyetinden,) diye ifade edilen bu zamiri bazı tefsirciler Nuh (a.s.)'a, bazıları ise, İbrahim (a.s.)'a göndermişlerdir. Fakat ulamanın geneli zamirin Nuh'a gittiğini söylemişlerdir ki, âcizane bende bu kanattayım. Çünkü Saffet sûresinin 77. ayetinde şöyle buyruluyor. (Biz yalnız Nuh'un soyunu geriye bıraktık.) Yani tufanın olduğu bölgede bütün nesil helâk oldu, yalnız Nuh'un nesli geriye kaldı. İşte onun neslinden de bilahare, İbrahim, onun

soyundan Davud, Süleyman ve diğer peygamberler geldi demektir. Fakat burada bir Noktaya açıklık getirmek istiyorum ki, o da şudur. Yani Nuh'un soyu geriye kaldı bu peygamberler onun soyundan geldi derken, Nuh'un soyundan başkası kalmadı anlamına gelmez. Nitekim gemide inanmış olanların hepsi Nuh'un nesepten ailesi değildi. Nerde kaldı ki bu geminin dışında dünyanın başka yerlerinde yaşayan insanlar da bana göre vardı. Nuh tufanı bütün dünyayı içine almış değildir. Onun yaşadığı Dicle ve Fırat arasında mazapotamya da yaşayanların olduğu bu bölgedir, tufan bu bölgede olmuştur ki, bunu daha sonra Allah, izin verirse, Hud suresinde daha geniş açıklayacağız. O halde burada kasdedilen, Nuh'un soyundan, bu peygamberlerin gelmesidir. Yoksa bütün insanlar değildir. Yani bütün bu peygamberler silsile yoluyla Nuh (a.s.)'a dayanmaktadır, onun soyundan gelmiştir.

85-87. Bu ayetlerde de yine o nesilden gelen ve hepsi de hidayet üzere olan ve hepsi de kendi zamanlarında ki âlemlerden üstün olan şu peygamberler olduğu ifade edilmektedir. (Zekeriya, Yahya, İsa, İlyas, –İsmail, Elyese-a, Yunus, Lut –Ve bunların babalarından, çocuklarından, kardeşlerinden bazılarını da üstün kıldık. Onları seçtik, onları doğru olan yola ilettik.)

Bu peygamberlerin âlemlere üstün olmasından maksat, her peygamber kendi zamanındaki insanlardan üstündür, anlamına gelmektedir. Peygamberler bazı meleklerden üstün olabilirler ama bütün meleklerden üstün olduğuna dair kesin bir bilgi yoktur. Yine bu ayette peygamberlerin isimleri zikredilirken öncelik sırasına göre tertip üzere zikredilmemişlerdir. Ancak aynı kaderi paylaşan veya birbirine yakın olan kaderi paylaşan peygamberler sıralanarak zikredilmiştir. Örneğin İbrahimden sonra İshak ve Yakup ve ondan sonraki neslinin bir göbeğine işaret edilmiştir. Nuh (a.s.) ise ayriyeten zikredilmiştir. Çünkü bununla peygamberlerin onun soyundan geldiğine işaret edilmiştir. Davud ve Süleyman yan-yana getirilerek zikredilmiştir ki, baba oğul her ikisi de hem peygamber hem de saltanat sahibi idiler. Eyyub ile Yusuf da bir arada zikredilmiştir ki, her ikisinin de bela ve musibet bakımından kaderleri birbirine yakındır. Her ikisi de sabretmişler ve sonunda nimete kavuşmuşlardır. Musa ile Harun bir arada zikredilmiştir ki ikisi kardeştir ve her ikisi de aynı anda peygamberdir. Zekeriya ve Yahya bir arada zikredilmişlerdir ki, baba oğul her ikisi de şehit edilmiştir. İsa ile İlyas bir arada zikredilmiştir ki, bunların çok mucize göstermeleri ve suikastlara

maruz kalmaları, öldürülmeleri bakımından kaderde birbirlerine benzerlikleri vardır. İsmail, Elyese'a, Yunus ve Lut aleyhimü's-selam bunlar bir arada zikredilmişlerdir ki, bu peygamberlerin ümmetleri olmuş ama kendilerine ait bir şeriatları olmamıştır. Fakat hepsi de insanları iyiliğe çağırmış, kötülüklere engel olmaya çalışmışlar, hepsi de salih kimselerdir ve kendi zamanlarında yaşayan diğer insanlardan üstündürler.

88. (İşte bu Allah'ın hidayetidir, kullarından dilediğini o hidayetle doğruya erdirir. Eğer bu hidayete erenler Allah'a ortak koşmuş olsalardı, yaptıkları ameller silinip giderdi.)

89. (İşte onlar kendilerine kitap, hikmet ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Şimdi o peygamberberlere verilen kitap, hikmet ve peygamberliklerini şunlar "Mekke müşrikleri" inkâr ederlerse, onları inkâr etmeyen bir kavmi onların yerine vekil ederiz.) Yani Mekke müşrikleri gerçekleri inkâr ederlerse, onların yerine başka bir kavmi getiririz ki onlar bu gerçeklerin savunucusu olur. Nitekim öyle de olmuştur. Mekke müşrikleri bu gerçekleri inkâr etmişlerdir. Onların yerine birbirlerine düşman olan Medine'li Evs ve Hazreç kabilelerini Cenab-ı Hak İslamla müşerref kılmış, onları birbirine dost etmiş, onlar Peygamber (a.s.)'a bey'at etmiş ve İslam'ın en güzel savunucusu olmuşlar. Bu gerçeklere karşı çıkan müşriklerin elebaşları da Bedir savaşında canlarını cehenneme teslim etmişlerdir.

90. Evet, işte mübarek peygamberlerin hepsine de: (Allah, hidayet etmiştir, doğru yolu göstermiştir.) Öyle ise ey Muhammed! (Sen de onların hidayetine uy.) Sen de onların izini takip ederek Allah'ın götserdiği yola uy. Ve de ki, bana indirilmiş olan Kur'an'ı tebliğ ettiğim ve size doğru yolu gösterdiğim karşılığında sizden: (Bir ücret istemiyorum, o Kur'an âlemlere öğüt veren bir kitaptan başka değildir.) Onları Kur'an'a, hakka ve İslama davet ettiğin karşılığında onlardan hiçbir ücret talep etmediğini onlara bildir.

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنزَلَ اللّٰهُ عَلَى بَشَرٍ مِّن شَيْءٍ قُلْ مَنْ أَنزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاء بِهِ مُوسَى نُوراً وَهُدًى لِّلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيراً وَعُلِّمْتُم مَّا

لَمْ تَعْلَمُواْ أَنتُمْ وَلاَ آبَاؤُكُمْ قُلِ اللّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ {٩١} وَهَـذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُّصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلَى صَلاَتِهِمْ يُحَافِظُونَ {٩٢} وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّهِ كَذِباً أَوْ قَالَ أُوْحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَن قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنَزلَ اللّهُ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلآئِكَةُ بَاسِطُواْ أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُواْ أَنفُسَكُمُ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ {٩٣} وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادَى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُم مَّا خَوَّلْنَاكُمْ وَرَاء ظُهُورِكُمْ وَمَا نَرَى مَعَكُمْ شُفَعَاءكُمُ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ أَنَّهُمْ فِيكُمْ شُرَكَاء لَقَد تَّقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنكُم مَّا كُنتُمْ تَزْعُمُونَ {٩٤}

Meali

91. Onlar Allah'ı hakkiyle takdir edemediler. Çünkü: "Allah, insanlara hiçbir şey indirmedi" dediler. De ki: "Öyle ise Musa'nın insanlara aydınlık ve hidayet olmak üzere getirdiği kitabı kim indirdi? Siz onu parça-parça kâğıtlara çevirdiniz, bir kısmını açığa vuruyor ve birçoğunu da gizliyorsunuz, sizin ve babalarınızın bilmediği şeyler (Kur'an sayesinde) size öğretilmiştir. (Resûlüm! Bunları indirip öğreten): "Allah'tır," de. Sonra da onları bırak daldıkları boş laflarla oynasınlar.

92. Bu kitap kendinden önceki kitapları tasdik eden, şehirlerin anası olan (Mekke'yi) ve çevresindeki bütün insanlığı uyarman için indirdiğimiz mübarek kitaptır. Ahiret gününe inananlar bu kitaba da iman ederler ve onlar namazlarını da koruyarak kılarlar.

93. Allah'a karşı yalan uyduran yahut kendisine hiçbir şey vahyi edilmediği halde: "Bana vahyi olundu" diyenden ve: "Ben de Allah'ın indirdiği gibi bir kitap indireceğim," diye iddia edenden daha zalim kim olabilir? O zalimleri ölüm işkencesi içindeki halini bir görsen! Melekler onlara ellerini uzatırlar ve: "Ruhunuzu teslim edin, Allah'a karşı haksız şeyler söylediğinizden ve O'nun ayetlerine karşı böbürlenmelerinizden dolayı bu gün alçaltıcı bir azapla cezalandırılacaksınız," derler.

94. Andolsun ki, sizi ilk yarattığımız gibi teker-teker bize geleceksiniz. Size verdiğimiz her şeyi ark-ada bıraktınız. Sizin ortaklarınız olduğunu iddia ettiğiniz, size şefaat edecek olanlar hani sizinle beraber görmüyoruz. Aranızdaki bütün bağlar artık kesilmiş ve güvendiğiniz şeyler sizden kaybolup gitmiştir.

İzahı

91.Yahudiler ve diger kâfirler: (Allah'ı hakkıyla takdir edemediler. Çünkü Allah, hiçbir beşere bir şey indirmedi, dediler.) Yani Peygambere inen Kur'an'ı inkâr ederek, Allah, hiçbir insana böyle bir kitap indirmemiştir, dediler. Ey Muhammed! Onlara: (De ki, Musa'nın insanlara aydınlık ve hidayet olmak üzere getirdiği kitabı kim indirdi?) Yani eğer Allah hiçbir beşere kitap indirmedi ise o zaman Musa'ya Tevrat'ı kim indirdi? (Onu parça-parça edip bir kısmını açığa çıkardınız, birçoğunu da gizlediniz.) Yani Tevrat-ı parça-parça kâğıtlara yazdınız ve onların bir kısmını insanlara açıklarken çoğunu gizlediniz. Hal bu ki: (Sizin ve babalarınızın bilmediklerini) işte o inkâr ettiğiniz Kur'an sayesinde (öğrendiniz.) Sizin Tevrat-ı parça-parça edip da gizlediğiniz o hakikatleri işte Kur'an haber veriyor. Ey Muhammed! Böyle gerçekleri gizleyen, sonra da Allah, hiçbir kimseye kitap indirmedi diyen o kâfirlere: (De ki, onları Allah indirdi. Sonra onları kendi hallerine bırak daldıkları bataklıkta oynasın dursunlar.) Yanı sen gerçeği onlara söyle sonra bırak yalan ve küfür bataklığında oynayıp dursunlar ve sen onlara aldırma, kendi işine bak.

Bu ayetin iniş sebebi İbni Abbas'ın rivayetine göre şöyledir. Yahudiler Peygamber a.sç'a:"Allah, sana kitap indirdi mi?" demişler. Peygamberimiz de: "Evet," buyurmuş. Yahudiler ise yemin ederek Allah, gökten bir kitap indirmiş değildir, demişler. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir.

92. (İşte şu da bir kitaptır ki onu da biz indirdik, o mübarek bir kitaptır.) Yani Tevrat'ı Musa ya nasıl biz indirdikse, işte bu mübarek Kur'an'ı da biz indirdik. Ve bu kitap: (Kendinden önceki kitapları tasdik eden, şehirlerin anası olan (Mekke) de ve onun çevresinde) ki, şehir ve kasabalarda yaşayan insanları (uyarmak için indirilmiş bir kitaptır. Ahirete iman edenler, bu kitaba da iman ederler ve onlar namazlarını da koruyarak devamlı kılarlar.) Yani namazın bütün erkân ve şeraitini yerine getirerek ve ara vermeden devamlı kılarlar.

93. (Allah'a karşı yalan uyduran yahut kendisine hiçbir şey vahyolunmadığı halde: "Bana vahyedildi, Allah'ın indirdiği bir kitap da ben indireceğim,"diyerek iddia edenden daha zalim kim olabilir?)

Bu ayet Yemende yalancı peygamber olarak çıkan Müseylemetü'l-Kazzab hakkında inmiştir. Bu yalancı herif bana vahyi ediliyor diye ortaya çıkmış ve iki elçisini de Peygamber (a.s.)'a göndermiş, Peygamberimiz de onlara: "Siz Müseyleme'nin peygamber olduğuna inanıyor musunuz?" diye sormuş, onlar da: "Evet," deyince, Peygamberimiz onlara: "Eğer elçilerin öldürülmez kuralı olmasaydı, sizin boynunuzu vurdururdum," buyurmuş.

Yine Esvede denen bir şahıs Yemen de Peygamberim diye ortaya çıkmış ve bu şahıs Peygamberimizin vefatından iki gün önce öldürülmüş.

Diğer bir olayda Abdullah b. Sat b. Ebi Sarah denen zat Müslüman olmuş ve Peygamberimize kâtiplik yaparken, (velekad halaknel insâne min sülâletin mintîn) ayetini yazıp hayret ederek sonunda (fetebârekellahu ahsenü'l-halikîn) demiş. Peygamberimiz de ayetin devamı zaten öyledir, deyince bu şahıs bundan şüphelenerek dinden dönmüş, fakat bilahare tekrar iman etmiş. İbni Abbas'a göre de bu ayet Peygamber (a.s.) la ve Kur'anla alay edip inkâr edenler hakkında inmiştir. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun, Allah'a iftira eden, gerçekleri inkâr edenlerin ne kadar zalim oldukları ifade edilmektedir.

Evet, ey Muhammed! İşte bu yalancı, inkârcı zalimler: (Ölüm dehşeti içinde oldukları hali bir görsen! Melekler ellerini uzatmışlar haydi canınızı tesliedin bakalım. İşte bu gün Allah'a haksız yere söyledikleriniz ve O'nun ayetlerine karşı

kibirlenmenizden ötürü aşağılayıcı bir azapla cezalandırılacaksınız,) derler ve işkence ile canlarını alırlar. Melekler bu zalimlerin canlarını almaya geldiklerinde ellerini onların canlarını almaya uzatır, onların bütün damarlarını çekip tel-tel ederek işkence ile alırlar ki, işte o zaman onların hallerini bir görsen!

94. Ey azgın zalimler! (Sizi ilk defa yarattığımız gibi tek-tek olarak huzurumuza geldiniz. Fakat size verip de içine daldırdığımız şeyleri arkada bırakarak geldiniz.) Yani sizi dünyaya getirdiğimizde nasıl malsız mülksüz çırılçıplak idiniz ise, işte bakın bu gün benim huzurumda da yine aynı şekilde çırılçıplaksınız, her şeyinizi dünyada bıraktınız. Oysa dünyada bunlara dalıp, bunlarla mağrur olmuştunuz, aldanmıştınız. İşte bütün bunlar uğuruna her türlü zalimliği kötülüğü yaptınız, hani şimdi onlar ne oldu? (Ve hani Allah'a ortaklar diye iddia ettiğiniz şefaatçilerinizi sizinle beraber göremiyorum.) Hani nerde bana ortak koşup şefaatlerini beklediğiz o ortaklar? Bu gün ben onları hiç ortalıkta göremiyorum: (Muhakkak ki aranızda ki, bütün bağlar kopmuş ve sizin ortak diye, şefaatçi diye iddia ettikleriniz sizden kaybolup gitmiştir.) Hani dünyada güvendiğiniz mallarınız, evlatlarınız, makam ve mevkileriniz, size şefaat edeceğini iddia ettiğiniz putlarınız, sahte şeyhleriniz, sapık liderleriniz, efendileriniz, beyleriniz hani? Hepsi ortalıktan kayıp, toz duman olmuş, herkes kendi derdine düşmüş, birbirinden kaçar olmuş, yapa yalnız ortada kalmış, tek başına ilahi adaletin karşısına çıkmış. O gün yalnız kalmayanlar Allah'a ve Peygambere itaat edenlerdir, onlar Allah'ın ve Peygamberin şefaatine mazhar olacaklardır. Onlar ölürken de melekler tarafından müjdelenirler, yalnız değillerdir, kabirde ve mahşerde de yalnız değillerdir.

إِنَّ اللهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوَى يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ذَلِكُمُ اللهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ {٩٥} فَالِقُ الإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَناً وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَاناً ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ {٩٦} وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُواْ بِهَا فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ قَدْ فَصَّلْنَا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

{٩٧} وَهُوَ الَّذِيَ أَنشَأَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ {٩٨} وَهُوَ الَّذِيَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ فَأَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِراً نُّخْرِجُ مِنْهُ حَبّاً مُّتَرَاكِباً وَمِنَ النَّخْلِ مِن طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهاً وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ انظُرُواْ إِلِى ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَيَنْعِهِ إِنَّ فِي ذَلِكُمْ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {٩٩} وَجَعَلُواْ لِلّهِ شُرَكَاء الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُواْ لَهُ بَنِينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَصِفُونَ {١٠٠}

Meali

95. Şüphesiz ki, tâneleri ve çekirdekleri yaran Allah'tır. O, ölüden diriyi çıkaran, diriden de ölüyü çıkarandır. Öyle ise nasıl yüz çevirirsiniz?

96. Karanlığı yarıp tan yerini ağartan O'dur. Geceyi dinlenmek için güneşi, ayı hesaplamak için yaratmıştır. İşte bu her şeye galip gelen ve her şeyi bilen Allah'ın takdiridir.

97. Kara ve denizin karanlıklarında yollar bulasınız diye, yıldızları sizin için yaratan O'dur. Şüphesiz ki, bilen bir toplum için ayetleri geniş bir şekilde açıkladık.

98. Sizi bir tek candan yaratan O'dur. Sonra sizin için bir karar yeri, bir emanet yeri vardır. Biz ayetlerimizi anlayan bir toplum için geniş bir şekilde açıkladık.

99. Gökten suyu indiren O'dur. O su ile her çeşit bitkiyi çıkardık, ondan da bir-biri üzerine binmiş taneleri, hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımları, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri çıkarıyoruz. Kimi birbirine benzer, kimi

benzemez. Bunlar meyvelendikleri zaman, meyvelerinin olgunlaşmasına bakın! Bunlarda inanan toplumlar için ibretler vardır.

100. Onlar, Allah'a cinlerden ortak koştular. Hal bu ki, onları yaratan O'dur. O, vasıflandırılan (bu sıfatlardan) uzaktır ve yücedir.

İzahı

95. Bu ayette Cenab-ı Hak, bir tane'nin ve bir çekirdeğin nasıl yarıldığını, onu yüce kudretiyle bir yönünü toprağa kök saldırdırıp, bir yönünü de o çetin taşlı, kesekli olan toprağı nasıl deldirip filizini çıkardığını beyan ederek yüce kudretinin bir eseri olduğunu göstermektedir. Yine ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkardığını, örneklerle yüce kudretini gösterdiği halde, O'na kulluk etmekten, O'nun emir ve yasaklarından nasıl yüz çevirdiklerini beyan etmektedir. İnsanoğlu ne kadar nankördür. Allah Teâlâ bunca kudretini gösteren delilller sergileyip bunca nimetler vermesine rağmen, O'nu yalanlayıp, O'na ortak koşuyorlar ve O'nu hakkıyla takdir edemiyorlar.

Ayette geçen (habbe), her türlü ot ve ekin tanesi, tohumudur. (Nevâ) ise, her türlü çekirdek tohumudur. Ölüden diriyi çıkarmak, ölü olan meniden (sperm) den diri olan cenini, yine ölü olan yumurtadan diri olan civcivi, ölü olan bir taneden diri olan filizi ve benzeri şeyleri canlandırmak, diriltmek demektir. Diriden de ölüyü çıkarır ki, diri olan insandan ölü olan meniyi, diri olan tavuktan ölü olan yumurtayı, diri olan ekinden ölü olan taneyi vesaire şeyleri çıkarır demektir. Daha önce de açıklamıştık, ölü hareketsiz halde olana, diri ise hareket halinde olana denir. Mesela, bir meni (sperm) dışarı çıktığında sittin sene kalsa ölüdür, hareketsizdir, ama ana rahmine indirildiğinde canlanmaya başlar. Bir yumurta da dışarıda sittin sene kalsa cansızdır, hareketsizdir, ama üzerinde tavuk kuluçkaya yattığı zaman hareketlenir, dirilir. Bir tohum da masanın üstünde sittin sene dursa hareketsizdir, ölüdür, ama toprağın altına verince canlanır, dirilir, bunun gibi birçok şeyleri örnek vermek mümkündür. İşte o canlı olan insan ve havandan da ayni şekilde ölü olan spermi, diri olan tavuktan ölü olan yumurtayı, diri olan ekinden, ölü olan taneyi vesaire şeyleri çıkaran kudret Allah'tır. Hiçbir şey tesadüf değildir, hiçbir şey kendi-kendine olmaz.

96. Evet, bu ayette de yine Allah Teâla, gecenin karanlığını yararak sabahın aydınlığını çıkardığını, geceyi insanların sükûnet ve istirahatına sunduğunu,

güneşi ve ayı hesaplamak için yarattığını, her şeye gücünün yetip galip geldiğini, her şeyi bilip ve takdir ettiğini ve bütün bunlar yüce kudretinin delilleri olduğunu beyan etmektedir.

Bu ayette güneşin ve ayın ince bir hesapla yaratıldığı iki anlamda yorumlanabilir. Birincisi güneş ve aya ince bir ayarla kendilerine konaklar ve merkezler tayin edilmiştir ki, o konak ve merkezlerde sapmadan dönüp dolaşırlar. İkincisi ise günlerin, ayların ve yılların hesapları yapılır. Bilhassa bazı ibadetlerin zamanı gökteki Aya göre belirlenir. Mesela bayramlar, ramazan ayı, hac mevsimleri, mübarek gece ve günler hep aya göre ayarlanır.

97. Bu ayette de insanların kara ve denizdeki karanlıklarda yolculukları esnasında yol bulmaları için Cenab-ı Hak bir takım yıldızlar yarattığını, bu yıldızlara bakarak yollarını tayin ettiklerini, aklıselim olanlara düşünüp anlayanlara bütün ayetlerini genişçe anlattığını haber vermektedir.

98. Bu ayette de Cenab-ı Hak, İnsanoğlunu nasıl bir tek canlıdan yarattığını, sonra çoğaltırken onu anarahminde bir karargâhta nasıl emin ve güvenilir olarak bir süre orada tuttuğunu yine akliselim olan, anlayıp bilenlere ayetlerini böylece açıkladığını ifade etmektedir.

Bu ayette insan neslinin emanet olarak tutulduğu ve karargâh olarak kaldığı ifadesi hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. İbni Abbas'a göre emanet olarak babaların sulbünde (belinde) ki bekleyiştir, karargâh ise ana rahmindeki oluşumudur. İbni Abbas böyle yorumlamıştır. Fakat Âcizane benim anladığıma göre Müstekar: (karargâh) ana rahmidir. Müstevde'a: (Vedalaşma) yani ana rahminden ayrılmak oraya veda edip dünyaya gelmesi demektir. Her ne ise burada anlatılmak istenen Allah'ın kudreti, O'nun varlığının ve birliğinin eser ve delilleridir. Hangisine baksanız O'nun varlığının, birliğinin, kudret ve kuvve ti'nin eser ve delilleri olduğunu görürsünüz. Ayette ifade edildiği gibi eğer aklıselim düşünen anlayanbirtoplum iseniz, bunları açık seçik görür ve anlarsınız.

99. Bu ayette yine aklıselim olan ve iman etmiş olan toplumlara Allah (c.c.) varlığının, birliğinin, kudret ve kuvvetinin birer eseri olduğunu delilleriyle göstererek şöyle buyuruyor. (O Allah ki, gökten suyu "yağmuru" indirdi, onunla her çeşit bitkiyi çıkardı, o bitkilerden de bir yeşillik çıkardı, ondan da birbiri üzerine binmiş taneleri, hurmanın tomurcuğundan sarkan salkımları, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri çıkarıyoruz ki, kimi bir-birine benzer, kimi benzemez.

Bunlar meyvelerini verdikleri zaman, meyvelerinin olgunlaşmasına bir bakın! İşte bütün bunlarda iman edenler için ibretler vardır.) İşte nereye bakılsa orada Allah'ın varlığının, birliğinin, kudret ve kuvvetinin delilleri görünmektedir.

100. Evet, Allah Teâla'nın varlığı ve birliği bütün delilleriyle ortada iken, insanlara tek-tek sayılıp anlatılırken yine de: (Onlar, Allah'a cinlerden ortak koştular. Hal bu ki, onları yaratan O'dur. Hiçbir bilgileri olmadan O'na oğullar kızlar uydurdular. Oysa O, bu vasıflandırılan sıfatlardan beridir, uzaktır ve yücedir.)

Bazı tefsircilere göre bu ayet zındıklar hakkında inmiştir. Fahreddini-Razi ve İbni Abbas'ın rivayetine göre de zındıklar hakkında inmiştir. Bu zındıkların inancına göre, aydınlığı, insanı, ehli hayvanları Allah yaratmıştır. Karanlığı, yırtıcı hayvanları, yılan ve akrepleri şeytan yaratmıştır, diye Allah'a yalan iftira edip şeytanları O'na ortak koşmuşlardır. Daha sonra Mecusiler (ateşe tapanlar) da onların yoluna girerek, bu âlemde ne kadar hayır varsa nurdan yaratılmış ve bu âlemde ne kadar şer varsa onlar da karanlıktan yaratılmış. Yani bunları de İblis (şeytan) yaratmış, diye inanmaktadırlar.

Hıristiyan ve Yahudilerden bir gurup da Allah'a oğul isnat ederek iftira attılar. Arap müşrikleri ise melekler Allah'ın kızlarıdır, diye iftira attılar. İşte bu ayet bütün bu iftiralara cevap vermektedir ki, hâşâ, Allah (c.c.) bu tarif edilen sıfatların hiç birine benzemez, O, böyle aciz ve noksan sıfatlardan beri ve yücedir.

بَدِيعُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ أَنَّى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُن لَّهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {١٠١} ذَلِكُمُ اللهُ رَبُّكُمْ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ {١٠٢} لاَّ تُدْرِكُهُ الأَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الأَبْصَارَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ {١٠٣} قَدْ جَاءكُم بَصَآئِرُ مِن رَّبِّكُمْ فَمَنْ أَبْصَرَ فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَا أَنَاْ عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ {١٠٤} وَكَذَلِكَ نُصَرِّفُ الآيَاتِ وَلِيَقُولُواْ دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

{١٠٥}اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ {١٠٦} وَلَوْ شَاء اللهُ مَا أَشْرَكُواْ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظاً وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ {١٠٧}

Meali

101. Gökleri ve yeri yaratan, vareden O'dur. Eşi olmadığı halde nasıl olur da çocuğu olur? Her şeyi yaratan ve her şeyi bilen de O'dur.

102. İşte Rabbiniz O, Allah'tır ki, ondan başka hiçbir ilah yoktur, her şeyin yaratıcısıdır. O halde O'na kulluk edin, O, her şeye kadirdir.

103. Gözler O'nu göremez, O, ise bütün gözleri görür, O, lütuf sahibidir, her şeyden haberdardır.

104. Muhakkak ki, size Rabbinizden basiretler geldi. Kim hakkı görürse faydası kendisine, kim de körlük ederse, zararı kendisinedir. Ben sizin bekçiniz değilim.

105. Sen bunları bir yerden okuyup öğrenmişsin dedikleri için, hem de bilen bir topluma onu iyice açıklayalım diye ayetlerimizi böyle geniş-geniş açıklıyoruz.

106. (Ey Muhammed!) Rabbinden sana vahyi edilene uy. O'ndan başka ilah yoktur. Ortak koşanlardan da yüz çevir.

107. Allah dileseydi ortak koşamazlardı. Biz seni onlar üzerine bekçi yapmadık, sen onların vekili de değilsin.

İzahı

101. Bu ayette göklerin ve yerin yaratıcısı olan Allah olmasına rağmen, eşi ve benzeri olmamasına rağmen, her şeyin yaratıcısı, olmasına rağmen, her şeyi bilmesine rağmen O'nun nasıl çocuğu olabilir, diye bu beyinsizlere sorulmaktadır.

102. Ey akılsız ve beyinsiz kâfirler! Hal bu ki: (O, sizin Rabbinizdir, O'nden başka ilah yoktur.) O halde başkasını nasıl çağırırsınız, başkasını O'na nasıl eş ve denk tutabilirsiniz? (O, her şeyin yaratıcısıdır, o halde ancak O'na kulluk

edin. O, her şeyin vekilidir,) her şeyi koruyan ve kollatan O'dur, O'ndan başkaları aciz birer yaratıklardır.

103. (Gözler O'nu göremez, O, ise bütün gözleri görür. O, lütufkârdır, her şeyden haberdardır.) Yani hiçbir göz O'nu göremez, ama o bütün gözleri görür.

Alla Teâla'nın dünya ve ahirette görülüp görülemeyeceği hakkında, ulema arasında itikadı mezhepler arasında farklı görüşler vardır. Ehli-sünnet âlimlerine göre kıyamet günü müminler cennetten Allah Teâla'nın cemalini göreceklerdir, ama tam manasıyla ihata ederek Allah'ın zatının künhünü tamamen değil, sadece tecellisini göreceklerdir ki, tefsircilerin genelinin görüşü budur. Harici ve Mutezile mezheplerine gelince onlara göre Allah Teâlâ'yı görmek mümkün değildir.

Fakat acizane benim anlayışıma göre evet ehlisünnet âlimleri bir takım hadis, rivayet ve delillere dayanarak cennetten görüleceğini söylemişler ama bu ayette kasdedilen cennetteki rüyet değil, bu dünya gözüyle görülemeyeceğidir. Nitekim İbni Abbas da bu ayetin manasının böyle olduğunu söylemektedir. Ve benim Hayatu's-sahabede okuduğum bir hadiste de Hazreti Aişe validemiz: "Kim Peygamber (a.s.) miraçta Allah Teâlâ'yı gördü derse, o yalan söylemiş olur," demiş ve bu ayeti okumuştur ki: (O'nu hiçbir göz göremez, ama O, bütün gözleri görür.) Nitekim Hazreti Musa da Cenab-ı Hakkı görmek istediğinde, Allah (c.c.) ona ey Musa! (Sen beni göremezsin, lakin dağa bak, eğer dağ yerinde durursa, sen de beni görürsün ve dağa tecelli edince, dağ paramparça oldu, Musa da bayılıp yüzü koy düştü, uyanınca da tövbe etti.) Araf sûresi ayet 143.

Demek ki, peygamberler dâhil bu dünyada hiçbir kimse O'nu görmeye muktedir olamaz. Cennette ise künhünü değil sadece tecellisini görür. Çünkü insanın cennette fiziki yapısı da değişecektir. Mesela bu dünyada yıllarca yaşamış bir insanın beli bükülüp ihtiyarlanırken cennette ebedi genç kalacak. Belki, oradaki yapısı ile Allah (c.c.) tecelli ederek mümin kullarına onun zevkini tattıracak, ama yukarda beyan edildiği gibi Cenab-ı Hakkın zatının tamamını görmesi mümkün değildir.

Bazı tefsirciler ise Necim sûresinin 13. ayetini delil göstererek Peygamber (a.s.) miraçta Allah Teâlâ'yı gördüğünü iddia etseler de, bana göre bu yanlıştır. Çünkü oradaki zamir Allah Teâla'ya değil, Cibril'e gitmektedir. Yani Peygam-

ber (a.s.) Cibril'i kendi heybetinde, şeklinde görmüştür. İnşallah bu konuyu ora da daha geniş bir şekilde açıklayacağız.

104. Bu ayette de Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (Rabbinizden size bir basiret geldi.) Yani kalp gözlerinizin görüp anlayacağı deliller geldi. Bu delillerin en büyüğü de Kur'an'dır. Kur'an bir mucizedir, beşerin böyle bir kitap meydana getirmesi mümkün değildir. Ve yine Allah Teâlâ Kur'an da varlığına ve birliğine delil olan birçok örnekler vermiştir. Kalp gözleri açık olanlar, bunları görüyor ve Allah'ın varlığını, birliğini, kudret ve kuvvetini anlar. Evet, artık kendilerine Rablerinden delil gelmiş ve kalp gözleri açık olanlardan kim bu delilleri ve gerçekleri: (Görürse onun faydası kendi lehinedir, kimde kör olur göremez ise, onun zararı da onun aleyhinedir. Artık ben sizin üzerinize bekçi değilim.) Yani Peygamber (a.s.) size bu gerçekleri, bu delilleri sunduktan sonra sizi illa da bunlara inandırmak için üzerinizde durup baskı oluşturacak değildir. Siz bilirsiniz, inanırsanız sizin lehinize inanmasanız da sonucuna katlanırsınız.

106. Ey Muhammed! Artık basireti olmayan körlerin dedikodularını bırak da: (Rabbinden sana vahyi edilene uy. O'ndan başka ilah yoktur ve müşriklerden yüz çevir.) Bu ayetin savaşa izin verilen ayetle nesh (hükümsüz) edildiğini söyleyenler de vardır. Tabi bu ayetler Mekke döneminde inmiştir. O zaman Müslümanların müşriklere karşı koyacak durumları olmadığı için hep sineye çekip sabretmeleri gerekiyordu. Bunun için de Cenab-ı Hak Peygamber (a.s.)'a sabır tavsiye ederek, ona moral veriyor, müşriklerin çirkin muamele ve sözlerine aldırmadan görevini yapması, tebliğ etmesi ve kendisine vahyedilene uyup yoluna devam etmesi ermediliyordu. Fakat savaşa izin verildikten sonra artık baskıya ve yapılan zulümlere boyun eğilmeyeceği ilan edilmiş oldu.

107. (Eğer Allah dileseydi ortak koşamazlardı.) Yani Cenab-ı Hak insanlara cüzi irade ve özgürlük vermeseydi onlar kendisine şirk koşamazlardı. Cenab-ı Hak bir anda yok etmeye kadir iken bakınız insana nasıl özgürlük veriyor. Kendisine küfreden, şirk koşanlara müsaade ediyor. Ve buyuruyor ki: (Seni onlara bekçi kılmadık.) Yani illa da inanmıyorlar diye seni onlar üzerine bekçi dikmedik, sen onları zorla inandıracak değilsin: (Ve sen onların vekili de değilsin.) Sen onların avukatı savunucusu da değilsin. Sen sadece Allah'tan gelen vahyi insanlara ulaştırırsın, ondan sonrası onlara aittir. İnanmayan kâfirler bunun sonucuna katlanırlar.

وَلاَ تَسُبُّواْ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللّهِ فَيَسُبُّواْ اللّهَ عَدْواً بِغَيْرِ عِلْمٍ
كَذَلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَى رَبِّهِم مَّرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُم
بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {١٠٨} وَأَقْسَمُواْ بِاللّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن
جَاءتْهُمْ آيَةٌ لَّيُؤْمِنُنَّ بِهَا قُلْ إِنَّمَا الآيَاتُ عِندَ اللّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ
أَنَّهَا إِذَا جَاءتْ لاَ يُؤْمِنُونَ {١٠٩} وَنُقَلِّبُ أَفْئِدَتَهُمْ وَأَبْصَارَهُمْ
كَمَا لَمْ يُؤْمِنُواْ بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ
{١١٠}

Meali

108. Onların Allah'tan başka çağırdıklarına sövmeyin ki, onlar da bilgisizce düşman olarak Allah'a sövmesinler. Biz her ümmete amellerini süslü gösterdik. Sonra dönüşleri Rablerine dir. O, onlara ne yaptıklarını haber verecektir.

109. Müşrikler kendirline bir mucize gelirse, O'na mutlaka iman edeceklerine dair en ağır yeminleri ile yemin ettiler. De ki: "Mucizeler ancak Allah katındadır." Hem bilir misiniz o (mucize) gelmiş olsa da onlar inanmazlar.

110. Biz onların kalplerini ve gözlerini çeviririz de ilkin iman etmedikleri gibi (o mucizeyi görseler) gene de iman etmezler. Biz de onları azgınlıkları içerisinde kör ve şaşkın bırakırız.

İzahı

108. Bu ayette müşriklerin putlarına sövülmesi yasaklanmaktadır. Çünkü onlar da cahilce Allah'a sövebilirler. Putlara sövmek, Allah'a sövülmesine sebebiyet vereceğinden dolayı bundan sakınmak gerekir. (Biz her ümmete amellerini süslü gösterdik. Sonra dönüşleri Allah'adır. O, onlara ne yaptıklarını haber verecektir.) Bu ayette de yine Cenab-ı Hak insanlara hürriyet ve cüzi irada verdiğine işaret ederek kimseyi imana zorlamadığını beyan etmektedir. Allah'ın çağrısına

kulak vermeyenler, O'nu dinlemeyip isyan edenler sonuçta bu yaptıkları amellerin hesabını vermek üzere Allah'ın huzurunda toplanacaklardır.

Ayriyeten bu ayet Mutezile ve kaderiye mezhebinin iddialarını da reddetmektedir. Çünkü kaderiye mezhebi her şeyi Allah'a yükleyerek işin içinden sıyrılıp çıkıyor. Onlara göre Allah, takdir ediyor, kul da O'nun takdirini yerine getiriyor ve dolayısıyla kulun hiçbir sorumluluğu yoktur, diye böyle batıl bir yorumda bulunuyorlar. Mutezile ise hayırları yaratan Allah'tır, şerleri yaratan ise insanlardır, diyorlar. Hal bu ki, bu ayette Allah Teâlâ: (Biz her ümmete yaptıkları amelleri süslü gösteririz,) buyuruyor. Yani insan kendi iradesiyle Allah'a sırtını döner yüzünü de batıla dönerse, Allah da onun bu çirkin amellerini kendisine süslü gösterir, onu iyice tuzağa düşürür. İşte ayetin bu bölümü mutezilenin görüşünü reddetmiş oluyor ki kötülüğü insanın kendisi yaratmıyor, ancak insan onu tercih edince Allah, kötülükleri yaratıyor. Kaderiye mezhebinin iddiasını ise ayetin şu bölümü reddediyor. Bu kötülükleri yaptıktan: (Sonra onların dönüşleri Rablerinedir. O, da onların yaptıkları amellerin sonucunu kendilerine haber verecektir.) Demek ki, Allah, kötülükleri yapanlara hesap sorup cezalandıracaktır. Yoksa kul yaptıklarını kadere yıkıp kurtulamayacaktır. Allah (c.c.) bir yandan insana irade veriyor, serbest bırakıyor, ama öte yandan da onu yaptığı kötülüklerden sorumlu tutuyor.

109. Bu ayet de müşrikler kendilerine bir mucize geldiğinde kati bir yeminle yemin ederek gelen o mucizeye inanacaklarını ve bunların yeminlerine bazı müminlerin de inandıkları beyan edilmektedir. Oysa müşriklerin bu yeminlerinin yalan olduğunu Peygambere şöyle demesini mrediyor. (De ki ayet "mucize" Allah'ın katındadır. Fakat istedikleri mucize geldiğinde yine iman etmezler.) Ey Peygamber! Onların iman edip, etmeyeceklerini: (Siz nerden bileceksiniz?) Siz onların inanacaklarını umuyorsunuz, ama biz biliyoruz ki onlara mucize göndersek yine de iman etmeyeceklerdir.

110. (Çünkü biz onların kalplerini çeviririz de onlar ilkin iman etmedikleri gibi gene iman etmezler) Yani onlara mucize göstermeden önce inanmadıkları gibi, mucize gösterdikten sonra da yine inanmayacaklardır. Çünkü onların kalpleri ve gözleri hakkı görmeye anlamaya kapalıdır, onlar kalplerini ve gözlerini başka yöne çevirmişler, küfrü ve şirki benimsemişlerdir. (Ve biz de onları az-

gınlıkları içerisinde kör ve şaşkın olarak bırakırız) ki, bu körlük ve şaşkınlık içinde bocalayıp dururlar.

وَلَوْ أَنَّنَا نَزَّلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلآئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتَى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلاً مَّا كَانُواْ لِيُؤْمِنُواْ إِلاَّ أَن يَشَاءَ اللّهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ {١١١} وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نِبِيٍّ عَدُوّاً شَيَاطِينَ الإِنسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوراً وَلَوْ شَاء رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ {١١٢} وَلِتَصْغَى إِلَيْهِ أَفْئِدَةُ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُواْ مَا هُم مُّقْتَرِفُونَ {١١٣} أَفَغَيْرَ اللّهِ أَبْتَغِي حَكَماً وَهُوَ الَّذِي أَنَزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلاً وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِّن رَّبِّكَ بِالْحَقِّ فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ {١١٤} وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقاً وَعَدْلاً لاَّ مُبَدِّلِ لِكَلِمَاتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {١١٥} وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِي الأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ اللّهِ إِن يَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَخْرُصُونَ {١١٦} إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَن يَضِلُّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ {١١٧}

Meali

111. Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölülerde kendileriyle konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yinede inanmazlardı. Lakin onların çoğu cahillik yaparlar.

112. Biz böylece her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık, onlar aldatıcı, süslü sözlerle birbirlerine telkinde bulunurlar. Rabbin dileseydi onu yapamazlardı. Artık onları iftiraları ile baş başa bırak.

113. Ve ahirete iman etmeyenlerin kalpleri de, o yaldızlı sözlere kansın, ondan hoşlansın ve işledikleri suçları işlemeye devam etsinler diye böyle (yaldızlı sözlerle) birbirlerine telkinde bulunurlar.

114. Allah, size kitabı açıklamış olarak indirdiği halde, ondan başka bir hakem mi arayayım? Kendilerine kitap verdiklerimiz onun (Kur'an'ın) gerçekten Rabbin tarafından hak olarak indirilmiş olduğunu bilirler. O halde sakın şüphe edenlerden olma.

115. Rabbin sözü hem doğruluk, hem de adalet bakımından tamamlanmıştır, onu değiştirecek hiçbir kimse de yoktur. O, işitendir, bilendir.

116. Eğer yeryüzündekilerin çoğunluğuna uyarsan, Allah'ın yolundan saptırırlar. Çünkü onlar sadece zanna uymaktan başka bir şey değildir ve onlar sadece saçmalıyorlar.

117. Şüphesiz ki, Rabbin, yolundan kimlerin saptığını çok iyi bilir. O, doğru yolda olanları da çok iyi bilir.

İzahı

111. İbni Cüreyc'e göre bu ayet-i kerimenin iniş sebebi şöyledir. Kureyş müşriklerinden bazıları Peygamber (a.s.) ile alay ederek: "Ey Muhammed! Bizim bazı ölülerimizi dirilt, onlara soralım ki, gerçekten sen Peygamber misin, değil misin? Yahut bize göster senin Peygamber olduğuna şahitlik etsinler veyahut da Allah, melekleri kefil olarak bize göndersin, senin Peygamberliğine inanalım, demişler. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir. (Eğer biz onlara melekleri indirseydik, ölüler de kendileri ile konuşsaydı ve her şeyi toplayıp karşılarına dikseydik, yine de inanacak değillerdir.) Yani melekleri de göndersek, bütün ölüleri de diriltip bir araya toplasak, Allah'ın birliğini gösteren bütün delilleri de toplayıp bir araya getirsek, belki pek azları müstesna yine bir bahane bulup iman etmeyeceklerdir. Tıpkı İsa (a.s.)'ın bir sürü mucize göstermesi gibi. O ölüleri diriltip çamurdan kuş şekilleri yapıp onlara üflemesiyle birer canlı kuş olması, gibi, körlerin gözlerini açıp hastaları iyileştirdiği gibi na kadar muci-

zeleri gösterdi ise yine ona kavminin çoğu inanmadı. İşte bunlara da ne kadar mucize gösterirsen göster çoğu inanmazlar.

112. Bu ayette de hikmetinin gereği Cenab-ı Hak, her peygambere insan şeytanlarını ve cin şeytanlarını düşman ederek musallat ettiğini haber vermekte. Ve bunlar insan ve cinleri aldatmak için süsledikleri bir takım çirkin söz, amel ve davranışları birbirlerine telkinde bulundukları ifade edilmektedir. Oysa Allah, eğer dileseydi bunlara izin ve fırsat vermeyeceğini Peygamber (a.s.)'a bildirmiş, onları bu azgınlık ve sapıklıkları içerisinde bırakmasını emretmiştir.

Bu ayette bizim öve-öve yere göğe sığdıramadığımız ve illa da insan dediğimiz ve insan suretinde gördüğümüz kimseleri oysa Allah C.C (İnsan şeytanları ve cin şeytanları,) diye tabir ediyor. Bunların Peygamberlere düşman olduklarını, yalan yanlış, küfür ve şirk kokan sözleri, amel ve davranışları süsleyip-püsleyip nasıl birbirlerine telkinde bulundukları ifade edilmektedir. Demek ki, insanların da şarlatanlarına, imansızlarına, cinlerinde şarlatan ve kâfir olanlarına şeytan denmiştir. Biz hep cin şeytanlarını suçlarız, hep onları şeytan olarak görürüz. Oysa insan şeytanları cin şeytanlarından daha etkilidir. Nitekim İbni Abbas ve Katada da insan şeytanlarının daha etkili, daha zararlı olduğunu söylemişlerdir. Çünkü cin şeytanları salih olan kimseleri vesveseleriyle yoldan çıkaramayınca insan şeytanlarından yardım ister, onlarla yoldan çıkarmak için elele verip çalışırlar. Bu yorum âcizane bana göre de doğru bir yorumdur. Gerçekten insan şeytanları cin şeytanlarından daha etkili, daha tesirlidir. Nitekim Beğavi senetsiz veya Tabari'yi senet olarak gösterdiği ve Ebu Zer'in de rivayet ettiği bir hadis de Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Siz cin ve insan şeytanlarından Allah'a sığınır mısınız?" Ebu Zer: "Ey Allah'ın elçisi! İnsandan şeytanlar olur mu?"deyince: "Evet onlar cin şeytanlarından daha şiddetlidirler," buyurdu.

İkrime, Kelbi, Dehhak ve Süddi ye göre ise şeytanların tamamı İblisin türemeleridir ve bunlar iki kısma ayrılırlar. Bir kısmı insanlara ve diğer bir kısmı ise Müslüman cinlere musallat olurlar ve bu iki gurup şeytanlar kendi aralarında konuşurlar. İşte insanlara musallat olan şeytanlar, cinlere musallat olan şeytanlara yaptıkları icraatlardan birbirlerine konuşurlar. Yani aralarında bir görüş alış verişinde bulunurlar diye bu şekilde yorumlamışlardır. Fakat ben bunlara saygı göstermekle beraber bu yorumlara katılmıyorum. Bir kere şeytanlar cinlerden ayrı bir yaratık değillerdir. Cinlerin inanmayanlarına, şer olanlarına şeytan dendiği gibi,

insanların da inanmayan şer olanlarına ve kötü telkinlerde bulunanlara şeytan denmiştir. Şeytan aslında (şatana) kökünden gelmektedir ki, kovulmuş Allah'ın rahmetinden uzaklaşmış demektir. O halde Allah'tan uzaklaşmış, O'nun dinine karşı savaş açmış ister cin olsun, ister insan olsun şeytandır.

Yine Nas sûresinde: (İnsanların kalbine vesvese sokan pusuda ki, cin ve insanların şerrinden sığınırım, de,) diye buyruluyor. Kehf sûresinin 50. ayetinde de: (İblis cinlerdendi, fasık oldu "yoldan" çıktı,) buyrulmaktadır. Yani şeytanların başı olan İblis yaratılış olarak cindi, ama Allah'a karşı gelerek yoldan çıktı. İşte bunun için bu cinlerin başına İblis lakabı verilmiştir ve onun yolunda olan cinlere de şeytan denmektedir. İnsan şeytanları da aynı, Allah'a karşı gelen, O'na karşı büyüklük taslayan, insanları da kendisi gibi yoldan çıkarıp onlara kötü telkinlerde bulunanlar da şeytandır. Bunların cin şeytanlarından ne farkı vardır? Bunların onlardan farkı sadece fiziki olarak yaratılışları farkıdır. Ve insanlar görünen şeytanlardır, cinler ise görünmeyen şeytandır ki, bu görünen şeytanlar görünmeyenden daha etkilidir. Evet, ey Muhammed! (Eğer Rabbin dileseydi onlar o düşmanlığı yapamazlardı ve sen onları yalan ve iftiralarıyla baş başa bırak.)

Demek ki, insanları imtihan için şeytanların düşman olmasına, musallat olmasına Cenab-ı Hak izin veriyor. Hatta bütün peygamberlere bu insan ve cin şeytanları düşman olmuş ve musallat olmuşlardır. Bu ayette Peygamberimize de ince bir mesaj vardır. Yani bu insan ve cin şeytanları bana karşı geliyorlar, bana yalanları iftira ediyorlar, senden önceki bütün peygamberlere de düşman olmuşlardır, sadece sana düşman değillerdir. Öyle ise sabret, onları bu çirkin amelleriyle baş başa bırak ve zamanı gelince de Allah, hepsinin cezasını verecektir, sen işine bak.

113. (Bir de ahiret de inanmayanların kalpleri onların yaldızlı sözleriyle kansın ve bu sözlerden hoşlansın ve işledikleri suçları işlemeye devam etsinler diye böyle aldatıcı ve yaldızlı sözleriyle birbirlerine telkinde bulunurlar.) Yani bu cin ve insan şeytanları kendileri yoldan çıkıp kötülükleri işledikleri gibi başkalarını da aldatıcı süslenmiş sözlerle kandırıp kendileri gibi yaparak tatmin olmaya çalışırlar. Sanki kendilerine bir arkadaş daha kazanırlarsa onunla sevinirler.

114. Ey Peygamber! De ki: (Allah'tan başka hakem mi arayayım?) Benden bunu mu istiyorsunuz? (Hal bu ki, kitabı "Kur'an"ı açıklanmış olarak size

indiren O'dur. Kendilerine kitap verdiklerimiz,) Oysa Yahudi ve Hıristiyanlar: (O Kur'an'ın gerçek olarak Rabbinden hak bir kitap olarak indirildiğini bilirler. O halde sakın şüphe edenlerden olma.) Yani Yahudi ve Hıristiyanlar Kuanın hak bir kitap olduğunu bildikleri halde zaman-zaman Peygamber (a.s.)'ı ve müminleri şüpheye düşürücü sözler söylerlerdi ki, Peygamberin ve müminlerin onların bu sözlerine bakarak şüpheye düşmemelerini kesin bir dille ifade edip peygamberi uyarmaktadır.

Rivayete göre müşriklerin bir problemi olduğu zaman kâhinlere başvururlarmış. Fakat bu sefer Peygamberimizin, Peygamberliği hakkında ki şüphelerini gidermek için bir Hıristiyan piskopos hakemliğinde çözülmesini istemişler. Eğer onların kitabında senin Peygamberliğine dair bir bilgi varsa bize haber versinler, diye Peygamberimize böyle bir heyet aracılığı ile teklifte bulunmuşlar. İşte bunun üzerine bu ayet inmiş ve Peygamberimiz: (Allah'ın bana indirdiği Kur'an'ın hakemliğini bırakıp da başka hakem mi arayayım,) diye cevap vermiş. Sonra: (Kendilerine kitap verilen o Hıristiyanlar da biliyor ki, o Kur'an Rabbinden hak bir kitap olarak inmiştir.) Fakat onlar da gerçekleri saklayıp inkâr ediyorlar. Zaten müşrikler de bunun farkında oldukları için onların hakemliğine başvurmak istiyorlar. Dürüstçe cevap alacaklarını bilseler, hiç onlara giderler mi, yine kâhinlere falcılara giderlerdi.

115. (Ve senin Rabbin sözü doğruluk bakımından da adalet bakımından da tamamlanmıştır, O'nun kelimelerini değiştirebilecek hiç kimse de yoktur, O, her şeyi işiten, bilendir.) Yani Kur'an-ı Kerim uydurulması mümkün olmayan sözlerin en doğrusu, hakkı ve adâleti içeren bir kitaptır ve Allah, onun ayetlerini böylece tamamlamıştır. Artık ona ilave etmeye, eksiltmeye ve bu kitabı bozmaya kimsenin gücü yetmez. Kıyamete kadar onun bir harfini dahi kimsenin değiştirmeye gücü yetmez. Çünkü Allah (c.c.) Hicir sûresinin 9. ayetinde: (Onu biz indirdik biz koruyacağız,) buyuruyor.

116. (Yeryüzünde bulunanların çoğuna uysan, seni Allah'ın yolundan saptırırlar.) Yani yeryüzünde yaşayan insanların çoğu sapıktır, eğer sen de onlara uyacak olursan seni de saptırırlar.

Rivayete göre Müşrikler Peygamber (a.s.)'la mücadeleye tutuşarak, sen ve Müslümanlar neden kendi öldürdüğünüz (kestiğiniz) hayvanların etlerini yiyorsunuz da, Rabbinizin öldürdüğünü, yani kesilmeden mundar olan etleri

yemiyorsunuz? demişler. Cenab-ı Hak da Peygamberinin şahsında ümmetini uyararak: (Eğer insanların çoğuna uyacak olursanız, sizi saptırırlar. Onlar zandan başka bir şeye uymazlar ve onlar sadece saçmalıyorlar.) Onların helal ve haram ölçüleri, iyi ve kötü ölçüleri herhangi bir bilgiye dayanmıyor, sadece kafalarında oluşturdukları bir zanna göre hareket ediyorlar. Böyle olunca da onların bütün ölçüleri böyle saçmalıklardan ibarettir.

117 (Rabbin o doğru yoldan sapanları çok iyi bilir. Ve doğru yolda olanları da çok iyi bilir.) Herkes O'nun gözetimi altındadır, kimin ne yaptığını, kimin neyin peşinde koştuğunu pekâlâ bilmektedir. Sen Rabbin gösterdiği yolda devam et.

فَكُلُواْ مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّهِ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ بِآيَاتِهِ مُؤْمِنِينَ {١١٨} وَمَا لَكُمْ أَلاَّ تَأْكُلُواْ مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُم مَّا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلاَّ مَااضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ وَإِنَّ كَثِيراً لَّيُضِلُّونَ بِأَهْوَائِهِم بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ {١١٩} وَذَرُواْ ظَاهِرَ الإِثْمِ وَبَاطِنَهُ إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الإِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُواْ يَقْتَرِفُونَ {١٢٠} وَلاَ تَأْكُلُواْ مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَآئِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ {١٢١}

Meali

118. Eğer Allah'ın ayetlerine inanıyorsanız, Allah'ın adı anılarak kesilen hayvanlardan yiyin.

119. Size ne oluyor da Allah'ın adı anılarak kesilenlerden yemiyorsunuz? Hal bu ki, O, size mecbur kalmanız dışında haram olan şeyleri genişçe açıklamıştır. Doğrusu birçokları bilmeden keyiflerine uyarak insanları doğru yoldan saptırıyorlar. Muhakkak ki, Rabbin, haddi aşanları çok iyi bilir.

120. Günahın açığını da, gizlisini de bırakın! Günah kazananlar yaptıklarının cezasını çekeceklerdir.

121. Üzerlerine Allah'ın adı anılmamış (besmelesiz kesilmiş) olanlardan yemeyiniz. Çünkü onu yemek fasıklıktır. Şeytanlar sizinle mücadele etmek için dostlarına telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarsanız, muhakkak ki, Allah'a ortak koşanlardan olursunuz.

İzahı

118. (Üzerine Allah adı Anılan hayvanların etlerinden yiyin.) Yani besmele çekilerek kesilen hayvanların etlerinden yiyin. Müşrikler Peygamberimize: "Siz kendi öldürdüğünüz hayvanların etlerini yiyorsunuz da, niçin Allah'ın öldürdüğü mundar etleri yemiyorsunuz?" diye söylediklerine karşılık CenabıHak bu ayette besmele ile kesilen hayvanların etlerini yiyin, diye emir buyuruyor.

119. (Hem size ne oluyor ki, üzerine Allah'ın adı anılmış olanları yemiyorsunuz? Hal bu ki, O, haramları size geniş bir şekilde açıkladı.) Ayetin bu bölümü yine yukarda zikredilen müşriklerin sözlerini reddederek tekit etmektedir. Yani Maide sûresinin 3. ayetinde nelerin haram olduğu açıklamış olmasına rağmen size ne oluyor ki, besmele ile kesilen hayvanların etlerini yemiyorsunuz? Evet: (Ancak o mundar eti yemek mecburiyetinde kalmak müstesnadır.) Yani açlıktan ölme tehlikesi olduğu takdirde birkaç lokma ölmeyecek derecede yemek caizdir. (Doğrusu birçokları bilmeden kendi arzularına uyarak saptırıyorlar. Şüphesiz ki haddi aşanları Rabbin çok iyi biliyor.) Kendi hava ve heveslerine göre helal, haram icat edenleri ve haddi aşarak Allah'a karşı saygısızlık edenleri, Allah çok iyi biliyor ve ona göre de cezalarını verecektir.

120. Ey insanlar! (Günahın açığını da gizlisini de bırakın. Günah kazananlar mutlaka günahlarının cezasını çekeceklerdir.) Yani işlenen günah aşikâr olarak işlense de, kimsenin bilmediği, görmediği yerde işlense de, delil yetersizliğinden onu saklayarak bu dünyada kendini haklı çıkarma gayreti içerisinde olsa da Allah (c.c.) bunların hepsini bilir ve mutlaka cezalandırır.

121. (Üzerine Allah'ın adı anılmamış olarak) kesilen hayvanların etlerinden (yeme yin. Çünkü onu yemek fasıklıktır. Şeytanlar dostlarına, sizinle mücadele etmek için telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarsanız muhakkak ki, Allah'a şirk koşanlardan olursunuz.) Yani besmelesiz kesilen hayvanların etlerini yiyenler yoldan çıkmış fasıklardır. İnsan şeytanları ve cin şeytanları da daima kendi

dostlarına sizinle mücadele ettirmek için haramları ve günahları süsleyerek onlara telkinde bulunurlar. Ey Müslümanlar! Şayet siz de onların bu süsleyip-püsleyerek sundukları bu çirkin, batıl inanç ve itikatlara saplanarak bunları yaparsanız, siz de Allah'a şirk koşmuş olursunuz.

Maide sûresinin beşinci ayetinde de besmelesiz kesilen hayvanların etlerinin helal mi yoksa haram mı, mezhep ve müçtehitlerin görüşlerini geniş bir şekilde açıklamıştık. Mesela İmam-ı Azama göre kasten besmelesiz kesilen hayvanların etleri haramdır. Şafi'ye göre ise Müslümanların kasten besmelesiz kestikleri helaldir, ehli kitabın besmelesiz kestikleri ise, haramdır. Ve ben kendi görüşümü de Maide sûresinin 4. ayetinin tefsirinde açıkladım. Ve bana göre bu konuda İmam-ı Azam'ın delilleri daha kuvvetlidir ki, geniş bilgi için o ayetin tefsirine de bakabilirsiniz.

أَوَ مَن كَانَ مَيْتاً فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُوراً يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {١٢٢} وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجَرِمِيهَا لِيَمْكُرُواْ فِيهَا وَمَا يَمْكُرُونَ إِلاَّ بِأَنفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ {١٢٣} وَإِذَا جَاءتْهُمْ آيَةٌ قَالُواْ لَن نُّؤْمِنَ حَتَّى نُؤْتَى مِثْلَ مَا أُوتِيَ رُسُلُ اللّهِ اللّهُ أَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ أَجْرَمُواْ صَغَارٌ عِندَ اللّهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُواْ يَمْكُرُونَ {١٢٤}

Meali

122. Ölü iken dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir ışık verdiğimiz kimse, karanlıklar içerisinde kalıp ve ondan hiç çıkamayacak kimse gibi olur mu? İşte kâfirlere böyle yaptıkları şeyler süslü gösterilmiştir.

123. Böylece biz her kasabada, oralarda bozgunculuk yapanlar için, günahkârlarını liderler yaptık ki, orada tuzak kursunlar. Onlar ise kendilerinden başkasına tuzak kurmuyorlar, ama bunun farkında değiller.

124. Onlara bir ayet geldiği zaman, Allah'ın elçilerine verilenin benzeri bize de verilmedikçe, kesinlikle inanmayız, derler. Oysa Allah, peygamberliği kime vereceğini daha iyi bilir. Suç işleyenlere, yapmakta oldukları hileleri sebebiyle Allah katında olan küçültücü ve şiddetli bir azap isabet edecektir.

İzahı

122. Evet, bu ayet, kalbi ölmüş, küfür üzere yaşayan, karanlıkta kalmış, önünü arkasını göremeyen şaşkın bir kimsenin, iman nuru ile aydınlanmış, Kur'an'ın ve Peygamberin kılavuzluğunda önünü, arkasını gören, önünde kendisini nelerin beklediğini, bilen ve ona göre yaşayan müminlerin asla bir olamayacaklarını açıkça ortaya koymaktadır.

Ölü iken dirilenden maksat, yani kalbi ve ruhu duyguları ölmüş daha önce müşrikken iman şerefiyle dirilip, Kur'an nuruyla aydınlanan müminlerdir. Diğerleri ise yine ölü olarak kalan inanmayan, iman nuruyla aydınlanmamış, şirkin ve küfrün zifiri karanlığında devam eden zavallılardır. Bu ayet kimin aydın ve kimin karanlıkta kaldığını çok iyi bir şekilde ifade etmektedir. Çağdaşlığı ve aydınlığı kimseye bırakmayanların kulakları çınlasın. Gerçek aydın önünü görebilen, başına nelerin gelebileceğini hissedip anlayan ve ona göre tedbirini alandır. Yoksa imandan mahrum, önünü göremeyen, yaratıcısını tanımayan, O'nun yüceliğini, O'nun birliğini gösteren kâinattaki, bunca delilleri göremeyen, nefsinin, şehvetinin esiri olmuş ve karanlıklarında boğulmuş zavallılar, bu dünyaya ait, sadece bu dünyada ki yaşantılarına ait üç beş şey bilmekle kendilerini aydın zannediyorlar.

Ey kendilerini yaratan yüce yaratıcı karşısında ne kadar aciz, ne kadar az bir şey bildiklerinin farkında olmayan, Allah'ın, kudretini, O'nun bilgisini, O'nun emir ve yasaklarını, O'nun kanun ve kurallarını, daha doğrusu şeriatın ne olduğunu bilemeyen ve bütün güçleriyle saldıran zavallı karanlıklara gömülmüş, aydın diye geçinenler! İçinde yaşadığı dünyaya ve bu kâinata baksın, bunu yaratanın, gücüne kuvvetine, bilgisine, sanatına baksın, birde kendine baksın. Hal bu ki, kendinde olan bütün özelliklerin sahibi yaratıcısı da Allah, olmasına rağmen,

O'na karşı bilginlik taslayan, O'na karşı kendini güçlü zanneden, zavallı, senin bu inandığın, bildiğin şeylerin hiç biri bilimsel, değil, sadece kafanda oluşturduğun bir zandan ibarettir. Yukarda dediğim gibi dünyaya, dünyalığa ait üç beş şey öğrenmekle kendini, bilgin, aydın zannetmen ukalalıktan başka bir şey değildir. Sana o üç beş dünyalık şeyleri bilip öğrenme imkân ve istidadını veren de yine O, Allah'tır. Bir okyanuslara, dağlara taşlara, ovalara, dünyaya, kısacası yere, göklere ve kâinata bak ve bunları yaratanın büyüklüğünü düşün, bir de dönüp kendine bak da haddini bil. Allah sana akıl vermiş, idrak vermiş, düşünme kabiliyeti vermiş.

Acaba hayvanlar neden bir şey bilemiyorlar? Aslında biliyorlar da insan kadar bilemiyorlar. Acaba deliler neden bir şey bilemiyor ve yapamıyorlar? Çünkü sana verdiği aklı ve yeteneği onlara vermemişte de ondan. Ama sen bu akıl ve yeteneğini sadece şu üç beş günlük dünya için kullanıyorsun, onun için kafa yorup onun için düşünüyorsun, tek gözlüsün, tek gözünle tek taraflı kâinata bakıyorsun. Oysa Allah, insana iki maddeyi gören göz vermiş ikide, manayı gören göz vermiştir ki, biz buna basiret gözü, kalp ve gönül gözü diyoruz. İşte bu gözlerin kapalı olduğu için de maddeden başka, şu üç günlük dünyaya ait olan şeylerden baş bir şey görmüyor ve bilmiyorsun, ama sözde aydınsın, ahkâm kesiyorsun. Basiret gözü açık olan dağdaki bir çoban senin dünyaya ait bildiğin üç beş şeyden daha çok bilgiye sahip, kâinattaki şeyleri senden daha iyi, biliyor, anlıyor, görüyor ve senden daha aydın, ama sen farkında değilsin. Çünkü bu kâinatın yüce yaratıcısını inkâr eden kör: (Kâfirlere yaptıkları süslü gösterilmiştir.) Yani şeytan ve yandaşları tarafından onlara bu çirkin ve cahilce davranışları pompalanmıştır. Onlar karanlıkta oldukları halde, önlerini göremedikleri halde, başlarına nelerin geleceğini sezemedikleri halde kendilerini aydın zannederler.

123. Evet, işte biz: (Aynı şekilde her kentin ileri gelen, ekâbir takımını oralarda hileler çevirsinler diye suç işleyenlerin en büyüğü yaptık. Onlar bu hileleriyle yalnız kendilerini aldatırlar, ama yaptıklarının farkında değillerdir.) Yani Allah Teâlâ'nın hikmetinin gereği genelde şehir ve kasabalarda hep ekâbir takımları bulunmakta ve bunlar menfaatları gereği hile ile entirikaları ile insanları da kendilerine uydurmaya çalışmakta ve onları da kendi menfaatlarına kullanmaktadırlar. Kendileri küfrün ve zulmün karan-lıklarına yuvarlanmışlardır. İn-

sanları da kendi düşdükleri karanlıklara düşürmek için tuzaklar kurmaktadırlar, ama kendilerinin tuzağa düşdüklerinin farkında değillerdir.

124. Evet, o ekâbir takımı kendi makam ve menfaatlarını korumak için türlü bahaneler ileri sürerek, gerçeklere inanmak istemez ve düzenlerini sürdürürler. Ve: (Onlar bir ayet geldiği zaman derler ki, Allah'ın, peygamberlerine verilenin aynısı bizede verilmedikçe iman etmeyiz.) Yani bu ekâbir takımı Peygamberlere karşı büyüklük taslayarak peygamberlere verilen üstünlüğün, onlara indirilen kitapların aynısı kendilerine de verilmedikçe biz o peygamberlere inanmayız derler.

Rivayete göre Velid b. Muğıre, Ebu Cahil gibi Mekke'nin ileri gelenlerinden bazıları Peygamber (a.s.)'a hitaben: "Sana gelene, biz senden daha layıkız, bize de aynısı gelmedikçe sana inanmayız," demişlerdir. Nitekim geçmiş ümmetler de böyle idi. Her zaman ekâbir takımı kendilerinden başka kimseye peygamberliği yakıştıramazlardı, çünkü kendileri makam ve mevki sahibi idiler ve onlara göre üstünlük bunlardı. Eğer Allah'tan bir vahyi, bir emir gelecekse, onlara gelmesi gerekir, onlar dururken başkalarına nasıl böyle, kitap gönderilebilir, onlara göre böyle şey olabilir mi? Hal bu ki, mülkün sahibi olan: (Allah (c.c.) kullarından kime peygamberlik vereceğini ziyadesiyle bilir. İşte bu ekâbirlere bu suçları ve hileleri sebebiyle Allah katından küçültücü ve şiddetli bir azap isabet edecektir.) Onlar böyle büyüklük taslayarak yücelmek isterken Allah, onları alçaltacak ve onunla da kalmayacak azabın en dehşetlisini onlara dokunduracaktır.

فَمَن يُرِدِ اللّهُ أَن يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلإِسْلاَمِ وَمَن يُرِدْ أَن يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقاً حَرَجاً كَأَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَاء كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ {١٢٥} وَهَـذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقِيماً قَدْ فَصَّلْنَا الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ {١٢٦} لَهُمْ دَارُ السَّلاَمِ عِندَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُم بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {١٢٧}

Meali

125. Allah, kimi doğruya erdirmek isterse, onun gönlünü islama açar. Kimi de saptırmak isterse, sanki göğe yükseliyormuş gibi, gönlünü dar ve sıkıntılı yapar. Allah, işte böyle inanmayanları pislik içinde bırakır.

126. İşte Rabbin doğru yolu budur. Şüphesiz ki, biz, hatırlayıp ibret alan bir topluma ayetleri genişçe açıkladık.

127. Onlar için Rableri katında selamet yurdu vardır. Yaptıkları iyi amellerden dolayı Allah, onların dostudur.

İzahı

125. Bu ayette Allah, hidayetini ve dilediği bir kulunun gönlünü İslama açacağını, fakat sapıklığını dilediği kimsenin kalbini de İslama daraltacağını sanki ona göğe çıkması teklif edilmiş gibi, göğsünü daralacağını ve iman etmeyenleri böyle pislik içerisinde bırakacağını beyan etmektedir.

Şimdi burada bir soru akla gelebilir ki, acaba Allah, bazı kullarının hidayetini, istiyor, onların gönlünü İslama açarken, bazılarının Müslüman olmasını istemiyor mu ki, onların gönlünü de daraltıp İslamı zor gösteriyor? Bunu daha önce de birkaç kere açıkladığım gibi hâşâ, Allah'ın kimseye haksızlık etmesi söz konusu değildir. Allah (c.c.) durup-dururken bir insanı ne sapıklığa iter, onun sapık kalmasını ister, ne de sapık olan bir kimse, kendi isteği olmadan, onu zorla çekip hidayete erdirir. Kişi kendi cüzi iradesiyle doğruya yönelir, doğruyu bulmak isterse Allah (c.c.) onun gönlünü iyice İslama, imana açar. Onu o küfrün karanlıklarından çıkacağı sebepleri yaratır ve onun elinden tutup çıkarır. Fakat bir kimse sırtını Allah'a döner, doğruyu arayıp bulmak istemezse, Allah Teâla'nın dediğine kulaklarını tıkayıp kendi doğrultusuna gitmeyi tercih ederse, Allah Teâlâ da onun gönlünü İslama ve imana karşı iyice daraltır. Ona iman etmek o kadar zor gelir ki, iman deyince sanki haydi göğe çık, denmiş gibi olur. Yoksa öbür türlü Allah, hiçbir kimsenin hatası olmadan insanı sapıklığa, küfre itmez. Çünkü o zaman kaderiye ve cebriye mezheplerinin iddia ettiği gibi olur ki kulun hiçbir sorumluluğu olmaz. Tamamen kadere yükler işin içinden çıkar ki, bu batıl ve yanlış bir inançtır. Evet, Allah C.C: (Cinleri ve insanları ancak beni tanısın ve bana ibadet etsin diye yarattım,) buyururken, neden durup dururken kulunun kalbini İslama ve imana karşı daraltsın? Neden onun

mümin ve Müslüman olmasını istemesin, böyle bir şey olabilir mi? Evet, İşte kendi iradeleriyle küfür ve şirk pisliğine düşmüş olanları ve oradan kurtulmak istemeyenleri o pislik içinde bırakır. Yahut dünyada onu hor ve hakir eder ahirette de azabı üzerine indirir. Çünkü o Rabbine karşı kibirlenmiş, azmış ve bu azgınlıktan kurtulmak da istememiştir. İstemeyene ne denir? Elbette ki, canın cehenneme denir. İşte olay budur.

126-127. Ey Muhammed! (İşte şu Rabbin doğru yoludur, hatırlayan, vaaz edinen toplumlara ayetleri açıklıyoruz.) Doğruları, doğru yolu, helâlı haramı, iyi kötüyü, hakkı batılı, zulmü ve adaleti her şeyi biz geniş-geniş açıklıyoruz. Bunlar ancak hatırlayan, ders ve öğüt alanlar içindir, gönlünü İslama ve imana açanlar içindir. Yoksa gönlünü ve gözünü hakka ve hakikatlere kapamış olanlara fayda vermez, onlar o pisliklerde yuvarlanıp giderler. Ama ayetlerden ders alan gönlünü ve gözünü İslama, imana hak ve hakikatlere açan kullara da: (Rableri katında selamet yurdu "cennet" yurdu vardır ve Allah, onların iyi amellerinden dolayı dostudur.) Her şeyin yaratıcısı, olan, her türlü nimetin sahibi olan dost, dostuna ne yapar? Elbette ki ebedi nimetlerini ikram eder.

وَيَوْمَ يِحْشُرُهُمْ جَمِيعاً يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُم مِّنَ الإِنسِ وَقَالَ أَوْلِيَآؤُهُم مِّنَ الإِنسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَا أَجَلَنَا الَّذِيَ أَجَّلْتَ لَنَا قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلاَّ مَا شَاء اللّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ {١٢٨} وَكَذَلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضاً بِمَا كَانُواْ يَكْسِبُونَ {١٢٩} يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالإِنسِ أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاء يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُواْ شَهِدْنَا عَلَى أَنفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُواْ عَلَى أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُواْ كَافِرِينَ {١٣٠}

Meali

128. Allah, o gün onların hepsini toplar: "Ey cinler topluluğu! İnsanların çoğunu yoldan çıkardınız," der. İnsanlardan cinlerin dostu olanlar da şöyle derler: "Rabbimiz! Biz birbirimizden faydalandık. Nihayet bize tayin ettiğin vademize ulaştık," derler. Allah da: "Sizin durağınız cehennemdir. Orada Allah'ın diledikleri müstesna ebedi kalacaksınız," der. Şüphesiz Rabbin hakkıyla hâkim, hakkıyla bilendir.

129. İşte biz böylece kazandıkları günahlardan dolayı zalimlerin kimisini, diğer bir kısmına idareci olarak musallat ederiz.

130. Allah: "Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden size ayetlerimizi anlatan ve bu günümüze kavuşacağınız hususunda uyaran peygamberler gelmedi mi?" deyince, onlar: "Kendi aleyhimize şahidiz," derler. Ve onları dünya hayatı aldatmıştır, onlar kendi aleyhlerine kâfir olduklarına şahit oldular.

İzahı

128. Bu ayette Allah Teâla, kıyamet günü insan ve cin topluluğuna şöyle seslenmektedir. (Ey cin ve insan topluluğu! İnsanların çoğunu yoldan çıkardınız.) Çeşitli şekillerde insanlara vesvese vererek onlara sihir gibi, büyü gibi, kehanet gibi pislikleri süsleyip onlara öğrettiniz. Her türlü vesvese ve telkinlerle onları yoldan çıkardınız. Buna karşı: (İnsanlardan onların dostları olanlar derler ki: "Ey Rabbimiz! Biz birbirimizden faydalandık, nihayet bize tayin ettiğin vademize ulaştık.") Yani insalardan şeytana dost olup onlara uyanlar suçlarını itiraf ederek biz dünyada birbirimizle faydalandık ama bize vaat edilen süre bitti işte huzuruna geldik derler.

Kelbi, bu ayeti şöyle tefsir etmiştir. Biz birbirimizden faydalanarak bu çirkin işleri yaptık diye Cenab-ı Hakkın huzurunda itiraf edenler cahiliye döneminde ki, müşriklerdir ki, yolculuğa çıkıp da bir yerde konakladıkları zaman, korkarlarmış. Ve cinlerin kendilerine zarar vermelerinden ötürü, güya onların büyüklerinden yardım isteyerek kötü ve zararlı olan şu vadideki cinlerin efendilerine, reislerine sığınırız, derlermiş. Cinler de onları bir takım pisliklerin, kötülüklerin içine düşürerek insanlardan yararlandıklarını zannederlermiş.

Ancak benim anlayışıma göre burada kasdedilen, genel olarak şeytan olan cinlerle, şeytan olan insanlardır. Daha önce bu sûrenin 112. ayetinde: (İnsan

ve cin şeytanları birbirine telkinde bulunurlar,) diye buyrulmuştu. Cinlerin de Müslümanları vardır, iyisi vardır, insanların da iyisi ve kötüleri vardır ki, işte insan ve cinlerin kâfir ve şer olanlara şeytan denir. Ve bu ayette birbirlerinden yararlandıkları ifade edilen cin ve insanlar da bunlardır. Ve kıyamet günü bu cin ve insan şeytanları suçlarını böyle itiraf edince: (Allah Teâla da sizin durağınız cehennemdir. Allah'ın diledikleri, müstesna orada ebedi olarak kalacaksınız,) buyurur. Bu ayette istisna edilenler hakkında da ihtilaf edilmiştir. Fakat İbni Abbas'tan gelen rivayete göre ve cumhuru ulemaya yani âlimlerin geneline göre bunlar Müslüman olup da günahkâr olan cin ve insanlardır. Bunlar günahları kadar cehennemde kaldıktan sonra cehennemden tahliye olurlar. Ancak bana göre yine de ihtiyatlı olmak gerekir. Çünkü bizim bilmediğimiz hikmet ve sebepler olabilir, o sebeplerden dolayı affedilmiş olabilirler. Nitekim Hazreti İbrahim in: (Ey Rabbim! Bana uyan bendendir, bana isyan edenler de senin kullarındır, şüphesiz ki, sen bağışlayansın,) dilersen bağışlarsın dediği gibi demek, en doğrusu olur. Allah dilediği herkesi affedebilir, kimsenin onu niye affetti demeye hakkı yoktur.

129. (İşte biz böylece kazandıkları günahlardan dolayı zalimlerin bir kısmını, diğer bir kısmına idareci olarak musallat ederiz.) İbni Abbas'a göre bu ayetten anlaşılan mana şudur. Allah dilerse, iyi olan bir topluma iyi bir idareci başlarına getirir, kötü olan bir topluma da zalim bir idareci başlarına musallat eder. Fakat genel anlamda şöyle yorumlanmıştır. Kötü olan insanlara kötü olan cinleri, kötü olan cinlere de kötü olan insanları dost eder, yakın kılar ve böylece birbirlerine musallat eder. Hani bir atasözü vardır, dinsizin hakkından imansızlar gelir. Bir toplum zalim ve azgın olursa, Allah (c.c.) onlardan daha zalim ve azgınları başlarına getirerek, onları cezalandırır.

130. Evet, Allah (c.c.) kıyamet günü hesap yerinde buyurur ki: (Ey cin ve insan topluluğu! Size sizden elçi gelmedi mi ki, benim ayetlerimi size haber versin ve bu günle karşılaşacağınızla sizi uyarsın?) Yani yaptıklarınızın hesabını vermek için böyle bir günle karşılaşacağınız size haber verilerek uyarılmadınız mı? Size peygamberler gelip uyarmadılar mı? Onlar da evet: (Biz kendi aleyhimizde şahidiz,) bize peygamberler geldi ve bizi böyle bir günün hesabiyle uyardılar. Ancak: (Onları dünya hayatı aldattı, onlar kendi küfürlerine kendileri şahit oldular.) Onları dünya hayatı aldattı ve zannettiler ki, hayat sadece bu hayattan

ibarettir. peygamberlerin dediklerine kulaklarını tıkadılar, peygamberlere itaat etmediler, şimdide günahlarını itiraf etmek zorunda kaldılar ve kendi aleyhlerine kendileri şahit oldular.

Bu ayette cinlere: (Sizden, size elçi gelmedi mi?) diye buyruluyor. Şimdi bu ifadeye göre acaba cinlerden peygamber olurmu, olmaz mı? diye bu konuda farklı yorum ve görüşler vardır. Ulemanın çoğunluğuna göre cinlerden peygamber yoktur. Fakat ayetin zahirine bakıldığında: (Size, sizden bir elçi gelmedi mi?) ifadesinden cinlerden peygamber geldiği anlaşılıyor, ama ulemanın çoğunluğuna göre bu iki zümre arasından bir peygamber gelmedi mi? Şeklinde yorumlanmıştır. Yani o iki zümrenden biri olan insandan peygamber gelmiştir. Çünkü cin sûresinin birinci ayetinde, ey Muhammed! (De ki, bana vahyolunmuştur. Cinlerden bir topluluk da onu dinlemiş, gerçekten harika bir Kur'an dinledik ki, o doğru yola iletiyor, biz ona inandık ve biz Rabbimize hiçbir kimseyi ortak koşmayız, dediler,) diye buyruluyor. O zaman demek oluyor ki, cinler Peygamberimize vahyi edilen Kur'an'ı dinlemişler ve ona iman etmişlerdir. Peki, bunlar bizzat Kur'an'ı dinleyerek iman ettilerse dinleyemeyenlerin durumu ne olacak? Mademki Allah Teâlâ cinleri de sorumlu tutuyor. (Cin ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım,) buyuruyor. O zaman Peygamberimizden dinleyenler iman ediyorlar, ama bunların dışındaki cinlere Kur'an nasıl tebliğ edilip ulaştırılıyor? Böyle bir soru ile muhatap oluyoruz. Buna cevap olarak da Peygamberimizden Kur'an'ı dinleyenler diğer cinlere tebliğ edip Kur'an'ı onlara ulaştırıyorlardı. İşte bu manada Peygamberimizle diğer cinler arasında elçilik yapan cinler vardır. Öyle ise bu manada da cinlerden elçiler vardı, demektir. Nitekim Ahkaf sûresinin 29-30-31. ayetlerinde şöyle buyruluyor. Ey Muhammed! (Cinlerden bir topluluğu sana yönlendirdik, Kur'an dinlemeye hazır olunca birbirlerine susun, dediler. Kur'an'ı dinledikten sonra da kendi topluluklarına gidip onları Allah'ın azabıyla uyardılar. –Ve dediler ki: "Ey kavmimiz! Musaden sonra indirilmiş, kendinden önceki kitapları doğrulayan, hakikate ve doğru yola ileten bir kitap dinledik: –Ey kavmimiz! Siz de Allah'ın bu çağrısına icabet edin ve O'na iman edin ki, sizin günahlarınızı bağışlasın ve acıklı bir azaptan korusun.) Daha bu ayetlerin devamı da vardır, inşallah oraya geldiğimizde göreceğiz.

Şimdi benim bu ayetlerden anladığım mana şudur. Cinlerden peygamber gelmemiştir, ama ayette açıktan ifade edildiği gibi cinlerden bir gurubu Cenab-ı Hak Peygamberimize doğru yönlendirmiştir ve onlar Peygamberimizden dinledikleri Kur'an'ı kendi toplumlarına tebliğ etmişlerdir. Tıpkı peygamber (a.s.) den günümüze kadar Kur'an'ı okuyup bilen ve anlatanlar bize anlattıkları gibi onlar da kendi toplumlarına anlatmışlardır, onların da inananları olduğu gibi inanmayanları da vardır. Nitekim Mücahit da benim bu görüşüme yakın olarak şöyle demiştir. Cenab-ı Hak Peygamber olarak Hazreti Muhammedi göndermiştir, Peygamberimize de cinlerin bir kısmını diğerleri arasında elçi göndermiştir. Dehhak'a göre ise insanlardan peygamber gönderildiği gibi cinlerden de peygamber gönderilmiştir. Fakat âcizane ben bu görüşe katılmıyorum. Çünkü Peygamberimizden Kur'an dinleyen cinler açıkça diyorlar ki: (Musaden sonra ve kendinden önceki kitapları tasdik eden indirilmiş bir kitap işittik.) İşte bu da onlara vahyi edilmediğini gösteriyor. Hatta bu cinlerin belki de önceki kitaplardan da malumatları vardır. Musa den, ona inen Tevrat ve diğer semavi kitaplardan malumatları vardır. O zaman onlardan da Yahudi dinine, Hıristiyan dinine mensup olanlar var demektir. Zaten yukarda metinde geçen ayetten de anlaşılıyor ki, kâfir cinler olduğu gibi Müslüman olan cinler de vardır. Bu kâfir ve Müslüman cinler sadece Peygamber (a.s.) zamanında değil ondan önceki zamanlarda da var olduğu anlaşılmaktadır. Ve yukarıda ki ayette ifade edildiği gibi bu kâfir cinlerle kâfir insanlar birbirleriyle dost kılınmışlar ve birbirlerine küfrü ve isyanı telkin etmektedirler.

ذَلِكَ أَن لَّمْ يَكُن رَّبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا غَافِلُونَ
{١٣١} وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُواْ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ
{١٣٢} وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ
مِن بَعْدِكُم مَّا يَشَاءُ كَمَا أَنشَأَكُم مِّن ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ آخَرِينَ {١٣٣}
إِنَّ مَا تُوعَدُونَ لآتٍ وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ {١٣٤} قُلْ يَا قَوْمِ

اعْمَلُواْ عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدِّارِ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ {١٣٥} وَجَعَلُواْ لِلّهِ مِمِّا ذَرَأَ مِنَ الْحَرْثِ وَالأَنْعَامِ نَصِيباً فَقَالُواْ هَـذَا لِلّهِ بِزَعْمِهِمْ وَهَـذَا لِشُرَكَآئِنَا فَمَا كَانَ لِشُرَكَآئِهِمْ فَلاَ يَصِلُ إِلَى اللّهِ وَمَا كَانَ لِلّهِ فَهُوَ يَصِلُ إِلَى شُرَكَآئِهِمْ سَاء مَا يَحْكُمُونَ {١٣٦}

Meali

131. İşte gerçek şudur ki, halkı habersiz iken, Rabbin zulümle ülkeleri harap eder değildir.

132. Her birinin yaptıklarına göre derece vardır. Rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir.

133. Rabbin hiçbir şeye muhtaç değildir. Sizi, başka bir kavmin soyundan getirdiği gibi dilerse sizi de yok edip, sizden sonra yerinize dilediğini getirir.

134. Size vadedilenler muhakkak gelecektir, siz onun önüne geçemezsiniz.

135. De ki: "Ey kavmim! Gücünüz yettiğince yapacağınızı yapın, ben de yapıyorum. Yakında (dünya ve ahiret) yurdu kimin olduğunu bileceksiniz. Şüphesiz ki, zalimler kurtuluşa eremezler.

136. Allah'ın yarattığı ekin ve hayvanlardan, Allah'a bir pay ayırıp ve kendilerince: "Bu Allah'a ait, şu da ortaklarımıza ait," demektedirler. Fakat ortakları için ayrılan pay Allah'a ulaşmaz (O'nun payına katılmaz) ama Allah'a ait olan paylar ise ortaklarına ulaşır. Verdikleri hüküm ne de kötüdür.

İzahı

131. Ey Resulüm! (İşte bu anlatılan gerçek şudur ki, şüphesiz Rabbin ülkeleri durup-dururken habersizce zulümle helak eder değildir.) Yani peygamber göndermeden onları uyarmadan, durupdururken haksız yere onları helak etmez. Önce peygamberi gönderir, emir ve yasaklarını, iman ve küfrü, iyi ve kötüyü on-

lara tebliğ eder, ondan sonra azgınlıklarına devam edenlere hak ettikleri cezayı verir, yoksa Allah, haksız yere kimseyi cezalandırmaz.

132. İnsan olsun, cin olsun: (Her birerlerine yaptıkları amellerin dereceleri vardır.) Yani iyi amellerinin karşılığında herkese hak ettiği derece verilecektir. Kötülüklerinin derecelerine göre de ceza dereceli olacaktır. Ey Muhammed! (Senin Rabbin onların ne yapar olduklarından habersiz değildir.) Rabbin kimin ne yaptığından, kimin ne ettiğinden haberdardır, ona göre de değerlendirmektedir.

133. (Ve Rabbin zengindir, merhamet sahibidir.) Bütün hazineler O'nun dur, O, zengindir, hiçbir şeye muhtaç değildir, her şey O'na muhtaçtır ve O, merhamet sahibidir, herkese dilediği kadar rızık vermektedir. (Eğer dilese, sizi yeryüzünden giderir. Nasıl ki, sizi başka bir kavmin soyundan getirdi,) ise öylede sizi yeryüzünden siler ve sizin yerinize başka bir toplum getirir. Mülk O'nun dur, tasarruf O'nun dur, O, nasıl isterse öyle yapar, ama O, âdildir, adaletten ayrılmaz, kimseye haksızlık yapmaz ve bu dünyada herkese merhamet eder.

134. (Size vadedilenler muhakkak gelecektir ve siz onun önüne geçemezsiniz.) Yani azmış olanlarınızın bir kısmına vadedilen azap dünyada ve bir kısmınızın da ahirette mutlaka başına gelecektir ve ona hiç kimse de engel olamayacaktır.

135. Ey Rasülüm! (De ki: "Ey kavmim! Bulunduğunuz mekânda gücünüz yettiğince yapacağınızı yapın, ben de yapacağımı yapacağım, dünya ve ahiret yurdu sonuçta kimin olacak yakında bileceksiniz. Şüphesiz ki, zalimler kurtuluşa eremezler.) Yani bulunduğunuz hal ve mekân üzere yaptığınız çirkin amelleri yapmaya devam edip durun bakalım, ben de kendi halim üzere amel etmeye devam edeceğim, ama sonuçta dünya ve ahiret yurdunu kimin kazanacağını yakında bileceksiniz, diye bu ayette kâfirlere karşı bir tehdit vardır.

136. (Allah'ın yarattığı ekin ve hayvanlardan, Allah'a bir pay ayırıp ve kendilerince şu da ortakları mıza ait demektedirler. Fakat ortakları için ayırdıkları paydan Allah'a ulaşmaz, ama Allah'a ayırdıklarıpay ortaklarına ulaşır. Bu verdikleri hüküm ne de kötü bir hükümdür.) Yani müşrikler Allah adına zekât olarak yoksullara vermek için pay ayırırlarmış, bir de putlar adına zekât ayırırlarmış. Yani o putların hizmetine harcanmak için pay ayırırlarmış. Anacak sözde Allah adına ayırdıkları mallardan, putlar adına ayrılanlara karışsa onda bir mahsur

görmezlermiş, ama putlar adına ayrılan mallardan Allah adına ayrılan mallara karışmasını mahsurlu görür, onların karışmasını kabul etmezlermiş. Yani hâşâ putları Allah'dan daha üstün görür, onları ön pilana çıkarırlarmış. İşte bu ayet müşriklerin bu uydurukларını ve çirkin yüzlerini sergileyerek, bu kararın ne kötü bir karar olduğunu ifade etmektedir.

وَكَذَلِكَ زَيَّنَ لِكَثِيرٍ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ قَتْلَ أَوْلاَدِهِمْ شُرَكَآؤُهُمْ
لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُواْ عَلَيْهِمْ دِينَهُمْ وَلَوْ شَاء اللّهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ
وَمَا يَفْتَرُونَ {١٣٧} وَقَالُواْ هَـذِهِ أَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لاَّ
يَطْعَمُهَا إِلاَّ مَن نَّشَاء بِزَعْمِهِمْ وَأَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَأَنْعَامٌ
لاَّ يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّهِ عَلَيْهَا افْتِرَاء عَلَيْهِ سَيَجْزِيهِم بِمَا كَانُواْ
يَفْتَرُونَ {١٣٨} وَقَالُواْ مَا فِي بُطُونِ هَـذِهِ الأَنْعَامِ خَالِصَةٌ
لِّذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَى أَزْوَاجِنَا وَإِن يَكُن مَّيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاء
سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ إِنَّهُ حِكِيمٌ عَلِيمٌ {١٣٩} قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ
قَتَلُواْ أَوْلاَدَهُمْ سَفَهاً بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُواْ مَا رَزَقَهُمُ اللّهُ افْتِرَاء
عَلَى اللّهِ قَدْ ضَلُّواْ وَمَا كَانُواْ مُهْتَدِينَ {١٤٠}

Meali

137. Yine ortakları, müşriklerden çoğuna evlatlarını öldürmeyi güzel göstermiştir ki, hem kendilerini mahvetsinler, hem de dinlerini karıştırıp bozsunlar. Allah dileseydi bunu yapamazlardı. O halde onları iftiraları ile baş başa bırak.

138. Dediler ki: "Bunlar dokunulmaz hayvanlar ve ekinlerdir. Bunlar da sırtına binilmesi yasaklanmış hayvanlardır." Bir kısım hayvanların üzerlerine de

Allah'ın adını anmadan boğazlarlar. Bütün bunları Allah'a iftira ederek yaparlar. Allah, onları iftiraları ile cezalandıracaktır.

139. Dediler ki: "Bu hayvanların karınlarındakiler sadece erkeklerimize aittir, kadınlarımıza haramdır." Eğer ölü doğarsa hepsi onda ortaktır. Bu nitelemelerden dolayı Allah, onların cezasını verecektir. Şüphesiz O, hakkıyla hâkim, hakkıyla âlimdir.

140. Bilgisizlik yüzünden akılsızca çocuklarını öldürenler ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek haram kılanlar muhakkak ki, ziyana uğradılar. Bunlar doğru yoldan sapmışlardır, hidayete de erecek değillerdir.

İzahı

137. Bu ayette müşriklerin Allah'a şirk koştukları şeyler, sahte tanrıları san ki, onları helâk etmek için ve hem de dinlerini batılla karıştırsınlar diye yaptıkları çirkin işleri ve kız çocuklarını öldürmeyi süsldikleri ifade edilmektedir. Oysa Allah, dileseydi bunları yapamazlardı. Yani Allah onların iradelerine mani olsaydı bu çirkin işleri yapamazlardı. Fakat Allah kimsenin iradesine mani olup cebretmemektedir. Çünkü kendisine kul olanlarla olmayanları denesin diye. Evet,Peygamberimize hitaben de bu laf anlamayan ağzın müşrikleri yaptıkları ile bir zaman baş başa bırakmasını emretmektedir. Ama bu onların yanına kar kalacak değildir, mutlaka hesabını soracaktır.

138. Müşrikler: (Yine dediler ki, bunlar dokunulmaz hayvanlar ve ekinlerdir. Bunları bizim dilediğimizden başkası yiyemez, bunlar da sırtına binilmesi yasaklanmış hayvanlardır. Diğer bir kısım hayvanları da üzerlerine Allah'ın adını anmadan boğazlarlar.) Yani putlar için tahsis ettikleri mallar ve ekinlerden bizim istemediğimiz herkes yiyemez. Müşriklerin iddiasına göre bu hayvanların etlerinden putların hizmetçileri, olan erkek fakirler yer, ama kadınlar yiyemez. Bu hayvanların bir kısmının sırtına binmekte yasaktır. Yani putlara adadıkları bazı hayvanların üzerine binmeyi yasaklamışlardır. Diğer bir kısım hayvanları da yine Allah'a ortak koşmuş oldukları putların adlarını anarak keserlerdi ve Allah'ın adını anmazlardı. İşte bütün bu: (İftiraları sebebiyle Allah (c.c.) onları cezalandıracaktır.)

139. Evet, (Dediler ki, bu hayvanların karınlarındakiler sadece erkeklerimize mahsustur, kadınlara ise haramdır.) Yani hayvanın karnındaki yavru sağ olarak

doğarsa bu doğan yavrudan sadece erkekler yiyebilir, kadınlara ise haramdır, fakat: (Eğer ölü doğarsa onda hepsi ortaktır.) Yani yavru ölü olarak doğarsa ondan erkek de yiyebilir, kadında yiyebilir, diyerek kendi-kendilerine haram ve helal uydurarak Allah'a iftira ederler. İşte bu iftiralarla: (Allah, kendisini böyle niteleyenleri bu sebepten dolayı cezalandıracaktır. O, Allah hakkıyla hâkimdir, hakkıyla bilendir.) Allah, her şeyi bilmektedir ve her şeye hükmetmiştir, zamanı gelince, herkese hak ettiği cezayı verecektir.

140. Bu cahiller: (Bilgisizlik yüzünden akılsızca çocuklarını öldüren ve Allah'ın kendilerine verdiği rızkı, Allah'a iftira ederek haram kılanlar muhakkak ki hüsrana uğrayacaklardır, bunlar doğru yoldan sapmışlardır, bunlar hidayete de erecek değillerdir.) İbni Abbas demiştir ki, cahiliye Araplarının ne derece bir cehalet içinde olduklarını anlamak istersen, Enam sûresinin bu ayetlerini oku ve ne kadar cahil olduklarını gör.

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ جَنَّاتٍ مَّعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفاً أُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهاً وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُواْ مِن ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُواْ حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلاَ تُسْرِفُواْ إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ {١٤١} وَمِنَ الأَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشاً كُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّهُ وَلاَ تَتَّبِعُواْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ {١٤٢} ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ مِّنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الأُنثَيَيْنِ نَبِّؤُونِي بِعِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {١٤٣} وَمِنَ الإِبْلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ أَمِ الأُنثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الأُنثَيَيْنِ أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاء إِذْ وَصَّاكُمُ اللّهُ بِهَذَا فَمَنْ أَظْلَمُ

مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِباً لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ اللهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {١٤٤}

Meali

141. O ki, yeryüzüne döşenmiş ve döşenmemiş bostanları, yenilmesi muhtelif olan hurmaları, birbirine benzeyen ve benzemeyen bir halde zeytin ve nar ağaçlarını yaratmıştır. Onların her biri meyve verdiği zaman, meyvesinden yiyiniz, hasat günü de hakkını veriniz ve israf etmeyiniz. Şüphesiz ki Allah israf edenleri sevmez.

142. Ve hayvanlardan yük taşıyanları ve tüyünden sergi yapılanları da O, yaratmıştır. Allah'ın size rızık olarak verdiği şeylerden yiyin ve şeytanın izlerine uymayın. Şüphe yok ki o apaçık sizin için düşmandır.

143. Allah, sekiz çift yarattı. Koyundan iki çift, keçiden de iki çift. De ki, iki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi? Yoksa iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı? Eğer doğru iseniz bana bilgi ile haber verin.

144. Deveden de iki çift, sığırdan da iki çift yarattı. De ki, iki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi? Yoksa bununla Allah, size bir tavsiyede bulunduğu zaman siz hazır mı bulundunuz? Artık insanları farkına varmaksızın onları saptırmak için Allah'a karşı yalan yere iftirada bulunan kimseden daha zalim kim vardır? Şüphesiz ki, Allah, zalim toplulukları doğruya erdirmez.

İzahı

141. Bu ayette Allah Teâlâ, yere döşenmiş ve döşenmemiş şekilde çeşitli bostanlar yenilmesi muhtelif olan hurmalar, yine tatları ve renkleri bir birine benzemeyen zeytinler ve narlar yarattığını ifade etmekte. Ve bunların yemişleri olduğu zaman kendileri yedikleri gibi yoksullara da hasat günü haklarını, paylarını vermelerini fakat israf etmemelerini emretmekte ve israf edenleri de sevmediğini haber vermektedir.

Hasat günü yoksula hakkını verme hususunda İbni Abbas, Tavus, Hasan, Cabir b. Zeyd Said b. Müseyyeb, Muhammed b. Hanefi ve Katada'nın yorumlarına göre bundan maksat zekâttır. Yani hasat günü yoksulun hakkı olan zekâtı

verin, demektir. Bazılarına göre de zekât farz kılınmadan önce verilen sadakalardır. Ayetin iniş sebebi her ne olursa olsun zenginlerin mallarında yoksulların hakları vardır ve bu haklar verilmelidir. Allah Teâlâ'nın verdiği rızıklardan farz olan zekâtı veya uşur cinsinden olan zekâtı ver-meliyiz. Zekât ve uşur'u vermeyenler bilsinler ki, fakirin hakkını yemektedirler. Ayetin son bölümünde de israf etmemeye vurgu yapılmıştır ki, bu konuda da farklı yorumlar vardır. Bazılarına göre buradaki israf fakir fukaraya sadaka verirken aşırı derecede malının tamamını veya ona yakın bir bölümünü verip mağdur kalmamaktır. Bazılarına göre ise, infakta ne kadar fazla olursa olsun israf sayılmaz. Fakat bana göre bu doğru değildir, bir kimsenin aşırı derecede malını verip kendisini ve çoluk çocuğunu mağdur etmesi akla da naklede aykırıdır. Nitekim peygamber (a.s.)'ın üzerindeki elbiseyi verip mağdur olduğunu tenkit eden İsra sûrasinin 29. ayetinde buyrulduğu gibi. Ve hem de zaten bu ayetin iniş sebebinden de anlaşılmaktadır ki, rivayete göre Sabit b. Kays beş yüz hurma ağacı bulunan bahçesinin hurmalarının tamamını toplayıp dağıtmış ve kendi evine, ailesine bir şey bırakmamış. İşte bu olay üzerine de bu ayet inmiştir. İslam dini her şeyde orta yolu emretmektedir, ibadette de tasattukta da orta yolu takip etmek gerekir, Allah (c.c.) hiçbir şeyde aşırılığı sevmez.

142. (Hayvanlarda yük taşıyanları ve tüyünden sergi yapılanları da O, yaratmıştır. Allah'ın size verdiği rızıklardan yiyin ve şeytanın izine uymayın, şüphesiz ki, o şeytan açıktan sizin düşmanınızdır.) Yanı Allah Teâla, at, katır, deve ve sair yük taşıyan hayvanları da sizin menfaatinize yaratmıştır. Koyun, keçi gibi hayvanlardan döşek sergi veya sığır koyun ve keçi gibi hayvanların derilerinden ve etlerinden faydalandığınız bu hayvanları da Allah sizin için yarattı. Bunların etlerinden yiyin, sütlerinden için, deri ve yünlerinden faydalanın, ama nankörlük yaparak şeytana uymayın, onun maskarası olmayın. Çünkü şeytan açıktan düşmanınızdır. Âdem'e karşı olan kinini ve onun nesli olan sizlere karşı da sürdürmektedir. Öyle ise onun yolunu ve izini takip etmeyin. Bu hayvanları putlar adına adayıp saçma-sapan işler yaparak kendi-kendinize haram ve helal uydurarak Allah'a iftira etmeyin.

143. (Allah (c.c.) sekiz çift hayvan yarattı. İkisi koyun ikisi keçidir.) Ey Muhammed! (De ki, bunların erkeğini mi haram kıldı, yoksa dişisini mi? Ya da iki dişinin rahimlerinde bulunan yavru mu haram kılındı? Eğer doğru iseniz, bana

doğru olan bir bilgi ile haber verin.) Yani müşrikler bundan önceki geçen ayetlerde kendi kendilerine bazı hayvanları putlar adına adamışlar. Bunlardan yemeyi yasaklamışlardı, bazı hayvanlardan erkekler yer, kadınlar yiyemez fakat hayvanın karnında ölmüş olan yavrudan herkes yiyebilir gibi kendi-kendilerine böyle kurallar koymuşlardı. İşte bu ayette o cahillere bunların hangisinin kendilerine helal ya da haram olduğu sorulmaktadır. Genelde etleri yenen, kurban edilen ve çokça yararlandığımız sekiz çift hayvanı Allah (c.c.) bizim yararımıza yaratmıştır. Bunların biri erkek diğeri dişi olmak üzere ikisi koyun, ikisi de keçidir. Şimdi bunların hangisini Allah size haram kıldı? Ya da bu iki dişi olan hayvanın karnında olan yavruyu kime haram, ya da helal kıldı? Eğer bunların böyle olduğuna dair doğru olan bir bilginiz varsa getirin. Böyle bir şey yoktur. Fakat siz Allah'a yalanları iftira ediyorsunuz. Siz şeytana uyup onun maskarası oluyorsunuz.

144. Evet, o sekiz çift hayvanlardan yine: (Deveden iki çift, sığırdan da iki çift yarattı. Ey Peygamber! De ki, şimdi bu iki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi? Ya da iki dişinin rahimlerinde bulunan yavrularını mı? Yoksa Allah, size böyle bir vasiyette mi bulundu da siz orada şahit idiniz? Hiçbir bilgi olmadan sırf insanları saptırmak için Allah'a yalanı iftira edenlerden daha zalim var mıdır? Şüphesiz ki Allah, zalim toplumları doğruya erdirmez.) Hiçbir bilgiye sahip olmadan kendi kendilerine Allah adına haram ve helal uydurarak O'na iftira edenlerden daha zalim kim olabilir? Üstelik laf dinlemeyen, Peygamberin uyarılarına kulak asmayan ve bundan dolayı da ona düşman olanlardan daha cahil, daha zalim ve daha azgın kim olabilir?

قُل لاَّ أَجِدُ فِي مَا أُوْحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّماً عَلَى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُ إِلاَّ أَن يَكُونَ مَيْتَةً أَوْ دَماً مَّسْفُوحاً أَوْ لَحْمَ خِنزِيرٍ فَإِنَّهُ رِجْسٌ أَوْ فِسْقاً أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٤٥} وَعَلَى الَّذِينَ هَادُواْ حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلاَّ مَا حَمَلَتْ

ظُهُورُهُمَا أَوِ الْحَوَايَا أَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ ذَلِكَ جَزَيْنَاهُم بِبَغْيِهِمْ
وِإِنَّا لَصَادِقُونَ {١٤٦} فَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل رَّبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ
وَاسِعَةٍ وَلاَ يُرَدُّ بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ {١٤٧} سَيَقُولُ
الَّذِينَ أَشْرَكُواْ لَوْ شَاء اللّهُ مَا أَشْرَكْنَا وَلاَ آبَاؤُنَا وَلاَ حَرَّمْنَا مِن
شَيْءٍ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم حَتَّى ذَاقُواْ بَأْسَنَا قُلْ هَلْ
عِندَكُم مِّنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَا إِن تَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ أَنتُمْ إِلاَّ
تَخْرُصُونَ {١٤٨} قُلْ فَلِلّهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ فَلَوْ شَاء لَهَدَاكُمْ
أَجْمَعِينَ {١٤٩} قُلْ هَلُمَّ شُهَدَاءكُمُ الَّذِينَ يَشْهَدُونَ أَنَّ اللّهَ
حَرَّمَ هَذَا فَإِن شَهِدُواْ فَلاَ تَشْهَدْ مَعَهُمْ وَلاَ تَتَّبِعْ أَهْوَاء الَّذِينَ
كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَالَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ وَهُم بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ
{١٥٠}

Meali

145. De ki, bana vahyolunan (Kur'anda) o yiyen kimse için yenmesi haram olduğuna dair bir şey bulamıyorum. Ancak leş, akıtılmış kan yahut da domuz eti hariç. Çünkü gerçekten o pistir. Yahut fasıklık olarak Allah'tan başkasının adına kesilmiş olan da müstesnadır. Kim mecbur kalırsa, saldırgan olmamak, haddi aşmamak şartıyla (bunlardan) yemesi halinde, şüphesiz ki Rabbin bağışlayıcı ve esirgeyicidir.

146. Yahudilere ise tüm tırnaklı hayvanları haram kıldık, sığırdan ve koyundan çıkan iç yağını da haram kıldık. Ancak bunların sırtlarına veya bağırsakla-

rına yapışmış olan veya kemikle karışmış yağlar ariç. İşte bu zulümleri yüzünden onlara verilen cezadır. Ve şüphesiz ki elbette biz doğrulardanız.

147. Eğer seni yalanlarlarsa, de ki: "Sizin Rabbiniz geniş bir rahmet sahibidir. Fakat onun azabı da suç işlemiş toplumlardan geri çevrilmez."

148. Müşrikler derler ki: "Allah dilemeseydi ne biz ve ne de babalarımız müşrik olmazdık ve ne de bir şeyi kendimize haram kılmazdık." Onlardan öncekiler de aynısını demişlerdi, sonra azabımızı tatmışlardı. De ki: "Yanınızda çıkaracağınız bir bilgi, belge var mı? Hal bu ki, siz sadece zanna uyuyorsunuz ve siz sadece saçmalıyorsunuz.

149. De ki: "En kesin ve üstün delil, Allah'ındır. Allah dileseydi, elbette hepinizi doğru yola iletirdi."

150. De ki: "Haydi Allah, bunu yasak etti diye şahitlik edecek şahitlerinizi getirin." Eğer onlar yalan yere şahitlik ederlerse, sen onlarla beraber şahitlik etme. Ayetlerimi yalanlayanların ve ahireti inkâr edenlerin havalarına uyma. Çünkü onlar Rablerine başkasını denk tuttular.

İzahı

145. Ey Resulüm! Kendi kendilerine haram ve helal uydurarak Allah'a iftira eden kâfirlere: (De ki, bana vahyedilende "Kur'anda" yiyen kimse için yenmesi haram olduğuna dair bir şey bulamıyorum.) Bana vahyi edilen Kur'an da sizin söylediklerinize dair hiçbir şey yoktur, siz uyduruyorsunuz. Ancak haram olarak istisna edilenler şunlardır: (Mundar olan leş, akıtılmış kan yahut da domuz etidir. Çünkü o gerçekten pistir. Yahut Allahden başkasının adını anarak kesen fasığın kestiği hariçtiri) İşte haram olan bunlardır ve bana vahyi edilen Kur'anda bunların haram olduğunu buluyorum. Şimdi: (Her kim bu haramlardan yemek mecburiyetinde kalırsa, saldırgan olmamak ve haddi aşmamak şartıyla yemesi halinde de şüphesiz, Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.) Yani açlıkla ölüm tehlikesi bulunan bir kimse ölmeyecek kadar bu sayılan haramlardan birini yemek mecburiyetinde kalırsa, aşırı olmamak, haddi aşmamak sadece ölümden kurtaracak şekilde birkaç lokma yemesi durumunda, Allah, bu kadarını bağışlayandır. Çünkü O, kullarına karşı son derece merhametlidir.

Bu ayette zikredilen bu haramların dışında başka haram yoktur, diye bir yanlış anlama olmasın. Sünnetin yasakladığı haramlar vardır. Yine gelecek olan

Âraf sûresinin 157. ayetinde: (Pis olan şeyler haram kılındı,) diye buyruluyor ki, bu haramlarda içtihatla belirlenmiştir. Mesela genelde leş yiyen hayvanlar pistir ve haramdır. Fakat genelde beslenmesi ot ve hububat olan hayvanların temiz olduğu ve helal olduğu ortaya çıkarılmıştır. Mesela bir sırtlan, aslan ve benzeri yırtıcı olup leş yiyen hayvanlar pistir. Tavşan gibi ve yabanı olan av hayvanlarının ekseri gıdaları ot ve hububatlarsa bu hayvanların etlerinin da temiz ve helal oldukları içtihatla belirtilmiştir. Bu ayet sadece özet olarak müşriklerin ve Yahudilerin uydurdukları bazı hayvanları kendilerine haram saymalarına bir cevap teşkil etmektedir, yoksa bütün haramlar bunlardan ibarettir anlamına gelmemektedir. Bazı akademik unvanın arkasına sığınıp, Kur'an dini, diyerek sünneti, icma-i ve kıyası kabul etmeyip, reddeden sözüm ona âlim diye geçinenler acaba sadece Kur'an da mevcut olanları haram olarak kabul ederlerse, o zaman Kur'an da adı zikredilmeyen hayvanların etlerinin helal olması gerekir. O zaman acaba onlara göre aslan, kaplan, sırtlan, canavarlar, köpekler ve saire leş yiyen hayvanların etleri onlara göre helal mıdır? Peygamberin helal ve haram koyma yetkisi yoktur, diyenlere göre o zaman içtihada ve kıyasa hiç yer olmaz. Ne diyelim Allah, bunları ıslah etsin, bunlar diplomalı cahillerdir. Birisi bir televizyon kanalında çıkmış şu anda cennet yoktur ve öldükten sonra dirilince bu dünya üzerinde olacaktır, diyor. Bu diplomalı cahil Ali İmran sûresinin 133. ayetini hiç okumamış mı acaba? (Gökler ve yer genişliğinde olan cennete koşun,) buyruluyor. Acaba yedi kat gökler ve yer kadar olan bu genişlikteki cennetleri şu küçücük yer küresine nasıl sığdırabiliyor? Bunların bilgileri çok küçücük bir alanda olduğu için akılları ve beyinleri de o kadar küçücüktür ve bunların akılları bu dar çerçevede olanları ancak idrak edecek derecededir. O zaman Kur an da olmayanı kabul etmeyen bu zevata içimden sırtlanı, aslanı köpeği vesaire yırtıcı hayvanları yiyin, demek geliyor, başka da ne denir? Peygambersiz, içtihatsız, icmasız bir din, bir Kur'an olur mu? Eğer Kur'an bütün helal ve haram olan hayvanların adlarını tek-tek saysaydı, diğer meseleleri de teker-teker açıklasaydı, bu Kur'an nere ye sığardı, bu kitap hafızlar tarafından nasıl ezberlenir, muhafaza edilirdi?

Tirmizi'nin Mikdad b. Madi-Kerbden rivayetle çıkardığı bir hadis de, Mikdad diyor ki, Peygamber (a.s.) yüksek sedirinin üzerine oturdu ve şöyle buyurdu: "Dikkat edin, dikkatle dinleyin, umulur ki benden bir hadis öğrenir ve başkalarına

ulaştırırsınız. Fakat sizinle benim aramda Allah'ın kitabı vardır. Onda bulduğunuz helâlı biz de helal kıldık, haram olarak bulduklarınızı da haram kıldık. Dikkat edin karnı tok olan bir kişi koltuğuna oturarak size der ki, şu Kur'an da helal olarak bulduğunuz şey size helaldir, haram olarak bulduğunuz şey de, size haramdır. Dikkat edin! Size ehli olan eşek eti helal değildir, yırtıcı olan azı dişli hayvanlar ve güvende olan (av) size helal değildir. Ancak koruması altında olan hayvana ihtiyacı olmaması durumunda müstesnadır." Yani bir av hayvanını herhangi bir kimse koruması ve terbiyesi altına almış ise o başkasına helal olmaz, ancak o kimsenin kendi ihtiyacı olmadığı takdirde avlamak helaldir. İbni Abasın rivayetine göre ise Peygamberimiz: "Azı dişli olan bütün hayvanları ve tüm pislikleri karıştıran hayvanların yenmesini yasakladı," demiştir.

Demek ki, özel olarak bu ayette zikredilen dört şey haram kılınmış ama, ayetlerin geneli ve hadislere baktığımız zaman bunlardan başka etleri yenmeyen birçok hayvan vardır. Nitekim Araf sûresinin 157. ayetinde: (Onlara pis olanlar haram kılındı,) Maide sûresinin 4-5 ayetlerinde de: (Size temiz olanlar helal kılındı,) diye buyrulmakta ve genel olarak nelerin helal olduğu beyan edilmektedir.

146. Bu ayette ise Yahudilere kendi kitaplarında tek tırnaklı hayvanların tamamının, sığır ve koyunların ise iç yağlarının haram kılındığı, ancak sırtlarında, bağırsaklarında olan ve kemiklerine karışmış bulunan yağlar isa istisna edilmiştir, onların helal olduğu beyan edilmiştir. Yahudilere bazı hayvanların etlerinin ve bazılarının da iç yağlarının haram edilmesinin sebebine gelince, onların saldırgan olmaları ve azgınlıklarından dolayı bir ceza olarak yasaklanmıştır. Nitekim onlara cumartesi günü de balık avı bu yüzden yasaklanmış idi. Bunlar aşırı mala düşkün ve insanların haklarına saldıran, faiz, rüşvet gibi birçok gayrimeşru işleri yapmaları, hatta haksız yere birçok peygamberleri öldürmeleri gibi işledikleri zulüm ve günahlar sebebiyle onlara temiz iken, helal iken Cenab-ı Hak bazı hayvanların etlerini yasaklamış, haram kılmıştır.

147. Evet, ey Peygamber! Bu Yahudiler: (Eğer seni yalanlıyorlarsa, onlara de ki, sizin Rabbiniz geniş bir merhamet sahibidir, ama O'nun azabı da suç işlemiş toplumlardan geri çevrilmez.) Yani Allah (c.c.) tövbekâr olan kullarına karşı çok merhametlidir, onları bağışlar, ama hala inat ve ısrarla Allah'a yalan

iftira ederek suç işleyenlerden de azabını geri çeviren değil, onları de mutlaka bu yaptıklarının hesabını soracak ce cezalarını verecektir.

148-150. Bu ayetlerde de hiçbir bilgiye dayanmayan kör bir taklitçilikle babalarını ve atalarını izleyerek rek kendilerine göre uydurdukları şeyleri Allah'a iftira ederek, gerçekmiş gibi sunmaya çalışanların halleri beyan edilmektedir. Şöyle ki: (Müşrikler derler ki, Allah, dilemeseydi ne biz, ne de babalarımız müşrik olmazdık ve ne de bir şeyi haram kılmazdık.) Yani kendilerince analarının da, babalarının da Allah'a ortak koşmalarını Allah, istemiş ve dilemiş ki, onlar da hâşâ Allah'a ortak koşmuşlar. Haram ve yasaklarda da onları taklit etmişlerdir. Acaba iftira ve cehaletin böylesi olur mu? (Onlardan önceki ataları da aynısını söylemişlerdi de sonra azabımızı tatmışlardı. Acaba böyle olduğuna dair yanınızda bir bilgi ve belge varmı) da böyle söylüyorsunuz? Hiçbir bilginiz yok, oysa: (Siz sadece bir zanna uymuşsunuz ve siz sadece saçmalıyorsunuz.) Böyle ipe sapa gelmeyen mantık dışı, akıl dışı şeyleri kurgulayıp söylüyorsunuz ve bunların peşine takılıp gidiyorsunuz. –Ey Muhammed! Onlara: (De ki, en doğru ve üstün delil Allah' ındır. Allah dileseydi elbette hepinizi doğru yola iletirdi,) ama siz isteyip dilemediğiniz için Allah, imana ve hidayete sizi zorlamıyor. Fakat yaptıklarınızı yanınıza bırakacağını da zannetmeyin. Geçmişte de sizin gibi diyen babalarınızı ve atalarınızı nasıl yakaladıksa sizi de öyle yakalayacağız. –Ey Muhammed! Bu bedbahtlara: (De ki, haydı Allah'ın yasak ettiğine dair şahitlik edecek şahitleriniz varsa getirin. Eğer şayet onlar yalan yere şahitlik ederlerse de sen onlarla beraber şahitlik etme.) Yani müşrikler işlerine gelmeyen birçok şeyde Yahudi ve Hıristiyanları yalancı şahit tuttukları gibi yine yalancı şahit getirseler de sen onların yalancı şahitliklerini kabul etme: (Ayetlerimi yalanlayanların ve ahireti inkâr edenlerin hava ve heveslerine uyma. Çünkü onlar Rablerine başkalarını denk tuttular.) Sen onların söylediklerine aldırma Rabbinden gelen vahyin istikametinde dosdoğru yoluna devam et.

قُلْ تَعَالَوْاْ أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلاَّ تُشْرِكُواْ بِهِ شَيْئاً
وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً وَلاَ تَقْتُلُواْ أَوْلاَدَكُم مِّنْ إمْلاَقٍ نَّحْنُ
نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلاَ تَقْرَبُواْ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ

وَلاَ تَقْتُلُواْ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ إِلاَّ بِالْحَقِّ ذَلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ {١٥١} وَلاَ تَقْرَبُواْ مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَّ بِالَّتِي هِيَ
أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُواْ الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ لاَ
نُكَلِّفُ نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا وَإِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُواْ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى
وَبِعَهْدِ اللّهِ أَوْفُواْ ذَلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ {١٥٢}
وَأَنَّ هَـذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيماً فَاتَّبِعُوهُ وَلاَ تَتَّبِعُواْ السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ
بِكُمْ عَن سَبِيلِهِ ذَلِكُمْ وَصَّاكُم بِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ {١٥٣}

Meali

151. De ki: "Rabbiniz size neleri haram kıldığını okuyayım: O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana babaya iyilik edin, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Sizin de onların da rızkını biz veriyoruz. Fuhuş'un açığına da gizlisine de yaklaşmayın. Haksız yere Allah'ın haram kıldığı canı öldürmeyin. Düşünesiniz diye Allah, size bunları emretti.

152. Yetimin malına olgunluk çağına kadar yaklaşmayın. Ancak iyilikle (yemeniz) müstesna. Ölçü ve tartıyı tam ve adaletli yapın. Biz kimseye gücünün yetmediğini teklif etmeyiz. Bir şey söylediğiniz zaman en yakın akrabanız da olsa âdil olun ve Allah'a verdiğiniz sözü yerine getirin. Öğüt alıp tutasınız diye Allah, bunları size emretmiştir.

153. İşte benim doğru yolum budur, ona uyun, O'nun yolundan ayrılacak başka yollara uymayın. İşte Allah, size bunu tavsiye ediyor. Umulur ki, korkarsınız.

İzahı

151. Bu ayette de yine müşriklerin kendi kuruntu ve iftiralarıyla helal ve haram diye uydurdukları hakkında şöyle buyrulmaktadır. Ey Peygamber! (De ki,

gelin size Rabbinizin neleri haram ettiğini okuyayım.) Size şeksiz, şüphesiz doğruları okuyup haber vereyim ki onlar da şunlardır. (Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana babaya iyilik yapın, fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin.) Yani kız çocuklarınızı bir ar kabul ederek, onları üzerinizde bir yük görerek, rızık endişesiyle öldürmeyin: (Onlara da, size de rızık veren biziz. Fuhuş'un açığına da, gizlisine de yaklaşmayın.) Ona zemin hazırlayacak, ona sebep olacak her türlü sebep ve davranışlardan kaçınınız. Çünkü bir koruya yaklaşanın ona daldığı gibi, fuhuş'a yaklaşmakta onun içine düşürebilir. Bunun içindir ki koru olan yerlerin aralarına bir hudut, mesafe koyulmuştur. Evet: (Haksız yere bir canı da öldürmeyin, hak etmiş ise o müstesnadır.) Yani katil olan bir kimseyi kısas ederek öldürmek müstesnadır. Veyahut zina etmiş evli olan kişileri taşlayarak öldürmek müstesnadır. Bunların dışında hiçbir canı öldürmeyin. Beyhakı'nin İbni Abbas'tan rivayet etmiş olduğu bir hadiste şöyle buyrulmaktadır. "Kelime-i-şahadeti getiren bir kimsenin kanını akıtmak asla helal değildir. Ancak şu üç kimse müstesnadır. Zina eden, haksız yere adam öldüren ve dinden dönen mürted." Bu üç kimse ölümü hak etmiştir, bunların dışında hiçbir kimseyi öldürmek helal ve caiz değildir ve adam öldürmek en büyük günahlardandır. Evet, ey cahil müşrikler! (İşte Allah, size bunlardan kaçınmayı tavsiye diyor. Umulur ki, korkarsınız.) Bu günahları işlemekten korkar ve korunursunuz.

152. (Yine yetimin malına da olgunluk çağına gelene kadar yaklaşmayın.) Yani yetim olgunluk çağına gelip malına sahip çıkacağı zamana kadar onun malını koruyun, malını haksız yere elde etmeye, yemeye kalkışmayın. (Ancak en güzel olanı ile yemek müstesna.) Yani yetimin malını korurken, onu üretip çoğaltırken, eğer ihtiyaç varsa elinin emeği karşılığında en güzel bir şekilde fazla aşırıya kaçmayacak şekilde yenmesi müstesnadır. (Ölçü ve tartıyı da adaletle yerine getirin.) Eksik ve fazla olmaksızın ölçü ve tartılarınızda âdil davranın.

Şuayb (a.s.)'ın kavmi ölçü ve tartılarını tam yapmadıkları için Şuayb (a.s.) onları defalarca uyardı. Fakat buna rağmen onu dinlemediler, hatta onu tehdit ettiler ve neticede helâk oldular. Maalesef günümüzde birçok hastalıklar var onlardan biride bu ölçü ve tartıların eksik ölçülüp tartılması hastalığıdır. El çabukluğu ile birkaç gıram çalmak veya el çabukluğu ile birkaç santim çalmak veyahut da bir iki avuç eksik ölçerek onu çalmak kötü bir hastalıktır. Belki, bundan daha kötüsü pazarlarda çürükleri arkada saklayıp, öne iyileri, parlakları koyup

arkadan çürükleri doldurarak müşteriyi aldatmak birkaç gıram eksik tartmaktan daha kötü olsa gerek. Evet: (Biz kimseye gücünün yetmediği bir şeyi teklif etmeyiz, ancak gücünün yettiği ile mükellef kılarız.) Yukarda zikredilenlerin hiç biri insanın gücünün yetmediği şeyler değildir. Sadece nefislere zor gelmektedir. (Konuştuğunuz zamanda doğru ve âdil konuşun velev ki, en yakın akrabanız dahi olsa.) Yani hak hukuk meselesinde, şahitlik gibi meselelerde en yakın akrabanızın aleyhine dahi olsa doğruyu konuşun, doğruluktan ayrılmayın. (Ve Allah'a vadettiğiniz sözü tutun. Öğüt alıp tutasınız diye Allah, size bunları emretmiştir.) Allah, her şeyi geniş-geniş açıklıyor ve emrediyor. Artık gerisi size kalmıştır, yaparsanız kendi lehinize, yapmazsanız da kendi aleyhinizedir.

153. Ey kullarım! (İşte benim dosdoğru yolum budur. Ona uyun da başka yollara uymayın. İşte bunu size Allah tavsiye ediyor. Umulur ki korkarsınız.) Böylece öğüt alır, Allah'tan korkar da bu tavsiyelere uyarsınız.

ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَاماً عَلَى الَّذِيَ أَحْسَنَ وَتَفْصِيلاً
لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُم بِلِقَاء رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ {١٥٤}
وَهَـذَا كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُواْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ
{١٥٥} أَن تَقُولُواْ إِنَّمَا أُنزِلَ الْكِتَابُ عَلَى طَآئِفَتَيْنِ مِن قَبْلِنَا
وَإِن كُنَّا عَن دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ {١٥٦} أَوْ تَقُولُواْ لَوْ أَنَّا أُنزِلَ
عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّا أَهْدَى مِنْهُمْ فَقَدْ جَاءكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَذَّبَ بِآيَاتِ اللّهِ وَصَدَفَ عَنْهَا
سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ آيَاتِنَا سُوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُواْ
يَصْدِفُونَ {١٥٧}

Meali

154. Sonra iyilik edenlere (nimetimizi) tamamladık. Her şeyi açıklamak ve doğruya iletmek ve rahmet olmak üzere Musa'ya kitabı verdik ki, Rableri'nin huzuruna varacaklarına inansınlar.

155. İşte bu (Kur'an') da indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Ona uyun ve korkun, umulur ki merhamet olunursunuz.

156-"Kitap, yalnız bizden önceki iki topluluğa (Yahudi ve Hıristiyanlara) indirildi, biz ise onların okumasından habersizdik," demeyesiniz,

157. Yahut: "Eğer bize kitap indirilseydi, biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk," demeyesiniz, diye işte size Rabbinizden açık delil, hidayet ve rahmet geldi. Allah'ın ayetlerini yalanlayıp onlardan yüz çevirenlerden daha zalim kim olabilir? Ayetlerimizden yüz çevirmeleri sebebiyle onları en kötüsü ile cezalandırırız.

İzahı

154. Bu ayette Allah Teâla, iyilik yapan İsrail oğullarına nimetini tamamlamak üzere ve her şeyi açıklamak üzere ve doğru yola iletmek üzere bir rahmet olarak Musa'ya kitap verdiğini beyan etmektedir ki, bu kitap sayesinde kıyamet günü Rablerinin huzuruna çıkacaklarına iman etsin ve o imanlarının gereği olan ibadetlerini yerine getirsin ve Allah'ın emirlerine boyun eğsinler.

155. Bu ayette de Kur'an'ın da mübarek bir kitap olduğu, ona uyulması ve Allah'tan korkulması, O'na itaat edilmesi emredilmekte ve böylece Allah'ın rahmetine kavuşulacağı beyan edilmektedir.

156. Bu ayette ise mübarek Kur'an'ın indirilme sebebi açıklanmaktadır. Şöyle ki, eğer Kur'an inmemiş olsaydı, Araplar ve diğer milletler diyeceklerdi ki, bizden önce iki topluluğa yani Yahudi ve Hıristiyanlara kitap indirilmiştir, ama biz o kitaplarda ki, derslerden, öğütlerden habersizdik diye mazeret uydurmasınlar Tevrat ve İncilden sonra mübarek Kur'an'ı da indirdik ki, bundan ders alsınlar, öğüt alsınlar. Ve Allah'ın gösterdiği doğru yola yönlensinler. Artık bize hak ve hakikati haber veren bir kitap ve bir peygamber gelmedi diye bir mazeret göstermesinler.

157. Bu ayette Allah Teâla, muhtemelen müşriklerin şöyle bir itirazda bulunmalarına cevapla buyuruyor ki Ey müşrikler! (Yahut diyecektiniz ki, eğer bize

bir kitap inseydi, biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk.) Yani Kur'an-ı Kerim eğer size inmemiş olsaydı, diyecektiniz ki, Yahudi ve Hıristiyanlara kitap gönderilmişti ama, bizim ondan haberimiz yoktu, eğer bize de kitap indirilmiş olsaydı, biz onlardan daha çok doğru yolda olurduk. İşte bu bahaneyi ortadan kaldırmak için Cenab-ı Hak buyuruyor ki: (Size Rabbinizden muhakkak açık ayet, hidayet ve rahmet geldi.) Size her şeyi açıklayan, doğru yolu gösteren ve sizi günahlarınızdan arındıracak olan Kur'an geldi. (Artık Allah'ın ayetlerini yalanlayıp onlardan yüz çevirenlerden daha zalim kim olabilir? İşte böyle ayetlerimizden yüz çevirmeleri sebebiyle onları azabın kötüsü ile cezalandırırız.)

هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَن تَأْتِيهُمُ الْمَلآئِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ
بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لاَ يَنفَعُ نَفْساً
إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْراً قُلِ
انتَظِرُواْ إِنَّا مُنتَظِرُونَ {١٥٨} إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُواْ دِينَهُمْ وَكَانُواْ
شِيَعاً لَّسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا
كَانُواْ يَفْعَلُونَ {١٥٩} مَن جَاء بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَن
جَاء بِالسَّيِّئَةِ فَلاَ يُجْزَى إِلاَّ مِثْلَهَا وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ {١٦٠}

Meali

158. Onlara meleklerin gelmesini mi, yoksa Rabbin (azabının) gelmesini mi bekliyorlar? Rabbin bir takım mucizeleri geldiği gün, insan daha önce iman etmemiş ise veya iman etmekle beraber bir şey kazanmamış ise, imanı ona fayda vermez. (Ey Resulüm!) Onlara: "Bekleyin, doğrusu biz de bekliyoruz," de.

159. Dinlerini parça-parça edip fırkalara ayrılanlarla senin hiçbir ilişiğin yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. Sonra Allah, onlara yaptıklarını haber verecektir.

160. Kim bir iyilikle (huzurumuza) gelirse, ona on misli (sevap) verilir. Kim de bir kötülüklerle gelirse, o da ancak o işlediğinin bir misliyle cezalandırılır ve onlar haksızlığa da uğratılmazlar.

İzahı

158. Bundan önceki ayetlerde müşriklerin çeşitli bahaneler ileri sürerek Kur'an'a inanmadıklarından, küfür ve şirkte ısrar ettiklerinden bahsedilmişti. Bu ayette ise, Kur'an'a inanmaları için kendilerine meleklerin, yahut Allah'ın bazı alâmetlerinin gelmesini mi bekliyorlar? diye sorulmakta ve Allah'ın bazı ayetleri geldiği zaman imanın fayda vermeyeceği haber verilmektedir. Yani bunlar acaba kendilerine şu üç şeyin gelmesini mi bekliyorlar? Onlardan birincisi kâfirlerin canlarını almaya gelen meleklerdir ki onların canlarını işkence ile alırlar. İşte bu meleklerin gelmesini mi bekliyorlar ki, inansınlar. O an gelince inanırlar ama ölüm halindeki iman makbul değildir. İkincisi dünyada Allah tarafından gelecek şiddetli bir azabı beklerler ki, azap göründüğü zaman da iman makbul değildir. Bazı tefsircilere göre ise kıyamet günü Allah'ın azabı geldiğinde, onu gördüklerinde iman ederler ki bu iman hiç makbul değildir. Bazı tefsirciler ise Allah'ın gelmesinden maksat, hesap günü O'nun oraya gelmesi olarak tefsir etmişlerdir ki, bu hiç doğru değildir. Hâşâ, san ki Allah'ın mekânı var oradan, hesap yerine gelecek gibi bir mana asla bana göre kabul edilir değildir. Fatır sûresinin 22. ayetinde de aynı şekilde. (O gün Rabbin gelecek), buyruluyor ki, Rabbin hesap emri gelecek demektir. Nitekim bu ayetleri Nahil sûresinin 33. ayeti şöyle açıklamaktadır. (Ancak meleklerin onlara gelmesini yahut da Rabbin emrinin gelmesini beklerler,) buyruluyor. İşte yukarda metinde geçen: (O gün Rabbin gelecek), diye mücmel olarak geçen bu ayeti Nahl sûresinde; (Rabbin emrinin gelmesi) diye açıklanmıştır ki aşağı yukarı bu iki ayet de ayni paraleldedir. Yani kâfirler inatlarında ısrar edip inanmıyorlar, herhalde ölüm meleklerinin canlarını almasını bekliyorlar yahut bu dünyada Allah tarafından başlarına gelecek bir azap emrini bekliyorlar: (Yahut da Rabbin bazı ayetlerinin gelmesini bekliyorlar) ki o zaman iman etsinler. Bu üçüncüsü yani Rabbin bazı alametlerinin gelmesi diye ifade edilmesi, tefsircilerin geneline göre kıyametin alâmetleri

diye yorumlanmıştır. Bazılarına göre bunlar kıyametin büyük alametleri olan şu üç alamettir. Güneşin batıdan doğması, Deccalın çıkması ve Dabbetü'l-Erd'in çıkmasıdır. Kimi de kıyametin on büyük alameti olarak yorumlamışlardır.

Fakat acizâne ben bu görüşlere katılmıyorum. Çünkü bu ayet Mekke müşriklerine hitaben buyruluyor. Onların böyle sudan bahanelerle inkâr etmelerine, inat ve ısrarlarına karşılık Allah (c.c.) Peygamberimiz aracılığıyla acaba onlar bu üç şeyin başlarına gelmesini mi bekliyorlar? diye soruyor. Yani bu üç şeyden biri başlarına geldiğinde o zaman zaten mecburen inanacaklar, ama fayda vermeyecektir. Hal bu ki o zamanda yaşayan müşriklerin başına kıyametin bu büyük alametleri gelmeyeceğine göre, bence bu alametler başlarına gelecek başka bir azabın işaretleri, alametleridir. O da ya bir savaş esnasında başlarına gelecek azabın işareti veya Allah tarafından daha henüz gelmemiş, ama ilerde geleceğinin işaretini görmeleri halinde iman edeceklerdir ki böyle bir iman da Yunus (a.s.)'ın kavminin dışında hiç bir kavim için kabul edilmemiştir. Nitekim Yunus sûresinin 98. ayetinde Yunus'un kavminin dışında azabın belirtilerini gördükten sonra hiçbir kavmin imanının kendilerine fayda vermediği ifade edilmektedir. O zaman bu ayeti kerimeden benim anladığım mana şudur. Üç şey gelip çatmadan iman etmeyenlere, bunlar gelip çatınca iman etmeleri fayda vermez. Bir ölüm melekleri, yani normal olarak ecel geldiğinde ölüm melekleri kâfirlerin canlarını almaya geldiği zaman, iman makbul değildir. İki Allah'ın azabı ansızın yakaladığı zaman, üç Allah'ın göndereceği azap henüz gelmemiş, ama belirtileri göründüğü zaman imanlar makbul değildir. Nitekim Yunusun kavmine azabın alametleri görününce tövbe edip imana geldiler. Ancak bu bir tek Yunus'un kavminin bu durumda tövbeleri, imanları kabul edilmiştir. Bunun hikmetini de o sûrede ki, bu ayete gelince inşallah açıklayacağız.

Şimdi bunu kıyametin Alametleriyle yorumlamak üç açıdan isabetli değildir. Yukarda da belirttiğim gibi bu ayet bilhassa Mekke dönemindeki müşrikleri bu üç şeyle tehdit etmektedir ki, bir kere o zaman yaşayan müşrikler için kıyamet alametlerini görmeleri mümkün değildir. İkincisi kıyametin büyük alametlerinden üçünün görünmesi ile tefsir edilmesidir ki, bu doğru değildir. Çünkü hadiste beyan edilen sadece güneşin batıdan doğmasıyla tövbe kapıları kapanır, o zaman tövbe ve iman kabul edilmez deniyor. Üçüncüsü ise bunu kıyametin sadece üç

alameti değil de on alameti ile tefsir edenlerdir ki, bu yorumsa hiç doğru değildir. Bir kere bu on büyük alametle ilgili hadisin de ben sıhhatli olduğuna kani değilim. Daha önce on alametten biri olan Hazreti İsa ile ilgili açıklamalarım olmuştu, şimdi tekrar o konuya girmek istemiyorum bu konuyu yecüç-mecuçla ilgili ayete geldiğimizde tekrar ele alıp kıyametin on büyük alameti denen şeyleri orada inşallah genişçe açıklamaya gayret edeceğiz, Allah izin verirse.

Evet: (Rabbin bazı ayetleri geldiği gün, ondan önce inanmamışsa onun imanı kendisine fayda vermez yahut iman etmiş ama bu imanla beraber hiçbir hayır kazanmamış ise ondan sonra kazandığı hayır da fayda vermez.) Bu üç halde iman fayda vermediği gibi, iman ettiği halde şimdiye kadar iyilik yapmamış olan kimse bu üç hal üzere olduğu zaman da yaptığı iyilik fayda vermez. Yani bu üç hal gelmeden önce bu iyilikleri yapıyordu ise, bu haller gelince de aynı ameller makbuldür. Mesela inandığı halde namazını kılmıyordu, ölüm döşeğinde hayattan ümidini kestikten sonra yahut başka bir felaket başına gelip hayattan ümidi kestikten sonra namaza başlasa, bunun da bir faydası yoktur. Yahut hayatı boyunca zekâtını vermemiş hayattan ümidini kesince zekât vermeye kalkışsa yine kabul edilmez. Çünkü bu ibadetleri hayatı boyunca ciddiye almamış fakat hayattan ümidini kesince, işin ciddiyetini anlayınca yapmaya kalkışmak bir fayda vermez. Nitekim münafikûn sûresinin 10. ayetinde: (Sizden birine ölüm gelmeden önce infak etsin,) buyruluyor. Çünkü Ameller bir yerde insanın imanında samimi olup olmadığının bir alametidir.

Fakat bazı tefsircilere göre ölüm alameti gelir de daha ölüm gerçekleşmeden önce iman eder ve hemen arkasından'da imanında samimi olduğunu gösteren herhangi bir salih amelde bulunursa, bu iman ve tövbe makbuldür. Ancak ölüm alametleri belirip de iman ettikten sonra, bu imanında samimi olduğunu gösteren bir amel yapmamış ise, bu iman makbul değildir. Mesela ölüm işaretleri gelen bir kimse iman eder, hemen arkasından da namazını kılmaya başlarsa, bu iman makbuldür, ama sadece iman ettim der, ondan sonra ölüm anına kadar böyle bir faaliyet göstermese bu iman makbul değildir. Ancak ne olursa olsun akait âlimleri yeis halinde yani hayattan ümit kesildiği andan itibaren iman makbul olmaz demişlerdir ki, ayetin zahiri de bunu göstermektedir.

Evet, belki tekrar olacak ama âcizane ben diyorum ki, nasıl ki, yeis halinde iman makbul değilse, yine yeis halinde günahlara tövbe ve yapılan salih ameller

de ayni şekilde makbul değildir. Çünkü ayetin zahirinde ki, (ev) atıftır, dolayısıyla atıf matufun manasını içermektedir. Atıftan önce her ne kadar (min kablü) olmasa da matufta bu kelime vardır, dolayısıyla atıfta da aynı manayı ifade eder. Yani ölüm veya alametleri gelmeden önce iman etmeyenin imanı kabul olmadığı gibi, iman ettiği halde yine ölüm veya ölüm alametleri gelmeden önce hayırlı işler yapmamış, farz olan ibadetlerini terketmiş ise, ölüm gelince veya ölüm alameti olan bir felaket başına geleceğini görmesi halinde yapılan hayırlı işlerin ve ibadetlerin de kendisine bir fayda vermiyeceği anlaşılmaktadır. Fakat yine de en doğrusunu Allah bilir.

159. Ey Resulüm! (Dinlerini parçalayıp gurup-gurup olanlarla senin hiçbir ilişiğin yoktur.) Yani Âdem'den beri Allah katında tek din olan tevhid dinini, Yahudiliğe, Hıristiyanlığa, Mecusiliğe, putperestliğe vesaire parçalara bölünüp de gurup-gurup ayrılığa düşenlerle senin hiçbir ilişiğin olamaz. Çünkü onlar Allah'ın koyduğu hak din olmaktan çıkmıştır, sana Kur'anla hak dinin sınırlarını çizdik, sen o Kur'an'a uy ve onun gösterdiği yoldan ayrılma.

160. (Kim bir iyilikle gelirse ona on katı vardır.) Yani yaptığı bir iyiliğin sevabını iptal edecek bir dav-ranışta bulunmadan onu koruyarak Allah'ın huzuruna çıkarsa onun karşılığında en az on kat sevap vardır. Fakat: (Kim de bir kötülükle gelirse, ona da sadece bir misli ceza vardır.) Yani işlediği günaha tövbe etmeden onu affettirecek bir amel işlemeden o günahla Allah'ın huzuruna çıkana da sadece bir misli ceza vardır. (Ve onlara haksızlık da yapılmaz) Yani Allah (c.c.) ne sevap işleyenin işlediği sevabını zayi eder, ne de günah işleyeni işlediğinden fazlası ile cezalandırır. Allah'ın adaleti başkasına benzemez. Nitekim Zilzal sûresinde: (Zerre ağırlığı hayır işleyen onu görür ve yine zerre ağırlığı şer işleyen de onu görürü,) buyruluyor.

Öyle ise insan bir kere düşünmelidir ki, merhametlilerin en merhametlisi, cömerlerin en cömerdi olan yüce Allah, bir kulu yalnızca bir iyilik yapıp onu koruduğu takdirde ona en az on misline katlayıp karşılığında mükafat veriyor. Fakat o kişinin ihlas ve samimiyetine göre yedi yüz misliyle ve daha fazlası ile de mükafatlandırılır. Nitekim başka bir ayette yedi yüz katı ve daha fazlasının da verilebileceği ifade edilmektedir. O zaman hiç olmazsa bir insan nefsine ve şeytana on kere mağlup olup günah işlerken, buna karşı bir iki kere de şeytanı ve nefsini mağlup edip iyi ameller işlemelidir ki kurtuluşa ermiş olsun.

قُلْ إِنَّنِي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ دِيناً قِيَماً مِّلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفاً وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {١٦١} قُلْ إِنَّ صَلاَتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {١٦٢} لاَ شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَاْ أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ {١٦٣} قُلْ أَغَيْرَ اللّهِ أَبْغِي رَبّاً وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلاَ تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ إِلاَّ عَلَيْهَا وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى ثُمَّ إِلَى رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ {١٦٤} وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلاَئِفَ الأَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٦٥}

Meali

161. De ki, şüphesiz Rabbim! Beni doğru yola, dosdoğru dine, şirkten yüzünü Allah'a çevirmiş olan İbrahim'in dinine ilet. O ortak koşanlardan değildi.

162. De ki, benim namazım, ibadetim, hayat ve ölümüm âlemlerin Rabbi içindir.

163. O'nun ortağı yoktur. Ban böyle emrolundum. Ve ben ilk Müslümanlardanım.

164. De ki, Allah her şeyin Rabbi iken, ben ondan başka Rab mi arayayım? Herkesin kazandığı yalnız kendisine aittir. Kendi yükünü taşıyan hiç kimse başkasının yükünü taşımaz. Sonra dönüşünüz Rabbinizedir. O, ihtilaf ettiğiniz şeyi size haber verecektir.

165. Sizi yeryüzünün halifeleri yapan, size verdiği şeylerde sizi denemek için, kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur. Şüphesiz ki, Rabbin intikamı çok süratlidir ve O, bağışlayan, esirgeyendir.

İzahı

161. Ey Resulüm! (De ki, Rabbim beni dosdoğru yola iletti, yıkılmayan, sarsılmayan dine ilet ti.) Yani Rabbim beni İslam'ın, Kur'an'ın dosdoğru yoluna, eğilmez, bükülmez, yıkılmaz olan tevhid dinine yöneltti ki: (Bu din Hanif olan İbrahim'in dinidir ve o şirk koşanlardan değildi.) Yani bu din şirksiz, katıksız tevhid dini olan hazreti İbrahim'in Hanif dinidir ve İbrahim asla Allah'a ortak koşmamıştır. İşte bende asla Allah'a şirk koşmadan o din üzereyim.

162. Ey Peygamber! (De ki: Benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm ortağı olmayan âlemlerin Rabbi içindir.) Yani her çeşit namaz ibadetleri, hac ve umre gibi her çeşit ibadetlerim hayattaki bütün yaşantılarım, ölüm halindeki halim, kabir ve sonrasındaki bütün hayatım Allah'ın kader ve izniyledir. Hepsi O'nun emrine bağlıdır, hepsini veren ve alan O'dur.

163. Evet, O, Rab ki: (O'nun ortağı yoktur ve ben işte böyle şirksiz olarak iman etmekle emrolundum ve ben ilk Müslümanlardanım.) İşte İbrahim'in şirksiz iman edip Müslüman olduğu gibi bende öyle inandım ve kavmim içinde ilk Müslüman olan da benim.

164. Ey Resulüm! (De ki: Allah, her şeyin Rabbi iken, ben O'nden başka Rab mi edineyim?) Her şeyin yaratıcısı, sahibi, maliki Allah olduğu halde ben O'nu bırakıp da hiçbir şey elinden gelmeyen, hiçbir şeye sahip olmayan, hiçbir menfaat ve zarar veremeyen putları mı Rab edineyim? (Herkesin kazandığı kendine aittir, hiç kimsenin vebalı diğerine yüklenemez. Sonra dönüş Rabbinizedir. O, ayrılığa düştüğünüz gerçekleri size haber verecektir.) Kimsenin günahı, vebalı başkasını ilgilendirmez, herkes kendi günahını yüklenecek ve bu yüklendiği günahların hesabını vermek üzere kâinatın sahibi ve maliki olan Allah'ın huzuruna varacaktır. O'da aranızda ihtilaf ettiğiniz şeylerin hangisinin doğru, hangisinin yanlış olduğunu haber verecektir. Kimin doğru yolda, kimin eğri yolda olduğunu Allah (c.c.) herkesin yüzüne vuracaktır. Çünkü doğru yalnız bir tanedir, o da Allah'ın doğru yoludur, O'nun dini ve O'nun verdiği istikamettir ki, onu bu dünyada peygamberler vasıtasıyla bildirmiştir.

165. (O, Rabbiniz ki: Yeryüzünde sizi halifeler yapmıştır.) Yani yeryüzünde birçok varlıklara üstün ve egemen kılmış ve bazınız ölünce yerine bazınızı getirerek sizi halef-selef etmiştir: (Ve kiminizi, kiminize derecelerle üstün kılmıştır.)

Bazınızı zengin, makam ve mevki sahibi kılmış, ilim ve irfan sahibi kılmış. Bazılarınızı zayıf, yoksul, hastalıklı bela ve musibetlere duçar bırakmıştır. İşte bütün bu alçalış ve yükseliş hayat tarzları ile: (Size verdiği bu şeylerle sizi denemekte ve sınamaktadır. Şüphesiz ki, Rabbin intikamı suretlidir.) O, düşmanlarının hesabını çabuk görecek, intikamını alacaktır. O'nun intikamı şiddetli olduğu gibi Rahmeti de geniştir.

ÂRAF SÛRESİ

Âraf sûresi Mekke Döneminde inmiştir. Âraf, cennetle cehennem arasında olan yüksek bir yerdir ki, cennetlikler oradan cehennemliklere seslenerek aralarında konuşmalar olur. Bunun için Araf denmiştir.

Ayet Sayısı: İki yüz altı

Kelime Sayısı: Üç bin yüz yirmi beş

Harf Sayısı: On dört bin on dur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

المص {١} كِتَابٌ أُنزِلَ إِلَيْكَ فَلاَ يَكُن فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ لِتُنذِرَ بِهِ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ {٢} اتَّبِعُواْ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ وَلاَ تَتَّبِعُواْ مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُونَ {٣} وَكَم مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا فَجَاءهَا بَأْسُنَا بَيَاتاً أَوْ هُمْ قَآئِلُونَ {٤} فَمَا كَانَ دَعْوَاهُمْ إِذْ جَاءهُمْ بَأْسُنَا إِلاَّ أَن قَالُواْ إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ {٥} فَلَنَسْأَلَنَّ الَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْأَلَنَّ الْمُرْسَلِينَ {٦} فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِم بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَآئِبِينَ {٧} وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُوْلَـئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {٨} وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُوْلَـئِكَ الَّذِينَ خَسِرُواْ أَنفُسَهُم بِمَا كَانُواْ بِآيَاتِنَا يِظْلِمُونَ {٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2. Elif, lam, mim, sad.-Bu sana indirilen bir kitaptır. Onunla uyarman ve müminlere öğüt vermen için göğsünde bir sıkıntı olmasın.

3. Rabbinizden size indirilmiş olana uyun. Ve O'ndan başka dostlara uymayın. Öğüt aldığınız şey ne kadar da az!

4. Nice kentleri helak ettik. Gece yatarken yahut gündüz uyurken azabımız onlara geliverdi.

5. Azabımız onlara geldiğinde: "Biz gerçekten zalimlermişiz," demelerinden başka bir yalvarışları kalmadı.

6. Hem kendilerine peygamber gönderilenlere soracağız, hem de peygamberlere soracağız.

7. Ve elbette onlara olup-biten her şeyi bir bilgi ile anlatacağız; çünkü biz onlardan uzak değiliz.

8. O gün Terazi haktır, kimin terazisi ağırsa, işte kurtuluşa eren onlardır.

9. Ve kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar da bizim ayetlerimize haksızlık etmeleri sebebiyle nefislerini zarara uğratanların ta kendileridirler.

İzahı

1. Elif, lam, mîm, sad: Bu ayet hurufu mukataadan meydana gelen ayettir. Bakara ve Ali İmran sûrelerinin başında izah etmiştik, müteşabih olan ayetlerdendir ve bundaki gerçek mana ve maksadı Allah bilir.

2. Ey Muhammed! Bu: (Kitap sana indirilmiştir.) Yani şu Kur'an'ı sana Rabbin indirmiştir. (Onunla insanları uyarman ve müminlere öğüt vermek için, göğsünde bir sıkıntı olmasın.) Yani bu Kur'an'ı tebliğ ederken insanlardan sana bir tepki gelmesinden, bir takım cahil hareketlerinden dolayı göğsün daralmasın, geniş ol, sabırlı ol. Bazı tefsirciler gönlünde şüphe olmasın diye tefsir etmişlerdir, ama bunun şüphe ile alakası yoktur. Peygamber kendisine inen Kuranden şüphe eder mi? Çünkü ayetin siyakından da Peygamberin, bu tebliğ görevini yaparken bir takım sıkıntılara maruz kalacağı ve bu sıkıntılardan dolayı göğsünün daralacağı anlaşılmaktadır.

3. Ey Peygamber! İnsanlara de ki: (Rabbinizden size inene uyun.) Yani size Rabbinizden gelen Kur'an'ın emir ve yasaklarına uyun. (O'ndan başka dostlara

uymayın.) Allah'tan başkalarını dost edinip de onların sözüne uymayın. Kur'an dost sözüdür, Allah kelamıdır, size doğruyu öğütlemektedir. Onun dışındakilerinin sözleri ise, sizi saptıran, doğru yoldan çıkaran sözlerdir. Fakat ne yazık ki: (Öğüt aldığınız şey pek azdır.) Allah ve Resulü size bu kadar öğüt verirken, bunları dinleyip dikkate almıyorsunuz ve bunun sonucunda da Allah'ın azabına ve gazabına maruz kalıyorsunuz.

4. İşte bu yüzdendir ki: (Nice kentleri helâk ettik. Gece yatarken yahut gündüz uyurken ansızın onlara azabımız geliverdi.) Yani geceleyin yatarken, gündüzün de bir bölümünde istirahata çekilmiş uyurken ansızın azabımız gelip bu söz dinlemeyen azgın ve zalimleri yakalayıverdi.

5. Evet: (Azabımız onlara ansızın geldiğinde de, onların çağırmaları, duaları: "Biz zulmedenlerden olduk," demelerinden başka bir şeye yaramadı.) Artık işişten geçmişti, o zaman eyvah demeleri, uyanmaları hiçbir şeye yaramadı. Çünkü zamanında bunların kendi başlarına geleceği haber verildiğinde dinleyip alay ediyorlardı. Şimdi ağlayıp sızlamanın bir faydası yoktur.

6. (Kendilerine peygamber gönderilenlere de ve peygamber olarak gönderilmiş olanlara da elbette hesap soracağız.) Yani hem peygamberlerin ümmetlerine yaptıklarının hesabını soracağız, hem de peygamberler görevlerini yapıp yapmadıkları hakkında onlara da hesap soracağız.

7. (Ve elbette onlara olup biten her şeyi bir bilgi ile anlatacağız. Biz onların yaptıklarından habersiz değiliz.) Evet, biz aslında her şeyden haberdarız ama, hesaba çekerken de olup bitenlerin hepsini ortaya koyup size haber vereceğiz.

8. (Ve o gün terazi haktır.) Günah ve sevapları tartacak teraziler haktır. Artık: (Kimin tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtulanlardır.) Mücahid'e göre bu teraziden maksat Allah'ın adaletle verdiği kararlardır. Müfessirlerin geneli ise bu terazinin günahlarla sevapları tartan bir terazi olduğunu söylemişlerdir. Ancak bu terazinin mahiyeti ile ilgili çeşitli yorumlar vardır. Aslında onun mahiyetini kesin olarak ancak Allah bilir. Fakat âcizane benim anlayışıma göre burada terazi mecazı anlamdadır. Yani Allah (c.c.) kıyamet günü kullarının defterlerine yazdırmış olduğu günah ve sevapları rakamsal olarak karşılaştıracak ve hangisi fazla ise ona göre muamele edecektir. Ve bu karşılaştırma bir anlamda terazinin iki kefesi gibidir. Nitekim bu gün yüksek mahkemelerin kapılarında terazi resimleri vardır. Bu neyi temsil ediyor, adalet ölçülerini temsil ediyor. Hal

bu ki, bu mahkemeler de tartılan bir madde yoktur. Nitekim pek yakında Enam sûresinin 160. ayetinde: (Kim bir iyilikle gelirse, ona on misli vardır. Kim'de bir kötülükle gelirse o da yalnız bir misliyle cezalandırılır,) buyruluyor. Velhasıl tartı haktır, ama mahiyetini gerçek manada ancak Allah bilir.

9. (Ve kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar da ayetlerimize haksızlık etmeleri sebebiyle kendilerini zarara uğratanlardır.) Yani Allah'ın birliğinin O'nun eşi ve benzeri olmadığının, O'nun kudret ve kuvvetinin bunca delilleri var iken, onları inkâr ederek, Allah'a eş ve ortak koşmaları sebebiyle kendilerine yazık eden, hüsrana uğrayan zalimlerdir.

Tartıları hafif gelenlerden maksat: Tartıya değer, tartılacak hiçbir şeyleri olmayan kâfirlerdir. Aslında onlar için bir tartı söz konusu değildir. Çünkü tartılacak olan sevap ve günahlardır. Oysa onların imanları olmadığı için sevapları da yoktur ve dolayısıyla onlar için bir tartıya da gerek yoktur. Nitekim Kehf sûresinin 105. ayetinde kâfirler için şöyle buyruluyor. (Onların amelleri boşa gitmiştir ve kıyamet günü onlara hiçbir tartı da koymayız.) O zaman demek oluyor ki, terazisi ağır olanlardan maksat, teraziye koyulacak bir değeri olan müminlerin sevaplarıdır ki, tartılacak olan bunlardır. Bunlar arasında ameller karşılaştırılıp ve ona göre derecelendirme yapılacaktır. Günahı çok olan müminler cehenneme gitseler de sonunda kurtulacaklar. Fakat kâfirlerin amellerinin hepsi de yıkılıp boşa gittiği için ve onların teraziye koyulacak bir ağırlıkları yani sevapları olmadığı için onların terazileri hafif diye tabir edilmiştir. Yani temsili olarak terazide tartılacak bir şey olmadığına göre o terazi hafif demektir ve dolayısıyla Kehf sûresindeki ayette buyrulduğu gibi kâfirler için terazi kurulmayacaktır.

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلاً مَّا تَشْكُرُونَ {١٠} وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلآئِكَةِ اسْجُدُواْ لآدَمَ فَسَجَدُواْ إِلاَّ إِبْلِيسَ لَمْ يَكُن مِّنَ السَّاجِدِينَ {١١} قَالَ مَا مَنَعَكَ أَلاَّ تَسْجُدَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَنَاْ خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ {١٢} قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا

يَكُونُ لَكَ أَن تَتَكَبَّرَ فِيهَا فَاخْرُجْ إِنَّكَ مِنَ الصَّاغِرِينَ {١٣}
قَالَ أَنظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ {١٤} قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ
{١٥} قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ
{١٦} ثُمَّ لآتِيَنَّهُم مِّن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ
وَعَن شَمَآئِلِهِمْ وَلاَ تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ {١٧} قَالَ اخْرُجْ
مِنْهَا مَذْؤُوماً مَّدْحُوراً لَّمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ لأَمْلأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكُمْ
أَجْمَعِينَ {١٨}

Meali

10. Doğrusu biz sizi yeryüzünde yerleştirdik, orada sizin için geçimlikler verdik: Ne kadar az şükrediyorsunuz.

11. Sizi yarattık, sonra size biçim verdik, sonra da meleklere: "Âdem'e secde edin," dedik; hepsi secde etti ancak İblis secde edenlerden olmadı.

12. (Allah C.C.) buyurdu: Sana emrettiğim zaman secde etmekten alıkoyan nedir? (İblis) ben onlardan hayırlıyım; bani ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın, dedi.

13. (Allah C.C.) buyurdu: "Öyle ise oradan in, orada büyüklük taslamak senin hakkın değildir. Çık sen artık aşağılıklardansın."

14. (İblis) dedi: Bana tekrar diriltilecekleri güne kadar süre ver.

15. Allah, buyurdu: Haydi sen süre verilmişlerdensin.

16. Öyle ise beni azdırana (Âdem) e karşı andolsun ki, ben de onları saptırmak için senin doğru yolunun üstüne oturacağım, dedi.

17. Sonra onların önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından geleceğim ve çoklarını şükreder bulamayacaksın.

18. (Allah C.C.) buyurdu ki: Haydi sen oradan yerilmiş ve kovulmuş olarak çık. Andolsun ki, onlardan sana kim uyarsa, bilin ki, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım.

İzahı

10. Bu ayette Cenab-ı Hak, Âdem (a.s.)'a ve onun nesli olan insanlara cennetten çıkardıktan sonra yeryüzünde belli bir süreye kadar yerleştirip, orada geçimlik nimetler verdiğini, fakat verdiği bu nimetlere şükredenlerin çok az olduklarını ifade etmektedir.

11. Bu ayette de yine Cenab-ı Hak, Âdem ve onun belinde olan neslini kasdederek onları yaratıp, sonra biçim verdiğini, sonra meleklere, onlara secde edin diye emir verdiğini, melekler secde ederken İblis'in secde etmediğini beyan etmektedir.

Bu ayet-i kerimede dikkat edilirse sadece Âdem'e secde edilmediği, onun nesline de secde edildiği anlaşılıyor. Çünkü: (Sizi yarattık, sonra size şekil verdik, sonra da meleklere dedik ki, Âdem'e secde edin,) buyruluyor. Bundan şu anlaşılmaktadır. İnsanlığı temsilen, onların atası olarak Âdem yaratılmış ve ona İblisin secde etmesi emredilmiştir.

Evet, melekler secde ederken İblis secde etmedi. Peki, iblis kimdir? Sure-i Bakara 34. ayetin tefsirinde genişçe açıkladık oraya da bakabilirsiniz. Ancak yine de kısaca bir daha hatırlatalım. İblis bazı yorumlara göre adı ezazildi. Cinlerin atası ve onların temsilcisi olarak Âdem'e karşı haset ve kibrinden ötürü secde etmedi, Allah'a karşı geldi bundan dolayı kovulunca da Âdem'e ve onun nesline düşman oldu.

12. Allah Teâla Âdem'e secde etmeyen İblis'e: (Buyurdu ki, sana emrettiğim zaman, seni secde etmekten alıkoyan nedir?) Allah Teâlâ hâşâ, İblisin neden secde etmediğini bilmediğinden değil, belki onun başına kalkmak için, onun içindekini dışarıya vurdurup küfür ve hasedini bütün beşere ilan etmek, bildirmek için ve bundan ibret alınması için ona secde etmediğinin sebebini sormuştur. İşte İblis de içindeki o zehiri dışarıya vurarak: (Dedi ki, ben ondan üstünüm. Çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan.) İblis sırf haset ve kibrinden dolayı böyle bir yanlış kıyas yaptı. Düşünmedi ki, yaratan Allah'tır. Eğer O, dileseydi kendisini ateşten ve topraktan değil, daha adi bir şeyden yaratırdı. Mademki, kendisini yaratanın Allah olduğunu ikrar ediyor. Aslında Âdem'e secde edilmesi deha önce de söylediğimiz gibi bütün meleklerden üstün olduğu için değil, belki bir sınamak ve denemek içindi. Allah Teâlâ emir buyurduğunda İblis

demeliydi ki: "Rabbim, işittim, itaat ettim ve ben bir kulunum, senin emrine karşı gelmek benim ne haddime, emrini derhal yerine getiririm." İşte Meleklerin secde edip, İblisin etmemesi bir imtihandan ibarettir. Fakat insanların çoğu da bunu istismar etmektedirler. İnsan kendini bütün varlıklardan üstün görüyor, şeytanda olan haset ve kibir insanların çoğunda da vardır. Hal bu ki Kur'anda kâfirlerin hayvandan daha aşağı olduğu bildirilmektedir. Şeytan ben insan şeytanlarından uzağım derken bu insan nasıl bütün mahlûkattan üstün olabilir? Nitekim Haşir sûresinin 16. ayetinde şöyle buyrulmaktadır. (Şeytan insanı kâfir yapar sonra ben senden uzağım ve ben âlemlerin Rabbinden korkarım, der.) Şimdi şeytanı da geride bırakan insan bütün mahlûkattan nasıl üstün olabilir? Bel ki, iman edenler birçoklarından üstündür.

13. İblis'in bu sözüne karşı Allah Teâla: (Buyurdu ki, öyle ise oradan in.) Yani cennetteki bulunduğun makamdan in, (orada büyüklük taslamak senin haddin değildir.) Bazı tefsirciler İblis'in göklerde olduğunu söyleseler de, benim anlayışıma göre bu doğru değildir. Çünkü ayetin devamında bunun aksine: (Küçülmüş olarak oradan çık.) Yani ayetin birinci bölümünde cennetteki makamından'in diye buyruluyor. İkinci bölümünde de cennetten tamamen çık diye buyruluyor ki, daha sonra gelecek olan ayette de Âdem, onun zürriyeti ve şeytan hepsinin birlikte cennetten yeryüzüne kovuldukları haber verilmektedir.

14. İblis kovulunca Allah Teâla'ya: (Dedi ki, bana diriltilecekleri güne kadar mühlet ver.) Yani kıyamete kadar, diriliş gününe kadar bana yaşama izni ver, dedi. Allah Teâlâ da: (Haydi sen süre verilmişlerdensin, buyurdu.) Yani sana istediğin süreye, kıyamete kadar izin verdim, bakalım ne yapacaksın.

Ayette ki, bu ifadeden İblis'in hiç ölmeyeceği anlaşılıyor. Çünkü insanların dirileceği güne kadar bana mühlet ver diyor ve Allah Teâlâ da istediğin süreye kadar izin verdim buyuruyor ki, o süre insanların dirileceği gündür. Yani kıyametin kopuşuna kadar değildir. O zaman insanların dirileceği güne kadar yaşayacağına göre, ondan sonra da bir daha ölüm olmadığına göre İblis hiç ölmeyecek demektir.

16-17. İblis bu izni aldıktan sonra dedi ki: (Öyle ise beni azdırana karşı andolsun ki, ben de onları,) Âdem ve onun soyunu saptırmak için; (senin doğru yolunun üstüne oturacağım. –Sonra önlerinden, arkalarından, sağlarından, sollarından geleceğim ve onların çoklarını şükreder bulamayacaksın.) Yani benim

azıp kovulmama sebep olan Âdem'in ve onun neslinin yolunu keseceğim, senin gösterdiğin doğru yolun üzerine oturup, önlerinden arkalarından, sağlarından ve sollarından yanaşıp onları saptıracağım, sana, değil bana kul yapacağım, dedi.

Peki, acaba İblis insanların çoğunun Allah'a asi olup şükretmeyeceklerini nereden biliyordu ki, böyle Allah'a karşı pervasızca konuştu? Şüphesiz ki, şeytan insandaki bu zaafı sezmişti, tahmin etmişti. Nitekim Seba sûrsinin 20. ayetinde: (Şüphesiz İblis onlar hakkında ki zannını doğru çıkardı,) buyruluyor. Yani İblisin bu tahmini doğru idi. İnsanın zaaf yaratılışlı, kötülüklere meyilli olduğunu onları kolayca yoldan çıkarabileceğini tahmin etmişti.

18. Evet, işte İblisin, böyle pervasızca konuşunmasına karşı Allah Teâla: (Buyurdu ki, haydı sen oradan yerilmiş ve kovulmuş olarak çık.) Yani bulunduğun makamdan benim kapımdan, rahmetimde kovulmuş hor ve hakir olarak çık, git; (andolsun ki, onlardan sana kim uyarsa bilesiniz ki, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım.) Yani ey mel'un! Bilmiş olun ki seni de ve sana uyanları da hepinizi birlikte cehenneme dolduracağım.

Şimdi denebilir ki, Allah Teâlâ İblis'e niye bu kadar süre tanıyıp, bu kadar kötülüklere teşvik etmesine izin veriyor? İşte işin püf noktası da burasıdır. İlerde ki gelecek olan sûrelerde deha geniş açıklayıcı ayetler de gelecektir ama, kısa bir açıklama yapalım. Allah Teâlâ bu kadar yetenekli olarak yarattığı bu insanoğlunu sınamak ve denemek istemiştir. İblis'in Allah'a karşı hiçbir güç ve kuvveti olmadığı halde, insanın kendisine itaat etmemesi durumunda ona karşı tehdit edecek bir gücü olmamasına rağmen, bütün güç kuvvetin Allah'a ait olmasına rağmen Allah (c.c.) kullarını denemektedir. İnsanoğlu bunu bilmesine rağmen acaba kime itaat edip kul olacak? Acaba bütün güç ve kuvvet elinde olan Allah Teâlâ'ya mı itaat edip ona kul olacak yoksa hiçbir saltanatı olmayan, kendisini tehdit edecek bir gücü bulunmayan İblise mi itaat edip kul olacak? İşte bunu sınamak ve denemek için İblise diriliş gününe kadar yaşama izni vermiş, adeta kendisine muhalefetçi kılmıştır. Artık bunu bilebile ona kulluk edenler de onunla beraber cehennemde hep birlikte olacaklardır ve bunu hak etmişlerdir. Allah (c.c.) hikmeti gereği kullarından birçoğunun ona uyacağını, ona kul olacağını bilebile onu kendine muhalif olarak bırakıyor. Ve kullarının samimiyetini ortaya çıkarmak için ve onların samimiyetlerini denemede İblisi bir vesile kılıyor. Allah, onun ve nefsimizin şerrinden bizi korusun.

وَيَا آدَمُ اسْكُنْ أَنتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلاَ مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلاَ
تَقْرَبَا هَـذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ {١٩} فَوَسْوَسَ لَهُمَا
الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُورِيَ عَنْهُمَا مِن سَوْءَاتِهِمَا وَقَالَ مَا
نَهَاكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هَـذِهِ الشَّجَرَةِ إِلاَّ أَن تَكُونَا مَلَكَيْنِ أَوْ تَكُونَا مِنَ
الْخَالِدِينَ {٢٠} وَقَاسَمَهُمَا إِنِّي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِحِينَ {٢١}
فَدَلاَّهُمَا بِغُرُورٍ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْءَاتُهُمَا وَطَفِقَا
يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ وَنَادَاهُمَا رَبُّهُمَا أَلَمْ أَنْهَكُمَا
عَن تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَأَقُل لَّكُمَا إِنَّ الشَّيْطَآنَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُّبِينٌ
{٢٢} قَالاَ رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنفُسَنَا وَإِن لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ
مِنَ الْخَاسِرِينَ {٢٣} قَالَ اهْبِطُواْ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ
فِي الأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ {٢٤} قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ
وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ {٢٥}

Meali

19. (Sonra Allah Teâlâ Âdem'e hitap ederek): Ey Âdem! Sen ve eşin cennette durun, dilediğiniz yerden yiyin; fakat şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz.

20. Derken şeytan. Onların kendi (vücutlarından) gizlemiş oldukları çirkin yerlerini kendilerine göstermek için, onlara fısıldadı: "Rabbiniz başka bir şey için değil, sırf ikiniz birden melek olursunuz, ya da ebedi (bu cennette) kalırsınız diye sizi bu ağaçtan men etti.

21. Ve onlara: Elbette ben size öğüt verenlerdenim, diye de yemin etti.

22. Böylece onları aldatarak aşağı sarkıttı (bulundukları yerden indirdi.) Ağaçtan tadınca, çirkin yerleri göründü ve cennet yapraklarından üst-üste yamayıp avret yerlerinin üzerini örtmeye başladılar. Rableri de onlara seslendi: "Ben size o ağacı yasaklamadım mı? Ben size demedim mi? Şüphesiz şeytan size apaçık düşmandır."

23. (Âdem'le Havva) dediler ki: "Ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, muhakkak ki, hüsrana uğrayanlardan oluruz!"

24. (Allah (c.c.) da): Buyurdu ki: "Birbirinize düşman olarak inin. Sizin için yeryüzünde belli bir süreye kadar yerleşik bir hayat ve geçim vardır.

25. Orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve yine oradan çıkarılacaksınız.

İzahı

19. Evet Allah Teâlâ İblisi kapısından ve rahmetinden kovduktan sonra Âdem'e dedi ki: (Ey âdem! Sen ve eşin cennette kalın dilediğiniz yerden yiyin; fakat şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz.) Yani cennetteki nimetlerden istediğiniz yerde, istediğiniz nimetlerden yiyin, ama sadece şu ağaca yaklaşmayın, diye uyarıldılar ve Âdemle Havva ilk sınanmaya başlandılar. Bu ağacın ne olduğunu Bakara sûre-sinin 35. ayetinin tefsirinde açıklamıştık. Fakat benim kanaatime göre buğday ağacıdır. Belli ki Âdem'e cennette ki, bütün nimetlerin serbest olmasına rağmen onlarla tatmin olmayıp bu ağaçtan yediği için, biz insanlar da sofra da ne olursa olsun ekmek olmasa tatmin olmuyoruz.

20-21. Derken İblis âdemle Havva'nın gizli kalması gereken avret yerlerinin açılıp onların rezil-rüsvay olmaları için: (Onlara yanaşıp fısıldadı ve onlara dedi ki, biliyor musunuz, Rabbiniz bu ağacı size niye yasakladı? Çünkü sizin melek olmanızı ve burada ebedi kalmanızı istemedi de ondan yasakladı. –Bir de onları inandırmak için ben size nasihat ediyorum, diye yemin etti.) Yani eğer siz bu ağaçtan yerseniz melekler gibi olursunuz, ebedi olarak bir daha yemeye içmeye ihtiyacınız kalmaz ve hem de cennette ebedi kalırsınız, bir daha oradan çıkmazsınız, diye onları kandırdı.

İblis bir taraftan Âdem'i kendisine secde eden meleklere imrendirmek istiyor, bir taraftan da ölümsüz cennette ebedi bir hayat yaşayacağını telkin ediyor.

Şimdi burada da akla şu sorular gelebilir. Birincisi şeytan kovulup cennetten çıkarıldıktan sonra mı tekrar cennete girip de Âdemle Havva'yı yoldan çıkardı, yoksa daha cennetten çıkmadan mı onları yoldan çıkardı? Bunu daha önce de açıklamıştık. Fakat biraz sonra 24. ayette de geleceği gibi İblis daha cennetten çıkmadan hemen sıcağı sıcağına Âdem'le Havva'yı yoldan çıkardıktan sonra hep birlikte cennetten kovuldular. Bazılarının İsrailityet hikâyeleriyle işte İblisi yılan ağzında cennete soktu gibi iddiaların asılsız olduğunu pek yakında anlatmıştım. Bunların aslı astarı yoktur. Bakara sûresinin 35-36. ayetlerinin tefsirine de bakabilirsiniz.

İkincisi bir mesele ise İblis'in Âdemle Havva'yı meleklere özendirmesi acaba meleklerin Âdemden üstün olduğu için midir? Ayetin zahirine bakarsak meleklerin Âdemden üstün olduğu anlaşılıyor. O zaman meleklerin Âdem'e secde etmeleri sadece Allah'a itaat etmek ve bir imtihandan ibarettir. Fakat bazı tefsirciler her ne kadar ayetin zahirine göre meleklerin üstün olduğu anlaşılsa da bunu tevil ederek Âdem (a.s.) belki peygamber olmadan önce meleklere özenmiştir, demektedirler. Yani peygamberler meleklerden üstündür ve dolayısıyla Âdem de meleklerden üstündür, şeklinde yorumlamışlardır. Fakat âcizane ben daha önce de beyan etmiştim, insanların meleklerden üstün olduğuna dair kesin bir delil yoktur. Peki, meleklerin Âdem'e ve onun belinde olan nesline secde etmeleri ne ile izah edilir? denirse yukarda izah etmeye çalıştığımız gibi bunun üstünlükle bir ilgisi yoktur, sadece bir imtihandan ibarettir Allah Teâlâ İblisle melekleri denemiştir. Melekler Allah'a itaat ederek secde ederken, İblis itaat etmemiş, secde etmemiştir. Peygamberlere gelince onlar bazı meleklerden üstün olabilirler. Daha önce de açıklamıştık bazı kimseler İsra sûresinin 70. ayetini delil göstererek insanın bütün mahlûkattan üstün olduklarını ileri sürmüşlerdir ki, bu yanlıştır. Çünkü o ayette: (Andolsun ki, biz Âdemoğlunu şerefli yarattık, onları karada ve denizde taşıdık ve onlara temiz rızıklar verdik ve yarattıklarımızın çoğundan da üstün kıldık,) buyruluyor. Burada ifade edilmek istenen yeryüzünde ki birçok yaratılmışlardan üstün yetenek ve beceriye sahip olduklarıdır. Yoksa bütün yaratılanlardan üstündür, denmiyor. İnsanoğlunun ne kadar yetenekli olduğu bugün daha iyi anlaşılmaktadır. Evet, işte bu yetenek bakımından

insan gerçekten birçok yaratılmışlardan üstündür. Birçoklarından üstün olduğu bildirildiğine göre demek ki, yeryüzünde insandan daha yetenekli yaratıkların da olabileceği anlaşılıyor. Nitekim Hazreti Süleyman birçok cinleri sanatta, dalgıçlıkta ve sair yerlerde çalıştırmıştır. Eğer insanlar içerisinde daha yetenekli olanlar olsaydı, onları çalıştırırdı. Bundan şu anlaşılıyor. Herkes her şeyi bilmeyebilir, bazı şeylerde insanlar cinlerden daha yetenekli olur, bazı konularda da cinler daha yetenekli olabilir. Bu dünyalıkta ki üstünlüklerdir. Allah katında ki, dereceye gelince bir kere melekler Allah'a hiç isyan etmezler, günah işlemezler, insanlarsa Allah'a isyan eder ve günah işlerler. Melekler yiyip içmezler, insanlar ise yer ve içerler. İşte bunları göz önünde bulundurursak İblis'in Âdem'i meleklere neden özendiğini anlarız.

22. Evet, İblis böylece: (Onları "Âdemle Havva'yı" aldatarak aşağı sarkıttı.) Yani Âdem İblis'in yeminine inandı, zannetti ki, yalan yere kimse yemin etmez. Ve onun yalan yeminine inanarak makam ve mevki inden aşağı sarktı: (Derken ağaçtan tatdı ve çirkin yerleri kendilerine göründü.) Yani Âdem'le Havva yasaklanmış olan ağacın meyvelerinden yiyince elbiseleri soyuldu, edep yerleri açıldı: (Ve cennet yapraklarını üst-üste yamalayarak edep yerlerini kapamaya başladılar.) Bu yaprakların incir yaprakları olduğu rivayet edilmektedir. Bu olay üzerine Âdem'le Havva şok oldular ve: (Rableri onlara seslendi; ben sizi o ağaçtan men etmedim mi? Ve şeytan apaçık sizin düşmanınızdır, demedim mi?)

İbni Abbas diyor ki, Âdem'e niçin o yasak ağacın meyvesinden yedin diye, sorulduğunda, bana Havva emretti, demiş, Allah Teâlâ da: "Ben de onu hamilelik zorluğu ve emzirme zorluğuyla cezalandıracağım," buyurmuş. Allah-alem yine de en doğrusunu Allah bilir.

23-24. Âdem'le Havva büyük bir hata yaptıklarını anlayınca: (Dediler ki, ey Rabbimiz! Biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen, muhakkak ki, hüsrana uğrayanlardan oluruz. –Allah (c.c.) buyurdu ki, birbirinize düşman olarak ininiz. Yeryüzünde bir süreye kadar size karargâh ve geçimlik vardır.) Daha önce açıkladığımız gibi Allah Teâlâ Âdem'le Havva'ya, bunlardan gelecek olan nesillerine ve İblis'e hep birlikte haydi birbirinize düşman olarak yeryüzüne inin ve orada belli bir süreye kadar yaşayın, buyurdu. İşte bu ayet de İblis, Allah'ın rahmetinden kovulup makamından indirildikten sonra ve Âdem'in de makamından indirilmesine sebep olduktan sonra hep birlikte

cennetten kovulduğu açıkça gösterilmektedir ki, yılan şeytanı ağzında cennete sokmuştur, falan gibi hikâyeler asılsız İsrailiyet uydurmasıdır. Çünkü Âdem cennette yaratıldı ve İblis de zaten orada Âdem'e secde etmedi, ona olan bu kininden dolayı onu yoldan çıkarınca hep birlikte cennetten yeryüzüne indirildiler.

25. Evet, ondan sonra Allah Teâla: (Buyurdu ki, orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve oradan çıkarılacaksınız.) Yani şu andan itibaren cennetle ilişiğiniz kesildi yeryüzüne inin, orada bir süre yaşayıp, orada öleceksiniz ve oradan çıkarılacaksınız, yani diriltileceksiniz. Oradan çıkarılacaksınız, ifadesi de insanoğlundan iman edip salih ameller işleyenlerin tekrar dirilerek yeryüzünden asıl vatanları olan cennete çıkarılacaklarını göstermektedir.

Demek ki Âdem ve onun neslinin esas vatanı cennettir. Bu hatalarından dolayı yeryüzüne sürgün edildikten sonra orada belli bir süre yaşayıp orada sınanıp, denendikten sonra, orada olüp ve dirildikten sonra iman edenler, imtihanı kazananlar yine asıl vatanları olan cennete dönecekler, imtihanı kayıp eden kâfirler ise cehenneme gideceklerdir ve meselenin özeti budur.

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاساً يُوَارِي سَوْءَاتِكُمْ وَرِيشاً وَلِبَاسُ التَّقْوَىَ ذَلِكَ خَيْرٌ ذَلِكَ مِنْ آيَاتِ اللّهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ {٢٦} يَا بَنِي آدَمَ لاَ يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْءَاتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لاَ تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاء لِلَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ {٢٧} وَإِذَا فَعَلُواْ فَاحِشَةً قَالُواْ وَجَدْنَا عَلَيْهَا آبَاءنَا وَاللّهُ أَمَرَنَا بِهَا قُلْ إِنَّ اللّهَ لاَ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاء أَتَقُولُونَ عَلَى اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {٢٨} قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُواْ وُجُوهَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا

بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ {٢٩} فَرِيقاً هَدَى وَفَرِيقاً حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلاَلَةُ إِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِ اللّهِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ {٣٠}

Meali

26. Ey Âdemoğulları! Size çirkin yerleri örtecek elbiseyi ve süslenecek elbiseyi indirdik. Fakat üstün olan takva elbisesidir. İşte Allah'ın ayetleri bunlardır. Umulur ki, düşünüp öğüt alırlar.

27. Ey Âdemoğulları! Şeytan ana ve babanızın ayıp yerlerini onlara göstermek için, elbiselerini soydurarak cennetten çıkardığı gibi, sizi de bir fitneye düşürmesin. Çünkü o ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden onlar sizi görürler. Biz şeytanları inanmayanların dostu yaptık.

29. (Ey Muhammed!) De ki: "Rabbim bana adaleti emretti her mescitte yüzlerinizi O'na çevirin ve dini yalnız ona has kılarak kendisine yalvarın. İlkin sizi yarattığı gibi, yine O'na döneceksiniz."

30. O, bir topluluğu doğru yola iletti, bir topluluğa da sapıklık hak oldu. Çünkü onlar Allah'tan başka şeytanları dost tuttular ve kendileri de doğru yolda olduklarını sanırlar.

İzahı

26. Âdem le Havva yasaklanan ağacın meyvesinden yiyip, elbiseleri üzerlerinden soyulup çıkarılınca avret yerleri açıldı ve bunun şaşkınlığı içerisinde yapraklarla bu avret mahallerini kapmaya çalışırken, Allah Teâlâ Âdem'e ve onun nesline seslendi: (Ey Âdemoğulları! Size avret yerlerinizi örtecek ve süslenecek elbiseyi indirdik. Fakat asıl üstün olan elbise takva elbisesidir.) Yani yeryüzünde size hem avret yerlerinizi kapatacak hem de süsleneceğiniz elbiseler verdim, ama unutmayın ki süslenilecek en güzel elbise takva elbisesidir. Yani, aşırıya kaçmadan bu süslü elbiseleri giyinin, ama esas süsleneceğiniz elbise takva elbisesidir, günahlardan ve haramlardan korunacak elbiselerdir, ona daha çok önem veriniz. Dünya elbiseleri insanı sıcaklardan, soğuklardan korur,

avret yerlerini örter, onunla süslenilir. Bu güzel bir şeydir, insan fıtratına uygun olan güzel ve temiz elbiseler giyinmek güzel ve hoş bir şeydir. Ama daha güzeli, daha hoş olanı, güzel ahlak sahibi olmak, haksızlıktan, zulümden, haramlardan ve günahlardan korunmaktır ki, işte bu ayıpları örtmek ve bu güzel şeylerle süslenmektir. Fakat Allah'a isyan eden ve günah işleyenler, Âdemle Havva nasıl ki günah işleyince çırılçıplak olarak ayıp yerleri göründü ise, takva elbisesine bürünmeyip, böyle günahları işleyenler de manen çırılçıplaktırlar ve o derece kötü ve çirkindirler, ama onlar bu çıplaklığın farkında değillerdir.

27. Evet, bu ayette de Allah Teâlâ, yine Âdemoğullarına seslenerek buyuruyor ki: (Ey Âdemoğulları! Şeytan ana ve babanızın ayıplarını onlara göstermek için, elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi, sizi de bir fitneye düşürmesin. Çünkü o şeytan ve yandaşları, sizin onları göremeyeceğiniz yerden, onlar sizi görürler ve biz şeytanları inanmayanlara dost yaptık.) Yani Âdem'le Havva nasıl harama meyledip şeytana uyarak çırılçıplak oldularsa, sizi de o İblis ve yandaşları fitneye düşürüp, günahları işleterek çırılçıplak, arsız edepsiz bırakmasın diye Allah Teâlâ Âdem'in neslini de uyarıyor. Şeytanların kâfirlerin dostları olduklarına göre artık onlardan uzak durulmak gerekmektedir.

28. İşte o şeytanlara dost olan günahkârlar: (Bir kötülük "fuhuş" yaptıkları zaman, "babalarımızı bu yolda bulduk, bunu bize Allah emretti," derler.) İşte bu sözleriyle de Ahllh'a yalan iftira ederler.

İbni Abbas ve Mücahid'e göre buradaki fuhuştan maksat, erkek ve kadınların çırılçıplak olarak birlikte Kâbe'yi tavaf etmeleridir. Çünkü cahiliye döneminde Araplar çıplak olarak Kâbe'yi tavaf ederlermiş. Onlara niçin böyle yapıyorsunuz? dendiği zaman bizim babalarımız da böyle yapardı, biz onlardan böyle gördük, hem de bunu bize Allah emretti, diye de Allah'a yalan iftira ederlerdi. Fakat Ata'ya göre fuhuş, başta şirk olmak üzere her türlü kötü ve çirkin işlerin adıdır. Bana göre de daha kapsamlı olan mana budur. Evet, cahil ve kör taklitçilerin hep söyledikleri söz, en kısa yoldan babalarımızdan böyle gördük sözüdür. Hal bu ki, akıllı olan bir kimse yaptığı işin doğru olup olmadığını araştırır ona göre yapar. Babadan, atadan, dededen öyle gördüm diyerek körü körüne onları taklit etmek doğru olmaz. Hazreti İbrahim'in babası da putperest idi, ama İbrahim onların saçmalıklarını gördü, aklını kullanarak Rabbini bulunca babasına ve kavmine: "Sizi açık bir sapıklık içerisinde görüyorum," dedi.

Evet, müşrikler hem böyle saçma sapan şeyleri atadan-dededen gördüklerini söylüyor, üstelik hem de kendi saçmalıklarını savunmak için ve kendilerini haklı çıkarmak için Allah, bize böyle emretti, diyerek O'na iftira atıyorlar. Ey Muhammed onlara: (De ki, Allah, hiç böyle çirkin şeyleri emreder mi?) Hiç düşünmüyor musunuz? Böyle cahilce ve ahmakça Allah'a yalanlar iftira ediyorsunuz.

29. Ey Resulüm! (De ki, Rabbim bana adaleti emretti.) hak olanı, doğru olanı emretti. Hiç sizin söylediğiniz gibi, batıl ve yanlış olanları emreder mi? (Her mescitte yüzlerinizi O'na çevirin ve dini yalnız O'na has kılın, O'na yalvarın ilkin sizi yarattığı gibi, O'na döneceksiniz.) Yani sadece Kâbe'de değil, bütün mescitlerde ve camilerde çıplak olmayın, elbiselerinizi giyinin ve yüzünüzü sadece Allah'a ve O'nun rızasına dönün. Dini yalnız O'nun emrettiği şekilde yaşayarak O'na has kılın, babalarınızın, atalarınızın, yaptığı yanlış ve batıl inançları Allah'ın dinine sokmayın. Putları şunları, bunları Allah'a ortak koşmayın, yalnızca O'na yalvarın, yalnızca O'ndan yardım isteyin. Ve bilin ki, ilk yaratıldığınız günde nasıl çırılçıplak olarak yaratıldığınız da size elbiseler giydirdi ise, yine Allah'a çırılçıplak olarak döneceksiniz ve O, size cennet elbiseleri giydirip yine sizi süsleyecektir. Ama Allah'a eş ve ortak koşarak O'na isyan ederseniz, arsız edepsiz çırılçıplak kalır ve cehennemi boylarsınız.

Bu ayetin tefsirinde bir hayli farklı yorum yapılmıştır. Bazı tefsirciler insan ilk yaratılışında nasıl çırılçıplak yaratılmışsa, o şekilde Allah'ın huzuruna döndürülecek demişlerdir. Bazıları Âdem le Havva nasıl ki, ilk yaratılışlarında mümin olarak yaratılmış ise öyle de Allah'a döneceklerdir. İblis ve kâfirler de ilk yaratılışlarında kâfir olarak yaratıldıkları gibi Allah'a öyle döneceklerdir, diye yorumlamışlardır. Kimi tefsirciler de şöyle yorumlamışlardır. Yani ilk başta siz hiçbir şey değil iken, Allah sizi nasıl yarattı ise, öldükten sonra da öyle diriltecektir. Bu görüş Hasan El-Basri ile Mücahid'in görüşüdür. İbni Abbas ise, ilk başta nasıl ki, Allah Teâlâ Âdemoğullarının kimini kâfir, kimini de mümin yaratmış ise, öldükten sonra yine o şekilde Allah'a dönecekler, diye yorum yapmıştır. Eğer gerçekten İbni Abbas bunu söylemiş ise, ben buna hayret ettim. Çünkü Allah, kimseyi kâfir olarak yaratmamıştır. Nitekim bir hadis de: "Her doğan çocuk İslam fıtratı üzere doğar," buyrulmuştur ki, insanlar sonradan mükellef çağına gelince ya annesinin, babasının, çevresinin etkisiyle, ya da kendi seçeneğiyle Müslüman, Hıristiyan, Yahudi ye da başka bir dini tercih ederler.

Ama İbni Abbas şunu kasdederek söylemişse doğrudur. Allah'ın ezeli bilgisinde kimin hangi hal üzere öleceğini bilmektedir, dolayısıyla herkes o hal üzere Allah'ın huzuruna çıkacaktır.

Bütün bu yorumları naklettikten sonra, âcizane benim anladığım mana şudur. Burada ki konu müşriklerin cahiliye döneminde çırılçıplak Kâbe'yi tavaf etmeleri konusudur ki, bu ayetle onların bu yanlışlarına cevap verilmektedir. Yani yukarda da beyan ettiğimiz gibi, ey müşrikler! Siz bu yanlış inancınızdan vazgeçin, iman edin gerek Kâbe de ve gerekse bütün mescitlerde elbiselerinizi giyinin, süslenin. Sırf Allah'a yönelin, O'nun dinine uyduruk şeyleri sokmayın, bu dünyanın meşru nimetlerinden faydalanın, ama bilin ki sonuçta, dünyalık ne varsa onları bu dünyada bırakıp, yaratıldığınız ilk günde nasıl ki çırılçıplaktınız, hiçbir şeyiniz yoktu, ölürken de her şeyinizi bu dünyada bırakıp öyle çırılçıplak olarak Allah'a döneceksiniz. Fakat yine de doğrusunu Allah bilir.

30. Evet, Allah Teâlâ insanlara bunca öğüt verdi. Fakat: (O, onlardan bir gurubu doğru yola iletti, bir guruba ise sapıklık hak oldu. Çünkü onlar Allah'tan başka şeytanı dost tuttular ve kendilerinin de doğru yolda olduklarını sanıyorlar.) Yani Allah Teâlâ gereken öğüdü verdi, doğru yolu gösterdi. Bir gurup bu öğütlere kulak verip itaat edip hidayete, doğruya ererken, bir kısmı bu öğütlere aldırış etmeyip şeytana kulak verip onu dost tuttukları için de Allah C.C onları o sapıklıkta bıraktı, onlar yoldan çıktılar. Ama bunun farkında değillerdir, onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını sanıyorlar.

يَا بَنِي آدَمَ خُذُواْ زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ وكُلُواْ وَاشْرَبُواْ وَلاَ تُسْرِفُواْ إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ {٣١} قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّهِ الَّتِيَ أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالْطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِي لِلَّذِينَ آمَنُواْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ {٣٢} قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَن تُشْرِكُواْ بِاللّهِ مَا

لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُواْ عَلَى اللّٰهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {٣٣}
وَلِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ فَإِذَا جَاء أَجَلُهُمْ لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ {٣٤}

Meali

31. Ey Âdemoğulları! Bütün mescitlerde süsünüzü alın (temiz elbiselerinizi) giyinin, yiyin, için ve israf etmeyin. Şüphesiz ki O, israfı sevmez.

32. De ki, Allah, kulları için çıkardığı ziynetleri ve temiz rızıkları kim haram kılmış? Deki: "Bunlar bu dünya hayatında inananlar içindir. Kıyamet gününde ise, yalnız onlara mahsustur." İşte böylece biz ayetlerimizi bilen bir kavme geniş-geniş açıklıyoruz.

33. Da ki: "Rabbin, sadece fuhşuyatı, onun açık ve gizli olanını, haksız yere azgınlığı, haklarında hiçbir delil indirmediği şeyleri Allah'a ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi yasaklamıştır.

34. Her ümmetin bir eceli vardır. O ecel geldiğinde ne bir an erteleyebilirler ve ne de öne alabilirler.

İzahı

31. Bu ayette bütün cami ve mescitlere giderken temiz ve güzel elbiselerin giyinilmesi ve Allah'ın verdiği rızıklardan yiyip içilmesi, ama israf edilmemesi emredilmektedir.

Bu ayette geçen ziynetten maksat, avret yerlerini örtecek olan temiz elbiselerin giyinilmesi, namazda avret yerlerin kapatılmasıdır ki, bu farzdır. Ve bu ayetteki emir vacip olan emirdir. Müslim'in İbni Abbasdan rivayet ettiğine göre cahiliye zamanında kadın ve erkek çıplak olarak Mescidi-Haramı tavaf ediyorlardı. Genelde erkekler gündüz kadınlar da gece tavaf ederlerdi. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir. Sadece tavafta değil, Kâbe'nin şubeleri olan bütün mescit ve camilerde avret yerlerinizi örtün, temiz elbiselerinizi giyinin diye emredilmiştir.

Cahiliye döneminde çeşit-çeşit âdetler vardı. İşte onlardan biri de Âmir oğulları hacda Kâbe'yi tavaf ederken yemek yemezler ve özellikle de yağlı yemezlerdi.

Ancak bayılıp düşecek duruma gelince çok az bir şey yerlerdi. Böyle yapmakla güya hacıları ululadıklarını sanırlardı. Müslümanlardan bazıları da böyle yapmak istemişler. İşte bunun üzerine bu ayet inerek: (Yiyin, için, ama israf etmeyin. Çünkü Allah, israf edenleri sevmez,) diye buyrulmuştur.

Bu ayet israfın ne derece kötü olduğunu gösteriyor ki, israf edenler Allah'ın sevmediği kimselerdir. Düşünün ki, bir insan yaptığı ibadetlerle Allah'a yaklaşmak ister ama Allah (c.c.) ibadetlerde bile aşırılığı, israf edenleri sevmez. Allah, kullarına birçok nimetler vermiştir, ama onları kullanırken de ölçü vermiştir. Helal ve temiz olanlardan yiyip içmek ama israf etmemek gerekir. Malları faydasız ve lüzumsuz yerlere harcamak haramdır ve yasaklanmıştır.

32. Ey Resulüm! (De ki bunları kim haram kıldı?) Yani hac günlerinde ve sair zamanlarda Allah'ın verdiği temiz ve helal rızıklardan ölçülü olarak yiyip içmeyi, temiz elbiseler giyinmeyi, bilhassa cami ve mescitlerde temiz elbise giyinmeyi kim haram kıldı? Ey Peygamberim! (De ki, bunlar dünya hayatında müminler içindir. Kıyamet gününde ise yalnız onlara mahsustur.) Yani bu nimetleri aslında Allah Teâla, dünyada mümin kulları için yaratmıştır, ama kâfirler de onların sayesinde bu nimetlerden barınmaktadırlar. Ahirette ise özellikle müminlere mahsustur. Kâfirler cennetteki bu ziynetlerden, ebedi nimetlerden mahrumdurlar. Allah C. C. böyle buyururken ne yazık ki Müslümanım diyen insanlar kâfirlere muhtaç hale gelmişlerdir. Bunun sebebi Müslümanların dinden uzaklaşmaları, cahillikleridir. Müslümanım deyen niceleri vardır ki, Kur'an'dan, İslam'dan uzak hayatının hiçbir alanında İslam yok, ama yine de ben Müslümanım diyebilmektedir. Bir hadis de buyrulduğu gibi: "Öyle bir zaman gelecek ki, İslam'ın adı, Kur'an'ın resmi kalacaktır." Böyle olunca da Allah (c.c.) geçmişte İsrail oğullarını cezalandırdığı gibi, şimdi de bu hale düşen Müslümanları cezalandırıyor. Âdetüllah hep böyledir. Evet, işte: (Ayetlerimizi böylece anlayan topluluklara geniş-geniş anlatıyoruz,) belki bunlardan ibret alırlar diye.

33. Ey Peygamber! (De ki, Rabbim sadece fuhşuyatı, onun açık ve gizli olanını, günahları ve haksız yere azgınlığı yasakladı.) Zulmü, kibri, insanların mal ve canlarına tecavüz etmeyi, zinanın gizlisini de açığını da yasakladı. Ve: (Haklarında hiçbir delil indirmediği şeyleri Allah'a ortak koşmanızı ve Allah

hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi yasakladı.) Yasak olan bunlardır. Yoksa Allah'ın yasaklamadığı şeyleri O'na iftira ederek kendi-kendinize yasak etmeyin, yasaktır demeyin. Ya da onun yasakladığı bir şeyi emretti diyerek yalan ve iftiralarda bulunmayın.

34. (Her ümmetin bir eceli vardır. O ecel geldiğinde ne bir an erteleyebilirler ve ne de öne alabilirler.) Yani ecel değişmez, gelince onu ne geriye erteleyebilirsiniz ve nede ecel gelmeden onu öne alabilirsiniz, her ümmet için bir ecel tayin ve takdir edilmiştir.

Ümmetin ne anlama geldiğini daha önce Enam sûresinin 38. ayetinin tefsirinde genişçe açıklamıştık oraya bakabilirsiniz. Yerde yürüyen, kanatları ile göklerde uçan bütün canlılar ve insanlar olduğu gibi hepsi birer ümmettir, topluluklardır. İşte bütün bu toplulukları yaratan da Allah'tır, onlara ecel tayin ve takdir eden de Allah'tır. Ecelle ilgili olarak da yine Enam sûresinin 2. ayetinde geniş açıklama yapmıştık, oraya bakınız.

يَا بَنِي آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنِ اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {٣٥} وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُواْ عَنْهَا أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {٣٦} فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّهِ كَذِباً أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ أُوْلَئِكَ يَنَالُهُمْ نَصِيبُهُم مِّنَ الْكِتَابِ حَتَّى إِذَا جَاءتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُواْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللّهِ قَالُواْ ضَلُّواْ عَنَّا وَشَهِدُواْ عَلَى أَنفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُواْ كَافِرِينَ {٣٧} قَالَ ادْخُلُواْ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِكُم مِّن الْجِنِّ وَالإِنسِ فِي النَّارِ كُلَّمَا دَخَلَتْ أُمَّةٌ لَّعَنَتْ أُخْتَهَا حَتَّى

إِذَا ادَّارَكُواْ فِيهَا جَمِيعاً قَالَتْ أُخْرَاهُمْ لأُولاَهُمْ رَبَّنَا هَؤُلاء أَضَلُّونَا فَآتِهِمْ عَذَاباً ضِعْفاً مِّنَ النَّارِ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلَكِن لاَّ تَعْلَمُونَ {٣٨} وَقَالَتْ أُولاَهُمْ لأُخْرَاهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِن فَضْلٍ فَذُوقُواْ الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ {٣٩}

Meali

35. Ey Âdemoğulları! Size içinizden peygamberler gelip ayetlerimi anlattığında, kim Allah'tan korkar ve kendini düzeltirse, işte onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir.

36. Kim de ayetlerimizi yalanlar ve onlara karşı büyüklük tasalarsa, işte onlar cehennem arkadaşlarıdır ve orada ebedi olarak kalacaklardır.

37. Allah'a karşı yalan iftira eden yahut ayetlerini yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Onlara kitaptan nasipleri erişip, canlarını alacak elçiler (melekler) gelince onlara: "Allah'tan başka taptıklarınız nerede? derler. Onlar ise: "O taptıklarımız bizden sapıp ayrıldılar," derler ve böylece kendilerinin kâfir olduklarına bizzat kendileri şahitlik ederler.

38. (Allah onlara) buyurur ki: "Sizden önce geçmiş cin ve insan toplulukları içerisinde siz de cehennem ateşine girin." Cehenneme giren her ümmet kendi inanç kardeşine lanet eder. Nihayet hepsi oraya toplandığında, sonrakiler öncekilerine derler ki: "Rabbimiz! İşte şunlar bizi doğru yoldan saptırdı. Onlara cehennem azabından kat-kat azap ver." Allah, buyurur ki: "Herkesin azabı katkattır, fakat siz bilemezsiniz."

39. Öncekiler de sonrakilere derler ki, sizin bizden bir üstünlüğünüz yoktur. O halde yaptıklarınızdan dolayı azabı tadın.

İzahı

35. Bu ayette Allah Teâlâ, insanoğluna peygamberler gönderdiğini, fakat onların yalanladığını haber vermektedir. Ve işte o peygamberlere uyup, onların öğüt ve nasihatlerini dinleyenlerin kıyamet günü kendilerine bir korku ve üzüntü olmayacağı bildirilmektedir.

36. Bu ayette ise, gelen peygamberlere kulak vermeyen, onlara itaat etmeyip Allah'ın ayetlerini inkâr edenlerin cehenneme atılacakları ve orada ebedi kalacakları haber verilmektedir.

37. Böyle: (Allah'a karşı gelen iftira edenlerden yahut ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim olabilir?) Yani Allah'a şirk koşan müşriklerden ve Allah'ın ayetlerini yalanlayan ehli kitaptan olan kâfirlerden daha zalim kim vardır? (Kendilerine kitaptan nasipleri erişmiş olanlara elçilerimiz canlarını almaya geldikleri zaman onlara: "Allah'tan başka ortak koştuğunuz şeyler şimdi nerde?" diye sorarlar. Onlar da "taptıklarımız bizden sapıp ayrıldılar," derler ve böylece kendilerinin kâfir olduklarına bizzat kendileri şahitlik etmiş olurla.)

Bu ayette kendilerine kitaptan nasipleri verilmiş diye ifade edilen kimseler hakkında tefsirciler arasında farklı görüşlere yol açmıştır. Kimileri bu nasipten maksat belli bir azaptır. Kimine göre şakavet (kötülüklerden) pay alanlardır. Kimilerine göre kendilerine verilen rızık ve ecelden bir pay verilmiş olanlardır ve saire bunun gibi yorumlar yapmışlardır.

Hal bu ki, âcizane benim anladığım mana ayetin siyakına göre şudur. Burada kitaptan kendilerine bir pay verilmiş olan ehli kitap yani Yahudi ve Hıristiyanlardır. Yani kendilerine kitap verildiği halde Allah'a şirk koşanlardır. Mesela Hıristiyanlar İsa'yı ve Ruhu'l-Kudüs'ü Allah'a denk olarak ilahlaştırmış, Yahudiler ise, Üzeyir Allah'ın oğludur, sözleriyle Allah'a şirk koşanlardır. Oysa bunlara kitaptan pay verilmesine rağmen Allah'a şirk koşmuşlar ve diğer müşrikler de çeşitli şeyleri, putları Allah'a ortak koşmuşlardır. İşte ayette kasdedilen mana budur, bunlardan daha zalim kimse yoktur. Ölüm melekleri bunların canlarını almaya geldiği zaman diyeceklerdir ki, hani Allah'tan başka O'na ortak koşmuş olduklarınız, ilahlarınız nerede? Onlara melekler böyle sorduklarında, bu gafiller meleklere diyeceklerdir ki, maalesef ilah diye tapındığımız, çağırdıklarımız bizden uzaklaştılar. Meğer onlar gerçek ilah değilmişler, bizi yalnız bıraktılar diyerek kendilerinin kâfir olduklarına bizzat kendileri şahit olup itiraf edeceklerdir. İşte mana budur. Bunun rızıkla, ecelle ve saire ile bir alakası yoktur.

38. İşte bu bedbahtlara Allah Teâla: (Buyurur ki, siz de, sizden önce geçmiş olan cin ve insan topluluklarının içerisinde cehennem ateşine girin, bakalım.)

Yani Allah Teâlâ kıyamet günü Peygamber (a.s.)'ın ümmetinden şirk koşup da Peygambere uymayan bu zalimleri hesaba çektikten sonra onlara böyle buyuracaktır. Sizden önceki ümmetlerden nasıl ki peygamberleri ve benim ayetlerimi yalanlayıp, bana iftira ederek şirk koştular, onlar nasıl şimdi cehenneme gidiyorlarsa, siz de onlara katılıp cehenneme girin, bakalım. Ve: (Her ümmet cehenneme girince kardeşini lanetler.) Yani her peygamberin ümmetinden Allah'a şirk koşan, isayan eden, O' nun ayet ve emirlerini inkârden ve birlikte yaşayan dostlar, kardeşler şimdi cehenneme atılınca birbirlerini suçlayarak lanetler ve orada çekişip, didişirler. Evet, nihayet: (Orada hepsi birlikte toplandıklarında, sonrakiler öncekilerine derler ki; "Rabbimiz! İşte şunlar bizi doğru yoldan saptırdılar. Şimdi onlara cehennem ateşinden kat-kat azap et." Allah da buyurur ki; "Herkesin azabı kat-kattır, fakat siz bilemiyorsunuz.") Yani dünyada küfür, şirk ve isyanda kendilerine öncülük eden ve kendileri de onların peşine takılıp gidenler, öncülerini suçlarken, onlara azabın kat-kat verilmesini isterler. Allah (c.c.) da hepinize azabı kat-kat vereceğim, ama siz bunun farkında değilsiniz, buyurur.

Evet, işte dünyada iken peygamberlere karşı hiçte öyle demiyordunuz. Oysa peygamberlerin size söylediklerine kulaklarınızı tıkamıştınız, peygamberlere değil, bilakis onlara uymuştunuz. Oysa sizin lanetleyip, hayıflandığınız ve azabın kat-kat verilmesini istediğiniz kimseler dünyada sizin dostlarınızdı, kardeşlerinizdi. Şimdi ne oldu ki, birbirlerinizi suçlayıp, lanetleyip, hayıflanıyorsunuz? Siz de herhalde masum değilsiniz. Şimdi hep beraber cehenneme gidin ve cezanızı çekin, bakalım denecek.

39. Evet, işte böylece: (Öncekiler de sonrakilerine derler ki, sizin bizden bir üstünlüğünüz yoktur. O halde siz de yaptıklarınızdan dolayı azabı tadın,) diye böyle çekişip dururlar ki, gerçekten bu bir ibret sahnesidir. İnsan düşünüp bu ibret sahnelerinden ders almalıdır. Dünya hayatı o kadar çabuk gelip geçiyor ki hiç bitmeyeceğini sanan, her türlü kötülüğü yapan, kötülükte birbirlerine dost ve kardeş olup birbirleriyle yarışanların bu kısacık ömürleri bitince, kötülükte birbirlerine dost olanlar cehennemde birbirlerini suçlayarak çekişir, lanetlerler ki bu ne hazin bir durumdur!

لَهُم مِّن جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِن فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذَلِكَ نَجْزِي
الظَّالِمِينَ {٤١} وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ لاَ نُكَلِّفُ
نَفْساً إِلاَّ وُسْعَهَا أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ
{٤٢} وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ
الأَنْهَارُ وَقَالُواْ الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي هَدَانَا لِهَذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلا
أَنْ هَدَانَا اللّهُ لَقَدْ جَاءتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ وَنُودُواْ أَن تِلْكُمُ
الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٤٣} وَنَادَى أَصْحَابُ
الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَن قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقّاً فَهَلْ
وَجَدتُّم مَّا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقّاً قَالُواْ نَعَمْ فَأَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَن
لَّعْنَةُ اللّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ {٤٤} الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللّهِ
وَيَبْغُونَهَا عِوَجاً وَهُم بِالآخِرَةِ كَافِرُونَ {٤٥}

Meali

40. Bizim ayetlerimizi yalanlayan ve onlara karşı kibirlenenler, işte onlara göğün kapıları açılmayacak ve deve iğnenin deliğinden girinceye kadar onlar cennete giremeyeceklerdir. İşte suçluları böyle cezalandırırız.

41. Onlar için cehennem ateşinden döşekler, üstlerine de örtüler vardır. İşte zalimleri böyle cezalandırırız.

42. İman edip de salih ameller işleyenlere gelince ki, biz hiç kimsenin gücünün yetmediği bir şeyi teklif etmeyiz. İşte onlar da cennet arkadaşlarıdır. Onlar orada ebedi kalacaklardır.

43. Onların kalplerinde bulunan kini de çıkarır atarız. Onların altlarından ırmaklar akar. Ve derler: "O Allah'a hamdolsun ki, buna bizi erdirdi. Eğer Allah, bizi doğru yola iletmeseydi, biz doğruya erişemezdik. Şüphesiz ki Rabbimizin peygamberleri bize hakkı göstermişlerdir." Onlara (Allah tarafından) şöyle seslenilir."İşte size cennet! Yaptıklarınıza karşı buna varis kılındınız."

44. Cennet ehli cehennem ehline seslenir: "Biz Rabbimizin vadettiğini gerçek olarak bulduk, siz'de Rabbinizin gerçek olarak vadettiğini buldunuz mu?" Onlar da: "Evet," derler. Ve aralarında bir çağırıcı, Allah'ın laneti üzerinize olsun diye çağırır.

45. Onlar ki, Allah yolundan alıkoyar ve onu eğip bükmek isterler. İşte onlar ahireti inkâr edenlerdir.

İzahı

40. Bu ayette Allah'ın ayetlerini inkâr edenlere göklerin kapılarının açılmayacağı ve cennete katiyen giremeyecekleri ta ki, deve iğnenin deliğinden girmedikçe onlar cennete giremezler diye ifade edilmektedir. Yani Kâfirler ölünce onların ruhlarının ne göklere yükselmesine müsaade edilecektir ve ne de cennete girmeleri mümkün olacaktır. Ta ki, deve iğnenin deliğinden girinceye kadar. Bu ifade kâfirlerin kesinlikle cennete giremeyeceklerini göstermektedir. Yani devenin nasıl ki iğnenin deliğinden girmesi mümkün değilse, onların da cennete girmeleri öyle mümkün değildir.

Ölen bir insan temiz ruhlu mümin bir kimse ise o âlâyı-ıllıyyine, yedi kat göklerin üzerine ruhlar âlemine yükselir. Fakat kâfir olan bir habisin ruhunun göklere yükselmesine müsaade edilmez, göklerin kapıları açılmaz, o siccine (zindana) gönderilir. Onun için kabir hayatı bir zindan demektir.Tıpkı rüyada kâbus gören kimse gibi onun kabir hayatı artık bir kâbustur. Müminin ruhu ise hürdür, istediği yerde gezer, dolaşır. Rüyada güzel ve mutlu rüyalar gören tanıdıklarıyla konuşan, gezip dolaşan, yiyip içen bir kimse gibi, onun kabir hayatı da kah uyku ve kah böyle güzel rüya gören kimse gibi devam eder.

41. Evet, işte: (Onlara "kâfirlere" cehennem ateşinden altlarında döşek ve üstlerinde de örtü vardır.) İşte Allah'a şirk koşan, ona yalanlar iftira eden, O'na baş kaldıranların cezası budur.

42. Bu ayette de Allah (c.c.) iman edenlere güçlerinin yetmediği bir şeyi teklif etmediğini ve kendilerine teklif edilenleri yaptıkları takdirde de cennette olacaklarını müjdelemektedir. Allah, kimseye gücünün yetmediğini teklif etmez. O'nun teklif ettiği her şeyi yapmaya gücümüz yeter. Gücümüz yetmiyor diyenler yalan söyleyip bahaneler üretmektedirler.

43. Bu ayette de cennet ehlinin kalbinden her türlü rahatsız eden şeylerin, çıkarılıp atılacağı haber verilmektedir. Mesela, dünyada insanı rahatsız eden kin, haset, kıskançlık, düşmanlık gibi insanı rahatsız eden kalbinde birçok kötülükler vardır. Cennet sadece mutluluk yeri olduğu için, Allah Teâlâ işte böyle duygu ve düşünceleri kalplerden silip atacaktır. Evet, cennete girenlerin: (Altlarından ırmaklar akar ve bu nimetlere kavuşanlar Allah'a hamt ederek derler ki, bizi bu nimetlere erdirdi. Eğer Allah bizi doğruya erdirmeseydi biz doğruya ermiş olamazdık. Ve Rabbimizin elçileri bize hak olarak geldi.) Buna karşılık Allah tarafından onlara: (Seslenilir ki, işte size cennet! Siz ona yaptıklarınız sayesinde varis olundunuz.)

44. Bu ayette de cennet ehli cehennem ehlinin başlarına kakarak: (Biz Rabbimizin bize vadettiğini bulduk.) O'nun vadettiği cenneti ve onun nimetlerini, O'nun bağış ve lütfunu bulduk. Peki, (sizde Rabbinizin size vadettiğini buldunuz mu? Onlarda evet, derler ve arkasından bir çağırıcı Allah'ın laneti üzerinize olsun,) diye bağırır. Bu çağrı daha cennete ve cehenneme girmeden Ârafda olanlar kimseler veya cennete girdikten sonra'da Allah (c.c.) cennetliklerle cehennemlikleri karşı-karşıya getirebilir.Ve ordada da olabilir ki, Allah, her şeye kadirdir. Veya bir melek aracılığıyla de olabilir ki, zaten ayette: (Aralarında bir çağırıcı çağırır,) buyruluyor ki, bu bir mübaşir görevi yapan melek olduğu daha kuvvetli bir ihtimaldir. Her nesuretle olursa olsun Araftakilerle cehennemdekiler arasında böyle bir manzara olacaktır.

45. (Onlar ki, Allah yolundan alıkoyar ve onu eğip bükmek isterler. İşte onlar ahireti inkâr edenlerdir.) Yani insanları Allah'ın dosdoğru olan yolundan alıkoymaya çalışırlar ve Allah'ın bu dosdoğru olan yolunu eğip bükerek insanları eğri yollara saptırmak için her türlü entrikalara başvururlar. İşte bunlar, ahireti inkâr eden sapıklardır.

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلاًّ بِسِيمَاهُمْ وَنَادَوْاْ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَن سَلاَمٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ {٤٦} وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَارُهُمْ تِلْقَاء أَصْحَابِ النَّارِ قَالُواْ رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {٤٧} وَنَادَى أَصْحَابُ الأَعْرَافِ رِجَالاً يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُواْ مَا أَغْنَى عَنكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ {٤٨} أَهَؤُلاء الَّذِينَ أَقْسَمْتُمْ لاَ يَنَالُهُمُ اللّهُ بِرَحْمَةٍ ادْخُلُواْ الْجَنَّةَ لاَ خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلاَ أَنتُمْ تَحْزَنُونَ {٤٩} وَنَادَى أَصْحَابُ النَّارِ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ أَنْ أَفِيضُواْ عَلَيْنَا مِنَ الْمَاء أَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّهُ قَالُواْ إِنَّ اللّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ {٥٠} الَّذِينَ اتَّخَذُواْ دِينَهُمْ لَهْواً وَلَعِباً وَغَرَّتْهُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنسَاهُمْ كَمَا نَسُواْ لِقَاء يَوْمِهِمْ هَـذَا وَمَا كَانُواْ بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ {٥١}

Meali

46. İkisi arasında (cennetliklerle, cehennemlikler arasında) bir perde vardır. Âraf üzerinde de, her iki taraftakileri simalarından tanıyan adamlar vardır. Bunlar henüz cennete girmedikleri halde, girmeyi umarak cennet ehline: "Selam size" diye seslenirler.

47. Gözleri cehennemlikler tarafına çevrilince de: "Rabbimiz bizi zalim topluluklarla beraber eyleme!" derler.

48. Ârafta kiler yüzlerinden tanıdıkları kişilere seslenerek şöyle derler. "Ne topluluğunuz ne de büyüklük taslamanız size hiçbir yarar sağlamadı."

49. (Onlar yine seslenirler) Allah'ın, kendilerini hiçbir rahmete erdirmeyeceğine dair yemin ettiğiniz kimseler bunlar mıydı? (Ve Allah (c.c.) ârafta olanlara) der ki: "Girin cennete, artık size ne korku vardır, ne de üzüleceksiniz."

50. Cehennemlikler cennetliklere: "Bize biraz su akıtın veya Allah'ın size verdiği rızıktan bize de verin."diye seslenirler. Cennetlikler de: "Allah, bunların ikisini de kâfirlere haram kıldı,"derler.

51. Onlar ki, dinlerini bir eğlence ve oyun edindiler de dünya hayatı onları aldattı. Onlar bu güne kavuşacaklarını nasıl unuttular ve ayetlerimizi inkâr ettilerse, bizde bu gün onları öyle unuturuz.

İzahı

46. (Onların arasında bir perde vardır. Surlar üzerinde de bir takım adamlar vardır. Bunlar her iki tarafı da simalarından tanırlar.) Yani cennetle cehennem arasında âraf denilen yerde bir takım adamlar vardır ki, onlar cennetlikleri de cehennemlikleri de simalarından tanırlar: (Ve bunlar henüz cennete girmemişler ama girmeyi uman kimselerdir ki, cennet ehline dönerek selam size derler.)

Ârafla ilgili farklı yorum ve görüşler vardır. İbni Abbas'a göre âraf, şerefli bir şey demektir. Başka biri horozun mimiği gibi yüksek bir yer demiştir. Yine İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre âraf, cennetle cehennem arasında yüksek bir yerdir. İman etmiş fakat birçok günahları işlemiş olanlar oraya hapsedilmişlerdir. Anacak bu arafta bulunan kimseler hakkında ulema arasında ihtilaf vardır. Huzeyfe'ye âraf hakkında sorulduğunda: "İman ehlinden günahıyla sevabı eşit olanlardır ki, bu onların hemen cennete girmelerine engel teşkil etmektedir. İyilikleri de cehenneme girmelerine engel teşkil etmektedir," diye cevap vermiştir.

Ancak benim anlayışıma göre Allah Teâlâ bunları bir müddet orada tuttuktan sonra rahmetiyle cennetine girdirir. Ayetin zahirinden de bu anlaşılmaktadır: (Henüz cennete girmemişler ama girmeyi ummaktadırlar,) ifadesi bunu göstermektedir. Diğer bir kısım ulemaya göre bunların peygamberler, şehitler, salih olan hayırlı kişiler ve âlimlerdir. Fakat benim anlayışıma göre bu çok zayıf bir görüştür. Çünkü yukarda da belirttiğim gibi bunların günah ve sevapları

eşit olanlar olduğu bundan sonra gelecek olan ayetin siyakına göre de karine ile anlaşılmaktadır.

47. (Onların gözleri cehennemliklere çevrilince derler ki: "Rabbimiz bizi zalim topluluklarla beraber etme.) Yani cehennemliklerin o acıklı hallerini görünce böyle Allah'a yalvarırlar. Her ne kadar cennete girme ümidi taşısalar da yine de korku içindedirler ve bunun için de Allah'a yalvarırlar. İşte bu ayet çok açık ve net olarak bunların öyle seçkin kimselerin olmadığını gösteriyor.

48. (Âraf takiler simalarından tanıdıkları kişilere seslenerek şöyle derler. Ne çokluğunuz ne de büyüklük taslamanız size hiçbir fayda vermedi.) Yani dünyadaki çevrenizin, mal ve evlatlarınızın çokluğu, gururlanıp kibirlenmeniz size hiçbir fayda sağlamadı, sizi bu Allah'ın azabından kurtaramadı.

49. Bu ayette de yine ârafda olan kimseler cehennemliklerin başlarına kakarak diyeceklerdir ki: (Allah, onları hiçbir rahmete erdirmeyecek diye yemin ettiğiniz kimseler bunlar mıydı?) Yani sizin zayıf görüp aşağıladığınız iman etmiş olan müminlere yemin ederek bunlar mı cennete girecek diyen siz değil miydiniz? İşte bakınız sizin çokluğunuz güçlü olmanız, büyüklük taslamanız sizi cehennemden kurtarmadı, ama sizin beğenmediğiniz, aşağıladığınız müminler cennettedirler, diyerek onların başlarına kakarlar. Ve ardından da ârafda olanlara Allah (c.c.) buyurur ki: (Haydi artık sizde cennete girin, size ne bir korku ve ne de bir üzüntü vardır.) İşte bu ayetle de ârafta olanların günah ve sevapları eşit olanların olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Cenab-ı Hak onları müjdeleyerek siz de artık cennete girin buyuruyor.

50-51. (Bu sefer cehennemlikler cennetliklere şöyle seslenirler: "Bize biraz su akıtın veya Allah'ın verdiği rızıklardan bize de dökün,") Biz de sizin artıklarınızdan istifade edelim, derler. Cennetlikler de onlara: (Derler ki, şüphesiz Allah, bunların her ikisini de kâfirlere haram kıldı. –O kâfirler ki onlar dinlerini bir oyun ve eğlence edinmişlerdi.) Yani dünyada kendilerine tebliğ edilen hak din İslam dinini oyun ve eğlenceye almışlar, inkâr edip ısayan etmişlerdi: (Ve onları dünya hayatı aldatmıştı. Onlar nasıl ki bu günle karşılaşacaklarını unutmuşlardı, bu günde biz onları öyle unutacağız.) Yani onlar nasıl bu hesap gününü inkâr edip, bizimle karşılaşıp hesap vereceklerini unuttularsa, bu gün de biz onları rahmetimizden uzaklaştırıp terk edeceğiz.

وَلَقَدْ جِئْنَاهُم بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلَى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {٥٢} هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ تَأْوِيلَهُ يَوْمَ يَأْتِي تَأْوِيلُهُ يَقُولُ الَّذِينَ نَسُوهُ مِن قَبْلُ قَدْ جَاءتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ فَهَل لَّنَا مِن شُفَعَاء فَيَشْفَعُواْ لَنَا أَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ قَدْ خَسِرُواْ أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ {٥٣}

Meali

52. Gerçekten onlara bir kitap getirdik ki, inanan bir toplum için onu ilim üzere bir hidayet ve rahmet olarak açıkladık.

53. Onlar onun tevilinden başka bir şey beklemezler. Fakat onun tevili geldiğinde de önceden onu unutmuş olanlar derler ki: "Doğrusu Rabbimizin elçileri gerçeği getirmişler. Şimdi bizim şefaatçilerimiz var mı ki, bize şefaat etsinler. Veya geri döndürülmemiz mümkün mü ki, yapmış olduğumuz amellerden başkalarını yapalım? Hal bu ki, onlar gerçekten kendilerine yazık ettiler ve uydurdukları şeyler kendilerinden kayıp olup gitti.

İzahı

52-53. Bu ayetler de Kur'an inananlara doğru yolu gösteren ve bir rahmet olarak, inkâr edenlere de bilgiye dayalı, açıklanmış bir kitap olarak indirildiği beyan edilmektedir. Yani uydurma olmayan, gerçek bilgiye dayanan Allah'ın kitabı Kur'an müminlere bir rahmet olarak indirilirken, inkârcılara de gerçekleri açıklayan bir kitap olarak indirilmiştir. Fakat onlar bu gerçekleri ciddiye almamışlar ve işin sonucunu beklemeye koyulmuşlardır ki, sonuç da onların hüsranı olmuştur.

Buradaki tevil: Bir şeyin sonucu anlamına gelmektedir ki, inkârcılar, Kur'an'ın geniş-geniş açıklamalarını, onun uyarılarını ciddiye almadılar ve işin sonucunu beklediler. Fakat kıyamet günü işin sonucunu görünce: (Rabbimiz, peygamberler gerçekten hak ve hakikatle gelmişler, ama biz anlayamadık, yanıldık. Şimdi

acaba bizim şefaatçilerimiz var mı ki, bize şefaat etsinler? Ya da dünyaya geri dönmemiz acaba mümkün müdür ki, yapmış olduğumuz amellerin başkalarını yapalım?) Yani biz aldandık, yanlış ve kötü işler yaptık. Dünyaya tekrar dönmemiz mümkün mü ki, dönüp de bu yaptığımız kötü amellerin dışındaki güzel ameller işleyelim, derler. (Hal bu ki onlar gerçekten kendilerine yazık ettiler. Allah'a yalanla iftira ettikleri ilahları onlardan kaybolup gittiler.) Bu zavallılar geç kaldılar. O güzel amelleri dünyada yapmaları gerekirdi. O sahte ilahları dünyada terk edip gerçek İlah olan Allah'a kulluk etmeliydiler. Şimdi taptıkları ilahlar, ya da şefaatini umdukları ortakları kendilerinden kaybolup gidince çare aramaya başladılar, ama, nafile artık o fırsatı kaçırdılar.

إِنَّ رَبَّكُمُ اللّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثاً وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلاَ لَهُ الْخَلْقُ وَالأَمْرُ تَبَارَكَ اللّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ {٥٤} ادْعُواْ رَبَّكُمْ تَضَرُّعاً وَخُفْيَةً إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ {٥٥} وَلاَ تُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفاً وَطَمَعاً إِنَّ رَحْمَتَ اللّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ {٥٦} وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْراً بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ حَتَّى إِذَا أَقَلَّتْ سَحَاباً ثِقَالاً سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلْنَا بِهِ الْمَاء فَأَخْرَجْنَا بِهِ مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ كَذَلِكَ نُخْرِجُ الْموْتَى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ {٥٧} وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لاَ يَخْرُجُ إِلاَّ نَكِداً كَذَلِكَ نُصَرِّفُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ {٥٨}

Meali

54. Şüphesiz ki Rabbiniz Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra Arş üzerinde hükümran oldu. O, geceyi durmadan kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesin ki yaratmak da, emretmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah, ne yücedir.

55. Rabbinize yalvara-yalvara ve gizlice dua edin. O, haddi aşanları sevmez.

56. Islah edildikten sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın. O'na ürpererek ve (rahmetini) umarak dua edin. Muhakkak ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır.

57. Rüzgarları rahmetin önünde müjde olarak gönderen O'dur. Sonunda onlar ağır bulutlar yüklenince onu ölü bir memlekete sevk ederiz. Oraya suyu indirir ve onunla türlü-türlü meyveler çıkarırız. İşte insanları da (kıyamet günü) böyle çıkarırız. Umulur ki hatırlar, ders alırsınız.

58. Güzel memleketin bitkisi, Rabbinin izniyle çıkar; kötü olandan ise, yararsız bitkiden başka bir şey çıkmaz. İşte bize şükreden bir toplum için ayetlerimizi böyle açıklarız

İzahı

54. Bu ayette Allah Teâlâ yüce kudretini göstermek için, ibret alıp bunlardan ders çıkarmaları için insanlara gökleri ve yeri altı günde yarattığını haber vermektedir. Yine Arşa istiva ettiğini, gece ve gündüzün ardı-ardına gelip gecenin karanlığıyla gündüzü örttüğünü, güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğdirdiğini beyan etmektedir. O halde yaratan, emreden ve âlemlerin Rabbi olan Allah, her şeyden yücedir, kusurlardan beridir.

Göklerin ve yerin altı günde yaratılışı ile ilgili farklı yorum ve görüşler vardır. Bazıları bu dünya günüile altı günde yaratıldığını söylemişlerdir. Fakat cumhuru ulemaya göre ahiret günüyle altı günde yaratılmıştır. Çünkü Secde süresinin 5. ayetinde ahiretin bir günü bu dünyanın bin yılı olduğu ifade edilmektedir. Yani gökler ve yer altı bin yılda yaratılmış demektir. Müslim'in Kur'an'a tamemen ters düşen rivayet ettiği bana göre uydurma bir hadis'e göre Allah Teâlâ cumartesi yerin toprak kısmını yaratmış. Pazar günü dağları, pazartesi ağaçları,

Salı bütün çirkinlikleri, Çarşamba günü nurları, Perşembe günü hayvanları, en son Cuma günü de ikindiden sonra Âdem (a.s.)'i yaratmış. Hal bu ki Furkan sûresinin 59. ayetinde: (Gökleri yeri ve bu ikisi arasındaki olan şeyleri altı günde yarattık,) buyruluyor. Fussilet sûresinin 9-12 ayetlerinde ve daha başka yerlerde de gelecektir ki, yerler dört günde, gökler is iki günde yaratılmıştır. Bu kesin ama bu dünya günü mü, ahiret gününü mü yoksa altı aşama mı bunda görüş farkları vardır. Bazı yeni tefsirciler bilimcilerin söylediklerine dayanarak ve altı aşama diyorlar. Oysa Allah Teâla, kaç tane ayette altı günde yarattığını bildiriyor. O, altı gün demişse amenna öyledir ve doğrudur. Oraya buraya çekmenin, yorumlamanın bir anlamı yoktur. Sanki bilimcilerin söyledikleri yüzde-yüz doğruymuş gibi. Onlar bazı bilim kanunlarına göre söylüyorlarsa bu doğrudur. Fakat bazen de tahmin ve zanna dayanarak söylüyorlar ki bunlar illa da doğru demek değildir. Evet, bazı tabiat kanunlarının ve diğer bilimlerin formülleri vardır. Bu formülleri yaratan da Allah'tır. Fakat Allah (c.c.) her şeyi illa da bizim bileceğimiz formüllere göre yaratmamıştır. Bazı şeyleri formüllere göre değil, bu formüllerin hilafına harika olarak yaratmıştır. Mesela bilim çevrelerine göre şimdi topraktan ve çamurdan bir insan olmasının formülü var mıdır? Elbette ki yoktur. Hal bu ki Allah (c.c.) Âdem-i süzülmüş çamurdan yarattı. Havva'yı da ondan yarattı. Ondan sonraki nesli de erkek ve kadının çiftleşmesi formülüyle yaratmaktadır. İsa (a.s.)'ı de babasız yaratmıştır. İşte Allah Teâlâ gökleri ve yeri de yaratırken bir harika olarak yaratmıştır. İlk yaratırken bizim bilebileceğimiz bir formülle değil, kün (ol!) emriyle yaratmıştır. Ondan sonra da tabiatta bir takım kanunlar ve formüller yaratmıştır. Şimdi Âdem'in ne kadar zamanda olduğunu tabiat kanunlarına göre hesap edemediğinize göre, bir takım formüllerle bilmem nelerle, göklerin ve yerin ne kadar zamanda meydana geldiğini bu formüllere göre hesap edemezsiniz. İsa (a.s.)'ın babasız yaratılmasını bilimsel olarak formüllerle hesap edemezsiniz. Hal bu ki sizin milyarlarca yıllarda olur dediğiniz şeyin hepsini Allah (c.c.) altı günde yaratmıştır. Hatta O'nun ol, demesiyle anında olur ki, işte sizin o hesaplarınızın hepsi bu kadar zaman içinde birden oluşmuş olur. Zaten yaratma budur, bizce mümkün olmayan şeyleri mümkün olmayan zamanda yaratmaktır. Mesela bir ağacın yaşı bilimsel olarak hesap edilebilir. Bir çocuğun ana rahminde ne kadar zamanda oluştuğu, ne kadar zamanda büyüdüğü, yaşı vesaire şeyler hesap edilir. Ama ilk yaratılmış

olan Âdem'in oluşunu, onun yaşını bilimsel olarak hesap edemediğiniz gibi, ilk yaratılmış bir ağacın yaşını da hesap edemezsiniz. O şimdi hesap ettiğiniz yaşı Allah bir anda yaratmış, var etmiştir. O zaman Allah (c.c.) altı günde yarattım buyurmuş ise, altı günde yaratmıştır. Artık, bunu öteye beriye çekmenin, aşma demenin veya milyarlarca yıllarda oluşmuştur demenin hiçbir anlamı yoktur. Sizin milyarlarca senelerde oluşur dediğiniz şeyleri Allah (c.c.) bir ol! emriyle hemen yaratmaya, meydana getirmeye elbette kadirdir.

Arşa istiva etmeye gelince. Arş hükümdarların oturdukları tahta denir. Fakat Allah'ın Arş'a istivası izafidir, mecazidir. Allah (c.c.)'in hükümranlığını ifade etmektedir. Mesela Kâbe'ye Beytüllah denir. Yani Allah'ın evi demektir. Bu hâşâ, Allah'ın mekânı anlamına gelmez. Bu da izafidir, bir temsilidir, semboldür. İşte Arş'a istiva da bu anlamda O'nun hükümranlığının sembolüdür, onu temsil eder. Bu konu ile ilgili Bakara sûresinin 225. ayetinin yani ayete'l-Kürsü nün tefsirine bakınız. Orada daha geniş açıkladık.

Evet, gece ve gündüzün ard-arda birbirini kovalaması, gecenin karanlığının gündüzü bürüyüp kaplaması, güneşin, ayın ve yıldızların Allah'ın emirlerine boyun eğmesi, kendi merkezlerinde şaşmadan dönüp dolaşmaları, O'nun eserleri, O'nun varlığının ve birliğinin delilleridir. İnsan bütün bunları düşünüp ibret almalıdır. Evet: (Dikkat edin, dikkatle bakın, bilin ve anlayın ki, yaratan ve emreden âlemlerin Rabbi ne yücedir.)

56. (Yeryüzünü ıslah ettikten sonra, tekrar onu bozmayın.) Yahi Allah Teâla, Peygamberi gönderip her şeyi düzeltip, her iş ve davranışlarınıza ölçü getirdikten sonra, aşırılıklardan sakının ve böyle bir düzeni bozmaya kalkışmayın. (O'na, korkarak ürpererek ve rahmetini umarak dua edin. Şüphesiz ki iyilik edenlere Allah'ın rahmeti çok yakındır.) Yani bir yandan Allah'ın azabından korkarak, bir yandan da rahmetini umarak O'na dua edin. Çünkü Allah'ın şefkat ve merhameti çok yakındır. O, kendisine dua edip yalvaranların dualarını kabul eder ve onları bağışlar.

57. Bu ayette de Allah Teâlâ yüce kudretini ve saltanatını gösteren delilleri örnek vererek bizi düşünmeye, O'nun verdiği nimetleri hatırlayıp şükretmeye teşvik etmektedir. O, Allah ki, yağmurdan önce rüzgarı onun müjdecisi olarak göndermektedir. Bulutlara yağmuru yükleyip istediği yere sevk etmekte, yağan yağmurla kurumuş olan bir memleketi, yani otunu, ekinini ağaçlarını canlandırıp

çeşit-çeşit meyve ve bitkiler bitirip rızıklandırmaktadır. İşte Allah (c.c.) kurumuş, ölmüş olan otları, ekinleri nasıl bitirip çıkarıyorsa, ölüleri de öyle diriltecektir: (Umulur ki, bütün bunlardan ders alırsınız.)

58. Bu ayette de temiz ve verimli olan beldelerle, temiz olmayan pis ve kis topraklı verimsiz olanları, kötü olan insanlara örnek verilmektedir. Toprakların, kötü verimsiz olanları olduğu gibi, insanların da kötü, hayırsız ve verimsiz olanları vardır. Bazı topraklar yumuşaktır, yağan yağmuru emer, kabarır, filizini çıkarır, ekinini, meyvesini, mahsulünü verir. Bazı topraklar ise kildir, kistir, yağan yağmuru içine çekmez, kayar gider, toprak hiçbir mahsul vermez. Yine kil, kis ve çıplak olarak kalır. İnsanlar da böyledir. Bazı insanların kalpleri yumuşaktır, onların kalplerine iman yağmuru yağar, amel meyvesini verir. Bazılarının kalpleri ise taş gibi hatta taştan daha katıdır, ne imanı kabul eder, nede imanın meyvesi olan ameli yapar. Evet, işte biz: (Ayetleri şükreden toplumlar için böyle açıklarız.)

لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحاً إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم
مِّنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّيَ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ {٥٩}
قَالَ الْمَلأُ مِن قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ {٦٠} قَالَ يَا
قَوْمِ لَيْسَ بِي ضَلاَلَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ {٦١}
أُبَلِّغُكُمْ رِسَالاَتِ رَبِّي وَأَنصَحُ لَكُمْ وَأَعْلَمُ مِنَ اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ
{٦٢} أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَاءكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِّنكُمْ
لِيُنذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُواْ وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ {٦٣} فَكَذَّبُوهُ فَأَنجَيْنَاهُ
وَالَّذِينَ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُواْ
قَوْماً عَمِينَ {٦٤}

Meali

59. Andolsun ki, Nuh'u kavmine gönderdik de dedi ki "Ey kavmim! Allah 'a kulluk edin. Sizin ondan başka ilahınız yoktur. Üzerinize gelecek olan büyük bir günün azabından korkuyorum."

60. Kavminden ileri gelenler dedi ki "Biz seni apaçık bir sapıklık içerisinde görüyoruz.

61. Dedi ki: "Bende herhangi bir sapıklık yoktur. Ben âlemlerin Rabbinden gönderilmiş bir elçiyim.

62-"Size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyuruyorum. Size öğüt veriyorum ve Allah tarafından sizin bilmediklerinizi bildiriyorum."

63. (Allah'ın azabından) sakınıp da rahmete ermeniz için aranızdan (gelip) sizi uyaracak bir adam vasıtasıyla size bir kitap gelmesine mi şaştınız?

64. Onu yalanladılar biz de onu ve onunla beraber gemide bulunanları kurtardık ayetlerimizi yalanlayanları da boğduk! Çünkü onlar kalp gözleri körleşmiş bir topluluktular.

İzahı

59-60. Bu ayetler. Nuh (a.s.)'ın, kavmine peygamber olarak gönderildiği, o da kavmine Allah'tan başka kulluk edecekleri bir ilah olmadığını, onlar hakkında büyük bir günün azabının geleceğinden endişe ettiğini ifade etmektedir. Oysa Nuh (a.s.) onların başına gelecek bir azaptan endişe ederken, onların ileri gelenleri de onu açık bir sapıklıkla suçladıkları beyan edilmektedir.

61-64. Nuh (a.s.) kavmi kendisini sapıklıkla suçlamalarına karşı nesihata devam ederek onlara diyor ki: (Ey kavmim! Bende herhangi bir sapıklık yoktur. Ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim. –Size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyuruyorum. Size öğüt veriyorum ve Allah tarafından sizin bilmediklerinizi size bildiriyorum.) Yapmayın etmeyin Allah'ın azabından: (Sakının. Rahmete ermeniz için size aranızdan bir adam vasıtasıyla öğütleyici bir kitap geldiğine mi şaştınız?) İşte Nuh kavmine böyle öğüt ve nasihatte bulundu ise de fayda vermedi: (Onu yalanladılar. Biz de onunla beraber gemide olanları kurtardık, bizim ayetlerimizi yalanlayanları da tufanda boğduk. Çünkü onlar kör bir topluluktular.) Onların kalp gözleri körelmiş, söz dinlemeyen, laf anlamayan azgın bir topluluktular ve cezalarını belalarını buldular. Ey Muhammed! Öyle

ise yalanlanan, alay edilen, tehdit edilen ve sapıklıkla suçlanan sadece sen değilsin. İşte geçmiş peygamberlerin bu örnekleri hem Peygamberimizi teselli etmek için, hem de bizlere ibret ve ders olması için verilmiş örneklerdir.

وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُوداً قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ أَفَلاَ تَتَّقُونَ {٦٥} قَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ وِإِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ {٦٦} قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِي سَفَاهَةٌ وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ {٦٧} أُبَلِّغُكُمْ رِسَالاتِ رَبِّي وَأَنَاْ لَكُمْ نَاصِحٌ أَمِينٌ {٦٨} أَوَعَجِبْتُمْ أَن جَاءكُمْ ذِكْرٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَلَى رَجُلٍ مِّنكُمْ لِيُنذِرَكُمْ وَاذكُرُواْ إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاء مِن بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَسْطَةً فَاذْكُرُواْ آلاء اللّهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {٦٩} قَالُواْ أَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ {٧٠} قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُم مِّن رَّبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ أَتُجَادِلُونَنِي فِي أَسْمَاء سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَآؤُكُم مَّا نَزَّلَ اللّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ فَانتَظِرُواْ إِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ {٧١} فَأَنجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَمَا كَانُواْ مُؤْمِنِينَ {٢٧}

Meali

65. Ad kavmine de kardeşleri Hud'u gönderdik. O da: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin sizin O'ndan başka bir ilahınız yoktur. Sakınmaz mısınız?

66. Kavminden ileri gelenler dediler ki: "Biz seni bir çılgınlık içinde görüyoruz ve gerçekten seni yalancılardan sanıyoruz."

67. (Hud): "Ey kavmim! Bende çılgınlık yok. Ben âlemlerin Rabbinden gönderilmiş bir elçiyim," dedi.

68-"Size Rabbimin gönderdiği gerçekleri tebliğ ediyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm.

69. Sizi uyarmak için içinizden bir adam vasıtasıyla Rabbinizden bir öğüt veren kitap gelmesine mi şaşırdınız? Hatırlayın Nuh kavminden sonra, sizi onların yerine halef olarak getirdi ve yaratılışta sizi onlardan üstün kıldı. O halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki, kurtuluşa eresiniz.

70. Dediler ki: "Ya, demek sen Allah'a kulluk edelim ve atalarımızın taptıklarını terk edelim diye mi geldin? Eğer doğrulardan isen bize tehdit ettiğin azabı getir.

71. (Hud), Dedi ki: "Size Rabbinizden bir azap, bir hışım inmiştir. Haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği, sadece sizin ve atalarınızın taptığı kuru isimlerle benimle tartışıyor musunuz? Bekleyin öyle ise, şüphesiz ki, bende sizinle beraber bekleyenlerdenim.

72. Onu ve onunla beraber olanları rahmetimizle kurtardık ve ayetlerimizi yalanlayıp iman etmeyenlerin de kökünü kestik.

İzahı

65-72. Bu ayetlerde Allah Teâla, Nuh (a.s.)'dan sonra Hud (a.s.)'ı da Ad kavmine gönderildiğini ve onunla kavmi arasında geçen konuşmaları bizlere ibret olsun diye açıklamaktadır.

Ad kavmi Yemen de Ahkâf (dağlık, kumluk) bir yerde aslen İrem oğullarından olan bu kavimi çadırlarda yaşar, hayvancılıkla uğraşırlarmış. İşte bu kavme Hud (a.s.) peygamber olarak gönderildi. Onlar nasihatlerde bulundu,Allah'a kulluk etmeye davet etti ve onlara uyarılarda bulundu. Fakat onlar Hud (a.s.)'ı yalanlayıp ters-ters cevaplar verdiler. (İleri gelenleri ona: "Seni çılgınlardan görüyoruz ve seni yalancılardan sanıyoruz," dediler. O da, onlara: Hayır, bende

çılgınlık yok, ben âlemlerin Rabbinden bir elçiyim. –Size Rabbim'in gönderdiği gerçekleri tebliğ ediyorum ve ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm. –Peki, sizi uyarması için içinizden bir adam aracılığıyla Rabbinizden bir kitap gelmesine şaşırdınız mı? Hatırlayın ki, Nuh kavminden sonra onların yerine sizi getirdi ve yaratılışta sizden daha üstün kılmıştı.) Onları azgınlıkları sebebiyle helâk etti, sonra onların yerine sizleri getirdi: (O halde Allah'ın nimetlerini hatırlayın ki, kurtuluşa eresiniz. –Onlarda buna karşılık dediler ki, ya! demek sen tek Allah'a kulluk edelim ve atalarımızın taptıklarını bırakalım diye mi geldin? Eğer sen doğrulardan isen bize tehdit ettiğin azabı hiç durma getir. –Hud da onlara: Artık Rabbinizden bir azap ve bir hışım inmiştir. Haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği sadece sizin ve atalarınızın isimlendirdiği kuru isimler hususunda benimle tartışıyor musunuz?) dedi. Yani siz ellerinizle yapıp kendilerine isimler verdiğiniz putlar hakkında, hiçbir bilgiye dayanmayan kuru bir iddia ve zandan ibaret olan bu tapınaklarınız hakkında benimle mi tartışıyorsunuz? Bunlar mı sizin ilahlarınız, bunlar mı size şefaat edecek? Bu bir ahmaklık, cahillikten başka bir şey değildir: (O zaman işin sonunu bekleyin, ben de sizinle bekleyenlerdenim.) Bakalım kim haklı çıkıp, kim galip gelecek, kime Allah'ın azabı gelecek, hep birlikte göreceğiz. –Evet: (Biz de onu ve onunla beraber olanları rahmetimizle kurtardık ve ayetlerimizi yalanlayıp iman etmeyenlerin de kökünü kestik.) Hak ettikleri cezayı vererek onları yeryüzünden sildik.

وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحاً قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم
مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءتْكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ هَـذِهِ نَاقَةُ اللّهِ لَكُمْ
آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللّهِ وَلاَ تَمَسُّوهَا بِسُوَءٍ فَيَأْخُذَكُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ {٧٣} وَاذْكُرُواْ إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاء مِن بَعْدِ عَادٍ
وَبَوَّأَكُمْ فِي الأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِن سُهُولِهَا قُصُوراً وَتَنْحِتُونَ
الْجِبَالَ بُيُوتاً فَاذْكُرُواْ آلاء اللّهِ وَلاَ تَعْثَوْا فِي الأَرْضِ مُفْسِدِينَ

{٧٤} قَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُواْ مِن قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُواْ لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنَّ صَالِحاً مُّرْسَلٌ مِّن رَّبِّهِ قَالُواْ إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ {٧٥} قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُواْ إِنَّا بِالَّذِيَ آمَنتُمْ بِهِ كَافِرُونَ {٧٦} فَعَقَرُواْ النَّاقَةَ وَعَتَوْاْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُواْ يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ {٧٧} فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُواْ فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ {٧٨} فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِن لاَّ تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ {٧٩}

Meali

73. Semud kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka bir ilahınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil gelmiştir. İşte şu Allah'ın devesi, size bir mucizedir. Bırakın onu Allah'ın arzında yesin, içsin, sakın ona bir kötülükle dokunmayın, yoksa sizi acıklı bir azap yakalar," dedi.

74. Hatırlayın ki, (Allah) sizi Ad'dan sonra halef olarak getirdi ve sizi yeryüzüne yerleştirdi. Onun düzlüklerinde saraylar yapıyorsunuz, dağlarında evler yapıyorsunuz. Artık Allah'ın nimetlerini hatırlayın da yeryüzünde fesatçılar olarak karışıklıklar çıkarmayınız.

75. Kavminden büyüklük taslayarak ileri gelenleri, içlerinden zayıf olan müminlere dediler ki, "Siz, Salih'in Rabbi tarafından gönderildiğini biliyor musunuz?" Onlar da: "Şüphesiz biz onunla ne gönderilmişse ona inananlardanız," dediler.

76. Büyüklük taslayanlar dediler ki: "Biz de sizin inandıklarınızı inkâr edicileriz."

77. Derken kavminden o dişi deveyi ayaklarından keserek öldürdüler ve Rablerinin emrinden dışarı çıktılar: "Ey Salih! Eğer sen gerçekten peygamberlerdensen, bize tehdit ettiğin azabı getir," dediler.

78. Bunun üzerine onları deprem yakaladı, yurtlarında diz üstü çöküp kaldılar.

79. Salih de onlardan yüz çevirdi ve dedi ki: "Ey kavmim! Andolsun ki, ben size Rabbimin vahyi ettiklerini tebliğ ettim ve size öğüt verdim. Fakat siz öğüt verenleri sevmiyorsunuz.

İzahı

73-79. Bu ayetlerde Salih (a.s.)'ın Semud kavmine Peygamber olarak gönderildiği fakat ona zayıf tabakalardan başkalarının inanmadığı anlatılmaktadır.

Semud Nuh (a.s.)'ın torunlarından Abir'in oğlu olduğu rivayet edilmektedir. Sonra babalarının adına nispetle o soydan gelenlere Semud denmiştir. Salih (a.s.) da Semud kavmine mensup olduğundan: (Semud kavmine kardeşleri Salih'i gönderdik,) diye buyrulmuştur.

Semud kavmi Hicazla Şam arasında Vâdi'l-Kariye olan ve Hicir denen yerde otururlarmış. Ad kavminin helâkinden sonra Allah Teâlâ bunları onların yerine iktidar sahibi kıldı. Onların bölgelerinde olan kabileleri kendi hükümranlıkları altına alarak geniş bir bölgede hüküm sürmeye başladılar. Dağlarda taşları oyarak evler yapmışlar, ovalarda da muhteşem saraylar, köşkler yapmışlar. Bunlar da Ad kavmi gibi putlara tapmaya başlamışlar, yeryüzünde azgınlıklarına devam etmişler. Allah Teâlâ da onların içinden en şerefli olan bir aileden Salih (a.s.)'ı onlara Peygamber olarak göndermiş. Kendisine zayıf tabakadan olan pek az insanlar iman etmişler. Diğerleri ise İsyan ve azgınlıklarına devam etmişler. Fakat Hazreti Salih'in ısrarla onlara nasihat etmesine karşılık ona: "Madem sen peygambersin Rabbine dua ette şu taş parçasından şu vasıfta bize bir dişi deve çıkarsın ki, senin Peygamberliğini kabul edelim," dediler. Hazreti Salih de dua etti ve onların istediği şekilde o taş parçasından dişi bir deve çıkardı. Ancak bu mucizeyi görenlerin pek azı iman etti. Diğerleri ise yine sapıklıklarına devam ederek Salih (a.s.)'a karşı saçma sapan sözler sarf etmeye devam ettiler. O da onlara: "Daha ne istiyorsunuz? İşte sizin istediğiniz deve! Bu deve Allah'ın

arzında otlasın, yesin içsin, ona sakın dokunmayın," dedi. Yani kırlarda otlamasına ve bu kuyudan da belli günlerde su içmesine engel olmayın, sakın ona dokunmayın, sonra başınıza bir felâket gelir, dedi. Fakat onlar bu uyarıya rağmen, Salih (a.s.)'ın bu sözlerine kulak asmayıp deveyi boğazlayıp öldürdüler. Derken kendilerine azap alametleri görününce Salih (a.s.) kendisine inananlarla birlikte oradan çıkıp Filistin tarafına gittikten sonra onların bulunduğu bölgede şiddetli bir yer hareketi başladı, gökten de korkunç bir sesle korkudan ödleri çatlayarak diz üstü çöküp yok olup gittiler.

Rivayete göre deveyi Çarşamba günü öldürmüşler. Cumartesi azap alametleri belirmiş Salih (a.s.) ise 120 civarında kendisine inanmış olanlarla beraber oradan çıkmış. Sonra gittiği yerden gökyüzüne bir duman yükseldiğini görünce kavminin helâk olduğunu anlamış. Helâk olanların sayısı ise bin beş yüz hane civarında imiş. İşte azgınların sonucu budur. O gün bunları görüp ibret alanlar, bu gün de ibret almaktadırlar. Fakat o gün bunlardan ibret almayan, kör, sağır, dilsiz ve kalpsiz olanlar bu gün de ibret almamaktadırlar. Yeryüzünde bir sürü felâketler, depremler, tufanlar, seller, tusinamiler ve sair felâketlerle karşılaşan, bunları gözleriyle görenler, hiçbir şey olmamış gibi bunları sadece bir doğa olayına bağlayıp işin içinden sıyrılıp çıkmaktalar, yine kendi düzenbazlıklarına devam etmektedirler.

وَلُوطاً إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّن الْعَالَمِينَ {٨٠} إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ النِّسَاء بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ {٨١} وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلاَّ أَن قَالُواْ أَخْرِجُوهُم مِّن قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ {٨٢} فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلاَّ امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ {٨٣} وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَراً فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ {٨٤}

Meali

80. Lut da kavmine gönderildiği zaman, kavmine dedi ki: "Sizden önce âlemlerin yapmadığı bir fuhşu siz mi yapıyorsunuz?"

81. Çünkü siz kadınları bırakıp da şehvetle erkeklere gidiyorsunuz. Belki siz israfçı, aşırı bir kavimsiniz.

82. Kavminin cevabı ancak şu olmuştur. Onları (Lut ve ona inananları) yurdunuzdan çıkarınız. Şüphesiz onlar çok temizlenenlerden başka değiller.

83. Biz de onu ve ailesini kurtardık, ancak karısı müstesna. Çünkü o geride kalan (kâfirlerden) idi.

84. Ve üzerlerine taş yağmuru yağdırdık. Bak ki günahkârların sonu ne oldu.

İzahı

80-84. Bu ayetler de Lut ve kavminin hikayesi kısa olarak anlatılmaktadır ki, ilerde Hıcir sûresinde daha geniş anlatılacaktır. Lut (a.s.)'ın kavmi yeryüzünde livata denen en çirkin fuhşu işlemekte idiler. İşte Lut onlara diyor ki: (Sizden önce âlemlerden hiçbir kimsenin işlemediği fuhşu mu yapıyorsunuz?—Çünkü siz kadınları bırakıp da şehvette erkeklere gidiyorsunuz. Siz yeryüzünde en aşırı bir kavimsiniz.) Nuh'un bu sözlerine karşı kavmi onu ve kendisine inananları alay ederek aşırı temizlik sever olduklarıyla alay ve itham ettiler. Allah da Lut'u ve kendisine inananları kurtarıp onlara ateşten taşlar yağdırdı. Yalnız Lut'un karısı da kâfirlerden olduğu için onu da onlarla beraber helâk etti.

Lut kavmi Rivayete göre Filistin toprakları olan ve bu günde İsrail'le Ürdün arasında bulunan ölü de-nizinin yanı Lut gölü denen bölgede yaşıyorlardı. Lut (a.s.) İbrahim (a.s.)'ın kardeşinin torunu olduğu da rivayet edilmektedir. İbrahim (a.s.) zamanında o da o bölgeye Peygamber olarak gönderilmişti ve oranın sorumlusu idi. Evet, işte livata denen bu pisliği yapmaları sebebiyle üzerlerine kızgın taşlar yağarak helâk edilmişlerdir. Bu taşların oradaki kazılara göre yanardağ patlaması ile altları üstlerine gelmiş ve Allah Teâlâ o yanardağın kızgın taşlarını üzerlerine yağdırarak onları cezalandırıp canların cehenneme göndermiştir.

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْباً قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءتْكُم بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَوْفُواْ الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلاَ تَبْخَسُواْ النَّاسَ أَشْيَاءهُمْ وَلاَ تُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ بَعْدَ إِصْلاَحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {٨٥} وَلاَ تَقْعُدُواْ بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللّهِ مَنْ آمَنَ بِهِ وَتَبْغُونَهَا عِوَجاً وَاذْكُرُواْ إِذْ كُنتُمْ قَلِيلاً فَكَثَّرَكُمْ وَانظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ {٨٦} وَإِن كَانَ طَآئِفَةٌ مِّنكُمْ آمَنُواْ بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ وَطَآئِفَةٌ لَّمْ يْؤْمِنُواْ فَاصْبِرُواْ حَتَّى يَحْكُمَ اللّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ {٨٧}

Meali

85. Medyen'e de kardeşleri Şuayb-i gönderdik. O da: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin ondan başka bir ilahınız yoktur, dedi. Size Rabbinizden bir delil geldi: Öyle ise ölçüyü ve tartıyı tam yapın. İnsanların eşyalarını eksik vermeyin. Düzelttikten sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın; eğer inananlar iseniz böylesi sizin için daha hayırlıdır.

86. İnananları tehdit ederek, Allah yolundan alıkoyarak ve yolun eğrisini arayarak öyle her yolun başında oturmayın. Düşününüz ki, siz azdınız de O, sizi çoğalttı. Bakınız bozguncuların sonu ne olmuştur.

87. Eğer içinizden bir gurup benimle gönderilene inanır, diğer bir gurup da inanmazsa, Allah, aranızda hükmedinceye kadar sabredin. O, hüküm verenlerin en iyisidir.

İzahı

85-87. Bu ayetler de Şuayb (a.s.)'ın kavminin kıssası anlatılmaktadır. Şuayb (a.s.) Medyen halkına Peygamber olarak gönderilmiştir.

Rivayete göre Medyen İbrahim (a.s.)'ın oğlunun adıdır. Onun soyundan olan bu insanlara da Medyen halkı denmiştir. Ve onların yaşadığı bu semte, bu şehre de Medyen adı verilmiştir. Medyen Filistin'le Hicaz arasında Bahri-Ahmer sahilinde bir yerdir ki, Şuayb (a.s.) burada yaşayan kavmini yalnız Allah'a kulluk etmeye davet etmiş, ölçü ve tartılarını tam yapmalarını ve insanların eşyalarından hiçbir şey eksiltmemelerini emretmiştir. Yine her yolun başında durmamalarını, yani Allah'ın ve peygamberinin dediklerini bırakıp da her söylenen şeylerin peşlerine takılıp gitmemelerini emretmiştir. Aksı takdirde yaptıkları bu kötülüklerin kendilerini Allah'ın doğru yolundan saptırıp ve kendilerine bir takım eğri yollar arayacaklarını söylemiş. Ve kendilerinin sayıları az iken, onlara evlatlar mallar vererek sayılarını Allah Teâlâ'nın çoğalttığını, bunlara karşı şükretmeleri gerektiğini söylemiş. Kendilerinden önceki peygamberleri dinlemeyip yoldan çıkmış olanların sonuçlarının ne olduğuna bakıp ibret almaları öğütlenmiştir. Fakat onlardan bir gurup iman edip, onu dinleyip itaat ederken, diğer bir gurup onu yalanlamışlar, hatta onu tehdit ederek azgınlıklarına devam etmişler ve Şuayb (a.s.)'ı tartışmaya davet etmişlerdir ki bundan sonraki ayetlerde bu tartışmalar anlatılacaktır.

قَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُواْ مِن قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَكَ مِن قَرْيَتِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ أَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ {٨٨} قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللهِ كَذِباً إِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُم بَعْدَ إِذْ نَجَّانَا اللهُ مِنْهَا وَمَا يَكُونُ لَنَا أَن نَّعُودَ فِيهَا إِلاَّ أَن يَشَاءَ اللهُ رَبُّنَا وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْماً عَلَى اللهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ {٨٩} وَقَالَ الْمَلأُ

الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْباً إِنَّكُمْ إِذاً لَّخَاسِرُونَ {٩٠} فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُواْ فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ {٩١} الَّذِينَ كَذَّبُواْ شُعَيْباً كَأَن لَّمْ يَغْنَوْاْ فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُواْ شُعَيْباً كَانُواْ هُمُ الْخَاسِرِينَ {٩٢} فَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالاَتِ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ آسَى عَلَى قَوْمٍ كَافِرِينَ {٩٣}

Meali

88. Kavminden ileri gelen kibirliler dediler ki: "Ey Şuayb, elbette seni ve seninle beraber iman edenleri kentimizden çıkaracağız, ya da dinimize dönersiniz!" Onlara de ki: "İstemesek de mi (çıkaracaksınız?)

89. Doğrusu Allah, bizi ondan kurtardıktan sonra, tekrar sizin dininize dönersek, Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz. Eğer Rabbimiz olan Allah, dilemiş ise o başka. Yoksa ona geri dönmemiz bizim için olacak şey değildir. Rabbimiz'in ilmi her şeyi kuşatmıştır, biz sadece Allah'a dayanırız. Ey Rabbimiz! Sen bizimle kavmimiz arasında adaletle hükmet! Sen hükmedenlerin en hayırlısısın.

90. Kavminden ileri gelen kâfirler (diğerlerine) dediler ki: "Eğer Şuayb'e uyarsanız, o takdirde siz mutlaka ziyana uğramış olursunuz.

91. Derken o şiddetli deprem onları yakalayıverdi de yurtlarında donakaldılar.

92. Şuayb'i yalanlayanlar san ki, yurtlarında hiç oturmamış gibi idiler. İşte asıl ziyana uğrayanlar Şuayb'i yalanlayanların kendileridir.

93. (Şuayb) onlardan yüz çevirdi. Ve dedi ki: "Ey kavmim! Ben size Rabbim'in gönderdiği gerçekleri duyuruyorum ve size öğüt veriyorum. Artık kâfir bir kavme nasıl acırım?"

İzahı

88-93. Bu ayetler de Şuayb (a.s.)'ın kavmi ile arasındaki mücadelenin devamı anlatılıyor. Şöyle ki, Şuayb (a.s.)'ın kavminden ileri gelen ekâbir takımı, onu ve kendisine iman edenleri tehdit ederek ya bizim dinimize dönersiniz veya sizi şehrimizden dışarı çıkarırız dediler. Şuayb a.s ise Allah, bizi o sapık dinden kurtardıktan sonra, tekrar sizin dininize dönersek Allah'a karşı yalan uydurmuş oluruz ki, bizim için bu olacak şey değil, diyerek Allah'a sığındı, O'na dayandı. Ve o ekâbir takımı ile kavmi arasında adaletle hüküm verilmesini istedi. Buna karşı ekâbir takımı diğerlerini tehdit etmeye devam ederek, eğer ona uyarsanız mutlaka zarar görürsünüz dediler. Şuayb (a.s.) ise: (Onlardan yüzçevirdi, ümidini kesti. Ey kavmim! Ben size Rabbimin gönderdiği gerçekleri duyurdum ve size öğüt verdim. Artık kâfir kavme nasıl acırım.) Derken Allah, aralarında hükmünü verdi ve şiddetli bir deprem onları yakalayıverdi, diz üstü donup kaldılar. San ki, daha önce yurtlarında hiç yaşamamışlar gibi viran edip, altını üstüne getirdi.

Evet, bu sûrede Âdem (a.s.)'ın kıssası ile beraber altı peygamberin kıssası anlatıldı. Bütün bu kıssalarda anlatılanlar bize şunu göstermektedir. Tarih boyunca insanların olumsuz davranışları yüzünden, inatçı ve inkârcı davranışları yüzünden, bu insanlar hüsrana uğramış, hepsi helâk olarak cezalandırılmışlardır. Bizlere de bunlardan ibret almalıyız, ders almalıyız. Onların başlarına gelen bizlerin de başına gelebilir. Kimse yaptığı kötülüklerle, Allah'a karşı gelmekle O'nu aciz bırakamaz. Bu kıssaların sonuçları bundan sonraki ayetlerde özetlenip gözler önüne sergiledikten sonra en uzun olan Musa (a.s.)'ın kıssası anlatılacaktır.

وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّبِيٍّ إِلاَّ أَخَذْنَا أَهْلَهَا بِالْبَأْسَاء وَالضَّرَّاء لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ {٩٤} ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتَّى عَفَواْ وَّقَالُواْ قَدْ مَسَّ آبَاءنَا الضَّرَّاء وَالسَّرَّاء فَأَخَذْنَاهُم بَغْتَةً وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ {٩٥} وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُواْ وَاتَّقَواْ

لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ وَلَكِن كَذَّبُواْ فَأَخَذْنَاهُم بِمَا كَانُواْ يَكْسِبُونَ {٩٦} أَفَأَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتاً وَهُمْ نَآئِمُونَ {٩٧} أَوَ أَمِنَ أَهْلُ الْقُرَى أَن يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ {٩٨} أَفَأَمِنُواْ مَكْرَ اللّهِ فَلاَ يَأْمَنُ مَكْرَ اللّهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ {٩٩} أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الأَرْضَ مِن بَعْدِ أَهْلِهَا أَن لَّوْ نَشَاء أَصَبْنَاهُم بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لاَ يَسْمَعُونَ {١٠٠} تِلْكَ الْقُرَى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنبَآئِهَا وَلَقَدْ جَاءتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُواْ لِيُؤْمِنُواْ بِمَا كَذَّبُواْ مِن قَبْلُ كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللّهُ عَلَى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ {١٠١} وَمَا وَجَدْنَا لأَكْثَرِهِم مِّنْ عَهْدٍ وَإِن وَجَدْنَا أَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ {١٠٢}

Meali

94. Biz hangi ülkeye bir peygamber gönderdiysek, oranın halkını yalvarsın yakarsınlar diye mutlaka yoksulluk ve darlıkla sıkıştırmışızdır.

95. Sonra kötülüğün yerine iyiliği getirdik. Nihayet çoğaldılar. Ve (onlar yine bunları unutarak): "Atalarımıza da böyle darlık ve sevinç dokunmuştu," dediler. Ve biz de onları hiç farkında olmadıkları bir sırada yakalayıverdik.

96. O ülkelerin halkı inanıp (Allah'ın) azabından korksaydılar, elbette üzerlerine gökten ve yerden bereketler, bolluklar çıkarırdık. Lakin yalanladılar. Biz de onları kazandıklarıyla yakaladık.

97. Acaba (o) ülkelerin halkı geceleyin uyurken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin miydiler?

98. Yoksa (o) ülkelerin halkı kuşluk vakti eğlenirlerken onlara azabımızın gelmeyeceğinden emin miydiler?

99. Allah'ın tuzağından emin mi oldular? Hüsrana uğrayan topluluktan başkası Allah'ın azabından emin olamaz.

100. Yeryüzünün önceki sahiplerinden sonra varis olanlara hâlâ şu gerçek belli olmadı mı ki: "Eğer biz dileseydik onları da günahlarından dolayı musibete uğratırdık! Biz onların kalplerini mühürleriz de onlar işitmezler.

101. İşte o ülkeler ki, sana onların bir kısmının haberlerini anlatıyoruz. Andolsun ki, peygamberleri onlara apaçık delilleri getirmişlerdi. Fakat önceden yalanladıkları gerçeklere iman edecek değillerdir. İşte kâfirlerin kalplerini Allah böyle mühürler.

102. Onların çoğunda söz verme adına bir şey bulamadık. Gerçek şu ki onların çoğunu elbette yoldan çıkmış fasık olarak bulduk.

İzahı

94-102. Evet, daha öncede açıklandığı gibi bu ayetlerde beş-altı peygamberin kavminin kıssaları özetlenmektedir. Bu kıssaların Kur'an da anlatılmasının maksadı ise hem Peygamberimizi teselli etmektir, hem de bu ümmetlerin başlarına gelmiş olan şeylerden bu ümmet de ibret alsın diyedir. Onlar nasıl peygamberlerine karşı gelip, onları yalanlayıp tehdit etmeleri neticesinde helâk oldularsa bu ümmetten olanların da yalanlamaları, gerçeklere karşı çıkarak Peygambere, hakka ve İslama savaş açmaları sonucunda aynı şeylerle karşılaşacakları muhakkaktır. Allah Teâla, önce bir kavme peygamber gönderip onları uyarmadan azap etmemiştir. Peygamber onlara gelip uyardıktan sonra, onu dinlemeyip, ona karşı geldikleri için, belki dönüp Allah'a yalvarırlar diye Allah Teâlâ onlara bazı sıkıntılar, yokluk, kıtlık ve benzeri musibetler vererek uyarmıştır. Sıkıştıkları zaman gerçekten Allah'a yalvarmışlar. Fakat Allah, bu sıkıntılardan sonra onları genişe çıkarıp, bolluk, iyilik, afiyetler verince hemen geçmişi unutarak bunlar olağan şeylerdir geçmişte babalarımıza da böyle kıtlık ve darlıklar gelmiş, sonra da bolluk bereketler gelmiştir, deyip eskiden olan kötü alışkanlıklarına dönünce, Allah da onların her birerlerini bir ayrı ceza ile cezalandırmıştır.

Evet, ey Muhammed! (O ülkeler olanların haberlerinden bir kısmını sana anlatıyoruz. Andolsun ki Peygamberleri onlara apaçık deliller getirmişlerdir.)

O peygamberler kendilerine doğru olan deliller, mucizeler getirmişlerdi. (Fakat bu mucizelerden önce yalanladıkları gerçeklere inanacak değillerdir. İşte Allah, kâfirlerin kalplerini böyle mühürler. –Onların çoğunda sözde durma diye bir şey bulamadık ve şüphesiz ki, onların çoğunu elbette fasık olarak bulduk.) Zor durumda oldukları zaman Allah'a samimiyetle yalvarır yakarırlar. O'na kulluk edeceklerine söz verirler. Fakat genişe çıktıkları zaman verdikleri sözden hemen cayar, yine eski hallerine devam ederler.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِن بَعْدِهِم مُّوسَى بِآيَاتِنَا إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُواْ بِهَا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ {١٠٣} وَقَالَ مُوسَى يَا فِرْعَوْنُ إِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ {١٠٤} حَقِيقٌ عَلَى أَن لاَّ أَقُولَ عَلَى اللهِ إِلاَّ الْحَقَّ قَدْ جِئْتُكُم بِبَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَرْسِلْ مَعِيَ بَنِي إِسْرَائِيلَ {١٠٥} قَالَ إِن كُنتَ جِئْتَ بِآيَةٍ فَأْتِ بِهَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ {١٠٦} فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ {١٠٧} وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاء لِلنَّاظِرِينَ {١٠٨}

Meali

103. Onlardan sonra ayetlerimizle Musa'yı Firavun'a ve onun ileri gelenlerine gönderdik. Fakat o mucizelere haksızlık ettiler. Ettiler ama bak bakalım bozguncuların akıbetleri ne oldu!

104. Musa: "Ey Firavun! Bil ki, ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir Peygamberim," dedi.

105. Allah'a karşı olan ilk görevim, hak olandan başka bir şey söylemememdir. Gerçekten ben size Rabbinizden bir mucize getirdim. Artık İsrail oğullarını benimle gönderin.

106. Firavun: "Eğer bir mucize getirdinse ve eğer doğru söyleyenlerden isen onu göster," dedi.

107. Bunun üzerine Musa asasını yere bıraktı, o da birdenbire kocaman bir ejderha kesildi.

108. Ve Musa elini koynundan çıkarıverdi. Eli bembeyaz olmuş bakanların gözünü kamaştırıyordu.

İzahı

103-105. O peygamberlerden: (Sonra Musa'yı ayetlerimizle Firavun'a ve onun kavminin ileri gelenlerine gönderdik. Fakat o mucizelere haksızlık ettiler.) Onlar mucizelere sihir diyerek inkâr ettiler. Evet, inkâr ettiler ama: (Bak bakalım bozguncuların sonu ne oldu! –Musa: "ey Firavun! Bil ki ben âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir Peygamberim," dedi. –Gerçekten Allah hakkında ilk görevim ancak hakkı söylemektir) Allah'a karşı ilk görevim, üzerime vacip olan ilk şey hakkı söylemek, hakkı hâkim kılmaktır. (Gerçekten ben size Rabbimden bir mucize getirdim, Artık İsrail oğullarını benimle gönder,) dedi. Yani Firavun hem İsrail oğullarına zulmediyor, hem de onların mısırdan Musa ile beraber çıkıp gitme sine müsaade etmiyor. Hazreti Musa ise Firavun'a mucizelerle geliyor ve ona bu mucizeleri göste rip kendisinin Allah'ın elçisi olduğunu söylüyor. Fakat Firavun ona inanmayıp sihirbazlıkla suçluyor. Musa da madem bana inanmıyorsun ben, bana iman edenlerle beraber Mısırdan çıkıp gitmek istiyorum, İsrail oğullarını benimle bırak çıkıp gidelim diyor.

106-108. (Firavunsa: "Ey Musa! Eğer bir mucize getirdinse onu göster," dedi. –Bunun üzerine Musa elindeki asayı yere atınca o da kocaman bir ejderha oldu.) Yani Musa elindeki asayı atınca büyük bir ejderha oldu, arkasından ikinci mucize olarak: (Elini koynundan çıkarı verince bembeyaz olup gözleri kamaştırıyordu.)

Evet, işte Firavun ve yandaşlarının Müsa (a.s.)'ın bu mucizelerine karşı nasıl bir karşılık verecekleri ile ilgili cevapları bundan sonraki ayetlerde anlatılmaktadır.

قَالَ الْمَلأُ مِن قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَـذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ {١٠٩}
يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ {١١٠} قَالُواْ

أَرْجِهْ وَأَخَاهُ وَأَرْسِلْ فِي الْمَدَآئِنِ حَاشِرِينَ {١١١} يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ {١١٢} وَجَاء السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالْواْ إِنَّ لَنَا لأَجْراً إِن كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ {١١٣} قَالَ نَعَمْ وَإَنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ {١١٤} قَالُواْ يَا مُوسَى إِمَّا أَن تُلْقِيَ وَإِمَّا أَن نَّكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ {١١٥} قَالَ أَلْقُوْاْ فَلَمَّا أَلْقَوْاْ سَحَرُواْ أَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءوا بِسِحْرٍ عَظِيمٍ {١١٦} وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ {١١٧} فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {١١٨} فَغُلِبُواْ هُنَالِكَ وَانقَلَبُواْ صَاغِرِينَ {١١٩} وَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ {١٢٠} قَالُواْ آمَنَّا بِرِبِّ الْعَالَمِينَ {١٢١} رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ {١٢٢} قَالَ فِرْعَوْنُ آمَنتُم بِهِ قَبْلَ أَن آذَنَ لَكُمْ إِنَّ هَـذَا لَمَكْرٌ مَّكَرْتُمُوهُ فِي الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُواْ مِنْهَا أَهْلَهَا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ {١٢٣} لأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلاَفٍ ثُمَّ لأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ {١٢٤} قَالُواْ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ {١٢٥} وَمَا تَنقِمُ مِنَّا إِلاَّ أَنْ آمَنَّا بِآيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَاءتْنَا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْراً وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ {١٢٦} وَقَالَ الْمَلأُ مِن قَوْمِ فِرْعَونَ أَتَذَرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُواْ فِي الأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ قَالَ سَنُقَتِّلُ

أَبْنَاءهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ {١٢٧} قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اسْتَعِينُوا بِاللّهِ وَاصْبِرُواْ إِنَّ الأَرْضَ لِلّهِ يُورِثُهَا مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ {١٢٨} قَالُواْ أُوذِينَا مِن قَبْلِ أَن تَأْتِينَا وَمِن بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسَى رَبُّكُمْ أَن يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي الأَرْضِ فَيَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ {١٢٩}

Meali

109. Firavun'un kavminden ileri gelenler: "Muhakkak bu bilgin bir sihirbazdır," dediler.

110. Sizi yurdumuzdan çıkarmak istiyor. (Firavun) o halde sizin görüşünüz nedir? dedi.

111. Onlarda: "Onu ve kardeşini beklet sihirbazlara da toplayıcılar gönder," dediler.

112. Bütün ilginç sihirbazları sana getirsinler.

113. O sihirbazlar firavun'a geldiler: "Eğer galip gelirsek bize mükâfat var dağil mi?" dediler.

114. (Firavun):"Evet," dedi: "Üstelik o zaman benim yakınlarım olacaksınız."

115. Sihirbazlar Musa'ya önce sen mi asanı atacaksın, yoksa biz mi atacağız? Dediler.

116. Musa:" Siz atın," dedi. Atacaklarını atınca herkesin gözünü büyülediler ve onları dehşete düşürdüler. Doğrusu büyük bir sihir gösterdiler.

117. Biz de Musa'ya: "Sen de asanı atıver," diye vahyi ettik. Birden-bire asa onların uydurduklarını yutuverdi.

118. Artık hakikat ortaya çıkmış ve onların bütün yaptıkları boşa gitmişti.

119-120. Orada mağlup olup ve küçük düşmüşlerdi. –Bunun üzerine sihirbazlar hep birden secdeye kapandılar.

121-122. Âlemlerin Rabbine iman ettik," dediler. –"Hem Musa'nın Harun'un Rabbine."

123. Firavun: "Ben size izin vermeden iman ettiniz öyle mi?" "Şüphesiz bu bir hiledir, siz bunu bu şehirde kurmuşsunuz, yerli halkı oradan çıkarmak istiyorsunuz, sonra anlayacaksınız" dedi.

124. Ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazca kestireceğim ve bilin ki sonra da sizi astıracağım.

125. Onlar da: "Şüphesiz o takdirde biz Rabbimize döneceğiz," dediler.

126-"Senin bize kızman da sırf Rabbimizin ayetleri gelince, onlara iman etmemizden dolayıdır. "Ey Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve canımızı Müslüman olarak al,"

127. Firavun'un kavminin ileri gelenleri dediler ki: "Seni ve ilahlarını terk etsinler yeryüzünde fesat çıkarsınlar diye mi Musa'yı ve kavmini serbest bırakacaksın? Firavun: "Onların oğullarını öldürüp kızlarını sağ bırakacağız ve onları kahredici bir üstünlüğe sahibiz," dedi.

128. Musa kavmine dedi ki: "Allah'ın yardımını ve lütfünü isteyin ve sabır gösterin. Şüphesiz ki yeryüzü Allah'ındır. Kullarından dilediğini ona mirasçı kılacaktır, sonuç muttakilerindir."

129. (Musa'nın kavmi) da dediler ki: "Sen bize gelmeden önce de eziyet gördük, geldikten sonra da." Musa da: "Umulur ki, Rabbiniz düşmanları helâk edip de sizi yeryüzünde halife kılacaktır ve sizin de nasıl ameller yaptığınıza bakacaktır," dedi.

İzahı

109-112. Musa'nın gösterdiği mucizeye karşı (Firavun ve kavminden ileri gelenler Musa için: "Bu gerçekten bilgin bir sihirbazdır. –Sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor, dediler. Firavun da onlara peki sizin görüşünüz nedir? dedi.-Onlar ki, onu ve kardeşini "Harun"u beklet ve sihirbazlara da toplayıcılar gönder bütün sihirbazları sana getirsinler.) Yani şimdilik Musa ve Harun'a dokunma, onları beklet ve etraftaki sihirbazları buraya toplat onları Musa ile karşılaştıralım, dediler.

113-114. (Sihirbazlar Firavun'a geldi ve dediler ki, eğer biz Musa'ya galip gelirsek bize bir mükâfat var değil mi? Firavun da onlara evet,) Size sadece

mükâfat vermekle kalmayacağım, aynı zamanda: (Benim en yakınlarım olacaksınız,) dedi.

115-116. (Sihirbazlar, Musa'ya önce sen mi asanı atacaksın, yoksa biz mi ellerimizdekileri atacağız? dediler. –Musa da onlara siz atın, dedi. Onlar da atacaklarını atınca herkesin gözünü boyadılar ve onları dehşete düşürdüler.) Yani sihirbazlar ellerindeki değnekleri ve ipleri atınca halkın gözünde birer yılan gibi canlanmaya başladı ve seyircilerin gözlerini boyadılar. Her halde iplerine ve değeneklerine civa gibi bir şey yerleştirdiler onları atınca halkın gözünde birer yilangibi hareket edince onları gerçekten yilan sandılar.

117-118. (Bunun üzerine Allah (c.c.) Musa'ya: "Sen de asanı at," diye vahyi etti. Musa da asayı atınca birdenbire koca bir ejderha oluverdi, sihirbazların uydurduklarını,) halkın gözünde yılan olarak gösterdikleri şeyleri (Yutuverdi. Böylece hak ortaya çıkmış ve onların bütün sihirleri boşa çıkmış oldu.)

119-122. Sihirbazlar: (Orada küçük düşüp, hep birlikte secdeye kapandılar. –Âlemlerin Rabbine iman ettik, Musa'nın ve Harun'un Rabbine dediler.) Yani Musa'nın ve Harun'un da Rabbi olan âlemlerin Rabbine iman ettik dediler.

123-124. Bunun üzerine Firavun iman eden sihirbazları tehdit ederek: (Size izin vermeden iman ettiniz ha! Şüphesiz ki bu bir hiledir, siz bunu bu şehirde kurmuşsunuz. Sonra yakında anlayacaksınız,) size ne yapacağımı. –(Sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazca kestireceğim, sonra da hepinizi astıracağım.) Ben size böyle bir şeye izin vermeden siz bunu benden izinsiz nasıl yaparsınız? Diyerek daha önce sihir baz olup şimdi iman edince Firavun bunları tehdit etmiştir.

125-126. (İman eden sihirbazlar da: "Sen bizi öldürdüğün takdirde, biz de Rabbimize dönmüş oluruz. –Senin bizden hoşlanmaman, bize kızıp intikam alman sırf Rabbimizin ayetleri, mucizeleri bize gelince onlara inandığımızdan ötürüdür. Artık: Ey Rabbimiz! Bize sabır indir ve bizim canımızı Müslüman olarak al, dediler.) Yani Firavun'un bu tehditleri karşısında bize sabır ver, bizi caydırma da canımızı Müslüman olarak al, diye dua ettiler.

127. (Firavun'un kavminden ileri gelenler ona dediler ki: Seni ve ilahlarını terk etsinler ve yeryüzünde fesat çıkarsınlar diye Musa'yı ve kavmini serbest mi bırakacaksın? Firavun da onlara dedi ki: Onların oğullarını öldürece-

ğiz, kızlarını sağ bırakacağız ve onları kahredici bir üstünlüğe de sahibiz.) Bunu yapmaya gücümüz yeter.

128. (Musa kavmine dedi ki; "Firavun'un zulmüne karşı Allah'ın yardım, lütuf ve merhametini isteyin ve sabredin. Şüphesiz yeryüzü Allah'ındır. O, kullarından dilediklerini varis kılar, sonuç muttakilerindir ve kazanan onlar olacaktır.")

129. (Musa'nın kavmi de dediler ki: Ey Musa! Sen bize gelmeden önce de Firavundan eziyet gördük, geldikten sonra da eziyet gördük. Musa da onlara: Umulur ki, Rabbiniz düşmanlarınızı helâk eder, yeryüzünde sizleri onların yerine halife kılar ve sizin de neler yaptığınıza bakar.) Yani onların yerine sizi hâkim kıldıktan sonra sizi de dener, sizin de neler yapacaklarınıza bakar.

وَلَقَدْ أَخَذْنَا آلَ فِرْعَونَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِّن الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ {١٣٠} فَإِذَا جَاءتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُواْ لَنَا هَـذِهِ وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُواْ بِمُوسَى وَمَن مَّعَهُ أَلا إِنَّمَا طَائِرُهُمْ عِندَ اللّهُ وَلَـكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ {١٣١} وَقَالُواْ مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِن آيَةٍ لِّتَسْحَرَنَا بِهَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ {١٣٢} فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ آيَاتٍ مُّفَصَّلاَتٍ فَاسْتَكْبَرُواْ وَكَانُواْ قَوْماً مُّجْرِمِينَ {١٣٣} وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُواْ يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ لَئِن كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِي إِسْرَائِيلَ {١٣٤} فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ إِلَى أَجَلٍ هُم بَالِغُوهُ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ {١٣٥} فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُواْ

بِآيَاتِنَا وَكَانُواْ عَنْهَا غَافِلِينَ {١٣٦} وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُواْ يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُواْ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُواْ يَعْرِشُونَ {١٣٧}

Meali

130. Andolsun ki Firavun ailesini yakaladık. Öğüt alsınlar diye yıllarca kıtlık ve ürünlerini azaltmakla sıktık.

131. Onlara bir iyilik geldiği zaman: "Bu bizdendir, kendilerine bir kötülük dokunursa onu da Musa ve onunla beraber olanların uğursuzluğu" dediler. İyi bilin ki onlara gelen uğursuzluk Allah katındandır. Fakat çokları bilmezler.

132. Ve dediler ki: "Bizi büyülemek için ne mucize getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz."

133. Biz de onların üzerine ayrı-ayrı mucizeler olarak tufanı, çekirgeler, haşaratlar, kurbağa ve kan gönderdik. Fakat yine büyüklük tasladılar ve suçlu bir toplum oldular.

134. Ne zaman ki, azap üzerlerine çöktü dediler ki; "Ey Musa! Bizim için Rabbine dua et, sana olan ahdi hürmetine eğer bizden azabı kaldırırsan, yemin olsun ki, sana kesinlikle iman edeceğiz ve İsrail oğullarını seninle birlikte göndereceğiz."

135. Ne zaman ki belli bir süreye kadar onlardan azabı kaldırdık, derhal yeminlerini bozdular.

136. Biz de ayetlerimizi inkâr ettikleri ve onlara kulak vermedikleri için kendilerinden intikamımızı aldık da hepsini denizde boğduk. Çünkü onlar ayetlerimizi yalanlamış ve umursamaz olmuşlardı.

137. Ve o hor görülüp ezilmekte olan toplumu da donattığımız yeryüzünün doğusuna, batısına mirasçı kıldık. Ve böylece Rabbin İsrail oğullarına sabırları sebebiyle güzel vadi gerçekleşti. Biz de Firavun'la kavminin yapageldiği şeyleri, diktikleri sarayların altını üstüne çevirdik.

İzahı

130. Bu ayette Firavun ve yandaşları ders alsın diye Allah Teâla, onlara yıllarca kıtlık, yokluk verdiğini ve bağlarındaki, bahçelerinde ki mahsullerini eksilttiğini ifade etmektedir.

131.Bu ayette de bolluk ve afiyet üzere yaşadıkları zaman bunları kendilerinden bildikleri, fakat yokluk, darlık ve sıkıntı içinde olduklarında ise Musa ve kavminin uğursuzluğundan bildikleri ifade edilmektedir. Hal bu ki, bütün bu sıkıntılar kendi yaptıkları zulüm ve kötülükleri sebebiyle Allah katından başlarına gelmektedir. Ama onlar bunu anlamamakta veya anlamak istememektedirler.

132. Bu ayette de Musa'ya sen bize ne mucize getirirsen getir, biz sana ve getirdiğin mucizelere inanmayız, sen bir sihirbazsın dedikleri ifade edilmektedir.

133. Bu ayette ise bunların bu sözleri üzerine Allah Teâla onlara beş ayrı mucize gösterdiğini haber vermektedir. O mucizeler ise şunlardır. Onların üzerine tufanı gönderdi. Yani devamlı şiddetli yağmurlar gönderdi, hem yukardan yağan yağmurlar hem de yerlerden fışkıran sular onları kuşattı her tarafları su kaynamaya başladı. Arkasından çekirgeleri gönderdi ki, her tarafı çekirge bastı, kalan mahsullerine zarar vermeye başladı. Arkasından haşaratları musallat etti. Ambarlarında bulunan tahıllarına kurt düştü, bitlendi. Arkasından kurbağaları musallat etti, her tarafı kurbağalar istila etti, evlerine yataklarına, sokulup yiyip içecekleri her şeyin içine girdiler. Arkasından kan gönderdi, bütün sular kan kesildi. İçilmez hale geldi. Buradaki kan, Allah bilir benim anlayışıma göre şiddetli yağmurlarla sel suları, kırmızı toprakları önüne katarak bunları içilecek temiz sulara karıştırıp kan rengini aldı ve içilemez hale geldi. Hiçbir yerde içilecek temiz su bulamadılar.

134. Bunun üzerine Hazreti Musa'ya senin getirdiğin hiçbir mucizeye inanmam diyen Firavun ve yandaşları dediler ki: (Ey Musa! Bizim için Rabbine dua et, sana olan ahdi hürmetine eğer bizden azabı kaldırırsan, yemin olsun ki, sana inanacağız.Ve İsrail oğullarını da seninle bırakacağız, dediler.) Yani Hem İsrail oğullarına zulmediyor hem de onların Musa ile beraber Mısırı terk edip gitmelerine izin vermiyorlardı, şimdi sen bu azabı bizden kaldırırsan hem sana inanacağız, hem de onları seninle beraber Mısır'dan çıkıp gitmelerine izin vereceğiz, dediler.

135-136. Ne zaman ki, Hazreti Musa dua etti ve Allah (c.c.) bu azabı onlardan kaldırdı, hemen yeminlerini bozup verdikleri sözden cayıp, yine eski azgınlıklarına devam ettiler. Allah Teâlâ da bunca mucizeyi görüp söz verdikten sonra sözlerinde durmayan ve yine fenalıklarına devam eden bu azgınların cezasını verdi, hepsini denizde boğarak intikamını aldı. Bu konu ile ilgili birçok sûrede birçok ayetlerde temas edilmektedir. Ama en geniş olarak Kasas sûresinde anlatılacak, inşallah oraya galince görürüz.

137. Bu ayette d şu ifade edilmektedir. Firavun ve yandaşlarını Allah Teâla, denizde boğup cezalan dırdıktan sonra Firavun ve yandaşları tarafından yıllardır hor ve hakir görülen, kendilerine envai çeşit zulmedilen bu İsrail oğullarını Allah Teâlâ, onların bu zulümleri karşısında sabredip Musa'ya itaat ettiklerinden dolayı kendilerine vadedilen topraklara varis kıldı. Ve onlara şimdi sıra sizde buyurdu. Şimdi sıra sizde, fırsat size geçti bakalım siz ne yapacaksınız? Allah Teâlâ onların topraklarını doğuya ve batıya doğru genişletti ve büyük imkânlar verdi.

İşte Yahudilerin Arzı-mev'ud (vadedilen topraklar) diye iddia ettikleri o gün Kudüs'ün doğu ve batısı idi. Allah Teâlâ o gün için bu toprakları onlara vadetmişti ve gerçekleştirdi. Sonra Yahudiler azdılar bu sefer Allah (c.c.) bunların her birini bir yere darmadağın etti. Şimdi Onlar yeniden bu topraklara hâkim olacaklarını iddia ediyorlar ve bu Tevrat'ın emridir, diyorlar. Fakat bu boşuna bir iddiadır, çünkü bu o güne mahsus olan bir vad idi ve gerçekleşti.

Evet, ne gariptir ki, o gün Firavun'un zulmüne uğrayan bu İsrailler bu gün daha beterini İslam ülkelerine karşı, özellikle de yıllardır Filistinlilere karşı yapıyorlar. Dünya nöbetledir. Allah Teâlâ yukarda ki ayette ne buyurmuştu, haydi size zulmeden Firavun ve yandaşlarını cezalandırıp denizde boğdum, onların yerine sizi yeryüzünde daha geniş topraklara varis kıldım. Şimdi bakalım siz nasıl bir amel işleyeceksiniz? diye onları sınavdan geçireceğini, ifade etmişti. Evet, yeryüzünde ibretlerle dolu birçok hadiseler olmuştur ve olmaktadır. Ama ibret alan kimdir? İşte o gün mazlum olan İsrail oğulları bu gün nerde ise yeryüzünün en zalim milletleri haline gelmiştir. Dedik ya, dünya nöbetledir. Yeryüzünde darmadağın edilmiş olan İsrail oğulları, Yahudiler yeryüzünde ki, zulüm ve fitneleri yüzünden darmadağın edilmiş, çeşitli cezalara çarptırılmışlardır. Avrupa'nın göbeğinde katliama uğrarken, Avrupa'nın fırınlarında cayır-cayır yakılırken, o gün

sıkışmış bir kedi iken şimdi yeniden yırtıcı bir canavar oldular. Ama bu zulmün de bir sonu vardır. Hiç kimse zulümle ilelebet payidar olamaz.

وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَوْاْ عَلَى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلَى أَصْنَامٍ لَّهُمْ قَالُواْ يَا مُوسَى اجْعَل لَّنَا إِلَـهاً كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ {١٣٨} إِنَّ هَـؤُلاء مُتَبَّرٌ مَّا هُمْ فِيهِ وَبَاطِلٌ مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {١٣٩} قَالَ أَغَيْرَ اللّهِ أَبْغِيكُمْ إِلَـهاً وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ {١٤٠} وَإِذْ أَنجَيْنَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَونَ يَسُومُونَكُمْ سُوَءَ الْعَذَابِ يُقَتِّلُونَ أَبْنَاءكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءكُمْ وَفِي ذَلِكُم بَلاء مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ {١٤١}

Meali.

138. Ve İsrail oğullarını denizden geçirdik, kendilerine ait bir takım putlara tapan bir kavme rastladılar. Dediler ki: "Ey Musa! Bize de onların ilahı gibi bir ilah yap." Musa: "Gerçekten siz cahil bir toplumsunuz," dedi.

139. Şüphesiz ki bunların içinde bulundukları din yıkılmıştır ve bütün yaptıkları batıldır.

140. (Musa,) sizi âlemlere üstün kılan Allah olduğu halde ben size O'ndan başka ilah mı arayayım? aedi.

141. Hani sizi Firavun'un sülalesinin elinden kurtardığımız zaman, hatırlasanıza, size azabın kötüsünü yapıyorlardı. Oğullarınızı öldürüyorlardı, kızlarınızı sağ bırakıyorlardı. Bunda sizin için Rabbiniz tarafından büyük bir imtihan vardır.

İzahı

138. Bu ayetlerde Firavun ve ordusunun boğolmasından sonra İsrail oğullarının durumları anlatılmaktadır. Şöyle ki, Hazreti Musa ve İsrail oğulları mucizevi bir şekilde denizi geçtikten, Firavun ve yandaşlarının denizde boğulmalarından

sonra İsrail oğulları bir topluluğa rastladılar. Ve bu topluğun putperest olduklarını görünce Hazreti Musa'ya bize de bunların Tanrıları gibi bir Tanri yap dediler. Musa'da onlara "siz gerçekten cehil bir toplumsunuz" dedi. Yani bunca mucizeleri gördükten sonra Rabbim sizi Firavun ve yandaşlarının zulmünden kurtardıktan sonra sizin söylediklerinize bak, ne kadar cahilce sözlerdir, siz gerçekten cahil bir topluluksunuz diye üzüntüsünü belirtti.

139-140. Ve Musa onlara dedi ki: (Şüphesiz bunların içinde bulundukları din yıkılmıştır ve bütün yaptıkları da batıldır.) Yani sizin putlara özenip de bize de böyle bir Tanrı yap dediğiniz bu kavmin dini yıkılmıştır, yaptıkları ibadetlerin hepsi de batıldır, boşuna bir uğraşıdır. –(Sizi âlemlere üstün kılan Allah olduğu halde, ben size ondan başka ilah mı arayayım?) Böyle bir şey olur mu, siz bunu nasıl söylersiniz, benden böyle bir şey istersiniz?

Bu ayette İsrail oğullarının âlemlerden üstün olması demek kendi zamanlarında Musa'ya ve Tevrat'a inanmış müminler demektir. Çünkü o zaman hak din Museviliktir, ona inanmış olanlar da genel olarak İsrail oğulları olduğu için diğer inanmamış olan milletlerden üstündüler. Ve bu üstünlük ırkı manada değil, dini manada olan bir üstünlüktür. Ne yazık ki, Yahudiler kendilerini ırk olarak bütün milletlerden üstün görüp, onları her türlü manada ezmekte, zulmetmekte bir beis görmemektedirler. Diğer insanlar kendilerine san ki, köle olarak yaratılmış gözüyle bakmaktadırlar. Onlar her şeyi çarpıttıkları gibi bu konuyu da çarpıtmışlardır. Üstünlük imandadır, takvadadır, o zaman onlar mümin oldukları için diğer milletlerden üstündüler. Yoksa ırk olarak bütün insanlıktan üstündüler anlamına gelmez.

141. Evet, bu cahil toplumun bu sözlerine karşı Musa (a.s.) onlara nasihate devam ederek kavmine diyor ki, Allah: (Sizi Firavun'un zulmünden kurtardı ki, o Firavun sizin erkek çocuklarınızı öldürüyor, kız çocuklarınızı geriye bırakıyordu. Ve bu başınıza müthiş bir bela idi.) Allah, sizi bu belalardan kurtardı şimdi siz O, Allah'ı bırakıp size elimle tanrı yapmamı istiyorsunuz, aklınızı başınıza toplayın.

وَوَاعَدْنَا مُوسَى ثَلاَثِينَ لَيْلَةً وَأَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَقَالَ مُوسَى لأَخِيهِ هَارُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي

وَأَصْلِحْ وَلاَ تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ {١٤٢} وَلَمَّا جَاء مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ قَالَ رَبِّ أَرِنِي أَنظُرْ إِلَيْكَ قَالَ لَن تَرَانِي وَلَكِنِ انظُرْ إِلَى الْجَبَلِ فَإِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرَانِي فَلَمَّا تَجَلَّى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكّاً وَخَرَّ موسَى صَعِقاً فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَاْ أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ {١٤٣}

Meali

142. Ve Musa ile (bana ibadet etmesi için) otuz gece sözleştik ve bu süreye bir on gece daha ekledik ve böylece Rabbin mikati (tayin ettiği vakit) kırk geceye tamamlanmış oldu. Musa kardeşi Harun'a şöyle dedi: "Kavmim içinde yerime geç ve ıslaha çalış ve bozguncuların yoluna uyma."

143. Ne zaman ki, Musa mikatımıza geldi Rabbi ona konuştu, o da: "Ey Rabbim! Bana kendini göster sana bakayım," dedi. Allah: "Sen beni göremezsin, lakin dağa bak, eğer o yerinde durabilirse sen de beni göreceksin," buyurdu. Sonra Rabbi dağa tecelli edince onu paramparça ediverdi, Musa da bayılıp düştü. Sonra ayılıp kendine gelince: "Sen layık olmayan sıfatlardan uzaksın, yücesin, Tövbe ettim, sana döndüm ve ben inananların ilkiyim," dedi.

İzahı

142. Bu ayettede yine İsrail oğullardan kıssasından bahsedilmektedir. Şöyle ki, Musa (a.s.) Mısırda iken İsrail oğullarına eğer Allah, düşmanlarını helâk ederse kendilerine bir kitap getireceğini vadetmişti. Firavun helâk edilince da Musa (a.s.) o vadedilen kitabı Allah'tan niyaz etmiş. Allah Teâlâ da ona otuz gün oruç tutmasını emretmişti. Rivayete göre Musa (a.s.) Zilkade ayında otuz gün oruç tutmuş, on gün de Zilhicce ayından böylece kırk günü tamamlamış. Musa (a.s.) bu kırk gün içerisinde Tur dağında Allah'a yaklaştırıcı ibadetleri yapmak için gitmeden önce Harun'u yerine vekil bırakmış. Kavmine nasihat etmesini ve bozgunculuk çıkaranlara da uymamasını emretmiş. Çünkü daha önceki ayetlerde

geçtiği gibi Allah Teâlâ Firavun'u ve ordusunu denizde boğup Musa'ya kavmiyle denizden mucizevi bir şekilde yol açıp geçirdikten sonra rasladıkları bir topluluğun puta taptıklarını gören İsrail oğulları Musadan onlara da öyle bir Tanrı yapmasını istemişlerdi. İşte Musa kavminin bu sözlerinden endişeliydi. Bunun için onların fesat çıkaracaklarını sezmişti ki, Kardeşi Harun'u yerine vekil bırakırken ona sıkı-sıkı tembih etti ki, bunlara nasihatte bulun ve fesat çıkaracak olanlara da uyup onların yolundan gitme demişti.

143. Evet, Hazreti Musa kendisine vadedilen vakitte Tur dağına gidiyor. İşte bu kırk günlük süre içerisinde Rabbine ibadet ve münacatta bulunuyor: (Ve Rabbi onunla konuşuyor) ve Musa'nın aşkı artınca: (Diyor ki, ey Rabbim! Bana cemalini göster de seni göreyim." Rabbi de ona. "Sen beni göremezsin, lakin şu dağa bak, eğer o yerinde durursa sen de beni görürsün" buyurdu. Sonra Rabbi dağa tecelli edince dağ paramparça oldu ve Musa bayılıp düştü. Sonra ayılıp kendine gelince seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, tövbe ettim ve ben inananların ilkiyim," dedi.)

Şimdi burada iki husus vardır ki, ulema arasında ihtilaf konusu olmuştur. Birincisi Allah Teâlâ'nın Musa ile konuşma meselesidir. Zemahşeri'ye göre hiçbir vasıta olmaksızın Allah Teâlâ hazreti Musa ile konuşmuştur. Yani meleğin (Cibril)'in konuştuğu gibi konuşmuştur ama keyfiyeti bilinmemektedir. Hambeli mezhebinden bazı âlimlere göre Allah'ın konuşması harf ve seslidir, ama bu harf ve sesler ezelidir. Kelamcıların geneli ise Allah'ın kelamı O'nun sıfatıdır, fakat bu konuşma sıfatı harf ve sese aykırı olduğunu söylemişlerdir. Ve bu görüşte olanlar şuna kail olmuşlardır. Musa Allah Teâla'nın ezeli olan bir sıfatını işitmiştir. Nasıl ki Allah Teâlâ' yı cisim ve araz olmaksızın görmek mümkünse, harfsiz ve sessiz de onun konuşmasını işitmek mümkündür. Ancak ehlisünnet âlimlerinin önceki ve sonrakilerinin çoğunluğuna göre Allah ezeli olan kelamıyla konuşmuştur demiş ve bundan öteye susup bir şey konuşmamışlardır.

Fakat âcizane benim anlayışıma göre ve İbni Arabinin de dediği gibi. Bütün kâinat Allah'ın tecellisinden var olmuştur ve bu var olan şeyler de aslında ezelidir. O zaman Allah'ın konuşması da ezelidir ve ondan sudur etmiştir. O halde kelam Allah'ın isim ve sıfatlarından biri ise, konuşmuştur, kendinden sudur etmiştir, bu kesindir. Nitekim Nisa sûresinin 164. ayetinde: (Allah, Musa ile mutlaka konuştu,) buyrulmaktadır. Peki, konuşma kelime ve ses olmadan

nasıl olacak. Musa böyle bir konuşmayı harfsiz ve kelimesiz nasıl işitip anlayacek? Allah kalbine vahyi eder, ilham eder, o ayrı, ama konuşma olabilmesi için harf ve ses olması gerekir. O halde İbni Arabinin dediği gibi Allah, her şeyi tecellisi ile kendinden yarattığına göre, her şey ezeli olduğuna göre, O'nun kelamı da ezelidir ve harf ve seside kendinden yaratmış, kendinden sudur etmiştir. Mademki Musa (a.s.) Allah Teâla ile vasıtasız konuşmuştur, böyle olması gerekir. Eğer vasıta ile vahyi edilmiş olsaydı, o zaman o sesleri Cibril'den duyardı ki, Allah Teâlâ'nın Cibril'e bildirdiğini Musa da onun sesinden duymuş olur veyahut kalbine ilham yoluyla vahyi ettiğini Cibril kendi sözleriyle konuşur ve onu anlatırdı.

İkinci husus, Allah Teâlâ'nın bu dünyada görülüp görülmeyeceği meselesidir ki, bu konu da ihtilaf konusudur. Bu sûrenin 103. ayetinde bu konuyu sebepleriyle birlikte açıklamıştık. Bana göre Allah Teâlâ'yı bu dünyada görmek mümkün değildir, o ayetin tefsirine de bakınız. Burada da Hazreti Musa Allah Teâlâ'nın cemalini göremeyeceği açık ve net olarak kendisine bildirilmiştir. O halde bu dünyada hiç kimse Cenab-ı Hakkı göremez.

قَالَ يَا مُوسَى إِنِّي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالاَتِي وَبِكَلاَمِي
فَخُذْ مَا آتَيْتُكَ وَكُن مِّنَ الشَّاكِرِينَ {١٤٤} وَكَتَبْنَا لَهُ فِي
الأَلْوَاحِ مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْعِظَةً وَتَفْصِيلاً لِّكُلِّ شَيْءٍ فَخُذْهَا
بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُواْ بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ
{١٤٥} سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ
الْحَقِّ وَإِن يَرَوْاْ كُلَّ آيَةٍ لاَّ يُؤْمِنُواْ بِهَا وَإِن يَرَوْاْ سَبِيلَ الرُّشْدِ
لاَ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً وَإِن يَرَوْاْ سَبِيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلاً ذَلِكَ
بِأَنَّهُمْ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَكَانُواْ عَنْهَا غَافِلِينَ {١٤٦} وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ

بِآيَاتِنَا وَلِقَاءِالآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلاَّ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {١٤٧}

Meali

144. Allah buyurdu: "Ey Musa! Sana verdiğim peygamberlikle ve kelamımla seni insanlar üzerine seçkin kıldım. Öyle ise sana verdiğime sımsıkı sarıl ve şükredenlerden ol!"

145. Ve onun için o levhalarda (Tevrat da) her şeyden yazdık, nasihat ve hükümlerin ayrıntılarına kadar her şeyi. Haydı şimdi bunlara sıkıca sarıl, kavmine de emret, onlar da ona en güzeli ile sarılsınlar. Size yakında o fasıkların yurdunu göstereceğim.

146. Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları ayetlerimizden (mucizelerimizden) çevireceğim. Çünkü onlar bütün ayetlerimizi görseler de onlara iman etmezler. Doğru yolu görseler de o yolu tutup gitmezler. Eğer sapıklık yolunu görürlerse onu hemen tutar ve izlerler. Çünkü onlar ayetlerimizi inkâr ermeyi âdet edinmişlerdir ve onlardan hep gafil olmuşlardır.

147. Onlar ki, ayetlerimizi ve ahirette ki karşılaşmayı yalanladılar, onların bütün amelleri yıkılmıştır. Acaba çekecekleri ceza kendi yaptıklarından başkası mı olacak?

İzahı

144. Bu ayette Allah Teâlâ Musa (a.s.)'a Peygamberlik vererek ve kendisiyle vasıtasız konuşarak bütün insanların arasından seçerek üstün kıldığını ifade etmektedir. Burada insanlardan üstün olduğu bütün Peygamberlerden üstün olduğu anlamına gelmez. Belki kendi zamanında ki bütün insanlar içinden seçilmiş ve Peygamber olarak gönderilmiş olmasıyla ve Allah Teâlâ ile bizzat konuşmasıyla üstün kılınmıştır. Allah Teâlâ Hazreti İbrahim'i de dost edinmiş, Peygamberimizi de miraca yükselterek onunla da konuşmuş ve hiçbir peygambere nasip olmayan bir davet ve şerefe nail olmuştur. Nitekim pek yakında geçen bir ayette İsrail oğulları için de onların âlemlerden üstün kılındığı ifade edilmişti. Bununla da Musa devrinde ona ve Tevrat'a inanmış olan İsrail oğulları

kast edilmiştir. Evet: (Ey Musa! İşte sana verdiğim bu üstünlükten dolayı sana verdiğim Tevrat'a sımsıkı sarıl ve Allah'a şükredenlerden ol.)

145. Evet: (O Musa için levhalarda her şeyden, gerek vaaz açısından, gerekse her türlü tafsilat açısından yazdık.) Yani Musa ya Tevrat'ın levhalarında her şeyi tafsilatlı bir biçimde yazdık, açıkladık. Ey Musa! Öyle ise: (Onu ciddiyetle tut, sımsıkı sarıl ve kavmine de onu en güzel şekilde tutmalarını emret. Yakında fasıkların yurdunu size götsereceğim.) Yani inat ve ısrarla inkâr eden ve helak olmuş olan Firavun ve benzeri kimselerin yaşadıkları yerleri ve sonuçlarının ne olduğunu size ibreti-âlem olsun diye göstereceğim.

146. (Haksız yere yeryüzünde büyüklük taslayanları ayetlerimden çevireceğim. Eğer onlar bütün ayetlerimizi görseler de inanmazlar.) Yani Firavun ve yandaşlarına bu kadar mucizeler gösterdik her defasında inkâr ettiler. Artık bundan böyle onlara mucize göstermeyi geri çevirdik, bundan böyle onlara mucize göstermeyeceğiz. Çünkü onlar bütün mucizelerimizi görseler de yine inanmayacaklardır. Artık onlarla hesaplaşma zamanı gelmiş demektir.

İbni Abbas bu ayeti şöyle tefsir etmiştir. Allah Teâla: "Büyüklük taslayıp da iman etmemiş ve Allah dostlarına karşı savaşanların iman etmelerine engel olurum," demek istemiştir. Süfyan b. Uyeyne'ye göre onları Kur'an'a inanmaktan çeviririm, demektir. Bir başkası göklerin yaratılışını düşünmelerine, tefekkür etmelerine mani olurum şeklinde yorumlamıştır ki, böyle hiç alakası olmayan yorumlar yapmışlardır.

Fakat bana göre bunlar pek tutarsız yorumlardır. Allah Teâlâ niye Müslümanlara karşı savaş açanların iman etmelerine mani olsun, niye Kur'an'a inanmalarına mani olsun, niye düşünüp tefekkür etmesine, ya da başka bir iyiliğin yapılmasına mani olsun? Oysa Peygamber (a.s.)'a ve Müslümanlara karşı, nice kötülük yapan, nice savaşlarda karşısına çıkan insanlar sonra Müslüman olmuşlardır. Ebu Süfyan bunun en açık örneğidir. Uhutta, Handek de düşman ordusunun başında komuta edip savaşan o değil miydi? Sonra Mekke'nin fethinde Müslüman oldu. Yine Hazreti Hamza'yı şehid ettiren ve onun kulaklarını, burnunu kesip ipe düzüp gerdanlık eden Ebu Süfyan'nın karısı vahşinin Müslümanlığı kabul edilip affedildi. Daha bunun gibi niceleri vardır. Hazreti Halid gibi cengâvar da Müslümanlara karşı nice savaş yapmış, sonra Müslüman olmuş ve Allah'ın kılıcı (seyfüllah) adını almıştır. Böyle yorum olur mu?

Âcizane banim anlayışıma göre bu ayeti anlamakta ve algılamakta bir sorun vardır. Çünkü bu ayette Allah Teâla: "İman etmekten, Kur'an'dan ya da başka bir şeyden çevirir, uzaklaştırırım" demiyor, tam tersine: (Büyüklük taslayanlardan ayetlerimi çeviririm,) buyruyor. Yani bu ayetlerden anlaşılan mana ve maksat yukarda zikrettiğim gibi, Firavun ve kavmine gösterilen mucizelerdir. Bu kadar mucizeye rağmen büyüklük taslayıp inanmayan bu azgınlardan artık mucizeleri çeviririm, artık bir daha onlara mucize göstermem demektir. (Çünkü onlar bütün mucizeleri görseler de inanmazlar.) Artık Firavun ve yandaşlarına mucize gösterme meselesini kapattım, şimdi onların hak ettikleri cezayı vereceğim demektir. Evet, anlaşıldı ki: (Eğer onlar doğru yolu görseler de tutmazlar, ama sapık yolu görürlerse onu kendilerine yol edinirler. İşte bunun sebebi de bizim ayetlerimizi "mucizelerimizi" yalanlayıp onlardan gafil olmalarıdır.) Bu son cümlede açıkça gösteriyor ki bu mucizeleri yalanlayanlar ve bunca gördükleri mucizelerden gafil olanların artık bundan böyle mucize gösterilse yine de inanmayacaklar ve dolayısıyla onlardan mucizeleri çevirdim, bir daha mucize göstermeyeceğim, demek olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bu demek değildir ki, sadece bu Firavun ve yandaşlarına mahsustur. Her kim gerek mucizeleri, gerekse Allah'ın indirdiği ayetleri sürekli yalanlayıp, inkâr ederek peygamberlere karşı gelenlerin artık inanmayacakları anlaşılınca onlar için ceza da, azap da kaçınılmaz demektir.

147. İşte böyle: (Ayetlerimizi ve ahirette ki karşılaşmayı,) hesap günü bu hesaplarla karşılaşacaklarını; (inkâr edenlerin amelleri yıkılmıştır, boşa gitmiştir. Ve çekecekleri ceza da kendi yaptıklarından başka bir şey değildir.) Bunların dünyada yaptıkları tüm amalleri ve ibadetleri boşa gitmiştir. Boşa kürek sallamışlardır ve görecekleri ceza da kendi yaptıkları kötü işlerin karşılığından başka bir şey değildir. İşledikleri suç ve günahların cezasıdır, herhangi bir haksızlık söz konusu değildir.

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَى مِن بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلاً جَسَداً لَّهُ خُوَارٌ أَلَمْ يَرَوْاْ أَنَّهُ لاَ يُكَلِّمُهُمْ وَلاَ يَهْدِيهِمْ سَبِيلاً اتَّخَذُوهُ وَكَانُواْ ظَالِمِينَ {١٤٨} وَلَمَّا سُقِطَ فَي أَيْدِيهِمْ وَرَأَوْاْ أَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّواْ

قَالُواْ لَئِن لَّمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ {١٤٩} وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفاً قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِن بَعْدِيَ أَعَجِلْتُمْ أَمْرَ رَبِّكُمْ وَأَلْقَى الألْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ قَالَ ابْنَ أُمَّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُواْ يَقْتُلُونَنِي فَلاَ تُشْمِتْ بِيَ الأعْدَاء وَلاَ تَجْعَلْنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {١٥٠} قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلأَخِي وَأَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَأَنتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ {١٥١}

Meali

148. Musa (Rabbi ile münacata gittikten) sonra kavmi kendi ziynet takılarından yapmış oldukları bir böğüren buzağı heykelini (Tanrı) edindiler. Peki, görmediler mi ki, o, ne kendilerine bir söz söylüyor, ne de onlara yol gösterebiliyor? Fakat yine de onu Tanrı edindiler ve zalimlerden oldular.

149. Ne zamanki (pişmanlıklarından) ellerine kırgınlık düşürüldü, o zaman sapıtmış olduklarını gör-düler. Dediler ki: "Ey Rabbimiz! Bize merhamet etmez, bizi bağışlamazsan muhakkak ki hüsrana uğramışlardan oluruz."

150. Musa kavmine kızgın ve üzgün olarak döndüğünde şöyle dedi: "Bana arkamdan ne kötü halef oldunuz! Rabbinizin emrini beklemeden acele mi ettiniz?" Elindeki levhaları bırakarak kardeşi Harun'un saçından tutarak kendisine doğru çekmeye başladı. Harun: "Ey anamın oğlu! İnan ki bu kavmim beni de güçsüz bıraktı, az daha beni öldürüyorlardı, sen de bana böyle yaparak düşmanları sevindirme ve beni bu zalim kavimle bir tutma," dedi.

15. Musa dedi ki: "Ey Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla, bizi rahmetin içine al, sen merhametlilerin en merhametlisisin."

İzahı

148-149. Bu ayetlerde de Hazreti Musa Tur dağına Cenab-ı Hakla konuşmaya gittiğinde kavmini buzağı heykeli yaıpıp ona taptıkları anlatılmaktadır. Ancak Taha sûresinin 83-98 ayetlerinde daha geniş açıklanacağı gibi bu ayetlerde de kısaca temas edilmiştir. Şöyle ki, Musa (a.s.) Tur dağına Cenab-ı Hakka münacat için giderken Kardeşi Harun (a.s.)'ı kavminin başına ve yerine vekil bırakıp gitti. O gittikten sonra Samiri denen herif halkın ziynet takılarını toplayarak onlardan bir altın buzağı heykeli yapıp onları ona taptırdı. Harun (a.s.)'ın nasihatlerini de dinlemediler, Allah'ı bırakıp bu heykele tapmaya başladılar. Hazreti Musa'ya Tevrat levhalar üzerinde yazılı olarak vahyi edilmişti ve mikat yerinden dönünce ne görsün kavmi buzağı heykeline Tanrı diye tapınıyorlardı. Bu buzağı heykeline tapan İsrail oğulları Musa'nın fevkalade öfkelendiğini görünce yanlış yaptıklarını anlayıp pişmanlıklarından elleri yanlarına düşüyor ve pişmanlıktan nerde ise ellerini ısırır hale geliyorlar.

150-151. İşte: (Musa kavmine kızgın ve üzgün döndüğünde onlara şöyle dedi: "Bana arkamdan ne kötü halef oldunuz! Rabbinizin emrini beklemeden acelemi ettiniz? diyerek elindeki Tevrat'ın levhalarını bıraktı. Ve öfkesinden kardeşi Harun'un saçından tutup kendisine doğru çekip uzattı. Harun da buna karşı: "Ey annemin oğlu! İnan ki, bu kavmim beni güçsüz bıraktı, az daha beni öldürüyorlardı. Sen de bana böyle yaparak düşmanları sevindirme ve beni bu zalim kavimle bir tutma," dedi. –Musa da dedi ki: "Ey Rabbim, beni ve kardeşimi bağışla! Bizi rahmetin içine al, sen merhametlilerin en merhametlisisin.") Yani Musa (a.s.) bu işe çok üzüldüğünden son derece sinirlenip elindeki Tevrat'ın levhalarını yere bırakıp öfkesini kardeşi Harun'dan çıkarmak istedi. Harun: (Ey anamın oğlu!) deyip mazeret beyan edince Musa (a.s.) sakinleşti ve arkasından hem kendisi için hem de kardeşi için Allah'tan af diledi. Harun'un böyle anamın oğlu demesi de Musa'ya karşı duygusallığını hatırlatmak içindi. İnsan bir sıkıntıya düşünce hemen vay anam, vay der!

إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُواْ الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَياةِ الدُّنْيَا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ {١٥٢} وَالَّذِينَ عَمِلُواْ

السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُواْ مِن بَعْدِهَا وَآمَنُواْ إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٥٣} وَلَمَّا سَكَتَ عَن مُّوسَى الْغَضَبُ أَخَذَ الأَلْوَاحَ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ {١٥٤} وَاخْتَارَ مُوسَى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلاً لِّمِيقَاتِنَا فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ أَهْلَكْتَهُم مِّن قَبْلُ وَإِيَّايَ أَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاء مِنَّا إِنْ هِيَ إِلاَّ فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَن تَشَاء وَتَهْدِي مَن تَشَاء أَنتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ {١٥٥} وَاكْتُبْ لَنَا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ إِنَّا هُدْنَا إِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي أُصِيبُ بِهِ مَنْ أَشَاء وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَأَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ {١٥٦} الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوباً عِندَهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَالإِنْجِيلِ يَأْمُرُهُم بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَآئِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالأَغْلاَلَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ آمَنُواْ بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُواْ النُّورَ الَّذِيَ أُنزِلَ مَعَهُ أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {١٥٧}

Meali

152. Şüphesiz ki o buzağıyı Tanrı edenlere Rablerinden bir gazap, dünya hayatında iken de bir zillet erişecektir. İşte biz iftiracıları böyle cezalandırırız.

153. O kötü amelleri işleyip sonra arkasından tövbe ve iman edenler için şüphe yok ki, Rabbin yine de bundan sonra affedici ve esirgeyicidir.

154. Musa'nın öfkesi geçince levhaları aldı. Onlardaki yazılarda ancak Rablerinden korkanlar için bir hidayet ve rahmet olduğu anlaşıldı.

155. Musa mikatımız için kavminden yetmiş erkek seçti. Ne zaman ki, bunları o sarsıntı yakaladı, işte o zaman Musa: "Rabbim dileseydin bunları da, beni de daha önce helâk ederdin. Şimdi bizim içimizdeki beyinsizlerin yaptıkları yüzünden mi helâk edeceksin? İşte bu senin imtihanından başka bir şey değildir sen bu imtihanla dilediğini saptırır, dilediğini de hidayete erdirirsin. Bizim sahibimiz sensin, sen. Artık bizi bağışla, merhamet ete, sen bağışlayanların en hayırlısısın," dedi.

156-"Ve bize hem bu dünyada iyilik yaz, hem de ahirette. Biz tövbe edip gerçekten senin hidayetine döndük." (Allah) da buyurdu ki: "Kimi dilersem onu azabıma uğratırım. Fakat rahmetim her şeyi kuşatır onu muttakilere, zekât verenlere ve ayetlerimize inananlara yazacağım."

157. Onlar ki, o ümmi Peygambere uyarlar, yanlarındaki Tevrat ve İncil de yazılmış olarak bulurlar ki, (o Peygamber) onlara iyiliği emreder, kötülükten men eder. Temiz ve güzel olanları kendilerine helal kılar, murdar ve kötü şeyleri de haram kılar. Sırtlarından ağır yükü indirir, üzerlerindeki bağları ve zincirleri kırar. İşte o vakit ona iman eden, ona kuvvetle saygı gösteren, ona yardımcı olan ve onun Peygamberliği ile beraber nura (Kur'an'a) uyanlar var ya! İşte kurtuluşa erenler onlardır.

İzahı

152-155. Bu ayetleri Bakara sûresindeki 51den 57. ayetlerle birlikte değerlendirmek gerekir. Çünkü bu ayetler Bakarada geçen o ayetleri tekrarla beraber biraz daha açıklamaktadırlar. Şöyle ki, Musa (a.s.) mikattan dönüşünde sinirinden Tevrat'ın levhalarını bırakıp ve kardeşi Harun (a.s.)'ın saçından tutup çekip uzattıktan sonra, öfkesi geçince yere bıraktığı Tevrat'ın levhalarını yeniden toplayıp alıp baktı ki onların nüshalarında Rablerinden korkanlar için Allah'ın

hidayet ve rahmeti yazılı idi. Yani Tevrat'ın levhalarında nelerin yazılı olduğunu Musa (a.s.) iyice bilmiyordu. Sinirinden yere attığı Tevrat'ın levhalarını toplayıp onlardaki yazılara baktı ki, Allah'tan korkanlar için O'nun hidayet ve rahmeti yazılı idi. İşte bunları görünce kavmine dedi ki, artık olan olmuş, gelin yaratanımıza tövbe edin, nefisle rinizi kırın, öldürün, hatanızı kabul edin. Onlar da bunun üzerine tövbe ettiler. Ve Musa (a.s.) da onların tövbelerinin kabulü için kavminden yetmiş kişi seçip mikat yerine "Tur dağına" Cenab-ı Haktan özür dilemek için gittiler. Musa (a.s.)'ı ve kavmini bulutlar kapladı bu bulutların içinde Musa Rabbine yalvardı, niyaz etti ve O'nunla konuştu. Fakat kavmi bu bulutlar arasında Musa'nın Rabbi ile konuştuğunu işitince ona: (Ey Musa! Rabbini görmeyince sana inanmayız,) dediler. Allah Teâlâ da onları bir yıldırımla helâk etti düşüp bayıldılar veya öldüler. Sonra Cenab-ı Hak onları tekrar diriltti veya uyandırdı. Daha önce buzağı heykeline taptıklarından ötürü tövbe etmişler ve tövbeleri kabul edilmişken bu sefer ikinci bir hata ederek biz Allah'ı görmedikçe inanmayız demelerinden ve daha başka hatalarından ötürü Allah Teâla onları Tıh sahrasına sürgün etti ve onları yeryüzünde zelil etti. –(Şüphesiz ki o buzağıyı ilah edenlere Rablerinden bir gazap, dünya hayatında da bir zillet erişecektir. İşte bu iftiracıları böyle cezalandırırız.) Yani buzağı heykeline Tanrı diye Allah'a yalan iftira ederek ona tapanları böyle cezalandırırız. Onları dünyada zelil ve perişan ederiz. Burada zelil ve hakir edilenlerin sadece Musa (a.s.) zamanında putlara ve heykellere tapan İsrail oğulları değil, sadece onlar kasdedilmemektedir. Her zaman böyle azgınlık yapanları cezalandırmıştır. Mesela daha önce geçen bir ayette İsrail oğulları Davud (a.s.) ve İsa (a.s.)'ın diliyle de lanetlenmiş ve cezalandırılmışlardır.

Yukarda ayette geçen (racfe) sarsıntı, ızdırap, dehşet ve korku gibi manalara gelmektedir. Bakara 55. ayette: (Es-Saika) diye geçmişti ki, bu da yıldırım çarpması ve gürültü manasına gelmektedir. Bu her iki ayette de buzağı heykeline tapmış olanlara verilen ceza ve azap anlatmaktadır. İki ayeti birlikte değerlendirdiğimizde yıldırımın, dehşeti, sarsıntısı ve onun şoku ile ya tamamen bayılıp bir müddet kendilerinden geçtiler ve daha sonra uyanıp kendilerine geldiler ve yahut da tamamen öldükten sonra ibret için tekrar diriltildiler. Fakat bana göre birinci ihtimal daha kuvvetlidir. Çünkü Hazreti Musa da korku ve dehşete kapılıp üzüldü ve bu üzüntüsünü Cenab-ı Hakka şöyle arz etti.

155. (Rabbim! şimdi bizi içimizdeki beyinsizlerin yaptıkları yüzünden helak mi edeceksin? Bu ancak bir imtihandır, onunla dilediğini saptırırsın ve dilediğini de doğru yola iletirsin,) dedi. Yani kimi bundan ders alır, ibret alıp hidayete erer, kimi ise san ki, hiçbir şey olmamış gibi yine sapıklığına devam eder. (Rabbim sen bizim sahibimizsin, bizi bağışla, bizi esirge ve sen bağışlayanların en hayırlısısın.)

156. (Ve bize dünyada da ahirette de iyilik yaz. Biz muhakkak ki sana döndük.) Biz yaptığımız günahlardan pişman olup sana döndük, sana sığındık, bizi bağışla. Musa'nın bu duasına karşılık olarak Allah (c.c.) buyurdu ki: (İşte şu benim azabımdı, onu dilediğime isabet ettiririm. Fakat benim rahmetim her şeyi kuşatmıştır, onu da muttakilere, zekâtı verenlere ve ayetlerimize inananlara elbette yazacağız.)

Evet, Musa kendi kavmine hem dünyada ham de ahirette sevap yazılmasını istedi. Ama Allah Teâlâ da kime yazacağını beyan buyurdu. İman etmiş, Allah'ın haramlarından yasaklarından korunmuş ve zekâtını vermiş olanlara yazacağız diye buyurdu ki, bundan sonra gelen şu ayetle adres olarak Muhammed ümmetini gösterdi.

157. Evet, dünyada da ahirette de iyilik yazacağımız kimseler: (Onlardır ki, hem Resul hem de Nebi olan ümmi bir Peygambere uyarlar. O Peygamber ki, onu kendi yanlarında bulunan Tevrat ve İncil de bulurlar.) Yani hem Resul ve hem de Nebi olan aynı zamanda da okuryazarlığı olmayan ümmi bir Peygamber olan Hazreti Muhammed'i kitap-ehli kendi kitapları olan Tevrat ve İncil'de bulurlar. Orada yazılıdır ve ahir zaman Peygamberi olarak geleceği haber verilmiştir. İşte bu Peygambere uyan müminlere dünyada da ahirette de iyilik yazacağız. O Peygamber: (İyiliği emreder, kötülüklerden men eder, temiz ve hoş olanları helal eder, pis ve murdar olan şeyleri de haram eder, ümmetinin sırtlarında olan ağır yükleri indirir. Üzerlerinde ki bağları ve zincirleri kaldırır.) Yani İsrail oğullarına günahlarından dolayı bazı konulmuş haram ve yasakları kaldırır, onlara yüklenmiş olan ağır yükleri hafifletir, kolaylaştırır. Evet, İsrail oğulları verdikleri sözleri defaatla bozdukları için, Allah (c.c.) onları sürgüne tabi tutmuş ve daha başka ağır şartlarla yaşamaya onları mahkûm etmişti. İşte o ahir zaman Peygamberi ümmetinden bütün bu zorlukları kaldırıp yüklerini hafifletir onlara dini yaşamayı kolaylaştırır: (Onlar ki ona iman eder, ona tazim

ve hürmette kusur etmezler, ona yardımda bulunurlar onunla beraber indirilmiş olan nura "Kur'an"a uyarlar. İşte asıl kurtuluşa erenler onlardır.)

Bu ayetle genel olarak Musa (a.s.)'ın kavminin azgın ve itaatsiz olduğuna işaret edilmiş ve Musa (a.s.) her ne kadar ümmeti için dünyada da ahirette de iyilik dilemiş ve af dilemiş ise de, Allah Teâlâ bu isteğe layık olanların adresini göstermiştir. Yani Musa'nın bu isteğine kendi kavminden pek az kimselerin kavuşacağını, esas bu müjdeye layık olanların Hazreti Muhammed ümmeti olduğunu göstermektedir. Hani bazıları derler ki, Musa bu ümmete kıpta etmiş, keşke Muhammed'e ümmet olsaydım, demiş, diyenlerin sözlerini biraz haklı çıkarmaktadır.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعاً الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ فَآمِنُواْ بِاللهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الأُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ بِاللهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ {١٥٨} وَمِن قَوْمِ مُوسَى أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ {١٥٩} وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ أَسْبَاطاً أُمَماً وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى إِذِ اسْتَسْقَاهُ قَوْمُهُ أَنِ اضْرِب بِّعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْناً قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرَبَهُمْ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى كُلُواْ مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِن كَانُواْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ {١٦٠} وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُواْ هَذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُواْ مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُواْ حِطَّةٌ وَادْخُلُواْ الْبَابَ سُجَّداً نَّغْفِرْ لَكُمْ خَطِيئَاتِكُمْ

سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ {١٦١} فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنْهُمْ قَوْلاً غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزاً مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُواْ يَظْلِمُونَ {١٦٢}

Meali

158. (Ey Muhammed!) De ki, ey insanlar! Ben sizin hepiniz için Allah'ın elçisiyim. O, Allah ki, göklerin ve yerin bütün mülkü O'na aittir. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur. Öldüren de dirilten de O, dur. Bundan dolayı gelin Allah'a ve O'nun elçisi olan Ümmi bir Peygambere iman edin ki, o, Allah'a ve O'nun bütün kelimelerine iman eder. Siz de ona uyun belki hidayete erersiniz.

159. Musa'nın kavminden doğru yolu gösteren ve doğrulukla, adalet yapan bir topluluk da vardır.

160. Ki, onları on iki kabileye o kadar cemaatlere ayırdık ve kavmi kendisinden su istediği zaman, Musa'ya elindeki asayı taşa vur, diye vahyi ettik. Vurunca o taştan hemen on iki pınar kaynadı. Her kabile insanı suyu nereden alacağını iyice öğrendi. Bulutu da üzerlerine gönderip onları gölgeledik. Onlara kudret helvası ve bıldırcın indirdik. Size ihsan ettiğimiz nimetlerin temizlerinden yiyin, dedik. Onlar bize zulmetmediler, lakin kendilerine zulmeder oldular.

161. Ve o vakit onlara demiştik ki, şu şehre yerleşin ve orada dilediğiniz şeylerden yiyiniz ve kapılarından girerken hıddatun (günahlarımızı sil) diyerek ve secde ederek girin ki, biz'de hatalarınızı bağışlayalım. Yakında iyilere nimetimizi artıracağız.

162. Fakat onlardan bir kısım zalimler kendilerine söylenen sözü başkası ile değiştirdiler. Artık zulüm eder oldukları şey sebebiyle onların üzerine gökten pis bir azap gönderdik.

İzahı

158. Bu ayette Allah Teâlâ Peygambere hitaben bütün insanlara göklerin ve yerin sahibi olan Allah tarafından hem Resul ve hem de Nebi bir Peygamber olarak gönderildim, diye söylemesini emretmiştir. Allah'a ve O'nun Peygamberine

iman edin ki o Peygamberin kendisi de Allah'a ve O'nun bütün sözlerine Kur'an'a inanmıştır. Öyle ise siz'de ona uyun ki, hidayete eresiniz.

159. Evet, biraz önce Musa (a.s.) kavmine dünya ve ahirette iyilik verilmesini Cenab-ı Haktan dilemişti. O' da kimlere vereceğini yazacağını bildirerek genelde bu ümmeti adres olarak göstermişti. Şimdi bu ayetle san ki, ona bir açıklık getirmektedir. Evet: (Musa'nın kavminden doğru yolu gösteren ve doğrulukla adalet yapan bir topluluk da vardır.) Yani Musa'nın kavmi hepten yaramaz değil, içinde az da olsa bir iyi topluluk vardır. Ama genelde Allah'a ve peygambere itaat eden, zekâtını veren, dünyada da ahrette de haklarında iyilik yazılanlar Muhammed ümmetidir. Çünkü en çok bu ümmet Kur'an'ı tahrif etmeden iman etmiş, zekâtını vermiş ve istikamet üzere yaşamıştır.

160. Cenab-ı Hak İsrail oğullarından iyi olanların olduğunu ifade ettikten hemen sonra onların nekadar yaramaz olduklarını şöyle beyan etmektedir: (Biz onları on iki kabileye bir okadar cemaatlere ayırdık. O vakit Musa'nın kavmi kendisinden su istediği zaman, Musa'ya elinde ki, asayı taşa vur diye vahyı ettik. O da taşa vurunca taştan on iki pınar kaynayıp aktı. Böylece bütün insanlar kendi su alacakları pınarı iyice öğrenmiş oldular.) Yani daha öncede açıkladığımız gibi buzağı heykeline taptıktan sonra, Musa İsrail oğullarından yetmiş kişi seçip af dilemek için Tur dağına varmış, Musa Cenab-ı Hakla konuşurken bu kişiler biz Allah'ı görmedikçe inanmayız demişlerdi. Bunun üzerine onlara yıldırım carparak öldürülüp tekrar diriltildikten sonra Kutsal topraklarda yaşayan Amelik denen güçlü bir devletle savaşılması emredilmiş ve Musa gizli müfettişler gönderip onların durumlarını öğrendikten sonra kimseye söylemeden kendisine haber getirmelerini emretmişti. Fakat bunların biri hariç ötekiler bunu ifşa edip halkı onların güçlü olduğu ile korkutmuşlardı. Bunun üzerine Musa'ya biz gelmeyiz sen git Rabbinle beraber onlara karşı savaş demişlerdi. İşte bunun üzerineTıh sahrasına sürgün edildiler. Musa'dan çölde su istemişlerdi ve Hazreti Musa'nın mucizesiyle taştan on iki pınar akmıştı. Sonra sahrada sıcaktan bunalınca gölgelik istemeleri üzerine: (Bulut'u üzerlerine gölge ettik. Gökten kudret helvası ve bıldırcın indirdik. Onlara: Size verdiğim bu temiz ve hoş olan rızıklardan yiyin, dedik. Onlara biz zulüm etmedik, lakin onlar kendikendilerine zulüm ettiler.) Yani Allah Teâlâ onlara bu nimetleri orada ikram ederken onlar

Musa'ya: Biz bu yiyeceklerden bıktık diyerek, soğan, sarmusak, bakla vesaire gibi sebze ve zarzavat istediler. Allah Teâlâ onların isteklerini kabul etti.

161-162. Sonra Allah Teâlâ Musa'ya vahyederek şöyle demesini emretti: (Onlara dedi ki, şu şehre "Kudüs kentine" yerleşin ve orada dilediğinizi yiyin.) Ancak Kudüs'ün kapılarından içeri girerken günahlarımızı sil, bağışla anlamına gelen: (Hıddatün, diyerek ve başlarınızı eğerek, secde ederek girin, böylece biz de günahlarınızı bağışlayalım, iyilere nimetlerimizi daha da artırırı.) Evet, Allah Teâla, Musa (a.s.) vasıtasıyla onlara böyle tavsiyede bulundu. –(Fakat onlardan bir kısım zalimler kendilerine söylenen bu sözü başkasıyla değiştirdiler. Artık zulmeder oldukları şey sebebiyle onların üzerine gökten pis bir azap gönderdik.) Yani onlara söylenen söz günahlarımızı, bağışla, sil, anlamına gelen (hıddatun) sözü yerine alay edercesine (hındatün) buğday tanesi anlamına gelen bu sözcükle değiştirip ve Kudüs'ün kapısından içeri girerken bu sözcüğü söylediler ve üstelik başlarını da eğmeden dimdik girdiler. İşte bunun sonucunda da Allah Teâlâ onlara pis bir hastalık olan Taun yani bu günkü adıyla kolera hastalığı indirdi ve böylece yine onları cezalandırdı.

وَاسْأَلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِ إِذْ يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعاً وَيَوْمَ لاَ يَسْبِتُونَ لاَ تَأْتِيهِمْ كَذَلِكَ نَبْلُوهُم بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ {١٦٣} وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْماً اللّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَاباً شَدِيداً قَالُواْ مَعْذِرَةً إِلَى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ {١٦٤} فَلَمَّا نَسُواْ مَا ذُكِّرُواْ بِهِ أَنجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُواْ بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُواْ يَفْسُقُونَ {١٦٥} فَلَمَّا عَتَوْاْ عَن مَّا نُهُواْ عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُواْ قِرَدَةً خَاسِئِينَ {١٦٦} وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ

لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَن يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٦٧} وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الأَرْضِ أُمَماً مِّنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَلِكَ وَبَلَوْنَاهُمْ بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ {١٦٨} فَخَلَفَ مِن بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُواْ الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هَـذَا الأدْنَى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَا وَإِن يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِّثْلُهُ يَأْخُذُوهُ أَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِم مِّيثَاقُ الْكِتَابِ أَن لاَّ يِقُولُواْ عَلَى اللّهِ إِلاَّ الْحَقَّ وَدَرَسُواْ مَا فِيهِ وَالدَّارُ الآخِرَةُ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يَتَّقُونَ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ {١٦٩} وَالَّذِينَ يُمَسَّكُونَ بِالْكِتَابِ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ إِنَّا لاَ نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ {١٧٠}

Meali

163. Birde onlara, o deniz kıyısındaki şehrin başına gelenleri sor. O sırada onlar Cumartesi yasağına riayet etmiyorlardı. Cumartesi balıklar akın-akın geliyorlardı. Fakat yasak olmadığı gün gelmiyorlardı, onları bu yaptıkları fasıklıkları sebebiyle sınıyorduk.

164. İçlerinden bir topluluk, Allah'ın helâk edeceği, ya da şiddetli bir azapla cezalandıracağı bir kavme ne diye vaaz ediyorsunuz? dediği vakit onlar da: "Rabbimiz tarafından mazur görülmemiz için hem de belki günahlardan sakınırlar," diye (onlara vaaz ediyoruz,) dediler.

165. Onlar bunca nasihatleri unuttukları zaman bu kötülükleri men edenleri kurtardık ve o zalimleri de yaptıkları fenalıklar yüzünden şiddetli bir azapla yakaladık.

166. Böylece onlar kibre kapılıp yasak olan şeylerden vazgeçmeyince biz de onlara hor ve zelil maymunlar olun, dedik.

167. O vakit Rabbin şunu ilan etti ki, kıyamete kadar onlara en kötü muameleyi yapacak olan kimseleri başlarına gönderecek. Muhakkak ki, Rabbin çok çabuk cezalandırandır ve yine muhakkak ki, O, çok affedici, merhamet edicidir.

168. Ve onları yeryüzünde birçok ümmetlere ayırdık. İçlerinde iyi olanları da vardır, olmayanları da. Onları bazen nimetlerle, bazen de musibetlerle imtihan ettik. Belki, hakka dönerler, diye.

169. Onların ardından kitaba (Tevrat'a) varis olan bozuk bir nesil geldi ki, onlar şu alçak dünya menfaatini alıp ve sonra nasıl olsa ilerde bağışlanacağız derler. Onlar onun benzeri bir menfaat daha gelse yine onu da alırlar. Peki, Allah, haktan başka bir şey söylemeyeceklerine dair kendilerinden o kitabın hükmü üzerine söz almamış mıydı? Ve onun içindekilerini okuyup öğrenmemiş miydiler? Oysa ahiret yurdu Allah'tan korkanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?

170. Kitaba sarılanlara ve namazı kılmaya devam edenlere gelince, biz o iyi kimselerin mükâfatını hiçbir zaman zayi etmeyiz.

İzahı

163. Bu ayet İsrail oğullarının hatalarından dolayı bir imtihan olarak onlara Cumartesi günü balık avının yasaklandığı bildirilmektedir. Bunlara balık avı bu günde yasakken, inadına yasağı dinlemeyip balık avına devam ediyorlardı. Allah Teâlâ da onları sınamak için o gün balıkları, âdete sahile, önlerine atıyordu. O gün daha çok balık avlıyorlar, fakat yasak olmayan diğer günlerde balıklar gelmiyor, fazla bir şey avlayamıyorlardı. İşte Allah Teâlâ bir ibret için Peygambere hitaben bu olayı o İsrail oğullardan sormasını istiyor. İşte siz geçmişte de böyle nankör ve yaramaz değil miydiniz? İşiniz gücünüz yalan, iftira Allah'a karşı isyan ve nankörlüktür.

164. Bu ayette ise İsrail oğullarının üç guruba ayrıldıkları, onlardan bir gurup bu yasağı delerek haramları işliyor. Bir gurup onlara müdahale etmek istiyor, onlara vaaz ve nasihatte bulunuyor. Diğer bir gurupsa nemelazımcı, bu yasağı delip haram işleyenlere müdahale yerine, müdahalede bulunanlara diyorlar

ki: (Allah'ın helâk edeceği, ya da büyük bir azapla azap edeceği bir kavme siz niye vaaz ediyorsunuz?) Size ne, belli ki Allah bunları cezalandıracak, diyorlardı. Müdahalede bulunan, onlara vaaz ve nasihat edenler ise nemelazımcı olan öteki guruba diyorlar ki: (Rabbinizin katında mazur olmamız için, hem de belki korkarlar da bu işten vazgeçerler diye) onlara öğüt ve nasihatte bulunuyoruz. Yani yarın kıyamet günü mahşer yerinde Allah (c.c.) bizi hesaba çekerken, bunlar bu haramları, günahları işlerken siz neden müdahale etmediniz, seyirci kaldınız? diye sorduğunda biz de elimizden geleni yaptık diyerek kendimizi mazur gösterelim, vebalden kurtulalım, diye bunları uyarıyoruz. Hem bizim bu öğüt ve nasihatlerimizin belki de faydası olur, bu adamlar bu işten vazgeçerler, diye öğüt veriyoruz demek suretiyle onlara cevap veriyorlar.

165. Allah Teâlâ, buyuruyor ki, işte biz de: (Onlara yapılan bunca nasihatleri unuttukları zaman o kötülüklere mani olanları,) onlara vaaz ve nasihatte bulunanları kurtardık: (Diğer zalimleri ise yaptıkları kötü amelleri sebebiyle, kötü bir azapla yakaladık.) Yani bu üç guruptan sadece kötülüklere mani olmaya çalışan gurubu kurtardık diğer iki gurubu da yakaladık, demektir. Demek kötülüklere mani olmayan veya olmaya çalışmayan, seyirci kalan nemelazımcılarda mesul ve suç ortağı olmuş oluyorlar. Şimdi bir hoşgörü uydurması çıkmış. Allah'ın, dininin, İslam'ın hoş görmediğini sen nasıl hoş görürsün? İslam da kötülüklerin işlenmesini hoş görmek ya da nemelazım diyerek seyirci kalmak diye bir şey yoktur. Sahih bir hadiste: "Sizden kim İslam da hoş olmayan bir davranış görürse, ona eliyle mani olsu. Elinden gelmiyorsa diliyle mani olsun, buna da gücü yetmiyorsa kalben buğuz etsin. Bu da imanın en zayıfıdır ve bunun ötesinde yani bu kadarını da yapmayıp hoş görenin kalbinde hardal danesi kadar iman yoktur," buyruluyor. Demek ki günahlara karşı hoşgörü diye bir şey yok, ancak elinden dilinden bir şey gelmiyorsa sabredip kalben buğuz etmek vardır. İşte ayet çok açıktır bu ki, bu üç guruptan sadece nemelazımcı olmayanlar mazur kabul edilmiş ve onlar azaba uğramaktan kurtulmuşlardır. Diğer iki gurup haramı işleyenlerle nemelazıncılar ise cezalandırılmışlardır.

166. İşte bunlar: (Ne zaman ki, men edildikleri kötülüklerde daha da ileri gittiler, bizde onlara aşağılık maymunlar olun, dedik.) Allah Teâlâ onları bu dünyada aşağılık maymun suretine çevirdi, ahretteki cezaları da ayrıdır.

Bazı tefsircilere göre bunların üç gün maymun olarak yaşayıp öldüklerini söyleseler de böyle açık bir delil yoktur. Bu konu ile ilgili daha geniş bilgi için Bakar sûresinin 55. ayetinin tefsirine bakınız.

167. (O vakit Rabbin işte şunu ilan etti ki, kıyamete kadar onlara en kötü muameleyi yapacak olan kimseleri başlarına gönderecek.) Yani Allah (c.c.) bu azgın olan, zalim olan İsrail oğullarının başlarına kendilerini ezecek olan daha zalim devletleri musallat edecek. Çünkü bunlara böyle muamele edilmezse, bunların önü alınmaz, her türlü hile, her türlü dümen bunlarda mevcuttur. Gerçekten de öyle olmuştur. Çeşitli tarihlerde çeşitli devletlerin baskısı altında yaşamış, birçoklarına ağır vergiler ödetilmiş, birçok yerlere sürülmüşlerdir. Daha dün Avrupa'nın göbeğinde katliamlara maruz kalmışlar, fırınlarda yakılmışlardır. Ne yazık ki, bunlar yine akıllanmamışlardır. Bu gün onlar kendilerine yapılanlardan daha fazlasını Filistin halkına yapmaktadırlar.

Bu ayette çok önemli bir şeye işaret edilmektedir. O da şudur. Bu Yahudiler kıyamete kadar böyle aşağılık içinde ve başka milletlerin baskıları altında tutulacaklardır ki, bu kıyametin de yakın olduğunu göstermektedir. Yani kıyamete yakın bunların yeniden güçlenmelerine bir işaret vardır ki, işte bunlar 1948 de İsrail devletini kurdular ve bu günde zulümlerine devam etmektedirler. Hatta Mümin sûresinin 56. ayetinin tefsirinde geleceği gibi Peygamberimizi ahir zamanda kendilerine göre Davud (a.s.)'in soyundan gelecek olan Mesihi-Deccalla tehdit etmişlerdir. Ve bunların Deccalın askeri olduklarını ilerde kıyametin alametlerinden olan yecüç-mecüçle ilgili Kehf sûresinde gelecek olan ayetin tefsirinde Allah izin verirse açıklayacağız.

168. Bu ayette de İsrail oğullarının yeryüzünde birçok cemaatlere bölöndükleri, içlerinde iyi olanlarının da kötü olanlarının da var olduğu haber verilmektedir. Yine Allah Teâla, onlara bazen nimetler verdiğini, bazen de belki ıslah olur hakka dönerler diye sıkıntılar vererek onları sınavdan geçirdiğini beyan etmektedir. Fakat bunların azları hariç çoğu tarih boyunca azgınlıklarına, ikiyüzlülük, sinsiliklerine, bozgunculuklarına ve dönekliklerine devam etmişler, böylece çeşitli azaplara ve cezalara çarptırılmışlardır.

169. (Onlardan sonra bir takım nesiller onların yerine halef oldular, kitaba=Tevrat'a varis oldular.) Yani Musa (a.s.) zamanında yaşamış olan İsrail oğullarından sonra gelen kuşaklar da onların yerine geçmiş, Tevrat'a varis

olmuşlar ve bu kitabın mensupları olmuşlardır. Fakat bunlar da. (Şu alçak dünya menfaatlerine kendilerini kaptırmışlardır.) Rüşvet, Faiz ve daha başka gayri-meşru kazançların peşine düşmüşlerdir. Hem bu günahları işlerler, hem de: (Derler ki, yakında bizim için bağış vardır.) Yani hem dünya menfaati karşılığında sahip oldukları Tevrat'ın hükümlerini satarlar, değiştirip kendilerince helal, haram uydururlar, hem de kendilerinin bağışlanacaklarını söyleyerek halkı kandırmaya devam ederler. Ve: (Kendilerine yine başka bir menfaat gelirse onu da alırlar,) hiç doymazlar. Gerçekten bunlar çok çıkarcı ve doymaz bir millettirler, belki de bunlar kadar yeryüzünde hırslı, dünya düşkünü bir millet yoktur. Peki: (Haktan başka bir şey söylemeyeceklerine dair o kitap üzerine Allah, onlardan söz almamış mıydı?) Yani Tevrat'ta onu okuyup bilenlerin bu gerçekleri saklamadan hakkı söyleyeceklerine dair ayet yok muydu, O'na inanmanın şart olduğu bildirilmemiş miydi, acaba kendilerinden böyle bir söz alınmamış mıydı? Pek yakında gelecek olan ayette Allah Teâlâ onlardan önceki atalarının: (Üzerine Tur dağını kaldırıp size verdiğim Tevrat'ın hükümlerini ciddiyetle tutun,) diye onlardan söz almamış mıydı? Siz de o Kitabın varisleri olduğunuz halde, neden şimdi onun hükümlerini saklıyorsunuz, ya da adi dünya menfaatine satıyorsunuz? (Oysa ahiret yurdu cennet muttaki olanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?)

170. (Kitaba sarılanlara ve namazı kılmaya devam edenlere gelince, biz o iyi kimselerin mükâfatlarını asla zayi etmeyiz.) İster İncil gelmeden önce Tevrat'a inanıp, onun hükümlerine sarılan, saklamadan hakkı söyleyen, namazını dosdoğru kılanlar olsun, ister Kur'an gelmeden Önce İncil'e inanmış, ona sarılmış ve onun hükümlerini değiştirmeden, saklamadan söyleyip hükümleriyle amel edenler olsun bunların mükâfatlarını asla zayi etmeyiz. İsterse Kur'an geldikten sonra ona sarılıp, onun hüküm ve emirlerini saklamadan gerçekleri söyleyen ve Kur'an'ın emir ve hükümleriyle hareket edenler olsun hiçbir kimsenin ameli zayi olmaz.

وَإِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَأَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا أَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُم بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ {١٧١} وَإِذْ

أَخَذَ رَبُّكَ مِن بَنِي آدَمَ مِن ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَى أَنفُسِهِمْ أَلَسْتَ بِرَبِّكُمْ قَالُواْ بَلَى شَهِدْنَا أَن تَقُولُواْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ {١٧٢} أَوْ تَقُولُواْ إِنَّمَا أَشْرَكَ آبَاؤُنَا مِن قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِّن بَعْدِهِمْ أَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ {١٧٣} وَكَذَلِكَ نُفَصِّلُ الآيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ {١٧٤} وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِيَ آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانسَلَخَ مِنْهَا فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ {١٧٥} وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلَكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِن تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَث ذَّلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ {١٧٦} سَاء مَثَلاً الْقَوْمُ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا وَأَنفُسَهُمْ كَانُواْ يَظْلِمُونَ {١٧٧} مَن يَهْدِ اللّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِي وَمَن يُضْلِلْ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ {١٧٨}

Meali

171. Bir zamanlar dağı (tur dağını) onların üzerine gölge gibi kaldırdık da üslerine düşecek sandılar. “Size verdiğimi (Tevrat) ı kuvvetle tutun ve içinde olanı hatırlayın. Umulur ki (günahlardan) korunursunuz” dedik

172. Bir de Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden zürriyetlerini aldı onları kendilerine şahit tutarak: “Ben sizin Rabbiniz değimliyim?” dediği vakit:

"Evet, şahidiz," dediler. Kıyamet günü bizim bundan haberimiz yoktu demeyesiniz, diye.

173. Yahut atalarımız daha önce müşriklerdi. Biz de onlardan sonra gelen bir nesildik. Şimdi o batıl yolu tutanların yüzünden bizi de helâk mi edeceksin, demeyesiniz, diye böyle yaptık.

174. İşte biz ayetleri böyle ayrıntılı bir biçimde açıklıyoruz, belki dönerler.

175. Onlara (Yahudilere) kendisine ayetlerimizden verdiğimiz kimsenin haberini oku. Ondan (ayetlerimizden) nasıl sıyrılıp çıktı. Şeytan da ona uyup peşine takıldı derken azgınlardan oldu.

176. Dileseydik elbette onu ayetlerle yükseltirdik. Fakat dünyaya meyletti ve havasına uydu. Onun misali köpeğin misali gibidir. Üzerine varsan da dilini uzatarak solur, bıraksan da solur. İşte bu ayetlerimizi inkâr eden kavmin misali böyledir. Bu kıssayı iyice anlat, umulur ki, düşünürler.

177. Ayetlerimizi inkâr edip sırf kendi-kendilerine zulmeden kavmin hali ne kötüdür.

178. Allah, kime doğruyu gösterirse, o doğruya ermiştir, kimi de sapıtırsa, işte onlar da hüsrana uğrayanların ta kendileridir.

İzahı

171. Bu ayette biraz önce de belirttiğimiz gibi Allah (c.c.) İsrail oğullarının Tevrat'a kuvvetle sarıl-maları için belki kendilerine gelip Allah'tan korkarlar diye Tur dağını üzerlerine bir gölge gibi kaldırdığını beyan etmektedir. Yani Cenab-ı Hak Musa'ya isyan etmemeleri ve Tevrat'a sımsıkı sarılmaları için İsrail oğullarının başlarına tur dağını kaldırıp onlardan söz almıştır. İşte Tur dağını tepelerinde gören İsrail oğulları hem secdeye kapanmışlar, hem de başlarının bir tarafıyla acaba dağ üzerimize düşecek mi diye bekmışlar. Onun içindir ki Yahudiler secde ederken başlarını yana eğerek secde eder bir taraftan da bakarlarmış.

172. Ey Muhammed! Hatırlat: (Rabbin Âdemoğullarından, onların bellerinden nesilden nesile zürriyetlerini almış ve kendilerine şahit tutarak: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dediği vakit: "Evet, şahidiz," demişlerdi. Çünkü kıyamet günü bizim bundan haberimiz yoktu demeyesiniz diye,) sizi şahit tuttuk.

Bu ayet gerçekten Kur'an-ı Kerimde en zor anlaşılan bir ayettir. Tefsirciler arasında farklı yorum ve görüşler vardır. Özellikle de rivayet tefsircileriyle dirayet

tefsircileri arasında görüş farkları vardır. Rivayet tefsircilerine göre Allah (c.c.) Kıyamete kadar olan bütün nesli Âdem'in belinden zerreler halinde çıkarmış ve onlara ruh vermiş, şuur vermiş ve: (Ben sizi Rabbiniz değil miyim?) diye sormuş: (Onlar da "evet" sen bizim Rabbimizsin, biz kendi nefsimize şahidiz,) dedikten sonra tekrar çıktıkları menfezlerden Âdem'in beline iade edilmişler.

Şimdi bununla ilgili birçok yolla İbni Abbas'tan muhtelif hadis rivayet edilmiştir. Ve onlardan biri Tabari'nin Said b. Cübeyr senediyle İbni Abbas'tan o da Peygamber (a.s.)'dan rivayet ettiğine göre Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Allah (c.c.) Arafatta Numan denen yerde Âdem'in belinden bütün neslini çıkardı onları zerreler halinde yayıp: (Ben sizin Rabbiniz değil miyim? dedi. Onlara da evet, sen bizim Rabbimizsin,) dediler."

Evet, yukarda dediğim gibi bu hadis birçok değişik şekillerde rivayet edilmiştir. Fakat ayetle hadisi karşılaştırdığımız zaman aralarında büyük bir fark vardır. Hadiste Âdem'in belinden çıkarıldı derken, ayette Âdemoğullarından, onların bellerinden alındı,) diye buyrulmaktadır. Belki hadis de Âdemoğullarını temsilen, Âdem'in belinden diye zikredilmiş olabilir ama bununla da iş bitmiş olmuyor. Bazıları da diyorlar ki, bu misak Âdem'in belinden alındığı şeklinde değil, ayetin zahirinde de bildirildiği gibi nesilden-nesile babaların belinden alınıp ana rahmine intikalinden sonra bu misak gerçekleşmiştir.

Peki, şimdi bu yoruma göre diyelim ki, bütün insan neslini babalarını temsilen Âdem'in belinden zürriyetleri çıkarılıp alınmış olsun veyahut da diğer tefsircilerin dediği gibi nesilden-nesile her babanın belinden alınıp ana rahmine intikalinden sonra misak alınmış olsun. Peki, böyle bir sözleşme sözlü olarak alınmış ise ve bu da her kişinin Allah'a verdiği bu söz de kendi hakkında kendinin şahit olması ise, böyle bir sözleşmeyi kim hatırlıyor, acaba hatırlayan var mı? Hatırlardan silinip unutulmuş ise, o zaman bunun ne faydası vardır? O zaman haklı olarak böyle bir soru akla gelmiş oluyor. İşte bunun içindir ki, rivayet tefsircilerine karşı dirayet tefsircileri de bunun sözlü olarak bir misak olmadığını, ancak temsili olduğunu söylemektedirler. Allah (c.c.) insan neslini, kendi varlığını ve birliğini kavrayıp anlayacağı bir şekilde yaratmıştır. Yani temsili olarak Allah C.C: "Ben senin Rabbin değil miyim? diye sorsa, "evet, sen benim Rabbimsin," diyecek bir konumdadır. İşte bu görüş İbni Atiyye'nin görüşüdür. Ancak birçok tefsircilere göre bu misakın (sözleşmenin) başlangıcı babaların

belinden ana rahmine intikali ile başlar ve oradaki nutfe (sperm,) alaka (yapuşkan kan pıhtısı) ve mudğa (bir çiynem et) devrelerinden geçer ve yüz yirmi günlük olup ruh verilince o soruya muhatap olur, cevap verir. Ve buluğ çağına gelince de verdiği bu sözü uygulamaya başlar. Yani sanki anarahmine intikal edince ruh verilecek süreye kadar: (Ben senin Rabbin değil miyim?) sorusuna muhatap olur. Ve ona ruh verilince de: (Evet, Rabbimsin,) demek suretiyle cevaplamış ve böylece sözleşme olmuş olur ve buluğ çağına gelince de bu sözleşme uygulamaya geçer şeklinde yorumlamışlardır.

Şimdi kısaca bu görüş ve yorumları izah ettikten sonra âcizane bu fakirin anlayışına göre bu yorum doğru değildir. Bana göre rivayet tefsircileri ayete yanlış mana veriyorlar. Çünkü onlara göre bütün zürriyetler zerreler halinde Âdemin belinden çıkarılmış. Oysa Âdemin belinden değil Âdemoğullarının belinden alındığı ayette çok açık ve nettir. Yani ayette nesilden-nesile Âdemoğullarının babalarının belinden alındığı ifade edilmektedir. İkincisi burada sözlü bir misak yoktur. Dirayet tefsircilerinin de dediği gibi bu bir temsilidir, mecazi anlamdadır. Üçüncüsü birçok dirayet tefsircilerine göre bu sözleşme babaların belinden ana rahmine intikali ile başlar ve buluğ çağına gelince de bu sözleşmenin yerine getirilmesi icap eder şeklindeki yorumdur ki bence bu da doğru değildir. Benim anlayışıma göre bir insan bu soruya bülüğ çağında muhataptır ve bülüğ çağında temsili olarak bir ikrardır, misaktır. Yani bülüğ çağına gelip iyi kötüyü ayıracak bir erginliğe erişince sanki Allah Teâlâ ona temsili olarak buyuruyor ki: (Ey kulum! Sen yoktun, seni babanın belinden ana rahmine indiren, orada büyütüp besleyen, sonra dünyaya getiren ve seni bu güne kadar büyütüp besleyen Rabbin ben değil miyim? O da sanki buna cevaben evet sensin,) diyerek böyle temsili bir sözleşme yapılmış oluyor. Ve bu insan artık Allah'ın varlığına ve birliğine şahit olmuş oluyor. Yani Allah Teâlâ insanı öyle bir vasıfta yaratmıştır ki, o yaratılışla buluğ çağına gelince Allah'ın varlığına ve birliğine şahit olacakir bidrake ermiş oluyor. Eğer kör taklitçilik yapmadan düşünürse Allah'ın varlığına şahit olur ve kendisini yaratan, büyütüp besleyen kim olduğu sorusunun cevabını verir. Aslında bu soruya düşünen herkes doğru cevabı verecek yetenekte yaratılmıştır, ama kâfirler körü-körüne düşünmedikleri için inkâr ediyorlar. Nitekim Müminun sûresinin 83-84. ayetlerinde müşriklere böyle bir soru sorulduğunda nasıl ikrar ettikleri açıkça bayan edilmektedir. Ey Muhammed! (De

ki yer ve onda olanlar kimindir? Diyeceklerdir ki, Allah'ındır. –Peki, yedi kat göklerin ve Arşın Rabbi kimdir? diye sor. Yine Allah, diyeceklerdir.) Demek ki buluğ çağına gelmiş her insan körü-körüne inkâr etmese: "Senin Rabbin kimdir?" Sorusuna cevap olarak: "Rabbim Allah'tır," diyecek yaratılıştadır. İşte bu da temsili bir sözleşmedir. Eğer bunu inkâr etmese kendisi buna şahit olup ve gereğini yerine getirir. Yine Kur'an'ın birçok ayetlerinde kâfirler dara düştükleri zaman, o temsili sözleşmeyi hemen ikrar ediyorlar, inkâr etmeleri mümkün değildir. Fakat genişe çıkınca yine o ikrarı ve sözleşmeyi unutup bozuyorlar. Yine pek yakında bu sûrede geçmişti. Firavun ve onun kavmine Allah (c.c.) beş şey musallat etmişti. Firavun Hazreti Musa'ya Rabbine dua edip bu musibetleri kaldırırsan sana iman edeceğim diye söz vermişti. İşte bu bir misak. Fakat Allah Teâla, onları kaldırınca firavun verdiği sözden caydı. Yine Hazreti İbrahim putları kırıp baltayı büyük putun boynuna astığı zaman, Nemrut ve yandaşları put hanede putların kırıldığını görünce kendi aralarında bunu kim yapmış olabilir derken İbrahim denen genç yapmıştır, dediler. Ve Nemrut İbrahim'i yakalayıp huzuruna getirterek ona bunları sen mi yaptın? deyince ben niye yapayım, baksana balta kimin boynunda ise o yapmıştır, dedi. Nemrut ve yandaşları, o bunu yapabilir mi? dediler. O da peki bu kadar iş elinden gelmiyorsa, bir şey yapmaktan aciz ise, bunlar nasıl Tanrı olabilir? sorusunu yöneltince, bir an kendilerine gelip kafalarını önlerine eğerek kulaklarını kalplerine verip vicdanlarının sesini dinleyince doğru, der gibi oldular, ikrar edip o sözleşmeyi hatırladılar. Fakat yine ikrarlarını bozup eski alışkanlıklarına tekrar döndüler. Yani bulüğ çağından itibaren kime sorsan Rabbin kimdir (seni yaratıp yaşatan rızık veren kimdir?) diye sorulsa Allah diyecektir. Çünkü akıl bunu idrak ediyor, düşünse şaltel düşüyor, vicdan kabul ediyor. Ama o aklına danışmadığı için, vicdanına kulak vermediği için o misakı, o sözü inkar ediyor.

Ve ben acizane sonuç olarak demek istiyorum ki buradaki misak sözlü değil, temsilidir. Allah Teâlâ Âdem (a.s.)'ın neslini babadan babaya onların belinden alıp ana rahminde büyütüp, beslemiş, dünyaya getirmiş. Dünyaya geldikten sonra da yine büyütüp besleyerek erginlik çağına gelince, temsili olarak san ki ona sen yoktun, seni yaratıp, büyütüp besleyen bu hale getiren "Rabbin ben değil miyim?" sualine, cevap olarak "evet Rabbim sensin ve ben buna şahidim," demektir, işte olay budur.

173. (Yahut da daha önce atalarımız müşriktiler, biz ise onlardan sonra gelen bir nesil idik. Şimdi o batıl yolu tutanların yaptıkları yüzünden bizi de helâk mi edeceksin? demeyesiniz,) diye sizi kendinize şahit tuttuk. Yani sizi her şeyi düşünüp anlayıp karar verecek bir kabiliyette yarattık. Varlığımı ve birliğimi ikrar edip şahit oldunuz, artık yarın mahşerde diyemezsiniz ki biz kalktık atadan dededen böyle gördük, koyun sürüsü gibi onların yolundan izinden gittik bizim bir kabahatimiz yok, böyle bir şey diyemezsiniz, kendinizi mazur gösteremezsiniz. Bak sıkıştığınız zaman ata dede demeden hemen Rabbiniz olduğuma şahit olup, ikrar edip, bana yalvarıyorsunuz. O zaman atalarınızın dedelerinizin yalvardıklarına hiç yalvarmıyorsunuz. Genişe çıkınca mı ata ve dedelerinizin yoluna uyuyorsunuz? İşte bu şahitliğiniz yarın huzurumda sizi mazur gösteremez. Size sorulduğunda bunu ikrar ve idrak ettiniz, verdiğiniz cevapla da kendi aleyhinize şahit oldunuz, artık hiçbir mazeret ileri süremezsiniz. Deliler ve hayvanlar niye böyle bir soru ile muhatap değiller. Çünkü onların akıl ve idrakları yoktur.

174-175. (İşte böylece ayetlerimizi geniş-geniş açıklıyoruz umulur ki dönerler. –Ayetlerimizi kendisine verdiğimiz o kimsenin haberini, onlara "Yahudilere" oku ki, o ayetlerden sıyrılıp şeytana uyarak azgınlardan oldu.) Yani ey Peygamber! Kendisine kitaplar hakkında bilgi verdiğimiz Bel'am'ın kıssasını inkâr edenlere oku ki, ibret alsınlar. Çünkü bu şahıs ayetleri inkar ederek nefsine ve şeytana uyarak azdı.

Bu şahsın Bel'am b. Baûra veya Bel'am b. Ebr veyahut da Araplardan Ümmeyye b. Ebi Salt-Es-Sakafi olduğu rivayet edilmektedir. Rivayete göre Bel'am bazı ilahi kitaplar hakkında bilgi sahibi olan birisi idi. Ve Hazreti Musa kavmiyle birlikte Kudüs'e girmek isterken ona karşı çıktı. Yandaşları da Musa (a.s.)'ın aleyhinde dua etmesi için ona dünyalık mal verdiler. O da bu dünyalık karşılığında Hazreti Musa'nın aleyhinde dua etmiş. Böylece din ve diyanetten sıyrılıp çıkmış.

Diğer bir rivayete göre de Ümmeyye b.Ebi Saltdır ki, Araplardan olan bu şahıs malumat sahibi idi ve kendisinin bir peygamber olacağını umuyordu. Fakat Peygamber (a.s.)'a Risalet verilince, ona karşı haset etti. Önceden bazı yazılarıyla Allah'ın birliğine inanmışken, hasedinden inkâr etti. Ayetin iniş sebebi hangisi olursa olsun bir kimsenin böyle adi dünya menfaati makam ve mevki

için dinini diyanetini satarak alçaltılmış olduğu ve bundan ibret alınması için bu kıssanın okunup anlatılması istenmektedir.

176. (Ve eğer dileseydik o alçağı o ayetlerle,) o bilgilerle onu (yükseltirdik.) O bilgisiyle amel ederdi de dünya menfaatine değişmezdi, şeref ve itibar sahibi olurdu. (Fakat o dünyaya meyletti, havasına uydu, dinden çıkıp alçalıp gitti. İşte onun misali köpeğin misali gibidir. Üzerine varsan da dilini çıkarır solur, bıraksan da soluyup durur.) Yani hayvanların en aşağı durumda olanı köpeğin dilini çıkararak solumasıdır. İşte dinini dünyaya değişen kimse'de ya açlıktan veya susuzluktan dilini dışarı çıkarıp soluyarak bir şey bekleyen köpek gibidir ki, böyle bir alçaklık içerisinde insanlardan bir şeyler bekler. (İşte bu, ayetlerimizi yalanlayan bir kavmin misalidir. Ey Resulüm! Artık sen bu kıssayı anlat, belki onlar düşünürler.) Bunu duyan insanlar belki bundan ibret alırlar ki aşırı dünya menfaati insanı nasıl alçaltıyor, şeytan nasıl ayağını kaydırıyor.

177-178. (Ayetlerimizi inkâr eden o kavmin misali ne kötü bir misaldir ki, onlar kendilerine zulmeder oldular.) Onlar bu tavırlarıyla kimseye bir şey yapamazlar, sadece kendilerini alçaltır ve kendilerini ebedi cehenneme sürükleyerek kendilerine zulmetmiş olurlar. –(Allah, kimi doğru yola hidayet etmişse o doğru yola ermiştir, kimi de saptırırsa onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir.) Kim iyi niyetli olup doğruyu bulmak isterse Allah onu o yola iletir, kim de doğru yolu bulmak istemez, sırtını dönüp kendi doğrultusuna gitmek isterse onu da istediği sapıklığa iter ve böylece ebedi hüsrana uğramış olur.

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيراً مِّنَ الْجِنِّ وَالإِنسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لاَّ يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لاَّ يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لاَّ يَسْمَعُونَ بِهَا أُوْلَـئِكَ كَالأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُوْلَـئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ {١٧٩} وَلِلّهِ الأَسْمَاء الْحُسْنَى فَادْعُوهُ بِهَا وَذَرُواْ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي أَسْمَآئِهِ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {١٨٠} وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ {١٨١}

Meali

179. Andolsun ki, biz cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık. Onların kalpleri vardır, onunla gerçeği anlamazlar, gözleri vardır onunla gerçeği göremezler, kulakları vardır onunla ger-çeği işitemezler. İşte bunlar hayvanlar gibidirler. Hatta daha da aşağıdırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridirler.

180. Oysa en güzel isimler Allah'ındır. Öyle ise Allah'a onlarla dua edin. O'nun isimlerinde eğriliğe meyledenleri bırakın. Onlar yakında yaptıklarının cezasını çekecekler.

181. Yine yarattığımız insanlardan bir ümmet de vardır ki, onlar hakla yol gösterir ve onunla adalet yaparlar.

İzahı

179. (Andolsun ki, cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık, onların kalpleri var hak ve hakikati anlamaz, gözleri var hak ve hakikati göremez, kulakları var hak ve hakikati işitemezler. İşte bunlar hayvan gibidirler ve hatta hayvandan daha aşağıdırlar.) Hayvan sürüleri gibi yiyip içip başıboş dolaşmadan başka bir şey düşünmezler. Hatta hayvanlardan daha sapıktırlar. Hayvanların çoğu ne yaptığını bilir, hangi kapıda ekmek yediğini bilir, sahibinin emirlerine itaat eder. Bir köpek sahibinin kapısını bacasını, sürüsünü ya da bahçesini korur, sahibine karşı sadakat gösterir. Dışarıdan gelen birine sahibi izin vermeden ona izin vermez, yediği ekmeğe karşı nankörlük etmez. Ama insanım diye yaşayan, kendisini dev aynasında gören, Allah'ın mülkünde yaşayan, O'nun verdiği ekmeği yiyen, O'nun verdiği suyu içen, O'nun verdiği havayı teneffüs eden, O'nun verdiği sayısız nimetlerden istifade eden, üstelik akıllı ve zeki olarak yaratılmış olmasına rağmen yaratanını tanımaz, kulluğunu bilmez ise o hayvanlardan daha aşağı ve ahmaktır. Çünkü Allah'ın verdiği bunca nimetlere karşı nankörlük yapar, O'na sırtını döner başkalarına iltifat edip başkalarına kuyruk sallar onlara yaranmak ve onlardan yararlanmak ister.

Bu ayette birçok cin ve insanların cehennem için yaratıldığı ifade edilmektedir. Bu yanlış anlaşılmasın ki, Allah (c.c.) keyfi öyle istedi de onları hususi cehennemlik olarak yarattı. Öyle olursa bu cebriye mezhebinden olanların batıl iddiaları gibi olmuş olur. Yani sanki Allah, kulun iradesini elinden almış cebren

onu cehenneme yönlendirmiş gibi olur ki, artık kulun da yapacağı bir şey yok mecburen o yola gitmek zorunda kalmış demek olur. Oysa böyle bir şey yok, Allah Teâlâ kimsenin iradesine müdahale etmiyor, hürriyetini elinden almıyor. Kul kendi irade ve isteğiyle hangi yolu seçeceğini Allah (c.c.) ezeli bilgisiyle bildiği için, kesin olduğu için onları cehennemlik olarak yarattık, buyuruyor. Fakat bu sefer'de bazı kimseler yine yanlış anlayıp akıllarına tersine sorular geliyor. Ve diyorlar ki, efendim, madem Allah, kulunu yaratmadan önce ne yapacağını biliyor, kendisini inkâr edeceğini, kendisine isyan edeceğini biliyor o zaman niye onu yaratıyor?

İşte böyle diyenlere karşı deriz ki, eğer kötülük yapacak olanları yaratmasa, kendisine muhalif olan isyan edenleri yaratmasa, hep iyi kimseleri yaratmış olsa, o zaman cennet ve cehennemin anlamı olmaz, dünyaya gelmenin anlamı da olmaz. Çünkü dünya bir imtihan yeridir, iyilerle kötülerin sınandığı, denendiği ve ortaya çıkarıldığı bir yerdir. Nitekim Mülk suresinin ikinci ayetnde Allah Teâla: (Ölümü ve hayatı yarattı ki hanginiz daha iyi iş yapıyor diye sizi sınasın, diye buyuruyor. Eğer böyle olmamış olsaydı o zaman Allah C.C.tek tip insan veya cin yaratır, hepsinin hür iradesine müdahale eder, hepsini kendisine boyun eğdirir ve itaate zorlardı. Âdem'i ilk yarattığında cennete koymuştu, eğer hata etmeseydi, hep cennette kalırdı, nesli de orada kalırdı, dünya olmazdı, imtihan olmazdı, cehennem olmazdı. Hal bu ki, Allah Teâlâ böyle dilemiş ve böyle planlamıştır. O'na kimsenin niye böyle yaratıyor, yapıyor deme hakkı ve cüreti olamaz. Allah (c.c.) ilk Âdem'i yaratacağı zaman da melekler biz sana gereği gibi kulluk ederken, sana isyan etmeden ibadet ederken, yeryüzünde kan akıtacak, fesat çıkaracak insan mı yaratacaksın? diye söylemişlerdi. Allah Teâlâ onlara: (Sizin bilmediklerinizi ben biliyorum,) buyurmuş ve arkasından Âdem'i yaratıp ona secde etmelerini emretmiştir. Ve Âdem'e meleklerin bilmedikleri bilgileri bir anda öğretmiştir. Meleklere: (Kâinatta ki bütün cisimlerin isimlerini bana haber verin, buyurunca, seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senin bildirdiğinden başka bir bilgimiz yok) diyerek özür dilemişlerdi. Âdem'e: Sen say bakalım deyince Âdem kâinattaki bütün varlıkların isimlerini tıkır-tıkır saymıştı ve melekler mahcup olmuşlardı. Onun için kimsenin haddi değil Allah'a hesap sorsun, ya da itiraz etsin. O, insanı en güzel şekilde yaratıp akıl gibi bir cevher vererek onu donatmış, iyi kötüden ayıracak bir kabiliyet

vermiş. Ayriyeten kendilerine yol gösterecek peygamberler de gönderip emir ve yasaklarını onlara ulaştırmış, artık kendi iradeleriyle baş-başa bırakılmışlardır. Onun için de kimseyi suçlamaya, topu başkasına atmaya hakları yoktur. Kendi iradesiyle ister cehennemi tercih eder, onun yolunu tutar, isterse cenneti tercih edip onun yolunu tutar.

180. Bu ayette de Allah Teâlâ'nın güzel isimleri olduğu ve bu isimlerle kendisine dua edilmesini O' nun isimlerinden alınarak putlara verilen uyduruk isimlerle çağrılmamasını, böyle isimlerin terk edilmesini emretmektedir.

Cenab-ı Hakkın Kur'an'ı kerimde doksan dokuz ismi zikredilmektedir ve O'na dua ederken, yalvarırken de bunlarla dua edilip yalvarılmalıdır. Beyhaki'nin Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz şöyle buyurmuştur. "Allah'ın doksan dokuz güzel isimleri vardır kim onları ezberlerse, cennete girer." Buharının rivayetinde ise: "Kim bu isimleri ezberleyerek sayarsa, cennete girer," diye buyrulmuştur. Allah Teâlâ'nın isimlerine ilhad ise çeşitli şekillerde olabilir. Mesela putlara tapanların putlara ilah adı vermeleri, yine putlara Lat, Uzza ve Menat demeleri gibidir. Mesela Lat, Allah'ın ilah adından, Uzza Aziz adından, Menat ise Mennân adından alınarak putlara verilmiştir. Bunların dışında Allah'a saygısızlık ifade eden isimlerle çağırmak da yasaklanmıştır. Mesela mahlûkatın yaratıcısı yerine, şu köpeğin yaratıcısı, şu hayvanın bu hayvanın yaratıcısı gibi O'nu bir tek hayvana veyahut da bir tek şahsa izafe ederek çağırmak. Şu şahsın, bu şahsın, şu hayvanın, bu hayvanın yaratıcısı yerine: "Ey mahlûkatın, yaratıcısı, kâinatın yaratıcısı!" Gibi çoğul olarak izafe edip dua etmek gerekir. Yine cömertlik anlamına gelen ya sahi, akıllı anlamına gelen ya Akil, hekim anlamına gelen ya Tabip gibi isimler vererek dua etmek caiz değildir, bunlar Allah'ın güzel isimlerine ilhad ve uydurmadır. İşte Allah'ın bu güzel isimlerini yamultarak putlara verilen isimlerle, ya da hâşâ O'nu küçültecek isimlerle çağırmak yasaklanmıştır.

181. (Ve yarattıklarımızdan bir ümmet de vardır ki, onlar hakla yol gösterirler ve onunla adalet yaparlar.) Evet, insanları saptıran haktan ve adaletten ayıranlar olduğu gibi, Allah'ın güzel isimlerini eğip bükerek çağıranlar olduğu gibi, hak ve hakikat yollarını gösteren, hak ve adaleti yerine getirenler de vardır. Yukarda ne demiştik, iyi, doğruyu, cenneti ve onun yolunu tercih edenler

olduğu gibi, batılın, yanlışın, haksızlığın peşine düşüp cehenneme götüren yolu tercih edenler de vardır.

وَالَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَيْثُ لاَ يَعْلَمُونَ {١٨٢} وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ {١٨٣} أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُواْ مَا بِصَاحِبِهِم مِّن جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلاَّ نَذِيرٌ مُّبِينٌ {١٨٤} أَوَلَمْ يَنظُرُواْ فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّهُ مِن شَيْءٍ وَأَنْ عَسَى أَن يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ {١٨٥} مَن يُضْلِلِ اللّهُ فَلاَ هَادِيَ لَهُ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ {١٨٦} يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي لاَ يُجَلِّيهَا لِوَقْتِهَا إِلاَّ هُوَ ثَقُلَتْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ لاَ تَأْتِيكُمْ إِلاَّ بَغْتَةً يَسْأَلُونَكَ كَأَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَا قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ {١٨٧} قُل لاَّ أَمْلِكُ لِنَفْسِي نَفْعاً وَلاَ ضَرّاً إِلاَّ مَا شَاء اللّهُ وَلَوْ كُنتُ أَعْلَمُ الْغَيْبَ لاَسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوءُ إِنْ أَنَاْ إِلاَّ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {١٨٨}

Meali

182. Onlar ki ayetlerimizi inkâr ettiler, biz onları tedrici-tedrici bilmedikleri yönden helâkin eşiğine getireceğiz.

183. Ve ben onlara mühlet veriyorum, ama benim hilem çok kuvvetlidir.

184. Onlar arkadaşlarında (Muhammed (a.s.)'da) herhangi bir cinnet olmadığını hiç düşünmediler mi? O açık bir uyarıcıdan başka değildir.

185. Allah'ın göklerdeki ve yerdeki mülkiyet ve tasarrufuna, Allah'ın yaratmış olduğu bir şeye ve ecellerinin gerçekten yaklaşmış olması ihtimaline hiç bakmadılar mı? Artık o (Kur'an'dan) sonra hangi söze inanacaklar?

186. Allah, kimi saptırırsa onun için hidayet yoktur. Onları azgınlıkları içerisinde bırak ki, yuvarlanıp gitsinler.

187. Sana kıyamet ne zaman kopacağından soruyorlar: De ki, onun bilgisi yalnızca Rabbimin katındadır. Onu tam vaktinde koparacak olan da O'ndan başkası değildir. Onun ağırlığına göklerde ve yerde dayanacak bir kimse yoktur. O size ansızın gelecektir. Sanki sen onu çok iyi biliyor muşsun? gibi sana soruyorlar. De ki, onun bilgisi Allah katındadır. Fakat insanların çoğu bunu bilmez.

188. De ki ben kendi kendime Allah'ın dilediğinden başka ne bir menfaat vermeye, ne de bir zararı ön-lemeye malik değilim. Eğer ben gaybi bilseydim daha çok hayır yapardım kötü olan şey bana dokunmazdı. Ben iman edecek bir kavme uyarıcı ve müjdeci bir Peygamberden başka değilim.

İzahı

181-182. (Onlar ki ayetlerimizi inkâr ettiler. Biz onları tedrici-tedrici bilmedikleri yönden helâke yaklaştırırız.) Yani onlar küfür ve gafletlerinde devam edip dururken biz onları ansızın yakalarız. –(Onlara mühlet veririm, ama benim onları oyuna getirip yakalamam çok kuvvetlidir.) Yani onları sapıklıkları içerisinde bırakıp yaşatmam, onlara mühlet vererek azabı geciktirmem ve onlara bir takım nimetler vermem onlar için bir tuzaktır. Onlar böyle zevki sefa içerisinde küfür ve isyan içerisinde yaşayıp geçinip giderken, aniden yakalarım, benim yakalamam pek şiddetlidir.

184. (O müşrikler düşünmediler mi ki, arkadaşlarında cinnet eseri yoktur? Ancak o açıktan bir uyarıcı Peygamber olmaktan başka değildir.)

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre Peygamber (a.s.) bir gece sefa tepesine çıkmış. Bütün kabilelerin adlarını sayarak ve onlara hitaben seslenmiş ve onları İslama davet etmiş. Ve Allah'ın azabının başlarına geleceği uyarısında bulunmuş. İşte bu sesi duyanlardan biri çıkmış, bu arkadaşınız delirmiştir, bakar mısınız? Sabaha kadar bağırıp durdu, demiş. İşte bunun üzerine bu ayet inmiş.

Sizin arkadaşınızda hiç cinnet eseri var mı, hiç vicdanınıza danıştınız mı? Nasıl böyle yakışıksız sözler söylüyorsunuz.

185. Peygamberin mecnun olduğunu söyleyen müşrik ve münkirler acaba: (Göklerin ve yerin mülk ve tasarrufunun kime ait olduğuna ve Allah'ın yarattığı şeylere hiç bakmazlar mı? Ve ecellerinin nasıl yaklştığına bakmazlar mı?) Bütün bunları yaratan, tasarruf eden, bu âlemi düzen ve intizama sokan ve kendilerini yaratmış olan Allah kendilerine nasıl ecel tayin ettiğine, ecelleri gelince birbir dünyadan ayrıldıklarına hiç bakıp ibret almıyorlar m? Kendilerini yaratan Allah, onları başıboş bırakır mı, kâinatı düzene sokan kendilerine peygamber göndererek düzene sokmaz mı? Peki: (O Kur'an'dan sonra hangi söze inanacaklar?) Yani Peygambere ve onun getirdiği Allah sözü olan Kur'an'a inanmayıp da acaba hangi söze inanacaklardır?

186. (Kimi Allah, doğru yoldan saptırırsa, artık o bir daha doğruyu bulamaz.) Yani kim kibirlenir, kendinden başka bir şeyi tanımak istemez, doğruyu arayıp bulmak istemez, Allah'a sırt çevirirse, Allah, onu o yola iter, bir daha da oradan çıkamaz. Ey Muhammed! (Sen onları azgınlıkları içerisinde bırak. Onlar yuvarlanıp giderler.) Bu söz dinlemeyen azgınların ipini uzalt, salıver ki, o azgınlıkları içerisinde yuvarlanıp gitsinler.

187. (Sana kıyamet ne zaman kopacağından soruyorlar. De ki, onun bilgisi Rabbimin katındadır, onu tam vaktinde koparacak da O'dur. O kıyametin ağırlığına göklerde ve yerde dayanacak kimse yoktur ve o ansızın gelecektir.) Kıyameti inkâr edenler sanki onun azabına dayanacaklar da alay ederek onun ne zaman olacağını Peygambere sorarak onu acele istiyorlar. Ya da Yahudiler akıllarınca Peygamberi yalancı çıkarmak için kıyametin ne zaman kopacağını sorup onu imtihan etmektedirler ki, bel ki, bir tarih verir de onu yalancılıkla suçlarlar.

Rivayete göre Yahudilerden bazıları Peygamberimizi imtihan için ona gelerek bize kıyametin ne zaman kopacağını haber ver, demişler. Fakat onların niyeti kıyametin ne zaman kopacağına dair bir tarih verirse onu yalanlayıp, yalancılıkla suçlayacaklardı. Çünkü Tevrat'ta da ve bütün semavi kitaplarda da kıyametin kopuş tarihi yoktur, bildirilmemiştir. Eğer o bir tarih verirse akıllarınca bir fırsat yakalamış olup onu yalanlayacaklardı ki, bu ayetle onlara cevap verildi. Onun zamanı gelince Allah Teâlâ, mutlaka koparacaktır, ama onun ne

zaman olacağı bilgisi Allah katındadır. (Sanki onun bilgisi senin yanındaymış gibi sana soruyorlar. De ki, onun bilgisi Allah katındadır. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.) Yani san ki onun tarihini bilen varmış gibi sağa sola soruyorlar. Oysa onu Allah'tan başka kimse bilemez, ama insanların da bu konuda bilgileri yoktur. Hâlâ birilerinin bileceğini zannederler. Evet, kıyametin ne zaman ve hangi tarihte kopacağının bilinmesi mümkün değildir, ama Peygamberimiz yaklaştığının bazı alametlerini haber vermiştir.

188. (De ki, ben kendi kendime Allah'ın dilediğinden başka ne bir menfaat vermeye, ne de bir zararı önlemeye sahip değilim.) İnkârcıların her biri bir bahane ileri sürerek Peygamberimize bir şey soruyor ve ondan bir şey yapmasını bekliyorlar. Ona eğer Peygamber isen bize bolluk getir, bizi dardan kurtar diyorlar. Kimi de alay ederek vadettiğin azabı başımıza getir diyor ve her biri inanmamak için bir bahane arıyorlar. İşte Alla Teâlâ da Peygamber (a.s.)'ın bu ayetle onlara cevap vermesini istiyor. (De ki, ben ne kendiliğimden bir yarar ve ne de zarar verebilirim, ama Rabbim dilerse o başka. Eğer ben geleceği bilseydim daha çok hayır yapardım, bana zarar ve ziyandan bir şey dokunmazdı.) Yani bollukta daha çok tedbir alır, daha çok şeyler kazanıp, gelecek olan yokluk ve kıtlık yılları için bir şeyler bırakırdım ve böylece sıkıntı çekmezdim. Ya da başıma gelecek bir belayı daha önceden bilseydim ona göre tedbir alırdım, o başıma gelmezdi. Ancak Rabbimin bildirdikleri müstesnadır. Benim bilgim de sınırlıdır. Sınırsız bilgiye sahip olan ancak Allah'tır. (Ve ben sadece iman edecek bir kavmi uyarıcı ve müjdeleyici bir Peygamberim.) Benim görevim bana vahyi edilenleri bütün insanlığa tebliğ edebilmek, ulaştırabilmektir.

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ إِلَيْهَا فَلَمَّا تَغَشَّاهَا حَمَلَتْ حَمْلاً خَفِيفاً فَمَرَّتْ بِهِ فَلَمَّا أَثْقَلَت دَّعَوَا اللّهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ آتَيْتَنَا صَالِحاً لَّنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ {١٨٩} فَلَمَّا آتَاهُمَا صَالِحاً جَعَلاَ لَهُ شُرَكَاء فِيمَا آتَاهُمَا فَتَعَالَى اللّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ {١٩٠} أَيُشْرِكُونَ مَا لاَ يَخْلُقُ شَيْئاً

وَهُمْ يُخْلَقُونَ {١٩١} وَلاَ يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْراً وَلاَ أَنفُسَهُمْ
يَنصُرُونَ {١٩٢} وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لاَ يَتَّبِعُوكُمْ سَوَاء
عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنتُمْ صَامِتُونَ {١٩٣} إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ
مِن دُونِ اللّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُواْ لَكُمْ إِن كُنتُمْ
صَادِقِينَ {١٩٤} أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ
بِهَا أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ
ادْعُواْ شُرَكَاءكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلاَ تُنظِرُونِ {١٩٥}

Meali

189. O, Allah ki, sizi bir nefisten yarattı. Onunla huzur bulasınız diye de ondan eşini yarattı. O (Âdem) onu (Havva'yı) kucaklayıp sarılınca eşi hafifçe hamile kaldı. Bir müddet bununla geçti, derken ağırlaştı. O vakit her ikisi de Rableri olan Allah'a dua ettiler. Eğer bize salih evlat verirsen, elbette sana şükredenlerden oluruz.

190. Derken onlara salih evlat verdi. Bunlar kendilerine verilen (iki ayrı cins, erkek ve dişi olanlardan) O'na (Allah'a) şirk koşmaya başladılar. Allah ise onların şirk koştuklarından yücedir, beridir.

191. Hiçbir şey yaratamayanları mı ortak koşuyorlar? Hal bu ki, onların kendileri de yaratılmaktadırlar.

192. Onlar (tapınaklar) ne kendilerine tapanlara yardım edebiliiler ve nede kendi kendilerine yardım edebilirler.

193. Eğer siz onları doğru yola çağırsanız da onlar size uymazlar. Siz onları çağırsanız da çağırmasanız da aynıdır.

194. Allah'ı bırakıp taptıklarınız da şüphesiz ki sizin gibi kullardır. Eğer doğru iseniz haydı onları çağırın da size cevap versinler.

195. Onların yürüyecek ayakları, tutacak elleri, görecek gözleri ve işitecek kulakları mı var? De ki, haydı çağırın ortaklarınızı, sonra bana istediğiniz tuzağı kurun ve elinizden gelirse bana hiç mühlet ver-meyin.

İzahı

189-190. (Allah, sizi bir nefisten yarattı.) Yani Nisa sûresinin birinci ayetinde de geçtiği gibi Allah önce Âdem'i topraktan süzme balçıktan yarattı: (Ondan da huzura kavuşması için eşini=Havva'yı yarattı ve onu kucaklayıp sarılınca yani ilişkiye girince hafif şekilde hamile kaldı. Zaman geçip ağırlaşınca Rablerine dua ettiler. Eğer bize salih evlat verirsen elbette şükreden kullardan oluruz,) dediler.

Burada ince bir noktaya işaret edilmektedir. Mesela Âdem'le Havva daha önce hata edip cennetten çıkarıldıkları için bir tedirginlik içerisinde oldukları ve doğuracakları çocuğun kıyamete kadar nesilden-nesile gelecek olan evlatlarının günah işlemeleri endişesi taşıdıkları anlaşılmaktadır. Belki de onların isyankâr olacaklarını kendi başlarına gelen hadiseden sezmiş olacaklar ki salih evlat istiyorlar. –(Vakta ki, Allah, onlara salih evlat verdi, fakat her iki cinsin içinde de O'na şirk koştular.) Yani Âdem'le Havva'nın soyundan gelen her iki cins erkeklerden de kadınlardan da Allah'a şirk koştular.

Bana göre bu ayeti tefsir eden birçok müfessir İsrailiyet kaynaklarıyla yanlış tefsir etmiştir. Çünkü (Cealâ) fiylinde ki tesniye (ikil) zamirini Âdem'le Havva'ya göndererek büyük bir hata etmişlerdir. Yani Âdem ve Havva her ikisi de kendilerine evlat verilince Allah'a şirk koşmuşlar demek olur ki, bundan daha büyük bir hata olabilir mi ki, bize salih evlat ver diye dua etsinler, sonra kendilerine evlat verince Allah'a şirk koşsunlar? Oysa o zamir Âdem'le Havva ya değil onlardan gelen neslin iki cinsine yani erek ve kadın cinsine gitmektedir. Yani onların neslinden gelen bu her iki cinsin içinde de Allah'a şirk koşanlar oldu demektir. Nitekim Hasani Basri ve İkrime de zamirin Âdem'in nesline gittiğini söylemişlerdir ve doğru olan da budur.

192-193. (O ortak koştukları ne kendilerine tapanlara yardım edebilir ve ne de kendi-kendilerine yardım edebilirler.) Peki, kendisine bir faydası dokunmayanın başkasına bir faydası olur mu ki, onları Allah'a eş koşuyorsunuz? –(Eğer siz onları doğru yola çağırsanız de size uymazlar. O zaman onları çağırsanız

da çağırmasanız da aynıdır.) Hiçbir şey değişmez, size ne zararları, ne de yararları olabilir.

194-195. (Şüphesiz ki Allah'tan başka taptıklarınız da sizin gibi kullardır. Eğer doğru iseniz haydi onları çağırın da size cevap versinler.) Eğer onların size faydası olacağına, size şefaat edeceklerine inandığınızı iddia ettiğiniz bu sözlerinizde doğru iseniz, haydı onları çağırın da size cevap versinler, duanızı kabul edip isteğinizi yerine getirsinler. –(Onların yürüyecek ayakları, tutacak elleri, görecek gözleri veyahut da işitecek kulakları mı var?) Dikili taşlar, betonlar ya da ellerinizle yaptığınız heykelcikler mi size yardım edecek ki, bu basit şeyleri kudreti ve kuvveti sonsuz olan yüce yaratıcıya eş ve denk tutuyorsunuz, ahmaklığın böylesi olurmu? İster canlılardan edindiğiniz Tanrılarınız olsun ister cansız Tanrı edindikleriniz olsun bunların tümü Allah'ın yarattığı birer aciz varlıklardır. Yaratmaya gücü yetmeyen, kendisi de yaratılmış olan nasıl Tanrı, ya da Tanrının ortağı olabilirler?

إِنَّ وَلِيِّيَ اللّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ
{١٩٦} وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ لاَ يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ
وَلا أَنفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ {١٩٧} وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لاَ
يَسْمَعُواْ وَتَرَاهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ {١٩٨}
خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ {١٩٩}
وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ
{٢٠٠} إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَواْ إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِّنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُواْ
فَإِذَا هُم مُّبْصِرُونَ {٢٠١} وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ
لاَ يُقْصِرُونَ {٢٠٢} وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِم بِآيَةٍ قَالُواْ لَوْلاَ اجْتَبَيْتَهَا قُلْ

إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يِوحَى إِلَيَّ مِن رَّبِّي هَـذَا بَصَآئِرُ مِن رَّبِّكُمْ وَهُدًى
وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {٢٠٣} وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُواْ
لَهُ وَأَنصِتُواْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ {٢٠٤} وَاذْكُر رَّبَّكَ فِي نَفْسِكَ
تَضَرُّعاً وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالآصَالِ وَلاَ
تَكُن مِّنَ الْغَافِلِينَ {٢٠٥} إِنَّ الَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ
عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ {٢٠٦}

Meali

196. Benim sahibim o kitabı indiren Allah'tır ve O, salih kullarına sahip çıkar.

197. Sizin Allah'tan başka tapındıklarınız ise, ne size yardım edebilir, ne de kendilerine yardım edebilirler.

198. Siz onları doğru yola çağırsanız da, duymazlar. Onların sana baktıklarını görürsün, ama onlar bir şey göremezler.

199. (Ey Peygamber!) Sen yine de affa sarıl ve cahillerden yüz çevir.

200. Eğer sana şeytandan bir dürtü ile vesvese gelirse, hemen Allah'a sığın. Muhakkak ki, Allah, her şeyi işiten, bilendir.

201. Allah'tan korkanlar, kendilerine şeytan tarafından bir vesvese geldiğinde durup düşünürler de derhal basiret sahibi olurlar.

202. Onların (kâfirlerin) kardeşleri (şeytanlar) kendilerini azgınlığa çekerler, sonra da iplerini hiç kısmazlar.

203. Onlara kendi arzularına göre bir ayet getirmediğin zaman: "Bunu da kendinden uydurup getirmeli değil miydin," derler. De ki, ben ancak Rabbimden bana vahyi edilene uyarım. İşte bu (Kur'an) Rabbinizden bir basirettir, (kalp gözlerinizin görmesine vesiledir,) iman eden bir kavim için hidayet ve rahmettir.

204. Kuran okunduğu zaman onu dinleyin ve hemen susun, umulur ki, rahmete kavuşmuş olursunuz.

205. Ve Rabbini içinden sesi yükseltmeden yalvararak, korkarak sabah akşam zikret ve gafillerden olma.

206. Şüphesiz ki, Rabbin katındakiler (melekler) O'na ibadet etmekten kibirlenmezler ve yalnız O'na secde ederler.

İzahı

196. Bundan önceki ayette Peygamber (a.s.) müşriklere meydan okuyarak bütün ortaklarınızı, tapındıklarınızı çağırın, sonra bana istediğiniz tuzağı hiç beklemeden kurun, buyurmuştu. İşte bu ayette san ki sebebini açıklayarak buyuruyor ki: (Çünkü benim sahibim kitabı-Kur'an'ı indiren Allah'tır ve O, salih olanların sahibidir.)

197-198. Bu ayetlerde ise, beyinsiz müşriklerin tapınaklarının ne tapanlara ve ne de kendilerine hiçbir faydası olmadığı, onlara yardım edecek durumda olmadıkları ve onların ne kadar ahmak oldukları beyan edilmekte. Ve o putlara bakıldığında bakıyormuş, görüyormuş gibi görünür, fakat hiçbir şey göremeyen, işitemeyen donuk cansız maddelerden ibaret oldukları fark edilip anlaşıldığı ifade edilmektedir. Artık bunlardan Tanrı olur mu? Bunlardan ne fayda beklenebilir ve ne de yardım beklenebilir.

199-200. Ey Peygambr! (Yinede af yolunu tut, iyiliği emret ve cahillerden yüz çevir.) Bu yolda sana tepki gösterenler, sana çatmak isteyenler olur, onlara karşı sabırlı ol ve Affedici ol.

Bazı tefsircilere göre bu ayet Mekke döneminde indiği için, sonra savaşa izin verilen ayetle nesh edilmiş (hükümsüz) kılınmıştır. Bu görüşte olanlar olsa da bana göre bu ayet hükümsüz değildir. Çünkü tebliğ vazifesi yapılırken her zaman, her devirde tepkiyle karşılaşılabilir. Bu konuda sabırlı olunması, yapılan ters tepkilere karşı yine de iyilikle yaklaşmak ve bağışlayıcı olmak gerekir. Nitekim Peygamber (a.s) da hep bu metotla bu zor ve ağır vazifeyi yapmıştır. Ancak iş o dereceye varmıştır ki artık savaşmak kaçınılmaz olmuş ise o zaman da savaşmak gerekmektedir. Yoksa hemen her tepkide ve ters bir harekette savaş olmaz. Her zaman söylediğimiz gibi barış esastır, barış yolları tıkanıp savaş kaçınılmaz olduğu zaman yapılır. –Evet: (Eğer şeytandan bir dürtü bir vesvese gelirse, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, içten bilendir.) Allah her şeyin içini ve dışını en iyi bilendir. İbni Zeyd'in dediğine göre bundan önceki ayette:

(Af yolunu tut,) buyrulduğu zaman. Peygamberimiz: "Bu öfke ile nasıl olur, ya Rabbi?" demiş. İşte bunun üzerine de bu ayet inmiş. Öfkelendiğin zaman hemen şeytanın dürtüsünden, onun şerrinden Allah'a sığın. Çünkü o öfke şeytanın dürtüsü ve onun vesvesesindendir.

201. (Allah'tan korkanlar kendilerine bir vesvese dokunduğu zaman, durup düşünürler de derhal basiret sahibi olurlar.) Yani Allah'tan korkan kimseler şeytandan bir dürtü, bir vesvese geldiği zaman o dürtü ve vesvese ile hareket etmez, onun sonucunun ne getireceğini düşünür, görürler ve hemen şeytanın şerrinden Allah'a sığınarak o işten vazgeçerler. Evet, şeytan öyle bir dürtü yapar ki, bir anda dersiniz ki yakıp yıkalım. Fakat onu düşünüp sonucunu gördüğünüz zaman, o işten vazgeçer şeytanın şerrinden Allah'a sığınır, o fırtınaya tutulmuş kalbinizdeki karanlığı bir anda aydınlığa ve selamete çıkarmış olursunuz. Aksi halde bir anlık, bir dürtü, bir öfke size çok pahalıya mal olabilir. Bu gün yapılan fenalıkların, işlenen cinayetlerin, bir anlık bir öfkeden, şeytanın dürtüsünden nelere mal olduğunu hepimiz görüyoruz. Nice yuvalar yıkılıyor, nice dul ve yetimler geriye kalıyor, niceleri hapislerde senelerce çürüyor ve bunların aileleri çoluk çocukları da onların yüzünden mağdur oluyor. İşte bu ayette çok açık ve net olarak ifade edilen basiret, bütün bu sonuçları düşünüp, görüp ve o vesveseden kurtulmak için cinayete kadar götürecek kötülüklerin tetiğini çekme yerine şeytana karşı en büyük silah olan eûzü besmele çekerek o İblisin şerrinden Allah'a sığınmaktır.

202. (Onların kardeşleri,) yani kâfirlerin kardeşleri olan şeytanlar kendilerini: (Azgınlığa çekerler.) Âdeta, iplere ve zincirlere bağlamışçasına onları azgınlığa salıverirler: (Ve bir daha da iplerini çekip kısaltmazlar.) Şeytanlar kendi yandaşlarının iplerini bu azgınlıkları içerisinde uzattıkça-uzattılar ve istedikleri gibi onları ellerinde oynatırlar.

203. Ey Muhammed! sen müşriklerin: (Kendi arzularına göre bir ayet getirmediğin zaman, bunu da kendinden uydurup getirmeli değil miydin? derler.) Yani hoşlarına gitmeyen bir ayet indiği zaman, Kur'an'ı zaten kendinden uyduruyorsun, bari bunu da bizim istediğimiz şekilde uydurup getirmeli idin, derler. Ey Muhammed! O müşriklere: (De ki, ben Rabbimden bana vahyi edilene uyarım. İşte şu kur-an Rabbinizden bir basirettir, o iman eden bir kavim için hidayet ve bir rahmettir.) Yani Kur'an sizin kalp gözlerinizi açar, doğruyu görmenize,

hidayete ermenize ve Allah'ın rahmetine ermenize bir vesiledir. O Allah kelamıdır, hâşâ, benim uydurduğum bir söz değildir.

(İctebeytehâ): Kendinden uydurarak bir söz katmak demektir. Araplar bir söze yalan katmak istedikleri zaman (ictebeyte'l-kelâm) derlermiş. İşte müşrikler gelen Kur'an ayetlerinden hoşlanmadıkları için, kendi arzularına göre olmadığı için Peygamber (a.s.)'ın kendinden ona bir şeyler katarak onların arzularına göre uydurmasını istiyorlar.

204. (Ve Kur'an okunduğu zaman hemen dinleyin ve susun, umulur ki merhamet olunursunuz.) Bu ayetin tefsirinde farklı yorum, rivayet ve görüşler vardır. Ayetin zahirine bakılınca nerede Kur'an okunursa hemen susup Kur'an'ın dinlenmesi gerekir. Nitekim Hasanı Basri ve zahiri mezhebine göre böyledir. Ancak diğer âlimlere göre namazın içinde imamın okuduğu Kur'an'ın dinlenmesi ve susulması gerektiği ve vacip olduğu şeklindedir. Bu ikinci görüşte olanlar Ebu Hüreyreden rivayet edilen şu hadise dayandırmaktadırlar. Ve bu hadis de Abdullah'ın dediğine göre, Abdullah diyor ki: "Biz namazda isim vererek falanca sana selam, filanca sana selam diye selamlaşıyorduk, bu ayet inerek namazda konuşmayı yasakladı." Diğer üçüncü bir görüşte olanlara göre ise imamın aşikâr okuduğu namazların rekâtlarında susup imamın okuduğu Kur'an'ı dinlemeleri vaciptir. Bunlar da yine Ebu Hüreyreden rivayet edilen şu hadisi delil göstermektedirler. Bu rivayete göre ise bu ayet, Resulullahın arkasında namaz kılarken seslerini yükselten sahabeler hakkında inmiştir. Başka bir gurup ulemaya göre de bu ayet cuma hutbesi okunurken konuşmayı yasaklamıştır ve susulması vaciptir. Bunu söyleyenler ise Said b. Cübeyr, Mücahit ve Atâ gibi âlimlerdir. Fakat bu ayet Mekke de inmiştir. Oysa Cuma namazı Medine'ye hicret edildiğinde farz kılınmıştır. Dolayısıyla bu ayetin hutbe ile bir ilgisi yoktur. Hutbe okunurken zaten ayriyeten konuşmayı yasaklayan hadis vardır.

Acizâne benim anladığıma göre bu ayetin iniş sebebi namazda Kur'an okunurken konuşulmaması, susulup Kur'an'ın dinlenmesi hakkında indiği rivayetler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Anacak Namazda İmam Kur'an okurken cemaatin Kur'an okuyup okuyamayacağı hususunda da sahabe ve ulema ikiye ayrılmıştır. Hazreti Ömer, Osman, Ali, İbni Mesud'ddn gelen rivayete göre İmam ister aşikâr okusun, ister gizli okusun cemaatin okumasının caiz olduğu görülmektedir. İmamı Şafi ve Evze-i de aynı görüştedirler. Diğer bir gurup sahabe ve âlimlere

göre ise, imamın aşikâr okuduğu rekâtlarda cemaatin susup dinlemesi vaciptir, fakat gizli okuduğu namazlarda cemaatin da okuması vaciptir. Bu görüşte olan sahabe ve ulema da şunlardır. İbni Ömer, Urve b. Zübeyr, Kasım b. Muhammed, Zahrâ, İmamı Maliki, İbnu'l-Mubarek ve İmamı Ahmet'tir. Diğer üçüncü bir gurup ulemaya göre ise bunlardan biri de İmam-ı Azamdır ki, bunlara göre imam ister gizli okusun ister aşikâr imama uymuş olan cemaatin okumaması, susması vaciptir. Fakat âcizane benim görüşüm Fatihanın tefsirinde de açıkladığım gibi imam aşikâr okuduğu rekâtlarda susup imamın okuduğu kur anı dinlemek, gizli okuduğu namazlarda ise okumak gerekir. Ben bunu Fatihanın tefsirinde daha detaylı izah ettim oraya da bakabilirsiniz. Orada ben bunu kendi içtihadıma göre açıklamıştım, fakat burada da yanılmamış olduğumu anladım, Allah'a hamdolsun. Çünkü İbni Ömer, Urve b. Zübeyr, Kasım b. Muhammed, İmamı Maliki, Hambeli ve daha başka âlimlerin görüş ve yorumları da aynıdır. Oysa ben bunları bilmiyordum kendi içtihadımla böyle yorumlamıştım.

Evet, Namazın dışında okunan Kur'an'ı dinlemek vacip olmamakla beraber, önemli bir mazeret olmadığı takdirde, yine Kur'an'a hürmet ve saygı olarak dinlenilmelidir. Sessiz okunan kıraat olmayacağı gibi yani sessiz okuyanın kıratı başkası için kıraat olamayacağı gibi, sesin yankı yapmasıyla okunan da kıraat sayılmaz. Hatta radyo, televizyon, teyip gibi aletlerde de okunan kıraat sayılmaz, bunlardan dolayı tilavet secdesi etmek gerekmez. Kıraat olabilmesi için kişinin kendi sesinden olması gerekir. Ama radyo ve televizyonda okunan Kur'anlar da dinlenilmelidir, faydasız değildir, sevap olur, fakat ağızdan okunan Kur an gibi değildir. Şimdi Mekke de televizyonda cemaatle kılınan namazı naklen göstererek imamın kıldırdığı bu namaza buradan uyulabilir mi? Elbette ki olmaz. O zaman o okunan tilavet secdesinden ötürü de dinleyene secde etmek vacip olmaz.

205. (Ve Rabbini de içinden sesini yükseltmeksizin yalvararak, korkarak sabah akşam zikret ve gafillerden olma.) Bu iki vakitte zikrin fazileti ile ilgili birçok ayet ve hadis vardır. Çünkü gece dinlenmiş sabah yepyeni bir ruhla ve dinamikle uykudan uyanmış ve dinç olarak kalkmış olan kimse daha bir uyanık kalple Allah'ı zikreder. Akşam da yine işlerden, bir takım meşguliyetlerden ayrılmış olarak kafasını ve kalbini Allah'a vererek zikretmesi elbette ki faziletlidir. Aynı zamanda uyku ölümün bir nevidir, sabah uyanamadan uykuda

da ölebilirdi, kendisine bu imkanı veren Rabbine kalkar-kalkmaz şükretmesi, O'nu zikredip O'na dua ve niyazda bulunması kulluğun gereğidir. Akşam da yine gündüz kendisine birçok imkânlar veren Rabbine şükürle yeni bir geceye hazırlıklı olarak girmesi için O'nu zikretmesi, dua ve niyazda bulunması elbette ki faziletlidir. Bu ayette zikrin ve duanın hafif sesle kendi işiteceği şekilde yapılmasının faziletine ve adabına işaret edilmektedir. Gerçi bu konuda kimilerine göre aşikâr zikir yapmak daha faziletli, kimilerine göre ise gizli yapmak daha faziletlidir, ama âcizane bana göre ayette de açık ifade edildiği gibi faziletli olan zikir ve duaların kendi işiteceği şekilde gizli olması adap ve saygıya daha uygun ve daha faziletlidir. Ayetin şu son cümlesi son derece dikkat çekmektedir: (Gafillerden olma.) Demek ki, akşam ve sabah Allah'ı zikretmeyen ona dua ve niyazda bulunmayan insanlar gafillerdir. Rablerini unutmuş, gaflete düşmüşler demektir.

206. (Zira Rabbinin katında olanlar yani melekler Allah'a kulluk etmekten asla kibirlenmezler, O'na tespih ederler ve O'na secde ederler.) Öyle ise sende ve sizde secde ediniz ve Rabbinizi tespih ediniz. Müslim'in Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadis de şöyle buyrulmuştur. "Âdemoğlu secde ayetini okuyup da secde ettiğinde şeytanlar ağlayarak oradan çekilir vay benim halime! Âdemoğlu secde ile emrolundu, o secde etti, cennetlik oldu. Ben isem secde ile emrolundum, fakat ondan imtina ettim ve ben de cehennemlik oldum," derler.

ENFAL SÛRESİ

Enfâl Sûresi Medine döneminde inmiştir. Bu sûre ganimet mallarının taksimatından bahsetmektedir. İniş sebebi hakkında farklı görüşler vardır, ama meşhur olan Bedir savaşı esnasında ganimet mallarının taksimatı hakkında inmiştir.

Ayet Sayısı: Yetmiş altı

Kelime Sayısı: Bin iki yüz otuz bir

Harf Sayısı: Beş bin iki yüz doksan dörttür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الأَنفَالِ قُلِ الأَنفَالُ لِلّهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُواْ اللّهَ
وَأَصْلِحُواْ ذَاتَ بِيْنِكُمْ وَأَطِيعُواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ
{١} إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا
تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَاناً وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ {٢}
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلاَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ {٣} أُوْلَـئِكَ
هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقّاً لَّهُمْ دَرَجَاتٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ
كَرِيمٌ {٤} كَمَا أَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِن بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ فَرِيقاً مِّنَ
الْمُؤْمِنِينَ لَكَارِهُونَ {٥} يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ
كَأَنَّمَا يُسَاقُونَ إِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنظُرُونَ {٦} وَإِذْ يَعِدُكُمُ اللّهُ
إِحْدَى الطَّائِفَتِيْنِ أَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ أَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ

لَكُمْ وَيُرِيدُ اللّٰهُ أَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِرِينَ
{٧} لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ {٨}

Meali

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adiyle başlarım.

1. Sana ganimetlerin bölüştürülmelerini soruyorlar. De ki, ganimetlerin taksimatı Allah ve Resule aittir. Eğer siz gerçekten müminlerseniz, Allah'tan korkun da birbirinizle aranızı düzeltin, Allah'a ve O'nun Peygamberine itaat edin.

2. Ancak müminler onlardır ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir. Kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğu zaman, imanlarını artırır ve Rablerine tevekkül ederler.

3. Namazlarını kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan infak ederler.

4. İşte hakkiyle mümin olan onlardır. Onlara Rableri katında dereceler, bağışlanma ve bereketli rızık vardır.

5. Nitekim Rabbin seni hak uğurunda savaşmak için evinden çıkarmıştı. Oysa o zaman Müslümanların bir kısmı bunu çirkin görmüşlerdi.

6. Gerçek açığa çıktıktan sonra hakikatte seninle mücadele ediyorlardı. Sanki göz göre-göre ölüme sürükleniyorlarmış gibiydiler.

7. İşte o zaman Allah, size iki taraftan birini vadediyordu ki, o sizin olacaktı. Siz ise Şani-şerefi olmayan şeyin sizin olmasını istiyordunuz. Hal bu ki Allah, kelimeleriyle (ayetleriyle) hakkı hak etmek, kâfirlerin de arkasını kesmek istiyordu.

8. Ki, suç işleyenler istemese de hakkı gerçekleştirsin, batılı da yok etsin.

İzahı

1. Sûrenin başında kısaca bahsettiğimiz gibi bu sûre Bedir savaşı esnasında inmiştir ki, bu savaşta elde edilen ganimet mallarının taksimatıyla ilgili Ensarla Muhacirler arasında tartışmaya neden olmuştu. Sadece bu savaşa katılan sahabeler arasında mı, yoksa savaşa katılmayanlara da pay verilecek mi veya bu savaşa katılanlar arasında daha çok faaliyet gösterenlere daha çok mu verilecek gibi münakaşalar üzerine bu ayet inmiş ve şöyle buyrulmuştur: (Sana

ganimetlerin taksimatından soruyorlar. De ki; ganimetlerin taksimi Allah ve Resule aittir. Eğer siz gerçekten müminler iseniz, Allah'tan korkun ve kendi aranızda birbirinizi düzeltin.) Allah ve Peygamberi kime ne kadar pay verirse, ona razı olun, itaat edin

2-3. (Gerçek müminler onlardır ki, Allah, anıldığı zaman yürekleri ürperir, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğu zaman imanlarını artırır ve Rablerine tevekkül ederler.) İmanın artıp artmayacağı ile ilgili ulema ikiye ayrılmıştır. Bir kısmına göre iman artar, bir kısmına göre ise artıp eksilmez. Fakat ben de artığını daha önce Ali-İmran sûresinin 173. ayetinin tefsirinde açıklamıştım, o ayette de bu ayette de arttığı açıktır. Daha geniş bilgi için o ayetin tefsirine bakınız.

Diğer bir husus tevekkül meselesidir. Tevekkül her hususta Allah'a güvenmektir. Ama bu demek değildir ki hiçbir şey yapma çalışma, tedbir alma kuru kuruya Allah'a güven. Öyle olsaydı Peygamberimiz hiçbir şey yapmadan, hiçbir sıkıntı çekmeden sadece Allah'a güvenirdi. Tevekkülü söylemek kolay da anlamak ve yaşamak zordur. Hayatta bu fakir iki kere tevekkülü yaşamış ve ne olduğunu anlamıştır, ama ne yazık ki şu anda onun eseri yok. Çünkü tevekkülü yaşamakta gerçekten bazı sıkıntılar karşınıza çıkar. İşte bunlara göğüs gerip sabırla bütün çarelere başvurup sizin elinizdeki çareler bittiği anda Allah bir çare, bir sebep yaratıyor ve sizin için imkânsız olan şey mümkün hale geliyor. Yani bunu yaşamak gerekiyor, işin içine girmek gerekiyor. İşin içine girmeden sadece okumakla dinlemekle anlayamazsınız. Hani bizim okuduklarımız şuna benzer. Denizin var olduğunu kitaplardan okumuş, ya da duymuş, ama onu görüp içine girmemiş kimsenin hayâlindeki deniz gibidir. Gerçek bilgi ne zaman ki denizi görür ve denizin içine girerseniz o zaman gerçek denizin ne olduğunu öğrenmiş olursunuz. Tevekkül tıpkı Hazreti İbrahim'in Nemrut tarafından ateşe atıldığı andaki halidir. Hazreti İbrahim Nemrud'un zulmünden ateşe atmasından kurtulmak için her çeşit çareye baş buruyor, ama kurtulamıyor. Artık bütün çareler bittiği anda son çare olarak onun söylediği söz: "Allah bana yeter, O, ne güzel vekildir, ben O'nu vekil ettim," dediği anda Allah Teâlâ ona bir çare ve çıkış yolu yaratmış ve ateşe: (Ey ateş! İbrahim'e soğuk ve selamet ol!) diye buyurmuştur ki, ateş soğuk olup onu selamete erdirmiş, yakmamıştır. Nitekim bir hadisi şerifte: "İbrahim'in son sözü, Allah, bana yeter ve O, ne güzel vekildir, sözü olmuştur," buyruluyor. Evet, işte Rableri zikredildiğinde yürekleri

hoplayıp, Allah'ın ayetleri okunduğu zaman imanları artıp ve Allah'a tevekkül edenler: (O kimselerdir ki, onlar namazlarını dosdoğru kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan infak ederler.) Yoksullara, fakirlere infakta bulunurlar, namazlarını kılar zekâtlarını verirler ve Allah yolunda cihat için harcamalarda bulunurlar: (İşte gerçek mümin onlardır.) Bu ifade ile de imanın arttığı ortaya çıkmaktadır ki, hakikatte mümin olanlar işte bunlardır, bütün bu güzel amel ve davranışları imanlarını artırmaktadır.

Rivayete göre Hasani-Basri Hazretlerine adamın biri. "Sen mümin misin?" diye sormuş. O da: "Eğer Allah'a, meleklere kitaplara, peygamberlere, ahret gününe, cennet ve cehenneme, dirilişe imanı kasdediyosan evet, müminim, ama yukarda geçen ayetteki manada soruyorsan, onu bilemiyorum, acaba ben onlardan mıyım, yoksa değimliyim," demiş.

Demek ki, taklidi imanın tahkiki imana dönüşmesi için bu vasıflara sahip olmak gerekir. Bakar mısınız sahabe bile bazen zaafa düşebiliyor. Dün Mekke'den Medine ye hicret eden, her şeylerini orada bırakan ve Allah'a güvenen Muhacirler ve onlara kucak açan, her şeylerini onlarla paylaşan, hatta mallarına varis kılan Ensari-kiram bu gün ganimet mallarının taksimatında ihtilaf edip çekişebiliyorlar. Ancak onlar vahyin gölgesinde Peygamberin dizinin dibinde yetiştiriliyorlar, aralarındaki ihtilafları ancak Allah'ın vahyi sayesinde, Peygamberin sayesinde halledebiliyorlardı.

4.Evet, işte bu vasıfları taşıyan: (O güzide müminler için Rableri katında dereceler vardır, bağış vardır ve şerefli rızıklar vardır.) Allah (c.c.) onlara hem yüksek dereceler verecek, hem hatalarını bağışlayacak, hem de nimetlerin en şereflisi olan ve ebedi olan cennet nimetlerini ikram edecektir.

5-6. (Nitekim Rabbin seni hak uğurunda savaşmak için evinden çıkarmıştı.) Yani Bedir savaşı için Rabbin sana vahyi ederek Medine'den yola çıktığında: (Müminlerden bir kısmı bunu hoş görmediler.) Hatta daha da ileri giderek: (Gerçek açığa çıktıktan sonra,) yani savaşın gerçek yüzünü gördükten sonra; (o hakikat hususunda seninle mücadele ediyorlardı, sanki baka-baka ölüme gidiyorlar gibi idiler.) Yani savaş iyiden iye göründüğü zaman san ki göz göre-göre ölüme gidermişçesine onlara savaş zor geliyordu.

Rivayete göre Ebu Süfyan'ın başkanlığında kırk kişilik süvari olan bir gurup kervanlarıyla birlikte Şamden çıkmış gelirken bunu haber alan Peygamber

(a.s.) bunların önünü kesmek için Medine'den hareket etmeyi emretmiş ancak sahabenin birçoğunun hedefi sadece bu kervanların önünü keserek vurmaktı. Fakat bunu duyan Mekke halkı ayaklanmış bu sefer Ebu Cahilin başkanlığında bin kişilik bir ordu ile yola çıkmış ve Bedir'e doğru geliyordu. O esnada Cibril Peygamberimize gelerek Allah Teâlâ size iki taifenin birini vadetti, diye müjdeledi. Yani, ya Şamdan gelen Ebu Süfyan'ın kervanlarını vurmak, ya da Mekkeden çıkıp Bedir'e gelen Ebu cahilin ordusunu yenerek zaferle döneceği müjdesini verince, Peygamberimiz ashabıyla istişare etti. Her türlü zorluğa rağmen bu konuda ne diyorsunuz? diye onlarla görüş alışverişinde bulundu. Fakat çoğu savaşmayı istemediler, onların niyetleri kervanları vurup dönmekti. Peygamberimiz ise bu sözlerden burkuldu ve şöyle dedi. "Kervan deniz kenarından geçip, gitti, ama Ebu Cahil ise ordusuyla bize doğru geliyor." Fakat onlar yine de ısrarla Peygamberimize sen kervana bak savaşı bırak dediler. Bu sözlerden Peygamber (a.s.) iyice kırılmış ve öfkelenmişti. Sonra Hazreti Ebu Bekir ve Ömer onlara güzel sözler söyleyip ikna etmeye çalıştılar. Derken Said b. Ubada kalkıp şöyle dedi. "Ey Allah'ın elçisi! Sen kendi işine bak ve icra et. Sen Aden körfezine gitsen Ensardan bir kişi bile geri kalmaz, arkandayız. Daha sonra Mikdad b. Amir kalktı: "Ey Allah'ın elçisi! Sen istediğin gibi yap biz kesinlikle senin arkandayız. Biz İsrail oğullarının Musa ya dedikleri gibi: (Ey Musa! Sen Rabbinle birlikte git savaş, biz işte burada oturup kalıyoruz,) diyenler gibi olmayız," dedi. Bu sözler Peygamberimizi fevkalade memnun etti ve Ensarı kast ederek övücü sözler söyledi. Bunun üzerine Said b. Muaz kalkarak: "Ey Allah'ın Resulü! Galiba bu sözlerinle bizleri kast ediyorsun," dedi. Peygamberimiz de: "Evet," deyince: "Seni hak Peygamber olarak gönderen Allah'a yemin ederim ki, sen şu denize dal desen dalarız, biz seninle beraberiz," dedi. Peygamberimiz de: "Haydi Allah'ın bereketine yürüyün, müjde veriyorum ki, Allah bana iki taifeden birini vadediyor. Allah biliyor ki, ben şu anda onların devrilip yere serileceğini görüyor gibiyim," buyurdu.

7. Evet: (İşte o zaman Allah size iki taifeden birini vadediyordu ki, o sizin olacaktı. Siz ise şanı şerefi olmayan şeyin yani kervanın sizin olmasını istiyordunuz. Hal bu ki Allah kelimeleri "ayetleri" ile hakkı-hak etmek kâfirlerin de kökünü kesmek istiyordu.) Yani siz basit bir kervanı vurup ondan elde edeceğiniz menfaatle dönmek isterken Allah C.C vahyi ile Ebu Cahilin Bedir'e gelen

ordusunu yeneceğimizi, şan ve şerefle hem zafer kazanacağımızı, hem de ganimetlerle döneceğimizi bildiriyordu.

8. Evet, işte: (O suç işleyenler istemese de hakkı gerçekleştirsin, batılı da yok etsin diye,) Allah Teâla bu zaferi size vaat etti, o zafere ve şerefe sizi eriştirdi.

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُم بِأَلْفٍ مِّنَ
الْمَلآئِكَةِ مُرْدِفِينَ {٩} وَمَا جَعَلَهُ اللّهُ إِلاَّ بُشْرَى وَلِتَطْمَئِنَّ
بِهِ قُلُوبُكُمْ وَمَا النَّصْرُ إِلاَّ مِنْ عِندِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ
{١٠} إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِّنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُم مِّن السَّمَاء
مَاء لِّيُطَهِّرَكُم بِهِ وَيُذْهِبَ عَنكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى
قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الأَقْدَامَ {١١} إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلآئِكَةِ
أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُواْ الَّذِينَ آمَنُواْ سَأُلْقِي فِي قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُواْ
الرَّعْبَ فَاضْرِبُواْ فَوْقَ الأَعْنَاقِ وَاضْرِبُواْ مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍ {١٢}
ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَآقُّواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَمَن يُشَاقِقِ اللّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ
اللّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ {١٣} ذَلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَأَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ
النَّارِ {١٤}

Meali

9. O vakit siz Rabbinizden yardım diliyordunuz ki:"Ben de düanızı kabul ederek ard-arda bin melekle size yardım ediyorum."

10. Bunu da size Allah, müjde olsun ve bununla kalpleriniz tatmin olsun diye yapmıştı. Yoksa zafer ancak Allah katındadır. Şüphesiz ki, Allah, her şeye galiptir, hâkimdir.

11. O sırada Allah'tan yine bir güven ve dinlenme olmak üzere sizi uykuya daldırıyordu. Sizi temiz-lemek şeytanın pisliğini (vesvesesini) sizden gidermek, kalplerinizi birbirine bağlamak ve savaşta sebat ettirmek için üzerinize gökten yağmur indiriyordu.

12. İşte o anda Rabbin meleklere şöyle vahyi ediyordu. Ben sizinle beraberim, haydi müminleri sebat ettirin. Kâfirlerin yüreğine de korku salacağım, haydi kafirlerin boyunlarına vurun! Vurun onların bütün parmaklarına!

13. Çünkü onlar Allah'a ve Resulüne karşı geldiler. Kim Allah ve Resulüne karşı gelirse bilsin ki, Allah'ın azabı şiddetlidir.

14. İşte bu yenilgi ve Allah'ın azabı, şimdi onu tadınız bakalım! Ve şüphesiz ki, kâfirlere birde cehennem azabı vardır.

İzahı

9. Ey Muhammed! Hatırla o Bedir gününü ki: (Rabbinizden yardım istiyordunuz. Ben de duanızı kabul ettim de ard-arda bin melekle yardım ettim.) Evet, Bedirde müşrik ordusunun sayısı bine yakındı, Müslümanların üç katı idi, silah ve mühimmat bakımından da zayıf durumda idiniz. Onlara karşı yardım istediğinizde Allah Teâlâ arka-arkaya bin melek göndererek size yardım etti.

10. (Ve bunu da sırf bir müjde olsun ve kalpleriniz onunla mutmain olsun diye Allah, yardım etti. Yoksa zafer ancak Allah'ındır.) Eğer O, yardım etmeseydi siz bu durumda zafer kazanamazdınız, Ancak Allah'ın yardımı sayesinde zafer kazandınız. Bu zaferi Allah Teâlâ sırf geleceğe dair yine böyle zaferler kazanacağınıza bir müjde olsun ve hem de kalpleriniz mutmain olsun diye size yardım ederek kazandırdı. Eğer bu zaferi kaybetseydiniz, kalpleriniz zaafa düşecek ve ümitsiz olacaktınız. (Allah, mutlaka her şeye galiptir ve her şeye hükmedendir.)

11. (O sırada hem bir güven olmak üzere, hem de dinlenmek üzere size Allah kendi katından bir uyku vererek uykuya daldırdı. Ve üzerinize gökten yağmur indirdi. Çünkü onunla hem temizlenesiniz, hem de şeytanın pis vesvesesini gidersin ve kalplerinize bağlılık versin ve bu yardımla sebat edesiniz diye.) Yani Bedir savaşından önce ki gecede Allah Teâla, istirahat edip dinlenesiniz diye, size kendi katından uyku verdi, uykuya daldırdı. Eğer Allah bu uykuyu vermeseydi, o savaşın korku ve heyecanından uyuyup dinlenemezdiniz, dinlenemeyince de

sarhoş gibi olup düşmana karşı savaşamazdınız ki, bunu size bir yardım olarak verdi. İkincisi su ihtiyaçlarınızı gidermeniz için, abdest ve gusülde kullanıp temizlenmeniz için ve şeytanın pis vesveselerini sizden gidermesi için, hem de savaşırken kuru toprak ve kumlarda ayaklarınızın kaymaması, ıslak yerlere basınca ayaklarınızın tutması için yağmur yağdırdı. İşte Allah Teâlâ bütün bu yardımları savaştan önce size yardım etti ki, kalpleriniz mutmain olsun, birbirinize bağlı kalarak, Allah'a güvenerek savaşıp zafere ulaşasınız ve ondan sonra da cesaretlenesiz diye.

12. (Yine o vakit Rabbin meleklere vahyetti ki, ben sizinle beraberim, müminleri sebat ettirin.) Yani kalplerine korku yerine kuvvet ve cesaret verin, onlara hem maddi, hem de manevi yardımlarda bulunun: (Yakında biz de kâfirlerin kalplerine korku salacağız, siz de boyunlarının köküne ve bütün parmaklarına vurun, diye vahyettik.)

Evet, Bedir savaşında Allah Teâlâ düşmanın karşısında zayıf ve güçsüz olan İslam ordusuna her türlü yardımda bulunarak onları zafere ulaştırdı. Bu kiritik savaşta ki zafer de onları bundan sonrası için, ümitlendirdi ve güçlendirdi. Demek ki Allah, müminleri yalnız bırakmadı her türlü yardımda bulundu, bundan böylede bulunur.

13-14. Evet: (İşte onlar=kâfirler Allah ve Resulüne karşı geldiler. Kim Allah ve Resulüne karşı gelirse bilsinler ki Allah'ın azabı çetindir. –İşte bu bir ölümdür ki, onu tadın bakalım. Şüphe yok ki, ayriyeten kâfirler için ateş azabı da vardır.) Yani bu savaştaki cezaları kılıç darbeleriyle olümdür. Fakat bununla kurtulmuş değildirler, onlara ayriyeten cehennemde geçici olmayan ateş azabı da vardır ve kendilerini beklemektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُواْ زَحْفاً فَلاَ تُوَلُّوهُمُ الأَدْبَارَ {١٥} وَمَن يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُ إِلاَّ مُتَحَرِّفاً لِّقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزاً إِلَى فِئَةٍ فَقَدْ بَاء بِغَضَبٍ مِّنَ اللّهِ وَمَأْوَاهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ {١٦} فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَـكِنَّ اللّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ إِذْ

رَمَيْتَ وَلَكِنَّ اللّٰهَ رَمَى وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلاَءً حَسَناً إِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {١٧} ذَلِكُمْ وَأَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ {١٨} إِن تَسْتَفْتِحُواْ فَقَدْ جَاءكُمُ الْفَتْحُ وَإِن تَنتَهُواْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَإِن تَعُودُواْ نَعُدْ وَلَن تُغْنِيَ عَنكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئاً وَلَوْ كَثُرَتْ وَأَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ {١٩}

Meali

15. Ey iman edenler! Toplu halde kâfirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkanızı dönmeyin (kaçmayın.)

16. Her kim böyle bir günde (hile amacıyla) tekrar dönüp çarpışmak için veya diğer bir cephedeki safa katılıp yeniden mevzilenmenin dışında arkasını dönerse, muhakkak ki, Allah'tan bir gazaba uğramış olur. Ve varacağı yer de cehennemdir, orası ne kötü bir varacak yerdir.

17. Sonra onları siz öldürmediniz, lakin Allah öldürdü. (Ok) attığın zaman da sen atmadın, lakin Allah attı. Bu müminlere güzel bir sınav olsun diye idi. Şüphesiz ki Allah, işiten, bilendir.

18. İşte bu böyle olmuştur. Şüphesiz ki Allah, kâfirlerin tuzağını boşa çıkarır.

19. Eğer zafer istiyorsanız, şüphesiz ki, işte size zafer geldi. (Ey müşrikler) eğer siz bu savaşa son verirseniz o sizin için hayırlı olur. Eğer siz tekrar dönerseniz, biz de tekrar döneriz. Topluluğunuzun çokluğu da sizden hiçbir şey kurtaramaz. Ve bilin ki şüphesiz Allah, müminlerle beraberdir.

İzahı

15. Bu ayet topluca savaş için düşmanla karşı karşıya gelindiğinde inananların arkalarını dönüp kaçmamaları emredilmektedir.

16. Bu ayette ise bir hile amacı olmaksızın, ya da başka bir cephedeki mücahitlere yardım için geri çekilmenin dışında, düşmanın karşısında arkasını dönüp

kaçanların Allah'ın gazabına uğrayacakları ve ebedi cehenneme varacakları beyan edilmektedir. Ve o varacakları cehennem ne kötü bir varılacak yerdir. Yani düşmana hile yaparak geri çekilir gibi yapıp, onları aldatarak gerilerde siper alıp düşmanı iyice içeri çekmek, sonra onlara saldırmak amacıyla geri çekilmeleri ya da başka bir cephede olan mücahid kardeşlerine yardım etmek amacıyla çekilmeleri caizdir. Bunların dışında düşmanın karşısından arkalarını dönüp kaçanların büyük bir günah işledikleri bildirilmektedir ki, böyle yapanlar Allah'ın gazabına ve cehenneme müstahak olacaklardır.

Bu konu ile ilgili ulema arasında farklı yorum ve görüşler vardır. Sahabelerin bazılarının rivayetlerine göre bu ayet ancak Bedir savaşı hakkında inmiştir. Çünkü o ilk ve çok kiritik bir savaş olduğu için, böyle bir savaşta cepheden kaçanların büyük bir günah işleyecekleri, Allah'ın lanet ve gazabına uğrayarak cehenneme müstahak olacakları ifade edilmiştir. Çünkü diğer savaşlarda firar etme hadisesi yaşanmıştır ve sonra onlar bağışlanmışlardır. Mesela Uhut savaşında kaçıp da sonra pişman olanlar hakkında Ali-İmran sûresinin 155. ayetinde: (Allah, onları bağışladı,) buyruluyor. Huneyn savaşından kaçanlar hakkında da Tövbe sûresinin 27. ayetinde: (Sonra onun ardından dilediğinin tövbesini kabul eder,) buyruluyor. Yani firar ettikten sonra Allah dilediğinin tövbesini kabul eder. Ama Bedir de böyle bir bağışlanma söz konusu değildir. Fakat diğer bir gurup ulemaya göre ise ayet genel mana ifade eder. Yani bütün savaşlardan kaçmak, büyük günahtır ve Allah'ın gazabına, cehenneme müstahak olurlar. Çünkü ayetin başında: (Ey iman edenler!) ifadesinden bu anlaşılıyor. Yani bütün müminlerin bütün savaşlardan kaçması büyük günahtır. Bu ayete hükümsüz diyenler de vardır. Ulemanın çoğunluğuna göre düşmanın karşısından kaçmak caiz değildir, ancak düşman İslam ordusunun iki mislinden fazla olursa caizdir. İbni Abbas da düşman üç misli fazla olursa kaçmak firar sayılmaz, ancak iki katı olur da firar ederse bu firar sayılır, demiştir. Ve bunun sebebi de pek yakında gelecek bir ayette düşmanın sayısının iki katına karşı Müslümanların onlara karşı savaşıp ve yeneceklerine dair haberdir.

Fakat âcizane benim kanaatime göre bütün savaşlarda cepheden kaçmak büyük günahlardandır ama, Bedir savaşı hariç diğer savaşlardan kaçanlar tövbe ettikleri takdirde bağışlanırlar. Nitekim Peygamber (a.s.) büyük günahları sayarken onlardan birinin de savaştan kaçmak olduğunu bir hadislerinde bildirmektedir.

Yukarda numaralarını verdiğimiz Âli-İmran ve tövbe sûresindeki iki ayette de dikkat edilirse onların tövbelerinin kabul edildiği ifade ediliyor. Hatta Huneyn savaşından kaçanlar hakkında: (Allah dilediğinin tövbesini kabul eder,) ifadesi herkes için olmadığı anlamına gelir ki, bu da mümin olup da savaştan kaçanların tövbelerinin kabulü, münafıkların ise bağışlanmayacağı anlamına gelir. Çünkü münafıklar iman etmedikleri için onların tövbe etmeleri göstermelik, başka amaçlara yöneliktir.

17. (O gün onları "müşrikleri" siz öldürmediniz, lakin Allah öldürdü. Attığınız okları da sen atmadın, lakin Allah attı.) Yani, görünüşte onları siz öldürüyordunuz ama, aslında, onları öldüren Allah'tı, O'nun size yardıma gönderdiği meleklerdi. Okları görünüşte siz atıyordunuz, ama aslında onları da Allah atıyordu. Yani siz o günün heyecanından okları rastgele atıyordunuz, ama onları isabet ettiren yine Allah'tı, O'nun melekleri idi. Siz bu kahramanlığı kendinizden olduğunu zannediyorsunuz, ama işin aslı böyle idi. (İşte bu zafer müminler için güzel bir sınav oldu. Şüphesiz ki, Allah, her şeyi işiten ve bilendir.) Yani esas size zaferi kazandıran Allah'tır, ama sizler de malınızı, canınızı bu yolda ortaya koyarak elinizden geleni yaparak güzel bir sınav verdiniz. Allah, bütün söylenenleri işitiyor, yapılanları biliyor.

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre Bedir savaşından sonra gaziler biraz böbürlenerek kahramanlık gösterdiklerini kendi aralarında tartışmışlar. İşte falancayı ben öldürdüm, filancaya ben oku attım, şeklinde böbürlenip durmuşlar. Bunun üzerine bu ayet inerek, sadece onların kahramanlıklarıyla değil, Allah'ın yardımıyla müşriklerin öldürüldüğü ve atılan oklar O'nun yardımıyla isabet ettirildiği haber verilmiştir. Allah Teâlâ böbürlenmeyi, övünmeyi hiçbir zaman sevmez. Müminler böbürlenme, övünme yerine, zaferi kendilerinden bilme yerine, Allah'a şükrederek, her şeyin O'ndan olduğunu, O'nun yardımıyla olduğunu göz ardı etmemelidirler. Daima O'na boyun eğerek, O'na güvenerek ve O'na dua ederek yardım istemelidirler. Yoksa zafer kazandım diye yıllarca bayram eden tepinip ve övünüp duran, kerameti kendinden menkulmüş gibi her şeyi kendinden bilen şımarıklığı Allah, asla sevmez.

18-19. (İşte bu böyle olmuştur.) Bu zafer Allah'ın yardımıyla olmuş ve müminler için de güzel bir sınav olmuştur. (Ve şüphesiz ki Allah, kâfirlerin tuzağını da boşa çıkarmıştı. Ey müşrikler! Eğer zafer istiyorsanız işte size zafer.)

Peki şimdi ne oldu? Bedirde eğlenceler yapmadan, çengi-çalgı çalıp oynatmadan, ziyafetler vermeden, Muhammed'i yenip zafer kazanmadan dönmeyeceğiz diyen, ey Ebu Cahil ve yandaşları! Haydı şimdi zaferi gördünüz mü? Alın işte size zafer öyle olmaz böyle olurmuş.

Rivayete göre Mekke müşrikleri Bedir savaşına çıkarken Kâbe'nin örtüsüne yapışıp: "Ey Allah'ımız! İki askerin en yücesine, iki gurubun en doğrusuna ve iki fırkanın en değerlisine yardım et," diye sözde dua etmişler. Cenab-ı Hak da aha size iki fırkanın en şereflisi, en doğrusu ve en değerlisi kimmiş şimdi anlayın bakalım dercesine Müslümanlara yardım edip onları zafere erdirmiştir. Ey müşrikler! Artık bu yenilgiden sonra: (Siz savaşa son verirseniz sizin için iyi olur, yok eğer tekrar dönerseniz, biz de tekrar döneriz ki, sizin topluluğunuz, çokluğunuz sizden hiçbir şey kurtaramaz.) Siz Müslümanlara karşı savaşa devam ederseniz, biz de sizi yenilgiye uğratmaya perişan etmeye devam ederiz. Sizin çokluğunuz da bir şeye mani olamaz ve sizi Allah'ın cezasından kurtaramaz. Ve nitekim Bedir de kurtaramadı. (Çünkü Allah, müminlerle beraberdir.) O, ancak mümin olanlara yardım eder.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ أَطِيعُواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَأَنتُمْ
تَسْمَعُونَ {٢٠} وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لاَ
يَسْمَعُونَ {٢١} إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللّهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ
لاَ يَعْقِلُونَ {٢٢} وَلَوْ عَلِمَ اللّهُ فِيهِمْ خَيْراً لَّأسْمَعَهُمْ وَلَوْ
أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّواْ وَّهُم مُّعْرِضُونَ {٢٣} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ
اسْتَجِيبُواْ لِلّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُم لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ
يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَأَنَّهُ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ {٢٤} وَاتَّقُواْ فِتْنَةً
لاَّ تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمْ خَآصَّةً وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ شَدِيدُ

الْعِقَابِ {٢٥} وَاذْكُرُواْ إِذْ أَنتُمْ قَلِيلٌ مُّسْتَضْعَفُونَ فِي الأَرْضِ تَخَافُونَ أَن يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَآوَاكُمْ وَأَيَّدَكُم بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {٢٦}

Meali

20. Ey iman edenler! Allah ve Resulüne itaat ediniz, işittiğiniz halde O'nun emirlerinden yüz çevirmeyiniz.

21. Ve işitmedikleri halde işittik diyenler gibi de olmayın.

22. Çünkü yeryüzünde debelenip duran canlıların en şer olanları Allah katında anlamayan sağır ve dilsizlerdir.

23. Allah, onlarda hayır görseydi onlara işittirirdi. Eğer işittirseydi de yüz çevirerek dönerlerdi.

24. Ey iman edenler! Peygamber sizi, size hayat verecek şeye çağırdığı zaman, Allah'a ve Peygambere itaat edin ve bilin ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer. Ve siz muhakkak onun huzurunda toplanacaksınız.

25. Ve öyle bir fitneden sakının ki, sizden yalnız zulmedenlere dokunmaz. Bilin ki, şüphesiz Allah'ın intikamı çok şiddetlidir.

26. Düşünün ve hatırlayın o zamanı ki, siz yeryüzünde güçsüzdünüz, hor görülen bir azınlıktınız. İnsanların sizi hırpalamasından korkuyordunuz. Öyle iken O, sizi barındırdı, yardımıyla destekledi ve şükredesiniz diye temiz rızık verdi.

İzahı

20. Bu ayet de Allah'a ve Peygamberine itaat edilmesi emretmektedir: (İşittiğiniz halde o Peygamberin emirlerinden yüz çevirmeyin.) Şüphesiz ki, Allah'a itaat O'na ve Resulünün emirlerine boyun eğip uymakla olur.

21-23. (İşitmedikleri halde işittik diyenler gibi de olmayınız.) Yani dilleriyle işittik derler ama gerçekte dinleyip anlamış değillerdir. İşte siz de onlar gibi olmayın. Gerçekte işitmek demek, işittiklerini uygulamaktır. –(Allah katında hayvanların en şerlileri akıllanmayan sağır ve dilsizlerdir.) Yani Allah Teâlâ akıl verdiği halde düşünemeyen, hakkı işitip ona uymayan sağırlar ve hakkı konuşamayan

dilsizler, akılsız ve ahmaklar, yaratılmış olan hayvanların en kötüleridirler. –(Eğer Allah, onlarda bir hayır olduğunu bilseydi, elbette onlara işittirirdi.) Yani Allah Teâlâ ezeli bilgisinde onlarda bir hayır olmadığını biliyor, eğer bir hayır olsaydı işittirirdi. Bunlarda hayır yoktur: (İşittirseydi de zaten yüz çevirip arkalarını dönerlerdi.) Yani bir anlık kulaklarını kalplerine verip vicdanlarının sesini dinleseler bile, yine imandan vazgeçerler, yine küfür ve isyanlarına gerisin-geri dönerlerdi. Tıpkı İbrahim (a.s.) putlara tapanlara "bunlar kendilerini koruyamıyorlarsa ne diye Tanrı diye tapıyorsunuz?" dediğinde onlar bir an işitir gibi oldular, kulaklarını vicdanlarının sesine verdiler. Öyle ya, kendini koruyamayan, kendine faydası olamayanın bize ne faydası olur, diye bir an kulak verip düşündüler, ama hemen arkasından sırtlarını dönerek yine putlara kulluk etmeye devam ettiler. İşte Alla (c.c.) onlara duyursa bile, hemen vazgeçer dönerler.

24. (Ey iman edenler! Peygamber size hayat vermek için çağırdığı zaman Allah ve Resulüne derhal icabet edin.) Sizin bir ölü mesabesinde ruhsuz ve şuursuz olan kalplerinize imanla hayat veren ve ibadetlerle gafletten uyandırıp sizi harekete geçirecek, dinamizmi verecek bir işe çağırdığı zaman, derhal Allah'a ve Resulüne itaat edin, bu çağrıya uyun. Peygamberin bu çağrısı Kur'an'ın emirlerine uyulması için de olabilir, bir cihat için de olabilir ve önemli bir iş için de olabilir. Her ne suretle olursa olsun, Allah'ın ve Peygamberinin çağrısına uyun: (Ve biliniz ki Allah, kişi ile kalbi arasına girer ve sonuçta mutlaka O'nun huzurunda toplanacaksınız.) Yani Allah, kuluna şah damarından daha yakındır, Allah, mekândan münezzehtir, ama O'nun adı, sevgisi ve korkusu kulunun kalbindedir. O, imanla küfür arasına perde olur. Kulun kalbinin bir yönü küfre yönelik bir yönü de imana yöneliktir, kalp hangi tarafa meylederse oraya kayar. İşte Allah, imana meyledenlerin kalplerinin küfre kaymasına engel olur. Müslim'in Abdullah b. Ömer b. As'tan rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz şöyle dua etmiştir. "Ey kalpleri bir anda çeviren Allah'ım! Kalplerimizi sana itaat de sebat ettir." Diğer bir rivayette ise: "Ey kalpleri çeviren Allah'ım! Benim kalbimi dinde sabit kıl," diye dua etmiştir.

25. (Ve o fitneden korkun ki, sizden sadece zalim olanlara dokunmaz. Ve bilin ki şüphesiz Allah'ın intikamı şiddetlidir.) Daha önce Âraf sûresi 164. ayetinde geçmişti. İsrail oğulları üç guruba ayrılmışlardı, günahları ve haramları işleyenler, bunlara müdahalede bulunan, onlara engel olmaya çalışanlar, bir de

nemelazım, deyip seyirci kalanlar vardı ki Allah Teâla bu kötülüklere engel olmak isteyen gurubu kurtarıp ötekilerini helak etmişti. Demek Allah'ın azabı sadece zulüm edenlere değil onlara seyirci kalanlara da azabı dokundurur.

Hasani Basri hazretleri demiştir ki, bu ayet Cemel vakasını işaret ederek Hazreti Ali, Ammar, Talha ve Zübeyir hakkında inmiştir. Zübeyr de: "Biz bu ayeti uzun zaman okuduk, ama bu ayetin işaret ettiği kişilerden olduğumuzu anlayamadık, şimdi anladık ki bu fitne Cemel vakasında bizim başımıza çıktı," demiştir.

26. (Düşünün ve hatırlayın o zamanları ki, siz yeryüzünde güçsüzdünüz. Hor görülen bir azınlıkta idiniz, O, sizi korudu.) Yani Mekke de zulme uğramış, hor görülmüş, güçsüz, çaresiz bir azınlıkta idiniz. Sonra Allah Teâla, Ensarı size sahip çıkardı, gelip Peygambere bey'at ettiler, sonra da Medine ye hicret edince size sahip çıkıp yardım ettiler. Ve Allah C.C: (Bir de size temiz rızıklar "ganimetler" bahşetti, umulur ki şükredersiniz.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَخُونُواْ اللّهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُواْ أَمَانَاتِكُمْ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ {٢٧} وَاعْلَمُواْ أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلاَدُكُمْ فِتْنَةٌ وَأَنَّ اللّهَ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ {٢٨} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إَن تَتَّقُواْ اللّهَ يَجْعَل لَّكُمْ فُرْقَاناً وَيُكَفِّرْ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ {٢٩}

Meali

27. Ey iman edenler! Allah ve Resulüne hıyanet etmeyin ki, bildiğiniz halde kendi emanetlerinize de hıyanet etmiş olursunuz.

28. İyi bilin ki, mallarınız ve evlatlarınız sizin için birer imtihandır Ve şüphesiz ki Alla, işte O'nun katında büyük mükâfat vardır.

29. Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız size hakla batılı birbirinden ayıracak bir anlayış verir, günahlarınızı örter, sizi bağışlar ve Allah büyük bir lütuf sahibidir.

İzahı

27. Bu ayette Allah ve Resulüne hıyanet edilmemesi hususunda müminler uyarılıyorlar. Allah ve Resulüne hıyanet etmek; onun emir ve yasaklarına riayet etmemek, farzları ve sünnetleri yerine getirmemek, haramlardan ve yasaklardan kaçınmamaktır. Eğer Allah ve Resulüne hıyanet ederseniz kendi emanetlerinize de hıyanet etmiş olursunuz. Kendi aranızda da güvenilirliğinizi yitirirsiniz.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında birkaç rivayet vardır. Onlardan biri Hatip b. Ebi Belte'a hakkındadır ki, Peygamberimiz Mekke'yi feth etmek için hareket edince, bu zat gizlice bir mektup yazarak Peygamberimizin Mekke'ye doğru yola çıktığını müşriklere haber vermiş ve böylece onlara sırdaş olunca da hıyanet etmiş. Diğer bir rivayete göre ise Ebi Lübaba hakkında inmiştir ki, Peygamberimiz Beni Kureyze Yahudilerini muhasara altına almıştı. Fakat bunlar Peygamberimizden müsaade alarak Şam'a doğru gitmek istediler. Peygamberimizse buna izin vermedi. Saad b. Muaz'ı hakem tayin etti. Ancak Beni Kureyze kabilesi ashaptan Ebi Lübabe yi istediler. Kureyze Ebi Lübabe'ye: "Sen ne diyorsun, Sad b. Muaz'ın hakemliğini kabul edelim mi?" diye ona sorunca, o da elini boğazına götürerek, eğer kabul ederseniz, o sizin boğazınızın kesilmesine karar verir, diye işaret etti. İşte böylece Ebi Lübabe Peygamberimizin Muaz vasıtasıyla vereceği hükme hıyanet etti ve bunun üzerine de bu ayet indi. Her ne suretle olursa olsun hiyanet en kötü bir vasıftır bilhassa Allah ve Resulüne hiyanet edenler tövbe etmedikçe en büyük ceza ile cezalandırılırlar.

28. Bu ayette de mal ve evlatların birer imtihan vesilesi olduğu bildirilmektedir. Yani Allah C.C bunları birer iftihar için, övünmek için, bunlara aşırı derecede gönül verip, hayatını zamanını hep onlara harcamak için, onlarla meşgul olup Allah'a ibadetten, zikirden fikirden, ilimden irfandan uzak kalsın diye vermedi. Ya da onları başkalarına karşı bir güç olarak kullansın diye de vermedi. Onları veren Allah, kendisine daha çok şükretsin, ibadet etsin, onları hayırlı birer evlat olarak yetiştirsin, başkalarına zararlı değil yararlı olsunlar diye verdi. İşte Allah (c.c.) ana babaları evlatlarıyla bu iki şeyden birisiyle deniyor, sınıyor.

29. (Ey müminler! Eğer Allah'tan korkarsanız,) yani onun haram ve yasaklarından kaçınır, emirlerini yerine getirirseniz; (size hakla batılı ayıracak bir

basiret verir.) Yani neyin hak, neyin batıl olduğunu, neyin iyi, neyin kötü olduğunu seçecek bir anlayış verir: (Hαm de günahlarınızı örter, bağışlar ve Allah, büyük lütuf sahibidir.) Siz ondan korkup emirlerini, yerine getirir, yasaklarından korunursanız, O, size katından büyük lütuflarda bulunur.

وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُواْ لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّهُ وَاللّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ {٣٠} وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا قَالُواْ قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَاء لَقُلْنَا مِثْلَ هَـذَا إِنْ هَـذَا إِلاَّ أَسَاطِيرُ الأوَّلِينَ {٣١} وَإِذْ قَالُواْ اللَّهُمَّ إِن كَانَ هَـذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِندِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِّنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ {٣٢} وَمَا كَانَ اللّهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَأَنتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ {٣٣} وَمَا لَهُمْ أَلاَّ يُعَذِّبَهُمُ اللّهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُواْ أَوْلِيَاءهُ إِنْ أَوْلِيَآؤُهُ إِلاَّ الْمُتَّقُونَ وَلَـكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ {٣٤} وَمَا كَانَ صَلاَتُهُمْ عِندَ الْبَيْتِ إِلاَّ مُكَاء وَتَصْدِيَةً فَذُوقُواْ الْعَذَابَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ {٣٥} إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ يُنفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّواْ عَن سَبِيلِ اللّهِ فَسَيُنفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُواْ إِلَى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَ {٣٦} لِيَمِيزَ اللّهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعاً

فَيَجْعَلَهُ فِي جَهَنَّمَ أُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ {٣٧} قُل لِلَّذِينَ كَفَرُواْ إِن يَنتَهُواْ يُغَفَرْ لَهُم مَّا قَدْ سَلَفَ وَإِنْ يَعُودُواْ فَقَدْ مَضَتْ سُنَّةُ الأَوَّلِينِ {٣٨}

Meali

30. Hani bir zamanlar o kâfirler seni bağlamak veya öldürmek veyahut da sürüp çıkarmak için sana tuzak kuruyorlardı, onlar tuzak kurarken Allah da (onlara) tuzak kuruyordu. Öyle ya, Allah tuzak kuranların en iyisini kurar.

31. Onlara ayetlerimiz okunduğu zaman: "İşittik, dilersek biz de bunun gibisini söyleriz, bu eskilerin efsanelerinden başka bir şey değildir," derler.

32. Hani bir vakit şöyle dediler. Ey Allah'ım! Eğer bu senin katından gelmiş bir hak kitap ise; "hiç durma üzerimize taş yağdır veya daha acıklı bir azap ver,"

33. Hal bu ki, sen onların içlerinde iken Allah onlara azap edecek değildir.

34. Şimdi Allah'ın kendilerine azap etmemesi için neleri var ki, onlar Mescidi-Haramdan men ediyorlar. Üstelik onun hizmetine ehil kişiler de değiller. Çünkü onun hizmetine ehil olanlar ancak muttakilerdir, lakin çoğu bunu bilmezler.

35. Kâbe'nin yanında onların dua ve namazları ise ıslık çalmak, el çırpmaktan başka bir şey değildir. O halde inkârlarınızdan dolayı azabı tadın, bakalım.

36. Mallarını sırf Allah yolundan alıkoymak için harcayan o kâfirler, şüphesiz ki yine onu harcarlar. Varsın harcasınlar, sonra o yüreklerine bir acı olarak inecek, sonra da mağlup olacaklar. Zaten kâfirler toptan cehenneme gideceklerdir.

37. Allah, murdar kimseleri temizlerden ayırmak için ve bir de murdarları birbiri üzerine bindirip hepsini bir araya getirip ve topunu birden cehenneme koymak için, böyle yapar. İşte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridirler.

38. (Ey Peygamber') Eğe kâfirler içinde ki, (küfürlerinden) vazgeçerlerse, geçmişteki günahları bağışlanır. Yok, eğer yine kötülüklerine dönerlerse, muhakkak ki, öncekilerine uygulanan âdet onlara da uygulanacaktır.

İzahı

30. Ey Muhammed! Hani o zamanı hatırla ki: (Bir vakitleri o kâfirler seni tutup bağlamak yahut öldürmek veyahut da yurdundan çıkarmak için tuzak kuruyorlardı, fakat Allah da onlara karşı tuzak kuruyordu Allah tuzakların en iyisini kurar.)

Bu ayet Peygamberimiz aleyhine Ebu Cahil başkanlığında hazırlanan tuzaklara işaret etmektedir. Şöyle ki, Medineli Ensârdan bir gurup insanların Müslüman olmaları, müşrikleri telaşlandırmıştı. Ebu Cahil'in başkanlığında müşriklerin ileri gelenleri Darü'n-Nedve de toplandılar. Şeytan da Necidli yaşlı ve kılıksız bir herifin suretinde o toplantıya katıldı. Onu gören müşrikler sen de kimsin? diye sorunca ben Necidliyim toplantı yaptığınızı duyunca ben de katılmak istedim, dedi. Derken bunlar müzakereye başladılar. Ebu'l-Buhturi denen adam söze başladı ve benim görüşüm şudur, dedi. Muhammed'i bağlar bir odaya hapsederiz ve bütün giriş çıkışları kapatırsınız, sadece bir delik açarsınız, oradan yiyecek, içecek verirsiniz ve böyle devam edersiniz ora da ölür, gider, dedi. Bunun üzerine o ihtiyar kılıklı İblis bu fikir iyi bir fikir değil, onun kavmi silahlanır onu sizin elinizden kurtarır, dedi. Haşim bin Âmir ise benim fikrim, bunu bir deveye bindirip Mekke'nin dışına çıkarmaktır. Orada ne yaparsa yapsın, artık size zarar veremez, dedi. Fakat o şeytan kılıklı ihtiyar İblis yine bu da doğru bir fikir değil, çünkü o başka insanları yoldan çıkarır, güçlenir ve gelip sizinle savaşır, dedi. Bu sefer Ebu Cahil benim fikrim şudur, dedi. Her kabileden birer adam alıp onların ellerine birer kılıç verirsiniz evinin etrafında beklerler, dışarı çıkınca hepsi birden vurur öldürürler, kim vurdu ya gider ve böylece kabilelere yayılmış olur. Eğer Haşim oğulları kan bedelini isterse onu da bu kabileler arasında öderiz Kureyşliler savaşmayı göze alamazlar ve böylece ondan kurtulmuş oluruz. Böyle karar verip dağılınca Cibril Peygamberimize gelerek durumu haber verdi. Peygamberimiz de kendisi olduğunu zannetsinler diye Hazreti Ali'yi yatağına yatırıp onların aralarından çıkıp gitti ve sonra da hicret gerçekleşti. Daha önce de anlatmıştık, Allah Teâlâ bir mucize olarak ona görünmeyen ordularla yardım etti. Aralarından çıkıp giderken onu göremediler neden sonra çıkıp gittiğini anladılar ve böylece hicret gerçekleşti ve Allah onların tuzaklarını boşa çıkardı ve sonunda da korktukları adam

güçlendi. O tuzakları kuranlar başta Ebu Cahil olmak üzere elebaşlarının Peygamber (a.s.)'a vuracakları kılıçlar yerine Bedir de kendilerine vuruldu, onların kafalarına indirildi böylece hepsi belalarını, cezalarını buldular. İşte Allah (c.c.) böyle tuzak kuranlara karşı en iyi tuzaklar kurar.

31. (Onlara bizim ayetlerimiz okunduğu zaman, işittik derler, ne var biz de bunların benzerini söyleriz. Çünkü bunlar öncekilerin efsanelerinden başka bir şey değildir,) derler. Bu münasebetsiz sözleri söyleyenlerden biri Nadir b. Hârismiş. Rivayete göre bu kişi gezip dolaştığı memleketlerde Farslardan, Yahudilerden ve Hıristiyanlardan bir takım efsaneler öğrenmiş, onlara dayanarak bu pervasız lafları etmiş ve Kur'an'a geçmişlerin efsaneleri yakıştırmasını yapmış. Hal b ki değil bu kâfir, dünya âlem bir araya gelse Kur'an'ın benzeri bir kitap getirmeleri, ona benzer sözler uydurmaları mümkün değildir. Değil ki Kur'an'ın benzer bir kitap getirmek sadece bir tek sûrenin benzerini getiremeyecekleri Bakara sûresinin 23. ayetinde ifade edilmiştir. Çünkü Kur'an bizatihi mucizedir, hem lâfzı, dizilişi, hem de manası mucizedir. Mucize ise hiçbir mahlûkatın, yaratılmışın yapamayacağı, aciz kalacağı şey demektir.

32. (Hani bir vakit şöyle demişlerdi: "Ey Allah'ım! Eğer bu senin katından gelmiş bir hak kitapsa, hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize daha acıklı bir azap ver.") İşte Allah'ın ayetlerini kesin-kesin yalanlayıp da azabı acele isteyenlere Allah Bedir günü acele istedikleri azabı verdi, canlarını cehenneme teslim etti.

33. (Hal bu ki, sen onların içlerinde iken Allah, onlara azap edecek değildir.) Yani onlar hemen azabı acele istiyorlar, fakat sen onların arasında iken Allah, onların istedikleri azabı gönderecek değil, zamanı var, o zaman gelince, Allah, cezalarını verecektir. İşte Peygamber (a.s.)'ı ve ona inananları Allah Teâla onların aralarından çıkarıp Medine'ye hicret ettirdikten sonra Bedirde o azabı acele isteyenlerin cezalarını verdi.

34. (Allah'ın kendilerine azap etmemesi için acele edenlerin ellerinde acaba ne güvenceleri var?) Acaba Allah'ın kendilerine azabetmeyeceğine dair ellerinde bir delil mi var ki, kendilerinden emin olarak azap varsa nerde? diyebiliyorlar: (Ve Mescidi Haramdan men ediyorlar.) Peygamber (a.s.)'ın ve arkadaşlarının

Kâbe'yi ziyaret etmelerine engel oluyorlar ve bu yaptıkları kötülükten dolayı başlarına bir azabın gelmeyeceğinden de sanki eminler: (Üstelik ona "Mescidi Haram"a hizmet etmeye ehil kişiler değildirler. Oysa onun hizmetine ehil olanlar ancak muttakilerdir, ama bunu çoğu bilmez.) Kendilerinin pis ve necis olduklarının, Kâbe'ye hizmete ehil olmadıklarının farkında değilken, ehil olanlara engel olmaya çalışıyorlar. Yani bir atasözünde olduğu gibi tabiri caiz ise dağdakiler gelmiş, bağdakileri kovuyorlar. Müşrikler bu halleriyle Müslümanların Mescidi-Haramı ziyaret etmelerine engel oluyorlar.

35. (Hal bu ki, Kâbe'nin yanında onların dua ve namazları ıslık çalmaktan ve el çırpmaktan başka bir şey de değildir.) Yani güya onlar bir iyilik yapıyorlarmış gibi zannederek Kâbe'nin yanında ıslık çalıp el çırpıyorlar. Ayni bu günkü cahil va ahmakların yaptıkları gibi. Cenazelerini caminin önünde musalla taşına koyuyorlar abdestsiz, namazsız bir kenarda bekliyorlar, Müslümanlar cenaze namazını kılıyorlar, ondan sonra onlar da alkış koparıyorlar. Bunlarla o günküler arasında ne fark var acaba? Peki, mademki Kur'an'a dil uzatıyorsunuz, mademki peygamberi yalancılıkla suçluyorsunuz, mademki, küfrünüzde ısrar ediyorsunuz, mademki, iyilikten ve insanlıktan anlamıyorsunuz: (O halde küfrünüz sebebiyle azabı tadın, bakalı,) ey beyinsiz kâfir ve ahmaklar!

36. Bu ayette de sırf İslama engel olmak, insanları Allah'ın doğru yolundan alıkoymak için mallarını ve servetlerini nafile harcayanların hazin durumları haber verilmektedir. Onlar bu yolda harcadıklarının yüreklerine inip acıtacağından haberleri yoktur. O harcadıkları kendilerine zafer kazandırmayacak. Belki, yakında hüsrana uğrayacaklar. Küfrü ayakta tutmak için bunca gayret, bunca servet sarf etmeleri hüsranla sonuçlanacak, yakında onların mağlubiyetiyle sonuçlanacak ve bunların acısı yüreklerine inecektir. İşte onların bundan haberleri yok, bunun farkında değillerdir.

37. (Allah, murdarları temizden) yani münafık ve kâfirleri müminlerden (ayırsın ve yine murdarları birbiri üzerine istif edip hap birlikte cehenneme koysun diye, onların mallarını bu uğurda harcatıyor. İşte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridirler.) Onlar bu harcadıkları karşılığında zarardan başka hiçbir şey elde edemeyecekler, üstelik ellerini dizlerine vurarak eyvahlar ederek toptan cehenneme gideceklerdir.

38. Yine de Cenab-ı Hak, onları acıyarak buyuruyor ki, ey Muhammed! (O kâfirlere de ki: Eğer şimdiye kadar yaptıklarına son verirlerse, onlar için geçmişteki yaptıkları bağışlanır. Yok, eğer aynı şeyleri yapmaya döner devam ederlerse, öncekilere uygulanan âdet onlar için de geçerlidir.) Onlardan önce gelmiş geçmiş ümmetlerden azgın ve kâfirlere hangi azaplar, cezalar uygulanmışsa onlara da farklı olsa da ayni cezalar uygulanacaktır.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لاَ تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّهِ فَإِنِ انتَهَوْاْ فَإِنَّ اللّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {٣٩} وَإِن تَوَلَّوْاْ فَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ مَوْلاَكُمْ نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ {٤٠}

Meali

39. Ortalıkta fitne kalmayıp din tamamıyla Allah'ın oluncaya kadar, onlarla savaşın ve eğer vazgeçerlerse, şüphesiz Allah, yaptıkları şeyleri görücüdür.

40. Yok vazgeçmez de tekrar yaptıklarına dönerlerse, o zaman da bilin ki, Allah, sizin yardımcınızdır. O, ne güzel sahiptir, ne güzel yardımcıdır.

İzahı

39-40. (Fitne sona erinceye kadar ve din tamamıyla Allah'ın oluncaya kadar kâfirlerle savaşın.) Yani Allah'a şirk koşarak kendilerince din uydurup, gerçek din olan Allah'ın dinine engel olmak isteyerek fitne çıkaranlara karşı savaşın. Ta ki din Allah'ın koyduğu tevhid dini oluncaya ve bu dine engel olan fitneciler ortadan kaldırılıncaya kadar savaşın. (Şayet yaptıklarından vazgeçerlerse, şüphesiz Allah, onların yaptıklarını görendir.) Eğer gerçekten vazgeçmişlerse Allah, geçmişteki yaptıklarını bağışlar. –(Yok eğer vazgeçmez de tekrar yaptıklarına dönerlerse, o zaman da bilin ki Allah sizin sahibinizdir, O, ne güzel sahip ve ne güzel yardımcıdır.) O'ndan daha güzel sahip, yardımcı olabilir mi? O, ne verdiği sözden cayar ne de O'na kimsenin gücü yeter. Onlar illâ da biz fitne çıkaracağız, illâ da Allah'ın koyduğu tevhid dinine engel olacağız derlerse, hodri meydan, ey müminler! Siz onlardan korkmayın Allah, sizin yar ve yardımcınızdır. Bu ayetin benzeri Bakara suresinin 193. ayetidir ki o yayette daha geniş açıklamıştık onun tefsirine bakınız.

وَاعْلَمُواْ أَنَّمَا غَنِمْتُم مِّن شَيْءٍ فَأَنَّ لِلّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِن كُنتُمْ آمَنتُمْ بِاللّهِ وَمَا أَنزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٤١} إِذْ أَنتُم بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُم بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوَى وَالرَّكْبُ أَسْفَلَ مِنكُمْ وَلَوْ تَوَاعَدتَّمْ لاَخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَلَـكِن لِّيَقْضِيَ اللّهُ أَمْراً كَانَ مَفْعُولاً لِّيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَن بَيِّنَةٍ وَيَحْيَى مَنْ حَيَّ عَن بَيِّنَةٍ وَإِنَّ اللّهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌ {٤٢} إِذْ يُرِيكَهُمُ اللّهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلاً وَلَوْ أَرَاكَهُمْ كَثِيراً لَّفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الأَمْرِ وَلَـكِنَّ اللّهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {٤٣} وَإِذْ يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلاً وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ اللّهُ أَمْراً كَانَ مَفْعُولاً وَإِلَى اللّهِ تُرْجَعُ الأُمُورُ {٤٤}

Meali

41. Biliniz ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyden beşte biri mutlaka Allah içindir. O da Peygambere ve ona yakınlığı olanlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Eğer siz Allah'a iman etmiş hakla batılın ayrıldığı ve iki ordunun karşı-karşıya geldiği o gün kulumuza indirdiğimiz ayetlere iman etmiş iseniz, bunu böyle biliniz. Ve biliniz ki Allah, her şeye kadirdir.

42. O vakit siz vadinin yakın bir yamacında idiniz, onlarsa uzak yamacında idiler. Kervan da sizden daha aşağıda idi. Öyle ki, onlarla sözleşmiş olsaydınız

öyle bir buluşma yeri için muhakkak anlaşmazlık çıkarırdınız. Fakat Allah, yapılmış olan bir emri yerine getirmek için böyle hükmetmişti. Ta ki, helâk olan kimse apaçık bir delil gördükten sonra helâk olsun ve diri kalan da açık bir delil gördükten sonra diri kalsın. Şüphesiz ki, Allah işiten, bilendir.

43. Hani o vakit Allah, sana uykunda (rüyanda onları) az gösteriyordu. Eğer Allah, onları kalabalık gösterseydi korkacaktınız, lakin Allah, selamete erdirdi. Şüphe yok ki, O, göğüslerin içinde olanları bilir.

44. Ve işte onlarla karşılaştığınız vakit, onları sizin gözünüze az gösteriyordu. Çünkü Allah, o mukadder olan işi yerine getirecekti ve bütün işler Allah'a döndürülecektir.

İzahı

41. Bu ayet ganimet mallarının taksimatının nasıl yapılacağını bildirmektedir. Ganimet savaşlarda elde edilen mallardır. (Fey) ise daha genel anlamda hem savaşarak elde edilen mallara, hem de savaşmadan düşmandan elde edilen mallara denir. Bu sûrenin başında ganimetlerin taksimatında Müslümanlar arasında ihtilaf olduğu ve bu konu ile ilgili Peygamberimize soru sordukları bildirilmişti. Şimdi bu ayetle ona cevap olarak ganimetlerin nasıl taksim edileceği bildirilmektedir: (İyi biliniz ki, ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyden beşte biri Muhakkak ki, Allah içindir. O'da Peygamber için, Peygamberin akrabaları için, yetimler için, yoksullar için ve yolda kalmışlar içindir.) Yani Allah için ayrılan beşte bir Peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksul ve yolda kalanlara taksim edildikten sonra geriye kalanı da gaziler arasında taksim edilir ki, bu konular fıkıh kitaplarında daha teferruatlı olarak yazılıdır, fıkıh kitaplarına müracaat ediniz. Evet: (Hakla batılın ayrıldığı günde,) Bedir savaşının yapıldığı günde; (iki gurubun karşı-karşıya geldiği o gün kulumuz Muhammed'e indirdiğimize, Kur'an'a iman etmiş iseniz,) Allah, ganimetleri böyle taksim etmiştir (ve Allah, her şeye kadirdir.) Siz de O'nun emirlerine itaat etmek zorundasınız.

42-44. (Haniya siz vadinin yakın bir kıyısında idiniz, onlar ise öteki kıyısında idiler.) Yani Bedir savaşında siz vadinin suya uzak olan bir kıyısında iken, düşman ise suya daha yakın bir yamacında, daha uygun yerinde idi: (Kervan ve suvariler ise daha aşagıda sahilde idiler. Eğer siz daha önce onlarla sözleşmiş olsaydınız, öyle bir buluşma yeri için mutlaka anlaşmazlık çıkarırdınız.)

Yani sizin konumunuz düşmanın konumundan okadar kötü idiki, siz bu yerleşme ile ilgili daha önce bir sözleşme yapmış olsaydınız, siz bunu kabul etmezdiniz: (Lakin Allah, hükmettiği bir emri yerine getirmek için böyle yaptı. Tâ ki, helâk olan açık bir delil gördükten sonra ölsün ve diri kalan da açık bir delil gördükten sonra diri kalsın.) Yani kâfirler Allah'ın mucizesini gördükten sonra ölsün, yaşayan da Allah'ın mucizesini apaçık gördükten sonra yaşasın ki, düşman Müslümanların üç katından fazla olmasına rağmen, güçleri ve konumları itibariyle de iyi ve güçlü olmalarına rağmen bir mucize olarak zafer Müslümanların oldu. (Şüphesiz ki Allah her şeye kadirdir. –Hani Allah sana uykunda=rüyanda düşmanı az gösteriyordu. Eğer onları kalabalık görseydiniz korkacaktınız, lakin Allah, selamete erdirdi.) Yani Allah, size her yönden yardım ediyordu, gece uyku vererek dinlendirdi, yağmur göndererek su ihtiyaçlarınızı giderdi ve böylece kumlara ayaklarınızı basınca kaydırmadı. Peygambere müşriklerin sayı ve gücünü az gösterdi ki, çok olduğunu görüp korkup ürkmesinler diye. Er meydanına çıkınca da melekleri ard-arda gönderdi ve böylece zafere erdirdi. İşte bu zaferde de Allah Teâlâ, ölecek olan kâfirlere ölmeden önce mucizesini gösterdi ki, onu gördükten sonra ölsünler, ölmeyenler de bu mucizeyi gördükten sonra yaşasınlar. Evet: (Şüphe yok ki, Allah, göğüslerin içinde olan şeyleri bilir. –Ve işte onlarla karşılaştığınız zaman, onları sizin gözünüzde az gösteriyordu. Çünkü Allah, hükmettiği işi yerine getirecektir ve bütün işler Allah'a dönecektir.) Yani Bedir savaşında iki ordu karşılaştığı zaman da Allah, o kâfirleri Müslümanların gözlerinde az gösterdi ki, müslümanlar onlardan korkup ürkmesinler. Çünkü Allah, bu zaferin kazanılacağına ezeli ilminde hükmetmişti bu hükmü yerine getirdi.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُواْ وَاذْكُرُواْ اللّهَ كَثِيراً لَّعَلَّكُمْ تُفْلَحُونَ {٤٥} وَأَطِيعُواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ وَلاَ تَنَازَعُواْ فَتَفْشَلُواْ وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ وَاصْبِرُواْ إِنَّ اللّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ {٤٦} وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّذِينَ خَرَجُواْ مِن دِيَارِهِم بَطَراً وَرِئَاء

النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللهِ وَاللهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ {٤٧}
وَإِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لاَ غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ
النَّاسِ وَإِنِّي جَارٌ لَّكُمْ فَلَمَّا تَرَاءتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلَى عَقِبَيْهِ
وَقَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكُمْ إِنِّي أَرَى مَا لاَ تَرَوْنَ إِنِّيَ أَخَافُ اللهَ وَاللهُ
شَدِيدُ الْعِقَابِ {٤٨}

Meali

45. Ey iman edenler! Bu düşman topluluğu ile karşılaştığınız zaman, sebat edin ve Allah'ı çok zikredin ki, eresiniz.

46. Ayrıca Allah ve Resulüne itaat edin ve birbirinizle didişmeyin, sonra gücünüz elden gider. Sabredin, çünkü Allah, sabredenlerle beraberdir.

47. Çalım atarak ve halka gösteriş yaparak yurtlarından çıkaran ve Allah yolundan çevirenler gibi olmayın. Allah, onların yaptıklarını kuşatmıştır.

48. O zaman şeytan onlara yaptıkları işleri süslemiş: "Bu gün insanlardan bizi yenecek kimse yoktur, ben de sizin yanınızdayım," demişti. Fakat iki gurup birbirini görünce, iki ökçesi üzerine dönüp: "Ben sizden uzağım, ben sizin görmediğinizi görüyorum, ben Allah'tan korkarım zira Allah'ın intikamı şiddetlidir," demişti.

İzahı

45. Bu ayette savaşta iki topluluk karşılaştığı zaman müminlerin sabırla Allah'ı daha çok anmaları emredilmektedir. Müslümanlar her zaman Allah'ı zikretmeliler, ama böyle savaşlarda ve kritik zamanlarda daha da çok Allah'ı anmalı, O'na dua edip yalvarmalıdırlar. Ve bütün işlerin sonucunu da Allah Teâlânın belirleyeceğini bilmelidirler.

46-47. (Allah ve O'nun Resulüne itaat edin, birbirinizle çekişip didişmeyin, zaafa uğrarsınız ve gücünüz gider.) Ganimet malları yüzünden veya herhangi bir sebepten birbirinizle tartışır, çekişir ve didişirseniz birlik-beraberliğiniz, gücünüzü

kaybedersiniz. Her hususta Allah ve Peygambere itaat edin ve düşmanın karşısında da sabır ve sebatla Allah'ı çok anarak, dua edip yalvararak mukavemet ediniz. Peygamberimiz Beyhâki'nin Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyurmuştur: "Hiçbir zaman düşmanla karşı-karşıya gelmeyi istemeyin. Fakat karşılaşınca da sabredin." Evet ey müminler! –(Yurtlarından çalım satarak kaçıp insanlara götseriş yapan ve Allah'ın yolundan alıkoyanlar gibi olmayın. Allah, onların yaptıklarını kuşatmıştır.) Siz doğru yolu bulmuşken, ağzın ve şimarık müşrikler gibi böyle bir nümayişle çıkmayın.

Ebu Cahil, Ebu Süfyan'dan gelen haberi alınca şöyle demişti. "Vallahi Bedir'e kadar varıp şarap içmeyince, çengiler çalgılar çalarak, cariyeler oynatmadıkça, oradaki Araplara ziyafetler verip yemekler yedirmedikçe kesinlikle dönmeyeceğiz." Ancak yiyip içip eğlendikleri daha midelerinde iken canlarını cehenneme teslim ettiler, kılıçtan geçip şımarıklıklarının cezasını çektiler. Allah Teâla hiçbir zaman şimarıklığı, bencilliği sevmez. Müslümanlar savaşta bile vakarlı ve mütevazı olmalıdırlar, zafer ve savaş kazansalar bile övünüp durmamalılar, her şeyi Allah'tan bilmelidirler

48. İşte o gün: (Şeytan onlara yaptıkları çirkin şeyleri süslü gösterdi ve: "Bu gün insanlardan size galip gelecek kimse yok ben de size yardımcıyım," diyerek onlara vesvese vermişti. Fakat ne zaman ki, iki gurup birbiriyle karşılaştı, hemen iki ökçesi üzerine dönüp ve dedi ki: "Ben sizden uzağım. Ben sizin görmediğiniz şeyleri görüyorum ve Allah'ın intikamı çok şiddetlidir.) Yani şeytan müşriklere vesvese vererek onların böyle yaptıklarını süslü gösterip ben de bu gün sizin yanınızdayım, sizi yenecek kimse yoktur, diyerek onları şişirdi, vesvese verdi. Fakat Müslümanlara yardıma gelen Allah'ın ordularını melekleri görünce korktu. Ve iki ökçesi üzerine dönerek kaçmaya başladı ve müşriklere: "Ben sizden uzağım, çünkü sizin görmediklerinizi ben görüyorum, Allah'ın intikamı şiddetlidir," demeye başladı. Çünkü o mel'un işin nereye varacağını kestiriyordu. Şeytan aslında bütün gerçekleri biliyor ama bir kere baştan kibir ve hasedinin kurbanı olup geri adım atmadı, ondan sonra da kovuldu, bir daha kulluğa kabul edilmediği için bu çaresizlik içinde, kendisinin kovulmasına sebep olan Âdem'in nesline olan kin ve düşmanlığını sürdürüyor.

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ غَرَّ هَؤُلاء دِينُهُمْ
وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ فَإِنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {٤٩} وَلَوْ تَرَى إِذْ
يَتَوَفَّى الَّذِينَ كَفَرُواْ الْمَلآئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ
وَذُوقُواْ عَذَابَ الْحَرِيقِ {٥٠} ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيكُمْ وَأَنَّ
اللّهَ لَيْسَ بِظَلاَّمٍ لِّلْعَبِيدِ {٥١} كَدَأْبِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن
قَبْلِهِمْ كَفَرُواْ بِآيَاتِ اللّهِ فَأَخَذَهُمُ اللّهُ بِذُنُوبِهِمْ إِنَّ اللّهَ قَوِيٌّ شَدِيدُ
الْعِقَابِ {٥٢} ذَلِكَ بِأَنَّ اللّهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّراً نِّعْمَةً أَنْعَمَهَا عَلَى
قَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنفُسِهِمْ وَأَنَّ اللّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {٥٣} كَدَأْبِ
آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَذَّبُواْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ فَأَهْلَكْنَاهُم
بِذُنُوبِهِمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَونَ وَكُلٌّ كَانُواْ ظَالِمِينَ {٥٤}

Meali

49. O zaman münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar: "Şu adamları dinleri aldattı," diyorlardı. Oysa her kim Allah'a tevekkül ederse bilsin ki, Allah, her şeye galiptir, hâkimdir.

50. Melekler onların (kâfirlerin) yüzlerine ve sırtlarına vurduklarını ve yakıcı azabı tadın bakalım, dediklerini bir görmeliydin.

51. İşte bu sizin kendi ellerinizle takdim ettiğiniz bir sonuçtur. Şüphesiz ki Allah, kullarına hiçbir şekilde zulmeder değildir.

52. Tıpkı Firavun ailesi ve ondan öncekilerin gidişatı gibi. Onlar da Allah'ın ayetlerini inkâr ettiler. Allah da kendilerini günahları yüzünden yakaladı. Şüphesiz ki Allah'ın intikamı şiddetlidir.

53. İşte bu Allah'ın bir kavme (Müslümanlara) verdiği bir nimettir. Onlar kendilerini değiştirmedikçe, Allah, onlara verdiği nimetleri değiştirmez ve şüphesiz Allah hakkiyle işiten, bilendir.

54. (Müşrik ve kafirler) Tıpkı Firavun'un ailesi ve ondan öncekiler gibi Rablerinin ayetlerini yalanladılar. Biz de onları günahları sebebiyle yakaladık, Firavun'u yandaşlarıyla beraber boğduk ve hepsi de zalim idiler.

İzahı

49. Ey Muhammed! Hatırla: (O zaman ki, münafıklar ve kalplerinde hastalık olanlar diyorlardı ki: Onları "Müslümanları" dinleri aldatmış.) Yani Bedir savaşında kalplerinde nifak hastalığı bulunan münafıklar Müslümanları kasdederek bunları kendi dinleri aldatmış. Acaba bunlar bu zayıf halleriyle güçlü olan bir orduya karşı nasıl savaşacaklar? diye dedikodu yaparak, Müslümanları küçümsüyor ve onların morallerini bozmaya ve araya fesat sokmaya çalışıyorlardı: (Hal bu ki, her kim Allah'a tevekkül ederse, şüphesiz ki Allah her şeye galiptir, her şeye hâkimdir.) Münafıkların kalplerinde şüphe hastalığı olduğu için, imanları olmadığı için bunun farkında değillerdi. Onlar sadece zahiri güce bakarak böyle söylüyorlardı.

50. Ey Resulüm! (Melekler kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak ve onlara yakıcı azabı tadın, bakalım, dediklerini bir görseydin.) Yani Bedirde onların suretlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken ve onlara haydı şimdi yakıcı azabı tadın, bakalım diye söyleyip onların başlarına kalktıklarını bir görmeliydin.

51. (İşte bu azap ellerinizle takdim ettiğiniz bir sonuçtur.) Ey müşrikler! Bu kendi ellerinizle kazandığınız kötü ve çirkin amellerin bir sonucudur: (Ve şüphe yok ki, Allah, kullarına zulmeder değildir.) Herkes kendi elleriyle kazandığının cezasını çekmekte ve kendi-kendine zulmetmektedir.

52. Evet, bu ceza: (Tıpkı Firavun ailesinin, yandaşlarının ve onlardan önce Allah'ın ayetlerini inkâr edenlerin âdetleri gibidir ki, Allah onları günahları yüzünden yakaladı. Şüphesiz ki Allah'ın intikamı çok şiddetlidir.) Firavun ve yandaşlarının, ondan önce inkâr edenlerin yakalanışları nasıl şiddetliydi ise, onları Allah Teâlâ nasıl cezalandırdı ise, ey müşrik ve kâfirler! Sizi de öyle yakalayıp cezalandıracaktır. Allah'ın âdeti böyledir. Nitekim Bedir'de Ebu Cahil ve yandaş-

larını da yakaladı ve feci bir şekilde meleklerin yüzlerine ve sırtlarına vuruşlarıyla müminlerin de kılıç darbeleriyle canlarını cehenneme teslim ettiler.

53. (İşte bu zafer de şüphesiz ki Allah'ın bir topluma verdiği nimettir. Onlar kendilerini değiştirmedikçe, Allah da onlara verdiği nimetleri değiştirmez.) Yani bu Bedir zaferi müminler için bir nimettir. Gelecekteki zaferin müjdecisidir ve müminlere cesaret vermektedir. Onlar kendilerini bozup azmadıkça, Allah verdiği bu nimetleri ellerinden almaz. Allah, Mekke halkına çeşitli nimetler verdi, onları İslamla müşerref kıldı, küfrün ve zulmün karanlıklarından aydınlığa çıkardı. Onlara Peygamberi bir rahmet şefkat abidesi olarak, bir kılavuz olarak gönderdi. Kur'an'ı bir nur, aydınlatıcı yol gösterici olarak gönderdi. Onları müşriklerin baskısından kurtardı. Medine de ki Ensarı onlara sahip çıkardı ve kendilerine da nice yardımlar yaparak onları zaferlere ulaştırdı. Bütün bunlar Allah'ın birer nimetleridir. Eğer bu nimetlere kavuşan müminler, şımarıp azmazlarsa Allah, onlardan bu nimetleri almaz.

54. İşte bu şımarık ve azgın müşriklerin akıbeti de: (Tıpkı Firavun, yandaşları ve ondan önce Rablerinin ayetlerini yalanlayanların akıbetleri gibidir. Biz onları günahları sebebiyle helâk ettik. Firavun ve yandaşlarını denizde boğduk ki, hepsi de zalimlerdi.) Allah, hiçbir kimseye haksız muamele etmedi ve asla da etmez. Kişiler kendi-kendilerine eder ve karşılığını bulurlar.

إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِندَ اللّهِ الَّذِينَ كَفَرُواْ فَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ {٥٥} الَّذِينَ عَاهَدتَّ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنقُضُونَ عَهْدَهُمْ فِي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ لاَ يَتَّقُونَ {٥٦} فَإِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِم مَّنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ {٥٧} وَإِمَّا تَخَافَنَّ مِن قَوْمٍ خِيَانَةً فَانبِذْ إِلَيْهِمْ عَلَى سَوَاء إِنَّ اللّهَ لاَ يُحِبُّ الخَائِنِينَ {٥٨} وَلاَ يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ سَبَقُواْ إِنَّهُمْ لاَ يُعْجِزُونَ {٥٩} وَأَعِدُّواْ لَهُم مَّا اسْتَطَعْتُم مِّن قُوَّةٍ وَمِن رِّبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدْوَّ اللّهِ

وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِن دُونِهِمْ لاَ تَعْلَمُونَهُمُ اللّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنفِقُواْ مِن شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنتُمْ لاَ تُظْلَمُونَ {٦٠} وَإِن جَنَحُواْ لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {٦١} وَإِن يُرِيدُواْ أَن يَخْدَعُوكَ فَإِنَّ حَسْبَكَ اللّهُ هُوَ الَّذِيَ أَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَ {٦٢} وَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ أَنفَقْتَ مَا فِي الأَرْضِ جَمِيعاً مَّا أَلَّفَتْ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَـكِنَّ اللّهَ أَلَّفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {٦٣}

Meali

55. Şüphe yok ki, Allah katında canlıların en şer olanı inkâr edip iman etmeyenlerdir.

56. Onlar ki, kendileriyle anlaşma yaptığın halde, her defasında anlaşmayı bozarlar ve bundan hiç de kaçınmazlar.

57. Şimdi bunları her ne zaman harpte yakalarsan kendilerinden sonrakilere de gözdağı olacak şekilde ağır bir cezaya çarptır, belki ders alırlar.

58. Eğer bir kavmin sözleşmeye aykırı bir hainlik yapmasından korkarsan, savaştan önce sen de aynı şekilde anlaşmayı bozduğunu onlara bildir. Çünkü Allah hainleri sevmez.

59. O kâfirler ileri geçip kurtulduklarını sanmasınlar. Onlar kesinlikle (Allah) ı aciz bırakamayacaklardır.

60. Siz de gücünüz yettiğince onlara karşı kuvvet ve savaş atları hazırlayın ki, onlarla hem Allah'ın düşmanlarını, hem sizin düşmanlarınızı ve hem de onlardan başka sizin bilmediğiniz, Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutasınız. Ve Allah yolunda ne infak ederseniz onun sevabı eksiksiz size döner ve siz asla zulme uğratılmazsınız.

61. Eğer onlar barıştan yana olurlarsa siz de barıştan yana olun ve Allah'a güvenin. Şüphesiz ki O, işte O, hakkiyle işiten, bilendir.

62. Eğer sana hile yapmak isterlerse muhakkak ki sana Allah yeter. O ki, hem kendi yardımıyla, hem de müminlerin yardımıyla seni desteklemiştir.

63. Müminlerin kalplerini birbirlerine O, ısındırdı. Yoksa yeryüzünde ne varsa hepsini harcasaydın, yine de onların kalplerini böyle ısındıramazdın, lakin Allah, onların kalplerini ısındırdı. Şüphesiz ki, O, her şeye galiptir, hâkimdir.

İzahı

55-56. (Şüphe yok ki, Allah katında canlıların en şerli olanları onlardır ki, inkâr edip, iman etmezler.-İşte bunlarla sen anlaşma yaptın, sonra onlar her defasında anlaşmayı bozdular ve onlar bunda da hiçbir mahsur görmediler.) Hem sözleşmeyi bozdular hem de hiçbir mahsur görmediler, Allah'ın azap ve gazabından da çekinmediler.

Evet, bu ayetler Medine sözleşmelerini bozan Beni Kureyze Yahudileri hakkında inmiştir. Bunlar bu anlaşma ile Müslümanlar aleyhinde hiçbir faaliyette bulunmayacaklardı ve hiçbir kimseye de bu konuda yardım etmeyeceklerdi. Hal bu ki, bunlar Bedir savaşında müşriklere silah ve mühimmat yardımında bulundular. Sonra bu meydana çıkınca unuttuk falan filan numaraları yaptılar. Ve tekrar bir sözleşme yaptılar. Bu sefer de Hendek savaşında bozdular. Yahudilerin reisi aynı zamanda da âlimim diye geçinen rüşvetçi ve rüşvet karşılığında hakkı saklayan ve satan Kaab b. Eşref Mekke'ye gidip müşriklerle işbirliği yaptı. Böylece ikinci kez sözleşmeyi bozdular.

57-59. İşte bu sözleşmeyi bozup sözünde durmayan bu kâfirleri: (Her nerede ve ne zaman harp de yakalarsan, sonra gelenlere de gözdağı olması için onları ağır bir cezaya çarptır, belki ders alırlar. –Ve ey Muhammed! (Bir kavmin sözleşmeye aykırı bir hainlik yapmasından korkarsan, sen de bir yolla o sözleşmenin artık geçersiz olduğunu ilan et.) Sen de artık o sözleşmeyi tanıma ve bunlara da hak ettikleri en ağır cezayı ver ki, diğerlerine ibret olsun: (Şüphesiz ki Allah, hainleri asla sevmez. –(Ve onlar zannetmesinler ki, kaçıp kurtulacaklar, onlar Allah'ı aciz de bırakamazlar.) Bu sözünde durmayan hainlerin peşlerini bırakmayacağız, kaçıp kurtulacaklarını veya Allah'ı ve Peygamberi aciz bırakacaklarını sanmasınlar. Ama ey müminler! Siz de görevinizi yapın, tedbirinizi alın.

60. (Ve onlara karşı gücünüzün yettiğince kuvvet ve savaş atları hazırlayın.) Yani zamanın silahlarını savaş araç ve gereçlerini hazırlayın. Caydırıcı olması için düşmandan daha iyi ve modern silahları elde edin, demektir. Kuvvetten maksat silahtır, atlardan maksatta o günün savaş aracı olan süvari atları, eğitimli atlarıdır. Nitekim Peygamberimiz bu ayeti okuyup tebliğ ederken kuvvetin ne olduğu kendisine sorulunca, Peygamberimiz üç kere tekrar ederek: "Atıcılık, atıcılık, atıcılık," diye buyurdu. Ama bu demek değildir ki, o günün silahıyla, o günün savaş araçlarıyla savaşın, ya da bunları hazırlayın. Çağa göre silah ve mühimmat hazırlamak gerekir. İslamı bilmeyenler, din bizi geri bıraktı diyen zavallıların, ne İslam'dan ve ne de dinden haberleri vardır. Kur'an bunu emrederken, din bunu emrederken, bu dine karşı olanlar, kur-ana karşı olanlar, bunlar bizi çağın gerisinde bıraktı diyen zavallılar da azcık bir insaf ve vicdan olsa Kur'an'a ve İslama saldırmaktan vazgeçerler. Peki, Kur'an ve din sizi geri bırakıyordu da nerde ise bir asırdır Kur'an'ı ve dini devletten soyutlaştırdınız da neden çağın gerisinde kaldınız, önünüzde ne engel vardı. Başınızı döşünüzü açınca, çalıp çırpınca, yiyip içip eğlenince mi birdenbire çağ atladınız, göklere yükseldiniz? Din yükselmenin, yücelmenin önünde engel değil, tam tersine düşmanlara karşı her konuda güçlü ve uyanık olmayı emrediyor. Fatihler döneminde din var iken, Kur'an var iken onun emir ve yasakları olan şeriat var iken hiç de çağın gerisinde değildik, dünyanın hâkimi durumuna gelmişken şimdi ne oldu? Ondan sonraki devlet adamlarının gafletinden, içimizdeki dönmelerin yüzünden koca bir imparatorluk yerle bir oldu. Şimdi ne oldu? İslam kardeşliğinin yerini Türk-Kürt, alevi-sünni aldı, kardeşliğimiz, birliğimiz bozuldu birbirimize düşman olur ve bölünür hale geldik. Ümmet düşmanlığı yapa-yapa memleketi bu hale getirdik. Irkçılık kadar yeryüzünde tehlikeli bir şey yoktur. Herkes kendi ırkını üstün tutar kendi hâkimiyetini kurmaya çalışırsa ne olur, o insanların hali? Evet, hak din olan İslam dini iyi bilinip iyi yaşandığında hem devlet güçlü olur, hem insanlar saadet, huzur ve barış içerisinde kardeşçe yaşarlar. Çünkü bu dini koyan yüce yaratıcı nasıl huzurun sağlanacağını bize Kur'an da bildirmiştir. Bir musibet bin nasihatten evladır, derler. Haydı şimdi başımıza bir sürü musibetler geldi, memleket bölünmenin eşiğine geldi, belki bunlardan ibret alır da neyin ne olduğunu anlarız. Yok, eğer herkes benim dediğim dediktir, benimki doğrudur, demeye devam ederse, daha çok başımıza musibetler

gelir. Evet, işte: (Bununla hem Allah düşmanlarını, ham kendi düşmanlarınızı ve hem de sizin bilmeyip de Allah'ın bildiği düşmanları korkutasınız diye) kuvvet hazırlayın. Burada bilinmeyen düşmanların münafıklar olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü onlar sinsi düşmanlardır, içleri başka dışları başkadır. Biraz önce dedik ya, koca Osmanlı devletini zamanın devlet adamlarının gafletiyle dönmeler, içi başka dışı başka olan münafıklar yıktılar ki, bunlar görünen düşmandan daha tehlikeli olanlardır.

61. (Eğer onlar barıştan yana olurlarsa, sen de barıştan yana ol ve Allah'a güven.) Artık O'na güven, O'na dayan ve işi ona bırak: (Çünkü O, her şeyi işiten ve bilendir.) Bazıları bu ayetin savaşa izin verilen ayetle nesh edildiğini=hükümsüz kılındığını söyleseler de bana göre bu ayet muhkem ayetlerdendir. Çünkü savaşı emreden ayet yıllarca Mekke de zulme uğramış, yurtlarından çıkarılmış yine onların aleyhinde faaliyete devam eden, sözleşme yapıp sözleşmeyi bozan ve İslam aleyhinde fesat çıkaran o günkü müşriklere karşı savaşmayı emretmektedir. Çünkü ayette onlar barış isterlerse, sende barış, aksi halde savaş, diye emredilmektedir. Çünkü barış asıldır her zaman söylediğimiz gibi savaş kaçınılmaz olduğu zamandır.

62. (Eğer sana hile yapmak isterlerse, muhakkak ki sana Allah yeter. O ki, gerek kendi yardımıyla ve gerekse müminlerin yardımıyla seni desteklemişti.) Hem manevi ordularıyla hem de müminlerin yardımıyla sana destek olduk, seni yalnız bırakmadık. Mekke de sana müşrikler baskı kurup eziyet ederlerken, Medine li Ensarı sana sahip çıkardık, onların yardımıyla güçlendiniz.

63. (Nitekim Allah, onların kalplerini birbirine ısındırdı. Eğer sen yeryüzünde olan bütün şeyleri harcasaydın, yine de onların kalplerini birbirine ısındıramazdın, lakin onların aralarını Allah ısındırdı. Şüphesiz ki O, her şeye galiptir ve hâkimdir.) Evet, Medineli Evs ve Hazreç kabileleri birbirlerine yıllarca düşmandılar. Bir rivayete göre bu düşmanlık yüz yirmi yıl sürdü. Allah, onların kalplerini İslam da buluşturdu, aralarındaki bunca zaman olan düşmanlıkları kaldırdı. Onun yerine kardeşlik sevgisini koydu. Kalplerini birbirine ısındırdı, sevdirdi, kaynaştırdı. Sonra da hep birlikte Muhacir kardeşlerine kucak açtılar, onlarla bütün varlıklarını paylaştılar. Hatta mallarına varis kıldılar ve yardımcılar manasına gelen Ensar unvanını aldılar. İşte bütün bunları yaptıran Rabbindir. Ey Peygamber! Eğer senin yeryüzü dolusu servetin malın olup ta bu serveti

verseydin, yine onların aralarındaki düşmanlığı kaldıramazdın, kalplerini birbirlerine ısındırıp kaynaştıramazdın.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ {٦٤} يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى الْقِتَالِ إِن يَكُن مِّنكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُواْ مِئَتَيْنِ وَإِن يَكُن مِّنكُم مِّئَةٌ يَغْلِبُواْ أَلْفاً مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَّ يَفْقَهُونَ {٦٥} الآنَ خَفَّفَ اللّهُ عَنكُمْ وَعَلِمَ أَنَّ فِيكُمْ ضَعْفاً فَإِن يَكُن مِّنكُم مِّئَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُواْ مِئَتَيْنِ وَإِن يَكُن مِّنكُمْ أَلْفٌ يَغْلِبُواْ أَلْفَيْنِ بِإِذْنِ اللّهِ وَاللّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ {٦٦} مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَن يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللّهُ يُرِيدُ الآخِرَةَ وَاللّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {٦٧} لَّوْلاَ كِتَابٌ مِّنَ اللّهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَا أَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ {٦٨} فَكُلُواْ مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلاَلاً طَيِّباً وَاتَّقُواْ اللّهَ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٦٩}

Meali

64. Ey peygamber! Sana Allah yeter, sana uyan müminlere de.

65. Ey Peygamber! Müminleri cihada teşvik et. Eğer sizden sabreden yirmi kişi olsa, iki yüz kişiye galip gelir ve eğer sizden yüz kişi olursa, kâfirlerden bin kişiye galip gelir. Çünkü onlar şüphesiz ki anlamaz bir kavimdirler.

66. Şimdi (Allah) sizden yükü hafifletti ve sizde bir zaaf olduğunu bildi. O halde sizden sabreden yüz kişi olursa iki yüz kişiye galip gelir ve eğer sizden bin

kişi olursa, Allah'ın izniyle iki bin kişiye galip olurlar ve Allah, sabredenlerle beraberdir.

67. Hiçbir peygambere yeryüzünde tam bir kuvvet bulmadıkça esirleri almak uygun değildir. Siz dünya menfaatini istiyorsunuz Allah ise ahireti kazanmanızı istiyor. Allah, her şeye galiptir, hâkimdir.

68. Eğer Allah'tan bir yazı geçmiş olmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı mutlaka size büyük bir azap dokundururdu.

69. Artık elde ettiğiniz ganimetlerden helal hoş yiyin ve Allah'a karşı gelmekten sakının. Muhakkak ki Allah, bağışlayan, esirgeyendir.

İzahı

64. Ey Muhammed! (Allah, sana ve sana uyan müminlere yeter.) Yani sözleşmeyi sinsice veya alenen bozup da sana savaş açanlara karşı, sana ve seninle beraber olan müminlere Allah arka olarak, güç olarak yeter.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında birkaç rivayet vardır. Ama en kuvvetli olanı ve ayetlerin siyakından da anlaşılan Bedir savaşından hemen önce bu savaş hakkında inmiştir.

65. (Ey peygamber! Müminleri savaşa teşvik et. Eğer sizden sabreden yirmi kişi olursa, iki yüz kişiye galip gelir. Eğer sizden yüz kişi olursa bin kişiye galip gelir.) Yani Bedir savaşında Müslümanlar düşmanla çarpışırken sabrederlerse kâfirler onların on katı fazla olmaları halinde yine de müminler galip gelirler. Bundan şu anlaşılmaktadır. Müslümanların sayıları az olup güçleri zayıf olduğunda Allah, onlara kendi ordularıyla destek verip yardım eder. Eğer Müslümanlar samimiyetle ve sabırla mallarını ve canlarını ortaya koyarak kendi imkânlarını kullanırlarsa geriye kalan güçlerini Allah Teâlâ takviye edeceğini vadediyor. (Çünkü karşılarındaki düşman hakkı anlamayan bir toplum olduğu için) Allah müminlere yardım eder. Müminler hak uğurunda, onlar is batıl uğurunda savaştıkları için Allah hakkın ve haklının yanında olur.

66. (Fakat şimdi Allah, sizden yükü hafifletti. Ve şüphesiz Allah, sizde bir zafiyet gördü ve bu yüzden şimdi sizden sabreden yüz kişi olursa Allah'ın izniyle iki yüz kişiye ve eğer sizden bin kişi olursa iki bin kişiye galip gelir ve Allah sabredenlerle beraberdir.) Bedirde sayınız az olduğu için sabreden bir kişi on kişiye galip gelirken, daha sonra Müslümanların sayısı artıp ve kendilerinde de

bir zafiyet ve bir gevşeme olunca bu sayı düşman karşısında çoğaltılarak bire iki oldu. Yani sabreden bir mücahit iki kâfiri mağlup eder. İşte bu ayete dayanarak tefsirciler yorumlarında diyorlar ki, düşman sayısı müminlerin iki katı olduğu zaman asla korkup kaçmaları caiz değildir. Ama iki katından daha fazla olması halinde bazı tefsircilere göre firar etmek caizdir ki, bunlardan biri de İbni Abbas'tır. Pek yakında da onun bu görüşünü yazmıştık.

67. (Hiçbir peygambere yeryüzünde tamamen kuvvetlenmedikçe esirler alması uygun değildir.) Yani düşmanı iyice etkisiz hale getirmeden esir yakalamakla meşgul olmak askerleri onlarla meşgul etmek uygun değildir. Çünkü düşmanı tamamen etkisiz hale getirmeden askerlerinizi onlarla meşgul ettiğiniz takdirde düşman sizi üsteleyebilir. (Çünkü siz dünya menfaatini elde etmek istersiniz, oysa Allah, size ahireti kazandırmak ister.) Yani siz esir alarak onun karşılığında ya fidye alarak, ya da onları köle olarak kullanmak istersiniz, ya da ganimet malları elde etmek istersiniz. Evet, bunu da Allah, size helal ve meşru kılmıştır, ama esas amacınız Allah'ın rızasını kazanmak, ahireti kazanmak olmalıdır. Esirler ve ganimetler dünyalıktır ama İslama karşı koyan küfrü etkisiz hala getirmek, fitneyi ortadan kaldırmak amacıyla savaşıp zafer kazanmak Müslümanlara şan ve şeref kazandırır, hem de bunun karşılığında cenneti kazanmış olurlar.

68. (Eğer Allah'tan bir yazı geçmiş olmasaydı, aldığınız fidyeden dolayı mutlaka size büyük bir azap dokundururdu.) Yani Allah C.C.ezeli bilgisinde esirler karşılığında fidye almanın helal olduğunu takdir edip yazmamış olsaydı, size şu Bedir savaşında ki esirlerden fidye alma merakınızdan ötürü büyük bir azap dokundururdu.

Rivayete göre bu ayetin iniş sebebi Bedir savaşında alınan esirlerle ilgilidir. Şöyle ki, Müslümanlar Bedir savaşında yetmiş kişi esir aldılar ki bunların arasında Peygamberimizin amcası Abbas ve Ebu Talib'in oğlu ve Peygamberimizin yeğeni olan Ukayl de vardı ve bunlar da hicretten sonra Mekke de Müslüman olmuşlardı, fakat Müslüman olduklarını saklıyorlardı. Ebu Cahil bunları da sürükleyip Bedir savaşına getirmişti ve bunlar esirler arasında idiler. İşte bu esirler hakkında nasıl bir muamele edileceği müzakere edildi. Ebu Bekir r.a: "Bunlar Resulullahın akrabalarıdır ve bunları fidye karşılığında serbest bırakalım," dedi. Fakat Ömer onların öldürülmeleri taraftarı idi. Saad b. Muaz gibi bir takım

sahabe de hazreti Ömer'in görüşünde idiler. Bu müzakere sonunda fidye karşılığında salıverilmelerine karar verildi. Her esirden alınan fidyenin kırk dirhem, tamamı ise dört bin dirhem olduğu söylenmektedir. Bunun da beşte ikisi sadece Hazreti Abbas'tan alınmıştı. Ve buna da Peygamberimiz çok üzülmüştü. Hatta Hazreti Ömer Peygamber (a.s.)'ın makamına gittiğinde Ebu Bekir'le beraber ağladıklarını görüyor ve onlara neden ağladıklarını sorunca, fidye meselesinden dolayı ağlıyorum, diye buyurmuş. İşte bunun üzerine de bu ayet inmiştir.

69. Evet, yine de: (Ganimetleri helal ve temiz olarak yiyiniz ve Allah'tan korkunuz,) böyle sırf gayeniz ganimetler olmasın dünya menfaati olmasın. Fakat yine de: (şüphesiz ki, Allah, bağışlayan ve merhamet edendir.) Bundan bir önceki ayette Müslümanların tümünün ganimet alma ve esir almadaki tavırları beğenilmez, tenkit edilirken bu ayette yine de onların affedildiği ganimet mallarının kendileri için helal ve temiz olduğu bildirilmektedir.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّمَن فِي أَيْدِيكُم مِّنَ الأَسْرَى إِن يَعْلَمِ اللّهُ فِي قُلُوبِكُمْ خَيْراً يُؤْتِكُمْ خَيْراً مِّمَّا أُخِذَ مِنكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٧٠} وَإِن يُرِيدُواْ خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُواْ اللّهَ مِن قَبْلُ فَأَمْكَنَ مِنْهُمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {٧١} إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَهَاجَرُواْ وَجَاهَدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَالَّذِينَ آوَواْ وَّنَصَرُواْ أُوْلَـئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَلَمْ يُهَاجِرُواْ مَا لَكُم مِّن وَلاَيَتِهِم مِّن شَيْءٍ حَتَّى يُهَاجِرُواْ وَإِنِ اسْتَنصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلاَّ عَلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُم مِّيثَاقٌ وَاللّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {٧٢} وَالَّذينَ كَفَرُواْ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ إِلاَّ تَفْعَلُوهُ تَكُن فِتْنَةٌ فِي الأَرْضِ وَفَسَادٌ

كَبِيرٌ {٧٣} وَالَّذِينَ آمَنُواْ وَهَاجَرُواْ وَجَاهَدُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ
وَالَّذِينَ آوَواْ وَّنَصَرُواْ أُولَـئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقّاً لَّهُم مَّغْفِرَةٌ
وَرِزْقٌ كَرِيمٌ {٧٤} وَالَّذِينَ آمَنُواْ مِن بَعْدُ وَهَاجَرُواْ وَجَاهَدُواْ
مَعَكُمْ فَأُوْلَـئِكَ مِنكُمْ وَأُوْلُواْ الأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي
كِتَابِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {٧٥}

Meali

70. Ey Peygamber! Esirlere de ki: "Eğer Allah, sizin kalplerinizde bir hayır bulursa, sizden alınandan daha fazlasını size verir ve günahlarınızı bağışlar. Şüphesiz ki Allah, bağışlayandır."

71. Eğer sana hıyanet etmek isterlerse, iyi bilsinler ki, bundan önce hainlik ettiklerinden dolayı Allah, onların ezilmelerine imkân verdi. Allah, her şeyi bilen, hükmedendir.

72. Onlar ki, hicret ettiler, mallarıyla canlarıyla cihat ettiler ve yine onlar ki, onları (muhacirleri) barındırdılar. İşte bunlar birbirinin dostlarıdır. İman ettiği halde henüz hicret etmemiş olanlar, hicret edene kadar onlar üzerinde hiçbir velayet hakkına (miras hakkına) sahip değilsiniz. Ve eğer din hususunda yardım isterlerse, yardım etmek üzerinize lazım gelir. Ancak sizinle aranızda bir anlaşma olan bir kavim müstesnadır. Ve Allah, yapmakta olduklarınızı görendir.

73. Ve kâfirler de birbirinin dostlarıdır. Eğer (görevinizi) yapmazsanız, yeryüzünde bir fitne ve fesat çıkar.

74. Onlar ki, iman ettiler, hicret ettiler ve Allah yolunda cihadettiler. Yine onlar ki, (ensarlay) onları (muhacirleri) barındırdılar ve onlara yardım ettiler. İşte bunlar hakkiyle müminlerdir. Onlar için bağış ve bir de ikram edilmiş rızık vardır.

75. Daha sonra iman ederek hicret edip ve sizinle beraber cihat eden bu kimseler de sizdendirler Ve akraba olanların bazıları bazılarından Allah katında daha yakındırlar. Şüphe yok ki, Allah, her şeyi hakkıyla bilendir.

İzahı

70. Bu ayette esirlerden alınan fidye ile ilgili olaya işaret etilmektedir. Daha önce 67-68. ayetlerde Bedir savaşında esir edilenlerden alınan fidyeden bahsedilmişti. Özellikle de Peygamberimizin amcası Abbas tan fazla fidye alınmasından Peygamberimiz çok üzülmüştü. Ve Abbas bu fidyeye şöyle bir itirazda bulunmuştu. "Ben zaten Müslüman olmuştum, fakat Ebu Cahil beni de bu savaşa istemeyerek sürükleyip getirdi," dedi. Peygamberimiz de ona: "Bu dediğin doğru ise Allah sana mükâfatını verecektir, ama işin görünüşü bizim aleyhimizdedir, senin dediğin gibi değildir," buyurdu. Hazreti Abbas kendisi anlatarak diyor ki, sonra verdiğim fidyeyi Peygamber (a.s.)'dan geri istedim. O da bana: "Aleyhimizde kullanmak için alıp yola çıktığın şeyleri mi geri istiyorsun?" buyurdu.

Daha önce de bahsetmiştik Abbas yirmi ukıyya yani sekiz yüz dirheme denk altın getirmişti ve bunları Bedir de Müslümanlar aleyhinde kullanacaklardı ki işte Peygamberimiz alınan bu fidyenin geri verilmesini kabul etmedi. Abbas diyor ki, ayriyeten iki yeğenim olan Akil b. Ebutalip ve Nevfal bin Harisin fidyelerini de Peygamberimiz benden istedi. Ben de: "Ey Muhammed! Sen beni Kureyş'ten dilenecek bir adamın durumunda bıraktın," dedim. Peygamberimiz bunun üzerine buyurdular ki: "Mekkeden çıkarken senin hanımın Ümmü Fadıl'a, ne olur ne olmaz bana bir şey olursa bu senin ve çocuklarınadır, diye verdiğin altınlar nerede?" Ben şaşırıp dedim ki, sen bunu nerden biliyorsun? O da. "Rabbim haber verdi," buyurunca, o zaman. "Allah'a yemin ederim ki, sen hak Peygambersin, Allah tan başka ila yoktur. Vallahi o parayı Allah'tan başka hiçbir kimsenin olmadığı bir anda gecenin karanlığında vermiştim. Şimdiye kadar senin Peygamberliğine hep şüphe ile bakıyordum, şimdi şüphem gitti," dedim. Abbas r.a. diyor ki, işte bu ayet bu olay üzerine inmiştir. (Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki, eğer Allah, sizin kalpleriniz de bir hayır görürse, sizden alınanlardan daha hayırlısını verir ve günahlarınızı bağışlar. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır.) Yani siz iman ettiğinizi iddia ediyorsunuz, imanınızda samimiyet gösterdiğiniz takdirde sizden alınan fidyelerin daha fazlası size verilir. Gerçekten bu ayette vadedildiği gibi Hazreti Abbas diyor ki: artık İslama tam teslim olduktan sonra Allah, bana fidye olarak verdiğim altınların yerine daha hayırlı nimetler verdi. Şu anda yirmi tane kölem var ve yaklaşık yirmi bin kişi

ile de iş ortaklığım var. Ama yine de Mekke'nin tamamını bana verseler istemem, ben Rabbimin mağfiretini istiyorum.

71. (Eğer sana hıyanet etmek isterlerse, iyi bilsinler ki, bundan önce Allah'a hainlik ettiklerinden dolayı Allah, onların ezilmelerine imkân verdi. Ve Allah, her şeyi bilen, hükmedendir.) Yani yapılan anlaşmaları bozarak Allaha verdikleri bu sözlere hıyanet eden müşriklerin aleyhinde Allah, Müslümanlara bir imkân tanımış, onları zafere ulaştırmış oldu. İşte onlar hıyanetlerinin cezasını çektiler.

72. Bu ayeti kerimede malları ve canları pahasına hicret edip Allah yolunda cihadeden Muhacirler ve onlara kucak açarak Medine de kendilerini barındıran Ensar'ın birbirlerinin dostları oldukları haber verilmektedir. Yine iman ettikleri halde Mekke'de ikamete devam edip hicret etmeyenler tâ ki, hicret edinceye kadar Medine de ki, akrabalarının bir velayet hakkı, miras hakkı olmadığını, hukuken değil, ama dinen onlardan yardım istedikleri takdirde yardım edebilecekleri bildirilmiştir. Yani iman ettikleri halde Mekkaden Medineye hicret etmemiş olan müminleri Medinede ki akrabalarıyla bir velayet hakları, miras hakları bulunmamaktadır. Anacak bu akrabaların içinde yaşadıkları bir kavimle Müslümanların eğer bir anlaşmaları yoksa onlara yardım edilmesi gerekir. Fakat anlaşma varsa, o zaman da o anlaşmaya riayet edilmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Yani Hudeybiye anlaşmasında Mekkede olan Müslümanların Medine'ye iade edilmeyecekleri sözleşmesinin yerine getirilmesine işaret edilmektedir ki, o zaman bu anlaşmaya riayet ederek Mekkede ki akrabalara yardım etmek uygun değildir.

73. Bu ayette de kâfirlerin birbirlerine dost oldukları bildirilmektedir. Onlar birbirlerine yardım eder işbirliği içinde olurlar. Şayet sizin din kardeşleriniz hicret etmedikçe miras hakkında hukuken bir hakları olmasa da sizden yardım istemeleri halinde onlara yardım etmelisiniz. Yani hicret edememiş olan Müslümanların miras hakları yoktur ama miras dışında sizden dini açıdan bir yardım istedikleri takdirde onlara yardım etmelisiniz. Eğer yardım etmezseniz, kâfirler birbirlerine yardım ederek güçlenirler böylece: (Yeryüzünde bir fitne ve büyük bir fesat olarak) karşınıza çıkarlar. Öyle ise aranızda anlaşma olmayan bir kavmin içerisinde kalmış, hicret edememiş din kardeşlerinize yardımda bulunun.

74. (Onlar ki, iman ettiler, hicret ettiler ve Allah yolunda cihadettiler. Ve yine onlar ki, bunları barındırdılar ve yardım ettiler.) Yani Mekke'den hicret

edip Allah yolunda cihat edenler ve Medine'de bunlara kucak açan yardım eden Ensarlar: (Hakkıyla mümin olanlardır, onlar için hem bir bağış vardır, hem de kendilerine ikram edilmiş şerefli bir rızık vardır.) Yani bu ayette Muhacirlerle, onlara kucak açan ve yardım eden Ensarın faziletine işaret edilmekte ve onlara cennette verilecek olan şerefli nimetlerin olduğu müjdelemektedir.

45. (Daha sonra hicret edip sizinle beraber cihadedenler de, sizdendirler. Fakat bazıları bazılarına göre akrabalık bakımından Allah katında daha üstündürler.) Yani bu ayette şu ifade edilmek istenmektedir. Önceden hicret edememiş bir zaman Mekke de yaşamış ve miras hakkından mahrum olmuş Müslümanlar, bilahare hicret edip size katıldıkları takdirde onlar da sizdendirler, sizin akrabalarınızdırlar. Artık, siz birbirinizin mirasçılarısınız.

Rivayete göre. Ensarla Muhacirler kardeş olmuşlardı. Kan bağı olmamasına rağmen birbirlerine mirasçı oluyorlardı. Fakat kan bağı olduğu halde hicret edemeyen Müslümanlarla önceki ayette belirtildiği gibi miras hukuku yoktu. Bilahare hicret edince artık Ensarla Muhacirlerin birbirleriyle olan miras hakları bu ayetle yasaklanmış ve sonradan hicret eden, kan bağı bulunan akrabalar arasında miras hukuku yeniden oluşmuştur. Ve bundan böyle Ensârla Muhacirlerin kardeşliği din bağı olarak devam etmiştir. (Ve şüphesiz ki Allah her şeyi hakkiyle bilendir.) O, bildiği her şeyi hükmedendir ki, bu konuda da böyle hükmetmiştir ve yeniden miras hukukunu yerine oturturmuştur. Siz de bunu böyle bilin ve Allah (c.c.) size ne emrediyorsa, size ne haklar veriyorsa onları öyle kabul edip uygulayın.

TÖVBE SÛRESİ

Tövbe sûresi Medine döneminde inmiştir ve Medine döneminde de en son inen sûredir. Hicretin sekizinci yılında Mekke fethedildi. Ertesi yıl Tebuk seferinden döndükten sonra yani hicretin dokuzuncu yılında da bu sûre indi.

Bu sûreye birkaç isim verilmiştir ama en meşhur olanı Tövbe ile Beraat sûresi adının verilmesidir. Bu sûrenin başında besmele yoktur. Çünkü bu bazı tefsircilere göre Enfâl sûresinin devamıdır. Yani ikisi bir sûredir. Fakat diğer görüşte olan tefsircilere göre ise bu sûrede savaş ilan edildiği için besmele yoktur. Çünkü besmelede acımak, merhamet etmek, emniyet ve güven vardır. Hal bu ki, savaşta acıma emniyet ve güven yoktur ve onun için de bu sûreye besmele ile başlamak buna aykırıdır. Yani bir taraftan esirgeyen, acıyan Allah'ın adıyla başlıyorum, diyeceksiniz, öbür taraftan, acımadan insan öldüreceksiniz bunlar birbirine zıt olduğundan, bu sûrenin başında besmele yoktur. Nitekim İbni Abbas hazreti Ali ye bu sûrenin başında neden besmele olmadığını sorduğunda, Hazreti Ali: "Besmele emniyet ve güven veren bir şeydir. Hal bu ki, bu sûrede emniyet değil savaş ilan edilmiştir, anlaşmalara riayet edilmemiş, bozulmuştur," diye cevap verdi.

Ayet Sayısı: Yüz yirmi dokuz

Kelime Satısı: İki bin yetmiş dokuz

Harf Sayısı: On bin seksen yedidir.

بَرَاءةٌ مِّنَ اللهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ {١} فَسِيحُواْ فِي الأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُواْ أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللهِ وَأَنَّ اللهَ مُخْزِي الْكَافِرِينَ {٢} وَأَذَانٌ مِّنَ اللهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الأَكْبَرِ أَنَّ اللهَ بَرِيءٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ

وَرَسُولُهُ فَإِن تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُواْ أَنَّكُمْ غَيْرُ
مُعْجِزِي اللّهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ {٣} إِلاَّ الَّذِينَ
عَاهَدتُّم مِّنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنقُصُوكُمْ شَيْئاً وَلَمْ يُظَاهِرُواْ
عَلَيْكُمْ أَحَداً فَأَتِمُّواْ إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَى مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ
الْمُتَّقِينَ {٤} فَإِذَا انسَلَخَ الأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُواْ الْمُشْرِكِينَ
حَيْثُ وَجَدتُّمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُواْ لَهُمْ كُلَّ
مَرْصَدٍ فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمْ
إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٥} وَإِنْ أَحَدٌ مِّنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ
فَأَجِرْهُ حَتَّى يَسْمَعَ كَلاَمَ اللّهِ ثُمَّ أَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَّ
يَعْلَمُونَ {٦}

Meali

1. Bu, kendileriyle anlaşma yaptığınız müşriklere Allah ve Resulünden bir beraat olarak ihtar ve ilanıdır.

2. (Ey müşrikler!) Bundan böyle yeryüzünde dört ay daha dolaşın ve bilin ki, gerçekten Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz. Ve şüphe yok ki, Allah, kâfirleri rezil edecektir.

3. Ayrıca büyük hac Allah ve Resulü tarafından bir ilandır ki, gerçekten Allah ve Resulü de müşriklerle yapılan bu anlaşmadan beridir. Artık hemen tövbe ederseniz bu sizin için hayırlıdır. Fakat tövbeden yüz çevirirseniz, biliniz ki Allah'ı aciz bırakacak değilsiniz ve kâfirleri acıklı bir azapla müjdele.

4. Ancak kendileriyle anlaşma yapmış olduğunuz müşriklerden size karşı olan ahitlerinde hiçbir eksiklik yapmamış, sizin aleyhinizde herhangi bir kimseye de

yardım etmemiş olanlar müstesna. Artık onlara karşı (sözleşmenin) müddetine kadar ahitlerinizi tamamlayınız. Şüphe yok ki, Allah, muttaki olanları sever.

5. Artık haram ayları çıkınca (aranızda anlaşma bulunmayan) müşrikleri nerede bulursanız öldürün, onları yakalayın, onları hapsedin ve onların bütün geçit yerlerini tutunuz. Eğer tövbe edip, namazı kılıp zekâtı verirlerse onları yollarına salıveriniz. Şüphesiz ki, Allah, bağışlayan, esirgeyendir.

6. Ve eğer müşriklerden biri aman dilerse ona aman ver, ta ki Allah'ın kelamını dinlesin. Sonra onu güvenlik içinde emin olduğu yere kadar gönder. Çünkü onlar gerçekten bilgisiz bir toplumdur.

İzahı

1. Beraat, bir şeyden ayrılmak, kopmak, uzaklaşmak gibi manalara gelir ki, burada kasdedilen sözünde durmayan, antlaşmayı bozan müşriklerden beri olmak, uzak olmaktır. Onların bozdukları bu sözleşme artık geçerli değildir, Allah ve Resulü de böyle bir sözleşmeden beridir ve tanımamaktadır. (Ve bunu tanımamak da Allah'ın ve Resulünün müşriklere bir ihtar ve ilanıdır.) Çünkü müşrikler anlaşmayı tek taraflı olarak bozmuş ve sözleşmeye riayet etmemişlerdir.

2. Ey müşrikler! (Artık dört ay daha yeryüzünde serbest dolaşın ve bilin ki gerçekten Allah'ı aciz bırakamayacaksınız ve şüphesiz ki, Allah, kâfirleri rezil edecektir.) Yani savaşın yasaklandığı haram ayları olan dört ay çıkana kadar serbest dolaşın, bu müddet bitince göreceksiniz ki, Allah, sizi nasıl razı ve perişan edecektir, siz bu kadar bir süre içerisinde serbest dolaşmakla Allah'ı aciz de bırakamayacaksınız.

Bu haram ayları bazı âlimlere göre Şevval, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır. Bazılarına göre ise Zilhicce ayının onundan itibaren yani Kurban bayramının birinci gününden itibaren başlar ve Rebiu'l-ahirin sonuna kadar devam eder ve bana göre de doğru olan budur. Çünkü Ebu Bekir r.a. hac emiri olarak gönderildikten sonra bu ayet inmiştir ki, bu ayetin ilanıyla başlayan bu dört ay zarfında müşriklere süre tanınmıştır.

3. (Ve bu büyük hac günü Allah ve Resulünden bir ilandır ki, Allah da ve Resulü de müşriklerden beridir.) Yani onların bozdukları sözleşmeleri Allah ve Resulünü de tanımadığını ilan etmiştir ve tanımamaktadırlar.

Hacci-Ekber (büyük hac) meselesine gelince, bunun hakkında ulemanın farklı yorum ve görüşleri vardır. İkrime: İbni Abbas'ten rivayetle bunun Arefe günü olduğunu söylemiştir. İbni Ömer ve İbni Zübeyrden rivayet edildiğine göre de Arefe günüdür. Atâ, Tâvus, Mücâhid ve Said b. Müseyyeb de aynı görüştedirler. Tirmizi'nin Hazreti Ali'den rivayetle çıkardığı bir hadiste ise, Hazreti Ali Peygamber (a.s.)'a hacci-ekber gününü sorunca: "Kurban bayramı günü," buyurdular. Daha başka rivayet ve görüşler de vardır. Fakat benim anladığım tüm farz olan hac, hacci-ekberdir. Çünkü Hudeybiye anlaşmasında Peygam berimizin umre yapmasına o sene müsaade edilmedi. Sonra hicretin yedinci yılında bu yapamadığı umreyi kaza etmiştir ki, buna umretü'l-kaza denir ve aynı zamanda bu küçük hac demektir. Ve Mekke'nin fethinden sonra da hicretin dokuzuncu yılının başlarında hac farz kılınmıştır. Ve Hazreti Ebu Bekir hac emiri olarak gittikten sonra bu sure inmiş ve bu sûrede ki bazı emirlerin tebliği için Peygamber s.a.v. Hazreti Ali'yi arkadan göndermiş ve bu ayetlerin hükümlerini ilan etmiştir. Veya her ne kadar bu emirler o sene ilan edilmiş ise de ertesi sene Peygamber (a.s.) yüz bin kişilik büyük bir kalabalıkla hac yapmıştır. Ve o emirleri bu hacda Peygamberimiz tekrar etmiş de olabilir. İşte bu büyük bir kalabalıkla yapılan hacca büyük hac denmiştir ve bana göre en kuvvetlisi de budur. Peygamberimizin müthiş bir kalabalıkla yapmış olduğu tek farz olan hac işte bu veda haccıdır ki büyük hac da budur. Evet, işte bu ilanla sözlerinde durmayıp anlaşmaları bozan müşriklerle Müslümanlar arasındaki ipler kopmuş ve savaş ilan edilmiştir. (Ancak tövbe ederseniz sizin için hayırlıdır, yok eğer bundan yüz çevirirseniz bilin ki, Allah'ı aciz bırakamazsınız. Artık kâfirlere acıklı bir azabı müjdele.) Yani onlara dünyada savaşta ki yenilgiyle verilen ceza ile, ahirette de cehennemde de acıklı bir azapla cezalandırılacaklarını haber ver.

4. (Ancak müşriklerden aranızda anlaşma olup da bozmamış olanlar ve sizin aleyhinizde herhangi bir kimseye yardım etmemiş olanlar müstesnadır ki, onlarla anlaşmalarınızın süresini tamamlayınız. Çünkü Allah, muttakileri sever.) Yani Kureyş müşrikleriyle beraber anlaşma yapan kabileler bu anlaşmalara riayet edip kalmışlar ve sizin aleyhinizde bir faaliyette bulunmamışlarsa, onların anlaşmaları geçerlidir. Ve siz de bu anlaşmalara süresi dolana kadar riayet edin. Çünkü Allah böyle kendisine söz verip anlaşmalara sadık kalan mümin ve mut-

taki kullarını sever. Sözünde durmayan hıyanette bulunan mümin de olsa böyle kimselerin bu hallerinden hoşnut olmaz.

5. (Artık haram olan aylar çıkınca, müşrikleri öldürün, yakalayın, onları hapsedin ve onları yakalamak için bütün geçit yollarını tutun. Eğer tövbe eder, namazı kılar ve zekâtı verirlerse, onları yollarına salıverin.) Yani şirkten ve küfürden dönerek imana gelir, namazlarını kılar ve zekâtlarını verirlerse artık onların hapisde tutulmalarına bir yol kalmaz, artık onları salıverin.

Bu ayette iki noktaya işaret edilmektedir. Birincisi müşriklerin nerede bulunurlarsa öldürülmeleri yahut yakalanıp esir alınmaları veyahut da hapsedilmeleridir. Fakat âcizane ben buradaki mananın birçok tefsircilerce yanlış anlaşıldığı kanaatindeyim. Sanki bunlar her zaman ve her yer de bütün müşriklere saldırın ve öldürün gibi anlamaktadırlar. Ve Kur'an-ı Kerimdeki birçok ayetin de bu ayetle nesh edildiğini, hükümsüz kılındığını ileri sürmektedirler. Hal bu ki bu ayetin kasdettiği mana şudur. Müşrikler, yıllarca Mekke de Müslümanlara olmadık işkence ve zulüm yapmışlardır. Onları yerlerinden yurtlarından çıkarmaya mecbur etmiş, bununla da tatmin olmamışlar. Müslümanların yakasını bırakmayan, onların Allah'ın evi olan Kâbe'yi ziyarete müsaade etmeyip engel çıkarmışlar. Sonra Hudeybiyede anlaşma yapmışlar bu anlaşmaya da riayet etmeyip bozmuş ve Müslümanların aleyhine kalkışmışlardır. İşte bütün bu sebeplerden dolayı müşriklerin ağır bir şekilde cezalandırılmaları için ve diğerlerine de gözdağı vermek için böyle bir savaş ilan edilmiştir. Yoksa her zaman söylediğimiz gibi İslamda asıl olan sulh ve barıştır, savaş kaçınılmaz olduğu durumlarda meşrudur. Nitekim ayette: (Aralarında anlaşıma olup da bozmayanlara karşı savaşmayın, o anlaşmalara riayet edin,) diye ifade edilmektedir. Yoksa hemen her yerde her zaman müşriklere saldırın, öldürün esir alın demek değildir. Har ne zaman ki İslama ve Müslümanlara bir hücum, bir saldırı veya aleyhlerinde bir faaliyet olursa o zaman savaş kaçınılmazdır. Bunun dışında İslamı tebliğ etme ve bütün dünyaya ulaştırma görevi vardır. İşte bu görevlerde de engel çıkarıp Müslümanlara karşı yine faaliyet içinde olanları, fitne çıkarmak isteyenleri ortadan kaldırmak için savaş kaçınılmazdır ve bunlara karşı savaşılır. Belki de bu gün size karşı faaliyette olmayan kendi halinde olan kâfir ve müşrik diye saldırıp öldüreceğiniz insan yarın Müslüman olacaktır.

Evet, ikinci bir nokta ise bu yakalananların salıverilip verilmemeleridir. Bunların salıverilmeleri üç şarta bağlanmıştır. Küfür ve şirkten dönüp tövbe etmeleri, namazı kılıp zekâtı vermeleri halinde bırakın, aksi halde bırakmayın, demektir. Çünkü namaz ve zekât imanında samimi olup olmadıklarını, gerçekten tövbe edip etmediklerinin delilidir. Belki de kurtulmak için iman ettim demiş olabilirler. Fakat bu konuda mezhepler arasında farklı anlayış vardır. Şafi, Maliki ve Hambeli mezheplerine göre tövbe edip namazı kılıp zekâtı verdikleri takdirde salıverilirler, aksi halde öldürülürler. Fakat İmam-ı Azama göre ise öldürülmez, hapiste tutulurlar. Ta ki namazı kılıp zekâtı verene kadar. Yani müçtehidiler bu ayetten bu hükmü çıkarmışlardır. Üç mezhebe göre namaz kılmayan öldürülür, İmam-ı Azama göre ise hapiste tutulur, ta ki,tövbe edip namazı kılana kadar. Fakat benim anlayışıma göre bu savaşta yakalanan müşrikler içindir. Yoksa daha önceden mümin olduğu halde tembelliğinden namazını kılmayanlar için değildir. Namazın farzıyetini inkâr etmedikçe, sırf ahmaklığından ve tembelliğinden ötürü namaz kılmayanlar büyük günah işlemiş olurlar ama kâfir olmazlar. Evet, işte bu ayette kasdedilenler bu sözleşmeleri bozup Müslümanlar aleyhinde tertipler içinde olan bu müşrikler içindir, bunlara ibret olsun ve diğerleri de bundan korksun, cesaretleri kırılsın diye verilen bir cezadır. Nitekim bundan sonra gelen ayette aman dileyenlere aman verilmesi emrediliyor.

6. (Ve eğer müşriklerden biri senden aman dilerse ona aman ver, ta ki Allah'ın kelamını dinlesin.) Yani anlaşma süreleri dolmuş olan müşriklerden biri senden aman dilerse ona aman ver. Bu da gösteriyor ki, o anlaşmayı bozan müşriklere aman verilmeden öldürülmeleri, yakalanmaları ve hapsedilmeleri ermediliyor. Fakat diğerleri aman dilediği takdirde onlara aman verilmesi gerekiyor, ta ki Allah'ın kelamı olan Kur'an'ı dinlesinler. Belki dinleyince iman edeceklerdir. Bu aman dileyenler sadece dini amaçla da değil, hangi amaçla aman dilerse dilesin, onlara aman verilmesi gerekir. Nitekim rivayete göre müşriklerden bir adam Hazreti Ali ye gelerek: "Şimdi anlaşma süresi bitince bizden bir kimse Allah'ın kelamını dinlemek için veyahut da başka bir ihtiyaç için Muhammed (a.s.)'a gelse onu hemen öldürecek mi?" deyince Hazreti Ali de ona bu ayeti okuyarak: "Hayır," demiş.

(İsticar) aslında herhangi bir menfaat için, ticaret için aman dilemektir. O zaman bir müşrik ne için aman dilerse dilesin ona aman verilmesi gerekir.

Hatta Ayetin devamında başkalarının saldırısına uğramasın diye de buyruluyor ki: (Sonra onu emin olduğu yere ulaştır. Çünkü onlar şüphesiz ki bilgisiz bir kavimdirler.) Yanı bu Araplar söz anlamaz bilgisiz bir toplumdur, eğer o aman dileyen kişiyi emin olduğu yere kadar eşlik edip götürmeseniz ola ki, onu öldürebilirler. Demek ki, anlaşmayı bozup kendilerine savaş ilan edilmiş olan bu müşriklerin durumu özel bir muameleye tabi tutulmaktadır. Çünkü yukarda dediğimiz gibi bunlar sözleşmeyi bozup Müslümanlar aleyhinde faaliyet gösterdikleri için onlara büyük bir ders olsun, diğerleri de ondan korkarak cesaretleri kırılsın diye onlar tövbe edip namazlarını kılıp zekatlarını vermedikçe onların yakalanıp öldürülmeleri emredilmektedir.

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِندَ اللّهِ وَعِندَ رَسُولِهِ إِلاَّ الَّذِينَ عَاهَدتُّمْ عِندَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَا اسْتَقَامُواْ لَكُمْ فَاسْتَقِيمُواْ لَهُمْ إِنَّ اللّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ {٧} كَيْفَ وَإِن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لاَ يَرْقُبُواْ فِيكُمْ إِلاًّ وَلاَ ذِمَّةً يُرْضُونَكُم بِأَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبَى قُلُوبُهُمْ وَأَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ {٨} اشْتَرَوْاْ بِآيَاتِ اللّهِ ثَمَناً قَلِيلاً فَصَدُّواْ عَن سَبِيلِهِ إِنَّهُمْ سَاء مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {٩} لاَ يَرْقُبُونَ فِي مُؤْمِنٍ إِلاًّ وَلاَ ذِمَّةً وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ {١٠} فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَنُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ {١١} وَإِن نَّكَثُواْ أَيْمَانَهُم مِّن بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُواْ فِي دِينِكُمْ فَقَاتِلُواْ أَئِمَّةَ الْكُفْرِ إِنَّهُمْ لاَ أَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَنتَهُونَ {١٢}

Meali

7. Müşriklerin Allah katında ve Resulü katında herhangi bir ahdi nasıl olabilir? Ancak Mescidi Haram yanında antlaşma yaptıklarınız müstesnadır ki, onlar size karşı doğru durdukça, siz de onlara karşı doğru olun. Allah, elbette muttakileri sever.

8. Onlarla nasıl sözleşme olabilir ki, sizin aleyhinize ellerine bir fırsat geçse ne bir zimmet gözetirler, nede bir yemine riayet ederler. Dil ucuyla sizi hoşnut etmeye çalışırlar, fakat kalpleri o kadarına da razı olmaz. Zaten onların çoğu fasıktırlar.

9. Allah'ın ayetlerini az bir pahaya sattılar da (insanları) Allah yolundan engellediler. Gerçekten de bunlar ne fena şeyler yapa-geldiler.

10. (Müşrikler):Bir mümin hakkında ne bir yemin gözetirler, ne de bir anlaşma. Bunlar işte böyle haddi aşan kimselerdir.

11. Eğer tövbe eder, namazı kılar, zekâtı verirlerse, onlar dinde sizin kardeşlerinizdir ve biz ayetleri bilen bir kavme açıklarız

12. Eğer verdikleri sözden sonra yeminleri bozar ve dininize dil uzatırlarsa, o kâfirlerin öncülerini hemen öldürün. Çünkü onların yeminleri yoktur. (Böyle yapınca) ola ki vazgeçerler.

İzahı

7. (Müşriklerin ne Allah katında ve ne de Resulü katında nasıl ahdi olabilir?) Yani bu surenin başındaki birinci ayetle irtibatlı olarak anlaşmayı bozmuş olan bu müşriklerin artık bundan böyle Allah ve Resulü yanında sözlerinin ne değeri olabilir, bunların sözüne nasıl güvenilir? Artık onlar hak ettikleri cezaya çarptırılacaklardır: (Ancak Mescidi-Haram yanında antlaşma yaptıklarınız müstesnadır ki, onlar size karşı doğru olurlarsa, siz de onlara karşı doğru olun.) Yani onlar dürüst davranıp anlaşmaya riayet ederlerse artık siz de anlaşmanın sonuna kadar riayet edin. (Çünkü Allah muttakileri sever.) Hainlik yapan mümin de olsa Allah sevmez, ancak Allah'tan korkup sözünde ve özünde doğru v dürüst olan mümin ve muttaki olan kullarını sever.

Mescidi-Haram yanında antlaşma yapıp ve bu antlaşmayı bozmayanlar hakkında farklı görüşler vardır. Mescidi Haram yanından maksat Mekke'nin yakınında yapılmış olan Hudeybiye anlaşmasıdır. Mekke müşriklerine diğer bir takım

kabilelerin de katılımı ile bu anlaşma yapılmıştır. Mesela Beni Bekir, Huza'a ve Beni Bekir'e mensup olan Huzeyme, Beni Mudlec ve Beni Duil gibi kabileler de bu anlaşmaya katılmışlardı. Fakat bu anlaşmaya riayet edip bozmayan sadece Beni-Damra olmuştur ki bu görüşler içerisinde en kuvvetli olan da budur. İşte bu anlaşma Mekke'nin fethinden önce Kureyşle beraber bu kabileler arasında yapılmıştır ve bunu ilk bozan da başta Kureyş ve diğer kabileler olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Mekke'nin fethinde Kureyşlilerin çoğu Müslüman olmuştur. Evet, işte bu kabilelerden anlaşmaya riayet edenlerin anlaşmaları geçerlidir, Müslümanların da riayet etmesi gerekir. Çünkü Müslüman sözüne daha çok güvenilen, Allah'tan korkandır.

8. (Onlarla nasıl sözleşme olabilir ki, eğer size galip gelselerdi, sizin hakkınızda ne ahit, ne de yemin gözetirlerdi.) Onlar fırsat bulduklarında ne verdikleri söze ve ne de yaptıkları yemine riayet ederlerdi ve size yapacaklarını yaparlardı: (Sizi ağızlarıyla memnun etmeye çalışırlar, fakat kalpleri imtina eder.) Yani dilleriyle konuştuklarını kalpleri istemez, reddeder, onlar sadece bu tavırlarıyla müminleri inandırmak ve aldatmak isterler: (Ve onların çoğu fasıktır,) sözünde durmayan bozguncu ve günahkârlardır.

9. (Allah'ın ayetlerini az bir pahaya sattılar.) Dünya menfaatine makam ve mevki uğuruna Allah'ın dinine karşı geldiler verdikleri sözü bile tutmadı, anlaşmaları bozdular ve: (İnsanları Allah'ın yolundan çevirdiler.) Mekke'ye girmelerine Kâbe yi ziyaret etmelerine, umre yapmalarına engel oldular. Kureyşlilerin bu çeşitli kabilelerle beraber Müslümanlarla yaptıkları anlaşmayı bozmak için Peygamber (a.s.)'ın tarafını tutan kabileleri bir tarafa bırakarak kendi taraftarları olan kabilelere Ebu Süfyan ziyafet vererek onları da kendi peşlerine taktı ve böylece Hudeybiye anlaşmasını bozdular. İşte böyle basit bir ziyafet, bir menfaatle verdikleri sözleri, yaptıkları yeminleri satanlarla Allah ve Resulü katında nasıl bir anlaşma olabilir, bu nasıl bir değer taşır? Bunlar bu tavırlarıyla: (Ne fena bir şey yapmaktadırlar,) böyle beş günlük dünya menfaati için bütün değerleri satabiliyorlar.

10. İşte onlar: (Hiçbir mümin hakkında ne bir yemin ve ne de bir anlaşmaya riayet etmezler, onlar haddi aşanların ta kendileridirler.) Hiçbir kanun kural tanımayan, had ve hudut tanımayan cahil ve zalim bir toplumdurlar.

11. Ey Muhammed! Yine de: (Eğer tövbe eder, namazı kılar zekâtı verirlerse, onlar da dinde sizin kardeşlerinizdir.) Artık sizin lehinize olan onların da lehine ve sizin aleyhinize olan onların da aleyhinedir. Artık din kardeşi oldunuz, geçmiştekilerini bırakın, onlara din kardeşi muamelesi yapın.

12. (Yok eğer ahitlerinden sonra yeminlerini bozarlarsa ve sizin dininize dil uzatırlarsa, siz de o kâfirlerin elebaşlarını öldürünüz.) Onları cezalandırınız ki, bel ki, dininize dil uzatmaktan vazgeçerler.

Evet, Kâfirlerin önderleri hakkında da farklı yorumlar yapılmıştır. Kimilerine göre bunlar Kureyşin reisleri demektir. Kimilerine göre Hudeybiye anlaşmasını bozduranlardır. Aslında bana göre şudur, budur demeye hiç gerek yoktur. Her zaman İslama dil uzatan, onun aleyhinde faaliyette bulunanların elebaşları cezalandırılmalıdır ki, diğerleri ondan ibret alsın, ders alsınlar. Küfürde ve zulümde önderlik yapanlar, kışkırtanlar her zaman birinci derecede suçludurlar, en ağır cezanın onlara verilmesi gerekir.

أَلاَ تُقَاتِلُونَ قَوْماً نَّكَثُواْ أَيْمَانَهُمْ وَهَمُّواْ بِإِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُم بَدَؤُوكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ أَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللّهُ أَحَقُّ أَن تَخْشَوْهُ إِن كُنتُم مُّؤُمِنِينَ {١٣} قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّهُ بِأَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ {١٤} وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبُ اللّهُ عَلَى مَن يَشَاءُ وَاللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {١٥} أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تُتْرَكُواْ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّهُ الَّذِينَ جَاهَدُواْ مِنكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُواْ مِن دُونِ اللّهِ وَلاَ رَسُولِهِ وَلاَ الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ {١٦}

Meali

13. Yeminlerini bozup Peygamberi yurdundan çıkarmaya azmeden ve ilk önce size saldırmaya başlayanlara karşı savaşmaz mısınız? Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer mümin iseniz Allah, kendisinden korkmanıza daha layıktır.

14. Onlarla savaşın ki, sizin ellerinizle Allah, onların cezasını versin ve onları rezil-rüsvay etsin. Onların aleyhinde size yardım etsin ve mümin kavmin gönüllerine ferahlık versin.

15. Ve kalplerinde ki öfkeyi gidersin. Allah, dilediğine tövbe etmeyi nasip eder. Allah, her şayi bilen, hükmedendir.

16. Yoksa siz hep kendi halinizde bırakılacağınızı mı sandınız? Allah sizden cihat edenleri, Allah'tan, O'nun Peygamberinden ve müminlerden başkasını dost edinmeyeceklerini ve başkasına da iltica etmeyeceklerini bilemeyeceğini mi sandınız? Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

İzahı

13. Ey müminler! Sözünde durmayan ahdine ve yeminine sadık kalmayan böyle bir: (Kavimle savaşmaz mısınız? Hal bu ki, onlar Peygamberi yurdundan çıkardılar, onu öldürmek için tuzak kurdular, Kâbe'yi ziyarete engel oldular, anlaşma yapıp onu da bozdular.) Bütün bunlara karşı savaşmak istemez misiniz? Üstelik: (İlk olarak onlar size karşı savaş açmaya kalktılar.) Bedirde ilk savaşı başlatanlar onlar oldular. Muhammed'e çatmadan, onunla ve olanlarla savaşmadan, bir de onların yanlarında eğlence tertip edip zevk ve sefa etmeden dönmeyiz diyen onlar değil miydi? Arkasından Bedir savaşının intikamını almak için Uhut ve Hendek savaşlarını çıkaranlar hep onlar değil miydi? Hudeybiye sözleşmesini bozup ilk savaş açmaya yeltenenler yine onlar değil miydiler? Neden onlara karşı savaşmak istemiyorsunuz? (Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer gerçekten inanmış iseniz Allah'tan korkmanız daha layıktır.) Esas O'nun azabından ve gazabından korkmalısınız.

14-15. Ey müminler! Korkmayın: (Onlarla savaşın Allah, sizin ellerinizle onlara azap edecek, onların aleyhinde size yardım edecek, onları rezil-rüsvay edecek. Mümin kavmin gönüllerine ferahlık verecektir.) Allah, sizin kılıç darbelerinizle, oklarınızla onları cezalandıracaktır, onlardan bir kısmını elinize esir düşürecektir. Böylece size şan ve şeref kazandıracak, gönlünüze sevinç ve

rahatlık getirecek. Dünyalık olarak da ganimetler kazandıracak, onları da rezil ve perişan edecektir. –(Ve müminlerin kalplerindeki kin ve öfkeyi giderecektir ve Allah, dilediğinin tövbesini kabul buyurur. Çünkü Allah, her şeyi en iyi bilen ve hükmedendir.) Evet, müşriklerin müminlere karşı bunca yaptıkları kötülüklerden dolayı Allah Teâlâ müminlere kazandırdığı bu zaferle onlara karşı olan kin ve nefretlerini giderir, onların yenilgisi müminlerin kalplerine su serpmiş, ferahlandırmış olur. Çünkü onlar müminlere çok çektirdiler. Ama içlerinde tövbe etmiş olanlar varsa onların da tövbelerini kabul buyurur. Çünkü Allah her şeyi, en iyi bilen ve hükmedendir, O, nasıl hükmetmiş ise her şey muhakkak ki O'nun hükmettiği gibi olacaktır.

16. Ey savaşmak istemeyen müminler! (Yoksa siz hep kendi halinize mi bırakılacağınız sandınız.) Yani sadece inandık demekle hiçbir sıkıntıya maruz kalmadan, Allah yolunda cihadetmeden bazı sıkıntılarla karşılaşmadan öyle rahat olacağınızı mı sandınız? Bu yolda sınanmayacağınızı ve denenmeyeceğinizi mi sandınız? (Bilakis sizden cihadedenleri, Allah'tan, Peygamberden ve müminlerden başkasını sırdaş tutmadıklarını, onlara iltica etmediklerini Allah, bilmiyor mu sandınız. Allah, bütün yaptığınız şeylerden haberdardır.) Kimin kiminle sırdaş olduğunu, kimin kime yardım ettiğini, kimin kiminle gönlünün bir olup olmadığını her şayi Allah biliyor ve sizi sınayarak kimin ne olduğunu ortaya çıkarmak istiyor.

مَا كَانَ لِلْمُشْرِكِينَ أَن يَعْمُرُواْ مَسَاجِدَ الله شَاهِدِينَ عَلَى أَنفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ أُوْلَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ {١٧} إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللهِ مَنْ آمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلاَةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلاَّ اللهَ فَعَسَى أُوْلَئِكَ أَن يَكُونُواْ مِنَ الْمُهْتَدِينَ {١٨} أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللهِ لاَ

يَسْتَوُونَ عِندَ اللّهِ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {١٩} الَّذِينَ آمَنُواْ وَهَاجَرُواْ وَجَاهَدُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ أَعْظَمُ دَرَجَةً عِندَ اللّهِ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ {٢٠} يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُم بِرَحْمَةٍ مِّنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَّهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُّقِيمٌ {٢١} خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً إِنَّ اللّهَ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ {٢٢}

Meali

17. Müşrikler kendi küfürlerine kendileri şahit olup dururlarken Allah'ın mescitlerini imar etmeleri mümkün değildir. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir ve onlar ateş içinde ebedi kalacaklardır.

18. Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayanlar imar ederler. İşte hidayet üzere olan da bunlardır.

19. Siz hacılara su dağıtmayı ve Mescidi Haram'ı imar etmeyi Allah'a ve ahiret gününe iman edip Allah yolunda cihadedenlerle bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah katında asla bir olamazlar. Allah, zalim kavimleri hidayete erdirmez.

20. İman edip de hicret eden, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihadedenler, Allah katında en büyük dereceye sahiptirler ve kurtuluşa erenler de onlardır.

21. Rableri onları kendi katından bir rahmet, bir rıza, nimeti bol ve daimi olan cennetleri müjdeler.

22. Ki orada ebedi kalacaklardır. Şüphesiz ki, Allah; İşte büyük mükâfat O'nun katındadır.

İzahı

17. (Allah'ın mescitlerini kendileri, kendi küfürlerine şahit iken müşrikler imar edecek değiller.) Yani Mescidi Haram'ın ve onun şubeleri olan diğer mescitlerin bakımını imar ve onarımlarını kendileri, kendi küfürlerine şahit iken bu müşriklere düşmez. Mescidin içine girmeden onun haricinde putlara secde edip

duran müşriklerin mescitleri tamir edecek halleri yoktur. Zira: (Onların bütün amelleri boşa gitmiştir ve onlar ebedi cehennem ateşi içerisindedirler.) Onlar velev ki mescitlerin imar ve onarımlarını yapmış olsalar bile, onların bundan kazanacakları hiçbir şey yoktur. İmanları olmadığı için yaptıkları bu amellerin de hiçbir değer ve kıymeti yoktur.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre Bedir savaşında Kureyşten bazı kimseler esir düşmüşlerdi ki, bunların arasında Peygamberimizin amcası Abbas da vardı. Sahabeden bazıları bunları müşrik olmakla itham edip ayıpladılar. Hazreti Ali de amcası Abbas'ın başına kakarak onu ayıpladı. Bunun üzerine Abbas da onlara karşılık olarak: "Size ne oluyor ki, sizinle eşit olduğumuzu hatırlayıp da bizim iyiliklerimizi saklıyorsunuz, "dedi. Sahabeler de ona: "Sizin ne iyiliğiniz var," diye sorunca. O da: "Biz Mescidi Haramın bakımını yapıyoruz, hacılara su ikramında bulunuyoruz, Kâbe ye örtü giydiriyoruz ve saire," gibi şeyler söyledi. İşte bunun üzerine bu ayet indi. Sonra Hazreti Abbas Müslüman olduğunu ancak müşriklerden çekindiğinden gizlediğini söylemiştir. Bu ayetin inişiyle Hazreti Abbas bu vazifeleri bırakmak istemiştir. Fakat Peygamberimiz devam etmelerini ve onda emeğinin olduğunu buyurmuştur.

18. Evet: (Mescitlerin bakımını ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayanlar yaparlar. İşte umulur ki, onlar doğruya ermişlerden olurlar.) Burada şunu belirtmek gerekir ki, bütün ibadetlerin kabulünde sağlam bir imanın olması gerekmektedir. Yine nafile ibadetlerin kabulü için farz olan ibadetlerin de yerine getirilmesi gereklidir.

Eğer dikkat edilirse bu ayette imandan sonra: (Namaz kılıp zekât verenler ve sadece Allah'tan korkanlar mescitleri imar ve tamir ederler,) buyruluyor. Çünkü mescitler namaz kılmak için yapılırlar. Namaz kılmayan bir kimsenin mescit yapmasının bir anlamı olur mu? Aslında bütün yeryüzü mescittir, her yerde namaz kılınır, her yerde cemaat teşkil edilebilir. Mescitler yapmak farzı ayin de değildir. Ama namaz kılmak farzı ayindir. Şimdi farz namazını kılmayan bir kimse sadece vaktin sünnetini kılsa bu bir anlam ifade eder mi? Namazla dinle yakından uzaktan alakası olmayanlar cami ve mescit yapmalarının ne anlamı vardır? Böyleleri başka maksatlar ve başka amaçlar gütmektedirler. Desinler, görsünler, ya da başka menfaatler gözetilerek yapılan iş ve amellerin hiçbir faydası

olmaz. Yaptığı işe iki kat masraf gösterip sırf vergi kaçırmak için, yapılan camiye harcananlardan daha fazla başka yerlerden, devletten ve milletten çıkar elde etmek için yapılan işlerden hiçbir hayır gelmez. Milletin haklarıyla, kumar paralarıyla faiz paralarıyla gayrimeşru kazançlarla yapılan hiçbir ibadet makbul olamaz. Bu gün bangır-bangır televizyonlarda bağıranları duyuyoruz. Spordan, lotodan, totodan, milli piyangodan bana para çıkarsa cami yaptıracağım, şöyle hayır yapacağım böyle hayır yapacağım diyenlerin ve âdeta kumara teşvik edenlerin haddi hesabı yoktur. Bunlardan hayır değil, Allah korusun iman bile elden gider. Dinle alay etmek gibidir. Milleti sömüreceğim, yattığım yerde faizden, şarap fabrikasından, kumardan, zulümden elde ettiğim paralarla hayır yapacağım, cami yaptıracağım, hacca gideceğim ve saire şeyleri yapacağım demek bir şey kazandırmayı bırak imanını da alıp götürür. Haramı helâlı tanımayanlar bırakın cami mescitler yaptırmayı, gece gündüz namaz kılıp ibadet etseler de bir anlam taşımaz. Bunun içindir ki Ayetin sonunda: (Ancak Allah'tan korkanlar bu mescitleri yaptırırlar,) buyruluyor. Allah'tan korkmak nasıl olur? Haramlardan ve günahlardan sakınmakla olur. Hâkim'in İbni Abbas'tan rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Ümmetimin sonlarında birçok kavimler gelir ki, mescitleri süslerler, fakat kalplerini harap ederler." Yani kalplerinde iman yok, şuur yok, ne yaptıklarının farkında olmazlar. Deylemi'nin İbni Ömerden rivayet ettiği bir hadiste ise: "İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelecek ki, onlardan bin kişi veya daha fazla mescitlerde namaz kılacak, fakat içlerinde mümin olmayacaktır," buyruluyor. Gerçekten bu günkü camilerdeki namaz kılan cemaati yoklayın kahir ekserisi haramları inkâr ediyor. İşine gelirse ne âlâ inanıyor, işine gelmese öyle olur mu deyip hemen inkâr ediyor. Hele faiz konusu olduğunda zaten bunu nerde ise haram sayan yok, bu devirde faiz haram olur mu, ya da bankadaki paradan aldığım kârdır, faiz olur mu? Ben oraya para koyuyorum, bu da mağazaya koyulan mal gibi ve ondan elde edilen kâr gibidir, deyip işin içinden sıyrılıyor. Size hangi birini söyleyeyim. Belki bunlar size abartılı gelir, ama ben imamlık meslek hayatımda bunlarla ve bu sözlerle çok karşılaştım. Cami yaptırıyorum, ya da yaptırılmasına öncülük ediyorum deyip bu zaman da bankasız faizsiz iş olur mu, parayı yastık altında mı saklayacağız? diyenlere kulağımla şahit oldum. Böyle birçok şeyde şeriatı reddeden, helal ve haramı kabul etmeyen, ya da işine geldiği gibi kabul

eden kimselere çok rastladık. Allah, nefislerimizi ıslah etsin, toplum olarak çoğumuzda sadece İslam'ın adı Kur'an'ın da resmi elimizde kalmıştır.

19. Evet: (Siz hacılara su dağıtmayı ve Mescidi Haram'ı imar etmeyi, Allah'a, ahirete iman edip ve Allah yolunda cihadeden kimseyi bir mi tutuyorsunuz? Bunlar Allah katında asla bir olamazlar. Allah, zalim topluluğu hidayete erdirmez.) İman etmemiş Allah yolunda cihat değil, ona engel olmuş ve bununla beraber de hacılara su ikram etmiş, Mescidi Haram'ı tamir ve tadil etmiş olan zalimler, iman edip Allah yolunda cihat eden müminlerle nasıl bir tutulabilir? Bırakın müşriklerin, iman edip cihadedenlerle bir tutulmalarını. İman ettiği halde cihadetmeyip sadece Mescidi Haramın imarını yapan ve hacılara su dağıtanlar bile asla aynı olamazlar.

Bu ayetin iniş sebebi bir rivayete göre yukarda geçtiği gibi Bedir savaşında esir düşenlerin ileri gelenleri hakkında inmiştir. Fakat diğer bir rivayete göre ise Numan b. Beşir demiştir ki: "Resulullahın minberinin yanında idim adamın biri şöyle diyordu. "Ben keşke hacılara su versem de başka bir amel yapmasam, başka biri de ben keşke Mescidi Haramı imar etsem de başka bir amel etmesem, bir başkası da Allah yolunda cihadetmek sizin bu söylediklerinizden daha üstündür," dedi. Bunları duyan Hazreti Ömer r.a. onlara: "Susun, Resulullahın minberinin yanında böyle sesinizi yükseltmeyin, aranızda tartıştığınız şeyi namazdan sonra Resulullah'a sorarsınız," dedi. Her halde o gün Cuma günü idi ki, sonra bu meseleyi Peygamberimize sormaları üzerine bu ayet indi.

20-22. Bu ayetlerde Allah yolunda hicret edip, mallarıyla canlarıyla cihadedenlerin Allah katında derecelerinin çok büyük olduğu beyan edilmektedir. Allah (c.c.) bunları rahmetiyle ebedi cennet nimetleriyle rızıklandıracağını müjdelemekte ve ebedi kurtuluşa erecek olanların de bunlar olduklarını haber vermektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَتَّخِذُواْ آبَاءكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاء إَنِ اسْتَحَبُّواْ الْكُفْرَ عَلَى الإِيمَانِ وَمَن يَتَوَلَّهُم مِّنكُمْ فَأُوْلَـئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ {٢٣} قُلْ إِن كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ

وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا أَحَبَّ إِلَيْكُم مِّنَ اللّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُواْ حَتَّى يَأْتِيَ اللّهُ بِأَمْرِهِ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ {٢٤} لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنكُمْ شَيْئاً وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُم مُّدْبِرِينَ {٢٥} ثُمَّ أَنَزلَ اللّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَنزَلَ جُنُوداً لَّمْ تَرَوْهَا وَعذَّبَ الَّذِينَ كَفَرُواْ وَذَلِكَ جَزَاء الْكَافِرِينَ {٢٦} ثُمَّ يَتُوبُ اللّهُ مِن بَعْدِ ذَلِكَ عَلَى مَن يَشَاءُ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٢٧}

Meali

23. Ey iman edenler! Eğer babalarınız ve kardeşleriniz imana karşı küfürden hoşlanıyorlarsa, onları dost edinmeyin. Sizden her kim onları dost edinirse onlar zalimlerin ta kendileridir.

24. Onlara deki; eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akrabalarınız, kabileleriniz, elde ettiğiniz mallar, kesâde uğramasından korktuğunuz ticaretler kendilerinden hoşlandığınız meskenler= evler size Allah ve Resulünden ve Allah yolunda cihatdan daha sevimli ise, o zaman Allah'ın emri (azabı) gelinceye kadar bekleyin. Allah, böyle fasık toplumları sevmez.

45. Muhakkak ki Allah, size birçok yerde yardım etti. Özellikle Huneyn günü ki, o gün siz çokluğunuza şaşırmıştınız. Ama (o) sizden hiçbir şey kurtarmadı ve yer genişliğine rağmen size dar gelmişti. Sonra bozguna uğrayıp da dönüp kaçtınız.

26. Sonra Allah, Resulünün ve müminlerin üzerine sekinet indirdi ve sizin görmediğiniz ordular indirdi ve kâfirleri azaba uğrattı. İşte o kâfirlerin cezası budur.

27. Sonra bütün bunlardan sonra Allah dilediğinin tövbesini kabul etti. Allah, bağışlayan, esirgeyendir.

İzahı

23. Bu ayette en yakın ana-baba ve kardeş dahi olsa küfrü imana tercih eden bu akrabalarla dost olunmaması emredilmektedir. Ve en yakını dahi olsa kim bunları dost edinirse onlar zalimlerin ta kendileridir, diye uyarılmışlardır.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında da farklı rivayetler vardır. Bazılarına göre bu ayette bundan önceki ayetlerle alakalı olarak hicret etmemiş olan Talha ile Abbas hakkında inmiştir. Mukatil'e göre ise İslamdan dönüp Medineden Mekke'ye geri dönen dokuz kişi hakkında inmiştir. Bazılarına göre ise bu ayetin hicretle ilgisi yoktur. Çünkü hicret bu ayetten çok önce gerçekleşmiştir. Oysa bu ayet Mekke'nin fethinden sonra inmiştir ki, ondan sonra hicret yoktur ve bana göre de doğru olan budur.

Bana göre esasen burada kasdedilen mana inanmış gibi görünüp de kâfirlerden hoşlanan, onlarla içli dışlı olan, onlarla sırdaş olan kimselerdir. İşte böyle küfrü imana tercih edip, müminleri bırakıp kâfir ve münafıkları dost edinenler, onlardan hoşlananlar da onlar gibi zalimlerden olurlar. Burada ki dostluk dini anlamda onlara sevgi beslemek, onlarla sırdaş olmak, onlarla işbirliği içerisinde olmak ve onları haksız oldukları halde korumak, taraf tutmak ve benzeri şeylerde yakınlık göstermektir. Yoksa dünyevi anlamda onları ziyaret etmek, ya da düşkünseler yardım etmek ve tamamen insani ilişkiler içerisinde bulunmak dosluk anlamına gelmez. Nitekim Lokman sûresinin 15. ayetinde: (Eğer onlar "anne ve babalar" bilgileri olmayan bir şeyle bana şirk koşturmak için seni zorlarlarsa onlara itaat etme. Fakat dünyada onlara iyilikle sahip çık,) buyrulmaktadır ki, dediğim gibi ana baba müşrik'te olsa onlar ziyaret edilir ve yardıma muhtaçsalar kendilerine yardım'da edilir. Ama din hususunda aralarına mesafe koyulur, onların kötü emellerine alet olunmaz ve itaat edilmez.

24. Bu ayette ise gerçekten müminlere çok büyük bir uyarı vardır. Ey Peygambr! (De ki: Eğer babalarınız, evlatlarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, akraba ve

aşiretleriniz, elde ettiğiniz mallarınız, kesada uğrayacağından korktuğunuz ticaretleriniz ve içinde iskân etmekte olup hoşlandığınız meskenleriniz Allah ve Resulünden ve Allah yolunda cihattan daha sevimli ise, o zaman Allah'ın azap emrini bekleyin. Allah, fasıkları asla doğru yola iletmez.) Yani siz şu yukarda sayılan şeylere olan aşırı düşkünlük içerisinde olur, bunlar size Allah ve Resulünden daha sevimli gelir, Allah ve Resulüne itaatten uzaklaştırır ve Allah yolunda cihadı terk ederseniz, bilin ki, tehlike sizi bekliyor, Allah'ın azap emri yakındır. Siz bunlarla meşgul olur, bunların sevgisiyle kalplerinizi meşgul edip dururken, düşman güçleriyle gelip tepenize biner. İşte bu çok sevdiğiniz şeylerin hepsi elinizden gider. Bu gün öyle olmamış mıdır? Müslümanlar aşırı mal, evlat ve servet düşkünü olmuş, apartmanlarda, köşklerde, yazlıklarda, kışlıklarda, Mercedes arabalarda yaşamaya başlamış, Allah'a ve Peygambere itaati bırakıp, Allah yolunda cihadı terk etmişler, düşmanlar her türlü teknoloji imkânlara sahip olarak gelip Müslümanların başına konmuşlar. İşte, Irak, işte Filistin, işte Afganistan, işte Afrika ve Ortadoğu ülkeleri, işte Türkiye hepsi batı emperyelizime muhtaç, hepsi mahkûm, hepsinin başında siyonizmin yumruğu tepelerinde. İstedikleri zaman istedikleri yere vurabiliyorlar. İşte o çok sevdiğimiz, mallarımız, ticaretlerimiz, evlatlarımız ve içinde oturduğumuz yazlık-kışlıklarımız, villalarımız, bir gece de yerle bir olabiliyor. Bir gecede vurup darmadağın ettikleri ülkelerin kanını emmek için kaynaklarını paralarını almak için bu sefer yeniden onarmaya başlıyorlar. Kullanmadıkları silahları dostlarına katrilyonlara satıp bir gecede hepsini imha edip, tekrar birikmiş modası geçmiş ve satılmamış silahları yeniden onlara satıyorlar. İşte Kur'an'a kulaklarını tıkayan, onun emirlerini arkaya atan, sırf nefsinin ve zevkinin esiri olarak yaşayanların zevklerini Allah Teâlâ boğazlarında düğümler, gırtlaklarında kalır.

Müslüman zengin olacak deyip fakirinden, yoksulundan, yetiminden, işsizinden, aç yatanından bihaber, sadece kendi zevki için, yazlıklar, yatlar katlar Mercedes arabalarda yaşayanlar bazı İslam büyüklerinin de adlarını kullanarak Müslüman zengin olması lazım, Müslüman'ın her şeyi olması lazımdır, diyerek kendilerine kılıf uyduruyorlar. Bunların zenginlikleri hep kendilerine ve kendi zevklerinedir. Acaba Afrika'da, Asya'da veya dünyanın herhangi bir yerinde acından ölen Müslüman'dan sorumlu değil miyiz? Bırak Müslüman olmayı, bir insan olarak da bir kimsenin acından ölmesinden sorumlu değil miyiz,

acaba? Dünya bu günkü imkânlara göre küçülmüş, bir köy gibi olmuş her tarafa el ve kol ulaşmaktadır.

25. Evet, ey müminler! (Muhakkak ki, Allah, size birçok yerde yardım etti.) Yani yapılan savaşların birçoğunda Allah, size maddi ve manevi yardımda bulundu. Özellikle de: (Huneyn günü yardım etti ki, çokluğunuza güvenmiştiniz. Fakat bu sizi kurtarmadı. Yeryüzü genişliği ile beraber size dar gelmişti, sonra arkanızı dönüp kaçmıştınız.) Yani o gün çokluğunuz sizi aldatmıştı ona güvenerek düşmanı ezer geçeriz diye böbürlenmiştiniz. İlk karşılaşmada düşman bozguna uğramışken onları küçümsediniz bu kalabalığımızla onları ezer geçeriz zannetmiştiniz. Ama sonra o küçümsediğiniz düşman sizi pusuya düşürmüştü kaçıp, firar etmiştiniz, bu çokluğunuz sizi kurtarmadı. Demek ki, zaferi kazandıran sizin çokluğunuz, değil, Allah'ın yardımıdır.

Huneyn Mekke ile Tâif arasında bir vadinin adıdır. Arap olan Havazin ve Sakif kabileleri birleşerek Müslümanlara karşı savaş açtılar ve bunların ordularının sayısı dört bin civarında idi. Bazı rivayetlerde yirmi bin kişi olduğu da söylenmektedir. İşte bunu haber alan Peygamber (a.s.) da on iki bin kişilik bir ordu teşkil ederek bunlarla düşman üzerine yürüdü ve Huneyn mevki ine varınca savaş başladı. Müslümanların bir kısmı ordunun çokluğuna güvenerek: "Bu ordu yenilmez, mağlup olunmaz," dediler. Hal bu ki, bu söz büyük bir hata idi. Şimdiye kadar kazanılan zaferleri çoklukları ya da güçlü oldukları sayesinde mi kazanmışlardı, yoksa Allah'ın yardımı ile mi? İşte bazıları bunu unuttu, bazıları da yeni Müslüman olmuş daha ham oldukları için böyle laflar ettiler. İşte düşmanla ilk karşılaştıkları zaman onları bozguna uğratmışken onları küçümsemeleri, dikkatli olmamaları yüzünden, düşman toparlanıp vadinin iki tarafından Müslümanları pusuya düşürdü. O sırada İslam ordusu bozguna uğrayıp kaçarken Peygamber (a.s.) ashabından pek az birkaç kişi ile yalnız kalmıştı ve şöyle diyerek düşmanın üzerine yürüdü. "Ben bir Peygamberim, asla yalan yok; ben Abdulmuttalbin oğluyum." Derken o sırada yanında Amcası Abbas, yine amcasının oğlu Cafer, Hazreti Ali, Ebu Bekir, Ömer ve daha birkaç sahabe vardı. Hepsinden Allah razı olsun. Derken Peygamberimiz bineğini düşmanın üzerine sürdü. Fakat amcası Abbas hayvanın yularından tuttu ve daha fazla ileri gitmesine izin vermedi. Abbas'ın sesi gür olduğu için bozguna uğramış olan orduya seslendi: "Ey Ensar, ey ashap, ey Akabede bey'at edenler," diye bağırınca

bir an kendilerine gelip buyur, dediler ve kısa zamanda dönüp toparlandılar ki, bozguna uğramış olan bu ordu yine Allah'ın yardımıyla ve görünmeyen ordularla zafere ulaştılar.

26. Evet, işte böyle bozguna uğrayıp kaçtıktan: (Sonra Allah, Resulü'nün ve müminlerin üzerine sükûnet indirdi.) Kalplerindeki korku, telaş ve paniği kaldırıp onun yerine güven, sükûnet ve cesareti yerleştirdi: (Ve sizin görmediğiniz ordular indirdi.) Bedirde melekleri gönderip yardım ettiği gibi, yine melek ordularını indirdi. Böylece dağılıp kaçarken yeniden Allah'ın yardımıyla zafer kazandılar, birçok ganimetler elde ettiler. (Ve Allah (c.c.) kâfirlere azap etmiş oldu. Kâfirlerin cezası işte böyle olmuştur.) Müminler Allah'ın yardımıyla zafer kazanırken onlar da böylece cezalarını bulmuşlardır.

27. (Sonra Allah, bu olaydan sonra dilediği kimselerin tövbelerini kabul eder oldu. Çünkü Allah, bağışlayan ve esirgeyendir.) Dilediğinin tövbesini kabul ederden maksat, münafık olmayan ve gerçekten tövbe edenlerin tövbelerini Allah Teâlâ kabul buyurur demektir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلاَ يَقْرَبُواْ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا وَإِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنِيكُمُ اللّهُ مِن فَضْلِهِ إِن شَاء إِنَّ اللّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {٢٨} قَاتِلُواْ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَلاَ بِالْيَوْمِ الآخِرِ وَلاَ يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّهُ وَرَسُولُهُ وَلاَ يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُواْ الْجِزْيَةَ عَن يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ {٢٩} وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّهِ وَقَالَتْ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّهِ ذَلِكَ قَوْلُهُم بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِؤُونَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللّهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ {٣٠} اتَّخَذُواْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَاباً مِّن دُونِ

اللهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلاَّ لِيَعْبُدُوا إِلَـهاً وَاحِداً لاَّ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ {٣١} يُرِيدُونَ أَن يُطْفِؤُوا نُورَ اللهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللهُ إِلاَّ أَن يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ {٣٢} هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ {٣٣}

Meali

28. Ey iman edenler! Müşrikler ancak pistirler. Artık bu seneden sonra Mescidi Harama yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkarsanız, Allah, dilerse sizi lütfünden rızıklandırır. Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilen, hükmedendir.

29. Kendilerine kitap verildiği halde Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah'ın ve Resulü nün haram kıldığını haram tanımayan ve hak dini de din edinmeyen kimselerle alçalmış oldukları halde elden cizye verinceye kadar savaşın.

30. Yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur, Hıristiyanlarsa Mesih Allah'ın oğludur," dediler. Bu onların kendi ağızlarıyla uydurdukları sözlerdir. Daha öncekilerin uydurdukları sözlere benzetiyorlar. Allah, onları kahretsin, nasıl da saptırıyorlar!

31. Onlar Allah'tan başka hahamlarını ve rahiplerini de kendilerine Rab edindiler. Meryem oğlu Mesihi de. Oysa onlar bir olan Allah'a ibadetle emrolunmuşlardı. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, O, kendisine şirk koşanların koştukları şeylerden beri ve yücedir.

32. Güya ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek istiyorlar, Allah ise kâfirler istemese de nurunu tamamlayacaktır.

33. O, öyle bir Allah'tır ki, Peygamberini hidayetle ve hak dinle gönderdi ki, bütün dinlere galip gelsin, velev ki müşrikler hoşlanmasa da.

İzahı

28. (Ey iman edenler! Müşrikler ancak necistirler. Artık bu seneden sonra Mescidi Harama yaklaşmasınlar. Eğer yoksulluktan korkuyorsanız, Allah, dilerse sizi lütfundan rızıklandırır.) Yani hicretin dokuzuncu yılında bu ayet indikten sonra artık müşrikler Kâbe'ye yaklaşarak hac ve umre yapmasınlar. Eğer onların gelmemesinden dolayı rızkınızın azalacağı endişesi taşıyorsanız, bilin ki, Allah, başka yönden kendi lütfundan sizi rızıklandırır, size başka rızık kapıları açar.

Müşriklerin pis ve murdar olması meselesine gelince bu konuda ulemanın farklı görüşleri vardır. Kimine göre bedenen murdardır, kimine göre hükmen murdardır. Kimine göre ise müşrikler sadece Mescidi Harama değil mikat yerinden içeri olan haram bölgesine de giremezler. Kimine göre ise Sadece Kâbe'nin yakınına sokulamaz, hac ve umre yapamazlar. Bunun dışında herhangi bir sebeple mikat yerlerinden içeri haram dâhiline girebilirler ki, İmam-ı Azamın görüşü de böyledir. Âcizane ben de bu görüşteyim ve bunun kuvvetli olduğuna kanıyım. Çünkü müşriklerin Mescidi Haram'dan men edilmelerinin sebebi bana göre pis, cünüp ve uygunsuz vaziyette Kâbe'yi tavaf etmeleridir. Hac ve umre yaparken bu görüntüleri ile Müslümanların aralarına katılıp bu şekilde uygunsuz ve pis halleriyle tavaf etmeleridir. Nitekim müşrikler kendi âdetlerine göre elbisesiz, ihramsız çırılçıplak tavaf ederlerdi. Hatta bazı Müslümanlar de böyle yapmanın daha mütevazı olacağını zannederek onlar da öyle yapmak istediler ki, bunun üzerine Âraf suresinin 30,31,32. ayetleri indi: (Güzel ve temiz elbiselerinizi bütün mescitlerde giyinin,) diye buyruldu. Bu konu ile ilgili bu ayetlerin tefsirinde geniş açıklama yaptık oraya lütfen bakınız. İşte bunlar bu çıplak halleriyle ve diğer temizliklere de dikkat etmedikleri için, cünüp ve pis oldukları için sadece Kâbe ye yaklaşıp bu vaziyetleriyle hac ve umre yapmaları yasaklanmıştır. Bunun dışında herhangi bir sebeple veya bir ihtiyaç için Kâbe'nin dışında ki haram bölgelerinde dolaşmaları caizdir. Fakat bu konuda diğer üç mezhep müçtehitleri biraz daha katı görüştedirler ki, onlara göre mikat yerinden içeri haram bölgesinin tümünden men edilirler ve bu bölgeye her ne suretle olursa olsun giremezler. Hatta herhangi bir gayrimüsli devlet adamı veya onun bakanı vesaire bir yetkili gelirse, haram bölgesinin dışına kadar gelir Müslüman devlet başkanı ya da onun bakan ve yetkilisi de haram bölgesinin dışına çıkar

ve orada görüşmeler yapabilirler. Fakat ben İmam-ı Azamın ve kendi görüşümün ne olduğunu yukarda zikrettim ve bana göre diğer mescitlere de uygun bir kıyafetle gayrimüslimlerin girmeleri caizdir. Çünkü Peygamber (a.s.) Mescidi-Nebevide bazı müşrik kabilelerin heyetlerini kabul etmiştir. Evet, her şeyi hakkiyle bilen Allah, böyle hükmetmiştir.

29. (Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resulünün haram kıldığını haram kabul etmeyen ve hak din olan İslam dinini din edinmeyenlerle savaşın. Ta ki küçük düşüp elden cizye verinceye kadar.)

Bu ayette altı çizilmesi gereken birkaç nokta vardır. Birincisi sadece ehli kitap olan gayrimüslimlerden mi cizye alınacak, yoksa bütün gayrimüslimlerden mi? Bu konuda ihtilaf vardır. İmam-ı Azama göre ehli kitabın tamamından müşriklerin ise Arap müşriklerinin dışındakilerden alınır. İmamı Şafi ye göre ise ırkına ve soyuna bakmaksızın ehli kitabın tamamından cizye alınır, fakat bunların dışında olan gayrimüslimlerden ise alınmaz. İmamı Maliki ve Evzeî ye göre ise mürted hariç İslamın dışında olan ister ehli kitap olsun, ister putperest olsun hepsinden cizye alınır. Benim anlayışıma göre de en kuvvetli olan görüş budur. Çünkü ayetin birinci cümlesinde: (Allah'a ve ahiret gününe inanmayan) diye zikredildikten sonra (ehli kitaptan da Allah ve Resulünün haram kıldığını haram kabul etmeyen ve hak din olan İslam dinini, din olarak kabul etmeyenlerle, küçük düşürülüp elden cizye verene kadar savaşın,) buyruluyor. Oysa ehli kitap genelde Allah'a ve ahiret gününe inanırlar. Öyle ise bana göre de gerek ehli kitap olsun ve gerekse putperest olsun hiçbir ayrım yapmadan hepsinden cizye alınır Nitekim ayetin son cümlesinde de: (Ta ki küçük düşene kadar,) cizye alın, ifadesi de sebebini açıklamış oluyor. Yani Müslümanlara kafa tutamayacak durumda olsunlar, onlara karşı zayıf ve aciz duruma düşsünler. O zaman maksat bu ise bütün gayrimüslimlere karşı aynı şeyi uygulamak gerekir. Nitekim Buhari'nin Cafer b. Muhammedden o da babasından, o da Hazreti Ömerden rivayetle çıkardığı bir hadise göre Hazreti Ömer: "Mecusiler hakkında ne yapacağımı bilmiyorum," dediğinde Abdurrahman b. Avf demiştir ki: "Ben şahadet ederim ki Resulullah'tan işittim," buyurdular ki: "Onlara da ehli kitaba uyguladığınızı uygulayın." Yani onlardan da cizye alın. Mecusiler de müşrik

olduklarına göre, onlardan cizye alındığına göre bütün müşrik ve kâfirlerden cizye alınır. Belki bu ayetin iniş sebebinden ve başka sebeplerden dolayı tefsirciler farklı anlamış ve yorumlamış olabilirle. Ama yukarda ki ayeti dikkatle incelediğimiz zaman, sebebinin ne olduğuna baktığımız zaman ve yukarda zikrettiğimiz hadise de baktığımız zaman istisnasız Müslümanlara karşı güçlü ve tehlikeli olan kâfir ve müşriklerin tümünden cizye alınır, ta ki onları küçük düşürüp boyun eğdirsin. Mücahid'e göre bu ayet Rumlara karşı yapılan Tebuk savaşından önce inmiştir ve bu ayet iner inmez de Peygamberimiz Tebuk savaşı için harekete geçmiştir. Kelbi' ye göre ise Yahudilerden Kureyze ve Nadır kabileleri hakkında inmiştir ve İslam da elden alınan ilk cizye budur. Görülüyor ki, ayetin iniş sebebine göre tefsirciler farklı yorumlamışlardır, ama dediğim gibi ayetin manası geneldir ve sebebi de bellidir ve bana göre bütün müşrik ve kâfirlerden cizye alınır.

30. (Yahudiler: "Üzeyir Allah'ın oğludur, Hıristiyanlar da Mesih Allah'ın oğludur," dediler. Bu onların ağızlarıyla uydurdukları şeylerdir. Daha önce söyleyenlerin sözlerine benziyor. Allah, onları kahretsin, nasıl da saptırıyorlar.) Bundan önce ki ayette beyan edildiği gibi, Allah'a ve ahiret gününe iman etmeyen ehl-i kitabın da Üzeyir Allah'ın oğlu, Hıristiyanlar da Mesih Allah'ın oğlu demeleri şirktir. Puta tapanlarla bunların bir farkı yoktur ki, bunlar ayrıma tabi tutulsunlar. Yani ehlikitabın müşrik olanlarından cizye alınırken bazı müçtehitler diğer müşriklerden cizye alınmaz diye görüş bildiriyorlar. Bunların delil olarak öne sürdükleri şey şudur. Yani bunlar daha önce kitap ehli iken Allah'ın birliği inancına ve ahiret inancına sahipken bilahare şirke düşmüşlerdir ve belki yine Allah'ın birliği inancına dönebilirler ve dolayısıyla bunlar diğer putperest olan müşriklerden farklıdır. Fakat ben yukarda izah ettiğim gibi Malikinin ve Evzei'nin dediği gibi hiçbir fark gözetmeksizin bütün müşrik ve kâfirlerden cizye alınır. Evet, Üzeyir Allah'ın oğludur, Mesih Allah'ın oğludur, sözleri önceki ümmetlerden müşrik olanların uydurup söyledikleri gibi bunlar da ağızlarıyla uydurmuşlardır.

31. (Onlar ayrıca hahamları ve rahipleri Rab edindiler.) Yani Yahudi ve Hıristiyanlar kendi âlimlerini kendilerine Rab edindiler. Yani Allah'ın haram buyurduklarını haram olarak, helal dediğini de helal olarak değil de, haham ve

papazların haram ve helal dediklerini kabul ederek onları Rab edinmişlerdir. Nitekim Hatemi Tâi'nin oğlu Adiy demiştir ki, daha henüz Müslüman olmadan önce Resulullah'a geldim boynumda altından bir haç vardı, Resulullah bana Beraat sûresini okudu ve bana: "Ey Adiy! Şu boynundaki haçı at," buyurdu ve ben'de çıkarıp attım. Arkasından yukarıdaki ayeti okuyunca ben dedim ki: "Ey Allah'ın elçisi! Onlar hahamlara ve papazlara ibadet etmezlerdi." Bunun üzerine Resulullah buyurdu ki: "Allah'ın haram kıldığını helal derlerdi, siz de helal saymaz mıydınız? Allah'ın helal dediğine de haram derlerdi, siz de haram saymaz mıydınız?" Bende: "Evet," dedim. "İşte bu onlara kulluk etmek demektir," buyurdular.

Evet: (Meryem oğlu Mesihi de Rab edindiler. Hal bu ki, onlar bir olan Allah'a ibadetle emrolunmuşlardı. Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O, ortak koşanların ortak koştukları şeylerden beridir, yücedir.) Haram ve helal koyma yetkisi Allah ve Resulüne aittir. Hiçbir kimsenin haram ve helal kılma yetkisi yoktur. Hal bu ki Yahudi ve Hıristiyanlar bu sapık âlimlerini Tanrı yerine koyarak Allah'ın dediğini değil, onların dediklerini kabul edip onlara uydular. Hatta Hıristiyanlar İsa ya Allah'ın oğlu demekle de kalmadılar, bilahare bu sahte ve sapık din adamlarının toplanarak aldıkları kararda üçlü Tanrı edindiler. Allah, İsa ve Ruhu'l-Kudüs diye üçlü Tanrı edindiler.

32. Onların maksadı sadece bu yakışıksız iftiralarla: (Allah'ın nurunu bu ağızlarıyla söndürmek istemeleridir. Fakat kâfirler istemese de Allah nurunu tamamlayacaktır.) Onlar bu doğmuş olan İslam nurunu birtakım entrikalarla batırmak istiyorlar ama Allah, buna izin vermeyecek, o doğmuş olan İslam güneşi zirveye çıkacaktır.

33. (O, Allah ki, Peygamberini hidayet ve hak dinle gönderdi.) Yani hidayet yolunu gösteren Kur'anla, İslamla o Peygamberi gönderdi. (Çünkü onu bütün dinlere üstün kılsın diye.)

Bu ayeti bazı cemaatler kendilerine bir pay çıkararak, kendilerine göre yorumluyorlar. Efendim, ahir zamanda bütün Yahudi ve Hıristiyanlar Müslüman olacak yeryüzüne İslam hâkim olacak şeklinde yorumlayıp güya hoş görü adı altında, dinler arası diyalog adı altında, onlara yaranmaya çalışmaktadırlar. Hal bu ki, bu ayetin o tür yorumlarla bir alakası yoktur.

Benim anlayışıma göre bu ayette ifade edilmek istenen şudur. İslam güneşi Mekke de doğdu, Medine de yükselişe geçti, bu güneşi batırmak isteyenlere, bu nuru söndürmek isteyenlere rağmen Allah'ın yardımıyla yüksele-yüksele Osmanlıda ve bilhassa fatih ve Kanuni döneminde zirveye çıkmış ve bütün dinler, İslam'ın gölgesinde kalmıştır. Fakat her kemalin bir zevali olduğu gibi, güneş zirveye yükseldikten sonra inişe geçerek nasıl ki batıyorsa, işte İslam güneşi de bu zirveden sonra inişe geçmiştir. Allah vadini gerçekleştirmiştir. Hiçbir şey sonsuz değildir. Dünyanın da sonu vardır ve dünya eceline yaklaştıkça bu din de eceline yaklaşmaktadır, hakiki Müslümanlar var oldukça İslam dini de ve dünya da var olacaktır. Fakat hakiki Müslümanlar yok denecek kadar azalınca dünyanın da ömrü bitecek, artık dünya yaşanamaz bir hale gelince bu kâinatın sahibi pimi çekecek ve kıyamet de kopacaktır, bundan kurtuluş yoktur. Kimsenin yeniden dünyaya ömür vermesi, ömrünü uzatması mümkün değildir. Allah nurunu tamamlamak üzeredir, kıyamet yakındır, ama onun gününü tarihini Allah'tan başka kimse bilemez. Peygamberimizin buyurduğu gibi bu din garip olarak başladı, sonu da garip olacaktır. Ama bir şey yanlış anlaşılmasın zaten Müslümanlar bozulacak, İslam zayıflayacak, Müslümanlar azalacak, kıyamette kopacak, sen de hiçbir şey yapma seyirci kal anlamına gelmesin. Bizim vazifemiz bu yolda gayret etmek, insanlığı irşadetmek, insanlığın kurtuluşu için çalışıp çabalamaktır. Ama Allah'ın kaderi ve planı ne ise o olacaktır. Ölümden kaçış olmadığı gibi bunlardan da kaçış mümkün değildir. Ölümümüzün ne zaman olacağını bilmiyoruz, ama mutlaka ölümümüzü biliyoruz. Fakat buna rağmen öleceğimiz ana kadar çalışıp çabalıyoruz. Dinin zayıflayacağını, hakiki dindar yok denecek kadar azalacağını ve kıyametin de kopacağını biliyoruz. Ama yaşadığımız müddetçe biz hem kendimizi hem de başkalarını ıslaha çalışacağız. Zaten bizler tam olarak görevlerimizi yapmadığımız için İslam zayıflayacak, insanlık bozulacak. Allah'ın takdiri olarak dünyanın düzeni de aynı oranda bozulacak ve sonunda kıyamet kopacaktır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ إِنَّ كَثِيراً مِّنَ الأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ
أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللّهِ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ

الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلاَ يُنفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللّهِ فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ
أَلِيمٍ {٣٤} يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ
وَجُنوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَـذَا مَا كَنَزْتُمْ لأَنفُسِكُمْ فَذُوقُواْ مَا كُنتُمْ
تَكْنِزُونَ {٣٥}

Meali

34. Ey iman edenler! Şüphesiz ki Yahudi hahamları ile Hıristiyan rahiplerinden birçokları elbette haksız yere insanların mallarını yerler ve Allah'ın yolundan saptırırlar. Ve bir de altın ve gümüşleri hazine edinip onları Allah yolunda harcamayanları acıklı bir azapla müjdele.

35. O gün hazine edilen (altın ve gümüşler) cehennem ateşinde kızdırılacak ve bunlarla onların alın-larına, yanlarına ve sırtlarına bastırılarak dağlanacak. İşte bu kendiniz için sakladığınız hazinelerinizdir, tadın bakalım şimdi bunların tadını.

İzahı

34-35. Bu iki ayet Yahudi ve Hıristiyan din adamlarının insanları din adına, dinden nasıl saptırdıklarını ve insanların mallarını batıl sebeplerle nasıl kandırarak yediklerini ibretle sergilemektedir. Yine zekâtını vermeyen, Allah yolunda harcamayıp hazineler edinip servet biriktirenlerin nasıl bir tehdit ve acıklı bir azapla karşılaşacakları haber verilmektedir.

Ayetin başında: (Ey iman edenler,) diye hitap edilmesi de manidardır. Yani Yahudi ve Hıristiyan âlimleri ve zenginleri bu duruma düşmüşlerdir. Ey iman edenler! Siz de onların durumuna düşmeyin diye burada din adamlarına ve zekatını vermeyip servet üzerine servet biriktirip hazine edenlere bir uyarı vardır. Yahudi ve Hıristiyan âlimleri kendi çıkarları için kitaplarında tahrifat yaparak, ya da tevil ederek veyahut da gerçekleri saklayıp saptırarak din adına insanları doğru yoldan saptırıp kendilerine çıkar sağladılar.

Fakat, Kur'an-ı Kerim'in bir harfine dokunulması bile mümkün değildir, çünkü Allah Teâlâ: (Onu biz indirdik biz koruyacağız,) buyuruyor. Kur'an'ı tahrif etmeye kimsenin gücü yetmez ama bu gün açık ve net olan Kur'an'ın bazı ayetlerini tevil yoluyla değiştirmek isteyenler vardır. Ve ya kendi çıkar ve menfa-atleri için Kur'an'ın bazı emir ve hükümlerini saklayanlar vardır. Kimileri birilerine yaranmak uğuruna, kimileri menfaatleri uğuruna ya gerçekleri saklamaktadırlar, ya da çarpıtmaktadırlar. Efendim bu gün bankalara yatırılan paralar karşılığında alınan kâr payıdır, faiz değildir, çünkü Osmanlı zamanında da banka vardı gibi çarptırarak, tevil ederek inkâr ediyorlar. Ya da başörtüsü Kur'an da yoktur veya o ayet emir değil, tavsiyedir gibi böyle gerçekleri saptıranlar vardır. Bu banka meselesini bir zamanlar diyanet işleri başkanlığı yapmış bir zatın ağzından bir televizyon kanalında canlı yayında kendi kulağımla duydum. Efendim bankadaki paralar faiz değildir, çünkü Osmanlı zamanında da banka vardı dedi. Yani bu söylediklerimin hepsini ilahiyatçıların televizyonlardaki tartışmalarında maalesef duydum.

İşte bu ayetin başında Müminler muhatap alınarak sonra da Yahudi ve Hıristiyan âlimlerinin durumunun anlatılması, aslında İslam âlimlerine bir uyarıdır ki, onlar din adına insanların mallarını batıl sebeplerle yiyip kendilerine menfeat sağlayarak gerçek dinden insanları saptırdılar, sakın siz de onların durumuna düşmeyin, demektir. Yine Yahudiler ve Hıristiyanlar çok dünyaperest olup servet biriktirip Allah yolunda harcamadıkları ve hazineler edinip zekâtlarını vermedikleri için onların zenginlerinin durumu anlatılırken, Müslüman zenginlerin de aynı duruma düşmemeleri için burada bir uyarı vardır. Ayetlerin manaları geneldir. Nitekim İbni Abbas ve Suddi'nin görüşleri de ayetin iniş sebebinin Müslümanları uyarmak olduğu yönündedir. Ebu Zer Hazretlerine göre de ayetin iniş sebebi geneldir, hem ehli kitap hem de Müslümanlar hakkında inmiştir. Nitekim Buharı'nın Zeyd b. Vehbiden rivayetle çıkardığı bir hadise göre. Vehbi diyor ki: "Ben Medine de Rabzeye vardığımda Ebuzer-El-Gıffari'yi orada gördüm, ona hayrola burada oluşun sebebi nedir?" diye sordum. Dedi ki: "Ben Şam da idim Muaviye ile bu ayetin iniş sebebi hakkında ihtilaf ettik." Muaviye dedi ki: "Bu ayet ehli kitap hakkında inmiştir." Ben de: "Hem bizim hem de onların hakkında inmiştir," dedim. Derken aramızda söz uzadı, bunun için Osman'a mektup yazarak Medine'ye gelsin diye beni şikâyet etti. Ben de Medine ye vardım san

ki, beni hiç görmemişler gibi bir kalabalık toplanmış. Ben meseleyi Osman'a anlatınca bana: "İster misin seni yakın bir yerde yalnız bırakayım dedi ve işte beni bu menzile indirdi." Yani Medine'nin dışında Rabza denen yerde yalnız yaşamaya mahkûm etti.

Ebuzer züht ve takva sahibi bir mübarek zattı. Muaviye ise saltanat içerisinde yaşıyordu, onun bu yaşantısına karşı çıkıyor hoşlanmıyordu ve bu ayetle onu uyarıyordu, o da tabi işine gelmediği için, bu ayetin ehli kitap hakkında indiğini iddia ederek saltanatını savunup devam ediyordu. İşte bu yüzden Halife Osman 'a şikâyet etti. Hazreti Osman da Emevileri çok şımartmıştı, devleti istedikleri gibi kulanıyorlardı, sonunda isyana sebep olup kendi başını da yediler, evinde şehit ettiler. İşte Hazreti Osman da böyle bir hata yaptı beşer hatasız olmaz, bu mübarek insanı orada yalnız yaşamaya mahkûm etti. Orada emrihak vaki olup ölüm gelince mübarek insan hanımına dedi ki, bana emri hak geldi, ben öleceğim, cenazemi defin için yol güzergâhına çık ta bak hac kafilelerinden gelen birine rastlarsan söyle de beni defnetsin. Ancak devlet malı yemeyen biri olsun, dedi. Hanımı da bu zaman hac kafilesi kalır mı? dedi. Fakat ona sen git benim dediğime bak, dedi. Hanımı da gidip yol üzerinde beklerken meğer hac kafilesinden son üç kişi kalmış onlarla karşılaşıp meseleyi anlatınca birisi ben yaparım, dedi. O da yalnız Ebuzer'in bir şartı var hiç devlet malı yemeyen birisi olsun dedi. Böyle deyince ben devlet malı yedim, dedi. Başka birisi ben yaparım, deyince ona da aynı soruyu sordu, o da aynı cevabı verince, üçüncüsü ben hiç devlet malı yemedim deyince onu kabul etti ve bu zat gelip onu yıkayıp kefenledi, namazını kılıp ve defnettiler. Ebuzer o kadar takva sahibi ki devlet malı yemiş bir kimsenin kefenlediği kefenle Allah'ın huzuruna gitmek istemiyor. Çünkü devletin kendinin hiçbir şeyi yok milletin malıdır, onda tüyü bitmemiş yetimlerin, yoksulların hakkı vardır. Şimdi devletin malını hortumlayanların, devletin gücünü ellerinde bulundurup da o gücü kullanarak yakınlarını ahbaplarını eş ve dostlarını haksız yere zengin edenlerin kulakları çınlasın. Devletin malı deniz yemeyen bilmem ne... diyenlerin kulakları çınlasın. Bunun hesabı çok çetin olacaktır, sadece bir iki adama karşı değil, bütün bir topluma karşı Allah'ın huzurunda hesap verecekler. İşte ilk sofuluk Ebuzer gibi birkaç sahabe ile başladı, daha sonra hicri ikinci asırda Hasani Basrı devrinde tasavvuf felsefeye dönüştü, Osmanlı döneminde de tarikatlara dönüştü ki, bu gün

bazı tarikatçılar da tarikatları saltanata dönüştürdüler. Birçoğu villalarda, yatlarda, katlarda, Mercedes arabalarda çalımlarından geçilmiyor, ama sözde sofular. Her şey rayından çıktı, istismar edilmeye başlandı, çıkar ve menfaate döküldü. Evet, işte kendi zevklerine, kendi nefislerine biriktirip hazineler edinip Allah yolunda harcamayan, hatta zekâtını vermeyenlerin bu biriktirdikleri hazineler, altın ve gümüşler cehennem ateşinde kızdırılacak sonra yüzlerine, yanlarına ve sırtlarına bastırılarak azabedilerek tadın bakalım, sevgili hazinelerinizin tadını diyerek başlarına kalkılacaktır.

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْراً فِي كِتَابِ اللّهِ يَوْمَ خَلَقَ
السَّمَاوَات وَالأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلاَ
تَظْلِمُواْ فِيهِنَّ أَنفُسَكُمْ وَقَاتِلُواْ الْمُشْرِكِينَ كَآفَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ
كَآفَّةً وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ {٣٦} إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ
فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُواْ يُحِلِّونَهُ عَاماً وَيُحَرِّمُونَهُ عَاماً
لِّيُوَاطِؤُواْ عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللّهُ فَيُحِلُّواْ مَا حَرَّمَ اللّهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُوءُ
أَعْمَالِهِمْ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ {٣٧}

Meali

36. Şüphesiz Allah katında ayların sayısı Allah'ın kitabında göklerin ve yerin yaratıldığı günden beri on ikidir. Onlardan dördü de haram aylarıdır. İşte bu da hükmü değişmeyen doğru bir dindir. Öyle ise onlarda (haram aylarında) nefsinize zulmetmeyin. Fakat müşrikler size karşı topyekûn savaşırlarsa, size de onlara karşı topyekûn savaşın ve bilin ki, Allah, muttakilerle beraberdir.

37. Nesi (haram ayı geciktirmek) küfürde bir artıştır ki, onunla kâfirler saparlar ve onu bir yıl helal sayarlar, bir yıl haram sayarlar. Çünkü Allah'ın haram kıldığı şeye uydursunlar da Allah'ın haram kıldığını helal saysınlar diye. Onla-

rın çirkin amelleri bunları kendilerine süslüyor ve Allah kâfir olan bir toplumu hidayete erdirmez.

İzahı

36. (Allah katında ayların sayısı, Allah'ın kitabında göklerin ve yerin yaratıldığı günden beri on ikidir. Onlardan dördü de haram aylarıdır.) Yani gökler ve yer var olduğu günden beri ayların sayısı Allah'ın kitabında Levhi'l-Mahfuzda on iki ay olarak yazılıdır ki, bu hiç değişmez. Arabi olan bu on iki ay şunlardır. Muharrem, Sefer, Rabiu'l-Evvel, Rabiu'l-Ahir, Cemaziye'l-Evvel, Cemaziye'l-Ahir, Recep, Şaban, Ramazan, Şavval, Zilkade ve Zilhicce aylarıdır. Bu ayların içinde haram olan aylar ise Recep, Zilkade, Zilhicce ve Muharrem aylarıdır. İşte bu ayların dördünde savaş yasaklanmıştır. Ta cahiliye döneminden beri bu âdet devam ede gelmiştir, İslama aykırı olmadığı için de İslam dini de bu ayları haram aylan olarak kabul etmiştir ve savaşı yasaklamıştır. Evet: (İşte hâkim olan dinde budur, öyle ise o aylarda nefsinize zulmetmeyin,) yasaklara uyun; (ancak müşrikler size karşı topyekûn savaşırlarsa, siz de onlara karşı topyekûn olarak savaşın ve bilin ki Allah, muttakilerle beraberdir.) Yani haramlarda da kısas vardır, onlar bu haram aylarında size karşı savaş açarlarsa siz de onlara karşı topyekûn olarak savaşın. Ama bilin ki, Allah daima haklı olandan yanadır, haklı olana yardım edecektir. Siz hakkaniyetten ayrılmayın, siz haramlardan ve günahlardan sakının ve bu aylara hürmette kusur etmeyin, ama saldırıya uğradığınızda da karşılık verin.

37. (Nesi) haram olan bir ayı geciktirmektir ki, bu: (Küfürde bir artıştan başka bir şey değildir. Kâfirler onunla sapıtırlar. Onu bir yıl helal sayarlar, bir yıl da haram sayarlar. Çünkü Allah'ın haram kıldığına uygun göstersinler de Allah'ın haram kıldığını helal saysınlar. İşte onlara bu kötü amelleri süslü gösterildi. Allah kâfir olan bir toplumu doğru yola erdirmez.)

Nesi: Bir şeyi ertelemek, geciktirmektir. Onun içindir ki veresiye alışverişe de nesi denir. Burada ifade edilmek istenen şudur. Müşrikler bu haram aylarında günah işlemeyi helal saymak için, ayların yerini değiştirerek haram ayını erteleyip o ayı haram olmayan aydan saymaktadırlar. Mesela Muharrem ayını Sefer ayı sayarlar böylece o ayı erteleyince gelecek yıl Muharrem ayı Sefer ayı sayılınca, Muharrem ayı fazla gelmiş olur ve böyle olunca da onlara göre Muharrem

ayı helal sayılmış olur. Bunu her yıl erteleyince de on iki yılda bir yıl ortadan kaybolmuş oluyor. Yani on üçe çıkardıkları o bir yıl arada kaynayınca yine on iki yıla düşmüş olur. Böyle olunca diğer ayların da yerleri değişince İbadetlerin de yerleri değişir. Mesela Ramazan ayı Şavval ayına sarkar, Kurban bayramı ve hac günü Muharrem ayına sarkar velhasıl müşrikler böyle bir hile ile güya kendilerince de haram olan bir ayı helal sayarak günah işlemekten kurtulduklarını sanırlar. Oysa onların bu davranışları küfürlerini daha da artırmadan başka hiçbir şeye yaramaz. Bu onların sapıklıklarını ve şaşkınlıklarını biraz daha artırır. Bu yaptıkları kötü amel ve davranışları kendilerine nefisleri tarafından ve şeytan tarafından süslenir, süslü gösterilir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ مَا لَكُمْ إِذَا قِيلَ لَكُمُ انفِرُواْ فِي سَبِيلِ اللّهِ اثَّاقَلْتُمْ إِلَى الأَرْضِ أَرَضِيتُم بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنَ الآخِرَةِ فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الآخِرَةِ إِلاَّ قَلِيلٌ {٣٨} إِلاَّ تَنفِرُواْ يُعَذِّبْكُمْ عَذَاباً أَلِيماً وَيَسْتَبْدِلْ قَوْماً غَيْرَكُمْ وَلاَ تَضُرُّوهُ شَيْئاً وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٣٩} إِلاَّ تَنصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُواْ ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لاَ تَحْزَنْ إِنَّ اللّهَ مَعَنَا فَأَنزَلَ اللّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُواْ السُّفْلَى وَكَلِمَةُ اللّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {٤٠} انْفِرُواْ خِفَافاً وَثِقَالاً وَجَاهِدُواْ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {٤١}

Meali

38. Ey iman edenler! Size ne oldu ki, Allah yolunda cihada çıkın, denilince yere yığılıp kaldınız. Yoksa ahirettense dünya hayatına mı razı oldunuz? Fakat dünya hayatının zevki ahiret hayatının yanında pek azdır.

39. Eğer topluca savaşa katılmaz iseniz O, size acıklı bir azap eder ve yerinize başka bir kavim getirir ve siz O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Ve Allah, her şeye kadirdir.

40. Anacak siz ona (Peygambere) yardım etmezseniz, Allah, ona yardım eder. Hani o kâfirler onu Mekkeden çıkardıkları vakit onlar mağarada bulundukları sırada o ikiden biri (Peygamber) arkadaşına (Ebu Bekir-e) üzülme Allah, şüphesiz bizimledir, diyordu. Allah, onun kalbine sükûnet ve kuvvet indirmişti ve onu görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfirlerin sözünü alçalttı. Allah'ın sözü ise işte o yücedir. Allah, her şeye galip, her şeye hükmedendir.

41. Ey iman edenler! İster hafif, ister ağır teçhizatla (yani binekli bineksiz) seferber olun. Mallarınızla ve canlarınızla Allah yolunda cihadedin. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

İzahı

38. (Ey iman edenler! Size ne oldu ki Allah yolunda seferber olun, dendiğinde yere yığılıp kaldınız. Yoksa ahirete bedel dünya hayatına mı razı oldunuz? Hal bu ki dünya menfaati ahiret yanında pek az bir şeyden başka değildir.)

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Rum Kayser'i Müslümanlar aleyhinde Şam da bir ordu teşkil etmiş. Bunu haber alan Peygamberimiz ise Medine den, Mekkeden epey bir asker teşkil etmiş. Ve Kayser Rum'a karşı Şam'a doğru hareket etmeye karar vermişti. Bu ordunun teçhizatı için Hazreti Ebu Bekir bütün servetini vermiş. Hazreti Osman da yüz deve yükü zahire ve bin altın vermiş. Recep ayında Medineden hareket etmiş, Medine ile Şam arasında Tebuk denen yere gelmişler. Bazı kabileler Müslümanlarla anlaşarak kendilerini güvenceye alınca, Rum ordusu İslam ordusuna karşı savaşa cesaret edememiş. Böylece İslam ordusu da büyük bir şan, şerefle ve zaferle dönmüş. İşte bu savaş esnasında bazı münafıklar dedikodu yapmışlar. Bilhassa münafıkların başı Abdullah b. Ubeyy b. Selül: "Muhammed Rum devletini ne sanıyor, sanki gözümde bunların hepsi esir olacakmış gibi görüyorum" gibi laflar ederek müminlerin

aralarına nifak sokmaya kalkışmış ve onların cesaretlerini kırmak istemiş. Mevsim de çok sıcak Medine de mahsuller olmuş ve Tebuk da çok uzak olduğu için bazı Müslümanlar ağırdan almışlar ve yığılıp kalır gibi kalakalmışlar. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir.

39. (Ancak seferber olmazsanız, Allah Teâla size acıklı bir azapla azap eder, sizin yerinize başka bir topluluk getirir ve siz O'na hiçbir zarar da veremezsiniz ve Allah, her şeye kadirdir.) Yani siz düşmanlarınıza karşı seferber olmazsanız hem bu dünyada düşmanlar size galip gelerek perişan eder. Hem de Allah'a ve Peygambere itaat etmediğiniz için ve ona yardım etmediğiniz için sizi cezalandırır. Yeryüzünden sizi siler ve sizin yerinize başka bir topluluk getirir ki siz bylece Peygambere hiçbir şey yapmış olmazsınız, ancak kendinize zarar vermiş olursunuz ve Allah, her şeye muktedirdir.

40. (Eğer siz o Peygambere yardım ederseniz, Allah da ona yardım eder. Hani o vakit ki kâfirler onu çıkarmışlardı.) Peygambere Mekke tuzak kurarak yakalayıp öldüreceklerdi, evinden çıkarak Medine ye hicret esnasında: (İkisi mağarada iken o ikiden biri arkadaşına üzülme, Allah bizimle beraberdir, diyordu.) Yani o iki arkadaşdan biri Ebu Bekirdir ki, Peygamber (a.s.)'la beraber Sevir mağarasında saklanmışlardı. Müşrikler ise mağaranın ağzına kadar gelmişlerdi ve Ebu Bekir Peygamberimize bir zarar gelir diye endişelendiğinde Peygamberimiz ona üzülme Allah bizimle beraberdir, demiş ve: (Allah, onun kalbine sükünet, kuvvet indirmişti ve göremediğiniz bir ordu ile desteklemişti ve kâfirlerin sözünü alçaltmıştı.) Yani Ebu Cahil başkanlığında Darü'n-Nedve de toplanıp Peygamber'in aleyhinde sözler söylemiş karar almışlardı. Allah, onların bu sözlerini, kararlarını, tuzaklarını alçalttı, boşa çıkardı. İşte: (Allah'ın kelimesi en yüce olandır.) Ve O, ne vadetmiş ise onu gerçekleştirmiştir.

Evet, bu ayet de Peygamber (a.s.)'ın hicreti esnasında kendisine görünmeyen ordu ile yardım edildiği haber verilmektedir. Bilindiği gibi müşrikler Daru'n-Nedve de toplanmış ve Peygamberimizin hakkında ölüm kararı vermişlerdi. Bu karar da müşriklerin bütün kabilelerinden gençlerin toplanıp bir araya gelerek Peygamber (a.s.)'ın evinin etrafını sarmışlar, dışarı çıkmasını bekleyip, çıkınca da hep birlikte saldırıp onun hayatına son vereceklerdi ve böylece kim vurduya gidecekti. Şayet Peygamberimizin kabilesi Haşim oğulları onun diyetini isterlerse de diyetini verip böylece akıllarınca Peygamberimizden kurtulacaklardı.

Fakat onların bu hilelerine karşı Peygamberimiz de hazreti Ali'yi yatağına yatırıp evini muhasara eden müşriklerin arasından çıkıp gitti. Onu göremediler. Demek ki, Allah, sizin görmediğiniz ordularla yardım ettiğini ifade etmesinden anlaşılıyor ki, onların görmedikleri ordu ile engel olmuştur. İkinci nokta Peygamberimiz evden çıkınca Ebu Bekir'e haber verip ve onu da yanına alarak, müşrikleri yanıltmak için Sevir mağarasına gidip saklandılar, ortalık yatıştıktan sonra da oradan çıkıp Medine'nin yolunu tutup hicret edeceklerdi. İşte bu mağarada saklandıkları esnada müşrikler kapının ağzına kadar gelip sokuldular. Ebu Bekir Peygamberimize bir zarar gelmesinden korkarak telaşlanınca Allah, Peygamberimizin kalbine güven ve sükûn indirdi hiçbir zarar veremeyeceklerini kalbine ilham etti ve Peygamberimiz de arkadaşı Ebu Bekir'e: "Korkma, endişelenme Allah bizimle beraberdir," buyurdu. İşte o sırada müşriklerden biri mağaradan içeri girelim derken başka biri ona kızarak görmüyor musun Muhammed doğmadan önce mağaranın kapısına örümcek ağını germiş, deyip geri döndüler. İşte manevi ordularla yardım edilen hadiselerden biri de budur ki, Peygamber (a.s.) mağaraya saklanır saklanmaz Allah (c.c.) örümceye mağaranın kapısına ağını gerdirerek yardım etti. Müşrikler kapının ağzından içeri girmek üzere iken geri döndüler. Sonra mağaradan çıkıp Medine yolunda giderken Peygamberimizin yakalanması için Ebu Cahil'in yüz deve vereceğini vadettiği Süreke arkadan atı ile yaklaşmıştı, atı sürçüp yuvarlandı. Her defasında toparlanıp hücuma geçtiğinde atı sürçüp kumlara batıyordu. İşte Allah (c.c.) burada da görünmeyen ordularla ona yardım etti ki, Süreke bu sefer Peygamberimizden özür dileyerek geri döndü ve arkadan gelen müşrikleri de geri çevirdi, ben izine rastlayamadım diyerek onların da izini sürmesine engel oldu.

41. Evet, ey müminler! (Siz ister hafif olsun ister ağır cihada çıkınız.) Yani savaş şartları ister kolay olsun ister ağır olsun savaştan geri durmayın, katılın: (Ve Allah yolunda mallarınızla ve canlarınızla cihadedin. Eğer bilseniz bu sizin için hayırlıdır.) Şimdi belki size zor geliyor ama bu savaşın sonunda sizin için bilemediğiniz iyilikler vardır. Nitekim de öyle olmuştur. Tebuk seferi sıcak bir mevsimde uzak bir sefer idi, zor gibi görünüyordu ama yukarda da geçtiği gibi Rumlar korkup savaşmaya cesaret edemediler. İslam ordusu da büyük bir şan ve şerefle, zaferle dönmüştür ki, bu onlar için bir dönüm noktası olmuştur. Artık Müslümanlar sadece çevredeki Arap kabilelerine karşı zafer kazanmış olmadılar,

koca Rum İmparatorluğuna karşı da zafer kazanmış oldular. Ve böylece büyük devletlere karşı da İslam devletinin gücünü göstermiş oldular.

لَوْ كَانَ عَرَضاً قَرِيباً وَسَفَراً قَاصِداً لاَّتَّبَعُوكَ وَلَـكِن بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ أَنفُسَهُمْ وَاللّهُ يَعْلَمُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ {٤٢} عَفَا اللّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذِينَ صَدَقُواْ وَتَعْلَمَ الْكَاذِبِينَ {٤٣} لاَ يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَن يُجَاهِدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ {٤٤} إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ {٤٥} وَلَوْ أَرَادُواْ الْخُرُوجَ لأَعَدُّواْ لَهُ عُدَّةً وَلَـكِن كَرِهَ اللّهُ انبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُواْ مَعَ الْقَاعِدِينَ {٤٦} لَوْ خَرَجُواْ فِيكُم مَّا زَادُوكُمْ إِلاَّ خَبَالاً ولأَوْضَعُواْ خِلاَلَكُمْ يَبْغُونَكُمُ الْفِتْنَةَ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ {٤٧}

Meali

42. Eğer o yakın bir ganimet veya normal bir sefer olsaydı elbette sana uyarlardı. Lakin onlara meşakkatli yolculuk uzak geldi. Buna rağmen: "Bizim de gücümüz yetseydi sizinle beraber elbette sefere çıkardık" diyerek Allah'a yemin edecekler, nefislerini helâk edecekler. Allah ise mutlaka onların yalancı kimseler olduğunu bilir.

43. Allah, seni affetsin sana doğrular açıklanıp yalanları bilene kadar, sen onlara niçin izin verdin?

44. Allah'a ve ahiret gününe inananlar şüphesiz ki mallarıyla, canlarıyla cihadeder, senden izin istemezler.

45. Cihada atılmamak için senden izin istiyorlar. Oysa onlar ne Allah'a ne de ahiret gününe inanmıyorlardır. Onlar kalpleri şüpheye düşenlerdir ki, şüphelerinde bocalayıp dururlar.

46. Eğer sizinle beraber çıkmak isteseydiler. Onun için mutlaka bir hazırlık yaparlardı. Lakin Allah, onların buna davranmalarını istemedi, onları alıkoydu ve oturanlarla beraber oturunuz, dedi.

47. Eğer sizinle beraber cihada çıkmış olsalardı bozgunculuktan başka bir şey artırmış olmayacaklardı ve aranıza fitne sokmak için koşar dururlardı. Ve sizin içinizden de onları dinleyenler olacaktı ki, Allah, zalimleri iyi bilir.

İzahı

42. Bu ayetler, bir takım bahaneler uydurarak Tebuk seferinden geri kalanlar hakkında inmiştir: (Eğer o savaşta yakın bir ganimet olsaydı ve normal bir sefer olsaydı,) yani uzakta olmayan ve kolayca ganimet malları elde edilecek bir sefer olsaydı: (Elbette sana uyacaklardı.) Seninle beraber savaşa katılacaklardı: (Fakat bu savaşın yolculuğu onlara uzak geldi.) Onun için bu savaşa katılmadılar, bir takım bahaneler uydurdular. Hal bu ki siz bu seferden dönünce de: (Allah'a yemin edecekler ki, eğer gücümüz yetseydi biz de sizinle çıkacaktık ve böyle yalan yere yemin ederek kendilerini helâk edeceklerdi. Şüphesiz ki, Allah, onların yalancı olduklarını bilir) ve onların iki yüzlülüklerini ortaya çıkarır.

43. Ey Muhammed! (Allah, seni affetsin sana doğru olanlar açıklanıp yalancıları da bilene kadar niçin onlara izin verdin?) Yani bu savaştan kaytarmak için Peygamber (a.s.)'dan izin isteyenlere izin vermesinin bir hata olduğu ifade edilmekte ve bundan dolayı da (Allah, seni affetsin,) diye buyrulmaktadır. Bu da demek oluyor ki Peygamberimiz biraz acele edip kendisine vahyi gelerek bu yalancı münafıkların durumları kendisine bildirilmeden ve kendi içtihadıyla onlara izin vermesi ufak bir hata idi. Demek ki, peygamberler de içtihatlarında yanılabilirler, onlarda da bir zelle de olsa beşer oldukları için hata olabilir ama Allah (c.c.) onları ikaz ederek hatadan korur.

44-45. (Allah'a ve ahiret gününe inanan, mallarıyla canlarıyla cihadeden müminler senden izin istemezler ve Allah muttaki olanları bilir. –Senden izin isteyenler Allah'a ve ahiret gününe inanmayan münafıklardır ki, onlar şüphe içindedirler. O şüphe içinde bocalayıp dururlar.)

Bazı tefsircilere göre bu ayet Nur sûresinin 62. ayetiyle nesh edilmiş (hükümsüz) kılınmıştır. Bazılarına göre ise bu her iki ayet de muhkem ayetlerdendir. Bana göre de nesh edilmemiştir. Çünkü Nur sûresindeki o ayette: (Dilediğine izin ver ve arkasından da onlar hakkında af dile,) diye buyruluyor. Yani mutlak olarak izin ver demek değildir. Hem o ayette onların herhangi bir savaştan kaçmak için izin aldıkları anlamına gelmemektedir. O ayette önemli bir iş için toplanılmış ve mazeret beyan edilerek izin istenmiştir. Aslında: (İzin isteyenlerden dilediğine izin ver ama, onlar hakkında da af dile,) diye buyrulması her ne mazeret olursa olsun öyle önemli bir toplantıda izin istemenin bile doğru olmadığına işaret etmektedir.

46. Evet, o münafıklar: (Eğer gerçekten cihada çıksalardı, onun için mutlaka bir hazırlık yaparlardı.) Zaten onların cihada çıkmaya niyetleri yoktu ki, bir hazırlık içinde olsunlar. Eğer onların niyeti halis olsaydı hazırlıklara başlarlardı, ama son anda önemli bir mazeretleri çıkabilirdi. Zaten namazda gözü olmayanların ezanda kulakları olmadığı gibi, onların böyle bir niyetleri yoktu. (Çünkü Allah, onların savaşa davranmalarından hoşlanmadığı için onları bu seferden alıkoydu ve onlara oturanlarla beraber oturun, dedi.) Yani onların imanları olmadığı için savaşa katılsalar bile faydadan çok zararları olacaktı, müminlerin arasına fitne ve fesat sokarak onların bozguna uğramaları için çalışacaklardı ki, Allah (c.c.) da onların çıkmalarını istemediği için (oturup çakılıp kalın,) buyurdu.

47. İşte onlar: (Eğer sizinle çıkmış olsalardı bozgunculuktan başka bir şey artırmayacaklardı ve aranıza fitne somak için koşup dururlardı ve sizin içinizde de onları dinleyip inananlar olacaktı. Allah, zalimleri iyi bilir.) Onların içlerinin de dışlarının de ne olduğunu pekâlâ bilir. Onlar yalan söylüyorlarıdı. Nerde ise bazı Müslümanlar da onlara inanıp ve onların tuzaklarına düşeceklerdi.

لَقَدِ ابْتَغَوُاْ الْفِتْنَةَ مِن قَبْلُ وَقَلَّبُواْ لَكَ الأُمُورَ حَتَّى جَاء الْحَقُّ

وَظَهَرَ أَمْرُ اللّهِ وَهُمْ كَارِهُونَ {٤٨} وَمِنْهُم مَّن يَقُولُ ائْذَن لِّي

وَلاَ تَفْتِنِّي أَلاَ فِي الْفِتْنَةِ سَقَطُواْ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ {٤٩} إِن تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَإِن تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُواْ قَدْ أَخَذْنَا أَمْرَنَا مِن قَبْلُ وَيَتَوَلَّواْ وَّهُمْ فَرِحُونَ {٥٠} قُل لَّن يُصِيبَنَا إِلاَّ مَا كَتَبَ اللّهُ لَنَا هُوَ مَوْلاَنَا وَعَلَى اللّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ {٥١} قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَا إِلاَّ إِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ أَن يُصِيبَكُمُ اللّهُ بِعَذَابٍ مِّنْ عِندِهِ أَوْ بِأَيْدِينَا فَتَرَبَّصُواْ إِنَّا مَعَكُم مُّتَرَبِّصُونَ {٥٢} قُلْ أَنفِقُواْ طَوْعاً أَوْ كَرْهاً لَّن يُتَقَبَّلَ مِنكُمْ إِنَّكُمْ كُنتُمْ قَوْماً فَاسِقِينَ {٥٣} وَمَا مَنَعَهُمْ أَن تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ إِلاَّ أَنَّهُمْ كَفَرُواْ بِاللّهِ وَبِرَسُولِهِ وَلاَ يَأْتُونَ الصَّلاَةَ إِلاَّ وَهُمْ كُسَالَى وَلاَ يُنفِقُونَ إِلاَّ وَهُمْ كَارِهُونَ {٥٤} فَلاَ تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلاَ أَوْلاَدُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللّهُ لِيُعَذِّبَهُم بِهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ {٥٥}

Meali

48. Muhakkak ki, bunlar daha önce de fitne çıkarmak istediler ve sana karşı türlü işler çevirdiler. Ta ki hak yerine geldi ve onlar istemedikleri halde Allah'ın emri açığa çıktı.

49. Onlardan bazıları bana izin ver ve beni fitneye düşürme dediler. Haberiniz olsun ki onlar fitnenin içine düşmüşlerdir ve şüphesiz ki cehennem kâfirleri kuşatmıştır.

50. Eğer sana bir iyilik dokunursa, onların fenalarına gider. Eğer sana bir musibet erişirse de: "Biz zaten tedbirimizi önceden almıştık," derler ve sevinerek dönüp giderler.

51. De ki bize Allah'ın yazdığından başka bir şey isabet etmez. O, bizim sahibimizdir ve müminler artık Allah'a güvensinler.

52. De ki siz bize iki iyiliğin birinden başkasını mı beklersiniz? Biz ise Allah, katından (size) dokunduracağı bir azabı veya bizim elimizden vereceği bir azabın dokunmasını bekliyoruz. Artık siz bekleyin, biz de sizinle beraber beklemekteyiz.

53. Münafıklara de ki, isteyerek de istemeyerek de infak edin durun. İnfak ettikleriniz sizden hiçbir zaman kabul edilmez. Çünkü siz fasık bir toplumsunuz.

54. Onların infaklarının kendilerinden kabul edilmemesinin sebebi, gerçekten onların Allah'a ve O'nun Peygamberine küfretmeleri, namaza üşenerek gelmeleri, infak ettiklerini de ancak istemeye-istemeye vermeleridir.

55. Onların malları da ve evlatları da sakın seni imrendirmesin. Ancak Allah, bunlarla onlara dünya hayatında azap etmek ister.

İzahı

48. (Muhakkak ki bunlar daha önce de fitne çıkarmak istediler ve sana karşı türlü işler çevirdiler. Nihayet hak geldi, Allah'ın yardımı, zaferi gerçekleşti ve onlar istemeseler de Allah'ın emri meydana çıktı.) Münafıkların Müslümanlar arasına fitne sokmaları, Peygambere karşı entrikalar çevirmeleri fayda vermedi, hak yerini buldu, Allah, kuluna yardım edip zafere ulaştırdı.

Rivayete göre Peygamberimiz Seniyyetü'l-Veda denilen tepede Tebuk seferi için ordugâhını kurmuştu. Münafıkların reisi Abdullah b. Ubeyy b. Selül adamları ile beraber geldi ve o tepedeki (zî'cidde) denilen yere kondu. Yanında da bayağı askeri vardı. Peygamberimiz hareket edip yola koyulduktan sonra bu münafık yandaşlarıyla beraber sefere katılmaktan vazgeçip geri döndü. Onunla beraber münafıkların ileri gelenleri de geri döndüler ve bunların bazı müşrik kabilelerle dostluk anlaşmaları vardı. Hal bu ki, Abdullah b. Selül daha önce Uhut savaşında da fitne çıkarmıştı ki, eğer bu savaşa da katılsalardı yine fitne çıkaracaklardı.

49. (Onlardan bazıları Peygambere bana izin ver de beni fitneye sokma diyenler de vardı.) Yani savaşa katılmamam için bana izin ver de başımı belaya sokma, diyerek açıktan kaytarmak isteyenler vardı. Bu şahsın da Cedd b. Kays adında ki münafık olduğu rivayet edilmektedir ki, bu şahıs da bir bahane ile savaştan kaytardı. Ve bu şahıs Peygamberimize: "Ben kadınlara düşkünümdür, Ensar da bilir sarışın Rum kızlarıyla benim başımı belaya sokma, sana malımla yardım edeyim de benim yakamı bırak," demiştir. Ey Muhammed! (Dikkat et! Asıl onlar kendileri başlarını derde soktular.) O yapmacık sözleriyle fitneden kurtulduklarını, başlarının beladan kurtulduğunu sanmasınlar. Asıl bela: (Şüphesiz ki, cehennemin kâfirleri kuşatmasıdır.)

50. (Sana bir iyilik gelse onları fenalaştırır. Fakat sana bir kötülük dokunursa o zaman da derler ki, iyi ki, biz daha önce kendi işimizi yakaladık ve sevinerek dönerler.) Yani Peygamber (a.s.)'a ve müminlere bir iyilik gelir, zafer ve ganimet gibi şeylerle dönerlerse, buna fena halde üzülürler. Fakat Müslümanların başına bir musibet gelir, savaşta yenilgiye uğrarlarsa, o zaman da iyi ki, biz kendi işimizle meşgul olup da bunlara uymadık diyerek sevinip döner giderler.

51. Ey Muhammed! Şimdi sen bu Müslümanların aleyhinde bir beklenti içinde olan münafıklara: (De ki, bize hiçbir zaman Allah'ın yazdığından başka bir şey dokunmaz.) Allah, neyi takdir etmiş ise o başımıza gelir. İster savaş olsun, ister olmasın, bize ne takdir edilmiş ise o başımıza gelir:, (O'dur bizim sahibimiz ve müminlerin dayanağı Allah'tır.) O'na güvenir, O'na dayanır ve O'ndan yardım isterler.

52. Yine bu beklenti içerisinde olan münafıklara: (De ki, siz bize iki iyilikten birini mi beklersiniz? Biz ise size Allah kendi katından vereceği bir azabı veya bizim ellerimizle vereceği bir azabın gelmesini bekliyoruz. Siz bekleyin durun, biz de sizinle bekliyoruz.) Yani siz bizim aleyhimizde bir beklenti içindesiniz. Oysa bizim aleyhimize hiçbir şey yok ki, her şey bizim lehimizedir. Ölürsek şehidiz, kalırsak gaziyiz, yenersek zafer bizim için bir iyiliktir, kaybedersek bu da bir imtihandır, sabredersek büyük bir mükâfat olarak karşımıza çıkacaktır. Size göre aleyhte görünen her şey bizim lehimizedir, siz bizim için bekleyin durun. Fakat bu iki iyiliğin birinden başka bir şey beklemiş olmazsınız. O

halde siz bekleyin durun, biz de sizinle bekleyip duracağız, bakalım sonuç kimin lehine kimin aleyhine olacak hep beraber göreceğiz.

53. O münafıklara: (De ki, gerek isteyerek ve gerekse istemeyerek infak edin, sizden asla bir şey kabul edilmez. Çünkü şüphe yok ki, siz fasık bir kavimsiniz.) Kalbinizde küfür ve nifak hastalığı vardır, sizin harcadıklarınızın hiçbir sevabı ve değeri yoktur. İster bu harcadıklarınızı gönül rızasıyla harcayın, isterse istemeyerek zoraki harcayın hiçbir kıymeti harbiyesi yoktur.

54. (Onların infaklarının kabul olmamasının sebebi gerçekten Allah'ı ve O'nun Peygamberini inkâr etmeleri, namaza üşene-üşene gitmeleri ve infakları da ancak istemeyerek vermeleri sebebiyledir.) Münafıklar inanmadıkları için namaza da bir yılgınlık içerisinde istemeyerek üşene-üşene giderler. Verdiklerini de istemeyerek verirler ki, onların sıfatlarından biri de budur.

55. Ey Peygamber! (Onların malları ve evlatları seni imrendirmesin.) Yani kâfirlere ve müşriklere Allah Teâlâ'nın çok mal ve evlat vermesi bir istidraçtır, onlara bir tuzaktır, sen onlara bakıp da imrenme. Onlar kendilerine verilen bu mallarla ve evlatlarla, meşgul olur, iftihar eder, sevinir dururlar, ama bunlar boğazlarında kalacak, ummadıkları bir anda yakalanıp derdeste cehenneme atılacaklar. Onlar bu tuzağın farkında değillerdir: (Allah, dünya hayatında onlara azap etmek ister.) Yani o mallar ve evlatlar aslında onlara bir azaptır, onların peşinde koşup yoruldukları onlara sıkıntıdan başka bir şey kazandırmayacaktır, onların peşinde koşup dururken birdenbire ansızın yakalanacaklar ve: (Aniden onlara kâfir olarak ölümü tattıracağız.) Çektikleri bunca eziyetler de yanlarına kâr kalacak. O malları ve evlatları hiçbir iyiliğe çeviremeden, ebedileştiremeden, hepsi yok olup gidecektir. Yani bunların dünyadaki malları ve evlatları şuna benzer yıllarca çalışır, çabalar, sıkıntı çeker bir sürü mal ve servet biriktirirler. Sonunda bir afet ve bir felâket gelir hepsini alıp götürür elinde avucunda hiçbir şey kalmaz, sadece onun ızdırap ve üzüntüsü kalır ki, işte bunların malları ve evlatları da ona benzer.

وَيَحْلِفُونَ بِاللّهِ إِنَّهُمْ لَمِنكُمْ وَمَا هُم مِّنكُمْ وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ
{٥٦} لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَأً أَوْ مَغَارَاتٍ أَوْ مُدَّخَلاً لَّوَلَّوْاْ إِلَيْهِ وَهُمْ

يَجْمَحُونَ {٥٧} وَمِنْهُم مَّن يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِ فَإِنْ أُعْطُواْ مِنْهَا رَضُواْ وَإِن لَّمْ يُعْطَوْاْ مِنهَا إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ {٥٨} وَلَوْ أَنَّهُمْ رَضُوْاْ مَا آتَاهُمُ اللّهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُواْ حَسْبُنَا اللّهُ سَيُؤْتِينَا اللّهُ مِن فَضْلِهِ وَرَسُولُهُ إِنَّا إِلَى اللّهِ رَاغِبُونَ {٥٩}

Meali

56. Şüphesiz ki, onlar sizden olduklarına dair Allah'a yemin ettiler, hal bu ki, sizden değillerdir. Fakat onlar korkudan ödleri patlayan bir kavimdirler.

57. Eğer sığınacak bir yer veya barınacak mağaralar veyahut da girilecek bir delik bulsalardı, topluca dönüp oraya sığınırlardı.

58. Onlardan bir kısmı sadakalar hususunda seni ayıplarlar. Fakat onlardan kendilerine verilmiş olsa, hoşnut olurlar. Eğer o sadakalardan verilmezse, o zaman da onlar hemen kızarlar.

59. Ne olurdu bunlar Allah ve Resulünün kendilerine verdiğine razı olsalar da: "Bize Allah yeter, yakında Allah, bize de lütfundan verir, Peygambere de verir, biz Allah'a rağbet edenlerdeniz," deselerdi.

İzahı

56-57. Münafıklar: (Sizden olduklarını inandırmak için Allah'a yemin ederler. Hal bu ki, sizden değillerdir. Fakat korkudan ödleri patlayan bir toplumdurlar.) Yani korkularından size yemin ederek mümin olduklarını inandırmaya çalışırlar. Hal bu ki, onlar mümin değillerdir, sizden değillerdir, ama korkularından öyle söyler yemin ederler. –(Eğer sığınacak bir yer yahut korunacak mağaralar veyahut da girecekleri bir delik bulsalardı onlar topyekûn olarak oraya döner sığınırlardı.) Çünkü bunlar bu kadar korkak ve ödlektirler, hiç cesaretleri yoktur. Bu yüzden de ikili oynarlar.

58. (Onlardan bir kısmı de sadakalardan dolayı seni ayıplar. Ancak kendilerine istedikleri kadar verilirse, memnun olurlardı, ama istedikleri kadar verilmezse

hemen kızarlar.) Yani ganimetlerden kendilerine az verdiğin zaman seni haksızlık ve adaletsizlikle suçlarlar, fakat kendilerine fazla verdiğin takdirde de memnun olup buna sevinip dururlar.

Rivayete göre bu ayet, Zulhuveysir denen bir şahıs hakkında inmiştir ki, Huneyn savaşında elde edilen ganimet mallarından Peygamberimiz Mekke halkının kalplerini İslam dinine iyice ısındırmak için onlara biraz fazla vermiş. Bunu gören bu şahıs; ya Resulullah! Adâlatte bulun, diye mırıldanmış. Peygamberimiz de buna: "Ben adalet etmezsem kim adalet eder," diye buyurmuş ve Hazreti Ali de bu şahsın boynunu vurmak istemiş, fakat Peygamberimiz buna müsaade etmemiştir. Diğer bir rivayete göre ise Ebu'l-Cevvâz adlı bir münafık hakkında inmiştir. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun Peygamber (a.s.)'ı haksızlıkla, adaletsizlikle suçlayan bir kimse asla Müslüman olamaz. Bir Peygamberin haksızlık ve adaletsizlik yapması mümkün olabilir mi?

59. (Eğer onlar Allah'ın ve O'nun Resulünün verdiğine razı olsalardı, Allah, bize yeter ve Allah bize de lütfundan verir, Peygambere de verir, bizim bütün rağbetimiz Allah'adır, deselerdi,) elbette daha iyi olurdu. Her çeşit nimeti lütfundan veren Allah'tır, bize de başka yerden ihsan eder demesi gerekirken Peygamber (a.s.) yeni Müslüman olmuş kimseleri iyice İslama ısındırmak için ganimetlerden biraz fazla verince onu haksızlıkla ve adaletsizlikle suçluyorlar. Münafıkların sıfatları budur, onların bütün düşünceleri menfaattır.

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {٦٠}

Meali

60. Sadakalar ancak şunlar içindir. Fakirlere, miskinlere, sadakaları toplamaya tayin edilen memurlara, müellefetu'l-kulube (kalpleri İslama ısındırılacaklara), kölelere, borçlulara, Allah yolunda olanlara ve yolda kalmışlara Allah tarafından farz olarak takdir edilmiştir. Allah, her şeyi en iyi bilen, hükmedendir.

İzahı

60. Bu ayette sadaka ve zekâtın kimlere verileceği beyan edilmiştir. Sadaka iki anlama gelir, Allah rızası için bağış anlamına da gelir zekât ve fitrelerin verilmesi anlamına da gelir ki, burada kasdedilen zekât ve fitrelerdir.

Zekât, mali tezkiye etmek, temizlemek demektir. Çünkü zenginin malında yoksulların ve fakirlerin hakkı vardır. Nitekim Meâriç sûresinin 25. ayetinde: (Onların "zenginlerin" mallarında dilenen ve mahrum olan yoksullara belli bir hak vardır,) buyruluyor. Kurtubi'nin rivayet ettiği bir hadis de şöyle buyrulmaktadır. Peygamber a.s: "Ben sadakayı zenginlerinizden alıp fakirlerinize vermekle emrolundum." O halde bu zenginler için bir borçtur, yoksullar için de bir haktır. Zenginin ben kazandım, ben verdim, şöyle yaptım böyle yaptım diyerek başa kalkma hakkı da yoktur. O malların asıl sahibi Allah'tır bütün bu imkânları veren Allah'tır ve bunları bir imtihan için sınamak için vermiştir. Biraz empati yapmak gerekir, Allah sizi fakir, onları zengin yapabilirdi, kendinizi onların yerine koymalısınız. Gerçek mülkün sahibi Allah'tır, O, dilediğine dilediği kadar verir, dilediğinden de dilediği kadar alır. Allah, korusun bir depremle veya bir yangınla bir anda servetler yok olup gidebiliyor. Ya da çok zengin olanlar birden işleri tersine dönüp bütün servetlerini kaybedip iflas edebiliyorlar. Veren de Allah, alan da Allah'tır. Zekât ve sadakalar aynı zamanda malların korunmasına, artmasına ve bereketlenmesine sebep olur.

Evet, bu ayetle zekâtın şu sekiz sınıf insanlara verileceği ifade edilmektedir. Birincisi fakirleredir ki, fakir geliri olup zor durumda olan, geçim sıkıntısı içinde olanlardır. İkincisi miskinler içindir ki, miskin hiçbir geliri olmayan çalışıp kazanmaktan da aciz olan kimselerdir. Fakat bu bazı mezheplere göre tam tersi fakir hiçbir şeyi olmayan çaresiz, miskin ise geliri olup geçimini karşılayamayan kimselerdir. Üçüncüsü zekâtı toplamakla görevlendirilen memurlardır ki, onlara da ondan ücret karşılığı olarak verilir. Dördüncüsü müellefetü'l-kuluptur ki, bunlar üç kısma ayrılır. Birinci gurup azgın, şer ve Müslümanların başına bela olan kâfirlerdir, bunların şerlerini def edip, İslama ısındırmak için zekât verilir. İkinci gurup müşriklerin kabile reisleridir ve bunlara daha çok sadaka verilirdi ki, mahiyetindeki kabileleri İslama kazandırsınlar. Üçüncü gurup ise İslamı kabul

etmiş, ama daha kalbi iyice ısınmamış olanlara verilir ki İslama iyice ısınsınlar. Fakat bunlar İslam'ın ilk zamanlarında böyle idi, bilahare İslam güçlenince bunlara zekât verme işi kaldırıldı. Ancak bazı âlimler bu müellefet'l-kulubun Müslüman olduklarını söylemişlerdir. Yani Müslüman olmayanlara İslam'ın ilk zamanlarında da zekât verilmezdi, Müslüman olmuş ama daha iyice ısınmamış olanlara verilirdi. Hanefi fukahası ittifakla, Maliki fukarasının da meşhur olanlarına göre İslam güçlendikten sonra müellefetü'l-kuluba zekât verme işi kaldırılmıştır. Şafi 'i de şu zamanda artık zekât memurlarıyla müellefetü'l-kuluba zekât vermeye gerek kalmamıştır, demiştir ki âcizane ben de bu görüşlere katılıyorum. Nitekim Hazreti Ebu Bekir'in hilâfeti zamanında Necidden Uyeyne b. Hins ile Ekra b. Habis, Ebu Bekir'e gelerek: "Ey Allah'ın Resulünün halifesi! Bizim orda otsuz, işe yaramayan kıraç bir yer var orayı bize tahsis et," demişler. Ebu Bekir de orasını bir senetle şahitler huzurunda imzalatıp onlara bağışlamış. Fakat Hazreti Ömer bunu işitince gidip onların ellerinden o senedi alıp yırtmış. Ve onlara demiş ki: "Resulullah sizi İslama ısındırıyordu, o gün Müslümanların sayısı azdı, onun için veriyordu, şimdi ise Allah Teâla, Müslümanların sayısını artırdı. Gidiniz gücünüz yettiği kadar çalışınız, çabalayınız Allah da sizi gözetir," demiş. Onlar da buna öfkelenerek Ebu Bekir'e varmışlar ve ona halife sen misin, yoksa Ömer mi? Demişler. O da Ömer'in bu görüşüne uyarak: "İsterse halife odur," demiş. Evet, beşinci olarak kölelere zekât verilir ki, hürriyetlerine kavuşsunlar. Altıncısı borçlulara verilir. Ancak eğer borcunun karşılığında ödeyecek bir imkânı yoksa. Yedincisi Allah yolunda olanlara verilir ki, bundan maksat tefsircilere göre Allah yolunda cihat edenlerdir. Bazıları hacca gidenlerin de Allah yolunda olduklarını söylemişlerdir. Hasani-Basri de bu görüştedir ve zannedersem Şafi de bu görüştedir, ama benim anlayışıma göre bu doğru değildir. Çünkü Bakara sûresinin 197. ayetinde: (Hacca giderken azığınızı alın, kimseye yük olmayın,) diye buyruluyor, geniş bilgi için o ayetin tefsirine bakınız. Evet, sekizinci olarak da yolda kalmış olanlaradır ki, bunlar memleketlerinde zengin olsalar da yolda kaldıkları için bunlara da zekât verilir. Ancak bu gün şartlar değiştiği için bunlardan sade ce şu sınıflara zekât verilir. Fakirlere, miskinlere, borçlulara, Allah yolunda olanlara ve yolda kalmışlara.

وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيِقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنُ خَيْرٍ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ آمَنُواْ مِنكُمْ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللهِ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٦١} يَحْلِفُونَ بِاللهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْ وَاللهُ وَرَسُولُهُ أَحَقُّ أَن يُرْضُوهُ إِن كَانُواْ مُؤْمِنِينَ {٦٢} أَلَمْ يَعْلَمُواْ أَنَّهُ مَن يُحَادِدِ اللهَ وَرَسُولَهُ فَأَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِداً فِيهَا ذَلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ {٦٣}

Meali

61. Yine onların (münafıkların) içinde öyleleri vardır ki, Peygamberi incitiyorlar ve o (her söyleneni dinleyen) bir kulaktır, derler. De ki: o sizin için hayır kulağıdır. (O kulak) Allah'a inanır, müminlere güvenir ve o sizden iman edenler için de bir rahmettir. Allah'ın Resulünü incitenler içinse acıklı bir azap vardır.

62. Gönlünüzü hoş tutmak için gelip Allah'a yemin ederler. Hal bu ki, bunlar inanmış olsalardı Allahı ve Resulünü memnun etmeleri daha haktı.

63. Bilmiyorlar mı ki, kim Allah ve Resulüne karşı gelirse, onun için sürekli kalacağı cehennem ateşi vardır. İşte büyük bir rezillik budur.

İzahı

60-61. Bu ayetler Allah Teâla,münafıkların Peygamber (a.s.) hakkında ileri geri konuşup ona eziyet edenlerin bu çirkin ve ikiyüzlü davranışlarından dolayı acıklı bir azaba maruz kalacaklarını haber vermektedir.

Rivayete göre münafıklar bir yerde toplanmışlar ve Peygamberimizin hakkında ona layık olmayan çirkin ve incitici sözler söylemişler. İçlerinden biri demiş ki, Muhammed hakkında böyle söylemeyin, korkarım ki, söylediklerinizden haberdar olur. Bunun üzerine Cellâ b. Süveyd denen alçak da: "O her şeyi, her sözü duyup inanan bir kulaktır ve biz her sözü söyleriz sonra da gider ona yemin ederek inandırırız," diye alay etmiş.

63. Acaba bu münafıklar: (Hiç bilmezler mi ki, kim Allah ve Resulüne karşı gelirse, şüphesiz ona ebedi kalacağı bir cehennem ateşi vardır. İşte bu cehennem onlar için büyük bir rezalettir.) Yani onlar yalan yere yemin ederek, rezaletlerini Peygamberden saklasalar da, ona inandırsalar da, düşünmüyorlar mı ki, yarın ebedi kalacakları bir cehennem de rezil olacaklar, orada foyaları meydana çıkacak ve dayanamayacakları bir azaba maruz kalacaklar.

يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ أَن تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِم قُلِ اسْتَهْزِئُواْ إِنَّ اللّهَ مُخْرِجٌ مَّا تَحْذَرُونَ {٦٤} وَلَئِن سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ {٦٥} لاَ تَعْتَذِرُواْ قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَانِكُمْ إِن نَّعْفُ عَن طَآئِفَةٍ مِّنكُمْ نُعَذِّبْ طَآئِفَةً بِأَنَّهُمْ كَانُواْ مُجْرِمِينَ {٦٦} الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُم مِّن بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنكَرِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ أَيْدِيَهُمْ نَسُواْ اللّهَ فَنَسِيَهُمْ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ {٦٧} وَعَدَ اللّهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ اللّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ {٦٨} كَالَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ كَانُواْ أَشَدَّ مِنكُمْ قُوَّةً وَأَكْثَرَ أَمْوَالاً وَأَوْلاَداً فَاسْتَمْتَعُواْ بِخَلاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُم بِخَلاَقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ بِخَلاَقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذِي خَاضُواْ أُوْلَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَأُوْلَئِكَ

هُمُ الْخَاسِرُونَ {٦٩} أَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ إِبْرَاهِيمَ وِأَصْحَابِ مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِ أَتَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِن كَانُواْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ {٧٠}

Meali

64. Münafıklar kalplerindekileri haber verecek bir sûrenin üzerlerine inmesinden çekinirler. De ki, alay edip durun Allah, o sizin çekindiğiniz şeyleri ortaya çıkaracaktır.

65. Eğer onlara sorsan diyeceklerdir ki; "Biz sırf lafa dalmış, şakalaşıyorduk." De ki: "Allah ile ayetleri ve Peygamberi ile mi alay ediyorsunuz?"

66. Boşuna özür dilemeyin, iman ettik dedikten sonra küfrünüzü açığa vurdunuz. İçinizden bir kısmınızı affetsek bile bir kısmı suçlarında ısrar ettikleri için onlara azap edeceğiz.

67. Münafıkların erkekleri de kadınları da birbirlerine benzerler. Kötülüğü emreder iyilikten men ederler ve Allah yolunda harcamadan ellerini sıkı tutarlar. Allah'ı unuttular da O, da onları unuttu. Şüphesiz ki münafıklar fasıkların ta kendileridir.

68. Allah, erkek kadın bütün münafıklara ve bütün kâfirlere cehennemi vadediyor ki, o, onlara yeter. Allah, onlara lanet etmiştir ve onlara daimi bir azap vardır.

69. Siz de kendinizden öncekiler gibisiniz. Onlar kuvvet bakımından sizden daha güçlü, mal ve evlat bakımından sizden daha çoktular. Artık onlar kendi nasipleri ile faydalandıkları gibi, siz de faydalanın ve siz de batıla dalanlar gibi dalın. İşte onların bütün amelleri dünyada da ahirette de yıkılmıştır ve işte hüsrana uğrayanlar da onlardır.

70. Onlara kendilerinden öncekilerin; Nuh kavminin, Ad kavminin, Semud ve İbrahim kavminin, Medyen ashabının ve Mütefikât ashabının haberi gelmedi

mi? Onlara Peygamberler açık mucizelerle gelmişlerdi. Allah, onlara haksızlık yapmadı, lakin onlar kendi kendilerine haksızlık yaptılar.

İzahı

64-66. Bu ayetler münafıkların bir yandan nifaklarına devam edip, bir yandan da haklarında bir sûrenin inip onların nifaklarını ortaya çıkarmasından korkup çekindiklerini beyan etmektedir.

Rivayete göre Peygamberimiz Tebuk seferine çıktığında bazı münafıklar da vardı bunlar kendi aralarında Kur'anla ve Hazreti Peygamberle alay ederek ve Peygamberimizi kasdederek: "Bu adam Şam'ın kalelerini fethetmek istiyor, ne kadar da hayal peşinde," gibi laflar ettiler. Fakat Peygamberimiz buna vakıf olarak onları yolda durdurdu ve: "Siz neden şöyle-şöyle söylediniz," diye onların kendi aralarında ki konuştuklarını söyleyince, onlar da: "Ey Allah'ın Resulü! Biz senin hakkında bir şey söylemedik," dediler. Fakat bunların söylediklerinin bir şaka olmadığı ve yalan olduğunu bu ayetler inerek açığa vurdu. Yalnız içlerinden bazıları gerçekten tövbekâr oldular ve onlar bağışlandı.

67-68. Bu ayetlerde münafıkların erkeğiyle kadınıyla bir birlerinin dostları olup kötülükleri birbirlerine telkin ederken, iyiliklerden de birbirlerini menettikleri ifade edilmekte ve böylece münafık ve kâfirlerin hep birlikte ebedi bir cehenneme atılacakları haber vermektedir.

69-70. Bu ayetlerde de bu münafıklardan önceki kâfirlerin kendilerinden daha güçlü olmalarına rağmen, mal ve evlat bakımından kendilerinden daha çok, daha zengin olmalarına rağmen bunların hiçbiri kendilerini kurtarmadığı beyan edilmektedir. İşte onların dünya ve ahiretlerinin nasıl yıkılıp gittiği ve kendi sonlarının da öyle olacağı, onlar dünyadaki paylarını aldığı gibi, münafıklar da dünyalık paylarını aldıktan sonra, yakalanıp hak ettikleri cezaya çarptırılacaklardır. Mesela, onlardan önce Nuh, Ad, Semud ve İbrahim'in kavmi, Medyen şehrinde yaşayan, Şuayb (a.s.) in kavmi ve Lut (a.s.)'in kavminin yaşadığı Mütefikât halkı nasıl helâk oldu? Oysa onlar sizden daha güçlü, daha zengin, daha çokluktular, ama onları, ne malları, ne evlatları ve ne de güçleri Allah'ın azabından kurtaramadı. Peki, siz mi kurtulacaksınız? Bu Peygamberlerin hepsi mucizelerle, açık delillerle gelmişlerdi hepsi kavmini uyarmıştı. Fakat onlar dinlemediler, hepsi başına buyruk kesildiler, sonunda ne malları, ne evlatları, ne

çokluk ları ve ne de güçleri onları Allah'ın yakalayışından kurtaramadı, siz mi kurtulacağınızı zannediyorsunuz?

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلاَةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَيُطِيعُونَ اللّهَ وَرَسُولَهُ أُوْلَـئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّهُ إِنَّ اللّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {٧١} وَعَدَ اللّهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللّهِ أَكْبَرُ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {٧٢}

Meali

71. Erkek ve kadın bütün müminler ise birbirlerinin dostudur. İyiliği emreder kötülüklerden men ederler, namazı kılar zekâtı verirler, Allah ve Resulüne itaat ederler. İşte bunlara Allah, yakında merhamet edecektir. Şüphesiz Allah, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

72. Allah, mümin erkek ve mümin kadınlara altlarından ırmaklar akan cennetler vadetmiştir ve orada ebedi kalacaklardır. Ve hem de Allah, Adn cennetlerinde güzel meskenler vadetmiştir. Fakat Allah'ın rızası hepsinden büyüktür. İşte o büyük bir kurtuluştur.

İzahı

71-72. Bu ayetler de mümin erkek ve mümine kadınlar bir birlerinin dostları olduğu iyiliği emredip kötülüklerden men ettikleri, namazı kılıp zekâtı verdikleri, Allah ve Resulüne itaat ettikleri için Allah, onlara altından ırmaklar akan Adn cennetlerinde güzel meskenlerde ebedi kalacaklarını vadetmektedir. Hepsinden büyük olan bir nimet ise Allah'ın rızasının kazanılmış olmasıdır ve en büyük kurtuluşun da bu olduğu beyan edilmektedir. Bir hadisi şerifte buyrul-

duğu gibi: “Nimetin tamamı, cennete girmekti.” Artık bundan daha büyük nimet ve kurtuluş olabilir mi?

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ {٧٣} يَحْلِفُونَ بِاللّهِ مَا قَالُواْ وَلَقَدْ قَالُواْ كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُواْ بَعْدَ إِسْلاَمِهِمْ وَهَمُّواْ بِمَا لَمْ يَنَالُواْ وَمَا نَقَمُواْ إِلاَّ أَنْ أَغْنَاهُمُ اللّهُ وَرَسُولُهُ مِن فَضْلِهِ فَإِن يَتُوبُواْ يَكُ خَيْراً لَّهُمْ وَإِن يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّهُ عَذَاباً أَلِيماً فِي الدُّنْيَا وَالآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الأَرْضِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ {٧٤} وَمِنْهُم مَّنْ عَاهَدَ اللّهَ لَئِنْ آتَانَا مِن فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ {٧٥} فَلَمَّا آتَاهُم مِّن فَضْلِهِ بَخِلُواْ بِهِ وَتَوَلَّواْ وَّهُم مُّعْرِضُونَ {٧٦} فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقاً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُواْ اللّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُواْ يَكْذِبُونَ {٧٧} أَلَمْ يَعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُمْ وَأَنَّ اللّهَ عَلاَّمُ الْغُيُوبِ {٧٨} الَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لاَ يَجِدُونَ إِلاَّ جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٧٩} اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لاَ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِن تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَن يَغْفِرَ اللّهُ لَهُمْ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ {٨٠}

Meali

73. Ey Peygamber! Kâfir ve münafıklarla savaş, onlara karşı katı ol! Onların varacakları yer cehennemdir ve orası ne kötü bir yerdir.

74. Onlar söylemedik diye Allah'a yemin ederler. Hal bu ki, gerçekte küfür sözünü söylediler ve Müslümanlıklarından sonra yine kâfir oldular. Ve sonra yetişmedikleri şeye yine kalkıştılar. Sırf Allah ve Resulü onları zengin etti diye intikamdan başka bir şey yapmadılar. Eğer tövbe ederlerse onlar için daha iyi olur, yok eğer yüz çevirirlerse Allah, onlara dünyada da ahirette de acıklı bir azapla, azap eder ve yeryüzünde onlar için ne bir sahip ve ne de bir yardımcı olur.

75. Onlardan bazıları da Allah'a ahdetmiştir: "Eğer lütfünden bize verir ise, elbette tasaddukta bulunuruz ve elbette salih kimselerden oluruz."

76. Vakta ki, Allah lütfünden onlara verdi. Onlar hemen cimrilikte bulunup yüz çevirdiler ve zaten dönek kimselerdi.

77. Allah'a verdikleri sözü tutmadıkları için, yalan söyledikleri için, Allah da kıyamete kadar onların (bu kötülüklerini) nifak'a çevirdi.

78. Hiç bilmezler mi ki, Allah, onların sözlerini de fısıltılarını da bilir. Ve şüphesiz ki, Allah, gaybi (bilgileri) pekâlâ bilendir..

79. Müminlerden sadakaları gönül hoşluğu ile fazla verenleri ve kendi güçlerinden fazlasını bulamayanları ayıplayan kimseleri de Allah, ayıplar, maskara eder ve onlara acıklı bir azap vardır.

80. (Ey Muhammed!) Onlar için ister Allah'tan mağfiret dile ister dileme. Eğer onlar hakkında yetmiş kere istiğfar etsen yine de Allah onları bağışlar değildir. Ve Allah fasık toplulukları hidayete erdirmez.

İzahı

73. (Ey Muhammed! Kâfir ve münafıklara karşı cihadet ve onlara karşı katı ol! Çün kü onların yeri cehennemdir ve orası ne kötü bir yerdir.)

Aslında münafıklarla savaşmak caiz değildir. Onun için savaş değil cihat et, diye buyrulmaktadır. Çünkü cihat her türlü ceht ve gayrettir, mücadeledir. Savaş ise ölümdür, ölmek, öldürmek demektir. Onlara karşı katı olun, ifadesi de onlara karşı tavizkar olmamak, tevazu göstermemek, boyun eğmemektir.

74. (Onlar) Peygamber hakkında uygunsuz sözler söyledikleri halde: (Söylemedik diye yemin ederler. Oysa küfür sözünü söylediler.) Münafıkların adetleri

böyledir, önce söylerler sonra da inandırmak için söylemedik diye yemin ederler. İşte bu münafıklar: (İslama girdikten sonra yine kâfir oldular) ve vaktiyle Peygambere suikast planlayıp (ulaşamadıkları suikastı yine düşündüler. Sırf Allah ve Resulü onları zengin etti diye intikamdan başka bir gayeleri yoktu.) Yani Allah Teâlâ lütfundan onları ganimetlere ulaştırmasına rağmen, Peygamber (a.s.) da o ganimetlerden pay verip zenginleştirmesine rağmen, içlerindeki küfür ve nifak nedeniyle gayeleri içlerinde taşıdıkları küfrün kinin, intikamını almaktı. Yoksa başka hiçbir sebep yoktu. (Eğer tövbe ederlerse kendileri için hayırlı olur. Yok, eğer yüz çevirirlerse onlara hem dün-yada hem de ahirette acıklı bir azap vardır ve onlar için ne bir sahip ve ne de bir yardımcı dayoktur.)

Rivayete göre Peygamberimiz Tebuk savaşından dönerken, on beş tane münafık geceleyin pusuya yatmışlar ve Peygamberimize suikast de bulunmak istemişler. Fakat Huzeyfe bin Yemeni bunu sezince: "Ey Allah'ın düşmanları çekiliniz," diye bağırmış, onlar da bırakıp kaçmışlardı. Yine rivayete göre daha önce de Peygamber (a.s.) hakkında ileri geri konuşan Celles b. Süveyd-i Peygamberimiz sorguya çektiğinde bu şahıs ben bir şey söylemedim, diye yemin etmişti. Fakat münafıklar hakkında ayetler inip onları teşhir etmeye başlayınca bu şahıs sonra yalan söylediğini itiraf ederek samimi bir şekilde Allah'a tövbe etmiş. İşte onun içindir ki, ayette: (Eğer tövbe ederlerse onlar için hayırlı olur,) diye buyrulmaktadır.

75-76. (Onlardan bazıları da Allah'a ahdetmiştir: "Eğer bize lütfundan ihsan ederse, elbette tasadduk ederiz ve elbette salihlerden oluruz," demişlerdi.) Yani Allah, bize lütfundan çok mal verirse biz onun hakkını öder, Allah rızası için tasadduk ta bulunur ve Allah'a şükrederiz, demişlerdi. -(Vakta k, Allah lütfundan ihsan etti ona cimrilik ederek yüz çevirdiler. Zaten yüz çeviriyorlardı.)

Bu ayetlerin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. SalebeTü'l-Ensar denen şahıs çok fakir bir sahabe idi Peygamberimize gelerek kendisine çok mal verilmesi için Allah Teâlâ ya dua etmesini istedi. Peygamberimiz de ona: "Ey Salebe! Allah'ın sana verdiği hakkını ödediğin az mal, hakkını ödeyemediğin çok maldan daha hayırlıdır," diye ikazda bulundu. Salebe ise Allah'a yemin ederek: "Eğer bana mal verilirse, ben hakkını öderim," dedi. Peygamberimiz dua buyurunca Salebe zengin olmaya başladı. Az zamanda koyun sürüleri nerde ise Medine'nin vadilerini doldurdu. Salebe artık bu mallarıyla, sürüsüyle meşgul olarak camiyi

cemaati terk eder olmuş. Bunu fark eden Peygamberimiz Salebe'nin nerede olduğunu sormuş. Sahabeler de demişler ki, onun koyun sürüleri o kadar çoğaldı ki, nerde ise derelere sığmıyor, onlarla meşgul. Peygamberimiz de: "Yazik Salebeye," diyerek hemen zekât memurlarını göndermiş, koyunların zekâtını versin diye. Fakat Salebe gelen memurlara bu bir cizye veya onun kız kardeşi gibi bir şey diyerek, vermek istememiş. Memurlar tekrar gitmişler yine vermekten imtina etmiş. Memurlar da böylece durumu Peygamberimize anlatmışlar. İşte bunun üzerine bu ayet inmiş. Salebe'nin akrabalarından biri de bunu duyunca gidip Salebe ye haber vermiş, sana yazıklar olsun hakkında ayet indi, demiş. Bunun üzerine Salebe de Peygamber (a.s.)'a gelerek zekâtının alınmasını arz etmiş ise de Peygamber a.s: "Senin sadakanı almaktan Rabbim beni men etti," diye buyurunca Salebe saçına başına toprak saçtı ise de iş-işten geçti. Peygamberimiz de vaktiyle ben seni ikaz etmedim mi? Sen beni dinlemedin. İlla da mal, illa da mal dedin, Allah'ın adına yemin ettin hakkını öderim dedin, sonra sözünden ve yemininden caydın, buyurmuş. Salebe Peygambermizin vefatından sonra halifesi olan Ebu Bekir'e giderek zekâtını arz etmiş, o da Allah'ın ve Peygamberin kabul etmediğini ben de kabul edemem demiş. Sonra Hazreti Ömer'in hilafetinde ona gelerek yine zekâtının alınmasını arz etmiş, fakat o da Allah'ın, Resulünün ve onun halifesinin kabul etmediğini ben de kabul edemem demiş ve Hazreti Osman zamanında da ölüp gitmiştir. İşte böylece ebedi cenneti kaybetmiş, nifak damgası yiyerek, bu dünyadan ayrılıp gitmiş. İnsan işte böyle Cenab-ı Hak tarafından sınanmakta, denenmektedir. Zenginlik fakirlik birer imtihandır. Hakkını ve şükrünü eda etmeyen zenginler sevinmesinler, tam tersine ağlasınlar. Çünkü onları korkunç bir hesap ve azap bekliyor.

77-78. (İşte Allah'a verdikleri sözü tutmadıkları ve yalan söyledikleri için Allah Teâlâ kıyamet günü kendisiyle karşılaşacakları güne kadar, onların bu döneklikleri kalplerine nifak olarak çevirdi.) Onlar bu halleriyle Allah'ın huzuruna münafık olarak çıkacaklar. Tıpkı mucize isteyenler kendilerine gösterildiği takdirde inanacaklarını söyleyip, mucize gösterildikten sonra cayanlar gibi. Allah'a yeminle söz verip de sözünden cayan yalancıları da Allah (c.c.) geri dönüşü olmayan bir nifak damgası vurarak cezalandırmıştır. Ey zavallı! Kime söz verip, kime yemin edip de sözünde durmayarak kimi aldattığını sandın? Kime karşı bu küstahlığı yaptığının farkında mısın?-Peki, bu: (Münafıklar hiç bilmezler mi

ki, Allah, onların sırlarını da fısıldamalarını da bilir ve Allah, bütün gaybi bilgileri bilir.) Hiç düşünmüyorlar mı ki, bizim bilmediğimiz, görmediğimiz, her şeyi, her sözü, Allah bilir, işitir?

79. (Onlar ki, müminlerden sadakaları gönül hoşluğuyla fazla verenleri de ve kendi güçlerinden fazlasını bulamayanları da ayıplarlar. Allah da onları ayıplayacak, maskara edecektir ve onlara acıklı bir azap vardır.) Görülüyor ki münafıklar hakkında ayetler peş-peşe iniyor.

Evet, yine rivayete göre Abdullah b. Avf r.a. malının yarısı olan dört bin dirhem, Hazreti Ebu Bekir, Ömer ve Hazreti Osman gibi güzide sahabeler mallarının çoğunu Allah yolunda vermişler. Bunun yanında kendi gayretleriyle çalışıp çabalayarak iki ölçek kazandığı hurmanın bir ölçeğini Allah için sadaka verenler de vardı. Mesela o zatlardan biri Peygamberimizin yeğeni Ukeyl di. Fakat münafıklar bunları ayıpladılar. "İşte baksana bunlar da kendilerini büyük kimselerden saydırmak için, desinler, görsünler için tasattukda bulunuyorlar" diye bu mübarek sahabeleri aşağılıyorlardı. İşte bu ayette onların kendi aşağılıklarını yüzlerine çarpmakta onların acıklı bir azapla rezil olacaklarını haber vermektedir.

80. Evet işte böyle içi dışına uymayan münafıklar için ey Resulüm! (Sen onlar için ister bağış dile, ister dileme, isterse yetmiş kere af dile Allah, onları bağışlayacak değildir. İşte bu onların Allah'ı ve Peygamberi inkâr etmelerinden dolayıdır.) Küfürden, nifaktan tövbe edip arınmadıkça, onlara af yoktur. (Çünkü sözünde durmayan fasıkları Allah, doğruya erdirmez.)

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلاَفَ رَسُولِ اللّهِ وَكَرِهُواْ أَن يُجَاهِدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَقَالُواْ لاَ تَنفِرُواْ فِي الْحَرِّ قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرّاً لَّوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ {٨١} فَلْيَضْحَكُواْ قَلِيلاً وَلْيَبْكُواْ كَثِيراً جَزَاء بِمَا كَانُواْ يَكْسِبُونَ {٨٢} فَإِن رَّجَعَكَ اللّهُ إِلَى طَآئِفَةٍ مِّنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُل لَّن

تَخْرُجُواْ مَعِيَ أَبَداً وَلَن تُقَاتِلُواْ مَعِيَ عَدُوّاً إِنَّكُمْ رَضِيتُم بِالْقُعُودِ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُواْ مَعَ الْخَالِفِينَ {٨٣} وَلاَ تُصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِّنْهُم مَّاتَ أَبَداً وَلاَ تَقُمْ عَلَىَ قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُواْ بِاللّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُواْ وَهُمْ فَاسِقُونَ {٨٤} وَلاَ تُعْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَأَوْلاَدُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللّهُ أَن يُعَذِّبَهُم بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ {٨٥} وَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ أَنْ آمِنُواْ بِاللّهِ وَجَاهِدُواْ مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ أُوْلُواْ الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُواْ ذَرْنَا نَكُن مَّعَ الْقَاعِدِينَ {٨٦} رَضُواْ بِأَن يَكُونُواْ مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لاَ يَفْقَهُونَ {٨٧}

Meali

81. Savaştan geri kalan münafıklar Allah'ın Resulünün hilafına, onun savaşa gitmesine karşılık oturup kalmaları ile ferahladılar ve mallarıyla canlarıyla Allah yolunda savaşmaktan hoşlanmadılar. Ve dediler ki, bu sıcakta savaşa gitmeyin. De ki: Cehennem ateşi daha sıcaktır, keşke anlayabilseler.

82. Kazandıkları günahlar sebebiyle artık az gülsün, çok ağlasınlar.

83. Eğer Allah, seni onlardan bir kısmına döndürür. (Tebuk savaşından döndükten sonra) onlar başka bir cihada seninle birlikte çıkmak için senden izin isterlerse, de ki: "Artık siz hiçbir zaman benimle çıkmayacaksınız. Daha önce oturup hoşlanıyordunuz, bundan böyle de oturup kalanlarla oturup kalın.

84. Ve onlardan biri ölürse asla nazmını kılma ve kabrinin üzerinde de durma. Çünkü onlar Allah ve Resulünü inkâr ettiler ve onlar fasık olarak öldüler.

85. Onların ne malları, ne de evlatları seni imrendirmesin. Çünkü Allah, onları dünyada bunlarla cezalandırmayı ve canlarının kâfir olarak çıkmasını istiyor.

86. Allah'a iman edin ve Resulü ile cihada gidin, diye bir sûre indirdiği zaman, içlerinde mal mülk sahibi olanlar izin istediler ve: "Bizi bırak oturanlarla oturalım," dediler.

87. Onlar oturanlarla beraber oturmaktan hoşlandılar, kalplerine mühür vuruldu.

İzahı

81-83. Bu ayetler Tebuk seferine katılmayan, çeşitli bahaneler uydurarak çakılıp kalanlar hakkında inmiş ve Allah (c.c.) onları cehennem azabıyla tehdit etmiştir. Evet, münafıklar kendi aralarında bu sıcakta da savaş mı olurmuş? Sakın çıkmayın oturun, oturduğunuz yerde demişlerdi. Acaba bunlar cehennem ateşinin çok daha dehşetli olduğunu düşünmediler mi? Keşke düşünüp anlayabilselerdi ama, onlarda o anlayış ne gezer! Artık, bu savaştan geri kalıp kahkahalar atıp gülenler, bununla da ferahlık duyanlar, az gülüp çok ağlasınlar. Çünkü başlarına neler geleceğinden habersizler, onları çok ağlayacakları günler bekliyor.

84. Bu ayette de münafıkların cenazelerinin kılınması ve kabirlerine gidilip başucunda durulması yasaklanmıştır.

Rivayete göre Münafıkların reisi olan Abdullah b. Ubeyd b. Selül hastalanmış, Peygamberimiz de onu ziyarete gitmiş. O da Peygamberimize ben ölünce beni kefenle, namazımı kıl ve kabre götür, demiş; daha sonra da Peygamberimizin gömleğini istemiş. Peygamberimiz de ona gömleğini gönderirken Hazreti Ömer buna karşı çıkmışsa da onu göndermiş. Bunu göndermesinin sebebi ise Peygamber (a.s.)'ın amcası Abbas esirler arasında Medine'ye getirildiği zaman üzerinde gömlek yokmuş bu herif de Peygamberimizin gözüne girmek için kendi gömleğini ona vermiş ve Peygamberimiz de ona mukabil bu iyiliği yapmış. Sonra bu ölünce oğlu Abdullah gelmiş Peygamberimize babasının cenaze namazını kıldırmasını istemiş, Peygamberimiz de ona: "Babanızın cenazesini siz kıldırın," buyurmuş. Fakat Abdullah kendisi samimi bir Müslüman ama babası münafık olduğu için babamın cenazesini siz kıldırmazsanız, kimse kılmaz, demiş. Böyle ısrar edince Peygamber (a.s.) da namaz için ayağa kalkmış. Fakat Hazreti Ömer önüne geçmiş ve kıldırmamasını istemiş. İşte o sırada bu ayet gelmiş: (Onların namazını kılma, kabirleri üzerinde de durma. Çünkü onlar Allah ve Resulünü inkâr etmişlerdir ve fasık olarak ölmüşlerdir.) Yani tövbe

etmeden münafık olarak ölmüşlerdir. İşte bundan da anlaşılıyor ki, küfür ve nifaktan tövbe edip iman etmeden ölenlerin cenazeleri asla kılınmaz ve kabirlerine de gidilmez.

85. Ey Muhammed! (O münafıkların malları ve evlatları seni imrendirmesin, Allah o mal ve evlatlarla sadece dünyada onlara azap etmek istiyor ve onların canlarının da kâfir olarak çıkmasını istiyor.) Yani onların dünyada ki mal ve evlatları kendilerine sadece sıkıntı ve eziyettir. Bunları ebedileştiremeyecekler, birkaç günlük dünya hayatında onların peşinde koşarak sıkıntısını çekecekler, sonra onlardan nedametle, hasretle ayrılıp cehennemde cezalarını bulacaklar. Onun için onların malları ve evlatları imrenilecek bir şey değildir. Onlar belli ki, imansız ölmek istiyorlar, tövbe edip hidayete ermek istemiyorlar. Öyle ise Rabbin de onların kâfir olarak ölmelerini istiyor.

86-87. Onlara: (Allah'a iman edin ve Peygamberiyle beraber cihada gidin diye bir sûre indiği zaman, içlerinde mal mülk sahibi olanlar savaştan kaytarmak için izin isterler ve bizi bırak oturanlarla oturalım, dediler. –Onlar oturanlarla beraber oturmaktan hoşlandılar. Böylece kalplerine mühür vuruldu.) Allah'ın emirlerine kulak asmayıp, Peygamberle beraber cihada katılmayıp yalan bahaneler uydurarak ve mazeret belirterek oturup çakılıp kaldıkları için kalpleri mühürlendi, kalplerinin üzerine nifak damgası vuruldu, artık onlardan hayır gelmez.

لَكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ جَاهَدُواْ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ وَأُوْلَئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {٨٨} أَعَدَّ اللهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {٨٩}

Meali

88. Lakin peygamberler ve onlarla beraber mümin olanlar mallarıyla, canlarıyla cihadettiler. İşte hayırlar onlaradır ve kurtuluşa erenler de onlardır.

89. Allah, onlara altından ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır ki, orada ebedi kalacaklardır. İşte büyük kurtuluş da budur.

İzahı

88-89. Bu iki ayette de iman edip de Peygamber (a.s.) la beraber mallarıyla canlarıyla cihadeden kimselerde hayır olduğu kurtuluşa erenlerin de bunların olduğu bildirilmektedir. Ve bunlar için içinde ebedi kalacakları ve altından ırmaklar akan cennetler vadedildiği ve büyük kurtuluşun da bu olduğu beyan edilmektedir.

وَجَاء الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الأَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذِينَ كَذَبُواْ اللّهَ وَرَسُولَهُ سَيُصِيبُ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٩٠} لَّيْسَ عَلَى الضُّعَفَاء وَلاَ عَلَى الْمَرْضَى وَلاَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يَجِدُونَ مَا يُنفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُواْ لِلّهِ وَرَسُولِهِ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِن سَبِيلٍ وَاللّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٩١} وَلاَ عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لاَ أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِ تَوَلَّواْ وَّأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَناً أَلاَّ يَجِدُواْ مَا يُنفِقُونَ {٩٢} إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاء رَضُواْ بِأَن يَكُونُواْ مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ {٩٣}

Meali

90. Bedevilerden özür dileyenler, kendilerine izin verilsin diye geldiler. Allah ve Resulüne yalan söyleyenler oturup kaldılar. Onlardan kâfir olanlara acıklı bir azap dokunacaktır.

91. Allah ve Resulü için nasihat ettikleri takdirde ne zayıflara, ne hastalara ve ne de verecek bir şey bulamayan yoksullara savaştan geri kalmalarında bir günah yoktur. İyilik yapanları da ayıplamaya bir yol yoktur. Ve Allah, bağışlayan, esirgeyendir.

92. Kendilerini bindirsin savaşa göndersin diye gönüllü olarak sana geldiklerinde sen de onlara: "Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum," dediğin zaman bu uğurda harcayacak bir şey bulamadıklarından gözlerinden yaşlar dökerek geri dönüp gidenlere de bir günah yoktur.

93. Ancak kınanacak olanlar zengin oldukları halde geri kalmak için senden izin isteyenlerdir. Çünkü onlar geri kalanlarla kalmaya razı oldular. Allah da onların kalplerini mühürledi, onlar artık ne olacaklarını bilmezler.

İzahı

90. Bu ayette bedevi Araplardan bazıları savaştan geri kalmak için Peygamber (a.s.)'dan izin istedikleri fakat bu izin isteyenlerin içerisinde Allah'ı ve Peygamberi yalanlayan münafıkların da vardı ki bunlara acıklı bir azabın olduğu haber verilmektedir.

91. Bu ayette ise Allah ve Peygamber için nasihatte bulunup, fakat zayıflıklarından, hastalıklarından dolayı savaşa katılamayanlar o yolda harcayacak bir şeyleri de olmayanlara bir günah olmadığı bildirilmektedir. Yani art niyetli değiller, sırf çaresizliklerinden dolayı savaşa katılamayan ve o yolda harcamada bulunma imkânına sahip olmayanlar için bir günah yoktur.

92. Bu ayette de yine iyi niyetli ve fakir olan bir takım sahabelerin savaşa katılmak için Peygambere gelerek binek istedikleri, Peygamberin de bineği olmadığını söylemesi üzerine gözyaşlarıyla geri dönüp gidenlere bir günah olmadığı beyan edilmektedir.

Rivayete göre Ebu Musa El-Eşari, Abdullh b. Kaab gibi bazı sahabeler savaşa katılmak için Peygamberimizden binek istediler, o da yok olduğunu söyleyince gözyaşlarıyla döndüler. İşte bu ayet onların durumunda olup savaşa katılamayanlar için bir günah olmadığını haber vermektedir.

93. Bu ayette ise zengin oldukları halde, araç ve gereç alma imkânlarına sahip oldukları halde zevk için, oturup kalanlarla beraber savaştan geri kalsınlar diye Peygamberimizden izin isteyenlerin kalplerinin mühürlendiği haber verilmektedir. Ve Allah Teâlâ bunların kalplerine nifak damgası bastığını ifade etmektedir.

يَعْتَذِرُونَ إِلَيْكُمْ إِذَا رَجَعْتُمْ إِلَيْهِمْ قُل لاَّ تَعْتَذِرُواْ لَن نُّؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ نَبَّأَنَا اللّهُ مِنْ أَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٩٤} سَيَحْلِفُونَ بِاللّهِ لَكُمْ إِذَا انقَلَبْتُمْ إِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُواْ عَنْهُمْ فَأَعْرِضُواْ عَنْهُمْ إِنَّهُمْ رِجْسٌ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاء بِمَا كَانُواْ يَكْسِبُونَ {٩٥} يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْاْ عَنْهُمْ فَإِن تَرْضَوْاْ عَنْهُمْ فَإِنَّ اللّهَ لاَ يَرْضَى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ {٩٦} الأَعْرَابُ أَشَدُّ كُفْراً وَنِفَاقاً وَأَجْدَرُ أَلاَّ يَعْلَمُواْ حُدُودَ مَا أَنزَلَ اللّهُ عَلَى رَسُولِهِ وَاللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {٩٧} وَمِنَ الأَعْرَابِ مَن يَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ مَغْرَماً وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَائِرَ عَلَيْهِمْ دَآئِرَةُ السَّوْءِ وَاللّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {٩٨} وَمِنَ الأَعْرَابِ مَن يُؤْمِنُ بِاللّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنفِقُ قُرُبَاتٍ عِندَ اللّهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ أَلا إِنَّهَا قُرْبَةٌ لَّهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللّهُ فِي رَحْمَتِهِ إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٩٩}

Meali

94. Savaştan dönüp yanlarına geldiğin zaman size özür beyan edecekler. De ki: “Özür beyan etmeyin, size kesinlikle inanmayız. Çünkü Allah, sizin durumunuzdan bizleri haberdar etti.” Bundan sonra da Allah ve Resulü yaptıklarınızı görmektedir. Sonra gizli ve aşikâr olan her şeyi bilen Allah’a döndürüleceksiniz. O vakit O, size neler yapmış olduklarınızı haber verecektir.

95. Dönüp de onların yanlarına geldiğiniz de yüz çevirirsiniz diye, Allah'a yemin ederler. Siz de onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar gerçekten murdar kimselerdir. Yaptıklarına ceza olarak varacakları yer cehennemdir.

96. Onlardan razı olasınız diye size yemin ederler. Eğer siz onlardan razı olsanız bile Allah, fasık toplumdan razı olmaz.

97. Bedeviler küfür ve nifak bakımından daha şiddetlidirler. Ve Allah'ın Peygamberine indirdiği şeyin (Kur'an'ın) hudutlarını bilmemeye daha yatkındırlar. Allah, her şeyi bilen, hükmedendir.

98. Bedevilerden bazı kimseler de vardır ki, infak ettiği şeyi zarar sayar ve sizin üzerinize belalar gelmesini beklerler. O çirkin belalar kendi başlarına olsun! Allah her şeyi hakkiyle işiten, bilendir.

99. Yine bedevilerden kimi de vardır ki, Allah'a ve ahiret gününe inanır ve harcadığını Allah katında yakın olmaya ve Peygamberinin dualarını almaya vesile sayar. Gerçekten de bu onlar için bir yakınlıktır. Allah, onları rahmetinin içine sokacaktır. Şüphesiz ki, Allah bağışlayıcı, esirgeyicidir.

İzahı

94. Bu ayette Tebuk seferinden geri kalanlar hakkında inmiştir. Münafıklar gerçek yüzlerini saklamak için: (Siz seferden dönüp onların yanına geldiğiniz de özür beyan ederler. De ki, boşuna özür dilemeyin elbette size inanmıyoruz, Allah sizin yalanlarınızı bize haber verdi. Gelecekte de Allah ve Resulü yaptıklarınızı görecek ve haber verecektir.) Bu gün sizin yalanlarınızı Allah (c.c.) bilip bize bildirdiği gibi gelecekte de Peygambere haber verecektir ve: (Sonra gizliyi de açığı da bilen Allah'a döndürüleceksiniz), Onun huzuruna hesap vermek üzere toplanacaksınız, O, da sizin nice gizli ve açıktan yaptıklarınız kötülükleri haber verecektir. Siz O'ndan bir şey gizlediğinizi mi sanıyorsunuz?

95-96. Bu ayette yine Tebuk seferinden geri kalan Cad b. Kays ve arkadaşları hakkında inmiştir. İbni Abbas'ın haberine göre bunlar seksen kişi imişler. Peygamber (a.s.) bu seferden geri kalanlara karşı boykot ilan etmiştir, sahabelerin bunlarla konuşmamalarını ve selamlaşmalarını yasaklamıştır. İşte bu münafıklar: (Siz savaştan dönüp onların yanlarına geldiğiniz de, onlardan yüz çevirirsiniz diye Allah'a yemin ederler.) Yani savaştan geri kalan bu münafıklardan

uzaklaşırsınız korkusuyla sizi inandırmak için Allah'a yemin ederek mazeret uydururlar: (Artık siz onlardan yüz çevirin, gerçekten onlar murdar kimselerdir.) Onlar adi şerefsiz pis yalancı ve dönek kimselerdir. Siz onlardan uzak durun: (Ve onların yaptıkları kötülüklerin karşılığında ceza olarak varacakları yer cehennemdir. –Hâlâ bunlar kendilerinden razı olmanız için yemin edip dururlar. Şayet siz onlardan razı olsanız bile, Allah onlardan razı olmaz.) Sizi yalan yeminleriyle şayet ikna edip inandırmış olsalar bile, Allah, onların ne olduklarını biliyor, onlardan asla razı olmaz.

97-98. Bu ayetlerde Allah Teâla, bedevilerin inkâr ve nifak bakımından diğerlerinden daha beter olduklarını haber vermektedir. Gerçekten görgüsüz ve bilgisiz insanlara laf anlatmak daha zordur. Onların küfür, nifak ve inatları daha fazladır. –(Bedevilerden öyleleri vardır ki, bir infakta bulunmayı zarar sayar ve sizin üzerinize belaların gelmesini beklerler. O kötü belalar onların üzerine olsun, Allah, her şeyi işiten, bilendir.) Cahil ve görgüsüz insanlar hep bela okumakla, beddua etmekle, hasımlarının başlarına belaların gelmesini bekleyerek intikam almak isterler, ama o kötü belalar kendi başlarına geleceğinden habersizdirler. Onlar birilerine bir şey vermeyi de zarar sayarlar. Gerçekten bu gün de Müslümanım diyen bedeviler gibi birine bir iyilik yapmayı, bir yoksula, muhtaca vermeyi, harcamayı zarar sanırlar.

Onlara göre cömertlik kendi boğazlarına, kendi menfaatlerine harcamaktır. Böyle kendileri için aşırı derecede harcamayı veyahut da muhtaç olmayanlara desinler görsünler için harcamayı cömertlik olarak görürler, yoksula, fakire vermeye gelince cimri kesilir, onlara vermeyi zarar gibi görürler.

99. (Fakat bedevilerden bazıları da vardır ki, Allah'a ve ahiret gününe inanır ve harcadıkları ile Allah katında yakınlıklara ve Peygamberin duasını almaya vesile sayarlar. Gerçekten de bu onlar için bir yakınlıktır. Allah, onları Rahmetinin içerisine sokacaktır. Şüphesiz ki Allah, bağışlayan, esirgeyendir.) Evet, Allah için harcamak, yoksulu, dul ve yetimi gözetmek, çaresiz insanlara el uzatmak gerçekten Allah'a ve Peygambere yaklaştırır. Katı yürekli, merhametsiz olmak yoksullara, muhtaçlara yardım etmemek, Allah yolunda infakta bulunmamak ise insanı diğer insanlardan uzaklaştırdığı gibi Allah'tan ve Peygamberden de uzaklaştırır.

وَالسَّابِقُونَ الأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللّهُ عَنْهُمْ وَرَضُواْ عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {١٠٠}

Meali

100. Muhacir ve Ensardan İslama ilk girenlerin başta gelenler ve iyi amellerle onların ardından gidenler var ya, işte Allah, onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı oldular. Ve onlara altlarından ırmaklar akan cennetler hazırladık. Orada ebedi kalacaklardır. İşte bu büyük bir kurtuluştur.

İzahı

100. Bu ayet-i kerime ilk hicret eden Muhacirlerin, Ensarın ve onlardan sonra gelip onlara iyilikte uyanların faziletlerinden bahsetmektedir. Ve Allah, onlardan razı olduğunu, onların da Allah'tan razı olduklarını ve bunlar için altından ırmaklar akan ebedi cennetler hazırladığını ve bunun da en büyük kurtuluş olduğunu haber vermektedir.

Bu ilk hicret edenlerin kimler olduğu hakkında ulemanın farklı görüşleri vardır. Said b. Müseyyeb, Katada, İbni Siyrîn ve bir cemaat ulemaya göre bunlar ilk kıbleye namaz kılanlardır. Yani Mescidi Aksaya doğru namaz kılanlardır ki, bunlar Medine ye hicret ettikten sonra on altı ay kadar Mescidi Aksaya doğru namaz kılmışlardır ve ondan sonra kıble Kâbe ye çevrilmiştir. İşte O zamana kadar hicret etmiş olanlar ilk muhacirlerdir. Atâ'ya göre ise Bedir de bulunan mücahitlerdir. Şabi'ye göre Hudeybiye anlaşmasında bulunan sahabelerdir ve Muhammed b. Kabi'l-Kureyze'ye göre de bütün sahabelerdir.

Fakat açizane benim anlayışıma göre, evet, Allah bütün sahabeden razı olmuştur, onlara ebedi cennet vaedetmiştir, ama bu sahabeler arasında da derece farkları vardır, herkes aynı derecede değillerdir. Mesela Mekke dönemini yaşayan, envai çeşit işkenceye maruz kalan sonra da yurtlarından çıkarılmaya zorlanan ve her şeylerini terk edip Medine'ye hicret eden sahabe ile daha sonra

Müslüman olup hicret eden, ya da Mekke'nin fethinden sonra hicret etmeyen sahabe aynı olur mu? Ya da Akabede Peygamberimize bey'at etmiş ve hicret etmiş Müslümanlara kucak açmış, Peygamberi kendi canları gibi koruyacaklarına söz vermiş ve sözünde durmuş Ensari-Kiramla, daha sonra Müslüman olmuş ve sahabe olma şerefine ermiş olanlar aynı olabilirler mi? Allah, hepsinden Razı olsun bizleri de şefaatlerine nail eylesin. Ama bunların kıdeme göre derece farkları vardır.

وَمِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ الأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ أَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُواْ
عَلَى النِّفَاقِ لاَ تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُم مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ
يُرَدُّونَ إِلَى عَذَابٍ عَظِيمٍ {١٠١} وَآخَرُونَ اعْتَرَفُواْ بِذُنُوبِهِمْ
خَلَطُواْ عَمَلاً صَالِحاً وَآخَرَ سَيِّئاً عَسَى اللّهُ أَن يَتُوبَ عَلَيْهِمْ
إِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٠٢} خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ
وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلاَتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ وَاللّهُ سَمِيعٌ
عَلِيمٌ {١٠٣} أَلَمْ يَعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ
وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ {١٠٤} وَقُلِ
اعْمَلُواْ فَسَيَرَى اللّهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَ وَسَتُرَدُّونَ
إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {١٠٥}
وَآخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِأَمْرِ اللّهِ إِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَإِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَاللّهُ
عَلِيمٌ حَكِيمٌ {١٠٦}

Meali

101. Ve sizin etrafınızdaki bedevi ve medeni halkından münafıklar vardır ki, nifak üzerinde devam eder dururlar. Sen onları bilmezsin, biz biliriz. Onları iki kere azaba uğratacağız. Daha sonra da daha büyük bir azaba iteceğiz.

102. Onlardan bir kısmı günahlarını itiraf ettiler ve iyi bir amelle kötüsünü karıştırdılar. Ola ki, Allah, onların tövbelerini kabul eder. Çünkü Allah, bağışlayan, esirgeyendir.

103. Onların mallarından sadaka al ki, onunla kendilerini tertemiz etsin. Bir de haklarında hayır dua et. Çünkü senin duaların onları teskin ve tatmin eder. Allah, hakkiyle işiten, bilendir.

104. Bilmezler mi ki, şüphesiz, Allah; O ki, kullarından tövbeleri kabul eder ve sadakaları da alır. Ve şüphesiz Allah; İşte O, tövbeleri kabul eden, esirgeyendir.

105. De ki: "Dilediğinizi yapın! Yaptıklarınızı hem Allah görecek, hem Peygamber ve hem de müminler göreceklerdir. Sonra da gizliyi de açığı da bilene döndürüleceksiniz, size yaptıklarınızı haber verecektir.

106. (Savaşa katılmayan) diğer bir takımı da Allah'ın onlar hakkında ne emredeceği için (tövbelerinin kabulü) geciktirilmiştir. Onlara da ya azap eder, ya da tövbelerini kabul eder. Allah, hakkiyle bilen ve hakkiyle hükmedendir.

İzahı

101. Bu ayette müminlerin etrafında bedevilerden ve medenilerden bir takım münafıkların varoldukları, fakat onların bunları fark edemedikleri haber verilmektedir. Bunlar kendilerini ele vermeyecek şekilde saklamalarına rağmen bu ayetle Allah (c.c.) onların var olduklarını Peygambere ve müminlere haber vermekte ve onları iki kere cezalandıracağını bildirmektedir. İki azaptan maksat biri dünyada, biri kabirdedir: (Ondan sonra da en büyük olan cehennem azabına sürüklenecekleridir.)

102. (Diğer bir gurupsa iyi amelleri kötü amellerle karıştırıp sonra da günahlarını itiraf edenledir ki, Allah onların tövbelerini kabul eder.) Yani mümin oldukları halde savaştan geri kalıp sonra pişman olarak suçlarını itiraf ederek tövbekâr olanları Allah Teâlâ bağışlar: (Çünkü Allah bağışlayan ve esirgeyendir.)

Rivayete göre bunlar Tebuk seferinden kaytaran üç kişidir. Bu savaştan kaytaran bu üç kişi hakkında bu ayet inince çok korkup pişman oldular. Ve bunlar suçlarını itiraf ederek dediler ki: "Biz ağaçların gölgesinde oturup kalırken Peygamber (a.s.) ve onun arkadaşları bu sıcakta savaşa çıkıp birçok zahmet ve meşakkatlere katlanmış oldular, bu nasıl olur? İşte böylece pişmanlıklarını dile getirmişler. Ve Peygamber (a.s.) Medine'ye döndüğünde bunlar kendilerini mescidin direğine bağlamışlardı. Resulullah bizim bu halimizi görüp bağımızı çözmedikçe kendimizi çözmeyeceğiz, diye yemin etmişlerdi. Peygamberimiz de Medine' ye dönünce her zaman âdeti olduğu gibi önce mescide girip iki rekât namaz kıldı. Onların bu halini gördü. Fakat: "Bir vahyi olmadıkça ben de bunların bağını çözmem," diye yemin etmişti. İşte bunun üzerine bu ayet inince, Peygamberimiz de onların bağlarını çözdü ve tövbelerinin kabul olduğunu müjdeledi. Ve bu zatlar daha sonra mallarını sadaka olarak Peygamberimize arz etmişler işte bunların yüzünden savaştan geri kaldık demişlerdi. Peygamberimiz de: "Sizin mallarınızdan almam için bana bir şey emrolunmadı," buyurmuş. Bunun üzerine de aşağıda ki ayet inmiştir.

103. (Onların mallarından bir sadaka al ki, onlarla kendilerini temizlemiş olsunlar. Ve onlar hakkında dua da et. Şüphesiz ki, senin duan onları sükûnete kavuşturur, huzur verir. Allah, her şeyi hakkiyle işiten ve bilendir.)

104. (Onlar bilmezler mi ki, Allah; İşte O, tövbeleri kullarından kabul eder ve sadakaları da alır.) Yani fakirler ve yoksullar adına Allah, sadakaları kabul eder. Burada çok ince bir nokta vardır. Verilen sadakalar san ki Allah'a borç verilmiş gibidir. Onların karşılığını bizzat Allah (c.c.) vereceği için (Allah sadakaları alır, Allah tövbeleri kabul eden ve esirgeyendir,) diye buyrulmaktadır.

105. Bu ayette de münafıklar ne kadar küfürlerini ve çirkin amellerini saklarlarsa saklasınlar Allah, onları gördüğünü, Peygambere, hem de müminlere göstereceğini haber vermektedir. Sadece bu dünyada ortaya çıkarılmakla kalmayacaklardır, gizli ve aşikâr yapılan her şeyden haberdar olan Allah Teâlâ'nın huzuruna çıktıklarında da dünyada kendilerine bildirilmemiş olan daha nice yaptıkları çirkin iş ve amelleri kendilerine haber verilecek ve hak ettikleri cezaya da çarptırılacaklardır.

106.Tebuk savaşına katılmayan diğer bir takımları hakkında ise Allah Teâla, onların tövbelerinin kabul edilip edilmeyeceği: (Emrini geciktirmiştir. Allah,

onlara ya azap eder, ya da tövbelerini kabul eder. Allah her şeyi bilen ve hükmedendir.)

Bu Tebuk seferinden geri kalanlar üç guruptur. Birinci gurup münafıklardır ki bunlar tövbe etmeyen, yalan bahaneler uyduranlardır. Ve cezaları kat-kat olacaktır. Ham dünyada, hem kabirde ve hem de en büyüğü cehennemde olacaktır. İkinci gurup tövbede acele edip kendilerini mescidin direğine bağlayanlardır ki,bunların tövbeleri kabul edilmiş ve Peygamberimiz müjdelemişti. Üçüncü gurup ise tövbelerinin kabulü geciken üç kişidir ki bunlarla ilgili ayet pek yakında gelecektir, orada göreceğiz, inşallah.

وَالَّذِينَ اتَّخَذُواْ مَسْجِداً ضِرَاراً وَكُفْراً وَتَفْرِيقاً بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ
وَإِرْصَاداً لِّمَنْ حَارَبَ اللّهَ وَرَسُولَهُ مِن قَبْلُ وَلَيَحْلِفَنَّ إِنْ أَرَدْنَا
إِلاَّ الْحُسْنَى وَاللّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ {١٠٧} لاَ تَقُمْ فِيهِ أَبَداً
لَّمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِ
فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُواْ وَاللّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ {١٠٨}
أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى مِنَ اللّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَم مَّنْ
أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَىَ شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ
وَاللّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {١٠٩} لاَ يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذِي
بَنَوْاْ رِيبَةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلاَّ أَن تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
{١١٠}

Meali

107. Onlar ki, zarar vermek için ve küfür için ve müminlerin aralarını ayırmak için daha önce Allah ve Resulüne karşı savaş açmış olan kimseleri beklemek

için bir mescit edindiler. "Ve iyilikten başka bir maksadımız yoktur,"diye de yemin ederler. Şüphesiz ki, Allah, onların elbette yalancı olduklarına şahittir.

108. O (mescidin) içinde ebediyen namaz kılma. Ancak ilk günde takva temeli üzerinde kurulmuş mescitte namaz kılman elbette daha layıktır. Onun içinde öyle adamlar vardır ki, elbette temizliği severler. Allah da çokça temizlenenleri sever.

109. O halde binasını Allah, korkusu ve Allah rızası üzerine kurmuş olan mı hayırlıdır, yoksa binasını yıkılmak üzere olan bir uçurumun kenarına kurmuş olan ve onunla beraber cehenneme yuvarlanan mı daha hayırlıdır? Allah, zalim olan bir kavmi hidayete erdirmez.

110. Onların kurmuş olduğu bu türden olan binalar kalplerinde şüphe olarak devam edecektir. Ancak kalpleri parçalanınca anlayacaklardır. Allah, her şeyi bilen, hükmedendir.

İzahı

107-110. Bu ayetler de Medine deki münafık Yahudilerin Müslümanlara zarar vermek, sinsice küfürlerini sürdürmek, müminlerin aralarını açıp onları birbirine düşürmek, Allah ve Resülüne savaş açmış kim seler için bir gözetleme merkezi olarak kendi mahallelerinde bir mescit yaptıkları haber verilmektedir ki, bu mescide mescidi-dırar denmektedir.

Şöyle ki, Peygamber (a.s.) Medine ye hicret ettiği zaman Kuba köyünde bir mescit yapmış, orada birkaç gün kalmış ve ilk Cuma namazını ora da kıldıktan sonra Medine ye gelmişlerdi. Medine dede Mescidi Nebeviyi yapmışlardı. Bilahare Aslında münafık olan Yahudilerden on iki kişilik bir gurup, kendi mahallelerinde bir mescit yapmak için Peygamberimizden izin istemişler ve kendi mahallelerine mescit yapma maskesi altında küfür faaliyetlerini sürdürmek, İslam'a zarar vermek, Müslümanları birbirine düşürerek aralarını açmak Allah ve Resulüne savaş açan ajanlar için yataklık yapma, gözetleme yeri yapmışlardır. Hatta Huneyn savaşında yenilgiye uğrayan ve Şama giderek Kayser'den (Rumlardan) kuvvet toplayıp Müslümanlara saldırmak isteyen Ebu Amir adındaki bir Rahibi de bu mescidi yaptıktan sonra kendilerine imam istemişlerdi. Ve bu maske adı altında faaliyetlerini sürdüreceklerdi. Fakat bu Rahip Şam tarafında ölüp canını cehenneme teslim etmiş. Peygamberimiz de Tebuk seferi hazırlığı içerisinde

iken bunlar kendilerini saklamak, küfürlerini gizlemek için, Peygamberimize müracaat ederek, mescidin açılışını ve kendilerine dua etmesini istemişlerdi. Peygamberimiz de “Ben şimdi sefere çıkmak üzereyim, inşallah dönüşte gelirim,” buyurdu. Peygamberimizin dönüşünde bu münafıklar yine kendisine müracaat ederek açılışını istediler. İşte o sırada bu ayetler iniyor ve Peygamberimizi ikaz ediyor: (Orada ebedi namaza durma. İlk takva temeli üzerine kurulan mescitte namaz kılman elbette daha layıktır,) diye ayetler inip işin iç yüzü haber verilince, Peygamberimiz de bu maksatlarla yapılmış olan o mescidi bir takım sahabeyi göndererek yakıp, yıktırmıştır. İşte münafıklar böyle sinsi ve ikiyüzlüdürler. Bilhassa Yahudi münafıkları hep böyle tarih boyunca iki yüzlülükle Müslümanları arkadan vurmak istemişlerdir. Bunlara karşı Müslümanların çok uyanık olmaları lazımdır.

إِنَّ اللهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْداً عَلَيْهِ حَقّاً فِي التَّوْرَاةِ وَالإِنجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللهِ فَاسْتَبْشِرُواْ بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُم بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {١١١} التَّائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدونَ الآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ {١١٢}

Meali

111. Allah, müminlerden canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın almıştır ki, Allah yolunda çarpışırlar, öldürürler de öldürülürler de. Bu Tevrat da, İncil de ve Kur’an da Allah’ın gerçek olarak kendi üzerine aldığı bir vadidir. Allah’tan daha ziyade ahdine riayet edecek kim vardır? O halde O’nunla

yaptığınız bu alışveriş sözleşmesiyle size müjdeler olsun! Ve İşte bu o büyük kurtuluştur.

112. O tövbekâr olanlar, o ibadet edenler, o hamt edenler, o oruç tutanlar, o rukûya varanlar, o secde ye kapananlar, iyiliği emredip kötülüklerden vazgeçirenler ve Allah'ın hudutlarını koruyan müminlerimüjdele.

İzahı

111. (Muhakkak ki, Allah, müminlerden bazılarının canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın aldı.) Yani Allah, yolunda cihat karşılığında canlarını ve mallarını ortaya koyan müminlere bunun karşılığında Allah, cenneti onlara vadetmiştir.

Rivayete göre ikinci Akabede Ensârdan yetmiş kişi Peygamberimize bey'at etmişler ve Abdullah b. Revâha:"Ya Resulullah! Rabbin ve kendin için bize istediğin şartı koş," demiş. Peygamberimiz de: "Rabbim için O'na ibadet etmenizi ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı, kendim için de kendi canlarınızı ve mallarınızı nasıl koruyorsanız, beni de öyle korumanızı şart koşuyorum," buyurdu. Onlar da: "Bunu yaptığımız takdirde, bizim için ne var?" dediler. Peygamberimiz de: "Cennet var," deyince, Ensar da: "Bey'atimiz faydalı oldu, bize kazanç sağladı, biz bu anlaşmayı asla bozmayız," dediler. İşte bu ayetle onlar böyle müjdelendi. Onlar: (Allah yolunda çarpışırlar, öldürürler ve öldürülürler. Bu Tevrat da, İncil ve Kur'an da da Allah'ın kendi üzerine aldığı gerçek bir vadidir. Öyle ise Allah'tan daha ziyade ahdine sadık kim vardır? Böyle bir bey'atla yapmış olduğunuz alışverişle birbirinizi müjdeleyin ve işte bu o büyük kurtuluştur.) Bundan daha kârlı bir alışveriş ve bundan daha büyük bir kurtuluş olabilir mi?

112. (Onlar ki, tövbe edicilerdir.) Yani her türlü şirkten, küfürden ve günahlardan tövbe ederler, (ibadet ederler, hamd ederler.) Yani her çeşit ibadet eder, her çeşit dua ile zikirle şükürle Allah'ı anar ve överler. (Seyahat edenler,) yani Allah yolunda cihada çıkan gaziler demektir. Gerçi bu kelime üzerinde ulemanın farklı yorumları vardr, ama bana göre en uygun mana budur. İbni Mesud ve İbni Abbas'a göre oruç tutanlar, diye tefsir edilmiştir. Süfyan b. Uyeyne'ye göre yemeyi, içmeyi, cinsel ilişkiyi ve bütün zevkleri terk etmek demektir. Fakat bana göre bu yorumun bu ayetin manası ile hiçbir ilgisi yoktur. Ataya göre

Allah yolunda cihada çıkan gaziler demektir ki, yukarda da dediğim gibi en uygun mana budur ve kelimenin asıl lügat manası da seyahat etmektir. Nitekim Osman b. Mezun'un rivayetine göre: "Resulullahtan seyahat için izin istedim." Buyurdular ki: "Ümmetimin seyahatı Allah yolunda cihattır." İşte bu hadis bu ayeti en güzel şekilde tefsir ediyor ve bu mana bu sûrenin ruhuna da en uygundur. Çünkü bu sûrede genelde cihattan, Huneyn ve Tebuk seferleri gibi önemli savaşlerden bahsedilmektedir. Evet: (Rükû edenler, secdeye kapananlar, iyiliği emredip, kötülüklerden men edenler ve Allah'ın hudutlarını koruyan müminleri müjdele.) Yani ey Peygamber! Bütün bu iyilik ve ibadetleriyle beraber Allah'ın yasa-klarından, haramlarından, korunan ve sınırları taşmayan müminleri müjdele.

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُواْ أَن يَسْتَغْفِرُواْ لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُواْ أُوْلِي قُرْبَى مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ {١١٣} وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلاَّ عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِّلّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لأَوَّاهٌ حَلِيمٌ {١١٤} وَمَا كَانَ اللّهُ لِيُضِلَّ قَوْماً بَعْدَ إِذْ هَدَاهُمْ حَتَّى يُبَيِّنَ لَهُم مَّا يَتَّقُونَ إِنَّ اللّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {١١٥} إِنَّ اللّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللّهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ نَصِيرٍ {١١٦}

Meali

113. Ne bir peygambere ve ne de müminlere müşrikler hakkında af dilemeleri uygun değildir. İsterse en yakınları da olsa, Cehennemlik oldukları açıklandıktan sonra onlar için istiğfar yoktur.

114. İbrahim'in babası için istiğfar etmesine gelince, sırf ona verdiği sözü yerine getirmeden başka bir şey değildir. Böyle iken onun bir Allah düşmanı olduğu kendisine açıklandıktan sonra, ondan vazgeçti. Şüphesiz ki, İbrahim çok ah-vah eden yumuşak biri idi.

115. Allah, bir kavmi hidayete erdirdikten sonra onlara nelerden korunacaklarını açıklamadıkça, onları sapıklığa düşürmez. Şüphesiz ki, Allah, her şeyi bilendir.

116. Hiç şüphesiz ki, Allah; şte göklerin ve yerin mülkiyeti O'nun dur, diriltir, öldürür. Sizin için Allah' tan başka ne bir sahip ve ne de bir yardımcı vardır.

İzahı

113. (Ne bir peygambere ve ne de müminlere, müşrikler hakkında af dilemek uygundur! İsterse en yakınları da olsa cehennemlik oldukları açıklandıktan sonra hakkında af dilemek yoktur.) Yani kesin kâfir ve müşrik oldukları belli olan en yakın akraba da olsa onlar için dua etmek, onların affını dilemek ne Peygambere ve ne de herhangi bir mümine uygun değildir.

Rivayete göre bu ayet Peygamberimizin amcası Ebu Talip hakkında inmiştir. Âmir b. Dinar ve Mamerden gelen rivayete göre bu zatlar demişlerdir ki, Ebu Talip hayatta iken Peygamberimiz ona: "Ey amca! lâilâhe illellah da ki, bu kelimeyi Allah'ın huzurunda senin için delil olarak kullanalım," buyurdu. Orada Ebu Cahil ile Abdullah İbni Ebu Umeyye de vardı. Peygamberimizin böyle söylemesine karşı bunlar dediler ki: "Ey Ebu Talip! Sen Abdulmuttalib'in dininden vazmı geçeceksin ha!" Peygamberimiz de buna karşı: "Men edilmediğim takdirde senin için dua ve istiğfarda bulunacağım," buyurmuş. İşte bunun üzerine bu ayet inerek, müşrikler hakkında dua ve istiğfar etmeleri ne Peygambere ve ne de müminlere uygun olmadığı ve yasaklandığı bildirilmiştir. Nitekim Kasas sûresinin 55. ayeti de Ebutalip hakkında inmiştir. Fakat bu ayet Mekke de inmiş ve onun hakkında dua ve istiğfarı yasaklamamış, ta ki, Tövbe sûresinde ki bu ayet gelene kadar. Bazı rivayetlere göre Peygamberimiz annesinin mezarını ziyaret edip ona dua ve istiğfarda bulunmuş ve bunun üzerine bu ayet inmiş, diyenler varsa da, bana göre bu pek doğru olmayan bir rivayet veya görüştür. Çünkü Peygamber (a.s.)'ın annesi daha İslamiyet'ten önce vefat etmiş ve müşrik olmadığı Hazreti İbrahim'in Hanef dinine mensup olduğu rivayetleri de vardır

ki onun hakkında dua etmesi yasaklanmış olamaz. Bütün bu rivayetlerle beraber İbni Abbas'tan gelen bir başka rivayete göre bir takım müminler, Hazreti İbrahim, babası hakkında dua ettiği gibi: "Biz de müşrik olan babalarımıza dua edelim," demişler ve bunun üzerine bu ayet inmiş. Bazı âlimlere göre ise buradaki istiğfardan maksat cenaze namazı kılıp dua etmektir. Bu ihtimal da olabilir. Çünkü cenaze namazı bir istiğfardır, mevtanın bağışlanması için Allah'a dua etmektir. Nitekim bu sûrenin 80. ayetinde: (Münafıklar için istiğfar etsen de etmesen de, hatta yetmiş kere istiğfar etsen, yine de Allah, onları affeder değildir,) diye buyrulmuştu ki, bu da Abdullah b. Ubey b. Selül'ün cenazesinin kılınıp kılınmamasıyla ilgilidi.

114. Hazreti İbrahim'in babası hakkında ki, istiğfara gelince: (İbrahim'in babasına istiğfarı, ona olan vadini yerine getirmeden başka bir şey değildir.) Yani babası hakkında istiğfar edeceğine dair söz vermiş vaat de bulunmuştu ve bu vadi yerine getirmek istemişti. Ancak: (Ona babasının bir Allah düşmanı olduğu açıklanınca, o da bundan vazgeçmişti.) Yani Allah Teâlâ İbrahim'e babasını tövbe etmeden şirk üzere öldüğü ve onun bir Allah düşmanı putperest olduğu kendisine açıklanınca İbrahim da babası hakkında dua etmekten, af dilemekten vazgeçti. Hem de: (Gerçekten İbrahim çok ah vah eden üzülen ve yumuşak huylu bir kimse idi.) Bunun içindir ki, babasını kendisi defalarca ikaz etti. Hatta daha çocuk yaşta onun yüzüne karşı: (Seni ve kavmini sapıklık içerisinde görüyorum,) demesine rağmen yine de merhametinden yumuşak huylu olmasından ötürü onun için dua etmek istedi, ama yasaklanınca da vazgeçti.

115. (Allah, bir kavme hidayet ettikten sonra, onlara nelerden korunacaklarını açıklayana kadar saptırmaz.) Yani İslamla müşerref kılıp onları doğru yola ilettikten sonra onlara nelerden sakınmaları gerektiğini bildirmeden onları bu yoldan saptırmaz. Ne zaman ki, sakınması gereken şeyleri Kur'anla açıklar ondan sonra, Kur'an'a uymaz, onun emir ve yasaklarına sırt çevirirse o zaman saptırır.

116. (Şüphesiz Allah; İşte göklerin ve yerin mülkü O'nun dur, dirilten de öldüren de O'dur. Sizin için O'ndan başka ne bir sahip ve ne de bir yardımcı vardır.) Bütün kâinatın ve mükevvenatın mülkü O'na aittir, O, dilediği gibi tasarruf eder. Kendisinden başkasına iltifat eden, kendisinden başkasına itaat eden kimseye O'ndan başka ne bir sahip çıkan olur ve ne de yardım eden olur.

لَقَد تَّابَ اللهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالأَنصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ
فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِن بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِّنْهُمْ ثُمَّ
تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ {١١٧} وَعَلَى الثَّلاَثَةِ الَّذِينَ
خُلِّفُواْ حَتَّى إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ
عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّواْ أَن لاَّ مَلْجَأَ مِنَ اللهِ إِلاَّ إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ
عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُواْ إِنَّ اللهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ {١١٨}

Meali

117. Andolsun ki, Allah, Peygamberin ve o zor saatinde ona uyan Muhacirlerle Ensarın tövbelerini kabul etti. Fakat içlerinden bir kısmının kalpleri az kalsın kayacak gibi olduktan sonra tövbelerini kabul etti. Şüphesiz ki, onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

118. Haklarında hüküm bekleyen o üç kişiyi de Allah bağışladı. Çünkü o derece bunalmışlardı ki, yeryüzü bütün genişliğine rağmen onlara dar gelmeye başlamıştı. Vicdanları da kendilerine dar gelmeye başlamıştı ve Allah'tan başka sığınacak olmadığını, ancak O'na sığınılacağını anladılar. Sonra tövbe etsinler diye onların tövbelerini kabul etti. Şüphesiz ki Allah, tövbeleri kabul eden, esirgeyendir.

İzahı

117. Bu ayet Allah Teâla, Tebuk seferinde Peygamberimizin bazı münafıklara izin vermesinin bir hata olduğunu, bildirmiş. Fakat bazı müminler da o savaşın zorluğundan dolayı katılmadıkları, Ancak sonuçta onlardan tövbe edenlerin tövbelerinin Allah Teâla kabul etmiş ve şöyle buyurmuştur. (Andolsun ki, Allah, Peygamberin, kendisine o zor saatlerde uyan Muhacir ve Ensarın tövbelerini kabul etti. Fakat içlerinden bir kısmının kalpleri nerde ise kayacaktı ki, tövbelerini kabul etti. Şüphesiz ki, onlara karşı çok şefkatli ve merhametlidir.)

Peygamberin tövbesinin kabul edilmesinin sebebi yani Tabuk savaşında kendisinden izin isteyen münafıklara acele davranarak, kendi içtihadıyla izin vermesinin ufak bir hata olmasından dolayıdır. Peygamberler kasten hata etmezler, ama beşer olmaları münasebetiyle bir zelle de olsa hata işleyebilirler, içtihatlarında yanılabilirler. Evet, Muhacir ve Ensardan olan bazı müminler de o savaşın zorluğundan dolayı savaştan geri kalmışlardı ki, bunlardan daha önce de bahsetmiştik onlar pişmanlıklarından kendilerini mescidin direğine bağlamışlardı. İşte Allah, onların tövbelerini kabul buyurdu.

118. Bu ayette de yine Tebuk seferinde savaştan geri kalıp tövbelerinin kabulü ertelenmiş olan o üç kişinin tövbelerinin de kabul edildiği bildirilmektedir.

Buhari'nin rivayete göre bu üç kişiden biri olan Kaab b. Malik Tebuk seferinden geri kalışını şöyle anlatıyor. "Bu savaşın dışında hiçbir savaşta Resulullah s.a.v. le birlikte olmaktan geri kalmamıştım, ancak Bedir savaşına da katılmamıştım. Fakat Bedir savaşına katılmayan hiçbir kimse itap edilip azarlanmamıştı. Ben Akabede Resulullahla sözleşme yapılırken, ona bey'at edilirken de bulunmuştum. Gerçi insanlar arasında Bedir olayı daha çok konuşulur. Fakat ben akabe gecesinde ki, o toplantıya karşı Bedirde bulunmakla değişmemiştim, yani hayatımda bir zenginlik falan yoktu. Fakat Tebuk seferine giderken hayatım değişmişti. O zaman daha güçlü kuvvetli ve bulluk içerisinde yaşıyordum. Daha önceki seferlerde iki yük hayvana sahip değilken, bu seferde iki yük hayvanına sahiptim. Peygamber (a.s.) bir cihada gitmek için karar verince şaşırtmak için, gideceği yere doğru değil, başka bir yöne doğru, gider, gideceği yeri gizli tutardı. Bu seferde ise gayet sıcak bir mevsimde uzun bir yolculukta, çölde güçlü bir düşmana karşı yönelik olduğundan bu meseleyi Müslümanlara açmış. Onlarla istişare etmiş ve gideceği yönü de haber vermişti. Yani herkes nereye gidileceğini biliyordu. İslam ordusunun sayısı da çoktu ve isim listesi de yoktu vahyi gelip bildirilmedikçe de kaytaranları kolaykolay tespit etmek mümkün görünmüyordu. Üstelik mevsim de meyvelerin olgunlaştığı, gölgelerin hoş ve güzel geldiği bir mevsimdi. Diğer gaziler Peygam berimiz le beraber gitmek için hazırlanıp techizatlandılar. Ben de onların yanına gidiyor, fakat bir hazırlık yapmadan geri dönüyordum. Ve kendi-kendime daha zaman da var, gücüm de var hazırlanırım diye düşünüyordum, derken bir zaman böyle geçti. Fakat iş birden ciddileşti Resulullah bir sabah ansızın kendisiyle beraber

olanlarla hareke etti. Ben daha hazırlanmamıştım ve ben bir iki gün içerisinde hazırlanır arkadan onlara yetiştim, diye düşündüm. Onlar gittikten sonra hazırlık yapayım diye gittim, yine de bir şey yapamadan döndüm. Sonra yine gittim, yine bir şey yapamadan döndüm. Ben bu halde iken onlar suratla gittiler. Fakat her ne olursa olsun istedim ki bir bineğe atlayıp arkadan onlara yetişeyim diye düşündüm, ancak nasip değilmiş yapamadım. Peygamberimiz gittikten sonra ben Medine'de halk içine çıkıp dolaşmaktan utanıyordum. Çünkü savaştan geri kalıp Medine de dolaşanlar ya münafık oldukları için kalmışlar, ya da aciz ve sakat oldukları için kalmışlardı. Peygamberimiz Tebuk'a varana kadar beni hiç arayıp sormamış. Fakat Tebuk da konaklayıp otururlarken: "Kaab ne yaptı," diye buyurmuş. Beni Selma kabilesinden biri de: "Onun bürdeleri ve çevresine bakışları alıkoydu," demiş. Fakat Peygamber (a.s.) hiçbir şey söylemeyip sükût buyurmuşlar. Kaab diyor ki Peygamberimiz yola çıkınca beni bir düşünce aldı, ben şimdi ne yapacağım, ne diyeceğim? Bu konuda aklı eren herkesten yardım istedim. Sonra Resulullah dönüp gelince bendeki kurgular, batıl inançların hapsi gitti. Biraz yalan uydurarak bu işten kurtulamayacağımı anladım ve kendimi toparlayarak doğrusunu söylemeye karar verdim. Resulullah seferden döner-dönmez hemen Mescitte iki rekât namaz kılar orada oturur ve oradakilerle kısa bir değerlendirme yapardı. Yine öyle yaptı, sefere katılmayanlar gelip özür beyan ettiler ve bunlar seksen kişi civarında idi. Peygamberimiz de dış görünüşlerine göre özürlerini kabul ediyor, içlerini Allah'a havale ediyordu ve haklarında istiğfar ediyordu. Derken ben de huzuruna vardım, bana öfkeli bir şekilde tebessüm etti sonra da: "Gel bakalım," diye buyurdu. Yürüdüm önünde oturdum: "Sen ne diye geri kaldın, bana bey'at ederek omzuna yük almış değil miydin?" buyurdu. Dedim ki, evet, vallahi ben başkalarının, dünya ehlinin huzurunda oturmuş olsaydım, herhalde bir özür uydurarak herhalde onunla kurtulabilirdim ve gerçekten ikna kabiliyetim de vardır. Fakat şunu kesinlikle bilmekteyim ki, bu gün benim size yalan söylememem sizi razı etmese de. Herhalde çok sürmez Allah sana gerçeği bildirir ve bana karşı sizi daha çok öfkelendirir. Ama şu anda bana kızacağın doğruyu söylesem, Allah'ın beni affedeceğini umarım. Hayır, vallahi benim geri kalmamda hiçbir özrüm yoktur. Vallahi hiçbir zaman da bu kadar bolluk içinde olmamıştım, dedim. Resulullah da: "İşte bu gerçekten doğru söyledi o halde kalk Allah, sana hükmünü bildirinceye kadar bekle!" dedi. Ben

oradan kalktım, Beni Selam kabilesinden de bazı kimseler sıçrayıp kalktılar, arkamdan gelmeye başladılar ve bana: "Vallahi biz bundan önce seni bir günah işlemiş olarak bilmiyorduk. Diğerlerinin yaptığı gibi Resulullaha bir özür uydurarak söylemedin. Hal bu ki Resulullahın duası senin günahların bağışlan masına yeterdi, sen de bir özür uydursaydın sana da dua ederdi," diye akıl öğretmeye kalkışıp bana o kadar serzenişte bulundular ki, tekrar dönüp kendimi yalanlamak istedim. Ve sonra onlara dedim ki, benim durumuma düşen başka biri de oldu mu? Onlar da: "Mürare İbni Rabî El-Amiri ve Hilal b. Umeyye El-Vakıf dediler. Bunlar da Bedirde bulunmuş iki örnek kimselerdi. Bunların adını duyunca ben de tekrar dönüp yalan yere özür dilemekten vazgeçtim. Resulullah s.a.v.da kendisine ters düşmüş olan bu üçümüzle Müslümanların konuşmalarını, selam vermelerini yasakladı. Bunun üzerine insanlar da bizden uzak durarak suret asmaya başladılar ve bize yüzvermez oldular. Hatta yeryüzü benim için yabanileşti, san ki, tanımadığım bir yerde yabancı yaşıyorum gibi oldum. Böylece tam elli gece geçti, kardeşim de evlerine çekilip içerde oturup ağlıyorlardı. Ben onlardan daha genç ve yiğittim, onları evden çıkardım, cemaatle namaza durdurdum ve sokaklarda dolaştırdım. Fakat hiçbir kimse benimle konuşmadı. Namazdan sonra Resulullahın yanına vardım selam verdim, acaba oda bana selam veriri mi diye dudakları hareket ediyor mu diye bakıyordum. Bazen de onun yakınında namazı kılardım, selam verirken acaba bana gözü ilişti mi diye düşünüyordum. Fakat ben ona bakınca, o benden gözünü uzaklaştırdı ve yüzünü başka tarafa çevirdi. Bu durum bana bitmez tükenmez bir zaman gibi geldi, insanların tavrından bıktım. Ebu Katada'nın duvarını aşıp yanına gittim, benim amcamın oğlu idi ve akrabalar arasında beni en çok sevendi. Vardım selam verdim, vallahi selamımı almadı. Sonra ona, ey Ebu Katada! Allah aşkına sana soruyorum; beni ve Allah'ın Resulünü seviyor musun? dedim. Sustu bir cevap vermedi. Sonra tekrar yemin vererek sordum, o da "Allah ve Resulü bilir," dedi. Bunun üzerine gözlerimden yaşlar boşandı geri dönüp duvardan aştım. Başka bir günde Medine ye zahire satmaya gelen birisi beni Kaab b. Malik'e kim götürür? dedi. Halkta ona işaretle bir şeyler anlatmaya çalıştı. Sonra bana geldi ve Gassan hükümdarından bir mektup verdi, birde baktım ki mektupta: "Emmâ bad" bundan sonra ifadesi yazıldıktan sonra, şunları yazıyor. "Haber aldım ki arkadaşın (Muhammed) sana eza cefa ediyormuş, Allah ise seni yurdunda

öyle hakaret göresin diye ve böyle heder olup gidesin diye yaratmamıştır. Şu halde bize katıl biz de sana yakınlık gösterelim." Ben bunu okuyunca, bu da başka bir bela dedim ve tuttum hemen o mektubu ocağa atıp yaktım. Elli günlük bu boykotun üzerinden kırk gece geçmişti ki, Resulullahın gönderdiği bir elçi bana geldi ve Resulullah sana karından uzak durmanı emrediyor, dedi. Ben de karımı boşayacak mıyım, yoksa ne yapacağım? dedim. O da hayır, sadece ondan uzak durup ona yaklaşmayacaksın, dedi. Diğer iki arkadaşıma da böyle emir göndermişti. Bunun üzerine ben de karıma haydı sen ailenin yanına git ve Allah, bu işte hükmünü verene kadar onların yanında kal dedim. Hilal b. Ummeyye'nin karısı da Resu lüllaha giderek: "Hilal hizmetçisi olmayan zavallı, yaşlı bir adamdır. Acaba ona hizmet etmemi çirkin mi görüyorsun," diye Peygamberimize söyleyince o da: "Hayır, ama sadece sana yaklaşmasın, yani cinsel ilişkide bulunmasın," diye buyurmuş. Kadın da: "Vallahi onda bu işi yapacak mecal yok, bu iş başına geldikten sonra da ağlayıp duruyor," demiş. Peygamberimizin ona izin vermesi üzerine yakınlarımdan birisi bana sen de: "Karın hakkında Resulullahtan izin alsan, nitekim Hilal'ın karısına izin verdi," dediler. Ben de vallahi bu konuda Resulullahtan izin istemem, ben genç biriyim karım için izin istediğim takdirde onun ne diyeceğini bilirim! Dedim bundan sonra on gece daha durdum ta ki böylece elli gece geçmiş oldu ki, bu elli gecenin sabah namazını da kıldım. Ve evlerimizin damının birinin üstündeydim ve öyle bir halde oturuyordum ki, tıpkı Allah Teâlâ'nın ayette bildirdiği gibi, nefsim üzerime çökmüş, beni sıkıyordu. Yani kalbim daralmış, sıkılmış, yeryüzü bütün genişliğiyle bana dar ve yabancı gelmişti. İşte tam bu sırada Seli tepesi üzerinde bana doğru: "Hey Kaab, müjde!" diye alabildiğince yüksek sesle bağırarak biri bana doğru geliyordu, o sesi işitince hemen secdeye kapandım ve müjdeli bir haber olduğunu anladım. Resulullah sabah namazını kıldıktan sonra bizim tövbemizin kabulünü Allah'tan dilemiş ve izin çıktığını halka ilan etmiş, onlar da bize müjde vermeye koşmuşlar. Bazı müjdeciler de öteki arkadaşlarıma gitmişler biri kısrağına binerek bana da haber ulaştırmaya koşmuştu. Ancak Eslem kabilesinden ve tepe üstünden koşarak seslenen kişi kısrakla gelenden daha önce müjdelediği için sırtımda ne varsa iki parçayı da ona giydirdim. O anda da o üzerimdekinden başka giyeceğim yoktu. Sonra ben başkalarından giyecek aldım ve hemen Resulullahın yanına koştum. İnsanlar beni

gurup-gurup karşılayıp tebrik ettiler. Nihayet vardım Mescid-i Nebeviye girdim ki, Resulullah oturmuş bir kısım insanlar da etrafında oturuyorlardı. Talha b. Ubeydullah hemen yerinden kalkarak koşup bana geldi ve el sıkıştı, tebrik etti. Vallahi ondan başka Muhacirlerden kimse bana ayağa kalkmadı ki Talha'nın bu yaptığını hiçbir zaman unutamam ve Resulullah'la karşılaşıp ne zamanki selam verdim hemen mübarek yüzü parlıyordu: "Sana müjde annenden doğduğundan beri üzerine geçen en hayırlı bir gün, bu gün,"buyurdular. Ben da ya Resulullah bu müjden senin tarafından mı, yoksa Allah tarafından mı? dedim. O da: "Hayır Allah tarafından," buyurdu. Peygamberimiz sevinçli olduğu gün yüzü bir ay gibi parlardı ve onun bu yüzünden sevincini anlardık. Huzurunda oturdum, ya Resulullah! Allah ve Resulüne sadaka olmak üzere verilen malımdan sıyrılmam benim tövbemin kabulü olmak üzere buyurun diyerek kendisine arz ettim. Fakat Peygamber (a.s.) bir kısmının kendimde kalmasının daha hayırlı olacağını buyurdu. Ben de Hayber gazvesinde hisseme düşeni kendime alıkoyarım, dedim ve sonra ona ya Resulullah! Allah, beni doğru söylemem yüzünden kurtardı. Şu da tövbemden sayılsın ki, bundan böyle de hayatta olduğum sürece doğrudan başka bir söz söylemeyeceğim ve şunu da belirteyim ki, Resulullah s.a.v.'e o sözü söylediğimden bu güne kadar bilerek bir tek yalan söylemiş değilim. Ömrümün geri kalan kısmında da Allah'ın beni yalandan koruyacağına güvenir ve ümit ederim. Ve Allah (c.c.) Resulüne şu ayetleri indirdi. (Allah, Peygamberin, Muhacir ve Ensarın tövbelerini kabul etti...) Münafıklar hakkında şu ayeti indirdi: (Sen savaştan dönünce kendilerinden razı olasın diye yalan yere Allah'a yemin ederler...) Ve bizim hakkımızda da şu ayet indi: (Savaştan geri kalan o üç kişiyi de bağışladı...) İşte Allah'ın, beni İslama hidayet etmesinden sonra en büyük nimet Resulullah'a karşı yalan söylememeye karar vererek helâk olmaktan kurtulup tövbemin kabul olmasıdır", dedi.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَكُونُواْ مَعَ الصَّادِقِينَ {١١٩}

مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُم مِّنَ الأَعْرَابِ أَن يَتَخَلَّفُواْ

عَن رَّسُولِ اللّهِ وَلاَ يَرْغَبُواْ بِأَنفُسِهِمْ عَن نَّفْسِهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ

لاَ يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلاَ نَصَبٌ وَلاَ مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللّهِ وَلاَ يَطَؤُونَ مَوْطِئاً يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلاَ يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَّيْلاً إِلاَّ كُتِبَ لَهُم بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللّهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ {١٢٠} وَلاَ يُنفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلاَ كَبِيرَةً وَلاَ يَقْطَعُونَ وَادِياً إِلاَّ كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {١٢١} وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنفِرُواْ كَآفَّةً فَلَوْلاَ نَفَرَ مِن كُلِّ فِرْقَةٍ مِّنْهُمْ طَآئِفَةٌ لِّيَتَفَقَّهُواْ فِي الدِّينِ وَلِيُنذِرُواْ قَوْمَهُمْ إِذَا رَجَعُواْ إِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ {١٢٢} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ قَاتِلُواْ الَّذِينَ يَلُونَكُم مِّنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُواْ فِيكُمْ غِلْظَةً وَاعْلَمُواْ أَنَّ اللّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ {١٢٣}

Meali

119. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun.

120. Medine halkına ve civarında ki bedevilere, Resulullahın emrine aykırı hareket etmek uygun olmadığı gibi, onun katlandığı zahmete öbürlerinin katılmaması da yakışık almaz. Çünkü onların Allah yolunda çektiği hiçbir susuzluk, hiçbir yorgunluk ve hiçbir açlık çektikleri yoktur. Yine kâfirleri öfkelendirecek ayak bastıkları hiçbir yer yoktur ve düşmana karşı elde ettikleri hiçbir başarı yoktur ki, karşılığında kendileri için salih bir amel yazılmış olmasın. Şüphesiz ki Allah, güzel amel işleyenlerin mükâfatını zayi etmez.

121. Onların Allah yolunda harcadıklarının, ne küçüğü, ne büyüğü ve ne de katettikleri bir vadi vardır, illâ ki, onun karşılığı kendileri için yazılmıştır. Ta ki, yapar oldukları güzel amelleriyle Allah, onları mükâfatlandırsın.

122. Bununla beraber müminlerin topyekun olarak savaşa katılmaları uygun değildir. Her kabileden bir kısım insanların dini ilimlerde derinleşmeleri ve savaştan dönüp kendi kavimlerine geldiklerinde onları uyarmak için sefere çıkmalı deği midirler? Umulur ki, Allah'ın azabından korunurlar.

123. Ey iman edenler! Önce yakın çevrenizdeki kâfirlerle savaşın ki, sizde bir güç, kuvvet olduğunu görsünler. Ve iyi bilin ki, Allah, muttakilerle beraberdir.

İzahı

119. (Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun.) Yani gerek savaşa katılma hususunda, gerek savaştan geri kalma hususunda ve gerekse bütün iş ve davranışlarınızda doğru sözlü olun. Daima doğru olanlarla beraber olun, münafıklar gibi yalan uydurup, yalan söyleyip, yalan yere yemin etmeyin. Nitekim Tebuk seferinden geri kalan bu üç zat doğruyu söyledikleri için helâk olmaktan kutruldular.

120. (Ne Medine halkı için ve ne de onun çevresindeki bedeviler için doğru olmaz ki, Allah'ın Resulünden geri kalsınlar.) Yani Müzeyne, Cüheyne, Escâ ve Giffar kabileleri gibi Medine içinde oturan ve çevresinde yaşayan bedevilerin Peygamberle beraber savaşa katılmayıp geri kalmaları yakışık almaz: (Ve o Peygamberin kendi nefsinde ne yaptığına bakmayıp da kendi nefislerine rağbet etmeleri yakışık almaz.) Yani Peygamber savaşlara katılıp bir sürü sıkıntılara maruz kalırken kendi nefislerini düşünüp, oturup kalmaları kendi rahatlıklarına rağbet etmeleri hiç yakışık alır mı? Hal bu ki: (Onlara, Allah yolunda ne bir susuzluk, ne bir yorgunluk ve ne de bir açlık yoktur ki, onun karşılığında salih bir amel yazılmasın.) Yine kâfirleri öfkelendirecek ayak bastıkları hiçbir yer veya düşmana karşı elde ettikleri bir başarı yoktur ki: onun karşılığında güzel bir sevap yazılmış olmasın. (Şüphesiz ki Allah, güzel amel işleyenlerin mükâfatını zayi etmez.) Yani savaşta bu sıkıntıları çekenlerin, çektikleri sıkıntılar boşuna değil, onların karşılığında Allah Teâlâ hepsinin mükâfatını yazmaktadır, onları asla zayi etmez. Sizler de savaşa katılmalısınız, onların çektikleri sıkıntıların boşuna olduğunu zannetmeyin. Ve sizin böyle oturup kalmanız hiç yakışık almamaktadır.

121. (Onların Allah yolunda harcadıkları ne küçük, ne büyük ve ne de katettikleri bir vadi vardır, illâ ki, bütün bunların karşılığı kendileri için yazılmıştır.

Ta ki, yapar oldukları amelleri ile onları mükâfatlandırsın, diye,) hepsinin sevabı yazılmıştır. Hiçbir kimsenin hiçbir amelinin sevabı zayi olmaz, hepsinin defterleri tutulmuştur. Onlar zarar etmezler, zarar edenler savaştan kaçanlardır.

122. (Bununla beraber müminlerin topyekûn olarak savaşa katılmaları uygun değildir. Her guruptan "kabileden" bir kısım insanlar dini ilimlerde derinleşsinler ve savaştan dönüp geldikleri zaman kendi kavimlerini uyarsınlar diya sefere çıkmaları gerekmez mi? Umulur ki onlar da sakınırlar.) Yani çok kıritik bir durum olmadığı takdirde umumi bir seferberlik olmadığı takdirde topyekûn herkesin savaşa katılmaları doğru olmaz. Çünkü böyle bir durumda insanların bir kısmı savaşa katılarak bizzat şavaştaki derin bilgileri öğrenip kavrayıp dönüşlerinde her biri kendi toplumuna bu derin bilgileri aktarmaları gerekirken, diğerleri ise savaşa katılmayıp geride kalan insanların ihtiyaçlarını temin etmek için gayret göstermeleri gerekir.

Tefsirciler bu ayeti birkaç şekilde yorumlamışlardır. İbn-i Abbas şöyle yorumlamıştır. Peygamberin katılmadığı bir sefere müminler topyekün olarak katılıp da Peygamberi yalnız bırakmasınlar. Peygamberin izin verdiği bir gurup sefere çıkarken bir gurup da onun yanında kalarak ondan ilim öğrensinler, yeni gelen bir vahyi olursa bunu öğrensinler ve her biri seferden dönen kendi toplumuna bunları aktarsın ve onları uyarsınlar. Katada'nın yorumu da buna benzerdir. Ve bu bilgileri Tabari nakletmiştir.

Hasani-Basri ise şöyle yorumlamıştır. Bütün Müslümanların topyekün olarak Peygamberimizle birlikte sefere çıkmaları uygun değildir. Bir kısmı sefere çıkmayıp geride kalan insanların ihtiyaçlarını temin etmek için çalışıp çabalamaları gerekir. Diğer bir gurup Müslümanların da ilimde derinleşmek için bizatihi savaşa katılıp orada gördükleri, yaşadıkları şeylerden edindikleri bu bilgileri seferden döndükleri zaman kendi toplumlarına aktarmaları ve onları uyarmaları için savaşa katılmaları gerekir, diye ifade etmiştir. Acizâne benim anlayışım da bu şekildedir. Çünkü, bir insan sadece okumakla, duymakla ilmin derinliklerine vakıf olamaz. Ancak aynelyakinle (görerek) hakkalyakınla (yaşayarak, işin içine girerek) ilmin bu derinliklerine ulaşabilir. Hareket halinde olan, sefere çıkan bir Mümin bu seferde Allah'ın yardımını, azbir ordu ile çok ordulara karşı nasıl üstün olduklarını, sefer esnasında birçok ince sır ve hikmetlerle nasıl karşılaşıp bizatihi onu yerinde görüp yaşadığına şahit olur. Bunula beraber

Peygamberimize gelen yeni vahyi ile de bir takım yeni bilgiler edinmiş olurlar ki, işte seferden dönen bu mücahitler kalanlara bunları aktarır ve onları uyarırlar. Burda uyarılanların Tebuk seferinden geri kalan bazı Müslümanlarla, münafıkların olma ihtimalı da vardır. Onlarla ilgili ayetler ve açıklamalar pek yakında geçmişti.

Mücahid'den naklen bu ayet cihaddan bağımsız olarak şöyle de yorumlanmıştır. Peygamber (a.s.)'a shabından bir takım insanlar çölde yaşayan bedevi Araplara islamı tebliğ için çıkıyor, tanıdıkları ve buldukları bazı kimselerle karşılaşıp onları hidayete (doğru yola) çağırıyorlar. Onlar da Peygamberimizi kasdederek: "Sizde arkadaşınızı terk edip bize geldiğinizden başka bir şey görmüyoruz" dediler. Yani savaştan kaytararak bize gelip bir şeyler söylüyorsunuz gibi ifadelerde bulundular. Giden bu heyet de onların bu sözüne gücenerek döndü ve Peygamberimizin huzuruna girince bu ayet geldi. İşte bu rivayete göre de mana şöyle olmuş, olur. (Her fırkadan bir gurup sefere çıkmalı, diğer bir gurup da dinde derinleşip seferden dönenlere dini tepliğ etmeleri ve onların da yine kendi toplumlarına dönüp onları uyarmaları gerekmez mi?

Fakat bana göre bu ayeti savaştan bağımsız olarak düşünmek ya da savaşa katılmayanların kalkıp da ilimde derinleşeceklerini düşünmek, böyle yorumlamak ayetin siyakına uygun değildir. Sonuç olarak yukarda izah ettiğim gibi Hasani-Basri'nin de yorumladığı gibi bir gurup insanların savaşa katılıp yerinde görüp savaşla ilgili, Allahı'ın yardımı ile ilgili ve bir takım hikmet ve sırlara şahit olarak bu konuda derin bilgi sahibi olanların döndüklerinde savaşa katılamayanlara bu bilgi ve hikmetleri aktarıp onları uyarmaları daha uygundur.

123. (Ey müminler! Önce yakın çevrenizdeki kâfirlerle savaşın ki, sizde bir güç ve kuvvet olduğunu görsünler ve iyi bilin ki Allah, muttakilerle beraberdir.) Yani size saldırması muhtemel aleyhinizde faaliyet göstermeleri muhtemel olan kâfirlerle savaşın ki, onlar sizin bu gücünüzü görüp sinsinler, gözleri korksun, cesaretleri kırılsın. Onları boyun eğdirdikten sonra da uzaktakilere karşı savaşın.

وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُم مَّن يَقُولُ أَيُّكُمْ زَادَتْهُ هَـٰذِهِ إِيمَانًا فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُواْ فَزَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ {١٢٤} وَأَمَّا

وَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْساً إِلَى رِجْسِهِمْ وَمَاتُواْ وَهُمْ كَافِرُونَ {١٢٥} أَوَلاَ يَرَوْنَ أَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِي كُلِّ عَامٍ مَّرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لاَ يَتُوبُونَ وَلاَ هُمْ يَذَّكَّرُونَ {١٢٦} وَإِذَا مَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ نَّظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ هَلْ يَرَاكُم مِّنْ أَحَدٍ ثُمَّ انصَرَفُواْ صَرَفَ اللّهُ قُلُوبَهُم بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَّ يَفْقَهُون {١٢٧}

Meali

124. Bir sûre indirildiği zaman onlardan bazıları der ki: "Bu sûre hanginizin imanını artırdı?" Fakat müminlere gelince onların imanları artmıştır ve onlar müjdelenirler.

125. Kalplerinde hastalık olanlara gelince bu onların pisliklerine pislik katar ve onlar kâfir olarak ölürler.

126. Onlar her yıl bir veya iki kere sınandıklarını görmüyorlar mı? Yine de tövbe etmiyor, öğüt almıyorlar.

127. Bir sûre indirdiğimiz zaman: "Sizi birisi görüyor mu?" diye birbirlerine bakar, sonra sıvışır giderler. Allah, onların kalplerini çevirmiştir. Bu yüzden onlar anlamaz bir toplumdurlar.

İzahı

124. (Bir sûre indiği zaman o münafıklardan biri çıkıp der ki, hanginizin imanı arttı? Fakat müminlere gelince onların imanları artmıştır ve onlar müjdelenmişlerdir.) Yani münafıklar bir sûrenin indiğini duyduklarında kendi aralarında bu size ne kazandırdı, inançlarınızı mı arttırdı? diye konuşurlar. Çünkü onların kalplerinde şüphe var, nifak vardır. Ama müminlere bir sûre inince onların imanları daha da artar. İmanın artıp artmayacağı ile ilgili Ali-İmran sûresinin173. ayetinin tefsirine bakınız orada geniş bir şekilde açıkladık. Burada da kısaca belirteyim ki, ayette çok açık ve net olarak, imanın arttığı ifade edilmektedir.

125. (Kalplerinde bir hastalık olanlara gelince, bu onların pisliklerine pislik katar ve sonuçta da kâfir olarak ölürler.) Yani kalplerinde şüphe hastalığı olanların bu kalplerindeki pis hastalığı biraz daha artırır. Kur'an'dan bir sûre inmesi, onların kalplerini tedavi yerine hastalıklarına hastalık katar, şüpheleri ve küfürleri daha da artar. Artık o hastalıktan kurtulamadan kâfir olarak ölür, canlarını cehenneme teslim ederler. Ama müminler öyle değil, onların kalpleri şifa bulur, imanları daha da artar.

126. (O münafıklar her yıl bir veya iki kere sınandıklarını görmüyorlar mı? Sonra da tövbe edip öğüt almıyorlar.) Yani münafıklar her yıl mutlaka bir iki bela ile karşılaşıyorlar. Her yıl ya kıtlık, ya hastalık, ya Müslümanların savaşlarda zafer kazanmaları, onlarınsa ganimetlerden mahrum kalmalarıyla küçülüyor, alçalıyor üzülüyorlar ve yalan özürler beyan etmek zorunda kalıyorlar. Bütün bunlar onlar için bir anlam ifade etmiyor mu ki, hâlâ: (Tövbe etmiyor, bunlardan ders almıyorlar?) Allah'ın nasıl Müslümanlara yardım edip düşmanlara galip geldiklerine ganimetlerle döndüklerine hiç bakıp da ibret almıyorlar mı?

127. (Ve kendilerine bir sûre indirildiği zaman, birbirlerine bakar sonra sıvışıp giderler.) Yani işlerine gelmediği için bulundukları bir mecliste Peygamberimize bir sûre inse oradan kaçmak için fırsat kollarlar, birbirlerinin yüzüne bakarak, işaret vererek gizlice o meclisten sıyrılır çıkarlar. (Çünkü Allah, onların kalp lerini çevirmiştir, bunun için onlar anlamaz bir toplumdurlar.) Şüpheci tavırlarıyla kalplerinde sakladıkları küfür sebebiyle Allah da onların kalplerini hidayetten çevirmiş, kalplerine bir körlük damgası vurmuştur. Artık onlar iyi, kötüyü anlayacak bir durumda değillerdir, gerçekleri kavrayacak bir basiretleri yoktur.

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ {١٢٨} فَإِن تَوَلَّوْاْ فَقُلْ حَسْبِيَ اللّهُ لا إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ {١٢٩}

Meali

128. Andolsun, içinizden size öyle bir Peygamber geldi ki, sıkıntıya uğramanız ona ağır gelir, size son derece düşkü ve müminleri acıyan, esirgeyendir.

129. Eğer yüz çevirirlerse de ki, Allah, bana yeter. O'ndan başka ilah yoktur. O'na dayandım, O Arşın Rabbidir.

İzahı

128. (Andolsun ki, içinizden size bir Peygamber geldi.) Sizin kendi ırkınızdan, kendi dilinizden anlayan ve konuşan bir Peygamber geldi ki: (Sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir ve size çok düşkündür, müminlere karşı da son derece acıyan ve esirgeyendir.) Bunun için başınıza bir sıkıntı gelmesine çok üzülür, çok acır, merhametli ve şefkatli bir Peygamberdir. Artık böyle bir Peygamberi dinleyin ve ona itaat edin.

129. (Eğer siz o Peygambere imandan yüz çevirirseniz, de ki Allah, bana yeter ondan başka ilah yoktur, O'na dayandım ve O, büyük Arşın sahibidir.)

Bu iki ayetin Kur'anda en son indiğine dair rivayetler vardır. Ubeyy b. Kaab, Kur'anda Allah'a ahdi en yakın olan ayet, yani en son inen ayet (lekadcâ'eküm) ayetidir, demiştir.

Yine rivayete göre Mushaf bir araya toplanırken bu iki ayet birçok sahabenin ezberinde olmasına rağmen yazılışı sadece iki şahit yerine geçen Huzeyme b. Sabit'in kaydından çıkmıştır. Başka sahabelerin kaydında olmadığı için Mushafı yazmakla görevli olan Zeyd b. Sabit ezberinde olmasına rağmen yazmıyordu, fakat bu mübarek sahabenin kaydından çıkınca yazmıştır. Belki bundandır ki, bazı zındıklar kendilerine göre güya Kur'an'ın tüm sûrelerini, ayetlerini, kelime ve harflerini matematiksel olarak askatlar ve us katlara bölüp çarptıkları zaman on dokuz rakamına uyuyormuş. Fakat sadece bu iki ayet uymuyormuş hikâyesini uydurdular ve bununla da güya Nebiler dönemi sona ermiş, ama Resuller devam ediyor diyerek Amerika da Raşit halife diye yalancı bir Peygamber ortaya çıktı. Hep tezgâh önce zeminini hazırlayıp sonra da gerçek niyetlerini ortaya atıyorlar. Hal bu ki Kur'anda zikredilen bütün Resul ve Nebi haberci, yani Peygamber demektir. Böyle kelime oyunları ile kendilerine bir pay çıkarmaya çalışanların yalancılıkları hep kursaklarında kalmıştır.

YUNUS SÛRESİ

Bu sûre hicretten önce Mekke'de inmiştir, ancak 40 ile 94. ayetlerinin Medine de indiği rivayet edilmektedir. Bu sûrede kıyamet, haşir ve neşri inkâr edenlerden geçmiş peygamberlerden ve özellikle de Yunus Peygamberin kavminden bahsedilmektedir. Onlardan örnekler verilerek inkâr edenlerin sonuçlarının ne olduğundan bahsedilmektedir ki onlardan ibret alınsın, ders alınsın.

Ayet Sayısı: Yüz dokuz

Kelime Sayısı: Bin sekiz yüz otuz iki

Harf Sayısı: Beş bin beş yüz altmış yedidir.

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ {١} أَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَباً أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِّنْهُمْ أَنْ أَنذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِندَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ مُّبِينٌ {٢}

Meali

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Elif, Lâm, Ra: İşte bunlar o hikmetli kitabın ayetleridir.

2. İnsanları uyarsın, inananlara Rableri katında ki yüksek makamları müjdelesin diye içlerinden bir adama vahyimizi göndermemiz onlara tuhaf mı geldi? Kâfirler dediler k: "Şüphesiz bu açıktan bir sihirbazdır."

İzahı

1. (Elif, Lâm, Ra,) bunlar hurufu mukataadır ve müteşabih ayetlerdendir, bundaki mana ve maksadı Allah bilir. (İşte bunlar o hükmeden kitabın ayetleridir.) Yani her şeye hükmeden, helâlı-haramı, doğruyu-yanlışı, hakkı batıldan ayıran şu Kur'an'ın ayetleridir. Evet, diğer sûrelerde de olduğu gibi bu sûrede de birçok hüküm ihtiva eden ayetler vardır.

2. (İnsanları uyarsın, Rableri katından yüksek makamları müjdelesin diye içlerinden bir adama vahyimizi göndermemiz onlara tuhaf mı geldi?) İbni Abbas demiştir ki, Peygamber (a.s.) gönderilince Araplar onu inkâr edip beşerden de hiç Peygamber olur mu? demişler. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir.

(Kademe sıdkin): Duğru olan bir takdim demektir k, Allah Teâlâ kıyamet günü inananlara yüksek makamları takdim edecektir. İşte o gelen Peygamber hem uyarıcı hem de böyle makamları müjdelemek için gönderilmiş bir peygamberdir. Ama kâfirlerin tuhafına giderek insandan peygamber olur mu diyerek: (Bu açıktan bir sihirbazdır,) yakıştırmasını yapıyorlar. Müşrikler Kur'an'ın belağatı karşısında, Peygamberin fevkalade etkileyici oluşu karşısında aciz kalınca çareyi onu yalanlamada, sihirbazlıkla ve mecnunlukla suçlamasında buluyorlar.

إِنَّ رَبَّكُمُ اللّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الأَمْرَ مَا مِن شَفِيعٍ إِلاَّ مِن بَعْدِ إِذْنِهِ
ذَلِكُمُ اللّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلاَ تَذَكَّرُونَ {٣} إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ
جَمِيعاً وَعْدَ اللّهِ حَقّاً إِنَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ
آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُواْ لَهُمْ شَرَابٌ
مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُواْ يَكْفُرُونَ {٤} هُوَ الَّذِي
جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَاء وَالْقَمَرَ نُوراً وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُواْ عَدَدَ
السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللّهُ ذَلِكَ إِلاَّ بِالْحَقِّ يُفَصِّلُ الآيَاتِ

لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ {٥} إِنَّ فِي اخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّهُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَّقُونَ {٦}

Meali

3. Rabbiniz O, Allah'tır ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra Arş üzerine istiva etti, işleri oradan tedbire sokar. O'nun izni olmaksızın hiçbir kimse şefaatçi olamaz. İşte Rabbiniz olan Allah budur. O'na ibadet edin! Hâlâ düşünüp ibret almayacak mısınız?

4. Hepinizin dönüşü O'na dır. Bu Allah'ın gerçek vadidir. O, yaratmaya başlar, sonra inanıp iyi işler yapanları adaletle mükâfatlandırmak için tekrar iade eder (diriltir.) Kâfirlere de inkâr ettikleri için kaynar sulardan bir içecek ve acıklı bir azap vardır.

5. O, Allah'tır ki, senelerin sayısını ve hesabını bilesiniz diye Güneşi bir ışık Ayı da bir parlak yaptı ve Aya konaklar tayin etti. Bilen bir topluma ayetlerini böylece açıklamaktadır.

6. Elbette gece ile gündüzün ard-arda geliş-gidişinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı şeylerde muttaki olanlar için ayetler vardır.

İzahı

3. (Şüphesiz Rabbiniz O, Allah'tır ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra Arş'a istiva etti ki, bütün işleri düzenler. Ve O'nun izni olmadan hiçbir kimse şefaatçi olamaz.) Göklerin ve yerin altı gönde yaratıldığı ile ilgili ve Arş'a istivanın ne olduğunu Âraf sûresinin 54. ayetinin tefsirinde genişçe açık-lamıştık, oraya bakınız. Yani Arşdan ve arza (yere) kadar bütün işleri düzene sokan O'dur. O, izin vermeden de kimse kimseye şefaat edemez. Şefaatle ilgili de Bakara sûresinin 255. ayetinin yani Âyete'l-Kürsunun tefsirine bakınız, orada geniş açıklaması vardır. Bazıları tamamen şefaati inkâr ederken bazıları da şefaati istismar etmektedirler. Allah'ın izni olmadan, kimin kime şefaat edeceğine izin vermeden kimse kimseye şefaat edemez. Evet: (İşte Rabbiniz olan O, Allah'tır. Öyle ise O'na kulluk edin. Hâlâ ders almayacak mısınız?) Bütün bu kâinatın ve Mükevvenatın yaratıcısının Allah olduğunu, O'ndan başka hiçbir yaratıcı

olmadığını, bilakis her şeyi O'nun yarattığını, bunların güçsüz ve aciz birer yaratık olduklarını düşünüp sadece O'na kulluk etmeyecek misiniz?

4. (Hepinizin dönüşü O,nadir, bu Allah'ın gerçek vadidir.) Eninde sonunda herkesin varacağı yer O'nun huzurudur, O'na hesap verecektir. O'nun bu vadinde asla hilaf yoktur: (İlk yaratmaya başlayan da O'dur, sonra tekrar iade eden de O'dur.) Yani ilk yarattığı gibi tekrar diriltmeye de kadirdir, bunu mutlaka yapacaktır. (Çünkü iman edip güzel amelleri işleyenleri adaletiyle mükâfatlandırsın, diye diriltecektir. İnkâr edenler için de yaptıkları küfürleri sebebiyle kaynar içecekler ve acıklı azap vardır.) Evet, Allah Teâlâ adaletini gösterecek, iyilik yapanların yaptıklarından hiçbir şey zayi edilmeden, mükâfatları kendilerine verilirken, inkârcı kâfir ve azgınlar için de cehennemde su yerine kaynar sular yemek yerine de zakkum ağacı vardır. Herkes hak ettiğini, herkes kazandığının karşılığını bulacaktır.

5. (O, Allah ki, güneşi bir ışık, ayı da parlak kıldı.) Yani güneş hem yakıcı hem aydınlatıcı, ay isa parlak demekti. Yüzleri parlak olanlara nur yüzlü denir. Çünkü onların yüzlerinin parlaklığı kalplerindeki imanlarındandır. Ay da parlaklığını güneşin yansımasından almaktadır. Demek ki güneş hem aydınlatıcı hem yakıcıdır. Ay ise sadece parlaktır, yakıcılığı yoktur, bu parlaklığı da kendinden değil, güneşin yansımasındandır. Nitekim İsra sûresinin 12. ayetinde: (Biz gece alameti olan ay'ı sildik ve gündüz alameti olan güneşi ise ışık kıldık,) buyrulmaktadır. Işık bir şeyin bizatihi kendisinin yakıcı ve aydınlatıcı olmasıdır. Nur ise bir şeyin başka bir şeye tecellisi ile parlaması demektir. Mesela insanın kalbinde ki, iman nuru anlına tecelli eder, anlı parlar, güzelleşir, o insana nurlu denir. Evet: (İşte o ay'a konaklar takdir ettik. Çünkü senelerin sayısını bilesiniz ve hesap yapasınız diye.) Yani yılları, asırları, doğumunuzdan ölümünüze kaç yıl geçtiğini bilesiniz. Dini ve dünyevi işlerde hesaplar yapasınız. Mesela Ramazan ayını, hac aylarını ve günlerini, bayramları ve saire takvim işlerini hesaplayasınız diye ay'a konaklar takdir edilmiştir. İşte: (Allah, bunu hak olarak yarattı, bilen bir toplum için ayetlerini açık-açık beyan ediyor.) Allah, hiçbir şeyi boşa yaratmamıştır. Ay'ın bu konaklarını da boşuna yaratmamıştır. Aklını kullanan, düşünüp anlayan toplumlar için bütün bunlarda ibretler vardır.

Aya tayın edilen konaklarının sayısı yirmi sekizdir ve isimleri şunlardı. Eş-Şeratîn, El-Buteyn, Es-Süreyya, Ed-Debera, El-Hakı'a, El-Heniah, Ez-Zira'a,

En-Nesreh, Et-Tarf, El-Cebheh, Ez-Zubrah, Es-Sarfeh, ElAva'e, Es-Simâk, El-Gafer, Ez-Zubanî, El-İklîl, El-Kalb, Eş-Şevleh. En-Neâim, El-Beldeh, Sad-Ez-Zabih, Sadubelea, Sade's-Suûd, Sade'l-Ahbiyeh, Ferâğe-Edelvu'l-mukaddem, Ferağe-Eddelve'l-muahher ve Betnü'l-Hut'dur. Ayrıyaten on iki burç vardır ki, bunların isimleri de şunlardır. Hamel, Sevr, Cevz, Seratan, Esed, Sümbül, Mizan, Akrab, Kavs, Cedid, Delv ve Hût'dur. Bunların de her birerlerinin iki-üç konağı vardır. Eğer ay otuz olursa ay iki gece doğmaz, yirmi dokuz olursa bir gece doğmaz ve dünya karanlıkta kalır.

إِنَّ الَّذِينَ لاَ يَرْجُونَ لِقَاءنَا وَرَضُواْ بِالْحَياةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّواْ بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غَافِلُونَ {٧} أُوْلَئِكَ مَأْوَاهُمُ النُّارُ بِمَا كَانُواْ يَكْسِبُونَ {٨} إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ {٩} دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلاَمٌ وَآخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {١٠}

Meali

7. Onlar ki bize kavuşmayı ummaz, dünya hayatına razı olur, onunla tatmin olurlar. Ve yine öyleleri de vardır ki, bizim ayetlerimizden gafildirler.

8. İşte onların kazandıkları sebebiyle varacakları yer cehennemdir.

9. Onlar ki şüphesiz iman edip salih ameller işlediler, Rableri onları imanları sebebiyle hidayete erdirir. Naim cennetlerinde onların altlarından ırmaklar akar durur.

10. Onların orada ki duaları: Subhanellah (Allahı'ım! Sen noksan sıfatlardan yücesin.) Birbirlerine sağlık dilekleri ise: "Selam," dualarının sonunda ise: "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamt olsun," sözüdür.

İzahı

8. (Onlar ki, bize kavuşmayı ummazlar.) Yani öldükten sonra dirilip bizim huzurumuza gelip hesap vereceklerini ummayanlar: (dünya hayatına razı olur ve onunla tatmin olurlar ve onlar ayetlerimizden de gafildirler.) Öyle ebedi bir hayatın, cennetin sonsuz nimetlerini göremeyenler, karşılarına çıkacak olan müthiş bir hesabı ummayanlar, önlerinde korkunç bir cehennemin olduğunu sezemeyenler, bu dünya hayatına razı olur, onunla tatmin olurlar. Hayat sadece bu hayattan ibaret olduğunu sanırlar. Çünkü onlar Allah'ın ayetlerinde, O'nun varlığını ve birliğini gösteren bunca delil ve mucizeleri, göremez ve inkâr ederler. –(İşte bunların yeri, kendi elleriyle kazandıkları kötülükler sebebiyle cehennemdir,) bu küfür ve azgınlıklarının karşılığı da ebedi bir ateştir.

9-10. (Şüphesiz ki, iman edip salih amel işleyenleri, Rableri imanları sebebiyle onları doğru yola erdirir ve Naim cennetlerinde altlarından ırmaklar akar durur. –O Naim cennetlerinde onların duaları subhanellah "Allah'ım! Sen noksan sıfatlardan yücesin.") Seni şanına layık olmayan noksan sıfatlardan tenzih ederiz, sen yücelerin yücesisin. İşte orada Allah'a böyle dua ederler ve: (Kendi aralarında sağlık dilekleri ise selamdır.) Birbirleriyle karşılaştıkları zaman dünyada olduğu gibi selamlaşırlar: (Ve dualarının sonu ise, âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamt olsun,) sözleridir ki, dualarının sonunu böyle bağlarlar.

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُم بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ
أَجَلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لاَ يَرْجُونَ لِقَاءنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ
{١١} وَإِذَا مَسَّ الإِنسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنبِهِ أَوْ قَاعِداً أَوْ قَآئِماً
فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرٍّ مَّسَّهُ كَذَلِكَ
زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {١٢} وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ
مِن قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُواْ وَجَاءتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُواْ
لِيُؤْمِنُواْ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ {١٣} ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ

خَلَائِفَ فِي الأَرْضِ مِن بَعْدِهِم لِنَنظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ {١٤}

Meali

11. Eğer Allah, insanlar, hayrı acele istedikleri gibi, şerri de alel-acele verseydi, onların ecellerini hemen getiriverirdi. Fakat biz, bizimle karşılaşmayı ummayanları azgınlıkları içerisinde bırakırız, bocalayıp dursunlar.

12. İnsana bir sıkıntı dokunduğu zaman, gerek yan yatarak, garak oturarak ve gerekse ayakta iken bize yalvarır durur. Fakat onun sıkıntısını giderdik mi, sanki kendisine dokunan bir sıkıntıdan ötürü bize hiç yalvarmamış gibi geçer gider. İşte o beyinsizlere yaptıkları şeyler güzel görünür.

13. Andolsun ki sizden önceki devirlerin kavimlerinden birçoğuna peygamberler açık delillerle geldikleri halde zulmettikleri ve inanmadıkları için helâk ettik. İşte günahkâr toplulukları biz böyle cezalandırırız.

14. Sonra onların ardından sizi yeryüzüne halifeler yaptık ki, bakalım siz nasıl ameller işleyeceksiniz.

İzahı

11. Bu ayette insanoğlunun çok aceleci olduğu, hayrı acele istediği gibi şerri de acele istediği beyan edilmektedirki, eğer Allah herkese bir ecel takdir etmeseydi hemen onların işini bitireceğini, fakat onları azgınlıkları içerisinde, şaşkınlık içerisinde dalıp gitsinler diye, azapları daha da artsın diye onlara mühlet vermemektedir.

12. Bu ayette şu ifade edilmektedir. Azabı inkâr ederek acele isteyen nankör insanlara Allah (c.c.) bir bela ve musibet verdiğinde, yanları üzerine yatarak, oturarak, ayakta dolaşarak Allah'a yalvarıp yakarırlar. O musibetten kurtulunca da sanki hiçbir şey olmamış gibi, yine eski yollarına devam ederler, hiç ibret almazlar. Azabın ne olduğunu göremeyenler, bilemeyenler, gururlanarak hiçbir şeyi görmezler. Fakat onlara bir az, musibet ve bela dokunduğu zaman da böyle her halleriyle Allah'a yalvarıp yakarırlar. Ancak kendilerinden bu sıkıntı kaldırılınca hiçbir şey olmamış gibi yine eski yollarına devam eder geçer giderler. İnsan oğlu bu kadar acizdir, aciz olduğu kadar da nankördür.

13. Fakat Allah Teâlâ yeminle buyuruyor ki: (Andolsun, sizden önceki devirlerde yaşayan birçok topluluklara, Peygamberler açık delil ve mucizelerle geldikleri halde zulmedip ve onları inkâr ettikleri için helâk ettik. İşte günahkâr toplulukları biz böyle cezalandırırız.) Onları cezalandırdık da sizin yanınıza kâr mı kalacak zannediyor ve böyle küstahlık yapmaya cüret ederek, alay ederek başınıza gelecek olan azabı acele ediyorsunuz?

14. (Sonra onların ardından sizi yeryüzüne halife olarak getirdik, bakalım sizler nasıl ameller işleyeceksiniz.) Onlar azdılar, onları cezalandırıp yeryüzünden sildik ve onların yerine sizi getirdik, şimdi sıra sizde bakalım siz nasıl işler yapacaksınız.

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لاَ يَرْجُونَ لِقَاءنَا ائْتِ بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَـذَا أَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أُبَدِّلَهُ مِن تِلْقَاء نَفْسِي إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَّ مَا يُوحَى إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ {١٥} قُل لَّوْ شَاء اللّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلاَ أَدْرَاكُم بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُراً مِّن قَبْلِهِ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ {١٦} فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللّهِ كَذِباً أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ {١٧} وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللّهِ مَا لاَ يَضُرُّهُمْ وَلاَ يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَـؤُلاء شُفَعَاؤُنَا عِندَ اللّهِ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ اللّهَ بِمَا لاَ يَعْلَمُ فِي السَّمَاوَاتِ وَلاَ فِي الأَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ {١٨} وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلاَّ أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُواْ وَلَوْلاَ كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

{١٩} وَيَقُولُونَ لَوْلاَ أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّهِ فَانْتَظِرُواْ إِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ {٢٠}

Meali

15. Onlara açık-açık ayetlerimiz okunduğu zaman bizimle karşılaşmayı ummayanlar: "Bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir," dediler. Da ki: "Ben onu kendi tarafımdan değiştiremem, ben sadece bana vahyolunana uyarım. Şayet ben Rabbime karşı gelirsem büyük bir günahın azabından korkarım."

16. De ki: "Eğer Allah dilemeseydi onu (Kur'an'ı) size okumazdım ve onu size hiç bildirmezdim. Ben ondan önce aranızda bir ömür boyu kalmıştım, hiç düşünmüyor musunuz?

17. Allah'a yalanı iftira eden yahut O'nun ayetlerini yalanlayan kimselerden daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki, suçlular asla iflah olmazlar.

18. Allah'ı bırakıp da kendilerine ne zarar ne de yarar vermeyen şeylere tapıyorlar ve: "Bunlar Allah katında bizim şefaatçilerimizdir," diyorlar! De ki: "Allah'ın göklerde ve yerde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?" O, şirk koşanların koştukları şeylerden beridir, yücedir.

19. İnsanlar bir tek milletten başka değildi, ama ayrılığa düştüler. Eğer Rabbinden bir söz çıkmamış olsaydı, ayrılığa düşmüş oldukları şeyde hemen hükmünü vermiş olurdu.

20. Ona (Muhammed'e) Rabbinden bir mucize inmeli değil miydi? diyorlar. De ki: Gaybi bilmek ancak Allah'a mahsustur. Bekleyin bakalım, ben de sizinle beraber bekleyeceğim.

İzahı

15. (Onlara bizim ayetlerimiz açık-açık okunduğu zaman, bizimle karşılaşmayı ummayanlar,) hesap gününde bizim huzurumuza çıkacaklarına inanmayanlar hemen Peygambere: (Bundan başka bir Kur'an getir veya bunu değiştir,) derler. Yani Kur'an'ın inen ayetleri işlerine gelmediği zaman, bunun yerine başka bir okunacak şey getir veya bunun ayetlerini bize göre değiştir, derler. San ki Peygamber onu kendinden uyduruyormuş. Ey Muhammed! Sen onlara: (De ki,

ben onu kendi tarafımdan değiştiremem, ben sadece bana vahyolunana uyarım. Eğer sizin dediğiniz gibi yapıp Rabbime karşı gelsem, büyük bir günahın azabından korkarım.) Ben bunun vebalına nasıl girerim, nasıl Rabbimin bana yüklediği emanete hıyanet ederim?

Rivayete göre Başta Abdullah b. Umeyye olmak üzere dört beş tane müşrik Peygamberimize: "Eğer sana inanmamızı istiyorsan, bu Kur'an'ın dışında bir Kur'an getir ki, Lat, Üzzat ve Menat'a ibadeti yasaklamasın, onları ayıplayıp aşağılamasın. Veyahut Allah bunun dışında bir kitap indirmese de sen bizim putlarımızın, dinimizin aleyhinde olan ayetleri değiştir, demişler. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir. Fahreddini-Razi ye göre bu talebin iki maksadı vardır. Birincisi Peygamber (a.s.) ile alay etme tarzında, ikincisi ise Peygamberi denemek için, böyle söylemiş olabilirler. Acaba bu yalancı mı, bunları kendinden mi uyduruyor, diye demek istemiş olabilirler. Fakat bana göre bircisi daha doğrudur. Çünkü ayetin zahirinde de: (Bizimle karşılaşmayı ummayanlar,) ifadesi, onların inanmayıp alay ettikleri aşikârdır.

16. Peygamberimiz onların bu sözlerine karşı: (Dedi ki, eğer Allah dileseydi onu size okumazdım ve onu size hiç bildirmezdim.) Yani bu Rabbimin emridir, size okumak ve bildirmek zorundayım, eğer Rabbim böyle emretmeseydi, ben onu size ne okurdum ve nede anlatırdım. Hal bu ki: (Ben ondan önce bir ömür boyu aranızda kalmıştım, hiç düşünmüyor musunuz?) Yani bu Kur'an Rabbimden bana vahyedilmeden önce ben sizin aranızda yıllarca kaldım, şimdiye kadar size böyle bir şey okuyup anlatıyor muydum? Şimdi bunları size okuyup anlatıyorsam, demek ki bu benim kendimden değil, Rabbimin vahyi ve O'nun emridir.

17. (Allah'a yalan iftira eden veya O'nun ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kim olabilir?) Allah'a putları veya bir başkalarını eş ve ortak koşan, bunların yardım ve şefaatlerini uman iftiracılardan veya O'nun gönderdiği ayetleri yalanlayanlardan daha zalim kim olabilir? (Şüphesiz böyle suç işlemiş olanlar asla iflah olmazlar.) Onlar asla kurtuluşa eremezler.

18. (Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar, ne de fayda vermeyen şeylere tapıyorlar ve bunlar Allah katında bizim şefaatçilerimiz diyorlar. Ey Muhammed onlara de ki, Allah'ın göklerde ve yerde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?) Yani hâşâ, Allah'ın bilmediği bir şey mi var ki, siz ellerinizle yaptığınız

taş parçalarını, beton parçalarını, ağaç parçalarını ve kendilerine ne zarar ve ne de yarar verecek durumda olmayan putların size şefaat edeceğini söylüyorsunuz? Kendi-kendinize bunları nasıl uyduruyor, böyle batıl hayallere kapılıyorsunuz? (O, kendisine şirk koşanların koştukları şeylerden beridir, yücedir.) O'na asla böyle aciz ve noksan sıfatlar yakıştırmak layık değildir.

19. (İnsanlar bir tek milletten başka değildi, sonra ihtilafa düştüler.) Yani ilk yaratılan Âdem ve onun evlatları tek bir dine mensup iken tek bir topluluk iken sonradan Âdem'in oğulları arasında ihtilaf çıktı ve bu ihtilaf Habil ile Kabil arasında başladı, böylece derinleşerek insanlar çeşitli dinlere, çeşitli milletlere bölündüler. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için Bakara sûresinin 213. ayetinin tefsirine bakınız. Evet: (Eğer Rabbinden bir söz çıkmamış olsaydı, onların aralarında ki ayrılıklar hakkında hemen hüküm verilmiş olurdu.) Yani ben ezeli ilmimle böyle planlamamış olsaydım, böyle takdir etmemiş olsaydım, onlar ihtilafa düşünce onları bu aralarındaki ihtilafları yüzünden hakka karşı gelen, batılı tercih edenleri hemen cezalandırırdım. Ama ben böyle diledim, insanlara hürriyet verdim, irade verdim, iyi ya da kötüyü seçme hakkı verdim, onlara iyi ve kötüyü de bildirdim. İyi ve kötü yolların nereye çıkacağını da bildirdim. Artık tercih insanlarındır, yaptıklarının sonuçlarına da katlanmak zorundadırlar.

20. İnanmayan kâfir ve müşrikler yine bir bahane ederek: (Ona "Muhammed"e bir mucize inmeli değil miydi? derler. De ki, gaybi bilmek ancak Allah'a mahsustur.) Benim böyle bir bilgim de yoktur, size kendiliğimden bir mucize getirmeye de gücüm yoktur. Ancak Rabbim dilerse bildirir, Rabbim dilerse, mucize indirir: (Şimdi siz bekleyin, ben de sizinle bekliyorum.) Eh, bakalım o mucizenin ne zaman geleceğini, hakkın ne zaman hâkim olup, batılın yok olacağını, hakkın üste çıkıp galip geleceğini, batılın altta kalıp yenileceğini hep beraber göreceğiz. Şimdi bekleyin, ben de bekliyorum.

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِّن بَعْدِ ضَرَّاء مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُم مَّكْرٌ فِي آيَاتِنَا قُلِ اللّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ {٢١}

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ حَتَّى إِذَا كُنتُمْ فِي الْفُلْكِ

وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُواْ بِهَا جَاءتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءهُمُ الْمَوْجُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّواْ أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ دَعَوُاْ اللّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَئِنْ أَنجَيْتَنَا مِنْ هَـذِهِ لَنَكُونَنِّ مِنَ الشَّاكِرِينَ {٢٢} فَلَمَّا أَنجَاهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلَى أَنفُسِكُم مَّتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَينَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٢٣}

Meali

21. İnsanlara dokunan bir sıkıntıdan sonra ve kendilerine bir rahmet taddırdığımız zaman, ayetlerimiz hakkında derhal bir takım hilelere başvururlar. Da ki, Allah'ın hilesi daha çabuk gerçekleşir. Şüphesiz ki elçilerimiz sizin hilelerinizi yazıyorlar.

22. Sizi karada ve denizde dolaştıran O'dur. Hatta gemilerde bulunduğunuz ve gemiler içerisindekilerle beraber hoş bir rüzgârla akıp gittikleri ve tam keyiflendikleri sırada o gemilere şiddetli bir fırtına gelip çatar. Ve her taraftan onların üzerine dalgalar gelmeye başlar, her taraftan kuşatılıp artık bittiklerini sanırlar. İşte o zaman tam bir ihlâsla Allah'a yalvarır, dindar olurlar: "Eğer biz bundan kurtulursak elbette şükredenlerden oluruz," derler.

23. Sonra Allah, onları oradan kurtarır. Fakat kurtulur kurtulmaz yeryüzünde çeşitli şekillerdetaşkınlık yapmaya başlarlar. Ey insanlar! Taşkınlığınız sırf kendi aleyhinizedir. Bir süre şu dünya geçimli ğinden faydalanınız, sonra dönüşünüz bizedir. Size yapmakta olduklarınız amelleri haber vereceğiz.

İzahı

21. Bu ayette insanlara bir takım sıkıntı ve musibetler dokununca yalvarıp sonra o sıkıntıdan kurtulunca Allah'ın ayetlerini inkâr etmek için hemen bir takım hilelere başvurdukları haber verilmektedir. Hal bu ki Allah'ın onlara yapacağı

hilenin daha çabuk gerçekleşeceğinin farkında olmadıkları ifade edilmektedir. Sarı ki onlar bu davranışlarıyla Allah'ı kandırdıklarını, O'na karşı bir hile yaptıklarını sanıyorlar. Ama Allah Teâla, hiç ummadıkları bir anda tuzağa düşüreceğinden habersizdirler. Onların bu hileleri Allah'ın elçileri olan kiramen kâtip melekleri tarafından yazılıyor. Onlar bir gün o kayıtlardan çıkacak ve onların hesabı kendilerine sorulacak. Onlar sarı ki, bunlardan bihaber, yaptıkları yanlarına kalacak, bunlardan kimsenin haberi yok zannediyorlar.

Rivayete göre Mekke müşriklerine, Allah Teâla, yedi yıl kıtlık vermiş, nerde ise helâk olmak üzere iken, Ebu Süfyan ve ileri gelen bazı müşrikler Peygamberimize gelerek: "Eğer dua edersen ve faydalı bir yağmur yağar, bu kıtlık kuraklık kalkar, bolluk olursa, senin Peygamberliğini doğrularız, inanırız," demişler. Bunun üzerine Peygamberimiz de dua buyurunca Allah (c.c.) bol yağmur yağdırmış, bolluk ve bereket olmuş. Fakat onlar bu sözlerinde durmamışlar, kendilerini putlara tapmaktan menetmemişler. Yine bu yağmuru, bolluk ve bereketi putlardan bilerek, imandan yüz çevirmişler. Kâfirlerin genel de âdetleri hep böyledir. Sarı ki, bu gün da aynı kafa ile her şeyin doğadan olduğunu, doğanın işi, doğaya yenik düştü, doğa intikam aldı vesaire gibi laflarla Allah'ın bir cezası, bir intikamı olduğunu inkâr etmiyorlar mı? Sarı ki doğa kendi-kendine bunları yapıp oluşturuyor. Ey ahmak insan! Bu doğayı yaratan, yaşatan, emir veren yapan, yaptıran kim? Bir düşünsene, ey nankör! Allah demekten niçin kaçınıyorsun, niçin O'na karşı büyüklük taslıyorsun.

22.Yine bu ayette de böyle Allah, dememeye yemin etmişçesine O'na dua ve ibadetle yalvarmayanlar bir sıkıntıya düştükleri zaman, bir korku ve dehşete kapıldıkları zaman samimiyetle Allah'a yalvardıkları, kurtulduklarında da yine eski azgınlıklarına döndükleri ifade edilmektedir. Bunların durumunu daha iyi anlamak için şöyle güzel bir misal verilmiştir. "Bunların misali bir gemide yolculuk yaparken, tatlı bir rüzgâr esintisi ile gemi süzülüp yol alırken neşeleri yerinde olan yolcular bu neşe ile yollarına devam ederken aniden bir kasırga, bir fırtına çıkar. Ve gemi fırtınaya yakalanır dalgalar her taraftan gemiyi kuşatınca, şimdiye kadar Allah'ı tanımayan O'na kulluk etmeyen, O'na dua etmeyen ve O'ndan başkasına kul olup dua edenler birdenbire dindar kesilir ihlâs ve

samimiyetle Allah'a yalvarırlar. Eğer Allah (c.c.) kendilerini sağ salim karaya çıkarır kurtarırsa O'na şükredeceklerini, sadece O'na kulluk edeceklerini söylerler. Fakat fırtına dinip selametle karaya çıkıp kurtulunca hiçbir şey olmamış gibi yine eski hallerine dönerler."

23. Evet. Allah Teâlâ: (Ne zaman ki onları o felâketten kurtarır, hemen yeryüzünde bigayrihak azgınlıklarına dönerler.) Sanki Allah'ı kandırırcasına, O'na hile yaparcasına yine o eski azgınlık ve çılgınlıklarına dönerler. Ey Muhammed! Bu nankörlere: (De ki, ey insanlar! Sizin azgınlığınız, sizin kendi aleyhinizedir,) bununla kendinize zarar verirsiniz, Allah'a bir zarar veremezsiniz. Haydı: (Varın dünya hayatında kısa bir süre daha yararlanın, ama sonra dönüşünüz bizedir, bir yere kaçamayacaksınız, biz de sizin yapmış olduklarınız amelleri size haber verece ğiz.) Kaçışınız yoktur, eninde sonunda yaptıklarınızla huzurumuza çıkacaksınız, bizde yaptıklarınızı size gösterip tek-tek hesabını soranz. Haydi, bakalım yapmak istediğinizden geri durmayın sonunda ne olacağını göreceksiniz.

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاء أَنزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالأَنْعَامُ حَتَّىَ إِذَا أَخَذَتِ الأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا أَتَاهَا أَمْرُنَا لَيْلاً أَوْ نَهَاراً فَجَعَلْنَاهَا حَصِيداً كَأَن لَّمْ تَغْنَ بِالأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ {٢٤} وَاللّهُ يَدْعُو إِلَى دَارِ السَّلاَمِ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {٢٥}

Meali

24. Dünya hayatının misali şuna benzer. Gökten indirdiğimiz su ile insanların ve hayvanların yediği bitkiler birbirine karışır. Nihayet yeryüzü süsünü alıp süslendiği vakit onların sahipleri onlara (mahsullere) muktedir olduklarını sandıkları sırada gece veya gündüz emrimiz ansızın gelmiştir. Dün hiç yokmuş

gibi onu biçilmiş las gibi yapmışızdır. İşte düşünenler için ayetlerimizi böyle açıklıyoruz.

25. Allah, selamet yurduna çağırıyor ve dilediğini doğru yola erdirir.

İzahı

24. Bu ayette dünya hayatına kendilerini kaptırıp, esas kazanılması gereken ahiret hayatını unutanların ne kadar bir aldanış içerisinde oldukları bir örnekle anlatılmaktadır. Bir insan mal mülk sahibi olur, evlat ve iyal sahibi olur, bağı olur bahçesi olur, şusu-busu olur. Bütün bunlardan hoşlanır, iftihar eder, sevinir ve san ki, bütün bunlarla ebedi yaşayacakmış gibi kendisini kaptırıp giderken birdenbire hiç ummadığı bir anda gece veya gündüz ona Allah'ın ölüm emri gelir. Devamlı yaşayacağını, hiç bunlardan ayrılmayacağını zannettiği bu şeylerden ayrılıverir, bir hayal mahsulü haline geliverir. Tıpkı bağı bahçesi olup, onunla sevinip dururken, onun mahsulünü alacam diye zannedip dururken, bir gece veya gündüz Allah'ın bir afeti gelip o mahsulleri yok ettiği gibi, dün sanki bunlar hiç yokmuş gibi ve bir hayal olduğu gibi, bu insan da sanki bunları dün hiç yaşamamış gibi olur. Yani sanki dünya hayatı bir oyun ve eğlence gibi olur. Ama bu dünya hayatında kazandığı iyilikler, hayırda kullandığı servetler ise bir hayal değil bir gerçek olarak karşısına çıkar.

25. Yukarda bahsedildiği gibi bu dünya hayatı bir hayal mahsulüdür, oyun ve eğlence gibidir. Fakat bu ayette: (Allah Teâlâ kullarını ebedi olan selamet yurduna çağırıyor.) O zaman insan düşünmelidir, bu dünyada ne kadar kalacaksa onun için o kadar çalışmalı, emek vermeli, zaman harcamalıdır. Ahirette de yine ne kadar kalacaksa ona da o kadar çalışıp emek vermeli, zaman harcamalıdır. Bütün emeğini, bütün zamanını geride bırakıp gideceği şu üç günlük dünya için vermek, harcamak aptallıktan başka bir şey değildir. Hal bu ki, biz hep dünyayı ön planda tutup, ahireti gözardı ediyoruz. Dünya bizi büyülüyor, bunun içindir ki Peygamberimiz bir hadislerinde: "Dünya Harut ve Marut'un sihirbazlığından daha sihirbazdır," buyuruyor.

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَى وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {٢٦} وَالَّذِينَ

كَسَبُواْ السَّيِّئَاتِ جَزَاء سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَّا لَهُم مِّنَ اللّهِ مِنْ عَاصِمٍ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعاً مِّنَ اللَّيْلِ مُظْلِماً أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {٢٧}

Meali

26. İyilik yapanlara daha iyisi ve daha fazlası vardır. Onların yüzlerine ne kara leke bulaşır, ne de aşağılanırlar. İşte onlar cennet arkadaşlarıdır, orada ebedi olarak kalacaklardır.

27. Kötülük kazanmış olanlara ise, kötülüğün cezası bir mislidir. Ve onlar için kara bir leke ve aşağılık vardır ki, onlar için Allah'tan başka bir koruyucu da yoktur. Yüzlerini adeta gecenin bir karanlığının parçası kaplamış gibidir. İşte onlar da cehennem arkadaşlarıdır, orada ebedi kalacaklardır.

İzahı

26. (İyi iş yapanlara iyiliğin daha iyisi ve fazlası vardır.) Yani bu dünyada iyi amel işleyenlere karşılığında daha iyisi ve fazlası olan cennet ve nimetleri vardır. Bazı tefsircilere göre daha fazlası vardır, ifadesi ahirette Allah'ın cemalini görmektir, diye tefsir etmişlerdir. Nitekim Tabarâni'nin Kaab b. Acer senediyle Peygamber (a.s.)'dan rivayet ettiği bir hadiste şöyle buyrulmuştur. "Bu ayette zikredilen ziyade kelimesi Allah'ın cemalini görmektir." Acizane ben bu hadisin pek sıhhatli olduğunu sanmıyorum benim bundan anladığım mana şudur. Bu dünyada yapılan iyiliğin karşılığında daha fazla sevap vardır. Çünkü bu ayetten sonra gelen ayetten karine ile anlaşılıyor ki kötülük yapana da sadece bir misli ceza vardır. Nitekim Enam sûresinin 160. ayetinde geçmişti bir iyiliğe karşı en az on misli sevap, bir kötülüğe karşı da sadece bir misli günah vardır. O zaman mana şöyledir. Dünyadaki güzel amelin karşılığında daha güzeli ve daha fazlası vardır. Allah'ın cemalini görmek elbette ki, nimetlerin en güzeli ve en zevklisidir ki, o ayrı bir olaydır. Burada bahsedilen dediğim gibi, yapılan bir iyiliğe karşı en az on misli veya daha fazlası vardır ki, bu ayet Enam sûresindeki o

ayetle irtibatlıdır. Evet, işte bu dünyada güzel işler yapanların: (Yüzlerinde ne bir kara leke vardır ve ne de aşağılanırlar. İşte onlar ebedi kalacakları cennet arkadaşlarıdır.) Yani kıyamet günü sevinçlerinden iman nurlarından yüzleri parlak olan, kara leke bulunmayan mutlu insanlardır.

27. (Kötülük kazanmış olanlar ise onlara kötülüğün bir misli günah ve karşılığında da ceza vardır. Ve onların yüzlerinde kara bir leke olarak aşağılık vardır.) Mahşer yerinde işledikleri günahlar yüzünden o günahların lekesi yüzlerine vurmuş zelil, hakir ve korku içinde oldukları anlaşılır. Ağır suç işlemiş bir kimsenin mahkemede hâkim karşısındaki psikolojisi nasıl halinden ve yüzünden belli ise ondan daha fena bir durumda görüleceklerdir. Evet, o gün onları: (Allah'tan başka himaye edecek, koruyacak bir kimse de yoktur. San ki, yüzleri gecenin zifiri karanlığından bir parça kaplamış gibi kaplanır.) Küfürleri sebebiyle korkudan, üzüntüden yüzleri simsiyah kesilir: (İşte onlar cehennem arkadaşlarının ta kendileridirler, orada ebedi kalacaklardır.)

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُواْ مَكَانَكُمْ أَنتُمْ وَشُرَكَآؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَآؤُهُم مَّا كُنتُمْ إِيَّانَا تَعْبُدُونَ {٢٨} فَكَفَى بِاللّهِ شَهِيداً بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ إِن كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ {٢٩} هُنَالِكَ تَبْلُو كُلُّ نَفْسٍ مَّا أَسْلَفَتْ وَرُدُّواْ إِلَى اللّهِ مَوْلاَهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ {٣٠}

Meali

28. O gün onların hepsini mahşerde toplayacağız. Sonra şirk koşanlara: "Haydi siz ve ortaklarınız yerlerinize," diyeceğiz. Artık onların aralarını iyice açmışızdır. Onların ortak koştukları da onlara: "Siz bize tapmıyordunuz," derler. (Yani orada çekişirler.)

29. Şimdi sizinle bizim aramızda şahit olarak Allah yeter. Sizin bize ibadet ettiği-nizden bizim haberimiz yoktur.

30. İşte burada herkes geçmişteki yaptığını bulacaktır ve onlar gerçek sahipleri olan Allah'a döndürüleceklerdir ve iftira eder oldukları şeyler de kendilerinden uzaklaşmışlardır.

İzahı

28. (Ve o gün onların hepsini mahşerde toplayacağız. Sonra şirk koşanlara, haydı siz de ortaklarınız da yerlerinize!) Yani kıyamet günü hem şirk koşanları, hem de şirk koştukları canlı veya cansız kim varsa hepsini, sahte Tanrıları, putları, Firavunları, kendilerini Allah'a ortak koştukları halde sesini çıkarmayan, reddetmeyen âlimleri, şeyhleri, ortak koştuları kimse hepsini birlikte mahşer yerinde toplayacağız. Sonra onlara mahkeme olmak üzere, hesap vermek üzere yerlerinizi alın, denecek. İşte o zaman: (Onların aralarını iyice açmışızdır, onların ortak koştukları kimseler ise, siz bize tapmıyordunuz, derler.) Yani tapanlarla tapılınanların araları açılır, birbirleriyle çekişmeye başlarlar. Tapınaklar, tapanlara derler ki hayır siz bize tapmıyordunuz. Bu tapınaklar ister insanlardan, ister cinlerden ve isterse putlardan olsun Allah (c.c.) o gün herkesi konuşturacaktır.

29.Ve tapınaklar, kendilerine tapanlara, tapmadıklarını söylerken Allah'ı şahit tutarak diyeceklerdir ki: (Sizinle bizim aramızda Allah şahit olarak yeter. Şüphesiz ki sizin bize ibadet ettiğinizden habersizdik.) Sizin bizi Tanrı yerine koyup ibadet etmenizden, bizi Allah'a eş koşmanızdan bizim haberimiz yoktu, derler.

30. (İşte bu mahşer yerinde herkes geçmişte yaptığını bulacak.) Eğer insanlar kendilerini tapınak haline getirmişler ve kendilerini tapınak haline getirenlere karşı çıkmamışlarsa, o zaman tapılanlar da tapanlar da herkes o gün hesabını verecek ve yaptığının karşılığını bulacaktır. Ora da yalan sökmez. Şahitler çok, bütün bu şahitlerin üzerinde her şeye şahit olan ve bilen Allah, o gün herkesin yaptığını ortaya koyacaktır: (Ve gerçek sahipleri olan Allah'a döndürülecekler. Fakat iftira etmiş oldukları şeyler onlardan kaybolacaktır.) Yani bütün kâinatın ve onların gerçek sahibi olan Allah'ın huzurunda hesap yerine sevk edilecekler, hesaba çekildikten sonra da kendilerine taptıkları tapınakların gerçek sahipleri olmadığı onlara sahip çıkamadığı anlaşılacak ve o tapınakları ortalıktan kaybolacaklar. Hal bu ki dünyada kendilerine sahip çıkacakları, kendilerine

şefaat edecekleri iddiasıyla onlara kulluk ediyorlardı, şimdi onları ortada bırakıp kayboldular. Ne ibret verici ve ne hazin bir durumdur. Gerçekten insan bir kere düşünüp ibret almalıdır. Sonsuz kudret ve kuvvet sahibi olan bu kâinatın ve kendilerinin de yaratıcısı ve gerçek sahibi olan Allah'ı bırakıp da hiçbir şey yaratamayan, hiçbir şeye sahip olmayan, onların da aciz bir yaratık olduğunu göre-göre, bilebile Tanrım ve sahibim diye bu aciz yaratıklara kulluk ettiklerinin farkında değillerdir.

قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالأَبْصَارَ وَمَن يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيَّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَن يُدَبِّرُ الأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللّهُ فَقُلْ أَفَلاَ تَتَّقُونَ {٣١} فَذَلِكُمُ اللّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلاَّ الضَّلاَلُ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ {٣٢} كَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُواْ أَنَّهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ {٣٣}

Meali

31. De ki: "Size gökten ve yerden kim rızık veriyor? Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran kim?" Hemen: "Allah'tır," diyeceklerdir. De ki: "O halde Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?"

32. İşte Allah, sizin gerçek Rabbinizdir. Hakkın ötesinde sapıklıktan başka ne var? O halde haktan nasıl çevriliyorsunuz?

33. İşte fasık olanlara Rabbin kelimesi (azap sözü) hak olmuştur. Şüphesiz ki artık onlar iman etmezler.

İzahı

31. Ey Resulüm! (De ki, size gökten ve yerden kim rızık veriyor?) Yani gökten yağmuru indirip yerden size çeşitli bitkileri bitirerek sizi rızıklandıran kim? (Ölüyü diriden, diriyi de ölüden çıkaran kim? Hemen Allah'tır diyeceklerdir.

De ki o halde Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız?) Ölüyü diriden, diriyi ölüden çıkarmak şudur. Yani ölü olan meniden (sperm) den diri olan insanı, diri olan insandan da ölü olan meniyi, (spermi) çıkarmak demektir. Yine ölü olan yumurtadan diri olan tavuğu, diri olan tavuktan ölü olan yumurtayı çıkarmaktır. Yine ölü olan bir taneden diri olan ekini, diri olan ekinden de ölü olan taneyi, tohumu çıkarmak demektir, vesaire.... Bunu Bakara sûresinin 28. ayetinin tefsirinde genişçe açıkladık oraya bakınız. Peki, bütün bunların yaratıcısı Allah olduğunu biliyor ve söylüyorsunuz da neden O'na kulluk etmiyor, O'na isyan ediyor ve O'na şirk koşuyorsunuz?

32. (İşte sizin gerçek Rabbiniz Allah'tır, haktan ötesi sapıklıktan başka nedir? O halde haktan nasıl çevriliyorsunuz?) Bir tek hak vardır, O da Rabbin olan Allah'tır, O'na kulluk, O'na itaattır. O'nun ötesinde olanlar sahte ilahlardır, onlara kulluk sapıklıktan başka bir şey değildir. Bir tek hak söz vardır, o da Allah'ın kelamı olan Kur'an dır. O halde birileri tarafından nasıl saptırılıyorsunuz, onlara itaat edip duruyorsunuz?

33. (İşte fasık olanlara Rabbin azap kelimesi hak olmuştur. Şüphesiz ki artık onlar iman etmezler.) Yani Allah'ın ezeli bilgisinde inanmayacakları belliydi. (Elbette inanmayanlarla cehennemi dolduracağım,) sözü artık onların üzerine hak olmuştur.

قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ {٣٤} قُلْ هَلْ مِن شُرَكَآئِكُم مَّن يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ قُلِ اللّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ أَفَمَن يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَن يُتَّبَعَ أَمَّن لاَّ يَهِدِّيَ إِلاَّ أَن يُهْدَى فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ {٣٥} وَمَا يَتَّبِعُ أَكْثَرُهُمْ إِلاَّ ظَنّاً إَنَّ الظَّنَّ لاَ يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئاً إِنَّ اللّهَ عَلَيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ {٣٦}

Meali

34. De ki: "Sizin Allah'a ortak koştuğunuz ortaklardan, kim başlangıçta yaratır ve tekrar (öldükten sonra) iade eder? De ki: "İlk başlangıçta yaratan sonra iade eden Allah'tır. O halde nasıl saptırılırsınız.

35. Deki: "Ortak koştuklarınızdan hakka erdirecek bir kimse var mıdır? De ki: "Allah, hakka erdirir. Peki, hakka erdiren mi kendisine uyulmaya daha layıktır, yoksa kendisine yol gösterilmeden kendikendine doğruyu bulamayan mı daha layıktır? O halde neyiniz var, nasıl hükmediyorsunuz?"

36. Onların çoğu zandan başka bir şeye uymazlar. Zan ise şüphesiz haktan hiçbir şey kazandırmaz. Şüphesiz ki, Allah, onların ne yaptıklarını bilir.

İzahı

34. Ey Peygamber! (De ki, sizin Allah'a ortak koştuklarınızdan kim ilk başlangıçta yaratır ve öldükten sonra iade edebilir.) Sizin tapınaklarınızdan hangisi yaratır, yaşatır, öldürür, tekrar diriltir? Ne canlısı, ne de cansızı sizin tapındıklarınızın hiçbiri buna muktedir değillerdir. Ey Muhammed! O inkarcılara: (De ki, ilk yaratan ve öldürüp tekrar iade eden Allah'tır. O halde nasıl yoldan saptırılıyorsunuz?) Sizi nefisleriniz, şeytan cin ve insanlar nasıl doğru yoldan saptırıyor, Allah'ı bırakıp, aciz, güçsüz ve fani olan şeylere taptırıyorlar?

35. Ey Resulüm! (De ki, ortaklarınızdan sizi hakka erdirecek biri var mı? De ki, ancak Allah, hakka erdirir.) O'ndan başkasının hidayete erdirmeye asla gücü yetmez. (Peki, hakka ve doğruya erdiren Allah mı uyulmaya daha layıktır, kendikendine doğruyu bulamayan, ancak kendisine yol gösterilen kimseye mi uymak daha layıktır.) Yani âma olup gözleri görmeyen, kendisi başkasının yol göstermesine muhtaç iken, başkasına yol göstermeye kalkışan mı kendisine uyulmaya daha layıktır, yoksa gözleri gören ve başkasına da yol gösteren mi kendisine uyulmaya daha layıktır? İşte Allah'tan başkalarının gösterdiği yola giden onlara uyanlar, gözleri kör olup kendileri yolunu göremezken başkalarına yol göstermeye kalkışanlara uyanlar gibidirler ki, bunlar doğru yoldan sapmışlardır. Bütün bu hakikatler meydanda iken: (O halde neyiniz var, nasıl böyle bir hükme varabiliyorsunuz?) Bütün hak ve hakikatler ortada iken sizin derdiniz, hastalığınız nedir ki, böyle yanlış kararlar veriyorsunuz? Yani bu sizin kalplerinizde ki şüphe ve inançsızlık hastalığından başka bir şey değildir.

36. (Hal bu ki, onların çoğu zandan başka bir şeye uymazlar.) Onların yaptıkları hiçbir bilgiye dayanmadan, düşünmeden sadece kafalarında oluşturdukları bir zanna uymaktan başka bir şeye değildir. Hal bu ki, biraz akliselimle düşünmüş olsalar, biraz araştırıp öğrenseler ne kadar yanlış ve gülünç bir durumda olduklarını görecekler. Hazreti Ömer'in dediği gibi: "Ben cahiliye döneminde yaptığımız iki şeyi hatırladıkça birine son derce üzülüyorum, diğerine de gülesim geliyor. Biz cahiliye dönemimde kız çocuklarını diri-diri toprağa gömüyorduk bu vahşeti hatırladıkça vicdanım sızlıyor, üzülüyorum. Yine cahiliye döneminde helvadan putlar yapıyorduk, sonra acıkınca da onu yiyorduk, bunu hatırladıkça da ne kadar gülünç bir şey yaptığımıza gülesim geliyor. İşte Ayni insanın İslam'dan önceki haliyle sonraki hali ne kadar değişebiliyor. O zaman kafada oluşturdukları zanna uymuş onun peşine gidip böyle vahşet ve gülünç duruma düşerken, İslamla müşerref olup, bilmeye, öğrenmeye ve düşünmeye başlayınca da böyle bir insan tipi ortaya çıkıyor. Evet, işte o sizin uyduğunuz zan: (Şüphesiz ki, hak ve hakikat adına hiçbir şey kazandırmaz. Şüphesiz ki Allah, onların yaptıklarını bilmektedir.)

وَمَا كَانَ هَـٰذَا الْقُرْآنُ أَن يُفْتَرَىٰ مِن دُونِ اللَّهِ وَلَـٰكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لاَ رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ {٣٧} أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُواْ بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ وَادْعُواْ مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٣٨} بَلْ كَذَّبُواْ بِمَا لَمْ يُحِيطُواْ بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ {٣٩} وَمِنهُم مَّن يُؤْمِنُ بِهِ وَمِنْهُم مَّن لاَّ يُؤْمِنُ بِهِ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِالْمُفْسِدِينَ {٤٠} وَإِن كَذَّبُوكَ فَقُل لِّي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ أَنتُمْ بَرِيئُونَ مِمَّا أَعْمَلُ

وَأَنَاْ بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ {٤١} وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُواْ لاَ يَعْقِلُونَ {٤٢} وَمِنهُم مَّن يَنظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُواْ لاَ يُبْصِرُونَ {٤٣}

Meali

37. Bu Kuran başkası tarafından uydurulmamıştır. Ancak kendinden önceki kitapları tasdik eder ve o kitabı (levhi'l-Mahfuzda yazılı olanı) açıklar ki onun âlemlerin Rabbi tarafından olduğunda asla şüphe yoktur.

38. Yoksa onu uydurdun mu diyorlar? De ki: "Eğer doğru iseniz onun benzeri bir sûre getirin ve Allah'tan başka size yardım edecek kimseleri de çağırın."

39. Hayır, bilakis onlar bilgileriyle kavrayamadıkları ve tefsirinin de kendilerine gelmemiş olan bir şeyi yalanladılar. Onlardan önce gelip geçenler de böyle yalanlamışlardı, ama bak zalimlerin sonu nasıl oldu?

40. Onlardan o Kur'an'a inananlar da vardır, inanmayanlarda vardır. Rabbin bozguncuları pekâlâ bilir.

41. Eğer seni yalanlarlarsa de ki: "Benim amelim bana, sizin amellerinizde size aittir. Benim yaptığımdan siz uzaksınız, sizin yaptıklarınızdan da ben uzağım!"

42. İçlerinde seni dinlemeye gelenler de vardır. Sağırlara sen mi işittireceksin? Üstelik bir de akılsızlarsa!

43. Onlardan bazıları sana bakarlar. Eğer görmüyorlarsa sen mi onları hidayete erdireceksin.

İzahı

37-38. (Bu Kur'an Allah'tan başkası tarafından uydurulmuş değil ve bu Kur'an kendinden önceki kitapları tasdik eden bir kitaptır.) Yani Kur'an birileri tarafından uydurulmuş bir kitap değildir. Bu kitap kendinden önceki semavi kitapları tasdik eden bir kitaptır ve: (Kendisinde asla şüphe olmayan, âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş ve Levhi'l-Mahfuzda yazılı olan her şeyi geniş bir şekilde açıklayan bir kitaptır. –Yoksa onu uydurdu mu?) Yani Muhammed

onu kendinden uydurdu mu demek istiyorlar? Ey Muhammed! Kur'an senin uydurduğun bir kitap olduğunu söyleyenlere: (De ki, eğer doğru iseniz, siz de benzeri bir sûre getirin, Allah'tan başka size yardım edecek kim varsa onları da çağırın,) hep birlikte bir-birinize yardım ederek, akıl vererek, Kur'an'ın tamamını değil, sadece onun benzeri bir tek sûre sizde getirin.) Hal bu ki böyle bir sûreyi dahi getirmeniz asla mümkün değildir.

39. (Hayır, bilakis onlar bilgileriyle kavrayamadıkları ve tevili de kendilerine gelmemiş olan bir şeyi yalanladılar.) Yani Kur'an'ın o veciz bilgilerini, onun bir derin deniz olduğunu kavrayamadıkları ve kendilerine açıklaması da gelmediği halde onu acele yalanladılar. (Hal bu ki, önceki peygamberler de yalanlanmışlardı. Fakat bak zalimlerin sonu ne oldu?) O peygamberleri inkâr edip isyan edenlerin sonu ne oldu ise, seni inkâr edip isyan edenlerin başlarına gelecekler de uzak değildir, onların da başına gelecektir. Öyle ise sen de sabret.

40-41. Evet, insanlardan: (İnananlar olduğu gibi, inanmayanlar da vardır. Allah, bozguncuları pekâlâ bilir. –Eğer seni yalanlıyorlarsa de ki, Benim amelim bana, sizin amelleriniz de sizedir. Siz benim yaptıklarımdan uzaksınız, ben de sizin yaptıklarınızdan uzağım!) Benim görevim sadece size gerçekleri söylemek, Rabbimin bana vahyi ettiklerini size ulaştırmaktır. Artık sizin yanlış ve batıl işlerinizin, amellerinizin vebalı size aittir, benim hak olarak yaptığım amellerin sorumluluğu da bana aittir.

42-43. (Onlardan seni dinlemeye gelenler de vardır. Sağırlara sen mi işittireceksin.) Yani merak için seni dinlemeye gelenler vardır. Fakat gerçekte sana inanmak için, sana uymak için değil. Artık böyle sağırlara sen mi işittireceksin. Onlar can kulağıyla dinleyip inanmazlar. (Üstelik bunlar akılsızlardır. –Hal bu ki, onlardan bazıları da sana bakarlar, eğer görmüyorlarsa körlere sen mi doğru yolu göstereceksin?) Yani sen Kur'an okuyup anlatırken, bazıları merak için dinlerler ama, kulak verip inanarak değil, bazıları da sana bakıp dururlar, ama senin okuyup anlattığın gerçekleri görmezler. Şimdi sen böyle akılsız, sağır ve körlere mi hakkı işittireceksin, sen mi görmeyenlere hakkı göstereceksin? Senin gücün işittirmeye ve doğruları göstermeye yetmez, sen ancak sana gelen vahyi tebliğ ile görevini yap.

إِنَّ اللّهَ لاَ يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئاً وَلَـكِنَّ النَّاسَ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ {٤٤} وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُواْ إِلاَّ سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِلِقَاء اللّهِ وَمَا كَانُواْ مُهْتَدِينَ {٤٥} وَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّهُ شَهِيدٌ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ {٤٦} وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولٌ فَإِذَا جَاء رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ {٤٧} وَيَقُولُونَ مَتَى هَـذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٤٨} قُل لاَّ أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرّاً وَلاَ نَفْعاً إِلاَّ مَا شَاء اللّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ إِذَا جَاء أَجَلُهُمْ فَلاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ {٤٩} قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَتَاكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتاً أَوْ نَهَاراً مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ {٥٠} أَثُمَّ إِذَا مَا وَقَعَ آمَنْتُم بِهِ آلآنَ وَقَدْ كُنتُم بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ {٥١} ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُواْ ذُوقُواْ عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلاَّ بِمَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ {٥٢} وَيَسْتَنبِئُونَكَ أَحَقٌّ هُوَ قُلْ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنتُمْ بِمُعْجِزِينَ{٥٣}

Meali

44. Şüphesiz ki, Allah, insanlara zerre kadar zulmetmez. Fakat insanlar kendi-kendilerine zulmederler.

45. Allah, onları haşredip toplayacağı günde, san ki, onlara dünyada gündüzün bir parçasında kendi aralarında toplanıp tanışmışlar gibi gelir. Allah ile karşılaşmayı yalanlayanlar muhakkak ki, zarara uğranıışlardır. Zira onlar doğruya ermemişlerdi.

46. Şimdi onları uyardığımız şeylerin bir kısmını sana gösteririz, ya da (onları göstermeden önce) seni vefat ettiririz; nasıl olsa dönüşleri bizedir. Sonra Allah, onların yaptıklarına şahittir.

47. Her ümmetin bir peygamberi vardır, onların peygamberi geldiği zaman, aralarında adaletle hükmolunur ve onlara asla zulmedilmez.

48. Onlar derler ki: "Eğer doğru iseniz vadettiğiniz (azap) ne zaman?"

49. De ki: "Ben Allah'ın dilediğinden başka ne bir zarar ve ne de bir yarar verme gücüne sahip değilim. Her ümmetin bir eceli vardır, onların ecelleri geldiğinde de ne bir an geriye erteleyebilirler, ne de öne alabilirler.

50. De ki: "Haber verin, eğer O'nun azabı size geceleyin uykuda, ya da güpegündüz gelecek olsa, suçlular acaba bunlardan hangisini acele istiyor olabilirler?

51. Yoksa bu azap başınıza geldikten sonra mı ona inanacaksınız? Şimdi siz onu acele eder oldunuz.

52. Sonra zulmedenlere: "Tadın bakalım şu ebedi azabı," denecek. Siz başka şeyle değil, ancak kazandıklarınızla cezalandırılırsınız.

53. O azap gerçek mi diye senden haber almak istiyorlar. De ki: "Evet, Rabbime andolsun ki, o kesin doğrudur ve siz onu anlayamazsınız."

İzahı

44. Bu ayette Cenab-ı Hakk, asla kimseye zulmetmediğini, fakat insanlar kendi günah ve isyanlarıyla kendilerine zulüm ettiklerini beyan etmektedir. Allah (c.c.) kimseye zerre kadar zulmetmez. Zulüm haksızlık demektir, oysa Allah âdillerin en âdilidir. O, sadece insanların suçlarının, günahlarının cezasını verir, suçsuz ve günahsız bir kimseye zerre kadar haksızlık yapması asla söz konusu olamaz.

45. Bu ayette de inkâr edenlerin kıyamet günü mahşer yerinde toplandıkları zaman, sanki dünyada hiç yaşamamışlar, sadece gündüzün bir parçasında bir araya gelip tanışıp görüşmüş kadar bir zaman kalmış gibi olduklarını anlayacakları

ifade edilmektedir. Dünya hayatı ile sadece zevklenip eğlendiklerini, boş şeylere takıldıklarını, yanlış işler yaptıklarını kıyamet günü mutlaka anlayacaklardır.

46. Bu ayetle de Peygamber (a.s.) teselli edilmekte, inkâr edenlerin bir kısmının sonuçlarının ne olacağı kendisine gösterileceği, bir kısmınınsa bu dünyada sonuçlarını görmeden vefat edeceği haber verilmektedir. Neticede hepsi eninde ve sonunda Allah'ın huzurunda toplanıp mutlaka hesaba çekileceklerdir.

47. Bu ayette de önce gelip geçmiş her ümmete bir peygamber gönderildiği ve bu peygamberlerin ümmetleri arasında adaletle hükmettikleri, kimseye haksızlıkta bulunmadıkları beyan edilmektedir. Yani her peygamber kendi şeriat hükümlerini tebliğ etmiş ve onunla hükmetmiştir. Çünkü Allah, bir topluma peygamber gönderip emir ve hükümlerini tebliğ etmeden onları sorumlu tutmaz. Önce peygamberi gönderir, emir ve yasaklarını peygamber aracılığıyla ulaştırır ondan sonrada sorumlu tutar. Nitekim İsra sûresinin 15. ayetinde: (Biz bir topluma peygamber göndermedikçe, o topluma azap eder değiliz,) diye buyrulmaktadır.

48. İşte o peygamberler, ümmetlerine gelip Allah'ın uyarılarını tebliğ ettikleri zaman onlara: (Dediler ki, eğer doğru iseniz, hani nerde o vadettiğiniz azap?) Yani peygamberler gelip onları uyarınca, iman etmeyip azgınlıklarına ve çılgınlıklarına devam etmeleri halinde başlarına gelecek bir azapla onları uyardıkları zaman, inkâr edenler nerede o vadettiğiniz azap? Eğer doğru iseniz o vadettiğiniz azabı getirin, demişlerdi.

49. Ey Muhammed! Aynısını sana da söylüyorlar, onlara: (De ki, ben Allah'ın dilediğinden başka ne bir zarar vermeye, ne de bir fayda verme gücüne sahip değilim. Her ümmetin bir eceli vardır, onların ecelleri geldiğinde ne bir an geriye alabilirler, ne de öne alabilirler.) Allah, herkese bu dünyada belli bir süre yaşam hakkı tanımış, o süre geldiğinde, Allah, size de vadettiği azabı, cezayı verecektir. Bu O'nun bilgisi ve dilemesiyle gerçekleşecektir. Ben sadece bir haberciyim, her peygamber ümmetini uyardığı gibi ben de sizi uyarıyorum.

50. Ey Resulüm! Onlara: (De ki, O'nun azabı size geceleyin uykuda veya güpegündüz ansızın gelecek olsa. Bu suçlular acaba hangisini istiyor olabilirler, bana haber verir misiniz?) Yani inkâr edip ve çok acele istediğiniz azap gece uykuda veya gündüz uyanıkken gelip yakalayacak olsa acaba hangisini istiyor

olabilirsiniz? Şimdi böyle bol keseden atıyor, inkâr ediyorsunuz, ama başınıza geldiğinde acaba hangisine razı olacaksınız, ya da dayanabileceksiniz?

51. Hem siz illâ da: (Bu azap başınıza geldikten sonra mı inanacaksınız, yoksa şimdi mi inanacaksınız ki, şimdi onu acele ediyorsunuz?) O zaman inansanız da faydası yoktur, sizin kalp gözleriniz köreleşmiş, hala başınıza gelecekleri göremiyor, sezemiyorsunuz.

52-53. Alay ederek azabı inkar eden: (Zalimlere haydı, şu ebedi azabı tadın bakalım, denecek. Siz başka bir şeyle değil, ancak kazandığınız kötülükler sebebiyle cezalandırılırsınız. –O azap gerçek mi diye senden haber almak istiyorlar. De ki, evet: Rabbime andolsun ki, o kesin, doğrudur ve siz onu önleyemeyeceksiniz.) İsteseniz de istemeseniz de, inanmasanız da o mutlaka er veya geç başınıza gelecektir. Benden bu kadar, gerisini Allah bilir, O, azabı ne zaman göndereceğini, ya da sizi yakalayıp ebedi azaba ne zaman atacağını O, bilir, ben bilemem.

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الأَرْضِ لاَفْتَدَتْ بِهِ وَأَسَرُّواْ النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُاْ الْعَذَابَ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ {٥٤} أَلا إِنَّ لِلّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ أَلاَ إِنَّ وَعْدَ اللّهِ حَقٌّ وَلَـكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ {٥٥} هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {٥٦} يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءتْكُم مَّوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاء لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ {٥٧} قُلْ بِفَضْلِ اللّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُواْ هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ {٥٨} قُلْ أَرَأَيْتُم مَّا أَنزَلَ اللّهُ لَكُم مِّن رِّزْقٍ فَجَعَلْتُم مِّنْهُ حَرَاماً وَحَلاَلاً قُلْ آللّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللّهِ تَفْتَرُونَ {٥٩} وَمَا ظَنُّ

الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَشْكُرُونَ {٦٠}

Meali

54. Zulmeden kimse azaptan kurtulmak için eğer yeryüzünde olan her şey onun olsaydı elbette onu fidye olarak verirdi ve azabı görünce de içten içe pişmanlık duyarlardı. Onların arasında adaletle hükmolunur ve onlara zulmedilmez.

55. Uyanınız, şüphe yok ki, göklerde ve yerde ne varsa Allah'ın dır. Uyanıp dikkat ediniz, şüphesiz ki, Allah'ın vadi haktır, lakin onların çoğu bilmezler.

56. O, hem diriltir, hem öldürür, muhakkak ki, O'na döndürüleceksiniz.

57. Ey insanlar! Size Rabbinizden bir öğüt ve gönüllerinize bir şifa, müminlere bir hidayet ve rahmet geldi.

58. De ki: "Allah'ın lütfü ve rahmetiyle, yalnızca bunlarla sevinç duysunlar. Bu onların biriktirdiklerinden daha hayırlıdır."

59. De ki. "Baksanıza, Allah sizin için nice rızıklar indirdi. Siz ise onlardan bir kısmını haram, bir kısmını da helal kıldınız. De ki: "Size Allah mı izin verdi, yoksa Allah'a iftira mı atıyorsunuz?"

60. Allah'a yalanı iftira edenler kıyamet gününü ne sanıyorlar? Allah, insanlara çok lütufta bulunmuştur. Fakat onların çoğu şükretmezler.

İzahı

54. Bu ayette şu ifade edilmektedir. Zulmeden her şahıs, eğer yeryüzünde olanların hepsi kendisinin olsa Allah'ın azabından kurtulmak için bütün bunları feda etmeye hazır olur. Ve azabı gördükleri zaman içlerinden derin bir hasret ve nedametle ah çekip pişman olurlar. Evet, Allah'ın azabından kurtulmak için bütün dünya kendilerinin olsa onu feda etmeye hazır olacaklar ama bunun bir faydası olmaz. Dünyada iken inanmamış ve Allah için hiçbir şey vermemiş ama şimdi çetin azabı görünce her şeyi feda etmeye hazır ama, nafile. Ve Allah Teâla, kimseye zerre kadar haksız muamelede bulunmaz, herkese hak ettiği cezayı verir.

55-56. (Ey insanlar! Uyanın ve dikkat edin göklerde ve yerde ne varsa hepsinin mülkü Allah'a aittir ve Allah'ın vadi haktır, bunu fark edin ki, bir gün bütün varlığınızı gerçek sahibine bırakacaksınız, ona hesap vereceksiniz, ama çoğunuz bunun farkında değilsiniz. –Dikkat edin, öldüren O'dur, sonuçta O'na döndürüleceksiniz.) Aklınızı başınıza alın, Allah'ın buyruklarını iyi dinleyin, iyi anlayın, ona göre ayağınızı denk alın, bir gün bütün yaptıklarınızdan hesaba çekileceksiniz

57. Bu ayette de Allah Teâla, Kur'an'ı kalplerin tedavisi için, bir şifa, yol gösterici ve inananlara bir rahmet olarak gönderdiğini haber vermektedir. Kur'an'ı kerim maddi hastalıklardan çok manevi hastalıklara devadır, şifadır, onunla inananların kalplerinde ki, şüpheler giderilir kesin ve şüphesiz bir imana sahip olunur. O insanlara doğru yolu gösterir, rehberlik eder. O müminlere bir rahmettir, onları öğütleriyle günahlardan korur ve esirger.

58. Bu ayette de sevinilecek ve mutluluk duyulacak olan şeyin, Allah Teâla lütuf ve merhametini bildirdiği zaman ona sevinmenin gerçek sevinç olduğu ve bunun dünya malından daha hayırlı olduğu bildirilmektedir. Yani gerçek sevinc, Allah Teâla'nın bagışlayıp lütuf ve merhametiyle cennetine koymasıdır, bundan daha üstün bir sevinç olamaz.

59-60. Bu ayetlerde de Allah Teâlâ'nın verdiği rızıkların bazılarını kendi kafalarına göre helal, bazılarını da haram saydıkları ve bununla Allah'a yalan iftira ettikleri haber verilmektedir. Oysa Allah'a iftira etmeye cüret edenlerin kıyamet gününü hesaplarının ne kadar çetin olduğunun farkında olmadıkları görülmektedir. Haram ve helal koyma yetkisi ancak Allah'a mahsustur, O'nun dışındakiler kendilerinden uydurarak Allah'a iftira etmektedirler ve bunun cezasının da çok büyük olduğunun farkında değillerdir.

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُو مِنْهُ مِن قُرْآنٍ وَلاَ تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ إِلاَّ كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُوداً إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَن رَّبِّكَ مِن مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاء وَلاَ أَصْغَرَ مِن ذَلِكَ وَلا أَكْبَرَ إِلاَّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ {٦١} أَلا إِنَّ أَوْلِيَاء اللّهِ

لاَ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ {٦٢} الَّذِينَ آمَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ {٦٣} لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَياةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ لاَ تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {٦٤}

Meali

61. Hangi işte bulunsan, Kur'an'dan ne okusan ve siz ne iş yaparsanız o işe daldığınız zaman, mutlaka biz sizin üzerinize şahidiz. Ne yerde ve ne de gökte zerre kadar bir şey Rabbinden kaçmaz. Ne o zerreden daha küçük ve ne de büyük hiçbir şey yok ki, apaçık bir kitapta yazılı olmasın.

62. Haberiniz olsun! Allah'ın dostları üzerine ne korku vardır ve ne de onlar üzülürler.

63. Onlar ki, iman etmişler ve Allah'a karşı gelmekten sakınmışlardır.

64. Onlara dünya hayatında da, ahiret hayatında da müjde vardır. Allah'ın kelimeleri değişmez. İşte bu büyük bir kurtuluştur.

İzahı

61. Bu ayette yapılan bütün işlerin, amellerin, hatta okunan Kur'an'ın bile Allah'ın bilgisi dâhilinde olduğu ve bütün bunlara şahit olduğu, yerde ve gökte zerre kadar ne varsa, küçük büyük hepsinin kitabi-mubinde (Levhi'l-Mahfuzda) kayıtlı olduğu bildirilmektedir.

62-63. Bu ayetlerde ise Allah'ın veli kullarının kimler olduğunu, onlar için bir korku ve üzüntü olmayacağı, dünya hayatında da ahiret hayatında da müjdelendikleri, bunun da büyük bir kurtuluş olduğu ve Allah, verdiği sözü asla değişmeyeceğini haber vermektedir.

Allah dostları ile ilgili ulemanın farklı yorumları vardır. Bazılarına göre birinci derecede Allah dostları peygamberlerdir. İbni Abbas'a göre ikinci derecede Allah dostları o kimselerdir ki, onlar görüldüklerinden ötürü Allah, hatırlanır. Yani onların yüzünü gören insanlar hemen Allah'ı hatırlar ve zikrederler. Bazılarına göre de sırf Allah için birbirlerini seven müminlerdir. İbni Zeyd'e göre de iman edip takva sahibi olanlardır. En doğru olanda bana göre budur. Çünkü

bundan sonraki ayette: –(Onlar iman edip günahlardan korunanlardır,) buyrularak bunu açıklamış oluyor. Nitekim ben bunu Bakara sûresinin 257. ayeti ve Nisa sûresinin 69. ayetlerinin tefsirinde daha geniş bir şekilde açıklamıştık, o ayetlerin tefsirine de bakabilirsiniz.

64. Evet, işte: (Onlara "Allah dostlarına" dünya hayatında da ahiret hayatında da müjde vardır. Allah'ın kelimeleri asla değişmez, işte bu büyük bir kurtuluştur.) Yani Allah, dostlarını dünya hayatında da ahret hayatında da müjdeliyor ki, O'nun sözleri asla değişmez, mutlaka sözünü yerine getirir.

وَلاَ يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلّهِ جَمِيعاً هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {٦٥} أَلا إِنَّ لِلّهِ مَن فِي السَّمَاوَات وَمَن فِي الأَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللّهِ شُرَكَاء إِن يَتَّبِعُونَ إِلاَّ الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلاَّ يَخْرُصُونَ {٦٦} هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُواْ فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِراً إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ {٦٧} قَالُواْ اتَّخَذَ اللّهُ وَلَداً سُبْحَانَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَات وَمَا فِي الأَرْضِ إِنْ عِندَكُم مِّن سُلْطَانٍ بِهَذَا أَتقُولُونَ عَلَى اللّهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {٦٨} قُلْ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ لاَ يُفْلِحُونَ {٦٩} مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ بِمَا كَانُواْ يَكْفُرُونَ {٧٠}

Meali

65. Onların lafları seni üzmesin. Çünkü şan ve şeref bütünüyle Allah'ın dır. O, her şeyi işiten, bilendir.

66. Haberiniz olsun! Göklerde kim var, yerlerde kim varsa hep Allah'ındır. Allah'tan başkasına yalvaranlar dahi, Allah'a ortak koştuklarına uymuyorlar. Ancak zanna uyuyorlar ve yalandan başka bir şey de söylemiyorlar.

67. O, öyle bir Allah'tır ki geceyi içinde dinlenesiniz diye, gündüzü de göresiniz diye yarattı. Şüphesiz ki bunda dinleyen bir toplum için elbette ibretler vardır.

68. Dediler ki: "Allah kendine çocuk edindi. Hal bu ki, o bundan yücedir, O, bundan zengindir. Çünkü göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nun dur. Bilmedikleriniz şeyi mi Allah hakkında söylüyorsunuz?

69. De ki, Allah'a iftira edenler şüphesiz ki iflah olmazlar.

70. (Onlara) dünyada biraz geçimlik vardır, sonra dönüşleri bizedir. Sonrada küfrettikleri sebebiyle azabın en dehşetlisini onlara tattırırız.

İzahı

65. Bu ayette Peygamber (a.s.)'ın aleyhinde ileri geri konuşanların onu üzdükleri bildirilerek, bütün izzet ve şerefin Allah'a ait olduğu ifade edilerek peygamber (a.s.) teselli edilmektedir. O, kime dilerse ona izzet ve şereften pay verir. Yani O, dilediğini peygamberlik şerefiyle şereflendirir, yoksa onu istemeyenlere kıskananlara göre değil.

66. Bu ayette de insanlar uyarılmakta, göklerde ve yerde kim varsa hepsinin Allah'a ait olduğu bildirilmektedir. Allah'tan başkasına yalvaranların bu ortaklarına dahi uymadıkları, ancak zanna dayanıp ona uydukları ve yalandan başka bir şey söylemedikleri beyan edilmektedir. Yani aslında müşrikler Allah'a ortak koştukları şeylere yalvarmakla onlara uymuş değillerdir. Çünkü onlar kendilerine yol gösterecek durumda değiller ki, onlara uyup da peşlerinden gitsinler. Onların ki, kuru bir zan, kaba bir cehalet ve uydurdukları yalanların peşine takılıp gitmekten başka bir şey değildir.

67. Bu ayette de Allah Teâla, insanların kalplerine ve vicdanlarına seslenerek onlara bir takım nimetler bahşettiğini, bunları düşünüp şükretmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Allah C.C. geceyi insanların istirahatı için, gündüzü de önlerini görüp, çalışıp, kazanmaları için nasıl bir ışık olarak yarattığına bakıp, düşünüp ibret almaları gerekir. Bütün bunlar kendiliğinden olmuş ve öyle de devam ediyor değil. Bunların bir yaratıcısı, bir sevk ve idarecisi vardır.

68. Bütün bu ibret ve delillere rağmen. Allah'ın varlığına ve birliğine, kudret ve kuvvetine, eşi ve benzeri olmadığına bunca ayet ve deliller varken müşrikler kalkıp: (Allah çocuk edindi, dediler. Hal bu ki, O, yücedir böyle noksan sıfatlardan beridir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Sizin elinizde bir delil mi var ki böyle sözler söylüyorsunuz?) Hal bu ki, her şey Allah'ındır, her şey O'na muhtaçtır, O, hiçbir şeye muhtaç değildir. Muhtaç olmayan, aciz olmayan, her şeyi yaratan ve yaşatan Yüce Allah'ın eşi, ortağı ve çocuğu nasıl olabilir?

69-70. Ey Resulüm! Onlara: (De ki, Allah'a böyle yalan iftira edenler asla iflah olmazlar. –Ancak onlar için dünya hayatında bir geçimlik vardır. O hayatları bitince sonra dönecekleri yer bizedir. Sonra yapmış oldukları küfürleri sebebiyle onlara en dehşetli azabı tattıracağız.) Onlara, bu pervasız sözlerinin ve yaptıkları şirkin, isyanın hesabını sorup hadlerini bildireceğiz.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُم مَّقَامِي وَتَذْكِيرِي بِآيَاتِ اللّهِ فَعَلَى اللّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُواْ أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءكُمْ ثُمَّ لاَ يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُواْ إِلَيَّ وَلاَ تُنظِرُونِ {٧١} فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى اللّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ {٧٢} فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَن مَّعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلاَئِفَ وَأَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِنَا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنذَرِينَ {٧٣} ثُمَّ بَعَثْنَا مِن بَعْدِهِ رُسُلاً إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَآؤُوهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُواْ لِيُؤْمِنُواْ بِمَا كَذَّبُواْ بِهِ مِن قَبْلُ كَذَلِكَ نَطْبَعُ عَلَى قُلوبِ الْمُعْتَدِينَ {٧٤}

Meali

71. Bir de onlara Nuh'un kıssasını oku: Hani o bir zamanlar kavmine demişti ki: "Ey kavmim! Benim sizin aranızda duruşum v Allah'ın ayetleri ile öğüt verişim size ağır geliyorsa, şunu bilin ki, ben yalnız Allah'a dayanmışımdır. Artık siz ve ortaklarınız ne yapacaksanız toplanın bütün gücünüzle karar verin. Sonra bu işiniz size dert olmasın. Sonra bana ne yapacaksanız hiç beklemeden karar veriniz.

72. Eğer yüz çevirirseniz, ben sizden bir ücret istemedim ya! Benim mükâfatım ancak Allah'a aittir ve ben Müslümanlardan olmakla emrolundum.

73. Fakat yinede onu yalanladılar. Biz de onu ve onunla beraber gemide olanları kurtardık ve onları yeryüzüne halife kıldık. Ve ayetlerimizi yalanlayanları da boğduk. Bak bakalım korkutulanların sunucu ne oldu.

74. Sonra onun arkasından birçok peygamberleri kendi toplumlarına gönderdik. Onlara açık mucizelerle geldiler: Onlara belgeler getirdiler. Fakat onlar önceden peşinen yalanladıklarına bir türlü inanmadılar. İşte biz haddi aşanların kalplerini böyle mühürleriz.

İzahı

71-72. Bu ayetlerde Allah Teâla, Peygamberimizden, ümmetine Nuh'un kavmi ile arasında geçen kıssayı okuyup anlatmasını istemektedir. Nuh (a.s.) kavmine elinden gelen bütün uyarıları yaptı, fakat buna rağmen onu yalanlayınca artık onlarla aralarındaki ipler koptu. Nuh: (Onlara bütün ortaklarınızla toplanın bana ne yapacaksanız hiç beklemeden yapın, dedi. Benim size söylediklerimden yüz çevirirseniz, bilin ki ben sizden bu söylediklerimin karşılığında bir ücret istemiyorum, benim mükâfatım Allah'a aittir. Ve ben Müslümanlardan olmam için emrolundum, siz inanmasanız da ben yoluma devam ederim, dedi.)

73. Bu ayette de Nuh (a.s.) kavmine bunca nasihat ettikten sonra kavmi onu yalanlamaya tehdit etmeye devam etmeleri neticesinde Allah (c.c.) onu inananlarla beraber gemide kurtardıktan sonra onları sularda boğup helâk ettiğini beyan etmektedir.

74. Bu ayette ise Nuh'tan sonra birçok peygamberlerin açık delil ve mucizelerle geldikleri, fakat onların kavimleri de öncekilerin batıl inançlarına takılıp peşinen hemen gelen peygamberleri ve onların açık mucizelerini inkâr ettikleri

beyan edilmektedir. Ve böylece onların da kalplerinin mühürlendiği ve Nuh (a.s.)'ın kavminin başına gelenlerden ibret almadıkları haber verilmektedir.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِن بَعْدِهِم مُّوسَى وَهَارُونَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُواْ وَكَانُواْ قَوْماً مُّجْرِمِينَ {٧٥} فَلَمَّا جَاءهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُواْ إِنَّ هَـذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ {٧٦} قَالَ مُوسَى أَتقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءكُمْ أَسِحْرٌ هَـذَا وَلاَ يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ {٧٧} قَالُواْ أَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاء فِي الأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ {٧٨} وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ {٧٩} فَلَمَّا جَاء السَّحَرَةُ قَالَ لَهُم مُّوسَى أَلْقُواْ مَا أَنتُم مُّلْقُونَ {٨٠} فَلَمَّا أَلْقَواْ قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُم بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللّهَ لاَ يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ {٨١} وَيُحِقُّ اللّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ {٨٢} فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلاَّ ذُرِّيَّةٌ مِّن قَوْمِهِ عَلَى خَوْفٍ مِّن فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَن يَفْتِنَهُمْ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ {٨٣}

Meali

75. Sonra onların ardından Musa ve Harun'u ayetlerimizle birlikte **Firavun'a** ve onun ileri gelenlerine gönderdik, böbürlendiler ve suç işleyen bir **toplum haline** geldiler.

76. Onlara tarafımızdan hak geldi: "Bu apaçık bir büyüdür," dediler.

77. Musa: "Size gelen hakikate böyle mi diyorsunuz? Bu büyüdür, öyle mi? Hal bu ki, büyücüler iflah olamazlar," dedi.

78. Dediler ki: "Sen bizi babalarımızı üzerinde bulduğumuz şeyden çeviresin diye, yeryüzünde büyüklük taslayarak (yeryüzü) yalnız ikinizin olsun diye mi bize geldin? Biz sana inanacak değiliz."

79-80. Firavun: "Bütün bilgin sihirbazları bana getirin," dedi. –Sihirbazlar gelince Musa onlara: "Atacağınızı atın," dedi.

81. Onlar (ellerindeki iplerini ve değneklerini) atınca, Musa: "Sizin getirdiğiniz şey büyüdür, Allah, onu mutlaka boşa çıkaracak. Çünkü Allah, fesatların amellerini şüphesiz ki, düzeltmez," dedi.

82. Ve suçlular istemese de, Allah sözleriyle gerçeği ortaya çıkaracaktır!

83. Firavun ve adamların, kendilerini belaya uğratacakları korkusundan ötürü Musa'ya kavmi içinden yalnız bir nesilden başkası inanmadı. Şüphesiz ki, Firavun yeryüzünde ululuk taslayan ve elbette aşırı gidenlerdendi.

İzahı

75-83. Bu ayetlerde birçok sûrede geçtiği gibi Hazreti Musa ile Firavun'un mücadelesi anlatılmaktadır. Hazreti Musa ve Harun birlikte Firavun'a açık mucizelerle gelip tevhid dinini tebliğ etmişlerdir. Firavun ve yandaşları ise onu sihirbazlıkla suçlamış ve halka sizi yurdunuzdan çıkarmak için, kendileri yeryüzüne hâkim olmak için geldiler, diyerek onları tehdid ederek küfre zorlamış ve Musa (a.s.)'ı cezalandırmak istemiştir. Fakat kavminden ileri gelenler ona acele etmemesini, bilgin sihirbazları çağırtıp Musa ile karşılaştırıp güya onun sihrinden üstün gelerek, onu mağlup etmesini istemişlerdir. Sihirbazlar gelip toplanınca, onlar ellerindeki, ipleri ve değnekleri atınca halkın gözünü büyülemişler. Atılan ipler ve değnekler birer yılan gibi halkın gözünde canlanmışlardı. Sonra Allah Teâlâ Musa ya vahyi ederek elindeki asayı bırakmasını emretmiş ve Musa da asayı atınca koca bir ejderha olarak sihirbazların yılan diye gösterdiklerinin hepsini yutmuştur. Bunun üzerine sihirbazlar secdeye kapanarak Musa'nın ve Harun'un Rabbine inandık dediler. Böylece Kâfirler istemeseler de Allah sözüyle hakkı hâkim kıldı. Fakat Firavun'un ve kavminin baskısından, onların korkusundan dolayı kimse iman etmedi. Ancak Musa'nın kavminden bir nesil kendisine

iman etti. Yani İsrail oğullarından bir nesil ona iman etti. Fakat Firavun yine büyüklük taslamaya ve azgınlığına devam etti ve bu ayetlerin devamında geleceği gibi sonunda Allah, onu yandaşlarıyla birlikte denizde boğdu.

وَقَالَ مُوسَى يَا قَوْمِ إِن كُنتُمْ آمَنتُم بِاللّهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُواْ إِن كُنتُم مُّسْلِمِينَ {٨٤} فَقَالُواْ عَلَى اللّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {٨٥} وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ {٨٦} وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى وَأَخِيهِ أَن تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتاً وَاجْعَلُواْ بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ {٨٧} وَقَالَ مُوسَى رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالاً فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّواْ عَن سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَى أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَلاَ يُؤْمِنُواْ حَتَّى يَرَوُاْ الْعَذَابَ الأَلِيمَ {٨٨} قَالَ قَدْ أُجِيبَت دَّعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلاَ تَتَّبِعَآنِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لاَ يَعْلَمُونَ {٨٩} وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْياً وَعَدْواً حَتَّى إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ آمَنتُ أَنَّهُ لا إِلِهَ إِلاَّ الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَاْ مِنَ الْمُسْلِمِينَ {٩٠} آلآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ {٩١} فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً وَإِنَّ كَثِيراً مِّنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ {٩٢} وَلَقَدْ بَوَّأْنَا

بَنِي إِسْرَائِيلَ مُبَوَّأَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا اخْتَلَفُواْ حَتَّى جَاءهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُواْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ {٩٣} فَإِن كُنتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَؤُونَ الْكِتَابَ مِن قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءكَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ فَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ {٩٤} وَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَّبُواْ بِآيَاتِ اللّهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ {٩٥} إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لاَ يُؤْمِنُونَ {٩٦} وَلَوْ جَاءتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّى يَرَوُاْ الْعَذَابَ الأَلِيمَ {٩٧}

Meali

84. Musa dedi ki: “Ey kavmim! Siz gerçekten Allah’a iman ettinizse, O’na samimiyetle teslim olan Müslümanlardan olun, artık O’na güvenin.

85. Onlar da: “Biz Allah’a güvendik, ey Rabbimiz! Bizi o zalim kavmin fitnesine uğratma,” dediler.

86-“Bizi rahmetinle o kâfir kavmin elinden kurtar.”

87. Biz Musa ile kardeşine şöyle vahyi ettik: “Kavminiz için Mısırda bir takım evler hazırlayın ve evlerinizi kıbleye karşı yapın, namazı kılın ve müminleri müjdeleyin.”

88. Musa dedi ki: “Ey Rabbim! Sen Firavun’a ve yandaşlarına şu dünya hayatında göz kamaştırıcı bir zenginlik ve bol bir servet verdin. Ey Rabbimiz! Senin yolundan saptırsınlar diye mi verdin? Ey Rabbimiz onların mallarını sil süpür ve kalplerine sıkıntı düşür. Çünkü onlar o acıklı azabı görmedikçe iman etmeyecekler.

89. Allah buyurdu: “Her ikinizin de duası kesinlikle kabul olundu. Siz yine de doğruluğa devam edin, bilgisizlerin yoluna sakın uymayın.”

90. Ve sonra İsrail oğullarını denizden aşırdık. Firavun adamlarını ve askerlerini düşmanca saldırmak için arkalarına düşürdü. Tâ ki ona boğulma yetişince: "İsrail oğullarının inandığı O, Allah'a inandım ki, ondan başka hiçbir ilah yoktur ve ben Müslümanlardan oldum," dedi.

91. Şimdi mi (iman ettin?) Oyasa bundan önce hep isyan etmiştin ve fesatcılardandın.

92. Biz de bugün senin bedenini arkadan gelenlere bir ibret olsun diye (denizin yüzüne atarak) çıkaracağız. Bununla beraber insanların birçoğu ayetlerimizden gafildirler.

93. Gerçekten İsrail oğullarını çok güzel bir yurda yerleştirdik ve hoş nimetlerden rızıklar verdik. Fakat kendilerine ilim geldikten sonra anlaşmazlığa düştüler. Şüphe yok ki, Rabbin o anlaşmazlığa düştükleri konular hakkında kıyamet günü hüküm verecektir.

94. Sana indirdiklerimizde herhangi bir şüpheye düşersen, senden önce kitap okuyanlara sor. Andolsun ki, sana Rabbinden hak gelmiştir Sakın şüphe edenlerden olma!

95. Ve sakın Allah'ın ayetlerini inkâr edenlerden olma. Sonra hüsrana uğrayanlardan olursun!

96. Doğrusu aleyhinde Rabbinin hükmü kesinleşmiş olanlar iman etmezler.

97. Onlara bütün mucizeler gelse, acıklı azabı görene kadar yine de inanmazlar.

İzahı

84-86. (Musa, kavmine siz gerçekten iman etmiş ve teslim olmuş iseniz Allah'a güvenin, dedi. –Onlar da: "Allah'a güvendik, Rabbimiz bizi zalim bir kavim için fitneye düşürüp, imtihan etme. –Ve rahmetinle bizi zalim bir kavimden kurtar," dediler.) Yani Firavun ordusu ile Hazreti musa ve kavminin peşine düştüğün de Musa (a.s.) onlara Allah'ın yardım edeceğini söyleyip ve onların imanlarını pekiştirmek istedi. Ve onlar da bu zalim kavmin zulmünden kurtulmak için Allah'a yalvardılar.

87. Bu ayette de Allah Teâlâ, Musa ve kardeşi Harun'a vahyederek her ikisi'nin de kavmine, "evlerinin yönünü Kıbleye doğru yapıp namazlarını Kıbleye doğru kılmalarını emretmekte ve böyle itat eden müminlerin mükafaatla müjdelemesini istemektedir.

Rivayete göre Hazreti Musa ile kavmi ilk zamanlarda kendi hallerinde kâfirlerden gizlice namaz kılmakla mükellef idiler. Onlara kâfirler eza cefa etmesin diye gizlice namazlarını kılıyorlardı. Nitekim Müslümanlar da Mekke döneminde aynı şeylere maruz kalmışlardı. Binaenaleyh Hazreti Musa'nın Firavun'u dine davet etmesiyle İsrail oğullarına ait olan mescitler tahrip edilmiş, yıkılmıştı ve namazdan men edilmişlerdi. Böylece evlerde namaz kılmaları kendilerine emrolundu. Bakınız şu ilahi hikmete ki, tarih tekerrürden ibaret derler. Kominizim döneminde komünist ülkelerde de aynı şeyler olmuştur, din yasaklanmıştır, iyice bilinçli olanlar pek gizli ibadet etmişlerdir. Evet, bu ayette çok önemli bir noktaya da işaret edilmektedir ki, evler yapılırken Kıble dikkate alınmalı, evlerin yönü Kıbleye bakmalı. Namaz kılarken de evlerin cephesi kıble ile paralel düşmeli, evde namaz kılarken yamuk olmamalı ve kıbleye isabet edilmelidir.

88-89. Bu ayetlerde de Hazreti Musa, Allah Teâla'nın, Firavun'a verdiği göz kamaştırıcı mal ve serveti, O'nun yolunda değilde, insanları doğru yoldan çevirip azsın diye mi verdin? diyerek Allah Teâla'ya sitem ettiği ifade edilmektedir. Ve Firavun azabı görmedikçe iman etmeyecek diye Musa ile Harun onun mal ve saltanatının yok olması için dua ettiler. Allah da onların dualarını kabul buyurdu ama, bununla beraber Musa, Harun ve kavminin da doğruluk çizgisinden ayrılmadan devam etmelerini ve cahillerin yoluna uymamalarını emretti.

90-91. Bu ayetlerde ise azgın olan Firavun ve yandaşlarını Allah Teâla, cezalandırıp denizde boğarken Firavun: (Şimdi kendisinden başka hiçbir ilah olmayan İsrail oğullarının inandığı ilaha inandım ve ben de Müslüman olanlardan oldum, dedi. –Allah Teâlâ da ona: Şimdi mi inandın? Hal bu ki, sen bundan önce isyan eden ve fesat çıkaranlardandın, buyurdu.)

Firavun denizde boğulurken imanının kabul edilmemesi ile ilgili iki görüş vardır. Birincisi ölüm gelip ve azabı açıktan gördüğü için ve hayatından ümidini kestiği için imanı kabul edilmemiştir. İkincisi ise Firavun tövbesinde samimi değildi, boğulmaktan kurtulmak için inandım dediği içindir. Ancak benim anlayışıma göre birinci görüş daha doğrudur. Çünkü bu konu ile ilgili Enam sûresinin 158. ayetinde: (O gün Rabbin bazı alametleri geldiğinde önceden inanmayanın, imanı kendisine fayda vermez,) buyrulmuştur ki, bu ayetin açıklamasında bu konuyu daha geniş bir şekilde açıkladık, oraya bakınız.

92. Allah Teâla: (Firavun'un cesedini sonrakilere ibret olsun diye çıkaracağız,) diye buyrmaktadır. Yani Firavun'un boğulmuş ve denizin dibine saplanmış olan cesedini suyun yüzüne çıkaracağız ki, ondan sonraki nesillere ibret olsun. Tefsircilerin beyanına göre İsrail oğulları için bir mucize olarak denizden yol açılıp geçtikten sonra Musa onlara firavun'un boğulduğunu haber veriyor. Fakat Firavun'un yeryüzünde büyüklük taslaması insanların kafasında okadar yer etmiş olacak ki, İsrail oğulları onun boğulduğuna bir türlü inanmıyorlardı. İşte onları ikna için ve gözleriyle görüp ibret almaları için. Allah Teâlâ Firavun'un ölmüş cesedini denizin dibinden yüzüne attı ve böylece İsrail oğulları gözleriyle görerek ibret alırken, sonra gelen nesiller de bunu semavi kitaplar vasıtasıyla, Kur'an vasıtasıyla okuyup bundan ibret alsınlar. Ama buna rağmen: (İnsanların birçokları ayetlerimizden, mucizelerimizden gafildirler.) Bunlardan ibret alan, ders alan pek azdır.

93. Evet, işte Firavun ve adamlarını boğduktan: (Sonra gerçekten İsrail oğullarını çok güzel bir yere yerleştirdik.) Yani Firavun'un hüküm sürdüğü Mısır ve çevresine onları yerleştirdik: (Ve onlara temiz, güzel rızıklar verdik. Fakat ilim geldikten sonra onlar da ihtilafa düştüler.) Yani kendi kitaplarında ahir zaman Peygamberi olarak gelecek olan Hazreti Muhammed hakkında bir ihtilafları yoktu.Tevrat'a inanan-lar orada okuyup inanmışlardı. Fakat Kur'anla Hazreti Muhammed'in Peygamberliği bildirilince gerek Yahudiler olsun ve gerekse Hıristiyanlar olsun ihtilafa düştüler. Bir kısım âlimler ve beraberlerindekiler Tevrat ve İncil deki gerçeklere sadık kalarak Hazreti Muhammed'in Peygamberliğine inanırken, çoğunluğu hasedinden inanmadı, bu gerçekleri inkâr ettiler. Ve böylece ikiye ayrılarak ihtilafa düştüler. İşte ey Muhammed! (Senin Rabbin kıyamet günü o ihtilaf ettikleri şey hakkında onların aralarında hükmünü verecektir.) Kim gerçeği itiraf edip, iman etti, kim gerçekleri saklayıp, inkâr etti, işte o gün bunları ortaya çıkaracaktır.

94. Ey Peygamber! (Eğer sen, sana indirdiğimizde "Kur'an" da şüphe ediyorsan senden önceki kitabı okuyanlara sor.) Burada ki şüphe inkâr değil, yakın bir kanaat sahibi olmaktır. Yani sen eğer yakın bir kanaat sahibi olmak istiyorsan senden önce gönderilmiş olan Tevrat ve İncil'i okuyan gerçek âlimlere de sor. Kur'an'ın hak kitap olduğu ve senin hak Peygamber olduğun onların kitaplarında da yazılıdır. (Artık Rabbinden sana hak geldi, sen asla ondan şüphe

etme.) Kur'an Rabbin buyruğu olan hak bir kitaptır, sen ona uy, başkasının dedikodusuna aldırma.

95. (Ve bizim ayetlerimizi yalanlayanlardan olma. Sonra hüsrana uğrayanlardan olursun.) Bu iki ayet san ki, Peygamberden ziyade ümmetinin adına ona hitap etmektedir. Yani siz asla Rabbinizden gelen hak kitap olan Kur'an da şüphe etmeyin, ona uyun. Yoksa hüsrana uğrarsınız.

96-97. (Rabbin kelimesi üzerlerine hak olanlar,) öfkelenip helâk etmek istediği kimseler zaten; (inanmazlar. –Onlara bütün mucizeler hep birden gelse de inanmazlar. Taki, acıklı azabı görene kadar.) Aynen Firavun gibi acıklı azabı görünce: (İsrail oğullarının inandığı ilaha inandım, ondan başka ilah yoktur ve ben Müslümanlardan oldum,) dediği gibi, kalpleri mühürlenmiş kimseler de azabı görmeyince inanmazlar. Ama o zaman da imanın hiçbir faydası olmaz.

فَلَوْلاَ كَانَتْ قَرْيَةٌ آمَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَانُهَا إِلاَّ قَوْمَ يُونُسَ لَمَّا آمَنُواْ كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الخِزْيِ فِي الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ {٩٨} وَلَوْ شَاء رَبُّكَ لآمَنَ مَن فِي الأَرْضِ كُلُّهُمْ جَمِيعاً أَفَأَنتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتَّى يَكُونُواْ مُؤْمِنِينَ {٩٩} وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ أَن تُؤْمِنَ إِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لاَ يَعْقِلُونَ {١٠٠} قُلِ انظُرُواْ مَاذَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الآيَاتُ وَالنُّذُرُ عَن قَوْمٍ لاَّ يُؤْمِنُونَ {١٠١} فَهَلْ يَنتَظِرُونَ إِلاَّ مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْاْ مِن قَبْلِهِمْ قُلْ فَانتَظِرُواْ إِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُنتَظِرِينَ {١٠٢} ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُواْ كَذَلِكَ حَقّاً عَلَيْنَا نُنجِ الْمُؤْمِنِينَ {١٠٣}

Meali

98. Hiçbir şehir halkı yoktur ki, ümitsizlik halinde iman etsin de, bu iman ona fayda versin. Ancak Yunus kavmi müstesna. Onlar ne zaman ki, iman ettiler onları dünyada rezil eden azabı kaldırdık ve onları bir süre daha (dünyadan) faydalandırdık.

99. Rabbin dileseydi yeryüzündekilerin hepsi inanırdı. O halde sen mi insanlara inanın diye zorlayacaksın?

100. Hiçbir kimse için Allah'ın izni olmadıkça iman etmesi mümkün değildir. Allah, akıllarını kullanmayanların üzerine pislik atar.

101. De ki: (Göklerde ve yerde olup bitenlere dikkatle bakın!" Ancak ayetler (deliller) inanmayanlara fayda vermez.

102. Onlar hiçbir şey beklemiyorlar, ancak kendilerinden öncekilerinin beklediklerinin benzerini beklerler. Da ki: "Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim."

103. Sonra biz Peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtardık. İşte böylece müminleri kurtarmak üzerimize borç oldu.

İzahı

98. Bu ayette Yunus (a.s.)'ın kavminin dışında azap alametleri görüldükten sonra iman edenlerin, imanlarının kendilerine hiçbir faydası olmadığı bildirilmektedir. Bir tek Yunus (a.s.)'ın kavminin imanı kabul edilmiştir. Onun sebebi de Hazreti Yunus'un daha azap emri kesin gelmeden, izinsiz olarak kavmini tek başına terk edip onların arasından gitmesi yüzündendir.

Rivayete göre Hazreti Yunus Musul tarafında (Ninov) denen bir belde de kavmine Peygamber olarak gönderilmişti. Fakat bu bölge halkı hazreti Yunus'un öğüt ve nasihatlerini dinlemediler, uyarılarını ciddiye almadılar. Bunun üzerine bir rivayete göre kırk, diğer bir rivayete göre de üç gün zarfında başlarına gelecek bir azabı onlara haber verdi. Fakat Allah Teâlâ Yunus'a kavmin arasından ayrıl, çık, git demeden Yunus izinsiz olarak kendiliğinden kavmini terk edip gitmiş. Onun ardında kavmi de onun yalan söylemediğini bildikleri için, eğer Yunus bizi bırakıp giderse bu doğrudur, demişler. Ve yunus gidince birden hava kararmış, simsiyah olmuş başlarına bir azabın geleceğinden korkarak, Yunus'u aramaya başlamışlar, fakat bulamamışlar. Ve Yunus'un dediği doğruymuş diyerek kendilerine bir pişmanlık gelmiş. Hemen erkek, kadın, çoluk çocuk ve

hayvanları da alıp bir yere toplanarak, tövbe ederek, dua edip ağlamışlar. Birbirlerinden helâllık almaya başlamışlar. Velhasıl Hazreti Yunus'un Peygamber olduğunu samimi bir şekilde tasdik etmişler, Allah (c.c.) da rahmetiyle onların tövbelerini kabul buyurarak üzerlerindeki azabı kaldırmış.

Şimdi burada önemli bir nokta vardır, çıkmayan canda ümit vardır, derler ya. İşte Yunus Peygamberin kavmine azap alameti görünmüş ise de daha henüz azabın kendisini görmeden pişman olmuş ve samimi bir şekilde iman etmişlerdir. Diğer toplumlarsa azabı bizzat ayan beyan görüp hayatlarından ümidi kesince Tövbe edip iman ettikleri için, imanları kabul edilmemiş ve azap da geri çevrilmemiştir. Hem diğer peygamberlere Allah Teâlâ kesin emir vermiş, inananlarla birlikte zalimlerin arasından ayrıldıktan sonra onları helâk etmiştir. Oysa Yunus Peygambere gelince, ona kesin emir gelmeden kendiliğinden tek başına çıkıp izinsiz kavmini terk ettiği için de başına musibet gelmiş, balık yutmuş ve onu incitmiştir. Demek ki Cenab-ı Hak onların iman edeceklerini bildiği için Yunus (a.s.)'a ınananları al, orayı terk et diye emir vermemiştir. Buna rağmen Yunus emirsiz kavmini terk edip gidince bu işler başına gelmiştir.

Şöyle ki Yunus kavminin arasından ayrılıp deniz kenarına gelmiş ve oradan bir gemiye binmiş, fakat gemi hareket etmemiş. O zaman yelkenli gemilerle yolculuk ediliyordu. Gemi hareket etmeyince, gemide olan yolcular bu gemide efendisinden kaçan bir uğursuz yolcu var, onu gemiden atıverin demişler. Yunus da hatasını anlamış efendisinden izinsiz kaçan köle benim diyerek gemiden atlamış ve Yunus balığı da onu yutmuş. İlerde Enbiya sûresinde bununla ilgili ayettede geleceği gibi balığın karnında şu tesbihi yapmış: (Senden başka hiçbir ilah yoktur, ancak sensin. Sen noksan sıfatlardan beri ve yücesin, ben zalimlerden oldum,) diye Rabbine hatasını arz edip yalvarmıştır. Sonunda balık onu deniz sahilinde ağzından dışarıya çıkarmıştır. Böylece Hazreti Yunus hatasını anlayarak gerisin geri kavminin arasına dönmüş.

İşte bu hadisede bizim için çok büyük ibret vardır. İnsanlara uyarılarda bulunuyoruz, öğüt, nasihatte bulunuyoruz, bizi dinlemeyince kızıp bırakıyoruz, bunlardan adam olmaz, bunlar ıslah olmaz, diyoruz. Oysa sabırla devam etmek gerekiyor. Nice ümit kestiğimiz insanlar adam oluyor, düzeliyorlar, çıkmayan canda ümit vardır. Hem insanlar dinlemese de, düzelmeseler de, biz görevimizi yapmak zorundayız, aksi halde biz de sorumluyuz.

Bununla ilgili ufak bir şey benim başıma geldi. İbret olsun diye anlatıyorum. Camide imam iken yatsı namazından önce cemaate tefsir dersi yapıyordum. On iki eylül günü ihtilal oldu. Cemaat haberleri dinleme merakıyla iki akşam üst-üste tefsir dersine gelmediler. Kitabı açıp cemaati bekledim, fakat ezan okunduktan sonra geldiler. Ben'de hiç ders yapmadan kitabı kapatıp yerine koydum ama, bundan çok içerledim, kendi-kendime cemaate kızarak dersi terk ettim. Aradan üç ay gibi bir zaman geçti, cemaatten biri dedi ki, ya Hocam ne güzel ders yapıyordun niye bıraktın? Ben de dedim ki, insanlar istemiyor zorlan değil ya! Aradan birkaç gün geçince sabah namazından sonra yatma alışkanlığım vardı yine yattım, uykuya dalmışım, rüyamda Peygamber (a.s.) ufak bir odada ama çok heybetli, fakat sakalı yoktu. Kapı açılınca ellerimi kaldırıp boynuna sarılmak istedim, bana dedi ki, okuduğun Kur'an'a devam et. Bende dedim ki, ya Resulüllah! Kimse dinlemiyordu onun için bıraktım. Dedi ki, ben biliyorum, sen devam et. Eskiden sobaların borularına çamaşır falan kurutmak için takılan bileziklerde demir cağlar olurdu. İşte onlar gibi demir cağlar göstererek Kur'an'ı dinlemeyenlere bu demir çubuklar sokulmak suretiyle kıyamet günü azap edilecek dedi. Böylece o heyecanla uyanıp sıçradım. Ama bana bir baygınlık, hıçkırıkla bir ağlamak geldi, sonra kendime gelince dedim ki tek bir kişi de gelmese yine devam edeceğim. Tövbe sûresine gelmiştim oradan, kaldığım yerden tekrar devam edip bitirdim, elhamdülillah. Demek ki, kızmadan, yılmadan, bir kişi dahi olsa Kur'an'ı ve İslamı anlatmak gerekiyor.

99. Evet: (Eğer Rabbin dileseydi onların hepsi top yekûn iman ederlerdi. Sen mi hep insanları inansın diye zorlayacaksın?) Yani Allah, eğer dileseydi insanların iradelerine müdahale ederdi, kimse inkâr edemezdi, herkes inanmak zorunda kalırdı, ama Rabbin böyle bir zorlamada bulunmadı da sen mi zorlayacaksın. Allah, herkese irade vermiş iyi kötüyü seçme hakkı vermiş, iyinin de kötünün de sonuçlarını bildirmiş, sen insanlara işte bu iyi ve kötü olan yolları, amelleri bildirmekle mükellefsin, kimseyi zorla inandırmakla mükellef değilsin.

100. (Allah'ın izni olmadıkça hiçbir kimsenin iman etmesi mümkün değildir.) Yani Allah izin vermese hiçbir kimse ne iman edebilir, ne de inkâr edebilir. Fakat O, kimsenin iradesine müdahale etmiyor. Kendi isteği ile ister inanır, ister inanmaz. Yoksa demek değildir ki, iman edilmesine izin vermez. Böyle bir şey olamaz. Bu O'nun adaletine ters düşer, hem iman etmesine izin vermesin,

hem de cehennemle cezalandırsın, böyle bir şey olamaz. Burada ki mana faraziyedir. Yani Allah izin vermese ne bir kimse iman edebilir, ne de küfredebilir. Demek ki, her ikisine de izin veriyor, kulunun iradesine ipotek koymuyor. İşte Allah, herkese irade ve akıl vermiştir: (Artık akıllarını kullanmayanların üzerlerine Allah pislik indirir.) Onlar düşünmeden Allah'a karşı geldikleri için Allah da onları pislikler içerisinde bırakır, küfrün içinde şaşkınşaşkın ne yaptıklarını bilmezler.

101. Ey Peygambert! (De ki, göklerde ve yerde olanlara dikkatle bir bakın. Ancak ayetler ve uyarılar inanmayanlara bir faydasağlamaz.) Onlar bunca Allah'ın birliğini, kudret ve kuvvetini gösteren delilleri göremez ve bunlardan ibret alamazlar. Çünkü onların kalp gözleri kördür, olup bitenleri göremezler. Onların gözleri sadece maddeyi görüp kalp gözleri görmediği için sadece maddeyi gören bu gözlerle hak ve hakikatleri göremezler. Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren bunca delilleri göremezler.

102. (Artık onlar hiçbir şey beklemezler, ancak kendilerinden öncekilerinin başlarına gelecek olanın benzerini beklerler.) Yani kendilerinden önce inkâr edip de nasıl başlarına bir, bela, bir azap geldi ise, bunlarda aynısını beklerler. Ey Muhammed! Onlara: (De ki, bekleyin, ben de sizinle beraber bekliyorum.) Sonucun ne olduğunu hep beraber göreceğiz.

103. İşte onların bekledikleri şey şudur ki: (Biz peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtardık,) ötekileri cezalandırdık; çünkü (müminleri kurtarmak bize borç oldu.) Onların bekledikleri sonuç işte budur. Allah, iman edenleri kurtarıp azğınları helak eder.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي شَكٍّ مِّن دِينِي فَلاَ أَعْبُدُ الَّذِينَ
تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللهِ وَلَكِنْ أَعْبُدُ اللهَ الَّذِي يَتَوَفَّاكُمْ وَأُمِرْتُ
أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ {١٠٤} وَأَنْ أَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً
وَلاَ تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {١٠٥} وَلاَ تَدْعُ مِن دُونِ اللهِ مَا لاَ
يَنفَعُكَ وَلاَ يَضُرُّكَ فَإِن فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذاً مِّنَ الظَّالِمِينَ {١٠٦}

وَإِن يَمْسَسْكَ اللّهُ بِضُرٍّ فَلاَ كَاشِفَ لَهُ إِلاَّ هُوَ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ
فَلاَ رَآدَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ
الرَّحِيمُ {١٠٧} قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءكُمُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ
فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا
وَمَا أَنَاْ عَلَيْكُم بِوَكِيلٍ {١٠٨} وَاتَّبِعْ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَاصْبِرْ
حَتَّىَ يَحْكُمَ اللّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ {١٠٩}

Meali

104. De ki: (Ey Muhammed!) Benim dinimde bir şüpheniz varsa, şunu bilin ki, Allah'ı bırakıp da sizin taptıklarınıza tapmam. Lakin sizin de canınızı alacak olan Allah'a taparım ve bana müminlerden olmam emredilmiştir.

105. (Ey insan) Ayrıca yüzünü tevhit dinine doğrult ve asla müşriklerden olma.

106. Ve Allah'tan başka sana zararı da faydası da dokunmayacak şeylere yalvarma! Eğer yalvarırsan, o zaman şüphesiz ki sen zalimlerden olursun.

107. Ve eğer Allah, sana bir zarar dokunduracak olursa, onu O'ndan başka giderecek yoktur. Ve eğer sana bir hayır dilerse ona da, O'ndan başka engel olacak yoktur. O, lütfünü dilediği kuluna nasip eder. Allah bağışlayan, esirgeyendir.

108. De ki ey insanlar! İşte size Rabbinizden hak geldi. Artık kim doğruya ermeyi kabul ederse, kendi nefsi içindir. Kim de sapıklığı tercih ederse o da kendi aleyhinedir ve ben sizin üzerinize de vekil değilim.

109. Sana vahyolunana uy! Ve Allah, hükmünü verinceye kadar sabret. Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

İzahı

104-105. Bu ayetlerde Allah Teâlâ Peygambere hitaben insanlara şöyle demesini emretmiştir. De ki: (Eğer benim dinimde şüphe ediyorsanız,) artık benim şundan başka size söyleyecek bir şeyim yok; (ben sizin Allah'tan başka

taptıklarınıza tapmam, de. Lakin sizi öldüren Allah'a taparım ve ban müminlerden olmamla emrolundum. –Ve ayriyeten yüzünü de tevhit dinine çevir ve asla müşriklerden olma.) Artık onlara söyleyecek sözün ve yapacak işin budur.

106-107. (Ve Allah'tan başka sana ne faydası ne de zararı olmayan şeylere asla kulluk etme. Eğer şayet böyle bir şey yapacak olursan, o zaman zalimlerden olursun.) Bir Peygamber için böyle bir şey mümkün değildir, ama faraza böyle bir şey yapacak olursan, o zaman sen de zalimlerden olursun, diye aslında ümmetinin adına Peygambere böyle bir hitapta bulunulmaktadır. –(Ve sana Allah, bir zarar dokunduracak olursa O'ndan başka onu kaldıracak olmaz. Ve eğer sana kendi lutfünden bir hayır vermek isterse, onu da O'ndan başka engelleyecek olamaz, onu kullarından dilediğine isabet ettirir. Ve O, çok bağışlayan ve esirgeyendir.) Yani bu ayetten şunu anlamalıyız, sen, sana vahyedileni çekinmeden söyle, tebliğ et, sana Allah, zaten bir zararı takdir buyurmuş ise, ondan kaçamazsın, fakat ondan ancak seni Allah, korur. Yok eğer Allah, sana kendi lutfünden bir iyilik takdir etmiş ise ona da yine Allah'tan başka kimse engel olamaz. Allah, kullarından dilediği kimselere, iyiliği de musibeti de dokundurur. Sen haklı olan yolunda devam et, Allah'tan başka kimseden çekinme, O'na güven ve tedbirini de elden bırakma.

108-109. Ey Resulüm! (Yine insanlara de ki, Rabbinizden size hak geldi, kim ona uyarsa kendi lehinedir. Ve kim de o haktan saparsa, o sapıklığı de kendi aleyhinedir ve ben sizin üzerinize vekil değilim,) size zorla imanı kabul ettirecek değilim, de. –(Ve sana vahyolunana uy ve sabret, ta ki, Allah hükmünü verene kadar. O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.) Sen O'na ve O'nun hükmüne güven.

HUD SÛRESİ

Bu sûrenin bütün ayetleri Mekke de inmiştir. Ancak Abdullah b. Abbasden gelen bir rivayete göre 12 inici ayet müstesnadır ki, bu ayet Medine de inmiştir. Mukâtil'e göre ise 12 ve 13. ayetler Medine de Abdullah b. Selam hakkında inmiştir.

Ayet Sayısı: Yüz yirmi üç

Kelime Sayısı: Bin yedi yüz on beş

Harf Satısı: Yedi bin altı yüzdür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الَر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ {١} أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ اللهَ إِنَّنِي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ {٢} وَأَنِ اسْتَغْفِرُواْ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُواْ إِلَيْهِ يُمَتِّعْكُم مَّتَاعاً حَسَناً إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ وَإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنِّيَ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ كَبِيرٍ {٣} إِلَى اللهِ مَرْجِعُكُمْ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٤} أَلا إِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُواْ مِنْهُ أَلا حِينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {٥}

Meali

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlıyorum.

1. Elif, lâm, mîm: Bu öyle bir kitaptır ki, her şeye hâkim, haberdar olan (Allah) tarafından ayetleri muhkem kılınmış, sonra açıklanmıştır.

2. (Bu kitapta açıklanmıştır ki) Allah'tan başkasına ibadet etmeyesiniz. Şüphesiz ben de O'nun tarafından sizleri uyarıcı ve müjdeleyiciyim.

3. Ve Rabbiniz mağfiret dileyesiniz, O'na tövbe edesiniz, (O'da) sizi eceli müsemmaya kadar güzel bir yaşantıyla yaşatsın ve her fazilet sahibine faziletini versin diye (kitabın ayetlerini muhkem kılıp açıkladı.) Eğer yüz çevirirseniz o takdirde ben size büyük bir günün azabından korkarım.

4. Dönüşünüz Allah'adır ve O, her şeye kadirdir.

5. Dikkat edin! Şüphesiz ki onlar, ondan (Peygamberden) gizlemek için göğüslerini çevirirler. Yine onların elbiselerine büründüklerine dikkat edin ki, (Allah) onların gizlediklerini de bilir, açığa çıkardıklarını da bilir. Şüphesiz ki, O, gönüllerde olanı bizatihi bilir.

İzahı

1. (Elif, Lam, Râ): Bu kelimeler Yunus sûresinin başında da geçtiği gibi hurufu-mukattaadandır ve bundaki mana ve maksadı Allah bilir. (Bu öyle bir kitaptır ki, her şeye hâkim ve haberdar olan Allah tarafından ayetleri muhkem kılınmış, sonra açıklanmıştır.) Yani bu Kur'an'ın ayetleri, muhkem, noksanlıktan, bozukluktan, boşluktan uzak, sağlam ve her şeyi genişçe açıklayan, Allah tarafından gönderilmiş bir kitaptır.

2-3-4. Bu kitap her şeyi açıklayan bir kitap olarak niçin gönderilmiştir? (Çünkü Allah'tan başkasına kulluk etmeyesiniz, diye. Şüphesiz ki, ben de O'nun tarafından size uyarıcı ve müjdeleyici bir Peygamber olarak gönderildim. –Ve hem de Rabbinizden bağış dileyesiniz, sonra O'na tövbe edesiniz, Allah da sizi ecelimüsemmaya kadar güzel bir yaşamla yaşatsın ve her fazilet sahibine hak ettiği fazileti versin diye) o kitabın ayetlerini muhkem ve her şeyi açıklayan bir kitap olarak size gönderdi. Şimdi ey Muhammed! De ki: (Eğer siz bu kitaptan yüz çevirirseniz, bilin ki, ben size büyük bir günün azabından korkuyorum.) Yani siz bu kitaba ve bana iman etmekten yüz çevirirseniz, size o büyük ve müthiş olan kıyamet gününün azabının başınıza geleceğinden endişe edip

korkuyorum. –Neticede: (Dönüşünüz Allah'adır ve O, her şeye kadirdir.) Sizi öldükten sonra diriltmeye, hesap sormaya ve sizi korkunç bir cehennemle cezalandırmaya elbette kadirdir.

Ecelimüsemma ile ilgili geniş açıklama Enam suresinin ikinci ayetinde geçmişti geniş bilgi için oraya bakınız.

5. Evet, ey müminler! (Dikkat edin! Şüphesiz ki onlar düşmanlıklarını gizlemek için göğüslerini o Peygamberden çeviriyorlar. Yine dikkat edin, ha! Elbiselere büründükleri zamana ki, Allah onların gizlediklerini de bilir, açığa vurduklarını da bilir. Şüphesiz O, bizatihi göğüsleri bilir.) İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre Ahnes b. Şerik gibi bazı münafıklar Peygamberimizle karşılaştıkları zaman, Peygamber (a.s.) onları görmesin diye, göğüslerini çevirir sırtlarını döner, başlarını eğer ve yüzlerini örterlerdi. İşte bu ayet onlar gibi münafıklar hakkında inmiştir ve onların bu tavırlarına dikkat çekilmiştir. Onlar bu tavırlarıyla ne kadar içlerini saklamaya çalışsalar da Allah, onların içlerini de dışlarını da bilir.

وَمَا مِن دَآبَّةٍ فِي الأَرْضِ إِلاَّ عَلَى اللهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ {٦} وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاء لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً وَلَئِن قُلْتَ إِنَّكُم مَّبْعُوثُونَ مِن بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ إِنْ هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ مُّبِينٌ {٧} وَلَئِنْ أَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِلَى أُمَّةٍ مَّعْدُودَةٍ لَّيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُ أَلاَ يَوْمَ يَأْتِيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفاً عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُواْ بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ {٨}

Meali

6. Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki rızkı Allah'a ait olmasın. O, onların karar kıldıkları yerleri de, emaneten durdukları yeri de bilir. Bunların hepsi apaçık bir kitaptadır.

7. O, öyle bir Allah'tır ki, hanginizin daha güzel amel işleyeceğini imtihan için gökleri ve yeri altı günde yarattı. O'nun Arşı da su üzerinde idi. Onlara: "Öldükten sonra dirileceksiniz," desen kâfirler de kesinlikle sana: "Bu apaçık bir sihirden başka bir şey değildir," derler.

8. Ve andolsun ki, azabı sayılı bir süreye kadar ertelesek, onu engelleyen nedir? derler. İyi bilin ki o başlarına geldiği gün geri çevrilecek değildir ve alay ettikleri şey kendilerini kuşatmış olur.

İzahı

6. Bu ayette bütün canlıların rızkının Allaha ait olduğu bildirilmektedir. Yani bütün canlıların rızkını veren Allah'tır, O'ndan başkası rızık veremez. O, dilerse çok verir, dilerse az verir: (Allah, insanların kararlaştığı yeri de bilir, emaneten durduğu yeri de bilir.) Emaneten durduğu yer babaların beli, anarahmi, dünya hayatı, kabir hayatı veya bunların hepsi de olabilir. Karar kıldığı yerse cennet veya cehennem hayatıdır. Veyahut da emanet babaların belinde oldukları yer, karargâhsa ana rahmine konulduğu yerdir. İşte bütün bunlar: (Kitabi mubinde yazılıdır) Yani Levhi'l-Mahfuzda hepsi yazılıdır.

7. (O, öyle bir Allah'tır ki, hanginizin daha güzel amel işleyeceğini imtihan etmek için gökleri ve yeri altı günde yarattı. Ve Arşı da su üzerinde idi.) Göklerin ve yerin altı günde yaratılışı ve Arşla ilgili Âraf sûresinin 54. ayetinin tefsirine bakınız, orada geniş açıklaması vardır. Ayriyeten Arşla ilgili Âyete'l-Kürsünün açıklamasına da bakınız. Arşın su üzerinde olması hakkında ise farklı yorumlar vardır. Fakat âcizane benim anladığım mana şudur. Gökler ve yer yaratılmadan önce suyun daha önce yaratıldığı ve Arşın da suyu kuşattığı şeklindedir. Yoksa Arşın su üzerine oturması demek değildir. Yani hiçbir şey mevcut değilken Allah Teâlâ önce Arş'ı yarattı, sonra Arş'ın altında suyu yarattı ki böylece Arş suyun üzerinde onu kuşatmış oldu. Ve daha sonra da insanoğlunu imtihan etmek için, gökleri ve yeri yarattı. Yani insandan önce onun barınacağı, ona hizmet edeceği gökleri ve yeri yarattı, daha sonra da insanoğlunu yarattı ki, onları amelleriyle

sınasın ve denesin, hangisi daha güzel amel edecek. Nitekim göklerin ve yerin niçin yaratıldığının illetti ayetin şu cümlesiyle ifade edilmektedir: (Hanginizin amel bakımından daha güzel olduğunu sınamak için.) Demek bundan anlaşılmaktadır ki, eğer insan olmasaydı gökler ve yer yaratılmayacaktı.

Evet, gökler ve yer yokken Arş su üzerinde onu kuşatmıştı. Nitekim bir rivayete göre Yemenden gelen bir heyete Peygamberimiz: "Ey Yemen halkı! Müjdeyi kabul edin," dediği zaman, Yemen halkı: "Kabul ettik, ya Resulullah! Dinde fakih olmak için ve bu işin ilk başlangıcını senden sorup öğrenmek için geldik," dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz de buyurdular ki: "Allah, Subhane ve Teâlâ var iken hiçbir şey yoktu, Arş da su üzerinde idi. Sonra insanları imtihan için gökleri ve yeri yarattı." İşte bu hadisi Buhari çıkarmıştır. Müslim ise bu hadisi birçok değişik lafızlarla çıkarmıştır. Şu halde su bütün canlılardan önce yaratılmıştır. Çünkü bütün canlıların hayatı da suya bağlıdır. Nitekim Enbiya sûresinin 30. ayetinde: (Her canlıyı sudan yarattık,) buyrulmaktadır. Demek ki önce her şeye hayat verecek olan su yaratılmış, daha sonra da Allah Teâlâ o su ile hayat bulacak olan gökleri ve yeri yaratmıştır. Su olmasa yerde hayat olmaz, hiçbir bitki ve canlı olamaz da yaşayamaz da. O zaman ayetin zahirine göre ve yukarda ki hadisin de açıklamasına göre, bu ayeti yorumlarken şöyle veya böyledir demeye gerek yoktur. Allah, gökleri ve yeri yaratmadan suyu yaratmıştır, ama diğer unsurlar, toprak, hava ve ısı olmadığı için sonra canlıların muhtaç oldukları bu unsurlar da yaratılmıştır. Evet, Allah (c.c.) bütün bunları yaratmış olmasına rağmen ey Muhammed! (Eğer sen desen ki, öldükten sonra tekrar diriltileceksiniz, kâfirler: Bu elbette sihirden başka bir şey değildir, diyeceklerdir.) Yani işlerine gelmediği için yaptıkları kötülüklerin, çirkin ve azgınlığın hesabını vermek işlerine gelmediği için, öldükten sonra dirilişi inkâr ederek hemen bu da sihirdir diyecekler, çareyi inkâr etmekte arayacaklardır.

8. (Andolsun ki azabı sayılı bir müddete kadar ertelesek, hemen onu engelleyen nedir, diyecekler.) Yani azabı kâfirlerden bir süre geciktirdiğimiz, ertelediğimiz zaman, onlar hemen inkâr ederek, madem böyle bir şey varsa, Allah, azabı gönderecekse, neden hemen göndermiyor, cezalandırmıyor? diye acele ederler: (Dikkat edin! Bilin ki, o azap onlara geleceği gün, kendilerinden onu çevirecek yoktur ve alay edip durdukları şey kendilerini kuşatacaktır.) Siz ne kadar alay etseniz de inkâr etseniz de, hani nerde o azap? diyerek acele etseniz de, o

mutlaka başınıza gelecektir. O azap sizi kuşatmış durumdadır, ama siz bundan gafil olarak ve kibirlenerek inkâr ediyorsunuz, başınıza geldiğinde acaba ondan sizi kim kurtaracaktır?

وَلَئِنْ أَذَقْنَا الإِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُ إِنَّهُ لَيَؤُوسٌ كَفُورٌ {٩} وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ نَعْمَاء بَعْدَ ضَرَّاء مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّئَاتُ عَنِّي إِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌ {١٠} إِلاَّ الَّذِينَ صَبَرُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ أُوْلَـئِكَ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ {١١} فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحَى إِلَيْكَ وَضَآئِقٌ بِهِ صَدْرُكَ أَن يَقُولُواْ لَوْلاَ أُنزِلَ عَلَيْهِ كَنزٌ أَوْ جَاء مَعَهُ مَلَكٌ إِنَّمَا أَنتَ نَذِيرٌ وَاللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ {١٢} أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ فَأْتُواْ بِعَشْرِ سُوَرٍ مِّثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُواْ مَنِ اسْتَطَعْتُم مِّن دُونِ اللّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {١٣} فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُواْ لَكُمْ فَاعْلَمُواْ أَنَّمَا أُنزِلِ بِعِلْمِ اللّهِ وَأَن لاَّ إِلَـهَ إِلاَّ هُوَ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ {١٤} مَن كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيْهِمْ أَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لاَ يُبْخَسُونَ {١٥} أُوْلَـئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الآخِرَةِ إِلاَّ النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُواْ فِيهَا وَبَاطِلٌ مَّا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {١٦} أَفَمَن كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِّنْهُ وَمِن قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إَمَاماً وَرَحْمَةً أُوْلَـئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَن يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الأَحْزَابِ فَالنَّارُ

مَوْعِدُهُ فَلاَ تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يُؤْمِنُونَ {١٧}

Meali

9. Ve eğer insana tarafımızdan bir rahmet tattırır, sonra da onu, ondan çekip alırsak, şüphesiz ki o hemen ümitsizliğe düşer, nankör olur.

10. Ve eğer ona dokunan bir sıkıntıdan sonra bir nimet taddırırsak: "Artık benden bütün kötülükler silinip gitti," der, mutlaka sevinir, böbürlenir.

11. Ancak sabredip güzel amel yapanlar müstesnadır. İşte onlar için bir bağış ve pek büyük bir mükâfat vardır.

12. Şimdi herhalde sen: "Ona (Muhammed'e) gökten bir hazine inmeli veya onunla beraber bir melek gelmeli değil miydi" demelerinden ötürü, sana vahyolunanın bir kısmını bırakacaksın ve bununla göğsün daralacaktır zannediyorlar. Fakat sen ancak bir uyarıcısın, her şeye vekil olan ise Allah'tır.

13. Yoksa onu kendisi mi uydurdu? Diyorlar. O halde sen de onlara deki: "Haydı siz de onun gibi uydur-ulmuş on sûre getirin. Allah'tan başka kim varsa onları da yardıma çağırın, eğer doğru iseniz.

14. Yok eğer bunun üzerine (çağırdıklarınız) size cevap vermiyorlarsa, artık bilin ki bu Kur'an Allah'ın ilmiyle indirilmiştir. O'ndan başka ilah yoktur. Artık siz Müslüman oluyor musunuz?

15. Her kim dünya hayatını ve onun güzelliklerini isterse, biz onlara amellerinin karşılığını orada (ahirette) öderiz, hiçbir eksikliğe de uğratılmazlar.

16. Fakat onlar öyle kimselerdir ki, ahirette onlara ateşten başka bir şey yoktur. İşledikleri şeyler orada boşa gitmiştir ve zaten yaptıkları ameller de batıldır.

17. Şimdi (dünyayı isteyen) kimse, Rabbinden açık bir belge üzere olan gibi olur mu? O belgeyi (Kur'an'ı) O'nun (Rabbin) tarafından bir şahit okur ki, ondan önce bir önder ve rahmet olarak (gönderilen) Musa'nın kitabında da okumuştu. İşte onlar ona da (Musa'nın kitabına da iman edenler), ona da (Muhammed'e inen Kur'an'a da) inanırlar. İşte bu guruplardan kim onu (Kur'an'ı) inkâr ederse, onun yeri ateştir! Artık sen de onda asla şüphe içinde olma, kesinlikle o Rabbinden haktır. Fakat insanların çoğu iman etmezler.

İzahı

9-11. Bu ayetlerde Allah Teâlâ bazı kimselere bir nimet, bir iyilik verip sonra onu denemek için elinden alınca ümitsizliğe düşüp hemen nankörlük ettikleri beyan edilmektedir. Fakat insan oğlu kendisine bir sıkıntı, bir zarar dokunmasının ardından şayet o sıkıntı giderilip, bir rahmete, nimete kavuştuğu zaman da bu benim iyiliğimdendir, diyerek sevinip böbürlenmeye başlar. Ancak, bu musibetlere karşı sabreden ve salih ameller işleyenler müstesnadır. Onlar ne bulduklarında, sevinip böbürlenip bunları kendilerinden bilirler, ne de bir sıkıntıya düştüklerinde ümitsizliğe kapılmazlar. Ve bu sıkıntının giderilmesinden sonra bir nimete kavuştuklarında da nankörlük etmezler. İşte böyle müminlere hem Allah'tan bir bağış, hem de büyük bir mükâfat olduğu müjdelenmektedir.

12. Kâfirler Peygamber (a.s.)'a eğer o Peygamberse: (Ona gökten bir takım hazineler inmeli veyahut onunla beraber bir melek gelmeli idi,) derler. Ve bu sözlerle Peygamber (a.s.)'ı incitip kalbini sıkıntıya düşürmek. Yani Peygamber (a.s.) bu sözlerden dolayı kendisine vahyolunanın bir kısmını bıraksın ve kalbi daralıp sıkıntıya düşsün, isterler. Ancak Peygamberin bu sözlerden sıkılmaması, yılmaması, sabırla öğüt verip uyanda bulunması ve kendisine görevinin sadece bir uyarıcı olduğu beyan edilmektedir. Ve o kimsenin vekili olmadığı, kimseyi zorla inandırmakla görevli olmadığı, her şeyin vekilinin ancak Allah, olduğu ifade edilmektedir.

13-14. Bu ayetlerde Allah Teâla, Kur'ani-Kerimin Peygamber tarafından uydurulduğunu iddia edenlere Allah'tan başka kim varsa onları çağırıp beraberce Kur'an'ın benzeri on sûre getirmelerini emretmektedir. Eğer iddialarında doğru iseler bunu ispatlamak zorundadırlar. Yok, eğer bu çağrıya cevap veremiyorlarsa, o zaman bilsinler ki, bu Kur'an Allah'ın bilgisiyle indirilmiş bir kitaptır. Ve Allah'tan başka ilah olmadığına ve Kur'an'ın Allah kelamı olduğuna göre artık ikna olup Müslüman olmanıza engel olan nedir? İkna olmanız için daha başka ne delil istiyorsunuz? Kur'an'ın Allah kelamı olduğunun en büyük delili, onun benzeri bir tek sûreyi dahi getirememeleri aciz kalmalarıdır. En büyük mucize de budur. Bütün insanlar ve cinler bir araya gelseler, birbirlerine yardım ederek, akıl vererek, bir sûre yazmaya kalkışsalar, Kur'an'ın benzeri bir tek sûre dahi getiremezler. O halde Kur'an'ın Allah kelamı olması hakkında başka ne delil istiyorsunuz?

15-16. Bu ayetlerde de dünya hayatını, onun ziynet ve süsünü ahiret hayatına tercih edenlerin dünyalıklarının kendilerine verileceği, fakat ahirette bir paylarının olmadığı bildirilmektedir. Ve dünyadaki yaptıkları amellerin hiçbir geçerliliğinin olmadığı ve bunların tümünün ahirette boşa çıkacağı beyan edilmektedir. Çünkü amellerin kabulü için sağlam bir iman şarttır, imanı olmayanların bütün amelleri batıldır, boşadır.

17. Bu ayette ise Peygamber (a.s.)'ın açık bir delille Rabbi tarafından gönderildiği, ayrıca Kur'an'ın da Allah tarafından gönderildiğinin şahidi olarak onu okuyan Cibril olduğu beyan edilmektedir. Yine Kur'an'dan önce Musa (a.s.)'ın kitabı olan Tevrat'ı da Musa'ya Cibril okumuştu. Tevrat da hem kendisine uyulan ve hem de Allah tarafından rahmet olarak gönderilmiş bir kitaptı. Artık ona inanmış olan Yahudiler Kur'an'a da, Peygamber (a.s.)'a da iman etmeleri gerekir. Çünkü Kur'an'ın hak kitap ve Peygamberin de hak Peygamber olarak geleceği onda yazılıdır. (Artık hangi guruptan olursa olsun Kur'an'ı ve Peygamberi inkâr edenlerin yeri ateştir.) Yani ister Yahudi olsun, ister Hıristiyan olsun, ister müşrik olsun, isterse başka bir batıl dine mensup olsun Kur'an'ı ve Peygamberi inkâr edenlerin yeri cehennem ateşidir. (Öyle ise, ey Peygamber! Sen, sana inen Kur'an da asla şüphe etme, o Rabbinden gönderilmiş hak ve gerçek bir kitaptır, ama insanların çoğu iman etmezler.) Bura da Peygamber (a.s.)'a da önemli bir uyarıda bulunulmaktadır. Yani ey Peygamber! Müşriklerin bu dedikodularına bakarak, seni şüpheye düşürmek isteyenlerin sözleriyle: (O Kur'an'ın hak kitap olduğunda asla şüphe etme. Şüphesiz ki, o Rabbinden hak bir kitap olarak sana gönderilmiştir. Lakin insanların çoğu inanmazlar.) Sen onların söylediklerine aldırış etme ve yoluna devem et.

وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِباً أُوْلَئِكَ يُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الأَشْهَادُ هَؤُلاء الَّذِينَ كَذَبُواْ عَلَى رَبِّهِمْ أَلاَ لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الظَّالِمِينَ {١٨} الَّذِينَ يَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجاً وَهُم بِالآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ {١٩} أُولَئِكَ لَمْ يَكُونُواْ

مُعْجِزِينَ فِي الأَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُم مِّن دُونِ اللّهِ مِنْ أَوْلِيَاء يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُواْ يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ وَمَا كَانُواْ يُبْصِرُونَ {٢٠} أُوْلَـئِكَ الَّذِينَ خَسِرُواْ أَنفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ {٢١} لاَ جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الآخِرَةِ هُمُ الأَخْسَرُونَ {٢٢} إِنَّ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُواْ إِلَى رَبِّهِمْ أُوْلَـئِكَ أَصْحَابُ الجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {٢٣} مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالأَعْمَى وَالأَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلاً أَفَلاَ تَذَكَّرُونَ {٢٤}

Meali

18. Bir yalanı Allah'a iftira edenden daha zalim kim olabilir? Bunlar Rabbin huzuruna arz olunacaklar, şahitleri de şöyle diyecekler: "İşte bunlar Rabbine karşı yalan söyleyenlerdir." İyi bilin ki, Allah'ın laneti zalimler üzerinedir.

19. Onlar ki Allah'ın yolundan çevirmeye çalışırlar ve o yolu eğri-büğrü yapmak isterler. Hal bu ki, onlar, evet, işte onlar ahireti de inkâr ederler.

20. Onlar yeryüzünde (Allah'ı) aciz bırakacak değillerdir. Allah'tan başka kendilerini koruyacak kimse de yoktur. Onların azabı kat-kat olacaktır. Üstelik onlar hakkı işitmeyen, görmeyenlerdir.

21. İşte onlar kendilerine yazık etmiş kimselerdir ve onların iftira eder oldukları şeyler de sapıp gitmişlerdir.

22. Kesinlikle bunlar ahirette de hüsrana uğrayanlardır.

23. Şüphesiz ki, iman edip salih ameller işleyenler ve Rablerine karşı edepli olanlar, güvenen ve itaat edenler, işte onlar cennet arkadaşlarıdır ve orada ebedi kalacaklardır.

24. Bu iki gurubun misali kör ve sağırla, gören ve işiten gibidir. İşte bunlar hiç eşit olabilir mi? Hâlâ düşünmeyecek misiniz?

İzahı

18-19. Bu ayette Allah'a eş koşarak yalan iftira edenlerden daha zalim kimse olmadığı ifade edilmektedir. Ve bunlar kıyamet günü hesap vermek üzere Rablerine arz edilecekleri zaman, onların aleyhinde şahitler getirilecek ve onlar şöyle diyeceklerdir: (İşte Rablerine karşı yalan uyduranlar bunlardır!) Allah Teâla da buyuruyor ki: (İyi bilin ki Allah'ın laneti böyle zalimlere olsun. –Onlar ki Allah'ın dosdoğru yoluna engel olurlar ve onu eğriltmek isterler ve onlar, evet; işte onlar ahireti de inkâr ederler.)

20-22. (Onlar) bu zulüm ve azgınlıkları ile Allah'ı: (Yeryüzünde aciz bırakacak değillerdir ve Allah' tan başka da onlara bir dost olmayacak, azapları da kat-kat olacaktır.) Hem Allah'a şirk koştukları için, hem de insanları Allah'ın doğru yolundan saptırdıkları için, onların azapları katlamalı olacaktır. Kendi günahları ile beraber onların günahlarına da ortak olacaklardır. –(İşte onlar kendilerini zarara uğratmışlardır ve Allah'a iftira ederek ortak koştukları da kendilerinden kaybolup gitmişlerdir.) Güya kendilerine şefaat edeceklerini umdukları sahte Tanrıları da kendilerini ortada bırakıp kaybolmuşlardır. –(Ve kesinlikle bunlar ahirette hüsrana uğrayanlardır.) Bunda asla şüphe yoktur. Çünkü onlar ebedi hayat olan ahiret yerine birkaç saatlik dünya hayatını tercih ettiler, bu da onlar için en büyük kayıp, en büyük zarardır.

23-24. (Şüphesiz ki iman edip salih ameller işleyen ve Rablerine karşı edepli olanlar cennet arkadaşlarıdır ki orada ebedi kalacaklardır. –Şimdi bu iki fırkanın misali kör ve sağırla, gören ve işiten gibidir. Peki, şimdi bunlar eşit midir? Hâlâ düşünmez misiniz?) Yani Allah'a şirk koşanlar kâfirler, iman edip salih amel işleyenlerle aynı olur mu? Dünyayı görüp de ahireti göremeyen körler, hakkı işitemeyen sağırlar, hakkı görüp işitenlerle hiç bir olabilirler mi? Biri ebedi olan hayatı kazanmış, ebedi olan nimetleri hak etmiş, diğeri ise geçici olan birkaç saatlik dünyanın peşinden koşmuş, eğri büğrü yollar aramış ve ebedi olan hayatı ve onun nimetlerini kaybetmiştir.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحاً إِلَى قَوْمِهِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ {٢٥} أَن لاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ اللهَ إِنِّيَ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ أَلِيمٍ {٢٦} فَقَالَ الْمَلأُ الَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قِوْمِهِ مَا نَرَاكَ إِلاَّ بَشَراً مِّثْلَنَا وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ إِلاَّ الَّذِينَ هُمْ أَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِ وَمَا نَرَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِن فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِبِينَ {٢٧} قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَى بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّيَ وَآتَانِي رَحْمَةً مِّنْ عِندِهِ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْ أَنُلْزِمُكُمُوهَا وَأَنتُمْ لَهَا كَارِهُونَ {٢٨} وَيَا قَوْمِ لا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مَالاً إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى اللهِ وَمَا أَنَاْ بِطَارِدِ الَّذِينَ آمَنُواْ إِنَّهُم مُّلاَقُو رَبِّهِمْ وَلَكِنِّيَ أَرَاكُمْ قَوْماً تَجْهَلُونَ {٢٩} وَيَا قَوْمِ مَن يَنصُرُنِي مِنَ اللهِ إِن طَرَدتُّهُمْ أَفَلاَ تَذَكَّرُونَ {٣٠} وَلاَ أَقُولُ لَكُمْ عِندِي خَزَآئِنُ اللهِ وَلاَ أَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلاَ أَقُولُ إِنِّي مَلَكٌ وَلاَ أَقُولُ لِلَّذِينَ تَزْدَرِي أَعْيُنُكُمْ لَن يُؤْتِيَهُمُ اللهُ خَيْراً اللهُ أَعْلَمُ بِمَا فِي أَنفُسِهِمْ إِنِّي إِذاً لَّمِنَ الظَّالِمِينَ {٣١} قَالُواْ يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتَنِا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ {٣٢} قَالَ إِنَّمَا يَأْتِيكُم بِهِ اللهُ إِن شَاء وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ {٣٣} وَلاَ يَنفَعُكُمْ نُصْحِي إِنْ أَرَدتُّ أَنْ أَنصَحَ

لَكُمْ إِنْ كَانَ اللهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ هُوَ رَبُّكُمْ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {٣٤} أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ إِجْرَامِي وَأَنَا بَرِيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ {٣٥}

Meali

25. Andolsun ki, vaktiyle Nuh'u da kavmine gönderdik. Onlara: "Ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım," dedi.

26. Allah'tan başkasına ibadet etmeyin! Ben size gelecek olan acıklı bir günün azabından korkarım.

27. Buna karşılık onun kavminden ileri gelenler dediler ki: "Biz seni de bizim gibi insanlarden biri olarak görüyoruz, başka değil. Ve sena uyanları da ilk bakışta bizim en aşağılarımızdan olduklarından başka görmüyoruz. Ve sizin bize bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz, aksine sizi yalancılardan sanıyoruz."

28. Nuh: "Ey kavmim! Peki, şu söyleyeceğime ne diyeceksiniz? Eğer ben Rabbimden apaçık bir delil üzere isem ve O, bana kendi tarafından bir rahmet ihsan etmişse, sizin gözleriniz ona karşı körleştirilmişse siz onu istemediğiniz halde biz size zorla mı kabul ettireceğiz?" dedi.

29-"Ey kavmim! Ben sizden ona (Kur'an'a) karşılık herhangi bir mal olarak ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak Allah'a aittir ve ben O'na iman edenleri kovacak da değilim. Onlar elbette Rablerine kavuşacaklar. Fakat ben sizi cahillik eden bir toplum olarak görüyorum."

30-"Ey kavmim! Ben onları etrafımdan kovarsam Allah'tan (azabından) beni kim kurtaracak? Siz hiç düşünmez misiniz?

31. Ben size: "Allah'ın hazineleri benim yanımdadır diyemem, ben size elbette gaybi bilirim de diyemem. Ve sizin gözlerinizin gördüğü her kişi hakkında Allah, onlara hiçbir hayır vermez de diyemem. Onların içlerindekilerini Allah, ziyadesiyle bilir. (Eğer ben bu) iddialarda bulunsaydım, o takdirde elbette ben zalimlerden olurdum."

32. Dediler ki: "Ey Nuh! Bizimle mücadele edip durdun ve bu mücadeleyi artırdın. Eğer doğru isen bizi tehdit ettiğin şu azabı getir de bir görelim."

33. De ki: "Onu ancak Allah dilerse getirir ve siz O'nu aciz de bırakacak değilsiniz.

34. Ben size öğüt vermek istemiş olsam da, eğer Allah, sizi helâk etmeyi diliyorsa, zaten öğüt vermenin'nin size bir faydası de olmaz. Rabbiniz O'dur ve sonuçta ona döndürüleceksiniz.

35. Yoksa: "Onu (Kur'an'ı) uydurdun mu?" diyorlar. De ki: "Eğer uyduracak olsam vebalı benedir ve ben isem, sizin yüklendiğiniz vebalden uzağım."

İzahı

25-35. Bütün bu ayetler Nuh (a.s.)'ın kavmine peygamber olarak gönderilmesinden ve onunla kavmi arasında geçen diyaloğu şöyle özetlemektedir. Nuh kavmine öğüt ve nasihatte bulundukça ona karşı geliyorlar, inkâr ve isyanlarında devam ediyorlar. Buna karşı Nuh onların başlarına gelecek bir azaptan korkup endişe ediyor. Fakat buna rağmen onu kavmi yalancılıkla suçlayıp, onunla alay ederek başlarına gelecek azabın bir an evvel gelmesini acele ederek onu tehdit ediyorlar. Haydi gücün varsa bize vadettiğin azabı getir, diyorlar. Nuh ise benim elimde hiçbir şey yok, ben sadece bir haberciyim. Hazineler benim yanımda diyemem, ya da ben gaybi bilirim iddiasında da değilim, veya ben bir meleğim de diyemem. Ve sizin gözlerinizde hor ve hakir gördüğünüz kimselere Allah, hiçbir hayırda bulunmaz, onlara hiçbir şey vermez de diyemem. Çünkü sizin aşagı gördüğünüz o insanların içlerini Allah daha iyi bilir. Çünkü onlar, Nuh kavminin böyle güçsüz, zayıf ve yoksullarını etrafından kovsun diye istiyorlardı, Nuh isa ben böyle bir şeye cüret edemem. Eğer sizin dediklerinizi yapacak olur ve o insanları etrafımdan kuvacak olursam, o takdirde zalimlerden olurum, ben bunu yapamam dedi. Neticede Nuh'a dedilerki, sen işi iyice uzattın, bizimle mücadele edip duruyorsun, şu bize vadettiğin azabı bir an evvel gönder de görelim, eğer dogru isen. Nuh da anlaşılan benim nesihatlerim size hiçbir fayda vermedi, belki Allah, sizin azğınlığınızı dilemiş, ne haliniz varsa görün. Sonuçta O'nun huzurunda toplanacaksınız ve ben de sizin, Allah'a iftira ettiğiniz şeylerden beriyim, belli ki, siz Allah'a iftirayı sürdüreceksiniz, sizin vebalınız, size, benim vebalım da bana aittir, dedi. İşte bundan sonraki ayetelerde de Nuh la kavmi arasında geçen mücadele yine devam ediyor.

وَأُوحِيَ إِلَى نُوحٍ أَنَّهُ لَن يُؤْمِنَ مِن قَوْمِكَ إِلاَّ مَن قَدْ آمَنَ فَلاَ تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُواْ يَفْعَلُونَ {٣٦} وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَ وَوَحْيِنَا وَلاَ تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُواْ إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ {٣٧} وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلأٌ مِّن قَوْمِهِ سَخِرُواْ مِنْهُ قَالَ إِن تَسْخَرُواْ مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُ مِنكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ {٣٨} فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ {٣٩} حَتَّى إِذَا جَاء أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلاَّ مَن سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُوَمَنْ آمَنَ وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلاَّ قَلِيلٌ {٤٠} وَقَالَ ارْكَبُواْ فِيهَا بِسْمِ اللّهِ مَجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ {٤١} وَهِيَ تَجْرِي بِهِمْ فِي مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادَى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ فِي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ ارْكَب مَّعَنَا وَلاَ تَكُن مَّعَ الْكَافِرِينَ {٤٢} قَالَ سَآوِي إِلَى جَبَلٍ يَعْصِمُنِي مِنَ الْمَاء قَالَ لاَ عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ أَمْرِ اللّهِ إِلاَّ مَن رَّحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقِينَ {٤٣} وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءكِ وَيَا سَمَاء أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاء وَقُضِيَ الأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْداً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {٤٤} وَنَادَى نُوحٌ رَّبَّهُ فَقَالَ رَبِّ إِنَّ ابُنِي مِنْ أَهْلِي وَإِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَأَنتَ أَحْكَمُ

الْحَاكِمِينَ {٤٥} قَالَ يَا نُوحُ إِنَّهُ لَيْسَ مِنْ أَهْلِكَ إِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلاَ تَسْأَلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنِّي أَعِظُكَ أَن تَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ {٤٦} قَالَ رَبِّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَسْأَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَإِلاَّ تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُن مِّنَ الْخَاسِرِينَ {٤٧} قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلاَمٍ مِّنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلَى أُمَمٍ مِّمَّن مَّعَكَ وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ {٤٨} تِلْكَ مِنْ أَنبَاء الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ مَا كُنتَ تَعْلَمُهَا أَنتَ وَلاَ قَوْمُكَ مِن قَبْلِ هَذَا فَاصْبِرْ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ {٤٩}

Meali

36. Ve Nuh'a vahyolundu ki: "Kavminden iman edenlerden başkası artık sana asla inanmayacaklar. Onların yaptıkları şeylerden dolayı da üzülme."

37. Bizim gözetimimiz altında vahyimize göre artık gemiyi yap. Zulüm yapanlar hakkında da bana bir şey söyleme. Çünkü onlar kesinlikle tufanda boğulacaklardır.

38. Nuh gemiyi yapıyordu kavminden ileri gelen kodamanlarsa, yanına her uğradıkça onunla alay ediyorlardı. (Nuh) dedi ki: "Eğer bizimle alay ediyorsanız, iyi biliniz ki, siz nasıl alay ediyorsanız biz de sizinle öyle alay edeceğiz."

39. Kendisini rezil edecek azabın kime geleceğini ve sürekli bir azabın kimin başına ineceğini yakında bileceksiniz.

40. Nihayet emrimiz geldi ve Tennur kaynadığı zaman dedik ki: "Erkek ve dişi her canlıdan bir çift, bir de iman edenleri yükle. Ancak (boğulacaklarına dair) aleyhlerinde söz geçmiş olanlar helâk oldu. Zaten onunla beraber iman edenler de pek azdı.

41. Nuh dedi ki: "Gemiye binin! Onun yüzüp gitmesinde de durmasında da Allah'ın adıyla, (deyin.) Şüphesiz ki, Rabbim çok bağışlayan ve esirgeyendir."

42. Gemi dağlar gibi dalgalar arasında akıp gidiyordu. Nuh gemiden uzak olan oğluna: "Ey yavrucuğum! Gel bizimle beraber gemiye bin, kâfirlerle beraber olma!"dedi.

43. O da: "Ben, beni sudan kuruyacak bir dağa sığınırım," dedi. Nuh: "Bu gün Allah'ın (azap) emrinden kurtulacak yoktur, ancak Allah'ın merhamet ettiği kimse müstesna. Derken aralarına bir dalga geliverdi, o da boğulanlardan oldu.

44. Ve nihayet (tufan Allah tarafından dindi ve yere) dendi ki: "Ey yer! Suyu yut ve ey gök! Sen de suyunu tut ve sular çekildi, böylece emir yerine geldi, gemi de Cudi üzerinde oturdu ve o zalim kavim Allah'ın rahmetinden uzak olsun," dendi.

45. Nuh Rabbine dua edip dedi ki: "Ey Rabbim! Oğlum da ailemdendi. Senin vadin elbette haktır, sen hâkimlerin hâkimisin."

46. (Allah) buyurdu ki: "Ey Nuh! O asla senin ailenden değildir. Çünkü onun yaptığı amel salih değildir. Hal bu ki, bilgin olmayan bir şeyi benden isteme! Ben sana cahillerden olmayasın diye öğüt veriyorum.

47. Nuh bunun üzerine: "Ey Rabbim! Ben bilmediğim bir şeyi istemiş olmaktan dolayı sana sığınırım. Sen beni bağışlamazsan, merhamet etmezsen ben hüsrana uğrayanlardan olurum," dedi.

48. Ey Nuh!: "Bizden sana ve seninle beraber olan ümmetine, selam ve bereketle gemiden in, dedik. Ve bir ümmet daha var ki, onları yakın bir gelecekte faydalandıracağız. Fakat sonra onlara da bizden acıklı bir azap dokunacaktır.

49. (Ey Muhammed!) İşte bunlar geleceğe ait gaybi haberlerdir. Bunları ne sen, ne de kavmin önceden bilir değildiniz. Öyle ise artık sabret, şüphesiz ki, sonuç muttakilerindir.

İzahı

36-37. (Nuh'a vahyolundu ki, artık kavminden başka sana inanan olmayacak.) Yani artık boşuna uğraşıp durma, onlardan ümidi kes, şu anda sana inmiş olanların dışında hiçbir kimse sana inanmayacak: (Artık sen de onların yaptıkları

kötü amellerden dolayı üzülme. –Ve bizim nezaretimizde ve bizim vahyimizle bir gemi yap. Ve sen sakın zulmetmiş olanlar hakkında da bana bir istekte bulunma.) Yani sana vahyi ile nasıl bildiriyorsam, gemiyi öyle yap, zalimlerin kurtuluşu için de artık benimle muhatap olup bir şey isteme, onlar artık cezayı ve azabı hak ettiler. Çünkü: (Artık onlar suda boğulacaklardır.)

38-39. (Ve Nuh gemiyi yaparken kavminden ileri gelen kodamanlar onu her gördüklerinde onunla alay ediyorlardı.) Nuh'a alaylı-alaylı sözler söylemeye başladılar, sen dün Peygamberim diyordun, fakat bakıyoruz bu gün dülgerliğe başlamışsın. Nuh da onlara: (Bizimle alay edersiniz ha! Şüphe yok ki, siz bizimle alay ettiğiniz gibi biz de yakında sizinle alay ediveririz, dedi. –Artık ilerde bileceksiniz ki rezil edici azap kimin başına gelecek ve daimi bir azap kimin üzerine inecektir?) Pek yakında bunu göreceksiniz, kimin-kiminle alay ettiğini anlayacaksınız.

40. Ve nihayet: (Emrimiz geldi ve Tennur kaynadığı zaman o gemiye erkek ve dişi her iki çiftten ve iman edenleri yükle dedik. Ancak üzerlerine helâk sözü geçenler müstesna ki onlar helâk oldu. Zaten onunla beraber iman etmiş olanların sayısı da pek azdı.) Rivayete göre iman edenlerin sayısı yetmiş-seksen kişi civarında idi ve bunların arasında Hazreti Nuh'un üç oğlu gelinleri vardı.

Ayette geçen (Tennur), Türkçe de ekmek pişirilen tandırdır. Birçok müfessirler bunu ocak olarak yorumlamışlardır. Fakat İbni Abbas'a göre yeryüzü bir tandır gibi kaynayıp sular fışkırdığı için Tennur, denmiştir. Hani bazı sulak yerlerde tandır şeklinde sular kaynar ya, aynen Nuh tufanında da ona benzer yerlerden sular fışkırmıştır. İşte göklerden boşanan şiddetli yağmurlar ve yerden kaynayan sular yükselince Nuh (a.s.)'a bütün hayvanlardan birer çift olarak gemiye bindirmesi ve inananları da gemiye alması emredilmiştir.

41. (Nuh dedi k, Allah'ın adıyla gemiye binin. Onun akışı da duruşu da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz ki, Rabbin çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.) Yani gemiye binerken de Allah'ın adını anın, gemiden inerken de besmele çekerek O'nun adını anın. İşte bu da Allah Teâlâ'nın kullarına bir talimatıdır ki, her işin başında besmele çekin, Allah'ın adını anın, demektir

42. (Gemi üzerindekilerle beraber dağlar gibi dalgalar içinde akıp gitmeye başladı. O anda Nuh uzaklaşmış olan oğluna çağrıda bulundu: "Ey oğulcuğum! Gel bizimle beraber gemiye bin ve kâfirlerle beraber olma.) Yani Nuh kendisine

inanmamış olan Kenan adındaki oğluna bir baba şefkatiyle son kere çağrıda bulundu, gemiye binmesini istedi ve kâfirlerle beraber boğulup gitmemesi için ona son kez uyarıda bulundu.

43-44. (Fakat oğlu: "Beni koruyacak bir dağa sığınırım," dedi. Nuh ise ona: "Bu gün Allah'ın azap emrinden kurtulacak yoktur, ancak Allah'ın esirgediği kimseler müstesna," dedi) Yani bu gün sadece iman edip gemiye binmiş olanlar kurtulacak, onların dışında hiçbir kimse için kurtuluş yoktur, derken: (İkisi arasına bir dalga girip onu altına aldı ve o da boğulanlardan oldu. –Nihayet boğulanlar boğulduktan sonra Allah tarafından yere: (Ey yer! Sen suyunu yut, ey gök sen de suyunu tut, dendi. Böylece sular çekilip emir yerine gelmiştir. Gemi de Cudi üzerinde oturdu, o zalim kavime de böylece helâk olup dünyadan uzak olun, dendi.) Rivayete göre Nuh (a.s.) Recep ayının onuncu günü gemiye binmiş ve Muharrem ayının onuncu günü de gemiden inmiştir.

45. (Ve Nuh Rabbine niyazda bulunup, dedi ki: "Rabbim! Oğlum da benim ehlimdendi. Senin vadin ise haktır ve sen hâkimlerin hâkimisin.) Yani Nuh (a.s.) oğlunun boğulmasına çok üzüldü ve Rabbi ona ailesini kurtaracağını vadettiği için, Rabbine dua ve niyazda bulunarak halini arz etti.

46. (Allah Teâlâ da: "Ey Nuh! O kesinlikle senin ehlinden değildi. O halde bilgin olamadığı bir şeyi benden sorma! Ve ben sana cahillerden olmayasın diye elbette öğüt veriyorum.) Yani iman edenler senin ailendendir, ben onları kurtaracağımı vadetmiştim. Oysa senin o oğlun iman etmemiş ve ameli salih olmayan bir kimse idi.

Evet, işte fıkıh âlimleri bu ayetten şu hükmü çıkarmışlardır. Bir ana ve babanın evladı inanmamış ise o evlat onun ailesi sayılmıyor ve dolayısıyla onların mallarına da varis olamıyorlar.

47. Bunun üzerine Nuh: (Dedi ki, ey Rabbim! Ben bilgim olmayan bir şey hakkında sana sormaktan, şüphesiz sana sığınırım. Ve eğer beni bağışlamaz ve beni esirgemezsen, ben hüsrana uğrayanlardan olurum.) Evet, Nuh Allah'a karşı hata ettiğini anladı ve bağışlanması için dua edip özür diledi.

48. Allah Teâla buyurdu ki: (Ey Nuh! Sen ve seninle beraber olan ümmetler bizden selamet ve bereketle gemiden'in dendi. Ve bir ümmet daha var ki, onları yakın gelecekte faydalandıracağız, sonra onlara da bizden acıklı bir azap dokunacaktır.) Yeni seninle beraber olanlar gemiden sağ salim ininiz. Fakat bir

ümmet daha var ki, onları dünyada belli bir süre yaşatacağız ve onları dünya nimetlerinden faydalandıracağız. Sonra onlara de Allah'ın ayetleri tebliğ edildikten sonra inkar ederek azdıklarında onlara da acıklı azabı dokunduracağız. Yani gemiden kurtulmuş olanların neslinden gelecek bir topluluk ilerde çıkıp yine inkar edeceklerdir ki onlar da aynı şekilde cezalandırılacaklardır.

49. (İşte bunlar geleceğe ait gaybi haberlerdir,) ey Muhammed! (Ne sen ve ne de kavmin bundan önce bilir değildiniz.) Bu bilgilerden habersizdiniz. Şimdi size ibret olsun diye bunları bildiriyorum. Bak işte geçmişte ki peygamberlerin başlarına gelenleri böylece bil ve: (Öyle ise sabret, sonuç muttakilerindir.) Allah, onları başarılı kılacak, onları üstün kılacak, onlar kazanacaktır.

Tufanın nasıl olduğu ve nerede olduğu ile ilgili muhtelif yorumlar vardır. Fakat bu yorumların çoğu Tevrat kaynaklarına dayanarak yapılmaktadır. Yani İsrailiyet karışmıştır. Bir kere bu tufanın bütün dünyayı kaplaması İsrailiyet kaynaklarına dayandırılmaktadır ki bu Kur'an'a da, akla da aykırıdır. Bu gün arkeoloji kazılardaki bulgulara göre Nuh (a.s.) Dicle ile Fırat arasında Mezopotamya da yaşamış ve tufan de o bölgede olmuştur. İşte o tufanda Dicle ve Fırat nehirleri taşmış, göklerden şiddetli yağmurlar boşalmış, yerlerden sular fışkırmış, Sular ve seller basmış, Nuh ve kavminin yaşadığı bütün o bölgelerdeki şehirlerin, köylerin üzerine kumları toprakları yığmış. Şehirler ve köyler kumlar ve topraklar altında kalmıştır.

Nuh'la Âdem (a.s.)'ın arasından çok zaman geçmemiş, belki insanlık dünyanın her tarafına yayılmamıştır. Ama dünyanın tamamında olmasa da Nuh (a.s.)'ın yaşadığı bölgenin dışında birçok bölgede de insanlık bulunmuş olabilir. Peki, Nuh bütün bu insanlara ulaşabilip, tebliğ edebilmiş midir? Hal bu ki tebliğ edilmeden bir toplumu cezalandırmak Kur'an'a aykırıdır. Nitekim İsra sûresinin 15. ayetinde: (Biz elçi gönderinceye kadar bir topluma azap eder değiliz,) buyruluyor. Yani peygamber gönderip emir ve yasaklarımızı tebliğ etmeden hiçbir topluma azap etmeyiz. Hal bu ki, bu günkü imkânlara göre bile birçok ülkelere İslam tebliğ edilmemiş, ulaştırılmamıştır. Efendim onlar İslam'ın geldiğini duymamışlar mı, tarihten öğrenmemişler mi? Gibi sözlerle kendi sorumluluğumuzu üzerimizden atarak o insanları hemen cehenneme göndermek kolaydır, ama bu acaba bizi sorumluluktan kurtarabilir mi? İslam-ı tebliğ etmek bizzat insanların ayaklarına kadar giderek ciddi bir şekilde anlatmaktır. Hatta İmamı Gazali diyor

ki bir kere anlatmakta yetmez, iki kere gidip ciddi bir şekilde anlatmak şarttır. Böyle tebliğ edilmeden o insanlar sorumlu tutulamaz. Nitekim bunun Kur'an da örneği de Musa (a.s.)'ın Firavun'a iki kere gitmesidir. Hal bu ki Allah Teâlâ onun inanmayacağını ezeli bilgisiyle bildiği halde: (Firavun'a git o haddi çok aştı.) Arkasından Harun'la: (İkiniz birlikte Firavun'a gidin o çok azdı ve ona yumuşak söyleyin,) diye buyrulmaktadır. Tahâ sûresi ayet 24-43.

Demek ki Hazreti Musa ve Harun'a ikisinin birlikte Firavun'a gidip yumuşak bir şekilde tebliğ etmeleri emrediliyor. Tebliğ etme konusu o kadar hassas ki, eğer sert konuşurlarsa Firavun yarın ilahi adalet karşısında bana gelip sert konuştular ondan kabul etmedim gibi bahaneler arkasına sığınmasın, böyle bir itiraz edemesin diye tebliğ ederken yumuşakça konuşmaları emrediliyor. Ve bu ayet tebliğ metodunda bize de bir örnek teşkil ediyor. Gayet yumuşak bir şekilde, bir değil, iki kere gidip İslamı tebliğ etmek gerekiyor.

Demek ki Nuh (a.s.)'ın ulaşabildiği, tebliğ edebildiği memleketlerdeki halklar sorumlu tutulmuşlar, onlar bu cezaya ve azaba müstahak olmuşlardır. O zaman demek oluyor ki insanların yaşamadığı yerlere ve yaşayıp da kendilerine Peygamberin ulaşamadığı, tebliğ edemediği yerlerde tufan olmamıştır. Zaten bu tufanın Mezopotamya da ve o bölgede olduğu geminin Cudi üzerinde oturmasından da anlaşılmaktadır. Cudi ya Irakta Musul'a yakın bir bölgede yani Irakla Türkiye hudunda ki bir dağdın adıdır. Ya da Cudi yeşillik bir arazinin adıdır ki, bu da işte Fıratla Dicle nehrinin arasında ki, o yeşillik arazıyı göstermektedir. Fakat bazı tefsircilere göre Cudi'nin Musul da, bazılarına göre El-Cezire de, bazılarına göre Şam da ve bazılarına göre de Amid'de olduğu da söyleniyor, ama bana göre dediğim gibi ya İrakla Türkiye hududunda olan Cudi dağıdır, ya da Mezepotamyada olan o yeşillik arazıdır. Çünkü Kur'anda açıkça: (Gemi cudi üzerine oturdu,) buyruluyor. Aslında Cudi yeşillik bir yer demektir. Nitekim ayette de sadece Cudiye oturdu ifadesi var, dağ ifadesi yoktur. Evet, bütün bu rivayetler tufanın o bölgelerde olduğunu gösteriyor. Yoksa Nuh'un gemisi Ağrı dağındadır, falan filan sözleri pek itibar edilecek sözler değildir. Dediğim gibi arkeolojik kazılardan da Irak topraklarında Mezopotamya da olduğu kuvvetlidir.

Gelelim hayvanlardan erkek ve dişi olmak üzere iki çift her hayvandan gemiye alınması meselesine. Bu da o bölgede yaşayan hayvanların neslini korumak için gemiye alınmış olabilir. Bu demek değildir ki bütün dünyada yaşayan

hayvanların ciflerinden alınmıştır. Bu konuda da açık bir bilgi yoktur. Yine İsrailiyet kaynaklarına dayanarak, bütün ehli ve vahşi olan hayvanlardan birer çift gemiye alınmıştır deniyor. Ama âcizane bu konuda da benim kanaatime göre sadece o bölgede yaşayan ehli hayvanlar gemiye alınmışlardır ki, o hayvanların nesli tükenmesin ve tufandan kurtulan insanlar o hayvanları üretsin yine geçimlerini sağlasınlar diye gemiye bindirilmişlerdir. Çünkü vahşi hayvanlar bilahare zaten o bölgeye gelirler. Evet, tufanın kırk gün devam ettiği söylenmektedir, bu da doğru olabilir. Çünkü yağmurun devam etmesiyle yerler iyice doyup sular tandır şeklinde kaynamaya, fışkırmaya başlamıştır. Suların bu şekilde kaynaması ile ilgili Kamer sûresinin 11-12. ayetlerinde şöyle buyrulmaktadır. (Biz göğün kapılarını nehir gibi akan bir su ile açtık. –Ve yeryüzünde de kaynaklar fışkırttık, böylece takdir edilmiş bir işin bitirilmesi için her iki su karşılaştı.) Yani bir yandan yeryüzünden sular kaynayıp fışkırdı, biryandan da göklerden boşalan yağmurlar birikip yükseldi, böylece helâk olmaları takdir edilmiş bir kavmin işi bitirildi. Evet, dört ay sonra da geminin Cudi üzerine oturduğunu daha önce açıklamıştık.

Nuh (a.s.)'ın kıssasını anlatan bu ayetlerin son 48. ayetinde Allah Teâlâ Nuh (a.s.)'a hitaben buyuruyor ki: (Sen ve seninle beraber olan ümmetler selamet ve bereketle gemiden in. Ve diğer bir ümmetler daha var ki biz onları yakın gelecekte faydalandırırız, ama sonra onlara da tarafımızdan acıklı azabı taddırırız.) Şimdi bu ifadeden açıkça şu anlaşılmaktadır. Nuh (a.s.)'a iman eden ümmetlere, yani cemaatlere sağ salim ve bereketle gemiden inin, siz kurtuldunuz. Ama ikinci cümlede: (Ve diğer ümmetler de vardır ki onları dünyada bir zaman faydalandıracağız, ama sonra onlara da tarafımızdan acıklı azabı taddıracağız.) Demek ki, bu ifade ile Nuh'un kavminden başka yeryüzünde yaşayıp da helâk olmayanların olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü onlara Nuh (a.s.) ulaşıp tebliğ edememiş, onlar bu dinden habersiz yaşıyor ve onlar tufandan da habersizler ama, ilerde onlara da peygamber gönderip tebliğ ettikten sonra inanmayanları acıklı azapla yakalayacağız demektir. Evet, benim anladığım tufan bütün dünyada değil sadece Nuh (a.s.)'ın kavminin yaşadığı bölgede olmuştur. Nuh'un ulaşamadığı, tebliğ edemediği dünyanın diğer yerlerinde yaşayan insanlar boğulmamışlardır, onlara da peygamber gönderilip tebliğ edildikten sonra inanmayanların başlarına başka turlu azaplar gönderilecek demektir. Nitekim ondan sonra gelen

peygamberlerin ümmetlerinden de Kur'an'ı-Kerimde yeteri kadar örnekler verilmiştir, Ad kavmi, Semud kavmi ve saire...

Şimdi bazı tefsircilerin görüşlerini nakledeceğim ki bunlar da kısmen benim bu görüşümü doğrular niteliktedir. Bazı tefsircilere göre Nuh (a.s.)'a iman edip gemide bulunanlar da ölmüş, sonra nesil yeniden Nuh'un üç oğlundan üremiş ve bunu da Saffet sûresinin 77. ayetine dayandırıyorlar ki o ayette: (Onun zürriyetini geriye bıraktık,) buyruluyor. Hal bu ki, bu ayeti kendinden önce gelen ayetle birlikte değerlendirmek gerekir ki, önceki ayette: (Biz Nuh u ve onun ehlini yani inananları büyük bir sıkıntıdan kurtardık. –Ve onun zürriyetini de geride kalanlardan kıldık.) Demek birinci ayette ehlini sıkıntıdan kurtardık, buyruluyor ki, onun ehli iman edenlerdir. Nitekim iman etmeyen oğlu boğulduğunda ve Nuh: (Ey Rabbim! O benim ehlimdi,) dediğinde az önce geçen 46. ayette Allah Teâlâ: (Ey Nuh o senin ehlin değildi, bilgin olmadığı bir şeyi bana sorup cahillerden olma,) diye buyurmuştu. O halde Onun ehli iman edenler olduğuna göre, saffet sûresindeki birinci ayette, ehlini büyük sıkıntıdan kurtardık, onları boğmadık, geriye bıraktık, ikinci ayette de onun zürriyetini de geri kalanlardan kıldık buyrulması, acık ve nettir. Yani geride kalıp yaşayanlar sadece onun üç oğlu değil, iman edenlerle beraber, Nuh'un soyunun da devam ettiği ifade edilmektedir. İşte böyle yorumlayan tefsirciler iki ayeti birden değerlendirmeden, ayetin birine bakarak böyle yanlış yorumlamışlardır. Nitekim merhum Hamdi Yazır da neslin sadece Nuh'un üç oğlundan değil, gemide inananların soyundan çoğalmıştır, diyor ama, Hamdi Yazır gemiye binenlerin ve helâk olup boğulanların dışında dünyanın başka yerlerinde yaşayan topluluklardan söz etmiyor. Yukarda mealini verdiğimiz Saffet sûresinin 77. ayetinin tefsirinde Ebu Hayyan da diyor ki, evet, tufandan sonra nesil Nuh'un oğullarından da çoğaltılmıştır ama, bütün nesil onlardan çoğalmıştır anlamına gelmez. Alusi ise şöyle demiştir. San ki, bu iddiada bulunan guruptaki âlimler suda boğulanların bütün dünyada olduğunu söylemiyorlar. Yani bu âlimler de âcizane benim yukarda beyan ettiğim gibi bu tufanın bütün dünyada olmadığını ifade etmek istiyorlar. Zaten Peygamberimizin dışındaki peygamberler bütün dünyaya gönderilmiş peygamberler değillerdir, ancak belli bölgeler ve toplumlara gönderilmişlerdir. İşte bu peygamberler kendi toplumlarına gidip kendi peygamberliklerini kanıtlayacak delil ve mu-cizelerle tebliğ ettikten sonra inanmayanlar azabı hak etmişlerdir.

Yoksa Nuh'un ulaşamadığı, tebliğ edemediği dünyanın başka yerlerinde yaşayan toplumlar biraz önce İsra sûresinde ki mealini verdiğimiz ayete göre cezalandırılmaları Kur'an'a aykırıdır, akla ve mantığa da aykırıdır. Önce bir kere bir toplumu uyaracaksınız, onlara hak dini ulaştıracaksınız, ondan sonra inanmaz, azgınlıklarına ve isyanlarına devam ederlerse, azaba müstahak olurlar. En doğrusunu Allah bilir.

وَإِلَى عَادٍ أَخَاهُمْ هُوداً قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ إِنْ أَنتُمْ إِلاَّ مُفْتَرُونَ {٥٠} يَا قَوْمِ لا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِنْ أَجْرِيَ إِلاَّ عَلَى الَّذِي فَطَرَنِي أَفَلاَ تَعْقِلُونَ {٥١} وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُواْ رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُواْ إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاء عَلَيْكُم مِّدْرَاراً وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلاَ تَتَوَلَّوْاْ مُجْرِمِينَ {٥٢} قَالُواْ يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَن قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ {٥٣} إِن نَّقُولُ إِلاَّ اعْتَرَاكَ بَعْضُ آلِهَتِنَا بِسُوَءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللّهَ وَاشْهَدُواْ أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ {٥٤} مِن دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعاً ثُمَّ لاَ تُنظِرُونِ {٥٥} إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّهِ رَبِّي وَرَبِّكُم مَّا مِن دَآبَّةٍ إِلاَّ هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {٥٦} فَإِن تَوَلَّوْاْ فَقَدْ أَبْلَغْتُكُم مَّا أُرْسِلْتُ بِهِ إِلَيْكُمْ وَيَسْتَخْلِفُ رَبِّي قَوْماً غَيْرَكُمْ وَلاَ تَضُرُّونَهُ شَيْئاً إِنَّ رَبِّي عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ {٥٧} وَلَمَّا جَاء أَمْرُنَا

نَجَّيْنَا هُوداً وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَنَجَّيْنَاهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ {٥٨} وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُواْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْاْ رُسُلَهُ وَاتَّبَعُواْ أَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ {٥٩} وَأُتْبِعُواْ فِي هَـذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلا إِنَّ عَاداً كَفَرُواْ رَبَّهُمْ أَلاَ بُعْداً لِّعَادٍ قَوْمِ هُودٍ {٦٠}

Meali

50. Ad kavmine kardeşleri Hud'u gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka bir ilahınız yoktur. Siz ancak iftiradan başka bir şey yapmıyorsunuz,"

51-"Ey kavmim! Bu işe karşı sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yaratanıma aittit. Artık akıllanmayacak mısınız?"

52-"Ey kavmim! Rabbinizden mağfiret isteyin, sonra O'na tövbe edin k, üzerinize gökten bul-bol bereket indirsin. Ve sizin gücünüze güç katarak çoğaltsın. Gelin günahkârlar olarak yüz çevirmeyin.

53. Dediler ki: "Ey Hud! Sen bize açık bir mucize getirmedin. Biz senin sözünden dolayı ilahlarımızı terk eder değiliz ve sana inanır da değiliz.

54-"Ancak şu kadarını diyebiliriz ki, Tanrılarımızdan bazıları seni fena çarpmış." Hud da dedi ki: "Allah'ı şahit tutuyorum! Siz de şahit olun ki, ben Allah'a ortak koşduğunuz şeylerden uzağım."

55-"O'ndan başka her şeyden uzağım. Artık hepiniz birlikte bana istediğiniz tuzağı kurun, sonra hiç beklemeyin.

56-"Ben hem benim Rabbim, hem de sizin Rabbiniz olan Allah'a dayandım. Hiçbir canlı yoktur ki, O, onun perçeminden tutmuş olmasın. Şüphesiz ki benim Rabbim doğru yol üzerindedir."

57-"Eğer buna rağmen yüz çevirirseniz, ben size ne ile gönderilmiş isem, işte onu tebliğ ettim ve Rabbim yerinize başka bir kavim getirir ki, ona hiçbir şey zarar veremezsiniz. Şüphesiz ki, Rabbim her şeyi koruyandır.

58. Ne zaman ki azap emrimiz geldi Hud ve onunla beraber iman edenleri rahmetimizle kurtardık, hem de onları çok ağır bir azaptan kurtardık.

59. İşte Ad kavminin hali de bu idi. Onlar Rableri'nin ayetlerini inkâr ettiler, Peygamberlerine isyan ettiler ve bütün inatçı zorbalara uydular.

60. Ve onlar bu dünyada da kıyamet gününde de lanete tabi olundular. Dikkat edin! Ad kavmi gerçekten Rablerini inkâr ettiler. Yine dikkat edin ki, Hud'un kavmi Ad (Allah'ın rahmetinden) uzak kılındı.

İzahı

50. Bu ayette Allah Teâla, Hud (a.s.) -ı, Ad kavmine Peygamber olarak gönderdiğini beyan etmekte. Ve Hud, kavmini yalnız Allah'a kulluk etmeye, O'nu birlemeye çağırdığı, kavmine, Tanrı yerine koyup tapındıkları şeylerin Allah'a iftiradan başka bir şey olmadığını söyleyerek ikaz ettiğini haber vermektedir.

Hud (a.s.) Ad kabilesinden ve Nuh (a.s.)'ın neslinden bir zat idi. Rivayetlere göre Ad kabilesi Yemen de meşhur yalancı cennet olan bağlık bahçelik İrem denen yerde yaşıyorlardı. Hazreti Hud neseben de aynı kabileye mensup olduğu için Kur'an da: (Ad'a da kardeşi Hud'u gönderdik,) diye buyrulmaktadır. İşte Hud (a.s.) Ad kabilesinin mensuplarından biri olarak onlara Peygamber seçilip gelmiş ve onları uyarmıştır. Onları Allah'ın birliğine inanmalarını, ondan başka Tanrı diye tapındıklarının, Allah'a iftiradan, yalandan başka bir şey olmadığını söylemiştir.

51-52. İşte Hud (a.s.) kavmine gelip ve şöyle dedi. (Ey kavmim! Tebliğ karşılığında sizen bir ücret ist-emiyorum, benim ücretim beni yaratmış olan Allah'a aittir, artık akıllanmayacak mısınız? –Ey kavmim' gelin Rabbinize istiğfar edin, af dileyin, sonra O'na tövbe edin ki, size gökten bol-bol bereket indirsin ve sizin gücünüze güç katarak artırsın. Ve gelin günahkâr olarak yüz çevirmeyin.) Yani Allah'tan af dileyin, günahlarınızla O'nun affından, bağış ve merhametinden yüz çevirmeyin.

Yukarda da geçtiği gibi bu kavim geniş bir arazi olan İrem bağlarında yaşıyorlardı. Diğer milletlere karşı da oldukça ekonomileri güçlü idi. Fakat isyan ve azgınlıkları sebebiyle üç yıl kadar bir süre memleketlerine, yurtlarına yağmur yağmadı, kıtlık kuraklık baş gösterdi. Nerde ise kadınları kısırlaşmış ve nesilleri kesilmek üzere idiler. İşte bu durumda olan bu kavme Hud (a.s.) öğüt ve

nasihatte bulunundu, putları bırakıp, Allah'ın birliğine iman edin, ancak O'na kulluk edin. Eğer böyle yaparsanız Allah size gökten bereket indirir, yağmur gönderir ve sizi önceki gücünüze kavuşturur, diye onlara bunca nasihat ve uyarıda bulundu ise de onlar Hud (a.s.)'ın dediklerine kulak asmadılar.

53-54. Ve Hud (a.s.)'ın bu sözlerine karşı: (Dediler ki: "Ey Hud! Sen bize açık bir mucize getirmedin. Biz senin bu sözlerinden dolayı ilahlarımızı terk eder değiliz ve sana inananlardan da değiliz.) İşte o zavallılar o kıtlığın ve kuraklığın sebebini anlayamadılar. Hâlâ mucizeyi göremiyorlar da ondan mucize istiyorlar. Nitekim Firavun ve yandaşlarına o kadar mucizeyi Hazreti Musa da onların gözlerine sokarcasına gösterdiği halde inanmadıkları gibi bunların da gözlerine soksan yine inanmıyorlar. Bunlar Hud (a.s.)'a karşı sözlerine şöyle devam ettiler. –Ey Hud! Sana: (Ancak şu kadarını söyleyebiliriz ki, Tanrılarımızdan bazıları seni fena halde çarpmış.) Böyle söyleyerek ona bir nevi cinnet getirmiş yaftası vurdular. Buna karşı Hud da: (Allah'ı şahit tutuyorum, siz de şahit olun ki, ben sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden uzağım,) asla onları ilah olarak kabul edemem, dedi.

(55-57. Hud, onlara şöyle dedi. (O'ndan başka her şeyden uzağım. Artık bana istediğiniz hileyi yapın, istediğiniz tuzağı kurun, sonra hiç beklemeyin.) Hemen bana ne yapacaksanız yapın, artık sizden çekinecek değilim, diye onlara âdeta meydan okudu ve: –(Ben hem benim Rabbim hem de sizin Rabbiniz olan Allah'a dayandım, hiçbir canlı yoktur ki, onun perçeminden tutmasın.) Yani her canlı O'nun kudret eli altındadır, avucunun içindedir, istediğini, istediği zaman perçeminden tutar ve azabın içine atar. (Şüphesiz ki benim Rabbim doğru yol üzeredir.) O'nun gösterdiği yol anacak doğrudur, onun dışındaki yollar çıkmaz, yollar, çıkmaz sokaklardır. –(Eğer hâlâ yüz çeviriyorsanız, ben size ne ile gönderilmişsem, size onu tebliğ ettim Rabbim sizin yerinize başka bir kavim getirir, O'na hiçbir şeyde de zarar veremezsiniz.) Yani size ben Rabbimden gelen gerçekleri anlatmama rağmen hâlâ bu gerçekleri kabul etmekten yüz çevirirseniz, Rabbim sizi yeryüzünden siler sizin yerinize başka bir nesil getirir ve bu konuda da siz Rabbime hiçbir zarar verecek durumda değilsiniz: (Şüphesiz ki, Rabbim her şeyi koruyandır.) Yanı sizin tuzaklarınızdan ve bana vereceğiniz zararlardan Rabbim beni korur. Çünkü her şeyi koruyan O'dur.

58. Ve işte onlara: (Ne zaman ki, azap emri geldi, Hud ve onunla beraber iman edenleri rahmetimizle kurtardık ve onları gerçekten büyük bir azaptan kurtardık.) Yani hem bu dünyada kâfirleri yakaladığımız azaptan Hud ve ona inananları kurtardık, hem de ahirette ki, büyük bir azaptan kurtardık. El-Hâkka sûresinde geleceği gibi Cenab-ı Hak bunlara hiç durmadan yedi gece sekiz gün esen sıcak bir rüzgâr gönderdi, bunları yakıp saman çöpleri gibi savurdu. Ve metrelerce köşkleriyle, saraylarıyla, bağlarıyla, bahçeleriyle yaşadıkları yerler üzerine kumları yığıp altlarına gömdü. İşte o meşhur olan İrem bağları ve arazileri kumlar altına gömüldü.

59-60. (İşte Ad kavminin hali durumu bu idi ki, onlar Rabbin ayetlerini inkâr ettiler, peygamberlerine isyan ettiler ve tüm inatçı zorbalara uydular.) Ey Muhammed! Bunları sana ve senin ümmetine bildiriyoruz ki, ibret alsınlar. -(Ve onlar bu dünyada da kıyamet gününde de lanete tabi tutuldular.) Hem dünya nimetlerinden kovularak, uzaklaştırılıp mahrum bırakıldılar, hem de kıyamet günü Allah'ın rahmetinden, ebedi cennetinden ve onun nimetlerinden kovulup uzaklaştırıldılar. Ey Muhammed ümmeti! (Dikkat edin! Ad kavmi gerçekten Rablerini inkâr ettiler. Yine dikkat edin! Ve bilin ki, Hud kavmi olan ad, Allah'ın rahmetinden uzak kılındı.)

Evet, bazı tefsircilere göre bu ayette iki kere Ad kavmi diye geçmesinin sebebi iki ad kavmi olduğunu ve bu ikinci cümlenin atfı beyan olduğu şeklinde yorumlanmış ise de, bazılarına göre ikinci cümle öncekini tekit içindir. Bana göre de doğru olan budur ki yani bu tekrarla Ad kavmine dikkat çekilmektedir. Ey Muhammed ümmeti! İşte Hud (a.s.)'ın kavmi Ad, böyle muhteşem yerlerde, bağlarda, bahçelerde yaşarken, azgınlıkları ve inkârları sebebiyle akıbetleri böyle oldu. Siz de onların bu durumlarından ibret alın, diye bir ihtardır.

وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحاً قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ الأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُواْ إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي قَرِيبٌ مُّجِيبٌ {٦١} قَالُواْ يَا صَالِحُ قَدْ

كُنتَ فِينَا مَرْجُوّاً قَبْلَ هَـذَا أَتَنْهَانَا أَن نَّعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّنَا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ {٦٢} قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَى بَيِّنَةً مِّن رَّبِّي وَآتَانِي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَن يَنصُرُنِي مِنَ اللّهِ إِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَزِيدُونَنِي غَيْرَ تَخْسِيرٍ {٦٣} وَيَا قَوْمِ هَـذِهِ نَاقَةُ اللّهِ لَكُمْ آيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أَرْضِ اللّهِ وَلاَ تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ {٦٤} فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُواْ فِي دَارِكُمْ ثَلاَثَةَ أَيَّامٍ ذَلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ {٦٥} فَلَمَّا جَاء أَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحاً وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ {٦٦} وَأَخَذَ الَّذِينَ ظَلَمُواْ الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُواْ فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ {٦٧} كَأَن لَّمْ يَغْنَوْاْ فِيهَا أَلاَ إِنَّ ثَمُودَ كَفرُواْ رَبَّهُمْ أَلاَ بُعْداً لِّثَمُودَ {٦٨}

Meali

61. Semud kavmine de kardeşleri Salih'i gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka bir Tanrınız yoktur. Sizi topraktan O, yarattı. Size orada (dünyada) ömür veren O,dur. Bundan dolayı O'nun mağfiretini isteyin, sonra O'na tövbe edin. Şüphesiz Rabbim yakında duaları kabul eder."

62. Dediler ki: "Ey Salih! Sen bundan önce bizim içimizde ümit beslenilen bir zat idin. Şimdi sen bizi babalarımızın taptıklarından mı men ediyorsun? Doğrusunu istersen davet ettiğin şeylerden biz kuşkuluyuz, şüphe içindeyiz."

63. Salih dedi ki: "Ey kavmim! Eğer ben Rabbimden açık bir mucize üzerinde isem ve O, bana tarafından bir rahmet vermiş ise, ben Allah'a karşı geldiğim

takdirde, beni O'nun azabından kim kurtarabilir? Siz bana zarar vermekten başka bir şey artırmıyorsunuz."

64-"Ey kavmim! İşte şu Allah'ın dişi bir devesi, size bir mucizedir. Bırakın, onu Allah'ın otlaklarında otlasın ve ona kötü bir muamele ile el sürmeyin, sonra sizi yakın bir azap yakalar."

65. Fakat onu boğazladılar. Bunun üzerine Salih dedi ki: "Yurdunuz da üç gün daha yaşayın. İşte bu yalanlanmamış bir vaat dır."

66. Ne zaman ki, azap emrimiz geldi, Salih ve beraberindeki iman edenleri tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Ve hem de o günün rezaletinden kurtardık. Şüphesiz ki, Rabbin güçlüdür, her şeye galiptir.

67. O zalimleri korkunç bir gürültü yakaladı ve oldukları yerde çöküp kaldılar.

68. San ki orada hiç yaşamamışlardı. Dikkat edin! Semud kavmi Rablerini inkâr ettiler. Semud kavmine dikkat edin! Onlar rahmetten uzaklaşıp defolup gittiler.

İzahı

61-68. Bu ayetlerde de Semud kavmine Salih (a.s.)'ın gönderildiği ve onunla kavmi arasında geçen mücadeleden bahsedilmektedir. Ad kavmi helâk olduktan sonra Allah Teâlâ Semüd kavmini onların yerine getirdi. Ve bunlara da Salih (a.s.) Peygamber olarak gönderildi. Salih (a.s.) da onları Allah'ın birliğine inanmaya çağırdı, onlara öğüt nasihat verdi, onları uyardı ise de fayda vermedi. Ondan açık bir mucize istediler, kuru bir taştan dişi bir deve çıkarmasını istediler. Allah Teâlâ da onlara taştan bir dişi deve çıkarıverdi. Salih (a.s.) onlara işte size istediğiniz dişi deve, buna kötü bir dokunuşla dokunmayın, Allah'ın otlaklarında otlasın, kuyudan da sırası ile bir o sulansın bir de siz su ihtiyaçlarınızı giderin, dedi. Aksi halde eğer deveye bir zarar verecek olursanız, başınıza bir felâket gelecek diye onları uyardı. Fakat onlar dinlemeyip deveyi boğazladılar, öldürdüler. Bunun üzerine Allah'ın azabı onları yakaladı, bir deprem gürültüsü ile yakaladı ve çok şiddetli bir sesle ödleri patlayıp, diz üstü yığılıp kaldılar ve böylece helâk oldular. Bununla ilgili Âraf sûresinin 73-79. ayetlerinin tefsirine bakınız, orada daha geniş açıklanmıştır.

وَلَقَدْ جَاءتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُواْ سَلاَماً قَالَ سَلاَمٌ فَمَا لَبِثَ أَن جَاء بِعِجْلٍ حَنِيذٍ {٦٩} فَلَمَّا رَأَى أَيْدِيَهُمْ لاَ تَصِلُ إِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُواْ لاَ تَخَفْ إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمِ لُوطٍ {٧٠} وَامْرَأَتُهُ قَآئِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِن وَرَاء إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ {٧١} قَالَتْ يَا وَيْلَتَى أَأَلِدُ وَأَنَاْ عَجُوزٌ وَهَـذَا بَعْلِي شَيْخاً إِنَّ هَـذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ {٧٢} قَالُواْ أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللّهِ رَحْمَتُ اللّهِ وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ {٧٣} فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ الرَّوْعُ وَجَاءتْهُ الْبُشْرَى يُجَادِلُنَا فِي قَوْمِ لُوطٍ {٧٤} إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُّنِيبٌ {٧٥} يَا إِبْرَاهِيمُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاء أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ {٧٦} وَلَمَّا جَاءتْ رُسُلُنَا لُوطاً سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعاً وَقَالَ هَـذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ {٧٧} وَجَاءهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ إِلَيْهِ وَمِن قَبْلُ كَانُواْ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ قَالَ يَا قَوْمِ هَـؤُلاء بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُواْ اللّهَ وَلاَ تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنكُمْ رَجُلٌ رَّشِيدٌ {٧٨} قَالُواْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ {٧٩} قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ {٨٠}

قَالُواْ يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَن يَصِلُواْ إِلَيْكَ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَلاَ يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ إِلاَّ امْرَأَتَكَ إِنَّهُ مُصِيبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ {٨١} فَلَمَّا جَاء أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ مَّنضُودٍ {٨٢} مُّسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ {٨٣}

Meali

69. Andolsun ki İbrahim'e de elçilerimiz (melekler) müjde ile geldiler ve "selam" dediler. O da: "Selam," dedi ve hemen gidip onlara kızarmış bir buzağı getirdi.

70. Fakat onlar ellerini buzağıya sürmediklerini görünce içine bir korku düştü. Dediler ki: "Korkma biz Lut'a gönderilmiş elçileriz.

71. Hanımı da ayakta dikiliyordu güldü. Biz de onu İshak ile müjdeledik ki, İshak'ın arkasından da Yakup'u (müjdeledik.)

72. (İbrahim'in karısı) vay dedi, ben bir koca karıyım, kocam da yaşlı iken mi? Bu gerçekten şaşılacak bir şey.

73. (Melekler) dediler ki: "Sen Allah'ın emrine mi şaşıyorsun? Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinizdedir. Ey ev halkı! Muhakkak ki, O, övülmeye layıktır cömerttir.

74. İbrahimden korku gidince, kendisine bu müjde de gelince Lut kavmi hakkında bizimle mücadeleye girişti.

75. Şüphesiz İbrahim çok yumuşak huylu ah-vah edn, içli biri idi.

76. (Melekler): Ey İbrahim! Sen bundan vazgeç, dediler. Çünkü Rabbin emri kesin olarak gelmiştir ve onlara geri çevrilmeyen azap mutlaka gelmektedir.

77. Ne zaman ki, elçilerimiz Lut'a geldi, onların gelişinden fenalaştı içi daraldı ve "bu gün çetin bir gündür," dedi.

78. Daha önce de kötü işler yapmakta olan kavmi hemen koşarak geldiler. Lut onlara: "Ey kavmim! İşte kızlarım sizin için daha temizdirler," dedi. Gelin Allah tan korkun, beni misafirlerime rezil etmeyin. İçinizde hiç aklı başında olan biri yok mu?"

79. Onlar: "Sen de bilirsin ki, bizim senin kızlarınla bir işimiz yoktur, sen bizim ne istediğimizi gayet iyi biliyorsun," dediler.

80. Lut dedi ki: "Ne olurdu size karşı bir kuvvetim olsaydı ya da çok sarp bir yere sığınabilseydim keşke."

81. Melekler dediler ki: "Ey Lut şundan emin ol! Biz Rabbin elçileriyiz, onlar sana asla zarar veremeyecekler, ancak sen gecenin bir bölümünde ailenle birlikte buradan hemen çık, git ve karından başka sizden hiçbir kimse geriye dönüp bakmasın. Çünkü ona (karına) da onlara gelen azap gelecektir. Haberin olsun! Helâk zamanları sabah vaktidir, zaten sabah yakın değil mi?

82. Ne zaman ki emrimiz geldi, o beldenin altını üstüne getirdik ve üzerlerine çamurdan pişirilmiş taş yağdırdık.

83. Bu taşlar Rabbin katında damgalanmıştı ve bu zalimlerden uzak değildi.

İzahı

69-83. Bu ayetler de Lut kavminin yaptığı pisliklerden (livata)'dan ve asıl onlara gönderilen azaptan bahsederken meleklerin önce İbrahim (a.s.)'a uğrayıp İshak ve arkasından da torunu Yakup olacağını müjdeledikleri ifade edilmektedir.

Bu ayetlerin ifade ettiği manaları şöyle özetleyebiliriz. Lut kavmi, Lutilik denen livata gibi çirkin ve pis bir iş yapıyorlardı. Lut bunlara her ne kadar öğüt ve nasihatte bulundu ve onları uyardı ise de fayda vermedi. Allah Teâlâ da onları helâk etmek için Melekleri önce İbrahim (a.s.)'a İshak adında bir evladı olacağını, ardından da ondan Yakup adında bir torunu olacağını, yani neslinin devam edeceğini müjdelemeye gönderdi. Melekler insan suretinde geldikleri için İbrahim onları insanlardan misafir olduklarını sandı, melekler onu selamladılar o da onları selamlayıp hoşbeşten sonra hemen gidip taze bir buzağı eti kızartıp misafirlerin önüne koydu. Fakat onlar el uzatmayınca, içine bir korku düştü. Melekler durumu anlayınca korkma dediler. Biz sana Rabbimiz tarafından İshak

ve arkasından da Yakup'la müjdelemek için geldik. Fakat esas görevimiz ise, Lutun kavmini helâk etmektir dediler. Melekler İbrahim'i böyle müjdelerken karısı sara validemiz de ayakta dikilmiş onları dinliyordu: "Hayret, ben ihtiyar acüze bir kadınım, kocamda yaşlanmış bu yaştan sonra bizim nasıl çocuğumuz olur?" dedi. Melekler: "Her şey Allah'ın elindedir O, istediğini yapmaya kadirdir, bunda şaşılacak ne var?" dediler. İbrahim'e esas görevlerinin Lut kavmini helâk olduğunu söyleyince İbrahim (a.s.) meleklerle tartışmaya girdi. İşte bir toplumda şu kadar ibadet eden varken, şu kadar gece teheccüt namazına kalkarlarken, onları helâk mi edeceksiniz? Gibi itirazlar yapınca Melekler bu bir Allah emridir, mutlaka yerine getirilmesi gerekmektedir, diye cevap verdiler. Ve oradan hemen Lut (a.s.)'ın yanına gidince, bunları gören o pis ve müsrif kavmi onlara tecavüz için koşarak geldiler ve onların kötü niyetli olduklarını anladı. Bu durum karşısında Lut (a.s.)'ın kalbi daraldı bunların bu halinden sıkıldı ve onlara bütün kadınları kendi kızları yerine koyarak: (Ey kavmim! İşte şunlar kızlarım, sizin için daha temizdirler.) Yani hanımlarınızla ilişkide bulunun, yapmayın, etmeyin, benim misafirlerime, dokunmayın, beni rezilrüsvay etmeyin, dedi ise de fayda vermedi. Onlar: (Ey Lut! Sen de bilirsi ki, bizim senin kızlarınla ilgimiz yoktur, sen bizim ne istediğimizi pekâlâ biliyorsun, dediler.) Lut A.s. bu durum karşısında çaresiz olarak keşke ne olaydı: (Size karşı bir kuvvetim olaydı, ya da sığınacağım çok sarp bir yer olsaydı da misafirlerimle oraya sığınsaydım) da bunlar başıma gelmeseydi, dedi. Melekler Lut (a.s.)'a korkma biz Allah'ın elçileriyiz, bunların altını üstüne getirmek için, bunları helâk etmek için geldik. Yalnız sen, sana iman etmiş kavmini al, gecenin bir bölümünde burayı terk et, sabaha yakın onların işlerini bitireceğiz, zaten sabah yakın. Burayı terk edip giderken kimse arkasına dönüp bakmasın, yalnız karın müstesna ki o zalimlere isabet eden azap ona da isabet edecektir. Çünkü o da inanmayanlardandı ve onun gönlü kâfirlerle olduğu için giderken hep geri-geri kalıp onlara bakıyordu, işte o kafirlere isabet eden bir taş ona da isabet ederek canını cehenneme gönderdi.

İşte onların üzerlerine çamurdan pişirilmiş taşlar yağdırıldı ki, bu taşlar Allah tarafından damgalanmış, işaretlenmiş taşlardı. Yani hangi taşın kime isabet edeceği işaretlenmişti, Allah Teâlâ'nın bilgisinde idi. Allah bilir ama bu taşların bir yanardağda volkanik patlamada ateşte pişirilmiş çamurdan taşlar olabilir. O

yanar dağdan fışkıran, ateşte kızdırılmış çamur ve taş parçaları üzerlerine yağmış olabilir. Bize göre depremler afetler, volkanik patlamalar birer doğa olayı gibi gelir, ama bunlar hep zahiri sebeplerdir. Esas perde arkasında Allah'ın takdir ve planı vardır, o plana göre gerçekleşir. Depremlerde ve diğer afetler de böyledir, hiçbir şey kendiliğinden oluyor değildir. Allat Teâlâ zamanında bütün bunları planlamıştır ve ona göre onun kün emriyle hadiseler olmaktadır.

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْباً قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُواْ اللّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَـهٍ غَيْرُهُ وَلاَ تَنقُصُواْ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ إِنِّيَ أَرَاكُم بِخَيْرٍ وَإِنِّيَ أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُّحِيطٍ {٨٤} وَيَا قَوْمِ أَوْفُواْ الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلاَ تَبْخَسُواْ النَّاسَ أَشْيَاءهُمْ وَلاَ تَعْثَوْاْ فِي الأَرْضِ مُفْسِدِينَ {٨٥} بَقِيَّةُ اللّهِ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ وَمَا أَنَاْ عَلَيْكُم بِحَفِيظٍ {٨٦} قَالُواْ يَا شُعَيْبُ أَصَلاَتُكَ تَأْمُرُكَ أَن نَّتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَن نَّفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاء إِنَّكَ لَأَنتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ {٨٧} قَالَ يَا قَوْمِ أَرَأَيْتُمْ إِن كُنتُ عَلَىَ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقاً حَسَناً وَمَا أُرِيدُ أَنْ أُخَالِفَكُمْ إِلَى مَا أَنْهَاكُمْ عَنْهُ إِنْ أُرِيدُ إِلاَّ الإِصْلاَحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِي إِلاَّ بِاللّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ {٨٨} وَيَا قَوْمِ لاَ يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَن يُصِيبَكُم مِّثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِّنكُم بِبَعِيدٍ {٨٩} وَاسْتَغْفِرُواْ رَبَّكُمْ

ثُمَّ تُوبُواْ إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ {٩٠} قَالُواْ يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيراً مِّمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَاكَ فِينَا ضَعِيفاً وَلَوْلاَ رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ {٩١} قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُم مِّنَ اللّهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءكُمْ ظِهْرِيّاً إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ {٩٢} وَيَا قَوْمِ اعْمَلُواْ عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ كَاذِبٌ وَارْتَقِبُواْ إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ {٩٣} وَلَمَّا جَاء أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْباً وَالَّذِينَ آمَنُواْ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مَّنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُواْ الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُواْ فِي دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ {٩٤} كَأَن لَّمْ يَغْنَوْاْ فِيهَا أَلاَ بُعْداً لِّمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ {٩٥}

Meali

84. Medyen'e de kardeşleri Şuaybi gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka ilahınız yoktur. Ölçü ve tartıyı da eksik tutmayın. Ben sizi bolluk içinde görüyorum. Bununla beraber sizi kuşatacak bir günün azabından korkuyorum."

85-"Ey kavmim! Ölçerken tartarken adalet yapın ve insanların mallarını eksiltmeyin ve yeryüzünde fesat çıkarmayın."

86. Eğer mümin iseniz, Allah'ın helâlından size ihsan ettiği kâr, sizin için daha hayırlıdır ve ben sizin üzerinize bir koruyucu da değilim.

87. Dediler ki: "Ey Şuayb! Atalarımızın taptıklarını terk etmemizi veya mallarımızda dilediğimiz işlemi yapmamızdan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa ki sen yumuşak huylusun ve aklı başında bir adamsın."

88. Şuayb dedi ki: "Ey kavmim! Şayet ben Rabbimden isabet edici bir delil üzerinde bulunuyorsam ve O, kendi katından güzel bir rızık ihsan etmişse, söyleyin bakalım, ben ne yapmalıyım? Ben size karşı çıkmakla sizi men ettiğim şeylere kendim düşmek istemiyorum. Ben sadece gücümün yettiği kadar ıslah etmeye çalışıyorum. Muvaffakiyetimde ancak Allah'ın yardımıyla olacaktır. Ben yalnız O'na dayandım, ancak O'na döneceğim."

89-"Ey kavmim! Bana karşı gelmeniz sakın sizi, Nuh kavminin veya Hud kavminin veya Salih kavminin başlarına gelen musibetler gibi bir musibete uğratmasın. Lut kavminin (başına gelen) de sizden uzak değildir."

90. Rabbinizden mağfiret dileyin, sonra O'na tövbe edin. Şüphesiz ki benim Rabbim çok merhametli, çok esirgeyicidir.

91. Dediler ki: "Ey Şuayb! Biz senin söylediklerinin çoğundan bir şey anlamıyoruz. Eğer akrabaların olmasaydı, mutlaka seni taşlayarak öldürürdük ve senin bize hiçbir üstünlüğün yoktur."

92. Şuayb dedi ki: "Ey kavmim! Benim akrabalarım size Allah'tan daha mı değerli ki, Allah'a sırt çevirip O'nu unuttunuz? Şüphesiz ki, Benim Rabbim bütün yaptıklarınızı kuşatmıştır."

93-"Ey kavmim! Bütün gücünüzle yapacağınız ne varsa yapın! Ben de görevimi yapmaya devam edeceğim. Yakında rezil edecek azabın kime geleceğini ve yalancının kim olduğunu bileceksiniz. Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyeceğim."

94. Ne zaman ki (Azap) emrimiz geldi Şuayb ve kendisi ile beraber iman etmiş olanları tarafımızdan bir rahmet olarak kurtardık. Ve zalimleri de korkunç bir gürültü yakaladı da oldukları yerde çöküp kaldılar.

95. San ki orada hiç yaşamamışlar. Dikkat edin! Semud kavmi nasıl helâk olup gitti ise Medyen de öyle yok olup gitti.

İzahı

84-86. Bu ayetlerde de Şuayb (a.s.) ile kavmi arasında geçen diyalogdan bahsedilmektedir. Onu da şöyle özetleyebiliriz. Allah Teâla, Şuayb (a.s.)'ı Medyen şehrine Peygamber olarak gönderdi. Medyen aslında Hazreti İbrahim'in soyundan olan bir zatın adıdır. Bu şehir o zat tarafından kurulduğu için, onun adı verilerek oraya Medyen denmiştir. Bu şehir hicaz ile Şam arasında bir yerde

bulunmaktadır. Kasas sûresinde geleceği gibi Musa (a.s.) Şuayb (a.s.)'a çobanlık yapmıştır. Sonra kızı ile evlenmiştir. İşte Şuayb (a.s.) bu kavmin arasından geldiği için: (Onlara kardeşleri Şuayb'i gönderdik,) diye buyrulmaktadır. Her gelen Peygamber Allah'ın birliğine, yalnızca O'na kulluk etmeye çağırdığı gibi, o da kavmini Allah'ın birliğine iman etmeye ve O'na itaat etmeye davet etmiştir. Kavmi ölçü ve tartılarda da eksiklik yaptıkları için onları bu konuda da uyardı, ölçü ve tartılarınızı eksik yapmayınız, hak ve adaletle ölçün ve tartın dedi. Onlara: (Eğer inanıyorsanız ticaretteki Allah'ın size kâr olarak geriye bıraktığı, eksik olarak tartıp ölçtüklerinizden elde ettiğiniz haksız kazançtan daha hayırlıdır. Fakat buna rağmen beni dinlemez iseniz ben sizin üzerinize muhafız değilim, bekçi değilim, benim görevim sizi uyarmaktır, dedi.) Yani hak ve duğrulukla ticaret yapıp elde ettiğiniz az bir ticaret, eksik ve noksan tartarak ve hile ile elde ettiğiniz kârdan daha hayırlıdır. Fakatat benim uyarılarımı dikkata almaz devam ederseniz ben sizi başınıza gelecek bir azapla uyarıyorum.

87. Fakat onlar Şuayb'in bu nasihatlerine şöyle karşılık verdiler: (Senin namazın mı babalarımızın taptıklarını bırakmamızı emrediyor? Yahut da mallarımızda dilediğimiz işleri yapmamıza senin namazın mı mani oluyor? Sen yumuşak huylu ve aklı başında bir adamsın.) Yani Şuayb'in namaz kılması onlara tuhaf geliyor, onunla alay ederek, bizim bu yaptıklarımıza senin namazın mı engel oluyor? Diyorlar ve onun bu sözlerinden ve davranışlarından hoşlanmıyorlar. Oysa Şuayb, onları babalarını yanlış ve batıl olan yollarından hak yol olan Allah'ın birliği inancına davet ediyor ve onları yaptıkları haksızlıklardan ve haksız kazançlar elde etmelerinden dolayı uyarıyor.

Oysa bu sadece İslam'da değil, hiçbir düzen ve sistem insanların mallarından çalıp çırpmalarına, haksız kazanç elde etmelerine müsaade etmez, bunu namazla bağdaştırmak ya da başka sebeplerle izah etmek mümkün değildir. O gün Şuay'bin kavmi öyle idi de, san ki bu gün de aynı sözleri söyleyerek aynı haksızlıkları kendilerine meşru göstermeye çalışanlar yok mu? Bu gün ölçü ve tartılardan daha çok hak ve hukuk ihlalleri var. Pazarları gezin dolaşın ve görün! Yüzde doksan dokuzu müşteriyi aldatıyor. Mallarının, iyilerini, sağlam ve parlaklarını ön taraflara yığıp arkaya çerik-çürükleri koyup dolduruyorlar, eve getiriyorsunuz ki yarısı çürük. Oysa bu o üç beş gıram eksik tartmadan daha kötü. Çünkü onun nerde ise yarısına yakınını atmak zorunda kalıyorsunuz. Birine şu

önden ver dediğin zaman bu çürükleri doldurma dediğin zaman seni azarlayıp nerde ise dövmeye kalkışıyor. Hele birine senin bu yaptığın doğru değildir de, bakalım ne görüyorsun! Ben bir keresinde dedim de nerde ise hepsi ayaklandı beni döveceklerdi, Şuayb'in kavminin demediğini diyorlar. Bir keresinde de yaşlıbaşlı, saçlı-sakallı bir adamdan yumurta alırken yumurtaların irilerini hep öne dizmiş arkada ise ufak-ufak yumurtalar eğilip baktım ve dedim ki, şu önden verir misin? Olmaz dedi, niçin olmaz, olmaz orayı bozamam. Peki, dedim, ön tarafa hep böyle iri yumurtaları, koyup arkaya ufacık yumurtaları müşteri farkına varmadan dolduruyorsun, bu seninin için yakışık alıyor mu? Bak sen bir de saçlı sakallı Müslüman görünümlü bir adamsın. O, ho! Pazarın Müslümanı Hıristiyanı mı olur? dedi. Yani nasıl istersen öyle satarsın. Allah mahfaza, bu söz onun imanının gitmesine sebep olur. Bu ne demektir? Pazarda helal haram olur mu demektir. Oysa Peygamberimiz bir gün pazara çıkıp teftiş ediyor. Çuvalın birindeki zahireye elini daldırınca alttan nemli zahire çıkıyor bunun üzerine: "Bizi aldatan bizden değildir," buyuruyor. Bu gün alışverişteki ahlaksızlık, hile ve dalavere diz boyu. Çekleri senetleri ödememek için bin türlü hile ve dalaverelere başvuruyor, esnaf birbirini dolandırıyor. Televizyonda dinlediğime göre sadece Bursa da dört yüz bin kişi çek ve senetten dolayı mahkemelik olmuş. Bunların hepsi battığından, iflas ettiğinden falan değil, çoğu dediğim gibi birçok hilelere başvurarak borcunu ödememek, ondan sıyrılmak amacıyla bu dalaverelere başvuruyor. Ve bunların çoğu sözde Müslüman, namaz kılan, cumaya gidip hutbe ve vaaz dinleyen insanlardır. O gün puta tapan insanlar belki bu kadarını yapmıyorlardı. Her peygamberin kavminin bir hastalığı vardı, onlar bu kötü davranışlarından vazgeçmeyip, peygamberlerin öğüt ve nasihatlerine kulak vermedikleri için, Allah (c.c.) onların her birini bir çeşit azapla helâk etti. Ama o gün bu kötülükleri yapan putperestlerin yaptıklarının nerde ise hepsi bu gün Müslümanlarda var. Zina dersen alenen, livata dersen alenen, fuhuş dersen alenen, faiz dersen alenen, ölçü ve tartıdan çalma dersen alenen, müşteriyi kandırmak kazıklamak dersen alenen, hangi birini sayayım. Hepsi var ama sözde adımız da Müslüman.

88-90. Evet, Şuayb (a.s.) onların bu sözlerine karşı diyor ki: (Ey kavmim! Bana haber verebilir misiniz? Eğer ben Rabbimden bir delil üzere isem,) yani benim bu söylediklerim kendimden değil, bu Rabbimden gelen açık bir delile

bir hakikate dayanıyorsa: (Ve bana O, kendi katından bir güzel rızık ihsan etmiş ise, o zaman bana söyler misiniz, ben ne yapmalıyım?) Yani Rabbimin emirlerine uyarak O'nun helal ve temiz olarak verdiği rızıkları mı yemeliyim, yoksa sizin arzularınıza uyarak haramları mı yemeliyim? Size göre ne yapmalıyım? Bana bir doğru cevap verin, bakalım. (Ben sizi men ettiğim şeye muhalefet ederek kendim o duruma düşmek istemiyorum ve ben ancak gücümün yettiğince düzeltmek istiyorum, başarıya erdirilmem Allah'tan dır. O'na güveniyor ve O'na dönüyorum. –Ey kavmim! Sizin bana karşı gelmeniz sanki bana Nuh kavminin veya Hud kavminin veya Salih kavminin başlarına gelen musibetler gibi geliyor. Sonra sizi bir musibete uğratmasın. Lut kavminin başına gelen de sizden uzak değildir.) Çünkü sizin gidişatınız iyi değil, yapmayın etmeyin gelin: (Rabbinizden bağış dileyin, sonra O'na tövbe ederek yönelin. Şüphesiz ki benim Rabbim çok esirgeyen, çok şefkat edendir.) O'nun bağışlamayacağı bir günah yoktur, yeter ki siz samimi bir şekilde O'na tövbe edip yönelin.

91-93. Şuayb (a.s.) bu kadar öğüt ve nasihat etmesine rağmen, onlar Şuayb (a.s.)'a şöyle karşılık verdiler: (Ey Şuayb! Senin söylediğin çok şeyleri biz anlamıyoruz ve hem seni biz içimizde en zayıf biri olarak görüyoruz, eğer akrabaların olmasaydı muhakkak ki, seni taşlayıp öldürecektik. Ve hem senin bize bir üstünlüğün de yoktur.) Buna rağmen sen bize karşı üstünlük taslıyorsun, bize bir şeyler söylüyorsun. –(Şuayb de onlar: "Ey kavmim! Akrabalarım size Allah'tan daha mı değerli ki, Allah'a sırt çevirip O'nu unutuyorsunuz? Şüphesiz Rabbim bütün yaptıklarınızı kuşatmıştır.") Sizin bütün yaptığınız işler ve ameller O'nun bilgisi dâhilindedir. Ama siz benim akrabalarımdan çekinip O, yüce yaratıcıya sırtınızı dönüyorsunuz. –(Ey kavmim! Bütün gücünüzle ne yapacaksanız artık yapın, ben de görevimi işimi yapmaya devam edeceğim. Gerçekten azabın kime geleceğini ve yalancının kim olduğunu yakın da anlayacaksınız. Bekleyin bakalım, ben de sizinle beklemekteyim,) diyerek onlara artık gelecek azabın kaçınılmaz olduğunu haber verdi.

94-95. Evet, neticede: (Bizim azabımız geldiğinde Şuayb'i ve onunla beraber iman etmiş olanları tarafımızdan bir rahmet olarak kurtardık, zalimleri ise müthiş bir gürültü ile yakaladık.) Yani deprem gürültüsü ile yakaladık. –(San ki, onlar orada hiç yaşamamışlar. Dikkat edin, Semud kavmi Allah 'ın rahmetinden uzak olup nasıl helak oldularsa Medyen halkı da öyle oldu.) İşte onları da

sabaha yakın bir deprem gürültüsü ile yakaladık. Öyle ise ey Muhammed ümmeti! Siz de dikkat edin bunlardan ibret alın. Allah sabırlıdır, bir zaman mühlet verir ama neticede zalimleri yakalar.

(Er-Recfe) Âraf sûresinin 91 ve Ankabut sûresinin 37. ayetlerinde de geçmektedir ki, bu deprem gürültüsü demektir. Yani Şuayb (a.s.)'ın kavmi de depremle helâk olmuşlardır.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ {٩٦} إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاتَّبَعُواْ أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ {٩٧} يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ {٩٨} وَأُتْبِعُواْ فِي هَذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ {٩٩}

Meali

96. Andolsun ki, Musa'yı da ayetlerimizle ve apaçık bir delille gönderdik.

97. Firavun'a ve onun ileri gelenlerine de. Fakat onlar Firavun'un emrine uydular. Hal bu ki, Firavun'un emri hak değildi.

98. O kıyamet günü kavminin önüne düşer. Artık o bunları ateşe düşürmüştür. O varılan yer ne kötü bir yerdir.

99. Hem bu dünya da hem de kıyamet gününde lanete tabi tutuldular. Onlara verilen destek ne kötü bir destektir.

İzahı

96-97. (Andolsun ki, Musa'yı ayetlerimizle ve açık bir saltanatla Firavun'a ve onun ileri gelenlerine gönderdik.) Yani mucizelerle ve açık bir üstünlükle Musa'yı Firavun'a ve onun kavmine gönderdik. Burada geçen ayetlerden maksat Âraf sûresinde geçen dokuz mucize demektir. Açık bir saltanattan maksat da Kasas sûresinin 35. ayetinde: (İkinizi üstün kılacağız,) yani Musa ile Harun'u Firavuna üstün kılacağız demektir. Ve ye açık bir üstünlük, Hazreti

Musa'nın sihirbazlara üstün gelmesi ile Firavun'un yenilgisi anlamına da gelir. Evet, Musa bu mucizelerle ve bu üstünlükle Firavun ve onun kavmine peygamber olarak gelmesine rağmen onlar: (Firavun'un emrine uydular, hal bu ki, Firavun'un emri doğru değildi.) Çünkü o yaratanı tanımayan, kendini ilah ilan eden azgının biri idi.

98-99. İşte Firavun bu azgınlığı ve zorbalığı ile bu dünyada insanların önüne geçip, onların öncüsü olduğu gibi: (Kıyamet günü de cehenneme giderken öne düşer. Artık o bunları ateşe götürmüştür. Orası ne kötü bir varılacak yerdir. –Ve o hem bura da hem de kıyamet gününde lanete tabi tutulmuştur. Onlara verilen bu destek ne kötü bir destektir.) Firavun'a ve yandaşlarına destek verenler onun öncülüğünde cehenneme gideceklerdir ki, bu destek onlar için ne kötü olmuştur, onunla beraber ebedi hüsrana uğramışlardır.

ذَلِكَ مِنْ أَنبَاء الْقُرَى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَآئِمٌ وَحَصِيدٌ {١٠٠} وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِن ظَلَمُواْ أَنفُسَهُمْ فَمَا أَغْنَتْ عَنْهُمْ آلِهَتُهُمُ الَّتِي يَدْعُونَ مِن دُونِ اللّهِ مِن شَيْءٍ لِّمَّا جَاء أَمْرُ رَبِّكَ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْبِيبٍ {١٠١} وَكَذَلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَا أَخَذَ الْقُرَى وَهِيَ ظَالِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُ أَلِيمٌ شَدِيدٌ {١٠٢} إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِّمَنْ خَافَ عَذَابَ الآخِرَةِ ذَلِكَ يَوْمٌ مَّجْمُوعٌ لَّهُ النَّاسُ وَذَلِكَ يَوْمٌ مَّشْهُودٌ {١٠٣} وَمَا نُؤَخِّرُهُ إِلاَّ لِأَجَلٍ مَّعْدُودٍ {١٠٤} يَوْمَ يَأْتِ لاَ تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلاَّ بِإِذْنِهِ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ {١٠٥} فَأَمَّا الَّذِينَ شَقُواْ فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ {١٠٦} خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ إِلاَّ مَا شَاء رَبُّكَ

إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ {١٠٧} وَأَمَّا الَّذِينَ سُعِدُواْ فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ السَّمَاوَاتُ وَالأَرْضُ إِلاَّ مَا شَاء رَبُّكَ عَطَاء غَيْرَ مَجْذُوذٍ {١٠٨} فَلاَ تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْبُدُ هَـؤُلاء مَا يَعْبُدُونَ إِلاَّ كَمَا يَعْبُدُ آبَاؤُهُم مِّن قَبْلُ وَإِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ غَيْرَ مَنقُوصٍ {١٠٩}

Meali

100. İşte bu helâk olmuş memleketlerin haberlerindendir ki, onu sana hikâye ediyoruz. Onlardan ayakta olanlar da vardır, biçilmiş olanlar da.

101. Biz onlara zulmetmedik, onlar kendi-kendilerine zulmettiler. Allah'tan başka çağırdıkları şeyler Rabbin emri gelince kendilerine hiçbir fayda vermedi ve üzüntülerinden başka bir şey de artırmadı.

102. İşte Rabbin zalim olan bir beldeyi yakaladığı zaman, böyle yakalar. Şüphesiz ki, O'nun yakalayışı, çok acıklı, şiddetlidir.

103. Şüphesiz ki, ahiret azabından korkanlar için elbette bunda bir ibret vardır. İşte bu gün öyle bir gündür ki, bütün insanların toplanacağı gündür. Ve işte bu şahitlik yapılacak bir gündür.

104. Biz onu belli bir süreye kadar geciktiriyoruz.

105. O gün gelince Allah'ın izni olmadan hiçbir kimse konuşamaz. Onlardan kimileri şakidir, kimileri de saiddir.

106. Şimdi şakilere gelince onlar ateştedirler. Onlara orada şiddetli bir soluyuş ve hıçkırık vardır.

107. Onlar gökler ve yer durdukça orada duracaklardır. Ancak Rabbin diledikleri müstesnadır. Şüphesiz ki, senin Rabbin dilediğini yapar.

108. Şimdi said olanlara gelince, onlar da cennettedirler. Orada gökler ve yer durdukça kalacaklar. Ancak Rabbin diledikleri müstesnadır. (Onlara) arkası kesilmeyen bir hediye olarak verilmektedir.

109. O halde sakın onların tapındıkları şeyler hakkında şüpheye düşme. Onlar daha önce babalarının taptıklarından başkasına tapmazlar. Biz ise onların (dünyadaki) nasiplerini kısmadan vereceğiz.

İzahı

100. Evet: (İşte bütün bunlar o memleketlerin haberleridir, onu sana hikâye ediyoruz, onlardan ayakta kalanlar da oldu, biçilmiş las olanlar "ölenler" de oldu.) Yani ey Muhammed! Hud sûresinin başından beri Nuh kavmi, Ad kavmi, Semud kavmi, Lut kavmi Şuayb kavmi ve Musa'nın kavminin yaşadıkları memleket halklarının hikâyelerini sana özetledik. O memleketlerde yaşayan halklardan bir kısmı ayakta kalırken bir kısmını biçilmiş laslar gibi yerlere serdik, onların işlerini bitirdik. Bunlar senin ümmetine de ibret olsun.

101. (Ve biz onlara zulmetmedik, onlar kendi-kendilerine zulüm ettiler.) Onlar Allah'ı bırakıp O'ndan başkalarına ibadet ederek kendilerine yazık ettiler. Yoksa biz onlara haksızlık yapmadık, onlara hak ettikleri cezayı verdik. (Rabbin azabı geldiğinde Allah'tan başka çağırdıkları kendilerini kurtaramadı ve onların üzüntülerinden başka bir şey de artırmadı.) Azap geldiğinde çaresizlik içerisinde eyvah ederek tapındıkları kendilerine üzüntü ve pişmanlıklarından başka hiçbir şey kazandırmadı.

102. (İşte Halkı zalim olan bir beldeyi Rabbin yakaladığı zaman, böyle yakalar. Şüphesiz ki O'nun yakalayışı çok acıklı ve şiddetlidir.) O zalimlere mühlet verir ama yakaladı mı da O'nun yakalayışı başkasına benzemez.

Beyhaki'nin Ebu Musa El-Eşariden rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz şöyle buyurmuş ve arkasından da bu ayeti okumuş. "Şüphesiz ki, zalime Allah, elbette mühlet verir. Nihayet yakaladı mı da O'ndan kimse kurtulamaz." Bu ayet ve hadisi-şerif şuna işaret etmektedir. Allah (c.c.) zalime tövbe etmesi için ve kendisine yönelmesi için bir süre verir, tövbe edip dönmediği takdirde de onu yakalar.

103. (Şüphesiz ki, ahiret azabından korkanlar için elbette bunda bir ibret vardır. İşte o gün öyle bir gündür ki, o insanların toplandığı bir gün ve şahitlik yaptıkları bir gündür.) Yani o gün kıyamet günü, öyle bir dehşetli gündür ki, âlemlerin Rabbi huzurunda hesap vermek üzere bütün mahlûkatın toplandığı, o güne göklerde ve yerde olan bütün mahlûkatın şahit olduğu müthiş bir

gündür. İman edenler o günün dehşetini bu dünyada sezer ve kalp gözleriyle görüp ibret alırlar.

104-105. (İşte o günü belli bir süreye kadar geciktiriyoruz.) Her şeyin bir eceli zamanı olduğu gibi o günün de belli bir süresi vardır. Bu azgın kâfirlerin cezalarını da o güne ertelemişizdir, o gün çok uzak değildir. –(İşte o gün geldiğinde hiçbir canlı O'nun izni olmadan konuşamaz.) Nebe sûresinin 38. ayetinde de buyrulduğu gibi: (O gün ancak Rahman olan Allah'ın izin verdiği konuşur ve doğruyu söyler.) Ve o konuşanların da: (Bir kısmı şakidir, bir kısmı da saiddir.) Yani bir kısmı Allah'a ve Peygambere iman edip itaat etmiş olanlar saiddir, iyilerdir. Bir kısmı ise Allah'a ve Peygambere iman etmeyen onlara karşı gelen eşkıya olanlardır.

106. (Şimdi şakilere gelince onlar ateştedirler, onlar için orada şiddetli bir soluyuş ve hıçkırık vardır.) Yani cehennemde şiddetle soluyup ve hıçkırıklarla ağlayıp dururlar.

Zafir, göğsü şişirecek şekilde şiddetle nefesi içeriye çekmek, şahik ise nefesi boğularak dışarı vermektir. Yani hıçkırıklara boğularak ağlamaktır. Evet, cehennemi tarif eden öyle ayetler vardır ki, orada hıçkıra-hıçkıra ağlamamak mümkün değildir.

107. (İşte bu şakiler gökler ve yer devam ettiği müddetçe onlar cehennemde kalacaklar. Şüphesiz Rabbin dilediğini yapar.) Yani gökler ve yer oldukça şakiler o cehennemde hıçkırıklara boğularak ağlayıp kalacaklardır. Araplar bir şeyin devamlı olduğunu belirtmek istedikleri zaman: "Gökler ve yer durdukça o şey vardır veya olur," gibi sözler kullanırlardı ki, bu da cehennemin sürekli olduğu anlamına gelir. Ancak bu gökler ve yerin devamlılığından kasıt bu dünyadaki göklerin ve yerin devam ettiği süre mi, yoksa ahirette ki göklerin ve yerin devam ettiği süre mi olduğu hakkında farklı görüşler vardır. Çünkü kıyamet koparken bu yerin başka bir yer şekline ve göklerin de başka bir gök şekline döndürüleceği hakkında İbrahim sresinin 48. ayetinde şöyle buyrulmaktadır. (O gün yeryüzü başka bir yeryüzüne, gökler de başka göklere değiştirilir.) Yani bu ayet, değişmiş olan ahirette ki yer ve göklerin olduğunu beyan etmektedir. Zaten yer, üzerinde gezilen, ayak basılan mekâna denir, gök de üzerini kuşatan tavana denir. İşte kıyamet koparken yer ve gökler müthiş bir değişikliğe uğrayacaktır. Dağlar yerinden gidip, denizler bir-birine karışıp dümdüz olacak,

göklerde de güneşin yakıcı olan kısmı dürülüp atılacak, çıplak ve karanlıkta kalacak, yıldızlar bir tesbih daneleri gibi kopup düşecek, sönecek. Ve o gün güneşin yerini başka bir aydınlık alacaktır. Nitekim Zümer sûresinin 69. ayetinde. (O gün yeri Rabbin nuru ile aydınlatır.) buyrulmaktadır. Demek ki, o gün yer ve gökler başka şekle bürüneceklerdir.

Şimdi bu şakiler cehennemde acaba dünyanın yaratılışından kıyamete kadar, devam eden süre mi kalacaklar, yoksa ahiretteki, yer ve gökler devam ettikçe orada kalacaklar? Bu konuda farklı görüşler vardır. İşte bazı tefsircilere göre bu dünyadaki yer ve göklerin devam ettiği sürece bu kâfirler cehennemde kalacaklar, sonra da tahliye olacaklardır. Bazılarına göre ise ahirett ki yer ve göklerin devamı süresince cehennem de kalacaklardır ki, orada da gökler ve yer ebedi devam edecektir ve dolayısıyla şakiler sonsuz cehennemde kalacaklardır. İkinci bir husus ayette istisna edilenler hakkında ki görüşlerdir. Yani şakiler gökler ve yer devem ettiği müddetçe cehennem de kalacaklar: (Ancak Rabbin diledikleri müstesna.) Bu istisna edilenler bazılarına göre iman etmiş olup günahlarının çokluğu ile cehenneme gidip sonra cezaları bittikten sonra tahliye olanlardır. Diğer görüş ise cehennemin de sonsuz olmadığı, Allah, dilediği zaman cehennemi de sona erdirebileceği şeklinde ki yorumdur.

Âcizane benim anlayışıma göre de bu istisna edilenler müminlerin günahkâr olanlarıdır ki, belli bir süre cehennemde kalıp cezalarını çektikten sonra çıkıp cennete gireceklerdir. Bu istisna edilenlerin cehennemin sonsuz olmadığı ile ilgisi yoktur, ama göklerin ve yerin devam ettiği müddetiyle ilgisi vardır. Yani gökler ve yerler devam ettiği müddetce cehennemin varlığı da devam edecektir. Ancak bu konuda cehennemin sonsuz olmadığı görüşüne de katılıyorum. Çünkü Allah'ın varlığı dışında hiçbir şey ezeli ve ebedi değildir. Bir şeyin var olmasının başlangıcı varsa, onun sonu da olabilir. Çünkü dediğim gibi Allah'ın varlığının dışında hiçbir şeyin ezeli ve ebedi olduğu hakkında açık ve kesin bir delil yoktur. Kur'an-ı Kerimde geçen ebedi kelimesi Allah'ın tayin ettiği süre içerisindeki ebedi kalıştır. Mesela bu dünyada müebbet mahkûmlara da aynı (ebed) kelimesinin kökeninden gelen müebbet mahkûm diyoruz. Bu ne demektir, ömrü olduğu yaşadığı sürece o hapishaneden çıkmayacaktır. Ama ölünce cesedi oradan çıkıyor. Demek ki, bu mahkûm ömrü olduğu sürece müebbet mahkûm ise, cehennemde de gökler ve yer devam ettiği müddetçe o şakilerin mahkûmiyetleri

ebedidir ve o müddet devam edecek demektir. Öyle ise ister bu dünyadaki göklerin ve yerin yaratılışından, kıyamete kadar olan süre olsunu, isterse kıyamet koptuktan sonraki değişmiş olan gökler ve yer olsun, hiçbiri sonsuz değildir. Peki, Ezeli ve ebedi olan Allah (c.c.) gökleri ve yeri yaratmadan önce başka hiçbir şey yaratmamış mıdır? O zamana kadar hep böyle bir şey yapmadan mı durup beklemiştir, bunlara hiç akıl sır erer mi? Kim bilir bu âlemden önce nice âlemler var edip yok etmiştir. Nitekim İbni Mesuddan gelen bir rivayete göre: "Cehennem üzerine elbette öyle bir zaman gelecektir ki, orada tek bir kimse kalmayacaktır." Ebu Hüreyre de buna benzer rivayet etmiştir. Kaynak Mecmuu't-Tefâsir Arapça metin cilt üç sayfe 365. Fakat bu iki hadisi ehlisünnet âlimlerinin kahir ekserisi müminlerin günahkârlarının cezalarını çektikten sonra tahliye olacakları şeklinde yorumlamışlardır. Ama acaba bu görüşler yüzde yüz doğrumu? Onların her görüş ve yorumları doğru demek değildir. İlla da bazı ayet ve hadisleri diğer ayetlere uydurarak arkadan dolaşarak tevil etmek gerçeğe ne kadar uygundur? Neticede Cenab-ı Hak şakileri cezalandıracak, onlardan intikamını alacak, bunda asla şüphe yoktur. Ama Allah Teâlâ'yı böyle sonu olmayan bir ceza ile cezalandırır, acımasız ve merhametsiz gibi göstermek de O'nun şanından değildir. Ve kimsenin Allah'ı böyle zannetmesi ve göstermesi haddi ve hakkı değildir. (Allah'ın rahmeti her şeyi kuşatmıştır, her şeyden geniştir,) ayetini ve "Rahmetim gazabımın önüne geçmiştir," hadisi kutsuyu da unutmamak lazımdır. Acaba dünyada ki göklerin ve yerin var olduğu süre veya ne kadar devam edeceğini bilmediğimiz ahirette ki göklerin ve yerin var olduğu süre cehennemde kalmak az bir süremidir? Birkaç saatlik dünyada yaşam uğuruna, Allah'a karşı gelmek bu kadar bir süre cehennemde kalmak az bir süremidir? Bir saniye bile tahammül edemeyeceğimiz azaba acaba bunca yıllar nasıl dayanabiliriz? Evet, yukarda da ifade ettiğim gibi Allah'ı sonu olmayan bir intikamcı, acımasız göstermek doğru olmasa gerek. Ama bu demek değildir ki, onları sonun da cehennemden tahliye edip cennetine koyacak. Belki de onları de bu cezalarından sonra hayvanlar gibi yok edecek, toprak edecektir. Tahliye olanlar müebbet olmayan, günahkâr müminlerdir ki, onların cezaları bittikten sonra tahliye olup cennete gireceklerdir, yoksa kâfiler için böyle bir şey söz konusu değildir. Bizim genimizde ebedi bir intikam alma duygusu olduğu için hâşâ Allah'ı de öyle sanıyoruz. İbrahim (a.s.) bile İbrahim sûresinin 36. ayetinde şöyle diyor.

(Ey Rabbim! Onlar "putlar" insanlardan çoğunu saptırdı. Kim bana uyarsa, o bendendir, kim de bana karşı gelirse, sen çok bağışlayansın, çok esirgeyensin.) Yani onlar da senin kullarındır, dilersen bağışlarsın, o senin bileceğin iştir, diyerek yumuşaklığını ve merhametini gö-teriyor. Bize düşen de böyle söylemektir, hiçbir kimse hakkında ilelebed intikam sahibi olmak değildir. Son olarak şunu söylemek istiyorum. Nebe sûresinin 23. ayetinde Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: (Azgınlar orada "cehennemde" yıllarca kalırlar.)

Bu ayette geçen ehkâb, hukbe kelimesinin çoğuludur ki, hukben lügatte seksen yıl demektir. Ehkâb ise onun çoğulu olduğuna göre katlamalı olarak yıllarca cehennemde kalacaklar demektir. İşte kesin sayısını bilmediğimiz yıllarca cehennemde kalmaları onlara intikam olarak, ceza olarak yetmez mi? Yukarda da belirttiğim gibi bu dünya ateşine bir saniye tahammülümüz yokken acaba yıllarca bu ateşe nasıl tahammül edilebilir? Akıllı olan insan düşünür de Rabbine karşı gelmekten, O'na karşı kibirlenmekten sakınır.

108. Evet: (Şimdi said olanlara gelince onlar da cennettedirler ve onlar da gökler ve yer devam ettiği müddetçe oradadırlar, ancak Rabbin diledikleri müstesnadır.) Yani iman edip Allah'a ve Peygambere itaat eden iyiler de cennette gökler ve yer devam ettiği müddetçe orada kalacaklardır, ancak Rabbin diledikleri müstesnadır.

Bu istisna edilenler hakkında da yine iki görüş vardır. Bazılarına göre cennet ilânihaye devam edecek derken, bazılarına göre bu istisnadan maksat cennetin de sona ermesi şeklindedir. Fakat âcizane yine benim anlayışıma göre, evet, cennette ilanihaye değildir. Ama burada istisna edilenler günahkâr olan müminlerdir ki, bunlar göklerin ve yerin devam ettiği müddetince değil, diğer müminlerden biraz daha cennette az kalacaklardır. Çünkü bu günahları sebebiyle bir müddet cehennemde kalacakları için cehenneme gitmeden direk cennete gidenlerden daha az kalacaklar demektir ve bu istisnanın cennetin sona ermesiyle bir ilgisi yoktur. Cennetin sona ermesinin ilgisi, yer ve göklerin devam etmesi ile ilgisi vardır. Yani yer ve gökler devam ettiği müddetçe cennette devam eder demektir. Göklerin ve yerin devamı ile ilgili açıklamayı da yukarda yaptık. Velhasıl bel ki, tekrar olacak ama yukarda da dediğim gibi Allah'ın varlığından başka hiçbir varlık ne ezelidir, ne de sonsuzdur. Bazı tefsirciler: (Atâ'en ğayre meczüz) cümlesinden de şu manayı çıkarmışlardır. (Cennette kesintisiz ihsan

vardır) ve dolayısıyla cennet sonsuzdur, gökler ve yerde sonsuzdur. Hal bu ki, bu ifade bana göre cennete girenler gökler ve yer devam ettiği sürece, onlara kesintisiz Allah'ın ihsanı, bahşişi devam edecek demektir. Yoksa bu ne göklerin ve yerin sonsuzluğunu ve ne de cennetin sonsuzluğunu ifade eder. Bazı tefsirciler de bu ifadeden cennetin sonsuz, fakat cehennemin ise bir gün sona ereceği şeklinde anlamış ve yorumlamışlardır. Şu halde bize düşen cennet ve cehennemin var olduğuna kesin inanmak, iman ehlinin cennete, inkâr edenlerinse cehenneme gideceklerine ve orada yıllar boyu kalacaklarına inanmak ve ona göre amel etmektir. Bu yılların ne kadar olacağı bilgisini Allah'a havale etmek daha doğrudur. Çünkü yukarda da beyan ettiğim gibi Nebe sûresinin 23. ayetinde: (Azgınlar cehennemde yıllarca kalırlar,) buyrulmaktadır. Ama bu yılların miktarı belirtilmemektedir, ebedi kelimesinin ne manaya geldiğini de yukarda izah etmeye çalıştık, en doğrusunu Allah bilir.

109. Ey Muhammed! Senin bilmediğin geçmişe ait kıssaları sana bildiriyoruz: (Öyle ise şunların tapındıkları şeylerde şüphe etme.) Yani Allah'tan başkasını Tanrı edinip onlara tapanların bu çirkin inanç ve amelleri yaptıkları halde, öyle ellerini kollarını sallayarak gezmeleri, kendilerine bir takım nimetlerin verilmesi onların yanlarına kalacakmış gibi sanma. Bunların böyle gezip dolaşmaları seni asla şüpheye düşürmesin. (Onların tapındıkları daha önce de babalarının tapındıkları gibi olmaktan başka bir şey değildir.) Bunlardan önce ataları ve babaları da böyle faydasız ve zararsız şeylere taparak, Allah'a yalan iftira edip şirk koşmuşlardı. Onlara da dünyada belli bir süre verdik, nimetler verdik, ama sonunda ecelleri ve zamanları gelince yakaladık. Sana karşı olan ve Allah'a iftira eden yalancıların da günü ve zamanı gelince yakalayacağız. (Ve biz şüphesiz ki onlara azaptan paylarını vereceğiz.) Nasıl öncekilerinin payına düşen azabı verdikse bunların da payına düşen azabı ve cezayı öyle vereceğiz, senin bunda asla şüphen olmasın.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلاَ كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ {١١٠} وَإِنَّ كُلاًّ لَّمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ {١١١}

فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَمَن تَابَ مَعَكَ وَلاَ تَطْغَوْاْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {١١٢} وَلاَ تَرْكَنُواْ إِلَى الَّذِينَ ظَلَمُواْ فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللّهِ مِنْ أَوْلِيَاء ثُمَّ لاَ تُنصَرُونَ {١١٣} وَأَقِمِ الصَّلاَةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفاً مِّنَ اللَّيْلِ إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَلِكَ ذِكْرَى لِلذَّاكِرِينَ {١١٤} وَاصْبِرْ فَإِنَّ اللّهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ {١١٥}

Meali

110. Andolsu ki, Musa'ya kitap verdik. Fakat onda ihtilaf olundu. Eğer Rabbinden bir kelime (karar) geçmiş olmasaydı, elbette onların arasında bir hüküm verilmiş olurdu. Muhakkak ki onlar on da (Kur'an) hakkında derin bir şüphe ve tereddüt içindedirler.

111. Ve Rabbin onların her birine amellerinin karşılığını verecektir. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızı görendir.

112. Artık emrolunduğun gibi dosdoğru ol! Seninle beraber olanlar da tövbe etsinler ve haddi aşmayın. Şüphesiz ki O, bütün yaptıklarınızı görür.

113. Ve zulmedenlere meyletmeyin, yoksa ateş size de dokunur. Allah'tan başka yardımcılarınız da yoktur. Sonra yardım da görmezsiniz, zaten.

114. Gündüzün her iki tarafında ve gecenin yakın bir saatinde de namaz kıl. Şüphesiz ki, iyilikler kötülükleri giderir. İşte bu düşünenlere bir öğüttür.

115. Ve sabret! Çünkü Allah, iyi olanların mükâfatını zayi etmez.

İzahı

110. (Andolsun ki, Musa ya da kitap verdik. Fakat onda ihtilaf olundu.) Yani Allah Teâlâ Peygamber (a.s.)'ı teselli etmek için ey Muhammed! İnkâr edilen, yalanlanan sadece sen değilsin. Bak Musa'ya da kitap verdik ama onun kavmi de onda ihtilaf ettiler. Onlardan bir kısmı iman etti, bir kısmı da inkâr ettiler.

Nitekim Bakara sûresinin 40. ayetinden 150. ayetine kadar, Âraf sûresinin de 103. ayetinden 171. ayetine kadar Musa ile kavmi arasında geçen kıssalar uzun uzadıya anlatılmıştır, oralara bakabilirsiniz. Evet: (Eğer Rabbinden bir kelime geçmemiş olsaydı, elbette onların aralarında ki karar icra edilirdi.) Yani Allah, herkese bir ecel takdir etmiştir, bu takdir ettiği ecel olmasaydı, onlar hakkında karar verilmiş olan azap derhal yerine getirilirdi, ama onun günü ve zamanı var, öyle ise sabret. (Ve şüphe yok ki, onlar o Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedirler.) Yani bu sûrenin baş tarafında geçtiği gibi o kâfir ve müşrikler o Kur'an'ı Muhammed kendinden uydurdu, diyerek kuvvetli bir şüphe ile şüphe etmektedirler.

111. (Şüphesiz ki onların her birerlerine Rabbin, amellerinin karşılığını eksiksiz olarak verecektir.) Yani daha önce de geçtiği gibi her iki guruba da, dilersek sadece dünyayı isteyenlere amelleri karşılığında hiç eksiltmeden dünyalıklarını veririz. Fakat iman edip hem dünya de iyilik isteyen, hem de ahirette iyilik isteyenlerin her iki amellerinin karşılığını eksiksiz veririz. (Çünkü O, bütün yapılan işlerden haberdardır.) Rabbin kimin ne yapıp ne istediğini biliyor ona göre muamele eder.

112. Ey Peygambe! (İşte sen emrolunduğun gibi dosdoğru ol!) Her konuda Kur'an'nın emrettiği gibi dosdoğru ol, Allah'ın emir ve yasaklarını da dosdoğru tebliğ et! (Ve seninle beraber tövbe edenler de dosdoğru olsunlar.) Yani şirkten ve küfürden tövbe ederek iman edip seninle beraber olanlar da dosdoğru hareket etsinler. (Ve haddi aşmayın O, bütün yaptıklarınızı görüp gözetlemektedir.)

İbni Abbas demiştir ki Resulullah s.a.v.'e Kur'an da bu ayetten daha dehşetli bir ayet inmemiştir. Çünkü Resulullah s.a.v: "Beni Hud sûresi ve benzerleri ihtiyarlatmıştır," buyurdular. Demek ki, doğru olmak doğru sözlü olmak o kadar zor ki, bunun arkasında ölüm, işkence ve her türlü sıkıntı vardır. Ve bunun içindir ki, Peygamber a.s: "En büyük cihat zalim bir hükümdara karşı hakkı söylemektir," buyuruyorlar. Bu ayette Peygamber kendinden ziyade ümmeti için endişe etse gerek. O zaten Muhammedü'l-Emindir. O doğru sözlü herkesin güven duyduğu bir insandır ki, Peygamber olmadan önce de ona Muhammedü'l-Emin diyorlardı. (Seninle beraber olan müminler de dosdoğru olsunlar.) İşte belki de kendisiyle beraber ümmetine de dosdoğru olması emredilice peygamber (a.s.) bu kadar endişelenmiştir. Çünkü Peygamber (a.s.) zaten dosdoğrudur, ama onun

endişesi belki de kendisine iman etmiş olan ashabı ve ümmetinin kendisi gibi dosdoğru olup olmaması endişesidir.

113. (Ve zalimlere meyletmeyin, sonra size de ateş dokunur.) İbni Abbas'a göre (terkenû): Meyletmek, kâfirlere kalben sevgi beslemek, onlara yakınlık göstermek, onların yaptıkları işlere rıza göstermektitir. Suddi'ye göre zulme meyil etmek ona engel olmamak, seyirci kalmaktır. İkrime'ye göre de zalimlere itaat etmeyin demektir ki, yerine göre bu yorumların hepsi de doğrudur. Nitekim değişik hadislerde bunlar beyan edilmektedir. Bir hadiste: "Sizden biri bir kötülük görürse ona eliyle engel olsun, elinden gemliyorsa, diliyle engel olsun, ona da gücü yetmiyorsa kalben buğuz etsin ki, bu da imanın en zayıf noktasıdır, bunun ötesinde olanın kalbinde hardal danesi kadar iman yoktur," buyruluyor. Diğer bir hadis de: "Yaratana isyan edilen yerde yaratılmışa itaat edilmez." Hoşgörü safsatasını çıkaranların kulakları çınlasın. İslam da hoş görü diye bir şey yoktur. Allah'ın, Peygamberin ve dinin hoş görmediği bir şeyi sen nasıl hoş görürsün? Allah muha faza, iman elden gider. Hoş görmek bir şeyi beğenmektir, onun karşılığı ise çirkin görmek, beğenmemektir. İslam da kâfiri ve kâfirin yaptığını ve ye zalimi ve zalimin yaptığını hoş görmek değil, eğer, elinden ve dilinden engel olmak gelmiyorsa, kalben buguz edip sabretmek vardır. Birilerine yaranmak için bu kelimeyi nasıl kullanıyorlar, aklım ve hafızam almıyor. Hem de koca-koca âlimim diyen insanlar. Bir keresinde belli bir cemaatin lideri ve muttaki olan bir insan televizyonda haykırdı, hırslandı, ne demek dedi, Allah'ın peygamberin hoşlanmadığını mı hoşlanacağım? Yok böyle bir şey, ne demek istiyorsunuz, işte hoşlanmıyorum diyerek sinirlendi. Doğrudan da öyle, gerçekten insan kendini sinirlenmekten alıkoyamıyor. Hiçbir şey yapamıyorsan, bari kalben buğzet, sabret. Birilerine yaranmak için acaba hoşgörü ve diyalog adı altında başka emel ve gayelere mi hizmet ediliyor? İnsan gerçekten kuşku duyuyor. Ha, şunu deseler amenna buna bir şey denmez. İyilikle güzellikle, sabırla insanlara yaklaşarak İslamı tebliğ ediyoruz, o zaman söylenecek bir söz yoktur ve bunun adına da hoşgörü denmez. Allah düşmanı, peygamber düşmanı, İslam düşmanı, Kur'an düşmanı, senin de düşmanındır, öyle ise düşman hoş görülebilir mi? Bakara sûresinin 98. ayetinde: (Şüphesiz kâfirler Allah'ın düşmanıdır) buyruluyor. Şimdi böyle bir Allah düşmanı hoş görülebilir mi? Bazıları da diyor ki, efendim günah işleyen kimseye buguz etmeyeceksin, onun işlediği

günaha buguz edeceksin. Eh, tamam suçlu bulundu, suçlu günahı işleyen değil de, herhalde işlenen günahtır. O zaman Allah Teâlâ günah işleyeni değil de günahı hesaba çeker, onu cehenneme atar, günah işleyenin bir suçu yoktur, herhalde. Bu günah nasıl bir şeyse? Acaba elle tutulup gözle görülen bir cisim midir ki, onu sorumlu tutup cehenneme atacaksınız, böyle safsata şey olur mu, hiç? Oysa Allah Teâlâ Kur'an'ın birçok ayetlerin de: (Allah zalim ve fasıkları sevmez.) Yani zulmün ve küfrün faillerini sevmez buyuruyor. Yoksa faili masum görüp da işlenen günahı sevmez anlamında değildir. Çünkü o günah durup dururken kendiliğinden meydana gelmiyor ki. Evet: (Allah'tan başka sizin için bir dost, bir sahip de yoktur, sonra yardım da göremezsiniz.) Zaten ayetin bu son cümlesi de bunu açıklıyor ki, Allah (c.c.) kendisini inkâr eden kâfirlerin dostu da değil, yardımcısı da değildir. Dostu değilse O'nun düşmanıdır. Peki, Allah'ın düşmanı nasıl hoş görülebilir?

114. Ey Peygamber! (Gündüzün her iki tarafında ve geceden de gündüze yakın olan zamanlarda namaz kıl.) Yani ulamanın ekserisine göre gündüzün iki tarafında kılınan namaz öğle namazı ile ikindi namazı, geceden gündüze yakın olan saatler ise sabah, akşam ve yatsı namazlarıdır. Çünkü (zülefe,) zülfe'nin çoğuludur ki, bu da en az üç sayı ifade eder. Öyle ise geceden gündüze yakın olan bu üç vakitte namaz, sabah, akşam ve yatsı namazlarıdır. Bazı fasitler efendim işte Kur'an da beş vakit namaz zikredilmiyor, diyerek insanların kafalarında bir istifham uyandırıyorlar. Oysa Kur'an-ı Kerimin muhtelif ayetlerinde namazın beş vakit olduğuna işaret edilmiştir. Fakat bu işaretlerin dışında Peygamber (a.s.) hadisleriyle, sünnetiyle de bunu açıklıyor ve kendisi zaten böyle uygulamıştır. Bazıları diyebilir ki bu sûre Mekke döneminde inmiştir. Ve namaz hicretten bir buçuk yıl önce farz kılınmıştı. Oysa Medine de inmiş diyenler de vardır. Peki, Medine döneminde inmiş ise, o zaman niye bu vakitlerde tekrar namaz kılın, diye emrediliyor? Evet, namaz Mekke döneminde farz kılınmıştır ama, Medine de inen bu ayet müminlerin günahlarına kefaret olması için onlara bir müjde olarak bu beş vakit namaza devam etmeleri tekrar emredilmiş, tembih edilmiştir. Nitekim ayetin devamında: (Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri giderir, bu ise düşünüp bilenlere bir öğüttür,) buyruluyor. Burada namaz zikredilmiştir, ama aslında bütün iyilikler küçük günahları siler, bağışlanmasına sebep olur. Nitekim Buhari'nin rivayet ettiği bir hadiste Peygamberimiz şöyle

buyurmuştur. "Beş vakit namazın misali herhangi birinizin kapısından akan bir nehre günde beş kere dalıp yıkanan kimse gibidir." Hasani-Basri ise: "Böyle bir nehirde günde beş kere dalıp yıkanankimsede kir kalmaz," demiştir. Ulema da zikir, tövbe istiğfar ve benzeri güzel ameller küçük günahları siler, ancak büyük günahlar şartlarına riayet edilerek tövbe ile affedilir, demişlerdir. Mücahide göre ise bu ayette kasdedilen iyilik: (Subhânellahi velhamdülillâhi velâilâhe illellâhu vellâhu ekber,) demektir. Fakat bana göre en sahih olanı burada kasdedilen mana beş vakit namaza devamdır. Çünkü İbni Mesud, İbni Abbas, İbni Müseyyeb, hatta Mücahid'in kendisi de bir başka rivayetinde, Kaab El-Kureyz'e, Dehhâk ve müfessirlerin geneli namaz olduğunu söylemişlerdir.

115. (Ve sabret! Çünkü Allah, iyilik edenlerin mükâfatını zayi etmez.) Bu ayetle esasen Peygamberin şahsında ümmetine hitap edilmektedir. Yani ey ümmeti Muhammed! Beş vakit namaza devam edin ve bir takım sıkıntılara ve zorluklara karşı da sabırlı olun demektir.

فَلَوْلاَ كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِن قَبْلِكُمْ أُوْلُواْ بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي الأَرْضِ إِلاَّ قَلِيلاً مِّمَّنْ أَنجَيْنَا مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُواْ مَا أُتْرِفُواْ فِيهِ وَكَانُواْ مُجْرِمِينَ {١١٦} وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرَى بِظُلْمٍ وَأَهْلُهَا مُصْلِحُونَ {١١٧} وَلَوْ شَاء رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلاَ يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ {١١٨} إِلاَّ مَن رَّحِمَ رَبُّكَ وَلِذَلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ لأَمْلأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ {١١٩}

Meali

116. Sizden önceki nesillerden akıllı kimseler, yeryüzünde bozgunculuk yapmaktan men etmeleri gerekmez miydi? Ancak kendilerini kurtardığımız pek az

kişi böyle yaptı. Zulmedenler ise kendilerine verilen refaha uyup ve suç işleyen kimselerden oldular.

117. Bir belde halkı (o beldeyi) ıslaha çalışırken, senin Rabbin onları helâk edecek değildir.

118. Eğer Rabbin dileseydi elbette bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Fakat ihtilafa devam edeceklerdir.

119. Ancak Rabbin merhamet ettiği kimseler müstesna. Zaten onları bunun için yaratmıştır. "Andolsun ki, Rabbin: "Cehennemi hep cinlerden ve insanlardan dolduracağım" özü tamam olmuştur.

İzahı

116. (Sizden önceki nesillerden hayırhah, akıllı başlı kimselerin yeryüzünde bozgunculuk yapmaktan men etmeleri gerekmez miydi?) Yani aklı başında sözü dinlenen insanlar olup yeryüzünde bozgunculuk yapan, kötülük yapan kimseleri uyarmaları, onlara engel olmaları gerekmez miydi? Fakat onlar da buna seyirci kaldılar. Dolayısıyla: (Kurtuluşa erdirdiğimiz pek az kimseler müstesna, zulmedenler ise kendilerine verilen refaha uyup ve suç işleyen kimseler oldular.) Ve işte bu zalimler ve bunlara seyirci kalanlar hak ettikleri cezaya çarptırıldılar.

Evet, bolluk ve refah insanı çok kere azdırıyor, o nimetlere şükretmeleri gerekirken, nankörlük yapıp hem Allah'a karşı şirk koşarak, hem de insanlara fenalık yaparak zulmedip azgınlaşıyorlar. Birde bunlara seyirci kalanlar vardır ki onlar da uyarmadıkları için, onların yaptıklarını hoş gördükleri için onlar da suç ortağı sayılmaktadırlar. Ancak kurtuluşa erenler, zulme ve kötülüklere mani olanlardır.

117. (Bir belde halkı ıslaha çalışırken, senin Rabbin onları helâk edecek değildir.) Yani bir ülkede zulüm varsa, haksızlık varsa, isyan varsa ve o ülke halkından bunları ıslah etmeye düzeltmeye çalışanlar da varsa, Allah o zalimler sebebiyle o belde halkını helâk etmez. Demek ki bir ülkede yapılan zulüm ve kötülüklere seyirci kalınmadıkça, ıslaha çalışanlar var oldukça, Allah o zalimler yüzünden diğer insanları cezalandırmaz. Ancak çoğunluk seyirci kalır kötülükleri hoş görürlerse o zaman hepsini helâk eder. Burada şöyle bir soru da akla gelebilir. Birçok deprem ve afetlerde masum insanlar da helâk oluyor, bunların ne suçu var? Buna şöyle cevap vermek mümkündür. Eğer bir beldede azgın ve

şımarıklar ve onları hoş görenler çoğunlukta ise Allah, o belde halkının hepsini helâk eder ama masum insanlar az oldukları için onların da diğerleriyle birlikte helâk olmaları, onlar için hükmen şehitlik sayılmaktadır, diğerleri ise zaten hak ettikleri cezaya çarptırılmış olurlar. Fakat azgın ve zalimler azınlıkta iseler, onlara müdahale edenler, uyarıda bulunanlar çoğunlukta iseler, o zaman da Allah (c.c.) o azınlıkta olan zalimlerin yüzünden o belde halkını helâk etmez. Yani o samimi Müslümanların sayesinde o zalimler de bir müddet dünyada yaşarlar.

118. (Eğer Rabbin dileseydi, elbette bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Fakat ihtilafa devam edeceklerdir.) Yani Allah dileseydi tek bir ümmet, tek bir millet ve tek bir dinde birleştirirdi. Fakat birleştirdikten sonra onları serbest bırakınca yine ihtilafa düşerlerdi ki, Allah Teâlâ devamlı insanın iradesine müdahale etmek istemiyor. İnsanı serbest bırakmış ve ona iyi ya da kötüyü seçme hakkı vermiştir.

119. (Ancak Rabbin merhamet ettiği kimseler müstesna.) Yani kendi iradeleriyle hidayet yolunu tercih edenlere Rabbin yardımı ve merhametiyle onları hidayete yönlendirmesi müstesnadır. Allah, aslında bütün insanları iyi bir fıtratta yaratmıştır, işte o fıtratı bozmayanları Cenab-ı Hak hidayete, doğru yola yönlendirir, rahmetiyle o yola çeker. Fakat doğuşta ki, fıtratını değiştirmeye kalkışır, sırtını Allah'a dönerse onu da o tercih ettiği batıl ve sapık yola iter. Allah: (Zaten onları ihtilaf için yaratmıştır ve andolsun ki, Rabbin "elbette cehennemi cin ve insanlardan topyekûn dolduracağım" sözünü artık tamamlamıştır.)

Şimdi bu ayetten yine birçok insanlar yanlış bir mana çıkarabilirler. Yani zaten Allah, birçok cin ve insanları yeryüzünde ihtilaf çıkarmak için, cehennemlik olmak için yaratmış ise, insanın ne günahı var? Çünkü onu öyle yaratmıştır. Oysa iş öyle değildir, yukarda beyan ettiğimiz gibi, Allah Teâlâ bütün insanları, temiz bir fıtratla yaratmış, imanı, hakkı ve hakikati kabul etmeye elverişli bir yaratılışla yaratmıştır. İnsan erginlik çağına gelip neyin ne olduğunu anlayacak, iyi ve kötüyü ayıracak çağa gelince, ya yaratılışında ki temiz fıtratında kalmayı tercih ediyor, ya da o fıtratı değiştirerek, kendine başka bir yol seçiyor. İşte o temiz fıtrat üzerinden kaymadan, değişmeden kalanları, Allah rahmetiyle doğru yoluna çekiyor, buna hidayet diyoruz. Fakat bu erginlik çağına gelmiş insan eğer kendi iradesiyle ve ya kendi iradesine etki yapanların etkisiyle, aklını kullanmadan, yanlışı tercih ederek o yaratılışındaki temiz fıtratı kötüsü ile

değiştirip, Allah'a ve O'nun buyruklarına sırt çeviriyorsa onu da o tercihi ettiği yola iter ki, buna da sapıklık diyoruz. Yoksa Allah (c.c.) durup dururken istediğini cennet için istediğini cehennem için yaratmış değildir. Belki kul dünyaya gelince kendi iradesiyle kötüyü isteyip tercih edeceği için, Allah da bunu ezelde bildiği için onları zaten ihtilaf için ve cehennem için yaratmış demektir. O zaman da tersinden şöyle bir soru soruluyor. Madem Allah ezeli bilgisiyle onun dünyaya gelince küfredeceğini biliyor niçin onu yaratıyor? Bu soru haddimizi aşan bir sorudur. Çünkü bu kâinatın sahibi Allah'tır ve onun tasarrufu da O'na aittir. O, böyle dilemiştir kendisini tanıyıp boyun eğenlerle, kendisine karşı gelip büyüklük taslayan haddini bilmeyenleri sınamak için ortaya çıkarmak için yaratmıştır ki işte kâinatın yaratılışının esprisi de budur. Pek yakında geçen bir ayette: (İnsanı sınayıp denemek için gökleri ve yeri yarattım,) buyrulmaktadır. Nitekim Mülk sûresinin birinci ve ikinci ayetlerinde de şöyle buyrulmaktadır. (Mülk elinde olan Allah, yüceler yücesidir. O, her şeye kadirdir. –O ki, hanginiz daha iyi işler yapıyor diye sizi sınasın diye ölümü ve hayatı yarattı. O, her şeye galiptir, bağışlayandır.) İşte demek ki dünyanın varoluşunun sebebi insan ve insanın varoluşunun sebebi de imtihandır. Rabbini tanıyıp O'na boyun eğenlerle eğmeyenlerin sınanması ortaya çıkarılmasıdır.

وَكُلاًّ نَّقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنبَاء الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ وَجَاءكَ فِي هَـذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ {١٢٠} وَقُل لِّلَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ اعْمَلُواْ عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنَّا عَامِلُونَ {١٢١} وَانتَظِرُوا إِنَّا مُنتَظِرُونَ {١٢٢} وَلِلّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَإِلَيْهِ يُرْجَعُ الأَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ {١٢٣}

Meali

120. (Ey Muhammed!) sana peygamberlerin haberlerinden kalbini sağlamlaştıracak her şeyi anlatıyoruz. Ve bunlar da sana bir hakikat ve müminlere de bir öğüt ve uyarı olarak gelmiştir.

121. İman etmeyen o kâfirlere de ki: "Elinizden geleni geri koymayın, yapın yapacağınızı, biz de yapacağımızı yapacağız."

122. Siz bekleyin, bakın, biz de bekleyip göreceğiz.

123. Göklerin ve yerin gaybi (bilinmeyeni) yalnız Allah'a aittir ve bütün işler O'na döndürülür. Öyle ise O'na kulluk edin, O'na dayanın! Ve Rabbin yaptıklarınızdan habersiz değildir.

İzahı

120. Evet, işte bu surenin başından beri ve diğer sûrelerde de olduğu gibi ey Peygamber! (Senin kalbin yatıştırmak, kalbini takviye etmek için peygamberlerin haberlerinden hepsini sana naklediyoruz.) Senden önceki peygamberler ve onların ümmetleri hakkındaki bilgiler: (Sana hak olarak, iman edenlere de bir öğüt ve uyarı olarak gelmiştir.) Bunların doğruluğundan emin ol, sabret, geçmiş peygamberlere yapılan yardım sana ve senin ümmetine da yapılacaktır. Ümmetin iman edenleri de geçmiş ümmetlerin başlarına gelenlerden ibret ve öğüt alsınlar.

121-122. Ey Peygamber! (İnanmayanlara da ki, olduğunuz yerde istediğiniz ameli yapın, biz de istediğimizi yapacağız. –Siz bekleyin, bakın, biz de bekleyip göreceğiz.) Evet, sonucu hep birlikte göreceğiz. Mademki, siz imansızlığınızda ve inadınızda ısrar ediyorsunuz bekleyin bakalım, bizde sizinle bekliyoruz bakalım sonuç kimin lehinde ve kimin aleyhinde olacak.

123. (Göklerin ve yerin gaybi bilgileri Allah'a aittir.) Gelecekte ne olup ne bitecek bütün bilgiler Allah katındadır, sizin ve bizim bilmediğimiz bütün bilgileri O, bilmektedir ve sonuçta: (Bütün işler O'na döndürülecektir. Öyle ise yalnız O'na kulluk edin, yalnızca O'na dayanın, O'na güvenin ve Rabbin yaptıklarınızdan habersiz değildir.) Kim ne yapıyor, kim ne yapmıyor, olup bitenlerin hepsinden Rabbin haberdardır ve O'na dönüp hesap vereceksiniz.

YUSUF SÛRESİ

Bu sûrenin istisnasız bütün ayetleri Mekke döneminde inmiş ve bu sûrenin iniş sebebi ise bazı Yahudi bilginleri Mekke müşriklerine: "Muhammed'e sorun bakalım İsrail oğulları Mısıra ne zaman yerleşmiş-lerdir? demeleri üzerine inmiştir. Bu sûrede anlatılacağı gibi İsrail oğulları Kenan diyarında yaşarlarken kardeşleri Yusuf'u babalarından kıskandıklarından dolayı onu kuyuya atmışlardı. Sonra kervancılar kuyudan su çekerken Yusuf'u kuyudan çıkarmışlardı, bunu fark eden kardeşleri de ona sahip çıkarak kervancılara satmışlardı, kervancılar da onu Mısır Azizine köle olarak satmışlardı. Bilahare Mısıra maliye bakanı oldu. Kıtlık dolayısıyla kardeşleri zahire almak için Mısıra geldiler. Yusuf onları tanıdı öz kardeşi Bünyamin'i hile ile hırsızlık yaptı diye yanında tuttu, sonra tekrar geldiklerinde onlara kendisini tanıttı ve tekrar Kenan'a dönüp bu sefer babasını, anasını ve bütün ailesini de getirmelerini istedi, böylece İsrail oğulları, Kenan diyarından Mısır'a yerleşmiş oldular. İşte Yahudiler müşrikler aracılığıyla Peygamberimize sordu-rdukları soruya bu sûrede cevap verilerek Yusuf (a.s.)'in kıssası en güzel şekilde detaylı olarak anlatılmaktadır.

Ayet Sayısı: Yüz on bir

Kelime Sayısı: Bin yedi yüz altı

Harf Sayısı: Yedi bin yüz altmış altıdır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ {١} إِنَّا أَنزَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ {٢} نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَـٰذَا الْقُرْآنَ وَإِن كُنتَ مِن قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ {٣}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlıyorum.

1. Elif, Lâm, Râ: işte bu apaçık kitabın ayetleridir. Umulur ki akıl edersiniz.

2. Anlayasınız diye biz onu Arapça bir kitap olarak indirdik.

3. Biz sana bu Kur'an'ı vahyi etmekle geçmiş ümmetlerin kıssalarını en güzel bir şekilde anlatıyoruz. Hal bu ki, sen bundan önce elbette ki, bunlardan habersizdin.

İzahı

1. Elif, Lâm, Râ: bu harfler hurufu mukataadır ve müteşabihtir, bundaki mana ve maksadı ancak Allah bilir: (İşte bu apaçık kitabın ayetleridir.) Yani her şeyi apaçık beyan eden Kur'an'ın ayetleridir.

Kur'an'ın birkaç ismi vardır. Hüdâ, Furkan, Nur, Zikir ve burada da Mubin ismiyle zikredilmiştir. Hüdâ: İnsana doğru yolu gösteren, ileten bir kılavuzdur. Nur, insanları aydınlatan, karanlık ve sapık yollardan çevirip aydınlık olan hak ve hakikatleri bildiren, gösterendir. Furkan, hakla batılı birbirinden ayıran demektir. Zikir, hatırlatan, öğüt verendir. Mubin de her şeyi açıklayan, demektir.

2. Evet, işte: (Anlayasınız diye biz onu Arapça bir kitap olarak indirdik. Umulur ki artık akıl edersiniz.) Yani bu Kur'an'ı sadece manayı anlama bakımından değil, hem mana yönünden, hem de lafız yönünden Arapça olarak indirdik ki okuyup anlayasınız, düşünüp akıl edesiniz. Bura da önemli bir noktaya işaret edilmektedir ki Kur'an'ı anlamada sadece nakilleri değil, aklı da kullanmak gerekiyor. Ancak nakli kabul etmeyen sadece akılcı bir bakışla da Kur'an iyi anlaşılamaz. Aklın yanında nakle de ihtiyaç vardır. Eğer nakil akla ve Kur'an'a ters düşüyorsa o zaman Akla ve Kur'an'ın zahirine itibar edilir. Fakat bu konuda da iyi niyetli ve ihlâslı olmak gerekir. Çok kimseler, nakli devre dışı ederek sadece akılla izah etmeye çalışıyor, ya da işine geldiği yerde aklı kullanıp, işine gelmediği yerde de nakli kullanıyor ki, böyle olmamak gerekir. İmanlı, ihlâslı ve insaflı olmak gerekir. Bazıları da aklı tamamen devre dışı bırakarak, sadece nakle dayandırarak ayetleri nakille tevil edip nakle uydurmaya çalışıyor arkadan dolanarak mana vermeye kalkışılıyor ki bu da doğru değildir.

3. İşte her şeyi açıklayan ve Arapça olarak indirilmiş olan: (Bu Kur'an'ı biz sana vahyi etmekle geçmiş ümmetlerin kıssalarını en güzel bir şekilde anlatıyoruz. Hal bu ki, sen bundan önce elbette bunlardan habersizdin.) İşte o Yahudilerin müşrikler aracılığıyla sordukları kıssaların en güzeli olan Yusuf (a.s.)'ın kıssasından sen habersizdin, şimdi sana o en güzel kıssayı, bu sûrede anlatıyoruz. Hem de senin kavmin diliyle, onu Arapça bir dille anlatıyoruz. Şimdi bu soruyu sana yöneltenler umulur ki, akıllarını kullanır da anlamaya çalışırlar.

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَباً وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ {٤} قَالَ يَا بُنَيَّ لاَ تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُواْ لَكَ كَيْداً إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلإِنسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ {٥} وَكَذَلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِن تَأْوِيلِ الأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَى آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَى أَبَوَيْكَ مِن قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {٦}

Meali

4. Hani bir vakit Yusuf, babasına demişti ki: "Babacığım, ben rüyamda on bir yıldızla güneş ve ayın bana secde ettiğini gördüm."

5. Babası: "Ey yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine söyleme, sonra sana bir hilede bulunurlar. Şüphesiz ki şeytan açıktan insanın düşmanıdır."

6. Ve işte böylece Rabbin seni seçecek ve rüya tabirlerinden sana bilgiler öğretecek, nimetini sana ve Yakup ailesine tamamlayacaktır. Nasıl ki onu evvelce ataları İbrahim ve İshak üzerine tamamlamıştı. Şüphesiz ki senin Rabbin hakkiyle bilen, hakkiyle hükmedendir.

İzahı

4-5. Bu ayetlerde Yusuf (a.s.)'ın rüyasında on bir yıldızın ve güneşle ayın kendisine secde ettiğini babası Yakup (a.s.)'a anlattığı babası da bunu kardeşlerine söylememsini, çünkü kıskançlıklarından kendisine bir hile yapabileceklerini söylediği ifade edilmektedir.

6. Bu ayette yine Yakup (a.s.) Yusuf (a.s.)'a, Allah Teâla'nın kendisini seçip Peygamberlik şerefiyle şereflendireceğini ve kendisine rüya tabiri ile ilgili bilgiler öğreteceğini haber vermektedir. Allah Teâla, tıpkı kendisinden önce atası İbrahim ve İshak'a Peygamberlik verdiği gibi, onlara bu nimetini tamamladığı gibi kendisine de ve nesline de nimetini tamamlayacağını haber vermektedir. Veya bu ayette Allah Teâla, doğrudan doğruya Yusuf'a hitaben: (Rabbin seni seçecek, rüyaların tabirini öğretecek, sana da ve baban Yakup'un nesline de nimetini tamamlayacak, Peygamberlikle şereflendirecek) diye buyurması Yusuf'a ilham etmiş olabilir. Bu mana bana göre daha uygun gibi geliyor. Çünkü peygamberlere daha peygamberlik gelmeden önce de bazı mucizeler gösterilip ilham edilmiştir. Tıpkı İsa (a.s.)'ın daha yeni doğmuş bir çocukken: (Ben Allah'ın kuluyum, bana kitap verildi ve Rabbim beni Peygamber kıldı,) diye konuştuğu gibi. Zaten peygamberliğin başlangıcı önce sadık rüya ile başlar, bir takım ilhamlar gelir, sonra zamanı gelince vahyi gelir.

لَّقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَإِخْوَتِهِ آيَاتٌ لِّلسَّائِلِينَ {٧} إِذْ قَالُواْ لَيُوسُفُ وَأَخُوهُ أَحَبُّ إِلَى أَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّ أَبَانَا لَفِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ {٨} اقْتُلُواْ يُوسُفَ أَوِ اطْرَحُوهُ أَرْضاً يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ أَبِيكُمْ وَتَكُونُواْ مِن بَعْدِهِ قَوْماً صَالِحِينَ {٩} قَالَ قَآئِلٌ مَّنْهُمْ لاَ تَقْتُلُواْ يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِن كُنتُمْ فَاعِلِينَ {١٠} قَالُواْ يَا أَبَانَا مَا لَكَ لاَ تَأْمَنَّا عَلَى يُوسُفَ وَإِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ {١١} أَرْسِلْهُ مَعَنَا غَداً يَرْتَعْ

وَيَلْعَبْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ {١٢} قَالَ إِنِّي لَيَحْزُنُنِي أَن تَذْهَبُواْ بِهِ وَأَخَافُ أَن يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَأَنتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ {١٣} قَالُواْ لَئِنْ أَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ إِنَّا إِذاً لَّخَاسِرُونَ {١٤}

Meali

7. Andolsun ki, Yusuf ve kardeşlerinin kıssaları hakkında soranlara ibret vardır.

8. Hani demişlerdi ki: "Yusuf ve onun kardeşi (Bünyamin) babamıza bizden daha sevgili, biz ise bir cemaatiz. Şüphesiz ki babamız açık bir yanlışlık içerisindedir.

9. Kardeşleri Yusuf'u öldürün, ya da bir yere atın ki, babamızın yüzü yalnız size dönsün, sonra yine salih bir kavim olursunuz (tövbe edersiniz.)

10. İçlerinden sözü geçen biri dedi ki: "Yusuf'u öldürmeyin, bir kuyunun dibine atın, oradan geçen kervancılardan bazıları onu alır. Eğer yapacaksanız böyle yapın."

11. Dediler ki: "Ey babamız! Sen Yusuf'u bize neden inanmıyorsun? Hal bu ki, biz ona sahip çıkarız."

12. Yarın onu bizimle gönder gezsin, oynasın, biz onu elbette koruruz.

13. Babaları da dedi ki: "Onu götürmeniz beni üzer. Korkarım ki, onu kurt yer de haberiniz olmaz."

14. Dediler ki: "Biz kuvvetli bir tokluluk olduğumuz halde eğer onu kurt yerse, o takdirde şüphe yok ki elbette biz hüsrana uğramış kimseleriz, demektir."

İzahı

7. Evet, bu sûrenin girişinde zikretmiştik. Yahudiler müşrikler aracılığıyla Peygamberimize İsrail oğullarının Kenan diyarından nasıl ve ne zaman gittikleri ile ilgili sual sormuşlardı. İşte bu ayette o suali soranlara cevap vermekte: (Andolsun ki, Yusuf ve kardeşleri hakkında sual soranlara ibret vardır,) diye buyruluyor ve arkasından da herkes için ibret dersi olan Yusuf'la kardeşlerinin hikâyesi anlatılmaya devam ediliyor.

8-14. İşte bu ayetlerde Hazreti Yusuf'a kardeşlerinin nasıl tuzak kurup, kendi aralarında tartışıp onu nasıl kuyuya atmaya karar verdikleri anlatılmaktadır. Evet, işte 10 Numaralı ayette: (İçlerinden birinin, Yusuf'u öldürmeyin, eğer bir şey yapıp onu babanızın sevgisinden uzaklaştırıp, babamızın sevgisini bize çevirmek istiyorsanız onu kuyuya atın. Kervancılardan bazı kimseler ona rastlar, çıkarır, götürürler ve böylece ondan kurtulmuş olursunuz, dedi.) Bunu söyleyen ve kardeşlerine akıl verenin rivayete göre Yahuza denen kardeşi olduğu söylenmektedir. O Yusuf'un öldürülmesine mani oluyor ve kuyuya atılmasını istiyor. Çünkü kuyudan belki bir sebeple çıkarılmış olur ve böylece onu babalarının gözünden uzaklaştırılmış olur. Zaten onları buna sevkeden sebep babalarının ona karşı olan sevgisini kıskanmaları idi.

فَلَمَّا ذَهَبُواْ بِهِ وَأَجْمَعُواْ أَن يَجْعَلُوهُ فِي غَيَابَةِ الْجُبِّ وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُم بِأَمْرِهِمْ هَـذَا وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ {١٥} وَجَاؤُواْ أَبَاهُمْ عِشَاء يَبْكُونَ {١٦} قَالُواْ يَا أَبَانَا إِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِندَ مَتَاعِنَا فَأَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَا أَنتَ بِمُؤْمِنٍ لِّنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِقِينَ {١٧} وَجَآؤُوا عَلَى قَمِيصِهِ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْراً فَصَبْرٌ جَمِيلٌ وَاللّهُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ {١٨} وَجَاءتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُواْ وَارِدَهُمْ فَأَدْلَى دَلْوَهُ قَالَ يَا بُشْرَى هَـذَا غُلاَمٌ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً وَاللّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ {١٩} وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُواْ فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ {٢٠}

Meali

15. Nihayet onu götürüp kuyunun dibine atmaya ittifakla karar verdikleri zaman, biz ona (Yusuf)'a vahyi ettik: "Andolsun ki, sen onların hiç farkında olmayacakları bir zamanda bu işlerini onlara haber vereceksin."

16. Ve yatsı vakti ağlayarak babalarına geldiler.

17. Dediler ki: "Ey babamız! Biz gittik aramızda yarış yapıyorduk, Yusuf'u da eşyamızın yanına bırakmıştık, onu kurt yemiş! Fakat biz doğru söyleyenlerden olsak da sen bize inanmazsın."

18. Ve bir de gömleğinin üzerinde yalan bir kan getirdiler. Babaları dedi ki: "Hayır, nefisleriniz sizi aldatmış da size bir iş yaptırmış. Artık bana düşen güzel bir sabırdır. Anlattıklarınız karşısında bana yardım edecek de Allah'tır."

19. Derken bir kervan geldi ve sucularını kuyuya gönderdiler. O da kovasını saldı, müjde işte bir oğlan dedi. Ve artık onu bir sermaye olarak saklayıp durdular. Allah ise onların (kardeşlerin) ne yapacaklarını biliyordu.

20. Ve onu düşük bir değerle birkaç sayılı dirheme sattılar ve ona fazla önem vermemiş idiler.

İzahı

15-20. Evet, bu ayetlerde yine Yusuf (a.s.)'ın kıssasının devamını anlatmaktadır. Şöyle ki,Yusuf (a.s.)'ın kardeşleri kendi aralarında aldıkları kararı uygulamaya başladılar. Yusuf'la beraber kuyunun yanına topluca gelerek onu kuyuya attılar. Allah Teâla da Yusuf'a vahyederek sen, sana bu yapılanları ilerde kardeşlerinin farkında olmadıkları bir zamanda onlara haber vereceksin, yüzlerine vuracaksın, buyurdu. Yusuf'u kuyuya atan kardeşleri ise gömleğini yalancı bir kana boyayıp babalarına gelerek sahte gözyaşlarıyla ağladılar. Kendi aralarında yarış yaparken Yusuf'u güya eşyaların yanında koyduk, biz oyuna dalarken kurt yemiş, biz doğru söylesek de sen bize inanmasın dediler. Fakat Yakup (a.s.) onların bu sözlerine inanmadı, size çirkin amellerinizi nefsiniz süslemiş bir şeyler yaptırmış. Artık benim yapacağım buna karşı güzel bir sabırdır, diyerek kendini teselli etti ve Allah'tan yardım istedi. Yusuf kuyuda iken kervancılar Yusuf'un atıldığı kuyunun yakınına geldiler. Ve içlerinden kendilerine su getirecek birini kuyuya gönderdiler. Sucu kovayı kuyuya salıverince Yusuf onun ipine sarılarak dışarı çıkınca sucu sevinerek müjde işte bir oğlan çocuğu diye

bağırdı. Onu bir sermaye olarak alıp saklarken kardeşleri onları izleyip yanlarına geldiler ve onun kaçtığını kendilerinin köleleri olduğunu söyleyerek sahip çıktılar. Derken onu kardeşleri az bir pahaya kervancılara sattılar.

Rivayete göre Yusuf'u kuyuya attıktan sonra Yahuza adındaki kardeşi her gün onu kontrol eder ve ona yiyecek getirirmiş. Bir gün onu kuyuda bulamayınca diğer kardeşlerine haber vermiş onlarla beraber araştırırken Yusuf'u kervancıların yanında bulmuşlar ve az bir pahaya onlara satmışlar, yeter ki babalarının gözünden uzak olup unutulsun da babaları kendilerine meyletsin, onlara yüzünü dönsün, ama bu hileler tutmamış. Babaları onlara ne inandı ve ne de onlara yüzünü döndü, hep Yusuf-Yusuf diye sayıklayıp durdu.

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِن مِّصْرَ لاِمْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَى أَن
يَنفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَداً وَكَذَلِكَ مَكَّنِّا لِيُوسُفَ فِي الأَرْضِ
وَلِنُعَلِّمَهُ مِن تَأْوِيلِ الأَحَادِيثِ وَاللّهُ غَالِبٌ عَلَى أَمْرِهِ وَلَكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ {٢١} وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْماً
وَعِلْماً وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ {٢٢} وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي
بَيْتِهَا عَن نَّفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ
اللّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لاَ يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ {٢٣} وَلَقَدْ
هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلا أَن رَّأَى بُرْهَانَ رَبِّهِ كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ
السُّوءَ وَالْفَحْشَاء إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ {٢٤}

Meali

21. Onu satın alan Mısırlı (Nazır) karısına dedi ki: "Buna güzel bak, bize faydalı olabilir, ya da evlat ediniriz." Yusuf'u böylece oraya yerleştirdik, ona rüyaların tabirini de öğrettik. Allah emrinde galiptir. Fakat insanların çoğu bilmez.

22. O tam erginlik çağına gelince kendisine ilim ve hikmet verdik. İşte biz güzel iş yapanları böyle mükâfatlandırırız.

23. Ve Yusuf evinde bulunduğu (efendisinin) karısı onun nefsinden murat almak istedi, kapıları kilitledi ve ona: "Haydı gelsene," dedi. Yusuf: "Allah'a sığınırım! Şüphesiz ki o benim sahibim (Mısır Azizi) bana çok güzel baktı. Doğrusu zalimler iflah olmazlar," dedi.

24. Ve kadın muhakkak ki, ondan murat almayı düşünmüştü, o da artık onu düşünmüştü. Eğer Rabbin delilini görmeseydi, Yusuf da onu arz etmişti. Böylece kötülüğü ve fuhşu onlardan çevirdik. Şüphesiz ki o bizim ihlâslı kullarımızdandı.

İzahı

21-24. Evet, bu ayetlerde de yine Yusuf (a.s.)'ın kıssasından şöyle özetlenmektedir.Yusuf (a.s.)'ı köle diye satın alan Mısır Azizi Kıtfır, hanımı Züleyha'ya dedi ki buna güzel bak belki bize faydalı olur, ya da onu evlat ediniriz. Böylece Allah Teâla, Yusuf'u Azizin sarayına yerleştirdi. Allah Teâla, ona rüya tabirlerini öğretti, onu Peygamberliğe hazırladı, Allah, her şeye galiptir. Kardeşleri onu kıskandılar, onlar onu basit bir pahaya satıp onu gözden düşürmek isterken, Allah C. C. onu saraya yerleştirdi, sayılır sevilir bir hale getirdi. Fakat insanların çoğu bunu fark edemezler. Yusuf artık erginlik çağına gelince Allah Teâla, ona bir takım ilim ve hikmet öğretti. Yani ilimden maksat bir takım zahiri bilgileri, hikmet ise, bir takım sırları, rüya tabiri gibi yorumlar teviller ve derin bilgileri öğretti. İşte Yusuf, böyle bilgi, hikmet ve sırlarla donatılmış bir zat olarak sarayda yaşarken Mısır Azizinin karısı onun nefsinden muradalmak istedi, ona fuhuş teklifinde bulunarak kapıları kapatıp: "Haydi gel," dedi. Yusuf Allah'a sığınırım, ben bunu nasıl yaparım senin kocan bana bu kadar değer verip bana sahip çıkarken, ben bu hıyanette nasıl bulunurum? Zalimler asla felah bulmazlar, ben böyle bir şeyi yaparsam zalimlerden olurum dedi. Fakat buna rağmen kadın ciddi bir şekilde ısrar edip onun nefsinden tatmin olmak istedi. Eğer Allah Teâla, Yusuf'a açık bir delil göstermeseydi, o da bu ısrar karşısında niyeti bozmuştu. Neticede o da bir insandı, nefis ve şehvet sahibi idi. Fakat o Peygamber olduğu için Allah, onu korudu, tam niyeti bozmuş iken Allah, ona bir ibret verici delil gösterdi ve kaçmaya başladı.

Bu delilin ne olduğu hakkında tefsircilerin farklı yorumları vardır. Katada ve ekseri tefsircilere göre Yusuf'a bu çirkin teklif yapıldığı esnada babası Yakup (a.s.) ona: "Ey Yusuf! Sen Peygamberlerden olduğun yazılı olduğu halde kötü bir iş mi yapıyorsun?" diye seslendiğini duyunca Züleyha'nın elinden kaçıp kurtulmaya başladı. Hasani-Basri, Said b. Cübeyr, Mücâhit, İkrime ve Dahhak gibi âlimlere göre ise evin tavanı yarıldı, yanı açıldı ve Yusuf babasının parmaklarını ısırdığını gördü. Fakat yine Said b. Cübeyr'in İbni Abbasdan rivayetine göre de Yakup (a.s.) kendi şekline bürünerek elini Yusuf (a.s.)'ın göğsüne vurdu ve böylece Yusuf'un şehveti parmaklarından gelip dışarı çıktı. Daha buna benzer rivayetler de vardır. Fakat bunların hiçbiri sahih bir kaynağa dayanmıyor. Ancak Cafer b. Muhammed Sadık gibi bazı tetkik eden zatlar, ayette geçen (burhan)'ın Peygamberlik olduğunu söylemişlerdir ki, Allah (c.c.) onu yani Peygamberliğini Yusuf'un kalbine ilham edince Allah Teâla, bu ilhamıyla Yusuf ila fuhuş arasını perde lemiş oldu. Yani Allah Teâla, Yusuf'un Peygamber olacağını kalbine doğurup ilham edince kendisini böylece fuhuştan korumuş oldu. Bu rivayet ve yorumların hangisi olursa olsun bütün peygamberler Masum oldukları için, Allah onları koruduğu için Yusuf'u da bu fitneden korumuş oldu. Şu da gözden uzak tutulmamalıdır. Fuhşun haram ve çirkinliğini, onun sonundaki rezaleti, Allah (c.c.) Yusuf'un gözü önüne getirmiş, kalbine ilham etmiş olabilir. Nitekim ayetin son cümlesinde: (İşte ondan fena bir düşünceyi ve fuhşu çevirdik.) Yani işin sonucunun fena ve kötü olduğunu, ona göstererek bu beladan onu kurtardık. (Çünkü o "Yusuf" bizim ihlâslı kullarımızdandır.)

وَاسُتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِن دُبُرٍ وَأَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَى الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَاء مَنْ أَرَادَ بِأَهْلِكَ سُوَءاً إِلاَّ أَن يُسْجَنَ أَوْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٢٥} قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَن نَّفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ أَهْلِهَا إِن كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِن قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الكَاذِبِينَ {٢٦} وَإِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِن دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ

مِنَ الصَّادِقِينَ {٢٧} فَلَمَّا رَأَى قَمِيصَهُ قُدَّ مِن دُبُرٍ قَالَ إِنَّهُ مِن كَيْدِكُنَّ إِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظِيمٌ {٢٨} يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَـٰذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنبِكِ إِنَّكِ كُنتِ مِنَ الْخَاطِئِينَ {٢٩}

Meali

25. İkisi de kapıya koştular. Kadın onun gömleğini arkadan yırttı ve kapının yanında kadının kocası ile karşı-karşıya geldiler. Kadın hemen dedi ki: Senin eşine fenalık yapmak isteyenin cezası, zindana atılmaktan veya acıklı bir azaba uğratılmaktan başka ne olabilir?

26. Yusuf: "O benden yararlanmak istedi" dedi. Kadının akrabasından biri de şöyle dedi. "Eğer gömlek önden yırtılmış ise, kadın doğru söylemiştir, o zaman o yalancıdır.

27. Yok eğer gömlek arkadan yırtılmış ise, kadın yalan söylemiş ve o doğru söyleyenlerdendir.

28. Ne zaman ki kadının kocası gömleğin arkadan yırtıldığını gördü, o zaman dedi ki: "Bu iş kadınların tuzağındandır. Şüphesiz ki, sizin tuzağınız çok büyüktür.

29. (Kadının kocası dedi ki:) Yusuf sen bundan bahsetme! Ey kadın! Sen de günahına tövbe et, sen gerçekten günahkârlardan oldun.

İzahı

25-29. Bu ayetlerın ifade ettiği manaları da şöyle özetleyebiliriz. Mısır Kıralının birinci adamının karısı Züleyha Hazreti Yusuf'u fuhşa zorlayınca ve Allah Teâla, da ona apaçık bir burhan "delil" götserince Yusuf kapıya doğru kaçmak isterken kadın onu gömleğinin arkasından tutup kendine çekerken kapının önünde kadının kocası olan Mısır Nazırı ile karşılaştılar. Hemen o anda kadın çark yaparak Yusuf (a.s.)'ı suçlamaya kalkıştı ve onun cezalandırılmasını istedi. Yusuf ise suçsuz olduğunu esas kadının kendinden yararlanmak isterken ondan kaçtığını söyledi. Derken kadının akrabalarından biri de kimin suçlu ve kimin suçsuz olduğunu Yusuf'un gömleğinin yırtığından tespit ediniz, dedi. Çünkü

kadın onu arkadan çekerken gömlek yırtılmıştı. Eğer gömlek arkadan yırtılmış ise kadının yalancı Yusuf'un doğruluğuna hükmedilir, yok eğer gömlek önden yırtılmış ise bu sefer kadının doğru Yusuf'un yalancılığına hükmedilirdi. Kadının kocası gömleğin arkadan yırtıldığını görünce, bu siz kadınların hilelerindendir, şüphesiz ki sizin hileleriniz çok büyüktür, dedi. Yusuf (a.s.)'a sen artık bunu kimseye söyleme kapansın gitsin, kadına da sen de günahlarına tövbe et, şüphesiz ki sen hata işleyenlerdensin, dedi.

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتَاهَا عَن نَّفْسِهِ قَدْ شَغَفَهَا حُبّاً إِنَّا لَنَرَاهَا فِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ {٣٠} فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ أَرْسَلَتْ إِلَيْهِنَّ وَأَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَأً وَآتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّيناً وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّ فَلَمَّا رَأَيْنَهُ أَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّهِ مَا هَـذَا بَشَراً إِنْ هَـذَا إِلاَّ مَلَكٌ كَرِيمٌ {٣١} قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ وَلَقَدْ رَاوَدتُّهُ عَن نَّفْسِهِ فَاسَتَعْصَمَ وَلَئِن لَّمْ يَفْعَلْ مَا آمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُوناً مِّنَ الصَّاغِرِينَ {٣٢}

Meali

30. Şehirdeki bazı kadınlar da: "Azizin karısı delikanlısından muradalmaya kalkışmış, sevgi yüreğini yakıp bitirmiş, şüphesiz ki, biz onu apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz," dediler.

31. Azizin karısı onların dedikodularını duyunca, onlara davetçi gönderdi, onlara yaslanacakları yastıklar hazırladı, sofra kurup ve her birinin eline bir bıçak verdi. Ve Yusuf'a da: "Birden onların karşılarına çık," dedi. Kadınlar onu görünce onun büyüklüğünü anladılar. (Şaşkınlıklarından) ellerini kestiler ve dediler ki: "Hâşâ, Rabbimiz! Bu bir insan değil, ancak şerefli bir melektir."

32. (Azizin) karısı dedi ki: "İşte beni kınadığınız şey budur. Gerçekten ben onun nefsinden muradalmak istedim. Andolsun ki, eğer o kendisine emredeceğimi yapmazsa elbette zindana atılacak ve elbette küçük düşenlerden olacaktır," dedi.

İzahı

30-32. Bu ayetlerde yine Kıssanın devamının özeti şöyledir. Aziz her ne kadar bu işin kapanmasını istedi ise de, karısının bu hali şehirdeki kadınların kulağına düştü ve bütün kadınlar Azizin karısını ayıpladılar. Fakat Azizin karısı bu dedikoduları duyunca, kendisini ayıplayan bu kadınlara güzel bir konuk hazırlayıp onları davet etti. Herhalde et gibi bazı yemeklerden sonra üzerine elma yeme âdetleri de vardı ki, bunlar için birer tabakla elmaları soymak için birer de bıçak verdi ve Yusuf'a da aniden içeri gir, dedi. Yusuf aniden içeri girince kadınlar ona olan hayranlıklarından parmaklarını kesip onun şaşkınlığı ile: "Hâşâ, Rabbimiz! Bu bir beşer değil, ancak şerefli bir melektir," dediler. Azizin karısı da bu kadınların şaşkınlıklarını görünce, işte beni kınadığınız şey bu idi. Ben onun nefsinden muradalmak istedim, eğer benim emrime itaat etmezse, onu zindana attıracağım ve o küçük düşenlerden olacak, dedi. Ve arzusunu yerine getirmediği için Yusuf'u tehdidetti fakat Yusuf bu tehditlere boyun eğmedi, kabul etmedi.

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ وَإِلاَّ تَصْرِفْ عَنِّي كَيْدَهُنَّ أَصْبُ إِلَيْهِنَّ وَأَكُن مِّنَ الْجَاهِلِينَ {٣٣} فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {٣٤} ثُمَّ بَدَا لَهُم مِّن بَعْدِ مَا رَأَوُاْ الآيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتَّى حِينٍ {٣٥}

Meali

33. Yusuf dedi ki: "Ey Rabbim! Zindan bunların beni davet ettiği şeyden daha sevimlidir. Eğer sen bu kadınların tuzaklarını benden çevirmezsen, ben onlara meyleder ve cahillerden olurum."

34. Artık Rabbi onun duasını kabul etti de ondan, onların hilelerini çevirdi. Şüphesiz O, işte O; hakkiyle işiten hakkiyle bilendir.

35. Sonra bu delilleri gördükleri halde yine de onu bir süre zindana atmaları kanaati açığa çıktı.

İzahı

33-35. Evet, kadının Yusuf 'u zindana atılması ile tehdid edişine karşın o şöyle diyor. (Ey Rabbim! Zindan bana çağrıldığım o kötü şeyden, fuhuşdan daha sevimlidir, eğer sen bu kadınların tuzaklarını benden çevirmesen, ben onlara meyledip cahillerden olurum,) dedi. Allah Teâla da Yusuf'un duasını kabul edip ondan kadınların hile ve tuzaklarını çevirdi. Yusuf (a.s.) bu çirkin tuzağa düşmekten kurtuldu ise de zindandan kutrulamadı. Mısır azizi Yusuf'un haklı olduğunu bilebile milletin dilinden kurtulmak için onu bir süreliğine bu mesele unutuluncaya kadar mecburen zindana attırdı.

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانَ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْراً وَقَالَ الآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزاً تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ {٣٦} قَالَ لاَ يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلاَّ نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَن يَأْتِيكُمَا ذَلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لاَّ يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَهُم بِالآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ {٣٧} وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَآئِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَا أَن نُّشْرِكَ بِاللهِ مِن شَيْءٍ ذَلِكَ مِن فَضْلِ اللهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَشْكُرُونَ {٣٨} يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَأَرْبَابٌ مُّتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

{٣٩} مَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِهِ إِلاَّ أَسْمَاء سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَآؤُكُم
مَّا أَنزَلَ اللّهُ بِهَا مِن سُلْطَانٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلّهِ أَمَرَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ
إِيَّاهُ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَـكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ {٤٠}
يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْراً وَأَمَّا الآخَرُ
فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِن رَّأْسِهِ قُضِيَ الأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ
{٤١} وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِّنْهُمَا اذْكُرْنِي عِندَ رَبِّكَ فَأَنسَاهُ
الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ {٤٢}

Meali

36. Onunla beraber zindana iki delikanlı daha girdi. Onlardan biri dedi ki: "Rüyada kendimi şarap sıkarken gördüm." Diğeri de: "Ben de başımın üstünde kuşların yemekte olduğu bir ekmek taşıdığımı gördüm. (Yusuf'a) bunun yorumunu bize haber ver, çünkü biz seni iyilerden görüyoruz." Dedi.

37. Yusuf dedi ki: "Size yedirilecek yemek getirilmeden önce mutlaka haber vereceğim. Bu Rabbimin bana öğrettiği ilimlerdendir. Çünkü ben Allah'a iman etmeyen ve ahireti inkâr eden bir kavmin dinini terk ettim."

38. Atalarım İbrahim, İshak ve Yakup'un dinine uydum. Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamız bize yakışmaz. Bu gerek bize ve gerekse insanlara Allah'ın lütfündendir. Lakin insanların çoğu şükretmezler.

39. Ey zindan arkadaşlarım! Çeşitli Tanrılar mi daha iyi, yoksa gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah mı?

40. Allah'ı bırakıp da sizin ve atalarınızın taptığı, bir takım isimlerden başka bir şey değildir. Allah, onlar hakkında bir delil indirmemiştir. Hüküm ancak Allah'a aittir. O, size başkasına değil, ancak kendisine ibadet etmenizi emretmiştir. İşte dosdoğru din de budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.

41. Ey zindan arkadaşlarım! (Rüyalarınıza gelince), biriniz efendisine şarap içirecek: Diğeri ise asılacaktır ve kuşlar onun başından yiyecekler. İşte öğrenmek istediğiniz iş kesinleşmiştir.

42. Yusuf zindandan kurtulacağını zannettiği o iki kişiden birine dedi ki: "Beni de efendinin yanında hatırla," (Ona benden bahset.) Fakat şeytan ona efendisinin yanında hatırlatmayı unutturdu da senelerce zindanda kaldı.

İzahı

36-42. Bu ayetlerde de yine kıssayı şöyle özetleyebiliriz.Yusuf zindana girerken iki genç delikanlı da onunla beraber zindana girdiler. Rivayete göre bunların biri Mısır Hükümdarının aşçısı, diğeri de sucusu imiş ki, bunlar Hükümdara suikast yapacaklarmış, ihbar edilince de zindana atılmışlar. Bunlar Yusuf'un iyi bir insan ve rüya tabircisi olduğunu görünce ya kendi aralarında uydurarak veyahut da gerçekten rüya gördüklerini söylemişler. Biri rüyasında şarap sıktığını, diğeri de başında ekmek taşırken onun üzerinde kuşların ekmeği yediğini görmüş ve bu rüyaların tabirini Hazreti Yusufdan istemişler. O da daha henüz size yiyecek bir rızık gelmeden ben onu mutlaka size haber veririm dedi. Yani ister rüya da, isterse uyanıkken size gelecek olan bir yiyeceğin mahiyetini o daha size gelmeden önce bilir ve haber veririm. Çünkü bu Rabbimin bana bildirdiği şeylerdendir ve ben Allah'a iman etmeyen ve ahireti de inkâr eden bir milleti terk ettim. Yani Mısır Hükümdarının, onun kavminin ve bana fuhuş teklifinde bulunanların arzularını terk ettiğim için, Allah bana bu hikmet ve sırları öğretti. Ve ben Atalarım İbrahim, İshak ve Yakup'un yoluna uydum. Artık benim, Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmam söz konusu olamaz. İşte bu hidayet ve tevhid inancı, Allah'ın bize, bizim ailemize ve diğer insanlara olan lütfundandır. Ancak insanların çoğu şükretmezler, diyerek Yusuf (a.s.) bir yerde zindandaki insanlara ve o gençlere nasihatte bulundu. Ve rüya tabirini isteyen o iki gence dönerek dedi ki: (Ey benim zindan arkadaşlarım! Ayrı-ayrı dağınık Rabler, ilahlar mı daha hayırlıdır, yoksa her şeyi kahreden tek bir ilah mı? Hal bu ki, sizin Tanrı diye taptığınız şeyler bir takım isim ve cisimlerden başka bir şey değildir. O isimleri de sizin babalarınız takmıştır. Allah, onlara tapın diye de hiçbir delil getirmemiştir, O, ancak kendisine kulluk etmenizi emretmiştir. İşte doğru olan din bundan ibarettir, ama insanların çoğu bunu bilemezler.) Yusuf (a.s.) zindanda

ki, mahkumlara tebliğ ediyor, onları Allah'ın birliğine inanmaya ve yalnız O'na kulluk etmeye davet ediyor, onlara nasihatlerde bulunuyor. Bu davet ve öğütlerden sonra o ruya gören iki kişiye diyor ki: (Ey zindan arkadaşlarım! Şimdi sizin rüyalarınızın tabirlerine gelince sizden biriniz hapisten kurtulup efendisine şarap sunacak, diğeri başında ekmek taşırken kuşların yediği ise asılacak ve onun kafasından kuşlar yiyecektir. İşte istediğiniz rüyanın tabiri budur ve bu iş böylece Allah tarafından hükmedilmiştir.) Sonra Yusuf, zindandan kurtulup efendisine şarap sunacak olan gence dedi ki: (Efendinin yanına varınca beni de ona hatırlat.) Yani benim haksız yere zindana atıldğımı biliyor, belki unutmuştur bunu Mısır Azizine hatırlat, artık beni de belki tahliye eder, diye kendisinden bahsetmesini istedi. Tahliye olan genç de Yusuf'un bu sözüne tamam diyerek kabul etti. Fakat: (Şeytan ona bu meseleyi hatırlatmayı unutturdu) ve Yusuf orada senelerce kaldı.

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ {٤٣} قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ {٤٤}

Meali

43. Hükümdar dedi ki: "Ben rüyamda yedi semiz sığır gördüm ki, onlar yedi zayıf sığırı yiyordu ve yedi yeşil başakla da yedi kuru başak gördüm. Ey ileri gelenler! Siz rüya tabir edebiliyorsanız benim bu rüyamı tabir ediniz."

44. Dediler ki. "Rüya dediğin şey karma karışık şeydir, biz böyle karışık hayallerin yorumunu bilmeyiz."

İzahı

43-44. Evet, bu ayetlerin içerdiği manada kıssa şöyle devam etmektedir. Hükümdarın kendisi rüya görüyorum diyor ki, bu görüyorum, ifadesinden de bu rüyayı birkaç kere gördüğü anlaşılmaktadır. İşte bu gördüğü rüyanın tabirini ileri

gelenlerden istiyor. Yani kâhinlerden rüyanın tabir edilmesini istiyor ki, bunlar öyle ilim sahibi bilgin kimseler değil. Hükümdar bu kâhinleri toplatıp rüyasının tabir edilmesini istiyor, onlar da bunun çok karışık anlaşılmaz bir rüya olduğunu ve bunu tabir edemeyeceklerini söylüyorlar ki, bu rüyayı bundan sonra gelecek ayetler de Yusuf (a.s.) tabir edecektir.

Burada âcizane ben rüyalar hakkında biraz açıklamada bulunmak istiyorum. Rüyalar başlıca üç kısma ayrılır. Rahmani, şeytani ve hayali rüyalardır. Rahmani rüya da ikiye ayrılır ki ya rüyada müjdelenir, ya da uyarılır. Yani Rahmani rüyada Allah Teâlâ ya, size hal ve hareketlerinizin, yol ve istikametinizin doğruluğunu göstererek sizi müjdeler. Ya da hal ve hareketlerinizdeki hatalarınız yüzünden sizi ikaz eder ki, bu da rahmani rüyalardandır. Meselenin anlaşılması bakımından benim başıma gelen bir rüyayı nakletmek istiyorum. Genç zamanımda camide imam iken evde yatak odasında ufak bir kütüphane vardı, o kütüphaneyi de yerden koymuştum ve içerisinde Kur'an-ı Kerim, tefsir ve fıkıh kitapları vardı. Bende birazda gençlik vardı farkında olmayarak karyolanın ayak kısmını bu kitaplığa doğru yerleştirmişiz, yatarken kitaplık aşağıda yerde ayak istikametimde iken farkına varmadan meğer ona karşı ayaklarımı uzatarak yatıyormuşum. Bir gece rüyamda Peygamberimiz aşağıda yerde yatarken canlandı ve beni şiddetli bir şekilde azarlayarak kalk, dedi. Fakat yüzünü falan göremedim, uyandım, bir hatamın olduğunu anladım. Onun yerde yatması benim yukardan karyolada yatmamın bir saygısızlık olduğunu anladım, ama bunun neden olduğunu hemen anlayamadım, epey düşündüm, derken kitaplık aklıma geldi. Meğer benim bu saygısızlığım kitaplığın yerden olması ve benim de ona karşı yukardan ayaklarımı uzatarak yattığımmış. Ve ondan sonra ayakucunda kitap bulundurmamaya özellikle de Kur'an-ı Kerimin bulunmamasına özen gösteriyorum. İşte bu rahmani bir Rüyadır ve bu rüya ile hatanız size haber verilerek, ikaz ediliyorsunuz, demektir. Ayriyeten bir de bu rüyalar böyle açıktan da olabilir, rumuzlu da olabilir ki, bu rumuzlu rüyaların da tabirleri vardır. Mesela Benim rüyada ezen okumam mutlaka evde ailemden birisi ile kavga etmeme işarettir. Bunu defalarca, onlarca böyle görmüşümdür, hiç birinde şaşmamıştır. Rüyada ezan okuduğumu görünce çok korkarım, kimseye söylemem ama ne yapsam hiçbir kere yanılmamış ayni şey başıma gelmiştir. Hatta bazen ezanı öyle bir tatlı ses ve name ile okurum ki, kendi kendime o sesten zevk alırım,

bu şekilde ezan okumam kavganın daha şiddetli olması ile sonuçlanır. Bazen de baştan son derece güzel bir name ile başlayıp sonrasında ses alçalıp bozulduğu zaman, kavga ilk başlangıçta şiddetli başlar sonrasında azalır ve yatışır. Bazen de ezanı yarıda keserim, kavga yarıda biter velhasıl daha bu güne kadar bu rüyanın bir kere boşa gittiğini bilmem. Ama rüyamda Kur'an okumam, ya da dinlemem iyi gelir. Evet, bazı rüyalar vardır ki onlar kapalı gibi görünse de tabiri size ilham edilir, onu anlarsınız. Ama bazılarında da yanılabilirsiniz, tahmin ettiğiniz gibi çıkmaz veya tahmin ettiğinizden farklı olarak çıkar. Velhasıl bu rahmani rüyalar da Allah'ın bir lütfu, O'nun öğretisidir ki onunla görevli melekler vardır. Tıpkı televizyonda kamara ile çekip çeşitli resimler gösterildiği gibi melekler o resimleri rüyada gösterir. Şeytani rüyalara gelince, bunları da şeytan yine aynı televizyonda gösterilen çirkin ve şeytani filimler gibi göste rir, bazen de şeytan mümini endişelendirmek için onu üzmek için endişeli ve üzüntülü rüyalar gösterir. Üçüncüsü hayali rüyalardır ki, bunlar bilinçaltında görülen rüyalardır. Gündüz bir şeyin peşinde çok koşarsınız, kafaya takarsınız, onun etkisinde kalarak rüyanıza gelir ki, böyle rüyalara hiç itibar edilmez. İşte bu ayette geçen: (Edgâsü ehlam) denen rüya bu kabilden karışık anlaşılmaz hayâlı rüyalardan demektir ki, Kâhinler tabir edemedikleri için bu rüyaya karışık anlaşılmaz hayali rüya demek istemişlerdir. Oysa bu rüya karışık rüyalardan değil, tevili olan rumuzlu bir rüya idi, kâhinler cahil oldukları için öyle demek zorunda kaldılar. Böyle Rüyaları birinci derecede peygamberler tabir ederler, ikinci derecede de muttaki olan âlimler tabir edebilirler. Nitekim İbni Ebi Şeybe, Ahmet b. Hambel, Buhârı, Müslim, Tirmizi, Ebu Davud Et-Teyâlisi, Ebu Avâne ve Deylemi Enes den, Ebu Hüreyre ise İbni Abbas'tan rivayet ettikleri bir hadis de: "Müminlerin rüyası peygamberliğin kırk altı parçada bir parçasıdır," buyrulmuştur. Yetmişte bir olduğunu rivayet eden hadisler de vardır. Ve peygamberlerin, peygamberlikleri ilk sadık rüya ile başlamış sonra vahye dönüşmüştür. Fakat bazı kimselerin imanı zayıf olduğu için ya da hiç imanı olmayanlar rüyaları o kâhinler gibi ya tamamen inkâr ederler, ya da bilinçaltı diyerek rahmanı rüyaları inkâr ederler. Hal bu ki onlarca ve yüzlerce görülen rüyalar aynan çıkmıştır. Fakat şunu da hatırlatmada yarar vardır. Zamanımızda bu rüyaları istismar edenler de vardır. İşte rüyada mehdi olduğu kendisine ilham edildiğini iddia edenler rüya ile kendilerine bir takım paya çıkarmaya çalışanlar da vardır.

Biraz önce dediğimiz gibi rüyaları tabir edip anlayabilmek için son derece takva sahibi ilim sahibi olması lazımdır. Şeytan bazı cahillere rüyada böyle bazı şeyleri fısıldayıp onu yoldan çıkarmak ister. Herkes kendi haddini bilmelidir. Bir keresin de şeytan aynı oyunu bana da oynamak istedi, rüyam da sen mehdisin, dedi ama ben haddimi bilirim bunun şeytandan olduğunu anladım. Zaten Mehdi hususu da çok istismara müsait olduğu için şeytan bunu fırsat bilerek bir şeyler fısıldayabilir. Şahsen ben zaten mehdi ile ilgili hadislerin birbiriyle çelişen uyduruk hadisler olduğunu daha önce söylemiştim. Aslında bize de bu hastalık Yahudi ve Hıristiyanlardan bulaşmıştır. Onlarda da böyle beklentiler olduğunu daha önce yazmıştık. Son olarak diyoruz ki, rahmani rüyaya inanmayanların imanından şüphe edilir. Nitekim bir hadiste: "Rüyayı sadıka (doğru olan rüyaya) inanmayan Allah'a ve Resulüne de inanmaz," buyrulmaktadır. Nitekim sûrenin başında Hazreti Yusuf'un babasına anlattığı rüya aynen çıkmıştır, yine o gençlerin gördükleri rüyayı tabir ettiği gibi aynen çıkmıştır. Ve hükümdarın gördüğü rüyayı da bundan sonraki ayetlerde yine Yusuf (a.s.) tabir edecektir ki, onlar da aynen çıkmıştır.

وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَاْ أُنَبِّئُكُم بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ {٤٥} يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنبُلاَتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَّعَلِّي أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ {٤٦} قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ دَأَباً فَمَا حَصَدتُّمْ فَذَرُوهُ فِي سُنبُلِهِ إِلاَّ قَلِيلاً مِّمَّا تَأْكُلُونَ {٤٧} ثُمَّ يَأْتِي مِن بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلاَّ قَلِيلاً مِّمَّا تُحْصِنُونَ {٤٨} ثُمَّ يَأْتِي مِن بَعْدِ ذَلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ {٤٩}

Meali

45. O (zindandan) kurtulmuş olan iki gençten biri nice zaman sonra hatırladı da dedi ki: "Ben size o rüyanın tabirini haber veririm, beni gönderin."

46. (O genç gelerek:) Ey doğru sözlü Yusuf! (Şu rüyayı tabir et!) Yedi semiz ineği yedi cılız inek yiyor ve yedi yeşil başakla, diğer yedi kuru başak (ne ifade ediyor? Bize tabir et.) Umulur ki, insanlara doğru bilgi ile dönerim, onlar da doğru bilirler.

47. Yusuf dedi ki: "Yedi sene eski âdetiniz üzere ekin ekersiniz, sonra da yiyeceklerinizden az bir miktarı hariç biçtiklerinizi başağıyla beraber stok ediniz.

48. Sonra onun arkasından yedi kurak sene gelecek, önceki biriktirdiklerinizin az bir kısmı (tohumluk olarak) hariç diğer biriktirdiklerinizi yiyip bitirecek.

49. Sonra da yağışı bol olan bir yıl gelecek ki, halk o yılda artık sıkıntıdan kurtulacak, mahsul alacak.

İzahı

45-49. Evet, bu ayetlerde de kıssa devam ediyor. Ve kâhinler rüyayı tabir edemeyince hapishanede ki, iki gençten biri olan ve zindandan kurtulmuş olana Hükümdarın sakısı yani şarap sunan hizmetçisine Yusuf (a.s.) demişti ki, benim haksız yere zindanda yattığımı hükümdara hatırlat. Fakat o bunu uzun bir zaman geçmesine rağmen unutup hatırlatmamıştı. Şimdi hükümdarın rüyasının tabiri söz konusu olunca Yusuf (a.s.)'a muhtaç oldular işte o genç o zaman Yusuf'un bu sözünü hatırladı ve ben bu rüyanın tabirini haber veririm diyerek Yusuf (a.s.)'ın zindanda olduğunu hükümdara hatırlattı ve onun bu rüyayı tabir edeceğini söyledi. Hükümdardan izin alarak gelip Yusuf'a bu rüyanın tabirini sordu ve o da yukarda geçtiği gibi ona rüyanın tabirini anlattı. İşte yedi semiz sığırın yedi zayıf, cılız sığırları yemeleri, yedi yıl normal bolluk olacağı ve arkasından da yedi yıl kıtlık olacağının işaretidir. Yedi yeşil başakla yedi kuru başağın da bolluk yılında ki yeşil başaklar olduğu, yedi kuru başakların da bu bolluk yıllarında kurutulmuş başakların kıtlık yıllara saklanmasının işareti olarak ve bu bolluk yıllarında ki saklanan tahılların da kıtlık yıllarında idareli bir şekilde kullanılmasının işaretleri olarak tabir etti. O genç de bunu gidip Hükümdara anlattı.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَى رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللاَّتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ {٥٠}

Meali

50. Hükümdar da: "Onu bana getir," dedi. Elçi Yusuf'un yanına gelince Yusuf ona dedi ki: "Haydi efendine geri dön de ona sor bakalım, o ellerini kesen kadınların maksatları ne imiş? Şüphesiz ki Rabbim onların hilelerini pekâlâ bilir."

İzahı

50. Hazreti Yusuf meselenin içyüzünü bildiği halde kadınların kendisine tuzak kurduklarını, suçsuz, masum olduğunu ve haksız yere zindana atıldığını bildiği halde gelen elçiye: (Git efendine sor bakalım o kadınların derdi ne imiş?) Yani ben de biliyorum ve kendiside benim haksız yere zindana atıldığımı biliyor. Ama halkta bunu duysun, benim iffetli ve namuslu olduğum bilinsin ve itibarım iade edilsin diye Yusuf (a.s.) elçiyi çeviriyor, bu itibarını kazanmadan zindandan çıkmak istemiyor.

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدتُّنَّ يُوسُفَ عَن نَّفْسِهِ قُلْنَ حَاشَ لِلّهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِن سُوءٍ قَالَتِ امْرَأَةُ الْعَزِيزِ الآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ أَنَاْ رَاوَدتُّهُ عَن نَّفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ {٥١} ذَلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللّهَ لاَ يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ {٥٢} وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلاَّ مَا رَحِمَ رَبِّيَ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٥٣}

Meali

51. Hükümdar da o kadınlara: "Derdiniz ne idi ki, o vakit Yusuf'un nefsinden muradalmak istediniz?" dedi. Kadınlar da: "Hâşâ, Allah için biz onun aleyhinde hiçbir fenalık bilmiyoruz," dediler. Azizin karısı da: "Şimdi hak ve hakikat ortaya çıktı. Aslında onun nefsinden ben muradalmak istedim, şüphesiz ki, elbette o doğrulardandır," dedi.

52. Yusuf da, işte o bilsin ki, ben onun (Azizin) gıyabında ona hıyanet etmedim ve şüphesiz ki Allah, hainlerin hilesini başarıya ulaştırmaz.

53. Ben aslında nefsimi temize çıkarmıyorum. Şüphesiz ki nefis elbette kötülüğü emreder. Ancak Rabbimin esirgediği müstesnadır. Şüphesiz ki, benim Rabbim esirgeyendir.

İzahı

51-52. Evet, Yusuf'un bu isteği üzerine Hükümdar kadınları sorguya çekerek onlara: (Derdiniz ne idi ki, Yusuf'un nefsinden muradalmak istediniz? dedi.) Kadınlar da suçlarını itiraf ederek: (Hâşâ, biz onun aleyhinde hiçbir kötülük bilmiyoruz, dediler. Ve arkasından azizin karısı suçunu itiraf ederek, şimdi hak ve hakikat meydana çıktı suçlu benim, ben onun nefsinden faydalanmak istedim, o elbette doğrulardandır, dedi. –Yusuf da efendisi için bilsin ki, ben onun gıyabında ona hıyanet etmedim, namusuna göz dikmedim. Ve şüphesiz ki Allah hainlerin hilesini hiçbir zaman başarıya ulaştırmaz,) diyerek böylece kendisi Allah nazarında ak ve pak olduğu gibi halk nazarında da aklamış ve itibarını kazanmış oldu.

53.Yusuf buna rağmen yine de şöyle dedi: (Ben nefsimi temize çıkarmıyorum. Şüphesiz nefis elbette kötülüğü emreder. Ancak Rabbim'in esirgediği müstesna. Şüphesiz ki, benim Rabbim esirgeyendir.) Yani her ne kadar suçsuz isem de ben de nefis sahibiyim, kendimi o nefsin şerrinden uzak tutmuyorum, diyerek, daha önce geçtiği gibi Azizin karısı kapıları kapatarak haydi gel, ne duruyorsun dediğinde onun nefsinin de kendisinden uzak olmadığını ve Allah'ın burhanıyla kurtulduğunu işaretle ifade etmektedir. O burhanın ne olduğunu biraz önce nakletmiştik. Babası kendisine görünerek onu ikaz etmişti. İşte Yusuf Allah'ın, o burhanıyla kendisini koruma altına aldığına ve onunla kurtulduğuna

işaret etmektedir. Nitekim İbni Abbas da böyle yorumlamıştır ki, Yusuf (a.s.) Allah'ın rahmeti, koruması sayesinde bu beladan kurtulmuştur.

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ أَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسِي فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ إِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مِكِينٌ أَمِينٌ {٥٤} قَالَ اجْعَلْنِي عَلَى خَزَآئِنِ الأَرْضِ إِنِّي حَفِيظٌ عَلِيمٌ {٥٥} وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الأَرْضِ يَتَبَوَّأُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَاءُ نُصِيبُ بِرَحْمَتِنَا مَن نَّشَاء وَلاَ نُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ {٥٦} وَلَأَجْرُ الآخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ آمَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ {٥٧}

Meali

54. Hükümdar dedi ki: "Onu bana getirin kendime yardımcı tahsis edeyim." Sonra onunla konuşunca dedi ki: "Sen bu gün bizim yanımızda gerçekten büyük bir mevkiye sahipsin, güvenilir birisin."

55. Yusuf da ona dedi ki: "Beni bu ülkenin hazineleri üzerine bakan yap. Çünkü ben bu işi iyi bilir, iyi idare ederim.

56. Ve işte böylece Yusuf'u o yerde (Mısır da) iktidara getirdik. Nerede istiyorsa orada makam ediniyordu. Biz rahmetimizi dilediğimize nasip ederiz ve iyilik edenlerin mükafatını zayi etmeyiz.

57. İman edip takva sahibi olanlar için elbette ahirette mükâfatı daha hayırlıdır.

İzahı

54-55. Hükümdar bu tetkiki yapıp Yusuf'un masumiyetini anladıktan sonra, onu zindandan bana getirin, diyerek tekrar emir verdi ve bunun üzerine elçi Yusuf'u zindandan almaya geldiğinde Yusuf zindanın kapısına: "Buralar belalar konağı, diriler kabri, düşman sevindiren, dostlar sınavıdır," diye yazı yazmış, oradan çıkarak atalarına dua edip şöyle demiş. "Ey Allah'ım! Senden, senin

hatırınla beraber bunun hatırını dilerim, bunun (zindanın) şerrinden ve başkasının şerrinden senin güç ve kuvvetine sığınırım," diye duasını tamamlamış. Ve Hükümdarın huzuruna gelince de Arapça selam vermiş ve İbranice konuşmuş. Yani Esselamu alyküm diyerek selamlamış ve kendi dili olan İbranice ile konuşmuş. Hükümdar da bu dilin hangi millete ait olduğunu sormuş o da atalarımın dilidir, diye cevap vermiş. Hükümdar birçok dil bildiği için onunla birçok dille konuşmuş o da onunla her dilden konuşmuş. Yusuf'un bu haline Hükümdar hayret etmiş ve Yusuf'a şimdi rüyamın tabirini bir de senden dinlemek istiyorum, demiş. Yusuf da rüyanın tabirini tek-tek anlatmış: "Hükümdar da sen bizim katımızda büyük bir mevki sahibisin, güvenilir bir kimsesin," demiş ve köşkünde Yusuf (a.s.)'a bir köşk tahsis edip onu, oraya oturtmuş. O da: (Bu kıtlık yılları atlatmak için beni hazineler üzerine bakan olarak tayin et, çünkü ben bu konuda mali işleri iyi bilenim ve hem de iyi tedbir alırım, dedi.) Ve Hükümdardan tam bir yetki aldı. Bazı tefsircilere göre Malik bile Hazreti Yusuf'un emrine girmiş ve mali işlerde onun bütün görüşlerine uymuştur.

56. Evet, bu ayette de zaten Yusuf'un tam yetkili olduğu beyan edilerek buyruluyor ki: (Ve işte biz böylece o yerde Yusuf'u iktidara getirdik ve nerede istiyorsa, orada iktidar oluyordu. Ve biz Rahmetimizi dilediğimize nasip ederiz ve iyilik edenlerin mükâfatını asla zayi etmeyiz.) İşte Cenab-ı Hak böyle buyurarak Yusuf'un gerçekten büyük bir itibar sahibi olduğunu beyan etmiştir.

57. Evet işte bütün bunlar iyi insanların dünyadaki yükseldikleri makam, mevki ve itibarlardır. Fakat: (İman edip takva sahibi olanlar için ahirette ki mükâfatları daha da hayırlıdır.) Daha üstün ve kalıcıdır. Dünyada iman, ihlâs ve iffet sahibi olan ve bir takım sıkıntı ve belalara maruz bırakılsalar da sonun da yüksek makam ve mevkilere erişecekleri, ebedi olan bu makam ve mevkilerin daha hayırlı olduğu kesindir. Allah Teâlâ bazı kullarını, alçaltmak isteyenlere karşı onları bu dünyada da yükseltir, makam ve mevki sahibi yapar. Çünkü her şey O'nun elindedir, istediğini istediğine verir ve istediğini de istediğinden alır.

وَجَاءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنكِرُونَ {٥٨} وَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَّكُم مِّنْ أَبِيكُمْ

أَلاَ تَرَوْنَ أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَاْ خَيْرُ الْمُنزِلِينَ {٥٩} فَإِن لَّمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلاَ كَيْلَ لَكُمْ عِندِي وَلاَ تَقْرَبُونِ {٦٠} قَالُواْ سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا لَفَاعِلُونَ {٦١} وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُواْ بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَعْرِفُونَهَا إِذَا انقَلَبُواْ إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ {٦٢}

Meali

58. Ve (bir gün oldu) Yusuf'un kardeşleri gelip onun huzuruna girdiler de o, onları tanıdı, oysa onlar onu tanımamışlardı.

59. Ne zaman ki onların bütün hazırlıklarını tamamladı. İşte o zaman dedi ki: "Babanızdan olan öbür kardeşinizi (Bünyamini) de bana getirin. Görüyorsunuz ya, ben ölçeği tam ölçüyorum ve ben konuk sevenlerin en hayırlısıyım."

60. Eğer onu bana getirmezseniz artık benim yanımda size bir kile bile zahire yoktur ve bana yaklaşmayınız."

61. Dediler ki: "Onun için babasından izin almaya çalışacağız ve her halükarda biz bunu yaparız."

62. Yusuf bir taraftan da hizmetkârlarına dedi ki: "Onların sermayelerini farkına varmadan yüklerinin içine koyunuz. Belki ailelerinin yanına dönünce farkına varırlar da, belki yine gelirler."

İzahı

58-62. Evet, bu ayetlerde de yine kıssanın devamının özeti şöyledir Yusuf (a.s.)'ın tabir ettiği rüya gerçekleşiyor ve kıtlık yılları gelip çatıyor derken Kenan diyarında yaşayan Yusuf'un ailesi de bundan etkileniyor ve kardeşleri de zahire almak için Mısıra geliyor ve Yusuf'un huzuruna çıkıyorlar. Yusuf onları tanıyor, ama onlar onu tanımıyorlar. Onları sorup sorguladıktan sonra bir daha gelirken baba bir kardeşinizi de yani kendi ana bir olan öz kardeşi Bünyamini de yanlarında getirmelerini söylüyor, eğer onu yanlarında getirmezlerse

kendilerine zahire verilmeyeceğini tembih ediyor. İşte benim adaletimi, ölçekleri nasıl tam olarak ölçtüğümü ve konuk severliliğimi görüyorsunuz ya, yine gelin diyor. Yusuf onların yüklerinin tutulmasını emrediyor karşılığında verdikleri paraları da onlardan gizli yüklerinin içine koydurup iade ettiriyor ki, belki bir daha gelirler. Kardeşleri de dediler ki onun için, yani Bünyamin için babasından izin almaya çalışırız. Çevre ülkelerin hepsinde kıtlık vardı. Hatta Şam'a kadar bütün beldelerde müthiş kıtlık vardı. Her taraftan zahire almaya gelenler olmasına rağmen o ülkelerden gelenlere bu kadar iltifat göstermezken, onlara fazla bir şey vermezken bunlara bu kadar iltifat edip sonra tekrar gelmelerini söyledi ve kendisine bu kadar kötülük yapmış olan kardeşlerine bu kadar ilgi ve alaka gösterdi. Çünkü o iyi kalpli bir insandı, Peygamberdi, kardeşlerine karşı da kin gütmüyordu.

فَلَمَّا رَجِعُوا إِلَى أَبِيهِمْ قَالُواْ يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ {٦٣} قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلاَّ كَمَا أَمِنتُكُمْ عَلَى أَخِيهِ مِن قَبْلُ فَاللّهُ خَيْرٌ حَافِظاً وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ {٦٤} وَلَمَّا فَتَحُواْ مَتَاعَهُمْ وَجَدُواْ بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ إِلَيْهِمْ قَالُواْ يَا أَبَانَا مَا نَبْغِي هَـذِهِ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ إِلَيْنَا وَنَمِيرُ أَهْلَنَا وَنَحْفَظُ أَخَانَا وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذَلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ {٦٥} قَالَ لَنْ أُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتَّى تُؤْتُونِ مَوْثِقاً مِّنَ اللّهِ لَتَأْتُنَّنِي بِهِ إِلاَّ أَن يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّا آتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ {٦٦} وَقَالَ يَا بَنِيَّ لاَ تَدْخُلُواْ مِن بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُواْ مِنْ أَبْوَابٍ مُّتَفَرِّقَةٍ وَمَا أُغْنِي عَنكُم مِّنَ اللّهِ مِن شَيْءٍ إِنِ الْحُكْمُ

إِلاَّ لِلّهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ {٦٧} وَلَمَّا دَخَلُواْ مِنْ حَيْثُ أَمَرَهُمْ أَبُوهُم مَّا كَانَ يُغْنِي عَنْهُم مِّنَ اللّهِ مِن شَيْءٍ إِلاَّ حَاجَةً فِي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضَاهَا وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِّمَا عَلَّمْنَاهُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ {٦٨}

Meali

63. Babalarına dönüp geldikleri vakit, dediler ki: "Ey babamız! Bizden ölçek (zahire) men edildi. Bu sefer kardeşimizi de bizimle gönder ki, zahire alabilelim. Biz onu (Bünyamin)'i kesinlikle koruyacağız."

64. Babaları dedi ki: "Ben onu size nasıl emanet ederim? Ya bundan önce kardeşini emanet ettiğim gibi olursa! En güzel koruyan Allah'tır ve O, merhamet edenlerin en merhametlisidir."

65. Yüklerini açtıkları vakit, sermayelerinin geri iade edildiğini gördüler. Dediler ki: "Ey Rabbimiz! Daha ne isteriz? İşte sermayelerimiz de bize iade edilmiş. Bununla yine ailemize zahire alır geliriz, kardeşimizi de koruruz. Üstelik bir yük daha fazla alırız. Zaten bu aldığımız pek az bir zahiredir."

66. Babaları dedi ki: "Hepiniz çaresiz kalmadıkça onu (Bünyamin) i bana mutlaka getireceğinize dair Allah'tan sağlam bir söz vermedikçe, onu sizinle göndermem." Onlar da Allah adına söz verince babaları da: "Bu söylediklerimize Allah, vekildir," dedi.

67. Ve dedi ki: "Ey oğullarım! Şehre hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı-ayrı kapılardan girin. Gerçi ben ne yapsam Allah'ın takdirini sizden engelleyemem, hüküm yalnızca Allah'ın dır. Onun için bütün güvenenler O'na güvenmelidirler.

68. Ne zaman ki, şehre vardılar. Babalarının kendilerine emrettiği şekilde girdiler. Fakat böyle bir giriş onlardan Allah'ın takdirinden hiçbir şeyi önleyemezdi. Bu sadece Yakup'un isteğinin yerine getirilmesinden başka değildi. Şüphesiz ki o ilim sahibi idi. Çünkü ona biz öğretmiştik, lakin insanların çoğu bilmezler.

İzahı

63-68.Yusuf'un kardeşleri zahireleri alıp memleketlerine döndüklerinde babaları Yakup (a.s.)'a Yusuf'un söylediklerini anlattılar. Bünyamini getirmediğiniz takdirde, size zahire de vermem yakınlık da göstermem dediği sözlerini hatırlatıp babalarına dediler ki: (Bu sefer kardeşimizi de bizimle gönder ki, zahire alabilelim, biz kesinlikle kardeşimizi koruyacağız.) Yakup (a.s.) da buna karşılık: (Ben onu size nasıl emanet edeyim? Ya bundan önce kardeşinizi emanet ettiğim gibi olursa!) Yani bundan önce Yusuf'un başına gelenler bunun da başına gelirse, ne olacak, size nasıl güveneyim? dedi. (En güzel koruyucu Allah'tır ve O, merhametlilerin en merhametlisidir.) Size güvenim yok, ancak Allah'a güvenirim. –Derken: (Yükleri açtıkları vakit sermayelerinin geri iade edildiğini görüp sevindiler ve dediler ki: "Ey babamız! Baksana daha ne isteriz? İşte sermayelerimiz de bize iade edilmiş. Bununla gider yine ailemize zahire alırız, kadreşimizi de koruruz, üstelik onun adına da bir yük daha fazla alırız, zaten bu aldığımız zahire pek azdır,") ihtiyaçlarımıza yetmez, dediler. –Bunun üzerine: (Babaları Yakup (a.s.) dedi ki: "Hepiniz çaresiz kalmadıkça onu "Bünyamin"i bana mutlaka getireceğinize dair Allah'tan sağlam bir söz vermedikçe, Allah adına yemin edip söz vermedikçe onu sizinle göndermem," dedi. Onlar da Allah adına yemin edip söz verince, Yakup (a.s.) da: "Allah, söylediklerimize vekildir," diyerek) razı oldu ve onlarla beraber Bünyamin'i göndermeye karar verdi. –Ve Yakup (a.s.) onlara: (Ey oğullarım! Şehre girerken hepiniz bir kapıdan girmeyin, ayrı-ayrı kapılardan girin. Gerçi ben ne yapsam Allah'ın takdirini sizden engelleyemem. Hüküm yalnız Allah'ın dır. Onun için bütün güvenenler O'na güvenmelidirler," dedi.)

Burada Yakup (a.s.) oğullarına şehre bir kapıdan girmemelerini, ancak ayrı-ayrı kapılardan girin diye söylemsinin sebebi tefsircilere göre iki şekilde yorumlanmıştır. Birincisi Yakup (a.s.)'ın oğullarının yakışıklı olmaları, kalabalık olarak bir kapıdan girmemeleri göz değmemesi için bir tedbir olabilir. Nitekim bu konu ile ilgili hadisler vardır. Beyhaki'nin Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadis de şöyle buyrulmaktadır. "İsabeti ayın haktır." Yani göz değmesi hakikattir. Müslim'in İbni Abbas'tan rivayet ettiği bir başka hadis de ise şöyle buyrulmaktadır. "Göz değmesi haktır. Eğer kaderi değiştiren bir şey olsa, onu elbette gözdeğmesi değiştirirdi, yıkanmak istediğiniz zaman yıkanın." Yani Allah'ın kaderi

değişmez, öyle bir şey olsaydı göz değmesi Allah'ın kaderini değiştirirdi. Demek oluyor ki, göz değmesi haktır, o da Allahın takdirinde vardır. Eğer bir şey göz değmesi sebebiyle olacaksa, onu da Allah, takdir etmiş ise olur, etmemiş ise olmaz ve bu kaderi değiştiremez. Hadis de geçen: "yıkanmak istediğinizde yıkanın," ifadesi ise, Ebu Davud'un Hazreti Aişeden rivayetle çıkardığı başka bir hadise göre Peygamberimiz kendi abdest aldığı su ile nazar değmiş olan kimsenin yıkanmasını emretmiştir. İbni Abbas, Mücahit, Katada ve müfessirlerin çoğuna göre işte Yakup (a.s.)'ın oğullarına böyle söylemesi göz değmesine karşı bir tedbirdir. Onlar bu ayeti bu şekilde yorumlamışlardır. Hatta cumhuru ulema bunu inkâr edenler akılları fesada uğramış bid'atçı akılcılardır, diye tenkit etmişlerdir. Çünkü bazı tabiatçılara göre gözlerde üstün bir kuvvet vardır, o gönderildiği kimseye isabet ederek ya onu helâk eder veya ifsat eder, demişlerdir. Nitekim Yakup (a.s.) buna işaret ederek: (Allah'tan olan bir şeye "kadere" engel olamam. Çünkü hüküm Allah'ındır, ben O'na dayandım) diyerek tedbiri elden bırakmamıştır. Peygamberimiz de torunları Hasan'la Hüseyin'e şöyle dua ederdi. "Sizin ikiniz hakkında Allah'ın tam kelimeleriyle her bir şeytandan, yılan, akrep gibi her bir muzır hayvanlardan ve her türlü kötü bakışlı gözden Allah'a sığınırım ve onun korumasına havale ederim."

Evet, birinci görüşte olan âlimlerin yorumu böyledir. İkinci görüşe gelince Yusuf (a.s.) bir bakan olarak kardeşleri ile daha önce çok ilgilendiği için, bunları bu sefer de böyle topluca görenler kıskanır, onlara karşı bir kötülük yaparlar endişesiyle onlara böyle topluca girip de göze batmayın, şeklinde yorumlamışlardır. Bu yorumu İbni Cevzi daha önce Yahudi âlimi olup da sonra Müslüman olan Veheb b. Münebbih'e dayanarak nakletmiştir ki, bana göre bu da kuvvetle bir ihtimaldır. En doğrusunu Allah bilir. –Evet, Yusuf'un kardeşleri: (Ne zaman ki, şehre yaklaştılar babalarının kendilerine emrettiği şekilde ayrı-ayrı kapılardan girdiler. Fakat böyle bir giriş Allah'ın takdirinden hiçbir şeyi önleyemezdi. Bu sadece Yakup'un içinden geçen bir isteğin yerine getirilmesi idi. Çünkü ona biz öğretmiştik, lakin insanların çoğu bilmezler.) Yani bu ifadeden şu anlaşılmaktadır. Toplu halde gitmeleri halinde göz değmesine sebep olur, diye bu bilgileri Yakup'a biz bildirdik ama, sonuçta bizim takdirimiz ne ise o olur. Nitekim ilâhi hikmet bu tedbire rağmen Bünyamin'in Yusuf tarafından alıkoyulmasına engel olamadı, babası ona da ayriyeten üzüldü.

وَلَمَّا دَخَلُواْ عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَخَاهُ قَالَ إِنِّي أَنَاْ أَخُوكَ فَلاَ تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {٦٩} فَلَمَّا جَهَّزَهُم بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ {٧٠} قَالُواْ وَأَقْبَلُواْ عَلَيْهِم مَّاذَا تَفْقِدُونَ {٧١} قَالُواْ نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَن جَاء بِهِ حِمْلُ بَعِيرٍ وَأَنَاْ بِهِ زَعِيمٌ {٧٢} قَالُواْ تَاللهِ لَقَدْ عَلِمْتُم مَّا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي الأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ {٧٣} قَالُواْ فَمَا جَزَآؤُهُ إِن كُنتُمْ كَاذِبِينَ {٧٤} قَالُواْ جَزَآؤُهُ مَن وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَاؤُهُ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ {٧٥} فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاء أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِن وِعَاء أَخِيهِ كَذَلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلاَّ أَن يَشَاءَ اللهُ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مِّن نَّشَاء وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ {٧٦} قَالُواْ إِن يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَّهُ مِن قَبْلُ فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنتُمْ شَرٌّ مَّكَاناً وَاللهُ أَعْلَمْ بِمَا تَصِفُونَ {٧٧} قَالُواْ يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ إِنَّ لَهُ أَباً شَيْخاً كَبِيراً فَخُذْ أَحَدَنَا مَكَانَهُ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ {٧٨} قَالَ مَعَاذَ اللهِ أَن نَّأْخُذَ إِلاَّ مَن وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِندَهُ إِنَّا إِذاً لَّظَالِمُونَ {٧٩}

Meali

69. Yusuf'un yanına girdikleri vakit, o kardeşini (Bünyemin-i) yanında alıkoydu ve dedi ki: "Bilesin ki ben senin kardeşinim, onların yaptıklarına üzülme."

70. Sonra onların bütün yüklerini hazırladığı zaman, su kabını kardeşinin yükünün içine koydu. Sonra bir tellal şöyle bağırdı: "Hey kervan! Siz hırsızsınız-hırsız."

71. Yusuf'un kardeşleri ona dönerek ne arıyorsunuz? Dediler.

72. Hükümdarın su kabını arıyoruz, onu getirene bir deve yükü daha zahire var ve ben buna kefilim, dedi.

73. Onlar da, Allah'a yemin olsun ki, bizim yeryüzünde fesat çıkarmak için gelmediğimizi siz de biliyorsunuz ve biz hırsız da değiliz, dediler.

74. Peki, yalancı çıkarsanız sizce cezası nedir? dediler.

75. Onlar da dediler ki, kimin yükünden çıkarsa onun alıkoyulması onun cezasıdır. Biz zalimleri böyle cezalandırırız.

76. Bunun üzerine Yusuf'un kardeşi (Bünyemin) in yükünden önce diğer kardeşlerinin yüklerini aramaya başladı, sonra da onu kardeşinin (Bünyemin) in yükünden çıkardı. (Allah C.C.) işte biz Yusuf'a böyle bir tedbir öğrettik. Yoksa Kıralın kanunlarına göre Yusuf kardeşini yanında tutamayacaktı. Ancak Allah'ın dilemesi hariçtir. Biz kimi dilersek onu derecelere yükseltiriz. Zira her bilenin üstünde bir bilen vardır.

77. Kardeşleri dediler ki: "Eğer o çalmışsa, daha önce de bunun kardeşi (Yusuf) da çalmıştı." Yusuf bu sırrı içinde sakladı, onlara açmadı ve dedi ki: "Siz çok fena bir yerdesiniz, Allah, sizin anlattığınızı çok iyi bilir."

78. Dediler ki: "Ey bakan! Emin ol ki bunun çok yaşlı bir babası var, onun yerine bizim birimizi alıkoy. Gerçekten biz seni iyilik edenlerden görüyoruz.

79. Yusuf dedi ki: "Eşyamızı yanında bulduğumuzdan başkasını tutmaktan Allah'a sığınırız. O zaman biz gerçekten zalimlerden oluruz."

İzahı

69-79. (Yusuf'un kardeşleri gelip huzuruna girdikleri vakit öz kardeşi olan Bünyemin-i yanına çekti ona ben senin kardeşinim sakın diğer kardeşlerin bana yaptıklarına üzülme, dedi.) Yani Yusuf'un kardeşleri gelip huzuruna çıktıkları zaman dediler k: "Ey hükümdar! Siz emir vermiştiniz ki diğer kardeşinizle birlikte

gelin, işte biz o kardeşimizle birlikte geldik," dediler. O da iyi yaptınız, yakında benim izzet ve ikramımı göreceksiniz dedi ve onları konakladı onlara ikramda bulundu. Sonra onlara bir ziyafet tertip etti, onları ikişer kişiler halinde ayrı-ayrı sofralara oturttu. Fakat Bünyemin tek kaldı, bu manzara karşısında Bünyemin üzüldü ve ağladı, eğer benim öz kardeşim Yusuf olsaydı o da benimle bir sofraya otururdu diye içinden geçirdi. Yusuf (a.s.) onlara çaktırmamak için bu kardeşiniz tek kaldı dedi. Kardeşleri de onun bir kardeşi vardı da helak oldu dediler. Yusuf da o halde o da yalnız kalmasın, ben de onunla beraber oturayım, dedi ve onunla beraber oturdu. Sonra her iki kişiye bir yatak düştü, yine Bünyemin tek kalınca Hazreti Yusuf da öz kardeşi ile bir yatağı paylaştı. Böylece ona yaklaşıp bağrına bastı ve ona kendisinin Yusuf olduğunu söyleyip başından geçenleri kardeşlerinin kendisine yaptıklarını anlattı. Fakat bundan dolayı de üzülmemesini söyledi. Derken bunların yüklerini hazırlattı sonrada Bünyemin-i yanında alıkoymak için, onun yüküne bir su kabı koydurdu ki, bu su kabı hakkında çeşitli rivayetler vardır. Bunun ölçek olduğunu söyleyenler de var, su kabı olduğunu söyleyenler de. İbni Abbas'a göre bunun zebercant'dan, İbni İshâk'a göre gümüşten bir kap olduğu, bir başkasına göre altından, İkrime'ye göre mücevherlerle kaplı bir kap olduğu söylenmektedir. Hangisi olursa olsun bunun kıymetli bir kap olduğu anlaşılmaktadır. İşte bu kabı Bünyemin'in yüküne koydurup sonra arkadan adam gönderdi ve bu gelen elçi arkalarından bağırarak: (Hey durun! İçinizde hırsız var, dedi. –Onlar da ne kaybettiniz? dediler. –Hükümdarın ölçeğini kaybettik, onu getirene bir deve yükü bahşiş var, dediler. İçlerinden biri ben buna kefilim, size teminat veririm bizim içimizde hırsız yoktur dedi. –Allah'a yemin olsun! Siz de biliyorsunuz ki, biz yeryüzünde fesat çıkarmak için gelmedik ve biz hırsız falan değiliz, dediler. –Gelen münadiler: (Peki, sizce yükünde ölçek bulunan yalancı kişinin cezası ne olabilir? dediler. –Onlar da: (Onun cezası kendi şahsının tutuklanmasıdır. Biz zalimleri, hırsızları böyle cezalandırırız, dediler.) Bunun üzerine Yusuf (a.s.)'ın gönderdiği adamlar kervanları çevirip onun gözü önünde aranmasını istediler. Yusuf (a.s.) da: (Önce kardeşlerinin yüklerini arattı, sonra öz kardeşi Bünyemin-in yükünü arattırınca Kab ondan çıktı. İşte bu da bizim Yusuf'a öğrettiğimiz hilelerden bir hiledir.) Yani Allah Teâlâ, Yusuf'a öz kardeşini yanında alıkoymak için ona bu hileyi öğretti, ona ilham etti. (Yoksa Hükümdarın kanunlarına göre onu alıkoyması

mümkün değildi. Ancak Allah dilerse o başka. Çünkü her ilim sahibinin üzerinde bir ilim sahibi vardır.) Yani Allah (c.c.) Yusuf'a bu hileyi öğretmeseydi Mısır kanunlarına göre hırsızlık yapan bir kimseyi memleketine gitmekten alıkoymak, onu köle olarak kullanmak yerine, başka türlü cezası vardı. Fakat Yakup (a.s.)'ın yaşadığı Kenan halkının kanunlarına göre böyle olduğu için, o da onların kanunlarına göre hırsızlık yapanı bu şekilde alıkoyup köle olarak kullanma olduğu için böyle bir hile ile Yusuf (a.s.) kardeşi Bünyemin-i yanında alıkoymuş oldu. Evet, Allah'ın ilmi bütün ilimlerin üzerindedir, işte bu ilmi de Yusuf'a O, öğretti. –Evet, Kab Bünyemin'in yükünden çıkınca hemen kardeşleri: (Eğer bu çalmışsa bundan önce bunun bir kardeşi de hırsızlık yaptı, dediler. Yusuf ise bu sırrı içinde sakladı, onlara içini açmadı ve dedi ki, siz çok fena bir yerdesiniz, Allah, sizin anlattığınızı çok iyi bilir.) Yani Bünyemin'in yükünden çıkınca, hemen Yusuf u kasdederek zaten bunun kardeşi de daha önce hırsızlık yapmıştı deyince, Yusuf (a.s.) onlara siz ne kötü bir yerdesiniz. Yani yalan söylüyorsunuz, imasında bulunarak, iş sizin dediğiniz gibi değil Allah daha iyi biliyor ki, sizin söyledikleriniz doğru değildir, diyerek, hâlâ kendini tanıtmadan içindeki sırrı sakladı. –Sonra Yusuf'un kardeşleri: (Dediler ki: Ey Aziz! Bunun yaşlı bir babası var, onun yerine bizim birimizi alıkoy. Gerçekten biz seni iyi kimselerden olarak görüyoruz. —Yusuf: Eşyamızı yanında bulduğumuz kimseden başkasını alıkoymaktan Allah'a sığınırız! Eğer sizin dediğiniz gibi yaparsak o zaman zalimlerden oluruz, dedi) ve onların isteklerini kabul etmedi.

فَلَمَّا اسْتَيْأَسُواْ مِنْهُ خَلَصُواْ نَجِيّاً قَالَ كَبِيرُهُمْ أَلَمْ تَعْلَمُواْ أَنَّ أَبَاكُمْ قَدْ أَخَذَ عَلَيْكُم مَّوْثِقاً مِّنَ اللّهِ وَمِن قَبْلُ مَا فَرَّطتُمْ فِي يُوسُفَ فَلَنْ أَبْرَحَ الأَرْضَ حَتَّىَ يَأْذَنَ لِي أَبِي أَوْ يَحْكُمَ اللّهُ لِي وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ {٨٠} ارْجِعُواْ إِلَى أَبِيكُمْ فَقُولُواْ يَا أَبَانَا إِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ وَمَا شَهِدْنَا إِلاَّ بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظِينَ {٨١} وَاسْأَلِ الْقَرْيَةَ الَّتِي كُنَّا فِيهَا وَالْعِيْرَ الَّتِي أَقْبَلْنَا

فِيهَا وَإِنَّا لَصَادِقُونَ {٨٢} قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ أَنفُسُكُمْ أَمْراً فَصَبْرٌ جَمِيلٌ عَسَى اللّهُ أَن يَأْتِيَنِي بِهِمْ جَمِيعاً إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ {٨٣}

Meali

80. O vakit onlar onu (Bünyemin) i kurtarmaktan ümit kestiler, fısıldaşarak oradan uzaklaştılar. Büyükleri dedi ki: "Babamız sizden Allah adına söz aldığını ve daha önce de Yusuf konusunda ettiğimiz kusuru bilmiyor musunuz? Babam bana izin verinceye kadar veya Allah, hakkımda hüküm verinceye kadar, ben buradan ayrılmam ve Allah, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."

81. Siz dönün de babanıza deyin ki: "Ey babamız! İnan ki, oğlun hırsızlık yaptı. Biz ancak bildiğimize şahitlik ediyoruz, biz gaybin koruyucuları değiliz."

82. Hem orada bulunduğunuz şehir halkına, hem de içinde bulunduğunuz kervana sor ve emin ol ki, biz gerçekten doğru söylüyoruz.

83. Babaları da dedi ki: "Hayır, nefisleriniz sizi bu işe sürükledi. Artık bana yaraşan güzel bir sabırdır. Umulur ki, Allah, onların hepsini bana getirir. Çünkü O, çok iyi bilendir, her şeye hâkimdir."

İzahı

80-83.Yusuf'un kardeşleri kendisine yalvarıp: (Ümitlerini kesince) ve Bünyemin-i kurtaramayacaklarını anlayınca kendi (aralarında fısıldaşarak büyükleri onlara dedi ki: "Babanız sizden Allah adına söz aldığını veya daha önce Yusuf konusunda yaptığımız kusuru bilmiyor musunuz? Artık babam bana izin verinceye kadar veya Allah, hakkımda hüküm verinceye kadar ben buradan ayrılmam, Allah hüküm verenlerin en hayırlısıdır." –Siz babanıza dönün deyin ki: "Ey babamız! Şüphesiz senin oğlun hırsızlık yaptı. Biz bildiğimizden başka bir şeye şahit değiliz ve biz gaybın koruyucuları da değiliz.) Yani biz hakikaten doğru söylüyoruz, Bünyemin hırsızlık yaptı, biz buna şahidiz, ama biz bunların başımıza geleceğini nerden bilebilirdik, gaybi bilme imkanımız yoktur, dediler. Ve babalarını inandırmak için dediler ki: –(İsterseniz hem oradaki şehir halkına

hem de içinde bulunduğumuz kervana sorabilirsin ve emin ol ki, biz doğru söylüyoruz.) Yani Mısır halkından da bizimle buradan gelen başka kervancılardan da sorabilirsin, biz doğru söylüyoruz, durum budur. –(Babaları da onlara: “Hayır, nefisleriniz sizi bu işe sürükledi. Artık bana güzel bir sabırdan başka yapacak bir şey yoktur. Umulur ki, Allah, onların hepsini bana getirir.) Yani hem Yusuf’u, hem Bünyemin-i ve hem de Mısırda kalıp da gelmeyen büyük kardeşlerini hepsini birlikte umulur ki Allah, bana getirip kavuşturur. (Çünkü O, her şeyi çok iyi bilendir ve her şeye çok iyi hükmedendir.) O, olup bitenleri pekâlâ biliyor, O, demek böyle hükmetmiş, umarım hepsini bana kavuşturur, diyerek ümitvar olmuştur.

وَتَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا أَسَفَى عَلَى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٌ {٨٤} قَالُواْ تَاللهِ تَفْتَأُ تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتَّى تَكُونَ حَرَضاً أَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكِينَ {٨٥} قَالَ إِنَّمَا أَشْكُو بَثِّي وَحُزْنِي إِلَى اللهِ وَأَعْلَمُ مِنَ اللهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {٨٦} يَا بَنِيَّ اذْهَبُواْ فَتَحَسَّسُواْ مِن يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلاَ تَيْأَسُواْ مِن رَّوْحِ اللهِ إِنَّهُ لاَ يَيْأَسُ مِن رَّوْحِ اللهِ إِلاَّ الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ {٨٧}

Meali

84. Yakup onlardan yüz çevirdi de: “Ey Yusuf’un üzerine binen bir üzüntü!” Dedi ve üzüntüden gözlerine ak düştü. Artık o üzüntüsünü hep içine atar oldu.

85. (Oğulları) dediler ki: “Hâlâ Yusuf’u sayıklayıp duruyorsun. Allah’a yemin ederiz ki, sen Yusuf’u hatırlayıp sayıkladıkça ya hasta olacaksın yahut da tamamen helâk olacaksın.”

86. (Yakup) ben derdimi ancak Allah’a arz ederim, ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından biliyorum, dedi.

87. Ey oğullarım! Gidin de Yusuf'u ve kardeşini iyice araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesilmez. Çünkü kâfir kavimlerden başkası Allah'ın rahmetinden ümidi kesmez.

İzahı

84.Yakup (a.s.) san ki, oğullarının sözüne inanmayıp onlardan yüz çevirerek ve Yusuf'un üzüntüsünü de tekrar hatırlayarak: (Yusuf'un üzüntüsü üstüne bir üzüntü daha) diyerek teessürünü açığa çıkardı. Ve üzüntüsü katlandı, gözlerine ağ düştü.

Rivayete göre Peygamber (a.s.) Cibril'e Yakup'un Yusuf'a karşı olan hüznünün ne kadar olduğunu sormuş, o da: "Yetmiş tane evladını kaybetmiş bir annenin hüznü kadardır," demiş. Şimdi burada şöyle bir soru akla gelebilir. Bir Peygamberin böyle bir musibete karşı bu kadar üzülmesi, ağlaması, doğrumudur? Evet, bu soruya şöyle cevap verebiliriz. Allah'a isyan olmadıkça ve O'na sitem etmedikçe merhametinden dolayı ağlaması ve üzülmesi caizdir. Nitekim Peygamberimiz de oğlu İbrahim daha küçük yaşta iken vefat edince ağlamıştır ve bunun üzerine sahabe: "Ya Resülellah! Bizi ağlamaktan men ediyorsunuz ama kendiniz ağlıyorsunuz, bu nasıl oluyor?" diye sorduklarında: "Ben sizi böyle ağlamaktan men etmiyorum, bağırıp çağırarak, vurunup-dövünerek, saçı başı yolarak ağlamaktan men ediyorum, yoksa ağlamayanın merhameti yoktur," buyurdular. Nitekim Yakup (a.s.) ayette ifade edildiği gibi üzüntüsünü içine atıp sesle ağlamadığı için, gözlerine ağ düşmüştü.

85-86. Yakup (a.s.) oğullarına inanmayıp yüz çevirdi, gidin Yusuf'u iyice araştırın sözüne karşı oğulları: (Sen hâlâ Yusuf'u sayıklıyorsun. Allah'a yemin ederiz ki sen Yusuf'u sayıklayarak, ya hasta olacaksın, ya da tamamen helâk olacaksın,) diyerek onu teskin etmeye hüznünü gidermeye çalıştılar. –Fakat Yakup (a.s.): (Ben derdimi ve hüznümü ancak Allah'a arz ederim, ben sizin bilemeyeceğiniz şeyleri Allah tarafından bilmekteyim, dedi.)

Burada altı çizilmesi gereken iki nokta vardır. Birincisi diğer peygamberlerin her biri bir musibetle imtihan olunduklarında hep şikâyetlerini Allah'a arz ettikleri gibi Yakup (a.s.) da şikâyetini sadece Allah'a yapmış ve halini O'na arzetmiştir. İkincisi ise Yakup (a.s.)'ın oğullarına: (Sizin bilmedikleriniz şeyleri ben Allah tarafından biliyorum,) demesidir. Demek anlaşılıyor ki Yusuf'un başına

bir şeyler geldiği, onun hayatta olduğu ve bir gün kavuşacağı, kendisine bildirilmiştir ki, oğullarının sözüne inanmadığı için, hâlâ yıllar geçmesine rağmen onu iyice arayın, diyor. Hatta şöyle bir rivayette vardır. Ölüm meleği olan Azrail (a.s.) Yakup (a.s.)'ı ziyarete gelince ona Yusuf'un ruhunu alıp almadığını soruyor, o da almadığını söylüyor. Yakup (a.s.) da bundan mutlu olup seviniyor ve ona kavuşacağını umuyor. Aynı zaman da Yusuf'un ta başta gördüğü rüyada on bir yıldızın, güneş ve ayın da kendisine secde edeceğini söylemişti ki, bu rüyanın tabirini de Allah (c.c.) Yakup (a.s.)'a bildirmişti. Ve o rüyanın henüz çıkmadığını, fakat çıkacağını da umarak, bir gün Yusuf'a kavuşacağına inanıyordu.

87. Nitekim Yakup (a.s.) oğullarına: (Ey oğullarım! Gidin de Yusuf'u ve kardeşini iyice araştırın. Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirlerden başkası Allah'tan ümidi kesmez,) diyerek hâlâ ümitvar olduğunu, onun hayatta olabileceğini, ona kavuşacağını ummakta idi. Ayriyeten bu ayette bize de bir ders vardır. İmanlı hiçbir mümin Allah'ın rahmetinden ümidi kesmez, daima Allah'ın bağışlayacağını, esirgeyeceğini umarak yaptığı hatalara ve günahlara tövbe etmelidir. Allah'ın rahmetinden ümidini tamamen kâsenler ise kâfirlerdir. Mümin ümitle korku arasında hareket etmelidir. Hem Allah'ın rahmetini görüp onunla ümitlenmeli, hem de Allah'ın gazabını görüp ondan da korkmalı, günahlardan sakınmalıdır.

فَلَمَّا دَخَلُواْ عَلَيْهِ قَالُواْ يَا أَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَأَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا
بِبِضَاعَةٍ مُّزْجَاةٍ فَأَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَا إِنَّ اللّهَ يَجْزِي
الْمُتَصَدِّقِينَ {٨٨} قَالَ هَلْ عَلِمْتُم مَّا فَعَلْتُم بِيُوسُفَ وَأَخِيهِ إِذْ
أَنتُمْ جَاهِلُونَ {٨٩} قَالُواْ أَإِنَّكَ لَأَنتَ يُوسُفُ قَالَ أَنَاْ يُوسُفُ
وَهَـذَا أَخِي قَدْ مَنَّ اللّهُ عَلَيْنَا إِنَّهُ مَن يَتَّقِ وَيِصْبِرْ فَإِنَّ اللّهَ لاَ
يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ {٩٠} قَالُواْ تَاللّهِ لَقَدْ آثَرَكَ اللّهُ عَلَيْنَا
وَإِن كُنَّا لَخَاطِئِينَ {٩١} قَالَ لاَ تَثْرَيبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ يَغْفِرُ اللّهُ

لَكُمْ وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ {٩٢} اذْهَبُواْ بِقَمِيصِي هَـذَا فَأَلْقُوهُ عَلَى وَجْهِ أَبِي يَأْتِ بَصِيراً وَأْتُونِي بِأَهْلِكُمْ أَجْمَعِينَ {٩٣}

Meali

88. (Yusuf'un kardeşleri) yanına girince dediler ki: "Ey bakan! Bize ve ailemize zarar dokundu (güç durumdayız.) Biz pek az bir sermaye ile geldik bize yine kile (ölçek-tahıl) ver ve ayrıca bağış da ver. Şüphesiz ki Allah, bağış yapanları mükafatlandırır.

89. (İşte o zaman) siz Yusuf ve onun kardeşine ne yaptınız, biliyor musunuz? Çünkü siz cahilsiniz, dedi.

90. Dediler ki: "Yoksa sen Yusuf musun? O da "Ben Yusuf'um bu da kardeşimdir. Muhakkak ki Allah, bize lütufta bulunmuştur. Şüphesiz kim Allah'tan korkar ve sabrederse, Allah, onların mükâfatını zayi etmez," dedi.

91. (Kardeşleri ona) dediler ki: "Allah'a yemin olsun ki Allah seni bize seçmiştir, biz elbette hata edenler olduk.

92. Yusuf da: "Bu gün size bir ayıplama ve azarlama yoktur, Allah, sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir, dedi.

93. Şimdi alın şu gömleğimi götürün de onu babam yüzüne sürsün, gözü açılır, görür ve bütün ailenizle bana gelin.

İzahı

88-91. Evet, Yakup (a.s.)'ın isteği üzerine oğulları tekrar Mısıra gidip Yusuf (a.s.)'ın: (Yanına girince dediler ki: Ey aziz! Bize ve ailemize zarar dokundu zor durumdayız, biz pek az bir sermaye ile tekrar sana geldik, hem bize ölçerek ver, hem de sadaka olarak biraz fazlasını da ver. Şüphesiz ki Allah, tasattuk edenleri mükafatlandırır.) Böylece artık Yusuf (a.s.)'ın şimdiye kadar kalbindeki sakladığı sırrı açıklama zamanı gelmişti ve onlara: –(Siz Yusuf'a ve onun kardeşine ne yaptığınızı biliyor musunuz? Çünkü siz cahilsiniz, dedi. –Kardeşleri: "Yoksa sen Yusuf musun," dediler. O da: "Ben Yusuf'um, bu da kardeşim, muhakkak ki, Allah, bize lütfetti. Şüphesiz ki, kim Allah'tan korkar sabrederse, Allah, onların mükâfatlarını zayi etmez," dedi.) Bu sûrenin 15. ayetinde Hazreti

Yusuf ilk kuyuya atıldığı zaman: (Sen elbette onların yaptıkları işleri bilmedikleri anda onlara haber vereceksin,) diye buyrulmuştu. İşte o an Yusuf'un kendisine kardeşlerinin yaptıklarını açıklama zamanı gelmişti. İşte kendisine yaptıklarını açıklayınca kardeşleri: (Dediler ki, Allah'a yemin olsun ki, Allah, seni bize tercih edip seçti, biz elbette hata eder olduk.) Şimdiye kadar bir türlü babalarına karşı hatalarını kabul edip suçlarını itiraf ederek tövbe etmezken şimdi böylece hatalarını kabul etmeye mahcup oldular.

92-93.Yusuf da onlara: (Bu gün size bir ayıplama ve azarlama yoktur, Allah, sizi bağışlasın, O, merhametlilerin en merhametlisidir, dedi. –Ve arkasından: (Alın şu gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne sürün, gözü açılır, görür ve bütün ailenizle bana gelin.) Evet, Yusuf arkadaşlarının mahcup olup üzüldüklerini görünce, ben sizi ayıplamak için, kınamak için bunları söylemedim demek istemiş ve onları teselli etmiş. Allah'tan onlar için af dilemiş ve artık tahıl almaktan vazgeçin, yüklerinizi bırakın şu gömleğimle gidin babamın yüzüne sürün, gözleri açılır ve hep beraber bütün ailece bana gelin, dedi.

Bu gömleğin sıradan bir gömlek mi, yoksa Yusuf'a vahyi edilen mucizevî bir gömlek mi? Bu konuda farklı görüşler vardır. Bazılarına göre bu gömlek cennetten gelen bir gömlektir ki, İbrahim (a.s.) ateşe atıldığı zaman yanmasın diye kendisine gönderilmiş olan bir gömlektir ve o gömlek Yakup (a.s.)'a intikal edip ondan da Yusuf (a.s.)'a intikal etmiştir. Razi gibi bazı akılcı tefsircilere göre ise Yakup (a.s.)'ın gözlerinin kör olmadığı belki ağlamaktan ve üzüntüden yorulmuş ve zayıflamıştı, bundan ötürü görme zayıflığı olmuştur. Ve Yakup (a.s.) Yusuf'un gömleğini yüzüne gözüne sürerek sevincinden rahatlamış ve zayıf gören gözleri yeniden kuvvetlenip görmeye başlamıştır, şeklinde yorumlamışlardır. Ve bunun aklen de tıbben de mümkün olduğunu söylemişlerdir. Fakat âcizane bu yorum bana pek sağlıklı gelmedi. Çünkü bu sûrenin 84. ayetinde: (Üzüntüsünden gözlerine ak düştü,) diye buyrulmuştur. Oysa bana göre bu ayette gözlerin zayıflaması, fersiz kalması diye bir ifade yoktur, bu tamamen arkadan dolanarak, sadece akılcı bir tevilden başka bir şey değildir. Bir kere bu kıssa baştan sonuna kadar mucizelerle doludur. Allah, her şeye kadirdir ve bu da O'nun mucizelerinden biridir ve ben de mucize diyenlerin görüşlerine katılıyorum. İllâ her şeye bir kılıf bulmak gerekmiyor. Hazreti İbrahim'i de ateşin yakmaması ne ile izah edilebilir? Allah Teâla, resmen ateşe emir veriyor: (İbrahim'e

serin ola, yakma.) O'nun emriyle İbrahim'i yakmayan ateş, acaba şimdi Allah (c.c.) Yusuf'a emrederek gömleğin babasının yüzüne sürülmesiyle gözlerini açamaz mı? Gerçekte o gözleri açan Allah'tır, yoksa gömlek görünüşte bir vasıtadır. Yani neden hemen her şeyi akılla izah etmeye kalkışıyoruz? Elbette akılla izah edilecek çok şey vardır, ama edilmeyecek şey de vardır. İbrahim (a.s.) rivayete göre yüz yirmi yaşında iken, karısı da doksan yaşında yaşlı ve aceze bir kadın iken Allah Teâlâ onları bu yaşlarda İshak'la müjdelemedi mi? Daha pek yakında Hud sûresinde bu kıssa geçmiş idi. Allah'a zor bir şey mi var? Aklın da bilimin de bir hududu var, her şeyi akılla ve bilimle izah etmeye kalkışırsanız, Allah'ın birçok mucizeleri akıl ve bilimle izah edilemez. O zaman ya inkâr edeceksiniz, ya da onu aklınıza göre yamultup böyledir, diyeceksiniz. Yine bu sûrenin 76. ayetin de: (Bütün ilim sahiplerinin üzerinde bir ilim vardır,) o da Allah'ın ilmidir buyruluyor.

Evet, acizâne ben gömleğin cennetten gelme ve İbrahimden Yakup (a.s.)'a intikal ettiği görüşüne de katılmıyorum. Aslın da keramet gömlekte değil, keramet Allah'ın kudretidir. Zaten Yusuf (a.s.) açıktan: (İşte bu benim gömleğim,) diyerek onun kendi gömleği olduğunu ifade ederek hiçbir yoruma yer bırakmıyor. Dediğim gibi bu bir mucizedir ve bu surede anlatılanlar zaten mucizelerle doludur ve bunun içindir ki, bu sûrenin başında Cenab-ı Hak Peygamberimize hitaben, ey Muhammed! (Sana kıssaların en güzelini anlatıyoruz,) diye buyurmuştur.

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ أَبُوهُمْ إِنِّي لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلاَ أَن تُفَنِّدُونِ {٩٤} قَالُواْ تَاللهِ إِنَّكَ لَفِي ضَلاَلِكَ الْقَدِيمِ {٩٥} فَلَمَّا أَن جَاء الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ بَصِيراً قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ مِنَ اللهِ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {٩٦} قَالُواْ يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا كُنَّا خَاطِئِينَ {٩٧} قَالَ سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّيَ إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ {٩٨}

Meali

94. Ne zaman ki kafile (Mısırdan) ayrıldı, babaları dedi ki: "Eğer beni bunaklıkla itham etmeyecekseniz, elbette ben Yusuf'un kokusunu alıyorum."

95. Dediler ki: "Allah'a andolsun ki, şüphesiz sen hâlâ eski şaşkınlığındasın."

96. Ne zaman ki gerçekten müjdeci gelip, gömleği (Yakup)'un yüzüne koydu, hemen gözleri açıldı. Dedi ki: "Ben size demedim mi, ben Allah tarafından sizin bilmediklerinizi biliyorum?"

97. Dediler ki: "Ey babamız! Bizim günahlarımız için bizim hakkımızda af dile! Biz gerçekten hata edenler olduk."

98. (Yakup) dedi ki: "Sizin için Rabbime yakında istiğfarda bulunacağım. Şüphesiz ki O, işte O; bağışlayanların en iyi bağışlayanı, merhametlilerin en iyi merhametlisidir."

İzahı

94-95. Yakup (a.s.)'ın oğulları olan: (Kafile Mısırden ayrılıp yola çıkınca Yakup ailesine eğer beni bunaklıkla itham edip ayıplamayacaksanız, ben Yusuf'un kokusunu alıyorum,) demişti. Demek ki, bunun bir mucize olduğu anlaşılıyor ki, daha gömlekle gelecek olan kafile Mısırdan yola çıkar çıkmaz bana Yusuf'un kokusu geliyor, diyor. Evet, orada olan ailesi ona: (Dediler ki: "Allah yemin olsun ki, sende hâlâ eski şaşkınlık var.") Sen hâlâ yine Yusuf'u sayıklıyorsun, sen şaşırdın mı, öyle sayıklayıp duruyorsun?

96-98.Yakup (a.s.)'ın ailesi ona böyle söylerken: (Müjdeci geldi, gömleği onun yüzüne koyunca derhal gözleri görmeye başladı, eski haline döndü. Dedi ki: "Ben size demedim mi, ban Allah tarafından sizin bilmediklerinizi biliyorum?") Demek ki Yusuf'un hayatta olduğu Allah tarafından kendisine bildirildiği için, o hep o ümitle Yusuf'u bekleyip sayıklamıştı. Ve bu müjdeyi getirenin de daha önce Yusuf (a.s.)'ın Kardeşi Bünyemin-i yanında alıkoyduğu zaman, diğer kardeşlerine siz gidin, ben buradan ayrılmam, ta ki babamdan af çıkana kadar ya da Allah tan hakkımda bir hüküm verilene kadar diyen büyük kardeşleri Yahuza idi. Evet, işte bu hatayı işleyen kardeşler suçlarını itiraf ederek babalarının kendileri hakkında af dilemesini istediler: (Ey babamız! Bizim günahlarımız için af dile! Biz gerçekten hata edenlerden olduk, dediler. –Yakup da: (Sizin

içi Rabbime yakında af dileyeceğim. Şüphesiz ki O, işte O; bağışlayanların en iyi bağışlayanı, merhametlilerin de en iyi merhametlisidir, dedi.)

Yakup (a.s.)'ın istiğfarı yakın bir geleceğe ertelemesinin sebebi rivayete göre seher vakti duaların kabul olduğu şerefli bir vakit olduğu için seher vakti dua etmek istemiştir. Ve şöyle dua etmiştir. "Ey Allah'ım! Yusuf hakkındaki sızlayışımdan, sabrımın azlığından ötürü beni bağışla ve evlatlarımı da Yusuf'a karşı yaptıkları muameleden dolayı affet." İşte bu yalvarışından sonra Cenab-ı Hak: "Seni de evlatlarını da hepinizi bağışladım," diye vahyetmiştir.

فَلَمَّا دَخَلُواْ عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُواْ مِصْرَ
إِن شَاء اللّهُ آمِنِينَ {٩٩} وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّواْ لَهُ
سُجَّداً وَقَالَ يَا أَبَتِ هَـذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِن قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا
رَبِّي حَقّاً وَقَدْ أَحْسَنَ بَي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاء بِكُم
مِّنَ الْبَدْوِ مِن بَعْدِ أَن نَّزغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي
لَطِيفٌ لِّمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ {١٠٠} رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي
مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِن تَأْوِيلِ الأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ
وَالأَرْضِ أَنتَ وَلِيِّي فِي الدُّنُيَا وَالآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِماً وَأَلْحِقْنِي
بِالصَّالِحِينَ {١٠١}

Meali

99. Ne zaman ki onlar Yusuf'un huzuruna girdiler, işte o zaman Yusuf annesini ve babasını kucakladı, kendine çekti ve: "Allah'ın dilemesiyle emin olarak Mısıra girin," dedi.

100. Ve annesiyle babasını bir taht üzerine kaldırdı. Ve hepsi birden Yusuf için secdeye kapandılar. Ve Yusuf dedi ki: "Ey babacığım! İşte bu önceden gördüğüm

rüyanın tabiridir, Rabbim bunu gerçekleştirdi. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtıktan sonra ve beni zindandan çıkarmakla ve sizi çölden getirme-kle ihsan etti. Şüphesiz ki, O, işte O; hakkiyle âlim, hakkiyle hâkimdir.

101-"Ey Rabbim! Sen bana mülkten verdin bana rüyaların tabirini öğrettin. Ey göklerin ve yerin Rabbi! Sen dünyada da ahirette de benim sahibimsin, beni Müslüman olarak vefat ettir ve salih kulların arasına kat."

İzahı

99-101. Yakup a.s'ın bütün aile efradının yetmiş iki veya yetmiş üç civarında olduğu söylenmektedir. İşte bu ailesiyle beraber Mısıra doğru yola çıktı. Yusuf (a.s.) da Mısıra yaklaştıklarını haber alınca, Kıral ile konuştu ve dört bin askerle ve Kıralla birlikte ve halkta onlara eşlik ederek, anne babasını, bütün ailesini karşılamaya çıktı. Yakup (a.s.) büyük oğlu Yahuza'nın elinden tutmuş ona dayanarak yürüyordu. Fakat Yakup (a.s.) kendilerini karşılamaya gelen o insanlara, atlara ve bu şaşaaya bakıp görünce, oğlu Yehuze'ya: "Bu sanki Mısırın Firavun'u dur, ey Yahuza!" dedi. O da: "Hayır, senin oğlun Yusuf'tur" dedi. Birbirlerine yaklaşınca önce Yusuf babasına selam vermek istedi. Fakat Cibril: "Hayır, baban önce sana selam verecek," dedi. Yakup da: "Selam sana ey hüznü gideren!" dedi. Ondan sonra birbirlerine sarıldılar, daha sonra annesine ve diğer aile fertlerine sarıldı. Ve babasına "Ey babacığım! Benim için ağlamış ve gözlerini kaybetmişsin, kıyamet günü birleşeceğimizi bilmiyor musun?" dedi. O da: "Evet, ama dininden koparsın da aramıza ebedi ayrılığa düşer diye korktum," dedi.

Burada çok önemli bir noktaya parmak basılmaktadır. Evet, bu dünyanın ayrılığı gelip geçicidir, çok önemli değil, ama Allah korusun inançlar ayrılınca yerler de ayrılıyor, o zamanki ayrılık ebedi olduğu için daha kötüdür. Nitekim Yakup (a.s.)'ın çok üzülmesinin altında yatan sebeplerden birinin de bu olduğu anlaşılıyor. Demek ki, Yakup (a.s.)'ın daha çok üzüntüsü, eğer Yusuf birilerinin eline geçip din değiştirirse onunla cennette ebedi ayrı kalının endişesindenmiş. Nitekim bazı sahabeler cennette bile Peygamberimizden ayrı düşeceklerini sanmış ve çok üzülmüş, bundan ötürü sararıp solmuşlar. Peygamberimiz bunun sebebini sorunca: "Ya Resülelleh! Sen Peygambersin makamların en yükseğinde olacaksın, biz ise cennette olsak bile orada senden uzak düşüp göremeyeceğiz

diye endişe ediyoruz," demişler. Bunun üzerine Nisa sûresinin altmış dokuzuncu ayeti inmiş: (Kim Allah'a ve Peygambere itaat ederse, işte onlar Allah'ın in'am ve ihsanda bulunduğu peygamberlerle, sıdıklarla, şehitlerle ve salihlerle beraber olacaklar, işte onlar ne güzel arkadaştırlar,) buyrulmuştur.

Evet, Yusuf (a.s.) ailesini böyle karşıladı ve: (Sarayına, huzuruna girdikleri zaman hemen anne ve babasını yanına çekti ve inşallah Mısıra emin girin, dedi. –Ve hemen annesiyle babasını bir tahta kaldırdı,) yani yüksek bir koltuk üzerine oturttu; (onlar da hepsi birden Yusuf için secde ettiler.) Yani bu secde hâşâ, Allah'a secde eder gibi yere kapanma değildi. Fakat o günkü 'adetlere göre başlarını aşağı eğerek tevazu gösterdiler. Yahut benim anlayışıma göre Yusuf'un huzurunda Allah'a şükür secdesi için yere kapanmışlardır. İşte onlar önünde eğilince Yusuf a.s: (Ey babacığım! İşte bu önceden gördüğüm rüyanın tabiridir, Rabbim bana gerçekleştirdi, dedi. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtıktan sonra, Rabbim beni zindandan çıkarmakla ve sizi çölden bana getirmekle ihsan etti. Şüphesiz ki Rabbim dilediğine lütufta bulunur. Şüphesiz ki, O, işte O; her şeyi bilen, hükmedendir.)

Yusuf (a.s.)'ın gördüğü rüya üzerinden kimine göre kırk, kimine göre yirmi ve kimine göre de otuz beş yıl geçmiştir. Bunun en doğrusunu Allah bilir. Evet, demek ki, kardeşlerinin kendisini kıskanmalarıyla, şeytanın dürtüleriyle Yusuf'a bu muameleleri yapıp, Yusuf'un da zindana atılıp birçok imtihanlardan geçmesi, Yakup (a.s.)'ın yıllarca ağlayıp üzülmesi sonucunda Allah Teâlâ onlara lütuflarda bulundu. Hem kendisi peygamberlik şerefiyle şereflendi, hem, kölelikten, hem zindandan kurtularak Kıralın birinci adamı oldu. Mısır'ın maliye bakanı oldu. Hem ailesini de çöl hayatından kurtarıp, Mısıra yerleştirdi. İşte bütün bunlar Allah'ın bir lütuf ve ihsanıdır, kullarından dilediğine verir.

—Evet, Yusuf: (Ey Rabbim! Sen bana mülkten verdin, bana rüyaların tabirini öğrettin. Ey göklerin ve yerin Rabbi! Sen dünyada da, ahirette de benim sahibimsin, beni Müslüman olarak vefat ettir ve salih kulların arasına kat,) diye dua etmiştir. Burada da ibret alınması gereken bir nokta vardır. Yusuf bir Peygamber olduğu halde: (Beni Müslüman olarak vefat ettir ve beni salih kulların arasına kat,) demesidir. Demek ki, Peygamberler bile kendi sonuçlarını garanti olarak görmüyor ve daima dua ediyorlar. Öyle ise bizim daha çok dua etmemiz lazım. Sonumuzun ne olacağını bilemiyoruz. Bunun için daima bir korku içinde

olarak dua etmeliyiz. Kimse kendini cennette garanti etmesin. Belki, peygamberler şükür olarak ve ümmetlerine örnek olarak böyle dua ve niyazda bulunuyorlar ama biz gerçekten sonumuzu endişe ederek dua ve niyazda bulunmalıyız. Bazı rivayetlere göre Yakup (a.s.) Mısıra geldikten sonra yirmi yıl daha yaşamış dense de, doğrusunu Allah bilir.

ذَلِكَ مِنْ أَنبَاء الْغَيْبِ نُوحِيهِ إِلَيْكَ وَمَا كُنتَ لَدَيْهِمْ إِذْ أَجْمَعُواْ أَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ {١٠٢} وَمَا أَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ {١٠٣} وَمَا تَسْأَلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ {١٠٤} وَكَأَيِّن مِّن آيَةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ {١٠٥} وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللّهِ إِلاَّ وَهُم مُّشْرِكُونَ {١٠٦} أَفَأَمِنُواْ أَن تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِّنْ عَذَابِ اللّهِ أَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ {١٠٧}

Meali

102. İşte bunlar gaybi olan haberlerdir ki, sana vahyi ediyoruz. Yoksa onlar toplanıp tuzak işler kurdukları zaman, sen onların yanında değildin.

103. Hal bu ki, sen ne kadar düşkün olsan da, insanların çoğu iman edecek değillerdir.

104. Üstelik onlardan herhangi bir ücrette istemiyorsun. O Kur'an âlemlere bir öğüttür.

105. Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, üzerinden uğrar geçerler. Hem de yüz çevirerek.

106. Onların çoğu Allah'ın birliğine inanmazlar, ancak onlar şirk koşarlar.

107. Onlara gelip kuşatacak olan Allah'ın azabından veyahut da onlar farkına varmadan ansızın kendilerine gelecek olan kıyamet satından emin miler?

İzahı

102. Ey Muhammed! (İşte bütün bunlar gaybi haberlerdir ki, sana vahyediyoruz. Yoksa onlar toplanıp tuzak işler kurduğu zaman, sen onların yanında değildin.) Yani gerek Yusuf (a.s.)'ın kardeşleri kendisine tuzak kurup onu kuyuya atarken ve gerekse Yusuf hakkında sana tuzak soru soran Kureyşlilerle Yahudi âlimleri kendi aralarında konuşurken, bu olayları sen bilmiyordun, biz sana vahyederek bildirdik. Hani Yahudiler müşrikleri öne sürerek İsrail oğullarının Mısır'a gidiş sebeplerini ve ne zaman gittiklerini sana sordurarak akıllarınca seni tuzağa düşürmek istiyorlardı. İşte bu sûrede Yusuf'un kıssasını sana biz en güzel ve en geniş bir şekilde anlattık.

103. Ey Muhammed!: (Sen nekadar düşkün olup arzu etsen de, insanların çoğu inanmazlar.) Sen ne kadar çabalayıp arzu etsen de bu insanların çoğu inanmazlar, öyle ise sen kendini üzme.

104. (Hal bu ki, sen buna karşı bir ücrette istemiyorsun.) Yani o Kur'an'ı okuyup anlatman karşılığında onlardan bir ücret istemediğin halde onlar o Kur'an'dan ürküp kaçıyorlar oysa: (O Kur'an hatırlatmadan bir öğüt vermeden başka bir şey değildir.) Öyle ise onun öğüt ve uyarılarına niye direnip karşı çıkıyorsunuz?

105. (Göklerde ve yerde nice deliller vardır ki, onlar üzerinden uğrayıp geçerler, hem de yüz çevirerek.) Yani Allah'ın varlığının ve birliğinin o kadar delilleri vardır ki, inkâr eden, O'na ortak koşanlar, bu delillerin yanından vurup geçerler de görmezler. Çünkü onların kalp gözleri körelşmiştir, gönüllerini küfür ve günah kirleri kaplamış ve paslanmıştır. Oysa kalp gözleri açık olanlar yerde ve göklerde neye baksalar, onda Allah'ın varlığını birliğini, kudret ve kuvvetini görürler.

106. (Onların çoğu Allah'ın birliğine inanmazlar, ancak onlar ortak koşarlar.) Allah'ın varlığını inkâr etmeseler de ona ortak koşarlar.

Şirk iki kısımdır biri açık şirktir ki, bir takım taş, beton parçalarını veya başka bir maddeyi ya da başka bir canlı yaratığı kendilerine Tanrı ederek Allah'a ortak koşarlar. Gizli şirk ise, fark edilemeyen şirktir ki, bu şirk zamanımızdaki cahil insanlarda, Müslümanım diye geçinen insanlarda daha çok bulunmaktadır. Türbelerden, şeyhlerden yardım istemek, çocuk istemek, taşa ağaca çul, çaput bağlayarak onlardan yardım isteyenler. Allah adının gayrisi adına kesilen

kurbanlar, adaklar ve saire o kadar batıl inançlarla Allah'a şirk koşulmaktadır ki, bunların çoğu Müslüman olduklarını iddia etmektedirler. Oysa putlara tapanlar da Allah'ı inkâr etmiyorlardı, ama onlara ibadet etmeleri, dua etmeleri kendilerini Allah'a yaklaştıracağına ve kendilerine şefaatçi olacaklarına inanır ve onlardan yardım beklerlerdi. Türbeye gittim, çul bağladım, ev sahibi, araba sahibi, çocuk sahibi oldum diyenlerle, o putlara ibadet edenlerin arasında ne fark var? Allah korusun Allah'a şirk koşmuş, dinden imandan çıkmış, ama bir taraftan da Müslüman'ım deyip aklınca bir takım ibadetler yaptığını zannediyorlar. Bir taraftan da falcılar, falcılıklarıyla televizyonlarda boy gösteriyorlar. Birçok kendilerini modern ve aydın zannedenler de bunlara inanıyorlar. Fakat bunlara Kur'an'dan İslamdan ve şeriattan bahsettin mi, hemen seni gerici yobaz, şeriatçı, layıklığa aykırı vesaire diyerek kıyamet koparıyorlar. Ama falcıları her akşam televizyonlarda boy göstererek, keyiflenerek evirip çevirerek anlatıyor ve gösteriyorlar. Bir yandan kaderi inkâr edip burçlara, falcılara inanarak güya evlilikleri onlarla uyuşup uyuşmadıklarına bakıyor ona göre yapıyorlar, ama altı ay sonra, bir sene sonra, iki sene sonra çatır-çatır yuvalar yıkılıp boşanmalar başlıyor. Yetkililer de dilini yutmuş, din adamları da suspus olmuş böyle bir felâket yaşanıyor diye kimsenin gıkı çıkmıyor. Oysa bu batıl inançların yanlış olduğu bu cahil topluma söylenmesi, anlatılması gerekmektedir. İnsanların imanları gitmiş, Allah'a şirk koşmuş, Allah'ı bırakıp çuldan çaputtan, türbeden Ahmetten-Mehmet ten istekte dilekte, yardımda bulunurken, Allah'a şirk koşarken biz başka şeyler anlatmakla meşgulüz.

107. (Yoksa onlar kendilerini bekleyecek olan Allah'ın azabından veya farkına varmadıkları bir sırada ansızın kıyamet saatinin gelmesinden emin midirler?) Hal bu ki, böyle bir durumda Allah'tan başkasını çağırmazlar, yalnızca halisane Allah'a yalvarıp yakarırlar. Böyle bir felâketin başlarına geleceğinden aslında emin değillerdir, onu düşünmedikleri için uzak görüyorlar, olmayacağını zannediyorlar. Firavun da öyle zannediyordu, ulûhiyet iddiasında bulunuyordu, hiçbir şeyi gözü görmüyordu fakat boğulurken: (Kendisinden başka ilah olmayan, tek olan, eşi ve benzeri olmayan Allah'a inandım,) dedi. Ancak o zaman imanı kabul edilmedi. Acaba ey zamanın müşrik ve kâfirleri! Siz de böyle bir şeyin gelmesini, ya da kıyametin ansızın gelmesini mi bekliyorsunuz ki, o zaman iman edesiniz.

قُلْ هَـذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللّهِ عَلَى بَصِيرَةٍ أَنَاْ وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللّهِ وَمَا أَنَاْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {١٠٨} وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلاَّ رِجَالاً نُّوحِي إِلَيْهِم مِّنْ أَهْلِ الْقُرَى أَفَلَمْ يَسِيرُواْ فِي الأَرْضِ فَيَنظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَدَارُ الآخِرَةِ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ اتَّقَواْ أَفَلاَ تَعْقِلُونَ {١٠٩} حَتَّى إِذَا اسْتَيْأَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّواْ أَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُواْ جَاءهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَن نَّشَاء وَلاَ يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ {١١٠} لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِّأُوْلِي الأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثاً يُفْتَرَى وَلَـكِن تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {١١١}

Meali

108. De ki: "İşte benim yolum budur, basiret üzere Allah'a çağırıyorum ki, (o yol) benim ve bana tabi olanların da yoludur. Ve ben Allah'ı noksan sıfatlardan uzak tutarım ve ben asla müşriklerden de değilim.

109. Senden önce de birçok şehirler halkından yalnız kendilerine vahyi ettiğimiz erkeklerden başka peygamber göndermedik. Peki, yeryüzünde hiç gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerinin sonunun nasıl olduğunu bir görsünler? Muttaki olanlar için elbette ahiret yurdu daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmıyor musunuz?

110. Nihayet peygamberler ümitsizliğe düşüp de kendilerinin yalanlanacaklarını sandıkları sırada onlara yardımımız geldi de dilediğimiz kimse kurtuluşa erdirilir. Fakat suç işlemiş bir toplumdan azabımız geri çevrilmez.

111. Gerçekten de onların kıssalarında aklıselim olanlar için elbette ibretler vardır. Bu (Kur'an) uydurulmuş değildir. Lakin kendilerinden önceki kitapları

tasdik eden ve her şeyi açıklayan bir kitaptır, iman eden bir toplum için hidayet ve rahmettir.

İzahı

108. Ey Peygamber! (De ki, işte şu benim yolumdur.) Ve ey insanlar! İşte sizi: (Basiret üzere Allah'a davet ediyorum.) O'na ve O'nun davet ettiği, gösterdiği dosdoğru olan yoluna davet ediyorum: (Ben ve bana uyanlar da o yoldayız ve ben Allah'ı noksan sıfatlardan uzak tutarım ve ben müşriklerden de değilim.) İşte ben böyleyim, bana inananlar da böyledir. Bizim yolumuz Allah'ın gösterdiği dosdoğru yoldur, biz ancak ona kulluk eder, ona yalvarırız.

109. Ey Muhammed! (Senden önce kendisine vahyettiğimiz hiçbir şehir halkı erkeklerinden başkasını peygamber göndermedik.) Yani gönderdiğimiz her peygamberi yerleşik olan bir şehir halkının erkeklerinden gönderdik. Bu ifade çok önemli bir noktaya parmak basmaktadır. Bütün peygamberler bir medeniyet kültürü içerisinde yaşamış, şehirlerde yaşamış görgülü bir toplum içerisinden ve aynı zamanda erkek olanlarından gönderilmiştir. Aslında Yakup (a.s.) da şehir halkındandı fakat bir sebepten dolayı veya Kenan da ki, bedevileri dine davet için orada bulunmuştur. İşte bunun içindir ki Yusuf (a.s.) ailesi için: (Bu Allah'ın bir lütfudur ki, sizi de "Bedvâ" denen çölden Mısıra getirdi,) demiştir.

Çünkü peygamberler insanları ikna edebilmeleri için, onlara söz anlatıp dinletebilmek için medeni bir toplum içinden gelmesi gereklidir. Diğer bir nokta ise peygamberlerin yalnız erkeklerden geldiği ifadesidir. Bu gün bazı kendini bilmeyen cahillerin kadınlardan da peygamber olur diyenlere bu ayet açık ve net olarak cevap vermektedir. Evet: (Biz kendisine vahyettiğimiz bütün peygamberleri şehir halkından ve erkeklerinden gönderdik. Peki, bunlar yeryüzünde hiç gezip dolaşmazlar mı ki, kendilerinden önce nice inkârcı toplumların sonuçlarına baksın da ibret alsınlar?) Yeryüzünde gezip dolaşıp o inkârcıların helâk olduklarına dair kalıntılarını görüp onların sonlarının ne olduğuna hiç bakıp da ders çıkarmazlar mı? (Muttaki olanlar için ahiret yurdu elbette daha hayırlıdır. Hiç akıllarını kullanmazlar mı?) Hiç düşünmezler mi ki, ahirete göre şu birkaç saatlik dünya hayatı çabuk gelip geçicidir, dünya zevkleri gelip geçicidir, ebedi olan ve üstün olan hayat ahiret hayatı ve onu zevkleridir.

110. (Nihayet peygamberler ümit kesip ve kendilerinin yalana çıkarıldıkları bir anda, onlara bizim yardımımız geldi ki, dilediğimiz kimseler kurtarıldı. Suçlular topluluğundan ise azabımız geri çevrilmez.)

(Peygamberler kendilerinin yalanlandıkları bir sırada onlara yardımımız geldi,) ifadesinden şu mana anlaşılmaktadır. Yani peygamberler yalanlanmış nerde ise ümidi kesmiş oldukları ve kendilerine vadedilen yardım ve zaferin gelmeyeceğini zannettikleri bir sırada Allah, onlara vadettiği yardım ve zaferi yetiştirdi. Yani burada Peygamberimizin de insan olması nedeniyle böyle bir hissiyata kapılmaması için Allah Teâlâ geçmiş peygamberlerin böyle bir hissiyata kapıldıkları zaman Allah'ın yardımı erişip zafere erdikleri gibi sana da yetişecektir, diye buyrularak ona moral verilmiş ve sabretmesi tavsiye edilmiştir. Ancak bazı tefsirciler zamiri peygamberlere değil, onların ümmetlerine gönderiyorlar ki, o zaman mana şöyledir. (O inkârcılar sandılar ki, peygamberlerin vaatleri yalan çıktı.) İşte o insanlar böyle sandıkları anda da Allah'ın yardımı geldi. Bu şekilde mana verenler peygamberlerin şüpheye düşmeleri doğru değil, diyerek zamiri peygamberlerin ümmetlerine göndermişlerdir. Fakat diğerlerine göre ise peygamberler de beşerdir, neticede onlar da böyle bir zanda bulunmuş olabilirler. Bu konu İbni Abbas'a sorulduğunda: "Peygamberler de beşerdir" demiş ve Bakara sûresinin 214. ayetini okumuştur ki o ayette şöyle buyrulmuştur. (Hemen cennete kolayca gireceğinizi mi sandınız? Daha sizden önceki toplulukların başına gelenler size gelmedi. Onlara yoksulluk sıkıntı ve depremler öylesine dokunmuştu ki, peygamberleri ve iman edenleri artık Allah'ın yardımı nerde? demişlerdi, ondan sonra yardım gelmişti.) Yani peygamberler ve iman edenler nerde ise artık ümitsizleşmişlerdir ki, Allah'ın yardımı onlara yetişti. Demek insan hali biraz sıkışınca, vadedilen gecikince insan hemen bir ümitsizlik ve çaresizliğe düşebiliyor. Bunun içindir ki, Kur'an'ı kerimde: (İnsan çok aceleci oldu,) buyruluyor. Peygamberimizin de zaman-zaman, inkârcı ve azgın olan kâfir ve müşriklerin böyle bol-bol yiyip içip dolaşmalarından dolayı acaba ne oluyor? diye şaşırmış. Bunlar bu kadar zulüm edip azgınlık yaparken böyle keyifleri yerinde yiyip içip dolaşıyorlar diye hayret etmiştir. Nitekim böyle birçok ayet inmiş. İşte Allah Teâlâ, Peygamber (a.s.)'a: Onların bu halleri seni imrendirmesin, zamanı var, onların hesabı görülecek ve cezalandırılacaklar diye teselli etmiş ve onu uyarmıştır. Çünkü burada ki, zan öyle kati bir şüphe değildir. Kesin bir şüphe içinde olmayı ifade etmez. Acaba biz mi yanılıyoruz, biz mi anlayamadık gibi bir şüphe şeklinde de olabilir. Fakat Buhari'nin Urve b. Zübeyrden rivayet ettiğine göre bu ayetin manası hazreti Aişe ye sorulduğunda: "Onlar peygamberler değil, belki peygamberlerin kendilerine yardım vadettiği kimselerdir ki, bu vadedilen gecikince şüpheye düşerler. İşte tam şüpheye düştükleri

sırada Allah'ın yardımı gelmiştir," diye cevap vermiş. Ancak Hazreti Aişe'nin bu sözüne karşı Urve şöyle dedi. "Vallahi peygamberleri kavimlerinin yalanladıkları kanaati tamamdır, ona kimsenin şüphesi yoktur," dedi. Aişa de: "Evet, ey Urve! Siz de öyle kanaat edin," dedi. Fakat Urve tekrar ederek: "Peygamberler kendilerinin yalana çıkacağını sandıkları umulmaktadır," deyince, Hazreti Aişe: "Maazallah! Peygamberler Rableri hakkında zanda bulunabilirler mi?" dedi. Bu sefer Urve ona: "Peki yukarda mealini verdiğimiz Bakara sûresinin 214. ayeti hakkında ne diyeceksiniz?" Aişe oradaki mana şudur: "Peygamberler hayatta iken belâ ve musibetler onlara hep devam etmiştir. Onlara vadedilen yardımların gecikmesinden ötürü kavimlerinin yalanlayacakları endişesine kapıldıkları için öyle demişlerdir, yoksa hâşâ Allah'ın vadinden şüphe ettikleri için değil," diye cevap vermiştir.

Fakat acizane benim anlayışıma göre Hazreti Aişe'nin şu son cümledeki ifadesiden buradaki zamirin peygamberlere gittiği anlaşılıyor. Yani sonuç olarak buradaki mana şudur. Allah (c.c.) peygamberlere vadettiği yardımı biraz geciktirince peygamberler de ümmetlerinin kendilerini yalanlayacakları endişesiyle nerde ise ümitsizliğe düşerken Allah'ın vadettiği yardım gelip imdatlarına yetişti. Ve Allah'ın diledikleri (mümin olanlar) kurtarılmış, fakat suç işleyip tövbe etmemiş, iman etmemiş olan topluluklardan da Allah'ın azabı geri çevrilmemiştir. İşte bununla da Cenab-ı Hak peygamberimize vadedilen yardımın geleceğine ve biraz sabretmesine işaretle ona moral vermektedir ki, bana göre bu ayetteki mana budur.

111. (Gerçekten onların,) yani peygamberlerin ve özellikle de Yusuf (a.s.)'ın (kıssalarında akıl sahipleri için elbette ibretler vardır.) Bu kıssalar birileri tarafından uydurulmuş değildir. Kur'an'ı-Kerimde: (Uydurulmuş sözler değildir. Lakin kendinden önceki kitapları tasdik eden ve her şeyi genişçe anlatan, inanan topluluklar için bir hidayet ve rahmettir.) Kur'an hem geçmiş semavi kitapları doğrulayan, hem geçmiş peygamberlerin güzel kıssalarını Yusuf sûresinde olduğu gibi tafsilatlı bir şekilde anlatan, insanlara ibretleri sergileyen, onları doğru yola ileten, hidayet yolunu gösteren ve rahmet olarak gönderilmiş bir kitaptır. İşte Yahudilerin müşrikler aracılığıyla peygamberimize İsrail oğullarının Mısıra ne zaman ve nasıl geldiklerine dair tuzak olarak sordurdukları soruya Kur'an en geniş ve en güzel bir şekilde cevap vermiş ve anlatmıştır. Peygamberin bu olup bitenlerin hiç birinden haberi yoktu, bunlar gaybi bilgiler idi. Allah Teâlâ Kur'an vasıtasıyla vahyi ile ona bildirdi.

9 786054 818761

KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET

TEFSİRİ

3

HÜSEYİN TAŞÇI

ravza Yayınları

KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET TEFSİRİ

CİLT 3

HÜSEYİN TAŞÇI
İLAHIYATÇI EMEKLİ İMAM

İSTANBUL, 2015

KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET TEFSİRİ

HÜSEYİN TAŞÇI

Kapak ve İç Tasarım
Ahmet Yanar

Baskı Cilt
RAVZA YAYINCILIK VE MAATBACILIK

Davutpaşa Cad. Kale İş Merkezi
No:51/52 Topkapı / İSTANBUL
Tel:(0212) 481 94 11

İsteme Adresi
Kısıklı Mh. Ferah Cd. Hacı Arif Bey Sk.
No: 9/5 Üsküdar / İSTANBUL
(0537) 762 49 23

İSTANBUL, 2015

İÇİNDEKİLER

RAD SÛRESİ

Rad sûresi Mekke dönemimde inmiştir. Fakat bazılarına göre bu sûrenin baştan 31-33. ayetleri Medine de, bazılarına göre ise 11-13. ayetleri Medine de diğerleri ise Mekke de inmiştir. Bu sûreye Ra'd sûresi denmesinin sebebi ise gök gürültüsünden bahsedeceği içindir. Aynı zamanda bu sûrede bir takım tabiat olaylarından da bahsedilmektedir. Yine ayriyeten peygamberlerin ümmetlerinin kendilerine karşı olan olumsuz tutumlarından ve kâfirlerle müminlerin ahirette ki sonuçlarından da bahsetmektedir.

Ayet Sayısı: Kırk üç

Kelime Sayısı: Sekiz yüz elli beş

Harf Sayısı: Üç bin beş yüz altıdır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

المر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَالَّذِيَ أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يُؤْمِنُونَ {١} اللهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ الأَمْرَ يُفَصِّلُ الآيَاتِ لَعَلَّكُم بِلِقَاء رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ {٢} وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْهَاراً وَمِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ {٣} وَفِي الأَرْضِ قِطَعٌ مُّتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِّنْ أَعْنَابٍ وَزَرْعٌ

وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقَى بِمَاء وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ فِي الأُكُلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ {٤}

Meali

Bu sureye Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım

1. Elif, Lâm, Mîm, Râ: İşte bunlar kitabın ayetleridir ve sana Rabbinden indirilen bir hakikattir. Fakat insanların çoğu inanmazlar.

2. O Allah ki, gökleri direksiz olarak yükseltti, onu görüyorsunuz. Sonra Arş'ın üzerine istiva etti, Güneşi ve Ayı emrine boyun eğdirdi, her biri belli bir süre içinde akıp gitmektedir. Bütün işleri O, çekip-çevirir. Ayetleri de açıklar ki, Rabbinizle karşılaşacağınıza kesin kanaat getiresiniz.

3. Ve o, Allah ki, yeryüzünü döşedi ve onda sabit dağlar, ırmaklar kıldı ve orada her çeşit meyveyi çift yarattı. (O,) geceyi gündüzün üzerine örter. Şüphesiz ki, düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.

4. Yerde de birbirinin civarında kıtalar vardır. Üzümden bağlar, ekinler, çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır ki, hepsi de bir tek su ile sulanır. Fakat yemede bazılarını bazılarından üstün kıldık. İşte bunlarda elbette akılını kullanan bir toplum için ibretler vardır.

İzahı

1. (Elif, Lâm, Mîm, Râ.) Bunlar hurufu mukataa harflerinden meydana gelmiş ve müteşabih olan ayetlerdendir ki, bundaki mana ve maksadı Allah'a havale ederiz, en iyi O bilir. (İşte bunlar kitabın ayetleridir. O kitap ki, Rabbinden sana hak olarak indirilmiştir. Fakat insanların çoğu ona inanmazlar.) Yani bu Kur'an ve onun ayetleri sana gerçek Allah kelamı olarak indirilmiştir, sen ne kadar anlatsan da ne yazık ki, insanların çoğu ona inanmazlar. Kimi Muhammed onu kendinden uydurdu der, kimi büyü der, kimi başka iftiralar atarak ona inanmazlar.

2. Hal bu ki, o Kur'an'ı gönderen Allah: (Öyle bir Allah'tır ki, gökleri direksiz kaldırmıştır, onu görüyorsunuz.) Bazı tefsirciler göklerin de direkleri vardır da biz onları görüp anlayamıyoruz demişlerse de ben böyle bir yoruma asla

katılmam. Yani yerin dayandığı bir direk ve sütün var mı ki, göklerin de olsun? Allah Teâlâ her ikisini de boşlukta tutmaktadır. Allah (c.c.) her şeyi dengede tutacak kuvvetler yaratmış, o dengeyi kurmuştur, hiçbir şey O'nun izni ve iradesi olmadıkça o dengeden çıkamaz ve düzeni bozamaz. Evet: (Allah, sonra Arşa istiva etti.) Bu Arş'a istiva etme meselesini daha önce Bakare sûresinin 255. ayetinin yani Ayete'l-kürsü nün tefsirinde, yine Âraf sûresinin 55. ayetinin tefsirinde genişçe açıkladık, onların tefsirlerine bakınız. (Sonra güneşi ve ayı emrine boyun eğdirdi ki, bunların her biri kendi mecrasında belli bir süre akıp gider.) Demek bunların da bir ecelleri vardır o ecelleri gelince Allah, kurduğu bu sistemi değiştirecek, gökler ve göklerde olan ay, güneş, yıldızlar bozulacak gökler de yer de başka bir şekle sokulacak, bununla ilgili birçok ayet vardır. Evet, gökleri ve yeri yaratan ve bütün bu dengeleri kuran: (Sonra da bunları sevk ve idare eden, ayetleri açıklayan O'dur.) Bütün bu ayet ve delilleri görüyorsunuz. Umulur ki Rabbinizle bir gün karşılaşacağınıza kanaat getirirsiniz. Sizi yaratan Rabbinizin sizi boşa yaratmadığını, kendisine kulluk etmek için, onun emir ve yasaklarına itaat etmek için yaratıldığınızı ve sorumlu olduğunuzu ve kıyamet günü Rabbinizin karşısına çıkıp hesap vereceksiniz.

3. (Yine O, Allah ki, yeri döşedi, üzerine sabit dağlar oturttu ve ırmaklar akıttı ve yeryüzünde her çeşit meyveyi çift yarattı.) Yani Allah (c.c.) yeri, koca dağları, ovaları, vadileri, geçitleri, meraları ile öyle bir plan üzere yaratmıştır ki her birinin bir özelliği vardır. Bütün meyveleri de çift-çift yaratmıştır. Yani erkekli dişili, renkleri, tatları farklı, ama hepsi de aynı topraktan ve aynı sudan gıda almaktadırlar. İşte bunların hepsi Allah'ın kudret ve kuvvetinin, varlığının ve birliğinin delilleridir. Bir kere düşünseniz ya, dünya âlem bir araya gelse bunların bir tanesini yaratabilir mi? Değil ki, bir tanesini, bir yeşil yaprağın en ufak bir hücresini meydana getirebilir mi? Elbette ki getiremez. Öyle ise nedir bu inat, nedir bu kibir ki, Allah'a karşı gelebiliyoruz, O'nu bırakıp bir yaprağın bir tek hücresini meydana getiremeyen aciz yaratıklara kulluk ediyoruz? Evet, yine O Allah ki: (Gece ile de gündüzü örter, karanlık kaplar. İşte bütün bunlarda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.) Bunların her birinde ibret alınacak dersler vardır, her biri Allah'ın varlığının ve birliğinin şahitleri ve delilleridir.

4. (Ve yerde de birbirinin civarında kıtalar oluşmuş. Üzümden bağlar, ekinler, çatallı ve çatalsız hurmalıklar vardır ki, hepsi bir tek su ile sulanır, ama

bazısının yemişini de diğerinden üstün kılmışızdır. İşte bütün bunlarda aklını kullanan toplum için elbette ibretler vardır.) Aynı toprakta, aynı havada ve aynı su ile sulanmasına ve aynı güneşten enerji almasına rağmen, renkleri, kokuları, tatları ve cinsleri ayrı-ayrı nice meyveler ve bitkiler vardır. Acaba bunlar bir şey ifade etmiyor mu? Acaba bunların bir yaratıcısı yok mu? Neden insan düşünmez, neden bunları kendine sormaz, neden bunları kalp gözüyle göremez, yakınından uğrar geçer, üstüne basar geçer de neden fark etmez? Bunu ancak hayvan sürüleri böyle üstüne basarak geçer, yer, içer. Fakat neden yaşadığını, neden yiyip içtiğini anlamaz. Çünkü insanda olan bir akıl melekesi onda yoktur da ondan dolayı fark etmez. Peki, kendisine akıl verilen bu insan neden akılını kullanmaz, akılsızca hayvan sürüleri gibi, yer, içer, yatar uyur, kalkar dolaşır ve bu üzerine bastığı gezip dolaştığı bu topraklarda olup bitenleri göremez, sezemez ve anlayamaz? Çünkü aklını kullanmamakta, o ancak kendisini yanıltan bir zanna uyup onun arkasına takılıp gitmektedir. Öyle ki, bütün bunları yaratan sevk ve idare eden, Allah'ı bırakıp hiçbir zarar ve fayda veremeyen, kendi eliyle yaptığı taş parçalarına, beton parçalarına, heykelciklere tapar, ondan yardım diler, ondan şefaat bekler.

وَإِن تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَئِذَا كُنَّا تُرَاباً أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِمْ وَأُوْلَئِكَ الأَغْلاَلُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَأُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدونَ {٥} وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِمُ الْمَثُلاَتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ {٦} وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْلا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ {٧} اللّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنثَى وَمَا تَغِيضُ الأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِندَهُ بِمِقْدَارٍ {٨} عَالِمُ

الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ {٩} سَوَاء مِّنكُم مَّنْ أَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَن جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ {١٠} لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِّن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللّهِ إِنَّ اللّهَ لاَ يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُغَيِّرُواْ مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللّهُ بِقَوْمٍ سُوءاً فَلاَ مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُم مِّن دُونِهِ مِن وَالٍ {١١}

Meali

5. (Ey Muhammed!) Eğer şaşırıyorsan, esas şaşırılacak şey onların şu sözleridir: "Biz toprak olup gittikten sonra mı, gerçekten yeniden mi yaratılacağız?" İşte onlar Rablerini inkâr edenlerdir. Ve bunlar boyunlarına demir halkalar vurulanlardır ve onlar cehennem arkadaşlarıdırlar ki orada ebedi kalacaklardır.

6. Ayriyeten iyilikten önce kötülüğü acele ederler. Oysa onlardan önce emsal olan cezalar gelip geçmiştir. Gerçekten Rabbin insanların zulmetmelerine karşı elbette bağış sahibidir. Fakat bununla beraber Rabbin azabı de elbette şiddetlidir.

7. Kâfirlar: "Rabbinden ona (Muhammed'e) bir mucize inmeli değil miydi?" derler. Sen bir uyarıcıdan başka değilsin, her kavim için hidayetçi vardır.

8. Allah, her dişinin neye gebe olduğunu bilir. Rahimlerin neyi eksiltip neyi artırdıklarını da bilir. Her şeyin miktarı O'nun katındadır.

9. Allah, görünmeyenleri de bilir, görünenleri de. O, büyüktür, yücelerin yücesidir.

10. Sizden sözü gizleyeni de, açığa vuranı da, gece gizlenip gündüz açığa çıkanı da bilmek O'nun için aynıdır.

11. Her insanın önünde ve arkasında takip eden (melekler) vardır. Allah'ın emrinden ötürü onu korurlar. Allah bir topluma verdiğini, o toplum kendini değiştirmedikçe, değiştirmez. Allah, bir kavme kötü bir şey muradetti mi, onu geri çevirmek de artık imkânsızdır. Onlar için Allah'tan başka bir dost da yoktur.

İzahı

5. Ey Muhammed! (Eğer şaşıryorsan esas şaşırılacak onların: "Biz toprak olup gittikten sonra mı yeniden dirileceğiz?" demeleridir.) Yani seni yalancılıkla suçlayıp güvenmediklerine şaşırıyorsun, ama esas şaşılacak şey müşriklerin ölüp toprak olduktan sonra mı tekrar dirileceğiz, diye inkâr etmelerine şaş ki, hiçbir şey değilken yaratıldıklarını unutup da böyle sözler söylüyorlar. (İşte bunlar Rablerini inkâr edenlerdir. İşte onlar boyunlarına demir halkalar geçirilmiş olanlardır ve cehennem arkadaşları olanlardır ki, orada ebedi kalacaklardır.) Yani boyunlarına demir halkalar geçirilmiş ve bir ayette ifade edildiği gibi yetmiş arşın uzunluğunda zincirlere vurulmuş olarak cehenneme salıverileceklerdir. İşte, ölüp toprak olduktan sonra mı biz tekrar dirileceğiz? Diye alay eden kâfirlerin cezası budur.

6. (Bunlar sana karşı olarak iyilikten önce kötülüğü de acele edenlerdir.) Yani sana karşı kin ve hınçlarından dolayı, iyilik ve afiyetle yaşama yerine, alay ederek seni tehdit ederler ve Peygambersen haydi vadettiğin azabı getir de görelim diyerek bir an önce azabı isterler. (Oysa onlardan önce onların emsalleri da gelip geçti.) Onlar da böyle diyorlardı ama zamanı gelince azap onları yakalayıp ezip geçti. (Şüphesiz insanlar zulüm üzere olmalarına rağmen Rabbin bağış sahibidir. Ama bununla beraber elbette Rabbin azabı da şiddetlidir.) Yani insanlar haksızlık yapıp kendisine isyan etmelerine rağmen, tövbe edenlere karşı yine de bağış sahibidir, onları bağışlar, esirger. Ama böyle küstahlık yaparak alayla inkâra devam edip, ısrarla azgınlıklarını sürdürürlerse onlara karşı da azabı ve yakalayışı çok şiddetli olur.

7. (Kâfirler Rabbinden ona bir mucize inmeli değimliydi? derler.) Yani Mekke müşrikleri Peygamberimizi kasdederek eğer o Peygamberse, ona bir mucize inmesi gerekmez miydi? derler. Ey Muhammed! (Sen onlara bir uyarıcıdan başka değilsin.) Senin görevin insanları uyarmandır, aldığın vahyi tebliğ etmektir ve: (Her kavmin hidayetçisi vardır.) Yani her kavmin hidayetçisi Allah'tır, hidayete erdirirse ancak O, erdirir Hiçbir peygamberin hidayete erdirmeye gücü yetmez.

8. (Alla, her dişinin neye gebe olduğunu bilir. Ayriyeten rahimlerden neyi eksiltip neyi artırdığını de bilir.) Yani her canlı neye gebedir, dişimi, erkek mi, güzel

mi, çirkin mi, iyi huylumu, kötü huylu mu, said mi, şaki mi rahimlerde bulunan yavrunun her türlü halini Allah, bilir. Yine bazı sebeplerle anarahminde ki azalarının noksan ya da fazla olacağını, ya da çocuğun doğumunun eksik olma veyahut da fazla olma gibi bütün hallerini yine Allah Teâla bilir. (Her şeyin miktarı, ölçüsü O'nun katındadır.) Her şeyin planı projesi, ölçüsü O'nun katındadır. Kur'an da kadar yoktur, diyen bazı fasık ilahiyatçılara işte sana ayet. Kader, Allah Teâla'nın önceden, bildiği pilan ve proğramlarıdır, ölçülüp biçilenlerdir. Kader, Allah neyin ne olacağını ezeli bilgisiyle bilmesi her şeyi ona göre planlaması, o ölçü ve proğrama göre de olayların gelişip oluşmasıdır. Bunu anlayamayanlar, kavrayamayanlar Kur'an da kaderle ilgili ayet yoktur, diyorlar. Zaten o kadar hoyrat ve gülünç şeyler söylüyorlar ki, bunlar en cahil insanın bile kabul edemeyeceği gülüp geçeceği şeylerdir. Cennetin bile olmadığını, bu dünyada olacağını hatta bedensel olmadığını, yalnız ruhen olacağını bile söyleyen sözüm ona ilahiyatçı, sözüm ona akademisyenim diye geçinenler var. Bir insanın inancı zayıf olunca ya da olmayınca böyle komik, gülünç ve cahil duruma düşebiliyor. Şeytan da bilginlik taslamıştı ama sonunda ne kadar gülünç bir duruma düştü. Kader iradeye de müdahale değildir. Bunu da yanlış anlayanlar vardır. Allah Teâla, daha önceden kulun iradesini ve bu iradesiyle ne yapacağını, iyimi, yoksa kötüyü mü seçeceğini bilmiş ve ona göre de proğramlamıştır. Ve olaylar da ona göre gelişmektedir. Hâşâ, Allah cahil değil ki, beklesin de olup olmayacağına ona göre karar versin. Ancak kulun iradesinin dışında olan kader de vardır. Mesela bir insanın dünyaya gelişi, ya da ölümü ve rızkı gibi bazı şeyler de vardır ki, bunlar kulun iradesinin dışındadır. Sadece Allah'ın iradesiyle, onun ölçü ve takdiriyle olur. Nice insanlar vardır ki zengin olmak isterler, gece gündüz koştururlar, yine aynı yerde sayarlar. Niceleri vardır ki, fazla koşmadan zengin olurlar ve niceleri de vardır ki yıllarca koşar, zengin olurlar, ama işler bir tersine gider, birdenbire bütün varlıklarını kaybedip iflas ederler. Nitekim Hicir sûresinin 21. ayetinde: (Her şeyin hazineleri bizim katımızdadır biz ona bu hazinelerden belli bir ölçü ile indiririz,) buyrulmaktadır. Kader daha önceden takdir edilen ölçü ve miktardır. Yine Zuhruf sûresinin 32. ayetinde: (Rabbin rahmetini onlar mı paylaştırıyor? Dünya hayatında onların geçimlerini biz taksim ettik,) buyruluyor. Yani onların dünyadaki geçimlerinin miktarını biz tayin ve takdir ettik. Birileri anlamadıkları için ifrata giderek her

şeyi kadere yıkıp kaderiye mezhebi oluşturmuşlar. Başka birileri de tefrit yaparak kaderi inkâr etme yoluna sapmışlardır. Ben çok biliyorum havasına kapılıp şeytani bir bencilliğin tuzağına düşerek inkâr etmektedirler. Aslında çok bir şey bildiklerini zanneden bu zavallıların hiçbir şey bilmedikleri de ortaya çıkmaktadır. Daha yeni Yusuf (a.s.)'ın kıssasını okuduk. Kardeşleri ona bir plan yapıyorlar, bir tuzak hazırlıyorlar, onu babalarının sevgisinden uzaklaştırıp kendilerine yöneleceğini zannediyorlar. Ve onu babalarının gözünden uzaklaştırıp kaybolup unutulmasını istiyorlar, kuyuya atıp sonra onu köle olarak satıyorlar. Ama onların planları tutmuyor. Allah, ezeli bilgisiyle öyle bir plan yapmış ki, ne babası Yusuf' u unutuyor, ne onlara yüzünü dönüyor, ne de Yusuf küçük düşürülüp kaybolup gidiyor. Onların köle diye sattıkları bir gün peygamber, Mısır hükümdarının bir numaralı adamı ve bakanı olarak karşılarına çıkıyor. Ve onu küçük düşürmek isteyenleri önünde diz çöktürüp secde ettiriyor. İşte kader, buna yok diyen gafiller ilimden irfandan, hidayetten nasibini almamış cahillerdir. Hem diplomalı cahillerdir. Tevrat'ı yüklenen âlim diye geçinenleri Kur'an da Allah (c.c.) sırtında kitap taşıyan merkeplere benzettiği gibi bunlarda onlardan biri olsa gerek.

9. (Allah, görünmeyenleri de bilir, görünenleri de.) Yani bizim göremediklerimizi ve bilemediklerimizi de bilir, görüp bildiklerimizi de bilir. (Ve O, en büyüktür, bütün yücelerin üzerinde yücedir.) O'nun sıfatları tamdır, O, güçler üstünde güçtür.

10. Allah Teâla: (Sizden sözü gizleyeni de açığa vuranı da, gece gizleneni de, gündüz açığa çıkanı da bilir, O'nun için aynıdır,) hiçbir şey değişmez, gizli ya da açık olan bizim için söz konusudur, O'nun için böyle bir şey söz konusu değildir.

11. (Her insanın önünde ve arkasında takipçiler vardır ki onu Allah'ın emriyle korurlar.) Yani her insanın biri önünde biri de arkasında Allah'ın izniyle takip edip koruyan melekler vardır. Bunu daha önce de açıklamış olduğumuz gibi her insanın sağında ve solunda amellerini yazan, kâtip melekler vardır. Sağında olan melek sevaplarını, solunda olan melek de günahlarını yazar. İki melek de biri önünde birisi de arkasında onu Allah'ın izniyle zararlardan kötülüklerden korurlar. Eğer Allah dilerse o melekler onu korur, hiçbir şey zarar veremez. Fakat Allah, izin vermezse, onun hakkında o kötülüğü, zararı takdir etmiş ise,

melekler hiçbir müdahalede bulunmazlar ve o kimse de takdir edilmiş olan o kötülükten ve zarardan kurtulamaz. Ve: (Allah, bir kavim kendini bozup değiştirmedikçe, o kavme verdiği nimetleri değiştirmez.) Yani Allah Teâlâ bir topluluğa huzur, nimet ve mutluluklar vermişken, o toplum kendini bozup değiştirmedikçe, Allah da onların huzurunu bozup değiştirmez. (Allah, bir kavme de kötülük murat etti mi artık onu da geri çevirmez ve onlar için Allah'tan başka onlara bir dost olmaz.) Yani bir toplum de kendini bozar, azar ve saparsa, Allah, onlara da bir azap, bir zarar vermek isterse, artık o zararın ve o kötülüğün çevrilmesi mümkün değildir. Onu kimsenin geri çevirmeye gücü yetmez ve onlar için Allah'tan başka bir sahip çıkan da olamaz.

هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفاً وَطَمَعاً وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ {١٢} وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ وَالْمَلاَئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَن يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ {١٣} لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ لاَ يَسْتَجِيبُونَ لَهُم بِشَيْءٍ إِلاَّ كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاء الْكَافِرِينَ إِلاَّ فِي ضَلاَلٍ {١٤} وَلِلّهِ يَسْجُدُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ طَوْعاً وَكَرْهاً وَظِلالُهُم بِالْغُدُوِّ وَالآصَالِ {١٥}

Meali

12. O, Allah ki, korku ve ümit içinde size şimşeği gösterir, yağmur ve dolu bulutları meydana getirir.

13. Gök gürültüsü O'nu övgüsüyle melekler de O'nun korkusuyla Allah'ı tesbih ederler. Ve (O) yıldırımlar gönderir onlarla dilediğine çarpar. Hal bu ki, O'nun tuzağı (azabı) çok şiddetlidir.

14. Gerçek dua O'na dır. O'nun dışındakilere yalvarıp durdukları ise, onlara hiçbir şeyle cevap veremezler. Onlar ancak ağzına gelsin diye suya avuçlarını uzatan kimseler gibidir. Oysa onun ağzına (su) ulaşamaz. Kâfirlerin duaları bir sapıklık içinde olmaktan başka bir şey değildir.

15. Göklerde ve yerde kim varsa hepsi ister istemez kendileri de gölgeleri de Allah'a secde ederler.

İzahı

12. (O, Allah ki, korku ve ümit içinde size şimşeği gösterir, yağmurlu ve dolu bulutları meydana getirir.) Yani şimşek çakmasından, yıldırım çarpmasından korkarsınız ve hem de bu şimşeklerin çakmasının arkasından yağmur gelir diye ümitlenirsiniz ki, bütün bunları yapan ve size gösteren Allah'tır.

13. (Gök gürültüsü övgü ile melekler de O'dan korku ile Allah'ı tesbih ederler.) Şimdi aklı ermeyenler diyebilirler ki, gök gürültüsü de Allah'ı nasıl tesbih edebilir? Hal bu ki, İsra sûresinin 44 İnci ayetinde: (Yedi kat göklerde ve yerde canlı, cansız hiçbir şey yok ki, Allah'ı tesbih etmesin, lakin siz onların tesbihlerini anlamazsınız,) buyrulmaktadır. Biz her şeye madde gözü ile bakıp onunla değerlendiriyoruz. Her şeyi yaratan, yaşatan Allah, onu kendi diliyle konuşturuyor, kendi lisanîyle Allah'ı tesbih ediyor. İşin bilimsel yönü ayrı, görünüşteki sebepler ayrı, ama bir de işin görünmeyen perde arkası vardır. Efendim diyebilirsiniz ki, işte gök gürültüsü şundan, yıldırım bundan, yağmur da şundan oluşur. Evet, ama bu oluşanlar kendiliğinden mi oluşur? O gök gürlerken çıkan sesin içinde ne var, o ses kendi diliyle ne der, bunu bilir misin? Bırak gök gürültüsünü, yanınızda dilinden anlamadığınız birisi konuşur durur birçok sesler çıkar fakat siz sadece çıkan sesleri duyarsınız, tercüman olmadan bir tek kelime anlayabilir misiniz? Hal bu ki, o, ya kendi diliyle konuşuyor, ya dua ediyor, ya da tesbih ediyor. Ormana gidersiniz bir uğultu, suyun başına gidersiniz bir şırıltı, bir ses duyarsınız ama bu sesin ne dediğini anlar mısınız? Efendiler, televizyonda bir alet parçası, ama onun mucidi onda istediği şeyi konuşturabiliyor. O Allah ki, bütün kâinatın mucididir. O, her şeyi kendi diliyle konuşturmaya da kadirdir, tesbih ettirmeye de kadirdir. Evet: (Gök gürültüsü Allah'ı tesbih eder, melekler de Allah korkusundan O'nu tesbih ederler) Melekler Allah'ın Azameti şanından korkarak tesbih ederler. O, öyle Azameti şanı yüce olan Allah

ki: (Yıldırımlar gönderir onunla dilediğine çarptırır. Hal bu ki Allah'ın tuzağı pek şiddetlidir.) Yani Allah'la mücadeleye girişenlere öyle bir tuzak kurmuştur ki, O'nun hakkında ileri geri konuşanın ummadığı bir anda O, yıldırım gibi çarpar ve o tuzağa düşürür.

Bu ayet rivayete göre Meşhur şair olan Lebed b. Rabia'nin kardeşi olan Ebad b. Rabia ile Âmir b. Tüfeyl hakkında inmiştir. Bunların ikisi de Peygamber (a.s.)'a fitne çıkarmak için gelmişler. Peygamberimiz Mescitte bazı kimselerle otururken içeri girmişler. Âmir çok yakışıklı ve şık giyinen biri olduğu için, orada olanların dikkatini çekmiş, ona bakıyorlarmış. Âmir diğer arkadaşına daha önce şöyle bir tembih de bulunmuş: "Ben Muhammed'le konuşurken sen yavaşça arkasına geç ve kılıçla boynunu vur," demiş. Peygamber (a.s.) Âmirle konuşmaya başlamış, öteki arkadaşı olan Erbad da arkasına geçmiş ve kılıcını kınından bir karış çekmiş. Fakat Allah, izin vermediği için kılıcı tamamen kınından çıkaramamış. Âmir haydi ne duruyorsun, dercesine başıyla, kaşıyla işaret ederken Peygamberimiz bunu fark etti ve: "Ey Allah'ım! Bu ikisine dilediğini yaparak bana yardım et," diye dua etmiş. Sonra bunlar defolup gitmişler. İşte Allah (c.c.) açık olan bir yaz günü Erbad denen bu herifin üzerine bir yıldırım düşürerek çarpıp canını cehenneme göndermiş. Âmir ise kaçarak Beni Selül kabilesinden bir kadının evine sığınmış. Sabah olunca da başı benzi korkudan solmuş bir vaziyette atına binmiş sağa sola at koşturup: "Ey ölüm meleği! Nerdesin? Karşıma çık," diye haykırmış. Derken Allah ona bir melek göndermiş kanadıyla çarpınca yere yuvarlanmış. İşte o zaman dizinde bir sivilce, yara peydah olmuş, yani veba hastalığı yakalamış. Bunun üzerine o kadının evine geri dönmüş. Fakat bir kadının evinde kapalı kalmayı kendine yediremeyerek tekrar atına binip gitmiş bir yerde geberip gitmiş. İşte Allah'a karşı, Peygambere karşı hasım kesilenlerin sonu budur. Bu gün olmasa yârin mutlaka yakalanıp ve hak ettiği cezaya çarptırılacaktır. Allah dilediği kimseye dilediği azabı indirir.

14. (İşte O'na olan dua gerçektir, O'ndan başkasına dua ettikleri ise onlara hiçbir cevap veremezler. Ancak bunların duası ağzına su gelsin diye avuçlarını uzatan kimse gibidir.) Yani Allah'tan başkasına dua edip yalvaranın yalvardıkları kendilerine hiçbir cevap verecek durumda değillerdir. Taşlar ve heykelcikler kendilerine zararı ve yararı olmayan, donuk bu cisimler acaba ne cevap verebilecekler? Onların bu heykelciklere ve putçuklara duaları şuna benzer. Boş

avuçlarını su gelsin diye kaldırıp ağzına götüren kimseye benzer. Avuçta su yok ki, ellerini ağızlarına kaldırmakla su gelsin. İşte bunların durumu aynen o kimsenin durumuna benzer, onların duaları boşa kürek sallamadan başka değildir. (Kâfirlerin duaları sapıklıktan başka bir şey değildir.) Yani kâfir olan bir kimse Allah'a dua etse de zaten sapıklıktan başka bir mana ifade etmez. Çünkü hem Allah'ın Peygamberini inkâr ediyor, hem Kur'an'ı inkâr ediyor, hem Allah'ın emir ve yasaklarına inanmıyor, hem de sıkışınca Allah'a dua ediyor. Bu da sapıklıktan başka bir mana ifade etmez.

15. (Ve hal bu ki, göklerde ve yerde bulunan kimseler de hepsi sabah akşam ister istemez kendileri ve gölgeleri Allah'a secde ederler.)

Evet, isteseler de istemeseler de Allah Teâlâ herkese gölgeleriyle birlikte secde ettiriyor. Gerçekten bu çok enteresan bir olaydır. Kâfirler Allah'a secde etmemek için başlarını eğmeseler de Allah, onları gölgeleriyle secdeye kapandırıyor. Hem de sabah ve akşam olmak üzere günde iki kere. Gerçekten dikkat edilirse sabahleyin güneş doğarken sizin gölgeniz yüzü koy beraberinizde giderken de, dururken de secdededir. Akşam yine güneş batmaya yaklaşırken yine gölgeler uzanıp ve secdeye kapanıyorlar. İnkârcı kâfir her ne kadar kendi isteğiyle bedeniyle secde etmese de Allah, ona gölgesiyle secde ettiriyor, burnunu yere sürttürüyor. O'nu inadından ağzına almak istemeyen, O'nu tesbih etmeyen herkesi zorla tesbi ettiriyor. Çünkü Allah, onun hayatını tesbihe bağlamıştır, onu söylemeden yaşayamaz. Yani her nefes aldıkça Allah der, her nefes verdikçe (hû) "O" zamir olarak yine Allah der. Bunu zahiri olarak oksijen ve karbonmonoksit sebebiyle olduğunu biliriz ama bu zahiri sebeptir. Fakat perde arkasındaki yaşam sebebi Allah, hu, demeye bağlıdır, bu sona erince de hayat sona erer. Nitekim Ukeyl ve Ebu Şeyh'in Enesden rivayet ettikleri bir hadis de şöyle buyrulmaktadır. "Bütün canlıların ecelleri yani yaşama süreleri tesbihtedir." Yani yukarda belirttiğim gibi bütün canlılar her nefes alışlarında, Allah, her nefes verişlerinde O, demek zorundadır. İşte bunu yapamadıkları an, yani nefes alıp veremedikleri an, tesbih de biter, ömürde biter. Yani yaşayabilmek için nefes alıp vermek zorundasın, nefes alıp vermek için de Allah, hu (O,) demek zorundasın. Her ne kadar hayat görünüşte oksijen alıp karbonmonoksit vermeye bağlı ise de aslı olan Allah, hu demeye bağlıdır.

قُلْ مَن رَّبُّ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ قُلِ اللّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُم مِّن دُونِهِ أَوْلِيَاء لاَ يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ نَفْعاً وَلاَ ضَرّاً قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُواْ لِلّهِ شُرَكَاء خَلَقُواْ كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ {١٦} أَنزَلَ مِنَ السَّمَاء مَاء فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَداً رَّابِياً وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاء حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِّثْلُهُ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاء وَأَمَّا مَا يَنفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللّهُ الأَمْثَالَ {١٧} لِلَّذِينَ اسْتَجَابُواْ لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَى وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُواْ لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي الأَرْضِ جَمِيعاً وَمِثْلَهُ مَعَهُ لاَفْتَدَوْاْ بِهِ أُوْلَئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ {١٨}

Meali

16. De ki: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir? De ki: "Allah'tır." De ki: "Allah'tan başkalarını, kendilerine ne fayda ne zarar vermeye sahip olmayanları mı dostlar ediniyorsunuz?" de ki: "Hiç kör olanla gören bir midir? Hiç karanlıkla aydınlık bir midir?" Yoksa Allah'a ortak koşanlar ortaklarında O'nun gibi yaratan bir benzerlik mi gördüler? De ki: "Her şeyin yaratıcısı Allah'tır, O, tektir, her şeyi kahredendir.

17. O, gökten bir su indirdi, vadiler kendi ölçülerince sel olup aktılar. Selde suyun yüzüne çıkan bir köpüğü taşıdı. Binanaley bir ziynet eşyası veya değerli bir taş yapmak için ateşte yakıp erittikleri madenlerde de onun gibi bir köpük vardır. İşte Allah, hakla batıla böyle misal verir. Şimdi köpük atılıp gider, insanlara faydalı olan (madense) kalır. İşte Allah böyle güzel misaller verir.

18. Rabbin emirlerine uyanlar için daha güzeli vardır. O'na itaat etmeyenler ise yeryüzünde bulunan ne varsa, hepsi kendilerinin olsa onu ve bir misli daha fazlasını (kurtuluş) için elbette fidye verirler, ama onlar için hesabın en kötüsü vardır. Varacakları yer cehennemdir ve orası ne kötü bir varılacak yerdir.

İzahı

16. Ey Peygamber! Allah'a ortak koşanlara: (De ki: göklerin ve yerin Rabbi kimdir? De ki: Allah'tır.) Başka ayetlerde de geçtiği gibi bu soruya karşı müşrikler, göklerin ve yerin yaratıcısı Allah olduğunu itiraf ediyorlar. Onun için bu ayette de Onlara sor, diye buyruluyor. Ve arkasından da: (Allah'tır de,) diye cevap veriliyor. Peki, o zaman: (Allah'tan başka kendilerine ne fayda, ne de zarar vermeye sahip olmayanları mı dostlar ediniyorsunuz?) Madem ki göklerin ve yerin sahibi Allah'tır, neden O'nu dost edinmiyor da, hiçbir şey elinden gelmeyen taş parçalarını, beton parçalarını ya da herhangi bir canlıyı kendinize ilah ediniyor, dost ediniyorsunuz? Ey Peygamber! (De ki, hiç kör olanla gören bir olu mu? Yahut karanlıkla aydınlık bir olur mu?) Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren deliller olduğunu kalp gözleriyle görenlerle, bunları göremeyen kalp gözleri körelmiş olanlar hiçbir olabilir mi? Elbette ki olamaz. Ya da gecenin karanlığında kalmış, yolunu şaşırmış olanlarla, gündüz gözüyle önünü gören doğru yolda olanlar bir olabilir mi? Elbette ki olamaz. Yani küfrün zifiri karanlığına boğulmuş, yolunu şaşırmışlarla, iman nuru ile kalp gözleri parlamış, aydınlanmış, hak yolu görenler hiçbir olabilir mi? (Yoksa Allah'a ortak koşanlar, ortaklarında, O'nun gibi yaratan bir benzerlik mi gördüler.) Yani Allah'a ortak koşanlar ortak koştukları sahte Tanrılarında haşa Allah'a benzer bir yaratma gücü mü gördüler ki onlara dua edip onlara kulluk ediyorlar?ortak koşarak onlara ibadet edip, dua edip dururlar? Ey Peygamber! Sen onlara: (De ki, her şeyin yaratıcısı Allah'tır, O, tekdir ve her şeyi kahredendir.)

17. O, öyle bir yaratıcıdır ki: (Gökten yağmuru indirir, vadilerin alacağı miktarda seller oluşur, akar. Sel de suyun yüzüne çıkan bir köpüğü taşır. Ya da bir ziynet eşyası veya değerli bir taş yapmak için onu ateşe atıp erittiklerinde bir köpük oluşur. İşte Allah, hakla batıla böyle örnek vermektedir.) Yani hak olan o madendir ve geriye kalan odur. Köpük ise batıldır, çör-çöp olarak atılır. İşte hakla batıl buna benzer. Evet: (Şimdi köpük atılır, gider, insanlara faydası olan isa yerinde kalır. İşte Allah böyle güzel misaller verir.) Belki beyinsizlerin beyni açılır, belki, kalp gözleri kör olanların gözleri açılır da hakkı görür. Belki, hakkı anlarlar, köpük olmaktan, madenin cifesi, olmaktan kurtulur da gerçek maden olurlar.

18. (Rablerinin emirlerine uyanlar için daha güzeli vardır.) Onlara bu dünyadaki nimetlerden, cevherlerden daha güzeli ve daha üstünü vardır: (O'na itaat etmeyenlerse yeryüzünde ne varsa hepsi kendilerinin olsa, hatta bir o kadar daha olsa hepsini feda etmeye hazırdırlar.) Yeter ki Allah'ın azabından ve gazabından kurtulsunlar diye bunları feda etmeye hazırdırlar ama, kurtuluşları yoktur: (Onlar için hesabın en kötüsü vardır, varacakları yer de cehennemdir ve orası ne kötü varılacak yerdir.) Bu dünyada Allah için bir kuruşlarını kıymayanlar, ahireti inkâr edenler. Orada hesabın en kötüsünü ve cezanın en fenasını görüp hissedince, faraza bütün dünya içindekilerle birlikte kendilerinin olsa ve bir o kadar daha onların olsa, Allah'ın hesabından ve azabından kurtulmak için onları feda etmeye hazırdırlar, amma velâkin geç kaldılar, geçti artık. Pazar bitti, alan aldı satan sattı. O Pazar yeri dünyada idi, onu kaçırdılar. Her şey dünyada kazanılır veya kaybedilir. İman da amelde dünyada olmalıydı.

أَفَمَن يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى
إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُواْ الأَلْبَابِ {١٩} الَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللّهِ وَلاَ
يِنقُضُونَ الْمِيثَاقَ {٢٠} وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللّهُ بِهِ أَن
يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الحِسَابِ {٢١}
وَالَّذِينَ صَبَرُواْ ابْتِغَاء وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَأَنفَقُواْ مِمَّا

رَزَقْنَاهُمْ سِرّاً وَعَلاَنِيَةً وَيَدْرَؤُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ أُوْلَئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ {٢٢} جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالمَلاَئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِم مِّن كُلِّ بَابٍ {٢٣} سَلاَمٌ عَلَيْكُم بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ {٢٤}

Meali

19. Şimdi Rabbinden sana indirilenin gerçekten hak olduğunu bilen bir kimse, kör olan bir kimse gibi olur mu? Fakat bunu ancak üstün akıllı vicdanlı kimseler anlayabilirler.

20. Onlar ki Allah'ın ahdini yerine getirirler ve antlaşmayı bozmazlar.

21. Ve onlar ki, Allah'ın ulaşılmasını emrettiği şeye ulaşırlar (sılairahim yaparlar) ve Rablerine karşı korku ile tazim gösterirler ve hesabın kötüsünden de korkarlar.

22. Yine onlar ki, Rabbin yüzünü (rızasını) arzu ederek sabrederler; namazı kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve aşikar infak ederler ve kötülüğü de iyilikle def ederler. İşte dünyayı takip eden yurt (ahiret) onlarındır.

23. (O yurttan bedel,) Adn cennetleridir ki, oraya babalarından, eşlerinden ve nesillerinden salih olanlar da onlarla beraber gireceklerdir. Ve melekler de her kapıdan onların yanlarına girerler.

24. Sabrettiğinizden dolayı size selem olsun. Dünya yurdunu takip eden yurt ne güzeldir, derler.

İzahı

19. (Şimdi Rabbinden sana hak olarak indirildiğini bilen bir kimse, kör olan bir kimse ile bir olabilir mi? Bunu ancak üstün akıllı ve vicdanlı olanlar anlayabilirler.) Yani Allah'ın apaçık olarak indirdiği Kur'an'ın bir hakikat olduğunu,

onun bir Allah kelamı olduğunu bilen bir kimse ile gözü kör olup bunun bir hakikat olduğunu, Allah'ın kelamı olduğunu göremeyen hiçbir olabilir mi?

Bu ayetin iniş sebebi İbni Abbasden rivayet edildiğine göre Hamza r.a. ile Ebu Cahil hakkında, diğer bir rivayete göre ise, Ammar b. Yasır ila Ebu Cahil hakkında inmiştir. Yani Hazreti Hamza ve ya Ammar inanıp hakkı görürken Ebu Cahil hakka karşı gözlerini kapamış bir kördür. Şimdi bunlar bir olabilir mi?

20. Aklıselim, temiz vicdanlı olan: (O kimselerdir ki, Allah'a verdikleri sözü yerine getirirler, antlaşmayı bozmazlar.) Yani temsili olarak Allah Teâlâ'nın: (Ben sizin rabbiniz değil miyim? Sualine "evet" sen bizim Rabbimizsin,) sözünü bozmayıp yerine getirenlerdir. Yani fıtratlarında olan bu temiz vicdanlarını bozmamış, akliselimlerini kaybetmemiş müminlerle, vicdanlarını kaybetmiş yaratılışında ki temiz fıtratı kaybetmiş ahmak kâfirler hiçbir olur mu?

21. Evet, işte onlar, o akıllı ve vicdan sahibi olanlardır ki: (Allah'ın ulaşılmasını emrettiği şeyleri yerine ulaştırırlar.) Yani her hak sahibine ulaştırılması gereken şeyi yerine ulaştırırlar. İbni Abbas bu ulaştırmayı şöyle yorumlamıştır. Yani bütün Peygamberleri ve semavi kitapları ayırmadan birbirine bitiştirip, onların hepsine zincirleme iman ederler demektir. Fakat ulemanın çoğunluğuna göre burada ki ulaşmaktan maksat sılairahim yapmak, akrabaya ulaşıp, onlarla irtibatı kesmemek diye yorumlamışlardır.

Acizane bana göre bu ayetin ifade ettiği mana hem ulaşmak ve hem de ulaştırmak olarak bütün bu manaların hepsini de kuşatır. Zaten kur-anı-Kerimin özelliği budur, onun belagati, onun ayetlerinin, kelimelerinin, cümlelerinin altında yatan derin ve geniş manalar içermesidir. Evet, sılairahim hakkında birçok hadis vardır. Ebu Davud ve Tirmizi'nin Abdurrahman b. Avfden rivayetle çıkardıkları bir hadisi-kutsi de Abdurrahman diyor k: "Ben Resulüllah s.a.v.den şöyle işittim." Buyurdular ki: "Allah (c.c.) buyuruyor, ben Allah'ım, ben Rahman'ım; Rahim'i yarattım ve ona isimlerimden bir isim giydirdim. Kim ona (sılairahme) ulaşırsa, ben de ona ulaşırım ve kim de ondan ilişiğini keserse, ben de ondan işliğimi keserim." Evet, sılairahim de en büyük haklardan biridir. İşte o akliselim, vicdanı kirlenmemiş Allah'a karşı sözünü bozmamış, sılairahim yapmış her hak sahibine hakkını ulaştırmış olanlar: (Rablerine karşı da son derece tazim ve saygı ifade eden bir huşu, içerisindedirler ve hesabın kötüsünden de korkarlar.) Bu mübarek insanlar işte bu sıfatları taşırlar.

22. Yine onlar: (O kimselerdir ki, sırf Rablerinin rızasını kazanmak için sabraderler.) Allah yolunda başlarına gelecek olan her türlü sıkıntılara, belâ ve musibetlere karşı sabrederler: (Namazı devamlı ve dosdoğru kılarlar, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve aşikar infak ederler. Kötülüğü iyilikle defederler.) Yani işledikleri bir günahı tövbe ederek veya küçük bir günahsa bir iyilik yaparak veyahut da kendilerine kötülük yapanlara karşı bir iyilikle, güzel bir sözle o kötülüğü bertaraf ederler. Bunlar hakiki müminlerin meziyetleridir. Ve işte: (Şu dünya yurdunu takip eden, arkasından gelecek olan ahiret yurdu onlarındır.) O ne güzel bir yurttur, orası ebedi bir karargâhtır.

23-24. Ve işte o yurt: (Adn cennetleridir ki oraya girerler. Onların babalarından, eşlerinden ve nesillerinden salih olanlar da onlarla beraber olurlar.)

Adn: Bağ, bostan, demektir. Cennetin birçok bölümleri vardır, onlardan biri de işte bu bağlık bahçelik, nimetleri çok olan bu cennetlere, babaları, eşleri ve çocukları da salih kimselerden olurlarsa onlar da orada beraber olacaklardır. Ayriyeten: (Melekler de her kapıdan yanlarına girerler. –Ve onlara, sabrınızdan ötürü size selamlar olsun, dünya yurdunu takip eden ahiret yurdu ne güzeldir,) diyerek onları böylece selamlar ve tebrik ederler.

وَالَّذِينَ يَنقُضُونَ عَهْدَ اللهِ مِن بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللهُ بِهِ أَن يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الأَرْضِ أُوْلَئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ {٢٥} اللهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقَدِرُ وَفَرِحُواْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الآخِرَةِ إِلاَّ مَتَاعٌ {٢٦}

Meali

25. Ve onlar ki, Allah'a söz verip iyice onu pekiştirdikten sonra, bozarlar ve Allah'in ulaşılmasını emrettiği şeyi keserler ve yeryüzünde bozgunculuk yaparlar. İşte onlar lanetlenenlerdir ve onlar için yurdun kötüsü vardır.

26. Allah dilediğine rızkını genişletir de, daraltır da. Onlar dünya hayatına sevinirler. Oysa dünya hayatı ahiter hayatının yanında bir geçimlikten başka değildir.

İzahı

25. Bu ayette Allah'a verdikleri sözü bir vesika haline getirip pekiştirdikten sonra bozanların ve kendilerine, ulaşılması emredilen şeyleri yerine ulaştıracakları yerde onları kesen, yeryüzünde fesat çıkaranların ahiret yurtlarının çok kötü bir yurt olacağı haber verilmektedir. Yani daha önce yukarda belirtilen sılairahim vesaire gibi iyilikleri ve yapılması gerekenleri yapmayanlar, yerine ulaştırılması gereken şeyleri yerine ulaştırmayanlar ve yeryüzünde fesat çıkarmak isteyenlerin kalacakları ebedi yurtları cehennem olacaktır.

26. Bu ayette de Allah Teâla, dilediği kimsenin rızkını bol vereceğini ve dilediğininkini de kısıp daraltacağını haber vermektedir. Ve rızkı bol olanların dünya hayatiyle sevinip durduklarını, oysa dünya hayatı ahiret yurduna göre bir metadan, azbir geçimlikten başka bir şey ifade etmediği beyan edilmektedir.

Meta, aslında bir kumaş parçası demektir. Yani dünya hayatına sevinip duruyorlar oysa bu dünyanın nimetleri ahirete göre, cennet nimetlerine göre bir kumaş parçası kadardır. Öyle ise aklı başında olan kimse bir kumaş parçasına bu kadar sevinip, bu kadar mutlu olup da ebedi olan cennet nimetlerini kazanmayı ihmal eder mi?

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْلاَ أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّ اللّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَنَابَ {٢٧} الَّذِينَ آمَنُواْ وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُم بِذِكْرِ اللّهِ أَلاَ بِذِكْرِ اللّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ {٢٨} الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ وَحُسْنُ مَآبٍ {٢٩}

Meali

27. Ve iman etmeyen kâfirler diyorlar ki: "Ona (Muhammed'e) Rabbinden bir ayet indirilmeli değil miydi? De ki: "Şüphesiz Allah, dilediğini saptırır ve kendisine yönelen kimseyi de doğruya erdirir.

28. Onlar ki, iman edip ve kalpleri Allah'ı zikirle mutmain olur. Dikkat edin! İşte kalpler ancak Allah'ı zikirle tatmin olur.

29. Onlar ki, iman edip ve salih ameller işlemişlerdir. İşte onlara ne mutlu ve varacakları yer ne güzeldir.

İzahı

27. Bu sûrede daha öncede geçtiği gibi bu ayette de tekrar edilmektedir ki, kâfirler ısrarla Peygamber (a.s.)'dan bir mucize istemektedirler. Onların istedikleri müteaddit ayetlerde cevaplandırılmıştır. Oysa onlara bütün mucizeler gösterilse yine de inanmayacaklardır. Nitekim Peygamberin zaten bütün hayatı mucizedir, Kur'an'ı-kerimin kendisi zaten mucizedir. Miraç onun mucizelerin en büyüğüdür, buna inandılar mı? Hayır, onlar zaten mucizelere ya büyü diyerek inkâr ederler, ya da başka bir kılıf bularak inkâr ederler. Ey Muhammed! (Ona bir mucize inmeli değil miydi? diyenlere de ki, şüphesiz Allah, dilediği kimseyi saptırır ve kendisine yönelen kimseyi de doğruya erdirir.) Yani, sizin gayeniz doğruyu bulmak değil, sizin gayeniz bahaneler üreterek sapıklığınıza devam etmektir. Allah, böyle kötü niyetli olanları zaten biliyor ve onları içinde kalmak istedikleri sapıklığa itmektedir. Ama iyi niyetli olup gerçekten doğruyu bulmak isteyip ve Allah'a yönelme arayış içinde olanları da elinden tutar doğru yola erdirir.

28. (Onlar ki, iman edip ve Allah'ı zikirle kalplerini tatmin ederler. İşte dikkat edin! Kalpler Allah'ı zikirle tatmin olurlar.)

Zikir, bir şeyi yadetmek, hatırlamaktır. Burada kasdedilen zikir her çeşit ibadetle, Kur'an okumakla, dua ve istiğfarla Allah'ı anmak, O'nu hatırlamaktır ki, işte bütün bunlar ihlâs ve samimiyetle yapıldıkları takdirde gönüller rahat ve huzura kavuşur. Nasıl ki, aç olan bir insan yemek yiyince nefsi ve bedeni rahata ve huzura kavuşuyorsa, ibadetlerle, zikir ve dualarla ruhunu doyuranlar da öyle huzura kavuşurlar. Bir insan ne kadar zengin olursa olsun, ne kadar işi yerinde olursa olsun, eğer o insan, ibadetten, Kur'an'dan zikir ve fikirden uzak olursa onun gönlünde ve ruhunda asla huzur ve rahatlık olmaz. Çünkü gönüllerden zikir ve fikir çıkınca onun yerini şeytan doldurur, envai çeşit vesveselerle, onun gölünü ve ruhunu huzursuz eder. Hiç yokken ona öyle işler öyle sıkıntılar getirir ki asla o sıkıntılardan kurtulamaz ve huzur bulamaz. Tasavvufta nefsin mertebeleri vardır ve bu mertebeye nefsi-mutmaine denir. Bunu yaşayanlar daha iyi bilirler. Yusuf sûresinin 53. ayeti de nefsi-emare, yani kötülüğü emreden nefisten

bahseder. Kıyamet sûresinin ikinci ayetinde de nefsi-levvameh, yani kınayan nefisten bahseder. Fecir sûresinin 27. ayeti yine nefsi-mutmainne den, 28. ayeti ise nefsi-razıya ve merziyyeden bahseder. Dedim ya, bunları yaşayanlar bilir böyle sadece okuyup adlarını bilmekle olmuyor, yaşamak gerek.

Mesela nefsi-emare kötülüyü emreder, günahı işlersin, nefsi-levvme işlediğin günahtan ötürü bunu niye yaptım diye kendikendini kınar, ayıplarsın. Bu kınama safhasında olan nefisle birlikte ibadet ederken, zikre devam ederken huzur bulamazsın. Fakat bu halinle bu pişmanlığınla ibadete ve zikre devam edersen yavaş-yavaş rahatlamaya huzura kavuşmaya başlarsın. Günahı işlediğinde sanki Allah'la arana perde gelmiş gibi, sana uzakmış gibi ve sana öfkeliymiş gibi hissedersin. İçinden bir pişmanlık ve kendi-kendini ayıplaman devam eder ve dediğim gibi zikir ve ibadet esnasında da huzur bulamazsın. Fakat bu halinle zikir ve ibadete devam edince bir zaman böyle devam ettikten sonra san ki, Allah Teâlâ ile arandaki perdeler kalkmaya ve kendisine yaklaşmaya başlarsın. Sanki yeniden sana şah damarından daha yakın olduğunu hissedersin, sanki sana karşı olan öfkesi kalkmış, buzlar erimiş ve yeniden O'nun şefkat ve merhametine dalmışsın gibi hissedersin. Ve artık yeniden kalbin huzura kavuşur ve yaptığın ibadetten ve zikirden zevk almaya başlarsın. İşte bu mertebeye nefsi mutmainne denir. Eğer nefsi-emarenin tuzağından kurtulamazsan, işte o zaman nefsi-emmare, nefsi-levvame ve nefsi-mutmeinne arasında gider gelirsin. Yok, eğer nefsi emarenin pençesinden tamamen olmazsa da epeyce kurtulur yol alırsan, nefsin diğer mertebelerine yükselirsin. Maalesef ben bir zamanlar bu üç nefis arasında gidip geldim. Şimdide iflas ettim, zannediyorum, Allah, nefsimi islah etsin. Dünya sevgisi haram lokma işin içine girince Allah'la araya perde gerilir, bu çok kötü bir şeydir. Tıpkı mal ve servetini kaybedip iflas eden gibi iflas edersin.

29.Evet: (Onlar ki iman edip salih ameller işlemişlerdir. Ne mutlu onlara ve onların varacak yerleri de ne güzeldir.)

Tuba, kelimesinin manasında ulemanın farklı görüş ve yorumları vardır. İbni Abbas'a göre sevinç ve göz aydınlığı anlamına gelmektedir. İkrime'ye göre ne güzel demektir. Bir başkasına göre hayır ve keramet anlamına gelmektedir. Diğer birine göre cennetin adıdır. Fakat acizane bana göre bu sayılanların hepsini içine alan misk gibi ne hoş demektir. Hani halk arasında kullanılan bir deyim

vardır ya, iyi olan bir şeye oh be! Ne güzelmiş denir. İşte iman edip salih amelleri işlemiş, Allah'ı zikirle kalbi mutmain olmuş ve bunun karşılığında da o güzel cennete girmiş olan kimse için oh, bu ne güzel cennet mis gibi bir yer, demektir.

كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهَا أُمَمٌ لِّتَتْلُوَ عَلَيْهِمُ الَّذِيَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لا إِلَهَ إِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ {٣٠} وَلَوْ أَنَّ قُرْآناً سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الأَرْضُ أَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتَى بَل لِّلّهِ الأَمْرُ جَمِيعاً أَفَلَمْ يَيْأَسِ الَّذِينَ آمَنُواْ أَن لَّوْ يَشَاءُ اللّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعاً وَلاَ يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُواْ تُصِيبُهُم بِمَا صَنَعُواْ قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيباً مِّن دَارِهِمْ حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللّهِ إِنَّ اللّهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ {٣١}

Meali

30. İşte böylece seni, kendinden önce gelip geçmiş ümmetlerden bir ümmet içinden gönderdik ki, Onlar Rahman'a küfrettikleri halde onlara (kitabı) okuyasın diye sana vahyi ettik. De ki: "O Rahman benim Rabbimdir. O'ndan başka ilah yoktur. Ben O'na dayandım tövbem de ancak O'nadır.

31. Eğer Kur'an kendisi ile dağların yürütüldüğü yahut yerin parçalandığı veyahut da ölülerin konuşturulduğu bir şey olsaydı! Ki: (Hayır, iş öyle değil,) belki bütün işler Allah'a aittir. İman edenler (kafirler) ümit kesip hala anlamadılar mı ki, Allah, dileseydi bütün insanları hidayete erdirirdi. Fakat kâfirlerin yaptıkları sebebiyle bela tokmak gibi onların başına çarpacaktır yahut da yurtlarına yakın bir yere girecektir. Ta ki, Allah'ın vadi gelinceye kadar. Şüphesiz ki, Allah, vadinden dönmez.

İzahı

30. Ey Muhammed! (Senden önceki ümmetlere nasıl peygamber gönderdikse, aynı şekilde onlara okuyasın diye sana da o kitabı vahyi ettik. Hal bu ki onlar Rahman'ı inkâr ederler.) Yani müşrikler Cenab-ı Hakkın Allah isminin dışında diğer isimlerinden olan, Rahman ve Rahîm isimlerini kabul etmezler, inkâr ederlerdi. Nitekim Furkan sûresinin 60. ayetinde: (Onlara, Rahman'a secde edin dendiği zaman, Rahman da ne imiş? Ve bizler emrettiğin şeye hiç secde eder miyiz? dediler,) diye buyrulmaktadır ki, Rahman ve Rahim'in ne anlamlara geldiğini besmelenin ve Fatihanın tefsirinde genişçe açıkladık, oraya bakabilirsiniz.

Katada, Mukâtil ve İbni Cerir'e göre bu ayet Medine de Hudeybiye anlaşması üzerine inmiştir. Şöyle ki, Peygamberimiz Hudeybiye anlaşmasını Hazreti Ali ye yazdırırken, antlaşmanın başına Rahman ve Rahîm olan Allah'ın ayıla diye başlarken, yani anlaşmanın başına besmeleyi yazarken ve onun peşine de bu anlaşma Allah'ın Resulü Muhammed tarafından yazılınca, müşrikler buna itiraz ettiler. Ve bunun silinip yerine: (Bismikellahümme,) yani sadece Allah'ın adıyla diye yazılmasını istediler. İkinci olarak Allah'ın elçisi diye yazılmasına da karşı çıktılar, onun da silinip sadece Muhammed tarafından, diye yazılmasını istediler. Ve dediler ki, biz Muhammed'in elçiliğini kabul etseydik zaten aramızda bir ihtilaf ve düşmanlık olmazdı. Bunu daha önce o anlaşmanın şartlarının yazılışı ile ilgili konuda müşriklerin itirazlarına karşı sahabelerden gelen itirazları da yazmıştık. Binaenaleyh buna rağmen Peygamberimiz bu iki ibareyi sildirdi. Evet, işte bu ayet Hudeybiye de ki, bu olay üzere inmiştir. Ancak genel kanaat ise bu ayetin Mekke döneminde inişidir ki, Peygamberimiz: (Ya Allah, ya Rahman, ya Rahîm!) diye dua ederken Ebu Cahil duymuş ve müşriklere gidip demiş ki, Muhammed iki ilaha dua ediyor. Müşrikler de diyorlar ki: "Biz Yemame'nin Rahmanından başka Rahman bilmiyoruz." Yani yalancı peygamber diye ortaya çıkan Müseylemetü'l-Kezzab-ı kasdederek biz ondan başka Rahman kabul etmeyiz dediler ve bunun üzerine bu ayet indi. İbni Abbas'a göre ise yukarda mealini verdiğim Furkan sûresinin 60. ayetinde: (Rahman'a secde edin, denmesine karşı Rahman da nedir?) demeleri üzerine inmiştir. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun, müşriklerin Rahman ve Rahîm isimleri ile sorunları olduğu ve bunları inkâr ettikleri anlaşılmaktadır. Evet, ey Muhammed! Bütün bu

inkâr ve itiraz edenlere: (De ki, O, Rahman benim Rabbimdir, O'ndan başka hiçbir ilah yoktur, ancak O'dur, O'na dayandım, tövbe de ancak O'nadır.) Ey müşrikler! İşte sizin itiraz ettiğiniz O, Rahman budur.

31. (Eğer Kur'an la dağlar yürütülse veya onunla yer parçalansa veya onunla ölüler konuşturulursa) elbette Kur'an da bunlar mevcut olurdu. Ama böyle bir şey yoktur: (Emir bütünüyle Allah'ındır.) O, isterse her şey yapar. Fakat bu Kur'an dağları yürütmek için, ya da parçalamak için veyahut da ölüleri dirilmek için değil, ancak onu okumak, anlamak ve onun emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınmak için gönderilmiş bir kitaptır. Bu kitap dağlara şuna-buna gönderilmiş değil, bilakis insanlara ve cinlere gönderilmiştir. Eğer dağlara inmiş olsaydı, onun mesuliyetinden ve onun korkusundan gerçekten paramparça olurdu. Nitekim Haşir sûresinin 21. ayetinde: (Eğer şu Kur'an dağlardan herhangi birine inmiş olsaydı, elbette onu Allah, korkusundan paramparça olduğunu görürdün,) buyrulmuştur. O halde Kur'an bize inmiş onun mesuliyetini biz omuzlarımıza almışız, bizim korkmamız lazımdır.

Bu ayetin iniş sebebi de rivayete göre Mekke müşrikleri bir gün kenara çekilmiş oturuyorlardı. Peygamber (a.s.) yanlarına varıp İslamı tebliğ etti. Bunun üzerine Ebu Cahil ve Abdullah b. Ümeyye El-Mahzumi dediler ki, Mekke'nin şu iki dağı bizi çekiyor şu Kur'an la onu yürüt, parçala, arazı olarak açılsın, ekinler ekelim, bağlar bahçeler edelim. Yahut da ölülerimizden dilediğin birini dirilt ki, sana inanalım dediler. İşte bunun üzerine bu ayet indi. Oysa bütün işler Allah'a aittir, dağları yürütmek ölüleri diriltmek Peygamberin elinde değildir. Artık kâfirlerin böyle akıl dışı bahaneler ileri sürerek inanmayacakları anlaşılırken: (Bunlardan ümitlerini kesen müminler bilmedilermi ki, Allah, dileseydi elbette insanların tümünü hidayete erdirirdi.) Yani müminler kâfirlerin bu istek ve sözlerine hayret etmemelidirler ve bilmelidirler ki, Allah dileseydi insanların iradelerine müdahale ederdi, herkes inanırdı, lakin Allah, kimseyi imana zorlamadı, ancak: (Kâfirlerin yaptıkları kötü işlere devam etmeleri sebebiyle tokmak gibi azap tepelerine çarpacaktır. Yahut da o belalar yurtlarının yakınında bir yere girecektir. Ta ki, Allah'ın vadi gelene kadar.) Yani takdir edilen zaman gelmiş ise o yaptıklarının cezası hemen başlarına tokmak gibi çarpacak, ya da daha zamanı gelmemiş ise yakınlarında bir yere girmiş, onları kuşatmış hazır beklemektedir, günü gelince başlarına çarpacaktır: (Şüphesiz ki, Allah, vadinden

dönmez.) Zamanı gelince O, vadini gerçekleştirecektir. İşte Ebu Cahil ve yandaşlarının çevresine girmiş bekleyen azap Bedir savaşında tokmak gibi başlarına çarptı, bu kâfirin başı gövdesinden ayrılarak yıllardan beri hasım olduğu, inkâr ve isyanında devam ederken kendisiyle alay ettiği Peygamberin huzuruna getirilmiş ve Allah'ın vadi böylece gerçekleşmiş oldu.

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ {٣٢} أَفَمَنْ هُوَ قَآئِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُواْ لِلّهِ شُرَكَاء قُلْ سَمُّوهُمْ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لاَ يَعْلَمُ فِي الأَرْضِ أَم بِظَاهِرٍ مِّنَ الْقَوْلِ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ مَكْرُهُمْ وَصُدُّواْ عَنِ السَّبِيلِ وَمَن يُضْلِلِ اللّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ {٣٣} لَّهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الآخِرَةِ أَشَقُّ وَمَا لَهُم مِّنَ اللّهِ مِن وَاقٍ {٣٤} مَّثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَآئِمٌ وِظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَواْ وَّعُقْبَىالْكَافِرِينَ النَّارُ {٣٥}

Meali

32. Andolsun ki, senden önce de peygamberler alay edildi. Ben de o kâfirlere bir süre mühlet verdim, sonra da onları yakalayıp cezalandırdım, azabım nasılmış?

33. Her nefsin kazandıkları şeyler sebebiyle üzerlerinde (hâkim olarak) duran kimdir? (Buna rağmen) onlar Allah'a ortak koştular. De ki: "Onlara ad verip durun bakalım. (onlar kimdir?) Yoksa siz, Allah'a yeryüzünde bilmeyeceği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yoksa boş laf mı ediyorsunuz? Doğrusu kâfirlere hile-

leri süslü gösterildi ve onlar doğru yoldan alıkoyuldular. Allah, kimi saptırırsa, onun için artık doğru yolu gösterecek yoktur.

34. Onlara dünya hayatında bir azap vardır. Ahiret azabı ise elbette daha çetindir ve onları Allah'ın azabından koruyacak da yoktur.

35. Muttakilere vadedilen cennetin misali şöyledir: Altından ırmaklar akar, yemişleri ve gölgeleri de devamlıdır. İşte bu takva olanların sonucudur. Kâfirlerin sonu ise ateştir.

İzahı

32. Bu ayette yine Ebu Cahil ve yandaşları gibi kâfirlerin Peygamberle alay etmelerinin sonucu başlarına neler geldiği haber verilmektedir. Onlara belli bir süre mühlet verdikten sonra nasıl yakalayıp cezalandırıldıkları beyan edilmektedir.

33. Ey insanlar! (Her nefsin kazandığı şeyler sebebiyle üzerlerinde hâkim olarak duran kimdi? Oysa onları "putları" Allah'a ortak koştular. De ki, onlara bir ad verin bakalım.) Yani insanları yaratan, onların yaptıklarını görüp gözetleyen, her şeyin üzerinde Allah'tan başka hâkim varmı ki, O'na başkalarını ortak koşuyorlar? Onlara isim verip dursunlar bakalım onlar kimmiş? (Yoksa siz, Allah'a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?) Yani Hâşâ, Allah'ın bilmediği bir şeyi sizin taptığınız ve Allah'a ortak koştuğunuz putlar mı, taş parçaları, ağaç parçaları, beton parçaları, ya da başka biri mi bilip de size haber veriyor ki, siz onlara kulluk ediyorsunuz? (Yoksa sadece boş laflar mı ediyorsunuz?) Sadece laf olsun diye mi söylüyorsunuz, acaba bunların hangisidir, söyler misiniz? (Doğrusu kâfirlerin bu hileleri kendilerine süslü gösterildi de doğru yoldan çevrildiler. Allah, kimi saptırırsa onu doğru yola iletecek yoktur.) Kim böyle saçma sapan sözleriyle, saçma sapan iddia ve inançlarına ısrarla devam edip doğruyu bulmak istemez, sırtını dönerse, Allah, onu o sapıklığın içine iyice iter, bir daha da onu oradan çıkarmaya kimsenin gücü yetmez.

34. İşte bu inatçı ve ısrarcı kâfirlere: (Dünya hayatında bir azap vardır, ahiret azabı ise şüphesiz ki daha dehşetlidir ve onları Allah'ın azabından koruyacak da yoktur.) Yani dünya hayatında onlara savaşta ki ölüm, esaret, yokluk, kıtlık gibi, çeşitli azaplar vardır, ama ahiret azabı daha çetin, daha devamlıdır.

35. (Muttaki olanlara gelince onlara vadedilen cennetin misali şöyledir. O cennetin altından ırmaklar akar, oranın yemişleri ve gölgeleri daimidir,) oradaki nimetlerin hiçbiri gelip geçici değildir, ebedidir; (işte muttaki olanların sunucu budur. Kâfirlerin sonucu ise ateştir.)

وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الأَحْزَابِ مَن يُنكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللهَ وَلا أُشْرِكَ بِهِ إِلَيْهِ أَدْعُو وَإِلَيْهِ مَآبِ {٣٦} وَكَذَلِكَ أَنزَلْنَاهُ حُكْماً عَرَبِيّاً وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءهُم بَعْدَ مَا جَاءكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللهِ مِن وَلِيٍّ وَلاَ وَاقٍ {٣٧}

Meali

36. Kendilerine kitap verdiklerimiz, sana indirilenle (Kur'an'la) sevinç duyuyorlar. Bununla beraber bazı guruplardan o kitabın bazısını inkâr eden kimseler de vardır. De ki: "Ben ancak Allah'a kulluk etmek ve O'na şirk koşmamakla emrolundum. O'na davet ediyorum ve dönüş de O'na dır.

37. Ve işte onu (Kur'an'ı) Arapça bir hüküm olarak indirdik. Andolsun ki, eğer sen, sana vahyi ile gelen bu bilgiden sonra onların havalarına uyacak olursan, Allah'tan başka sana ne bir dost ve ne de bir koruyucu vardır.

İzahı

36. (Ve kendilerine kitap verdiklerimiz sana indirilen Kur'anla sevinirler. Bununla beraber bazı guruplardan o kitabın bazısını inkâr edenler de vardır.) Yani Yahudi ve Hıristiyanlardan bir kısmı Kur'an'ın inmesine sevinir ve inanırlar. Mesela Yahudi âlimi olan Abdullah b. Selam ve arkadaşları gibi. Bunlar gerçek Tevrat ve İncil'e inananlardır, Kur'an'ın gelmesine sevinip, inanırlar. Çünkü gerçek Tevrat ve İncil de Kur'an'ın geleceği, Peygamberin geleceği yazılıdır ve haber verilmiştir. O halde o kitaplara inananlar Kur'an'a da inanır ve sevinirler. Fakat ehli-kitaptan bazı guruplar da vardır ki, Kur'an'ı veya onun

bazı hükümlerini inkâr ederler. Bunlar aslında böylece kendi kitaplarını da inkâr etmiş olurlar. Kur'an ayetleri onların kendi uydurdukları bazı şeyleri düzelttiği için işlerine gelmez, onun için de Kur'an ayetlerinin bir kısmını inkâr ederler. Ya da hasetlerinden, menfaatlerinden dolayı tamamen inkâr ederler. Ey Muhammed! Şimdi Kur'an'ı ve seni inkâr eden kâfirlere: (De ki, ben ancak Allah'a kulluk etmekle ve O'na şirk koşmamakla emrolundum. Sizi de işte O'na çağırıyorum ve dönüş de O'na dır.) Siz benim çağrımı kabul etmezseniz de ben yalnız O, Allah'a kulluk ederim. Ama sonuçta dönüş O'na dır, eninde sonunda O'na dönüp ve O'nun huzurunda hesap vereceksiniz bunu böyle bilin.

37. (Ve işte o Kur'an'ı Arapça bir hüküm olarak indirdik.) Yani daha önceki kitapları nasıl ki, o topluma gönderilen peygamberin diliyle gönderdikse, bu Kur'an'ı da Arap olan bir toplumun içinden gönderilmiş olan Peygamberin diliyle Arapça olarak gönderdik.

Kur'an'ı hüküm olarak indirdik, ifadesi ise, Kur'an'ın bir hüküm kitabı olduğunu beyan etmek içindir. Yani Kur'an sadece bir ibadet, zikir ve duadan ibaret olan bir kitap değil, aynı zamanda bunlarla beraber dünyevi bir takım hükümler, kanun ve kurallar da koyan bir kitaptır. Artık böyle olunca, ey Muhammed! (Andolsun ki, eğer sen, sana bilgi geldikten sonra onların hevalarına uyacak olursan, bil ki, Allah'tan başka sana ne bir dost, sahip çıkan ve ne de seni koruyucu vardır.) Tabi ki, Peygamberin onların hava ve heveslerine uyması pek mümkün değildir, ama belki, faraza öyle olacak olsa, sana ne bir sahip çıkan ve ne de seni Allah'ın azabından koruyacak bir kimse olur, demektir. Ya da ümmeti adına Peygamberimize hitap edilmiştir. Yani size Kur'an vasıtasıyla bu bilgiler geldikten sonra kâfirlerin ve müşriklerin heva ve heveslerine uyacak olursanız, bilin ki, size sahip çıkacak ne bir dost bulabilirsiniz ve ne de sizi Allah'ın azabından kurtaracak bir yardımcı bulabilirsiniz.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلاً مِّن قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجاً وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَن يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ {٣٨} يَمْحُو اللهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ وَعِندَهُ أُمُّ الْكِتَابِ {٣٩} وَإِن مَّا

نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلاَغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ {٤٠} أَوَلَمْ يَرَوْاْ أَنَّا نَأْتِي الأَرْضَ نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللّهُ يَحْكُمُ لاَ مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ {٤١} وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَلِلّهِ الْمَكْرُ جَمِيعاً يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ {٤٢} وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَسْتَ مُرْسَلاً قُلْ كَفَى بِاللّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِندَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ {٤٣}

Meali

38. Andolsun ki, biz senden önce de peygamberler gönderdik. Onlara da eşler ve çocuklar verdik. Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamberin mucize getirmesi mümkün değildir. Her ecel için de bir kitap vardır.

39. Allah dilediğini siler ve dilediğini de aynen isabet eder. Bütün kitapların aslı O'nun katındadır.

40. Onlara vadettiğimiz azabın bir kısmını sana göstersek yahut ondan önce seni öldürsek, sana düşen yine de tebliğdir. Hesap ise bize aittir.

41. Görmüyorlar mı ki, biz yerin etrafından eksiltiyoruz. Allah, öyle hükmeder. O'nun hükmünü bozacak yoktur ve O, hesabı çabuk görendir.

42. Onlardan öncekiler de (Peygamberlerine) tuzak kurmuşlardı. Hal bu ki, bütün tuzaklar Allah'a aittir. Çünkü O, herkesin ne kazanacağını bilir. Ve bu yurdu takip eden (ahiret) yurdu kimin olduğunu kâfirler bileceklerdir.

43. Kâfirler dediler ki: (Sen Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber değilsin." De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter ve bir de kitabın bilgisi yanında olan yeter.

İzahı

38-39. (Andolsun ki, senden önce de Peygamberler gönderdik. Onlara da eşler ve çocuklar verdik. Hiçbir peygamber için mucize getirmesi mümkün değildir. Her ecel için de bir kitap vardır.) Yani senden önceki her Peygamberin eşleri, çocukları vardı, onlar da yer ve içerlerdi ve Allah izin vermedikçe hiçbir peygamber mucize de getiremez. Her ecelin de bir kitabı vardır. Yani her şey Levhi-Mahfuz da yazılıdır, o yazılan süre gelmedikçe, sizin istediğiniz hiçbir şey de gerçekleşmez.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Kâfir ve müşrikler Peygamberimize diyorlar ki, sende bizim gibi yiyip içiyorsun, evleniyorsun, çoluk çocuk sahibi oluyorsun. Peygamber olan böyle zevkle, eşle, çoluk çocukla ilişiği olur mu? Peygamber olan bir tarafa çekilir, sadece melekler gibi ibadet eder, senin bizimle farkın nedir? diyerek onu inkâr ediyorlar. İşte bunun üzerine bu ayet iniyor. Yine onlar inanmadıkları için Peygamberle alay ederek, hani vadettiğin azap nerde? dediler: (Oysa her şeyin eceli Levhi'l-Mahfuzda yazılıdır. –Fakat Allah dilediğini siler, dilediğini de aynen uygular. Çünkü kitabın aslı O'nun katındadır.) Yani Levhi'l-Mahfuzda yazılı olan hükümlerin esası Allah katındadır, O'nun bilgisi dâhilindedir. Levhi'l-Mahfuzda ki yazı değişebilir, Allah dilerse onu siler, dilerse aynısını uygular, ama kendi katında olan, ezeli bilgisinde olan ecel değişmez.

Said b. Cübeyr ve Katada ya göre bu ayette kasdedilen Kur'anda nesh edilen yani hükümsüzleştirilmiş ayetlerdir ki, orada yazılı ayetlerin bazılarının hükümlerini siler, iptal eder, bazılarını da aynen uygular, diye tefsir etmişlerdir. Çünkü müşrikler şöyle dedikodu yaptılar. Muhammed bir gün söylediği bir şeyi başka bir gün ona muhalefet edip yasaklıyor. İşte bu ayet onların bu dedikodularına cevap vermiştir. Allah, dilediği ayetin hükmünü siler, dilediğini de aynen uygular. İbni Abbas'in yorumuna göre ise bu olay Levhi'l-Mahfuzda kişinin ecelinin, rızkının, said ya da şaki olduğu yazısının silinip ya da silinmemesidir. Fakat benim anlayışıma göre sadece ayetlerle ilgili ya da kişinin eceli ve saire şeylerle ilgili değil, belki bütün yazılanlardan dilediğini siler ve dilediğini de aynan uygular. Yani Levhi'l-Mahfuzda ki, yazı değişebilir ama onun aslı olan Allah katındaki ezeli bilgisi ve kararı değişmez.

Rivayet edildiğine göre hazreti Ömer r.a. Kâbe'yi tavaf ederken ağlayarak şöyle diyordu. "Ey Allah'ım! Eğer beni said olarak yazmış isen onda sabit kıl.

Yok, eğer şakilerden yazmış isen beni ondan sil ve saadet ehli (iman) ehliyle beraber bağışlananlardan kıl. Şüphesiz sen istediğini siler istediğini sabit bırakırsın, kitabın aslı senin yanındadır." Hazreti Ömer'in de çok güzel ifade ettiği gibi demek ki, Levhi'l-Mahfuzda ki yazı değişebilir. Ancak onun aslı olan ümmü'l-kitap değişmez. Bu konu ile ilgili daha geniş bilgi için Enam sûresinin ikinci ayetinin tefsirine bakınız.

40. (Onlara vadettiğimiz azabın bir kısmını sana göstersek yahut ondan önce seni vefat ettirsek, sana düşen yine de tebliğ etmektir. Hesap ise bize aittir.) Yani ey Muhammed! Müşrikler senden mucize istiyorlar, vadettiğin azabı gönder, görelim gibi alaylı laflar ediyorlar. Hal bu ki, bunların belli bir zamanı var. Şayet onlara vadedilenlerin bazılarını sana hayatta iken göstersek veya onlara vadedilen azap gelmeden önce sen vefat etsen bile, sen hayatta olduğun müddetçe senin görevin, sana vahyi edileni tebliğ etmektir. İnkâr ediyorlar diye onların hesabını görmek, cezasını vermek sana ait değildir, onların hesabını görecek olan Allah'tır.

41. (Görmüyorlar mı ki, biz yerin etrafından eksiltiyoruz. Allah, böyle hükmeder ki, O'nun hükmünü bozacak yoktur. O, hesabı çabuk görendir.)

Bu ayeti geçmişteki tefsirciler çeşitli şekillerde yorumlamışlardır. Kimilerine göre yerin etrafının kısaltılması, kâfirlerin yaşadıkları yerlerin Müslümanlar tarafından fethedilmesi ile onların yaşam alanlarının daralması şeklindedir. Bazılarına göre fethedilen yerlerin harap olması, insanların ölüp azalması ve sair gibi yorumlar yapılmıştır.

Fahreddini Razi ise şöyle demek, yorumlamak mümkündür, demiş. "Dünyada muhtelif hadiselerin meydana gelmiş olması, onarılmış yerlerin harap edilmesi, yaşamdan sonra ölümün meydana gelmesi, güçlü iken zayıf düşülmesi, kemale erdikten sonra zeval bulması gibi yeryüzündeki değişikliklerden kinaye olmuş olabilir." Ancak bu günkü bazı yorumcular ise şöyle diyorlar. Yerin etrafının eksilmesi demek, toprak kaymaları, yer batmaları, sel sularıyla toprakların erozyona uğraması ve saire gibi şeylerle eksilmesidir.

Fakat acizane benim anlayışıma göre bu ayet önce geçen ayetlerle bağlantılıdır. Yani kâfirlerin başlarına gelen azapların, onların yaşadıkları yurtların harap olarak topraklarındaki verimliliğin azalması, eksilmesi demektir ki, bu yerleri gezip görerek ibret alınmasına işaret edilmektedir. Mesela yalancı cennet

tabir edilen Ad kavminin yaşadığı İrem arazileri, bağlarıdır ki, Allah (c.c.) bu kavmi helâk ederken bağlık bahçelik arazilerini de harap etmiştir. Şiddetli rüzgarlar kumları getirip üzerine yığmış, metrelerce derinlikte bu araziler kumlara gömülüp işe yaramaz hale gelmiştir. İşte bunun gibi Nuh tufanında ve daha başka topluluklara gönderilen tufanlarla sel felâketleriyle ve saire bela ve afetlerle ekin alanlarının daralması, azalması ve eksilmesidir. İşte alay ederek Peygamber (a.s.) den azabı isteyenler acaba bu geçmiş toplulukların başına gelen bu felâketlere bakıp, görüp ibret almazlar mı? diye bir uyarıdır. Evet: (Allah, böyle hükmeder ki, O'nun hükmünü bozacak yoktur ve O, hesabı çok çabuk görendir.) O'nun vadi gerçektir, nasıl hükmetmiş ise, mutlaka zamanı gelince öyle olacaktır, onu acele edenler de geldiği zaman o hükmü bozmaya, o azabı çevirmeye güçleri yetmez. Şimdi böyle bol keseden konuşuyorlar ama başlarına gelince de ondan kurtulamayacaklardır. Ve merak etmeyin Allah hesabı çabuk görendir, zamanı gelince sizin de hesabınızı görecektir.

42. (Onlardan öncekiler de peygamberlerine tuzak kurmuşlardı. Hal bu ki bütün tuzaklar Allah'a aittir.) Yani Mekke müşriklerinden önceki kavimler de kendi peygamberlerine tuzak kurmuşlardı, ama bütün tuzaklar Allah'a aittir, O, bütün tuzakları boşa çıkarıp o peygamberlere tuzak kuranları Allah kendi tuzağına düşürmüştür. Ummadıkları bir anda onları bütün varlıklarıyla yok edip altlarını üslerine çevirmiştir. Sizin de zamanınız gelince, sizi de o tuzağa düşürecek, meraklanmayın, acele etmeyin. (O, her nefsin ne kazandığını pekâlâ bilmektedir. Kâfirler de dünyadan sonraki yurdun kimin olduğunu bileceklerdir.) Yani ebedi olan cennet yurdunun kimin, cehennem yurdunun de kimin olduğunu kâfirler yakında bileceklerdir.

43. (Kâfirler dediler ki sen Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber değilsin.) Ey Muhammed! Sen de o kâfirlere: (De ki, benimle sizin aranızda Peygamber olduğuma şahit olarak Allah, yeter ve birde kitabın bilgisi yanlarında olanlar yeter.) Benim peygamber olduğuma en büyük şahit olarak Allah, yeter. Bununla beraber kitap ehlinden inanmış olanlar da şahittirler. Mesela kitap ehlinden Abdullah b. Selam ve onun gibi gerçekten Tevrat'a ve İncil'e inanmış ve Kur'an'ın gelişine de sevinmiş ve inanmış âlimler de benim Peygamber olduğuma şahittirler.

İBRAHİM SÛRESİ

Bu sûre Mekke döneminde inmiştir. Yalnız Katada ya göre 28-29-30. ayetler Medine döneminde inmiştir. Bu sûreye İbrahim sûresi denmesi ise, İbrahim a.sden ve onun bazı meziyetlerinden bahsedeceği içindir.

Ayet Sayısı: Elli iki

Kelime Sayısı: Sekiz yüz elli beş

Harf Sayısı: Üç bin dört yüz otuz dörttür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الَر كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ {١} اللهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ وَوَيْلٌ لِّلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ {٢} الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجاً أُوْلَئِكَ فِي ضَلاَلٍ بَعِيدٍ {٣}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Elif, Lâm, Râ. Bu kitabı Rablerinin izniyle insanları, Aziz ve Hamid olan Allah'ın aydınlatıcı yoluna çıkarsın diye sana indirdik.

2. O, Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şiddetli bir azaptan dolayı kâfirlerin vay haline!

3. Onlar ahirete karşı dünya hayatını severler. Ve insanları Allah'ın yolundan çevirirler ve onun eğrisini ararlar. İşte onlar uzak bir sapıklık içindedirler.

İzahı

1. (Elif, Lâm, Râ.) Bunlar hurufu mukataa harfleridir ve müteşabih ayetlerdendir, bundaki mana ve maksadı ancak Allah bilir. (İşte şu kitap" Kur'an" ki, onu sana indirdik. Çünkü Aziz ve Hamd olan Allah insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlık yoluna çıkarsın diye onu sana indirdik.)

2. (O, öyle bir Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur.) Her şey O'nun mülkü ve O'nun tasarrufundadır. İşte böyle inananlara nemutlu! (Şiddetli bir azaptan dolayı kâfirlerin de vay haline!) Onlar belalarını bulmuş ve ebedi bir hüsrana uğramışlardır. Artık onlar için cehennemden kurtuluş yoktur.

3. (O kâfirler ki, ahiret hayatına karşı dünya hayatını tercih eder ve onu severler.) Hayat bu hayattır, deyip, birkaç saatlik bu dünya hayatını tercih ederek ahiret hayatını inkâr ederler. Kendi inkarları ve kötülükleriyle de kalmazlar: (Ve insanları Allah'ın dosdoğru yolundan çevirirle ve o yolun dışında eğri yollar ararlar. İşte onlar uzak bir sapıklık içindedirler.)

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن رَّسُولٍ إِلاَّ بِلِسَانِ قَوْمِهِ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلُّ اللّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٤} وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيَّامِ اللّهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ {٥} وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ اذْكُرُواْ نِعْمَةَ اللّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنجَاكُم مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ أَبْنَاءكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءكُمْ وَفِي ذَلِكُم بَلاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ {٦}

Meali

4. Biz her peygamberi ancak kendi diliyle gönderdik ki, onlara iyice açıklasın. Artık Allah, dilediğini saptırır ve dilediğini de doğru yola iletir. O, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

5. Andolsun ki, Musa'yı ayetlerimizle gönderdik, ona şöyle dedik. Kavmini karanlıklardan aydınlıklara çıkar. Onlara Allah'ın günlerini hatırlat. Şüphe yok ki, bunda her sabreden, şükreden için elbette ibret vardır.

6. Musa kavmine demişti ki: "Allah'ın üzerimizde ki, nimetini hatırlayın. Çünkü O, bir zaman sizi Firavun ailesinden (zulmünden) kurtardı ki, size azabın kötüsünü tattırıyorlardı. Erkek çocuklarınızı kesiyor, kız çocuklarınızı da geri bırakıyordu. İşte onda Rabbinizden size büyük bir bela vardı.

İzahı

4. (Her peygamberi ancak kendi lisanîyle gönderdik, onlara iyice açıklasın diye.) Bütün peygamberler kendi toplumlarının dilleriyle gönderilmiştir ki, o topluma aldığı vahyi iyice anlatsın, onlar da anlasınlar.

Şimdi burada şöyle bir soru akla gelebilir. Bir peygamber sadece kendi toplumuna mı gönderilmiştir ki, o toplumun dilinden olması gerekmektedir? Önceki peygamberler belli bölgelere belli toplumlara gönderilmiş olsa da Peygamber (a.s.) bütün toplumlara hatta cinlere de Peygamber olarak gönderilmiştir. Nitekim Âraf suresinin 158. ayetinde: (De ki, ey insanlar! Ben sizin hepinize Allah'ın elçisiyim,) buyrulmaktadır. Aslında diğer peygamberlerin tümü de yalnız bir topluma gönderilmiş değil, belki bir bölgeye gönderilmiştir. Ama kendi içinden çıktığı toplumun diliyle gönderilmiştir. Çünkü önce kendi toplumuna iyi anlatıp onları ikna etmesi gerekir ki, sonra diğer toplumlara anlatabilsin. Mesela Musa (a.s.) Mısırda İsrail oğullarının içinden gönderilmiştir. Fakat bu demek değildir ki, sadece onlara Peygamber olarak gö-nderildi. Firavun İsrail oğullarından mıydı ki, onun ayağına gidip dini tebliğ etti. Ancak geçmiş peygamberlerin birçoğunun yardımcıları da vardı ki, o yardımcı peygamber bir bölgede bir toplumdan sorumlu olmuştur. Mesela Hazreti İbrahim'in Peygamberliği döneminde Lut (a.s.) da o zaman ufak bir kasaba olan Filistin halkına gönderilmiş bir Peygamberdi, oranın sorumlusu o idi. Lut (a.s.) da Hazreti İbrahim'in şeraitiyle amel edip ona davet ediyordu. O zaman Hazreti İbrahim onların da Peygamberi idi ama Lut (a.s.) onun yardımcısı olarak o toplumdan sorumlu tutulmuştur. Fakat Peygamberimizin zamanında ne yardımcı bir peygamber vardır, ne de o bir topluma veya bir bölgeye değil bütün insanlık âlemine ve cinlere de Peygamber olmuştur. Yalnız onun yardımcıları İsa (a.s.)'ın Havarileri gibi sahabei-kiramdır, onlar bu dini yaymışlardır. Onlardan sonra da kıyamete kadar

dini yaymakta birinci derecede âlimler sorumludur. Bunun içindir ki, Peygamber (a.s.) bir hadislerinde: "Benim ümmetimin âlimleri Beni İsrail'in bazı peygamberleri gibidir," buyurmuştur. Musadan sonra Onun getirdiği tevhid inancını ve Tevrat'ın hükümlerinin devamı için birçok peygamberler gelmiştir. Fakat Peygamber (a.s.)'dan sonra bin dört kusur yıl geçmiştir, ondan sonra bir tek peygamber gelmemiştir ve kıyamete kadar da gelmeyecektir. İşte bu dinin devam içi tebliğ görevini âlimler yürütmektedir. Evet, Allah (c.c.) bütün peygamberleri kendi toplumlarının diliyle göndermiş ve onlara iyice anlatmışlardır: (Artık Allah, dilediğini saptırır, dilediğini de hidayete erdirir.) Yani artık peygamberler onlara tebliğ edip iyice hidayet yollarını açıklamışlardır. O halde, ona kulak tıkayıp arkasını dönenleri Allah, döndükleri o sapık yola iter, peygamberlere kulak verip doğruya yönelenleri de hidayet yoluna çeker, ona doğru olan o yolu kolaylaştırır ve o yola ulaştırır.

5. (Andolsun ki, Musa'yı ayetlerimizle "mucizelerimizle" gönderdik, ona şöyle dedik: Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat.) Yani onları küfrün zifiri karanlığından iman nuruna çıkarmak için Musa'yı birçok mucizelerle gönderdik ve İsrail oğullarının geçirdikleri sıkıntılı günleri kendilerine hatırlatmasını emrettik.

O günlerin ne olduğu hakkında tefsircilerin farklı yorumları vardır. İbni Abbas, Ebiyyibni Kab, Mücahit, Katada gibi tefsirciler bunu Allah'ın nimetlerinin hatırlatılması olarak yorumlamışlardır. Mukatil'e göre ise geçmiş ümmetler arasında vuku bulan hadiseleri hatırlat, diye yorumlanmıştır. Diğer bir yoruma göre ise Firavun devrinde geçirilmiş olan mihnet, meşakkat, bela ve musibetlere maruz kalanların bu sıkıntılı gönlerini hatırlat demektir ki, Firavun, İsrail oğullarına çeşitli zulüm ve işkenceler yapıyordu. İşte Allah (c.c.) sizleri o sıkıntılı günlerden kurtardı. Sizi bu güne ve bu günün nimetlerine kavuşturdu, diye bunları hatırlat demektir. Bence de en isabetli yorum budur. Çünkü ayetin siyakı, akışı ve devamı da bunu gösteriyor: (Şüphesiz ki, bunda şükreden ve sabreden için ibretler vardır.) Yani Firavun'un zulmüne karşı sabreden, sonra onlardan kurtulup şükredenler için elbette ibretler vardır, alacakları dersler vardır. Burada dikkat edilirse sabreden ve şükredenler için dersler vardır, buyruluyor. Zira zulümlere ve zorluklara karşı sabredemeyenlerin bu nimetlere kavuşamayacaklarına, ya da kavuştukları takdirde de şükretmeyip, o günleri unutup,

Allah'ın verdiği nimetlere karşı nankör olanların bunlardan ve ibret almadıklarına işaret edilmektedir.

6. (Hani Musa kavmine demişti ki: Allah'ın üzerinizde ki, nimetini hatırlayın. Çünkü O, bir vakit sizi Firavun'un ailesinden, yandaşlarından kurtardı. İşte bunda Rabbinizden size büyük bir imtihan vardır.) Evet, bu ayet aslında yukarıdaki ayeti açıklamış oldu. Demek ki Allah'ın günlerinin hatırlatılması, Firavun devrinde ki zor günlerden kurtulup geniş günlere ve birçok nimetlere kavuştuklarının hatırlatılması ile o günlerden örnek verilerek bu günlerin birer imtihan olduğuna vurgu yapılmaktadır. Yani bakınız o günlerde böyle sıkıntılar içerisinde idiniz, Allah, sizi Firavun'un zulmünden kurtardı, onu yandaşlarıyla beraber denizde boğdu. Ve sizi şimdi böyle bir mutlu günlere eriştirdi. Artık, siz de bu gönlerden ibret alın, ders alın. Çünkü zulmedenlerin, inkâr ve isyanda devam edenlerin sonucu böyledir. Ey Yahudiler! Azgın Firavun'u cezalandırdıktan sora onların yerine sizi getirdi şimdi AllahTeâlâ sizi imtihan ediyor, sizi nasıl davranacağınızla sınıyor. Bunda sadece onlara değil bu ümmetten de kafirlerin zulmüne uğrayıp sabreden her mümin için de ibretler vardır. Muhammed ümmeti de müşriklerin zulmüne ve baskısına maruz kaldılar ve sonra Allah'ın yardımıyla zafere ulaşıp genişe çıktılar. İşte düşünüp sabreden herkes için ibretler vardır.

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ {٧} وَقَالَ مُوسَى إِن تَكْفُرُواْ أَنتُمْ وَمَن فِي الأَرْضِ جَمِيعاً فَإِنَّ اللّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ {٨} أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ لاَ يَعْلَمُهُمْ إِلاَّ اللّهُ جَاءتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّواْ أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ وَقَالُواْ إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِّمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ {٩}

Meali

7. Ve Rabbiniz ilan etti ki, Andolsun, eğer şükrederseniz size elbette (nimetimi) artırırım ve eğer nankörlük ederseniz şüphesiz ki, azabım elbette şiddetlidir.

8. Ve Musa dedi ki: "Siz ve yeryüzünde bulunanlar hepsi nankörlük etseniz de şüphesiz Allah, zengindir, övülmüştür."

9. Sizden öncekilerin: Nuh, Ad, Semud kavimlerinin ve onlardan sonra gelenlerin haberleri size gelmedi mi? Onları Allah'tan başka kimse bilmez. Peygamberler onlara mucizeler getirdi de onlar ellerini ağızlarına koydular ve dediler ki: "Biz sizin gönderildiğiniz şeyi (peygamberliği) inkâr ettik ve biz çağırdığınız şeyde şüphe ve tereddüt içindeyiz."

İzahı

7. (Ve Rabbiniz ilan etti ki, Andolsun, eğer şükrederseniz size nimetimizi elbette artırırız. Yok, eğer küfrederseniz bilin ki, şüphesiz azabım şiddetlidir.) Yine Allah Teâlâ İsrail oğullarına seslenerek, onlara uyarıda bulunmaktadır ki, eğer verilen bu nimetlere karşı şükreder, Allah'a ve Peygambere itaat ederseniz, size nimetlerimi daha da artırırım. Fakat verdiğim bu nimetlere karşı nankörlük eder, Allah'a ve Peygambere isyan ederseniz o zaman da Allah'ın azabı çok şiddetlidir, haberiniz olsun.

8. (Ve Musa dedi ki: Ey İsrail oğulları! Siz ve dünyadaki bulunanların hepsi nankörlük etseniz, şüphesiz ki Allah, âlemlerden zengindir ve elbette övülmüştür.) O'na hiçbir zarar veremezsiniz, O, âlemlerden zengindir, kimseye muhtaç değil, herkes ona muhtaçtır. Siz küfretseniz de O, övülmüştür. O'na hamt eden, şükreden, ibadet eden vardır. Siz inkâr etmekle, ya da nankörlük etmekle sadece kendinize zarar vermiş olursunuz.

9. (Sizden öncekilerin: Nuh, Ad ve Semud kavimlerinin ve onlardan sonra gelenlerin haberleri size gelmedi mi?) O peygamberleri inkâr eden, onlara isyan edenlerin başlarına gelen felâket haberleri size ulaşmadı mı? Onların başına gelenler size uzak değildir. (Onların başına gelenleri Allah'tan başka bilen yoktur.) İşte o azgınların başlarına gelenleri en iyi bilen Allah'tır ve size bildiriyor: (Peygamberler onlara mucizeler getirdi. Fakat onlar ellerini ağızlarına koydular ve dediler ki: Biz sizin gönderildiğiniz şeye, peygamberliğinize inanmıyor,

inkâr ediyoruz ve bizi çağırdığınız şey hakkında şüphe ve tereddüt içindeyiz.) Yani sizin peygamberlik iddianızı yalanlayıp inkâr ettiğimiz gibi bize getirdiğiniz din hakkında da şüphe ve tereddüt içindeyiz.

Bu ayette bazı peygamberlerin adları verilerilmş ama bazılarının da adları başka ayetlerde zikredilmiştir. Fakat bütün peygamberlerin ümmetleri kendilerini aynı şekilde yalanlanladıklarına ve birbirine benzer sözler söyleyerek inkâr ettiklerine vurgu yapılmaktadır. Ancak Kur'an'ı kerimde adları sayılan peygamberlerin dışında daha nice peygamberlerin var olduğu da yine ayetin şu cümlesiyle ifade edilmektedir: (Onları Allah'tan başka kimse bilemez.) Yani Kur'anda isimleri zikredilmeyen peygamberlerin sayısını Allah'tan başka kimse bilemez. Bu ifade yüz yirmi bin peygamber vardır, diye zikredilen hadisin de doğru olmadığını götseriyor. Allah'tan başka bilen olmadığına göre demek ki o hadis de sahih değildir.

قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِي اللهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى قَالُواْ إِنْ أَنتُمْ إِلاَّ بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ أَن تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَآؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ {١٠} قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِن نَّحْنُ إِلاَّ بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللهَ يَمُنُّ عَلَى مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَمَا كَانَ لَنَا أَن نَّأْتِيَكُم بِسُلْطَانٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ وَعلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ {١١} وَمَا لَنَا أَلاَّ نَتَوَكَّلَ عَلَى اللهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَى مَا آذَيْتُمُونَا وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ {١٢} وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُواْ لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُم مِّنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ {١٣} وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ

الأَرْضَ مِن بَعْدِهِمْ ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ {١٤} وَاسْتَفْتَحُواْ وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ {١٥} مِّن وَرَآئِهِ جَهَنَّمُ وَيُسْقَى مِن مَّاء صَدِيدٍ {١٦} يَتَجَرَّعُهُ وَلاَ يَكَادُ يُسِيغُهُ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِن كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِن وَرَآئِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ {١٧}

Meali

10. Peygamberler dediler ki: "Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi var? O, sizin günahlarınızı bağışlamak için çağırıyor ve belirlenmiş bir süreye kadar sizin ecelinizi tehir ediyor." Dediler ki: "Siz de bizim gibi beşerden başka bir şey değilsiniz, siz sadece bizi babalarımızın taptıklarından alıkoymak istiyorsunuz. O halde bize apaçık bir delil getirin."

11. Peygamberler de onlara dediler ki: "Biz'de sizin gibi beşeriz, ama Allah, kullarından dilediğine nimet lütfeder ve Allah'ın izni olmadıkça bizim size bir mucize getirmemize imkân yoktur. Artık müminlerin dayanağı Allah'tır."

12. Allah, gerçekten bize yollarımızı gösterdi, neden Allah'a dayanmayalım? Elbette bize yaptığınız eziyetlere sabredeceğiz. Güvenenlerin güvendiği ancak Allah'tır.

13. Kâfirler peygamberlerine dediler ki: "Ya sizi elbette yurdumuzdan çıkaracağız, ya da elbette dinimize döneceksiniz!" Rableri de onlara vahyi etti ki: "Elbette zalimleri helâk edeceğiz."...

14. Ve elbette onlardan sonra yeryüzüne sizi yerleştireceğiz. İşte bu makamımdan ve tehdidimden korkanlar içindir.

15. Peygamberler düşmanlarına karşı zafer istediler ve böylece her zorba inatçı hüsrana uğradı.

16. Ve onun ardından da onlara cehennem vardır, orada kendilerine cerahatli, irinli su içirilecektir.

17. Onu yutmaya çalışacak, fakat boğazından geçiremeyecektir. Ve her yandan ona ölüm gelecek, fakat o ölmeyecek de ve onun arkasından da çok dehşetli bir azap gelecektir.

İzahı

10. (Peygamberleri onlara dediler ki: Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi ediyorsunuz? Oysa O, sizin günahlarınızı bağışlamak için çağırıyor,) sizi acıyıp esirgemek isterken: (Siz O'nun hakkında şüphe ediyorsunuz ve üstelik O, belirlenmiş bir süreye kadar ecelinizi tehir ediyor.) Yani hemen sizi cezalandırmıyor size bir fırsat veriyor, belki O'na döner, O'ndan af dilersiniz diye. Yoksa alay ederek inkâr ettiğiniz ve acele ettiğiniz azabı hemen başınıza indirir. Evet, peygamberlerin bu öğüt ve uyarılarına karşı onlara: (Dediler ki: siz de bizim gibi insandan başka bir şey değilsiniz. Sizin amacınız bizleri babalarımızın tapındıklarından alıkoymaktır. Eğer bir deliliniz, mucizeniz varsa getirin bakalım.) Yani sizin peygamberliğinizi doğrulayacak açık bir delil ve mucizeniz varsa onu getirin de görelim, bakalım dediler.

11. (Peygamberleri de onlara dediler ki: Evet, doğrudur, biz de sizin gibi beşeriz ama, Allah, dilediğine lütfeder.) Dilediği kullarına peygamberlik lütfunda bulunur. Mademki göklerin, yerin ve bu kâinatın yaratıcısı, sahibi ve idarecisi O'dur. O, kullarından istediğini peygamber olarak seçip gönderir. (Ve Allah izin vermedikçe bizim size açık bir mucize getirmemiz mümkün değildir.) Ancak o izin verirse gösterebiliriz, biz de bir emir kuluyuz, bizim kendiliğimizden hiçbir şey yapma imkânımız yoktur. Artık biz söyleyeceğimizi söyledik, bundan sonra: (Müminlerin dayanağı Allah'tır,) biz O'na güvendik ve O'na dayandık, dediler.

12. (Gerçekten Allah, bize yollarımızı göstermişken neden Allah'a güvenmeyelim?) Siz ister inanın ister inanmayın biz Allah'a güvenir, O'na dayanır ve bu yolda da: (Sizin eziyetlerinize katlanır, sabrederiz. Bütün güvenenlerin güvencesi ancak Allah'tır.) Tek sağlam güvence O'dur, biz de O'na güvendik.

13-14. (Yine kâfirler peygamberlerine dediler ki: Eh, artık siz çok oldunuz, sizi elbbette ya yurdumuzdan sürüp çıkaracağız veyahut da bizim dinimize

döneceksiniz.) Başka çareniz yok diye peygamberleri böyle tehdit ettiler: (Onların Rabbi de onlara vahyetti ki, biz de elbette zalimleri helâk edeceğiz. –Ve onlardan sonra da yeryüzünde sizi iskân ettireceğiz. İşte bu benim makamımdan ve tehdidimden korkanlar içindir.) Bu tehdidim imanı olup da kıyamet günü benim makamımdan korkanlar, huzuruma çıkıp hesap vereceklerine inananlar benim cehennem tehdidime kulak verenler anlarlar. Fakat inkâr edenler başlarına gelene kadar bundan anlamaz ve dinlemezler.

15-17. Artık kendilerini böyle tehdit eden kâfirlere karşı: (Peygamberler de Allah'tan zafer isterler ki, tüm zorba ve inatçılar hüsrana uğramışlardır. –Bu dünyadaki cezanın ardından onlara cehennem vardır ve orada kendilerine cerahatler, irinler içirilecektir.) Yani su yerine yanıklardan etle deri arasında birikmiş irin ve cerahatler içirilecektir ki: –Onu yutmaya çalışacaklar, ama boğazlarından geçmeyecektir. Ve her yandan onlara ölüm gelecek ama ölüp kurtulamayacaklardır.) Evet, azap her taraftan kuşatacak, ölümün eşiğine gelmişken, yanmış olan bedenler yenilenecektir, ölüp kurtulamayacaklardır ve: (Onun arkasından daha galiz bir azap gelecektir,) ta ki cezalarını çeksinler, alay edip inkâr ettikleri azap nasılmış görsünler.

مَّثَلُ الَّذِينَ كَفَرُواْ بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لاَّ يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُواْ عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلاَلُ الْبَعِيدُ {١٨} أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّهَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ بِالْحقِّ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ {١٩} وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللّهِ بِعَزِيزٍ {٢٠} وَبَرَزُواْ لِلّهِ جَمِيعاً فَقَالَ الضُّعَفَاء لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُواْ إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعاً فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّهِ مِن شَيْءٍ قَالُواْ لَوْ هَدَانَا اللّهُ لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَاء عَلَيْنَا أَجَزِعْنَا أَمْ

صَبَرْنَا مَا لَنَا مِن مَّحِيصٍ {٢١} وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الأَمْرُ إِنَّ اللّهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدتُّكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ إِلاَّ أَن دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلاَ تَلُومُونِي وَلُومُواْ أَنفُسَكُم مَّا أَنَاْ بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنتُمْ بِمُصْرِخِيَّ إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِن قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٢٢} وَأُدْخِلَ الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلاَمٌ {٢٣}

Meali

18. Rablerini inkâr edenlerin amellerinin misali, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir küle benzer ki, kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. İşte bu uzak bir sapıklıktır.

19-20. Gökleri ve yeri gerçekten Allah'ın yarattığını görmediler mi? O, dilerse sizi yok eder yepyeni bir halk getirir. –Bu Allah'a göre zor bir şey değildir.

21. Hepsi (kıymet günü) Allah'a görünürler. Zayıflar büyüklük taslayanlara: "Biz size uymuştuk, şimdi siz bizden Allah'ın azabından bir şey savabilir misiniz?" derler. Onlar da derler k: "Allah, bizi doğruya erdirseydi, biz de size doğru yolu gösterirdik. Fakat şimdi sızlansak da sabretsek de bizler için aynıdır, (hiçbir bir şey değişmez,) kaçıp sığınacağımız bir yer yoktur.

22. İş bittikten sonra şeytan şöyle der: "Şüphesiz ki, Allah, size gerçeği vadetti, ben de size vadettim, ama ben sözümden caydım! Zaten benim sizi zorlayacak bir gücüm de yoktu. Sadece ben sizi davetettim, siz de benim davetime hemen icabet ettiniz. O halde beni kınamayın, kendi kendinizi kınayın! Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Ben zaten daha önce Allah'a şirk koşmanızı da kabul etmemiştim. Doğrusu zalimler için acıklı bir azap vardır.

23. İman edip salih ameller işleyenler ise, Rableri'nin izniyle içinde sürekli kalacakları ve altlarından ırmaklar akan cennetlere girdirilirler. Onların birbirlerine sağlık dilekleri selamdır.

İzahı

18. (Rablerini inkâr edenlerin misali şöyledir: Fırtınalı bir günde şiddetli rüzgârın savurduğu bir küle benzer. Kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler. İşte bu uzak bir sapıklıktır.) Yani kâfirlerin bütün yaptıkları, sadaka, anaya babaya iyilik, akrabaya, yetime yardım gibi ve saire iyilikleri, bir yerde toplanmış küllerin şiddetli rüzgârla savrulması gibidir, savrulup giderler. Kâfirler bunlardan hiçbir sevap elde edemezler. Çünkü onların karşılığını verecek olan Allah'tır. Oysa onlar Allah'ı O'nun emir ve yasaklarını inkâr etmektedirler. Bu ne perhiz ve ne levhana turşusu misalidir. Ve bunlar bu davranışlarıyla uzak bir sapıklık içindedirler. Bir yandan inkâr edeceksin, bir yandan da inkâr ettiğinden yardım ve karşılık bekleyeceksin.

19-21. Peki, ey gafil insan, ey nankör insan! (Gökleri ve yeri gerçekten Allah'ın yarattığını görmedin mi?) Hiç gözlerini açıp ta ibret bakışıyla bir kere bakmadın mı, Allah'ın yüce kudretini nasıl inkâr ediyorsun? İşte: (O, dilerse sizi yeryüzünden siler, yerinize yepyeni bir halk getirir. –Bu Allah'a güç olan bir şey değildir. –Dünyada insanların önüne düşüp onları yoldan çıkaranlar, bunların peşine düşüp de Allah'ın ve Peygamberin buyruklarına kulak asmayanlar da kıyamet günü: (Hepsi Allah'a görünürler. Ve zayıflar büyüklük taslayanlara derler ki, biz size uymuştuk, şimdi siz bizden Allah'ın azabından bir şey savabilir misiniz?) Yani büyüklük taslayıp kendilerine öncülük yapanlara, onların arkalarına takılıp giden avam olanlar o gün Allah'ın huzuruna çıkıp hesabın dehşetini görünce peşlerine takılıp gittikleri öncülerine derler ki, biz sıradan insanlardık. Fakat sizi büyükler, liderler, öncüler bildik ve size uyduk. Şimdi bu hesaptan ve azaptan bizi kurtarabilir misiniz, bu azabı başımızdan savabilecek misiniz? Veya az bir şey de olsa bize bir yardımınız olur mu? Onlar da: (Allah, bizi doğru yola erdirseydi, biz de size doğru yolu göstermiş olurduk.) Fakat maalesef biz büyüklük taslamıştık, Allah'a ve peygamberlere karşı gelmişdik ama siz de Allah'ın ve Peygamber'in dediğine uymadınız, bize uydunuz: (Şimdi sız-

lansak ta, sabretsek de bir şey değişmez, kaçıp sığınacağımız bir yer yoktur.) O halde hep beraber cezamızı çekeceğiz, diye cevap vereceklerdir.

22-23. Böyle kendi aralarında çekişenleri Allah Teâla, hesaba çekip: (Hükmünü verdikten sonra) bu sefer şeytanla tutuşacaklar, onunla çekişecekler. Fakat şeytan da onlara şöyle: (Diyecek, şüphesiz ki Allah, size gerçeği vadetti, ben de size vadttim, ama ben sözümden caydım.) Yani benim vadim yalan palandan ibaretti, ben size dünyayı cennet gibi gösterdim, onu size süsledim, pompaladım, yoksa ben size gerçekte ne cennet vadedecek durumdaydım, ne de nimet verebilecek durumdaydım. (Zaten benim sizi zorlayacak bir gücüm de yoktu. Sadece sizi davet ettim, siz de hemen icabet ettiniz.) Benim sizin üzerinizde bir gücüm yoktu, böyle bir baskı da kurmadım, zaten kuramazdım da, ben size sadece vesvese verdim, yalan vaatlerle sizi kandırdım, siz de zaten bahaneye bakıyordunuz. Allah'ın gerçek vadi işinize gelmedi, ona uymadınız, benim yalanlarıma uydunuz. Şimdi: (Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz. Hem ben daha önce Allah'a şirk koşmanızı kabul etmemiştim.) Yani ben Allah'ın birliğine inanıyordum, sizin düştüğünüz şirke düşmemiştim, ben sadece O'na karşı büyüklük tasladığım için bu hale düştüm. Babanız Âdem'e boyun eğip ona secde etmediğim için ben kıyamete kadar onun nesline düşman oldum. Benimkisi sadece bir vesveseden ibaretti, sizi günahlara ve isyan ettirmeye zorlayacak bir gücüm yoktu. Üstelik ben daha önce sizin Allah'a şirk koşmanızı reddetmiştim. Nitekim Haşir sûresinin 16. ayetinde: (Münafıklar şeytan gibidirler. Şeytan insana sen inkâr et der "vesvese verir" küfre düşürür, sonra da ben sizden uzağım. Çünkü ben âlemlerin Rabbinden korkarım,) der, diye buyrulmaktadır. Şeytan kendisini suçlayan insanların Allah'a şirk koşmalarını bile kabul etmiyor, o sadece insana olan kininden dolayı ona vesvese veriyor ki, Kur'an da Allah C.C.bunu açık-açık: (Şeytan sizin düşmanınızdır onun izinden gitmeyin,) diye ikaz etmişti. Fatır sûresi ayet 6.

Evet, İşte siz Kur'an'ın sözüne kulak vermediniz, şimdi beni suçluyorsunuz. Artık beni kınamayın, kendi kendinizi kınayın: (Doğrusu zalimler için acıklı bir azap vardır. –İman edip salih amel işleyenler ise, Rableri'nin izniyle içinde sürekli kalacakları ve altından ırmaklar akan cennetlere girdirilirler. Orada birbirleri için sağlık dilekleri ise selamdır.) Yani birbirleri ile karşılaştıkları zaman dünyadaki gibi selamlaşırlar.

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللهُ مَثَلاً كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجرةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاء {٢٤} تُؤْتِي أُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللهُ الأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ {٢٥} وَمَثلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِن فَوْقِ الأَرْضِ مَا لَهَا مِن قَرَارٍ {٢٦} يُثَبِّتُ اللهُ الَّذِينَ آمَنُواْ بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللهُ مَا يَشَاءُ {٢٧}

Meali

24. Görmedin mi? Allah, nasıl bir misal verdi. Güzel bir söz, kökü yerde sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaç gibidir.

25. (O ağaç) Rabbinin izniyle her zaman yemiş verir. İnsanlar öğüt alsınlar diye Allah, böyle güzel misaller veriyor.

26. Kötü bir sözün durumu da yerden koparılmış, kökü olmayan kötü bir ağaç gibidir.

27. Allah, iman edenleri dünya hayatında da ahiret hayatında da sabit bir sözle (lâilâhe illellâh sözü) ile sabit kılar. Ve Allah, zalimleri de saptırır.

İzahı

24-25. Allah Teâla, bu ayetler de güzel bir misal vermektedir. Şöyle ki, güzel bir söz yani kelimei-tavhid (lâilâhe illellâh) sözü güzel bir ağaca benzer ki, o ağacın kökü yerde sabit, dalları ise göklere yükselmiş ve her an da yemiş verir. Bu güzel ağaçta hurma ağacıdır. Hurma böyle hem kökü yerde sağlam, hem dalları göklere yükselmiş ve hem de her zaman yemiş veren güzel bir ağaçtır. İşte kelimeitevhid de böylesine verimli ve temiz bir kelimedir. Bunu ihlâsla söyleyenler her zaman meyvesini alırlar. Söylemesi kolay, meyvesi çok ve güzeldir.

26. Bu ayette de kötü söze misal verilmektedir. Kötü söz, yani küfür ve şirk de, yerden koparılmış, kökü olmayan ve kötü bir ağaç gibidir. Ne dalı, ne de meyvesi vardır, acı ve dikenli bir ot ve ağaç gibidir.

27. Bu ayette ise Allah Teâla kelime-i tevhide misal vermektedir. Eğer mümin dünya hayatın devemlı söyler ve onun icapları olan Salih amelleri işlerse bu dünyada dili ona yatgın olup kaymadığı gibi, ahirette de kaymaz.Yani kabir hayatında Münker ve Nekir meleklerinin suallarına cevap verirken dili kaymadan söyler, cevap verir.

Bu ayet kabir sualine delildir. Bazı fasıklar bunu inkâr ediyorlar, hem de sözüm ona ilahiyatçıyım diye geçinenler. Oysa kabir sualiyle ilgili hadis de vardır. Bazı tefsirciler de dünya hayatından kasıt kabir hayatı, ahiret hayatından kasıtsa diriliş günü ve hesap günü olarak yorumlamışlardır. Ancak acizane benim anlayışıma göre yukarda zikrettiğim gibi dünya hayatında bu mübarek kelimeyi ağızlarında vird edip devamlı söyleyenler ve bunun icaplarını yerine getirenlerdir. Ahiretten maksat ise, kabir sualinde bu kelimeyi söylerken dilleri kaymadan Münker ve Nekir meleklerin suallerine cevap veren müminlerdir.

Çünkü bir hadiste: “Kabir ahretin ilk konağıdır,” buyrulmaktadır ki, ahiretten maksat da kabir sualidir. Nitekim Berrâ b. Azib: Ben Peygamber (a.s.)’dan şöyle işittim, demiştir. “Bir Müslüman’a kabirde sual sorulduğu zaman, kelime’i-şahadetle cevap verir ki, işte buda Allah, müminleri sabit olan sözleriyle hem dünyada, hem de ahirette sebat ettirir,” ayetinin manasıdır, buyurdu. Zaten ayetin şu son cümlesi de böyle olduğunu gösteriyor: (Ve Allah, zalimleri de saptırır ve Allah, dilediğini yapar.) Yani Münker ve Nekir melekleri kâfirlere: “Rabbin kim, peygamberin kim?” diye sorunca, Allah, onları saptırır, dillerini kaydırır, bu mubarek kelimeyi söyleyemezler. Çünkü dünyada ona inanmadılar, onu söylemediler, Allah orada da onları saptırır, dillerini kaydırır söyleyemezler.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ بَدَّلُواْ نِعْمَةَ اللهِ كُفْراً وَأَحَلُّواْ قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ {٢٨} جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ {٢٩} وَجَعَلُواْ لِلّهِ أَندَاداً لِّيُضِلُّواْ عَن سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعُواْ فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ

{٣٠} قُل لِّعِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُواْ يُقِيمُواْ الصَّلاَةَ وَيُنفِقُواْ مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرّاً وَعَلانِيَةً مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لاَّ بَيْعٌ فِيهِ وَلاَ خِلاَلٌ {٣١} اللّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقاً لَّكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الأَنْهَارَ {٣٢} وَسَخَّر لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَينَ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ {٣٣} وَآتَاكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِن تَعُدُّواْ نِعْمَتَ اللّهِ لاَ تُحْصُوهَا إِنَّ الإِنسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ {٣٤}

Meali

28. Allah'ın nimetlerini küfre değişip ve kavimlerini helâk yurduna sokanları görmedin mi?

29. İşte cehennem! Mutlaka oraya gireceklerdir ve ne kötü bir karargâhtır.

30. Allah'ın yolundan saptırmak için O'na eşler koştular. De ki: "Şimdilik (dünyada) yararlanın. Sonra şüphesiz ki varacağınız yer ateştir.

31. İman eden kullarıma söyle: Namazı dosdoğru kılsınlar. Alışverişin ve dostluğun olmadığı bir gün gelip çatmadan kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizli ve aşikar infak etsinler.

32. Allah öyle bir Allah'tır ki, gökleri ve yeri yarattı ve gökten yağmuru indirdi. Sonra o yağmur sebebiyle sizlere rızık olarak çeşitli meyveler çıkardı; yine emriyle denizde yüzüp gitsin diye gemileri emrinize âmâda kıldı, nehirleri de emrinize âmâda kıldı,

33. Ve devamlı dönüp dolaşan güneş ve ayı da sizin emrinize âmâda kıldı ve geceyi gündüzü de sizin emrinize âmâda kıldı

34. O, her istediğiniz şeyi verdi. Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışsanız, sayamazsınız. Şüphesiz insan çok zalim, çok nankördür.

İzahı

28-34. Bu ayetlerde Allah'ın kudret ve kuvvetini görüp, düşünenmeleri, O'nu tanıyıp O'na kulluk etmeleri, sayısız verdiği nimetlere şükretmeleri, namazı kılıp kendilerine verilen rızıklardan hiçbir alışverişin geçerli olmadığı gün gelip çatmadan infak etmeleri beyan edilmekte. Ve güneş, ay, denizlerde akıp giden gemiler, akıp giden ırmaklar, gece ve gündüzün insanoğlunun emrine ve hizmetine verildiği, daha istedikleri birçok sayısız nimetler verildiği, işte bütün bu nimetleri veren Allah'a şükredip O'na karşı olan ödev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri emredilmektedir.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَـذَا الْبَلَدَ آمِناً وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَن نَّعْبُدَ الأَصْنَامَ {٣٥} رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيراً مِّنَ النَّاسِ فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٣٦} رَّبَّنَا إِنِّي أَسْكَنتُ مِن ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِندَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُواْ الصَّلاَةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُم مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ {٣٧} رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللّهِ مِن شَيْءٍ فَي الأَرْضِ وَلاَ فِي السَّمَاء {٣٨} الْحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاء {٣٩} رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلاَةِ وَمِن ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاء {٤٠} رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ {٤١}

Meali

35. Ve bir zaman İbrahim şöyle demiştir: "Rabbim! Bu şehri güvenli kıl! Beni ve Oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut."

36. Rabbim! Şüphesiz ki, onlar (putlar) insanlardan birçoğunu saptırdı. Şimdi kim bana uyarsa, o bendendir; kim de bana karşı gelirse, şüphesiz sen bağışlayan, merhamet edensin."

37-"Rabbimiz! Ben çocuklarımdan bir kısmını namazı dosdoğru kılmaları için senin Beyti-Haramın (Kâbe'nin) yanında ziraatı olmayan bir vadiye yerleştirdim. Artık insanlardan bir kısmını onlara meylettir ve onları bir takım meyvelerle rızıklandır. Umulur ki, şükrederler."

38-"Ey Rabbimiz! Sen bizim gizlediğimizi de açığa vurduğumuzu da şüphesiz ki bilirsin. Yerde ve gökte Allah'a saklı hiçbir şey yoktur."

39-"O, Allah'a hamdolsun ki, ihtiyarlık halimde bana İsmail'i ve İshak'ı hediye etti. Şüphesiz benim Rabbim elbette duayı işitendir."

40-"Ey Rabbim! Beni ve soyumdan gelecekleri namazı dosdoğru kılanlardan eyle! Ey Rabbimiz! Dualarımızı kabul et!"

41-"Ey Rabbimiz! Herkesin hesaba çekildiği günde, ana-babamı ve müminleri bağışla!"

İzahı

35-36. Bu ayetlerde Hazreti İbrahim, Mekke şehrinin güvenli bir yer olması, kendisinin ve çocuklarının putlara kulluk etmekten uzak tutulması için dua etmektedir. Çünkü o putlar sebebiyle birçok insanlar yoldan çıkmış, sapmıştır. Hazreti İbrahim'in babası da putperest olduğu için insanların onların tuzağına düşmelerinden o kadar korkuyor ki, kendisi ve çocukları için bile onlardan uzak durmaları için dua ediyor ve Hazreti İbrahim çok yumuşak huylu bir zat olduğu için şöyle diyor: (Rabbim! Bana uyan bendendir, bana karşı gelenleri de sen bağışlayan ve esirgeyensin.) Yani bütün insanlar senin kullarındır, sen dilersen herkesi bağışlarsın, esirgersin, ben karışmam.

37-40. Bu ayetlerde de Hazreti İbrahim oğlu İsmail ile Hacer validemizi Mekke' nin yakınına getirip yerleştirirken onlar için ve gelecek nesli için Allah'a

yalvarıp dua ettiği beyan edilmektedir. Yani Nuh tufanında yedinci kat göğe kaldırılmış olan ve ilk yeryüzünde Allah tarafından, ya da Âdem (a.s.) tarafından yapılmış olan Kıblenin olduğu yere yakın bir vadide zürriyeti için şöyle dua etmiştir. (Rabbimiz ben çocuklarımdan bir kısmını namazı dosdoğru kılmaları için senin saygıdeğer evin yanında, ekinsiz bir vadiye yerleştirdim. Artık sen insanlardan bir kısmını oraya meylettir ve onları bazı meyvelerle rızıklandır, umulur ki onlar şükrederler.) İşte İbrahim'in bu duasıdır ki, Allah (c.c.) insanların gönüllerini oraya meylettirmiş, Kâbe'yi ziyaret için dünyanın her tarafından akın-akın gidip hac yapıyorlar sembolik olarak Allah'ın evi denen Kâbe'yi ziyaret ediyorlar. Bu konu ile ilgili geniş açıklamayı Bakara sûresinin 124-133. ayetlerinin tefsirinde yaptık oraya bakınız.

41. Evet, yukarda metinde meali geçen bu ayette de İbrahim (a.s.) kendisinin, ana-babasının ve bütün müminlerin bağışlanmaları için dua ediyor. Ancak Hazreti İbrahim'in babası putperest olduğu için onun bağışlanmasını istemesi, onun hakkında dua etmesi babasının bir Allah düşmanı olduğu kendisine hatırlatılmadan önce yaptığı duadır. Çünkü Tövbe sûresinin 114. ayetinde Hazreti İbrahim'in putperest olan babasına dua etmesi yasaklanmıştır. İster peygamber olsun ister müminler olsun kâfir olarak ölenler en yakınları dahi olsa onlara dua etmeleri yasaklanmıştır. Bu konuyu Tövbe sûresinin 114. ayetin tefsirinde genişçe açıkladık, oraya bakabilirsiniz.

وَلاَ تَحْسَبَنَّ اللهَ غَافِلاً عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الأَبْصَارُ {٤٢} مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لاَ يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْئِدَتُهُمْ هَوَاء {٤٣} وَأَنذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُواْ رَبَّنَا أَخِّرْنَا إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ أَوَلَمْ تَكُونُواْ أَقْسَمْتُم مِّن قَبْلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ {٤٤} وَسَكَنتُمْ فِي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُواْ أَنفُسَهُمْ

وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الأَمْثَالَ {٤٥} وَقَدْ مَكَرُواْ مَكْرَهُمْ وَعِندَ اللهِ مَكْرُهُمْ وَإِن كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ{٤٦}

Meali

42-"Ey Peygamber! Sakın zalimlerin yaptıklarından Allah'ın gafil olduğunu sanma! Ancak Allah, onların cezalarını gözlerin dehşetten donup kalacağı bir güne erteledi ki:

43. O gün başlarını dikerek koşarlar, bakışları kendilerine dönmez. Yüreklerinin içi de bomboştur

44. (Ey Peygamber!) İnsanları azabın geleceği gün ile korkut. O gün zalimler şöyle diyecekler. "Ey Rabbimiz! Bizi yakın bir zamana kadar ertele, senin davetine uyalım ve peygamberlere tabi olalım." İyi ama: "Siz önceden sizin için hiç zeval olmadığına yemin etmemiş miydiniz?"

45. Hal bu ki, siz kendi nefislerine yazık edenlerin iskân ettikleri yerlerde iskân ettiniz. Onlara yaptığımız size ayan-beyan idi, üstelik size bir de misaller verdik.

46. Onlar tuzakları kurdular. Oysa dağları yerinden kaldıracak tuzaklar olsa bile, onların bütün tuzakları Allah, katındadır.

İzahı

42-43. (Ey Peygamber! Sakın zalimlerin yaptıklarından Allah'ın habersiz olduğunu sanma!) Yani onlar böyle zulme devam edip dururken başlarına bir şey gelmemesi seni vesveseye sevk etmesin, acaba bunların yaptıkları bu zulümler yanlarına kâr mı kalacak? Rabbin bu olup bitenlerden haberdardır: (Ancak Rabbin onların cezalarını dehşetten gözlerin donup kaldığı güne tehir etmiştir –Ki, o gün başlarını dikerek koşarlar, gözleri dikdikleri yerden kendilerine dönmez ve korkudan yürekleri bomboştur.) Yani onların cezaları öyle bir dehşetli güne ertelenmiştir ki, o günün dehşetinden o zalimler başlarını kaldırmış mahşere doğru koşarlar, gözlerini dikmişler dikkatle bakarlar, acaba Allah'ın hesabı

ne zaman başlayacak, halimiz ne olacak? diye gözleri âdeta donup kalmıştır. Baktıkları yerden gözlerini çekip alıkoyamazlar, kalpleri korkudan adeta uçmuş, bomboş, korkudan başka bir şey yok. İşte o zalimlerin cezalarını bu minval üzere yaşarken çetin hesabı o müthiş güne erteledik. Ey Muhammed! Şimdi sen bu zalimlerin yeryüzünde rahat-rahat dolaşmalarından ümitsizliğe kapılıp da onların yaptıkları bunca zulümler yanlarına kalacak diye sanma. Rabbin Onların bu yaptıklarından habersiz sanma. Yani burada Peygamberimizin de bir insan olması nedeniyle kâfirlerin ve zalimlerin zulme devam ederek yeryüzünde gezip dolaşmaları, yiyip içmeleri, keyif ve saltanatları onu üzüyor, şeytan kalbine bazı vesveseler getiriyor. Bundan dolayı da Allah Teâlâ Peygamberimizi teselli ediyor, Rabbin her şeyden haberdardır, o zalimlerin cezalarını işte o korkunç güne ertelemiştir, buyurarak ona moral ve cesaret veriyor.

44-45. Ey Peygamber! (İnsanları azabın geleceği bir günle korkut.) Hal bu ki zulme devam eden zalimler o gün: (Diyeceklerdir ki, Rabbimiz! Bizi yakın bir zamana kadar ertele, senin davetine icabet edelim ve peygamberlere uyalım.) Bu ölüm halinde olan kâfirlerin isteğidir. Çünkü ölüm halinde artık perdeler kalkıyor, şimdiye kadar inkâr eden kâfir, işin ciddiyetini görünce, o korkunç günün azabını ve hesabını sezince ecelinin yakın bir zamana ertelenmesini istiyor. Şimdiye kadar Rabbinin çağrısına kulak asmayan bu bedbahtlar, bundan sonra O'nun çağrısına uyacaklarını ve peygamberlere tabi olacaklarını istemeye başlıyorlar. Nitekim Müminûn sûresinin 99-100. ayetlerinde de buyrulduğu gibi: (Onlardan birine ölüm gelip çattığında: "Rabbim! Beni geri gönder, –Umulur ki terk ettiğim güzel amelleri yaparım,) temennisinde bulunurlar. Peki ama, ey kâfirler! (Önceden sizin için hiçbir zeval olmayacağına dair yemin etmemiş miydiniz?) Yani ölüm gelmeden önce çok emindiniz size hiçbir zeval olmayacağına yemin ediyordunuz, şimdi ne oldu? Geri dönmek istiyorsunuz, yeniden Allah'ın çağrısına icabet edeceğinizi ve peygamberlere uyacağınızı söylüyorsunuz? Tabi bunlar boş birer temenniler, boşa kürek sallamadan başka bir mana ifade etmeyen istek ve sözlerdir. O geçti artık, böyle bir şey yok ama faraza bir daha dünyaya geri döndürülmüş olsalar belki de daha önce verdikleri sözden nasıl caydılarsa yine de cayacaklardır. –(Hal bu ki siz, sizden önce kendilerine yazık eden zalimlerin oturdukları yerlerde isken ettiniz, onların yaşadıkları yerlerde yaşadınız. Onlara yaptığımız size ayan beyandı.) Onların kalıntılarını, yaşadıkları haraba

yerleri gözlerinizle gördünüz: (Üstelik size Kur'an da birçok örnek ve misaller verildi,) hiç ibret almadınız mı? Dünya zevkinden dünya menfaatinden başka hiçbir şey görmüyordunuz, şimdi ölüm gelince mi gözleriniz açıldı?

46. (Onlar tuzaklarını kurdular. Oysa onların kurdukları tuzaklar dağları yerden kaldıracak türden olsa bile, bütün bu tuzaklar Allah katındadır.) Yani, Allah'ın dini aleyhinde, Peygamberler aleyhinde nice hile ve tuzaklar kurmaya kalkıştınız. Sizin bu tuzaklarınız dağları yerinden kaldıracak kadar şiddetli olsa da Allah katında olan tuzaklar yanında bunlar hiçbir şey değildir. Allah sizin bütün bu tuzaklarınızı boşa çıkarıp şimdi sizi tuzağa düşürdü, haydi şimdi o tuzaktan çıkın bakalım nasıl çıkacaksınız? Ebedi ve yakıcı olan cehennem tuzağından nasıl kurtulacaksınız? O korkunç cehennem üzerine bir tuzak olarak kurulmuş olan köprüden nasıl geçeceksiniz, bakalım?

فَلاَ تَحْسَبَنَّ اللّهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ إِنَّ اللّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ
{٤٧} يَوْمَ تُبَدَّلُ الأَرْضُ غَيْرَ الأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُواْ
لِلّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ {٤٨} وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي
الأَصْفَادِ {٤٩} سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَى وُجُوهَهُمْ النَّارُ
{٥٠} لِيَجْزِي اللّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ إِنَّ اللّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ
{٥١} هَذَا بَلاَغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُواْ بِهِ وَلِيَعْلَمُواْ أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ
وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُوْلُواْ الأَلْبَابِ {٥٢}

Meali

47. Sakın Allah'ı, Peygamberlere verdiği sözden cayar sanma! Allah, her şeye galiptir, intikam sahibidir.

48. O gün yer başka bir yere değiştirilir, gökler de başka bir göklere değiştirilir. Ve bütün mahlûkat her şeyi kahreden tek olan Allah'ın huzurunda görünürler,

49-50. O gün suçluların zincire vurulduğunu görürsün. –Gömlekleri katrandandır, yüzlerini de ateş kaplamıştır.

51. Çünkü Allah, herkesi kazandığı ile cezalandıracaktır. Şüphesiz ki Allah, hesabı çabuk görendir.

52. İşte şu (Kur'an) insanları uyarmak için, Allah'ın bir tek ilah olduğunu bilmeleri için ve akliselim olanların öğüt almaları için bir tebliğdir.

İzahı

47. Ey Muhammed! (Sakın Allah, Peygamberlere verdiği sözden cayar sanma! Allah her şeye galiptir ve intikam sahibidir.) Bu ayet yine önceki ayetlerle bağlantılı olarak müşriklerin zulüm ve tuzaklarına karşı, Peygamber (a.s.) zaman-zaman acaba bu zalimlerin zulmü hep böyle devam mı edecek diye şeytan vesvese veriyor ve bu durumdan kalbi sıkılıyor. İşte Allah Teâla, yine Peygamberi uyarıyor ve onu teselli ediyor. Sakın Allah (c.c.) peygamberlere verdiği yardım sözünden cayar sanma, böyle bir vesveseye kapılma. Allah, her şeye galiptir, zamanı gelince zalimlerden intikamını alacaktır, bunda asla kuşku duyma.

48. (O gün yer başka bir yere değiştirilir, gökler de başka bir göklere değiştirilir. Bütün mahlûkat tek ve kahredici Allah'ın huzurunda görünürler.)

Yerin başka bir yere, göklerin de başka bir göklere değiştirilmesi konusunda tefsirciler arasında iki farklı görüş vardır. Birincisi yer ve göklerin sıfatlarının değişikliğe uğramasıdır. Yani yeryüzündeki dağların gidip dümdüz olması, denizlerin birbirine karışıp yeryüzünün tesviye olmasıdır. Göklerin de şeklinin değişip bu günkü şeklinin dışında bir şekil almasıdır. Mesela güneşin yakıcı olan kısmının dürülüp atılması, karanlıkta kalması, yıldızların dağılıp dökülmesi gibi göklerin de şeklinin değiştirilmesidir. İkincisi ise yerin ve göklerin sıfatları değil bizzat kendilerinin değişmesidir ki bu görüşte olanlar da kendi aralarında yine farklı yorumlar yapmışlardır. Mesela İbni Mesud'a göre yeryüzünün kansız, kirsiz, tertemiz, üzerinde günah işlenmemiş beyaz bir gümüş gibi olacağını söylemektedir. Hazreti Ali ise yerin gömüş, göklerin de altın olacağını söylemiştir. Ebiyyibni-Kab'a göre yer tamamen yok olup yerine ateş gelecektir. Yani yeryüzü tamamıyla ateş olacak. Göklerde de cennetler olacak. Muhammed b. Kab El-Kureyzi, Said b. Cübeyr ve Ebu Hüreyre ye göre de yeryüzü bir çörek şeklinde ayaklar altına serilmiş olacak. Bu konu ile ilgili bir hadis var. Ama bana

göre hadisi anlayıp kavramada bir sorun var. Bu hadis de yeryüzü: "Ufacık bir ekmek, çörek gibi Allah'ın elindedir," diye buyruluyor ki, bu bir kinayedir, mecazdır. Bununla Allah'ın yüceliği ve kudreti anlatılmak, ifade edilmek istenmektedir. Yoksa gerçekten bir çörek falan değildir. Nitekim Zümer sûresinin 67. ayetinde şöyle buyrulmaktadır: (Allah'ı hakkiyle takdir edemediler, yani O'nun büyüklüğünü, gücünü takdir edemediler. Hal bu ki kıyamet günü yer bütünüyle O'nun avucundadır. Gökler de sağ eliyle dürülmüştür.) Yani Allah, kendi kudret ve kuvvetini kullarına bir misalle ifade etmek istemektedir ki, bir elinde yeri tutarken diğer eliyle gökleri dürmektedir. Aslında bu ayette göklerin ve yerin şekillerinin değiştirildiği ifade edilmektedir. Çünkü: (Bir eliyle de gökleri dürmüştür,) buyrulması bunu ifade etmektedir. Nitekim Enbiya sûresinin 104. ayetinde: (O gün gökleri bir kitabın yaprakları gibi düreceğiz tıpkı onu ilk yarattığımız hale getireceğiz.) Yani Allah Teâla, gökleri bir günde yaratıp ikinci günde şekil vermişti ki, işte o ilk günde düzensiz ve şekilsiz yarattığı hale getireceği ifade edilmektedir. Yeri de iki günde kabasını yaratmış, diğer iki günde de dağlarıyla, denizleriyle, ırmaklarıyla düzene sokmuştu ki, işte yeri de düzene sokmadan önceki o ilk yaratıldığı hale getirileceği ifade edilmektedir. Yani kıyamet koparken yer ilk yaratıldığı dağsız, denizsiz dümdüz yaratıldığı haline, getirilecektir. Gökleri de ilk yarattığı birinci gündeki düzensiz haline getirecek demektir. Çünkü gökler ilk birinci günde çıplak olarak yaratılmış, ikinci günde ise ay, güneş ve yıldızlar vesaire şeyler yaratılarak düzene sokulmuştur ki, bununla ilgili ayetleri geçmişte açıklamıştık, ilerde de yine açıklayacağız inşallah. Yoksa gümüş olacak, altın olacak bilmem ne olacak yorumlarının zikredilen bu ayetlere göre doğru olduğunu sanmıyorum. Hal bu ki Müslim'in Hazreti Aişe validemizden rivayet ettiği bir hadis de Hazreti Aişe Peygamberimize bu ayetin manasını sorarak diyor ki: "Ya Resulelleh! Yer başka bir yere değiştiği zaman peki, insanlar nerede olacaklar?" Peygamberimiz buyurdular ki: "Sırat köprüsü üzerinde." Fakat ben bu hadisin de sahih olduğu kanaatinde değilim Çünkü sırat köprüsü rivayetlere göre cehennem üzerine kurulmuş bir köprü. Oysa daha bundan önce insanlar kabirlerinden kalkarak mahşer yerine hesap vermek üzere gidip orada toplanacaklar, hesaptan sonra sırat köprüsünden geçilecek. Tabi geçebilecek olanlar geçecekler, geçemeyenler cehenneme yuvarlanacaklardır ki,

işte bu ayette zikredilen tuzağın da cehennem üzerine kurulmuş sırat köprüsü olduğunu sanıyorum.

Şimdi bütün bu görüş, yorum ve rivayetleri naklettikten sonra Acizane ben tekrar özet olarak diyorum ki, bu rivayet ve görüşlerin bir kısmı zayıftır, bir kısmına göre, yani birinci görüşte olanlara göre yer ve göklerin bizatihi kendilerinin değil, sıfatlarının değiştiği anlaşılmaktadır. Çünkü bununla ilgili birçok ayet vardır, bir kısmını yukarda naklettim daha kıyametle ilgili birçok ayette gelecektir. Mesela Nebe sûresinin 20. ayetinde: (Dağlar yürütülüp serap haline gelir.) buyrularak yerin kendisinin değil, dağların yürütülüp dümdüz olacağını ifade etmektedir. Kuvviret sûresinin 3. ayetinde: (Dağlar yürütülecek,) buyruluyor. Yine İnşikâk sûresinin 3-4-5. ayetlerinde: (Yer dümdüz edildiği, içinde bulunanlar dışarı atılıp boşaltıldığı vakit, insanoğlu yaptıklarıyla karşılaşır,) diye buyrulmakta... Zariyat sûresinin 4-5-6. ayetlerinde: (Yer şiddetle sarsıldığı, dağlar parçalandığı, dağılıp toz duman haline geldiği vakit,) diye buyruluyor. Bütün bu ayetler yerin ve göklerin şeklinin değiştiğini gösteriyor. Güneşin yakıcı ve aydınlatıcı kısmı dürülüp, yıldızların dağılıp dökülmesi ve saire değişiklikler olacaktır ve böylece yer de karanlıkta kalacaktır. Nitekim Peygamberimizin azatlısı olan Sevban'den gelen bir rivayete göre Yahudi Hahamlarından biri Peygamberimize: "Yerler değiştiği zaman insanlar nerede olacaklar?" diye sorunca Peygamberimiz: "Köprü değil karanlıkta olacaklar," buyurmuş. Şimdi bu hadis biraz önce Müslim'in Hazreti Aişeden rivayet ettiği hadise taban-tabana zıt. Peki, şimdi bunların hangisi doğru? Ya da ayetlerin manalarına uygun? Bana göre Hazreti Aşeden rivayet edilen hadis doğru değil, Sevban'ın rivayet ettiği hadis Zümer sûresinin 69. ayetinin manasına uygundur. Çünkü bu ayette şöyle buyrulmaktadır: (Yer Rabbin nuru ile aydınlatılmıştır, kitap "amel defterleri" konmuş ve şahitleri getirilmiştir.) Demek ki, güneş dürülüp ışığı gidince yer karanlıkta kalacak, onun düzeni bozulacak ve Allah, nuru ile parlatacaktır. Hazreti Ali'nin, yeri gümüşe benzetmesi de belki bu açıdandır, Allah'ın nuruyla gümüş gibi parlamasından kinayedir. Biz bu kınayı ve mecazi sözleri anlamakta zorluk çektiğimiz için, belki de böyle yanlış yorumlar yapıyoruz. Yine Hazreti Ali'nin gökler de altın olur sözü, değişim anlamındadır. Yani güneşin ve yıldızların bozulmasıyla göklerin karanlıkta kalıp Allah'ın nuruyla altın gibi parlaması demektir. Nitekim göklerin şeklinin bozulduğuna dair de birçok ayet vardır.

Yine Tekvin sûresinin 1-3. ayetlerinde: (Güneş katlanıp dürüldüğünde, yıldızlar kopup döküldüğünde, dağlar koparılıp yürütüldüğünde,) diye buyrulmaktadır. İnfitâr sûresinin 1-5. ayetlerinde de şöyle buyrulmaktadır. (Gökyüzü yarıldığı, yıldızlar döküldüğü, denizler birbirine katıldığı, kabirlerin içerisindekiler dışarı çıkarıldığı zaman, insanoğlu ne kazanıp gönderdiklerini, neyi kazanamayıp geride bıraktıklarını birbir anlar.) Biraz önce mealini verdiğimiz Zümer suresinin 67. ayetinde: (Allah diğer eliyle gökleri de dürmüştür,) buyrulmaktadır. Yine Enbiya sûresinin 104. ayetinde: (O gün kitaptaki yazılı kâğıtların dürüldüğü gibi göğü topyekun düreriz,) buyrulmaktadır. İşte bütün bu ayetler gösteriyor ki, göklerin ve yerin bizzat kendi aslının değişmesi değil, sıfatlarının, şekillerinin değişmesidir. En doğrusunu Allah bilir.

49-51. Evet, ey Muhammed! Göklerin ve yerin değiştiği, her şeyi kahreden, yok eden ve tek olan Allah'ın huzurunda, bütün mahlûkatın göründüğü: (O günde suç işlemiş olan suçluları zincirlere vurulmuş olarak görürsün.) Onların elleri ve ayakları zincirlere vurulur. –(Ve onların gömlekleri de katrandandır ve cehennem ateşi de yüzlerini kaplar.-Çünkü Allah, herkese kazandığının cezasını versin diye.) Bu şekilde zincirlere vurulmuş, katrandan iç çamaşırı giydirilmiş ve yüzlerini de alevler kaplamış olarak yaptıkları kötülüklere karşı cezalandırılırlar: (Şüphesiz ki, Allah, hesabı çabuk görendir.) Çünkü O, bütün delillere, yapılan her şeye şahittir ve suratla hesabı görecektir.

52. (İşte şu) Kur'an, bu sûre, bu ayetler ve bu öğütler: (İnsanlar için bir tebliğdir, yeterli ve kâfi bir öğüttür. Çünkü o Kur'an la uyarılsınlar, hem de bilsinler ki, O, Allah, tek bir ilahtır. Ve işte bu Kur'an'ın tebliğiyle insanlar öğüt alsınlar,) ders alsınlar diye o insanlara gönderilmiş bir kitaptır.

HİCİR SÛRESİ

Hicir sûresi de Mekke döneminde inmiştir. Hicir Semud kavminin yaşadığı bölgenin adıdır. Bu sûrede o kavimden bahsedileceği için onunla sembolleşmiş bu isim verilmiştir.

Ayet Sayısı: Doksan dokuzduk

Kelime Sayısı: Altı yüz elli dört

Harf Sayısı: İki bin yedi yüz altmıştır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الَر تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُّبِينٍ {١} رُّبَمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ كَانُواْ مُسْلِمِينَ {٢} ذَرْهُمْ يَأْكُلُواْ وَيَتَمَتَّعُواْ وَيُلْهِهِمُ الأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ {٣} وَمَا أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلاَّ وَلَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ {٤} مَّا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ {٥}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Elif, Lâm, Râ: Bunlar kitabın ve apaçık olan Kur'an'ın ayetleridir.

2. Bir zaman gelir ki, inkâr edenler keşke Müslüman olsalardı diye isterler.

3. Onları bırak: Yesinler, eğlensinler ve arzuları onları oyalasın, yakında bilecekler.

4. Helâk ettiğimiz hiçbir ülke yoktur, illâki o bilinen bir yazgıdır.

5. Hiçbir ümmet ecelini ne öne geçirebilir ve nede onu geciktirebilir.

İzahı

1. (Elif, Lâm, Mîm,) bundaki mana ve maksadı Allah bilir. İşte: (Bunlar kitabın ve apaçık olan Kur'an'ın ayetleridir.) Burada hem kitap hem de Kur'an ikisinin birlikte zikrediliyor. El-Kitap marife olarak bu kitap demektir ki, bu da Kur'an-ı Kerimi göstermektedir. Ayriyeten Kur'an'ın mubin olarak zikredilmesi ise bu kitabın ayen-beyan her şeyi açıkladığını, her konuda yeteri kadar bilgi verdiğini göstermektedir.

2. Evet, şüphe götürmeyen Kur'an, onun ayetlerini ve o Kur'an'ın tercümanı olan Hazreti Muhammedi ve İslam dinini: (İnkâr eden kâfirler, bir zaman gelir ki, keşke Müslüman olmuş olsalardı diye isterler.) Yani İslamın ve Kur'an'ın hakikatini kavrayamayanlar, onu inkâr edenler bir zaman gelir ki, keşke onlara inansaydık diye üzüntü ve pişmanlıklarını belirtirler.

3. Ey Muhammed! (Onları bırak yesinler, eğlensinler ve arzuları onları oyalayıp dursun, yakında bilecekler,) neyin ne olduğunu anlayacaklardır. İnat ve inkârlarına devam edenler varsın biraz daha arzu ve isteklerini tatmin etsinler, biraz daha dünya nimetlerinden faydalansınlar, onları bir tuzak bekliyor yakında bilecekler ve o tuzağa düşeceklerdir. Geçici olan dünya zevkleri gırtlaklarında kalacak, aniden ölüm gelince boğazlarına düğümlenip kalacaktır. İşte o zaman keşke Müslüman olsaydık diye hayıflanıp üzülüp duracaklar.

4. (Helâk ettiğimiz hiçbir ülke yoktur ki bilinen bir kitapta yazılı olmasın.) Yani helâk edilen hiçbir ülke halkı yoktur ki, gelişi-güzel olsun. Hapsi bir kitapta Levhi'l-Mahfuzda yazılmış programlanmış, ona göre de zamanı gelince uygulamaya geçilmiştir. Ey Muhammed! Sana karşı gelen zalimlerin de yazgıları vardır, zamanı gelince onların başına da o yazılanlar gelecektir.

5. İşte bilinen bu yazgıyı, Levhi'l-Mahfızda tayin edilen: (Eceli hiçbir ümmet öne de geçiremez, geriye de erteleyemez.) Ecelle ilgili Rad sûresinin 38-39. ayetlerinin açıklamasında daha geniş açıklama yapılmıştır, oraya bakabilirsiniz.

وَقَالُواْ يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ {٦} لَّوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلائِكَةِ إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ {٧} مَا نُنَزِّلُ الْمَلائِكَةَ إِلاَّ بِالحَقِّ وَمَا كَانُواْ إِذاً مُّنظَرِينَ {٨} إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ {٩}

Meali

6. Dediler ki: "Ey kendisine Kur'an indirilen (Muhammed!) Sen elbette mecnunsun.

7-"Eğer doğru isen bize melekleri getirmeli değil misin?"

8-"Biz melekleri ancak hakla indiririz, o zaman da onlara hiç mühlet verilmez."

9. Şüphe yok ki, o zikri (Kur'an) ı biz indirdik ve muhakkak ki, onu koruyucular da biziz.

İzahı

6. Bu ayette müşrikler Peygamber (a.s.)'ı kasdederek: (Ey üzerine Kur'an indirilmiş olan! Sen elbette mecnunsun, dediler.) Kâfir ve müşrikler Peygambere mecnun yakıştırması yaptılar, ona hemen iftira atmaya başladılar.

Ayette geçen: (Zikri sana indirdik,) ifadesi de Kur'an'dır. Çünkü kur-anın birkaç ismi vardır, onlardan biri de zikirdir. Çünkü zikir, hatırlatmak, öğüt vermektir ki Kur'an da insanlara Allah'ın emirlerini ve yasaklarını hatırlatıp öğüt verdiği için onun bir adı da zikirdir.

7.Yine Peygamberi yalancılıkla suçlayanlar dediler ki: (Eğer sen doğru isen, bize melekleri getirmeli değil misin?) Yani eğer sen gerçekten Peygamber olduğun iddiasında doğru isen bize melek getirmelisin ki, onlar senin Peygamber olduğunu bize haber versinler, seni doğrulasınlar, dediler.

8. (Size melekleri ancak hakla göndeririz, o zaman da onlara hiç mühlet verilmez.) Yani biz melekleri azap için, onları öldürmek için, helâk için göndeririz ki, o zaman da hiç beklemeden onları yakalar işlerini bitirirler. Ya da onlara melekler kendi şekillerinde gelse onların heybeti ve nuru karşısında yok olup giderler. İnsan suretinde göndersek o zaman da bunlar da bizim gibi insan, bizden ne farkları var, der ve yine inkâr ederler. Nitekim bu tür ayetler daha önce de geçmişti ve o kâfirlere böyle cevap verilmiştir.

9. (Şüphe yok ki, zikri "Kur'an"'ı biz indirdik, onun koruyucuları da biziz.) Yanı Kur'an'ı-Kerimi biz indirdiğimiz gibi onu kıyamete kadar da koruruz. Kur'an diğer kitaplar gibi tahrifata uğratılamaz, onu tahrif etmeye, onun bir harfini bile değiştirmeye kimsenin gücü yetmez. Çünkü bir şeyin koruyucusu Allah, olursa ona el uzatmaya, onu çalmaya, ya da ona zarar vermeye kimin gücü

yetebilir? Bu, Kur'an'a mahsus özel bir durumdur. Diğer kitaplara müdahale edilmelerine tahrif edilmelerine Allah (c.c.) müsaade etmiştir. Çünkü o kitaptan sonra başka bir kitap gelip onların değiştirdiklerini düzeltmiştir. Fakat Kur'an'ı kerimden sonra bir kitap gelmeyeceği için, onun orijinalini Allah (c.c.) koruma altına almıştır. Bu gün Yahudilerin elinde değişik-değişik Tevrat vardır. Hıristiyanların elinde ise onlarca İncil vardır, bunlar hak olan incili tahrif edip kendilerine göre onlarca İncil yazmış, uydurmuşlardır. İşte onların bu tahrifatlarını uydurduklarını Kur'an düzeltmektedir. Kur'an'a da böyle bir tahrifata izin verilmiş olsaydı, onu kim düzeltecekti? Kıyamete kadar insanlar sapıklık içerisine yuvarlanır giderlerdi. Çünkü yeni bir peygamber ve yeni bir kitap gelmeyecek olduğundan Allah, onu koruma altına almıştır.

Kur'an'ın korunmasıyla ilgili tefsirciler farklı yorumlar da yapmışlardır. Mesela Kimilerine göre Kur'an insan sözüne benzemediği için, o nazmıyla, (dizilişiyle) manasıyla, belagatiyle bir mucizedir. İnsanlar tarafından değiştirilip yerine ne bir sûre, ne bir ayet ve ne de benzeri bir harf koyma imkânı olmaması bakımından değiştirilemez bir kitap olmasıyla korunmaktadır. Bazılarına göre Cenab-ı Hak hiçbir kimseye Kur'an'ı-kerime karşı sözlü mücadele imkânı vermemek suretiyle koruma altına almıştır. Yani Kur'an'ı kerime karşı olsalar bile Kur'an ayetleri onları cevaplayıp susturacak tarzda olması şeklinde yorumlamışlardır. Diğer bir yoruma göre ise Allah Teâla, Kur'an'ı okutacak, öğretecek ve her tarafa yayacak bir toplum meydana getirerek, onu sonuna kadar koruyacaktır. Bir başkasına göre de binlerce insan, milyonlarca insan Kur'an'ı ezberledikleri için bir harfini dahi değiştirmeye kalkışsalar hafızlar tarafından onun öyle olmadığını, yanlış olduğunu söylemeleriyle hiçbir kimse onun değiştirilmesini kabul etmez ve böylece de korunmuş olur.

Evet, belki bunların hepsi de makul sebepler olabilir, ama bence Allah Teâlâ nasıl ki Kâbe'yi yıkmaya giden Ebrehe ordusuna karşı onu korudu, yıkılmasına müsaade etmedi ise, işte Kur'an'ın tahrif edilmesine de öylece müsaade etmemek suretiyle korumaktadır. Zaten Allah Teâla. bir şeye müsaade etmemesi, bir kişinin kolundan tutarak engellemesi değildir. Belki ona karşı koyacak bir sebep yaratır, onunla mani olur ve korur. Fakat Kur'an'ın aslına dokunamayanlar belki, manalarını sağa sola çekerek saptırabilirler, kendilerine göre yorum

yapabilirler. Ama o da genel kabul görmez. Kur'an'ın aslı bozulmadan mevcut olduğu için, başkaları tarafından, gerçek ilim ve ihlâslı âlimler tarafından, onlara karşı müdahale edilir ve böylece onu manasıyla tahrif etmek isteyenler genel bir kabul göremezler.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِي شِيَعِ الأَوَّلِينَ {١٠} وَمَا يَأْتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلاَّ كَانُواْ بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ {١١} كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ {١٢} لاَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الأَوَّلِينَ {١٣} وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَاباً مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّواْ فِيهِ يَعْرُجُونَ {١٤} لَقَالُواْ إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ {١٥}

Meali

10. Andolsun ki, senden önce çeşitli guruplara da peygamber göndermiştik.

11-12. Onlara hiçbir peygamber gelmezdi ki alay etmesinler. –İşte biz onu (alay etmeyi) suçluların kalbine sokarız.

13. Onlar o Kur'an'a inanmazlar. Hal bu ki, öncekilerin (helâk olma) âdeti geçtiği halde (yine de ona inanmazlar.)

14. Eğer onların üzerine gökten bir kapı açılsa da oradan yukarı çıkacak olsalardı,

15. Elbette diyeceklerdi ki, gözlerimiz döndürülmüştür. Belki de biz büyülenmiş bir toplumuz.

İzahı

10-11. Ey Muhammed! (Senden önceki şialara "çeşitli guruplara" peygamber gönderdik. –Fakat onlara hiçbir peygamber gönderilmezdi ki, alay etmesinler.) Yani alay edilen sadece sen değilsin, senden önceki gelen bütün peygamberlerle alay edildi. Her gelen peygamberin kavmi o peygamberle alay etti ve

o peygamberler çeşitli sıkıntılar çektiler. Öyle ise sen de sabret, Rabbin sana yardım edecektir

12-13. (İşte biz de böylece onu yani o alay etme âdetlerini suçluların kalbine soktuk.) Yani imandan yüz çevirenlerin kalbine böyle istihza tarzında ki, küfür ve sapıklıkları kalplerine sokarız. Çünkü onlar doğruyu ve hakkı değil, batılı ve sapıklığı tercih ettiler. –Ve: (Ona Kur'an'a ya da Muhammed'e inanmazlar. Hal bu ki öncekilerin helak olma âdeti geçtiği halde.) Yani önceki kavimlerin alay etmeleri yüzünden Allah'ın adetinin onları helâk ettiği gibi bunları da helak edeceğini bildikleri halde inkâr ve inatlarına devam etmektedirler. Geçmiş peygamberleri inkâr edip alay edenleri Allah Teâla nasıl helak etti ise Kur'an'ı ve Peygamberi yalanlayıp alay edenleri de mutlaka helak edecektir. Allah'ın adeti böyledir, ama onlar bundan ders almazlar.

14-15. (Eğer gökte bir kapı açılıp da oradan yukarı çıkacak olsalardı, –O zaman da inatlarından: Elbette derlerdi ki, gözlerimiz döndürülmüştür. Belki de biz büyülenmiş bir toplumuz.) Yani o kadar inkâr etmeye şartlanmışlardır ki, faraza gökten bir kapı açılacak olup da oradan yükselseler, yok canım bizim gözlerimiz büyülenmiş böyle bir şey olmaz deyip inkâr ederler. Bu kadar cahil, bu kadar körü-körüne âdetlerine bağlıdırlar. Gerçeği gözleriyle gördükleri halde ona büyü deyip inkar ederler.

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاء بُرُوجاً وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَ {١٦} وَحَفِظْنَاهَا مِن كُلِّ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ {١٧} إِلاَّ مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُّبِينٌ {١٨} وَالأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ شَيْءٍ مَّوْزُونٍ {١٩} وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَن لَّسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ {٢٠} وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلاَّ عِندَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ إِلاَّ بِقَدَرٍ مَّعْلُومٍ {٢١} وَأَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ

{٢٢} وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ {٢٣} وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ {٢٤}
وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ {٢٥}

Meali

16-17. Andolsun, gökte bir takım burçlar yarattık ve bakanlar için onu süslü kıldık. –Ve onu taşlanmış (kovulmuş) her şeytandan koruduk.

18. Ancak kulak hırsızlığı müstesnadır. Onu (şeytanı) apaçık bir ateş parçası takip eder.

19. Yeryüzünü düzgün bir şekilde yarattık ve oraya sabit dağlar yerleştirdik ve orada ölçülü olarak her şeyden bitirdik.

20. Orada hem sizin için, hem de rızıklarını vermekle mükellef olmadıklarınız için geçimlik meydana getirdik.

21. Hiçbir şey yoktur ki onun hazinesi bizim yanımızda olmasın ve biz onu belli bir ölçüye göre indiririz.

22. Ruzgerleri de aşılayıcı olarak gönderdik. Sonra gökten su indirdik, onlarla sizi suladık ve siz onun için hazinedârlar da değilsiniz.

23. Ve muhakkak ki, biz; evet işte biz elbette diriltir ve öldürürüz. Onların varisleri de biziz.

24. Andolsun ki, biz elbette sizden önce gelip geçenleri de biliriz, geri kalanları da biliriz.

25. Şüphesiz Rabbin, evet; işte O, onları mahşerde toplayacaktır. Şüphesiz ki O, hakkiyle hâkim, hakkiyle âlimdir.

İzahı

16. (Andolsun ki, biz, gökte burçlar yarattık.) Burç, esas itibariyle lügat olarak köşk demektir. Fakat burada kasdedilen gökteki yıldızlardır. Eski tefsircilerin yorumuna göre güneşin seyri halinde konakladığı on iki burçtur. İbni Abbas'a göre bu ayette kasdedilen güneş ve ayın konaklarıdır. İbni Atiyye'ye göre burç,

gökte olan bir köşktür ki, üzerinde koruyucular vardır. Hasani-Basri, Mücahid ve Katada'ya göre de bunlar yıldızlardır.

Benim anlayışıma göre sadece bu yıldızlarla sınırlı değil, belki birçok burç ve yıldızlar kasdedilmektedir. Çünkü ayetin devamında: (Bakanlar için onları süsledik,) buyruluyor. Yani başlar kaldırılıp göğe bakıldığı zaman, işte o yıldızlar bakanlara süslü görünmektedir. O zaman görünen bütün yıldızlar ve burçlar demektir. Bu yıldız ve burçları bu günkü astronomi ilimlerini bilenler daha iyi bilirler.

17-18. (Ve onu taşlanmış her şeytandan koruduk.) Yani meleklerden geleceğe ait sırları dinlemek için giden her şeytan taşlanarak kovulmaktadır. –(Ancak kulak hırsızlığı eden müstesna. Onu apaçık bir ateş parçası takip eder.) Yani şeytanların serbest olarak göklere çıkmaları yasaklanmıştır. Ancak meleklerden geleceğe ait bilgi edinmek için gizlice kulak hırsızlığı yapmaya giden şeytanlara açıktan o yıldızlardan bir ateş parçası takibederek onlara mani olup, yakarlar. Halk arasında yıldız akması denen olay budur. Şeytan gizlice göklere gidip meleklerden geleceğe ait bazı bilgileri yarım-yamalak çalıp kâhin denilen iki ayaklı şeytanlara haber verirler. Onlar da şeytanın yalan-yanlış verdiği bu haberlere kendilerinden de bir sürü yalan ekleyerek insanları aldatır, güya geleceğe ait bilgilere sahip olduklarını söylerler. Fakat şeytanlar her zaman başarılı olamazlar. İşte bu hırsızlık için göklere giderken o yıldızlardan bir ateş parçası kopup şeytanı hedef alır, eğer ona isabet ederse, onu yakar ve bu kulak hırsızlığına giden şeytana fırsat vermez. Fakat isabet etmeden şeytan kurtulabilirse dediğimiz gibi meleklerden yarım-yamalak duyduğu, çaldığı geleceğe ait olan bazı şeyleri bu kâhin denen şeytanlara ulaştırır. Nitekim Fussilet sûresinin 8. ayetinde de şöyle buyrulmaktadır: (Gökteki melekleri dinleyerek bilgi alamazlar.) Yani yıldızdan kopan ataş parçası kulak hırsızlığına giden şeytana isabet edince meleklerden bilgi edinemezler.

Şimdi birileri yine çıkıp diyebilir ki, yıldızdan bir ateş topunun kopması şundandır, bundandır. Zahiri bir sebebe bağlayabilirler. Bilim adamları bazı şeyleri bilim açısından görünürde olan bazı sebeplerle yorumlayıp açıklayabilirler ama, bir de bu işin bilimsel olmayan perde arkası vardır. Depremi de bilim adamları yine bilimsel olarak açıklarlar ama, Allah Teâlâ birçok ayetlerde geçmişteki zalim kavimleri depremle helâk ettiğini haber vermektedir. İşte şukadar şiddetinde,

bukadar şiddetinde olacak derler. Oysa çok zaman onların dediği gibi olmuyor. Bir depremden sonra yüzlerce arçı depremler oluyor. Eğer Allah dilese bu birikmiş enerjinin hepsini birden patlatır, yerin altını üstüne getirir, senin hiçbir tedbirin de fayda vermez Nitekim Semud kavmi Kur'anda örnek verilmektedir ki, bunlar taşları yontmuş onların içinde yaşarken Allah Teâla, onları yakalayıp hepsini helaketti. Bu depremler öyle tesadüfi olan şeyler değildir. Bunun perde arkası vardır ama gözü olup görene. Kalp gözü körelmiş, kendini beyenmiş, her şeyi biliyormuş gibi bencil insanlar bunların zahirine bakarak, hepsine bir gılıf bulup perde arkasını göremezler.

19. (Yeryüzünü de düzgün bir şekilde yarattık ve oraya sabit dağlar yerleştirdik ve orada ölçülü her şeyden bitirdik.) Yani önce yeryüzünü düz bir küre şeklinde yarattık, sonra sarsılmaması için sabit dağları üzerine oturttuk, demektir. Bu günkü bilim adamlarına göre hiçte mantıklı gelmeyen bir şekilde dağların önceden olmadığını işte kaç bin yıl önce lavlarla, patlamalarla meydana geldiğini ileri sürüyorlar. Şimdi dağların sonradan oturtturulduğu kesindir ama, bazı şeyleri tam bilemediğimiz için yukarda da dediğim gibi kendimizce bilimsel bir izah getirmeye çalışıyoruz. Kesin bilmediğimiz bir şeye de nedense Allah bilir demeye yemin etmiş gibi söyliyemiyoruz. Evet, biz: (İşte o yer üzerinde her şeyden ölçülü olarak bitirdik.) Ölçülü bitirmekten maksat, her çeşit bitkiden belli miktarlarda yarattık. Yani hem insanların hem de hayvanların ihtiyaçlarını karşılayacak olan bitkilerin erkek ve dişil olmaları, tohumlanıp aşılanmaları bakımından da her yönüyle ölçülü olarak yarattık, yoksa öyle gelişi güzel değildir.

20-21. (O yeryüzünde hem sizin için, hem de rızıklarını vermekle yükümlü olmadıklarınız için geçimlik yarattık.) Yani hem sizlerin geçimliklerini, rızıklarını, hem de diğer ehli ve vahşi hayvanların geçim ve rızıklarını yarattık. –(Hiçbir şey yoktur ki, hazinesi bizim katımızda olmasın.) Yani her şeyin bilgisi, hazinesi bizim katımızdadır: (Ve biz bildiğimiz miktarda herkesin rızkını indiririz.) Kimine bol kimine az, bazı seneler bolluk, bazı seneler darlık ve saire istediğimiz miktarlarda herkesin rızkını indiririz.

22. (Rüzgârı de aşılayıcı olarak gönderdik.) Lvâkih, lakihe kelimesinin çoğuludur. Lakihe ise, likah kelimesinden türemiştir, bu da aşıcı manasına gelir. İbni Abbas'in tefsirine göre de rüzgâr, ağaçların ve bulutların aşılayıcısıdır. Hasani

Basri, Katada ve Dehhak da aynı şeyi söylemişlerdir. Fakat Razi bununla beraber şöyle demiştir: "Erkek deve aşıladı, dişi deve de ondan gebe kaldı," diye de eklemiştir. Yani erkek deve dişisini aşıladığı gibi rüzgâr de bitkileri aşılar. Bu konuları ziraat uzmanları daha iyi b.lirler. Evet: (Sonra gökten su indirdik onunla sizi suladık ve siz onun için hazinedar da değildiniz.) Yani gökten indirilen yağmurların hazinedarları size ait değildi. O yağmuru da biz indirdik, tohumlamayı de biz yaptık har çeşit bitkiyi de bir ölçü içinde yine biz bitirdik, herkesin rızkını da belli ölçüde biz yarattık. Demek ki bütün bu görünenler kendiliğinden olmuyor, bunları yaratmış ve düzene koymuş olan Allah'tır.

23. (Ve muhakkak ki, biz, evet; işte biz elbette diriltir ve öldürürüz, varisler de biziz.) Yani gerek insanları, gerek hayvanları ve gerekse bitkileri dirilten de biziz, öldüren de biziz ve her şeyin varisi de biziz, bütün mülkün gerçek sahibi biziz. Dikkat edilirse başka ayetlerde olduğu gibi bu ayette de önce (diriltiriz, sonra da öldürürüz,) buyruluyor. Mülk sûresinin 2. ayetinde de: (O, Allah ki, ölümü yarattı ve hayatı da yarattı,) buyruluyor. Demek ölüm hayattan öncedir. Nitekim Âdem'i ölü olan topraktan, neslini de ölü olan nutfe (sperm) den yarattı. İşte bu hayattan sonra ikinci bir ölüm daha vardır ki, o da bu dünya hayatından sonra gerçekleşmekte ve o ikinci ölümden sonra da tekrar kıyamet günü ikinci diriliş gerçekleşmektedir. İki kere ölüm iki kere diriliş olduğunu daha önce Bakara sûresinin 28. ayetinin tefsirinde daha geniş bir şekilde açıklamıştık, oraya bakınız.

24-25. (Andolsun, biz elbette sizden önce gelenleri de biliriz, geri kalanları da.) Yani sizden önceki ümmetlerin neler yaptıklarını da, sizlerin de ve sizden sonra geleceklerin de neler yaptıklarını ve yapacaklarını pekâlâ biliriz. –(Ve şüphesiz ki, senin Rabbin, işte O, onları mahşerde toplayacaktır. O, hakkiyle hâkim ve hakkiyle âlimdir.) O, hâkimlerin üzerinde bir tek hâkim ve âlimlerin üzerinde bir tek âlimdir. O'nun adaletinde en ufak bir şüphe, en ufak bir haksızlık yoktur.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ {٢٦}
وَالْجَآنَّ خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ مِن نَّارِ السَّمُومِ {٢٧} وَإِذْ قَالَ

رَبُّكَ لِلْمَلاَئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَراً مِّن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ {٢٨} فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُواْ لَهُ سَاجِدِينَ {٢٩} فَسَجَدَ الْمَلآئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ {٣٠} إِلاَّ إِبْلِيسَ أَبَى أَن يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ {٣١} قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلاَّ تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ {٣٢} قَالَ لَمْ أَكُن لِّأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ مِن صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ {٣٣} قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ {٣٤} وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ {٣٥} قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ {٣٦} قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ {٣٧} إِلَى يَومِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ {٣٨}

Meali

26-27. Andolsun ki biz insanı pişmiş bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık. –Cinleri de daha önce dumansız ateşten yarattık.

28-29. Hani Rabbin: "Ben kuru bir çamurdan, şekillenmiş balçıktan bir insan yaratacağım, –Ben onu düzeltip (şekil verip) ve ona ruhumdan üflediğim zaman, siz onun için hemen secdeye kapanın demişti.

30-31. Meleklerin hepsi de secde etti, –Ancak İblis müstesna. O secde edenlerden olmadı.

32. (Rabbin, ona) dedi ki: "Ey İblis! Senin için ne var ki, secde edenlerle beraber olmadın?"

33. İblis: "Ben kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattığın bir insana secde etmem," dedi.

34-35. Allah, buyurdu ki: "Öyle ise oradan çık! Sen artık kovuldun. –Şüphesiz ki kıyamet gününe kadar lanet senin üzerinedir.

36. İblis: "Rabbim! Öyle ise tekrar dirilecekleri güne kadar bana mühlet ver," dedi.

37-38. Haydı sen mühlet verilenlerdensin. –Bilinen günün vaktine kadar.

İzahı

26. Bu ayette insanın atası olan Âdem'in pişmiş, yapışkan, siyah bir çamurdan ve kurumuş, kokusu değişmiş bir balçıktan yaratıldığı beyan edilmektedir.

27. Bu ayette ise cinlerin de dumansız bir ateşten veya dokunduğu zaman yakan bir rüzgârdan yaratıldığı beyan edilmektedir.

Salsal; kurumuş bir balçıktır ki vurulduğu zaman bir testi gibi ses çıkarır. Hame, yapışkan kara bir balçık çamur demektir. Mesnun da kokusu değişmiş kurumuş kalmış demektir. İşte insanın ilk babası Âdem böyle bir maddeden yaratılmıştır. Cinler de ateşin dumansız kısmından ya da yakıcı bir rüzgârdan yaratılmışlardır.

28-31. Allah (c.c.) meleklere: (Ben pişmiş yapışkan, kokusu değişmiş, kuruyup kalmış olan balçıktan bir beşer, insan yaratacağım, onu tesviye edip şekilendireceğim ve ruhumdan da ona üflediğim vakit, derhal onun için secdeye kapanın,) diye emretti. –(Melekler de topyekûn hepsi secde etti. –Ancak İblis müstesna, o secde edenlerle beraber olmadı.) Melekler kibirlenmeden, itiraz etmeden secde ederken İblis kibirlendi Âdem'e secde etmedi.

32-35. Bunun üzerine Allah C.C: (Buyurdu ki: "Ey İblis! Senin için sebep ne ki secde edenlerle beraber olmadın?" –İblis: Ben kuru bir çamurdan şekillenmiş balçıktan yarattığın bir beşere secde etmem, dedi. –Allah C.C: Öyle ise oradan çık! Sen artık kovuldun. –Artık kıyamet gününe kadar lanet senin üzerinedir.)

Şimdi burada şöyle bir soru akla gelebilir. Acaba Âdem (a.s.) yeryüzünde mi yaratıldı, yoksa cennette mi? Benim anlayışıma göre cennette yaratıldı, ama toprağı ve suyu yeryüzünden getirtildi. Rivayetlere göre de onun toprağını Azrail (a.s.) getirdi. Çünkü ayette geçen: (Oradan derhal çık,) ifadesi cennetten kovulduğunu gösteriyor. Âraf sûresinin 13. ayetinde: (Oradan derhal in,) ifadesi de yeryüzüne in, anlamına gelmektedir. Fakat İblis kovulunca hemen Âdem'e vesvese vererek onu da yoldan çıkararak yasaklanmış ağaçtan yedirmek suretiyle Âdem'le Havva'nın çenetten kovulmasına sebep olmuştur. Yani secde etmediğinden dolayı Allah Teâlâ onu lanetleyince o da hemen kinini kusmuş, Âdem le

Havva'yı yoldan çıkarmış ve onların da cennetten kovulmalarına sebep olmuştur. İblis, Âdem'e ve onun nesline bu kin ve düşmanlığını yeryüzünde de sürdürmektedir ve kıyamete kadar da sürdürecektir.

36-38. Ve ondan sonra İblis şöyle demektedir. (Ey Rabbim! Öyle ise tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver.) Yani bana Âdemin yüzünden olan oldu, beni mademki rahmetinden kovdun, o zaman insanların diriltilecekleri güne kadar bana ömür ver, yaşama hakkı ver, dedi. –Allah Teâlâ da ona: (Haydı sen mühlet verilenlerdensin. –Sana bilinen güne kadar mühlet,) buyurdu. Yani o zamana kadar yaşa bakalım ne yapacaksın? diye İblis'e kıyamete kadar yaşama hakkı verdi.

قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الأَرْضِ وَلأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ {٣٩} إِلاَّ عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ {٤٠} قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ {٤١} إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلاَّ مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ {٤٢} وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ {٤٣} لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ {٤٤}

Meali

39-40. İblis şöyle dedi: "Rabbim! Beni saptırdığın için ben de mutlaka yeryüzünde onlara günahları süsleyeceğim ve elbette onların tümünü azdıracağım." –Ancak o kullarından ihlâslı olanlar müstesna.

41. Allah'ta şöyle buyurdu: "İşte şu benim doğru yolumdur."

42. Şüphesiz ki, kullarım üzerinde senin bir saltanatın yoktur. Ancak azgınlardan sana uyanlar müstesna.

43-44. Şüphesiz ki, onların hepsine vadedilen yer cehennemdir. –Onun yedi kapısı vardır. Onlardan her biri için de ayrılmış bir bölüm vardır.

İzahı

39-40. Bu ayetlerde İblis diyor ki: (Rabbim! Sen beni azdırıp saptırdın, ben de bu yüzden yeryüzünde bir takım günahları insanlara süslü göstereceğim. –Yalnız kullarından ihlâslı olanlar hariç, ötekilerinin hepsini azdırıp yoldan çıkaracağım.)

41-42. Allah Teâla, İblise diyor ki: (Benim gösterdiğim dosdoğru bir yoldur. –Şüphesiz ki, sana uyan azgın ve sapkınların dışında senin kullarım üzerinde hiçbir saltanatın yoktur.) Yani senin kullarım üzerinde bir gücün bir saltanatın yoktur ki onlara zorla bir şey yaptırabilesin. Ancak sana uyanlar, kendi azgın ve sapkınlıklarının yüzündendir ama, senin vesvesen de onların azgınlıklarına ve sapkınlıklarına yardımcı olabilir.

43-44. Ve işte o azgınlıklarıyla sana uymuş olan: (Kullarımın yeri de şüphesiz ki cehennemdir.—Onun yedi kapısı vardır onlardan her bir kapı içinde de ayrılmış bölümler vardır.) Yani cehennem yedi kapıdan ve yedi ayrı bölümden oluşmuştur ki, bu kapılar ve bu bölümler aşağıdan yukarıya değil, tersine yukardan aşağıya doğru açılıp inilmektedir. Her bölümün cezası ve azabının şiddeti de farklıdır. Bunun içindir ki, Allah Teâlâ Nisa sûresinin 145. ayetinde: (Münafıklar cehennemin en aşağı katındadırlar,) buyurmaktadır. Rivayetlere göre şeytan dördüncü katta azap görecektir. Şeytandan daha kötü insan şeytanları vardır ki, onlar şeytandan daha alt katlarda azap göreceklerdir.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ {٤٥} ادْخُلُوهَا بِسَلاَمٍ آمِنِينَ {٤٦} وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِم مِّنْ غِلٍّ إِخْوَاناً عَلَى سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ {٤٧} لاَ يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُم مِّنْهَا بِمُخْرَجِينَ {٤٨} نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ {٤٩} وَ أَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الأَلِيمَ {٥٠

Meali

45-46. Şüphesiz ki Allah'tan korkanlar cennette ve pınarların başındadırlar. –Onlara selametle emin olarak oraya girin, denir.

47. Biz cennetliklerin kalplerindeki kini de soyar atarız. Artık kardeş olarak köşkler üzerinde karşı-karşıya gelirler.

48. Orada kendilerine hiçbir yorgunluk dokunmayacaktır ve onlar oradan çıkarılmayacaklardır da.

49. (Ey Muhammed!) Kullarıma haber ver ki, ben, işte ben; gerçekten bağışlayıcı ve esirgeyiciyim.

50. Bununla beraber şüphesiz ki, benim azabım; işte o acıklı bir azaptır.

İzahı

45-46. Bu ayetlerde Allah'tan korkup haramlardan sakınan, O'nun emirlerini yerine getirip yasaklarından korunan muttakiler için köşkler üzerinde, pınarlar başında ve hiçbir kimsenin aklına hayâlına gelmeyen nimetlerle donatılmış olan cennetler vadedilmektedir. Orada emniyet ve selamet içinde kardeşçe bir araya geleceklerdir.

47-48. Bu ayetlerde de Allah (c.c.) cennete girenlerin kalplerini rahatsız eden kin ve düşmanlık gibi kötü duyguları kalplerinden söküp atacağını ve oradan bir daha çıkarılmayacaklarını haber vermektedir.

Cennet sadece huzur ve mutluluk yeri olduğu için, insanın kalbinde onu rahatsız eden, kin, haset ve düşmanlık gibi kötü duyguları Allah Teâla, onların kalbinden söküp atacaktır. Çünkü orada sadece huzur ve mutluluk duysunlar, kardeşçe bir araya gelip oturup sohbet etsinler.

49-50. Bu ayetlerde de Allah Teâla, Peygamber (a.s.)'a hitap ederek kullarını çok bağışlayıcı ve esirgeyici olduğunu ve bunu kullarına bildirmesini istemektedir. Ancak azgınlara, asilere de tövbe etmedikleri takdirde azap edeceğini ve azabının çok acıklı olacağını haber vermektedir.

وَنَبِّئْهُمْ عَن ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ {٥١} إِذْ دَخَلُواْ عَلَيْهِ فَقَالُواْ
سَلاماً قَالَ إِنَّا مِنكُمْ وَجِلُونَ {٥٢} قَالُواْ لاَ تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ

بِغُلاَمٍ عَلِيمٍ {٥٣} قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَى أَن مَّسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ {٥٤} قَالُواْ بَشَّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلاَ تَكُن مِّنَ الْقَانِطِينَ {٥٥} قَالَ وَمَن يَقْنَطُ مِن رَّحْمَةِ رَبِّهِ إِلاَّ الضَّآلُّونَ {٥٦} قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ {٥٧} قَالُواْ إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ {٥٨} إِلاَّ آلَ لُوطٍ إِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ أَجْمَعِينَ {٥٩} إِلاَّ امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَا إِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ {٦٠}

Meali

51. Hem o, kullara, İbrahim'in misafirlerinden haber ver.

52. Hani melekler İbrahim'in yanına girdikleri zaman: "Selam," demişlerdi. İbrahim da onlara: "Biz sizden korkuyoruz," demişti.

53. Melekler de: "Korkma! Biz sana bilgin bir oğul müjdeliyoruz."

54. İbrahim dedi ki: "Bana ihtiyarlık gelmişken mi beni müjdeliyorsunuz?"

55. Melekler: "Seni gerçekle müjdeliyoruz. Sakın Allah'ın rahmetinden ümidini keser olma," dediler.

56. İbrahim de dedi ki: "Rabbimin rahmetinden sapıklardan başka kim ümidini keser?"

57-58. Ey elçiler! Başka ne işiniz var, dedi. –Melekler: "Biz suçlu bir kavmi cezalandırmak için gönderildik," dediler.

59. Ancak Lut ailesi müstesnadır. Şüphesiz ki onların hepsini kurtaracağız.

60. Yalnız Lut'un karısı hariç. Çünkü biz onu geri kalıp helâk olanlardan takdir ettik.

İzahı

51-60. Bu ayetlerde Hud sûresinde de geçtiği gibi Lut kavmini helâk etmek için gelen melekler önce İbrahim (a.s.)'a uğrayıp onu İshak'la müjdeledikleri, fkat esas görevlerinin Lut kavmini helak etmek olduğunu söyledikleri

ifade edilmekte. Çünkü Lut kavmi yeryüzünde en çirkin bir fuhuş işliyorlardı. kadınları bırakıp erkeklerle livata ediyorlardı. İşte Lut iman edenleri aılp çıktıktan sonra bu azgınları helak ettiler. Lut'un karısını de kafir olduğu için o da onlarla beraber helakoldu. Evet, bu konu Hud suresind de anlatılmıştı burada bir daha ibret için tekrar edilmiştir.

فَلَمَّا جَاء آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ {٦١} قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ {٦٢} قَالُواْ بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُواْ فِيهِ يَمْتَرُونَ {٦٣} وَأَتَيْنَاكَ بَالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ {٦٤} فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلاَ يَلْتَفِتْ مِنكُمْ أَحَدٌ وَامْضُواْ حَيْثُ تُؤْمَرُونَ {٦٥} وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَؤُلاء مَقْطُوعٌ مُّصْبِحِينَ {٦٦} وَجَاء أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ {٦٧} قَالَ إِنَّ هَؤُلاء ضَيْفِي فَلاَ تَفْضَحُونِ {٦٨} وَاتَّقُوا اللّهَ وَلاَ تُخْزُونِ {٦٩} قَالُوا أَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ {٧٠} قَالَ هَؤُلاء بَنَاتِي إِن كُنتُمْ فَاعِلِينَ {٧١} لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ {٧٢} فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ {٧٣} فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ {٧٤} إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ {٧٥} وَإِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ {٧٦} إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِّلْمُؤمِنِينَ {٧٧} وَإِن كَانَ أَصْحَابُ الأَيْكَةِ لَظَالِمِينَ {٧٨} فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ {٧٩}

Meali

61-62. Elçi melekler, Lut ailesine gelince, –Lut, siz bilinmeyen kimselersiniz, dedi.

63-64 - (Melekler):Dediler ki, "doğrusu biz sana onların şüphe ettiği şeyle (azapla) geldik."—Ve sana gerçekle geldik ve biz elbette doğrulardanız.

65-"Hemen gecenin bir bölümünde aileni yürüt (yola çık) ve sen de arkalarından git, içinizden hiçbir kimse dönüp geriye bakmasın, emredildiğiniz yere gidin."

66. Ona (Lut)'a şu kesin emri vahyi ettik. "Bu kâfirler sabaha çıkarken elbette onların arkaları kesilecektir."

67. Fakat o şehir halkı (iğrenç livata yapmak) için sevinerek geldiler.

68-69. Lut, kavmine: "Bunlar benim misafirlerimdir, sakın beni rezil-rüsvay etmeyin,"-Allah'tan korkun, beni rezil etmeyin," dedi.

70. Lut kavmi ise: "Biz seni âlemin işine karışmaktan men etmemiş miydik?" dediler.

71. Lut dedi ki: "Eğer yapacaksanız işte şunlar benim kızlarım (onlarla meşru ilişkiye girin, misafirlerime dokunmayın,") dedi.

72-73. (Ey Muhammed!) Senin ömrüne andolsun ki, onlar sarhoşlukları içerisinde bocalayıp duruyorlardı.-Derken güneşin doğuşunda korkunç bir ses onları yakaladı.

74. Biz onların beldelerini altını üstüne çevirdik ve onların üzerine balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık.

75. Şüphesiz ki, bunda düşünceli kimseler için elbette ibretler vardır.

76. Şüphesiz ki, o (Lut kavminin helâk olduğu yer) elbette bir yol üzerinde durmaktadır.

77-78. Şüphesiz ki, bunda iman edenler için bir ibret vardır. –Ve muhakkak ki, Eyke halkı da zalim idiler.

79. Artık onlardan da intikam aldık. Hal bu ki, o (Eyke ve Medyen) apaçık göz önünde durmaktadırlar.

İzahı

61-65. Evet, bu ayetlerde de Lut (a.s.)'ın kıssasının özeti şöyledir. Melekler Lut'a güzel insan suretinde temiz kıyafetli olarak gelince Lut, onların yabancı

olduklarını zannederek, siz tanıdık kimseler değilsiniz, dedi. Melekler de ona kavmini kasdederek doğrusu onların şüphe ettikleri azapla onları yakalamaya geldik ve sana gerçeği söylüyoruz. Biz hakikaten bu iş için geldik, sen gecenin bir bölümünde aileni, yani sana inananları yürüt, onları yola çıkar ve sen de onların arkalarına düş, hiçbiriniz geriye dönüp bakmadan size nereye gitmeniz emrediliyorsa oraya çekin gidin, dediler.

66. Allah (c.c.) buyurdu ki: (Biz ona, Lut'a vahyetti k, bu kâfirler sabaha çıkarken elbette onların arkaları kesilecektir.) Yani bu pisliği yapanların sabaha yakın kökünü kazıyıp arkalarını keseceğiz, onlardan geriye hiçbirini bırakmayacağız.

67-71. Böylece bu azgın ve çılgın kavim meleklerin geldiğini görünce sevinip hemen onlara tecavüz için koşup geldiler. Lut (a.s.) da onların geliş maksatlarını anlayınca, bunlar benim misafirlerim, Allah'tan korkun beni onlara karşı rezil-rüsvay etmeyin. Ve bütün kadınları kendi kızları yerine koyarak eğer yapacaksanız, şunlar benim kızlarım, onlarla meşru ilişkiye girin, dedi. Fakat onlar Lut (a.s.)'a: Biz seni âlemin işine karışmaktan men etmemiş miydik dediler?

Lut a.s: (Şunlar benim kızlarım onlarla ilişkiye girin) demesinden maksat yani bütün kadınlar benim kızlarımdır onlarla evlenerek meşru bir ilişkiye girin demek istemiştir. Yoksa öyle gelişigüzel kadınlarla ilşkiye girin anlamında değildir.

72-77. Allah Teâla, Peygamberimize bu olayı vahyederken sonunda ona hitaben buyurdu ki: (Ey Peygamber! Senin ömrüne andolsun ki, o zalimler bir sarhoşluk içerisinde bocalayıp dururlarken, tam güneşin doğuşuna doğru korkunç bir ses onları yakalayıverdi. Onların altını üstüne çevirdik ve onların üzerine balçıktan pişirilmiş taşlar yağdırdık.) Yani daha önce de Hud sûresinde zikrettiğimiz gibi bir yanardağdan lavlar patlayıp, bu gürültü ile beraber, bu lavlardan cehennem gibi balçıktan taşlar yukarı fışkırıp ve onların üzerlerine düşerek yakıp yıktı. İşte azcık düşüncesi olan kimseler için ibretler vardır. Üstelik Lut kavminin helâk olduğu yer yol üzerinde, uğrak bir yerde, herkesin görüp ibret alacağı bir yerdir. Şüphesiz ki, iman edenler buraları görüp onlardan ders almalıdırlar.

78-79. Bu ayetlerde ise Şuayb (a.s.)'ın kavminin yaşadığı Şam'la Filistin arasında bulunan Eyke halkının da zalimlerden oldukları ve her ikisinden de

intikam alındığı haber verilmektedir. Bunların her ikisi de yani Lut kavminin de, Şuayb (a.s.)'ın kavminin de helâk oldukları yerler insanların yolları üzerinde, gelip geçtikleri uğrak yerlerde oldukları beyan edilmektedir ki, insanlar buralardan gelip geçerken görüp ibret alsın, ders çıkarsınlar.

وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ {٨٠} وَآتَيْنَاهُمْ آيَاتِنَا فَكَانُواْ عَنْهَا مُعْرِضِينَ {٨١} وَكَانُواْ يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتاً آمِنِينَ {٨٢} فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُصْبِحِينَ {٨٣} فَمَا أَغْنَى عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَكْسِبُونَ {٨٤}

Meali

80-81. Muhakkak ki, Hicir halkı da peygamberlerini yalanladılar. –Biz onlara ayetlerimizi verdik, ama onlardan yüz çeviriyorlardı.

82-84. Onlar dağlardan güvenli evler yontuyorlardı. –Derken sabahlarken onları da korkunç ses yakaladı. –Kazandıkları onlardan hiçbir şeyi savmadı.

İzahı

80-84. Bu ayetlerde daha önce Hud sûresinde geçtiği gibi Salih kavmine ve onların gidişatına tekrar vurgu yapılarak anlatılmaktadır. Hicir, Medine ile Şam arasında bir vadidir ki Salih (a.s.)'ın kavmi dağları, taşları oyarak kendilerince güvenilir bir yerde yaşıyorlardı. Fakat onların da azgınlıkları sebebiyle şiddetli bir ses ve gürültü ile beraber deprem çığlığı sabaha yakın onları yakaladı ve onların yaptıkları dağlardan oyma evleri kendilerini Allah'ın azabından kurtaramadı, yok olup gittiler.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلاَّ بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لآتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ {٨٥} إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلاَّقُ الْعَلِيمُ {٨٦} وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعاً مِّنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ

الْعَظِيمَ {٨٧} لاَ تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجاً مِّنْهُمْ وَلاَ تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ {٨٨} وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ {٨٩} كَمَا أَنزَلْنَا عَلَى المُقْتَسِمِينَ {٩٠} الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ {٩١} فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِيْنَ {٩٢} عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ {٩٣} فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ {٩٤} إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ {٩٥} الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللهِ إِلـهاً آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ {٩٦} وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ {٩٧} فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُن مِّنَ السَّاجِدِينَ {٩٨} وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ {٩٩}

Meali

85. Gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları hak olarak yarattık. O saat (kıyamet saati) de elbette gelecektir. Sen artık onlardan yüz çevirmekle yüz çevir.

86. Şüphesiz ki: "Rabbin, işte O; bihakkın yaratan, bilendir.

87. Andolsun ki: "Sana tekrarlanan yedi (ayetli Fatihayı) ve muazzam Kur'an'ı verdik."

88. Sakın onlardan (kâfirlerden) bazılarına çift-çift geçimlik verdiğimiz şeylere göz dikme ve onlara üzülme ve müminler için tevazu kanatlarını indir.

89-90. De ki: "Ben apaçık bir uyarıcıyım." –Tıpkı o taksimcileri (Yahudi ve Hıristiyanları) uyarıp azap indirdiğimiz gibi (size de azap indiririz.)

91-93. Onlar ki, Kur'an'ı bölük-bölük parçaladılar. –Senin Rabbin hakkı için elbette biz onların hepsine, –Yaptıkları şeylerden soracağız.

94. Sen emrolunduğun şeyi açıkça söyle ve şirk koşanlara aldırma.

95-96. O alay edenlere karşı biz sana yeteriz. Onlar ki, Allah'la beraber başka bir tanrı edinirler. Onlar yakında bileceklerdir.

97. Andolsun ki, onların dedikodularından göğsünün daraldığını biliyoruz.

98. Sen hemen Rabbini hamd ile tesbih et.

99. Ve sana yakin (kesin bir kanaat) gelene kadar Rabbine ibadet et.

İzahı

85. Daha önce inkâr eden zalimlerin cezalarının verildiği Peygambere bildirildikten sonra, bu ayette de Allah Teâla, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan bütün varlıkların yaratıcısı olduğunu ve bütün varlıkların O'na ait olduğunu bildirmektedir. Ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlere karşı bu gökleri ve yeri yaratan Allah, kıyamet saatini da elbette getireceğini beyan etmiş. Ve artık Peygamber (a.s.)'ın da bu imansızlardan güzel bir şekilde yüz çevirmesini emretmiştir. Yani Mekke döneminde inkâr eden müşrikler çeşitli şekilde Peygamber (a.s.)'ı incitiyor, ona ilişmek istiyorlardı. Cenab-ı Hak bunlara karşı sabırlı olup, onlara uymadan güzel bir şekilde yüz çevirip onlardan uzak durmasını emretmektedir.

86. Bu ayette de Allah Teâla, bütün kâinatın yaratıcısı olduğunu, hakkiyle bir tek yaratıcı olduğunu ve her şeyi bildiğini beyan etmektedir.

87-88. Bu ayetler ise Fatihanin tefsirinde de geçtiği gibi, yedi ayetli tekrar edilen Fatiha sûresinin ve Kur'an'ı-Azimuşşanın Peygambere verildiği, kendisinde böyle bir hazine varken başkalarına verilen çeşitli dünyalık nimetlere göz dikmemesi, onlara imrenmemesi emredilmektedir.

Seb'almesânî: (tekrar edilen yedi) demektir. Yani bununla Fatiha sûresi kasdedilmektedir. Çünkü Fatiha yedi ayetlidir ve bütün namazların rekâtlarında tekrar edilerek okunmaktadır. Fatihanin tefsirinde bu sûrenin birkaç ismi olduğunu ve faziletini orada açıklamıştık, fatihanin tefsirine bakabilirsiniz. Yani Peygamber de bir insan olması nedeniyle insanlar çeşitli nimetlerle, bolluk içinde yaşarlarken, o sade bir hayat yaşıyordu ve zaman-zaman eşleri da bundan şikâyetçi oluyorlardı. İşte belki de onlara bir uyarı olarak kendilerine Fatiha gibi ve Kur'an'ı

Azimuşşân gibi bir hazine verilmişken başkalarına verilen dünya nimetlerine göz dikip onlara imrenmelerinin uygun olmadığı haber verilmiştir.

89-91. Bu ayetlerde de Yahudi ve Hıristiyanların kitapları parça-parça edip, işlerine gelenlere inanırken işlerine gelmeyenleri de değiştirerek kısımlara, mezheplere böldükleri ifade edilmektedir. İşte onları Allah Teâla, çeşitli zamanlarda çeşitli cezalara çarptırdığı gibi, Kur'an'ı da bölük-bölük parçalayıp bir kısmına inanıp bir kısmına inanmayanların başlarına aynı şekilde belalar geleceğine ve cezalandı rılacaklarına işaret edilmektedir. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için Bakara sûresinin 85. ayetin tefsirine bakınız.

92-93. Bu ayetlerde de gerek geçmiş kitapları parçalara ayıranların, gerekse Kur'an'ı parçalamak isteyenlere elbette hesap sorulacağı bildirilmektedir. Geçmiş kitapları nasıl kendilerine göre değiştirip ya da tevil ederek çeşitli inanç guruplarına, mezheplere bölünmüş ve sonra da cezalandırılmışlarsa, Kur'an'ı da kendi kafalarına göre tevil edip, çeşitli inanç guruplarına ayrılmış olanlara da aynı şekilde hesap sorulup ve cezalandırılacaklardır.

94-96. Bu ayetler ise Allah'ı bırakıp başkalarına taparak, O'na ortak koşanlara karşı Peygambere, Allah'tan ne emredilmiş ise, onu hiç çekinmeden apaçık söylemesi emredilmektedir. İman etmeyen kâfirlerin kendisine tepki göstermelerine karşı da onlarla fazla tartışmadan güzel bir şekilde yüz çevirip ayrılması ve Allah, alay edenlerin hakkından gelmeye de kâfi geleceğini haber vermektedir. Bazı tefsirciler bu ayetin nesh edildiği (hükümsüz) kılındığını ileri sürmektedir.

97-99. Bu ayetlerde ise müşriklerin peygamberimiz hakkında ileri geri konuşmalarını, ona sataşmalarını kendisini üzdüğünü ve bunlardan dolayı göğsünün daraldığını Allah Teâlâ'nın bildiği ve bunlardan haberdar olduğu, onlara karşı sabredip ölüm gelene kadar Rabbine ibadet etmesi, O'na hamd ile tesbih etmesi ve secde edenlerden olması emrediltmektedir.

NAHİL SÛRESİ

Bu sûre Mekke döneminde inmiştir. Hasani Basri, İkrime ve Cabir'e göre bu sûrenin tamamı Mekke de inmiştir. Ancak İbni Abbas'a göre 16-95-96. ayetler Medine de inmiştir. Bu sûreye Nahil sûresi denmesinin sebebi ise arîden ve baldan bahsedileceği içindir.

Ayet Sayısı: Yüz yirmi sekiz

Kelime sayısı: Bin sekiz yüz kırk bir

Harf sayısı: Yedi bin yedi yüz yedidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

أَتَى أَمْرُ اللهِ فَلاَ تَسْتَعْجِلُوهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ {١} يُنَزِّلُ الْمَلآئِكَةَ بِالْرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنذِرُواْ أَنَّهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنَاْ فَاتَّقُونِ {٢} خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ بِالْحَقِّ تَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ {٣} خَلَقَ الإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ {٤}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Allah'ın emri geldi, sakın onu acele ederek istemeyin. Allah, şirk koşanların şirk koştuklarından beridir, yücedir.

2. (Allah,) emrinden ötürü ruhla (Cibril'le) birlikte melekleri kullarından dilediğine indirir ki,uyarın! "O şani yüce olan benden başka hiçbir Tantı yoktur, artık benden korkun!"

3. Gökleri ve yeri hak ile yarattı. O, Allah, onların şirk koştuklarından yücedir.

4. İnsanı nutfeden yarattı. Fakat o birden apaçık bir hasım kesildi.

İzahı

1. (Allah'ın emri geldi onu acele etmeyin, Allah, şirk koşanların koştuklarından beridir, yücedir.) Yani kıyamet satı yakındır onu acele istemeyin.

Etâ, mazı (geçmiş) zaman kipiyle gelmiştir. Çünkü Araplar bir şeyin yakında geleceğine geldi derlermiş. Bundan dolayı geleceği pek yakın olan kıyamet saati, geldi, diye ifade edilmektedir. İbini Abbas şöyle demiştir. Kâfirlerin bazıları bazılarına, Peygamberimizi kasdederek: Bu adam kıyamet yaklaştı, diye iddia ediyor, bazı işlerinizi askıya alın ve bakın bakalım dediği doğru çıkacak mı? dedikleri zaman, Kamer sûresinin birinci ayeti indi: (Kıyamet saati yaklaştı ve ay yarıldı.) Bu ayetin iniş sebebi ise Buhari'nin rivayet ettiği bir hadise göre Peygamberimiz: "İki parmağını yan-yana getirerek ben gönderildim ve benimle kıyamet şu iki parmak gibidir," diye yakın olduğunu işaret buyurmuş. Yani ey müşrikler! Alay ederek kıyamet ne zaman? diyerek onu acele ediyorsunuz, ama o çok yakındır: (Allah şirk koşanların koştuklarından beridir, yücedir.) Ve alay edip acele ettiğiniz o kıyamet saati pek yakındır, gelip kapıya dayanmıştır.

2. (Allah, emrinden ötürü Cibril'le birlikte melekleri, kullarından dilediğine indirir ki, onları uyarın! O şani yüce olan "Allah" benden başka hiçbir Tanrı yoktur. Öyle ise artık benden korkun!) Yani Allah, emirlerini yerine getirmek, insanları uyarmak için kullarından istediğini peygamber olarak seçer ve ona meleklerden de Cibril'le birlikte istediğini seçip o peygamberine vahyi gönderir. O, kimi dilerse onu peygamber yapar ve hangi meleği isterse onunla o peygambere vahyi gönderir ki, kulları kendisine şirk koşmasınlar diye onlara uyarıda bulunsun.

Bu ayette geçen (Ruh) hakkında tefsircilerin farklı yorumları olmuştur. Kimine göre bundan maksat vahyi, kimine göre Kur'an ve kimine göre de Cibril demektir. Bana göre de Cibril'dir, çünkü birkaç ayette Cibril'in adı Ruh olarak geçmektedir. Yukarda izah etmeye çalıştığımız gibi Allah, kullarından dilediğini peygamber seçtiği gibi, meleklerden de Cibril'le birlikte başka melekleri de seçip, onlarla da vahyi gönderebilir. Bu ayet hem müşriklere hem de Yahudilere

bir cevap teşkil etmektedir. Çünkü müşriklerden bazıları Peygamberimizi haşa buna layık görmüyorlardı. Ve eğer peygamber olacaksa onlara göre şerefli ve itibarlı gördükleri iki şehir halkından ve iki kişiden biri olmalıyıdı diye böyle laflar ediyorlardı. Yahudiler de Cibril hep azapla vahyi getirip haber veriyor diye ona itiraz ederek adeta ona düşman olmuşlar ve ondan hoşlanmıyorlardı. İşte bu sebeplerden dolayı Allah Teâla san ki onlara cevap verircesine: Ben hangi insana, hangi melekle vahyı göndermek istersem onunla dilediğim kimseye vahyi gönderirim ki, bana şirk koşmaktan, ısyan etmekten ötürü insanları uyarsınlar. Artık sizin beğenmemek gibi, itiraz etmek gibi bir hakkınız yoktur.

3. (Gökleri ve yeri hak ile yarattı. İşte O, Allah şirk koşanların şirkinden beridir, yücedir.) Ey müşrikler! siz gökleri, yeri ve ikisi arasında olan bütün mevcudatı yaratan Allah'a nasıl ortak koşarsınız? Hiçbir şey yaratamayan, konuşamayan, işitemeyen, fayda ve zarar veremeyen yaratılmış canlı ya da cansız şeyleri O'na nasıl ortak yapabilirsiniz? Onların önünde nasıl eğilirsiniz, onlardan nasıl yardım istersiniz, onlara nasıl yalvarıp yakarırsınız, sizde hiç beyin yok mu? Gökleri yeri ve bütün mevcudatı yaratan Allah'ı bırakıp da bunlara kulluk ediyorsunuz.

4. (Allah, insanı bir nutfeden "sperm"den yarattı da hemen o açıktan bir hasım kesildi.) Yasin-i şerifte ve benzeri ayetlerde de geleceği gibi Mekke de Ebiyyibni Halef denen bir müşrik ve benzerleri eline çürümüş bir kemiği alıp onu ufalayıp Peygamberimize karşı savurarak bu mu diriltilecek? diye alay ederek Allah'a ve Peygambere husumet ilan etmiştir. Bu ve bunun gibiler bir nutfeden, adi bir meniden yaratıldıklarını ne çabuk unuttular da bu küstahlığı gösteriyorlar? İşte bu iki ayet böyle Allah'a husumet ilan edenler hakkında inmiştir.

وَالأَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ {٥}
وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ {٦} وَتَحْمِلُ
أَثْقَالَكُمْ إِلَى بَلَدٍ لَّمْ تَكُونُواْ بَالِغِيهِ إِلاَّ بِشِقِّ الأَنفُسِ إِنَّ رَبَّكُمْ
لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ {٧} وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً

وَيَخْلُقُ مَا لاَ تَعْلَمُونَ {٨} وَعَلَى اللهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا جَآئِرٌ وَلَوْ شَاء لَهَدَاكُمْ أَجْمَعِينَ {٩}

Meali

5. Hayvanları da O, yarattı. Onlarda sizin için ısıtıcı şeyler ve birçok faydalar vardır ve onlardan bir kısmını da yersiniz.

6. Ayriyeten onları akşamleyin getirirken, sabahleyin salıverirken onlarda sizin için bir güzellik vardır.

7. Bu hayvanlar varacağınız memleketinize ancak güçlükle yüklerinizi taşırlar. Şüphesiz ki Rabbiniz çok şefkatli, pek merhametlidir.

8. Hem onlara binesiniz diye, hem de süs olsun diye atları, katırları ve merkepleri yarattı ve daha bilmediğiniz nice şeyler yarattı.

9. Doğru yolu göstermek Allah'a aittir. Onun eğrisi de vardır. Allah, dileseydi sizin hepinizi doğru yola iletirdi.

İzahı

5-6. Bu ayetlerde Allah Teâla, gökleri, yeri ve insanları yarattığı gibi hayvanları da o insanların menfaatine yarattığını haber vermektedir. Bu hayvanların bir kısmının derilerinden, bir kısmının, hem etinden, sütünden hem de derilerinden ve bir kısmınınsa yükte ve binekte kullanılarak faydalandığımız ve daha bilip bilmediğimiz birçok nimetlerin verildiği ifade edilmektedir.

7-8. Bu ayetlerde de insanların kendilerinin taşıyamayacakları ağır yüklerini taşıyacak deve gibi hayvanların, yine hafif yükler taşıyacak olan at, katır ve merkep gibi hayvanların da insanların menfaatine yaratıldığı ve bu hayvanların aynı zamanda birer süs olarak da göze çarptıkları beyan edilmektedir.

9. Bu ayette de bütün bu nimetleri veren Allah Tâla, yolun doğrusunu da insanlara gösterdiğini, ancak bu doğru yolu benimseyenler olduğu gibi benimsememiş, iman etmemişlerin de olduğunu haber vermiş. Ve dileseydi bütün insanlığı topyekün olarak doğru yoluna iletebileceğini beyan etmiştir.

Allah (c.c.) istediği her şeyi yapmaya muktedirdir. Fakat Allah Teâlâ hikmetinin gereği kimseyi inanmaya zorlamamaktadır, kimsenin cüzi iradesine müdahale

etmemektedir. O, herkese yolun doğrusunu de eğrisini de peygamberler vasıtasıyla bildirmiş, sonuçlarını da bildirmiş ve artık insanın kendi iradesine, seçeneğine bırakmıştır. Herkes yapacağı işin sonucuna da katlanmak zorundadır.

هُوَ الَّذِي أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَّكُم مِّنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ فِيهِ تُسِيمُونَ {١٠} يُنبِتُ لَكُم بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ وَالنَّخِيلَ وَالأَعْنَابَ وَمِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ {١١} وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالْنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالْنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِأَمْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ {١٢}

Meali

10. Sizin için gökten su indiren O'dur. İçtiğiniz ve hayvanları otlattığınız bitkiler de o sudandır.

11. Allah, sizin için o su ile ekin, zeytin, hurmalık, üzümler ve her çeşit meyveler bitirir. İşte şüphesiz ki bunda düşünen bir toplum için elbette ibret vardır.

12.Ve geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı O, sizin hizmetinize amade kıldı. Şüphesiz ki bunda da aklıselim olanlar için ibret vardır.

İzahı

10-12. Bu ayetlerde de insanın emrine, hizmetine sunulmuş olan birçok nimetlerin verildiği, bununla beraber Allah Teâla'nın bu nimetleri nasıl yarattığına bakıp aklı başında olan herkesin düşünüp bunlardan ibret almaları ve Allah'ın verdiği bu nimetlere karşı şükretmeleri gerektiği ifade edilmektedir. İnsan bu kadar sayısız nimetlere karşı nankör olmamalı bu nimetlere karşı duyarsız kalmamalı, Rabbini tanıyıp ancak O'na şükredip O'na kulluk etmelidir.

وَمَا ذَرَأَ لَكُمْ فِي الأَرْضِ مُخْتَلِفاً أَلْوَانُهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِّقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ {١٣} وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُواْ مِنْهُ لَحْماً

طَرِيّاً وَتَسْتَخْرِجُواْ مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُواْ مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {١٤} وَأَلْقَى فِي الأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَاراً وَسُبُلاً لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ {١٥} وَعَلامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ {١٦}

Meali

13. Ve sizin için yerde renkleri muhtelif olarak neler yaratmış ise, şüphesiz ki bunda da öğüt alacak olan bir toplum için elbette ibret vardır.

14. O, Allah ki, denizi de sizin hizmetinize amade kılmıştır. Çünkü ondan taze bir et yiyesiniz ve ondan giyineceğiniz süsü çıkarasınız, diye. Gemilerin de o denizde yara-yara süzülüp gider olduğunu görürsünüz. Hem O'nun lütfünden istersiniz ve hem de umulur ki, sizler şükredersiniz.

15. Ve Allah, yerde sabit dağlar kıldı. Çünkü sizi sallayıp muzdarip etmesin diye. Nehirler ve yollar da vücuda getirdi ki, (yolculuğunuzda) doğru yolu bulasınız.

16. Daha birçok alâmetler yarattı. Onlar (insanlar) geceleyin yıldızların kılavuzluğu ile doğru istikamete ererler.

İzahı

13-16. Evet, bu ayetlerde de Allah Teâla, düşünen, öğüt alan ve şükreden topluluklar için yeryüzünde muhtelif renklerde, tatlarda, güzel rızıklar, nimetler yarattığını denizleri insanların emrine ve hizmetine sunduğunu haber vermektedir. Bu denizlerden taze et, balık yesinler, yine o denizlerden süslü giysiler elde etsinler. Yine yeryüzü sallanıp da insanları muzdarip etmesin diye dağları yer üzerine kazık gibi oturtmuştur. Çünkü dağlar otutturulmadan önce yer beşik gibi sallanıyordu. Ayriyeten, nehirler, bu dağların arasından geçitler, yollar meydana getirmiştir ki, yeryüzünde yolculuk yaparken, dağlarda, ormanlarda ovalarda yollarını şaşırmasınlar, buralardan kolayca yolculuklarını sağlasınlar. Yine yıldızları yaratmıştır ki, denizde ve karada onlara bakarak yol, iz bulup kolayca yolculuklarına devam etsinler. Eskiden pusula yokken, yıldızların

yardımıyla denizde yolculuk yapılıyordu. Velhasıl insana sayılamayacak nimetler ihsan edilmiştir. Gerçekten şu yerlerin yaratılışındaki planlara bakınız, akıllara durgunluk veriyor. Şehirlere bakıyorsunuz genelde etrafı dağlarla çevrili, bir ovada veya bir dağın eteğinde önü ovaya bakıyor. Allah (c.c.) bu dağların arasından hem ırmakların akması için, hem de insanların kolayca dağlara tırmanmadan yolculuk yapmaları için geçitler vermiş. Bütün dere yatakları ve bu dere yataklarından akan sular ırmakları oluşturuyor ve bu ırmakların her biri bir denize dökülüyor. Allah Teâla, hepsine yataklar ve geçitler menfezler yaratmış. Azcık vicdanı olan, azcık aklını kullanan düşünmelidir ki, bu kâinat gelişi güzel kendiliğinden meydana gelmemiştir. Hepsi bir plan ve program dâhilinde, bir düzen, ve intizam içerisinde yaratılmıştır. Düşünün eğer Allah Teâlâ bu dağların arasından nehir yatakları, geçitleri vermeseydi ovalarda biriken sular dağlara yükselir hepsi deniz olurdu, baraj olurdu, oralarda yaşam olabilir miydi? Evet, kapısı, yapısı, çatısı olan bir bine hiç kendiliğinden olabilir mi, onun bir ustası olur da koskoca bir kâinatın ustası olmaz mı?

أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لاَّ يَخْلُقُ أَفَلا تَذَكَّرُونَ {١٧} وَإِن تَعُدُّواْ نِعْمَةَ اللهِ لاَ تُحْصُوهَا إِنَّ اللهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٨} وَاللهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ {١٩} وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللهِ لاَ يَخْلُقُونَ شَيْئاً وَهُمْ يُخْلَقُونَ {٢٠} أَمْواتٌ غَيْرُ أَحْيَاء وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ {٢١} إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَالَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ قُلُوبُهُم مُّنكِرَةٌ وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ {٢٢} لاَ جَرَمَ أَنَّ اللهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لاَ يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ {٢٣}

Meali

17. Şimdi yaratan zat, yaratamayan gibimidir? Artık iyice düşünmez misiniz?

18. Eğer Allah'ın nimetlerini saysanız sayamazsınız. Şüphe yok ki, Allah çok bağışlayıcı, çok merhametlidir.

19. Allah gizlediğinizi de açıkladığınızı da bilir.

20. Kâfirlerin Allah'tan başka çağırdıkları, hiçbir şey yaratamazlar. Çünkü onların kendileri de yaratılmıştır.

21. Onlar (putlar) ölüdürler, diri değildirler ve insanların ne zaman diriltileceklerini de bilemezler.

22. Sizin ilahınız bir olan ilahtır. Ahirete inanmayanların kalpleri inkârcıdır ve onlar kibirlenen kimselerdendirler.

23. Şüphe yok ki, O, onların neyi gizlediklerini ve neyi de açıkladıklarını bilir. O, kibirlenenleri sevmez.

İzahı

17-23. Bu ayetler de müşriklerin, ne yaratabilen, ne işitebilen, ne bir fayda veya zarar veremeyen, kendileri de yaratılmış olan putları, her şeyi yaratan, yaşatan ve bunca sayısız nimetleri veren Allah'a ortak koşmalarının ne kadar akılsızca bir davranış olduğu bildirilmektedir. Acaba bunu hiç düşünüp ders almıyorlar mı? (Oysa sizin ilahınız tek bir ilahtır, O'nun eşi ve benzeri yoktur. Çünkü ahiret hayatına inanmayanların kalpleri inkârcıdır ve kendileri büyüklük taslamaktadırlar. Fakat Allah onların kalplerinde neleri gizlediklerini de ve neleri açığa vurduklarını da bilir ve kibirlenenleri asla sevmez.)

وَإِذَا قِيلَ لَهُم مَّاذَا أَنزَلَ رَبُّكُمْ قَالُواْ أَسَاطِيرُ الأَوَّلِينَ {٢٤} لِيَحْمِلُواْ أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ أَلاَ سَاء مَا يَزِرُونَ {٢٥} قَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَى اللّهُ بُنْيَانَهُم مِّنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِن فَوْقِهِمْ وَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لاَ يَشْعُرُونَ {٢٦}

Meali

24. Onlara: "Rabbiniz ne indirdi?" dendiği zaman, öncekilerin masalları dediler.

45. (Bunu söylemelerinin sebebi şudur). Kıyamet günü kendi günahlarını yüklendikten sonra bilgisizlikleri ile başkalarını saptırdıklarının günahlarını da yüklensinler diyedir. Dikkat edin yüklendikleri günah ne kötüdür!

46. Onlardan öncekiler de tuzak kurdular. Fakat Allah, onların binalarını temelinden sarstı da çatı tepelerinden üzerlerine çöktü ve onlara fark edemedikleri bir yönden azap geliverdi.

İzahı

24-25. İşte bu ahireti inkâr eden ve Allah'a şirk koşanlara: (Rabbiniz ne indirdi? dendiği zaman öncekilerin masallarını, dediler.) Yani iman edenler tarafından onlara Kur'an'ı kerimi kasdederek Rabbiniz size ne indirdi? dedikleri zaman alaylı olarak o Kur'an geçmiş milletlerin masallarıdır, dediler. İşte bu kâfirler böyle söylemeleri sebebiyle: (Kıyamet günü hem kendi günahlarını yüklenirler hem de bilgisizlikleriyle saptırdıkları insanların günahlarından bir kısmını yüklenirler. Ey insanlar dikkat edin! Yüklendikleri günah ne kötüdür!) Yani bunların bu sözleri kendi yaptıkları günahları kendilerine yüklenmekle beraber, başkalarını da yoldan çıkarıp saptırmalarından dolayı onların günahlarını da yüklenmekten başka bir şey kazandırmaz.

26. (Muhakkak ki, onlardan öncekiler de tuzak kurdular.) Yani Peygamberimizden önceki peygamberlere kâfir ve müşrikler tuzak kurmuşlardı, ama onların tuzakları tutmadı: (Nihayet Allah'ın helâk emri onların binalarının temelinden sarstı, çatılar tepelerinden üzerlerine çöktü ve azap onların fark edemedikleri bir yandan geldi.)

Rivayete göre bu ayet İbrahim (a.s.)'ın baş düşmanı olan Nemrud'a işaret etmektedir. Namrut beş bin arşın yüksekliğinde bir saray yaptırmış, ilahlık iddiasında bulunarak güya o köşke çıkıp göktekilerle savaşacaktı ki, Allah C.C.şiddetli bir rüzgâr göndererek o köşkü temelden sarsıp çatısını üzerlerine yıktı. İşte bu gün de Peygambere tuzak kuranları Allah (c.c.) başka bir tuzakla, başka bir azapla helâk eder, onları tuzaklarıyla beraber, evlerini başlarına yıkar, O, her şeye kadirdir.

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَآئِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تُشَاقُّونَ فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ أُوتُواْ الْعِلْمَ إِنَّ الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالْسُّوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ {٢٧} الَّذِينَ تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلآئِكَةُ ظَالِمِي أَنفُسِهِمْ فَأَلْقَوُاْ السَّلَمَ مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِن سُوءٍ بَلَى إِنَّ اللّهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٢٨} فَادْخُلُواْ أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ {٢٩}

Meali

27. Sonra kıyamet günü onları Allah, rüsvay edecektir. Ve onlara der ki: "Uğuruna o müminlere düşman kesilip eziyet ettiğiniz ortaklarınız nerde?" İlim sahipleri dediler ki: "Bu günün rezilliği ve kötülükleri kâfirler üzerinedir."

28. Onlar kendilerine zulmetmiş o kimselerdir ki, melekler onların canını alırken: "Biz hiçbir kötülük yapmıyorduk diyerek teslimiyet ifade eden sözler sarf ederler." (Melekler) ise: "Hayır, Allah sizin niyet-lerinizi çok iyi biliyor," derler.

29. O halde içinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından içeri girin bakalım! Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür.

İzahı

27. Bu ayette peygamberlere ve inananlara karşı tuzak kurup Allah'a şirk koşup sırf bu şirk koştukları uğuruna, peygamberlere ve müminlere eziyet edenlere kıyamet günü Allah Teâla nerde benim ortaklarım? diye soracağı ifade edilmektedir ki, ilim sahipleri de o gün kâfirler için bu rezalet bir gündür, diyeceklerdir. Yani dünyada bu kâfirlere peygamberler tebliğ etmelerine rağmen, ilim sahipleri de onlara tebliğ etmelerine rağmen inanmayan kâfirlere kıyamet günü, işte bu gün sizin vay halinize! Ve sizin için bu bir rezalet gündür, diyerek bu alimler onların aleyhinde şahit olacaklardır.

28. Bu ayette de bu kâfirlerin canlarını melekler almaya geldikleri zaman, biz kötülük yapmadık, etmedik diyerek birtakım teslimiyet sözleri sarf edecekleri beyan edilmektedir. Melekler de onlara yalandan böyle kuzu postuna girerek kendinizi iyimiş gibi göstermeyin. Çünkü Allah (c.c.) sizin bütün yaptıklarınızı bilmektedir, diyecekler. Oysa şimdiye kadar Allah'a şirk koşuyordunuz, O'nun emirlerini inkâr ve alay ediyordunuz, peygamberlere ve inananlara akıl almaz eziyetler edip zulüm ediyordunuz. Şimdi kurb-anlık koyun gibi boynunuzu uzatıp bir takım teslimiyet ifade eden sözler sarf ediyorsunuz öylemi? Ve bunlarla da kurtulacağınızı sanıyorsunuz, diyerek onların canlarını işkence ile alacakları ifade edilmektedir.

29. Ve arkasından da cehennem bekçileri tarafından o kâfirlere: (Şimdi içinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından içeri girin, bakalım! Kibirlenenlerin yeri ne kötüdür,) diye başlarına kalkacaklardır.

وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْاْ مَاذَا أَنزَلَ رَبُّكُمْ قَالُواْ خَيْراً لِّلَّذِينَ أَحْسَنُواْ
فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الآخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ
{٣٠} جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الأَنْهَارُ لَهُمْ
فِيهَا مَا يَشَآؤُونَ كَذَلِكَ يَجْزِي اللّهُ الْمُتَّقِينَ {٣١} الَّذِينَ
تَتَوَفَّاهُمُ الْمَلآئِكَةُ طَيِّبِينَ يَقُولُونَ سَلامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُواْ الْجَنَّةَ
بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٣٢}

Meali

30. Kötülüklerden sakınanlara: "Rabbin ne indirdi? denildiği zaman "iyilik indirdi," derler. Bu dünyada güzel bir amel işleyenlere güzel bir mükâfat vardır Ahiret yurdu ise elbette daha hayırlıdır. Allah'tan korkanların yurdu ne güzeldir.

31. Onlar altından ırmaklar akan Adn cennetlerine girerler. Onlara orada diledikleri şey vardır. İşte Allah, muttakileri böyle mükâfatlandırır.

32. O muttakilerdir ki, melekler onların canlarını hoş bir şekilde alırlar. Selam size olsun, yaptığınız ameller sebebiyle cennete girin derler.

İzahı

30-31. Bu ayetlerin iniş sebebi şöyledir. Kötülüklerden korunan muttakilerden bir heyet Peygamberimize gelip onu dinledikten sonra memleketlerine döndükleri zaman onlara: (Rabbinizden ne indi? diyenlere, hayır ve iyilik, indi dediler.) Ve bu sözleriyle Kur'an'ı memnuniyetle kabul ettiklerini ifade etmişlerdir. İşte bu sebeple de bunların hem dünya hayatlarının güzel olduğu, hem de ahiret yurtlarında altından ırmaklar akan Adn cennetler olduğu ve orada istedikleri her şeyin olduğu ve muttakilerin böyle mükâfatlandırıldıkları müjdelenmektedir.

32. Bu ayet ise böyle Allah'ın indirdiği ayetleri memnuniyetle kabul edip iman edenleri ölürken melekler onların canlarını incitmeden selamlayarak alacakları ve kendilerine yaptığınız güzel ameller sebebiyle cennete girin, diye müjdelenecekleri ifade edilmektedir.

Cennete güzel ameller sebebiyle girilmesi demek, bu güzel ameller sebebiyle Allah, rahmetiyle cenneti bir bahşiş olarak ikram etmesi demektir. Yoksa kimsenin yaptığı iyi ameller cennetteki o kadar nimetin karşılığı olamaz. Nitekim Buhari'nin Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadis de Peygamberimiz: "Hiçbir kimse ameliyle cennete giremez," buyurunca: "Sizde mi? ya Resulelelh!" diye sordukları zaman, "evet, bende; ancak Allah beni rahmetiyle kuşatması sayesinde cennetine girdireceğini umuyorum" buyurdular.

هَلْ يَنظُرُونَ إِلاَّ أَن تَأْتِيَهُمُ الْمَلائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ أَمْرُ رَبِّكَ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّهُ وَلَـكِن كَانُواْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ {٣٣} فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُواْ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُواْ بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ {٣٤} وَقَالَ الَّذِينَ أَشْرَكُواْ لَوْ شَاء اللّهُ مَا

عَبَدْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ نَّحْنُ وَلا آبَاؤُنَا وَلاَ حَرَّمْنَا مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ كَذَلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَهَلْ عَلَى الرُّسُلِ إِلاَّ الْبَلاغُ الْمُبِينُ {٣٥}

Meali

33. (Kâfirler) ancak meleklerin kendilerine gelmesini veya Rabbin azap emrinin gelmesini beklerler. Allah onlara zulmetmedi. Fakat onlar kendi-kendilerine zulmettiler. Bunun için de onlara kötü amelleri dokundu ve alay ettikleri şey (azap) onları kuşattı.

34. Bunun için sonunda yaptıklarının cezası başlarına felâket oldu ve alay edip durdukları o azap, kendilerini kuşattı.

35. Allah'a ortak koşanlar dediler ki: "Allah dileseydi ne biz ve ne de atalarımız O'ndan başka hiçbir şeye tapmazdık ve O'nun emrinin dışında hiçbir şeyi de haram kılmazdık." Kendilerinden öncekiler de böyle yapmışlardı. Peygamberlerin görevi ise apaçık bir tebliğden başka değildir.

İzahı

33-35. Bu ayetler müşriklerin ne kadar abuk-subuk ve tutarsız laflar ettiklerini haber vermektedir. Yapmış oldukları çirkin amelleriyle peygamberlerle alay ederek diyorlar ki: (Eğer Allah, dilemeseydi ne biz ve ne de atalarımız O'ndan başkasına kulluk etmezdik, O'nun emrinin dışında hiçbir şeyi kendimize haram saymazdık.) Yani san ki Allah, onlara kendisine şirk koşmalarını serbest bırakmış, haramları kendilerine helal kılmış da hâşâ, topu Allah'a atıyorlar. Oysa müşrikler bu sözleriyle hiçbir şey elde edemezler, ancak ya ecelleri gelince canlarını işkence ile alacak melekleri beklerler, ya da Allah'ın bir azap emrinin gelip kendilerini yakalamasını beklerler. Kendilerinden önceki kâfir ve müşrikler de aynısını söylüyorlardı, onları da aynı şekilde Allah'ın azabı yakaladı. Allah, onlara zulmetmedi, onlar kendi-kendilerine zulmettiler. Zira zulümlerin, haksızlıkların en büyüğü Allah'a ortak koşmaktır ve en büyük cezayı hak edenler de onlardır.

وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولاً أَنِ اعْبُدُواْ اللّهَ وَاجْتَنِبُواْ الطَّاغُوتَ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللّهُ وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلالَةُ فَسِيرُواْ فِي الأَرْضِ فَانظُرُواْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ {٣٦} إِن تَحْرِصْ عَلَى هُدَاهُمْ فَإِنَّ اللّهَ لاَ يَهْدِي مَن يُضِلُّ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ {٣٧} وَأَقْسَمُواْ بِاللّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لاَ يَبْعَثُ اللّهُ مَن يَمُوتُ بَلَى وَعْداً عَلَيْهِ حَقّاً وَلكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ {٣٨} لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي يَخْتَلِفُونَ فِيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ كَفَرُواْ أَنَّهُمْ كَانُواْ كَاذِبِينَ {٣٩}

Meali

36. Andolsun ki, biz her ümmete ibadet edin ve putlara tapmaktan sakının, diye bir peygamber gönderdik. Allah, bu ümmetlerden bir kısmına hidayet etti ve bir kısmına da sapıklık hak olmuştur. Şimdi yeryüzünde dolaşıp da bakın ki, (peygamberleri) yalanlayanların sonunun ne olduğunu bir görün?

37. (Ey Muhammed!) Sen kâfirlerin hidayetini ne kadar istesen de, Allah'ın saptırdığını sen hidayete erdiremezsin. Onların hiçbir yardımcıları da yoktur.

38. Kâfirler olanca gayretleriyle Allah'a yemin ettiler ki, Allah, ölen bir kimseyi bir daha diriltmez. Hayır, hayır bu ölüleri diriltmek O'nun üzerine gerçek olan bir vaat dır. Ancak insanların çoğu bunu bilmez.

39. (Evet, Allah, ölüleri diriltecektir.) Çünkü onların ihtilaf ettiği şeyi onlara açıklasın ve o kâfirler kendilerinin yalancı olduklarını bilsinler.

İzah

36. (Andolsun ki, biz her ümmete: Allah'a ibadet edin ve putlara tapmaktan sakının diye bir peygamber gönderdik. Fakat bazılarını Allah, hidayete erdirmiştir, bazılarına ise sapıklık hak olmuştur.) Yani bazıları bu gönderilen peygamberleri

dinlemiş ve iradelerini haktan yana kullanmışlardır, Allah da onları doğru yoluna çekmiş ve onları hakka erdirmiştir. Fakat bazıları peygamberlerin söylediklerine kulak asmayarak hakka ve doğru olana sırtlarını dönmüşler, iradelerini kötüye kullanmışlardır ki bunlar da artık sapıklığı hak etmişlerdir ve Allah, onları o sapıklığa daha da itmiştir. (İşte yeryüzünde bir gezip dolaşın da bakın ve o peygamberleri yalanlayanların sonlarının ne olduğunu bir görün?) Yeryüzünde bunların yaşadıkları harabe olan yerlerin kalıntılarını bir gezip görün de sonlarının ne olduğundan ibret alın.

Ayette geçen Tağut, Tağâ kökeninden gelen bir kelimedir ki, azgın anlamına gelir. Bu kelime insanların azgınları için de kullanır, şeytanlar için de kullanılır, tapınaklar ve putlar için de kullanılan bir kelimedir. İşte bura da Allah'tan başka ibadet edilen putlar ve ilahlar kasdedilmektedir ki, onlara kulluk etmekten sakınmaları için Allah, her ümmete uyarıcı olarak peygamber göndermiştir. Fakat onlardan bu peygamberlere uyarak hidayete erenler de olmuştur, onları yalanlayıp sapıklıkta devam edenler de olmuştur.

37. Ey Muhammed! (Sen kâfirlerin hidayete ermelrini ne kadar istesen de, Allah'in saptırdığı kimseyi hidayete erdiremezsin ve onların hiçbir yardımcıları da yoktur.) Yani sırtını, Allah'a dönen, O'nun buyruklarını hiçe sayan, doğruyu bulmak gibi bir niyeti olmayan sapıkları sen ne kadar istesen de onları o sapıklıklardan çekip çıkaramazsın. Zaten onları hak ettikleri bir azaptan kurtaracak bir kimseleri de yoktur, sen canını sıkma tebliğ görevini yapmaya devam et.

38. Evet, işte bu inatçı ve inkârcı sapıklar: (Bütün ceht ve gayretleriyle Allah'a yemin ederler ki: "Allah, ölen bir kimseyi diriltmeyecektir.) Kâfirler öldükten sonra dirilmeyeceklerine o kadar emindirler ki, Allah'ın adına yemin ederler. Ey Peygamber! Onlara de ki: (Hayır, hayır, öyle değil; Allah'ın vadi haktır, lakin insanların çoğu bilmez.) Allah öldükten sonra dirilmeyi vadetmiştir, O'nu vadi haktır, başkasının vadine benzemez, mutlaka gerçekleşecektir.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre Müslüman bir kişinin, müşrik olan bir adamdan alacağı varmış bu zat ondan alacağını vermesini istemiş. Fakat müşrik olan şahıs vermek istememiş Müslüman olan zat da: "Ölümden sonra alacağımı umuyorum," deyince müşrik ona: "Sen ölümden sonra diriliş var diye iddia ediyorsun, ama ben Allah'a yemin ederim ki, öldükten sonra diriliş yoktur, demiş. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir.

39. Bu ayette de öldükten sonra dirilişi inkâr eden kâfirlerin inkâr ettiklerini kendilerine göstersin, yaptıklarını haber versin ve yalancı olduklarını anlasınlar diye Cenab-ı Hak, ölüleri elbette dirilteceğini beyan etmektedir.

إِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ إِذَا أَرَدْنَاهُ أَن نَّقُولَ لَهُ كُن فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾ وَالَّذِينَ هَاجَرُواْ فِي اللّهِ مِن بَعْدِ مَا ظُلِمُواْ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلأَجْرُ الآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُواْ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ الَّذِينَ صَبَرُواْ وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ إِلاَّ رِجَالاً نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾ أَفَأَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُواْ السَّيِّئَاتِ أَن يَخْسِفَ اللّهُ بِهِمُ الأَرْضَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لاَ يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ فِي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ ﴿٤٦﴾ أَوْ يَأْخُذَهُمْ عَلَى تَخَوُّفٍ فَإِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٤٧﴾

Meali

40. Biz bir şeyi dilediğimiz zaman ona sözümüz, sadece (ol!) dememizdir ki, o da hemen oluverir.

41. Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, biz dünyada onları elbette güzel bir yere yerleştireceğiz. Eğer bilirlerse ahiretin mükâfatı daha büyüktür.

42. O hicret edenler ki, sabrettiler ve Rablerine güvendiler.

43. (Ey peygamber!) Senden önce hiçbir peygamber göndermedik, ancak erkekleri gönderdik, onlara vahyi ettik. Eğer bilmiyorsanız zikir ehline (ehli-kitaba) sorun.

44. O peygamberleri açık delillerle ve kitaplarla gönderdik. Sonra da bu zikri (Kur'an'ı) indirdik ki, kendilerine indirilmiş olan emirleri onlara açıklayasın. Umulur ki onlar da düşünür, tutarlar.

45. Kötülükleriyle hilede bulundular, Allah'ın onları yere geçireceğinden veya anlayamadıkları bir yönden kendilerine azabın gelmesinden emin mi oldular?

46. Yahut dönüp dolaşırken onlar yakalanmalarından emin mi oldular? Oysa onlar Allah'ı aciz de bırakacak değiller.

47. Veyahut da kendilerini azar-azar yakalayıp helâk etmesinden emin mi oldular? Şüphesiz ki, senin Rabbin çok şefkatli, merhametlidir.

İzahı

40. Öldükten sonra tekrar dirilmek yoktur, diye Allah'a yemin eden beyinsizler hiç düşünmezler mi ki: (Biz bir şeyi dilediğimiz zaman ona sözümüz. Sadece ol! dememizdir. O da hemen oluverir.)

41-42. Bu ayetlerde Mekke müşriklerinin zulmüne uğrayıp dinleri ve imanları uğurunda bu zulümlere sabredip sonra da hicret eden sahabeler hakkında inmiştir. Allah Teâla, bu sahabeleri kasdederek onları: (Dünyada güzel bir yere yerleştirdik, eğer bilirlerse ahirette ki mükâfatları daha büyüktür,) buyurmakta dır. Yani onları Mekkeden hicret ettirerek güzel olan Medine yurduna yerleştirdik.

Bu ayetler rivayete göre Bilal, Suheyl, Habbab, Abbas, Cübeyr ve Ebi Cendel gibi Mekke de tutulup işkence görmüş sahabeler hakkında inmiştir. Ancak bana göre yalnız onlar hakkında değil, bilakis Mekke de eziyet ve işkenceye maruz kalıp, sonra hicret eden bütün sahabeler hakkında inmiştir.

43-44. Bu ayetler de Peygamberimizin Nübüvvetini inkâr eden müşrikler hakkında inmiştir. Evet, ey Peygamber! (Senden önce hiçbir peygamber göndermedik, illa ki, o peygamberi erkek olarak gönderdik ve onlara vahyettik. Eğer bilmiyorsanız zikir ehlinden sorun.) Yani kitap ehli olan Yahudi ve Hıristiyan âlimlerinden sorun. Çünkü onların kitaplarında da yazılıdır. –(Ve o peygamberleri açık delillerle ve kitapla gönderdik.) Yani mucizelerle ve kitapla gönderdik: (Sonra da bu zikri "Kur'an'ı" sana indirdik. Çünkü kendilerine indirilmiş olan

emirleri onlara açıklayasın diye. Onlar da umulur ki düşünür tutarlar.) Bu iki ayette zikir ifadesi geçti. Birinci ayette Önceki kitaplar Tevrat ve İncil kasdedilerek onları bilen (âlimlere sorun, biz bütün peygamberleri ancak erkek olarak gönderdik ve onlara vahyettik) diye buyruluyor. Yani önceki semavi kitaplarda da bütün peygamberlerin erkeklerden gönderildiği mevcuttur, işte tahrif edilmemiş gerçek olan bu kitapları bilen alimlere de sorabilirsiniz.

İşte bu ayetten çok açık bir şekilde Kadınlardan peygamber gönderilmediği anlaşılmaktadır. Bu hususta ikinci bir ayet de Enbiya sûresinin 7. ayetidir ki, bu ayetin aynısıdır. Bu iki ayet arasında sadece bir (min) kelimesi farklıdır. Yani bu ayette (min-kablike,) oradaki ayette ise (kableke) diye buyruluyor ki ikisi arasında bu kadar fark vardır. İşte bu da Kur'an'ın özelliğidir. Kur'an da birbirine benzeyen ve tekrar edilen ayetler vardır, ama bu ayetlerde ya bir hareke farkı vardır, ya bir harf ya da bir kelime farkı vardır, fakat aynı manayı ifade eder. İşte bu her iki ayette de peygamberlerin ancak erkeklerden gönderildiği pek açıkça ifade edilmektedir. Çünkü gerçekten peygamberlik çok zor bir görevdir, bütün peygamberler hakarete uğramışlardır, kimi sürgün edilmiştir, kimi öldürülmüştür ve saire. Onun için fiziki olarak erkekler bu gibi zorluklara karşı daha dayanıklı olmaları bakımından, hem de cinsiyet açısından kadının erkeğe göre bir takım zorlukları vardır, uzun lafın kısası yaratan öyle uygun görmüş ve öyle de göndermiştir. Kimsenin hâşa Allah'a ders verecek hali yoktur ya.

Evet, yukarda metinde geçen 44. ayette ise, ey Muhammed! (Sana da bu zikri indirdik,) buyrulmesi Kur'an kasdedilmektedir ki, Hicir sûrenin dokuzuncu ayetinde: (Zikri biz indirdik ve onun koyucusu da biziz,) diye buyrulmuştur ve burada da kasdedilen zikir, Kur'an dır.

45-47. Bu ayetlerde de bir takım kötülüklerle, kötü düşüncelerle Müslümanlara tuzaklar kurmaya çalışan kâfirlerin bu yaptıkları kötülüklerden dolayı acaba yere batırılmayacaklarından veya böyle dolaşıp dururken ummadıkları bir yönden kendilerine bir azabın gelmesinden emin midirler? diye sorulmaktadır. Onalar akıllarınca başkaları hakkında dolaplar çevirirken, tuzaklar kurgularken kendi başlarına gelecek ve kendilerini tuzağa düşürecek bir azabın aniden başlarına gelmeyeceğinden acaba emin miler? Allah, geçmişte böyle nice peygamberlere ve inananlara tuzaklar kuranların tuzaklarını boşa çıkarmış, onları tuzakların en büyüğüne düşürmüştür. Ey insanlar! Yine de: (Rabbiniz çok

esirgeyen, çok merhamet edendir.) Sizi uyarıyor, tehlikeyi size haber veriyor. Zira tövbe edip yanlış yoldan dönün. Eğer o yoldan dönmez iseniz o zaman, o tuzağa düşmeniz kaçınılmazdır.

أَوَ لَمْ يَرَوْاْ إِلَى مَا خَلَقَ اللّهُ مِن شَيْءٍ يَتَفَيَّأُ ظِلاَلُهُ عَنِ الْيَمِينِ وَالْشَّمَآئِلِ سُجَّداً لِلّهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ {٤٨} وَلِلّهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ مِن دَآبَّةٍ وَالْمَلآئِكَةُ وَهُمْ لاَ يَسْتَكْبِرُونَ {٤٩} يَخَافُونَ رَبَّهُم مِّن فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ {٥٠}

Meali

48. Onlar Allah'ın yarattığı bir takım şeyleri görmediler mi? Onun gölgeleri Allah'a secde ederek sağa sola eğilirler.

49. Göklerde ve yerde olan canlılardan ne varsa hepsi ve bütün melekler de kibirlenmeden Allah'a secde ederler.

50. Üzerlerinde hâkim olan Rablerinden korkarlar ve kendilerine emredilen şeyi yaparlar.

İzahı

48. Bu ayette Allah'ın yarattığı bütün varlıkların gölgeleri Allah'a secde ederek sağa sola eğildikleri haber verilmekte ve bunları gafil insanlar nasıl görmüyorlar? diye de kendilerine soru yöneltilmektedir. Nitekim daha önce Rad sûresinin 15. ayetinde: (Göklerde ve yerde olanlar da ve onların gölgeleri de sabah akşam isyan etmez Allah'a secde ederler,) buyruluyor. Gerçekten dikkat edilirse bütün gölgeler sağa sola eğilerek secde ederler. Sabahleyin güneş doğarken ve güneş yükselirken sağa doğru eğilir, secde ederler, güneş zirveye çıkıp inişe geçince de sola doğru eğilir secde derler. Kâfirler istemeseler bile, inkâr etseler de, Allah'a karşı kibirlenseler de, Allah, onların gölgelerine bile secde ettiriyor. Hiç buna bakıp ibret almıyorlar mı?

49. (Ve yine göklerde ve yerde olan canlılardan ne varsa ve bütün melekler de büyüklük taslamadan hepsi Allah'a secde ederler.) Pek yakında Raad sûresinde de geçtiği gibi isteyerek ve istemeyerek canlı ve cansız ne varsa hepsi Allah'a secde ediyorlar. Bundan şu anlaşılıyor secde edenler ikiye ayrılıyor. Birincisi iman eden müminlerle meleklerin secdeleridir ki, bunlar isteyerek kendi iradeleriyle secde ediyorlar. İkincisi ise kâfirlerin ve bütün varlıkların gölgelerinin secde etmesidir ki bu irade dışında olan bir secdedir. Allah onlara da iradelerinin dışında mutlaka secde ettiriyor. İkinci bir nokta ise bu ayette göklerde meleklerden başka canlı olduğuna işaret edilmektedir. Çünkü bu ayette: (Göklerde ve yerde olan canlılardan ne varsa Allah'a secde eder ve melekler de kibirlenmeden secde ederler,) buyruluyor. Eğer melekleri zikretmeden: (Göklerde ve yerde olan canlılardan ne varsa Allah'a secde eder,) buyrulsaydı, bundan göklerde sadece secde edenlerin belki, melekler olduğu anlaşılırdı. Fakat: (Göklerde ve yerde olan bütün canlılar secde eder ve melekler de secde eder,) diye atıfla ifade edilmesi meleklerden başka canlıların da olduğuna işaret edilmektedir. Gerçi bazı tefsirciler bunu şöyle yorumlamışlardır. Ayetteki birinci cümlede: (Göklerde ne varsa hepsi secde eder,) ifadesinden melekler anlaşılmaktadır. İkinci cümlede: (melekler de Allah'a secde eder,) diye buyrulması, yani meleklerin tekrar adlarının zikredilmesi onların şereflerine işaret edilmiştir, şeklinde yorumlanmıştır. Fakat ben bu yorumla tatmin olmuş değilim. Bana göre göklerde ki canlıların sadece meleklerden ibaret olmadığı, bizim bilmediğimiz başka canlıların da olabileceğine işarettir. Çünkü ayette geçen (dâbbe,) debelenen hayvan ve insan cinsinden olan varlıklarda kullanılır, melekler için kullanılmaz. Çünkü melekler hayvan ve insanlara benzemeyen, yemeyen içmeyen, cinsel ilişkilerde bulunmayan nurani varlıklardır. Kim bilir belki de Allah Teâlâ daha bizim bilmediğimiz neler yaratmıştır, bize her şey bildirilmemiştir. Nitekim İsra sûresinin 85. ayetinde: (Size ilimden pek az bir şey verilmiştir,) buyruluyor. Varlığının başlangıcı ve sonu olmayan Allah (c.c.) sadece gökleri ve yeri yaratmakla mı, işe başladı, ondan önce hiçbir şey yaratmadı mı? Sadece O'nun yarattığı insanlar, melekler ve cinlerden ibaret midir? Kim bilir daha neler yaratmış ve yok etmiştir, fakat bize sadece bunlar bildirildiği için biz sadece bunları bilmekteyiz.

50. Evet, o melekler: (Üslerindeki Rablerinden korkarlar ve kendilerine verilen emirleri yaparlar.) Onlar kudret ve hükümdarlığı ile üslerinde olan Allah'a asla isyan etmezler verilen emirleri harfiyen yerine getirirler.

(Üzerlerinde olan Rablerinden korkarlar,) den maksat Hâşâ Allah C.C.mekân olarak üzerlerinde değildir. Yani Allah'ın kudreti ve emirleri her şeyin üzerinde olduğu gibi, meleklerin de üzerindedir, O, ne emrederse onu yerine getirirler, demektir.

وَقَالَ اللّهُ لاَ تَتَّخِذُواْ إِلـهَيْنِ اثْنَيْنِ إِنَّمَا هُوَ إِلهٌ وَاحِدٌ فَإيَّايَ فَارْهَبُونِ {٥١} وَلَهُ مَا فِي الْسَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَلَهُ الدِّينُ وَاصِباً أَفَغَيْرَ اللّهِ تَتَّقُونَ {٥٢} وَمَا بِكُم مِّن نِّعْمَةٍ فَمِنَ اللّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ {٥٣} ثُمَّ إِذَا كَشَفَ الضُّرَّ عَنكُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنكُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ {٥٤} لِيَكْفُرُواْ بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُواْ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ {٥٥}

Meali

51. Allah, buyurdu ki: İki ilah edinmeyin. O, ancak bir tek ilahtır. Onun için ancak benden korkun."

52. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nun dur. Din de daima O'nun dur. Böyle iken siz Allah'tan başkasından mı korkarsınız?

53. Sizde hiçbir nimet yoktur ki, Allah'ın olmasın. Sonra size bir zarar dokunduğu zaman da yalnız O'na yalvarırsınız.

54. Sonra Allah, sizden o sıkıntıyı kaldırdığı zaman, sonra sizden bir gurup hemen Rablerine şirk koşarlar.

55. Sırf kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük etsinler diye böyle yaparlar. Şimdi (dünya nimetlerinden) yararlanın bakalım! Yakında bileceksiniz.

İzahı

51-52. Bu ayetlerde Allah'a ortak koşarak iki ilah vardır, diyenlere hitaben buyruluyor ki: (Allah, birdir, iki ilah edinmeyin, kimseden değil, benden korkun. Çünkü göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır ve dinde devamlı olarak O'nun dur. Allah'tan başkasından mı korkuyorsunuz?) Yani Allah, birdir, O'nun benzeri ve ortağı yoktur. Din de yalnız O'nun koyduğu dindir, O'nun dışındaki dinler uydurukturr. O halde başkasından değil, sadece Allah'tan korkun, başka din uydurmayın sadece Allah'ın koyduğu hak dine, inanıp ona uyun.

53-55. (Sizde var olan hiçbir nimet yoktur ki, o Allah'ın olmasın. Sonra bir zarar dokunduğu zaman O'na yalvarıyorsunuz. –Sonra Allah sizden bu sıkıntıyı kaldırdığı zaman sizden bir gurup birden Rablerine şirk koşuyorlar.) Sıkıştıkları zaman Allah'a yalvarıyorlar, Allah, kendilerinden o sıkıntıyı giderip genişe çıkarınca hemen kıvırıp Allah'ı bırakıp yine O'na ortak koşuyorlar. –(Bunlar sırf: kendilerine verilen nimetlere karşı nankörlük etsinler diye böyle tapıyorlar. Peki, şimdi dünya nimetlerinden bir müddet daha yararlanın bakalım! Yakında başınıza neler geleceğini bileceksiniz.)

وَيَجْعَلُونَ لِمَا لاَ يَعْلَمُونَ نَصِيباً مِّمَّا رَزَقْنَاهُمْ تَاللهِ لَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَفْتَرُونَ {٥٦} وَيَجْعَلُونَ لِلّهِ الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُ وَلَهُم مَّا يَشْتَهُونَ {٥٧} وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِالأُنثَى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدّاً وَهُوَ كَظِيمٌ {٥٨} يَتَوَارَى مِنَ الْقَوْمِ مِن سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَى هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلاَ سَاء مَا يَحْكُمُونَ {٥٩} لِلَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِ وَلِلّهِ الْمَثَلُ الأَعْلَىَ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٦٠}

Meali

56. Ve müşrikler kendilerine verdiğimiz rızıklardan hiçbir şey bilmeyen putlarına pay ayırıyorlar. Allah'a andolsun ki, siz bu yapmış olduğunuz itiraflarınızdan elbette hesaba çekileceksiniz.

57. Onlar kızları Allah'a isnat ediyorlar ve hoşlandıklarını (erkekleri) de kendilerine ayırıyorlar. Hâşâ O, bundan beridir, yücedir.

58. Hal bu ki, onlardan birine kız evladı müjdelendiği zaman o kızmış olduğu halde yüzü simsiyah olur.

59. Kendilerine verilen kötü müjde dolayısıyla acaba onu horlanmış olarak yanında tutsun mu, yoksa toprağa mı gömsün? (diye tereddüt eder.) Dikkat edin! Bu ne fena bir hükümdür.

60. Ahirete iman etmeyenler için çirkin bir sıfat vardır. En yüce sıfat ise Allah'ın dır, O, Azizdir, Hakim-dir.

İzahı

56. En'am sûresinde de geçtiği gibi, müşrikler hiçbir şey bilmeyen, görmeyen, işitmeyen putlar adına Allah'ın verdiği rızıklardan onlara pay ayırıyorlar, putlar adına zekât ayırıyorlardı. İşte bu ayette Allah Teâla buyuruyor ki: (Allah'a andolsun ki, bu yaptığınız çirkin amellerinizden elbette sorulacaksınız.)

67-68. Bu ayetlerde de müşrikler, meleklerin Allah'ın kızları olduklarını iddia edip O'na nispet ederken kendilerine de erkek evlatları tahsis ettikleri ifade edilmektedir. Yani kız evladından hoşlanmadıkları için melekleri Allah'ın kızlar olarak iddia ediyorlar, oğlan çocuklarını da kendilerine layık görüp onların dünyaya gelmesine seviniyorlar –(Hal bu ki, onlardan birine kız evladı müjdelendiği zaman yüzleri öfkeden simsiyah kapkara kesilir.) Yani kız çocukları dünyaya geldiğinde kendilerine müjde verilince, onlardan hoşlanmadıkları için buna sevinmeyi bırakın yüzleri simsiyah kesilir. İşte onlardan hoşlanmadıklarından dolayı güya melekler Allah'ın kızlarıdır, diye iddia ederler.

69-70. (Ve kendisine verilen bu kötü müjdeden dolayı kavminden saklanır.) Yani kız çocuğu dünyaya geldi diye bunu bir utanç olarak görüp halktan gizlenir ve düşünür: (Acaba onu hor ve hakir görerek yanında mı tutsa, yoksa diri-diri toprağa mı gömse,) diye bunun hesabını yapar. Ey gafiller dikkat edin! Bu ne fena bir hükümdür! Sırf kız çocuklarından hoşlanmadıkları için melekler Allah'ın

kızlarıdır, erkekler de kendilerine aittir, kız çocuklarını horlayıp onları toprağa gömüp erkeklere sahip çıkmaları ne fena bir hükümdür! –(Bu ahirete inanmayanlar için çirkin bir benzetmedir. Hal bu ki, Allah, böyle benzetmelerden beridir, yücedir. O, her şeye galiptir, her şeye hâkimdir.) Onların böyle kız çocuklarını Allah'a, erkek çocukları da kendilerine yakıştırıp benzetmeleri ne çirkin bir benzetmedir. Oysa O'nun ne çocuğa, ne de eşe ve ortağa ihtiyacı yoktur.

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِم مَّا تَرَكَ عَلَيْهَا مِن دَآبَّةٍ وَلَكِن يُؤَخِّرُهُمْ إلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاء أَجَلُهُمْ لاَ يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلاَ يَسْتَقْدِمُونَ {٦١} وَيَجْعَلُونَ لِلّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَى لاَ جَرَمَ أَنَّ لَهُمُ الْنَّارَ وَأَنَّهُم مُّفْرَطُونَ {٦٢} تَاللّهِ لَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى أُمَمٍ مِّن قَبْلِكَ فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٦٣} وَمَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلاَّ لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُواْ فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {٦٤}

Meali

61. Eğer Allah, insanları zulümlerinden dolayı hemen yakalasaydı, yeryüzünde hiçbir canlı kalmazdı. Fakat Allah, onları belli bir süreye kadar erteler. Ecelleri geldiğinde de onu ne bir an erteleyebilirler, ne de öne alabilirler.

62. Müşrikler kendilerinin hoşlanmadıkları bir şeyi Allah'a isnat ediyorlar. Yalancı dilleriyle en güzeli de kendileri için tahsis ediyorlar. Şüphesiz ki onlara ateşten başka bir cürüm yoktur ve onlar oraya mutlaka sürükleneceklerdir.

63. Allah'a andolsun ki, biz senden öncekilerine de birçok peygamberler gönderdik, ne var ki, şeytan onlara amellerini bezeyip süslü gösterdi. Bu gün de o şeytan kâfirlerin dostudur. Fakat onlar için acı bir azap vardır.

64. (Ey Muhammed!) Biz bu kitabı başka değil, ancak kendi aralarında ihtilaf ettikleri şeyi açıklayasın diye sana indirdik. Ayriyeten inanan toplumlara yol gösterici ve bir rahmet olarak indirdik.

İzahı

61. Bu ayette her kötülük yapan insanların, Allah, hemen cezalarını verecek olsa, yeryüzünde hiçbir canlı kalmayacağı ifade edilmekte. Ve belli bir süreye kadar kendilerine ecel tayin edildiği ve o ecel geldiğinde de hiçbir kimse o eceli ne bir an ertelemeye ve ne de öne almaya gücünün yetmeyeceği bildirilmektedir. Ecelin uzayıp-kısalmayacağı ile ilgili geniş bilgi için En'am sûresinin ikinci ayetinin tefsirine bakınız.

62. Bu ayette ise biraz önce 56. ayette geçtiği gibi müşrikler kendi uydurduklarıyla ve yalancı dilleriyle kız çocuklarını hoşlanmadıklarından dolayı melekleri Allah'ın kızları diyerek, Allah'a isnatettikleri, erkek çocukları da kendilerine yakıştırıp sahip çıktıkları ifade edilmekte. Ve bunların bu çirkin, yalan ve iftiraları yüzünden bunların cezasının ancak ateş olduğu, oraya sürüklenecekleri bildirilmektedir.

63. Bu ayette de Peygamber (a.s.) Allah tarafından teselli edilmekte ve kendisinden önce gelmiş olan bütün peygamberlerin ümmetlerinin yaptıklarını şeytanın süslü gösterdiği ifade edilmekte. Ve ayni şeytan bu gün de yine o kâfirlerin dostu olduğu, o gün şeytanın dostlarına ceza verildiği gibi, bu gün de şeytanın dostları için acıklı bir azap olduğu haber verilmektedir.

64. Bu ayette ise aralarında ihtilaf eden Yahudi ve Hıristiyanlara gerçekleri açıklaması için Peygamber (a.s.)'a Kur'an'ın indirildiği, bu Kur'an inanan toplumlara doğru yolu gösteren ve onlara bir rahmet olarak gönderilen bir kitap olduğu bildirilmektedir. Çünkü Kur'an'ı-kerim inananlara hem doğru yolu gösterir, hem de Allah (c.c.) Kur'an vasıtasıyla kullarına karşı çok esirgeyici olduğunu, tövbe ettikleri takdirde onları bağışlayacağını müjdelemektedir.

وَاللّٰهُ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي
ذَلِكَ لآيَةً لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ {٦٥} وَإِنَّ لَكُمْ فِي الأَنْعَامِ لَعِبْرَةً

نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهِ مِن بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَّبَناً خَالِصاً سَآئِغاً لِلشَّارِبِينَ {٦٦} وَمِن ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالأَعْنَابِ تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَراً وَرِزْقاً حَسَناً إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ {٦٧} وَأَوْحَى رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتاً وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ {٦٨} ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلاً يَخْرُجُ مِن بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاء لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ {٦٩}

Meali

65. Allah, gökten bir su indirdi ve onunla yeryüzüne ölümden sonra hayat verdi. Şüphesiz ki bunda dinleyen bir toplum için ibret vardır.

66. Muhakkak ki, süt veren hayvanlarda da size bir ibret vardır. İşkembedeki fışkı ile kan arasından içenler için içimi kolay, halis bir süt içirmekteyiz.

67. Hurma ve üzüm ağaçlarının meyvelerinden de hem içki, hem de güzel rızıklar edinirsiniz. Şüphesiz ki, bunda da aklını kullananlar için ibret vardır.

68. Ve Rabbin bal arısına da şöyle vahyi etti: “Dağlardan, ağaçlardan ve çardaklardan evler edin.

69. Sonra bütün meyvelerden ye, boyun eğerek Rabbin yollarına git! Onun karnından muhtelif renklerde şerbet (bal) çıkar ki, onda insanlar için şifa vardır. Şüphesiz ki, işte bunda da düşünen toplum için elbette ibret vardır.

İzahı

65. Bu ayette Allah Teâla, ölü olan, yani kurumuş olan yeryüzüne gökten yağmur indirerek tekrar hayat verdiğini ve bunda düşünüp, dinleyip ve anlayan toplumlara ibret olduğunu beyan etmektedir.

66. Bu ayette de yine dışkı ile kan arasından içmesi kolay halis ve muhlis bir süt veren hayvanlara bakılıp ibret alınması ve bu nimetleri veren Allah'a şükredilmesi istenmektedir.

Gerçekten insan aklıselimle düşünürse Allah'ın kudret ve kuvvetini her şeyde gördüğü gibi hayvanın memesinden akan saf, berrak bembeyaz bir sütün nasıl çıktığına da bakarak Allah'ın yüce kudretini görüp ibret alınması ve şükretmesi gerekir.

Süt şöyle oluşmaktadır. Hayvanın yediği yemyeşil otlar, yemler ikiye bölünür bir kısmı kana karışır, diğeri de fışkı olarak bağırsaklara gider, oradan da dışarıya çıkar. Kana karışan gıdalar ise helis muhlis memelerden süt olarak dışarıya çıkar. İşte bunda da dinleyen ve anlayan bir toplum için elbette ibretler ve alınması gereken dersler vardır.

67. Bu ayette de hurma ağaçlarından, üzüm ağaçlarından meyveler devşirip hem içecek şarap edildiğinden, hem de temiz ve helal rızıklar elde edildiğinden bahsedilmektedir ki, bunlarda da aklını kullanan toplumlara ibretler olduğu ifade edilmektedir.

Bu ayette hurma ve üzümden şarap edilmesinden bahsedilmektedir. Ancak bu içki kesin yasaklanmadan önce idi. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için Bakara 219, Maide 90-94. ayetlerin tefsirlerine bakınız. İçki kesin yasaklanmadan önce de aslında helal ve temiz değildi. Çünkü ayette açıkça ifade ediliyor ki (onlardan hem şarap ve hem de temiz rızıklar edinirsiniz.) Bu konuda geniş bilgi için yukarda numaralarını verdiğim ayetlerin tefsirlerine bakınız orada genişçe sebepleriyle birlikte açıkladık.

68-69. Bu ayetlerde ise arıdan, baldan ve balın şifa oluşundan bahsedilmektedir ve bunlarda da düşünen toplumlar için ibretler olduğu ifade dilmektedir.

Ayette: (Rabbin arıya vahyi etti,) diye buyrulması yani ona ilham etti, yön verdi demektir. Yoksa her vahyi peygamberlere yapılan vahyi gibi değildir. Nitekim En'am sûresinin 112. ayetin tefsirinde açıklamıştık: (İnsan şeytanları ve cin şeytanları birbirlerine vahyi ederler,) yani kötü telkinlerde bulunurlar. Burada da arıya vahiyden maksat ona ilham etmek, yön vermektir. Gerçekten Allah (c.c.) arıya ilham etmese hiçbir canlının yapamadığı bir ustalık ve beceriyle peteğin işçiliğini ve balı nasıl yapabilir? Zannedersem daha önce de anlatmıştım,

ben arıcılık yaptım. Gerçekten de arının işlem ve çalışmaları akıllara durgunluk verecek şekilde bir harikadır.

Şimdi biraz arıdan, baldan ve arının çalışma sisteminden bahsetmek istiyorum. Bir kovanda tek bir Kraliçe dediğimiz ana arı bulunur. Kovanın hayatı ona bağlıdır. Çünkü çalışma döneminde arının ömrü pek azdır, yirmi beş veya bir ay kadar bir ömrü vardır. Çalışa-çalışa kanatları yıpranır, delinir, uçamaz kovanın uçma deliğinden dışarı çıkar bir zaman sürünüp sonra ölür. Ana arı ise yaz mevsiminde devamlı yumurta yapar. Bir günde binlerce on binlerce yumurta yapar. Arılar üçe ayrılır ana arı işçi arılar ve erkek arılar. Ana arı dediğim gibi kovanın kraliçesi ve hâkimidir, birden fazla asla olmaz. Oğul verirken birkaç ana arı çıkabilir bunlar kovana alındığı zaman kovandaki arılar bunlardan birini beğenir kabul ederler ve diğerlerini öldürür dışarı atarlar. Hatta ben bizzat gözümle gördüm ana arısı olmayan bir kovana yumurtalı veya yumurtadan çıkmış kurtçuk bulunan bir çerçeve koydum hemen ana memesi yapmaya başladılar. Çünkü onun besinleri ve yuvası özeldir. Onun petekte ki olgunlaşıp çıktığı yeri koyun memesi gibi yapar ve ona çiçek tozundan elde ettikleri özel besin olan ana sütünü koyarlar. Ondan gıda alıp, olgunlaşıp ve o larvadan çıkar. Bu koyduğum çerçevede birkaç tane Kraliçe için özel ana memesi yaptılar. Çünkü hangisi önce olgunlaşıp çıkarsa o diğer memelerden çıkacak olan Kraliçeler kendisine rakip olur diye başında durup işçi arılara söktürüp attırdığını bizzat gözümle şahit oldum. Bir kere düşünülmesi gerekiyor. İşte onun içindir ki, bunda ibret olduğu ifade ediliyor. Eğer bir kovanda birden fazla kraliçe bulunursa o kovanda kavga başlar huzur olmaz diye birini kabul edip ötekilerini öldürüp atarlar. Peki, şimdi düşünelim, bir kovanda birden fazla Kraliçe olmazken birden fazla ilah nasıl olabilir? İlerde ayette de geleceği gibi iki ilah olsa, kâinat fesada uğrar, çekişme başlar, birinin zıddına öteki başka bir şey yapmak isteyince ne olur? Her şey alt üst olur. İşte bunda da Allah'ın birliğine ve kudretine akıl sahipleri için delil ve ibret vardır. Evet, bu arıların besinleri de farklıdır, yumurtadan çıkıp olgunlaşıp larvalarından çıkmaları da farklıdır. Ana arı on sekiz günde olgunlaşır çıkar, işçi arılar yirmi bir günde, erkek arılarsa zannedersem yirmi üç günde olgunlaşıp çıkarlar. Erkek arıların bal yapma ya da çalışma yetenekleri yoktur. Sadece ana arı yılda bir kere bir erkek arı ile çiftleşir. Geriye kalanları hazır yiyicidirler. Bal mevsiminde onlara diğer işçi arılar

bir şey yapmazlar, fakat bal mevsimi bitince onları kovandan dışarı kovarlar, içeri bırakmazlar, kovanın uçma deliğinin önüne toplar ve bunları içeri sokmazlar ve onlar da bir zaman sonra orada yavaş-yavaş ölür giderler. İşçi arılara gelince bunlarda iş bölümü yaparlar. Bir kısmı içeri işçisi, bir kısmı dışarı işçisi ve bir kısmı da inzibat vazifesi görürler, dışarıdan yabancı bir arı o kovana girmek istese onu hemen kokusundan tanır yakalar ve onu ya öldürürler, ya da ellerinden kurtularak kaçar. İçeri işçileri ise Petek gözeneklerini yaparlar, yapılı olanları temizlerler Ana arı yumurtayı peteğin gözeneklerine bırakınca onu düzeltir ve çiçeklerden getirilip çerçevelere depo edilmiş olan çiçek tozlarından alır onları ana sütü haline getirir ve yumurtadan çıkmış olan kurtçuklara besin maddesi olarak koyarlar. Birkaç gün geçtikten sonra da üzerlerini kapatırlar ve o içerdeki arılar üzerlerinde kuluçkaya yatar, ısıdırlar, o yavru zamanı gelince üzerindeki kapağı deler ve çıkar. Yeni çıkan yavrular kısa bir zaman sonra de kovanın uçma deliğinden dışarı çıkar epey bir zaman kovanın etrafında uçuş yapar ve prova yaptıktan sonra onlar da işe başlarlar.

Dışarı işçilerine gelince onlar bal mevsimi gelmeden önce daha çok yavruyu besleyecek olan ana sütü yapmak için çiçek tozu getirir, kanardaki çerçevelere boşaltırlar. Çiçeğin üzerine konduktan sonra o çiçeğe sürtüne-sürtüne toz haline getirirler, sonra ayaklarında sepetçikleri vardır, iki ayaklarında olan bu sepetçiklere o çiçek tozlarını doldurur ve yandaki boş çerçevelere boşaltırlar. Bal mevsiminde ise çiçekten daha çok bal getirirler. Çiçeğin tepesine konarak hortumlarını çiçeğin tepesinden salarak, çiçeğin tepesine gelmiş olan balı emerek kursaklarında ki depoya doldurur ve getirir hazırlanmış olan boş peteklere boşaltırlar. Bu ballar ilk geldiğinde suludur, onların sularını kurutmak için de içerdeki işçi arılardan bir kısmı onları kanatlarını pervane gibi çevirerek kuruturlar. Ve bu dışarı işçileri gece kovanın kanarında kümelenerek sabahlarlar ve hava şartlarına göre sabah işe koyulurlar. Çok sıcak olup kovanın içinde bunaldıkları zamanlarda da bazı arılar kovanın uçma deliğinden kanatlarını pervane gibi çevirerek içeriye hava verip içeriyi serinlendirmeye çalışırlar. İşte arıların böyle oluşumu, çalışma sistemleri kovanın içinde ve dışındaki düzenleri gerçekten bir harika ve ibretlerle doludur.

Bala gelince balın kalitesi de yöreye göre çiçeklere göre farklı renklerde ve farklı kalitelerde olur ki, Ayette de: (Muhtelif renklerdedir,) buyruluyor. Balların

kalitesi de farklıdır. Çiçek çeşitlerinin çok olduğu yerlerin balı daha kalitelidir. Mesela bazı yörelerin balı orman olduğu için daha ziyade ağaçlardan alırlar, bazı yörelerde meyve ağaçları çoktur, onlardan alır, bazı yörelerde mesela Trakya da daha ziyade ay çiçeğinden alır ki, bu bal pek kaliteli bal değildir. Bazı yörelerde de ne orman, ne meyve ve ne de ay çiçeği vardır, sadece ot çiçeği ve bol çeşitleri vardır. İşte en kaliteli balda bu çok çeşitli çiçeklerden elde edilen baldır. Ve Ayette ifade edildiği gibi bal kesinlikle birçok hastalara şifadır. Hatta enteresandır ben bu ayetlerin tefsirini yazarken İstanbul de çeşitli ülkelerden gelen bilim adamlarının Kur'an-ı Kerim kompozisyonu vardı. Televizyonda izlerken Malezyalı bir bilim adamı dört beş yıl bu ayetlerden etkilenerek araştırma yapmış bu bilim adamı bal hakkında çok enteresan şeyler anlattı. Onlarca hastalarda denediğini ve şifa bulan hastaların resimlerini gösterdi. Bilhassa kangıran olmuş, bacağı ve ayakları kesilmiş, doktorların bu yaralardaki bakterileri tedavi etmekten aciz kaldıkları bu hastaların yaralarına bal sürmek suretiyle bu bakterileri yok ettiğini birkaç haftada iyileştirdiğini denemelerindeki resimlerle gösterdi. O zaman şu gerçek ortaya çıkmaktadır. Allah C.C: (Balda insanlar için şifa vardır,) buyurmuş ise onda yüzde-yüz şifa vardır. Peygamberimizin de karnı ağıran bir hastaya bal yemesini, bal şerbeti içmesini tavsiye ediyor, adam içiyor ama iyileşemiyor. Tekrar geliyor: "İçtim ama iyileşmedim," diyince tekrar bal, tavsiye ediyor. Adam tekrar: "İyileşmedim," deyince, Peygamberimiz ona: "Allah, yalancı değil, senin karnın yalancıdır," buyurarak tekrar ona bal içmesini tavsiye edince adam bu sefer de bal içince şifa buluyor. Demek ki, insanlar biraz acelecidir, bir kere veya iki kere bir şeyi kullanınca hemen iyi olmalarını beklerler. Evet, işte arı'da ve yaptığı işlemlerde büyük bir ibret vardır, ders alınması gerekmektedir, balda da mutlak şifa vardır.

وَاللّهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفَّاكُمْ وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْ لاَ يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئاً إِنَّ اللّهَ عَلِيمٌ قَدِيرٌ {٧٠} وَاللّهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلَى بَعْضٍ فِي الْرِّزْقِ فَمَا الَّذِينَ فُضِّلُواْ بِرَآدِّي رِزْقِهِمْ عَلَى مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فِيهِ سَوَاء أَفَبِنِعْمَةِ اللّهِ يَجْحَدُونَ

{٧١} وَاللهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجاً وَجَعَلَ لَكُم مِّنْ أَزْوَاجِكُم بَنِينَ وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَتِ اللهِ هُمْ يَكْفُرُونَ {٧٢} وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللهِ مَا لاَ يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقاً مِّنَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ شَيْئاً وَلاَ يَسْتَطِيعُونَ {٧٣} فَلاَ تَضْرِبُواْ لِلّهِ الأَمْثَالَ إِنَّ اللهَ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ {٧٤}

Meali

70. Allah, sizi yarattı, sonra öldürecektir. Sizden bazınızı da bildikten sonra bilmez bir hale getirsin (bildiklerini unutsun) diye ömrü en aşağısına döndürülür. Şüphesiz Allah, her şeyi hakkiyle bilen, her şeye kadir olandır.

71. Allah, rızık yönünden bir kısmınızı diğerlerinden üstün kıldı. Kendilerine bol rızık verilenler rızıklarını ellerinin altındakilere vermezler. Oysa onda hepsi de eşittir. Yoksa Allah'ın nimetini bilebile inkâr mı ediyorlar?

72. Allah, sizin için kendinizden eşler yarattı. Eşlerinizden de sizin için oğullar ve torunlar yarattı. Temiz şeylerden de size rızık verdi. Böyle iken batıla inanıyorlar da onlar Allah'ın nimetine nankörlük mü ediyorlar?

73. Onlar Allah'ı bırakıp göklerden ve yerden kendilerine rızık verecek durumda olmayan, buna gücü yetmeyen şeylere mi tapıyorlar?

74-"Allah'ı bir şeye benzetmeyin. Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilir, ama siz bilemezsiniz." Şüphesiz ki, Allah'ın hiçbir benzeri yoktur ki, O'nu benzetesiniz.

İzahı

70. Bu ayette bir ibret olarak insanın nasıl yaratıldığı, kiminin erken öldüğü, kiminse erzeli-ömür denen yaşlılığa erip daha önce bildiklerini unutup bilmez bir hale geldiği yani çocuk mesabesine geldiği hatta bazıları bunaklık geçirdiği beyan edilmektedir. Her şeyi bilen Allah ve her şeye kadir olan Allah, bir ibret

olarak insanı çocukluktan gençliğe, gençlikten yaşlılığa, yaşlılığın da daha yaşlılığa getirip, önceden bildiklerini unutturup bilmez bir hale getirir ki, bütün bunlara bakıldığında ibretler, dersler vardır. Beyhaki'nin Enesden rivayet ettiğine göre Peygamber (a.s.) şöyle dua etmiştir: Allah'ım! Acizlikten tembellikten, korkaklıktan, yaşlılıktan, cimrilikten, kabir azabından, hayat ve ölüm fitnesinden sana sığınırım.

Bu erzeli ömür denen yaşlılık hakkında farklı görüşler vardır. Hazreti Ali elli ile yetmiş yaş arası demiştir. Seksen yaş diyenler vardır. Katada doksan yaş demiştir. İbni Abbas'a göre bu yaşlılığın kötü olması Müslümanlar için değildir, Müslüman yaşlandıkça Allah katında şerefi daha da artar.

Şimdi bu görüşleri naklettikten sonra âcizane benim anlayışıma göre bu ayette kasdedilen erzeli-ömür normal yaşlılık değil, belki, bunaklık derecesinde olan yaşlılıktır. Çünkü ayette: (Bildiğini bilmez bir hala getirsin) diye buyruluyor ki, bundan bunaklık anlaşılmaktadır. Her yaşlı olan bunak olmaz. Nitekim İkrime demiştir ki: "Kur'an okuyan bir kimse bunak olmaz."

71. Bu ayette de Cenab-ı Hak, bazı kimseleri bazılarından rızık bakımından üstün kıldığını, üstün olanların ise elleri altında bulunan, çalıştırdıkları insanların da o rızıklarda eşit olmalarına rağmen kendi rızıklarını, kazançlarını onlara vermediklerini ve Allah'ın nimetlerini bilebile inkâr ettiklerini beyan etmektedir.

Yani bu ayette iki önemli şeye vurgu yapılmaktadır. Birincisi gerçek mülkün sahibi olan Allah, bir takım insanlara zenginlik vermiştir. Bu insanlar gerçekte bu servetin sahibi olmadıkları halde ve bir emanetçi oldukları halde, bu zenginliği, bu rızıkları idareleri altında olan insanlarla paylaşmazlar. Oysa o rızıkta onlar da eşittirler. Çünkü Allah onları denemek için zengin kılmıştır. Peki, bu servetin gerçek sahipleri olmadıkları halde ellerinin altında bulunan bu insanlarla paylaşmıyorlar da, bu mülkün gerçek sahibi olan Allah'a başkalarını nasıl ortak edip de paylaştırıyorlar? İkinci bir nokta Allah'ın imtihan için zenginlik verdiği kimseler kendilerine verilen o rızıkta elleri altında, idareleri altında bulundurdukları kimseler, çalıştırdıkları kimseler de aslında o rızıkta eşittirler. Fakat mülkü emaneten elinde bulunduranlar onlarla o rızkı paylaşmıyorlar, çalıştırdıkları kimselerin, ya da muhtaç olan kimselerin hakkını vermiyorlar. Oysa Allah (c.c.) bu dünyayı doyum bilmeyen servet üzerine servet biriktirenler için yaratmadı. Yaratılan her insanın o rızıklarda hakkı vardır. Ama fırsatı eline geçiren,

doyum bilmeyen bu zenginler bütün servetleri kendi tekellerinde toplayınca, diğer insanların haklarını gasp ediyorlar, o insanlar da acından ölüyor. Oysa Allah Teâlâ dünyayı bütün insanlığa yetecek biçimde yaratmış. Bu gün bu soru çok soruluyor. Efendim bazı kimseler diyorlar ki, Allah, madem herkesin rızkını yaratmış da bu insanlar neden acından ölüyorlar? Evet, işte yukarda zikrettiğimiz gibi fırsatı eline geçiren, doyum bilmeyen, sanki bu dünya sadece kendileri için yaratılmış zanneden bu zalim insanlar diğer insanların hakkına tecavüz edince, paylaşmayınca, ben yediğimi yerim yiyemediğimi arkaya bırakır yığarım, zihniyetidir. İşte yeryüzündeki insanlığı bu hale getiren zihniyet budur. Bu gün çalışamayanı, iş bulamayanı bir tarafa bırak çalıştırılanların ve diğer insanların sırtından milyarlar, tiriliyonlar kazanırken çalıştırdıkları o insanların karnını bile doyurmuyorlar, onların hakkını vermiyorlar. Servet üzerine servet biriktiriyorlar. Bankacılar insanların kanını emiyor, bir kuruş alacakları olsa onu icraya veriyorlar. Devlet de bunlara çanak tutuyor. Yoksul insanlar kendi güçlerinin üstünde bir takım dolaylı vergiler verirken, zenginlerden kendi güçlerine göre vergi alınmıyor. İşte bütün bu çarpıklıklar yüzünden insanlar acından ölüyor, ya da ölmeyecek kadar bir rızka mahkûm ediliyor. İnsanlar yediğini yiyip, yiyemediğini çöpe atarak diğer insanların rızıklarını böyle çarçur ederek, israf ederek gasp edip onları açlığa mahkûm ediyorlar. Yoksa dünyada herkese yetecek kadar rızık vardır, Alla (c.c.) herkesin rızkını yaratmıştır.

72. Bu ayette, Allah Teâla, insanlara birçok nimetler, kendi hemcinslerinden eşler, onlardan oğullar, kızlar, torunlar ve daha nice nimetler verdiği halde insanlar Allah'a ve O'nun emirlerine imanı bırakıp batıl şeylere inanarak kendilerine verdiği bu nimetlere karşı nankörlük ettiklerini beyan etmektedir.

73-74. Bu ayetlerde ise müşrikler bilmedikleri halde başka şeyleri hâşa Allah'a benzeterek örnek vermektedirler. (Müşrikler Allah'ı bırakıp, göklerden ve yerden kendileri için hiçbir rızka sahip olmayan ve sahip olmaya da güçleri yetmeyen şeylere taparlar. –Artık Allah'a misaller vermeye kalkışmayın! Çünkü Allah, bilir, siz bilemezsiniz.) O'na başkalarını benzeterek misal verip ortak koşmaya kalkışmayın. Çünkü O'nun eşi ve benzeri yoktur. Her şeyi bilen, yaratan Allah'tır, siz ise hiçbir şey bilmiyorsunuz ve sizin tapındıklarınızın elinden de hiçbir şey gelmez. Nitekim Şura sûresinin 11. ayetinde: (O'nun dengi, benzeri hiçbir şey yoktur.) buyruluyor.

ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً عَبْداً مَّمْلُوكاً لاَّ يَقْدِرُ عَلَى شَيْءٍ وَمَن رَّزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقاً حَسَناً فَهُوَ يُنفِقُ مِنْهُ سِرّاً وَجَهْراً هَلْ يَسْتَوُونَ الْحَمْدُ لِلّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ {٧٥} وَضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً رَّجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا أَبْكَمُ لاَ يَقْدِرُ عَلَىَ شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلَى مَوْلاهُ أَيْنَمَا يُوَجِّههُّ لاَ يَأْتِ بِخَيْرٍ هَلْ يَسْتَوِي هُوَ وَمَن يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {٧٦}

Meali

75. Allah, size bir misal verir: "Başkasının malı olan ve hiçbir şeye gücü yetmeyen bir köle ile tarafımızdan güzel bir rızıkla rızıklandırdığımız gizli ve aşikâr infak eden bu kimse hiç bir olabilir mi?"

76. Yine Allah, iki adamı misal veriyor ki: Birinin hiçbir şeye gücü yetmez, biri de dilsizdir, efendisine sadece yüktür (hiçbir iş yapamaz,) nereye gönderse bir hayır çıkaramaz. Şimdi onunla kendisi de doğru yol üzere olduğu halde adaletle emreden kimse hiçbir olur mu?

İzahı

75-76. Bu iki ayette Cenab-ı Hakka, şirk koşanlara şöyle bir örnek vermektedir. Mesela bir kimse çeşit-çeşit yerlere, hayırlara harcıyor, yoksullara, yetimlere ve muhtaçlara veriyor, bolluk içerisinde yaşıyor. Diğerininse hiçbir şeyi yok, hatta hürriyeti bile yok, başkasına muhtaç ve mahkûm. Şimdi bu iki kişi bir midir? Yani bütün rızıkları veren, bütün nimetleri veren Allah, bütün mülk O'nun olmasına rağmen sizin Allah'a ortak koştuklarınızın, hiçbir şeyi olmayan, hiçbir şey vermeye gücü yetmeyen, her şeyde Allah'a muhtaç olduğu halde bunları Allah'a nasıl denk tutuyorsunuz? Şimdi insaf edin, kendileri de yaratılmış ve her şeyde de Allah'a muhtaç olan kimse ya da sizin tapındığınız putlar Allah'a

denk midir, ikisi eşit midir? Yahut ikinci misal iki kişi var ki, bunlardan birinin hiçbir şeye gücü yetmez, hatta dilsizdir, acizdir, efendisine muhtaçtır, ona yük olmaktan başka hiçbir becerisi yoktur. Efendisi onu nereye gönderse ondan bir hayır çıkmaz, gittiği yerden boş döner. Diğeri ise kendisi doğru yolda olduğu halde, adaletle emrediyor, her şeye gücü yetiyor, her şeyde sözü geçiyor, herkese yararı ve yardımı var. Şimdi bu iki kişi aynı olabilir mi? Yani biri her şeyi yaratan, yaşatan, darda kalan herkese yardım eden, adaletle emreden Allah'tır. Ötekisi hiçbir kimseye yararı olmayan, kimseye emredecek adaletle hükmedecek durumda olmayan, her şeyde Allah'a muhtaç olan kimsedir. Şimdi böyle her şeyde Allah Teâlâ ya muhtaç olan, yaratma ve yaşatma gücü olmayan Allah'a denk olabilir mi? Siz böyle aciz, beceriksiz, hiçbir şey elinden gelmeyen bu yaratıkları kendinize denk görmezken her Şeyda Allah'a muhtaç olan şeyleri O'na nasıl denk tutup ortak koşuyorsunuz, Hiç düşünmüyor musunuz?

وَلِلّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلاَّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٧٧} وَاللّهُ أَخْرَجَكُم مِّن بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لاَ تَعْلَمُونَ شَيْئاً وَجَعَلَ لَكُمُ الْسَّمْعَ وَالأَبْصَارَ وَالأَفْئِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {٧٨} أَلَمْ يَرَوْاْ إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوِّ السَّمَاءمَا يُمْسِكُهُنَّ إِلاَّ اللّهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {٧٩}

Meali

77. Göklerin ve yerin gaybini bilmek Allah'a aittir. Kıyametin kopması ancak bir göz kırpması gibidir veya ondan daha yakındır. Şüphesiz ki, Allah, her şeye kadirdir.

78. Sizi annelerinizin karnından çıkaran Allah'tır. Hal bu ki hiçbir şey bilmiyordunuz. Oysa şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve gönüller verdik.

79. Göğün boşluğunda Allah'ın buyruğuna boyun eğerek uçan kuşlara bakmıyorlar mı? Onları Allah' tan başka kimse tutamaz. İnanan bir toplum için muhakkak ki, bunda deliller vardır.

İzahı

77. Bu ayette göklerde ve yerde bilinmeyenleri ancak Allah'ın bildiği, kıyametin ne zaman kopacağı bilgisinin de ancak O'na ait olduğu bildirilmekte. Ve kıyametin kopuşu Allah'ın güç ve kuvvetine göre hiçbir şey olmadığı, ancak bir göz ucunu açıp-kapama kadar, hatta ondan daha yakın olduğu beyan edilmektedir.

Lemhi'l-Basar: Gözü bakılan noktadan ayırmaktır ki, kıyametin kopuşu bundan daha hızlı demektir. Gözü baktığı yerden ayırmadan Cenab-ı Hak kıyameti koparacak, kâinatı künfeyekün edecektir.

78. Bu ayette de Allah Teâla, insanoğlunu hiçbir şey değilken, hiçbir şey bilmezken anakarnında ona göz, kulak ve kalp verdiğini, onu anakarnından çıkararak dünyaya getirdiğini, öyle ise kendisine şükretmesi gerektiğini beyan etmektedir.

79. Bu ayette ise akılını kullanan, iman eden bir toplum için havada boşlukta uçan kuşların nasıl uçtuğuna bakılıp ibret alınması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Allah'ın güç ve kovveti her şeyde görülmektedir.Yeter ki insan oğlu her şeye kalp gözü ile, ibretle baksın.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم مِّن بُيُوتِكُمْ سَكَناً وَجَعَلَ لَكُم مِّن جُلُودِ الْأَنْعَامِ بُيُوتاً تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثاً وَمَتَاعاً إِلَى حِينٍ {٨٠} وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم مِّمَّا خَلَقَ ظِلاَلاً وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْجِبَالِ أَكْنَاناً وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُم بَأْسَكُمْ كَذَلِكَ يُتِمُّ

نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ {٨١} فَإِن تَوَلَّوْاْ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلاَغُ الْمُبِينُ {٨٢} يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللّهِ ثُمَّ يُنكِرُونَهَا وَأَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ {٨٣}

Meali

80. Allah, evlerinizi sizin için bir huzur ve sükûn yeri kıldı. Gerek kalkıp göç ettiğiniz gün ve gerekse konakladığınız gün, davar derilerinden hafifçe kolay taşıyacağınız çadırlar, yünlerinden, yapağılarından, kıllarından bir zamana kadar giyimlik, döşemelik ve ticaret eşyaları kıldı.

81. Allah, yarattıklarından sizin için gölgeler yaratmış, dağlarda sığınacağınız barınaklar var etmiş, sizi sıcaktan koruyacak elbiseler ve savaşta da sizi koruyacak elbiseler (zırhlar) yarattı. İşte böylece Müslüman olasınız diye Allah, nimetini üzerinize tamamlamaktadır.

82. Buna rağmen eğer yüz çevirirlerse, sana düşen açıkça tebliğ etmektir.

83. Hem Allah'ın nimetini bilirler, sonra da onu inkâr ederler. Onların çoğu kâfirlerdir.

İzahı

80. Bu ayette Allah Teâla, insanları sükûn ve huzur içinde rahat etmeleri için içinde isken edilecek evler, göçebeler için de hayvan derilerinden kolayca kuracakları ve kolayca kaldıracakları çadırlardan meskenler elde etme imkânları verdiğini beyan etmektedir. Yine onlar için hayvanların yünlerinden, yapağılarından ve kıllarından evlerinde kullanacakları eşyalar, giysi olarak kullandıkları ve bunlardan fazlasının ticaretini yaparak faydalanmaları için birçok şeyler yarattığını bildirmektedir.

81. Bu ayette de yine Allah (c.c.) insanlar için altında oturup serinlenecekleri gölgeler, dağları sığınılacak barınaklar, sıcak mevsimlerde hem kendilerine serinenlecekleri hem de hayvanlarına menfaat verecek olan yaylalar, otlaklar, sular ve daha birçok imkânlar var ettiğini beyan etmektedir. Yine kendilerini

sıcaktan, soğuktan koruyacak, ince ve kalın elbiseler, savaşlarda kendilerini koruyacak zırhlar yaratmış ve Müslüman olsun, Allah'a ve O'nun emirlerine teslim olsunlar diye her çeşit nimetler vermiş ve onlara böylece nimetlerini tamamladığını ifade etmektedir.

82-83. Ey Muhammed! Rabbin bunca imkân ve nimetleri vermesine rağmen: (Eğer inkâr edip yüz çevirecek olurlarsa, senin görevin tebliğ etmektir,) senin yapacağın iş, sana vahyedileni tebliğ etmektir. –(Hem Allah'ın nimetini bilirler, hem de inkâr ederler. Onların çoğu kâfirdirler.) Hem her şeyin yaratıcısı olan, her türlü nimetleri verenin Allah olduğunu biliyorlar, hem de O'na karşı nankörlük ederek O'na şirk koşup inkâr ediyorlar. Bu insanların çoğu fasık ve nankördürler.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيداً ثُمَّ لاَ يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُواْ وَلاَ هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ {٨٤} وَإِذَا رَأى الَّذِينَ ظَلَمُواْ الْعَذَابَ فَلاَ يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلاَ هُمْ يُنظَرُونَ {٨٥} وَإِذَا رَأى الَّذِينَ أَشْرَكُواْ شُرَكَاءهُمْ قَالُواْ رَبَّنَا هَـؤُلاء شُرَكَآؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوْ مِن دُونِكَ فَألْقَوْا إِلَيْهِمُ الْقَوْلَ إِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ {٨٦} وَأَلْقَوْاْ إِلَى اللّهِ يَوْمَئِذٍ السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُواْ يَفْتَرُونَ {٨٧} الَّذِينَ كَفَرُواْ وَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ اللّهِ زِدْنَاهُمْ عَذَاباً فَوْقَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُواْ يُفْسِدُونَ {٨٨} وَيَوْمَ نَبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيداً عَلَيْهِم مِّنْ أَنفُسِهِمْ وَجِئْنَا بِكَ شَهِيداً عَلَى هَـؤُلاء وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَاناً لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ {٨٩}

Meali

84. Her ümmetten şahit getirdiğimiz gün, artık kâfirlere ne mazeret için izin verilecek ve ne de özür dilemeleri istenecek.

85. O zalimler azabı gördükleri zaman, artık onlardan ne azap hafifletilir, ne de onlara süre verilir.

86. Allah'a şirk koşanlar, şirk koştukları şeyleri gördüklerinde derler ki: "Rabbim iz! İşte seni bırakıp taptığımız ortaklarımızdır." (Yani Tanrı diye taptıklarını hedef göstereceklerdir.) Onlar da onlara: "Sözlü sataşarak siz elbette yalancılarsınız," derler.

87. (Şirk koşanlar) o gün Allah'a teslim olmuşlar ve uydurdukları şeyler de onlardan sapıp gitmişlerdir.

88. Onlar ki, inkâr edip Allah'ın yolundan çevirirler onlara bozgunculuklarından dolayı azap üzerine azabı artırdık.

89. O gün her ümmettin kendilerinden bir kişiyi aleyhlerinde şahit olarak getireceğimiz bir gündür ki, seni de onların aleyhine şahit getirmiş olacağız. Sana her şeyi açıklayan ve Müslümanlara yol gösterici, rahmet ve müjde olarak bu kitabı indir dik.

İzahı

84-85. (Her ümmete bir şahit getireceğimiz gün, kâfirlere ne mazeret beyan etmeleri için izin verilecek ve ne de kendilerinden böyle bir şey istenecektir.) Yani her peygamber kendi ümmeti aleyhine şahit olduğu gibi, peygamber (a.s.) da Kurana dayanarak o peygamberleri takviye için ümmetleri aleyhine şahit dikildiği zaman kâfirlere bir mazeret beyan etmelerine izin verilmeyecektir. Zaten böyle bir mazeret beyan etmeleri de kendilerinden talep edilmeyecektir. Çünkü hepsinin üzerinde şahit olan Allah, zaten her şeyi bilmektedir. Peygamberler ve diğer şahitler de orada hazırdır, onlar bütün gerçekleri ortaya dökeceklerdir, üstelik Peygamber (a.s.) da Kur'an da ki vahye dayanarak onların aleyhinde şahit olacaktır. -(Ve işte o zalimler azabı gördükleri zaman, onlardan ne azap hafifleyecek ve ne de onlar bekletileceklerdir.) O gün Allah'ın huzurunda mahkeme olup hesap sorulduktan sonra hiç bekletilmeden hemen derdeste cehenneme teslim edileceklerdir.

86-87. Allah'a şirk koşanlar kıyamet günü mahşer yerinde şirk koştukları şeyleri, ya da kimseleri gördükleri zaman, sanki sadece suçlu onlarmış gibi onları göstererek: (Rabbimiz! İşte senden başka tapındığımız ortaklarımız bunlardır,) diyerek güya onları suçlu olarak gösterirken, ortak koştukları şeyler ya da kimseler de onlara karşı laf atarak derler ki: (Siz elbette yalancılarsınız.) Allah'a ortak koşan müşrikler güya: –(O gün Allah'a teslimiyet gösterip) kendilerini suçsuzmuş gibi masum göstererek suçu ortaklarına atmak isterle. Oysa bu müşriklerden: (İftira ettikleri şeyler, ortakları ortadan kayıp olup giderler.) Ne onlar ve ne de kendileri azaptan kurtulabilirler. Ne tapanlar ve ne de tapılanlar o gün mazur kabul edilirler, hep birlikte cehennemi boylarlar. Tabi tapılanlar kendilerine tapanlara rıza gösterip ses çıkarmamışlarsa, hep birlikte cezayı hak etmişlerdir.

88. Bu ayette de hem kendileri inkâr edip, hem de başkalarını Allah'ın doğru olan yolundan çevirip, onların da iman etmelerine mani olan kâfirlerin bu fesatlıkları yüzünden azaplarının katlanacağı beyan edilmektedir. Hem kendi küfürlerinin cezası, hem de başkalarının küfürlerine sebep olmalarından dolayı diğer kâfirlere göre bunların cezaları ikiye katlanacaktır.

89. (O gün her ümmettin içinden kendilerine birer şahit getireceğiz.) Yani Allah Teâla, her ümmetin içinden seçip gönderdiği peygamberi o gün kendi ümmetinin üzerine şahit dikecek. Hem peygamberlere görevini yapıp yapmadığı sorulacak, hem de peygamberlerin tebliğ edip ulaştırdığı ümmetlerine iman edip etmedikleri sorulacak. Nitekim Âraf sûresinin 6. ayetinde: (Elbette kendilerine peygamber gönderilenlere de hesap soracağız, peygamberlere de hesap soracağız,) diye buyrulmaktadır. Evet, işte: (Seni de onların üzerine şahit getireceğiz ve her şeyi açıklayan bu kitabı Müslümanlara bir hidayet, rahmet ve müjdeleyici olarak sana indirdik.) Yani her şeyi açıklayan bu Kur'an'a dayanarak seni o peygamberlerin ümmetleri aleyhine şahit olarak getireceğiz. Bununla ilgili geniş bilgi için Nisa sûresinin 41. ayetin tefsirine bakınız. Evet, Allah Teâla, hem geçmiş ümmetlerden malumat veren ve hem de bu ümmete doğru yolu göstermek için, onlara bir rahmet olması için ve Müslümanları müjdelemek için bu kitabı, Kur'an'ı Peygamber (a.s.)'a indirmiştir.

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ {٩٠}

Meali

90. Şüphesiz ki, Allah, adaleti, iyiliği ve akrabalara vermeyi emreder, fuhuştan, çirkin işlerden ve azgınlıktan men eder, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.

İzahı

90. Bu ayette Allah (c.c.), adaleti, iyiliği, akrabalara yardım etmeyi emrediyor. Fuhuştan, bütün çirkin iş ve davranışlardan, azgınlıktan men ediyor ve düşünüp bütün bu emirlerin tutulması, yasaklardan kaçınılması için öğüt verdiğini haber vermektedir. Bu ayette geçen altı maddenin üçü emir, üçü de yasaklardır ki, her biri geniş manaları ihtiva etmektedir.

1) Adalet kavramı, her hak sahibine hakkını vermek, her şeyin hakkını yerine getirmektir. Bu haklar Allah hakkı, kul hakkı ve amme hakkı diye üçe ayrılır. Allah hakkı başta O'nun birliğine inanmak, namaz, oruç, hac vesaire gibi ibadet ve sorumlulukları yerine getirmektir. Kul hakkı ise kişinin kendi şahsi haklarıdır. Bu de iki kısımdır, maddi haklar ve manevi haklardır. Maddi haklar herhangi bir mal veya cana tecavüz edilmesi gibi haklardır ki, bu maddi hakların bazılarında kısas gerekir ki, kişi isterse davasından vazgeçer hasmının kısas edilmesini affeder, isterse kısasını ister. Mesel bir yakını öldürülen kişi onun vasisi olarak isterse ölen o yakınının kan bedelini alarak onu affeder, hayatını bağışlar, isterse kısasını ister. Bu hususta salahiyet tamamen davacıya aittir. Hâkim kendiliğinden ceza veremez. Ya da bir yaralama olayı olduğunda yine yaralanan kimse aynı şekilde hasmının kısasını, onun da yaralanmasını ister, ya da affeder. Manevi haklara gelince gıybet gibi, dedikodu gibi, bir kişiyi gıyabında çekiştirmek gibi haklardır ki bunlardan tövbe edip gıybetini yaptığı, arkasından çekiştirdiği kişiden özür dileyip helallik alması gerekir. Amme hukukuna gelince zina, hırsızlık, iftira gibi haklardır ki, bunlarda af yoktur, bu suçlar ispat edildiği takdirde mutlaka cezaların verilmesi gerekir ki, toplumun huzuru, güvenliği ve asayişi sağlansın.

2) İhsan, yani herkese iyilik etmek, iyi davranmaktır. Bununla beraber Cibril hadisi diye bilinen bir hadiste ihsan şöyle tarif edilmiştir: "İhsan, senin Allah'ı görüyormuş gibi O'na ibadet etmendir. Sen O'nu gömesen de şüphesiz O, Seni görür." Yani genel anlamda ihsan her işi ve ibadetleri en güzel şekilde yerine getirmek, herkese iyilikte bulunmaktır.

3) Akrabaya vermek, muhtaçsa onlara bakmak ve onlara yardım etmektir. Akrabalar da iki kısımdır birincisi bakmakla yükümlü olunan ana-baba, dede, nine, evlat torun gibi yakınlardır. Bunlara bakmak muhtaçsalarsa yardımda bulunmak farzdır ve bunlara zekât, fitre ve adak kurbanı gibi yardımlar yapılmaz, verilmez. Bunların dışında infak etmek yardım etmek gerekir. Bu akrabalarının dışında kardeş, bacı, hala, teyze gibi yakınlar da muhtaç iseler hem zekât fitre gibi yardımlar yapılabilir, hem de bunların dışında bağış ve yardımlar yapılır. Bu akrabalar muhtaç iken başkalarına vermek yardım etmek de bunlara karşı bir haksızlık olur. Öncelik bunlarındır, bunlar muhtaç değillerse, ya da onlara yardım ettikten sonra uzaklara yardım edilebilir.

4) Fuhuş, başta zina olmak üzere her şeyin aşırısı, ölçünün dışına çıkılması İslam da yasaktır, haramdır. Cinsel ilişkide ölçü nedir? Nikâhtır, nikâh dışı ilişki ise ölçü dışı gayrimeşru ilişkidir, haramdır, fuhuştur ve en büyük günahlardan biridir. Diğer şeylerde de aşırıya kaçmak, ölçüyü taşmak fuhuştur, haramdır. Mesela bir malı aşırı bir karla müşteriyi kandırarak satmak, fahiş fiyat, aşırı kar sağlamak gibi aşırılığa giden her şey İslam da yasak ve haramdır.

5) Münker, İslam da ve İslam gelenek ve göreneklerinde hoş görülmeyen iş ve davranışlardır. Daha doğrusu İslam da yasaklanmış olan içki, kumar ve sair gibi yapılan kötü işler ve davranışlardır.

6) Beğy, bu kelime beğâ kökünden gelen bir kelimedir ki azgınlık demektir. İnsanlara taşkınlık yapmak, zulüm ve haksızlık yapmaktır. İşte bu ayet bu maddeleri özetlemektedir.

Rivayete göre Hazreti Ali ile Muaviye döneminde Müslümanlar yani taraftarlar birbirlerini lanetliyorlardı. Hatta o kadar kötü bir hal almıştı ki, Cuma günü hatip hutbe okuyor halka öğüt veriyor ve sonunda da Hazreti Ali'yi kasdederek Ebe't-Turab'a lanet olsun diyecek kadar bir fitneye dönüşmüştü. Düşünebiliyor musunuz? Bir hatip hem cemaate hutbede öğüt veriyor, hem de hutbenin sonunda karşı tarafa lanet okuyor. Hazreti Ali'nin bir ismi de Ebe't-Turap yani

toprakların babası demektir ki, halkın çoğu bunu bilmediği için Maviye taraftarı olan hatip, hutbenin sonunda Ebe't-Turab'a lanet olsun diyordu. Oysa bu ismi bir lakap olarak ona Peygamberimiz vermişti. Bir gün Peygamber (a.s.) Hazreti Fatıma'yı ziyarete gidiyor ve bakıyor ki Hazreti Ali evde yok. Hazreti Fatıma'ya soruyor fakat aralarında bir sorun olduğunu, dargın olduklarını anlayınca Mescide gidip bakıyor ki, Mescitte uzanmış yatıyor. O zaman Mescitte sergi falan da yok. Kumların, toprakların üzerine yattığını görünce yanına varıp: "Kum, ya Ebe't-Turab!" Yani: "ey toprakların babası kalk!" buyuruyor ve arkasındaki toprakları siliyor. İşte onun bu adını bilmeyen cemaat farkına varmasın diye Muaviye taraftarı olan bir hatip hutbenin sonunda ona lanet okuyordu. İşte ikinci halife unvanını alan ve kendisi de Emeviler'den olan ve aynı zamanda da Hazreti Ömer'in torunu olan Ömer b. Abdulaziz hilafete gelince Kur'an'ı baştan sonuna kadar inceliyor. Ve bu çirkin âdetin, bu lanetlemenin yerine hutbenin bitiminde bu ayetin okunmasını emrederek böylece bu çirkin âdet ortadan kalkmış oluyor, Allah kendisinden razı olsun. İşte o gün bu gün hutbelerin sonunda bu ayet okunarak her Cuma günü yukarda izah etmeye çalıştığım gibi altı maddeyi emreden ve yasaklayan bu ayette hutbenin sonunda cemaate hatırlatılıyor.

وَأَوْفُواْ بِعَهْدِ اللّهِ إِذَا عَاهَدتُّمْ وَلاَ تَنقُضُواْ الأَيْمَانَ بَعْدَ تَوْكِيدِهَا وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّهَ عَلَيْكُمْ كَفِيلاً إِنَّ اللّهَ يَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ {٩١} وَلاَ تَكُونُواْ كَالَّتِي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِن بَعْدِ قُوَّةٍ أَنكَاثاً تَتَّخِذُونَ أَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ أَن تَكُونَ أُمَّةٌ هِيَ أَرْبَى مِنْ أُمَّةٍ إِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّهُ بِهِ وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ {٩٢} وَلَوْ شَاء اللّهُ لَجَعَلَكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلكِن يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ وَلَتُسْأَلُنَّ عَمَّا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٩٣}

Meali

91. Anlaşma yaptığınızda Allah'ın ahdini yerine getirin ve pekiştirdikten sonra yeminlerinizi bozmayın. Allah'ı üzerinize şahit tuttuğunuz halde nasıl olur da bozarsınız! Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızı bilir.

92. İpliğini iyice eğirip katladıktan sonra söküp bozan kadın gibi olmayın. Bir ümmetin diğerinden daha çok olmasından ötürü, yeminlerinizi aldatma vasıtası yapıyorsunuz. Allah onunla sizi imtihan ediyor. Kıyamet günü ihtilaf ettiğiniz şeyleri elbette açıklayacaktır.

93. Eğer Allah, dileseydi sizi bir tek ümmet yapardı. Fakat O, istediğini saptırır, istediğini de doğru yola erdirir. İşlediklerinizden muhakkak ki sorumlu tutulacaksınız.

İzahı

91-92. Bu ayetlerde Allah'ı şahit tutarak herhengi bir anlaşma yapanlar, o anlaşmayı pekiştirdikten sonra bir kadının ipliği büküp sonrada söküp attığı gibi, bu anlaşmaların, verilen sözlerin sökülüp atılmaması, bilakis bunların yerine getirilmesi emredilmektedir. Ayriyeten bir toplum diğer bir toplumdan çok olmasını, güçlü olmasını basamak yaparak öteki toplumu bastırmaya aldatmaya kalkışmaması ifade edilmekte ve uyarılmaktadır. Yani çokluğuna ve gücüne dayanarak diğer bir toplum üzerinde baskı oluşturup o toplumu kandırarak tahakküm etmesi, haksızlık yapması yasaklanmaktadır. Ve Allah (c.c.) verdiği bu gücü kimin istismar edip ötekinin aleyhinde kullanıp kullanmaması hususunda denediğini ve kıyamet günü hepsini açıklayıp hesabını soracağını haber vermektedir. Hiç kimse kendi gücünün Allah'ın gücü üzerinde olduğunu sanmasın. Müslüman da olsa, gayri Müslim de olsa kimse kimseye aralarında ki anlaşmalar hususunda kendi gücünü ötekine karşı kullanarak kendini haklı çıkarmaya kalkışmasın, Allah, herkesin kendi yaptığı haksızlığın hesabını kendisine soracaktır.

Yani bu ayetlerde şu ifade edilmektedir. Bir toplumun diğer bir toplumla aralarında anlaşma varsa başka bir toplumu güçlü görerek onlarla olan sözleşmeyi bozup da bu güçlü olan toplumla anlaşma ve iş birliğine gitmesinler. Kureyşliler öyle yaparlarmış. Anlaşma yaptıkları bir toplumdan başka bir toplumu güçlü görünce, hemen o anlaşmayı bozup o güçlü olanlarla anlaşma ve iş birliği yaparlarmış. İşte Allah adına yaptığınız böyle bir anlaşmayı bozup da

Allah'ın gücünden başka bir güce dayanarak onlarla işbirliği yaparak güç denemesi yapmayın.

93. Bu ayette de şu ifade edilmektedir. Daha önce de geçtiği gibi Allah, dilemiş olsaydı bütün toplumları tek bir toplum olarak birleştirirdi, onların ayrılığa düşmesine müsaade etmezdi, bunu istese yapardı, hiçbir güç de O'nu engelleyemezdi. Fakat hikmeti gereği Allah, kullarını iradelerinde serbest bıraktı, kul kendi iradesine göre, Allah'a sırtını dönüp sapıklığı tercih edince, Allah da ona engel olmaz ve onu istediği yola iter. Fakat yine kendi irade ve isteğiyle Allah'a ve O'nun gösterdiği doğru yola dönmeyi tercih ederek doğru yolu arar ve ona yönelirse, Allah Teâlâ adeta onun elinden tutarak, o tercih ettiği doğru yola çeker. Yani kim kendi iradesiyle hangi yolu tercih edip o yola yöneliyorsa, Allah Teâlâ da onu o yola çeker, ya da iter.

وَلاَ تَتَّخِذُواْ أَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُواْ الْسُّوءَ بِمَا صَدَدتُّمْ عَن سَبِيلِ اللّهِ وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ {٩٤} وَلاَ تَشْتَرُواْ بِعَهْدِ اللّهِ ثَمَناً قَلِيلاً إِنَّمَا عِندَ اللّهِ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {٩٥} مَا عِندَكُمْ يَنفَدُ وَمَا عِندَ اللّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُواْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {٩٦} مَنْ عَمِلَ صَالِحاً مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ {٩٧}

Meali

94. Yeminlerinizi aranızda aldatma ve fesada vasıta edinmeyin. Sağlamca yere basmışken sonra ayak sürçebilir. Allah'ın yolundan çevirdiğiniz için kötü bir azap tadarsınız ve ahirette de sizin için büyük bir azap vardır.

95. Allah'ın ahdini az bir pahaya değişmeyin. Eğer bilirseniz Allah katında olan sizin için daha hayırlıdır.

96. Sizin yanınızdaki dünya malı tükenir, Allah'ın katındakiler ise tükenmez. Muhakkak ki, Allah yolunda sabredenleri yaptıkları amelin daha güzeliyle mükâfatlandıracağız.

97. Kadın olsun, erkek olsun her kim inanmış olarak iyi amel işlerse, ona hoş bir hayat yaşatacağız. Mükâfatlarını da yaptıkları amellerin en güzeli ile elbette mükâfatlandıracağız.

İzahı

94-95. Bu ayetlerde yine yeminlerin bozulmaması, anlaşmalara, sözlere sadık kalınması, aksi takdirde ayakları yere basmışken, sözünde durmayanların ayaklarının kayacağı ve Allah'ın doğru yolundan insanları çevirenlere dünyada kötü bir azabın taddırılacağı haber verilmektedir. Ve ahirette de büyük bir azaba maruz kalacakları ve Allah için verilen sözleri, ahitleri az bir pahaya değiştirmemeleri, eğer bilip idrak ederlerse kendileri için ahiret hayatı, onun nimet ve menfaatlerinin daha hayırlı olacağı bildirilmektedir.

96. Bu ayet de bu dünya malının çabuk tükeneceği, Allah katında verilecek nimetlerin ise tükenmez ve kalıcı olduğu, sabredenlere yaptıkları güzel amellerin karşılığında en güzel mükâfatlar verileceği müjdelenmektedir. Sabırla yapılan iş ve amellerin mükâfatını hiçbir amelle kazanmak mümkün değildir. Her şeyde sabırla Allah'tan yardım dilemek, dua etmek, ibadet etmek en büyük kazançtır.

97. Bu ayette ise kadın olsun erkek olsun iman etmek şartıyla iyi amel işleyenler için güzel ve tatlı bir hayat olacağı ve yaptıkları amellerin mükâfatları kendilerine en güzeli ile verileceği müjdelenmektedir. Yani bu dünyada tatlı ve huzurlu bir hayat geçirecekler, ahirette de fazlasıyla kat-kat mükâfatlandırılacaklardır.

فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ {٩٨} إِنَّهُ
لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ عَلَى الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ {٩٩}
إِنَّمَا سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذِينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذِينَ هُم بِهِ مُشْرِكُونَ
{١٠٠}

Meali

98. Kur'an okuyacağınız zaman kovulmuş şeytandan Allah'a sığının.

99. Şüphesiz ki, onun iman edip ve Rablerine güvenenler üzerinde hiçbir saltanatı yoktur.

100. Şeytanın nüfuzu ancak kendisine dost olanlar ve Allah'a ortak koşanlar üzerinde olur.

İzahı

98. Bu ayette Kur'an okunurken eûzü-besmele çekilerek kovulmuş olan şeytanın şerrinden Allah'a sığınılması emredilmektedir. Çünkü şeytan her şeyde olduğu gibi Kur'an okunurken de insana vesvese verip onu yanıltmaya çalışır.

99-100. Bu ayetlerde ise şeytanın inananlar üzerinde, Allah'a dayanıp güvenenler üzerinde hiçbir tesirinin olamayacağı, ancak kendisine dost olup Allah'a şirk koşanlar üzerinde etkili olabileceği beyan edilmektedir. Şeytanın insanlar üzerinde hiçbir saltanatları yoktur, ancak onlara vesvese verir. İşte şeytanın bu vesvesesinden kurtulmak için daima euzü-besmele çekerek onun şerrinden Allah'a sığınmak gerekir. Bunun içindir ki, her Kur'an okumaya başladığımız zaman, hatta namazın içinde bile euzu, besmele ilke Kur'an okumaya başlıyoruz.

وَإِذَا بَدَّلْنَا آيَةً مَّكَانَ آيَةٍ وَاللّهُ أَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ قَالُواْ إِنَّمَا أَنتَ مُفْتَرٍ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ {١٠١} قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِن رَّبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُواْ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ {١٠٢} نَعْلَمُ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ إِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِّسَانُ الَّذِي يُلْحِدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَـذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُّبِينٌ {١٠٣} إِنَّ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللّهِ لاَ يَهْدِيهِمُ اللّهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {١٠٤} إِنَّمَا يَفْتَرِي الْكَذِبَ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِ اللّهِ وَأُوْلـئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ {١٠٥}

Meali

101. Biz bir ayeti değiştirip yerine başka bir ayeti getirdiğimiz zaman, Allah, indirdiğini pekâlâ iyi bilmişken kâfirler Peygambere: "Sen ancak bir iftiracısın," dediler. Hayır, öğle değil, ama onların çoğu bilmezler.

102. (Ey Muhammed!) Onlara de ki: "Kur'an'ı, iman edenlere sebat vermek, Müslümanlara bir hidayet ve bir müjde olmak üzere Cibril Rabbin katından hak olarak indirdi.

103. Muhakkak biz biliyoruz ki, kâfirler: "Kur'an'ı Muhammed'e bir insan öğretiyor,"diyorlar. Oysa Peygambere (Kur'an'ı) öğretiyor zannında bulundukları kişinin dili (Kur'an'a) yabancıdır. Bu Kur'an ise apaçık bir Arapçadır.

104. Allah'ın ayetlerine iman etmeyenleri, muhakkak ki, Allah, hidayete erdirmez ve onlara can yakıcı bir azap vardır.

105. Yalanı ancak Allah'ın ayetlerine inanmayanlar uydurur. İşte onlar yalancıların ta kendileridir.

İzahı

101. Bu ayette Allah Teâla, bir ayetin hükmünü başka bir ayetle değiştirdiği zaman, kâfir ve müşrikler peygamberimize hâşa: (Sen yalancı bir iftiracısın,) dedikleri ifade edilmektedir. Yani sen bir önce söylediğini bir sonra yalanlıyorsun, derlerdi. Oysa Allah Teâla, zamana ve insanların olgunlaşmasına göre bir önceki gönderdiği ayetin hükmünü bir sonraki ayetle değiştiriyordu. Onlar da peygamber bunu kendiliğinden yapıyor zannederek onu yalancılıkla suçluyorlardı. İşte böyle ayetlere mensuh denir ki, Bakara sûresinin 106. ayetinde genişçe açıkladık oraya lütfen bakınız.

102. Bu ayette ise Peygamber (a.s.)'ı yalancılık ve iftiracılıkla suçlayan kâfir ve müşriklere karşı Peygambere şöyle demesi emredilmektedir. (Onlara de ki: Kur'an'ı, iman edenlere imanlarında sebat ettirmek için, Müslümanlara bir yol gösterici ve onları müjdelemek için Rabbin tarafından Cibril indirmiştir.) O Kur'an herhangi birisi tarafından Muhammed'e öğretilmiş, kendinden uydurmuş bir kitap değildir. O ancak Cibril'in, Allah tarafından O'nun kelamı olarak indirdiği ve Peygambere vahyettiği bir kitaptır.

103. (Muhakkak biz biliyoruz ki o müşrikler Kur'an'ı ona "Muhammed"e bir insan öğretiyor diyorlar. Oysa Peygambere onu öğrettiğini iddia ettikleri

adamın lisanı yabancı ve bu Kur'an ise apaçık bir Arapçadır.) Dili Arap olmayan Kur'an'a yabancı olan bir kimse böyle belagati ile derin manaları ile dizilişiyle ve her şeyi ile mucize olan bir kitabı Peygambere nasıl öğretebilir? Bunu hiç akıl mantık kabul eder mi? Gerçekten yalancı ve iftiracı sizlersiniz. Bırakın lisanı yabancı olan bir kimsenin böyle bir kitabı uydurmasını, Arap dilini en iyi bilenler, hatta dünyadaki bütün insanlar ve cinler bir araya gelip böyle bir kitap meydana getirmeye kalkışsalar getiremezler. Eğer iddianızda doğru iseniz Kur'an'ın en ufak sûresinin benzeri bir sûre getirin. Getiremediğinize göre bunu nasıl Muhammed falancadan öğrenmiştir, diyebiliyor, ona yalan iftira edebiliyorsunuz?

104-105. (Şüphe yok ki o kimseler Allah'ın ayetlerine inanmazlar, Allah da onlara hidayet etmez.) Yani onlar bu yalan ve iftiraları ile Kur'an'a inanmak istemeyip sırtlarını döndükleri için, Allah da onları o sapıklıklarından çekip kurtarmaz, doğru yola iletmez: (Ve artık onlar için acıklı bir azap vardır. –Peygamber yalancı ve iftiracı değil, bilakis Allah'ın ayetlerine inanmayanlar ancak yalancı ve iftiracıların ta kendileridirler.)

Bu ayetlerin iniş sebebi hakkında farklı rivayet ve yorumlar vardır. İbni Abbasden rivayet edildiğine göre Peygamber (a.s.) Mekke de Bel'am adında kılıç yapan bir adamın yanına kılıç yaptırmak için gidip gelirdi. Müşrikler, Muhammed Kur'an'ı ondan öğrendi, diye iftira ettiler. Başka rivayetler de vardır, ama ayetin iniş sebebi ne olursa olsun inanmayan kâfirler bir bahane uydurarak, yalan ve iftiralarla Peygambere ve Kur'an'a dil uzatmışlardır. Oysa Kur'an öyle sıradan bir adamın meydana getireceği bir kitap değil. Değil ki bir adamın meydana getirmesi dünya alem bir araya gelse insi, cini, alimi, allamesi tek bir surenin benzerini getiremez, bunu daha önce birkaç ayetin tefsirinde açıklamıştık.

مَن كَفَرَ بِاللهِ مِن بَعْدِ إيمَانِهِ إِلاَّ مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالإِيمَانِ وَلَكِن مَّن شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْراً فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ اللهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ {١٠٦} ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّواْ الْحَيَاةَ الْدُّنْيَا عَلَى الآخِرَةِ وَأَنَّ اللهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ {١٠٧} أُولَئِكَ

الَّذِينَ طَبَعَ اللهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ {١٠٨} لاَ جَرَمَ أَنَّهُمْ فِي الآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرونَ {١٠٩}

Meali

106. Kalbi imanla tatmin olduğu halde (dinden dönmeye) zorlananlar dışında, her kim imandan sonra küfre kalbini açarsa, onların üzerine Allah'tan bir gazap ve bir de onlara büyük bir azap vardır.

107. Bu azap şundan dolayıdır. Çünkü onlar dünya hayatını sevmiş ve onu ahirete tercih etmişlerdir. Allah, şüphesiz ki, kâfir bir toplumu hidayete erdirmez.

108. Bunlar o kimselerdir ki, Allah, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlemiştir ve onlar gafillerin ta kendileridirler.

109. Hiç şüphesiz onlar ahirette perişan olup ve onlar hüsrana uğrayacaklardır.

İzahı

106-109. Bu ayetlerde ikrah (zorlama) hali hariç, iman ettikten sonra kalplerini küfre açan, küfrü kalplerine yerleştirenlerin, Allah'ın gazabına uğrayacakları, onlara muazzam bir azap olduğu bildirilmektedir. İman edenlerin böyle dinden dönmelerinin sebebi dünya hayatını ahiret hayatına tercih etmeleri yüzündendir ki, Allah, onların kalplerini, kulaklarını ve kalp gözlerini mühürlemiştir. Onlar artık gafildirler, kalpleri hakkı, anlamaz kulakları işitmez, gözleri görmez ve artık Allah, onlara hidayet de etmez. Böyle küfrün karanlıklarında bocalayıp dururlar ve kuşku yoktur ki onlar ahirette perişan olacaklar ve ebedi bir zarara uğrayacaklardır.

Ayette istisna edilen zat Ammar b. Yasirdir ki, o zorla küfre mecbur edilmiştir. Fakat bundan ötürü sorumlu tutulmamıştır. Şöyle ki, Kureyş müşrikleri Ammar'i, babası Yasır'i ve annesi Sümeyye'yi dinden dönmeye zorladılar. Onlar ise mürtet olmayı, dinden dönmeyi kabul etmediler. Müşrikler Sümeyye'yi iki ayağından iki devenin arasına bağladılar ve ona sen erkekler için Müslüman

oldun diyerek bir mızrakla önünden karnını deşip ve develere sürükleterek parçalayıp öldürdüler. Arkasından kocası Yasır'i de öldürdüler. İslam da ilk şehit olan bu iki zat olmuştur. Sıra Ammar'a gelince anne ve babasının bu şekilde işkence ile öldürdüklerini görünce kalbindeki imanda en ufak bir şüphe ve cayma olmadan kendisine yapılan bu dayanılmaz işkence karşısında sadece diliyle inkâr etti. Sonra bu zalimlerin elinden kurtuldu. Bunun üzerine Peygamberimize Ammar dininden dönmüş diye haber gelince Peygamberimiz: "Hayır! Ammar baştan ayağa kadar imanla dolmuş, iman onun etine kanına karışmıştır," buyurdu. Sonra Ammar ağlayarak Peygamber (a.s.)'in huzuruna geldi, Peygamberimiz de onun gözyaşlarını silip buyurdu ki: "Neyin var? Eğer onlar tekrar sana işkence ederlerse sen de dilinle tekrar et." İşte bu ayet inerek, kalben inkâr etmedikçe böyle ikrah edilen bir kimsenin diliyle inkâr etmesi küfür sayılmamaktadır. Fıkıh kitaplarında ikrahla ilgili bir bölüm vardır, orada ikrahın dereceleri genişçe anlatılmıştır, bu konu ile ilgili geniş bilgi edinmek için fıkıh kitaplarına müracaat etmek gerekir.

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ هَاجَرُواْ مِن بَعْدِ مَا فُتِنُواْ ثُمَّ جَاهَدُواْ وَصَبَرُواْ إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ {١١٠} يَوْمَ تَأْتِي كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَن نَّفْسِهَا وَتُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُمْ لاَ يُظْلَمُونَ {١١١} وَضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً قَرْيَةً كَانَتْ آمِنَةً مُّطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا رِزْقُهَا رَغَداً مِّن كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِأَنْعُمِ اللّهِ فَأَذَاقَهَا اللّهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُواْ يَصْنَعُونَ {١١٢} وَلَقَدْ جَاءهُمْ رَسُولٌ مِّنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ {١١٣} فَكُلُواْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّهُ حَلالاً طَيِّباً وَاشْكُرُواْ نِعْمَتَ اللّهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ {١١٤} إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ

وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللّهِ بِهِ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلاَ عَادٍ فَإِنَّ اللّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {١١٥}

Meali

110. Sonra şüphesiz ki, Rabbin: "Fitneye düşürüldükten sonra hicret edip, sonra cihat edip sabredenleri mükâfatlandıracaktır. Şüphesiz ki bunlardan sonra Rabbin elbette bağışlayan, esirgeyendir."

111. O gün herkes nefsini kurtarmak için uğraşarak gelir ve herkese yaptığı işin karşılığı tamamen ödenir ve hiç kimseye de zulüm edilmez.

112. Allah, bir şehri misal olarak verdi ki: Bu şehir güvenli, huzurlu idi, oraya her yerden bol-bol rızık geliyordu. Ne var ki, onlar Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük ettiler. Allah da onlara yaptıkları kötü amellerden dolayı açlık ve korku elbisesini (azabı) tattırdı.

113. Andolsun ki onlar içlerinden bir peygamber geldi de, onu yalanladılar. Zalim oldukları halde onları azap yakaladı.

114. Artık Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyin ve Allah'ın nimetlerine şükredin, eğer gerçekten O'na kulluk ediyorsanız.

115. O, size ancak ölüyü, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilenleri haram kıldı. Her kim bu haram şeylerden yemeye mecbur kalırsa, saldırmadan ve aşırı gitmeden yiyebilir. Şüphesiz ki, Allah, bağışlayıcıdır, esirgeyicidir.

İzahı

110. Bu ayette müşriklerin işkencesine maruz kalmış, onların fitnesi ile baş başa kalmış, sonra hicret ederek cihada katılmış ve sabretmiş olanları Allah Teâla, bağışlayacağını müjdelemektedir. Yani müşriklerin Ammar b. Yasır gibi zatları inkâra zorlayıp, onlara işkence yaparak dilleriyle inkâr ettirdikleri fakat kalben inkâr etmeyen müminler, hicret edip, cihada katıldıkları takdirde Allah, onların bu zorlamadan dolayı dilleriyle inkâr ettikleri hatalarını bağışlayacaktır.

111. Bu ayette de kıyamet günü her nefis Allah'ın azabından kurtulmak için mücadele edeceğini, fakat Allah (c.c.) herkesin yaptığının karşılığı ne ise onu eksiksiz vereceğini kimseye asla haksızlık yapmayacağını haber vermektedir.

Kim neyin peşinde koşmuş, neyi kazanmış ise, cenneti mi, cehennem mi, her kim ne yapmış ise onu bulacaktır, kimseye haksızlık söz konusu değildir.

112. Bu ayet ise bir şehir halkının isyanları sebebiyle kötü bir duruma düştükleri bu halleri bir misalle arzedilmektedir. Mesela o şehirde emniyet ve güven içinde yaşarken rızıkları da her türlü mekânlardan gelirken onlar Allah'ın verdiği bu nimetlere karşı nankörlük ettikleri için Allah, onlara bir elbiseyi giydirir gibi açlık ve korku elbisesini giydirip cezalandırmıştır.

Bu şehirden maksat ulemanın çoğunluğuna göre Mekke şahridir. Rivayete göre Mekke müşrikleri Allah'a, karşı isyan ettiler, Peygambere ve müminlere karşı da azgınlık yapmaya devem edince, Peygamber (a.s.) belki ıslah olurlar diye Yusuf (a.s.) zamanında Mısıra verilen kıtlık gibi bir kıtlık verilmesini Allah Teâladan istedi. Ve Allah (c.c.) da onlara müthiş bir kıtlık verdi ki, açlıktan ellerine geçirdikleri kurumuş bir deri parçası bulduklarında onu bile kemiriyorlardı. İşte ayette: (Allah, onların üzerine açlık ve korku elbisesi giydirdi,) sözü bunu ifade etmektedir. Nitekim Duhan sûresinin 10-11. ayetlerinde de: "(O gün gökten gelecek açık bir dumanı bekle ki, insanları kuşatacak. İşte o açlık bir azaptır,) buyruluyor. İşte bu dumanın da tefsircilerin çoğu o Mekke de ki kıtlık dumanı olduğunu söylemiş ve böyle tefsir edilmişlerdir. Bazıları bunu yine zayıf hadislere dayandırarak kıyametin büyük alametlerinden deseler de bana göre onunla hiç alakası yoktur. Oysa bu duman o kıtlık ve kuraklığın bir dumanıdır.

113. Bu ayette Mekke de ki bu kıtlığı teyit etmektedir: (Andolsun ki, onlara kendilerinden Peygamber geldi de, onu yalanladılar, işte onları zalim oldukları halde azap yakaladı.) Evet, işte bu azap yukarda izah ettiğimiz gibi o açlık ve kıtlık azabıdır.

114-115. Bu ayetlerde ise Allah'ın müminlere verdiği temiz ve helal olan rızıklardan yiyip O'na şükretmeleri emredilmekte. Mundar ölmüş hayvanların, domuz etinin ve Allah'ın adından başkası için kesilen hayvanların etlerinin haram olduğu beyan edilmektedir. Ancak zor durumda olan, açlıktan ölm tehlikesi olan kimselerin, bunlardan aşırıya kaçmadan, saldırgan olmadan yemeleri istisna edilmiştir ki Allah (c.c.) zaruret halinde işlenen günahları affedeceğini beyan etmiştir. Bu konu ile ilgili Bakara sûresinin 173. ayetinde daha geniş bilgi vardır, oraya bakabilirsiniz.

وَلاَ تَقُولُواْ لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَـذَا حَلاَلٌ وَهَـذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُواْ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّهِ الْكَذِبَ لاَ يُفْلِحُونَ {١١٦} مَتَاعٌ قَلِيلٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {١١٧} وَعَلَى الَّذِينَ هَادُواْ حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِن قَبْلُ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَـكِن كَانُواْ أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ {١١٨} ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُواْ السُّوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُواْ مِن بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُواْ إِنَّ رَبَّكَ مِن بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ {١١٩}

Meali

116. Dillerinizin yalan tarifleriyle: "Şu helaldir, şu da haramdır," demeyin. Çünkü Allah'a yalan iftira etmiş olursunuz. Allah'a yalan iftira edenlerse asla iflah olmazlar.

117. Onlar için dünyada pek az bir menfaat vardır. Ahirette ise çok acıklı bir azap vardır.

118. Sana anlattıklarımızı bundan önce Yahudilere de haram kılmıştık. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendi-kendilerine zulmettiler.

119. Sonra şüphe yok ki, bir cahillik yapıp, günah işleyip ardından tövbe eden ve durumunu düzelten kimseleri Rabbin bağışlar. Şüphesiz ki, Rabbin bu tövbeden sonra elbette bağışlayan, esirgeyendir.

İzahı

116-117. Bu ayetlerde Allah'ın haram ve helal saymadığını yalancı dilleriyle, şu helal, şu da haram diye tarif edenlerin Allah'a büyük bir yalan iftira ettikleri bildirtmiştir. Allah'a iftira edenlerin ise asla iflah olmayacakları, onlar sırf bu dünyanın az bir menfaati için böyle kendilerine göre helal ve haram uydurdukları fakat kıyamet günü onlara acıklı bir azap olacağı haber verilmektedir.

118. Bu ayette ise Allah Teâla, Peygamber (a.s.)'dan önce Yahudilere de ölü hayvanı, domuz etini ve Allah adının dışında başkalarının adına kesilen hayvanların etlerini haram kılındığını ve bunu Peygambere vahyile bildirdiğini haber vermektedir. Fakat Yahudiler Allah'ın haram ve helal dediklerini değil, sözde âlimlerinin yalancı dilleriyle Allah'a yalanı iftira ederek, şu helal, şu da haramdır dediklerine uydular. Allah Teâla da onların bir kısmını cezalandırdı. Fakat onlara haksızlık yapmadı, onlar bu tavırlarıyla kendilerine haksızlık ettiler.

119. Bu ayette de cehaletle bir günah işleyen, haram yiyen kimse derhal tövbe edip kendini düzeltirse Allah, onu bağışlayacağını, çok bağışlayıcı ve kullarını çok esirgeyici olduğunu haber vermektedir.

إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتاً لِلّهِ حَنِيفاً وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {١٢٠} شَاكِراً لِّأَنْعُمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {١٢١} وَآتَيْنَاهُ فِي الْدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ {١٢٢} ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفاً وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {١٢٣} إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُواْ فِيهِ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُواْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ {١٢٤}

Meali

120. Şüphesiz ki, İbrahim Allah'ı birleyerek O'na itaat eden bir ümmet idi ve müşriklerden olmamıştır.

121. O Allah'ın nimetlerine şükredendi. (Allah) onu seçmiş ve doğru yola iletmişti.

122. Ve biz ona dünyada iyilik verdik. Şüphesiz ki, o ahirette de salihlerdendir.

123. Sonra hanif olan İbrahim'in dinine uy ve asla müşriklerden olma, diye sana vahyi ettik.

124. Cumartesi gününü ancak onda ihtilafa düşenlere üstün kılındı. Şüphesiz ki Rabbin onların ihtilaf edip durdukları şeyler hakkında kıyamet günü aralarında elbette hükmünü verecektir.

İzahı

120. Bu ayet de Hazreti İbrahim'in batıldan yüz çevirip hakka yönelerek Allah'a itaat eden ve asla şirke düşmemiş olan bir ümmet olduğu beyan edilmektedir. İbrahim'in ümmet olması ifadesini tefsirciler iki şekilde yorumlamışlardır. Birincisi hayır ve bereketin çok olması nedeniyle İbrahim'in tek başına bir ümmete bedel olduğu şeklinde yorumlamışlardır. İkincisi ise kendi ümmetinin önder ve lideri olduğu için, ümmeti adına kendisine ümmet denmiştir. Benim anlayışıma göre ise Hazreti İbrahim sadece kendi ümmetine değil, kendinden sonra ki ümmetlere de önder olduğu için ona bir ümmet unvanı verilmiştir. Nitekim Bakara sûresinin 124. ayetinde Allah Teâlâ: (Ben seni insanlara önder yapacağım,) diye buyurmuştur. İşte bunun için de o sadece kendi ümmeti için değil bütün insanlar için önderdir ve bundan dolayı da o tek başına bir ümmet olarak zikredilmiştir. Bunu Bakara suresindeki o ayetin tefsirinde daha geniş açıkladık, orayada bakabilirsiniz

(Hanif) kelimesi, daha öncede geçtiği gibi batıldan yüz çevirip, hakka yönelmektir. İbrahim'in çevresi ve hatta babası bile putperest iken İbrahim o batıllardan nefret etmiş, onlardan yüzünü Allah'a çevirmiş, hakka dönmüştür. Çocukluğunda bile puta tapan babasına ve putperestlere karşı çıkmış ve o hayatının hiçbir döneminde asla müşriklerden olmamıştır. Bu bakımdan insanlığa bir önder ve lider olmuştur.

121-122. Bu ayetlerde de Hazreti İbrahim'in Allah tarafından seçilmiş, çevresi putperest iken Allah, onu doğru yola hidayete erdirdiğini ve kendisinin verdiği nimetlere şükreden bir kul olduğunu beyan etmekte. Ona hem dünyada iyilik hem de ahirette iyilik verdiğini ve onun salıh kullardan olduğunu haber vermektedir.

123.Bu ayette de Allah Teâla, Peygamber (a.s.)'a İbrahim'in milletine yani tevhid dinine uymasını, İbrahim gibi batıllardan putperestlikten yüzünü Allah'a,

hakka dönmesini ve asla müşriklerden olmamasını emretmektedir. İşte bu ayette Hazreti İbrahim'in insanlığın, önder ve lideri olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Çünkü Peygamber (a.s.)'ın bile onun tevhid dinine uyması ve onun gibi batıllardan, şirkten tevhide ve hakka dönmesi emredilmektedir. Bunun içindir ki Bakara suresinin 124. ayetinde Cenab-ı Hak, İbrahim'e: (Seni insanlara önder kıldım) buyuruyor.

124. Bu ayette ise Yahudiler kendileri için Cumartesi gününü kutsal görerek İbrahim'in dininde de bu günün kutsal sayıldığı iddialarının kendi uydurukları olduğu beyan edilmektedir. Gerek bu konuda ve gerekse bütün konularda da kıyamet günü Allah (c.c.) onların bu ihtilafları ve iftiraları hakkında hükmünü vereceğini haber vermektedir.

Yahudiler birçok şeyi kendilerine göre uydurdukları gibi cumartesi gününün Hazreti İbrahim'in dininde de kutsal olduğunu uydurup iddia etmektedirler. İbrahim'in dinine uymadıkları halde, onu kendilerinden saymaktadırlar. Oysa Kur'an zaman-zaman onları yalanlamaktadır. Nitekim Ali-İmran sûresinin 67. ayetinde: (İbrahim ne Yahudi idi, ne de Hıristiyandı. Lakin o hanif ve Müslümandı,) buyrulmaktadır. İbrahim'in dininde haram veya helal olmadığı halde veya kutsal sayılmadığı halde, kendi uydurduklarını ona atfederek, helal, haram, ya da kutsal saymaları yalan ve iftiradan başka bir şey değildir.

ادْعُ إِلِى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُم بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ {١٢٥} وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُواْ بِمِثْلِ مَا عُوقِبْتُم بِهِ وَلَئِن صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِّلصَّابِرينَ {١٢٦} وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلاَّ بِاللهِ وَلاَ تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلاَ تَكُ فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ {١٢٧} إِنَّ اللهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَواْ وَّالَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ {١٢٨}

Meali

125. (Ey Resûlüm!) Rabbin yoluna hikmetle ve güzel öğütle çağır! Ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz ki, Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve hidayete kavuşanları da en iyi bilendir.

126. Eğer (bir suçtan) dolayı ceza verecek olursanız, size yapılan azap ve cezanın misliyle ceza verin. Ama sabretmeniz elbette sabreden kimse için o daha hayırlıdır.

127. (Ey Muhammed!) Sen de sabret, sabrın da ancak Allah'ın yardımıyladır, onların yaptıklarından dolayı üzülme! Kurdukları tuzaklardan dolayı da sıkıntıya düşme!

128. Şüphesiz Allah, takva sahipleri ile ve iyilikte bulunanlarla beraberdir.

İzahı

125. Bu ayette Allah Teâla, Peygamberimize hitaben insanları Allah'ın dinine, O'nun yoluna hikmetli sözlerle güzel vaazlarla çağırmasını emretmektedir. İnsanlarla mücadele ederken de hikmetli sözlerle ve güzel vaaz ederek mücadele etmesini emretmekte ve kendi yolundan sapanları de ve dosdoğru yoluna gidenleri de en iyi bilenin kendisi olduğunu haber vermektedir.

Bu ayete insanları hakka davet etme ve hak uğurunda insanlarla mücadele etme yöntem ve metodu öğretilmektedir. Tebliğde metot çok önemlidir. Eğer insanları davet ederken onların tepkilerine karşı sabırsızlık gösterilir, onlara karşı kaba davranılırsa, onları kazanmak mümkün olmaz. İnsanları davet ederken, hikmetli sözlerle, güzel öğüt ve vaazlarla davet etmek gerekir. Yine davet esnasında mücadeleye tutuşan insanlara kızmadan hikmetli sözler ve güzel öğütlerle mücadeleye devam etmek gerekir. Mesela tepki gösterenlere karşı kızıp mücadeleden vazgeçmek doğru değildir. Nitekim Hazreti İbrahim, ilahlık iddiasında bulunan ve Allah hakkında mücadeleye tutuşan Nemrud'a karşı şöyle demişti: (Benim Rabbim öldürür ve diriltir, sen ne yaparsın? O da ben de öldürür, diriltirim,) diyerek iki adam çağırdı, birini öldürdü, ötekini bırakarak işte ben de öldürdüm, dirilttim, dedi.) Bu sefer İbrahim mücadeleye devam ederek: (Şüphesiz ki Allah güneşi doğudan doğurup getirir, öyle ise sen de tam tersine batıdan doğur da getir, deyince kâfir mars oldu,) cevap veremedi. İşte kâfirlerle mücadele ederken böyle pesetmeden hikmetli sözlerle mücadele edip onları susturmak gerekir.

126. Bu ayette de kötülük yapanlara karşı aynı misliyle yapabileceğini, fakat sabredip vazgeçilmesi halinde daha iyi olacağı bildirilmektedir. Yani intikam alırken başkasının size yaptığı kötülük miktarınca yapmanız caiz ise de sabrederek intikamdan vazgeçmek daha hayırlıdır.

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre Uhut savaşında Müslümanları şehit edenler ve özelliklede Hazreti Hamza'yı şehit ettiren Ebu Süfyan'ın karısı Hind hakkında inmiştir. Çünkü bu kadın şehit ettirdiği Hazreti Hamza'nın kulaklarını, dudaklarını ve bazı azalarını keserek gerdanlık yapmış ve hatta karnını deşerek öcünü almak için ciğerini çıkarıp çiğnemiştir. İşte bunu gören Peygamber s.a. çok üzülmüş ve bu üzüntüsünden dolayı şöyle demiştir. "Araplar da görülmemiş bir şekilde bunun intikamını alacağım." İşte bunun üzerine bu ayet inmiş: (Eğer cezalandıracaksanız, misliyle cezalandırın, daha aşırıya kaçmayınız, ama sabredip vazgeçerseniz sizin için daha hayırlı olur,) diye ikaz edilmiştir. Ve bu ayetin inmesinden sonra Peygamberimiz de bu intikamdan vazgeçmiştir. Ebu Süfyan'ın karısı Hind de bilahare Müslüman olmuştur. Demek intikam alınsaydı belki de o kadın Müslüman olmayacaktı böylesi daha hayırlı olmuş oldu.

127-128. Bu ayetlerde ise Peygamberimiz hakkında çeşitli tuzaklar kuranlara karşı sabırlı olması, onların bu tuzaklarından ötürü daralmaması, gönlünü ferah tutup Allah'a güvenmesi tavsiye edilerek teselli edilmektedir. Çünkü Allah'ın yardımı daima muttaki olan ve iyilik yapanlarla beraberdir. Kötülük yapanlar, tuzaklar kuranlar hiçbir zaman başarılı olamazlar. Çünkü Allah, tuzakların en iyisini kurar, onların tuzaklarını boşa çıkarır. İşte pek yakında Yusuf (a.s.)'a kurulan tuzakları Allah Teâla, nasıl boşa çıkarıp kendisine tuzak kuranları önünde nasıl secde ettirdiğini Yusf suresinde gördük.

İSRA SÛRESİ

İsra sûresi Mekke döneminde inmiştir. Ebu Hayyan'a göre bu sûre ittifakla Mekke de inmiştir, ancak 73den 81. ayete kadar olan bu sekiz ayet Medine döneminde inmiştir. İbni Abbas'a güre ise 73-76. bu iki ayet Medine de inmiş geriye kalanı ise Mekke döneminde inmiştir. İsra, yürütülmek demektir. Binaenaleyh Peygamber (a.s.) miraca giderken Mescidi-Haramdan, Mescidi-Aksaya yürütülmüştür ki, bundan dolayı bu sûreye İsrâ denmiştir.

Ayet Sayısı: Yüz on bir

Kelime Sayısı: Bin beş yüz otuz üç

Harf Satısı: Altı bin dört yüz altmıştır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ البَصِيرُ {١}

Meali

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım,

1. Noksan sıfatlardan beri olan O, Allah ki, kulunu bir gecede Mescidi Haramdan Mescidi Aksaya yürüttü. O Mescidi Ahsa ki, etrafını mübarek kıldık. Çünkü ona bazı ayetlerimizi gösterelim diye. Şüphesiz ki, O, işte O; işiten ve görendir.

İzahı

1. Bu ayet miraç olayına işaret etmektedir. İsrâ yürümek demektir. Alla: (Kulunu bir gece Mescidi Haramdan Mescidi Aksaya yürüttü.) Yani Kulu Muhammed (a.s.)'ı Mescidi-Haramdan Mescidi-Aksaya yürüttü.

Mescit, secde edilen yer demektir. Aksa ise uzak yer demektir. İşte bu kelime anlamından yola çıkarak bazı yeni yorum ve fikirler ortaya atanlar vardır. İşte bunun Süleyman mabedi olan Mescit olmadığını, çünkü o zaman Süleyman mabedinin yakılmış harap olmuş ve dolayısıyla bu mescidin Süleyman mabedi olamayacağı fikrini ortaya atmışlardır. Evet, doğrudur, o zaman Süleyman mabedi yıkılmış ve harap olmuştu. Ama mescit demek illa da yapılı bir mabet demek değil ki, mescit secde edilen yerdir. Yani Süleyman mabedi yıkılmış olsa bile onun yeri yine mescit sayılır. Peki, Peygamber (a.s.) Medine'ye hicret ettiğin de altı ay namazda oraya yönelmedi mi, orası Kıble değil miydi? Elbette ki Kible idi. Demek ki, Süleyman mabedinin yıkıldğı yer yine mescit sayılıyordu ve Kâbe ye dönene kadar da orası Kıble idi. Bu gün Allah korusun Kâbe'nin binası yıkılsa onun yeri yine mescidi Haram sayılmaz mı, Kıble sayılmaz mı? Elbette ki sayılır. Kâbe'nin olduğu yerin altı da üstü de göklere kadar kıbledir. Güya bundan bir şeyler çıkarmaya çalışanlar, bilginlik taslayanlar, Mescidi Aksanın Kudüs'te ki, Süleyman mabedi ya da onun yerinin olmadığı, Aksanın son durak anlamına geldiği bunun da Sidrei Müntehada olduğu gibi yorum yapanlar sadece kendilerine bir bilginlik taslamadan öteye gitmeyen, yanlış fikirlerden başka bir şey değildir. Doğru, aksa uzak demektir, o günkü imkânlara göre elbette Kudüs uzak, Mekkeden yaya olarak bir aylık yoldur. Onun için de ona Mescidi Aksa denmiştir. Ama şimdi bu uzaklıktan mana çıkararak Sidrei Müntehâ demek ne kadar doğrudur? Ayette: (Etrafını bereketli kıldı,) ifadesi ile de Sidre-i Müntehâ gibi yorum yapmak hakikaten gerçeklerden çok uzaktır. Oysa Hadislerin beyanına göre o gün Süleyman mabedi yıkılmış olsa da bilahare onun yerine yapılmış olan Kudüs'te ki, Mescidi Aksadır ve etrafları da Arabistan topraklarına göre çok bereketlidir.

Şimdi bu ayetin ifadesine göre Mescidi-Haramdan Mescidi-Aksaya kadar olan bu yolculuğa isra denmektedir. Yani Allah, kulu Hazreti Muhammedi geceleyin Mescidi Haramdan Mescidi Aksaya kadar yürütmüştür. Ondan sonraki bölümü yani Peygamberimizin göklere yükselişine ise miraç denir. Bazı tefsircilere göre miracın isra bölümünü inkâr etmek küfürdür, çünkü bu ayetle sabittir, miraç bölümünü inkâr ise bidattir, çünkü o bölüm hadislerle sabittir diyorlar. Oysa hadislerle beraber miracın da ayetlerle sabit olduğu çok açık ve nettir. Hadislerde Peygamberimizin Sidrei Müntehaya hatta oradan da ileri gittiğini,

cennet ve cehennemi gördüğünü anlatır. Peki, Necim sûresinin 13-18. ayetine kadar ne buyruluyor? Peygamber: (Onu=Cibril-i Sidre'i Müntehanın yanında bir kere daha kendi şeklinde gördü, onun yanında yani Sidrei Müntehanın yanında da Cenntü'l-Mevâ vardır,) diye ayetler devem ediyor. İnşallah oraya gelince genişçe açıklarız. Demek sadece İsra hakkında değil, miraç hakkında da açık ve net ayetler vardır. O zaman biri hakkında ayet var, onu inkâr etmek küfürdür, öteki hakkında hadis vardır, inkârı bidattir şeklinde ki, yorumları doğrusu ben anlamış değilim.

Peygamberimizin hadisler de anlattığına göre, Mescidi-Haramdan Mescidi-Aksaya kadar olan yolculuğu bir burakla olmuştur ki Burak, berk kelimesinden türemiştir ve bu da yıldırım demektir. Yıldırım gibi hızlı gittiği için de bu bineğe Burak denmiştir. Yine Hadislerin tarifine göre bu binek katırdan biraz ufak, merkepten biraz büyük ikisi arasında olduğu rivayet edilmektedir. Mescidi-Aksaden göklere yükselmesi ise Rafraf adında manevi bir araç olduğu şeklinde rivayetler vardır.

İsrânın Mescidi Haram'ın neresinden ve ne zaman başladığı meselesine gelince bu konu da ihtilaflıdır. Kimi tefsircilere göre Peygamberimiz Kâbe'nin yanında Hicri İsmail denen yerden uyanıkken yürütülmüştür. Diğer bir rivayette ise Ümmihan'in evinde misafir iken oradan yürütülmüştür. Fakat Hazreti Aişe'nin rivayetine bakarsan, ona göre de kendi odasında iken yürütülmüştür. Miracın zamanı hakkında da farklı rivayet ve görüşler vardır, ama en kuvvetlisi Peygamberimizin, Peygamberliğinin on üçüncü yılında yani hicretten altı ay önce olduğu rivayetidir.

Diğer bir husus da Peygamber (a.s.) miraca hem ruh ve hem de bedeniyle mi gitti, yoksa yalnız ruhen mi gitti? Bunda da ihtilaf vardır. Ulemanın çoğunluğuna göre hem ruh hem de bedenle birlikte gitmiştir. Fakat İbni Cerir Et-Tabari Huzeyfeden rivayetine göre ve yine Hazreti Aişeden de rivayete göre Muaviye ve diğer pek azınlıkta olan âlimlerin dediğine göre bu miraç hadisesi rüyada olmuştur. Fakat âcizane ben bu rivayet ve görüşlerin zayıf olduğunu zannediyorum. Çünkü Allah için zor bir şey değildir ki, Ateşe emir verip de İbrahim'i yaktırmayan, İsa'ya ölüleri dirilttiren, Salih (a.s.)'a taştan deve çıkaran ve daha birçok mucizeler yratan Allah (c.c.) Hazreti Muhammedi bedeniyle birlikte göklere çıkarmaktan acizmidir, hâşâ bu O'na zor bir şey midir? Ki, onu rüyada

götürsün. Sonra ayette: (Kulunu yürüttü) ifadesi onun bedeniyle beraber yürütüldüğünü göstermektedir. Eğer rüyada olsaydı yürüttü yerine götürdü ve gösterdi şeklinde olması gerekirdi.

Peki, bu miracın sebebi ne idi? Müşriklerin yıllarca Peygamberimize yaptıkları eza ve cefaya karşı Allah Teâla onun bu kırık kalbini ve gönlünü almak için davet etmişti. Ve ona birçok alametler göstermek bazı şeyleri vahyi etmek ve yıllardan beri Peygamberden mucize isteyen müşriklere en büyük bir mucize göstermek için, onu davet etmiş ve o makamlara yükseltmiştir.

Nitekim bu ayette de geçtiği gibi Necim sûresinin 18. ayetinde de: (Gerçekten Rabbi ona büyük alametlerinden bir kısmını gösterdi,) buyrulmaktadır. Biraz önce de anlatmaya çalıştığımız gibi miraç hadisesi hakkında sadece hadis değil, işte bu ayetler açık ve net olarak delildir. Evet, bu ayetlerin de ifade ettiği gibi Peygamber (a.s.)'a miraçta bazı ibret ve alametler gösterilmiştir. Ve yine Necim sûresinin 10. ayetinde: (Allah, kuluna ne vahyetti ise vahyetti,) buyrulmaktadır ki, bu vahyin içinde rivayetlere göre beş vakit namaz da vardı, beş vakit namaz miraçta farz kılınmıştır. Burada şöyle bir soru akla gelebilir. Madem Peygambere Miraçta beş vakit namaz farz kılındı ondan önce on-onbir seneye yakın bu zaman zarfında Peygamberlik döneminde ne namazı kılıyordu? Ondan önce kendisine teheccüt namazı, gece namazı farzdı. Bazı rivayetlerde vitir namazının da farz olduğu söylenmektedir. İşte bu namazları kılardı ve bununla beraber nafile namazlar da kılardı. Sonra beş vakit namaz farz olunca tehaccüt namazı nafile namaz olmuştur, ama Peygamberimiz onu yine de devamlı kılmıştır. Nitekim bu sûrenin 79. ayetinde gelecektir ki, bu ayette: (Artık teheccür sana nafile olmuştur,) buyruluyor.

Evet, ayette ifade edildiği gibi Cenab-ı Hak miraçta peygamber (a.s.)'a birçok ibret ve alâmetler göstermiştir. Peygamberimiz hadislerindeki beyanına göre cennet ve cehennemi görmüş, her gökte bir peygamberle karşılaşmış. Müminlerin ruhlarını, ruhlar âleminde âlayi-ılliyyinde, kâfirlerin ruhlarını siccinde (zindanda) görmüş. Ebu Said El-Hudriden rivayet edilen bir hadisin özetine göre Peygamberimiz: Cibril ile beraber Âdem (a.s.) ile karşılaşınca bu kim? diye sordum, o baban Âdem, dedi. Ve bana selam verdi, hoş geldin salih evlat dedi. Sonra baktım ki bir topluluk var, dudakları deve dudağı gibi, onlara bir takım memurlar görevlendirilmiş. Bu memurlar onların dudaklarını kesiyorlar, ağızlarına ateşten

taşlar koyuyorlar ve bu taşlar onların dübüründen çıkıyor. "Bunlar kimlerdir? Ey Cibril!" dedim. "Onlar yetimlerin malını haksız yere yiyenlerdir," dedi. Sonra başka bir topluluk gördüm ve baktım ki, derilerinden sırımlar kesiliyor, ağızlarına tepiliyor, onlara dünyada yediğiniz gibi şimdi bunları yiyin deniyor ve bunlar iğrenç bir şey oluyor. Yine dedim ki: "Ey Cibril! Bunlar kimlerdir? Dedi ki: "Bunlar kovucu ve fitnecilerdir ki, insanların gıybetini ederek etlerini yer, onlara söver hakaret eder, ırz ve namuslarına saldırırlardı," dedi. Sonra bir topluluk gördüm önlerinde bir sofra kurulmuş ve üzerinde en güzel etler gördüm fakat etrafında leşler vardı. Onlar bu güzel etleri bırakıp leşleri yemeye başladılar. Dedim ki: "Ey Cibril! Bunlar kimdir? Dedi ki: "Onlar zina etmiş olanlardır ki kendi helâl ve temiz olan eşlerini bırakıp harama gitmişlerdir." Sonra başka bir topluluk gördüm karınları evler gibi büyük ve bunlar Firavun ve yandaşlarının geçtiği yerde oturmuşlar, Firavun ve yandaşları sabah akşam ateşe götürülürken ve oradan geçerken onlar o yoldan kalkıp kenara çekilmek istiyorlar ama karınlarının büyüklüğünden çekemiyorlar ki gitsinler. Firavun ve yandaşları de onları çiğneyerek üzerlerinden geçiyorlar. Çünkü Mümin sûresinin 46. ayetinde: (Onlara=Firavun ve ordusuna sabah ve akşam ateş arz edilecek,) buyruluyor. İşte kıyamete kadar Firavun ordusuyla beraber her gün sabah ve akşam oradan geçerken bunları çiğneyip geçecekler. Yine Cibril'e bunların kim olduklarını sordum. Dedi ki: "Bunlar faiz yiyenlerdir." Nitekim Bakara sûresinin 275. ayetinde: (Faiz yiyenler yerlerinden doğrulup kalkamazlar, ancak şeytan çarpmış gibi sağa sola düşüp kalkarlar,) diye buyrulmaktadır. Sonra bir takım kadınlar memelerinden asılmış, bir takımları da baş-aşağı asılmışlar gördüm ve bunlar kimler diye sorduğumda: "Bunlar zina eden ve çocuklarını öldüren kadınlardır," dedi. Evet, Peygamber s.a.'a işte daha bizim bilmediğimiz birçok ibret ve alametler gösterilmiştir. Peygamberimiz miraçtan dönüşünü müjdeleyince onu ilk tasdik eden Hazret Ebu Bekir olmuştur ve bundan ötürü de sıddık unvanını almıştır. Başta Ebu Cahil olmak üzer müşrikler Peygamberimizin bu miracını hemen inkâr ederek onu yalancılıkla suçladılar. Ve hemen Ebu Bekir'e koştular. Senin ki iyice çıldırmış, bu gece Mescidi Haramdan Mescidi Aksaya oradan da göklere çıktığını söylüyor, böyle yalan olur mu? Sen Mekke ile Kudüs arasındaki mesafeyi iyi bilirsin, ne kadar bir yoldur? Diye sordular. Ebu Bekir bir aylık yoldur cevabını verince, sanki kendilerini doğruluyormuş gibi cevap alınca,

bak gördün mü? Seninki bu gece Kudüs'e oradan da göklere gittiğini söylüyor. Ebu Bekir de o söylemişse doğrudur, diyerek koşup Peygamberimizin miracını tebrik ediyor ve müşrikler neye uğradıklarını şaşırıyorlar. Ebu Bekir Peygamberimizi tebrik ederken Cibril de Peygamberimize gelerek Ebu Bekir sıddıktır, diyor ve böylece sıddık unvanını alıyor.

Netice olarak miraç hadisesi İslam tarihinde en büyük mucizelerden biridir. İsa (a.s.)'a ölüleri diriltiren, körlerin gözlerini açtıran, birçok hastaları iyileştirten, Musa ya birçok mucizeler veren, İbrahim'i ateşe yaktırmayan Salih (a.s.)'ın kavmine taşdan deve çıkaranAllah (c.c.) Peygamberi de göklere yükseltmeye elbette kadirdir. Buna rüya gibi yorumlar yapmanın da bir anlamı yoktur. Yukarda da zikrettiğimiz gibi ayette şöyle buyrulmaktadır. (Kulunu geceleyin yürüttü.) İşte bu ifade onun uyanıkken, ruh ve bedenle birlikte gittiğini göstermektedir. Oysa ruh için yürütüldü tabiri kullanılmaz. Ruh rüya halinde bir ceyrandan daha hızlı olarak bir anda Allah'ın dilediği yerlerde olur. Ruh aslında bir nurdur, çünkü Allah C.C: (Ben insana kendimden ruh üfledim,) buyuruyor. Fakat yürümek ya da yürütülmek ya ayakla olur, ya da binekle olur. Evet, işte kulunu yürüten, onu miraca yükseltip ona ayetlerinden bazılarını gösteren Yüce Allah C.C: (Her şeyi işiten ve her şeyi görendir.)

وَآتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ أَلاَّ تَتَّخِذُواْ مِن دُونِي وَكِيلاً {٢} ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْداً شَكُوراً {٣}

Meali

2. Musa ya da kitap verdik, onu İsrail oğulları için hidayet edici bir (kitap) olarak gönderdik ki, artık benden başkasını vekil edinmeyiniz.

3. Ey Nuh'la beraber gemiye bindirdiğimiz, nesil! Şüphesiz ki, o (Nuh) şükreden bir kuldu.

İzahı

2. Bu ayette Hazreti Musa'ya Tevrat'ın verildiği ve Tevrat İsrail oğullarını doğru yola hidayet edici bir kitap olarak gönderildiği ve artık Allah'tan başkalarını kendilerine vekil edinmememeleri, ancak O'nu vekil edip O'na güvenmeleri emredilmektedir.

3. Bu ayette de iman edip Nuh'un gemisine binen ve onların neslinden gelenlere hatırlatılmaktadır ki, Nuh Allah'a çok şükreden bir kuldur. Rivayete göre Hazreti Nuh her yediği, içtiği, giydiği ve bütün nimetlere karşı çok şükredermiş. İşte onun çok şükreden bir kul olduğu ondan sonraki nesillere de hatırlatılmaktadır.

وَقَضَيْنَا إِلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ فِي الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِي الأَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوّاً كَبِيراً {٤} فَإِذَا جَاء وَعْدُ أُولاهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَاداً لَّنَا أُوْلِي بَأْسٍ شَدِيدٍ فَجَاسُواْ خِلاَلَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْداً مَّفْعُولاً {٥} ثُمَّ رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَأَمْدَدْنَاكُم بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَجَعَلْنَاكُمْ أَكْثَرَ نَفِيراً {٦} إِنْ أَحْسَنتُمْ أَحْسَنتُمْ لِأَنفُسِكُمْ وَإِنْ أَسَأْتُمْ فَلَهَا فَإِذَا جَاء وَعْدُ الآخِرَةِ لِيَسُوؤُواْ وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُواْ الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُواْ مَا عَلَوْاْ تَتْبِيراً {٧} عَسَى رَبُّكُمْ أَن يَرْحَمَكُمْ وَإِنْ عُدتُّمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ حَصِيراً {٨}

Meali

4. Biz İsrail oğullarına Tevrat da şu hükmü verdik: "Muhakkak ki, siz yeryüzünde iki kere fesat çıkaracaksınız ve Muhakkak büyüklük taslayarak büyükleneceksiniz.

5. Bunlardan ilkinin zamanı gelince üzerinize güçlü, kuvvetli kullarımızı gönderdik. İşte bunlar evlerin arasında dolaşarak sizi aradılar. İşte bu yerine getirilmesi bir vaat dır.

6. Sonra onlara karşı size tekrar galibiyet verdik, sonra size mallarla ve evlatlarla yardım ettik ve sayınızı daha da artırdık.

7. Eğer iyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz ve eğer kötülük yaparsanız o da sizin aleyhinizedir. Artık diğer fesadınızın zamanı gelince yüzünüzü kara etsinler, üzüntü versinler ve önce girdikleri gibi yine mescide (Süleyman mabedine) girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi tahrip etsinler diye (o düşmanı tekrar başınıza salacağız.)

8. Olur ki, Rabbiniz size merhamet eder, ama siz tekrar fesatlığa dönerseniz, biz de sizi yine cezalandırmaya döneriz. Ve cehennemi kâfirleri kuşatan bir zindan yaptık.

İzahı

4-5. Bu ayetlerde Allah Teâlâ Tevrat da İsrail oğullarının iki kere fesat çıkarıp insanlar üzerinde baskı kurup zulmedeceklerini haber vermektedir. Birinci fesat ve azgınlıklarının neticesinde kendilerine vadedilen cezanın zamanı geldiğinde Allah Teâlâ onların başlarına güçlü ve kuvvetli bir devleti salarak cezalandıracaktır. O kadar ki, bu güçlü devletin askerleri onların evlerine kadar girip onların aralarında dolaşıp uğradıkları her yeri harap edeceklerdir

6. Bu ayette de yine İsrail oğulları bu darbelerden, perişanlıklardan sonra, tekrar toparlanıp kendilerine geldikleri ve Cenab-ı Hak onların mallarını ve evlatlarını tekrar çoğaltarak yeniden onlara yardım edip güçlendirdiğini beyan etmektedir.

7. Bu ayette de Allah Teâlâ İsrail oğullarına öğüt vererek buyuruyor ki: (Eğer iyilik ederseniz kendi lehinize iyilik yapmış olursunuz, yok eğer kötülük yaparsanız da kendi aleyhinize kötülük yapmış olursunuz. Ve ikinci kez fesat çıkarma zamanınız gelince de sizin yüzünüzü kara etsinler, daha önce girdikleri gibi yine mescide "Süleyman mabedine" girsinler ve ellerine geçirdikleri her şeyi tahrip etsinler diye o düşmanları tekrar başınıza salacağız,) diye tehdit edilmişlerdir.

8. (Olur ki Rabbiniz size merhamet eder. Ama siz yine tekrar fesatlığa dönerseniz, biz de sizi cezalandırmaya döneriz ve bilesiniz ki, cehennemi de kâfirleri

kuşatan bir zindan yapmışızdır.) Yani Allah Teâlâ buyuruyor ki,Tevrat da sizin iki kere azacağınızı, fesat çıkaracağınızı ve ikisinde de sizin üzerinize güçlü bir devleti salarak sizi perişan ettireceğimi haber vererek uyardım. Fakat dinlemediniz sizi iki kere hak ettiğiniz cezaya çarptırdım, eğer aklınızı başınıza toplar bir daha böyle azgınlığa tevessül etmezseniz Rabbiniz yine de bağışlayıp esirgeyendir. Ama siz bu darbelerden sonra akıllanmaz yine yeryüzünde fesat çıkarmaya dönerseniz, bizde sizi cezalandırmaya döneriz, size hak ettiğiniz cezayı yine veririz.

Bu ayetlerde iki önemli tarihi olay hatırlatılmaktadır. Aslında İsrail oğullarının yeryüzünde nice kötülükleri vardır. Nitekim Ali-İmran sûresinin 21. ayetinde geçtiği gibi haksız yere nice peygamberleri ve nice hakkı ve adaleti emreden insanları öldürmüşlerdir. Fakat bu iki tarihi olay İsrail oğullarının fırsat bulduklarında ne kadar zalim ve azgın olduklarını ve bu azgınlıkları sonunda da ibret olarak Allah tarafından ağır bir cezaya çarptırıldıkları ifade edilmektedir.

Bu konuda tefsircilerin çeşitli yorumları vardır. Tevrat'ta hükmedilmiş olan bu iki fesattan biri İbni İshak'a göre İsrail oğulları Şaya adında bir peygamberi öldürdükleri zamandır. Yani birinci fesatları o peygamberi öldürmeleri üzerine çıkmış fesattır ki, bunu İbni Cerir Et-Tabari de uzun-uzadıya anlatmıştır. İkinci fesat ise Yahya (a.s.)'ın öldürülmesiyle başlayan fesattır. Bu da aynı şekilde uzun-uzadıya anlatılmıştır. Fakat bu anlatılanlar herhangi bir hadis kaynağına dayanmamaktadır. Bu kıssayı merhum Hamdi Yazır da tefsirinde aynan uzun-uzadiye nakletmiştir. İbni Abbas tefsirinde ise birinci fesat sûrei-Bakarada geçtiği gibi Talut'un hükümranlığı zamanında Şam ile Mısır arasında Amelika denen güçlü bir devlet vardı. İşte bu Amelika denen güçlü devlet fesat çıkaran bu İsrail oğullarını perişan etmiştir. Diğer bir yoruma göre ise birinci fesadın Babil Krallığı yani Babil de ki Buhti-Nasır tarafından Kudüs ve civarlarını harap etmesidir. İşte birinci fesadın cezası budur. İkinci fesadın cezası ise Hurdüş ve onun ordusunun yine İsrail oğullarının yaşadığı bölgeleri harap etmesi şeklinde yorumlanmıştır.

Fakat âcizane benim anlayışıma göre İbni Abbas tefsirinde de zikredildiği gibi birinci fesadın cezası Amelika denen devletin başkomutanı olan Calut zamanında olmuştur. İkincisi ise Babil ve Asûri Krallığı zamanında olmuştur.

Şimdi ben fazla ayrıntıya girip kafaları karıştırmadan kendi anladığımı özetlemek istiyorum. Bana göre İsrail oğullarının birinci fesatları sonunda cezalandırılmaları, Bakara sûresinin 246-251. ayetlerinin tefsirleri incelendiğinde Talut ve Calut'un kıssasından anlaşılmaktadır. Şöyle ki, Musa (a.s.)'dan seksen yıl kadar sonra bu İsrail oğulları yoldan çıkıp azdılar. İşte o zaman Filistin, Şam ve Mısır arasında yaşayan Amelika denen güçlü bir devlet vardı. Allah (c.c.) bu Amelika denen güçlü devleti bunların üzerine saldı ve bu devlet bu İsrail oğullarını yerlerinden yurtlarından çıkardı, kimini esir aldı ve bunları perişan etti. Yukarda metinde geçen ayette de olduğu gibi İsrail oğullarının evlerinin arasında dolaşıp her tarafa rahatça girip çıktılar ve her şeylerine hâkim oldular. Süleyman mabedine girip her tarafı harabeye çevirdiler. Bu darbeyi yiyen İsrail oğulları sonra hatalarını anlayıp pişman oldular. Kendilerine Şemvil adında bir Peygamber geldi ona müracaat edip bu Amelike denen devlete karşı savaşmak için kendilerinin başına bir komutan tayın edilmesini istediler. O da Talutu onlara tayin etti, önce itiraz ettiler, onun kendilerinden üstün olmadığını söylediler. Sonra ona bazı alametler verilmesi sebebiyle kabul ettiler ki, bu konuyu Bakara sûresinin 246-251. ayetlerinin tefsirinde Talutla ve Calut'un kıssasında daha geniş bir şekilde açıklamıştık. Sonra Talut'un ordusu Calut'u yendi. Yukarda metinde geçen ayette de bahsedildiği gibi İsrail oğulları yeniden toparlandılar, Allah (c.c.) onların mallarını ve evlatlarını çoğaltarak güçlendirdi. İşte birinci fesadın sonrasında cezalandırılmaları bu güçlü olan Amelika devletinin onlara saldırmasıdır ki, Allah Teâlâ onları bu azgınlıkları yüzünden cezalandırmıştır. İkinci fesatları ise Calut'un ordusunu yendikten sonra, tekrar toparlandılar, Allah Teâlâ onlara birçok mal, evlat vesaire verince yine azıp yine yeryüzünde fesat çıkarmaya başladılar. Süleyman (a.s.)'dan sonra İsrail oğulları birbirine düştü birbirleriyle çatışıp, savaştılar. Derken İsrailler ikiye bölündü, kuzeyde İsrail Kırallığı, güneyinde de Yahudi Kırallığı olmak üzere iki ayrı devlet oluştu. Sonra buların bu fesatlıkları devam ederken, ikinci cezaları geldi ki, kuzeyde olan İsrail Kırallığına Allah (c.c.) Âsuri devletini, güneyde olan Yahudi Kırallığına da Babil Kıralı Buhti-Nasır'i musallat etti ve bu her iki devlet bu iki Kırallığı da ortadan kaldırdı. Yani İsrail oğulları bir darba daha yedi ve cezalandırıldılar. Yukarda ayette de geçtiği gibi bu devletler yine her tarafı harap edip Süleyman mabedine girdiler ve yakıp yıkarak harap ettiler. Hazreti

Ömer'in Kudüs'ü fethine kadar Süleyman mabedi harap idi. Yukarda metinde geçen 6. ayette açıkça ifade edilmektedir ki: (İlk mescide girip harap ettikleri gibi, ikinci cezalandırılmalarında da tekrar mescide girip harap etsinler diye Kullarımızdan güç ve kuvvet sahibi olanları onların üzerine gönderdik,) buyrulmaktadır. Allah Teâlâ bu iki fesadın ardından iki cezayı verdikten sonra yine onları uyarıyor. Yani bakın iki kere yeryüzünde büyük fesat çıkardınız, sizi ikisinde de cezalandırdık: (Artık umulur ki aklınızı başınıza almışsınızdır, Rabbiniz de size merhamet eder. Ama siz tekrar fesada ve azgınlığa dönerseniz, biz de sizi cezalandırmaya tekrar döneriz ve kâfirler için ayriyeten de cehennemi kuşatmış bir zindan olarak kıldık.) Yani dünyada tekrar fesat çıkarıp azmanız halinde, biz de sizi hem dünyada tekrar cezalandırırız, hem de ahirette cehennemi size hapishane olarak zindan kıldık. Ayetin bu bölümü de çok enteresandır ki, Allah (c.c.) İsrail oğullarını tekrar uyarıyor. Siz yeryüzünde fitne, fesada ve azgınlığa devam ederseniz, biz de cezanızı vermeye devam ederiz, diye tehdit ve ikaz etmektedir. Ne yazık ki, bu İsrail oğulları başlarına gelen bunca şeylerden sonra yine birçok fitne çıkarmışlar ve birçok da cezalara çarptırılmışlardır, fakat yine de ders almamışlardır. Nitekim daha yakın tarihte Avrupa da Nazilerin ve Hintlerin altı milyon Yahudi'yi öldürdüklerini, fırınlarda yaktıklarını çabuk unutmuşlar ki, şimdi benzerini onlar yıllardır Filistin halkına uyguluyorlar. Avrupa'nın göbeğinde soy kırıma uğramış bu insanlar Amerika'nın da yardımıyla yeniden toparlanıp 1948 de Siyonist İsrail devletini kurdular. Tarih tekerrürden ibarettir derler ya, yine azgınlıklarına başladılar, yıllardır fesat çıkarıp Filistin halkına zulmetmektedirler. Ama İnşallah, bunların cezaları yine yaklaştı, bu ayet bana çok büyük bir ümit vermektedir. Allah'ın da bir sabrı vardır, sabreder, mühlet verir ama onun yakalaması çok şiddetlidir.

إِنَّ هَـذَا الْقُرْآنَ يِهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْراً كَبِيراً {٩} وأَنَّ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً {١٠} وَيَدْعُ الإِنسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءهُ بِالْخَيْرِ وَكَانَ الإِنسَانُ عَجُولاً {١١}

Meali

9. Şüphesiz ki bu Kur'an insanı en doğru ve en sağlam yola iletir. Ve iman edip salih ameller işleyenlere büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.

10. Ahirete inanmayanlara da acıklı bir azap hazırladık.

11. İnsan (kendisi için) hayırla dua ettiği gibi, insan acelecidir şerle de dua eder.

İzahı

9. Bu ayette Kur'an'ın insanları en doğru ve en sağlam bir yola erdireceği haber verilmekte ve iman edip de güzel ameller yapanlar müjdelenmektedirler.

10. Bu ayette ise ahireti inkâr eden kâfirler için açıklı bir azap olduğu haber verilmektedir.

11. Bu ayette de insanın sabırsız ve çok aceleci olduğu, bu yüzden kendi lehine hayırlı dualar ettiği gibi, bu sabırsız ve aceleliğinden dolayı kendi aleyhine şerle de dua edebileceği ifade edilmektedir. Gerçekten de öyleyiz bazen öfkemize yenik düşerek kendi aleyhimize de çoluk-çocuğumuzun aleyhinde de beddua edebiliyoruz. Bazen de istediğimiz başımıza geliyor, sonra çok pişman oluyoruz. Bu istek bazen öfke anında olduğu gibi bazen de ahireti düşünmeden ne olursa olsun, dünyalık isteyerek kendimize kötülük etmiş oluyoruz. Nitekim pek yakında ayet geleceği gibi: (Kim acele ederek yalnız dünyayı isterse ona acele ettiğini dilediğimiz kadar veririz, sonra da kınanmış ve kovulmuş olarak cehenneme girdiririz,) buyruluyor. Yani insan bu dünya nimetlerini ahiret nimetlerine tercih edip, bunları ister de ahireti arkaya atarsa, biz ona acele istediği dünyalıktan istediğimiz kaderini veririz ama, sonra ahirette kınanmış ve horlanmış olarak cehenneme girdiririz. Oysa mümin olan kimse Allah'tan hem dünyada, hem de ahirette iyilik istemelidir ve Allah'ın verdiğine de rıza göstermelidir.

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ آيَتَيْنِ فَمَحَوْنَا آيَةَ اللَّيْلِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلاً مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ تَفْصِيلاً {١٢} وَكُلَّ إِنسَانٍ

أَلْزَمْنَاهُ طَآئِرَهُ فِي عُنُقِهِ وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كِتَاباً يَلْقَاهُ
مَنشُوراً {١٣} اقْرَأْ كَتَابَكَ كَفَى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَسِيباً
{١٤} مَّنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدي لِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ
عَلَيْهَا وَلاَ تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ
رَسُولاً {١٥} وَإِذَا أَرَدْنَا أَن نُّهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُواْ
فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاهَا تَدْمِيراً {١٦}

Meali

12. Biz gece ve gündüze iki ayet kıldık. Sonra Rabbinizden bir lütuf aramanız, yılların sayısını bilmeniz ve hesap yapmanız için gece alameti olan (ayı) imha ettik, gündüz alameti olan (güneşi) ise ışık kıldık ve biz her şeyi geniş bir şekilde açıkladık.

13. Her insana beraberinde uçan kuşunu (iyi, ya da kötü olan kimlik kartını, amel defterini) boynuna asmayı lüzumlu gördük. Ve onun için kıyamet günü çıkarırız ki, onunla açılmış seçilmiş bir kitap olarak karşılaşır.

14. Kitabın oku, bu gün artık kendi aleyhinde hesapçı olarak kendin yetersin.

15. Kim doğruya ererse kendisi için doğruya ermiş olur ve kim de doğru yoldan saparsa, onun sapıklığı da kendi aleyhinedir. Hiçbir kimse diğerinin günahını yüklenmez ve biz bir peygamber gönderene kadar kimseye azap eder değiliz.

16. Biz bir ülkeyi helâk etmek istediğimiz zaman, orada şımarıklık yapmış ve fasıklık yapmış olanlara (iyilikleri) emrederiz. Buna rağmen (düzelmezlerse) onlara azap sözü hak olmuştur ki, oranın altını üstüne getiririz.

İzahı

12. Bu ayette gece ve gündüz için iki alamet yaratıldığı, gece alameti olan ayın silindiği, gündüz alameti olan güneşin ise bir ışık olarak bırakıldığı ifade edilmektedir. Çünkü güneşin ışığı sayesinde insanlar hem önlerini görerek

Allah'ın fazlı kereminden rızıklarını arasınlar, çalışıp çabalasınlar. Hem de senelerin sayılarını sayıp hesap yapsınlar, diye Allah (c.c.) böyle yarattığını ve her şeyi geniş-geniş açıkladığını beyan etmektedir. Yani bu ayette gece alameti olarak ay, gündüz alameti olarak de güneş kastedilmiştir ki, gece alameti olan ayın yakıcı ve ışık saçan kısmının imha edilip silindiği, gündüz alameti olan güneşin ise ışık saçıcı ve yakıcılığının devam ettiği anlaşılmaktadır. Bazı tefsircilerin de dediği gibi ay, ilk yaratılışında güneş gibi ışık saçıyordu. Böylece gece ile gündüz fark edilemiyordu. Allah Teâlâ ayın yakıcı ve ışık saçıcı olan yüzünü sildi böylece ay karanlıkta kaldı, ışığı ve yakıcılığı yok oldu. Güneşin ışığı ve yakıcılığı ise aynen kaldı ve böylece gece ile gündüz birbirinden ayrılmış oldu. Ay şimdi çıplak ve karanlık olarak kitle halinde taş ve topraktan ibarettir ve güneşten yansıyan ışığı dünyaya yansıtmaktadır ki Allah Teâlâ onu da öyle bir terazi gibi ayarlamıştır. Ay ilk önce doğarken hilal şeklinde doğuyor. Sonra kalınlaşarak dolunay şeklini aldıktan sonra tekrar incele-incele hilal şeklini alıp, sonra bir gece veya iki gece kaybolduktan sonra tekrar aynı şekilde doğup ayni şekilde batıyor. İşte Allah Teâlâ'nın bunları böyle yaratmasının sebebi de insanlar hem ayların ve yılların hesaplarını yapsınlar, hem de ayin ziyasının silinmesiyle ve güneşin de batmasıyla gece karanlığında istirahat edip dinlensinler diye. Gündüz de güneşin ışığından faydalanarak etraflarını görüp yeryüzüne dağılıp Allah'ın lütfundan rızıklarını kazansın, çalışıp çabalasınlar diye Allah Teâlâ böyle yaratıp böyle ayarlamıştır.

Ayın silinmesi hususunda farklı rivayet ve yorumlar vardır. İbni Ebi Hatem'in rivayetine göre Muhammed b. Kaab El-Kureyzi demiştir ki, gece de bir güneş, gündüz de bir güneş vardı. Gece güneşi ay idi ve o silindi. İşte bu ayetin ifade ettiği mana budur. Delâilü'n-Nübüvve de ise Beyhakı, İbni Asâkir ve Said b. Bekbûriden şöyle rivayet etmiştir. Abdullah b. Selâm Peygamberimize gelerek ay da ki, olan karartıyı sordu. Peygamberimiz de: "Her ikisi de güneş idi," buyurarak yukarda geçen ayeti ona okudu. (Gece alâmetini sildi, gündüz alâmetini ise ışık olarak kıldı.)

Evet, bu gün bilim de bunu doğrulamaktadır ki, ay taş toprak olarak bir kitle, güneş ise yakıcı ve ışık saçıcıdır. Bu rivayetlerden açıkça anlıyoruz ki, ay ilk yaratıldığında güneş gibi hem yakıcılığı ve hem de ışık saçıcılığı vardı. Allah (c.c.) onun bu yakıcı ve ışık saçıcı olan kısmını dürüp kaldırınca ay bir

taş ve toprak kitlesi olarak çıplak kaldı. Kıyamet koparken de güneşin bu yakıcı ve ışık saçıcı olan kısmının da bir kitabın yapraklarının dürülüp kaldırıldığı gibi dürüleceği Kur'an'ı kerimde ifade edilmektedir. Nitekim Küvviret sûresinin birinci ayetinde: (Güneş dürüldüğü zaman,) diye buyrulmaktadır. Yine bu konu ile ilgili Hud sûresinin 107. ayetinde İbrahim sûresinin 48. ayetlerinin tefsirinde de açıklamalarda bulunmuştuk, o ayetlerin tefsirine de bakabilirsiniz. Yine Enbiye sûresinin 104. ayetinde de göklerin bir kitabın yapraklarının dürüldüğü gibi dürüleceği birçok gezegenlerin ışıklarının silineceğine işaret edilmiştir. Bu gün bilim adamlarının dediğine göre de güneşte devamlı patlamalar olması nedeniyle güneşte ki yakıcı olan kısım azalmış nerde ise yarısına inmiş vaziyette devamlı azalmaktadır. İşte güneşin bilmem kaç milyarlık ömrü vardır diye söylüyorlar. Ancak onlar kendi hesaplarına göre söylüyorlar, Allah'ın da bir hesabı vardır, öyle milyarlar falan değil kıyamet yakındır ve kıyamet koparken yukarda dediğimiz gibi güneşin bu yakıcı kısmı birden dürülüp kaldırılıp atılacaktır. Allah'ın verdiği bilgi yüzde yüz doğrudur ve zamanı gelince de takdir ettiği gibi uygulayacaktır.

13. Bu ayette ise her insanın iyi veya kötü olduğu boynuna asılmış bir kuşun uçtuğu gibi nereye gitse oraya giden bir kimlik kartı gibi amel defterinin boynuna asılmış olduğu ve kıyamet günü de açılmış bir kitap olarak onunla karşılaşacağı ifade edilmiştir. Yani nasıl ki, bir kimsenin kimlik kartı boynunda asılı olup onu bırakmaz gittiği her yere beraberinde giderse, aynı şekilde her insanın amel defteri boynuna asılı gibidir. Nereye gitse o amel defteri kendisiyle beraber gider. Yani melekler onun yanından ayrılmaz, o deftere iyiliklerini ve kötülüklerini kaydederler. İşte bu dünyada yazılmış olan o defter kıyamet günü açılmış ve saçılmış bir kitap olarak her insanın karşısına çıkar. İşte ayette geçen (tâire) kuş demek, uçak demektir. Bu da mecazi anlamda amel defterinin boynuna asılı olup bir kuşun uçtuğu gibi boynunda beraberinde gitmesinden, yakasını bırakmadığından kinayedir.

14. Evet, işte bu dünyada yakasını bırakmayıp boynunda asılı olan bir kimlik kartı gibi olan o amel defteri kıyamet günü açılıp her insanın kitabı (yazılı olan o amel defteri) kendisine uzatılarak al ve işte bu: (Kitabını oku, bu gün hesapçı olarak da kendin yetersin,) denecektir. Yani amel defterini al, kendi hesabını kendin yap, bu defterle Allah'ın adaletinin karşısına çıkacaksın, bununla hesap vereceksin denir.

15. Bu ayette de kim doğru yola yönelir, o yola giderse kendi lehine olacağı ve kim de doğru yolu bırakıp Allah'ın gösterdiği yolun dışındaki bir yola saparsa o da onun aleyhine olacağı ve onun ancak kendisine zarar vereceği haber verilmektedir. Yine kimse kimsenin günahını yüklenemeyeceği ve Allah, bir topluma peygamber gönderip onlara emir ve yasaklarını tebliğ etmedikçe onlara azap etmeyeceğini beyan etmektedir. Bunu daha öncede açıklamıştık Allah'ın dini gerçek manada insanlara tebliğ edilmedikçe, Allah Teâla, o toplumu sorumlu tutmaz. İnsanların uzaktan uzağa İslam dininin geldiğini duymaları yetmez. Bizzat insanların ayağına gidilerek İslam'ın ve tevhid dininin tebliğ edilmesi gerekiyor. Hatta İmamı Gazali ye göre bir kere değil en az iki kere insanlara gidip dini tebliğ etmeden Allah o insanları sorumlu tutmaz.

16. Bu ayette de azgın olan bir belde veya şehir halkını Allah (c.c.) helâk etmeden önce onları itaate davet edip, itaat etmedikleri takdirde de onları helâk edeceğini, altını üstüne çevireceğini haber vermektedir.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِن بَعْدِ نُوحٍ وَكَفَى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرَاً بَصِيراً {١٧} مَّن كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاء لِمَن نُّرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلاهَا مَذْمُوماً مَّدْحُوراً {١٨} وَمَنْ أَرَادَ الآخِرَةَ وَسَعَى لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ كَانَ سَعْيُهُم مَّشْكُوراً {١٩} كُلاًّ نُّمِدُّ هَؤُلاء وَهَؤُلاء مِنْ عَطَاء رَبِّكَ وَمَا كَانَ عَطَاء رَبِّكَ مَحْظُوراً {٢٠} انظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَلَلآخِرَةُ أَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرُ تَفْضِيلاً {٢١} لاَّ تَجْعَل مَعَ اللّهِ إِلَـهاً آخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُوماً مَّخْذُولاً {٢٢}

Meali

17. Ve Nuh'tan sonra nice nesilleri helâk ettik. Kullarının günahlarını bilmek ve görmek bakımından Rabbin yeter.

18. Her kim peşin olanı (dünyayı) isterse, dünyada ona dilediğimiz kadar acil olarak veririz. Sonra cehennemi onun için kılarız ki, kovulmuş ve kınanmış olarak oraya girer.

19. Kim de ahireti isterse ve mümin olduğu halde onu kazanmak için koşarsa işte onların bu koşuşları şükre değerdir.

20. Hepsine; dünyayı isteyenlere de, ahreti isteyenler de Rabbin verdiği kısıtlanmış değildir.

21. Bak; onların bir kısmını diğerine nasıl üstün kıldık! Elbette ahiret, hem derece bakımından daha büyüktür, hem de üstünlük bakımından daha büyüktür.

22. Allah ile beraber başka bir ilah edinme! Yoksa kınanmış ve yalnız başına bırakılmış olarak oturup kalırsın.

İzahı

17. Bu ayette Nuh (a.s.)'dan sonra da günahları yüzünden nice belde halklarının helâk oldukları ve Allah Teâlâ, kullarının işledikleri günahlardan haberdar olduğu, ne yapıp yapmadıklarını gözetlediğini beyan etmektedir.

18. Bu ayette de her kim peşin olan dünyayı ister, ahireti terk ederse Allah, ona kendi dilediği kader istediği dünyalığı vereceğini, fakat sonra ahirette kovulmuş ve kınanmış olarak cehenneme girdirileceğini beyan etmektedir.

19. Bu ayette ise ahiret hayatını tercih ederek iman ettiği halde ahiret için koşan kimselerin bu koşuşlarının şükre değer olduğu, Allah Teâla, bu şukru kabul edip bunun karşılığında kullarını mükâfatlandıracağını ifade etmektedir.

20-21. Bu ayetlerde de her iki dünyayı isteyenlere Rableri tarafından istediklerinin verileceği ve bunda da bir mahzur olmadığı beyan edilmiştir. Yani hem dünyayı, hem de ahreti isteyenlere Cenab-ı Hak paylarına düşeni verdiği gibi, ahireti terk edip sadece dünyayı isteyenlerin istekleri de kendilerine verilecektir. Ve kafirlerin ahireti inkar edip sadece dünyalık istemeleri onların dünyadaki nasiplerine bir mani değildir. Allah Teâla, bu dünyada kendi istediği kadar o kişiye rızıkını vereceğini söylüyor ama, şunu da ekliyor: (Sonra cehennemi onun için kılarız ki, kovulmuş ve kınanmış olarak oraya girer. –(Onlardan bir

kısmını diğerinden nasıl üstün kıldığımıza bir bak! Ahirette ki vereceğimiz nimetler hem derece ve hem de üstünlük bakımından elbette büyüktür,) Bu dünya nimetleri ahiret nimetlerine göre hem adidir, hem de gelip geçicidir. Ahiret makamları, nimetleri ise daha büyük, daha üstün ve kalıcıdır. Evet, sadece dünyalık isteyenlere Allah, dilediği kadar dünyalık verir, ama ahirette bir payları olmaz. Oysa bu dünya nimetleri ahiret nimetlerine göre hem adidir, hem de gelip geçicidir. O halde sadece dünyalık isteyenler, hayat bu hayattan ibarettir sananlar büyük bir aldanış içinde ve büyük bir zarardadırlar.

22. Ey insan! (Sakın Allah'la beraber başka bir ilah çağırma, kulluk etme, sonra kınanmış ve horlanmış olarak tek başına oturup kalırsın.) Kıyamet günü sana ortakların yardım edemezler tek başına ortalıkta kalırsın, kovulmuş kınanmış olarak da cehennemi boylarsın, ona göre davran.

وَقَضَى رَبُّكَ أَلاَّ تَعْبُدُواْ إِلاَّ إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَاناً إِمَّا يَبْلُغَنَّ عِندَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُل لَّهُمَا أُفٍّ وَلاَ تَنْهَرْهُمَا وَقُل لَّهُمَا قَوْلاً كَرِيماً {٢٣} وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُل رَّبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيراً {٢٤} رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا فِي نُفُوسِكُمْ إِن تَكُونُواْ صَالِحِينَ فَإِنَّهُ كَانَ لِلأَوَّابِينَ غَفُوراً {٢٥} وَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَلاَ تُبَذِّرْ تَبْذِيراً {٢٦} إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُواْ إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُوراً {٢٧} وَإِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَاء رَحْمَةٍ مِّن رَّبِّكَ تَرْجُوهَا فَقُل لَّهُمْ قَوْلاً مَّيْسُوراً {٢٨} وَلاَ تَجْعَلْ يَدَكَ مَغْلُولَةً إِلَى عُنُقِكَ وَلاَ تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ فَتَقْعُدَ

مَلُوماً مَّحْسُوراً {٢٩} إِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيراً بَصِيراً {٣٠}

Meali

23. Rabbin kesin olarak şunları emretti: Ancak kendisine kulluk edin, ana ve babaya iyilik edin. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında bulunursa sakın onlara öf bile deme ve onları azarlama. Her ikisine de tatlı ve güzel söz söyle.

24. Her ikisine de acıyarak tevazu kanatlarını indir. Ve şöyle de: "Ey Rabbim! Onların beni küçükken terbiye edip yetiştirdikleri gibi, sen de onlara merhamet et."

25. Rabbiniz içinizden geçenleri pekâlâ bilir. Eğer iyi kimseler olursanız elbette Allah, çokça tövbe edenleri bağışlar.

26. Akrabaya, yoksula ve yolda kalmışa hakkını ver. Bununla beraber malını saçıp savurma.

27. Çünkü saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridirler. Şeytan ise Rabbine karşı çok nankördür.

28. Eğer Rabbinden beklediğin bir rahmet için onlardan yüz çevirmek mecburiyetinde kalırsan, o vakitte onlara yumuşak ve tatlı bir söz söyle.

29. Elini boynuna dolayıp cimri kesilme, onu büsbütün de açıp saçma, sonra kınanmış, pişman olmuş olarak oturup kalırsın.

30. Gerçekten senin Rabbin, kullarından dilediğinin rızkını genişletir ve dilediğini de kısar. Şüphesiz ki Allah, kullarının durumundan haberdardır.

İzahı

23-24. Bu ayetlerde ana ve babaya iyi davranılması emredilmektedir. Bir kul önce kulluğunu bilip Allah'a karşı olan vazifelerini yerine getirdikten sonra ikinci vazife olarak ana ve babaya iyilikte bulunmasıdır. Eğer muhtaçsalar onların ihtiyaçlarını gidermek, hizmetlerinde bulunmak, onlara karşı sert davranmamak, hatta öf bile dememek, tevazu kanatlarını indirerek, saygıyla, şefkat ve merhametli davranmak. Onlar küçükken kendilerine karşı nasıl şefkat ve merhametli davrandılarsa, onlar da anne ve babalarına öyle davranmalıdırlar. Ve:

(Rabbim! Biz çocukken onlar bize nasıl merhamet ettilerse, sen'de onlara merhamet et,) diye dua etmeliler.

Müslim'in rivayet ettiği bir hadis de Peygamber (a.s.) üç kere tekrar ederek şöyle buyurmuştur. "Kişi burnu üzerine sürünsün." Sahabe: "O kim? Ya Resulelleh!" deyince buyurdular ki: "Annesinden babasından biri veya ikisi yaşlanıp da yanında bulunan kişidir ki, bunların duasını alıp da cennete giremeyendir." Yani yaşlı olan anne ve babasının gönlünü alıp da rızasını kazanamayan ve duasını alamayan kimselerdir.

25. Bu ayette de Allah Teâla, insanların anne ve babasına karşı içinden geçirdiklerini pekale bildiğini, eğer kulları iyi kimselerden olup kendisine çokça tövbe ederlerse, onları mutlaka bağışlayacağını haber vermektedir.

Ayette geçen (evvâbîn,) Said b. Müseyyeb'e göre bir günah işlenince hemen arkasından tövbe etmek, tekrar işlenince hemen tekrar tövbe etmektir. Yani Allah'a çokça tövbe etmektir. (Evvâb) aslında Allah'a yönelmek, O'na iltica etmek ve işlediği günahın ezikliği içinde üzülüp Allah'a yalvarmaktır.

26-27. Bu ayetlerde de yakınların, yoksulların ve yolda kalmışların haklarının verilmesi emredilmekte, fakat haddinden fazla malların saçıp savrulması da men edilmektedir. Ve mallarını olur olmaz lüzumsuz yere saçıp savuranların şeytanın kardeşleri oldukları beyan edilmektedir. Her şeyin aşırısı yasaklanmıştır. İnfak ederken de aşırıya kaçarak kendisini ve bakmakla yükümlü olduğu çoluk çocuğunu mağdur edecek şekilde infak etmesi doğru değildir, yasaklanmıştır.

28. (Eğer Rabbinden beklediğin bir rahmet "rızık" için onlardan yüz çevirme mecburiyetinde kalırsan o vakit de onlara yumuşak ve tatlı bir söz söyleyiver.) Yani yoksul olanlar bir şey istedikleri zaman verecek bir şeyin yoksa onlara karşı sırtını dönmektense, Allah versin, gibi güzel sözler söyle.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre Suheyb, Sâlim, Habbâb ve Bilal gibi bazı yoksul sahabeler Peygamberimize ihtiyaçlarının giderilmesi için müracaatta bulunmuşlar. Peygamberimiz de her zaman onların ihtiyaçlarını karşılayacak durumda olmadığı için onlardan utanarak ihtiyaçlarının giderilmesi için Allah Teâlâ ya dua buyurur ve onlara görünmekten çekinirdi. İşte bunun üzerine bu ayet indi. Onlara verecek bir şeyin yoksa onlardan saklanma yerine, onlara karşı yumuşak ve güzel söz söyleyiver ve onların gönlünü al. Mesele Allah, size

de bize de versin, Allah'ın lütfu ve hazinesi boldur, lütfundan ve hazinesinden versin, gibi güzel sözler söyle.

29. Bu ayete de yine Peygamber (a.s.)'a hitaben buyruluyor ki: (Elini boynuna dolayıp büsbütün cimri kesilme. Fakat elini büsbütün de açıp saçma, sonra kınanmış ve pişman olmuş olduğu halde oturup kalırsın.)

B u ayetin iniş sebebi de yine rivayete göre şöyledir. Bir çocuk Peygamber (a.s.)'a gelerek ya Resulullah! Annem giymek için sizden bir gömlek istedi," dedi. Peygamberimizin de kendi gömleğinden başka gömleği yoktu. Çocuğa: "Şu saatten şu saate kadar işte filanca zaman gel," vereyim buyurdu. Çocuk annesine dönüp haber verince, annesi ısrarla çocuğu tekrar gönderince bu sefer Peygamber (a.s.) kendi üzerindeki gömleği çıkarıp verdi ve kendisi çıplak kaldı. Nihayet Hazreti Bilal ezan okudu Peygamberimizi namaza bekledi. Fakat evinden çıkıp gelmeyince sahabeler telaşlanarak evine vardıklarında onu bu vaziyette çıplak gördüler. İşte bu olay üzerine bu ayet indi. (Ne büsbütün elini boynuna dolayarak cimri kesil, ne de büsbütün elini açıp saçıp da kınanmış pişman olmuş olarak oturup kal.)

Eğer yalnız ayetin iniş sebebi bu ise bu ayet Mekke de değil Medine de inmiştir. Oysa bu sûrenin başında açıklamıştık ki, bu sûrede ki bazı ayetler hariç diğerleri ulemanın çoğuna göre Mekke de inmişti. Ancak bu ayet sûrenin başında istisna edilen yani Medine de inen ayetlerden sayılmamıştı. O halde bu istisna edilen ayetlerin sayısında da ihtilaf vardır. Nitekim Mukatil'e göre bu sûrenin içinde Medine de inan ayetler olduğunu söylemiştir ki, ben de o kanattayım ve bu ayette Medine de inmiştir. Çünkü sahabelerin rivayetine göre Peygamberimiz gömleğini verip mescide gidemediğine göre ve mescidin de Medine de olduğuna göre demek ki bu ayet Medine de inmiştir.

30. Bu ayette ise hikmeti gereği Allah Teâla, kullarından bazılarının rızkını geniş ve bol vereceğini, fakat bazılarınınkini ise kısacağını ve durumlarını pekâlâ bilip gözetlemekte olduğunu ifade etmektedir.

Bu konu ile ilgili birçok ayet vardır. Allah (c.c.) kullarının durumlarını ve karakterlerini pekâlâ bilmektedir. Kullarından bazıları zengin olunca azar, Allah'a karşı nankörlük eder, şükretmez. Nitekim Şura sûresinin 27. ayetinde: (Eğer Allah, kullarına bol rızık verseydi elbette yeryüzünde azarlardı,) buyrulmaktadır. Bazıları da tam tersine rızkı bol oldukça şükrü artar. Şükrü artar derken şükür

sadece öyle kolay yoldan elhamdulillah ya Rabbi çok şükürden ibaret değildir. Bu da denmelidir, ama esas şükür, verilen nimetler nispetinde Allah için harcamak, Allah için yoksula, muhtaca, darda kalmışlara bol-bol harcamak vermektir. İşte zenginlik ve fakirlik bir imtihandır, Allah, kullarını sınamaktadır. Yoksa zenginlik Allah katında bir üstünlük değildir. Eğer öyle olsaydı Hazreti Peygamber zengin olurdu. Biraz önce ne durumda olduğu ayetle ifade edildi. O dünyaya zerre kadar önem vermezdi, elinde bulunanı da hemen yoksullara dağıtırdı. İşte şükür, budur. Kuru-kuruya şükür olmaz. Öyle ise Allah (c.c.) kimine az ve kimine de çok vererek onları sınayıp deniyor.

وَلاَ تَقْتُلُواْ أَوْلادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلاقٍ نَّحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُم إنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْءاً كَبِيراً {٣١} وَلاَ تَقْرَبُواْ الزِّنَى إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاء سَبِيلاً {٣٢} وَلاَ تَقْتُلُواْ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّهُ إِلاَّ بِالحَقِّ وَمَن قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَاناً فَلاَ يُسْرِف فِّي الْقَتْلِ إِنَّهُ كَانَ مَنْصُوراً {٣٣} وَلاَ تَقْرَبُواْ مَالَ الْيَتِيمِ إِلاَّ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّى يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُواْ بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُولاً {٣٤} وَأَوْفُوا الْكَيْلَ إِذا كِلْتُمْ وَزِنُواْ بِالقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلاً {٣٥} وَلاَ تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولـئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْؤُولاً {٣٦} وَلاَ تَمْشِ فِي الأَرْضِ مَرَحاً إِنَّكَ لَن تَخْرِقَ الأَرْضَ وَلَن تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولاً {٣٧} كُلُّ ذَلِكَ كَانَ سَيٍّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهاً {٣٨}

Meali

31. Bir de geçim korkusu ile çocuklarınızı öldürmeyin. Onlara da size de rızık veren biziz. Şüphesiz ki, onları öldürmek çok büyük bir suçtur.

32. Zinaya da yaklaşmayın. Çünkü o pek çirkin ve kötü bir yoldur.

33. Allah'ın haram kıldığı hiçbir canı da öldürmeyin, hak ettiği müstesna. Kim bir mazlumu öldürürse biz onun velisini yetkili kıldık. O da öldürme de aşırı gitmesin. Çünkü ona verilen yetkiden dolayı kendisine yardım edilmiştir.

34. Yetim malına da yaklaşmayın, ancak rüştüne erişene kadar en güzel şekilde yaklaşmanız müstesnadır. Sözü de yerine getirin, şüphesiz ki, söz veren mesul olmuştur.

35. Ölçtüğünüz zaman da ölçüleri tam ölçün ve doğru terazi ile tartın. Bu sizin için daha hayırlıdır ve sonuç olarak da daha güzeldir.

36. Ve bilmediğin bir şey hakkında durma. Çünkü kulak, göz ve gönül ondan mesuldür.

37-38. Yeryüzünde kibir ve azametle de yürüme! Çünkü sen asla yeri yaramazsın ve dağlara da erişemezsin. –Bütün bunlar Rabbin katında kötü ve çirkin şeylerdir.

İzahı

31. Bu ayet de geçim korkusu ile çocukların öldürülmelerinin ne büyük bir günah olduğu, oysa herkesin rızkının Allah'a aitt olduğu bildirilmektedir.

Cahiliye döneminde rızık endişesiyle kız çocuklarını öldürüyorlardı. Bu gün de aynı endişe ile farklı bir şekilde kürtajla bilmem nelerle ana rahminde çocuklar katledilmektedir. İnanç olmayınca, cehalet olunca o günle bu gün arasında değişen bir şey yoktur. Zulüm aynen devam ediyor. Belki metotlar farklıdır, ama inançlar, gayeler aynıdır.

32. Bu ayette de zinanın çok çirkin bir fuhuş olduğu, helalden sapılarak çok kötü bir yol izlendiği haber verilmektedir.

Cahiliye döneminde olduğu gibi günümüzde de zina nerde ise meşru hale getirilmiştir. Hatta Avrupa uyum yasaları adı altında serbest kılınmış, tecavüz olmadığı takdirde kendi istekleri ile bu çirkin suçu işleyenlere hiçbir ceza verilmemekte ve suç olmaktan çıkarılmaktadır. Bunun vebalını yüklenenler acaba Allah'a nasıl hesap vereceklerdir? Hem de Müslüman'ım diyerek, İslamı ve

Müslümanları kullanarak bunu suç olmaktan çıkaran eller, havaya kaldırılarak evet diye onaylayanlar acaba ne kadar Müslümandırlar? Allah'a ne diyecekler, nasıl hesap vereceklerdir? Bu gün genel evleri diye tabir edilen fuhuş yuvaları devlet eliyle yapılmakta insanların namusları beş paralık edilip onların etlerinden para kazananlar, hatta onların patronlarına çok vergi verdiler diye madalya veren devlet adamları Allah'a nasıl hesap verecekler? İnsanlar bilgisiz ve cehaletleriyle buralardaki yapılan fuhuşları, zinaları artık fuhuş ve zina olarak görmüyorlar. Allah-muhafaza, böyle bir kanaatla dinden çıkanların veballeri kimlere aittir?.. Hayat kadını diyerek, genelevi diyerek zinayı ve fuhşu meşrulaştırıp, bunların sırtından vergiler ve paralar kazananların, acaba bizim bilmediğimiz, Allah tarafından kendilerine bildirilen bir bilgileri mi var?

33. Bu ayette ise haksız yere adam öldürmenin en büyük bir zulüm ve günah olduğu bildirilmektedir. Ve haksız yere öldürülmüş bir mazlumun velisi, sahibi davacı olarak salahiyetli kılındığı, onun da bu salahiyeti kullanırken aşırıya kaçmaması emredilmektedir. Yani ölen maktulun yakını ya da sahibi onun kısasını istemekte veya kan bedelini alarak katili affetmekle salahiyetli kılınmıştır. İslam hukukuna göre adam öldürme hususunda hâkim kendiliğinden ceza veremez, o sadece suçu tespit edip ortaya çıkarmakla mükelleftir. Davacı isterse ona ceza verilmesini ister, isterse kan bedelini talep ederek katili affedebilir. İşte bununla salahiyetli olan kişi de dinin kendisine verdiği bu salahiyetin dışına çıkarak aşırı gitmesi, kendi kendine suçluyu cezalandırmaya kan davası gibi şeylere kalkışmaması emredilmektedir. Ayette: (Haklı yere öldürülür,) diye istisna edilmesi, mahkeme huzurunda suçu tespit edildikten sonra davacının istemesi halinde kısas yapılarak öldürülmesi demektir. Bunun dışında hiçbir sebeple hiçbir kimseyi öldürmek hak olamaz.

35. Bu ayette de ölçü ve tartıların tam yapılması emredilmektedir. Ve bunun kazancının daha helal, temiz ve hayırlı olacağı ve sonucunun da kendisi için daha güzel olacağı bildirilmiştir. Eksik ve noksan ölçerek ya da tartarak elde edilen kazançların hem bereketi hayrı olmaz, hem de sonucu iyi olmaz. Kul hakkı olduğu için kul bağışlamayınca Allah'da bağışlamaz.

36. Bu ayette de bir şey hakkında kesin bilgi sahibi olmadan o şeyin peşine düşerek, yalan konuşmanın, zanda bulunmanın vebal olduğu haber verilmektedir.

Ve böyle kesin bilgi olmadan, araştırıp bakmadan zanda bulunanların kulakları, gözleri ve gönülleri bütün bunlardan mesul olacağı ifade edilmektedir.

37-38. Bu ayetlerde ise yeryüzünde kibirlenerek çalım satarak yürüyenlerin bu çalımlarıyla yerleri yaramayacakları, dağlara erişemeyecekleri ve bunların bu şekilde ki davranışlarının Allah katında son derece çirkin olduğu bildirilmektedir. İnsanlar yürürken vakarla yürüyüp karşılaştıkları diğer insanlara selam verip ve saygı göstermelidirler. Müslüman'a yakışan budur. Yoksa insanların yanından geçerken, selamsız sabahsız, tepeden bakarak çalımla yürüyüp geçmek Allah'ın en sevmediği davranışlardandır.

ذَلِكَ مِمَّا أَوْحَى إِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِ وَلاَ تَجْعَلْ مَعَ اللّهِ إِلَهاً آخَرَ فَتُلْقَى فِي جَهَنَّمَ مَلُوماً مَّدْحُوراً {٣٩} أَفَأَصْفَاكُمْ رَبُّكُم بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ مِنَ الْمَلآئِكَةِ إِنَاثاً إِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلاً عَظِيماً {٤٠} وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَـذَا الْقُرْآنِ لِيَذَّكَّرُواْ وَمَا يَزِيدُهُمْ إِلاَّ نُفُوراً {٤١} قُل لَّوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذاً لاَّبْتَغَوْاْ إِلَى ذِي الْعَرْشِ سَبِيلاً {٤٢} سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوّاً كَبِيراً {٤٣} تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدَهِ وَلَـكِن لاَّ تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيماً غَفُوراً {٤٤}

Meali

39. İşte bu Rabbin vahyettiği hikmetlerdendir. Allah ile beraber başka ilah edinme, sonra kınanmış ve kovulmuş olarak cehenneme atılırsın.

40. Rabbiniz size oğulları seçti de, melekleri de kendisine dişi olarak kızlar mı edindi? Şüphesiz siz çok büyük bir söz söylüyorsunuz.

41. Muhakkak ki şu Kur'an da düşünsünler diye her çeşit açıklama yaptık. Fakat bu onların sadece nefretlerini artırıyor.

42. (Ey Muhammed!) De ki: "Eğer Allah ile beraber ilah olsaydı, o zaman ilahlar Arşın sahibine bir yol ararlardı."

43. Hal bu ki, Allah, onların dediklerinden çok beridir. Ham da çok büyük yüksek ve yücedir.

44. Yedi kat gökler, yer ve bunların içinde bulunanlar, Allah'ı tesbih ederler. O'na hamd'le beraber tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız. Şüphesiz ki O, çok yumuşak, çok bağışlayandır.

İzahı

39-40. (İşte bütün bunlar,) yani iman küfür, iyi kötü, helal haram, günah sevap ve geçmiş peygamberlerin ümmetlerinden verilen örnekler ve saire bütün bunlar: (Rabbin sana vahyettiği hikmetlerdendir.) Bütün bunlarda sırlar ve hükümler ve hikmetler vardır ki, sana vahyi ile bildiriyoruz. (Öyle ise sakın Allah ile beraber başka bir ilah edinme! Sonra kınanmış ve kovulmuş olarak cehenneme girdirilirsin.) Buradaki hitap her ne kadar Peygamber (a.s.)'a ise de, ümmetinin adına onların liderleri olarak ona hitap edilmektedir. Yoksa peygamberler masumdurlar, Allah, onları öyle bir şeyden korur. Nitekim hemen bundan sonra gelen ayet muhatap zamiriyle çoğul olarak buyruluyor ki: (Rabbiniz oğulları size seçti de, kendisine dişi olarak melekleri mi kızlar edindi?) Bu nasıl bir hükümdür? Demek ki bu ayetlerde ki muhataplar müşriklermiş, hedefte olanlar Allah'la beraber başka ilahlara tapan müşriklermiş. Çünkü Mekke müşrikleri daha önceki ayetlerin tefsirlerinde de geçtiği gibi kız evladından hoşlanmadıkları için oğlan evlatlarını kendilerine nispet ediyor, meleklere de dişililik yakıştırmasıyla Allah'ın kızları diye O'na nispet ediyorlardı.

41-43. (Muhakkak ki, biz şu Kur'an da düşünsünler diye her çeşit açıklamayı yaptık. Fakat onlara nefretten başka bir şey artırmadı.) Onlara Kur'an okunup anlatıldıkça iman edeceğine nefret ederek Kur'an'ın öğütlerinden kaçtılar. Ey Muhammed! İşte Allah'a şirk koşan bu müşriklere: (De ki, eğer Allah'la beraber başka ilah olsaydı, o zaman bu ilahlar Arşın sahibine bir yol ararlardı.) Yani o zaman hâşâ Allah"a rakip olarak O'nu devirmek için ve O'nun mülkünü elinden almak için bir yol arar, bir gayret götserirlerdi. Çünkü çift olunca bir

güç mücadelesi olur, o gücü kendi eline geçirmek ve kendisi hâkim olmak ister. O zaman hani nerde, sizin ilahlarınız, çıksın ortaya da güçlerini göstersinler? -(Oysa: (Allah onların söylediklerinden çok-çok uzaktır, yücedir. Hem de çok büyük, yüksek ve yücedir.) Öyle bir yücedir ki, hiçbir şeyle kıyaslanamayacak, akılların almayacağı bir yücelikte ve büyüklüktedir.

44. (Yedi kat göklerde, yerde ve bunların içinde bulunan her şey O'nu tesbih eder. Ve şüphesiz hiçbir şey yok ki O'nu övgü ile beraber tesbih etmesin. Lakin siz onların tesbihlerini anlamazsınız. O, çok yumuşak, çok bağışlayandır.) Bura da şey kelimesi cisim demektir, canlı ve cansız ne varsa hapsi kendi lisanîyle Allah'ı tesbih eder, ama siz onların dilinden anlamazsınız. Yani lâ mevcude şey'en illâhû (hiçbir şey yokken ancak O, vardı,) derler. Bu tesbihle ilgili geniş bilgi için Rad sûresinin 13-15. ayetlerinin tefsirine bakınız, orada daha geniş açıkladık. Fakat burada bir ibret olsun diye belirtmek isterim ki, bu fakir bir zamanlar bunu hissetmiş ve manevi kulağımla duymuştum. Trenin, otobüsün, suyun, rüzgarın daha nicelerinin: (Lâ mevcude şey'en illâ-hû) diyerek Allah'ı zikretmekte tesbih etmekte oldukları erbabı tarafından hissedilmektedir. Nitekim İbni Mesud: "Biz yemek yenilirken yemeğin tesbih ettiğini duyduk," demiştir. Ebu Zer'in rivayet ettiğine göre de Peygamber a.s: "Eline taşları almış ve onların arı vızıltısı gibi tesbih ettiklerini duyduğunu söylemiştir." Aynı şekilde Ebu Bekir, Ömer ve Osman'dan da rivayet edildiğine göre Peygamber s.a.'ın elleri de tesbih etmiştir. Bunlar olmayacak şeyler değil, bazılarına belki tuhaf gelebilir, ama gerçekten ehli olanlar, bunu anlar ve hissederler. Nitekim Sebe sûresinin 10. ayetinde şöyle buyrulmaktadır. (Andolsun ki, Davud'a biz üstünlük verdik ve dedik ki: Ey dağlar ve kuşlar! Onunla beraber tesbih edin.) Evet, Davud (a.s.) tesbih ederken dağlar ve kuşlar da ona eşlik edip beraber tesbih ediyorlardı. Gafil insanlara, kalbi kararmış insanlara bunlar komik gelebilir. Gözü görmeyen insana bin voltluk, iki bin voltluk lamba yaksanız da o insan göremez, yine karanlık zanneder. Kalp gözleri körelmiş olan insanlara ne derseniz deyin onlara gerçekleri gösteremezsiniz, işittiremezsiniz.

وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرآنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ الَّذِينَ لاَ يُؤْمِنُونَ بِالآخِرَةِ حِجَاباً مَّسْتُوراً {٤٥} وَجَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ

وَفِي آذَانِهِمْ وَقْراً وَإِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْآنِ وَحْدَهُ وَلَّوْاْ عَلَى أَدْبَارِهِمْ نُفُوراً {٤٦} نَّحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ إِذْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ وَإِذْ هُمْ نَجْوَى إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلاَّ رَجُلاً مَّسْحُوراً {٤٧} انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُواْ لَكَ الأَمْثَالَ فَضَلُّواْ فَلاَ يَسْتَطِيعْونَ سَبِيلاً {٤٨} وَقَالُواْ أَئِذَا كُنَّا عِظَاماً وَرُفَاتاً أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقاً جَدِيداً {٤٩} قُل كُونُواْ حِجَارَةً أَوْ حَدِيداً {٥٠} أَوْ خَلْقاً مِّمَّا يَكْبُرُ فِي صُدُورِكُمْ فَسَيَقُولُونَ مَن يُعِيدُنَا قُلِ الَّذِي فَطَرَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ فَسَيُنْغِضُونَ إِلَيْكَ رُؤُوسَهُمْ وَيَقُولُونَ مَتَى هُوَ قُلْ عَسَى أَن يَكُونَ قَرِيباً {٥١} يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَجِيبُونَ بِحَمْدِهِ وَتَظُنُّونَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلاَّ قَلِيلاً {٥٢}

Meali

45. Sen Kur'an'ı okuduğun zaman, biz seninle ahirete inanmayanların arasına görünmez bir perde gereriz.

46. Ve kalplerinin üzerine ve kulaklarının üzerine perdeler çekeriz de o (Kur'an'ı) anlayamazlar. Ve sen Kur'an da Rabbi'nin birliğini zikrettiğin zaman nefret ederek dönüp giderler.

47. Onlar seni dinlerken biz onların nasıl dinlediklerini çok iyi biliriz. Çünkü o zalimler: "Siz büyülenmiş bir adama tabi olmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz," diye fısıldaşıp konuşurlar.

48. Bak senin için nasıl misaller verdiler de bu yüzden sapıklığa düştüler! Artık hak yolu bulmaya güçleri yetmez.

49. Bir de onlar dediler ki: "Biz bir kemik yığını olduğumuz ve üflenip toz olduğumuz vakit yeni bir yaratılışla mı diriltileceğiz?

50-51. De ki: "İster taş olun, ister demir, –İsterse gönlünüzde büyütülen başka bir yaratık olun, (elbette diriltileceksiniz.) Fakat yine diyeceklerdir ki: "Bizi kim diriltir?" De ki: "Sizi ilk defa yaratan O, kudret sahibi." O zaman da sana başlarını sallayarak: "Bu ne zamandır?" Diyeceklerdir. De ki: "Yakın olsa gerek!"

52. Sizi çağıracağı gün, O'nu çağrısına överek koşarsınız ve (dünyada) ancak pek az bir zaman kaldığınızı sanırsınız

İzahı

45. Ey Muhammed! (Sen o müşriklere Kur'an okuduğun zaman, biz ahirete inanmayanlarla senin arana bir perde gereriz.) Yani Kur'an okunduğu zaman san ki o imansızlarla Kur'an arasında bir perde gerilmiştir, onlar o okunan Kur'an'ı duymazlar ve onda olan gerçekleri görmezler.

46. Bu ayette Kur'an'ı anlamamaları için Allah (c.c.) kalplerine ve kulaklarına bir perde gerdiğini ve Peygamber (a.s.) Allah'ın bir olduğunu onlara zikrettiği zaman nefretle dönüp gittikleri beyan edilmektedir. Yani Allah'ın birliğinden ve tekliğinden hoşlanmadıkları için, putları O'na ortak koştukları için Peygamber (a.s.) putların ilahlığını kabul etmediği ve Kur'an da onların putlarının ilah olduğunu reddedip onların hakikat olduğundan bahsetmediği için onu dinlemek istemiyor nefretle orayı terk edip dönüp gidiyorlardı.

Said b. Cübeyrden rivayet edildiğine göre Ebu Leheb hakkında Tebbet sûresi indiği zaman Peygamberimiz Ebu Bekir'le beraber dururken Ebu Leheb'in karısı bir taşla gelmiş. Fakat Peygamberimizi fark edememiş, Ebu Bekir'e: "Arkadaşın nerde? Duyduğuma göre beni hicvetmiş, kötülemiş," diye sorunca, Ebu Bekir de ona: "Allah'a yemin ederim ki, Muhammed şair değil, şiir söylemez," diye kadına cevap vermiş. Fakat kadın sonra dönüp giderken ben bu taşla onun kafasını mutlaka ezecektim, diyordu. Ebu Bekir Peygamberimize: "Ya Resülellah! Bu kadın seni göremedi," deyince, Peygamberimiz buyurdular ki. "Hayır, bu kadınla benim aramda devamlı duran bir melek vardı," o perde oldu, beni göremedi.

47. Bu ayette de müşrikler Peygamber (a.s.) den Kur'an dinlerken onların elebaşları, diğerlerine bu adama uymakla, büyücü bir adama uymaktan başkasına

uymuş olmazsınız, diye fısıldaşarak söyledikleri ifade edilmektedir. Oysa Allah Teâla, o zalimlerin ne yaptıklarını çok iyi bildiğini, Peygamber haber vermektedir.

48-49. Ey Muhammed! Bu kâfirlere: (Bak sana nasıl misal veriyorlar da onunla sapıtıyorlar? Hak yolu, doğru yolu bulmaya güçleri yetmiyor. –Ve diyorlar ki, biz bir kemik yığını olduğumuz ve savrulan bir toz olduğumuz vakit mi yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?) Ölüp kemikleri çürüyüp toz haline gelip savrulur bir durumda olan bu küller diriltilebilir mi? diyerek güya onunla Peygambere örnek vermeye kalkışıyorlar. Bununla ilgili Yasin sûresinde de ayet geleceği gibi onlar ilk yaratılışlarını ne çabuk unuttular. Onların kemikleri, etleri, kanları, hiçbir şeyleri yokken, onları bir damla akıcı ve adi bir menidenden yaratıp bu hale getiren Allah, acaba hiç düşünmüyorlar mı ki, tekrar yaratmaya kadirdir. Bir binayı inşa eden usta acaba o binayı söküp darmadağın ettikten sonra tekrar aynısını yapamaz mı? Daha iyisini yapar. Bu beyinsizler böyle misal vererek güya sana akıl vermeye kalkışıyorlar.

50-52. Ey Muhammed! O beyinsizlere: (De ki, evet, ister taş olun, ister demir, –İsterse gönlünüzde büyüyen başka bir yaratık olun, elbette diriltileceksiniz. Fakat yine onlar diyeceklerdir ki, bizi bir daha kim geri iade edebilir? Yine onlara de ki, sizi ilkdefa yaratmış olan O, kudret sahibi diriltecektir. O zaman da alaylı şekilde sana başlarını sallayarak peki: "Bu ne zamandır?" diyecekler. De ki onun yakın olması gerek. –İşte o gün geldiğinde O, inkâr ettiğinizle Allah, sizi hesaba çağırır, siz de O'nu överek, çağrısına cevap verip koşarsınız ve işte o zaman zannedersiniz ki dünyada pek az bir zaman kalmışız.)

Evet işte o cazibesine kapılıp yaşadığınız dünya meğer ne de az bir zamanmış, ne çabuk gelip geçmiş. Meğer aldanmışız, inkâr ettiğimiz diriliş gerçekleşti, meğer Allah'ın ve Peygamberin buyurdukları doğru imiş. Dünyada kafa tutarken, böbürlenip kibirlenirken, inkâr ederken şimdi sizi tekrar dirilten Allah, hesaba çağırınca nasıl da bir melek gibi olmuş ve Allah'a övgü yağdırarak, boyun bükerek cevap verip koşarak hesap yerine gidiyorsunuz! Dünyada yırtıcı bir canavar gibi zalim iken Allah'a karşı kibirlenip O'na şirk koşarken şimdi nasılda kuzu postuna bürünerek boynunuzu bükerek ve Allah'a övgü yağdırarak O'nun çağırdığı hesaba koşuyorsunuz? Gerçekten düşünüp de ibret alanlar için bu tablo ne hazin ve ibret verici bir tablodur.

وَقُل لِّعِبَادِي يَقُولُواْ الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنزَغُ بَيْنَهُمْ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلإِنْسَانِ عَدُوّاً مُّبِيناً {٥٣} رَّبُّكُمْ أَعْلَمُ بِكُمْ إِن يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ أَوْ إِن يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ وَكِيلاً {٥٤} وَرَبُّكَ أَعْلَمُ بِمَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيِّينَ عَلَى بَعْضٍ وَآتَيْنَا دَاوُودَ زَبُوراً {٥٥}

Meali

53. Mümin kullarıma de ki: "En güzel olan sözü söylesinler. Çünkü şeytan aralarına fesat sokar. Şüphesiz ki, şeytan insana apaçık düşmandır."

54. Rabbiniz sizi çok daha iyi bilir. Dilerse size merhamet eder yahut dilerse size azap eder. Seni onların üzerine vekil göndermedik.

55. Rabbin göklerde ve yerde olan kimseleri en iyi bilendir. Andolsun ki, biz peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık ve Davud'a de Zebur'u verdik.

İzahı

53. Bu ayette insanlarla konuşurken güzel sözlerle ve yumuşak tavırlarla konuşulması emredilmektedir. Çünkü çirkin sözleri ve sert tavırları şeytan fırsat bilerek aranıza fitne ve fesat sokar. Onun size açıktan düşmanlığı olduğu için birbirinize düşürür, çekiştirir.

54. Bu ayette ise Allah Teâla kullarının durumlarını pekâlâ bildiğini, istediğine merhamet, istediğine de azap edeceğini ve Peygamberin de kimsenin vekili olmadığını bildirmektedir. Yani Allah (c.c.) kullarının durumlarını çok iyi bildiği için, kimin hidayeti tercih ettiğini ve kimin de sapıklığı tercih ettiğini bildiği için hidayeti tercih edeni doğru yoluna çeker, ona merhamet eder. Fakat hidayete arkasını döneni de sapıklığa iter ve ona azap eder demektir. Peygamber (a.s.) kimsenin vekili ve bekçisi değildir. Onun vazifesi kendisine gelen vahyi tebliğ etmek insanlara ulaştırmaktır.

55. Bu ayette ise Allah (c.c.) göklerde ve yerde ne varsa hepsini bildiğini, peygamberlerin kimini, kiminden üstün kıldığını haber vermektedir. Davud (a.s.)'a da Zebur kitabını gönderdiğini ifade etmektedir. Peygamberlerini birbirlerinden üstün olmasıyla ilgili olarak Bakara sûresinin 253. ayetinin tefsirine bakınız, orada daha geniş açıklama yaptık.

قُلِ ادْعُواْ الَّذِينَ زَعَمْتُم مِّن دُونِهِ فَلاَ يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنكُمْ وَلاَ تَحْوِيلاً {٥٦} أُولَـئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَى رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُوراً {٥٧} وَإِن مَّن قَرْيَةٍ إِلاَّ نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيَامَةِ أَوْ مُعَذِّبُوهَا عَذَاباً شَدِيداً كَانَ ذَلِك فِي الْكِتَابِ مَسْطُوراً {٥٨} وَمَا مَنَعَنَا أَن نُّرْسِلَ بِالآيَاتِ إِلاَّ أَن كَذَّبَ بِهَا الأَوَّلُونَ وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُواْ بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالآيَاتِ إِلاَّ تَخْوِيفاً {٥٩} وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤيَا الَّتِي أَرَيْنَاكَ إِلاَّ فِتْنَةً لِّلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي القُرْآنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ إِلاَّ طُغْيَاناً كَبِيراً {٦٠}

Meali

56. De ki: "Allah'tan başka ilah olduğunu sandığınızı çağırın, size yardım etsinler. Oysa onlar sizden ne sıkıntıyı kaldırabilirler, ne de değiştirebilirler.

57. Onlar öyle kimselerdirler ki, tapınıp dua ettiklerini (Allah'a ortak koştukları Tanrılarını) Rablerine daha yakın olmak için, O'nun rahmetini ummak

için ve O'nun azabından korkmak için vesile ederler. Şüphesiz ki, Rabbin azabı cidden korkunçtur.

58. Hiçbir şehir yoktur ki kıyamet gününden önce onu helâk etmeyelim yahut da şiddetli bir azapla azap etmeyelim. İşte bu kitapta yazılmıştır.

59. Bizi ayetler (mucizeler) göndermekten men eden hiçbir şey değil, ancak öncekilerin yalanlamalarıdır. Mesela Samud kavmine açık bir mucize olarak o dişi deveyi vermiştik de ona zulmetmişlerdi. Oysa biz o mucizeleri ancak uyarmak için göndeririz.

60. Sana vaktiyle dedik ki: "Rabbin, insanları kuşatmıştır ve sana (miraçta) temaşa ettiğini insanlar için ancak bir imtihan olarak gösterdik. Ve Kur'an da lanetlenmiş olan (zakkum) ağacını da gösterdik. Biz onları korkutuyoruz, fakat bu onlara azgınlık ve kibirden başka bir şey artırmıyor.

İzahı

56. Bu ayette Allah (c.c.) Peygamber (a.s.)'a hitaben buyuruyor ki, ey Muhammed! (Allah'tan başka Tanrı olduğunu iddia edenlere de ki: Onlardan isteyin bakalım, sizden ne sıkıntıyı kaldırabilirler ve ne de zorlukları değiştirebilirler.) Yani madem Allah' tan başka Tanrı olduğunu iddia ediyorsunuz, o zaman o ilahlarınızı çağırın da sizden sıkıntıları kaldırsınlar. Oysa onların elinden hiçbir şey gelmez, hiçbir şey yapamayan, kendisi de yaratılmış olan nasıl Tanrı olabilir? Bu ayette şuna işaret edilmiştir. Daha önce de izah etmiştik. Mekke müşrikleri belki ıslah olurlar diye Peygamberimiz onlara Yusuf (a.s.) zamanında Mısırda yedi yıl kıtlık olduğu gibi bir kıtlık vermesini istedi. Allah Teâla da onlara öğle bir kıtlık verdi ki, işte o kıtlıkta köpeklerin leşlerini yiyorlardı. Böylece Peygamberimize gelerek yağmur yağması için bu kıtlığın kalkması için dua etmesini istediler. Peygamberimiz de onlara taptığınız, önünde eğilip dua ettiğiniz putlarınızdan isteyin, demiş. Onlar da eğer dua eder bu kıtlığı kaldırırsa kendisine inanacaklarına söz vermişlerdi. Peygamber (a.s.) dua buyurdu, yağmur yağıp istedikleri yerine geldi. Fakat buna rağmen sözlerinde durmayıp yine elinden hiçbir şey gelmeyen putlara taptılar. İşte bu ayet ona işaret ederek: (Allah'tan başka Tanrı olduğunu iddia ettiğiniz şeylerden isteyin bakalım. Onlar sizden ne sıkıntıları kaldırabilirler, ne de zorlukları değiştirebilirler,) diye buyrulmuştur.

57. (Onlar o müşriklerdir ki, Rablerine yaklaşmak için, O'nun rahmetini ummak için ve O'nun azabından korkmak için vesile ararlar.) Yani kendilerini Allah'a yaklaştıracağını ve O'nun kendilerine merhamet edeceğini umarak putlara ibadet etmeyi, dua etmeyi vesile ederler. Oysa onlar ne kendilerine ne de başkalarına fayda ve zarar verecek durumda değillerdir ki, onlardan bir şey umulsun yada korkulsun: (Şüphesiz ki, Rabbin azabı cidden korkunçtur.) Esas korkulması gereken O'dur, esas dua edilmesi gereken O'dur, O'na dua edin, O'na ibadet edin ve O'ndan korkun. Putlara, sahte Tanrılara dua etmek, onlara kulluk etmek sizi asla Allah'a yaklaştırmaz, asla Allah'ın azabından korunmaya, O'nun rahmetine ulaşmaya vesile olamaz.

58. Bu ayette ise kıyamet gününden önce Allah (c.c.) bütün şehir halklarını helâk edeceğini, ya da onlara şiddetli bir azapla azap edeceğini haber vermiş ve bunun kitapta yani Levhi'l-Mahfuz da yazılı olduğunu beyan etmiştir.

Bu ayette çok önemli bir noktaya işaret edilmektedir. Cenab-ı Hak kıyamet kopmadan önce bütün şehirleri helâk edeceğini, kırıp geçireceğini ya da bu şehir halklarına çeşitli şekillerde şiddetli azap edeceğini ve bunun kitapta Levhi'l-Mahfuzda yazılı olduğunu haber vermektedir. Helâkten maksat, deprem gibi, tüsinami gibi, sel felâketleri gibi, yanar dağ ve saire gibi felâketler olabilir. Azap da bu felâketlerle bu şehirlerde yaşayan halklara verilen ceza ve azap olabilir. Ya da savaşlarla bu müthiş şehirlerin harap ol-ması halak olmaları, bu savaşlarda ölmeleri, yaralanmaları, açlık, yokluk gibi çeşitli sıkıntılarla cezalandırılmaları da olabilir. Nitekim dünyadaki bu silahlanmalar da bunu göstermektedir. Dünyayı harabeye çevirecek silahlar yapıldı, icadedildi. İşte Rusya'da ki bir Çernobil felâketi, şimdilerde Japonya da ki tusunamiyle beraber nükleer sızıntı ve daha ilerde kim bilir ne felâketler olacaktır. Demek ki, kıyamet kopmadan önce bütün şehirlerde küçük bir kıyamet olacak şekilde felâketlerin olacağına ve bu şehirlerin kırılıp geçirileceğine işaret edilmektedir.

59. (Bizi mucizeler göndermekten alıkoyan şey öncekilerin yalanlamalarıdır.) Yani Mekke müşrikleri devamlı Peygamberimizden mucize istiyorlar, o da mucize getirmek benim elimde değil diye cevap veriyor. İşte bu ayette Allah Teâlâ niçin mucize göndermediğinin sebebini haber veriyor. Çünkü geçmiş ümmetlerden inkâr edenlerin hiçbiri gönderilen mucizelere iman etmediler. İşte bunlara istedikleri mucizeleri göndermediğimizin sebebi budur: (Örneğin Semud kavmine

mucize olarak istedikleri dişi deveyi verdik, fakat ona zulmettiler.) Yani taştan dişi bir deve çıkarılmasını istediler, bizde istedikleri mucizeyi göstererek taştan onlara bir dişi deva çıkardık, buna dokunmayın, Allah'ın otlaklarında otlasın, kuyudan da nöbetleşe bir gün siz su ihtiyaçlarınızı giderin, bir gün de deveyi serbest bırakın su içsin, meralarda otlasın dedik. Fakat onlar deveye zulmedip öldürdüler: (Oysa biz gönderdiğimiz mucizeyi ancak korkutmak için göndermiştik.) Ancak onlar yine korkmadılar, yine isyanlarına devam ettiler, biz de onların hak ettikleri cezayı verdik. Yani geçmişte mucize isteyen hangi ümmete mucize verdikse onu yalanladılar, biz de onları helâk ettik. İşte bizi mucize göndermekten alıkoyan sebep budur. Ey Mekke müşrikleri! Size de mucize göndersek siz de aynı şekilde yalanlayacaksınız ve sonunda sizi de helâk edeceğiz.

İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre Mekke müşrikleri Peygamberimizden mucize olarak Sefa tepesinin altın ve gümüş olmasını istemişler. Cenab-ı Hak da Peygamberimize istersen yaparım ama, eğer istekleri yerine geldikten sonra yine inanmayıp küfürlerine devam ederlerse, o zaman da önceki kavimleri helâk ettiğim gibi bunları da helâk ederim, buyurmuş. Peygamberimiz de istemem, sabrederim, demiş ve işte bunun üzerine bu ayet inmiş.

60. Ey Muhammed! Kavmine hatırlat! (Hani sana demiştik ki, şüphesiz Rabbin bütün insanları kuşatmıştır.) Yani kudretiyle, kuvvetiyle, bilgisiyle, azabıyla ve rahmetiyle bütün insanları kuşatmıştır: (Ve senin görüp temaşa ettiğini ancak insanlar için bir imtihan olsun diye gösterdik. Ve Kur'an da lanetlenmiş ağacı da gösterdik.) Cehennem ehlinin yiyeceği zakkum ağacını da sana bir ibret olarak gösterdik. Yani bir nevi mucize isteyenlere Cenab-ı Hak, miracı işaret ederek sana miraçta birçok ibret veren şeyleri gösterdik. Htta cehennemdeki lanetlnmiş olan zakkım ağacını bile sana gösterdik, sen onları görüp seyrettin. İşte bu mucize de insanların denenmeleri içindi. Nitekim işte mucize diye tutturup Peygamber (a.s.)'dan isteyenler onun en büyük mucizesi olan miracı yine yalanladılar. İşte bunların mucizelere inanmayacakları bununla da sınamış oldu. Onun için biz onların gözleri önünde olmasını istedikleri mucizeyi göndermekten vazgeçtik. Çünkü inanmadıkları takdirde onları topyekûn helâk ederiz. Demek ki, müşriklerin isteği üzerine Cenab-ı Hakkın mucize göstermemesinin sebebi, o mucizeyi görüp iman etmemeleri halinde topyekün cezalandıracaktı.Oysa onlarnn isteği üzere olmayan miraç mucizesinde denendiler ve ona inanmadılar.

Eğer bu mucize onların isteği üzerine olsaydı işte inanmadıklarından dolayı onları helak edecekti.

Evet, rivayete göre zakkum ağacı, cehennem ehlinin yiyeceği yemek olduğu ve bunun zehiri insanların karnını yakıp yıktığını Peygamber (a.s.) haber verince Ebu Cahil demiş ki: "Muhammed öyle bir ateşle korkutuyor ki, o ateş karınları yakarmış," falan gibi alaylı laflar ediyor. İşte bu beyinsiz kâfirler inanmadıkları için bunlara akıl erdiremeyip yalanlıyorlar. Ne kadar mucize gösterirsen göster ona bir bahane bulur inkâr ederler. Çünkü geçmiş ümmetler de böyle idi ve bundan dolayı da Allah (c.c.) artık mucize isteyenlerin isteklerine cevap vermemektedir. Ama onların istekleri dışında Peygamber (a.s.)'ın birçok mucizeleri vardır ve zaten onun hayatı mucizelerle doludur.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلآئِكَةِ اسْجُدُواْ لآدَمَ فَسَجَدُواْ إَلاَّ إِبْلِيسَ قَالَ أَأَسْجُدُ لِمَنْ خَلَقْتَ طِيناً {٦١} قَالَ أَرَأَيْتَكَ هَـذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنْ أَخَّرْتَنِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لأَحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إَلاَّ قَلِيلاً {٦٢} قَالَ اذْهَبْ فَمَن تَبِعَكَ مِنْهُمْ فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَآؤُكُمْ جَزَاء مَّوْفُوراً {٦٣} وَاسْتَفْزِزْ مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَأَجْلِبْ عَلَيْهِم بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِي الأَمْوَالِ وَالأَوْلادِ وَعِدْهُمْ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ إِلاَّ غُرُوراً {٦٤} إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ وَكَفَى بِرَبِّكَ وَكِيلاً {٦٥} رَّبُّكُمُ الَّذِي يُزْجِي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ لِتَبْتَغُواْ مِن فَضْلِهِ إِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَحِيماً {٦٦}

Meali

61. Meleklere, Âdem'e secde edin, demiştik ve onlar da secde etmişlerdi de, İblis etmemişti: "Ben çamurdan yarattığın kişiye secde eder miyim," demişti.

62. Ve demişti ki: "Benden üstün tuttuğun kimse bu mu? Eğer beni kıyamet gününe kadar geciktirirsen (o zamana kadar beni öldürmez izin verirsen) pak azı müstesna, onun "Âdem"in neslini azdırır kendime bendederim.

63. (Allah) buyurdu ki: "Haydi git! Onlardan kim sana uyarsa, şüphesiz ki, artık sizin cezanız cehennemdir, hem de tam bir ceza.

64-"Onlardan gücünün yettiğini şaşırt. Hem de atlılarınla ve yayalarınla onların üzerlerine haykırarak yürü. Mallarına ve evlatlarına ortak ol, onlara vaatlerde bulun." Oysa şeytan onlara aldatmadan başka hiçbir şey vadedemez.

65. Doğrusu benim ihlâslı kullarım üzerinde senin hiçbir saltanatın olamaz vekil olarak da Rabbin yeter."

66. O, Rabbiniz ki lütfundan nasip arayasınız diye, sizin için denizde gemiler yürütüyor, O, size karşı çok merhametlidir.

İzahı

61-65. Bu ayetler birçok sûrelerde geçtiği gibi şeytanın büyüklük taslayarak Âdem'e secde etmediği, bu yüzden lanetlendiği ve bu sebepden de Âdem'e ve onun nesline düşman olduğu ve kıyamete kadar Cenab-ı Haktan ölümsüzlüğünü istediği bildirilmiştir. Ve Cenab-ı Hak, İblise şöyle demiştir: (Haydı kıyamete kadar sana mühlet verdim. Şimdi sana uyanlar ve seninle beraber olanlar da hep birlikte cezanız cehennemdir. –Haydı onlardan gücün yettiğini şaşırt, hem de süvarilerinle yaya olanlarınla haykırarak onların üzerine yürü, mallarına ve evlatlarına ortak ol, onlara vaatlerde bulun.) Yani besmele çekmeden yiyenlerle beraber ye, besmele çekmeden cinsel ilişkide bulunanlarla beraber iştirak ederek onların çocuklarına ortak ol. Senin bütün bu faaliyetlerin sana uyanlar için geçerlidir ve senin vaatlerin bir aldatmadan başka bir şey değildir. –(Şüphesiz ki benim kullarım üzerinde senin bir saltanatın yoktur ve Rabbin vekil olarak yeter.) Yani benim salih kullarım üzerinde senin hiçbir etkin yoktur, onları senin şerrinden korumaya Rabbin yeter. Sen ancak Rabbini tanımayanlara vesvese vererek etkili olabilirsin. Onlar zaten sana uymak için bahaneye bakıyorlar. Zaten senin yapacağın şey doğru yoldan çıkmış sapıkları biraz daha sapıtmaktır.

66. Ey insanlar! (Rabbiniz O ki, bol hazinesinden rızkınızı arayasınız diye gemileri emrinizde denizlerde yürütmektedir. Şüphesiz ki, O, size karşı çok merhametlidir.) Allah (c.c.) kullarına karşı o kadar şefkat ve merhametlidir ki, onlara kendi hazinesinden bol rızık, imkânları vermiş, ticaret için ve birçok menfaatleri için gemilerin denizde yürümelerine imkân vermiş, denizi ve gemileri bile onların emirlerine boyun eğdirmiştir. Fakat bu kadar lütufkâr olmasına rağmen, bu kadar nimetler vermesine rağmen, kendisini tanımayıp şeytana kul olanların cezasını da elbette şeytanla beraber cehennemde verecektir.

وَإِذَا مَسَّكُمُ الْضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَن تَدْعُونَ إِلاَّ إِيَّاهُ فَلَمَّا نَجَّاكُمْ إِلَى الْبَرِّ أَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الإِنْسَانُ كَفُوراً {٦٧} أَفَأَمِنتُمْ أَن يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ أَوْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِباً ثُمَّ لاَ تَجِدُواْ لَكُمْ وَكِيلاً {٦٨} أَمْ أَمِنتُمْ أَن يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً أُخْرَى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ قَاصِفا مِّنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُم بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لاَ تَجِدُواْ لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعاً {٦٩} وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِّمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلاً {٧٠}

Meali

67. Denizde size bir zarar dokunduğu zaman, Allah'tan başka bütün tapındıklarınız kaybolup gider. Fakat O, sizi karaya sağ salim çıkarınca, yine yüz çevirirsiniz. Zaten insan pek nankördür.

68. Sizi karanın bir kanarında yere batırmayacağından veyahut başınıza taş yağdırmayacağından emin misiniz? Sonra kendinizi koruyacak bir kimse de bulamazsınız.

69. Yoksa küfrünüz sebebiyle tekrar o denize geri iade edip üzerinize şiddetli bir kasırga gönderip boğmasından emin misiniz? Sonra bize karşı sizi koruyacak bir destekçi de bulamazsınız.

70. Andolsun ki biz insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık; kendilerine güzel-güzel rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.

İzahı

67-69. (Denizde size bir zarar dokunduğu zaman, Allah'tan başka tabındıklarınız ortadan kaybolur.) Yani onları terk eder, unutursunuz, ancak Allah'a yalvarmaya başlarsınız: (Fakat O, sizi sağsalim kurtarıp karaya çıkarınca hemen O'ndan yüz çevirirsiniz, yine uyduruk ilahlarınıza dönersiniz. Zaten insanoğlu çok nankördür. –Peki, O'nun sizi karanın bir kenarında yere batırmayacağından yahut üzerinize taş yağdırmasından emin misiniz? Sonra kendinize bir koruyucu da bulamazsınız. –Yoksa küfrünüz sebebiyle sizi tekrar denize iade edip üzerinize şiddetli bir kasırga gönderip boğmayacağından emin misiniz? Sonra bize karşı kendinize bir destekçi de bulamazsınız.) Yani denizde boğulma tehlikesiyle karşılaştığınız zaman şimdiye kadar çağırdığınız ilahları bırakıp, sadece bize yalvardığınız zaman sizi sağsalim kurtarınca hemen bizi unutup yine sahte ilahlarınıza dönüyorsunuz. Peki, karada başka bir tehlike ile karşılaşmayacağınızdan emin misiniz? Ya da yine gemide yolculuk yaparken aynı şeyle karşılaşmayacağınızdan ya da karaya yaklaşmış bir yerde sizi batırmayacağından yahut başınıza taş yağmayacağından veyahut da daha başka bir felaketin başınıza gelmeyeceğinden emin misiniz ki, kurtulur-kurtulmaz hemen Allah'ı bırakıp yine uyduruk tanrılarınıza dönerek yine onlara kulluk edip yalvarıyorsunuz? Bu insanoğlu gerçekten ne kadar nankördür. Sıkışınca her şeyi unutup bütün gücüyle Allah diyor, fakat kurtulunca hemen sırtını dönüyor sanki başına hiçbir şey gelmiyecekmiş gibi emin olmaya başlıyor.

70. (Andolsun ki, biz insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları karada ve denizde taşıtlara yükledik ve tertemiz rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.)

İnsanın birçok yaratılmışlardan üstün olduğu meselsini daha önce Enfal sûresinin 86 ve Âraf sûresinin de 20. ayetlerinde daha geniş açıklamıştık. Bazılarının

dediği gibi insanoğlunun bütün yaratıklardan üstün olmadığı belki yaratılmışların birçoğundan üstün oldukları bu ayette çok açık bir şekilde ifade edilmektedir. Dikkat edilirse bu ayette karada ki, yaratılmışların birçoğundan üstün oldukları ifade edilmektedir. Dediğim gibi daha geniş bilgi için yukarda isimlerini ve numaralarını verdiğim sûrelerdeki ayetlerin tefsirlerine bakabilirsiniz.

يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ فَمَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَأُوْلَئِكَ يَقْرَؤُونَ كِتَابَهُمْ وَلاَ يُظْلَمُونَ فَتِيلاً {٧١} وَمَن كَانَ فِي هَذِهِ أَعْمَى فَهُوَ فِي الآخِرَةِ أَعْمَى وَأَضَلُّ سَبِيلاً {٧٢} وَإِن كَادُواْ لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ لِتفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَإِذاً لاَّتَّخَذُوكَ خَلِيلاً {٧٣} وَلَوْلاَ أَن ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدتَّ تَرْكَنُ إِلَيْهِمْ شَيْئاً قَلِيلاً {٧٤} إِذاً لَّأَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيَاةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لاَ تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيراً {٧٥} وَإِن كَادُواْ لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الأَرْضِ لِيُخْرِجوكَ مِنْهَا وَإِذاً لاَّ يَلْبَثُونَ خِلافَكَ إِلاَّ قَلِيلاً {٧٦} سُنَّةَ مَن قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِن رُّسُلِنَا وَلاَ تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلاً {٧٧}

Meali

71. Kıyamet günü bütün insanları önderleriyle beraber çağıracağız. O gün kimin amel defteri sağ elinden verilirse, işte onlar kitaplarını okuyacaklar ve en küçük bir haksızlığa uğratılmayacaklardır.

72. Her kim bu dünyada (kalben) kör ise, ahirette de kör ve yol bakımından da daha sapıktır.

73. (Ey Muhammed!) Az kalsın seni bile, sana vahyettiğimizin hilafına başkasını bize iftira edesin diye fitneye düşüreceklerdi ve o takdirde de elbette seni dost edineceklerdi.

74. Eğer biz sana sebat vermemiş olsaydık, nerde ise sen onlara biraz meyledecektin.

75. O zaman da hayatında da ölümünde de sana azabı kat-kat tattırırdık. Sonra bize karşı kendine de hiçbir yardımcı bulamazdın.

76. (Ey Muhammed!) Yakında seni yurdundan çıkarmak için muhakkak ki, seni rahatsız edecekler. İşte o takdirde onlar da senin ardında pek az kalacaklardır.

77. Bu senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlerimiz hakkında bir sünnetimizdir. Bizim sünetimizde asla bir değişme bulamazsın.

İzahı

71. (Kıyamet günü bütün insanları önderleriyle çağıracağız.) Yani Allah Teâlâ Peygamberleri ümmetlerinin lideri olarak kendi ümmetleriyle beraber hesap yerine çağıracak. Âlimler kendi cemaatleriyle, zalimler kendilerine uyanlarla beraber herkes öncüleriyle, liderleriyle hesaba çağrılacaklar. O gün: (Kimin amel defteri sağından verilirse, işte onlar kitaplarını "amel defterlerini" okurlar ve onlar en küçük bir haksızlığa uğratılmazlar.) Yani dünyada kâtip melekler tarafından tutulan defterler müminlerin sağından verilir ve bu defterinde işlemiş olduğu günah ve sevapları okur ve görür. Kimseye yaptıklarının dışında muamele edilmez, defterinde ne yazılmışsa kendisine eksiksiz olarak karşılığı verilir. Bu ayette sadece müminlerin defterlerinin sağından verileceği zikredilmiş, fakat başka ayetlerde de kâfirlerin defterleri de sol taraflarından veya arkalarından uzatılarak kendilerine verileceği ifade edilmiştir ki, onlar da kendi kitaplarını okuyup yaptıklarını görecekler. Ve karşılığınıda da cezalandırılacaklardır.

72. (Her kim bu dünyada kör ise ahirette de kördür ve yol bakımından da daha sapıktır.) Yani bu dünyada kalp gözleri görmeyen, hakikatleri görüp anlayamayan kâfirler ahirette de kördürler. Orada karanlıkta kalıp yollarını şaşıracaklardır. Mahşerde şaşkınlık ve dehşet içinde kalacaklardır.

73. Ey Muhammed! (Az kalsın seni bile, sana vahyettiğimizin hilafına fetva verdirip bizim aleyhimize iftira ettirerek fitneye düşüreceklerdi ve o takdirde

elbette seni dost edineceklerdi.) Yani sen, sana vahyedilene göre değil de onların arzularına göre fetva verseydin seninle dost olacaklardı.

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre Sâkif kabilesinden bir heyet Peygamber (a.s.)'a gelerek: "Bizim sana bey'at etmemiz için üç konuda bizim isteklerimizi kabul etmelisin," demişler. Birincisi namazda eğilirken biz secdeye kapanmayalım. İkincisi putlarımızı başkaları değil biz kendi ellerimizle kıralım. Üçüncüsü de bir yıl boyunca Lat ve Uzza adındaki putlarımıza ibadet etmekten men edilmeyelim. Bu üç isteğimiz yerine gelirse sana bey'at ederiz demişler. İşte böyle kendi isteklerine göre Allah'a iftira ederek vahyin hilafına Peygamberden fetva almak istemişler. Cenab-ı Hak da bundan sonraki ayetle Peygamberimizi uyararak buyurmuştur ki,

74-75. Ey Muhammed! (Eğer biz seni hakikat üzerinde sebat ettirmeseydik, nerde ise sen onlara birazcık meyil edecektin. –İşte o zaman da sana hayatında da ölümünde de azabı kat-kat taddırırdık. Sonra bize karşı seni koruyacak birini de bulamazdın.) Yani bu ayetlerden anlaşılıyor ki, bu gelen heyetin istekleri belki, Peygamberimizin aklına azcık yatkın gelmiş. Belki şimdi bu istekleri öne sürenler ilerde bunlardan tamamen vazgeçerler diye bir düşünceye kapılmış olabilir. Fakat Allah Teâla, onun kalbine ilham ederek bu düşünceden vazgeçirmiştir. Eğer Allah (c.c.) onu bu düşünceden vazgeçirmeseydi, onlara bu tavizi verecek olsaydı, o zaman da onu hem hayatında, hem de ölümünde başkalarına yapılan azabın iki katını taddırırdı. Fakat peygamberler masum oldukları için, Allah koruduğu için böyle bir hataya müsaade etmez. Eğer Allah, onları korumasa neticede onlarda bir insandır, o zaman hataya düşebilirlerdi.

76. Ey Peygamber! (Yakında seni yurdundan çıkarmak için muhakkak ki, seni rahatsız edeceklerdir. Fakat öyle yaptıkları takdire onlar da senin ardından pek az kalacaklardır.) Yani müşrikler sana eziyet vererek, Mekkeden Medine'ye hicret ettirmeye zorlayacaklar ama sen hicret ettikten sonra seni hicrete zorlayanlar da orada fazla kalamayacaklardır. Nitekim öylede olmuştur. Müslümanları yerlerinden, yurtlarından hicrete zorlayıp çıkaran müşrikler de Mekke de fazla kalamamışlardır. Az bir zaman sonra başta Ebu Cahil olmak üzere müşriklerin elebaşları Bedir savaşında belalarını bulmuş canlarını cehenneme teslim etmişlerdir.

77. Bu ayette de Peygamber (a.s.) Cenab-ı Hak tarafından teselli edilerek buyruluyor ki: (Bu sana yapılan senden önceki bütün peygamberlerimize uyguladığımız bir sünnettir. Bizim sünnetimizde asla değişme bulamazsın.) Yani senden önceki peygamberlere de aynı şekilde eziyet ettiler, hiçbir peygamberi hoş karşılamadılar, senin başına gelenlerin benzerleri onların da başlarına geldi. Bu bizim bir âdetimizdir, hep böyle olmuştur ve âdetimizin değiştiğini de bulamazsın, sana da aynı âdeti uygulayacağız, öyle ise sen de sabret ve bu eziyetlere katlan, bunları yapanların yanına koymayacağız, onları da cezalandıracağız.

أَقِمِ الصَّلاَةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ إِلَى غَسَقِ اللَّيْلِ وَقُرْآنَ الْفَجْرِ إِنَّ قُرْآنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُوداً {٧٨} وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَّكَ عَسَى أَن يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَاماً مَّحْمُوداً {٧٩} وَقُل رَّبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَل لِّي مِن لَّدُنكَ سُلْطَاناً نَّصِيراً {٨٠} وَقُلْ جَاء الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقاً {٨١} وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاء وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلاَ يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إَلاَّ خَسَاراً {٨٢} وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الإِنسَانِ أَعْرَضَ وَنَأَى بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَؤُوساً {٨٣} قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلَى شَاكِلَتِهِ فَرَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ أَهْدَى سَبِيلاً {٨٤}

Meali

78. Güneşin batıya kaymasından, gecenin karanlığına kadar belirli vakitlerde namazı gereği gibi kıl, bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazında (gece ve gündüz melekleri) hazır bulunur.

79. Gecenin bir kısmında da sana mahsus olmak üzere bir nafile olarak teheccüd namazı kıl. Umulur ki, Rabbin seni övülmüş şerefli bir makama gönderir.

80. De ki: “Rabbim, beni koyacağın yere sıdk ile girdir ve çıkaracağın yere de sıdk ile çıkar ve katından beni destekleyecek güç ver.”

81. De ki: “Hak geldi batıl yok oldu. Zaten batıl yok olmaya mahkûmdur.”

82. Kur’an’dan müminler için şifa ve rahmet olan şeyi indiriyoruz. Zalimlere ise zarardan başka bir şey artırmaz.

83. İnsana nimet verdiğimiz zaman yüz çevirerek yan çizer. Başına bir kötülük geldiğinde de ümitsizliğe düşer.

84. De ki: “Herkes kendi huyuna, davranışına göre hareket eder. Rabbiniz kimin daha doğru yolda olduğunu en iyi bilir.”

İzahı

78. (Güneşin batıya kaymasından gecenin karanlığına kadar namazı gereği gibi kıl.) Yani güneşin zevaliyle öğle ve ikindi namazlarını kıl, gecenin karanlığıyla de akşam ve yatsı namazlarını kıl, demektir. (Ve bir de çok Kur’an okunan sabah namazını kıl. Çünkü çok Kur’an okunan sabah namazı şahitlerin hazır olduğu bir namazdır.) Yani sabah namazında Kuran açık ve biraz da uzun okunduğu için namaz kılanlar onun okunuşuna şahit olup dinlerler. İkinci bir ihtimal sabah namazının bitiminde amel defterlerini yazan gece melekleri ile gündüz melekleri bir araya gelip devir teslimi yaparlar. Gece melekleri gündüz meleklerine devrederler. Müfessirlerin birçoğuna göre bu gece ve gündüz meleklerinin ne olduğu bildirilmemiştir. Fakat ben daha öncede açıklamıştım. Allah (c.c.) her insan için dört melek yani amel defterini yazan melekler görevlendirir. Bunların ikisi gece melekleri ikisi de gündüz melekleridir ki, gece melekleri sabah namazının bitiminde gündüz meleklerine devir teslim ederler, gündüz melekleri de ikindi namazından sonra gece meleklerine devir teslim yaparlar. Ayriyeten bir de insanları Allah’ın emriyle tehlikelerden koruyan melekler vardır ki bunların da biri insanın önünde birisi de arkasındadır. Bunlar da gece ve gündüz melekleri olarak dört tanedir. İşte böylece sabah namazında bir de ikindi namazında bir araya gelirler. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için Rad sûresinin 11. ayetinin tefsirine bakınız.

79. Bu ayette de Peygamberimize gece teheccüd namazını nafile olarak kılması emredilmiş ve bu vesile ile Rabbi, kendisini Makamı-Mahmuda göndereceğini haber vermiştir.

Teheccüd namazı Peygamberimize beş vakit namaz farz kılınmadan önce farz idi, beş vakit namaz farz kılınınca da teheccüd namazı Peygamberimiz için artık nafile bir namaz olarak devam etmesi gerektiği ve bu vesile ile de kıyamet günü Makamı Mahmuda gönderileceği beyan edilmiştir. Makamı Mahmuda gelince, hadislerde beyan edildiğine göre bunun Livâi'l-Hamd sancağı olduğu ve kıyamet günü peygamber (a.s.)'ın o makamda ümmeti için şefaatcı olacağı bildirilmiştir.

Asâ, fiyli umulur manasına gelmesine rağmen bazı müfessirler: (Mutlaka, katiyetle Rabbin seni Makamı-Mahmuda gönderecek,) manası vermişlerdir. Yani sen gece teheccüd namazına nafile olarak yine devam ederek kıl ki, Rabbin seni katiyetle o makama gönderecek demektir.

80. Ey Muhammed! (De ki: "Beni koyacağın yere sıdk ile girdir ve çıkaracağın yerden de sıdk ile çıkar ve kendi katından güç ve yardım ver.) Yani Peygamber (a.s.)'ın Mekkeden Medine ye hicreti esnasında emniyetle Medine'ye girmesi için ve bilahare de Mekke'nin fethinde Medine'den emniyetle çıkıp tekrar Mekke'ye yeniden girmesi için kendisine güç ve kuvvet verilmesi için dua etmesi emredilmektedir. Bu ayetde müşriklerin Peygamber (a.s.)'a baskı yapmalarıyla Mekkeden Medine ye hicretinden sonra tekrar Mekke ye geri dönüp orayı feth edeceğine işaret edilmektedir. Yani hem hicret esnasında emniyet ve güven içinde Medine ye girdir, hem de Medineden çıkıp Mekke'yi feth etmeye giderken emniyet ve güvenle beni Medineden yola çıkar, diye dua etmesine işaret edilmiştir.

81. Ey Peygamber! (De ki: Hak geldi, batıl yok oldu. Zaten batıl yok olmaya mahkûmdur.) Yani hak din olan tevhid dini, İslam gelince şirk yok oldu. Beyhakı'nın Abdullah İbni Mesuddan rivayet ettiğine göre Mekke'nin feth edildiği gün Peygamber (a.s.) Kâbe ye girmiş ve Kâbe'nin etrafında üç yüz altmış putu elindeki bir ağaçla devirirken bu ayeti okumuş: (Hak geldi, batıl yok oldu. Batıl zaten yok olmaya mahkûmdur.) Yani Allah'ın hak dini gelince, artık müşriklerin uyduruk dinleri ve tanrıları yok olup gitti. Zaten gideceklerdi, Allah, onların uydurdukları tanrıları silip yok edecekti.

82. Bu ayette de Kur'an ayetlerinin müminlerin kalpleri için şifa olarak indirildiği, kâfirlere ise hüsrandan başka bir şey artırmadığı ifade edilmiştir. Yani Kur'an okundukça müminlerin kalbinden şek ve şüpheler silinip giderek, şifa bulurken, kâfirlerin de küfürlerini artırmadan, zararlarını artırmadan başka hiçbir şey kazandırmaz. Onların kalplerindeki şüphe ve küfür hastalığı daha da artar.

Bu ayet açıkça gösteriyor ki Kur'an maddi hastalıklardan ziyade manevi hastalıklara şifa için gönderilmiş bir kitaptır. Müminler okudukça, dinledikçe kalpleri şifa bulur, imanları daha da artar. Kâfirlerinse hastalıklarını daha da artırır. Onlar için hüsrandan, zarardan başka bir faydası olmaz, Kur'an okundukça onların küfür ve inatları daha da artar.

83. Bu ayette ise Allah Teâla, insana bir iyilik, bir nimet verdiği zaman, o nimete şükretmesi gerekirken nankörlük yaptığı, fakat aynı kişi başına bir kötülük ve musibet geldiğinde de hemen ümitsizliğe düştüğü ifade edilmektedir. Yani başına bir musibet geldiğinde artık bir daha o musibetten kurtulamayacağını zanneder, ümidi keser. Oysa mümine bir nimet verildiği zaman kendisini sevindirecek bir iyilik geldiği zaman, derhal Allah'a şükreder. O nimetlerin karşılığında Rabbini daha çok hatırlar, daha çok, ibadet etmeye O'na dua etmeye gayret eder. Başına bir musibet geldiğinde, Rabbinden hiçbir zaman ümidini kesmez ve sabırla dua ile o musibetten kurtulacağına inanır.

84. Ey Muhammed! (De ki, herkes kendi huyuna ve karakterine göre hareket eder.) Bir insan şerefli, temiz kalpli ve temiz bir karaktere sahipse, o insan temiz ve güzel işler yapar. Yok, eğer kötü kalpli, kötü karakterli bir insansa o da kötü işler yapar. (Böylece Rabbin kimin en doğru yolda olduğunu daha iyi bilir.) Demek ki, insanların huyunu, suyunu, kalbini ve karakterini yüce yaratıcı daha iyi bilir.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الرُّوحِ قُلِ الرُّوحُ مِنْ أَمْرِ رَبِّي وَمَا أُوتِيتُم مِّن الْعِلْمِ إِلاَّ قَلِيلاً {٨٥} وَلَئِن شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ثُمَّ لاَ تَجِدُ لَكَ بِهِ عَلَيْنَا وَكِيلاً {٨٦} إِلاَّ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ إِنَّ فَضْلَهُ كَانَ عَلَيْكَ كَبِيراً {٨٧} قُل لَّئِنِ اجْتَمَعَتِ الإِنسُ

وَالْجِنُّ عَلَى أَن يَأْتُواْ بِمِثْلِ هَـذَا الْقُرْآنِ لاَ يَأْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيراً {٨٨}

Meali

85. Sana ruhtan soruyorlar deki: "Ruh Rabbimin emrinden (O'nun) işlerindendir ve size ilimden pek az bir şey verilmiştir.

86. Andolsun ki, eğer dilersek sana vahyi ettiğimizi tamamen gideririz. Sonra bize karşı kendine bir vekil bulamazsın.

87. Fakat Rabbinden bir rahmet olarak bunu yapmadık. Şüphesiz ki O'nun lütfu sana çok büyüktür.

88. (Ey Muhammed!) De ki: "Yemin olsun eğer şu Kur'an'ın benzerini getirmek üzere insan ve cinler bir araya gelseler velev ki, kimileri diğerlerine yardımcı da olsalar yine de onun benzerini getiremezler.

İzahı

85. Ey Muhammed! (Sana ruh hakkında soru soruyorlar, de ki: Ruh Rabbimin emrindendir.) Yani onun bildiği şeylerdendir.

İbni Abbas tan rivayet edildiğine göre Kureyşliler Nadir b. Haris ile Ukba b. Ebi Muayt'i Medine de ki hahamlara göndermişler. Onlar kitap ehlidirler belki sizde bulunmayan bilgiler onlarda bulunur ve Muhammed'e ruh hakkında soru sordurun demişler. Bunun üzerine Bu iki şahıs Mekkeden çıkarak Medine ye varmış ve Yahudilerden akıl danışmışlar. Yahudi hahamları da onlara Ashabı-Kahf'ten, Zülkarneynden ve ruhtan sorular sorun demişler. Eğer hepsine cevap verirse veyahut da tamamen susar cevap vermezse o Peygamber değildir. Fakat bir kısmına cevap verir, bir kısmına cevap vermez susarsa o Peygamberdir, demişler. Çünkü ruh Tevrat da kapalı olarak ifade edilmiş, açıklık getirilmemiştir. Böylece bu şahıslar Peygamberimize gelerek bu soruları sormuşlar. Peygamberimiz de Eshabi Kehf ve Zülkarneyn hakkında cevap vermiş. Ruhun da kapalı olduğunu söyleyince, sorduklarına pişman olmuşlar.

Fakat diğer bazı rivayetlere göre ise müşrikler Yahudilere demişler ki: Bize bir şey söyleyiniz de şu adama soralım. Onlar da siz: Ona ruhtan sorun, demişler. İşte onlar Peygamberimize böyle sorunca bu ayet inmiş ve bu rivayete göre

bu ayet Mekke de inmiştir. Ancak Buhari ve Müslim de ve diğer kitaplarda ise Abdullah İbni Mesud r.a. demiştir ki: "Ben Peygamber (a.s.)'la beraber bir tarlada yürürken, o bir değneğe dayanıyordu o sırada bir bölük Yahudi rastgeldi ve birbirlerine: "Şuna ruhtan sorunuz," dediler. Sonra onlardan bir kısmı ruhtan sorunca, o da susup bir şey söylemedi ve sessizliğe dalınca yukarıdaki ayet indi ve cevapladı.

Aslında ruhun könhünü (derinliğine) bilmek mümkün değildir, ama felsefi olarak düşündüğümüzde onun bedendeki rolünü anlamak mümkündür. Bu konuda tefsirciler arasında farklı yorumlar yapılmış, tasavvufçular arasında ve felsefeciler arasında da farklı yorumlar yapılmıştır. Bazı tefsirciler bu ayette ki ruhtan maksat Cibril demişlerse de ben bu görüşe katılmıyorum. Her ne kadar Cibril'e de Kur'an da ruh denmiş ise de ayetin siyakına göre bunun Cibril'le bir alakası yoktur.

Yine ruh hakkına başlıca üç görüş ileri sürülmektedir. Birincisi (ruh) hareketin başlangıcıdır. Yani bir şeyin canlanması hareket etmesi ruhla başlar. İkincisi hayat onunla başlar. Yani canlılık ve diri olma ruhla başlar. Üçüncüsü ise, ruh kendisiyle anlaşılan şey demektir. Yani anlayışın başlangıcı ruhladır. Daha geniş anlamıyla insana şuur veren, konuşturan, işittiren gördüren, düşündüren vesaire insanı yönlendiren ruhtur.

Fakat âcizane benim anlayışıma göre birinci görüşün yani ruh hareketin başlangıcı görüşü doğru değildir. Çünkü o zaman her hareket halinde olanın ruhu olması gerekir ki, buna bitki ve hayvanlarında dâhil olması gerekir. Oysa Allah Teâla, Hicir sûresinin 29. ayetinde: (Ben Âdem'e kendi ruhumdan üfledim,) buyurmaktadır. O zaman bu ruh bitki ve diğer canlılarda yoktur, ama onlarda canlıdırlar ve hareket etmektedirler. Çünkü burada kasdedilen insana verilen özel bir ruhtur. İkinci görüşte olanlar gelince hayat ruhla başlar demişlerdir. O zaman ruh olmadan önce ölü demektir. Oysa ana rahminde erkeğin sperm ile ve kadının yumurtasının çiftleşmesiyle hayat başlar. Çünkü hareket demek canlılık demektir. Hal bu ki, sahih bir hadise göre ceninin bütün azaları teşekkül ettiği zaman yani ana rahminde spermle yumurtanın birleşmesinden yüz yirmi gün sonra bütün âzalar teşekkül edince ruhun üflendiği bildirilmiştir. Müminûn sûresinin 13-14. ayetlerinin tefsirinde de gelecektir. İnşallah bunu orada görürüz. Şimdi bazıları nefisle ruhun aynı şey olduğunu söylüyorlar ki, ben bunların aynı şey olmadığını daha önce Ali-İmran sûresinin 185. ayetinin tefsirinde açıkladım

oraya bakabilirsiniz. Üçüncü görüşe gelince ruh şuurla başlar görüşüdür ki, bu görüş kısmen bana göre doğru bir görüştür. İnsan iki şeyden yaratılmış biri beden, diğeri ise ruhtur. Bedene canlılık veren gıdalardır, onunla beslenir ve onunla hayat devam eder. Ruh ise, latif ve nurani bir varlıktır, bu da bedene kumanda eder, onu yönlendirir, şuur verir. Nitekim uykuda bu ruh çıkmaktadır ama beden canlıdır yani hayat devam etmektedir. Uyku ölümün bir nevidir. Ölümle hem can çıkar, hem de ruh bedenle ilişiğini keser. Peki, hayvanlar da uyumuyor mu, onları yönlendiren ruh yok mu? Elbette ki vardır, ama insanın ruhu gibi şuur veren bir ruh değildir. İnsanın ruhu özel yaratılmıştır yukarda Hicir sûresinde numarasını verdiğimiz ayette Allah kendinden ruh vermiştir. Yani insana özel bir ruh yaratmış, vermiştir. Öyle ise bu ruh nurani ve şerefli bir ruhtur. Ancak üçüncü görüşte olanlardan ayrıldığım nokta şudur. Onlara göre ruh bir anlayışın başlangıcıdır. Fakat bana göre ruh ilk başlangıçta tam bir anlayış ve şuurda değildir. Bedenin gelişmesiyle ruh da gelişmektedir. Mesela yeni doğmuş bir çocuğun anlayışı ile erginlik çağına gelen bir kişinin anlayışı aynı mıdır? Zaten aynı olmadığı için de mükellef çağı da bulağa ermesiyle başlıyor. Nitekim bazı sebeplerden dolayı aklı tam gelişmemiş olan kimseler de hayvanlar gibi hiçbir ibadetle sorumlu tutulmamıştır. O halde insanda tam tekâmül etmiş ruh hayvanlardan farklıdır. Nefis ölene kadar bedenden ayrılmaz, oraya mahkümdür. Ama ruh uyku halinde bedenden uzaklaşır. Fakat onun uzaklaşması ve bir anda da bedene dönmesi çok hızlıdır. Işık hızından daha hızlıdır. Çünkü ruh nurani ve latif bir varlık olduğu için bir anda nerde ise aklın kavrayamayacağı bir uzaklıkta olur ve bir anda da bedende olur. En doğrusunu Allah bilir.

86-87. (Andolsun ki, dilersek sana vahyettiğimizi gideririz, sonra bize karşı kendini koruyacak bir vekil de bulamazsın.) Yani bu ayette şu ifade edilmek istenmektedir. Her şeyi bilen Allah'tır, size ilmi de vahyi de gönderen, bildiren O'dur. Siz her şeyi tam manasıyla bilen değilsiniz. Size vahyi ile bildirileni isterse Allah (c.c.) bir anda siler, hafızanızdan da Kur'an'dan da siler ve size bildirilmiş olan o az bilgi de kaybolur gider ki, o bilgiyi elde etmeniz için siz bir yardımcı da bulunmaz. –(Ancak Rabbinden bir rahmet olarak,) bu bilgiler kalbinde ve Kur'an da Korunmuştur: (Şüphesiz ki, O'nun sana lütfu çok büyüktür.)

Burada şuna da işaret edilmektedir. Kur'an'dan önceki kitaplar tahrif edilmiş ve arkasından da hemen vahyi gelmemiştir, ta ki Kur'an gelene kadar. İşte

Kur'an önceki kitaplarda tahrif edilmiş bazı ayetleri vahyi ile tekrar içine almıştır. Eğer Allah dileseydi Kur'an da tahrif edilirdi ve bütün vahyedilen bilgiler giderdi, ama Rabbin bir rahmeti olarak Kur'an'ı koruma altına aldı, onu tahrif edilmekten korudu ki, bu da Allah'ın bu Peygamberine ve bu ümmete büyük bir lütfudur.

88. Ey Muhammed! (De ki, andolsun! Eğer insanlar ve cinler bu Kur'an'ın benzerini getirmek için bir araya toplanıp birbirlerine yardımcı olsalar bile onun benzerini asla getiremezler.) Yani Kur'an'a beşer sözü diyenler, onu Muhammed birinden öğrendi diyen müşriklere de ki, tüm insanlar ve cinler bir araya gelin, birbirinize akıl vererek yardımcı olun, bu Kur'an'ın benzeri bir kitap getiri. Değil Kur'an'ın tamamının benzeri bir kitap getirmek, hatta bir tek sûresinin benzerini dahi getiremezsiniz. Böyle bir kitap meydana getirmeye kimsenin gücü yetmez. Çünkü Kur'an'ın manası mucize olduğu gibi lâfzî de mucizedir. Bir kelime birden fazla onlarca mana ihtiva eder. Dizilişi de öyledir. Birbirine benzeyen birçok ayet vardır aynı manaya gelmesine rağmen, ya bir harf, ya bir kelime, ya da bir hareke farkı o ayeti ötekinden ayırır.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ فِي هَـذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلاَّ كُفُوراً {٨٩} وَقَالُواْ لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الأَرْضِ يَنبُوعاً {٩٠} أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الأَنْهَارَ خِلالَهَا تَفْجِيراً {٩١} أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاء كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفاً أَوْ تَأْتِيَ بِاللّهِ وَالْمَلآئِكَةِ قَبِيلاً {٩٢} أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَى فِي السَّمَاء وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّى تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَاباً نَّقْرَؤُهُ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنتُ إَلاَّ بَشَراً رَّسُولاً {٩٣}

Meali

89. Andolsun ki biz bu Kur'an da insanlar için çeşitli misaller vermişizdir. Yine de insanların çoğu imandan imtina eder, ancak küfre devam ederler.

90. Kâfirler şöyle dediler: "Sen bizim için yerden suyu kesilmeyen bir pınar akıtmadıkça sana inanmayacağız!"

91-"Yahut hurmalıklardan ve üzümlüklerden senin bir bahçen olup ortasından şarıl-şarıl bir pınar akıtmalısın!"

92-"Yahut iddia ettiğin gibi isen göğü parça-parça üzerimize düşürmelisin yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza çıkarmalısın!"

93-"Yahut da senin için altından bir evin olmalı ya da göğe çıkmalısın. Fakat okuyacağımız bir kitap getirmedikçe, göğe çıksan bile sana asla inanmayız. De ki: "Rabbimi tenzih ederim, ben beşer olarak gönderilmiş bir Peygamberden başka değilim."

İzahı

89. Bu ayette Allah Teâla, Kur'anda insanlara çeşitli misallar vererek kafalarına sokacak şekilde açıklamasına rağmen insanların çoğunun iman etmeyip yüzçevirdiklerini ifade edilmektedir.

90-93. Bu ayetlerde ise kalpleri katılaşmış olan müşrikler inanmamak için o kadar sudan bahaneler ileri sürüp Peygamber (a.s.)'dan mucize istitedikleri, bunlar gerçekleşmediği takkdirde inanmayacaklarını söyledikleri, hatta o kadar pervasızca istekler ki, Allah'ı ve melekleri görmedikçe inanmayız, dedikleri, Peygamberden gökleri parça-parça ederek düşürmesini, evinin altın olmasını, göklere çıkmasını, göklere çıksa bile yine de inanmayacaklarını söyledikleri ifede edilmektedir. Hatta, göklere çıkıp kendi istek ve arzularına göre bir kitap getirmedikçe katiyetle inanmayacaklarını söylüyorlar. Oysa Peygamber Allah tarafından gönderilmiş bir beşerden ve elçiden başka bir şey değildir. Onun kendiliğinden bunların hiçbirini yapmaya kudret ve salahiyeti yoktur.

وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَن يُؤْمِنُواْ إِذْ جَاءهُمُ الْهُدَى إِلاَّ أَن قَالُواْ أَبَعَثَ اللّهُ بَشَراً رَّسُولاً {٩٤} قُل لَّوْ كَانَ فِي الأَرْضِ مَلآئِكَةٌ يَمْشُونَ

مُّطْمَئِنِّينَ لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِم مِّنَ السَّمَاءِ مَلَكاً رَّسُولاً {٩٥} قُلْ كَفَى بِاللّهِ شَهِيداً بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ إِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِهِ خَبِيراً بَصِيراً {٩٦} وَمَن يَهْدِ اللّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَن يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ لَهُمْ أَوْلِيَاء مِن دُونِهِ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى وُجُوهِهِمْ عُمْياً وَبُكْماً وَصُمّاً مَّأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَعِيراً {٩٧} ذَلِكَ جَزَآؤُهُم بِأَنَّهُمْ كَفَرُواْ بِآيَاتِنَا وَقَالُواْ أَئِذَا كُنَّا عِظَاماً وَرُفَاتاً أَإِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقاً جَدِيداً {٩٨} أَوَلَمْ يَرَوْاْ أَنَّ اللّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ قَادِرٌ عَلَى أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ أَجَلاً لاَّ رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى الظَّالِمُونَ إَلاَّ كُفُوراً {٩٩} قُل لَّوْ أَنتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَآئِنَ رَحْمَةِ رَبِّي إِذاً لَّأَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الإِنفَاقِ وَكَانَ الإنسَانُ قَتُوراً {١٠٠}

Meali

94. Kendilerine doğru yolu gösteren Peygamber gelince, insanların inanmamalarına engel hiçbir sebep yoktur, ancak sadece Allah, beşer olarak bir peygamber gönderdi, demeleridir.

95 (Ey Muhammed!) De ki: "Eğer yeryüzünde iskân edip yürüyüp duran melekler olsaydı elbette onlara gökten bir melek peygamber olarak indirirdik.

96. De ki, "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. Çünkü O, kulların yaptıklarından haberdardır, çok iyi görendir.

97. Allah, kimi hidayete erdirirse o doğruya ermiştir. Kimi de saptırırsa, O'ndan başka onlara dost bulamazsın. Ve biz onları kıyamet günü kör, dilsiz ve

sağır oldukları halde yüzükoyun haşrederiz (toplarız). Onların yeri cehennemdir ki, ateşi yavaşladıkça onu artırırız.

98. İşte onların cezaları budur. Çünkü onlar ayetlerimizi inkâr etmişler ve demişlerdi ki: "Sahi bizler bir kemik yığını ve kokuşmuş toprak olduktan sonra mı yeni bir yaratılışla diriltileceğiz?"

99. Görmezler mi ki, gökleri ve yeri yaratmış olan Allah, kendilerinin benzerini tekrar yaratmaya kadirdir! Allah, onlar için bir ecel tayin etti. Bunda asla şüphe yoktur. Ama zalimler imtina edip ancak küfrü kabul ettiler.

100. Da ki: "Rabbimin rahmet hazinesine eğer siz sahip olsaydınız infak edilir korkusuyla kısardınız. İnsanoğlu zaten pek eli sıkıdır.

İzahı

94. Bu ayette İnsanların peygamberlere genelde inanmamalarının sebebi onların da kendileri gibi insan olmalarından dolayı olduğu beyan edilmektedir. Yani peygamberlere diyorlar ki siz de bizim gibi insansınız, bizden ne farkınız var? Böyle demek sûretiyle inkâr ediyorlar.

95. Allah Teâla, Peygambere hitaben böyle diyen müşriklere şöyle demesini emrediyor: (De ki, eğer yeryüzünde iskân edip yürüyüp duran melekler olsaydı, elbette onlara da bir melek peygamber olarak gönderirdik.) Yani yeryüzünde insanlar gibi melekler yaşasaydı onlara da kendi cinslerinden peygamber gönderirdik. Size sizin dilinizden anlayan ve sizin cinsinizden, bir elçi gönderiyoruz.

96-99. Ey Muhammed! Onlar senin Peygamberliğine inanmasalar da: (De ki, Allah, sizinle benim aramda şahit olarak yeter. Şüphesiz ki, O, kullarının yaptığından haberdardır, çok iyi görendir. –Ve Allah, kime hidayet ederse o doğruya ermiştir, kimi'de saptırırsa O'ndan başka onlara sahip çıkacak bulamazsın. Ve onları kıyamet günü yüzükoy, kör, dilsiz ve sağır olarak haşrederiz ve varacakları yer de cehennemdir. O cehennemin ateşi yavaşladıkça ateşini artırırız.) İşte sudan bahanelerle inkâr edenlerin cezaları böyledir. (Onların bu cezaya çarptırılmalarının sebebi şu sözlerinden dolayıdır: Bizler bir kemik yığını ve kokuşmuş toprak olduktan sonra mı tekrar diriltilmiş olacağız? –Peki, bunu söyleyen kâfirler görmüyorlar mı ki, gökleri ve yeri yaratmaya kadir olan Allah, kendilerinin benzerini yaratmaya da kuşkusuz ki kadirdir! Ve kendilerine

bir ecel tayin etmiştir, o günde asla kuşku yoktur. Fakat zalimler buna imandan imtina edip ancak inkâr ederler.)

100. Ey Peygamber! (De ki, eğer Rabbin rahmet hazinelerine siz sahip olsaydınız, harcanıp azalır korkusuyla kısardınız. İnsanoğlu zaten pek eli sıkıdır.) Yani Allah Teâla, o kadar cömerttir ki, inanmayan kâfirlere bile bu dünyada rızık vermekte, nimet vermektedir. Hazineler sizin yanınızda olsa tükenir, azalır korkusuyla elinizi sıkı tutar bol-bol vermezdiniz. Zaten sizin elinizde böyle bir hazine yoktur, şayet olsa bile bol-bol veremezsiniz. Çünkü sizin mayanızda hırs, tamah ve cimrilik vardır.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ فَاسْأَلْ بَنِي إِسْرَائِيلَ إِذْ جَاءهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَونُ إِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا مُوسَى مَسْحُوراً {١٠١} قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا أَنزَلَ هَؤُلاء إِلاَّ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ بَصَآئِرَ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَونُ مَثْبُوراً {١٠٢} فَأَرَادَ أَن يَسْتَفِزَّهُم مِّنَ الأَرْضِ فَأَغْرَقْنَاهُ وَمَن مَّعَهُ جَمِيعاً {١٠٣} وَقُلْنَا مِن بَعْدِهِ لِبَنِي إِسْرَائِيلَ اسْكُنُواْ الأَرْضَ فَإِذَا جَاء وَعْدُ الآخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفاً {١٠٤}

Meali

101. Andolsun biz, Musa'ya apaçık dokuz mucize vermiştik. İşte İsrail oğullarına sor, Musa kendilerine geldiğinde Firavun, ona "Ey Musa! Ben senin büyülenmiş olduğunu sanıyorum," demişti.

102. Musa dedi ki: "Ey Firavun! Pekâlâ, bilirsin ki bu mucizeleri ancak göklerin ve yerin Rabbi bir basiret olarak indirdi. Ey Firavun! Bil ki, ben de seni helâk olmuş zannediyorum."

103. Derken Firavun, Musa'yı ve İsrail oğullarını Mısırden sürmek istedi. Biz de onu ve beraberindekilerin hepsini suda boğduk.

104. Arkasından İsrail oğullarına şöyle dedik: "O yerde (ülkede) oturun! Ahiret vadi (zamanı) geldiğinde hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz."

İzahı

101. Bu ayette Hazreti Musa'ya apaçık dokuz mucize verildiği ve Musa bu mucizelerle Firavun'a geldiği zaman Musa'ya seni büyülenmiş sanıyorum dediği ifade edilmektedir. Yani bu ayette kasdedilen mana şudur. Ey Muhammed! Sadece senin kavmin seni sihirbazlıkla suçlamış değil. Bak Musa'ya dokuz mucize verdik o bu mucizelerle Firavun'a gidince hemen onu büyücülükle suçladılar. İstersen bunun böyle olduğunu İsrail oğullarına sor, onlar da bunu biliyorlar.

Peki, Musa'ya verilen bu dokuz mucize acaba ne idi? Bunlar Âraf sûresinde ve muhtelif sûrelerde de geçmektedir. İbni Abbas'in rivayetine göre bu mucizeler şunlardır. 1) Elindeki asadır. Onu sihirbazlara karşı attığında bir ejderha olup sihirbazların büyülerini yani ellerindeki dayanakları bıraktıklarında halkın gözlerinde yılan gibi görünen bu değneklerinin hepsini yutmuştur. 2) Elini cebine sokup çıkarınca eli gözleri kamaştıran bir nur bir ışık saçıyordu. 3) Mısırda tufan olup yerlerden sular kaynayıp her tarafı suların basmasıdır ki, Hazreti Musa Cenab-ı Haktan böyle bir mucize istemişti Nuh'un tufanı gibi her taraftan sular çıkıp evlerden ve iş yerlerinden sular kaynıyordu. 4) Her tarafı kurbağaların sarmasıdır ki, her yeri evlerini, yataklarını ve yiyip içtikleri her şeyi kurbağalar basmıştı, her taraf kurbağa kaynıyordu. 5) Her tarafı çekirgelerin basmasıdır ki, çekirgeler her tarafı istila etmişti, ekinlerini, bağlarını ve bahçelerini yiyip harap ediyordu. 6) Her tarafı haşeratın sarması, yani tahıl bitleri bütün zahireleri sarmıştı, her taraf bit kaynıyordu. 7) bütün suların kan rengini alıp içilemez olmasıdır ki, bunların beş tanesini yani tufan, kurbağa, çekirge, haşarat ve kan mucizeleri Âraf sûresinin 133. ayetin tefsirinde daha geniş açıkladık oraya da bakabilirsiniz. 8) Bakara sûresinde ve daha başka sûrelerde de geçtiği gibi İsrail oğulları Tıh sahrasında sürgünde iken Hazreti Musa'dan su istemişlerdi. Hazreti Musa asasını taşa vurunca on iki pınar akmıştı. 9) Musa İsrail oğullarıyla beraber Mısırdan kaçarken Firavun ordusuyla arkasına düşmüş ve tam kızıl denizinde ona yetişmişti ki, Musa yine Asasını denize vurunca on iki yol açılmış, Musa kendisiyle beraber olan müminlerle denizi geçtikten sonra Allah Teâlâ Firavun'u denizde boğmuştu. Birde burada zikredilmeyen fakat başka

ayette zikredilen şu mucizedir. Musa (a.s.) elini cebine sokup çıkarınca eli parlak nur saçıp gözleri kamaştırıyordu. Evet, işte Musa'nın gösterdiği bu mucizelere rağmen ona sihirbazsın, büyücüsün demişlerdi, sana da aynısını diyorlar, sen de sabret.

102-104. Evet, işte Hazreti Musa, Firavun'a: (Dedi ki, sen pekâlâ biliyorsun ki, bu mucizeleri göklerin ve yerin Rabbi hiçbir olarak değil, ancak bir basiret olarak indirdi.) Yani kalp gözleriniz açılır da gerçekleri görürsünüz diye indirdi. Oysa sen beni sihirbazlıkla suçluyorsun. (Ey Firavun! Hal bu ki ben de seni helâk olmuş sanıyorum. –Derken Firavun İsrail oğullarını Mısırdan çıkarmak istedi. Biz de onu ve onunla beraber olanların hepsini suda boğduk. –Ve ondan sonra İsrail oğullarına dedik ki, o ülkede oturun, ahiret zamanı gelince, hepinizi toplayıp bir araya getireceğiz.) Yani kıyamet zamanı gelince hepinizi dirilteceğiz ve hesap vermek üzere huzurumuzda toplayacağız. Ey İsrail oğulları! Firavun ve onunla beraber olan zalimleri boğup cezalandırdıktan sonra, onların yaşadıkları ülkelere sizi yerleştirdik. Bakalım onlardan sonra siz ne yaptınız, hepinizin yaptığı işlere bakıp hesabını göreceğiz.

وَبِالْحَقِّ أَنزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلاَّ مُبَشِّراً وَنَذِيراً
{١٠٥} وَقُرْآناً فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ
تَنزِيلاً {١٠٦} قُلْ آمِنُواْ بِهِ أَوْ لاَ تُؤْمِنُواْ إِنَّ الَّذِينَ أُوتُواْ الْعِلْمَ
مِن قَبْلِهِ إِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ لِلأَذْقَانِ سُجَّداً {١٠٧}
وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَا إِن كَانَ وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولاً {١٠٨}
وَيَخِرُّونَ لِلأَذْقَانِ يَبْكُونَ وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعاً {١٠٩} قُلِ ادْعُواْ
اللّهَ أَوِ ادْعُواْ الرَّحْمَـنَ أَيّاً مَّا تَدْعُواْ فَلَهُ الأَسْمَاء الْحُسْنَى وَلاَ
تَجْهَرْ بِصَلاَتِكَ وَلاَ تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلاً {١١٠}

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَداً وَلَم يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُن لَّهُ وَلِيٌّ مِّنَ الذُّلَّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيراً {١١١}

Meali

105. Biz bu Kur'an'ı hak olarak indirdik. O, bütün hakikatlarla indi ve seni de ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

106. Kur'an'ı bölüm-bölüm gönderdik ki, onu insanlara azar-azar okuyasın ve biz onu indirdikçe indirdik.

107. De ki: "Kur'an'a ister iman edin ister etmeyin evvelce kendilerine ilim verilenler kendilerine Kur'an okunduğu zaman yüz üstü kapanarak secde ederlerdi."

108. Ve derlerdi ki: "Rabbimizi tesbih ederiz. Rabbimizin vadı muhakkak yerine getirilir."

109. (Kur'an okunurken) Ağlayarak yüz üstü yere kapanırlardı ki (bu da onların) huşu'unu artırır.

110. De ki: "İster Allah deyin, ister Rahman deyin, hangisini derseniz deyin, en güzel isimler O'nun dur." Namaz kılarken sesini büsbütün yükseltme ve büsbütün gizli de okuma, ikisinin arası bir yol tut.

111-"Hemt (övgü), çocuk edinmemiş olan, Hükümdarlığında ortağı bulunmayan, aciz olup bir yardımcıya da muhtaç olmayan Allah'a mahsustur," de. Ve O'na tekbir getirerek yücelttikçe yücelt.

İzahı

105. Bu ayette Allah Teâla, Kur'an'ın hak bir kitap olarak indirildiği, peygamberin de insanları hem müjdeleyici, hem de Allah'ın azabıyla uyarıcı olarak gönderildiğini beyan etmektedir. Yani müşriklerin iddia ettikleri gibi Kur'an her hangi birinden öğrenilmiş, ya da Peygamber (a.s.) onu kendinden uydurmuş değil, o Allah kelamı olarak Peygambere hak ve hakikatleri haber veren bir kitap olarak gönderilmiştir.

106. Bu ayette de Kur'an'ın birden indirilmediği, ancak yavaş-yavaş, iyice sindirilsin diye, insanlara ağır-ağır okunsun diye azar-azar indirildiği beyan

edilmektedir. Cahiliyet adetleriyle yetişmiş bir topluma eğer Kur'an top yekün olarak birden indirilmiş olsaydı bu toplumlar bunu hazmedemez, gelenek ve göreneklerinden kopamazlardı. Ve dolayısıyle daha çok ters tepkiyle karşılaşılırdı. Onun için Kur'an yirmi üç senede azar-azar, ayet-ayet indirilmiştir.

107-109. Bu ayetlerde ise Peygamber (a.s.)'a hitaben ve müşriklere bir tehdit olarak Allah Teâla, buyuruyor ki: (Müşriklere de ki, siz o Kur'an'a ister inanın ister inanmayın, sizden önce kendilerine ilim verilenlere Kur'an okunduğu zaman, yüz üstü yere kapanarak secde ederlerdi.) Yani Tevrat ve İncil'e inanmış yoldan sapmamış olan ehli kitap kendi kitaplarında gelecek olan Kur'an ayetlerinden bazıları kendilerine okunduğu zaman yüz üstü yere kapanıp secde ederlerdi. Mesela Zeyd b. Ömer, Nüfeyl, Selmanü'l-Farisi, Ebu Zer ve daha başkaları gibi. Bunlar Tevrat ve İncilden bilgi edinmiş, bilgi sahibi olan kimselerdi ki, bunlara Kur'an daha gelmeden önce Kur'an hakkında malumatları vardı. Ve onun ayetlerinden bazıları Tevrat ve İncil de okunduğu zaman secdeye kapanırlardı. –Ve bu zatlar: (Rabbimizi tesbih ederiz. Eğer Rabbimizin bize bir vadı varsa onu mutlaka yerine getirmiştir, derlerdi. –Ve ağlayarak derhal yüz üstü yere kapanırlar ve bu onların huşu'unu, saygısını daha da artırırdı.)

110. Ey Muhammed! O müşriklere: "(De ki, İster Allah deyin, ister Rahman deyin, hangisini derseniz deyin, en güzel isimler O'nun dur. Namaz kılarken sesini büsbütün yükseltme ve büsbütün gizli de okuma, ikisinin arasında bir yol tut.)

Bu ayetin iniş sebebi İbni Abbas'ın rivayetine göre Peygamber (a.s.) bir gece secde etmiş ve secde ederken: "Ya Allah, ya Rahman," demiş. Ebu Cahil bunu duyunca: "Muhammed bizi tek ilaha davet ediyor, fakat kendisi iki ilah çağırıyor," demiş. İşte bunun üzerine bu ayet inmiş. Allah, birdir, tektir, ama onun birçok güzel isimleri vardır, hangisi ile çağırırsanız çağırın, ister Allah diye yalvarın, ister Rahman diye yalvarın fark etmez.

Namazlarda Kur'an'ın büsbütün sesli okunması, ya da gizli okunmasına gelince, bu da yine İbni Abbas'in rivayetine göre. Peygamberimiz s.a.v. Mekke de ashabıyla birlikte namaz kılarken namazda sesini yükselterek Kur'an okuyordu. Müşrikler hâşâ, Kur'an'a ve onu indirene diye sövmeye başlıyor, yuhalayıp ıslık çalıyorlardı. İşte bunun üzerine bu ayet inerek namazların tamamında sesli veya tamamında gizli okunmaması ikisinin ortasında bir yol tutulması emredildi. Yani

gündüz namazlarında gizli okunması, gece namazlarında ise sesli okunması emredildi. Çünkü müşrikler daha çok gündüz Kâbe civarında bulunup akşam evlerine çekilip gittikleri için, böyle bir yol tutulması emredilmiştir.

111. Ey Resulüm! (Övgü, çocuk edinmemiş olan Hükümranlığında ortağı bulunmayan, acizlikten dolayı bir sahibi olmayan O, Rabbinedir ki, O'na tekbir getirerek büyükle.) Evet, Allah Teâla'nın ne eşi, ne benzeri, ne de çocuğu vardır. Ne mülkünde, ne tasarrufunda ortağı vardır ve ne'de aciz ve kimsenin himayesine muhtaçlığı vardır. Bilakis bütün bu noksan sıfatılar, yaratana değil yaratılmışlara mahsustur. Ancak ve ancak yaratılmış olanlar O'nun himaye ve korumasına muhtaçtırlar. Allah, Mülkünde kimseye tasarruf hakkı vermemiştir, buna Peygamberler de dâhildir. Zaten öyle bir güçleri de yoktur. Bazı cahil sofilerin falanca efendi şöyle tasarruf sahibidir, böyle dara düşenlerin imdadına yetişir, dünya onun avucunun içindedir gibi sözleri, küfürdür, şirktir, haddini bilmeyen cahillerin uyduruk sözleridir, Allah, bizi cehaletten korusun.

KEHF SÛRESİ

Bu sûre Mekke Döneminde inmiştir, yanlnız 28. ayet müstesna, o Medine de inmiştir. Bu sûreye Kehf denmesinin sebebi, Eshâbi-Kahf ten yani mağara arkadaşlarından bahsettiği için bu isim verilmiştir. Bu sûre de yine İskenderi-Zülkarneyn den; yecüc-mcucden bahsedilmektedir.

Ayet Sayısı: Yüz on

Kelime Sayısı: Bin beş yüz yetmiş yedi

Harf Sayısı: Altı bin üç yüz altmıştır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَل لَّهُ عِوَجَا {١} قَيِّماً لِّيُنذِرَ بَأْساً شَدِيداً مِن لَّدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِنِينَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ أَجْراً حَسَناً {٢} مَاكِثِينَ فِيهِ أَبَداً {٣} وَيُنذِرَ الَّذِينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللّهُ وَلَداً {٤} مَّا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِن يَقُولُونَ إِلَّا كَذِباً {٥}

Meali

Bu sûreye Rahman ve Rahîm olan Allah'in adıyla başlarım

1. Hamd, O, Allah'a mahsustur ki, kuluna kitabı indirdi ve onda hiçbir eğrilik (uyumsuzluk) kılmadı.

2-3. Onu dosdoğru bir (kitap) olarak (indirmiştir.) Çünkü kendi katından gelecek şiddetli bir azaba karşı uyarsın ve salih ameller işleyen müminleri de

müjdelesin, diye. Şüphesiz onlara güzel bir mükâfatta vardır. –Orada ebedi kalacaklardır.

4. Ve yine Allah, çocuk edindi diyenleri de korkutsun, diye (o Kur'an'ı indirdi.)

5. (Öyle diyenlerin) ne kendilerinin ve ne de babalarının bir bilgileri yoktur. Ağızlarından çıkan söz ne büyük bir iftiradır. Konuştukları yalandan başka bir şey değildir.

İzahı

1. Sonsuz: (Övgü O, Allah'a hastır ki, kuluna işte şu kitabı, Kur'an'ı indirdi ve onda asla bir eğrilik kılmadı.) Yani Kur'an da asala bir uyumsuzluk yoktur. Ne manasında, ne lafzında Kur'an da birbiriyle çelişen bir ayet asla yoktur. Öyle zannedenlerin kendilerinde bir çelişki vardır, bilgisizlik, cahillik, ya da anlama kabiliyetlerinde bir eksiklik vardır.

2-3. Evet Allah Teâla, işte bu Kur'an'ı: (Ayakları üzerinde duran dosdoğru bir kitap olarak indirdi. Çünkü onunla inkâr edenlere kendi katından gelecek şiddetli bir azapla korkutup uyarsın. İman etmiş ve güzel ameller yapmış olanları da müjdelesin diye indirmiştir. Şüphe yok ki, böyle salih amalleri işleyenlere bir de mükâfat vardır. –Orada ebedi kalacaklardır.) Bu kur-an Onları hem cehennem azabından kutrulacaklarını müjdeler, hem de cennette sayısız ve sonsuç mükâfat olduğunu ve orada ebedi kalacaklarını vadeder.

4-5. (Ve yine Allah çocuk edindi diyenleri azabıyla korkutsun, uyarsın, diye o Kur'an'ı indirdi. –Hal bu ki, bunu söyleyenlerin bu söylediklerine dair ne kendileri ve ne de babaları bir bilgi sahibi değillerdir. Sadece büyük bir iftira olarak ağızlarından sarf ederler ve söyledikleri büyük bir yalandan ibarettir.)

فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ عَلَى آثَارِهِمْ إِن لَّمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفاً {٦} إِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَّهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً {٧} وَإِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيداً جُرُزاً {٨} أَمْ حَسِبْتَ أَنَّ أَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّقِيمِ كَانُوا مِنْ آيَاتِنَا عَجَباً

{٩} إِذْ أَوَى الْفِتْيَةُ إِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا آتِنَا مِن لَّدُنكَ رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ أَمْرِنَا رَشَداً {١٠} فَضَرَبْنَا عَلَى آذَانِهِمْ فِي الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَداً {١١} ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَى لِمَا لَبِثُوا أَمَداً {١٢}

Meali

6. (Ey Peygamber!) Demek bu söze (Kur'an'a) inanmayanların ardından üzülerek nerde ise kendini helâk edeceksin.

7. Biz insanlardan hangisinin daha güzel amel işlediğini sınayalım diye yeryüzünde olan şeylere bir süs verdik.

8. Şüphesiz ki, biz yeryüzünde olanları kupkuru bir toprak haline getirebiliriz.

9. Yoksa sen Ashabı-Kehf-i ve rakîm-i (kitabeyi) şaşılacak ayetlerden mi sandın?

10. O gençler mağaraya sığınınca şöyle dediler: "Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve bizim için işlerimizde bir kurtuluş yolu kıl."

11. Bunun üzerine biz de kulaklarını tıkayarak, mağarada yıllarca onları uyuttuk.

12. Sonra iki guruptan hangisinin mağarada ne kadar kaldıklarını sayıp hesapladıklarını görelim diye onları uyandırdık.

Meali

6. Bu ayette Kur'an'a inanmıyorlar diye Peygamberin çok üzülüp ve üzüntüsünden nerde ise kendisini helâk •deck diye teselli edilmekte ve sabırlı olması tavsiye edilmektedir. Peygamber ümmetine çok düşkün olduğundan onların inkâr ve isyan ederek cehenneme gitmelerine asla gönlü razı olmadığından çok üzülüyor ve nerde ise üzüntüsünden kendini helâk eder dereceye geliyordu ki, Allah Teâla, bu ayetle unu uyardı ve teselli etti.

7. Bu ayette de şu ifade edilmektedir. Allah Teâla, kullarını sınayıp, denesin diye bu dünyada yeryüzünde birçok şeyleri onlara süslemiştir ki, baksın hangisi bu dünyanın süsüne ve cazibesine rağmen, ona kendini kaptırmadan güzel ameller işliyor. Ve kim de kendini bu geçici dünyanın süsüne kaptırıp, ahireti terk ediyor, imandan ve güzel amellerden yüz çeviriyor.

8. Bu ayette ise Allah Teâla, envai çeşit bitkilerle, bağlarla, bahçelerle, meyvelerle süslemiş olduğu bu yeryüzünü dilese bir anda kupkuru bir toprak haline getirebileceğini beyan etmektedir. Ve yeri bu hala getiren Allah (c.c.) kullarının bunlara bakıp ibret alarak kendisine itaat etmeleri gerektiğine vurgu yapmaktadır.

9-12. Bu ayetlerde ise Ashabi-Kahfden bahsedilmektedir. Cenab-ı Hak Peygamber (a.s.)'a hitaben Ashabı-Kef ve onlar hakkında yazılı olan kitabeye: (Hayret mi ettin?) diye buyurarak onların bu ibret verici hallerini vahyi ile bildirmiş ve şöyle byurmuştur. (O gençler mağaraya sığınınca şöyle dediler: Rabbimiz! Bize katından bir rahmet ver ve bizim için işlerimizde bir kurtuluş yolu kıl.) Yani bizi düşmanlara karşı esirge, koru ve bu işte bize bir çıkar yol kıl, biz zalim Hükümdarın zulmünden kaçarak bu mağaraya sığındık, diye dua etmişlerdir. İşte onların bu istek ve duaları üzerine: –(Biz de onların kulaklarını tıkayıp mağarada yıllarca onları uyuttuk. –Sonra da iki guruptan hangisinin mağarada ne kadar kaldıklarını sayıp daha iyi hesap etmelerini görmek için onları uyandırdık.) Yani mağarada Allah (c.c.) bunları uykudan uyandırınca iki gurup olup birbirlerine mağarada ne kadar bir zaman kaldıklarını sordular. İlerde de ayette geleceği gibi kimi bir gün kaldık, kimi bir günün bir kısmı kadar kaldık derken, diğer gurup Rabbimiz daha iyi bilir, şu paraları alın ve çaktırmadan şehre gidin temiz ve helal olan hangisi ise onlardan yiyecek alın ve gelin dediler. Şehre varıp aldıkları yiyeceklerinin karşılığında paraları uzatınca, o paraları görenler şaşırdılar. Çünkü o paraların çok eski zamanlara ait tarihi paralar olduğunu görünce şaşırıp kaldılar. İşte o zaman bir gün kadar kaldık, yarım gün kadar kaldık diyen bu zatlar mağarada çok kaldıklarını anladılar.

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُم بِالْحَقِّ إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى {١٣} وَرَبَطْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ إِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ

السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَن نَّدْعُوَ مِن دُونِهِ إِلَهاً لَقَدْ قُلْنَا إِذاً شَطَطاً {١٤} هَؤُلَاء قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً لَّوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِم بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِباً {١٥} وَإِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ إِلَّا اللهَ فَأْوُوا إِلَى الْكَهْفِ يَنشُرْ لَكُمْ رَبُّكُم مِّن رَّحمته ويُهَيِّئْ لَكُم مِّنْ أَمْرِكُم مِّرْفَقاً{١٦}

Meali

13. (Ey Peygamber!) Biz sana onların kıssalarını gerçek olarak anlatacağız. Şüphesiz ki, onlar Rablerine inanmış genç yiğitlerdi. Biz de onların hidayetini artırdık.

14. Onların kalplerinin üzerine rabıta (bağlılık) kıldık. Çünkü (onlar Hükümdara karşı) kıyama kalktıkları zaman "Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir, biz O'ndan başkasına Tanrı diye tapmayız, yoksa o zaman saçma sapan konuşmuş oluruz, dediler.

15. Şu bizim kavmimiz Allah'tan başka ilah edindiler. Onların ilah olduğuna dair açık bir delil getirselerdi ya! Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir?

16. (İçlerinden biri arkadaşlarına şöyle demişti:) "Mademki, siz o (zalimlerden) ve onların Allah'tan başka taptıklarından uzaklaştınız, o halde mağaraya sığının ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve size işinizden ötürü kolaylaştırıp fayda sağlasın.

İzahı

13. Bu ayette Cenab-ı Hak, Peygamber (a.s.)'a Ashabi-Kehfi bir hakikat olarak anlatacağını ve onların Rablerine inanmış genç ve mert delikanlılar olduklarını ve onların imanlarını daha da artırdığını beyan etmektedir.

14-16. Evet, işte bu genç yiğitler hükümdara karşı: (Kıyam ederek: "Biz göklerin ve yerin Rabbinden başkasını Tanrı diye çağırmayız, yoksa saçma sapan

konuşmuş oluruz" dedikleri zaman, biz de onların kalplerindeki imanı daha da pekiştirdik. –İşte bu imanla gençler Hükümdara karşı dediler ki: (Bizim kavmimiz Allah'tan başka ilah edindiler. Onların ilah olduklarına dair açık bir delil getirselerdi ya! Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kim olabilir?) Yine o yiğitlerden biri diğer arkadaşlarına şöyle demişti: –(Madem siz o zalimlerden ve Allah'tan başka taptıklarından ayrıldınız, o halde mağaraya sığınınız ki, Rabbiniz rahmetinden size yaysın, işinizi rast getirip kolaylaştırsın.) Yani bu zalimlere karşı başkaldırıp kıyam ettik. İşte o zaman bunlardan ve bunların tapındıklarından uzaklaşıp bir mağaraya sığınalım, Rabbimize dua edelim, O, bizim üzerimize rahmetini yaysın ve işlerimizi kolaylaştırsın, dedi. Eğer biz bunların içinde kalırsak bizi işkence ve zulümle bu dosdoğru yolumuzdan çevirebilirler.

وَتَرَى الشَّمْسَ إِذَا طَلَعَت تَّزَاوَرُ عَن كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ
وَإِذَا غَرَبَت تَّقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِي فَجْوَةٍ مِّنْهُ ذَلِكَ
مِنْ آيَاتِ اللهِ مَن يَهْدِ اللهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِ وَمَن يُضْلِلْ فَلَن تَجِدَ
لَهُ وَلِيّاً مُّرْشِداً {١٧} وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظاً وَهُمْ رُقُودٌ وَنُقَلِّبُهُمْ
ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ وَكَلْبُهُم بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ لَوِ
اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَاراً وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْباً {١٨}
وَكَذَلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَاءلُوا بَيْنَهُمْ قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ
قَالُوا لَبِثْنَا يَوْماً أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالُوا رَبُّكُمْ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُوا
أَحَدَكُم بِوَرِقِكُمْ هَذِهِ إِلَى الْمَدِينَةِ فَلْيَنظُرْ أَيُّهَا أَزْكَى طَعَاماً
فَلْيَأْتِكُم بِرِزْقٍ مِّنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ أَحَداً {١٩}
إِنَّهُمْ إِن يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ

وَلَن تُفْلِحُوا إِذاً أَبَداً {٢٠} وَكَذَلِكَ أَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ لِيَعْلَمُوا أَنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا إِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ أَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِم بُنْيَاناً رَّبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمْ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَى أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِداً {٢١} سَيَقُولُونَ ثَلَاثَةٌ رَّابِعُهُمْ كَلْبُهُمْ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْماً بِالْغَيْبِ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْ قُل رَّبِّي أَعْلَمُ بِعِدَّتِهِم مَّا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا قَلِيلٌ فَلَا تُمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاء ظَاهِراً وَلَا تَسْتَفْتِ فِيهِم مِّنْهُمْ أَحَداً {٢٢}

Meali

17. (Ey Resulüm!) Güneş, doğduğu zaman baksaydın, onlara mağaranın sağ tarafından yöneldiğini, batarken de sol tarafından yöneldiğini görürdün. Hal bu ki, onlar mağaranın iç tarafında idiler. İşte bu Allah'ın mucizelerinden biridir. Allah, kimi doğruya erdirirse, o doğruya ermiştir ve kimi de saptırırsa, o da kendisini irşat edip doğruyu bulduracak bir dost bulamaz.

18. Bir de onlar uykuda iken sen onları uyanık sanırdın. Biz onları sağa sola dörderdik. Köpekleri de girişte ön ayaklarını uzatmıştı. Eğer onları o şekilde görseydin için korku ile dolardı döner kaçardın.

19. İşte böylece aralarında birbirlerine sorsunlar diye onları uyandırdık da onlardan biri: "Ne kadar kaldınız?" dedi." (Arkadaşları) bir gün, bir günden daha az bir zaman kaldık," dediler. Dedi ki: "Ne kadar kaldığınızı Rabbiniz daha iyi bilir. Şimdi siz içinizden birini paranızla şehre gönderin, en temiz yiyeceklere baksın, ondan azık getirsin, hem dikkatli davransın ve sizi bir kimseye sezdirmesin."

20. Çünkü sizi sorarlarsa üzerinize galip gelir, taşla öldürürler, o zaman da ebedi kurtulamazsınız.

21. Böylece insanları onlardan haberdar ettik ki, Allah'ın sözünün gerçek olduğunu ve kıyametin kopmasından şüphe edilmeyeceğini bilsinler. Çünkü onları mağarada bulanlar kendi aralarında tartışıyorlardı ve kendi aralarında "onların üzerine bir bina yapın, Rableri onların halini daha iyi bilir," dediler. Sözleri geçerli olan kimseler ise, "onların üzerlerine muhakkak ki, bir mescit yapacağız," dediler.

22. (Ashabı-Kehf'in sayıları hakkında) karanlığa taş atar gibi aralarında ihtilaf ederek bunlar "üçtür, dördüncüsü köpekleridir," derler. Veya "beştir, altıcısı köpekleridir," derler. Veyahut "yedidir, sekizincisi köpekleridir," derler. (Ey Peygamber!) de ki: "Onların sayısını en iyi bilen Rabbindir, onları pek az kimselerden başkaları bilmez. Bunun için bu bildirilenler dışında bir münakaşaya girişme ve bunlar hakkında hiç kimseye de bir şey sorma!"

İzahı

17-22. Bu ayet-kerimelerde yine Ashabi-Kehf'in kıssaları anlatılmaktadır. Ashabı-Kehf hakkında çeşitli rivayet ve görüşler vardır. Bunlardan biri Muhammed bin İshak'ın yorumudur. Ona göre bunların hayatı şöyle olmuştur. İncil'e inanan Hıristiyanların durumu çok kötüleşmiş, içlerinde suçlular çoğalmış, Kıralları azgınlaşmaya başlamış, bu Kırallar putlara tapıyor, insanları zorla putlara taptırıyor, onlar adına kurbanlar kesiyorlardı. Bu azgın Kırallardan biri de Dekyonus idi ki, bu Rum Kıralı insanları putlara tapmaya zorluyor ve kabul etmeyenleri öldürüyordu. Bu zalim Ashabı-Kehf'in bulunduğu o zamanki adı Dekyous şehri olan Tarsusa geldi ve oraya gelir gelmez mümin olup da putperest olamayanları takip altına aldı ve onların yakalanmalarını emretti. Fakat müminler de şuraya buraya kaçarak saklanmışlardı. Ancak şehrin imansız zorba olan zabıtaları tarafından takip ediliyor yakalanarak Dekyonus'e götürülüyordu. O da putlar adına kurbanlar kesilen mezbehanelere götürtüp onları ölümle putperestlik arasında tercih etmeye zorluyor ve tehdit ediyorlardı. Kabul edenler dinlerinden vazgeçip putperest oluyorlardı. Fakat ebedi hayat olan ahireti tercih edip dinlerinden vazgeçmeyenleri o zalim öldürtürüyor, ondan sonra da şehrin surlarına ve kapılarına astırıyordu. İşte bunu gören birkaç delikanlı yiğit bu fitnenin def

olması için hep namaz kılıp dua ediyorlardı. Fakat bu zalim Kıralın yandaşları bunları ihbar ettiler ve onları bulundukları yerden yakalayıp getirdiler. Ve Kıral onlara bazı şeyler söyledikten sonra onlara putlara tapmakla ölüm arsında tercih yapmalarını söyledi. Onlar da baş kaldırarak dediler ki: "Bizim Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir, biz O'ndan başkasını ilah diye çağırmayız, eğer öyle yaparsak saçma sapan şeyler konuşmuş oluruz, senin teklifini ebedi kabul etmeyiz, dilediğini yap!" dediler. O da bunların önemli olan elbiselerini soydurdu ve acil bir iş için Ninova şehrine gitti ve geri dönene kadar'da onlara düşünmeleri için izin verdi. Dönünce eğer dediğini yaparlarsa ne âlâ, yoksa diğer müminleri öldürüp astırdığı gibi onlara da aynısını yapacağını söyledi. Bu genç yiğitler de bunun üzerine kendi aralarında istişare edip şehrin yakınında ki, "Bencülüs" dağında sarp bir mağaraya gizlenmeye karar verdiler. Her biri babalarının evinden bir şeyler aldılar kıtmir adında ki köpek de onlarla beraber gidip mağaraya sığındılar. Gece gündüz namaz kılıp dua ederek ağlayıp Allah'a yalvarıyorlardı. Nafaka işini de Yemliha adındaki arkadaşlarına bıraktılar, o da sabahleyin bir miskin kıyafetinde şehre gidiyor hem yiyecek alıyor hem de havadis öğreniyor arkadaşlarının yanına dönüyordu. O zalim Kıral bu şehre dönene kadar böyle devam ettiler. Fakat Kıral gelir gelmez bunları aradı bulamayınca babalarını getirtti onları sıkıştırınca onlar da mallarını yağmalayıp dağa kaçtıklarını söylediler. Yemliha bu durumu gizlice görünce pek az bir yiyecek alıp ağlayarak gelip arkadaşlarına anlattı. Onlar da ağlaşarak secdelere kapanıp Allah'a yalvardılar. Sonra secdeden doğrulup ne yapacakları hakkında müzakere edip konuşuyorlardı ki Allah (c.c.) Onları mağarada uyuttu. Dekyonus ise öfkesinden ne yapacağını düşünüyordu. Onları mağara da uyutturan Yüce Allah Kralın aklına da mağaranın ağzını kapattırmayı getirdi. Böylece Kral mağaranın ağzını ördürerek kapattırdı ki, bunlar bura da aç susuz ölsünler ve kabirleri mağara olsun dedi. Dekyonus'ün evinde de imanını gizleyen iki şahıs vardı, birinin adı Pendros, diğerininki ise Rûsan idi. Bunlar Ashabı-Kehf'in isimlerini iki kurşun levhalara yazıp bir bakır sandığa koyarak mağaranın önüne yapılan duvarın içine koymayı kararlaştırdılar ve duvarı örerken de içine koydular.

Evet, Ashabı-Kehf'in yeri ve zamanı hakkında birçok rivayetler vardır ama bunların hiçbiri sahih delillere dayanmamaktadır. Bunların yerinin Tarsus'ta bir mağarada olduğunu söyleyenler vardır, batı anadoluda Efes de olduğunu

söyleyenler vardır, Ürdün de ve daha başka yerlerde olduğunu söyleyenler de vardır. Razi'nin de dediği gibi Ashabı-Kehf'in zaman ve yerini akılla bilmek mümkün değildir, bu konuda nakli bir delil de yoktur, bunlar hep rivayetlerdir. Ancak Kur'an da kesin olarak bu zatların imanlarından vazgeçmedikleri, Kırala baş kaldırıp imanları uğurunda her şeyi göz önüne alarak bu şekilde mağaraya sığındıkları kesindir. Ashabı-Kehf'in isimleri de kesin olmamakla birlikte şunlardır. Yemlihâ, Melselmine, Melinâ, Mernus, Dedernûs, Şeznûş, Keşeftayyuş ve kendilerine katılan Kıtmır (köpek) idi.

Rivayete göre Yahudilerin teşvikiyle Mekke müşrikleri Peygamber (a.s.)'a Ruh, Ashabi-Kehf ve Zülkarneyn hakkında soru sordurmuşlardı. Peygamberimiz de İnşallah demeden size yarın malumat veririm, demiş. Böyle inşallah demeyi unuttuğundan, on beş yahut kırk gün vahyi gecikmiş ve bunun üzerine de bundan sonra aşağıda gelen ayetler inmiştir.

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَيْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَلِكَ غَداً {٢٣} إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ وَاذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ وَقُلْ عَسَى أَن يَهْدِيَنِ رَبِّي لِأَقْرَبَ مِنْ هَذَا رَشَداً {٢٤} وَلَبِثُوا فِي كَهْفِهِمْ ثَلَاثَ مِئَةٍ سِنِينَ وَازْدَادُوا تِسْعاً {٢٥} قُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا لَبِثُوا لَهُ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَبْصِرْ بِهِ وَأَسْمِعْ مَا لَهُم مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَداً {٢٦}

Meali

23-24. Bir şey hakkında: "Yarın ben bunu yapacağım," deme. –Ancak Allah, dilerse yapacağım, de. Unuttuğun zaman da hemen Rabbini an! "Ve umarım ki, Rabbim beni doğruya en yakın olana eriştirir," de.

25. Onlar mağarada üç yüz sene kaldılar bunun üzerine dokuz sene de artırdılar.

26. (Ey Muhammed!) De ki: "Onların ne kadar kaldıklarını Allah daha iyi bilir. Göklerin ve yerin gaybini bilmek O'na aittir. O, ne mükemmel gören ve işitendir. Onlara O'ndan başka bir yardımcı olmadı ve O, hükmünde hiçbir kimseyi de ortak etmez.

İzahı

23-24. Evet, yukarda da bahsettiğimiz gibi bu ayetlerin iniş sebebi müşriklerin Peygamberimize bu üç konu hakkında sordukları sorulara, inşallah, demeyi unuttuğundan vahyi gecikmiş sonra da sebebi bu ayetlerle açıklanmıştır. (Bir şey hakkında: Bunu yârin yaparım deme! –Ancak Allah dilerse yaparım de ve unutunca da derhal Rabbini an! Ve umarım ki, Rabbim beni doğruya en yakın olana erdirir," de.)

Aslında Allah (c.c.) Peygambere hitapla onun şahsında ümmetine de güzel bir ders vermektedir. Konuşurken hiçbir işte kesin şöyle yaparım denmemeli, Allah izin verirse yaparım, ederim denmelidir. Siz kesin yârin şu işi şöyle yapacağım dersiniz, hal bu ki, bilmediğiniz öyle bir sebep karşınıza çıkar ki o işi yapmanız hiç de mümkün olmaz. Öyle ise inşallah, (Allah dilerse) yaparım, ederim, deyin.

25-26. Bu ayetler ise Ashabı-Kehf'in mağarada ne kadar kaldıklarını beyan etmektedir. Evet, ayette üç yüz sene mağarada kaldıkları ve dokuz yılda ilave edildiği ifade edilmektedir. Bu dokuz seneyi ilave edenler ise, Ashabı-Kehf'in taraftarlarıdır. Hani Ashabı-Kehf'in yakınları iki guruba ayrılmışlardı, bir gurup onların üzerine bir bina yapalım, derken sözleri dinlenen diğer gurup mescit yapalım demişlerdi ya! İşte bu iki gurubun hesabına göre biri güneş hesabiyle üç yüz, diğeri ay hesabiyle dokuz yıl daha ilave etmiş olabilirler. Çünkü aya göre hesaplandığında üç yüz yılda dokuz yıl artar ve böylece ay hesabına göre üç yüz dokuz sene mağarada kalmışlardır. Esasen en doğrusunu Allah bilir. Çünkü Allah (c.c.) Peygamberimize hitaben: (De ki, ne kadar kaldıklarını Rabbin daha iyi bilir. Çünkü göklerin ve yerin gaybini bilmek O'na aittir.) Her şeyin en doğrusunu bilen O'dur.

İşte Ashabı Kehf'in bu durumu öldükten sonra dirilmenin en açık, en bariz bir delilidir. Üç yüz sene onları mağarada yemeden içmeden, çürümeden koruyan, sabah ve akşam onları yanlarına çevirttirip güneşlendiren onları çürümekten

koruyacak şekilde ayarlayıp uyutan, sonra da üç yüz yıldan sonra uyandıran Allah, elbette ki öldükten sonra bütün mahlûkatı diriltmeye kadirdir.

وَاتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِن كِتَابِ رَبِّكَ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ وَلَن تَجِدَ مِن دُونِهِ مُلْتَحَداً {٢٧} وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُم بِالْغَدَاةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ وَكَانَ أَمْرُهُ فُرُطاً {٢٨} وَقُلِ الْحَقُّ مِن رَّبِّكُمْ فَمَن شَاء فَلْيُؤْمِن وَمَن شَاء فَلْيَكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَاراً أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا وَإِن يَسْتَغِيثُوا يُغَاثُوا بِمَاء كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءتْ مُرْتَفَقاً {٢٩} إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلاً {٣٠} أُوْلَئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَاباً خُضْراً مِّن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ نِعْمَ الثَّوَابُ وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقاً {٣١}

Meali

27. Rabbin kitabından sana vahyolunanı oku! O'nun sözlerini değiştirecek kimse yoktur. Ve O'ndan başka sığınılacak bir kimse de bulunulamaz.

28. Sabah akşam Rabbinin rızasını dileyerek O'na yalvaranlarla beraber sen de sabret. Dünya hayatını isteyerek gözlerini onlardan (garibanlardan) ayırma. Bizi zikirden kalpleri perdelenmiş, havasına uymuş, işi gücü azgınlık olmuş olan kimselere sakın boyun eğme.

29. Ve de ki: "Hak Rabbimiz dendir." İsteyen inansın, isteyen inanmasın. Şüphesiz zalimler için öyle bir ateş hazırladık ki, duvarları onları çepeçevre içine alacaktır. Eğer feryadedip yardım isterlerse, erimiş maden gibi yüzleri kavuran su ile kendilerine cevap verilir. O ne kötü bir içecek ve ne kötü bir varılacak yerdir.

30. İman edip de salih amel işleyenler var yâ, şüphesiz biz iyi amel işleyenlerin mükâfatlarını zayi etmeyiz.

31. İşte onlara Adn cennetleri vardır; altlarından ırmaklar akar, orada altın bileziklerle süslenecekler, ince ve kalın ipeklerden yeşil elbiseler giyerek koltuklar üzerinde dayanıp kurulacaklardır. İşte o ne güzel karşılık ve ne güzel bir duraktır.

İzahı

27. Bu ayette Allah (c.c.) Peygamber (a.s.)'a Rabbi'nin kitabından yani Levhi'l-Mahfuzden kendisine vahyedilen Kur'an'ı okumasını emretmekte. Ve Rabbi'nin kelimelerini hiçbir kimsenin asla değiştiremiyeceği, Kur'an'a inanmayanların da kendisinden başka sığınacakları ve kendilerini koruyacak hiçbir kimse bulamayacakları haber verilmektedir. Yani daha önce de açıkladığımız gibi Kur'an'ı Cenab-ı Hak koruma altına almıştır, onu değiştirmeye, bozmaya kimsenin gücü yetmez. Peygambere düşen onu okuyup insanlara tebliğ etmektir.

28-29. Bu ayetlerde Peygamber (a.s.) müşriklerin tuzaklarına karşı uyarılmaktadır. Sırf Allah'ın rızasını kazanmak için sabah akşam Rablerine yalvarıp duran müminleri, müşriklerin arzularına göre yanından uzaklaştırıp onların isteklerine boyun eğmemesi ve kendisine hakkı söylemesi emredilmektedir ki, dileyen inanır, dileyen inanmaz. Ve böylece inanmayan azgınları cehennemin duvarlarının çepeçevre kuşatıp içine alacağı, susuzluklarından dolayı yardım istediklerinde de kendilerine erimiş madenler gibi kaynar, yakıcı, yüzleri kavurucu ve iğrenç sular sunulacağı haber verilmektedir.

Bu ayetlerin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre müşriklerden sözde ileri gelen bazı kimseler Peygamberimize gelerek bakıyorlar ki, etrafında Selman, Suhayb, Ammar, İbni Mesud gibi bir takım gariban müminler var. Bu gelen müşrikler Peygamberimize diyorlar ki, şunların pis kokularından rahatsız olmuyor musun? Biz Mudar kabilesinin eşref ve efendilerindeniz. Eğer biz Müslüman olursak kabilemizin tamamı Müslüman olur. Fakat bizim Müslüman olmamıza şu ayak takımı engel oluyor. Onları etrafından uzaklaştırırsan veya bize özel bir meclis oluşturursan, belki biz Müslüman oluruz gibi laflar ediyorlar. İşte bunun üzerine yukarda ki ayetler iniyor ve Peygamberimizi uyarıyor, sakın onları kazanacağım diye sabah akşam sırf Rableri'nin rızasını kazanmaktan başka bir kötülükleri olmayan bu insanları etrafından uzaklaştırıp gözünü onlardan ayırma. Sen sadece hakkı söyle dileyen inansın, dileyen inkâr etsin. Senin görevin budur. İlla da onları kazanırım ümidiyle saf, halis müminleri etrafından uzaklaştırman gerekmez. Sen hakkı söyle canı isteyen inanır, canı istemeyen inanmaz. Ama o kendini beğenmiş garibanlara tepeden bakan zalimler için öyle bir cehennem hazırladık ki, onun duvarları çepeçevre onları kuşatıp içine alacak. Onlara orada öyle süprüzler hazırladık ki, acıkınca zakkum ağacından yiyecekler, su istediklerinde de erimiş madenler gibi yüzleri kavuran ve iğrenç sular içireceğiz, kendilerini beğenmek nasılmış bakalım görsünler.

Mirfekâ, kelimesi aslında dayanılacak, yaslanılacak bir yer demektir. İbni Abbas konaklanan yer olduğunu, söylemiştir ki, işte o azgın kâfirlerin varacağı ve konaklayacakları yer kendilerini duvarlarıyla çepeçevre içine alan cehennemdir.

30-31. Bu ayetlerde ise iman edip salih ameller işleyenlerin yapmış oldukları bu güzel amellerinin karşılığı olan mükâfatlarının asla zayi olmayacağı haber verilmektedir. Ve bunlar için altından ırmaklar akan Adn cennetlerinde altın bilezikler takınmış oldukları halde, ince ve kalın ipeklerden yeşil elbiseler oldğu halde dayalı ve döşeli olan koltuklar üzerine kurulacakları müjdelenmekte ve ne güzel bir karşılama ve ne güzel varılacak bir yer olduğu ifade edilmektedir.

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلاً رَّجُلَيْنِ جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعاً {٣٢} كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ

آتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئاً وَفَجَّرْنَا خِلاَلَهُمَا نَهَراً {٣٣}
وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنكَ مَالاً
وَأَعَزُّ نَفَراً {٣٤} وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ
أَن تَبِيدَ هَذِهِ أَبَداً {٣٥} وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّدِدتُّ
إِلَى رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْراً مِّنْهَا مُنقَلَباً {٣٦} قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ
يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ سَوَّاكَ
رَجُلاً {٣٧}

Meali

32. Onlara şu iki adamı misal olarak ver: Biz bunlardan birine her türlü üzümden iki bağ verdik ve her ikisinin de etrafını hurmalarla donattık, aralarında da bir ekin yetiştirmiştik.

33. O iki bağ da yemişlerini vermiş, hiçbir şey noksan bırakmamış ve ikisinin ortasında da bir nehir akıtmıştık.

34. İki bağ sahibi olan kimsenin başka meyveleri de vardı, malı da vardı. Sonra o arkadaşına konuşarak, ben senden mal bakımından daha zenginim, nefer (birey) bakımından da senden daha güçlüyüm dedi.

35. Ve kendisine haksızlık ettiği halde bahçesine girdi ve dedi ki, bu servetin ebediyen yok olacağını sanmıyorum.

36. Kıyametin kopacağını da zannetmem. Şayet böyle bir şey olur da Rabbimin huzuruna götürülürsem, muhakkak ki ora da bundan (bu yaşantıdan) daha hayırlı bir değişiklik bulurum.

37. Arkadaşı da onunla görüş alışverişinde bulunarak dedik ki: "Seni topraktan sonra bir nutfeden (sperm) den yaratan, daha sonra seni insan haline getireni mi inkâr ediyorsun."

İzahı

32-37. Bu ayetlerde bağı bostanı ve malı-mülkü olan iki adam arasında cereyan eden bir durum hakkında misal verilmekte ve bu misalden insanların ders çıkarması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.

Rivayete göre İsrail oğullarından iki kardeş varmış, biri mümin olan Yahuda, diğeri is kâfir olan kardeş imiş. Bunlar zenginmişler aralarında sekiz bin altını bölüşmüşler. Kâfir olan kardeş hissesine düşenle üzüm bağları, hurmalıklar ve sair mal-mülk almış, mümin olan Yahuda ise, hissesine düşeni Allah rızası için harcamış. İşte bu iki kişinin arasında ki olayı ve konuşmaları Cenab-ı Hak bir ibret dersi olsun diye bu ayetlerde misal vermiştir. Bir insan zengin olunca onu Allah için değil de gurur ve kibirle hiç ölmeyecekmiş gibi ebedi yaşayacağını zanneder. Öldükten sonra da dirilmeyeceğini, bu dünyada yiyip içip eğleneceğini, sadece zevk için yaratıldığını zanneder. Ve kendilerine öldükten sonra dirilmek var dendiği zaman, öyle bir şey olduğunu sanmıyorum ama böyle bir şey olsa bile Rabbim bu dünyada verdiği bu nimetlerin değişik bir şekli olarak yine bana daha iyisini verir diye zanneder. O hep kendini insanların üstün ve efendisi olarak görür. Oysa zenginlik ya da fakirlik bir kimsenin iyi ve üstün, ötekinin de kötü ve aşağı olduğunu göstermez. Allah, bununla kullarını dener. Kim gerçek malın sahibi olan Allah'ı ve onun emirlerini tanıyıp ibadet ve itaat ediyor, kim de mal ve mülkle Rabbine karşı kibirlenip isyan ediyor, onu sadece kendi nefsi için, kendi zevki için harcıyor, Allah Teâlâ buna bakar ve kullarını böyle dener.

لَّكِنَّا هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَداً {٣٨} وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِن تُرَنِ أَنَا أَقَلَّ مِنكَ مَالاً وَوَلَداً {٣٩} فَعَسَى رَبِّي أَن يُؤْتِيَنِ خَيْراً مِّن جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا حُسْبَاناً مِّنَ السَّمَاءِ فَتُصْبِحَ صَعِيداً زَلَقاً {٤٠} أَوْ يُصْبِحَ مَاؤُهَا غَوْراً فَلَن تَسْتَطِيعَ لَهُ طَلَباً {٤١} وَأُحِيطَ

بِثَمَرِهِ فَأَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلَى مَا أَنفَقَ فِيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُشْرِكْ بِرَبِّي أَحَداً {٤٢} وَلَمْ تَكُن لَّهُ فِئَةٌ يَنصُرُونَهُ مِن دُونِ اللهِ وَمَا كَانَ مُنتَصِراً {٤٣} هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَاباً وَخَيْرٌ عُقْباً {٤٤}

Meali

38. Lakin O, Allah benim Rabbimdir, ben Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmam.

39. Kendi bağına girdiğin zaman: "Maşallah lâkuvvete illâ billâh" (Allah dilerse kuvvet yalnız Allah' ındır,) demen gerekmez miydi? Eğer sen beni malca ve evlatça az görüyorsan," (bil ki):

40. "Rabbim bana senin bağından daha iyisini verebilir, seninkinin üzerine de gökten bir yıldırım gönderir de bağını bahçeni koparıp bir toprak haline getirir."

41. "Yahut bağın suyu yere batar da onu bir daha arayıp bulamazsın."

42. Derken o kişinin ürününü (bir afetle) kuşatıldı ve o harcadığı (emeklerine acıyarak) iki avucunu ovuşturmaya başladı. O bağ ise çardakları üzerine çökmüş idi ve diyordu ki: "Ah keşke Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmasaydım."

43. Onun için Allah'tan başka yardım edecek bir toplulukta yoktur ve kendikendine yardım edecek bir durumda da değildir.

44. İşte böyle bir durumda gerçek sahip Allah'tan başka değildir. O, sevap verme bakımından da hayırlıdır, sonuç bakımından da hayırlıdır.

İzahı

38-44. Evet, bu ayetlerde de önceki ayetlerin devamı olarak o iki şahsın arasında geçen konuşmalar anlatılıyor. Ve sonuçta o bağıyla bahçesiyle, kibir ve gururuyla yaşayıp inkârcı olan insan böyle öğünüp dururken hiç ummadığı bir anda Allah'ın afeti gelip bütün emeğini yok eder. Ve bu kişi o zaman nasıl ellerini ovuşturup ah vah ediyorsa, imansız yaşayan, küfür uğurunda emek sarf

eden kimse de bir anda yakalanıp Allah'ın azabıyla karşılaştığı zaman ellerini ovuşturup ah-vah edecektir. Ve keşke Rabbime hiçbir şeyi ortak koşmasaydım, O'na asla ısyan etmeseydim diyecektir.

Belki böyle bir kıssa gerçekten olmamış da olabilir. Fakat Allah Teâlâ olmuş gibi bir misalle inanıp Allah yolunda infak edenlerle, inanmayıp sırf zevki için yaşayan varlıklı olmayı bir kibir ve gurur vesilesi eden kimselerin sonuçlarının ne olacağını bir ibret olarak böyle bir misalla sergilemektedir. Küfrün, zulmün, nankörlüğün ve bencilliğin sonu böyle ibret verici ve hüsrandır.

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاء أَنزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ فَأَصْبَحَ هَشِيماً تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ مُّقْتَدِراً {٤٥} الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَاباً وَخَيْرٌ أَمَلاً {٤٦} وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَاهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَداً {٤٧} وَعُرِضُوا عَلَى رَبِّكَ صَفّاً لَّقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ بَلْ زَعَمْتُمْ أَلَّن نَّجْعَلَ لَكُم مَّوْعِداً {٤٨} وَوُضِعَ الْكِتَابُ فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا وَيْلَتَنَا مَالِ هَذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً إِلَّا أَحْصَاهَا وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِراً وَلَا يَظْلِمُ رَبُّكَ أَحَداً {٤٩}

Meali

45. Onlara dünya hayatını şöyle misallendir. O gökten indirdiğimiz bir su gibidir ki,yerin bitkileri onunla karışır. Sonra (kuruyup) rüzgârların savurduğu çöp kırıntılarhaline gelir. Allah, her şeye kadirdir.

46. Mal ve evlatlar dünyanın süsüdür. Kalıcı olan salih amellerdir. İşte Rabbin katında sevap bakımından da hayırlı, ümit yönünden de hayırlı (olan budur.).

47. Ve bir gün dağları yürütürüz de yeri dümdüz görürsün. Bütün insanları toplayacağız onlardan hiç birini bırakmayacağız.

48. Onlar, saf halinde Rabbine arz olunmuşlardır. "Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi bize geldiniz. Oysa size vadedilen yere toplayamayacağımızı sandınız, öyle mi?

49. O gün herkesin amel defteri ortaya koyulmuştur. (Ey Muhammed!) Suçluların o kitabın içindekilerinden korktuğunu görürsün. Ve derler ki: "Eyvah bize bu nasıl bir kitaptır ki, ne küçük, ne büyük hiçbir şey bırakmamış, hepsini sayıp dökmüş. Ve bütün yaptıklarını hazır bulurlar. Rabbin hiçbir kimseye zulmetmez.

İzahı

45. Evet, bu ayette de yine dünya hayatına bir örnek verilmektedir. Şöyle ki, gökten yağan yağmurun yerdeki kurumuş olan bitkilere karışmasıyla, yer bitkileri hayat bulur, bu bitkilerle yeryüzü süslenir, sonra bu bitkiler kurur, rüzgârın savurduğu çöpler haline gelir. İşte bunun gibi insanlar da doğarlar yaşarlar, büyürler, yaşlanırlar ve sonra o kurumuş cansız otlar gibi olur, bedenleri parçalanır, azaları, her biri toprağa karışır. Ama kudret ve kuvvet sahibi olan Allah (c.c.) o çürümüş bedenleri kıyame günü yeniden diriltip hesap yerinde mahşerde toplar.

46. Oysa: (Mal ve evlat da dünyanın süsüdür. Kalıcı olan ise güzel amellerdir. Rabbin katında sevap ve ümit bakımından hayırlı olanda budur.) Verilen malları, Allah yolunda harcayıp kalıcı hale getirmek, onları hayırlı kazançlara, sevaba dönüştürmek, evlatları hayırlı yetiştirip onları da hayırlı işlere sevk etmek gerekir. Bunları sadece dünyanın zevk ve süsü olarak görmemek gerekir.

47-48. Evet, işte bu ayetlerde de bu fani düny o kurumuş otların çör-çöp olarak savrulduğu gibi kıyamet koparken savrulacağı, dağların da yürütülüp

savrulacağı, yeryüzünün dümdüz olacağı ve bütün insanlar istisnasız mahşerde toplanacakları haber verilmekte. Ve o gün ilk yaratıldıkları gündeki gibi çırıl-çıplak diriltilip saflar halinde mahşer yerine gelip Allah'a arz edileceklerine ve Allah'ın kendilerini dirilteceğine dair bir vadinin olmadığını iddia edenlerin bu yalanlarının yüzlerine vuracağı ifade edilmektedir.

49. O gün herkesin amel defteri ortaya koyularak kendisine verildiği zaman ve içindekileri okuyup gördükleri zaman: (Eyvah bize! "Bu nasıl bir defterdir ki, ne küçük ne büyük hiçbir şey bırakmamış, hepsini sayıp dökmüş," diyecekler ve bütün yaptıklarını orada hazır bulacaklardır. İşte Rabbin hiçbir kimseye haksızlık yapmaz.) Kim ne yapmışsa defterine o yazılmıştır ve kimin defterinde ne yazılı ise onun karşılığını görecek onun hesabını verecektir. Kimseye yapmadığı bir amelin cezası verilmeyecek ve kimsenin yaptığı bir iyiliğinin mükâfatı da asla zayi olunmayacaktır.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِن دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلاً {٥٠} مَا أَشْهَدتُّهُمْ خَلْقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَا خَلْقَ أَنفُسِهِمْ وَمَا كُنتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُداً {٥١} وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا شُرَكَائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم مَّوْبِقاً {٥٢} وَرَأَى الْمُجْرِمُونَ النَّارَ فَظَنُّوا أَنَّهُم مُّوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفاً {٥٣}

Meali

50. Yine o vakti hatırla ki, meleklere: "Âdem'e secde edin," demiştik, onlar da secde etmişlerdi. Ancak cinlerden olan İblis müstesna, o Rabbi'nin emrinden

ötürü fasık oldu. Şimdi siz benden başka onu ve onun neslini mi dostlar ediniyorsunuz? Oysa onlar sizin düşmanınızdır ve bu zalimler için ne kötü bir bedeldir.

51. Ben onları ne göklerin ve ne de yerin yaratılmasında ve ne de kendilerinin yaratılmasında şahit tuttum; saptırıcıları da yardımcı tutmuş değilim.

52. O gün Allah buyurur ki: "Benim ortaklarım olarak zannettiğiniz şeyleri çağırın!" İşte çağırdılar ama kendilerine cevap vermediler. Çünkü onlarla ilahları arasına bir uçurum koyduk.

53. Suçlular ateşi gördüler, artık içine düşeceklerini iyice anladılar, fakat ondan kaçacak bir yer bulamadılar.

İzahı

50. Daha önce birkaç sûrede de geçtiği gibi bu ayette de yine meleklerin Âdem'e secde ettikleri, ancak cinlerden olan İblisin ise, Allah'a karşı gelerek secde etmediği ve bu yüzden de Âdem'e ve onun nesline düşman olduğu bildirilmektedir. Artık öyle olunca onu ve onun nesli olan şeytanları dost eden insanları Allah Teâla, kınamıştır ve zalimlerin ne kötü bir mübadele yaptıklarını haber vermiştir. Öyle bir kötü mübadele ki, kendilerini yaratan, yaşatan, besleyen, rahmetiyle esirgeyen Rablerini dost bilmeleri gerekirken O'nu bırakıp O'nun karşılığında kendilerinin düşmanı olan asla acımayan, İblisi ve onun nesli olan şeytanları kendilerine dost edinmişlerdir.

51. Bu ayette Allah Teâla, acaba insanlar neden beni bırakıp da İblis ve onun neslini dost edinerek, onları ve kâfirleri Allah'a ortak koşuyorlar diye sormaktadır? (Hal bu ki, ben gökleri, yeri yaratırken ve kendilerini de yaratırken onları hazır bulundurup ve kendilerinden bir yardım istemedim. Şimdi onlar nasıl benim ortaklarım oluyorlar?) Yani gökleri, yeri yaratırken onların tapındıkları orada hazır değildiler ve bunları yaratırken kendilerinden de bir yardım istemediği halde şimdi bunlar nasıl hâşâ Allah'ın ortakları oluyor? Siz bu kadar mı aptal ve ahmaksınız?

52-53. Şimdi Allah'ı bırakıp şeytanları dost ederek ortak koşanlara: (O gün Allah, şöyle buyurur. Bana ortak diye iddia edip tapındığınız ilahlarınızı çağırın. Onlar da çağırırlar, fakat onlara cevap veremezler. Çünkü onlarla sahte ilahları arasına bir uçurum koyduk.) Yani Firavun, Nemrut ve Şeddat gibi canlı ilahları

ile onlara tapanlar arasına cehennemde uçurum olan bir vadi vardır. İşte Allah'a ortak koştukları o ilahlarını çağırırlar ama onlar kendilerine bir cevap veremezler. Çünkü cehennemde böyle uçurumdan bir engel vardır, onlar o uçurumun bir tarafında kendileri diğer tarafında herkes kendi cezasını çeker. –Evet, işte o: (Suçlular cehennem ateşini görünce, içine düşeceklerini iyice anlarlar, fakat ondan kaçacak bir yer bulamazlar.) Artık o ebedi olan ceza evine mahkûm olmaktan başka çareleri kalmaz.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِي هَذَا الْقُرْآنِ لِلنَّاسِ مِن كُلِّ مَثَلٍ وَكَانَ الْإِنسَانُ أَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلاً {٥٤} وَمَا مَنَعَ النَّاسَ أَن يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءهُمُ الْهُدَى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ إِلَّا أَن تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ أَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلاً {٥٥} وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ وَيُجَادِلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَمَا أُنذِرُوا هُزُواً {٥٦} وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ فَأَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ إِنَّا جَعَلْنَا عَلَى قُلُوبِهِمْ أَكِنَّةً أَن يَفْقَهُوهُ وَفِي آذَانِهِمْ وَقْراً وَإِن تَدْعُهُمْ إِلَى الْهُدَى فَلَن يَهْتَدُوا إِذاً أَبَداً {٥٧} وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ لَوْ يُؤَاخِذُهُم بِمَا كَسَبُوا لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَ بَل لَّهُم مَّوْعِدٌ لَّن يَجِدُوا مِن دُونِهِ مَوْئِلاً {٥٨} وَتِلْكَ الْقُرَى أَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِم مَّوْعِداً {٥٩}

Meali

54. Andolsun ki, biz bu Kur'an da her çeşit misali açık seçik anlattık. Fakat insan her şeyden daha çok tartışan oldu.

55. Kendilerine hidayet geldiği zaman insanları inanmaktan ve Rablerine istiğfar etmekten alıkoyan şey, ancak evvelkilerine uygulanan âdetin (azabın) kendilerine gelmesini yahut da açıktan karşılaşacakları bir azabı beklemeleridir.

56. Biz elçileri sadece müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. İnkâr edenler hakkı batılla gidermek için mücadele ediyorlar. Onlar ayetlerimle ve uyarıldıkları şeyle (azapla) alay ettiler.

57. Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatıldığı halde onlardan yüz çeviren ve ellerinin (yapıp) takdim ettiği kötülükleri unutandan daha zalim kim olabilir? Biz' de onların kalpleri üzerine onu anlamalarına engel olan perde ve kulaklarının içine de sağırlık koymuşuzdur. Artık sen onları doğruya ermeleri için çağırsan da, onlar ebedi doğruyu eremezler.

58. Buna rağmen Rabbin yine de çok bağışlayan ve merhamet sahibidir. Eğer onlar yaptıklarıyla hemen cezalandırsaydı, onları hemen cezalandırırdı. Fakat onlara vadedilen bir süre vardır, o geldiği zaman Allah'ın azabından kurtulacak bir yer bulamazlar.

59. İşte şu şehir (halkları) zulmettikleri için helâk ettik. Onları helâk etmek için de belirli bir zaman tayin etmiştik.

İzahı

54. Bu ayette Kur'an i-kerimde her şeyin misallerle geniş-geniş açıklanmasına rağmen, yine de insanların çoğu Kur'an hakkında ileri geri konuşarak, tartıştıkları beyan edilmektedir.

56. Bu ayette ise insanlara doğruyu gösteren Kur'an gelip hidayet yolunu gösterdikten sonra, onların inanmalarına ve Rablerine günahlarından dolayı istiğfar etmelerine mani hiçbir şey, hiçbir sebep olmadığı, ancak önceki iman etmeyen azgınların başlarına gelecek olan bir azabın engel olduğu bildirilmektedir. Yani kendilerine hak ve hakikatleri gösteren, doğru yolu gösteren Kur'an geldikten sonra hala direnip inanmayan, Rablerine dönmeyenler, artık kendilerinden önceki inkârcıların başına gelen dünyevi bir ceza ve yahut da inkâr ettik-

leri ahirette ki, azabın başlarına gelmesini beklerler. Yoksa bunlar bu iki şeyin başlarına gelmesinden başka bir şey beklemezler, bunların sonucu budur.

56. Bu ayette gönderilen bütün peygamberler hem Allah'ın azabıyla korkutup, uyardıkları, hem de inananları cennetle müjdeledikleri haber verilmektedir. Fakat kâfirler batıl inançlarıyla peygamberlerin getirdiği hakkı alt etmek yok etmek için mücadele etmişlerdir ve Allah'ın ayetleriyle alay etmişlerdir. İşte geçmişteki kâfir ve müşrikler peygamberlere karşı, hakka karşı nasıl mücadele etmişlerse, bunlar da aynı şekilde Peygamber (a.s.)'a karşı mücadele etmektedirler. Ve onların sonları nasıl hüsranla sonuçlanmışsa, bunların sonları da öyle hüsranla sonuçlanacaktır.

57. Bu ayette de Allah Teâla, ayetlerinin, kendilerine hatırlatıldığı halde onlardan yüz çevirenlerden daha zalim kim olabilir? diye sormaktadır. Ve bu tavırlarından ötürü de Allah (c.c.) onların kalplerinin üzerine anlamamaları için bir perde gerdiğini, kulaklarına da ağırlık, sağırlık damgası bastığını ve artık bunlar hidayete çağrılsalar da ebedi hidayeti bulamayacaklarını beyan etmektedir. Çünkü onlar Allah'a karşı kibirlenip ve O'na sırt çevirdikleri için Allah da onların kalplerini mühürlemiş, kulaklarına ağırlık ve sağırlık damğasını basmıştır.

58. Bu ayette ise bütün bunlara rağmen Allah (c.c.) çok bağışlayıcı ve merhamet sahibi olduğunu, bel ki pişman olur yaptıklarından dönerler diye bu dünyada onlara belli bir süre mühlet verdiğini ve böylece onları bağışlayıp esirgeyeceğini ifade etmektedir. Fakat eğer Allah Tâla, inkâr ve isyan edenleri bu yaptıkları ile hemen cezalandırılmalarına hüküm vermiş olsaydı, hemen cezalandırırdı. Ancak Allah (c.c.) kâfirlere de dünyada yaşamaları için bir süre vermiştir, o süre bitince de kimse O'nun azabından kutrulacak ve kaçacak bir yer bulamaz.

59. Evet, bu ayette ise Allah Teâla, kendisine ve peygamberlerine karşı gelen ve halkı zalim olan şehir halklarını geçmişte nasıl helâk etti ise, bu ümmetin zalim olanlarını da öyle helâk edeceğini haber vermekktedir. Allah'ın sünneti âdeti ve hükmü hep böyle olmuştur, yine öyle olacaktır.

وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِفَتَاهُ لَا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقُباً {٦٠} فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا

فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَباً {٦١} فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتَاهُ آتِنَا غَدَاءنَا لَقَدْ لَقِينَا مِن سَفَرِنَا هَذَا نَصَباً {٦٢} قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنسَانِيهُ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَباً {٦٣} قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِ فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصاً {٦٤} فَوَجَدَا عَبْداً مِّنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِندِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْماً {٦٥} قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَى أَن تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ رُشْداً {٦٦} قَالَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْراً {٦٧} وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْراً {٦٨} قَالَ سَتَجِدُنِي إِن شَاء اللَّهُ صَابِراً وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْراً {٦٩} قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْأَلْنِي عَن شَيْءٍ حَتَّى أُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْراً {٧٠}

Meali

60. Ve Musa bir vakit genç adamına demişti ki: İki denizin birleştiği yere ulaşacağım veya uzun bir zaman yürüyeceğim.

61. Vakta ki, ikisi de iki denizin birleştiği yere vardıklarında balıklarını unuttular. Balık sıyrılarak denize yolunun tutup gitti.

62. İki denizin birleştiği yeri geçtikleri zaman, Musa genç arkadaşına: "Kuşluk yemeğimizi getir, andolsun ki yolculuğumuzda epey yorulduk," dedi.

63. (Genç arkadaşı) "görmedin mi? Kayaya sığındığımız vakit, balığı unuttum, balık şaşılacak bir şekilde denize yolunu tutup gitmişti, onu hatırlamamı muhakkak ki şeytan unutturdu," dedi.

64. Musa da dedi ki: "İşte aradığımız yer orası idi." Tekrar izlerine gerisin geri döndüler.

65. Nihayet kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet verdik ve tarafımızdan bir ilim öğrettik.

66. Musa, ona: Allah'ın sana öğrettiği ilim ve hikmetten bana öğretmen için sana tabi olabilir miyim? dedi.

67. O da sen benimle beraber olmaya asla sabredemezsin, dedi.

68. Hem sen tamamen haberdar olmadığın bir şey üzerine nasıl sabredebilirsin?

69. Musa dedi ki: "İnşallah beni elbette sabredenlerden bulursun ve sana hiçbir işinde karşı gelmem.

70. (Hızır (a.s.)) dedi ki: "Eğer bana tabi olacaksan, artık bana hiçbir şeyden sorma, tâ ki ondan sana ben haber verinceye kadar."

İzahı

60-70. Bu ayetlerde Musa (a.s.)'la Hızır (a.s.)'nın kıssası anlatılmakta ve bir genç adamdan bahsedilmektedir ki bunun Yuşa (a.s.) olduğu rivayet edilmektedir.

Bugün bazı ilahiyatçı, hatta profesör unvanı almış bazı kimseler Hızır (a.s.)'ı inkâr etmektedirler ve bunu da yukarda 65. ayette Allah Teâlâ: (Kullarımızdan bir kulumuz,) diye buyurup isim vermemesini delil gösteriyorlar. Bunun Hızır olmadığı herhangi bir kul olduğunu söylemektedirler. Ve şöyle bir zehaba kapılmaktadırlar. Yani bu şahsın Musa'yı olgunlaştırması, onu yetiştirmesi gibi bir durum olur diyerek bunun Hızır olmadığını söylemektedirler. Oysa Kur'an da isim verilmeyen nice şeyler vardır ki, onlar Kur'an'ın işaretiyle, ya da hadislerle açıklanmış ve tefsir edilmiştir. Hal bu ki, Kur'an da domuzun dışında eti yenmeyen hiçbir hayvanın adı zikredilmemiştir. Şimdi Kur'an da adı açıkça zikredilmedi diye, sırtlanın, aslanın, kaplanın ve saire yırtıcı ve pis olan hayvanların etine helal mi diyeceğiz? Kur'an da: (Pis olanlar size haram kılındı,) diye buyrularak işaretle bu hayvanların haram oldukları bildirilmiştir. Ya da bazılarının haram olduğunu hadisler haber vermekte, tefsir etmektedir. Oysa Hızır a.a. hakkında hadis de vardır. Bu hadisleri de zayıf diyerek inkâr etmektedirler.

Zayıf bir hadis bile olsa bu ayetin tefsirinde bu kula Hızır denmesi bu ayete bir zarar vermez. Netice de bu ayette ifade edilen bir gerçek vardır. Musa (a.s.)'ın böyle bir zatla karşılaştığı kesindir. Musa'nın illâ da onunla karşılaşması, Hızır (a.s.)'ın onu terbiye etmesi anlamına gelmez. Nitekim rivayet ve yorumlara göre Musa (a.s.)'ın Hızır (a.s.) la karşılaşmasının sebebini yakında zikredeceğiz. Yine yukarda metinde geçen ayette Musa'nın genç bir adamını yanına alması hususunda da isim verilmemesi onun da Yuşa (a.s.) olmadığı anlamına gelmez. Onun da Yuşa (a.s.) olduğu bir takım rivayet ve bilgilere dayandırılmaktadır. Aslında bunun şu ya da bu olması çok önemli değil, önemli olan bu yolculuğun altında yatan hikmettir ki, dediğim gibi bu da pek yakında açıklanacaktır.

Bu konu ile ilgili Buhari, Müslim, Tirmizi, Nese'i, Ebu Davud ve diğer hadis kitaplarında da rivayet edildiği üzere Said b. Cübeyr şöyle demiştir. İbni Abbas'a dedim ki: Nevfe'l-Bukali, Hızır'ın arkadaşlık yaptığı Musa İsrail oğullarının Peygamberi olan Musa değil, başka bir Musa'dır, dedi. Siz buna ne dersiniz? İbni Abbas bunun üzerine o Allah düşmanı yalan söylemiş, dedi. Ve Peygamber (a.s.)'dan naklen uzun bir hadis rivayet ederek anlattı. İşte o hadiste özetle şöyle buyrulmuştur. "Hazreti Musa bir gün kalkıp kavmine hitap ederken kendisine zamanın bilgini kimdir?" diye bir soru soruluyor. O da Peygamber olduğunu düşünerek benim, demiş. İşte bu soruyu Allah'a havale etmediği için, Cenab-ı Hak ona: "İki denizin birleştiği yarda kullarımdan bir kuluma var, o bazı şeylerde senden bilgin, onunla arkadaş olacaksın," diye vahyi etmiş. Musa da "Ey Rabbim! bu nasıl olacak" demiş. Allah Teâlâ da ona: "Balıklardan bir balık tut kabına koy, balığı nerede kaybedersen orada buluşacaksın," buyurmuş. O da balığı bir kaba koyup Yuşa (a.s.)'ı de yanına alarak yola çıkmış ve denizin kenarında sarp bir kayalığa varmışlar. Orada ikisi de başlarını koyarak uyumuşlar. O esnada balık da muzdarip olup kabdan sıçrayıp çıkmış ve denize giden bir serapta yol tutup gitmiş. Yuşa (a.s.) bunu fark etmiş, Musa (a.s.)'ın bundan haberi yok, Yuşa da bunu unutmuş. Geriye kalan bir gün bir gecelik yollarına devam etmişler. Ta ki ertesi gün kuşluk vakti olunca Musa (a.s.) Yuşa'ya kahvaltıyı getir de kahvaltı edelim demiş. Yuşa o zaman balığın kabdan çıkıp denize gittiğini hatırlamış ve "eyvah, o sarp kayalıkta uyurken balık kabdan sıçrayıp denize aktı, fakat şeytan bunu sana haber vermemi bana unutturdu," demiş.

Bunu üzerini izleri üzere gerisin geri dönmüşler ve balığın denize aktığı noktada Hızır (a.s.) ile karşılaşmışlar. Ve işte bu noktadan itibaren Musa (a.s.) ile Hızır (a.s.)'ın yolculukları başlamıştır ki, önümüzde ki, ayetler onların bu yolculuklarını ve bu yolculuk esnasında Musa ile Hızır (a.s.)'ın aralarında geçen olayların nasıl olup geliştiğini anlatmaktadır.

Hızır a.s'ın hayatı hakkında da muhtelif rivayetler vardır. Bazı rivayetlere göre esas adı Belyân b. Milkan imiş. Hızır denmesinin sebebi ayak bastığı yerde yeşillik olurmuş. Fakat bana göre öyle değil de darda kalanların imdadına koşup orada hazır olduğu için Hızır denmiştir. Bazıları bunun İlyas Peygamber olduğunu söylemektedirler. Bazılarına göre Allah dostlarından bir velidir ve kendisine Allah tarafından ledün ilmi verilmiştir ki, bana göre de daha doğru olan görüş budur. O bir peygamber değildir. Çünkü Musa büyük Peygamberlerden bir zattır. İlyas ise küçük peygamberlerdendir ve onun zamanında Harun (a.s.)'dan başka bir peygamber olduğuna dair bir bilgi de yoktur. Bazılarına göre de Hızır bir zat, İlyas ayrı bir zattır, bunların yılda bir kere Kâbe de buluşup kucaklaşıp, ayrıldıkları rivayet edilir ki, bunlar sahih olan rivayetler değildir. Ve bunlar üzerinde durmakta çok önemli değildir. Burada önemli olan Musa (a.s.) ile Hızır (a.s.)'ın neden karşılaştıklarını anlayabilmek ve bundan ders çıkarmaktır. O da şudur ki bir insan peygamber dahi olsa temkinli olmalı her şeyi ben bilirim, dememeli, bildiğini söylemeli, bilmediğini ise Allah'a havale etmelidir. Musa (a.s.) vaaz ederken zamanın en bilgini kimdir, sualine karşı benim demesi yüzünden böyle bir imtihana tabi tutulmuştur. Nitekim yine bazı tefsirlerde yazılı olduğu gibi Hızır (a.s.) la Musa (a.s.)'ın yolculukları ve arkadaşlıkları biterken ve yaptığı işlerin sebebini anlattıktan sonra Hızır (a.s.) Musa (a.s.)'a: "Ey Musa! Şu kuşu görüyor musun? Denize gagasını batırıp çıkarınca denizden ye bir damla ya da iki damla su çıkarıyor onunda yarısı gerisingeri denize düşüyor. İşte senin bilginle benim bilgim bu kuşun denizden gagasıyla çıkardığı kadar bile değildir. Gerçek deryanın sahibi, bilginin sahibi Allah'tır. Sana ilmin bir köşesinden verilmiş, bana başka bir köşesinden verilmiş, senin bildiklerin birçok bilgiyi ben bilemem, benim bildiğim bazı bilgileri de sen bilemezsin. Meselenin sırrı işte burada yatmaktadır. Musa sorulan soruya zamanın en bilgini benim dediği için bu imtihandan geçmiştir.

فَانطَلَقَا حَتَّى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئاً إِمْراً {٧١} قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْراً {٧٢} قَالَ لَا تُؤَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْراً {٧٣} فَانطَلَقَا حَتَّى إِذَا لَقِيَا غُلَاماً فَقَتَلَهُ قَالَ أَقَتَلْتَ نَفْساً زَكِيَّةً بِغَيْرِ نَفْسٍ لَّقَدْ جِئْتَ شَيْئاً نُّكْراً {٧٤} قَالَ أَلَمْ أَقُل لَّكَ إِنَّكَ لَن تَسْتَطِيعَ مَعِي صَبْراً {٧٥} قَالَ إِن سَأَلْتُكَ عَن شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِن لَّدُنِّي عُذْراً {٧٦}

Meali

71. (Bu buluşmadan sonra) ikisi beraber yürüdüler, nihayet bir gemiye bindikleri zaman o (Hızır) gemiyi deldi. Musa ona: "Geminin içindekilerini boğmak için mi deldin? Doğrusu çok kötü bir iş yaptın," dedi.

72. (Hızır da ona): "Sen asla benimle sabredemezsin, demedim mi?" dedi.

73. (Musa): "Unuttuğum şeyden dolayı beni suçlama ve bu işimden dolayı bana bir güçlük çıkarma," dedi.

74. Yine ikisi beraber yürüdüler nihayet bir erkek çocuğa rastlayınca (Hızır) onu öldürdü. Musa ona: "Sen haksız yere bir masum çocuğu mu öldürdün? Doğrusu sen çok çirkin bir şey yaptın," dedi.

75. (Hızır): "Doğrusu sen benimle asla sabredemezsin, demedim mi?" dedi.

76. (Musa) dedi ki: "Eğer bundan sonra sana bir şey sorarsam bana arkadaş olma! Gerçekten artık benim tarafımdan sana karşı ileri sürülecek bir mazeret kalmadı."

İzahı

71-76. Evet, bu ayetler yine Hızır ile Musa (a.s.)'ın arkadaş olup yolculuklarına devam ettiklerini anlatmaktadır.

Şöyle ki, Musa a.s: Hızır (a.s.)'ın yaptıkları işlerin arka planını, sebeplerini bilmediği için onun bu görünüşte ki yaptıkları işlerin kötülüğüne bakarak sabredememiş ve Hızır (a.s.)'ı bu yaptıklarından dolayı kınamıştı. O da baştan işime karışmayacaksın, diye söz vermemiş miydin? diyerek ona bu sözünü hatırlattı. Ve sonun da Musa (a.s.) artık yaptığın işleri niye yaptın diye bir daha sormayacağım, çünkü sana karşı artık kendimi mazur gösterecek halim kalmadı diyerek son kez, özür beyan etti ve bir daha işine karışırsam benimle arkadaşlığa devam etme dedi.

فَانطَلَقَا حَتَّى إِذَا أَتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلَهَا فَأَبَوْا أَن يُضَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَاراً يُرِيدُ أَنْ يَنقَضَّ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتَ لَاتَّخَذْتَ عَلَيْهِ أَجْراً {٧٧} قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنِكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِع عَّلَيْهِ صَبْراً {٧٨} أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدتُّ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءهُم مَّلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْباً {٧٩} وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَن يُرْهِقَهُمَا طُغْيَاناً وَكُفْراً {٨٠} فَأَرَدْنَا أَن يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْراً مِّنْهُ زَكَاةً وَأَقْرَبَ رُحْماً {٨١} وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنزٌ لَّهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحاً فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنزَهُمَا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ تَسْطِع عَّلَيْهِ صَبْراً {٨٢}

Meali

77. Yine ikisi yürüdü ve nihayet vardıkları kasaba halkından yiyecek istediler. Kasaba halkı ise bu ikisini misafir etmekten imtina ettiler. Fakat orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar buldular. (Hızır) onu doğrultmak istedi ve doğrulttu. Musa: "İsteseydin buna karşı bir ücret alabilirdin," dedi.

78. (Hızır) dedi ki: "Artık bu seninle benim aramda ayrılıktır, (sen yine işime karıştın.) Şimdi sana o sabredemediğin şeylerin açıklamasını haber vereceğim."

79. Şimdi gemiye gelince o denizde çalışan yoksullara ait idi, onu kusurlu kılmak istedim. Çünkü onların arkalarında bir hükümdar vardır ki, (gelip) bütün gemileri gasbedecek.

80. Oğlan çocuğuna gelince onun ana-babası mümin kimselerdir. Fakat bu çocuğun onları azgınlığa ve küfre sürükleyeceğinden korktuk.

81. (Hızır) istedik ki, Rableri o çocuğun yerine kendilerine daha temiz ve daha merhametli bir çocuk versin.

82. Duvara gelince o kasaba da iki yetim erkek çocuğa aitti, altında da onlara ait bir hazine vardı. Babaları da iyi bir kimse idi onun için Rabbin istedi ki, o iki çocuk erginlik çağına ulaşsın (ona sahip çıksınlar.) Oysa bunları ben kendiliğimden yapmadım. İşte sabredemediğin işlerin tevili, iç yüzü budur.

İzahı

77-78. Bu ayetlerde de Musa (a.s.) ile Hızır'ın yolculuğanun devam ettiği anlatılmaktadır. Evet, bunlar bir kasabaya vardılar, o kasaba halkından yiyecek istediler, fakat kimse onları misafir etmedi. O esnada o kasabada yıkılmak üzere bir duvar gördüler. Hızır o duvarı yıkık yerinden sökerek yaptı. Fakat kendilerini misafir etmedikleri için, Musa (a.s.) buna içerlemiş olsa gerek ki, Hızır'a: "Bunun ücretini isteyebilirdin," dedi. Hızır da artık seninle daha fazla arkadaşlık yapamayacağım, yine sabredemeyip işime karıştın, şimdi sana sabredemediğin bu yaptığım işlerin sebebini açıklayayım, sen yoluna, ben de yoluma dedi.

79-82. Bu ayetlerde de Hızır, Musa (a.s.)'ın itiraz ettiği işlerin sebebini, arka pilanını anlatmaktadır. Hızır, gemiyi delmemin sebebi şudur, dedi. (Bu gemi denizde çalışan yoksullara aitti) onu tamamen delip gemiyi batırmak niyetinde değildim: (Ancak sadece kusurlu bir hale getirdim. Çünkü arkadan gelecek zalim

bir hükümdar bütün gemilere el koyup gasbedecek.) Ben bunu kusurlu hale getirdim ki, buna tenezzül edip gasbetmesin ve bu yoksul insanlar da işlerine devam edip geçimlerini bundan sağlasın, benim gayem işte bu idi. –(Şimdi çocuğu öldürmeme gelince, onun ana ve bası mümin insanlar.) Fakat bu çocuk büyüyünce azgın biri olacak ve: (Anne-babasını da azgınlığa ve küfre sürükleyecek.) Şimdi onun öyle masum olduğuna bakma. Öyle ya bütün çocuklar küçükken masumdurlar. Firavun da, Nemrutta, Ebu Cahil da hepsi çocukken masumdular, ama büyüyünce her biri bir zalim oldu, ilahlık iddiasında bulundular. Evet, işte bu çocukta şimdi böyle ama büyüyünce azgın biri olacak. –(Ve ben istedim ki bu ana-babaya Rableri bu çocuktan daha hayırlı, daha temiz ve merhametli bir çocuk versin. –Duvara gelince bu o kasabada iki yetim çocuğa aittir ve altında da hazine var, babaları da iyi bir kimse idi. Onun için Rabbin istedi ki, o iki çocuk erginlik çağına gelip) o hazineye sahip olsunlar. Yani ben bu duvarı yapmasaydım yıkılacaktı derken altındaki hazine meydana çıkacaktı ve böylece başkalarının eline geçecekti. Ben onu burada sakladım ki, bu çocuklar büyüyünce hazinelerine sahip çıksınlar: (Ve hal bu ki, ben bunları kendiliğimden yapmadım, işte sabredemediğin işlerin tevili, arkasındaki sebepler bunlardır.)

Daha öncede söylemiştik Hızır'ın peygamber olup olmadığı, yaşayıp yaşamadığı hakkında farklı rivayet ve yorumlar vardır. Bu konuda tefsircilerle tasavvufçular arasında büyük ihtilaflar vardır İbni Kayyimi-Cavzi'ya göre Hızır'ın hayatta olduğu ile ilgili rivayet edilen bütün hadisler uydurmadır, bir tek sahih hadis dahi yoktur, demiştir. Alusi de bütün hadisleri tetkik ettikten sonra aklın ışığı altında Hızır'ın hayatta olmadığını doğrulamaktadır. Hızır-ı gördük diyenlerin sözleri ise şüphelidir ama olsa-olsa belki başka bir salih kimseyi görmüş olabilir ve onun Hızır olduğunu iddia etmiş olabilirler.

İbni Teymiyye de bir fetvasında şöyle demektedir. "İnsanlardan bazı kimseler cinlerden bazılarına sığınırlardı bu da onların (cinlerin) şımarıklıklarını daha da artırırdı. Nitekim cin sûresinin 6. ayetinde: (Şuda bir gerçek ki, insanlardan bazı kimseler, cinlerden bazı kimselere sığınırlardı da, onların taşkınlıklarını daha da artırırlardı.) buyrulmaktadır. İşte Hızır-ı gördüm diyenler de zaman-zaman cinleri görmüş, onu Hızır sanmış olabilirler. Oysa Musa devrindeki Hızır ölmüştür. Zira sağ olmuş olsaydı gelip Peygamberimize iman eder ve onunla beraber savaşırdı," diye o da böyle yorumlamıştır.

Ancak âcizane ben İbni Teymiyyenin sadece bu konuda değil birçok konuda ki fikirlerine katılmıyorum. Burada kesin bir bilgiye dayanarak fetva vermiyor, tamamen felsefe yapıyor. O zaman onun bu felsefesine karşı şöyle bir felsefe oluşturulabilir. Acaba Hızır Musa (a.s.) zamanında hazreti Musa ya gelerek ona iman ettiğini söyleyip ve onunla beraber savaştı mı? Oysa ayetlerden anlıyoruz ki Musa (a.s.) Allah'ın emriyle gidip onunla tanışıp ve arkadaşlık yapmak istemiştir ve sonrası da malum. Bu olay olmasaydı Hazreti Musa onu bilmiyordu, ama belki de o Musa'yı biliyordu ve ona iman etmişti ve beklide kendini bildirmeden onunla beraber savaşıyordu, kim bilir. Allah (c.c.) onu darda kalmış insanların yardımına koşturmaya kadir değil midir? Her şey O'nun bilgisiyle, O'nun izniyle ve O'nun emriyle olmaktadır. Hele-hele cinleri görüp onları Hızır sanıyorlardı demek hiç de mantıklı gelmiyor. Fakat bununla beraber tasavvufçuların abartılarına da katılmadığımı ifade edeyim.

Onlardan birinin abartılı söylediği sözleri sizlere nakletmek istiyorum. Adapazarı Geyve ilçe merkezde imam iken Bolu'nun Göynük ilçesinde bulunan Akşemsettinin kabrini ziyarete gittik. Orada Hızır (a.s.)'la ilgili şöyle bir hikâye naklettiler. Tabi bunu nakleden bir tarikat mensubu olan bir kimse idi. Ve bu zat şöyle dedi. Akşemsettin hazretleri bir Cuma günü Göynük merkez cami'in de vazederken Ömer Sikkin (bıcakçı) Ömer hazretleri de arkasını minbere dayamış onun vaazını dinliyormuş. Ve Akşemsettin, Hızır (a.s.)'dan bahsediyormuş. Oysa Hızır (a.s.) da kürsünün dibinde oturup onu dinliyormuş. Ömer Sikkin başını kaldırıp Akşemsettin'e sert bir şekilde bakınca, Akşemseddin acaba konuşurken bir hatamı ettim diye sözlerini dikkatle tekrarlamış. Ne ise vaaz bitmiş cumayı kılıp çıkmışlar. Ömer Sikkin daha önce çıkmış giderken Akşemsettin Arkadan yetişmiş, vazederken kendisine öyle sert bakışının sebebini sormuş. O da tebessümle cevap vermiş, sen Hızırdan bahsederken o kürsünün dibinde oturmuş seni dinliyordu demiş. Oysa o camide bana anlatılan bu hikâyeden ve buna benzer anlatılan hikâyelerden şahsen ben bu gibi hikâyelerin bazı taassupçu cahil tarikat mensuplarının, kerametlerini isbat için uydurdukları şeyler olduğu kanaatindeyim. Öyle şeyler söylüyorlar ki inanılacak gibi değil, bir şeyhi peygamberlerin üzerine çıkarıyorlar, hatta şirk derecesine varan sözler söyleyip böyle davranışlarda bulunuyorlar. Böyle ifrat ve tefritten söz ve davranışlardan kaçınmak lazımdır. Bazı kesin olmayan bilgileri de Allah'a havale etmek lazımdır. Nitekim

bazı cahil hiçbir dini bilgiye sahip olmayan kimseler bir tarikatın adını kullanarak çıkıp kendilerine göre bir cemaat oluşturuyor, şeyhlik makamına geçip saçma saban sözler söyleyip, saçma sapan işler yapıyorlar. Onlara, peki hiçbir bilgiye sahip olamayan şeyh olabilir mi, irşat makamında olabilir mi? Dediğimiz de hemen Hızır (a.s.) gibi bazı zatları örnek göstererek onları istismar etmeye kaklışarak, işte o şeyhlere da ilmi ledünden bilgi verilmiştir gibi, savunmalara geçiyorlar. Oysa İlmi-ledün Allah Tarafından verilen bilgiler, demektir. Allah'ın öğrettiği bilgiler Kur'an la ters düşer mi, Peygamberin, sünnetine ters düşer mi? Allah katından ilim veriliyor dedikleri birçok sahte tarikat şeyhiyim diye geçinenler külliyen cahil olan kimseler. Hatta içlerinde namaz sahih olacak şekilde Kur'an okumasını bile bilmeyenler var. Bazı saçma sapan konuştuklarına da kılıf bulmaya çalışıyorlar. Biz dinin zahirini değil, Kur'an'ın zahirini değil, batınını biliyoruz, gibi laflar ediyorlar. İşte bakınız Hazreti Musa şeriatın zahirini biliyordu, Hızır ise batını ilimleri biliyordu, gibi kendilerinden büyük laflar ederek, kendilerine pay çıkarmaya çalışıyorlar. Oysa yukarda da ifade ettiğim gibi bu konu sadece Hazreti Musa'nın bir sözünden ötürü, Cenab-ı Hakkın ona bir ikazı anlamında imtihan etmesinden ibarettir. Yoksa Hızır'ın Musa (a.s.)'dan daha bilgili olduğu anlamına gelmez. Nitekim İmamı Rabbani Mektubatının birinci çitlin de ve kırk üçüncü mektubunda şöyle demiştir. "Bazı insanlar dinsizlik ve zındıklığa meylederek esas gaye olan şeriatın zahirinin ötesinde hayal kurmuşlardır. Hayır, asla, sonra yine hayır, asla ki, böyle bir kötü inançtan Allah'a sığınırız. Tarikat ve şeriat birbirinin aynıdır, aralarında kıl kadar uyumsuzluk yoktur. Şeriata aykırı olan her şey reddedilir ve şeriata aykırı iddia edilen her şey zındıklıktır."

Evet, işte şeriata aykırı olan hiçbir şeyin batını olamaz. Zaten Hızır (a.s.) hikmetini açıkladığı şeylerle ilgili diyor ki: (Bu yaptığım işler benim kendimden değildir.) Yani ben bunları kendi bilgime dayanarak yapmadım, Allah Teâlâ'nın emri ve O'nun izniyle yaptım.

Şimdi sonuç olarak acizane ben Hızır (a.s.)'ın yaşadığını reddedenlerin, görüşüne de, yaşıyor diyenlerin görüşüne de katılmıyorum. Yaşadığını reddedenler diyorlar ki dünyada hiç kimsenin kıyamete kadar yaşaması mümkün olmaz. İşte yaşasaydı şöyle olurdu böyle olurdu. Yok, cin görenler Hızır sanmışlardır, falan gibi sözlerin çok doğru olduğunu sanmıyorum. Allah dilerse yaşatır. İblise

kıyamete kadar ömür vermiştir. O halde Allah (c.c.) dilerse ona da ömür verebilir. Yaşıyor diyenlerin de kati ve sahih delilleri yoktur, birçoğu da onu istismar etmektedirler. Mesela bizim köyümüzde komşularımızın biri çok fakir-zaruret içerisinde yaşarken, sonra onlar biraz toparlanıp zengin olunca efendim köyde bir şayia çıkardılar ki bunlar çobanlık yaparken Hızır (a.s.) rastlamış ve onlara yarın hayvanları falanca otlak yerine götürün demiş. Onlar da oraya hayvanları götürüp otlatırken orada bir güveç altın bulmuşlar. İşte böyle birinin işi iyi gidince, ya da kısa zamanda zengin olunca ve sair Hemen Hızır rastlamış şöyle olmuş, böyle olmuş, hazine bulmuş şeklinde dedikodular yayılır. O zaman Hızır (a.s.)'ın yaşayıp yaşamadığı hususunda en doğrusunu Allah bilir deyip O'na havale etmek en doğru olur sanırım.

وَيَسْأَلُونَكَ عَن ذِي الْقَرْنَيْنِ قُلْ سَأَتْلُو عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْراً {٨٣} إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِن كُلِّ شَيْءٍ سَبَباً {٨٤} فَأَتْبَعَ سَبَباً {٨٥} حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِندَهَا قَوْماً قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَن تَتَّخِذَ فِيهِمْ حُسْناً {٨٦} قَالَ أَمَّا مَن ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ إِلَى رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَاباً نُّكْراً {٨٧} وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً فَلَهُ جَزَاء الْحُسْنَى وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْراً {٨٨}

Meali

83. Bir de sana Zülkarneynden sorarlar. De ki yakında size bir hatırlatma olarak okuyacağım.

84-85. Doğrusu biz onu (Zülkarneyn) i yeryüzünde iktidar sahibi yaptık ve ona her şeyden dolayı bir sebep kıldık. –O da bir yol tuttu.

86. Nihayet güneşin battığı yere vardığı zaman, güneşi san ki bir balçığa batıyor olarak buldu ve yanında da bir kavim buldu. Biz ona dedik ki: "Ey Zülkarneyn! Ya onları cezalandırırsın veya onlara iyilikte bulunabilirsin.

87. O da dedi ki: "Kim zulmederse, ona azap edeceğiz; sonra Rabbine geri döndürülecek ki, o da onu görülmemiş bir azapla cezalandıracaktır.

88. Ama her kim de iman edip salih ameller işlerse, ona da güzel bir mükâfat vardır ve ona yakında emrimizden de kolayını söyleyeceğiz.

İzahı

83. (Ve sana Zülkarneynden soruyorlar. De ki yakında ondan bir anı olarak okuyacağım.)

Bu sûrenin başında da nakletmiştik bazı rivayetlere göre Yahudilerin teşvikiyle Kureyş müşrikleri Zülkarneyn hakkında Peygamber (a.s.)'a soru sormuşlardı. Tabari tefsirinde ise Âmir b. Ukbadan rivayet edildiğine göre Âmir şöyle demiştir: "Bir gün Allah'ın Resulüne hizmet ediyordum, huzuruna çıktığımda kitap ehlinden bir toplulukla karşılaştım: Biz Resulüllah s.a.v.'e soru sormak istiyoruz ve bize izin iste," dediler. Ben de huzuruna varıp haber verdim! O da onların: "Benimle ne işleri var? Buyurdular. Sonra bana su dök! Dedi. Abdest alıp namaz kıldı ve namaz bitince yüzünde ki sevinci anladım. Sonra onları ve ashabımdan da kimleri görürsen onları içeri al, diye buyurdu. Böylece onlar içeri girip Peygamberimizin huzurunda dikildiler. Peygamberimiz de onlara isterseniz kendi kitabınızda yazılı olan şeylerden sorunuz, ben size cevap vereyim! Onlar da biz okumadan sen bilgi ver dediler. Peygamberimiz de: "Kitabınızda bulduğunuz şeylerden ve Zülkarneynden soruyorsunuz, öyle mi? Onun hikâyesini yakında okuyacağım, buyurdu. Fakat inşallah demeyi unuttuğu için bir rivayette on beş gün bir başka rivayette ise kırk gün vahyi gelmedi. Daha önce de yazmıştık onların üç soruları vardı biri Ruh hakkında idi, diğeri Ashabı Kehf ve biri de Zülkarneyn hakkındaki soruları idi ki, ikisini daha önceki ayetlerde açıklanmıştı. Şimdi de bu ayetlerle Zülkarneyn'i açıklanmaktadır.

Zü'l-Karneyn: Luğat olarak (zü) sahip demek, (karneyn) ise birçok manalara gelmektedir. İki el, çift kanat, iki boynuz gibi anlamlara gelmektedir. Fakat Kur'an'ın açıklamasından da anlaşılacağı gibi yeryüzünün iki ucu demektir. Yani doğu ile batı arasının sahip ve hâkimi demektir. Ve bu İskender'in lakabı

olduğu anlaşılmaktadır. Esas adı hakkında ise farklı görüşler vardır. Tarihçilere bakarsan bunun adının İskender olduğudur. Ancak Yunanlı İskender olmadığı kesindir. Çünkü Yunanlı İskender putperest idi. Oysa Zulkarneyn'in Peygamber bile olduğu söylenmektedir. En azından salih ve Allah dostu olan bir insan olduğu çok açık ve net olarak ayetlerden anlaşılıyor.

Meşhur Astronomi olan Ebu Reyhân El-Burûnî "Yüz yıllardan kalan" diye isimlendirmiş olduğu bu kitabında Kur'an da adı geçen Zülkarneyn'in Yemen civarında olan Himyere kabilesine mensup olan bir zat olduğunu söylemiştir. Çünkü (zî) ekini kullanan genel de Himyer Kırallarının başına getirilen bir sözcüktür ki, bu da Arapçada sahip manalarına kullanılmaktadır. Kudret sahibi, hâkimiyet sahibi, gibi manalar ifade eder. Merhum Hamdi Yazırın tefsirinde de dendiği gibi, Semud kavmini Yemenden kovup çıkaran Himyar Kıralı olmuştur. Yine Şeddad'a karşı Lokman (a.s.)'ın da oradan çıktığı rivayet edilir. İşte bu Zülkarneyn'in de oradan çıkan Müslüman bir Kıral olduğu ihtimali kuvvetlidir. Ne ise esas olan Zülkarneyn'in adı ve yaşadığı bölge değildir. Esas olan Allah Teâlâ'nın kullarından istediğine böyle bir saltanat vermesi ve bizim de bu kıssadan ders almamızdır.

Şimdi gelelim Allah Teâla'nın, Peygamber (a.s.)'a: (Sana Zülkarneyn'i bir hatıra olarak yakında okuyacağım,) diye buyurduğu ayetlere.

84-86. (Gerçekten biz onu "Zülkarneyn"i yeryüzünde iktidar sahibi yaptık ve ona her şeyden bir sebep kıldık,) yani gideceği yere, yapacağı işte hep onun önünü ve yolunu açtık. –O da yollardan bir yol tuttu. –Nihayet güneşin battığı yere vardığı zaman sanki güneşi siyah bir balçıkta batıyor gibi gördü.) Tefsircilerin birçoğuna göre bu deniz batıdaki Atlas okyanusudur. Zulkarneyn Atlas okyanusuna kadar gitmiş fakat denizi geçememiş ve güneşin batışını seyretmiş, güneş batarken sanki okyanus da bir siyah balçığa batar gibi görmüş. Yani Zülkarneyn'in gözünde öyle göründüğü için Kur'an onun görüşünü böyle ifade ediyor, yoksa güneşin okyanusa batması diye bir şey yok. Evet, işte Zülkarneyn tam o noktada: (Bir kavim buldu. Biz de dedik ki, ey Zülkarneyn! Ya onlara azabet veya iyilikte bulunabilirsin.) Yani bu kavim İbni Cüreyc'in rivayetine göre Semud kavminden olup Salih (a.s.)'a iman edenlerdenmiş. Fakat bilahare güneş batarken güneşe tapmaya başlamışlar. Ve onların yaşadıkları bu muhteşem yerin on iki bin kapısı varmış. İşte Zülkarneyn bunları böyle muhteşem bir

yaşantı içinde güneşe taptıklarını görünce, onlara karşı nasıl davranacağını düşünürken Allah Teâlâ ona: (İster onları cezalandır, istersen iyilikte bulunabilirsin,) diye muhayyer bırakmış.

87-88. Zülkarneyn: (Onlara dedi ki, kim zulmederse ona azabedeceğim, sonra Rabbine döndürülecek, O, da ona görülmemiş bir azabedecektir.) Yani Zülkarneyn onları cezalandırmadan önce uyarıp nasihat etmeyi tercih etmiştir: Eğer yeryüzünde zulmedip azgınlık yapmaya devam ederseniz, sizi cezalandıracağım. Benim cezalandırmamdan sonra Rabbinizin huzuruna çıkacaksınız ki O, size bu dünyada görülmemiş bir azapla azap edecek, diyerek onları uyardı. –(Fakat her kim de iman eder ve güzel ameller işlerse, ona da güzel bir mükâfat vardır ve ona yakında emrimizden de kolayını söyleyeceğiz.) Yani iman etmeyi kabul edenlere yapmaları gereken kolay işleri söyleyeceğiz, bildireceğiz, diye nasihat etmiştir.

ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَباً {٨٩} حَتَّى إِذَا بَلَغَ مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ
عَلَى قَوْمٍ لَّمْ نَجْعَل لَّهُم مِّن دُونِهَا سِتْراً {٩٠} كَذَلِكَ وَقَدْ
أَحَطْنَا بِمَا لَدَيْهِ خُبْراً {٩١} ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَباً {٩٢} حَتَّى إِذَا بَلَغَ
بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوْماً لَّا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلاً
{٩٣} قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ مُفْسِدُونَ فِي
الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجاً عَلَى أَن تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ
سَدّاً {٩٤} قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْماً {٩٥} آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ حَتَّى إِذَا سَاوَى
بَيْنَ الصَّدَفَيْنِ قَالَ انفُخُوا حَتَّى إِذَا جَعَلَهُ نَاراً قَالَ آتُونِي أُفْرِغْ
عَلَيْهِ قِطْراً {٩٦} فَمَا اسْطَاعُوا أَن يَظْهَرُوهُ وَمَا اسْتَطَاعُوا لَهُ

نَقْباً ﴿٩٧﴾ قَالَ هَذَا رَحْمَةٌ مِّن رَّبِّي فَإِذَا جَاء وَعْدُ رَبِّي جَعَلَهُ دَكَّاء وَكَانَ وَعْدُ رَبِّي حَقّاً ﴿٩٨﴾

Meali

89-90. Sonra o bir başka yol tuttu –Nihayet güneşin doğduğu yere varınca, onu kendilerini güneşten koruyacak siper yapmadığımız bir kavmin üzerine doğduğunu gördü.

91. İşte (Zülkarneyn) böyle idi. Onun yanında olan bilgilerin hepsini kuşatmıştık.

92-93. Sonra yine bir yol tuttu. –Nihayet iki sed arasına ulaşınca, onların önünde hemen hiçbir söz anlamayan bir kavim bulmuştu.

94. Dediler ki: "Ey Zülkarneyn! Şüphesiz Yecüç-Mecüç bu yerde fesat çıkarıyorlar. Bizimle onlar arsına bir set yapman için sana bir bedel versek olur mu?

95. Dedi ki: "Rabbimin bana verdiği iktidar sizin verdiğinizden daha hayırlıdır. Bana siz kendi gücünüzle yardım edin de, sizinle onlar arasında bir engel yapayım."

96. "Bana demir parçaları getirin," nihayet iki dağın arası bir seviyeye gelince, "körükleyin, ta ki narlanıncaya kadar kızdırılsın. Sonra bana erimiş bakır getirin, üzerine dökeyim," dedi.

97. Artık (Yecüç-Mecüç) ne onun üstüne çıkabilir ve ne de delip geçebilir.

98. (Zülkarneyn) dedi ki: "Bu Rabbimin bir rahmetidir. Rabbimin vadi geldiği zaman onu paramparça eder ve Rabbimin vadi haktır.

İzahı

89-91. Zülkarneyn: (Sonra başka bir yol tuttu. –Nihayet güneşin doğduğu yere vardı ki, o güneşten başka kendilerini siper edecek hiçbir şey kılmadığımızı, gördü.) Yani tam doğuda güneş üzerlerine doğduğu ve güneşten siper olacakları hiçbir şeyin olmadığı ve yer altı mahzenlerine sığındıkları bir kavimle karşılaştı. Ya da güneşin sıcağında denize girip serinleniyorlar, güneşin sıcağı gidince hemen denizden çıkıyorlardı. Ve Zülkarney orada böyle bir kavimle karşılaştı.

–(İşte Zülkarneyn böyle idi. Biz de onun yanında olan bilgilerin hepsini kuşatmıştık.) Yani Zülkarneyn de olan saltanat, güç ve kuvvet, bizim verdidiğimiz saltanat, güç ve kuvvettir ve bütün bunlar bizim bilgimiz dâhilindedir.

92-93. (Sonra tekrar bir yola koyuldu. –Nihayet iki dağın arasına vardığı zaman orada hemen, hemen hiçbir sözü anlamayan bir kavim buldu.) Yani bunlar ne diğer insanların konuştuklarını anlayabiliyor, ne de insanlar bunların konuştuklarını anlayabiliyor, ancak işaretle anlaşabiliyorlar.

Set, iki şeyin arasındaki engel, perde, duvar demektir. Tefsirciler iki dağın arasına örülen bir duvar ve engel olarak tefsir etmişlerdir. Zamehşerî, Ebu Suut gibi bir takım tefsirciler bu iki dağın kuzey doğunun batı tarafında Türk topraklarının bittiği nokta olarak tarif etmişlerdir ki, Türk toprakları Maveraü'n-Nehirden başlayıp Türkistan'a kadardır ki, bu da Çin settinin olduğunu göstermektedir. Kazi Beydavi başta olmak üzere bir kısım tefsircilere göre ise bu dağların ve bu iki settin de demir kapı olduğunu söylemişlerdir. Diğer bazı tefsircilere göre de İstanoy dağları ile Ural dağlarının arası olduğunu söylemektedirler. Ya da Ural dağları ile Kafkas dağları arası ihtimali olduğunu da söyleyenler vardır. Fakat âcizane benim tetkiklerime ve anlayışıma göre Zamehşerî ve Ebu Suud'un dediği gibi buranın Türkistan'la Çin arasında olduğu daha kuvvetlidir. Çünkü bu gün bütün dünya tarafından bilinen en büyük set, Çin setti dir. Zaten hadis kitapları kaynaklarından edindiğim bilgilere göre de Yecüç-Mecüç'ün Cengiz-Hânın orduları olan Moğol ve Tatarlardır. Anlaşılıyor ki ta o zamanları, bu Moğollar, Tatarlar ve hatta Türklerin bir kısmı bu Çinlilere zarar veriyorlarmış, onların mallarını yağmalayıp kendilerine saldırıyorlarmış ki, Zülkarneyn den, onlarla kendi aralarına bir sed çekilmesini istemişlerdir. Yecüç-Mecüç ateş, kıvılcım anlamlarına da gelmektedir. Belki de her yeri yakıp yıktıklarından kinayedir ve bunun için bu lakap verilmiş olabilir. Ve bu ateş ise Cengiz-Hanla Keşli-Han arasında başlamış ve tutuşmuştur. Gerçekten de bu ateş dünyayı yakıp yıkmıştır.

Şöyle ki, Cengiz-Hanın esas adı Timuçindir ve kendisi Tatarların kabile reisi idi. Civarında ki Hanlara yani birçok kabile reislerine galebe çaldı. Ancak Keşli-Hanla ikisi birlikte kollarından kan alarak güya birbirleriyle kan kardeş oldular ve diğer Hanlara karşı ittifak ettiler. Sonra Keşli-Han Cengiz-Han'a ihanet etti. O da onun kabilesine karşı savaştı ve onu mağlup edip esir aldı ve onun

komutanlarının birçoğu da Cengiz-Hanın ordusuna katıldı. Keşli-Hanı idam edip öldürdükten sonra, birçok Hanları da yanına alarak, Çin settine dayandı. Ve settin arkasından dolanarak birçok mancalıklarla, mücadeleler sonunda Çin settini aştı ve Çini istila ederek yakıp yıktı. Sonra batıya doğru yöneldi. Abbasi Halifelerinden sondan ikincisi olan Mustansir zamanında ve Semerkant civarlarında olan Herzem Şah'a Cengiz Han bir mektupla elçiler gönderdi ve bu mektupta ticaret yollarının kapatılmamasını istedi. O da kendi gücüne mağrur olarak elçiyi öldürdü. Bunun üzerine Cengiz-Han Moğollardan, Tatarlardan hatta bazı Türk kabilelerden de yedi yüz bin kişilik bir süvari ordusu teşkil ederek bir sene içerisinde Çinden kalkıp gelerek Herzemşah ve ordusunu yakıp yıktı. İran'ı, Irak'ı, Azerbaycan-ı, Gürcistan'ı, Rusya'yı her tarafı yakıp yıktı. Hatta oğlu Cuci'yi Cend kalesine, diğer oğulları Oktay-i ve Çağatay-i Utrar beldesinin muhasara edilmesine ve kendisi de diğer oğlu Tulu ile Ahsat'a doğru yürüdü. Sonra İran, Irak, Gürcistan, Azerbaycan, Rusya'yı ve her tarafı istila etti, yakıp yıktı. Öyle ki ıramaklar gibi kanlar aktı, Müslüman kadınları ve çocukları esir aldı, ırzlarına geçti. Tarihte böyle bir vahşet görülmemiştir. Kendisi öldükten sonra da oğlu yerine geçip vahşete devam etti, ta Avrupa'ya kadar İmparatorluğunu genişletti. İşte Kur'an'ın haber verdiği Yecüç-Mecüç bana göre bunlardır. Bu ateş bu iki kabile ile başlamış ve böyle gelişmiştir. Ahmet Cevdet Paşanın İslam tarihi eserinin ikinci ciltin 388 sahifesinden itibaren okursanız bu Yecüç-Mecüç'un Cengiz-Han ve onun oğlunun ordularının olduğuna kanaat getirirsiniz. Nitekim merhum Seyyit Kutup da Yecüç-Mecüç'ün Cengiz-Hanın Tatar ve Moğollardan, bu vahşi iki milletin meydana getirdiği ordular olduğunu söylemiştir. Nitekim bazı hadisler de onları işaret ediyor. Yüzleri kırmızı, kalkan pisliği gibi burunları düz ve çekik diye tarif edilmektedirler. Müslümanlar san ki, Yecüç-Mecüç'ün bir gayb âlemden çıkıp geleceklerini bekliyorlar. Oysa böyle bir şey yok, bunlar kılasik bilgi ve rivayetlere dayanmaktan başka bir şey değildir. Üstelik bu konu ile ilgili sahih bir hadis de vardır. Bir gün Resulüllah s.a.v. uykudan uyanmış, yüzü kıpkırmızı kesilmiş olduğu halde kalktı: "Yaklaşan bir tehlikeden dolayı vay Arapların haline! Bu gün Yecüç-Mecüç seddi açıldı," buyurunca hadis'in ravisi olan Zeynep Binti Cehş annemiz dedi ki: "İçimizde salih kimseler olsa da mı helâk olacağız? Ya Resulelleh!" Oda: "Evet," buyurdular. Bu hadisi İmamı Ahmet Süfyan'i-Sevri den, o da Urve den, o da Ebu Seleme kızı Zeynep ten, o

da Ebu Süfyan'nın kızı Ümmü Habibe den, o da annesi Habibe den, o da Peygamberimizin eşi annemiz Zeynep Binti Cehş ten rivayet etmişlerdir.

Evet, işte böylece Abbasi halifelerinin sonu geldi. Cengiz-Hanın orduları İslam âlemini, hatta dünyanın büyük bir kısmını harcu-març etti ve kısa bir zamanda da büyük bir imparator oldu. Bazı hadisler de kıyametin on tane büyük alâmeti olduğu ve onlardan birinin de Yecüç-Mecüç olduğu bildirilmektedir. Şimdi yeri gelmişken bunlardan bahsetmek istiyorum. Önce şunu belirtmek isterim ki, kıyametin alâmetleri denilen bu on şeyden sadece ikisi Kur'annı-Kerimde açıkça zikredilmiştir. İşte bunlardan biri Yecüç-Mecüç dur ki, biri bu ayetle sabit, diğeri de Enbiya sûresinin 96. ayetinde gelecektir. Yacüç-Meçüç hakkında bu iki ayet vardır. Kıyametin büyük alâmetlerinden sayılan diğer bir alameti ise Dabbetü'l-Erd'dir ki, o da Neml sûresinin 82. ayetinde gelecektir ve bunu inşallah orda açıklamaya çalışacağız. Diğer bir alametin de bir duman olduğunu ve bunun da ayetle sabit olduğunu söylerler, ama Duhan suresinde gelecek olan o ayette ki, dumanın kıyamet alametleri ile bir ilgisi yoktur. O Mekke de olan bir kıtlığın dumanına işaret etmektedir. Dediğim gibi o ayetin tefsirine gelince inşallah orda bunu göreceğiz. Kıyametin on alameti olarak sayılan diğerleri hakkında kur-an da bir ayet yoktur. Onlar hakkında muhtelif hadisler vardır, ama bana göre bunların en kuvvetli olanı Deccal ile güneşin batıdan doğması hakkındaki rivayetlerdir. Yine kıyametin alâmetlerinin önceliğe göre sıralanmasında da ihtilaf vardır. Daha başka küçük alâmetler de vardır. Ancak bu büyük alâmetler diye zikredilenler öyle hemen kıyametin eşiğinde olacağı, pek yakın olacağı anlamına gelmez ve bunların hemen ard-arda birbirine çok yakın geleceği anlamına da gelmez. Bu büyük alametler arasında belki yıllar vardır. Nitekim Yecüç-Meçüç olayı yukarda izah etmeye çalıştığım gibi gelip geçmiştir. Zaten Peygamber (a.s.)'ın son Peygamber olması kıyametin yakın olduğunu gösteriyor ve daha önce de hadisi açıklamıştık, Peygamber (a.s.) iki parmağını yan-yana getirip işaret ederek: "Benim gönderilmemle kıyamet şu ikisi gibidir," diye işaret etmiştir. Hal bu ki, buna rağmen Peygamberimizden bu güne kadar on dört asırdan fazla zaman geçmiştir. Çünkü bir şeyin yakın olması demek hemen akşam sabah olacak demek değildir. Nitekim Enbiya sûresinin birinci ayetinde: (İnsanların hesaba çekilmeleri yaklaştı hâlâ onlar gaflet içinde haktan yüz çevirirler,) diye buyrulmaktadır. Araplar bir şeyin yakın olmasını geldi diye

ifade ederler. Yine Kıyamet sûresinin birinci ayetinde: (Kıyamet satı yaklaştı ve ay ikiye bölündü,) buyrulmaktadır. Yani peygamber (a.s.)'dan mucize isteyenlere Cenab-ı Hak cevap veriyor ki, zaten kıyamet satı geldi, ay ikiye bölündü, siz hâlâ mucize peşindesiniz, demektir. Oysa bu iki ayetin buyurduğu zaman üzerinden on dört küsur asır geçmesine rağmen hâlâ kıyamet kopmuş değildir. Yani bununla şunu ifade etmek istiyorum. Bu kıyametin büyük alametleri dediğimiz şeylerin hemen kıyametin kopmak üzere olduğu zamanda değil, daha önceleri olabileceği anlamına gelebilir. Ve işte bu büyük alametler de öyle akşamdan sabaha birbirlerine pek yakın bir zamanda çıkmayacak, belki aralarından yıllar geçecektir. İşte o alametlerden biri Yecüç-Mecüç'dür ki, yıllar önce çıkmış olmasına rağmen diğerleri hemen ona pek yakın çıkmamıştır. Peygamberimiz kendisinden sonra olacakların hepsini kıyamet alametleri olarak haber vermiştir. İşte o gün Peygamber (a.s.) uykudan doğrulup haber verdiği kıyametin büyük alameti olan Yecüç-Mecüç aşağı yukarı Peygamberimizden beş altı yüz yıl sonra gerçekleşmiştir. Fakat biz hâlâ Yecüç-Mecüc'ün gaipten bir yerden çıkacağını bekliyoruz. Oysa bana göre biz şu anda Deccal dönemini yaşıyoruz ki, kıyametin büyük alâmetlerinden biri de budur. Deccal hakkında da muhtelif rivayetler vardır. Buhari de geçen bir hadise göre Peygamber (a.s.) zamanında gaipten haber veren birisi vardı. Bu herifi tetkik için Peygamber (a.s.) yanına Hazreti Ömer-i alarak yolda giderken, Peygamberimiz Hazreti Ömer'e "duhan" kelimesini kalbimde tutacağım, bakalım bu herif ne diyecek diye konuştular. Fakat şeytan kelimeyi tam duyamadan sadece kelimenin yarısını kapabildi. Ve onlar bu kâhinin yanına varmadan şeytan kaptığı bu yarım kelimeyi o herife ulaştırdı. Ve Peygamberimizle Ömer bu adama varınca adam şeytanın kendisine önceden haber verdiği o kelime ile "duh" dedi. Yani duhan, kelimesin yarısı olan "duh" kısmını şeytanın yakalayıp daha önce haber verdiği bu sözcüğü söyleyince, Hazreti Ömer hiddetlendi, bırak ya Resulullah! Ben bu Deccalı öldüreğim, dedi. Faka Peygamberimiz, öldürmesine müsaade etmedi ama, Deccal demesine de bir şey söylemedi. Deccal aslında hokkabaz, yalancı, sahtekâr, hilekâr, bir adam demektir. Bizim Anadolu da yaramaz çocuklar için bu kelime çok kullanılır. Bunlar yaramaz, Deccal gibi çocuklar falan derler. Aslında Deccal bir tane değil, bir hadis de otuz olarak geçer, başka bir hadis de altmış civarında olduğu rivayet edilir, peygamber olduklarını iddia ederler ve bunlardan

dört tanesinin de kadın olduğu rivayet edilir. Mesela Hazret Ebu Bekir'in Hilafeti zamanında Müseyle denen yalancı onlardan bir tanesidir. Daha böyle bunun gibi yalancı ve hokkabaz insanlar kimi açıktan kimi gizli olarak yalancı peygamber diye ortaya çıkmışlardır. İşte yakın tarihlerde İzmir de Yahudi dönmesi Sabata-i Sevi yalancı peygamber diye ortaya çıkmıştı.

Hazreti Ebu Bekir'in rivayetine göre Deccal'a İran da ki İsfahan Yahudilerinden yetmiş bin kişi tabi olacak, bunların on beş bini de kadınlardandır. Bunu ilerde tarihi bir olayla izah etmeye çalışacağım. Buna benzer günümüze kadar birçok Deccal gelip geçmiştir, ama bunlar büyük Deccalın öncüleri olarak gelmişlerdir. Esas büyük Deccal bana göre Amerika'dır, Yahudi olan İsrail de onun askeridir. Çünkü Deccalın hürriyet iddiasıyla çıkacağına dair kuvvetli rivayetler vardır. İşte Amerikan bu gün hürriyet vadiyle birçok İslam ülkelerini işgal etmiş ve bunların başında Yahudi olan İsrail devletini kurdurup başlarına musallat etmiştir. Biryandan İslam ülkeleriyle dost olduğunu söyleyip onları sömürüp kanlarını emmekte, otayandan de tepelerine vurup Siyonist İsrail devletiyle onları kontrol altında tutmaktadır. İkiyüzlülüğüne bir bakın ki, bir yandan İsraili her türlü kimyasal ve biyolojik silahlarla destekliyor, öte yandan Irak da kimyasal silah var diye yıllarca ambargo uyguluyor, onunla da tatmin olmayıp, sudan bahanelerle işgal etti. Ayni şekilde dediğim gibi biryandan İsraili her çeşit silahlarla, nükleer silahlarla desteklerken, öte yandan İran'a baskı uyguluyor, yani kendisine ve kendisinin izin verdiği İsrail devletine her türlü silah yapmak ve kullanmak serbest, fakat başkalarına yasak. İşte Deccal böyle bir güç, böyle bir şey, yoksa tek bir adam çıkacakta işte şöyle olacak böyle olacak diye bir takım zayıf ve birbiriyle çelişen hadis ve yorumlarla, san ki Deccal gaipten bir adam çıkıp gelecek, diye bekliyoruz, biz zavallı saf Müslümanlar...

Şimdi bakınız Yahudilerin Deccalın askerleri olduğunu gösteren şu hadis çok açık ve nettir. Peygambeberimiz Araplara hitaben buyuruyor ki. "Sizin bakiyeniz, yani geri kalanınız Ürdün nehri üzerinde Deccalla savaşacaksınız ki, nehrin doğusunda siz batısında da onlar olacak." Bu hadisi İbni Said, Nühek b. Sârimi's-Sükniden rivayet etmiştir ve hadis âlimleri de bu hadise sika (güvenilir) hadislerden olduğunu söylemişlerdir. Kaynak Levâmiü'l-Ukul Arapça metin cilt beş sahife 359-360. Bu hadisi takviye eden başka hadisler de vardır. İşte bu gün bu hadisin haber verdiği bir mucize gibi çıkmıştır. Ürdün deki nehirden

maksat, Şeria nehridir ki, doğusunda Filistin batısında Yahudi İsrail devletidir. Fakat yukarda da açıkladığımız gibi esas Deccal perde arkasında oynayan Amerika'dır, Yahudiler ise onun askeri, onun maşasıdır. Çünkü onları büyütüp besleyen dünyanın süper gücü haline getiren Amerika'dır. Birkaç sene önce televizyonda İsraillerin Filistin'e nasıl gelip yerleştiklerini gösterdi. Atarabalarıyla yatak yorgan mitiller içerisinde perişan bir vaziyette Filistine gelip yerleştiklerini ibretle izledim. Ondan sonra işte bu Amerikan, Yahudi lobilerinin baskılarıyla onları palazladı 1948 de bir İsrail devleti kurdurdu. Onları böyle dünyanın süper gücü haline getirip Müslümanların başına özellikle de Arapların başına bela edip üzerlerine saldı. İşte bu ikiyüzlü, kalleş, yalancı Amerikan Deccalını ve onun uydusu ve askeri olan Yahudi Deccallarını göremeyen saf Müslümanlar da Deccalın gaipten çıkıp gelecek olan bir adam olduğunu zannediyorlar. Yok, Mehdi gelecek onu öldürecek, şöyle olacak, böyle olacak gibi birbiriyle çelişen rivayetlere dayanarak böyle bir saplantı içine girmişlerdir. Birileri gaipten gelecek bizi kurtaracak. İşte bu mehdi de saplantıdan başka bir şey değildir. Nitekim Yahudi ve Hıristiyan inancında da bu saplantı vardır. Herhalde bize de onlardan bulaşmış ve bu mehdi meselesi istismar edilip durmuştur. O kadar istismar ediliyor ki, nerde ise her cemaatin bir mehdisi var. Kendi kendilerine bir mehdi uydurup, bu Müslüman milletin kafasını karıştırıyorlar. Bu geçmişte de böyle idi bu gün'de böyle. Daha pek yakında 6 Aralık 2009 tarihinde M.P. L. diye bir televizyon kanalında ne kadar istismar edildiğini ibretle seyrettim. Şeyh Nazım Kıbrisi'nin müritlerinden Suriye'nin Şam şehrinde yaşayan Şeyh Adnan Efendi diye birisini bu kanalda izledim. Bu kişi şöyle diyor. Mehdi bundan 75 yıl önce Bursa'nın bir köyünde kondağa sarılmış bir çocuk olarak Şeyh Şerafettin Dağıstanlı ya getirildi. İşte mehdi budur ve bu zat onu yetiştirdi. 1982 yılında ortaya çıkacaktı. Fakat Allah'ın hikmeti olarak ertelendi, bu yıl yani 2009 Kasım-Aralık aylarında hicri Muharrem ayında zuhur edebilir ve akşam sabah bekliyoruz. Şam'dan çıkacak tekbir getirerek İstanbul'a gelecek. Peygamberimizin sancağını Osmanlı soyundan birine verecek. Tarihi eserlerin bir kısmı meleklerde, bir kısmı cinlerde ve bir kısmı da insanlardadır. Peygamberimiz emir verecek hepsi getirip Mehdi ye teslim edecekler. Rusya teknolojik silahlarıyla Türkiye'yi istila edecek, üçüncü dünya savaşı çıkacak, Mehdi üç kere tekbir getirecek, bütün teknolojiler yok olacak. Rabiu'l-Evvel ayının

onunda da Dccal çıkacak, Mehdi bütün insanların Mekke ve Medine'ye sığınmasını emredecek. Şeyh Nazım Kıbrısi de mehdinin halifelerinden biridir. Bütün evliyaların isimleri gizli sırdır. Ama Nazım Kıbrıs'ye Peygambrrimiz ifşa etmiş, yani onun adını vererek açığa çıkarmıştır. Nazım Kıbrısi olmazsa olmaz. Çünkü Mehdi Nazım Kıbrıs'yi ziyaret ediyor. Muhiddini-Arabî'nin hesabına göre 1975 yılın de çıkacaktı, fakat hep erteleniyor. Mehdi Şam de ki, ak minareli cami de Namaza duracağı zaman Hazreti İsa inmiş olacak ve cemaate Mehdi imam olurken Hazreti İsa ya namazı kıldırması için buyur edecek, o da hayır, olmaz sen kıldır, diyecek. Çünkü sen Peygamberin halifesisin ve ben de o şerefli Peygamberin ümmeti oldum. Bütün evliyalar gizlidir. Fakat ölmüş olan evliyalarsa kabirlerinde diridirler. Mehdi ortaya çıkınca evliyalar da kabirlerinden çıkıp ona uyacaklar. Mehdi bütün insanları ister istemez imana zorlayacaktır ve herkes ona inanmak zorunda kalacaktır. Mehdi çıktığında güneş, ay, dağlar, taşlar hepsi gerçekleri konuşacaklar ve saire.... Daha aklımda kalmayan birçok saçma sapan şeyler konuştu.

Şimdi şu istismara, şu yalan ve palavralara bakar mısın? Bir karış sakalıyla Şeyhlik ve müritlik iddiasıyla, tarikat adına İslam adına ne yalanlar uyduruyorlar. Bunları uyduranlar, elbette geçmişte de hadis diye birçok sözler uydurmuşlardır. İşte bunlar o geçmişte uydurulan hadis diye yutturulan bu sözlere biraz daha ilave ederek böyle istismar edip, din adına, İslam adına ve tarikat adına yalanlar ve palavralar atmaktadırlar. Hele zamanımızın cahilleri dört tane adam bir araya gelip bir tarikatın adını kullanarak bir cemaat oluşturuyorlar ondan sonra da hemen kendilerinden bir Mehdi uyduruyor, bu toplumu böyle yalanlarla palavralarla oyalayıp duruyorlar. Bu konu ile ilgili birbiriyle çelişen bir sürü hadis uydurulmuş, üstelik bir de bu hadislerin Tevatür olduklarını iddia ediyorlar. Oysa bir Hadisin Tevatür olabilmesi için birbiriyle çelişmeyen elli-altmış gibi bir cemaat, bir sahabe topluluğu tarafından rivayet edilmesi gerekir. Benim acizane tetkiklerime göre çok kuvvetli olmasa da Mehdi hakkında iki ayrı hadis ve bu iki hadisi doğrulayan tarihi iki olay dışında, Mehdi hakkındaki rivayetlerin doğru olduğunu sanmıyorum ve dediğim gibi bu konu hep böyle istismar edilmiştir. Çok önceleri siyası amaçlar için uydurulmuş, şimdi de genelde tarikatçılar tarafından uydurulup istismar edilmektedir. Burada Tarikatçılar derken de sakın yanlış anlaşılmasın, bütün tarikatlara karşıymışım gibi bir anlam çıkarılmasın.

İlim sahibi olan, şeriatın dışına çıkmayan, istismarcı olmayan gerçekten ehli tarik ve takva sahibi insanlara hürmetim sonsuzdur. Ama şu da bir gerçektir ki, bu gün nerde ise öyle güvenilir bir ehli tarik de kalmamış gibidir.

Şimdi yukarda bahsettiğim iki hadis ve iki tarihi olaya gelince. Bu hadisilerden birinde Peygamberimiz. "Mehdi'nin adı benim adıma, babasının adı da babamın adına uyar,"buyurmuştur. Bu hadisi İbni Asâkir, İbni Mesudden rivayet etmiştir. Bunu doğrulayan bir hadis de buna yakın olarak Ebu Davud, İbni Mâce, Hâkim ve Tabarânî Ümmi Selemeden şöyle rivayet etmişlerdir. Peygamberimiz: "Mehdi Fatıma' nın evlatlarından ve benim soyumdandır," buyurmuş. Şimdi bu hadisleri doğrulayan tarihi olaya gelince Ahmet Cevdet Paşanın İslam tarihi ikinci çildin 13. sayfesinden itibaren okursak bu hadisin doğruluğunu anlarız. Olay şudur. İslam âlemi Emevilerin zulmünden artık bezer olmuştu ve artık otoritesini kaybettiği sırada Peygamber (a.s.)'ın soyundan gerçekten adı Muhammed Mehdi Babasının adı Abdullah olan bu zatın adını açıklamadan ve kod ad olarak Rıza ismini vererek Abbasiler el altından halkı ona bey'at'a davet ettiler. Halk Emevilerin zulmünden bezdikleri için ona bey'at ediyor. Ancak halk Muhammed Mehdi adına bey'at etmişken bu sefer Abbasiler hicri yüz dört senesinde kendi ailelerinden İmamı Muhammed'in Saffah adında ki oğlu daha kondakta iken işte imamınız budur dediler. Ve aradan bir zaman geçince Muhammed Mehdi adına halk bey'at etmişken hilafeti bir yerde gasp ederek kendilerine çevirip böylece Abbasi devletini bir hile ile kurmuş oldular. Önce Saffah'ın büyük biraderi Hilafete geçti ise de altı ay sonra onun hilafetini kabul etmeyenler tarafından yakalanıp kendi hayatından ümidini kesince küçük kardeşini vasiyet etti. O da yerine geçince çok geçmeden bir yıl sonra vefat etti. Ondan sonra Abbasilerden meşhur zalim Mansur Saltanata kondu ki, bu zalim İmam-ı Azam'ı hapishanede işkence ile şehit ettirmiş, birçok ulemaya ve ehli salih insanlara zulmetmiştir. İşte esas Peygamberimizin soyundan ve hazreti Fatımanın evlatlarından olan bu Muhammed Mehdi ye bey'at edilmişken hile ile böylece Abbasilerden kondakta olan Saffah'ı öne çıkararak Abbasi devletini kurdular. Fakat Muhammed mehdi bunu kabul etmedi, çünkü halk onun adına bey'at etmişti. O da yer altından mücadelesini sürdürmeye devam etti. Ancak bu zalim Mansur Ehli Beyt'den ne kadar zat varsa bunları çağırdı devletin hazinesinden onları memnun etmek için birçok hediyeler verdi. Fakat Muhammed

Mehdi buna yanaşmadı. Yer altı faaliyetlerine devam edince, bu zalim Muhammed Mehdi'nin ailesine baskı yaparak onun ailesinden çoluk çocuk demeden hepsinin ellerine kelepçeler, ayaklarına zincirler vurdurarak Medine de ki hapishaneye attırdı. Hatta İmamı Caferi Sadık bu manzara karşısında ağladı sakalına aşağı gözyaşları indi ve Peygamberin nesline bu zulmü reva gören bu halk felah bulur mu? diyerek üzüntüsünü beyan etti. İşte bunu duyan Muhammed Mehdi 150 kişilik bir taraftarlarıyla Medine de ki hapishaneyi basarak ailesini tahliye etti. Bunu duyan Mensur da bir ordu gönderdi ve aniden Muhammed Mehdiyi evinde bastırdı, o da kendi taraftarları ile mertçe çarpıştı, fakat sonunda şehit düştü, başını kesip Mansur'a götürdüler. İşte yukarda geçen birinci hadisle örtüşen Mehdi budur.

İkinci hadis de ise şöyle buyrulmaktadır. "Mehdi amcam Abbas'in soyundandır." Bu hadisi de İmamı Kurtubi Efrad adlı eserinde, Deylemi Müsned'in de, İbni Asakir Osman b. Affanden yani Hazreti Osmanden rivayet etmişlerdir. Bunu doğrulayan tarihi olay da yine Ahmet Cevdet Paşanın İslam tarihinin ikinci cildinde şöyle yazılıdır. İşte bu zat, yukarda isminden bahsettiğimiz zalim Mansur'un oğlu Muhammed Mehdidir ki, bu zat gerçekten Mehdi idi. Babasının yirmi yıllık saltanatından sonra onun ölümüyle yerine geçen Muhammed Mehdi babasının zulmüyle birçok âlimler sindirilmiş böylece her tarafta bidatçiler zuhur etmişti. O sırada İran'in Horasan kentinde kısa boylu, çirkin suretli, kör gözlü, hokkabaz şeytan kılıklı bir adam yüzünü örtmüş ve etrafında bir sürü serseri toplamış. Hâşâ, Allah önce Âdem'e, sonra Nuh'a, sonra şu peygambere bu peygambere derken Ebu Müslim'e hulul etti. Yani hâşâ içine girdi, sonrada benim içime girdi diyerek kendisini ilahlaştırarak ortaya çıktı. İşte öncü Deccallardan biri de bu şeytandır. Nitekim İmamı Ahmed, Tirmizii (hasan ve garip) bir hadis olarak şöyle rivayet etmişlerdir. Peygamber a.s: "Şüphesiz Deccal doğu tarafından Horasan da bir şehirde çıkacak, ona birçok kavim uyacak ki, onların yüzleri kalkan pisliği gibidir," buyurmuştur. Hars b. Esâme, Ebi Yâla Ez-Zevrekî ve İbni El-Medni bu hadisin senedinin güvenilir olduğunu ve bu hadisin senedinin Ebu Bekir olduğunu söylemişlerdir. Yine İbni Mâce, Hatip, İbni Asâkir ve Ziyau'l-Mukdisi Ebu Bekir r.a.den rivayet etmişlerdir. Yine İbni Ebi Şeybe ve Tirmizi bir kelime değişik şekilde Ebu Bekirden rivayet etmişlerdir ki, bu değişi-klik de sadece şehir kelimesi eksiktir. Yani Horasan denen şehri

yerine, sadece Horasanden çıkacak farkıyla rivayet etmişlerdir. Başka bir hadiste de "Deccal Mehdiyi gördüğünde tuz ateşin karşısında eridiği gibi eriyip yok olacak," buyruluyor. Bu hadis de yukarda geçen hadisi doğrulamaktadır. Şöyle ki, Muhammed Mehdi'nin babası Mansur'un alimleri zulmüyle sindirmesinden dolayı her tarafta bidatçiler zuhur etmişti, şeriat rayından çıkmıştı, fakat bu mübarek insan Muhammed Mehdi babasından sonra şeriatı yeniden reyine oturtmaya çalışıyor ve bu bidatçileri ortadan kaldırmak istiyordu. İşte bu Horasan da çıkmış olan bu bidatçi Deccalı da yakalayıp ortadan kaldırmak için onun üzerine bir ordu gönderdi ve bunun etrafındaki serserileri dağıttı. Fakat kendisi yakın çevresi ile birlikte bir kaleye sığındı. Ancak çaresiz kalınca çevresindekilerin hepsini zehirleterek öldürttü, kendisi de çaresiz kalıp yakalanacağını anlayınca kendini ateşe atıp yakarak canını cehenneme teslim etti. Hadiste beyan edildiği gibi Mehdinin askerini görünce tuz ateşin karşısında eriyip yok olduğu gibi bu kâfir Deccal da çevresini zehirleterek ve kendisini de ateşe atarak kendiliklerinden eriyip yok oldular. İşte bence Mehdiyle ilgili olan ve bu tarihi iki olayla doğrulanan bu iki hadistir. Bunu istismar edenler, siyası amaçlarla birçok sahabenin adını kullanarak geçmişte birçok birbiriyle çelişen hadisler uydurmuşlardır. Günümüzdekiler de bu uyduruk rivayetlere dayanarak üzerine biraz daha kendilerinden uydurarak bunu istismar etmektedirler.

Gelelim kıyametin büyük alametlerinden sayılan Dabbetü'l-Erd'e; "dâbbe" debelenen, yürüyen, hareket eden demektir. "Erd" de yer demektir. Yani yerde debelenen, yürüyen ve hareket eden demektir. Bu konuda da yine saf Müslümanlar yerden bir hayvan çıkacağını beklemektedirler. Bir de o hayvanın işte başı, şu hayvana, göğsü şu hayvana, kuyruğu şu hayvana benzeyecek gibi bir takım tarifler yapmışlardır. Bu tariflerin bazıları belki doğrudur, ama biz bunun anlamış değiliz. Bunlar, uçaklardır, otomobillerdir, trenlerdir ve sair. Bu gün havada ve karada hareket eden, yürüyen uçan bu vasıtalardır. Şimdi önce Neml sûresini 82. ayetinde Dabbetü'l-Erd hakkında ki ayetin mealini verelim: (Kendilerine söylenmiş olan azap başlarına geldiği zaman onlara yerden bir dâbbe çıkarırız. ayetlerimize kesin olarak insanların inanmadıklarını onlara söyler.) Bu ayetin tefsirinde de bu konuyu açıklayacağız ama burada da biraz açıklamada yarar vardır. Şimdi bu ayetten önceki ayetlerde müşriklerin öldükten sonra dirilişe inanmadıkları, İsrail oğullarının ihtilaflarından dolayı onlara hak ve hakikatler

ne kadar anlatılırsa anlatılsın Kur'an'a inanmayacakları, ölü mesabesinde duyarsız olduklarından bahsedilmektedir. Buna karşı Peygamberin onlara bu Kur'an hakikatlerini işittirmesinin mümkün olmadığı ifade edilmiş. Ve arkasından'da kendilerine vadedilen azabın başlarına geleceğinin yakın olduğu zaman, yani kıyamet yaklaştığı zaman yerden bir dâbbenin çıkıp insanların Allah'ın mucizelerine kesin olarak inanmadıklarını onlara söyleyecektir. Yani daha açık bir ifade ile Allah'ın kuderine inanmayan, O'nun delil ve mucizelerinden ibret almayan, onlardan ders çıkarmayan, öldükten sonra dirilişi inkar edenlere kıyamet saainde yerden bir dabbe çıkıp onlara inanmadıklarını söyleyecektir.

Şimdi bana göre bu bir temsilidir. Yani dabbetü'l-Erd bu günkü arabalar, uçaklar, Trenler vesaire yeryüzünde yürüyen hareket eden vasıtalardır. Konuşmaya gelince, Radyolar, Televizyonlar, Teyipler vesaire hem canlı hem görüntülü olan internet, bilgisayar gibi şeylerdir. Sanki bunlar temsili olarak konuşacaklar. Ve diyeceklerdir ki, işte sizin; kâinattaki varlıklara bakarak göremediğiniz Allah'ın birliğinin varlığının, kudret ve kuvvetinin delillerini, inkâr ettiğiniz O'nun mucizeleri; işte bunlara bakın, görün de ibret alın. Yani her şeye madde gözüyle bakan madde ötesi varlıkları inkâr eden akımların çoğaldığı, Allah'ın varlığının delillerini göremeyen ve mucizelere inanmayanların çoğaldığı bir sırada insan oğlunun icad ettikleri bu aletler çıkıp sanki temsili olarak işte size inanmadığınız Allah'ın ayetleri (mucizeleri,) ibret ve delilleri. Demek kullar böyle harika şeyler icat edebiliyorsa Allah (c.c.) nasıl ölüleri diriltemez, harikalar ve mucizeler yaratmaz, diyebiliyorsunuz? Oysa bu kulların icatları da Allah'ın yaratıp kullarına verdiği bilgi ve imkânlarla olmaktadır. İşte san ki, bunlar Allah'ın varlığının delilleri ve mucizeleri olduğunu o inkâr edenlere konuşup haykırmaktadırlar.

Evet, bundan bir iki asır önceki insanlar bu aletlerle birden karşılaşsalardı bunlara mucize derlerdi. Ama bu günkü insanlar bunları normal ve basit gibi görüyor, icat ediyor ve kullanıyorlar. Belki ilerde daha başka konuşturulan, görüntü veren aletler icat edilecektir. Nitekim Ahmet b. Hambel'in Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadis de şöyle buyrulmaktadır. "İşte o, kıyamet saatine yakın bir işarettir. Muhakkak ki, bir adam evinden çıkar ve dönüp gelinceye kadar kendisinden sonra ailesinin ne yapıp ne konuştuğunu ayakkabıları ve aletleri kendisine konuşur." Yani kıyamete yakın birçok aletlerin konuşacağı ve hatta

ayakkabıları kişinin evinde ve ailesi arasında olup bitenleri, konuşulanları haber verecek, konuşup haber verecektir. Nitekim bu gün böcek dedikleri, insanların mahram yerlerine girip görüntü ve haber aldıkları şeyler ortadadır. Yani bu dabbetü'l-Erd bir nevi casusluk da demektir. İşte bu hadisin beyan ettiği şeylerin bu gün bir mucize olarak çıktığını görüyoruz. Telefonların kablolarına yerleştirilen kameralarla hatta kalemlere yerleştirilen kamerelerle, örümceklerle birçok kimselerin ne haltlar karıştırdıklarını gösteriyor ki, bunları ibretle seyrediyoruz. Evet, yukardaki hadisi Levamiu'l-Ukul Arapça metin ikinci cilt sahife 127 de mevcuttur.

İşte bir türlü Kâinattaki hikmetleri kavrayamayan, bu mucizeleri görüp ibret alamayanlara sanki bu gün bunlar çok açık birer ibrettir, gözlerinin içine sokmaktadır ki, dün hiç mümkün görülmeyen şeyler bu gün mümkün olmuştur. Belki diyeceksiniz ki bunların mucidi yine insandır, o icat etmiştir. İyi ya insan böyle bir şey icat edebiliyorsa kâinatın yaratıcısı olan Allah, niçin taştan dişi deve çıkaramasın, insan kendi icadıyla aya ve yıldızlara gidebiliyorsa Allah (c.c.) Peygamber (a.s.)'ı niçin miraçta, göklere yükseltemesin? İnsanın icat ettiği bir alet konuşturulabiliyorsa, Allah'ın Peygamberlerine bazı olağan üstü mucizeleri niçin gösteremesin? İşte Dâbbetü'l-Erd dediğimiz bu insanın icat ettiği debelenen, yürüyen, uçan, arabalar, Tirenler, uçaklar vesaire, konuşan ve görüntü veren bütün bunlar Allah'ın mucizelerinin birer, işaretleri, delilleridir. Allah Teâlâ: (Dâbbetü'l-Erdı biz çıkarırız,) diye buyurması ise, aslında her şeyin yaratıcısı kendisidir. İnsanların icat ettiklerinin formüllerini yaratan da kendisidir, insanlara bu bilgileri veren de Allah'tır. Allah Teâla, bu formülleri yaratmasaydı, insana akıl ve zekâ vermeseydi, o zaman bu bilgilere nasıl ulaşacaktı, bu icatları nasıl yapacaktı? Kâinatta her şeyin yaratıcısı ve asıl sahibi O'dur. Bundan öncekiler de insandı ve bu formüller, bu bilgiler o zamanda vardı, ama demek ki her şey Allah'ın dilemesiyle, O'nun verdiği imkânlar ölçüsünde olabiliyor.

Son olarak şunu söylemek istiyorum. Belki tekrar olacak ama, insanların icad ettikleri bu teknoloji çağında ki, kendi icad ettikleri aletlerin, makinelerin yürümeleri, konuşmaları öldükten sonra dirilişi inkar eden, Allah'ın mucizelerini inkar edenlere bir ibret ve delil olduğunun göstergesidir. İşte bana göre Dâbbetü'l-Erd, yürüyen bu makinelre ve konuşan bu aletlerden ibarettir.

Deccal gelince bu da yukarda izah ettiğimiz şekilde Amerika ve onun uydusu ve askeri olan siyonist Yahudi, İsrail'dir, şu anda Deccal dönemi yaşanmaktadır.

Kıyametin büyük alametlerinden sayılan birisi de İsa (a.s.)'ın gökte olduğu kıyamete yakın ineceği şeklindeki rivayetlerdir ki, benim kanaatime göre bunlar sahih rivayetler değildir, Kur'anda da buna dair açık bir ayet yoktur. Bu konuyu daha önce Bakara sûresinin 157-158-159. ayetlerinin, Âli İmran sûresinin 55. ayetinin tefsirinde genişçe açıkladım, oraya bakınız. Bu Mesih ve Mehdi beklentisi daha öncede dediğim gibi Yahudilerde de, Hıristiyanlarda da ve Müslümanlarda da bir beklentiden ve saplantıdan başka bir şey değildir.

Evet, kıyametin büyük alametlerinden sayılan biri de bir dumanın çıkacağı buna delil olarak da Duhân sûresinin 10-11. ayetleri gösterilmektedir. Oysa o ayette geçen dumanın kıyamet alametiyle hiçbir ilgisi yoktur. Tefsircilerin çoğuna göre de zaten bu dumanın Mekke de ki bir kıtlığın dumanıdır. Buna bazı ayetlerde işaret edilmiştir. Peygamber (a.s.) belki Mekke müşrikleri ıslah olurlar diye onlara Yusuf (a.s.) zamanında Mısır da olan kıtlığın bir benzerinin verilmesi için dua etmişti. İşte Peygamber (a.s.)'in bu duası üzerine Allah (c.c.) Mekke ya muazzam bir kıtlık ve kuraklık verdi, o kadar ki, köpeklerin, leşlerini, ne bulsalar onları yediler. Çünkü bu ayette Peygamberimize hitaben: (Açıktan bir dumanı bekle,) buyruluyor. Bu da Peygamber (a.s.)'ın hayatta olduğunu gösteriyor. Yani yukarda dediğimiz gibi müşrikler belki ıslah olurlar diye Peygamberimiz onlara Yusuf (a.s.) zamanındaki gibi bir kıtlık verilmesi için dua ediyor ve ondan sonra da Peygamberimize: (Açıktan bir dumanı bekle,) diye buyruluyor. İşte bu duman o kıtlığın ve kuraklığın dumanının göklere yükselmesinden ibarettir. Bu konuda ki rivayetler de benim kanaatime göre sahih değildir. Eğer bu rivayetler doğru ise, o zaman'da bunun bir iklim değişikliği küresel ısınma gibi bir felâket olabileceğini düşünüyorum ki, bu konuda dünya devletleri toplantı üzerine toplantı yapıyorlar, böyle bir felâketin olabileceği üzerinde durup tedbirler düşünüyorlar.

Evet, diğer üç alamet olarak da biri doğuda, biri batıda ve biri de Arap yarımadasında yer batması şeklinde ki, rivayetleridir. Diğer biri de Yemen'in Aden yöresinden çıkacak bir ateştir. Bu rivayetlerin de pek sahih olduğunu sanmıyo-

rum. Ama yinede bir savaş gibi, yanar dağ gibi ve daha başka doğada olan bir takım felaketler olabilir.

Son olarak ise, güneşin batıdan doğmasıdır. Bu da mecazı anlamda doğu ile batı ikliminin yer değiştirmesi olabilir. Nitekim bazı bilim adamları diyorlar ki, Sibirya de buzlar eriyor, küresel ısınma ile iklim değişikliği yaşanacak. Batıyı ise buzlar kaplayacak. Ya bu küresel değişim anlamda böyle olabilir, ya da kıyametin hemen eşiğinde gerçekten güneş batıdan doğabilir. Bana göre bu daha kuvvetlidir, işte o zaman tövbe kapıları kapanacaktır. Çünkü bu en açık, en bariz herkesin görüp anlayacağı bir alamettir. Ve hem de hemen kıyamet kopmak üzere olduğu için insanlar, hayattan ümitlerini kesip inandıkları için artık tövbe kapıları kapanmış olacaktır. Şimdi bu güneşin batıdan doğması ve Deccalla ilgili olan rivayetler bana göre en kuvvetli olanıdır. Yecüç-Mecüç ve Dabbetü'l-Erd'le ilgili zaten ayet vardır, bunlar kesindir. Ama bunların anlamında ve yorumunda bir sorun vardır, bunu da yukarda izah etmeye çalıştık.

94. Evet, Zülkarneyn iki dağın bulunduğu yere vardığında orada ne dedikleri anlaşılmayan bir kavimle karşılaşmıştı. İşte bu kavim artık işaretleriyle Zülkarneyn'e: (Dediler ki, ey Zülkarneyn! Şüphesiz ki, Yecüç-Mecüç bu yerde fesat çıkarıyorlar. Onlarla bizim aramıza bir sat yapman için sana bir bedel versek, olur mu?) Yani sana bir ücret verelim de onlarla bizim aramıza bir duvar ör, set çak ki,onlar duvarın öbür tarafında kalıp bize saldıramasınlar, malımızı canımızı onlardan koruyalım, dediler.

95-96. Zülkarneyn de onlara dedi ki: (Rabbim'in bana verdiği iktidar sizin verdiğinizden daha hayırlıdır. Fakat siz bana kendi gücünüzle yardım edin. Sizinle onlar arasın da bir engel yapayım. –Ve bana demir parçaları getirin. Nihayet iki dağın arası bir seviyeye gelince körükleyin demirler kızıp nar kesilsin ve sonra bana erimiş bakır getirin üzerine akıtayım, dedi.) Yani iki dağın arasını demirlerle duvar örüp tam iki dağın seviyesine ulaştıktan sonra demirleri o zamanki kızdırma aleti olan körüklerle kızdırıp narlandıktan sonra erimiş kurşunları bu narlanmış demirlerin üzerine döküp kaynatarak bir set oluşturmuş oldu.

97-98. Zülkarneyn dedi ki: (Artık o setti ne aşabilirler ve ne de delebilirler. –Ve yine Zülkarneyn dedi ki, işte bu Rabbimin bana bir rahmetidir. Rabbimin vadi gelince bu setti paramparça eder, Rabbimin vadi haktır.) Yani Alla

Teâlâ'nın vadettiği zaman gelince bu set de paramparça olur. Bu ancak o süreye kadar sizi onların şerrinden korur.

Rivayetlere göre bu settin kalınlığı elli arşın, yüksekliğinin de yüz arşın olduğu söylenmektedir. Bu kesin olmamakla beraber çok kalın ve kuvvetli bir set olduğu anlaşılmaktadır ki, bunun o günkü imkânlara göre delip aşılmasının imkânsız olduğu da açıktır. Nitekim Cengiz-Han'in orduları Çin settini aşmak için çok enteresan alet ve edavetlerle, mancalıklarla epey bir uğraşıdan sonra aşabildi. Hatta yakaladıkları esirleri öne sürüp onları bile iskele yaptılar. Televizyonda onu canlandırırken gösterdi ki, koca kerestelerle, mancalıklarla aşabildiler. Nitekim Kur'an'ın haber verdiği gibi zamanı gelince o koca Çin setti param -parça edilip yıkılmıştır. İşte Yecüç-Mecüç'ün kıssası budur. Biz hâlâ bekliyoruz, dünyanın dışından bir yerden çıkıp gelecek. Oysa bunlar dünyanın dışında olmadıkları Zülkarneyn'in gidip gördüğü ve kendilerine zarar verilen bir kavimle karşılaştığı ve bu zarardan kendilerinin korunmaları için Zülkarneynden yardım isteyip böyle bir settin çekilmesine sebep oldukları aşikârdır. Ve bu zarara uğrayanların da Çinliler olduğu, Yecüç Mecüç'ün de Tatarlar, Moğollar ve bazı Türk Hanlarının da olduğu kuvvetli muhtemeldir. Bu günün dünyanın her tarafı karış-karış dolaşılmış, keşfedilmiş ve yeryüzünde Çin settinden büyük bir set de yoktur. Ama saf Müslümanlar böyle sahih olmayan rivayetlere takılarak gaipten bir Mehdi çıkacağı, gaipten bir deccal çıkacağı, yer altından bir hayvan çıkacağı beklentisi içindedirler. Yok, işte İsa (a.s.)'ın diri olduğu kıyamete yakın ineceği gibi bir beklenti içerisinde oldukları gibi, Yecüç-Mecüç'ün de sanki gaipte bir yerde imiş ve çıkacakmış gibi bir beklentiden başka bir şey değildir.Ve bu beklentiler nafile beklentilerdir. Dünya da set falan kalmadı, çoktan yıkıldı. Dünya doğusundan batısına, kuzeyinden, güneyine kadar bir köy gibi oldu, saklı kapalı hiçbir yeri kalmadı. Kur'an'ın birçok ayetleri böyle sahih olmayan rivayetlerle tefsir edilmeye çalışılmıştır. Bazı ayetler de aslı olmayan İsrailiyet hikâyeleriyle tefsir edilmeye çalışılmıştır.

وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فِي بَعْضٍ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعاً {٩٩} وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لِّلْكَافِرِينَ

عَرْضاً {١٠٠} الَّذِينَ كَانَتْ أَعْيُنُهُمْ فِي غِطَاء عَن ذِكْرِي وَكَانُوا لَا يَسْتَطِيعُونَ سَمْعاً {١٠١}

Meali

99-100. Biz o gün bazılarını bazıları içerisinde dalgalar halinde bırakmışızdır. Sure üfürüldüğünde de onların hepsini bir araya toplayacağız. –Ve cehennemi o gün kâfirlere arz etmekle arz edeceğiz.

101. Onlar ki beni hatırlatan ayetlerimden gözleri bir perde içindeydi ve dinlemeye de tahammül edemiyorlardı.

İzahı

99. Bu ayette Zülkarneyn'in sat çekmesinden sonra bu vahşi ve saldırgan olan Yecüç-Mecüç kabileleri arasında, kendi içlerinde dalgalar halinde bırakıldıkları, yani kendi azgınlıklarını önce kendi araların da sürdürdükleri haber verilmektedir. Sonra zamanı gelince de Seddi aşıp vahşetlerine devam edeceklerine ve kıyamet günü de bu vahşetlerinin hesabını vermek üzere mahşer yerinde toplanacaklarına işaret edilmiştir. Yukarda da açıkladığımız gibi demek ki, settin çekilmesinden sonra Han denilen kabileler birbirlerine düştüler. Yukarda da zikrettiğimiz gibi Cengiz-Hanla Keşli-Han sözde kan kardeşi oldular. Keşli-Hanın hıyanetinden sonra Cengiz Han bütün Hanlara hâkim olarak, onları da yanına alarak Çin üzerine yürüdü ve setti aştı. İşte bu ayette buna işaret edilmektedir.

100-101. Bu ayetlerde de Yecüç-Mecüç ün bu vahşeti örnek verildikten sonra. Allah'ı anmaktan ötürü kalp gözleri perdelenmiş, hakkı göremez, kulakları sağırlaşmış hakki işitemez olan bu örneklerden ibret alamayan kâfirlerin kıyamet günü müthiş bir şekilde cehenneme arz edilecekleri haber verilmektedir. Kur'an'ı, dinlemek istemeyen, onun verdiği örneklerden, öğüt ve nasihatlerden ibret almak, ders çıkarmak istemeyen, kalpleri körelmiş ve kulakları sağırlaşmış, hiçbir inatçı, ağzın ve kâfirin yaptığı yanına kalmayacaktır, herkese yaptığının ettiğinin hesabı mutlaka sorulacaktır.

أَفَحَسِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن يَتَّخِذُوا عِبَادِي مِن دُونِي أَوْلِيَاء إِنَّا أَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرِينَ نُزُلاً {١٠٢} قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ أَعْمَالاً {١٠٣} الَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ يُحْسِنُونَ صُنْعاً {١٠٤} أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ وَلِقَائِهِ فَحَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَزْناً {١٠٥}

Meali

102. O kâfirler benden başkasını kendilerine dostlar edineceklerini mi sandılar? Biz cehennemi o kâfirler için konak olarak hazırladık.

103. De ki: “Amellerin en çok ziyana uğrayanlarını haber vereyim mi?

104. Onlar ki, dünya hayatında peşine koşup kazandıkları (amelleri) boşuna gitmiştir. Oysa onlar güzel işler yaptıklarını sanırlar.

105. İşte onlar, Rableri’nin ayetlerini ve O’nun huzuruna çıkacaklarını inkâr etmişlerdir de bu yüzden amelleri boşa gitmiştir. Artık kıyamet günü de onlar için bir terazi kurmayız.

İzahı

102. Bu ayette kâfirlerin Allah’tan başkalarını kendilerine dost edindiklerini sandıkları, oysa Allah (c.c.) kendilerine cehennemi konak olarak hazırladığını haber vermektedir. Onların dost sandıkları şeyler o gün ortadan kaybolup gidecek, kendilerine hiçbir yararları olmayacağı gibi tapındıkları sahte Tanrılarına da cehennemin başka bir yerinde konak hazırlanmıştır.

103-105. Ey Peygamber! (Onlara de ki, amellerin en çok ziyana uğrayanlarını haber vereyim mi? –O ziyana uğrayanlar: (O kimselerdir ki, dünya hayatında peşinde koşup kazandıkları amelleri boşa gitmiştir. Oysa onlar kendilerine göre iyi işler yaptıklarını sanırlar.) Yani imanı olmayan kâfirler kendilerine göre

birçok iyilik yaptıklarını sanırlar, fakat onlar Allah'ın dinine O'nun emrettiği şekilde inanmadıkları için O'nun emrettiği şekilde değil kendilerine göre yaptıkları için hepsi boşa gitmiştir ve kıyamet günü hayal kırıklığına uğrayacaklardır. Onlar kendilerince bir şey kazandıklarını sanırken büyük bir hüsrana uğrayacaklardır. (İşte onlar o kimselerdir ki, Rableri'nin ayetlerini ve O'nun la karşılaşacaklarını inkâr etmişlerdi. Şimdi ise onların bütün amelleri boşa gitmiştir. Onlar için bir ölçü de tutmayacağız.) Yani onların imanları olmadığı için bütün yaptıkları boşa gittiği için tartılacak bir amelleri yoktur ve bu yüzden de kendileri için bir ölçü ve terazi de kurmayacağız.

ذَلِكَ جَزَاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا وَاتَّخَذُوا آيَاتِي وَرُسُلِي هُزُواً
{١٠٦} إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ
الْفِرْدَوْسِ نُزُلاً {١٠٧} خَالِدِينَ فِيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلاً
{١٠٨} قُل لَّوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَاداً لِّكَلِمَاتِ رَبِّي لَنَفِدَ الْبَحْرُ
قَبْلَ أَن تَنفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّي وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَداً {١٠٩} قُلْ
إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ
يَرْجُو لِقَاء رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلاً صَالِحاً وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ
أَحَداً {١١٠}

Meali

106. İşte inkâr edip ayetlerimi ve peygamberlerimi alaya aldıkları için onların cezası cehennemdir.

107. İman edip salih ameller işleyenlere ise konuk olarak Firdevs cennetleri vardır.

108. Orada ebedi olacaklardır, oradan hiç ayrılmak istemezler.

109. De ki. "Rabbimin sözleri için deniz mürekkep olsa ve bir o kadar daha getirsek Rabbimin sözleri bitmeden önce elbette denizler biter.

110. De ki: "Ben sizin gibi bir beşerim. Ancak sizin ilahınız bir tek ilah olduğu bana vahyolunuyor. Artık her kim Rabbi ile karşılaşacağını umarsa, salih amel işlesin ve Rabbine ibadette hiçbir şeyi ortak koşmasın.

İzahı

106. Bu ayette Allah'ın ayetlerini ve peygamberlerini inkâr edip alay edenlerin yerlerinin cehennem olduğu bildirilmektedir.

107-108. Bu ayetler de ise iman edip salih amel işleyenlerin konaklayacakları yerin hiç çıkarılmamak üzere ebedi olan Firdevs cennetleri olduğu bildirilmektedir. Firdevs, Peygamber (a.s.)'ın bir hadisinde beyan edildiğine göre cennetin en orta ve en yüksek yeridir. Bir taşı altın ve bir taşı da gümüştendir.

109. Bu ayette ise Cenab-ı Hakkın sözünün sonsuz olduğu, bütün denizler mürekkep olsa, bir o kadar daha deniz olup onlar da mürekkep olsa Allah'ın sözlerini yazacak olsa, bütün bu denizlerin biteceği, fakat Allah'ın sözlerinin bitmeyeceği ifade edilmektedir.

110. Bu ayette de Allah Teâla, Peygamber (a.s.)'ın da bir beşer, bir insan olduğunu, Allah'ta başka hiçbir tanrı olmadığını ancak kendisinin tek Tanrı olduğunu, bunu Peygambere vahyettiğini haber vermekte. Ve kim yârin kıyamet günü Rabbi ile karşılaşacağını umuyorsa yaptığı hiçbir ibadette hiçbir kimseyi O'na ortak etmemesi emredilmektedir. Yani sırf yaptığı ibadeti Allah için yapmalıdır. Başkalarına göstermek ve duyurmak için değil. Başkalarına göstermek, duyurmak maksadıyla yapılan iş ve ameller de bir nevi şirktir. Büyük zatlardan biri olan Beyazıt-ı Bestami Hazretlerine riyanın şirk olup olmadığını sorduklarında yukarda ki ayeti okuyarak, siz bu ayeti hiç okumadınız mı? diyerek riyanın da şirk olduğu nu ifade etmiştir.

MERYEM SÛRESİ

Bu sûrenin tamamı Mekke döneminde inmiştir, ancak Mukatilden gelen bir rivayete göre secde ayeti daha sonra Medine de inmiştir. Bu sûreye Meryem sûresi denmesinin sebebi ise Hazreti Meryemden bahsedeceği içindir.

Ayet Sayısı: Doksan sekiz

Kelime Sayısı: Yedi yüz seksen

Harf Sayısı: Üç bin yedi yüz dür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

كهيعص {١} ذِكْرُ رَحْمَةِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا {٢} إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاء خَفِيّاً {٣} قَالَ رَبِّ إِنِّي وَهَنَ الْعَظْمُ مِنِّي وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْباً وَلَمْ أَكُن بِدُعَائِكَ رَبِّ شَقِيّاً {٤} وَإِنِّي خِفْتُ الْمَوَالِيَ مِن وَرَائِي وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِراً فَهَبْ لِي مِن لَّدُنكَ وَلِيّاً {٥} يَرِثُنِي وَيَرِثُ مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيّاً {٦} يَا زَكَرِيَّا إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيَى لَمْ نَجْعَل لَّهُ مِن قَبْلُ سَمِيّاً {٧} قَالَ رَبِّ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَأَتِي عَاقِراً وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيّاً {٨} قَالَ كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكَ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِن قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْئاً {٩} قَالَ رَبِّ اجْعَل لِّي آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَ لَيَالٍ سَوِيّاً

فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ مِنَ الْمِحْرَابِ فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ أَن سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيّاً{١١} يَا يَحْيَى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَآتَيْنَاهُ الْحُكْمَ صَبِيّاً {١٢} وَحَنَاناً مِّن لَّدُنَّا وَزَكَاةً وَكَانَ تَقِيّاً {١٣} وَبَرّاً بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُن جَبَّاراً عَصِيّاً {١٤} وَسَلَامٌ عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيّاً {١٥}

{١٠}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2. Kâf, Hâ, Yâ, Ayîm, Sâd. –Bu, Rabbinin, kulu Zekeriya'ya rahmetinin hatırlatılmasıdır.

3-4. Bir zamanlar o, Rabbine gizlice (içten) yalvarmıştı. –(Ve) şöyle demişti: "Ey Rabbim! Şüphesiz benim kemiğim zayıflayıp gevşedi ve yaşlılıktan başım bembeyaz alev gibi tutuştu ve ben sana dua etme hususunda karşı gelmedim.

5. "Gerçekten ben arkamdan yerime geçecek varislerden korkmaktayım. Karım da kısır bulunuyor. Onun için katından bana bir çocuk hibe et."

6. Ki: "Bana da mirasçı olsun, Yakup ailesine de mirasçı olsun. Rabbim! Onu razı olduklarından kıl.

7. (Allah C.C.): "Ey Zekeriya! Şüphesiz biz seni Yahya adında bir oğlan evladıyla müjdeliyoruz. Bundan önce ona hiçbir adaş yapmadık."

8. "Rabbim! Karım kısır, ben de son derece kocamışım benim nasıl oğlum olabilir?" dedi.

9. (Cibril): "Öğledir, dedi. Ama Rabbin buyurdu ki bu işi yapmak kolaydır. Nitekim sen bundan önce hiçbir şey değildin, seni yarattım."

10. Zekeriya şöyle dedi: "Rabbim! Bana bir işaret ver." Buyurdu ki: "Senin işaretin sapasağlam olduğun halde, üç gün üç gece insanlarla konuşamamandır."

11. (Zekeriya) bunu müteakip mihraptan kavminin karşısına çıkıp onlara sabah akşam tesbih edin, diye işaret etti.

12. (Allah C.C.): Ey Yahya! Kitabı kuvvetle tut ve daha çocukken biz ona hikmet verdik.

13. Ve katımızdan ona kalp yumuşaklığı ve paklık verdik ve o takva sahibi idi.

24. Anne ve babasına da iyi davranandı, zorba ve isyankâr değildi.

15. Doğduğu gün, öleceği gün ve dirileceği gün ona selam olsun.

İzahı

1. (Kâf, Hâ, Yâ, Ayîn, Sâd.) Bu ayet hurufu mukataaden meydana gelen bir ayettir. Bakara sûresinin başında izah etmiştik müteşabih ayettir ve bundaki mana ve maksadı Allah bilir.

2-3. Ey Peygamber! İşte bu sûrede sana okuyacaklarımız: (Rabbin, kulu Zekriya'ya olan rahmetinin bir hatırlanmasıdır. –Şöyle ki, o, Rabbine gizli olarak dua etti.) Yani Zekeriyya sessiz bir eda ile Rabbine gecenin boşluğunda riyasız, gösterişsiz samimi bir şekilde dua edip yalvardı.

4-5-6. Ve duasında: (Şöyle dedi. "Ey Rabbim! Şüphesiz benim kemiğim zayıflayıp gevşedi ve başı-mda ki saçlarım bembeyaz alev gibi tutuştu ve ben sana dua etmede de karşı gelmedim.) Yani senin çağrına karşı gelmedim. Bu çağrı ister iman olsun, ister ibadet olsun sana karşı saygısızlık yapmadım, emirlerini yerine getirdim. –(Ve ben arkamdan yerime geçecek olan varislerden korkmaktayım.) Yani ben vefat ettikten sonra yerime geçecek olan kimsenin hakkiyle senin emirlerini yerine getirip getirmemesi hususunda endişeliyim: (Karım da kısır, bana katından bir çocuk hibe et.) Yani karımın çocuğu olmuyor ama, sen her şeye kadirsin sen kendi lütfundan bana bir çocuk hediye et. ki: –(Bana varis olsun ve Yakup'un ailesine de varis olsun. Ve ey Rabbim! Onu razı olduklarından kıl.) Yani burada ki veraset peygamberlik mirasıdır. Bana hayırlı bir evlat verirsen, o benden sonra peygamberlikte hem bana, hem de Yakup (a.s.) neslinden gelmiş olan peygamberlere de varis olmuş olacaktır.

Demek ki, Zekariya (a.s.) kendinden sonra yerine geçecek kimseden ve neslin bozulacağından endişe ettiği için bu neslin bozulmaması için, onların ıslahına çalışması için kendisine hayırlı bir evlat verilmesini istemiştir.

7. Ve bu istek üzerine Rabbi ona şöyle dedi: (Ey Zekeriya! Şüphesiz biz, sana Yahya adında bir oğlan müjdeliyoruz. Bundan önce ona hiçbir adaş yapmadık.)

Yani ondan önce hiçbir kimseye böyle bir isim vermedik. Demek ki Allah Teâla, ilk defa Zekeriya (a.s.)'a vereceği evlada Yahya adını vermiş, ondan önce hiçbir kimseye böyle bir ad verilmemiştir. Yahya, diri, ihya eden, dirilten yani kalpleri dirilten, insanları uyaran anlamlarına gelmektedir

8-9. Bunun üzerine Zekeriya a.s: (Dedi ki, Rabbim! Karım kısır iken, ben de son derece kocamışken nasıl oğlum olabilir? –Cibril ona: (Dedi ki, "evet, dediğin doğrudur," ama Rabbin buyurdu ki: "O bana kolaydır. Bundan önce hiçbir şey değilken seni yarattım.") Öyle ise seni yoktan var eden Rabbin, sana bu yaşta çocuk vermeye de kadirdir. Sen bunu unuttun mu? Bunun üzerine Zekeriya (a.s.) tatmin olmak amacıyla karımın hamile olduğuna dair: –(Bana bir alâmet, bir nişan ver dedi.) Allah Teâla da ona: (Buyurdu ki, hanımın hamile olduğunun alâmeti senin üç gün üç gece insanlarla konuşamamandır.) Yani Zekeriya (a.s.) sapa sağlam olmasına rağmen dili tutulup üç gün üç gece insanlarla konuşamadı, ancak işaretle meramını anlatabildi. İşte Allah Teâla Zekeriya (a.s.)'ın karısının hamile olduğuna tatmin olması için onun dilini üç gün üç gece tuttu, konuşamadı ve böylece karısının hamile olduğuna tatmin oldu.

11. Sonra Zekeriya: (Mihraptan kavminin huzuruna çıkarak onlara sabah akşam Rabbinize tesbih edin diye işaret etti.) Yani Kudüs de ki Mescidi Aksa camiinde Hazreti Meryem'e tahsis edilen odadan dışarı çıkarak dili tutulduğu için kavmine sabah akşam Rabbinizi tesbih edin diye işaret etti, işaretle meramını anlattı. Bu konu ile ilgili daha geniş bilgi için Âli-İmran sûresinin 35-41. ayetlerinin tefsirlerine bakınız. Zekeriya (a.s.)'ın duasının kabulü, mihrabın ne olduğu ve işaretle konuşması o ayetlerin tefsirinde daha geniş bir şekilde açıklanmıştır.

12-13-14. Yahya (a.s.) dünyaya geldikten sonra daha çocuk yaşta iken rivayetlere göre daha üç yaşında iken Allah (c.c.) onu buluğa ermiş olgun bir insan haline getirip ona daha o yaşta iken vahyederek şöyle buyurmuştur: (Ey Yahya! Kitabı kuvvetle tut.) Yani Tevrat'a ciddiyetle sarıl, onun emir ve hükümlerine insanları davet et. Evet, işte: (Biz ona daha çocukken hikmet verdik.) Yukarda bahsettiğimiz gibi daha üç yaşında iken ona vahyedildiği, bir takım hikmetler verildiği ifade edilmektedir. –(Ve ona katımızdan kalp yumuşaklığı ve paklık da verdik.) Yani anlayışlı, kalbi pak, tertemiz pırıl-pırıl bir kalp verdik: (O takva sahibi salih bir insan oldu. –Ana ve babasına da iyi davrandı, zorba ve

isyankâr değildi.) Yani anne ve bası yaşlı oldukları için onlara karşı gayet şefkat ve merhametli davrandığı gibi, diğer insanlara karşı da yumuşak, iyi huylu ve nezaketle davranan bir zattı, hiçbir zaman kalın davranışlı ve zorba olmamıştır. Herhalde bu mübarek zat bu kadar yumuşak, nezaketli, iyi huylu bir zat idi ki, insanların kaba davranışlarından, dedikodularından, birbirleriyle uğraşmalarından rahatsızdı. Ve Yahya (a.s.) Allah Teâlâ'dan şöyle bir istekte bulundu. "Rabbim senden dileğim şu insanlar benim hakkımda dedikodu yapmasınlar, ileri geri konuşmasınlar," dedi. Cenab-ı Hak da ona: "Ey Yahya! Sen öyle bir şey istiyorsun ki, olacak şey değil. Bu insanlar benim hakkımda dedikodu yapıyorlar, bana ortak koşup iftira ediyorlar. Öyle olmasına rağmen ben onlara anında ceza vermiyorum, yine de onlara merhamet edip rızık veriyorum, birçok imkânlar veriyorum," buyurdu.

15. (Doğduğu gün, öleceği gün ve dirileceği günde ona selam olsun.) Yani doğduğu günde o şeytanın hile ve tuzağından emindi, öldüğü gün de emindi ve dirildiği gün de emin olarak Allah'ın huzuruna çıkacaktır.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ انتَبَذَتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَاناً شَرْقِيّاً {١٦} فَاتَّخَذَتْ مِن دُونِهِمْ حِجَاباً فَأَرْسَلْنَا إِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَراً سَوِيّاً {١٧} قَالَتْ إِنِّي أَعُوذُ بِالرَّحْمَن مِنكَ إِن كُنتَ تَقِيّاً {١٨} قَالَ إِنَّمَا أَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِأَهَبَ لَكِ غُلَاماً زَكِيّاً {١٩} قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيّاً {٢٠} قَالَ كَذَلِكِ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌ وَلِنَجْعَلَهُ آيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِّنَّا وَكَانَ أَمْراً مَّقْضِيّاً {٢١} فَحَمَلَتْهُ فَانتَبَذَتْ بِهِ مَكَاناً قَصِيّاً {٢٢} فَأَجَاءهَا الْمَخَاضُ إِلَى جِذْعِ النَّخْلَةِ قَالَتْ يَا لَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَذَا وَكُنتُ نَسْياً مَّنسِيّاً {٢٣} فَنَادَاهَا

مِن تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيّاً {٢٤}
وَهُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ رُطَباً جَنِيّاً {٢٥}
فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْناً فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَداً فَقُولِي
إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْماً فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنسِيّاً {٢٦} فَأَتَتْ
بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئاً فَرِيّاً {٢٧} يَا
أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكِ امْرَأَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ أُمُّكِ بَغِيّاً {٢٨}
فَأَشَارَتْ إِلَيْهِ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَن كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيّاً {٢٩}
قَالَ إِنِّي عَبْدُ اللهِ آتَانِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِي نَبِيّاً {٣٠} وَجَعَلَنِي
مُبَارَكاً أَيْنَ مَا كُنتُ وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيّاً
{٣١} وَبَرّاً بِوَالِدَتِي وَلَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّاراً شَقِيّاً {٣٢} وَالسَّلَامُ
عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدتُّ وَيَوْمَ أَمُوتُ وَيَوْمَ أُبْعَثُ حَيّاً {٣٣}

Meali

16. (Ey Muhammed!) Kitapta=Kur'an da Meryem'i de hatırlat! Hani o ailesinden ayrılarak doğu yönü-nde bir yere çekilmişti.

17. Sonra ailesiyle kendi arasında bir perde edinmişti. Biz ona Cibril'i gönderdik de, ona tam bir insan şeklinde göründü.

18. Meryem: "Ben senden Rahman'a sığınırım. Eğer Allah'tan korkuyorsan bana dokunma" dedi.

19. Cibril: "Ben sana Rabbinden temiz bir oğlan bağışlamak için gönderilmiş bir elçiyim," dedi.

20. Meryem: "Benim nasıl çocuğum olabilir? Bana hiçbir insan dokunmamıştır Ve ben iffetsiz kötü bir kadın da değilim," dedi.

21. Cibril: "Bu dediğin doğrudur, ancak Rabbin buyurdu ki, bu bana çok kolaydır. Onu insanlara katımızdan bir mucize, bir rahmet kılacağız. Hem bu önceden kararlaştırılmış bir iştir," dedi.

22. Nihayet (Meryem) hamile kaldı ve bu haliyle uzak bir yere çekildi.

23. Sonra doğum sancısıyla bir hurma ağacının dibine sığındı. Keşke bundan önce ölseydim de unutulup gitseydim, dedi.

24. Cibril ise alttan ona şöyle seslendi: "Sakın üzülme Rabbin, alt tarafından bir su akıttı.".

25-"Hurma dalını kendine doğru silkele, üzerine taze hurma dökülsün."

26. Ye, iç, gözün aydın olsun. Eğer insanlardan birini görürsen: "Ben Rahman'a oruç adadım. Onun için bu gün hiçbir kimse ile konuşmayacağım," de.

27. Sonra Meryem onu (İsa'yı) yüklenerek kavmine getirdi. Onlar da andolsun ki: "Ey Meryem! Sen çok utanılacak bir şey yaptın," dediler.

28-"Ey Harun'un kız kardeşi! Baban kötü birisi değildi, anan da iffetsiz bir kadın değildi."

29. Bunun üzerine Meryem ona (İsa'ya) işaret etti. Onlar: "Beşikteki bir çocuk nasıl konuşabilir?" dediler.

30. (İsa bir mucize olarak) dedi ki: "Şüphesiz ben Allah'ın kuluyum, O, bana kitap verdi ve beni Peygamber yaptı,"

31-"Nerede olursam olayım beni mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe namaz kılmamı ve zekât vermemi emretti."

32-"Ve benim anneme iyi davranmamı tavsiye etti ve beni zorba bir asi de kılmadı."

33-"Doğduğum gün, öldüğüm gün ve dirildiğim gün selam benim üzerimedir."

İzahı

16-33.Yukarda mealini verdiğimiz bütün bu ayetler hazreti Meryem'le Hazreti İsa'nın başından geçenleri anlatmaktadır ki, Âli İmran sûresinde de bu konu geçmişti, burada biraz daha detaylı anlatılmaktadır. Şöyle ki, Hazreti Meryem'in annesi Hünne hamile kalınca karnındaki çocuğun bir erkek çocuk olduğunu

umarak onu dünyaya getirince Mescidi Aksaya hizmet için adak yapmıştı. Fakat dünyaya gelen bir kız çocuğu olunca, onun tek başına Mescidin bir odasında yatıp kalkması devamlı orada olması mümkün olmadığından Zekeriya (a.s.)'ın baldızının kızı olması hasebiyle onun koruması altında Hazreti Meryem Mescidin hizmetini görüyordu. Nihayet Cenab-ı Hak Cibril'i göndererek Hazreti Meryem'in eteğinden üflemesiyle hamile kaldı. Doğumu yaklaşınca Kudüs şehrinin doğusunda bir yerde ve bir hurma ağacının altına sığınıp orada doğum yaparken Cibril tam bir insan suretinde ona görününce korktu, o da Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçi olduğunu ve kendisini İsa (a.s.) la müjdeleyip göz aydınlığı vermek için geldiğini söyledi. Hurma ağacının altından tutup kendine doğru çekip silkelemesini ve ondan düşen hurmalardan yemesini, alt tarafından da Rabbi'nin bir su akıttığını ve ondan da içmesini söyledi. Fakat Hazreti Meryem bu çocuğu babasız olarak dünyaya getirdiği için kavminin kendine saldıracağı endişesiyle keşke daha önce ölseydim de bu günleri görmeseydim diye üzüntüsünü belirtince, Cibril ona insanlarla karşılaştığında onlarla muhatap olup konuşma ve sen bu çocuğa işaret et o onlara cevap verir, dedi. Hazreti Meryem Cibril'in tavsiyesi üzerine İsa (a.s.)'ı alıp kavminin arasına dönünce, hemen kavmi onu zina ile suçlamaya başladılar, baban, temiz bir insandı, annen de iffetli bir kadındı, sen ne yaptın dediler. O da Cibril'in kendisine dediği gibi onlarla muhatap olmadı, İsa (a.s.)'ı işaret ederek, bu cevap versin, deyince, o konuşabilir mi? dediler. Sonra daha yeni doğmuş olan İsa (a.s.) başını kaldırarak: (Ben Allah'ın Kuluyum, O, bana kitap verdi, beni peygamber yaptı, nerede olursam olayım beni mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe de namazı kılmamı, zekâtı vermemi emretti ve benim anneme iyi davranmamı tavsiye etti ve beni zorba, asi biri de kılmadı, doğduğum gün, öldüğüm gün ve dirildiğim günde de selam benim üzerimedir,) diye onlara karşı böyle konuşup cevap verdi. Meryem'e sözlü olarak saldıranlar işte o zaman gerçeği öğrenmiş oldular.

ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ {٣٤} مَا
كَانَ لِلَّهِ أَن يَتَّخِذَ مِن وَلَدٍ سُبْحَانَهُ إِذَا قَضَى أَمْراً فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ
كُن فَيَكُونُ {٣٥} وَإِنَّ اللهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ

مُّسْتَقِيمٌ {٣٦} فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِن بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ
كَفَرُوا مِن مَّشْهَدِ يَوْمٍ عَظِيمٍ {٣٧} أَسْمِعْ بِهِمْ وَأَبْصِرْ يَوْمَ
يَأْتُونَنَا لَكِنِ الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ {٣٨} وَأَنذِرْهُمْ
يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ
{٣٩} إِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْأَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا وَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ
{٤٠}

Meali

34. İşte (Yahudi ve Hıristiyanların) ihtilaf edip durdukları Meryem oğlu İsa hakkında ki doğru olan söz budur.

35. Allah için çocuk edinmek asla düşünülemez, O, bundan yücedir. O, bir şeyi dilerse ona sadece "ol," der, o da hemen oluverir.

36. Şüphesiz ki, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz Allah'tır. O halde O'na ibadet edin.

37. Ne var ki, guruplar kendi aralarında ihtilafa düştüler. O büyük güne şahit olmuş olan kâfirlerin vay haline.

38. Bize geldikleri gün neler işitecekler ve neler göreceklerdir! Fakat o zalimler bu gün apaçık bir sapıklık içerisindedirler.

39. (Ey Muhammed!) İnsanların pişmanlık duydukları gün ve işin bitmiş olacağı zamanın (geleceği) ile onları uyar. Oysa onlar hâlâ gaflet içindedirler ve onlar iman etmezler.

40. Şüphesiz ki, biz bütün yeryüzüne ve üzerindekilerine varis olacağız ve onlar da mutlaka bize döndürüleceklerdir.

İzahı

34-38. Bu ayetlerde Cenab-ı Hak, Hazreti İsa hakkında ihtilaf, eden Yahudi ve Hıristiyanların ileri geri konuşmalarına cevap vermekte ve son nokta koymaktadır.

Yani, İsa (a.s.) hakkında doğru olan söz, İsa ne ilahtır, ne hâşa, Allah'ın oğludur, ne de beşer üstü bir varlıktır. O da Allah'ın kuludur, Peygamberidir, kendisine kitap verilmiştir ve kendisi de bir mucize olarak babasız dünyaya gelmiştir. Allah (c.c.) bütün kâinatı (ol!) emriyle yarattığı gibi İsa'yı de (ol!) demesiyle yaratmış yani (ol!) demesiyle hemen oluvermiştir. İsa: (Benim de Rabbim, sizinde Rabbiniz Allah'tır, O'na kulluk edin, doğru olan yol budur,) demesine rağmen Yahudi ve Hıristiyanlar yine de kendi gurupları, mezhepleri arasında ihtilaf etmişlerdir. Yahudiler onun Peygamberliğini reddedip inkâr ederken, Hıristiyanlar da onu ilahlaştırmışlardır. İşte bu yalan ve iftiraları atanlar Allah'ın huzuruna vardıkları zaman, gerçekleri görüp şahit oldukları zaman, bu dünyada konuştuklarının, iddia ettiklerinin hilafına gerçekleri görüp işitecek ve anlayacaklar ama o gün pişmanlığın hiçbir faydası olmayacaktır. Çünkü onlar bu dünyada apaçık bir sapıklık içerisindedirler. İddialarının hilafına yarın Allah'ın huzurunda nelerin karşılarına çıkacağından gafil ve sapıktırlar.

39-40. Ey Resulüm, Muhammed! Buna rağmen: (İnsanları pişmanlık duyacakları ve işin bitip işişten geçeceği bir günün dehşetiyle korkut, uyar.) Çünkü o gün hiçbir mazeretin arkasına sığınamasınlar. Bize gerçekler söylenmedi, anlatılmadı demesinler. Hal bu ki, kendilerine bu gerçekler söylenip anlatılmasına rağmen onlar: (Hâlâ gaflettedirler ve onlar iman etmezler. –Şüphesiz ki, bütün yeryüzüne ve üzerindekilerine biz varis olacağız, onlar da mutlaka bize döndürüleceklerdir.) Yani bu mülkün esas sahibi biziz, onlara bu dünya da emaneten bir mülk, bir geçimlik verdik, sonun da yine bu mülk bize kalacak, onlarsa kendilerine verilen bu mülkte Allah'a koştukları şirkin, küfrün ve azgınlığın hesabını vermek üzere bize döndürüleceklerdir.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقاً نَّبِيّاً {٤١} إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنكَ شَيْئاً {٤٢} يَا أَبَتِ إِنِّي قَدْ جَاءنِي مِنَ الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطاً سَوِيّاً {٤٣} يَا أَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ

إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيّاً {٤٤} يَا أَبَتِ إِنِّي أَخَافُ أَن يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِّنَ الرَّحْمَن فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيّاً {٤٥} قَالَ أَرَاغِبٌ أَنتَ عَنْ آلِهَتِي يَا إِبْراهِيمُ لَئِن لَّمْ تَنتَهِ لَأَرْجُمَنَّكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيّاً {٤٦} قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيّاً {٤٧} وَأَعْتَزِلُكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُو رَبِّي عَسَى أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاء رَبِّي شَقِيّاً {٤٨} فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلّاً جَعَلْنَا نَبِيّاً {٤٩} وَوَهَبْنَا لَهُم مِّن رَّحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيّاً {٥٠}

Meali

41. (Ey peygamber!) Kitapta İbrahim'i de hatırlat. Şüphesiz ki o doğru sözlü bir peygamberdi.

42. O bir zaman babasına şöyle demişti: "Ey babacığım! Niçin işitmez, görmez ve seni hiçbir ihtiyaçtan dolayı koruyup kollayamaz bir şeye taparsın?"

43. Ey babacığım! Doğrusu sana gelmeyen bir ilim bana geldi. O halde bana uy da, seni doğru bir yere eriştireyim.

44. Ey babacığım! Şeytana tapma. Çünkü şeytan, Rabbine isyan eder olmuştur.

45. Ey babacığım! Doğrusu ben korkarım ki, sana Rabbimden bir azap erişir de artık şeytana dost olursun. Umulur ki, Rabbime dua ederken asi olmam."

46. (Babası): Ey İbrahim! Sen benim Tanrılarımdan yüz mü çeviriyorsun? Dedi. Eğer bundan vazgeçmezsen andolsun ki, seni taşlarım uzun süre benden ayrıl, git!

47. (İbrahim): Selam sana dedi. Rabbimden senin için mağfiret isteyeceğim. Doğrusu O, bana karşı çok lütufkârdır.

48. Sizden de, Allah'tan başka yalvardıklarınızdan da ayrılıyor ve yalnız Rabbime yalvarıyorum. Umarım ki, Rabbime dua etmemle şaki olmam.

49. İbrahim kavminden ve onların Allah'tan başka ibadet ettikleri şeylerden uzaklaşınca, biz ona İshak ve Yakup'u armağan ettik ve hepsini de Peygamber yaptık.

50. Biz onlara rahmetimizden lütuflarda bulunduk. Hepsine de dillerde (insanların dillerinde) doğru ve yüksek değer sahibi kıldık.

İzahı

41. Bu ayette Hazreti İbrahim'in son derece doğru sözlü muhterem bir Peygamber olduğu Kur'an'ı-Kerimde zikredilerek Muhammed (a.s.)'ın ümmetine hatırlatması istenmektedir. Bütün peygamberler "sıdk" doğruluk sıfatıyla isimlendirilmişlerdir, ama Bakara sûresinde İbrahim-i (âlemlere önder kıldık,) buyrulmasıyla onun daha bir sıdk ve sadakat içinde olduğuna işaret edilmektedir. Çünkü o gördüğü bir rüya üzerine oğlu İsmail'i kurban için bıçağın altına yatırarak sadakatini ve samimiyetini göstermişti. Ve putperest olan babasının yüzüne de açıktan: (Seni ve kavmini sapıklık içinde görüyorum,) diyerek yine doğru sözlülüğünü göstermişti.

42-45. İşte o sadakat sahibi olan İbrahim ki, babasına: (Niçin işitmez, görmez ve seni hiçbir ihtiyaçtan dolayı koruyup kollayamaz şeylere taparsın. –Ey babacığım! Sana gelmeyen bir ilim bana geldi. Öyle ise bana uy da, seni doğru bir yere eriştireyim. –Ey babacığım! Şeytana tapma. Çünkü şeytan Rahman olan Allah'a isyan etmiştir. –Ey babacığım! Doğrusu ben korkarım ki, sana Rahman'dan bir azap isabet eder de artık şeytana dost olursun.) Yani şeytana uymaya devam edersen cehennemde onunla beraber arkadaş olmandan korkarım.

46. İbrahim'in babası Azer de ona: (Dedi ki, ey İbrahim! Sen benim ilahlarımdan yüz çeviriyorsun, öyle mi? Yemin ederim ki, eğer onları,) ilahlarımı kötülemekten, onların aleyhinde konuşmaktan (vazgeçmezsen, seni taşa tutarım. Ve sen artık benden uzun bir müddet uzaklaş,) gözüme görünme, dedi.

47-49. Hazreti İbrahim babasının bu tehditlerine karşı ey babacığım! (Sana selam olsun. Senin için Rabbime elbette istiğfarda bulunacağım. Şüphesiz ki O, benim için çok ikram edendir.) Yani babası onu tehdit ederken o yine de babası hakkında iyi şeyler düşünüyor, onun için Allah'a dua ve istiğfar edeceği

vadinde bulunuyor ve şöyle diyordu. –(Ben sizi ve Allah'tan başka tapındıklarınızı bırakıp çekiliyorum ve Rabbime dua ediyorum. Umulur ki, dua ederken O'na asi olmam.)

İbrahim (a.s.) ben: Isyan etmem sözü ile şunu kasdetmektedir. Babası ve kavmi Allah'a ortak koşup müşrik olmalarına rağmen onlara dua edersem acaba Allah'a isyan etmiş olur muyum endişesiyle bunu söylemiştir. Nitekim Tövbe sûresinin 114. ayetinde Allah Teâlâ babasının bir Allah düşmanı olduğu kendisine haber verip uyarılmasıyla, böylece onun hakkında yapacağı duadan vazgeçmiştir.

50. (Ve biz onlara rahmetimizden lütuflarda bulunduk. Hepsine dillerde doğruluk ve yüksek değer kıldık.) Yani Allah (c.c.) Hazreti İbrahim'e oğlu İsmailden sonra, İshak-ı ve turunu Yakup (a.s.)'ı de kendisine lütfetti ve hepsini de insanlar arasında doğru sözlü, yüksek itibar sahibi kıldı ki, insanlar dillerinde onların doğruluğunu ve yüksek meziyet sahibi olduklarını konuşup dururlardı.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسَى إِنَّهُ كَانَ مُخْلَصاً وَكَانَ رَسُولاً نَّبِيّاً {٥١} وَنَادَيْنَاهُ مِن جَانِبِ الطُّورِ الْأَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِيّاً {٥٢} وَوَهَبْنَا لَهُ مِن رَّحْمَتِنَا أَخَاهُ هَارُونَ نَبِيّاً {٥٣}

Meali

51. Kitapta Musa'yı de hatırla; şüphesiz ki o, ihlâslı bir kul ve hem Resul hem de Nebi idi.

52. Ona Tur'un sağ yanından seslenmiştik ve ona hususi bir konuşmada bulunmak için onu yaklaştırdık.

53. Ve ona rahmetimizden kardeşi Harun'u da Peygamber olarak armağan ettik.

İzahı

51-53. Bu ayetlerde Allah Teâla, Musa (a.s.)'ın da ihlâslı bir kul olduğunu, hem Resul ve hem de Nebi olan bir Peygamber olduğunu ve bunu Peygamberin

Kur'amda ümmetine hatırlatılmasını istemektedir. –(Ve biz ona "Musa" ya Tur dağının sağ yanından seslenmiştik ve ona hususi bir konuşmada bulunmak için onu yaklaştırdık.) Bu konu ile ilgili Kasas sûresinde gelecek olan ayetlerde daha geniş bir şekilde açıklanacağı gibi Musa (a.s.) kendisinden yardım isteyen bir İsrailli ye yardım için onun hasmına bir tokat atmasıyla onun ölümüne sebep olmuştu. Sonra Firavun'un korkusundan Şuayb (a.s.)'ın bulunduğu Medyen şehrine firar etmiş. Şuayb (a.s.)'ın koyunlarına çoban olmuş ve onun kızıyla evlenmiş anlaşmaya göre sekiz yıl ona çobanlık yaptıktan sonra ailesiyle birlikte Mısıra geri giderken gece yolda bir ateş görmüştü. O ateşin olduğu yere gidince, işte Tur dağının sağ tarafından Allah Teâla, Musa ya: (Ey Musa! Bil ki, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım,) diye seslenmişti ve kendisine ilk vahyi orada gelmiş ve kavmine Peygamber olarak gönderilmişti.

Evet, Nebi ve Resul meselesine gelince, bununla ilgili tefsircilerin farklı yorumları vardır. Resul, kendisine kitap verilmiş, Nebi ise kitap verilmemiş ama, vahyi gelmiş peygamberler diye yorumluyorlar. Fakat âcizane ben bu yorumlara katılmıyorum. Çünkü biraz sonra gelecek olan 54. ayette Hazreti İsmail'in hem Nebi hem de Resul olduğu açıkça ifade edilmektedir. Hal bu ki, İsmail (a.s.)'a kitap verilmemiştir. Oysa Nebi de haberci demektir, Resul de haberci demektir. Her ikisine de vahyedilmektedir. O zaman Nebi ile Resul arasında ne fark vardır? Bana göre Resul haberci olmakla beraber, geniş bir bölgeye gönderilmiş büyük peygamber, Nebi ise büyük bir peygamberin yardımcısı, ya da küçük bir bölgeye, kabileye gönderilmiş peygamber demektir. Mesela Musa (a.s.) büyük Peygamberdir, Harun (a.s.) de Nebidir onun yardımcısıdır. Nitekim Allah (c.c.) buyuruyor ki: (Biz ona rahmetimizden kardeşi Harun'u de Nebi olarak ona bağışladık.) Yine İbrahim (a.s.) büyük Peygamberdir, Lut (a.s.) onun yardımcısıdır. O zaman küçük bir kasaba olan Filistin de Peygamber idi, oranın sorumlusu idi. Yine Yakup (a.s.) Kenan da bir şehir dahi olmayan bir çölde ki, bir kabileye Peygamberdi. Fakat İsmail (a.s.)'a bir kitap gönderilmemsine rağmen o Hicaz bölgesinde geniş bir alana Peygamber olarak görevlendirilmiş ve gönderilmiştir. Onun için, o hem Nebi ve hem de Resuldür. Nitekim bundan sonraki ayet bunu açıkça zikretmektedir.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِسْمَاعِيلَ إِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ وَكَانَ رَسُولاً نَّبِيّاً {٥٤} وَكَانَ يَأْمُرُ أَهْلَهُ بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ وَكَانَ عِندَ رَبِّهِ مَرْضِيّاً {٥٥}

Meali

54. Kitapta (Kur'an da) İsmail'i de an. Çünkü o vadine sadık bir kuldu ve hem Resul, hem de Nebi idi.

55. Ailesine namazı ve zekâtı emrederdi ve Rabbi'nin katında hoşnutluğa ermişti.

İzahı

54-55. Evet, bu ayetlerde de Hazreti İsmail'in sözüne sadık iyi bir kul olduğu, hem Resul, hem de Nebi olduğu Kur'an da Muhammed (a.s.)'ın ümmetine hatırlatılması istenmektedir. Bu mübarek zat sözüne çok sağlam olduğu gibi, kendisi namazını kılıp zekâtını verdiği gibi, ailesine de namaz kılmalarını, zekât vermelerini emreden ve Rabbi'nin hoşnutluğunu kazanan bir zattı.

Evet,Resul ve Nebiyi bundan önceki ayetlerin tefsirinde açıklamıştık. İsmail (a.s.)'ın vadine sadık kalması meselesine gelince, babası İbrahim (a.s.) gördüğü bir rüya üzerine kendisini kurban edeceğini ona açtığında: (Ey babacığım! Sen emrolunduğunu yap inşallah beni sabredenlerden bulursun,) demiş ve kendisi bıçağın altına yatarak teslim olmuş, böylece vadine sadakat göstermişti. Ve Rabbi katında hoşnutluğa ermişti. Ey Muhammed! İşte o mübarek Peygamberin bu halini de Kur'an da ümmetine anlat ki, ondan ibret alsınlar. Allah'ın emri söz konusu olduğunda bıçağın altına yatmaya bile itiraz etmeden kendini teslim etti ve babasına verdiği söze sadakat gösterdi. İşte İsmail bu sözüne sadakatinden ve bu davranışından dolayı sadakatiyle övülmüştür. Bunun içindir ki, Nisa Sûresinde Peygamber (a.s.)'a cennette arkadaş olanlar sıralanırken önce sıddıklar, sonra şehitler ve sonra da salihler diye zikredilmiştir.

وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِدْرِيسَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقاً نَّبِيّاً {٥٦} وَرَفَعْنَاهُ مَكَاناً عَلِيّاً {٥٧}

Meali

56-57. Yine kitapta İdris-i de an. Şüphesiz ki o da sadık bir peygamberdi. –Biz onu yüksek bir makama kaldırdık.

İzahı

56-57. Bu ayetlerde İdris (a.s.)'ın da sadık ve doğru sözlü bir Peygamber olduğunu ve kendisini Allah (c.c.) yüksek bir makama kaldırdığını yine kitapta, Kur'an da Muhammed (a.s.)'ın ümmetine hatırlatmasını istemektedir. Bu ayette İdris (a.s.)'ın sadece Nebi olduğu haber verilmiştir. Oysa kendisine otuz sahife kitap verilmiştir. Yani kendi şeriatı olan bir Peygamber olmasına rağmen ona Resul denmemiştir. İşte bu da Resul kendisine kitap verilen, şeriatı olan peygamber diyenlerin bu görüşlerinin doğru olmadığını göstermektedir.

Evet, İdris (a.s.)'ın Allah tarafından yüce bir makama çıkarılmasına gelince Rivayete göre İdris (a.s.)'ın esas adı "Uhnuh" dur. Kendisi çok kitap okuyup ders edindiği için ders almış anlamına gelen bu lakap verilmiştir. Kendisinin Nuh (a.s.)'dan önce gönderilmiş bir Peygamber olduğu söylenmektedir. Bazı rivayetlere göre dördüncü kat göğe, bazi rivayetlere göre ise cennete kaldırılmıştır. Fakat bunlar sağlam bir delile dayanmayan rivayetlerdir. Benim âcizane kanaatime göre İsa (a.s.) dâhil hiçbir peygamber hayatta değildir, hepsi vefat etmiştir. Ayette: (Onu yüksek bir makama kaldırdık,) ifadesi onun diri olduğunu göstermez. Vefat ettikten sonra aynen Hazreti İsa'yı vefat ettirip ruhunu katına kaldırdığı gibi, onun ruhunun da yüce bir makama kaldırdığı ifade edilmektedir. Çünkü o da İsa (a.s.) gibi suikasde maruz kalmıştır. Aslında bütün peygamberlerin ruhları yüce makamlara kaldırılmıştır, ama bazı peygamberlerin bazı özelliklerinden ötürü adları zikredilmiştir. Biz bu ayetleri iyi anlayamadığımız için, bazı sahih olmayan rivayetlere dayanarak yorumluyoruz. Oysa İblis'in dışında kıyamete kadar hiçbir kimseye yaşama izni verilmemiştir. Her canlının eceli vardır, eceli gelince ölür. Kur'ani-Kerimde: (Ebrar olanlar) yani

iyi olanlar, (âlâi-ıllіyyindedirler,) diye buyrulmaktadır. Şimdi bunlar orada diri olarak yaşıyorlar, demek midir? Yani iyilerin şerefine işaretle ruhlarının âlai-ılliyyine yükselmiş, olduğu ifade edilmektedir. Bu ayette de Hazreti İdris'ın bazı özelliklerinden dolayı yukarda açıkladığımız gibi suikasde uğradığı için Allah (c.c.) onun ruhunu: (Yüce bir makama kaldırdık,) buyurarak ona özel bir iltifatta bulunmak istemiştir. Nitekim biraz önceki ayetlerde de Musa ihlâslı, İbrahim sadık, İsmail sadık ve İdris sadık kullar olarak diye zikredilmiş ve bunların Kur'an da hatırlatılmaları istenmiştir. Bu demek değildir ki diğer peygamberler doğru sözlü değildirler. Bütün peygamberler sadıkdırlar, salihtirler, ama bunların bazı özelliklerinden ötürü, isimleri zikredilerek kendilerine Cenab-ı Hak bir iltifatta bulunmuştur.

أُوْلَئِكَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِم مِّنَ النَّبِيِّينَ مِن ذُرِّيَّةِ آدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِن ذُرِّيَّةِ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْرَائِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَا إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَن خَرُّوا سُجَّداً وَبُكِيّاً {٥٨}

Meali

58. İşte bunlar Allah'ın kendilerine nimet verdiği peygamberlerden, Âdem'in soyundan ve Nuh ile birlikte gemide taşıdığımızın nesillerinden, İbrahim ve İsmail'in soyundan hidayete erdirdiğimiz ve seçtiğimiz kimselerdir. Kendilerine Rahman'in ayetleri okunduğu zaman, ağlayarak secdeye kapanırlardı.

İzahı

58. Evet, bu sûrenin başından beri Zekeriya (a.s.)'dan itibaren İdris (a.s.)'a kadar Allah'ın kendilerine bir nimet olarak Peygamberlik verdiği mübarek zatlar oldukları zikredilmektedir. Allah (c.c.) bunları Âdem (a.s.)'ın, Nuh'la beraber gemide taşınanların ve karaya çıkan müminlerin, İbrahim'in ve İsrail'in yani Yakup (a.s.)'ın neslinden getirip hidayete erdirdiği ve seçtiği mübarek Peygamberlerdir. İşte bütün bu zatlar Allah'ın ayetleri okunduğu zaman ağlayarak

secdeye kapanırlar. Yani gerek bu Peygamberler, gerekse bu Peygamberlerin neslinden gelen müminler ve gerekse seçilmiş olan Muhammed (a.s.)'ın ümmetinden iman etmiş salih kimseler Allah'ın ayetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlar.

فَخَلَفَ مِن بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيّاً {٥٩} إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً فَأُوْلَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئاً {٦٠} جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدَ الرَّحْمَنُ عِبَادَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيّاً {٦١} لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْواً إِلَّا سَلَاماً وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيّاً {٦٢} تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَن كَانَ تَقِيّاً {٦٣} وَمَا نَتَنَزَّلُ إِلَّا بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيّاً {٦٤} رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ لِعِبَادَتِهِ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيّاً {٦٥}

Meali

59. Sonra onların arkasından bir nesil geldi ki, namazı terk ettiler, şehvetlerine uydular. Artık yakında cehennem vadisini boylayacaklardır.

60. Ancak tövbe eden, iman edip salih ameller işleyenler müstesnadır. Bunlarsa cennete girecekler ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır.

61. O Adn cennetleri ki, Rabbin kullarına görmedikleri halde vadetmiştir. Şüphesiz O'nun vadi mutlaka yerine getirilecektir.

62. Onlar orada (Adn cennetlerinde) boş bir söz işitmezler, ancak "selam" işitirler. Ve onlar için orada sabah akşam rızıkları vardır.

63. O öyle bir cennettir ki, kullarımızdan muttaki olanları varis kılarız.

64. (Cibril, dedi ki, ey Muhammed!) “Biz senin Rabbin emri olmadıkça inmeyiz, ancak Rabbin emriyle ineriz. Önümüzdeki ve arkamızda ki ve bunların arasında ne varsa hepsi O’nundur ve Rabbin de unutmuş değildir.

65. O, göklerin, yerin ve ikisi arasında olanların Rabbi’dir. O halde O’na ibadet etmekte sabırlı ol. Hiç san Allah’ın ismini taşıyan birini bilir misin?

İzahı

59. (Sonra onların arkasından bir nesil geldi ki, namazı zayi ettiler.) Yani ya tamamen terk ettiler, ya da şuursuzca namaz kıldılar, ama: (Şehvetlerine uydular. İşte bunlar yakında cehennem vadisini boylayacaklardır.)

Gayya, cehennemde bir vadinin adı olduğu rivayet edilmektedir. Bir hadis’in beyanına göre “Gayya” o kadar şiddetli bir vadidir ki, cehennemin diğer vadileri onun dehşetinden Allah’a sığınırlar. İşte bu vadi namazı zayi eden, şehvetlerine uyup fuhşa dalanlar için hazırlanmıştır.

60-63. (Ancak tövbe eden, iman edip güzel amal işleyenler müstesnadır. Bunlar cennete girecekler ve hiçbir haksızlığa uğratılmayacaklardır. –Onlar o Adn cennetlerine gireceklerdir ki, onu görmedikleri halde Rahman olan Allah, kullarına vadetmiştir. Şüphesiz onun vadi mutlaka yerine getirilecektir. –Onlar o tertemiz cennetlere girince orada boş bir söz işitmezler.) Yani orada kendilerini rahatsız edecek, nezaket dışı hiçbir söz işitmezler. Ancak: (Selam) işitirler. Yani karşılaştıkları zaman iyi dilekleri selam olur, oturup kalktıkları her yerde her konuda emniyet güven ve huzur içinde yaşarlar demektir. Dünyadaki gibi, gıybet, haset, kıskançlık, kin ve nefret gibi hiçbir kötü duygu ve düşünce olmaz. Çünkü Allah (c.c.) cennete girerken bu kötü duyguların hepsini söküp atacağını vadetmektedir. (Ve onlar için orada sabah akşam rızıkları da vardır.) Aslında cennette gece ve gündüz yoktur, ama onların dünyada alışkan oldukları zamanlarda arzu ettikleri her türlü yemekler, rızıklar kendilerine ikram edilecektir. Evet, işte: –(O öyle bir cennettir ki kullarımızdan muttaki olanları ona varis kıldık.) İşte o güzelim cennetlere varis olabilmek için de önce samimi bir imana sahip olmak sonra da güzel ameller işleyip, haramlardan ve günahlardan sakınan muttaki bir kul olmak gerekmektedir.

64-. Bu ayette Cebrail (a.s.) Peygamberimize hitaben diyor ki: (Biz senin Rabbin emri olmadıkça inmeyiz, ancak Rabbin emriyle ineriz. Önümüzdeki

arkamızdaki ve bunların arasında ne varsa hepsi O'nun dur ve Rabbin seni unutmuş değildir.) Yani bütün bilgiler, bütün işler, bütün emirler ve bütün tasarruflar Rabbine aittir, O, ne emrederse biz o emri yerine getiririz, O'nun emri olmadan sana vahyi getiremeyiz.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Yahudiler Peygamber (a.s.)'a Ruh hakkında, Ashabı Kehf ve Zünlkarneyn hakkında sual sordukları zaman Peygamber (a.s.) inşallah demeden size yakında cevap veririm demişti. İşte bundan dolayı de on beş gün veya kırk gün Peygamberimize vahyi meleği olan Cibril gelmemişti. Bir müddet sonra Cibril gelince Peygamberimiz Cibril'e: Nerde kaldın senin gelmene âşık oldum" demiş. İşte Cibril de buna karşı: (Biz senin Rabbin emri olmadıkça inmeyiz, ancak O'nun emriyle ineriz ve Rabbin seni de unutmuş değil,) diye cevap vermiştir. Yani Rabbin sana vahyi göndermeyecek diye endişelenme, O, seni asla unutmuş değil.

65. (O, göklerin, yerin ve ikisi arasında olanların Rabbidir. O halde O'na ibadet etmekte sabırlı ol. Hiç sen Allah'ın adını taşıyan birini bilir misin?) Yani ibadetlerdeki bazı zorluklara karşı, müşriklerin engellemelerine karşı sabırlı ol. Kâfir ve müşriklerin sana karşı söz ve tavırlarından dolayı kendini fazla üzme. Onlar ne kadar kendilerine Tanrı uydurur isimler verirlerse versinler göklerin, yerin ve o ikisi arasındaki olanların hepsinin Rabbi Allah'tır, hiç O, Rabbin adı ile kendi ilahlarını adlandıran bir kimse gördün mü? Onlar ne kadar kendilerine sahte ilahlar uydurup, onlara bir takım isimler verseler de, yine bu göklerin ve yerin sahibi kimdir? diye sorulduğunda Allah diyorlar ve bu ismi de hiçbir uyduruk tanrılarına veremiyorlar. Yani Allah adını hiçbir sahte tanrıya veremiyorlar.

وَيَقُولُ الْإِنسَانُ أَئِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ أُخْرَجُ حَيّاً {٦٦} أَوَلَا يَذْكُرُ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْئاً {٦٧} فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاطِينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيّاً {٦٨} ثُمَّ لَنَنزِعَنَّ مِن كُلِّ شِيعَةٍ أَيُّهُمْ أَشَدُّ عَلَى الرَّحْمَنِ عِتِيّاً {٦٩} ثُمَّ لَنَحْنُ أَعْلَمُ بِالَّذِينَ هُمْ أَوْلَى بِهَا صِلِيّاً {٧٠} وَإِن مِّنكُمْ

إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَى رَبِّكَ حَتْماً مَّقْضِيّاً {٧١} ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا وَّنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيّاً {٧٢}

Meali

66. Hal bu ki, insan şöyle der. "Ben öldüğüm zaman gerçekten ilerde diri olarak çıkarılacak mıyım?

67. O insan daha önce hiçbir şey değilken kendisini yarattığımızı hatırlamaz mı?

68. Rabbine andolsun ki, biz onları şeytanlarıyla beraber elbette mahşerde toplayacağız. Sonra onları dizleri üzerine çökmüş vaziyette, elbette cehennemde hazır bulundururuz.

69. Sonra Rahman'a karşı her guruptan en şiddetli isyankâr hangileri ise söküp ayıracağız.

70. Sonra cehenneme atılmaya layık olanları biz elbette iyi biliriz.

71. Ve sizden hiçbir kimse yoktur ki oraya (cehenneme) uğramasın, hepiniz oraya uğrayacaktır. Bu Rabbin katında kesinleşmiş bir hükümdür.

72. Sonra muttakileri kurtaracağız ve zalimleri de diz üstü çökmüş bir halde orada bırakacağız.

İzahı

66-67. Bu ayetlerde Ebiyibni Halef gibi bazı müşrikler alay ederek şöyle dediler. (Ben öldükten sonra gerçekten diri olarak mı topraktan çıkarılacağım? –Allah Teâlâ da ona karşı buyuruyor ki: (Peki, o insan daha önce hiçbir şey değilken kendisini yarattığımızı hatırlamaz mı?) Bunu söyleyen hiç düşünmüyor mu ki, onun çürümüş kemikleri de, hiçbir azası da yokken onları var eden yüce kudret ve kuvvet sahibi olan Allah, elbette onu tekrar diriltmeye kadirdir.

68-70. (Rabbine andolsun ki, biz elbette onları şeytanlarıyla beraber mahşerde toplayacağız, sonra onları dizleri üzerine çökmüş vaziyette elbette cehennemde hazır bulunduracağız. –Sonra Rahman'a karşı en şiddetli isyankârlar hangileri ise onları söküp ayıracağız.) Yani kâfir ve müşriklerin daha azgın olanları diğerlerinden ayırıp sınıflandıracağız azgınlıklarına göre cehennemin

bölümlerinde hazır bulunduracağız ve onları cehenneme diz üstü çökmüş vaziyette bırakacağız.

Cehennemin yedi kapısı ve yedi bölümü vardır. Benzemek olmasın yedi katlı bir apartman gibi ama yukarıya doğru yükselen değil, yukardan aşağıya inilen ve açılan kapılardır. Yukardan aşağı indikçe cehennemin şiddeti daha da artmaktadır. İşte Cenab-ı Hak o gün alay ederek öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenleri şeytanlarıyla birlikte huzurunda toplayıp hesaba çektikten sonra kâfir ve zalimlerin azgınlıklarına göre ayırıp hepsini diz üstü cehenneme terk edecektir. –Hem: (Sonra o cehenneme atılmaya layık olanları elbette biz daha iyi biliriz.) Kimin cehenneme mustahak olduğunu biz daha iyi biliriz.

71-72. (Ve sizden hiç kimse yoktur ki o cehenneme uğramasın, ancak hepiniz oraya uğrayacaktır. Bu Rabbin katında kesinleşmiş bir hükümdür. –Sonra muttakileri kurtaracağız ve zalimleri de diz üstü çökmüş bir halde bırakacağız.)

Bütün insanların mutlaka cehenneme uğrayacakları hususunda tefsircilerin farklı yorumları vardır. İbni Abbas'a göre bütün insanlar cehenneme uğrayacaktır, sonra Allah (c.c.) muttakileri oradan kurtaracak, kâfirleri ise diz üstü çöktürerek onları ebedi olarak orada bırakacaktır. Nitekim Nafi b. Erzakî, İbni Abbas'a bu ayetin manasını sorduğunda böyle cevap vermiş. Ancak Nafi, cehenneme uğramak oraya girip çıkmak değildir, demiş ve Enbiya sûresinin 98. ayetini okuyarak İbni Abbas'a itiraz etmiştir. O ayette şöyle buyruluyor. (Siz ve Allah'ın dışında taptığınız şeyler hepiniz cehennem yakıtlarısınız ve siz oraya gireceksiniz.) İşte bu ayeti delil göstererek, Allah'a şirk koşanların, şirk koştukları ile beraber cehenneme girecek olanlardır, demesi üzerine İbni Abbas şöyle dedi. "Ey Nafi! Allah'a yemin erdim ki, Allah beni oradan çıkaracak. Fakat seni oradan çıkaracağını göremiyorsun. Çünkü yanılıyorsun, dikkat et." Yine Müslim'in Ümmi Mubaşiri El-Ensariden rivayet ettiği bir hadiste bu zat diyor ki: "Hafsa r.a.h.'ın yanında Peygamber (a.s.)'ın şöyle buyurduğunu işittim. "İnşallah Şecere'i Rıdvan altında bana bey'at eden ashabımdan hiçbiri cehenneme girmez." Hafsa da: "Evet, ya Resulullah!" dedi ve arkasından da konuyu deşerek peki: (Sizden hiçbir kimse yoktur ki, cehenneme girmesin,) ayeti hakkında ne dersiniz? Ya Resulullah! Peygamberimiz de ona açıklık getirerek buyurdular ki: "Sonra muttakileri kutraracağız," buyruluyor ya! O zaman bu rivayet de İbni Abbas'ı doğruluyor ki, bütün insanlık cehenneme uğrayacak. Zaten ayetin

zahiri de bunu ifade etmektedir ve ehlisünnet âlimlerinin genelinin görüşü de böyledir. Fakat ehlisünnet âlimleri cehenneme nasıl uğranıldığı hususunda ihtilaf etmektedirler. Kimilerine göre müminler, cehennemde kâfirlerin durumunu görüp seyretmek için cehennemden uğrayıp geçerken nasıl ki, İbrahim (a.s.)'ı Nemrut'un ateşi yakmadığı gibi müminleri de cehennem yakmayacaktır. Sadece bir uğrayıp geçeceklerdir. Bazılarına göre ise cehenneme uğramaktan maksat içine girmek değil, onu yakından görecekleri bir yerde toplanmalarıdır. Mücahid ise bu ayeti şöyle yorumluyor. Müminler cehenneme uğrayıp geçerken bir sıtma hastalığı gibi onun sıcağını hisseder gibi olacaklardır. Daha başka yorumlarda bulunanlar da vardır.

Ancak âcizane benim anlayış ve yorumuma göre ise, bütün insanların ölüm acısını tattıkları gibi, cehennem azabını da bir nebze tatmaları için oraya uğrayıp geçecekler. Yani mümin ve cennetlik olanlar oradan uğrayıp geçerken cehennemin dehşetini bir nebze tadıp geçecekler, kâfirler ve zalimler ise diz üstü çöküp orada ebedi kalacaklardır. Nitekim bir hadis de şöyle buyrulduğu gibi: "Kıyamet günü dünyada sıkıntı çeken müminler cennete bir kere dalıp çıktıklarında sanki dünyada hiç sıkıntı çekmemiş gibi kendilerini hissedecekler. Fakat dünyada mutlu yaşayan, hiç sıkıntı çekmeyenler de cehenneme bir kere dalıp çıkınca, san ki, dünyada hiç bolluk ve mutluluk içinde yaşamamışlar gibi kendilerini hissedeceklerdir. İşte belki müminler ölümün acısını bir nebze tattıkları gibi, cehennem azabının ne olduğunu da bir nebzecik tatsınlar diye oraya bir uğrayıp çıkacaklardır. Şuda ihtimal dışı değildir. Bu uğrayış cehennem üzerine kurulan köprü üzerinden geçiş de olabilir. Gerçi sırat köprüsü ile ilgili Kur'an da açık bir ayet yok ama hadisler var. Fakat yine de en doğrusunu Allah bilir.

وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَيُّ الْفَرِيقَيْنِ خَيْرٌ مَّقَاماً وَأَحْسَنُ نَدِيّاً {٧٣} وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَاثاً وَرِئْياً {٧٤} قُلْ مَن كَانَ فِي الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ لَهُ الرَّحْمَنُ مَدّاً حَتَّى إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ إِمَّا الْعَذَابَ

وَإِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ مَّكَاناً وَأَضْعَفُ جُنداً {٧٥} وَيَزِيدُ اللَّهُ الَّذِينَ اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَاباً وَخَيْرٌ مَّرَدّاً {٧٦}

Meal

73. Ayetlerimiz kendilerine apaçık okunduğu zaman o inkâr edenler, iman edenlere dediler ki: "Bu iki zümreden hangisi mevki bakımından daha iyi ve topluluk itibariyle de hangisi daha güzeldir?"

74. Hal bu ki, kendilerinden önce mal ve gösteriş bakımından daha güzel olan nice asırlarda ki halkı helâk ettik.

75. Onlara de ki: "Kim sapıklık içinde ise Rahman olan (Allah) ona mühlet verdikçe-mühlet verir. Nihayet kendilerine vadedilen azabı gördükleri vakit, ya (dünyada Müslümanlar tarafından ölümle) cezalandırılırlar, ya da kıyamet günü cehennem azabıyla cezalandırılırlar. Yakında bileceklerdir ki mevki bakımından kim daha kötü ve ordu bakımından kim daha zayıfmış.

76. Allah doğruya ermeyi kabul edenlerin, doğruya ermelerini daha da artırır. Kalıcı olan salih amellerdir ki, Rabbin katında sevap bakımından da, sonuç bakımından da daha hayırlı olan budur.

İzahı

73. Bu ayette Nadir b. Haris gibi kendini beğenmiş müşrikler hedef alınarak şöyle buyrulmaktadır. (Kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğu zaman o inkâr eden kâfirler, iman edenleri küçümseyerek onlara dediler ki: Bu iki zümreden hangisi mevki bakımından daha iyi ve topluluk itibariyle de hangisi daha güzeldir?) Yani kendilerinin makam ve mevki bakımımdan Müslümanlardan daha yüksekte olduklarını, çevreleri ve toplulukları bakımından da Müslümanlardan daha üstün, daha iyi olduklarını söyleyerek Müslümanlara tepeden bakarak, okunan ayetlere dudak bükerek inkâr ettikleri ifade edilmektedir.

74. (Oysa onlardan önce de mal ve gösteriş bakımından daha güzel görünen nice asırlarda böyle kendini beğenmiş halkları helâk ettik.) Hiç düşünüp

onlardan ibret almıyorlar mı? Üstünlük malda, mevkide, akraba, çevre ve kabile sayılarının çokluğunda değil, üstünlük Allah'a iyi bir kul olabilmek, O'nun emirlerine uyup yasaklarından sakınarak takva sahibi olmaktır. Allah (c.c.) kullarına iman ve amellerine göre değer veriyor. Yoksa makam, mevki, mal, evlat, saltanat vesaire gibi şeyler birer geçici emanet olarak verilmiş şeylerdir. Bunlarla Allah, kullarını denemekte ve sınamaktadır.

75. Ey Muhammed! (Onlara de ki, kim sapıklık içinde ise, Rahman olan Allah, mal ve evlat çokluğu ile ona mühlet verdikçe verir.) Yani onlara verdiği bu mal ve evlatları hemen ellerinden almaz, onlara biraz süre verir. Ama bilsinler ki: (Nihayetinde kendilerine vadedilen azabı gördükleri zaman ki bu azap ya Müslümanların elleriyle savaşta olan ölüm azabı, ya da kıyamet günkü azabı gördükleri zaman kimin makam ve mevki bakımından daha şer olduğunu ve ordu bakımından kimin daha zayıf olduğunu bileceklerdir.) Yani çokluklarına, mallarına ve mevkilerine güvenip Müslümanları küçümseyen kâfirler Bedirde olduğu gibi, bir savaşta karşılaştıkları zaman kimin ordu bakımından daha zayıf olup yenileceğini bilecekler. Veyahut da kıyamet günü kimin mekânının, ebedi karargâhının daha şer olduğunu, cehennem olduğunu bileceklerdir.

76. (Allah, doğruya ermeyi kabul edenlerin, doğruya ermelerini daha da artırır.) Yani hidayet yolunu seçen, doğruyu bulmak isteyenlerin hidayetini artırır, kalplerini daha da açar, onları o yola çeker. Dünyalıklar, dünyadaki mal, mevki vesaire şeyler gelip geçicidir: (Kalıcı olanlarsa salih amellerdir ki, Rabbin katında sevap bakımından da, sonuç bakımından da hayırlı olan budur.)

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي كَفَرَ بِآيَاتِنَا وَقَالَ لَأُوتَيَنَّ مَالاً وَوَلَداً {٧٧} أَاطَّلَعَ الْغَيْبَ أَمِ اتَّخَذَ عِندَ الرَّحْمَنِ عَهْداً {٧٨} كَلَّا سَنَكْتُبُ مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدّاً {٧٩} وَنَرِثُهُ مَا يَقُولُ وَيَأْتِينَا فَرْداً {٨٠} وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ آلِهَةً لِّيَكُونُوا لَهُمْ عِزّاً {٨١} كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدّاً {٨٢}

أَلَمْ تَرَ أَنَّا أَرْسَلْنَا الشَّيَاطِينَ عَلَى الْكَافِرِينَ تَؤُزُّهُمْ أَزّاً {٨٣}
فَلَا تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ إِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدّاً {٨٤} يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ
إِلَى الرَّحْمَنِ وَفْداً {٨٥} وَنَسُوقُ الْمُجْرِمِينَ إِلَى جَهَنَّمَ وِرْداً
{٨٦} لَا يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِندَ الرَّحْمَنِ عَهْداً
{٨٧} وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَداً {٨٨} لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئاً إِدّاً
{٨٩} تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ
الْجِبَالُ هَدّاً {٩٠} أَن دَعَوْا لِلرَّحْمَنِ وَلَداً {٩١} وَمَا يَنبَغِي
لِلرَّحْمَنِ أَن يَتَّخِذَ وَلَداً {٩٢} إِن كُلُّ مَن فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمَنِ عَبْداً {٩٣} لَقَدْ أَحْصَاهُمْ وَعَدَّهُمْ
عَدّاً {٩٤} وَكُلُّهُمْ آتِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَرْداً {٩٥} إِنَّ الَّذِينَ
آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدّاً {٩٦}
فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّقِينَ وَتُنذِرَ بِهِ قَوْماً لُّدّاً
{٩٧} وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هَلْ تُحِسُّ مِنْهُم مِّنْ أَحَدٍ
أَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزاً {٩٨}

Meali

77. Şimdi ayetlerimizi inkâr eden ve: "Elbette bana mal ve evlat verilecektir," diyen adamı gördün, değil mi?

78. O (kâfir acaba) gaybi mi bildi? Yoksa Rahmanın katından bir söz mü geldi?

79. Hayır, asla öğle değildir. Biz onun söylediklerini yazacağız ve azabını da artırdıkça-artıracağız.

80. O söylediği şeylerin de hepsini elinden alacağız ve o tek başına bize gelecektir.

81. Onlar, kendilerine kuvvet ve şeref kazandırsınlar diye, Allah'tan başka ilah edindiler.

82. Hayır, onların tapındıkları ilahları, onların ibadetlerini inkâr edecekler ve aleyhlerinde düşman kesileceklerdir.

83. Görmedin mi? Biz o kâfirlerin üzerlerine şeytanları musallat ettik. Onlar vesveseleri ile kışkırtıp duruyorlar.

84. Öyle ise onların hemen azaba uğratılmalarını acele etme. Biz onların günlerini saymakla sayıyoruz.

85. Takva sahiplerini heyet halinde Rahmanın huzurunda toplayacağız.

86. Suçluları da susuz olarak cehenneme süreceğiz.

87. (O gün ortakları) şefaate muktedir olamayacaklardır. Ancak Rahman olan Allah katında bir söz almış kimseler müstesna.

88-89. Ve dediler ki, Rahman kendine çocuk edindi. –Andolsun ki, siz çok çirkin bir şey söylediniz.

90. Az kaldı ki, söyledikleri sözlerden gökler çatlayacak, yerler yarılacaktı ve dağlar parçalanıp dağılacaktı.

91-92. O, Rahman'a çocuk isnat ettiler. –Hal bu ki, Rahman'a çocuk edinmek asla yakışmaz.

93. Göklerde ve yerde bulunan hiçbir kimse yoktur ki, Rahmanın huzuruna kul olarak çıkmasın, ancak hepsi bir kul olarak O'nun huzuruna çıkacaktır.

94. Andolsun ki, Allah onların hepsini kuşatmış, kendilerini ve yaptıklarını saymakla saymıştır.

95. Kıyamet günü onların her biri Allah'ın huzuruna tek başına gelecektir.

96. İman edip salih amel işleyenler var ya, Rahman onlar için bir sevgi meydana getirecektir.

97. (Ey Muhammed!) Biz Kur'an'ı senin lisanın üzerine kolaylaştırdık ki, onunla Allah'tan korkup sakınanları müjdeleyesin, inat edenleri de uyarasın diye.

98. Hem onlardan önce nice nesilleri helâk ettik. Onlardan hiçbirini görüyor musun? Yahut onların hafif bir sesini işitiyor musun?

İzahı

77-84. (Şimdi ayetlerimizi inkâr eden ve elbette bana mal ve evlat verilecektir, diyen adamı gördün mü?) Bu ayetler As b. Vâil denen müşrik hakkında inmiştir. Şöyle ki, Sahabelerden Hubbab r.a ın, onda alacağı vardı, onu istedi. Buna karşı As ise: "Hayır, Muhammed'e küfretmeden vermem," dedi. Bunun üzerine Hubbab: "Vallahi ben Muhammed'e asla küfretmem, ne hayatımda, ne ölümümde ve ne de tekrar dirildiğim zaman," dedi. As: "Öyle ise bekle öldükten sonra tekrar dirilirsin ve bana gelirsin, o vakit benim malım ve evladım olacak alacağını o zaman sana veririm," diye alay etti. –(Evet, o kâfir gaybi mi bildi? Yoksa Rahman'ın katından bir söz mü aldı?) Yani ona gaipten haber mi verildi ki öyle söylüyor. –(Hayır, asla öğle değil; biz onun söylediklerini yazacağız ve azabını artırdıkça-artıracağız. –Ve o söylediklerinin hepsini elinden alacağız o tek başına bize gelecektir.) O çok güvendiği, iftihar edip sözünü ettiği mallarını, evlatlarını ve çevresini, hepsini alacağız onu yapayalnız huzurumuza çıkarıp yaptıklarının ve pervasızca söylediklerinin hesabını elbette soracağız. –(Onlar kendilerine kuvvet ve şeref kazandırsın diye Allah'tan başka şeylere kulluk ettiler. –Hayır, onların Allah'tan başka ilah diye tapındıkları, onların ibade-tlerini inkâr edecekler ve aleyhlerinde düşman kesileceklerdir.) Yani onların Tanrı diye ibadet edip durdukları ilahları kıyamet günü onların yaptıklarını kabul etmeyecekler ve sadece inkar etmekle kalmayacaklar kendilerine düşman kesilecekler. –Ey Muhammed! Sen onları: (Görmedin mi? Biz şeytanları o kâfirlere musallat ettik, onlara vesvese vererek kışkırtıp duruyorlar. –Öyle ise onların hemen azaba uğratılmasını acele etme. Biz onların günlerini saymakla-sayıyoruz.) Yani ecellerinde ve günlerinde en ufak bir sapma yok günü-gününe onların ecellerini sayıyoruz ve o ecelleri gelince de hemen yakalayacağız, sen biraz sabırlı ol, acele etme.

85-87. (Takva sahiplerini ise heyet halinde Rahman'ın huzurunda toplayacağız.) Yani o servetine malına ve evladına güvenen, Allah'a şirk koşanları tek başına hesaba çekerken, onlardan ayırıp tek başına cehenneme atarken, muttaki olan müminler birer heyet halinde cemaat olarak huzurumuzda toplayacağız ve cennette de eşlerinin ve dostlarının yanına komşu edeceğiz. –(Suçluları da susuz olarak cehenneme süreceğiz. –O gün kimse şefaat etmeye sahip olamayacak, ancak Rahman olan Allah'tan söz almış kimseler müstesna.) Yani şefaate yetkili kılınan melekler ve peygamberler, kendilerine şefaat sözü verilen, müminlere şefaat edebilir. Rahman'ın izin vermediği hiçbir kimse, hiçbir kimseye şefaat edemez.

88-93. (Ve dediler ki Rahman kendine çocuk edindi. –Andolsun ki siz çok çirkin bir şey söylediniz. –Az kaldı ki söyledikleri sözden ötürü gökler çatlayacak, yerler yarılacaktı ve dağlar parçalanıp dağılacaktı.) Bunların bu çirkin sözlerinden ötürü Allah'ın öfkesinden dolayı az kaldı ki, bütün gökler, yer ve dağlar da öfkelerinden nerde ise çatlayacaktı, ama bu gafiller ne söylediklerinin farkında değiller. Evet, işte O: (Rahman'a çocuk isnat ettiler. –Oysa Rahman'a çocuk edinmek yakışmaz. –Çünkü göklerde ve yerde bulunan hiçbir kimse yoktur ki, Rahman'ın huzuruna kul olarak çıkmasın, ancak hepsi bir kul olarak O'nun huzuruna çıkacaktır.) O halde kul olan, köle olan nasıl efendi olabilir, yaratılmış olan nasıl Tanrı olabilir, her şeyi yaratan, yaşatan, veren Allah, nasıl çocuğa muhtaç olur?

94-96. (Andolsu ki Allah, onların hepsini kuşatmış, kendilerini ve yaptıklarını saymakla-saymıştır.) Yani Allah (c.c.) ilmiyle ve kudretiyle her şeyi kuşatmıştır, onların ecellerini de yaptıklarını da bilmekte ve sayıp dökmektedir. Hiçbirinde bir şaşma, bir eksilme asla olamaz. –(Kıyamet günü o kâfir ve müşriklerin her biri tek başına gelecektir. –Fakat iman edip salih amel işleyenler var ya, işte Rahman olan Allah onlar için bir sevgi meydana getirmiştir.) Hem onlar Allah'ı son derece severler, hem de Allah onları sever.

97-98. Ey Muhammed! (Biz Kur'an'ı senin lisanın üzerine kolaylaştırdık ki, onunla Allah'tan korkanları müjdeleyesin küfürde inat edenleri de korkutup uyarasın.) Yani Kur'an'ı Arapça olarak senin lisanın üzere indirdik ki, onu iyi anlayıp onu insanlara anlatasın, muttaki olanları onunla müjdeleyip, inkâr edenleri de Allah'ın azabıyla korkutup uyarasın. –(Ve biz onlardan önce nice nesilleri

helâk ettik, Şimdi onlardan hiç birini görüyor musun? Yahut onların hafif bir sesini işitiyor musun?) Yani geçmişte de nice böyle küstahça konuşanlar vardı, Allah'a eş ve evlat edinme yakıştırması yapanlar olduğu gibi, şimdi'de O'na isyan edip inatla imandan yüz çevirenler vardır. Onların hepsini helâk ettik, şimdi sen onların birini görüyor musun, ya da sesini işitiyor musun? Hepsini kahrettik, şimdi sana karşı inatla imandan yüz çevirerek, küfre devam eden bu azgınları mı helâk edemeyeceğiz?

TAHA SÛRESİ

Tahâ sûresi Mekke döneminde indi. Alusi ye göre bu sûrenin bir adı de Kelim sûresidir.

Ayet Sayısı: Yüz otuz beş

Keline Sayısı: Bin altı yüz kırk bir

Harf Sayısı: Beş bin iki yüz kırk ikidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

طه {١} مَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى {٢} إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن يَخْشَى {٣} تَنزِيلاً مِّمَّنْ خَلَقَ الْأَرْضَ وَالسَّمَاوَاتِ الْعُلَى {٤} الرَّحْمَنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوَى {٥} لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرَى {٦} وَإِن تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى {٧} اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاء الْحُسْنَى {٨} وَهَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى {٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım

1-2. Tâ, Hâ. (Ey Muhammed!) Kur'an'ı sana bir sıkıntı olsun diye indirmedik.

3. Ancak Allah'tan korkan bir kimse için bir öğüt olarak indirdik.

4-5. (Bu kitap) yeri ve yüce gökleri yaratan katından inmiştir. –Rahman Arşa istiva etti (hâkim oldu.)

6. Bütün göklerde olanlar, yerdekiler, ikisi arasında olanlar ve toprak altında bulunanların hepsi O'nundur.

7. (Ey insan!) sen sesini (zikir ve duada) yükseltsen de, O, şüphesiz ki, gizliyi de, gizlinin gizlisini de bilir.

8. Allah O'dur ki, kendisinden başka hiçbir ilah yoktur, ancak O'dur. O'nun için en güzel isimler vardır.

9. (Ey Muhammed!) Musa'nın hayat hikâyesi sana geldi mi?

İzahı

1. (Tâ, Hâ.) Bu ayet yine hurufu mukattaadan oluşmuş müteşabih ayetlerdendir ve manasını ancak Allah bilir.

2-3-4. Bu ayetlerde Kur'an, Peygamber (a.s.)'a bir meşakkat ve sıkıntı vermek için değil, Allah'tan korkanlara, bir öğüt ve nasihat etmek için indirildiği haber verilmektedir. Aynı zamanda birileri tarafından değil, ancak ve ancak yeri ve yüce gökleri yaratan Allah tarafından indirildiği beyan edilmektedir.

5. O, öyle bir yüce yaratıcıdır ki: (Arşa istiva etmiştir.) İstiva kelimesini daha önce açıklamıştık. Yani Allah Teâla, Arştan tut bütün kâinata ve mükevvenata hükmetmiş, hâkim olmuş demektir.

6-7-8. Öyle bir Hâkimdir ki: (Göklerde, yerde, ikisi arasında ve hatta toprağın altında saklı ne varsa hepsi O'na aittir. –Ey insanoğlu! Allah'ı zikrederken, dua ederken sesini yükseltsen de, gizlesen de O, gizliyi de, gizlin gizlisini de şüphesiz ki bilir. –Allah O ki; ancak kendisinden başka ilah olmayandır. O'nun için güzel isimler vardır.) Daha önce de bir-iki ayette geçmiş idi. Allah Teâlâ'nın güzel isimleri vardır, bu isimlerin hangisi ile isterseniz onunla çağırıp dua edebilirsiniz. Bu isimler bir hadiste zikredildiğine göre Cenab-ı Hakkın Kur'an da mevcut olan doksan dokuz isimleridir.

9. Ey Muhammed! (Musa'nın başından geçen hayat hikâyesi sana geldi mi?) Yani sen onun başından geçen hikâyeyi bilmiyorsun, şimdi sana onu okuyup bildireceğiz.

إِذْ رَأَى نَاراً فَقَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَاراً لَّعَلِّي آتِيكُم
مِّنْهَا بِقَبَسٍ أَوْ أَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى {١٠} فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِي يَا

مُوسَى {١١} إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى {١٢} وَأَنَا اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحَى {١٣} إِنَّنِي أَنَا اللّٰهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي {١٤} إِنَّ السَّاعَةَ ءاَتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا لِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا تَسْعَى {١٥} فَلاَ يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لاَ يُؤْمِنُ بِهَا وَاتَّبَعَ هَوَاهُ فَتَرْدَى {١٦} وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسَى {١٧} قَالَ هِيَ عَصَايَ أَتَوَكَّأُ عَلَيْهَا وَأَهُشُّ بِهَا عَلَى غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَآرِبُ أُخْرَى {١٨} قَالَ أَلْقِهَا يَا مُوسَى {١٩} فَأَلْقَاهَا فَإِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعَى {٢٠} قَالَ خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْأُولَى {٢١} وَاضْمُمْ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاء مِنْ غَيْرِ سُوءٍ آيَةً أُخْرَى {٢٢} لِنُرِيَكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى {٢٣} اذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى {٢٤}

Meali

10. Hani o (Musa) bir ateş görmüştü de ailesine: "Siz yerinizde durun, benim gözüme bir ateş ilişti, belki size bir kor getiririm yahut ateşin yanında bir yol gösterici bulurum," dedi.

11-12. Ateşe vardığında şöyle çağrıldı: –"Ey Musa! Şüphesiz ben senin Rabbinim. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen kutsal Tuva dasın."

13 "Ben seni seçtim, şimdi vahyi edeceğim şeyleri dinle."

14-"Şüphesiz ben Allah'ım, benden başka hiçbir ilah yoktur. Onun için bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl."

15. Şüphesiz kıyamet gelecektir. Onun vaktini gizli tutuyorum ki, herkes yaptığının ceza ve mükâfatını görsün.

16. Sakın kıyamete inanmayan, hava ve hevesine uyan kimse, seni ona iman etmekten alıkoymasın, sonra helâk olursun.

17-18. Ey Musa! Sağ elindeki şey nedir?- (Musa): "O benim asamdır, ona dayanırım, onunla davarlarıma yaprak silkelerim ve onda başka ihtiyaçlarım da vardır," dedi.

19-20-"Ey Musa! Onu yere bırak," dedi. –(Musa) da onu bıraktı ki, bir de ne görsün! O yılan olmuş koşuyor.

21. (Allah C.C.) buyurdu ki, Korkma onu tut; biz onu yine eski durumuna çevireceğiz."

22-"Yine elini koynuna sok, kusursuz olarak bembeyaz çıksın."

23-24. Bunları sana en büyük mucizeden gösterelim, diye yaptık.-Firavun'a git. Çünkü o hakikaten azdı.

İzahı

10-12. Bu ayetler de Hazreti Musa'nın Mısırda Firavun'un taraftarları Kıptılardan bir adamı hata'en öldürmesi sebebiyle Firavun'un zulmünden Medyen şehrine kaçtığından bahsetmektedir. Şöyle ki, Hazreti Musa ora da Şuayb (a.s.)'ın kızıyla evlendi ve ona sekiz yıl çobanlık yaptıktan sonra, Mısıra ailesiyle birlikte giderken yolda Tur dağının sağında bir ateş gördü ve ailesine: (Siz burada durun, ben o ateşin olduğu yere gideyim, belki size bir ateş koru getiririm. Yahut da ateşin yanında yol gösterici bir şey bulurum, dedi. –Musa oraya varınca kendisine: "Ey Musa! Ben senin Rabbin im, derhal ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen kutsal vadi Tuva dasın.) Tuva bir vadinin adıdır, ya da etrafı çevrili derin bir vadidir.

13-16. Allah Teâla, buyurdu ki, ey Musa! (Seni seçtim.) Yani seni seçerek Peygamberlikle şereflendirdim: (Şimdi vahyolunacak şeyleri dinle. –Ben Allah'ım, (c.c.) hiçbir ilah yoktur, ancak benim. Öyle ise bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl. –Şüphesiz kıyamet gelecektir. Onun vaktini gizli tutuyorum ki, herkes yaptığının cezasını görsün.) Yani kıyamet saatını gizli tuttuk ki, insanlar

onun ne zaman olacağını bilmesin, her an olabileceğini akıllarından çıkarmasın, ona göre amel etsinler. Sonuçta herkesi yaptığı ile cezalandıracağız. İyilik yapanlara mükâfat, kötülük yapanlara da cezaları verilecektir. –(Şimdi sakın o kıyamete inanmayan, kendi hava ve heveslerine uyan kimse, seni ona iman etmekten alıkoymasın; sonra helâk olursun.) İnsanın yaratılışında zafiyet olduğu için, kıyameti inkâr edenlerin etkisinde kalıp onların hava ve heveslerine meyletmemesi için Allah (c.c.) Musa (a.s.)'ı uyarıyor. İşte Allah'ın uyarısı ile peygamberler hatadan korunmuş ve bu şekilde masum olmuş oluyorlar, Allah (c.c.) onları vahyi ile ikaz edip koruma altına alıyor.

17-24. Evet, bu ayetlerde Allah (c.c.) Hazreti Musa'yı başta Firavun olmak üzere İnsanlığa Peygamber olarak göndermek için ona bazı mucizeler gösterdiğini ifade etmektedir. (Ey Musa! Sağ elinde ki şey nedir? –Musa o benin asamdır. Ona dayanırım, onunla davarlarıma yaprak silkelerim ve onda başka ihtiyaçlarım da vardır,) onunla o ihtiyaçlarımı da gideririm, dedi. –Allah (c.c.) da buyurdu ki: "Ey Musa! Şimdi onu yere bırak." –Musa da onu yere bıraktı ki, bir de ne görsün! O asa bir yılan olmuş koşuyor.) Hazreti Musa elindeki asayı yere bırakınca müthiş bir yılan olup koşmaya başlayınca, Musa (a.s.) korkmaya başladı. –Allah (c.c.) buyurdu ki: "Ey Musa! Korkma onu tut; biz onu yine eski haline çevireceğiz. –Elini koynuna sok ki, kusursuz bembeyaz çıksın.) Yani Musa (a.s.) elini koynuna sokup çıkarınca gözleri kamaştıran bir beyazlık içerisinde görünüyordu. İlerde Kasas sûresinde de geleceği gibi elini böyle gözleri kamaştıran bir beyazlık içinde görünce Musa yine korkmaya başladı ve elini havada tutarken Allah Teâlâ ona elini indir, korkma diye vahyi etti. –(Ve buyurdu ki, bunları sana en büyük mucizelerden olsun diye gösterdik. –Haydi, şimdi bu mucizelerle Firavun'a git, o hakikaten çok azdı.)

قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي {٢٥} وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي {٢٦}
وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي {٢٧} يَفْقَهُوا قَوْلِي {٢٨} وَاجْعَل
لِّي وَزِيراً مِّنْ أَهْلِي {٢٩} هَارُونَ أَخِي {٣٠} اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي
{٣١} وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي {٣٢} كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيراً {٣٣}

وَنَذْكُرَكَ كَثِيراً {٣٤} إِنَّكَ كُنتَ بِنَا بَصِيراً {٣٥} قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَى {٣٦} وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً أُخْرَى {٣٧} إِذْ أَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّكَ مَا يُوحَى {٣٨} أَنِ اقْذِفِيهِ فِي التَّابُوتِ فَاقْذِفِيهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ لِّي وَعَدُوٌّ لَّهُ وَأَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِّنِّي وَلِتُصْنَعَ عَلَى عَيْنِي {٣٩} إِذْ تَمْشِي أُخْتُكَ فَتَقُولُ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى مَن يَكْفُلُهُ فَرَجَعْنَاكَ إِلَى أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَقَتَلْتَ نَفْساً فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُوناً فَلَبِثْتَ سِنِينَ فِي أَهْلِ مَدْيَنَ ثُمَّ جِئْتَ عَلَى قَدَرٍ يَا مُوسَى {٤٠} وَاصْطَنَعْتُكَ لِنَفْسِي {٤١} اذْهَبْ أَنتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي {٤٢} اذْهَبَا إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى {٤٣} فَقُولَا لَهُ قَوْلاً لَّيِّناً لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى {٤٤} قَالَا رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَن يَفْرُطَ عَلَيْنَا أَوْ أَن يَطْغَى {٤٥} قَالَ لَا تَخَافَا إِنَّنِي مَعَكُمَا أَسْمَعُ وَأَرَى {٤٦} فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِّن رَّبِّكَ وَالسَّلَامُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى {٤٧} إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَى مَن كَذَّبَ وَتَوَلَّى {٤٨} قَالَ فَمَن رَّبُّكُمَا يَا مُوسَى {٤٩} قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى

{٥٠} قَالَ فَمَا بَالُ الْقُرُونِ الْأُولَى {٥١} قَالَ عِلْمُهَا عِندَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَّا يَضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنسَى {٥٢} الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْداً وَسَلَكَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلاً وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجاً مِّن نَّبَاتٍ شَتَّى {٥٣} كُلُوا وَارْعَوْا أَنْعَامَكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُوْلِي النُّهَى {٥٤}

Meali

25-26. Musa dedi ki: "Ey Rabbim! Benim göğsüme genişlik ver. –Ve işimi kolaylaştır.

27-28 -Dilimden düğümü çöz –Ki, sözümü iyi anlasınlar.

29-30-31 -Bir de ailemden bana bir yardımcı ver. –Kardeşim Harun'u ver. –Onunla beni destekle.

32-33 -İşimde (görevimde) onu bana ortak et –Ki, seni daha çok tesbih edelim.

34-35. Ve seni çok zikredelim. –Şüphesiz ki, sen bizi görmektesin.

36. Allah (c.c.) buyurdu: "Ey Musa! Dileğin sana verilmiştir."

37-"Andolsun biz, sana diğer bir kerede iyilikte bulunmuştuk."

38-39 -Hani bir vakit annene vahyi edilmesi gerekeni vahyi etmiştik –Ki, onu (Musa'yı) bir sandığa koy da denize bırak ki, onu sahile atsın. Onu hem bana, hem de kendisine düşman olan biri (Firavun) alsın. "Gözetimim altında yetiştirsin diye sana tarafımızdan bir sevgi bıraktım, (yani Firavun'un ailesine sevdirdim.)

40. Hani (Musa'nın) kız kardeşi (Firavun'un sarayına) gidecek: Onu (Musa'yı) bakacak birini haber vereyim mi? Diyordu. İşte böylece seni tekrar annene döndürdük ki, gözü aydın olsun da üzülmesin. Hem sen bir adam öldürmüştün ki, seni gamdan kurtardık, seni çeşitli musibetlerle imtihan ettik. Bu sebeple yıllarca Medyen halkı içinde kaldın. Sonra ey Musa! Belli bir ölçü üzere (Peygamber) olarak geldin.

41-42. Ben seni seçtim. –Şimdi sen kardeşinle beraber mucizelerimle git ve beni anmakta da gevşek davranmayın.

43-44. İkiniz birlikte Firavun'a gidin. Gerçekten o azmıştır. –Ona varın da yumuşak söyleyin, olur ki öğüt dinler yahut korkar.

45. İkisi dediler ki: "Rabbimiz! Onun (Firavun'un) bize kötülük yapmasından veya azgınlığının artmasından korkarız."

46. Allah: "Korkmayın, zira ben sizinle beraberim, işitir ve görürüm," buyurdu.

47. Hemen Firavun'a gidin de deyin ki: "Biz Rabbi'nin elçileriyiz. Artık İsrail oğullarını bizimle gönder, onlara azap etme; biz sana Rabbinden bir mucize ile geldik, selam doğru yola gidenlere," deyin.

48. (Musa): Bize kesin olarak vahyolundu ki, şüphesiz azap yalanlayıp, imandan yüz çevirenler üzerinedir.

49-50. Firavun: "Ey Musa! Sizin Rabbiniz kimdir?" dedi. –Musa: "Bizim Rabbimiz her şeye şekil veren, sonra da doğru yolu gösterendir," dedi.

51-52. Firavun: "Öyle ise geçmiş asırların durumu nedir?" dedi. –Musa: "Onların bilgisi Rabbimin katında bir kitaptadır, Rabbim yanlış yapmaz ve unutmaz," dedi.

53-"Yeryüzünü sizin için bir döşek yapan, oradan sizin için yollar açan ve gökten su indiren O'dur." İşte biz o su ile türlü-türlü bitkileri çift-çift çıkardık.

54. Hem siz yiyin, hem de hayvanlarınızı otlatın. Şüphesiz yüksek akıl sahipleri için işte bunda elbette ibretler vardır.

İzahı

25-29. Bu ayetlerde Hazreti Musa Firavun'un zulmünden ve ordusunun çokluğundan çekindiği için: (Ya Rabbi! Göğsüme genişlik ver. –Ve işimi kolaylaştır. –Ve dilimden düğümü çöz –Ki, sözümü iyice anlayabilsinler. –Ve birde ailemden bana bir yardımcı ver, dedi.)

Musa (a.s.) Firavun'un sarayında daha küçük yaşta iken, Firavun'un saçını ve sakalını yolmuştu. Firavun da bundan huylanmıştı, karısı Asiye ona zarar vermesin diye Firavunu yatıştırıp ikna etmek için aklı kesmiyor, ondan böyle bir şey yaptı, dedi. Ve Firavun'u inandırmak için de bir elinde su diğer elinde de kor köz getirip Musa'ya uzatınca Musa (a.s.) kor közü alıp ağzına atmış ve

Asiye de bak gördün mü? Aklı kesmediğinden senin saçını sakalını yoldu diyerek onu ikna etmişti. İşte Musa'nın dili bu sebepten dolayı yanmıştı biraz keke konuşuyordu ve bundan dolayı de Firavun'a gönderilirken: (Ya Rabbi! Dilimin düğümünü çöz ki, sözümü iyice anlayabilsinler,) dedi.

30-35. İşte bu sebepten dolayı de Hazreti Musa: (Ailemden kardeşim Harun'u da bana yardımcı ver. –Onunla bene destek ver. –İşimde ve görevimde onu bana ortak et –Ki, seni daha çok tesbih edelim, –Seni daha çok analım. –Şüphesiz ki sen bizi görmektesin,) bizim halimizi biliyorsun, diyerek Cenab-ı Haktan böylece kendisine Harun'u yardımcı olarak istedi ve isteği kabul edildi.

36-41. Allah Teâlâ da ona: (Haydi sana istediğin verildi, ey Musa! –Andolsun ki, biz sana diğer bir kere daha iyilikte bulunmuştuk.) Yani Harun'u sana yardımcı verdim. Sana daha önce de yardım etmiştim. O yardım şu idi. Musa'yı Annesi Firavun'un korkusundan sandığa koyup denize attığı zaman, Asiye onu bulup Firavun'un sarayına getirdiğinde buna dokunma belki, bu büyüyünce bize yararlı olur, demişti. Yani Firavun'un korktuğu düşmanı şimdi onun sarayına emanet edilmişti. Bunu duyan Musa (a.s.)'ın kız kardeşi onu çaktırmadan takip ediyordu. Musa (a.s.) kadınlardan kimsenin sütünü kabul edip emmiyordu. İşte o sırada Musa'nın kız kardeşi kendi annesini göstererek onun Musa'ya meme vereceğini bakacağını söylemesi üzerine Hazreti Musa kendi Annesine sütannesi diye verildi. İşte Cenab-ı Hak bu yardımdan bahsederek şöyle buyuruyor: (Hani bir vakit annene vahyedilmesi gerekeni vahyettik –Ki, onu bir sandığa koy da denize bırak. –Deniz onu sahile atsın. Onu hem bana hem de kendisine düşmen olan Firavun alsın, gözümün önünde yetiştirilsin diye, sana tarafımızdan bir sevgi bıraktım.) Yani Firavun hem benim, hem de senin düşmanın olmasına rağmen senin sevgini onun kalbine saldım, seni düşmanın sarayında büyüttüm. –(Hani kız kardeşin de Firavun'un sarayına giderek onu=Musa'yı bakacak birini buluvereyim mi? diyordu. Böylece seni emzirmek için tekrar annene gönderdik ki annen gözü aydın olsun, üzüntüden kurtulsun. Seni daha çeşitli musibetlerle imtihan ettik. Bu sebeple yıllarca Medyen halkı içinde kaldın ve belli bir ölçü üzere peygamber olarak Mısıra döndün. –Ve ben seni peygamber olarak seçtim.) Yani yukarda da bahsedildiği gibi Musa (a.s.) kavgacı bir İsrailli ile bir Kıptinin kavga ettiklerine rastladı, Kıptiye karşı kendisinden yardım isteyen o da İsrailliye yardım amacıyla kıptıye bir tokat atınca öldü ve böylece

Musa hata'en katil oldu. Sonra Şuayb (a.s.)'ın bulunduğu Medyen şehrine kaçtı. Şuayb (a.s.) kendisine sekiz yıl çobanlık etmek şartıyla kızını ona verdi. İşte Cenab-ı Hak Musa'yı bu sıkıntılardan geçirdikten sonra, bunlarla onu sınadıktan sonra onu seçip Peygamber olarak tekrar Mısıra gönderdi ki, bu konu Kasas sûresinde daha geniş olarak açıklanacaktır. Aslında bu olaya birkaç yerde geçmektedir ve oraya işaretle atıf yapılmaktadır.

42-54. Evet, Allah (c.c.) Kardeşi Harun-u da kendisine yardımcı vererek buyurdu ki: (Haydi şimdi sen kardeşinle beraber mucizelerimle git. Beni anmakta her ikiniz de gevşek davranmayın.) Beni çokça zikredin, şükredin. Ve: (İkiniz birlikte Firavun'a gidin. Doğrusu o azmıştır. –Varın da ona yumuşak söyleyin. Olur ki öğüt dinler yahut korkar.) Yani Firavunla konuşurken, ona dini tebliğ ederken sert davranmayın, gayet yumuşak bir dille konuşup anlatın. Sonra bahane ederek bana sert davrandılar, ondan ötürü iman etmedim, demesin. Bu ayet insanlara dini tebliğ ederken en güzel bir metot olarak yol götseriyor. Sert davranmak, sert konuşmak aksi tesir eder, karşıdaki insanın nefretine sebep olup imandan yüz çevirebilir. Onun için gayet yumuşak bir dille güzel bir üslupla tebliğ ve irşat etmek gerekir. Ama, maalesef kendi adıma da söyleyeyim ki, irşat vazifesi yaparken biz de bu metot, bu uslu ve yumuşak bir konuşma tarzı yok. Vaaz ederken, bağırarak, çağırarak, vurup kırarak sert tavır ve konuşmalarla insanları kazanacak yerde nefret ettiriyoruz. Evet, Musa ile Harun: (Şöyle dediler. "Rabbimiz! Onun bize kötülük yapmasından veya azgınlığının artmasından korkarız." –Allah (c.c.) buyurdu ki: "Korkmayın, zira ben sizinle beraberim. –Hemen Firavun'a gidin, deyin ki: "Biz Rabbinin elçileriyiz, artık İsrail oğullarını bizimle gönder, onlara azap etme; biz sana Rabbinden bir mucize ile geldik," dediler.) Yani Firavun hem İsrail oğullarına zulüm ediyor, hem de onların Musa ile birlikte Mısırı terk edip gitmelerine müsaade etmiyordu. Musa ile Harun da ona giderek biz peygamberiz, bak sana mucizelerle geldik, diye onu imana davet ediyorlar fakat Firavun inat ve inkârında ısrar edince de, o zaman İsrail oğullarını bizimle beraber bırak diyorlar. –Evet, Musa ve Harun: (Bize kesin olarak vahyolundu ki, şüphesiz azabı inkâr eden ve imandan yüz çevirenleredir. –Firavun: "Ey Musa! Sizin Rabbiniz kimdir," dedi. –Musa da: "Bizim Rabbimiz her şeye şekil veren, sonrada doğru yolu gösterendir," dedi.) Yani her şeyi yaratan, şekil veren, yönlendiren, özellikle de insana en güzel şekil verip

sonra ona yolun doğrusunu gösterendir. (Firavun bu sözün karşısında: öyle ise geçmiş asırların durumu nedir?" dedi.) Yani Madem sen Peygamber olarak gönderildin, o zaman geçmiş asırlardan haber ver, geçmiş devirlere ait bilgiler ver. –(Musa: "Onların bilgisi Rabbimin katındadır ve kitapta=Levhi'l-Mahfuzda yazılıdır. Rabbim hiçbir yanlış ta yapmaz, hiçbir şeyi de unutmaz," dedi. –"Yeryüzünü sizin için bir döşek yapan, oradan sizin için yollar açan ve gökten su indiren O'dur." Evet, işte biz o su ile türlü-türlü bitkileri çeşitçeşit çıkardık. –Hem siz yiyin, hem de hayvanlarınızı otlatın. Yüksek akıl sahibi olanlar için bunda elbette ibretler vardır,) artık düşünün ve ibret alın.

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى
{٥٥} وَلَقَدْ أَرَيْنَاهُ آيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَأَبَى {٥٦} قَالَ أَجِئْتَنَا
لِتُخْرِجَنَا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسَى {٥٧} فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ
مِّثْلِهِ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ مَوْعِداً لَّا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَا أَنتَ مَكَاناً
سُوًى {٥٨} قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزِّينَةِ وَأَن يُحْشَرَ النَّاسُ
ضُحًى {٥٩} فَتَوَلَّى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ أَتَى {٦٠}
قَالَ لَهُم مُّوسَى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللهِ كَذِباً فَيُسْحِتَكُمْ
بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَى {٦١} فَتَنَازَعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ
وَأَسَرُّوا النَّجْوَى {٦٢} قَالُوا إِنْ هَذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ أَن
يُخْرِجَاكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلَى
{٦٣} فَأَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفّاً وَقَدْ أَفْلَحَ الْيَوْمَ مَنِ
اسْتَعْلَى {٦٤} قَالُوا يَا مُوسَى إِمَّا أَن تُلْقِيَ وَإِمَّا أَن نَّكُونَ

أَوَّلَ مَنْ أَلْقَى {٦٥} قَالَ بَلْ أَلْقُوا فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ
يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِن سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَى {٦٦} فَأَوْجَسَ فِي نَفْسِهِ
خِيفَةً مُّوسَى {٦٧} قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنتَ الْأَعْلَى {٦٨}
وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ
وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى {٦٩} فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سُجَّداً
قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ هَارُونَ وَمُوسَى {٧٠} قَالَ آمَنتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ
آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ
وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ فِي جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ
أَيُّنَا أَشَدُّ عَذَاباً وَأَبْقَى {٧١} قَالُوا لَن نُّؤْثِرَكَ عَلَى مَا جَاءنَا
مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذِي فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا أَنتَ قَاضٍ إِنَّمَا تَقْضِي
هَذِهِ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا {٧٢} إِنَّا آمَنَّا بِرَبِّنَا لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَا
أَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِ وَاللَّهُ خَيْرٌ وَأَبْقَى {٧٣} إِنَّهُ مَن يَأْتِ
رَبَّهُ مُجْرِماً فَإِنَّ لَهُ جَهَنَّمَ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيى {٧٤} وَمَنْ
يَأْتِهِ مُؤْمِناً قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَأُوْلَئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ الْعُلَى
{٧٥} جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
وَذَلِكَ جَزَاء مَن تَزَكَّى {٧٦}

Meali

55. Sizi yerden (Topraktan) yarattık, yine ona iade edeceğiz ve yine ondan bir kere daha çıkaracağız.

56. Andolsun ki: "Biz Firavun'a mucizelerimizden hepsini gösterdik. Böyle iken yine de onları yalanlayarak kabul etmekten imtina etti.

57. (Firavun, Musa ya): "Ey Musa! Sen sihrinle bizi yerimizden çıkarmak için mi bize geldin?" dedi.

58-"O halde biz de senin sihrin gibi bir sihirle sana geleceğiz. Şimdi bizimle senin aranda bir vakit ve bir buluşma yeri tayin et ki, ne senin, ne de bizim caymayacağımız uygun bir yer olsun."

59. Musa: "Sizinle buluşma zamanı süslü bir bayram günü ve insanların toplanacağı bir kuşluk vaktidir," dedi.

60. Bunun üzerine Firavun döndü, gitti ve bütün hile ve desiselerini toplayarak geldi.

61. Musa onlara: "Yazıklar olsun size! Allah'a yalan uydurmayın. Sonra bir azapla kökünüzü keser. Şüphesiz ki, iftira eden hüsrana uğramıştır," dedi.

62. Sihirbazlar aralarında yapacakları işleri tartıştılar ve konuşmalarını gizli tuttular.

63-"Sihirbazlar (Musa ve Harun'u) işaret ederek bu ikisi muhakkak iki sihirbazdırlar ki, sihirleriyle sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyorlar ve örnek dininizi yok etmek istiyorlar," dediler.

64. Onun için hilelerinizi bir araya getirin hep bir sıra halinde gelin. Bu gün üstün gelen muhakkak ki, zafer kazanmıştır."

65. Sihirbazlar: "Ey Musa! Ya sen elindeki (asanı) at yahut biz (elimizde kilerini) atalım," dediler.

66. Musa: "Hayır, önce siz atın," dedi. Bir de ne görsün! Onların ipleri ve değnekleri sihirlerinden ötürü ona gerçekten koşuyor gibi görünüyordu.

67-68. Bu yüzden Musa içinde bir korku hissetti. –Biz de dedik ki: "Korkma, muhakkak ki sen üstünsün.

69-"Ve sağ elindekini hemen atıver de onların yaptıklarını yutuversin. Yaptıkları bir büyücü hilesidir, büyücüler nereden gelse başarıya ulaşamaz."

70. Sonunda bütün sihirbazlar secdeye kapandılar:"Ve Musa ile Harun'un Rabbine inandık," dediler.

71. Firavun: "Ben size izin vermeden mi ona inandınız? O muhakkak ki size sihir öğreten bir büyüğünüzdür. Andolsun ki, elleriniz ve ayaklarınızı çaprazlamasına keseceğim ve Muhakkak ki sizi hurma dallarına da asacağım! Böylece hangimizin azabının daha şiddetli ve kalıcı olduğunu anlayacaksınız," dedi.

72. (Sihirbazlar iman ettikten sonra) şöyle dediler: "Bize gelen bu açık mucizeler ve bizi yaratana karşı asla seni artık tercih etmeyiz, ne karar vereceksen ver. Sen ancak bu dünya hayatına hükmedersin."

73-"Doğrusu biz hatalarımızı ve bize zorla yaptırdığın sihre karşı bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah'ın vereceği mükâfat daha iyi ve devamlıdır."

74. Her kim suçlu olarak Rabbine varırsa, şüphesiz ki, ona cehennem vardır. Orada ne ölür, ne de dirilir.

75. Kim de salih ameller işlemiş bir mümin olarak O'na gelirse, işte üstün dereceler onlar içindir.

76. Orada altından ırmaklar akan ebedi kalacakları Adn cennetleri vardır. İşte günahlardan arınanların mükâfatı budur.

İzahı

55. (Sizi topraktan yarattık, ona iade edeceğiz ve tekrar diğer bir kere daha ondan çıkaracağız.) Yani sizin babanız Âdem'i topraktan yarattık, sizi de onun soyundan yarattık, öldürüp toprağa iade edeceğiz ve kıyamet günü tekrar bir kere daha o topraktan dirilteceğiz. Allah, her şeyi ayan beyan gösteriyor, açıklıyor ama, Firavun ve onun gibi beyinsizlerin aklı almıyor, azgınlıkları akıllarının ve düşüncelerinin önüne geçtiği için öldükten sonra dirileceklerine inanmıyorlar.

56-58. Bundan dolayıdır ki, firavun ve onun gibi olanlar kasdedilerek buyruluyor ki: (Ona bütün mucizelerimizi gösterdik ama, o yalanladı ve iman etmekten yüz çevirdi. –Ve bütün bu mucizeleri kendisine götseren Hazreti Musa ya: (Dedi ki, sen bu sihirlerinle bizi yerimizden yurdumuzdan çıkarmak için mi geldin?) Yani senin gayen herhalde ustalıkla bu gösterdiğin sihirle bizi büyüleyip yerimizden yurdumuzdan bizi çıkarıp sen hâkim olmak istiyorsun, öyle mi? –(O halde biz de senin gösterdiğin sihrin bir benzeriyle sana geleceğiz. Şimdi

sen bizimle senin aranda bir vakit ve belirli bir yer tayin et, aynı zamanda seninle bizim caymayacağımız bir yer olsun.) Orada seninle karşılaşalım ve kozlarımızı paylaşalım. Yani sen iddia ettiğin mucize bize göre sihirdir. Sen onunla gel, ben de sihirbazlarımla geleyim orada senin sihrinle karşılaştıralım, bakalım kim üstün gelecek.

59-61. Hazreti Musa da Firavun'a: (Sizinle buluşacağımız zaman bir süs günü, bayram günü insanların toplanacakları kuşluk vakti olsun, dedi. –Sonra Firavun dönüp gitti.) Yani karşılaşacakları günü, yeri ve zamanı aralarında kararlaştırdıktan sonra Firavun Musa'dan ayrılıp gitti. (Ve ne kadar hile ve desiseleri varsa, onları toplayıp geldi.) Yani ne kadar meşhur sihirbazlar ve onların yapacakları hileler, büyüler varsa hepsi toplanıp Musa'nın karşısına geldiler. –Hazreti Musa önce sihirbazları uyararak: (Yazıklar olsun size! Allah'a yalan uydurmayın. Sonra bir azapla kökünüzü keser, dedi.)

62-64. Evet, sihirbazlar: (Kendi aralarında yapacakları işi tartıştılar ve konuşmalarını gizli tuttular.) Yani Hazreti Musa ya karşı yapacakları planları, düzenek ve hileleri kendi aralarında konuşup, tartışıp karar vardılar. Sonra Musa ve Harun'u işaret ederek kendi yandaşlarına: (Dediler ki, şu ikisi sizleri büyüleriyle yerinizden yurdunuzdan çıkarmak istiyorlar ve de sizin örnek olan dininizi yok etmek istiyorlar.) Yani Musa ila Harun'un amaçları büyücülük yaparak hâkimiyet kurmak istiyor, sizi yurdunuzdan çıkarmak istiyor ve sizi örnek olan dininizden çıkarmak istiyorlar. –(İşte onun için bütün tuzaklarınızı bir araya getirin, sonra da hep bir sıra halinde gelin, bu gün üstün gelen muhakkak kazanacaktır.) Yani bütün vargüçleriyle neler yapacaklarsa onları hazırlayıp üç yüz civarında sihirbazlarıyla tayin edilen yere geldiler.

65-67. Ve Musa'ya: (Dediler ki, ey Musa! Sen mi elindeki asayı atacaksın, yoksa biz mi ilk atan olacağız? –Musa onlara: (Hayır, siz atın, dedi. Ve birde ne görsün! Onların attıkları ipleri, değnekleri sanki yürüyormuş gibi güründü. –Bu yüzden Musa içinde bir korku hissetti.) Yani onların ellerindeki ipleri ve dağenek leri atınca birer yılan gibi canlanmaya başlayınca Musa (a.s.) içinden korkar gibi oldu. Bazırivayetlere göre değeneklerin içine civa gibi bir şey koymuşlardı, onları atınca sıcakta canlanır gibi oldu ve seyircilerin gözünde birer yilan gibi göründü.

68-69. Allah Teâlâ, Hazreti Musa ya: (Biz dedik ki, korkma. Muhakkak ki sen üstünsün, galip geleceksin. –Sağ elindekini atıver, o onların yaptıkları,) büyüleri, halkın gözünde yılan şeklinde gösterdiklerini; (yutacaktır, büyücü ise hiçbir zaman başarıya ulaşamayacaktır.)

70-73. Böylece Musa elindeki asayı yere bırakınca koca bir ejderha olup sihirbazların büyüleyerek attıkları yılan şeklinde görünenlerin hepsini yutunca: (Bütün sihirbazlar secdeye kapandılar; "Musa ile Harun'un Rabbine iman ettik," dediler.) Çünkü sihir bazlar kendilerinin yaptıkları göboyama idi, gerçeği görünce hemen secdeye kapanıp iman ettiler. –Ancak: (Firavun buna öfkelenerek ben size izin vermeden mi siz ona inandınız? O muhakkak ki size sihir öğreten bir büyüğünüzdür. Andolsun ki, sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlamasına keseceğim ve şüphesiz ki, sizi hurma dalına da asacağım. Böylece kimin azabının daha şiddetli ve kalıcı olacağını bileceksiniz.) Yani sihirbazlar mağlup olup iman ederek secdeye kapanınca, onların da Musa (a.s.)'la işbirliği yaptıklarını, Musa'nın da onların başı olan bir sihirbaz olduğunu, onlar da güya ondan sihri öğrendiklerini ileri sürerek onları işkence ile ve ölümle tehdit etti. –İman eden sihirbazlar ise: (Bize gelen bu açık mucizeler ve bizi yaratana karşı asla seni tercih edemeyiz. Artık ne karar verirsen ver. Sen ancak bu dünyada hükmedersin.) Sen zarar verirsen ancak bu dünyada zarar verebilirsin, biz bundan çekinmiyoruz, ne yapacaksan yap diye Firavun'a rest çektiler.

74-76. (Ve her kim Rabbine suçlu olarak varırsa, şüphesiz ki ona cehennem vardır. Orada ne ölür, ne de dirilir.) Yani cehennemde ne ölüp azaptan kurtulmak vardır, nede azapsız, sağ salim bir hayat vardır. –(Kim de Allah'ın huzuruna salih ameller işlemiş bir mümin olarak varırsa, en yüksek dereceler işte onlar içindir. –O derecelerden bedel altından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları Adn cennetleri vardır. İşte bu da şirkten, küfürden ve isyandan korunan ve arınanların mükâfatıdır.)

وَلَقَدْ أَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي فَاضْرِبْ لَهُمْ طَرِيقاً فِي الْبَحْرِ يَبَساً لَّا تَخَافُ دَرَكاً وَلَا تَخْشَى {٧٧} فَأَتْبَعَهُمْ

فِرْعَوْنُ بِجُنُودِهِ فَغَشِيَهُم مِّنَ الْيَمِّ مَا غَشِيَهُمْ {٧٨} وَأَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدَى {٧٩} يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ قَدْ أَنجَيْنَاكُم مِّنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْأَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَى {٨٠} كُلُوا مِن طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي وَمَن يَحْلِلْ عَلَيْهِ غَضَبِي فَقَدْ هَوَى {٨١} وَإِنِّي لَغَفَّارٌ لِّمَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً ثُمَّ اهْتَدَى {٨٢} وَمَا أَعْجَلَكَ عَن قَوْمِكَ يَا مُوسَى {٨٣} قَالَ هُمْ أُولَاء عَلَى أَثَرِي وَعَجِلْتُ إِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضَى {٨٤} قَالَ فَإِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِن بَعْدِكَ وَأَضَلَّهُمُ السَّامِرِيُّ {٨٥} فَرَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفاً قَالَ يَا قَوْمِ أَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْداً حَسَناً أَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ أَمْ أَرَدتُّمْ أَن يَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبٌ مِّن رَّبِّكُمْ فَأَخْلَفْتُم مَّوْعِدِي {٨٦} قَالُوا مَا أَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلَكِنَّا حُمِّلْنَا أَوْزَاراً مِّن زِينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذَلِكَ أَلْقَى السَّامِرِيُّ {٨٧} فَأَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلاً جَسَداً لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هَذَا إِلَهُكُمْ وَإِلَهُ مُوسَى فَنَسِيَ {٨٨} أَفَلَا يَرَوْنَ أَلَّا يَرْجِعُ إِلَيْهِمْ قَوْلاً وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرّاً وَلَا نَفْعاً {٨٩}

Meali

77. Gerçekten Musa ya şöyle vahyi ettik: "Kullarımla geceleyin yürü de, onlara denizde kuru bir yol aç; (Firavun) tarafından yetişilmekten korkma ve endişe de etme."

78. Firavun hemen orduları ile onu takip etti, denizden onları kuşatan şeyler kendilerini kuşattı.

79. Böylece Firavun kavmini yanlış yola sürükleyip de doğru yola götürmedi.

80. Ey İsrail oğulları! Sizleri düşmanınızdan kurtardık ve Tur'un sağ yanını size vadettik. Üzerinize de kudret helvası ve bıldırcın indirdik.

81. Size verdiğimiz rızıkların temizlerinden yiyin ve aşırı gitmeyin ki, gazabımı hak etmeyesiniz. Gazabımı hak eden kimse muhakkak ki mahvolur.

82. Şüphesiz bana tövbe edip salih ameller işleyen sonra da doğru yola gideni mutlaka bağışlarım.

83. Ey Musa! Seni kavminden daha çabuk (Tur'a) gelmeye sevk eden nedir?

84. (Musa) dedi ki: "Onlar benim izimdedirler, sen hoşnut olasın diye sana gelmeyi acele ettim."

85. (Allah C.C.) buyurdu ki: "Biz senden sonra kavmini imtihan ettik ve Samiri onları saptırdı."

86. Musa hemen öfkeli ve üzgün olarak kavmine döndü ve dedi ki: "Ey kavmim! Rabbiniz size güzel vaatde bulunmadı mı? Ardından uzun bir zaman mı geçti, yoksa Rabbinizin gazabına uğramak mı istediniz de bana verdiğiniz sözden caydınız?"

87. Onlar dediler ki: "Biz kendi başımıza sana verdiğimiz sözden caymadık. O milletin ziynet eşyasından bize yükler dolusu taşıtıldı ve biz onları ateşe attık. Samiri de aynı şekilde atmıştı, (böylece buzağı heykelini yaptı.)

88. Hulasa o kendilerine böğüren bir buzağı heykeli yapmıştı: "Bu sizin de Musa'nın de Tanrısıdır, ama o unutmuştur," dedi.

89. Peki görmüyorlar mıydı ki, o (buzağı heykeli) kendilerine ne bir söz söyleyebilirdi, ne zarar verebilir ve ne de fayda verebilir?"

İzahı

77-79. Bu ayette Hazreti Musa, Firavun'un zulmünden kavmini alıp Mısırdan kaçarken tam denize vardığında, Firavun arkadan yetiştiği bir anda bir mucize olarak asasını denize vurup kavmine denizden yol açılması için Allah Teâla kendisine vahyederek korkmamasını emretmiştir. İşte Firavun tam yetişip ordusu ile İsrail oğullarını etraftan kuşattığı sırada Musa ya bir mucize olarak denizden yol verildikten sonra Firavun da aynı yoldan geçmek istedi. Fakat tam denizin içine girdikten sonra Cenab-ı Hak denizi kapatıp Firavun'u ordusuyla beraber boğdu.

80-89. Bu ayetlerde ise şunlar ifade edilmektedir. İsrail oğulları denizden geçip kurtulduktan sonra Hazreti Musa kardeşi Harun (a.s.)'ı yerine vekil bırakıp Tur dağına Cenab-ı Hakla konuşmak için gitti. Fakat daha yeni denizden kendilerine yol açılıp bir mucize olarak kurtulmalarına rağmen hemen Musa'nın arkasından Samiri denen mel'un onları yoldan çıkararak altınlarını toplatıp eriterek onlara bir buzağı heykeli yaptı. İşte Musa'nın da unuttuğu Rabbiniz budur, diyerek onları saptırdı. Hazreti Musa Tur dağına gidince Cenab-ı Hak ona dedi ki: (Böyle alelecele kavmini bırakıp buraya gelmenin sebebi nedir? Musa da: Onlar benim izimdedirler, sen hoşnut olasın diye acele ederek senin huzuruna geldim, dedi. Bunun üzerine Allah (c.c.) ona: –(Buyurdu ki, biz senden sonra kavmini imtihan ettik, Samiri onları saptırdı.) Yani Samiri onlara buzağı heykeli yaparak sizin Tanrınız budur, aslın da Musa da bu ilahını unutmuştu diyerek kavmini yoldan çıkardı. Musa bunu duyunca, –(Hemen öfkeli ve üzüntülü bir vaziyette kavminin yanına döndü ve dedi ki: Ey kavmim! Rabbiniz size güzel vaatde bulunmadı mı?) Sizi Firavun'un zulmünden kurtarıp, artık kendisinden başkasına kulluk etmeyin, ona ibadet edin, güzel ameller işleyin, diye size güzel öğüt ve vaatlerde bulunmadı mı? O'nun bu vadinin üzeriden; (uzun bir zaman mı geçti, yoksa Rabbinizin gazabına mı uğramak istediniz de bana verdiğiniz sözden caydınız?) Nedir sizin bu haliniz, neden böyle bir fenalık yaptınız? diye onlara çıkıştı, üzüntülerini beyan etti. –(Onlar da dediler k. "Biz sana verdiğimiz sözden kendi başımıza caymadık. Milletin ziynetlerinden yükler dolusu taşıtıldı.) Yani Samiri bize bu ziynet eşyalarını toplattırdı: (Biz onları ateşe attık, Samiri de aynı şekilde atmış idi.) Yani oda toplattığı altınları ateşe atarak

hulasa, –(Onlara böğüren bir buzağı heykeli yapmıştı ve bu sizin de Musa'nın de Tanrısıdır ama, o bunu unutmuştu,) diyerek Samiri onları yoldan çıkardı. –(Peki, bunlar görmüyorlar mıydı ki, o buzağı heykeli kendilerine ne bir söz söyleyebilir, ne zarar verebilir ve ne de bir fayda verebilir.) Böyle kimseye zarar veremeyen, fayda veremeyen, konuşamayan, işitemeyen, donuk bir madde nasıl Tanrı olabilir? Niçin bunu akıl edemediniz de Harun'un uyarılarına rağmen sapık Samiriye inanıp da saptınız?

İşte bu olaydan sonra daha başka isyanları sebebiyle de Allah Teâlâ, İsrail oğullarını Tıh sahrasına sürgün edip cezalandırdığında, orada sürgün hayatı yaşarken de kendilerine yiyecek olarak gökten kudret helvası ile bıldırcın indiriyordu. Nitekim Bakara sûresinde bunu daha geniş bir şekilde anlatmıştık, burada ve daha birçok surelerde ona atıf yapılmaktadır.

وَلَقَدْ قَالَ لَهُمْ هَارُونُ مِن قَبْلُ يَا قَوْمِ إِنَّمَا فُتِنتُم بِهِ وَإِنَّ رَبَّكُمُ الرَّحْمَنُ فَاتَّبِعُونِي وَأَطِيعُوا أَمْرِي {٩٠} قَالُوا لَن نَّبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِفِينَ حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى {٩١} قَالَ يَا هَارُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا {٩٢} أَلَّا تَتَّبِعَنِ أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي {٩٣} قَالَ يَا ابْنَ أُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَن تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي {٩٤} قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ {٩٥} قَالَ بَصُرْتُ بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِّنْ أَثَرِ الرَّسُولِ فَنَبَذْتُهَا وَكَذَلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي {٩٦} قَالَ فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَن تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ لَكَ مَوْعِداً لَّنْ تُخْلَفَهُ وَانظُرْ إِلَى إِلَهِكَ الَّذِي ظَلْتَ عَلَيْهِ عَاكِفاً لَّنُحَرِّقَنَّهُ

ثُمَّ لَنَنسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفاً {٩٧} إِنَّمَا إِلَهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ شَيْءٍ عِلْماً {٩٨} كَذَلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنبَاء مَا قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِن لَّدُنَّا ذِكْراً {٩٩} مَنْ أَعْرَضَ عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وِزْراً {١٠٠} خَالِدِينَ فِيهِ وَسَاء لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حِمْلاً {١٠١} يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقاً {١٠٢} يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا عَشْراً {١٠٣} نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْماً {١٠٤}

Meali

90. Andolsun ki, Harun daha önce onlara: "Ey kavmim! Siz bununla (buzağı heykeliyle) imtihana çekildiniz, sizin gerçek Rabbiniz Rahmandır. Gelin bana uyun ve emrime itaat edin," demişti.

91. Onlar demişlerdi ki: "Musa dönüp bize gelinceye kadar biz ona (buzağı ye) tapmaya elbette devam edeceğiz."

92-93. (Musa dönünce) kardeşine: "Ey Harun! Bunların sapkınlığa düştüğünü gördüğün vakit, buna mani olmana engel olan sebep ne idi? (Neden engel olmdın.) –Neden bana uymadın, bana karşı mı geldin?

94. Harun: "Ey anamın oğlu! Sakalımı ve saçımı tutup çekme. Doğrusu ben, İsrail oğulları arasına ayrılık soktun, demenden korktum."

95. (Musa bu sefer de Samiriye dönerek): "Ey Samiri! Peki, senin bu yaptığın nedir?" dedi.

96. O da: "Onların görmediği bir şeyi gördüm ve o elçinin (Cibril'in) izinden bir avuç aldım ve onu (erimiş olan mücevherlerin içine attım) nefsim işte bunu bana böyle yaptırdı," dedi.

97. Musa da ona şöyle dedi: "Haydı defol, git artık senin için hayat boyu benimle temas yoktur. Bir de senin için hiç kaçamayacağın bir ceza vardır. Bir kere üzerinde durup ibadet ettiğin ilahına bak; elbette biz onu yakacağız (eriteceğiz), sonra da kül edip denize savuracağız.

98. Sizin ilahınız ancak kendisinden başka ilah olmayan tek ilahtır, O'nun ilmi her şeyi kuşatmıştır.

99. (Ey Muhammed!) Sana geçmişin haberlerinden bir kısmını böylece anlatıyoruz. Şüphesiz ki sana katımızdan bir zikir (Kur'an) verdik.

100. Kim ondan yüz çevirirse, o kıyamet günü bir günah yüklenecektir.

101. Devamlı azabın içinde kalacaktır. Kıyamet günü onlar için bu ne fena bir yüktür!

102. Sure üfürüleceği gün ve işte o gün suçluları (gözleri) gövermiş olarak mahşerde toplayacağız.

103-"Siz dünyada sadece on gün kaldınız," diye (birbirleriyle) gizli-gizli konuşurlar.

104. Aralarında ne konuştuklarını biz çok iyi biliriz. Fakat istikamet bakımından onların en örnek olanlarından biri (arkadaşlarına): "ancak bir gün kaldınız," diyecektir.

İzahı

90-91. Evet, Musa (a.s.) Tur'dan: (Dönmeden önce onlara,) İsrail oğullarına kardeşi (Harun dedi ki: Ey kavmim! Siz bununla "bu buzağı heykeliyle" imtihan oldunuz.) Yapmayın, etmeyin bu Samiri'nin tuzağına düşmeyin, buzağı heykelini ilah diye tanımayın: (Şüphesiz ki, tek Tanrı Rahman olan Allah'tır O'na uyun, benim emrime itaat edin." –Fakat onlar cevap olarak: (Musa dönüp gelene kadar biz elbette ona tapmaya devam edeceğiz, dediler.) Yani Harun (a.s.)'ın sözlerini ve nasihatlerini ciddiye almadılar, Musa dönüp gelene kadar da biz buzağı heykeline tapacağız, dediler.

92-98. Musa dönüp gelince kardeşi Harun (a.s.)'a şöyle dedi: (Ey Harun! Bunların sapıklığa düştüğünü gördüğün vakit, buna mani olmana engel olan sebep ne idi?) Sen niçin bunların bu haline engel olmadın? –(Neden benim yoluma uymadın? Yoksa benim emrime karşı mı geldin?) dedi ve öfkelenerek bir eliyle saçlarını bir eliyle de sakalını tutarak çekip uzatmaya başladı. Bunun

üzerine Harun a.s: (Ey anamın oğlu! Sakalımı saçımı tutma. Ben zaten senin bana İsrail oğulları arasında ayrılık çıkardın, sözüme bakın-adın diyeceğinden korkmuştum, dedi.) Yani Harun, Musa (a.s.)'ın kendisini sorumlu tutup suçlayacağını zaten kestirmişti.

Musa (a.s.)'ın Harun'a: Ey anamın oğlu! diye seslenmesinin sebebine gelince Musa annesinin Adını duyunca belki öfkesini yatıştırır, kendine gelerek Harun un, saç ve sakalını bırakarak onu ele-güne rezil etmez diye söylemiştir. Çünkü insan gerçekten başına bir sıkıntı gelince, vay anam der!

İşte Harun (a.s.)'ın böyle demesinden sonra Musa (a.s.) bu sefer Samiriye dönerek, –(Ey Samiri! Senin bu yaptığın nedir?) Niçin böyle bir fenalığı yaparak bunları yoldan çıkardın? Dedi. Samiri de ona cevaben. –(Onların görmediği bir şeyi gördüm.) Sana elçi olarak gelen ve sana vahyi getiren Cibril'in (izinden bir avuç toprak aldım ve onu erimiş altınların içine kattım ve bunu bana nefsim hoş gösterdi.) Yani nefsime hoş gelerek bu buzağı heykelini yaptım ve buna taptık, dedi. Bunun üzerine Hazreti Musa da Samiri ye: (Defol git, seni gözüm görmesin, artık sena hayat boyu benimle temas yoktur, dedi.) Yani hayat boyu artık seninle görüşmeyeceğim, konuşmayacağım ve senin yüzüne bakmayacağım; (ayriyeten senin için kıyamet günü asla kaçamayacağın bir ceza daha vardır. Bir de ibadet edip durduğun ilahına "buzağı heykeline" bak. Şimdi biz onu elbette yakacağız, kül edip denize savuracağız dedi. Ve Musa ondan sora da kavmine dönerek onlara: –(Sizin ilahınız şüphesiz ki, kendinden başka hiçbir ilah olmayan Allah'tır ve onun ilmi her şeyi kuşatmıştır, dedi.)

Samiri'nin Cibril'in ayak izinden toprak alıp erimiş altınlara karıştırdım ve böylece bir buzağı yaptım demesi, bana göre Musa (a.s.)'ın öfkesine karşı Samiri'nin o andaki uydurmasıdır. Buzağı heykelini öyle bir ustalıkla yapıp içini boş bırakmıştı, san ki, buzağı gibi sesler çıkarıyordu. Ve bunu da Cibril'in ayak izlerinden toprak alıp kattım böyle san ki, gerçekmiş gibi buzağı oldu demesi de bir yutturmadan başka bir şey değildir. Bazı tefsirciler san ki bu gerçekmiş gibi tefsir etmektedirler. Cibril insan mı ki, ayağının izi olsun, ya da Cibril'i görmek ona mı kaldı? Oysa o bir fasık ve müşrikin teki idi.

99-104. Ey Muhammed! (İşte sana geçmişin haberlerinden bir kısmını böyle anlatıyoruz. Şüphesiz ki sana katımızdan bir zikir verdik.) Yani Kur'an'ı sana indirdik. –(Artık kim ondan yüz çevirirse, şüphesiz ki o kıyamet günü bir günah

yüklenecektir. –Devamlı bir azabın içinde kalacaklardır. Kıyamet günü onlar için bu ne fena bir yüktür. –Sure üfürüleceği gün, işte o gün suçlular gövermiş olarak mahşerde toplanacaklardır.) Yani gözleri kör, korkudan gömgök olmuş bir vaziyette mahşer yerinde toplanacaklardır. Ve kendi aralarında bir-birlerine: –(Dünyada on gün kadar kaldınız, diye gizli-gizli konuşurlar.) Yani kendi aralarında pişmanlıklarını gizlice dile getirerek, dünyadaki bütün hayatımızın hepsi on gün kadardı. O hayatı bu dünya hayatına feda etmek hiç değer miydi? diye kendi aralarında fısıldaşıp dururlar. –(Onların aralarında konuşacaklarını biz çok iyi biliriz. İstikamet bakımından onların en iyi örnek olanlarından biri dedi ki, ancak bir gün kaldınız.) Yani Onların daha zeki olan ve anlayışı daha kuvvetli olan biri ötekilerine der ki on gün falan değil belki, sizin dünyadaki hayatınız sadece bir gün kadardı. Şimdi o bir günlük hayata ebedi olan bu hayatı yok saymaya değer miydi? diyerek pişmanlıklarını kendi aralarında böyle fısıldaşarak dile getirirler.

وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّي نَسْفاً {١٠٥} فَيَذَرُهَا
قَاعاً صَفْصَفاً {١٠٦} لَا تَرَى فِيهَا عِوَجاً وَلَا أَمْتاً {١٠٧}
يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَت الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ
فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْساً {١٠٨} يَوْمَئِذٍ لَّا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ
أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلاً {١٠٩} يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ
وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْماً {١١٠} وَعَنَتِ الْوُجُوهُ
لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْماً {١١١} وَمَن يَعْمَلْ
مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْماً وَلَا هَضْماً
{١١٢} وَكَذَلِكَ أَنزَلْنَاهُ قُرْآناً عَرَبِيّاً وَصَرَّفْنَا فِيهِ مِنَ الْوَعِيدِ

لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ أَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْراً {١١٣} فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْآنِ مِن قَبْلِ أَن يُقْضَى إِلَيْكَ وَحْيُهُ وَقُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْماً {١١٤} وَلَقَدْ عَهِدْنَا إِلَى آدَمَ مِن قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْماً {١١٥}

Meali

105. (Ey Muhammed!) Sana kıyamet günü dağların durumundan soruyorlar de ki: "Rabbim onları üfleyip savuracaktır."

106-"Böylece yerleri dümdüz ve bomboş bir halde bırakacaktır."

107-"Orada ne bir çukur, ne de bir tümsek göreceksin."

108. O gün hiçbir tarafa sapmadan o davetçiye uyacaklardır. Rahman'ın heybetinden sesler kısılmıştır. Artık bir fısıltıdan başka hiçbir şey işitmesin.

109. O gün Rahman'ın kendisine izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimselerden başkasının şefaati fayda vermez.

110. Allah, onların geleceklerini de geçmişlerini de bilir, ama onların hiçbirinin ilmi O'nu kuşatamaz.

111. Bütün yüzler, diri ve her şeye hâkim olan Allah'a baş eğmiştir. Zulmü yüklenen bir kimse gerçekten hüsrana uğramıştır.

112. Her kim mümin olarak salih ameller işlerse, artık ona ne bir haksızlıktan ve ne de hakkının çiğnenmesinden korkmaz.

113. İşte biz onu böylece Arapça bir Kur'an olarak indirdik. Onda tehditlerden nice türlüsünü açıkladık ki, belki korkarlar veyahut onlara bir hatırlatmayı meydana getirir.

114. Gerçek Hükümdar olan Allah yücedir. Kur'an sana vahyedilirken, daha vahyi bitmeden önce (unutma korkusuyla) Kur'an'ı okumada acele etme: "Rabbim! Benim ilmimi artır," de.

115. Doğrusu bundan önce Âdem'e ahdetmiştik ki, (şu ağaçtan yeme.) Fakat o unuttu ve biz onu azimli olarak bulamadık.

İzahı

105-107. Bu ayetlerde kıyamet koparken dağların nasıl olacağı Peygamber (a.s.)'a sorulunca, Allah (c.c.) soranlara şöyle cevap vermesini emretmiştir. (De ki: Rabbim onları üfleyip savuracak. –Böyle yerler dümdüz, bomboş bir halde bırakılacak. –Orada ne bir çukur, ne bir tümsek göreceksin.)

108-112. (O gün hiçbir tarafa sapmadan o davetçiye uyarlar.) İsrafil (a.s.)'ın sure üfleyip dirilme çağrısına uyarak kabirlerinden hemen kalkıp mahşere yerine gelirler: (Öyle ki, Rahmanın heybetinden sesler kısılmıştır, ancak bir fısıltıdan başka bir şey işitmezsin.) Yani mahşer yerinde korkudan o gün herkes pür dikkat kesilmiş konuşmadan Allah'ın hükmünü bekler. Sadece kendi aralarında gizli fısıldaşmadan başka kimse cesaret edip de konuşamaz. İşte herkesin korkudan sustuğu –(O günde Rahmanın izin verdiği ve sözünden hoşnut olduğu kimselerden başkalarının şefaati da fayda vermez.) Yani Allah'ın razı olduğu kimselere O'nun izin verdiği kimselerin dışında hiç kimse kimseye şefaat edemez. –(Çünkü onların geleceklerini de geçmişlerini de Allah bilir.) Yani Allah geçmişte ve gelecekteki bütün insanların durumunu bilir ve ona göre kimin, kime şefaat edeceğine izin verir. Allah, ilmiyle her şeyi kuşatmıştır: (Onların hiçbiri O'nun ilmini kuşatamaz. –Bütün insanların yüzleri, diri ve her şeye hâkim olan Allah'a eğilip boyun eğmiştir.) Herkes O'nun huzurunda güçsüz, aciz bir vaziyette boyun bükerek toplanmışlardır. Fakat: (Zulmü yüklenenler hüsrana uğramışlardır.) Allah'a karşı gelen O'na ortak koşan azgın ve zalimler o gün hüsrana uğramış ebedi hayatlarını kaybetmişlerdir. –(Kim de mümin olduğu halde güzel ameller işlemiş ise, onlar da ne bir haksızlığa uğramalarından ve ne de haklarının çiğnenmesinden korkarlar.) Onların dünyadaki kazandıkları amellerin en ufak bir sevabı zayi olmayacağı gibi Rableri onların sevaplarını katlayıp mükâfatlarını kat-kat verecektir.

113-115. (İşte böylece biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik. O Kur'an da tehditlerin nice türlüsünü tekrar-tekrar açıkladık ki, belki korkarlar veyahut onlara bir hatırlatma meydana getirir.) Yani biz Kur'an'ı Arapça lisanı üzere gönderdik ki, müşrikler onu iyice anlasınlar. Ve o Kur'an da geçmiş ümmetlerin başına gelen nice felâketlerden örnekler verdik ve kendilerinin başına gelecek olan nice tehditlerle onları uyardık. Belki bunlardan korkarlar yahut da bu

tehdit ve uyarılardan ders alırlar, onların kafasında ve beyninde bir uyanıklık meydana getirir. Fakat maalesef çoğu bunlardan ders almadı ve uyanmadılar. Evet: -(Gerçek Hükümdar olan Allah yücedir. Kur'an sana vahyedilirken, vahyi bitmeden önce unuturum korkusuyla Kur'an'ı okumada acele etme: "Rabbim benim ilmimi artır,"de.) Yani Peygamberimize ilk zamanlar vahyi geldiğinde, unuturum korkusuyla daha vahyi kendisine okunup bitmeden önce oda heyecanlanıp Cibril'le beraber okuyordu. İşte acele etmemesi, vahyi bitene kadar dinlemesi emredilerek ve Rabbine daima ilminin artırılması için dua etmesi tavsiye edilmektedir. -(Doğrusu bundan önce de Âdem'e ahdetmiştik ki, şu ağaçtan yeme. Fakat o bizim tembihimizi unuttu ve biz onu azimli olarak bulamadık.) Yani sabırlı olmadı, sözünde ve iradesinde kararlı olmadığı için unuttu, yasaklanmış ağaçtan yiyerek Rabbine karşı günah işleyip cennetten çıkmasına vesile oldu. Burada çok önemli bir noktaya vurgu yapılmaktadır. Sözünde ve özünde kesin azim ve kararlı olmayanlar, her zaman unutup, yanılıp hataya düşebilirler. İşte Âdem, o irade ve azmi gösteremediği içinde Allah Teâla'nın kendisine tembih ettiği sözü çabuk unutup yasaklanan ağaçtan yiyerek hataya düştü.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى {١١٦} فَقُلْنَا يَا آدَمُ إِنَّ هَذَا عَدُوٌّ لَّكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقَى {١١٧} إِنَّ لَكَ أَلَّا تَجُوعَ فِيهَا وَلَا تَعْرَى {١١٨} وَأَنَّكَ لَا تَظْمَأُ فِيهَا وَلَا تَضْحَى {١١٩} فَوَسْوَسَ إِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَا آدَمُ هَلْ أَدُلُّكَ عَلَى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَّا يَبْلَى {١٢٠} فَأَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْآتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِن وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصَى آدَمُ رَبَّهُ فَغَوَى {١٢١} ثُمَّ اجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدَى {١٢٢} قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعاً

بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى {١٢٣} وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكاً وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى {١٢٤} قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِي أَعْمَى وَقَدْ كُنتُ بَصِيراً {١٢٥} قَالَ كَذَلِكَ أَتَتْكَ آيَاتُنَا فَنَسِيتَهَا وَكَذَلِكَ الْيَوْمَ تُنسَى {١٢٦} وَكَذَلِكَ نَجْزِي مَنْ أَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِن بِآيَاتِ رَبِّهِ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَدُّ وَأَبْقَى {١٢٧} أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُوْلِي النُّهَى {١٢٨}

Meali

116. Bir vakit meleklere, demişti ki: "Âdem'e secde edin," İblisten başka hepsi secde etmişti, o ise imtina etmişti.

117. Biz de (Âdem'e) şöyle demiştik: "Ey Âdem! Şüphesiz bu (İblis) sana ve eşine düşmandır, sakın sizi cennetten çıkarmasın, sonra bedbaht olursunuz."

118. Doğrusu senin aç kalmaman ve çıplak kalmaman, ancak cennettedir.

119. Ve sen orada ne susamış olursun ve ne de güneşin sıcağında kalırsın.

120. Nihayet şeytan ona vesvese verdi ve dedi ki: "Ey Âdem! Sana sonsuz bir ağacı ve çökmesi mümkün olmayan bir saltanatı göstereyim mi?"

121. Bunun üzerine (Âdem ve Havva) her ikisi de ağaçtan yediler, hemen ayıp yerleri açılıp görünüverdi. Ve üzerlerini cennet yapraklarıyla örtmeye koyuldular. Âdem Rabbine karşı geldi ve şaşıp kaldı.

122. Sonra Rabbi onu seçti, tövbesini kabul etti ve onu doğruya erdirdi.

123. Allah, onlara birbirinize düşman olarak hepiniz oradan (cennetten) ini, artık benden size bir hidayet geldiği zaman, kim benim hidayetime uyarsa, o ne sapar, ne de azmış olur.

124. Her kim de beni zikirden yüz çevirirse, ona da dar bir geçim vardır ve onu kıyamet günü de kör olarak haşrederiz (mahşerde toplarız.)

125. (O zaman) der ki: "Rabbim! Niçin beni kör olarak haşrettin? Oysa ben gören birisiydim.

126. (Allah C.C.) buyurdu ki: "Evet öyle idin! Ama ayetlerimiz sana geldiğinde onları unutmuştun. İşte bu gün de böyle unutulursun."

127. İşte haddi aşanları, Rabbi'nin ayetlerine inanmayanları biz böyle cezalandırırız. Ve muhakkak ki, ahiret azabı daha şiddetli ve daha kalıcıdır.

128. Onlara doğruyu göstermedi mi ki, biz onlardan önceki devirlerde meskenlerinde gezip dolaşan nicelerini helâk ettik. İşte bunda akıl sahipleri için elbette ibretler vardır.

İzahı

116. Bu ayette daha önce birçok ayette de geçtiği gibi İblis'in Âdem'e secde etmeyerek Allah'a karşı geldiği beyan edilmektedir.

117-119. Bu ayetlerde de İblisin Âdem'le Havva'ya düşman olduğu için ve bundan ötürü Cenab-ı Hak ona karşı onları uyarmış. Ve yanlış yapmayıp Allah Teâlâ'nın uyarısına uydukları takdirde cennette aç susuz kalmayacakları ve güneşin yakıcı sıcağına da maruz kalmayacakları kendilerine tembih edilerek uyarılmışlardır.

120-121. Fakat Allah (c.c.) Âdem'le Havva'yı bu kadar uyarmasına rağmen: (Şeytan ona gelip vesvese verdi ve ona: "Ey Âdem! Sana cennetin sonsuz ağacını ve çökmeyen saltanatını göstereyim mi?" diyerek yoldan çıkardı.) Evet, işte Âdem'le Havva: –(Her ikisi de o ağaçtan yediler. Bunun üzerine hemen ayıp yerleri açılıp görünüverdi. Ve üzerlerini cennet yaprakları ile örtmeye koyuldular. Böylece Âdem Rabbine ası olup şaşırıp kaldı.)

Burada şöyle bir soru akla gelebilir. Musa'nın hata'en katil olması gibi, Âdem'in yasaklanmış bir ağaçtan yemesi gibi peygamberlerin böyle hata işlemeleri nasıl mümkün olabilir? Benim anlayışıma göre bir kere Musa da Âdem de daha henüz peygamber olmadan bu hatayı işlemişlerdir. Fakat peygamber olduktan sonra da böyle bir hata olmasa da bir anlık ufak hatalar olabilir. Nitekim Fahreddini Razı şöyle diyor. Peygamberlerin masumiyeti hakkında insanlar ihtilaf etmektedirler. Ve bu konuda zapt edilen sözlerle bu masumiyet meselesi dört

kısma ayrılma şekline dönüşmüştür. Birinci bölüm masumiyeti inkâr edenlerdir ki, bunlar kâfirlerdir. Yani peygamberlerin itikadı yönden hata edeceklerini savunanlar ki, bunlar kâfirlerdir. Oysa peygamberler itikaden asla hata etmezler. İkinci bölüm masumiyet peygamberlerin görevlerini tebliğ etme hususundaki masumiyetleridir ki, bu konuda Peygamberlerin yalan katmadan eksiksiz, kendilerine gelen vahyi bihakkın tebliğ ettikleri hususunda İslam âlimlerinin ittifakı vardır. Üçüncü masumiyet, peygamberlerin zeki olmaları hususundaki sıfatlarıdır ki, bunda da icma vardır. Yani bütün peygamberler zekidir, kasten hata etmeleri asla caiz değildir. Fakat bazı âlimlere göre yanılmaları caizdir. Dördüncü bölüm masumiyete gelince Peygamberlerin yaptıkları amel ve işlerindeki masumiyetleridir ki, bu konuda ittifak yoktur. Ve bu konuda ulema beş ayrı söz söylemişlerdir. Birinci görüş hâşâ, peygamberler de büyük günah işleyebilir ki, bu ehlisünnetin görüşü değildir. İkinci görüş büyük günahlardan korunmuşlardır, ama küçük günah işleyebilirler ki, bu da Mutezile mezhebinin ekserisinin görüşüdür. Üçüncü görüş peygamberler ne büyük, ne de küçük günah işlemezler, ama tevil yoluyla olabilir ki, bu da Cebâi mezhebinin görüşüdür. Dördüncüsü peygamberler kasten günah işlemezler, ancak unutma ve yanılma yoluyla olabilir. Bu görüş de ehlisünnetten bazılarının görüşüdür ki, bu bir anlık hata olabilir. Beşincisi ise peygamberler ne büyük, ne küçük günahı ne kasten, ne de hata'en ve ne de tevil yoluyla işlemeleri caiz değildir. Bu da Şia'nın görüşüdür.

Diğer bir husus peygamberlerin masumiyetleri doğuştan mı, buluğ çağından mı, yoksa peygamberlik verildiği andan mı başlar? Bu konuda da üç görüş vardır. Birinci görüş peygamberlerin masumiyetleri doğuştan itibaren başlar. Bu görüş yine Şia'nın görüşüdür. İkincisi bulağa erdiği andan itibaren başlar. Bu da Mutezilenin ekserisinin görüşüdür. Üçüncüsü ise peygamberlik verildikten sonra başlar ki, bu da ehlisünnet'in ekserisinin görüşüdür. Yukarda da beyan ettiğim gibi ben de bu görüşteyim. Çünkü Âdem (a.s.) daha Peygamber olmadan önce bu günahı işlemiştir. Musa (a.s.) da Peygamberliğinden önce hata'en katil olmuştur. Eğer masumiyet doğuştan, ya da buluğdan itibaren olsaydı Allah Teâlâ bunları bu günahlardan mutlaka korurdu. Nitekim ayette çok açık ve net olarak: Âdem Rabbine asi oldu,) buyruluyor. O zaman daha cennette idi, henüz Peygamber olmamıştı. Nitekim bundan sonraki ayette de şöyle buyruluyor.

122. (Sonra Rabbi onu seçti de tövbesini kabul edip hidayete erdirdi.) Yani onu tövbe etmeye yönlendirdi, onu tövbesini kabul etti ve onu peygamberliğe seçti. Ancak cennetteki hatasını da cezasız bırakmadı. Yeryüzüne indirdi ve eşi Havva'dan yıllarca ayrı kalıp sürgün yaşadı. Sonra Cenab-ı Hak tövbesini kabul edip onları birleştirdi.

123. Evet, işte: (Onlara hep birlikte oradan "cennetten" yeryüzüne inin, kiminiz kiminize düşman olarak.) Bu ayette tensiye (ikil) zamiriyle her ikinizde inin buyruluyor. Yani bu şu demektir, gelecek neslinizle birlikte cennetten yeryüzüne inin ve bu nesilden bazıları bazılarına düşman olacaktır. (Şimdi sizden kim ki benden hidayet gelir,) yani size doğru yolu gösterecek bir peygamber ve bir kitap gelir ve (kim o hidayete uyarsa, o, ne sapar ve ne de şaki olur.) Yani ne yolunu şaşırır ve ne de Allah'a ve peygambere karşı gelen bir eşkıya olur.

124-126. (Her kim de beni zikirden yüz çevirirse ona da dar bir geçim vardır.) Buradaki dar geçimden maksat, mal mülk anlamında değil. Allah'tan uzak olan, O'nu anmaktan, O'na ibadet, dua ve zikirden uzak olan kimseler bolluk içinde de olsalar, onlar için dünyada sıkıntılı bir hayat vardır. Dünyada sıkıntılı bir hayat olduğu gibi kabirde de bir sıkıntı yani kabir azabı vardır. (Kıyamet günü de kör olarak haşredeceğiz.) Yani mahşer yerine kör olarak getireceğiz ve orada: (Diyecek ki: "Rabbim! Beni niçin kör olarak haşrettin, hal bu ki, ben gören birisiydim." –Rabbi de buyurur ki: "Öyle idin, ama ayetlerimiz sana geldiğinde onu unutmuştun. İşte bu gün de sen böyle unutulursun.") Yani senin dünyada, dünya gözlerin görüyordu, ama kalp gözlerin kördü, ayetlerimizi görmüyordun, onları unutmuştun. Bu günde dünyada ki gören gözlerini kör ettik ve sen nasıl ayetlerimizi unuttunsa, bu gün de biz seni rahmetimizden unuttuk. Artık yaptıklarınla baş-başasın.

127-128. (İşte haddi aşanları, Rabbi'nin ayetlerine inanmayanları biz böyle cezalandırırız. Muhakkak ki ahiret azabı daha şiddetli ve kalıcıdır.) Yani dünyada Allah'ı unutan, O'nu zikredip anmaktan ve ona ibadet etmekten yüz çevirenlere, haddi aşanlara bu dünyada dar ve sıkıntılı bir hayat vererek bir takım huzursuzluklar vererek cezalandırırız, ahirette ise azabın daha şiddetlisi ve kalıcı olanı vardır. –(Peki, o kâfirlere Kur'an doğru yolu göstermedi mi ki, biz onlardan önce meskenlerinde gezip dolaşan nicelerini helâk etmiştik.) Daha öncekiler evlerinde apartmanlarında köşk ve saraylarında dolaşan nice haddini bilmeyen

zalimlere hadlerini bildirdik. Peki, onları çeşitli azaplarla yakalayıp helâk ettiğimizi Kur'an onlara bas-bas bağırırken onun ikazlarını duymadılar mı ki azgınlıklarına devam ediyorlar? İşte onları yakaladığımız gibi sizleri de yakalayacağız ve bütün bunlarda: (Elbette akıl sahibi olanlar için ibretler vardır.)

وَلَوْلاَ كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَكَانَ لِزَاماً وَأَجَلٌ مُّسَمًّى {١٢٩}
فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ
وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ آنَاء اللَّيْلِ فَسَبِّحْ وَأَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ
تَرْضَى {١٣٠} وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَى مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجاً
مِّنْهُمْ زَهْرَةَ الْحَيَاةِ الدُّنيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَأَبْقَى
{١٣١} وَأْمُرْ أَهْلَكَ بِالصَّلَاةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا لَا نَسْأَلُكَ رِزْقاً
نَّحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوَى {١٣٢} وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِآيَةٍ
مِّن رَّبِّهِ أَوَلَمْ تَأْتِهِم بَيِّنَةُ مَا فِي الصُّحُفِ الْأُولَى {١٣٣} وَلَوْ
أَنَّا أَهْلَكْنَاهُم بِعَذَابٍ مِّن قَبْلِهِ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا
رَسُولاً فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ مِن قَبْلِ أَن نَّذِلَّ وَنَخْزَى {١٣٤} قُلْ كُلٌّ
مُّتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ أَصْحَابُ الصِّرَاطِ السَّوِيِّ
وَمَنِ اهْتَدَى {١٣٥}

Meali

129. Eğer Rabbin verdiği bir hüküm ve tayin ettiği bir ecel olmasaydı, hemen azaba uğrarlardı.

130. O halde dediklerine sabret; güneşin doğmasından önce ve batmasından önce Rabbine hamt ile tesbih et. Gecenin bir kısım vakitlerinde ve gündüzün etrafında da tesbih et umulur ki hoşnut olursun.

131. Kâfirlerden bir kısmına, onları sınamak için dünya hayatının süsü olarak çeşit-çeşit faydalandırdığımız şeylere göz dikme. Rabbin rızkı daha hayırlı, daha kalıcıdır.

132. (Ey Muhammed!) Ailene namazı emret ve kendin de sabırla devam et. Biz senden bir rızık istemiyoruz, seni biz rızıklandırırız ve netice muttakilerindir.

133. (Kâfirler sana): "Rabbinden bir mucize getirse ya," dediler! Onlara önceki kitaplarda olan apaçık deliller gelmedi mi?

134. Eğer biz onları bundan önce bir azap ile yok etseydik, muhakkak ki şöyle diyeceklerdi: "Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de, alçak ve rezil olmadan önce ayetlerine uysaydık, olmaz mıydı?"

135. De ki: "Hepimiz beklemekteyiz, siz de bekleyin durun. Şüphesiz ki düz yolun sahibi kimler olduğunu ve kimlerin doğru yola erdiğini yakında bileceksiniz."

İzahı

129-130. O zalimlere: (Eğer Rabbin verdiği bir hüküm ve tayin ettiği bir ecel olmasaydı, hemen azaba uğrarlardı.) Yani Allah (c.c.) herkese bir ecel tayin edip hükmetmemiş olsaydı, azgın zalimlerin hemen cezalarını verirdi. –(O halde sen onların söylediklerine sabret, Rabbine güneş doğmadan ve batmadan önce hamt ile birlikte tesbih et. Yine gecenin bir kısım vakitlerinde ve gündüzün bir tarafında da tesbih et ki hoşnut olasın.) Yani güneş doğmadan önceki tesbihten maksat sabah namazını kılmak, güneş batmadan önce ise ikindi namazı, gecenin bir kısmında akşam ve yatsı namazı, gündüzün bir tarafında ki tesbihten maksat da öğle namazıdır. Bu ayet açıkça bazı akidesi bozuk ilahiyatçıların yalanlarını ortaya koymaktadır. Efendim Kur'an da beş vakit namaz yoktur, gibi laflar ederek insanları kuşkuya düşürüp kafalarını bulandırmaya çalışmaktadırlar. Hal bu ki, Bakara sûresinin 128. ayetinde de izah ettiğimiz gibi bu ayette de açıkça namazın beş vakit olduğuna işaret edilmektedir. Ayetler işaret ettiği gibi zaten sünnette de beyan edilmektedir. Ve on dört küsur asırdan beri

de aynı şekilde uygulanagelmiştir. Yeniden ortaya çıkıp da Kur'an da beş vakit namaz yoktur demek art niyetten, cehaletten öteye gitmemektir.

131. Ey peygamber! (Onlardan, "kâfirlerden" bir kısmına, onları sınamak için dünya hayatının süsü olan çeşit-çeşit faydalandırdığımız şeylere göz dikme, o dünyalıklara rağbet etme. Çünkü cennette Rabbin sana verdiği rızık daha hayırlı ve daha kalıcıdır.)

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Ebu Rafi'in rivayetine göre bu zat diyor ki: "Peygamber (a.s.)'a bir misafir geldi ve beni bir Yahudi'ye gönderip buyurdu ki: "Peygamber şöyle-şöyle dedi. Bana Recep ayına kadar borç'un versin." Bende gidip Yahudi'ye anlattım, o da: "vallahi ne borç veririm, ne de Recep ayına kadar beklerim, ancak bir rehin verirse olur," dedi. Bende geri gelip meseleyi Peygamber (a.s.)'a anlattım. Peygamberimiz de: "Vallahi eğer'un verip Recep ayına kadar müsaade etseydi, elbette borcunu öderdim. Ben göklerin ve yerin güvendiği biriyim. Fakat şu zırhımı al git ona rehin olarak ver," buyurdu. İşte Peygamber (a.s.) buna biraz üzülünce bu ayet indi ve onu teselli ederek, onların dünyalık varlıklarına özenme sana ebedi cennette daha hayırlı ve daha kalıcı rızıklar vardır.

132. Ey Peygamber! (Ailene namazı emret ve kendin de sabırla devam et. Biz senden bir rızık istemiyoruz. Bilakis seni biz rızıklandırıyoruz ve sonuç muttakilerindir.) Yani Peygamber (a.s.) namaz kılarken onunla alay edip incitiyorlar ve onu yıldırmaya gayret ediyorlardı. İşte bunlara karşı sabredip namaza devam etmesi ve ailesine de emretmesi kendisine emredildi. (Senden rızık istemiyoruz, seni biz rızıklandırıyoruz ve sonuç muttakilerindir,) ifadesi ile de bundan önceki ayete atıfta bulunulmaktadır. Yani Yahudiden Peygamber (a.s.) borç'un istemişti, fakat Yahudi rehin almadan vermemiş ve Peygamberimiz bundan ötürü üzülmüştü. İşte bütün rızıkları veren biziz, onlara da sana da rızkı veren biziz. Onları bu dünyada sınamak için biraz rızık verince şımarıp duruyorlar, ama sonuç muttakilerindir. Sonuçta imtihanı kazanacak olanlar, onun karşılığında da ebedi cennet, onun güzel ve sonsuz rızıkları işte o muttakilerindir, diye yukarda ki, ayete atfedilmektedir. Bazı rivayet ve senetlere dayandırıldığına göre Peygamberimize, ailesine ve müminlere bir sıkıntı geldiğinde veya sıkıcı bir hastalık dokunduğunda Peygamberimiz hem kendileri namaza devam ederlerdi, hem de inananlara ve ailesine sabırla namaz kılmalarını emrederdi.

Nitekim Bakara sûresinin 153. ayetinde: (Sabır ve namazla Allah'tan yardım isteyin,) buyrulmaktadır.

133. Kâfir ve müşrikler Peygambere: (Rabbinden bize bir mucize getirse ya, dediler! Peki, onlara önceki kitaplarda ki apaçık deliller gelmedi mi?) Yani Tevrat da ve İncil'de Peygamberin sıfatlarına dair apaçık ayetler, deliller varken, başka ne delil istiyorlar? Orada ki deliller yetmiyor mu?

134. (Eğer biz onları, ondan önce) yani Peygamber (a.s.) gelmeden önce (bir azapla onları helâk etseydik, o zaman da muhakkak diyeceklerdi ki: "Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de alçak ve rezil olmadan önce ayetlerine uysaydık, olmaz mıydı?) O zaman öyle diyeceklerdi ama şimdi onlara Peygamber gönderdik başka bahaneler ileri sürerek inanmıyorlar.

135. Ey Peygamber! Bu inatçı ve itirazcı kâfirlere: (De ki, hepimiz beklemekteyiz, siz de bekleyip durunuz. Şüphesiz düz yolun sahipleri kimler ve kimlerin doğru yola erdiğini yakında bileceksiniz?) Artık söz dinlemeyen, öğüt almayan ve hakkı kabul etmeyenlere söylenecek son söz budur, bekleyin, görün bakalım, biz de bekliyoruz, kim doğru yolda, kim eğri yolda yakında bileceksiniz.

ENBİYA SÛRESİ

Enbiya sûresi Mekke Döneminde inmiştir. Bu sûreye Enbiya denmesinin sebebi ise peygamberlerden bahsetmesinden dolayıdır.

Ayet Sayısı: Yüz on iki

Kelime Sayısı: Bin yüz altmış sekiz

Harf Sayısı: Dört bin sekiz yüz altmıştır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مَّعْرِضُونَ {١} مَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مَّن رَّبِّهِم مُّحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ {٢} لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَأَسَرُّواْ النَّجْوَى الَّذِينَ ظَلَمُواْ هَلْ هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ أَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ {٣} قَالَ رَبِّي يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِي السَّمَاء وَالأَرْضِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {٤} بَلْ قَالُواْ أَضْغَاثُ أَحْلاَمٍ بَلِ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ فَلْيَأْتِنَا بِآيَةٍ كَمَا أُرْسِلَ الأَوَّلُونَ {٥} مَا آمَنَتْ قَبْلَهُم مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ {٦} وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ إِلاَّ رِجَالاً نُّوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُواْ أَهْلَ الذِّكْرِ إِن كُنتُمْ لاَ تَعْلَمُونَ {٧} وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَداً لَّا يَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِدِينَ {٨} ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ

فَأَنجَيْنَاهُمْ وَمَن نَّشَاء وَأَهْلَكْنَا الْمُسْرِفِينَ {٩} لَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ كِتَاباً فِيهِ ذِكْرُكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ {١٠}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım

1. İnsanların hesap zamanları yaklaştı. Onlar ise hâlâ gaflet içinde, yüz çevirmektedirler.

2. Rablerinden kendilerine yeni bir hatırlatma gelmiyor, illâ ki onunla eğlenerek dinliyorlar.

3. Kalpleri eğlencede olan o zalimler aralarında fısıldaşırlar. "Bu (Muhammed) ancak sizin gibi bir beşerdir. Artık göz göre-göre gidip sihre mi uyarsınız?"

4. (Peygamber) dedi ki: "Benim Rabbim gökte ve yerde söylenen her sözü bilir. O, her şeyi bilen, işitendir.

5. (Onlar ise): "Hayır bunlar karışık rüyalardır; yok, onu kendisi uydurdu, yok bir şairdir. Böyle değilse önceki peygamberler gibi, o da bize bir mucize getirsin," dediler.

6. "Onlardan önce yok ettiğimiz hiçbir memleket halkı iman etmedi. Şimdi bunlar mı mucize görünce iman edecekler?"

7. (Ey Peygamber!) Biz senden önce de ancak kendilerine vahyi ettiğimiz bir takım erkek Peygamberler gönderdik. Bilmiyorsanız zikir ehline (Kitap ehline) sorun.

8. Biz onları (Peygamberleri) yemek yemez bir ceset kılmadık ve onlar ölümsüz de değildir.

9. Sonra biz onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik; hem onları hem de dilediğimiz kimseleri kurtardık, aşırı gidenleri de yok ettik.

10. (Ey Kureyş topluluğu!) Andolsun, size öyle bir kitap indirdik ki, bütün şan ve şerefiniz ondadır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?

İzahı

1. (İnsanların hesap zamanı yaklaştı. Onlar ise hâlâ gaflet içerisinde haktan yüz çevirmektedirler.) Yani Allah Teâlâ'nın hesaba çekeceği kıyamet günü

yaklaştı, insanlar ise bundan gafil olarak hak ve hakikatlerden yüz çevirip küfür ve inatlarına devam ediyorlar. Nitekim daha önce de bunu açıklamıştık ki, Peygamber (a.s.) bir hadislerinde iki Parmağını yan yana getirip işaret ederek: "Benimle kıyamet şu ikisi gibidir,"buyurdular. Çünkü Peygamber (a.s.)'ın son Peygamber olması, ondan sonra peygamber gelmemesi kıyametin yakın olduğunu göstermektedir. Burada ki yakınlık akşam saba hemen olacak anlamında değildir.

2. Evet, işte o gaflet içinde olan kâfirler: (Rabbinden kendilerine yeni bir hatırlatma gelmez, illa gelince onu eğlenceye alarak dinlerler.) Yani Allah (c.c.) Peygambere bir ayet gönderip vahyedince, kâfirler o ayeti Peygamberden inanarak değil de, bir eğlence olarak dinler ve alaya alırlar.

3. Onlar bu ayetleri görünüşte dinler gibi görünürler fakat: (Kalpleri hem alay ve eğlenceye alır, hem de o zalimler aralarında fısıldaşırlar) ve yandaşlarına derler ki: (Bu Muhammed sizin gibi bir beşerdir, insandır. Artık göz, göre-göre sihre mi uyacaksınız?) Yani müşriklerin elebaşları Kur'an ayetlerini dinlerken kalplerinden Kur'an'ı alay ve eğlenceye alarak dinlerler ve kendi aralarında da fısıldaşarak, bu adam bizim gibi bir insan bu Peygamber olur mu? Böyle iken artık buna uymakla sihre uymuş olursunuz. Yani Muhammed bu okuduklarıyla insanları büyülüyor, buna uyanlar bir büyüye uymuş olur, derlerdi.

4. İşte Allah'ın ayetlerini eğlenceye alıp Peygamberi sihirbazlıkla suçlayanlara Allah, ona hitaben şöyle demesini emretmektedir: (Benim Rabbim gökte ve yerde söylenen her sözü bilir. Çünkü O, işiten, bilendir.) Sizin bu aralarınızda fısıldaşarak söylediklerinizi, yalan ve iftiralarınızı da işitip bilmektedir.

5. O müşrikler, senin okuduğun ayetlere: (Hayır bunlar karışık rüyalardır, yok onu kendisi uydurdu, yok o bir şairdir, yok öyle değilse önceki peygamberlere gönderildiği gibi bize mucize getirsin, dediler.) Yani, okunan ayetleri dinliyorlar kendi aralarında kesin bir kanata da varamayıp, Peygamberin okuduğu ayetlere kah karışık rüyalardır, bu Muhammed herhalde böyle karışık rüya görmüş söylüyor, dediler. Kâh o sihirbazdır, insanları büyülüyor, kâh o bunları kendinden uyduruyor, kâh o bir şairdir, bu söyledikleri şiirdir, gibi böyle ipe-sapa gelmeyen sözlerle, iftiralarla ayetleri bastırmaya ve yandaşlarına karşı Peygamberi yalancı çıkarmaya çalışıyorlar. Oysa söyledikleri sözlere kendileri bile inanmıyorlar ki, böyle ağız değiştirerek, yok o şuydu, yok buydu diye çeşitli yalanlar

uyduruyorlar ve en sonunda da eğer o Peygamberse önceki peygamberler gibi bize mucize getirsin, diyorlar.

6. Allah Teâla, buyuruyor ki: (Onlardan önce yok ettiğimiz hiçbir memleket halkı iman etmedi.) Yani onlardan önceki kavimlere gönderdiğimiz hiçbir mucizeye inanmadılar, onları helâk edip yok ettik. Peki, şimdi bunlara aynı mucizeleri göndersek: (Bunlar mı iman edecekler?) Elbette etmeyeceklerdir. Çünkü öncekilerin bahaneleri de bunların söyledikleri gibi idi. Onlara bahane ederek istedikleri mucizeleri gönderdik ama, hiçbiri iman etmedi de şimdi siz mi iman edeceksiniz?

7. Ey Muhammed! (Biz senden önce de ancak kendilerine vahyettiğimiz birçok erkek peygamberler gönderdik. Eğer bilmiyorsanız zikir ehline sorun.) Yani bu da bizim gibi insandır, bu nasıl peygamber olur diyenlere cevap olarak Cenabu-Hak buyurdu ki, (senden önce gönderilen bütün peygamberler erkeklerden gönderildi.) Onların hepsi de insanların erkeklerinden gönderilmişti. Melek falan değildi. İsterseniz zikir ehlinden yani Kur'an'dan önceki Tevrat ve İncil'i bilen âlimlerden sorun. Onlar da bütün peygamberlerin erkeklerden geldiğini size söylesinler.

Bu ayette iki noktaya temas edilmektedir. Birincisi gönderilen bütün peygamberler insanlardan gönderilmiştir, meleklerden değil. İkincisi de bütün peygamberler erkeklerden gönderilmiş, kadınlardan gönderilmemiştir. Yani insanlara gönderilen bütün peygamberler kendileri gibi insan ve erkeklerinden gönderilmiştir.Yoksa demek değildir ki, melekler arasından peygamber gönderilmemiştir. Bu bir yerde Peygambere itiraz edenlere, insandan peygamber olur mu? diyen müşriklere bir cevaptır. Nitekim Hac sûresinin 75. ayetinde: (Allah, meleklerden de elçiler seçer, insanlardan da elçiler seçer,) buyruluyor. Ve bunu o ayetin tefsirinde açıklayacağız inşallah.

8. (Biz o peygamberleri yemez, içmez, birer ceset kılmadık ve onlar ölümsüz de değildirler.) Yani bütün peygamberler insanlardan olduğuna göre, hepsi de yiyip içen, yaşayan ve ölen insanlardır. Yoksa insan olduğu halde yemez içmez, birer ceset değillerdir. Yani bu ayetle, bunlar da bizim gibi yiyip içen insanlardır, bunlardan peygamber olur mu? diyenlere cevap verilmektedir.

9. (Sonra biz onlara verdiğimiz sözü yerine getirdik.) Yani onları zafere ve başarıya ulaştırıp, düşmanlarını mağlup edeceğimize dair verdiğimiz sözü

yerine getirdik. Eğer onlar peygamber olmasa yalancı olsalardı, size söyledik-lerinde yalancı olur ve başarıya ulaşamazlardı. Bütün bunlar onların gerçekten peygamber olduklarının delili değil midir ki, siz hâlâ başka deliller ileri süre-rek bahaneler arıyorsunuz?

10. Ey Kureyş topluluğu! (Andolsun, size öyle bir kitap indirdik ki, bütün şan ve şerefiniz ondadır.) Yani ona inanırsanız bütün şan ve şereflere, başarı ve zaferlere O'nun sayesinde ulaşacaksınız. (Hâlâ akıllanmaz mısınız?) Hâla ak-lınızı kullanıp da hem dünyada şan ve şeref sahibi olmak, hem de ahirette şan ve şeref sahibi olmak istemez misiniz? Evet, aklını kullanarak Kur'an'a inanıp ve Hazreti Muhammed'e uyanlar şan ve şeref sahibi oldular. Allah, onları ba-şarıya ve zafere eriştirdi, İslam dünyaya hâkim oldu. Ama o dar görüşlü inatçı ve inkârcı olan, İslama ve Kur'an'a karşı çıkıp onunla alay edenler her şeyle-rini kaybettiler, sadece kaybetmekle de kalmadılar canlarını ebedi cehenneme teslim ettiler. O şan ve şeref ki, o gün yalancılıkla, sihirbazlıkla, şairlikle, de-lilikle suçlanan, hor görülüp dalına binilmek istenen o Peygamberin şanını şe-refini yüce Allah yükseltmiştir. Onun adını minarelerin tepesinde dünyanın her tarafında ezenda Allah (c.c.) kendi adiyle beraber onun adını zikrettirmiştir. Kı-yamete kadar de böyle minarelerde anılacaktır. Fakat o gün kendilerince şan ve şeref peşinde olduklarını zanneden Ebu Cahil ve yandaşları kahrolup, yok olup gitmişler, isimleri ve esameleri unutulmuştur. Ebu cahilin evi afedersiniz tuva-let olmuş, Peygamberin evi ise on dört asırdır kendisine salâvatı-şerifeler ge-tirilerek ziyaret edilmekte, onun, şanlı ve şerefli sahabelerinin hayatları daima zikredilip onlara dua edilmekte ve onlardan şefaat beklenmektedir. Müslüman-lar samimiyetle Kur'an'a ve Muhammed (a.s.)'a uydukları müddetçe yeryü-zünde şan ve şeref sahibi olmuşlardır. Fakat ne zaman ki, Kur'an'dan ve Pey-gamberin sünnetinden koptular, işte o zaman zillet ve rezalete maruz kaldılar. Bu Allah'ın kaçınılmaz olan sünneti, kanunudur. Geçmişteki ümmetlere nasıl uygulamış ise bu ümmete de aynısını uygulamaktadır.

وَكَمْ قَصَمْنَا مِن قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَأَنشَأْنَا بَعْدَهَا قَوْماً آخَرِينَ
{١١} فَلَمَّا أَحَسُّوا بَأْسَنَا إِذَا هُم مِّنْهَا يَرْكُضُونَ {١٢}

لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا إِلَى مَا أُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْأَلُونَ {١٣} قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ {١٤} فَمَا زَالَت تِّلْكَ دَعْوَاهُمْ حَتَّى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيداً خَامِدِينَ {١٥} وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاء وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ {١٦} لَوْ أَرَدْنَا أَن نَّتَّخِذَ لَهْواً لَّاتَّخَذْنَاهُ مِن لَّدُنَّا إِن كُنَّا فَاعِلِينَ {١٧} بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ {١٨} وَلَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَنْ عِندَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ {١٩} يُسَبِّحُونَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ {٢٠} أَمِ اتَّخَذُوا آلِهَةً مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ {٢١} لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ {٢٢} لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ {٢٣} أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هَذَا ذِكْرُ مَن مَّعِيَ وَذِكْرُ مَن قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُم مُّعْرِضُونَ {٢٤} وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ {٢٥} وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمَنُ وَلَداً سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ {٢٦} لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُم بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ {٢٧} يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا

خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ارْتَضَى وَهُم مِّنْ خَشْيَتِهِ مُشْفِقُونَ {٢٨} وَمَن يَقُلْ مِنْهُمْ إِنِّي إِلَهٌ مِّن دُونِهِ فَذَلِكَ نَجْزِيهِ جَهَنَّمَ كَذَلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ {٢٩}

Meali

11. Biz halkı zalim olan nice memleketleri kırıp geçirdik ve onlardan sonra başka milletler var ettik.

12-13. Onlar azabımızın şiddetini hissettikleri zaman, kaçmaya koyuldular. –(Biz onlara): "Koşup kaçmayın; size nimet verilen yere, yurtlarınıza dönün, elbette sorguya çekileceksiniz," dedik.

14. (Onlar ise):"Vay başımıza gelenlere! Doğrusu biz zalimlerden idik," derler.

15. Onların bu çağırınaları (haykırışları) devam etti. Nihayet onları biçilmiş, (ocakları) sönmüş hale getirdik.

16. Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri bir eğlence olarak yaratmadık.

17. Eğer biz eğlence edinseydik onu elbette katımızdan edinirdik, eğer yapsaydık bunu yapardık.

18. Hayır, biz hakkı batılın tepesine indiririz de onun beynini parçalar.

19-20. Göklerde ve yerde olan bütün varlıklar O'nundur. Katında olan (melekler) O'na kulluk etmekten çekinmezler ve usanmazlar. –Gece gündüz bıkmadan usanmadan O'nu tesbih ederler.

21. Yoksa onlar (müşrikler) bir takım ilahlar edindiler de, yerden ölüleri onlar mı diriltecekler?

22. Eğer göklerde ve yerde Allah'tan başka ilah olsaydı, bunların ikisi de muhakkak fesada uğrardı. Arş'ın Rabbi olan Allah, onların nitelediklerinden beridir.

23. O, yaptığından sorumlu olmaz. Oysa onlar yaptıklarından sorumlu tutulacaklardır.

24. Yoksa O'ndan başka ilahlar mı edindiler? De ki: "Kesin delilinizi getirin. İşte bu benimle beraber olanların da öğüdü ve benden öncekilerinin de öğüdüdür." Hayır, onların çoğu gerçeği bilmez de onun için yüz çevirirler.

25. Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona şöyle vahyi etmeyelim: "Gerçek şudur ki, benden başka ilah yoktur, öyle ise bana kulluk edin."

26. (Böyle iken) dediler ki: "Rahman çocuk edindi." Hayır, O, bundan beridir, belki (onların bana çocuklarıdır diye isnat ettikleri melekler) şerefli kullardır.

27. Onlar hiçbir zaman sözle O'nun önüne geçmezler ve onlar O'nun emriyle iş yaparlar.

28. (Allah,) onların önlerindekilerini de arkalarındakilerini de bilir. Onlar Allah'ın hoşnut olduğu kimselerden başkalarına da şefaat edemezler, hepsi de O'nun korkusundan titrerler.

29. Bunlardan her kim: "Ben O'ndan başka Tanrıyım," derse, biz ona cehennemi ceza olarak veririz. İşte zalimleri böyle cezalandırırız.

İzahı

11-13. Bu ayetlerde halkı zalim olan nice memleketlerin helâk edilip altı üstüne çevrildiği ve azabı hissettiklerinde oradan kaçmaya çalıştıkları haber verilmektedir. İşte azabın dehşetini hissedip kaçmak isteyenlere Allah C.C: Niçin koşup kaçıyorsunuz? Kaçmayın, size birçok nimetler verilmiş olan yurtlarınıza dönseniz ya, diyerek onların ne halde olduklarını anlatmaktadır. Hani o nimetler sizi azdırmıştı, şimdi niçin bırakıp kaçıyorsunuz, siz elbette sorguya çekileceksiniz, diye de onları tehdit ettiği ifade edilmektedir.

14. Evet, işte o nimetler içerisinde yaşayıp azgın ve şımarıklara Allah'ın köteği ve azabı geldiğinde: (Vay başımıza gelenlere! Doğrusu biz zalimlerdendik, der) ve suçlarını itiraf ederler. Ve başlarına gelecek azabı görünce şimdiye kadar çok sevdikleri yurtlarını ölüm korkusuyla bırakıp kaçarlar.

Bu ayette kasdedilen halk, Yemen'in bir kasabasında yaşayan Arap kabileleri olduğu rivayet edilmektedir. Bunlara bir Peygamber gönderilmiş, onları Allah'ın birliğine ve O'na ibadet etmeye davet etmiş ise de ona inanmamışlar, hatta inanmamakla da kalmamışlar ve o peygamberi öldürmüşler. Allah Teâla da onların üzerine Babil Kıralı olan Buhtunasrı musallat edip, onları kırıp geçirmiş. İşte bunları kılıçtan geçirmeye başlayınca yerlerini yurtlarını bırakıp

kaçmaya başlamışlar. Ve onlar kaçarken de melekler tarafından kaçmayın bakalım sizin hesabınız görülsün, peygamberi öldürmek nasıl oluyormuş? Görün bakalım diye hayıflanmışlardır. İşte Allah'ın azabı ve cezası çok çeşitlidir, kimini, depremle, kimini Tufanla, kimini rüzgârla, kimini yıldırımla, kimine zalim bir devleti musallat ederek cezalandırır.

15. Bu ayette d şu ifade edilmektedir. Evet, o zalimler, zalim olduklarını anladıkları zaman vay başımıza gelenlere diyerek kaçmaya başlamışlardı ama, fayda vermedi. Buhtunasır onları biçilmiş las gibi ocakları sönmüş bir hale getirip kılıçtan geçirdi. İşte azgınlığın ve şımarıklığın sonu budur.

16-17. Onlar san ki bu dünyaya bir oyun ve eğlence olarak geldiklerini sanmışlardı: (Hayır, göğü, yeri ve ikisinin arasındakilerini bir eğlence olarak yaratmadık. –Eğer biz eğlence edinseydik, onu elbette kendi katımızdan edinirdik.) Yani bizim şanımıza böyle bir eğlence asla yakışmaz, böyle bir şey mümkün olmaz, ama şayet böyle bir şey olacak olsaydı biz onu elbette yapardık.

18-20. (Hayır, eğlence değil, biz böyle hakkı batılın tepesine indiririz de onun beynini parçalar.) Yani dünyayı oyuncak sanan batıl inanç sahiplerine, hakkı, imanı üstün kılarız, hakkı onların başına çıkararak batılı boyunlarına dolarız. Böylece dünyada perişan ederiz ahirette de hak ettikleri cezayı veririz. (Göklerde ve yerde olan bütün varlıklar O'nundur ve O'nun katında olan melekler O'na kulluk etmekten çekinmez, bıkmaz, usanmazlar, hepsi de Allah'a ibadet ederler. –Gece ve gündüz gevşemeden hepsi de O'nu tesbih ederler.) Oysa müşrikler, melekler hâşâ, Allah'ın kızlarıdır, diyerek O'na çocuk isnat ediyorlar.

21-22. (Yoksa o müşrikler bir takım ilahlar edindiler de, ölüleri onlar mı diriltecekler?) Taş, ağç, beton ya da başka bir şeyden kendi elleriyle yaptıkları ilahları mı ölüleri diriltip, hayat verecekler ki onları Tanrı edindiler? –(Eğer o ikisinde yani göklerde ve yerde bir takım ilahlar olsaydı her ikisi de fesada uğrardı.) Yani göklerde ayrı, yerde ayrı Tanrılar olsaydı gökleri ve yeri fesada verirlerdi ve oralarda yaşamak mümkün olmazdı. Çünkü birinin yaptığına diri karşı çıkardı, çatışırlardı da yeri göğü fesada verirlerdi. Oysa göklerde ve yerde olan her şey Allah'ın tek olduğunu göstermektedir. Kâinatın yaratılışından beri hiçbir aksama, düzensizlik ve nizamsızlık gibi bir şey var mı? Her şey tek bir idareci tarafından sevk ve idare edilerek şaşmadan yoluna devem etmektedir. Evet,

işte: (Arş'ın Rabbi olan Allah, onların niteledikleri sıfatlardan beridir, yücedir.) O, çocuk edinmekten, eş edinmekten yüce ve beridir

23-24. (O, yaptığından sorumlu değildir, onlar ise sorumlu tutulmaktadırlar) Yani Allah Teâlâ'yı yaptığından kimse sorup sorumlu tutamaz. Çünkü O'nun gücünde O'na soracak hiçbir varlık yok ki, O'na sual sorup, mes'ul tutsun. Ama O, herkese sual sorup mes'ul tutmaktadır. Aklı başı yerinde olan, mükellef çağına gelmiş olan herkesi sorumlu tutmaktadır. Acaba O'na itiraz edip sual sormaya kalkışanlar: –(Yoksa O'ndan başka ilah mı edindiler? Eğer böyle bir şey var olduğu iddiasında bulunuyorlarsa, onlara de ki: "Kesin deliliniz varsa hemen getirin." Ey Muhammed! De ki: (İşte benimle beraber olanların da öğütü, benden öncekilerin de öğütü budur.) Yani benim size olan öğütlerim de ve benden önceki Peygamberlerin ümmetlerine öğütleri de Allah birdir, eşi, ortağı ve benzeri yoktur, olmuştur. Yahut bana verilen Kur'an'ın, benden önceki İncil ve Tevrat'ın da haber verdiği bilgi budur. Eğer hâşa Allah'ın ortağı ya da çocuğu olduğuna dair sizin bunlardan başka kesin bir deliliniz varsa getirin. O halde niçin Allah'a ortak koşup iftira ediyorsunuz?

25-26. Ey Peygamber! (Senden önce hiçbir peygamber göndermedik ki, ona şöyle vahyi etmeyelim: "Gerçek şudur ki, benden başka ilah yoktur." Öyle ise bana kulluk edin. –Artık böyle iken yine de onlar dediler ki: "Rahman çocuk edindi." De ki: "O, bundan beridir, hayır, sizin dediğiniz gibi değildir, belki onlar "melekler" şerefli kullardır.) Yani müşriklerin iddia ettikleri gibi hâşâ melekler Allah'ın kızları değil, O'nun şerefli kullarıdır, (durmadan, yılmadan, usanmadan O'na ibadet ederler, O'nu noksan ve yakışıksız sıfatlardan tenzih ederler.)

27-28. (O melekler sözleriyle de asla Allah'ın önüne geçmezler.) Kendiliklerinden bir şey söyleme cesaretini gösteremezler, bir şey emredemezler. Allah'a karşı asla saygısızlık edemezler. (Ancak onlar O'nun emirleriyle iş yaparlar. –Allah, onların önlerinde geçmiş olanları da gelecekte olanları de bilir. Ve onlardan hiç biri şefaat de edemez, ancak Allah'ın hoşnut olduğu kimselere şefaat edebilirler, hepsi de O'nun korkusundan titrerler.) Yani melekler Allah'ın şerefli kullarıdır, daima O'na ibadet ederler, Allah'ın izni olmadan kimseye ne emir verebilirler, ne şefaat edebilirler, ancak Allah'ın izniyle şefaat edebilirler ve kendileri de birer kul olarak Allah korkusundan titrerler.

29. Gerek meleklerden ve gerekse insanlardan: (Her kim ki: O'ndan başka ben tanrıyım derse, biz ona cehennemi ceza olarak veririz. İşte zalimleri böyle cezalandırırız.) Zaten meleklerin böyle bir şey söylemeleri ve iddia etmeleri mümkün değildir, ama faraza böyle bir şey olacak olsa da biz bütün zalimleri cehennemde cezalandırırız.

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقاً فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاء كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ {٣٠} وَجَعَلْنَا فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِهِمْ وَجَعَلْنَا فِيهَا فِجَاجاً سُبُلاً لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ {٣١} وَجَعَلْنَا السَّمَاء سَقْفاً مَّحْفُوظاً وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ {٣٢} وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ {٣٣} وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ الْخُلْدَ أَفَإِن مِّتَّ فَهُمُ الْخَالِدُونَ {٣٤} كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ {٣٥} وَإِذَا رَآكَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُواً أَهَذَا الَّذِي يَذْكُرُ آلِهَتَكُمْ وَهُم بِذِكْرِ الرَّحْمَنِ هُمْ كَافِرُونَ {٣٦} خُلِقَ الْإِنسَانُ مِنْ عَجَلٍ سَأُرِيكُمْ آيَاتِي فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ {٣٧} وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٣٨} لَوْ يَعْلَمُ الَّذِينَ كَفَرُوا حِينَ لَا يَكُفُّونَ عَن وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَن ظُهُورِهِمْ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ {٣٩} بَلْ تَأْتِيهِم بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ فَلَا

يَسْتَطِيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ {٤٠} وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ {٤١}

Meali

30. O kâfirler görmediler mi ki, göklerle yer bitişik iken biz onları ayırdık ve her canlıyı sudan yarattık. Hâlâ inanmıyorlar mı?

31. Yeryüzünde insanlar sarsılmasınlar diye sabit dağlar yarattık. Doğru yola ersinler diye, geniş yollar kıldık.

32. Gökyüzünü de korunmuş bir tavan olarak kıldık, onlar ise onun (göğün) mucizelerinden yüz çeviriyorlar.

33. Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yaratan O'dur. Bunların her biri kendi dairesinde dolaşmaktadır.

34. (Ey Muhammed!) Senden önce de hiçbir insanı ölümsüz kılmadık, sen ölürsen onlar ebedi mi kalacaklar?

35. Her nefis ölümü tadacak ve sizi bir imtihan olarak şerle de, hayırla da deneriz, (sonunda) bize döndürüleceksiniz.

36. Ve kâfirler seni gördükleri zaman, seni ancak alaya alırlar. "Ve (kendi aralarına) sizin ilahlarınızı diline dolayan bu mudur?" derler. Hal bu ki, onlar Rahmanın kitabını inkâr ederler.

37-38. İnsan aceleci olarak yaratılmıştır. Size yakında alâmetlerimi göstereceğim. Öyle ise o kadar acele etmeyin. –"Doğru sözlü iseniz bu vaat ne zamandır?" dediler.

39. Bu kâfirler yüzlerinden ve sırtlarından ateşi engelleyemeyecekleri ve bir yardım da göremeyecekleri zaman bir bilseler!

40. Doğrusu bu azap onlara ansızın gelecek de, kendilerini şaşıracaklar. Artık ne geri çevrilmesine güçleri yetecektir ve ne de kendilerine mühlet verilecektir.

41. Andolsun ki, senden önce birçok peygamberler alay edilmişti, onlarla alay edenleri, alay ettikleri şey (azap) onları kuşattı.

İzahı

30. Bu ayette göklerle yerin bitişik olduğu, fakat sonra Allah Teâla,bunları ayırdığını ve her canlıyı da sudan yarattığını haber vermekte. Ve hâlâ bunlara bakıp da inanmıyorlar mı? diye inkâr edenlere sormaktadır.

Bu ayette ifade edildiği gibi gerçekten bu gün bilim adamları da göklerin ve yerin ilk yaratıldığı zaman birbirine bitişik olduğu ve sonra birbirlerinden ayrıldıklarını kabul etmektedirler. Ne yazık ki bunun böyle olduğunu söyleyen birçok bilim adamları Kur'an'ı kabul etmemekte, ona inanmamaktadırlar. Ayni şekilde her canlının sudan yaratıldığı gerçeği de bilim adamları tarafından kabul edilmektedir. Bu gün uzay araştırmalarında gezegenlerde su olup olmadığını araştırıyorlar. Eğer su varsa hayat vardır, gerçeği ortaya çıkmaktadır. Çünkü Allah (c.c.) her canlıyı sudan yaratmıştır ve her canlının hayatı da suya bağlıdır. Su varsa hayat var demektir, su yoksa hayatta yok demektir. Allah (c.c.) Âdem (a.s.)'ı bile topraktan yaratırken onun asıl ana maddesi yine sudur. Çünkü onun toprağını su ile yoğurtup balçık haline getirip kalıbını yarattıktan sonra can ve ruh vermiştir. Bitkiler de böyledir. Nitekim birçok ayetlerde gökten su indirdik, ölmüş olan yeri dirilttik diye buyrulmaktadır. Demek ki her şeye canlılık veren hayat veren sudur. Hatta bazı bilim adamları suyun canlı olduğunu da söylemektedirler. Ve öyledir de. Çünkü su devamlı hareket halindedir, önünde engel olmasa akıp gider, diğer cisimler gibi durağan değildir.

31. Bu ayette de yer küresinin insanları sallamaması için dağların yer üzerine kazık gibi oturtturulduğu ifade edilmektedir. Bu gün bazı bilim adamları kesin olmayan tahmini hesaplarla dağların yerden lavların fışkırmasıyla meydana geldiğini söylemeleri zandan öteye gitmeyen sözlerden ibarettir. Madem lavlarla oluşmuş ise bu gün de lavlarla koca-koca dağların meydana gelmesi lazım değil mi? Hem lavlarla olsa gelişi güzel olurdu. Hal bu ki, yeryüzüne baktığımızda hiçbir şey gelişi güzel değil hepsi bir plan dâhilinde yaratılmıştır. Oysa ayette de ifade edildiği gibi dağlar arasından geniş yollar, geçitler dereler, bu derelerden akan sular ve bu suların birikimi ile koca-koca ırmaklar ve bu ırmak yataklarından denizlere dökülen sular bütün bunlara baktığımız de Allah (c.c.) bunları ne kadar güzel bir planla yarattığını görüyoruz. Bunların hiçbiri gelişi güzel tesadüfî olarak kendiliğinden olmamıştır. Ama yüksek akıl sahibi olanlar

bunları düşünüp ibret alırlar. Aklını ve ruhunu günah kirleriyle kirletmiş olanlar bunları göremezler, düşünmezler, anlayamazlar. Oysa böyle körü körüne bilim adına yutturulan bazı şeyler bir zaman sonra gerçek bilim adamlarının araştırarak ortaya çıkardıkları böyle zandan ibaret olan bilim diye yutturulan şeyleri yalanlıyor ve gerçeği ortaya koyuyorlar. Tıpkı Darvin'in insanın maymundan olduğu safsatasını bilim adına yıllarca yutturdukları gibi.

32. Evet: (Gökyüzünü de kurumuş bir tavan gibi kıldık.) Yani akmayan, dökülmeyen, düşmeyen bir tavan gibi kıldık. Buna rağmen kâfirler: (Gökyüzünün ibret veren delillerinden yüz çeviriyorlar.) Evet, nereye baksanız ibretlerle dolu ama kâfirler bunlara bakıp düşünmek, ibret almak istemiyorlar. Onların kafalarındaki zan, kalplerinde ki perde, bakıp, düşünüp ibret anlamalarına ve inanmalarına engel olmaktadır.

33. Yine O, Allah ki: (Geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı yarattı, bunların hepsi kendi yörüngesinde dolaşıp duruyorlar.) Hiç şaşmadan herkes kendi yörüngesinde akıp gidiyor, bütün bunlar Allah'ın varlığı, eşi ve benzeri olmadığının delilleridir.

34. Ey Resulüm! (Senden önce de hiçbir insanı ölümsüz kılmadık, sen ölürsen onlar ebedi mi kalacaklar?) Müşrikler akıllarınca asrın olayı olarak Peygamberin başına bir şey gelerek onun vefatını bekliyorlar. Akıllarınca ölürse bununla da sevineceklerdi. İşte bu ayet bunlara böyle bir cevap vermektedir. Oysa Muhammed (a.s.)'dan önce de bütün peygamberler vefat etmiştir. Şimdiye kadar hiç kimse ebedi yaşamamıştır. Hazreti Peygamber de bir insandır neticede o da vefat edecektir. Peki, onun ölümüne sevinenler acaba kendileri ebedi mi yaşayacaklar? Peygamber vefat edince meydan onlara mı kalacak, dünya ebedi onların mı olacak?

35. (Her nefis ölümü tadacak ve sizi bir imtihan olarak şerle de, hayırla da deniyoruz, sonuçta bize döndürüleceksiniz.) Yani her canlı ölümü tadacağı gibi peygamberler de ölümü tadacaklar. Peygamber (a.s.) da, siz de ölümü tadacaksınız. Onun ölümüne sevinenler ebedi kalacak değiller ya! Neticede hepiniz de bize döndürüleceksiniz ve bizim huzurumuzda hesap vereceksiniz.

36. Ey Peygamber! (Kâfirler seni gördükleri zaman, seni ancak alaya alırlar: "Ve yandaşlarına sizin ilahlarınızı diline dolayan bu mudur?" derler.) Yani kâfirler Peygamberi gördüklerinde onu alay ederek yandaşlarına derler ki, sizin

ilahlarınızın aleyhinde konuşan onları diline dolayan bu adam mıdır? (Oysa bu müşrikler Rahmanın kitabını, Kur'an'ı inkâr edenlerdir.) Çünkü onların putlarının batıl olduğunu, yaptıkları işlerin yanlış ve günah olduğunu Kur'an haber vermektedir.

37. (İnsan aceleci olarak yaratılmıştır. Size yakında alâmetlerimi göstereceğim.) Yani kötülük yapanlar bu kötülüklerinin devem edeceğini zannederek, başlarına hiçbir azabın gelmeyeceğini zannederek ve vadedilen azabı inkâr ederek, varsa hani nerde? diye acele isterler. İşte onların acele ettikleri azabın alametlerini yakında onlara göstereceğiz.

Bu azap bazı tefsircilere göre Bedirde müşriklerin başına gelen azaptır. Bazılarına göre de müşriklerin inkâr ettikleri kıyamet alâmetleridir. Yani onların, kıyamet günü azap varsa hani nerde? diye alay ederek inkâr ettikleri o azabın alâmetlerini onların canlarını alırken göstereceğiz demektir ki, bundan sonraki ayet de buna işaret etmektedir.

38. Bu inkârcı müşrikler dediler ki: (Doğru sözlü iseniz bu vaat ne zamandır?) İşte alaya alıp inkâr ettikleri o azabın alâmetlerini ölürken, canları melekler tarafından işkence ile alınırken göreceklerdir.

39-41. Evet, o azabı inkâr eden: (Kâfirler yüzlerinden ve sırtlarından ateşi engelleyemeyecekleri ve yardım da göremeyecekleri zamanı bir bilseler!) Kıyamet günü kendilerini her tarafdan kuşatmış olan cehennem azabını fark etmeyip alayla o nerde imiş? diyerek ink'ar edenlerin o halini bi görsen! –(Doğrusu bu azap onlara ansızın gelecek de, kendilerini şaşırtacaktır. Artık ne geri çevrilmesine güçleri yeter ve ne de kendilerine mühlet verilecektir. –Anddolsun ki, senden önce de birçok peygamberler alaya alınmışlardır. İşte onların alay ettikleri o azap onları her taraftan kuşatacaktır.) Yani bu ayet müşriklerin Peygamber (a.s.)'ı alay etmelerinden ötürü onu teselli etmekte ve o alay ettikleri azabın kendilerine nasıl ansızın gelip her taraftan kuşatacağı, ondan asla kurtulamayacakları ve geri çevirmelerinin de mümkün olmadığı haber verilmektedir.

قُلْ مَن يَكْلَؤُكُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمَنِ بَلْ هُمْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِم مُّعْرِضُونَ {٤٢} أَمْ لَهُمْ آلِهَةٌ تَمْنَعُهُم مِّن دُونِنَا لَا

يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَ أَنفُسِهِمْ وَلَا هُم مِّنَّا يُصْحَبُونَ {٤٣} بَلْ مَتَّعْنَا هَؤُلَاء وَآبَاءهُمْ حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ {٤٤} قُلْ إِنَّمَا أُنذِرُكُم بِالْوَحْيِ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَاء إِذَا مَا يُنذَرُونَ {٤٥} وَلَئِن مَّسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِّنْ عَذَابِ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ {٤٦} وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئاً وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَى بِنَا حَاسِبِينَ {٤٧} وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى وَهَارُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَاء وَذِكْراً لِّلْمُتَّقِينَ {٤٨} الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ وَهُم مِّنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ {٤٩} وَهَذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنزَلْنَاهُ أَفَأَنتُمْ لَهُ مُنكِرُونَ {٥٠}

Meali

42. (Ey Muhammed!) De ki: "Geceleyin ve gündüzün sizi Rahmanden kim koruyabilir?" Ne var ki, onlar Rahmanın kitabından yüz çevirmektedirler.

43. Yoksa kendilerini bize karşı savunacak Tanrıları mı var? Oysa o tanrıları kendilerine bile yardım edemezler ve tarafımızdan bir sahip çıkan da bulamazlar.

44. Doğrusu biz o kâfirleri ve atalarını yaşattık, hatta ömür onlara uzun geldi (ebedi yaşayacaklarını sandılar.) Peki, şimdi memleketlerini her yerinden eksilttiğimizi görmüyorlar mı? O halde üstün gelen onlar mıdır?

45. De ki: "Ben sizi ancak vahyi ile uyarıyorum." Sağırlar uyarıldıkları zaman çağrıya kulak asmazlar.

46. Andolsun ki, Rahman'ın azabından onlara az bir şey dokunursa, muhakkak: "Vay bizlere, biz gerçekten zalimlerdendik," diyeceklerdir.

47. Biz kıyamet günü doğru teraziler kurarız; hiçbir kimse hiçbir haksızlığa uğratılmaz, yapılan amel bir hardal tanesi kadar bile olsa onu getiririz. Hesap görenler olarak da biz yeteriz.

48. Andolsun ki Musa ve Harun'a hakla batılı birbirinden ayıran ve muttakiler için de bir ışık ve öğüt olarak kitabı verdik.

49. Onlar görmedikleri halde Rablerinden korkarlar, kıyamet azabından da titrerler.

50. İşte bu (Kur'an) indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Şimdi siz bunu mu inkâr ediyorsunuz?

İzahı

42-43. Ey Muhammed! (De ki: Geceleyin ve gündüzün sizi Rahman'ın azabından kim koruyabilir? Ne var ki, onlar Allah'ın kitabından yüz çevirmektedirler. –Yoksa bize karşı kendilerini savunacak Tanrıları mı var? Oysa onların Tanrıları kendilerine bile yardım edemez ve tarafımızdan kendilerine sahip çıkacak bir dost da bulamazlar.) Yani bizim gece veya gündüz azabımız onlara gelip çattığında onları sahte ilahları mı koruyacak? Oysa onların kendilerine faydaları yok, kendilerine faydası olmayan taş parçalarına cansız ya da canlı yaratıklara tapınıyorlar, bu kadar ahmaklık ve beyinsizlik olur mu?

44-45. (Doğrusu biz o kâfirleri ve atalarını yaşattık,) onlara dünyalık nimetler verdik, onlara mühlet verdik: (Ta ki, ömürleri uzadı, şımarmaya başladılar. Peki, şimdi etraflarındaki yerleri kıstığımızı görmüyorlar mı? Yoksa üstün gelen onlar mıdır?) Yani onların sahip oldukları imkânları ve daha önce verilen nimetlerin azaltılıp oralara müminlerin hâkim olduğunu görmüyorlar mı? Hak olan günden güne galip gelip Müslümanların çoğalıp onların imkânlarının arttığını, kendi sayılarının ise günden-güne azalıp imkânlarının daraldığını görüp hakkı anlayamıyorlar mı? Yine de ey Muhammed! Sen onlara: (De ki, "ben sizi vahyi ile uyarıyorum." Fakat sağırlar uyarıldıkları zaman, bu çağrıya kulak asmazlar.)

46-47. (Andolsun ki, Rabbin azabından onlara az bir şey dokunursa,) şimdiye kadar peygamberlerin uyarılarına dudak büküp kulak asmayanlar: (Muhakkak ki, şöyle derler. “Vay bizlere, gerçekten biz zalimler idik.”) Demek ki, azabın, belanının ve musibetin azıcık ucu dokununca hemen feryadetmeye başlarlar. –(Ve işte biz kıyamet günü adalet terazileri koyarız, hiçbir kimse hiçbir haksızlığa uğratılmaz, yapılan amel bir hardal danesi kadar da olsa onu getiririz ve hesapçı olarak da biz yeteriz.)

Burada amellerin tartılması için terazilerin kurulması müminler için söz konusudur. Çünkü kâfirlerin bütün amellerinin yıkılıp savrulup boşa gittiği birçok ayetlerde zikredilmektedir. Ve onların tartılacak hiçbir sevapları yoktur. Nitekim Kehf sûresinin 105. ayetinde: (Onlar ki, Rableri’nin ayetlerini ve O’nunla karşılaşmayı inkâr ettiler, işte onların amelleri boşa gitmiştir ve onalar için kıyamet günü hiçbir ölçü de tutmayacağız,) buyrulmaktadır. Aslında buradaki terazi manevidir, yani adalet terazisidir Bu konuyla ilgili daha geniş bilgi için Âraf sûresinin 8-9. ayetlerinin tefsirine bakınız.

48-50. (Andolsun ki, Musa ve Harun’a hakla batılı birbirinden ayıran ve muttakiler için de bir ışık ve öğüt olarak kitabı “Tevrat”ı verdik.) Tevrat hem hakla batılı birbirinden ayıran, helâlı haramı, günahı sevabı bildiren, hem takva sahipleri için aydınlatıcı, yol gösterici ve öğüt veren bir kitap olarak gönderilmiştir. –(Onlar ki Rableri’ni görmedikleri halde korkarlar ve kıyamet gününün dehşetinden de titrerler.) İşte muttaki olan bunlardır. (Ve işte bu Kur’an indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. Peki, şimdi siz bunu mu inkâr ediyorsunuz?) Yani Tevrat hakla batılı ayıran, aydınlatıcı ve öğütleyici bir kitap olduğu gibi, bu mübarek Kur’an da yine hakla batılı ayıran, yol gösterici, aydınlatıcı ve öğütleyici bir kitap olarak gönderildiği halde, siz şimdi bunu mu inkâr ediyorsunuz? Oysa siz daha önce Tevrat da bu kitabın geleceğini biliyor ve inanıyordunuz, şimdi mi inkâr ediyorsunuz?

وَلَقَدْ آتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِه عَالِمِينَ {٥١} إِذْ قَالَ
لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ التَّمَاثِيلُ الَّتِي أَنتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ {٥٢} قَالُوا
وَجَدْنَا آبَاءنَا لَهَا عَابِدِينَ {٥٣} قَالَ لَقَدْ كُنتُمْ أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمْ فِي

ضَلَالٍ مُّبِينٍ {٥٤} قَالُوا أَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ أَمْ أَنتَ مِنَ اللَّاعِبِينَ {٥٥} قَالَ بَل رَّبُّكُمْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُنَّ وَأَنَا عَلَى ذَلِكُم مِّنَ الشَّاهِدِينَ {٥٦} وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُم بَعْدَ أَن تُوَلُّوا مُدْبِرِينَ {٥٧} فَجَعَلَهُمْ جُذَاذاً إِلَّا كَبِيراً لَّهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ {٥٨} قَالُوا مَن فَعَلَ هَذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ {٥٩} قَالُوا سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ {٦٠} قَالُوا فَأْتُوا بِهِ عَلَى أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ {٦١} قَالُوا أَأَنتَ فَعَلْتَ هَذَا بِآلِهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ {٦٢} قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَاسْأَلُوهُمْ إِن كَانُوا يَنطِقُونَ {٦٣} فَرَجَعُوا إِلَى أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنتُمُ الظَّالِمُونَ {٦٤} ثُمَّ نُكِسُوا عَلَى رُؤُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاء يَنطِقُونَ {٦٥} قَالَ أَفَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكُمْ شَيْئاً وَلَا يَضُرُّكُمْ {٦٦} أُفٍّ لَّكُمْ وَلِمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ {٦٧} قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِن كُنتُمْ فَاعِلِينَ {٦٨} قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْداً وَسَلَاماً عَلَى إِبْرَاهِيمَ {٦٩} وَأَرَادُوا بِهِ كَيْداً فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ {٧٠} وَنَجَّيْنَاهُ وَلُوطاً إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ {٧١} وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلّاً

جَعَلْنَا صَالِحِينَ {٧٢} وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ {٧٣}

Meali

51. Andolsun ki, biz daha önce İbrahim'e de rüştünü vermiştik ve biz onu biliriz.

52. O zaman o babasına ve kavmine: "Bu tapınıp durduğunuz heykeller nedir?" demişti.

53. Onlar ise: "Biz atalarımızı bunlara tapar bulduk," dediler.

54. İbrahim: "andolsun ki, sizler de atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz," dedi.

55. Onlar. "Sen bize gerçeğimi getirdin, yoksa şaka mı ediyorsun," dediler.

56. O ise: "Hayır, Rabbiniz göklerin, yerin Rabbi'dir, onları O, yaratmıştır, ben de buna şahitlik edenlerdenim dedi."

57. (İbrahim içinden): "Allah'a yemin ederim ki, siz arkanızı dönüp gittikten sonra, ben putlarınıza elbette bir tuzak kuracağım."

58. Derken o bunları parça-parça etti. Yalnız kendisine başvursunlar diye o putların büyüğünü sağlam bıraktı.

59. (İbrahim'in kavmi): "Acaba Tanrılarımıza bunu kim yaptı? Doğrusu o zalimlerdendir," dediler.

60. Dediler ki: "İbrahim denilen bir gencin onları diline doladığını duymuştuk."

61. Dediler ki: "O halde onu insanların gözleri önüne getirin ki, onun aleyhinde şahitlik etsinler."

62 -(İbrahim huzura getirilince) dediler ki: "Ey İbrahim! Bunu Tanrılarımıza sen mi yaptın?"

63. İbrahim ise: "Belki onu şu büyükleri yapmıştır, konuşabiliyorsa onlara (Tanrılarınıza) sorun," dedi.

64. Bunun üzerine vicdanlarına dönüp dediler ki: "Doğrusu siz haksızsınız."

65. Sonra yine eski kafalarına döndüler ve dediler ki: "Andolsun ki, (ey İbrahim!) Bunların konuşamayacaklarını sen pekâlâ biliyorsun."

66. (İbrahim de) dedi ki: "O halde Allah'ı bırakıp da size ne fayda ve ne de zarar veremeyen putlara mı tapıyorsunuz?"

67-"Size de, Allah'tan başka tapındıklarınıza da yazıklar olsun, siz hâlâ akıllanmayacak mısınız?"

68. Onlar da: "Bir şey yapacaksanız şunu (İbrahim'i) yakın da Tanrılarımıza yardım edin," dediler.

69. (Allah C.C.) biz de dedik ki: "Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve selamet ol."

70. Ona düzen kurmak istediler, ama biz onları hüsrana uğrattık.

71. Onu ve Lut'u âlemler için bereketli ve kutsal kıldığımız yere (Kudüs'e) ulaştırıp kurtardık.

72. Ona İshak'ı, üstelik bir de Yakup'u verdik ve her birini salih kimseler kıldık.

73. Onları buyruğumuz altında (insanları) doğruya ileten rehberler kıldık. Kendilerine hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyi ettik. Onlar bize kulluk eden kimselerdir.

İzahı

51. (Biz daha önce İbrahim'e rüştünü vermiştik.) Yani İbrahim daha erginlik çağına gelmeden önce ona olgunluk vermiştik, hakkı batıldan, iyi kötüden ayıran bir anlayış ve kabiliyet vermiştik: (Ve biz ta önceden onun hidayete erdiğini bilmiştik.) Yani o daha çocuk yaşta iken rüşte ermiş, hidayete ermiş, putperestliğe sırt çevirmiş. Allah'a yönelmiş ve daha çocuk yaşta iken başta babası olmak üzere puta tapanları kınamış, uyarmış ve onların sapık olduklarını yüzlerine söylemişti.

52-56. Bu ayetler de işte İbrahim bu anlayışıyla babasının ve kavminin Allah'tan başka ilahlar edinip onlara tapmalarının yanlış olduğunu, bu heykellerden Tanrı olmaz diyerekten, onları kınamış olduğu ifade edilmiş ve onlarla sözlü tartıştığı bildirilmiştir.

57-58. Evet, İbrahim kavmini putlara, heykellere tapmakla ayıplamış. Fakat onlar babalarından gelen bu geleneklere uyarak onlara tapmaktan, kulluk etmekten vazgeçmediklerini ve kendisinin söyledikleri sözlere aldırış etmediklerini görünce, içinden hayıflandı. Ve dedi ki, siz durun bakalım: (Allah'a yemin ederim ki, siz arkanızı dönüp gittikten sonra, ben sizin sahte tanrılarınıza elbette bir hile yapacağım. –Derken onları parça-parça etti. Yalnız kendisine başvursunlar diye büyüğünü sağlam bıraktı.)

Rivayete göre onların her yıl geleneksel olarak bayramları ve eğlenceleri vardı. İşte İbrahim onları başından savdıktan sonra baltayı alıp büyük put hariç ötekilerinin hepsini paramparça etti. Eğlence dönüşünde put haneye girip onlara tapınıyorlardı. Fakat bu sefer yine dönüşlerinde onlara uğrayınca ne görsünler bütün putlar kırılmış ve yerlere serilmiş. Ancak büyük put sağlam duruyor.

59-68. Evet, onlar eğlencelerinden dönüşte putları o halde görünce: (Tanrılarımıza bunu kim yaptı? Doğrusu o zalimlerdendir, derken –Onlardan bazıları İbrahim denen bir gencin, onları diline doladığını duymuştuk, dediler.) Yani, bizim bu putlarımızı diline dolayıp aleyhinde konuşan İbrahim adında bir genç duymuştuk, bunu o yapmış olabilir, dediler. –(Onlar da öyle ise onu insanların gözleri önüne getirin, olur ki onun yaptığına, dair aleyhinde şahitlik edenler olur. –İbrahim onların huzuruna gelince ona dediler ki: "Ey İbrahim! Bunu Tanrılarımıza sen mi yaptın?" –İbrahim de: "Belki onu şu büyükleri yapmıştır, konu-şabiliyorlarsa onlara sorun," dedi. –İbrahim'in bu sözü üzerine iç âlemlerine döndüler.) Yani başlarını eğip kulaklarını vicdanlarının sesine vererek bir an için kendi aralarında birbirlerine: (Şüphesiz ki, siz zalimlerden oldunuz,) dediler. Öyle ya! İbrahim'in dediği gerçektir. Bunlar konuşamıyorlarsa, sorulara cevap verecek durumda değiller ve kendilerini müdafaa edecek halde değillerse bunlar Tanrı olabilir mu? Derken bir an olsun kendilerine gelip vicdanlarının sesini dinlediler ama ne yazık ki: (Sonra yine eski kafalarına, alışkanlıklarına geri döndüler ve dediler ki: Ey İbrahim! Bunların konuşamayacaklarını sen de bilirsin.) İbram de zaten onlara bunu söyletmek için o putları kırıp büyük putu sağlam bırakmıştı. –(Onlara dedi ki: O halde Allah'ı bırakıp da size hiçbir fayda ve zarar veremeyecek olan heykellere mi tapıyorsunuz? –Size de

Allah'tan başka taptıklarınıza da yazıklar olsun, siz hâlâ akıllanmayacak mısınız? –Bunun üzerine öfkelenip birbirlerine: (Dediler ki; bir şey yapacaksanız şunu yakın da Tanrılarımıza yardım edin.) Yani münakaşayı bırakında bir şey yapacaksanız onu ateşe atıp yakın. Bunun üzerine Allah Teâlâ: –(Biz dedik ki, "ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve selamet ol," onu yakma. –Ona tuzak kurmak istediler, ama biz onları hüsrana uğrattık.)

Meşhur olan rivayete göre Hazreti İbrahim'i sorgulayıp ateşe atan Nemrut b. Kenan'dır. Babil halkının Kıralı idi. Bunlar yıldızlara taptıkları için onların heykellerini, şekillerini yapar ve taparlardı. Nemrut ve yandaşları İbrahim (a.s.)'ı sorgulayıp bir evde hapis ederek orada muazzam bir odun toplayıp sonra ateş tutuşturdular. İbrahim'i yakmak için birçok Tanrılarına adak olarak odun getirdiler. Hatta bir ay boyunca odun taşıttılar. Nerde ise gökten uçan kuşları yakacak şekilde ateş tutuşturdular. Yedi gün bu ateş devam etmiş. Fakat bu ateşe nasıl yaklaşıp da İbrahim'i atacaklarını düşünürken, İblis ve ye İblis kılıklı biri uzaktan mancalıkla atacaklarını onlara öğretmiş ve o mancalıkla İbrahim (a.s.)'ı o müthiş ateşe atmışlar. Fakat yukarda metinde ayette geçtiği gibi Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: (Biz, ey ateş! İbrahim'e serin ve selamet ol, dedik.)

Evet, çünkü ateş de Allah'ın yarattığı bir mahlûktur, onu yaratan ona izin vermeden yakamaz. Her şey O'nun emriyle, O'nun izniyle vazifesini yapar. İbrahim'i ateşe atarken o kendisini Allah'a ısmarlamış, ona teslim etmiş idi. Neticede onu ateşe atınca ateş yakmadı. Nitekim bir hadisi şerifte: "İbrahim'in son sözü Allah, bana yeter, O, ne güzel vekildir," diyerek kendini Allah'a teslim etmiştir. İşte ona tuzak kuranların tuzaklarını Allah (c.c.) boşa çıkardı.

71-73. (Onu ve Lut'u âlemler için kutsal kıldığı yere "Kudüs bölgesine" yerleştirdik. –Ona İshak'ı ve üstelikte torunu Yakup'u verdik ve bunların her birini salih kimseler kıldık.) Yani İbrahimi ve Lut'u zalimlerdenen kurtarıp, onları kudus ve çevresinde ki, kutsal topraklara yerleştirdik. Ve onları salih insanlardan ve peygamberlerden kıldık. –Onları emrimiz altında insanları doğruya ileten rehberler kıldık. Kendilerine hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı, zekât vermeyi vahyettik ve onlar bize ibadet eden kimselerdiler.)

Evet, Allah'ın yüceltmek istediği hiçbir kimseyi hiçbir kimse alçaltamaz. Allah'ın alçaltmak istediği hiçbir kimseyi de hiçbir kimse yüceltemez. İşte Kur'an da anlatılan bu kıssaların her biri bir ibrettir, ama ibret anlara dersdir.

وَلُوطاً آتَيْنَاهُ حُكْماً وَعِلْماً وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَت تَّعْمَلُ الْخَبَائِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ {٧٤} وَأَدْخَلْنَاهُ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ {٧٥} وَنُوحاً إِذْ نَادَى مِن قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ {٧٦} وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ {٧٧}

Meali

74. Biz Lut'a da hikmet ve ilim verdik ve onu çirkin işler yapan kasaba (halkından) kurtardık. Doğrusu onlar kötü bir kavim, fasık kimselerdi.

75. Onu rahmetimizin içine aldık. Çünkü o salihlerdendi.

76. Nuh da daha önceleri bize yalvarmıştı, biz de onun duasını kabul ettik, kendisini ve ailesini büyük bir sıkıntıdan kurtardık.

77. Ayetlerimizi yalanlayan kavmine karşı da ona yardım ettik. Şüphesiz ki onlar kötü bir toplumdular. Biz de hepsini suda boğduk.

İzahı

74. Bu ayette Lut (a.s.)'a ilim ve hikmet verildiği ve kavminin livata denen pisliği yaptıkları, bundan dolayı kasabadan onun ve inananların kurtarılıp o pisliği yapanların ise helâk edildkler haber verilmektedir.

Hikmet, daha öncede açıkladığımız gibi içtihatla ilmin derinliklerine ve bir takım sırlara ulaşmaktır. İşte Lut (a.s.)'a hem zahiri ilimler verilmiş, hem de bir takım hikmet ve sırlar verilmiş bir zattı.

75. Evet, AllahTeâla, Lut (a.s.)'a bu dünyada ilim ve hikmet vererek kendisini peygamberlik göreviyle şereflendirmiştir. Evet, işte: (Onu rahmetimizin içine aldık, şüphesiz ki, o salihlerdendi,) buyurmuş ve onu hem bu dünyada hem de öbür dünyada rahmetiyle kuşattığını ifade etmiştir.

76-77. (Nuh da daha önce bize yalvarmıştı.) Kavminin zulüm ve azgınlığından dolayı onların aleyhinde beddua etmişti. (Biz de onun da duasını kabul edip kendisini ve ailesini, inanıp gemiye binenleri büyük bir sıkıntıdan kurtardık.) Yani tufandan ve suda boğulmaktan onu ve inananları kurtardık. –(Fakat ayetlerimizi yalanlayan kavminin zulmüne karşı de ona yardım ettik. Şüphesiz ki, onlar kötü bir toplumdular. Biz de hepsini suda boğduk,) onun intikamını aldık.

Birçok surede Nuh (a.s.)'ın kavminden ve onların helakından bahsedilmektedir.Nitekim Hud suresinde daha geniş bahsedilmişti, gelecek olan Nuh suresinde de bahsedilecektir. İşte burada da onlara atıf yapılarak kısaca temas edilmiştir.

وَدَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ {٧٨} فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمَانَ وَكُلّاً آتَيْنَا حُكْماً وَعِلْماً وَسَخَّرْنَا مَعَ دَاوُودَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَ وَكُنَّا فَاعِلِينَ {٧٩} وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِتُحْصِنَكُم مِّن بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنتُمْ شَاكِرُونَ {٨٠} وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ عَاصِفَةً تَجْرِي بِأَمْرِهِ إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَكُنَّا بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِمِينَ {٨١} وَمِنَ الشَّيَاطِينِ مَن يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلاً دُونَ ذَلِكَ وَكُنَّا لَهُمْ حَافِظِينَ {٨٢}

Meali

78. Davud ve Süleyman-ı de hatırlat ki, onlar ekin hakkında hüküm veriyorlardı. Hani onun içinde koyunlar yayılmıştı ve biz onların hükmüne şahittik.

79. Oysa biz bu hükmü Süleyman'a idrak ettirmiştik. Her birine de ilim ve hikmet vermiştik. Dağları ve kuşları Davud'a âmade kıldık, onunla beraber tesbih ederlerdi ve biz dilediğimizi yaparız.

80. Ona (Davud'a) sizi korumak için zırh yapma sanatını öğrettik. Artık şükreder misiniz?

81. Süleyman'ın emrine de şiddetli esen rüzgârı âmâda kıldık. Rüzgâr onun emriyle mübarek kıldığımız yere doğru eserdi ve biz her şeyi bilenleriz.

82. Onun için dalgıçlık yapan ve bundan başka işler de gören şeytanlardan da onun emrine verdik. Onların hepsini biz gözetleyenleriz.

İzahı

87-88. Bu ayetler de şu kıssaya vurgu yapılmaktadır. Davud (a.s.)'ın zamanında bir adamın koyunları başka bir adamın bahçesine girip zarar vermiş ve bahçe sahibi Davud (a.s.) den bu konuda fetva istemişti. Fakat bu konuda Davud (a.s.)'ın içtihadının, fetvasının isabetli olmadığına, Süleyman (a.s.)'ın içtihadının ve fetvasının daha isabetli olduğuna işaret edilmiştir. Ancak Allah Teâla, her ikisine de ilim ve hikmet verdiğini beyan etmiştir.

Rivayete göre Davud (a.s.)'a iki şahıs gelerek biri diğerine bu adamın koyunları geceleyin benim tarlama girerek ekinlerime zarar ve ziyan vermiş, demek suretiyle kendisine fetva danışmış. Davud (a.s.) da ekin sahibine koyunların verilmesine, koyun sahibine de ekin tarlasının verilmesine hükmetmiş. Süleyman (a.s.) ise babasının verdiği bu fetvanın pek isabetli olmadığını anlayarak şöyle dedi. "Ey Allah'ın peygamberi! Bu hüküm şöyle olmalı değil miydi? Koyun sahipleri ekin tarlasının zararlarını telafi edene kadar koyunlar ekin sahibine verilmeli, tarla da o haliyle koyun sahibine verilip zararı telafi edildikten sonra tekrar koyunlar sahibine iade edilmeli, tarla da yine kendi sahibine verilmeli idi dedi." Yani tarla sahibinin zararı telafi edilene kadar koyunların sütünden, yününden ve kuzusundan ekin sahibi yararlanmalı idi. Sonra zararı giderildikten sonra da yine tarla sahibi tarlasına, koyun sahibi de koyunlarına sahip olmalıydı demek istedi. Demek ki, burada hem Davud ve hem de Süleyman (a.s.) her ikisi de kendi içtihadına göre fetva vermiş. Fakat Davud (a.s.)'ın fetvası isabetli olmazken Süleyman (a.s.)'ın fetvası daha isabetli olduğu için Allah Teâla: (Biz onu Süleyman'ı daha anlayışlı kıldık,) buyurdu. Bundan anlaşılıyor

ki, peygamberler de içtihadında bazen hata edebilirler. Fakat Allah Teâlâ her ikisine de hem ilim hem de hikmet vermiştir. Davud (a.s.) Allah'ı tesbih ederken, zikrederken, dağlar ve kuşlar da ona eşlik ederek beraber tesbih ediyorlardı. Allah (c.c.) dağları ve kuşları onun emrine âmâda kılmıştı.

80. Yine Allah Teâla, Davud'a verdiği haşmet ve saltanata işaretle buyurdu ki: (Sizi savaşta korumak için Davud'a zırh yapma sanatını öğrettik, artık şükreder misiniz?) Evet, zırh sanatını Allah Teâlâ Davud (a.s.)'a öğretmiştir ki ta ondan beri bu sanat devam edegelmiştir. Artık insanlar her hususta olduğu gibi bu hususta da Allah'a şükretmelidirler.

81. (Süleyman'a da şiddetli esen rüzgârı emrine verdik ki, rüzgâr onun emriyle mübarek kıldığımız yere doğru eserdi ve biz her şeyi bileniz.)

Rüzgârın Süleyman (a.s.)'ın emriyle bereketli olan yere doğru esmesinden maksat Şam ve onun civarına doğru estirmesidir. Yani şiddetli esen bir rüzgârı Hazreti Süleyman emriyle onu istediği şekilde güzel ve tatlı bir şekilde istediği yöne estirir di, demektir. Benim anlayışıma göre bu ayet İsrailiyet kaynaklarına dayandırılarak abartılı bir şekilde tefsir edilmiştir. Hatta Seba sûresinin 12. ayetinde: (Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü de bir aylık mesafe olarak,) rüzgârın bu hızla Süleyman (a.s.)'ı alıp götürdüğü şeklinde yorumlanmaktadır. Oysa rüzgârın Süleyman (a.s.)'ı yüklenerek alıp götürmesi değil, belki bu kadar hızla esen bir rüzgârı istediği sakinlikte, istediği yöne çevirip estirmesi demektir. Çünkü bu konu ile ilgili üç ayet vardır, bu ayetlerin hepsini bir arada değerlendirmek gerekir ki ayetlerin bazıları diğerlerini tefsir ediyor. Şimdi bu ayetlerden biri yukarda geçen ayet, diğeri Sad sûresinin 36. ayetidir ki o ayette şöyle buyrulmaktadır. (Biz ona "Süleyman"a rüzgârı emrine boyun eğdirdik onun emriyle istediği yöne güzel bir şekilde akar giderdi.) Yani Süleyman (a.s.) o rüzgârı tatlı bir şekilde istediği bir yöne doğru estirirdi. Diğer biri de Seba sûresinin 12. ayetinde: (Sabah gidişi bir aylık mesafe, akşam dönüşü de bir aylık mesafe hızı olan rüzgârı Süleyman'a "onun emrine" verdik.) buyruluyor. Şimdi bu üç ayeti bir arada değerlendirdiğimiz zaman bu kadar hızla esen bir rüzgâr zarar vermesin diye Süleyman (a.s.) onu istediği yöne çevirip onu istediği şekilde hızını keserek güzel ve tatlı estiriyordu demektir. Yoksa rüzgâra biniyordu da ruzger onu istediği yere bu kadar bir hızla götürüyordu anlamında değildir. Çünkü yukarda metinde geçen ayette: (Onun emriyle şiddetli bir rüzgâr mübarek kıldığımız

yere doğru akar giderdi,) buyrulmaktadır. Yani Süleyman (a.s.) o şiddetli esen rüzgârın hızını keser zarar vermeyecek rahmete dönüşecek bir şekilde tatlı-tatlı estirirdi ki, bereketli olan yere doğru giderdi. Bu bereketli yer de Şam ve civarındaki topraklardır. İşte o kasırga şeklinde esip bu bereketli topraklardaki arazilere zarar vermemesi için Hazreti Süleyman o rüzgârı tatlı ve sakin bir şekilde estirip o bereketli topraklara yönlendirirdi. Nitekim biraz önce mealini verdiğimiz Sad suresinin 36. ayetinde çok açık ve net olarak: (Onu, rüzgârı emrine boyun eğdirdik o da onun "Süleyman"ın emriyle istediği yöne güzel ve tatlı bir şekilde esip giderdi,) diye buyrulmuştur. Yani şiddetli esen ve mahsullere zarar verecek olan rüzgârı Süleyman'ın emrine verdik o da onun hızını dizginleyip güzel ve tatlı bir şekilde istediği yöne estiriyordu. Belki yağmur dolu olan bu bulutlar felaketten rahmete çevriliyordu. Eğer, rüzgârın Hazreti Süleyman'ı yüklenip o kadar bir hızla kısa zamanda götürmesi şeklinde olsaydı yukarda ki ayette niçin mübarek topraklara doğru (Şam ve çevresine) doğru gitsin? Veya Sad sûresinde buyrulduğu gibi Süleyman emriyle güzel-güzel ve tatlı bir şekilde onun istediği yüne doğru esip gitsin. Eğer söz konusu Süleyman'ı böyle bir hızla rüzgârın yüklenip götürmesi ise, niçin tatlı bir şekilde, sakin bir şekilde bereketli topraklara doğru yönlendirilip estirilsin? Demek ki bu Allah'ın, Süleyman (a.s.)'a olan bir lütfudur, şiddetli rüzgarı zarar vermeyecek ve tatlı bir şekilde istediği yöne yönlendirip estirmesidir.

82. Evet, yine: (Onun emrine dalgıçlık yapan ve bundan başka işler de gören şeytanları verdik ve onların hepsini de biz gözetliyorduk.) Yani cinlerin şeytan olanlarını da Süleyman (a.s.)'ın emrine verdik onları dalgıçlıkta ve daha başka işlerde de çalıştırıyordu. Gelecek olan Seba sûresinde de anlatılacağı gibi Hazreti Süleyman cinleri bir takım sanat işlerinde çalıştırmıştır ki Sebe suresinde gelecektir orada genişce açıklamaya çalışacağız, inşallah.

وَأَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَأَنتَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ {٨٣} فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهِ مِن ضُرٍّ وَآتَيْنَاهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنْ عِندِنَا وَذِكْرَى لِلْعَابِدِينَ {٨٤}

Meali

83. Eyüp da bana bir zarar dokundu diye: "Rabbine sen merhametlilerin en merhametlisisin," diye çağırmıştı.

84. Biz de onun duasını kabul ettik de başına gelenleri kaldırdık. Katımızdan kulluk edenlere bir rahmet, bir hatıra olmak üzere ona tekrar ailesini ve kaybettklerinin bir mislini daha verdik.

İzahı

83-84. Bu ayetler Eyüp (a.s.)'ın başına bir takım sıkıntılar geldiği ve bu sıkıntılarını sadece Allah'a arz ettiğini, Allah'ın engin merhametine sığınarak kendisine dua edip yalvardığını, Allah Teâlâ'nın de onun duasını kabul edip kaybettiği sağlığını da malını da ikiye katlayarak tekrar verdiğini beyan etmektedir.

Rivayete göre Eyüp (a.s.) İshak (a.s.)'ın soyundan, annesi ise Lut (a.s.)'ın soyundan, eşi ise Yusuf (a.s.)'ın oğlu Efraim'in kızı Rahime imiş. Kendisi birçok evlat ve servete sahipti. Suriye'nin Dimeşk kentinde iskân ederken Allah (c.c.) onu büyük bir imtihana çekerek mallarının evlatlarının birçoğunu almış ve kendi bedenine de hastalık vermiş. Hatta evi yıkılıp on evladını kaybetmiş hastalığından ötürü birçok insanlar ondan uzaklaşmış, dostlarını kaybetmiş. Hatta eşi bir gün ona: "Allah'a dua etsen de bu hastalığı kaldırsa olmaz mı?" demiş. O da: "Bana verilen bu sıkıntılar bolluk ve mutluluk içinde yaşadığım yıllara göre çok daha azdır, bu sıkıntılı günlerim o mutlu günlerime henüz daha ulaşmış değil. Ben Allah'tan utanırım, bunların kaldırılması için O'na nasıl dua ederim" demiş. Bir takım kendini bilmez kâfirler de o peygamber olsaydı bunlar başına gelmezdi dermişler. O da onların bu sözlerine karşı secdeye kapanarak merhametlilerin en merhametlisi olan Allah'a halini arz edince, Rabbi tarafından bir ses gelmiş, "başını kaldır arzun kabul edildi," buyrulmuş. Ve böylece yeniden sıhhatine kavuşmuş, kaybettiği mallarını ve evlatlarını da Allah Teâlâ yeniden vermiş ve ikiye katlayarak yeniden zengin olmuş. Bu ayet Peygamber (a.s.)'ı teselli etmektedir. Çünkü Peygamberimiz Mekke de sevgili eşi Hazreti Hatice'yi, amcası Ebu Talibi kaybetmiş, erkek çocukları yaşamayıp vefat ettiğinden dolayı de ona müşrikler ebter (soyu) kesik diyerek incittikleri ve sıkıntılı günler geçirdiği bir sırada bu ayet gelerek Eyüp (a.s.)'ın başına gelen sıkıntılar kendisine hatırlatılarak teselli edilmiştir.

وَإِسْمَاعِيلَ وَإِدْرِيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِّنَ الصَّابِرِينَ {٨٥} وَأَدْخَلْنَاهُمْ فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُم مِّنَ الصَّالِحِينَ {٨٦} وَذَا النُّونِ إِذ ذَّهَبَ مُغَاضِباً فَظَنَّ أَن لَّن نَّقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِي الظُّلُمَاتِ أَن لَّا إِلَهَ إِلَّا أَنتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ {٨٧} فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذَلِكَ نُنجِي الْمُؤْمِنِينَ {٨٨}

Meali

85. İsmail, İdris ve Zülkifli de (hatırla.) Onların hepsi de sabredenlerdendi.

86. Onları da rahmetimizin içine aldık. Şüphesiz ki onlar da salih kimselerdendi.

87. Ve Zinnûn'u (balık) sahibini de hatırla. Hani o, öfkelenerek gitmişti de, bizim kendisini sorumlu tutmayacağımızı sanmıştı. Ama sonunda karanlıklar içinde: "Senden başka ilah yoktur, sen noksan sıfatlardan berisin, yücesin, şüphesiz ben zalimlerden oldum," diye yalvarmıştı.

88. Biz onun duasını kabul ettik ve onu kederden kurtardık ve ayni şekilde iman etmiş olanları da kurtarırız.

İzahı

85-86. Bu ayetlere de Hazreti İsmail, İdris ve Zülkifl'in her birerlerinin bir sabır numunesi olduğu ve her birerlerinin birer sadık kullar olduğu ifade edilmektedir. Daha önce Meryem sûresinde ve diğer sûrelerde de bu zatlardan bahsedilmişti. Burada yine Peygamber (a.s.)'ı teselli için onların başlarına gelenlere işaret edilerek onların sabrettikleri hatırlatılmış kendisinin de onlar gibi sabretmesi tavsiye edilmiştir.

87-88. Bu ayetlerde de Yunus (a.s.) Cenab-ı Hakkın izni olmadan kavmini terk edip gitmesi yüzünden başına gelen sıkıntıyı ve bu sıkıntılı anında hatasını itiraf ederek Rabbine yalvararak yaptığı dua hatırlatılmaktadır.

Yunus (a.s.)'ın kavmi isyan edince Allah Teâla, onlara göndereceği azabı kavmine söylemesini emretti. Fakat kavminin arasından ayrılıp gitmesini emretmeden önce Yunus (a.s.) kavmini terk edip gidince gemiye binmiş ve gemide fırtınaya tutulmuş. Gemideki yolcular, içimizde efendisinden kaçan bir uğursuz vardır ki başımıza bu felaket geldi deyince, Yunus (a.s.) hatasını anladı. İzinsiz Rabbi'nin emri gelmeden kavmini bırakıp kaçan o uğursuz kişinin kendisi olduğunu anlamış. Ve rivayete göre kendisini denize atmış ve Yunus balığı da onu yutmuştu. İşte o balığın karnında ki sıkıntılı anında Şöyle dua etmişti: (Şüphesiz hiçbir ilah yoktur, ancak sensin, seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, ben zalimlerden oldum.) Allah Teâlâ de onun bu duasını kabul edip onu o üzüntüden kurtardı. Ve balık onu götürüp sahile attı. Bu konu Yunus sûresinde daha geniş şekilde geçmişti, oraya da bakabilirsiniz.

(Zennûni) balık sahibi demektir ki, Yunus (a.s.)'ı balık yuttuğu için Allah Teâlâ ona bu lakabı vermiştir.

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْداً وَأَنتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ {٨٩} فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا لَهُ يَحْيَى وَأَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَباً وَرَهَباً وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ {٩٠} وَالَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا مِن رُّوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ {٩١}

Meali

89. Hani Zekeriya da Rabbine: "Beni tek başıma bırakma, sen varislerin en hayırlısısın," diye çağırmıştı.

90. Biz de onun duasını kabul ettik de kendisine Yahya'yı armağan ettik. Ve eşini de doğuma elverişli hale getirmiştik. Doğrusu onlar iyiliklerde yarışıyorlar,

korkarak ve ürpererek bize yalvarıyorlardı ve bize gönülden saygı duyuyorlardı.

91. Ve ırzını koruyan Meryem'e ruhumuzdan üflemiş ve oğlunu (İsa yı), âlemler için bir mucize kılmıştık.

İzahı

89-90. Bu ayetlerde de Zekeriya (a.s.)'ın evladı olmadığı için Rabbine şöyle dua ettiği ve duasının kabul olduğu beyan edilmektedir: (Ey Rabbim! Beni yalnız başıma bırakma.) Allah Teâlâ da onun duasını kabul buyurarak, eşi yaşlı acüze bir kadın olmasına rağmen onu doğuma elverişli bir hale getirerek ona Yahya (a.s.)'ı bir armağan olarak vermişti. Gerek Zekeriya, gerek, eşi ve gerekse oğlu Yahya (a.s.) hepsi de hem Allah'ın rahmetini umarak, hem de içtenlikle, gazabından korkarak gönülden dua edip Rablerine karşı ürpererek saygı gösteren birer salih kullar idiler. Zekeriya (a.s.)'ın bu kıssası ile ilgili geniş bilgi Âli İmran sûresinde ve Meryem sûresinde de geçmişti, oralara da bakabilirsiniz.

91. Bu ayette de ırzını ve iffetini korumuş olan, evli olmadığı halde Hazreti Meryem'e Allah Teâla, kendinden kutsal bir ruh üfleyerek ondan hamile kalıp bir mucize olarak Hazreti İsa'yı babasız dünyaya getirdiğini beyan etmektedir. Nitekim Meryem sûresinin 17. ayetinde şöyle buyrulmaktadır: (Ona "Meryem'e" ruhumuzu gönderdik.) Yani ona Cibrili gönderdik ve kutsal ruhu üflettik. Bu kutsal ruhla ilgili geniş bilgi için Bakara sûresinin 253. ayetinin tefsirine bakınız, orada daha geniş bir şekilde açıklamıştık. Hazret Meryem'le ilgili geniş açıklamalar daha önce Meryem suresinde geçmişti.

إِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ {٩٢} وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ كُلٌّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ {٩٣} فَمَن يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ {٩٤} وَحَرَامٌ عَلَى قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ {٩٥} حَتَّى إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ

﴿٩٦﴾ وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾ إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هَؤُلَاء آلِهَةً مَّا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُم مِّنَّا الْحُسْنَى أُوْلَئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾ لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾ يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاء كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُ وَعْداً عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِي الزَّبُورِ مِن بَعْدِ الذِّكْرِ أَنَّ الْأَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾

Meali

92. Şüphesiz bu sizin ümmetiniz, bir tek ümmettir. Ben de sizin Rabbinizim. O halde bana kulluk edin.

93. Ama insanlar din konusunda aralarında bölük-bölük oldular. Neticede hepsi de bize döneceklerdir.

94. O halde her kim inanmış olarak salih amel işlerse onların (bu gayretleri) inkâr edilmeyecektir. Şüphesiz biz onu yazmaktayız.

95. Helâk ettiğimiz bir belde halkına artık yaşamak haramdır, onlar bir daha geri dönemezler.

96. Nihayet Yecüç-Mecüç'ün önü açıldığı zaman her tepeden ve dereden akın edip süzülürler.

97. Ve gerçek vaat yaklaştığında, işte o zaman kâfir olanların gözleri donakalır. Eyvah bizlere! Doğrusu biz bundan ötürü gaflet içinde idik, hayır, biz zalimlerdendik," derler.

98. Siz ve Allah'tan başka tapındıklarınız cehennemin odunlarısınız, oraya gireceksiniz.

99. Eğer onlar ilah olsalardı oraya girmeyeceklerdi. Hepsi de orada devamlı kalacaklardır.

100. Onlar için orada inleme ve bir soluma vardır! Ve onlar sağır olup orada hiçbir şey işitmeyeceklerdir.

101. Şüphesiz ki, katımızdan kendileri için güzel şeyler takdir edilmiş olanlar, işte oradan (cehennemden) uzaklaştırılırlar.)

102. Bunlar onun (cehennemin) uğultusunu bile duymazlar. Ve onlar canlarının istediği yerde daimi olarak kalırlar.

103. En büyük korku bile onları tasalandırmaz, melekler: "Size söz verilen gün işte bu gündür," diye karşılarlar.

104. Göğü kitap dürer gibi dürdüğümüz zaman, katımızdan verilmiş bir söz olarak onu tekrar ilk yarattığımız gibi (o durumuna) iade edeceğiz. Doğrusu biz bunu yaparız.

105. Andolsun ki, Tevrat'tan sonra Zebur'da da yeryüzüne ancak salih kullarımızı varis kıldığımızı yazmıştık.

İzahı

92-95. (Şüphesiz bu sizin ümmetiniz bir tek ümmettir.) Yani ey insanlar, ey Muhammed ümmeti! Sizin şu milletiniz ve dininiz tek bir millet ve tek bir dindir. O da Âdem (a.s.)'dan beri gelen tevhid dinidir: (Ben de sizin Rabbinizim. O halde bana kulluk edin.) Sadece benim gönderdiğim tevhid dinine, İslam dinine uyun ve yalnızca bana ibadet edin. –(Fakat insanlar aralarında din işlerinde bölük-bölük oldular, hepsi de bize döndürüleceklerdir.) Yani ilk baştan tek bir millet, tek bir din üzere iken bölük-bölük oldular, dini parçaladılar

çeşitli dinlere ve mezheblere bölündüler. Fakat sonuçta bize dönüp bu ihtilaf edip ayrılığa düştüklerinin sebebi ve hesabı sorulacaktır. –(Her kim mümin olduğu halde salih amel işlerse, onun bu çabası inkâr edilmez, şüphesiz ki biz onu yazmaktayız.) Çalışıp kazandığı bu güzel amelleri yazmaktayız, yapılan iyilikleri asla zayi edilmez. –(Helâk ettiğimiz bir belde halkının bir daha dünyaya dönmeleri haramdır.) Bazı müfessirler bu ayete şöyle mana vermişlerdir. (Helâk edilen bir belde halkının bize dönmesi mümkün değildir.) Fakat benim anlayışıma göre bu mana hatalıdır. Buradaki (lam) zaittir, manayı kuvvetlendirmek için gelmiştir. Yani mana şöyledir. Bu helâk ettiğimiz azgın kâfirlerin bir daha dünyaya dönüşleri mümkün değildir.

96-97. (Nihayet Yecüç-Mecüç ün önü açıldığı zaman her tepeden akın ederler. –Ve gerçek vaat yaklaştığında kâfirler dona kalır: Eyvah bizlere! Doğrusu biz bundan ötürü gaflet içinde idik, hayır, biz zalim kimselerdik, derler.) Bu ayet bundan önceki ayetlerle bağlantılıdır. Yani helâk olan zalimler bir daha dünyaya dönmeyeceklerdir. Nihayet Yacü-Mecüç Zülkarneyn'in çektiği seddi aşıp her tepeden süzülüp yeniden yeryüzünü fesada verdikten sonra ve hak olarak vadedilen kıyamet günü adım-adım yaklaşıp geldiği zaman, işte helâk olmuş olan o zalimler o günün dehşetini görünce: (Eyvah bize! Bu günden gafildik, gerçekten biz zalimdik, derler ve gözleri donup kalır.) Yanı helâk olan zalimler bir daha dünyaya dönmeyecekler, ta ki, kıyamet adım-adım yaklaşacak, kıyamet alametlerinden biri olan Yecüç-Mecüç seddi aşıp çıkacak derken vadedilen kıyamet gelip çatınca işte o zaman ah-vah ederek pişmanlıklarını dile getirerek, suçlarını itiraf edeceklerdir.

Fakat acizane bana göre şuna da işaret edilmiş olabilir. Yeryüzünde birçok günah işleyen, azgınlık yapan insanlara yecüç-mecüç musallat olup, kendilerinden daha zalim olan bu insanların zulmüne uğradıkları zaman uyanıp akılları başlarına gelerek: (Eyvah bize! Bu günden habersizdik, gerçekten biz zalimdik diyerek donup kalırlar.) Yecüç-mecüç'ün Cengiz-Hanla Keşli-Han'ın orduları olduğunu daha önce Kehf suresini 94. ayetinin tefsirinde genişçe açıklamıştık, oraya bakınız.

98-100. Ey azgın müşrikler! (Siz ve Allah'tan başka taptıklarınız cehennem odunlarısınız, oraya gireceksiniz. –Eğer onlar ilah olsalardı oraya girmezlerdi. Fakat onlar orada devamlı kalacaklardır.) Yani hem kendileri, hem de taptıkları

ilahları hep birlikte cehennem odunlarıdır, oraya atılacaklar ve devamlı olarak orada kalacaklardır. –(Orada hıçkırarak ağlayacaklar ve onlar orada hiçbir şey işitmezler.) Yani bu haykırışlarına, bu ağlamalarına cevap verecek hiçbir ses duymayacaklar. Veya cehennemin sesinden ve uğultusundan ötürü hiçbir ses duymayacaklar, bir araya gelip konuşamayacaklar, herkes kendi azabıyla meşgul olacaktır.

101-103. (Onlar ki, bizden bir iyilikle öne geçerler, işte onlar o cehennemden uzaklaştırılırlar.) Yani Allah'ın lütfuyla herhangi bir iyilikle öne geçen muttaki müminler o cehennemden uzak tutulurlar. –(Ve onlar o cehennemin uğultusunu de duymayacaklardır ve onlar canlarının istediği yerde devamlı kalacaklardır.) Yani cennette canlarının istediği yerde devamlı olarak kalacaklardır. –(Onları en büyük korku dahi üzmez. Ve Melekler onları karşılar: "İşte size vadedilen gün budur,") diyerek onları tebrik ederler. Yani kıyametin en korkunç gününde kâfirler o günün dehşetinden korkup titredikleri anlarda bu muttaki olan kullara korku yoktur. Çünkü onları melekler karşılar ve korkmayın diye onları müjdelerler.

104-105. (Göğü kitap dürer gibi dürdüğümüz zaman, yaratmaya ilk başladığımız andaki durumuna iade edeceğiz, bu bizim üzerimize bir vaattir. Şüphesiz ki biz bunu yaparız.) Yani kıyamet koparken Allah (c.c.) göklerde olan güneşin yakıcı ve ışık saçıcı olan kısmını, bazı yıldızların yüzlerinde ki ışıkları, atmosferi, ozon tabakalarını vesaire şeyleri bir kitabın yapraklarının dürülüp atıldığı gibi dürüp atacaktır. Bunlar ilk yaratıldıkları çıplaklıkta kalacak. Gaz halinde olan yıldızlar ise bir tesbih daneleri gibi kopup düşerek sönecekler. Gökler ilk yaratıldığı andaki çıplak haline getirilecektir.

Göklerin ilk günde yaratıldığı ile ilgili birkaç ayet vardır. O ayetlerden biri Fussilet sûresinin 12. ayetidir. Allah (c.c.) birinci günde göğün kabasını yaratmış, ikinci günde ise onu tesviye etmiş düzene sokmuştu, güneşi, ayı, yıldızları vesaire şeyleri düzenlemiştir. İşte kıyamet koparken göğü tesviye etmeden önceki ilk yarattığı çıplak haline çevirecektir. İnsanlar da ana rahminden ilk dünyaya çıplak geldiği gibi kabirlerinden çıplak olarak kalkacaklardır. –Evet: (Tevrat tan sonra Zebur'da da yeryüzüne ancak salih kullarımın varis olduğunu yazmıştık.) Yani Tevrat'da da, Zebur'da da, İncil'de de yeryüzüne salih kulların hâkim olacağını yazmıştık.

Gerçekten de öyle olmuştur. Müslümanlar İslamı yaşadıkları dönemlerde dünyaya hâkim olmuşlardır. Fakat ne zaman ki İslamdan uzaklaştılar, işte o zaman Allah (c.c.) tokatı attı. Şimdi de İslam âlemi dünyada perişan hale geldi. Sünnetüllah böyledir, hep böyle olmuştur. Zamanında İsrail oğulları da kendi-lerinden öncekilerinin helakinden sonra onların yerlerine varis olmuşlardı. Ne zaman ki dinden uzaklaştılar, azdılar Allah (c.c.) onları tokatladı başkalarını onların yerine hâkim kıldı. Peygamberler tarihine baktığımızda hep böyle olmuştur.

إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغاً لِّقَوْمٍ عَابِدِينَ {١٠٦} وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ {١٠٧} قُلْ إِنَّمَا يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ أَنتُم مُّسْلِمُونَ {١٠٨} فَإِن تَوَلَّوْا فَقُلْ آذَنتُكُمْ عَلَى سَوَاء وَإِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ أَم بَعِيدٌ مَّا تُوعَدُونَ {١٠٩} إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا تَكْتُمُونَ {١١٠} وَإِنْ أَدْرِي لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَّكُمْ وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ {١١١} قَالَ رَبِّ احْكُم بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَى مَا تَصِفُونَ {١١٢}

Meali

106. Şüphesiz ki, bu Kur'an da ibadet eden kimseler için yeterli bir öğüt vardır.

107. (Ey Muhammed!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.

108. De ki; Bana ancak şöyle vahyi edilmiştir: "Sizin ilahınız ancak tek bir ilahtır. Artık şimdi siz Müslüman oluyor musunuz?"

109. Eğer yüz çevirirlerse de ki: "Ben sizin hepinize eşit olmak üzere ilan ettim. Tehdit edildiğiniz (azap) yakın mı, uzak mı olduğunu bilmem."

110. Şüphesiz Allah, açığa vurulan sözü de bilir, gizlediklerinizi de bilir.

111. Bilmiyorum, belki de o (azabın ertelenmesi) sizi denemek ve bir süre sizi faydalandırmak için olsa gerek.

112. (Ey Peygamber!) de k: "Rabbim! Aramızda hakla hükmet. Ve Rabbimiz! İşte O, Rahmandır ki, sizin nitelendirdiğiniz (sıfatlardan) beri ve yardımı umulandır."

İzahı

106. Bu ayette Kur'an'ı-kerimin yeterli derecede öğüt veren ve her konuyu açıklayan bir kitap olduğu beyan edilmektedir. Ancak düşünen, ona kulak veren kimseler için yeterli öğüt vermektedir. Yoksa ona sırt çevirenler için değil.

107. Bu ayette ise Peygamber (a.s.)'ın bütün âlemlere rahmet olarak gönderildiği, yani bütün mahlûkatı acıyan, esirgeyen, insanların ve cinlerin herkesin kurtuluşunu isteyen ve onların kurtuluşu için can atan bir Peygamber olarak gönderildiği beyan edilmektedir.

110-111. (Şüphesiz Allah, açığa vurulanı da, gizlediklerinizi de bilir. –Bu azabın gecikmesinin sebebi sizi sınamak içindir, yoksa bir müddet daha dünyadan faydalanmanız için olsa gerektir.) Yani Allah Teâla, azabı geciktirmekle sizi biraz daha sınıyor olmaktan ziyade bu dünyada biraz daha nimetlerden faydalanmanız için, eceliniz gelene kadar o azabı geciktirmiş olsa gerek.

112. Ey Muhammed! (De ki: "Rabbimiz aramızda hakla, adaletle hükmet ve Rahman olan Rabbimiz sizin nitelediğiniz sıfatlardan beridir, size karşı O'nun yardımı umulur.) Yani Allah'a şirk koşan bu zalimlerle bizim aramızda adaletinle hükmet. (Zira Rahman olan Rabbimiz bu müşriklerin niteledikleriden uzaktır ve biz O'nun yardımını umuyoruz, de.)

HAC SÛRESİ

Hac sûresi aslında Mekke döneminde inmiştir, ama bir kısmı Medine de inmiştir. Yani Mekke döneminde inmeye başlamış ve Medine döneminde de devamı gelmiş böylece bir kısmı Mekke de ve bir kısmı da Medine de gelerek tamamlanmıştır.

Ayet Sayısı: Yetmiş sekiz

Kelime Sayısı: Bin iki yüz doksan bir

Harf Sayısı: Beş bin yetmiş beştir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ {١} يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُم بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللهِ شَدِيدٌ {٢} وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَّرِيدٍ {٣} كُتِبَ عَلَيْهِ أَنَّهُ مَن تَوَلَّاهُ فَأَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ {٤}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Ey insanlar! Rabbinizden sakının, şüphesiz ki, o kıyamet satında ki deprem muazzam bir şeydir.

2. Onu göreceğiniz gün her emzikli kadın emzirdiğinden vazgeçer, her hamile kadın çocuğunu düşürür. İnsanları hep sarhoş olarak görürsün, oysa onlar sarhoş değildirler. Lakin Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

3. İnsanlardan bazıları Allah hakkında bir bilgisi olmadığı halde tartışır da her azılı şeytanın ardına düşer.

4. (Allah,) onun hakkında şöyle hüküm vermiştir: "Şüphesiz kim onu dost edinirse, o muhakkak onu sapıtır ve onu alevli azaba götürür.

İzahı

1-2. Bu ayetlerde kıyametin kopuşunun dehşetinden bahsedilmekte. Emzikli olan kadınların emzirdikleri çocuklarını terk edeceği, hamile kadınların çocuklarını düşürecekleri insanlar içmedikleri halde sarhoş gibi olacakları ve o günün çok muazzam bir gün olduğu haber verilmektedir.

Ömer b. Hasin ve diğer bazı zatların rivayetlerine göre bu iki ayet Beni Mustalik Gazvesi gecesinde inmiştir. Ve Peygamber (a.s.) ashabını yanına çağırmış, onlar da bineklerinden inip Peygamberimizin etrafını sarmışlar. Peygamberimiz bu ayetleri okuyunca sahabe-i kiram o kadar ağlamış ki, hiç bu kadar ağladıkları görülmemiş. Sabah olunca hayvanlarının semerlerini indirmeye, çadırlarını kurmaya elleri varmamış. Üzüntü içinde düşünürlerken Peygamber (a.s.) onlara: "Bu hangi gündür biliyor musunuz?" buyurunca sahabe: "Allah ve Resulü bilir," dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz buyurdu ki: "Allah Teâla nın Âdem'e şöyle dediği gündür." (Kalk ve neslinden cehenneme gidecekleri götür.) Ve sonra buyurdu ki: "Benim ümmetimden yetmiş bin kişi hiç hesaba çekilmeden cennete gidecektir." İşte o zaman biraz rahatladılar.

3. (İnsanlardan bazıları Allah hakkında hiçbir bilgisi olmadığı halde tartışır da her azılı şeytanın ardına düşer.) Şeytan kendisine itaat eden insanlara çirkin telkinlerde bulunarak Allah hakkında yakışıksız sözler söyletir ve böylece onları kendi ardından yürütür.

Bu ayette kasdedilen kişi rivayete göre Nadir b. Haristir. Bu müşrik İslama karşı Peygambere karşı çok mücadele eden bir şahıstır ki, melekler Allah'ın kızlarıdır, Kur'an öncekilerin satırlarında geçen efsanelerdir gibi sözleriyle, bilgisizce şeytana uyarak Allah hakkında böyle münasebetsiz sözler sarf etmiştir.

4. O şeytan ki: (Hakkında şöyle hüküm verilmiştir: "Şeytana kim dost olursa, onu saptırır ve onu alevli azaba götürür.") İşte böyle uyarılmalarına rağmen şeytana uyup onun ardından gidenler, hak ettikleri alevli azaplara sürüklenirler.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِن كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّنَ الْبَعْثِ فَإِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِن مُّضْغَةٍ مُّخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِّنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي الْأَرْحَامِ مَا نَشَاء إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّى وَمِنكُم مَّن يُرَدُّ إِلَى أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِن بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئاً وَتَرَى الْأَرْضَ هَامِدَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاء اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَأَنبَتَتْ مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ {٥} ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّهُ يُحْيِي الْمَوْتَى وَأَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٦} وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ مَن فِي الْقُبُورِ {٧}

Meali

5. Ey insanlar! Eğer öldükten sonra dirilmekten şüphede iseniz, ne olduğunuzu size açıklamak için şüphesiz ki, sizi topraktan yaratan, sonra nutfeden (sperm) den, sonra kan pıhtısından, sonra yaratılışı belli-belirsiz bir et parçasından yarattık. Dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız. Sonra sizi bir küçücük bebek olarak çıkarırız. Sonra sizi olgunluk çağına ulaştırırız, sonra kimi öldürülür, kiminiz de önceden bildiği şeyleri sonra hiçbir şey bilmez bir hale gelir, ömrünün en rezil çağına ulaştırılır. Bir de yeryüzünü ölmüş (kurumuş) olarak görürsün. Fakat biz onun üzerine su indirdiğimiz zaman, harekete geçer, canlanır, kabarır ve her çift bitkiler bitirir.

6. İşte bunlar gösteriyor ki, şüphesiz ki, Allah, haktır. Şüphesiz ölüleri O, diriltir ve O, her şeye kadirdir.

7. Ve kıyamet saati mutlaka gelecek, onda şüphe yoktur ve Allah, kebirlerde olanları diriltecektir.

İzahı

5. Bu ayette öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlere hitap edilerek buyruluyor ki: (Ey insanlar! Eğer öldükten sonra dirilmekten şüphe diyorsanız sizi topraktan yarattığımıza,) bir bakın. Sizin atanız olan Âdem'i topraktan yarattık, siz de onun belinde geldiniz. (Sonra sizi bir nutfeden "sperm"den sonra kan pıhtısından, sonra belirli ve belirsiz olan bir çiğnem etten yarattık ve onu dilediğimiz bir süreye kadar rahimlerde tuttuk. Sonra küçücük bir bebek olarak çıkardık, sonra en güçlü çağınıza ulaşasınız ve sizden bazılarınız daha erken yaşlarda vefat ettirilirsiniz. Ve sizden bazılarınız de deha önceden birçok şeyler bilip gördükten sonra bilmez hale gelsin diye rezil bir ömre ulaştırılırlar.) Yani atanız Âdem topraktan yaratılıp, sizler de onun belinde olan zürriyetlerisiniz. Sizler babadan-babaya onların belinden bir meni (siperm) olarak gelip ana rahminde kadının yumurtası ile çiftleşip sonra ikiye bölünüp ve saire bir takım merhalelerden geçerek, ana rahminde belli bir sürede kaldınız. Sonra dünyaya bir bebek olarak geldiniz, kiminiz erken yaşlarda ölür. Kiminiz en güçlü kuvvetli gençlik dönemini yaşayıp çok yaşlanmadan ölür. Kiminiz rezil bir ömür denen çok yaşlılık dönemine kadar uzun ömürlü olup, önceki bildiklerini, öğrendiklerini unutur bir hale gelir. İşte bütün bunlara insanoğlu bakıp ibret almıyor mu da öldükten sonra dirilmeyi inkâr ediyor? Yine ibret olarak: (Yer öldükten sonra, kuruduktan sonra üzerine yağmur indirdiğimiz zaman hemen canlanıp harekete geçtiğini ve yerdeki toprakların nasıl kabarıp her çeşit bitkilerden çift olarak nasıl bitirdiğini görüyorlar.) Bütün bunlara rağmen öldükten sonra dirilme hususunda nasıl şüphe ediyorlar?

Ayette geçen rezil ömür hususunda farklı yorumlar yapılmıştır. Altmışla yetmiş yaş arası diyenler vardır. Yetmiş seksen arası diyenler vardır, seksen ve doksan arası diyenler vardır. Fakat âcizane benim anlayışıma göre. Seksen ve seksenden sonraki yaşlılık dönemidir. Ancak bu konuda da kişiden kişiye değişebilir. Bazıları o yaşlarda bunak bir hale gelip, ne yaptığını bilmez bir halde olurken bazıları hafızalarından hiçbir şey kayıp etmezler. Nitekim bir hadis de Kur'an okuyan hafızlar, bunamazlar diye müjde vardır. Fakat yine de yaşlılık gerçekten zor bir durumdur, daha önce güçlü olan azaları güçsüz, aciz bir hale gelir, çocuk mesabesine geri döner ki, işte bütün bunlar birer ibrettir. Acaba bunları

bu şekilde yaratan ve bu hallere sokan Yüce Allah, öldükten sonra diriltmeye kadir değil midir ki, hâlâ şüphe ediyorlar?

6-7. Evet: (İşte bütün bunlar gösteriyor ki, şüphesiz, Allah haktır,) vardır, birdir, eşi, ortağı ve benzeri yoktur, bütün mahlûkatı yarattığı gibi öldürüp tekrar diriltip huzurunda toplayarak yapılanların hesabını soracaktır. –(Ve kıyamet saati de mutlaka gerçektir, onda da asla şüphe yoktur ve Allah, ölüleri de kabirlerden diriltecektir,) bunu böyle bilin, ey insanlar!

وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي اللهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ
مُّنِيرٍ {٨} ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللهِ لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ
وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَذَابَ الْحَرِيقِ {٩} ذَلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ
وَأَنَّ اللهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ {١٠} وَمِنَ النَّاسِ مَن يَعْبُدُ اللهَ
عَلَى حَرْفٍ فَإِنْ أَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَأَنَّ بِهِ وَإِنْ أَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ انقَلَبَ
عَلَى وَجْهِهِ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ
{١١} يَدْعُو مِن دُونِ اللهِ مَا لَا يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنفَعُهُ ذَلِكَ هُوَ
الضَّلَالُ الْبَعِيدُ {١٢} يَدْعُو لَمَن ضَرُّهُ أَقْرَبُ مِن نَّفْعِهِ لَبِئْسَ
الْمَوْلَى وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ {١٣}

Meali

8. İnsanlardan kimi bilmeden, ne bir yol göstereni, ne de aydınlatıcı bir kitabı olmadan Allah hakkında tartışır.

9. Allah'ın yolundan saptırmak için boynunu öteye döndürerek (tartışır.) İşte onun için dünyada bir rezillik vardır ve ahirette de ona yakıcı azabı tattıracağız.

10-"İşte bu senin yapıp takdim ettiğin işler yüzündendir; Allah, kullarına zulmeder değildir."

11. İnsanlardan kimi de bir yar kenarında imiş gibi Allah'a ibadet eder. Eğer kendisine bir iyilik gelirse, ona hemen yetişir ve eğer başına bir musibet gelirse, o zamanda yüz üstü dönüverir. Dünyayı de ahireti de kaybeder. İşte apaçık hüsran budur.

12. Allah'tan başka kendisine ne zarar, ne de yarar veremeyecek şeylere yalvarır ki, işte uzak bir sapıklık budur.

13. Hatta zararı yararından daha yakın olana yalvarır ki, yalvardığı şey ne kötü yardımcı, ne kötü arkadaştır!

14. Şüphesiz ki, Allah, iman edip iyi ameller işleyenleri altlarından ırmaklar akan cennetlere girdirir. Şüphesiz ki Allah dilediğini yapar.

İzahı

8-9-10. (İnsanlardan kimi ilimsiz, bilgisiz, Allah hakkında tartışır. Oysa elinde ne bir delil, ne de aydınlatıcı bir kitap vardır.) Yani Nadir b. Haris gibi müşrik ve kâfirlerin ellerinde bir bilgi ve belge, aydınlatıcı bir kitap olmadığı halde Kur'an geçmişlerin satırlarında olan birer efsanedir ve melekler hâşâ, Allah'ın kızlarıdır, diye tartışırlar. –(Allah'ın yolundan saptırmak için boynunu öteye çevirerek yani dudak bükerek bilginlik taslar. İşte onun için dünyada bir rezillik vardır ve ona kıyamet günü de yakıcı azabı taddıracağız. –İşte bu ceza senin ellerinin yapıp takdim ettiği kötü ameller yüzündendir ve şüphe yok ki, Allah, kullarına zulmeder değildir.) Kullar kendi kendilerine zulmederler, Allah, onları cezalandırır. İşte Kur'an'a dil uzatan, Peygamberi yalanlayarak dudak büken o kâfir Bedir savaşında Müslümanların kılıç darbeleriyle rezil bir şekilde dünyadaki cezasını bulmuş, ahirette de yakıcı ve sürekli olan azabı tadacaktır.

11. (Ve yine insanlardan kimileri de bir yar kenarında Allah'a ibadet eder. Eğer kendisine bir iyilik gelirse ona hemen yetişir sahip çıkar. Ve eğer kendisine bir bela isabet ederse hemen yüz üstü dönüverir. Böylece hem dünyada hem de ahirette hüsrana uğrar.)

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre çölde ve dağda yaşayan Arap bedevilerinden bir takım bedeviler hicret ederek Medine'ye gelip yerleşmişler. İçlerinden birine Allah Teâla, sağlık, sihhat vermiş, atı yavrulamış, hanımı

erkek çocuk doğurmuş, malı çoğalmış ve bu şahıs bunun üzerine bu din ne güzelmiş, bana bu kadar güzel şeyler verildi demiş. Sonra aradan zaman geçince, kendisi hastalanmış, hanımı kız çocuğu doğurmuş, atı kısır kalmış ve malı azalınca bu sefer. "Ben bu dine girdim gireli bu işler başıma geldi," diyerek dinini değiştirmiş. İşte böyle dünya için mal için, Allah'a ibadet eder görünenler bir uçurumun kenarındadırlar, her an küfre yuvarlanabilirler. Böylece hem dünyaları hem de ahiretleri gider, ebedi bir zararın içine yuvarlanırlar. Allah için yapılmayan hiçbir ibadet makbul değildir, riyadır, riyakârlar, ikiyüzlü insanlarsa hem dünyada hem de ahirette rezil-rüsvay olurlar.

12-13. Sonra işte böyle: (Allah'ı bırakıp kendisine ne zarar, ne de yarar vermeyen şeylere yalvarır ki, işte bu uzak bir sapıklıktır.) Sanki Allah'a imanı, ona ibadeti bırakıp putlara yalvarınca, onlar kendilerine mal-mülk, evlat ve zenginlik verecekmiş. Oysa hiçbir şey duymayan, konuşmayan, anlamayan, hiçbir zarar ve fayda veremeyen taş parçalarına ve ağaç parçalarına yalvarmanın en uzak ve en derin bir sapıklık olduğunun farkında değillerdir. –(Hem üstelik o zararı faydasından daha yakın olana yalvarıyor ki, o ne kötü bir yardımcıdır ve ne kötü bir arkadaş ve dostur.) Yani dünyada hiçbir faydası olmadığı gibi ahirette de kendisini ebedi cehenneme sürükleyecek olan ilahlarına yaklaşıp onlara yalvarıyor. Bu ne acayip bir şeydir ki Allah'ı bırakıp da kendilerini cehenneme sürükleyecek olanlara yaklaşıp onlardan yardım istiyorlar, bunların hiç izan ve idrakleri yok mudur?

إِنَّ اللهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ إِنَّ اللهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ {١٤} مَن كَانَ يَظُنُّ أَن لَّن يَنصُرَهُ اللهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لِيَقْطَعْ فَلْيَنظُرْ هَلْ يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ {١٥} وَكَذَلِكَ أَنزَلْنَاهُ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَأَنَّ اللهَ يَهْدِي مَن يُرِيدُ {١٦}

Meali

14. Şüphe yok ki, Allah, iman edip salih amel işleyenleri altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Şüphesiz ki, Allah, dilediğini yapar.

15. Allah'ın, kendisine dünyada da ahirette de yardım etmeyeceğini sanan kimse hemen göğe bir ip uzatsın, sonra kendini boğsun da baksın ki, bu hilesi kendisini öfkelendiren şeyi giderecek mi?

16. İşte biz onu=Kur'an'ı böylece apaçık ayetler olarak indirdik. Şüphesiz Allah, dilediği kimseyi doğruya erdirir.

İzahı

14. Evet, bu ayette iman edip güzel amel işleyenleri Allah (c.c.) altından ırmaklar akan cennetlere girdireceğini ve dilediğini yapmaya muktedir olduğunu ifade etmektedir.

15.Bu ayette ise başına bir musibet geldiğinde karamsar olup, Allah'ın bu musibeti kaldırmayacağını sanarak öfkelenen kimsenin, öfkelenmesiyle sıkıntısının giderilmeyeceği ve bu öfke ile hiçbir şey elde edemeyeceği haber verilmektedir. Yanı bu sıkıntısından dolayı ümitsizliğe kapılıp da Allah'a karşı öfke duyan kimse çatlasa da Allah dilemedikçe, onun bu öfkelenmesi sıkıntısından hiçbir şey kaldıramaz. Faraza göğe ip uzatarak kendini boğup öldürse de bununla öfkelendiği şeyden kurtaracak ya da onu giderecek değildir. Yani kendini taştan taşa vursa o öfkelenip kızdığı sıkıntısını Allah'tan başka kimsenin kaldırmaya gücü yetmez. O halde Allah'a karşı isyan edip öfkeleneceğine, O'na inansın, O'na güvensin, O'na sığınsın, O'na yalvarsın, O'ndan yardım istesin, sabretsin ve ümitli olsun.

Bazı tefsircilere ve rivayetlere göre bu ayet Esat ile Katfan kabilelerinden bazı kimseler hakkında inmiştir. Peygamber (a.s.) bunları İslama davet etmiş. Fakat bunlarla Yahudiler arasında düşmanlık varmış. Eğer Müslüman olursak Allah ve Peygamber bize yardım etmez zannederek, hiç olmazsa Yahudilerle aramızda bir anlaşma var, onlar bize zahire ve hurma gibi erzaklar veriyorlar, diyerek islamı kabul etmemişler. Allah'a ve Peygambere güven duymayıp da işte böyle O'nun kullarından şer olanlara güvenenlerin sıkıntılarını hiç kimse kaldıramaz, onlar hiçbir zaman huzur ve güven içinde yaşayamazlar. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun. İnancı, imanı sırf bir menfaat elde etmek için basamak

olarak kullanmak isteyenlerin, ne inançları makbuldür, ne de sıkıntılardan kurtulmaları mümkündür. Daha önce de bedevinin hikâyesinde geçtiği gibi işi yolunda olduğu zaman, malı mülkü artıp sıhhat ve afiyeti yerinde olduğu zaman Allah, deyip, O'na ibadet eden, işi ters gidip malını-mülkünü kaybettiği zaman da Allah'a güvenmeyip başkalarına güven duyan, onlardan rızık bekleyerek başkalarına kulluk edenler bilsinler ki, bir çıkmaz içindedirler. Yaratanı bırakıp yaratılmış olan kullardan yardım beklemek aptallığın, ahmaklığın ta kendisidir.

16. Evet, işte biz bu: (Kur'an'ı apaçık ayetler olarak indirdik, şüphe yok ki Allah, dilediğini doğruya erdirir.) Kur'an ayetleri her şeyi örnekleyerek anlatan bir kitap olarak indirilmiştir. Artık o ayetleri, dinleyip, anlamaya yönelenleri Allah doğru yoluna çeker, ona sırtını dönenleri de iyice sapıklıklarına iter. Allah dilediği her şeyi yapar.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارَى وَالْمَجُوسَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا إِنَّ اللَّهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ {١٧} أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَن يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ {١٨}

Meali

17. Şüphesiz ki, o iman edenler, Yahudi olanlar, Sabi-iler, Hıristiyanlar ateşe tapanlar ve müşrikler yok mu? Kuşkusuz Allah, kıyamet günü bunların arasını ayıracak. Şüphesiz Allah, her şeye şahittir.

18. Görmedin mi göklerde ve yerdeki kimseler, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, bütün hayvanlar ve insanlardan birçoğu ve hepsi Allah'a secde ediyor. Birçoğunun üzerine de azap hak olmuştur. Kimi Allah, hor ve hakir kılarsa, artık onu şereflendirecek yoktur. Şüphesiz ki Allah, dilediği şeyi yapar.

İzahı

17. Bu ayette İman edenlerin, Yahudilerin, Sabi-ilerin, Hıristiyanların, ateşe tapanların ve Allah'a eş koşan müşriklerin bu ayrılıkları, ihtilafları yüzünden kıyamet günü Allah (c.c.) aralarında hüküm vereceğini beyan etmektedir. Yani Âdem (a.s.)'dan beri tek din tevhid dini, İslam dini iken bu ayrılığa düşenlerin bu ayrılıklarının hesabını Cenab-ı Hak soracak, haklı ile haksızı ayıracak. Çünkü Allah (c.c.) her şeye şahitti, kimin nasıl inandığını nasıl amel ettiğini bilmektedir. Daha önce Bakara sûresinin 62. ayetinde ve Maide sûresinin 69. ayetinde iman eden Yahudi, Hıristiyan ve Sabi-inlerin de cennete gideceklerinden bahsedilmişti. Yani, onlardan her birerleri kendi kitaplarının hükümlerinin geçerli olduğu dönemlerde o kitaplara iman etmiş, Allah'ın birliğine inanmış olan tevhid inancına sahip olarak yaşamışlarsa cennete gireceklerdir. Daha geniş bilgi için yukarda numaralarını verdiğimiz Bakara ve Meide sûresindeki bu ayetlerin tefsirine lütfen bakınız. Bu metinde geçen ayette ise Hazreti Muhammed geldikten sonra ve son kitap Kur'an geldikten sonra ona inanan müminlerle, inanmayan bu günkü inançları ile Yahudi, Hıristiyan, Sabi-i, ateşperest ve müşriklerin arasında ki ihtilafı Allah Teâla, kıyamet günü ayıracaktır. Yarın mahkemeyi-kübra da Allah, müminlerle onlar arasında ki ihtilafı, hesaplaşmayı, kimin doğru ve hak yolda olup, kimin batıl ve sapıklıkta olduğunu ayıracaktır. Çünkü kendisi de bütün bunlara şahittir, kimin neye inandığını, kime kulluk ettiğini pekâlâ biliyor. İşte Allah'ın birliğine, Peygambere ve Kur'an'a inanmış müminler bir tarafa, diğerleri bir tarafa o gün mahkeme olacaklar ve müminlerin dışındaki bu batıl ve sapkın olanların hiçbirinin inancı ve ameli kabul edilmeyecek, hepsi hüsrana uğrayacaklardır.

18. Bu ayete ise göklerde ve yerde ne varsa, güneş, ay, yıldızlar, dağlar ağaçlar, hayvanlar ve insanların birçoğunun Allah'a secde ettikleri, fakat insanlardan birçoğununsa secde etmediği haber verilmektedir. İşte birçoklarından üstün olarak yaratılmış olan insanlardan böyle secde etmeyen kimseleri kıyamet günü Allah (c.c.) hor ve hakir kılınca, ona kimse şeref kazandıramaz. Bütün varlıkların Allah'a secde ettiği ile ilgili geniş bilgi için Rad sûresinin 15, Nahil sûresinin 48-49. ayetlerinin tefsirlerine bakınız.

هَذَانِ خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِّن نَّارٍ يُصَبُّ مِن فَوْقِ رُؤُوسِهِمُ الْحَمِيمُ {١٩} يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ {٢٠} وَلَهُم مَّقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ {٢١} كُلَّمَا أَرَادُوا أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ {٢٢} إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤاً وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ {٢٣} وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ {٢٤}

Meali

19. Şu ikisi Rableri hakkında tartışmaya girişmiş iki hasımdır. O'nu (Allah) ı inkâr edenler için ateşten elbiseler biçilmiştir. Başlarının üzerine de kaynar su dökülür.

20-21 –Onunla karınlarındaki şeyleri ve derileri eritir. –Bir de bunlara demirden kamçılar vardır.

22. Her ne zaman kederlerinden ötürü oradan (cehennemden) çıkmak isteseler her defasında oraya geri çevrilirler: "yakıcı azabı tadın," denir.

23. Şüphesiz ki Allah, iman edip güzel amel işleyenleri, altından ırmaklar akan cennetlere koyacak, orada altın bilezik ve inciler takınırlar ve oradaki elbiseleri de ipektir.

24. Ve onlar sözün en güzeline yöneltilmişler, hem de övülmeye layık olan (Allah) yoluna eriştirilmişlerdir.

İzahı

19-20. (Şu ikisi Rableri hakkında tartışmaya girişmiş iki hasımdır. O'nu "Allah'ı" inkâr edenler için ateşten elbiseler biçilmiştir, başlarının üzerinden de kaynar sular dökülür –Ki, onunla karınlarında ki şeyleri ve derilerini eritir.) Yani bundan iki ayet önce geçen ayette, Allah'a iman eden müminlerle, Yahudi, Sabi-i, Hıristiyan, ateşperest ve müşrikler arasında hüküm verileceği ifade edilmişti. İşte kıyamet gününde bu iki taraf, birbirlerinin karşılarına iki hasım olarak çıktıkları zaman bu dünyada tartıştıkları gibi, o ilahi adaletin karşısında da tartışacaklar. Oysa Allah (c.c.) müminlerin karşısına hasım olarak çıkan kafirler hakkında hükmünü verdikten sonra o inkâr etmiş olan tarafa cehennemde ateşten elbiseler hazırlanmıştır ve onlara giydirilecektir ve üzerlerine de kaynar sular dökülecektir ki, onların iç organlarını ve derilerini yakıp eritecektir.

21-22. (Bir de bunlara demirden kamçılar vardır. –Her ne zaman kederlerinden dolayı oradan kaçmak isteseler, her defasında o kamçılarla oraya geri çevrilirler.) Ve sonra onlara melekler tarafından denir ki: (Yakıcı azabı tadın, bakalım.)

23-24. Bu ayetlerde de işte o hasımlardan biri olan müminlere imanları ve güzel amelleri sebebiyle altından ırmaklar akan cennetler vadedilmekte. Ve orda altından bilezikler ve inciden takılar takacakları, elbiseleri de ipek kumaşlardan olacağı müjdelenmekte. Ve bunlar dünyada sözün en güzeli olan kelime-i-tevhid ve kelime-i-şahadete yönlendirilmiş, Allah'ın birliğine, Peygamberine inanmış ve Allah'ın doğru yoluna, hidayete eriştirilmiş kimseler olduğu ifade edilmiştir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاء الْعَاكِفُ فِيهِ وَالْبَادِ وَمَن يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُّذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ {٢٥} وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَن لَّا تُشْرِكْ بِي شَيْئاً وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ {٢٦} وَأَذِّن فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالاً

وَعَلَى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِن كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ {٢٧} لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَى مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ {٢٧} ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ {٢٩} ذَلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَّهُ عِندَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ {٣٠} حُنَفَاء لِلَّهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَن يُشْرِكْ بِاللهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاء فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ {٣١} ذَلِكَ وَمَن يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ {٣٢} لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَا إِلَى الْبَيْتِ الْعَتِيقِ {٣٣}

Meali

25. Şüphesiz inkâr edenler, Allah'ın yolundan ve Mescidi Haramdan (insanları) çevirirler. O Mescidi Haram ki, orada oturanlar ve taşradan gelen bütün insanlar için orayı eşit kıldık. Her kim zulümle haktan saparsa, ona acıklı azaptan tattırırız.

26. Hatırla ki, bir zamanlar Kâbe nin yerini İbrahim'e göstermiştik. (Ve ona şöyle demiştik): "Bana hiçbir şeyi ortak koşma ve tavaf edenlere, ayakta duranlara, rükû ve secde edenlere evimi temizle."

27-"İnsanlar için de haccı ilan et, yaya olarak ve zayıf develer üzerinde her türlü uzak yerlerden sana gelsinler.

28. Ki, kendileri için bir takım menfaatlere şahit olsunlar. Ve Allah'ın rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine belli günlerde (kurban günlerinde) O'nun adını ansınlar. İşte onlardan yiyin, hem de dar durumda olanlara yedirin,

29-"Sonra kirlerini giderip temizlensinler. Adaklarını da yerine getirsinler ve o eski evi (Kâbe'yi) tavaf etsinler."

30. İşte kim böyle Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse, Rabbi katında bu onun iyiliğinedir. Size okunup bildirilen hayvanlardan başkaları helal kılındı. O halde o pis putlardan ve yalan sözlerden kaçının.

31. Allah'a ortak koşmaksızın O'nun birliğine yönelin. Kim Allah'a ortak koşarsa sanki gökten düşmüş de kendisini kuş kapıyormuş veya rüzgâr onu uzak bir yere sürüklüyormuş gibidir.

32. İşte kim böyle Allah'ın nişanlarına saygı gösterirse, bu onların kalplerinin takvasındandır.

33. O hayvanlarda belli bir süreye kadar sizin için menfaat vardır. Sonra onların varacakları yer Beyti-Atik (Kâbedir.)

İzahı

25. (Onlar ki inkâr eder, Allah'ın yolundan ve Mescidi-Haramdan insanları çevirirler. O Mescid-i Haram ki orada oturanlar ve taşradan gelenler için onu eşit kıldık. Kim zulümle orada haktan sapmak isterse ona azaptan acıklısını taddırırız.)

Bu ayetlerin yorumunda tefsircilerin farklı yorum ve rivayetleri vardır. Mücahit, Hasanı-Basri ve birçok tefsircilere göre buradaki eşitlik Mekke de ikamet edenlerle taşradan gelenler arasında ki eşitliktir. Bu da Kâbe ye saygı hususunda, tavaf hususunda ve orada namaz kılma hususunda ki eşitliktir. Cübeyr b. Mut'ımden rivayet edilen bir hadise göre Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Ey Abdimenaf oğulları! Şu evi (Kâbe'yi) tavaf eden, geceleyin veya gündüzün namaz kılan hiçbir kimseye engel olmayın." Bu hadisi Tirmizi, Ebu Davud ve Nese-i çıkarmışlardır. Bazılarına göre ise bu eşitlik Mekke de konaklama hususunda ki bir eşitliktir ki, Hazreti Ömer hilafeti zamanında ve hac mevsiminde evlerin kapılarının kilitlenmesini yasaklamıştır. Yani taşradan gelen hacıların misafir olarak kalmaları için evlerin kilitlenmemesini emretmiştir ki, orada kimse dışarıda kalmasın, sıkıntı çekmesin ve hac görevlerini rahatça yapsınlar. Ebu

Hanife de bu görüştedir. Nitekim İbni Abbas, Said b. Cübeyr, Katada ve İbni Zeyd de buradaki eşitliğin hem Kâbe'yi tavafta, hem diğer ibadetlerde ve hem de konaklama hususunda eşit olduklarını söylemişlerdir. Ancak acizane ben birinci görüşte olanların görüşlerinin daha doğru olduğu kanaatindeyim Yani ibadetler hususunda eşit oldukları kanaatindeyim. Yani otelleri kiraya vermek caizdir. Nitekim bu görüş Tavus, Ömer b. Dinar ve Şafi'nin de görüşleridir. Hatta İmamı Şafi şunu da delil getirmektedir. Mekke' nin feth edildiği gün Peygamber (a.s.) "Kim evine girer kapıyı kilitlerse veya kim Ebu Süfyan'ın evine girerse emindir," buyurmuştur. Fakat bana göre İmamı Şafi'in bunu delil göstermesinin konu ile pek alakası yoktur. Çünkü o gün kan dökülmesin diye insanların evine kapanıp çıkmamaları emredilmiştir. Oysa bu farklı bir şeydir, normal hacca gelenler için kapıların açık olup olmaması meselesidir.

Âcizane benim anlayışıma göre o günün şartlarıyla bu günün şartları farklıdır ve bu değişebilir. Onlar belki, Hazreti Ömer'in bu yasaklamasına dayanarak doğru yorumlamış olabilirler, ama bu gün o güne göre şartlar değişmiştir, farklı bir konuma gelmiştir. Çünkü o gün böyle özel oteller yapılmış değildi, taşradan gelen hacıların kalacağı bir yer yoktu ve bunlar Mekke de oturanların evlerinde müsafir kalmak zorunda idiler. Sonra ozaman hacıların sayısı azdı. Belki, yüz binlerle ifade edilirken bu gün hacıların sayısın dört beş milyona ulaşmış. Bu kadar haciyi evlerde müsafir etme imkânı yoktur. Sonra her çeşit insan geliyor, hırlısı, hırsızı oluyor. Ancak devletin imkânları olsa oteller yapıp bedava müsafir etse iyi olur, ama özel otellerin parasız müsafir etmeleri de pek mümkün görülmediğine göre yukarda adi geçen tefsircilerin de dedikleri gibi otelleri kiraya vermek caizdir.

26. (Hatırla ki bir zamanları Kâbe nin yerini İbrahim'e göstermiştik ve ona şöyle demiştik: Bana hiçbir şeyi ortak koşma ve tavaf edenlere, ayakta duranlara, rükû ve secde edenlere evimi temizle.) Yani Hazreti Âdem tarafından, ya da melekler tarafından yapılmış olan Beytü'l-Memur'un Nuh tufanında yedinci kat göğe kaldırılmasiyle yeri belirsiz hale gelmişti İşte o Beytü'l-Memur'un temelleri üzerine Kâbe nin inşasi için yerini gösterdik.

Bazı tefsirciler göre Allah Teâla, bir ruzger göndererek Hazreti İbrakime Kâbe'nin yerini göstermiş, şeklinde yorumlamışlardır. Ama ben bu yorumun doğru olduğu kanaatında değilim. Yani vahyı meleği Cibril dururken ruzgeri

niye göndersin Cibrili göndererek Kâbe nin temellerini göstermiştir ve hazreti İbrahim de o temeller üzerine inşa etmiştir. Evet, Allah (c.c.) İbrahim'e hem Kâbe nin inşasını emretmiştir, hem'de tavaf edenler için, namaz kılan, rükû, secde edenler için temiz tutulmasını ve kendisine şirk koşulmamasını emretmiştir. Burdaki temizlik hem maddi temizliktir hem de manevi temizliktir. Yani Kâbe'yi hem maddi pisliklerden temizle, hem de manevi olan putlardan bu pisliklerden temizle demektir.

27. (Ve insanlar için de haccı ilan et; yaya olarak ve zayıf develer üzerinde her türlü uzak yerlerden sana gelsinler.)

Rivayete göre Hazreti İbrahim şöyle demiş: "Ya Rabbi! Benim sesim insanlara ulaşmaz ki, ben insanları çağırayım." Allah Teâla da: "Ey İbrahim! Çağırması senden duyurması bizden," diye buyurmuş. Bunun üzerine Hazreti İbrahim Kâbe'nin yanında Makamı-İbrahim denen taşın üzerine çıkmış sağa, sola, doğuya batıya doğru yüzünü dönerek elinin parmaklarını kulaklarına koyup şöyle çağırmış "Ey insanlar! Rabbiniz bir ev inşa etti (yani izafi olarak Allah (c.c.) kendisi için bir ev ve sizin için de yöneleceğiniz bir Kıble inşa ettirdi) ve size o evi ziyaret etmenizi emretti, Rabbinizin çağrısına icabet edin." İbrahim'in bu çağrısına ruhlar âleminde "lebbeyk, Allahümme lebbeyk" diye cevap verildi. İşte deniyor ki, ruhlar âleminde bu şekilde cevap vermiş olanlar zamanı gelince de yine "lebbeyk Allahümme lebbeyk" diyerek hac vazifesini ifa etmeye gidiyorlar.

28. Evet, hac için çağır ki, yakından ve uzaktan, binekli ve bineksiz gelsinler: (Çünkü kendileri için bir takım faydalara şahit olsunlar. Ve Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanlar üzerine belli günlerde yani kurban günlerinde O'nun adını ansınlar. İşte o Kurbanlardan hem kendiniz yiyin, hem de dar durumda olanlara yedirin.)

Evet, hacda maddi ve manevi birçok faydalar vardır, işte bu faydalara şahit olmak için gelin Kâbe'yi ziyaret edin. Hac için her çeşit memleketlerden, her çeşit ırktan, dilden, renkten insanların bir araya gelmeleri tanışıp istişarelerde bulunmaları, yardımlaşma dayanışmaları, hatta ticaret yapmaları, kurbanların etlerinden yararlanmaları, hem kendilerinin onlardan yemeleri hem de yoksullara yedirerek sosyal bir yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamak gibi daha başka birçok menfaatler vardır. Uhrevi menfaati ise oraya mahsus olan hac ibadetinin

şartlarına uygun yapılması ve anasından doğduğu gündeki gibi günahlardan arınarak dönmesidir. Yalnız burada bir şeye açıklık getirelim. Bir hacının anasından doğduğu gün günahsız olarak dönebilmesi için Haccı mebrur olması lazımdır. Haccı-mebrur ise riyasız, gösterişsiz, halis bir niyet ve helal para ile gidilmesi lazımdır. Kul hakkıyla, haram para ile hac yapanın hacci mebrur olmaz. Nitekim bir hadiste buyrulduğu gibi haram para ile hacca giden kimse: "Lebbeyk Allahümme lebbeyk dediği zaman Allah (c.c.) buyurur ki, lâ lebbeyk vel haccu merdudun aleyk." Yani: "Emret Allah'ım emrine hazırım dediği zaman Cenab-ı Hak buyurur ki, ben senin haccını kabul etmeye hazır değilim ve haccın senin aleyhine reddedilmiştir."

29. Evet, kurbanları kestikten: (Sonra kirlerini giderip temizlesinler.) Yani Kurban kesildikten sonra tırnak kessin, saçları kessin, ya da kısaltsın ve vucudundaki diğer temizlikleri yapsın: (Adakları varsa onları da yerine getirsinler ve Beyti Atîk'i tavaf etsinler.) Yani Nuh tufanında yedinci göğe kaldırılmış olan sembolik olarak Allah'ın evi denen eski evin yerine inşa edilmiş olan Allah'ın evi Kâbe'yi tavaf etsinler.

30. (Her kim Allah'ın yasaklarına saygı gösterirse Rabbi katında onun iyiliğinedir.) Yani ihram yasaklarına ve diğer yasaklara kim riayet ederse kendi lehine Rabbi katında sevap kazanmış, mükâfat almış olur. (Size okunup haram kılınmış hayvanlardan başka diğer hayvanlar helal kılınmıştır. O halde o pis putlardan ve yalan sözden sakının.) Yani Mâide suresinin 103. ayetinde putlar adına adayıp kesilen hayvanlar haram kılınmış ve yasaklanmıştır. Bunlar Allah'a iftira edilen yalanlardır. Artık bu çirkin, uydurma ve yalan inançlardan vazgeçin. Yine Mâide sûresinin 3. ayetinde size haram kılınmış olan hayvanların dışındakiler size helal kılınmıştır. O halde cahiliye adetlerinden olan bu tür putlar adına emekli edilip etlerini kendilerine haram sayanlar gibi yapmayın, o kötü âdetler artık cahiliye döneminde kaldı. Yani bu ayette şu ifade edilmektedir. Adaklarınızı yerine getirin, ama bu cahiliye adetlerindeki gibi kendilerine haram sayanların saydıkları gibi yapmayın, o pis putlar adına uydurulmuş yalanlardan kaçının.

31. (Allah'a ortak koşmaksızın O'nun birliğine yönelin. Kim Allah'a ortak koşarsa sanki gökten düşmüş de kendisini kuş kapıyormuş ve rüzgâr onu uzak bir yere sürüklüyormuş gibidir.) Yani Allah'a ortak koşan kimse, Allah'ın emniyet

ve güvencesinden uzak, gökten düşmüş ve kuş kapmış yahut rüzgâr önüne katmış uzak bir yere savurmuş gibi tehlikededir. Onun hiçbir güvence ve dayanağı yoktur. İşte Allah'ın birliğine inanmayıp O'na ortak koşanların önüne insan şeytanları ve cin şeytanları çıkar sanki gökten düşen bir şeyi kuş kapar gibi onları kaparlar. Yahut da esen bir rüzgârın savurduğu gibi rastgele savurur ve sürükler dururlar. Bu şeytanlar o insanlara hiçbir emniyet ve güven veremezler.

32. (İşte kim böyle Allah'ın nişanlarına hürmet eder, saygı gösterirse, bu kalbin takvasındandır.) Yani Allah'ın işaretlediği bütün helal ve haram sınırlarına riayet eder, haccın farzlarına, vaciplerine sünnetlerine adaplarına, ihram yasaklarına vesaire teferruatına riayet ederse, bunlar o kişilerin kalpten takva sahipleri olduğunu gösterir. Kalpten takva olmayan, görünüşte takva gibi olsa da o riya olur ki riya küçük şirktir ve gösteriş için yapılan hiçbir ibadet de kabul olmaz.

33. Allah'ın nişanlarından biride kurbanlık için nişanlanmış süslenmiş hayvanlardır ki, işte bu havyanlarda da: (Sizin için belli bir süreye kadar faydalar vardır.) Yani bu nişanladığınız kurbanlar kesileceği zamana kadar binilecek olanlarına binerek, sağılan cinsten ise sağıp sütünden faydalanmak, kesilince de etlerinden faydalanmak vardır: (Sonra onların varacakları yer Beyti Atîktir.) Yani kurbanlık için nişanlanmış hayvanların varıp kesileceği yer Kâbe'nin yakınındaki Minadır, orada kesilecektir.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكاً لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَلَى مَا رَزَقَهُم مِّن بَهِيمَةِ الأَنْعَامِ فَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ {٣٤} الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَالصَّابِرِينَ عَلَى مَا أَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلَاةِ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ {٣٥} وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُم مِّن شَعَائِرِ اللهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللهِ عَلَيْهَا صَوَافَّ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {٣٦} لَن

يَنَالَ اللَّهَ لُحُومُهَا وَلَا دِمَاؤُهَا وَلَكِن يَنَالُهُ التَّقْوَى مِنكُمْ كَذَلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَبَشِّرِ الْمُحْسِنِينَ {٣٧}

Meali

34. Her ümmet için rızık olarak verilmiş dört ayaklı hayvanlar üzerine Allah'ın adı anılsın diye kurban ibadetini meşru kıldık. Sizin ilahınız bir olan ilahtır, öyle ise O'na teslim olun. Ve o alçak gönüllü insanları müjdele.

35. O alçak gönüllüler ki Allah, anıldığı zaman kalpleri titrer ve kendilerine isabet eden (musibetlere) sabreder, namazı devamlı kılarlar ve verdiğimiz rızıklardan infak ederler.

36. Biz o kurbanlık develeri de size Allah'ın nişanlarından kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. Onların üça yağı yere basmıştır ki önden sağ ayağı bağlı hafifçe yere basmış ayakta iken Allah'ın adını üzerlerine anın, (yani besmele ile kesin) yere düşünce de onlardan yiyin, isteyen kimseye de istemeyene de ondan yedirin. Şükredesiniz diye onları böylece sizin emrinize amade kıldık.

37. Onların ne etleri, ne de kanları Allah'a ulaşır. Ancak sizden O'na takvanız ulaşır. Sizi doğru yola iletmek üzere Allah'ı büyüklediğiniz (tekbir getirdiğiniz) için (bu hayvanlar sizin emrinize) verilmiştir. (Ey Muhammed') iyileri müjdele.

İzahı

34-35. Bu ayette her ümmete kurban kesmenin meşru kılındığı bildirilmektedir. Yani hak din olan tevhid dininden olan bütün ümmetlere, topluluklara kurban kesmek meşru kılınmıştır. Belki âdetler farklı olsa da bütün ümmetlerde kurban kesme olayı vardır. Bu kurbanların meşru olmasının sebebi çünkü hem kurbanları keserken (Bismillahi-Allahu-Ekber) diyerek Allah'ın adını ansınlar, O'nun adını ululasınlar, hem de kendilerine rızık olarak verilen bu kurbanların etlerinden, yesinler ve yedirsinler. (Çünkü sizin ilahınız bir olan ilah'tır. Öyle ise ona teslim olun.) Yani geçmişteki inanan ümmetlerle sizin Tanrınız aynı olan tek bir

Tanrıdır. Kurban onlara nasıl meşru kılınmıştı ise size de ayni şekilde meşru kılındı, öyle ise siz de O, bir olan Allah'a teslim olun, emrolunduğunuzu yerine getirin. Ey Muhammed! Sen de: (Artık o alçak gönüllü, itaatkâr Müslümanları müjdele. –Onlar ki, Allah, anıldığı zaman kalpleri titrer, başlarına gelen musibetlere sabreder, namazı devamlı kılar ve verdiğimiz rızıklardan infak ederler.) İşte o müjdelenen müminlerin sıfatları bunlardır ve bu yapılanlar da onların samimiyetlerinin ölçüsüdür.

36. Bu ayette de büyük baş hayvanların kurban edilmesinden ve o hayvanların nasıl boğazlanacağından, kesilirken Allah'ın adının anılmasından bahsedilmektedir. Kesilip yere düştükten sonra da hem kendilerinin, yiyebilecekleri, hem de isteyen ve istemeyen herkese yedirecekleri ve Allah'ın verdiği bu nimetlere karşı da şükretmelerinin gerektiği beyan edilmektedir.

Büdne: Bedenenin çoğuludur. Yani kurban için boğazlanan develer demektir. Savâf: Devenin iki arka ayağı bir de öndeki sol ayağı sıralanmış vaziyette yere basmış ve ön sol ayağı de bağlanmış ve hafifçe tırnağı üzerine basmış vaziyette ayakta Allah'ın adını anarak boğazlamaktır. (kâni-ı) ifadesi kanaatkâr olup, istemeyen, dilenmeyen yoksullardır ki, kurban etlerinden onlara da yedirin, demektir. (Mû'tar) ise, isteyen, dilenen demektir ki, ister dilensin, ister kanaatkâr olup dilenmesin, hem kendiniz kestiğiniz kurban etlerinden yiyin, hem de bunlara yedirin, verin, demektir.

37. Bu ayette ise kesilen kurbanların ne etlerinin ve ne de kanlarının Allah katına yükselmediği, ancak Allah'a itaat ederek kurban kesenlerin bu takvalarının Allah katına yükseleceği ifade edilmektedir. Yani kestiğiniz kurbanların etlerinden sizler ve yoksullar yararlanacaktır, hâşa Allah'a onlardan bir şey gitmeyecek, O'nun hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Ama sizin Allah'a itaat edip onun emirlerini yerine getirmenizde ki sadakatiniz, Allah rızası için malınızı feda etmenizdeki takvanız Allah katına ulaşacaktır. Ve O, size bu yaptığınız ibadetin sevabını ve mükâfatını verecektir.

إِنَّ اللهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ
كَفُورٍ {٣٨} أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللهَ عَلَى

نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ {٣٩} الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ بِغَيْرِ حَقٍّ
إِلَّا أَن يَقُولُوا رَبُّنَا اللهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ
لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللهِ
كَثِيراً وَلَيَنصُرَنَّ اللهُ مَن يَنصُرُهُ إِنَّ اللهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ {٤٠} الَّذِينَ
إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا
بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ {٤١}

Meali

38. Şüphesiz ki, Allah, inananları savunur. Çünkü hain ve nankörleri hiç sevmez.

39. Onlar ki, zulme uğramaları sebebiyle kendilerine savaş izni verildi. Şüphesiz ki Allah, onlara yardım etmeye elbette kadirdir.

40. Onlar ki Rabbimiz ancak Allah'tır demelerinden başka bir sebep olmaksızın haksız yere yurtlarından çıkarılmışlardır. Eğer Allah, insanların bir kısmını diğerleriyle def etmeseydi, Manastırlar, Kiliseler, Havralar ve içinde Allah'ın adı çokça anılan Mescitler elbette yıkılırdı. Şüphesiz ki, Allah, kendi dinine yardım edene, yardım edecektir. Şüphesiz ki Allah, çok güçlü, her şeye galiptir.

41. Onlar ki, eğer yeryüzünde kendilerine iktidar versek namazı tam kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emreder kötülüğü men ederler. Ve bütün işlerin sonucu Allah'a aittir.

İzahı

38. (Şüphesiz ki, Allah, samimi olan müminleri kâfirlere karşı savunur.) Onlara yardım eder, düşmanlarına mani olur ve mağlup eder: (Şüphesiz ki Allah, hiçbir hain ve nankör olan kimseyi sevmez.) O'nun dinine ve O'nun nimetlerine karşı hıyanet içinde bulunan ve nankörlük edenleri hiçbir zaman sevmez.

39. Bu ayette de Allah Teâla, Mekke de zulme uğrayan, yurtlarından çıkarılıp hicrete zorlanan müminlerin kâfirlere karşı savaşmalarına izin verdiğini ve onlara elbette yardım edeceğini ve buna elbette kadir olduğunu ifade etmektedir.

40. Yurtlarından çıkarılan müminlerin hiçbir suçları yoktu, sadece: (Rabbimiz Allah'tır, demeleriydi. Eğer Allah, insanların bir kısmı ile diğerlerini defetmeseydi, Manastırları, Kiliseleri, Havraları ve Allah'ın adının çok anıldığı Mescitleri elbette yıkılırdı.) Yani Allah Teâlâ her peygamberin dönemindeki azgın ve zalimlerin karşısına başka bir gücü çıkarmasaydı, o zalimler bütün bu ibadet yerlerini, mabetleri yıkarlardı ve o peygamberlerin şeriatlarını yok ederlerdi. (Allah'ın dinine yardım edenlere elbette Allah, yardım eder. Şüphesiz ki, Allah çok güçlü ve her şeye galiptir.) Evet, Allah (c.c.) işte bu mabetlerin yıkılmaması için o zalimlere karşı savaşa izin vermiş ve Allah'ın dininde o peygamberlere yardım edenlere Allah da yardım etmiş ve onlara galip kıldığı gibi bu ümmeti de onlara galip kılalacaktır.

41. Bu ayette de yeryüzünde iktidar sahibi olan müminlerin ancak namazlarını tam olarak kılabilecekleri, zekâtlarını tam olarak verebilecekleri, iyiliği ancak o zaman emredip, kötülüklere mani olabilecekleri ve sonucun da muttakilerin zaferi olacağı beyan edilmektedir.

İktidar sahibi olmayan, başkalarının tahakkümü altında olan Müslümanlar, hiçbir vazifelerini tam yapamazlar. Bu gün bunun örnekleri çok açık ve net olarak görülmektedir. Çünkü zalimler sana ne kadar izin verirlerse o kadar Müslümansın, o kadar ibadetini yapabilirsin. Hele İslamın hâkim olmadığı yerde kimseye şunları yap, şunları da yapma diye bir müdahalede bulunamazsın. Bilakis hemen sana müdahalede bulunurlar. Onların zihniyete göre herkes hürdür, istediğini yapabilir, sen hiç kimseye karışamazsın, telkinde bulunamazsın.

وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ {٤٢}
وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ {٤٣} وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ
مُوسَى فَأَمْلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ {٤٤}
فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى

عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ {٤٥} أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي
الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا
فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَكِن تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ
{٤٦} وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَن يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ
يَوْماً عِندَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ {٤٧} وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ
أَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ أَخَذْتُهَا وَإِلَيَّ الْمَصِيرُ {٤٨}

Meali

42-43. (Ey Muhammed!) Eğer seni yalanlıyorlarsa bil ki, onlardan önce Nuh kavmi, Ad kavmi ve Semud kavmi de yalanlamıştı. –İbrahim'in kavmi de, Lut kavmi de yalanladı.

44. (Şuayb'in kavmi) Medyen halkı da yalanladı, Musa da yalanlandı. Ben de o kâfirlere mühlet verdim, sonra da onları yakaladım, inkâr etmek nasılmış, bilsinler.

45. Nice memleketler vardır ki zulmederlerken, biz onları helâk ettik. Artık damları çökmüş duvarları üzerlerine yıkılmıştır. Nice kuyularla birlikte bomboş yüksek saraylar bırakılmıştır.

46. Yeryüzünde hiç dolaşmıyorlar mı? Ki, akıl edecek kalpleri, işitecek kulakları, olsun. Gerçek şudur ki, onların gören gözleri kör olmaz, lakin göğüslerindeki kalp gözleri kör olur.

47. Bir de senden azabı acele istiyorlar, elbette Allah, sözünden caymaz. Bununla beraber Rabbin katında bir gün sizin sayar olduğunuz bin yıl gibidir.

48. Nice memleket halkları vardır ki, zalim oldukları halde onlara mühlet verdik, sonra da onları yakaladık ve dönüş ancak banadır.

İzahı

42-44. Bu ayetlerde Nuh, Ad, Semud, İbrahim, Lut, Şuayb ve Musa (a.s.) gibi bütün bu peygamberlerin kavimleri kendilerini yalanladıkları gibi Peygamber

(a.s.)'ın da yalanlandığı ve bundan dolayı üzülmemesi gerektiği haber verilmekte ve teselli edilmektedir. Çünkü bunların her birine belli bir süre için mühlet verilip sonra hepsini Allah Teâla, yakaladığı gibi Peygambere karşı gelen bu azgınların da zamanları gelince yakalanacakları ve hak ettikleri cezalarının verileceği muhakkaktır.

45. Evet, ey Muhammed! Senden önce: (Nice memleketler vardı ki, halkları zulüm ederlerken biz onları helâk ettik. Artık damları çökmüş, duvarları yıkılmıştır. Yine nice kuyularla birlikte bomboş kalmış yüksek saraylar terk edilmiştir.) İşte bütün bunlar birer ibrettir. Geçmişteki zalimlerin evlerinin başlarına nasıl yıkıldığı, taşların kovuğunda yaptıkları saraylarının nasıl bomboş kaldığı gerçekten ibret alınacak, dersler çıkarılacak hadiselerdir. Bilhassa Salih (a.s.)'ın kavmi olan Semud kavminin Yemende ki saraylarının yanlarındaki kuyularla beraber nasıl bomboş kaldığına işaret edilerek ibret alınması gerektiği ifade edilmektedir.

46. Peki, bu müşrikler hiç: (Yeryüzünde dolaşmıyorlar mı ki, akıl edecek kalpleri, işitecek kulakları olsun?) Yani yeryüzünde dolaşıp bunları görüp anlayacakları bir kalp gözleri ve kitaplardan okunanları duyacak kulakları yok mu ki, böyle körü-körüne sapıklık içinde yuvarlanıp gidiyorlar? (Gerçek şudur ki esasen onların gören gözleri kör değil, kör olan onların gönül gözleridir.) Gönül gözleri çalışmaz, görmez hale gelmiştir, onun için gerçekleri göremez ve duyamazlar. Maddeyi gören göz hayvanlarda da vardır, onlar da önlerini görürler, otlağı görürler, gidip otlar, suyu görüp gidip suyu içerler ama, o otlağı ve suyu kimin yaratıp onların hizmetine sunduğunu düşünemez, teşekkür etmesini bilemezler. İşte kalp gözleri kör olanlar da bu hayvanlardan farklı değillerdir. Allah'ın verdiği envai çeşit nimetleri yerler, envai çeşit içecekleri içerler, ama onları kendilerine veren yaratıcıyı tanımaz, O'na teşekkür etmez, kulluğun gereğini yerine getirip O'na secde etmez, O'na ibadet etmezler. Bunlar o hayvanlardan daha da aşağıdırlar. Çünkü hayvanların düşünüp anlama kabiliyetleri yoktur ama insana Allah, böyle bir kabiliyet vermesine rağmen, akıl vermesine rağmen o aklı sadece midesi için dünyalık şeylerde kullanır. Fakat başka hiçbir şeye kafa yormaz, düşünmez, akılsızca çocukça hayvanca işler yapar.

47. Ey Muhammed! Bu kör, sağır, dilsiz ve kalpsiz zalimler birde: (Senden azabı acele istiyorlar.) İnkâr ederek ve alay ederek, nerde o azap? diyerek onu

acele ediyorlar. Onlara de ki: (Allah, sözünden elbette caymaz,) o size vadedilen azabın zamanı gelince elbette onu yerine getirecektir: (Bununla beraber Rabbin katında bir gün, sizin sayar olduğunuz şu günlerle bin yıldır.)

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Nadir b. Haris ve onun gibi bazı kimseler Peygamber (a.s.)'dan azabı acele istemişler, hani nerde o azap göndersene? diyerek onunla alay etmişler. Allah, onların hemen acele ettiği azabı göndermeye elbette kadirdir ama, o her şeye bir ecel, bir zaman takdir etmiştir, o tekdir ettiği zamanı beklemektedir. Oysa o çok da uzak değildir, çok çabuk gelip geçer. Çünkü bu dünya günlerinin bin yılı ahretin bir günü gibidir. Ona göre bunlar bir kaç saat bile değil, dakika bile değil, belki bir kaç saniye kadar yaşayacaklardır. Hepsi bu kadardır, o saniyeler bitecek ve onların acele ettikleri azap başlarına elbette gelecektir.

48. Bunlar gibi azmış: (Nice memleket halkları vardı ki, zalim oldukları halde onlara mühlet verdik, sonra da onları yakalayıverdik ve dönüş de banadır.) Kaçacağınız bir yer yoktur. Size de biraz mühlet verip sonra yakalayacağız, nereye kaçacaksınız bakalım! Kaçacağınız hiçbir yer yoktur, eninde sonunda bana döneceksiniz, hepinizin hesabını göreceğim.

قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّمَا أَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ {٤٩} فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ {٥٠} وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ {٥١}

Meali

49. (Ey Muhammed!) De ki: "Ey insanlar! Ben size ancak açık bir uyarıcıyım.

50. İşte iman edip salih amel işleyenler için hem bir bağış hem de şerefli bir rızık vardır.

51. Ayetlerimizi (inkâr) için birbirlerini ezip geçerek koşanlara gelince, işte onlar cehennem arkadaşlarıdır.

İzahı

49. Evet, alay ederek azabı inkâr edip acele edenlere: (De ki, ey insanlar! Ben ancak sizi Allah'ın azabıyla açıkça uyarıcıyım.) Ben size bunu haber verebilirim, azabın ne zaman geleceğini ise Rabbim bilir.

50-51. İşte benim size haber verdiğim şudur. (İman edip salih amel işleyenler için hem bir bağış, hem de şerefli ve bereketli bir rızık vardır.) Yani benim görevim onlara cennette bitmeyen, tükenmeyen ve şerefli rızıklar olduğunu müjdelemek, inkâr edenlere de azabı haber vermektir. –(İşte ayetlerimizi inkâr için adeta birbirlerini ezip geçerek koşanlara gelince işte onlar da cehennem arkadaşlarıdır) ki, ben bununla sizi uyarmak için gönderilmiş ve görevlendirilmiş bir Peygamberim.

وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا إِذَا تَمَنَّى أَلْقَى
الشَّيْطَانُ فِي أُمْنِيَّتِهِ فَيَنسَخُ اللَّهُ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللَّهُ
آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {٥٢} لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً
لِّلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي
شِقَاقٍ بَعِيدٍ {٥٣} وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن
رَّبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَإِنَّ اللَّهَ لَهَادِ الَّذِينَ آمَنُوا
إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {٥٤} وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِّنْهُ
حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ {٥٥}

Meali

52. (Ey Muhammed!) Biz senden önce hiçbir Resul ve Nebi göndermedik ki o bir temennide bulunduğunda şeytan onun diline bir şey katmasın. Ne var ki, Allah, şeytanın katacağı şeyi iptal eder, sonra Allah ayetlerini sağlam olarak yerleştirir. Allah, her şeyi hakkiyle bilen, hükmedendir.

53. (Allah, böyle yapar ki) şeytanın attığını kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaşmışlar için bir imtihan yapsın; zalimler derin bir ayrılık içindedirler.

54. de kendilerine ilim verilmiş olanlar Kur'an'ın Rabbinden gelen bir gerçek olduğunu bilsinler ve ona iman etsinler; böylece O'na saygı duysunlar. Şüphesiz ki Allah, inananları doğruya erdirir.

55. İnkâr edenler de kendilerine kıyamet ansızın gelince yahut o kısır (hayırsız) günün azabı kendilerine gelinceye kadar o (Kur'an'dan) ötürü kuşku içinde devam ederler.

İzahı

52. Bu ayetin manasında bir hayli ihtilaf edilmiş ve yorumlar yapılmıştır. Birinci yorum ve ihtilaf Resul ve Nebi hakkındadır. Bazılarına göre Resul kendilerine kitap verilen peygamberler, Nebi ise kendilerine kitap verilmeyen ve kendinden önceki peygamberin kitabına, şeriatına davetçi olan peygamberlerdir. Bazılarına göre Resul belli bir yere görevlendirilmiş peygamberdir ki, ister kendisine kitap verilsin ister verilmesin. Nitekim Meryem sûresinin 54. ayetinde: (İsmail hem Resul, hem de Nebidir,) buyrulmaktadır. Oysa İsmail (a.s.)'a kitap verilmemiştir. Ama hicaz bölgesine peygamber olarak gönderilmiştir. Yine bazılarına göre sade Nebi olan peygamberler belli bir yere peygamber olarak gönderilmemiş sadece kendinden önceki peygamberin şeriatına davetçi gönderilmiştir. Fakat acizane ben bu yorumlara katılmıyorum ve Meryem sûresinin 54. ayetinde bu konuyu daha geniş bir şekilde açıkladım lütfen oraya bakınız.

İkinci ihtilaf konusu ise "Karanik" olayıdır ki Peygamber (a.s.) Necim sûresinin 19-20. ayetlerini okurken şeytan onun dilini kaydırmıştır. Yani bu ayetlerde müşriklerin putlarının adları geçerken şeytan Peygamber (a.s.)'ın dilini kaydırarak bunların şefaati umulur gibi bir dil sürçmesi olmuştur.

İşte bu olay hakkında Ulama ihtilaf edip farklı görüş ve yorumlarda bulunmuşlardı. Fakat bu konu ile ilgili en geniş ve kapsamlı olan rivayet İbni Ebi Hatem'in rivayetidir. Bu zat rivayetinde diyor ki, bana Kûfe'li Ebu Musa söyledi, ona da İshak b. Muhammed, o da Fuleyh b. Muhammedden rivayet etmiştir ki, ona da Ukba b. Musa, ona da İbni Şibah nakletmiştir. Ve demiştir ki, Necim suresi indiği zaman müşrikler diyorlardı ki: Şayet şu adam (Muhammed

(a.s.)) bizim Tanrılarımızı iyilikle ansa, biz de onu ve arkadaşlarını kabul ederdik. Fakat o kendi dinine karşı olan Yahudi ve Hıristiyanlara, bizim Tanrılarımıza karşı çıkıp inkâr ettiği ve kötü sözler söylediği kadar muhalefet etmiyor, dediler. Peygamberimiz ise müşriklerin kendisini yalanlayıp eziyet ettiklerinden dolayı çok sıkıntı çekmiş, onların böyle sapıklık içerisizde ısrarlarından çok üzülmüş ve bunun için onların hidayetini içtenlikle temenni edip duruyordu. İşte necim sûresindeki şu ayetler indirilmiş oldu. (Ey kâfirler! Lat, Uzza –Ve bunlardan başka üçüncüleri olan Menat'ın da ne olduğunu söyler misiniz? –Demek erkeler sizin de dişiler Allah'ın mı?) İşta Peygamberimiz bu ayetleri okurken şeytan vesvese vererek Peygamberimizin dilini kaydırmış: "Bunlar yüce putlar ve onların şefaatleri elbette umulur," diyerek dil sürçmesi olmuş. İşte bunu duyan bütün müşrikler dillerine dolayarak Muhammed eski dinine dönmüş, putlarımızın şefaatini kabul etmiş, diyerek şayia etmişler. Peygamberimiz de bu sözleri reddedip hemen Allah'a secde etmiş, müşrikler de putlarına secde ettiğini zannederek hepsi onunla beraber secde etmişler. Müşriklerin elebaşlarından olan Muğire b. Velid de bir avuç toprak alıp onun üzerine secde etmiş ve bu olaya hem müşrikler ve hem de Müslümanlar hayret etmişler. Müşrikler şeytanın vesvesesi ile bu kelimeleri duyarak, Müslümanlar ise böyle bir şeyi Peygamber (a.s.)'dan duymadıkları için hayret etmişler. Şeytanın vesvesesi ile Peygamber (a.s.)'ın dili kaydırılarak bunu söylemesiyle müşrikler zannetmişler ki, putlarımızın şefaatini kabul etti. Hatta bu olay Habeşistan kadar ulaşmış oraya hicret eden Müslümanlardan Osman b. Mazun ve arkadaşları, bütün Mekkelilerin Müslüman oldukları, Peygamberle birlikte namaz kıldıkları haberi ulaşmış ve Habeşistan'dan dönmüşler. İşte bu olay üzerine Allah Teâla, bunun yalan olduğunu şeytanın bir iftirası olduğunu bildirerek şöyle buyurmuştur. (İşte Allah şeytanın katacağı şeyi iptal eder kendi ayetlerini sağlamlaştırarak yerleştirir ve Allah, her şeyi hakkiyle bilen, hükmedendir.)

İbni Abbas'tan ve daha başkalarından rivayetler de vardır ki bunların zayıf ve hatta uydurma olduğunu söyleyenler de vardır. Mesela onlardan biri Beğavi'dir. Ona göre Peygamberler masumdurlar, onlardan böyle bir hata olması mümkün değildir. Bu olay olsa-olsa Peygamberimizin ağzından böyle bir söz çıkmadığı halde şeytan müşriklere böyle bir şey fısıldamış ve bunu da Peygamberimize mal ederek şayia etmişlerdir.

Şimdi birçok âlimler bu rivayetlerin hadis kaynaklarında olmadığını veya varsa da hadislerin ravilerinin zincirleme olarak Peygamberimize ulaşmadığını iddia ederek ayeti tevil etmektedirler. Fakat Buhari, İbni Abbas'ın bu ayette geçen (fî ümniyyeti) kelimesini şöyle tefsir ettiğini rivayet etmiştir. Peygamber (a.s.) konuşurken: (Şeytan onun sözüne karışmış, bunun üzerine Allah (c.c.) şeytanın söylediğini iptal etmiş, kendi ayetlerini de muhkem kılmıştır.)

Mücahit, (iza temennâ) kelimesini söylemek olarak yorumlamış, yani temenna, söyledi anlamına gelmektedir. (Fî ümniyyeti) kelimesini ise okuma manasına geldiğini söyleyerek tefsir etmiştir. Yani peygamber bir şey konuşurken şeytan kendinden ona bir şey okumuştur. İbni Cerir ise tam tersine (temennâ) kelimesini okuma olarak tefsir etmiş ve iyi bir tevilin de böyle olduğunu söylemiştir.Yani o zaman da mana şöyledir. Peygamber okuduğu zaman şeytan bir şey konuşarak ona katmak istemiştir.

Âcizane benim anlayışıma göre ise (temennâ) bir şeyi arzu etmek, (ümniyye) de herhangi bir şeyi kalpte kurgulamaktır. Yani Peygamberler hangi şeyi şiddetle arzu edip istese ve onu kalbinde kurgulasa, şeytan ona mutlaka kendinden bir şey karıştırmak istemiştir. Hal bu ki, bazı âlimler: Peygamberler masumdur, onlardan böyle bir hatanın mümkün olmadığını, bunu şeytan müşriklere fısıldamış diyerek, hadislerin sahih olmadığını, hatta uydurma olduğunu ileri sürerek ayeti tevil etmişlerdir. Fakat bana göre bu olay Peygamberlerin masumiyetine aykırı falan değildir. Masumiyet zaten bir hataya düşmekten korumaktır, peygamberlerin bir anlık yanılmalarını düzelterek o hatadan korumaktır. Bunun Kur'an da birçok örnekleri vardır. Mesela İsra sûresinin 73. ayetinde: (Az kaldı ki, müşrikler sana vahyettiğimizin hilafına bize yalan iftira ettirerek fitneye düşüreceklerdi,) buyruluyor. Yine Ümmi Mektum, müşriklerin istememesine rağmen Peygamber (a.s.)'ın yanına geldiğinde ona karşı yüzünü ekşitmesinden ve bu hatasından dolayı Allah Teâlâ Peygamber (a.s.)'ı uyardı. Vesaire buna benzer ayetler vardır.

Şimdi hadisler sahihtir, değildir, uydurmadır, şudur budur yorumunu bir tarafa bırakalım. Fakat ayette çok açık ve net olarak bir ifade vardır. (Senden önce hiçbir Resul ve Nebi göndermedik ki, bir temennide bulunduğunda, onun kurguladığına şeytan bir şey katmasın.) Demek şeytan bütün peygamberlerin arzu edip istediği ve kalbinde kurguladığı bir şeyi söylemek isterken şeytan vesvese

vererek ona bir şey karıştırmak istemiştir, ama neticede Allah (c.c.) şeytanın katmak istediğini ayırtlamış, silmiş ve kendi ayetlerini hâkim kılmıştır.

Sonuç olara özetle bu olaydan benim anladığım şudur. Peygamber (a.s.) müşriklerin kendisine eziyet etmelerine karşı, onların sapıklık ve inatlarına karşı üzülüp onların bu hallerinden kurtulmalarını şiddetle istiyor ve bunların kurtuluşunu kalbinde kurgulayıp arzu ettiği sırada Necim suresindeki şu ayetleri okundu. (Gördünüz mü? Lat ve Uzza'yı –Ve diğer üçüncüsü olan Menatı! –Demek erkek size, dişi de O'na öyle mi? –Bu ne kötü bir taksimdir.) Yani müşriklerin erkek çocukları olunca seviniyor ve onları kendilerine yakıştırıyorlar. Kız çocukları olunca da onlardan hoşlanmadıkları için melekleri hâşâ Allah'ın kızları diye yakıştırıyorlar. Yanı Cenab-ı Hak müşriklerin bu tutumlarını sorgulayarak sizin Tanrılarınız Lat, Uzza ve diğer üçüncüsü olan Menat'mı size bu taksimatı yaptırıyor? Bunu demek isterken, işte bu ayetler okunduğu sırada müşrikler kendi putlarının adı zikredildiği esnada belki de içlerinden biri şeytanın dürtüsüyle evet bunların şefaati umulur demiş olabilir ki, Peygamber (a.s.) da bunu reddetme anlamında Allah'a secde etmek için yere kapanıyor. Müşrikler de kendi putlarının şefaatini kabul etti zannederek hepsi secdeye kapanıyorlar. Ve ondan sonra da Muhammed bizim Tanrılarımızın şefaatini kabul etti diye şayia ediyorlar. Belki burada kasdedilen şu da olabilir. Şeytanın kendinden bir şey katması demek, müşriklerin böyle bir şeyi ortaya atmalarından dolayı şeytanın da istek ve arzusunun yerine gelmesi şeklinde de olmuş olabilir. Yanı Necim suresinde ki bu ayetler okunurken müşriklerden biri putlarının şefaatlarının umulduğunu fısıldamasıyle, bu şayıayı yaymalarına şeytan da arzusuna olaşmış olur. İşte Allah Teâlâ da şeytanın kendinden bir şey sokuşturmasını yalanlayıp yüzlerce ayetlerle putların hiçbir şey ellerinden gelmediğini ve onların asla kimseye şefaat edemeyeceğini bildirerek şeytanın veya şeytan kılıklı insanların sokuşturmak istediği bu batıl sözleri iptal ederek kendi ayetlerini muhkemleştirmiştir. İşte bana göre meselenin aslı budur. Çünkü şeytanın işi budur, belki vahye bir yerden bir şey sokuşturabilir miyim diye uğraşır, ama onun karşısında muhalefet etmek istediği Allah (c.c.) vardır. O'na asla gücü yetmez ve Allah (c.c.) daima şeytanın oyunlarını bozar ve kendi istediğini yapar.

53-54. Peki, bu olayın sebebi nedir? Yani şeytanın böyle bir şeyi karıştırmasının sebebi nedir, Allah Teâla, şeytana bu fırsatı neden vermiştir? (Çünkü

şeytanın attığı "karıştırdığı," kalplerinde hastalık olanlar ve kalpleri katılaşmış olanlar için bir fitne "imtihan" olsun diye.) Yani kalplerinde şüphe olanlarla olmayanlar ortaya çıksın diye Allah Teâla şeytanın böyle bir sözü karıştırmasına izin vermiştir. (İşte bu zalimler uzak bir ayrılık içerisindedirler.) Çünkü bu olayı çarptırarak haktan uzak bir ayrılık içinde olanlar, kalplerinde inanç şüphesi olanlar ve kalpleri katılaşmış olanlar derin bir ayrılık içerisinde oldukları için bundan yarar umarlar. Oysa Allah (c.c.) kalpleri hasta olan inkâr edenleri böyle denemek için: –(Hem de bunun Rabbinden bir hakikat olduğunu ilim sahipleri bilsinler diye) şeytana bu fırsat verilmiştir.Yani ilim sahipleri de bilsinler ki, Kur'an'a bir şey katmak isteyenlere Allah (c.c.) müsaade etmeyecektir, onun katmak istediğini silip süpürüp çürütecek, kendi ayetlerini koruyacaktır. İşte insanlar bu Kur'an'ın hak olduğuna: (İman etsinler; böylece kalpleri tatmin olsun ve ona saygı duysunlar) ki, Allah, şeytanın karıştırmak istediğini silip süpürdü ve kendi ayetlerini koruyup, kararlaştırdı. Ayetin işaret ettiği bu nokta çok önemlidir. Çünkü Allah Kur'an'ı koruyacağını, ona kimsenin ilave etmesine, ya da eksiltmesine asla müsaade etmeyeceğini beyan etmektedir. (Şüphesiz ki Allah, müminleri doğruya ulaştırır.) Onlar böyle şeytani vesveselerle, oyunlarla haktan ve doğrudan ayrılmazlar. –Fakat: (İnkâr edenler de kendilerine kıyamet ansızın gelince yahut o kısır ve hayırsız günün azabı gelene kadar o Kur'an'a karşı kuşku içinde olacaklardır.) Yani hidayete ermiş olan samimi Müslümanlar şeytanın böyle Kur'an'a bir şeyler karıştırmaya çalışanların sözlerine itibar etmezken kalplerinde şüphe hastalığı olan ve inkârcı kâfirler azap kendilerine gelene kadar, Kur'an'a hep böyle kuşku ile bakarlar. Bundan dolayıda böyle bir fitne çıkmasını beklerle, ya da çıkarırlar ki, batıla inansın, ya da inandırsınlar.

Evet, işte birçok tefsirlerde gecen Garenik olayı budur. Peki, Garenik nedir ve bu olayın Garanikle ilgisi nedir? Garenik, ya da Gurnik beyaz kuş, beyaz tenli güzel delikanlı gibi anlamlara gelmektedir ki, Araplar beyaz taştan yaptıkları putları beyaz tenli kızlar şeklinde meleklere ve kuşlara benzettikleri için putlara bu adı vermişlerdir. İşte güya Peygamber (a.s.) da bu putların şefaati umulur, demiş, diyerek müşrikler kendi-kendilerince böyle bir şey uydurup şayia çıkarmış ve yaymışlardır. Ama tutmamıştır, iman edenler bunlara itibar etmemişler, fakat kalplerinde şüphe olanlar buna inanmış Peygambere ve Kur'an'a şüphe ile bakmışlardır.

الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِّلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ {٥٦} وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَأُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ {٥٧} وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ قُتِلُوا أَوْ مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللهُ رِزْقاً حَسَناً وَإِنَّ اللهَ لَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ {٥٨} لَيُدْخِلَنَّهُم مُّدْخَلاً يَرْضَوْنَهُ وَإِنَّ اللهَ لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ {٥٩} ذَلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنصُرَنَّهُ اللهُ إِنَّ اللهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ {٦٠} ذَلِكَ بِأَنَّ اللهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ {٦١} ذَلِكَ بِأَنَّ اللهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ {٦٢}

Meali

56. O gün Hükümranlık yalnızca Allah'ındır, O, aralarında hükmünü verir. Artık iman edip salih ameller işleyenler Naım cennetlerindedirler.

57. İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlar ise, işte bunlar için de aşağılayıcı bir azap vardır.

58. Allah yolunda hicret edip sonra öldürülmüş olan veya ölmüş olanları elbette Allah, onları güzel bir rızıkla rızıklandıracaktır. Çünkü Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır.

59. Allah, onları razı edecek bir yere (cennete) girdirecektir. Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilen, yumuşak muamele edendir.

60. İşte bu böyledir, kim kendisine verilen cezanın aynısı ile cezalandırılır fakat sonra tekrar kendisine taşkınlık yapılırsa, muhakkak ki Allah ona yardım eder. Şüphesiz ki Allah elbette affeden, bağışlayandır.

61. İşte böyle Allah, geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar ve şüphesiz ki Allah işiten, görendir.

62. İşte bu böyledir. Çünkü hak olan O, Allah'tır. O'ndan başka ibadet ettikleri ise o batılın ta kendisidir. Ve şüphesiz ki, en yüce, en büyük olan işte O, Allah'tır.

İzahı

56-57. (O gün Hükümranlık Allah'ındır. O, onların aralarında hükmünü verir. Artık iman edip güzel ameller işleyenler Naim cennetlerindedir. –İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlarsa, işte onlara da aşağılayıcı bir azap vardır.) Allah, iman edenlerle inkâr eden yalancı ve fitneciler arasında kıyamet günü hükmünü bu şekilde verecektir. İman edip ve güzel amel işleyenler çeşit-çeşit nimetlerle donatılmış olan cennetlerde, inkâr eden yalancı kâfirlerse kendilerini rezil eden, aşağılayan bir azap içindedirler.

58-59. (Allah yolunda hicret etmiş, sonra öldürülmüş veya ölmüş olanları Allah, elbette güzel rızıklarla rızıklandıracaktır ve şüphesiz ki, Allah, rızıklandıranların en hayırlısıdır. –Allah, onları elbette ki hoşnut olacakları cennetlere koyacaktır. Şüphesiz ki Allah, her şeyi hakkiyle bilen ve kullarına son derece yumuşak muamele edendir.)

Bu iki ayet Mekkeden hicret edip de şehit olmayan sahabelerin Peygamberimize şöyle bir soru sormaları üzerine inmiştir. "Ya Resulelleh! Arkadaşlarımız şehit oldular, biz biliyoruz ki, Allah, onlara bir takım üstünlükler, nimetler verecek, biz de onlar gibi sizinle beraber cihat ediyoruz. Fakat biz şehit olamadık, bizim durumumuz ne olacak?" İşte bu soru üzerine bu ayetler indi ve iman edip güzel işler yapanların da mükafatlandırılacakları müjdesi verilmiş oldu.

60. (İşte bu böyledir. Kim kendisine verilen cezanın aynısı ila cezalandırıldıktan sonra kendisine taşkınlık yapılırsa, muhakkak ki Allah, ona yardım eder. Şüphesiz ki, Allah elbette affeden, bağışlayandır.) Yani size zulüm edenlere aşırıya kaçmadan aynı şekilde cezalandırın. Fakat sonra tekrar taşkınlık yaparak

size zulmetmeye kalkarlarsa o zaman da bilsinler ki Allah, haksızlığa uğrayan Müslümanlara elbette yardım edecektir.

Bu ayetin iniş sebebi de rivayete göre haram aylarının çıkmasına daha iki gece var iken müşrikler Müslümanlara saldırmak istemişlerdir. Müslümanlar ise haram ayları tamamen çıkmadığı için onlarla savaşmayı hoş görmemişler, müşriklerden iki gün daha savaşmamalarını istemişler ve onlar da bunu kabul etmişler. Fakat sonra sözlerinde durmayıp Müslümanlara karşı savaş açınca, Müslümanlar da onlara karşı savaşmak zorunda kalmışlar ve Allah' da kendilerine yardım etmiştir. Ama tövbe edip pişman olanlara karşı da Allah (c.c.) çok affedici ve çok bağışlayıcıdır, onları affeder ve bağışlar.

61-62. (İşte Allah, böyle geceyi gündüze, gündüzü de geceye katar.) Yani arka arkaya gece ve gündüz birbirini kovalar, biri gider, öteki gelir. Bunların hiçbiri kendiliğinden olmamaktadır, bunların hepsini yapan Allah Teâla dır: (Şüphesiz ki Allah, her şeyi işiten ve görendir. –İşte bu böyledir. Çünkü O, Allah haktır, O'ndan başkasına ibadet ise batıldır ve şüphesiz ki, O, Allah, yücedir, büyüktür.) Herşeyi yaratan, yaşatan, görüp gözeten Yüce Allah (c.c.) yegane ibadete layık ve müstahaktır, O'nun dışındakilere kulluk etmekse sapıklık, ahmaklık ve aptallıktır.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَتُصْبِحُ الْأَرْضُ مُخْضَرَّةً إِنَّ اللهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ {٦٣} لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنَّ اللهَ لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ {٦٤} أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَن تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ {٦٥} وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ الْإِنسَانَ لَكَفُورٌ {٦٦}

Meali

63. Görmedin mi, Allah'ın gökten indirdiği su ile yeryüzü nasıl yemyeşil oluyor? Gerçekten Allah, çok lütufkârdır ve her şeyden haberdardır.

64. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Doğrusu Allah, elbette zengindir, övülmüştür.

65. Görmedin mi ki yerde olanlar, emriyle denizde akan gemileri sizin emrinize boyun eğdirmiştir. Göğü de yere düşmekten tutuyor. Ancak Allah'ın izniyle düşen müstesna. Şüphesiz Allah, insanları çok acıyan, çok esirgeyendir.

66. O ki, sizi diriltti sonra öldürecek, sonra tekrar diriltecektir. Fakat insan gerçekten çok nankördür.

İzahı

63-64. Bu ayetlerde insanlar düşünmeye davet edilmekte, gökten yağmurun nasıl yağıp yeryüzünün yemyeşil olduğu, Allah, kulları için yarattığı şeylere ibretle bakıp, düşünmelerinin gerekli olduğu ifade edilmektedir. Yine gökler de ve yerde ne varsa hepsinin O'na ait olduğu, Allah Teâla nın her şeyden zengin olduğu, herkesin O'na muhtaç olduğu ve her türlü övgünün O'na mahsus olduğu beyan edilmektedir.

65. Bu ayette de yine Allah'ın izniyle yerde olan birçok şeylerin, denizlerde O'nun izniyle akıp giden gemilerin kendi emriyle boyun eğdiklerine bakıp, düşünüp ibret alınmasının gerekli olduğu ifade edilmektedir. Yine Allah (c.c.) gökleri yeryüzüne düşmekten tutup koruduğunu, ancak Allah izin verdiği takdirde gökyüzünden yere bir şeyin düşebileceğini ve Allah kullarına karşı çok acıyan ve esirgeyen olduğunu, kulların işte bütün bunlara bakıp, görüp, düşünüp ibret almaları gerekir.

(Göğü de yeryüzüne düşmekten tutuyor) ifadesi, gökten bazı şeylerin düşebileceğine işaret edilmektedir. Eğer Allah Teâla, kudretiyle tutmasa, bazı yıldızlar, gök taşları dünyaya düşüp paramparça eder. Yani bunların düşmelerine engel olan sebepleri yaratmasaydı yeryüzüne düşerdi. Ancak O'nun izniyle gökten bazı şeylerin düşebileceğine de işaret edilmiştir. Nitekim bu gün bilim adamları da yeryüzüne bir gök taşı düşebileceğini kabul etmekte ve bu endişeyi taşımaktadırlar. Demek Allah C.C.böyle bir şey takdir etmişse, izin verirse olabilir. Nitekim bir bilim adamı bir televizyon kanalında böyle bir tehlikenin var olduğundan

söz etti. Ve Rus bilim adamlarının önlem alarak gök taşının dünyaya çarpmaması için bir yöntem geliştirip, göktaşını dünyanın dışına sürükleyip dünyaya çarpmasını önlemeye çalışacak diye açıklamalarda bulundular. Fakat Allah, dilemiş ise ona kimse engel olamaz. Birçok şeyler bilim adamlarının hesaplarına göre değil, Allah'ın hesaplarına göre, O'nun takdirine göre olmaktadır. Mesela depremlerin şiddetini tahmini olarak hesaplıyorlar ama onların hesapladıkları şiddette olmayabiliyor. Daha az veya daha çok şiddette oluyor. Veyahut da tam zamanını bilip tedbir alınamıyor. Çünkü Allah (c.c.) o depremin şiddetini azaltmak isterse, o enerjiyi azar-azar birkaç seferde boşaltır, onların hesaplarına göre olmayabilir. Ya da bir felâket olarak takdir etmiş ise birikmiş olan enerjiyi birden boşaltır, senin hiçbir tedbirin de o felâketi önleyemez. Sen sekiz, dokuz, on şiddetine göre belki tedbir alırsın ama Allah (c.c.) dilerse 13-15 şiddetinde de yapar. Nitekim Kur'an'ı kerimde geçmiş kavimlerin örnekleri vardır. Ad kavmini Allah (c.c.) şiddetli ve devamlı yedi gece ve sekiz gün esen bir rüzgârla helâk etti. Onları, evleriyle barklarıyla, bağlarıyla bahçeleriyle toprağın altına, kumların altına gömdü. Onlardan sonra Semud kavmi yüksek yerlerde taşların kovuğunda evler, saraylar yaptılar onları da Allah (c.c.) başka bir azapla helâk etti. Kendileri helâk oldu, fakat o muhteşem sarayları yanındaki kuyularla beraber bomboş kaldı. İnancı olmayana ne desen faydasız, onlar kendilerini çokbilmiş, çok güçlü sanırlar ama böyle bir felaketle karşılaştıkları zaman da ne kadar aciz ve çaresiz olduklarını ibretle görüyoruz. İşte daha yakında Japonya da ki depremde tusinamiyi hep beraber gördük. Kendi elleriyle yaptıkları nükleer patlamanın önüne geçmekte bile ne kadar aciz kaldıklarını seyrettik.

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنسَكاً هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَى هُدًى مُّسْتَقِيمٍ {٦٧} وَإِن جَادَلُوكَ فَقُلِ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ {٦٨} اللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كُنتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ {٦٩} أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاء وَالْأَرْضِ إِنَّ ذَلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ

{٧٠} وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَاناً وَمَا لَيْسَ لَهُم بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ {٧١} وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُم بِشَرٍّ مِّن ذَلِكُمُ النَّارُ وَعَدَهَا اللهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ {٧٢}

Meali

67. Biz her ümmet için bir ibadet şekli kıldık, öyle ise bu işte seninle asla tartışmasınlar, sen Rabbine davet et. Şüphesiz ki sen dosdoğru yol üzerindesin.

68. Eğer seninle tartışırlarsa, de ki: "Allah, sizin yaptıklarınızı pekâlâ bilir."

69. Ayrılığa düştüğünüz şey hakkında Allah, kıyamet günü hükmedecektir.

70. Bilmez misin ki, Allah, gökte ve yerde olanları bilir. Şüphesiz ki, işte bunlar bir kitaptadır, şüphe yok ki, bunlar Allah'a çok kolaydır.

71. Onlar Allah'tan başkalarına kulluk ediyorlar. Hal bu ki, o tapındıkları şeyler hakkında (Allah) hiçbir delil indirmemiş, onun hakkında hiçbir bilgileri de yok ve zalimler için hiçbir yardımcı da yoktur.

72. Ayetlerimiz onlara apaçık okunduğu zaman, o kâfirlerin yüzlerinden inkâr ettiklerini anlarsın. Nerde ise kendilerine ayetlerimizi okuyanlara saldıracaklar. De ki: "Şimdi size ondan daha kötüsünü haber vereyim mi? İşte o, ateştir. Allah, bunu kâfirlere vadetti. Orası ne kötü varılacak yerdir!"

İzahı

67-68. (Biz her ümmet için bir ibadet şekli kıldık.) Yani kendilerine kitap gönderilmiş her ümmet kendi kitaplarında kendilerine nasıl ibadet edecekleri bildirilmiş ve ona göre de ibadet etmişlerdir: (O halde bu konuda seninle tartışmasınlar. Sen Rabbine davet et, şüphesiz ki sen dosdoğru yol üzerindesin.) Yani seninle tartışanlara aldırma, senin yolun Allah'ın gösterdiği dosdoğru yoldur ve sen insanları o yola davet et.)

Bu ayette geçen (nüsük) kelimesi genel anlamda her ne kadar ibadet olarak yorumlanmış ise de özel anlamda hac ve kurban ibadeti anlamına gelmektedir. Ayetin iniş sebebi de rivayete göre şöyledir. Huza'a kabilesinden bazı kâfirler Müslümanlara demişler ki, siz neden kendi ellerinizle kestiğiniz hayvanların etlerini yiyorsunuz da, Allah'ın öldürdüklerini yani kesilip kan akıtılmadan ölen hayvanların etlerini yemiyorsunuz? diye Peygamberimizle ve Müslümanlarla tartışmışlar. İşte bunun üzerine bu ayet gelmiş. Allah, her ümmete bir şeriat göndermiş, o ümmetlerin yapmaları gereken ibadet şekilleri, yemeleri helal olan ya da olmayan hayvanların etleri de kurban kesmeleri de o kitaplarda beyan edilmiştir. Sizin kitabınızda da ibadetlerin nasıl yapılacağı, kurbanların nasıl kesileceği vesaire hacda yapılacak amelleri bildirmiştir. Siz doğru yoldasınız, sizinle tartışan cahilleri bırakıp o hak yola, doğru insanları çağırın. –(Eğer bilmedikleri halde seninle tartışırlarsa onlara de ki: Sizin yaptıklarınızı Allah, pekâlâ bilir.) Sizin yalancı olduğunuzu da, Kur'an'ı ve geçmiş şeriatları da yalanladığınızı, her şeyi Allah (c.c.) pekala bilmektedir.

69-71. İşte: (Ayrılığa düştüğünüz şey hakkında da Allah, kıyamet günü hükmünü verecektir.) Kimin haklı ve kimin haksız olduğu da ortaya çıkacaktır. –Peki, böyle söyleyenler bilmezler mi ki, Allah, gökte ve yerde olanları bilir, bütün bunlar bir kitaptadır.) Yani Allah, her şeyi ezeli ilmiyle bilmekte ve bunları Levhi'l-Mahfuz da yazmıştır. Onların bunlardan bir haberleri, bilgileri var mı? –Ki: (Onlar Allah'tan başkalarına kulluk ediyorlar. Oysa o taptıkları hakkında Allah, hiçbir delil indirmemiş ve onun hakkında hiçbir bilgileri de yok.) Ve işte böyle zalimler için kendilerini Allah'ın azabından koruyacak, kollayacak: (Bir yardımcı da yoktur.)

72. (Ayetlerimizi onlara apaçık okuduğun zaman, o kâfirlerin yüzlerinden inkâr ettiklerini anlarsın. Nerde ise kendilerine ayetlerimizi okuyanlara saldıracaklar. De ki: Şimdi size ondan daha kötüsünü haber vereyim mi? İşte o da ateştir ki Allah bunu kâfirlere vadetti. Orası ne kötü bir varılacak yerdir!) İşte Allah'ın ayetlerini okunurken tahammül dahi edemeyip nerde ise onlara saldıranların yerleri ebediyen kurtulamayacakları ateştir.

Evet, maalesef bu günde böyle İslama ve Kur'an'a karşı tahammül edemeyip, bazı televizyon kanallarında nerde ise saldıracak derecede tartışıp öfkelenen kimselere şahit olmaktayız. Üstelik bunlar kendilerinin de Müslüman olduklarını

iddia eden kimselerdir ki bu daha çok şaşırtacak şeydir. Oysa onlar ne kadar içlerindekileri saklasalar da bu saldırgan hareket ve tavırlarından mümin olmadıkları, kâfirden daha kötü olan münafık oldukları anlaşılıyor.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن
دُونِ اللهِ لَن يَخْلُقُوا ذُبَاباً وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِن يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ
شَيْئاً لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ {٧٣} مَا
قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ {٧٤} اللهُ يَصْطَفِي مِنَ
الْمَلَائِكَةِ رُسُلاً وَمِنَ النَّاسِ إِنَّ اللهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ {٧٥} يَعْلَمُ
مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَإِلَى اللهِ تُرْجَعُ الأُمُورُ {٧٦}

Meali

73. Ey insanlar! Bir misal verilmektedir, şimdi onu iyi dinleyin: Allah'ı bırakıp da sizin tapındıklarınız ilahlar bir araya gelseler, bir sinek bile yaratamazlar. (Yaratmayı bırakın) sinek onlardan bir şey kapsa onu ondan kurtaramazlar. Kendisinden (bir şey) istenen de aciz, isteyen de acizdir.

74. Allah'ın büyüklüğünü hakkiyle takdir edemediler. Şüphesiz ki Allah çok kuvvetlidir, her şeye galiptir.

75. Allah, hem meleklerden hem de insanlardan Resuller (elçiler) seçer. Şüphesiz ki Allah, işiten, görendir.

76. Onların geçmişlerini ve geleceklerini bilir. Bütün işler Allah'a döndürülür.

İzahı

73. Bu ayette Allah'tan başka tapınaklar edinip de onlara tapan ahmaklara çok güzel bir misal verilmektedir. Acaba bu ahmakların taptıkları sahte İlahları hepsi bir araya gelseler, bir sineği yaratabilirler mi? Sineği yaratmayı bir tarafa bırak acaba sinek onların ilah diye taptıkları tapınaklarından bir şey kaçıracak olsa ona meni olabilirler mi, onu sineğin elinden kurtarabilirler mi? Acaba bu

soruya bu ahmakların cevabı ne olur, bir düşünseler? Oysa kendilerine tapınıp, yalvardıkları ve kendilerinden bir şefaat bekledikleri sahte tanrıları da acizdir, tapanların kendileri de acizdir. Fakat onlar hala bir sineği dahi yaratmayan acizlere kulluk ediyorlar.

74. Evet, bu ayette de bu ahmakların Allah'ın güç ve kudretini takdir edemedikleri ifade edilmektedir. Eğer Allah'ın güç ve kudretini takdir edebilmiş olsalar, kavrayabilselerdi, böyle gülünç bir duruma düşmezlerdi, onlar, Allah'a asla canlı yada cansız yaratıkları ortak koşmazlardı.

75. Bu ayete ise Allah Teâlâ'nın hem meleklerden hem de insanlardan elçiler seçtiğini haber vermektedir. Yani Cibril, Mikail, İsrafil ve Azrail gibi mekleri de diğer melekler arasından elçiler seçmiştir. Resul Allah'ın görevlendirdiği haberci demektir ki, bunun Türkçe karşılığına peygamber diyoruz. O zaman demek ki insanlar arasından seçilip, insanlara haberci olan peygamberler olduğu gibi, melekler arasından da seçilmiş ve kendilerine Allah'tan haber getiren elçiler yani peygamberler vardır. Nitekim Cibril de Allah Teâla ile Peygamberimizin arasında elçidir. Peygamber haberci olduğuna göre, Cibril de Allah Teâladan aldığı ayetleri, haberleri peygamberlere getiriyor.

76. Bu ayette de geçmişteki insanların yaptıklarının Allah tarafından bilindiği gibi gelecek olan insanların yapacaklarını da bilmekte ve neticede dönüşlerinin de O'na olacağı beyan edilmektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {٧٧} وَجَاهِدُوا فِي اللَّهِ حَقَّ جِهَادِهِ هُوَ اجْتَبَاكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ مِّلَّةَ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ هُوَ سَمَّاكُمُ الْمُسْلِمِينَ مِن قَبْلُ وَفِي هَذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَهِيداً عَلَيْكُمْ وَتَكُونُوا شُهَدَاء عَلَى النَّاسِ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ {٧٨}

Meali

77. Ey İman edenler! Rükû edin, secde edin, Rabbinize ibadet edin ve hayır işleyin ki kurtulasınız.

78. Allah uğurunda O'na yaraşır biçimde cihat edin. Sizi O, seçti ve dinde de size bir zorluk kılmamıştır. (İşte bu) babanız İbrahim'in dinidir. O, daha önce (Tevrat da, İncil de) ve şu Kur'an da size Müslüman adını vermiştir ki, peygamber sizin üzerinize şahit olsun, siz de insanlar üzerine şahit olasınız. Öyle ise artık namazı kılın, zekâtı verin Allah'a sığının, O'dur sizin sahibiniz, O, ne güzel sahip, ne güzel yaratıncıdır.

İzahı

77. (Ey iman edenler! Rükû edin, secde edin, Rabbinize ibadet edin ve hayır işleyin ki kurtuluşa eresiniz.) Bu ayette acaba neden doğrudan namaz kılın buyrulmuyor da, rükû edin, secde edin diye ayrı-ayrı rükû ve secde edilmesi emrediliyor?

Rivayete göre İslamın ilk zamanlarında namaz kılarken bazen namazda rükû ederlermiş, bazen de secde ederlermiş, yani ikisini bir arada yapmazlarmış. Fakat bu konuda müfessirler ve müçtehitler arasında farklı görüş ve rivayetler vardır. Hazreti Ömer, Ali, Abdullah b. Ömer, İbni Mesud, İbni Abbas ve Ebu Derda ya göre buradaki secdenin tilavet secdesi olduğudur ve onlara göre hac suresinde iki secde ayeti vardır. Biri daha önce geçen 18. ayetti, biri de bu ayettir. Yani bu ayet okunduğu zaman secde edilmesi gerekir. Yine İbni Mubarek, Şafi-i, Ahmet b. Hambel ve İshak da Ukba b. Âmir'in şu rivayetine dayanarak bu sûrede iki secde olduğunu söylemişlerdir. Ukba Peygamber (a.s.)'a dedi ki: "Hac sûresinde iki tilavet secdesi mi var?" Peygamberimiz de: "Evet, kim bu iki secdeyi yapmaz ise, o ayetleri okumasın," buyurdu. Bu hadisi Tirmizi çıkarmıştır. Ebu Davud'un Ömer b. Hattap'tan rivayetle çıkardığı hadiste ise, Hazreti Ömer, "hac sûresini okumuş ve iki secde etmiş ve demiştir ki, işte bu sûre iki secde ile faziletlendirildi." Fakat ulamanın çoğunluğu, Hasani Basri, Said b. Müseyyeb, Said b. Cübeyr, Süfyani Sevri, Ebu Hanife ve Maliki gibi müçtehid ve âlimlere göre bu sûrede tek bir secde ayeti vardır. Bu ayette tilavet secdesi değil, namazın secdesi emredilmektedir. Velhasıl Kur'an'ı kerimde ki secde

ayetleri hakkında ihtilaf vardır. Kimine göre secde ayetleri on beş, kimine göre on dört ve kimine göre de on birdir.

Fakat benim anlayışıma göre de buradaki secde namazın secdesidir. Çünkü rükû edin, arkasından da vevi, atıfa ile secde edin, diye emredilmesi namazın secdesi olduğunu göstermektedir. Belki, rükû ya eğilmek ve secdeye kapanmak namazda en büyük tazim olduğu için bununla namazın işte böyle bir tazimle kılınmasına işaret edilmiştir. Ama mademki bukadar rivayet ve yorumlar vardır, yinede bu ayet okunduğu zaman ihtiyaten tilavet secdesi yapılmalıdır ve bunun bir zararı da yoktur. Evet, ayette rükû ve secdeden sonra: (İbadet edin ve hayır işleyin,) emriyle de ibadetin sadece namazdan ibaret olmadığını, diğer ibadetlerin de, hayırların da yapılmasının gerekli olduğuna vurgu yapılmaktadır.

78. Bu ayette, Allah yolunda O'na layık bir şekilde cihadedilmesi emredilmektedir. Cihad sadece düşmanla savaş anlamında değildir. Allah'ın dinini yayma uğurunda ve O'nun rızasını kazanma uğurunda her türlü ceht ve gayrettir. İşte o din uğurunda cihat edin ki: (Allah sizi seçti), bu dinin mensupları kıldı, sizi bu dinle şereflendirdi: (Ve bu dinde size asla bir zorluk kılmamıştır. İşte bu din babanız İbrahim'in dinidir ki, bundan önce Tevrat da, İncil de ve şu Kur'an da bu dine Allah (c.c.) İslam adını vermiştir. Çünkü Peygamber üzerinize şahit olsun, siz de bütün insanlara şahit olasınız.) Yani bu dini size tebliğ ettiğine dair kıyamet günü Allah'ın huzurunda Peygamber size şahit olsun, sizde bu Kur'an'ın verdiği bilgilere dayanarak geçmiş ümmetler üzerine şahitlik edesiniz ki, işte, bütün peygamberlerin getirdiği dinin adı İslamdı, tevhit dini idi. Gelen her peygamber ümmetini Allah'ın birliğine inanmaya yalnızca O'na ibadet etmeye çağırmıştır. Artık ey müminler! Adı İslam olan Atanız İbrahim'in dinine iman edip artık: (Namazınızı devamlı kılın, zekâtınızı verin, Allah'a sarılın, O'nun buyruklarına uyun, O'dur sizin sahibiniz, O, ne güzel sahip ve ne güzel vekildir.) Ondan daha güzel size dost ve sahip var mıdır, O'ndan daha güzel vekil kim olabilir? O halde O'nun emir ve buyruklarına sarılın.

MÜMİNÛN SÛRESİ

Müminun sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu sûreye mümin-un denmesinin sebebi ise bu sûrenin başında hakiki müminlerin vasıflarından ve onların kurtuluşundan bahsedildiği içindir. Tirmizi, Nese-i ve daha başkalarının rivayetlerine göre Hazreti Ömer r.a. demiştir ki, Peygamber (a.s.)'a vahyi indiği zaman, biz onun yanında arı vızıltısı gibi bir ses duyardık. Bir gün ona vahyi indi, bir saat bekledik, derken açıldı ve hemen kıbleye döndü, ellerini kaldırdı ve şöyle dua etti: "Ey Allah'ım! Artık eksiltme, ikram et, bizim üzerimize başkalarını tercih etme; bizden razı ol ve bizi memnun et." Yani bu sûre indiğinde böyle dua etti.

Ayet Sayısı: Yüz on sekiz

Kelime Satısı: Bin sekiz yüz kırk

Harf Sayısı: Dört bin sekiz yüz ikidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ {١} الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ {٢} وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ {٣} وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ {٤} وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ {٥} إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ {٦} فَمَنِ ابْتَغَى وَرَاء ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ {٧} وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ {٨} وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ {٩} أُوْلَئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ {١٠} الَّذِينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {١١}

Meali

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-5. Muhakkak müminler kurtuluşa ermiştir. –Onlar ki, namazda huşu içindedirler. –Onlar ki, boş ve lüzumsuz şeylerden yüz çevirirler. –Onlar ki, zekâtı ifa ederler. –Onlar ki, haram yerlerini, iffetlerini korurlar.

6. Yalnız eşleri ve ellerinin sahip olduğu (cariyeleri) müstesna, onlar kınanmış olmazlar.

7. Ama kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar haddi aşanlardır.

8-9. Ve onlar ki, emanetlerine ve ahitlerine riayet ederler. –Ve onlar ki, namazlarını korurlar.

10 -11. İşte onlar varislerdir –Ki, Firdevs'e varis olurlar da orada ebedi kalırlar.

İzahı

1. Bu ayette müminlerin kurtuluşa ermiş oldukları haber verilmekte ve arkasından gelen ayetlerle de o kurtuluşa ermiş olan müminlerin sıfatları beyan edilmektedir.

2. İşte o müminler kurtuluşa erdiler ki: (Onlar namazlarında huşu içindedirler.)

Huşu, dikkatleri dağıtmadan, Allah'ın azameti karşısında küçülüp boyun bükerek bir korku ve saygı ile namazı kılmaktır. Sen Allah'ı görmesen de Allah seni görüyormuş gibi O'nun huzurunda pür dikkat olmandır. Nitekim Cibril hadisi olarak bilinen bir hadis de peygamber (a.s.) iyiliği şöyle tarif etmiştir. "İyilik, sen Allah'ı görmesen de Allah seni görüyormuş gibi ibadet etmendir." Nitekim Fatihade de: (Ancak sana kulluk eder, ancak senden yardım isterim,) derken Allah Teâla karşımızda imiş gibi muhatap zamiriyle, O'na hitap ederek kulluğumuzu ifade etmekteyiz.

3. Yine: (O müminler ki, boş ve yersiz şeylerden yüz çevirirler.) Yani her türlü boş, malayani sözlerden, oyun eğlencelerden kaçınırlar. İbni Abbas bunun şirk ve küfürden kaçınılması olarak yorumlamışsa de, burada kasdedilen boş kötü sözlerden ve boş yere zaman öldüren oyun ve eğlencelerden uzak durmaktır.

4-7. Yine o müminler ki: (Zekât ibadetini tam olarak yerine getirirler. –Ve onlar ki, haram yerlerini korurlar.) Yani zinadan, haramdan, harama bakmaktan

kendilerini korurlar. –(Ancak kendi eşleriyle ve ellerinin altında bulunan cariyeleriyle ilişkide bulunmaları müstesnadır ve bunlardan dolayı kınanamazlar.) Fakat âdet ve doğum hallerinde bunlarla da ilişkide bulunmaları haramdır ve kaçınmaları gerekir. –(Kim bunun ötesine gitmek isterse, işte bunlar haddi aşan,) tecavüzde bulunan zalim kimselerdir. Yani bu ayette meşru nikâhlı hanımı ve cariyesinin dışında başka bir şekilde yol aramanın muta (muvakkat) nikâhı gibi helal olmayan kadınları ellemek, onunla şehvetini tatmin etmek, ondan bir çeşit faydalanmak gibi meşru olmayan davranışlarda bulunmak, haddi aşmaktır, haramdır ve bütün bunlar yasaklanmıştır.

8. (Ve o müminler ki, emanetlerine ve verdikleri söze riayet ederler.) Kendilerine emanet edilen şeye hıyanet etmeden onu korur ve yerine getirirler. Bu emanetler hem sözlü olabilir, hem de fiyli olabilir, hem Allah'a karşı hem de insanlara karşı olabilir. Dinin bütün emirleri insanlara bir emanettir, bunları yerine getirenler, emanete riayet etmiş olurlar, yerine getirmeyenler ise hıyanet etmiş olurlar. Yapılan vaatleri ve sözleri yerine getirmekte vaciptir. Yani Allah için bir adakta bulunan, Allah için bir şey yapacağına söz verenler veya insanlara verilen sözleri yerine getirmek vaciptir. Bu sözlerden caymak ve bu emanetlere hıyanet etmek ise münafıklık alametleridir. Nitekim bir hadis de münafıklık alametleri: "Konuştuğu zaman yalan, konuşur, söz verdiğinde sözünden cayar, kendisine emanet edildiğinde ona hıyanet eder," diye buyrulmuştur.

9. (Ve onlar ki namazlarını korurlar.) Namazı korumakdan maksat onu erkân ve şartlarıyla beraber devamlı kılmak olarak tefsir edilmiştir. Ama ben ikinci bir mananın da olduğu kanaatindeyim. Oda şudur. Kıldıkları namazların sevabını korurlar. Çünkü gıybet, yalan, iftira ve saire kul haklarına tecavüz edenler kıldıkları namazın sevabını zayi ederler, kıyamet günü hak sahipleri onların sevaplarını alırlar. Bir hadiste Peygamber (a.s.) ashabına: "Biliyor musunuz iflas edenler kimlerdir?" Buna karşı Sahabe: "Servetini kaybedenlerdir," diye cevap verdiler. Peygamberimiz: "Hayır, iflas eden o kimsedir ki, namazıyla, orucuyla, haccıyla, zekâtıyla ve saire ibadetleriyle kıyamet günü hesap yerine gelir ve defterindeki bu sevaplarını görünce kurtulacağını sanır. Fakat hesaba çekilince, bir bakar ki, insanların kimine sövmüş, kimini dövmüş, kiminin gıybetini yapmış, kimine şöyle, kimine böyle haksızlıklar yapmış. İşte bu ibadetlerle kazandığı sevapların her birini bir alacaklıya dağıtır, sevapları biter. Fakat

alacaklılarn alacaklarını karşılamadığı için bu sefer alacaklı olanların günahlarından alınıp onun günahlarına ilave edilir. İşte gerçek iflas edenler bunlardır," buyurdu. Aslında sûrenin başındaki ikinci ayette ifade edildiği gibi huşu içerisinde namaz kılan bir insan hiçbir günahı yapamaz, kul haklarına tecavüz edemez. Nitekim Ankabut sûresinin 45. ayetinde: (Şüphesiz namaz fuhşuyattan ve her çeşit kötülüklerden alıkoyar,) buyrulmaktadır. Namazı dosdoğru olanın her işi doğru olur.

10-11. Evet, işte sûrenin başından beri sayılan bu ayetlerin emirlerini yerine getiren müminler kutruluşa ermiş olurlar, cehennemden kurtulurlar Ve: (İşte onlar Firdevs cennetlerinin varisleridirler ki orada ebedi kalacaklardır.) Peki, bu Firdevs cennetleri nasıl bir cennettir? Tirmizi'nin Ubada b. Samit'ten rivayet ettiği bir hadiste Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur."Şüphesiz ki cennette yüz derece vardır her derecenin genişliği gökle yer arası kadardır. Firdevs ise o derecelerin en yükseğidir. Cennetteki dört ırmak (saf su, süt, içki ve süzme bal) ırmakları oradan kaynamaktadır, onun üzerinde de Arş vardır. Öyle ise Allah'tan istediğiniz zaman Firdevsi isteyin."

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن سُلَالَةٍ مِّن طِينٍ {١٢} ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ {١٣} ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَاماً فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْماً ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقاً آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ {١٤} ثُمَّ إِنَّكُم بَعْدَ ذَلِكَ لَمَيِّتُونَ {١٥} ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تُبْعَثُونَ {١٦}

Meali

12-13. Andolsun biz insanı süzme çamurdan yarattık. –Sonra onu sağlam bir karargâhta nutfe (sperm) olarak kıldık.

14. Sonra nutfeyi bir kan pıhtısı haline getirdik, derken, o kan pıhtısını bir çiğnem et yaptık, o bir çiğnem etten kemikleri yarattık, kemiklere de et giydir-

dik, sonra onu bambaşka bir yaratık yaptık. Yaratanların en güzeli olan Allah, ne yücedir.

15-16 –Sonra şüphesiz ki, siz bundan sonra da öleceksiniz. –Sonra şüphesiz ki, siz kıyamet günü tekrar dirileceksiniz.

İzahı

12. Bu ayette insanın süzme çamurdan yaratıldığı beyan edilmektedir.

Sülele: Bir şeyin süzülüp gelmesi, hülasa ve neticesi demektir ki, insan neslinin asıl kökü su ile yoğrulmuş süzme çamurdandır. Allah Teâla, Âdem (a.s.)'ı bu süzme çamurdan yaratmış sonra onun neslini de nutfeden (sperm) den yaratmıştır.

13-14. (Sonra onu "insanı" sağlam bir karargâhta nutfe haline getirdik.) Yani Âdemden sonra ki, nesli de silsile yoluyla insanın aldığı gıdalardan kan olması, kandan da yine süzülerek nutfe yani erkeğin belinden gelen spermi ana rahmindeki sağlam bir karargâha yerleştirdik. –(Sonra o spermi kan pıhtısı haline getirdik, derken o kan pıhtısını bir çiğnemlik et yaptık, sonra o bir çiğnemlik etten kemikler yarattık, kemiklere de et giydirdik, sonra onu bambaşka bir yaratık yaptık. Yaratanın en güzeli olan Allah, ne yücedir.)

Şimdi bu ayeti-kerimeyi başından sonuna kadar dikkatle gözden geçirip düşündüğümüzde Allah Teâla, insan hangi merhalelerden geçirip yarattığını, nasıl bir sanat eseri olduğunu ve O'nun yüce kudretini ibretle görürüz. İlk önce Allah Teâlâ Âdem (a.s.)'ı yaratırken çeşit-çeşit topraklardan, beyazından, siyahından, sarısından, yumuşağından, sertinden bir araya getirtmiştir. Sonra yine çeşitli suların, sertinden, yumuşağından, tatlısından ve acısından bir araya getirtip, bu çeşitli topraklar sularla karıştırılıp süzülmüş ve yoğrulmuş çamurdan Âdem'in kalıbı dökülüp şekil verilmiş ve kurumuş bir tuğla gibi olduktan sonra Allah Teâlâ ona can vermiş ve kendi ruhundan da ruh vermiştir. Ondan da eşi Havva validemizi yaratmış ve bu iki çiftin birleşmesinden de insan neslini babadan-babaya üretip çoğaltmaktadır.

Evet, işte bu ayette Âdemden sonra insan neslinin nasıl oluştuğuna, nasıl yaratıldığına tekrar bakalım. İşte babanın belinden alınan meni sağlam bir karargâh olan ana rahmine yerleşmekte. Aslında meninin tamamı değil onun içinde olan milyonlarca spermlerden biri kadının dölyatağında ki,yumurta ile birleşerek

rahme yerleştirilmektedir. Nitekim Kıyamet sûresinin 37. ayetinde şöyle buyrulmaktadır. (Şimdi insan dölyatağına akıtılan bir nutfe değil midir?)

Evet, sonra, o nutfe yapuşkan bir kan pıhtısına dönüşmüş olmakta, onun üzerinden de belli bir süre geçtikten sonra bir çiğnem et parçasına dönüşmekte, onun üzerinden de belli bir süre geçince bu et parçasından kemikler oluşmaktadır. Sonra o kemiklere et giydirilmekte ve sonra de bambaşka bir şekil almış insan yaratılmış olmaktadır.

Şimdi bu nutfenin rahme yerleşmesinden itibaren olan bu aşamaları Buhari ve Müslim'in Abdullah b. Mesud'dan rivayetle çıkardıkları bir hadis de Peygamber (a.s.) şöyle açıklamıştır: "Şüphesiz sizden birinizin yaratılışı, annesinin karnında (rahminde) kırk gün nutfe (sperm) olarak toplanır (mayalanır), sonra bir o kadar (kırk gün) daha kan pıhtısı olarak toparlanır. Sonra bir o kadar kırk gün de bir çiğnem et olarak toparlanır, sonra ruh vermek üzere bir melek gönderilir ve ona ruh üfle denir. Sonra o meleğe dört kelime yazması emredilir. Rızkı, eceli, ameli ve iyi veya kötü olduğu yazılır." Bu hadisi Ahmet b. Hambel de rivayet etmiştir. Yine Buhari ve Müslim'in Hafız El-Bezariden başka bir lafızla çıkardıkları hadisdir ki, aynen bu hadisi de Enesden rivayet etmiştir. İşte bu hadiste Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Şüphesiz Allah, rahimle ilgili bir melek görevlendirmiştir." O melek der ki: "Ey Rabbim! Nutfe tamamlanmıştır, ey Rabbim! Kan pıhtısı dönemi de tamamlanmıştır, ey Rabbim! Bir çiğnem et müddeti de tamamlanmıştır." İşte Allah (c.c.) bu tamamlanmış süreden sonra diğer bir yaratılışla yaratacağı zaman melek der ki: "Ey Rabbim! Erkek mi dişimi, isyankâr mı itaatkâr mı, eceli ve rızkını nasıl yazayım? diye sorar. Ve Allah (c.c.) ne emrederse ona göre yazar."

İşte bu rivayetlerden anlaşıldığına göre ve ayette de zikredildiğine göre bu üç devre kırkar günden yüz yirmi gün eder ve çocuk bu yüz yirmi günde tam teşekkül eder. Bütün azaları yaratılmış olur ve ondan sonra kendisine ruh üflenir ve bu dört şey Allah Teâlanın talimatıyla melek tarafından yazılır. Ve ondan sonraki dönemlerde çocuk tam olgunlaştıktan sonra zamanı gelince dünyaya gelir. Yalnız burada bir şeyi açıklamakda fayda vardır. Bunu daha öncede açıklamıştık. Ruhla can ayrı-ayrı şeylerdir. Canlılık nutfenin "sperm"'in rahme yerleşmesiyle başlar, ruh ise yüz yirmi günlük olduktan sonra bütün azalar teşekkül edince verilir. Çünkü can, bir şeyin hareketlenmesi, canlanması demektir.

Nasıl ölü bir tohum toprağın altına verilince canlanıp harekete geçiyorsa, sperm de ana rahmine yerleştikten sonra hareket etmeye başlıyor, ananın aldığı gıdalarla besleniyor. Tıpkı o toprağın altında ki tohum canlanıp yağan yağmurla, ya da sulama ile beslendiği gibi beslenmektedir. Ve işte böyle canlılık yani hareket erkeğin sperm ile kadının yumurtasının birleşmesiyle başlar. Fakat ruh ise üzerinden yüz yirmi günlük bir süre geçtikten ve bütün azalar teşekkül ettikten sonra verilmektedir.

15-16. Evet, işte bu aşamalardan geçip, dünyaya gelen insan belli bir süre yaşadıktan: (Sonra, bunun ardından da ölecektir. –Sonra da kıyamet günü tekrar dirilecektir.)

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ {١٧} وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَّاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَى ذَهَابٍ بِهِ لَقَادِرُونَ {١٨} فَأَنشَأْنَا لَكُم بِهِ جَنَّاتٍ مِّن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَّكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ {١٩} وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِن طُورِ سَيْنَاءَ تَنبُتُ بِالدُّهْنِ وَصِبْغٍ لِّلْآكِلِينَ {٢٠} وَإِنَّ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُّسْقِيكُم مِّمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ {٢١} وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ {٢٢}

Meali

17. Andolsun biz, sizin üstünüzde yedi yol yarattık. Biz yaratmaktan habersiz değiliz.

18. Gökten bir miktar su indirdik, onu yerde durdurduk. Biz onu gidermeye de elbette kadiriz.

19. Onun (yağmur) sebebiyle sizin için hurma ve üzüm bahçeleri meydana getirdik ki, o bahçelerde sizin için birçok meyveler vardır ve siz onlardan yersiniz.

20. Ve yine o su ile Turisina da yetişen bir ağaç meydana getirdik ki, (bu ağaç) hem yağ, hem de yiyenlerin (ekmeğine) katık edecekleri (zeytin) biter, yetişir.

21. Hayvanlarda da sizin için elbette ibret vardır. Onların karınlarındakilerden size içiririz ki, onda sizin için bir takım yararlar vardır; ayrıca etlerini de yersiniz.

22. Hem o hayvanlara hem de gemilere binersiniz.

İzahı

17. (Andolsun ki, biz, sizin üzerinize yedi yol yarattık ve biz yaratmaktan habersiz değiliz.) Yani yarattığımız her şeyi en ince detayına kadar biliyoruz, ondan habersiz değiliz.

Tarâik, tarikatun'un çoğuludur. Yani yollar var ettik, demektir. Ancak bu kelime bir kaç manaya geldiği için farklı yorumlar yapılmıştır. Buradaki yorum yedi kat gökler demektir. Nitekim Mülk sûresinin 3. ayetinde Allah: (Yedi tabaka gökler yarattı,) yani yedi kat gökleri yarattı demektir. Bunu yedi sistem olarak tefsir edenler de vardır ki, onlardan birincisi güneş sistemi ve diğer gezegen yıldızlardır. Bunu yedi yol olarak tefsir edenler de vardır ve benim kanaatime göre isabetli olan mana da budur. Zaten ayetin zahirinde de yedi yol olarak ifade edilmektedir. Çünkü yedi kat gökler olduğu zaten birçok ayetlerde zikredilmektedir. O halde bu yedi kat göğün yedi de yolu var demektir. Gökler öyle gelişigüzel başıboş değildir. Çünkü Peygamber (a.s.) miraç gecesi Cibril'le beraber göklere yükselirken her göğe vardıklarında Cibril kapıların açılması için oranın görevli meleklerinden izin istendiğini Peygamberimiz hadisinde haber vermektedir. Nitekim ayetin son cümlesi zaten bunu açıklıyor: (Biz yarattıklarımızdan habersiz değiliz.) Yani o göklere giden yollardan habersiz değiliz, oralardan kontrolsüz inilip çıkılmıyor. Çünkü şeytanlar de geleceğe ait bazı şeyleri meleklerden çalabilmek için kulak hırsızlığına gidebiliyorlar. Velhasıl Allah (c.c.) her yere bir düzen kurmuştur, yedi kat gökler yaratmış ise onlara yedi de yol yaratmıştır. Yine de en doğrusunu Allah bilir.

18. Bu ayette de Allah Teâla, gökten yağmuru indirip yerde tuttuğunu, dilese yerde tutmayıp sel halinde toprağın yüzünden kaydırarak denizlere gerisingeri gönderebileceğini ifade etmektedir. Yani Allah Teâla, kullarına hayırlı bol rızık vermek istediği zaman yağmuru sakin-sakin yağdırarak, toprağa emdirip tutar. Yok, eğer bolluk bereket vermek istemese de yağmuru birden döker, onu bir sel haline getirir, afete dönüştürür, bu yağan yağmurların hiçbir faydası olmadan toprağın kuvvetini alıp sel sularıyla beraber götürür. O, her şeye kadirdir, istediğini yapar. İşte bunlar birer ibrettir.

19-20. İşte bu ayetlerde de yağmurun belli bir ölçüde indirilip, o yağmur sebebiyle hurma ve üzüm bahçeleri, çeşitli meyvelerin ve sebzelerin meydana getirilip insanlara sunulduğu ifade edilmektedir. Ve yine Cenab-ı Hak o yağmur sebebiyle Turisina dağında, onun eteklerinde katık için zeytin ağaçları ve bunlardan zeytin mahsulü oluşturduğunu ifade etmektedir. Ayette Turisinanın zikredilmiş olması iki sebepten olmuş olabilir. Birincisi zeytin ağacı ilk olarak orada yaratılmış oradan dünyanın diğer yerlerine yayılmış olabilir. İkinci ihtimal ise dünyanın en iyi zeytini orada yetiştiği için zikredilmiş olabilir. Veya oranın kutsallığına izafe edilerek de zikredilmiş olabilir. Yine gıda ve meyveler içerisinde bu üç şeyin daha faydalı gıdalar olmasından da ayriyeten bunlar zikredilmişlerdir. Yoksa başka ayetlerde de birçok bağ bahçe ve meyvelerden bahsedilmektedir. Evet yağmurun da belli bir ölçüde indirildiği ifade edilmektedir ki, bununla Allah Teâla şuna işaret etmektedir. Yağmu, bazen afet şeklinde olabilir, mahsullar zarar görebili. Oysa burada mahsula zarar vermeyecek şekilde bir ölçü ile indirdiğine işaret etmektedir ki, yukarda sayılan mahsulların insanlara faydalı ve verimli olduğu ifade edilmektedir.

21-22. Bu ayetlerde de birçok hayvanların insanoğlunun yararına yaratılıp onun hizmetine sunulduğu ifade edilmektedir. Bu hayvanların, bazılarını binek olarak, yük taşıyıcısı olarak kullanırken, bazılarının etinden, sütünden, yavrusundan, derisinden, yününden yararlanılmaktadır. Yine denizlerde gemilerin insanların emrine verildiği onlara binip taşındıkları ve taşıdıkları birer nimet olarak kendilerine sunulmuştur. İşte insanoğlu bütün bunları yaratan ve kendilerinin hizmetine veren Allah'ın kudretini düşünmeli ve kendilerine bu nimetleri veren yüce yaratıcısına şükretmeli, yalnızca O'na ibadet etmeli, yalnızca O'na yalvarmalı ve her şeyi yalnızca O'ndan beklemelidir.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحاً إِلَى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ {٢٣} فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُرِيدُ أَن يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاء اللَّهُ لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً مَّا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ {٢٤} إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهِ حَتَّى حِينٍ {٢٥} قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ {٢٦} فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ أَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِأَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَإِذَا جَاء أَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ فَاسْلُكْ فِيهَا مِن كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَأَهْلَكَ إِلَّا مَن سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْ وَلَا تُخَاطِبْنِي فِي الَّذِينَ ظَلَمُوا إِنَّهُم مُّغْرَقُونَ {٢٧} فَإِذَا اسْتَوَيْتَ أَنتَ وَمَن مَّعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي نَجَّانَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {٢٨} وَقُل رَّبِّ أَنزِلْنِي مُنزَلاً مُّبَارَكاً وَأَنتَ خَيْرُ الْمُنزِلِينَ {٢٩} إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ وَإِن كُنَّا لَمُبْتَلِينَ {٣٠}

Meali

23. Andolsun biz, Nuh'u kavmine gönderdik o: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, ondan başka ilahınız yoktur. Hâlâ korkmaz mısınız?" dedi.

24. Bunun üzerine kavminin arasından kodaman olan kâfirler dediler ki: "Bu da sizin gibi bir beşerden başka bir şey değildir. Size üstün olmak istiyor. Eğer

Allah, dileseydi muhakkak ki, bir melek gönderirdi. Biz geçmişteki atalarımızdan böyle bir şey duymadık.

25. Bu kendisinde delilik olan bir adamdan başka değildir. Öyle ise bir süreye kadar onu gözetleyin.

26. Nuh: "Rabbim! Beni yalanlayanlara karşı bana yardım et," dedi.

27. Bunun üzerine ona şöyle vahyi ettik: "Bizim gözetimimiz altında ve vahyimizle gemi yap. Bizim emrimiz gelip de tandır kaynayınca, her cinsten ikişer çift ve bir de aileni (gemiye) al, Ancak onlardan aleyhinde hüküm verilmiş olan müstesna. Zalimler hakkında da benimle bir daha muhatap olma! Şüphesiz ki, onlar boğulacaklardır.

28. Sen yanındakilerle beraber gemiye yerleştiğinde: "Bizi zalim kavimlilerden kurtaran Allah'a hamdolsun," de.

29. Ve de ki: "Rabbim! Beni mübarek bir yere indir. Sen konuklandıranların en hayırlısısın."

30. Şüphesiz ki bunda sizin için bir takım ibretler vardır. Çünkü biz, kullarımızı böyle denemişizdir.

İzahı

23. Bu ayette Nuh a.s'ın kavmine peygamber olarak gönderildiği, Allah'ın birliğine ve yalnızca O'na kulluk etmeye ve O'ndan başka kendileri için hiçbir Tanrı olmadığına çağırdığı ifade edilmektedir. Nuh (a.s.) ve onun kavminden bahseden birçok sûre ve ayet vardır. Araf sûresinde, Hud sûresinde ve burada da bahsedildiği gibi başka sûrelerde de temas edilecek, özellikle de Nuh sûresinde daha teferruatlı gelecektir.

24-25. Evet, Nuh (a.s.)'ın bu çağrısına ve uyarısına: (Onun kavminden ileri gelen kâfirler, diğerlerine bu da sizin gibi bir insan, sizin üzerinizde bir üstünlük kurmak istemesinden başka bir şey değildir, dediler. Eğer Allah, dileseydi peygamber olarak bir melek gönderirdi, sonra biz atalarımızdan bunun söyledikleri gibi bir şey duymadık, bu peygamber olamaz, olsa-olsa cinnet getirmiş bir adamdır, bunu bir zaman gözetleyin bakalım ne yapacak, dediler.)

26-30. Nuh (a.s.) da bunların bu tavırlarına karşı Allah'a yalvararak şöyle dedi: (Rabbim! Beni yalanlayanlara karşı, bana yardım et.) Onun bu duası üzerine Allah (c.c.): Ona kendi gözetimi altında bir gemi yapmasını, tandır kaynadığı

zaman da her çeşit hayvanlardan iki çiftini ve bir de kendisine inanmış olanları gemiye alınmasını vahyetti. Yalnız ailesinden oğlu iman etmediği için onu da helâk edeceğini haber verdi. Ve Cenab-ı Hak onların helâk olup olmamaları hakkında Nuh'un hiçbir sözle kendisine muhatap olmasını istemediğini, artık onların mutlaka suda boğulacaklarını haber verdi ve Nuh'a da şöyle dua etmesini emretti. (Zalim bir kavmin elinden bizi kurtaran Allah'a hamdolsun, de.) Yine şöyle demesini emretti: (Rabbim! Beni mübarek bir yere indir, sen konuklandıranların en hayırlısısın.) Evet, Allah (c.c.) bütün bunların ibret olduğunu ve kullarını böyle imtihanlara tabi tuttuğunu geçmiş ümmetlerden örnekler vererek gelecektekilerin de bunlardan ders almaları gerektiğini ifade etmektedir

Ayette geçen tandırın kaynadığı zaman gemiye binmeleri emredilmişti. Bu tandırın bazılarına göre ekmek pişirilen tandır, bazılarına göre geminin çalışması esnasında suların tandır gibi kaynaması, bazılarına göre ise, yerlerden suların fışkırması ile tandırların meydana gelmesi şeklinde yorumlanmıştır ki, bana göre de tandır, tufan esnasında yerlerden suların kaynamasıdır. Bu konu ile ilgili Hud sûresinin 40. ayetinin tefsirinde daha detaylı açıklama yapılmıştır oraya bakınız. İkirinci bir husus Nuh'un: (Beni mubarak bir yere indir,) diye dua etmesidir ki, bu da Nuh'un gemisinin Mezepotamya da olduğunu kuvvetlendirmektedir. Çünkü daha öncede Hud suresinin 44. ayetinin tefsirinde de Cudinin bereketli ve yeşillik bir yer anlamına geldiğini söylemiştik. Cudi dağ anlamına gelmiyor, fakat hep öteden beri cüdinin bir dağ olduğu zannedilmekte ve tufanın bütün dünyada olduğu söylenmektedir. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için Hud suresinin tefsirine özellikle de 44. ayetin açıklamasına bakınız.

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِن بَعْدِهِمْ قَرْناً آخَرِينَ {٣١} فَأَرْسَلْنَا فِيهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ {٣٢} وَقَالَ الْمَلَأُ مِن قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِلِقَاءِ الْآخِرَةِ وَأَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ {٣٣} وَلَئِنْ أَطَعْتُم بَشَراً مِثْلَكُمْ إِنَّكُمْ

إِذاً لَّخَاسِرُونَ {٣٤} أَيَعِدُكُمْ أَنَّكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَكُنتُمْ تُرَاباً وَعِظَاماً أَنَّكُم مُّخْرَجُونَ {٣٥} هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ {٣٦} إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ {٣٧} إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِباً وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ {٣٨} قَالَ رَبِّ انصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ {٣٩} قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ {٤٠} فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاء فَبُعْداً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {٤١}

Meali

31. Sonra onların ardından başka bir nesil getirdik. –Bunun üzerine onlar arasından kendilerine peygamber gönderdik: "Allah'a kulluk edin; çünkü sizin O'ndan başka bir Tanrınız yoktur. Hâlâ Allah'tan korkmaz mısınız?" dedi.

33. Onun kavminden olanlar ahiretle karşılaşmayı inkâr edip yalanlayan ve dünya hayatında bol geçim verdiğimiz kodamanlar dediler ki: "Bu sizin gibi bir beşerden başka değildir, sizin yediğinizden yer ve sizin içtiğinizden de içer."

34. Eğer gerçekten sizin gibi bir insana itaat ederseniz, şüphesiz ki o takdirde hüsrana uğrarsınız," dediler

35-36-"Siz mi gerçekten öldüğünüz zaman ve siz toprak ve kemik yığını olduktan sonra tekrar iade edilip çıkarılacaksınız?" –"Heyhat! O size vadedilen ne kadar uzaktır."

37. Dünya hayatından başka gerçek yoktur. Kimimiz ölürüz, kimimiz de yaşarız, fakat bir daha diriltilecek değiliz."

38. Bu adam Allah'a yalanı iftira edenden başka bir kimse değildir; biz ona inanmıyoruz," dediler.

39. (Hud): "Rabbim! Yalanlayanlara karşı bana yardım et," dedi.

40. (Allah (c.c.) buyurdu ki): "Onlar pek yakında pişman olacaklar."

41. Nitekim onları bir (deprem) gürültüsü yakaladı. Biz onları bir sel köpüğü gibi savurduk ki, böyle zalim toplumlar defolup uzaklaşsınlar.

İzahı

31-32. Evet, bu ayetlerde Nuh kavminin boğulmasından sonra, kendisine iman edip gemiye binenler de kurtarıldıktan sonra Allah Teâla, bunların nesillerinden yeni bir toplum getirdiğini beyan etmektedir. Ve bunların aralarından yine peygamberler gönderdiğini, o gönderilen peygamberler de insanları yine Allah'ın birliğıne imana ve sadece O'na ibadet etmeye çağırdılar.

33-38. Fakat gelen bu peygambere de: (Onun kavminden ahiretle karşılaşmayı inkâr edip yalanlayanlar ve kendilerine dünya hayatında bol geçim verdiğimiz kodamanlar dediler ki: "Baksanıza bu da sizin gibi bir insandan başka değil, sizin yediğinizden yer ve sizin içtiğinizden de içer,) bunun neresi peygamber, sizden ne farkı var? Ve yine yanlışlarına devam ederek: (Dediler ki, eğer gerçekten sizin gibi bir beşere itaat ederseniz, şüphesiz ki o takdirde hüsrana uğrarsınız. –Siz mi öldüğünüz zaman ve siz toprak olup kemik yığını olup da tekrar iade edilerek çıkarılacaksınız?") Yani, böyle bir şeye inanmak ahmaklıktır, inanırsanız zarar görürsünüz, diye kodamanlar ötekilerini sözde uyarıyorlar ve Peygambere karşı gelmeye çağırıyorlar. Ve yine sözlerine devam ederek diyorlar ki: (Heyhat! O size vadedilen şey hakikatten ne kadar uzaktır. –Dünya hayatından başka gerçek yoktur. Bu dünyada kiminiz ölürsünüz, kiminiz yaşarsınız, fakat bir daha diriltilecek değiliz.) Bu dünya böyle gelmiş böyle gider, kimi yaşar kimi ölür gider, bu hayattan başka hayat yoktur. Ve Peygamberi kast ederek: –(Bu adam Allah'a yalan iftira edenlerden başka değildir; biz ona inanmıyoruz,) deyip sözde yandaşlarını da uyarıyorlar.

39-41. Peygamber de onların bu sözlerine karşı dedi ki: (Rabbim! Yalanlayanlara karşı bana yardım et. –Allah C.C da buyurdu ki: (Onlar pek yakında pişman olacaklardır. Nitekim onları bir deprem gürültüsü yakaladı. İşte biz onları bir sel köpüğü gibi savurduk ki, böyle zalim toplumlar defolup uzaklaşsınlar.) Müminlerden defolup, Allah'ın rahmetinden uzaklaşıp gitsinler.

Bu peygamber, tefsircilerin çoğuna göre Hud (a.s.)'dır ve onu böyle yalanlayıp tehdit edenler de onun ümmeti olan Ad kavmidir. Çünkü Nuh'dan sonra Hud (a.s.) gelmiştir ki, Hud sûresinde de sıralama böyledir.

ثُمَّ أَنشَأْنَا مِن بَعْدِهِمْ قُرُوناً آخَرِينَ {٤٢} مَا تَسْبِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ {٤٣} ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا كُلَّ مَا جَاء أُمَّةً رَّسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُم بَعْضاً وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْداً لِّقَوْمٍ لَّا يُؤْمِنُونَ {٤٤} ثُمَّ أَرْسَلْنَا مُوسَى وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ {٤٥} إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْماً عَالِينَ {٤٦} فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا لَنَا عَابِدُونَ {٤٧} فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ {٤٨} وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ {٤٩} وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَمَعِينٍ {٥٠}

Meali

42-43. Sonra onların ardından da başka bir nesil getirdik. –Hiçbir ümmet ecelini ne öne alabilir ve ne de geriye erteleyebilir.

44. Sonra biz peyderpey peygamberlerimizi gönderdik. Fakat herhangi bir ümmete peygamberlerinin geldiği her defasında, o peygamberi yalanladılar; biz de onları birbiri ardından gönderdik ve onları birer efsane yaptık. İnanmayan kavim rahmetten uzak olsun.

45. Sonra bir takım ayetlerimizi apaçık delille Musa ve kardeşi Harun'u gönderdik.

46. Firavun ve onun ileri gelen kodamanlarına (gönderdik.) Bunun üzerine onlar kibirlendiler ve böbürlenen bir kavim oldular.

47. Onun için şu ikisi (Musa ile Harun) bizim gibi insan iken ve onların kavmi olan (İsrail oğulları) de bizim kölelerimiz iken mi bunlara inanacağız? Dediler.

48. Böylece onları yalanladılar, bu yüzden de helâk oldular.

49. Andolsun ki, onlar belki yola gelirler diye biz Musa'ya d bu kitabı (Tevrat-ı) verdik.

50. Meryem oğlunu ve annesini de bir alâmet kıldık; onları, yerleşmeye elverişli, çeşmeli bir tepeye yerleştirdik.

İzahı

42. Bu ayette Cenab-ı Hak, Hud (a.s.)'dan sonra Salih (a.s.)'ı Semud kavmine gönderdiğini ve bu kavmin de aynı minval üzere peygamberi yalanladıkları ve onları da helak ettikten sonra Allah (c.c.) onların yerine başka bir topluluk getirdiğini beyan etmektedir.

43. (Hiçbir ümmet ecelini ne öne alabilir ve ne de geriye erteleyebilir.) Allah (c.c.) bu dünyada herkese bir ecel tayin etmiştir. Öyle ise hiç kimse azgınlık yaparak devamlı yaşayacaklarını ve yaptıklarının yanlarına kalacağını zannetmesinler, o günleri gelince artık onlar da yakalanır. Kimse o eceli öne de alamaz, geriye de erteleyemez. Sadece Allah (c.c.) o azgın ve şımarıklara ecelleri gelene kadar mühlet verir. Ecelin uzayıp kısalmamasıyla ilgili geniş bilgi için Rad suresinin 37-38. ayetlerinin tefsirine bakınız.

44. Evet, helâk ettiğimiz o kavmin yerine başka bir kavim getirdik ki: (Onlara da ard-arda peygamberimizi gönderdik. Fakat her yeni gelen ümmet peygamberleri yalanlamışlardır. Biz de onları birbiri ardından gönderdik ki inanmayan toplumlar uzak olsunlar.) Yani o peygamberleri birbiri ardınca gönderdik ki,bu peygamberler onlara tebliğ ettikten sonra inanmayan, karşı gelen kafirler Müslümanlardan ve Allah'ın rahmetinden uzak olup belalarını bulsun, cezalandırılıp yok olup gitsinler.

45-46. İşte onları de cezalandırdıktan: (Sonra bir takım ayetlerimizle ve apaçık delille Musa ve Harun'u gönderdik.) Yani bir takım Mucizelerle, –(Firavun ve onun ileri gelen kodamanlarına gönderdik de onlar da kibirlendiler ve kendilerini yükseklerde gören bir toplum olarak gördüler.)

47-48. Ve işte onun için Firavun ve yandaşları dediler ki: (Şu ikisi, "Musa ve Harun da" bizim gibi beşer iken ve onların kavmi de bizim kölelerimiz iken mi bunlara inanacağız?) Yani Musa ve Harun bizim gibi bir insan olmalarına rağmen, onların kavmi İsrail oğulları de bizim kölelerimiz olmasına rağmen bunlara mı inanacağız? dediler ve işte: –(Onları yalanlayarak helâk oldular.) Yani Musa ile Harun'u yalanlayan Firavun ve yandaşlarını da helâk ettik.

49-50. (Andolsun ki, belki onlar yola gelir diye Musa'ya kitabı=Tevrat'ı verdik –Yine biz Meryem oğlu İsa'yı ve annesini de bir alâmet kıldık.) Yani İsa'yı babasız, Meryem-i kocasız olduğu halde hamile kılıp babasız olarak dünyaya getirdik. Ona iftira etmeye kalkışırlarken, daha yeni doğmuş olan İsa'yı konuşturduk, kendisinin Allah'ın kulu ve peygamberi olduğunu, annesinin iffetli ve azgın bir kadın olmadığını söyleterek bir mucize, bir ibret olarak gösterdik. Ve: (Onları "İsa ile Meryem"i yerleşime elverişli sulak olan bir tepeye yerleştirdik.) Bazı tefsircilere göre bu sulak yerin Dimeşk, bazılarına göre Ramle, bazılarına göre Filistin toprakları ve İbni Abbas'a göre de Kudüs'tür.

يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَاعْمَلُوا صَالِحاً إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ {٥١} وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ {٥٢} فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُم بَيْنَهُمْ زُبُراً كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ {٥٣} فَذَرْهُمْ فِي غَمْرَتِهِمْ حَتَّى حِينٍ {٥٤} أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِ مِن مَّالٍ وَبَنِينَ {٥٥} نُسَارِعُ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَل لَّا يَشْعُرُونَ {٥٦}

Meali

51. Ey peygamber! Temiz ve helal olanlardan yiyin ve salih ameller işleyin. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı bilmekteyim.

52-"Ve işte sizin bu ümmetiniz bir tek ümmettir ve ben de sizin Rabbinizim öyle ise benden korkun."

53-54 –Derken insanlar kendi aralarında ki işlerini parça –parça böldüler. Her parti kendinde bulunanla sevinip böbürlenir. –Sen şimdi onları bir zamana kadar sapıklık içinde bırak!

55-56. Onlara verdiğimiz mal ve oğullarla, –Koşup durmaları kendilerine fayda vereceğini mi sanıyorla? Hayır, onlar yaptıklarının farkında değillerdir.

İzahı

51. Bu ayet daha önceki ayetlerde peygamberlere karşı gelerek, sizde bizim gibi yiyip içen bir insansınız, diyerek onları inkâr edenlerin bu sözlerine karşı Cenab-ı Hak, Peygamberimize hitaben buyuruyor ki: (Ey Peygamber! Temiz ve helal olan şeylerden yiyip için ve iyi amelleri işleyin, ben sizin yaptıklarınızı biliyorum.) Yani peygamber yiyip içer mi gibi laflar ederek inkâr edenlerin sözlerine aldırma, ben sizin yaptıgınız işleri biliyorum.

52. (Ve işte sizin bu ümmetiniz bir tek ümmettir.) Yani ey peygamber! Adem'den beri bütün peygamberlerin dini, tek bir kaynaktan, Allah'tan gelen din ve onun adı de İslamdır: (Ve ben de sizin Rabbinizim, öyle ise benden korkun.) Onların sözlerinden ve dedikodularından çekinmeyin, ben size neyi emrediyorsam siz onu yapın.

53. (Hal bu ki insanlar kendi aralarında din işlerini parça-parça böldüler. Ve her bölük de kendi yanlarında olanla sevinip dururlar.) Yani bu dinin kaynağı tek bir ilahi din iken, tevhid dini iken onu parça-parça bölünerek herkes kendine göre bir din anlayışı ortaya koydu ve o kendi uydurdukları din anlayışı ile de sevinip dururlar ve onun doğru olduğunu zannederler. Oysa Âdemden beri tek bir din vardır, o da tevhid (Allah'ı) birleme ve O'na teslim olma anlamına gelen İslam dinidir. Bütün gelen peygamberler bu dine çağırırken, o peygamberlerden sonra, onların getirdikleri tevhid dinine bir şeyler sokuşturup ilave ve tahrif ederek çeşitli fırkalara bölündüler. Ve her fırka da kendi yanlarında olan uyduruk bilgilerin doğru olduğunu zannederek onunla rahatlayıp sevinç duyuyor. Mesela Yahudiler Tevrat'ı Tahrif ederek, o din hakkında kendilerinden bir takım şeylar uydurarak çeşitli mezheblere bölünerek kitaplar yazdılar. Ve Üzeyir Allah'ın oğludur gibi saçma şeyler uydurup tevhid dinine şirki sokuşturdular. Tevrat da olmayan bir takım helal ve haramlar uydurup Tevrat'a sokuşturarak o dini hak din ve o kitabı hak kitap olmaktan çıkardılar. Hıristiyanlar da İncil'i tahrif ederek onlar da bir takım mezheplere bölünerek bir sürü uydurma İnciller yazdılar. Oysa hak din olan İslam dininde Allah'ın birliği inancı var iken İsa'yı ve Rhu'l-Kudüs'ü de ilah olarak uydurdular. Üçlü ilah sapıklığına yuvarlandılar. İncil de ve bütün dinlerde şarap ve domuz etinin haram ve yasak olmasına rağmen şarabı ve domuz etini helal saydılar ve daha buna benzer

birçok haram ve helal uydurdular. Evet, işte bu hak dini parçalayıp herkes kendine göre bir din uydurdu.

54.56. Ey Muhammed! Şimdi: (Sen onları bir zamana kadar sapıklıkları içinde bırak,) sonra onların ecelleri gelince hesaplarını görürüz. –(Onlar kendilerine verdiğimiz mal ve evlatlarla kendilerine fayda sağlamak için koşup durduklarını sanıyorlar; hayır, onlar yaptıklarının farkında değillerdir.) Yanı sana karşı gelen mallarına ve arkalarındaki güçlerine dayanarak inkar eden müşrikleri bir zamana kadar bırak, onlara uyma. Onlar kendilerine fayda vereceğini zannettikleri, övünüp, sevinip, güvenip, peşinden koşup durdukları bu malları ve evlatları ile oyalansınlar. Onlar kendilerini kurtaramayacak, hepisini azabımızla yakalayıp hak ettikleri cezayı vereceğiz. Ama onlar bunun farkında değillerdir.

إِنَّ الَّذِينَ هُم مِّنْ خَشْيَةِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ {٥٧} وَالَّذِينَ هُم بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ {٥٨} وَالَّذِينَ هُم بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ {٥٩} وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ {٦٠} أُوْلَئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ {٦١} وَلَا نُكَلِّفُ نَفْساً إِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ {٦٢} بَلْ قُلُوبُهُمْ فِي غَمْرَةٍ مِّنْ هَذَا وَلَهُمْ أَعْمَالٌ مِن دُونِ ذَلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ {٦٣} حَتَّى إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ إِذَا هُمْ يَجْأَرُونَ {٦٤} لَا تَجْأَرُوا الْيَوْمَ إِنَّكُم مِّنَّا لَا تُنصَرُونَ {٦٥} قَدْ كَانَتْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَكُنتُمْ عَلَى أَعْقَابِكُمْ تَنكِصُونَ {٦٦} مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِراً تَهْجُرُونَ {٦٧}

Meali

7-59. Rablerine olan korku ve saygıdan dolayı titreyenler, –Rablerinin ayetlerine inananlar, –Rablerine ortak koşmayanlar-

60-61. Ve vermeleri gereken şeyleri Rablerinin huzuruna dönüp (hesap vereceklerinden) ürpererek verenler, –İşte onlar iyiliklere koşan ve onda öne geçenlerdir.

62. Biz hiçbir kimseye gücünün yetmediğini teklif etmeyiz, ancak gücünün yettiği ile mükellef kılarız. Katımızda hakkı söyleyen bir kitap vardır ve onlar asla zulme uğratılmazlar.

63. Hayır, belki, onların kalpleri şundan (Kur'an den) ötürü gaflet ve cehalet içindedir. Bundan başka da onların yapıp durdukları (kötü) işler vardır.

64. Refah ve bolluk içerisinde olanları nihayet azapla yakaladığımız zaman da hemen feryadederler.

65. Bu gün boşuna feryadetmeyin. Doğrusu bizden size yardım yoktur,

66. Çünkü ayetlerim size okundu da arkanızı döndünüz.

67. Ona karşı kibirlenip ve geceleyin ağzınıza geleni söylüyordunuz.

İzah

57-61. Bu ayetlerde Allah'a olan saygılarından ötürü ürperenler, Allah'ın ayetlerine inananlar, Allah'a ortak koşmayanlar ve Allah için vermeleri gerekeni O'nun huzurunda hesap vereceklerini düşünerek ve ürpererek veren müminler, işte hayırda yarışıp öne geçenlerin bunlar olduğu ifade edilmektedir.

62-63. (Biz hiçbir kimseye gücünün yetmediğini teklif etmeyiz. Ancak gücünün yettiği ile mükellef kılarız. Ayriyeten katımızda hakkı söyleyen bir kitap vardır ve onlar zulme uğratılmazlar.) Yani biz bütün ibadet ve amellerde kimsenin gücünün yetmediği bir şeyi emretmedik, herkesi gücü yeteceği iş ve ibadetlerle mükellef kıldık ki, artık bahane edecekleri bir sebep yoktur. Ve ayriyeten de Levhi'l-Mahfuzda bütün bunlar kayıtlıdır, kimseye haksızlık yapılmayacaktır, herkese amel defterinde kayıtlı olan işlere göre kıyamet günü muamele edilecektir. –(Hayır, o kâfirlerin kalpleri şu) Kur'an'ı anlamakta ve ona iman etme hususunda gaflet ve (cehalet içindedirler ve bundan başka da yaptıkları işler

vardır.) Yani sadece Kur'an'ı anlamamakla, ona iman etmemekle kalmamışlar, daha başka yaptıkları şirk gibi isyan gibi kötü işler de yapmışlardır. Refah ve bulluk içinde yaşarken birçok çılgınlıkları da yapmışlardır.

64-67. Evet, işte böyle: (Refah ve bolluk içerisinde olanları nihayet azapla yakaladığımız zaman hemen feryadederler. –Boşuna feryadetmeyin. Doğrusu bu gün bizden, size bir yardım yoktur. –Çünkü ayetlerim size okunurdu da arkanızı dönerdiniz.) O bulluk ve refah sizi o kadar şımartmıştı ki, ayetlerim size okunup gerçekler size anlatıldığında: –Onlara karşı büyüklük taslayıp geceleyin ağzınıza geleni söylüyordunuz.) Yani Kur'an'a ve Peygambere dil uzatarak tehditler savuruyordunuz. Şimdi bütün bu refah ve saltanatınız elinizden gidip azabı görünce aklınız başınıza gelip feryadı basıyorsunuz. Hiç boşuna feryad etmeyin, bu gün bizden size hiçbir yardım yoktur. Hani nerde o bana ortak koştuklarınız? Size yardım etseler ya!

أَفَلَمْ يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ أَمْ جَاءهُم مَّا لَمْ يَأْتِ آبَاءهُمُ الْأَوَّلِينَ {٦٨} أَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنكِرُونَ {٦٩} أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءهُم بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ {٧٠} وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ بَلْ أَتَيْنَاهُم بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَن ذِكْرِهِم مُّعْرِضُونَ {٧١} أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجاً فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ {٧٢} وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {٧٣} وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ {٧٤} وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا بِهِم مِّن ضُرٍّ لَّلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ {٧٥}

وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ وَمَا يَتَضَرَّعُونَ {٧٦} حَتَّى إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَاباً ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ {٧٧}

Meali

68. Onlar bu sözü hiç düşünmediler mi? Yoksa önceki atalarından daha önce gelmeyen bir şey mi geldi?

69. Yoksa onlar peygamberi tanımadılar da bu yüzden mi inkâr ediyorlar?

70. Yoksa onda (Peygamberde) bir delilik mi olduğunu söylüyorlar? Aksine o kendilerine hakla gelmiştir. Hal bu ki, onlar haktan hiç hoşlanmamaktadırlar.

71. Eğer hak olan onların arzularına uysaydı, elbette gökler, yer ve her ikisin de fesada uğrardı. Belki biz kendilerine öğüt veren (Kur'an'ı) getirdik, onlar ise o Kur'an'dan yüz çevirenlerdir.

72. Yoksa san onlardan bir ücret mi istiyorsun? Rabbin ücreti daha hayırlıdır ve O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

73-74. Şüphesiz ki sen elbette onları doğru yola çağırıyorsun. –Artık inanmayanlar ise bu doğru yoldan sapanlardır.

75. Eğer biz onlara merhamet edip onlardan sıkıntıyı kaldırsaydık, iyice körleşip azgınlıkları içinde bocalayıp dururlardı.

76. Andolsun ki, biz onları azapla yakaladık, ama yine de Rablerine boyun eğmediler ve yalvarıp yakarmadılar.

77. Nihayet onlara şiddetli bir azap kapısını açtığımız zaman da ümitsiz kaldılar.

İzahı

68-71. (Acaba onlar bu sözü,) Allah, kelamı olan bu Kur'an'ı ve onun öğütlerini: (Hiç düşünmedilermi? Yoksa daha önceki atalarından kendilerine gelmemiş olan yeni bir şey mi geldi?) Yani Kur'an'ın hâşâ yalan olduğuna dair kendilerine başka bir kitap, bir delil mi geldi de onu inkâr ediyorlar. –(Yoksa kendilerine gelen Peygamberi mi tanımadılar da, onu yalanlıyorlar?) Oysa Peygamber

(a.s.)'ı Mekke halkı yediden yetmişe tanıyordu. Onun soyunu-sopunu, nesebini, şerefini, doğruluğunu efendiliğini herkes tanıyordu. Ona herkes güveniyordu, peygamberlik gelmeden önce ona Muhammedü'l-Emin "güvenilir Muhammed" diyorlardı. Şimdi Peygamber olunca mı yalancı oldu? –(Yoksa onda bir delilik mi olduğunu söylüyorlar. Hayır, belki o hakla geldiği için ve onların da çoğu haktan hoşlanmadıkları için) ona delilik yakıştırması yapmaktadırlar. Peygamber olmadan önce insanların en akıllısı ve en zekisi iken, şimdi Peygamber olunca mı deli oldu? –(Eğer hak onların arzu ve isteklerine uysaydı.) Yani hak olan Kur'an onların istedikleri şekilde vahyi edilseydi: (Elbette göklerde, yerde ve her ikisinde olanlar da fesada uğrardı.) Çünkü onların arzuları hep yıkıcı, zulüm, haksızlı, azgınlıklarla doludur. Eğer onların bu isteklerine göre Kur'an gelseydi her taraf fesada uğrar yaşanmaz bir hale gelirdi. Oysa Kur'an bu yaşanmazları, bu zulüm ve haksızlıkları ortadan kaldırmak için, dünyayı yaşanır bir hale getirmek için gönderilmiştir. (Hayır, bilakis biz o Kur'an'ı kendilerine öğüt veren bir kitap olarak getirdik, onlar ise o öğüt veren kitaptan yüz çevirenlerdir.)

72-77. Ey Muhammed! (Yoksa sen onlardan bir ücret mi istiyorsun) ki, onlar seni yalanlıyorlar! (Oysa senin ücretin Rabbine aittir ve O, rızık verenlerin en hayırlısıdır. –Şüphe yok ki sen onları elbette doğru yola çağırıyorsun. Ahirete inanmayanlar ise bu doğru yoldan sapmaktadırlar. Eğer biz onlara merhamet edip onlarda olan sıkıntıyı kaldırsaydık, iyice körleşerek azgınlıkları içerisinde bocalayıp dururlardı.) Azgınlıkları ve sapıklıkları daha da artardı. –(Andolsun ki biz onları azapla yakaladık, fakat yine de Rablerine boyun eğmedi, O'na yalvarıp yakarmadılar. –Nihayet onlara şiddetli bir azap kapısını açtığımız zaman ümitsiz olarak apuşup kaldılar.) Yani daha önce de birkaç yerde ve birkaç ayette temas edildiği gibi bu ayetlerde de Mekke'de ki kıtlığa ve Bedir savaşına işaret edilmektedir. Şöyle ki, âlemlere rahmet olan Peygamber (a.s.) hiç kimsenin aleyhinde beddua etmezken Mekke müşriklerinin bolluk ve refah içerisinde yaşadıkları çılgınlıkları ve azgınlıklarından dolayı belki, Allah'a şirk koşmaktan vazgeçer, ıslah olurlar diye onlara Yusuf (a.s.)'ın zamanında Mısırda yedi yıl devam eden bir kıtlık verilmesini istedi. Allah Teâlâ de onlara öyle bir kıtlık verdi ki, köpek leşlerini yediler. Sonra Peygamberimize gelerek dua etmesini istediler, eğer bu kıtlık ve kuraklığı kaldırırsa kendisine iman edeceklerine söz verdiler. Peygamber (a.s.) da dua buyurup kıtlık kuraklık kalkınca sözlerinden

vazgeçerek yine Allah'a boyun eğip O'na yalvarmadılar. İşte Cenab-ı Hak bu açlık azabını onlardan hemen kaldırsaydı dahada azacakları, fakat Allah Teâla, bu açlık ve kıtlıkla onların zulmünü biraz firenledi. Ama Peygamber (a.s.)'ın duasıyla bu kıtlık kaldırılınca yine küfürlerine ve azgınlıklarına döndüler. Müslümanları hicrete zorladılar.Bu sefer de Allah Teâla onlara başka bir azap kapısı açtı ve Bedir savaşında belalarını buldular, Allah'ın yardımıyla kılıctan geçip canlarını cehenneme teslim ettiler.

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلاً مَّا تَشْكُرُونَ {٧٨} وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ {٧٩} وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ {٨٠} بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْأَوَّلُونَ {٨١} قَالُوا أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً وَعِظَاماً أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ {٨٢} لَقَدْ وُعِدْنَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا هَذَا مِن قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ {٨٣} قُل لِّمَنِ الْأَرْضُ وَمَن فِيهَا إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {٨٤} سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ {٨٥} قُلْ مَن رَّبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ {٨٦}سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ {٨٧} قُلْ مَن بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {٨٨} سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ فَأَنَّى تُسْحَرُونَ {٨٩} بَلْ أَتَيْنَاهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ {٩٠} مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذاً لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ

وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللهِ عَمَّا يَصِفُونَ {٩١}
عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ {٩٢}

Meali

78. Hal bu ki O, (Allah) sizin kulaklarınızı, gözlerinizi ve gönüllerinizi yarattı. Ne de az şükrediyorsunuz.

79. Sizi yeryüzünde yaratıp yayan O'dur ve O'nun huzurunda toplanacaksınız.

80. O ki, diriltir, öldürür. Gecenin gündüzün ard-arda gelip değişmesi O'nun eseridir. Hâlâ akıllanmaz mısınız?

81. Hayır, öncekilerinin söylediklerinin benzerini söylediler.

82. Dediler ki: "Gerçekten biz, ölüp de toprak ve kemik yığını haline gelmişken mutlaka diriltileceğiz," öyle mi?

83-"Antdolsun ki ne bize ve ne de daha önceki atalarımıza böyle bir vaat da bulunuldu. Ancak bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir."

84. (Ey Muhammed!) De ki: "Eğer biliyorsanız bu dünya ve onda bulunanlar kime aittir, (söyler misiniz?)

85. Yakında diyeceklerdir ki:"Allah'a aittir." Öyle ise hiç düşünmüyor musunuz?

86. De ki: "Yedi kat göklerin Rabbi, Azametli Arşın Rabbi kimdir?"

87. (Onlar) yine Allah'tır, diyecekler. O halde siz hiç Allah'tan korkmaz mısınız?

88. De ki, her şeyin mülkü ve yöneticisi elinde bulunan, koruyup kollayan, fakat kendisi koruyup kullanmaya muhtaç olmayan kimdir?

89. Yine diyeceklerdir ki: "Allah'tır." Öyle ise nasıl büyüleniyorsunuz?

90. Hayır, biz onlara hakkı getirdik onlarsa elbette yalanladılar.

91. Allah, çocuk edinmemiştir, O'nun la beraber hiçbir ilah da yoktur. Öyle olsaydı her ilah kendi yarattığı ile (gücü ile) giderdi de kimileri kimilerinin üzerine yükselirdi. Allah, onların niteledikleri sıfatlardan beridir, yücedir.

92. O, görüneni de görünmeyeni de bilir, onların ortak koştuklarından yücedir, beridir.

İzahı

78-80. Bu ayeti-kerimeler de insanoğlunun nasıl yaratıldığı, kendisine kulak, göz, gönül verildiği halde bunlara karşı şükredenlerin az olduğu ifade edilmektedir. Yine yeryüzünün insanlar için yaratıldığı, gece ve gündüzün birbiri ardınca gelip gittiği, ölülerin diriltilmeleri, bütün bunlar Allah'ın eserleri olduğu, O'nun varlığının ve birliğinin delilleri olduğu halde birçok insanların akıl edemedikleri beyan edilmektedir. Bunca delilleri görüp de düşünemedikleri akılsızca bu kâinatın yaratıcısını bırakıp da kendi elleriyle yaptıkları heykellere, taşlara vesaire tapındıkları şeyler onların ahmaklıklarını göstermektedir.

81-83. Allah'ın kudret ve kuvvetini gösteren bütün delillere rağmen kâfirler: (Önceki kâfirlerin benzerlerini söylediler. –Dediler ki: "Gerçekten biz ölüp de bir toprak ve kemik yığını haline gelmişken mutlaka dirileceğiz, öyle mi?" –Andolsun ki, ne bize ve ne de önceki atalarımıza böyle bir vaat da bulunuldu. Ama, şüphesiz bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir,) diyerek böyle alaylı sözleriyle inkâr ettiler.

84-92. Ey Peygamber! Bu inkârcı ve inatçı kâfirlere: (De ki, "eğer bir şey biliyorsanız söyleyin bakalım, bu dünya ve onda bulunanlar kime aittir?" –Pek yakında diyeceklerdir ki, Allah'a aittir. Peki, onlara de ki, hiç düşünüp taşındınız mı?) Hiç vicdanlarınızın sesine kulak verip dinlediniz mi? Hem her şeyin yaratıcısı Allah'tır, diyorsunuz, hem de O'na sırt çevirip taş parçalarına yalvarıp onlara ibadet ediyorsunuz. –(Yine onlara de k: "Yedi kat göklerin Rabbi, Azametli Arşın Rabbi kimdir?" –Yine onlar diyeceklerdir k: "Allah'tır" Öyle ise nasıl büyükleniyorsunuz?) Hem her şeyin yaratıcısı, sevk ve idarecisi Allah diyorsunuz, hem de ondan başkasına kulluk ediyorsunuz, bu nasıl iştir, bu ne kadar körlük ve şaşkınlıktır? –(Hayır, oysa biz onlara hakkı getirdik,) Kur'an'ı getirdik, Peygamberi gönderdik, gerçekleri bildirdik ama: (Onlar elbette yalanladılar.) Üstelik Allah'a eş ve ortak koştular. –(Oysa Allah, asla çocuk edinmemiştir, O'nun'la beraber hiçbir ilah da yoktur. Öyle olsaydı her ilah kendi yarattığı gücü ile giderdi, bir kısmı bir kısmının üzerine yükselirdi.) Yani birbirlerine üstünlük sağlamak için savaşırlardı, böylece göklerin ve yerin dengesi bozulurdu: (Oysa Allah, onların niteledikleri sıfatlardan uzaktır, yücedir. –O görüneni de bilir, görünmeyeni de bilir; onların ortak koştuklarından yücedir, beridir.)

قُل رَّبِّ إِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَ {٩٣} رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {٩٤} وَإِنَّا عَلَى أَن نُّرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ {٩٥} ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ {٩٦} وَقُل رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ {٩٧} وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَن يَحْضُرُونِ {٩٨} حَتَّى إِذَا جَاء أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ {٩٩} لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحاً فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ {١٠٠} فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ فَلَا أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَاءلُونَ {١٠١} فَمَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {١٠٢} وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُوْلَئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ فِي جَهَنَّمَ خَالِدُونَ {١٠٣} تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ {١٠٤} أَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَكُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ {١٠٥} قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْماً ضَالِّينَ {١٠٦} رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْهَا فَإِنْ عُدْنَا فَإِنَّا ظَالِمُونَ {١٠٧}

Meali

93-94. (Ey Peygamber!) De ki: "Rabbim! Eğer onlara yöneltilen tehdidi bana mutlaka göstereceksen, –Rabbim! Beni o zalimlerin içinde kılma.

95. Biz onlara yaptığımız tehdidi onlara göstermeye elbette kadiriz.

96. Kötülüğü en güzel olanla (kelime) ile defet. Biz onların ne ile niteledik-lerini biliriz.

97-98. De ki: "Rabbim! Şeytanların dürtüsünden sana sığınırım. –Onların hazır olmalarından sana sığınırım.

99. Nihayet onlardan (kâfirlerden) birine ölüm geldiğinde: "Rabbim! Beni geri çevir," der.

100-"Umulur terk ettiğim salih amelleri işlerim." Hayır! Onun söylediği bu söz boşa atılan bir sözdür. Onların arkasından (bu sözlerin ardından) diriliş gününe kadar kabir hayatı vardır.

101. Sûre üfürüldüğü zaman o gün aralarında ne nesep vardır ve ne de sorulacaktır.

102. Kimin tartıları ağır gelirse, onlar kurtuluşa erenlerdir.

103. Ve kimin de tartıları hafifse işte onlar da ebedi cehennemde kendilerine yazık edenlerdir.

104. Orada dişleri açıkta kalmış (sırıtır bir vaziyette) ateş yüzlerini yalar.

105. Değil mi ki ayetlerim size okunuyordu da siz onları yalanlıyordunuz.

106. Diyecekler ki: "Rabbimiz! Azgınlığımız bize üstün geldi ve biz sapık bir toplulukduk.

107-"Ey Rabbimiz! Bizi buradan çıkar, eğer bir daha (yaptıklarımıza geri) dönersek, artık biz gerçekten zalimleriz.

İzahı

93-96. Ey Muhammed! (De ki, Rabbim! Eğer onlara yöneltilen tehdidi bana mutlaka göstereceksen, –Rabbim! Beni o zalimlerin içinde kılma.) Yani kâfirlere vadettiğin azabı gönderirken onu bana gösterirken beni onların içerisinde bırakma, diye dua et. Nitekim Peygamber (a.s.) Bedir savaşı gecesinde çok dua etmiştir –Evet: (Biz onlara yaptığımız tehdidi elbette sana göstermeye kadiriz. –Fakat sen yine de kötülüğü en güzeliyle defet.) Yani sana karşı kötülük yapmak isteyen, kötü söz söylemek isteyenlere karşı sen en güzel davranışınla ve en güzel sözlerinle şimdilik onları defetmeye çalış.

Bu ayette Mekke döneminde Peygamberimize kötülük yapan Ebu Cahil ve yandaşlarının yaptığı kötülüklere işaret edilmekte ve peygamberimizin şimdilik

onların kötülüklerini defetmeye çalışması, ilerde cezalandırılacakları ifade edilmektedir. Nitekim onlara vadedilen azap Bedir savaşında gerçekleştirilmiştir. Evet: (Biz onların ne ile nitelendirdiklerini pekâlâ biliriz.) Yani müşriklerin bize eş koştuklarını, bize çocuk isnat ettiklerini, yaptıkları her şeyi pekâlâ bilmekteyiz.

97-98. Ey Resulüm! De ki: (Rabbim! Şeytanların dürtüsünden sana sığınırım. –Rabbim onların yanımda bulunmasından da sana sığınır.) Yani namaz kılarken, Kur'an okurken ve ölüm halinde iken şeytanın yanımda hazır bulunmasından da sana sığınırım, de.

Ebu Davud'un Cübeyr b. Mutimden rivayet ettiği bir Hadis de Cübeyr anlatıp diyor ki, Peygamber (a.s.): Namazı kıldıktan sonra: "Üç kere Allahu-Ekber, üç kere elhamdülillahi –hamden kesirâ, üç kere de ve sübhâne'l-lahi-bükreten ve esîlâ," dedikten sonra şeytanın nefhasinden (nefesinden) ve dürtüsünden Allah'a sığınırım," diye söyledi. Ve sonra da buyurdu ki: "Nefhahû (şeytanın kibrinden), nefesehû; onun (şiirinden), hemezehû de onun (ölümünden) sığınırım, demektir." Yani şeytanın kibrinden, onun şiirinden ve onun ölümü gibi ölümden sana sığınırım demektir ki, kibirlenmenin, şiir söylemenin ve şeytan gibi ölmenin en kötü olduğuna işaret etmiştir. Cübeyr diyor ki, Hazreti Ömer de bunu duydu ama hangi namaz olduğunu hatırlamıyorum.

Burada şeytan derken sadece cin şeytanları akla gelmesin, insan şeytanları da namaz kılarken Kur'an okurken musallat olur. Nitekim Peygamberimiz Kâbe de namaz kılarken, Kur'an okurken Ebu Cahil ve yandaşları Kur'an'ın sesini bastırmak için ıslık çalar, yuhlar ve şamata çıkarırlardı. Acizane benim anladığım birinci ayette yani 97. ayette, şeytanın, kibir, vesvese ve dürtüsünden Allah'a sığınmıştır. 98. ayette: (Yanımda hazır bulunmasından sana sığınırım,) denmesi ise namaz kılarken müşriklerin yanında hazır olmalarını kasdederk onların şerrinden Allah'a sığınmıştır. Nitekim bundan sonra gelen ayetlerin siyakına göre bu açıkça anlaşılmaktadır.

99-100. (Nihayet onlardan birine ölüm geldiğinde: "Rabbim! Beni geri çevir," der.) Yani işte Peygamberimiz namaz kılıp kur-an okurken onu bastırmak için ıslık çalıp yuhalayan müşriklerden ve onların benzeri kâfirlerden birine ölüm gelip çattığında, dünyaya geri dönmesi için yalvarmaya başlar ve der ki, dünyaya geri dönersem: –(Terk edip yapmadığım salih amelleri yapacağımı

umarım.) Yani ben anlayamadım, yanlış yaptım, hata etmişim, bana bir imkân daha ver dünyaya dönersem yapmadığım güzel amelleri yaparım. İşte böyle bir ölüm zalim olan şeytanların ölümü olduğu için Peygamber (a.s.) onların ölümünden Allah'a sığınmıştır. İşte bu zalim şeytanların ölüm halindeki bu manasız ve mantıksız isteklerine Cenab-ı Hak tarafından şöyle cevap verilmektedir: (Hayır, onun söylediği bu sözü boşa atılan bir sözdür.) Bu sözler tutarsız, manasız, faydasız ve boşuna konuşulan sözlerdir: (Ve bu sözlerin ardından diriliş gününe kadar kabir hayatı vardır.) O zamana kadar başka bir hayat şansı yoktur, yeniden dünyaya dönme imkânı yoktur.

Bu ayet reenkarnasyon iddiasında bulunanlara de çok güzel bir cevap vermektedir. Onların iddiasına göre dünyaya gelip de tekâmüle erememiş, birçok günahlar işlemiş olanlara Allah (c.c.) bir şans daha tanıyıp, ölen kimsenin ruhunun bir başkasına geçerek, tekrar dünyaya gelip tekâmüle ermesi için bir fırsat tanıyor safsatalarına bu ayet en güzel cevabı veriyor. (Hayır, hayır, senin bu sözlerin boşa atılmış tutarsız sözlerdir, dirileceğiniz kıyamet gününe kadar artık kabir hayatı vardır,) ondan başka bir hayat şansınız yoktur.

Evet, ne yazık ki bazı akademi unvanıyla televizyonların karşısına geçip apuk-supuk konuşan ilahiyatçılar da zaman-zaman bu safsatayı dile getirip hatta bazı ayetlerin manasını anlamadan delil getirerek reenkarnasyonun varlığına inanıyorlar. Hatta bu ilahiyatçılardan bir, ölen kişinin ruhu herkese değil ama bazı kimselerden beş kişiye bile geçer saçmasını Televizyonda canlı yayında söylerken kulağımla duydum. Daha önce de bu konuyu Bakara sûresinin 28. ayetinin tefsirinde açıklamıştım. Bir başka ilahiyatçı da o ayetin manasını anlamadan reenkarnasyon'a delil getirerek tasdik etti, hem de zamanında diyanet işleri başkanlığında önemli bir göreve gelmiştir. Bu konu ile ilgili daha geniş bilgi için o ayetin tefsirine lütfen bakınız.

Evet, ayette ölümden sonra (Berzah) vardır, ifadesi kabir hayatı var, demektir. Berzah, perde demektir. Çünkü kabir hayatı, dünya hayatıyla ahiret hayatına kapalı, perdelenmiş bir hayat demektir. Ancak bu perdeden ahiret hayatına bir kapı açılmıştır. O kapıdan cennet veya cehennemdeki yeri kendisine gösterilmektedir. Nitekim Peygamberimiz bir hadislerinde "Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçedir veya cehennem çukurlarından bir çukurdur," buyurmuşlardır. Yine başka bir hadislerinde: "Ölen herkese günde bir sabah, bir de akşam

olmak üzere cennetlikse cennetteki yeri iki melek tarafından kendisine gösterilir. Cehennemlik ise yine iki oyun iki melek tarafından cehennemdeki yeri kendisine gösterilir." Nitekim bu hadisin doğruluğunun isbatı de Mümin sûresinin 46. ayetidir. (Firavun ve onun yandaşlarına sabah akşam ateş kendilerine arz edilir,) buyruluyor. Yani her gün sabah akşam kendilerine cehennemdeki yerleri gösterilir. Evet, bu azgın şeytanlara bir daha dünyaya geri dönüş yoktur, artık onlar için kabir hayatı başlamıştır dirilecekleri güne kadar kendilerine kabir azabı vardır.

101. İşte o kıyamet gün gelip çattığında (Sûre üflendiği zaman onların aralarında ne soysop vardır ve ne de sorulacaktır.) Yani senin baban kimdir, anan kimdir, hangi soydan, hangi sülaleden, hangi kabileden, hangi dilden, hangi ırktan olduğun sorulmayacak herkes kendi ameliyle baş başa kalcak ve kendi yaptığı amelinden sorulacaktır.

102-103. (Artık kimin tartıları ağırsa onlar kurtuluşa erenlerdir. –Ve kimin de tartıları hafifse, işte onlar da ebedi cehennemde hüsrana uğrayanlardır.) Bu iki ayeti, Âraf sûresinin 8-9. ayetleri ve benzeri ayetleri benim anlayışıma göre birçok tefsirci yanlış yorumlamıştır. Yani onlara göre sevaplarla günahlar tartılıp sevabı ağır gelenler kurtulmuş, hafif gelenlerse ebedi cehennemde hüsrana uğramış olurlar. Oysa bu yoruma göre ölünce müminlerden sevabı ağır gelenler kurtulmuş, hafif gelenlerse ebedi cehennemde hüsrana uğramış olurlar. Nitekim bu ayetlerde şöyle buyruluyor. (Kimin tartıları ağır gelirse onlar kutrulanlardır ve kimin de tartıları hafif gelirse onlar da ebedi cehennemde hüsrana uğrayanlardır.) Hal bu ki, ehlisünnete göre müminlerin günahkârları ebedi cehennemde kalmayacaklar, belli bir süre cezalarını çektikten sonra çıkacaklardır. Bunu daha önce Âraf sûresinin 8-9. ayetlerinin tefsirinde açıkladığım gibi burada bir daha tekrar ediyorum ki: (Terazileri ağır olanlar kurtuldu, hafif olanlar ise ebedi cehennemde hüsrana uğradılar,) buyrulması bana göre şu demektir. Terazileri ağır olanlardan maksat yani tartıya değer sevabı olanlar kurtuldular, hafif olanlar, tartıya değer hiçbir şeyleri olmayan kâfirler ise ebedi cehennemde hüsrana uğradılar, demektir. Çünkü yine bunu Kehf sûresinin 105. ayetinin tefsirinde de açıkladık. O ayette şöyle buyrulmaktadır: (İşte onlar Rablerinin ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden kimselerdir ki, amelleri yıkılıp boşa gitmiştir, biz onlara kıyamet günü bir tartı kurayacağız.) Demek ki, kâfirlerin tartıya

değer hiçbir şeyleri olmadığı için, bütün amelleri yıkılıp yok olduğu için onlara bir tartı söz konusu değildir. İşte tartıları hafi olanlardan maksat, tartıya değer hiçbir ağırlıkları olmayan kâfirler ebedi cehennemde hüsrana uğrayanlar demektir. Terazileri ağır gelenler ise tartıya değer sevabı olanlan müminlerdir. Ancak bunların da günahı sevabından fazla olanlar cehenneme gidip cezalarını çektikten sonra kurtulacaklardır. Fakat daha öncede açıkladığım gibi bu teraziden maksat adalet terazisidir. Yani sevaplarla günahlar karşılaştırılıp ona güre muamele yapılacaktır.

104. Ve bu tartıya değer hiçbir şeyleri olmayan kâfirlerin: (Orada "cehennemde" dişleri açıkta kalmış, sırıtır bir vaziyette ateş yüzlerini yalar.) İşte bu ayet tartıları hafif olan, tartıya değer hiçbir sevapları olmayan kâfirlerin cehennemde bu şekilde azap göreceklerini tarif ediyor. O zaman sevabı hafif gelenler müminlerin günahkârları ile tefsir edilirse, bu ayete göre onların da ebedi cehennem de bu şekilde azap görmeleri gerekir ki, bu da ehlisünnet itikadına aykırıdır. Demek ki, tartısı hafi olanlar yani tartıya değer hiçbir sevapları olmayan kafirlerdir. Ancak yukarda dediğimiz gibi müminlerin günahları sevaplarından az ise onlar belli bir süre cehennemde cezalarını çektikten sonra kurtulurlar.

105-107. Ever, ey kâfir ve müşrikler! (Değil mi ki, size ayetlerim okunduğu zaman siz onları yalanlıyordunuz,) o halde girin şimdi ebedi cehenneme. –Onlar da orada: (Diyecekler ki, Rabbimiz! Azgınlığımız bize üstün geldi ve biz sapık bir toplum olduk. –Rabbimiz! Bizi buradan çıkar, eğer bir daha ettiğimiz kötülüklere geri dönersek, artık biz gerçekten zalimleriz.) Tabi ki hayır, bir daha o ateşten çıkıp kurtulmaları mümkün değildir. Çünkü dünyada bu gerçekleri dinlemeye bile tahammülünüz yoktu ve inanmıyordunuz, Peygamberlere ve inananlara düşman kesilmiştiniz.

قَالَ اخْسَؤُوا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ {١٠٨} إِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ مِّنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ {١٠٩} فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيّاً حَتَّى أَنسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنتُم مِّنْهُمْ تَضْحَكُونَ {١١٠} إِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا

أَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ {١١١} قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ {١١٢} قَالُوا لَبِثْنَا يَوْماً أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلْ الْعَادِّينَ {١١٣} قَالَ إِن لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلاً لَّوْ أَنَّكُمْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {١١٤} أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثاً وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ {١١٥} فَتَعَالَى اللهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ {١١٦} وَمَن يَدْعُ مَعَ اللهِ إِلَهاً آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِندَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ {١١٧} وَقُل رَّبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ {١١٨}

Meali

108. (Allah C.C.) buyurdu ki: "Orada alçaldıkça alçalın! Bana (bir şey) konuşmayın.

109. Çünkü kullarımdan bir gurup dediler ki: "Rabbimiz! Biz iman ettik, öyle ise bizi bağışla; bize merhamet et, sen merhametlilerin en iyisisin."

110. İşte siz onları alaya aldınız; (sürekli onlarla uğraştınız) nihayet size beni anmayı unutturdular ve siz onlara gülüyordunuz.

111. Bu gün'de ben onları (müminleri) sabırları sebebiyle mükâfatlandırdım. İşte onlar, evet; onlar muratlarına erenlerdir.

112. Ve (kâfirlere) Allah tarafından buyrulur ki, yeryüzünde kaç yıl kaldınız.

113. Derler ki: "Bir gün yahut günün bir kısmı kadar kaldık, yılları sayanlara sor."

114. Buyurdu ki: "Sadece az bir zaman kaldınız; keşke siz bunu bilebilseydiniz!"

115-"Bizim, sizi boş yere bir oyun ve eğlence olarak yarattığımızı ve bize döndürülmeyeceğinizi mi sandınız?"

116. Mutlaka hâkim ve hak olan Allah, çok yücedir, O'ndan başka ilah yoktur. O, şerefli Arşın sahibidir.

117. Her kim Allah'la beraber başka bir ilaha taparsa ki, bunun hiçbir delili de yoktur. O halde onun hesabı onun Rabbi katında görülecektir. Şüphesiz ki kâfirler iflah olmazlar.

118. (Ey Peygamber!) De ki: "Rabbim! Bağışla ve merhamet et! Sen merhametlilerin en merhametlisisin."

İzahı

108. Evet, bizi cehennemden çıkar tekrar aynı kötülükleri yapmaya dönersek o zaman gerçekten zalimlerden oluruz diyenlere Allah C.C: (Buyurur ki, orada alçaldıkça-alçalın! Ve bana bir şey konuşmayın.) Hiçbir istekte ve yakarışta bulunmayın.

109-111. (Çünkü kullarımızdan bir gurup dediler ki: "Rabbimiz! Biz iman ettik; öyle ise bizi bağışla, bize merhamet et, sen merhametlilerin en merhametlisisin!) İşte onlar dünyada böyle Allah'a bağlılıklarını göstererek O'nun rahmetini umarak yalvarırken: –(Siz onları alaya aldınız. Nihayet size, beni anmayı unutturdular. Hal bu ki, siz o müminlere gülüyordunuz. –Bu gün de ben onları sabırları sebebiyle mükâfatlandırdım. İşte onlar; evet, onlar muratlarına erenlerdir.) Sizin beğenmediğiniz, aşağılayarak alay ettiğiniz müminler sizin bu alay ve işkencelerinize karşı sabırla imanlarında sebat edip güzel ameller işlemeleri sebebiyle onları ebedi cennetlerle mükâfatlandırdım, onlar muratlarına erdiler. Siz de yaptığınız zulüm, inkâr ve alaylarınızın cezasını buldunuz, artık buradan kurtulup bir daha dünyaya geri dönmeniz mümkün değildir, nafile yalvarıp yakarmayın.

112-118. Böyle beş günlük dünya zevkleri için ebedi hayatı inkâr eden ve ebedi hüsrana uğrayan zalimlere Allah: (Buyurur ki, yeryüzünde kaç gün kaldınız?) Yani her türlü zulmü, haksızlığı, yapıp refah ve zevk içinde yaşadığınızı zannettiğiniz dünyada kaç gün kaldınız? –(Derler ki, bir gün bir günden de az bir zamanı, istersen yılları sayan, hesaplayanlara sor,) biz dünyada bu kadar az kaldık. Ne hazin ve ibret vericidir değil mi? Hiç bitmeyecek zannettikleri

dünya hayatını ve onun zevklerini yaşamış olanlar kıyamet gününün dehşetini görünce ne kadar aldandıklarını, dünyada bir günden bile az kaldıklarını itiraf ederek dünya hayatının azlığına o kadar inanmışlardır ki, birbirlerine istersen yılları sayıp hesaplayanlara sor, diyorlar. Allah (c.c.) da: –(Çok az bir zaman kaldınız ama keşke siz bunu daha önce dünyada iken anlayabilseydiniz,) bura da anlayıp itiraf etmeniz hiçbir mana ifade etmez. –(Bizim, sizi boş yere bir oyun ve eğlence olarak yarattığımızı mı ve bize dönmeyeceğinizi mi sandınız? –Her şeye Hâkim ve hak olan Allah,mutlaka çok yücedir ve O'ndan başka ilah yoktur, O, şerefli Arşın sahibidir.) O, böyle oyun ve eğlence için yaratmaktan beridir, yücedir. Buna rağmen siz O'nu öyle sandınız, şimdi de öyle olmadığını görünce kurtuluş yolları arıyorsunuz. (Her kim Allah'la beraber başka bir ilah edinirse ki, bunun hiçbir delili yoktur.) Yani Allah'tan başka bir ilah olduğuna dair ne aklan ve ne de naklen hiçbir delil olmadığı halde kim Allah'a ortak koşarsa: (O takdirde onun hesabı Rabbi katında görülecektir. Zira kâfirler hiçbir zaman kurtulamazlar.) O hesaptan ve onun ardından verilecek olan ebedi cehennemden kurtulamazlar. –Ey Muhammed! Rabbine şükrederek: (Rabbim! Beni bağışla, merhamet et! Sen merhametlilerin en merhametlisisin, de.)

NUR SÛRESİ

Nur sûresi Medine döneminde inmiştir. Bu sûreye Nur sûresi adının verilmesi 25. ayetinde Allah'ın nurundan bahsedildiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Altmış iki veya altmış dört

Kelime Sayısı: Bin üç yüz on altı

Harf sayısı: Beş bin üç yüz otuzdur.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سُورَةٌ أَنزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَّعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ {١} الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِّنْهُمَا مِئَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ {٢}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Bu bir sûredir ki, (içinde hükümler) farz kıldık ve onda açık-açık ayetler indirdik ki, böylece öğüt alasınız.

2. Zina eden kadın ve zina eden erkeğin her birine yüz değnek vurun; Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsanız, Allah'ın dininde sakın sizi acıma duygusu tutmasın! Müminlerden bir gurup da onlara verilen cezaya şahit olsun.

İzahı

1. Bu ayette bu sûrenin içinde birçok hüküm ayetlerinin olduğu ve bunlardan öğüt alınması, ibret alınması gerektiği beyan edilmektedir.

2. Bu ayette ise zina eden erkek ve zina eden kadınlara yüz değnek vurulması, bu hususta acıma duygusuna kapılmadan cezalandırılmaları ve bunların cezalarının verildiği sırada ibret için bir takım insanların da şahit olmaları, bulunmaları emredilmektedir.

İslam'ın ilk zamanlarında Nisa sûresinin 15-16. ayetlerinde zina eden erkek ve kadınların dört şahitle ispat edildikleri takdirde evlerinde ölünceye kadar hapsedilmeleri emredilmiş yahut Allah (c.c.) bu konuya başka bir yol açacağını bildirmişti. İşte bu ayette ölünceye kadar hapsedilmesi yerine o ayeti nesh ederek buna başka bir yol açarak yeni bir hüküm getirmiştir ki, zina eden kadın ve erkeğe yüz değnek vurulması emredilmiştir.

Ayette geçen (feclidû) cilde vurun, demektir. Yani bundan maksat vurulan kırbacın ete geçip simsiyah olmaması, ancak çok hafif bir şekilde eğlence gibi de olmaması ve ikisi arasında olan bir vuruş demektir. Vurulan değneğin kalın bir sopa olmaması, çok ince bir çubuk da olmaması yine ikisi arasındaki bir kalınlıkta olan değnekle vurulması emredilmektedir.

Bu ceza verilirken bir gurup müminlerin de orada hazır bulunmaları hususuna gelince bu konuda farklı yorumlar vardır. Bunların sayısı en az dört, en çok kırk kişi civarında olmalıdır, diyenler var. Suçluların kırbaçlandıkları esnada bunların şahit olmalarının maksadı, kırbacı vururken ne aşırı derecede şiddetli vurarak, etlerini simsiyah edecek şekilde, nede hafifçe geçiştirecek şekilde vurmamaları, orta yollu bir vuruşla vurmalarını, ölçüyü aşmamalarını ve ölçüden aşağı de olmamasını denetlemek için şahit olmaları gerekmektedir.

Diğer bir husus'ta çıplak vücuda vurulmayacak, kürk gibi kalın bir elbise üzerinden de vurulmayacak, normal bir elbise üzerinden vurulacak ve vururken değneği en son olan kendi omuz hizasına kaldırarak vuracaktır. Ne omuz hizasından aşağı ve ne de omuz hizasını yukarı geçecek şekilde değneği kaldırmayacak, yani şiddetli de olmayacak, hafif de olmayacaktır. Yine yüz, karın ve tehlikeli yerlerine organlarına vurulmayacak. Yine arkasına vururken de hep aynı yere değil muhtelif yerlerine vurulacaktır, yani tehlikeli olmayan yerlere değnek gezdirilerek vurulur.

Bu ayette açıkça yüz değnek vurulması emredilmektedir. Recim, yani taşla öldürme yoktur, ancak Buhari'nin rivayetine göre Maiz adlı kişi ile Gâmidiye adındaki kadının zina ettikleri hakkında Peygamber (a.s.) recim cezası uygulamıştır.

Hatta bu konudaki ayetin kendisi nesh edilip, silinip, hükmü kalmıştır, diyen tefsirciler de vardır. Nitekim Buhari ve Müslim'in İbni Abbas'tan rivayet ettikleri bir hadisde Hazreti Ömer Kalkıp Allah'a hamdü-sena ettikten sonra şöyle demiştir. "Ey insanlar! Şüphesiz Allah Teâlâ Muhammed (a.s.)'ı hak Peygamber olarak göndermiş ve ona kitabı (Kur'an) ı indirmiştir. Ve o kitapta recim ayeti vardır, biz onu okuduk ve onu hafızamızda koruduk. Peygamber (a.s.) recmi uyguladı, biz de uyguladık, şimdi ben korkuyorum ki, uzun bir zaman geçtikten sonra biri çıkar der ki, biz Allah'ın kitabında recim diye bir şey bulamadık diyerek ve Allah'ın indirdiği bir farzı terk ederek kıyas yapıp zayıf görürler. Hal bu ki, evli olan bir erkek ve kadının ya beyan ederek, ya kendisinin hamile kalmasıyla, ya da itiraf ederek zina ettiğinin anlaşılması durumunda Allah'ın kitabında recim haktır."

Ahmed b. Hambel ve Nese'i nin İbni Abbas'tan rivayetle çıkardıkları başka bir hadiste ise Hazreti Ömer şöyle demiştir. "Şimdi biri konuşup demez mi ki, eğer Ömer Allah'ın kitabında olmayan bir şeyi madem ilave etmiştir, elbette onu ispat etsin, diye ortaya çıkıp böyle söylemesinden endişe ediyorum."

Hafızın çıkardığı bir hadis de ise İbni Ömer'in Kesir b. Salt'dan rivayet ettiğine göre İbni Ömer diyor ki, Salt şöyle dedi. "Merven'in yanında Zeyid b. Sabit'in de bulunduğu bir yerde Zeyid: "Yaşlı bir erkekle, yaşlı bir kadının zina etmesi durumunda kati olarak onları recimedin, diye okudum," deyince, Merven "peki, sen bunu Kur'an da yazdın mı?" dedi. Zeyd b. Sabit diyor ki: "Biz Merven'in bu sözü üzerine konuşurken aramızda Ömer b. Hattap da vardı." Ve o dedi ki: "Ben sizden bu şüpheyi gideririm." Biz de dedik ki, "sen bu şüpheyi nasıl gidereceksin?" Bunun üzerine Ömer r.a. dedi ki: "Adamın biri Peygamber (a.s.)'a gelerek zina ile ilgili şöyle-şöyle bir şeyler anlatınca, Peygamberimiz de ona recim'i şöyle-şöyle anlattı. Adam da öyle ise o recim ayetini bana yazmaz mısınız? deyince, Peygamberimiz de: "Şu an ona gücüm yetmez veya bu söze yakın bir şey söyledi."

İşte bu rivayetlerin müteaddit olması recim ayetinin önce Kur'an da yazılı olup sonra ayetin metninin silinip hükmünün baki kaldığını gösteriyor, diyerek bu rivayetlere dayanılarak yorum yapılmaktadır.

Evli olanların recim, bekâr olanların ise kırbaçlanmaları hususunda ehlisünnet âlimleri arasında fazla bir ihtilaf yok. Ancak evli olanlara recimden önce

kırbaçlanıp, sonra da recim edilecekleri, bekarların da kırbaçlandıktan sonra bir yıl da sürgüne tabi tutulacakları hakkında bir görüş ayrılığı vardır. Cumhuru ulemaya göre yani âlimlerin geneline göre, Hanefi, Şafi-i ve Maliki ye göre hem kırbaçlanıp hem de taşlanarak öldürülemez. Evlilere de sadece taşla ölüm cezası uygulanır. Çünkü onlara göre hem kırbaçlanıp hem de taşlanması ile ilgili bir delil yoktur. Fakat İmamı Ahmet, Ubada b. Sabit'ten rivayet edilen bir hadise dayandırarak, hem kırbaçlanıp hem de taşlanacağını ileri sürmüştür. Ancak acizane ben de cumhuru ulemanın görüşüne katılıyorum ve onun zayıf bir rivayet olduğunu sanıyorum. Çünkü zaten taşlanarak öldürülmesiyle maksat hâsıl olmaktadır, ayriyeten kırbaçlayarak ikinci bir ceza verilmesi fazladan bir azaptır. Bekârların hem kırbaçlanıp hem de bir yıl sürgüne tabi tutulmalarına gelince, bana göre bu tamamen hâkimin takdirindedir, hâkim kişilerin durumlarını inceleyip dikkate alarak ona göre karar verebilir ki, İmam-ı Azam'ın görüşü de budur ve ona katılıyorum.

Evet, zina günahların en çirkin ve en fena olanıdır. Toplumun ahlakını bozan, aile düzenini, toplumun huzurunu bozan, cinayetlere sebep olan, iffet ve namusu, şeref ve haysiyeti iki paralık eden, daha sayılamayacak kadar kötülük ve çirkinlikleri içinde barındıran günahların en büyüklerindendir. Bunun içindir ki Kurtubi'nin rivayet ettiği bir hadis de Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Ey insanlar! Zinadan kaçınınız. Çünkü onda altı kötü unsur vardır. Bunların üçü dünyada, üçü de ahrettedir. Dünyada olanlar, insanı ve İslami değerleri yok eder, fakirlik getirir ve ömrü kısaltır. Ahirettekiler ise, Allah'ın gazabına uğrar, hesabı çetin geçer ve ebedi cehenneme girmesine sebep olur."

الزَّانِي لَا يَنكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَالزَّانِيَةُ لَا يَنكِحُهَا إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ {٣} وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاء فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَداً وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ {٤} إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِن بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٥}

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاء إِلَّا أَنفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ {٦} وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللهِ عَلَيْهِ إِن كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ {٧} وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ {٨} وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللهِ عَلَيْهَا إِن كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ {٩} وَلَوْلَا فَضْلُ اللهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ {١٠}

Meali

3. Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasıyla evlenemez. Zina eden bir kadın da zina eden veya müşrik olan bir erkekten başkasıyla evlenemez ve bunlar müminlere haram kılınmıştır.

4. Namuslu kadınlara iftira atan ve sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun ve onların şahitliklerini de ebediyen kabul etmeyin. İşte onlar fasıkların ta kendileridirler.

5. Ancak ondan sonra tövbe edip kendilerini düzeltenler müstesna. Çünkü Allah çok bağışlayan, esirgeyendir.

6. Kendi eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince. Onların her bir şahitliği kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesidir.

7. Beşincisinde eğer yalancılardan ise, Allah'ın lanetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir.

8. Kadının da kocasının yalancı olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesidir.

9. Beşincisinde de kocası eğer doğru söyleyenlerdense, kendisinin Allah'ın gazabına uğramasını dileyerek (cezayı savabilir.)

10. Eğer Allah'ın, size lütuf ve merhameti olmasaydı (haliniz ne olurdu?) Şühesiz ki, Allah, tövbeleri kabul eden, her şeye hükmedendir.

İzahı

3. Bu ayette zina eden bir erkeğin, ancak kendisi gibi zina etmiş bir kadınla, ya da müşrik olan bir kadınla evlene bileceği, yine zina etmiş bir kadının da kendisi gibi zina etmiş bir erkekle, ya da müşrik olan bir erkekle evlenebileceği ve iffetli müminlere haram oldukları beyan edilmektedir.

Şimdi bu ayetin iniş sebebi hakkında ve yorumu hakkında farklı rivayet ve yorumlar vardır. Bu rivayetlerin en meşhur olanı Abdullah b.Ömer den, İbni Abbas dan, Said b. Cübeyr den, Mücahidden ve Said b. Müseyyebden gelen rivayetlere göre bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Cahiliye döneminde Medine de bir takım kerhane evleri vardı. Hatta İslamiyet geldiği sıralarda da dokuz tane bayraklı kerhane evleri bulunuyordu. Ümmi Mahzum gibi meşhur fahişe kadınlar vardı ve içlerinde çok servet edenler vardı. İslam gelip bu fuhşuyatları yasakladığı için bu fahişelerden bazıları, Müslüman olan ashaptan bazılarına nikâh teklifinde bulunmuşlar ve bunun karşılığında da geçimlerini temin edeceklerini teklif etmişler. İşte sahabelerden bazıları da fakirliklerinden dolayı bu teklife sıcak bakarak gelip Peygamberimize danışmış ve izin istemişler. Bunun üzerine bu ayet inerek namuslu Müslümanların onlarla evlenmelerini yasaklamıştır. İşte bazı alimler bu rivayetlere dayanarak bu ayette yasaklananın onlara mahsus olduğunu söylemişlerdir. Fakat benim anlayışıma göre bu hiç doğru değildir. Sırf ayetin iniş sebebine dayanarak böyle yorum yapmak hatalıdır. Kur'an ayetlerinin iniş sebebi ne olursa olsun hükümleri geneldir. Öyle olsa birçok ayetlerin iniş sebeplerini birilerine yükleyip sıyrılmak olur ki, Allah korusun birçok harama helal, helale da haram demek olur. San ki, o ayetler o kişiler hakkında özel inmiş gibi olur. O takdirde birçok günahlar ve haramlar başkalarına mubah ve helal sayılır ki, asla böyle bir şey olamaz. Bunu bitarafa bırak, bana göre böyle bir yorumu kabul etmek mümkün değildir.

Şimdi bu konu ile ilgili Hazreti Aişe validemizden rivayet edildiğine göre: Bir erkek bir kadınla zina etmişse, onunla nikâhlanamaz, böyle bir şey yaparsa yine zina etmiş olur. Ancak bu konu Peygamberimize sorulduğu zaman: "Evveli akılsızlık, ahiri nikâhtır, haram, helâlı haramlaştırmaz," dediği rivayet edilmektedir. Yani önceden işlemiş olduğu bir harama tövbe etmişlerse evlenebilirler. Bu görüş Ebu Bekir, İbni Ömer, İbni Abbas ve Cübeyrden gelen rivayete

göredir. Tavus, Said b. Müseyyeb, Cabir b. Zeyd, Ata, Hasani Basri ve dört mezhep imamlarına göre de zina eden bir kadınla erkeğin birbirleriyle evlenmeleri caizdir. Ancak Fahreddini Razı'ya göre bu demek değildir ki, zina etmemiş bir iffetli kadın veya erkek zina edenle evlenebilir. Yani Peygamberimizin böyle buyurmasından zina etmiş bir erkek ve kadın, zina pisliğine bulaşmamış, iffetli erkek ve kadınlarla evlenirler anlamı çıkmaz. Hazreti Aişe validemiz her ne suretle olursa olsun zina etmiş olan biri ile evlenmenin caiz olmadığını söylemiştir ve İbni Mesud'un görüşü de budur. Hazreti Ebu Bekir, Ömer ve Hazreti Ali'nin de mezheplerinin bu olduğu ifade edilmiştir.

Acizane ben de bu görüşteyim Çünkü zina eden bir kadın veya erkek zinadan tövbe etmiş olsa bile, o pisliğe bulaşmayan iffetli birisiyle evlendiği zaman onunla mutlu olması mümkün değildir. O leke daima göz önünde bir sicil olarak görülür ve bundan dolayı karı koca arasında ufak bir münakaşa olduğunda hemen yüze vurularak geçmişleri hatırlatılır, böylece geçimsizliklere ve çatışmalara sebep olur, halkın dedikodusundan da kurtulamaz. Nitekim pek yakında geleceği gibi bu sûrenin 26. ayetinde de çok açık bir şekilde buna vurgu yapılmaktadır: (Pis olan kadınlar pis olan erkeklere, pis olan erkekler de pis olan kadınlara, temiz olan kadınlar temiz olan erkeklere ve temiz olan erkekler de temiz olan kadınlara layıktır,) buyruluyor.

Diğer bir husus da, zina eden bu erkek ve kadınların ya kendileri gibi zina etmiş olanlarla evlenmeleri, ya da müşriklerle evlenmeleri emrediliyor. Oysa Bakara sûresinin 221. ayetinde müşriklerle evlenmek yasaklanmıştır. İbni Abbas'a göre bu ayetle kasdedilen evlenme nikâh akdiyle evlenmek değildir, belki, müşriklerle cinsel anlamda birleşmektir. Fakat o zaman da müşrikle nikâh caiz olmadığına göre gayri-meşru ilişki devam ediyor demektir.

Şimdi bütün bu rivayet ve yorumlardan benim anladığım mana şudur. Zinadan tövbe etsin veya etmemiş olsun, böyle bir erkek ve kadının o pisliğe bulaşmamış olan iffetli erkek ve kadınlarla evlenmeleri caiz değildir. Zina etmiş ama her ikisi de tövbe etmiş olan erkek ve kadının birbiriyle evlenmeleri caizdir. Fakat zinadan tövbe etmiş olan bir müminin, hâlâ zina edip tövbe etmemiş olan biriyle evlenmesi yine caiz değildir. Ancak zinaya tövbe etmemiş olan bir kimse müşrik biriyle nikâh akdiyle değil de cariyelerin kullanıldığı gibi kullanıp onunla cinsel ilişkide bulunur, demektir. Zaten o pislikten tövbe etmemiş

onu rutin bir hale getirmiş olan kimse müşrik seviyesine düşmüş demektir. Hatta onu mubah sayan kimse de, zaten dinden de çıkmış demektir ki, böyle birinin nikâhı da söz konusu olamaz. O zaman İbni Abbas'in kasdettiği de bu olsa gerek. Yoksa zinadan tövbe etmiş olan bir kimsenin kesinlikle müşrikle evlenmesi caiz değildir ki, Bakara sûresinin 221. ayetini yukarda zikrettik.

Yine burada başka bir nokta daha vardır ve o da şudur. Bu ayetin pek yakında gelecek olan 32. ayetle nesh edildiği (hükümsüz) olduğu görüşüdür ki, buna katılmam mümkün değildir. Yani o ayette: (Bekârlarınızı evlendirin,) buyruluyor ki, onun bu konu ile bir alakası yoktur. O ayette kasdedilen namuslu olan bekâr ve dul olanlarınızı evlendirin, demektir. Yoksa zina pisliğine bulaşmış bir bekâr ya da dullarla iffetli olanları evlendirin, demek değildir.

4-5. Evet: (Namuslu olan kadınlara zina iftirasında bulunup da sonra dört şahit getiremeyenlere seksen değnek vurun ve onların şahitliklerini de ebediyen kabul etmeyin ve onlar fasıkların ta kendileridirler.) Yani herhangi bir kadına zina isnadında bulunan şahıslar dört tane şahit getirerek ispat etmek zorundadırlar. Aksı halde iftira etmiş sayılırlar ve bunlara İslam hukukuna göre seksen değnek vurularak iftira cezası uygulanır. Aynı zaman da yalancı sayıldıklarından dolayı fasıktırlar, büyük bir günah işlemişlerdir, şahitlikleri de ebediyen kabul edilmez. (Ancak bundan sonra tövbe ederlerse müstesnadır. Çünkü Allah, çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.)

Evet, başka meselelerde iki şahit yeterli iken zina hususunda dört şahit getirmek gerekiyor. Çünkü bu bir namus meselesidir, birileri onun namusunu lekelemek için iftira etmiş olabilir, bu yüzden birçok ocakların sönmesine sebep olabilir. Bir kimse kendi gözüyle görmüş olsa bile diline sahip olmalıdır, aksi takdirde dört şahit getiremez ise iftira cezasıyla cezalandırılır, ebediyen de şahitliği kabul edilmez. Ancak bu iftiradan sonra tövbe eder kendini düzeltirse müstesnadır ki, Allah, onu bağışlar ve şahitliği de kabul edilir.

Yalnız bu istisna hususunda müçtehitler arasında yine görüş ayrılığı vardır. Yani tövbe edenlerin tövbelerinin kabulü sadece günahların bağışlanmasıyla mı ilgilidir, yoksa günahlarının bağışlanmasıyla birlikte şahitlikleri de artık geçerli mi, değil mi? diye mezhepler arasında farklı görüş ve yorumlar vardır. İmam-ı Azama göre tövbe edenlerin günahları bağışlanır ama şahitlikleri ebediyen yine de kabul edilmez. Diğer Üç mezhep imamlarına göre ise şahitlikleri de kabul

edilir. Nitekim Hazreti Ömer, İbni Abbas, Said b. Cübeyr, Mücahit, Ata, Tavus, Said b. Müseyyeb, Süleyman b. Yesâr, Şabi, İkrime, Ömer b. Abdulaziz ve Zehra da bu görüştedirler. Bana göre de isabetli yorum budur. Çünkü Allah Teâla madem tövbesini kabul edip günahlarını bağışlıyorsa, şahitliğinin de artık geçerli olması gerekir.

6-7. Ancak: (Kendi eşlerine zina isnat edenler ve kendilerinden başka da şahitleri olmayanlara gelince onlardan biri Allah'ın adına yeminle dört kere tekrarlayıp kendisinin doğru söylediğine şahitlik etmesi –Ve beşincisinde de eğer yalancılardan ise, Allah'ın lanetini kendi üzerine dilemesidir.) Yani hâkimin huzurunda karısının zina ettiğini Allah'ın adına yemin ederek ve O'nu şahit tutarak dört kere tekrar eder ve beşincisinde de yeminini kuvvetlendirmek için yalancıya Allah'ın laneti olsun diyerek, kendini lanetlerse bu dört şahit yerine geçer ve iftira cezasından kurtulur.

8-9. Bu ayetlerde de ayni şekilde kocası tarafından kendisine zina isnat edilen kadın Allah'in adına yemin edip, O'nu şahit tutarak, dört kere hâkimin huzurunda tekrar eder ve beşincisinde de yeminini kuvvetlendirmek için yalancıya Allah'in gazabı olsun, diyerek kendisini lanetlerse, bu da zina cezasından kurtulur. Ve hâkim bunların boşanmalarına karar verir. Çünkü bunların her ikisi de yemin ettikleri için hâkim hangisinin yalancı, hangisinin doğru olduğunu bilemez. Fakat karısına zina isnat eden yemin etmekten, lanetlemekten kaçınırsa suçlu olduğu ortaya çıkar ve iftira cezasıyla cezalandırılır. Yok eğer erkek yemin eder de kadın Allah'ın gazabından korkarak yemin etmekten ve lanetlemeden kaçınırsa, bu sefer de kadının suçlu olduğu anlaşılır ve ona zina cezası verilir.

Bu ayetlerin iniş sebebi hakkında birkaç rivayet vardır. Onlardan biri şudur. Zinada dört şahit getiremeyen kimsenin iftira etmiş olup ve seksen değnek vurulmasını emreden ayet gelince, Peygamberimiz mimbere çıkıp bu ayeti tebliğ etmiş. Bunun üzerine Ensardan Sad b. Ubade ve Âsim b. Adiy ayağa kalkarak: "Bir adam karısını başkası ile zina ederken görse peki, ne olacak? Dava etse seksen değnek iftira cezası verilecek, ebediyen şahitliği de kabul edilmeyecek ve fasık damgası yiyecek. Yok, eğer vurup öldürse, bu sefer de katil olacak, dört şahit getirene kadar da adam işini bitirip gidecek, bu nasıl olacak? Ya Resulelleh dediler!" Ve Said b. Ubada oradan çıkar-çıkmaz damadı Hilal b. Ümeyye veya Uveymir ile karşılaştığında ona: "Ne var?" diye sordu, o da "şer var, karımı

Şüreyk b. Semha ile beraber buldum," dedi. Bunun üzerine Asim b. Adiy: "Vallahi ben bu sualimle ne çabuk bela ile karşılaştım," dedi. Böylece ikisi birlikte tekrar dönüp Peygamber (a.s.)'a giderek olayı anlattılar. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) kadını çağırtıp sorguya çekti. Fakat kadın inkâr etti. Sahabe'i-kiram da orada toplanmışlardı kadının kocası önceki ayete göre, yani dört şahit getirememesi halinde iftira cezasına çarptırılacaktı ki, Uveymir yani kadının kocası gözümle gördüm, kulağımla işittim. Ve Allah da biliyor ki, ben doğru söylüyorum ve umuyorum ki, O, mutlaka bir açıklık getirecektir, derken hemen o esnada yukarda ki ayetler geldi. Yani kendi karısının zina ettiğini görüp ve dört şahit getiremediği takdirde hâkimin huzurunda Allah'ın adına yemin ederek dört kere tekrarlar ve beşincisinde de lanetlerse, dört şahit yerine geçer diye yukarda ki ayetler gelince Uveymir böylece iftira cezasından kurtulmuş oldu.

10. (Eğer Allah'ın lütfu ve merhameti üzerinize olmasaydı, haliniz nice olurdu? Şüphesiz ki, Allah, tövbeleri kabul eden, her şeye hükmedendir.) Yani Allah Teâla, merhametiyle sizi affetmese, tövbelerinizi kabul etmeseydi, yada böyle meselelere çözüm getirmeseydi haliniz nice olurdu...

إِنَّ الَّذِينَ جَاؤُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرّاً لَّكُم بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُم مَّا اكْتَسَبَ مِنَ الْإِثْمِ وَالَّذِي تَوَلَّى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظِيمٌ {١١} لَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بِأَنفُسِهِمْ خَيْراً وَقَالُوا هَذَا إِفْكٌ مُّبِينٌ {١٢} لَوْلَا جَاؤُوا عَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاء فَإِذْ لَمْ يَأْتُوا بِالشُّهَدَاء فَأُوْلَئِكَ عِندَ اللهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ {١٣} وَلَوْلَا فَضْلُ اللهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فِي مَا أَفَضْتُمْ فِيهِ عَذَابٌ عَظِيمٌ {١٤} إِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِأَلْسِنَتِكُمْ وَتَقُولُونَ بِأَفْوَاهِكُم مَّا

لَيْسَ لَكُم بِهِ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ هَيِّناً وَهُوَ عِندَ اللهِ عَظِيمٌ {١٥}
وَلَوْلَا إِذْ سَمِعْتُمُوهُ قُلْتُم مَّا يَكُونُ لَنَا أَن نَّتَكَلَّمَ بِهَذَا سُبْحَانَكَ
هَذَا بُهْتَانٌ عَظِيمٌ {١٦} يَعِظُكُمُ اللهُ أَن تَعُودُوا لِمِثْلِهِ أَبَداً إِن
كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {١٧} وَيُبَيِّنُ اللهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
{١٨} إِنَّ الَّذِينَ يُحِبُّونَ أَن تَشِيعَ الْفَاحِشَةُ فِي الَّذِينَ آمَنُوا
لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ
{١٩} وَلَوْلَا فَضْلُ اللهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللهَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ
{٢٠}

Meali

11. Haberiniz olsun ki, (Muhammed'in eşine) bu ağır iftira ile gelenler sizden bir guruptur. Onu sizin için bir şer sanmayın, belki, o sizin için bir hayırdır. Bu günahın büyüğünü yüklenen kimse için de çok büyük bir azap vardır.

12. Erkek ve kadın müminler bu iftirayı işittiklerinde kendi vicdanları ile güzel zanda bulunup da: "Bu apaçık bir iftiradır," demeleri gerekmez miydi?

13. (Bu konu hakkında) işittikleri zaman dört şahit getirmeleri gerekmez miydi?.. Madem ki, şahit getirip ispat etmediler. Öyle ise onlar Allah katında yalancıların ta kendileridirler.

14. Eğer dünyada ve ahirette Allah'ın lütuf ve keremi üstünüzde olmasaydı, size mutlaka büyük bir azap isabet ederdi.

15. Çünkü siz bu iftirayı, gelişi güzel birbirinizin ağzından alıyor ve hakkında bilgi sahibi olmadığınız (bu uydurma haberi) ağızlarınızda geveleyip duruyorsunuz. Bunun önemsiz olduğunu sanıyorsunuz. Hal bu ki, bu Allah katında çok büyük bir suçtur.

16. Onu duyduğunuz da: "Bunu konuşup yaymamız bize yakışmaz, hâşâ, bu büyük bir iftiradır," demeli değil miydiniz?

17. Eğer inanmış, insanlar iseniz, Allah, buna benzer tekrarlamaktan sizi sakındırıp uyarıyor.

18. Ve Allah, ayetlerini size açıklıyor. Allah, çok iyi bilir, tam bir hâkimdir.

19. İnananlar arasında kötü söz ve davranışın yayılmasını arzulayan kimseler için dünyada da, ahirette de acıklı bir azap vardır. Her şeyi Allah bilir, siz bilemezsiniz.

20. Eğer Allah'ın lütuf ve merhameti üzerinize olmasaydı (sizin haliniz ne olurdu?) Ve şüphesiz ki, Allah, çok şefkatli ve merhametlidir.

İzahı

11-20. Bu ayetler (ifk) olayından bahsetmektedir. İfk, gerçeği değiştirmek, yalan yanlış sözler uydurarak iftira etmek demektir. Yani Hazreti Aişe validemize yapılan iftira demektir.

Bu olayı Hazreti Aişe validemiz şöyle anlatıyor. Resulüllah s.a.v. sefere çıkmak istediği zaman eşleri arasında kura çekerdi, hangisine kura çıkarsa onu yanında götürürdü. Beni Mustalik gazvesinden önce de kura çekti ve benim kuram çıktı. Bundan dolayı Resulüllahla birlikte sefere çıktım ve bu olay daha perde ayeti gelmeden önce idi. Onun için deve üzerine konan ve taşıyıcı denen bir havdece kondum, gazveden dönüşte Medine'ye yaklaştığımızda bir yerde mola verildi. Sonra Resulüllah hareket etmek için çağrı yaptırdı. O esnada ben yürüyerek orduyu geçtim ve tuvalet ihtiyacımı görüp yerime dönerken göğsümü yokladığımda zafer boncuklarından oluşan bir dizim vardı, o kopup düşmüştü. Bunun üzerine tuvalet ettiğim yere dönüp bunu ararken ordudan geri kaldım. Benim naklimle görevli olan benim devenin üzerindeki havdecin üzerinde olduğumu zannederek yürüyüp gitmişler. Çünkü ben çok hafif olduğum için beni hevdecin üzerinde olup olmadığımı fark etmemişler ve deveyi çekip gitmişler. Ben isem konakladığımız yere vardığımda kimseyi bulamadım. Beni fark eder dönerler diye orada beklemeye başladım derken uyuklamışım. O sırada Saffan b. Muattal da gözcü kalır geride kalanlar var mı yok mu diye kontrol eder, eşyasını unutan ve kalan olursa onları arkadan orduya yetiştirirdi. İşte o esnada beni görüp tanıyınca: (İnna lillahi ve innâ ileyh raciûn) diye istirca duasını okuyunca

ben uyandım ve hemen yüzümü örttüm, o da devesinden indi ben bininceye kadar kenara çekildi. Sonra devenin yedeğini çekerek öğle sıcağında orduya yetiştik ki, ordu konaklamış beni bulamayınca ordu çalkanmış, bağrışmışlar ve beni dillerine dolayanlar olmuş, helâk olanlar helâk olmuş, iftiraya yeltenmişler.

Resulüllah Medine ye ayak basınca, bende bir ağrı sızı meydana geldi. Fakat Resulüllah'tan her zaman gördüğüm ilgi ve alakayı bu sefer göremedim. Ancak yanıma giriyor "O nasıl?" diyordu. Henüz hakkımda yapılan dedikodulardan haberim yoktu, bu beni şüphelendirdi. Nihayet iyileşme dönemim başlamıştı. Bir gece Mistah'in annesiyle ihtiyaç için dışarıya çıktım, işimiz biter bitmez eve döndük. Derken Mistah'in annesi Mistah'a hakaret edici bir söz söyledi, ben de buna itiraz ettim: "Bedir savaşında bulunmuş olan bir zata sövüyor musun?" dedim. "Haberin yok mu?" dedi. "Ne var?" dedim. Dedi ki: "Ben şahadet ederim ki, sen hakikatten habersiz mümine hanımlardansın." Daha sonra bu ifk hadisesini bana anlatınca hemen ağlayarak döndüm.

Sonra Resulüllah içeri girdi ve "nasıl o?" dedi. Bunun üzerine "bana izin ver anne ve babamın yanına gideyim" dedim ve bana izin verdi, ben de anne ve babamın yanına vardım anneme: "Ey anne! İnsanlar neler söylüyorlar?" dedim. O da: "Kızım kendini üzme, vallahi bir erkeğin yanında sevgili, parlak bir kadın olsun ve onun kumaları bulunsun da onun aleyhinde çok laf etmesinler bu pek azdır. Bu ana kadar bu dedikodu sana malum olmadı mı?" dedi. Ve ben ağlamaya başladım, bütün geceyi uykusuz ağlayarak sabahladım. Yine ağlıyordum ki babam yanıma geldi ve anneme: "Bu niye ağlıyor?" dedi. O da: "şimdiye kadar olup bitenlerden habersizmiş" dedi. Bunun üzerine babam da ağladı ve "sus kızım," dedi. O gün durdum ama gözyaşlarım durmuyordu. Benim anne ve babama ağlarken san ki bu ağlayışım ciğerimi dağlar gibi oluyordu. Ben ağlarken ikisi de yanımda oturduğu sırada Resulüllah s.a.v. üzerimize geldi, selam verip oturdu. Hakkımda söylenen sözlerden beri hiç yanıma oturmamıştı ve bir ay geçmesine rağmen hakkımda bir ayette inmemişti.

Peygamber a.s: (Emmâbadü) "bundan sonra" diyerek söze başladı ve buyurdu ki: "Ey Aişe! Durum çok önemli, senin hakkında şöyle-şöyle sözler yetişti. Şimdi sen bu işten temiz ve beri isen, Allah muhakkak seni aklayacak ve eğer bir günah'a düştün ise, Allah'a tövbe istiğfar et. Çünkü kul tövbe edince Allah tövbeyi kabul eder." Peygamber (a.s.) sözünü bitirince gözyaşlarım boşandı, sonra

babama: "Benim tarafımdan Resulüllah'a cevap ver," dedim. O da: "Vallahi ne diyeceğim, bilmiyorum, ben Kur'an'ı çok iyi bilip delil getirecek durumda değilim" dedi. Ben de bunun üzerine dedim ki: "Vallahi ben anladım ki, siz bunu işitmişsiniz, hatta gönüllerinizde yer etmiş. Şimdi ben size böyle bir şeyden beriyim desem inanmayacaksınız. Ve eğer benim tertemiz olduğumu Allah bilip dururken size kötü bir itirafta bulunursam, hemen tasdik edeceksiniz. Vallahi ben de size başka bir mesele bulamıyorum ancak, Yusuf'un babası olan o salih kulun dediği gibi: (Artık güzel bir sabırdır ve sizin anlattıklarınıza göre yardımına sığınılacak olan ancak Allah' tır,) ayetini okudum ve yatağıma yattım.

O halde "vallahi ben biliyorum ki, Allah Teâla, muhakkak beni temize çıkarır, ama hakkımda ayet ineceğini zannetmiyordum. Benim şahsıma göre benim hakkımda ki, bu işten ötürü ayet inecek okunacak kadar önemli bir iş olarak görmüyordum. Fakat Resulüllah'in uykuda bir rüya görür de Allah (c.c.) beni temize çıkarır diye umuyordum. Tam böyle umarken Allah bilir ya Resulüllah daha yerinden kalkmamıştı ve orada olanlardan da daha kimse dışarıya çıkmamıştı ki, Allah (c.c.) Peygamberine vahyi indirdi. Ona vahyi edilirken her zamanki o olağan hal ona hemen geldi kış günü olmasına rağmen boncuk-boncuk ter dökülüverdi. Hemen üzerine bir örtü örtüldü, başının altına da bir yastık kondu. Fakat insanların dediği gibi mi acaba bir vahyi geldi endişesiyle anne ve babamın nerde ise canları çıkacak zannettim. Resulüllah açılınca gülüyordu ve ilk söylediği kelime şu oldu. "Müjde ey Aişe! Rahat ol, vallahi Allah katı olarak seni akladı,"dedi. Ben de: "Ancak Allah'a hamt ederim, ne sana ne de ashabına," dedim. Annem benim için, "ona yani Peygambere ayağa kalk," dedi. Ben de: "Vallahi ne ona ayağa kalkarım, ne de beratımı indiren Allah'tan başkasına hamt ederim," dedim.

İşte bu olay üzerine Cenab-ı Hak bu on ayeti indirmiştir. Ve bunun üzerine Ebu Bekir r.a. bu iftiracılardan biri olan Mistah'a yardımda bulunuyordu fakat bu olay üzerine: "Vallahi bundan sonra artık Mistah'a infakta bulunmayacağım," dedi. Çünkü ona hem yoksulluğu sebebiyle hem de kendisine yakınlığı sebebiyle yardımda bulunup infak ediyordu. Sonra yakında gelecek olan 22. ayette: (Sizden faziletli olanlar yakınlarına vermemeye yemin etmesinler,) ayeti inince, Ebu Bekir r.a de: "Vallahi Allah'ın beni bağışlamasını severim," dedi ve yine infak etmeye devam etti. Evet, hazreti Aişe diyor ki: "Nihayet suçsuz olduğum

anlaşılıp ve hakkımda ayet indikten sonra Resulüllah kalkıp mimbere çıktı, gelen ayetleri halka okuyup anlatarak indi. Ve bunun üzerine iftira cezası olarak Abdullah b. Ubeyy'e, Mistah'a, Hamney'e ve Hasan'a had cezası yani iftira cezası olarak seksen değenek vuruldu.

Ayette geçen: (Usbetün minküm): "Sizden bir gurup da o iftiraya katıldılar" diye buyrulmaktadır ki, işte o münafıkların iftiralarına karışanlar yukarda isimleri geçen bu şahıslardır ki, kendilerine böylece had cezası uygulanmış oldu. Yine ayette geçen: (Bunu yani iftirayı sizin için şer olduğunu sanmayın, bilakis o sizin için hayırlıdır,) buyrulması da iftiraya uğrayanların bu iftiradan ötürü büyük sevaplar kazandıklarına işaret edilmektedir. Belki benim anlayışıma göre bununla Hazreti Aişe validemiz hakkında bir ayetin inmesiyle ona ve ailesine bir şeref kazandırdığına da işaret edilmiştir. Nitekim Aişe validemiz ben bir ayet ineceğini değil, belki Peygamberimizin bir rüya ile benim suçsuz olduğumu bildirir diye umuyordum, demesiyle de görülüyor ki, ayetin inmesi onları şereflendirmiştir. Evet, iftiraya uğrayanların sabretmeleri halinde büyük mükâfat elde edecekleri gibi, iftira edenlerin: (Her birine kazandıkları günahın cezası vardır.) Yani Müslüman olup da tövbe edenlere dünyada iftira cezası olan seksen değnek vurmak suretiyle cezaları verilir. Esas bu iftirayı çıkararak: (Büyüğünü yüklenen münafıklara ise azabın büyüğü vardır.) Bu dedikoduları çıkarıp iftira eden münafıklar ise ebedi cehennemde en büyük cezaya çarptırılacaklardır.

20. Ey münafıkların dedikodu ve iftiralarına katılıp bunu yayan müminler! (Şimdi sizlere de Allah'ın lütuf ve merhameti olmasaydı.) Yani dünyada iftira cezası verilmeseydi, tövbeniz kabul edilmeseydi, sizin de haliniz perişandı. Ama Allah (c.c.) sizin tövbelerinizi kabul etti sadece bu dünyadaki iftira cezasıyla yetindi, öyle olmasaydı siz de azabın büyüğü olan cehennem azabını hak ederdiniz. (Şüphesiz ki Allah çok şefkatli ve merhametlidir.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ مَا زَكَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ أَبَداً وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُزَكِّي

مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {٢١} وَلَا يَأْتَلِ أُوْلُوا الْفَضْلِ مِنكُمْ وَالسَّعَةِ أَن يُؤْتُوا أُوْلِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَن يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٢٢} إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ {٢٣} يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ {٢٤} يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ {٢٥} الْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ أُوْلَئِكَ مُبَرَّؤُونَ مِمَّا يَقُولُونَ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ {٢٦}

Meali

21. Ey iman edenler! Şeytanın izlerine uymayın, kim şeytanın izlerine uyarsa, şüphesiz ki o fuhuş ve çirkinlikleri emreder. Eğer Allah'ın, sizin üzerinize lütuf ve merhameti olmasaydı, sizden hiçbir kimse temize çıkamazdı. Lakin Allah, dilediğini temize çıkarır ve Allah, her şeyi işiten, bilendir.

22. Sizden faziletli ve zengin olanlar, yakınlarına, yoksullara ve Allah yolunda hicret edenlere vermemezlik etmesin. Bağışlasınlar, feragat etsinler. Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz? Allah çok bağışlayan, merhamet edendir.

23. Onlar ki, namuslu, fuhuştan hiçbir haberi olmayan mümine kadınlara zina isnat ederler, işte onlar dünya ve ahirette lanetlenmişlerdir ve onlara büyük bir azap vardır.

24. O gün dilleri, elleri ve ayakları kendi yaptıklarından dolayı kendi aleyhlerinde şahitlik edeceklerdir.

25. O gün onlara Allah, gerçek cezalarını tam olarak verecektir ve onlar Allah'ın varlığını gerçek olarak anlayacaklardır.

26. Pis kadınlar pis erkeklere, pis erkekler de pis kadınlara, temiz kadınlar temiz erkeklere ve temiz erkekler de temiz kadınlara layıktır. İşte bu temiz olanlar, onların söylediklerinden beridirler. Onlar için hem bir bağış hem de güzel bir rızık vardır.

İzahı

21.Bu ayette Allah Teâla, mümin kullarını uyarmakta ve şeytanın arkasına takılıp gitmemeleri, aksi halde şeytanın kendilerine fuhşu ve çirkin şeyleri emredeceğini haber vermektedir. Yine Allah Teâlâ'nın lütuf ve merhameti olmasa, O, günahları bağışlamasa hiçbir kimsenin paklanıp temize çıkamayacağını, lakin Allah dilediği kullarını temizleyip arındıracağını ve her şeyi işitip bildiğini beyan etmektedir.

Bazı tefsircilere göre bu ayetle yine (ifk) olayı kasdedilmektedir ki, ben de o kanaattayım. Çünkü ayetlerin siyakı onu gösteriyor. Çünkü ayetin son cümlesin de: (Allah, dilediğini temize çıkarır,) buyrulması de Hazreti Aişe validemizin iftiradan aklanmasını göstermektedir. İkinci bir husus da İbni Abbas'ın dediği gibi iftira edip de tövbe etmeyenler kendilerini ebediyen temize çıkaramazlar. Fakat Allah tövbelerini kabul ettiği ve iftira cezalarına çarptırılanları bağışlayarak günahlardan arındırdı. Yani hem Hazreti Aişe validemizin suçsuzluğunu bildirerek, onu temize çıkardı, hem de münafıkların iftiralarına karışıp sonra tövbe eden müminlerin günahlarını bağışlayıp arındırmıştır ki, bu da Allah'ın onlara bir lütuf ve merhametidir.

22. Bu ayette de daha önce işaret edildiği gibi Hazreti Ebu Bekir hakkında inmiştir. Hani kendi akrabalarından sayılan Mistah'ın da münafıklar tarafından Aişe validemize atılan iftiraya karışmasından ötürü Hazreti Ebu Bekir bu olaydan sonra bir daha ona yardım etmeyeceğim, diye yemin etmişti. İşte onun üzerine bu ayet indi: (Sizden fazilet sahibi olanlar yakınlarına, yolda kalmışlara ve Allah yolunda hicret edenlere vermemezlik etmesinler. Bağışlasınlar, feragat etsinler, Allah'ın sizi bağışlamasını sevmez misiniz? Allah, çok bağışlayan ve merhamet

edendir.) İşte bu ayet inince Hazreti Aişe'ye iftira edenlerden Ebu Bekir r. a. akrabası olan Mistah'a yine yardım etmeye infakta bulunmaya devam etti.

23-25. Bu ayetler, hiçbir şeyden haberi olmayan, iffetli ve namuslu kadınlara zina isnadında bulunarak iftira edenler tövbe etmedikleri takdirde dünyada da ahirette de lanetlendikleri haber verilmiştir. Ve büyük bir azap günü olan kıyamet günü, bunların dilleri, elleri ve ayakları kendi aleyhlerine şahitlik edecekler, o gün yaptıkları kötülüklerin cezaları tastamam kendilerine verileceği ve Allah'ın varlığını ve birliğini apaçık anlayıp görecekleri beyan edilmektedir. Görülüyor ki, iftira ettikten sonra tövbe edenlerin dünyada ki cezaları bağışlanmıyor, bu dünyadaki cezaları veriliyor ama ahirette ki cezaları affediliyor. Fakat yaptıkları kötülük ve iftiralara tövbe etmeyenlere bu dünyada iftira cezası verilmekle kalmayacaklar,belki ahirette daha büyük ceza ile karşılaşacaklardır.

26. Bu bu sûrenin baştarafında ki, üçüncü ayette zina eden, erkek ve kadınların ancak kendileri gibi zina edenlerle veya müşriklerle nikahlanabileceği ve bunların iffetli olan müminlere haram olduğu bildirilmişti. İşte bu ayette onun bir nevi devamı ve açıklaması olarak buyruluyor ki: (Pis olan kadınlar pis olan erkeklere, pis olan erkekler de pis olan kadınlara ve yine temiz olan kadınlar temiz olan erkeklere ve temiz olan erkekler de temiz olan kadınlara layıktır. İşte bunlar o kendilerine iftira edilen sözlerden beridirler. Ve kendilerine iftira atılmış kimseler için Allah'tan onlara hem bağış vardır ve hem de cennette şerefli rızıklar vardır.) Yani zina pisliğine bulaşmış olan kadınlar kendileri gibi zina etmiş erkeklere, zina etmiş erkekler de kendileri gibi zina pisliğine bulaşmış olan kadınlara layıktır. Bunlar iffetli ve namuslu müminlere haramdır. Temiz olan kadın ve erkekler de birbirlerine layıktırlar, onlarla nikâhlanırlar. Bir de iftiraya uğrayanlar vardır ki, bu iftiraya maruz kaldıklarından dolayı Allah, onların günahlarını bağışlayacağını, hem de ebedi cennette, şerefli rızıklarla onları mükâfatlandıracağını haber vermektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتاً غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ {٢٧} فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَداً فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِن

قِيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ {٢٨} لَّيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَدْخُلُوا بُيُوتاً غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ {٢٩}

Meali

27. Ey iman edenler! Kendi evlerinizden başka evlere girmek iççin izin almadan ve selam vermeden girmeyin. Bu sizin için daha hayırlı olduğunu her halde düşünür, anlarsınız.

28. Eğer orada kimseyi bulamazsanız, size izin verilene kadar oraya girmeyiniz Ve eğer size "dönün" denirse de dönün. Bu sizin için daha temiz bir davranıştır ve Allah, sizin yaptıklarınızı bilir.

29. İçinde isken edilmeyen, fakat içinde size ait eşya olan evlere izinsiz girmenizde bir günah yoktur. Allah açığa vurduğunuzu da gizlediğinizi de bilir.

İzahı

27. Bu ayeti-kerimede başkalarının evine girmek isterken izin istenip selam verilerek girilmesi emredilmektedir. Ve böyle yapılmasının daha hayırlı olacağı bildirilmektedir. Eğer düşünülürse gerçekten bunun ne kadar doğru bir davranış olduğu anlaşılacaktır.

İzin istemenin adabı ise kapının açılacağı yerin tam ortasında durarak değil, kapının sağında veya solunda durarak izin istenmelidir. Ve üç kere kapıyı vurarak, ya da zile basarak izin isteme hakkı vardır. Eğer izin verilmiyorsa dördüncüde kapıyı vurmak ya da zili çalıp rahatsız etmeye kimsenin hakkı yoktur. Demek müsait ve münasip değil ki, izin verilmiyordur. Nitekim Buhari'nin Enes' ten rivayet ettiği bir hadis de Peygamber (a.s.) şöyle buyurmaktadır. "Biriniz üç defa izin ister de, kendisine izin verilmezse, geri dönsün." Ata b. Ebi Rabah, bir kimse kendi yanında bulunan yetim kız kardeşlerinin yanına girerken izin alınıp alınmaması hususunda İbni Abbas Hazretlerine sorunca: "Onları çıplak görmek istemiyorsan izin al," demiştir. Demek yakını da olsa yine de izin alınması gerekir.

28. Evet: (Eğer orada kimseyi bulamazsanız, size izin verilene kadar oraya girmeyin ve eğer size dönün diye cevap verilirse de dönün, bu sizin için daha hayırlı bir davranıştır. Allah, sizin yaptıklarınızı bilir.) Yani Allah Teâla,iyi niyetli olanları da bilir, kötü niyetli olanları da bilir ama, kural herkes için geçerlidir, herkes bu kurallara uymalıdır. Ben kötü kalpli birisi değilim, şöyleyim, böyleyim demesin herkes bu kurallara uysun. Çünkü Allah, herkesin kalbinde olanı da ve bütün davranışlarını da pekâlâ biliyor.

29. Bu ayete ise içinde iskân edilmeyen fakat size ait olan bir eşya varsa, ya da bir yararlanma söz konusu ise izinsiz girmenizde bir günah yok demektir. Mesela yağmura ve doluya tutulduğunuzda, içerisinde kimsenin oturmadığı bir eve izinsiz girmenizde, oraya sığınmanızda bir günah yoktur. Rivayete göre Mekke, Medine ve Şam arasında yollar üzerinde boş evler varmış ticaret için yolculuk esnasında gidip gelirken, sıcaktan, soğuktan, yağmurdan korunmak için ve istirahat için bir takım evler varmış. Yukarda izinle ilgili ayet inince Ebu Bekir r.a Peygamberimize bu evlere izinsiz girilip girilemeyeceğini sorunca bu ayet inmiş ve bir sakıncası olmadığını bildirmiştir.

قُل لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ {٣٠} وَقُل لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلَى جُيُوبِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَاء بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاء بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخَوَاتِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُوْلِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاء

وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِن زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى اللهِ جَمِيعاً أَيُّهَا الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {٣١}

Meali

30. (Ey Muhammed!) Mümin erkeklere de ki: "gözlerini (harama) bakmaktan sakınsınlar ve ırzlarını da korusunlar." Bu onlar için daha temizdir. Şüphesiz ki, Allah, onların yaptıklarından haberdardır.

31. İnanan kadınlara da söyle, onlar da harama bakmaktan gözlerini sakınsınlar, ırzlarını korusunlar, süslerini göstermesinler. Ancak kendiliğinden görünen müstesnadır. Başörtülerini de göğüs yırtmaçlarının üzerine örterek vurgulasınlar. Süslerini göstermesinler. Ancak kocalarına yahut babalarına yahut kocalarının babalarına (kayın pederlerine), yahut oğullarına yahut kocalarının oğullarına yahut kardeşlerine yahut kardeşlerinin oğullarına yahut kız kardeşlerinin oğullarına yahut kendi kadınlarına (yeni mümin olan kadınlara), yahut ellerinin altındı ki kölelerine yahut kadınlara ilişki duymayan erkeklikten düşmüşlere veyahut da kadınların mahrem yerlerini anlamayan çocuklara süslerini gösterebilirler. Gizledikleri süsleri bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar. Ey müminler! Hepiniz birlikte Allah'a tövbe ediniz ki, kurtuluşa eresiniz.

İzahı

30. Ey Peygamber! (Mümin erkeklere de ki, harama bakmaktan gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını da korusunlar, bu onlar için daha temizdir. Çünkü Allah, onların bütün yaptıklarından haberdardır.) Burada gözlerini harama bakmaktan sakınsınlardan maksat, nikâhı düşen yabancı kadınlara bakmaktan sakınsınlar, demektir. Çünkü kadınlara bakmak nefis ve şehveti kamçılar, tahrik eder ve kötü şeylere sebep olur. Tirmizi ve Ebu Davud'un Bureyde'den rivayet ettikleri bir hadiste Peygamber (a.s.) Hazreti Ali ye hitaben buyurmuşlardır k: "Ey Ali! Birinci bakışın ardından ona ikinci bakışı de ekleme. Çünkü birinci bakış sana aittir, ikinci bakış ise sana ait değildir." Yani yabancı kadınla aniden kaşırlaşırken o birincideki ani bakış gayri ihtiyarı olarak sana aittir, ama ikincisinde ki, bakman nefsinden ve şeytandandır.

Müslim'in Cerirden rivayet ettiği hadiste ise Cerir demiştir ki, feci bakıştan yani ani bakıştan ötürü Resulüllah s.a.v.'e sordum. Buyurdular ki: "Derhal gözünü bakmaktan çevir." Yani aniden bir kadınla göz-göze delince hemen gözünü ondan çevir, buyurdular, aksi halde göz bakmaya devam ederse haram işlemiş, günah işlemiş olur.

Furûc, ferc'in çoğuludur. Ferc hakiki manada iki bacak arasındaki avret yerine denir. Fakat mecazi anlamda ırz ve namusu zinadan korumak demektir. Burada hem hakiki anlamda avret yerleri örtmek, korumak, bakmamak, hem de mecazı anlamda zinadan korunmaktır. Yani hem ırz ve namusunu zinadan korumalı, hem de zinayı, fuhşu tahrik eden bakış ve yaklaşımlardan korunmalıdır.

31. Ey Peygamber! (İnanmış olan hanımlara da söyle onlar da gözlerini harama bakmaktan sakınsınlar, ırz ve namuslarını korusunlar.) Erkeklerde olduğu gibi kadınlar da yabancı erkeklere bakmaktan sakınsın ve onlar da ırz ve namuslarını korusunlar. (Süslerini de göstermesinler, ancak kendiliğinden görünenler müstesna.) Yani yüzleri ile elleri müstesna, bunların dışındaki gerek iç süslerini gerekse dış süslerini saklasınlar, göstermesinler. Bu konu ile ilgili hanımların tesettürü adlı tercüme ettiğim Muhammed Nasiri'd-dini Elbani'nin kitabında geniş bir şekilde açıklanmıştır. Orada ki, bütün rivayetlerde ayette istisna edilen (İllâ mâ zahare) de ki mana kadının yüzü ile elleri bileklerinden aşağısının namahrem olmadığı şeklindedir. Çünkü bunda zaruret vardır, ama bu iki azanın dışında kadın bütün süsünü yabancı erkeklere karşı saklamalıdır. Yine inanmış kadınlara söyle: (Başörtülerini göğüs yırtmaçlarının üzerine örterek vurgulasınlar.) Yani elbiselerinin yakalarında ki yarıklar üzerine boyun ve gerdanlarını örtecek şekilde başörtülerini örtsünler. Bu ayette çok açık ve net olarak kadınlara başörtüleri ile yüzünün dışında saçı ve başı ile beraber elbiselerinin yakalarındaki yarıkları yani gerdanlıklarının kapatılması emredilmektedir. Buna rağmen bazı ilahiyatçılar ileri geri konuşuyorlar, bazıları başörtüsünü tamamen inkâr ederken, bazıları da farz değildir, işte tavsiyedir gibi kendilerine göre yorumlayarak bu farzı inkâr etmektedirler. Mesela bir âmir memuruna falancaya söyle şöyle yapsın derse, bu bir emir midir, yoksa tavsiye midir? Allah Teâlâ Peygambere emrediyor: (Mümine olan hanımlara söyle başörtülerini yakalarının yarıkları üzerine vurgulayarak örtsünler.) Şimdi buradaki vavlar atıftır birinci cümledeki gözleri harama bakmasınlar, emri nasıl farzsa, ona atfedilen başörtüsü

cümlesinde de farzdır. İşte ayette Göznlerini harama bakmakta kınsınlar) diye buyrulan birinci cümleden sonra yine ve diye devam eden bu cümlede öncekine atıftır. Yani (iffet ve namuslarını zinadan korusunlar, süslerini saklasınlar ve başörtülerini örtsünler,) diye buyrulan bunların hepsi birinci cümleye atıftır ki, bu cümlelerin hepsinde ki, emir farzdır. Yok, eğer emir değil de tavsiye diyorsanız, o zaman hâşa, zina da ki emir de tavsiyedir, onu da mubah sayarsınız. Yok, eğer zinadan korunmak farzdır derseniz, o zaman bu cümlelerin hepsi önceki cümleye atıftır ve emirlerin hepsi de farzdır. Fakat böyle işlerine gelmeyenler, kendilerini Allah'ın ayetlerine, emirlerine karşı kibirlenerek ona uyma yerine, ayetleri Allah'ın emirlerini kendilerine uydurmaya çalışıyorlar. Tıpkı Yahova şahitlerinin Allah'ın bütün emir ve yasaklarını yerine getirmek mümkün değil, sadece Allah'ı tanı, O'na inan yeter, deyip hem kendilerini ve hem de başkalarını kandıranlar gibi bunlar da hem kendilerini hem de başkalarını kandırmaktadırlar. İlahiyatçıyım diye geçinen bazı zavallılar birilerine yaranmak için, ya da dünya menfaatleri elde etmek, şan şöhret için Allah'ın ayetlerini kendilerine uydurmaya çalışıyorlar. Oysa yukarda dediğim gibi ayette sıralanan bütün cümlelerdeki vav birinci cümleye atıftır ve her cümledeki emir farzdır.

Evet, kadınların süslerini yabancı erkeklere göstermeleri de haramdır, günahtır. Çünkü süsleri saklamak erkeklerin dikkatlerini üzerlerine çekip onları tahrik etmekten korumuş olur. Ancak bu süsler şu kimselere gösterebilirler. (Kendi kocalarına, babalarına, kayın pederlerine, kendi oğullarına, kocalarının oğullarına, yani oğulluklarına, kendi kardeşlerine, kardeşlerinin oğullarına, kız kardeşlerinin oğullarına yani yeğenlerine, kendi kadınlarına.) Yani kendilerinden olan Müslüman kadınlara süslerini gösterebilirler. Müslüman olmayan kadınlara da süslerini göstermek caiz değildir. Çünkü onlar Müslüman olmadıkları için bu Müslüman hanımların süslerini, güzelliklerini olur olmaz yerlerde yabancı erkeklere söyleyerek fitneye sebep olurlar. Evet, yine kadınlarin süslerini: (Ellerinin altında bulunan kölelere, cinsel arzuları kalmamış yaşlı erkeklere ve daha henüz kadınların mahrem yerlerini anlayamayacak durumda olan çocuklara da göstermelerinde bir mahsur yoktur.) Ancak bu köle ve hizmetçiler iffetli ve terbiyeli iseler mahsur yoktur. Fakat bu konuda farklı rivayetler vardır. Enesden rivayet edildiğine göre Peygamberimize hediye edilen bir köle ile Hazreti Fatıma validemizin yanına geldiğinde, Fatıma validemizin süsünü kapatacak bir burkası varmış.

Fakat kısa imiş yukardan başından aşağıya doğru kapatsa ayakları açık kalıyor, aşağıdan ayaklarından yukarıya doğru kapatmaya çalışsa, bu sefer de baş tarafını kapatmıyordu. Peygamberimiz bunu görünce "Kızım bunda bir beis yoktur, bu köle, hem senin baban sayılır, hem de kölendir," buyurdular. Ancak Said b. Müseyyeb'e göre erkek köleler yabancı erkek gibidirler, kadınların bunlara süslerini göstermeleri caiz değildir. Fakat Said b. Müseyyeb bu ayette kasdedilen erkek köle değil, cariyedir dese de, bu ayetin zahirine terstir. Çünkü ayette geçen erkek köledir. Ancak yukarda Enes r.a.'ın rivayet ettiği hadiste ki cümleye de dikkat edip gözden kaçırmamak gerekir ki, Hazreti Fatıma ya getirilen kölenin yaşlı olduğu anlaşılıyor. Çünkü Peygamber (a.s.) Fatıma validemize: "O senin baban yerinde," diye buyurması onun yaşlı olduğunu göstermektedir. O zaman demek ki, çok genç olup iffet ve terbiyesinden şüphe edilirse o köle ve hizmetçiden de süsleri saklamak gerekir. Evet, yine: (Gizli olan süsü açığa çıksın, bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar.) Yani saklı olan güzelliklerini erkekler fark etsin diye ayakları yere vurarak erkeklerin dikkatlerini üzerlerine çekmesinler. Mesela topuklu ayakkabılarla kaldırımlarda, sokaklarda gezerken sanki yere vururcasına ses çıkaran ayakkabılarla gezmekte bu kabildendir. Cahiliye döneminde kadınlar güzelliklerini teşhir etmek ve yabancı erkeklerin dikkatlerini üzerlerine çekmek için ayaklarını yere vurarak âdeta bana bakın dercesine böyle hareketlerde bulunurlarmış. Şimdi ondan daha beter erkekleri tahrik edecek, onların dikkatlerini üzerlerine çekecek kıyafet ve giysilerle sokağa, çarşı ve pazara çıkmaktadırlar. Allah, muhafaza her çeşit günahı teşvik eden bu durumlar medeniyet ve görgülülük sayılıyor, tam tersi tesettürle edepli bir şekilde gezip dolaşanlar ise ayıplanıp aşağılanıyor ve görgüsüz olmakla itham ediliyorlar. Bunlar için cehennem yaşasın, diyeceğim ama ağzım varmıyor. Allah, ıslah etsin uyanıklık versin, diyelim daha iyi. Öbür dünyada bütün bunları göreceğiz, kimin medeni, kimin akıllı, kimin edepli ve kimin edepsiz, Allah'a karşı saygısız olduğunu göreceğiz ve bunların cezasız kalacağını da zannetmeyin. Kur'an'ı ve dini kendi edepsizliklerine uyduruyorlar, kendilerini Kur'an'a ve dine değil. (Ve ey müminler! Hepiniz birlikte gelin Allah'a tövbe edin, umulur ki kurtuluşa erersiniz.) Ayetin burası çok mühimdir, Allah (c.c.) yine de bu hatalara düşenleri, hatalarından dönüp tövbe etmeye davet ediyor. Yoksa son pişmanlık fayda vermez, zararın neresinden dönülürse kârdır.

وَأَنكِحُوا الْأَيَامَى مِنكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِن يَكُونُوا فُقَرَاء يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ {٣٢} وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحاً حَتَّى يُغْنِيَهُمْ اللَّهُ مِن فَضْلِهِ وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْراً وَآتُوهُم مِّن مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاء إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّناً لِّتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَن يُكْرِههُّنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِن بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٣٣} وَلَقَدْ أَنزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ وَمَثَلاً مِّنَ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ {٣٤}

Meali

32. Aranızdaki bekârları, köle ve cariyelerinizden iyi davranışlı olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah'ın (mülkü) geniştir, her şeyi bilendir.

33. Evlenme imkanı olmayanlar ise, Allah, kendilerini lütfundan zengin kılıncaya kadar iffetlerini korusunlar. Elleriniz altında bulunan (köle ve cariyelerden) mükatebe yapmak (para karşılığında azat olmak) isteyenlerde bir iyilik görüyorsanız, hemen onları kitabete kaydedin (hürriyetlerine kavuşturun.) Allah, size de onlara da lütfundan verir. Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi, fuhşa zorlamayın. Kim onları zor altında bırakırsa, bilmelidir ki, zorlanmalarından sonra yine de O, bağışlayan, merhamet edendir.

34. Andolsun ki, biz size açık-açık beyan eden ayetler ve sizden önce geçmiş olanları bir misal olarak ve muttakilere de bir vaaz olarak indirdik.

İzahı

32. Bu ayette hür olan bekâr erkeklerle kadınların ve iyi halli fuhuş eylemli olmayan cariye ve kölelerin de evlendirilmelerine yardımcı olunması emredilmektedir. Ancak geçmişteki âlimler icma ile burada ki emrin tavsiye mahiyetinde olduğunda ittifak etmişlerdir. Çünkü bununla ilgili Ebu Davud ve Nese-i nin Muakkil b. Yesardan rivayetle çıkardıkları bir hadis de şöyle buyrulmuştur. "Sevgilileri, sevgililerle evlendirin, çünkü ben kıyamet günü ümmetimin çokluğuyla iftihar ederim." Müslim'in Abdullah b. Ömerden rivayet ettiği hadiste ise şöyle buyrulmuştur. "Dünya bir meta (faydalanmadır,) bu meta'ın en hayırlısı ise kadındır."

Şafi' ye göre nefsine hâkim olma durumunda bir kimsenin evlenmeyip ibadetle daha çok meşgul olması, daha faziletlidir. Fakat ehli reyin görüşü ise evlenmek kendini daha çok ibadete vermekten üstündür.

Bu ayetteki emir, bekârların velilerine, cariye ve kölelerin de efendilerinedir. İlim ehlinin çoğunun ve sahabeden de birçoğunun görüşü budur. Yani bekârları velileri, köle ve cariyeleri de efendileri evlendirmelidirler. Fakat ashabı-reyin görüşleri ise, yani dirayet tefsircilerinin görüşleri velisinin izni olmadan kadın kendi kendine de evlenebilir. Maliki ye göre kadın sıradan bir aileden ise kendi-kendine evlenebilir, ancak eşrafli bir aileye mensup ise velisinin izni olmadan evlenemez. Nikâhta velinin iznini şart koşanların delili Ebu Davud ve Tirmizi'nin Ebu Musa El-Eşariden rivayet ettikleri şu hadistir. "Velinin izni olmadan nikâh olmaz." Yine her iki ravinin Hazreti Aişeden rivayet ettikleri bir başka hadiste şöyle buyrulmaktadır. "Hangi kadın velisinin izni olmadan evlenirse, üç kere tekrar ederek onun nikâhı batıldır. Eğer veliler isabetli görür, kabul ederlerse kadına zifaf hakkı olarak mehri verilir, yok eğer uyuşamazlarsa, sultan yani hâkim de onun velilerinden bir velidir." Yani velilerin izni olmadan evlenmeye karar verenlerin velileri anlaşamadıkları takdirde hâkimin kararıyla ya nikahlanır, ya da nikâhına müsaade edilmez.

Fakat acizane benim tahminimce hâkimin bu kararı kız kaçma olaylarındadır. Evet, ben de bu hususta İmamı Şafi'in görüşüne katılıyorum. Çünkü velilerin izni olmadan yapılan evliliklerde çok kere mutluluk olamaz. Oysa evlilik de uyumlu olmak üzere, mutluluk üzere kurulan yuva esastır. Evlenen çiftlerin ana babaları ya da velisi kimse onların izni olmadan evlenilmesi durumunda bunlar hep kırgın ve dargın olabilirler, ana babası kırgın olan kimseler de mutlu

olamazlar. Nitekim bu gün bunu daha bariz bir şekilde görüyoruz. Anayı babayı takmadan kendi kafalarına göre evlenenlerin çoğunun kısa bir zamanda aralarında geçimsizlik başlıyor ve boşanma ile neticeleniyor. İmam-ı Azam her ne kadar izinsiz evlenmenin caiz olduğuna fetva vermiş ise de birçok sahabe ve müçtehitler caiz görmemişlerdir. Nitekim bunlar: Hazreti Ömer, Ali, Abdullah b. Mesud, Abdullah b. Abbas, Ebu Hüretre, Âişe, Said b. Müseyyeb, Hasani Basri, Şerîh, İbrahim b. Nehâ'î, Ömer b. Abdulaziz, Sevri, Abdullah b. Mubarek, Şafi'i, Ahmet b. Hambel ve İshak gibi âlimlerdir. İşte kahir bir ekseriyetle sahabe, müçtehit ve müfessirlerin görüşlerine göre velinin izni olmadan nikâh caiz değildir. Bence İmam-ı Azam'ın görüşü zayıftır.

Evet: (Bekârları evlendirin, eğer onlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Çünkü Allah'ın lütfu geniştir, her şeyi bilendir.) Yani fakirlik korkusu ile evlenmekten ve evlendirmekten çekinmesinler, Allah kendi lütfundan onları zenginleştirir Çünkü mülk Allah'ındır. Burada zenginlik derken illâ de öyle milyarder olmak değil, yani Allah (c.c.) onların geçimlerini sağlayacak imkânlara kavuşturur, demektir.

33. (Tamamen evlenme imkânları olmayanlar ise, Allah, kendilerini lütfundan zengin kılıncaya kadar iffetlerini korusunlar,) zinaya, harama tevessül etmesinler. Bu konuda Peygamber (a.s.) evlenemeyenlere nefislerine hâkim olmaları için çok sık oruç tutmalarını tavsiye etmiştir. Yine: (Ellerinizin altında bulunan köle ve cariyelerden mükatebe yapmak isteyenlerde eğer bir iyilik görüyorsanız, hemen onları kitabeye kaydediniz.) Yani köle ve cariyeler para karşılığında hürriyetlerine kavuşmak istiyor, azat olmak istiyorlarsa ve siz de onların azad edilmelerinde bir hayır görüyorsanız, bunların efendileri de onları derhal azad edip hürriyetlerine kavuştursunlar. Ey köle ve cariyelerin efendileri! (Allah'ın size verdiği mallardan siz de onlara verin.) Yani para karşılığında azad olmak, hürriyetlerine kavuşmak isteyen, cariye ve kölelere siz de bir mali destekte bulunun, alacağınızın bir kısmından feragat ederek kolaylık gösterip onların hürriyetine kavuşmalarına yardımcı olun. (Dünya hayatının geçici menfaatlerini elde edeceksiniz diye, namuslu kalmak isteyen cariyelerinizi de fuhşa zorlamayın, kim onları fuhşa zorlarsa, bilsinler ki, bu zorlamadan sonra tövbe ederse, yine de Allah bağışlayan ve esirgeyendir.) Yani efendisi tarafından dünya menfaati için fuhşa zorlanmış bunu istemeyerek bu zorlama karşılığında yapmış

sonra da tövbe edip kendini düzeltmiş olan bu cariyeleri de Allah bağışlar ve merhamet eder.

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre cahiliye döneminde Abdullah b. Ubey gibi bazı kimseler dünya menfaati karşılığında cariyelerini zorla fuhşa zorluyorlardı ve bu Abdullah'ın iki cariyesi vardı bu yüzden bu cariyeler Resulüllah'a gelerek efendilerini şikâyet ettiler ve bunun üzerine de bu ayet indi.

34. Bu ayette hem Hazreti Aişe ye açıktan iftira edenlerden, hem de geçmiş ümmetlerden Hazreti Yusuf, Hazreti Meryem ve daha başka iftiraya maruz kalanların hayatlarından örnekler verilerek muttaki olanlara bir vaaz olarak Cenab-ı Hak açıklayıcı ayetler indirdiğine işaret etmiştir. Muttaki olan müminler bu insanlara yapılan iftiraları düşünsün ibret alsınlar diye Allah Teâlâ böyle geçmiş ve gelecekten örnekler veren ayetler indirmiştir.

اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَارَكَةٍ زَيْتُونِةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُّورٌ عَلَى نُورٍ يَهْدِي اللَّهُ لِنُورِهِ مَن يَشَاءُ وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {٣٥} فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَن تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ {٣٦} رِجَالٌ لَّا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاء الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْماً تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ {٣٧} لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ {٣٨}

Meali

35. Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun misali, içinde lamba bulunan bir kandil gibidir. Lamba da cam içerisindedir. Cam da san ki inciden bir yıldız gibidir ki doğusu ve batısı olmayan bir zeytin ağacından tutuşturulur. (O öyle bir ağaçtır) ki, kendisine bir ateş değmese bile nerde ise ışık verir. Bu ise nur üzerine nurdur. Allah, dilediği kişiyi nuruna eriştirir. Allah, insanlar için misaller verir ve Allah, her şeyi hakkiyle bilendir.

36. (Bu kandil) bir takım evlerdedir ki, o evlerde Allah, adının yükselmesine ve anılmasına izin vermiştir. Onun içerisinde sabah akşam O'nu tesbih edenler vardır.

37. (Orada tesbih eden) bir takım erkekler vardır ki, onların ne ticaretleri, ne alışverişleri Allah'ı zikirden ve ne de namaz kılıp zekât vermekten alıkoymaz. Onlar kalplerin ve gözlerin ters döneceği günden korkarlar.

38. Çünkü Allah, onlara işledikleri amellerin en güzeli ile ecir versin, onlara lütfundan daha da artırsın diye (böyle ibadetleri yaparak o günün dehşetinden korkarlar.) Allah, dilediğine hesapsız rızık verir.

İzahı

35. Bu ayette: (Allah, göklerin ve yerin nurudur) diye buyrulmakta ve O'nun nuru şöyle bir misalle izah edilmektedir. (Bu nur içinde lamba bulunan bir kandil gibidir, lamba cam içerisindedir, cam da sanki inciden bir yıldız gibidir. Ve bu lamba doğusu ve batısı olmayan bir zeytin ağacından tutuşturulmaktadır. Bu zeytin ağacına bir ateş dokunmasa bile nerde ise ışık verir, gibidir ve nur üzerine nurdur. Allah, dilediği kişiyi o nuruna kavuşturur ve işte Allah, insanlara böyle misaller vermektedir ve Allah her şeyi bilmektedir.)

Şimdi bu temsili nur üzerinde âlimler farklı yorumlar yapmışlardır. Kimine göre bu nur Kur'an, kimine göre İslam, kimine göre Peygamber (a.s.)'ın nuru, kimine göre müminlerin kalplerindeki iman nurudur. Hatta İbni Ömerden gelen bir rivayete göre eğer doğru ise, ayette geçen "mişkât," Peygamber (a.s.)'ın karın boşluğu, "zücâc" onun kalbi, "misbâh" onun kalbindeki nurlardır ki, bu nur doğusu ve batısı olmayan bir zeytin ağacından kaynaklanmaktadır. Bu ağaç da ne Yahudi, ne de Hıristiyan kaynaklı olmayan, ancak Hazreti İbrahimden kaynaklanan bir ağaçtır. Yani ondan gelen ve nesillerini aydınlatan bir nurdur. (Nur

üzerine nur) ise, İbrahim'in kalbindeki nurun üzerine Hazreti Muhammed'in nuru gelmiştir, diye rivayet edilmiştir.

Muhammed b. Kâbi'l-Kureyzi ye göre ise "mişkât" yani (karın boşluğundan) maksat İbrahim'dir. Zücac (camdan) maksat İsmail'dir. "Misbah" (kandilden) maksat da Hazreti Peygamberdir. Şimdi bu yorum ve yakıştırmalara göre birçok peygamberler Hazreti İbrahim'in neslinden ve Peygamberimiz de İsmail'in nesliden geldiği içindir ki o ağaç İbrahim'e benzetilmiştir ve o nurun da bu ağaçtan kaynaklandığı şeklinde bir benzetmedir. O ağacın doğusunun ve batısının olmadığı ise İbrahim'in ne Yahudi, ne de Hıristiyan olmadığı sadece bir olan Allah'a yöneldiği şeklinde bir benzetme yapılmıştır. Nur üzerine nur da İbrahim zaten nurdu, onun üzerine Hazreti Muhammed de nurdur ve onun nuru da İbrahim'in nuru üzerindedir, diye bir benzetme yapılmıştır. Bazıları da sadece bu nurun Hazreti Peygambere ait olduğunu başka ayetlerde onun aydınlatıcı bir ışık olarak gönderilmesine dayandırılarak böyle yorum yapmışlardır. Bu nurun İslam olduğunu söyleyenler ise, İslam'ın aydınlatıcı bir din olduğuna nispet edip ve buna dayandırmışlardır. Kur'an diyenler de yine Kur'an'ın aydınlatıcı bir kitap olarak gönderilmesiyle ilgili ayetlere dayandırarak böyle yorumlamışlardır.

Şimdi bütün bu yorum ve görüşleri naklettikten sonra âcizane bana göre bu yorumların hiçbirisinin bu ayetle alakası yoktur, bunlar birer benzetme yorumlardır. Çünkü ayetin başında: (Allah göklerin ve yerin nurudur,) diye buyruluyor ki, bu bir kere terkip olarak (Allah) mübtedadır, (nuru's-semavatı vel-erdi) de haber cümlesidir. O halde bu nurun sahibi bizzat Allah'ın kendisidir. Ondan sonra gelen cümlelerde Allah Teâla, kendi nurunu bir misalle izah ediyor. Nitekim (meselünûrihi) de ki zamir yine Allah Teâla'nın kendisine gitmektedir. Yani (Allah'ın nurunun misali bir mişkât gibidir.) Mişkat içine fitil indirilen, lamba, içine yağ koyulan çırakbanın boşluğudur ki, burada kasdedilen müminin karın boşluğudur. İşte o mişkatta da (misbah vardır.) Misbah ise yanan kandildir ki, burada kasdedilen müminin iman nurudur. Evet, işte bu misbah da. (İnci gibi parlayan bir yıldız gibi camın içindedir.) Yani inciden parlayan bir yıldız gibi olan cam da müminin kalbidir. Yani yıldız gibi parlayan, şeffaf olan o kalbin içinde ki müminin imanının nurudur. Şimdi verilen bu temsilde, lamba tamam, fitil tamam, lambanın ışığını rüzgara karşı, tehlikelere karşı koruyan cam'da tamam,

ama bu fitilin tutuşup aydınlatılması için birde yağ lazımdır. İşte o lambanın yanmasını ve aydınlatılmasını sağlayan yağ "yakıt" da: (Doğusu ve batısı olmayan mübarek bir zeytin ağacından tutuşturulur ki, kendisine bir ateş değmese bile nerde ise ışık verir.) Yani burada doğusu ve batısı olmayan zeytin ağacı temsili olarak bizatihi Cenab-ı Hakkın kendisidir. Çünkü doğusu, batısı, kuzeyi güneyi, altı, üstü yani hiçbir ciheti olmayan yegâne varlık Allah Teâla'nın kendisidir. Nitekim büyük âlim ve allame olan Hasani-Basri hazretleri de bu zeytin ağacı yeryüzündeki herhangi bir zeytin ağacı olmadığını, eğer öyle olsaydı onun doğusu da batısı da olurdu. Lakin Allah (c.c.) kendi nurunu anlatmak için bir misal vermiş, demektedir. Nitekim Allah (c.c.) bu ayetin sonunda: (Allah, insanlar için çeşitli misaller verir ve Allah, her şeyi bilendir,) buyuruyor. Yani insanlar anlasınlar diye Allah, böyle misal veriyor. İşte bu lambanın yakıtının (yağının) böyle bir doğusu batısı olmayan mübarek, bitmez tükenmez bir zeytin ağacından kaynaklanması, temsili olarak müminin kalbinde yanan ve onu aydınlatan ışığın kaynağı Allah'tır. (O nur üzerine nurdur, Allah, dilediğini nuruna erdirir.) Burada da zamir yine Allah Teâlâ ya gitmektedir. Öyle ise o nurun kaynağı Allah'tır ve O, kendi nuruna kullarından dilediğini eriştirir. Burada (dilediğini eriştirir,) ifadesi de onu kabul edecekleri, ona layık olanları erdirir demektir. İşte bütün bu açıklamalardan anlaşılıyor ki, bu nur Allah'ın kendi nurudur ve ona layık olan kullarını o nura, o ışığa kavuşturur, o nurla kalpleri ve gönülleri aydınlatır. En başta Peygamber s.a. olmak üzere bütün peygamberler ve bütün inananlar nurunu Allah'tan almışlardır. Bazı ayetlerde Peygamber (a.s.)'a nur denmesi onun aydınlatıcı bir ışık olarak gönderilmesi demektir. O Allah'tan aldığı vahyin ışığıyla insanları aydınlatan bir ışık olarak, yol gösterici olarak gönderilmiş anlamındadır. Yoksa Peygamber (a.s.) hiçbir zaman kendi bedeninin bir nur olduğunu söylememiş ve kendisinin de bir insan, olduğunu fakat bununla beraber Allah'la kulları arasında bir elçi olduğunu kendisi de Kur'an'ın müteaddit ayetlerin de ifade etmiştir. Demek önce bu ümmetin önderi ve lideri olan Peygamber (a.s.) nurlanmış, Allah, onun kalbine bu iman ışığını yerleştirmiş, sonra da o ümmetini nura davet etmiş ve onda nasibi olanlar nasibini almıştır. Nitekim Bakara sûresinin sondan ikinci ayeti olan (âmenerresulü) diye başlayan ayette: (Peygamber, Rabbinden kendine inen Kur'an'a inandı ve müminler de inandı,) buyrulmaktadır. Demek ki, önce kendisi iman nuru ile aydınlandı

sonra da bütün müminler inanarak aydınlandı ve o nura erdiler. Nitekim İmamı Ahmet ve Bezari'nin Abdullah b. Ömer b. Asden rivayetle çıkardıkları bir hadis de şöyle buyrulmuştur. "Şüphesiz ki, Allah Teâlâ yarattığını karanlık içinde yarattı, sonra o nurundan atıverdi, o nur kime isabet etti ise, o hidayete erdi, kime de isabet etmedi ise, o da saptı. İşte bunun içindir ki, Aziz ve celil olan Allah'ın ilmi üzere yazan kalemin mürekkepleri kurudu." Yanlış anlaşılmasın, burada şöyle bir soru sorulabilir. Peki, Allah nurundan kime atıverdi ise aydınlandı, isabet etmeyen ise karanlıkta kalıp saptı ise, acaba bu kendilerine nur isabet etmeyenlerin ne kabahati var? Çünkü Allah öyle istemiş diye anlaşılabilir. Hal bu ki, işin aslı bu şekilde değildir. Allah ezeli ilminde kimin iman edip, o nuru kabul edeceğini ve kimin de iman etmeyip onu kabul etmeyeceğini bildiği için, onu kabul eden ve iman edenlerin kalbine atıvermiş ve onlar aydınlanmış. Fakat inanmayacak kabul etmeyeceklere de isabet etmemiş ve onlar aynı karanlık içinde, sapıklık içinde kalmışlardır. İşte bu hadis yukarıdaki ayetin anlaşılıp açıklanmasına da ışık tutmaktadır. Çünkü ayetin başında: (Allah, göklerin ve yerin nurudur,) ifadesi ile demek ki, yaratılmış olanların aslı karanlıktı, Allah nuru ile aydınlattı.

Dikkat edilirse gece de gündüzden önce, güneş yokken dünya karanlıkta idi güneşin yaratılmasıyla gündüz ışıklanmış oldu. İşte insanlar da ilk yaratıldıklarında karanlık bir bedene bürünmüşlerdi Allah, nurunu kabul edeceklerin kalbine atıverince ışıklandı, aydınlandı. İbni İshak Siret adlı eserinde: Buhari, Müslim ve İbni Abbas tan rivayet edildiğine göre Peygamber (a.s.)'ın şöyle dua ettiğini zikretmiştir. "Ey Allah'ım! Hamd sana, sen göklerin, yerin ve onlar da olanların nurusun! Yine hamt sana, gökleri, yeri ve onlarda olanları ayakta tutan sensin." İbni Mesud'dan rivayet edilen bir başka hadiste ise şöyle buyurmuştur. "Allah'ım! Şüphesiz ki, senin katında ne gece vardı, ne gündüz. Arş'ın nuru da O'nun nurundandır." Yani her şey karanlıktı, Arş'ın nuru da kendi nurundandı, onu da kendi nurundan yarattı. İşte insanın bedenini de süzülmüş siyah bir çamurdan karanlık olarak yaratmış ve kendi ruhundan da ruh vermiştir. İnsanın bedeni karanlık bir nefis, candan ibaret, ruhu ise nurdur. İşte bu ruhu kirletince bunu his-pas ve kir kaplayınca kalpte iman nuru olmayınca o beden karanlık içindedir. Yalnız nurlar iki kısımdır, biri cisim olan gözle görülen nur,

ışıktır ki güneş gibi, ateş gibidir. Diğeri de gözle görülmeyen latif olan nurdur ki o da ruh gibi, iman nuru gibi latif şeylerdir.

İşte Allah bütün nurların kaynağıdır, yaratıcısıdır, ister cisimleri aydınlatan görünen güneş gibi ışıklar olsun ister görünmeyen latif olan kalpleri gönülleri aydınlatan iman nuru olsun hepsi bizatihi Allah Teâlâ'nın tecellisinin nurudur, bunların hepsinin kaynağı O'dur ve O'na dayanmaktadır. Evet, işte (Allah, göklerin ve yerin nurudur, dilediğini o nuruna erdirir.)

Son olarak şunu söyleyebiliriz ki, Allah (c.c.) Bakara sûresinin 257. ayetinde yine bu nurunu şöyle ifade ediyor. (Allah, inananların dostudur, onları karanlıklardan nura çıkarır, kâfirler ise şeytanın dostlarıdır, onları nurdan çıkarır karanlıklara saplar.) Demek ki, imanla kalp nurlanır, aydınlanır, küfürle nur söner böylece kalp ve beden karanlıkta kalır. Velhasıl yukarda beyan ettiğimiz gibi bu nurun kaynağı Allah Teâlâ nın kendisidir ve bu ayette tarif edilen de müminin kalbindeki iman nurudur ve o bir misalle anlatılmaktadır, artık öteye beriye çekmeye lüzum yoktur.

36. Evet, işte bu kandil: (Bir takım evlerdedir ki, Allah, o evlerin yüceltilmesine ve adının anılmasına izin verrmiştir. Orada sabah ve akşam O'nu tesbih ederler.) Yani, bir takım evlerde kandiller yandığı ve o evleri aydınlattığı gibi müminin kalbindeki iman da onların kalbini aydınlatır. İşte o aydınlanan evlerde Allah'ın adının yüceltilmesine ve anılmasına Allah, izin vermiştir ki orada sabah ve akşam O'nu tesbih ederler.

Âlimlerin ve tefsircilerin çoğu bu ayette yüceltilmesine izin verilen evlerden maksat, mescitlerin yüceltilmesi olarak tefsir etmişlerdir. Çünkü sabah akşam mescitler de Allah'ın adı tesbih edilip zikredildiği için, Allah, mescitlerin yükselmesine ve yücelmesine izin vermiştir. Ve bu mescitleri de genelde kandiller aydınlattığı için, müminlerin kalplerini aydınlatan o nur mescitleri aydınlatan kandillere benzetilmiş ve bu şekilde yorumlanmıştır.

Fakat bana göre âlimlerin ve tefsircilerin çoğu bu yüceltilen ve yükseltilen evlerin mescitler olduğu şeklinde yorumlasalar da şu manayı da göz ardı etmemek lazım gelir. Buradaki yüceltilen mescitlerin kendileri değil, belki, bu mescit ve evlerde Allah'ın adının zikredilerek yüceltilmesine, sesle O'nun adının

zikredilmesine izin verilmiştir. Hatta sabah ve akşam tesbih edilmesinde ki maksadın birçok tefsircilerin yorumlarına göre sabah ve akşam namazları olduğu da göz ardı edilmemelidir. Yani sabah, akşam ve yatsı namazlarında gerek mescitlerde ve gerekse evlerde namaz kılarken sesli olarak Kur'an okuyarak Allah'ın adının anılmasının yükselmesine ve yücelmesine izin verilmiştir şeklinde de yorum yapılabilir. Bununla beraber Mescitlerde ve evlerde bir takım zikirler yapılırken de Kur'an okurken de sesleri yükselterek Allah'ın adının yüceltilmesine izin verilmiş yani bunların hepsi'de olmuş olabilir. Çünkü içinde ibadet edilmeyen, Allah'ın adı anılmayan evler, ya da mescitler harap demek, karanlık demektir. Nitekim Müslim'in Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadiste Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Evlerinizi kabir edinmeyin yani Allah'ı zikredin, zira Bakara sûresinin okunduğu bir evden şeytan firar eder, kaçar." Çünkü en büyük zikir Kur'an'dır. Yine bir hadis de: "Kur'an okunmayan evler harabeye benzer," buyruluyor. O halde bu ayette kasdedilen mana mescit ve camilerin bina olarak yükselişinden ziyade onların içinde Allah'ın adının yüceltilmesi zikredilmesi demektir.

37. Evet, o mescit ve evlerde: (Öyle erkekler vardır ki, onların ne ticaretleri ve ne de alışverişleri. Allah'ı zikirden, namazı kılmaktan ve zekâtı vermekten alıkoymaz ve onlar kalplerin ve gözlerin korkudan döndüğü günün dehşetinden korkarlar.) Onların ticaretleri ve alış verişleri ibadetlerine mani olmaz, onlar bu ibadetleri gerek evlerinde ve gerekse camilerde yaparak sorumluluklarını yerine getirirler ve kıyametin dehşetinden de korkarlar.

İşte bu ayette de zikirle, Kur'an okumakla Allah'ın adının gerek evlerde ve gerekse mescitlerde yükseltilip yüceltilmesine izin verildiğine işaret edilmektedir. Ve bu mescit ve camilerin bina olarak değil de belki içlerinde Allah'ın adının yükseltilip yüceltilmesine izin verildiğinin göstergesidir.

38. (Çünkü Allah, onları yaptıkları amellerin en güzeliyle mükâfatlandırsın ve lütfundan da o mükâfatların üzerine koysun, artırsın diye bu amelleri yaparlar. Ve Allah, dilediğini hesapsız rızıklandırır.) Yani Allah (c.c.) sadece onların yaptıkları güzel amellerin karşılığını vermekle kalmaz ona daha nice mükâfatlar ve nice rızıklar da artırarak verir. İşte benim anlayışıma göre AllahTeâla, kalplerini iman nuru ile aydınlatanlara evlerinde ve mescitlerinde Allah'a ibadetle, zikirle ve Kuran okuyarak kendi adının yükseltilip ve yüceltilmesine izin vermiştir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاء حَتَّى إِذَا جَاءهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئاً وَوَجَدَ اللَّهَ عِندَهُ فَوَفَّاهُ حِسَابَهُ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ {٣٩} أَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُّجِّيٍّ يَغْشَاهُ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِ مَوْجٌ مِّن فَوْقِهِ سَحَابٌ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ إِذَا أَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرَاهَا وَمَن لَّمْ يَجْعَلِ اللَّهُ لَهُ نُوراً فَمَا لَهُ مِن نُّورٍ {٤٠}

Meali

39. Küfredenlerin (misaline gelince), onların amalleri ıssız çöldeki serap gibidir ki, susayan onu su zanneder. Nihayet oraya vardığı zaman onda hiçbir şey bulamaz. Hal bu ki, yanı başında (inkâr ettiği) Allah'ı bulur; Allah, onun hesabını tastamam görmüştür, O, hesabı çabuk görendir.

40. Yahut (onların misali) engin bir denizde ki karanlıklar gibidir ki onu dalga üstüne dalga kaplar. Onun üstünde de bulut yığınları vardır ki, karanlıklar birbiri üstüne yığılmıştır. İnsan elini çıkarıp uzatsa (karanlıktan) nerde ise onu göremez. Bir kimseye Allah, nur vermemişse, artık onun için bir nur olamaz.

İzahı

39. Evet bu ayette da Allah Teâla, imansız kâfirlerin yaptıkları amellerini ıssız bir çöldeki serâba benzetmektedir. Uzaktan bakınca su gibi görünür, fakat bu serâbın yanına vardıkları zaman orada su diye bir şey bulamazlar, ama inkâr ettikleri Allah (c.c.) oradadır. Nereye gitseler Allah'ı orada bulurlar. Yani yaptıkları amellerin hiçbir karşılığını bulamazlar ama yârin kıyamet günü hesap vermek için Allah Teâla'yı karşılarında bulurlar. Çünkü Allah (c.c.) en çabuk hesaba çekendir.

40. Yahut bu ayette Allah Teâla, bu bedbaht kâfirlere şöyle bir misal vermiştir. Onlar denizde yolculuk yaparken denizin çılgın dalgaları üst üste gelir,

bu dalgaların karanlıklarında kalırlar. Üzerlerinde de üstüste yığılmış bulutların gölgeleri bastırır. İşte bunların altında karanlıkta kalırlar, ellerini gemiden dışarıya çıkardıklarında nerde ise görünmez bir halde karanlıkta kalanlara benzerler ki Allah, onlara bir nur vermemiştir ve onun için de onlar nursuz karanlıkta kalanlardır.

İşte bu ayetlerde Cenab-ı Hak daha önce geçen 35. ayette nur hakkında verdiği misalın müminlerin kalplerinde ki iman nuru olduğunu bir kere daha misalle açıklayarak gösteriyor. Ki, böyle karanlıklar içinde kalmış ve nurdan mahrum olmuş ve kendi uzattığı eli göremeyen nursuz bir kimse acaba Allah tarafından kendisine uzatılan eli nasıl görebilir? O kör Allah'ın rahmetiyle uzattığı, Peygamberin de şefkatiyle uzattığı eli göremez ve göremediği içinde küfrün ve sapıklığın karanlık dalgaları üst-üste yığılmış bulutların karanlıkları gibi üzerine çökmüş, önünü göremeyen bir kimse gibidir. Artık o karanlıklarda bocalayıp durur.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالطَّيْرُ صَافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ {٤١} وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللَّهِ الْمَصِيرُ {٤٢} أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يُزْجِي سَحَاباً ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَاماً فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِن جِبَالٍ فِيهَا مِن بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَن مَّن يَشَاءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْأَبْصَارِ {٤٣} يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّأُوْلِي الْأَبْصَارِ {٤٤} وَاللَّهُ خَلَقَ كُلَّ دَابَّةٍ مِن مَّاء فَمِنْهُم مَّن يَمْشِي عَلَى بَطْنِهِ وَمِنْهُم مَّن يَمْشِي عَلَى

رِجْلَيْنِ وَمِنْهُم مَّن يَمْشِي عَلَى أَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ إِنَّ
اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٤٥} لَقَدْ أَنزَلْنَا آيَاتٍ مُّبَيِّنَاتٍ وَاللَّهُ
يَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {٤٦}

Meali

41. Göklerde ve yerde olan kimseleri, kanatlarını çırparak uçan kuşları görmez misin? Allah'ı tesbih ederler. Her biri kendi dua ve tesbihini bilmiştir.

42. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ın dır, dönüş de Allah'a dır.

43. Görmedin mi? Allah, bulutları dilediği yöne sürer, sonra onları bir araya getirip üst üste yığar. İşte bunların arasından yağmurun çıktığını görürsün. Gökteki dağ (bulutlarından) bir dolu indirir de onu dilediğine vurur ve dilediğinden de onu çevirir; şimşeğin parıltısı da nerde ise gözleri alır!

44. Allah, gece ile gündüzü evirip çeviriyor. Şüphesiz göz sahipleri için bunda elbette bir ibret vardır.

45. Allah, her canlıyı sudan yaratmıştır. İşte bunlardan kimi karnı üzerine sürünür, kimi iki ayağı üstünde yürür, kimi dört ayağı üstünde yürür... Allah dilediğini yaratır. Şüphesiz ki Allah, her şeye kadirdir.

46. Andolsun ki biz açıklayan ayetler indirdik. Allah, dilediğini doğru yola erdirir.

İzahı

41. Ey insan! Bakmaz mısın? (Görmez misin ki, göklerde ve yerde olan kimseler, kanatlarını çırparak uçan kuşlar Allah'ı tesbih ederler? Her biri kendi dua ve tesbihini bilmiştir.) Yani insanlar kendilerine mahsus olan dua, tesbih, zikir ve ibadetleriyle Allah'ı anar ve tesbih ederler. Melekler kendilerine mahsus olan dua ve tesbihleri bilip onlarla Allah'a dua ve tesbih ederler. Diğer bütün canlılar, gökte uçup kanatlarını çırpan kuşlara, yuvasındaki karıncaya, denizde ki balığa varana kadar hepsi kendilerine özel lisanlarıyla, dua ve tesbihleriyle Allah'ı anar tesbih ederler. Ve hatta kâinattaki bütün cisimler kendilerine mahsus olan

dilleriyle Allah'ı tesbih ederler. Bununla ilgili geniş açıklama Rad sûresinin 15-28-31 ve İsra sûresinin 44. ayetlerinde yapmıştık oraya bakınız.

42-43. (Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır ve dönüş yine Allah'a dır.) Sonuçta o mülk yine Allah'a aittir ama, sizler hesap vermek üzere O'na döneceksiniz. Öyle ise ey insanlar! (Görmez misiniz ki Allah, bulutları dilediği yere sürmekte, sonra onları bir araya getirip üst-üste yığmaktadır ki onların arasından yağmur çıktığını görürsün.) Dahası o göklerdeki bulutlardan dağlar meydana getirir ve sonra (o dağlardan bir dolu indirerek dilediğine vurur.) Dilediğinin bağını, bahçesini, ekinini ve mahsulünü vurup telef eder: (Dilediğinden de çevirir,) başka tarafa yönlendirerek ona zarar vermez.) Dolu yağarken şimşekler çakar ve: (O şimşeğin parıltısı nerde ise gözleri alır,) yuvasından çıkarır gibi korku salar. Ey gafil insan! Bütün bunlar senin için bir mana ifade etmiyor mu? Bunları yapan kudret kim? Hiç bunlara bakıp, düşünüp ibret almaz mısın?

44. Yine o kudret kuvvet sahibi olan: (Allah, gece ve gündüzü evirip-çeviriyor,) ard-arada birbirini kovalıyor, biri gidip öteki geliyor, şaşmadan saniyesi saniyesine uzayıp kısalıyor. Bunları kim yarattı, kim idare ediyor? Hiç düşündün mü? (Şüphesiz ki bunlarda gözlere sahip olanlar için elbette ibret vardır.) Kalp gözleri açık olan, kalplerinde iman nuru bulunan bunlara ibretle bakar, düşünür, O, Yüce kudreti görürler. Ama kalp gözleri kör olmuş, kalpleri imandan mahrum olup karanlıkta kalanlar ise sadece dünya gözüyle hayvanların baktığı gibi bakar yanından geçerler ve hiç düşünmezler.

45-46. (Allah, her canlıyı sudan yaratmıştır. İşte bu canlılardan kimi karnı üzerine sürünür, kimi iki ayağı üzerine yürür, kimi dört ayağı üzerine yürür.) Karnı üzerine yürüyenler yılan gibi sürüngen hayvanlar, iki ayağı üzerine yürüyen insan ve diğer iki ayağı üzerine yürüyen hayvanlardır. Ve dört ayağı üzerine yürüyen daha nice hayvanlar vardır ki, bunların hepsini Allah Teâla, sudan yarattığını beyan etmektedir. Nitekim bunun benzeri bir ayet de Enbiya sûresinin 30. ayetidir ve bu konuyu orada daha geniş bir şekilde açıklamıştık, o ayetin tefsirine lütfen bakınız. Evet: (Allah, dilediğini yaratır ve Allah, her şeye kadirdir.) Bütün canlıları sudan yaratmasına rağmen onları farklı şekillerde dilediği gibi yaratmıştır, çünkü O, her şeye kadirdir. Siz insanlar O'nun bu kudretini görmüyor musunuz? -(Andolsun ki, biz açıklayıcı ayetler indirdik.) Gerek itikatla ilgili olsun, gerek, ibadetle, gerek muamelatla, gerek hukukla, gerek ahlakla ve

gerekse geçmiş ümmetlerin yaşadıkları ve başlarına gelen olaylardan yeteri kadar örnekler vererek her şeyi Kur'an ayetleri ile açıkladık. (Artık Allah, dilediğini doğru yoluna erdirir.) Yani bu kadar açıklamadan sonra kim bu Açıklamalara kulak verir, Allah'ın gösterdiği doğru yolu bulmak isterse Allah onları, o doğru yoluna çeker.

وَيَقُولُونَ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالرَّسُولِ وَأَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلَّى فَرِيقٌ مِّنْهُم مِّن بَعْدِ ذَلِكَ وَمَا أُوْلَئِكَ بِالْمُؤْمِنِينَ {٤٧} وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم مُّعْرِضُونَ {٤٨} وَإِن يَكُن لَّهُمُ الْحَقُّ يَأْتُوا إِلَيْهِ مُذْعِنِينَ {٤٩} أَفِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَمِ ارْتَابُوا أَمْ يَخَافُونَ أَن يَحِيفَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَرَسُولُهُ بَلْ أُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ {٥٠} إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {٥١} وَمَن يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ {٥٢} وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِنْ أَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّ قُل لَّا تُقْسِمُوا طَاعَةٌ مَّعْرُوفَةٌ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ {٥٣} قُلْ أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّوا فَإِنَّمَا عَلَيْهِ مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُم مَّا حُمِّلْتُمْ وَإِن تُطِيعُوهُ تَهْتَدُوا وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ {٥٤}

Meali

47-"Allah'a ve Peygambere inandık, itaat ettik," diyorlar. Sonra bunun ardından onlardan bir gurup dönüyor. Ve işte onlar inanmış değillerdir.

48. Onlar aralarında hükmetmek için Allah'a ve Peygambere çağrıldıkları zaman, hemen onlardan bir gurup yüz çevirir.

49. Eğer hak kendilerinden yana olursa hemen itaat eder gelirler.

50. Onların kalplerinde bir hastalık mı var, yoksa şüphe mi ettiler? Yoksa Allah'ın Resulü kendilerine haksızlık mı yapacağından korkuyorlar? Hayır, onlar zalimdirler.

51. Aralarında hüküm verilmesi için Allah ve Resulüne çağrıldıkları zaman, iman edenlerin sözü: "Ancak inandık ve itaat ettik," demeleridir. İşte kurtuluşa erenler onlardır.

52. Kim Allah'a ve Peygambere itaat eder, Allah'tan korkar ve O'nun (haramlarından) sakınırsa, işte kurtuluşa erenler onlardır.

53. (Münafıklar ise) en ağır yeminle Allah'a yemin ettiler ki, eğer sen onlara (savşa çıkmaları için) emir versen güya elbette çıkacaklarmış. De ki: "Boşuna yemin etmeyin, sizden istenen güzel bir itaattır." Şüphesiz ki Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

54. De ki. "Allah'a itaat edin ve Peygambere de itaat edin." Eğer itaatten dönerseniz, ona (Peygambere) gerekli olan kendisine yüklenmiş olan görevi yapmak, size gereken de size yüklenen görevi yapmaktır. Eğer ona itaat ederseniz doğruya ermiş olursunuz. Peygambere düşen de ancak açık-seçik tebliğ etmektir.

İzahı

47-50. Bu ayetlerde Allah Teâla,Münafıklardan bir gurup kedisine ve Peygambere inanmadıkları halde yalandan inanıp, itaat ettiklerini söylediklerini, oysa aralarında Allah ve Resulünün hükmüne çağrıldıklarında bundan kaçındıklarını beyan etmektedir.Yani, dilleriyle inandık dedikleri halde herhangibir anlaşmazlıktan dolayı Allah ve Resulünün hükmüne, Kur'an ve sünnetin hükümlerine çağrıldıkları zaman yan çizerler, kaçarlar. Fakat o ihtilaf ettikleri meselede haklı olduklarını anlarlarsa hemen boyun eğerek giderler, güya bu şekilde itaat ettiklerini zannederler. Bu ayetlerde Nisa sûresinin 60-61. ayetlerinin tefsirinde geçmiş olan sözde Yahudi âlimi diye geçinen şeytan kılıklı Kaab b. Eşref ve

onun gibi olanlara vurgu yapılarak münafıkların içyüzleri sergilenmektedir. Yani inandığını iddia eden bazı kimseler bir mesele hakkında Kur'an'ın ve Peygamberin vereceği hükmü değil de Kab b. Eşref gibi rüşvet alarak haklıya hasız, haksıza da haklı diyen, sözde Yahudi âlimi diye geçinen bu şeytanın fetvasına başvururlar. –(Acaba onların kalplerinde bir hastalık mı var? Yoksa şüphe mi ettiler, yoksa Allah'ın elçisi onların aleyhinde bir karar vereceğinden mi korkuyorlar? Hayır, Peygamberin haksızlık yapması söz konusu değil, belki onların kendileri haksızdırlar.) Ondan korktukları için ve kalplerinde nifak hastalığı bulunduğu için, Allah ve Resulünün hükmüne değil de Kaab b. Eşref gibi rüşvetçi, yalancı şeytanların fetvasına koşuyorlar.

51-52. (Oysa inanmışların sözü, kendi aralarında hüküm verilmesi için Allah ve Resulünün hükmüne çağrıldıkları zaman işittik ve itaat ettik sözü olmalıdır. İşte böyle olanlar kurtuluşa erenlerdir.) Gerçek müminler Allah'ın ve Peygamberin hükmüne çağrıldıkları zaman işittik itaat ettik diyerek razı olanlardır. –(Kim Allah'a ve O'nun Peygamberine itaat edip, Allah'tan korkup ve haramlarından, günahlardan sakınırsa, işte kurtuluşa erenler de onlardır.)

53-54. Evet, işte o yalancı münafıklar: (Ciddi bir yeminle Allah'ın adına yemin ederler. Eğer Peygamber (a.s.) onlara savaşa çıkmaları için emir vermiş olsa, elbette savaşa çıkacaklarına yemin ederler.) Ey Pegamber! Onlara; (de ki: Boş yere bilinen yeminleri etmeyin.) Her zaman bilinen yalan yere yaptığınız yeminleri nafile yapmayın: (Şüphesiz, Allah, yapmakta olduklarınızdan haberdardır.) –Ey Peygamber! Onlara: (De ki, Allah'a itaat edin ve Peygambere de itaat edin.) Sizden istenen budur. Artık yalan yere yemin etmeyi bırakınız: (Eğer bu itaatten yüz çevirirseniz, bilin ki o Peygambere yüklenen sorumluluğun vebalı ona aittir, size yüklenen itaatsizliğin sorumluluğu da size aittir. Eğer ona itaat ederseniz hidayete ermiş olursunuz, Peygambere düşen sorumluluk, da ancak açık-seçik kendisine vahyi edileni tebliğ edip ulaştırmaktır.)

وَعَدَ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُم فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُم مِّن بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْناً يَعْبُدُونَنِي لَا

يُشْرِكُونَ بِي شَيْئًا وَمَن كَفَرَ بَعْدَ ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ
{٥٥} وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ
تُرْحَمُونَ {٥٦} لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ
وَمَأْوَاهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ الْمَصِيرُ {٥٧}

Meali

55. Allah, sizlerden iman edip ve salih amel işleyenlere, kendilerinden öncekilerini nasıl hükümran kıldı ise, onları da yeryüzünde hükümran kılacağını vadetmiş. Ve elbette onlar için beğenip seçtiği dini (İslam) ı onların iyiliğine iyice yerleştirecek ve elbette onlara (geçirdikleri) korku döneminden sonra güven vermiştir. Artık bana kulluk eder ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Ve kim de artık bundan sonra küfrederse, işte onlar fasıkların tâ kendileridirler.

56. Namazı kılınız, zekâtı veriniz, Peygambere itaat ediniz, umulur ki, merhamet olunursunuz.

57. Kâfirler yeryüzünde (Allah) ıaciz bırakacaklar diye sanma, onların varacakları yer ateştir ve ne kötü varılacak yerdir.

İzahı

55. Bu ayette Allah (c.c.) önceki ümmetlerden inanıp güzel ameller işleyenleri nasıl yeryüzüne hâkim kılmış ise, bu ümmetten de iman edip salih ameller işleyenleri de öyle yeryüzüne hâkim kılacağını vadetmektedir. Yine bu ümmet için seçip gönderdiği İslam dinini iyice yeryüzüne yerleştirip onu koruyacağını, daha önce yaşamış oldukları bir takım korku ve sıkıntılardan sonra kendilerini daha emin ve güvende hissedecekleri bir güce eriştireceğini vadetmektedir.

Evet, müminler böylece güçlenip Allah'a şirk koşmadan O'na kulluk etsinler diye Allah, onların sıkı-ntılarını geride bırakmış kendilerini razı olduğu dinle güçlendirmiştir. Artık bundan böyle Allah'ı ve O' nun emir ve yasaklarını kim inkâr ederse onlar yoldan çıkmış fasıklardır. Bu ayette şuna işaret edilmektedir, Müslümanlar Allah ve Peygambere itaat edip yoldan çıkmadıkça yeryüzünde

onların hâkimiyetleri devam edecektir. Fakat Allah'a ve Peygambere isyan ederek yoldan çıkıp İslamdan uzaklaşırlarsa, kendilerine verilen gücü, güven ve emniyetlerini yitirirler böylece hâkimiyetlerini kaybederler. Bundan dolayıdır ki, Allah (c.c.) bundan sonra gelen ayette buyuruyor ki,

56. (Namazınızı kılın, Zekâtı verin ve Peygambere itaat edin ki, Allah, size acısın, merhamet etsin.)

57. Ey Peygamber! (Kâfirlerin isyanlarıyla Allah'ı aciz bırakacaklarını sanma.) Allah Teâla, onlara mühlet veriyor diye, onların isyan ve azgınlıkları yanlarına kalacak sanma: (Onların varacakları yer ateştir, ne kötü bir varılacak yerdir.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِن قَبْلِ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُم مِّنَ الظَّهِيرَةِ وَمِن بَعْدِ صَلَاةِ الْعِشَاء ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَّكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُم بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {٥٨} وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللهُ لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {٥٩} وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاء اللَّاتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحاً فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَن يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَن يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَّهُنَّ وَاللهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {٦٠} لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنفُسِكُمْ أَن تَأْكُلُوا مِن بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ

أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ
بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُم مَّفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
أَن تَأْكُلُوا جَمِيعاً أَوْ أَشْتَاتاً فَإِذَا دَخَلْتُم بُيُوتاً فَسَلِّمُوا عَلَى
أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ
الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ {٦١}

Meali

58. Ey iman edenler! Ellerinizin altında bulunan (köle ve cariyeleriniz) ve aranızda henüz erginlik çağına erişmemiş olanlar (mahrem odasına girerken) üç vakit izin istesinler. Sabah namazından önce, öğle vakti soyunduğunuz zaman ve yatsı namazından sonra. Çünkü bunlar mahrem halde bulunacağınız üç vakittir. Bu vakitlerin dışında ise (izinsiz girmelerinde) ne sizin için ne de onlar için bir mahsur yoktur. Artık birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. İşte Allah, ayetleri böyle açıklıyor. Ve Allah, her şeyi bilen, hükmedendir.

59. Sizden olan çocuklarınız erginlik çağına geldiği zaman, kendilerinden öncekiler böyle izin istedikleri gibi, onlar da izin istesinler. İşte Allah, ayetlerini size böyle açıklıyor ve Allah, her şeyi bilen, hükmedendir.

60. Evlenme ümidi kalmayan, çocuktan kesilmiş yaşlı kadınların ise, (yabancı erkeklere) süslerini göstermeksizin dış elbiselerini çıkarmalarında kendilerine bir günah yoktur. Yine de iffetli olmaları için (çıkarmamaları) daha hayırlıdır. Allah, her şeyi işiten, bilendir.

61. Âmâya bir güçlük yoktur, topala da bir güçlük yoktur ve hastaya da bir güçlük yoktur. Sizin için gerek evlerinizde ve gerekse babalarınızın evlerinden, erkek kardeşlerinizin evlerinden, amcalarınızın evlerinden, halalarınızın evlerinden, dayılarınızın evlerinden, teyzelerinizin evlerinden izinsiz yemenizde bir sakınca yoktur. Veya anahtarlarına sahip olduğunuz (anahtarları size emanet)

edilmiş evlerden yahut dostlarınızın evlerinden yemenizde bir sakınca yoktur. Toplu halde veya ayrı-ayrı yemenizde de bir sakınca yoktur. Evlere girdiğinizde Allah'tan bereketli ve güzel bir yaşam dileyerek kendinize selem verin. Allah, böylece ayetlerini açıklıyor, umulur ki, akıl edersiniz.

İzahı

58. Bu ayette mahrem odalarına girerken buluğ çağına gelmemiş kendi çocukları ve hizmetçilerinin de üç vakitte izin istemeleri emredilmektedir. Bu üç vakit sabah namazından önce, öğlen vakti sıcaktan elbiseler çıkarıldığı zaman ve birde yatsı namazından sonra. Çünkü bu uç vakitte elbiseleri çıkarılmış ve nahoş bir vaziyette olabilirler ki, bu durum çocuk yaşta da olsa çocukların edep ve terbiyelerini etkileyebilir. Onun için çocuklarımıza bunları öğretmeliyiz, bu vakitlerde yatak odamıza girerlerken kapıyı vurup izin almalılar. Fakat bu üç vaktin dışında buluğa ermemiş çocuklarımız ve hizmetçilerimiz izinsiz girip çıkabilirler.

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre Peygamber (a.s.) bir öğle vakti hazreti Ömer'i çağırmak için Müdlic b. Ömer El-Ensâri'yi göndermiş. Bu zatta izinsiz Hazreti Ömer'in yanına girmiş ki, onun elbisesi açılmış uykulu bir vaziyette görmüş. Hazreti Ömer de bunu çirkin görerek: "Allah'tan niyaz ederim ki, babalarımız, oğullarımız ve hizmetçilerimizin bu saatlerde izinsiz girmelerini yasaklasın," demiş ve bunun üzerine bu ayet inmiştir. Diğer bir rivayete göre ise Esma b. Mersed'in büyük kölesi varmış, onun hoşlanmadığı zamanlarda yanına girip çıkarmış. Bu zat Peygamberimize gelerek: "Ya Resulullah! Bizim hizmetçilerimiz ve çocuklarımız var, bunlar hoşlanmadığımız vakitlerde yanımıza girip çıkıyorlar," demiş ve bu şikâyet üzerine bu ayet inmiştir. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun, bu ayet bütün Müslümanlara mahrem adabını öğretmektedir.

59. Bu ayette de erginlik çağına gelmiş olan çocuklarımızın diğer yabancılar gibi yatak odasına girip çıkarken her zaman ve her giriş çıkışlarda izin almaları emredilmektedir.

60. Bu ayette de evlenme arzusu, cinsel arzusu kalmamış yaşlı kadınların yabancı erkeklere karşı süslerini örten dış elbiselerini, yani dışarıya çıktığı zaman çarşaf veya benzeri geniş uzun pardusosunu çıkarıp normal ev elbisesiyle bu-

lunmasında bir vebal olmadığı bildirilmektedir. (Fakat yine de iffetli olmaları, dış elbiselerini giyinmeleri kendileri için deha hayırlıdır.)

61. Bu ayetin iniş sebebi hakkında ise farklı rivayet ve yorumlar vardır. Bir rivayete göre bazı insanlar kör, topal ve hasta olan diğer insanlarla beraber yemek yenmede iğrenmeleri sebebiyle bu ayet inmiş ve ayrı-ayrı yemelerinde bir günah olmağı bildirilmiştir. Diğer bir rivayete göre de kör, topal ve hasta olan insanlar sağlam olan insanlarla beraber yemek yemeden çekinmeleri üzerine inmiştir. Bir başka rivayete göre ise bazı müminler eşlerinin, çocuklarının, diğer yakın ve dostlarının evlerine gittikleri zaman bu özürlü insanları de yanlarında götürür ve onlara da yemek yedirirlerdi. Sonra gerek kendileri ve gerekse yanlarında götürdükleri bu insanların onların evlerinde yemeye haklarının olmadığını zannederek gittikleri yerde konak sahipleriyle beraber yemek yemeye çekiniyorlardı. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir. İbni Abbas'a isnat edilen başka bir rivayette ise: (Aranızda batıl sebeplerle birbirlerinizin mallarını yemeyin) ayeti gelince âma önünü göremediği için, topal sofraya tam oturup yerleşemediği için, hasta da tam uzanıp yiyemediği için onlarla beraber yemek yemeye çekinmişler. Yani bunlar rahat bir şekilde yiyemedikleri için sofrada bunlarla beraber otururlardı. Fakat şöyle düşündüler bunlar bizimle tam eşit şekilde yiyemediklerinden dolayı acaba bize hakları geçer mi diye onlarla beraber yemek yemeye çekinmeye başladılar. İşte bunun üzerine bu ayet indi.

Fakat âcizane bana göre en isabetli olan rivayet meşhur yedi fukaraden biri olan Said b. Müseyyeb'in şu rivayetidir. Said diyor ki, sahabeler Peygamber (a.s.)'la beraber gazveye (savaşa) çıktıkları zaman evlerinin anahtarlarını, savaşa katılamayan, âma, topal ve hasta gibi insanlara teslim ederlerdi. Akrabaları olanlar da, akrabalarına teslim ederlerdi ve onlar evlerinde bir şeyler yemelerine de izin verirlerdi. Fakat onlar ise bunun kendilerine helal-hoş olmayacağını zannederek onların evlerinden bir şey yemeğe çekinirlerdi. İşte bunun üzerine bu ayette sıralanan kimselerden yani âmâ topal ve hastalar ev sahiplerinin izniyle ve kendilerine anahtarları teslim edilen evlerde yiyebilirler diye cevaz verilmiştir. Yine ayette sıralanan diğer akrabalıkları olanlan kişilerin evinde de izinsiz yiyebilecekleri ifade edilmiştir. Ayetin sonuna doğru da: (Toplu halde yemenizde ve ayrı-ayrı yemenizde de bir günah yoktur,) buyrularak aynı kapta ve aynı sofrada yemek, yemek, ya da ayrı-ayrı sofralarda ve kaplarda yemekde

bir günah olmadığı ifade edilmektedir. Yine kendi evlerimize girerken de eğer ev halkından kimse varsa onlara selam vererek girmek, yoksa yine de Allah'tan bir iyilik bereket temennisiyle kendi-kendilerini selamlamaları emredilmektedir. Yani evlerimize girerken ev halkını selamlayarak, kimse yoksa da yine kendi-kendimize selm vererek girmeliyiz. İşte Allah, her konuda ayetlerini açıklıyor ki, insanlar düşünsünler, Allah'ın emirlerine uyarak hayatlarını güzelleştirsin, tatlı ve mutlu bir aile, bir ev halkı olarak yaşasınlar.

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأْذَن لِّمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللهَ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٦٢} لَا تَجْعَلُوا دُعَاء الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاء بَعْضِكُم بَعْضاً قَدْ يَعْلَمُ اللهُ الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنكُمْ لِوَاذاً فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَن تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٦٣} أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ إِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا وَاللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {٦٤}

Meali

62. Müminler ancak, Allah'a ve Resulüne gönülden inanmışlardır. Onlar o Peygamberle beraber bir iş üzerine toplantı halinde iken ondan izin isteme-dikçe gitmezler. Senden izin isteyenler hakkında Allah ve Resulüne iman eden kimselerdirler. Eğer onlar bazı işleri için izin isterlerse, sen onlardan dilediğin

kimselere izin ver ve onlar için Allah'a istiğfar et. Şüphesiz ki, Allah, bağışlayan, merhamet edendir.

63. (Ey müminler!) Peygamberin davetini aranızdan bazınızın sıradan bir daveti gibi zannetmeyin. İçinizden birini siper ederek (onun arkasına saklanarak) sıvışıp gidenleri muhakkak ki, Allah, bilmektedir. Bu sebeple O'nun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine çok acıklı bir azap isabet etmesinden sakınsınlar.

64. Dikkat edin! Göklerde ve yerde ne varsa Allah'ındır. O, sizin ne olduğunuzu bilir. O gün O'na döndürüleceklerdir ki, onlara ne yaptıklarını haber versin. Allah, hakkiyle her şeyi bilendir.

İzahı

62. Bu ayette hakikaten Allah'a ve Peygambere inanmış olan müminler herhangi bir işi istişare etmek için Peygamber (a.s.)'la beraber toplandıkları zaman, toplantı halinde iken izinsiz toplantı yerini terk etmemeleri emredilmektedir. Fakat bazı önemli işlerinden dolayı Peygamber (a.s.)'dan izin isteyenlerden de dilediği kimselere izin verebileceği ve arkasından da onlar hakkında istiğfar etmesi, Allah'tan affedilmelerini dilemesi gerektiği beyan edilmektedir. Yani Peygamber (a.s.) ya bir savaş durumunu yahut önemli bir işi istişare edip, müzakere etmek için çağırdığı zaman hakiki müminlerin Peygamberden izin almadan oradan sıvışıp gitmelerinin uygun olamadığı, eğer önemli bir işten dolayı izin isterlerse onlardan da ancak dilediğine izin verebileceği emredilmektedir. Aslında izin istemeleri bile mahsurludur. Çünkü izin verdiğin kimselerin ardından onlar hakkında (istiğfar et,) emri onların izin istemelerinin hatalı olduğunu göstermektedir.

Müfessirler bu ayetten şu manayı de çıkarmışlardır Peygamber (a.s.) hutbeye çıktığı zaman cemaatten biri bir mazeret sebebiyle mescitten çıkmak istediği zaman Peygamber (a.s.)'ın göreceği bir şekilde ayağa kalkıp izin istediklerini gösterirler, Peygamberimiz de işaretle izin verirdi. Hatta Mücahid'e göre bütün Müslümanlar mecliste bir iş için toplandıkları zaman bir mazeret sebebiyle o meclisten ayrılmak isteyen kimse o meclisin liderinden izin istemelidir. Lider de ister izin verir, ister vermez. Yani onun mazeretinin durumuna göre hareket eder. Yine bu ayetten şu manayı çıkaranlar da vardır. Cuma günü hatip

hutbede iken herhangi bir mazeretinden dolayı mescitten dışarı çıkmak istediğinde kalkıp hatibin göreceği yerde dikilir, hatip de ona işaretle izin verdikten sonra dışarı çıkar. Bu da bir cemaatteki disiplini sağlamak için önemli bir şeydir. Bir mecliste toplanınca öyle herkes kendi isteğine göre, istediği zaman münafıklar gibi cemaatin arsından sıyrılıp gitmeleri doğru değildir.

63. Evet, ey müminler! (Peygamberin davetini sizden herhangi birinin daveti gibi zannetmeyin, içinizden birini siper ederek yani arkasına saklanarak sıvışıp gidenleri muhakkak ki Allah, bilmektedir. Onun için Peygamberin emrine aykırı davrananlar başlarına bir bela gelmesinden veya kendilerine acıklı bir azap gelmesinden sakınsınlar.)

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Bazı tefsircilere göre hendek savaşında münafıklar, izinsiz sıvışıp cepheden kaçarak evlerine gidiyorlardı, işte bu ayet onların durumunu bildirerek başlarına gelecek bir bela veya kıyamet günü acıklı bir azaba çarptırılacaklarını haber vermektedir. Diğer bazı tefsircilere göre ise münafıklara Cuma hutbesi ağır geldiği için Müslümanları siper ederek, onların arkasına saklanarak mescitten sıvışıp gidiyorlardı, eğer yakalanıp görülürlerse tekrar Müslümanların arasına karışır namaz kılma numarası yaparlardı. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun önemli bir iş için toplanılmış olan meclisten izinsiz bir şekilde meclis adabını bozarak, cemaatin disiplinini bozarak, böyle gizlice sıyrılıp gitmek doğru değildir. Önemli bir işi olan mutlaka o cemaatin liderinden izin alarak oradan ayrılmalıdır.

64. Ey münafıklar! (Dikkat edin, bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah' ındır, O, sizin ne üzere olduğunuzu bilir.) Siz böyle gizlice ayrılıp giderken yakalanınca Müslümanların arasına karışıp iz kaybettiğinizi zannetmeyin. Müslümanlardan saklamaya çalışsanız da Allah, sizin ne halde olduğunuzu pekâla bilir. (Ve o gün O'na döndürüleceksiniz, size yaptıklarınızı haber verecek ve Allah, her şeyi bilendir.) Bütün bu hareket ve davranışlarınızı biliyor, O'na saklı bir şey yok, o gün bunların hesabını soracak ve cezanızı da verecektir.

FURKAN SÛRESİ

Furkan sûresi Mekke dönemin de inmiştir. Ancak İbni Abbas'tan bir rivayete göre 68-69-70. ayetler Medine de inmiştir. Bu sûreye Furkan adı verilmesi ise Cenab-ı Hak sûrenin birinci ayetinde Furkan'ı indirildiğini haber verildiği içindir. Yani Kur'an'ın bir adı da Furkandır, hakla batılı ayıran anlamına geldiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Yetmiş yedi

Kelime Sayısı: Sekiz yüz doksan iki

Harf Sayısı: Üç bin yedi yüz otuzdır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلَى عَبْدِهِ لِيَكُونَ لِلْعَالَمِينَ نَذِيراً {١} الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَداً وَلَمْ يَكُن لَّهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدِيراً {٢} وَاتَّخَذُوا مِن دُونِهِ آلِهَةً لَّا يَخْلُقُونَ شَيْئاً وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرّاً وَلَا نَفْعاً وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتاً وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُوراً {٣} وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ هَذَا إِلَّا إِفْكٌ افْتَرَاهُ وَأَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ آخَرُونَ فَقَدْ جَاؤُوا ظُلْماً وَزُوراً {٤} وَقَالُوا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ اكْتَتَبَهَا فَهِيَ تُمْلَى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَأَصِيلاً {٥} قُلْ أَنزَلَهُ الَّذِي يَعْلَمُ السِّرَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ غَفُوراً

رَّحِيماً {٦} وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ لَوْلَا أُنزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ مَعَهُ نَذِيراً {٧} أَوْ يُلْقَى إِلَيْهِ كَنزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ إِن تَتَّبِعُونَ إِلَّا رَجُلاً مَّسْحُوراً {٨} انظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلاً {٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Hayır ve bereketi çok olan (Allah), âlemleri uyarmak için Furkan-ı (Kur'an'ı) kuluna indirdi.

2. O, Allah ki, göklerin ve yerin mülkü O'nundur. O çocuk edinmemiştir ve mülkünde ortağı da yoktur, her şeyi yaratmış onu bir ölçü ile ölçmüş, düzen vermiştir.

3. O'ndan başka ilah edindiler ki, onlar hiçbir şey yaratamazlar ve kendileri zaten yaratılmışlardır. Onlar kendilerine ne zarar ve ne de yarar vermeye sahiptirler; ne öldürmeye ne de diriltmeye ve ne de öldükten sonra tekrar kabirlerinden diriltip kaldırmaya sahiptirler.

4. İnkâr edenler: "Bu Kur'an Muhammed'in uydurmasıdır, ona başka bir topluluk yardım etmiştir," diyerek haksız ve asılsız bir söz uydurdular.

5. Dediler ki: "Öncekilerin masallarıdır, onu başkasına yazdırmış, sabah akşam kendisine okunuyor."

6. (Ey Muhammed!) De ki: "Onu göklerin ve yerin sırrını bilen indirmiştir." Şüphesiz ki O, bağışlayan, merhamet edendir.

7. Kâfirler dediler ki: "Bu nasıl bir Peygamberdir, yemek yer, sokaklarda gezer? Oysa ona kendisiyle beraber uyarıcı bir melek indirilmeli değil miydi?"

8. "Yahut kendisine bir hazine verilseydi veya besleneceği bir bahçe olsaydı ya! Bu zalimler müminlere: "Siz sadece büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz," dediler.

9. (Ey Peygamber!) Sana nasıl bir misal getirdiklerine bir baksana! Onlar sapmışlardır, bir çıkış yolu bulamazlar.

İzahı

1. Bu ayette Allah Teâlâ Kur'an'ı bütün âlemi uyarmak için kulu Hazreti Muhammed'e indirdiğini beyan etmektedir. Âlemlerden maksat hem insanlığa hem de cinlere gönderilmiştir ki, Kur'an âleme gönderilince Peygamber (a.s.) da bütün âleme Peygamber olarak gönderilmiştir. Bazı âlimler buna melekler de dâhildir, deseler de cumhuru ulemaya göre meleklere Peygamber olarak gönderilmemiştir. Ancak ben bu iki görüşe de katılmıyorum. Meleklere insanlardan peygamber gönderilmemiştir ama meleklere de kendi içlerinden kendilerine peygamber gönderilmiştir. Çünkü daha önce Hac sûresinin 75. ayetinde: (Allah, meleklerden de peygamber seçer, insanlardan da,) diye buyrulmuştur. Bu konuyu o ayetin tefsirinde açıkladık, oraya bakabilirsiniz.

(Furkan-ı indirdi,) diye buyrulmasına gelince Kur'an'ın bir isim de Furkan olduğu içindir. Çünkü Furkan hakla batılı, iyi ile kötüyü birbirinden ayıran anlamınadır, Kur'an da hakla batılı ayırdığı için bu ismi verilmiştir. (Tebareke) de hayır ve bereketi çok olan Yüce Allah demektir.

2. İşte hayır ve bereketi çok olan O, yüce: (Allah ki, göklerin ve yerin mülkiyeti O'nundur, O, çocuk edinmemiştir.) Bazı Yahudi ve müşriklerin melekler Allah'ın kızlarıdır, sözleri, iftira ve yalandır. Nitekim İhlâs sûresinde: (Allah ne doğmuştur ve ne de doğurtulmuştur,) buyrulduğu gibi. Evet, işte: (Mülkte de O'nun ortağı yoktur, her şeyi yaratmış ve onu bir ölçü ile ölçmüştür.) Yani her şeyi bir düzen ve ölçü içerisinde yaratmıştır, hiçbir şeyi gelişigüzel yaratmamıştır.

3. Bu ayette de ne kendilerine zarar ve ne de yarar veremeyen, ne öldürmeye, ne diriltmeye ve ne de tekrar kabirlerden kaldırıp diriltmeye gücü yetmeyen yaratılmış canlı, ya da cansız varlıkları Allah'a ortak koşanların büyük bir sapıklık içinde oldukları beyan edilmektedir.

4-5. Bu ayetlerde ise Nadir b. Haris gibi Mekke müşriklerinin, Allah'a ve Peygambere iftira atarak şöyle demektedirler: (Bu Kur'an Muhammed'in uydurmasıdır, ona başka bir topluluk yardım etmiştir. Hal bu ki, haksız ve asılsız iftirada bulunmuşlardır. –Ve bu iftiracılar dediler ki: Bu öncekilerin masallarıdır,

onu başkasına yazdırmış, sabah akşam kendisine okunuyor.) Oysa okuryazar olmayan bir insan şunun bunun okumesiyle, yardımıyla böyle bir kitabı uydurabilmesi mümkün müdür? Zaten öyle diyenlere Allah (c.c.) Kur'an da meydan okuyor. Bakara sûresinin 23. ayetinde: (Eğer kulumuza indirdiğimiz Kur'an da şüphe ediyorsanız onun benzeri tek bir sûre getirin,) buyrulmaktadır. Oysa getirmeleri mümkün değildir, çünkü Kur'an'ın manası mucize olduğu gibi lafzı ve onun dizilişi de mucizedir. Mucize ise aciz bırakan demektir. Nitekim yine İsra sûresinin 88. ayetinde bu iftiracı kâfirlere şöyle cevap verilmektedir: (Ey Muhammed! De ki, elbette cin ve insanlar Kur'an'ın benzerini getirmek üzere toplanıp bir araya gelsinler. Asla onu getiremezler velev ki, birbirlerine yardım etseler de.)

6-9. Ey Muhammed! Onlara: (De k i, "Onu göklerin ve yerin sırlarını bilen Allah, indirmiştir. Şüphesiz ki O, bağışlayan, esirgeyendir.) Siz yanlış söylüyorsunuz, yanlış yapıyorsunuz, gelin tövbe edin. Çünkü O,tövbe edenleri bağışlar, onlara merhamet eder. –Buna rağmen yine o kâfirler: (Dediler ki: Bu nasıl bir Peygamberdir? Yemek yer, sokaklarda gezip dolaşır.) Bunun bizden farkı ne, bizim gibi yiyip içen, gezip dolaşan bir insan, bundan peygamber olur mu? (Ona kendisi ile beraber bir melek indirilmeli değil miydi? –Yahut kendisine bir hazine verilseydi veya besleneceği bir bahçe olsaydı ya! Bu zalimler inananlara: "Siz sadece büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz," dediler.) Yani Muhammed eğer Peygamberse kendisiyle beraber bir melek gelip onun Peygamber olduğunu söylemeliydi. Yahut ona özel bir hazine verilmeliydi veyahut da özel bir bahçe verilmeliydi ki, bizden farklı olaydı, çalışıp çabalamadan böyle hazır bir hazineye, varlığa sahip olmalıydı. –Ey Muhammed! Bak: (Sana nasıl misaller getiriyorlar, onlar sapmışlardır.) Artık o sapıklıktan kurtulmak için: (Bir yol bulup çıkmaya güçleri yetmez.) Öyle bir sapıklığa düşmüş, karanlıklara yuvarlanmışlardır ki bir daha o karanlıklardan yol bulup çıkmaları mümkün değildir. Şu söylediklerinin tutarsızlığına bir bakar mısınız?

تَبَارَكَ الَّذِي إِن شَاء جَعَلَ لَكَ خَيْراً مِّن ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَل لَّكَ قُصُوراً {١٠} بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ

وَأَعْتَدْنَا لِمَن كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيراً {١١} إِذَا رَأَتْهُم مِّن مَّكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظاً وَزَفِيراً {١٢} وَإِذَا أُلْقُوا مِنْهَا مَكَاناً ضَيِّقاً مُقَرَّنِينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُوراً {١٣} لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُوراً وَاحِداً وَادْعُوا ثُبُوراً كَثِيراً{١٤} قُلْ أَذَلِكَ خَيْرٌ أَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَاء وَمَصِيراً {١٥} لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَاؤُونَ خَالِدِينَ كَانَ عَلَى رَبِّكَ وَعْداً مَسْؤُولاً {١٦} وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللهِ فَيَقُولُ أَأَنتُمْ أَضْلَلْتُمْ عِبَادِي هَؤُلَاء أَمْ هُمْ ضَلُّوا السَّبِيلَ {١٧} قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنبَغِي لَنَا أَن نَّتَّخِذَ مِن دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاء وَلَكِن مَّتَّعْتَهُمْ وَآبَاءهُمْ حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْماً بُوراً {١٨} فَقَدْ كَذَّبُوكُم بِمَا تَقُولُونَ فَمَا تَسْتَطِيعُونَ صَرْفاً وَلَا نَصْراً وَمَن يَظْلِم مِّنكُمْ نُذِقْهُ عَذَاباً كَبِيراً {١٩} وَمَا أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ إِلَّا إِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْأَسْوَاقِ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ لِبَعْضٍ فِتْنَةً أَتَصْبِرُونَ وَكَانَ رَبُّكَ بَصِيراً {٢٠}

Meali

10. Hayır ve bereketi ziyade olan O, (Allah) ki, dilerse sana ondan daha iyisini, altından ırmaklar akan cennetler verir ve senin için köşkler de yapar.

11. Belki, onlar kıyameti de yalanladılar. Biz de kıyameti yalanlayanlara dehşetli bir ateş hazırladık ki,

12. Onlar uzak yerde gördükleri zaman, onun bir kısmını (uğultusunu) işitirler.

13. Elleri boyunlarına bağlı olarak (cehennemin) dar bir yerine atıldıkları zaman orada yok olmayı isterler.

14. Onlara denir ki, bu gün bir yok olmayı değil, (isterseniz) birçok yok olmayı çağırın.

15. (Ey Muhammed!) De ki: Bumu daha iyi, yoksa takva sahiplerine vadedilmiş olan ebedi cennet mi? Çünkü orası onlar için bir mükâfat ve varılacak yer olmuştur.

16. Onlar için orada ne isterlerse vardır. Bu Rabbin üzerine yerine getirilmesini vadettiği bir borçtur.

17. Onları ve Allah'tan başka tapar oldukları şeyleri mahşerde toplayıp der ki, şu kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa kendileri mi yoldan çıktı?

18. (İlahlar) derler ki: Seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senden başkalarını dost edinmemiz bize yaraşmaz, lakin sen onlara o kadar nimet verdin ki, sonunda seni unuttular. Ve helâk olan bir toplum oldular da (bizi kendilerine ilah edindiler.)

19. (Allah buyurur ki:) Sizin söylediklerinizi yalanladılar. Artık ne azabı çevirmeye güç yetirebileceksiniz ve ne de yardım görmeyeceksiniz. Ve sizden kim zulmederse, ona büyük bir azap tattıracağız.

20. (Ey Muhammed!) Biz senden evvel de peygamberleri başka türlü göndermedik. Şüphesiz ki, onlar da hem yemek yiyorlar ham çarşılarda geziyorlardı. Sizin bir kısmınızı, bir kısmınıza fitne kıldık ki, (bakalım) sabredecek misiniz? Ve Rabbin her şeyi hakkiyle görendir.

İzahı

10. Bundan önceki bir ayette müşrikler Peygamber (a.s.)'a baksanız ya! Sizin gibi yiyip içen, gezip dolaşan bir kimse nasıl Peygamber olur? Eğer Peygamber olsaydı kendisi ile beraber bir de uyarıcı melek gelirdi yahut kendisine bir hazine verilir, veyahut da kendisine özel besleyici bahçesi olurdu. Oysa bunun bizden bir farkı yok, büyücüdür, dediler. İşte Allah Teâla, buna cevap olarak

buyurdu ki: (Hayır ve bereketi ziyade olan Allah, dilerse sana ondan daha hayırlısını, altından ırmaklar akan cennetler verir ve senin için köşkler de yaratır.) Bu dünya nimetlerinin ne kıymeti var ki, makam ve mevki sahibi olmayı dünya varlıklarına dayandırıyorlar.

11-14. İşte böyle laflar edip inanmamak için türlü bahaneler uyduran o müşrikler: (Belki kıyameti yalanladılar, biz de kıyameti yalanlayanlara dehşetli bir ateş hazırladık –Ki, onlar o ateşi uzak bir yerden gördükleri zaman onun uğultusunu işitirler. –Elleri boyunlarına bağlı oldukları halde cehennemin dar bir yerine atıldıkları zaman, orada yok olmak isterler. –Onlara denir ki bu gün bir yok olmayı değil birçok yok olmayı çağırın.) Yani durmadan yok olmayı isteyin durun, sizin için artık kurtuluş yoktur, ebedi bir pişmanlık ve feryatla çağırıp durun.

15-16. Ey Peygamber! O kâfirlere: (De ki, bumu daha iyi,) yani cehennemdeki bu haliniz mi daha iyi, (yoksa muttakilere vadedilmiş olan ebedi cennet mi daha iyi? Bu onlar için bir mükâfat ve varılacak bir yer olmuştur. –Onlar için orada ne isterlerse vardır. Bu Rabbin üzerine yerine getirilmesi vadedilmiş bir borç olmuştur.) Yani Allah Teâla, muttakilere bu ebedi cenneti vadetmiştir mutlaka yerine getirecektir, O'nun sözünde asla şüphe olmaz.

17-19. Allah Teâla: (O müşrikleri ve kendisinden başka tapındıkları şeyleri) kıyamet günü mahşer yerinde (toplar da o tapınaklara der ki, kullarımı siz mi saptırdınız, yoksa onlar mı doğru yoldan saptılar? –Onlar derler ki, seni noksan sıfatlardan tenzih ederiz, senden başkalarını dost edinmek bize yakışmaz.) Biz de senin kullarınızız, biz böyle bir şey emretmedik amma: ((Velâkin sen onlara ve atalarına o kadar nimet verdin ki, sonunda seni anmayı unuttular.) Onlar senin öğütlerini dinlemediler, senin gönderdiğin Peygambere ve ona inan Kur'an'a inanmadılar, onlar kendileri azıp saptılar. İşte o gün Allah, hem tapındıkları putları konuşturacak, hem insanlardan olan ilahlarını konuşturacak, hem de onları ilahla-ştıran tapınak haline getirenleri konuşturup mahkeme edecek ve tapınaklar kendilerini böyle savunacaklar. –Evet, Allah Teâla, bu sefer şirk koşanlara buyurur ki: (Sizin söyledikleriniz tapınaklarınız sizi yalanladılar. Artık ne azabı çevirmeye güç yetirebilirsiniz ve ne de yardım görmeye güç yetirebilirsiniz. İçinizden zulmedene elbette büyük bir azap tattıracağız.) Velhasıl

tapanlar da tapılanlar da birbirlerine fayda veremeyecekler ve herkes hak ettiği cezaya çarptırılacaklardır.

20. Ey Muhammed! (Biz senden evvel de peygamberleri başka türlü göndermedik. Şüphesiz ki, onlar da hem yemek yiyorlar, hem de çarşıda geziyorlardı.) Yani müşrikler bizim gibi yiyip içen çarşıda Pazarda gezen, bizden bir ayrıcalığı olmayan nasıl peygamber olur? sözüne bu ayetle cevap verilmiş olmaktadır ki, ey Peygamber! Bak senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberler de aynı senin gibi yiyip içen çarşıda pazarda dolaşan insanlardı. (Oysa sizin bazınızı bazınıza fitne kıldık. Acaba sabredecek misiniz? Ve Rabbin her şeyi hakkiyle bilir.) Yani sizin bazınızı bazınızla bir imtihan için denedik. Kiminizi peyga-mber olarak seçtik, diğerlerine gönderdik, kimilerini mal mevki sahibi kılarak diğerlerinden üstün kıldık, kimilerini zengin, kimilerini fakir, kimilerini güçlü, kimilerini güçsüz kıldık vesaire. İşte bütün bunlara karşı bakalım bizim verdiğimiz nimetlerle bu güçlü olanlar, güçsüz olanlara karşı nasıl davranacaklar? Bunları kendilerinden mi bilip Allah'a karşı nankörlük edecekler, yoksa bunların hepsini veren Allah, olduğunu kabul edip, O'na şükür mü edecekler?

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءنَا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْنَا الْمَلَائِكَةُ أَوْ نَرَى رَبَّنَا لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فِي أَنفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوّاً كَبِيراً {٢١} يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلَائِكَةَ لَا بُشْرَى يَوْمَئِذٍ لِّلْمُجْرِمِينَ وَيَقُولُونَ حِجْراً مَّحْجُوراً {٢٢} وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاء مَّنثُوراً {٢٣} أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُّسْتَقَرّاً وَأَحْسَنُ مَقِيلاً {٢٤} وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَاء بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ الْمَلَائِكَةُ تَنزِيلاً {٢٥} الْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمَنِ وَكَانَ يَوْماً عَلَى الْكَافِرِينَ عَسِيراً {٢٦} وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ

يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلاً {٢٧} يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَاناً خَلِيلاً {٢٨} لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنسَانِ خَذُولاً {٢٩}

Meali

21. Bununla beraber bize kavuşmayı ummayanlar: "Bize ya melekler indirilmeliydi, ya da Rabbimizi görmeliydik," dediler Andolsun ki, onlar nefislerinde kendilerini büyüttüler ve büyük bir azgınlıkla azdılar.

22. Melekleri görecekleri işte o gün, suçlulara müjde yoktur ve (melekler) onlara (cennet) yasak-yasak diyeceklerdir.

23. Onların yaptıkları her işin önüne geçmişiz de onu saçılmış toz zerreleri haline getirmişizdir.

24. O gün cennetliklerin kalacakları yer daha iyidir, dinlenip sefa sürecekleri yer daha güzeldir.

25. O gün gökyüzü beyaz bulutlar halinde yarılacak ve melekler bölükbölük indirileceklerdir.

26. İşte o gün gerçek hükümranlık çok merhametli olan Allah'ındır. Kâfirler içinse, o pek zorlu bir gündür.

27. O gün zalim ellerini ısırıp "eyvah" diyecek: "Keşke peygamberle beraber bir yol edinseydim."

28. Eyvah! "Keşke falancayı dost edinmeseydim!"

29. O bana gelen zikirden (Kur'an den) beni saptırdı! Şeytan insanı yapayalnız ve yardımsız bırakır oldu.

İzahı

21-23. (Bizimle karşılaşacaklarını ummayanlar,) yani kıyamet günü huzurumuza çıkıp hesap vereceklerini ummayan, inanmayanlar, (dediler ki: Bize ya melek indirilmeliydi ya da Rabbimizi görmeliydik) ki senin Peygamberliğine ve Kur'an'ın Allah kelamı olduğuna inanaydık. (Oysa onlar içlerinden kendilerini öyle bir büyüttüler ki, büyük bir azgınlıkla azdılar.) Kendilerini o kadar büyük gördüler ki, haddi aşarak melekleri ve Allah'ı görmedikçe inanmayız diyerek

en büyük azgınlığı yaptılar. –Evet: (Melekleri görecekleri işte o gün, melekler o suçlulara diyeceklerdir ki, size bu gün hiçbir müjde yoktur, size cennet haram, haramdır.) Yahut da o mücrimler kıyamet günü melekleri görüp başlarına geleceklerini anladıklarında eyvah! Bu gün bize hiçbir müjde görünmüyor ve bize cennet haram, haram diye panikleyeceklerdir. –(Çünkü onların yaptıkları her işin önüne geçmişizdir, onların yaptıkları amelleri saçılmış toz zerreleri haline getirmişizdir.) Yani kâfirlerin yaptıkları hiçbir ameli kabul etmemişiz, onların yaptıkları amellerin her birini bir yere savrulmuş ve toz zerreleri gibi yapmışızdır, elde ettikleri hiçbir amel yoktur.

24-29. (O gün cennetliklerin yeri daha güzeldir. Evet, dinlenip sefa sürecekleri yer pek güzeldir.) Makilâ: İstirahat edilip dinlenilecek güzel yer demektir. –Evet: (O gün gökyüzü bembeyaz bulutlar halinde yarılacak ve melekler bölük-bölük indirileceklerdir.)

Gamâm, beyaz bulutlar demektir. İbni Abbas'in beyanına göre kıyamet günü önce birinci gök yarılacak ve oradan genelde insanlar ve cinler inecekler. Sonra ikinci gök yarılacak oradan da yine genelde insan ve cinler inecekler. Sonra üçüncü kat ve sonra da yedinci kata kadar her gök yarılınca, bunların her birinde öteki katlardan daha fazla insan, cin ve melekler inecekler ve en sonda ise Arşı yüklenen melekler ineceklerdir. Fakat ben bu yorumu zayıf görüyorum. Çünkü başka ayetlerde de işaret edildiği gibi bu ayette de çok açık ve net olarak göklerden meleklerin ineceği ifade edilmektedir. Çünkü müminlerin ruhları âlâyıılliyyinde, ruhlar âleminden daha önce inip kabirlerdeki cesetlerinin yeniden yaratılmasıyla onlara girecekler. Ve kabirlerinden kalkıp mahşer de toplandıktan sonra da melekler göklerden mahşer yerine inmeye başlayacaklardır.

–Evet. (İşte o gün gerçek hükümranlık çok merhametli olan Allah'ındır. Kâfirler içinse o zor bir gündür.) Yani müminlere karşı son derece merhametli olan ve onları kolay bir hesaba çekecek, kâfirleri de zor ve çetin bir hesaba çekecek olan gerçek Hükümdar Allah'tır. –(O gün zalim olan ellerini ısırıp "eyvah! Keşke peygamberle beraber bir yol tutsaydım," diyecektir.) Peygambere dost olsaydım ona uyup onun izinden gitseydim. –(Bana yazıklar olsun, keşke falancayı dost edinmeseydim! Çünkü o bana gelen zikirden "Kur'an'ın öğütlerinden" beni saptırdı. Şeytan insanı yapayalnız ve yardımsız bırakır oldu.) Evet, işte cin ve insan şeytanlarının dostlukları buraya kadarmış, diyerek eyvahlar olsun, bizlere, yazıklar olsun bizlere diye feryat ederler.

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ إِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هَذَا الْقُرْآنَ مَهْجُوراً {٣٠} وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوّاً مِّنَ الْمُجْرِمِينَ وَكَفَى بِرَبِّكَ هَادِياً وَنَصِيراً {٣١} وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً كَذَلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلاً {٣٢} وَلَا يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ إِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَأَحْسَنَ تَفْسِيراً {٣٣} الَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلَى وُجُوهِهِمْ إِلَى جَهَنَّمَ أُوْلَئِكَ شَرٌّ مَّكَاناً وَأَضَلُّ سَبِيلاً {٣٤}

Meali

30. Peygamber dedi k: “Ey Rabbim! Şüphesiz ki benim kavmim şu Kur’an’ı mahcur olarak tuttular.”

31. (Ey Peygamber!) Biz böylece her peygamber için günahkârlardan bir düşman yapmışızdır. Bununla beraber doğruya erdirici ve yardımcı olarak Rabbin yeter.

32. Yine o inkâr edenler dediler ki: “O Kur’an ona (Muhammed’e) hepsi birden indirilmeli değil miydi?” Biz onu senin kalbine yerleştirmek için onu böyle (parça-parça indirdik) ve onu kelime-keline ayırarak okuduk.

33. Ve onlar sana herhangi bir misalle gelmezler ki, biz (onun karşılığında) daha doğrusunu ve daha güzelini getirmiş olmayalım.

34. Onlar ki, yüzüstü cehenneme toplanacaklar, işte onlar mekân bakımından en fena ve yol bakımından da en sapık olanlardır.

İzahı

30. Bu ayette Kur’an’ı tehcir ederek esir gibi tutanları Peygamber (a.s.) Rabbine şikâyet etmiştir, ya da kıyamet günü şikâyet edecektir.

Tehcir, bir şeyi uzaklaştırmak,dar bir yere esir etmek, terk etmek gibi manalara gelmektedir. Burada iki anlama gelmektedir, hem kâfirlerin Kur'an'ı terk edip ondan uzaklaşmaları, ona inanmamaları, hem de inandıkları halde Kur'an'ı hayatlarından uzaklaştırmak, onu sadece kılıflarına koyup evlerde asmak, raflarda tutmak anlamına gelir. Nitekim dikkat edilirse: (Kur'an'ı mahcur olarak tuttular), buyruluyor ki, tutmak bu anlamda hayatımızda onu tatbik etmemek ve onu hayatımızda yaşamamak, onun emir ve hükümlerini terk ederek, kılıfında ya da raflarda tutmaktır. Bazı tefsirciler tehciri sadece Kur'an'ı terk etmek, diye yorumlamışlardır. Oysa (mahcur olarak tuttular,) fiyli vardır. Nitekim bir hadisişerifte: "Her kim Kur'an'ı öğrenir de mushafını kılıfında asar, ona bakmaz, ilgilenmezse, kıyamet günü gelir yakasına yapışır, ey Rabbim! Bu kulun beni mahcur tuttu, beni hayatından uzak tuttu," der ve Allah'a şikâyet eder.

Maalesef bu gün Müslümanım diye geçinen birçok kimseler şeriat deyince nerde ise dudakları çatlıyor, amansız düşman kesiliyor, bu devirde şeriat olur mu? O ancak ahiret işlerine karışır, dünya işlerine İslam ve şeriat karışamaz diyor. Ama aynı zamanda da Kur'an'ı kılıfına koymuş, başı ucuna asmış, sözde Müslüman ve kendince bir takım ibadetleri de yapmakta. İşte bu'da Kur'an'ı tehcir olarak tutmaktır, hayatından, yaşantısından onu uzaklaştırmıştır. Ama bununla beraber de evinde kılıfında ve raflarda onu tutmaktadır. İşte bütün bunlara tehcir denir ki, Peygamber (a.s.) hem Kur'an'ın hükümlerini terk ederek ondan uzaklaşan, hem de Kur'an'ı tamamen terk edip inkâr eden kavmini hem bu dünyada Rabbine şikâyet ettiğini, hem de öbür dünyada şikâyet edeceğini haber vermektedir.

31. Evet, ey Muhammed! İşte Kur'an hakkında ileri geri konuşan, onu inkâr ederek terk eden ve onu hayatından uzaklaştıranlar sadece senin kavmin değildir. (Aynı şekilde biz günahkârlardan her peygamber için bir düşman yapmışızdır.) Sen zannetme ki sadece sana ve sana inen Kur'an'a düşmanlık yapılıyor. Fakat bununla beraber yine de: (Doğru yola erdirici ve yardımcı olarak Rabbin sana yeter.) Senin ve Kur'an'ın düşmanları olmalarına rağmen yine de Rabbin dilediği kimseleri hidayete erdiriyor. ve Rabbin sana yardımcı olarak yeter, o seni ve inananları düşmanlarına karşı yalnız bırakmaz, yardım eder.

32. (Yine kâfirler dediler ki, ona "Muhammed'e" şu Kur'an'ın hepsi birden indirilmeli değil miydi?) Yani madem Kur'an Allah tarafından gönderilmiş bir

kitapsa hepsi birden top-yekun olarak sana inmesi gerekmez miydi? (Oysa biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için onu böyle parça-parça indirdik.) Böyle ayet-ayet indirerek yirmi üç yılda tamamladık. Demek ki, Kur'an'ın böyle parça-parça, ayet-ayet inmesinin sebebi hem Peygamberin kalbine Kur'an'ın manası yerleşsin, hem hafızlar onu ayet-ayet süre-süre ezberlesin, iyice anlasınlar. Hem de inanan müminler kötü alışkanlıklarını yavaş-yavaş terk edip Kur'an'ın emir ve hükümlerini hazmedebilsin, sindirebilsinler diye Cenab-ı Hak böyle parça-parça indirmiştir.

33. (Ve onlar sana herhangi bir misal ile gelmezler ki, biz daha hak olanı, güzel olanı getirmeyelim.) Yani müşrikler güya Peygambere misaller veriyorlar. İşte Kur'an top yekun inmeliydi, şöyle olmalıydı böyle olmalıydı diye kendilerince Peygamberi yalancı ve kendilerini doğru çıkarmak için bir takım misaller veriyorlar ama, Allah, misallerin en güzelini vererek onlara cevap vermiş oluyor.

34. (Onlar o kâfirlerdir ki, yüzüstü cehennemde toplanacaklardır. İşte onlar mekân bakımından en fena ve yol bakımından da en sapıktırlar.) Çünkü onların tuttuğu yol cehennemin yoludur, varacakları karargâhları da cehennemdir, bu yoldan bu mekandan daha fena ne olabilir?

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُ أَخَاهُ هَارُونَ وَزِيراً {٣٥} فَقُلْنَا اذْهَبَا إِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ تَدْمِيراً {٣٦} وَقَوْمَ نُوحٍ لَّمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً وَأَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَاباً أَلِيماً {٣٧} وَعَاداً وَثَمُودَ وَأَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُوناً بَيْنَ ذَلِكَ كَثِيراً {٣٨} وَكُلّاً ضَرَبْنَا لَهُ الْأَمْثَالَ وَكُلّاً تَبَّرْنَا تَتْبِيراً {٣٩} وَلَقَدْ أَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِي أُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ أَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ

نُشُوراً {٤٠} وَإِذَا رَأَوْكَ إِن يَتَّخِذُونَكَ إِلَّا هُزُواً أَهَذَا الَّذِي بَعَثَ اللَّهُ رَسُولاً {٤١} إِن كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ آلِهَتِنَا لَوْلَا أَن صَبَرْنَا عَلَيْهَا وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حِينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ مَنْ أَضَلُّ سَبِيلاً {٤٢} أَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ أَفَأَنتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكِيلاً {٤٣} أَمْ تَحْسَبُ أَنَّ أَكْثَرَهُمْ يَسْمَعُونَ أَوْ يَعْقِلُونَ إِنْ هُمْ إِلَّا كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ سَبِيلاً {٤٤}

Meali

35. Andolsun ki, Musa'ya kitap verdik kardeşi Harun'u da ona yardımcı yaptık.

36 -"Ayetlerimizi yalanlayan kavme gidin," dedik. Sonra onları helâk etmekle helâk ettik.

37. Nuh kavmi de Peygamberi yalanladıkları zaman, onları da suda boğduk ve kendilerini insanlara bir ibret kıldık. Ve biz zalimler için acıklı bir azap hazırladık.

38. Ad'ı, Semud'u, Ress halkını ve bunların arasında (gelip geçmiş olan) birçok nesilleri helâk ettik.

39. Hepsine de misaller verdik ve hepsinin de altını üstüne çevirdik.

40. Ve andolsun ki, felâket yağmuruna tutulmuş olan beldeye gelmişlerdir. Peki, onu görmüyorlar mıydı? Hayır, öldükten sonra dirilip kalkmayı ummuyorlar.

41. Seni gördükleri zaman: "Bu mu Allah'ın gönderdiği peygamber? diye alay ediyorlar.

42-"Eğer Tanrılarımıza inanmakta sebat etmeseydik, az kaldı bizi Tanrılarımızdan saptıracaktı," diyorlar. Azabı gördükleri zaman kimin yolunun sapık olduğunu göreceklerdir!

43. Havasını kendisine Tanrı edinen kimseyi gördün mü? Sen onun üzerine vekil olabilir misin?

44. Yoksa sen, onların çoğunun gerçekten dinleyeceğini yahut düşüneceğini mi sanıyorsun? Hayır, onlar hayvanlar gibidirler, hatta yol bakımından daha sapıktırlar.

İzahı

35-38. Bu ayetlerde Peygamber (a.s.) teselli edilmektedir. Sadece yalanlanan ve alay edilenin kendisinin olmadığı, Musa, Nuh, Ad, Semud kavimleri, Ress halkı bunların hepsi peygamberlerini yalanladılar, Allah Teâla de onların her birini bir azapla cezalandırdı.

Ashabi-Ress: Örülmüş kuyu halkı demektir ki, bununla ilgili birkaç rivayet vardır. Vehb ve Kelbiden gelen bir rivayete göre burası Şuayb (a.s.)'ın kavminin yaşadığı bir toplumdur ki, bunların kuyuları vardı ve inek sürüleri vardı ama kendileri putperest idiler. Şuayb (a.s.) onları Allah'ın birliğine ve O'na kulluk etmeye davet etti fakat onlar küfür ve inatlarında devam ettiler. İşte Ress (örülmüş) kuyunun başında oldukları sırada orası çöktü de onlar yerin dibine girdiler. Bunun için de onlara Eshabi-Ress denmiştir.

39-40. İşte bunların hepsine: (Misaller verdik ve hepsinin altını üstüne çevirdik. –Andolsun ki, felâket yağmuruna tutuşmuş olan beldeye gelmişlerdir. Peki, onu görmüyorlar mıydı?) Yani gerek Nuh (a.s.)'ın kavmini helâk eden felâket yağmurunun izlerini ve gerekse diğer Ad, Semud kavminin ve gerekse Şuayb (a.s.)'ın kavminin helâk oldukları yerlerden gelip geçerken hiç bunların izlerine bakıp görmüyorlar mı? Onların başlarına gelen azap bunların başlarına gelmeyeceğinden acaba emin midirler? (Hayır, belki öldükten sonra tekrar dirilip kalkacaklarını ummuyorlar.) Onlar buna inanmadıkları için ne düşünüp ne de onlardan ibret alacak durumda değillerdir.

41-42. Ey Muhammed! (Seni gördükleri zaman bu mu Allah'ın gönderdiği Peygamber? diyerek seni alaya aldılar. –Eğer Tanrılarımıza inanmakta sebat etmeseydik bu Muhammed az kaldı ki, bizi ilahlarımızdan saptıracaktı.) Eğer biz ona karşı çıkmasaydık atalarımızın dinini korumasaydık, az kaldı ki Muhammed bizi Tanrılarımıza ibadet etmekten saptıracaktı. Ey Resulüm! Sen üzülme: (Azabı gördükleri zaman kimin yolunun sapık olduğunu bileceklerdir.)

43-44. (Kendisine hava ve hevesini ilah edeni gördün mü? Artık sen mi onun bu havai-arzusuna vekil olacaksın?) Kendi heava ve hevesini ilahlaştıracak kadar basiretsiz, kör ve sağır ahmakların sen bekçisi değilsin, onları zorla bu arzularından çevirecek değilsin ya! Senin görevin Rabbinden sana gelen vahyi ulaştırmak, tebliğ etmektir. –(Yoksa zanneder misin ki, onların çoğu işitip akıl ederler? Onlar hayvandan başka hiçbir şey değillerdir. Belki onlar yol bakımından hayvandan daha da sapıktırlar.) Hayvanlar tehlikeyi sezer, akşam olunca yuvasına döner. Onlar barınaklarının ve yuvalarının yolunu şaşırmazlar. Allah'tan gelecek bir azabı daha önceden sezerler. Fakat bu kör, sağır ve kalpsiz insanlar başlarına gelecek azabı, felâketi sezemez, göremezler. Kendilerini mutluluğa ebedi cennete götüren yoldan sapmışlar ve karanlıklar içinde bocalayıp dururlar.

أَلَمْ تَرَ إِلَى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ وَلَوْ شَاء لَجَعَلَهُ سَاكِناً ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلِيلاً {٤٥} ثُمَّ قَبَضْنَاهُ إِلَيْنَا قَبْضاً يَسِيراً {٤٦} وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِبَاساً وَالنَّوْمَ سُبَاتاً وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُوراً {٤٧} وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْراً بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُوراً {٤٨} لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَّيْتاً وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَاماً وَأَنَاسِيَّ كَثِيراً {٤٩} وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُوراً {٥٠} وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ نَذِيراً {٥١} فَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَجَاهِدْهُم بِهِ جِهَاداً كَبِيراً {٥٢} وَهُوَ الَّذِي مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخاً وَحِجْراً مَّحْجُوراً {٥٣} وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاء بَشَراً فَجَعَلَهُ نَسَباً وَصِهْراً

وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيراً {٥٤} وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللهِ مَا لَا يَنفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَى رَبِّهِ ظَهِيراً {٥٥}

Meali

45. Rabbin gölgeyi nasıl uzatmakta olduğunu görmedin mi? Dileseydi onu elbette hareketsiz de kılardı. Sonra biz güneşi ona delil kılmışızdır.

46. Sonra onu (gölgeyi) azar-azar (dilediğimiz) yöne çekip almışızdır.

47. O, Allah ki, sizin için geceyi bir örtü, uykuyu bir istirahat ve gündüzü de yayılıp çalışma zamanı kıldık.

48. Rüzgarları rahmetinin önünde bir müjdeci olarak gönderdi. Ve gökten tertemiz bir su indirdi.

49. Ta ki, biz (o su ile) ölü toprağa can verelim, yarattığımız nice hayvanlara ve insanlara su verelim, diye.

50. Andolsun, bunu insanların öğüt almaları için, aralarında çeşit-çeşit şekillerde anlatmışızdır; ama insanların çoğu illâ da nankörlük etmişlerdir.

51. (Ey Peygamber!) Eğer dileseydik her beldeye bir uyarıcı (peygamber) gönderirdik.

52. Artık sen kâfirlere boyun eğme ve onlara karşı onunla (Kur'anla) büyük bir gayretle savaş ver.

53. O, Allah k, iki denizi birbirine salıvermiş, şu gayet tatlı, şu da gayet tuzludur ve ikisinin arasına engel olan bir perde koydu.

54. O, Allah ki, insanı sudan yaratmıştır, sonra onu erkek ve dişi kılmıştır ve Rabbin her şeye kadirdir.

55. (Buna rağmen) Allah'tan başka kendilerine ne yarar, ne de zarar vermeyen şeylere kulluk ederler ve kâfirler Rabbine karşı gelenlere yardımcıdırlar.

İzahı

45-46. (Rabbin gölgeyi nasıl azaltmakta olduğunu görmedin m? Dileseydi onu elbette hareketsiz kılardı. Sonra biz güneşi onun delili kılmışızdır.) Rabbini görmedin mi?den maksat, yani Rabbin sanatını, O'nun eserini görmedin mi? demektir. Yoksa bu dünyada Allah Teâla'yı görmek mümkün değildir. Nitekim

Enam sûresinin 103. ayetinde: (O'nu hiçbir göz idrak edemez, fakat O, bütün gözleri idrak eder, görür,) buyruluyor. O ayetin tefsirinde bunu genişçe açıkladık oraya bakınız. Evet, Allah'ın kudretine ve O'nun sanatına bakınız ki, gölgeleri nasıl azaltıp kısaltıyor, eğer dilese, sabit olarak yerlerinde olduğu gibi bırakırdı. Ve bu gölgelerin delili de güneştir. Güneş çıkınca onlar görünmeye başlıyor, güneşin dönüşüyle ve yükselip inişi ile de gölgeler dönüyor ve uzanıp kısalıyorlar. Bunları yaratan, ayarlayan sevk ve idare eden hep Allah'tır ve O'nun sanatıdır. Acaba insanlar hiç bunlara bakıp ibret almıyorlar mı? –Evet, işte o gölgeyi dilediğimiz: (Yöne çekip çevirmekteyiz.) Yani (Rabbine bakıp görmez misin,) cümlesinden bedel; O'nun varlığının sanatına, eserlerine bakıp görmez misiniz? demektir ki Arapça kaidesinde buna bedeli iştimal denir. Müfessirlerin bundan maksat sabah gölgesi, yok akşam gölgesidir yok binanın, dağın, bulutun gölgesidir, gibi yorumlar yapmaları bana göre bu gibi yorumlar abesle iştigal dır. Allah Teâlâ bununla bütün gölgeleri kasdetmektedir. Ve bunların delilinin de güneş olduğu açıkça ifade edilmektedir. Aslında gölgeler vardır, ama güneş olmasaydı bu gölgeler görünmezdi.

47-49. (O, Allah ki, sizin için geceyi bir örtü, uykuyu bir istirahat ve gündüzü de yayılıp çalışmanız için elverişli bir zaman olarak kıldı.) Gecenin karanlığı sizin üzerinize bir örtü gibi örtülmekte, bu örtü ile ortalığın sakinleşmesi, uyuyup bedenlerinizin dinlenmesi için bir nimet, bir ibrettir. Gündüzün de yeryüzüne dağılıp çalışıp kazanmanız için elverişli bir hale getirilmesi yine sizin için bir nimet ve ibrettir. Bütün bunlara bakıp ibret almalısınız, bunları yaratan ve size sunan Rabbinizi tanıyıp O'na şükretmelisiniz, O'na gereği gibi kulluk etmelisiniz. –(Yine rüzgarları de rahmetinin "yağmurun" önünden bir müjdeci olarak göndermiş ve gökten tertemiz bir su indirmiştir.) Yerlerde kirlenmiş, denizlerde tuzlu hale gelmiş suları gökyüzüne çıkarıp arındırıp tertemiz olarak bulutlardan indirip, kaynaklardan pınarlardan akıtan Yüce Allah'tır. –(Ta ki, biz o su ile toprağa can verelim, yarattığımız nice hayvanlara ve insanlara su verelim, diye,) bütün canlılara hayat verelim diye o yağmuru tertemiz olarak indirdik. –(Andolsun ki, bütün bunları insanların öğüt almaları için onlara bu örnekleri çeşit-çeşit şekillerde anlatmışızdır; ama insanların çoğu bunlardan imtina ederek nankörlük etmişlerdir.)

İbni Abbas gibi bazı âlimlere göre: (Onu, onlar arasında sarf ettik,) cümlesinde ki, zamir yağmura gitmektedir. Yani o yağmuru insanlar arasında sarf ettik, harcadık demektir. Yani her yıl eksiksiz olarak yağmur yağmaktadır, onda bir eksiklik yoktur, ama biz o yağmuru dilediğimiz yere dilediğimiz kadar sarf ederiz, kimi yere çok yağmur yağdırırız, kimine az, kimine de hiç yağdırmaz kuraklık veririz. Biz nasıl istersek öyle sarf ederiz. İşte insanların bütün bunlara bakıp ibret almaları gerekirken, şükretmeleri gerekirken Allah'a karşı nankörlük etmekte, O'nun emir ve yasaklarını inkâr etmekte, O'nu bırakıp başkalarına kulluk etmektedirler.

51 52. Ey Muhammed! (Eğer dileseydik her beldeye bir uyarıcı peygamber gönderirdik.) Lakin sana ağır bir yük, yükledik, seni bütün âlemlere Peygamber olarak gönderdik, artık sen de bu yoldaki sıkıntılara sabret. –Ve: (Kâfirlere de boyun eğme ve onlara karşı o Kur'an'la savaş, büyük bir gayretle cehdet.) Kuvvetli bir irade göstererek onlara karşı şimdilik Kur'an'ın öğütleriyle cihadet.

53. (O, Allah ki, iki denizi birbirine salıvermiş, şu gayet tatlı ve şu da gayet tuzludur ve ikisi arasına engel için bir perde koydu.) Yani aslında görünürde bir engel olmamasına rağmen görünmeyen bir engel vardır. Bazı tefsircilere göre bu denizler Dicle nehrinin Basra körfezine dökülüp ve tuzlu olan denize karışımı ile on binlerce mil mesafeye kadar karışmadan içeriye gitmesidir. Bazıları Nil nehrinin Şap denizine dökülüp karışmadan denizde ilerlemesi şeklinde yorumlamışlar. Kimine göre de Ak denizle Hint okyanusu arasında ki Arabistan yarım adasında ki engel diye yorumlamışlardır ki bu yorum ayetin zahirine göre gerçeğe çok uzaktır. (Çünkü iki deniz birbirine salıverdi, aralarında engel olan bir perde koydu,) diye buyrulur ki, onların aralarına koskoca bir Arabistan yarım adasını koymak bu ayetin manasıyla hiç bağdaşmaz. Çünkü o zaman perde kelimesi kullanmadan bir set ve engel kelimesi kullanırdı. Başka bir yorumcuya göre gök denizi ile yer denizinin karşılaşması şeklinde yorumlanmıştır. Bunun da ayetin manasıyla hiçbir alakası yoktur. Bir başka yorumcuya göre kâfirlerle müminlerin karşılaşmalarıdır ki, tatlı olanın mümin tuzlu olanın da kâfirler olduğu şeklinde yapılan yorumdur. Ve daha başka bir sürü tutarsız yorumlar vardır, hiçbiri bu ayette kasdedilen manayı ifade etmemektedir.

Oysa burada biri tatlı, diğeri tuzlu olan iki denizin karşılaşmasıyla birbirlerine karışmadıkları, bunun bir ibret olduğu ifade edilmektedir ki, bana göre bu

denizlerden biri kızıl denizi diğerinin de okyanus'un birleştiği noktadır. Birinin tatlı ve diğerinin tuzlu olması bu denizlerin birbirine karışmadığını gösteriyor. Oysa aralarında görünür bir engel yoktur. Aslında diğer denizlerde de hemen-hemen böyledir. Mesela Marmara denizi ile Karadeniz de birbirlerine bitişmesine rağmen bu denizlerde kendi özelliklerini kaybetmemişlerdir. Oysa bunların da tatları, renkleri ve özellikleri farklı olabilir ki, bunların hepsi Allah'ın birer ibretidir.

54. (O, Allah ki, insanı sudan yaratmıştır. Sonra onu erkek ve dişi kılmıştır ve Rabbin her şeye kadirdir.)

Burada kasdedilen Âdem (a.s.)'dan sonraki neslin meniden (spermden) yaratılması, Âdem'in de topraktan yaratılışıdır ki, çamurun esas karışımı yine sudur. O su olmasa çamur olmazdı ve bütün canlıların yaratılışları aslında sudandır ve hayatları da suya bağlıdır. Nitekim Enbiya sûresinin 30. ayetinde: (Biz her canlıyı sudan yarattık, hâlâ inanmıyorlar mı?) diye buyrulmaktadır. Nur sûresinin 45. ayetinde de yine her canlının sudan yaratıldığı ifade edilmişti, daha geniş bilgi için bu ayetlerin tefsirine bakabilirsiniz.

55. Evet, bütün bunlara rağmen yinede beyinsiz insanlar: (Allah'tan başka kendilerine ne yarar ve ne de zarar vermeyen şeylere kulluk ederler ve bu kâfirler Allah''a karşı olanların safında kendi yandaşlarına yardımcı olurlar.) Acaba bunca verilen misallerden bu gafil ve ahmaklar bir öğüt alıp ders çıkarmazlar mı? Acaba kime karşı savaş açtıklarının farkındalar mı, sonuçlarının nereye varacağını akıl edemiyorlar m?

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّراً وَنَذِيراً {٥٦} قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَن شَاء أَن يَتَّخِذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلاً {٥٥} وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَى بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيراً {٥٨} الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَاسْأَلْ بِهِ خَبِيراً

﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَنِ قَالُوا وَمَا الرَّحْمَنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُوراً ﴿٦٠﴾

Meali

56. Hal bu ki biz seni ancak müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

57. De ki. "Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum, ancak Rabbine doğru bir yol tutmayı dileyen kimseler (olmanızı) istiyorum.

58. Sen ölümsüz ve diri olan Allah'a güven, dayan. O'na hamt ve tesbih et. Kullarının günahlarından haberdar olarak O, yeter.

59. Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakileri altı günde yaratan, sonra Arş'a hükmeden Rahmandır. Öyle ise bundan haberi olana sor.

60. Onlara: "Rahman'a secde edin!" dendiği zaman: "Rahman nedir? Senin bize emrettiğine (Rahman'a) hiç secde eder miyiz?" derler ve bu onların nefretini artırır.

İzahı

56. Kâfirler Rableri'nin aleyhinde zalimlere yardım edip, zararı ve yararı olmayan şeylere taparken, ey Resulüm! (Biz seni ancak bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.) Yani seni Allah'a itaat edenleri, güzel bir sonuçla, cennetle müjdeleyici olarak, Allah'a şirk koşup isyan edenlerin sonucunun da kötü olacağını, cehennem olacağını haber vererek uyarasın diye gönderdik.

57. (De ki, ben bundan dolayı,) Allah'ın emir ve yasaklarını size tebliğ ettiğimden dolayı (sizden bir ücret istemiyorum, ancak Rabbine doğru bir yol tutmayı dileyen kimseler olmalarını istiyorum.) Yani ben sizden hiçbir ücret talep etmiyorum, benim sizden istediğim, Rabbinize kavuşmak, O'na inanıp O'na kulluk etmek için yol arayanlara yol göstermek, benim sizden sadece istediğim budur.

58. Ey Resulüm! (Artık sen ölümsüz ve ebedi diri olan Allah'a güven, O'na dayan, O'na hamt ve tesbih et! Kulların günahlarından haberdar olarak da O, yeter.) O, kimin ne yaptığını pekâlâ bilmektedir. Sen tebliğ et, göre-

vini yap gerisini Allah'a bırak, O, kimin ne yaptığını bilmekte ve ona göre de cezalandırmaktadır.

59. (Gökleri, yeri ve ikisinin arasındakilerini altı gönde yaratan, sonra Arş'a hükümran olan Rahman dır. Öyle ise bundan haberi olana sor.) Yani senden önce gönderdiğimiz kitapları bilenlere sor. O kitaplarda da göklerin, yerin ve arsında olanların altı gönde yaratıldığı ve Arş'a hâkim olanın Rahman olduğu yazılıdır, o kitapları bilenlere sor.

Göklerin ve yerin altı günde yaratılışı ile ilgili ve Arş'a istiva ile ilgili geniş bilgi için Araf sûresinin 54 ve Hud sûresinin 7. ayetlerinin tefsirlrine bakınız.

60. (Onlara Rahman'a secde edin, dendiği zaman müşrikler Rahman da kimdir, senin bize emrettiğine secdemi edeceğiz? derler ve bu onların nefretini artırır.) Müşriklere göre Rahman Yemen civarında Yamama denen yerde bulunan Müseylemetü'l-kezzab denen ve yalancı peygamber olarak ortaya çıkandır, bu şeytandır, ondan başka Rahman bilmiyorlardı. Allah Teâlâ doksan dokuz adından biri olan Rahman adiyle zikredilince, müşrikler: (Rahman da kimdir? Sen, bize ona secdeyi mi emrediyorsun?) diyerek O'na secde etmeyi reddettiler.

تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاء بُرُوجاً وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجاً وَقَمَراً مُّنِيراً {٦١} وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُوراً {٦٢} وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْناً وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَاماً {٦٣} وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّداً وَقِيَاماً {٦٤} وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَاماً {٦٥} إِنَّهَا سَاءتْ مُسْتَقَرّاً وَمُقَاماً {٦٦} وَالَّذِينَ إِذَا أَنفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَاماً {٦٧} وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ

اللهِ إِلَهاً آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَاماً {٦٨} يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَاناً {٦٩} إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلاً صَالِحاً فَأُوْلَئِكَ يُبَدِّلُ اللهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللهُ غَفُوراً رَّحِيماً {٧٠} وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَالِحاً فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللهِ مَتَاباً {٧١}

Meali

61. Gökte burçları vareden, onların içinde bir kandil (güneş) ve nurlandırıcı bir ay yaratan (Allah) yücedir.

62. O Allah ki, düşünen veya şükredenler için gece ve gündüzü ard-arda getirendir.

63. Rahman'ın o kulları ki, onlar yeryüzünde mütevazı bir halde yürürler, cahiller onlara laf attıkları zaman da "selam" derler.

64. Onlar ki geceleyin Rableri için secde ve kıyamdadırlar.

65-66. Onlar ki: "Ey Rabbimiz! Bizden cehennem azabını çevir. Şüphesiz ki, onun azabı daimi lüzumludur. –Şüphesiz ki, o kötü bir karargâh ve kötü bir makamdır."

67. Onlar ki, infak ettikleri zaman ne israf ederler ve nede (eli) dardırlar. Ancak ikisi arasında orta bir yol tutarlar.

68. Onlar ki, Allah'la beraber başka ilaha yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmezler ve zina etmezler. Kim bunları yaparsa büyük bir günah olarak karşılaşır.

69. Onun azabı kıyamet günü kat-kat olur ve orada alçaltılmış olarak devamlı kalırlar.

70. Ancak tövbe ederek iman edip salih ameller işleyenler müstesnadır. İşte Allah, onların kötülüklerini de iyiliğe çevirir ve Allah, bağışlayan, esirgeyendir.

71. Her kim tövbe edip güzel ameller işlerse, şüphesiz ki, o tövbesi kabul edilmiş olanlar Allah'a döner.

İzahı

61. (Gökte burçlar vareden, onların içinde bir kandil (güneş) ve parlak bir ay barındıran, Allah, yüceler yücesidir.)

Burûc, burcun çoğuludur. Burç esasen köşk demektir, fakat gökteki yıldız takımlarından her birine verilmiş bir addır ve bu burçlar on iki tanedir. Hamel, Sevr, Cevza, Seretan, Esed, Sümbüle, Mizan, Akrep, Kavs, Cedi, Delv ve Hut dır. Hamel ile Akrap Merih yıldızının konaklarıdır. Sevr ile Mizan Zühre yıldızının konaklarıdır. Cevza ila Sümbüle Utarit yıldızının konaklarıdır. Seretan ayın konağıdır. Eset güneşin konağıdır. Kavs ile Hut Müşteri yıldızının konağıdır. Cedi ile Delv Zuhal yıldızının konaklarıdır.

Bu ayette sadece güneşle ay zikredilmiştir. Çünkü bizim ancak çıplak gözle görebildiğimiz bu ikisidir. Diğer yıldızlar zikredilmemişlerdir. Ancak yukarda zikredilen yıldızların da burçları vardır. Güneş isim olarak değil de sıfat olarak (sırac) diye geçmiştir ki bu'da ışık, kandil demektir. Çünkü dünyayı ışıklandıran en büyük ışık güneş olduğu için bu sıfat verilmiştir. Aya da (nur) denmiştir ki parlak aydın demektir. Çünkü ayın ışığı yoktur, güneşle aydınlanır ve parlaklığı dünyaya yansıtır. Bunları Astronomi ilmini bilenler daha iyi bilirler, biz bu kadarı ile yetinelim. Evet, bazı ayetler bilimle daha iyi açıklanabilir, ama bazılarında da bilim yanılabilir. Mesela göklerin ve yerin altı gönde yaratılması meselesinde bilimsel hesaplara dayanarak altı gün değil milyarlarca senede olduğunu söylüyorlar. Bazı tefsirciler de onların tahmini hesaplarına dayanarak, altı gün değil altı aşama diye tefsir etmektedirler. Bazıları dünya günü ile değil ahiret günü ile tefsir etmektedirler ki, buranın bin yılı ahiretin bir günü kadar olduğu ile ilgili ayete dayandırmaktadırlar. Oysa Allah (c.c.) bir şeyi yaratmak istese hiçbir zamana ihtiyacı yoktur, ol! der hemen oluverir. Her şey sizin hesaplarınıza göre değildir. Mesela bir ağacın yaşını bilimsel olarak hesaplamak mümkündür, ama Allah (c.c.) senin hesapladığın o yaşlı ağacı, bir anda yaratmaya kadirdir. Bilimsel olarak insanın yaşını da hesaplarsın, işte ana rahminde

şu kadar zaman kalması gerekir, işte çocukluk devresi, erginlik devresi, gençlik ve yaşlılık devresi ve saire hesap edersin, ama Âdem (a.s.) bu devrelerden geçmeden Allah (c.c.) onu süzülmüş çamurdan bir anda genç ve olgun bir insan olarak yarattı. İsa (a.s.)'ı babasız yarattı. Demek her şey bizim hesabımıza göre olmayabiliyor. Sen göklerin ve yerin milyarlarca senede meydana geldiğini hesap edersin. Ama yüce yaratıcı o milyarlarca senede olacak şeyi bir anda da yaratır, altı günde de yaratır. Nitekim Yasin sûresinin 82. ayetinde: (Allah bir şeyi diledi mi ona ol! der, derhal olur,) diye buyrulmaktadır. Onun için bilimin de her dediği, her hesabı doğru demek değildir. Kesin olan bilinenler vardır yorumlanan tahmin edilen bilimler vardır.

62. Evet, işte. (O ki, düşünen veya şükredenler için gece ve gündüzü ardıardına getirendir.) Gece ve gündüzü peş-peşe getirip götüren, azaltan kısaltan, evirip çeviren yüce Allah'tır. İşte insanoğlu bunları düşünmeli, ibret almalı ve Rabbine şükretmelidir.

63. (Rahman'ın o kulları ki, yeryüzünde mütevazı bir halde yürürler.) Yani insanlara karşı kibir ve çalım satmadan vakarlı ve saygılı bir şekilde yürürler. (Kendilerine cahiller tarafından bir laf atılıp sataşıldığı zaman da "selam" der geçerler,) onlara uymaz, onların seviyesine inmezler, vakarlarını korurlar.

64. (Onlar ki, geceleyin Rableri için secde eder ve kıyamda dururlar.) Yani gece namazı kılarken namazda kıyamda durup Kur'an okurlar ve secdeye varıp Allah'ı tesbih ederler. İbni Abbas demiştir ki: "Her kim yatsı namazından sonra iki rekât veya daha fazla namaz kılarsa, Allah (c.c.) o kulunu gece secde etmiş ve kıyam etmiş gibi kabul buyurur."

65-66. (Ve onlar ki: "Ey Rabbimiz! Bizden cehennem azabını çevir. Şüphesiz ki, onun azabı daimi ve lüzumlu olmuştur.) Yani kâfirlerin yakasını bırakmayan devamlı olan cehennem azabını bizden çevir, diye dua ederler. –(Şüphesiz ki o cehennem kötü bir karargâh ve kötü bir makamdır.) Ondan daha kötü bir yer olabilir mi? Çünkü orası devamlı içinde kalınan bir mekan ve devamlı azap edilen bir yerdir.

67. (Onlar ki, infak ettikleri zaman ne israf ederler ve ne de eli dar cimridirler. Ancak ikisi arasında bir yol tutarlar.) Yani ne büsbütün cimri kesilip eli dar ve ne de büsbütün malını verip eli açık olurlar, belki, ikisinin ortası bir yol

tutarlar. Bu ifadeden şu anlaşılıyor ki, her ne kadar infak ètmek meşru olsa da, hayır yapmak meşru olsa da kendisini ve ailesini mağdur edecek şekilde malını büsbütün infak etmek doğru değildir. Her şeyde normal hareket etmek gerekmektedir. İbadetlerde de aşırıya kaçmak doğru değildir.

68. (Onlar ki, Allah ile beraber başka bir ilaha yalvarmazlar, Allah'ın haram kıldığı canı haksız yere öldürmezler ve zina etmezler.) Yani Allah'a ortak koşmazlar ve haksız yere adam öldürmezler. Haklı yere öldürmekse katilin hak ettiği cezayı infaz etmek, kısası uygulamak, anarşi ve terör estirenlerin ölümle cezalandırılmaları ve evli olup da zina etmiş olanları taşlama cezası ile öldürmektir. Bunların dışında suçlu veya suçsuz hiçbir insanı öldürmek hak değildir. (İşte kim bu günahları işlerse büyük bir günah olarak karşılaşır.) Bu günahları işleyip tövbe etmeyenlerin karşısına kıyamet günü bunlar büyük bir günah olarak çıkacaktır.

69-71. İşte Allah'a ortak koşan, haksız yere adam öldüren ve zina edenler tövbe etmeden ölürlerse: (Kıyamet günü azapları kat-kat olur ve orada alçaltılmış olarak devamlı kalırlar. –Ancak tövbe ederek iman edip de salih amel işleyenler müstesnadır. İşte onların kötülükleri de iyiliğe çevrilir ve Allah, bağışlayan, esirgeyendir.) Yani Allah Teâla, cahiliye döneminde işledikleri bu günahlarını bağışladığı gibi, günahlarını sevaba çevirir. Yahut da İbni Abbas'a göre önceki kötü halini iyiliğe çevirir. Yani tövbe ettikten sonra, şirkin yerine iman eder, adam öldürme yerine insanlara iyi davranışta bulunur, iyi hal sergiler, zinanın yerine iffetli ve namuslu bir insan olarak yaşar demektir. –(Her kim gerçekten tövbe edip salih ameller işlerse, şüphesiz ki o kimse tövbesi kabul edilmiş olarak Allah'a döner.)

وَالَّذِينَ لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا {٧٢} وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا وَعُمْيَانًا {٧٣} وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا {٧٤} أُولَٰئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا

صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فِيهَا تَحِيَّةً وَسَلَاماً {٧٥} خَالِدِينَ فِيهَا حَسُنَتْ مُسْتَقَرّاً وَمُقَاماً {٧٦} قُلْ مَا يَعْبَأُ بِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَاماً {٧٧}

Meali

72. Ve onlar ki, yalan yere şahitlik etmezler, boş bir şeye rastladıkları zaman vakar ile geçip giderler.

73. Kendilerine Rableri'nin ayetleri hatırlatıldığı zaman onlara karşı sağır ve kör olarak yıkılıp durmazlar.

74. Ve onlar ki: "Ey Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve neslimizden dolayı gözaydınlığı ver ve bizleri muttakiler için önderler kıl, (derler.)

75. İşte onlar, sabretmelerine karşılık cennetin en yüksek makamlarında mükâfatlandırılacaklar, ora da bir-birleriyle sağlık ve selamet duasıyla karşılaşacaklardır.

76. Orada ebedi kalacaklardır. Orası bir karargâh ve makam olarak ne güzeldir.

77. (Ey Peygamber!) De ki: "Duanız olmasa Rabbim size ne kıymet verir? Hal bu ki, siz muhakkak yalanladınız. O halde azap yakın bir zamanda gerekli olacaktır.

İzahı

72. (Ve onlar ki yalan yere şahitlik etmezler, boş bir şeye rastladıkları zaman da vakar ile geçip giderler.) Yani o samimi müminler ki, onlar asla yalan yere şahitlik yapmazlar, yolda yürürken boş manasız, bir oyun ve eğlence gördüklerinde ona iltifat etmeden vakarlarıyla yürüyüp giderler. Yahut putperestliğe itibar etmez, müşriklerin tapınaklarına şahit olmazlar şeklinde de yorumlanmıştır. Ama genel anlamda yalan yere şahitlikten ve boş, lüzumsuz malayani şeylerden kaçınmaktır. Çünkü yalan yere şahitlik en büyük günahlardan biridir. Beyhaki'nin Ebu Bekir r.aden rivayetine göre Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Size büyük günahların en büyüğünü haber vereyim mi?" Ebu Bekir r.a.

"Evet, ey Allah'ın Resulü!" dedik. Bunun üzerine buyurdular ki: "Allah'a şirk koşmaktır." Ebu Bekir r.a diyor ki, Peygamber (a.s.) böyle buyururken oturup yaslanmış idi ve doğrulduktan sonra devamla buyurdu ki: "Dikkat edin! Yalan söz, yalan şahitlik, yalan söz, yalan şahitlik" dedi ve bunu ağzında o kadar tekrar edip durdu ki, keşke sussa dedik. Yani yalancı şahitlik yapmanın ne kadar büyük bir günah olduğunu söylerken, öyle öfkelendi ki, ağzında bu kelimeleri tekrar edip durdu. Hazreti Ömer de yalancı şahitlik eden birisine kırk değenek vurdurdu. Evet, işte yalandan ve yalancı şahitlikten sakınan samimi müminler, aynı zamanda boş ve eylenceli bir şey gördükleri zaman da ona asla iltifat etmeden, vakarları ile oraden geçer giderler.

73-74. (Ve yine o müminler ki, kendilerine Rableri'nin ayetleri hatırlatıldığı zaman, sağır ve kör olarak yıkılıp kalmazlar.) Yani o ayetlere ilgisiz ve duyarsız kalmazlar, ona kulak verir, düşünür ve ibret alırlar. Buradaki ayet sadece Kur'an ayetleri değil, kâinatta Allah'in varlığının ve birliğinin delili olan bütün varlıklara bakar, düşünür ve ibret alırlar, demektir. –(Ve yine o müminler ki: "Ey Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve nesillerimizden ötürü göz aydınlığı ver ve bizleri muttaki olan kulların için önderler kıl.) Yani bizi sevindirecek, göz aydınlığı verecek hanımlar, çocuklar ver ve bizi takva sahibi olan kimselerin önüne geçen önderler kıl, diye dua ederler.

75-76. İşte bu sıfatları taşıyan müminler: (Sabrettiklerine karşılık cennetin en yüksek makamları ile mükâfatlandırılacaklardır ve orada sağlık ve selamet duasıyla karşılaşacaklardır.) Yani ya Allah tarafından, ya da melekler tarafından veyahut da birbirleriyle karşılaştıkları zaman: (Cennette ebedi kalın, selam size,) diye karşılanacaklar, ya da karşılaşacaklardır. –(Ve işte orası ebedi kalacakları bir karargâh ve makam olarak ne güzel bir yerdir.) Böyle ebedi cennet, nimet ve makamlara erişip, orada kalmak ne güzledir.

77. Ey Muhammed! (De k, duanız olmasa Rabbin size ne diye kıymet versin.) Yani Allah'a kulluğunuz yoksa O'na ibadet ve duanız yoksa Allah (c.c.) size ne diye değer versin? Siz ibadetinizle, kulluk, dua ve niyazınızla Allah katında bir değer taşıyorsunuz. İnkârcı kâfirlerin, Allah'a kulluk etmeyen, O'na yalvarıp yakarmayan kimselerin Allah katında hiçbir değerleri yoktur. Değeri bırak onlar Allah nezdinde hayvandan daha aşağıdırlar. Ey kâfir ve müşrikler! (Oysa siz yalanladınız.) Duayı ve ibadeti de bir kenara koy, siz Rabbinizi

ve Onun ayetlerini yalanladınız. Artık böyle oluı ca sizin Allah katında ne değeriniz olabilir? (O halde size azap yakın bir zamanda gerekli olacaktır.) Yani ya normal bir ölümle, ya da bir savaş neticesinde ölümle yakalanıp gerekli ve lüzumlu olan bir azaba çarptırılacaksınız. Abdullah b. Mesud'a ve Ebiyy'bni Kaab'a göre bu ayetde Bedir savaşında ki müşrik ve kafirlerin yakalanacaklarına işaret edilmiştir.

ŞURÂ SÛRESİ

Şura sûresi Mekke döneminde inmiştir, ancak son dört ayeti Medine de inmiştir ve bu sûreye bu adın vermesinin sebebi de bu ayette şuralar (istişare) meclislerinden bahsedilmesinden ötürüdür.

Ayet Sayısı: İki yüz yirmi yedi

Kelime Sayısı: Bin iki yüz yetmiş dokuz

Harf Sayısı: Beş bin beş yüz kırk ikidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

طسم {١} تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ {٢} لَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَّفْسَكَ أَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ {٣} إِن نَّشَأْ نُنَزِّلْ عَلَيْهِم مِّن السَّمَاء آيَةً فَظَلَّتْ أَعْنَاقُهُمْ لَهَا خَاضِعِينَ {٤} وَمَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّنَ الرَّحْمَنِ مُحْدَثٍ إِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضِينَ {٥} فَقَدْ كَذَّبُوا فَسَيَأْتِيهِمْ أَنبَاء مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُون {٦} أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الْأَرْضِ كَمْ أَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ {٧} إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ {٨} وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ {٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım

1-2. Tâ, Sîn, Mîm. –Bu gayet açık bildirilen kitabın ayetleridir.

3. Herhalde sana inanmıyorlar diye nerde ise kendini helak edeceksin.

4. Dilesek onların üzerine gökten bir mucize indirirdik de artık ona boyunları eğik kalmış olurdu.

5. Onlara Rahmandan yeni bir öğüt gelmez ki, ondan yüz çevirir olmasınlar.

6. Muhakkak (onu) yalanladılar. Fakat alay ettikleri şeyin haberi onlara yakında gelecektir.

7. Yere bir bakmadılar mı ki, orada her çift (bitkilerden) nicelerini bitirmişizdir

8. Şüphesiz ki, işte bütün bunlarda elbette ibretler vardır. Hal bu ki onların çoğu iman etmiş olmadılar.

9. Şüphesiz senin Rabbin, elbette O, her şeye galip, çok merhametlidir.

İzahı

1. (Tâ, Sîn, Mîm): Bu ayet hurufu mukataaden meydana gelen bir ayettir ki, mana ve maksadı Allah bilir. Daha önce de birkaç kere bunu izah etmiştik.

2-3. (Bu gayet açıklayıcı bir kitabın ayetleridir.) Yani bu sûredeki ayetlerde her şeyi apaçık açıklayan Kur'an'ın ayetleridir. Ey Peygamber! –(Herhalde sana inanmıyorlar diye nerde ise kendini helâk edeceksin.) Müşrikler inanmıyorlar diye Peygamber (a.s.) çok üzülüyordu, onların iman etmelerini o kadar arzu ediyordu ki, üzüntüsünden nerde ise kendini helâk ediyordu. İşte Allah (c.c.) birçok ayetlerde olduğu gibi bu ayette de onu teselli etmektedir.

4. Sen üzülme: (Biz dilesek onlara gökten bir mucize indiriveririz de artık ona boyunları eğik olarak kalmış olurlar.) Yani tepelerine bir azap, bir bela indirsek boyun eğip o zaman inanmak zorunda kalırlar. Hal bu ki, biz zorla değil, insanın kendi irade ve isteğiyle inanmasını, itaat etmesini istiyoruz. Öyle ise senin görevin onları uyarmaktır, kimseye zorla imanı kabul ettirmek değildir. İnanmıyorlar diye de kendini aşırı derecede üzmene gerek yoktur.

5-6-7. (Onlara Rahman olan Allah'tan yeni bir öğüt gelmez, illâ ki, böyle bir öğüt gelince, hemen ondan yüz çevirirler.) Yani kendilerine öğüt ve nasihatte bulunacak bir ayet gelse hemen ona iman etmekten kaçınır, yüz çevirirler. –(Muhakkak ki, onlar gelen bu ayetleri yalanladılar. Fakat alay edip inanmadıkları şeyin haberi onlara yakında gelecektir.) Alay ettikleri azap onların başına pek

yakında gelecektir. Peki, alay edip inkâr eden bu kâfirler: –(Hiç yeryüzüne bir bakmadılar mı ki, orada her çeşit bitkilerden nicelerini çift olarak bitirmişizdir.) Bunlara bakıp da bizim kudretimizi, varlığımızı ve birliğimizi görüp de iman etmiyorlar mıda, bizim ayetlerimizle ve azabımızla alay ediyorlar?

8-9. (Hiç kuşkusuz ki, işte bütün bunlarda elbette ibretler vardır. Buna rağmen onların çoğu iman etmiş olmadılar. –Şüphesiz senin Rabbin, elbette O, her şeye galiptir ve çokta merhametlidir.) Eğer tövbe edip iman ederlerse Rabbin elbette bağışlayıcıdır, yine de tövbe edenleri bağışlar.

وَإِذْ نَادَى رَبُّكَ مُوسَى أَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {١٠} قَوْمَ فِرْعَوْنَ أَلَا يَتَّقُونَ {١١} قَالَ رَبِّ إِنِّي أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ {١٢} وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنطَلِقُ لِسَانِي فَأَرْسِلْ إِلَى هَارُونَ {١٣} وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنبٌ فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ {١٤} قَالَ كَلَّا فَاذْهَبَا بِآيَاتِنَا إِنَّا مَعَكُم مُّسْتَمِعُونَ {١٥} فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ فَقُولَا إِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ {١٦} أَنْ أَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ {١٧} قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيداً وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ {١٨} وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنتَ مِنَ الْكَافِرِينَ {١٩} قَالَ فَعَلْتُهَا إِذاً وَأَنَا مِنَ الضَّالِّينَ {٢٠} فَفَرَرْتُ مِنكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ لِي رَبِّي حُكْماً وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُرْسَلِينَ {٢١} وَتِلْكَ نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ أَنْ عَبَّدتَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ {٢٢} قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَمِينَ {٢٣} قَالَ رَبُّ السَّمَاوَاتِ

وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ {٢٤} قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُ
أَلَا تَسْتَمِعُونَ {٢٥} قَالَ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ {٢٦}
قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ {٢٧} قَالَ رَبُّ
الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ {٢٨} قَالَ
لَئِنِ اتَّخَذْتَ إِلَهاً غَيْرِي لَأَجْعَلَنَّكَ مِنَ الْمَسْجُونِينَ {٢٩}
قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُّبِينٍ {٣٠} قَالَ فَأْتِ بِهِ إِن كُنتَ مِنَ
الصَّادِقِينَ {٣١} فَأَلْقَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُّبِينٌ {٣٢}
وَنَزَعَ يَدَهُ فَإِذَا هِيَ بَيْضَاء لِلنَّاظِرِينَ {٣٣}

Meali

10-11. Bir vakit Rabbin, Musa ya: “O zalim kavme git diye çağırmıştı.” –(O kavimden bedel) “Firavun’un kavmine ki, hâla sakınmayacaklar mı?”

12-13. (Musa) şöyle seslendi: “Rabbim! Ben onların yalanlamasından korkarım.” –“Ve göğsüm daralıyor, dilim açılmıyor, onun için Harun’a da peygamberlik ver.”

14-“Hem onların bana isnat ettikleri bir suç vardır. Ondan dolayı korkarım ki, hemen beni öldürürler.”

15. (Allah C.C.): “Hayır, hayır, ikiniz ayetlerimizle (mucizelerimizle) gidin. Şüphesiz ki, biz sizinle beraberiz, onları işitiyoruz,” buyurdu.

16-16-“Haydın Firavun’a gidin de deyin ki, biz âlemlerin Rabbi tarafından elçiyiz, –İsrail oğullarını bizimle beraber bırak.”

18. (Firavun): “Biz seni içimizde bir çocuk olarak yetiştirmedik mi? Ömrünce nice yıllar aramızda kalmadın mı?” dedi.

19-20-“Sonra da o yaptığını-yaptın (hata’en adam öldürdün) ve sen nankörlerdensin.” –Musa dedi: “Ben o işi o anda yaptım ve ben şaşkınlardanım.”

21-“Sizden korkarak da hemen aranızdan kaçtım. Sonra Rabbim bana hüküm verdi ve beni peygamberlerden kıldı.”

22-“O başımıza kaktığın nimette İsrail oğullarını kendine köle edinmiş olmadın mı?”

23. Firavun: “Âlemlerin Rabbi dediğin nedir?” dedi.

24. (Musa): “Göklerin yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbi’dir, eğer gerçekten inanan kimseler iseniz” dedi.

25-26. (Firavun):” “Etrafındakilere işitmiyor musunuz?” dedi. –(Musa) dedi ki: “O, sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbi’dir.”

27. (Firavun) dedi ki: “Size gönderilen bu elçiniz mutlaka delidir.”

28. (Musa) dedi ki: “Şayet aklınızı kullansanız O, doğunun, batının ve ikisi arasında bulunanların da Rabbidir.”

29 - (Firavun): “Benden başkasını ilah edinirsin, ha! Andolsun ki, seni zindanda olanlardan ederim,” dedi.

30-31. (Musa ona) sordu: “Sana apaçık bir şey getirsem de mi? (Zindana atarsın.) –(Firavun Musa’ya o mucizeyi): “Haydi getir, eğer doğrulardan isen,” dedi.

32-33. Bunun üzerine Musa asasını bıraktı da; apaçık bir ejderha oluverdi. –Elini de (koynundan) çekip çıkardı; bakanlar için bembeyaz oluverdi.

İzahı

10-14. Birçok sûrelerde Hazreti Musa ile Firavun arasında geçen kıssalardan bahsedilmektedir. Ve bu ayetlerde da yine o kıssanın bir bölümünden bahsedilmektendir ama, pek yakında da gelecek olan Kasas sûresinde daha geniş açıklanacaktır. (Bir vakit Rabbin Musa ya: “O zalim kavme git,” diye çağırmıştı.) Buna rağmen –(Firavun ve onun kavmi hâlâ sakınmayacaklar mı?) Yani Musa Firavun’u ve kavmini uyararak siz hale bu zulümden vazgeçmez misiniz, Allah’a itaat etmez misiniz? dedi ve Firavun’un tavrını gördükten sonra’da Hazreti Musa şöyle dedi. –Rabbim! (Ben onların yalanlamasından korkarım. –Ve göğsüm daralıyor, dilim açılmıyor. Onun için Harun’a da peygamberlik ver,) dedi.

Kasas sûresinde de geleceği gibi Hazreti Musa’nın dili yanmıştı, konuşurken kekeliyordu ve bundan dolayı Firavun’un karşısında konuşurken fasih konuşamadığını, dilinin açılmadığını Cenab-ı Hakka arzetti. Ve kardeşi Harun (a.s.)’ın da

kendisine yardımcı olarak peygamberlik verilmesini istedi. Evet, Hazreti Musa şöyle dedi. –(Hem de onların bana isnat ettikleri bir suç vardır, ondan dolayı korkarım ki, hemen beni öldürürler.) Yine Kasas sûresinde geleceği gibi Hazreti Musa bir Kıptı ile bir İsrailli kavga ederken kendisinden yardım isteyen İsrailliye yardım etmek amacıyla, bir tokat vurunca Kıptı ölmüş idi. İşte o yüzden Musa Mısır'dan kaçmış idi. Şimdi Musa (a.s.)'ın peygamber olarak onlara gönderilmesi emredilince kendisini yakalayıp öldüreceklerinden endişe ediyordu.

15-17.Ve Allah (c.c.) Hazreti Musa'nın endişesini gidermek için: (Buyurdu ki,hayır, hayır, ikiniz beraber mucizelerimizle gidin.) Yani endişe edip korkma Harun'la birlikte mucizelerimle firavun ve kavmine gidin: (Şüphesiz ki biz sizinle beraberiz onları işitiyoruz.) Bizim yardımımız sizinle beraberdir, siz korkmayın, onların ne söylediklerini de duyuyoruz. –(Ve hemen firavun'a gidip deyiniz ki, biz âlemlerin Rabbi'nin elçisiyiz. –İsrail oğullarını bizimle beraber bırakın.) Yani Mısır'dan çıkıp bizimle beraber gitmelerine izin verin. Madem ki, onlara ibadet etme hürriyeti vermiyorsunuz, onlara baskı ve zulüm ediyorsunuz, hiç olmazsa onlara bizimle beraber buradan çıkıp gitmelerine izin verin, dedi.

18-19. Buna karşı Firavun: (Dedi ki, biz seni içimizde bir çocuk olarak yetiştirmedik mi? Ömrünce nice yıllar aramızda kalmadın mı?) Yine Kasas sûresinde genişçe geleceği gibi Hazreti Musa Firavun'un sarayında büyümüştü. Şimdi Hazreti Musa onları Allah'ın birliğine imana ve O'na ibadet etmeye çağırınca, onun başına kalkarak sen bizim aramızda bir çocuk olarak yıllarca kalıp büyümedin mi? Yani sen bize muhtaç iken bu gün gelmişsin bir üstünlük sağlamaya çalışıyorsun, diyerek onu küçümsüyorlar. –Evet, Firavun, Musa'ya: (Sonunda yapacağını yaptın ve sen nankörlerden birisin,) dedi. Yani sen bizim bu iyiliklerimize karşı hem hata'en bir adam öldürdün hem sana yaptıklarımız iyilikleri unutup karşımıza büyüklük taslayarak, peygamberim diye çıkıyorsun, şeklinde Hazreti Musa'yı ayıplayıp alay ettiler.

20-21-22. Bunun üzerine Hazreti Musa da: (Dedi ki, ben o işi o anda hata'en yaptım ve ben bu konuda hâla şaşkınlardanım.) Böyle bir hata yaptım. –(Sizden korkunca da hemen aranızdan kaçtım. Sonra Rabbim bana hüküm verdi ve beni peygamberlerden kıldı.) Bu Rabbimin bir hükmüdür. –(İşte o başıma kalktığın nimete gelince, İsrail oğullarını kendine köle edinmiş olmandan dolayıdır.) Yani sen İsrail oğullarını kendine köle edip, onlara zulüm ettiğinden

dolayı, Allah, beni senin sarayında büyüttü, şimdi'de sana ve kavmine peygamber olarak gönderdi.

23-24. Firavun Hazreti Musa ya: (Âlemlerin Rabbi dediğin nedir?) Yani Firavun kendisini İlah olarak ilan ettiği için Hazreti Musa ona seni âlemlerin Rabbine iman etmeye davet ediyorum deyince, âlemlerin Rabbi dediğin de nedir? diye inkâr etti. Hazreti Musa: (Dedi ki, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbidir, eğer gerçekten inanıyorsanız,) bunu anlarsınız.

25. Firavun: (Etrafında bulunanlara işitmiyor musunuz, dedi.) İbni Abbas'a göre Firavun'un yanında üst düzey beş yüz kişi vardı ve Firavun Musa (a.s.)'ın bu sözüne karşı yandaşlarına dedi ki hayret, siz Musa'nın konuştuklarını işitmiyor musunuz? Baksana ne diyor, bu sözleri ne cesaretle söylüyor?

26-33. Musa da ona karşılık: (O, sizin de Rabbiniz önceki atalarınızın da Rabbi' dir, dedi. –Firavun da kendi yandaşlarına dönerek: (Size gönderilen bu elçiniz mutlaka delidir, dedi.) İşte bütün kâfirlerin âdeti böyle gelen peygambere yalancı, sihirbaz ve deli yakıştırması yapmışlardır. Firavun ve yandaşları da Musa'ya aynısını söylemişlerdir. Evet, Hazreti Musa da ona: –(Şayet aklınızı kullanırsanız, O, doğunun da batının da Rabbidir,) sizin de babalarınızın da Rabbi Ancak Allah'tır. –Firavun buna karşı Hazreti Musa'yı tehdit ederek: (Eğer benden başka Tanrı edinirsen, andolsun ki, seni zindana atılmışlardan yaparım, dedi. –Musa da sana apaçık bir şeyle gelirsem de mi?) Yani sana açık bir delil bir mucize getirsem yine de mi beni zindana atacaksın? dedi. –Firavun da ona: (Eğer bu söylediğinde doğru isen o mucizeyi getir bakalım, dedi. –Bunun üzerine Musa asasını bırakınca apaçık bir ejderha oluverdi. –Elini de koynuna sokup çıkarınca bakanlara bembeyaz olarak gözleri kamaştırır oldu.) Hazreti Musa en büyük mucizelerinden bu ikisini gösterince Firavun onu bu sefer de sihirbazlıkla suçladı.

قَالَ لِلْمَلَإِ حَوْلَهُ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ {٣٤} يُرِيدُ أَن يُخْرِجَكُم مِّنْ أَرْضِكُم بِسِحْرِهِ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ {٣٥} قَالُوا أَرْجِهِ وَأَخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ {٣٦} يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَحَّارٍ عَلِيمٍ

{٣٧} فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِمِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ {٣٨} وَقِيلَ لِلنَّاسِ هَلْ أَنتُم مُّجْتَمِعُونَ {٣٩} لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ إِن كَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ {٤٠} فَلَمَّا جَاء السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ أَئِنَّ لَنَا لَأَجْراً إِن كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ {٤١} قَالَ نَعَمْ وَإِنَّكُمْ إِذاً لَّمِنَ الْمُقَرَّبِينَ {٤٢} قَالَ لَهُم مُّوسَى أَلْقُوا مَا أَنتُم مُّلْقُونَ {٤٣} فَأَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ {٤٤} فَأَلْقَى مُوسَى عَصَاهُ فَإِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ {٤٥} فَأُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ {٤٦} قَالُوا آمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ {٤٧} رَبِّ مُوسَى وَهَارُونَ {٤٨} قَالَ آمَنتُمْ لَهُ قَبْلَ أَنْ آذَنَ لَكُمْ إِنَّهُ لَكَبِيرُكُمُ الَّذِي عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَأُقَطِّعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُم مِّنْ خِلَافٍ وَلَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ {٤٩} قَالُوا لَا ضَيْرَ إِنَّا إِلَى رَبِّنَا مُنقَلِبُونَ {٥٠} إِنَّا نَطْمَعُ أَن يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَا أَن كُنَّا أَوَّلَ الْمُؤْمِنِينَ {٥١}

Meali

34-35. Firavun etrafındaki ileri gelenlere: "Bu herhalde bilgili bir sihirbazdır, –Sizi sihiriyle yurdunuzdan çıkarmak istiyor, şimdi sizin görüşünüz nedir? dedi.

36-37. Dediler ki: "Bunu ve kardeşini alikoy, şehirlere, kasabalara da toplayıcılar gönder,-Sna çok bilgin sihirbazları getirsinler.

38-39. Böylece belli bir gün tayin edilen vakitte sihirbazlar toplatılıp bir araya getirtildiler. –Ve insanlara "siz de toplanıyor musunuz?" denildi.

40-"Eğer o sihirbazlar üstün gelirlerse herhalde biz de onlara uyarız," dediler.

41. Sihirbazlar Firavun'a geldiğinde: "Şayet biz üstün gelirsek muhakkak ki bize bir ücret vardır, değil mi?" dediler.

4243. Firavun: "Evet," dedi. O takdirde şüphesiz ki, siz en yakınlarımdan olacaksınız. –Musa da onlara: "Atacaklarınızı atın," dedi.

44. (Sihirbazlar) iplerini, değneklerini attılar ve: "Elbette Firavun'un şerefine biz kazanacağız," dediler.

45. Musa da asasını atıverdi, onların uydurduklarını birden yutmaya başladı.

46-4. Derken sihirbazlar hemen secdeye kapandılar. –Âlemlerin Rabbine iman ettik, dediler. –Hem Musa ve Harun'un Rabbine!

49 –Firavun dedi ki: "Ben size izin vermeden ona iman ettiniz, ha! Şüphesiz ki, o size büyü öğreten bir büyüğünüzdür. Öyle ise yakında bileceksiniz, elbette ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazca keseceğim, sonra da hepinizi asacağım."

50. (Sihirbazlar da): "Zararı yok zaten biz Rabbimize döneceğiz," dediler.

51-"Biz ilk inananlar olduğumuz için Rabbimizin hatalarımızı bağışlayacağını umarız," dediler.

İzahı

34-51. Evet, Âraf sûresinde geçtiği gibi, birçok sûrelerde de temas edildiği gibi ve Kasas sûresinde de geleceği gibi bu ayetlerde de Hazreti Musa ile Firavun arasında geçen diyaloğun ve mücadelenin devamı anlatılmaktadır. Bu surelerde tekrar-tekrar anlatılmasının sebebi ise insanlar iyice düşünüp bunlardan ibret alıp ders çıkarsınlar diye.

وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنْ أَسْرِ بِعِبَادِي إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ {٥٢} فَأَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَائِنِ حَاشِرِينَ {٥٣} إِنَّ هَؤُلَاء لَشِرْذِمَةٌ قَلِيلُونَ {٥٤} وَإِنَّهُمْ لَنَا لَغَائِظُونَ {٥٥} وَإِنَّا لَجَمِيعٌ حَاذِرُونَ

فَأَخْرَجْنَاهُم مِّن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ {٥٧} وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ {٥٨} كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا بَنِي إِسْرَائِيلَ {٥٩} فَأَتْبَعُوهُم مُّشْرِقِينَ {٦٠} فَلَمَّا تَرَاءى الْجَمْعَانِ قَالَ أَصْحَابُ مُوسَى إِنَّا لَمُدْرَكُونَ {٦١} قَالَ كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ {٦٢} فَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى أَنِ اضْرِب بِّعَصَاكَ الْبَحْرَ فَانفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظِيمِ {٦٣} وَأَزْلَفْنَا ثَمَّ الْآخَرِينَ {٦٤} وَأَنجَيْنَا مُوسَى وَمَن مَّعَهُ أَجْمَعِينَ {٦٥} ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ {٦٦} إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ {٦٧} وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ {٦٨}

Meali

52. (Allah C.C) Musa ya: "Kullarımı geceleyin yola çıkar. Çünkü takip edileceksiniz," diye vahyettik.

53-54. Firavun da şehirlere asker toplayıcılar gönderdi. –"Şüphesiz bunların sayıları az, elbette bölük-pürçük bir topluluktur," demişti.

5556. (Böyle iken) onlar bize karşı son derece öfkelilerdi. –"Biz ise elbette uyanık bir toplumuz," (diye tehdit ediyorlardı.)

57-58-59. Fakat (sonunda Allah Teâlâ): Biz, onları bahçelerinden, pınarlarından, –Hazinelerden ve şerefli makamlardan çıkardık. –Ve onlara İsrail oğullarını mirasçı kıldık.

60. Derken (firavun ve yandaşları) güneş henüz doğmuştu ki, onların (İsrail oğullarının) ardına düştüler.

61. İki gurup birbirini görünce Musa'nın arkadaşları (İsrail oğulları): "Eyvah yakalandık!" dediler.

62. Musa hayır, asla! Şüphesiz ki, Rabbim benimledir, bana doğru yolunu gösterecektir," dedi.

63. Bunun üzerine Musa ya: "Asan ile denize vur," diye vahyettik, vurunca da deniz yarıldı her bölük dağlar gibi oluverdi.

64-65-66. Diğerlerini (Firavun ve yandaşlarını) de oraya yanaştırmıştık –ki, Müsa ve beraberinde olanların hepsini kurtardık, –Sonra diğerlerini suda boğduk.

67-68. Şüphesiz bunda bir ibret vardır, ama çokları iman etmiş değillerdir. –Ve şüphesiz Rabbin, işte O, mutlak galiptir, çok esirgeyendir.

İzahı

52-68. Bu ayetlerde yine Bakara sûresinde, Âraf sûresinde ve Tahâ sûresinde de geçtiği gibi Firavun'un İsrail oğullarına zulüm ettiğinden ve onun neticesinde de denizde boğulduklarından bahsedilmektedir. Hazreti Musa Firavun'a giderek mucizelerini göstermiş, onu imana davet etmiş, Firavun'sa onun tehdit edip sihirbazlıkla suçlamış. Sonra bütün sihirbazları toplatıp Hazreti Musa ile onları karşılaştırıp imtihan etmek istemişti. Derken Musa sihirbazlara galip gelince, onlar iman ettiler. Bu sefer de Firavun iman eden sihirbazları tehdit etti. Neticede Hazreti Musa İsrail oğullarının kendisi ile beraber Mısırdan çıkıp gitmesine izin istedi, fakat Firavun izin vermeyince Hazreti Musa İsrail oğullarını geceleyin gizlice alıp Mısır'dan çıktığında Firavun haberdar oldu, ordusu ile arkasına düştü. İşte tam denize vardığında sabah güneş doğacağı zaman Firavun ordusuyla Hazreti Musa ya yetişti. Musa asasını bir mucize olarak denize vurunca dağlar gibi deniz bölünüp on iki yol açıldı. Musa (a.s.) kavmiyle denizi geçtikten sonra Firavun da ordusu ile denizden açılan yola girince Allah Teâla, denizi kapatıp Firavun ve ordusunu boğdu. İşte onların yerlerine Allah (c.c.) Musa ve kavmi olan İsrail oğullarını yerleştirdi, onların yerine onları varis kıldı. Fakat onlar da kısa zamanda yoldan çıktılar ve cezalandırıldılar. İşte Allah (c.c.) bunları Kur'an da tekrar-tekrar anlatıyor ki, bizlere de ibret ve dersler olsun.

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ إِبْرَاهِيمَ {٦٩} إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا تَعْبُدُونَ {٧٠} قَالُوا نَعْبُدُ أَصْنَاماً فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ {٧١} قَالَ هَلْ

يَسْمَعُونَكُمْ إِذْ تَدْعُونَ {٧٢} أَوْ يَنفَعُونَكُمْ أَوْ يَضُرُّونَ {٧٣}
قَالُوا بَلْ وَجَدْنَا آبَاءنَا كَذَلِكَ يَفْعَلُونَ {٧٤} قَالَ أَفَرَأَيْتُم مَّا
كُنتُمْ تَعْبُدُونَ {٧٥} أَنتُمْ وَآبَاؤُكُمُ الْأَقْدَمُونَ {٧٦} فَإِنَّهُمْ
عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ {٧٧} الَّذِي خَلَقَنِي فَهُوَ يَهْدِينِ
{٧٨} وَالَّذِي هُوَ يُطْعِمُنِي وَيَسْقِينِ {٧٩} وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ
يَشْفِينِ {٨٠} وَالَّذِي يُمِيتُنِي ثُمَّ يُحْيِينِ {٨١} وَالَّذِي أَطْمَعُ
أَن يَغْفِرَ لِي خَطِيئَتِي يَوْمَ الدِّينِ {٨٢} رَبِّ هَبْ لِي حُكْماً
وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ {٨٣} وَاجْعَل لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي
الْآخِرِينَ {٨٤} وَاجْعَلْنِي مِن وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعِيمِ {٨٥} وَاغْفِرْ
لِأَبِي إِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّالِّينَ {٨٦} وَلَا تُخْزِنِي يَوْمَ يُبْعَثُونَ
{٨٧} يَوْمَ لَا يَنفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ {٨٨} إِلَّا مَنْ أَتَى اللهَ بِقَلْبٍ
سَلِيمٍ {٨٩} وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ {٩٠} وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ
لِلْغَاوِينَ {٩١} وَقِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تَعْبُدُونَ {٩٢} مِن
دُونِ اللهِ هَلْ يَنصُرُونَكُمْ أَوْ يَنتَصِرُونَ {٩٣} فَكُبْكِبُوا فِيهَا هُمْ
وَالْغَاوُونَ {٩٤} وَجُنُودُ إِبْلِيسَ أَجْمَعُونَ {٩٥} قَالُوا وَهُمْ
فِيهَا يَخْتَصِمُونَ {٩٦} تَاللهِ إِن كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ {٩٧}
إِذْ نُسَوِّيكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ {٩٨} وَمَا أَضَلَّنَا إِلَّا الْمُجْرِمُونَ

{٩٩} فَمَا لَنَا مِن شَافِعِينَ {١٠٠} وَلَا صَدِيقٍ حَمِيمٍ {١٠١} فَلَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ {١٠٢} إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ {١٠٣} وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ {١٠٤}

Meali

69-70. (Ey Resulüm!) Onlara İbrahim'in kıssasını da oku. –Hani o babasına ve kavmine: "Neye tapıyorsunuz" demişti.

71-72. Onlar: "Bir takım putlara tapıyoruz, onların önünde eğiliyoruz," dediler. –İbrahim: "Onlara dua ettiğiniz zaman sizi duyarlar mı?" dedi.

73-74"Veya size fayda ve zararları olur mu?" –"Yok ama biz babalarımızı böyle yapar gördük," dediler.

75-76. (İbrahim): "İyi ama siz neye tapar olduğunuzu bildiniz mi? –Siz ve önceki babalarınız," (neye taptığınızın farkında mısınız?)

77-78-79-"İşte onlar benim düşmanımdır, yalnız âlemlerin Rabbi müstesna." –"O ki, beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir, –Beni yediren ve içirendir."

80-81-"Ve hastalandığım zaman bana şifa verendir." –"O ki, benim canımı alıp sonra diriltendir."

82-83-"O ki, hesap günü hatamı bağışlayacağını umduğumdur." –"Rabbim! Benim hakkımda hüküm ver ve beni salihler arasına kat."

84-85-"Sonra gelecek olanlar içinde beni doğrulukla anılanlardan kıl." –"Ve beni nimeti bol olan cennetin varislerinden kıl."

86-87-"Babamı da bağışla, çünkü o sapıtmışlardandır." –(Kulların) "diriltildikleri gün beni rezil etme."

88-89-"O gün ki, ne mal fayda verir, ne de evlatlar. –Ancak Allah'a temiz bir kalple gelenler müstesnadır."

90-91. (O gün): "Cennet muttakiler için yaklaştırılmıştır. –Azgınlar için de cehennem apaçık gösterilir."

92-"Onlara=müşriklere Allah'tan başka taptıklarınız hani?" denir.

93-"Size yardım edebiliyorlar mı veya kendilerine yardım edebiliyorlar mı?" denecek.

94-95-"Onlar (tapınaklar) ve o azgınlar oraya (cehenneme) tepetakla atılırlar, –İblisin orduları da hep birlikte," (atılırlar.)

96-97. Onlar orada çekişerek derler ki: –"Vallahi biz apaçık bir sapıklık içinde imişiz!"

98-99-"Çünkü biz sizi âlemlerin Rabbi ile bir tutuyorduk. –Bizi saptıran suç işlemişlerden başkası değildir."

100-101-102-"Şimdi bizim için ne bir şefaatçı var –Ve ne de sıcak bir dost var." –"Ah keşke dünyaya bir daha dönüşümüz olsa da inananlardan olsak!"

103104-"Şüphesiz ki, bunda bir ibret var, ama onların çoğu yine de inanmazlar." –"Şüphesiz ki senin Rabbin! Ve işte O, her şeye galip gelen ve çok merhametli olandır."

İzahı

69-82. Bu ayetlerde İbrahim (a.s.)'ın, babası ve kavmi ile tartıştığı ve kaminin yanlış yolda oldukları anlatılmaktadır. Enam sûresinde ve Meryem sûresinde de geçmişti, fakat burada ise biraz daha farklı yönleriyle anlatmaktadır. İşte Allah Teâlâ Peygamberimize hitaben ey Resulüm! (Onlara=Mekke müşriklerine İbrahim'in kıssasını da oku. –Hani o babasına ve kavmine, "neye tapıyorsunuz?" dedi. –Onlar da "bir takım putlara tapıyoruz, onların önünde eğiliyoruz," dediler. –İbrahim de: (Onlara peki, dua ettiğiniz zaman sizi duyuyorlar mı? –Veya size fayda ve zararları olur mu?" dedi. –Yok, ama biz babalarımızı böyle yapar gördük. –İbrahim onlara: İyi ama siz ve önceki babalarınızın ne yaptığını görüp bildiniz mi? dedi.) Müşriklerin bütün iddiaları bir zandan ibarettir. Ve bütün itirazları bu babadan atadan gördükleri geleneklerden kaynaklanmaktadır. Oysa bir şeyin doğruluğu ve yanlışlığı araştırmakla olur, bilgi ile olur. Ne yazık ki, bu kör taklitçilik bu günkü cahil Müslümanlarda da mevcuttur. İslamda olmayan, İslamla bağdaşmayan bazı adet ve gelenekleri din olarak kabul ediyorlar. Onlara da niçin bu yanlışları yapıyor sunuz dendiği zaman biz babalarımızdan, yörelerimizden böyle gördük, sen yeni bir şey mi çıkarıyorsun? diyorlar.

Allah korusun böyle insanların babaları da putperest olsaydı, bunlar da aynısını savunacaklardı. İşte bilgisiz kör taklitcilik böyle kötü bir hastalıktır. Evet, Hazreti İbrahim o putlara tapanlara dedi ki: (İşte onlar benim düşmanımdır, yalnız âlemlerin Rabbi müstesnadır.) Yani Rabbimin dışında ki bütün sahte ilahlar benim düşmanımdır. –O âlemlerin Rabbi ki: (Beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir. –Beni yediren, içirendir. –Ve hastalandığım zaman bana şifa verendir. –O ki, benim canımı alıp sonra diriltecektir. –O ki, hesap günü hatalarımı bağışlayacağını umuyorum.) İşte âlemlerin Rabbi budur, her şeyi yaratan, yaşatan, rızık veren, öldüren ve diriltendir. Ben sadece O'na kulluk ederim, O'na dua ederim, O'na yalvarırım, her şeyi O'ndan beklerim. O'nun dışındaki bütün sahte Tanrılara düşmanımdır.

83-87. Bu ayetlerde özetle Hazreti İbrahim sapık olan kavminin bu halini görünce Allah'a yalvarıp dua ettiği ve Cenab-ı Hak müşrikler hakkında dua etmeyi yasaklamadan önce müşrik olan babası hakkında da dua ettiği bildirilmekte. Ve Allah'a çokca şükrettiği ifade edilmektedir. Daha önce tövbe suresinde izah etmiştik. Hazreti İbrahimin babası bir Allah düşmanı müşrik olduğu için ona dua etmesi yasaklandı.

88-90. Bu ayetlerde de kıyamet günü ne malın, ne evladın fayda vermediği, ancak temiz bir kalple iman dolu bir kalple gelenlerin istisna edildikleri bildirilmektedir. Cennet ancak böyle kalbi temiz ve muttaki olanlar için hazırlanmıştır. İnsana tek faydası olan kalbinin imanla dolu olup onun icaplarını yapması güzel ameller işlemesidir. Mallar ve evlatlar da geçici olan birer nimetlerdir. Eğer onlar da Allah'ın emrettiği gibi yetiştirilir, Allah'ın emrettiği gibi kazanılır ve onun rızasına uygun olarak kullanılırlarsa fayda sağlar. Yoksa imandan ve amelden mahrum olarak yetiştirilmiş evlatların, haramdan kazanılmış, harama harcanmış malların bir hayırı olmadığı gibi sahiplerinin başlarına bela olacaklardır.

91-94. Bu ayetlerde de, azgın müşriklere o gün cehennem gösterildiğinde onlara, tapındıkları nerde diye soracağı ifade edilmektedir. Yani kendilerine bir faydası, bir yardımları var mı? diye başlarına kakılarak sorulacak ve neticede sahte Tanrıları ile birlikte tepetakla cehenneme yuvarlanacaklardır.

95-102. Bu ayetlerde ise İblis ve onun orduları olan insan ve cin şeytanları kıyamet günü birbirleriyle atışacakları ve kendilerinin gerçekten sapık olduklarını

itiraf edecekleri haber verilmektedir. Yine orada Allah'a ortak koştukları sahte Tanrılarıyla çekişerek, onlara: "Sizi Rabbimizle eş tuttuk, meğer biz suç işlemiş, birer günahkârlarmışız, artık bizim ne bir yardımcımız, ne de sıcak bir dostumuz var" diyerek pişmanlık üzerine pişman olacakları ifade edilmektedir. Keşke bir daha dünyaya dönme imkânımız olsa da biz de iman edenlerden olsak diye hayıflanacaklar. Şeytanlar, onların yandaşları, sahte ilahları ve onları yoldan çıkarıp saptıranlarla sapanlar böyle birbirleriyle çekişecekler, birbirlerini suçlayacaklar. Fakat bu suçlamaların bu çekişmelerin kendilerine hiçbir faydası olmayacak, hepsi birlikte tepetakla cehenneme yuvarlanacaklardır.

103-104. Kıyamet günü olacak olan bütün bu manzaraları sergileyen yüce Allah, buyuruyor ki: (Şu anlattığımız manzarada şüphesiz ki, ibret vardır. Yine de insanların çoğu inanıp da ibret almazlar. –Şüphesiz ki, Rabbin ve işte O, her şeye galiptir.) Her şeye gücü yeter, istediğini yapmaya muktedirdir, ama aynı zamanda da O, çok merhametlidir. Tövbe edip pişman olanları bağışlar, onları esirger.

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ {١٠٥} إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ نُوحٌ أَلَا تَتَّقُونَ {١٠٦} إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ {١٠٧} فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ {١٠٨} وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ {١٠٩} فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ {١١٠} قَالُوا أَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ {١١١} قَالَ وَمَا عِلْمِي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ {١١٢} إِنْ حِسَابُهُمْ إِلَّا عَلَى رَبِّي لَوْ تَشْعُرُونَ {١١٣} وَمَا أَنَا بِطَارِدِ الْمُؤْمِنِينَ {١١٤} إِنْ أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ {١١٥} قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمَرْجُومِينَ {١١٦} قَالَ رَبِّ إِنَّ قَوْمِي كَذَّبُونِ {١١٧} فَافْتَحْ بَيْنِي

وَبَيْنَهُمْ فَتْحاً وَنَجِّنِي وَمَن مَّعِي مِنَ الْمُؤْمِنِينَ {١١٨} فَأَنجَيْنَاهُ وَمَن مَّعَهُ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ{١١٩} ثُمَّ أَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاقِينَ {١٢٠} إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ {١٢١} وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ {١٢٢}

Meali

105-106. Nuh'un kavmi de peygamberleri yalanladı. –Hani onların kardeşleri olan Nuh, onlara: "Siz hiç Allah'tan korkmaz mısınız?" demişti.

107-108-"Ben size gönderilmiş güvenilir bir peygamberim, –Gelin artık Allah'tan korkun."

109. Buna karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine aittir."

110-111-"Gelin artık Allah'tan korkun ve bana itaat edin." –Dediler ki: "Sana sıradan insanlar uymuşken biz sana inanır mıyız?"

112-113 –Nuh dedi ki. "Onların yaptıkları hakkında benim ne bilgim olabilir?" –"Onların hesabı ancak Rabbime aittir."

114-115 –"Hem ben iman edenleri etrafımdan kovmaya memur değilim. –Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım."

116. Dediler ki: "Ey Nuh! Eğer vazgeçmezsen, iyi bil ki, taşlanacaklardan olacaksın."

117-118. Nuh dedi ki: "Rabbim! Kavmim beni yalanladı. –Artık benimle onlar arasında sen hükmünü ver, beni ve beraberimdeki müminleri kurtar."

119-120. Bunun üzerine biz de onu ve beraberindekileri o dolu gemide, taşıyarak kurtardık. –Sonra da geride kalanları boğduk.

121-122. Şüphesiz bunda bir ibret vardır, ama onların çoğu iman etmemişlerdir. –Ve şüphesiz Rabbin, işte O; elbette her şeye galiptir ve çok merhametlidir.

İzahı

Bu ayetlerde Allah Teâla, Nuh (a.s.) ile kavmi arasında geçen kıssayı bizlere ibret olması için anlatmaktadır. Bununla ilgili yine birçok sûrelerde kıssalar anlatıldığı gibi bu sûrede de yine farklı anlatılarak o surelere atfen temas edilmektedir.

105-106. Hani: (Nuh'un kavmi de yalanladı. –Kardeşleri Nuh da onlara: Siz Allah'tan korkmaz mısınız? demiş) ve onları uyarmıştı.

107-110. Bu ayetlerde: Nuh (a.s.)'ın kavmine Peygamber olarak gönderildiği ve kavmini Allah'ın birliğine iman etmeye davet ettiği, fakat bunun karşılığında kendilerinden bir ücret istemediği, ücretini ve mükâfatının ancak Allah'a ait olduğunu söyleyerek onlara öğüt verdiği ifade edilmektedir.

111. Nuh (a.s.)'ın bu sözlerine karşı kavmi de: (Sana sıradan insanlar uymuşken biz sana hiç inanır mıyız?") diye cevap verdiler.

112-115. Nuh (a.s.) da bu sözler karşısında şöyle dedi. (Onların ne yaptıkları hakkında benim ne bilgim olabilir?) Yani onların içten ve samimi olarak Allah'a iman ile bağlı olup olmadıklarını araştırmak benim ne haddime. Yani sizin bana sıradan insanlar inanmıştır, diye küçümsediğiniz bu insanların bana iman ettiklerini izah ettikten sonra onlardan ben nasıl uzaklaşabilirim, dedi. –(Onların hesabı Rabbime aittir, eğer bilirseniz. –Hem ben iman etmiş olanları etrafımdan kovmaya memur değilim. –Ve ben apaçık bir uyarıcı Peygamber olmaktan başka'da değilim.) Benim görevim insanlara Allah'ın emir ve yasaklarını tebliğ etmektir.

116-118. (Dediler ki, ey Nuh! Eğer sen bu işten vazgeçmezsen iyi bil ki taşlanacaksın.) Yani sen bu peygamberlik iddiasından vazgeçmezsen, senin kafanı taşla ezeriz diye tehdit ettiler. –Nuh da bunun üzerine: (Rabbim! Kavmim beni yalanladı. –Artık benimle onlar arasında sen hüküm ver, beni ve beraberimdeki müminleri kurtar, dedi.)

119-122. Allah (c.c.) buyurdu ki: (Biz onu ve beraberindeki müminleri bu dolu olan gemide taşıyarak kurtardık. –Sonra geride kalanları "iman etmeyenleri" boğduk. –Şüphesiz bunda bir ibret var, ama onların çoğu iman etmiş değillerdir. –Ve şüphesiz Rabbin, işte O; elbette her şeye galiptir, her şeye kadirdir, istediğini yapar ama yine de kullarına karşı çok merhametlidir.) Tövbe edenlerin tövbelerini kabul eder, bağışlar ve esirger.

كَذَّبَتْ عَادٌ الْمُرْسَلِينَ {١٢٣} إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ هُودٌ أَلَا تَتَّقُونَ {١٢٤} إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ {١٢٥} فَاتَّقُوا اللهَ وَأَطِيعُونِ {١٢٦} وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ {١٢٧} أَتَبْنُونَ بِكُلِّ رِيعٍ آيَةً تَعْبَثُونَ {١٢٨} وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ {١٢٩} وَإِذَا بَطَشْتُم بَطَشْتُمْ جَبَّارِينَ {١٣٠} فَاتَّقُوا اللهَ وَأَطِيعُونِ {١٣١} وَاتَّقُوا الَّذِي أَمَدَّكُم بِمَا تَعْلَمُونَ {١٣٢} أَمَدَّكُم بِأَنْعَامٍ وَبَنِينَ {١٣٣} وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍ {١٣٤} إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ {١٣٥} قَالُوا سَوَاء عَلَيْنَا أَوَعَظْتَ أَمْ لَمْ تَكُن مِّنَ الْوَاعِظِينَ {١٣٦} إِنْ هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ {١٣٧} وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ {١٣٨} فَكَذَّبُوهُ فَأَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ {١٣٩} وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ {١٤٠}

Meali

123-124. Ad (kavmi de) peygamberleri yalanladılar. –Hani kardeşleri Hud onlara şöyle demişti: “Siz Allah’tan korkmaz mısınız?”

125-126 –“Ben sizin için güvenilir bir Peygamberim. –Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”

127-"Buna karşı sizden hiçbir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak âlemlerin Rabbine aittir."

128-129-"Siz her yol üzerine bir işaret yapıp boş şeyle mi uğraşıyorsunuz?" –"Temelli kalacağınızı umarak sağlam yapılar mı ediniyorsunuz?"

130-131-"Yakaladığınız zaman zorbalar gibi mi yakalıyorsunuz?" –"Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

132-134. "O, Allah'tan korkun ki, size bildiğiniz şeyleri bol-bol veriyor." –(Mesela) davarlar, evlatlar, –Bahçeler, çeşmeler (verdi.)

135-136. "Doğrusu ben size büyük bir günün azabının çarpmasından korkuyorum." –Dediler ki: "Sen öğüt versen de, öğüt verenlerden olmasan da bizce aynıdır."

137-138. Bu eskilerin âdetinden başka değildir –Ki, biz azaba uğratılacak değiliz, (diyorsunuz.)

139. (Allah C.C.): "Onlar yalanladılar, biz de onları helâk ettik. Şüphesiz bunda ibret vardır, ama çokları inanmış değillerdir."

140. Ve şüphesiz ki, senin Rabbin, İşte O; her şeye galiptir ve çok merhametlidir.

İzahı

123-140. Bu ayetlerde Hud (a.s.)'ın Ad kavmine gönderildiği, onlar da Nuh (a.s.)'ın kavmi gibi onu yalanlayıp tehdit ettikleri, sonuçta onlar da hak ettikleri cezaya çarptırılıp helâk edildikleri ifade edilmektedir.

Hud (a.s.)'ın kavmine Ad kavmi denmesinin sebebi bu kavmin ilk babasının adı Ad olduğu için babalarına nispetle bu kavme Ad kavmi denmiştir. Kardeşleri Hud denmesinin sebebi de Hud (a.s.) da bu kavmin içinden kendilerine Peygamber olarak gönderildiği için kardeşleri Hud denmiştir.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ {١٤١} إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلَا تَتَّقُونَ {١٤٢} إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ {١٤٣} فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ {١٤٤} وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ

إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ {١٤٥} أَتُتْرَكُونَ فِي مَا هَاهُنَا آمِنِينَ {١٤٦} فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ {١٤٧} وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضِيمٌ {١٤٨} وَتَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتاً فَارِهِينَ {١٤٩} فَاتَّقُوا اللهَ وَأَطِيعُونِ {١٥٠} وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُسْرِفِينَ {١٥١} الَّذِينَ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ {١٥٢} قَالُوا إِنَّمَا أَنتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ {١٥٣} مَا أَنتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا فَأْتِ بِآيَةٍ إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ {١٥٤} قَالَ هَذِهِ نَاقَةٌ لَّهَا شِرْبٌ وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ {١٥٥} وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظِيمٍ {١٥٦} فَعَقَرُوهَا فَأَصْبَحُوا نَادِمِينَ {١٥٧} فَأَخَذَهُمُ الْعَذَابُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ {١٥٨} وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ {١٥٩}

Meali

141-142. Semud kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı. –Kardeşleri Salih, onlara demişti ki: (Allah'ın yasaklarından, haramlarından) "korunmaz mısınız?"

143-144. "Ben sizin için güvenilir bir peygamberim. –Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

145. "Ben, sizden buna karşı bir ücret istemiyorum. Benim ücretim âlemlerin Rabbine aittir."

146-147-148. “Siz burada güven içinde mi kalacağınızı sanıyorsunuz? –Böyle bahçelerde ve çeşmelerde, –Ekinler ve yumuşak tomurcuklu güzel hurmalıklar arasında” (kendinizi güvende mi sanıyorsunuz?)

149-150-151. “Ve dağlarda ustalıkla evler yontuyorsunuz. –Allah’tan korkun bana itaat edin. –Ve o aşır olanların emrine itaat etmeyin.”

152-153. “Onlar ki, yeryüzünde fesat çıkarırlar da, ıslah olunmazlar. –Sen ancak büyülenmişlerdensin,” dediler.

154. “Sen de bizim gibi bir insansın, eğer doğrulardan isen bize bir mucize getir,”

155. “Salih: “İşte bu dişi deve (bir mucizedir,) bir gün onun su içme hakkı vardır, belli bir gün de sizin hakkınız vardır,” dedi.

156-157. “Sakın ona bir kötülükle dokunmayın, sonra sizi büyük bir günün azabı yakalar.” –“Nihayet onu (deveyi) boğazladılar, fakat pişman oldular.”

158. “Ve azap artık onları yakaladı. Şüphesiz bunda bir ibret vardır, ama onların çoğu yine de iman etmezler.”

159. “Ve şüphesiz ki, senin Rabbin, işte O; elbette her şeye galiptir, çok da merhametlidir.”

İzahı

141-159. Bu ayetlerde de Semud kavmine Salih (a.s.)’ın Peygamber olarak gönderildiği, onlar da Peygamberi inkâr edip yalanladıkları ve kendisinden bir mucize istedikleri, Salih (a.s.) da onlara bir mucize olarak kuru taştan bir dişi deve çıkarıp ona kötülükle dokunmamalarını tembih ettiği ifade edilmektedir.

Salih (a.s.) devenin meralarda otlayıp, su kuyusundan de nöbetleşe bir gün devenin içmesini, diğer bir gün de onların su ihtiyaçlarını temin etmelerini emretmesine rağmen deveyi boğazlayıp öldürdüler ve sonuçta da hak ettikleri azaba çarptırılıp helâk edildiler. Mucize isteyenlerin istekleri yerine getirildikten sonra, inanmadıkları takdirde artık geri dönüşü olmayan bir azabı hak ettikleri Kur’an’ın müteaddit ayetlerinde ifade edilmektedir. İşte bunların da istedikleri mucize yerine getirilmesine rağmen inanmadıkları, ibret almadıkları, Peygamberin öğüt ve nasihatlerine kulak vermedikleri ve bu yüzden de helâk oldukları bildirilmektedir.

Salih (a.s.)'ın kavmine Semud kavmi denmesinin sebebi de Semud esasında Arap kabilelerinden olan Sami oğullarına nispet edilerek bu ad verildiği için Semud kavmi denmiştir. Yani bu kabilenin ilk babası Sami olduğu için, bunlar babalarının ismine nispetle anılan bir kavimdir. Salih (a.s.) da bu kabilenin içinden gelen bir Peygamberdir. Salih (a.s.) ve kavmi ile ilgili geniş açıklama Araf sûresinin 73 ayetinden 79. ayetine kadar olan ayetlerin tefsirinde geçmiştir, oraya bakabilirsiniz.

كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ {١٦٠} إِذْ قَالَ لَهُمْ أَخُوهُمْ لُوطٌ أَلَا تَتَّقُونَ {١٦١} إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ {١٦٢} فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ {١٦٣} وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ {١٦٤} أَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَمِينَ{١٦٥} وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ أَزْوَاجِكُم بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ {١٦٦} قَالُوا لَئِن لَّمْ تَنتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَجِينَ {١٦٧} قَالَ إِنِّي لِعَمَلِكُم مِّنَ الْقَالِينَ {١٦٨} رَبِّ نَجِّنِي وَأَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ {١٦٩} فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ {١٧٠} إِلَّا عَجُوزاً فِي الْغَابِرِينَ {١٧١} ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ {١٧٢} وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَراً فَسَاء مَطَرُ الْمُنذَرِينَ {١٧٣} إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ {١٧٤} وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ {١٧٥}

Meali

160-161. Lut kavmi de gönderilen peygamberleri yalanladı. –Hani kardeşleri Lut, onlara şöyle demişti: “Siz Allah’tan korkmaz mısınız?”

162-163. “Ben sizin için güvenilir bir Peygamberim. –Gelin artık Allah’tan korkun ve bana itaat edin.”

164. “Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum benim ücretim âlemlerin Rabbine aittir.”

165-166. “Siz âlemlerden (kadınları bırakıp da) erkeklere mi gidiyorsunuz?” –“Ve Rabbinizin, sizin için yarattığı eşlerinizi bırakıyorsunuz. Doğrusu siz haddi aşan bir kavimsiniz.

167. Dediler ki: “Ey Lut! Andolsun, eğer sen bu sözlerine son vermez isen elbette (yurdundan) çıkarılanlardan olursun.”

168-169. Lut da: “Ben sizin bu işinize kızanlardanım,” dedi. –“Rabbim! Beni ve ailemi bunların yaptıklarından kurtar.”

170-171. “Biz de onu ve ailesini tamamen kurtardık. –Yalnız geride kalanlar arasında bulunan yaşlı bir kadın (Lut’un karısı) müstesna.”

172-173. “Sonra ötekilerini helâk ettik. –Ve üzerlerine öyle bir yağmur yağdırdık ki, o korkutulanların yağmuru (azap yağmuru) ne kötü bir yağmurdur.”

174-175. Şüphesiz ki işte bunda bir ibret vardır, ama onların çoğu iman etmezler.” –“Ve şüphesiz ki, senin Rabbin, işte O; elbette her şeye galiptir, çok merhametlidir.”

İzahı

160-175. Bu ayetlerde de Lut (a.s.) kavmine gönderildiği zaman diğer peygamberler yalanlandığı gibi onun da yalanlandığı ve sonunda hak ettikleri azaba çarptırıldıkları ifade edilmektedir. Malumunuz Lut kavmi en azgın toplumlardan biri idi ki, kadınları bırakıp erkeklerle ilişkiye giriyorlardı. Lut (a.s.) bunlara ne kadar öğüt ve nasihatte bulundu ise fayda vermedi, onu tehdit ettiler sonuçta onların da üzerlerine gökten taş yağarak helâk oldular. Bu taşların yanar dağın lavlarından göklere yükselen taşların yağmur gibi yağarak onları helâk etme ihtimali da vardır. Bu konu hem Hud sûresinde, hem de Hicir sûresinde geçmişti, burada tekrar hatırlatılmaktadır, daha geniş bilgi için o sûrelerdeki ayetlerin tefsirlerine bakınız.

كَذَّبَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ {١٧٦} إِذْ قَالَ لَهُمْ شُعَيْبٌ أَلَا تَتَّقُونَ {١٧٧} إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ {١٧٨} فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ {١٧٩} وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ {١٨٠} أَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِرِينَ {١٨١} وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِ {١٨٢} وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ {١٨٣} وَاتَّقُوا الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْأَوَّلِينَ {١٨٤} قَالُوا إِنَّمَا أَنتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ {١٨٥} وَمَا أَنتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَإِن نَّظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ {١٨٦} فَأَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفاً مِّنَ السَّمَاءِ إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ {١٨٧} قَالَ رَبِّي أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ {١٨٨} فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَهُمْ عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِ إِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ {١٨٩} إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُم مُّؤْمِنِينَ {١٩٠} وَإِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ {١٩١}

Meali

176-177. Eyke halkı da peygamberleri yalanladılar. –Hani Şuayb onlara şöyle demişti: "Siz Allah'tan korkmaz mısınız?"

178-179-"Ben sizin için güvenilir bir Peygamberim. –Gelin Allah'tan korkun ve bana itaat edin."

180-"Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum, benim ücretim âlemlerin Rabbine aittir."

181-182 –"Gelin ölçüyü tam ölçün de eksik yapmayın. –Ve doğru bir terazi ile ölçün."

183-184-"İnsanların eşyalarını değerinden aşağı düşürmeyin. –O, sizi ve sizden önceki nesilleri yaratandan korkun."

185. Buna karşı onlar şöyle dediler: "Sen iyice büyülenmişlerdensin."

186-"Sen de bizim gibi bir beşerden başka değilsin. Biz, seni elbette yalancılardan sanıyoruz."

187-"O halde doğrulardan isen gökten üzerimize parçalar düşür."

188. (Şuayb):"Rabbim yaptıklarınızı en iyi bilendir," dedi

189. (Neticede) onu yalanladılar da o gölge gününün azabı onları yakalayıverdi. Gerçekten o büyük bir günün azabı idi.

190-"Şüphesiz ki bunda elbette bir ibret vardır, ama onların çoğu inanmış değillerdir."

191-"Ve şüphesiz Rabbin, işte O; her şeye galiptir, çok merhametlidir."

İzahı

176-191. Bu ayetlerde de Şuayb (a.s.)'ın Eyke halkına peygamber olarak gönderildiği, onun da diğer peygamberler gibi kavmini Allah'ın birliğine inanmaya ve O'na itaat etmeye davet ettiği bildirilmektedir.

Şuayb (a.s.)'ın kavmi ölçü ve tartılarını eksik ölçüp tarttıkları için, onları uyardı, ölçü ve tartılarını tam ölçüp tartmalarını emretti. Fakat onun öğüt ve nasihatlerine aldırış etmediler, onu yalanlayıp sen bir büyücüsün, bizim gibi bir insansın, sen yalancısın, eğer doğru isen gökten üzerimize parçalar düşür diyerek onunla alay ettiler. Derken onları da müthiş bir azap yakaladı.

189.. ayette geçen (azabu yevmi'z-zılleh) "gölge gününün azabı," denmesinin sebebi rivayete göre Allah Teâla, onların üzerine yedi gün, yedi gece devamlı olarak şiddetli bir sıcak çöktürerek nefes alamaz bir hale getirdi. Evlerinden barklarından çıkarak belki rahat bir nefes alırız diye ovalara gittiler ve böylece üzerlerine bir bulut gelip gölge edince serinlendik diye sanırken, o bulut üzerlerine bir ateş parçası olarak düşmüş ve onları yakıp yok etmiş. Hani

Şuayb (a.s.)'la alay ederek: (Doğru isen üzerimize gökten bir parça indir,) demişlerdi ya! İşte alay ettikleri o azabı Cenab-ı Hak böyle onların üzerlerine indirdi. Şuayb (a.s.)'ın kavmi ile ilgili kıssaya birçok sûrede temas edilmektedir. Özellikle de Enan sûresinde ve Hud sûresinde de geçmişti, yine o sûrelerdeki ayetlerin tefsirlerine bakabilirsiniz.

وَإِنَّهُ لَتَنزِيلُ رَبِّ الْعَالَمِينَ {١٩٢} نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ {١٩٣} عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ {١٩٤} بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُّبِينٍ {١٩٥} وَإِنَّهُ لَفِي زُبُرِ الْأَوَّلِينَ {١٩٦} أَوَلَمْ يَكُن لَّهُمْ آيَةً أَن يَعْلَمَهُ عُلَمَاء بَنِي إِسْرَائِيلَ {١٩٧} وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلَى بَعْضِ الْأَعْجَمِينَ {١٩٨} فَقَرَأَهُ عَلَيْهِم مَّا كَانُوا بِهِ مُؤْمِنِينَ {١٩٩} كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ {٢٠٠} لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ حَتَّى يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ {٢٠١} فَيَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ {٢٠٢} فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنظَرُونَ {٢٠٣} أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ {٢٠٤} أَفَرَأَيْتَ إِن مَّتَّعْنَاهُمْ سِنِينَ {٢٠٥} ثُمَّ جَاءهُم مَّا كَانُوا يُوعَدُونَ {٢٠٦} مَا أَغْنَى عَنْهُم مَّا كَانُوا يُمَتَّعُونَ {٢٠٧} وَمَا أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ إِلَّا لَهَا مُنذِرُونَ {٢٠٨} ذِكْرَى وَمَا كُنَّا ظَالِمِينَ {٢٠٩} وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ {٢١٠} وَمَا يَنبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ {٢١١}

Meali

192-193. Şüphesiz o (Kur'an) Rabbin indirdiğidir. –Onu Ruhu'l-Emin (Cibril) indirdi.

194-195. Uyarıcılardan olasın diye (onu) senin kalbine, –Pek açık olan bir dille (indirdi.)

196-197. O (Kur'an'ın buyrukları) evvelkilerin kitabında da vardı. –İsrail oğulları âlimlerinin onu bilmeleri onlar için bir delil değil midir?

198-199. Eğer biz onu (Arapçaya) yabancı olan bazı kimseler üzerine indirseydik, –O (Peygamber de) o (Kur'an'ı) onlara okusaydı, ona inanmazlardı.

200-201. İşte onu (küfrü) öylece günahkârların kalbine sokmuşuzdur –Ki, acıklı azabı görene kadar ona inanmazlar.

202-203. Artık onlara azap ansızın gelir de hiç fark edemezler. –(Ve azabı birden görünce) acaba bize mühlet verilir mi? derler.

204-207. Şimdi bizim azabımızı acele istiyorlar, öyle mi? –Ne dersin? Eğer biz onları yıllarca faydalandırsak, –Sonra tehdit edildikleri (azap) başlarına gelse! –Faydalandırıldıkları nimetler onlara hiç yarar sağlamayacaktır.

208. Biz hiçbir memleketi helâk etmedik ki o (memleketin) bir uyarıcı (peygamberi) olmasın.

209-211. (Uyarıcılar mutlaka) uyarırlardı. Artık biz zulmedenlerden olmadık –Ve bunu (Kur'an'ı) da şeytanlar indirmedi. –Bu onlara yaraşmaz; zaten güçleri de yetmez.

İzahı

192-195. (Şüphesiz ki o Kur'an Rabbin indirdiği bir kitaptır. –Ve onu güvenilir olan Cibril indirdi.) Yani Allah Teâladan aldığı vahyi Peygamber (a.s.)'a o çok güvenilir olan Cibril getirdi. –Ey Peygamber! (Uyarıcılardan olasın diye onu senin kalbine indirdi.) Yani inkârcı ve isyancı olanları Allah'ın azabıyla uyarasın diye o Kur'an'ı senin kalbine indirip yerleştirdi. –(Hem de pek açık bir Arap diliyle,) indirdi. Yani fasih bir Arapça ile indirdi ki, çok azgın ve müşrik olan Araplar onu iyice anlasınlar.

196-199. (O Kur'an'ın buyrukları evvelkilerin kitabında da vardı.) Tevrat da ve İncil'de de Kur'an'ın bazı ayetleri vardı ve Kur'an'ın geleceğini haber veriyorlardı. –(İsrail oğullarının âlimlerinin onu bilmeleri onlar için bir delil değil

midir?) Yani Tevrat da Kur'an'ın geleceğini haber veren ayetleri bilen İsrail, oğullarının âlimlerinin bilmeleri onun hak bir kitap olduğunun delili değil midir? –(Eğer biz onu yabancı bir dil üzerine indirseydik,) yani Arapça değil de başka bir dille indirseydik, –(O Peygamber de onlara okusaydı ona inanmazlardı.) Yani Kur'an'ı Arapçanın dışında başka bir dille indirmiş olsaydık ve Peygam ber de Mekke deki Araplara onu okusaydı, o zaman hiç inanmazlardı. Çünkü kendilerine yabancı olan bir dille gelen Kur'an'ı iyice anlamak ve anlatmak zor olurdu ve bu yüzden de daha çok itiraz eder, inanmazlardı.

200-204. (İşte onu günahkârların kalbine sokmuşuzdur.) Yani kendi dilleri üzerine inen bir kitaba ve kendi içlerinden gelen bir Peygambere inanmayan kâfirlerin kalbine artık o küfrü yerleştirmişizdir, bunu onlar hak etmişlerdir. –Artık onlar: (Acıklı bir azabı görene kadar inanmazlar. –Oysa onlara azap ansızın gelir de farkına varamazlar. –Acaba bize bir mühlet verilir mi? derler. –Hal bu ki azabı acele istiyorlardı.) Şimdiye kadar inanmayıp alay ederek azabı acele isteyenlere peki, şimdi ne oldu da inkâr edip, alay ettikleri azabı görünce, acaba bize bir mühlet verilir mi, demeye başladılar? Şimdiye kadar inkâr edip alay edenlerin akılları yeni mi başlarına geldi? Geçti artık o imkânlar, o verilen süreler bitti artık. Artık pazar bitti, alan aldı, satan sattı.

205-207. (Ne dersin ha! Eğer biz onları yıllarca yaşatıp nimetlerden faydalandırsak, –Sonra tehdit edildikleri azap başlarına gelse! –Acaba o yararlandıkları dünya menfaatleri onları hangi şeyden kurtarır?) Yani kendilerine dünyada şu kadar ömür verdik, süre tanıdık, dünyada mal, evlat ve birçok nimetler verdik, şimdi bu geçici olan nimetlerin hangisi sizi Allah'ın azabından kurtaracak? Siz Allah'a değil arkanızı bunlara dayamış, bunlara güvenmiştiniz, haydi bakalım onlar sizi azabın pençesinden kurtarsın da bir görelim!

208-211. (Biz hiçbir beldeyi helâk etmedik ki, onun uyarıcısı olmasın. –Uyarıcılar mutlaka uyardılar ve biz zulmedenler değiliz.) Yani helâk ettiğimiz hiçbir memleket yoktur ki, onları helâk etmeden önce o memlekete uyarıcı bir peygamber göndermeyelim. Önce o memlekete uyarıcı olan peygamberleri gönderdik, onları uyardık, başlarına gelecekleri o peygamberler vasıtasıyla haber verdik, fakat onlar peygamberlere kulak asmadılar, yalanlayıp alay ettiler. Ondan sonra azabı gönderdik ve onları helâk ettik. –(Ve bunu şeytanlar indirmiş değillerdir. –Ve onlara yaraşmaz da ve onların buna gücü de yetmez.) Yani bu

Kur'an'ı müşriklerin iddia ettikleri gibi Peygambere hâşâ, şeytanlar öğretti iddiaları da saçmadır ve zaten onların böyle bir kitabı meydana getirmeleri de mümkün değildir, güçleri yetmez. Kur'an hem manası itibariyle, hem de lafzı itibariyle bir mucizedir. Bütün insanlar ve cinler bir araya gelseler böyle bir kitap meydana getirmeleri mümkün değildir, bunların iddiaları deli saçmalarından başka bir şey değildir.

إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْزُولُونَ {٢١٢} فَلَا تَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهاً آخَرَ فَتَكُونَ مِنَ الْمُعَذَّبِينَ {٢١٣} وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ {٢١٤} وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ {٢١٥} فَإِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ إِنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ {٢١٦} وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ {٢١٧} الَّذِي يَرَاكَ حِينَ تَقُومُ {٢١٨} وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِدِينَ {٢١٩} إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {٢٢٠} هَلْ أُنَبِّئُكُمْ عَلَى مَن تَنَزَّلُ الشَّيَاطِينُ {٢٢١} تَنَزَّلُ عَلَى كُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ {٢٢٢} يُلْقُونَ السَّمْعَ وَأَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَ {٢٢٣} وَالشُّعَرَاء يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ {٢٢٤} أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِي كُلِّ وَادٍ يَهِيمُونَ {٢٢٥} وَأَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ {٢٢٦} إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللَّهَ كَثِيراً وَانتَصَرُوا مِن بَعْدِ مَا ظُلِمُوا وَسَيَعْلَمُ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَيَّ مُنقَلَبٍ يَنقَلِبُونَ {٢٢٧}

Meali

212-213. Şüphesiz ki onlar vahyi işitmekten uzak tutulmuşlardır. –Sakın Allah'la beraber başka bir Tanrı çağırma, sonra azaba uğrayanlardan olursun.

214-215. (Ey Muhammed!) En yakın akrabanı uyar. –Ve sana uyan müminlere tevazu kanadını indir.

216-217. Şayet sana karşı gelirlerse: "Ben sizin yaptıklarınızdan uzağım, de. –Sen her şeyden üstün ve merhametli olan (Rabbine) dayan."

218-219-220. O ki, kalktığın zaman da seni görüyor. –Secde edenler arasında secde hareketi yaparken de. –Şüphesiz ki O, işte O; her şeyi işiten, bilendir.

221-222. Şeytanların kime inanacağını size haber vereyim mi? –Onlar, günaha, iftiraya düşkün olan her kesin üzerine iner.

223-224. Onlar (kâfirler şeytanlara) kulak veririler ve onların çoğu yalancıdır. –Şairlere gelince onlar da sapıklara uyarlar.

225-226. Onların her vadide dolaştıklarını görmedin mi? –Ve onlar yapmayacakları şeyleri söylerler.

227. Ancak iman edip salih amel işleyenler, Allah'ı çokça zikredenler ve zulme uğradıktan sonra kendilerini savunanlar müstesna. Zalimler nasıl bir inkılâpla inkılâp edeceklerini yakında bileceklerdir.

İzahı

212. (Şüphesiz ki, onlar işitmekten uzak tutulmuşlardır.) Yani şeytanların Kur'an'ı indirmeye asla güçleri yetmediği gibi, göklere gidip melekleri dinleyip onlardan geleceğe ait bilgileri yarım-yamalak işitip çalmalarına da izin verilmemiştir. Şeytanlar gizlice göklere gidip ve geleceğe ait bazı şeyleri meleklerden dinlemeye çalışırken yıldızlardan kopan bir ateş parçası ile kovulmaktadırlar. Halk dilinde yıldız kayması veya yıldız akması denen bu olayı Hicir sûresinin 16-17-18. ayetlerinin tefsirlerinde açıkladık, geniş bilgi için oraya bakınız.

213-217. Ey Muhammed! (Sakın Allah'la beraber başka bir Tanrı çağırma, sonra azabedilenlerden olursun.) Bu ayetle esasen Peygambere hitapla onun adında ümmetine hitap edilmektedir. Çünkü Peygamberin Allah'a şirk koşması mümkün değildir. Yani ey Muhammed ümmeti! Sakın Allah'tan başkasına tapmayın, O'ndan başkasına yalvarmayın, siz de azaba uğrayanlardan olursunuz.

–Ve ey Muhammed! (En yakın akrabalarını uyar.) Önce onları uyararak hak yola, İslama davet et.

Rivayete göre bu ayet indiği zaman Peygamber (a.s.) Sefa tepesine çıkmış, Kureyş kabilesinden olan yakınlarına şöyle seslenmiştir: “Ey Abdulmuttalip oğulları; ey Haşim oğulları! Nefislerinizi ateşten koruyun. Çünkü ben sizlerden ateşi bertaraf etmeye muktedir değilim,” diyerek onları uyararak onlara öğüt vermiştir. Bir başka rivayete göre de onları Sefa tepesinde toplamış, sonra Kureyş kabilesine şöyle seslenmiştir: “Ben desem ki, şu dağın arkasında bir bölük süvari var, üzerinize hücum etmek istiyor, bana inanır mısınız?” Onlar da: “Evet, seni tasdik ederiz, senden iyilikten başka bir şey görmedik, sen bizim en güvendiğimiz insansın,” dediler. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) da: “O halde siz bu hal üzere devam ederseniz, ben sizin başınıza şiddetli bir azabın geleceğini haber vermek, uyarmak istiyorum,” buyurunca birden ortam değişti. Şimdiye kadar Peygamberimize sandan: “İyilikten başka bir şey bilmiyoruz, sen bizim en güvendiğimiz insansın,” diyen ve bu Müşriklerin elebaşları olan başta Ebu Cahil, Ebu Leheb ve diğerleri Peygamberimizi yuhalamaya ve hakaret etmeye başladılar, onu yalancı ve mecnun olmakla suçlardır. Evet, ey Muhammed! –(Sana uyan müminlere tevazu kanatlarını indir. –Şayet sana karşı gelirlerse, ben sizin yaptıklarınızdan uzağım, de.) Onlara uyma sabret. –(Ve sen her şeye galip gelen ve çok merhametli olan Rabbine dayan.) Sen O’na güven, O’na dayan ve bütün işleri O’na havale et.

218-220. (O Allah ki, kalktığın zaman da ve secde edenler arasında hareket ettiğin anda da görür.) Yani namazda ayakta dururken de rükû ve secdeye intikal ederken de Rabbin seni görmekte ve bilmektedir. –(Şüphesiz ki O, Rabbin, işte O; her şeyi işiten, her şeyi bilendir.) Allah Teâla, bütün olup bitenlerden haberdardır, kimin ne konuştuğunu işitmekte, kimin ne yaptığını görmekte ve bilmektedir, hatta namazda ayakta dururken, rükû ve secdeye intikal ederken bile Rabbin gözetimi altındasınız.

224-226. (Şairlere gelince, onlara da ancak sapıklara uyarlar. –Onların “şairlerin” her vadide dolaştıklarını görmedin mi?) Yani her dereden su getirir gibi, her dereden toplar gibi boş ve batıl sözler söylerler. Şimdiki tabiriyle ozan denen bu şahısların söyledikleri, boş, malayani, haktan uzak sözlerden başka değildir. –Üstelik: (Onlar yapmadıkları bazı hikmetli sözleri de söylerler.) Beyhaki’nin

Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadis de peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Sizden birinin karnına cerahat doldurması, şiir doldurmasından elbette daha hayırlıdır."

227. (Ancak iman edip salih amel işleyenler, Allah'ı çok zikredenler ve zulme uğratıldıktan sonra kendilerini savunanlar müstesna. Zalimlerse nasıl bir inkılapla-inkılap edileceklerini yakında bileceklerdir.) Yani zulme uğramış müminlerin aleyhinde onları hicveden, onları aşağılayan kâfir ve müşrik şairlere karşı savunma amacıyla onlara karşı şiir söyleyen müminler müstesnadır. Onların savunma amacıyla şiir söylemeleri bir sapıklık değildir. Böyle İslam aleyhinde şiir söyleyen zalimler ve yandaşları yakında nasıl bir inkılapla-inkılap edip değişeceklerini görecek ve bileceklerdir.

Evet, o günün medye aracı şiirdi, onunla propaganda yapıyorlar, Müslümanlar aleyhinde şiirler söylüyorlardı. Müslümanlar da onlara karşı, İslamı ve kendilerini savunarak onları yanlış yolda olmakla hicvedip propaganda yapıyorlardı. Bu günde medya aracılığıyla savaş verilmiyor mu? İslam aleyhinde yazarlar ve onlara karşı İslamı yazarlar arasında savaş devam etmektedir. Yine Beyhaki'nin Berrâ b. Azibden rivayet ettiğine göre Beni-Kureyze gazasında Peygamber a.s şair Hasan'e:"Müşriklere karşı askerleri heyecanlandır, Cibril seninle beraberdir," diye emir vermişlerdi. Buhari'nin Hazreti Aişeden rivayet ettiği bir hadis de ise, Hazreti Aişe diyor k, Resulüllah s.a.v. Hassen için Mescitte bir minber kurdururdu, Hassan onun üzerine çıkardı. Ve peygamberimiz buyururlardı ki: "Allah (c.c.) Hassen'i Ruhu'l –Kudüs'le takviye etmektedir." Yine Buharının Ebiyy İbni Kaab'dan rivayet ettiği bir hadis de şöyle buyrulmuştur: "Şüphesiz ki bazı şiirlerde elbette hikmet vardır." Nitekim Hassen b. Sabit ve Abdullah b. Ravaha gibi zatlar Resulüllah'ın şairleri idi. Ulemadan olan Şadi ye göre de Hazreti Ebu Bekir, Ömer ve Hazreti Ali r.a.h.m. şiir söylerlerdi. Hatta Hazreti Ali r.a. Şiir de diğerlerinden daha mahirdir. Velhasıl sırf oyun ve eğlence için çalıp söyleyen ozan denen kimselerin söyledikleri batıldır. Ancak yukarda izah ettiğimiz şekilde İslam-ı savunma amacıyla, ya da inanmış ve salih amelleri işleyen hikmet içerikli şiirler söylemek caizdir. Mesela Yunus ermenin ve benzeri hak aşığı olan zatların söyledikleri hikmetli şiirler caizdir.

9 786054 818761

KUR'AN-I KERİM'İN
RİVAYET VE DİRAYET

TEFSİRİ

4

HÜSEYİN TAŞÇI

ravza
YAYINLARI

KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET TEFSİRİ

CİLT 4

HÜSEYİN TAŞÇI
İLAHIYATÇI EMEKLİ İMAM

İSTANBUL, 2015

KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET TEFSİRİ

HÜSEYİN TAŞÇI

Kapak ve İç Tasarım
Ahmet Yanar

Baskı Cilt
RAVZA YAYINCILIK VE MAATBACILIK

Davutpaşa Cad. Kale İş Merkezi
No:51/52 Topkapı / İSTANBUL
Tel:(0212) 481 94 11

İsteme Adresi
Kısıklı Mh. Ferah Cd. Hacı Arif Bey Sk.
No: 9/5 Üsküdar / İSTANBUL
(0537) 762 49 23

İSTANBUL, 2015

İÇİNDEKİLER

NEML SÛRESİ

Neml sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu sûreye karıncadan bahsettiği için Neml sûresi denmiştir.

Ayet Sayısı: Doksan üç

Kelime Sayısı: Bin yüz yirmi dokuz

Harf Sayısı: Dört bin altı yüz doksan dokuz dur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

طس تِلْكَ آيَاتُ الْقُرْآنِ وَكِتَابٍ مُّبِينٍ {١} هُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ {٢} الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ {٣} إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ {٤} أُوْلَئِكَ الَّذِينَ لَهُمْ سُوءُ الْعَذَابِ وَهُمْ فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْأَخْسَرُونَ {٥} وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى الْقُرْآنَ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ {٦} إِذْ قَالَ مُوسَى لِأَهْلِهِ إِنِّي آنَسْتُ نَاراً سَآتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ آتِيكُم بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ {٧} فَلَمَّا جَاءهَا نُودِيَ أَن بُورِكَ مَن فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ اللهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {٨} يَا مُوسَى إِنَّهُ أَنَا اللهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٩} وَأَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ

وَلَّى مُدْبِراً وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسَى لَا تَخَفْ إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ
الْمُرْسَلُونَ {١٠} إِلَّا مَن ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْناً بَعْدَ سُوءٍ فَإِنِّي
غَفُورٌ رَّحِيمٌ {١١} وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاء مِنْ
غَيْرِ سُوءٍ فِي تِسْعِ آيَاتٍ إِلَى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْماً
فَاسِقِينَ {١٢} فَلَمَّا جَاءتْهُمْ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هَذَا سِحْرٌ
مُّبِينٌ {١٣} وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنفُسُهُمْ ظُلْماً وَعُلُوّاً
فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ {١٤}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım

1-2. Tâ, Sîn. Bunlar (sana inen) Kur'an'ın ve açık bir kitabın ayetleridir. –İnananlara yol gösterici ve müjdeleyicidir.

3. Onlar ki, namazı kılarlar, zekâtı verirler ve ahirete de kesin inanırlar.

4. Ahirete inanmayanların amellerini şüphesiz kendilerine süslemişizdir ki, onlar bocalayıp dururlar.

5. İşte onlar öyle kimselerdir ki, en kötü azap onlaradır. Ve onlar ahirette de en çok ziyana uğrayanlardır.

6. (Ey Peygamber!) Şüphesiz ki, bu Kur'an her şeye hükmeden, her şeyi bilen (Allah) tarafından verilmiştir.

7. Musa ehline dedi ki: "Gerçekten ben bir ateş gördüm oradan size bir haber getireceğim yahut bir kor ateş getireceğim, umulur ki, ısınırsınız."

8. Oraya gelince kendisine şöyle seslenildi: "Ateşin içinde bulunan da, çevresinde bulunan da mübarek kılındı! alemlerin Rabbi Allah (c.c.) noksan sıfatlardan beridir, yücedir.

9-"Ey Musa! Gerçek şu ki, ben her şeye galip, hâkim olan Allah'ım!

10. (Ey Musa!) Asanı at! (Musa) atıp onu küçük bir yılan gibi titreştiğini görünce arkaya dönüp kaçtı da geri dönüp onu takip etmedi. (Biz de dedik ki): "Ey Musa! Benim katımda peygamberler korkmaz."

11. Ancak kim zulmeder, sonra yaptığı kötülüğü iyiliğe çevirirse, bilsin ki, ben de bağışlayan ve esirgeyenim.

12. (Ey Musa!) Elini koynuna sok (o) kusursuz bembeyaz olarak çıkacaktır. Çünkü bu Firavun ve kavmine göstereceğin dokuz mucize içindedir. Şüphesiz ki onlar fasık bir toplumdurlar.

13. Vakta ki, onlara açıkça görünen mucizelerimiz gelince: "Bu apaçık büyüdür," dediler.

14. Ve vicdanları olanların (doğruluğuna) kanaat getirdiği halde zulüm ve kibirlerinden ötürü onları bilebile inkâr ettiler. Bak işte o bozguncuların sonu ne oldu?

İzahı

1-2-3. (Tâ, Sîn): Bunlar hurufu mukataa harfleridir, mana ve maksadı Allah bilir. Evet, sana inan işte: (Bu Kur'an'ın ve apaçık bir kitabın ayetleridir. –Bu kitap müminler için bir hidayet ve müjdedir.) Bu Kur'an müminlere doğru yolu gösteren, ona iman edip onun emirlerini yerine getiren, yasaklarından kaçınanları da cennetle müjdeleyen bir kitaptır. –(O müminler ki, namazlarını kılarlar, zekâtı verirler ve ahirete de kesin olarak inanırlar.) Yani şüphesiz kesin bir kanaatle ahiretin varlığına iman ederler.

4-5. (Onlar ki, ahirete inanmazlar, şüphesiz onların amellerini kendilerine süsledik ki, onlar o amellerle körü-körüne bocalayıp dururlar.) Yani kâfir ve müşrikler yaptıkları iş ve amellerin doğru olduğunu zannederek körkörüne sapıklıkları içinde yuvarlanıp giderler. –(İşte onlar öyle kimselerdir ki, onlara azabın en kötüsü vardır.) Onlar yaptıkları işlerin doğru olduğunu sanıp küfrün karanlıklarında bocaladıklarının farkında değiller ve sonuçta onlara azabın en kötüsünün hazırlandığından habersizdirler. Muhtemel ki bu azap dünyada ki azaplarıdır, Müslümanların kılıçları altında can verip pisipisine ölmeleridir. (Ahirette ise onlar için daha büyük bir hüsran vardır.) Orada daha büyük kayıplara, daha büyük azaplara maruz kalacaklardır.

6-12. Ey Resulümt! (Şüphesiz ki, Kur'an her şeye hâkim ve her şeyi bilen Rabbin katından sana ulaştırılmaktadır.) Vahyi yoluyla sana ulaştırılmaktadır. –(Hani Musa) Şuayb (a.s.)'ın bulunduğu Medyen şehrinden Mısır'a dönerken (ailesine şöyle demişti. Gerçekten ben bir ateş gördüm, oraya gidip size bir haber getireceğim. Yahut size kor bir ateş getireceğim." –Oraya geldiğinde kendisine şöyle seslenilmişti. Ateşin bulunduğu yer ve çevresi mübarek kılınmıştır! Âlemlerin Rabbi noksan sıfatlardan beridir. –Ey Musa! Bil ki ben her şeye galip ve her şeye hükmeden Allah'ım, asanı yere bırak!) Musa asayı yere bırakınca: (Onu küçük bir yılan gibi canlanır gördü ve arkasına dönmeden kaçtı. Sonra biz one korkma; çünkü bizim katımızda peygamberler korkmaz, dedik. –Ancak kim bir haksızlık yapar sonra yaptığı kötülüğü iyiliğe çevirirse bilsin ki, ben de bağışlayıcı ve esirgeyiciyim.) Bu ayette Musa (a.s.)'ın hata'en adam öldürdüğüne işaret edilmektedir. Yani kim hata'en bir haksızlık yapar sonra da pişman olur güzel ameller işlerse, bilsin ki Allah, çok bağışlayan ve esirgeyendir. –Evet, ey Musa! Şimdi: (Elini koynuna sok, o kusursuz bembeyaz olarak çıkacaktır. Çünkü bu Firavun'a ve kavmine göstereceğin dokuz mucize içindedir. Şüphesiz ki onlar fasık bir toplumdurlar.)

Kasas sûresinde de geleceği gibi Hazreti Musa hata'en bir adam öldürmüş sonra Firavun'un korkusundan Mısırdan firar edip Şuayb (a.s.)'ın yaşadığı Medyen şehrine gitmiş, Şuayb (a.s.) sekiz yıl kendisine çobanlık yapması şartıyla kızını ona vermişti. İşte bu süre bitince ailesiyle birlikte Mısıra dönerken yolda geceleyin bir ateş gördü ailesine siz burada durun ben ateşin olduğu yere gideyim, size bir haberle gelirim veyahut da oradan size bir kor ateş getiririm dedi. Ve ateşin olduğu yere varınca orada kendisine ilk vahyi gelerek Allah (c.c.) Hazreti Musa'ya: (Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım, elindeki asayı bırak,) diye buyurdu. O da asayı bırakınca küçük bir yılan gibi görünce korkup arkasını dönüp kaçtı. Sonra Allah Teâla peygamberler korkmaz buyurarak onu teskin etti. Sonra elini koynuna sokup çıkarmasını emretti, Musa (a.s.) elini koynuna sokup çıkarınca eli birden bembeyaz gözleri kamaştırır gibi oldu. Musa yine korkarak elini havada tutarken Allah Teâlâ yine korkmamasını elini kolunu indirip yanına yapıştırmasını emir buyurdu. Ve Hazreti Musa'ya verilen bu iki mucize daha sonra da verilecek olan dokuz mucizenin içinde olduğunu kendisine bil-

direrek bu mucizelerle Firavun ve onun kavmine gitmesini emretti. İşte Hazreti Musa ya ilk vahyi böyle yolda geldi ve ona bu iki mucize de gösterilmiş oldu.

13-14. (Vaktaki onlara açık mucizelerimiz gelince, bu apaçık büyüdür, dediler.) Yani Firavun ve yandaşlarına Hazreti Musa bu mucizelerle gidince onu hemen büyücülükle suçladılar. –(Ve vicdanları onların doğruluğuna kanaat getirdiği halde zulüm ve kibirlerinden ötürü, onları bilebile inkâr ettiler. Bak işte o bozguncuların sonu ne oldu?) Yani Musa'nın gösterdiği mucize ile Musa ve Harun'un doğruluklarını vicdanları kabul ettiği halde inat, kibir ve zulümleri onları yine inkâra sevk edip onu büyücülükle suçladılar.

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ وَسُلَيْمَانَ عِلْماً وَقَالَا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي فَضَّلَنَا عَلَى كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ {١٥} وَوَرِثَ سُلَيْمَانُ دَاوُودَ وَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنطِقَ الطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِن كُلِّ شَيْءٍ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُبِينُ {١٦} وَحُشِرَ لِسُلَيْمَانَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ وَالطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ {١٧} حَتَّى إِذَا أَتَوْا عَلَى وَادِي النَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَا أَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَانُ وَجُنُودُهُ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ{١٨} فَتَبَسَّمَ ضَاحِكاً مِّن قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحاً تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ {١٩} وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ {٢٠} لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَاباً شَدِيداً أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ {٢١} فَمَكَثَ

غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِن سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ {٢٢} إِنِّي وَجَدتُّ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ مِن كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ {٢٣} وَجَدتُّهَا وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِن دُونِ اللهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا يَهْتَدُونَ {٢٤} أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ {٢٥} اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ {٢٦} {س} قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ {٢٧} اذْهَب بِّكِتَابِي هَذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَانظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ {٢٨} قَالَتْ يَا أَيُّهَا المَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ {٢٩} إِنَّهُ مِن سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ {٣٠} أَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُونِي مُسْلِمِينَ {٣١}

Meali

15. Andolsun biz, Davud'a ve Süleyman'a bir ilim verdik de: "Onlar, inanan kullardan birçoğuna üstün kılan Allah'a hamdolsun," dediler.

16. Süleyman Davud'a varis oldu ve dedi ki: "Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi. Ve bize her şeyden bir pay verildi," İşte bu açık bir lütuftur.

17. Süleyman'a, cinlerden, insanlardan ve kuşlardan ordular toplandı, hepsi düzenli olarak bir arada sevk ediliyordu.

18. Karınca vadisine geldikleri zaman, bir karınca: "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin, Süleyman ve orduları farkında olmayarak sizi ezmesinler," dedi.

19. (Süleyman) onun sözüne gülümseyerek dedi ki. "Rabbim bana ve ana babama lütfettiğin nimete şükretmemi, senin beğeneceğin faydalı bir iş yapmamı gönlüme ilham et ve rahmetinle beni iyi kulların arasına sok."

20. Kuşları teftiş etti ve dedi ki: "Neden hüdhüd'ü görmüyorum, yoksa kayıplardan mı oldu?"

21-"Ona şiddetli bir azap edeceğim, ya da onu keseceğim yahut da bana (mazeret belirtecek) açık bir delil getirir."

22. Çok geçmeden (hüdhüd) geldi: "Ben senin görmediğin bir şeyi gördüm ve Seba'dan sana gerçek bir haber getirdim," dedi.

23. (Hüdhüd dedi ki): "Ben onlara hükümdarlık eden bir kadın buldum, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir de tahtı var."

24-"Ve onun kavminin Allah'tan başka güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan onlara yaptıklarını süsleyip onları doğru yoldan çıkarmış ki, onlar doğru yola ermezler."

25-"Göklerde ve yerde gizleneni açığa çıkaran, gizlediğinizi ve açığa çıkardığınızı bilen Allah'a secde etmezler."

26. (Hal bu ki) O, büyük Arş'ın sahibi olan Allah'tan başka tapılacak yoktur.

27. (Süleyman ise hüdhüd) a: "Doğrumu söyledin, yoksa yalancılardan mısın bakacağız," dedi.

28-"Şu mektubumu götür ve onu kendilerine ver, sonra onlardan biraz öteye çekil de bak bakalım ne sonuca varacaklar."

29. (Mektubu alan Sebe Melikesi) danışmanlarına dedi ki: "Ey ileri gelenler! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı."

30. (Bu mektup) Süleyman tarafından ve Rahman ve Rahîm adiyle diye başlamıştır.

31-"Bana karşı baş kaldırmayın, teslim olarak bana gelin," diye (yazılmıştır.)

İzahı

15. (Andolsun ki biz, Davud ve Süleyman'a bir ilim verdik de onlar inanan kullardan birçoğundan üstün kılan Allah'a hamdolsun, dediler.)

Biz, ilim verdik ifadesi, aslında birçok ilimleri ihtiva etmektedir. Mesela hüküm vermede, fetva vermede, siyasette, dağların ve kuşların Davud (a.s.)'la birlikte tesbih etmesi gibi. Yine Süleyman (a.s.)'ın kuşlarla konuşması, karıncanın dilinden anlaması gibi kendilerine birçok ilimler verilmiştir. Ve bunun yanında kendilerine saltanat verilmesiyle de birçok müminlerden üstün kılınmışlardır ki, onlar da bu nimetler karşılığında Allah'a hamd ve şükretmişlerdir.

16. (Süleyman Davud'a mirascı oldu.) Yani ilimde, mülk ve saltanatta Hazreti Süleyman babası Davud'a varis oldu: (Ve dedi ki: "Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi ve bize her şeyden bolca bir pay verildi." İşte bu açık bir lütuftur.)

İbni Abbas'a göre bu bilgiler hem dünyevi bilgiler, hem de uhrevi bilgilerdir. Biz sadece insanların konuştuğunu zannediyoruz. Oysa her canlının kendine göre bir dili vardır, bir anlaşma tarzı vardır. Ama biz bunları anlamadığımız için yok sanıyoruz. Mesela yırtıcı canavarlara karşı bir geyik nasıl alarm veriyor, hayvanlar âleminde görüyoruz. Onlar da bir aile gibi bir topluluk halinde yaşayıp birbirleriyle anlaştıkları hissedilmektedir. Nitekim Enam sûresinin 33. ayetinde: (Yeryüzün de yürüyen hayvanlar ve iki kanatlı uçan kuşlardan ne varsa hepsi de, ancak sizin gibi bir ümmet "topluluk" dur,) buyruluyor. Demek ki, her canlı bir topluluk ve bir düzen içinde yaşamaktadır. İşte biraz sonra geleceği gibi karıncaların Kıraliçesi: (Yuvalarınıza girin, Süleyman farkına varmadan sizi ezer diye ikaz edince Süleyman anladığı için tebessüm etti.) Mesela bizim yanımızda bize yabancı bir dille konuşulduğu zaman bakıp duruyoruz, hiçbir şey anlamıyoruz. Tıpkı onun gibi hayvanların kendi aralarındaki işaretlerinden, anlaşmalarından da anlamıyoruz. İşte Süleyman (a.s.) karıncanın dilinden anladı ve tebessüm etti.

17-18-19. Evet: (Süleyman cinlerden, insanlardan ve kuşlardan bir ordu topladı hepsi de düzenli olarak bir arada sevk ediliyor.) Yani insanlar bir bölük, cinler bir bölük ve kuşlar da bir bölük halinde düzenli bir şekilde sevk edilip kontrol ediliyor ve Süleyman (a.s.) onları teftiş ediyordu. –(Nihayet karınca vadisine

geldiklerinde Kıraliçe olan karınca: "Ey karıncalar! Yuvalarınıza girin Süleyman ve orduları farkına varmadan sizi ezmesin," dedi.) Bu vadinin Şam veya Taif tarafında olduğu söylenmektedir ki, karıncanın çok olduğu bir vadi olduğu için bu vadiye karınca vadisi denilmiştir. –Evet, Süleyman (a.s.) yukarda da açıkladığımız gibi: (Onun sözüne gülümsedi ve dedi ki: Rabbim! Bana ve ana-babama lütfettiğin nimete karşı şükretmemi, senin beğeneceğin faydalı şeyleri yapmamı gönlüme ilham et ve rahmetinle beni iyi kulların arasına sok.) Böylece Süleyman (a.s.) Allah'ın verdiği bu nimetlere karşı şükrederek dua etti. Bir insan ne kadar bilgili olursa olsun, ne kadar nimet ve saltanata kavuşursa kavuşsun bütün bunların gerçek sahibi Allah (c.c.) olduğunu unutmaması gerekir. Bu nimetlere karşı şükretmek, bunları bir övünç vesilesi yapmamak gerekir ki, bunun en güzel örneğini de peygamberler vermişlerdir.

20-23. Hazreti Süleyman ordusuyla yolculuğuna devam ederken: (Kuşları teftiş etti ve dedi ki; neden hüdhüd'ü görmüyorum, yoksa kayıplardan mı oldu?) diye sorunca, herhalde kayıp olmuştur, denildi. –Hazreti Süleyman da bunun üzerine durun bakalım: (Ona şiddetli bir ceza vereceğim, ya da onu keseceğim yahut da bana açık bir delille gelir.) Yani kendini bu cezadan kurtaracak açık bir mazeret, önemli bir haberle gelir. –(Derken çok geçmeden hüdhüd geliverdi ve Süleyman'a: "Ben senin görmediğin bir şey gördüm ve Sebeden sana gerçek bir haberle geldim. –Ben onlara, Sebe halkına hükümdarlık eden bir kadın buldum, kendisine her şey verilmiş ve büyük de bir tahtı var" dedi.) Yani hükümranlığını sürdürecek her türlü imkânlar verilmiş, ayriyeten bir de muhteşem bir tahtı var dedi.

24-26. Hüdhüd, Süleyman (a.s.)'a dedi ki, ben: (Onu ve kavmini Allah'tan başka güneşe secde ettiğini gördüm, şeytan onlara yaptıklarını süsleyip onları doğru yoldan çevirmiş ki, onlar doğru yola ermezler. –Göklerde ve yerde gizleneni, açığa çıkanı ve sizlerin de gizlediğinizi ve açığa çıkardığınızı bilen Allah'a secde etmezler. –Hal bu ki, O, büyük Arş'ın sahibi olan Allah'tan başka tapılacak yoktur.)

27-28. Hüdhüd bütün bu bilgileri Hazreti Süleyman'a anlattıktan sonra Süleyman a.s: (Dedi ki, bakacağız, doğru mu söyledin, yoksa yalancılardan mısın? –Şu mektubu ona götür ve onu kendilerine ver, sonra onlardan bir kenara çekil de bak ki, ne sonuca varacaklar.) Yani mektubu Sebe Kraliçesine ver ve

bir kenara çekilip onları izle bak aralarında hangi sonuca ulaşıp karar verecekler, onların bu kararlarını bana ulaştır, dedi.

29-31. Hüdhüd, Süleyman (a.s.)'ın verdiği mektubu götürüp Sebe Kıraliçesine verince, Kıraliçe devlet erkânını topladı ve onlara: (Ey ileri gelenler! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı, dedi. –Ve o mektup Süleyman tarafındandır ve mektuba besmele ile başlanmıştır. –Ve bana karşı baş kaldırmayın, teslim olun ve bana gelin,) diye yazılıdır. Şimdi ne yapacağız, sizin görüşünüz nedir? diye devlet erkânına sordu.

Rivayete göre Süleyman (a.s.) babası Davud (a.s.)'ın vasiyeti üzere vefatından sonra on iki yaşında iken onun varisi olarak yerine geçmiş. Cenab-ı Hak ona hem peygamberlik, hem de saltanat vermiş. Davud (a.s.)'ın vasiyeti üzere ondan dört yıl sonra Mescidi-Aksa'yı inşa ettirdi, sonra kendisi için de Kudüs de büyük bir saray inşa ettirdi. Bunun üzerine doğu ve batıdaki Hükümdarlar kendisine itaat etmeye başladılar. Bir ara Mekke ye oradan da Yemen'e doğru mahiyetinde olan insan, cin ve kuşlardan muhteşem bir ordu ile seyahat ederken kuşları teftiş etti. Ve yukarda beyan edildiği gibi hüdhüd kuşu izinsiz ordudan ayrılıyor ve Yemenin Sebe kasabasına varıyor orada bir kadın Hükümdarın her çeşit imkânlarla Hükümdarlık yaptığını ve bir de muhteşem bir tahtının olduğunu görüyor. Fakat bunların Allah'a değil güneşe taptıklarını görüyor. Süleyman (a.s.)'ın ise bunlardan haberi yoktu. Hüdhüd kuşunu teftişte bulamayınca ona hayıflanıyor, derken çok geçmeden hüdhüd bu haberle gelince bunun doğru olup olmadığını öğrenmek için ona bir mektup yazarak hüdhüdla gönderiyor ve onların kendisine itaat ederek, teslimiyet gösterip gelmelerini istiyor. Kraliçe de mektubu alır-almaz devlet erkânının toplayıp istişare ediyor. İşte bundan sonrasını ki kıssayı da bu ayetlerden sonra gelen ayetler açıklamaktadır.

قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى
تَشْهَدُونِ {٣٢} قَالُوا نَحْنُ أُوْلُوا قُوَّةٍ وَأُولُوا بَأْسٍ شَدِيدٍ
وَالْأَمْرُ إِلَيْكِ فَانظُرِي مَاذَا تَأْمُرِينَ {٣٣} قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا
دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ

{٣٤} وَإِنِّي مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِم بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ
{٣٥} فَلَمَّا جَاء سُلَيْمَانَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَا آتَانِيَ اللَّهُ
خَيْرٌ مِّمَّا آتَاكُم بَلْ أَنتُم بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ {٣٦} ارْجِعْ إِلَيْهِمْ
فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُم بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُم مِّنْهَا أَذِلَّةً وَهُمْ
صَاغِرُونَ {٣٧} قَالَ يَا أَيُّهَا المَلَأُ أَيُّكُمْ يَأْتِينِي بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَن
يَأْتُونِي مُسْلِمِينَ {٣٨} قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ الْجِنِّ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ
أَن تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ وَإِنِّي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ أَمِينٌ {٣٩} قَالَ الَّذِي
عِندَهُ عِلْمٌ مِّنَ الْكِتَابِ أَنَا آتِيكَ بِهِ قَبْلَ أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ
فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرّاً عِندَهُ قَالَ هَذَا مِن فَضْلِ رَبِّي لِيَبْلُوَنِي أَأَشْكُرُ
أَمْ أَكْفُرُ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ
كَرِيمٌ {٤٠} قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنظُرْ أَتَهْتَدِي أَمْ تَكُونُ
مِنَ الَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ {٤١} فَلَمَّا جَاءتْ قِيلَ أَهَكَذَا عَرْشُكِ
قَالَتْ كَأَنَّهُ هُوَ وَأُوتِينَا الْعِلْمَ مِن قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ {٤٢}
وَصَدَّهَا مَا كَانَت تَّعْبُدُ مِن دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِن قَوْمٍ كَافِرِينَ
{٤٣} قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الصَّرْحَ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ
عَن سَاقَيْهَا قَالَ إِنَّهُ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ قَالَتْ رَبِّ إِنِّي
ظَلَمْتُ نَفْسِي وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَانَ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {٤٤}

Meali

32. (Sonra Kraliçe) dedi ki: "Ey ileri gelenler! Bu işimde bana bir fetva verin siz bu işe şahit olmadan hiçbir şeyi kestirip atmam," (bilirsiniz.)

33. Onlar da şöyle dediler. "Biz güçlü, kuvvetli kimseleriz ve kati bir karar sahibiyiz, ama yine de emir sana aittir. Artık bak, ne emredeceksen emret."

34. Kıraliçe dedi ki: "Hükümdarlar bir memlekete girdiler mi orayı ifsat ederler ve halkın ulularını hakir hale getirirler. (Herhalde) onlar da böyle yapacaklardır."

35. (Şimdi denemek için) ben onlara bir hediye göndereyim de bakayım ki, elçiler ne ile dönecekler.

36. (Elçiler ona hediye ile) gelince, Süleyman şöyle dedi: "Siz bana malla mı yardım etmek istiyorsunuz? Allah'ın bana verdiği sizin vereceğinizden daha hayırlıdır, ama siz hediyenizle böbürleniyorsunuz."

37. (Ey elçi!) Onlara dön (ve söyle): "İyi bilsinler ki, onlara karşı koyamayacakları bir ordu ile geliyoruz ve onları elbette hor ve hakir bir vaziyette oradan çıkarırız," dedi.

38. (Sonra Süleyman da danışmanlarına) dedi ki: "Ey ileri gelenler! Onlar teslim olup bana gelmeden önce, hanginiz onun (Kıraliçenin) tahtını bana getirebilir?"

39. Cinlerden İfrit: "Sen makamından kalkmadan ben onu sana getiririm, gerçekten ben bu işi (yerine getirmeye) gücüm de vardır, eminim de," dedi.

40. Kitaptan bilgisi olan bir kimse ise: "Gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm," dedi. Onun (Süleyman'ın) yanına (tahtın) yerleştiğini görünce: "Buna şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim diye bu Rabbimin beni sınamak üzere olan lütfundandir. O halde şükreden kendi nefsi için şükretmiş olur; nankörlük eden de bilsin ki, Rabbim zengindir, her şeyi ikram edendir," dedi.

41. (Süleyman) dedi k: "Onun tahtını bilemeyeceği bir şekle sokun, bakalım tanıya bilecek mi, yoksa tanıyamayacak mı?"

42. Kıraliçe (Süleyman'a) gelince: "Senin tahtın da böyle midir?" dedi. (Kıraliçe): "Tıpkı o! Zaten bize daha önce bilgi verilmiş ve teslim olmuştuk," (dedi.)

43. Onu Allah'tan başka tapındığı şeyler (Müslüman) olmaktan alıkoymuştu. Çünkü o inkârcı toplumdandı.

44. Ona: "Köşke gir!" dendi. Kıraliçe onu (köşkü) görünce derin bir havuz sandı ve eteğini yukarı çekti. Süleyman: "Bu billurdan yapılmış şeffaf düz bir yerdir," dedi. Kıraliçe dedi ki: "Rabbim! Gerçekten kendime yazık etmişim, Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum."

İzahı

32-35. Sebe Kıraliçesi Süleyman (a.s.)'ın mektubunu alınca devlet erkânını topladı ve onlara fikir danışarak: (Dedi ki, ey ulular! Şimdi bu hususta bana bir fikir verin, siz benim yanımda olmadan hiçbir işi kestirip atmam,) siz beni bilirsiniz dedi. –(Onun danışmanları da dediler ki: Biz güçlü kuvvetli kimseleriz ve kesin bir karar sahibiyiz, ama yine de emir sana aittir. Bak artık ne emredeceksen emret.) –Devlet erkânının görüşünü alan Kıraliçe de: (Dedi ki; "Hükümdarlar bir memlekete girmek istediler mi, orayı bozguna uğratırlar ve halkın ileri gelenlerini hakir ve zelil bir hale getirirler ki, herhalde onlar da böyle yapacaklardır,) bu işten kurtuluş yoktur. –Ancak: (Denemek için şimdi ben onlara bir hediye göndereyim de bakayım ki, gönderdiğim elçiler ne ile dönecekler.) Yani Süleyman'a hediye gönderip onu deneyeceğim bakalım ki, bu hediyelere ne karşılık verecek? Bu hediyelerin neler olduğu hakkında tefsirciler çeşitli rivayetler nakletmişlerdir. Rivayetlere göre Kıraliçe birçok köleler, cariyeler, mücevherler, çok kıymetli kumaşlar ve saire birçok şeyler göndermiş.

36-37. İşte elçiler bu çeşitli mücevher ve eşyalarla Hazreti Süleyman'a: (Gelince, Süleyman şöyle dedi. Siz bana malla yardım mı etmek istiyorsunuz, oysa Allah'ın bana verdiği sizin verdiğinizden daha hayırlıdır, ama siz hediye ile böbürlenirsiniz. Ey elçi onlara dön ve söyle, iyi bilsinler ki, onlara karşı koyamayacakları bir ordu ile geliyoruz ve onları hor ve hakir olarak oradan elbette çıkaracağız.) Onların teslim olup gelmeden başka çareleri yoktur, diye gelen elçilere böyle tembih ederek gönderdiği hediyeleri geri gönderdi.

38-40. Böylece (Süleyman (a.s.)) Kıraliçeyi tehditle, elçileri geri çevirdikten sonra danışmanlarına (dedi ki: "Ey ileri gelenler! Onlar teslim olup gelmeden önce hanginiz onun tahtını bana getirebilir?") Yani Kıraliçe benim emirlerime teslim olup buraya gelmeden önce onun tahtını ondan önce bana kim getirebilir?

dedi. –(Cınlardan İfrit: Sen makamından kalkmadan ben onu sana getiririm, bunu yapmaya gücüm de vardır ve ben bu konuda güvenilirim de dedi. –Fakat kitaptan bilgisi olan bir kimse, sen gözünü açıp kapamadan ben onu sana getiririm, dedi. Böylece Süleyman onu "Tahtı" yanıbaşında yerleşmiş olarak gördü de şöyle dedi: "Acaba şükür mü edeceğim, yoksa nankörlük mü edeceğim diye bu Rabbimin bana sınamak üzere verdiği bir lütuftur. Şükreden bilsin ki kendi nefsi için şükretmiş olur, küfreden de bilsin ki Rabbim zengindir, her şeyi ikram eden kendisidir.) Yani Süleyman (a.s.) demek istemiştir ki, Allah (c.c.) bununla beni denemektedir, acaba bu nimetleri kendinden bilip böbürlenecek mi, yoksa kendisine bu nimetleri verene hamd ve şükrederek bunlar bana Rabbimin bir ikramı mıdır? diyecek. Ve her kim de bu nimetlere karşı şükrederse o kendi lehinedir. Fakat nankörlük yapar bu nimetleri verene karşı şükretmez, Allah'a karşı olan kulluk vazifelerini yerine getirmezse Allah, her şeyden zengindir. Kimsenin ibadetine ve şükrüne ihtiyacı yoktur, ama o nankörlük yapan kendi aleyhine günah işlemiş ve cezasını de çekmiş olur.

Ayette geçen İfrit: Lügat olarak kötü, pis, habis, güçlü kuvvetli, tuttuğunu koparan demektir. Onun için bu cine İfrit denmiştir. Nitekim İbni Ebiddünya'nın rivayet ettiği bir hadiste Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Cibril bana gelerek İfrit adındaki cin sana tuzak kuracak, döşeğine vardığında ayetelkürsüyü oku, dedi." Demek ki, bu İfrit çok kuvvetli bir cin ki, Süleyman (a.s.)'a kendisini çok güçlü ve kuvvetli olduğunu ve makamından kalkmadan Sebe Kıraliçesinin Tahtını kendisine getireceğini söylüyor. Fakat buna karşı kitaptan bilgisi olan bir insan ben gözünü açıp kapamadan getireceğim diyor ve Süleyman (a.s.) Kıraliçenin Tahtının yanında kurulu bir vaziyette yerleştirildiğini görüyor.

Bu kitaptan bilgisi olan kişinin kim olduğuna gelince bunun hakkında da farklı yorumlar vardır. Bazı tefsircilere göre Cibril olduğu söylenmektedir. Kimine göre Süleyman (a.s.)'ı takviye eden bir zattır, Kimine göre Hazreti Süleyman'ın bizzat kendisidir. Kimine göre Asaf b. Berhaya'dır. Bu zat İsrail oğul-larından kitabı en iyi bilen bir zat imiş. Allah ona hem ilim, hem de iyi bir kabiliyet vermiş. İsmi-Azamı bilirmiş ve onunla çağırınca hemen geliverir, istediği kabul edilirmiş. Süleyman (a.s.)'ın kendisidir, diyenlerin yorumları ayetin akışına uymamaktadır. Çünkü ayette: (Yanında kitaptan bilgisi olan bir kimse Süleyman'a göz açıp kapamadan sana getiririm,) demesi bunun Süleyman (a.s.)'ın kendisi

olmadığını ve ayetin manasına uymadığını göstermektedir. Cumhuru ulemanın görüşü de bu zatın Asaf b. Berhayâ olduğu yönündedir ki, bu zat hem Tevrat'ı iyi bilen, hem de İsmi Azamı bilen birisi imiş. Fakat benim kanaatime göre Bu kitap Tevrat değil, Levhi'l-Mahfuz olsa gerektir ki, bu zat Levhi'lMahfuzdan İsmi-Azam duasını biliyor olmalıdır.

Hazreti Aişe validemizden rivayet edildiğine göre İsmi Azam duası şudur. "Ya hayyu Yâ kayyûm, Yâ zelcelâli vel, ikrâm." Zehrâ'nın rivayetine göre ise: "Ya ilâhenâ ve ilâhe külleşey, ilâhen vâhiden, lâilâhe illâ ente."

Şimdi burada denir ki peki İsmi Azam duaları bunlar ise, niçin bu dualarla istekler kabul edilip, yerine gelmiyor? Buna iki çeşit cevap vermek mümkündür. Birincisi ve bana göre kuvvetli olanı da şudur ki, bu rivayetler sahih ve sağlam rivayetler değildir. İkinci ihtimal ise bu rivayetler sahih olsa bile bu duaları yapan herkesin duasının kabul edilmesi, isteğinin yerine gelmesi söz konusu olamaz. Belki, bazı özel kimselere mahsus olmuş olabilir ama, benim kanaatim dediğim gibi bu rivayetler sahih olmasa gerek. Diğer bir şey yapılan duaların anında yerine getirilmesi söz konusu olamaz. Cenab-ı Hak dilerse acilen kabul edip yerine getirir, dilerse geciktirir ve dilerse bu dünyada istekleri yerine getirmeyip ahirete bırakıp onu mükafata dönüştürür.

Muhiddini-Arabî'ye göre ise bu olay şöyle olmuştur. Asaf Kıraliçenin tahtında değişiklik yaparak, onu yerinde bırakmış, fakat onun yerine yenisinin yaratıldığını ancak bunu bilenlerin dışında aklın ermeyeceği bir şekilde Süleyman (a.s.)'ın yanında meydana getirivermiş. Yoksa bir tahtın aynı anda yok olup yenisinin meydana getirilmesini idrak etmek gerçekten çok zordur, ama idrak ve kabiliyetleri olanlar müstesnadır.

Aslında banim anlayışıma göre bunun meydana getirilmesinin bir kuldan olduğunu bilmek ve iddia etmek de yanlıştır. Bütün bunları yapan bizzat Allah (c.c.)'ın kendisidir, kul sadece istemiştir. Yoksa kulun elinden hiçbir şey gelmez, ondan bilmek de şirk olur. Sıradan bir insanın bile bu gün fevkalada işler yaptığı gözler önündedir. Bundan yüz yıl önce binlerce kilo metre uzaklıktan kalkan bir uçağın birkaç saatte geleceğine kim inanırdı? Ya da aya gidileceğine, yıldızlara gidileceğine kim inanırdı? Ama bugün bilim sayesinde, insanlar demek ki, bunları yapabiliyor, ulaşa biliyor. O hal de İsmi-Azamı bilen bir kimsenin istemesiyle de Allah'ın bu isteği kabul edip bu ilim sayesinde yerine

getirmesi pekâlâ mümkün ve Allah için çok basittir. Ancak burada şu uyarıyı da yapalım ki, bazı İslamdan ve Kur anden haberi olmayan, sahte tarikatçılar bu gibi meseleleri istismar etmektedirler, kendilerine bir paya çıkarmaktadırlar. İşte Hızır (a.s.)'ın ledün ilmi bilmesi, işte bu meselede olduğu gibi falanca zatta, filanca efendi de Kur'an'ı fazla bilmez, ilmi yoktur, ama ona ledün ilmi verilmiştir. İşte şöyle yapmaktadır, böyle bilmektedir gibi laflarla kendilerine pay çıkararak İslama ve Kur'an'a aykırı sözler söylemekte ve birçok bidat ve hurafelere saplanmaktadırlar. İslama ve kur-ana uymayan hiçbir söz ve davranış kabul edilemez.

42-44. Evet, Kıraliçe Süleyman (a.s.)'a teslim olup kendisine: (Gelince senin tahtında böylemidir? dedi.) Yani Kıraliçe gelmeden onun tahtı Süleyman (a.s.)'a gelmişti ve Süleyman (a.s.) Kıraliçeyi karşılayıp tahtından içeri girerken, Kıraliçeye nasıl bu senin Tahtına benziyor mu? dedi. Bunun üzerine Kıraliçe de: "Tıpkı o!" Zaten bize daha önce bilgi verilmişti ve biz teslim olmuştuk,) diyerek Süleyman (a.s.)'a karşı teslimiyetini, boyun eğdiğini gösterdi. –Hal bu ki daha önce: (Onu Allah'tan başka tapındığı şeyler Allah'a kulluktan alıkoymuştu, şüphesiz ki o inkârcı bir toplumdan idi.) Şimdi böylece Süleyman (a.s.)'a boyun eğip ve Müslüman oldu. –Sonra Süleyman (a.s.) ona: (Haydi köşke gir, dedi. Kıraliçe onu görünce derin bir havuz sandı.) Yani köşkten içeri girince köşkün içinde derin bir havuzda su olduğunu sandı ve: (Eteğini yukarı topladı, Süleyman da ona, bu billurdan yapılmış düz bir yerdir, dedi.) İşte bu manzarayı görünce Kıraliçe dedi ki: (Rabbim! Gerçekten ben kendime yazık etmişim, Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum.) Demek ki, Kıraliçe şimdiye kadar Allah'tan başkasına taptığından dolayı kendisine zulmettiğini anladı ve Allah'a tam bir teslimiyetle teslim oldu, Müslüman oldu. Birçok tefsircilere göre Süleyman a.s: Adı Belkıs olan bu Kıraliçe ile evlenmiştir. En doğrusunu Allah bilir.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحاً أَنِ اعْبُدُوا اللهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ {٤٥} قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ {٤٦} قَالُوا

اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَن مَّعَكَ قَالَ طَائِرُكُمْ عِندَ اللهِ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ {٤٧} وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ {٤٨} قَالُوا تَقَاسَمُوا بِاللهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ {٤٩} وَمَكَرُوا مَكْراً وَمَكَرْنَا مَكْراً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ {٥٠} فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ {٥١} فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ {٥٢} وَأَنجَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ {٥٣}

Meali

45. Andolsun ki, biz Semud (kavmine) kardeşleri Salih-i: “Allah’a kulluk edin!” diye gönderdik, onlar hemen birbirleriyle çekişen iki gurup oldular.

46. Salih dedi ki: “Ey kavmim! İyilik dururken niçin kötülüğü acele istiyorsunuz? Allah’a istiğfar etmeli değil misiniz? Olur ki, merhamet olunursunuz.

47. Dediler ki: “Biz senin ve seninle beraber olanların yüzünden uğursuzluğa uğradık.” Dedi ki: “Sizin uğursuzluğunuz Allah katında (bilinmektedir.) Hayır, siz imtihana çekilen bir kavimsiniz.”

48-“O şehirde dokuz kişi vardır ki bozgunculuk yapıyor, ıslah etmeye çalışmıyorlardı.”

49. Allah’a ant içerek dediler ki: “Biz onu (Salih) ve ailesini geceleyin telef edelim, öldürelim. Sonra onun velisine diyelim ki, biz onun ve ailesinin helâk olduğuna şahit değildik (orada bulunmadık) ve biz elbette doğru söyleyenlerdeniz,” (diye yutturalım, dediler.)

50. Onlar bir tuzakla-tuzak kurdular, biz de hiç bilgileri olmayan bir tuzak kurduk, (ansızın onları yakalayıp cezalandırdık.)

51. Bak bakalım! Onların tuzaklarının sunucu ne oldu? Şüphesiz ki, onları da topluluklarını da toptan helâk ettik.

52-53. İşte bunlar zulümleri yüzünden çökmüş, boş kalmış evlerdir. Şüphesiz ki bilen bir toplum için elbette bir ibret vardır. –Hal bu ki, iman eden ve muttaki olanları kurtardık.

İzahı

45-53. Bu ayetlerde de Semud kavmine gönderilen Salih (a.s.) ile onun kavminden bahsedilmektedir ki, Araf sûresinde, Hud sûresinde ve bundan önceki Şuara sûresinde de bahsedilmişti. Burada tekrar temas edilerek Peygamber (a.s.) teselli edilmektedir. Salih (a.s.) kavmini Allah'ın birliğine inanmaya, yalnızca O' na kulluk etmeye davet ediyor. Bu çağrı üzerine onlarsa iki guruba ayrılıp birbirleriyle çekişiyorlar. Yani bir kısmı iman ederken, diğerleri inkâr ederek onlarla çekişmeye başlıyorlar. Salih (a.s.) onlara iyilik güzellik varken siz neden kötü olanlara talip lup, onların neticesinde azabı acele istiyorsunuz? Gelin yaptıklarınıza tövbe istiğfar edin, böyle yaparsanız Allah, sizi rahmetine kavuşturur, sizi esirger, diye onlara öğüt ve nasihatte bulunuyor. Fakat onlar Salih (a.s.)'ı uğursuzlukla suçluyorlar. Senin yüzünde başımıza bazı musibetler geliyor diyerek ona tuzak kuruyorlar. O şehirde yani Hicir denilen yerde bozgunncu dokuz kişi Hazreti Salih'i öldürmek için bir plan kuruyorlar. Akıllarınca onu öldürecekler, sonrada gidip velisine haber verecekler ve kendilerinin bundan haberleri olmadığını, kimin öldürdüğünü bilmediklerini söyleyeceklerdi. Fakat Allah, onların bu hile ve tuzaklarını boşa çıkarıverdi. Onlar bu planları düşünürken hiç ummadıkları bir anda Allah (c.c.) onların evlerini başlarına yıkıverdi. Bir ibret olarak uçup harap olmuş bir vaziyete soktu. İşte Cenab-ı Hak bu kıssayı tekrar Peygamber (a.s.)'a hatırlatarak onu teselli etmektedir ki, senin peşinde olup da sana hile ve tuzak kurmak isteyenleri de hiç ummadıkları bir anda yakalayacağız, sen sabret. Nitekim ona Mekke de tuzaklar kurup, onu evinin etrafında dışarı çıkmasını bekleyip öldürmek isteyen, sonra da kim vurduya gitti diyerek eğer Peygamberimizin kabilesi Haşim oğulları onun kan bedelini isterse, onu vererek işi halledeceklerini hesap ederken onların umduğu gibi olmadı. Allah, onların bu hile ve tuzaklarını boşa çıkardı. Peygamber (a.s.) onların gözü önünde evinden çıkıp Medine'ye hicret etti. Sonra da ona bu tuzağı kuranların cezalarını Bedir

savaşında verdi. Allah'ın tuzağı başkalarının tuzağına benzemez, kim Allah'a ve Peygamberine karşı savaş açarsa böyle sonu hüsranla biter.

وَلُوطاً إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ {٥٤} أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ النِّسَاء بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ {٥٥} فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا أَخْرِجُوا آلَ لُوطٍ مِّن قَرْيَتِكُمْ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ {٥٦} فَأَنجَيْنَاهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ قَدَّرْنَاهَا مِنَ الْغَابِرِينَ {٥٧} وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَراً فَسَاء مَطَرُ الْمُنذَرِينَ {٥٨}

Meali

54. Lutu da (Kavmine gönderdik.) O da kavmine şöyle demişti: "Siz göz göregöre o fuhşu yapacak mısınız?"

55-"Siz kadınlardan başka erkeklere mi şehvetle yaklaşacaksınız, siz gerçekten cahil bir toplumsunuz."

56. Kavminin cevabı ise ancak: "Lut-ailesini yurdunuzdan çıkarın. Çünkü onlar temiz kalmak isteyen insanlardır," sözünden başka bir şey olmamıştır.

57. Biz onu ve ailesini kurtardık, ancak karısı hariç ki, biz onu da geri kalanlardan kıldık.

58. Ve onların üzerlerine (pişmiş taş) yağdırdık, uyarılmış olanların yağmuru ne fenadır.

İzahı

54-58. Evet, bu ayetlerde de yine birçok sûrede geçtiği gibi Lut (a.s.)'ın kavminin yaptığı fuhşa, livata pisliğine işaret edilmiştir. Bu konuyu en geniş şekilde Hud sûresinin 77. ayetinden 84. ayetine kadar olan ve yine Hicir sûresinin 58. ayetinden 79. ayetine kadar olan bu ayetlerde açıklanmıştır. Lütfen o ayetlerin tefsirlerine bakınız.

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى آللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ {٥٩} أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ مَاء فَأَنبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَن تُنبِتُوا شَجَرَهَا أَإِلَهٌ مَّعَ اللهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ {٦٠} أَمَّن جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَاراً وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَاراً وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزاً أَإِلَهٌ مَّعَ اللهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ {٦١} أَمَّن يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاء الْأَرْضِ أَإِلَهٌ مَّعَ اللهِ قَلِيلاً مَّا تَذَكَّرُونَ {٦٢} أَمَّن يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَن يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْراً بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ أَإِلَهٌ مَّعَ اللهِ تَعَالَى اللهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ {٦٣} أَمَّن يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَمَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَإِلَهٌ مَّعَ اللهِ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٦٤} قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ {٦٥} بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْآخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِّنْهَا بَلْ هُم مِّنْهَا عَمِونَ {٦٦}

Meali

59. (Ey Muhammed!) de ki. “Allah’a hamdolsun, seçkin kıldığı kullarına selam olsun. Allah mı daha hayırlı, yoksa O’na ortak koştukları şeyler mi?”

60. Yahut gökleri ve yeri yaratan ve gökten sizin için su indiren kimdir? O su ile sizin bir tek ağacını dahi bitiremeyeceğiniz gönül alan bahçeler bitirdi. (peki, şimdi) Allah'la beraber başka bir ilah mı var? Belki onlar (Allah'a başkalarını) denk tutan bir toplumdurlar.

61. Yahut yeri bir karargâh kılan ve aralarında ırmaklar akıtan, yer üzerinde sabit dağlar yaratan ve iki deniz arasına bir perde koyan kimdir? Yoksa Allah'la beraber bir Tanrı mı var? Hayır, onların çoğu bilmezler.

62. Yahut kendisine dua ettiği zaman sıkıntı içinde olana cevap veren ve sizi yeryüzünde hâkim kılan kimdir? Yoksa (o ortak koştuklarınız m?) Ne kadar da dar düşünüyorsunuz.

63. Yahut karanın ve denizin karanlıkları içinde sizi doğru yola sevk eden, rahmetin (yağmurun önünden) rüzgârları müjdeci olarak gönderen kimdir? Yoksa Allah'la beraber başka tanrılar mı var? Hâşâ, Allah onların ortak koştukları şeylerden beridir.

64. Yahut ilk yaratan, sonra onu iade eden (öldükten sonra dirilten) ve sizi gökten ve yerden rızıklandıran kimdir? Yoksa Allah'la beraber başka bir Tanrı mı vardır? Deki, eğer doğru iseniz delilinizi getirin.

65. ki: "Göklerde ve yerde Allah'tan başka gaybi kimse bilemez, ne zaman dirileceklerini de bilemezler."

66. Hayır, ahiret hakkındaki bilgileri kendilerine erişmiştir. Belki, bu hususta şüphe içindedirler. Hayır, bundan da öteye o ahiret hakkında kördürler.

İzahı

59-60. Ey Peygamber! (De ki Allah'a hamdolsun, seçkin kıldığı kullarına selam olsun.) Peki, şimdi: (Allah mı hayırlı, yoksa ortak koştukları şeyler mi? –Yahut gökleri ve yeri yaratan ve gökten sizin için su indiren mi hayırlıdır? Oysa Rabbiniz o yağmurla sizin bir tek ağacı dahi bitiremediğiniz bahçeler bitirmiştir.) Yoksa buna rağmen böyle bir kudret ve kuvvete sahip olan (Allah'la beraber başka bir Tanrı mı vardır? Hayır, belki onlar putları Allah'a denk tutan bir kavimdirler.) Onlar öylesine, ahmak ve cahil olan kimselerdir ki, böyle hiçbir yararı ve zararı olmayan, donuk heykellere, taş parçalarına, beton parçalarına tapıp bunları hâşâ, Allah'a denk tutmaktadırlar.

61. (Yahut yeryüzünü bir karargâh kılan,) yaşamaya elverişli bir halde yaratan (ve aralarından ırmaklar akıtan ve yer üzerinde sabit dağlar oturttturan ve iki deniz arasında bir perde kılan kimdir? Yoksa Allah ile beraber başka bir Tanrı mı vardır? Onların çoğu bu gerçekleri bilemezler.) Allah'ın yüce kudretini görüp O'nun büyüklüğünü takdir edemezler de böyle basit şeyleri O'na denk ve eş tutarlar.

İki denizin arasına bir perde, engel koyulması ile ilgili daha önce Furkan sûresinin 53. ayetinin tefsirinde açıklamıştık. Bunların biri tatlı ve biri tuzlu olmasına rağmen, aralarında görünürde bir engel olmamasına rağmen sadece görünmeyen bir engelle ikisi birbirine karışmamaktadır. Daha geniş bilgi için o ayetin tefsirine bakınız.

62-64. (Yahut kendisinde sıkıntı olan bir kimse dua ettiği zaman kendisine cevap verip sıkıntısını kaldıran ve sizi yeryüzünde hâkim kılan kimdir? Yoksa o tapındığınız putlar mı? Ne kadar dar düşünüyorsunuz?) Sizde hiç mi akıl, izan ve idrak yok ki, ellerinizle yapıp diktiğiniz taş, ağaç, beton parçalarını, ya da her hangi canlı ve ya cansız yaratıkları Allah'a denk tutuyorsunuz.? –(Yahut kara ve denizin karanlıkları içinde size yol gösteren) yani gece karanlığında yolculuk yaparken birtakım yıldızlar vasıtasıyla size yol gösteren, yolunuza devam etme imkânı veren: (Rahmetinden önce "yağmurdan önce" rüzgârı müjdeci olarak gönderen kimdir? Yoksa Allah'la beraber başka bir Tanrı mı vardır? Hâşâ Allah, onların ortak koştukları şeylerden beridir, yücedir. –Yahut mahlûkatı ilk yaratan sonra onu iade eden) yani öldükten sonra tekrar dirilten: (Ve sizi gökten ve yerden rızıklandıran kimdir? Yoksa Allah'la beraber başka bir Tanrı mı vardır?) Yani sizi ilk yaratan, sonra öldürüp tekrar kıyamet günü dirilten, gökten yağmuru indirip yerden bitkileri bitirerek size rızık veren Allah mı daha kudretli, kuvvetli ve yücedir? Yoksa O'ndan başka Tanrılarınız mı var da onlar böyle güç ve kuvvete sahiptirler ki, onları Allah'a ortak koşuyor ve onlara tapınıp duruyorsunuz? Ey Muhammed: (De ki, doğru iseniz haydi delilinizi getirin.) Bu sorulara cevap verin. Fakat bütün bu sorulara verecekleri başka cevapları yoktur, elbette Allah diyeceklerdir. Allah'tan başka gerçek Tanrı olduğuna hiçbir delil getirmeleri mümkün değildir. O halde neden hâlâ inatla inkâr edip Allah'a eş koşuyorsunuz?

65-66. Ey Muhammed! İnkâr ederek kıyamet ne zaman kopacak diye alay edip soranlara: (De ki, göklerde ve yerde Allah'tan başka gaybi kimse bilemez Ne zaman dirileceklerini de bilemezler.) Bu ayette kıyametin ne zaman kopacağını kimsenin bilemeyeceğine ve gaybi de kimsenin bilemeyeceğine son nokta koyulmaktadır. –(Hayır; ahiret hakkındaki bilgileri kendilerine erişti. Fakat onlar onda şüphe içindedirler. Hayır, ondan ötürü kördürler.) Yani kıyametin kopacağı, öldükten sonra dirilecekleri, kıyamet günü mahşerde nasıl toplanacakları, nasıl hesap verecekleri ve kıyametle ilgili bütün bu bilgiler kendilerine haber verilmesine rağmen, bu bilgilere erişmelerine rağmen şüphe içindedirler. Hatta bunları görme bakımından bile kördürler. Bunu idrak edecek olan kalp gözleri körelmiştir. Niçin dünyaya geldiklerini, ne yapmaları gerektiğini, önlerinde nelerin kendilerini beklemekte olduğunu görme bakımından, idrak etme bakımından kalp gözleri körelmiştir.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَئِذَا كُنَّا تُرَاباً وَآبَاؤُنَا أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ {٦٧} لَقَدْ وُعِدْنَا هَذَا نَحْنُ وَآبَاؤُنَا مِن قَبْلُ إِنْ هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ {٦٨} قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ {٦٩} وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُن فِي ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ {٧٠} وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٧١} قُلْ عَسَى أَن يَكُونَ رَدِفَ لَكُم بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ {٧٢} وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ {٧٣} وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ {٧٤} وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ {٧٥} إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ

فِيهِ يَخْتَلِفُونَ {٧٦} وَإِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ {٧٧} إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُم بِحُكْمِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ {٧٨} فَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ {٧٩} إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاء إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ {٨٠} وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ {٨١} وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ {٨٢}

Meali

67. Kâfirler dediler ki: "Biz de babalarımız da toprak olduktan sonra mı gerçekten kabirlerimizden çıkarılacağız?"

68-"Andolsun ki, bu tehdit bize de, daha önceki atalarımıza da yapılmıştır. Ve bu öncekilerin masallarından başka bir şey değildir."

69. De ki: "Yeryüzünde gezin de (bakın) ki, günahkârların sonu nasıl oldu?"

70. (Ey Peygamber!) Onlara karşı üzülme ve kurmakta oldukları tuzaklardan da sıkılma!

71. Birde derler ki: "Doğru söylüyorsanız hani o vadettiğiniz azap nerde?"

72. De ki: "Acele istediğiniz azabın bir kısmı belkide sizin ardınıza takılmış bulunmaktadır."

73-"Şüphesiz ki, Rabbin insanlara karşı lütuf sahibidir, fakat insanların çoğu şükretmezler."

74-"Ve şüphesiz ki Rabbin onların göğüslerinde gizlediklerini de, açığa vurduklarını da elbette bilir."

75. Gökte ve yerde (insanlardan) gaip hiçbir şey yoktur ki, apaçık kitapta (Levhi'l-Mahfuzda) olmasın.

76. Şüphesiz ki, bu Kur'an İsrail oğullarının aralarında ihtilaf ettikleri birçok şeyi kendilerine açıklamaktadır.

77. O (Kur'an) müminlere yol gösterici ve bir rahmettir.

78. Şüphesiz Rabbin onların (İsrail oğullarının) arasında adaletiyle hükmedecektir. O, her şeye galip, her şeyi bilendir.

79. O halde sen Allah'a güven, kuşkusuz sen apaçık hak üzere bulunmaktasın.

80. Şüphesiz ki, sen ölüleri işittiremezsin ve arkalarına dönüp kaçan sağırlara da çağrını duyuramazsın.

81. Sen körleri de (düştükleri) sapıklıktan çevirip doğruya erdirecek değilsin. Sen ancak ayetlerimizi inananlara duyurabilirsin ve onlar da derhal Müslüman olurlar.

82. Söylenen söz başlarına geldiği zaman, onlar için yerden bir dabbe çıkarırız da insanların kesinlikle bizim ayetlerimize inanmadıklarını onlara söyler.

İzahı

67-68. Bu ayetlerde daha önceki ayetlerde de geçtiği gibi müşrikler kendilerinin de babalarının da öldükten sonra çürüyüp de tekrar dirilmeyeceklerini, bunların öncekilerin masalları olduğunu alay ederek inkâr ettikleri haber verilmektedir.

69-71. Ey Muhammed! O müşriklere: (De ki, yeryüzünde gezip dolaşın da bir bakın ki, günahkârların sonu nasıl oldu?) Herhalde o azgınların nasıl helâk olduklarının izleri, harabeleri vardır, gezip dolaşın onların kalıntılarına bakın da ibret alın, onlar da sizin gibi söylüyorlardı. –Ey Muhammed! (Sen onların bu alaylı sözlerine üzülme ve kurdukları tuzaklara da sıkılma.) Zamanı gelince biz onlara gereken dersi vereceğiz. –(Bir de derler ki doğru söylüyorsanız, hani vadettiğiniz azap nerede?) O kâfirler azabın geleceğine inanmadıkları gibi bir de alayla tehdit ediyorlar, başlarına gelecek azabı acele ediyorlar.

72-74. Ey Resulüm! O azabı acele isteyenlere: (De ki, acele istediğiniz azabın bir kısmı ardınıza takılmış bulunmaktadır.) O acele ettiğiniz azap ensenizdedir, ama haberiniz yoktur. Bu ayette azabın bir kısmı ensenizdedir, ifadesi Bedir savaşında kılıçtan geçeceklerine işaret etmektedir. –(Şüphesiz Rabbin insanlara karşı lütuf sahibidir. Fakat insanların çoğu şükretmezler. –Şüphesiz ki Rabbin

onların göğüslerinde sakladıklarını da, açığa vurduklarını da bilir.) O, bütün olup bitenleri gözetlemekte ve bilmektedir, ona saklı kapalı hiçbir şey yoktur.

75-78. (Gökte ve yerde gaib hiçbir şey yok, ancak hepsi apaçık kitaptadır.) Yani insanların görmediği ve bilmediği ne varsa hepsi Levhi'l-Mahfuzda yazılıdır. –(Şüphesiz ki, bu Kur'an İsrail oğullarının aralarında ihtilaf ettikleri şeylerin çoğunu onlara anlatır.) Yani İsrail oğullarının ihtilaf edip saptıkları birçok meseleleri anlatmaktadır. –(Ve o Kur'an müminlere yol gösterici ve bir rahmettir.) İman edenlere hem doğru yolu gösterir, hem de onları sapıklıklardan, yanlışlardan, günahlardan ve haramlardan koruyup esirgeyen bir kitaptır. –(Şüphesiz ki, Rabbin onların) İsrail oğullarının aralarına ihtilaf ettikleri şeyler hakkında: (Adaletle hükmünü verecektir. O, her şeye galip ve her şeyi bilendir.) Öyle ise ey Muhammed! Sen ne müşriklerin ve ne de İsrail oğullarının dediklerine aldırma, zamanı gelince Rabbin hepsinin hesabını görecektir.

79-81. (O halde sen Allah'a güven, şüphesiz ki, sen apaçık hak üzere bulunmaktasın.) Senin yolun hak yoldur, senin getirdiğin hak kitaptır, sen onların sözlerine aldırma yoluna devam et. –(Şüphesiz ki, sen ölülere işittiremezsin ve arkalarına dönüp kaçan sağırlara da çağrını duyuramazsın.) Yani kalpleri ölmüş, kulakları sağırlaşmış, hakka karşı alerjisi olup ona arkasını dönüp kaçanlara hakkı işittiremezsin. –(Sen körleri de düştükleri sapıklıklardan çevirip doğruya erdirecek değilsin, sen ancak ayetlerimizi inananlara duyurabilirsin ve onlar da derhal Müslüman olurlar.) Kalpleri körelmiş olanları, hakkı göremeyenleri düştükleri sapıklık karanlıklarından çıkarmaya gücün yetmez, sen ancak vicdanları körelmemiş, kalpleri mühürlenmemiş olanlara hakkı ulaştırır, onlara tebliğ edersin, onlar kabul eder ve derhal Müslüman olurlar.

82. Bu kalpleri körelmiş, vicdanları kararmış, kulakları sağırlaşmış inatçı kâfirlere gelince: (Söylenen söz başlarına geldiği zaman onlar için bir dâbbe çıkarırız da insanların kesinlikle bizim ayetlerimize inanmadıklarını kendilerine söyler.)

Bu Dâbbetü'l-Erd hakkında Kehf suresinin 94. ayetinde Yecüç-Mecüçle ilgili ayetin açıklamasında ve kıyametin büyük alametleri bahsinde geniş bir şekilde açıkladık, lütfen oraya bakınız. Ancak burada yine de kısa bir açıklamada bulunmak istiyorum. Dâbbe, her ne kadar Arap dilinde dört ayaklı hayvana dense de genel manada yerde debelenen, yürüyen, hareket eden demektir. Kehf sûresinde

de açıkladığımız gibi bu ayette Dâbbetü'l-Erd'in konuşması temsilidir, bir ibret anlamdadır. Çünkü bu ayetten önceki ayetler de peygamberimizin zamanında ki müşriklerin kıyameti, o günkü azabı inkâr ettikleri ve peygamberi yalancılıkla suçlayarak onu incittikleri, hatta onu alaya alarak böyle bir azap varsa getirsene diyerek azabı acele istedikleri ifade edildikten sonra, sanki işte bu ayette onlara şöyle bir cevap veriliyor. (Söylenen söz başlarına geldiği zaman) yani inkâr ettikleri kıyamet yaklaşıp başlarına geldiği zaman, (yerden onlar için bir dabbe çıkarırız da insanların kesin olarak bizim ayetlerimize inanmadıklarını kendilerine söyler.) Yani şimdiye kadar bizim mucizelerimize inanmayanlara sanki bu Dâbbetü'l-Erd temsili olarak konuşur. Ve der ki, bakın işte size inanmadığınız kıyametin işaret ve alâmeti. Yani temsili olarak san ki böyle dercesine onlara kıyametin kopacağı haberini verir demektir. Çünkü siz ayetlere mucizelere inanmıyordunuz, işte size mucizeyi takviye eden bir harika. Yani insanların icad ettiği arabalar, otomobiller, uçaklar, debeleyen, yürüyen, konuşan aletler vesaire teknolojilerin birer harika oldukları ve bu harikalar da sanki insana işte sana inanmadığın ayet ve mucizelerin birer delili dercesine konuşmaktadır. İşte Dâbbetü'l-Erd bu yeryüzünde debelenen, yürüyen hareket eden ve hatta konuşan bu günkü teknolojinin ürünleri olan otomobiller, arabalar, uçaklar, trenler, konuşan teyipler, televizyonlar, internetler, bilgisayarlar, vesairelerdir. O halde dâbbe sadece dört ayaklı hayvanlar için verilmiş bir isim değildir. Nitekim Enfal sûresinin 22. ayetinde kâfir olan insanlar kasdedilerek şöyle buyrulmaktadır: (Allah katında debelenenlerin "canlıların" en şer olanı düşünmeyen sağır ve dilsizlerdir.) Yani gerçekleri, göremeyen, konuşamayan ve işitemeyen kafirlerdir. İşte yukarda geçen ayette de dâbbe'nin çoğulu olarak, devâbb diye hayvanlar, canlılar, debelenen, yürüyen, hareket eden demektir. Demek ki ayni kökden gelen bu kelime dört ayaklı ve iki ayaklı, hayvanlara, insanlara kullanıldığı gibi hareket eden her şeye kullanılabilir. Dediğim gibi bununla ilgili daha geniş bilgi edinmek için Kehf sûresinin 94. ayetinin tefsirine bakınız.

Sonuç olarak şunu demek isriyorum. Aslında bu ayetle, yukarda geçen 67 numaralı ayette kafirlerin öldükten sonra dirileceklerini inkar etmeleri ile ilgili şu sözlerine bir atıfta bulunulmakta, örnek ve cevap verilmek istenmektedir. (Biz ve bizim babalarımız toprak olduktan sonra mı kabirlerimizden diri olarak çıkarılacağız?) dediler. Yani ey kafirler! Siz Allah'ın kudretini inkar ediyorsunuz

ama, kıyamet yaklaştığı zaman insanlardan harikulade şeyler meydana gelecektir. Öyle ki, böyle inkarcı kimselerin: (Üzerine azap sözü yerine geldiği zaman yerden bir dabbe çıkarırız da insanlara gerçekten ayetlerimize inanmadıklarını söyler.) Yani temsili olarak sanki insanların harika olarak icad ettikleri debeleyen, yürüyen ve konuşan bu makine ve aletler Allah'ın mucizelerini ve onun kudretini inkar edenlere karşı konuşur. Siz Allah'ın mucizelerini inkar ediyorsunuz ama, sizin kudretiniz, sizin icatlarınız ve aletleriniz yürüyebiliyor, konuşabiliyor da Allah Teâla'nın yarattığı kullarını öldürdükten sonra diriltmeye kadir değil midir? İşte buna vurgu yapılmakta, bana göre buna işaret edilmektedir.

وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجاً مِّمَّن يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ {٨٣} حَتَّى إِذَا جَاؤُوا قَالَ أَكَذَّبْتُم بِآيَاتِي وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْماً أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٨٤} وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِم بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ {٨٥} أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِراً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {٨٦}

Meali

83. Ve her ümmetten ayetlerimizi yalanlayanları bir cemaat olarak toplayacağımız gün, onlar hep bir arada (Allah'ın divanına) sevk edilirler.

84. Nihayet divana geldiklerinde Allah buyurur ki: "Siz benim ayetlerimi kavrayamadığınız halde yalanladınız öyle mi? Yoksa başka ne olacak?

85. Yaptıkları zulümden dolayı o söz (azap) başlarına gelmiştir; artık onlar konuşamazlar.

86. Görmediler mi? Biz geceyi içinde istirahat etmeleri için yarattık, gündüzü ışık olarak yarattık. Şüphesiz ki, bunda inanan bir toplum için ibret vardır.

İzahı

83. Evet, bu ayetlerde de bundan önceki ayetlerle irtibatlı olarak buyruluyor ki: (O gün her ümmetten ayetlerimizi yalanlayanları bir toplum olarak huzurumuzda toplayacağız. Onlar yüce divana toplu olarak sevk edilirler.) Yani o inkâr

ettikleri, alay ederek acele istedikleri o kıyamet gününün azabı gelip çattığında, her ümmet bir toplum olarak Allah'ın yüce divanına hesap vermek üzere sevk edileceklerdir. –(Nihayet o yüce divana vardıklarında) Allah (c.c.) onlara soracaktır: (Siz herhalde benim ayetlerimi kavrayamadınız da yalanladınız, yoksa yaptığınız başka ne olabilir?) Benim varlığımın, birliğimin ayetleri, delilleri apaçık iken, siz bu ayetleri kavrayamadınız ki, inkâr ettiniz. Yoksa inkârınızın başka ne sebebi olabilir? –Artık: (Yaptıkları haksızlık dolayısıyla,) inkâr edip Allah'ın ayetlerini alay ederek yalanlamaları, O'na ortak koşmaları sebebiyle kendilerine vadedilen: (O azap sözü başlarına gelmiştir, artık onlar konuşamazlar.) Yüce divanda kendilerini savunacak bir delil ve söyleyecek bir söz bulamazlar.

86. Peki, bu körü-körüne inkâr edenler: (Görmediler mi, biz geceyi içinde istirahat etmeleri için yarattık, gündüzü de maişetlerini temin için ışık kılmadık mı?) Hiç mi bunları düşünmüyorsunuz? Size düşünüp bunları kavrayacak bir kabiliyet vermedik mi? Siz hep kafanızı diktiniz, başınızı eğip de bunlara bakıp bir düşünme zahmetine katlanmadınız. Bunların her biri bizim varlığımızın, birliğimiz, kudret ve kuvvetimizin birer delili değil miydi? (Şüphesiz bunlarda inanan bir toplum için ibret vardır.) İnananlar, doğruyu bulmak isteyenler kafalarını yukarı dikip, kibirlenmezler, onlar daima başlarını eğer, kâinata bakarak düşünür ibret alırlar, her şeyde Allah'ın kudret ve eserini görürler.

وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاء اللهُ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَاخِرِينَ {٨٧} وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِيَ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ صُنْعَ اللهِ الَّذِي أَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ إِنَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَفْعَلُونَ {٨٨} مَن جَاء بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا وَهُم مِّن فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ آمِنُونَ {٨٩} وَمَن جَاء بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٩٠}

Meali

87. Sûre üfürüldüğü gün, Allah'ın diledikleri müstesna, göklerde ve yerde bulunanlar hepsi dehşete kapılırlar ve hepsi boyun bükerek O'na gelirler.

88. Sen dağları görür donuk sanırsın, oysa onlar bulut'un yürümesi gibi yürümektedirler. Bu her şeyi sapa-sağlam kılmış olan Allah'ın sanatıdır. Şüphesiz ki O, yaptıklarınızdan haberdardır.

89. Kim bir iyilikle gelirse, ona daha hayırlısı vardır ve onlar o günün dehşetinden de emindirler.

90. Ve her kim de kötülükle gelirse, onların da yüzleri ateşte sürtülür. Siz ancak başka değil, yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız.

İzahı

87. (Sûre üfürüldüğü gün Allah'ın diledikleri müstesna göklerde ve yerde bulunanlar hepsi dehşete kapılır ve hepsi boyun bükerek O'na gelirler.) Bu ayette istisna edilenlerin kimler olduğunu Âli-İmran sûresinin 185. ayetinde daha geniş bir şekilde açıkladık, oraya lütfen bakınız. Kıyametle ilgili üç nefha olduğu zikredilmektedir ki, ayetlerde de buna işaret edilmektedir. Birinci nefhada Allah'ın diledikleri hariç, göklerde ve yerde olan herkes müthiş bir sarsıntı ile dehşete kapılacak. İkinci nefhade (üflemede) kıyamet kopacak, hiçbir canlı kalmayacak ve üçüncü nefhade de ölmüş olan bütün mahlûkat tekrar dirilecektir. İşte bu ayette de birinci nefhade Allah'ın diledikleri hariç göklerde ve yerde olanların hepsinin dehşete kapılacakları bildirilmektedir. İkinci ve üçüncü nefha ise Zümer sûresinin 68. ayetinde açıklanacaktır. Ama dediğim gibi bu konu ile ilgili Âli-İmran sûresinin 185. ayetlerinin tefsirine bakınız.

88. Evet, birinci nefhanin ardından ikinci nefhade kıyamet koparken: (Sen dağları donuk olarak görür yerinde sanırsın, hal bu ki onlar bulutların yürütülmesi gibi yürütülmektedirler.) Yani o güne yetişen herhangi bir insan o anı görecek olsa, İsrafil (a.s.) Sûre üflediği zaman dağlar, bulutların yürütüldüğü gibi yürütülür, ama bakan biri onları yerlerinde sabit olarak sanır: (İşte bu her şeyi sapasağlam kılmış olan Allah'ın sanatıdır. Şüphe yok ki, O, yaptıklarınızdan haberdardır.)

Bu ayetteki muhatap zamirinin tekil olması, yani bir şahsa hitap edilmesinden bazı tefsirciler dağların bulutlar gibi yürütüldüğü ifadesinden, kıyametin kopuşu değil, bu gün dünyanın dönüşü ile dağların da dönüşü anlamını çıkararak yorumlamışlardır. Oysa bana göre bunun dünyanın dönüşü ile bir alakası

yoktur, bu ayet kıyametin kopuşunu anlatmaktadır. Çünkü bir önceki ayette: (Sûre üfürüldüğü gün) ifadesi kıyametin kopuşunu göstermektedir. Ve buradaki tekil muhatap zamiri ise, yukarda zikrettiğimiz gibi, yani herhangi bir kişiye hitaben şayet sen o güne yetişmiş olup kıyamet koparken dağlara bakacak olsan onları yerlerinde donuk gibi görürsün, oysa onlar bulutların yürümesi gibi yürütülmektedirler, denmektir.

89. İşte o kıyamet günü: (Kim bir iyilikle gelirse, ona daha hayırlısı vardır ve onlar o günün dehşetinden de emindirler.) Yani her kim iman etmiş olduğu halde iyilik yapmış ve onun sevabını korumuş olarak mahşere gelirse, ona yaptığı iyilikten daha fazla karşılık vardır ve hem de o günün dehşetinden emindir. Allah Teâlâ Bakara sûresinin 160. ayetinde Allah yolunda mallarını harcayanlara bire yedi yüz ve daha fazla sevap vereceğini vadetmektedir ki, işte yapılan iyiliği koruyarak sevabını iptal edici davranışlardan kaçınarak Allah'ın huzuruna varan kimselere daha hayırlısı, daha fazlası vardır. Dikkat edilirse iyilik yapana denmiyor, iyilikle gelene deniyor ki, bu onun yaptığı iyiliğin sevabını iptal edecek davranışlardan kaçınarak koruyarak, o sevapla Allah'ın huzuruna varması demektir.

90. (Ve her kim de bir kötülükle gelirse, onların da yüzleri ateşe sürtülür. Siz başka değil ancak yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız.)

Buradaki kötülükten maksat şirktir, küfürdür. Eğer şirkten ve küfürden tövbe edip iman etmeden bu kötülükleriyle gelirlerse onların yüzleri de ateşe sürtülecektir. Allah, kimsenin yapmadığı bir şeyle ne mükâfat verir ve ne de ceza verir. Herkes ne yapmış ise onunla karşılaşır.

إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَذِهِ الْبَلْدَةِ الَّذِي حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَيْءٍ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ {٩١} وَأَنْ أَتْلُوَ الْقُرْآنَ فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَا أَنَا مِنَ الْمُنذِرِينَ {٩٢} وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ {٩٣}

Meali

91. (Ey Muhammed! De k): "Ben bu beldenin Rabbine kulluk etmek için emrolundum. O (beldeyi) hürmetli kıldı ve her şey O'nundur ve yine ben Müslümanlardan olayım diye emrolundum."

92. Ve yine Kur'an okumakla emrolundum. Şimdi her kim doğruya ererse, o kendisi için ermiş olur ve her kimde saparsa, ben ancak bir uyarıcıyım.

93. Ve Allah'a hamdolsun de. O, size yakında ayetlerini gösterecek ki, onu tanıyacaksınız. Rabbin yaptıklarınızdan gafil değildir.

İzahı

91. Bu ayette Kâbe'nin saygıdeğer olduğuna işaret edilerek Peygamberimize şöyle emredilmektedir: (De ki, ben bu beldenin Rabbine kulluk etmek için emrolundum ki,) Rabbim o beldeyi; (saygıdeğer kıldı, o beldenin Rabbi ki, her şey O'nun dur ve işte ben O'na teslim olmakla emrolundum.)

Aslında müşrikler de bu Mekke şehrini ve civarını saygı değer olarak kabul ettikleri için bu ayetle onlara bir ikazda bulunulmaktadır. Bakınız sizin de saygıdeğer olarak kabul ettiğiniz işte bu beldenin sahibi olan ve her şeyi veren Rabbim bana ancak kendisine kulluk etmemi emretmekte ve kendisine teslim olmamı istemektedir, siz de ona kulluk edin ve ona teslim olun, demektir.

92. Ey Peygamber! De ki, ben o saygıdeğer olan beldenin, benim, sizin ve bütün insanların Rabbi tarafından görevlendirildim ve size: (Kur'an okumakla emrolundum, her kim,) bu okuduğum Kur'anla, (hidayete ererse, o kendi nefsi için hidayete ermiş olur. Ve her kim de saparsa,) Kur'an'ın çağırdığı ve gösterdiği yoldan saparsa, o zaman da onlara: (De ki, ben bir uyarıcıyım.) Sizi Allah'ın azabıyla, başınıza gelecek olan tehlikelerle uyarıyorum, benim görevim budur.

93. Ey Peygamber! Sen vazifeni yap Kur'an okumaya, onları uyarmaya devam et: (Ve Allah'a hamdolsun de. O, yakında ayetlerini size gösterecek.) Yani senin hak Peygamber olduğunu, Kur'an'ın da hak olduğunun alâmetlerini ve bu hakikatleri onlara Bedirde, Hendekte, Mekke'nin fethinde ve diğer zaferler de onlara göstereceğiz. İşte o zaman İslamın, Kur'an'ın ve senin hak Peygamber olduğunu görüp: (Tanıyacaklardır ve Senin Rabbin yaptıklarınızdan gafil değildir,) onlara böyle söyle.

Evet, bu ayet bir mucize olarak, İslama karşı çıkan, onu yok etmeye uğraşanların, Peygambere ve Müslümanlara düşman kesilip gerçekleri anlayıp kavrayamayanların yakında nasıl anlayıp kavrayacaklarını haber vermiş ve öyle de olmuştur. Nitekim Mekke'nin fethinden sonra kendiliklerinden cemaat-cemaat gelip Müslüman olmuş, hakka teslim olmuşlardır.

KASAS SÛRESİ

Kasas sûresi Mekke döneminde inmiştir, ancak 52den 55. ayete kadar olan ayetler Mekke ile Medine arasında hicret esnasında inmiştir. İbni Abbas ve Cabirden rivayet edildiğine göre Şura, Neml ve Kasas sûresi arka-arkaya inmiştir. Bu sûreye Kasas sûresi denmesinin sebebi Hazreti Musa ile Firavun'un kıssasından bahsettiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Seksen sekiz

Kelime Sayısı: Dört yüz kırk bir

Harf Sayısı: Beş bin sekiz yüz dür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

طسم {١} تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ {٢} نَتْلُوا عَلَيْكَ مِن نَّبَإِ مُوسَى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {٣} إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعاً يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِّنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءهُمْ وَيَسْتَحْيِي نِسَاءهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ {٤} وَنُرِيدُ أَن نَّمُنَّ عَلَى الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْأَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ أَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ {٥} وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِي فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُم مَّا كَانُوا يَحْذَرُونَ {٦} وَأَوْحَيْنَا إِلَى أُمِّ مُوسَى أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ

مِنَ الْمُرْسَلِينَ {٧} آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوّاً وَحَزَناً إِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ {٨} وَقَالَتِ امْرَأَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ لِّي وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ عَسَى أَن يَنفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَداً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ {٩} وَأَصْبَحَ فُؤَادُ أُمِّ مُوسَى فَارِغاً إِن كَادَتْ لَتُبْدِي بِهِ لَوْلَا أَن رَّبَطْنَا عَلَى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ {١٠} وَقَالَتْ لِأُخْتِهِ قُصِّيهِ فَبَصُرَتْ بِهِ عَن جُنُبٍ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ {١١} وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِن قَبْلُ فَقَالَتْ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى أَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ {١٢} فَرَدَدْنَاهُ إِلَى أُمِّهِ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ أَنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ {١٣}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-3. Tâ, Sîn, Mîm. –Bunlar apaçık bir kitabın ayetleridir. –İnanan bir kavim için Musa ile Firavun'un haberinden bir kısmını sana okuyacağız.

4. Firavun o yerde (Mısır da) gerçekten ululandı (zorbalığa kalkıştı), oranın halkını parçalara ayırdı. Onlardan bir kısmını zayıf düşürüyor, erkek çocuklarını kesiyor, kızlarını ise sağ bırakıyordu. Çünkü o bozgunculardandı.

5. Biz ise istiyorduk ki, o yerde ezilenlere lütufta bulunalım, onları önderler kılalım, onları öbürlerinin yerine varis kılalım.

6. Ve onları o yerde iktidar edelim. Firavun ile Hâman'a ve onların ordularına onlardan (ezilenlerden) çekinenlerden oldukları şeyi gösterelim.

7. Musa'nın annesine vahyi ettik ki: "Onu (Musa yı) emzir, başına bir şey gelmesinden korkuyorsan (onu bir sandık içinde) denize bırakıver. Hiç korkup endişelenme, çünkü biz onu sana tekrar vereceğiz ve onu peygamberlerden biri yapacağız."

8. Nihayet onu (Musa'yı) Firavun'un ailesi aldı ki, kendilerine bir düşman ve başlarına bir hüzün olsun. Şüphesiz ki, Firavun ile Haman ve onların orduları hata eden kimseler olmuşlardır.

9. Firavun'un karısı (Musa'yı sandukanın içinde) bulunca Firavun'a: "İkimizin de gözü aydın! Onu öldürmeyin, belki bize faydası dokunur, ya da onu evlat ediniriz," dedi. Hal bu ki onlar (bu işin sonunu) kestiremiyorlardı.

10. Musa'nın annesinin yüreği bomboş (endişe ile) sabahladı. Eğer biz, inananlardan olması için kalbini pekiştirmiş olmasaydık nerde ise işi açığa vuracaktı.

11. Annesi Musa'nın kız kardeşine: "Onun izini takip et," dedi. O da onlar (Firavunlar) farkına varmadan uzaktan kardeşini izledi.

12. Biz ise (Musa'yı annesine iade etmeden) daha önce onun sütannelerinin sütünü kabulüne müsaade etmedik. Bunun üzerine kız kardeşi onlara: "Size onun bakımını üslenecek ve ona iyi davranacak bir aile göstereyim mi?" dedi.

13. Böylece biz onu annesine geri verdik ki, gözü aydın olsun, üzülmesin ve Allah'ın vadinin gerçek olduğunu bilsin, fakat çokları bilmezler.

İzahı

1. (Tâ, Sîn, Mîm): Bu ayet hurufu mukattaaden oluşmuş bir ayettir, müteşabihtir, bunda ki mana ve maksadı ancak Allah bilir.

2. İşte şu sure: (Apaçık bir kitabın ayetleridir.) Bu kitabın Kur'an olduğunu söyleyen tefsirciler de vardır, Levhi'l-Mahfuz olduğunu söyleyenler de vardır. Ama benim anlayış ve kanaatime göre de bu kitaptan maksat Kur'an'dır ve bu kasdedilmektedir.

3. İşte bu kitapta: (Musa ile firavun'un haberinden inanan bir kavim için bu kıssayı gerçek olarak sana okuyoruz.) İnananlar için bu kıssada çok büyük ibret vardır.

4. (Şüphesiz ki, Firavun o yerde "Mısırda" ululuk taslamaktadır,) zorbalık yapıp halka zulmediyor ve Mısır (halkını bölüp parçalıyor, onlardan bir kısmını

zayıf düşürüyor onların yani İsrail oğullarının oğlan çocuklarını kesiyor, kızlarını ise geriye bırakıyordu. Çünkü o bozgunculardandı.) O Firavun azgınların en azgını ve bozguncuların da en bozguncusu idi.

5-6. (Biz ise istiyorduk ki, o yerde,) Mısır ve çevresinde; (güçsüz düşürülenlere,) ezilip zulme uğrayan, hor ve hakir görülenlere (lütufta bulunalım, onları önderler kılalım ve onları öbürlerinin yerine varis kılalım.) Yani Firavun ve yandaşlarını helâk edip onların yerine zulme uğramış olan İsrail oğullarını onların arkasından mirasçı bırakmak istiyorduk. –(Ve onları o yerde iktidara getirelim, Firavun'a, Hâman'a ve bunların ordularına korkup çekindikleri şeyi gösterelim,) istedik. Yani Firavun ve yandaşlarının saltanatını yıkacak diye bütün doğan erkek çocukları kesip korktukları o çocuğu (Musa'yı) onların sarayında büyütüp onların karşısına çıkardık. Firavun ve yandaşlarını denizde boğarak, onların korktukları Musa ve ona inanan İsrail oğullarını onların yerine varis kılıp iktidara getirmek istedik.

7. (Ve Musa'nın annesine vahyettik ki, onu emzir. Eğer başına bir şey gelmesinden korkuyorsan) bir sanduka içine koyarak (denize atıver, korkma, üzülme. Çünkü biz onu sana tekrar iade edeceğiz ve onu peygamberlerden bir peygamber kılacağız.)

Rivayete göre bu kıssa şöyle başlamıştır. Bir Kâhin Firavun'a demiş ki, İsrail oğullarından bir çocuk dünyaya gelecek ve senin saltanatını alaşağı edecek. Diğer bir rivayete göre ise Firavun'un kendisi bir rüya görmüş ki, Mescidi-Aksa tarafından bir ateş gelip Kıptilerin evlerini barklarını yakmış, fakat İsrail oğullarının evlerini yakmamış. Üçüncü bir rivayete göre ise Hazreti Musa'dan önceki peygamberler, İsrail oğullarından bir peygamberin geleceğini ve Firavun'un kavmininse helâk olacağını haber vermişler. İşte Firavun bu haberi alınca bu korku ile İsrail oğullarının doğan erkek çocuklarını hemen kestirmeye başlamış ve yıllarca kestirmiş. Netice de onun korktuğu çocuk Hazreti Musa dünyaya gelmiş ve annesi onu altı ay kader gizlice büyütmüş fakat Firavun duyar keser diye korkuya ve endişeye kapılmış. İşte bunun üzerine Allah (c.c.) Hazreti Musa'nın annesine onu emzirmesini, Firavun'dan korktuğu takdirde de bir sandığın inçine koyup onu Nil nehrine atıvermesini, bundan dolayı korkmamasını ve üzülmemesin, onu bilahare yine kendine iade edeceğini bildirmiş. Musa'nın

annesi de Allah Teâla'nın kendisine bildirdiği gibi sandukanın içine koyup Nil nehrine atıvermiş.

8. Evet, işte: (Onu, Firavun'un-ailesi aldı, çünkü kendilerine ilerde bir düşman ve başlarına bir kaygı olsun.) Yani sanduka içinde olan Musa'yı Firavun'un karısı Asiye Nil nehrinin kanarında buldu ve onu saraya götürdü ki, bu ilerde onlara düşman olacağını, başlarını ağrıtacağını bilmiyorlardı. Böylece: (Firavun, Hâman ve onların yandaşları hata eden kimselerden olmuşlardı,) Musa'yı saraylarında büyütüp beslemeleri kendilerince bir hata idi.

9. Hazreti Musa'yı annesi sandığa koyup Nil nehrine atıp kendisini terk ettikten sonra Firavun'un hanımı Asiye Nil kenarında gezerken onu bir ağaca karşı verildiğini görüyor. Kıptı dilinde (mu) "su", (sâ) da "ağaç" anlamına geldiği ve ikisinin birleşimi ile Musa dendiği rivayet edilmektedir ki, böylece adı de Musa olmuş. İşte Musa'yı bulup saraya götüren: (Firavun'un karısı dedi ki, ikimizin de gözü aydın, bu çocuğu öldürmeyiniz, belki bize faydası dokunur, ya da onu evlat ediniriz, derken onlar işin farkında değildiler.) Yani Asiye, Firavun ve yandaşlarına bu çocuğa dokunmayın, ilerde bize faydası olur, ya da evlatlık ediniriz derken, Firavun ve yandaşlarının ilerde başlarına neler geleceğinden habersizdiler. Onların saltanatlarını yıkacak diye korkup öldürdükleri çocuk, oysa şimdi saraylarında Allah, onu kendi elleriyle büyütüp besletiyordu, bir gün onların karşısına peygamber olarak çıkacağından ve saltanatlarının yıkılacağından, başlarına gelecek olanlardan, denizde boğulacaklarından habersizdiler.

10. Evet: (Musa'nın annesinin yüreği bomboş olarak sabahladı, eğer bize inananlardan olması için kalbini pekiştirmeseydik, nerde ise işi açığa vuracaktı.) Yani Musa'nın annesi onu terk edip, sonra Firavun'un karısı bulup onu sarayına götürdüğünü haber alınca kalbi sanki uçmuş, korku ve endişe içerisinde sabahladı. Eğer Allah (c.c.) ona bir şey olmayacak diye vadedip annesinin kalbini bu inançla doldurmasaydı, nerde ise ana şefkatiyle işi açığa vurup bu benim çocuğumdur, diyecekti.

11.Ve Musa'nın: (Annesi kız kardeşine kendisini uzaktan takip etmesini söyledi, o da onlar farkına varmadan onu gözetledi.) Yani Musa'nın kız kardeşi annesinin emriyle Firavun ve yandaşlarına çaktırmadan Musa'yı uzaktan izlemeye başladı.

12. (Biz ise) Musa'yı annesine iade etmeden: (Önce ona sütannelerinin sütünü kabul etmesine müsaade etmedik. Bunun üzerine kız kardeşi: "Size onun bakımını üslenecek ve ona iyi davranacak bir aile göstereyim mi?" dedi.) Yani Musa ya sütanneleri getirdiler ama Müsa hiçbirinin memesini emmedi, kabul etmedi. Çünkü ayette ifade edildiği gibi onların sütlerini emmesine Allah (c.c.) müsaade etmedi, onu annesinin kucağına iade edeceğine dair söz vermişti. İşte Musa'nın kız kardeşi onu uzaktan izlerken bu durumu görünce yani Musa'nın hiçbir kadının sütünü emmediğini görünce bunu fırsat bilip yaklaştı. Ve onlara dedi ki, bu çocuğa süt emzirecek ve buna iyi bakacak bir sütannesi göstereyim mi? Derken kendi annesini gösterdi ve onun kucağına verir vermez hemen annesini emmeye başladı ve böylece kendi annesi ona sütanneliği yaptı ve neticede yine Firavun'un sarayında büyümeye devam etti.

13. (Ve böylece biz onu annesine geri iade ettik ki, gözü aydın olsun, üzülmesin ve Allah'ın vadinin gerçek olduğunu bilsin. Fakat ne yazık ki, çokları bilmezler.) Bu kadar açık ibret verici bir hadiseyi görmelerine rağmen farkına varmaz, ibret almazlar. Oysa Allah'a Teâlâ'ya kimsenin gücü yetmez, O, istediğini yapar.

وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَاسْتَوَى آتَيْنَاهُ حُكْماً وَعِلْماً وَكَذَلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ {١٤} وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَى حِينِ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا
فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِ هَذَا مِن شِيعَتِهِ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ
فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِن شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ فَوَكَزَهُ مُوسَى
فَقَضَى عَلَيْهِ قَالَ هَذَا مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ عَدُوٌّ مُّضِلٌّ مُّبِينٌ
{١٥} قَالَ رَبِّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي فَغَفَرَ لَهُ إِنَّهُ هُوَ
الْغَفُورُ الرَّحِيمُ {١٦} قَالَ رَبِّ بِمَا أَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ أَكُونَ
ظَهِيراً لِّلْمُجْرِمِينَ {١٧} فَأَصْبَحَ فِي الْمَدِينَةِ خَائِفاً يَتَرَقَّبُ

فَإِذَا الَّذِي اسْتَنصَرَهُ بِالْأَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسَى إِنَّكَ لَغَوِيٌّ مُّبِينٌ {١٨} فَلَمَّا أَنْ أَرَادَ أَن يَبْطِشَ بِالَّذِي هُوَ عَدُوٌّ لَّهُمَا قَالَ يَا مُوسَى أَتُرِيدُ أَن تَقْتُلَنِي كَمَا قَتَلْتَ نَفْساً بِالْأَمْسِ إِن تُرِيدُ إِلَّا أَن تَكُونَ جَبَّاراً فِي الْأَرْضِ وَمَا تُرِيدُ أَن تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ {١٩} وَجَاء رَجُلٌ مِّنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ يَسْعَى قَالَ يَا مُوسَى إِنَّ الْمَلَأَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ إِنِّي لَكَ مِنَ النَّاصِحِينَ {٢٠} فَخَرَجَ مِنْهَا خَائِفاً يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {٢١}

Meali

14. Musa güçlenip olgunluk çağına gelince biz ona hikmet ve ilim verdik. İşte güzel davrananları biz böyle mükâfatlandırırız.

15. Musa, halkın habersiz olduğu bir sırada şehre girdi ki, orada biri kendi taraftarlarından, diğeri de düşmanı tarafından (yani Kıptilerden biri) ile kavga ederken (Musa'nın) taraftarı, düşmanı olan şahsa karşı kendisinden yardım istedi. Musa da ona bir yumruk indirip onun ölümüne sebep olunca, bu şeytanın işindendir; şüphesiz ki, o açıktan bir düşmandır, dedi.

16. Musa: "Rabbim! Doğrusu ben kendimi ziyana uğrattım, beni bağışla," dedi. Allah da onu bağışladı. Şüphesiz O, işte O; çok bağışlayan, esirgeyendir.

17. Musa. "Rabbim! Bana lütfettiğin nimetler hakkı için ben artık suç işlemişler için asla bir daha yardım etmem," dedi.

18. Şehirde bu korku içinde iken etrafı gözetleyerek sabahladı. Bir de ne görsün dün kendisinden yardım isteyen kimse yine feryadederek kendisinden yardım istiyordu. Musa ona: "Doğrusu belli ki, sen azgın birisin" dedi.

19. Nihayet (Musa) ikisinin de düşmanı olan kimseyi yakalamak isteyince (yani yine o kavga eden Kıpti'yi) yakalamak isterken (bu sefer o kavgada yardım isteyen bana saldıracak zannıyla) dedi ki: "Ey Musa! Dün birini öldürdüğün gibi beni de mi öldüreceksin? Sen bu yerde zorbalıktan başka bir şey istemiyorsun, sen arabuluculuk da istemiyorsun."

20. Şehrin uzak bir tarafından bir adam koşarak gelip (Musa ya) dedi ki: "Ey Musa! İleri gelenler seni öldürmek için hakkında konuşuyorlar. Sen derhal buradan çık, şüphesiz ki ben sana nasihat edenlerdenim."

21. Musa, korkarak, etrafı gözetleyerek oradan (Mısır'dan) çıktı: "Ey Rabbim! Beni o zalim kavimden kurtar," dedi.

İzahı

14-21. Bu ayetlerin hülasası şöyledir. Hazreti Musa büyüyüp güçlü ve kuvvetli bir çağa ulaştığında Allah (c.c.) ona birçok ilim ve hikmetler vermiştir. Hazreti Musa Firavun'un sarayında iken halkın istirahat ettiği bir sırada saraydan dışarı çıkıp şehirde dolaşırken iki adamın kavga ettiği ile karşılaşıyor ki, bunlardan biri kendi taraftarlarından, yani İsrail oğullarından, diğeri de Firavun'un taraftarları olan Kıptılardan idi. Kendi taraftarı olan İsrailli ötekine karşı Hazreti Musa'dan yardım istedi. O da ona yardım etmek amacıyla kavga eden Kıpti'ye bir tokat vurunca adam öldü. Hazreti Musa hata'en böylece katil olmuş oldu ve bunun üzerine Hazreti Musa dehşete düşüp üzüldü ve dedi ki: (Rabbim! Bu iş şeytanın yaptığı işlerden bir iştir, o açıktan saptıran bir düşmandır. –Rabbim, ben kendime haksızlık ettim! Beni bağışla, dedi. Rabbi de onu bağışladı. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan ve esirgeyendir. –Rabbim! Bana lütfettiğin nimetler hakkı için suç işlemiş olan günahkârlar için asla bir daha yardımcı olmam dedi. –Musa o gece etrafı gözetleyerek şehirde korku içinde sabahladı. Ertesi gün aynı adam yani önceki gün kavga eden İsrailli başka bir kıptı ile kavga ederken bir feryatla yine Musa'dan yardım istedi. Musa da ona belli ki, açıktan sen yaramaz bir adamsın, dedi. –Arkasından yine ona yardım amacıyla hasmını yakalamak isterken, bu sefer o İsrailli, kendisine hücum ettiğini zannederek, Hazreti Musa ya: Dün bir adam öldürdüğün gibi beni de mi öldürmek istiyorsun?

Sen bu yerde zorbalıktan başka bir şey istemiyorsun, sen arabuluculuk yapmıyorsun,) diyerek bu sefer Hazreti Musa'yı suçladı. Yani önceki gün kendisine yardım etmek amacıyla Kıpti'ye tokat atıp hata'en katil olmasına sebep olurken, şimdi yine aynı adam kavga ederken kendisine yardım etmedi ve kendisinin üzerine yürüdü zannıyla Hazreti Musa'yı katillikle suçladı ve bunu böylece ifşa etmiş oldu. Firavun da bunu duyunca Hazreti Musa'yı yakalayıp öldürmek için toplantı yapıp konuştukları sırada, –(Şehrin uzak bir tarafından bir adam koşarak gelip Musa ya dedi ki: "Ey Musa! İleri gelenler seni öldürmek için toplanmış konuşuyorlardı. Sen derhal buradan çık git, şüphesiz ben sana nasihat edenlerdenim.") Bu iş ciddi sen hemen Mısırı terk et, dedi. –Bunun üzerine Hazreti Musa: (Korkarak ve etrafı gözetleyerek, şehirden çıktı: "Rabbim! Beni o zalim kavimden kurtar," dedi.)

وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَاء مَدْيَنَ قَالَ عَسَى رَبِّي أَن يَهْدِيَنِي سَوَاء السَّبِيلِ {٢٢} وَلَمَّا وَرَدَ مَاء مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةً مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِن دُونِهِمُ امْرَأتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاء وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ {٢٣} فَسَقَى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلَّى إِلَى الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ إِنِّي لِمَا أَنزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ {٢٤} فَجَاءتْهُ إِحْدَاهُمَا تَمْشِي عَلَى اسْتِحْيَاء قَالَتْ إِنَّ أَبِي يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ أَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا جَاءهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {٢٥} قَالَتْ إِحْدَاهُمَا يَا أَبَتِ اسْتَأْجِرْهُ إِنَّ خَيْرَ مَنِ اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْأَمِينُ {٢٦} قَالَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ

عَلَى أَن تَأْجُرَنِي ثَمَانِيَ حِجَجٍ فَإِنْ أَتْمَمْتَ عَشْراً فَمِنْ عِندِكَ وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِن شَاء اللَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ {٢٧} قَالَ ذَلِكَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَيَّمَا الْأَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّ وَاللَّهُ عَلَى مَا نَقُولُ وَكِيلٌ {٢٨}

Meali

22. (Musa, Mısır'dan çıkıp) Medyen'e yöneldiğinde: "Umarım Rabbim doğru yola iletir," dedi.

23. Vaktaki Medyen suyuna vardı, orada (hayvanlarını) sulayan birçok insan buldu. Onların gerisinde de hayvanlarını sudan men eden iki kızcağız buldu onlara derdiniz nedir? (Hayvanları neden sudan men ediyorsunuz?) Dediler ki: "Çobanlar (hayvanlarını) sulayıp çekilmeden biz sulayamayız, babamızda çok yaşlıdır."

24. Bunun üzerine Musa onların davarlarını da suladı, sonra gölgeye çekildi: "Rabbim! Doğrusu ben, bana indireceğin bir hayra muhtacım," (karnım aç) dedi.

25. (Sonra) o iki kızdan biri utana-utana yürüyerek kendisine gelerek: "Babam bizim (hayvanlarımızı) suladığın için sana ücretini vermek için çağırıyor," dedi. (Musa da) gelip başından geçenleri (Şuayb'e) anlattı. O da: "Korkma seni zalim kavimlerden kurtaracağız," dedi.

26. Kızlardan biri: "Ey babacığım! Onu ücretle (çoban) tut, şüphesiz ki, o ücretle tutacağın en hayırlılarından, güçlü, kuvvetli güvenilirdir," dedi.

27. Bunun üzerine Şuayb dedi ki: "Bana sekiz yıl hizmet etmen şartıyla şu iki kızımdan birini sana nikâhlamak istiyorum, artık on yılı tamamlarsan o senin kendiliğinden; yoksa sana zahmet vermek istemem, inşallah beni iyilerden bulacaksın."

28. (Musa da) şöyle dedi: "Bu sözleşme seninle benim aramdadır, bu iki süreden (yani sekiz yıl veya on yıl hangisini tamamlarsam tamamlayayım) artık bana karşı husumet yok ve söylediklerimize Allah kefildir."

İzahı

22-28. Evet, özet olarak bu ayetlerin anlamları da şöyledir. Hazreti Musa Mısırdan çıkıp Şuayb (a.s.)'ın yaşadığı Medyen şehrinin yakınında bir su kuyusunun yakınına varıp bakıyor ki, insanlar hayvanlarını o kuyudan suluyorlar. Fakat iki kızcağız ise hayvanlarının suya yaklaşmalarına engel oluyorlar. Hazreti Musa bu durumu görünce kızcağızların yanına varıp, onların hayvanları suya yaklaşmalarına neden engel olduklarını soruyor. Kızcağızlar de herkes hayvanlarını sulayıp bitirmeden biz hayvanlarımızı sulamayız, bizim çok yaşlı bir babamız var ve başka kimsemiz de yok, dediler. Böyle deyince Hazreti Musa onların davarlarını suladı sonra bir gölgeye çekildi, yorgun aç ve korku içinde oraya oturup şöyle dedi: "Rabbim! Doğrusu ben, bana indireceğin bir hayra muhtacım," açım diye halini arz etti. Derken aradan bir zaman geçtikten sonra Şuayb (a.s.) iki kızından birini ona gönderdi, kızcağız utana-utana ona gelerek hayvanlarımızı sulayıp bize yardım ettiğin için babam seni çağırıyor, onun ücretini verecek dedi. Musa da bu çağrıya icabet ederek Şuayb (a.s.)'ın yanına geldi ve başından geçen olayları anlattı. Şüayb (a.s.) da ona korkma seni zalim bir toplumdan kurtaracağız, dedi. Yiyip içirip ikramdan sonra kızlarından biri babasına dedi ki: (Ey babacığım! Bunu ücretle bize çoban tut, bu ücretle tutulanların en hayırlısı, en güveniliri ve en kuvvetlisidir.) Şuayb (a.s.) Hazreti Musa ya sekiz yıl kendisine hizmet etmek, çobanlık yapmak şartıyla, kızlarından birisi ile evlendirmek istediğini fakat on yıla tamamlamasını da kendi isteğine bıraktığını söyledi. Yani sekiz yıl mecburi hizmet etmek şartıyla, isterse on yılı tamamlayacağını da kendi isteğine bırakarak böyle teklifte bulundu. Musa (a.s.) da tamam, fakat on yıla tamamlamazsam, aramızda bir husumet olmasın Allah, ikimizin arasında da kefildir, diyerek kabul etti.

فَلَمَّا قَضَى مُوسَىالْأَجَلَ وَسَارَ بِأَهْلِهِ آنَسَ مِن جَانِبِ الطُّورِ
نَاراً قَالَ لِأَهْلِهِ امْكُثُوا إِنِّي آنَسْتُ نَاراً لَّعَلِّي آتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ
أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ {٢٩} فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِي
مِن شَاطِئِ الْوَادِي الْأَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ الشَّجَرَةِ أَن

يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ {٣٠} وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ فَلَمَّا رَآهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلَّى مُدْبِراً وَلَمْ يُعَقِّبْ يَا مُوسَى أَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْآمِنِينَ {٣١} اسْلُكْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاء مِنْ غَيْرِ سُوءٍ وَاضْمُمْ إِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِن رَّبِّكَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْماً فَاسِقِينَ {٣٢} قَالَ رَبِّ إِنِّي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْساً فَأَخَافُ أَن يَقْتُلُونِ {٣٣} وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَاناً فَأَرْسِلْهُ مَعِيَ رِدْءاً يُصَدِّقُنِي إِنِّي أَخَافُ أَن يُكَذِّبُونِ {٣٤} قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِأَخِيكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَاناً فَلَا يَصِلُونَ إِلَيْكُمَا بِآيَاتِنَا أَنتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا الْغَالِبُونَ {٣٥} فَلَمَّا جَاءهُم مُّوسَى بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ {٣٦} وَقَالَ مُوسَى رَبِّي أَعْلَمُ بِمَن جَاء بِالْهُدَى مِنْ عِندِهِ وَمَن تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ {٣٧} وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُم مِّنْ إِلَهٍ غَيْرِي فَأَوْقِدْ لِي يَا هَامَانُ عَلَى الطِّينِ فَاجْعَل لِّي صَرْحاً لَّعَلِّي أَطَّلِعُ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ {٣٨} وَاسْتَكْبَرَ هُوَ وَجُنُودُهُ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ إِلَيْنَا

لَا يُرْجَعُونَ {٣٩} فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ فَانظُرْ
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ {٤٠} وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَدْعُونَ إِلَى
النَّارِ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ لَا يُنصَرُونَ {٤١} وَأَتْبَعْنَاهُمْ فِي هَذِهِ الدُّنْيَا
لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ هُم مِّنَ الْمَقْبُوحِينَ {٤٢}

Meali

29. Artık Musa süreyi doldurup ailesiyle yola çıktığında, Tur dağının sağ tarafında bir ateş gördü: "Ailesine siz burada bekleyin ben bir ateş gördüm, belki oradan size bir haber getiririm yahut ısınmanız için o ateşten bir kor parçası getiririm," dedi.

30. Oraya gelince o mübarek vadinin sağ kıyısındaki, ağaçtan şöyle seslenildi: "Ey Musa! Alemlerin Rabbi olan Allah benim, ben."

31. Ve "asanı at!" Asayı atıp bir yılan gibi debelenir görünce, arkasına dönüp bakmadan kaçtı. (Allah (c.c.) buyurdu): "Ey Musa! Korkma dön, sen güvende olanlardansın."

32-"Elini koynuna sok, kusursuz bembeyaz çıkacaktır, korkudan (yukarı kaldırdığın) kollarını kendine çek. İşte bu ikisi Firavun ve onun yandaşlarına karşı Rabbin tarafından iki mucizedir. Şüphsiz ki, onlar fasık bir toplum olmuşlardır."

33. Musa dedi ki: "Rabbim! Ben onlardan birini öldürmüştüm, beni öldürmelerinden korkuyorum."

34-"Kardeşim Harun'un dili benden daha fasihtir onu da beni doğrulayan bir yardımcı olarak benimle gönder. Zira beni yalanlayacaklarından korkuyorum."

35. (Allah C.C.) buyurdu ki: "seni kardeşinle destekleyeceğiz ve size öyle bir kuvvet vereceğiz ki, mucizelerimiz sayesinde asla size erişemeyecekler, siz ve size tabi olanlar üstün geleceksiniz."

36. Musa onlara apaçık mucizelerimizi getirince." Bu sihirbazdan başka bir şey değildir ve biz önceki babalarımızdan böyle bir şey işitmedik," dediler.

37. Musa da şöyle dedi: "Rabbim kendi katından kimi hidayetle geldiğini ve şu yurdun sonunun kime ait olacağını daha iyi bilir. Şüphesiz ki, zalimler iflah olamazlar."

38. Firavun: "Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir Tanrı tanımıyorum. Ey Hâman! Haydi benim için çamur üzerine ateş yak (tuğla üret) bana bir kule yap ki, Musa'nın ilahına çıkayım. Çünkü ben onu (Musa'yı) yalancılardan sanıyorum," dedi.

39. O ve ordusu yeryüzünde haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekten bize döndürülmeyeceklerini sandılar.

40. Biz de onu ve askerlerini tutup denize atıverdik. Bir bak zalimlerin sonu ne oldu!

41. Onları (insanları) ateşe çağıran öncüler kıldık ki, kıyamet günü onlar asla yardım görmeyeceklerdir.

42. Bu dünya hayatında biz onların ardından kendilerini lanetledik. Onlar kıyamet günü de çirkin bir surettedirler.

İzahı

29-42. Bu ayetlerin mana ve mefhumları da özetle şöyledir. Musa (a.s.) Şuayb (a.s.)'ın kızı ile evlenmiş, ona yukarda anlaştıkları süre içerisinde çobanlık yaptıktan sonra ailesiyle birlikte memleketi Mısıra dönerken gece yolda Tur dağının sağında bir ateş görüyor. Ve ailesine diyor ki, siz burada bekleyin, ben o ateşin olduğu yere gideyim size ya bir haber getiririm, ya da o ateşten bir kor parçası getiririm. Sonra oraya varınca Tur dağının sağ kıyısında olan bir ağaçtan şöyle sesleniliyor: (Ey Musa! Âlemlerin Rabbi olan Allah benim, ben. –Ey Musa! Elinde ki asayı yere bırak.) Musa elindeki asayı bırakınca bir yılan gibi hareket etmeye başladı, Hazreti Musa korkusundan arkasını dönüp kaçıverdi. Allah Teâlâ: (Ona korkma geri dön, sen güvendesin, sana bir zarar gelmez ve sen elini de koynuna sok ve çıkar) diye buyurdu. Musa da elini koynundan çıkarınca gözleri kamaştıracak bir beyazlıkta eli bembeyaz oluverdi. Musa yine korkarak elini havada tutuyor. Allah (c.c.) ona yine korkmamasını, elini yanına indirmesini emrediyor. Ve ona gösterdiği bu iki mucize ile Firavun'a gitmesini emrediyor. Musa daha önce hata'en bir adam öldürdüğünden dolayı Firavun ve kavminin kendisini öldüreceklerinden korktuğunu söylüyor. Kardeşi Harun'un

konuşması daha fasih olduğu için onun da kendisini destekleyip yardımcı olmasını istiyor. Çünkü Musa (a.s.) çocukken ve Firavun'un sarayında büyürken bir gün Firavun'un saçını sakalını yoluyor, onun yüzüne tokat vuruyor, Firavun buna kızarak ondan huylanıyor. Hanımı Asiye de Firavun ona bir zarar verir korkusuyla ve Firavun'u yatıştırmak amacıyla diyor ki, bu bir çocuk, aklı kesmiyor eğer aklı kesseydi bunu yapmazdı. İstersen imtihan edelim diyerek bir elinde su bir elinde de kor ateşi Hazreti Musa ya sunuyor. Musa da suyu değil, ateşi alıp ağzına atıyor ve dili yanıyor ve böylece Asiye diyor ki, bak gördün mü, aklı kesmiyor, aklı kesseydi suyu alırdı. Oysa ateşi alıp ağzına attı diyerek Firavun'u ikna ediyor. İşte bundan dolayı Musa (a.s.) konuşurken hafif kekeliyordu ve kardeşi Harun kendisinden daha iyi konuştuğu için onu da kendine yardımcı istedi ve Cenab-ı Hak da onu kendisine yardımcı verdi. İşte Hazreti Musa bu mucizelerle Firavun ve yandaşlarına gidip Peygamber olduğunu söyleyip ve kendilerine mucizeleri göstererek onları Allah'a ve onun emirlerine inanmaya davet edince onu sihirbazlıkla suçladı. Babalarından atalarından böyle bir şey duymadığını ve böyle bir şey olmadığını söyledi. Ve hatta Firavun kızıp köpürüp kavmine dönerek hâşâ: (Sizin için benden başka bir Tanrı tanımıyorum. Ey Hâman haydi benim için ateş yakıp tuğlalar üret ve bana bir kule yap ki, Musa'nın ilahına ulaşayım. Çünkü ben Musa yı yalancılardan sanıyorum, dedi.) Evet, buna karşılık Allah (c.c.) buyurdu ki: (O Firavun ve askerleri yaryüzünda haksız yere büyüklük tasladılar ve gerçekten bize döndürüleceklerini sanmadılar. –Biz de onu ve askerlerini tutup denize atıverdik. Bir baksana zalimlerin sonu ne oldu! –Onları insanları ateşe çağıran öncüler kıldık. Kıyamet günü onlara asla yardım edilmeyecektir. –Bu dünya hayatında da biz onların ardından lanetledik ve onlar kıyamet günü de çirkin bir surettedirler.) İbni Abbas'in yorumuna göre yüzleri simsiyah, gözleri dışarı çıkmış, dudakları sarkmış, dişleri dışarı çıkmış sırıtır vaziyette çirkin bir suretle Allah'ın huzuruna çıkacaklardır.

Yukarda 30 numaralı ayette geçen Tur dağının sağında (ağaçtan seslenildi) ifadesi yani ağaç tarafından seslenildi demektir. Yoksa Allah (c.c.) ağaçtan seslendi demek değildir. Nitekim Mutezile ye göre Hazreti Musa ya ağaçtan ses gelmiştir, ama konuşan Allah'tır. O zaman hâşâ Allah, bir ağaca tecessüm etmiş olur ki, Allah cisimden, mekândan beridir, böyle bir şey asla olamaz. Maturidi

mezhebine mensup olan âlimlere göre ise Allah Teâla'nın kelamı de ezelidir, işitilmez, ama yarattığı ses ve harflerle işitilir ki, Musa da ağaçta yaratılmış ses ve harflerle o seslenmeyi duymuştur. Fakat Eşari'ye göre Allah Teâlâ'nın zatının cisimsiz ve arazsız görünmesinin mümkün olduğunu, ses ve kelime olmadan da ilahi kelamının işitilmesi mümkündür, diye görüş beyan etmişlerdir. Gazâli de bu görüşü desdeklemektedir. Sofuların bazılarına göre de Hazreti Musa sesle söylenen sözü işitmiştir ki, Allah (c.c.) hikmeti gereği dilediği şekillerden herhangi birsi ile görünmesinden sonra konuşmuştur da, diye iddia etmektedirler.

Ancak âcizane bana göre Allah Teâla'nın görülmesi fikri doğru değildir. Çünkü bu görüş Mutezileye yakın bir görüştür. Ben daha önce de Allah Teâlâ'nın bu dünya gözü ile görülemeyeceğini açıklamıştım. En'am sûresinin 103 ve Araf sûresinin 143. ayetlerinin tefsirine bakınız. Hasani-Basri de Tâhâ sûresinin 13. ayetini delil göstererek, Allah (c.c.) Musa ya vahyi ile seslendiğini söylemektedir ki, bu ayette: (Sana vahyolunana kulak ver,) diye buyruluyor. Fakat Hasani Basri' nin bu görüşüne birçok âlim itiraz etmiştir ki, bu bir vahyi değil özel bir konuşmadır ve delil olarak da Nisa sûresinin 164. ayetinde: (Allah gerçekten Musa ile konuştu,) ifadesini göstermişlerdir. Eğer bu ifade vahyi olsaydı, diğer peygamberlere de aynı şekilde vahyolunurdu. Yine itiraz eden âlimler Şuarâ sûresinin 51. ayetini delil göstermektedirler ki, bu ayette de mealen şöyle buyrulmaktadır: (Allah, bir insanla ancak vahyi yoluyle veya perde arkasından konuşur veyahutta bir elçi gönderir ve ona izniyle dilediğini vahyi eder.) İşte Hazreti Musa nın Cenab-ı Hakla konuşması bu ayetin: (İllâ vahyen) bölümüne dâhildir. Yani Allah (c.c.) bazı peygamberlere vahyı ile ve perde arkasından konuştuğu gibi Hazreti Musa ya da vasıtasız, yani Cibril gelmeden Tevrat ona lafız olarak okunmadan vahyi edilmiştir.

Evet, ulemanın Hasani Basri'ye bu bir Vahyi değil, özel bir konuşmadır şeklindeki itirazlar şu açıdan da değerlendirilebil. Aslında her vahyi bir kimsenin peygamber olduğunu göstermez. Eğer öyle olsaydı bu sûrenin yedinci ayetinde: (Biz Musa'nın annesine vahyettik,) buyruluyor ki, o zaman buna göre Musa' nın annesinin de peygamber olması gerekirdi. Oysa Enbiya sûresinin 7. ayetinde: (Ey Muhammed! Biz senden önce de ancak erkekleri peygamber gönderdik,) buyruluyor ki, bu ayette kadınlardan peygamber olmadığı açıkça beyan edilmektedir. O halde Hazreti Musa'nın annesine yapılan vahyi onun peygamber

olduğu anlamına gelmemektedir. Belki bu onun kalbine atılan bir ilhamdır. Yahut gayıptan gelen bir sesdir veyahutta Cibril de insan suretinde gelip konuşabilir ki, Meryem suresinde onun doğumu esnasında şöyle-şöyle yap diye ona konuşmuştu ki, bu da bir vahyidir. Ama, her vahyi onun peygamber olduğunu göstermez. Peygamberlere vahyi, bizatihi onları insanlara vazifeli olarak görevlendirilmesiyle yapılan vahyıdır. Bu da ya Cenab-ı Hak bizzat onlarla konuşarak yahut vahyi ile ya da bir elçi vasıtasıyla onları peygamberlikle görevlendirir. Doğrusu ben bu âlimlerin Hasani Basri'ye itirazlarını anlamış değilim. Vahyi bir haberdir, bu her üç halde de olabilir. İşte Cenab-ı Hak Musa ya da Tur dağının sağında ki vadiden seslenerek vasıtasız olarak konuşup ona haber vermiş ve mucize gösterip ve onu peygamber olarak görevlendirmiştir. Vahyi bir şeyi haber vermek olduğuna göre vahyi ya vasıtasız bizzat konuşarak, ya Cibril vasıtasıyla okunarak, ya da doğrudan kalbe ilham edilerek haber verilmiş olur. O zaman bu bir vahyi değil, özel konuşmadır, yok şu ayet vahyi ifade eder, öteki etmez demek anlamsız olur. Allah nasıl dilerse o haberi peygamberine öyle ulaştırır, Allah her şeye kadirdir. Nitekim Şuarâ sûresinin 51. ayetnde: (Allah, bir insanla ancak vahyi yoluyla veya perde arkasından konuşur veyahutta bir elçi gönderir,) buyruluyor.

Acizâne yukarda da biraz açıkladığım gibi benim anlayışıma göre elçi vasıtasıyla vahyi, Kur'an'ın Cibril vasıtasiyle Peygamberimize okunması gibi vahyıdır. Perde arkasından konuşulması ise Cibril olmaksızın, Hazreti Musa ya Cenab-ı Hakkın sesleri, harf ve kelimeleri yaratarak Tur'un sağ tarafından perde arkasından seslenmesi ve yine Musa (a.s.)'ın Tur dağındaki mikat yerinde konuşup Tevrat'ın kendisine vahyi edilmesi gibi konuşmasıdır. Sırf vahyi ise vasıtasız, herfsiz, kelimesiz kalbe atılan, ilham edilen vahyidir. Bir de peygamberlerin dışındakilere yapılan vahyıdır ki, yukarda izah ettiğim gibi Hazreti Musa'ın annesine ve Hazreti Meryem'e yapılan vahyıdır. Ve bu vahyı çeşitleriyle Cenab-ı Hak istediği peygambere istediği gibi vahyeder.

Ağaçtan seslenilmesi meselesinde de yukarda zikrettiğimiz gibi bir kere Mutezilenin görüşüne katılmak mümkün değildir. Çünkü Allah'ın bir cisimde konuşması ona tecessüm etmesi olur ki hâşâ, Allah cisimden ve arazdan münezzehtir, beridir. Eş'ari nin de Allah Teâlâ cisim ve araz olmadan görünebilir, harf ve kelime olmadan da kelamı işitilir, demesi pek mantıklı değildir. Harfsiz

ve kelimesiz bir konuşma nasıl olur? Ha, şöyle dese ona katılırım. Allah (c.c.) kendi sesi, kendi kelimesi ve kendi harfi şeklinde değil de, bunları yaratp ve bunlarla seslenip, işittirir. Ya da harfsiz, kelimesiz kalbe ilham edip ne demek istediğini ona idrak ettirir. Bana göre Maturidi âlimlerinin görüşü daha doğrudur ki Allah Teâlâ'nın kelamı kendi zatı gibi ezelidir. Ancak yarattığı ses, harf ve kelimelerle biriyle konuşur. Gerçi Maturidi kelimesiz sadece harfleri yaratır diyor ama, onun, sadece ses ve harfleri yaratır sözüne de katımıyorum. Madem ses ve harfler yaratılmışsa kelimelerde yaratılmıştır. Kelimesiz sadece harfle konuşmak nasıl olur?

Şimdi meseleyi anlamak için şöyle bir misal vermek mümkünündür. Bazen sabah namazına seslenirsiniz, size tanıdığınız veya tanımadığınız bir kimse namaza kalk diye seslenir. Bu ses gaipten gelen bir sestir ve bu seste kalk sözünde ses, hem harf ve hem de kelime vardır. Yani o seslenen kimse orada yoktur, ama bu ses rahmani bir sestir. Mesela benim başıma birkaç kere geldi. Birinde Adapazarı'nda imam iken uyuya kalmışım ve sabah namazına biraz geç kalmışım amcamın oğlu Hafız diye seslendi o sesle uyanıp kalktım, oysa amcamın oğlu Erzurum da. Ben tabi bu sesin rahmanı olduğunu anladım hemen kalkıp camiye gittim. Bir iki seferde tanımadığım bir sesle Hoca! diye seslenilmişimdir. Şimdi bu ses kelime ve harflerden oluşan bir sestir, ama ne sesin sahibi orda vardır, ne de onun böyle bir şeyden haberi vardır. Bunu Allah (c.c.) yaratmış ve o kişi vasıtasıyla seslendirmiştir. İşte Hazreti Musa'nın annesine vahyi ettik ifadesi de bunun gibidir. Hazreti Musa ya ağaç tarafından seslenmesi de böyledir Allah (c.c.) harfleri kelimeleri yaratmış v e seslenmiştir. Zira Allah Teâlâ'nın zatı da kelamı de ezelidir, O'nun konuşması da ezeli olan kelamıyla değil, belki, yarattığı kelime ve harflerle seslenmekledir. Evet yukarda da izah ettiğim gibi Maturidiye mensup olan âlimlere göre Allah'ın kelamı ezelidir. Ancak Cenab-ı Hak sadece harf ve sesi yaratmasıyla işittirir, demektedirler. Hal bu ki, Allah Teâla ses ve harfleri yarattığına göre kelimeyi de yaratmış olur. Kelimesiz sadece harfin duyulmasıyla konuşulan duyan tarafından anlaşılmaz. Evet, konuşmaksızın sadece kalbe ilham edilmesiyle de anlaşılır, ama madem ki, burada konuşma söz konusudur, konuşmada ses ve harf varsa, haliyle kelime de var demektir. O halde Allah (c.c.) ses, harf ve kelimeleri birlikte yaratarak konuşup duyurmuştur.

Diğer bir konu ise Mukaddes vadinin sağ tarafından ateşin olduğu yerden seslenilmesi hususundur ki, bu konuda üç ayrı ayet vardır ve bunlar aynı şeyi farklı şekilde ifade etmektedirler. Bu ayetlerin biri Tâhâ 12, diğeri Neml 8 ve biri de bu sûrenin 30. ayetidir. Bunların biri diğerinde olmayan farklı yönü açıklamaktadır ki, sonuçta hepsi aynı noktaya gelmektedir. Kur'an-ı Kerimde böyle ayetler çoktur. Aynı konu ile ilgili farklı sûrelerde farklı ayetler o konuya temas ederek, farklı yönünü açıklamaktadır. Aslında Kur'an'ın bazı ayetleri bir konunun gelişine göre o konuya temas etmiş, kısaca geçmiş, fakat başka bir ayette de yine o konunun gelişine göre farklı yönlerini açıklamıştır.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِن بَعْدِ مَا أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ الْأُولَى
بَصَائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ {٤٣} وَمَا
كُنتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ إِذْ قَضَيْنَا إِلَى مُوسَى الْأَمْرَ وَمَا كُنتَ
مِنَ الشَّاهِدِينَ {٤٤} وَلَكِنَّا أَنشَأْنَا قُرُوناً فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ
الْعُمُرُ وَمَا كُنتَ ثَاوِياً فِي أَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَلَكِنَّا
كُنَّا مُرْسِلِينَ {٤٥} وَمَا كُنتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِن
رَّحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْماً مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَ {٤٦} وَلَوْلَا أَن تُصِيبَهُم مُّصِيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ
فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَا أَرْسَلْتَ إِلَيْنَا رَسُولاً فَنَتَّبِعَ آيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ {٤٧} فَلَمَّا جَاءهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ
مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَى أَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَى مِن قَبْلُ
قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ {٤٨} قُلْ فَأْتُوا

بِكِتَابٍ مِّنْ عِندِ اللهِ هُوَ أَهْدَى مِنْهُمَا أَتَّبِعْهُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٤٩} فَإِن لَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ أَنَّمَا يَتَّبِعُونَ أَهْوَاءهُمْ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوَاهُ بِغَيْرِ هُدًى مِّنَ اللهِ إِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {٥٠}

Meali

43. Andolsun ki, biz ilk nesilleri helâk ettikten sonra Musa ya; insanların kalp gözlerini aydınlatacak bir ışık, doğru yola erdirecek ve bir rahmet olarak kitabı (Tevrat-ı) verdik, belki düşünür öğüt alırlar diye.

44. (Ey Muhammed!) Musa ya emri vahyi ettiğimiz zaman, sen (Tur'un) batı tarafında değildin ve sen olaya şâhit olanlardan da değildin.

45. Lakin biz birçok insanlar yarattık da onların üzerinden uzun zaman geçti. Ve yine sen ayetlerimizi onlara okuyarak Medyen halkı arasında da değildin, ancak biz onlara başka peygamberler göndermiştik.

46. Musa ya seslendiğimizde de Tur'un yanında değildin. Senden öncekilere uyarıcı (bir peygamber) gelmemiş olan bir kavmi uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak belki onlar (senin kavmin) düşünür de öğüt alırlar diye (orada Musa'ya seslenilenleri sana bildirdik.)

47. Eğer elleriyle yaptıkları (kötülükleri) yüzünden kendilerine bir musibet eriştiği zaman: "Ey Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de ayetlerine uysaydık ve iman edenlerden olsaydık," diyecek olmasalardı (böyle bir bahanenin arkasına sığınmasaydılar seni Peygamber olarak göndermezdik.)

48. Fakat onlara tarafımızdan hak (Peygamber) gelince bu sefer de Musa ya verilen (mucize) gibi ona da verilmeli değil miydi? derler. Peki, daha önce Musa ya verilen (mucizeyi) de inkâr etmemişler miydi? (Şimdi müşrikler Musa ile Harun): "Bunlar birbirini destekleyen iki sihirbazdır," demişler. Ve "biz hepsini inkâr ediyoruz," dediler.

49. (Ey Muhammed!) De ki: "Eğer doğru iseniz, Allah katından bu ikisinden (Tevrat ve Kur'an'dan) daha doğru bir kitap getirin de ben ona uyayım."

50. (Ey Resulüm!) Eğer sana cevap vermezlerse, bil ki onlar heveslerine uymaktadırlar. Allah'tan bir yol gösterici olmadan kendi hevesine uyandan daha sapık kim olabilir? Elbette Allah, zalim bir kavmi doğruya erdirmez.

İzahı

43. Bu ayete Musa ya kitap verilmeden önceki devirlerde Nuh, Ad, Samud kavmi gibi birçok toplulukların helâk olduğu ve bunların ardından gelen birçok insanların da kalp gözlerini açacak ve onlara doğru yolu gösterip öğütleyecek olan kitabın Musa ya verildiği beyan edilmektedir. Yani Cenab-ı Hak, Helâk olan nesillerden sonra gelen nesilleri de uyarmak onlara doğru yolu gösterecek, onların kalp gözlerini açacak ve onlara öğüt ve nasihatte bulunacak Tevrat-ı bir rahmet olarak Hazreti Musa ya gönde-rmiştir. Geçmiş kavimlerin kıssalarından da örnekler vermiştir ki, belki bunları okuyup duyunca ibret alırlar, öğüt ve ders alırlar.

44. Ey Muhammed! (Biz Musa'ya emri vahyettiğimiz zaman sen "Tur dağının" batı tarafında değildin ve sen olaya şahit olanlardan da değildin.) Yani bu olaylar olurken ne sen orada vardın ve ne de duymuştun, biz bunları sana haber veriyoruz ki, sen de ümmetine okuyup anlatasın, onlar da bundan ibret alsınlar.

Şimdi dikkat edilirse bu ayet Hasani Basri'yi haklı çıkarmaktadır. Hani ona itiraz edenler diyorlardı ki, bu Tur dağının sağ tarafında ki ağaçtan gelen ses bir vahyi değil, özel bir konuşma idi diyenlerin sözünü bu ayet çürütüyor. Ve onların meseleyi kavrayamadıkları anlaşılıyor. Çünkü bu ayette orada vahyedildiğini açıkça ifade etmektedir. (Biz Musa ya emri yerine getirmesini hükmettiğimiz "vahyettiğimiz" zaman sen Tur'un batı tarafında değildin.) Demek ki, bu bir özel konuşma değil, Allah'ın emrini yerine getirmesi için kendisine bir vahyidir, peygamber olduğu ve bununla görevlendirildiği kendisine haber verilmektedir.

45-46. (Lakin biz birçok insanlar yarattık da onların üzerinden uzun zaman geçti. Ve sen, ayetlerimizi onlara okuyarak öğretmek üzere Medyen halkı arasında bulunanlardan da değildin.) Yani ne Musa ya Mukaddes vadide vahyi ederken ve ne de Şuayb (a.s.) Medyen de yaşarken Musa (a.s.) ila aralarında ki, sözleşme yapılırken sen o zaman yoktun ve bunlardan habersizdin. –(Ve yine Musa ya seslenirken Tur dağının yanında da değildin velâkin senden önce kendilerine

uyarıcı Peygamber gelmemiş bir kavmi uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak) orada olup bitenleri sana bildirdik ki: (Belki, senin kavmin de düşünüp öğüt alırlar.) Yani ey Muhammed! Daha sen kavmine uyarıcı bir peygamber olarak gelmeden önce olan bu olayları sana Kur'anda anlatıyoruz ki, sen de bunları kavmine okutup anlatasın da bunlardan ibret alıp des çıkarsınlar

47-48. (Eğer elleriyle yaptıkları kötülükler sebebiyle kendilerine bir musibet eriştiğinde: "Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de ayetlerine uysaydık ve iman edenlerden olsaydık," diyecek olmasalardı,) onlara seni göndermezdim. Yani kendilerine bir musibet ve bir azap dokunduğu zaman keşke bize bir peygamber gelip de bizi uyarsaydı diye bahaneler ileri sürme durumları olmasaydı seni bu inkârcı ve inatçı kâfirlere göndermezdim. Şimdi gönderdiğim halde inanmıyorlar, sen onların bu haline üzülme. –İşte böyle diyenlere: (Tarafımızdan kendilerine bir hak gelince, Musa ya verilen mucize gibi ona da Muhammed"e de verilmeli değil miydi? dediler. Peki, bunların istediği gibi daha önce Musa'dan istedikleri mucize verilince inkâr etmemişler miydi? Bunlar ikisi birbirini destekleyen iki sihirbazdır ve biz hepsini inkâr ediyoruz demişlerdi.) Yani Musa ile kardeşi Harun mucize ile gelince bunlar birbirini destekleyen iki sihirbazdır' demişlerdi. Oysa onlar da Musa'dan aynı sizin istediğiniz gibi mucize istemişlerdi, fakat Allah (c.c.) onların istedikleri mucizeyi gönderince yine inkâr etmişler, onu sihirbazlıkla suçlamışlardı, siz'de aynısını yapacaksınız.

49-50. Ey Resulüm! (De ki, eğer doğru iseniz Allah katından daha doğru bir kitap getirin de bende ona uyayım.) Yani Tevrat'ın ve Kur'an'ın dışında hak olan bir kitap varsa, eğer iddianızda doğru iseniz getirin bakayım da ben de ona uyayım. Böyle bir şey olmadığına göre o zaman neden inanmamakta direniyorsunuz? –Ey Resulüm! (Eğer cevap veremezlerse, bil ki, onlar heveslerine uymaktadırlar. Allah' tan bir yol gösterici olmadan havasına uyanlardan daha sapık kim olabilir? Allah, böyle zalim bir toplumu elbette sevmez.)

وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ {٥١} الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ
الْكِتَابَ مِن قَبْلِهِ هُم بِهِ يُؤْمِنُونَ {٥٢} وَإِذَا يُتْلَى عَلَيْهِمْ قَالُوا
آمَنَّا بِهِ إِنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّنَا إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلِهِ مُسْلِمِينَ {٥٣} أُوْلَئِكَ

يُؤْتَوْنَ أَجْرَهُم مَّرَّتَيْنِ بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَؤُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ {٥٤} وَإِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ أَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي الْجَاهِلِينَ {٥٥} إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللهَ يَهْدِي مَن يَشَاءُ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ {٥٦} وَقَالُوا إِن نَّتَّبِعِ الْهُدَى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ أَرْضِنَا أَوَلَمْ نُمَكِّن لَّهُمْ حَرَماً آمِناً يُجْبَى إِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقاً مِن لَّدُنَّا وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ {٥٧} وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَن مِّن بَعْدِهِمْ إِلَّا قَلِيلاً وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ {٥٨} وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرَى حَتَّى يَبْعَثَ فِي أُمِّهَا رَسُولاً يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا وَمَا كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرَى إِلَّا وَأَهْلُهَا ظَالِمُونَ {٥٩} وَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا وَمَا عِندَ اللهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى أَفَلَا تَعْقِلُونَ {٦٠}

Meali

51. Andolsun ki biz düşünüp öğüt alsınlar diye onlar için sözü (vahyi) birbiri ardınca ulaştırmışızdır.

52. Onlar ki, ondan (Kur'an'dan) önce kendilerine kitap verdiklerimiz ona inanırlar.

53. Onlara Kur'an okunduğu zaman: "Ona iman ettik, şüphesiz ki, o Rabbimizden gelen haktır. Zaten biz ondan önce de Müslümanlardandık," dediler.

54. İşte onlar sabrettiklerinden dolayı, mükâfatları iki kere verileceklerdir. Onlar kötülüğü iyilikle savarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah için harcarlar.

55. Onlar boş söz işittikleri zaman, ondan hemen yüz çevirirler ve: "Bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz de size, size selam olsun biz cahil olmak istemeyiz," derler.

56. (Ey peygamber!) Sen sevdiğini doğru yola eriştiremezsin, lakin Allah, dilediğini doğruya erdirir, doğruya erecek olanları en iyi O, bilir.

57. (Müşrikler) diler ki: "Biz seninle beraber doğru olana uyarsak, yurdumuzdan atılırız," Peki, biz onları katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği saygıdeğer, güvenli bir yere (Harami-Şerife) yerleştirmedik mi? Lakin onların çoğu bunu bilmezler.

58. Biz refah içinde yaşayan nice memleketleri helâk etmişizdir, işte onların yerleri! Onlardan sonra oralarda pek az isken edilebilmiştir. Onlara hep biz varis olduk.

59. Rabbin kendilerine ayetlerimizi okuyan bir peygamberi memleketlerinin ana merkezlerine göndermedikçe, o memleketleri helâk edici değildir. Ve biz ancak halkı zalim olan memleketleri helâk etmişizdir.

60. Size verilen şeyler dünya geçimliğinden ve onun süsünden başka bir şey değildir. Allah katında olanlar ise daha hayırlı ve daha kalıcıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?

İzahı

51-55. (Andolsun ki, biz düşünüp öğüt alsınlar diye sözü "vahyi" birbiri ardınca ulaştırmışızdır.) Yani öğüt ve nasihat olsun, hidayete ersinler diye vahyi ve Kur'an ayetlerini birbiri ardınca indirmişizdir. –(Onlar ki, ondan "Kur'an"dan önce kendilerine kitap verdiklerimiz ona inandılar.) Yani kendilerine Tevrat verilen Yahudilerden ve kendilerine İncil verilmiş olan Hıristiyanlarden de iman edenler vardır.

Rivayete göre bu ayeti-kerime şuna işaret etmektedir. Daha İslamiyet gelmeden önce İncil'e inanmış Hıristiyanlardan kırk kişi İslamiyet gelince ona iman

etmişler ki, bunların otuz ikisi Habeşistan'a hicret edip sonra oradan Medine ye dönen ve Müslümanların temsilcisi olan Cafer b. Ebi Talip'le birlikte gelmiş, diğer sekizi de Şamdan gelmişlerdir. İşte bu zatlar Peygamberimiz gelmeden ve Kur'an gelmeden önce kendi kitaplarında okuyup iman etmişlerdir ki, o inançtan sapmadan, Peygamberimiz gelince de aynı inançları üzere kalıp peygamberimize ve Kur'an'a iman etmişlerdir. –İşte ehli kitaptan bu zatlara Kur'an: (Okunduğu zaman, ona iman ettik, şüphesiz ki, o Kur'an Rabbimizden gelen haktır, zaten biz ondan önce de Müslümandık, derler.) Yani Kur'an inmeden önce de biz Allah'ın birliğine, hak olan İncil'e ve ondan sonra gelecek olan Kur'an'a ve Peygambere zaten inanmıştık, Müslümandık derler. –(İşte onlar sabrettiklerinden dolayı mükâfatları iki kere verilecektir.) Yani hem İslamiyet'ten önceki imanlarından ötürü bir takım sıkıntılara karşı sabredip inançlarında devam ettikleri için, hem de İslamı geldikten sonra ona iman edip ve bir takım sıkıntılara maruz kalıp bunlara sabrettiklerinden dolayı onlara iki kat mükâfat verilecektir. (Onlar öyle has Müslümanlardır ki, kötülüğü de iyilikle savarlar.) Kendilerine sözlü ya da fiyli saldırılarda bulunmak isteyenlere, sataşmak isteyenlere karşı güzel söz ve davranışlarıyla onların bu kötülüklerini def ederler: (Ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan da Allah yolunda harcarlar. –Yine onlar öyle has kullardır ki: (Boş söz işittikleri zaman ondan derhal yüz çevirirler ve derler ki; "bizim amellerimiz bize, sizin amelleriniz de size, size selam, hoşta kalın, biz cahillerden olmak istemiyoruz.") İşte Müslümanların azınlıkta olduğu, zayıf oldukları zamanlarda bu mübarek insanlar, kendilerine kötülük yapmak isteyen o kötü insanlara karşı bu güzel söz ve davranışlarıyla belayı başlarından def edip sabredenler için mükâfatı ikiye katlanmıştır.

56. Ey Peygamber! (Sen sevdiğini doğru yola erdiremezsin, lâkin Allah dilediğini doğruya erdirir, çünkü hidayete erecek olanları en iyi bilen O'dur.) Bu ayet cumhuru ulemaya göre Peygamberimizin amcası Ebu talip hakkında inmiştir. Fakat Fahreddini Razı'ye göre bu ayetin zahiri Ebu Talib'in küfrüne delil teşkil etmemektedir.

Rivayete göre Ebu Talip ölümünden önce hasta halinde iken Peygamber (a.s.) onu ziyaret etmiş ve ona: "Ey Amcacığım! Lâilâhe illellah de, Müslüman ol! Kıyamet gününde bu kelime ile senin Müslüman olduğuna şahadet edeyim," buyurdu. O de cevaben: "Vallahi ben bilirim ki, elbette sen doğrusun, fakat Ebu

Talip ölüm halinde korktu da onun için iman etti demelerini çirkin görüyorum," diyerek Müslüman olmamış. Burada çok önemli bir şeye işaret edilmiştir. Bir kimsenin hidayetine hiç kimsenin gücü yetmez, velev ki peygamber olsa da. Çünkü Allah (c.c.) Peygambere hitaben: (Sen sevdiğin bir kimseyi hidayete erdiremezsin.) Hidayete ermesini çok isteyip ısrarla arzu etsen de senin buna gücün yetmez: (Ancak Allah dilediğini hidayete erdirir, çünkü hidayete erecekleri en iyi bilen O'dur.) Bu ayetin Peygamberimizin amcası hakkında indiğini Tövbe sûresinin 113. ayeti de bunu takviye etmektedir ki, bunu orada daha geniş bir şekilde açıkladık, oraya da bakabilirsiniz.

57. Ve müşrikler: (Dediler ki, biz seninle beraber doğru olana uyarsak, yurdumuzdan atılırız.) Yani Kureyş'ten Haris b. Osman b. Nevfâl b. Abdi-Menaf gibi bazı kimseler Peygamberimize dediler ki, senin söylediklerin de ve sen de doğrusun, haksın ama, biz bu senin söylediklerine uyarsak bizi müşriklerin elebaşları yerimizden yurdumuzdan çıkarıp atarlar. Evet, Allah Teâla, ayetin devamında bunlara cevap olarak buyuruyor ki: (Biz onları kendi katımızdan bir rızık olarak her şeyin ürünlerinin toplanıp getirildiği saygıdeğer, güvenilir bir yere yerleştirmedik mi?) Yani ekini, bağı-bahçesi olmayan, fakat her taraftan ve her çeşit ürünlerin toplanıp geldiği saygıdeğer ve güvenilir olan Mekke şehrine yerleştirdik. Onları her çeşit rızıklarla rızıklandırmadık mı? Oraya dışarıdan rızık sevk ettirip sizi rızıklandıran Rabbiniz, şayet sizi yerinizden yurdunuzdan çıkaracak olsalar, yine rızıklandırmaya kadir değil mi ki, rızık endişesiyle gerçekleri bilebile inkâr ediyorsunuz? Oysa imanlarından vazgeçmeyen ve yurtlarından çıkarılmaya zorlanan müminler Medine'ye hicret edince onların hiçbirini aç ve açıkta bırakmadık: (Fakat onların çoğu bunu bilmezler.) Böyle rızık endişesi taşıyanların çoğu bu gerçekleri anlayamazlar.

58. (Hal bu ki, biz refah içinde yaşayan nice memleketleri helâk etmişizdir, işte onların yerleri!) İşte onların yaşadıkları yerlerin harabeleri ve kalıntılarını görüyorsunuz: (İşte onlardan sonra oralarda pek az isken edilebilmiştir ve oralara hep biz varis olmuşuzdur.) Yani helâk olanların arkasından gelenler de azmışlardır, onları da helâk etmişizdir, oralarda pek az insanlar barınmıştır, hep o yerler bize kalmıştır, oraların gerçek varisi biziz, biz istediğimizden alır istediğimize veririz.

59. (Rabbin kendilerine ayetlerini okuyan bir peygamberi memleketlerin ana merkezine göndermedikçe o memleketleri helâk edecek değildir ve biz halkı zalim olan memleketleri helâk etmişizdir.) Yani biz önce bir memleketin şehir merkezine peygamber gönderip onlara ayetlerimizi okuyup uyarmadıkça o halkı helak etmeyiz. İkincisi o memleketin halkı azgın ve zalim olmadıkça da helâk etmeyiz, ancak halkı zalim olan ve uyarılmış olan bir memleketi helâk ederiz.

60. (Size verilen şeyler dünya geçiminden, süsünden başka bir şey değildir, Allah katında olanlar daha hayırlı ve kalıcıdır. Hâlâ akıllanmayacak mısınız?) Bu dünya nimetleri hem adi ve hem de gelip geçici olan bir süsten ibarettir. Oysa Allah katında olan cennetteki nimetler bunlardan daha üstün ve kalıcıdır.

أَفَمَن وَعَدْنَاهُ وَعْداً حَسَناً فَهُوَ لَاقِيهِ كَمَن مَّتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ الْمُحْضَرِينَ {٦١} وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ{٦٢} قَالَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هَؤُلَاء الَّذِينَ أَغْوَيْنَا أَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَا تَبَرَّأْنَا إِلَيْكَ مَا كَانُوا إِيَّانَا يَعْبُدُونَ {٦٣} وَقِيلَ ادْعُوا شُرَكَاءكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ وَرَأَوُا الْعَذَابَ لَوْ أَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ {٦٤} وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ مَاذَا أَجَبْتُمُ الْمُرْسَلِينَ {٦٥} فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْأَنبَاء يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَاءلُونَ {٦٦} فَأَمَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً فَعَسَى أَن يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ {٦٧} وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَيَخْتَارُ مَا كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللَّهِ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ {٦٨}

وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ {٦٩} وَهُوَ اللهُ
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِي الْأُولَى وَالْآخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ
تُرْجَعُونَ {٧٠} قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن جَعَلَ اللهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَداً
إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللهِ يَأْتِيكُم بِضِيَاء أَفَلَا تَسْمَعُونَ
{٧١} قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن جَعَلَ اللهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَداً إِلَى يَوْمِ
الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَهٌ غَيْرُ اللهِ يَأْتِيكُم بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا تُبْصِرُونَ
{٧٢} وَمِن رَّحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ
وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {٧٣} وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ
فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنتُمْ تَزْعُمُونَ {٧٤} وَنَزَعْنَا مِن
كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيداً فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوا أَنَّ الْحَقَّ لِلَّهِ وَضَلَّ
عَنْهُم مَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ {٧٥}

Meali

61. Şimdi kendisine güzel bir vaat da bulunduğumuza kavuşan kimse, dünya hayatının geçici zevkini yaşattığımız ve sonra kıyamet günü yakalanıp (huzurumuza) getirilen kimse gibi midir?

62. O gün Allah, onları çağırarak: "Benim ortaklarım sandığınız şeyler nerede?" der.

63. Azap sözü üzerine hak olmuş olanlar: "Rabbimiz; azdırdığımız şunlar dır! Kendimiz azdığımız gibi onları da azdırdık. Onlar da bize uyup azdılar, onların yaptıklarından uzak olduğumuzu arz ederiz, zaten onlar bize tapmıyorlardı," derler.

64. (Allah tarafından) onlara: "Koştuğunuz ortakları çağırın!" denir. Fakat onlar kendilerini çağıranlara cevap veremezler ve azabı görürler. Eğer onlar doğru yola gitseydiler ne olurdu.

65. O gün Allah, onları çağıracak: "Peygamberlere ne cevap verdiniz?" diyecektir.

66. İşte o gün onlar için haberler sanki kör olur (sözler düğümlenir, tek kelime söyleyemezler.) Onlar birbirlerine sual da soramazlar.

67. Ama kim tövbe ederek iman edip salih ameller işlerse, o kurtuluşa erenlerden olduğunu umabilir.

68. Rabbin dilediğini yaratır ve seçer. Onlara ise böyle bir seçim yoktur. Allah, onların ortak koştukları şeylerden beri ve şanı yücedir.

69. Rabbin onların göğüslerinde gizlediklerini de, açığa çıkardıklarını da bilir.

70. O, kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır, önünde de sonunda da hamd O'na mahsustur, hüküm de O'nundur ve O'na döndürüleceksiniz.

71. De ki: "Haber verir misiniz? Eğer Allah, kıyamet gününe kadar sürekli geceyi gündüz olarak devam ettirirse, (gündüz olmasa) Allah'tan başka size ışık getirecek Tanrı kimdir, hâlâ işitmez misiniz?"

72. De ki: "Haber verir misiniz? Allah, kıyamete kadar gündüzü sürekli kılsa, Allah'tan başka geceyi getirecek Tanrı kimdir, hâlâ görmez misiniz?

73. Rahmetinden dolayı Allah, sizin için geceyi ve gündüzü yarattı ki, geceleyin dinlenesiniz, gündüz de O'nun lütfu ve kereminden rızık arayasınız. Artık umulur ki, şükredersiniz.

74. O gün Allah, onları çağırır da der ki: "Ortaklarım sandığınız şeyler nerede?"

75. Ve o gün her ümmetten bir şahit çıkarırız: "Dilediğinizi getirin!" deriz. O zaman gerçeğin Allah'a ait olduğunu bilirler ve uydurdukları şeyler kendilerinden sapıp gider.

İzahı

61-62. (Şimdi kendisine güzel bir vaat da bulunduğumuza kavuşan kimse, dünya hayatının geçici zevkini yaşattığımız ve sonra kıyamet günü yakalanıp huzurumuza getirilen kimse gibi midir?) Biri dünyanın geçici zevkleriyle isyan ve günah dolu bir hayat yaşamış, sonunda yakalanıp Allah'ın huzuruna hesap vermek üzere getirilmiş ve onun sonunda da ebedi bir ateşe maruz kalmış. Öteki

de imanı ve güzel amelleriyle dünyada bir takım sıkıntılar yaşamış ve o da kıyamet günü kolay bir hesapla ebedi cennetlere ve nimetlere kavuşmuş. Şimdi bunlar bir olabilir mi? –(O gün Allah, onları, şirk koşanları çağırıp der ki: "Hani benim ortaklarım diye sandığınız şeyler?") Bana ortak koştuklarınız uyduruk Tanrılarınız nerede? Hiç ortalıkta yoklar, gelip size şefaat etseler ya!

63-66. (Azap sözü üzerlerine hak olmuş olanlar: "Ey Rabbimiz! İşte azdırdığımız şunlardır. Kendimiz azdığımız gibi, onlar da bize uyarak azdılar. Fakat onlardan uzak olduğumuzu arz ederiz, zaten onlar bize tapmıyorlardı," derler.) Yani insanları kendilerine taptıranlar kıyamet günü Allah'ın huzuruna çıkarıldıkları zaman suçlarını itiraf ederek: (Rabbimiz, işte azdırdıklarımız bunlardır. Biz azmıştık onlar da bize uyarak azdılar, ama biz onlardan uzağız, zaten onlar bize de tapmıyorlardı,) diyerek bir yandan azgın olduklarını itiraf ederken, bir yandan da onlardan uzak olduklarını, onların kendilerine tapmadıklarını, zaten kendilerine taptıracak bir güçlerinin de olmadığını söylüyorlar. –Allah'a, onlara koştuğunuz: (Ortaklarınızı çağırın, denir. Onlar da çağırırlar, fakat kendilerine cevap veremezler ve karşılarında azabı görürler.) Yani azabı görünce şaşırıp ve donup kalırlar. Peki: (Onlar doğru yola gitselerdi ne olurdu?) Niye zamanında karşı geliyorlardı, şimdi azabı görünce ah keşke doğru yolda olsaydık ne olurdu, diye yanıp tutuşuyorlar. –İşte: (O gün Allah, onları çağırıp peygamberlerin çağrısına ne cevap verdiniz? diyecek.) Peygamberler sizi Allah'ın birliğine hakka davet ederken ne cevap verdiniz? Neden onların söylediklerine kulak verip inanmadınız? diye sorunca: (Artık o gün orada haberler kör olur,) yani kâfirlerin aleyhinde haberler kötü olunca sözler boğazlarında düğümlenir, donup kalırlar, tek bir kelime edemezler (ve onlar birbirlerine sual da soramazlar.)

67-70. (Fakat kim tövbe ederek iman edip salih ameller işlerse o kurtuluşa erenlerden olduğunu umabilir.) Onun için kurtuluş ümidi vardır, Allah (c.c.) onu bağışlar. –(Rabbin dilediğini yaratır ve seçer, onların ise seçim hakkı yoktur, Allah, onların ortak koştuklarından beridir ve yücedir.) Bu ayetle Zuhruf sûresinin 31. ayetinde şöyle diyen müşriklere bir cevaptır. (Bu Kur'an iki büyük şehir adamından birisine indirilseydi olmaz mıydı?) Müşrikler bu sözleriyle biri Mekke'nin zenginlerinden sayılan Velid b. Muğire, diğeri de Taif zenginlerinden olan Urve Es-Sekafi'yi kasdeederek eğer peygamber olması ge-rekiyorsa bunların ikisinden biri olmalıydı diye söylemişlerdir. İşte Allah Teâla, bu ayette: (Yaratan da benim seçme hakkı da bana aittir, onların böyle bir seçme hakkı

yoktur.) buyurarak onlara ve onlar gibilerine cevap vermektedir. –(Rabbin onların göğüslerinde gizlediklerini de, açığa vurduklarını da bilir. –O, kendisinden başka Tanrı olmayan Allah'tır, önünde de sonunda da hamd O'na mahsustur, hüküm de onundur ve O'na döndürüleceksiniz.) Yani dünyada da ahirette de bütün övgüler O'na aittir ve sonuçta da O'nun huzurunda hesap vermek üzere O'na döneceksiniz.

71-72. (De ki: "Haber verir misiniz? Eğer Allah, kıyamete kadar geceyi üzerinize sürdürüp devam ettirirse, hiç gündüz olmasa, Allah'tan başka size ışığı getirecek Tanrı kimdir? Hâlâ işitmez misiniz? –Yine de ki: "Haber verir misiniz? Kıyamete kadar Allah, üzerinize gündüzü sürekli kılsa, Allah'tan başka geceyi getirecek Tanrı kimdir? Hâlâ görmez misiniz?) Hiç bunları görüp düşünüp, ibret almaz mısınız, sizin ne gücünüz var, birer aciz kullarsınız, sizin taptıklarınızın böyle bir şey yapmaya güçleri yeter mi, hâlâ akıl etmez misiniz?

73-75. (Rahmetinden dolayı Allah, sizin için geceyi ve gündüzü yarattı ki, geceleyin dinlenesiniz, gündüz de O'nun lütuf ve kereminden rızık arayasınız. Artık umulur ki, şükredersiniz.) Allah'ın verdiği bunca nimetlere karşı düşünüp artık şükretmeniz lazımdır. Oysa bunca nimetlere karşı şükretmeleri gerekirken, Allah'ın birliğine iman edip sadece O'na kulluk etmeleri gerekirken, hiçbir şey yaratamayan, hiçbir şey ellerinden gelmeyen Allah'ın yarattığı canlı, ya da cansız varlıkları O'na ortak koşarlar. –İşte şirk koşanları: Allah, o gün çağırır ve der ki, "ortaklarım olarak sandığınız şeyler nerede?" –Ve o gün her ümmetten bir şahit çıkarırız ve delilinizi getirin deriz! O zaman gerçeğin Allah'a ait olduğunu bilirler ve uydurdukları şeyler kendilerinden sapar giderler.) Kendilerine şefaat edeceğini sandıkları ortakları o gün onları terk eder ortada bırakır sapar giderler. Artık kendilerine ne bir yardımcı bulabilirler, ne de Allah'ın azabından kendilerini kurtarabilirler.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِن قَوْمِ مُوسَى فَبَغَى عَلَيْهِمْ وَآتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ
مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءُ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا
تَفْرَحْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ {٧٦} وَابْتَغِ فِيمَا آتَاكَ اللَّهُ

الدَّارَ الْآخِرَةَ وَلَا تَنسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِن كَمَا أَحْسَنَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ {٧٧} قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِندِي أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ قَدْ أَهْلَكَ مِن قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعاً وَلَا يُسْأَلُ عَن ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ {٧٨} فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيَاةَ الدُّنيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَا أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ {٧٩} وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللَّهِ خَيْرٌ لِّمَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً وَلَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الصَّابِرُونَ {٨٠} فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِن فِئَةٍ يَنصُرُونَهُ مِن دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ المُنتَصِرِينَ {٨١} وَأَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْأَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَأَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَا أَن مَّنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيْكَأَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ {٨٢}

Meali

76. Şüphesiz Karun Musa'nın kavmindendi, onlara karşı azgınlık etmişti. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki, anahtarlarını güçlü kuvvetli bir cemaat zorla taşırdı. Kavmi ona demişti ki: "Şımarma! Bil ki, Allah, şımaranları sevmez."

77. Allah'ın sana verdiği servetle ahiret yurdunu ara, dünyadan da nasibini unutma. Allah, sana nasıl iyilik etti ise, sen'de öyle iyilik yap, yeryüzünde bozgunculuk çıkarma, şüphesiz ki, Allah, bozguncuları sevmez.

78. (Karun): "Bu servet bana bir bilgi sayesinde verildi," dedi. Peki, bilmedin mi ki, Allah kendisinden önceki kuşaklar arasında, kendisinden daha güçlü, cemaat bakımından daha çok olan nice kimseleri helâk etmiştir? Suç işlemiş (kâfirlere) günahlarından sorulmaz.

79. Derken (Karun) ziynet ve ihtişamıyla çıkıverdi. Dünya ve ziynetini tercih edenler dediler ki: "Karun'a verilen servetin benzeri keşke bize de verilseydi, şüphe yok ki, o pek büyük bir baht sahibidir."

80. Kendilerine ilim verilmiş olanlar ise dediler ki: "Sizlere yazıklar olsun! Allah'ın sevabı iman eden ve salih amel işleyenler için daha hayırlıdır, ona ancak sabredenler kavuşurlar."

81. Derken onu konağıyla beraber yere geçirdik ve ona Allah'tan başka yardım edecek bir cemaat de bulunmadığı gibi, zaten o kendini savunacak durumda da değildi.

82. Daha dün onun yerinde olmak isteyenler: "Demek ki, Allah, kullarından dilediğine çok rızık da verir, az da verir. Eğer Allah, bize lütufta bulunmasaydı, biz de yerin dibine batardık. Demek ki, kâfirler iflah olmazlarmış," demeye başladılar.

İzahı

76-82. Bu ayetler Karun'un hazinelerinden ve bu hazineleri kötüye kullanması yüzünden ve azıp fesat çıkarmasından dolayı servetiyle beraber yerin dibine batırıldığı haber verilmektedir. Bazı rivayetlere göre Karun Hazreti Musa'nın amcası, bazıları ise onun yakını olduğunu söylemektedirler ki, Allah (c.c.) ona bazı yetenek ve kabiliyetler vermiş. Bu kabiliyeti sayesinde altın yapma sanatını biliyormuş ve bu sayede çok servete sahip olmuş. Öyle ki, ayette belirtildiği gibi onun hazinelerinin anahtarlarını nerde ise güçlü kuvvetli on kişi civarında bir cemaat zorla taşıyacak kadar çoktu. Fakat Karun bu serveti bir üstünlük sayarak ve bir güç olarak onu kötüye kullanmak istedi. Dünyalık sevdasında olan birçok insanlar da onun servetine imrenmişlerdir. Fakat kavminden birçokları da ona bu serveti ile mutluluk duyup şımarmaması, onu kötüye kullanmaması için uyarmış, esasen o serveti Allah yolunda harcayarak ahiret hayatını kazanmaya vesile etmesini, ama dünyada da payını almasını söyleyerek öğüt vermişlerdir. Allah, kendisine nasıl ihsanda bulunmuş ise onun da öyle yoksula

muhtaca ihsanda bulunmasını, vermesini söylemişlerdir. Ancak Karun bu öğütlere kulak vermemiş yeryüzünde azgınlık yapmaya başlamış, hep fesat çıkarmış, Allah (c.c.) de onu sarayı ile servetiyle yere batırmış.

Bazı rivayetlere göre Karun Hazreti Musa'yı kıskandığından, servet ve kabiliyetinden dolayı kendi-sini Hazreti Musa'dan üstün görmüş, Musa'yı halkın gözünden düşürmek için servetinden bir fahişeye vererek Hazreti Musa ya zina iftira ettirmeye kalkışınca Allah (c.c.) onu eviyle barkıyla, servetiyle yere geçirmiş. Gerçi böyle bir şeye Kur'an açıkça temas etmiyor ama, azdığını ve sarayı ile yere batırıldığı açıkça ifade edilmektedir. İşte Allah'ın verdiği servet, makam ve mevki'i kötüye kullanan onunla şımarıp azgınlık yapan nicelerini servetiyle makam ve mevkileriyle yerin dibine sokmuştur. İşte Karun'un bu servetine özenip imrenenler onun yere battığını görünce ne kadar yanlış bir arzu ve istek içinde olduklarını anlamış ve: (Eğer Allah, bize lütufta bulunmasaydı, bizi de Karun'un durumuna düşürmekten korumasaydı, biz de yerin dibine girerdik, demek ki, azgın kâfirler iflah olmazlarmış,) dediler.

Yukarda 78 numaralı ayetin son cümlesinde: (Suçlulara günahlarından sorulmaz,) diye buyrulması yani kâfir ve müşrik olarak ölmüş olanların günahlarından sorulmaz. Çünkü kâfir ve müşriklerin zaten sevapları yoktur bütün yaptıkları günahtır, bu günahlardan değil, ancak bu günahları neden işledikleri başlarına kalkmak için sorulur, demektir. Yoksa birçok ayetlerde onlara hesap sorulacağı ifade edilmektedir. Nitekim Ararf sûresinin 6. ayetinde: (Kendilerine peygamber gönderilmiş olanlara da soracağız, gönderilmiş olan peygamberlere de soracağız,) buyrulmaktadır. Demek ki kâfirlere günahları değil, günahları neden işlediklerinden sorulur. Kehf sûresinin 105. ayetinde de: (Kâfirler için bir tartı koymayacağız,) buyrulmaktadır. Yani onların zaten günahtan başka bir sevapları yok ki, onlar için bir tarazı olsun, ya da günah ve sevapları karşılaştırılsın.

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَالِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوّاً فِي الْأَرْضِ وَلَا فَسَاداً وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ{٨٣} مَن جَاء بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِّنْهَا وَمَن جَاء بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ إِلَّا

مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ {٨٤} إِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لَرَادُّكَ إِلَى مَعَادٍ قُل رَّبِّي أَعْلَمُ مَن جَاء بِالْهُدَى وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ {٨٥} وَمَا كُنتَ تَرْجُو أَن يُلْقَى إِلَيْكَ الْكِتَابُ إِلَّا رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيراً لِّلْكَافِرِينَ {٨٦} وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ آيَاتِ اللهِ بَعْدَ إِذْ أُنزِلَتْ إِلَيْكَ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ {٨٧} وَلَا تَدْعُ مَعَ اللهِ إِلَهاً آخَرَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {٨٨}

Meali

83. İşte şu ahiret yurdu! Biz onu büyüklük taslamayan ve bozgunculuk yapmayan kimselere veririz, sonuç muttakilerindir.

84. Kim bir iyilikle gelirse ona, ondan daha hayırlısı vardır. Kim de bir kötülükle gelirse onlar da ancak kötülükleri kadar cezalandırılırlar.

85. O ki, Kur'an'ı (okuyup tebliğ) etmeyi senin üzerine farz kıldı, elbette seni dönülecek yere döndürecektir. De ki: "Rabbim, kimin hidayetle geldiğini ve kimin de apaçık sapıklıkta olduğunu en iyi bilendir."

86. Sen bu kitabın sanin (kalbine) bırakalacağını ummuyordun. Ancak bu Rabbinden bir rahmet olarak (kalbine bırakıldı.) O halde sakın kâfirlere arka çıkma.

87. Allah'ın ayetleri sana indirildikten sonra, artık sakın onlar seni bundan çevirmesinler. Sen artık Rabbi'ne davet et, asla müşriklerden olma!

88. Allah'la başka bir ilaha dua etme. Hiçbir ilah yok, ancak O'dur. Onun zatından başka her şey helâk olacaktır. Hüküm O'nun dur ve dönüş de O'nadır.

İzahı

83. (İşte şu ahiret yurdu! Biz onu yeryüzünde ululuk taslamayan ve bozgunculuk yapmayan kimselere veririz. Sonuç takva sahibi olanlarındır.) Ebedi

cennet yurdu şirkten, küfürden, uzak, haramdan isyandan, günahlardan korunan muttakilerindir.

84. Bu ayette de bir iyilik yapıp onu muhafaza ederek Allah'ın huzuruna gidenlere o iyiğe karşılık daha hayırlısı, daha fazlası olduğu, bir kötülük yapan ve ona tövbe etmeden Allah'ın huzuruna gidenlere de yaptıkları kötülüğün sadece bir misli olduğu beyan edilmektedir. Nitekim Enam sûresinin 160. ayetinde: (Kim bir iyilikle gelirse ona on misli vardır, kim de bir kötülükle gelirse, ona da bir mislinden başka ceza yoktur,) buyrulmaktadır

85. (O Allah ki, Kur'an'ı tebliğ etmeyi sana farz kıldı. Elbette seni döndürülecek yere döndürecektir.) Yani seni Mekke'den hicret ettirerek yurdundan çıkarıldın. Fakat Allah, seni tekrar yurduna döndürecek Mekke'yi fethedeceksin. Ey Resulüm! (De ki, Rabbim kimin hidayetle geldiğini ve kimin de apaçık sapı-klık içinde olduğunu pekâla bilir.) Yani, sen Kur'an'ı tebliğ ederken seni yalancılıkla suçlayan ve seni yurdundan çıkarmaya zorlayan kâfirlere de ki, kimin hakikatle gelip doğru yolda olduğunu ve kimin de yanlış ve sapıklık içinde olduğunu Rabbim daha iyi bilir.

86. Bu ayette: Peygamber (a.s.) Kur'an'ın kendisine ineceğini ve Peygamber olarak gönderileceğini ummadığı, ancak Rabbinden kendisine bir rahmet olarak indirildiği bildirilmiş. Binanaley artık kendisinin de buna mukabil kâfirlere arka çıkmaması emredilmiştir. Peygamberin aslında kâfirlere arka çıkması düşünülemez, ama Cenab-ı Hak belki Peygambere hitap etmekle onun ümmeti hedef alınmakta ve kendisini de böylece takviye etmektedir. Yani yakın akraba dahi olsa hiçbir müminin kâfirlere arka çıkmaması emredilmektedir velev ki bu peygamber bile olsa.

88. Bu ayette de Allah'a eş koşarak, onunla beraber başka bir Tanrıya duada ve yalvarışta bulunulmaması, O'ndan başka asla Tanrı olmadığı, O'ndan başka her şeyin helâk olacağı ve O'na hesap vermek üzere huzurunda toplanacakları bildirilmektedir. Bu ayette Peygambere hitap edilerek yine ümmeti hedef alınmıştır ki, Allah'tan başka Tanrı tanımamaları, onlara kulluk ederek dua ve yalvarışta bulunmamaları gerekir.

Allah'ın vechi (zatının) dışında her şeyin helâk olması meselesine gelince bu hususta farklı yorumlar vardır. Bazılarına göre Allah'tan başka olan varlıklar kendiliğinden olmadığı, her şeyin O'na dayandığı ve her şeyin her an yok olmaya

hazır vaziyettedir ki, bu da aslında yok olmak demektir, şeklinde yorumlamışlardır. Çoğunluk bu ayeti böyle algılamıştır. Fakat bazı âlimler ise ayette geçen (veche) yüz olduğundan O'nun yüzünden yani Allah'ın rıza ve hoşnutluğundan başka hepsi yok olacak, bir faydası olmayacak şeklinde yorumlamışlardır.

Âcizane benim anladığıma göre (fani) Allah Teâla, dışında ki, her varlık, her düzen bozulacak, eksilecek, yerinden gidecek ama tamamen yok olmayacaktır. Mesela azgınların, zalimlerin ve onların yaşadıkları birçok beldelerin helâk olduğu Kur'an'ın muhtelif ayetlerinde beyan edilmektedir. Şimdi bu helâk olan beldelerin ne taşı toprağı bir yere gitmiştir, ne de içinde yaşayan insanların maddi varlıkları yok olmuştur, ancak önceki yaratılışları değişmiş, düzenleri bozulmuş bedenler toprak olmuş değişime uğramıştır. Ruhları, ruhlar âlemine gitmiş, bedenler de toprağa karışmıştır. Bu ise her şeyin tamamen yok olup ortadan kaybolması demek değildir. İşte kıyamet koparken de gökler ve yer tamamen yok olup gitmeyecek, ancak büyük bir değişime uğrayacaktır. Nitekim İbrahim sûresinin 48. ayetinde: (O gün yer başka bir yer ve gökler de başka bir göklere tebdil olacak, değiştirilecektir,) buyruluyor. Diğer canlılar da tamamen yok olmayacaklardır. Sadece fiziki yapıları bozulacak kimyasal maddeye dönüşeceklerdir ve bilahare de tekrar dirileceklerdir. Nitekim iyi düşünüldüğünde ayetin son cümlesinde de buna işaret edilmektedir: (Sonra O'na döndürülecek-lerdir.) Yani, ölüp bu fiziki yapıları bozulup maddesel olarak toprak olduktan sonra tekrar dirilip: (O'nun huzuruna döndürüleceklerdir.) O zaman bu ayette şu mesaj verilmek istenme-ktedir. Allah'ın (vechi): O'na yönelmek, O'nun değer verdiği şeylere yönelmek ve onları kazanmaktır. Bunun dışındakilerin ise hiçbir değer ve kıymeti yoktur, bunların hepsi geçici şeylerdir ve bu düzenlerin hepsi bozulacak, kaybolup gidecektir. O halde hiç kimse mali mülkü ile şımarıp ululuk taslamasın, bunların asıl sahibi Allah'tır. Öyle ise O'na ve O'nun değer verdiği şeylere yönelin ve O'nun hoşnutluğunu kazanın, diye mesaj verilmektedir. Kur'an da geçen Allah'ın yüzü, eli, ayağı gibi tabirler izafidir, mecazidir. Mesela Fetih sûresinin 10. ayetinde: (Allah'ın eli onların üzerindedir,) buyrulması mecazı anlamda O'nun gücü, onların üzerlerinde demektir. Yine Rahmân sûresinin 26-27. ayetlerinde: (Yeryüzünde bulunan her şey fanidir. –Celâl ve ikram sahibi olan Rabbin yüzü bakidir,) buyrulmaktadır. Bu ayete de fân, kelimesini yok olup gitme anlamında tefsir etmişlerdir. Hal bu ki, bunun manası aniden ayrılıp gitmek ve eksilmektir, tamamen yok olmak değildir.

Nitekim yukarda da açıkladığımız gibi ölen bir kimse tamamen yok olmuş değil, ruhu aniden bedenden ayrılıp ruhlar âlemine gitmiş, beden de toprağa gitmekle değişmiş ve eksilmiştir.

Yine: (Her şey helak oldu ancak Rabbin yüzü kaldı,) buyrulması yani her şey bozulup, eksilip aniden yer değiştirip giderken, Rabbin vechi: "O'nun değer verdiği şeylere yönelmiş ve onları kazanmış olanların bu kazançları, eksilmeden bozulmadan, elden çıkmadan baki kaldı demektir. Allah Teâla'nın zatı zaten ezeli ve ebedidir. Hâşa var olmak, yok olmak, eksilmek, bir yere gitmek zaten O'nun için söz konusu değildir. Geçen bu her iki ayette de: (Allah'ın yüzü bakî kalır,) ifadesi vardır. Eğer Allah'ın zatı kasdedilmiş olsaydı o zaman: (Her şey helâk olur, Rabbin baki kalır,) denmesi gerekirdi. Tekrar edersek burada (veche) yani "yüz" Allah'a yönelen, O'nun değer verdiği, razı olduğu şeyleri kazananların kazandıkları eksilmeden baki kalır, O'nun yönelmediği, değer vermedikleri ise kaybolur. Nitekim Kehf sûresinin 46. ayetinde de: (Mallar ve evlatlar dünyanın süsleridir, baki kalansa salih amellerdir,) buyrulmaktadır. O halde fani olanlar elden çıkıp gidenler, faydası olmayan şeylerdir, baki kalanlar ise Allah'ın değer verip yöneldiği zayi olmayan, eksilmeyen, elden çıkmayan güzel kazanımlardır. Bir anlamda şöyle de denebilir Allah'ın (vechi) O'nun tecellisiyle her şeyin varlık âleminde görünmesi, tıpkı bir güneşin doğup tecelli etmesiyle gölgenin ortaya çıkması gibidir. Yine güneşin batışı ile gölgenin kaybolup gitmesi gibi, Cenab-ı Hakkın tecellisini kesmesiyle de O'nun dışındaki varlıkların ortadan kaybolup gitmasıdır. Demek ki gölgenin varlığının ortaya çıkması güneşin doğmasına tecelli etmesine bağlı olduğu gibi, Allah (c.c.)'ın tecellisiyle varlık alemine gelmiş olan bütün varlıklardan tecellisini kesmesi durumunda o varlıklar değişime uğrar, eksilir bozulur ve özellikleri kaybolup giderler. Ama Allah (c.c.)'ın zatı asla değişmez, O'nun varlığı ezeli ve ebedidir. En doğrusunu Allah bilir.

ANKABUT SÛRESİ

Ankabut sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu sûreye Ankabut denmesinin sebebi örümcekten bah-sedilip ondan bir misal verildiği içindir. Bazı âlimlere göre Mekke döneminde en son inen sûre bu sûre olmuştur, hatta sûrenin başta-rafının Medine de indiğini söyleyenler de vardır.

Ayet Sayısı: Altmış dokuz

Kelime Sayısı: Dokuz yüz seksen

Harf Sayısı: Dört bin yüz altmış beştir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الم {١} أَحَسِبَ النَّاسُ أَن يُتْرَكُوا أَن يَقُولُوا آمَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ {٢} وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَلَيَعْلَمَنَّ اللهُ الَّذِينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِبِينَ {٣} أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ أَن يَسْبِقُونَا سَاء مَا يَحْكُمُونَ {٤} مَن كَانَ يَرْجُو لِقَاء اللهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللهِ لَآتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {٥} وَمَن جَاهَدَ فَإِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِهِ إِنَّ اللهَ لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ {٦} وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ {٧} وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حُسْناً وَإِن جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا إِلَيَّ

مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٨} وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِي الصَّالِحِينَ {٩} وَمِنَ النَّاسِ مَن
يَقُولُ آمَنَّا بِاللهِ فَإِذَا أُوذِيَ فِي اللهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ
اللهِ وَلَئِن جَاء نَصْرٌ مِّن رَّبِّكَ لَيَقُولُنَّ إِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ أَوَلَيْسَ اللهُ
بِأَعْلَمَ بِمَا فِي صُدُورِ الْعَالَمِينَ {١٠} وَلَيَعْلَمَنَّ اللهُ الَّذِينَ
آمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ {١١} وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ
آمَنُوا اتَّبِعُوا سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُم بِحَامِلِينَ مِنْ
خَطَايَاهُم مِّن شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ {١٢} وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ
وَأَثْقَالاً مَّعَ أَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ
{١٣}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'in adıyla başlarım.

1-2. Elîf, Lâm, Mîm. –İnsanlar yalnız: "İnandık," demekle, hiç sınanmadan mı (kendi hallerine) bırakılacaklarını sandılar?

3. Andolsun ki, biz onlardan öncekileri de imtihandan geçirmişizdir. Elbette Allah, (sınayarak) doğruları da ortaya çıkaracak, yalancıları da ortaya çıkaracaktır.

4. Yoksa kötülük yapanlar bizden kaçacaklarını mı sandılar? Ne kötü karar veriyorlar.

5. Her kim Allah'la buluşmayı umuyorsa, şüphesiz Allah'ın verdiği süre elbette gelicidir. O, her şeyi işiten, bilendir.

6. Kim cihat ederse, kendisi için cihat etmiş olur. Şüphesiz Allah, âlemlerden zengindir.

7. İman edip salih ameller işleyenlerin günahlarını elbette örteriz ve onları yaptıkları amellerin en güzeli ile mükâfatlandırırız.

8. Biz insana ana babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Eğer onlar senin hakkında bilgin olmayan bir şeyi (körü-körüne) bana ortak koşman için zorlarlarsa, onlara itaat etme, dönüşün ancak Rabbinedir. İşte o zaman size yapmış olduklarınızı haber vereceğim.

9. İman edip salih amel işleyenleri muhakkak salihler arasına katarız.

10. İnsanlardan kimi de vardır ki: "Allah'a inandık" der; fakat Allah uğurunda eziyete uğratıldığı zaman, insanların işkencesini Allah'ın azabı gibi sayar. Hal bu ki, Rabbinden bir yardım gelecek olsa, "andolsun biz de sizinle beraberdik" derler. Allah âlemlerin göğüslerinde olan düşünceleri daha iyi bilen değil mi?

11. Allah, elbette inananları da bilir ve elbette münafıkları da bilir.

12. İnkâr edenler inananlara. "Bizim yolumuza uyun, sizin hatalarınızı da biz yükleniriz," dediler. Oysa onlar kendilerinin hatalarından hiçbir şey yüklenecek değillerdir. Şüphesiz onlar elbette yalancılardır.

13. Ve onlar elbette kendi yüklerini yüklenecekler ve kendi (günah) yükleriyle beraber, nice ağırlıklar da yükleneceklerdir. Ve elbette iftira ettikleri şeylerden kıyamet günü sorulacaklardır.

İzahı

1. (Elîf, Lâm, Mîm.) Bu ayet hurufu mukattaa'den oluşmuş bir müteşabih ayettir ki, bundaki mana ve maksadı ancak Allah bilir.

2-3-4. Bu ayetlerde: (İman ettik) deyip imanları uğurunda hiçbir gayret göstermeyen, hiçbir sıkıntıya maruz kalmadan, hiçbir imtihandan geçirilmeden, kendi hallerine bırakılacaklarını sananların yanlış düşündükleri ifade edilmektedir. Oysa geçmiş ümmetlerden inandık diyenlerin de samimi olanlarla, olmayanlar ortaya çıksınlar diye birçok imtihanlardan geçirilmiş, birçok sıkıntılarla karşılaşmışlardır. Böyle sadece inandık diyerek hiçbir sıkıntıya maruz kalmadan yaptıkları günahların bağışlanacağını sanıp böyle yanlış ve kötü kararlar mı veriyorlar? Bunlar yanlış düşünce ve kararlardır. İnandıktan sonra o uğurda birçok imtihanlarla onların samimiyetleri denenecektir.

Bu ayetlerin iniş sebebi şöyledir. Rivayete göre Mekke Müşrikleri Ammar b. Yasir, Ayyaş b. Ebi Rabia, Valid b. Valid ve Selman b. Hişam gibi zatlara müşrikler işkence ediyorlardı. Ammar b. Yasir'in annesi Ebu Cahil tarafından feci bir şekilde paramparça edilerek şehit edildi. Ammar'ın kendisi ve diğer Müslümanlar da çok şiddetli işkencelere maruz lakmışlar, ama bunlar bu işkenceler karşısında davalarından, inançlarından vazgeçmemişler. Fakat buna karşı Mekke de bir takım insanlar Müslüman olmaya söz vermişler, ancak hicret ayeti inince Medine deki sahabelerden bazıları onlara şöyle bir mektup yazmışlar. "Eğer hicret etmezseniz, sizin İslama giriş sözleriniz kabul edilmeyecektir." Bu mektup üzerine onlar da hemen Medine ye dönüp yola çıkınca müşrikler bunlara tepki göstermiş ve geri çevirmişlerdir. Fakat onların bu mazeretleri kabul edilmemiş, Medineden tekrar bir mektup daha yazılmış. Onlar da: "Eğer bu seferde bize engel olurlarsa, onlarla çarpışırız," demiş ve çarpışmışlar, kimi şehit olmuş, kimi kurtulup Medine ye ulaşınca bunlar hakkında işte aşağıda ki şu ayetler inmiştir.

5-6. (Her kim Allah'la karşılaşmayı umuyorsa, şüphesiz Allah'ın verdiği süre elbette gelicidir. O, her şeyi işiten bilendir.) Yani inanan her kimse şunu bilmelidir ki, eceli muhakkak gelecektir ölüm korkusu ile Allah yolunda savaşmak istemese de ölüm onu mutlaka yakalayacaktır. –(Kim cihat ederse kendisi için cihat etmiş olur, şüphesiz ki Allah, âlemlerden zengindir.) Yani kim cihat ederse onun sevabı kendisinedir, onun cihadı Allah'ın mülk ve saltanatına bir şey artırmaz. Allah, âlemlerden zengindir, kimseye muhtaç değildir. Yani bu ayetde böyle bir sıkıntıya maruz kalanların, bu sıkıntılarından dolayı minnet etmiş olduklarına işaret edilmiştir ki, kimse bu konuda minnet etmesin. Herkes ne yaparsa kendi lehine, ya da aleyhine yapmış olur, onların cihadı, Allah'a ve O'nun mülküne bir şey kazandırmaz.

7. Bu ayette de iman edip salih ameller işleyen kimselerin küçük günahlarının bağışlanacağı ve yaptıkları iyilikler karşılığında kedilerine en güzel mükâfatla mükâfat verileceği müjdelenmektedir.

8. Bu ayette de ana-babaya iyilik yapılması emredilmekte, fakat ana-baba şirk, küfür ve isyana teşvik eder ya da zorlarlarsa, bu durumda onlara asla itaat edilmemesi emredilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi de rivayete göre şöyledir. Said b. Ebi Vakkas İslam'la şereflenince annesi Hemne binti Ebi Süfyan Said'in Müslüman olduğunu öğrenince ona demiş ki: "Vallahi ben sürekli güneşin altında duracağım, hiçbir evin

gölgesinde bulunmayacağım, ta ki sen Muhammedi inkâr edinceye kadar." Böylece üç gün yemeden içmeden güneşin altında kalmış. Hazreti Said de ona itaat etmemiş ve annesine şöyle demiş. "Yüz tane canın olsa her birini birer-birer çıkaracak olsan da, yine de Muhammed (a.s.)'ı inkâr etmem." Sonra Peygamberimizin huzuruna gelerek annesinin bu durumunu şikâyet etmiş, işte bunun üzerine bu ayet inmiştir. Bu ayetten anlıyoruz ki, anne ve baba müşrik de olsa, onlara iyi davranmak, meşru olan emirlerini dinlemek ama küfre ve isyana zorlamaları halinde de onları dinlememek ve itaat etmemek gerekir. Çünkü Allah'a isyan olan yerde kula itaat edilmez.

9. Bu ayette de iman edip salih amel işleyenlerin, kıyamet günü salihlerle beraber olacakları ifade edilmektedir.

10-11. Bu ayetlerde ise münafıkların sıfatları sergilenmektedir. Bunlar: (Allah'a inandık,) derler, fakat başlarına bir sıkıntı, bir musibet gelse bunları Allah'ın kendilerine bir eziyeti olduğunu sanır ve hemen minnetlemeye başlarlar. Ancak müminlerin lehine bir şey olduğu zaman, bir nimete kavuştukları zaman da müminleri inandırmak için: (Biz de sizinle beraberdik,) derler. Oysa Allah (c.c.) bütün âlemin göğsünde, kalbinde sakladıklarını bildiğini fark etmezler. Allah, gerçek inananları da biliyor, kalplerinde küfür olduğu halde yalan söyleyerek, yalan yere yemin ederek müminleri kandırmak isteyen münafıkları da bilir.

12-13. Kâfirler bazı müminlere şöyle derler: (Siz bize uyun, eğer hata ve günahlarınız varsa biz yükleniriz, derler. Oysa kıyamet günü onların hatalarından hiçbir şey yüklenecek değillerdir.) Oysa burada böyle söyleyenler o günün dehşetini görünce kimse kimsenin en ufak bir günahını yüklenmek istemez. –Ancak: (Onlar elbette kendi günah yüklerini yüklenirler ve kendi günah yükleriyle beraber yoldan çıkardıkları nice kimselerin günah yüklerini de beraber yüklenirler ve elbette iftira ettikleri şeyler hakkında kıyamet günü sorulacaklardır.) Yani isteseler de istemeseler de nice sapıklıklarına sebep olup onları yoldan çıkardıklarından dolayı kendi günahlarını yüklendikleri gibi saptırdıkları kimselerin günahları kadar bir günah daha yüklenecekler. Fakat onlara uyup günah işleyenler de kendi günahlarını yükleneceklerdir ki onlar da masum değillerdir. Allah'a iftira edip O'na şirk koşanlara da, onları şirke zorlayan, sebep olanlara da elbette hepsi hesap sorulacaktır.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحاً إِلَى قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَاماً فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ {١٤} فَأَنجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِّلْعَالَمِينَ {١٥} وَإِبْرَاهِيمَ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللهَ وَاتَّقُوهُ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {١٦} إِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللهِ أَوْثَاناً وَتَخْلُقُونَ إِفْكاً إِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقاً فَابْتَغُوا عِندَ اللهِ الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {١٧} وَإِن تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ أُمَمٌ مِّن قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ {١٨}

Meali

14. Andolsun ki, biz Nuh'u kavmine gönderdik, onların arasında dokuz yüz elli sene kaldı. Zulümlerini sürdürürken sonunda tufan onları yakalayıverdi.

15. Fakat biz onu ve gemide kilerini kurtardık ve bunu âlemlere bir ibret kıldık.

16. İbrahim'i de gönderdik, kavmine dedi ki: "Allah'a kulluk edin, O'ndan korkun, bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

17. Siz Allah'tan başka birtakım putlara tapıyor ve iftiralar uyduruyorsunuz. Şüphesiz ki Allah'tan başkasına taptıklarınız size rızık vermeye muktedir değildir. Öyle ise rızkı Allah'tan arayın, O'na kulluk edin, O'na şükredin, çünkü O'na döndürüleceksiniz.

18. Eğer yalanlıyorsanız bilin ki, sizden önceki ümmetler de yalanladılar. Peygamberin görevi apaçık tebliğden başka değildir.

İzahı

14-15. Bu ayetlerde Hazreti Nuh'un kendi kavmine peygamber olarak gönderildiği, onların arasında dokuz yüz elli sene kaldığı ve ona inanmayıp azgınlıklarına devam ettikleri haber verilmiş. Ve Allah Teâla, Nuh'u ve iman edenleri kurtarıp, bu zalimleri bir ibret olarak tufanla sularda boğduğunu beyan etmiştir.

Nuh (a.s.)'ın yaşının ayette direk dokuz yüz elli değil de bin yıldan elli yıl eksik olarak zikredilmesi Gazi Beyzavi ye göre tamamen sayıya dayanmak içindir. Tahmini olarak dokuz yüz elli olarak da sayıla-bilir. Bin rakamından ellinin çıkarılması da Nuh (a.s.)'ın çok yaşadığına dikkat çekmek içindir. İbni Abbas''a göre ise Nuh (a.s.) kırk yıllık ömründen sonra kavminin arasında dokuz yüz elli yıl kaldı, kavmi tufanla helâk olduktan sonra da altmış yıl daha yaşamıştır. Bu hesaba göre bin elli yaş eder ki bu ayetin siyakına göre bunun daha doğru olduğu anlaşılıyor. Çünkü: (Nuh kavmine gönderildi ve onların arasında binden elli yıl eksik kaldı,) buyruluyor. Demek hemen doğuştan peygamber olarak gönderilmediğine göre ve gönderildikten sonra da dokuz yüz elli yıl kavminin arasında kaldığına göre kendisine peygamberlik kırk yaşında verilmiş ve tufandan sonra da yaşadığına göre İbni Abbas'ın yorumu daha doğrudur. Ancak yine de tahminidir, kesin değildir. Çünkü ayette kaç yaşında peygamberlik verildiği ve tufandan sonra kaç yıl daha yaşadığı ifade dilmiyor.

16-18. Bu ayetlerde de Hazreti İbrahim'in kavmine Peygamber olarak gönderildiği, kavmini, Allah'ın birliğine imana ve yalnızca O'na kulluk etmeye davet ettiği beyan edilmektedir. İbrahim (a.s.) kavmine Allah'tan başkalarına tapmayın demesine rağmen Allah'a yalan uydurarak iftira etmişlerdir. Oysa onların kendilerine rızka muhtaçtırlar. Allah'a yalvarıp O'na kulluk etmeleri gerekirken başkalarını ona ortak edip onlara yalvararak kulluk etmektedirler. Bütün bu ayetlerle bu peygamberleri yalanlayanların helâk olduklarına örnek verildikten sonra Peygamberimize ve onun ümmetine dönerek buyruluyor ki: (Eğer siz de yalanlıyorsanız bilin ki, sizden önceki ümmetler de yalanladılar. Peygamberin görevi apaçık bir tebliğden başka değildir.) Peygamber size Allah'ın emir ve yasaklarını haber veriyor, inkâr ettiğiniz takdirde de başınıza gelecek azabı haber vermektedir, artık gerisini siz düşünün, başınıza gelecek azap kendi ısyanlarınız sebebiyledir.

أَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ يُبْدِئُ اللهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيرٌ {١٩} قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٢٠} يُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَيَرْحَمُ مَن يَشَاءُ وَإِلَيْهِ تُقْلَبُونَ {٢١} وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ {٢٢}

Meali

19. Görmediler mi? Allah, ilk nasıl yarattı, sonra nasıl tekrar iade ediyor. Şüphesiz bu Allah'a göre çok kolaydır.

20. De ki: "Yeryüzünde gezin, dolaşın, bakın, Allah, ilk baştan nasıl yaratmıştır. Sonra ahiret hayatında da diğer bir yaratılışla yaratacaktır. Şüphesiz ki Allah, her şeye kadirdir.

21. (Allah) dilediğine azap eder, dilediğine merhamet eder ve sonuçta O'na döndürüleceksiniz.

22. Siz ne yeryüzünde ne de gökte (Allah'ı) aciz bırakamazsınız ve sizin için Allah'tan başka ne bir sahip vardır, ne de bir yardımcı.

İzahı

19. Peygamberleri yalanlayanlar, vahyi yalanlayanlar bir baksınlar ki: (Allah, ilk nasıl yarattı, sonra tekrar nasıl iade ediyor,) bunu görmüyorlar mı? (Şüphesiz bu Allah'a göre çok kolaydır.) İlk yaratan Allah, tekrar yaratmaya elbette kadirdir, bu O'nun için çok basittir.

20. Ey Peygamber! (De ki: "Yeryüzünde gezin, dolaşın ve bakın Allah ilk nasıl yarattı?) İnsanları bir âdi meniden (spermden) nasıl yarattı, çoğalttı, mal-mülk verdi, ev-bark sahibi yaptı, sonra onların düzenini bozup, onları bu düzenlerinden nasıl ayırdı verdiği ruhu bedenlerinden aldı. İşte bütün bunlara baksın

düşünsünler. Sonra yine: (Allah (c.c.) ahirette yeniden bir yaratılışla yaratacaktır, şüphesiz Allah, her şeye kadirdir.) Bir binayı ilk defa yaratan bir ustaya onu yıkıp söküp yeniden yapması zor mudur? Daha kolay yapar. Allah için böyle bir şey söz konusu değil ama ilk yarattığını öldürüp tekrar yaratması daha basittir.

21. (Allah, dilediğine azap eder, dilediğine de merhamet eder, sonuçta ona döndürüleceksiniz.) Bu ayeti kerime bazıları tarafından yanlış anlaşılabilir, onun için biraz açıklamak gerekir. Yani Allah (c.c.) durupdururken haksız yere dilediğine azap eder, ya da sebepsiz dilediğine merhamet eder değil. Öyle olmuş olsa kulun hiçbir rolü olmaz ki, bu Cebriye mezhebinin görüşü gibi yanlış bir yöne gider. (Burada kasdedilen şey imanı olduğu halde Allah'a karşı günah işlemiş olan kimselerden dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder. Burada bir haksızlık soz konusu değildir. Şöyle bir misal verelim Sizin iki kişide alacağınız var, birine alacağınızı bağışlıyorsunuz, diğerinden de hakkınızı alıyorsunuz, bura da bir haksızlık söz konusu değildir. Tabi birinden alacağını alırken diğerinden vazgeçmesinin de mutlaka bir sebebi vardır. Onun hoşuna giden bir tarafı vardır, bu sebepten dolayı onda olan alacağından vazgeçer, diğerinin de hoşuna gitmeyen bir yönünden dolayı bağışlamaz, hakkını alır.

22. (Ve siz ne yeryüzünde ve ne de gökte) yaptığınız isyan ve kötülüklerle Allah'ı: (Aciz bırakamazsınız ve sizin için Allah'tan başka bir dost da yoktur, yardımcı da yoktur.) O halde aklınızı başınıza alın, ne kadar aciz ve güçsüz olduğunuzu düşünün, hiçbir kimsenin kıyamet günü Allah'tan başka kendisinin ne bir dostu ve ne de yardımcısı olmağinidığını anlayın, ibret alın ve ona göre dosttunuzu ve düşmanınızı bilin.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللهِ وَلِقَائِهِ أُوْلَئِكَ يَئِسُوا مِن رَّحْمَتِي وَأُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٢٣} فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنجَاهُ اللهُ مِنَ النَّارِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {٢٤} وَقَالَ إِنَّمَا اتَّخَذْتُم مِّن دُونِ اللهِ أَوْثَاناً مَّوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُم بِبَعْضٍ

وَيَلْعَنُ بَعْضُكُم بَعْضاً وَمَأْوَاكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ {٢٥} فَآمَنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ إِنِّي مُهَاجِرٌ إِلَى رَبِّي إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٢٦} وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ وَآتَيْنَاهُ أَجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ {٢٧}

Meali

23. Allah'ın ayetlerini ve O'nun la karşılaşmayı inkâr edenler, işte onlar benim rahmetimden ümidi kesmişler ve onlar için acıklı bir azap vardır.

24. (İbrahim'e), kavminin cevabı hiçbir şey değil: "Onu öldürün veyahut yakın," demeleri oldu. Fakat Allah, onu ateşten kurtardı. Şüphesiz ki, bunda inanan bir toplum için ibret vardır.

25. (İbrahim de) dedi ki: "Siz dünya hayatında birbirinizi sevmek için, Allah'ı bırakıp bir takım putlar edindiniz, ama daha sonra kıyamet günü kiminiz kiminizi inkâr eder ve lanetlersiniz. Varacağınız yer ateştir ve hiçbir yardımcınız da yoktur.

26. Bunun üzerine ona sadece Lut iman etti. (İbrahim) onlara: "Ben Rabbime hicret edeceğim, şüphe yok ki, O, her şeye galiptir, her şeye hâkimdir, dedi.

27. Biz de ona İshak-ı, Yakup'u armağan ettik. Peygamberliği ve kitabı da onun nesli içerisinden onl-ara verdik. Ona da (İbrahim'e de) dünyada mükâfatını verdik ve ahirette de elbette o salih kimselerdendir.

İzahı

23. Bu ayette Allah'ın ayetlerini ve kıyamet günü O'na kavuşacağını ve O'na hesap vereceğini inkâr eden ve Allah'ın rahmetinden ümidi kesmiş olanlar için acıklı bir azap olduğu haber verilmektedir. Çünkü Allah'ın rahmetinden ümidini kesen O'na inanmayan kafirlerdir. İnanan kimse nekadar günahkâr olsa da Allah'ın rahmetinin geniş olduğunu bilir, O'nun bağışlayacağını umar ve O'na günahlarından dolayı tövbe edip af diler.

24. Bu ayette de İbrahim (a.s.) kavmini Allah'ın birliğine iman etmeye yalnızca O'na kulluk etmeye çağırıp onları uyarınca, ona cevaplar: (Bunu öldürün yahut yakın,) diye söyledikleri ifade edilmektedir. Oysa Allah (c.c.) onu ateşten kurtardığını ve bunda inanan bir toplum için ibret olduğunu beyan etmektedir.

İbrahim putların aleyhinde olduğu için, hatta kavmini uyarmak için onların putlarını kırıp baltayı büyük putun üzerine asmıştı. Kavmi de onun yaptığını fark ederek onu yakalayıp Nemrud'un huzuruna getirdiklerinde bunu ilahlarımıza sen mi yaptın? dediklerin de ben niye yapayım balta kimin boynunda ise o yapmıştır dedi. Nemrud ve yandaşları o yapabilir mi, diye sorduklarında yapamazsa nasıl tanrı olur? dedi. Ve onlara bu sözü söyletmek için, onları düşündürmek için bunu yapmıştı ama onlara fayda vermedi onu ateşe atıp yakmak istediler ama yüce Rabbi ateşe emir vererek onu yaktırmadı ve onu sağ-salim ateşten kurtardı. İşte bu olayı detaylı anlatan Enbiya suresindeki ayetlere ve bilhasse 69. ayete atıf yapılmaktadır.

25. Evet, İbrahim kavmine: (Dedi ki; "siz dünya hayatında birbirinizi sevmek için Allah'ı bırakıp bir takım putları Tanrı edindiniz.) Yani birçoğunuz putların ilah olmadığını bilebile sırf birbirinizle iyi geçinmek için elabaşlarla çatışmamak, onların menfaatlerine dokunmamak uğuruna uydurук tanrılar edindiniz: (Sonra kıyamet günü bazınız bazınızı inkâr edip ve bazınız bazınızı lanetleyeceksiniz.) Orada işin vahametini görünce birbirinize amansız düşman olup, lanetleyip çekişeceksiniz; (fakat varacağınız yer ateştir ve sizin için hiçbir yardımcı da olmayacaktır.)

26. Hazreti İbrahim'in bu öğüt ve uyarılarına karşı: (Sadece kendisine Lut iman etti, İbrahim da: "Ben Rabbime hicret edeceğim, şüphe yok ki, O, her şeye galip, her şeye hâkimdir,) dedi. Yani İbrahim'in Rabbime hicret edeceğim demesi: "Rabbim bana hangi yöne gitmemi emrederse oraya hicret edeceğim," demektir. Rivayete göre Hazreti İbrahim Kûfe de Kûsî diye bir yerde yaşarken, oradan Harran'a, daha sonra da Şam toprakları olan Filistin'e hicret etmiştir.

27. (Biz de ona İshak-ı ve Yakup'u hediye ettik.) Yani İbrahim'in yaşı ilerlemiş eşi Sare de yaşlanmış acüze bir kadın olmasına rağmen ve çocuğu olmazken o yaşta oğlu İshak'ı ve sonra da torunu Yakup'u kendisine bir hediye olarak verdik. Bu konu Hud sûresinin 71. ayetinde daha geniş açıklanmıştır, oraya da bakabilirsiniz. Evet: (Ve İbrahim'in neslinden gelenler içerisinden peygamberler

kıldık, kitap verdik. Onun mükâfatını dünyada verdik ve ahirette de elbette o salihlerdendir.) Yani Allah (c.c.) Hazreti İbrahim'e hem dünyada evlat ve torun verdi, hem evlatlarının neslinden peygamberler gönderdi. Bazılarına kitap verdi ve kendisine de yine dünyada zenginlik verdi, ahirette de salih peygamberlerle beraber olacaktır.

وَلُوطاً إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُم بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ {٢٨} أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَتَأْتُونَ فِي نَادِيكُمُ الْمُنكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَن قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللهِ إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ {٢٩} قَالَ رَبِّ انصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ {٣٠} وَلَمَّا جَاءتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبُشْرَى قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُو أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ {٣١} قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطاً قَالُوا نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَن فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا امْرَأَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ {٣٢} وَلَمَّا أَن جَاءتْ رُسُلُنَا لُوطاً سِيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعاً وَقَالُوا لَا تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ إِنَّا مُنَجُّوكَ وَأَهْلَكَ إِلَّا امْرَأَتَكَ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ {٣٣} إِنَّا مُنزِلُونَ عَلَى أَهْلِ هَذِهِ الْقَرْيَةِ رِجْزاً مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ {٣٤} وَلَقَد تَّرَكْنَا مِنْهَا آيَةً بَيِّنَةً لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ {٣٥}

Meali

28. Lut'u da gönderdik. O kavmine demişti ki: "Şüphesiz siz, sizden önce âlemlerin Yapmadığı bir fuhşa gidiyorsunuz."

29. Siz erkeklere gidip yol kesiyorsunuz ve toplantılarınızda edepsizce şeyler yaşıyorsunuz öyle mi? Kavminin cevabı: "Eğer doğrulardan isen Allah'ın azabını bize getiriver," sözü olmuştur.

30. Lut: "Ey Rabbim! Şu bozguncu kavme karşı bana yardım et," dedi.

31. Elçilerimiz İbrahim'e müjdeyi getirdikleri zaman dediler ki: "Biz bu beldenin halkını helâk edeceğiz. Çünkü oranın halkı zalim kimselerdir."

32. (İbrahim elçilere) dedi ki: "İyi ama orada Lut var." Onlar da: "Biz orada kimlerin bulunduğunu çok iyi biliriz, onu ve ailesini elbette kurtaracağız, yalnız karısı müstesna, o geride (azaba) uğrayanlardan olmuştur," dediler:

33. Derken elçilerimiz Lut'a gelince, onlar (gelen elçilere ilişeceklerinden) dolayı fenalaştı ve onlar hakkında bilek bakımından (güç bakımından) daraldı. (Melekler ise): Korkma, üzülme, seni ve aileni kurtaracağız, yalnız karın hariç o geri kalanlardan olmuştur," dediler.

34-"Şüphesiz ki, biz fesat çıkaran şu şehir halkı üzerine gökten bir azap indireceğiz."

35. Andolsun ki biz aklını kullanan bir kavim için onda (harap ettiğimiz yerde) ibret için bir nişan bırakmışızdır.

İzahı

28-35. bu ayetler daha önce Hud ve Hicir sûresinde beyan edildiği gibi Lut (a.s.)'ın kavminin yapmış oldukları kötülüğü, kadınları bırakıp erkeklerle ilişkiye girdikleri fuhşa sürüklendikleri ve onun sonunda başlarına gelen azabı tattıkları ifade edilmektedir.

وَإِلَى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْباً فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَارْجُوا الْيَوْمَ
الْآخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ {٣٦} فَكَذَّبُوهُ فَأَخَذَتْهُمُ
الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ {٣٧} وَعَاداً وَثَمُودَ وَقَد
تَّبَيَّنَ لَكُم مِّن مَّسَاكِنِهِمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ

عَنِ السَّبِيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرِينَ {٣٨} وَقَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَاءهُم مُّوسَى بِالْبَيِّنَاتِ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقِينَ {٣٩} فَكُلّاً أَخَذْنَا بِذَنبِهِ فَمِنْهُم مَّنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِباً وَمِنْهُم مَّنْ أَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُم مَّنْ خَسَفْنَا بِهِ الْأَرْضَ وَمِنْهُم مَّنْ أَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ {٤٠}

Meali

36. Medyen'e de kardeşleri Şuaybi gönderdik ve Şuayb onlara: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, ahiret gününe ümit bağlayın, yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın," dedi.

37. Fakat onu yalanladılar da onları bir sarsıntı yakaladı ve yerlerinde diz üstü çöktüler.

38. Ad ve Semud'u da helâk ettik. İsken ettikleri yer sizin için belli olmaktadır. Şeytan onlara yaptıklarını süsledi de onları yoldan çıkardı. Oysa bakıp (gerçekleri) görecek durumda idiler.

39. Karun, Firavun ve Haman-ı de helâk ettik. Andolsun ki, Musa onlara apaçık mucizeler getirmişti. Fakat onlar yeryüzünde büyüklük taslamışlardı. Hal bu ki, (azaptan kurtulup) geçip gidecek değillerdi.

40. Nitekim onların her birerlerini günahları sebebiyle yakaladık. Kiminin üzerine taşları savuran rüzgârı gönderdik, kimini korkunç bir sesle yakaladık, kimini yerin dibine geçirdik, kimini de suda boğduk. Allah onlara zulmeder olmadı velâkin onlar kendi nefislerine zulmeder oldular.

İzahı

36-37. Hud sûresinde geçtiği gibi bu ayetlerde de Allah Teâla, Şuayb (a.s.)'ı Medyen Şehrine oranın halkına peygamber olarak gönderdiğini, kendisinin

birliğine imana edip yalnızca kendisine kulluk etmeye davet ettiği bildirilmektedir. Hud onlara öğüt ve nasihatte bulunarak onları başlarına gelecek bir azapla uyardı. Fakat onlar buna kulak vermediler, Allah Teâlâ da onları bir deprem gürültüsüyle yakalayıp cezalandırdı.

38. Bu ayet de yine Hud sûresinde genişçe geçtiği gibi oraya atıfta bulunularak Ad ve Semud kavimlerine peygamberleri gelip onlara uyarıda bulundukları haber verilmektedir. Evet, bu topluluklar peygamberlerin bu öğüt ve nasihatlerine kulak tıkamış, azgınlıklarına devam etmişler ve sonunda da hak ettikleri cezaya çarptırılmışlardır.

39. Bu ayette de Musa a.s'ın kavminden olan ve kendisine çok servet verilmiş olan Karun, Firavun ve Hamen gibi azgınlara Musa (a.s.) mucizelerle gelip onları uyarmasına rağmen ona kulak vermeyip kendisini sihirbazlıkla suçlayıp azgınlıklarına devam ettikleri beyan edilmektedir. Ki, yine Hud sûresinede ve daha başka sûrelerde geçmiş olan bu zalimlerin cezalandırıldıklarına vurgu yapılmaktadır.

40. Ve bu ayette de bu zalim toplulukların her birinin bir azapla helâk edildikleri beyan edilmektedir. Onlardan kiminin üzerine şiddetli rüzgârla taşlar yağdırılmış, taşların ve kumların altına gömülmüşlerdir ki, mesela Ad kavmi gibi. Kimi korkunç bir sesle ödleri patlayarak cezalandırılmıştır ki, Semud kavmi gibi. Kimi yere batırılmıştır. Mesela Karun gibidir ki, Allah Teâla, onu servetiyle ve sarayı ile yerin dibine geçirmiştir ve kimini de suda boğarak cezalandırmıştır. Mesela Firavun, Haman ve yandaşları gibi.

مَثَلُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللهِ أَوْلِيَاءَ كَمَثَلِ الْعَنكَبُوتِ اتَّخَذَتْ بَيْتاً وَإِنَّ أَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنكَبُوتِ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ {٤١} إِنَّ اللهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ مِن شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٤٢} وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ {٤٣} خَلَقَ اللهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنَّ فِي

ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ {٤٤} اتْلُ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ {٤٥}

Meali

41. Allah'tan başka dost edinenlerin misali, kendine yuva yapan örümcek gibidir. Hal bu ki, evlerin en çürüğü, şüphesiz örümcek yuvasıdır, keşke bilseler.

42. Şüphesiz Allah, kendinden başka neye yalvardıklarını bilir. O, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

43. İşte biz bu misalleri insanlar için veriyoruz; fakat ona âlimlerden başkası akıl etmez.

44. Allah, gökleri ve yeri hak olarak yarattı. Şüphesiz bunda iman edenler için bir ibret vardır.

45. Sana vahyi edilen kitabı oku ve namazı kıl. Muhakkak ki namaz fuhuştan ve çirkinliklerden alıkoyar. Allah'ı anmak elbette en büyük ibadettir ve Allah, ne yaptıklarınızı bilir.

İzahı

41. Bu ayette Allah'tan başkasına dost olup onlara güvenenler örümceğe benzetilmektedirler. Çünkü yuvaların en güvensiz ve en basiti örümceğin yuvasıdır. Örümcek gelişi güzel bir yere barınak yapar, mesela evinherhengi bir yerine, rasgeler bir yere ağını gerer. Oysa siz evi süpürürken onu süpürge ile beraber süpürür atarsız. İşte Allah'tan başkalarına dayanan, güvenen ve onlara dost olanlar da böyledir, Allah, onları dostlarıyla beraber silip-süpürüp cehenneme atar. Onlara kimse sahip çıkamaz, yardım edemez ve kimse onları Allah'ın azabından kurtaramaz.

42-43. (Şüphesiz Allah, kendinden başka tapınıp yalvardıkları şeyleri elbette bilir. Allah, her şeye galip ve her şeye hâkimdir. –İşte biz bu misalleri insanlar için veriyoruz; fakat ona âlimlerden başkası akıl etmez.) Bu misalleri gerçek ilim sahipleri düşünür ve ibret alırlar. Fakat insanların çoğu bunlara bakıp akıl erdirip düşünmezler.

44. Bu ayette de Allah Teâla, kudretiyle göklerin ve yerin yaratıcısı olduğun, bunların ibretlerle dolu olduğunu, ancak iman edenlerin bunlardan ibret alacaklarını beyan etmektedir.

45. Bu ayette ise Peygamber (a.s.)'a hitaben kendisine vahyi edilen kitabı, Kur'an'ı okuyup anlatması, namazı kılması emredilmektedir. Ve namazın insanı fuhuş ve çirkinliklerden alıkoyacağı ifade edilmektedir. Buradaki hitap her ne kadar Peygamber (a.s.)'a ise de esas hedef ümmetidir, Peygaberin şahsında onlara hitabedilmektedir.

Dosdoğru kılınan bir namaz sahibini bütün kötülüklerden, çirkin ve fuhuş olan şeylerden alıkoyar. Eğer bir insan hem namaz kılıp hem de kötü, çirkin ve fuhuş olan şeyleri yapıyorsa o namaz onun namazı hakiki bir namaz değil, göstermelik ya da alışkanlıktan ibaret olan bir namazdır. Müminun sûresinin bir ve ikinci ayetlerinde: (Namazı huşu ile kılan müminler kurtuluşa erdiler,) buyrulmaktadır. Demek huşu ile namaz kılan hiçbir kötülüğü, çirkin ve fuhşu, yapamaz, o zaman da böyle bir mümin kurtuluşa ermiş olur. Dikkat edilirse namaz kılanlar kurtulur denmiyor, huşu ile namazı kılanlar kurtulur buyruluyor. Zaten öyle namaz kılan bir kimsenin de haramı, günahı ve fuhşu işlemesi mümkün değildir. Huşu ile namaz kılmanın ne demek olduğunu Müminun sûresinin ikinci ayetinde genişçe açıkladık oraya bakabilirsiniz. Nice namaz kılanlar vardır ki, kıldığı namaz bir sineğin kanadı kadar değer taşımaz. Nitekim Maun sûresinde: (Vay o namaz kılanların haline ki, kıldıkları namazdan gafildirler,) diye buyrulmaktadır.

Evet, namaz dinin direğidir ve kıyamet günü kul ilk olarak namazdan hesaba çekilecektir. Eğer namaz gerçek namaz ise, diğer bütün amelleri düzgün demektir, hesabı kolay geçer. Yok, eğer namaz doğru kılınmamış ise, şuursuzca göstermelik ve bir alışkanlık olarak kılınmış ise öteki yaptığı işlerin hiçbiri doğru ve düzgün değildir ve namazın hesabını veremeyen, onda sınıfta kalan öteki amellerde de hesabı veremez, sınıfta kalır. Nicelerini biliyoruz ki, beş vakit namazı kılıyor ama zekâta gelince ona yanaşmıyor, hatta nerde ise inkâr ediyor. Oysa Peygamber (a.s.) namazla zekâtı başla gövdeye benzetmiştir, biri olmayınca diğeri yaşamaz.Yine niceleri vardır ki, şeriatı reddediyor, yani Kur'an'ı reddediyor fakat namaz kılıyor. Çünkü şeriat Kur'an'ın emir ve yasaklarıdır,

kanun ve kurallarıdır. Oysa İslamı başka, şeriatı başka sanan ve beş vakit namaz da kılan nice gafiller vardır. Ayetin son cümlesinde: (Allah'ı zikretmek en büyük ibadettir,) ifadesiyle yine namaz kasdedilmektedir. Zikirlerin başı yine namazdır. Zikir Allah'ı anmak hatırlamaktır. En büyük anı da namazdır. Çünkü namazda, Kur'an okuma var, tesbih, tehlil, tekbir, dua hepsi vardır ki bunların hepsi de Allah'ı anmaktır. Bunlarla beraber Allah'a en büyük saygı da yine namazda gösterilmektedir. Elini-eteğini her şeyden çekmiş, her şeyi namazın dışında bırakmış, elleri kolları bağlamış, saygı ile ayakta duruyor, saygı ile rükûa eğiliyor, saygı ile secdeye kapanıyor. Bundan daha büyük saygı, bundan daha büyük zikir olur mu?

وَلَا تُجَادِلُوا أَهْلَ الْكِتَابِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِلَّا الَّذِينَ
ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُوا آمَنَّا بِالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْنَا وَأُنزِلَ إِلَيْكُمْ وَإِلَهُنَا
وَإِلَهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ {٤٦} وَكَذَلِكَ أَنزَلْنَا إِلَيْكَ
الْكِتَابَ فَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمِنْ هَؤُلَاء مَن
يُؤْمِنُ بِهِ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الْكَافِرُونَ {٤٧} وَمَا كُنتَ تَتْلُو
مِن قَبْلِهِ مِن كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذاً لَّارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ
{٤٨} بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ
وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ {٤٩} وَقَالُوا لَوْلَا أُنزِلَ عَلَيْهِ
آيَاتٌ مِّن رَّبِّهِ قُلْ إِنَّمَا الْآيَاتُ عِندَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ
{٥٠} أَوَلَمْ يَكْفِهِمْ أَنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَى عَلَيْهِمْ إِنَّ
فِي ذَلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرَى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {٥١}

Meali

46. Kitap ehli ile en güzel olanla tartışın. Ancak onlardan zulmedenler başka. Ve onlara deyin ki: "Bize indirilene de size indirilene de inandık, bizim de ilahımız sizin de ilahınız birdir ve biz O'na teslim olanlarız."

47. (Ey Muhammed!) İşte bu kitabı da sana indirdik, kendilerine kitap verdiklerimiz de bu kitaba iman eder, şunlar da ona iman ederler. Ve ayetlerimizi kâfirlerden başkası inkâr etmez.

48. Sen bundan önce ne bir kitap okuyabiliyordun, ne de elinle yazabiliyordun. Öyle (yazıp okumuş) olsaydın batıla saplananlar kuşku duyarlardı.

49. Hayır, o (Kur'an) ayetleri kendilerine ilim verilenlerin göğüslerinde açık seçik olan ayetlerdir. Bizim ayetlerimizi zalimlerden başkası inkâr etmez.

50. (Kâfirler): "Ona Rabbinden bir mucize gelmeli değil miydi?" derler. De ki: "Mucizeler ancak Allah'ın katındadır, ben ancak bir uyarıcıyım."

51. Ancak kendilerine okunur olan kitabı sana indirdiğimiz acaba onlara yeterli değil mi? Şüphesiz ki, işte bu inanan bir toplum için elbette bir rahmet ve zikirdir.

İzahı

46. (Kitap ehliyle ancak en güzel olanla tartışın) Yani müşrik olmayan Yahudi ve Hıristiyan dinine mensup olan kimselere karşı en güzel kelimelerle, örnek ve ibret verici sözlerle tartışın. Mesela Kur'an da Yahudi ve Hıristiyan dini ile ilgili ayetleri güzelce okuyarak onlara gerçeği, doğruyu anlatmaya çalışın. Fakat inadına Kur'an'ı reddedip İsa'yı ilahlaştırarak teslis denen üçlü ilahı, yani Allah, İsa ve Ruhu'l-Kudüs'ü, ilah diye ısrarla savunan, Hıristiyan ve Üzeyir Allah'ın oğludur diye iddia eden Yahudilerden Allah'a şirk koşan: (Zalimler müstesna.) Yani bunlara karşı ya cizye vermek suretiyle anlaşın, ya da İslama karşı savaş açıyorlarsa, sizde onlara karşı savaş açın. Fakat ilim ehli olan Yahudi ve Hıristiyanlara karşı: (Bize inene de size inene de inandık, bizim ilahımız da sizin ilahınız da birdir ve biz O'na teslim olanlarız, deyin.) Yani ehli-kitap olmalarına rağmen gerçekleri inkar edenlere karşı biz, hem bize inen Kur'an'a ve hemde bizden önce inmiş olan Tevrat ve İncil'e de inandık, bizim ilahımız da sizin ilahınız da birdir ve biz O'na teslim olduk, Müslüman olduk deyin.

Buhari'nin Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadis de Ebu Hüreyre şöyle demiştir. Ehli kitap olanlar Tevrat-ı İbranice okuyup Arapça tercüme ederlerdi, bunlara karşı Peygamber (a.s.) şöyle buyurdu: "Ehli kitabın söylediklerini ne tasdik edin, ne de inkâr edin. Ancak, biz, bize inene de, size inene de inandık, bizim ilahımız da sizin ilahınız da birdir, deyin buyurdu." Yani ne tasdik edin ne de inkâr edin sözünden şu anlaşılmaktadır. Yahudilere inmiş olan Tevrat hak bir kitaptır ama Yahudi âlimlerinin dediği doğru mu, değil mi, bu hususta şüphe vardır, onların dediklerini ne tamamen tasdik edin, nede inkâr edin, sadece onlara: (Biz, bize inen Kur'an'a da ve size inmiş olan Tevrat'a da iman ettik. Sizin ilahınız da bizim ilahımız da bir olan Allah'tır, işte biz ona teslim olduk,) Müslüman olduk deyin.

47. Ey Muhammed! (İşte bu kitabı "Kur'an'ı" da sana indirdik, fakat kendilerine kitap verdiklerimiz de, şunlar da ona iman ederler.) Yani bu Kur'an'a ehli kitaptan olanlar da, onların dışında olanlar da (iman ederler ve ayetlerimizi kâfirlerden başkası inkâr etmez.) Yani ehli kitaptan ve diğerlerinden Kur'an'a inananlar olduğu gibi inanmayan kâfirler de vardır. Demek ki, Kur'an'a inanmayan ehli kitap da kâfirdir. Kur'an'a inanmayan aslında kendi kitabına da inanmış olmaz, çünkü Kur'an'ın geleceğini ve hak kitap olduğunu onların kendi kitapları haber veriyor. O halde kendi kitaplarına inanmış olanlar Kur'an'a da, Peygambere (a.s.)'a da inanmak zorundadırlar, inanmadıkları takdirde sadece Kur'an'ı ve Peygamberi inkâr etmiş sayılmazlar bununla beraber kendi kitaplarını da inkâr etmiş olurlar.

48. Ey Muhammed! (Sen bundan önce ne bir kitap okuyordun ve ne de onu elinle yazabiliyordun; öyle olsaydı batıla saplananlar kuşku duyarlardı.) Yani sen okur-yazar değildin, eğer okur-yazar olsaydın batıl iddialarda bulunanlar, Muhammed bunu kendiliğinden uydurup yazdı derlerdi. O zaman belki, kendilerini haklı çıkarmak için bir kuşku duyabilirlerdi. Oysa sen okur-yazar değilsin, onlar bunu biliyorlar, bildikleri halde Muhammed bunu kendinden uydurdu diye nasıl iftira edebiliyorlar? Okur-yazar olmayan bir kimsenin böyle bir kitap uydurması mümkün müdür? Okur-yazarlığı da bırak dünya âlem bir araya gelse böyle bir kitabın tek bir sûresini bile meydana getirmeleri mümkün değildir. Çünkü Kur'an'ın lafzı de manası de mucizedir, insanı aciz bırakan

bir mana derinliklerine ve dizilişine sahiptir. Nitekim bu konu birçok ayetlerde tekrar-tekrar vurgulanmıştır.

49. (Hayır, o Kur'an'ın ayetleri kendilerine ilim verilenlerin göğüslerinde açık-seçik olan ayetlerdir.) Yani Yahudi ve Hıristiyan âlimlerinin göğüslerinde Kur'an ayetlerinin bir hakikat olduğu ayan-beyan mevcuttur. İnsaf sahibi olan ehli kitap âlimleri bunu kendi kitaplarında okumuş inanmış ve kalplerinde yer etmiştir: (Oysa bizim ayetlerimizi zalimlerden başkası inkâr etmez.) İnkâr edenler haksız ve yalan yere inkâr etmektedirler, hele-hele Yahudi ve Hıristiyan âlimleri bilebile inkâr etmektedirler.

50. Bu zalimler Peygamberi kasdederek: (Ona Rabbinden bir mucize inmeli değil miydi? derler.) Ey Muhammed! Bu inkârcı kâfirlere: (De ki, mucizeler ancak Allah katındadır, ben bir uyarıcıyım.) Mucizeyi indirecek olan Allah'tır, O'nun tasarrufundadır, benim elimde değildir, ben sadece sizi başınıza geleceklerle uyarıyorum.

51. Hem bu mucize isteyenlere: (Kur'an mucize olarak onlara yeterli değil mi?) Kur'an'ın kendisi zaten mucizedir. Yukarda açıkladığımız gibi dünya âlem bir araya gelse Kur'an'ın benzeri tek bir sûre getiremezler, aciz kalırlar, mucize de bu değil mi? (Şüphesiz ki bu kitap inanan bir toplum için elbette bir rahmet ve zikirdir.) İnsanlığı acıyan, onları bataklıklardan, karanlıklardan aydınlığa çağıran, onları öğütleyen, doğruları ve yanlışları, batılı ve hakkı hatırlatan bir kitaptır.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Abdullah b. Amr b. Rükn: Hazreti Aişe validemize bir hediye vermiş, o da bu şahsı isim benzerliğinden Abdullah b. Âmir zannederek ve o şahsı kasdederek: "O başka kitap okuyor," Allah ise şöyle buyuruyor: (Sana indirdiğimiz kitap onlara mucize olarak yetmiyor mu?) Hazreti Aişe o şahsa karşı böyle dedikten sonra ona diyorlar ki, bu Abdullah b. Âmir değil, Abdullah b.Amr'dır ve böyle deyince de hediyeyi kabul ediyor. Diğer bir rivayete göre de Hazreti Hafsa r.a.h. bir kemik kürek üzerinde Yusuf (a.s.)'ın kıssasının yazılı olduğu bir konu getirmiş ve onu Peygamberimize okuyunca Peygamberimizin yüzü renkten renge girmiş. Ve buyurmuş ki: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ben aranızda iken size Yusuf gelse de, beni bırakıp ona uyacak olsanız sapmış olursunuz. Çünkü sizin payınıza düşen Peygamber benim. Yani sizin peygamberiniz benim ve ümmetlerden payıma

düşen de sizlersiniz." Demek bu hadis'e göre anlaşılıyor ki, Kur'an varken artık başka bir kitabın ve başka bir bilginin geçerliliği yoktur. Çünkü en geniş ve en doğru bilgiyi veren Kur'an'dır. Çünkü önceki kitaplar ve ayetler çarpıtılmış, eksiltilmiş, ilave edilmiş olabilir. Kur'an sa en doğru ve en geniş bilgileri vermektedir. Artık siz ne öğrenecekseniz Kur'an'dan öğrenin, o size yeter yanlış ve eksik bilgiler edinmeyin.

قُلْ كَفَى بِاللَّهِ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ شَهِيداً يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ آمَنُوابِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا بِاللَّهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ {٥٢} وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَا أَجَلٌ مُّسَمًّى لَجَاءهُمُ الْعَذَابُ وَلَيَأْتِيَنَّهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ {٥٣} يَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ {٥٤} يَوْمَ يَغْشَاهُمُ الْعَذَابُ مِن فَوْقِهِمْ وَمِن تَحْتِ أَرْجُلِهِمْ وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٥٥} يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةٌ فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ {٥٦} كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ إِلَيْنَا تُرْجَعُونَ {٥٧} وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُم مِّنَ الْجَنَّةِ غُرَفاً تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ {٥٨} الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ {٥٩} وَكَأَيِّن مِن دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {٦٠} وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ

وَالْأَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ لَيَقُولُنَّ اللهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ {٦١} اللهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {٦٢} وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ اللهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ {٦٣}

Meali

52. De ki: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. Batıla inanıp da (hakkı) inkâr edenler, işte hüsrana uğrayanlar onlardır."

53. Senden azabı (getirmeni) çabuk istiyorlar. Eğer önceden (belirlenmiş bir) ecel olmasaydı, elbette onlara azap gelip çatmıştı. Fakat hiç farkına varmadıkları bir sırada o kendilerine ansızın gelecektir.

54. Cehennem o kâfirleri kuşatmışken onlar hâlâ azabı senden çabuk istiyorlar.

55. O gün azap onların üslerinden ayaklarının altlarından kaplar ve Allah onlara: "yaptığınız amellerin cezasını tadın," buyurur.

56. Ey iman eden kullarım! Şüphesiz benim yerim geniştir, o halde yalnız bana kulluk edin.

57. Her can ölümü tadacak sonra bize döndürüleceksiniz.

58. İman edip salih amel işlemiş olanları altından ırmaklar akan cennette köşklere yerleştiririz ki, orada devamlı kalırlar. İşte çalışanların ücreti ne güzeldir.

59. Onlar ki, sabrettiler ve Rablerine güvenip dayanmaktadırlar.

60. Ve nice canlılar vardır ki, rızkını yanında taşımıyor. Size de onlara da rızık veren Allah'tır, O, işiten, bilendir.

61. Andolsun ki, onlara. "Gökleri ve yeri yaratan, güneşi ve ayı emrine amade kılan kimdir? (diye sorulduğunda) yakında diyeceklerdir ki elbette Allah'tır. O halde haktan nasıl çevriliyorsunuz?"

62. Allah, kullarından dilediğinin rızkını yayar, dilediğini de kısar. Şüphesiz ki Allah her şeyi ziyadesiyle bilendir.

63. Andolsun ki. "Gökten su indirip ölümünün ardından onunla yeryüzünü canlandıran kimdir? diye sorsan, elbette Allah, derler." O halde de ki: "Hamd de Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu akıl edemezler."

İzahı

52. Bundan önceki ayette, eğer Muhammed Peygamberse Rabbinden bir mucize inmeli değil miydi? diyenlere cevap olarak Peygamberimize hitaben şöyle buyruluyor. (De ki, benimle sizin aranızda göklerde ve yerde her şeyi bilen Allah, şahittir.) O'nun bana indirdiği şu kitap bir mucizedir ve benim Peygamberliğimin de delilidir. Artık: (Batıla inanıp da Allah'ı inkâr edenler, işte hüsrana uğrayanlar onlardır.)

53-55. Bu ayetlerde de işte böyle batıla inanıp da Allah'ı ve O'nun kelamı olan Kur'an'ı ve Peygamberi inkâr edenler ve de Peygamberin uyarılarına karşı alay ederek azabı acele edenlere bir ecel tayin edilmemiş olsaydı acele istedikleri azabın hemen başlarına geleceği haber verilmektedir. Oysa azabı acele isteyen bu kâfirleri azap her taraftan kuşatmıştır ama onlar bunun farkında değillerdir. Ve alayla inkâr ettikleri azap kendilerine geldiği zaman Allah tarafından başlarına kalkılarak, haydi bakalım şimdi inkâr edip acele ettiğiniz azap geldi, tadın bakalım denecektir.

56-57. (Ey iman eden kullarım! Şüphesiz ki, benim yerim geniştir, o halde yalnız bana kulluk edin.) Yani rızık endişesinden korkmayın, yeryüzü geniştir, size rızık veren benim. Bizi yerimizden yurdumuzdan çıkarırlar endişesiyle kimseden kork-mayın, ancak benden korkun. –(Sonuçta her canlı ölümü tadacak ve bize döndürüleceksiniz.) Hesap vermek üzere bize geleceksiniz, ölüm korkusu, rızık endişesiyle kim-seden korkup, hak olan davanızdan vazgeçmeyiniz.

Bu ayetlerin iniş sebebi rivayete göre bazı Müslümanlar yoksulluk ve rızık endişesiyle Mekke'den Medine ye hicret etmekten çekinmiş orada kalmışlar. İşte bunun üzerine bu ayetler inmiştir ki, Allah'ın yeri geniştir, bütün yeryüzü O'nundur ve bütün rızıkları veren de O'dur.

58-59. Bu ayetlerde de iman edip salih ameller işleyenlerin altından ırmaklar akan cennet köşklerinde sürekli kalacakları, böyle Allah yolunda sıkıntılara

maruz kalıp göğüsleyenlerin, O'na güvenen ve dayananların mükâfatlarının ne kadar güzel olduğu müjdelenmektedir.

60. Bu ayette de yine Mekkeden Medine'ye hicrette zorlanan Müslümanlar hakkında inmiştir. Rızık endişesi taşıyanlara hayvanlardan örnek verilerek buyrulmaktadır ki: (Nice canlılar vardır ki, rızıklarını yanlarında taşımıyorlar. Onları da sizi de rızıklandıran Allah'tır, O, her şeyi işiten, bilendir.) Yani havyanlar bir yerden bir yere giderken rızıklarını sırtlarında taşımıyorlar. Mesela bazı kuşlar bazı memleketlerden başka memleketlere göç ederler, yanlarında bir şey götürürler mi? Sadece midelerine doldurdukları ile yola çıkarlar ve gittikleri yerde aç kalmazlar. Ya da yuvasından çıkıp karnını doyuran bir hayvan yanında ve sırtında bir şey götürmez. Acıkınca yinegider rızkını arar. İşte o canlıları rızıklandıran Allah, sizi de rızıklandırır. İşte hicretten korkan, rızık endişesi taşıyan Müslümanlara bu ayet geldikten sonra cesaretlendiler, Mekkeden Medine ye hicret ettiler ve Ensâr (yardımcılar) anlamına gelen Medine Müslümanları hicret eden muhacirlere kucaklarını açtılar, onların hiçbiri aç ve açıkta kalmadılar. Ensâri-kiram bütün mallarını onlarla paylaştılar. Mülk Allah'ındır, rızkı veren Allah'tır, kimse rızık endişesiyle haklı davasından vazgeçmesin, Allah ne emrediyorsa onu yerine getirsinler. Nitekim rızık endişesiyle, mallarından-mülklerinden, evlerinden-barklarından, yakınlarından kopamayıp, Allah'ın emrine itaat etmeyip hicretten geri kalanlar Bedir savaşında Mekke müşrikleriyle beraber olup geldiklerinde Melekler onların canlarını alırken sordu: (Siz kimsiniz, sizin safınız neresi? Onlar da dediler ki, biz zayıf kimseleriz.) Yani biz çaresizlikten hicret edemedik, müşrikler bizi de kendilerine katarak Müslümanlara karşı savaş için sürüklediler. Melekler de onlara dediler ki: (Peki, Allah'ın yeri geniş değil miydi ki, siz oraya hicret edeydiniz? Ve onların yeri cehennemdir.) Nisa sûresi ayet 94-98. Daha geniş bilgi için bu ayetlerin tefsirlerine bakınız.

61-63. Ey Muhammed! Böyle rızık endişesi taşıyan, bu sebepten inkâr ve isyan edenlere: (Eğer sorsan ki, göklerde ve yerde olanları kim yarattı? Güneş ve ayı sizin emrinize kim amade kıldı? Elbette diyeceklerdir ki, Allah. O halde haktan nasıl çevriliyorsunuz?) Hak yoldan hangi sebeple geri çevriliyorsunuz. Göklerin yerin sahibi Allah'tır, her şey O'nundur. –(O halde Allah, kullarından dilediğinin rızkını yayar, bol ve geniş verir, dilediğininkini de kısar. Şüphesiz Allah, her şeyi ziyadesiyle bilendir. –Andolsun ki gökten su indirip onunla

öldükten sonra yeri dirilten kimdir? diye sorsan elbette Allah, diyeceklerdir. Öyle ise hamd "sonsuz övgü" de O'na mahsustur, fakat onların çoğu bunu akıl etmezler.) Hem sorulduğunda her şeyin yaratıcısı yaşatıcısı Allah'tır, derler, hem de ondan başkasını överler. Onlara yalvarır yakarırlar, böyle ahmakça, akılsızca ne söyleyip ne yaptıklarını idrak etmezler.

وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ {٦٤} فَإِذَا رَكِبُوا فِي الْفُلْكِ دَعَوُا اللهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ {٦٥} لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ {٦٦} أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا حَرَماً آمِناً وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْ أَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللهِ يَكْفُرُونَ {٦٧} وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِباً أَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ {٦٨} وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ {٦٩}

Meali

64. Bu dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka bir şey değildir. Ahiret yurduna gelince işte asıl hayat odur. Keşke bilmiş olsalardı.

65. Gemiye bindikleri zaman dini yalnız Allah'a mahsus kılarlar, O'na ihlâsla dua ederler. Fakat onları karaya (sağ salim) çıkardığında, hemen onlar şirk koşarlar.

66. Kendilerine verdiğimiz nimetlere karşı nankörlük etsinler, diye (böyle yaparlar,) ama yakında bileceklerdir.

67. Görmez misin ki biz emniyet olarak yasak koymuşuzdur. (Mekke çevresini güvenli bir yer kılmışız.) Hal bu ki buna rağmen çevresindeki insanları zorla kapıp götürmektedirler. Artık batıla mı iman ediyor ve Allah'ın nimetlerine mi nankörlük ediyorlar?

68. Allah'a yalan iftira edenden yahut kendisine gelmiş olan hakkı yalanlayandan daha zalim kimdir? Kâfirlere cehennemde yer mi yok?

69. Onlar ki bizim için cihat ederler, elbette onları yollarımıza erdiririz ve şüphesiz ki Allah, iyi olanlarla beraberdir.

İzahı

64. Bu ayette dünya hayatının bir oyun ve eğlenceden ibaret olduğu, esas hayatınsa ahiret hayatı olduğu, fakat insanların çoğunun bunun farkında olup anlayamadıkları, kendilerini dünya hayatına kaptırıp gittikleri bildirmektedir.

65-66. Bu ayetlerde de birçok insanların normal zamanlarda Allah'a şirk koşup bir takım uyduruk tanrılara yalvarıp onlara kulluk ederken bir felaketle karşılaştıkları zaman sadece Allah'a yalvarıp yakardıkları, fakat Allah Teâla, onları sağsalim o felaketten kurtarınca hemen gerisin geri eski hallerine dönüp yine şirklerine, küfürlerine devam ettikleri ifade edilmektedir.

Mesela bir gemide yolculuk yaparken bir tehlike ile karşılaştıkları zaman dini sadece Allah'a tahsis ederek, samimiyetle O'na yalvarır yakarırlar. O anda Allah'tan başka hiçbir tanrı ve ilah tanımaz ve onlara dua etmezler, sadece Allah'a dua eder O'na yalvarırlar. Fakat ne zaman ki sağ salim karaya çıkarlar hemen Allah'ın dininden, O'na kulluktan, O'na yalvarmaktan dönüp yine faydası ve zararı olmayan putlara, sahte Tanrılara kulluk etmeye, onlara yalvarıp yakarmaya başlarlar. Bu kadar ahmak, basiretsiz ve kördürler.

67. Bu ayette ise Mekke şehrinin ve civarının saygıdeğer, güven ve emniyetli kılınmasına rağmen her çeşit haramların, günahların, zulümlerin yasaklanmasına rağmen, kâfir ve müşriklerin insanları zulümle ordan kaçırdıkları ifade ediilmektedir. Allah'ın o mübarek belde de kendilerine verdiği nimetlere karşı nankörlük edip, hakkı bırakıp batıla inanarak yine zulümlerine devam ederler. Oysa onlara göre de orası kutsal sayılmaktadır ama, işlerine gelmediği zaman bu kutsallara riayet etmezler.

68. (Allah'a yalanı iftira eden yahut kendisine gelmiş olan hakkı yalanlayandan daha zalim kim olabilir? Böyle kâfirlere cehennemde yer mi yok?) Kendilerince de Kutsal belde sayılan, her türlü zulmümün yasaklandığı o mübarek yerde, hâlâ zulümle adam kaçıranlar, mal ve canlara tecavüzde bulunanlar, hiçbir ekini ve meyvesi olmayan o mübarek yerde kendilerine rızık veren Allah'a şirk koşarak batıllara inanıp, onların peşine takılan zalimler için cehennem yaşasın, onlara orada yer mi yok? Elbette orada belalarını ve cezalarını göreceklerdir.

69. (Onlar ki bizim için cihad ederler, elbette onları yollarımıza erdiririz.) Buradaki cihat mutlaktır, düşmana karşı cehdetmek, savaşmak da, nefse karşı savaşmak da, birçok ibadetleri yaparken zorluklara karşı sabredip gayret etmek de bu kapsama girer. İşte böyle ceht ve gayret gösterenleri: (Yollarımıza erdiririz.) İbni Abbas'a göre yollarımıza erdiririzden maksat, sevaplarımıza ulaştırırız, demektir. Sehl b Abdullah'a göre sünnetleri yerine getirme gayretinde olanları cennetin yollarına erdiririz, demektir. Fadıl b. Iyad'a göre: "Bizim için ilim talebinde bulunanları ilme ve amele ulaştırırız," demektir. Bir başkasına göre Allah için ceht ve gayret içinde olanların doğru yola erişmelerinde muvaffak olunmaları, demektir. Bir başkasına göre de buradaki cihattan kasıt ibadetlerin zorluğuna sabretmek hava ve hevesine yani nefsine muhalefet etmektir.

Süfyân'i Sevri ise bu konuda ağzı olan herkes bir şey söylemiş, demektedir. Evet, bana göre de doğruluk payı vardır, herkes kendine göre bir şey söylemiş, bir yorum yapmıştır. Nitekim Tarikatçılar da, Tarikatları bu ayete dayandırıyorlar. Çünkü ayette geçen "sübül, sebilin çoğuludur." Onun manası da birçok yollar demektir, dolaysıyla tarikatlar da birçok yollarla Allah'a yakınlaşmaktır. Ve tarikatçıların çoğu sofiliği Hazreti Ebu Bekir ve Hazreti Ali yoluyla Peygamber (a.s.)'a dayandırmaktadırlar. Hal bu ki sofilik bazı kaynaklara göre hicri birinci yüz yılda Ebuderdâ, Ebuzer El-Gıffâri, Huzeyfe b. Yemani ve İmran b. Huzâ'i gibi sahabelerle başlamıştır. Bilhassa bu zatlar içinde Ebuzar El –Gıffari Şam valisi olan ve saltanat hayatı yaşayan Muaviye'yi çok tenkit etmiş, kendisi zühd ve takva hayatını seçtiği için zaman-zaman onun bu saltanatlı hayatına müdahale etmiş. O da halife Osman r.a.'a şikâyet etmiş, Hazreti Osman da onu Medine'ye çağırmış ve daha sonra da Medine'nin dışında Rabza denen yere sürgün etmiş. Ve bu zat hayatının geriye kalanını orada tek başına yaşamış ve tek başına vefat etmiştir. İmamı Ahmed'in Müsned inde Ebuzer El –Gıffari ye

ait olan ve tasavvufun özü olan şu sözü nakletmektedir: "Allah, hikmeti kalplere zühd ile sokar. Allah'ın sevdiği üç kimse şunlardır. Birincisi gerçekten fakir olan bir dilenciyi önce başından savıp sonra, vicdanı elvermeyip onun yanına gelip ona gizlice sadaka verendir. İkincisi gecenin geç saatinde kalkıp da dua ederek Allah'a yalvaran kimsedir. Üçüncüsü de Allah yolunda zafere ulaşana kadar gönlünde cihat etme niyet olandır. Şu üç kişi ise Allah Teâlâ'yı tiksindirir. Birincisi şehvetine düşkün olan yaşlı bir adam, ikincisi kibirli ve küstah olan bir fakir kimse ve üçüncüsü de haksız yere kazanç sağlayan zengin kimsedir." İşte Ebuzer gibi muhterem kimseler tasavvuf hareketini, zühd, takva ve güzel ahlak olarak kendi-kendilerine kişisel olarak yaşıyorlardı. Daha sonra çevre ülkelere de yayıldı ve hicri ikinci asırda Hasan El-Basri ile pratik yaşamla beraber düşünce oluşumu yani felsefe yününde gelişmeye başlamış ve bu düşünce de ikiye ayrılmıştır. Birincisi Melâmi ye yani Melâmilik, ikincisi İspatiyedir. Melâmilikte esas olan şeyler kısaca şunlardır. İnsandaki nefsanî ve hayvanı arzuları mahvetmek, yok etmektir. İkincisi "Sekr" yani Allah'a olan aşk ve şevkinden sarhoş olup kendinden geçmesidir. Üçüncüsü gizlilik hali yani yaptığı iyilik ve amelleri bir gizlilik içinde yapmasıdır. Dördüncüsü kendinden geçerek hak ile huzur bulması, yani masivadan uzak durarak bu yolla hakka ulaşmaktır.

İspatiye koluna gelince bunların prensipleri de kısaca şunlardır. Birincisi uyanıklık hali, yani kendinden geçmemek, zikir ve ibadetlerin şuuruna varıp anlayıp idrak etmesidir. İkincisi isnattır. Yani ibadet ve itaatda insanlığını koruması, yani aciz bir insan olduğu idrakiyle ibadet ve zikrini devamlı yapmasıdır. Üçüncüsü Tecelli; Cenab-ı Hak tarafından bazı sırların açılması ve bunları anlayan kimselere de anlatılmasıdır. Dördüncüsü de: "Havatır," Yani kalbe ve akla gelen hatıralardır ki, bunlar ya Rahmani olur, ya da şeytani ve nefsanî olur. Yani kalbe ve akla doğan hatıralar şeytandan ve nefisten de olabilir ki, o kişi bunları Kur'an ve sünnet ölçülerine vurarak, Rahmanı mı, şeytanı mı, olduğunu ona göre ayırmaya çalışır.

Evet, işte daha sonra bu iki kol daha başka kollara da ayrılmıştır ki, onları zikretmeye gerek yok. Ancak bu tasavvuf miladi 1300-1400 ü yıllarda tarikatlara dönüşmüştür. Fakat Ebu Hafs Es-Suhrevi ye göre Tarikat Hazreti Peygambere kadar gittiğini ileri sürmüştür ve buna örnek olarak da Eshabi –Soffe gösterilmiştir. Medine de Peygamberimizin mescidinin avlusunda evi olmayan

sahabeler kalırdı ve Peygamberimiz zaman-zaman onlarla toplanıp halka oluşturur, dini veya dünyevi olan şeyler hakkında konuşur, sohbet ederdi. İşte takke ve zaviyeler tarikat anlayışının ilk olarak Eshabi-Soffenin buradaki toplantılarından kaynaklandığı söylenir. Fakat dediğim gibi daha sonraları 1300-1400 lü yıllardan sonraki yıllarda bu cemaatleşme sofiler arasında daha sıkı bir şekilde müesseseleşmiştir. Ünlü bir sofinin öğretisi, şeyhliği altında geliştirilmiştir. Evet, tarikatlar da yine ana temel olarak iki ekole ayrılmış. Birincisi Uveys tarikatı, yani ünlü Veysel Karanı Hazretlerinin çizgisinde olan tarikattır ki, Veysel Kareni bir şeyhin liderliğinde olmayan, bir topluluk içerisinde bulunmayan mübarek bir zattı. Gerçek bir Allah ve Peygamber aşığı olan, dağda çobanlık yapan tek başına, Allah'a ibadet edendi. Ve Peygamberin sünnetini yaşayan, rüya âleminde Hazreti Peygamberi gören, ondan ilham ve feyiz alan bir zat idi. İşte bu yolu takip edenler kendilerine bir tarikat oluşturmuşlar, bunlar da doğrudan Peygamberi rüya da görerek ondan ilham ve feyiz aldıklarını söylerler ki, bu tarikatlardan biri de Ticaniliktir. Bazıları ölmüş bir şeyhin ruhundan feyiz aldıklarını söylemiş ve bu iddialarla tarikat oluşturmuşlardır ki, güya bunlara da Uveys denir. Diğer kol ise Hayatta olan bir şeyhe bağlı olan tarikatlardır. Ancak bunlardan önemli olanı ilk tarikatlardan Mevlevi ve Kadiri tarikatlarıdır. Bu tarikatların mensupları güya Mevlana'yı ve Abdulkadir Ceylani'yi örnek alarak bu tarikatlara mensup olduklarını söylerler. Halbu ki Mevlana ve Abdulkadir Ceylani herhangi bir tarikat kurmamışlardır. Bu tarikatları daha sonra onların adına kurup geliştirmişlerdir ve bu gün yüzlerce tarikat oluşmuştur. Ancak önemli ve ana tarikatlar şunlardır. Yesevi, kurucusu Ahmet Yesevidir ki, bundan Nakşı ve Bektaşi'ye kolları oluşmuştur. İkincisi Kadiriye'dir ki, Abdulkadir Ceylani ye nispet edilen tarikattır ki, genelde Hambeli mezhebinden olanlar ve özellikle de Araplar arasında çok yaygın olan bir tarikattır. Üçüncü kol Kübreviye'dir ki, bunun kurucusu da Necmeddini Kübreviye'dir. Bu tarikat Türkler ve İranlılar arasında daha çok yaygındır. Dördüncüsü Suhreviyedir ki, kurucusu Ebu Necim Es-Suhreviye dir. Bunun birçok kolları vardır. Bu tarikat da Şafi mezhebinden olanlar arasında çok yaygındır. Beşincisi Rifaiye'dir ki, bunun kurucusu da Ahmet Er-Rifai'dir ve bu da Arap ve Türkler arasında çok yaygındır. Ve altıncısı da Mevleviyedir ki, buda malum Mevlana Hazretlerine nispetle kurulan bir tarikattır ve bu tarikatta yine Türkler arasında çok yaygındır.

Şimdi bu kısa özetleri yaptıktan sonra âcizane bana göre bu tarikatların çoğu istismar edilmiş, birçokları çıkar ve menfaat aracı haline gelmiş ve birçokları da şirk kokar hale gelmiştir. Allah korusun bu gün ehliyetsiz cahillerin elinde bu tarikatlar özelliklerini kaybetmiş maalesef istismar haline gelmiş. Bazıları zır cahil, İslam'dan Kur'an'dan haberi yok, fakat Kur'an adına sünnet adına yaşadıklarını zannederek, birçok insanların değil ki tarikata girmek doğru yoldan çıkmalarına sebep olmaktadırlar. Bazıları o kadar bir teslimiyet göstermektedirler ki, efendi hiç yanlış yapmaz, onun her şeyi bildiğini, bize ters gibi görünen, şeylerin bir hikmeti vardır, efendi onu biliyordur ve onun için öyle yapıyordur. Dünya efendinin avucunun içindedir, onun tasarrufundadır gibi şirk kokan sözler piyasade dolaşmaktadır. Bazı cahiller sıkıştıkları zaman yanlışlarını örtbas etmek için efendim Kur'an'ın bir zahiri manası vardır, bir de batını manası vardır diyerek saçma sapan fikirlerle, saçma sapan yapılan işleri hakikatmiş gibi göstermeye çalışıyorlar. Bu kadar fıkıh ilimlerinden, tefsir ilimlerinden, hadis ilimlerinden bihaber olup, ilmi değil sadece rüyayı rehber edinmek, batını diyerek İslam dışı hareketleri hakikat sanıp körü-körüne birilerini taklit etmek, tarikat değil, bunlar insanı şirkin karanlıklarına götürür. Bazıları nispet ettikleri tarikat mürşidinin, ne yaptığını, niçin yaptığını bilmeden, kör bir taklitten riyadan gösterişten başka bir anlamı olmayan hareket ve davranışların birer hakikat olduğunu sanmaları sadece kendilerini aldatmadan ve bir âdeti yerine getirmeden başka bir şey değildir. Mesela Rifailer ve Mevleviler semah yapıp dönerler. Acaba bunu yapanlar bir âdet olarak mı yapmışlardır? Durup dururken kalkıp dönmeyi bir marifet, bir ibadet ya da bir zikir sanmak için mi yapmışlardır? Bu bir âdet değil, belki o zatlar Allah aşkından kendilerini zapt edemeyip kalkmış dönmüş olabilirler. Tıpkı besili bir ata bindiğinizde gitmek ister, onu zapt edemezsiniz, ağzındaki gemi çektiğiniz zamanda o at dönüp durur. İşte onun gibi belki, Allah aşkından kendini zapt edemeyip dönmüş olabilirler. Sözde bir şeyh durup-dururken kalkıp dönmüş diye, onun gibi hiçbir aşk vecd yokken kalkıp kuru kuruya dönmek kör bir taklitçilikten riyadan gösterişten başka bir şey olmasa gerektir. Bunları anlamadan, yaşamadan, tatmadan öyle bir araya gelip kendilerini heyecanlandı racak bazı hareketler yaparak güya zikir yapıyormuş gibi hoplamak zıplamak, ya da kalkıp dönmek ne zikir adabıyla bağdaşır, ne zikir olur ne de fikir olur. Ağzından çıkanı kulağı duymayan ne yaptığını, ne

söylediğinin farkına varmayan bir takım saygısız hareketlerde bulunmanın, ne tarikatla, ne şeriatla, ne de sofilikle hiçbir alakası yoktur. Siz kimin huzurunda kimi anıyor, ne söylüyor ve nasıl hareket ediyorsunuz, farkında mısınız? Düşünün bu hareketleri Allah'ın huzurunda değil de bir büyüğün, bir âlimin yanında yapamazsınız, ondan utanırsınız, ona karşı saygısızlık olarak görürsünüz. Oysa zikir esnasında kalbi meşgul eden masivadan (Allah'ın dışındaki şeylerden) arındırıp tam bir tazim ve edeple Allah'a yönelip, ağzından çıkan zikrin manasını, Allah'ın azametini düşünerek huşu içinde yapmak gerekir. Zikir esnasında hoplamak, zıplamak, sağa sola sallanmak, raks yapmak, ya da manasız mantıksız kalkıp öyle dönmek bunların hiçbiri zikir adabıyla bağdaşmaz. Düşünün namaza giderken bile cemaate yetişeceğim diye öyle paldır küldür koşarak camiye girmek mekruhtur. Niçin çünkü namaz kılan cemaatin huşu'una mani olduğu için, onların kalbini meşgul edip namazın ahengini bozduğu içindir. Peki, namazın dışında da huşu'a mani olan şeylerden uzak durarak Allah'ı saygıyla edeple zikretmek gerekmez mi?

Şimdi yukarda geçen ayetin tefsiri hakkında herkes bir şey söylemiş ve bir yorumda bulunmuştur. Ben de âcizane bir şey söyleyeyim, bir yorumda da ben bulunayım. Bana göre bu ayette kasdedilen cihad, gerek Allah yolunda düşmana karşı cihad olsun, gerek nefse ve şeytana karşı olsun, gerek ibadetlerin zorluğuna karşı sabırla devam edilmesi olsun. Ve gerekse haramlardan, günahlardan sakınma hususunda nefisle mücadele olsun, bütün bunların bir aşk ve şevkle yapılması durumunda, bu yollarla yapılan cihatların her birisiyle Allah Teâla, o kulu kendisine ulaştırır yan yaklaştırır. Kullar bu yolların her birisi ile Allah'a yaklaşırlar. Yoksa bu ayetin manasını sadece tarikatçılarla, şununla bununla ilişkilendirmek doğru olmasa gerek.

RUM SÛRESİ

Rum sûresi de Mekke döneminde inmiştir. Bu sûrede Rumların Farsları gelecekte mağlup edeceği bir mucize olarak haber verdiği için Rum sûresi denmiştir.

Ayet Sayısı: Altmış

Kelime Sayısı: Beş yüz kırk sekiz

Harf Sayısı: İki bin yüz yirmidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الم {١} غُلِبَتِ الرُّومُ {٢} فِي أَدْنَى الْأَرْضِ وَهُم مِّن بَعْدِ
غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ {٣} فِي بِضْعِ سِنِينَ لِلَّهِ الْأَمْرُ مِن قَبْلُ وَمِن
بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ {٤} بِنَصْرِ اللهِ يَنصُرُ مَن يَشَاءُ
وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ {٥} وَعْدَ اللهِ لَا يُخْلِفُ اللهُ وَعْدَهُ وَلَكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ {٦} يَعْلَمُونَ ظَاهِراً مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا
وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ {٧} أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنفُسِهِم
مَا خَلَقَ اللهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ
مُّسَمًّى وَإِنَّ كَثِيراً مِّنَ النَّاسِ بِلِقَاء رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ {٨} أَوَلَمْ
يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ
كَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَأَثَارُوا الْأَرْضَ وَعَمَرُوهَا أَكْثَرَ مِمَّا

عَمَرُوهَا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ اللهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلَكِن كَانُوا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ {٩} ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسَاؤُوا السُّوأَى أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِئُون {١٠}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2-3. Elîf, Lâm, Mîm. –Rumlar yenildi. –(Ama Arapların bulunduğu) yakın bir yerde bu yenilgiden sonra pek yakın gelecekte tekrar yeneceklerdir.

4. (Ve bu yenme) birkaç yıl içinde olacaktır. Bundan önce de sonra da iş Allah'a aittir ve o gün mümi-nler sevineceklerdir.

5-6. Allah, dilediğine yardımıyla yardım eder ve O, her şeye galip, çok merhametlidir. –Bu Allah'ın vadidir ve Allah vadinden dönmez velâkin insanların çoğu bilmez.

7. Onlar sadece dünya hayatının dış yüzünü bilirler ve ahiretten ise hepten gafildirler.

8. Onlar kendi nefislerinde hiç düşünmediler mi ki, Allah, gökleri de yeri de ve ikisi arasında olan her şeyi ancak hak olarak belli bir süre içinde yaratmıştır? Ve şüphesiz insanların çoğu Rableriyle karşılaşacaklarını elbette inkâr etmektedirler.

9. Yeryüzünde gezmediler mi ki (baksınlar) kendilerinden öncekiler nasıl olmuş? Hal bu ki, onlar kendilerinden daha güçlü idiler. Toprağı sürmüşler ve onlar bunların imarından daha çok imar etmişlerdi. Onlara da peygamberleri mucizeler getirmişlerdi. Allah, asla onlara zulmetmiyordu velâkin onlar kendi-kendilerine zulmediyorlardı.

10. Sonra kötülük edenlerin sonu çok kötü oldu. Çünkü Allah'ın ayetlerini yalanladılar ve onu alay eder oldular.

İzahı

1. (Elîf, Lâm, Mîm.) Bu ayet müteşabih ayetlerdendir, bundaki mana ve maksadı Allah bilir.

2-3. (Rumlar yenildi) Yani o zaman ateşperest olan Farslar Rumlarla savaşarak onları yendiler. –Ama Rumlar bu yenilginin ardından Araplara en yakın olan (bir yerde onları pek yakında tekrar yeneceklerdir.) Yani Rumlar bu yenilginin ardından pek yakında Dicle ve Fırat ırmakları üzerinde Arabistana yakın bir bölgede savaşıp kendilerini yenmiş olan Farsları yeneceklerdir.

4. Ve bu yenme işi: (Birkaç yılda olacaktır. Bundan önce de sonra da iş Allah'a aittir ve o gün müminler sevineceklerdir.) Yani mağlup olan Rumların tekrar Farslar'ı birkaç yıl içerisinde yenecekleri gün müminler buna sevineceklerdir. Çünkü Rumlar kitap ehli oldukları için, Farslar da putperest ve müşrik oldukları için buna müminler Rumların Farsları yenmesine sevineceklerdir.

Bu ayetlerin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Peygamber (a.s.)'ın Peygamberliğinin beşinci yılında yani miladi 613 yıllarında Araplara yakın iki komşudan biri olan İran Fars devletinin başında ikinci Husrev, Rum devletinin başında ise Hırakli'nin emri altında muazzam bir savaş olmuş. Suriye, Mısır, Filistin Irak'ın bir bölümü ve Asya'nın küçük bir bölümü Anadolu da Rumlarının elinde idi. İranlılar ise Dicle ve Fırat üzerinde iki koldan Rumlara saldırmışlar. Her iki cepheden de İranlılar Rumları denize dökmüşler ve İran ordusu Suriye'deki bütün kutsal yerleri işgal etmiş. Filistin'i, Kudüs'ü ele geçirmiş ve bütün kiliseleri mabetleri yakıp-yıkmışlar. İran ordusuna katılan yirmi bin Yahudi de altmış binden fazla Hıristiyan-ı öldürmüş. İran da Kisra'nın sarayını otuz bin Hıristiyan kafatasçı ile donatmış ve İran'ın yayılması bu bölgelerde de kalmamış. Mısır-ı ve anadoluyu da ele geçirmiş, nerde ise İstanbul'a ulaşmış. Velhasıl Rumlar büyük bir yenilgiye uğramışlar. İşte Mekke müşrikleri kendileri gibi müşrik olan İranlıların Rumları yendiğini duyunca buna sevinmişler. Rumlar da ehli kitap olduklarından dolayı Müslümanlara karşı sevgi beslediklerini izhar etmişler. İşte bunun üzerine Kur'an'ın ve Hazreti Peygamber (a.s.)'ın bir mucizesi olarak bu ayette pek yakında ve birkaç yıl içinde Rumların tekrar Farslara galip gelecekleri haber verilmiştir. Yani Rumlar o kadar perişan bir şekilde mağlup olmuşlardır ki, İran Hükümdarı ile anlaşma yapmak isetemişler. Fakat İran Hükümdarı zaferin verdiği sarhoşlukla o kadar bencilleşmiş ki Rum İmparatorluğundan ne istese verecek durumda bırakmış. Bu durumda İran Hükümdarına Rum İmparatorluğu bin yük altın, bin yük gümüş, bin yük ipek, bin at, bin kadın verme taahhüdünde bulunmuş, ama İran hükümranı bunlarla da yetinmemiş.

Bizzat Hırakli'nin zincirlere vurulup huzuruna çıkarılmasını istemiş ve onu bu vaziyette getirtip çarmıha germiş. İsa ya karşılık da huzurunda güneşe ve ateşe secde etmesini istemiş. İşte Rumların böyle bir perişanlık içinde oldukları sırada tekrar birkaç yıl içinde galip geleceklerini Kur'an bir mucize olarak haber vermiştir. Hatta İran'nın galip gelmesine sevinen müşriklere Hazreti Ebu Bekir demiştir ki: "Sevinciniz kursağınızda kalacak, gözünüz aydın olmayacak, yemin ederim ki Resulüllah bize haber verdi Rumlar birkaç yıl içinde tekrar galip geleceklerdir." Bunun üzerine Ubeyy b. Halef Hazreti Ebu Bekir'e: "yalan söylüyorsun, eğer bu sözüne güveniyorsan bu yılların kaç yıl olduğunu tayin et, seninle bahse girelim," dedi. Böylece bunun üç yılda gerçekleşeceğine ve onar devesine bahis tutmuşlar. Sonra Ebu Bekir (bid'a) kelimesinin manasının kaç yıl ifade ettiğini Peygamberimize sormuş, O da bu kelime üçten dokuza kadar olan bir mana ifade ettiğini söylemiş. Ve Ebu Bekir'e: "Sen hemen git bahis tuttuğun Ubeyy b. Halefle bahsini yenileyerek hem develerin sayısını artır, hem de yılların sayısını artır," buyurdu. O da Ubeyy b. Halef'e varıp önceki bahsde ki üç yılı dokuz yıla, develerin sayısını da yüz deveye çıkararak bu bahsin yenilemsini istemiş, o da bunu kabul etmiş. Gerçekten Rumların İranlılarla savaşı miladi 610 yılında başlamış, 616 yılında Rumlar mağlup olmuşken, bu sefer 622 de tekrar savaşları başlamış ve 623 de Rumlar Farsları mağlup etmeye adım atmış ve 625 dede kesin zafere ulaşmışlardır. Böylece Rumların mağlubiyetinden dokuz yıl sonra tekrar galibiyetleri Kur'an'ın mucizesiyle, Peygamberimizin haber verdiği şekilde gerçekleşmiştir. Ebu Bekir r.a de bu bahsin karşılığında yüz deveyi, Ubeyy b. Halefden değil de onun varislerinden alıp tasattuk ettiği rivayet edilmektedir.

Ayette geçen: (O gün müminler sevinir,) ifadesi bazı tefsircilere göre Rumların zafer kazandıkları günün Hudeybiye anlaşması günü olduğu, bazılarına ise Bedir zaferinin kazanıldığı gön olduğunu söylemişlerdir. Müminler işte bu sözleşmeye veya bu zafere sevinmişlerdir. Fakat Hudeybiye gününün olduğunu söyleyenlerin yorumları, zayıf, Bedir günü olduğu daha kuvvetlidir, diyenler de olmuştu ki, bundan sonra gelen ayet de bunun doğruluğunu takviye etmektedir.

5. O gün müminlere: (Allah, yardımıyla yardım etti ki, Allah dilediğine yardım eder, O, her şeye galiptir, çok merhametlidir.) Yani o gün Rumları galip kılan Allah (c.c.) size de Bedir savaşında meleklerle yardım ederek zafere erdirip

sevindirdi. İşte dikkat edilirse Rumların zaferiyle Müslümanların Bedir de ki, zaferi aynı tarih ve günlere denk geldiği Kur'an'ın bir mucize olarak müjdesidir.

6. Evet, bütün bu zaferler Allah'ın yardımıyladır: (Ve Allah vadinden dönmez,) O, size bu iki zafer ve galibiyeti vadediyor, vadinden dönmez; (fakat insanların çoğu bunu anlamıyorlar.) Bundan önceki sûrede Peygamber (a.s.)'dan mucize istemişlerdi. İşte şimdi bu mucizeleri göstermesine rağmen, bunu fark edip anlayamıyorlar.

7. Çünkü onlar sadece: (Dünya hayatının dış yüzünü biliyorlar,) bu hayattaki olayların iç yüzünü görüp anlayacak basiretleri yok ve: (Onlar ahiret hayatından ise büsbütün gafildirler.) O hayatta başlarına neler geleceğinden hiç haberleri yoktur.

8. Bu gafiller acaba: (İçlerinde hiç düşünmezler mi ki, Allah, gökleri, yeri ve ikisi arasında olan her şeyi belli bir süre içinde ancak hak olarak yaratmıştır?) Yani Cenab-ı Hak kâinatta yarattıklarına bir ecel tayin etmiştir ki, hepsi bu süre içinde hayatlarına devam ederler. Ecelleri gelince hepsinin düzeni bozulacak, kıyamet kopacak ve bu yaratılanların hiçbiri boşuna yaratılmamış, hak ve gerçek karşılarına çıkacaktır. Bu kâinat boşa yaratılmamış da acaba insan mı boşa yaratılmıştır? (Şüphesiz işte bu insanların çoğu Rableriyle karşılaşacaklarını inkâr etmektedirler.) Bunlar öyle dünyada yaşayıp yiyip içip zevklenip her çeşit kötülüğü yapıp sonrada yok olup gideceklerini, Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vermeyeceklerini, yaptıkları zulümlerin, kötülüklerin yanlarına kalacağını sanmaktadırlar.

9. Acaba bunlar: (Yeryüzünde gezip dolaştılar mı ki, kendilerinden öncekilerin sonu ne oldu, diye baksınlar? Hal bu ki, onlar kendilerinden daha güçlü kuvvetli idiler. Onlar toprağı sürmüşler ve o toprağı bunlardan daha çok imar etmişlerdi.) Yani bu Kur'an'ı inkâr eden, müminlere ve zayıflara zulmeden, bu müşriklerden öncekiler bunlardan çok daha güçlü kuvvetli idiler. Yeryüzünde mülk sahibi olmuşlar, toprak ve arazi sahipleri olmuşlardı. Toprakları işletmiş, bağlarının bahçelerinin etrafını çevirmiş imar etmişlerdi, fakat onların bağlarını bahçelerini yıktık, kendileri ile beraber kumların ve taşların altına gömdük. Ad ve Semud kavmi gibi. Daha nicelerini helâk ettik, hiç yeryüzünde gezip dolaşıp onların kalıntılarını harabelerini görerek ibret almıyorlar mı? (Hal bu ki onlara

da peygamberleri mucizelerle gelip onları uyarmışlardı.) Fakat onlar azgınlıklarından, küfür ve zulümlerinden vazgeçmeyip peygamberler mucize getirmelerine rağmen onları yalanladılar. Ve sonunda da hepsi o imar ettikleri toprakları, arazileri, bağ ve bahçeleriyle, helâk oldular. Siz mi zulmünüzle kalacaksınız? (Allah, asla onlara zulmetmiyordu velâkin onlar kendi canlarına zulmediyordu.) Yaptıkları bu haksızlıklarla aslında kendi-kendilerine haksızlık yapıyorlardı, fakat sonuçlarını göremiyorlardı.

10. İşte böyle zulüm edenlerin: (Kötülük edenlerin sonu çok kötü oldu. Çünkü Allah'ın mucizelerini yalanladılar ve onu alay eder oldular.) İşte sonunda da böyle bir cezaya çarptırıldılar ki o bu dünyadaki cezaları idi. Ahirette ise daha büyüğü ve daha kalıcısı onları beklemektedir.

اللَّهُ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {١١} وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ {١٢} وَلَمْ يَكُن لَّهُم مِّن شُرَكَائِهِمْ شُفَعَاء وَكَانُوا بِشُرَكَائِهِمْ كَافِرِينَ {١٣} وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ {١٤} فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فِي رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ {١٥} وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَلِقَاء الْآخِرَةِ فَأُوْلَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ {١٦} فَسُبْحَانَ اللَّهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ {١٧} وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَعَشِيّاً وَحِينَ تُظْهِرُونَ {١٨} يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذَلِكَ تُخْرَجُونَ {١٩}

Meali

11. Allah, ilk yaratmaya başlar, sonra onu tekrar iade eder, sonra O'na döndürülürsünüz.

12. O gün kıyamet satı gelip çattığında, suçlular sus-pus olurlar.

13. Ortaklarından da kendilerine bir şefaatçi olmaz ve ortaklarını inkâr ederler.

14. Kıyamet saatinin gelip çattığı gün, işte o gün ayrılırlar.

15. İman edip salih amalleri işlemiş olanlara gelince, onlar bir bahçe içinde (cennette) neşelendirilirler.

16. İnkâr edip ayetlerimizi ve ahirette ki karşılaşmayı yalanlayanlara gelince, onlar da azap içinde (cehennemde) hazır olurlar.

17. O halde akşam zamanı da, sabah zamanı da Allah'ı tesbih edin.

18. Göklerde ve yerde hamd O'nadır. Ve akşamda, öğlen vaktinde de yine hamd O'na mahsustur, (O'na hamd edin.)

19. O, ölüden diriyi çıkarır, diriden de ölüyü çıkarır ve yeryüzünü de ölümünden sonra diriltir. Ve aynı şekilde siz de (kabirlerinizden diriltilerek) çıkarılacaksınız.

İzahı

11-14. Bu ayetlerde Allah (c.c.) mahlûkatı nasıl ilk yarattı ise öyle de öldükten sonra tekrar dirilteceğini ve sonra hesap vermek üzere kendisinin huzuruna döndürüleceklerini haber vermekte. Yine kıyamet günü mahşer yerinde toplanan suçluların sus-pus olacakları, ümitsizlik ve korku içinde Allah'a ortak koştukları bu ortakları da kendilerine hiçbir yardım ve şefaat edemeyecekleri ve kendilerini inkâr edip uzaklaşacakları ve o gün hesaptan sonra cennetliklerle cehennemliklerin bir-birinden ayrılacakları beyan edilmektedir.

15-16. Evet, işte o gün birbirlerinden ayrılanlardan: (İman edip salih ameller işleyenler cennet bahçelerinde mutluluk ve neşe içindedirler. –İnkâr eden Allah'ın ayetlerini, O'nun mucizelerini ve O'nun la karşılaşıp hesap vermeyi yalanlayanlara gelince onlar da cehennemde kendilerini azap içinde hazır bulacaklardır.) İşte şimdiye kadar yaptıkları kötülüklerin hesabını vermek üzere Allah Teâlâ ile karşılaşacaklarını inkâr edip yalanlayanlar, şimdi onun hesabiyle karşılaşacaklar ve kendilerini birdenbire cehennemin içinde hazır bulacaklardır.

17-18. Ey müminler! (Akşam vakti, sabah vakti Allah'ı tesbih edin. –Yine göklerde ve yerde övgü O'na mahsustur. Ve günün sonunda da öğle vaktinde de yine O'na hamd edin.) Akşam ve sabah Allah'ı tesbih etmekten maksat birçok tefsircilere göre akşam tesbihi akşam namazını ve yatsı namazını kılın, demektir. Sabah tesbihinden maksatta sabah namazını kılın, demektir. Yine gündüzün sonunda Allah'a hamd etmekten maksat ikindi namazını kılın ve öğleye girdiğinizde da öğle namazını kılın demektir ki, bu ve benzeri ayetlerle, Ku-ran da namazın beş vakit olduğuna dair ayet yoktur, diyenlere güzel bir cevap verilmiş olmaktadır. Oysa namazın beş vakit olduğuna dair birkaç ayette işaret edildiği gibi sünnette çok açık ve net olarak beş vakit olduğu bildirilmiştir. Artık ayetlerde işaret edilmişken, sünnette açık delil varken, Peygamberimizden bu güne kadar uygulana gelmişken birilerinin çıkıp Kur'an da beş vakit namaz yoktur demesi unvanı ne olursa olsun onun cahilliğini ve art niyetini göstermektedir.

Nitekim Nafi b. Ezrak, İbni Abbas'a: "Kur'anda namazın beş vakit olduğunu bulabilir misin?" demiş. O da: "Evet," diyerek bu iki ayeti ona okumuş. Peki, bu iki ayette niye namaz olarak geçmiyor da tesbih olarak geçiyor. Benim anlayışıma göre çünkü namaz da bir zikirdir, bu kelimeler de hem günlük hayatımızda çok kullandığımız, bunlarla Allah'ı andığımız, hem de namazda rükû ve secdede subhane kelimesiyle Allah'ı zikrettiğimiz için tesbih edin, diye buyrulmuştur. Yine her namazın rekâtında Fatihayı okurken elhmdü kelimesini okuduğumuz, rükûdan doğrulduğumuzda "hamd" kelimesiyle Allah'ı andığımız için namaz yerine bu iki kelime zikredilmiştir. Zaten namazın lügat manası de duadır, zikirdir, bu dua ve zikirlerin en büyüğü de subhanallah, elhamdülillahdır ve dolayısıyla de bunlarla namaz kasdedil miştir. Nitekim Buhari'nin Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadis de Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "İki kelime vardır ki, bunlar dile kolay, fakat tartıda ağır ve Rahman'a da çok sevimlidir. İşte o da sübhanelllahi ve bihamdihi, sübhanallahi'l-Azimdir." Sûre'i Bakara 238. ayetinde de namazın beş vakit olduğunu açıklamıştık, oraya da bakabilirsiniz.

19. Evet, O, Allah'a tesbih edin, hamd edin, namaz kılın ki: (O, diriyi ölüden çıkarır, ölüyü de diriden çıkarır ve yeryüzü kupkuru kesilip öldükten sonra da onu diriltir. İşte aynı şekilde sizi de ölüp çürüdükten sonra kabirlerinizden çıkarır.) Diriyi ölüden, ölüyü de diriden çıkarır, yani ölü olan meniden (sperm)

den diri olan insanı yaratır, diri olan insandan da ölü olan meniyi çıkarır. Yine ölü olan yumurtadan, diri olan tavuğu, diri olan tavuktan da ölü olan yumurtayı çıkarır. Ölü olan buğday tohumundan canlı olan ekini, yine canlı olan ekinden de ölü olan buğday tanesini çıkarır ve sair...Bu konuyu Bakara sûresinin 28. ayetin tefsirinde daha geniş bir şekilde açıkladık lütfen oraya bakınız.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ إِذَا أَنتُم بَشَرٌ تَنتَشِرُونَ {٢٠} وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجاً لِّتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُم مَّوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ {٢١} وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالِمِينَ {٢٢} وَمِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُم بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَسْمَعُونَ {٢٣} وَمِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفاً وَطَمَعاً وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِي بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ {٢٤} وَمِنْ آيَاتِهِ أَن تَقُومَ السَّمَاء وَالْأَرْضُ بِأَمْرِهِ ثُمَّ إِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِّنَ الْأَرْضِ إِذَا أَنتُمْ تَخْرُجُونَ {٢٥} وَلَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَّهُ قَانِتُونَ {٢٦} وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْأَعْلَى فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٢٧}

Meali

20. Sizi topraktan yaratması O'nun ayetlerindendir ki, sonra siz bir beşer olarak yeryüzüne yayılıverdiniz.

21. Yine O'nun ayetlerindendir ki, size kendi nefislerinizden huzur bulmanız için eşler yaratmış, aranızda sevgi ve rahmet kılmıştır. Şüphesiz ki işte bunda da düşünen toplumlar için elbette ibret vardır.

22. Yine göklerin ve yerin yaratılışı, derileriniz ve renklerinizin değişik olması O'nun ayetlerindendir. Şüphesiz ki bunda da âlemler için ibretler vardır.

23. Yine geceleyin uyumanız ve gündüzün O'nun lütfundan (rızık) aramanız, O'nun ayetlerindendir. Şüphesiz ki işte bunlarda da elbette toplumlar için ibretler vardır.

24. Yine hem korkarak, hem de rahmet umarak size şimşeği göstermesi O'nun ayetlerindendir. Şüphesiz ki, bunlarda da akıl eden toplumlar için elbette ibretler vardır.

25. Yine göğün ve yerin ayakta durması O'nun emriyle olması, O'nun ayetlerindendir. Sonra siz bir çağrı ile yerden çağrıldığınız zaman birden (kabirlerinizden) çıkarsınız.

26. Göklerde ve yerde ne varsa O'nundur, hepsi de O'na itaat edicidirler.

27. İlk yaratmaya başlayan, sonra yine iade eden de O'dur. Ve bu O'na çok kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfat O'nundur, O, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

İzahı

20-27. Bu ayetlerde örnek verilen delillerin hepsi de Allah'ın varlığının ve birliğinin alametleri, delilleri olduğu ifade edilmektedir.

Ayet: Nişan, alâmet ve delil demektir. Evet, işte önce Âdem'i topraktan yaratıp sonra, onun cinsinden eşi Havva'yı yaratan, ondan sonra da bu iki çiften bütün insanlığı yaratan, yeryüzünde çoğaltıp yayan Allah Teâla dır, O'nun sanatının eseridir. Yine insanların kendi hemcinslerinden eşler ve bu eşlerin huzur ve mutluluğu için de aralarında sevgi muhabbet, şefkat ve merhameti koyan da O'dur. Yine gökleri ve yeri yaratan, bunca insanların dillerini, renklerini farklı yaratan O'dur. İnsanların istirahatları için geceyi, gündüzü rızıklarını kazanmaları, çalışma imkânına kavuşmaları için yaratan O'dur. İnsanın gözümüzün

önünde kendinden geçip uyuması bir nevi ölümdür, sonra uyanıp kalkması da bir nevi diriliştir. Bu tatlı uykuyu veren onu uyutup dinlendiren, sonra uyandırıp, dinç ve zinde bir bedenle onun geçimini, rızkını temin etmesinin sebeplerini yaratan Allah'tır. Yağmurdan önce hem insanı korkutmak için hem de rahmet ve yağmur ümidi vermek için şimşeği çaktıran, arkasından yağmuru gönderen, o yağmur sebebiyle ölmüş olan, kupkuru kesilmiş olan yeryüzündeki bitkileri ağaçları yeniden canlandıran yine Allah'tır. Onları dirilttiği gibi insanı de öldüren toprağa verip çürüttükten sonra tekrar dirilten, yine O'dur. Gökleri ve yeri muallâkta tutan, onları dairelerinde evirip çeviren, birbirine çarpmadan herkesi kendi yörüngesinde döndüren yine O'dur. Öldükten ve toprak olduktan sonra bir tek çağrı ile diriltip kabirlerinizden çıkarıp huzurunda toplayan yine O'dur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsini kendine boyun eğdiren yine O'dur. İlk yaratmaya başladığında ki gibi, insanın atası Âdem'i topraktan yarattığı gibi insanoğlunu öldürüp toprağa iade eden ve o topraktan da tekrar çıkaran yine O'dur ve bu O'nun için çok kolaydır. Göklerde ve yerde en yüce sıfat O'nundur. O'nun varlığının, yüceliğinin, O'nun sıfatlarının eşi ve benzeri yoktur. O, her şeye galip ve her şeye hâkimdir. İşte bütün bunları yaratan, yaşatan, sevk ve idare eden Allah'tır. Bunlar O'nun kudretinin eserleri delilleridir. Azcık vicdanı olan, saf bir düşünce ile düşünen, O'nun yüceliğini, kudretini, varlığını ve birliğini bu eser ve delilleriyle görür ve idrak eder. Fakat vicdanları körelmiş, basiretleri yok olmuş, akıl ve düşünceleri bulanmış kör taklitçiler düşünmeden O'nun varlığını ve birliğini inkâr ederler. Ya da ona basit canlı veya cansız yaratıkları eş ve denk tutarlar.

ضَرَبَ لَكُم مَّثَلاً مِنْ أَنفُسِكُمْ هَل لَّكُم مِّن مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُم مِّن شُرَكَاء فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنتُمْ فِيهِ سَوَاء تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ {٢٨} بَلِ اتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَهْوَاءهُم بِغَيْرِ عِلْمٍ فَمَن يَهْدِي مَنْ أَضَلَّ اللَّهُ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ {٢٩} فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفاً فِطْرَةَ

اللهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ {٣٠} مُنِيبِينَ إِلَيْهِ وَاتَّقُوهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ {٣١} مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعاً كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ {٣٢} وَإِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا رَبَّهُم مُّنِيبِينَ إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا أَذَاقَهُم مِّنْهُ رَحْمَةً إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُم بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَ {٣٣} لِيَكْفُرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ {٣٤} أَمْ أَنزَلْنَا عَلَيْهِمْ سُلْطَاناً فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِهِ يُشْرِكُونَ {٣٥} وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَا وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ إِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ {٣٦} أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {٣٧} فَآتِ ذَا الْقُرْبَى حَقَّهُ وَالْمِسْكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ ذَلِكَ خَيْرٌ لِّلَّذِينَ يُرِيدُونَ وَجْهَ اللهِ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {٣٨} وَمَا آتَيْتُم مِّن رِّباً لِّيَرْبُوَ فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُو عِندَ اللهِ وَمَا آتَيْتُم مِّن زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ {٣٩} اللهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ هَلْ مِن شُرَكَائِكُم مَّن يَفْعَلُ مِن ذَلِكُم مِّن شَيْءٍ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ {٤٠}

Meali

28. Allah, size kendinizden bir misal verdi. Size verdiğimiz rızıklarda, sizin ellerinizin altında bulunan (köle ve cariyeler) den size ortak olanlar var mıdır ki, siz onda eşit olasınız, kendi nefsiniz hakkında korktuğunuz gibi onlar hakkında da korkasınız? (Yani kendi varlıklarınızın yok olmasından korktuğunuz gibi, onların varlıklarının da yok olmasından korkuyor musunuz? O halde O'nun mülküne başkalarını nasıl ortak ediyorsunuz?) İşte aynı şekilde akıl eden bir topluma ayetlerimizi böylece açıklıyoruz.

29. Hayır, belki zulmedenler bilgisizce hevalarına uydular. Artık Allah'ın saptırdığını kim doğruya erdirebilir? Ve onlar için hiçbir yardımcı yoktur.

30. Öyle ise sen yüzünü Allah'ı birleyerek dine, Allah'ın yarattığı fıtrata çevir ki, insanları o fıtrat üzere yarattı. Allah'ın yaratışında asla değişiklik olmaz. İşte doğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler.

31. Yalnızca O'na yönelin, O'ndan sakının, namazı kılın ve şirk koşanlardan olmayın.

32. (O şirk koşanlar ki) onlar dinlerini parçalayıp bölük-bölük oldular. Her gurup kendi yanlarında olanla sevinip durur.

33. Ve insanlara bir zarar dokunduğu zaman, Rablerine dönerek yalnızca O'na dua ederler. Sonra O'ndan kendilerine bir rahmet tattırılacak olsa, hemen onlardan bir gurup Rablerine ortak koşarlar.

34. (Bunu) kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük için yaparlar. Şimdi faydalanıp durun, ama yakında bileceksiniz.

35. Yoksa onlara apaçık bir delil mi indirdik de, o (delil) onlara şirk koşmalarını mı söylüyor?

36. Biz insanlara bir rahmet (nimet) tattırdığımız zaman, ona sevinirler. Fakat elleriyle takdim ettikleri (kötülükler) sebebiyle başlarına bir kötülük geldiğinde de hemen onlar ümitlerini keserler.

37. Görmediler mi ki, Allah dilediği kişiye şüphesiz rızkı yayar da, daraltır da. Şüphesiz ki, bunda iman eden bir toplum için elbette ibretler vardır.

38. O halde akrabaya hakkını ver, yoksula da, yolcuya da... Bu Allah'ın rızasını dileyenler için hayırlıdır ve kurtuluşa erenler de onlardır.

39. İnsanların mallarının içinde artsın diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekât gelince, işte onlar (mallarını ve sevaplarını) kat-kat edenlerdir.

40. O, Allah ki, sizi yarattı; sonra sizi rızıklandırdı, sonra sizi öldürür ve sonra da sizi diriltir. Peki, sizin ortaklarınızdan da bunlardan bir şey yapan var mı? O, onların ortak koştukları şeyden beridir, yücedir.

İzahı

28. Bu ayette Cenab-ı Hak insanların kendilerinden örnek vererek, kendi kölelerini kendi mülklerine ortak etmezken acaba, Allah'ın mülkünde, O'nun tasarrufunda başkalarını nasıl ortak edip nasıl Allah'a denk tutuyorlar? diye sormaktadır. Bu nankörler acaba hiç düşünmezler mi? Bu örnekte aklını kullanabilen, düşünen ve bilen bir toplum için ibret olması gerekir. Kendilerine yakıştıramadıklarını acaba Allah'a nasıl yakıştıyorlar? Kendilerine ait olan bir mülke kölelerini, çalışanlarını ortak etmezken Allah'ın mülküne ve tasarrufuna başkalarını ortak edip O'na nasıl denk tutmaya kalkışıyorlar?

29. (Hayır,) böyle Allah'a ortak koşanlar O'nu yarattıkları ile eşit sayanlar akıllarını kullanan düşünen kimseler değil: (Belki ilimsiz, bilgisiz hevasına uyan zalimlerdir. Artık böyle olunca Allah'ın saptırdığı kimseyi, kim doğru yola erdirebilir?) O'na karşı büyüklük taslayan, O'na cephe alan, inatçı ve kibirli olan bir kâfir, bu sapıklıktan kurtulmak istemez, doğruya sırtını dönerse, artık onu kim bu karanlıklardan çekip çıkarabilir? (Onların yardımcıları yoktur.) Peki onlar doğruyu arayıp bulmaya sırtlarını dönerlerse, kendilerine kim yardımcı olabilir?

30. Öyle ise bu sapıkların halini gören sen ey Muhammed! Rabbine şükrederek: (Allah'ı birleyerek yüzünü dine çevir. Allah'ın yarattığı fıtrata çevir ki, insanları o fıtrat üzere yarattı. Allah'ın bu yaratışında asla değişme olmaz. İşte doğru din budur, lâkin insanların çoğu bilmez.)

İbni Abbas'a göre bu fıtrat İslam dinidir. Yani Allah, insanları İslam fıtratı ile yaratmıştır. Beyhaki' nin Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadis de Peygamber a.s:"Hiçbir çocuk yoktur ki, fıtrat üzere doğmasın," sonra da yukarıdaki ayeti okumuştur. Yani her doğan çocuk şirksiz, küfürsüz, isyansız tertemiz masum olarak doğar ki, bu da zaten İslam dininin kendisidir, bu dinin istediği de budur.

Doğuşta ve yaratılışta tertemiz olan insan sonra o fıtratını kaybedip şirkle, küfürle, isyanla kirletmektedir. Yoksa Allah'ın yaratışı asla değişmez. Allah Teâla, bir fabrikadan çıkmış gibi bütün insanları aynı yaratılışla tertemiz yaratır ve bu hiçbir insan için değişmez. Ama dediğimiz gibi insan sonradan bu temiz yaratılışını kirletmektedir. İşte bunun içindir ki, ey insan! Sen artık: "Şirkten, küfürden, kibirden yüzünü Allah'ın yarattığı fıtrata, o temiz ve saf olan yaratılışa, dine çevir," demektir.

Fıtrat esasen ister maddi olsun, ister manevi olsun bir şeyin başlangıcındaki oluşumdur, o şeyin meydana gelişidir. O halde bir kimsenin hem maddi olan fiziki yapısını değiştirmeye kalkışması, hem de manevi yönünü değiştirmesi Allah'ın doğuştaki yaratışına aykırıdır. Bunun içindir ki Ayette: (Allah'ın yaratışını bozmak yoktur.) buyruluyor. Yani o yaratılışın yerine koyulacak ondan daha iyi bir şey yoktur ki, onu değiştirip başkasını koysun. Kim Allah'ın yarattığından daha iyisini onun yerine koyabilir? Allah (c.c.) ilk başta yarattığı kuluna tertemiz, saf bir ruh vermiş, hiçbir şeytanlık düşünmeyen, hiçbir kötülüğe meyli olmayan bir çocuk, zamanla annesi babası veya çevresi tarafından bozulmaya başlıyor, yada kendi iradesiyle o tertemiz ruhunu kirletmiş oluyor. Nitekim yukarda zikrettiğimiz Ebu Hüreyre hadisinin devamında Peygamberimiz buyuruyor ki: "O İslam fıtratıyla doğan çocuğu anası babası Yahudileştirir veya Hıristiyanlaştırır veyahut da ateşperest putperest yapar."

Evet, Kur'an-ı Kerim şehirlisine de, köylüsüne de, bedevisine de anlasınlar diye değişik lehçelerde inmiştir. Bunun içindir ki, (Halaka) kelimesi yaratma anlamına geldiği gibi (Fatara) yaratma anlamına gelmektedir. Nitekim İbni Abbas diyor ki ben: (Fatare's-semâvâti vel'erdi) ayetinin manasını anlamamıştım. Tâki, iki bedevi gelip bir kuyunun başında çekişerek birinin ötekine: (Ene fetartuhâ) yani "bu kuyuyu ilk ben eşip meydana getirdim, ilk icat eden benim" deyince fatara kelimesinin manasını anladım ki, gökleri, yeri ve her şeyi ilk yaratan Allah'tır. Demek bedeviler (halaka) kelimesi yerine (fatara) kelimesi kullanıyorlarmış ki bu da ilk bir şeyi icat eden, yaratan anlamına gelmektedir. İşte Allah (c.c.) kullarını ilk başlangıçta tertemiz masum yaratmıştır, O, bu yaratılışı değiştirmez, değiştiren kulun kendisidir.

31-32. Öyle ise işte o fıtratla: (Yalnız O'na yönelin, O'ndan sakının, namazı kılın ve şirk koşanlardan olmayın.) Buradaki muhatap zamiri müminlere

gitmektedir. Hal bu ki, müminler zaten Allah'a şirk koşmazlar, fakat onların dışındakiler namaz kılmazlar. O halde burada şirk koşmayın ifadesinden ne anlaşılmaktadır? Yani ey müminler! Allah'a ibadet ederken riya ve gösteriş gibi gizli şirklerden kaçının, demektir. –Evet, o şirk koşanlardan olmayın ki: (Onlar dinlerini parçalayıp bölük-bölük oldular, her gurup kendi yanlarında olanla sevinip dururlar.) Yani Âdem (a.s.) den buyana gelen ve fıtrı olan tevhid dinini parçalayıp bir sürü guruplara, hiziplere, mezheplere bölünerek parça-parça oldular. Ve bu gurupların her biri de kendi yanlarında olan bilgilerin doğru olduğunu sanarak onunla sevinip dururlar. Oysa doğru olan bir tek dindir ki, O da Allah'ın peygamberler vasıtasıyla bildirdiği bozulmamış olan dinidir. İşte Allah (c.c.) bu bozulmuş, parça-parça edilmiş, hak din olma özelliğini kaybetmiş olan dinlerin geçersizliğini ve kendi dini olan İslam dininin, tevhid dininin yeniden inşası için, düzeltilmesi için peygamber (a.s.)'ı göndermiş ve Hazreti Kur'an'ı göndermiştir.

33-35. Allah'a şirk koşan: (İnsanlara bir zarar dokunduğu zaman,) başlarına bir felâket, bir musibet, bir sıkıntı geldiği zaman; (Rablerine dönerek yalnızca O'na dua ederler. Sonra onlara kendinden bir rahmet tattırınca, onlardan bir gurup hemen Rablerine ortak koşarlar.) Yani Allah (c.c.) onlardan sıkıntıyı kaldırıp bir nimet verdiği zaman, şimdiye kadar sadece Rablerine dua edip yalvaranlar, hemen dönüp yine sahte Tanrılarına kulluk etmeye, onlara yalvarıp yakarmaya başlarlar. –Peki, bunlar bunu niçin böyle yaparlar? Çünkü: (Kendilerine verdiğimiz nimetlere nankörlük etsinler diye yaparlar. Ey nankörler! Şimdi bu nimetlerden faydalanın durun bakalım, sonunda ne kötü bir halde olacağınızı bileceksiniz. Yoksa onlara apaçık bir delil mi indirdik de, o delil kendilerine müşrik olmalarını mı söylüyor?) yani hâşâ, Allah kendisine ortak koşmaları için açıkça bir belge mi indirdi ki, ona dayanarak Allah'a şirk koşuyorlar.

36. Bu ayette de insanlara Allah'tan bir rahmet, bir iyilik ve nimet verildiğinde sevinip durdukları, fakat elleriyle kazandıkları kötülükler sebebiyle başlarına bir kötülük, musibet geldiğinde de, hemen ümitlerini keserek karamsar oldukları ifade edilmektedir.

37. Bu ayette de Allah (c.c.) dilediği bir kulun rızkını istediği kadar bol verebileceğini ya da daraltabileceğini haber vermektedir ki, işte bunda da aklını kullananlara bir ibret vardır. Aklını kullanan bir kimse mutlaka anlamalı

ve bilmelidir ki, her şeyi veren Allah'tır. Nice zengin olan insanlar bir anda iflas edip servetini kaybetmekte ve niceleri de vardır ki, kısa zamanda zengin olmaktadır. Kimse bunları kendinden bilmesin, kendi zekâsına kendi beceriklili-ğine ve kendi çalışkanlığına bağlamasın. Elbette çalışıp çabalamak şarttır, ama Allah'ın takdirinden fazla bir şeyin olamayacağını da bilmesi lazım. Öyle böbürlenip her şeyi kendinden bilmemesi ve haddini bilmesi lazımdır.

38-39. O halde istediğine istediği kadar rızık veren Allah ise, O'nun verdiği bu rızıklardan: (Akrabaya da, yoksula da ve yolcuya da hakkını verin... İşte bu Allah'ın rızasını dileyenler için hayırlıdır ve kurtuluşa eren de onlardır.) Hayırlı mal işte Allah yolunda harcananlardır, kalıcı olan bunlardır ve o malın hesabından, onun cezasından kurtulacak olanlar da bunlardır. Allah yolunda harcanmayan, biriktirilen servetler insanın sırtında bir yük olmaktan, başına bela olmaktan başka bir şey değildir. –(İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz faiz, Allah katında artmaz. Allah'ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte onlar hem mallarını hem de sevaplarını kat-kat artıranlardır.) Yani zekâtını verenlerin hem malları bereketlenir, artar, hem de sevapları artar. Malının çoğalması için faize verenlerin ise, hem malları bereketsiz ve tehlikededir, hem de Allah katında hesabı çetindir.

Bu ayetle ilgili farklı yorumlar yapılmıştır. Bazı tefsircilere göre bu ayet bilinen faizden bahsetmektedir. Fakat ulemanın çoğunluğuna göre bundan maksat birine verilen hediye karşılığında ondan fazlasını beklemektir ki, bu görüş İbni Abbas'ın da görüşüdür. İşte böyle bir şey beklemek de faize benzemektedir. İşte böyle verdikleri bağış karşılığında bir şey beklemeyenlerin hem malları bereketlenir, artar, hem de sevapları katlanır ve böylece o haram malın ya da şüpheli olan malın vebal ve mesuliyetinden de kurtulmuş olurlar. Ulemanın çoğunluğu böyle yorum yapıyorlar ama ayetin zahirine göre bu ayet bilinen faize işaret etmektedir. Nitekim Suddi'ye göre bu ayet Sakif kabilesi ile Kureyş'in arasında daha faiz yasaklanmadan önce böyle bir faizcilik yapan Sakif kabilesi hakkında inmiştir, ancak her ne kadar onlar hakkında inmiş ise de ayetin manası geneldir.

Evet, âcizane benim anlayışıma göre de İbni Abbas'ın dediği gibi bu ayetin zahirine göre ulemanın çoğunluğunun da görüşü olduğu gibi birine hediye verip onun karşılığında daha fazlasını beklemek de faizdir. Çünkü ayette çok açık

olarak: (İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz riba,) ifadesi bunu gösteriyor. Fakat hiçbir şey beklemeden birilerine verilen borç ya da hediye karşılığında kendi isteği ile verilen şey faiz değildir. Faizde karşılıklı anlaşmak, şart koşmak veyahut şart koşmasa bile verdiği borç, ya da hediye karşılığında karşılığında fazlasını beklemek de faiz olur.

40. (İşte O, Allah ki, sizi yarattı, sonra sizi rızıklandırdı, sonra sizi öldürür ve sonra da sizi diriltir. Peki, sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeyler bunları yapabilir mi?) Onlardan birinin böyle bir gücü var mı ki, onları Allah'a denk tutuyorsunuz? Hal bu ki: (Allah, onların ortak koştuklarından beridir, yücedir.)

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ {٤١} قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلُ كَانَ أَكْثَرُهُم مُّشْرِكِينَ {٤٢} فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ الْقَيِّمِ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللهِ يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ {٤٣} مَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِأَنفُسِهِمْ يَمْهَدُونَ {٤٤} لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِن فَضْلِهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ {٤٥} وَمِنْ آيَاتِهِ أَن يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُم مِّن رَّحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {٤٦} وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ رُسُلاً إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاؤُوهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَانتَقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرَمُوا وَكَانَ حَقّاً عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ {٤٧} اللهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ

سَحَاباً فَيَبْسُطُهُ فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفاً فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَإِذَا أَصَابَ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ {٤٨} وَإِن كَانُوا مِن قَبْلِ أَن يُنَزَّلَ عَلَيْهِم مِّن قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ {٤٩} فَانظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَتِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٥٠} وَلَئِنْ أَرْسَلْنَا رِيحاً فَرَأَوْهُ مُصْفَرّاً لَّظَلُّوا مِن بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ {٥١} فَإِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتَى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ {٥٢} وَمَا أَنتَ بِهَادِي الْعُمْيِ عَن ضَلَالَتِهِمْ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ {٥٣}

Meali

4. İnsanların kendi ellerinin kazandığı şeyler yüzünden kısmen yaptıklarının cezasını çeksinler diye karada ve denizde fesat zuhur etti. Umulur ki, (yaptıklarından) vazgeçerler.

42. (Ey Muhammed!) De ki: "Yeryüzünde bir gezin de bakın, bundan öncekilerin sonu ne olmuş! Onların çoğu müşriktir.

43. Allah'ın (azabından) geri çevrilmesi mümkün olmayan gün gelmezden önce, yüzünü dosdoğru olan dine çevir. O gün insanlar birbirlerinden ayrılırlar.

44. Her kim inkâr ederse, onun küfrü kendi aleyhinedir. Ve her kim de salih ameller işlerse kendisi için rahat bir yer hazırlamış olur.

45. Çünkü O, iman edip salih ameller işleyenleri lütfundan mükâfatlandıracaktır. Şüphesiz ki, O, kâfirleri sevmez.

46. Rüzgârların (yağmurun) müjdecileri olarak gönderilmesi, size rahmetinden tattırması, emriyle gemilerin akıp gitmesi ve O'nun lütfundan (rızkınızı) aramanız O'nun ayetlerindendir. Umulur ki, şükredersiniz.

47. Andolsun ki biz senden önce birçok peygamberi kavimlerine gönderdik de, onlara apaçık delillerle geldiler. Ve biz (o peygambere karşı) suç işleyenlerden intikam aldık. Zira müminlere yardım etmek üze-rimize borçtur.

48. O, Allah ki, rüzgârları gönderir de bir bulut kaldırır. Derken onu gökyüzünde nasıl dilerse öyle serer ve onu (bulutu) parça-parça eder. Derken aralarından yağmurun indiğini görürsün ve onu kullarından kime (kimin bağına, bahçesine) dilerse oraya isabet ettirir de hemen sevinirler.

49. Hal bu ki, onlara yağmur indirilmeden önce elbette ümitsizlerdi.

50. Allah'ın rahmetinin eserlerine bakın ki, nasıl yeryüzünü öldükten sonra diriltiyor? Şüphesiz ki, O, mutlaka ölüleri diriltir ve O, her şeye kadirdir.

51. Andolsun ki, biz bir rüzgâr göndersek de o (ekini) sararmış görseler mutlaka onun arkasından küfretmeye başlarlar.

52. Çünkü sen ölülere işittiremezsin ve o davete arkalarını dönüp giden sağırlara da işittiremezsin.

53. Körleri de sapıklıklarından çevirip doğruya erdiremezsin. Sen ancak ayetlerimize inananlara duyurursun da onlar hemen Müslüman olurlar.

İzahı

41. Bu ayette insanların kendi elleriyle yaptıkları kötülükler sebebiyle karada ve denizde fesadın zuhur ettiği ve bu yaptıkları kötülüklerin cezasını da bununla kısmen tatsınlar ve kendilerine gelsinler diye verildiği beyan edilmektedir.

Bazı alimlere göre burada kasdedilen denizden maksat, düz ovalar ve sahralar, karadan maksat ise şehirler ve köylerdir. Fakat bazılarına göre ise insanların kötülükleri yüzünden denizde ve karada olan felâketler demektir. Mesela karada yağmur yağmaması, kıtlık ve kuraklık olması, ya da şiddetli yağmurlarla sel felâketleri, sam rüzgârlarının ekinleri sarartıp soldurması gibi afetlerdir. Denizde ise fırtına, kasırga gibi sebeplerle gemilerin, yolcuların ve ticaretlerin zarar görmesi gibi felâketlerin yaygın olması demek olduğunu söylemişlerdir. Fakat çevre kirliliği açısından değerlendirdiğimiz zaman bu gün bu ayet daha iyi anlaşılmaktadır. Bu gün gerçekten dünya yaşanmaz bir hale gelmiştir. Bilim

adamlarının tespitlerine göre fabrika bacalarından, eksuzlardan savaşlarda ki kimyasal silahlardan, biyolojik silahlardan çıkan hava kirliliği ve saire sebeplerden havadaki karbonmonoksitin iki katına çıktığı, ozon tabakalarının delindiği ve küresel ısınma ile kutuplarda ki, buz dağlarının eridikleri söylenmektedir. Yine fabrika artıklarından ve diğer bir sürü kimyasal maddelerin denizlere akmasından dolayı denizdeki canlıların yaşamları da tehlikede olmaktadır. Gerçekten ayeti iyi incelediğimiz zaman bu saydığımız şeylerin kara ve denizleri ifsat ettiğini açıkça görüyoruz. Çünkü ayette: (İnsanların kendi ellerinin yaptıkları şeyler sebebiyle karada ve denizde fesat zuhur etti.) Yanı, kara ve denizin bozulması yakındır, kapının eşiğinde demektir. Araplar pek yakında olacak bir şeye oldu, geldi, göründü, gibi tabirler kullandıkları için bu ayette pek yakında olacak görünecek olan bu fesada göründü, diye tabir edilmiştir. Kur'an da yakında olacak şeylere işaretle, oldu, geldi, göründü diye ifade eden ayetler vardır. Evet, ayetler birden çok manaya delalet eder, işaret ederler. Buradaki fesat hem maddi ve hem de manevi açıdan olan fesattır. Yine karada anarşinin, terörün, bombaların patlamasıyla, denizlerde de deniz korsanları denen yol kesen, gemi kaçıranların olmasıyla de fesadın zuhur ettiğini görüyoruz. Yine aynı şekilde denizlerde ki imkânların çoğalmasıyla yatlarda katlarda fuhuş yapılması, karada da her tarafta genelevi denen berbat yerlerde arabalarda, otellerde, yol kenarlarında ve hatta yollarda yapılan fuhuşlar. İşte bütün bunlar karayı ve denizi ifsat eden, huzur bozan şeylerdir.

42. Bu ayette de yeryüzünde gezip dolaşılarak bu azgın insanların kendilerinden önce ki azgın insanların sonlarının ne olduğuna bakıp ibret almaları istenmektedir. Sünnetullah değişmez pek yakında kaç tane tusinami denen felaket, kaç tane şiddetli deprem, kaç tane tufan gibi yağmurlar, sel felâketleri ve saire felâketler gördük. Bunların her biri bizlere bir ibret, bir derstir, ama bunlardan ders alan kim? İşi hemen zahiri sebeplere bağlayıp doğa olayları diyerek işin içinden kolayca sıyrılıyoruz. Doğa sanki bunları kendiliğinden yapıyor, onu sevk ve idare eden bir kudret yok? Hiç kendi elleriyle yaptıkları kötülükler sebebiyle bu tuzakların kurulduğunu anlamaz, bilmezler mi? Çünkü ayetlerin tabiriyle, kördürler, sağırdırlar, dilsizdirler, kalpleri anlamaz, hayvan sürüsü gibidirler ve hatta hayvandan daha aşağıdırlar. Onlar maddeden başka bir şey düşünmezler, maddeden başka bir şey işitmezler, onların bütün dert ve düşünceleri gece

gündüz dünya, madde, dünyevi zevktir. Bunlardan başka şeyleri düşünmeye zamanları yoktur, varsa da yoksa da şu yarım ya da bir günlük dünyadır.

43. Bu ayette de geriye dönüşü olmayan kıyamet günü gelip çatmadan, hiçbir mazeretin kabul edilmediği o gün gelmeden yüzlerin Allah'ın gönderdiği dosdoğru olan dine çevrilmesi, Allah'ın dini ile barışık olunması emredilmektedir. Bu dünyada birbirleriyle akraba ve dost olan nice insanların dostlukları, akrabalıkları bozulacak, birbiriyle çekişecek, sonra ayrılıp her biri hak ettiği yere ya cennete ya da cehenneme gidecektir. O gün menfaat için olan dosluklarm bittiği gündür. Ancak Allah için olan dosluklar kalıcıdır.

44-45. Bu ayetlerde de inkâr edenlerin inkârlarının kendi aleyhlerine olacağı, iman edip güzel amel işleyenlerin de kendileri için cennette güzel bir yer hazırlamış olduğu bildirilmektedir. İnsan ne yaparsa kendi için yapmış olur, kötülük yapan kendi aleyhine yapmış, cehennemdeki yerini hazırlamış olur. İyilik yapan da kendi nefsi için yapmış ve cennetteki yerini hazırlamış olur. Ne kötülük yapan kötülüğü ile Allah'a zarar verebilir, ne de iyilik yapan Allah'a bir yarar sağlamış olur, herkesin yararı da zararı da kendinedir.

46. Bu ayette de yağmurdan önce onun müjdecileri olarak ruzgerlerin gönderilmesinde insanlar için ibret olduğu, bundan ders çıkarmaları, Allah'a ve O'nun Peygamberine karşı gelmemeleri ifade edilmektedir. Ve bu vesile ile Allah (c.c.) gönderdiği Peygambere karşı gelenlerden mutlaka intikamını alacağını, onu yalnız bırakmayıp ona yardım edeceğini kendisine bir borç saydığını beyan etmektedir.

47. Bu ayette de yine Peygamberi teselli ederek, kendisinden önce gönderilen peygamberler kendi toplumlarına mucize ile gelmelerine rağmen inkâr ettikleri ve o peygamberlere karşı suç işleyenleri Allah Teâlâ cezalandırarak onlardan intikam aldığını ve bu ümmetten azgın olanlardan da intikam alacağını beyan etmektedir.

48. Bu ayette ise Allah Teâlâ, rüzgârları göndererek bulutları nasıl birden kaldırıp ve o yağmur dolu bulutları parça-parça bölüp istediği yere, istediğinin bağına bahçesine, ekinine, bostanına vesaire nasıl yağmuru sevk ettiğine insanların bakıp bunlardan ibret almalarını istemektedir. Ve bunlara bakıp düşünüp O'nun yüce kudretini görüp ibret alıp, O'na ve onun emirlerine boyun eğmelerine dikkat çekilmektedir. Bunların her birerleri Allah'ın yüce kudretinin birer sanat ve eserleri olduğunu akli-selimle düşünen her insan anlar ve görür.

49-51. (Oysa o yağmur gönderilmeden önce ümitsiz idiler.) Mahsullerinin kuruyup yok olacağından endişe edip ümitlerini kestikleri bir anda Allah, onlara bu şekilde yağmuru gönderdi. –(Allah'in eserine bakın ki, yeryüzü öldükten sonra onu nasıl diriltiyor?) Yeryüzündeki bitkiler ve ağaçlar kuruyup cansız hale geldikten sonra tekrar yağmuru indirerek onları nasıl diriltip canlandırıyor. İşte ölmüş olan bu yeri yeniden canlandıran: (O, Allah mutlaka ölüleri de diriltecektir ve O, her şeye kadirdir. –Andolsun ki, biz bir rüzgâr göndersek de o ekini sararmış görseler, mutlaka onun arkasından küfrederler.) Yani onlara bol-bol mahsul verirken sevinip dururlar, fakat bit rüzgâr, bir afet gönderip de ekinlerini daraltarak mahsulleri zarar görüp azalırsa hemen geçmişte verdiklerimizi inkâr edip nankörlük yapmaya başlarlar, Allah'a isyan etmeye başlarlar. İşte insan oğlu bukadar nankördür.

52-53. Ey Muhammed! (Şüphesiz ki, sen ölülere ve o davete arkalarını dönüp gidenlere de duyuramazsın.) Kalpleri ölmüş mezardaki bir ölüden farkı olmayan kâfirler, hakka, Kur'an'a ve İslama davet edildiğinde dudak büküp arkasını dönüp gidenlere de hakkı işittiremezsin. –(Körleri ve sapıkları ondan çevirip doğruya erdiremezsin.) Kalp gözleri körelmiş, günah ve isyan lekeleriyle kapkara kesilmiş körleri de o karanlıklardan aydınlığa çıkaramazsın, senin gücün yetmez: (Sen ancak ayetlerimize inananlara duyurursun, onlar da hemen Müslüman oluyorlar.)

اللّٰهُ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِن بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ
جَعَلَ مِن بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفاً وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ
الْقَدِيرُ {٥٤} وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا
غَيْرَ سَاعَةٍ كَذَلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ {٥٥} وَقَالَ الَّذِينَ أُوتُوا
الْعِلْمَ وَالْإِيمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ فِي كِتَابِ اللهِ إِلَى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهَذَا
يَوْمُ الْبَعْثِ وَلَكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ {٥٦} فَيَوْمَئِذٍ لَّا يَنفَعُ
الَّذِينَ ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ {٥٧} وَلَقَدْ ضَرَبْنَا

لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ وَلَئِن جِئْتَهُم بِآيَةٍ لَيَقُولَنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ أَنتُمْ إِلَّا مُبْطِلُونَ {٥٨} كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللهُ عَلَى
قُلُوبِ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ {٥٩} فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ وَلَا
يَسْتَخِفَّنَّكَ الَّذِينَ لَا يُوقِنُونَ {٦٠}

Meali

54. O, Allah'tır ki, sizi zayıf bir şeyden yarattı. Sonra zayıflığın ardından bir kuvvet verdi, sonra yine bu kuvvetin ardından zayıflık ve ihtiyarlık verdi. O, dilediğini yaratır, her şeyi bilen, her şeye hükmedendir.

55. Ve o gün kıyamet saati geldiğinde günahkârlar (dünyada) bir saat bile kalmadıklarına yemin ederler. İşte onlar böyle haktan yüz çeviriyorlardı.

56. Kendilerine ilim ve iman verilenler de şöyle diyorlardı. "Andolsun ki, Allah'ın kitabında takdir edilmiş olan tekrar dirilme gününe kadar kaldınız, işte (bakın) bu diriliş günüdür, fakat siz bunu bilmiyorsunuz.

57. Artık zulmetmiş olanlara o gün ne mazeretleri fayda verecektir ve ne de onlardan rıza talebinde bulunmaları istenecektir.

58. Andolsun ki, biz insanlara bu Kur'an da her türlü meselelere örnek verdik. Ve muhakkak ki onlara herhangi bir ayet getirecek olsan, kâfirler elbette diyeceklerdir ki, siz (âdetlerimizi) iptal edenlerden başka değilsiniz.

59. İşte Allah, böylece bilgisiz cahillerin kalplerini mühürler.

60. Şimdi sen sabret. Çünkü şüphe yok ki Allah'ın vadi haktır, sakın kati inanmayanlar seni hafife almasınlar.

İzahı

54. Bu ayette Allah (c.c.) insanı zayıf bir maddeden (sperm) den yaratıp sonra onu belli bir yaşa kadar güçlendirdiğini, bu kuvvetin arkasından zayıflandırıp ihtiyar, yaşlı bir hale getirdiğini, dilediğini yaratmaya kadir olduğunu ve insanların bunlardan ibret alması gerektiğini beyan etmektedir. Allah (c.c.) her şeyde kudretini göstermektedir. Bir insanı önce adi ve akıcı bir meniden aciz

bir çocuk olarak dünyaya getiriyor. Sonra onu kuvvetlendiriyor, sonra onu yaşlandırarak tekrar zayıf ve aciz bir hale getiriyor. İşte bütün bunlar düşünülmesi, ibret alınması ve yüce kudretin sanat ve eserinin delilleri olduğunun bilinmesi ve idrak edilmesi gerekir.

55. Bu ayette de, dünya hayatına aldanıp, hayatın sadece bu dünya hayatından ibaret olduğunu sanarak ahireti inkâr eden kâfirler kıyamet günü geldiğinde dünyada bir saat bile kalmadıklarına yemin ederek pişmanlıklarını dile getirecekleri ifade edilmektedir. Oysa onlar dünyada hakka karşı dudak büküp, ondan dönüp sırt çeviriyorlardı. İşte bunlar bu dünyada yalancı oldukları gibi orada da azabı görünce dünyanın ne kadar az bir zaman olduğuna yalandan yemin ederek güya mazeret beyan edeceklerdir.

56. Bu ayette ise inkarcılara karşı ilim ve iman sahibi olanlar, o gün gelene kadar dünya da uzun bir zaman kaldıklarını, fakat kâfirlerin bunu bilmediklerini, farkına varmadıklarını söyleyecekleri ifade edilmektedir. Çünkü dünyada ki, zevkleri onlara ahireti unutturmuş, inkâr ettirmişti, o zevkleri çabuk gelip geçmişti, onlara göre bu çok az ve bir saatlik bir zaman gibi idi.

57. (Artık dünyada zulmetmiş, inkâr etmiş zalimler için hiçbir mazeret kabul edilmeyecek ve rıza talebinde de bulunulmayacaktır.) Yani zaman çok azdı, bir saat gibiydi, şöyle idi, böyle idi gibi hiçbir mazeret kabul edilmediği gibi, gelin yaptıklarınızdan tövbe edin, pişman olun gibi bir talepte de bulunulmayacaktır. O talep dünyada idi, Allah (c.c.) devamlı onları ayetleriyle tövbeye davet ediyordu, engin rahmetiyle onları bağışlayıp esirgeyeceğini vadediyordu. Fakat onlar dünyada bütün bunlara kulak tıkamışlardı, şimdi, onlara pişman mısınız? Gelin tövbe edin diye hiçbir istek ve talepte bulunulmayacak, hiçbir mazerette kabul edilmeyecektir.

58-59. Bu ayetlerde de Allah Teâla, Kur'an da her çeşit örnekler vererek ve her şeyi peygamberler ayetlerle açıklamalarına karşı, peygamberlerin kendilerini âdet ve geleneklerinden koparıp ayırdıklarını ileri sürerek o peygamberleri ya da peygamberimizi yalanladıkları beyan edilmektedir. Yani peygamberlerin hakikatları açıklamaları onları gelenek ve göreneklerinden koparır korkusu ile yalanlamışlardır. Ve Allah Teâla, bunların kalplerini bu söz ve davranışlarından dolayı zaten mühürlemiştir. Bu kötülükleri yüzünden uçmuş yıkılmış, harabeye dönmüş bir evin kapısına kilit vurulduğu gibi,bu sapıkların kalplerine

kilit vurulmuştur ki, O'ndan başkasının da o kilidi açmaya gücünün yetmeyeceği ifade edilmiştir.

60. Ey Muhammed! Artık böyle kalplerine kilit vurulmuş zalimlerin yaptıklarına ettiklerine: (Sabret, çünkü Allah'ın vadi şüphesiz ki, haktır, sakın yakında inanmayanlar seni hafife almasınlar.) Onların bu tavırları senin azmini ve gayretini kırıp seni hafife almasınlar. Sen azimle, vakarınla hak yolda devam et, Allah'ın vadi haktır, sana yardım edecek, onlara da vadettiği azabı başlarına getirecektir. Birçok ayetlerde de olduğu gibi bu ayette de Peygamber (a.s.)'a vahyi ile moral verilmekte, sabır tavsiye edilmekte ve azminden hiçbir şey kayıp etmeden mücadelesine devam etmesi emredilmektedir. Zaten vahyin desteği ile kendisine moral verilmese, nihayet o da bir insandır, bu ağır yükün altında bocalayabilir. En yakını olan amcası Ebu Leheb ve onun oğulları olan iki damadından kötülük görmüş hakarete uğramış, müşrikler her taraftan baskı ve zulümle kuşatmış, her türlü alay ve eğlenceye alınmış bir insanın bütün bunlara rağmen onlara yanaşıp Allah'ın ayetlerini tebliğ etmesi kolay bir şey değildir. İşte bunlara karşı Allah (c.c.) onu vahyi ile motife edip, sabır tavsiye dip cesaretlendiriyor.

LOKMAN SÛRESİ

Lokman sûresi Mekke döneminde inmiştir, ancak 27-28-29. ayetlerin Medine de indiği rivayet edilmektedir. Bu sûreye Lokman denmesinin sebebi ise Lokman (a.s.) den bahsettiği içindir.

Ayet Sayısı: Otuz dört

Kelime Sayısı: Beş yüz kırk sekiz

Harf Sayısı: İki bin yüz ondur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الم {١} تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ {٢} هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ {٣} الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ {٤} أُوْلَئِكَ عَلَى هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ وَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {٥} وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُواً أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ {٦} وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَلَّى مُسْتَكْبِراً كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَنَّ فِي أُذُنَيْهِ وَقْراً فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ {٧} إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ {٨} خَالِدِينَ فِيهَا وَعْدَ اللهِ حَقّاً وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٩} خَلَقَ السَّمَاوَاتِ

بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَأَلْقَى فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَبَثَّ فِيهَا مِن كُلِّ دَابَّةٍ وَأَنزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ كَرِيمٍ {١٠} هَذَا خَلْقُ اللهِ فَأَرُونِي مَاذَا خَلَقَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ بَلِ الظَّالِمُونَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ {١١}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım

1-23. Elîf, Lâm, Mîm. –İşte şunlar hikmetli kitabın ayetleridir. –İyilik yapanlar için bir hidayet ve rahmettir.

4. Onlar ki namazı kılar zekâtı verirler ve onlar ahirete de yakinen inanırlar.

5. İşte onlar Rableri tarafından doğru yol üzeredirler ve kurtuluşa erenler de onlardır.

6. Ve insanlardan öylesi de vardır ki, Allah'ın yolundan saptırmak bilgisizce boş sözleri satın alırlar ve onu eğlenceye alırlar. İşte onlara aşağılayıcı bir azap vardır.

7. Ona (eğlence edene) ayetlerimiz okunduğunda, sanki onu hiç işitmemiş, sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi büyüklenerek yüz çevirir. İşte onu acıklı bir azapla müjdele.

8. Fakat iman edip de salih amel işleyenler içinse Naım cennetleri vardır.

9. Onlar orada devamlı kalacaklardır. Bu Allah'ın hak olan vadidir. O, her şeye galip, her şeye hâkim dir.

10. (O Allah) ki:Gökleri direksiz olarak yaratmış olduğunu görürsünüz. Yere de yüksek dağlar oturttumuştur ki, sizi sarsmasın diye. Orada (yerde) her çeşit hayvanları yaymış, dağıtmıştır. Gökten de yağmur indirdik, orada (yerde) her çeşit bereketli bitkiler bitirdik.

11. İşte bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. Bana gösterin bakalım, benden başka edindiğiniz Tanrılar ne yarattı? Hayır, doğrusu zalimler açık bir sapıklık içindedirler.

İzahı

1. (Elif, Lâm, Mîm.) Bu ayet de müteşabih ayettir manasını ancak Allah bilir.

2-3. (İşte şu her şeye hükmeden kitabın ayetleridir ki, –İyilik edenler için bir hidayet ve rahmet olarak gönderilmiştir.) O Kur'an hem doğru yolu gösterir, hem de günah işlemiş olanların tövbelerinin kabul edildiğini haber vererek onlara bu günahlardan çıkış yollarını gösterir, iyilik yapanları da kat-kat mükâfatlandırılacakları ile müjdeler.

4-5. (O iyilik yapanlar ki, onlar namazlarını dosdoğru kılarlar, zekâtlarını verir ve ahirete de kati olarak inanırlar. –İşte onlar Rableri tarafından bir hidayet üzeredirler ve kurtuluşa erenler de onlardır.) Yani onlar ön yargılı olmadan iyi niyetli kendi vicdanları ile doğruyu bulmaya yöneldiklerinden Allah (c.c.) onları bu yöneldikleri doğru yola erdirir, Rahmetiyle onların elinden tutar, razı olduğu yola çeker. Ve Allah'ın kendilerini doğru yola erdirmesi sayesinde de güzel ameller yapmaya muvaffak olurlar.

7. (İnsanlardan öylesi de vardır ki, Allah'ın dosdoğru yolundan saptırmak için, bilgisizce boş sözleri satın alırlar ve onu eğlenceye alırlar. İşte onlara aşağılayıcı bir azap vardır.)

Bu ayetin inişi hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Bazılarına göre bu ayet Nadir b. Haris hakkında inmiştir. Rivayete göre bu şahıs ticaret için İran'a gidiyor Acemlerin hikâyelerini, efsanelerini ve kitaplarını getirip bunları Kureyş kabilesine okuyup anlatıyor ve müşriklere diyor ki: "Muhammed size Ad ve Semud kavminin hikâyelerini söylüyor. Gelin bakın ben size Esfendiyer'ın, Rüstem'in ve Kisra'nın hikâyelerini okuyayım." İşte bu hikâyelerle aklınca onları Kur'an'ı dinlemekten uzaklaştırmaya çalışıyordu. Diğer bir rivayete göre ise bu kişi güzel bir şarkıcı kadın satın almış onu Müslümanlara karşı kullanırmış. Biri Müslümanlığa meyledince hemen o kadını götürür ve ona dermiş ki: "Haydı bunu eğlendir, onu doyur, şarkı söyle ve ruhuna içir." Böylece o insanın nefsini okşayarak onun Müslüman olmasını engellemeye çalışır ve bak gördün mü, bu Muhammed'in çağırmasından, namazından, orucundan, onun önünde çarpışmadan daha iyi değil mi? dermiş. Ancak ayetin iniş sebebi ne olursa olsun mana umumidir, böyle boş şeylerle, insanları oyalayıp Allah yolundan, O'na ibadetten alıkoymak günahların en büyüğüdür.

7. (İşte ona) boş sözleri satın alıp oyun ve eğlence ile Allah yolundan alıkoyana: (Ayetlerimiz okunduğunda, sanki onu hiç işitmemiş gibi, sanki kulaklarında sağırlık varmış gibi işitmez, büyüklenerek yüz çevirir. Ey Muhammed! İşte onu acıklı bir azapla müjdele.) Ona cehennemde dehşetli bir azabın olduğunu haber ver.

8-9. (Onlar ki, iman edip salih ameller işlediler, işte onlara da Naîm cennetleri vardır ki –Orada devamlı kalacaklardır. Bu Allah'ın hak olan bir vadidir. O, her şeye galiptir, her şeye hükmedendir.)

Naîm cennetlerinden maksat yani nimetlerle donatılmış cennetler demektir ki Allah Teâla, böyle samimi mümin kullarına vadetmiştir.

10-11. (Göklerin direksiz olarak yaratıldığını görürsünüz.) Yani göklerin bir feza boşluğunda direksiz sütnsuz üzerinizde durduğunu görürsünüz. Allah Teâla: (Yere de yüksek dağları oturttumuştur ki sarsmasın.) Nebe suresinde de geçtiği gibi dağlar yerlere kazık gibi oturttulmadan önce yer sallanıyordu, bu sarsıntıyı kesmek için Allah (c.c.) dağları yer üzerine oturttudu. Çünkü yer hızla ham dönüp hem de fezada yürümektedir. Boşlukta uçan bir uçağı düşünün nasıl sallandığını görürsünüz. İşte Cenab-ı Hak dağları yer üzerine oturttumuştur ki sarsmadan üzerinde rahatça dolaşıp duruyorsunuz. Yine: (O yerlerde ve dağlarda her çeşit hayvanları yaymış, dağıtmıştır. Gökten de yağmuru indirerek her çeşit bitkiyi bitirmiştir.) Yani hayvanları yeryüzünde çoğaltmış, onları yaymış ve o hayvanlar bu bitkilerle rızıklandırmıştır. Öyle ise bütün bunlara bakın, Allah'ın kudretini görün, O'nun birliğine iman edin, yalnız O'na kulluk edin, O'nun verdiği bu nimetlere karşı nankörlük etmeyin. –(İşte bütün bunlar Allah'ın yarattıklarıdır. Peki, bana gösterin bakalım O'ndan başka edindiğiniz Tanrılarınız acaba ne yarattı?) Söyleyin bakalım, onların yarattığı yaşattığı bir şey var mı? (Hayır, doğrusu zalimler açık bir sapıklık içindedirler.)

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَانَ الْحِكْمَةَ أَنِ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا
يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ {١٢} وَإِذْ قَالَ
لُقْمَانُ لِابْنِهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ

عَظِيمٌ {١٣} وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْناً عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنِ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ {١٤} وَإِن جَاهَدَاكَ عَلى أَن تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفاً وَاتَّبِعْ سَبِيلَ مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {١٥} يَا بُنَيَّ إِنَّهَا إِن تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ فَتَكُن فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ يَأْتِ بِهَا اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ {١٦} يَا بُنَيَّ أَقِمِ الصَّلَاةَ وَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنكَرِ وَاصْبِرْ عَلَى مَا أَصَابَكَ إِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ {١٧} وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحاً إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ {١٨} وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِن صَوْتِكَ إِنَّ أَنكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ {١٩}

Meali

12. Andolsun ki, biz, Lokman'a: "Allah'a şükret" diye hikmet verdik. Her kim şükrederse kendi nefsi için şükretmiş olur ve her kim de küfrederse şüphesiz ki, Allah hiçbir şeye muhtaç değildir, övülmüştür.

13. Hani bir zaman Lokman oğluna öğüt vererek demişti ki: "Ey oğulcağızım! Allah'a şirk koşma, şüphesiz ki şirk en büyük zulümdür.

14. Ve insana annesine babasına (iyilik yapmasını) tavsiye ettik. Anası onu zayıflık üstüne zayıflıkla taşıdı. Onun sütten kesilmesi de iki yıl içindedir. Öyle ise bana da, anne babana da şükret, dönüş de ancak banadır.

15. Eğer onlar hiçbir bilgileri olmayan bir şeyi bana ortak koşmaya seni zorlarlarsa, onlara itaat etme. Fakat iyilikle, dünyada onlara sahip çık ve bana yönelen kimsenin yoluna uy. Ben, size yaptıklarınızı haber vereceğim.

16. (Lokman): Ey yavrucuğum! Yaptığın bir hardal danesi kadar olsa da, bir kaya içinde göklerde veya yerin dibinde gizlense de, Allah, onu getirir. Şüphesiz Allah, latiftir (en gizli şeylere ulaşan,) her şeyden haberdardır.

17. Ey oğulcağızım! Namazını dosdoğru kıl, iyiliği emret, kötülükten men et ve sana gelen musibetlere de sabret. Şüphesiz ki, bunlar işlerin (yapılmasının) kararlılığındandır.

18. Ve insanlara karşı boynunu çevirerek yüz hattını gösterme ve yeryüzünde çalımlı yürüme. Şüphesiz ki, Allah, böbürlenen, övünen hiçbir kimseyi sevmez.

19. Ve yürüyüşünde de normal ol, sesini kıs. Çünkü seslerin en çirkini eşeklerin sesidir.

İzahı

12. Bu ayette Lokman (a.s.)'a şükretsin diye hikmet verildiği ve kendisine ilim, hikmet verilen her kim şükrederse kendi lehine olacağı ve her kim de bu nimetlere karşı nankörlük ederse, kendi aleyhine olacağı beyan edilmektedir. Allah (c.c.) her şeyden zengin olduğunu kimsenin ibadetine muhtaç olmadığını ve her türlü övgüye layık olduğunu bildirmiştir.

Lokman hakkında çeşitli yorumlar vardır. Bazılarına göre Lokman b.Baur'dur ki, kökü Azere dayanmaktadır. Kimine göre Eyüp (a.s.)'ın kız kardeşinin oğludur, kimine göre de teyzesinin oğludur. Bin yıl yaşamış ve Davud (a.s.)'a yetişmiş olduğunu söyleyenler de vardır. Bazılarına göre de İsrail oğulları arasında hekimlik yapmış. Ulemanın ittifakıyla peygamber olmadığı, ancak İkrime'ye göre peygamber olduğu söylenmektedir. Kimilerine göre de peygamberlikle hekimlik arasında serbest bırakılmış, o da hekimliği tercih etmiştir. Fakat bana göre bunların birçoğu İsrailiyat kaynaklarına dayanılarak yapılan yorumlardır. Ulemanın çoğunluluğunun dediği gibi peygamber değildir. Çünkü ayetin zahirinde

ona sadece hikmet verildiği ifade edilmektedir. Hikmet birçok bilgilerin derinliklerine, birçok sırlara ulaşmak demektir. Şöyle de diyebiliriz, hikmet: "İlmin amelle tatbik edilmesiyle bir takım sırlara ulaşması" demektir. Sadece ilim yeterli değildir. Çünkü amelsiz bilgide hikmet olmaz. Nitekim Enbiya sûresinin 79. ayetinde Hazreti Davud ve Süleyman'a: (Her ikisine de ilim ve hikmet verdik,) buyrulmaktadır. İşte ilim ve hikmetin verilmesi de Allah katında insanlara verilmiş bir derecedir ki, ona şükretmesi gerekmektedir ve bundan dolayı da Allah (c.c.) Lokman (a.s.)'a: (Şükret,) diye buyurmaktadır.

13. Bu ayette de Lokman, oğluna nasihat ederek Allah'a şirk koşmamasını, çünkü en büyük zulmün şirk olduğunu ve bundan son derece kaçınmasını öğütlemektedir. Şüphesiz ki, haksızlıkların en büyüğü hiçbir şey elinden gelmeyen, hiçbir şeyi yaratamayan, kendisi de bir yaratık olan şeyleri Allah'a denk tutmak, O'na ortak koşmaktır. Bunun içindir ki, şirkten tövbe edip iman etmeden ölenlerin affı mümkün değildir. Allah (c.c.) isterse her türlü günahı bağışlayabilir, şirk müstesna, onu asla bağışlamaz.

14. Bu ayette de Allah Teâlâ, anaya-babaya iyilik yapılmasını, kendisine şükrettikten sonra anaya babaya şükredilmesini emretmektedir. Bilhassa ana evladını ağırlık üzerine ağırlık çekerek karnında taşımış, en az iki yıl süt emzirmiş, onu kucağında taşımış, her türlü hizmetini yapmıştır ki, onun emeği ve hakkı babadan daha fazladır. Nitekim adamın biri Peygamber (a.s.)'a gelerek: "Kime iyilik yapayım, ey Allah'ın elçisi!" diye sorduğunda peygamberimiz: "Annene," diye buyurmuşlar. Adam sorusunu tekrar ederek ondan sonra kime iyilik yapayım, diye üç kere tekrar edince Peygamberimiz üçünde de: "Annene," diye buyurmuşlar. Adam dördüncüsünde de tekrar ederek ondan sonra kime iyilik yapayım? diye sorunca Peygamberimiz dördüncüsünde: "Babana," diye buyurmuşlardır. Demek ki ananın hakkı babanın üç katıdır. Bunu zaten herkes görüyor, biliyor ki, en çok zahmet ve sıkıntıyı analar çekmektedir, evladına karşı en çok şefkat ve merhamet gösteren de yine analardır.

Yukarda ki ayette sütten kesilişin iki yıl olduğu ifade edilmektedir. Ancak bu konuda mezhep imamları arasında farklı yorumlar vardır. Çünkü gelecek olan Ahkâf sresinin 15. ayetinde de otuz ay olarak beyan edilmiştir. Yine Bakara suresinin 233. ayetinde süt müddetinin tam iki yıl olduğu beyan edilmiştir. İşte İmamı Şafi, Hanefi mezhebinden İmamı Muhammed ve Ebu Yusuf bu iki

ayete dayanarak süt müddetinin iki yıl olduğunu söylemişlerdir. İmam-ı Azam ise Ahkâf suûresinin 15. ayetine dayanarak süt müddetinin otuz ay yani iki buçuk yıl olduğunu söylemiştir. Peki, ayetlerde bir çelişkimi var ki, böyle farklı hüküm vermişlerdir? Hayır, ayetlerde en ufak bir çelişki yoktur, ancak ayetleri anlamada farklılık olduğundan farklı yorumlar ortaya çıkmıştır. Bana göre burada isabetli ve kuvvetli olan görüş, İmamı Şafi, Muhammed ve Ebu Yusuf'un görüşleridir. Çünkü bu ayette (sütten kesilme müddeti iki yıldır,) buyrulduğu gibi Bakara sûresinin 233. ayetinde pek açık ve net olarak süt müddeti: (Tam iki yıldır,) buyruluyor. Oysa Ahkâf suresinde ki ayette hamileliğin en azını da süt emzirmeye ilaveten otuz aydır, diye ifade edilmektedir. Yani hamilelikteki ağırlaşmanın an az müddeti altı aydır, iki yılda süt emzirme müddetidir, böylece otuz ay eder ki, ananın en çok sıkıntı çektiği dönem olarak böyle ifade edilmektedir. Bura da İmam-ı Azamın görüşüne katılmıyorum. Netice de oda bir insandır, içtihadında yanılabilir, müçtehidin her içtihadı doğrudur diye bir şey yoktur. Nitekim onun her iki talebesi olan Muhammed'le, Ebu Yusuf da kendisine katılmamışlardır. Bu konuyu tekrar Ahkaf suresinde biraz daha teferruatlı açıklayacağız, inşallah.

15. Bu ayette de ana baba cahilce evladını şirk koşmaya, onu isyana zorladığı takdirde onlara itaat edilemeyeceği, böyle şirke ve isyana zorlamadıkları takdir de ise ana-baba müşrik de olsalar onlara dünyevi işlerde yardım edilebileceği, iyilik yapılabilineceği haber verilmekte. Ama Allah'a yönelmenin, O'nun emirlerine itaatin her şeyin üstünde tutulmasının gerekli olduğuna vurgu yapılmakta ve neticede Allah'a dönüleceği, herkesin O'nun huzurunda hesap vereceği beyan edilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi daha önce Ankabut suresinin 8. ayetinin tefsirinde geçtiği gibi, Rivayete göre Said b. Ebi Vakkas Müslüman olduğunda Annesi onun dininden vazgeçip kendisi gibi müşrik olması için ona baskı yapmış. İşte bunun üzerine bu ayet ve Ankebut sûresinin sekizinci ayeti inmiştir ki, bu konuyu o ayetin tefsirinde daha geniş açıklamıştık, oraya bakınız.

16-17. Bu ayetlerde de Lokman (a.s.) oğluna nasihat etmeye devam etmektedir. Lokman oğluna nasihatında iyilik yapmasını, yaptığı iyiliğin bir hardal danesi kadar bile olsa, bir kaya içinde göklerde ya da yerin dibinde saklı olsa dahi Allah Teâla nın onu bilmekte olduğunu ve yârin kıyamet günü onu mizana

getireceğini öğütlemiş. Yine oğluna namazı devamlı kılmasını, kendisi yaşadığı gibi başkalarına da iyiliği emretmesini, kötülüklere mani olmasını, bu yolda başına gelen musibetlere sabretmesini, bu konuda azimli olmak gerektiğini söylemiştir.

18-19. Bu ayetlerde ise Lokman-Hekim yine oğluna öğüt ve nasihatine devam ederek, ona kibirlenip böbürlenmemesini, yeryüzünde çalımlı yürümemesini, insanlarla karşılaştığı zaman kibrinden boynunu bükerek, yüzünü çevirerek, yanağının hattını göstermemesi, herkese karşı güler yüzlü, tevazu sahibi olmasını öğütlemiş. İnsanlarla konuşurken, sesini alçaltmasını, yüksek sesle konuşmamasını öğütlemiş ve sesi yükselterek konuşmanın eşek sesine benzediğini ve seslerin en çirkininin de eşek sesi olduğunu ifade etmiştir.

Tabi Lokman' (a.s.)'ın oğluna yaptığı bu öğütler hepimiz için geçerlidir. İnsanlarla karşılaşıldığı zaman, selamlaşmak, güler yüz göstermek, onlara karşı tevazu göstermek, çalım satarak, dudak bükerek, yüzünü çevirerek, böbürlenerek, insanların yanlarından vurup geçmemek gerekir. İnsanlarla konuşurken de bağırıp çağırarak, karşısındaki insanları rahatsız ederek değil, gayet yumuşak, alçak sesle konuşmalı, olgunluk ve tevazu gösterilmelidir. Çünkü insanlar böyle bağırarak çağırarak konuşmayı hoşlanmaz, kırılırlar ve sonuçta da istediğiniz sonucu elde edemezsiniz, insanları ikna edemezsiniz.

أَلَمْ تَرَوْا أَنَّ اللهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ
وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةً وَمِنَ النَّاسِ مَن يُجَادِلُ فِي
اللهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا كِتَابٍ مُّنِيرٍ {٢٠} وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ
اتَّبِعُوا مَا أَنزَلَ اللهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاءنَا أَوَلَوْ
كَانَ الشَّيْطَانُ يَدْعُوهُمْ إِلَى عَذَابِ السَّعِيرِ {٢١} وَمَن يُسْلِمْ
وَجْهَهُ إِلَى اللهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى
وَإِلَى اللهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ {٢٢} وَمَن كَفَرَ فَلَا يَحْزُنكَ كُفْرُهُ

إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {٢٣} نُمَتِّعُهُمْ قَلِيلاً ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ إِلَى عَذَابٍ غَلِيظٍ {٢٤} وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ {٢٥} لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّاللهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ {٢٦} وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَّا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللهِ إِنَّ اللهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ {٢٧} مَّا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ إِنَّ اللهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ {٢٨} أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى وَأَنَّ اللهَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ {٢٩} ذَلِكَ بِأَنَّ اللهَ هُوَ الْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الْبَاطِلُ وَأَنَّ اللهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ {٣٠}

Meali

20. Görmedin mi ki, Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini sizin emrinize boyun eğdirmiş, gizli ve aşikar olarak nimetlerini üzerinize yaymıştır. Bununla beraber insanlardan kimi vardır ki, ne bilgisi ne yol göstereni ve ne de aydınlatıcı bir kitabı olmadan Allah hakkında tartışıyor.

21. Onlara: "Allah'ın indirdiğine (Kur'an'a) uyun," dense: "Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız," derler. Peki, şeytan onları alevli ateşe çağırsa da mı?

22. Her kim iyilik yapar olduğu halde yüzünü Allah'a teslim eder (O'na dönerse), gerçekten sağlam bir kulpa yapışmıştır. Ve bütün işlerin sonu Allah'a döner.

23. Kim de inkâr ederse, onun inkârı seni üzmesin. Sonunda onların dönüşleri de bizedir. O zaman yaptıklarını kendilerine haber veririz. Şüphesiz ki, Allah, göğüslerde olanın özünü bilir.

24. Onları biz biraz zevklendiririz, sonra da çok katı bir azaba maruz kılarız.

25. Andolsun ki, eğer onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan elbette "Allah," diyecekler. De ki, hamd Allah'adır. Hayır, onların pek çokları bilmezler.

26. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Şüphesiz ki, Allah; işte O, zengindir, sonsuz övgü de ona mahsustur.

27. Eğer yeryüzünde ki ağaçlar kalem olsa, deniz de mürekkep olsa, onun arkasından yedi deniz daha takviye etse, Allah'ın kelimeleri (yazmakla) tükenmez. Şüphesiz ki, Allah, her şeye galip, her şeye hükmedendir.

28. Sizin yaratılmanız da tekrar diriltilmeniz de hiçbir şey değil, ancak bir tek canı yaratıp diriltmek gibidir. Şüphesiz ki Allah, işiten, görendir.

29. Görmüyorlar mı ki, Allah geceyi gündüze katıyor, gündüzü de geceye katıyor. Güneşi ve ayı da kendine boyun eğdirmiştir. Her biri belli bir süreye kadar akıp gider ve şüphe yok ki, Allah, taptıklarınızdan haberdardır.

30. Şüphesiz ki, bunlarla Allah: İşte O, haktır. O'ndan başka yalvardıkları ise batıldır. Ve yine şüphe yok ki, Allah: İşte O, çok yüce, çok büyüktür.

İzahı

20. Bu ayette Allah (c.c.) göklerde ve yerde olanların nasıl yaratıp insanların emrine boyun eğdirdiğini, bütün nimetlerin açıktan veya kapalı olarak nasıl yaydığını, onlara verilen bu nimetlere bakıp kendilrinin diğer birçok yaratıkla-radan üstün olduklarını, fakat bunun da bir sorumluluğunun olduğu bilincinde olmaları gerektiğini ifade etmektedir. Evet, insan bütün bu nimetlerin kendisine neden verildiğini, niçin verildiğini düşünmeli, bu soruları kendine sormalı ve bunların karşılığında sorumlu bir varlık olduğunu anlayıp Allah Teâla'nın emirlerine boyun eğip ve O'na karşı olan vazifelerini yapmalıdır.

Ayette geçen nimetlerin zahiri, İbni Abbas'a göre İslam ve Kur'an'dır, batını ise Allah Teâlâ'nın kullarının günahlarını örtüp onları cezalandırmamasıdır. Fakat âcizane benim anlayışıma göre Allah Teâlâ'nın verdiği her çeşit nimetlerinin kulları tarafından farkına varılanını da varılmayanını da Allah Teâlâ'nın kullarına vermesi, yaymasıdır. Fakat onlar bu nimetlerin içinde yüzmelerine rağmen, bunların bir kısmını fark ederken, bir kısmını fark edemezler demektir. Kur'an'ın bazı ayetlerinde Cenab-ı Hak Peygamberimizin bile bazen insan olması nedeniyle kendindeki nimeti fark edemediğini haber vererek, onu uyardığını görüyoruz. Mesela Hicir suresinin 87-88. ayetlerinde ey Muhammed! (Sana tekrar edilen yedi ayetli bir sûreyi ve muazzam olan Kur'an'ı verdik, öyle ise onların bazılarına çeşit-çeşit verdiğimiz nimetlere göz dikme.) Yani sana her namazın her rekâtında tekrar edilerek okunan ve yedi ayet olan Fatiha sûresini ve bununla beraber Kur'an'ı Azimüşşan gibi bir hazine verdik, sende böyle bir hazine var. Artık müşriklerden bazılarına çeşit-çeşit verdiğimiz dünya nimetlerine imrenme.

Demek ki, Peygamberimiz bile zaman-zaman kendinde olan hazinenin farkında olamadığını gösteriyor ki, işte Allah, farkına varabildiğiniz ve varamadığınız, maddi ve manevi birçok nimetini üzerinize yaymıştır. Öyle ise bu nimetlere karşı şükredin. İşte kendilerine bu kadar nimet verilen insanların birçoğu bu nimetleri düşünüp, bunları veren Rablerine şükretmeleri gerekirken, hiçbir bilgileri olmadığı halde, Kur'an'ın dışında ellerinde kendilerini aydınlatacak hiçbir hak kitap yokken, Allah hakkında ileri geri konuşarak tartışırlar. Haddini bilmezler Allah'a ortak koşarlar, O'nun emirlerini inkâr eder ve O'na isyan ederler.

21. İşte: (Onlara gelin Allah'ın indirdiğine uyun, dense onlar hemen: "Hayır, biz babalarımızı üzerinde bulduğumuz şey üzereyiz," derler.) Yani bu bilgisiz cahil ve kör taklitçi insanlara gelin hakikat olan Allah'ın indirdiği şu Kur'an'a uyun dendiği zaman onlar, biz babalarımızdan atalarımızdan gördüklerimizden dönmeyiz, diyerek kör taklitçiliklerine devam ederler. Peki: (Şeytan sizi alevli ateşe çağırsa da mı,) yine atalarınızın babalarınızın kör taklitçiliğini yapacaksınız?

22-24. (Her kim iyilik yapar olduğu halde yüzünü Allah'a teslim ederse,) yani ihlâs ve samimiyetle Allah'a teslim olup O'ndan başka sahte Tanrılardan yüzünü O'na dönerek güzel ve salih ameller işlerse: (Gerçekten sağlam bir kulpa

yapışmış olur. Ve bütün işlerin sonu Allah'a dır.) Bütün işlerin neticesini Allah (c.c.) kıyamet günü haber verecektir, kimin yaptığı hakikat, kimin yaptığı batıldır, onların hepsini bilen Allah (c.c.) sonuçlarını da bildirecektir. –(Ve her kim de inkâr ederse, onun inkârı seni üzmesin, ey Muhammed! Çünkü onların da dönüşü bizedir. Onların da yaptıklarını kendilerine haber vereceğiz. Şüphesiz ki, Allah göğüslerde olanların özünü bilmektedir.) O'na saklı hiçbir şey yoktur. –(Onları bir süre yaşatır, dünya nimetlerinden zevklendiririz, ama sonra çok katı bir azaba maruz bırakırız.) Onlar zannetmesinler ki, bu dünya hayatı bitmeyecek, bu dünya zevkleri devam edecek, zamanı gelince onların burunlarından fitil-fitil getireceğiz, yaptıkları zulümlerin, kötülüklerin yanlarına kalacağını sanmasınlar.

25-26. Ey Muhammed! (Andolsun ki, eğer sen onlara gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsan elbette Allah diyecekler. O halde de ki: Bütün övgü Allah'a mahsustur.) Neden O'ndan başkasını övüp duruyorsunuz, neden O'ndan başkalarının önünde eğilip bükülüyorsunuz, neden O'ndan başkasının önünde yalvarıp yakarıyorsunuz? Mademki, her şeyi yaratan ve yaşatan O'dur, O'nun yarattığı aciz kullarını ya da cansız, zararsız ve faydasız şeyleri O'na ortak koşuyorsunuz? (Hayır, işte onların çokları bunu bilmezler.) Hem göklerin ve yerin yaratıcısı Allah'tır, derler, hem de O'nun büyüklüğünü idrak edemezler. –(Hal bu ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Şüphesiz ki, Allah, işte O, her şeyden zengindir,) O'nun ortağa ihtiyacı yoktur, o zaman (her türlü övgü de ona mahsustur.)

27. (Yeryüzünde ki bütün ağaçlar kalem olsa, deniz de mürekkep olsa ve Allah (c.c.) onu yedi denizle daha takviye etse ve Allah'ın kelimelerini yazacak olsa bu denizlerin hepsi biter, ama Allah'ın kelimeleri bitmez.) O'nun ne varlığının sonu vardır, ne de sözlerinin sonu vardır, ne ilminin sonu vardır, ne de kudretinin sonu vardır. (O, her şeye galip ve her şeye hâkimdir.)

28. (Sizin yaratılmanız da, tekrar bir daha diriltilmeniz de hiçbir şey değil, ancak bir tek canı yaratıp sonra diriltmek gibidir.) Yani her birinizi tek-tek değil, hepsinizi bir anda kün, (ol!) Emriyle yaratmaya, öldürüp tekrar diriltmeye kadirdir. (Şüphesiz ki, Allah, söylediklerinizi işitmekte, yaptıklarınızı görmektedir.) Allah (c.c.) sizi devamlı bir gözetim altında bulundurmaktadır.

29-30. Bu ayetlerde de Allah (c.c.) geceyi ve gündüzü birbirleri ardından nasıl getirip götürdüğünü, güneşi ve ayı belli bir süreye kadar nasıl kendi karargâhlarında yürüttüğünü, bunların hepsini kendisine nasıl boyun eğdirdiğine bakılıp ibret alınmasının gerekli olduğunu ifade etmektedir. Bütün bunlar Allah'ın hak olduğu, var ve bir olduğunun delilleridir. Öyle ise O'na itaat edilmesi, ona kulluk edilmesi gerekmektedir. O'ndan başkalarına boyun eğmek, onlara yalvarmak, onlara kulluk etmek batıldır.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ اللهِ لِيُرِيَكُم مِّنْ آيَاتِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ {٣١} وَإِذَا غَشِيَهُم مَّوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ فَلَمَّا نَجَّاهُمْ إِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِآيَاتِنَا إِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ {٣٢} يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْماً لَّا يَجْزِي وَالِدٌ عَن وَلَدِهِ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَن وَالِدِهِ شَيْئاً إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللهِ الْغَرُورُ {٣٣} إِنَّ اللهَ عِندَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْأَرْحَامِ وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ مَّاذَا تَكْسِبُ غَداً وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ إِنَّ اللهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ {٣٤}

Meali

31. Allah, ayetlerinin bir kısmını size göstersin diye, Allah'ın nimetiyle (tatlı bir rüzgârıyla) gemilerin denizde akıp gittiğini görmedin mi? İşte şüphesiz ki tüm sabreden, şükredenler için elbette ibretler vardır.

32. Onları kara bulutlar gibi dalgalar sardığı zaman. Dini yalazca Allah'a tahsis eder, yalnızca O'na dua ederler. Fakat onları kurtarıp karaya çıkardığımız zaman ise onlardan normalleşenler olur (kendilerini düzeltenler olur.) Ve bizim ayetlerimizi tüm gaddar, nankörlerden başkası inkâr etmez.

33. Ey insanlar! Rabbinizden sakının ve bir günden korkun ki, hiçbir baba evladına fayda veremez, evlat da babasına hiçbir şeyde fayda veremez, şüphesiz ki Allah'ın vadi haktır. O halde dünya hayatı sizi aldatmasın ve o çok aldatıcı olan (şeytan da) sizi Allah'la (O'nun rahmetiyle) aldatmasın.

34. Şüphesiz ki Allah: İşte kıyamet saatinin bilgisi O'nun katındadır. Yağmuru O, yağdırır, rahimlerde olanı O, bilir. Hiç kimse yarın ne kazanacağını bilemez. Yine hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Şüphesiz ki, Allah her şeyi bilendir, her şeyden haberdardır.

İzahı

31-32. Bu ayetlerde, Allah Teâla, gemiyi nasıl uygun şartları oluşturarak, kasırgasız, tatlı bir rüzgârla denizde yürüttüğüne kullarının bakıp ibret alınmalarının gerekli olduğuna vurgu yapmaktadır. Bundan ibret alacaklarınsa Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirme hususunda sabırla şükredenlerin oldukları ifade edilmektedir. Böyle has kullar bunlara baktıkları zaman düşünür ibret alırlar. Öyle ya Allah (c.c.) izin vermezse, hava şartlarını yaratmasa, bu denizlerden gemilerle kim yolculuk yapabilir? Has kullar her şeyde Allah'ı, O'nun kudretini görür düşünür, O'na daha çok yalvarır, daha çok şükrederler. Ama imanı olmayanlar bunları hiç göremezler. Eğer işler yolunda olur yolculukları iyi geçerse neşelenir dururlar. Fakat işler iyi gitmez: –(Onları kara bulutlar gibi dalgalar her taraftan sarınca o zaman) Allah'ı hatırlamaya başlarlar ve o zaman: (Dini yalnız Allah'a tahsis ederek, yalnızca O'na dua ederler ve onları boğulmadan kurtadığımızda bazıları normalleşirler.) Fakat bazıları ise karaya sağ-salim çıkınca yine eski batıl dinlerine, batıl Tanrılarına dönüp kendilerini bu felâketten kurtaran Rablerine sırtlarını dönerler. (İşte bizim ayetlerimizi tüm gaddar ve nankörlerden başkası inkâr etmez.) Dara düştüğü zaman Allah'ın dininden başka din, Allah'tan başka Tanrı tanımayıp sadece O'na dua edenler fakat bu sıkıntılardan kurtulunca sözünde durmazlar. İşte bu gaddarlardan daha zalim kim olabilir?

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre öyledir. Mekke'nin fethedildiği gün Ebu cahilin oğlu İkrime firar etmiş ve Yemen'e giderken denizde şiddetli bir fırtınaya yakalanmış. İşte o zaman Allah'a yalvararak eğer sağ salim kurtulursa Peygamber (a.s.)'a inanacağına dair söz vermiş ve kurtulunca da sözünde durmuş. Sonra Yemenden geri dönerek Mekke ye gelip Müslüman olmuş. İşte bu ayette bunun gibi azda olsa bazı insanların sözünde durduğunu, normalleştiği ifade etmektedir. Ama başka ayetlerde de geçtiği gibi ve bu ayetin son cümlesinde de ifade edildiği gibi çokları gaddarlık ve nankörlük ederek sözlerinde durmamış inkârlarına devam etmişlerdir.

33. (Ey insanlar! Rabbinizden sakının,) Yani, O'nun haramlarından, yasaklarından sakının, emirlerini yerine getirin: (Ve bir günün dehşetinden korkun ki, o gün ne bir baba evladına hiçbir menfaati olabilir, ne de hiçbir evladın, ana-babaya hiçbir şeyde menfaati olabilir.) Herkes kendi ameliyle baş başa kalır, kimseden kimseye hiçbir yarar dokunmaz. Öyle ise aklınızı başınıza alın, kimse atasıyla, dedesiyle, evladıyla, yakınıyla öğünüp durmasın. Bu iş ciddidir: (Ve Allah'ın vadi haktır, öyle ise sizi dünya hayatı aldatmasın ve çok aldatıcı olan şeytan da sizi Allah'la aldatmasın.) Yani şeytan size hep ümit vadedip, hep Allah'ın rahmetini göstererek, sizi aldatıp günahları işletmesin. Şeytan insana hep ümit telkin ederek, vesvese vererek, Allah'ın azabını ve gazabını perdeleyerek sadece O'nun rahmetini gösterip günahları yaptırarak tuzağa düşürür. Hal bu ki, mümin ümitle korku arasında yaşaması lazımdır. Bir gözü ile Allah'ın rahmetini görürken öbür gözüyle de Allah'ın gazabını görmelidir. Kalbinin bir köşesinde ümit beslerken diğer köşesinde de korku olması lazımdır. Yani bir hata işlediği zaman hemen Allah'ın rahmetinden ümidini kesmeden hemen tövbe edip O'na yönelmeli, fakat günah işlediği zaman tövbe etmeden günahlara devam ederek de kuru bir ümide kapılmamalı, Allah'ın azabından gazabından korkmalıdır. İşte şeytanın Allah'la aldatması budur. Şeytan günahları işlemeye teşvik eder, sonra da hep Allah'ın rahmetini göstererek o kimseyi aldatır ki, ulemanın çoğu bu ayeti böyle yorumlamışlardır. Hani benim gibi bir gafil hoca günah işlermiş hanımı da ona sana hiç yakıştı mı? Hoca efendi dermiş. O da ona hanim Allah gafuru'r-Rahimdir dermiş. Hanımı da ona hoca efendi Allah gafuru'r-Rahimdir de Şedidü'l-Ikab değil midir? O'nun rahmeti olduğu gibi gazabı da vardır, de-

yince hoca efendi uyanmış. Öyle ya Allah'ın rahmet sıfatı olduğu gibi gazap sıfatı da vardır.

34. Bu ayette kıyametin ne zaman kopacağı vesaire birtakım gaybi haberlerle ilgili açıklamalar yapılmaktadır. (Şüphesiz ki, Allah: İşte kıyamet saatinin bilgisi O'nun katındadır.) Yani kıyametin kesin kopacağı tarihi, günü ve saatini ancak Allah bilir, ondan başka kimse bilemez. Peygamber (a.s.)'a ancak yakın oluşunun alametleri bildirilmiştir, onları bilebilir, yoksa zamanını saatini kimse bilemez. (Yağmuru da ne zaman yağacağını kesin olarak ancak O, bilir.) Yani yağmurun da kesin yağacağı zamanı saati ve nereye ne kadar yağacağını yine Allah (c.c.) tayin eder. Meteorolojinin verdiği bilgiler de kesin değildir, nitekim onlarda bu bilgileri verirken hava tahmin raporu diye veriyorlar ki, bazen tutuyor, bazen de tutmuyor. (Ve rahimde olanları da kesin olarak O, bilir.) Yani ana rahmindeki olan çocuğun detaylı bilgilerini de kesin olarak Allah bilir. Bu gün tıp geliştiği için anarahmindeki çocuğun bazı fiziki yönünü belki tahmin edebiliyor ama birçok yönüyle onun durumunu Allah bilir. Mesele çocuğun güzelliği ile, çirkinliği ile, huyu ile, gelecekteki iyi veya kötü olacağı ile, mümin mi kâfir mi olacağı ile ilgili bütün detaylarıyla tam olarak ancak Allah bilir. Yine: (Hiçbir kimseyarın ne kazanacağını ve hangi yerde öleceğini bilemez. Bütün bunları bilen, haberdar olan şüphesiz ki, Allah'tır.) Gerçekten insan yarın ne kazanıp ne kaybedeceğini bilemez, evdeki hesap çarşıya uymaz. Nerede nasıl öleceğini de bilemez, Allah, onun ruhunu nerede ve nasıl bir sebeple alacağını takdir etmiş ise olaylar öyle gerçekleşir. Nice insanlar vardır ki, kendinden büyük laflar eder, yarın şu iş mutlaka şöyle yapacağım der, Allah, onun karşısına bilmediği öyle engeller çıkarır ki, hiçbir şey yapamaz. Ben mutlaka bu toprakta, bu yerde öleceğim, benim cenazem buradan çıkacak diye söyler. Fakat Allah Teâla onun canını hangi topraklarda, hangi yerde alacağını takdir etmiş ise onu mutlaka bir sebeple oraya götürür ve orda canını alır. Ulema bu ayette sayılan bu beş şeye hamse'i-gaibe (beş bilinmeyen,) şeyler demişlerdir.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre Badiye halkından Haris b. Ömer Peygamber (a.s.)'a gelerek kıyametin ne zaman kopacağını, kuraklıktan topraklarının kuruduğunu ve topraklarına yağmurun ne zaman yağacağını, hanımının hamile olduğunu onun ne zaman doğum yapacağını ve benim nerede doğup ve nere de öleceğimi herhalde sen bilirsin? diye sorunca bu ayet inmiştir. Binaenaleyh bu

rivayet, çocuğun kesin doğum saatinin da kıyametin kesin ne zaman kopacağı saatinin da bilinmediğini göstermektedir. Evet, yukarda da ifade ettiğimiz gibi bu gün tıp her ne kadar doğumun yaklaştığını bilse de kesin saatini bilemez, ileri geri olabilir. Çünkü hamilelikler de farklı olabiliyor, altı yedi ayda da erken doğum yapanlar da olabiliyor, dokuz on ay ve daha fazlası da olabiliyor. İşte bütün bunları detaylarıyla zamanlarıyla kesin olarak Allah bilir.

SECDE SÛRESİ

Secde sûresi Mekke döneminde inmiş, ancak 18-19-20. ayetlerin Medine döneminde indiği de rivayet edilmektedir.

Ayet Sayısı: Otuz

Kelime Sayısı: Üç yüz seksen

Harf Sayısı: Bin beş yüz on sekizdir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الم {١} تَنزِيلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِن رَّبِّ الْعَالَمِينَ {٢} أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْماً مَّا أَتَاهُم مِّن نَّذِيرٍ مِّن قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ {٣} اللهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ مَا لَكُم مِّن دُونِهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا شَفِيعٍ أَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ {٤} يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِّمَّا تَعُدُّونَ {٥} ذَلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ {٦} الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنسَانِ مِن طِينٍ {٧} ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِن سُلَالَةٍ مِّن مَّاء مَّهِينٍ {٨} ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِن رُّوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ

السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلاً مَّا تَشْكُرُونَ {٩} وَقَالُوا أَئِذَا ضَلَلْنَا فِي الْأَرْضِ أَئِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ بَلْ هُم بِلِقَاء رَبِّهِمْ كَافِرُونَ {١٠} قُلْ يَتَوَفَّاكُم مَّلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ {١١}

Meal

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım

1-2. Elîf, Lâm, Mîm. –Asla kendisinde şüphe olmayan bu kitabın indirilişi âlemlerin Rabbin dendir.

3Yoksa onu uydurdu mu? diyorlar. Hayır, o haktır, Rabbindendir. Senden önce uyarılmamış olan bir kavmi uyarman için (inandırılmıştır.) Umulur ki, doğruya erdirilirler.

4. O, Allah ki, gökleri, yeri ve ikisi arasındaki olan şeyleri altı günde yarattı, sonra Arş'a istiva etti. O'ndan başka sizin için ne bir sahip ve ne de yardımcı vardır! Hala düşünmez misiniz?

5. O, bütün işleri gökten yere kadar düzenler, sonra o iş sizin saydıklarınızdan bin yıl kadar olan bir günde O'na yükselir.

6-7. İşte O, görünmeyeni de görüneni de bilen, her şeye galip gelen, esirgeyendir. –O ki her şeyin en güzelini yarattı ve insanın yaratılışına da süzme çamurdan başladı.

8-9. Sonra onun neslini zayıf, hakir bir sudan yaratmıştır. –Sonra onu düzeltip şekil verdi ve ruhundan üfledi. Ve sizin için kulaklar, gözler ve gönüller var etti. Fakat ne de az şükredersiniz.

10. Ve dediler ki: "Biz yerde kaybolup gittikten sonra mı, gerçekten bizi mi yeni bir yaratılış içinde bulunacağız? Hayır, belki onlar Rableri ile karşılaşmayı inkâr ettiler.

11. De ki, size vekil kılınmış olan ölüm meleği canınızı alacak sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.

İzahı

1. (Elîf, Lâm, Mîm.) Bu ayet de müteşabih olan ayetlerdendir, mana ve maksadı ancak Allah, bilir.

2-3. (Asla kendisinde şüphe olmayan bu kitabın indirilişi âlemlerin Rabbi tarafındandır. –Yoksa o Kur'an'ı uydurdu mu?) diyorlar. Yani bu Kur'an'ı Muhammed kendinden mi uydurdu demek istiyorlar. (Hayır, o Rabbinden indirilmiştir ki, senden önce uyarılmamış bir kavmi uyarasın diye. Böylece umulur ki, onlar doğru yola erdirilirler.) Bu Kur'an'ın öğütleriyle, onun tehditleriyle belki babadan atadan gelen alışkanlıkları bırakır da bilinçlenerek doğru yola, hidayet yoluna yönelirler.

4. (O, Allah ki, gökleri, yeri ve ikisi arasında olan şeyleri altı günde yarattı. Sonra Arş'a istiva etti, O'ndan başka sizin için ne bir sahip ve ne de yardımcı vardır. Hâlâ düşünmez misiniz?) Göklerin ve yerin altı günde yaratılması ve Allah Teâla nın Arş'a istiva etmesi hususunu Âraf sûresinin 45 ve Hud sûresinin 7. ayetlerinin tefsirinde genişçe açıkladık, o ayetlerin tefsirlerine bakabilirsiniz. Yani istivadan maksat Allah Teâlanın hükümranlığıdır, O'nun idare ve hükümranlığı Arştan başlayarak bütün kainatı kuşatır.

5. (O, bütün işleri gökten yere kadar düzenler. Sonra o iş sizin saydıklarınız sayı ile bin yıl kadar olan bir günde O'na yükselir.) Yani kıyamet gününün bir günü şu sizin saymış olduğunuz dünya günü ile bin yıldır. İşte o gün geldiğinde. Allah'ın bütün emirleri, işleri, hükümleri kendisine geri dönecektir. Yani dünyadaki emir ve işleri sona erip, artık ahiret emir ve işleri başlayacaktır.

Ayette: (İşlerin gökten yere kadar düzenlenmesi,) ifadesi ise, meleklerin Allah Teâladan aldıkları emirleri göklerden yere kadar düzene sokup uygulamalarıdır. Bu ayet hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Meâriç sûresinin 4. ayetiyle karşılaştırılarak yorumlanmıştır ki, o ayette şöyle buyrulmaktadır: (Miktarı elli bin yıl olan bir günde melekler ve Cibril O'na yükselir.) Kimi tefsirciler bu miktarların kesin olmadığını, ancak çokluktan kinaye olduğunu söylemişlerdir. Kimileri ise bin yıl ahiret gününün yaklaşıp geldiğine işaret etmektedir. Yani o gün geldiğinde kıyamet koparken bu dünyadaki bütün işler, emir ve hükümler kalkar, yüce Allah'a döner, O'na yükselir. Fakat Meâric sûresindeki ayette ise meleklerin ve Cibril'in yükselişi söz konusudur. Yani meleklerin elli bin yıllık

uzaklıkta olan makamlarına dönerler, şeklinde yorum yapmışlardır. Yani dünya hayatı sona erip meleklerin işi bitince bir insanın yürüyerek gideceği elli bin yıllık bir yol kadar uzaklıktaki makamlarına yükselerek döner giderler.

Ancak benim anlayışıma göre bu ayette ki mana şudur.Yani Allah'ın emirleri ve yapılacak işler bitip bu dünya hayatı sona erdiği ve buranın bin yılı ahiretin ise bir günü olan kıyamet hayatının başlaması demektir. Meâric sûresindeki ayette ise ahiret günü ile elli bin yılda meleklerin ve Cibril'in yükselebildiği bir makamdır ki, kâfirlerin inkâr ettikleri kıyametin ve onlara gelecek azabın vakti gelmiş demektir.Yani bu ayette bu dünyanın bin yılı ahiretin bir günü olan zaman gelmiş, artık dünya hayatı bitmiş ve bütün işler Allah'a kaldırılmıştır. Meariç suresinde ki ayet ise yine dünya hayatı bitince meleklerin de görevleri bitmiş ve mikdarı elli bin yıllık olan uzaklıktaki makamlarına yükselirler demektir. Ancak bu elli bin yıllık mesafenin insan yürüyüşü hızı ile mi, yoksa meleklerin kendi hızları ile mi olduğunu bilmiyoruz. O zaman İbni Abbas'ın da dediği gibi böyle ayetleri tam anlamak zordur, en doğrusunu Allah bilir demek daha uygundur.

İbn-i Ebi Melike demiştir ki: "Ben ve Abdullah b. Feyruz ile birlikte ikimiz İbni Abbas'ın yanına geldik ve Abdullah b. Feyruz İbin Abbas'a: (Miktarı elli bin yıl olan bir günde melekler ve Cibril yükselir,) aye-tinin manası nedir? diye sordu. Bunun üzerine İbni Abbas: "Allah'ın isimlendirdiği günlerdir, o kadar. Ne olduğunu bilmem ve bilmediğim bir şeyle de Allah'ın kitabı hakkında bir şey söylemeyi de çirkin görürüm," diye cevap verdi.

7-8-9. Evet: (O ki, her şeyin en güzelini yarattı ve insanın yaratılışına da çamurdan başladı. –Sonra onun neslini bir adi zayıf sudan yarattı.) Yani önce Âdem'i süzme çamurdan yarattı, sonra eşi Havva'yı ondan yarattı ve daha sonra da onun neslini bu iki çiftin birleşmesi neticesinde adi ve zayıf bir su olan meniden ve bu meninin içinde bulunan milyonlarca sperm'den birisi ile rahimdeki yumurtanın birleşmesiyle bu sistemle insan neslini çoğalttı. –Evet, o adi ve zayıf ve şekilsiz olan suyu, meniyi: (Düzeltti, şekil verdi ve ruhundan üfledi ve sizin için kulaklar, gözler ve gönüller yarattı. Fakat pek az şükredersiniz.) Bunca nimetlere karşı Allah'a şükredenleriniz pek azdır.

Allah Teâlâ'nın kendi ruhundan insana Ruh üflemesi meselesi ise Hicir sûresinin 29. ayetinde de geçmişti. Allah C.C.: (Ruhumdan üfledim,) buyurması

ile insanın şan ve şerefine işaret etmek için kendine izafe etmiştir. Yani (kendi ruhumdan üfledim) buyurması izafidir, yoksa kendi ruhumdan verdim demek değildir. Yani ona kendim özel bir ruh yaratıp üfledim demektir. Kur'an'ı kerimde böyle izafi ayetler vardır, Allah (c.c.) bir şeyin şerefine işaret için kendisine izafe ederek buyurmuştur. Mesela Kâbe'ye Beytullah (Allah'ın evi) dendiği gibi. Oysa, Allah mekândan münezzehtir, O'na bu kadar küçük bir mekân tayın etmek asla caiz değildir. İşte bu Kâbe'nin şerefine işaretle Allah'a izafe edildiği gibi, kendimden ruh üfledim, buyrulması da izafidir. Bunu birçokları yanlış anlamaktadırlar, sanki kendi ruhumdan üfledim demek, kendisinden bir parça imiş gibi yorumlamaktadırlar. Hatta ehlisünnetin dışındaki bazı mezheplere göre Allah, insana kendi ruhundan ruh vermiştir, öyle ise kendi kendine azap eder mi, insanı cehenneme atar mı? gibi saçma sapan yorumlar da yapmaktadırlar.

10-11. Evet, müşrikler: (Dediler ki; "biz yerde kaybolup gittikten sonra mı, gerçekten biz mi yeniden bir yaratılış içinde bulunacağız.) Yani inkâr ve alay ederek ölüp toprak olduktan sonra yeniden bir yaratılış içinde mi olacağız? Ey Muhammed! Sen bunu gerçekten mi söylüyorsun? diyerek inkârlarına devam ettiler. (Hayır, onlar Rableriyle karşılaşacaklarını inkâr etmişlerdir.) Yani onlara söz kâr etmez, onlar söz anlamazlar. Çünkü Rableri'nin huzuruna çıkıp hesap vereceklerini inkâr etmişlerdir. Bu yaptıkları çirkin ve kötülükleri yüzünden böyle bir şeyin var olduğuna inanmak istemedikleri için böyle konuşuyorlar. –Ey Muhammed! Onlara: (De ki, "size vekil kılınmış olan melek) Azrail ve onun emrinde olan melek (canınızı alacak sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.) Siz ne kadar inanmak istemeseniz de mutlaka ölüm meleği canınızı aldıktan sonra Rabbinize kavuşacak ve O'na yaptıklarınızın hesabını vereceksiniz.

Burada bir yanlış anlaşılmaya işaret etmek istiyorum ki, o da şudur. Öteden beri hep bütün insanların canını Azrail (a.s.)'ın aldığını anlamış ve söylemişizdir. Oysa bütün canlıların canlarını tek-tek alan Azrail değildir. Onun emrinde olan meleklerdir. Yani temsilde hata olmaz o bu işin bakanıdır, onun emrinde olan melekler ölümü icra ederler. Nitekim Nahil sûresinin 28. ayetinde: (Kendi nefislerine haksızlık yapmış olanların canlarını melekler aldığı zaman,) diye buyruluyor ki, melekler çoğul olduğuna göre bu görevi icra eden sadece Azrail değil, onun emrinde olan meleklerdir. Nitekim bu ayette de ölümle vekil olan melek diye buyrulması bunu gösteriyor. Nasıl milletin vekiline milletvekili deniyor isa

ve o vekil aldığı görevi tek başına yapmıyorsa, ölümle vekil edilmiş, görevlendirilmiş olan Azrail (a.s.) da tek başına değil, onun emrine verilmiş meleklerle ve ona verilen emir ve talimata göre görevlerini icra etmektedirler.

وَلَوْ تَرَى إِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُو رُؤُوسِهِمْ عِندَ رَبِّهِمْ رَبَّنَا أَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحاً إِنَّا مُوقِنُونَ {١٢} وَلَوْ شِئْنَا لَآتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدَاهَا وَلَكِنْ حَقَّ الْقَوْلُ مِنِّي لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ {١٣} فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَاء يَوْمِكُمْ هَذَا إِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {١٤} إِنَّمَا يُؤْمِنُ بِآيَاتِنَا الَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِهَا خَرُّوا سُجَّداً وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ {١٥} {س} تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفاً وَطَمَعاً وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ {١٦} فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّا أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَاء بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ {١٧} أَفَمَن كَانَ مُؤْمِناً كَمَن كَانَ فَاسِقاً لَّا يَسْتَوُونَ {١٨} أَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ الْمَأْوَى نُزُلاً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ {١٩} وَأَمَّا الَّذِينَ فَسَقُوا فَمَأْوَاهُمُ النَّارُ كُلَّمَا أَرَادُوا أَن يَخْرُجُوا مِنْهَا أُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ {٢٠} وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَى دُونَ الْعَذَابِ

الْأَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ {٢١} وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِآيَاتِ رَبِّهِ ثُمَّ أَعْرَضَ عَنْهَا إِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ {٢٢}

Meali

12. (Ey Muhammed!) Günahkârlar, Rablerinin huzurunda başlarını öne eğmiş olarak: "Ey Rabbimiz! Gördük ve işittik, bizi geri çevir de salih bir amel işleyelim. Çünkü biz artık yakinen inanıyoruz," dedikleri zaman onları bir görsen!

13. Eğer biz dileseydik herkese hidayet verirdik. Lâkin bütün cin ve insanlardan elbette cehennemi dolduracağım sözü benden hak olmuştur.

14. O halde bu gününüzle karşılaşmanızı unutmanız sebebiyle azabı tadın! Biz de sizi unuttuk, şimdi yaptıklarınızdan dolayı sürekli azabı tadınız bakalım!

15. Ancak bizim ayetlerimize inananlar o kimselerdir ki, kendilerine ayetlerimiz hatırlatıldığında derhal secdeye kapanırlar; Rablerine hamd ve tesbih ederler ve onlar büyüklenmezler.

16. Onların yanları yataklarından ayrılır, korku ve ümit içinde Rableri ne dua ederler ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan infak ederler.

17. Şimdi hiçbir kimse kendilerine amelleri karşılığında mükâfat olarak nelerin saklı olduğunu bilemez.

18. Öyle ya iman eden, hiç fasık olan gibi olur mu? Asla eşit olamaz.

19. İman edip de salih amel işleyen kimselerin yaptıklarının karşılığında konuk olarak Mevâ cennetleri vardır.

20. Amma fasıkların varacağı yerse ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isteseler yine oraya geri çevrilirler ve onlara: "Haydi yalanladığınız o ateşin azabını tadın," denir

21. Elbette onlara o büyük azaptan başka yakın bir azabı de tattıracağız.

22. Rablerinin ayetleri kendilerine hatırlatılıp da sonra ondan yüz çevirenden daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki biz günahkârlardan öç alacağız.

İzahı

12. Bu ayette Peygamberimizi alay ederek ahiret hayatını, hesap gününü inkâr edenlerin o gün başlarını önlerine eğerek perişan bir halde inkâr ettikleri o günün

gerçek olduğunu itiraf ederek dünyaya tekrar dönüp iyi ameller yapmalarına dair Allah'a nasıl yalvardıkları haber verilmektedir. Ve Peygamberimize hitaben ey Muhammed! (Onların o halini bir görsen,) diye de buyrulmaktadır.

13. Bu ayette de Allah Teâla, dilese bütün insanlara hidayet vereceğini, doğru yola sevk edeceğini, fakat insanlar kendi istek ve dilekleri olmadığı için ve bu sebepten dolayı da cehennemi cin ve insanlarla dolduracağını haber vermektedir. Allah, istese herkesi zorla iman ettirir, itaat ettirir. Ama insanlar kendi irade ve istekleri olmadığı için, onları bu iradelerinde serbest bırakmakta ve kötülük yapmaları halinde de cezalandıracağını haber vermektedir.

14. Bu ayette de Allah Teâla'nın huzuruna çıkıp hesap vermeyi unutup inkâr edenlere ve o gün onlara haydi şimdi bunun cezası olarak azabı tadın, siz bizi nasıl unuttunuzsa biz de rahmetimizden sizi uzaklaş-tırarak unuttuk, şimdi devamlı olan azabı tadın, diye buyuracaktır.

15-16-17. (Bizim ayetlerimize o kimseler inanırlar ki, kendilerine ayetler hatırlatıldığı zaman derhal secdeye kapanır, Rableri'ne hamd'le birlikte tesbih ederler ve onlar asla kibirlenmezler.) Yani kendilerine Kur'an okunup anlatıldığı ve secde ayetleri geldiği zaman hemen secdeye kapanır ve secde de: (Subhanellhi vebihamdihi) der ve asla kibirlenip secde etmemezlik yapmazlar. –Yine o müminler ki: (Gece yanlarını yataklarından ayırarak kalkar hem Rablerinden korkar, hem de rahmetini umarak O'na yalvarırlar ve hem de Allah'ın verdiği rızıklardan O'nun rızası için infak ederler. –Hiçbir kimse yapmış oldukları amelleri karşılığında kendilerine mükâfat olarak nelerin saklı olduğunu bilemez.) İşte hakiki iman eden Allah'ın has kulları bunlardır, Allah bunlar için cennette göz aydınlığı olarak bilmedikleri nice nimetler hazırlamıştır.

18-20. Şimdi böyle inanıp güzel ameller işleyen: (Müminle inkâr eden fasık hiç bir olur mu? Asla eşit olmaz. –İşte iman edip de salih ameller işleyen kimselerin yaptıklarına karşılık konuk olarak mevâ cennetleri vardır. –Amma fasıkların varacakları yer ise ateştir. Ne zaman oradan çıkmak isteseler yine oraya geri çevrilirler ve onlara: "Haydı yalanladığınız o ateşin azabını tadın," denir.)

Mevâ: Cennetlerden bir bölümün adıdır ve bazı yorumculara göre şehitlerin ruhlarının vardığı yerdir ve Arşın sağında da olduğu söylenmektedir. Fakat âcizane bana göre mevâ aslında sığınılacak yerdir. Yani burası bizim bilemediğimiz nimetlerle Allah Teâlâ'nın donattığı cennette olan bir yerdir. Önceki ayetlerin

devamı olarak onlarla irtibatlandırdığımız zaman en isabetli mana budur. Çünkü 17. ayette: (Hiçbir kimse kendilerine mükâfat olarak nelerin saklı olduklarını bilemez,) buyrulmaktadır. Nitekim Peygamber (a.s.) de: "Cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin hatırına hayâlına gelmeyen nimetler vardır," buyurmaktadır. İşte meva böyle bir cennettir.

21. (Elbette onlara o büyük azaptan başka daha yakın bir azabı da tattıracağız.) Yani kâfirlere yakın gelecekte bu dünyanın azabını tattıracağız. Tefsircilerin çoğuna göre bu azabın Mekke de ki, kıtlık ve kuraklığın azabıdır. Daha önce buna işaret eden ayetlerde de geçmişti. Nitekim duhan sûresinde: (Açık bir dumanın geleceği günü bekle,) diye buyrulmaktadır. Gerçi bazı tefsirciler bunu kıyametin büyük alametlerinden olduğunu söyleseler de ekseri ulemaya göre Mekke de ki, kıtlığın dumanı olduğu görüşüdür. Nitekim müşriklerin azgınlıklarının artması, Müslümanlara karşı şiddet uygulamaları üzerine Peygamberimiz belki ıslah olurlar diye Yusuf (a.s.) zamanında Mısır da ki kıtlık gibi bir kıtlık olmasını istemiş. İşte o kıtlığın acısını Cenab-ı Hak onlara tattırmıştır. Köpek leşleri yemişler, kemikleri kemirmişler. Sonra Peygamberimize gelerek eğer dua edip bu kıtlığı kaldırırsa kendisine inanacaklarını söylemişler. Peygamberimiz de dua edip kıtlık ve kuraklık kalkınca, yine inanmamışlardır. Fakat bana göre bu azabın Bedir savaşında müşriklerin yenilmesi, kılıçtan geçmesi olasılığı da gözden ırak tutulmamalıdır. Evet, işte müşriklere büyük azap olan cehennem azabından başka bu dünyada da bir parça tattırılmıştır.

22. (Ve Rablerinin ayetleri kendilerine hatırlatılıp da sonra yüz çevirenden daha zalim kim olabilir? Şüphesiz ki, biz günahkârlardan öç alacağız.)

Bu ayetin iniş sebebi de rivayete göre şöyledir. Bedir savaşında Hazreti Ali'nin karşısına çıkan Velid b. Ukba Hazreti Ali ye: "Sen daha çocuksun, ben senden daha yaşlıyım, senden daha güçlüyüm, askeri kuvvetim de senden üstündür," gibi laflar etmiş. Hazreti Ali de Velid'e: "Sen sus, çünkü sen fasıksın," gibi sözler söylemiş, işte bunun üzerine bu ayet inmiş.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَلَا تَكُن فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَائِهِ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ {٢٣} وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا

لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ {٢٤} إِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ {٢٥} أَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِنِهِمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ أَفَلَا يَسْمَعُونَ {٢٦} أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَسُوقُ الْمَاء إِلَى الْأَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً تَأْكُلُ مِنْهُ أَنْعَامُهُمْ وَأَنفُسُهُمْ أَفَلَا يُبْصِرُونَ {٢٧} وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْفَتْحُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٢٨} قُلْ يَوْمَ الْفَتْحِ لَا يَنفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ {٢٩} فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانتَظِرْ إِنَّهُم مُّنتَظِرُونَ {٣٠}

Meali

23. Andolsun ki, biz vaktiyle Musa ya kitap vermiştik. (Ey Muhammed!) Sakın sen onunla (Tevrat'la) karşılaşmakta şüphe içinde olma, biz onu İsrail oğullarına hidayetçi olarak gönderdik.

24. Onların (İsrail oğullarının) içinden bizim emrimizle doğruyu gösteren önderler kılmıştık da sabretmişlerdi ve bizim ayetlerimize yakinen inanıyorlardı.

25. Şüphesiz ki senin Rabbin ihtilaf ettikleri şey hakkında kıyamet günü onların arasında hükmünü verecektir.

26. Onlardan önce nice belde halkını helak ettiğimiz onları doğru yola getirmedi mi? (Şimdi kendileri) onların yurtlarında dolaşıyorlar. Şüphesiz ki işte bunda da ibretler vardır. Hâlâ işitmezler mi?

27. Görmediler mi ki, biz suyu kıraç yere sevk ediyor ve onunla ekin bitiriyoruz. Ondan hayvanları da kendileri de yiyorlar. Hâlâ bunları görmezler mi?

28. Ve diyorlar ki bu zafer ne zamandır, eğer siz doğru söylüyorsanız?

29. De ki: "İnkâr edenlere o zafer günü fayda vermez ve kendilerine mühlet de verilmez.

30. Şimdilik sen onlardan yüz çevir de bekle. Çünkü onlar da beklemektedirler.

İzahı

23. Bu ayette İsrail oğullarına doğru yolu gösteren kitabın (Tevrat'ın) Hazreti Musa ya verildiği ve Cenab-ı Hak Peygambere (a.s.)'a hitaben Musa'ya verilen kitapla karşılaşması hususunda onda asla şüphe etmemesini emretmektedir. Yani Tevrat'ın da hak kitap olduğunda şüphe etmemesi gerekmektedir. Fakat bununla tahrif edilmemiş haliyle olan Tevrat kasdedilmemektedir. Bazı tefsirciler Peygamber (a.s.)'ın miraçta Hazreti Musa ile karşılaşması şeklinde yorumlamışlardır. Fakat bana göre bu ayetin Miraçla falan alakası yoktur. Çünkü (minlikaihi) de ki, zamir Musa ya değil kitaba (Tevrat')'a gitmektedir. Yani Allah Teâla peygamberimize hitaben buyuruyor ki, Musa'ya verilen Tevrat'la karşılaşacaksın, zaman-zaman Tevrat'tan bahsedildiğinde, ondaki hükümlerden Kur'an'a aktarılmış olan ayetlerle karşılaşacaksın, öyle ise onda şüphe etme, demektir.

24-25. (Çünkü İsrail oğullarından Tevrat'a iman edip birçok belalara sabrederek insanlara hidayet yolunu gösteren önderler vardı. –İşte o gün böyle hakkı hâkim kılmak için çabalayan önderler varken bu gün onlardan bir kısmı ihtilafa düştüler. Allah hakkı söyleyenlerle onu inkâr edenler arasında elbette kıyamet günü hükmünü verecektir.)

26-30. Peki: (Onlardan önce nice belde halklarını helâk etmemiz acaba onları doğru yola getirmedi mi? Şimdi onların yurtlarında gezip dolaşıyorlar. Hâlâ bunları işitmeyecekler mi?) Yani inkâr ve azgınlıkları yüzünden helâk ettiğimiz şehirlerde, kasabalarda şimdi bu gün de inkâr eden zalimler gezip dolaşıyorlar, bunların bu yüzden helâk olduklarını duyup işitmiyorlar mı, harap olan yaşadıkları yerlerin enkazını görüp ibret almıyorlar mı? –(Yine görmezler mi ki, biz suyu, yağmuru kıraç yere sevk ediyoruz. Ve o yağmur sebebiyle ekin bitiriyoruz, ondan hayvanları da kendileri de yiyorlar. Bunları hâlâ görmezler mi? –Ve diyorlar ki, bu zafer ne zamandır? Eğer doğru söylüyorsanız, söyleyin bakalım.) Yani Kur'an Mekke'nin fethini müjdeleyince Peygamberle ve Müslümanlarla alay ederek eğer doğru söylüyorsanız o zafer ne zaman, diye inkâr

ediyorlar. –Ey Muhammed! İnkâr edenlere de ki, fetih günü gelince fayda vermez ve kendilerine mühlette verilmez.) Yani onu inkâr edenler ve onu acele isteyenlere o gün gelince onlara bir fayda vermez. Çünkü onu söyleyenlerin çoğuna zaten o güne kadar mühlet verilmeyecek, onların birçoğunu savaşlarda yakalayacağız. –Ey Peyamber! Şimdilik: (Sen onlardan yüz çevir, onlara uyma ve bekle, zaten onlar da beklerler.) Yakında onların bir kısmı cezasını belasını görecektir. Diğer bir kısmı ise o güne yetişecek ve Müslümanların zafere erişeceklerini göreceklerdir.

AHZAB SÛRESİ

Ahzab sûresi Medine döneminde inmiştir. Ahzab, hizb kelimesinin çoğuludur ki, partiler, guruplar demektir. Bunlar Hendek savaşında çeşitli guruplardan toplanıp Müslümanlara karşı savaşa gelenlerdir. Bu yüzden Hendek savaşına Ahzab savaşı da denmektedir ve bu sûreye onun için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Yetmiş üç

Kelime Sayısı: Bin iki yüz seksen

Harf Sayısı: Beş bin yedi yüz doksan altıdır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِنَّ اللهَ كَانَ عَلِيماً حَكِيماً {١} وَاتَّبِعْ مَا يُوحَى إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ إِنَّ اللهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيراً {٢} وَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلاً {٣} مَّا جَعَلَ اللهُ لِرَجُلٍ مِّن قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ وَمَا جَعَلَ أَزْوَاجَكُمُ اللَّائِي تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ أَدْعِيَاءكُمْ أَبْنَاءكُمْ ذَلِكُمْ قَوْلُكُم بِأَفْوَاهِكُمْ وَاللهُ يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ {٤} ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِندَ اللهِ فَإِن لَّمْ تَعْلَمُوا آبَاءهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُم بِهِ وَلَكِن مَّا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللهُ غَفُوراً

رَّحِيماً {٥} النَّبِيُّ أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُوْلُو الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَن تَفْعَلُوا إِلَى أَوْلِيَائِكُم مَّعْرُوفاً كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُوراً {٦} وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنكَ وَمِن نُّوحٍ وَإِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُم مِّيثَاقاً غَلِيظاً {٧} لِيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَن صِدْقِهِمْ وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَاباً أَلِيماً {٨}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Ey Peygamber! Allah'tan kork, kâfirlere ve münafıklara itaat etme. Muhakkak ki, Allah, her şeyi bilen, hükmedendir.

2-3. Rabbinden sana vahyi edilene uy! Şüphesiz ki, Allah, yaptıklarınızdan haberdardır. –Allah'a güven, vekil olarak da Allah yeter.

4. Allah, bir adamın göğüs boşluğunda iki kalp yaratmadı kendilerinden zihar yaptıklarınız (yani sen bana göre annemin sırtı gibisin dediğiniz) eşlerinizi, sizin anneleriniz yapmadı; evlatlıklarınızı da sizin öz evlatlarınız yapmadı. Bunlar sizin ağzınızın söylediği sözlerdir, Allah ise hakkı söyler ve doğruya iletir.

5. Onları (evlatlıkları) kendi babalarının (adiyle) çağırın, bu Allah katında daha doğrudur. Eğer babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşlerinizdir ve dostlarınızdır. Yanılarak yaptığınız şeylerde size bir günah yoktur. Fakat kast ettiğiniz şeylerde günah vardır ve Allah çok bağışlayan esirgeyendir.

6. Peygamber, müminlere kendi nefislerinden önce gelir. Onun eşleri de onların anneleridir. Akraba da Allah'ın kitabında diğer müminlerden ve muhacirlerden birbirine daha yakındır Ancak velilerinize bir iyilik yapmanız müstesnadır. Bunlar kitapta yazılmıştır.

7. Hatırla ki, biz peygamberlerden misaklarını (vaatlerini yerine getirme sözü) almıştık, senden, Nuh' tan, İbrahim den, Musaden ve Meryem oğlu İsa den, onların hepsinden sağlam söz almıştık.

8. Ki (Allah) doğrulara, doğruluklarından sorsun. Ve kâfirler içinde acıklı bir azap hazırlamıştır.

İzahı

1-2-3. Bu ayetlerde Allah Teâlâ, Peygambere hitaben ancak kendisinden korkmasını, kâfir ve münafıklara itaat etmemesini, kendisine vahyi edilen emir ve yasaklara uyup Allah'a güvenip dayanmasını emretmektedir.

Bu ayetlerin iniş sebebi rivayete göre Uhud savaşından sonra Ebu Süfyan b. Harbi, Ebu Cahil'in oğlu İkrime ve Ebu'l-Evâr gibi bazı müşrikler Medine de münafıkların reisi olan Abdullah b. Ebi Selul'a gelmiş ve Peygamberimizden güvence isteyerek huzuruna çıkmışlar. Hazreti Ömer de orada hazır bulunuyormuş. Bu gelenler Peygamberimize: "Bizim putlarımızın aleyhinde bulunmayı bırak onların şefaat edeceklerini kabul et, biz de senin Rabbine dua edelim ve mallarımızın bir kısmını da verelim," diye bir anlaşma teklif etmişler. Yine Medine de yaşayan Yahudi ve münafıklar Muhammed bu anlaşmayı kabul etmediği takdirde onu öldürecekler diye kendi aralarında konuşup onu korkutmak istemişler. Hazreti Ömer de bu teklifte bulunanlara öfkelenmiş ve onları öldürmek için Peygamber (a.s.)'dan izin istemiş. Peygamberimiz de onların kendi güvencesi altında olmalarından dolayı izin vermemiş ve onların emniyet içinde Medine'den çıkarılmalarını istemiş. İşte bu olay üzerine bu ayetler inmiştir. (Ey peygamber! Sen ancak Allah tan kork, O'na itaat et, kâfir ve münafıklara boyun eğme,) diye buyrulmuş ve ona yol göstermiştir.

4-5. (Allah, bir adamın göğüs boşluğunda iki kalp yaratmadı. Kendilerinizden zihar yaptığınız eşlerinizi sizin annelerinizden yapmadık.) Yani Cenab-ı Hak, eşlerine sen benim annemin sırtı gibisin diyerek eşinin sırtını, göğsünü annesinin sırtına göğsüne benzeten erkeklerin bu sözlerini yasaklamıştır ki, buna zihar denir ve bu konu Mücadele sûresinde daha geniş açıklanacaktır. Evet, (Evlatlıklarınızı da sizin öz evlatlarınız yapmadı. Bunlar sizin ağızlarınızın söylediği sözlerdir, Allah ise hakkı söyler ve doğru yola iletir.) Yani sizin evlatlık ettiğiniz kimseler sizin gerçek evlatlarınız değildir. Böyle onları evlat olarak çağırmanız

sizlerin bir dil alışkanlığından başka değildir. Allah, onları nesep olarak sizlere evlat etmemiştir. –Öyle ise: (Onları kendi öz babalarının adiyle çağırın, bu Allah katında daha doğru olandır. Eğer babalarını bilmiyorsanız, onlar sizin din kardeşlerinizdir. Yanılarak söylediklerinizden dolayı size bir günah yoktur. Fakat kalplerinizin kasdettiği şeylerde günah vardır. Ve Allah, çok bağışlayan ve esirgeyendir.)

Bu ayetlerde iki önemli şeye vurgu yapılmaktadır. Birincisi zihar yani bir kimse karısına sen bana annemin sırtı gibisin demesidir ki bu sözle hanımı kendisine haram olur. Ta ki, bu saygısız sözün cezası olarak kefaretini verene kadar. Bunun cezası ise yukarda da ifade ettiğimiz gibi Mücadele sûresinde gelecektir ki, ya bir köle azat etmek yahut iki ay ara vermeden peş-peşe oruç tutmak veyahut da bunlara gücü yetmeyenlerin altmış yoksulu doyurması veya bunun karşılığında altmış fitre keffaret olarak vermesidir. Bu cezayı ödemedikçe karısı ile cinsel ilişkide bulunması kendisine haramdır. İkinci husus evlatlık etmektir ki, bunun dini hiçbir hükmü yoktur. Yani evlatlık edilen şahsın nesep olarak evlatlık edenle hiçbir ilişiği yoktur. Ama ayette de ifade edildiği gibi evlatlık edilmiş olanların kendi öz babalarının adlarıyla çağrılması emredilmekte ve en doğru olanın da bu olduğu bildirilmektedir. Evlatlıkların kendi öz babalarıyla değil de, evlatlık eden kimselerin baba olarak çağrılması bir dil alışkanlığından öteye gitmediği ve böyle çağrılmaması, kendi öz babaları ile çağrılmalarının daha doğru ve daha adil olacağı ifade edilmektedir. Ve bu ayetle evlatlığın gerek mahrem hususunda ve gerekse miras hususunda öz evlat gibi olması iptal edilmiştir. Yani yabancı sayılır, nikahi de düşer, evlatlık edenin malına da varis olamaz. Fakat mezhepler arasında şöyle de bir farklılık vardır. Şafi mezhebine göre ayette de ifade edildiği gibi evlatlığın dinen hiçbir hükmü yoktur. Hanefi mezhebine göre evlatlık edilen eğer köle ise onu azat etmek gerekir. Bu konu fıkıh kitaplarında daha detaylandırılmıştır, fıkıh kitaplarına bakınız.

6. (Peygamber, müminlerin kendi canlarından daha evladır. Onun eşleri de onların anneleridir, akrabalar da Allah'ın kitabında birbirine, diğer mümin ve muhacirlerden daha evladırlar. Ancak dstlarınıza bir iyilik yapmak müstesnadır. İşte bu Allah'ın kitabında yazılmıştır.) Yani bu ayette ifade edilmek istenen mana şudur. Saygıda, hürmette ve itaatte, Allah'tan sonra birinci derecede peygamberdir, onun eşleri de müminlerin anneleridir. Miras hususunda da

akrabalar diğer mümin ve muhacirlerden daha yakındırlar. Yani hukukan mirasta hak sahibi olanlar birinci derecede olan akrabalardır. Ama diğer doslara da malın üçte birini aşmamak kaydiyle onlarada mirastan bir pay olarak vasiyet edebilirsiniz, verebilirsiniz. Miras hakkında Nisa sûresinin 11. ayetinde akrabalar arasında kime ne kadar pay düştüğü açıklanmıştır. Bu ayet rivayete göre çok kiritik bir savaş olan Tebuk savaşı sırasında inmiştir. Bazı Müslümanlar bu savaşa katılırken analarınızdan babalarınızdan izin alın demeleri üzerine inmiştir ki: (Peygamber müminlerin canından daha evladır,) buyrularak Peygambere (a.s.)'a itaat edilmesi, önce ona danışılması ve onun sözüne göre hareket edilmesi emredilmiştir.

7-8. (Hatırla ki, biz peygamberlerden misaklarını aldık.) Yani bütün peygamberlerden kendilerine vahyi edilen emirleri tebliğ edeceklerine dair, insanları Allah'ın gerçek dinine davet edeceklerine dair söz aldık: (Senden, Nuh'tan, İbrahim den, Musaden ve Meryem oğlu İsa'dan, onların hepsinden sağlam bir söz aldık –Ki, Allah doğrulara, doğruluklarından sorsun.) Yani o peygamberleri tasdik ederek doğrulayanlarla, onları yalanlayarak inkâr edenler ortaya çıksın diye peygamberlerden onlara doğruları ulaştıracaklarına dair söz aldık ve davetçiler olarak gönderdik: (Artık inkâr edenlere Allah, acıklı bir azap hazırlamıştır.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءتْكُمْ جُنُودٌ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحاً وَجُنُوداً لَّمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيراً {٩} إِذْ جَاؤُوكُم مِّن فَوْقِكُمْ وَمِنْ أَسْفَلَ مِنكُمْ وَإِذْ زَاغَتْ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللهِ الظُّنُونَا {١٠} هُنَالِكَ ابْتُلِيَ الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالاً شَدِيداً {١١} وَإِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ مَّا وَعَدَنَا اللهُ وَرَسُولُهُ إِلَّا غُرُوراً {١٢} وَإِذْ قَالَت طَّائِفَةٌ مِّنْهُمْ يَا أَهْلَ يَثْرِبَ

لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا وَيَسْتَأْذِنُ فَرِيقٌ مِّنْهُمُ النَّبِيَّ يَقُولُونَ إِنَّ بُيُوتَنَا عَوْرَةٌ وَمَا هِيَ بِعَوْرَةٍ إِن يُرِيدُونَ إِلَّا فِرَاراً {١٣} وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِم مِّنْ أَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ لَآتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَا إِلَّا يَسِيراً {١٤} وَلَقَدْ كَانُوا عَاهَدُوا اللَّهَ مِن قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْأَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ اللَّهِ مَسْؤُولاً {١٥}

Meali

9. Ey iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın, hanı size bir ordu göndermişti. Onlara bir rüzgâr ve sizin görmediğiniz bir ordu gönderdik ve Allah, ne yapmakta olduğunuzu görendir.

10. O zaman onlar hem üstünüzden gelmişlerdi hem de alt tarafınızdan gelmişlerdi. Ve o zaman gözler kaymıştı, yürekler gırtlaklara dayanmıştı. Siz ise Allah hakkında türlü-türlü zanlarda bulunuyordunuz.

11. İşte burada müminler imtihan edilmiş ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardı.

12. O vakit münafıklar ve kalplerinde bir hastalık bulunanlar: "Allah ve Resulü bize bir aldanıştan başka bir şey yapmamış," diyorlardı.

13. O vakit bunlardan bir gurup: "Ey Medine halkı! Sizin için artık duracak bir yer yok, hemen dönün," diyorlardı. Yine onlardan bir kısmı da Peygamberden izin istiyor, evlerimiz gerçekten çıplaktır (düşmana açık olan bir yerde) diyorlardı. Oysa evleri açık değildi, ancak (savaştan) kaçmak istiyorlardı.

14. Eğer onların her tarafından üzerlerine girilse de sonra fitne çıkarılmak istenilse, zaten hemen onu yapacaklardı ve bunu yapmakta zaten pek gecikmeyeceklerdi.

15. Hal bu ki, bundan önce arkalarına dönüp (kaçmayacaklarına) dair Allah'a söz vermişlerdi ve onalar Allah'a verdikleri sözden mesullerdir.

İzahı

9-15. Bu ayetlerde özet olarak Hendek savaşından bahsedilmektedir. Söyle ki bu savaşta müminler çok şiddetli bir sarsıntı geçirmiş, çetin bir imtihana tabi tutulmuşlardır. Düşman Medine'nin etrafından hem alt taraflarından, hem de üst taraflarından muhasara altına almış. Müminler ise hendek içinde aç susuz, adeta gözleri dönmüş, korku gırtlaklarına kadar dayanmış vaziyette Allah'tan yardım beklerken münafıklar da bir yandan dedikodu yapıp bozgunculuk gayreti içinde idiler. Allah ve Resulü bizi aldatıp oyalamadan başka bir şey vadetmiyor, diye söyleniyorlardı. Onlardan bir kısmı evlerimiz Medine'nin dışında açıktadır diye yalan uydurup Peygamberimizden izin isteyerek savaştan kaçıyorlardı. Oysa yalandı evleri açıkta falan değildi. Zaten düşmanlar onların her tarafından Medine'ye girip kendilerinden bir fitne çıkarmalarını, işbirliği yapmalarını istemiş olsalardı, onlar bundan geri durmadan hemen onlarla iş birliği yapacaklardı. Onun için yalanlar uydurarak, savaştan kaçma bahaneleriyle Peygamberden izin istiyorlardı. İşte Müslümanlar zor durumda iken böyle bir sarsıntı geçirirken Allah'ın yardımı onlara yetişti. Cenab-ı Hak onların üzerlerine şiddetli bir rüzgâr ve görünmeyen bir ordu gönderdi. Yani rüzgâr esip kumları ve çakılları üzerlerine savurdukça her birini bir ordu sanıp, korkuya kapılıp kaçmaya başladılar. Öyle ki tencerelerde pişirdikleri etleri ve yemekleri bırakıp arkalarına dönmeden kaçtılar. Eşyalarının da birçoğunu bıraktılar.

Bu ayette iki ordu ile yardım edildiği zikrediliyor ki, biri rüzgâr, diğerleri de onların göremedikleri meleklerdi. Cenab-ı Hak hem rüzgârı göndererek onların kalbine korku saldı. Hem de melekleri gönderdi, onları asker zannettiler ve korkarak kaçmaya başladılar. İşte bu ayetlerin başındaki 9. ayette müminlerin başına gelen bu sıkıntıların kaldırılması, Allah'ın yardımı, O'nun verdiği nimetler hatırlatılmakta ve bu nimetlere karşı şükretmeleri istenmektedir.

قُل لَّن يَنفَعَكُمُ الْفِرَارُ إِن فَرَرْتُم مِّنَ الْمَوْتِ أَوِ الْقَتْلِ وَإِذاً لَّا تُمَتَّعُونَ إِلَّا قَلِيلاً {١٦} قُلْ مَن ذَا الَّذِي يَعْصِمُكُم مِّنَ اللَّهِ إِنْ أَرَادَ بِكُمْ سُوءاً أَوْ أَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُم

مِّن دُونِ اللهِ وَلِيّاً وَلَا نَصِيراً {١٧} قَدْ يَعْلَمُ اللهُ الْمُعَوِّقِينَ مِنكُمْ وَالْقَائِلِينَ لِإِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ إِلَيْنَا وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ إِلَّا قَلِيلاً {١٨} أَشِحَّةً عَلَيْكُمْ فَإِذَا جَاء الْخَوْفُ رَأَيْتَهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ تَدُورُ أَعْيُنُهُمْ كَالَّذِي يُغْشَى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَإِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ سَلَقُوكُم بِأَلْسِنَةٍ حِدَادٍ أَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِ أُوْلَئِكَ لَمْ يُؤْمِنُوا فَأَحْبَطَ اللهُ أَعْمَالَهُمْ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيراً {١٩} يَحْسَبُونَ الْأَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُوا وَإِن يَأْتِ الْأَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ أَنَّهُم بَادُونَ فِي الْأَعْرَابِ يَسْأَلُونَ عَنْ أَنبَائِكُمْ وَلَوْ كَانُوا فِيكُم مَّا قَاتَلُوا إِلَّا قَلِيلاً {٢٠}

Meali

16. De ki: "Eğer ölümden veya öldürülmekten kaçıyorsanız, kaçmanız size fayda vermez. Kaçtığınız takdirde de az bir yaşamadan başka size hiçbir fayda sağlamaz.

17. De ki: "Eğer Allah, size bir felâket diler veya bir rahmet isterse sizi ondan kim koruyabilir ya da engel olabilir?" Kendilerine Allah'tan başka ne bir sahip, ne de bir yardımcı bulabilirler.

18. Muhakkak ki, Allah, içinizden (savaştan) geri bırakanları ve kardeşlerine (yandaşlarına) bize gelin diyenleri bilir. Zaten onların pek azları müstesna savaşa gelmezler.

19. (Geldikleri zaman da) size karşı pek cimridirler (mallarına canlarına kıymazlar.) Onlara korku geldiği zaman ölüm baygınlığı çökmüş, gözleri dönmüş vaziyette sana baktıklarını görürsün. (Yani nerde ise ölüm korkusu ile ödleri patlayacak görürsün.) Korku gidince de hayra karşı cimri kesilirler, sivri dilleriyle

sizi incitici sözler söylerler. İşte onlar iman etmiş değillerdir, Allah, onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır ve bu Allah'a çok kolaydır.

20. Onlar Ahzabı (düşman gurupları) gitmedi zannediyorlardı. Eğer o birlikler bir daha gelecek olsa çöldeki bedeviler içinde yer alıp onlardan sizin haberinizi sormak isterlerdi. Şayet içinde kalsalar da pek azları hariç (sizinle beraber) savaşmazlardı.

İzahı

16-17. Evet, bu ayetler de bundan önce geçen ayetlerin devamı olarak Hendek savaşında ki, münafıkların halini beyan etmektedir. Şöyle ki münafıklar çeşitli bahanelerle, ölüm korkusu ile Peygamberimizden izin alıp ölümden kaçmak istemişler. Fakat bununla ölümden kaçamayacakları, ancak o gün savaştan kaçarak belki ölmeseler bile dünyada az bir zaman daha yaşasalar da sonuçta ölecekler. Ve bu yaşamanın da kendilerine hiçbir fayda sağlamayacağı bildirilmiş ve şöyle buyrulmuştur. Ey Peygamber! İşte onlara: (De ki, eğer ölümden veya öldürülmekten korkarak kaçıyorsanız bu kaçmanız size dünyada pek az bir zaman daha faydalanmanızdan başka size hiçbir fayda sağlamaz." –De ki: "Eğer Allah, size bir felâket diler veya rahmet isterse sizi ondan kim korur?) Yani sizin başınıza ölüm gibi, açlık gibi ve daha başka türlü bir sıkıntı gelse sizi ondan koruyacak kimdir? Ya da Allah size zafer, ganimet ve daha başka bir iyilik dilese, ona kim mani olabilir? (Allah'tan başka onlar için ne bir sahip vardır ve ne de yardımcı.) Allah, onların başına bir şey getirse, O'ndan başka onlara sahip çıkan da yardımcı olan da olmaz.Yine Allah onlara bir iyilik, rahmet ve nimet verse kimse ona mani de olamaz. Har şeyi yapan Allah'tır, O'nun takdiriyle olmaktadır.

18-20. (Muhakkak ki, Allah, içinizden geri bırakanları, yandaşlarına bize gelin, bize katılın diyenleri de bilir. Zaten onların pek azları müstesna savaşa gelip katılmazlar da.) Yani Allah Teâla, Peygamberle beraber düşmana karşı savaşa engel olan münafıkları da, hiç savaşa katılmadan Medine de çakılıp kalan münafıkları da bilir. Bu savaştan kaçın, bize katılın diyen münafıklar Abdullah b. Ebi Vecd b. Kays ve Mut'ab gibi münafıklardır. Evet, zaten bu münafıklardan savaşa katılmış olanlar da: –(Size karşı cimrilik gösterirler.) Allah, yolunda mallarını ve canlarını ortaya koymaktan çekinirler. Bir de onlara savaş

esnasında: (Bir korku geldiği zaman korkudan gözleri dönmüş vaziyette sana bakar olduklarını görürsün ki sanki ölüm baygınlığı üzerlerine çökmüş gibidirler. Fakat ölüm korkusu onlardan gidince, bu seferde sizin lehinize olan bir hayra kıskançlık ederler.) Yani savaş sizin lehinize olup zafer kazanınca da kıskançlık yapmaya başlarlar ve: (Sivri dişleriyle size saldırırlar.) Sizi incitici, iğneleyici sözler söyler dedikodu yaparlar: (Zaten bunlar inanmamışlardır ve Allah, onların görünüşte yapar oldukları bütün amellerini iptal etmiştir ve bunu yapmak Allah'a çok kolaydır. –Onlar ahzap "Hendek savaşına ittifak" ederek birlikte gelen düşman ordusunun savuşup gitmediğini: (Zannediyorlar.) Hal bu ki onlar çoktan defolup gitmişlerdi: (Eğer şayet o birlikler tekrar geri dönüp gelecek olsalar,) Korkularından Medineden çıkıp, (çöl bedevilerinin arasına katılmak isterler ve sizin Hendek deki durumunuzu sorup öğrenmek isterler. Şayet savaştan kaçmayıp sizin aranızda bulunmuş olsalardı de pek azları göstermelik savaşır, diğerleri savaşmazlardı.) İşte münafıkların ikiyüzlü durumları böyledir.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللهَ كَثِيراً {٢١} وَلَمَّا رَأَى الْمُؤْمِنُونَ الْأَحْزَابَ قَالُوا هَذَا مَا وَعَدَنَا اللهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللهُ وَرَسُولُهُ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّا إِيمَاناً وَتَسْلِيماً {٢٢} مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَاعَاهَدُوا اللهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُم مَّن قَضَى نَحْبَهُ وَمِنْهُم مَّن يَنتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلاً {٢٣} لِيَجْزِيَ اللهُ الصَّادِقِينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ إِن شَاء أَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللهَ كَانَ غَفُوراً رَّحِيماً {٢٤} وَرَدَّ اللهُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ لَمْ يَنَالُوا خَيْراً وَكَفَى اللهُ الْمُؤْمِنِينَ الْقِتَالَ وَكَانَ اللهُ قَوِيّاً عَزِيزاً {٢٥} وَأَنزَلَ

وَأَنزَلَ الَّذِينَ ظَاهَرُوهُم مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِن صَيَاصِيهِمْ وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرِيقاً تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرِيقاً {٢٦} وَأَوْرَثَكُمْ أَرْضَهُمْ وَدِيَارَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ وَأَرْضاً لَّمْ تَطَؤُوهَا وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيراً {٢٧}

Meali

21. Andolsun ki, Allah'ın Resulünde, Allah'a ve ahiret gününe (kavuşacaklarını) uman ve Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel örnek vardır.

22. Müminler ahzabı (düşman birliklerini) gördükleri zaman: "İşte bu Allah'ın ve Resulünün bize vadettiği şeydir, Allah ve Resulü doğru söyledi," derler. Bu ise onların iman ve teslimiyetlerini artırmadan başka bir şey olmadı.

23. Müminlerden öyle erkekler vardır ki, Allah'a verdikleri sözde sadakat gösterirler. Onlardan kimi adağını yerine getirdi, kimi de beklemektedirler ve sözlerini asla bozmadılar.

24. Çünkü Allah, doğruları doğruluklarıyla mükâfatlandırsın diye (sözlerini yerine getirdiler.) Münafıklara da dilerse azap eder yahut tövbelerini kabul eder. Şüphe yok ki Allah, bağışlayan, merhamet edendir.

25. Ve Allah kâfirleri de öfkeleriyle geri çevirdi ki, bir hayra (zafere) kavuşamadılar. Ve Allah, müminlere savaşta kâfi geldi ve Allah, kuvvetlidir, her şeye galiptir.

26. Ve ehli kitaptan onlara yardım edenleri de kalelerinden indirdi ve onların kalplerine korku saldı ki, onların bir kısmını öldürüyor ve bir kısmını da esir alıyorsunuz.

27. (Allah), onların arazilerini, yurtlarını ve mallarını, bir de henüz ayak basmadığınız bir başka yeri size miras kıldı. Allah her şeye kadirdir.

İzahı

21. Bu ayette gerçek olarak Allah'a ve ahiret gününe kavuşacaklarını umarak inanan ve Allah'ı çok zikreden müminler için Peygamber (a.s.)'ın hayatında,

onun yaşantısında güzel örnekler olduğu beyan edilmektedir. Peygamberin yaşantısı ve ahlakı ise tamamen Kur'an'a uymaktır. Nitekim Hazreti Aişe ye Peygamberimizin ahlakı sorulduğunda: "Onun ahlakı Kur'an'dır, siz hiç Kur'an okumadınız mı?" diye buyurdu. İşte Peygamberin ahlak ve yaşantısını örnek alıp ona uymak için Kur'an'a uymak, onun emir ve yasaklarını yerine getirmek ve Allah'ı çok zikretmek gerekir. Kur'an'dan ve zikirden gafil olan kimsenin Peygamberi örnek alması mümkün değildir.

22-27. Bu ayetler de yine Hendek savaşından bahsetmektedir: (Müminler Ahzabı,) Hendek savaşında düşman birliklerini (gördükleri zaman, işte Allah ve Resulünün bize vadettiği şey budur, Allah ve Resulü doğru söyledi, dediler. Bu onların iman ve teslimiyetini artırmadan başka şey olmadı.) Yani Peygamber (a.s.)'ın daha önceden haber verdiği şeyin doğruluğunu görünce o gün İslam mücahitlerinin iman ve teslimiyetleri daha da arttı. Mesela Peygamber (a.s.) önceden şöyle bir haber vermişti. "Ahzab da düşman birliklerinin bir araya gelmesiyle sıkıntılı bir durum olacak, ama sonuç sizin lehinize olacak, onlarınsa aleyhinde sonuçlanacak ve bu düşman birlikleri dokuz veya on gece sonra buraya gelecek," diye haber vermişti. İşte Peygamber (a.s.)'ın haber verdiği gibi olay gerçekleşince müminlerin iman ve teslimiyetleri daha da arttı. –Evet: (Müminlerden öyle sadakatli erkekler vardır ki, onlardan bazıları Allah'a verdikleri sözü yerine getirir, kimi de beklemektedirler ve sözlerini asla değişmediler.) Yani bir kısmı Allah'a verdikleri sözü yerine getirerek daha önce Uhud da Allah yolunda savaşırken şehit olmuşlardı, bir kısmı ise beklemektedirler. Yani Uhud da şehit olmayanlar da sözlerini yerine getirmek için beklemektedirler. Onlar da ilerde savaşarak ya şehit, ya da gazi olmayı beklemektedirler. Onlar verdikleri sözü. (Asla değişmezler,) verdikleri sözü yerine getirirler. Nitekim o erkek ve yiğitlerden biri de Enes b. Nadir idi ki, bu zat Peygamberimize: "Ya Resulelleh! Ben Bedir de bulunamadım, müşriklerle savaşamadım, eğer ben o gün orada olsaydım, benim ne yapacağımı elbette Allah, görürdü," dedi. İşte böyle derken Uhud savaşı başlayınca Said b. Muaz'la karşılaştı ve ona: "Ey Said! Nadir'in Rabbine yemin ederim ki, ben Uhud'un yakınında cennetin kokusunu alıyorum," dedi. Ve savaş meydanına atılıp şehit oldu. Said b. Muaz Peygamberimize: "Ya Resulullah gücüm yetmiyor ki, bakayım Nadir ne yaptı. Böyle söyledikten sonra onun seksen kılıç darbesi aldığını gördü. Bu zat

öyle bir vaziyete bürünmüştü ki, müşriklerden ayırıp tanımak mümkün değildi, ancak kardeşi ve çocukları vasıtasıyla tanıyabildiler." Bunu rivayet eden Enes demiştir ki: "Zannedersem bu ayet bu sahabe hakkında inmiştir." Evet, Enes'in dediği doğrudur, ama onunla beraber Hazreti Hamza gibi ne yiğitler, ne kahramanlar çarpıştı, kimi şehit düştü kimi yaralandı. Yine o kahramanlardan biri de Talha r.a.dır ki, elini Peygamberimize siper ederek müşriklerin kılıç darbelerine karşı tuttu, Allah, hepsinden razı olsun.

Evet, Allah (c.c.) niçin Müslümanları böyle çetin imtihandan geçirdi? Çünkü: (Onlardan doğrulukları ile sebat gösterenleri mükâfatlandırsın, münafıkları da cezalandırsın diye. Ama Allah dilerse onların da tövbelerini kabul eder.) Yani Cenab-ı Hak isterse münafıklara da hidayet nasip eder, tövbe edip iman ederler ve onların tövbelerini de kabul eder: (Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir. –(Kâfirleri de gerisin geri çevirdi, hiçbir hayra ulaşamadılar.) Yani Peygamber (a.s.) daha önce buyurduğu gibi müşrikler Hendek savaşında ittifak ederek geldikleri ordularıyla hiçbir zafer elde edemeden geri dönüp kaçtılar. Evet, onlarla işbirliği yapan: –(Ehli kitaptan onlara yardım edenleri de kalelerinden indirdi ve onların kalplerine korku saldı ki, bir kısmını öldürüyor, bir kısmını da esir ediyordunuz. –Allah (c.c.) onların arazilerini, yurtlarını, mallarını ve bir de henüz ayak basmadığınız bir başka yeri size miras verdi. Allah, her şeye kadirdir.) Yani sözleşmeyi bozup müşriklerle işbirliği yapan Beni Kureyze Yahudilerini Hendek savaşından sonra Peygamberimiz muhasara ettirdi, onların bir kısmını idam ettirdi, bir kısmı esir alınarak sürgün edildi ve Hayber arazileri de Müslümanlara kaldı ki, bu ilerde ayak basılmamış başka topraklara da varis olacakları ve kazanacakları zaferlerin de müjdesi idi.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحاً جَمِيلاً {٢٨} وَإِن كُنتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْراً عَظِيماً {٢٩} يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ مَن يَأْتِ مِنكُنَّ

بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذَلِكَ عَلَى
اللَّهِ يَسِيراً {٣٠} وَمَن يَقْنُتْ مِنكُنَّ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ وَتَعْمَلْ صَالِحاً
نُّؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَأَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقاً كَرِيماً {٣١} يَا نِسَاء
النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاء إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ
فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلاً مَّعْرُوفاً {٣٢} وَقَرْنَ
فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ
وَآتِينَ الزَّكَاةَ وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ
الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيراً {٣٣} وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى
فِي بُيُوتِكُنَّ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفاً خَبِيراً
{٣٤}

Meali

28. Ey Peygamber! Hanımlarına söyle: "Eğer dünya hayatını ve süsünü istiyorsanız, haydi gelin eşyanızı (mehrinizi) size vereyim de sizi güzel bir boşama ile salıvereyim.

29. Yok eğer Allah ve Resulünü, ahiret yurdunu istiyorsanız haberiniz olsun ki, Allah, içinizden iyilik edenler için büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

30. Ey Peygamber hanımları! Sizden her kim açık bir hayâsızlık yaparsa, onun azabı ikiye katlanır ve bu Allah'a göre çok kolaydır.

31. Yine sizden her kim Allah'a ve Resulüne boyun eğer ve salih bir amel işlerse ona da mükâfatın iki katını veririz ve hem de onun için bol bir rızık hazırlamışızdır.

32. Ey Peygamber hanımları! Siz kadınlardan herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Eğer Allah tan korkuyorsanız (yabancı erkeklere karşı) çekici bir eda ile konuşmayın; sonra kalbinde hastalık bulunan kimse ümide kapılır ve (kıvrak olmayan) güzel bir (eda ile) konuşun.

33. Ve vakarınızla evlerinizde oturun da önceki cahiliye zamanındaki gibi açılıp saçılarak dışarı çıkmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah ve Resulüne itaat edin. Ey ehlibeyt, (Peygamberin hane halkı!) Allah, sizden sadece (günah) kirini giderip temizlemek istiyor.

34. Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerinden ve hikmetlerinden ders alın. Şüphesiz ki, Allah her şeyin inceliklerini bilen, her şeyden haberdar olandır.

İzahı

28. Bu ayette Peygamberimizin eşleri sade yaşantılarından dolayı Peygamberimize şikâyette bulunup dünya hayatına meyil etmelerinden dolayı ikaz edilmişler. Ve onların mehirlerini kendilerine geri vererek, boşayıp güzel bir şekilde salıvereceği ile uyarılmışlardır.

Rivayete göre Peygamberimizin eşleri diğer kadınlar dünya hayatında çeşit-çeşit nimetlerden faydalanırken kendilerinin böyle sade bir hayat yaşamalarından rahatsız olup onlara özenerek Peygamberimize şikayette bulunmuşlar. Bunun üzerine Peygamberimiz de ancak kendi yediğinden ve kendi giyindiğinden yedirip giydirebileceğini, bununla mükellef olduğunu ve fazlasına gücünün yetmeyeceğini söylemiş. İşte bu olay üzerine bu ayet inmiş ki, ilerde geleceği gibi Allah (c.c.) Peygamberi bu konu da serbest bırakarak, kendi şartlarına göre yaşamayı kabul ettikleri takdir de ne ala, etmedikleri takdirde de dilediğini boşamakla muhayyer bırakmıştır. İşte bu ayet gelince Peygamber (a.s.)'ın eşleri pişman olarak dünya hayatını değil, Peygamberi tercih ederek gelip özür dilemişlerdir.

29-31. Ey Peygamber hanımları! (Yok, eğer Allah ve Resulünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, bilesiniz ki Allah, içinizden iyilik yapanlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır. Ey Peygamber hanımları! Sizden her kim açıktan bir hayâsızlık ederse, o zaman da Allah onun cezasını ikiye katlar ve bu Allah'a çok kolaydır. –Ve yine sizden her kim Allah ve Resulüne boyun eğer ve salih bir amel işlerse ona da mükâfatın iki katını veririz ve hem de onun için cennette bol bir

rızık hazırlamışızdır.) Yani Peygamberimizin eşleri diğer hanımlara örnek olacağından, iyilik yaptıkları zaman da sevapları katlanır, kötülük yaptıkları zaman da cezaları katlanır, bunlar diğer hanımlar gibi sıradan kimseler değillerdir. Eğer Peyğambere boyun eğerek onun verdiği rızıklara, nimetlere sabrederseniz hem mükâfatınızı ikiye katlarız, hem de cennette daha bul ve daha şerefli rızıklar veririz.

32-34. (Ey Peygamber eşleri! Siz kadınlardan herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Eğer Allah'tan korkuyorsanız yabancı erkeklere karşı konuşurken öyle çekici bir eda ile konuşmayın. Sonra kalbinde hastalık olan kimse ümide kapılır.) Ancak öyle çekici ve kıvrak olmayan normal bir eda ile (konuşun.) Yani zaruret halinde konuşmak icap ettiğinde yabancı erkeklere bir şey konuşurken öyle kıvrakça çekici bir eda ve ses tonu ile konuşmayın, gayet ciddi bir tavır içinde ve gayet alçak bir sesle konuşun Çünkü bazı kalbi hasta olan kimseler, böyle kıvrak ve çekici sözlerle kötü niyet taşır, ümide kapılabilirler. -(Ve vakarınızla evinizde oturun da önceki cahiliye devrinde olduğu gibi açılıp saçılarak dışarı çıkmayın. Namazı kılın, zekâtı verin, Allah ve Resulüne itaat edin. Ey ehlibeyt,) yani Peygamberinin hane halkı! (Allah, sizden günah kirlerini giderip temiz yapmak istiyor.)

Ayette geçen (vekarne fîbuyutikünne) cümlesinin manası yani evlerinizin yakınlarındaki avlu, bahçe gibi yerlerde oturun, açılıp seçilerek dışarıya çıkmayın demektir. Bazıları bu ayeti yanlış anlayarak yanlış yorumlamaktadırlar. Buna kadınların evlerin derinliklerinde oturup âdeta hapsedilmesi gibi bir mana vermektedirler. Oysa (karne) lügat manası itibariyle bir şeye yakın olmaktır. Bu yüzdendir ki bu kelimeye boynuz adı verilmiştir. Hayvanın iki bonuzu birbirine yakın olduğu için boynuzlarına bu ad verilmektedir. Mesela İskenderi-Zülkarneyn'e de bu adın verilmesi batı ile doğu arasında seyahat ettiği için iki boynuz arasının birbirine yakın olduğu gibi doğu ile batıyı yaklaştırma anlamına gelmektedir. Velhasıl bu ayette kasdedilen (karne) evlerin yakınında, dediğim gibi avlusu, bahçesi gibi yerlerde otursunlar, ama illa da dışarı çıkmaları zarureti varsa, o zamanda açık saçık dışarı çıkmasınlar, pek yakında geleceği gibi üzerlerine dışarıda giyilen çarşaf veya geniş tepeden tırnağa kadar kapatan ve süslerini saklayan feracelarını üzerlerine alsınlar. Yoksa kadını evin odasında mahkûm gibi hapsetsinler anlamında değildir. Oysa Kadınların zaruret halinde

İslamı kaidelere, İslami tesettüre uyarak dışarı çıkması, hatta bazı işler görmesi de meşrudur. Nitekim İslam tarihinin yazdığına göre Peygamber (a.s.) bir gazveden dönüşünde Medine'ye epey uzak bir mesafede balduzu olan Esma r.a.h. ile karşılaştı arkasında develere yem olarak vermek için hurma çekirdekleri taşıyordu. Pegamberimiz devesini durdurup onu terkisine almak istedi fakat Esma r.a.h. kocasının kıskanç olduğunu bildiği için Peygamberimizin terkisine dahi binmedi. İşte bu olay da kadınların zaruret halinde bazı işleri görmelerini göstermektedir. –Evet, ey Peygamberin hane halkı! (Evlerinizde okunan Allah'ın ayetlerinden ve hikmetlerinden ders alın. Şüphesiz ki Allah, en ince işleri bilen ve haberdar olandır.)

Ehlibeytin kimler olduğu bu ayette şüphe götürmeyecek derecede açıklanmaktadır. Bazıları Peygamberimizin eşlerini ehlibeytten saymamaktadırlar. Oysa ayette çok açık olarak ehlibeyt, Peygamberimizin hane halkı olduğunu gösteriyor. Nitekim Said b. Cübeyr, İbni Abbas tan rivayet ederek ve bu ayeti okuyarak Peygamberimizin eşlerinin de ehlibeytten olduklarını zikretmiştir. İkrime ve Mukatil de aynı görüşte dirler. Fakat Ebu Said El-Hudri, tabiinden bir cemaat ve Katâda Hazreti Aişe'den rivayet edilen şu hadise dayanarak ehlibeytin kimler olduğuna delil getirmektedirler. Bu hadisde rivayet edildiğine göre: "Peygamber (a.s.) bir gün üzerinde yünden olan bir elbise (cübbe) ile dışarı çıkıp oturdu. Ve birden Hazreti Fatıma geldi ve onu abasının altına aldı. Sonra Ali geldi onu da aldı, sonra Hasan ve Hüseyin geldi onları da abanın altına aldı ve yukarda ki ayeti okudu: (Ey ehlibeyt! Allah sizden kirleri gidermek ve tertemiz etmek istiyor.)

Fakat Tirmizi'nin Ümmi Selemeden rivayet ettiği başka bir hadiste ise Ümmi Seleme diyor ki, bu ayet benim odamda indiği zaman, ben kapının önünde oturuyordum ve dedim ki: "Ey Allah'ın Resulü! Ben senin ehlibeytinden değil miyim?" Buyurdular ki: "Sen de Peygamberin eşisin ve hayırdasın." Ümmi Seleme devamla demiştir ki, Peygamber (a.s.) Hazreti Ali'yi, Fatıma'yı, Hasan ve Hüseyn'i de abasının altına alarak: "Bunlar benim ehlibeytimdir," buyurdular.

Âcizane benim bu ayetten ve rivayet edilen bu hadislerden anladığıma göre Peygamberimizin hane halkının hepsi ehlibeyttir, ama onun neslinin devamı hazreti Ali ve Fatıma'nın soyu ile devam ettiği için Peygamberimiz özellikle bunların adlarını zikretmiştir. Tıpkı Aşere'i-Mubeşşirin gibi. Her ne kadar Peygamberimiz

bazı sahabelerin adlarını sayarak cennetle müjdelendiklerini haber vermiş olsa da başka sahabelerin cennetle müjdelenmedikleri anlamına gelmez. Nitekim Bedir ve Uhut şehitlerinin kahramanlıkları hakkında pek çok ayetlerde işaret edilmekte ve cennetle müjdelenmektedirler. Buradan da şunu anlıyoruz Peygamber (a.s.) bir kuyunun başında otururken bu cennetle müjdelenmiş olan Sahabeler tek-tek gelip onun yanında oturunca Peygamberiz yanına gelen bu sahabeleri taltif ederek cennetle müjdelemiştir. İşte Ehlibeyt de bunun gibidir ki, Peygamberimizin abası üzerinde olduğu halde dışarı çıkıp oturunca arka-arkaya bu muhterem ehlibeyt yanına gelince, onları tek-tek abası altına almış ve: "Bunlar benim ehlibeytimdir," diye buyurmuştur ki bu diğer hane halkı olan eşlerinin ehlibeyt olmadığı anlamına gelmez. Demek oluyor ki, bu ayetin önündeki ve sonresındaki ayetlere bakıp hep beraber değerlendirdiğimiz zaman Peygamberimizin tüm hane halkı ehlibeytten sayılmaktadır. Ama dediğim gibi bu muhterem ehlibeytin nesli devem edeceğinden Allah'ın hikmeti bunlar arka-arkaya geliyorlar, Peygamberimiz de onları abasının altına alarak böyle buyuruyor. Allah, hepsinden razı olsun.

إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيراً وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْراً عَظِيماً {٣٥}

Meali

35. Şüphesiz ki, Müslüman olan erkekler ve Müslüman olan kadınlar, mümin erkekler, mümin kadınlar, boyun eğip itaat eden erkekler itaat eden kadınlar, doğru olan erkekler doğru olan kadınlar, sabreden erkekler sabreden

kadınlar, (Allah'a) saygılı olan erkekler saygılı olan kadınlar. Yine sadaka veren erkekler sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkekler oruç tutan kadınlar, ırzlarını koruyan erkekler ırzlarını koruyan kadınlar, Allah'ı çok zikreden erkekler Allah'ı çok zikreden kadınlar. İşte Allah, bunlar için bir bağış ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

İzahı

35. Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Bir rivayete göre Peygamberimiz bazı hanımlarından bahsederken diğerleri peki, bizim için bir şey yok mu diye sorunca bu ayet inmiştir ki, ayette sıralandığı gibi, bütün erkek ve kadınlar bu güzel amelleri işlerlerse Allah, hepsi için büyük bir mükâfat hazırlamıştır. Diğer bir rivayete göre ise birçok ayetlerde erkekler zikredildiği için hanımlar Peygamber (a.s.)'a demişler ki: "Ya Resulullah! Kur'an-ı Kerimin ayetleri hep erkekleri muhatap alıyor, onlardan bahsediyor, demek bizim hiçbir iyiliğimiz yok ki, bizi muhatap almıyor." İşte bunların bu sözleri üzerine bu ayet inmiş. Kadın-erkek kim olursa olsun bu güzel amelleri işler, bu vasıflara sahip olurlarsa onlara Cenab-ı Hak büyük ecir ve mükâfat hazırlamıştır.

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْراً أَن يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالاً مُّبِيناً {٣٦} وَإِذْ تَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَن تَخْشَاهُ فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَراً زَوَّجْنَاكَهَا لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَراً وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولاً {٣٧} مَّا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ

سُنَّةَ اللهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلُ وَكَانَ أَمْرُ اللهِ قَدَراً مَّقْدُوراً {٣٨} الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَداً إِلَّا اللهَ وَكَفَى بِاللهِ حَسِيباً {٣٩} مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً {٤٠}

Meali

36. Allah ve Resulü bir işte hüküm verdiği zaman, artık inanan erkek ve kadının o işte kendi tercihleri yoktur. Her kim Allah'a ve Resulüne isyan ederse, apaçık bir sapıklıkla sapmış olur.

37. Allah'ın nimet verdiği ve senin de kendisine nimet verdiğin kimseye: "Eşini kendine sıkı tut ve Allah'tan kork," diyordun ama içinde Allah'ın açığa vuracağı şeyi gizliyor ve insanlardan çekiniyordun. Oysa asıl çekinmeye layık olan Allah'tı. Zeyid ondan (karısı Zeynep den) ilişiğini kesip kesin kararını verdiği zaman biz onu sana nikâhladık. Evlatlıkların hanımlarını (boşayıp) ilişiğini kestiği zaman onların (yani evlatlıkların) boşadığı eşleriyle evlenme hususunda müminlere bir güçlük olmasın diye Allah'ın buyruğu da yerine getirilmiş oldu.

39. Onlar (peygamberler) Allah'ın emirlerini tebliğ ederler, O'ndan korkarlar, O'ndan başka hiçbir kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak da Allah yeter.

40. Muhammed sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir, ama Allah'ın elçisi ve Peygamberlerin sonuncusudur ve Allah her şeyi bilendir.

İzahı

36. Bu ayetin iniş sebebi hakkında birkaç rivayet vardır ama, en meşhur olanı şöyledir. Peygamber (a.s.) halasının kızı olan Zeyneb'i, azatlı kölesi olan Zeyd b. Harise ile evlendirmişti. Fakat Zeynep ve kardeşi bir kölelikten azat edilmiş

olan Zeyd-i kendilerine layık görmüyorlar ve bu evliliğe karşı çıkıyorlardı. Peygamber (a.s.) ise bu sınıf ayrılığını ortadan kaldırmak için ısrar edince bu evliliğe boyun eğmek zorunda kaldılar. Fakat Zeynep hep kendini üstün görerek sert mizaçlı tavırlarıyla Zeydi incitiyor, geçimsizlik çıkarıyordu ve bu evlilik bir yıl veya biraz daha fazla sürmüştü. Zeyd de onun bu tavırlarından dolayı Peygamberimize şikâyet etmiş, Peygamberimiz ise Zeyd'e sabır tavsiye ederek karısına sımsıkı sarılıp yuvasını yıkmamasını istedi. Fakat Zeyid bu evliliği çekemeyeceğini anlayınca boşamaya karar verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz: "Yuvanı yıkma," buyurunca Zeyid; "ya Resulullah! Siz bu sözleri arabuluculuk maksadıyla mı söylüyorsunuz, yoksa vahye dayanarak m?" dedi. Peygamberimiz de: "Hayır, vahyi değil arabuluculuk sıfatıyla söylüyorum," buyurdular. O da bunun üzerine: "Ben kararımı verdim boşayacağım, dedi ve kesin kararını verdi. Peygamberimiz de bunların evliliğine sebep olduğu için onun tesirinde kalarak Zeynep bu evliliği kabul ettiği için onun böyle boşanarak genç yaşta dul kalmasına gönlü razı olmadı ve bu yüzden kendisi onunla evlenmeyi düşündü. Fakat cahiliye âdetlerine göre bir köleyi efendisi azat ederse onun oğulluk sayarlardı. Peygamberimiz de halkın dedikodusundan çekiniyordu. Oysa Zeyd'in neseben Peygamberimizle hiçbir akrabalık bağı yoktu. Nitekim bu sûresin beşinci ayetinde de evlatlık edinmenin mahsurlu olduğunu, onların kendi öz babalarının adlarıyla çağrılmasının daha doğru, daha âdil olacağını Cenab-ı Hak emretmişti. İşte bu ayette de cahiliye dönemindeki bu âdeti ortadan kaldırmak için Peygamberimizin Zeynep'le evlenmek isteyip sırf bu yüzden çekindiğini ortaya çıkarıp ve Zeynep'le evlenmesine Cenab-ı Hak müsaade etmiştir.

Şimdi bu ayetin işaret ettiği birkaç nokta vardır. Onlardan birincisi Peygamberimiz sınıf ayrılığını ortadan kaldırmak için Hazreti Zeynep'in Zeyd'le evlenmesinde ısrar etmiştir. İkincisi şiddetli geçimsizlikten dolayı boşanmaya cevaz verilmiştir. Üçüncüsü cahiliye dönemindeki bir tabuyu yıkarak, evlatlık edilenlerin, evlatlık edenlere nispet edilerek onların oğulları olarak çağrılmaması, kendi babalarının adlarıyla çağrılmalarının daha doğru olduğunu ve bu evlatlıkların dinen hiçbir hükmünün olmadığı ortaya çıkmıştır. Yani ne neseben, ne mahrem bakımından ve ne de veraset bakımından evlatlıkların dini hiçbir hükmü yoktur. Evet, işte dördüncüsü de önceki şeriatlarda da olduğu gibi evlatlık edinmiş olan kimselerin bu evlatlıklarının boşadıkları kadınlarla evlenmalarinde hiçbir günah

ve sakınca olmadığını Cenab-ı Hak bizzat Peygamberimize tatbik ettirerek bu cahiliye âdetini yıkmıştır. Belki de Peygamber (a.s.) bizzat böyle bir olayı yaşamasaydı toplumdaki bu âdet ve gelenekleri kırmak kaldırmak zor olurdu.

Birtakım münafıklar bu hikmet ve sebepleri bilmeden sanki hâşâ Peygamber (a.s.) kadın düşkünüymüş gibi bu meseleyi dillerine dolamaktadırlar. Hâşâ, onun öyle bir düşkünlüğü olsaydı Mekke müşrikleri onu istediği kadınla evlendireceklerdi, istediği kadar mal vereceklerdi, yeter ki davasından vazgeçsin diye. Hal bu ki, o bir elime ayı ve bir elime de güneşi verseniz ben yine davamdan vazgeçmem buyurmuştu. Ne yazık ki bazı tefsirciler aslı astarı olmayan zayıf rivayetlere dayanarak ve İsrailiyat düzmecesi olan bazı hikâyeleri tefsirlerine sokarak Hıristiyan yazarlara koz vermişlerdir. Bana göre uydurma olan bir rivayete göre güya Peygamber (a.s.) Zeyneb'i Zeyd'e nikâhladıktan bir müddet sonra Zeynep gözüne ilişmiş onun güzelliğine hayran olarak: (Subhanallahi-mukallibu'l-kulub) Yani "ey kalpleri çeviren Allah'ım! Noksan sıfatlardan berisin," demiş. Ve bunu da Zeynep duymuş ve gelip Zeyd'e söylemiş. Zeyd de bundan ötürü Zeynep'le yaşamayı uygun görmemiş. Ve Peygamberimize gelerek ben eşimden ayrılmak istiyorum demiş. Peygam berimiz de ona: "Seni şüpheye düşüren bir şey mi var," demiş. Zeyid de: "Hayır, ben ondan hayırdan başka bir şey görmedim," demiş. Peygamberimiz de: "Hayır, hanımını sıkı tut," demiş. Fakat Zeyd: "Hayır," demiş ve boşamaya karar vermiş. Şimdi bu hikâyeyi hadis diye ortaya atmak ve buna dayanarak tefsircilerin de bunu tefsirlerine sokarak nakletmeleri, ne akla, ne mantığa ve ne de şeriata sığar. Günahlardan masum olan bir Peygambere böyle bir şey nasıl yakıştırılabilir? Nitekim Sad sûresinde de geleceği gibi Davud (a.s.)'a da böyle bir İsrailiyat hikâyesi ile iftira edilmiştir. Bazı tefsirciler de maalesef bu uydurma hikâye ile o ayeti de yanlış yorumlamışlardır. Nitekim bazı kilasik eski tefsirlerde buna benzer akıl almaz hikâye ve yorumlar vardır. İşte böyle uyduruk hikâyelerle ayetleri yorumlamak din düşmanlarına koz vermeden başka bir şeye yaramaz.

39. (Onlar "peygamberler" Allah'ın emrini tebliğ ederler, O'ndan korkarlar, O'ndan başka hiçbir kimseden korkmazlar. Hesap görücü olarak da Allah, yeter.) Evet, bu ayet bundan önceki ayete atıf yapılmıştır. Zeyd eşini boşamaya kesin karar verip boşadıktan sonra Peygamberimiz onunla evlenmek isteyip, halkın

dedikodusundan çekindiğine işaret edilerek Peygamberler: (Allah'ın emirlerini tebliğ eder, Allah'tan başka kimseden korkmazlar,) diye buyrulmuştur.

40. (Muhammed sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir, ancak o Allah'ın Resulü ve Nebilerin sonudur ve Allah, her şeyi bilendir.) Yani Peygamber (a.s.) neseben hiçbir erkeğin babası değil, Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusu ve müminlere karşı da bir baba gibi şefkatlidir.

Peygamberlerin sonuncusudur, meselesi üzerinde de biraz durmak istiyorum. Çünkü bazı art niyetli, bilginlik taslayan aslında cahil olan kimseler şöyle bir şey ortaya atıyorlar. Bununla kendilerine bir pay çıkararak Müslümanların kafalarını bulandırıyorlar. Efendim bu ayette Nübüvvetin sona erdiği, Risaletin ise devam ettiği şeklinde kelime oyunları ile kendilerine göre bir mana çıkarmaktadırlar. Kur'an-ı Kerimde bazı peygamberlere hem Nebi ve hem de Resul denirken, bazı peygamberlere sadece Nebi denmektedir. Oysa Nebi de haberci, Resul de haberci manasınadır. Ancak şöyle bir fark vardır. Nebi küçük bir bölgeye, kabileye veya bir topluma gönderilmiş peygamberlerdir. Resul ise büyük bir bölge ve topluma görerilmiş bir elçidir, habercidir. Bunların her ikisine de peygamber diyoruz. Peygamber kelimesi de Farsçadan Türkçeye geçmiş bir kelimedir ki, dediğim gibi Nebi de Resul de, Allah tarafından verilen emirlerin habercileri demektir. Kur'an-ı Kerimde geçen Resul, mutlaka peygamberdir, Allah'ın habercisidir, ama Kur'an'ın dışında Resul başka elçilere de kullanılabilir. Mesela Türkçede çok kullandığımız bir kelimedir. Anadolu da kız istemeye gelenlere elçi geldi, elçilik etti, denir. Yani insanlar arasında haber getirip götürenlere elçi denir. Ama Kur'an'da ki, elçi Allah'la kullar arasındaki haberciler peygamberlerdir. Bazı tefsirciler de Resul kendisine kitap verilen, Nebi ise kendisine kitap verilmeyen peygamberlerdir, diye yorumlasalar da bu da bana göre doğru değildir. Çünkü Meryem sûresinin 54. ayetinde Hazreti İsmail hakkında: (İsmail'i hatırlat, o hem Resul ve hem de Nebi idi,) buyruluyor. Oysa Hazreti İsmail'e kitap verilmemiştir. Babası İbrahim'e sahifeler verilmiştir. Oysa İbrahim hakkında yine aynı sûrenin 41. ayetinde: (Kitapta İbrahim'i de an. Şüphesiz o sadık bir Nebidir,) buyruluyor. Her ikisi de haberci olduğu için bazen Nebi, bazen Resul ve bazen de har ikisi birlikte kullanılabiliyor. Nitekim Peygamberimiz hakkında da bazı ayetlerde Resul ve bazı ayetlerde de Nebi olarak kullanılmaktadır ki, işte bu ayette de Nebi kullanılmıştır. Aslında Nebi umumdur,

yani peygamberlerin genelini içine almaktadır. İşte: (Muhammed bütün Nebilerin, peygamberlerin sonuncusudur.) Yukarıda da zikrettiğimiz gibi Kur'an da peygamberlere bazen Resul ve bazen de Nebi denmiştir. Bunun en açık örneği de Nisa sûresinin 163-164-165. ayetleridir: Biz Nuh'a, ondan önceki Nebilere vahyi ettiğimiz gibi sana da vahyi ettik. İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a, onların soyundan gelenlere, İsa'ya Eyyub'a, Yunus' a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyettik ve Davud'a da Zebur'u verdik. Bu Resullerden bazılarını sana anlattık bazılarını ise sana anlatmadık. Allah, Musa ile de konuştu. –Bu Resuller hem müjdeleyici, hem uyarıcılardır...) Şimdi bu peygamberlerin hepsine vahyi ettik buyruluyor, aynı zamanda da bunlar hem Nebi ve hem de Resul diye zikrediliyor. Oysa bunların içinde kendilerine kitap verilen başta peygamberimiz, İbrahim, İsa, Musa ve Davud (a.s.) var, ama kendilerine kitap verilmeyen diğer peygamberler de vardır. Önceki ayette Nebi diye zikredildikten sonra gelen iki ayette de Resul diye zikredilmektedir ki, hem Nebilere ve hem de Resullere vahyi edilmiştir. O halde Nebiler dönemi kapanmış, Resullük devam ediyor diyenler meseleyi çarptırarak, kendilerinin Resul olduklarını inandırmak için kelime oyunlarına girmektedirler. Kur'an-ı Kerimde bütün Resullere vahyi edildiği Enbiya sûresinin 25. ayeti ile çok açık ve net olarak tescil edilmiştir: (Ey Muhammed! Senden önce hiçbir Resul göndermedik ki, ona vahyetmeyelim,) buyruluyor. İşte bu tür yalancılar yalanlarını gizlemek için tamamen kendilerini peygamber ilân edemiyorlar, işte böyle kelime oyunları ile insanları inandırmaya çalışıp ve kendilerini zımnen peygamberi ilan ediyorlar.Tıpkı Edip yükselin de katıldığı birisinin Amerika'da aynı iddia ile ortaya çıktığı gibi. Tarihin her döneminde zaman-zaman böyleleri çıkmıştır, ama sonları hüsranla bitmiştir. Bu bir bencilliğin, hasedin, büyüklük ve bilginlik taslamanın neticesinde olan bir egoizmden başka bir şey değildir.

Netice olarak Nebi de, Resul de Allah'ın habercileri olan peygamberleridir. Fakat Resul genelde geniş bir bölgeye peygamber olarak gönderilmiştir. Meselâ hazreti İsmail gibi, kendisine kitap verilmediği halde hem Nebi ve hem de Resuldür. Fakat Nebi daha küçük bir bölgede, bir kabileye gönderilmiş bir peygamberdir. Mesela Ad kavmine Hud, Semud kavmine Salih (a.s.)'ın gönderildiği gibi. Bazıları da yine büyük peygamberlerin yardımcıları olarak bir kavme veya ufak bir bölgeye gönderilmiş peygamberlerdir ki, Lut (a.s.) İbrahim (a.s.)'ın

yardımcısı ve o zaman ufak bir nahiye olan Filistin halkına peygamber olarak görevlendirilmiştir. Bunun içindir ki Peygamber (a.s.) bir hadislerinde: "Benim ümmetimin gerçek âlimleri Beni İsrail'in peygamberleri gibidir." Hatırı sayılan bu ümmetin gerçek bir âlimi bulunduğu yerin sorumlusudur, irşat vazifesini yapmak zorundadır. Bunun içindir ki, Buhari'nin Abdullah b. Ömer b. Asden rivayet ettiği bir hadiste de Peygamber a.s: "Benden bir ayette olsa onu tebliğ edin," buyurmuştur. Yine Ebu Davud ve Tirmizi'nin Ebu Derdaden rivayet ettikleri bir hadiste Peygamberimiz: "Âlimler peygamberlerin varisleridir, peygamberlere varis olmak ise dirhemlerde ve dinarlar da değil, ancak ilimdedir," buyurmuşlardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا اللهَ ذِكْراً كَثِيراً {٤١} وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً {٤٢} هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ وَمَلَائِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيماً {٤٣} تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْراً كَرِيماً {٤٤} يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً وَمُبَشِّراً وَنَذِيراً {٤٥} وَدَاعِياً إِلَى اللهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجاً مُّنِيراً {٤٦} وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُم مِّنَ اللهِ فَضْلاً كَبِيراً {٤٧} وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ أَذَاهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ وَكَفَى بِاللهِ وَكِيلاً {٤٨} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحاً جَمِيلاً {٤٩}

Meali

41-42. Ey iman edenler! Allah'ı çokça anın. –O'nu sabah, akşam tesbih edin.

43. O ki, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size merhamet eder, melekler de dua ederler ve O, müminlere karşı çok merhametlidir.

44. O'na kavuşacakları gün onların (müminlerin) esenlik dilekleri selamdır ve (Allah) onlar için büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

45. Ey Resul, biz seni hem bir müjdeci, hem de bir uyarıcı olarak gönderdik.

46. Ve yine (seni) Allah'a kendi izniyle bir çağırıcı olarak ve aydınlatıcı bir kandil olarak gönderdik.

47. (Ey Muhammed!) müminlere müjdele, onlara Allah'tan bir mükâfat vardır.

48. Kâfir ve münafıklara boyun eğme, onların eziyetlerini bırak (aldırma), Allah'a dayan, Allah, vekil olarak yeter.

49. Ey iman edenler! Mümin kadınları nikâh edip de sonra onlara dokunmadan boşadığınız zaman, sizin için onların üzerine sayacağınız bir iddet yoktur. (Yani iddet beklemenize lüzum yoktur,) hemen mehirlerini verin ve onları güzel bir salıvermekle salıverin.

İzahı

41-42. Bu ayetler de müminlerin Allah'ı çok zikretmeleri, sabah ve akşam tesbih etmeleri emredilmektedir. Yani her halükarda, gece gündüz, karada denizde, hastalıkta sıhhatte, gizli ve aşikâr, oturarak, ayakta ve yürüyerek daima Allah'ı anın. Bilhassa sabah ve akşam Allah'ı çokça tesbih edin. Sabah akşam tesbihten maksat bazı tefsircilere göre sabah namazı ile ikindi namazını kılın demektir. Bu iki vakit gaflet vakti olduğu için, özellikle bu namazların kaçırılmaması tembih edilmektedir. İkindi zamanı işlerin yoğun ve meşguliyet zamanı olduğu için, sabah namazında da uyku olduğu için, belki, bu namazlar ihmal edilir, kazaya kalır diye bir uyarı vardır. Başka bir yorumcuya göre de sabahtan maksat, sabah namazı, akşamdan maksat ise, güneşin zevalından sonra akşama doğru olan diğer dört vakit namazlardır. Yani öğlen, ikindi, akşam ve yatsı namazları demektir.

43. (O, Allah ki, karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için size rahmet eder, melekler de dua ederler. O, Allah ki, müminlere karşı çok merhametlidir.)

Salâtın manası, Allah'tan rahmet, müminlerden dua ve meleklerden de istiğfardır. İşte onun içindir ki bu ayette Allah mümin kullarını esirgeyerek, onları küfrün karanlıklarından iman nuruna çıkarmış, onlara merhamet etmiş melekler de onların affını Allah'tan dilemektedirler.

44. İşte Allah Teâla'nın rahmet edip iman şerefiyle şereflendirdiği kulları: (Kendisi ile karşılaştıkları gün esenlik dilekleri selam olacaktır.) Yani böyle müminler ölürken Allah tarafından gönderilmiş meleklerin selamlarıyla karşılaşırlar. Ve kıyamet günü de Rableriyle karşılaştıkları zaman yine selamla karşılaşırlar. Cenab-ı Hak tarafından kendilerine emin ve güvende olun anlamına gelen, selam denir.

45-45. (Ey peygamber! Biz seni hem müjdeleyici ve hem de uyarıcı olarak gönderdik.) Yani inananları cennetle müjdelemek, inkâr edenleri de Allah'ın azabıyla uyarmak için gönderdik. –(Ve Allah'ın izniyle kendisine davetçi ve aydınlatıcı ışık olarak gönderdik.) Yani insanları Allah'ın dinine davetçi ve insanları, aydınlatıcı, hidayete yönlendirici hakkı ve doğruyu gösterici bir ışık kıldık. Buradaki ışık Peygamberin maddi olan bedeni değil, unun ruhaniyetidir. Temsili olarak da onun sözleri, davranışları ve yaptığı amelleri birer ışıktır, insanlar onun bu sözlerine, davranışlarına bakarak istikametlerini görür, doğruya ererler. Yoksa Peygamber de beden olarak diğer insanlar gibi etten, kemikten kandan ve saire şeylerden yaratılmış bir insandır. Bazı tefsirciler çok aşırıya kaçarak Peygamber (a.s.)'ı sanki bir melek gibi nurdan yaratılmış, nurani bir varlık olarak söylemleri, yorumları, ifrattır. Hatta bazı tarikatçılar daha da ileri giderek Allah (c.c.) Peygamberi kendi nurundan, diğer bütün insanlığı da onun nurundan yarattığını söylerler. Oysa Kur'an'ın müteaddit ayetlerinde Peygamberin de bir beşer, bir insan olduğu, sadece diğer insanlardan farklı Allah'la insanlar arasında bir elçi olduğu ifade edilmektedir. Nitekim Saffet sûresinin 6. ayetinde: (Ey Muhammed! De ki, ben de sizin gibi bir beşerim, ancak bana vahyolundu,) buyruluyor. Bazıları Peygamberi beşer üstü bir varlık gibi görmektedirler ki, bu çok tehlikelidir. Nitekim Süleymançelebiye atfedilen ne derece doğru olduğu bilinmez ama, mevlitte bunu görüyoruz. Mesela şu mısrayı mevlit okuyanlardan çok dinliyoruz. "Nur idi baştan ayağa gövdesi, nur ayandır, nurun olmaz

gölgesi." Yani Peygamber baştan ayağa kadar bütün bedeni nurdur. Nur zaten açıktır, onun gölgesi olmaz. Acaba öyle midir? Peygamber (a.s.) güneşin karşısında durduğu zaman onun gölgesi yok mu idi? Elbette onun da diğer insanlar gibi gölgesi vardı. Şimdi bunlar nedir? Peygamberi öveceğim diye böyle aşırıya kaçarak aslı olmayan şeyleri söylemek, dine de, İslam'a da, Kur'an'a da zarar vermektir. Hatta dahası bu gibi söz ve iddialar insanı şirke götürür. Oysa Peygamberimizin böyle aşırıya kaçanları zaman-zaman uyardığını da görüyoruz. Mesela bir hadislerinde: "Beni haddinden fazla övmeyin, bende bir kulum. Çünkü Allah bana önce kulum, sonrada Resulüm demiştir." Kelime-i şahadette olduğu gibi, onun manası: "Ben şahadet ederim ki, Allah'tan başka hiçbir Tanrı yok, ancak O'dur. Ve yine ben şahadet ederim ki, Muhammed mutlaka Allah'ın kulu ve elçisidir." Demek o da bizim gibi bir kuldur. Allah'ın emrinde bir hizmetkârdır bununla beraber Allah'ın emir ve yasaklarını aldığı vahyi ile insanlara ulaştıran bir elçidir. Tabi ki manevi açıdan o sıradan bir insan gibi değildir, ama bedenen insandır, yer, içer, acıkır, susar, acı duyar, sevinç duyar vesaire. Yani diğer insanlar nelerle karşılaşırlarsa o da onlarla karşılaşır, onlar neler muhtaçsalar o da onlara muhtaçtır. Demek ki ona ışık denmesi insanlara kılavuzluk yapıp yol göstermesi, insanları küfrün karanlıklarından iman nuruna yönlendirmesi, yön vermesi ve aydınlatmasıdır.

47-48. Ey Muhammed! (Müminleri müjdele! Onlar için Allah'tan büyük bir mükâfat vardır. –Kâfir ve münafıklara da asla boyun eğme, onların eziyetlerini bırak. Allah'a güven ve vekil olarak Allah, sana yeter.) Yani iman edip sana itaat edenleri Allah'ın kendilerine cennette vereceği büyük bir mükâfatla müjdele, kâfir ve münafıkların sana karşı olan tutumlarını söz ve eziyetlerini bırak, sabret, Allah'a güven, O'na dayan, Allah, sana kefil olarak yeter, O'nu kendine kefil et ve görevine devam et.

49. (Ey iman edenler! Mümin kadınları nikâh edip de sonra onlara dokunmadan boşadığınız zaman, sizin için onların üzerine sayacağınız bir iddet yoktur.) Yani nikâhlanıp da cinsel ilişkiye girmeden kadınları boşadığınız takdirde iddet beklemenize gerek yoktur. Böyle boşanmış bir kadınla iddet beklemeden hemen nikâhlanabilirsiniz. Cinsel ilişkide bulunmuş ve boşanmış kadınlar içinse bu iddet üç âdet görüp temizlenme müddetidir. Âdetten kesilmiş kadınlar için üç ay, hamile kadın için de doğum yapana kadardır ki, bu müddet bitmeden böyle

kadınların evlenmesi caiz değil, haramdır. Fakat nikâhlanıp hiçbir cinsel ilişkide bulunmadan boşanan kadınların ise iddet beklemelerine gerek yoktur: (Hemen mihrini vererek onları güzel bir şekilde salıverin,) artık onun evlenmesinde bir sakınca yoktur. Bunun sebebi de nesebin karışıp karışmamasından dolayıdır. Yani cinsel ilişkide bulunmuş kadının hemen evlenmesi durumunda çocuğu olduğu takdirde önceki boşandığı kocasından mı, yoksa sonra evlendiği kocasından mı olduğu karışmasın, nesebin kime ait olduğu belli olsun diyedir.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاء اللّهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَأَةً مُّؤْمِنَةً إِن وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَن يَسْتَنكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللّهُ غَفُوراً رَّحِيماً {٥٠} تُرْجِي مَن تَشَاء مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَن تَشَاء وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ أَدْنَى أَن تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ وَكَانَ اللَّهُ عَلِيماً حَلِيماً {٥١} لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاء مِن بَعْدُ وَلَا أَن تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيباً {٥٢}

Meali

50. Ey Peygamber! Şüphesiz ki, sana (şunları) helal kıldık. Ücretlerini (mahirlerini) verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiğinden sahip olduğun cariyeleri, amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayılarının kızlarını, seninle beraber hicret etmiş olan teyze kızlarını da helal kıldık. Bir de Peygamber nikâhlamak istediği takdirde, kendisini Peygambere hibe eden mümin kadını, diğer müminlere değil sadece sana mahsus olarak (helal kıldık). Şüphesiz biz, hanımları ve ellerinin altında bulunan (cariyeleri) hakkında müminlere neyi farz kıldığımızı biliriz. (Bu hususta ne yapılması gerektiğini açıkladık) ki, sana bir zorluk olmasın. Ve Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

51. Onlardan dilediğini geri bırak, dilediğini de yanına alırsın. Bıraktığın eşlerinden arzu ettiğini de tekrar yanına almanda senin üzerine bir vebal yoktur. Böyle yapman onların mutlu olmalarına, üzülmemelerine ve hepsinin de senin verdiğine razı olmalarına daha uygundur. Allah, kalplerinizde olanı bilir. Allah her şeyi bilen, çok yumuşak olandır.

52. Artık bundan sonra başka kadınlarla evlenmen, elinin altında bulunan cariyeler hariç, güzellikleri hoşuna gitse bile, bunların yerine başka hanımlar alman sana helal değildir ve Allah, her şeyi gözetleyicidir.

İzahı

50. Bu ayette Peygamber (a.s.)'ın ve müminlerin kimlerle evlenmelerinin caiz ve helal olduğu beyan edilmektedir.

1) Mehri verilerek evlenilen eşler. 2) Savaş esirlerinden ganimet olarak verilen cariyeler. 3) Amca kızları, hala kızları, dayı kızları ve teyze kızlar ile evlenmek helaldir, ancak bunlar Peygamber (a.s.)'la Medine ye hicret etmek ve Müslüman olmak şartıyla helaldir. 4) Mümin olan bir kadın kendini Peygamber (a.s.) 'a hibe ettiği takdirde ve bu da yalnız Peygambere mahsus olmak şartıyla ve kabul etmesi halinde evlenmesi helaldir. Yani bir kadın, mehir istemeden Peygamberimizle nikâhlamak isteyip Peygamberimiz de kabul ettiği takdirde mehirsiz evlenmesi kendisine mahsusu olmak üzere helaldir. Fakat Peygamberimizin dışında mehirsiz kendini herhangibir mümin erkeğe hibe etmesi durumunda o müminler için mehirsiz nikâhlamak caiz değildir. Evet, peygamber (a.s.) dışındaki: (Müminler hakkında eşler ve ellerinin altında bulunan cariyelerle

evlenmeleri hakkında ki hükmümüzü bildirdik.) Yani peygamberin haricindeki müminlere getirdiğimiz evlilik sınırını daha önece bildirmiştik. Müminlere getirilen sınırı Allah (c.c.) Nisa sûresinin üç ve dördüncü ayetlerinde bildirmiştir ki, o ayetlerde adaletle muamele ettikleri takdirde iki, üç, dörde kadar kadınlarla evlenmelerine cevaz verilmiştir. Ancak bu konuyu orada sebepleriyle beraber genişçe açıkladık o ayetlerin tefsirine bakınız. Evet, Peygamber (a.s.)'la diğer müminlerin evlenmede ki, ortak hususları şunlardır. Amcakızı, halakızı, dayıkızı, teyzekızıdır ki, bunlarla peygamberin de, diğer müminlerin de evlenmeleri caizdir. Fakat ayette Peygamberimizin bu sayılan kadınlarla evlenebilmesi Peygamberimizle beraber hicret etme şartına bağlanmıştır ki, bu Peygamberimize mahsustur. Bunun sebebi de rivayete göre Peygamberimiz amcasının kızı olan Ümmihân'la evlenmek istemiş. Fakat Ümmihan Medine ye hicret etmediği için, Peygamberimizin bu teklifine karşı mazeret beyan etmiş. Bu sebepten bu ayette Müslüman olarak hicret etmeyen bu yakınları ile Peygamber (a.s.)'ın evlenemeyeceği, beyan edilmiştir. Ancak bu hususta ulema arasında yine farklı yorumlar vardır. Tefsircilerin çoğunluğuna göre bu ayette kasdedilen Peygamberimizin nikâhı altında mevcut bulunan hanımlarından başka, amca, hala, dayı ve teyzekızları ve saire kadınlarla artık evlenemeyeceği bu nikâhı altında bulunanlarla sınırlandığını söylemişlerdir. Yani nikahı altında bulunan dokuz eşi vardı. İşte bununla sınırlandırıldığı için, ister yukarda saydığmız akrabalarının kızlarıyla solsun, ister başka kadınlarla olsun dokuz eşi hayatta iken onların üzerine evlenmesi caiz değildir.Fakat İbni Arabî bu görüşü kabul etmemiştir. Çünkü ayetin baş tarafında evlenilmesi helal olanlar beyan edilirken, önce Peygamberin nikâhı altında bulunan hanımları zikredilmiş sonra bunlara ilaveten de kendisi ile hicret eden amcakızı, halakızı ve saire olanlarla evlenebileceği ifade edilmiştir.

Ancak âcizane benim anlayışıma göre de ulemanın ekserisinin dediği gibi bu ayet geldiğinde Peygamberimizin nikâhı altında bulunan eşleriyle sınırlandırılmıştır ama, bu eşleri içinde amcakızı ve diğerleri de buna dahildir. Yani Ümmihâni Peygamberimizin akrabası olduğu için belki, akraba evliliğini hoş görmeyerek bunu bahane edip ve hicret etmediğini ileri sürerek bu teklife olumsuz cevap vermiş olabilir. İşte bu olay acaba akraba kızı ile evlenilir mi, evlenilmez mi sorusunu akla getirebileceğinden bu endişeyi ortadan kaldırmak için,

kimlerle nikâhın caiz olup olmadığına bu ayetle açıklık getirilmiştir. Yani bu akrabalarla evlenmek caizdir, ama Peygamberimiz Ümmihâne evlenme teklifinde bulunduğunda Ümmihân onun akrabası olup kendisiyle hicret etmediğinden dolayı Allah Teâlâ bu evliliği yasaklamıyor. Belki, Peygamber (a.s.)'ın o anda ki, hanımlarının sayısına bir sınırlama getirmektedir. Yani Peygamberin de artık sınırsız evlenemeyeceği, diğer müminlere dört kadınla evlenebileceklerine sınır konduğu gibi Peygamberimizin de bu ayet indiği zaman nikâhında kaç eşi varsa onlarla sınırlandırılmıştır. Bir arada nikâhı altında olan eşlerinin de dokuz olduğu yukarda zikretmiştik ki, artık bu eşlerden biri ölmedikçe, ya da boşanmadıkça bunların üzerine başka bir kadın nikâhlayamaz. Dokuzdan aşağı düşmesi durumunda da ister yukarda zikredilen akraba kızlarından biri olsun ister başka biri olsun o zaman evlenebilir.

Diğer bir husus da bu sınır içinde kalmak şartıyla yani dokuz hanımı bir arada tahtı nikâhında bulundurma sınırını aşmamak şartıyla bir kadın mehir istemeden kendini Peygamber (a.s.)'a hibe ederek evlenme teklifinde bulunur ve Peygamber (a.s.) da bunu kabul ederse ona mahsus olmak üzere mehirsiz nikâhlamasına ruhsat verilmiştir. Fakat diğer müminlerin mehir vermeleri şarttır ki, bununla ilgili geniş bilgi Nisa sûresinin 4. ayetinde belirtilmiştir, oraya bakınız.

Bu mehri istemeden Peygamberimize evlenme teklifinde bulunan hanımın kim olduğu hakkında da birkaç rivayet vardır. Fakat meşhur olan rivayete göre Havlâ Binti Hâkim olduğudur. Peygamberimize mehirsiz evlenme teklifinde bulunan hanımlar olmuş ise de İbni Abbas'ın rivayetine göre Peygamberimiz hiçbir hanımla mehirsiz evlenmemiştir. Demek bu sadece Peygamberimize verilen bir ruhsattır, ama o bu ruhsatı kullanmamıştır. Bazı tefsirciler buradaki hibenin mehirsiz, şahitsiz ve velisinden istemeden izinsiz nikâhlayabileceği şeklinde anlamışlardır ama, bana göre bu doğru değildir. Her nekadar mehir olmasa da Peygamberimiz yine de şahitler huzurunda evlendiğini ilan etmiştir. Çünkü "nikâhı ilan edin," diyen bir Peygamber böyle şahitsiz velisi olmadan san ki, gizliyimiş gibi bir evlilik yapması mümkün değildir ve böyle bir şey düşünülemez. Nitekim ulemanın çoğuna göre bir kadının kendisini sadece hibe etmesiyle evlilik akdi yerine gelmiş olmaz. Said b. Müseyyeb, Zehrâ, Mücahid ve Atâ gibi âlimler bunlardandır. Fakat Rabi'a, Maliki, Şafi, İbrahim En-Nehâ'i ve Kûfe alimleri kendisini hibe eden kadınla cariyenin nikah akdi kendiliğinden

olur, demişlerdir. Oysa ayetin zahirinde Peygamber: (Nikâh etmek isterse,) diye ifade ediliyor. O zaman bana göre de şahitsiz, velisiz kendiliğinden nikâh akdi oluşmaz. Nitekim İbni Abbas ve Mücahit: Peygamber (a.s.)'ın, "yanında ister kendisini ona hibe etsin, ister hür kadın olsun, ister cariye olsun nikâh akdi olmayan hiçbir eşi yoktur," demişlerdir.

51. Bu sûrenin 28-29. ayetlerinde Peygamberimiz hakkında dünya geçimi için şikâyetçi olan eşlerini boşayıp boşamamakta muhayyer kılınmıştı. İşte bu ayet de onlara atfen buyruluyor ki: (Onlardan dilediğini bırakır ve dilediğini de yanına alabilirsin. Azledip sonra tekrar yanına geri almanda da sana bir vebal yoktur.) Yani muvakkaten dargın durup yataklarına varmadığın eşlerinden dilediğine müracaat ederek, evlilik hayatına devam edebilirsin, bundan ötürü sana bir günah yoktur. Hatta: (Onların tamamının gözü aydın ve mutlu olmaları için hepsiyle evliliğe devam etmen daha uygundur. Çünkü Allah, kalplerinizde olanları bilen ve çok yumuşak olandır.)

Bazı tefsirciler bu ayetten Peygamberimizin hanımları arasından istediğine istediği kadar gidebilir, yani nöbet uygulamaz şeklinde yorum yapmış olsalar da âcizane ben bunun doğru olmadığını ve bununla alakasının olmadığını düşünüyorum. Yukarda zikrettiğimiz gibi Peygamber (a.s.)'ın eşleri dünya geçimi nedeniyle Peygamberimizden şikâyetçi olmuşlardı o da onlardan bir ay kadar dargın yaşamasından sonra bu ayet inmiş. Ve onlardan istediği ile barışıp evlenmeye devam edebileceği, istediğini boşaya bileceği fakat pişman oldukları takdirde de hapsini affedip onları mutlu etmesinin daha uygun olacağı emredilmiştir. Fakat rivayete göre Peygamberimiz eşlerinin bu şikâyetlerinden dolayı onlarla bir ay dargın kaldıktan, sonra ve bu sûrenin 28-29. ayetleri gelince, eşleri pişman olmuşlar, Peygamberimiz de onların hepsini mutlu etmek için ayette de belirtildiği gibi affetmiş ve yeniden yanına almıştır. Bu olaya İslam tarihinde "ilâ" hadisesi denir.

52. Bu ayetle de Peygamberimiz bu olay üzerine eşlerini boşamakla muhayyer bırakıldıktan sonra, eşlerinin de pişman olması neticesinde yeniden bütün eşlerini yanına aldıktan sonra bunlardan biri ölmeden başka hanımlarla evlenmesini yasaklamış ve sınır getirmiştir. Ve bu eşlerinin sayısı da yukarda zikrettiğimiz gibi dokuzdur ve şunlardır. Hazreti Aişe, Hafsa, Ümmi-Habibe, Sevda, Ümmi-Seleme, Safiyye, Meymune, Zeynep Binti-Çehş, Cüveyriye'dir. Evet: (Ey

peygamber! Bundan sonra artık başka kadınlarla evlenme, elinin altında bulunan cariyeler hariç, diğerlerinin güzellikleri hoşuna gitse de sana helal değildir ve Allah, her şeyi gözetleyendir.) Demek bu ayetle Peygamberimizin evliliğine sınır getirilmiş olmaktadır ki, dokuzdan fazla bir arada nikâhı altında bulundurması yasaklanmıştır. Ancak cariye hariç.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعاً فَاسْأَلُوهُنَّ مِن وَرَاء حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَن تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَن تَنكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِن بَعْدِهِ أَبَداً إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِندَ اللَّهِ عَظِيماً {٥٣} إِن تُبْدُوا شَيْئاً أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً {٥٤} لَّا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فِي آبَائِهِنَّ وَلَا أَبْنَائِهِنَّ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاء إِخْوَانِهِنَّ وَلَا أَبْنَاء أَخَوَاتِهِنَّ وَلَا نِسَائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقِينَ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيداً {٥٥} إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيماً {٥٦} إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَاباً مُّهِيناً {٥٧}

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَاناً وَإِثْماً مُّبِيناً {٥٨}

Meali

53. Ey iman edenler! Peygamberin evlerine girmeyin. Ancak yemek için size izin verilir de yemeği yediniz mi peşini beklemeyin. Çağrıldığınız zaman gidin, yemeği yediğiniz zaman da dağılın, söz dinlemeye koyulmayın. Şüphesiz ki, bu davranışınız Peygambere eziyet verir. O bunu (söylemekten) utanıyor, ama Allah, gerçeği söylemekten utanmaz. (Peygamberin) eşlerinden bir şey sorduğunuz zaman da perde arkasından sorun. Bu hem sizin kalpleriniz için, hem de onların kalpleri için daha temizdir. Sizin Allah'ın Resulüne eziyet vermeniz doğru olmaz. Ondan sonra (Peygamberin vefatından sonra) onun eşleriyle de ebediyen asla evlenmeyin. Şüphesiz ki bu sizin için Allah katında büyük bir günahtır.

54. Siz bir şeyi açıklasanız da gizleseniz de şüphesiz ki, Allah, her şeyi bilir.

55. Onlara (Peygamberin hanımlarına) babaları, oğulları, kardeşleri, kardeşlerinin oğulları, kızkardeşlerinin oğulları, kendi kadınları hizmetçi olan (köle ve cariyeleri) için (izinsiz yanlarına girmelerinde) bir günah yoktur. Artık Allah'tan korkun; şüphesiz ki Allah her şeye şahittir.

56. Şüphesiz ki, Allah ve melekleri Peygambere salât ederler, siz de ona salât ve selam edin.

57. Şüphesiz ki Allah'a ve Resulüne eziyet edenlere, Allah, hem dünyada, hem de ahirette lanet etmiştir ve onlara acıklı bir azap hazırlamıştır.

58. Mümin erkeklere ve mümin kadınlara yapmadıkları bir şeyden dolayı eziyet edenler de bir iftira ve açık bir günah yüklenmişlerdir.

İzahı

53. Bu ayette Müslümanların, Peygamber (a.s.)'ın evlerine izinsiz girmemeleri, fakat bir ziyafet için davet edilip ve kendilerine izin verildiğinde de, daha yemek pişmeden önce gelip oturmamaları, yemeği yedikten sonra da lafa dalıp kalmamaları hemen dağılıp gitmeleri ve böylece Peygamberi sıkıp üzmemeleri

emredilmektedir. Yine Peygamber (a.s.)'ın eşlerine bir şey sorulduğunda perde arkasında sormaları ve perde arkasından konuşmaları, böyle yapılınca her iki taraf için de daha iyi ve daha temiz olacağı emredilmektedir. Ve Peygamber (a.s.)'ın vefatından sonra onun eşleriyle evlenilmesi ebediyen yasaklanmıştır. Çünkü Peygamber (a.s.)'in eşleri bütün müminlerin anneleri sayılmaktadır.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında iki ayrı rivayet vardır. Birincisi başta Buhari ve Müslim olmak üzere birçok rivayet ve tefsircilere göre Peygamber (a.s.)'ın Zeynep Binti Cahş'le evlendiği düğün yemeği ile ilgilidir. Şöyle ki, Peygamber (a.s.) hicretin beşinci yılı evlilik töreninde ziyafet vermek için sahabeyi çağırmış. Fakat bazı davetliler daha yemek pişmeden, hazır olmadan önce, izinsiz girip oturarak yemeği beklemişler. Bazıları da yemeği yedikten sonra dağılmamışlar, oturup sohbete dalmışlar. Peygamberimiz de bu durumdan rahatsız olmuş, fakat bir şey söylemeye de utanmış. İşte bunun üzerine bu ayet inmiş. Ve Peygamber (a.s.)'ın utanıp söyleyemediklerini Allah (c.c.) vahyi ile ona bildirip ve müminlere nasıl davranmaları gerektiğini öğretmiştir.

İkinci bir mesele Peygamber (a.s.)'ın eşlerine bir şey sorulduğu zaman karşılarına geçip konuşmamaları, ancak bir perde yani engel olan bir şeyin arkasından konuşmaları emredilmiştir. Bu konuda Beyhaki'nin Hazreti Aişeden rivayet ettiğine göre. Peygamberimizin eşleri ihtiyaç için gece dışarı çıkıyorlardı.Ancak Hazreti Ömer de Peygamberimize eşlerinin görünmemesi için perdelemesini istiyordu. Fakat Peygamberimiz Hazreti Ömer'in dediğini yapmıyordu. Derken gecelerden bir gece Peygamberimizin eşi Sevda r.a.h. ihtiyaç için dışarı çıktı, kendisi de uzun boylu olduğu için Hazreti Ömer onu boyundan tanıdı ve ona bağırdı: "Ey Sevda! Seni tanıdım," dedi. İşte Ömer onların perdelenmelerini çok istiyordu ki, bu ayet inerek perdelenmeleri emredildi. Yine Beyhaki'nin Enes ve İbni Ömerden rivayet ettiğine göre. Hazreti Ömer şöyle demiş: "Rabbim beni üç isteğimde muvaffak kıldı. Ben dedim ki, ya Resulullah! Makamı İbrahim'in çevresini namazgâh etsen, bunun üzerine: (Makamı İbrahim'i namazgâh edin,) ayeti indi. İkincisi ya Resulullah! İyiler var, kötüler var ailelerini perdelesen dedim bu ayetle perdelenmeleri emredildi. Üçüncüsü Peygamberin eşleri birbirlerini kıskanırlardı, ben de Allah, sizi Peygambere boşattırsın ve sizden daha iyisiyle evlendirsin, dedim. Bu arzum üzerine de Tahrim sûresinin işte bu beşinci ayeti indi: (Eğer o Peygamber sizi boşarsa Rabbi ona sizden daha hayırlısı ile

değiştirir.) İşte bu ayetler benim arzuma uygun olarak indi." Ve bundan dolayıdır ki, Peygamber a.s: "Eğer benden sonra peygamber gelecek olsaydı, o da Ömer olurdu," buyurmuştur.

54. Evet: (Siz bir şeyi açıklasanız da, gizleseniz de şüphe yok ki, Allah, her şeyi bilir,) böylece doğruyu söylemekten çekinmez ve size daha doğru ve daha temiz olanı bildirir.

55. Peygamber efendimizin eşlerinin perdelenmelerini emreden ayet inince, eşlerinin yakınlarından bazıları biz izinsiz yakınlarımızın yanlarına giremeyecek miyiz? diye sorunca bu ayet inerek ayette kimlerin izinsiz girebilecekleri sıralanmıştır ki ayetn mealinde onlar sayılmışlardı, bir daha tekrar etmeye lüzum yoktur, meali tekrar inceleyin.

56. Bu ayette ise Peygamber (a.s.)'a salavatı şerife getirilmesi emredilmektedir: (Allah ve melekleri Peygambere salât etti, siz de salât ve selam getirin.)

Salât da üç mana olduğunu daha önceleri de açıklamıştık. Salât, Allah'tan rahmet, meleklerden istiğfar, müminlerden de dua anlamına gelmektedir. Yani Allah, Peygamberine rahmet etti, melekleri ona istiğfar etti, sizde ona salât ve selam getirerek dua ediniz. Yani "Allahümme sallı ve sellim ala Muhammed" diyerek ona dua edin. Ulemanın ittifakıyla buradaki emir vucup manasınadır. Yani Peygambere salâvatışerife getirmek vaciptir. Ancak bunun ömür boyu bir kere mi, yoksa her zaman mı olduğu hakkında ihtilaf edilmiştir. Ulemanın çoğunluğuna göre ömründe bir kere salâvatı-şerife getirmek vaciptir. Hanefi âlimlerinden İbrahim En-Nehâi ye göre sahabeler ettahiyyatuyu okurken: (Es-selamu aleyke'ye) kadar okumak vaciptir, diğerini okumak ise sünnettir. Fakat yine Hanefi fakihlerinden Tahâvi ve Şefi-i fakihlerinden Halami ye göre salâvatı-şeriflerde sadece. (Allahümme salli ala Muhammed) demek vaciptir, ondan sonrasını okumak ise sünnettir. Yani namazda ettehiyyatu okuduktan sonra: (Allahümme Salli ala Muhammed) demek vaciptir, devamını okumak ise sünnettir. Ancak Hanefi âlimlerinden bazıları Peygamberimize salâvatı şerife getirilmesini farz, vacip, sünnet, müstahap, mekruh ve haram diye ayırmışlardır. Yani bir Müslüman'ın ömründe bir kere Peygamberimize salâvatı-şerife getirmesi farzdır. Peygamberimizin adının geçtiği her yerde vaciptir. Çünkü bu kunuda Tirmizi, Ebu Davud ve Ahmet b. Hambel'in rivayet ettikleri bir hadis de şöyle buyruluyor. "Yanında adım anıldığında bana salavât getirmeyen kimsenin burnu sürtsün."

Hazreti Ali'nin zikrettiği başka bir hadiste ise: "Yanında zikredildiğimde bana salavâti-şerife getirmeyen cimridir," buyruluyor. Evet, üçüncüsü namazda tehiyyattan sonra okumak sünnettir. Dördüncüsü namazın dışında müsait olan her yerde salavâti-şerife getirmek mustahaptır. Bu konuda Tirmizi'nin Enesden rivayetle çıkardığı bir hadis de Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Her kim bana bir salavât getirirse, Allah, ona on misli sevap verir, on günahını siler ve on da derecesini yükseltir." Beşincisi temiz olmayan yerlerde ve temiz olmayan yerlere yakın yerlerde salâvat getirmek mekruhtur. Meselâ banyo ve tuvalet gibi yerlerde. Altıncısı da istismar amacıyla getirilen salavâti-şerifedir ki, bu da haramdır. Mesela alış veriş esnasında, ölçüp tartarken, parayı alıp verirken ve saire yani ibadeti ticarete alet etmek, menfaat sağlamak gibi maksatlarla getirilen salâvatı-şerifeler haramdır. Böyle insanlarla zaman-zaman karşılaşıyoruz, alıp satarken, ölçüp tartarken hatta parayı alıp yüzüne gözüne sürerek salavâti şerife getirenlerle karşılaşıyoruz. Hiçbir ibadet böyle menfaat sağlamak ve istismar amacıyla kabul edilmediği gibi bazı durumlarda insanın dinden çıkmasına bile sebep olur. Sırf müşteri kazanmak için, müslümanları celbetmek menfaat sağlamak için mağazalarının vitrine Kur'an setleri, vaiz setleri, zikir setleri koyanlarla karşılaşıyoruz. Allah, korusun menfaat sağlamak istismar etmek amacıyle yapmak sadece günah işlemekle kalmaz imanı bile zedeler.

57-58. Evet: (Şüphesiz ki Allah ve Resulüne eziyet denlere, Allah, hem dünyada, hem de ahirette lanet etmiştir ve onlara acıklı bir azap hazırlamıştır.) Yani Allah'a iftira ederek O'na şirk koşan, O'nun emir ve yasaklarını inkâr eden, Peygambere büyücü, yalancı, mecnun, şâir gibi yalanlar uydurarak iftira edip dil uzatarak onu incitenlere Allah, hem dünyada, hemde ahirette lanet etmiş ve onlara büyük bir azap hazırlamıştır. –(Onlar ki, hiç hak etmedikleri halde mümin erkeklere ve mümin kadınlara eziyet ederler. İşte onlar bir iftira ve açık bir günah yüklenmiş olurlar.) Bu ayetin iniş sebebi bir rivayete göre bazı münafıklar Hazreti Ali'nin dedikodusunu yaparak ona eziyet ediyorlardı, işte bunun üzerine bu ayet inmiştir. Bir başka rivayete göre (İfk) olayında Hazreti Aişe ye iftira atan münafıklar hakkında inmiştir. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun hükümler umumidir, müminlere iftira eden, onları incitmeye, üzmeye çalışmak, dedikodu yaparak, ortalığı bulandırmak, günahların en büyüklerindendir.

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاء الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِن جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَن يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُوراً رَّحِيماً {٥٩} لَئِن لَّمْ يَنتَهِ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلاً {٦٠} مَلْعُونِينَ أَيْنَمَا ثُقِفُوا أُخِذُوا وَقُتِّلُوا تَقْتِيلاً {٦١} سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلُ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلاً {٦٢} يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا عِندَ اللَّهِ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيباً {٦٣} إِنَّ اللَّهَ لَعَنَ الْكَافِرِينَ وَأَعَدَّ لَهُمْ سَعِيراً {٦٤} خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً لَّا يَجِدُونَ وَلِيّاً وَلَا نَصِيراً {٦٥} يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا أَطَعْنَا اللَّهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا {٦٦} وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَرَاءنَا فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا {٦٧} رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْناً كَبِيراً {٦٨}

Meali

59. Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve müminlerin hanımlarına söyle: “Cilbablarını üzerlerine sımsıkı örtsünler, onların tanınmamaları ve incitilmemeleri için en uygun olan budur ve Allah, çok bağışlayan, merhamet edendir.”

60. Andolsun ki, münafıklar, kalplerinde hastalık olanlar, Medine de dedikodu yaparlar, bu yaptıklarından vazgeçmezlerse, seni onlara musallat ederiz. Sonra senin civarında orada (Medine de) pek az komşu kalır.

61. Lanetlenmiş olarak nerede bulunurlarsa yakalanır ve öldürülürler.

62. Bu Allah'ın, daha önce gelip geçenler hakkındaki kanunudur ve Allah'ın kanunda asla bir değişiklik olamaz.

63. İnsanlar sana kıyamet saatini soruyorlar. De ki: "Onun bilgisi ancak Allah katındadır. Onu sana bildiren ne? Belki de onun saati yakın olmaktadır.

64. Şüphesiz ki, Allah, kâfirlere lanet etmiştir ve onlar için çılgın bir ateş hazırlamıştır.

65. Orada ebedi olarak kalacaklardır ve ne bir koruyucu ve ne de bir yardımcı bulamayacaklardır.

66. O gün yüzleri ateş içinde çevrilip durur. Derler ki: "Ey Rabbimiz! Biz beylerimize, efendilerimize ve büyüklerimize itaat ettik de bizi yanlış yola saptırdılar."

68 -"Ey Rabbimiz! Onlara azabın iki katını ver ve onlara büyük bir lanetle lanet et.

İzahı

59. Bu ayette kadınlar evden dışarı sokağa çıktıkları zaman erkeklerin dikkatlerini üzerlerine çekmemeleri için çarşaf veya benzeri giysilerle süslerini saklayarak üzerlerine sımsıkı giyinmeleri, almaları emredilmektedir. Nur sûresinin 31. ayetinde de başörtülerini örterek yakalarının üzerine sımsıkı vurmaları ve ziynetlerini saklamaları emredilmişti. İşte bu ayetle de o ziynetlerin çarşaf ve benzeri giysilerle saklamaları emredilmektedir.

Celâbib, cilbab'ın çoğuludur. Cilbâb ise kadının tepeden tırnağa kadar başörtüsü dâhil, entarisinin ve diğer cazip olan süslerinin örtüp kapatılmasıdır. Bazılarının dediği gibi illâ çarşaf değildir. Cilbabın lügat manası de tepeden tırnağa kadar, bütün süslerini ve cazip olan yerlerini, göğüslerinin ve boyun çukurlarının dahi belli olmayacağı şekilde örtülmesini sağlayan bir giysidir. Ancak bu cilbabın çok ince ve zarif olmamsı, altındaki elbise gibi süslü olmamamsı, boyun çukurlarını ve göğüsleri belli etmeyecek şekilde geniş olması gerekir. Bu konuda maalesef birçok Müslüman tesettürle ilgisi olmayan modern kıyafetlerle

sokağa çıkıp onun tesettür olduğunu zannederek, kendi-kendilerini kandırıyorlar. Birçok menfaat perestler de tesettür giyimi diye reklamlar yapıp Müslümanları kandırıp kendilerine menfaat sağlamaktadırlar. Televizyonlarda çarşaf-çarşaf başörtüsü ve tesettür diye reklam verdikleri, cahil Müslümanları kandırıp kendilerine çıkar sağlamaktan, istismardan başka bir şey değildir. Bir başörtüsünü beş altı yüz lira olarak reklam yapıp tesettür diye satıyorlar. Hal bu ki, o başörtüsü dedikleri şey başı açık olanlardan daha süslü, daha cazip gösteriyor. O zaman ne ile neyi saklamaya çalışıyoruz? Oysa tesettürden maksat erkeklerin dikkatlerini çekmemek, onları tahrik edecek güzellikleri yabancı erkeklere karşı saklayıp onların gözlerini bakmaktan uzaklaştırmaktır. Yoksa senin tesettür dediğin başörtüsü saçlarından daha cazip daha süslü ise o saçı örtmek, o güzelliği saklamak değil daha cazibini onun üzerine koyup, daha fazla erkeklerin dikkatlerini çekmekten başka bir şey değildir. İşte tesettür demek başörtüsü dâhil bütün süslerini yabancıların bakışından saklayacak tepeden tırnağa giyilen geniş bir giysi ya da çarşaftır.

Evet, bu ayetteki emir vucup manasınadır. Yani Allah Teâla, Peygamberimize hitaben ey Muhammed! (Kendi eşlerine, kızlarına ve müminlerin hanımlarına söyle cilbablarını üzerlerine sımsıkı alsınlar,) emri farz olan emirdir. Oysa bu ayeti kendilerine uydurmak için buradaki emir farz değil, tavsiyedir gibi lafla, gafletle, dinin emir ve hükümlerine uyma yerine, dini kendilerine uydurmaya çalışanlar var. Şimdi en tepede olan biri kendi emrinde çalışan birine dese ki, falancaya söyle, şöyle-şöyle yapsın, acaba bu bir kesin emir midir, yoksa tavsiye midir? Allah (c.c.) vahyi ile görevlendirdiği bir Peygambere emir vererek: (Kendi eşlerine, kızlarına ve müminlerin hanımlarına söyle cilbablarını üzerlerine alsınlar,) buyurması nasıl tavsiye olabilir? Üstelik başka bir ayetle bunun tavsiye olduğuna işaret de yoktur.

60. Bu ayette de münafıkların bozgunculuk yapıp Müslümanlar aleyhindeki faliyetlerinden vazgeçmedikleri takdirde, Peygamberi ve Müslümanları Allah (c.c.) onlara musallat ederek, onların eliyle cezalandıracağını haber vermektedir. Ve onların pek azlarının dışında Medine de ve çevresinde kalamayacaklarına işaret edilmektedir ki, bunlar genelde Yahudi olup da kâfirlerle işbirliği yapan münafıklardır. İşte onların çoğu bu bozgunculukları yüzünden zamanla Medine ve çevresinden sürgün edilip çıkarıldılar.

61-62. Evet, bu bozgunculuklarından vazgeçmeyen münafıklar: (Lanetlenmiş olarak nerede bulunurlarsa yakalanıp, öldürülür. –İşte bu ceza daha önce gelip geçmişler hakkında ki Allah'ın bir kanunu ve hükmüdür ki, Allah'ın bu kanununda asla bir değişiklik bulamazsın.) Allah, geçmişteki bozguncu münafık ve kâfirlere nasıl cezalar uygulamış ise aynısını bunlara da uygulayacaktır ki, bu O'nun değişmez bir kuralıdır.

63. Bu ayette ise Peygamberimize kıyametin ne zaman kopacağını soranlara cevap verilmektedir. Müşrikler kıyamete inanmadıkları için alay ederek, Yahudiler de Peygamberimizi imtihan etmek için zaman-zaman kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlardı. İşte ey Muhammed! Cevap olarak: (Onlara de ki, o kıyametin bilgisi Allah katındadır, onu sana bildiren nedir? Belki de onun saati yakındır.) Yani kıyametin kesin olarak zamanını Allah'tan başka kimse bilmez, o halde neden soruyorsunuz, belki de onun zamanı pek yakındır? Hem ölüm de bir kıyamettir, çünkü kıyamet bütün kâinatın bozulması, canlıların ölmesi sonra da dirilmesidir. O halde ölünce zaten onun ne olduğunu bileceksiniz ve göreceksiniz.

64-65. Böyle alay ve inkâr ederek kıyametin ne zaman kopacağını soran müşrikler bilesiniz ki: (Şüphesiz Allah, kâfirlere lanet etmiştir.) Onları rahmetinden kovmuş: (Ve onlar için çılgın bir ateş hazırlanmıştır. –Orada ebedi olarak kalacaklardır. Kendilerine ne bir koruyucu ve ne de bir yardımcı bulamayacaklardır.)

66-68. (O gün kâfirlerin yüzleri ateşte çevrilip durur.) Yani bir et parçası gibi yüzleri ateşte kızdırılarak çevrilip durur: (Ve derler ki eyvah bize! Keşke Allah'a itaat etseydik ve Peygambere de itaat etseydik.) Böyle pişmanlıklarını dile getirirler ama, bunun hiçbir faydası yoktur. –(Ve yine diyeceklerdir ki: "Rabbimiz! Biz beylerimize, efendilerimize ve büyüklerimize itaat ettik. Fakat onlar bizi doğru yoldan saptırdılar. –Ey Rabbimiz! Onlara azabın iki katını ver ve onlara büyük bir lanetle lanet et.) Çok enteresandır ki, bu dünyada bir takım beylerin, efendilerin, sözde büyüklerin peşine takılıp, onlara inanan, onların söylediklerine kulak verip, Allah'ın buyruklarını hiçe sayan, kulaklarını tıkayan ve dudak bükenler şimdi o büyük lider ve önder zannettikleri, beylerini, sahte efendilerini şeyhlerini suçluyorlar. Biz onları önderler, liderler, büyükler olarak bildik onlara uyduk, oysa onlar bizi yoldan çıkardılar, şimdi azabın iki katını onlara ver onları büyük bir lanetle, lanetle de bari öcümüzü alalım diyeceklerdir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ آذَوْا مُوسَى فَبَرَّأَهُ اللهُ مِمَّا قَالُوا وَكَانَ عِندَ اللهِ وَجِيهاً {٦٩} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَقُولُوا قَوْلاً سَدِيداً {٧٠} يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَن يُطِعْ اللهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزاً عَظِيماً {٧١} إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُوماً جَهُولاً {٧٢} لِيُعَذِّبَ اللهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَكَانَ اللهُ غَفُوراً رَّحِيماً {٧٣}

Meali

69. Ey iman edenler! Sizler Musa ya eziyet edenler gibi olmayın. Allah, onu, onların (iftira edenlerin) dediklerinden beraat ettirdi. O, Allah katında mevki sahibi idi.

70-71. Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin ki, –(Allah,) işlerinizi yoluna koysun, günahlarınızı bağışlasın. Her kim Allah ve Resulüne itaat ederse, büyük bir başarıya ermiş olur.

72. Biz emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik, onlar onu yüklenmekten kaçındılar, ondan korktular. Fakat onu insan yüklendi, o gerçekten çok zalim ve cahildir.

73. Çünkü Allah, münafık erkeklerle münafık kadınlara, müşrik erkeklerle, müşrik kadınlara azap edecek. Ve yine mümin erkeklerle, mümin kadınların tövbelerini kabul edecektir. Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

İzahı

69. (Ey iman edenler! Sizler Musa ya eziyet edenler gibi olmayın, Allah, onu onların dediklerinden beraat ettirdi ve o, Allah katında mevki sahibi idi.)

Bu ayetin iniş sebebi hakkında çeşitli rivayetler vardır. Bir rivayete göre Peygamber (a.s.)'ın azatlısı olan Zeyd'in Hazreti Zeynebi boşadıktan sonra onunla evlenmesi hakkında dedikodu yaparak, Muhammed oğlunun boşadığı karısı ile evlendi diye iftira ederek ona eziyet etmişlerdir. Oysa daha önce de açıklanmıştı. Zeyd'in Peygamberimizle neseben hiçbir ilgisi yoktur, onun oğlu falan değildir, sadece kölelikten azat ettiği bir kimsedir. Cahiliye döneminin müşrikleri, azat edilmiş bir köleyi efendisinin oğlu sayarlardı ki, bu onların saçma olan kendi âdetleri idi. İşte Musa'ya eziyet edenler gibi sizde böyle asılsız dedikodularla Peygambere (a.s.)'a eziyet etmeyin, demektir. Diğer bir rivayete göre ise (ifk) olayı ile ilgili, yani Hazreti Aişe ye iftira ederek Peygamberimize eziyet verenler hakkında inmiştir. Şöyle diyenler de vardır. Hüneyn savaşında elde edilen ganimetlerin taksimatlarında Peygamberimiz bir hikmete binaen bazı sahabelere ganimetlerden biraz fazla vermiş. Kendini bilmeyen bir şahıs da Peygamberimizin adaletle muamele etmediğini söyleyerek dedikodu yapmış, Peygamberimiz de bunu duyunca üzülmüş ve: "Eğer Allah'ın Resulü âdil olmasa, kim âdil olabilir?" diye buyurmuş ve bunun üzerine de bu ayet inmiştir. Sebep ne olursa olsun Peygamberi üzen ve incitenler lanetlenmişlerdir.

Hazreti Musa ya eziyet edilmesi meselesine gelince, onun hakkında da birkaç rivayet vardır. İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre Hazreti Musa Allah katında kadri ve kıymeti yüksek olan bir peygamberdir. Binaenaleyh ona yapılan eziyetin mahiyetinin ne olduğunu kesin bilemeyiz ve bunu Allah'ın ilmine havale ederiz, demiştir. Fakat buna rağmen şöyle bir rivayet vardır. İsrail oluları Tıh sahrasına sürgün edildiğinde Hazreti Musa da kardeşi Harun (a.s.)'la birlikte Tıh sahrasına gitmiş, fakat Harun a.s orada vefat etmiş münafıklar da Hazreti Musa'ya iftira ederek onu Musa'nın öldürdüğünü söylemişler. Sonra melekler Harun (a.s.)'ın cesedini getirmişler ve onun öldürülmediği kendi eceliyle öldüğü anlaşılmış ve böylece Musa (a.s.) onların iftiralarından beraat etmiş. Yine şöyle bir rivayet de vardır. Karun, azgın ve fahişe bir kadına birçok mal vermiş ki, Hazreti Musa'nın kendisine iliştiğini toplum arasında ilan edip

yaysın, ona iftira etsin. Fakat kadın o toplumun olduğu yere gelince tam tersine, Musa'nın edepli ve namuslu olduğunu görmüş ve kendisine böyle edep dışı bir yakınlıkta bulunmayacağını söylemiş ve Musa da böyle bir iftiraya muhatap olmaktan berat etmiş. Allah (c.c.) her şeye kadirdir, bir anda düşmanların kalbini bile dostlarının lehine çevirttirir ve lehinde şahitlik ettirir.

70-71. (Ey iman edenler! Allah'tan korkun,) haram yemekten, günah işlemekten, yalan söylemekten, iftira atmaktan sakının: (Ve doğru söz söyleyin –Ki, Allah, sizin işlerinizi düzeltsin, günahlarınızı bağışlasın. Her kim Allah'a ve O'nun Resulüne itaat ederse büyük bir başarıya ermiş olur.) Hem dünya, hem de ahirette büyük bir başarıya ve mutluluğa ermiş olur.

72. (Biz emaneti göklere, yere ve dağlara arz ettik. Fakat onu yüklenmekten çekindi, onu almaktan korktular da, onu insan yüklendi. İnsan gerçekten çok zalim, çok cahildir.) Burada emanet denen şeyden maksat dindir. Onun bütün emir, yasak ve hükümleridir ki, insan bunları yapmak ve yerine getirmekle yükümlüdür. İşte insanın üzerine alıp yüklendiği bu ağır yükü Allah Teâlâ önce göklere, yere ve dağlara arz etti, onlar bu yükü ve bunun sorumluluğunu üzerlerine almaktan kaçınıp korktular. Yani Cenab-ı Hak bu emaneti göklere ve yere sadece arz etti. Onlar da bizi mazur gör, biz bu yükün altına girmek istemiyoruz diyerek bu görevi almaktan korkup çekindiler. Fakat bu emaneti insanoğluna teklif edince, hiç tereddüt etmeden kabul etti. Buradaki teklif ve kabul temsilidir. Yani Cenab-ı Hak insanı öyle bir yaratılışla yaratmıştır ki, ona böyle bir şey teklif edildiğinde hiç tereddüt etmeden hemen kabul edecek bir yaratılıştadır. Nitekim de öyledir. Bir kimseye layık olmadığı bir vazife teklif edilse, hemen kabul eder, demez ki, ben bu işin ehli değilim, bunu yerine getiremem, bunun vebal ve mesuliyeti vardır. İşte bundan dolayı da insanoğlu çok zalim ve çok cahildir. Böyle bir vebali tereddütsüz üzerine alır, onun sonunu, onun günahını vebalını düşünmez. Hiçbir tahsili ve kültürü olamayan, hiçbir yetenek ve becerisi olmayan sıradan birine dense ki gel sen Cumhurbaşkanı ol, o insan hiç tereddüt etmeden o vazifeyi üzerine almaya kalkışır. İşte insan bu kadar kendini acımayan zalim sununu düşünmeyen cahil bir varlıktır.

73. Peki Allah (c.c.) niçin böyle bir emaneti insana yüklemiştir? (Çünkü Allah, münafık erkeklerle münafık kadınlara, müşrik erkeklerle, müşrik kadınlara azabetsin, mümin erkeklerle mümin kadınların da tövbelerini kabul etsin diye.

Ve Allah çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.) Yani Allah (c.c.) hikmetinin gereği insanı hem iyiliğe ham de kötülüğe meyilli yaratmış, ona bir takım vazifeler yüklemiş, onu iradesinde serbest bırakmış, işte bu iradesini iye ya da kötüye kullananları ortaya çıkarsın, iyilik yapanlara, iyiliklerinin karşılığı olarak hem hatalarını bağışlasın, hem de mükâfatlandırsın. İradesini kötüye kullanan, kâfir ve munafık erkek ve kadınları, müşrik erkek ve kadınları da ortaya çıkarıp onları da cezalandırsın diye, insanoğluna böyle bir emanet teklif etmiş ve insanoğlu da bunu yüklenmiştir. Artık kendi tercihiyle bu emaneti nasıl üzerine almış ise, yine kendi tercihiyle o emaneti yerine getirip getirmemede serbest kılınmıştır. İradelerini iye kullanıp emaneti yerine getirenler mükâfatlandırılacaklar, kötüye kullananlar da cezalandırılacaklardır. Böylece zalim ve cahil olanlarla olmayanlar da ortaya çıkmış olacaktır.

SEBE SÛRESİ

Sebe sûresi Mekke döneminde inmiştir. Ancak İbni Atiyye ye göre 6. ayet Medine de inmiştir. Sebe Yemen de meşhur bir yerin adıdır ki, buranın halkı, medeniyeti ve devletinden bahsedeceği için bu sûreye Sebe sûresi denmiştir.

Ayet Sayısı: Elli dört

Kelime Sayısı: Sekiz yüz otuz üç

Harf Sayısı: Üç bin beş yüz on ikidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ {١} يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ {٢} وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَلَا أَصْغَرُ مِن ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرُ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ {٣} لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُوْلَئِكَ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ {٤} وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رِّجْزٍ أَلِيمٌ {٥} وَيَرَى الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ الَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ هُوَ الْحَقَّ وَيَهْدِي إِلَى

صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ {٦} وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ
عَلَى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ
{٧} أَفْتَرَى عَلَى اللهِ كَذِباً أَم بِهِ جِنَّةٌ بَلِ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْآخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ {٨} أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا
بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِن نَّشَأْ نَخْسِفْ
بِهِمُ الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفاً مِّنَ السَّمَاءِ إِنَّ فِي ذَلِكَ
لَآيَةً لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ {٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Hamd O, Allah'a ki, göklerde ne varsa ve yerde ne varsa hepsi O'na aittir. Ahirette de Hamd O'nadır ve O, hakkiyle hâkim, her şeyden haberdardır.

2. Yerin altına ne giriyor ve oradan ne çıkıyor, gökten ne iniyor ve ona ne yükseliyorsa hepsini bilir, O, çok merhametli, çok bağışlayandır.

3. Kâfirler dediler ki: "Bize o kıyamet saati gelmez." De ki: "Hayır, öyle değil gaybı bilen Rabbim hakkı için kıyamet mutlaka size gelecektir. O'nun bilgisinden göklerde ve yerde zerre kadar bir şey kaçmaz. Bundan dolayı ne küçük, ne de büyük hiçbir şey yoktur, illâ hepsi apaçık bir kitaptadır.

4. (Allah,) İman edip salih amel işleyenleri mükâfatlandırmak için (her şeyi açık bir kitapta yazmıştır.) Onlar için (Rablerinden) bir bağış ve şerefli bir rızık vardır.

5. Onlar ki, ayetlerimiz hakkında güya bizi acze düşürmek için koşup dururlar. İşte onlar için pislikten acıklı bir azap vardır.

6. Ve kendilerine ilim verilmiş olanlar sana Rabbinden indirilmiş olanı görürler. O (Kur'an'ın) hak ve her şeye galip ve bütün övgülere layık olan (Allah'ın) doğru yoluna ilettiğini bilirler.

7. Kâfirler ise (yandaşlarına): Size bir adamı (Muhammed') i göstereyim mi? O sizin tamamen çürüyüp paramparça olduğunuz vakit yeniden dirileceğinizi haber veriyor.

8. O (kâfir) bir yalanı mı, Allah'a iftira attı, yoksa kendinden bir delil mi, var? Hayır, doğrusu ahirete inanmayanlar derin bir sapıklıkla azap içindedirler.

9. Gökten ve yerden, önlerinde ve arkalarında bulunanlara bir bakmazlar mı? Dilesek onları yere geçiririz. Yahut gökten üzerlerine parçalar düşürürüz. Şüphesiz ki, Allah'a yönelen her kul için ibretler vardır.

İzahı

1. (Hamd O, Allah'a aittir ki, göklerde ne varsa ve yerde ne varsa hapsi O'nundur. Ahirette da sonsuz övgü O'na mahsustur ve O, her şeye hâkim, her şeyden haberdardır.) Yani gökleri ve yeri yaratan, bunlardaki her çeşit nimetleri yaratan ve donatan Allah'tır. Öğle ise sonsuz övgü de O'na mahsustur. O'ndan başkasına kulluk, O'ndan başkasına övgü ve dua niye? Sonsuz övgüye layık, O'dur. Ahirette de övgü yalnız O'nadır. Çünkü Allah Teâla'nın nimetlerinin bir kısmı bu dünyadadır, daha çoğu, daha iyisi ve daha kalıcısı ise ahirettedir. Öyle ise orada da Hamd, övgü Allah'a mahsustur. (Hamd) kelimesinin manasını Fatihanın tefsirinde genişçe açıkladığımız gibi, bütün duaları, övgüleri içine alan bir kelimedir yani zarftır.

2. İşte o övgüye layık olan Allah C.C: (Yerin altına ne giriyor ve ondan ne çıkıyor, gökten ne iniyor ve ona ne yükseliyorsa hepsini bilir. O, çok merhametli ve çok bağışlayandır.) Yani yerin altına sirayet eden yağmuru, yerin altından çıkan, kaynak suları, yerin altına giren tohumu, oradan çıkan ekini ve benzeri şeylerin yerin altında olduğunu ve oradan filizlenip çıkan bitkileri, yerin altında yuva yapan hayvanları ve üstüne yayılmış olanları ve saire her şeyi bilir. Yine yerlerden ve denizlerden buharlaşarak göğe yükselen yağmurları, karbonmonoksitleri, gazları, ölenlerin ruhlarının yükselişini, Allah'ın emirlerini icra edip yükselen melekleri ve daha birçok bilmediğimiz maddi ve manevi her şeyin yükselişini ve tekrar inişini Allah (c.c.) bilmektedir.

3. Fakat: (İnkâr edenler dediler ki, "Bize o kıyamet saati gelmez,") kıyamet kopmaz ve dirilişte olmaz, böyle bir şey yoktur. Ey Muhammed! Onlara: "De ki, hayır, öğle değil, gaybi bilen Rabbimin hakkı için kıyamet mutlaka size

gelecektir. O Rabbin bilgisinden göklerde ve yerde zerre kadar bir şey kaçmaz. Bunlardan ne küçük ve ne de büyük hiçbir şey yoktur, illâ ki apaçık bir kitapta yazılıdır".) Hepsinden Allah (c.c.) haberdardır, ezeli bilgisi ile bilmektedir ve Levhi'l-Mahfuzda da yazılıdır.

4-5. Evet, bu kıyamet saati niçin gelecektir? (Çünkü Allah, iman edip salih amel işleyenleri mükâfatlandırsın, onları bağışlasın ve şerefli olan cennet rızıkları ile rızıklandırsın. –Ayetlerimiz hakkında güya bizi aciz bırakmak için koşup duranlar için de pis ve acıklı bir azapla cezalandırsın, diye.) Güya akıllarınca ayetlerimizi inkâr ederek bizi yalanlayanlar ve bu konu da bizi aciz bırakacaklarını zannedenleri çok kötü ve acıklı bir azapla onları cezalandıracağız.

6. Kendilerine ilim verilmiş olanlar,) yani ehli kitaptan Abdullah b. Selam gibi Tevrat-ı bilen insaflı âlimler: (Sana Rabbinden indirilmiş olan Kur'an'ın hakikatlerini görürler. O Kur'an haktır ki, her şeye galip ve sonsuz övülmüş olan Rabbin dosdoğru yoluna iletir.) Ehli-kitaptan gerçek ilim sahipleri Kur'an'ın hak bir kitap ve Allah kelamı olduğunun farkındadırlar, onlar daha önce kendilerine verilen kitaplarda bunu okumuş ve iman etmişlerdir, şimdi de Kur'an'ı doğrulamaktadırlar. Ve Rabbin de böyle iyi niyetli kullarını dosdoğru yoluna iletir.

7-8-9. (İnkâr edenler şöyle dediler. Siz öldükten sonra, tamamen dağılıp parçalandıktan sonra yeniden bir yaratılış içinde bulunacaksınız diye, size bir takım haberler veren kişiyi göstereyim mi?) Yani bu olmayacak şeyleri haber veren kişiyi, Muhammed (a.s.)'ı size göstereyim mi diye alay derler. Peki, bu alaycı ve inkârcı olan: –(O kişi acaba yalanı mı, Allah'a iftira ediyor, yoksa böyle olmadığına dair kendisinde bir delil mi var? Hayır, doğrusu Ahirete inanmayanlar derin bir sapıklıkla azap içindedirler.) Yani böyle söyleyenler Allah'a iftira, Peygambere cinnet getirmiş yalanlarını uydurarak ahireti inkâr edenlerdir. Fakat nasıl uzak ve derin bir sapıklık içine düştüklerinin, nasıl kendilerini rezil ve rüsvay eden bir azabın içine düştüklerinin farkında değillerdir. –Peki, bu beyinsizler bir kere: (Gökte ve yerde, önlerinde ve arkalarında bulunanlara bir bakmazlar mı?) Her taraftan nasıl kuşatıldıklarına bakmıyorlar mı? Bu gökleri ve yeri yaratan Allah, kendilerini de yaratıp yeryüzünde yaşatan, onları öldükten sonra tekrar diriltmeye elbette kadirdir. (Dilesek onları yerin dibine geçiririz yahut gökten üzerlerine parçalar düşürürüz. Şüphesiz ki Allah'a yönelen her kul için bunlarda elbette ibretler vardır.) Bütün bu olup bitenleri yaratan, yaşatan

kuvveti göremiyorlar mı ki, Allah dilese onları yerin dibine batırır ya da gökten üzerlerine herhangi bir parça düşürür de künfeyekün olurlar? Hangi cesaretle Allah'a karşı gelip O'nun ayetlerini yalanlayıp ona ve peygamberine iftira atıyorlar?

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ مِنَّا فَضْلاً يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ {١٠} أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحاً إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {١١} وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ وَمِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَن يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ {١٢} يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِن مَّحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَّاسِيَاتٍ اعْمَلُوا آلَ دَاوُودَ شُكْراً وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ {١٣} فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ أَن لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ {١٤}

Meali

10. Andolsun ki biz, Davud'a tarafımızdan bir üstünlük verdik: "Ey dağlar! Onunla beraber tesbih edin ve ey kuşlar! Sizde tesbih edin," dedik ve ona demiri de yumuşattık-

11. Ki, bol zırhlar yap, dokumasını da ölçülü yap. Sizler de iyi işler yapın, çünkü ben yaptıklarınızı görmekteyim.

12. Süleyman'ın emrine de rüzgârı verdik ki, sabah gidişi bir aylık, akşam dönüşü de bir aylık yol idi. Ve onun için bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbin izniyle cinlerden bir kısmı onun önünde çalışırdı. Onlardan kim emrimizden saptı ise alevli azabı tattırdık.

13. Onlar (cinler) ona (Süleyman'a) kaleler, heykeller, havuzlar kadar büyük leğenler, sabit kazanlar yaparlardı. "Ey Davud ailesi, şükredin! Kullarımdan şükredenler pek azdır."

14. Ne zaman ki Süleyman'a ölümü hükmettik, cinlere onun ölümünü bildiren olmadı, ancak değneğini yiyen bir yer hayvanı gösterdi. (Ağaç kurdu değneği içerden kemirince kırılıp ceset yere düşünce öldüğü) anlaşıldı ki, cinler eğer gaybi bilselerdi o kendilerini küçük düşürücü azap içerisinde kalmazlardı.

İzahı

10. Bu ayette Allah teâla, Davud (a.s.)'a lütufta bulunarak onu üstün kıldığını, güzel sesiyle kendisini tesbih ederken dağlara ve kuşlara da onunla beraber tesbih etmelerini emrettiğini ve onlara ilham ettiğini bildirmektedir. Ve demiri de onun için yumuşatmıştır ki, istediği şekle soksun ve zırhlar yapsın.

Canlı ve cansız her şey Allah' zikreder, tesbih eder. Bununla ilgili Enbiya sûresinin 79. ayetinde de geçmişti orada daha geniş açıklamasını yaptık, oraya da bakabilirsiniz. Yine İsra sûresinin 44. ayetinde de her şeyin Allah'ı tesbih ettiğini, fakat insanlar onların dilinden anlamadıkları ifade edilmişti Cenab-ı Hak bunu bir lütuf olarak dağların ve kuşların Davud (a.s.)'la ereber tesbih ederken ona bu sesi işittirmiş. Sad sûresinde de geleceği gibi Davud (a.s.) akşam vakti, kuşluk vakti Allah'ı tesbih ederken dağlar da beraberinde tesbih ederlerdi.

11. Allah Teâla, demiri de onun için yumuşattığını haber vermiş ve: (Bol-bol zırhlar yap, dokumasını da ölçülü yap,) diye emretmiştir.

Evet, Allah Teâla, bir mucize olarak demiri Davud (a.s.)'a yumuşatıp istediği şekle sokacağı bir imkâna kavuşturmuş. Davud (a.s.) da o demirlerden bol-bol zırhlar yapmıştır. Davud (a.s.) hakkında şöyle bir rivayet vardır. O hem Peygamberdi, hem de Hükümdardı, tebdili kıyafet yaparak halkın arasına karışırdı ve kendini gizleyerek halka: "Davud hakkında ne dersiniz, o nasıl biridir?" diye sorardı. Onlar da iyidir, diye kendisini överlerdi. Bir gün Allah (c.c.) iki meleği insan suretinde göndermiş. Davud yine tebdili kıyafetle insanlar arasında

dolaşırken bu iki meleğe rastgelmiş, yine her zamanki âdeti üzere onlara Davud nasıl bir adamdır, bir şikâyetiniz var mı? diye sorup ve cevabını öğrenmek istemiş. İşte o insan suretinde olan melekler ona demişler ki, Davud iyidir iyi ama, aile efradına beytü'l maldan, devlet hazinesinden yedirip içirmese iyidir. Bu melekler Onu böyle uyarınca o da kendisine bir geçim sebebi yaratması için Allah Teâlâ ya dua etmiş. O da duasını kabul buyurarak kendisine demiri yumuşak hale getirip ona zırh yapma sanatını öğretmiş ve o da bundan böyle o sanatla geçimini sağlamış. Evet, Allah (c.c.) Davud (a.s.)'a sanatını ölçülü ve güzel yap, diye buyurduktan sonra bize hitaben de buyuruyor ki: (Sizler de iyi işler yapın. Çünkü ben yaptıklarınızı görüyorum.) Yani siz de güzel sanatlar yapın ve yaptığınız işleri de güzel ve temiz yapın.

12. (Süleyman'ın emrine de rüzgârı verdik ki, sabah gidişi bir aylık, akşam dönüşü de bir aylık yol idi.) Birçok tefsirciler bu ayeti şöyle yorumlamışlardır. Rüzgâr Süleyman (a.s.)'ı ordusuyla beraber sabah bir aylık yol götürür akşam dönüşte de bir aylık yol getirirdi. Ancak acizane cben bu ayeti böyle anlayıp bu şekilde yorumlamıyorum. Enbiya sûresinin 81. ayetinin tefsirinde bununla ilgili yorumu yapmıştım, o ayette şöyle buyrulmaktadır. (Rüzgârı Süleyman'ın emrine boyun eğdirdik, onun emriyle içinde bereket kıldığımız yere doğru giderdi,) yani eserdi. Yine bununla ilgili olarak Sad sûresinin 36. ayetinde şöyle buyruluyor. (Biz, rüzgârı onun emrine verdik, onun emriyle istediği yöne yumuşak akardı, eserdi.) Bu şu demektir bereketli olan Şam ve Filistin civarındaki topraklara kasırga şeklinde hızla esip o toprak arazilerine zarar verecek olan şiddetli rüzgârı tatlı ve yumuşak bir rüzgâra yönlendirip çevir ve o yöne doğru estirirdi, demektir. Nitekim (ğudüvvühâ) da ki zamir ruzgere gitmektedi. Yani ruzgerin hızı gidişde bir aylık yol, dönüşte de bir aylık yol alacak hızda esen ruzgeri Süleyman (a.s.) hızını geserek bereketli olan topraklara sakin ve tatlı bir şekilde estirirdi, demektir. Yoksa ayette Süleymanı alıp götürürdü diye bir şey yoktur. Dediğim gibi Enbiya sûresinin 81. ayetinin tefsirinde bu üç ayeti bir arada değerlendirerek daha geniş olarak açıkladık oraya bakınız. Evet: (Onun için "Süleyman" için erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıttık. Rabbin izniyle cinlerden bir kısmı, onun önünde çalışırdı. Onlardan kim emrimizden sapsa ona alevli azabı tattırırdık.)

Gazı Beyzavi bu madenin Yemen'de olduğunu söylemiştir. Diğer birçok tefsirciler de değişik rivayetlerle bu bakır madeninin bir mucize olarak Yemen de üç gün üç gece aktığını söylemişlerdir. Ancak bana göre aktığı yer ve süresi önemli değil, önemli olan bunun Allah'ın kudret ve kuvvetini gösteren bir mucize olmasıdır. Allah, cinlerin de bir bölümünü emrine vermiş onları çalıştırıyordu. Evet, işte o cinlerden de kim Allah'ın emirlerinden çıkarsa ona da kıyamet günü alevli azabı tattıracaktır. İnsanlar gibi cinler de mükelleftirler ve sorumludurlar, onların da kâfirleri ve asi olanları cehenneme atılacaklardır.

13. (İşte onlar "cinler" ona "Süleyman"a kaleler, heykeller, havuzlar gibi büyük leğenler ve sabit kazanlar yaparlardı.) Bazı tefsircilere göre bu heykeller hayvanların, kuşların ve benzeri şeylerin heykelleridir. Bazılarına göre ise, insanların daha çok ibadete rağbet etmeleri için meleklerin, peygamberlerin ve salih kimselerin şekillerini yapıp mescitlere koyarlardı, deseler de ben bu yoruma asla katılmıyorum. Çünkü öteden beri insanların böyle canlı varlıkların resim ve heykellerine tapma eğilimleri vardır ki bu İslam da yasak olduğu gibi geçmiş dinlerde de yasak olsa gerek. Buradaki şekiller benim anladığıma göre sanatla ilgili, mesela çanak, tencere, kazan, kap kaşık ve sair sanatla ilgili olan şeylerin şekillerini yapıp sanata özendirilmesidir. Evet: (Ey Davud ailesi! Size verdiğim bütün bu nimet ve üstünlükten dolayı şükredin. Çünkü kullarımdan şükredenler pek azdır.)

14. (Ne zaman ki, Süleyman'a ölümü hükmettik,) yani eceli gelip onun ruhunu aldık; (cinlere onun ölümünü bildiren olmadı, ancak bir yer hayvanı "ağaç kurdu" asasını yedi.) Yani asasına kurt düşüp onu kemirerek içini boşaltınca asa kırılıp Süleyman (a.s.)'ın cesedi yere yıkılınca o zaman cinler: (ölümünü fark ettiler. Eğer gaybi bilmiş olsalardı o alçaltıcı azabın içinde beklemezlerdi.) Yani cinler Süleyman (a.s.)'ın çok önceden ölmüş olduğunu bilselerdi hâlâ onun önünde çalışıp o sıkıntıyı çekmezler ve hemen işi bırakırlardı.

Rivayete göre Davud (a.s.) Mukaddes mabet olan Mescidi-Aksanın inşasına başlamış fakat ömrü kifayet etmediği için oğlu Süleyman (a.s.) onun inşaatına devam edip bitirmek için cinleri çalıştırıyordu. Fakat onun ömrü de inşaatın tam bitmesine yetmemiş, mescidin bir tarafında ki, odada asasına dayanmış çalışan

cinleri gözetleyip dururken asaya dayalı olarak ayakta vefat etmiş. Ancak ben bu rivayetin doğru olduğunu sanmıyorum. Çünkü ta Davua (a.s.) zamanında başlatılmış ve Süleyman (a.s.)'ın vefatına kadar devam etmesi akla aykırıdır ki, Süleyman (a.s.) babasından sonra onun yerine geçtiği zaman on iki yaşında olduğu da rivayet ediliyor. Evet, cinler çalışırken Süleyman (a.s.) vefat etmiş ceset öyle asaya dayalı ayakta kalmış, cinler de onun oradan kendilerini gözetlediğini sanmışlar ve çalışıp inşaatı bitirince, asaya düşen bir ağaç kurdu asayı yiyip kemirince artık cesedi ayakta tutamayıp kırılmış. Ve ceset yere düşünce cinler onun öldüğünü fark etmişler, değneğin kurtlanıp kırılmasından yola çıkarak bakmışlar ki çoktan vefat etmiş. O zaman kendi-kendilerine hayıflanarak eğer bunun çok daha önceden öldüğünü bilseydik, biz bu aşağılayıcı azabı çekmez, bu inşaatta çalışıp durmazdık, demişler. Cinlerin gaybi bilmedikleri kesindir ki,okadar zaman geçmesine rağmen yanı başlarında ölmüş olan Süleyman (a.s.)'ı fark edememişlerdir. Zaten gaybi Allah'tan başka kimse bilemez, bunu iddia eden kâfir olur. Ancak Allah, dilerse, peygamberlerine bazı kimselere bazı şeyleri bildirebilir. Bu da demek değildir ki Peygamberler her şeyi bilirler.

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ {١٥} فَأَعْرَضُوا فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ وَبَدَّلْنَاهُم بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَى أُكُلٍ خَمْطٍ وَأَثْلٍ وَشَيْءٍ مِّن سِدْرٍ قَلِيلٍ {١٦} ذَلِكَ جَزَيْنَاهُم بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ {١٧} وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُرًى ظَاهِرَةً وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّاماً آمِنِينَ {١٨} فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ

بَيْنَ أَسْفَارِنَا وَظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ
كُلَّ مُمَزَّقٍ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ {١٩} وَلَقَدْ
صَدَّقَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقاً مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ {٢٠}
وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِم مِّن سُلْطَانٍ إِلَّا لِنَعْلَمَ مَن يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ
مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ وَرَبُّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ {٢١}

Meali

15. Andolsun ki, Sebe kavmi için iskân ettikleri yerde bir ibret vardır: Sağ ve solda iki bahçe vardır! (onlara): "Rabbinizin rızkından yiyin de ona şükredin. Ne güzel bir belde ve çok bağışlayıcı bir Rab dır," dendi.

16. Fakat onlar (şükretmeden) yüz çevirdiler, biz de üzerlerine Arim selini salıverdik ve onların iki bahçelerini, diğer iki bahçeye çevirdik ki, bu iki bahçede pek acı meyve ağaçları, acı ılgın ve biraz da Arabistan kiraz ağaçları bulunur. (Yani o güzel olan iki bahçeyi birbirine katarak bu hale getirdik.)

17. İşte onları böyle nankörlükleri sebebiyle cezalandırdık, biz nankör olanlardan başkasını hiç cezalandırır mıyız? Elbette cezalandırmayız.

18. Biz onlarla o bereket verdiğimiz beldeler arasında sırt-sırta şehirler meydana getirmiştik ve onlar arasında yürümeyi (kolaylaştıran) yollar takdir ettik. Artık oralarda gece ve gündüz emin olarak yürüyün, dedik.

19. Buna karşı onlar: "Ey Rabbimiz! Seferlerimizin arasını uzaklaştır," dediler ve nefislerine zulmettiler. Biz de onları dillere destan ettik ve onları darmadağın ettik. Şüphe yok ki, bunda tüm sabrederek şükredenler için ibretler vardır.

20. Andolsun ki, İblis kendi zannını onlar hakkında doğru çıkardı. Çünkü müminlerden bir gurup müstesna olmak üzere hep ona uydular.

21. Hal bu ki, İblisin onlar üzerinde hiçbir saltanat gücü yoktu. Ancak biz, ahirete iman edenlerle onda şüphe edenleri ayıralım diye (İblise bu fırsatı verdik.) Rabbin her şeyin üzerinde gözetleyendir.

İzahı

15-21. Bu ayetler Yemen'de ki Sebe halkının helâk oluşundan, bağ ve bahçelerinin harap oluşundan bahsetmektedir.

Rivayete göre Sebe Kahtan adlı Arap kabilelerinden bir kabiledir. İşte Sebe bu şahsın adının verildiği Yemen de bir beldedir ki, merkezlerinin de Merib şehri olduğu rivayet edilmektedir. Neml Sûresinde de geçtiği gibi Hazreti Süleyman zamanında Hükümdâr olan Balkis'in de yaşadığı yerdir ve Belkis o zaman güneşe tapıyordu. İşte bu Sebe de: (Sağlı-sollu iki müthiş bağ ve bahçeler vardı ki, halkı da orada iskân ediyorlardı.) Onlara Allah (c.c.) peygamber gönderdi ve o peygamber onları şöyle uyardı: (Rabbinizin rızkından yiyin, için de O'na şükredin, burası ne güzel bir belde ve Rab de ne güzel bağışlayandır.) Allah (c.c.) bu güzel nimetleri verdi ve onları uyardı, şükretmeleri gerektiğini buyurdu. –(Fakat onlar şükretmekten yüz çevirdiler, biz de üzerlerine Arîm selini salıverdik ve onların iki bağ ve bahçelerini, diğer iki bağ ve bahçeye çevirdi ki, bu iki bağ ve bahçede pek acı meyve ağaçları, acı ılgın ve biraz da Arabistan kirazı denen kiraz ağaçları bulunur.) Yani bu iki güzel bağ ve bahçelere sahip olan bu halk, Allah'a isyan ettikleri için, O'na şükretmedikleri için, peygamberlerinin uyarı ve ikazlarına aldırış etmedikleri için onların bu güzel bağ ve bahçelerini Arîm vadisinde biriken sel suları ile harap ettik. O harap olan bu iki bağların yerine ondan sonra bazı acı ve yabanı meyveler bitirdik. Böylece ellerindeki o güzelimsi bağları ve bahçeleri gidip yerine yaramaz, acı, yabanı meyveler ve otlar bitti. İşte oradan gelip geçenler ve bu manzarayı görenler için ibretler vardır. –(Onları böyle nankörlükleri sebebiyle cezalandırdık. Biz, nankör olanlardan başkasını hiç cezalandırır mıyız? Elbette cezalandırmayız. –Biz onlarla o bereket verdiğimiz beldeler arasında sırt-sırta şehirler, köyler meydana getirmiştik ki o köyler ve şehirler arasında yürümeyi de kolaylaştıran yollar takdir ettik, artık oralarda gece ve gündüz emin olarak yürüyün, dedik.) Yani her şeyi programlaştırdık, gidip geleceğiniz yolları, kolayca gidip geleceğiniz şekilde yarattık. Ve bu yollar üzerinde birbirine bitişik, yani birinden ötekine geçecek şekilde köyler ve şehirler kurmuşlardı ki, bu da onların yol emniyeti demekti. Yol kesenlerden, eşkıyalardan koruyacak şekilde emniyetle gidip geliyorlardı. –(İşte bütün bunlara karşı onlar; (Rabbimiz! Yolculuklarımızın arasını uzaklaştır, dediler

ve nefislerine zulmettiler. Biz de onları dillere destan ettik ve onları darmadağın ettik. Şüphesiz ki bunda bütün sabırla şükredenler için ibretler vardır.) Yani İsrail oğulları Tıh sahrasında sürgün hayatı yaşarken kendilerine verilen kudret helvası ve bıldırcın eti yemeye şükretmeyip Hazreti Musa'dan soğan, sarmasak, mercimek, biber, bakla ve saire zerzevat istedikleri gibi, bunlar da bu güzelim yerde bolluk içinde yaşarken şükretmediler. Nefis olan bağları, bahçeleri var iken köy ve kasabaları sırt-sırta verilmiş aralarında geniş yollarla emniyet ve güven içinde gidip gelirken bu rahatlıktan usandılar. Şımararak dediler ki: (Rabbimiz! Bu kısa mesafeli yollarımızı seyahatlerimizi uzaklaştır.) Biz uzak mesafelere yolculuk yapalım biraz meşakkat çekelim ve her türlü yolculuk zevkini tadalım, icabında eşkıya ile de karşılaşalım, her türlü şeylerle karşılaşıp tadını çıkaralım, dediler. Allah (c.c.) de onların bu rahat yaşantılarını bozdu, bağlarını, bahçelerini köylerini şehirlerini harabeye çevirdi, yol emniyetlerini bozdu ve alın bakalım, işte size zevk almak istediğiniz dercesine onların bağlarını ve bahçelerini harbetti. İşte onlar bu nimetlere şükretmeleri yerine nankörlük ederek, kendi kendilerine zulüm ettiler. Oysa Allah'ın verdiği musibetlere sabreden, nimetlerine şükreden mümin kulları için bu kıssalarda ibretler vardır. –Evet: (Andolsun ki, İblis kendi zannını onlar hakkında doğru çıkardı.) Hani İblis, Âdem (a.s.)'a secde etmeyip kovulduğunda demişti ki: "Rabbim! Bana kıyamete kadar izin ver ben yeryüzünde senin kullarına birçok şeyleri süslü göstereceğim ve onları toptan azdıracağım." İşte o İblis bu tahmininde doğru çıktı ki, bunları azdırdı. (Çünkü insanlardan bir gurup hariç diğerleri toptan ona uydular. –Hal bu ki, İblisin onlar üzerinde hiçbir saltanatı yoktu.) Yani onlara bu kötülükleri yaptırmaya bir gücü, bir hükümranlığı yoktu, sadece onlara vesvese vermekten öteye gidecek, bir baskı oluşturacak hali yokken bu zalimler bahaneye bakıyorlardı, İblisin çağrısına hemen uyuverdiler. Şeytan insanoğlunun bu karakterini sezmişti. Buna rağmen: (Biz ahirete inananlarla onda şüphe eden, inanmayanları ayırt edelim diye) İblise bu izni verdik. Onlar zaten bahaneye bakıyorlardı, şeytana kanan kimselerdi, biz de bunları ayan-beyan açığa çıkaralım diye iblise izin verdik, onlara yalan vaatlerde bulundu, onlara yaptıkları çirkin işleri süsledi ve kendine uydurdu. Oysa inanan Allah'ın has kulları şeytanın sözlerine, vaatlerine, kulak asmadı. Allah'ın gerçek vaatlerini dinleyip O'nun gönderdiği peygamberlere uydular, O'nun gösterdiği dosdoğru yoldan

sapmadılar. Eğer şeytanın bir saltanatı, insanlar üzerinde bir gücü olsaydı, o zaman bütün insanları kendine uydurur, itaat ettirirdi. Yani bu ayette şu gerçeğe işaret edilmektedir Allah Teâla nın gücü ve sal-tanatı bütün güç ve saltanatların üzerinde iken, hiçbir kimse üzerinde güç ve saltanatını kullanarak imana zorlamıyor, kendi cüz'i-iradesine bırakıyor. Oysa şeytanın hiçbir saltanatı olmamasına rağmen, ona sadece bir vesvese vermeye izin veriyor ve kullarını şeytanın yalan vadi ve vesvesesi ile Allah (c.c.) kendi gerçek vadi arasında serbest bırakıyor, secim hakkı ve hürriyet veriyor. İşte buda Hikmetinin gereği ve kullarının imtihanı demektir. İnananlarla inanmayanlar, yalanlara kananlarla kanmayanlar, gerçek mülkün sahibini tanıyanlarla tanımayanlar, Allah'ın kudretini idrak edenlerle etmeyenler... ortaya çıkmaktadır.

Evet, işte: (Rabbin her şeyin üzerinde gözetleyicidir.) Bütün bu olup bitenleri Cenab-ı Hak gözetliyor ve ona göre de kıyamet günü hesaba çekip değerlendirecek ve herkese notunu verecektir.

قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُم مِّن دُونِ اللهِ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِن شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُم مِّن ظَهِيرٍ {٢٢} وَلَا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ عِندَهُ إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ حَتَّى إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا الْحَقَّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ {٢٣} قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللهُ وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَى هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ {٢٤} قُل لَّا تُسْأَلُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا وَلَا نُسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ {٢٥} قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ {٢٦} قُلْ أَرُونِيَ الَّذِينَ أَلْحَقْتُم بِهِ شُرَكَاء كَلَّا بَلْ هُوَ اللهُ الْعَزِيزُ

الْحَكِيمُ {٢٧} وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيراً وَنَذِيراً وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ {٢٨} وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٢٩} قُل لَّكُم مِّيعَادُ يَوْمٍ لَّا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُ {٣٠}

Meali

22. De ki: "Allah'tan başka ilah sandığınız şeyleri çağırın, onlar ne göklerde ve ne de yer de zerre ağırlığında bir şeye sahip değillerdir. Her ikisinde de onların bir ortaklıkları yoktur ve Allah'ın da onlardan bir yardımcısı yotur.

23. O'nun huzurunda da kendisinin izin verdiği kimseden başkasının şefaati da fayda vermez. Nihayet onların kalplerinden korku giderildiği zaman: "Rabbiniz ne buyurdu?" derler. (Şefaatçiler da): "Hakkı söyledi," derler. O halde O, her şeyden yüce ve büyüktür.

24. De ki: "Göklerden ve yerden size rızık veren kimdir? De ki, Allah'tır. O halde ya biz doğru yol üzerinde veya siz doğru yol üzerinde veyahut açık bir sapıklık içindedir."

25. De ki: "Bizim işlediğimiz cürümlerden (günahlardan) siz sorulmazsınız, sizin yaptıklarınızdan da biz sorulmayız."

26. De ki: "Rabbimiz! Hepimizi bir araya toplayacak sonra da aramızdaki ihtilafı adaletle çözecektir ve en güzel çözen âlim O'dur."

27. De ki: "O'na ortak koştuklarınızı bana gösterin? Hayır, bilin ki, O, her şeye galip, her şeye hükmeden Allah'tır."

28. Biz seni bütün insanlara müjdeci ve yardımcı olarak gönderdik, lâkin insanların çoğu bilmez.

29. Ve: "Eğer doğru isen, bu vaîd (azap) ne zamandır?" diyorlar.

30. De ki: "Size vadedilen öyle bir gündür ki, ondan ne bir an geri kalabilirsiniz ve ne de öne geçebilirsiniz."

İzahı

22. Bu ayette Allah Teâla'ya ortak koşanların ortak koştukları şeylerin ne göklerde ve ne de yerde zerre kadar hiçbir kimseye hiçbir şey zarar veya fayda vermeye sahip olmadıklarını bildirilmekte. Ve ne göklerde ve ne de yerde zerre kadar ortaklıkları olmadığı gibi, hâşâ Cenab-ı Hakkın da onlara en ufak bir ihtiyaç duymadığı ifade edilmektedir. Her şey O'na muhtaçtır, O'nun kimseye zerre kadar ihtiyacı yoktur. Çünkü her şeyi yaratan veren O'dur.

23. Bu ayette de kıyamet günü Allah Teâlâ'nın izin vermediği hiçbir kimse, hiçbir kimseye şefaat edemeyeceği bildirilmekte ve şefaat izni verilenlere, şefaat bekleyenler diyecekler ki: (Rabbiniz bu konuda ne buyurdu? Şefaat edecek olanlar da diyecekler ki, Rabbimiz hakkı söyledi, O, yüceler yücesidir.)

İşte bu ayette şefaati inkâr edenlere çok açık bir cevap vardır. Çünkü şefaat bekleyenlerin korkuları giderildiği zaman, şefaet ümidiyle kendilerine şefaat edeceklere derler ki: (Rabbiniz bu hususta ne buyurdu? Onlarda cevaben yüceler yücesi olan Allah, doğruyu buyurdu,) derler.

Şefaat edenlerin: (Rabbimiz doğruyu buyurdu,) demeleri yani kâfirler için şefaat olmadığı, ama Allah'ın rızasına ermiş olanlara şefata izin verildi demektir. Çünkü Enbiya sûresinin 28. ayetinde: (Bu şefaatçiler, O'nun "Allah"ın rızasına ermiş olanlardan başkasına şefaat edemezler,) buyruluyor ki, Allah'ın hakkı söyledi sözü işte budur. Yani Allah Teâla, kendi razı olduğu kullarından başkasına şefaat edilemesine izin vermeyeceğini, ancak razı olduğu kullarına şefaat izni çıktığını söyledi diyerek şefaat edecek olanlar, şefaat bekleyenlere böyle cevap vereceklerdir. Neticede her şey Allah'ın emrine ve O'nun iznine bağlı değil midir? Elbette ki O'nun emir ve izniyle olmaktadır. O, kime ve kimin için şefaat izni vermiş ise ancak ona şefaat edebilir, onun haricinde kimse kimseye şefaat edemez. Yine Tahâ sûresinin 109. ayetinde: (O gün Rahmanın izin verdiği ve sözünden razı olduğu kimseden başkasının şefaati fayda vermez,) buyrulmaktadır. Yine Zümer sûresinin 44. ayetinde: (De ki, tüm şefaat Allah'a aittir.) Yani şefaat etme O'nun yetkisine onun iznine bağlıdır. Bütün bu ayetler Müşriklerin Allah'a ortak koştukları şeylerin kendilerine şefaat edeceğini sandıkları kuruntuları reddetmektedir. Ve bütün şefaatin kendi yetkisinde, emrinde olduğunu, O, ancak kullarından kime dilerse ona verir ve kime

izin verirse de ancak ona şefaat edebilir. Hiç kimseye ne sınırsız bir yetki verilmiştir ve ne de istediğine şefaat yetkisi verilmiştir. Allah kime ne kadar yetki vermiş ve kimlere şefaat etmesine müsaade etmiş ise o kadar yetki ile o kadar kimseye şefaat edebilir.

24-27. Bu ayetlerde de Allah (c.c.) ortak koşanlara Peygamber aracılığıyla şunları sormasını istemektedir. Ey Peygamber! Onlara: (De ki, göklerden ve yerden sizi rızıklandıran kimdir?) Yani gökten bereketi, yağmuru indiren yerden bitkileri, bağları bahçeleri meydana getirip size çeşitli rızıklar veren kimdir? Bu sorular putlara ve heykelciklere tapanlara sorulunca donup kalacaklar. O zaman onlara: (De ki elbette Allah'tır. O halde ya biz, ya da siz doğru yol üzeredir veya sapıklık içindedir.) Yani her şeyin yaratıcısı rızık veren, hâşâ sizin putlarınız, heykelcikleriniz ise, o zaman biz yanlış yoldayız demektir ki, böyle bir şey olmadığına göre her şeyin yaratıcısı ve rızık vereni Allah'tır. O zaman da siz sapıklık içindesiniz, demektir. Bırakın artık bu inadı ve bu sapıklığı da doğru yola gelin. Aksi halde ey Peygamber! Bu sapıklıklarında direnenlere: –(De ki, bizim yaptığımız hatalardan size sorulmaz, sizin yaptıklarınız da bize sorulmaz.) Madem hakkı kabul etmiyorsunuz, bakalım sonuçta kimin gittiği yol doğru imiş, kimin inancı ve kimin yaptıkları doğru imiş hep beraber göreceğiz. –(De ki, Rabbimiz hepimizi bir araya toplayacak, sonra da aramızdaki ihtilafı adaletle çözecektir. Sorunları en güzel bilen ve çözen O'dur. De ki: "O'na ortak koştuklarınızı bana gösterin,") bakayım, onlar Tanrı olabilir mi? (Hayır, bilakis her şeye galip ve her şeye hükmeden tek Tanrı işte O, Allah'tır. –Biz seni bütün insanlara müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik, lakin insanların çoğu bilmez.) Yani küfür ve şirkte direnenleri şimdilik bırak, senin görevin iman edip iyi ameller işleyenleri müjdelemek, inkâr edenleri de başlarına gelecek olan bir azapla uyarmaktır. Fakat çokları hâlâ bunun farkında değillerdir. –(Ki, eğer doğru isen bu vadedilen azap ne zamandır? diyorlar.) Yani kıyametin geleceğini ve kendi başlarına gelecek olan azabı inkâr ve alay ederek Peygambere, eğer doğru ise nerde bu kıyamet ve bu azap? deyip duruyorlar ve onu acele istiyorlar. İşte onu acele isteyip alay edenlere: –(De ki, o size vadedilen öyle bir gündür ki, ondan ne bir an geri kalabilirsiniz, ne de öne geçebilirsiniz.) Her şeyin bir eceli ve belli bir zamanı vardır, o ecel geldiğinde ne bir an geriye kalma imkânınız vardır, ne de bir an önce onu öne alma imkânınız yoktur.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَن نُّؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرَى إِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِندَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لَوْلَا أَنتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِنِينَ {٣١} قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ الْهُدَى بَعْدَ إِذْ جَاءكُم بَلْ كُنتُم مُّجْرِمِينَ {٣٢} وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ إِذْ تَأْمُرُونَنَا أَن نَّكْفُرَ بِاللهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَندَاداً وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ {٣٣} وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ {٣٤} وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالاً وَأَوْلَاداً وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ {٣٥} قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ {٣٦}

Meali

31. Kâfirler: “Biz ne bu Kur’an’a inanırız ve ne de ondan öncekilere,” dediler. Fakat o kâfirler yakalanıp Rabbin huzurunda durduruldukları vakit (birbirlerine) laf atarak çekiştiklerini bir görsen! Zayıf düşürülmüş olanlar, büyüklük taslayanlara: “Eğer siz olamasaydınız biz mutlaka inanmış olurduk,” derler.

32. Büyüklük taslayanlar da zayıflara derler ki: "Siz hidayete erdikten sonra biz mi çevirdik? Hayır, siz kendiniz suçlu idiniz."

33. Yine zayıf düşürülenler, büyüklük taslayanlara derler ki: "Hayır, ama siz gece gündüz hilelerle adeta bize Allah'ı inkâr etmemizi ve O'na şirk koşmamızı emrediyordunuz. Nihayet azabı gördükleri zaman içlerinden pişmanlık göstereceklerdir ve biz de kâfirlerin boyunlarına (Cehennem) halkalarını geçireceğiz ki, onlar ancak yaptıklarının cezasını çekerler.

34. Biz herhangi bir memlekete uyarıcı bir (peygamber) göndermeyiz, ancak gönderince de oranın şımarıkları, sizin gönderdildiğiniz şeyi inkâr edicileriz, derler.

35. Ve yine dediler ki: "Biz malca da evlatça da çoğunluktayız ve biz azap edilenlerden değiliz.

36. (Ey Peygamber!) De ki: "Rabbim rızkı dilediğine genişletir, dilediğine de kısar. Fakat insanların çoğu bilmez."

İzahı

31-33. Bu ayetlerde Kur'an'ı inkâr eden büyüklük taslayanlarla, onları arkalarından sürükleyip sıradan olan kâfirlerle ilâhi adaletin karşısına çıktıklarında birbirlerini nasıl suçlayıp çekiştikleri bir ibret olarak sergilenmektedir. Mustaz'af denen sıradan kâfirler, büyüklük taslayarak kendilerini peşlerinden sürükleyen sözde öncü olan bu kâfirlere laf atarak birbirleriyle çekişirler. Ve onlara eğer siz olmasaydınız biz Kur'an'ın hakikatlarına iman edecektik, siz bizim iman etmemize engel oldunuz, peşinizden bizi sürüklediniz. Müstekbirler de onlara diyeceklerdir ki, siz inanıp doğru yola erdiniz de biz mi sizi çevirdik? Hayır, sizin kendiniz de suçlu idiniz, inanmamıştınız. Size Peygamberler geldi, onları dinlemediniz, bize uydunuz şimdi de bizi suçluyorsunuz. Bu sefer tekrar büyük, önder ve lider olara tanıyıp peşlerinden sürüklenenler büyüklük taslayanlara derler ki, evet, siz bizim elimizi kolumuzu bağlayarak bizi haktan, hakikatten, Kur'an'dan çevirmediniz. Ama gece gündüz bu hakikatlere inanmamamız için elinizden gelen gayreti gösterip, propaganda yaptınız, adeta Allah'a şirk koşmamızı emrettiniz, telkinlerde bulundunuz. Güçlüydünüz, sözünüz dinleniyordu, gücünüzü kullandınız, bizi de kendinize uydurup bu hale getirdiniz. Ayni bu gün bu manzaraları seyrediyoruz. Mesela bir takım İslam düşmanları

ellerindeki her türlü geniş imkanları kullanarak İslam aleyhinde propaganda yaparak, birçok cehil insanlar üzerinde etkili olabiliyorlar. Ama bunlara karşı da mücadele eden kurumlar kuruluşlar var. İrşad için gönderilmiş bir Kur'an var. Peki onu öğrenmeye çalışsan, doğruyu bulsan da o kötü niyetli çıkarcı ve kendini beğenmiş müstekbirlere uymasaydın, gerçeği görüp ona uysaydın. Duyduğunun peşine değil de bildiğinin peşine gitseydin. Yalancıların çıkarcıların peşine gitmeseydin de doğruyu araştırsaydın, doğruyu söyleyenlerin, bilenlerin yolundan gitseydin. Yani hırsızın suçu var da ev sahibinin hiç kusuru yok mu? Yani evini kilitleseydin. Suçu hep başkalarına atacağına kendinde görseydin. Allah seni defalarca Kur'an da uyarmıştı, şeytanın izine uymayın, onun ardından gitmeyin, o sizin düşmanınızdır, buyurmuştu. Şeytan derken aklınıza sadece cin şeytanları gelmesin, şeytanların en etkili olanı insan şeytanlarıdır. Bütün bunları ve bu tehlikeleri Kur'an haber veriyordu, niçin yüzünüzü ona dönmediniz de, şimdi suçladığınız zalimlere uyup körü-körüne onların peşine takılıp gittiniz. İşte o gün kodamanların peşine takılıp körü-körüne gidenler azabı görünce böyle içten pişman olacaklar ama bir faydası yoktur. Allah, onların boyunlarına cehennem halkalarını geçirecektir. Onlar ancak yaptıklarının cezasını çekerler Allah, hiç kimseye haksızlık etmez, herkese hak ettiği cezayı verir ve kimse kendi işlediği bir suçu başkalarına atarak da kurtulamaz. Ancak sebep olanların, cezaları katlanır, daha fazla olur.

34-36. Evet: (Biz herhangi bir memlekete uyarıcı bir peygamber göndermeyiz ki, oranın şımarıkları, sizin gönderildiğiniz şeyi inkâr ediciyiz demesinler.) Yani hangi memlekete Allah Teâla uyarıcı bir peygamber gönderdi ise ona biz senin getirdiğine inanmıyoruz, dediler, peygamberi ve onun getirdiği ayetleri ve emirleri inkâr ettiler. –(Ve üstelik de dediler ki: Biz malca da ve evlatça da çoğunluktayız.) Biz böyle çoğunluğa sahipken, üstünken bizim üzerimize peygamberlik gibi üstün bir vasıf nasıl bizden başkasına olabilir? (Ve biz azap edilenlerden de değiliz.) Böyle bir şey yoktur, ama olsa bile biz üstün kimseleriz bize azap edilemez gibi böyle bir kuruntu ve cehaletin pençesine düşmüşlerdir. Oysa o çokluğu da, o malı da veren Allah'tır, onlar bunları kendilerinden menkul sanıyorlar, hiç ummadıkları bir anda her şeylerini kayıp edeceklerinin, yakalanacaklarının farkında değillerdir. –Ey Muhammed! Sen şimdi bunlara: (De ki, "Rabbim rızkı dilediğine genişletir, dilediğine de kısar, fakat insanların çoğu

bilmez.) Her şeyi yaratan ve yaşatan Allah, bir imtihan için kiminin rızkını, kazancını genişletir, kimininkini de kısar, bunların hepsi O'na aittir, fakat insanların çoğu bunu idrak edemez, kendilerinden bilirler. Bunlara içimden zavallı demekten başka bir şey demek gelmiyor. Sen kimsin, sen nesin, senin cürümün ne ki, Allah'ın verdikleri malları ve evlatları kendinden menkul bilip de bana azap edilmez diyebilme cesaretini gösteriyorsun?

وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُم بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَى إِلَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحاً فَأُوْلَئِكَ لَهُمْ جَزَاء الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ فِي الْغُرُفَاتِ آمِنُونَ {٣٧} وَالَّذِينَ يَسْعَوْنَ فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُوْلَئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ {٣٨} قُلْ إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ وَمَا أَنفَقْتُم مِّن شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ {٣٩} وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاء إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ {٤٠} قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنتَ وَلِيُّنَا مِن دُونِهِم بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُم بِهِم مُّؤْمِنُونَ {٤١} فَالْيَوْمَ لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَّفْعاً وَلَا ضَرّاً وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ {٤٢} وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا رَجُلٌ يُرِيدُ أَن يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ وَقَالُوا مَا هَذَا إِلَّا إِفْكٌ مُّفْتَرًى وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءهُمْ

إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ {٤٣} وَمَا آتَيْنَاهُم مِّن كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِن نَّذِيرٍ {٤٤} وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلِي فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ {٤٥}

Meali

37. Ne mallarınız, ne de evlatlarınız sizi bize yaklaştıracak değildir. Ancak kim iman eder ve salih ameller işlerse, işte onlara yaptıkları ameller sebebiyle kat-kat mükâfatları vardır ve onlar yüksek makamlarda emniyet içindedirler.

38. Onlar ki ayetlerimiz hakkında güya bizi aciz bırakmak için koşar dururlar. İşte onlar azabın içinde hazır olanlardır.

39. De ki: "Rabbim kullarından dilediklerine rızkı hem yayar hem de ona kısar. Siz Allah için ne harcarsanız Allah, onun yerine başkasını verir, O, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

40. O gün (O,) hepsini bir araya toplar, sonra meleklere: "Bunlar size mi kulluk ediyorlardı?" der.

41. Onlar da: "Seni tenzih ederiz, bizim koruyucumuz onlar değil, ancak sensin. Hayır, onlar cinlere tapıyorlardı, çoğu onlara inanmışlardı," diyeceklerdir.

42. İşte o gün birbirinize ne bir menfaat vermeye ve ne de zarar vermeye gücünüz yetmez. Biz zulmedenlere: "Yalanlamakta olduğunuz ateşi tadın bakalım," deriz.

43. Onlara ayetlerimiz açık-açık okunduğu zaman dediler ki: "Bu sizi atalarınızın taptığından çevirmek isteyen bir adamdır." Ve yine dediler ki: "Bu uydurulmuş yalandan başka bir şey değildir." Ve kâfirler kendilerine gelen hak için: "Bu apaçık bir büyüden başka bir şey değildir," dediler.

44. Hal bu ki, biz onlara ders alacakları kitaplar vermemiştik ve senden önce onlara uyarıcılar da göndermemiştik.

45. Ancak bunlardan öncekiler de yalanlamışlardı. Hal bu ki, bunlar onlara verdiklerimizin onda birine ermemişlerdir. (Yani onlara bundan daha çok nimet verdiğimiz halde) elçilerimizi yalanladılar. Peki, benim elçilerimi yalanlayanların sonu nasıl oldu?

İzahı

37-39. Bu ayetlerde kâfir ve müşrikler mallarının ve evlatlarının çok olmasını bir üstünlük değer ölçüsü olarak zannettikleri, oysa Allah katında mal ve evlatların çokluğu bir üstünlük olmadığı, O'r.a yaklaştırmadığı, ancak iman ve yapılan güzel amellerle kendisine yaklaşılabilecağı ifade edilmektedir. Allah (c.c.) insanlara iman ve güzel amelleriyle değer verir ve cennette yüksek makamlar verir. Kâfirler Allah'ın verdiği bu güçlerini O'nun yolundan insanları alıkoymak için, doğru yolundan saptırmak için kullanıp akıllarınca hâşa Allah'ı aciz bırakacaklarını sanırlar. Oysa onlar bu çevreleriyle ve çokluklarıyla zamanı gelince bir anda cehennem ateşi içinde toplanacaklardır. Allah (c.c.) dilediği kimselere bol rızık vereceğini, dilediklerinin rızkını da kısacağını, ancak Allah yolunda harcandığı takdir de Allah (c.c.) onun malını bereketlendireceğini, yerine daha fazlasını vereceğini beyan etmektedir.

40-42. Bu ayetlerde ise Allah (c.c.) kıyamet günü mahlûkatı huzurunda topladığı vakit meleklere sorar ki, bu müşrikler: (Size mi tapıyorlardı, beni bırakıp size mi kulluk ediyorlardı? –Onlar da: Seni tenzih ederiz bizim koruyucumuz onlar değil, ancak sensin. Hayır, onlar bize değil cinlere tapıyorlardı, çoğu onlara inanmışlardı, derler. –İşte o gün onların birbirlerine ne menfaat vermeye ve ne de zarar vermeye gücü yeter. Biz zulmedenlere: "Yalanlamakta olduğunuz ateş azabını tadın" deriz) Haydi şimdi mallarınızın ve evlatlarınızın çokluğu, Allah'a ortak koştuklarınız ne varsa gelsin sizi bu ateşten kurtarsın. Ey haddini bilmeyen zalimler! Siz kendinizi ve çevrenizi ne sandınız da Allah'a karşı mücadele etme cesaretini gösterdiniz?

43-45. (Onlara ayetlerimiz okunduğu zaman Peygamberi kasdederek bu sizi atalarınızın dininden çeviren bir adamdır, bu "Kur'an" uydurulmuş yalandan başka bir şey değildir. İşte bu kâfirler kendilerine gelen hak ve hakikatlere bunlar apaçık bir büyüden başka bir şey değildir, demişlerdi. –Oysa biz onlara henüz daha ders alacakları bir kitap vermemiştik ve senden önce de bir uyarıcı göndermemiştik.) Ey Muhammed! Bu Araplara daha önceden kendi içlerinden herhangi bir peygamber göndermemiştik. Şimdi kendilerine Allah'ın ayetlerini okuyup anlatacak bir Peygamberi kendi içlerinden seçip gönderdik. Fakat böyle bir Peygamberi ve böyle bir kitabı anlayıp kavramaktan uzak oldukları için hemen

Peygamberi ve Kur'an'ı yalanlayarak Kur'an'a büyü, onu getiren peygambere de büyücü yaftasını vurdular. –(Bunlardan önceki kavimler de aynı şekilde peygamberleri yalanlamış ve büyücülükle suçlamışlardı. Oysa bunlar, onlara verdiğimiz mal ve evlatların onda birine bile ulaşmış değiller. Peki, elçilerimizi yalanladılar da sonu nasıl oldu?) Yani bunlardan öncekiler çok daha güçlü idiler, malları ve evlatları daha çoktu, onları helâk ettik de bu azgın ve şımarıklar mı Allah'ı aciz bırakacaklar? Yoksa bunların yaptıkları mı yanlarına kalacak? Zamanı gelince bunları da helâk edeceğiz.

قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُم بِوَاحِدَةٍ أَن تَقُومُوا لِلَّهِ مَثْنَى وَفُرَادَى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِكُم مِّن جِنَّةٍ إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ لَّكُم بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ {٤٦} قُلْ مَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ فَهُوَ لَكُمْ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللهِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ {٤٧} قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ الْغُيُوبِ {٤٨} قُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ {٤٩} قُلْ إِن ضَلَلْتُ فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ {٥٠} وَلَوْ تَرَى إِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَأُخِذُوا مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ {٥١} وَقَالُوا آمَنَّا بِهِ وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَاوُشُ مِن مَكَانٍ بَعِيدٍ {٥٢} وَقَدْ كَفَرُوا بِهِ مِن قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ {٥٣} وَحِيلَ بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِأَشْيَاعِهِم مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُّرِيبٍ {٥٤}

Meali

46. De ki: "Size sadece bir tek vaaz edeceğim. Şöyle ki: Allah için ikişer, üçer ve teker-teker kalkarsınız, sonra da iyi düşünürsünüz." Arkadaşınız da (Muhammed de) mecnunluktan eser yoktur. O ancak şiddetli bir azabın öncesinde, sizi uyarıcı bir Peygamberdir.

47. De ki: "Ben sizden herhangi bir ücret istemem, o sizin içindir. Benim ücretim ancak Allah'a aittir ve O, her şeye şahittir.

48. De ki: "Rabbim! Hakkı yerli-yerine koyar, gaybi de hakkiyle bilendir.

49. De ki: "Hak geldi; artık batıl ne bir şeyi başlatabilir ne de geri iade edebilir."

50. De k: "Eğer ben (haktan) saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum. Eğer doğru yolu bulursam bu da bana Rabbimin vahyi ettiği şey (Kur'an) sayesindedir. Şüphesiz ki O, işitendir, yakındır.

51. (Resulüm!) telaşa düştükleri vakit bir görsen! Artık kaçmak yoktur ve yakın bir yerden yakalanmışlardır.

52. Ve: "O'na iman ettik," derler. Fakat onlar için uzak bir yerden el uzatmak nerde?..

53. Hal bu ki, daha önce dünyada iken onu inkâr etmişlerdi. (Şimdi ise) uzak yerden gaybe (taş) atıp duruyorlar.

54. Artık kendileriyle istekleri arasına set çekilmiştir. Tıpkı bundan öncekilere yapıldığı gibi. Şüphesiz ki, onlar şüphe içinde tereddüt etmekte idiler.

İzahı

46. Bu ayette Peygamber (a.s.)'a cinnet getirmiştir diyen müşriklere cevap verilmektedir. Ey Peygamber! Onlara: (De ki, size bir tek vaaz edeceğim,) yani eğer insaf eder elinizi vicdanınıza koyarsanız size bir tek söz söyleyeceğim: (Allah için ikişer, üçer ve teker-teker kalkın ve sonra düşünün ki, sizin arkadaşınız) Muhammed (a.s.) (cinnet getirmiş değildir! O ancak şiddetli bir azabın öncesinde sizi uyarıcı bir peygamberdir.) Yani ister ikişer kişi, ister üçer kişi, ister teker-teker kalkın kendi aranızda düşünün taşının, insaf edip elinizi vicdanınıza koyun bakın ki, arkadaşınız Muhammed (a.s.) da deliliğin eseri var mı? O, ne deli, ne yalancı, ne sihirbaz, ne şu ne de bu, ancak o şiddetli bir azabın gelmesinden önce sizi uyaran bir Peygamberdir.

47-50. Ey Muhammed! (De ki: "Ben sizden herhangi bir ücret istemiyorum, o sizin içindir.) Sizden istenecek ücret sizin olsun, ben sizden hiçbir şey istemiyorum: (Benim ücretim ancak Allah'a aittir ve O, her şeye şahittir." –De ki: "Rabbim, hakkı yerliyerine koyar.) Hakkı layık olana verir, vahyi peygamberlere gönderir, neyin hak ve neyin batıl olduğunu da yerliyerine koyar: (Ve gaybi de hakkiyle bilen O' dur." –De ki, hak geldi, artık batıl ne yeniden başlar, ne de geri döner.) Batılın artık kökü kazındı yeniden başlayacağı da yoktur, geriye döneceği de yoktur. Siz ne kadar uğraşırsanız uğraşın batılı geri çeviremezsiniz. –De ki, eğer ben haktan saparsam, kendi aleyhime sapmış olurum. Eğer doğruya erişirsem, bu da Rabbimin bana vahyi ettiği şey sebebiyledir. Şüphesiz ki O, işitendir, kullarına çok yakındır.) Yani şayet sizin iddia ettiğiniz gibi haktan uzak yalancı biri isem, bu benim aleyhimedir, vebalı benedir. Eğer doğru yolda isem ki, öyledir, işte bu da Rabbimin bana vahyi ettiği o Kur'an sebebiyledir. Allah (c.c.) her şeyi işiten ve kullarına çok yakındır, kimin ne yaptığını kimin ne söylediğini bilir ve işitir.

51-53. Ey Resulüm! Şimdi seni sapıklıkla, delilikle, sihirbazlıkla suçlayan inatçı ve yalancı kâfirlerin kıyamet günündeki: (Telaşlarını bir görsen, artık kaçmak yoktur ve yakın bir yerden yakalanmışlardır.) Şimdiye kadar uzak sandıkları ve alay ederek hani nerde o azabı getirsene diyenler, şimdi yakından yakalan mışlardır. Ölüm yakalayıp toprağın üstünden altına almış, kıyamet günü de kabirlerinden kalkınca cehennem halkaları boyunlarına geçirilmiş, zincirlere vurulmuşlardır, kaçacakları bir yer yoktur. Yahut onların Bedir savaşındaki telaşlarını bir görseydin, yakında yakalanıp canlarını cehenneme teslim etmişlerdi. –Ve azabı ayan-beyan gördükleri zaman da: (Biz ona; Muhammed'e ve Kur'an'a inandık, derler. Fakat artık onlara uzak bir yerden el uzaltmak nerde?) Artık geç kalmışlar, kervanı kaçırmışlar artık onlara uzatılan el uzak, ona ulaşmak nerde? Şimdiye kadar kendilerine uzatılan eli geri çevirenler, şimdi o eli arıyorlar ama nerde? –(Artık kendileriyle istekleri arasına set çekilmiştir.) Tövbe kapıları kapanmıştır, arzuladıkları imanla aralarına set çekilmiştir. O iman azabı görmeden, ölümden önce olmalıydı, artık geç kalınmıştır, kapılar kapanıp setler çekilmiştir. (Tıpkı bundan öncekilere yapıldığı gibi. Onlar da bunlar gibi şüphe içinde tereddüt edip duruyorlardı) ahiretin varlığına, cehennemin varlığına şüphe ile bakıp inanmıyorlardı. Şimdi hiçbir şekilde şüphe götürmez vaziyette hesabı ve

cehennemi görünce akılları başlarına geldi. Şimdiye kadar gönüllerini ve gözlerini kapatıp gerçekleri göremeyenler, şimdi gözlerini ve gönüllerini açtılar ve yeni görmeye başladılar. Fakat önceden uçurumu göremeyenler uçurumdan aşağı yuvarlandıktan sonra görseler neye yarar.

FATIR SÛRESİ

Fatır sûresi Mekke döneminde inmiştir. Fatır ilk yaratılmış demektir ki, birinci ayette göklerin ve yerin yaratılışından bahsedildiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Kırk beş

Kelime sayısı: Yedi yüz yetmiş yedi

Harf Sayısı: Üç bin yüz otuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلاً أُولِي أَجْنِحَةٍ مَّثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {١} مَا يَفْتَحِ اللهُ لِلنَّاسِ مِن رَّحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِن بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٢} يَا أَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللهِ يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ {٣} وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِّن قَبْلِكَ وَإِلَى اللهِ تُرْجَعُ الأُمُورُ {٤} يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللهِ الْغَرُورُ {٥} إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوّاً إِنَّمَا يَدْعُو حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ

أَصْحَابِ السَّعِيرِ {٦} الَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ {٧}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Sonsuz övgü, gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer ve dörder kanatlı elçiler kılan Allah'a mahsustur. O, yaratma hususunda dilediğini daha da artırır. Şüphesiz ki, Allah, her şeye kadirdir.

2. Allah, insanlara açacağı herhangi bir rahmeti tutup hapseden olamaz. O'nun tuttuğunu da O'ndan sonra salıverecek yoktur ve O, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

3. Ey iman edenler! Allah'ın üzerinizdeki, nimetini hatırlayın. Allah'tan başka bir yaratıcı mı var? O, size gökten ve yerden rızık verir. O halde haktan nasıl çevriliyorsunuz!

4. Eğer onlar seni yalanlıyorlarsa, senden önce de birçok peygamberler yalanlandı. Bütün işler sonuçta Allah'a döndürülür.

5. Ey insanlar! Haberiniz olsun ki, Allah'ın vadi şüphesiz haktır. Öyle ise sakın bu dünya hayatı ve o çok aldatıcı şeytan sizi Allah'la (O'nun rahmetiyle) aldatmasın.

6. Şüphesiz ki şeytan sizin düşmanınızdır, öyle ise onu düşman biliniz. O, ancak taraftarlarını alevli cehennemde olsunlar diye çağırır.

7. Kâfirler için şiddetli bir azap vardır. İman edip salih amel işleyenler için de bir bağış ve büyük bir mükâfat vardır.

İzahı

1. (Sonsuz övgü, gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer ve dörder kanatlı elçiler kılan Allah'a mahsustur. O, yaratmada dilediği kader artırır. Şüphesiz ki, Allah her şeye kadirdir.)

Hamd, kelimesinin geniş manasını Fatihanın tefsirinde açıklamıştık oraya bakabilirsiniz. Fatır kelimesine gelince. Bu kelime aslında bir şeyi ilk başlangıçta yarmak, yaratmak, varetmek anlamlarına gelmektedir. Nitekim İnfitar sûresinde:

(Gökler yarıldığı zaman,) diye buyrulmaktadır. Ancak bu ayetin manası ilk başlangıçta bir şeyi var etmek, yaratmaktır. Nitekim İbni Abbas demiştir ki, ben bu ayetin manasını anlayamamıştım, ta ki, iki bedevi bir kuyunun başına gelip kavga etmeye başladılar. Biri ötekine dedi ki: (Ene eftartuhâ) yani "bu kuyuyu ilk başlangıçta ben açtım, icadettim," dedi. İşte o zaman (fetara) kelimesinin ilk yaratma olduğunu anladım. Demek ki (fetara) kelimesi ilk yarılma, yaratılma anlamına gelmektedir. Nitekim bu gün bilim adamları da kâinatın yaratılışı bir patlama ve yarılma ile meydana geldiğini kabul ediyorlar, ama bu kendiliğinden değil, Allah Teâla nın ol! Emriyle olmuştur.

Meleklerin kanatlı ve elçiler olarak gönderilmesine gelince. Melekler peygamber olur mu, olamaz mı sorusunu akla getirmektedir. Bütün Nebi ve Resuller haberci olduğuna göre ve kendilerine vahyi edildiğine göre peygamberler Allah'la kullar arasında elçilerdir. Melekler de Allah'la peygamberler arasında elçidirler, Allah' tan aldığı vahyi peygamberlere ulaştırmakta, haber vermektedir. O zaman bütün peygamberler elçi ve haberci olduklarına göre vahyi getiren melek de elçidir ve habercidir. Peygamber Farsça bir kelimedir Türkçemize girmiştir ki, bunun karşılığı Arapça da Resul, Türkçede de elçi ve haberci demektir. Neticede Allah'la kullar arasında ki habercilere peygamber diyoruz. Cibril de Allah'la kendisi gibi kul olan peygamberler arasında elçidir ve dediğim gibi bunun Türkçe karşılığı da peygamberdir. Nitekim Hac sûresinin 75. ayetinde: (Allah hem meleklerden ve hem de insanlardan Resuller "peygamberler" seçer,) buyuruyor ki, bu konuyu o ayetin tefsirinde de açıkladık oraya da bakabilirsiniz.

Meleklerin kanatlarına gelince bu ayette ifade edildiği gibi iki, üç ve dört kanatlı olanları vardır. Allah dilediği kadarda artırır, diye buyrulması, daha fazla kanatlı olabileceğine de işaret etmiştir. Nitekim Tirmizi'nin İbni Mesud'dan rivayet ettiği bir hadis de Peygamberimiz miraçta Cibril'in altı yüz kanadının olduğunu söylemiştir. Bundan şu anlaşılıyor ki, meleklere Allah Teâlâ istediği zaman istediği kadar kanat yaratmaktadır.

2. (Allah,'ın insanlara açtığı herhangi bir rahmeti tutacak, ona engel olacak yoktur. O'nun tuttuğunu O'ndan sonra salıverecek de yoktur. O, her şeye galip ve her şeye hâkimdir.) Yani Allah (c.c.) bir kuluna hayır ve rahmet kapılarını açarsa, ona kimse mani olamaz, mani olmaya kimsenin gücü yetmez. Eğer

Allah bir kuluna da herhangi bir rahmeti nimeti vermek istemez tutarsa, onu da kimsenin vermesi mümkün değildir,o insanın o nimete kavuşması için ne kadar çabalarsa çabalasınlar onu elde ettiremezler, demektir.

3-4. (Ey insanlar! Allah'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayın.) O'nun verdiği nimetlere karşı şükredin, nankörlük etmeyin. Peki: (Allah'tan başka bir yaratıcı mı var? Oysa size gökten ve yerden rızık veren O'dur. O halde haktan nasıl çevriliyorsunuz?) Har şeyi yaratan size gökten yağmuru bereketi indirerek, yerden türlü-türlü rızıklar veren Allah Teâla, olduğu halde neden, O'na kulluk etmekten, O'nun gönderdiği hakikatlerden yüz çevirip de hiçbir yarar ve zarar verecek durumda olmayan birtakım şeylere tapıyor, onlardan istiyorsunuz. –Ey Peygamber! (Eğer onlar seni yalanlıyorlarsa, senden önce birçok peygamberler de yalanlanmıştır. Bütün işler sonuçta Allah'a döndürülecektir.) Sonuçta herkes bizim huzurumuzda toplanacak ve herkes yaptığının hesabını verecektir, artık onlar haktan ve Kur'an'dan yüz çeviriyorlar diye üzülme.

5-6-7. (Ey insanlar! Haberiniz olsun, Allah'ın vadi gerçekten haktır, sakın dünya hayatı ve çok aldatıcı olan İblis sizi Allah'la aldatmasın.) Yani Allah'ın vadettiği kıyamet günü, hesap, cennet ve cehennem haktır, mutlaka olacaktır, sakın dünya hayatı size cazip gelip de onunla aldanıp ahiret hayatını ihmal etmeyesiniz. Ve çok aldatıcı olan İblisin askerleri şeytanlar sizi Allah'ın rahmetiyle aldatmasın. Allah'la aldatmak daha önce de izah ettiğimiz gibi şeytan insana günahları işletir, vesvese vererek ibadetlerin yapılmasına engel olur ve kuru ümitlerle hep Allah'ın rahmetini göstererek insani aldatır. Oysa Allah'ın rahmeti olduğu gibi O'nun gazabı da vardır. Şeytan insanı kandırmak için hep Allah'ın rahmetini öne sürer, O'nun azabını gazabını ise hep gölgeler, o tarafı hiç göstermez. İşte bu da Allah'ın rahmetiyle aldatmaktır. Oysa Kur'an'ı kerimde bin tane rahmet ayeti varsa, bin tane de azap ve tehdit ayeti vardır. Aldanmayan insan ümitle korku arasında yaşayan insandır. Hem rahmet ayetlerini hatırlar ümitlenir, daha çok ibadet etmeye yönelir, hem de azap ayetlerini düşündüğü zaman daha çok korkar, günahlardan sakınır, kaçınır. İşte şeytanın tuzağına düşmeyen insanlar bunlardır. –Evet: (Çünkü şeytan gerçekten size düşmandır, öyle ise siz de onu düşman bilin, çünkü o taraftarlarını ancak cehennemlik olsunlar diye

çağırır.) Onun işi gücü insanları yoldan çıkarmak, onları sapıklığa düşürmek, bu yolla da onları cehenneme arkadaş yapmaktır. –İşte şeytana uyup: (İnkâr edenler için şiddetli bir azap vardır. İman edip salih amel işleyenlere ise bir bağış ve büyük bir mükâfat vardır.) Allah, hem onların küçük günahlarını bağışlayacaktır, hem de onlar için cennette büyük bir mükâfat hazırlamıştır.

أَفَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَناً فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ {٨} وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَاباً فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ النُّشُورُ {٩} مَن كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعاً إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ أُوْلَئِكَ هُوَ يَبُورُ {١٠} وَاللَّهُ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجاً وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِن مُّعَمَّرٍ وَلَا يُنقَصُ مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ {١١} وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمِن كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْماً طَرِيّاً وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {١٢} يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ

وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ مَا يَمْلِكُونَ مِن قِطْمِيرٍ {١٣} إِن تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ {١٤}

Meali

8. Kötü ameli kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören kimse (kötülüğü istemeyen kimseye hiç benzer mi?) Allah dilediğini sapıklığa yöneltir, dilediğini de doğruya iletir. O halde onlar için üzülerek kendini helâk etme. Allah, onların ne yaptıklarını biliyor.

9. Rüzgârları gönderip bulutu harekete geçiren de Allah'tır. Biz onu ölü bir beldeye sevk ederiz de ölümden sonra onunla toprağa hayat veririz. Ölülerin dirilmeleri de böyledir.

10. Her kim izzet istiyorsa bilsin ki, bütün izzet, şan ve şeref Allah'ındır. O'na ancak güzel sözler yükselir ve salih ameller O'na kaldırılır. Kötülüklerle tuzak kuranlara gelince, onlar için de çetin bir azap vardır ve tuzakları da bozulacaktır.

11. Allah, sizi topraktan sonra bir nutfe (sperm) den yarattı. Sonra sizi (erkekli dişili) çiftler kıldı. O'nun bilgisi olmadan ne bir dişisi hamile olur, ne de doğurur. Ömürden bir şey verilmesi de ve ömürden kısaltılmış olan şey de ancak bir kitaptadır. Şüphesiz bu Allah'a göre çok kolaydır.

12. İki deniz birbirine eşit olmaz ki, şu tatlı içilmesi kolaydır, şu da tuzlu, acıdır. Fakat her birinden taze et yersiniz ve onlardan giyineceğiniz elbiseler çıkarırsınız. Allah'ın lütfundan nasip arayasınız diye denizde suyu yara-yara giden gemileri de görürsün. Artık şükretmeniz gerekir.

13. O, geceyi gündüzün içine, gündüzü de gecenin içine sokar; güneş ve ayı de emri altına almıştır. Her biri kendine verilmiş süreye kadar gider. İşte bunlar Rabibnizin eserleridir, mülk O'nundur, O'ndan başka kendilerine kulluk ettikleriniz bir çekirdeğin zarına bile malik değillerdir.

14. Eğer onlara dua etseniz sizin dualarınızı işitmezler. Şayet işitseler bile cevap veremezler. Kıyamet günü de sizin ortak koşmanızı inkâr ederler ve sana her şeydan haberdar olan (Allah) gibi haber de veremez.

İzahı

8. (Kötü ameli kendisine süslü gösterilip de onu güzel gören kimse ile kötülüğü istemeyen kimse hiçbir olabilir mi?) Yani birine yaptığı kötü işleri şeytan süslü gösterir ki, onun süslü olduğunu kabul ederek tuzağına düşen kimse, şeytanın tuzağına düşmeyen, kötü işler yapmak istemeyen kişi hiç bir olabilir mi?

İbni Abbas'a göre bu ayet Ebu Cahil ve yandaşları olan müşrikler hakkında inmiştir. Ancak ayetin iniş sebebi bu olsa da hükmü geneldir. Bir kimsenin yaptığı işler İslam dışı, Kur'an dışı ise ona nefsi ve şeytanı ne kadar süslü gösterse de, o amellerin Allah katında hiçbir değer ve kıymeti yoktur. Ama yapılan ameller İslama uygun, Kur'an'a uygunsa onu insanlar ne kadar beğenmese, beğenmesin, Allah Katında o ameller makbuldür ve değerleri vardır. (Allah, dilediğini saptırır ve dilediğini de doğruya erdirir. O halde onlar için üzülerek kendini helâk etme.) Yani hidayeti istemeyen doğruyu bulmak istemeyen, ona arkasını döneni Allah, onu istediği yola iter, kendisine yönelmek isteyen, doğruyu arayıp bulmak isteyeni de Allah (c.c.) rahmet eliyle tutar doğru yola çeker. Ey Peygamber! Onlar doğruyu istemedikleri için, hakka ve hidayete arkalarını döndükleri için sen kendini üzerek helâk etme.

9. Bu ayette de Allah (c.c.) rüzgârı gönderip yağmur yüklü bulutları nasıl istediği istikamete yönlendirip, kurumuş, ölmüş olan bir beldeye bu yağmuru boşaltarak ölü olan bu toprakları yeniden nasıl canlandırıp, bitkileri bitiriyorsa, öyle de ölüleri dirilteceğini haber vermektedir. İnsanlar bunları düşünmelidirler, Yüce Allah'ın kudreti her şeyde görünmektedir. İnsan düşünen bir varlıktır, eğer bunları düşüp de ibret alabiliyorsa insandır, yoksa düşünmeden sadece bakıp yanından vurup geçiyorsa hayvanla bir farkı yoktur. Hatta bazıları hayvandan daha sapık, daha aşağıdırlar.

10. Bu ayette de izzet ve şeref isteyen herkesin bilmesi gerekir ki, bütün izzet ve şerefin Allah'a ait olduğu ifade edilmektedir. Kim O'na kul olursa, kim O'na itaat ederse, o kuluna izzet ve şeref verir. İzzet ve şerefi başka yerlerde arayanlarınsa, bütün izzet ve şereflerini Allah Teâla alır. Nitekim Meryem sûresinin

81. ayetinde: (Müşrikler kendilerine izzet "kuvvet" olsun diye Allah'tan başkasını kendilerine ilah edindiler,) diye buyrulmaktadır. Allah (c.c.) dışında hangi yaratıkta izzet ve kuvvet, şeref ve şan aranabilir? İşte bütün izzet ve kudret Allah'ındır: (Hoş kelimeler ancak O'na yükseleir ve salih ameller O'na kaldırılır. Hile ve entrika çevirenlere ise çetin bir azap vardır ve onların hileleri ise boşa çıkarılır.) Bu hoş kelimelerden maksat bazı tefsircilere göre kelime-i tevdittir, bazılarına göre ise: "Subhanallahi, velhamdülillahi-velâhavle velâkuvvete illâbillâh," kelimeleridir. Fakat âcizane bana göre kelime-i tevhitle beraber her zikir, her türlü dua ve her güzel söz demektir. İşte insanı şereflendiren ve Allah katına yükselten değerler bunlardır. Allah (c.c.) yapılan bu güzel amel ve sözlerle kullarını şereflendirir ve onlara değer verir.

11. Bu ayette de yine insanlar düşünmeye davet edilmekte ve buyrulmaktadır ki: (Allah, sizi önce topraktan sonra da bir damla sudan "sperm"den yarattı. Sonra sizi çiftler kıldı. O'nun bilgisi olmadan ne bir dişi hamile olur, ne de doğurur. Ömürden bir şey verilmesi de, ömürden kısaltılmış olan şey da ancak bir kitapta yazılmıştır ve bu Allah'a çok kolaydır.) Yani Allah Teâla önce insanoğlunun babası Âdem'i topraktan yaratmış, sonra eşi Havva'yı da onun cinsinden yaratmış ve ondan sonraki nesilleri de bu iki çiften, erkeğin sperm ile kadının yumurtasının birleşmesiyle yaratmış ve çoğaltılmıştır. Ve kendisinin bilgisi dışında hiçbir şey olmamakta, her şey bir kitapta "Levhi'l-Mahfuzda" yazılı olmaktadır. Her canlının ömrünün uzun veya kısa olmasına varana kadar her şey o kitapta yazılıdır. İşte bütün bunlarda ibretler vardır. İnsan düşünmeli Rabbinin kudretini kavramalı ve O'na kullukta kusur etmemeli ve daima nimetlerine şükretmelidir.

12. Bu ayette de eşit olmayan iki deniz ki, biri tatlı ve biri de tuzlu olmasına rağmen her ikisinden de taze et, balık çıkarıldığı ve birtakım giysiler de çıkarıldığı bildirilmektedir. Ayriyeten gemilerin denizlerde suyu yara-yara süzülüp gitmesi, dolaysıyla bunlardan birçok hizmet ve menfaat sağlanması bütün bunların Allah'ın bir lütfu olduğu bildirilmekte. Ve bu nimetlere karşı şükredilmesi gerektiği beyan edilmektedir.

İki denizin birinin tatlı ve birinin tuzlu olması ile ilgili Furkan sûresinin 53. ayetinde de geçmişti Onun tefsirine bakınız. Ayrıyeten Rahman sûresinin 19-50. ayetlerinde de buna temas edilmiştir.

13-14. (Allah, geceyi gündüzün içine, gündüzü de gecenin içine sokar; güneşi ve ayı de emri altına almıştır.) Yani gece ve gündüz birbirini kovalayarak ardarda gelir-gider, bunları yapan Allah'tır. Güneşi ve ayı da emri altına alan yine O'dur ki: (Her biri belirtilmiş bir süreye kadar akıp gider.) Kıyamete kadar en ufak bir aksamadan, şaşmadan her biri kendi mecrasında dönüp dolaşır. (İşte bütün bunları yapan Rabbiniz Allah'tır, mülk O'nundur, O'nu bırakıp da taptıklarınız bir çekirdek kabuğuna bile sahip değillerdir.) Peki, nasıl onları Tanrı edinip tapıyorsunuz, onlardan bir izzet bir yardım bekliyorsunuz? –(Eğer onlara dua etseniz, sizin dualarınızı işitmezler. Farz edelim ki işitseler bile size cevap veremezler. Kıyamet günü de sizin ortak koştuklarınız şeyler inkâr eder, kabul etmezler ve her şeyden haberdar olan Allah gibi, sana herhangi bir haber de veremezler.) Yani konuşmayan, işitemeyen, hiçbir şeyden haber veremeyen, hiçbir şey elinden gelmeyen bu taş parçalarını, ağaç ve beton parçalarını nasıl kendinize Tanrı edinip bunları Allah'a denk tutuyorsunuz, hiç düşünmüyor musunuz?

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنتُمُ الْفُقَرَاء إِلَى اللهِ وَاللهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ {١٥} إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ {١٦} وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللهِ بِعَزِيزٍ {١٧} وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى وَإِن تَدْعُ مُثْقَلَةٌ إِلَى حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَى إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالغَيْبِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَمَن تَزَكَّى فَإِنَّمَا يَتَزَكَّى لِنَفْسِهِ وَإِلَى اللهِ الْمَصِيرُ {١٨} وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ {١٩} وَلَا الظُّلُمَاتُ وَلَا النُّورُ {٢٠} وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ {٢١} وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاء وَلَا الْأَمْوَاتُ إِنَّ اللهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ {٢٢} إِنْ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ

{٢٣} إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيراً وَنَذِيراً وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خلَا فِيهَا نَذِيرٌ {٢٤} وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ جَاءتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ {٢٥} ثُمَّ أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ {٢٦}

Meali

15. Ey insanlar! Siz Allah'a muhtaçsınız, Allah ise size karşı zengindir. O halde sonsuz övgü O'nadır.

16-17. Eğer O, dilerse sizi yok eder, yerinize yeni bir halk yaratır. –Ve bu Allah'a göre bir şey değildir.

18. Ve hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez. Eğer yükü ağır olan kimse yükünü yüklenmesi için başkasını çağırsa akrabası dahi olsa, onun yükünden bir şey yüklenmez. Sen ancak Rablerini görmeden (O'n den) korkanları ve namaz kılanları uyarabilirsin. Kim temizlenirse, kendi nefsine temizlenmiş olur ve dönüş Allah'adır.

19-2-21. Kör olanla gören bir olmaz. –Karanlıkla aydınlık da bir olmaz. –Gölge ile sıcaklık da bir olmaz.

22-23. Diri ile ölü de bir olmaz. Şüphesiz ki, Allah dilediğine işittirir ve sen kabirlerde olanlara işittirecek değilsin. –Sen uyarıcı olmaktan başka değilsin.

24. Şüphesiz ki, biz seni hakikatle beraber müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik ve hiçbir ümmet yoktur ki içlerinde uyarıcı bir (peygamber) olmasın.

25. Eğer seni yalanlıyorlarsa, onlardan önceki peygamberler de kendilerine açık delillerle, yazılı sahifelerle ve aydınlatıcı kitaplarla geldikleri halde yalanlandılar.

26. Sonra kâfirleri yakaladım, o halde beni inkâr etmeleri nasıl oldu?

İzahı

15. Bu ayette bütün insanların Allah'a muhtaç oldukları, Allah'ın ise hiçbir kimseye muhtaç olmadığı, bütün nimetlerin kendisine ait olduğunu, herkese,

rızık ve nimetleri verenin kendisi olduğunu beyan etmektedir. Öyle ise sonsuz övgü' de O'na mahsustur.

16-17. (Eğer Allah dilerse sizi toptan yok eder ve sizin yerinize yeni bir halk yaratır. –Ve bu, her şeye galip olan Allah'a zor bir şey değildir.)

18. (Ve hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez. Yükü ağır olan kimse eğer onu taşımak için başkalarını çağırsa, en yakın akrabası dahi olsa onun yükünden hiçbir şey yüklenmez.) Yani bu dünya da insanları günaha teşvik edenler, sen yap eğer günahı vebalı varsa benim boynuma deme cesaretini gösteren zavallılar, yarın kıyamet günü yakınlarından biri dahi olsa gel benim günahımdan az bir şey yüklen diyecek olsa, hiç kimse yanaşmaz. Ve zaten kimsenin günahı da kimseye yüklenmez. Öyle ise, ey Muhammed! (Sen ancak Rablerini görmeden O'ndan korkanları, namazı kılanları uyarabilirsin. Kim günahlardan temizlenirse kendi nefsi için temizlenmiş olur ve varılacak yer de Allah'adır.) Senin öğüt ve nasihatlerin ancak Rablerini görmedikleri hal de O'na inanıp, namazlarını kılan müminlere fayda verir. Günahlarına tövbe edip temizlenenler de kendi nefisleri içindir, faydası kendilerinedir, onlardan, başka kimsenin kazancı yoktur. Onların iman edip amel etmeleri ne Allah'ın mülküne bir şey katar, ne de iman etmemeleri, iyi ameller işlememeleri O'nun mülkünden bir şey eksiltir. Karı da zararı da sadece kendilerine aittir. Ama sonuçta herkes huzurumuza gelip hesap verecektir.

19-22. (Hiç kör olanla gören bir olur mu?) Yani kalp gözleri körelmiş hakikatleri göremeyen körlerle, kalp gözleri açık olup hak ve hakikatleri görüp düşünen müminler hiçbir olabilirler mi? –(Karanlıkla aydınlık da bir olmaz. –Gölge ile sıcaklık da bir olmaz. –Diri ile ölü de bir olmaz. Şüphesiz ki, Allah, dilediğine işittirir ve sen kabirlerde olanlara işittirecek değilsin.) Yani bu ayetlerde hep imanla küfre, iyilikle kötülüğe misal verilmektedir. Kalp gözleri körelmiş, kulakları ağırlaşmış, sağırlaşmış insanlar bu hakikatleri göremez ve işitemezler. Kabir de ölenlere sen işittiremediğin gibi bunlara da işittiremezsin, bunlar canlı-canlı kabre girmiş gibidirler. Bunlar ayakta gezen ölülerdir, ölülere duyuramadığın gibi bunlara da duyuramazsın.

23-24. Ey Peygamber! O halde: (Sen sadece bir uyarıcı olmaktan başka değilsin.) Senin görevin Allah'ın emirlerini tebliğ etmek, iman edip güzel ameller

işleyenleri cennetle müjdelemek, inkâr edenlerin de başlarına gelecek olan azabı haber verip onları uyarmaktır. İnanmıyorlar diye de kendini üzme. –(Şüphesiz, biz seni hak ve hakikatle müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik ve hiçbir ümmet yoktur ki, içlerinde bir uyarıcı olmasın.) Yani her ümmete kendi toplumları içinden bir uyarıcı peygamber gönderdik. Artık o peygamber gelip vazifesini yaptıktan sonra, uyardıktan sonra, zalimlerin ve kâfirlerin yakalarına yapışırız, onlara hesap sorar ve gereken cezayı de veririz.

25-26. Ey Resulüm! (Eğer seni yalanlıyorlarsa, bilesin ki, senden önceki peygamberler de kendilerine açık delillerle, yazılı sahifelerle, aydınlatan kitaplarla geldikleri halde yalanladılar. –Sonra o kâfirleri yakaladık, o inkâr edenlerin durumu ne oldu?) Sana karşı düşmanlıklarını sürdürerek küfür ve inatlarında devam edenleri de öyle yakalarız, bu Allah'a zor bir şey değil. Cenab-ı Hak ayetlerde geçmiş peygamberlerin de kendisi gibi yalanlandıklarını sık-sık örnek vererek Peygambere devamlı morel verip teselli ediyor.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ ثَمَرَاتٍ مُّخْتَلِفاً أَلْوَانُهَا وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ {٢٧} وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ {٢٨} إِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرّاً وَعَلَانِيَةً يَرْجُونَ تِجَارَةً لَّن تَبُورَ {٢٩} لِيُوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ إِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ {٣٠}

Meali

27. Görmedin mi? Allah, gökten bir su indirdi de onunla renkleri çeşit-çeşit meyveler çıkardık, dağlardan beyaz, kırmızı, değişik renkler ve simsiyah yollar yarattık.

28. Yine insanlardan, hayvanlardan ve develerden de böyle türlü renklerde olanlar vardır. Kullar içinde ancak âlimler Allah'tan korkarlar. Şüphesiz ki Allah her şeye galiptir, bağışlayandır.

29. Onlar ki, Allah'ın kitabını okurlar, namazı kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan hayır için gizli ve aşikâr infak ederler, hiç kaybetmeyecek bir ticaret umarlar.

30. Ki, Allah, onların ücretlerini tam ödesin ve lütfundan onlara fazlasını da versin. Şüphesiz ki, O, çok bağışlayan, şükrün karşılığını bol-bol verendir.

İzahı

27-28. Bu ayetlerde de yine Cenab-ı Hak gökten indirdiği yağmurla muhtelif renklerde meyveler bitirdiğini, dağlardan da beyaz, kırmızı ve değişik renklerde bitkiler bitirdiğini ve bunların aralarında da simsiyah yollar meydana getirdiğini haber vermektedir. Yine insanların, hayvanların ve develerin böyle türlü renklerde yaratıldığı, kullar içinde de en çok Allah'tan korkanların âlimler olduğunu bildirmektedir. İşte insan bütün bunlara bakıp, düşünüp ibret almalı, Allah'tan daha çok korkmalı, O'na daha çok ibadet edip şükretmelidir. Gerçekten içinde yaşadığımız şu yeryüzüne bir bakıp ibret almalıyız ki, yağan yağmur ayni, su aynı, toprak aynı, hava aynı, güneş aynı, fakat biten bitkiler, meyveler çeşitli renklerde ve çeşitli tatlarda. İnsan nesli de Âdemden olmasına rağmen çeşitli renklerde, çeşitli dillerde ve çeşitli karakterlerde, hiç birbirine benzemiyorlar. Milyarlarca insanlar birbirine benzememekte, hatta parmak izleri birbirinden farklı ki, parmak izleriyle atılan imzaların kime ait olduğu biliniyor. Ya da suç işleyenler parmak izleriyle tesbit ediliyor. Hayvanlar da muhtelif şekillerde, muhtelif renklerde yaratılmış. Kimi iki ayağı üzerinde, kimi dört ayağı üzerinde yürüyor, kimi kanatlarıyla gökte uçuyor, kimi yerde sürünüyor, kimi kara da, kimi denizde yaşıyor. İşte bütün bunları var eden Allah'ın kudretini düşünmeliyiz, O'na daha çok şükretmeliyiz. (Kullar içinde âlimler daha çok Allah'tan korkarlar,) buyrulması de işte bütün bunları anlayıp kavramalarından, daha çok düşünüp, daha çok Allah'a bağlı olmalarındandır.

29-30. Evet, Allah tan en çok korkanlar: (O âlimlerdir ki, Allah'ın kitabını okurlar, namazı kılarlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan hayır için gizli ve

aşikâr infak ederler, hiç kaybetmeyecekleri bir ticaret umarlar –Ki, Allah, onların ücretlerini tam ödesin. Ve lütfundan onlara fazlasını da versin.) Onlar yaptıkları bu güzel amel ve infaklarının karşılığında kendilerine daha fazlasıyla ödeneceğini bilip umdukları için, gece gündüz hem Allah'ın kitabını okurlar, namazlarını dosdoğru kılarlar ve hem de Allah'ın kendilerine verdiği rızıklardan gizli ve aşikâr Allah için infak ederler. Gerçek âlimlerin sıfatları işte bunlardır.

وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ {٣١} ثُمَّ أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَا فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ وَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ بِإِذْنِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ {٣٢} جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤاً وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ {٣٣} وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ {٣٤} الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِن فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ {٣٥} وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُم مِّنْ عَذَابِهَا كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ {٣٦} وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحاً غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَاءكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ {٣٧}

Meali

31. Kitaptan sana vahyi ettiğimiz haktır. Kendinden öncekini (Tevrat ve İncil'i) tasdik eden bir kitaptır. Şüphesiz ki Allah, kullarından haberdardır, görendir.

32. Sonra kullarımızdan seçtiklerimizi o kitaba varis kıldık. Onlardan kimi nefsine zulmedendir, kimi iktisat eden (normal müminlerdir,) kimi de Allah'ın izniyle hayırlar da ileri geçenlerdir. İşte bu büyük bir lütuftur.

33. (İşte onlar) sürekli olarak Adn cennetlerine gireceklerdir. Onlara orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler ve orada elbiseleri de ipektir.

34. Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamdolsun, derler. Şüphesiz bizim Rabbimiz elbette hem çok bağışlayan, hem de şükre karşı çok ikram edendir.

35. O ki, bizi lütfundan bir makama kondurdu. Burada bize ne yorgunluk dokunacak ve ne de orada bize usanç gelecek.

36. Kâfirlere ise cehennem ateşi vardır. Orada onlara ne ölüm hükmedilir ki, ölsünler ve ne de onlardan cehennem azabı hafifletilir. İşte biz tüm inkârcıları böyle cezalandırırız.

37. Onlar orada: "Rabbimiz bizi çıkar, önce yaptığımızın (kötülüğün) başkasını (iyilik) yapalım!" diye feryat ederler. Peki, biz, sizi öğüt alacak olanın öğüt alacağı kadar bir süre yaşatmadık mı? Üstelik size uyarıcı da geldi. Öyle ise tadın (bakalım cehennem azabını.) Artık zalimlerin yardımcısı yoktur.

İzahı

31-32. Bu ayetlerde Allah Teâla, Kur'an'ı Peygamber (a.s.)'a vahyettiğini ve kendinden önceki kitapları tasdik eden bir kitap, (kur-an) nı verdiğini, bu kitaba seçtiği kullarını varis kıldığını haber vermekte. Bu Kur'an'a varis olanlardan bir kısmı onun emir ve yasaklarını yerine getirmeyerek nefislerine zulmedenler, bir kısmı normal ibadetlerini yapıp günahlardan kaçınanlar ve bir kısmı ise hayırda yarışıp öne geçen sabikun oldukları ifade edilmektedir. Yani Kur'an'a iman edenlerin hepsi seçilmiş ve onun varisleri olan müminlerdir. Ancak bunlardan bir kısmı günahları, haramları işleyerek kendi nefislerine zulüm etmişlerdir ki, bunlar kıyamet günü ebedi olmasa da cehenneme gidecek, cezalandırılacaklardır. Bir kısım müminler ise, ibadette iktisat etmişler, yani farz ibadetlerin dışında nafile olarak fazla ibadet etmemişler, büyük günahlardan kaçınmalarına rağmen bazı küçük günahlar işlemişlerdir ki, işte bunlar normal olan müminlerdir.

Diğer üçüncü gurupsa farz ibadetleri yapmakla beraber onun dışında birçok nafile ibadetler yapmışlar, hayırda yarışıp çok öne geçmiş olan sabikun zümresidir. Gerçi İbni Abbas'a göre sabikun zümresinden olanlar riyasız ibadet eden halis müminler demektir. Nefsine zulüm eden zümre ise inkâr etmemekle beraber, Allah'ın verdiği nimetlere karşı nankör olanlardır. Bu konuda farklı görüşler de vardır. Fakat âcizane benim anladığım yukarıda ki yaptığım tefsirdir. Çünkü ayetin başında bunların hepsinin de (seçilmiş ve Kur'an'ın varisleridir,) diye buyrulduktan sonra tasnif edilmiş ve bunların üç gurup oldukları açıkça ifade edilmiştir. Zaten Kur'an'a inanmamış bir kimse Kur'an'ın nasıl varisi olabilir? Ölen bir insanın yakını olmayan bir kimse onun varisi olamadığı gibi, akrabalığı olmadığı gibi, Kur'an'a yakınlığı olmayan, ona inanmayan kimsenin de ona varis olması mümkün değildir. Varis olan akrabaların akrabalık derecelerine göre az ya da çok bir hise aldıkları gibi, Kur'an'a iman edenlerin de Kur'an'a yakınlıkları nispetinde, ona bağlılıkları ve onun hükümlerini yaşamaları nispetinde payını alır. İbni Abbas büyük âlimdir, ona saygım sonsuzdur, ama nefsine zulüm edenlerin riyâkâr olduklarını söylemesine katılamıyorum. Çünkü riya münafıkların sıfatlarıdır, hatta şirktir. Zaten sırf riya için amel ve ibadet yapanlar Kur'an'a inanmış olamazlar ki, ona varis olabilsinler.

Hasani-Basri de bu ayeti şöyle tefsir etmiştir, zalim olanlar günahları sevaplarından fazla olanlardır. Muktasid yani normal olan müminler günahları ile sevapları eşit olanlar, sabikun ise sevapları günahlarından çok olanlardır. Ebu Davud'un rivayetine göre ise sabikun, hesapsız cennete girecek olanlar, muktasid kolay bir hesaba çekilip sonunda cennete girecek olanlar, zalimûn linefsihi (nefsine zulüm edenler) ise bunların hesaptan sonra cennete girmeden önce bir yerde hapsedilip bilahare, salıverilerek cennete girecek olanlardır. Hazreti Ömer'in rivayetine göre Peygamber (a.s.) bu ayeti minberde okurken şöyle açıkladığını işittiğini söylemiştir: "Bizim sabıklarımız, öne geçenlerdir. Bizim iktisatçılarımız kurtu lanlarımızdır, bizim zalimlerimiz ise bağışlananlarımızdır." İşte bu rivayet aşağı yukarı yukarda benim tasnif ettiğim gibidir. Çünkü zalimler bir müddet cehennemde kalsalar da Allah onları bağışlayacaktır. En doğrusunu Allah bilir.

33-35. İşte bu Kur'an'ın varisleri olan müminler: (Sürekli olarak Adn cennetlerine gireceklerdir. Orada altın bilezikler ve inciler takınırlar ve ora da

elbiseleri de ipektir.) İşte bu cennetlere girip bu nimetlere kavuştukları zaman: (Bizden üzüntüyü gideren Allah'a hamdolsun derler. Şüphesiz ki, bizim Rabbimiz elbette çok bağışlayan, hem de şükre karşı çok lütufkâr olandır. O ki bizi lütfundan bir makama kondurdu. Bize burada ne yorgunluk dokunacak, ne de usançlık gelecektir, derler.) Yani cennette ne yorgunluk olur, ne de usanma olur. Çünkü nimet üzerine nimet, zevk üzerine zevk olacağından bunlardan ötürü bir usanma da olmaz.

36-37. (Kâfirlere gelince onlara cehennem ateşi vardır. Orada onlara ne ölüm hükmedilir ki, ölsünler ve ne de cehennem azaplarından bir şey hafifletilir.) Yani orada bir ecel, bir ölüm yoktur ki, ölüp azaptan kurtulsunlar, ne de azaplarında bir hafifleme vardır ki, biraz rahatlasınlar: (İşte tüm kâfirleri böyle cezalandırırız. Onlar orada: "Rabbimiz bizi buradan çıkar, önceki yaptıklarımızdan başkasını yapalım, diye feryadederler.) Yani bizi buradan çıkarırsan biz daha önce dünyada yaptığımız kötü amelleri iyisiyle değiştirir, bundan böyle güzel ameller işleriz, diye yalvarıp yakarırlar. Fakat Cenab-ı Hak buyurur ki: (Öğüt alacak olanın öğüt alacağı kadar bir süre yaşatmadık mı?) Yani dünyada size düşünüp ders alacak kadar bir zaman vermedik mi? Siz bu kadar zaman içerisinde peygamberlerin öğüt ve nasihatlerinden ders almadınız, onları dinlemediniz de şimdi yeniden mi bir zaman kazanmak istiyorsunuz? Bunlar nafile istekler, nafile çırpınışlardır. Belki de size böyle bir zaman tanınsa yine eski yaptıklarınızda ısrar edeceksiniz. Bunun dünyada da örnekleri vardır. Bir sıkıntıya düştükleri zaman sırf Allah'a dua edip yalvaranları Allah C.C.o sıkıntılardan kurtarınca, tekrar Allah'ı unutup elleriyle yaptıkları putlara tapmaya ve onlara yalvarmaya başladıklarını Kur'an'ın birçok ayetleri haber vermektedir. Evet, işte: (Size uyarıcı bir peygamber gelmişti, ama siz onlara kulak asmadınız, şimdi tadın bakalım cehennem azabını, artık zalimlerin yardımcısı yoktur.) Onları düştükleri bu azaptan kurtaracak ne bir yardımcıları ve ne de bir dostları vardır.

إِنَّ اللهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
{٣٨} هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ
كُفْرُهُ وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتاً وَلَا يَزِيدُ

الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَاراً {٣٩} قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَاباً فَهُمْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِّنْهُ بَلْ إِن يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُم بَعْضاً إِلَّا غُرُوراً {٤٠} إِنَّ اللهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَن تَزُولَا وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّن بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيماً غَفُوراً {٤١} وَأَقْسَمُوا بِاللهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءهُمْ نَذِيرٌ لَّيَكُونُنَّ أَهْدَى مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُوراً {٤٢} اسْتِكْبَاراً فِي الْأَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِ وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ الْأَوَّلِينَ فَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللهِ تَبْدِيلاً وَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللهِ تَحْوِيلاً {٤٣} أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَكَانُوا أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَمَا كَانَ اللهُ لِيُعْجِزَهُ مِن شَيْءٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ إِنَّهُ كَانَ عَلِيماً قَدِيراً {٤٤} وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلَى ظَهْرِهَا مِن دَابَّةٍ وَلَكِن يُؤَخِّرُهُمْ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى فَإِذَا جَاء أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيراً {٤٥}

Meali

38. Allah, göklerin ve yerin gaybini bilir. Elbette O, kalpler de olanları da bilir.

39. Sizi yeryüzünde halifeler yapan da O'dur. Artık kim küfrederse küfrü kendi aleyhinedir. Kâfirlerin küfürleri Rableri katında kendilerine gazaptan başka, helâkten başka bir şey artırmaz.

40. De ki. "Siz Allah'tan başka yalvardığınız şeyleri gördünüz mü? Bana gösterin, acaba yerde ne yaratmışlar? Yoksa gökyüzünde bir ortakları mı var? Yoksa biz kendilerine bir kitap vermişiz de ondan ötürü bir delil üzerinde mi bulunuyorlar? Hayır, o zalimler birbirlerini aldatmaktan başka bir şey vaat etmiyorlar.

41. Doğrusu Allah, gökleri ve yeri yok oluvermekten tutmaktadır. Andolsun ki, eğer yok oluverirse, onları O'ndan başka kimse tutamaz. Gerçekten O, çok yumuşaktır, çok bağışlayandır.

42-"Andolsun, eğer kendilerine bir uyarıcı gelirse her milletten daha çok doğru yolda olacaklar," diye yeminleriyle bütün güçleriyle Allah'a yemin ettiler. Fakat kendilerine bir uyarıcı (peygamber) geldiği zaman onlara nefretten başka bir şey artırmadı.

43. Yeryüzünde büyüklük taslamalarını ve kötü tuzak kurmalarını artırdı. Kötü tuzak ancak sahibinin başına geçer. Onlar önceki atalarının başına gelenlerden başka ne beklerler? Artık sen Allah'ın sünneti (âdeti) için bir değişiklik bulamazsın ve Allah'ın âdetinde bir sapma da bulamazsın.

44. Bunlar yeryüzünde hiç gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerinin sonu nasıl olduğunu görsünler? Hal bu ki, onlar bunlardan daha güçlü idiler. Öyle ise ne göklerde ne de yerde Allah'ı aciz bırakacak yoktur. Şüphesiz ki O, her şeyi bilen, her şeye muktedir olandır.

45. Eğer Allah, insanları yaptıkları şeylerden dolayı hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı bırakmazdı. Fakat Allah, onları belirlediği bir süreye kadar erteliyor. Ecelleri geldiği zaman şüphesiz Allah, kullarını görmekte (ve ona göre hükmetmektedir.)

İzahı

38. Bu ayette bizim görmediğimiz ve bilmediğimiz göklerde ve yerde olan bütün gaybi olan şeyleri Allah (c.c.) bildiğini haber vermektedir.

39. Bu ayette de insan yeryüzünün halifesi olarak yaratıldığı, fakat insanların çoğunun bu üstünlüğünün farkında olmadığı, küfrederek aşağı düşenlerin bu küfürlerinin vebalı kendi aleyhlerine olduğu bildirilmekte. Ve bununla Rablerine hiçbir zarar veremeyecekleri, küfürlerinin sadece kendilerine zarar verip azaplarını artıracağı haber verilmektedir.

Halife, yeryüzündeki yaratılmışların üzerinde ki, mülk, saltanat ve onlar üzerinde tasarrufta bulunmaktır. Yani Allah (c.c.) insanı yeryüzündeki canlılardan üstün olarak yaratmıştır. Eğer insen bu üstünlüğünü bilir Yüce yaratanını tanır, O'na kulluk eder, şükreder ve sorumluluklarını yerine getirirse, o insan yeryüzünde halifedir. Fakat kim Rabbini ve O'nun emir ve yasaklarını inkâr ederse, onun vebalı ona aittir ve o küfrü kendisini hayvandan daha aşağı düşürür. Hem de bu küfrüne karşı Allah'ın öfke ve gazabını artırır, onun gazabına uğrayanın da asla iflah olması mümkün değildir. Allah Teâla bu azgınlardan bazılarını kıyamete kadar peyderpey, helâk edecektir.

40. Ey Peygamber! Bu inkârcı ve inatçı müşriklere: (De ki, siz Allah'tan başka yalvardığınız şeyleri gördünüz mü? Bana gösterin bakalım, acaba onlar yerde ne yaratmışlar? Yoksa gökyüzünde onların bir ortakları mı vardır? Yoksa biz kendilerine bir kitap vermişiz de onlar bir delil üzerinde mi bulunuyorlar.) Yani kendilerine tarafımızdan bir kitap gönderilmiş de ona dayanarak Allah'tan başka Tanrılar olduğunu iddia ediyorlar ve bu elleriyle diktikleri taş parçalarına, beton parçalarına tapıp onları Allah'a ortak koşuyorlar? (Hayır, o zalimler birbirlerini aldatmadan başka bir şey yapmıyorlar.)

41. (Hayır, doğrusu gökleri ve yeri yok olmaktan tutan Allah'tır. Andolsun ki, eğer bunlar yok olurlarsa onları O'ndan başka kimse tutamaz.) Gökleri ve yeri Allah, kudretiyle tutmaktadır, eğer o tutmasa hepsi künfeyekün olur: (Gerçekten O, çok yumuşaktır ve çok bağışlayandır.) Kullarına karşı çok yumuşak muamele etmekte ve onları bağışlamakta ve rahmetiyle esirgemektedir, ama kullar bunun farkında değillerdir.

42. (Andolsun ki, eğer kendilerine uyarıcı bir peygamber gelirse, her milletten daha çok doğru yolda olacaklar diye yeminlerinde bütün güçleriyle, Allah'a yemin ettiler.) Yani Mekke müşrikleri, Peygamber (a.s.) gelmeden önce,

peygamberleri inkâr eden ehli kitaba karşı bütün güçleriyle Allah'a yemin ediyorlardı ki, eğer bize doğru yolu gösteren, bizi uyaran bir peygamber gelirse ona iman edeceğiz: (Fakat kendilerine işte inanırız dedikleri Peygamber gelince, onlara nefretten başka bir şey artırmadı.) İmanı bırakın o inanırız diye yemin ettikleri Peygamber gelince ona karşı nefretleri ve kinleri daha da arttı ve onlara düşman oldular.

43. Kafirle sadece onunla da kalmadılar onların bu öfkeleri: (Yeryüzünde büyüklük taslamalarını ve kötü tuzak kurmalarını daha da artırdı.) Kin ve düşmanlıkları o kadar arttı ki, Peygamber a.s'a tuzak hazırladılar. Onun evinin etrafını çevirip ve çıkarken yakalayıp öldüreceklerdi. (Peki, bunlardan öncekilerinin adetlerinden başka ne beklerler?) Yani kendilerinden önce böyle yapanların başlarına ne geldi ise, bunların başlarına da aynısı gelecek, bu yaptıkları karşılığında ne bekliyorlar, onların yanına kâr kalmayacağını anlamıyorlar mı? (Artık sen Allah'ın sünneti "âdeti" için bir değişiklik beklemesin. Ve Allah'ın âdetinde de bir sapma bulamazsın.) Yani O, geçmişteki zalimlere nasıl muamele etti, onlara nasıl cezalar uyguladı ise bunlara da aynısını uygulayacaktır. Ey Peygamber! Sen artık onlardan bunun başkasını bekleme.

44-45. (Bunlar yeryüzünde hiç gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olduğunu görsünler?) Onların kalıntılarından onların başlarına neler geldiğini görsün de onlardan ibret alsın, ders alsınlar: (Hal bu ki, onlar bunlardan daha güçlü idiler, ne göklerde ve ne de yerde Allah'ı aciz bırakacak yoktur. Şüphesiz ki O, her şeyi bilen ve her şeye muktedir olandır. –Eğer Allah, insanları yaptıkları şeylerden ötürü hemen cezalandıracak olsaydı, yeryüzünde hiçbir canlı kalmazdı. Fakat Allah, onları belirlemiş olduğu bir süreye kadar, ecelleri gelene kadar cezalarını erteliyor. Ecelleri geldiği zaman da şüphesiz Allah, kullarını görmekte) ve ona göre de hükmünü verecek, onların cezalarını verecektir. İnsanlar acelecidir, kendilerine bir kötülük bir zulüm yapıldığında isterlerki Allah, onu hemen cezalandırsın. Oysa Allah (c.c.) kullarını bu dünyaya sınamak için getirmiştir, iyi ile kötü olanlar ortaya çıksın. İşte bunların sonucuna göre de mükafat yada cezayı öbür dünyaya ertelemiştir. Fakat bazı zalimleri de ibret için bu dünyada da cezalandırmıştır.

YASİN SÛRESİ

Yasin sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu sûreye başında hurufu mukat-taaden meydana gelen ve müteşabih ayetlerden olan yasîn adı verilmiştir. Bazı yorumculara göre yasîn, ey insan demektir! Bazılarına göre Ey Muhammed demektir! Bazılarına göre de Kur'an'ın isimlerinden bir isimdir. Bu ayetler müteşabih oldukları için gerçek mana ve maksadı Allah bilir.

Ayet Satısı: Seksen üç

Kelime Sayısı: Yedi yüz yirmi yedi

Harf Satısı: Üç bindir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يس {١} وَالْقُرْآنِ الْحَكِيمِ {٢} إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ {٣} عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {٤} تَنزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ {٥} لِتُنذِرَ قَوْماً مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ {٦} لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ {٧} إِنَّا جَعَلْنَا فِي أَعْنَاقِهِمْ أَغْلاَلاً فَهِيَ إِلَى الأَذْقَانِ فَهُم مُّقْمَحُونَ {٨} وَجَعَلْنَا مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدّاً وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدّاً فَأَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ {٩} وَسَوَاء عَلَيْهِمْ أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ {١٠} إِنَّمَا تُنذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ وَخَشِيَ الرَّحْمَن بِالْغَيْبِ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَأَجْرٍ كَرِيمٍ {١١} إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي الْمَوْتَى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا وَآثَارَهُمْ وَكُلَّ شَيْءٍ أحْصَيْنَاهُ فِي إِمَامٍ مُبِينٍ {١٢}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Yâ, Sîn. (Müteşabih ayettir, bundaki gerçek mana ve maksadı Allah bilir.)

2-3-4. Hâkim olan Kur'an'a andolsun –Ki, sen elbette gönderilmiş Peygamberlerdensin. –Dosdoğru bir yol üzeresin

5. (O Kur'an) her şeye galip olan, çok esirgeyen Allah tarafından gönderilmiştir.

6. Ataları korkutulmamış bir kavmi uyarasın diye (indirilmiştir.) Hal bu ki, onlar gafildirler.

7. Andolsun ki, onların çoğunun üzerine azap sözü hak olmuştur, onlar iman etmezler.

8. Şüphesiz ki, biz onların boyunlarına halkalar geçirdik, ta ki, o çenelerine dayanmıştır. Onların başları yukarı kaldırılmış, gözleri aşağı çevrilmiştir.

9. Ve biz onların önlerine bir set, arkalarına da bir set çekerek onları kuşattık, onlar artık asla göremezler.

10. Artık onları uyarıp korkutsan da, korkutmasan da aynıdır, onlar inanmazlar.

11. Sen ancak Kur'an'a tabi olan ve görmediği halde Rahmandan korkan kimseyi uyarırsın. Artık onu bir bağış ve şerefli bir ücretle müjdele.

12. Şüphesiz biz ölüleri diriltiriz ve onların önden gönderdikleri (iyilikleri) ve geride bıraktıkları eserleri de yazarız Ve zaten her şeyi açık bir kitapta sayıp yazmışızdır.

İzahı

Bu sûrenin tefsirine başlamadan önce faziletiyle ilgili bir-iki hadis nakletmek istiyorum. Tirmizi'nin Enes'ten rivayetle çıkardığı bir hadis de Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Her şeyin bir kalbi vardır, Kur'an'ın kalbi ise yasindir. Kim yasini okursa, Allah, onun okuduğuna karşılık Kur'an'ı on kere okumuş gibi sevap yazar." Diğer hadis ise Ebu Davud ve daha başkalarının da Muakkil b. Yesardan rivayet ettiğine şöyle buyrulmuştur. "Ölülerinizin üzerine yasini okuyun." Bunun içindir ki bazı âlimler zor durumda olan bazı kimseler yasini okursa işlerinin kolaylaşacağını söylemişlerdir. Yine ölüm döşeğinde olan bir kimse üzerine Yasin okunursa, o kişinin üzerine rahmet ve bereketin ineceğini ve onun kolayca ruhunu teslim edeceğini söylemişlerdir.

1. (Yâ, Sîn), bu ayet müteşabih ayetlerdendir, manasını ancak Allah bilir.

2-3-4. Şu her şeye: (Hâkim olan Kur'an'a andolsun –Ki, sen gönderilmiş olan peygamberlerdensin.) Yani şeksiz ve şüphesiz sen de diğer peygamberler gibi gönderilmiş bir Peygambersin. –Ve sen: (Dosdoğru bir yoldasın.) Senin istikametin doğrudur, sen ancak Allah'ın bildirdiği dosdoğru yol üzerindesin, bunda asla tereddüt etme.

5-8. İşte bu Kur'an: (Her şeye galip ve çok esirgeyen Allah tarafından indirilmiştir. –Çünkü ataları uyarılmamış olan bir kavmi uyarasın diye indirilmiştir ki, onlar bundan gafildirler.) Yani sen gönderilmeden önce onların ataları bu hakikatlerden gafildiler, bilmiyorlardı, şimdi ise sen onlara bir haberci ve uyarıcı olarak gönderildin. –Fakat buna rağmen: (Andolsun ki, onların çoğunun üzerine azap sözü hak olmuştur, çünkü onlar iman etmezler.) Yani ezeli bilgimizde onların çoğunun iman etmeyeceğini bildiğimiz için onlara azap edeceğimizi önceden söylemişizdir ve bunu hak etmişlerdir. –(Şüphesiz ki, biz onların boyunlarına halkalar geçirdik, ta ki, o çenelerine dayanmıştır. Onların başları yukarı kaldırılmış, gözleri aşağı çevrilmiştir ve onlar asla göremezler.) Yani san ki onların boyunlarına halkalar geçirilmiş, başları yukarı dikilmiş, gözleri aşağı dönmüş vaziyette önünü göremeyenler gibi bunlar hak ve hakikatleri göremezler. İslam'a ve Kur'an'a karşı olan kibirlerinden dolayı başlarını yukarı diker artık hiçbir hak ve hakikati görmek ve işitmek istemezler.

Rivayete göre bu ayet Ebu Cahil ve yandaşları hakkında inmiştir. Şöyle ki, Ebu Cahil yemin etmiş ki, Muhammed'i eğer namaz kılarken görürsem onun başına taş atacağım, demiş. Sonra Peygamber (a.s.) namaz kılarken Ebu Cahil eline bir taş alarak kaldırıp taşı atmak isteyince, eli boynuna dolanmış, taş eline yapışmış, kafası yukarı kalkmış, gözleri de aşağı dönmüş vaziyette öyle kalmış. Daha sonra taşı elinden zorla koparabilmiş, elini aşağı indirerek kavmine doğru koşarak gidip vaziyeti anlatmış. Bunun üzerine Benî Mahzum kabilesinden başka bir kâfir onu ben bu taşla öldüreceğim demiş, fakat gözleri hemen kör olmuş. İşte bu ayet bu mucizevî hadiseleri bildirmiştir dense de, benim anlayışıma göre yukarda izah ettiğim gibi temsili olarak, kâfirlerin boyunlarına san ki, bir halka geçirilmiş. Çenelerine dayanıp kafaları yukarı dikilmiş; gözleri önünü göremeyen bir kimse gibi, hak ve hakikatlere karşı kibirlenip kafayı dikmiş önünü göremeyen kör kafirlerdir.

9-10. (Ve biz onların önlerinde bir set, arkalarında da bir set çektik ve onları kuşattık ki, asla göremezler.) Yani onların aralarına manevi bir perde gerdik, ne önlerini görebilirler, ne de arkalarını. Onlar ne önlerinde kendilerini nelerin beklediğini ve ne de arkalarından başlarına nelerin geleceğini asla göremezler. Basiret gözleri kördür, körü-körüne hareket ederler. İşte Allah'a, Peygambere, İslam'a ve Kur'an'a karşı gelip büyüklük taslayanların hali böyledir. Allah, onların kalp gözlerini köreltir, karanlıklarda, şaşkınlık içinde ne yaptıklarını bilmez bir hale düşürür... –(Sen onları uyarsan da, uyarmasan da aynıdır, onlar inanmazlar.) Kör olan bir kimse tehlikeyi göremez ki, görsün de inansın.

11-12. (Sen ancak Kur'an'a uyan ve görmediği halde Rabbinden korkan kimseyi uyarabilirsin.) Böyle Rablerini ve onun cennet ve cehennemini görmeden inanan insanlar seni dinler, öğüt alır ve senin uyarılarından korkarlar: (İşte onları hem günahlarının bağışlanacağıyla, hem de şerefli bir mükâfatla müjdele. –Şüphesiz ki, biz ölüleri diriltiriz ve onların ölümden önce gönderdikleri iyilikleri ve geride bıraktıkları iyi eserleri de yazarız. Ve zaten her şeyi apaçık bir kitapta sayıp yazmışızdır.) Yani insan ölmeden önce yapıp gönderdiği güzel amellerinin sevabını da, bazı güzel ve hayırlı eserleri yapıp geriye bırakıp gittikten sonra arkasından gelen sevapları da yazarız. Zaten her şey Levhi'l-Mahfuz da sayıp dökerek ezeli bilgimizle yazmışızdır. Hiçbir kimsenin zerre kadar bir iyiliği zayi olmaz.

Geride bırakılan eserler mesela camiler, çeşmeler, medreseler, hastaneler, yollar, köprüler ve saire insanlığın hizmetine sunulmuş güzel eserlerdir. Talebeler yetiştirmek, hayırlı ve salih evlatlar yetiştirmektir ki, bunlara sadaka-i cariye denir. Yani insan bu eser ve iyilikleri yapıp geride bıraktığı zaman, onun bu eserleri devam ettikçe de kendisine sevap olarak bir pay gelir, hemen ölünce defteri kapanıp sevapları kesilmez. Ancak böyle bir eser bırakmayanlar ölünce defterleri kapanır arkadan sevap gitmez. Nitekim Müslim, Ahmet b. Hambel, Tirmizi, Ebu Davud ve Nese-i nin rivayet ettikleri bir hadis de şöyle buyrulmuştur. "İnsan öldüğü zaman ameli kesilir (defteri kapanır), ama üç kimse hariç. Bunlar sadaka-i cariye, faydalı ilim öğretip geride bırakan ve salih bir evlat yetiştirip geride bırakandır." Bazı tefsirciler burada eser olarak tabir edilen şeyler, camilere namaz kılmak için atılan adımlar olarak yorumlamışlardır. Camiye namaz için gidenlerin her adımlarına bir sevap yazıldığı, bir günahının bağışlandığı ve

bir de derecesinin yükseldiği yine bir hadiste haber verilmektedir. Buharının Enesden rivayet ettiğine göre ise Medine de ki Beni Seleme kabilesinin evleri Peygamberimizin mescidine uzak geldiğinden dolayı evlerini söküp mescide yakın bir yerde yapmak istemişler. Fakat Peygamber (a.s.) bunu hoş karşılamadı ve buyurdu ki: “Ey Selime oğulları! Mescide yürüdüğünüz adımların sevabını hesap etmiyor musunuz ki, bunu yerine getiresiniz?”

وَاضْرِبْ لَهُم مَّثَلاً أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءهَا الْمُرْسَلُونَ {١٣} إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا إِنَّا إِلَيْكُم مُّرْسَلُونَ {١٤} قَالُوا مَا أَنتُمْ إِلاَّ بَشَرٌ مِّثْلُنَا وَمَا أَنزَلَ الرَّحْمن مِن شَيْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلاَّ تَكْذِبُونَ {١٥} قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ {١٦} وَمَا عَلَيْنَا إِلاَّ الْبَلاَغُ الْمُبِينُ {١٧} قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِن لَّمْ تَنتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ {١٨} قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَئِن ذُكِّرْتُم بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ {١٩} وَجَاء مِنْ أَقْصَى الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَى قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ {٢٠} اتَّبِعُوا مَن لاَّ يَسْأَلُكُمْ أَجْراً وَهُم مُّهْتَدُونَ {٢١}

Meali

13. Sen onlara şu şehrin halkını misal ver: Hani onlara elçiler gelmişti.

14. Biz onlara iki elçi göndermiştik. Fakat onlar ikisini de yalanladılar. Biz de onları üçüncü bir elçi ile destekledik. Onlar: “Şüphesiz biz gönderilmiş elçileriz,” dediler.

15. Onlarda: "Siz bizim gibi insanlardan başka bir şey değilsiniz, hem Rahman olan (Allah), hiçbir şeyi indirmedi, siz sadece yalan söylüyorsunuz," dediler.

16-17. Elçiler dediler ki: "Rabbimiz biliyor ki, biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz. –Bize düşen apaçık bir tebliğdir."

18. Onlar dediler ki, "Herhalde biz sizin yüzünüzden uğursuzluğa uğradık. Eğer bu işten vazgeçmezseniz, andolsun ki, elbette taşlarız ve bizden size pek acıklı bir azap dokunur."

19. (Elçiler) dediler ki: "Sizin uğursuzluğunuz sizin kendinizdendir. Size öğüt verildiği için mi (başınıza uğursuzluk geliyor?) Hayır, siz aşırı giden bir kavimsiniz.

20. Şehrin en uzak yerinden bir adam koşarak geldi: "Ey kavmim! Bu elçilere uyun," dedi.

21. Sizden bir ücret istemeyen kimselere uyun ki, onlar hidayete ermişlerdir.

İzah

13-15. (Sen o şehir halkına misal ver: Hani oraya elçiler gelmişti.) Yani Hazreti İsa'nın yardımcıları olan elçiler Antakya şehrine gelmişlerdi. –(Hani onlara iki elçi göndermiştik. Fakat onlar ikisini de yalanlamışlardı, biz de onları üçüncü bir elçi ile destekledik. Onlar o şehir halkına: "Şüphesiz biz size gönderilmiş elçileriz," dediler. –Onlar: Siz de bizim gibi insandan başka değilsiniz.) Bize nasıl peygamber olabilirsiniz? Bizim gibi yiyip içen, gezip dolaşan insanlarsınız, dediler: (Hem Rahman olan Allah, hiçbir şey indirmedi, siz sadece yalan söylüyorsunuz, dediler.)

16-18. Bu şehre gelen elçiler de onlara: (Dediler ki: Rabbimiz pekâlâ biliyor ki, gerçekten biz size gönderilirmiş elçileriz. –Ve bize düşen ancak apaçık bir tebliğdir.) Biz Allah tarafından gönderilmiş elçileriz ve bizim görevimiz sadece size Allah'ın emirlerini tebliğ etmektir. –Onlar da elçilere cevap olarak: (Dediler ki, her halde biz sizin yüzünüzden uğursuzlığa uğradık.) Sizin yüzünüzden yağmur yağmaz oldu, kıtlıklar, başımıza felâketler geldi: Eğer siz bu işten vazgeçmezseniz, andolsun ki, elbette sizi taşa tutacağız ve mutlaka bizden size acıklı bir azap dokunur, dediler) ve tehdit ettiler.

19-21. Elçiler de onlara: (Dediler ki, sizin uğursuzluğunuz kendinizdendir.) Yani size öğüt verilip uyarıldığınız için mi başınıza bu musibetler geliyor? (Hayır, siz müsrif bir kavimsiniz.) Aşırı gidip azgınlıkta devam ediyorsunuz ondan başınıza bunlar geliyor ama siz anlamıyorsunuz, suçu başka yerde arıyorsunuz. –İşte bu azgın kavim peygamberleriyle böyle tartışırken: (O şehrin en uzak yerinden bir adam koşarak geldi de onlara: "Ey kavmim! Bu peygamberlere uyun," dedi. –Bunlar sizden bir ücret de istemiyorlar, onlara uyun ki, onlar hidayete ermiş kimselerdir.)

Rivayete göre bu peygamberler İsa (a.s.)'ın yardımcıları olarak Antakya şehrine irşad için, oranın halkını hakka davet için Allah tarafından gönderilmişler. İbni İshak'ın İbni Abbas ve Kaab b. Ahbar'a dayanarak dediğine göre Antakya halkı putperestmiş. Allah Teâlâ buraya Sadık, Suduk ve Şelüm adında üç peygamber göndermiş önce ikisini göndermiş, arkasından onları kuvvetlendirmek için takviye olarak da üçüncüsünü göndermiş. Bunlar da bu şehir halkına nasihat etmiş ve onları uyarmışlar. Fakat buna karşı onları uğursuzlukla suçlamışlar ve bu işten vazgeçmedikleri takdirde de taşa tutacaklarını söyleyerek onları tehdit etmişler. Derken şehrin uzak bir tarafından bir adam koşarak gelip kavmine dedi ki, siz bu peygamberlere uyun. Bunlar doğru söyleyen, doğru yolda olan kimselerdir ve sizden bir ücrette istemiyorlar.

Bu zatın da Habibi Naccar olduğu söylenmektedir ki (neccar) çamaşırcı demektir. Bu zat ipek işleme gibi işlerle uğraşan birisi idi ve samimi, sadık bir mümindi, gelen peygamberlere yardımcı olmak istedi, kavmini ikna etmek istedi. Fakat bu azgın zalimler onu taşa tutarak öldürmüşlerdir ki, bundan sonra gelen ayetlerde de buna işaret edilmiştir.

وَمَا لِيَ لاَ أَعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {٢٢} أَأَتَّخِذُ
مِن دُونِهِ آلِهَةً إِن يُرِدْنِ الرَّحْمَن بِضُرٍّ لاَّ تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ
شَيْئاً وَلاَ يُنقِذُونِ {٢٣} إِنِّي إِذاً لَّفِي ضَلاَلٍ مُّبِينٍ {٢٤} إِنِّي
آمَنتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ {٢٥} قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ

قَوْمِي يَعْلَمُونَ {٢٦} بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ {٢٧} وَمَا أَنزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِن بَعْدِهِ مِنْ جُندٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَمَا كُنَّا مُنزِلِينَ {٢٨} إِن كَانَتْ إِلاَّ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ {٢٩} يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْتِيهِم مِّن رَّسُولٍ إِلاَّ كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُون {٣٠} أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّنْ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ إِلَيْهِمْ لاَ يَرْجِعُونَ {٣١} وَإِن كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ {٣٢}

Meali

22. (Habibi Neccar): "Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecekmişim! Halk bu ki, hepiniz O'na döndürüleceksiniz."

23-"O'ndan başka tanrılar mı edineyim? O çok esirgeyici olan Allah, eğer bana bir zarar dilerse onların (putların) şefaati bana hiçbir şey fayda vermez, beni kurtaramazlar."

24-25-"İşte o zaman ben apaçık bir sapıklığa gömülmüş olurum. –Şüphesiz ben, Rabbinize inandım, beni dinleyin."

26. (Sonra ona): "Haydı cennete gir!" dendi. O da: "Ne olur keşke kavmim bilseydi" dedi.

27. (Keşke kavmim) Rabbimin beni bağışladığını ve beni ikram ettiği (kullarından kıldığını bilseydi.)

28. (Allah C.C.):Biz ondan sonra, onun kavminin üzerine gökten bir ordu indirmedik ve biz zaten indiren de değildik.

29. Ancak (onların helâki) korkunç sesten başka bir şey değildi, hemen sönüverdiler.

30. Şu kullara ne yazık! Kendilerine hiçbir peygamber gelmezdi ki, onunla alay etmesinler.

31. Görmediler mi ki, kendilerinden önce nice kavimleri helâk ettik? Onlar artık bir daha kendilerine gelip de geri dönemezler.

32. Ancak hepsi toplanıp bizim huzurumuzda hazır olmuşlardır.

İzahı

22-27. Evet, Habibi Neccar kavmine şöyle dedi: (Bana ne olmuş ki, beni yaratana ibadet etmeyecek mişim! Hal bu ki, hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız. –Hiç ben O'ndan başka tanrı edinir miyim? Eğer O, Rahman olan Allah, bana zarar dileyecek olursa, onların şefaati bana hiçbir şey kazandırmaz ve onlar beni kurtaramazlar.) Yani Allah Teâlâ bana bir zarar verecek olsa sizin tapındığınız putlar bana ne kazandıracak, ne fayda sağlayacak? Eğer onlara kulluk edersem –(Şüphesiz ki, o zaman apaçık bir sapıklık içinde olurum. –Ey kavmim! (Şüphesiz ki, ben Rabbinize iman ettim, gelin beni dinleyin.) Gelin bu inat ve inkârdan vazgeçin diye Habibi Neccar onlara öğüt ve nasihatte bulunurken kendisini taşa tuttular. –Sonra Allah tarafından melekler ona: (Haydı cennete gir! dediler.) Oda bu müjdeyi alıp cenneti görünce kavmine: (Ne olur keşke kavmim bunu bilseydi, –Rabbim'in beni bağışladığını ve beni ikram ettiği kullarından kıldığını kavmim bir bilseydi dedi) ve ruhunu teslim etti.

28-31. (Biz ondan sonra, onun kavminin üzerine gökten bir ordu indirmedik, zaten buna gerek de yoktu. –Ancak sadece korkunç bir gürültü oldu hemen sönüverdiler.) Yani onlara gökten bir melaike ordusu indirmeye lüzum yoktu. Onların yok olması için korkunç bir gürültü yeterli idi. O gürültü ile ödleri patlayıp helâk oldular. Bu gürültünün ne olduğu hakkında farklı yorumlar vardır, ama genelde müfessirlerin çoğuna göre Cibril'in bir sesi ile ödleri patladı. Fakat bu bir şiddetli deprem gürültüsü de olabilir. Sesin ne olduğu kesin bilinmemektedir, ama helâk oldukları kesindir. İşte Allah'a ve peygambere karşı gelen azgınlar, er veya geç hak ettikleri cezaya çarptırılırlar. Allah'ın sünneti, âdeti hep böyledir. İnsan bir kere düşünmeli hangi gücüyle Allah'a karşı, onun azabına karşı durabilir? –(Yazıklar olsun o kullara ki, kendilerine gelen her peygamberle mutlaka alay ediyorlardı. –Görmediler mi ki, kendilerinden önceki nice kuşakları helâk etmişizdir, artık onlar geri dönüp gelemiyorlar.) Bunların haline, sonlarının ne olduğuna bakıp da hiç ders almıyorlar mı? –(Onların hepsi toplanıp bizim huzurumuzda hazır olmuşlardır.) Kaçacakları hiçbir yer yoktur, eninde sonunda toplanmış bir ordu gibi huzurumuzda hesap vermek üzere hazır bulunmuşlardır, bulunacaklardır.

وَآيَةٌ لَّهُمُ الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ أَحْيَيْنَاهَا وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبّاً فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ {٣٣} وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِن نَّخِيلٍ وَأَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا فِيهَا مِنْ الْعُيُونِ {٣٤} لِيَأْكُلُوا مِن ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ {٣٥} سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ {٣٦} وَآيَةٌ لَّهُمْ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَإِذَا هُم مُّظْلِمُونَ {٣٧} وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ {٣٨} وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتَّى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ {٣٩} لَا الشَّمْسُ يَنبَغِي لَهَا أَن تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ {٤٠} وَآيَةٌ لَّهُمْ أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ {٤١} وَخَلَقْنَا لَهُم مِّن مِّثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ {٤٢} وَإِن نَّشَأْ نُغْرِقْهُمْ فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ {٤٣} إِلَّا رَحْمَةً مِّنَّا وَمَتَاعاً إِلَى حِينٍ {٤٤} وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ أَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ {٤٥} وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ إِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ {٤٦} وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمْ اللَّهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنُطْعِمُ مَن لَّوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ

{٤٧} وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ {٤٨} مَا يَنظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ {٤٩} فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً وَلَا إِلَى أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ {٥٠}

Meali

33. Ve onlara ölü bir yerde ibret vardır ki, ona hayat verdik ve ondan tane çıkardık da yiyip duruyorlar.

34. Biz orada hurmalıklardan, üzüm bağlarından bahçeler yaptık ve içlerinde pınarlar fışkırttık.

35. Onun ürünlerinden ve kendi elleriyle yaptıklarından yesinler diye yaptık. Hâlâ şükretmezler mi?

36. O noksan sıfatlardan beri olan Allah'tır ki, yerin bitirdiklerinden, insanların kendilerinden ve daha bilmedikleri birçok şeylerden hepsini çift yarattı.

37. Gece de onlar için bir ibrettir. Gündüzü de ondan soyup alırız birden karanlıkta kalıverirler.

38. Güneşte kendi karargâhında akıp gider. İşte bu her şeye galip, her şeyi bilen (Allah'ın) takdiridir

39. Aya da konaklar takdir ettik. Ta ki, eski bir hurma dalına döndüp (hilal şeklini aldı.)

40. Ne güneşe layıktır ki, aya yetişsin, ne de gece gündüzü geçsin. Her biri kendi yörüngesinde yüzüp dururlar.

41-42. Onlar için yine bir ibret de, onların neslini dolu bir gemide taşımamızdır. –Yine onlar için binecek şeyler yaratmışızdır.

43. Eğer dilersek onları boğarız da o zaman ne onların feryadına yetişen olurdu, ne de onlar kurtarılırdı.

44. Ancak bizden bir rahmet ve bir zamana kadar yaşatmak müstesna.

45. Onlara: "Önünüzdeki, şeylerden, arkanızdaki, şeylerden korkun, umulur ki, merhamet olunursunuz," (dendiği zaman aldırmazlar.)

46. Ve kendilerine Rablerinden bir ayet gelmez, illâ gelince hemen yüz çevirirler.

47. Onlara: "Allah'ın size verdiği rızıklardan infak edin," dendiği zaman kâfirler, müminler için: "Eğer Allah dileseydi onları doyururdu. (O'nun doyurmadığı) kimseyi biz mi doyuracağız? Siz apaçık bir sapıklık içinde değil misiniz?" dediler.

48. Yine onlar: "Eğer doğru iseniz bu kıyamet saati da ne zamanmış?" dediler.

49. Hal bu ki,onlar sadece bir tek çığlığa bakarlar ki, onlar çekişip dururken kendilerini yakalayıverir.

50. O zaman bir vasiyette de bulunamazlar ve ailelerine de dönemezler.

İzahı

33-45. Bu ayetlerde kurumuş ölü mesabesinde olan yerin yeniden nasıl diriltilip, birçok tanelerin, hurma, üzüm bahçelerinin ve daha birçok insan ve hayvanların yararlanacakları bitkilerin çift-çift yaratılışında ibretler olduğu, insanların bunlara bakıp ibret almaları gerektiği haber verilmektedir. Bu ürünlerin gerek Allah tarafından yağmurlarla sulanıp bitirilenleri ve gerekse kendi elleriyle ekip, dikip sulayıp emekleri neticesinde olan mahsulleri elde etsinler ve yararlansınlar diye bütün bu imkânları kendilerine veren Allah'tır. Nitekim tabiatta olan hiçbir şey kendiliğinden oluşmamıştır. Biten ağaçların, atılan tohumların, toprağın, hava ve suyun, güneşin hepsinin bir başlangıcı vardır. Allah (c.c.) bütün bunları bidayette yaratmış, insanların hizmetine sunmuş, işte insanlar da bunlardan yararlanmaktadırlar ve bunlardan yararlanırken de bunları yaratan ve hizmetlerine veren Allah''a şükretmeleri gerekmektedir. Yalnızca O'na ibadet edip yalnızca O'na dua edip yalnızca O'ndan istemelidirler.

36. (Noksan sıfatlardan beri olan Allah, yerin bitirdiklerinden, kendi nefislerinden ve daha bilmedikleri şeylerden hepsini çift-çft yarattı.) Yani gerek yeryüzü bitkileri olsun, gerek insanların kendileri olsun ve gerekse insanların bilmedikleri olsun, bütün bunları Allah (c.c.) çift yaratmıştır, tek olan yalnız kendisidir. Mesela erkeğin karşılığı dişi, gecenin karşılığı gündüz, sovuğun karşılığı sıcak, tatlının karşılığı acı, iyiliğin karşılığı kötülük, öfkenin karşılığı yumuşaklık, üzüntünün karşılığı sevinç, ağlamanın karşılığı gülmek. Hastalığın karşılığı sıhhat, mutluluğun karşılığı üzüntü, cennetin karşılığı cehennem velhasıl bildiği-

miz ve bilmediğimiz bütün varlıklar hep çifttir, tek olan, eşi ve benzeri olmayan ancak ve ancak Allah (c.c.)'in varlığıdır.

37-40. (Yine gece de onlar için bir ibrettir, gündüzü de ondan soyup alırız da karanlıkta kalıverirler.) Evet, gündüz ışığında yaşarken, gece karanlığı basınca, karanlıkta kaldığınız gibi, hayatta yaşarken birdenbire size ölüm gelip kabirlere girersiniz, sonra tekrar güneş çıktığı gibi kabirlerinizden çıkarsınız. Veya gece birden kendinizden geçip uyuyup, sonra uyandığımız gibi, bütün bunlar sizin ölüp tekrar dirilmenize bir delildir. –(Güneş de kendi karargâhında akıp gider. İşte bu her şeye gücü yeten, her şeyi bilen Allah'ın takdiridir.) Yani her şeyi bilen Allah (c.c.) bir ölçü içinde yaratmış, programlamış, kendisine tayin edilmiş yörüngede, zaman ve mekân içinde akıp gider. Bir bilim adamının dediğine göre güneş dönüp dururken hep aynı yerde dönüp dolaşmıyor, hem dönüp hem de uzayda yol alıyormuş. Daha bir açık ifade ile güneş bir hesapla hem dönüp hem uzayda yol alıyor. –(Aya de konaklar takdir ettik, ta ki, eski bir hurma dalına döndü.) Yani kurumuş her hurma dalı nasıl kıvrılıp hilal şeklini alıyorsa, ay da incele-incele hilal şeklini alıyor. –(Ne güneşe layıktır ki, aya yetişsin, ne de gece gündüzü geçsin, her biri kendi yörüngesinde yürüyüp dururlar.)

Güneşin karargahında akması hususunda bazı tefsirlerde iki yorum yapılmıştır. Birincisi bu karagahın bir mekan olduğu ve o mekanın da Arş'ın altı olduğu, güneşin her batışta oraya varıp secde ederek her doğuş için Allah'tan izin istediği şeklindedir. Buna delil olarak da Buhari'nin Ebuzerden rivayet ettiği şu üç ayrı hadistir. Bu hadislerin birincisinde güya Ebuzer diyor ki, ben güneş batarken Peygamberle birlikte Mescitte idim. Buyurdu ki: "Ey Ebuzer! Biliyor musun güneş nerede batıyor?" Dedim ki, Allah veResulü bilir. Buyurdu ki: "O Arş'ın altına gider tâ ki, secde etsin." Yine Buhari'nin Ebuzerden rivayet ettiğine göre ikinci hadisde Ebuzer Peygamberimize: (Güneş kendi karagahında akar) ayetinin manasını sorunca: "Onun karagahı Arş'ın altıdır" buyurmuş. Buhari'nin yine Ebuzerden rivayet ettiği üçüncü hadisde ise Ebuzer ben güneş batarken Peygamber (a.s.) ile Mescitte idim buyurdu ki: "Ey Ebuzer! Güneşin nereye gittiğini biliyor musun?" Allah ve Resulü bilir dedim. Buyurdu ki: "O Aziz ve Celil olan Rabbinin önüne gider tâ ki, secde etsin ve dönüş için tekrar izin istesin sonra ona san nerden geldinse doğuş noktana git denir. İşte bu da onun karagahıdır" ve sonra yukarda geçen ayeti okudu şeklindeki rivayettir.

Acizâne ben bu rivayetlerin hiçbirinin doğru olduğunu sanmıyorum. Bu gerçeğe de, akla da, bilime de aykırıdır. Çünkü Arş nerde güneş nerde! Eğer güneş Arş'ın altına gitmiş olsa bütün dünya karanlıkta kalır. Oysa yirmi dört saat dünyanın tamamı karanlıkta kalmamaktadır. Bir kısmı gece iken bir kısmı gündüzdür. Güneşin bir yerde duraklaması da söz konusu değildir, aynı hızla durmadan dönmektedir. Nitekim ikinci görüşte olan tefsircilere göre güneşin son karargahı kıyamet satındadır. Yani güneş o zamana kadar durmadan dönüp dolaşır. Fakat kıyamet saatinde artık güneşin dönüşü sona erer, hareketsiz kalır. Zaten kıyamet koparken de bu âlemin nizamı ve düzeni bozulacak, güneşin yakıcı kısmı dürülüp atılacak, çıplak kalacaktır. Nitekim birçok ayetlerde olduğu gibi Küvviret suresinde şöyle buyrulmaktadır. (Güneş dürüldüğü zaman.) İbni Mesud ve İbni Abbas bu ayeti şöyle okumuşlardır. (Veşşemsü-tecri la müstekerre lehâ) O zaman mana şöyledir. (Güneş akıp gider fakat onun karargahı yoktur.) Yani güneş hiçbir yerde karar kılmadan kendi yörüngesinde gece-gündüz kıyamete kadar akıp gider. İşte bence de doğru olan yorum budur, akıl da bilim de bunu gerektirir.

Şimdi bu üç ayeti birlikte değerlendirdiğimizde güneşin, ayın ve dünyanın dönüşleri ve bu dönüşleriyle beraber bir gemide "yörüngede" süzülüp gittikleri açıkça görülmektedir. Yani bilim adamının dediği gibi, hem dönüp hem de uzay boşluğunda yol aldıkları anlaşılıyor.

Ayette ayın da konakları olduğu ifade edilmektedir ki, bunlar ayın burçlarıdır. Demek ki, bu burçlar da ayni hesap üzere dönerek yol almaktadırlar. Ve dikkat edilirse ne güneşin aya yetişip ona çarpması mümkündür, ne de gecenin gündüz önüne geçmesi mümkündür. Cenab-ı Hak bunları öyle bir hesapla ayarlamış ki, birinin ötekine yaklaşması veyahut da o ölçüden uzaklaşması söz konusu değildir. Herkes kendi yörüngesinde yol almaktadır. İşte bütün bunlar sonsuz kudret ve kuvvet sahibi olan Allah'ın varlığının ve birliğinin delilleridir. İnsan bütün bunları düşünmeli, Allah'ın kudret ve kuvvetini görmeli, kendisinin ne olduğunu tanımalı ve O, yüce yaratıcıya boyun eğerek, O'na itaat ve ibadet ederek yalnızca ona kulluk etmelidir.

41-43. (Yine onlara bir ibret de, onların neslini gemide taşımışızdır.) Yani Nuh (a.s.)'a iman edenleri gemi de taşıyıp tufandan kurtararak, gelecek nesil-

leri de onların belinde taşımışızdır. Onlar sağ-salim kalınca yeniden onlardan nesiller çoğalmıştır.

Bu ayette geçen gemi tabirini merhum Ahmet Hamdi Yazır'ın sadeleştirilmiş tercümesinin tefsirinde Nuh'un gemisinin olmadığı, ana karınlarında nesilden nesile anaların taşıdığı şeklinde yorumlanmıştır. Fakat âcizane bu yoruma ben katılmıyorum. Belki bu yorum Hamdi Yazır'ın yorumu değil de onu sadeleştirenlerin yorumu da olabilir. Çünkü ayette pek açık olarak: (Dolu bir gemide insan neslini taşıdık.) Dolu gemiden maksat, Nuh (a.s.) sadece inanan insanları değil, hayvanları ve onlara bir zaman yetecek kadar yiyecekleri de yüklemiştir ki, dolu gemide insan neslinin taşınması bunu gösteriyor. Nitekim bundan sonra gelen ayette biraz daha açıklanarak şöyle buyrulmaktadır. –(Ve onlar için onun benzeri binecekleri şeyler de yaratmışızdır.) Yani Nuh'tan sonra onun gemisinin benzeri binecekleri şeyler yaratmışızdır. –(Eğer dilesek onları gemide boğarız da o zaman ne onların feryadına yetişen olur ve ne de onlar kurtarılır.) Yani gemide yolculuk yaparken herhangi bir sebeple gemiyi batırmak istesek, o gemide ne feryadedenlere yetişenler olur, ne de kurtarabilirler. Bütün bu imkânları veren biziz.

İlginçtir ki, bu günlerde yanar dağ yüzünden birçok hava trafiği kapatıldı, seferler iptal edildi. Demek Allah izin vermese kimse bir yerden bir yere gidemez. Allah, imkân ve fırsat vermese hiçbir şey yürümez, kimse bir şey yapamaz, nefes dahi alamaz. Şiddetli bir kasırgada koca gemileri dalgalar parçalayıp alıp batırırken hangi güç bu rüzgârın ve bu dalganın önüne geçebilir? İşte bütün bunlar ibretlerle doludur. Allah'ın varlığına ve birliğine hâlâ delil mi arıyorsun? Gözünü nereye atsan, O'nun varlığının birliğinin delilidir. Ama gözleri kör olanlar bunların birer doğa olayı olduğunu söyleyerek işin içinden sıyrılıp çıkmaya çalışıyorlar. Bunlar doğayı var eden ve bu olayları meydana getireni anlayamayacak, kavrayamayacak kadar, beyinsiz, akıllıyım diye geçinen bahtsızlardır.

47-50. (Onlara: "Allah'ın size verdiği rızıklardan infak edin," dendiği zaman kâfirler müminlere: "Allah dileseydi onları doyururdu, O'nun doyurmadığı bir kimseyi biz mi doyuracağız, siz apaçık bir sapıklık içinde değil misiniz?" dediler.) Böyle infak edin diyen müminleri üstelikte kendileri doğru yolda imişler gibi sapıklıkla suçluyorlar. Hem suçlu hem güçlü diye bir tabir vardır ya! –Yine kendilerine infakta bulunmalarını söyleyen müminleri alay ve inkâr

ederek: (Derler ki, eğer doğru iseniz kıyamet saati ne zaman?) Yani böyle bir şey yok, eğer siz doğru söylüyorsanız o ne zaman diye alay ve inkâr ederler. –(Hal bu ki o kıyameti inkâr edenler bir tek çığlığa bakarlar. Onlar çekişip dururken kendilerini yakalayıverir.) Yani onlar işlerinde, güçlerinde, alışverişlerinde, çarşılarda pazarda ve sokaklarda böyle işleriyle boğuşup dururken o inkâr ettikleri kıyamet bir çığlıkla yakalar. İbni Abbas'a göre bu çığlığın kıyamet kopmadan önce İsrafil (a.s.)'ın birinci sur'e üfleyişidir. Yani bunu daha öncede açıklamıştık. Birinci üfleyişte şiddetli depremler olacak, emzikli kadınlar dehşetten çocuklarını kucaklarından atacaklar, hamile kadınlar çocuklarını düşürecekler, insanlar o günün dehşet ve şiddetinden adeta içmeden sarhoş olacaklar. Arkasından ikinci üfleyişle kıyamet kopacak. Üçüncü üfleyişle de bütün mahlûkat yeniden dirilecektir.

Şimdi o günü inkâr edip de o güne yetişenlerin hali böyle. Acaba ondan önce ölen inkârcıların durumu sanki onlardan daha mı emindir? Ölürken cehennemdeki korkunç yerlerini görecekler, oraya dalıp çıkarak işkence ile canları alınacak, bütün damarları teker-teker koparılarak, tel-tel edilerek canları alınacak. Ölüm de bir küçük kıyamettir. Büyük kıyamette herkes birden ölürken küçük kıyamette de eceli gelen teker-teker ölüyor. İnkâr edenler için işte her çeşit ölüm bir kıyamettir. Evet, işte o gün: (Geldiği zaman bir vasiyette de bulunamazlar ve ailelerine de dönemezler.) Kıyamet saati geldiğinde herkes nerede ise orada yakalanır, ne vasiyet etmeye zaman bulabilirler ve ne de ailelerinin yanına dönebilirler.

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنسِلُونَ
{٥١} قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ
وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ {٥٢} إِن كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ
جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ {٥٣} فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئاً وَلَا
تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٥٤} إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي

شُغُلٍ فَاكِهُونَ {٥٥} هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأَرَائِكِ مُتَّكِؤُونَ {٥٦} لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُم مَّا يَدَّعُونَ {٥٧} سَلَامٌ قَوْلاً مِن رَّبٍّ رَّحِيمٍ {٥٨} وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ {٥٩} أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ {٦٠} وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ {٦١} وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنكُمْ جِبِلّاً كَثِيراً أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ {٦٢} هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ {٦٣} اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ {٦٤} الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ {٦٥} وَلَوْ نَشَاء لَطَمَسْنَا عَلَى أَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَأَنَّى يُبْصِرُونَ {٦٦} وَلَوْ نَشَاء لَمَسَخْنَاهُمْ عَلَى مَكَانَتِهِمْ فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيّاً وَلَا يَرْجِعُونَ {٦٧}

Meali

51. Sûre üfürülünce o anda kabirlerinden (kalkarak) Rablerine koşarlar.

52. Derler ki: "Eyvah bize! Bizi kabirlerimizden kim kaldırdı? İşte Rahmanın vadettiğ şey bu imiş, gönderilen peygamberler de doğru söylemişler.

53. Başka değil, sadece korkunç bir çığlık olur, hemen hepsi huzurumuzda hazır bulunmuş olurlar.

54. İşte bu gün hiç kimseye bir haksızlık yapılmaz ve siz ancak yaptıklarınız şeylerle cezalandırılırsınız.

55. İşte o gün cennet arkadaşları orada nimetler içinde meşgul olurlar.

56-57. Kendileri ve eşleri gölgelerin altında koltuklara yaslanırlar. –Orada onlar için meyveler ve onların isteyecekleri her şey vardır.

58-59. Rahman olan Rabden onlara: "Selam," sözü vardır (selam verilecektir.) –Ey mücrimler! Bu gün ayrılın bakalım.

60. Ey Âdemoğulları! Şeytana ibadet etmeyin, şüphesiz ki o apaçık sizin düşmanınızdır, diye vadetmedim mi?

61. Ve bana kulluk edin doğru olan yol budur (diye ahdetmedim mi?)

62. Böyle iken o sizden birçok nesilleri yoldan çıkardı. Peki, siz hiç akıl etmez misiniz?

63-64. İşte bu size vadedilen cehennemdir. –İnkâr ettiğiniz cehenneme giriniz bakalım.

65. O gün onların ağızlarını mühürleriz, elleri kazandıklarını konuşur, ayakları da şahitlik eder.

66. Dileseydik gözlerini üzerinden silme kör ederdik. O zaman doğru yolu bulmaya koşarlar, ama nasıl göreceklerdi?

67. Yine dileseydik kılıklarını değiştirip onları oldukları yerde dondururduk, ne ileri gidebilirler, ne de geri dönebilirler.

İzahı

51. Evet, üçüncü: (Sûre üfürüldüğü zaman kabirlerinden kalkar Rablerine koşarlar.) Ebu Hüreyreden rivayet edildiğine göre kıyametin kopuşu ile diriliş arasında geçen zaman ya kırk gün, ya kırk ay veyahut da kırk yıldır. Kıyamet kopup bu kadar bir zaman geçtikten sonra İsrafil (a.s.) üçüncü Sûre üfleyince, insanlar kabirlerinden kalkarak mahşere doğru koşarlar ve Allah'ın huzurunda hesap vermek üzere toplanırlar.

52-54. İnsanlar birden kabirlerinden kalkarken: (Derler ki: "Eyvah bize! Bizi kabrimizden kim kaldırdı? İşte Rahman olan Allah'ın vadettiği şey bu imiş ve gönderilen peygamberler de doğru söylemişler.) Yani derin bir uykudan uyanan bir kimse gibi kabirlerinden uyanıp kalkınca: (Vah bize! Bizi bu derin uykudan kim uyandırdı?) derler ve hemen toparlanarak Allah'ın vadi ve peygamberlerin sözü doğru çıktı diyerek mahşer yerine koşarlar. Yahutta onların bu sözlerine cevaben iman etmiş müminler derler ki bu Allah'ın vadettiği kıyamet günüdür

ki, peygamberler doğru söylemişler. Peygamberler böyle bir günün olduğunu söylemişlerdi. Ve insanların dirilişi: (Hiçbir şey değil sadece bir çığlık olur.) Yani İsrafil (a.s.)'ın Sur'e üflemesiyle: (Hemen hepsi dirilerek huzurumuzda hazır bulunmuş olurlar. –İşte bu gün hiçbir kimseye bir haksızlık yapılmaz ve siz ancak yaptıklarınız şeylerle cezalandırılırsınız.) Allah (c.c.) kimseye zerre kadar haksızlık yapmaz, ancak herkes hak ettiği cezaya çarptırılır, herkes ne yaparsa kendi lehine, ya da aleyhine yapar. Bir şairin dediği gibi: "Kendi ateşimi kendi elimle aldım, onu kendi ciğerimin üzerine koydum, şimdi kime şikâyet edeyim ey efendim!"

55-58. Evet: (İşte o gün cennet arkadaşları orada nimetler içinde meşgul olurlar.) Yani nimetler içinde zevklenirler. –(Hem kendileri hem eşleri gölgeler altında ve koltuklara yaslanırlar, her çeşit nimetlerle zevklenirler. –Ve yine orada onlar için meyveler ve istedikleri her şey vardır. –Ayriyeten onlara Rahîm olan Rab'den "selam" vardır.) Yani Rablerinden kendilerine selam ve tebrik gelir.

59-64. Mücrimlere, günah işlemiş suçlulara gelince, onlara: (Ey mücrimler! Bu gün ayrılın bakalım denecek.) Dünyada müminlerle beraber yaşadınız, ama bu gün yerleriniz ayrı, ayrılın bakalım cehenneme. –(Ey Âdemoğulları! Şeytana ibadet etmeyin, şüphesiz ki o apaçık düşmanınızdır size vadetmedim mi? –Ve bana ibadet edin doğru olan yol budur demedim mi? –Böyle iken o şeytan sizden birçok nesilleri yoldan çıkardı. Peki, o zaman düşünmediniz mi? Şimdi eyvah diyorsunuz! –İşte size vadedilen cehennem budur. –İnkâr ettiğiniz cehenneme şimdi girin bakalım.)

65-67. (O gün onların ağızlarını mühürleriz, elleri kazandıklarını konuşur, ayakları da şahitlik eder.) Yani kâfirler o gün ağızlarıyla inkâr edip yalan söylemeye kalkıştıkları zaman onlara fırsat vermeyiz ağızlarını mühürleriz, elleri yaptıkları günah ve kötülükleri konuşur, ayakları da kendi aleyhlerinde şehitlik yapar.

Şimdi bazı kimseler diyebilir ki eller nasıl konuşabilir? Onlara sormak lazım peki, ağız de bir et parçası değil mi? Ağzı konuşturan Allah, elleri ve ayakları konuşturamaz mı? Bu gün insanların icadettiği birçok aletler konuşturulmaktadır. Bunların mucidi nasıl bunları konuşturuyorsa her şeyin mucidi ve yaratıcısı olan Allah, elbette her şeyi konuşturmaya kadirdir. –(Eğer dileseydik onların gözlerinin üzerinden silme kör ederdik de doğru yola koşar dururlardı, ama artık

nereden göreceklerdi?) Yani kalp gözleri kör olmuş hakikatleri görmeyenleri, isteseydik maddeyi gören gözlerini de silerdik artık görme imkânları olmazdı. –(Ve yine dileseydik onların şekillerini değiştirirdik, onları oldukları yerde dondururduk. O zaman ne ileri gidebilirlerdi, ne de geri gidebilirlerdi.) Yani isteseydik onları maymun, domuz suretine çevirirdik yahut onları taş keser dondururduk. Nitekim İsrail oğullarından bazıları geçmişte maymun ve domuz suretine çevrildikleri ayetlerde bildirilmektedir. Yine Televizyonda gösterdi ki,gözümle görüp seyrettim, geçmiş bir kavmi Allah (c.c.) taş kesmiş, şekilleriyle aynen donuk olarak duruyorlar. İşte bütün bunlar ibrettir, Allah'ın kudret ve kuvveti karşısında kimsenin karşı durması, ona mani olması mümkün değildir.

وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ أَفَلَا يَعْقِلُونَ {٦٨} وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنبَغِي لَهُ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْآنٌ مُّبِينٌ {٦٩} لِيُنذِرَ مَن كَانَ حَيّاً وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ {٧٠} أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُم مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَاماً فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ {٧١} وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ {٧٢} وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ {٧٣} وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ اللهِ آلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ {٧٤} لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُندٌ مُّحْضَرُونَ {٧٥} فَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ {٧٦} أَوَلَمْ يَرَ الْإِنسَانُ أَنَّا خَلَقْنَاهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ {٧٧} وَضَرَبَ لَنَا مَثَلاً وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ {٧٨} قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ

مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ {٧٩} الَّذِي جَعَلَ لَكُم مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَاراً فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ {٨٠} أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُم بَلَى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ {٨١} إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئاً أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ {٨٢} فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {٨٣}

Meali

68. Kimin ömrünü uzatıyorsak, yaradılıştaki (güç ve kuvvetini alarak) tersine çeviriyoruz. Hâlâ akıl etmezler mi?

69. Biz ona (Muhammed'e) şiir öğretmedik. Zaten ona şiir layık da değildir. O (Kur'an) hiçbir şey değil, ancak apaçık bir öğüt ve Kur'an'dır.

70. Diri olanları uyarasın ve kâfirlere de azap sözü hak olsun diye (Kur'an'ı indirdik.)

71. Görmediler mi ki, biz kudret ellerimizle nice hayvanlar yarattık. Onlar o hayvanlara sahip olmaktadırlar.

72. Bu hayvanları onların emrine verdik. Onların bazısını binek olarak kullanırlar, bazılarını de besin olarak yerler.

73. Yine onlarda kendileri için birçok menfaatler ve içecekler vardır. Hâlâ şükretmezler mi?

74. Belki, kendilerine yardım ederler diye Allah'tan başka ilahlar edindiler.

75. Onlara yardım edemezler. Hal bu ki, onlar kendileri için hazırlanmış bir askerdirler. (Yani Tanrı dedikleri şeyleri kendileri korumaktadırlar.)

76. O halde onların sözleri seni üzmesin. Biz onların gizlediklerini de, açığa vurduklarını da biliriz.

77. İnsan kendisini bir damla sudan (sperm) den yarattığımızı görmedi mi de bize açık bir husumet ilan ediyor?

78. Yaratılışını unutarak bir de bize misal vermeye kalkıştı da şu çürümüş kemikleri kim diriltecek? dedi.

79. De ki: "Onları ilk yaratan diriltecek ve O, bütün yaratılmışları tamamıyla bilir.

80. Yeşil ağaçtan ateş çıkaran O'dur. Şimdi siz ondan tutuşturmaktasınız.

81. Göklerin yerin ve onların benzerini yaratan, insanı diriltmeye kadir değil midir? Elbette kadirdir ve O, bihakkın bilen bir yaratıcıdır.

82. O'nun emri bir şeyi dilediği zaman ona sadece "ol" demesidir ki, hemen oluverir.

83. Her şeyin mülkü elinde olan O ki, noksan sıfatlardan beridir ve O'na döndürüleceksiniz.

İzahı

68. (Kimin ömrünü uzatıyorsak yaratılışta tersine çeviriyoruz. Hâlâ akıl etmiyor musunuz?) Yani önce çocukluktaki zayıflıktan güç ve kuvvete erdirip sonra tersine çevirip yaşlılığa doğru giderken zayıflatıyoruz, bunları görüp hâlâ ibret almayacak mısınız, aklınızı kullanmayacak mısınız?

69-70 (Biz ona "Muhammed"e şiir öğretmedik, zaten şiir ona layık ta değildir. O Kur'an hiçbir şey değil, ancak bir öğüt ve Kur'an'dır) Yani Hazreti Muhammed'i şairlikle itham edenler ve Kur'an'a da şiir yakıştırması yapanlar yalan söylüyorlar. Ne Peygamber şairdir, ne de Kur'an bir şiir kitabıdır, ancak o Allah tarafından gönderilmiş, insanlara vaaz ve öğüt veren, okunan bir kitaptır. Peygamber (a.s.) okur yazar olmadığı gibi şiir de pek bilmezdi ve zaten ondan hoşlanmazdı. Hatta bir hadislerinde "karnına şiir doldu-rmaktansa kan ve irin doldurması daha hayırlıdır," buyumuştur.

–Evet,o Kur'an: (Diri olanı uyarsın ve kâfirlere de azap sözü hak olsun diye indirilmiş bir kitaptır.) Peygambere şair, Kur'an'a da şiir diyen müşrikler, özellikle de Ebu Cahil, Ebu Süfyan ve benzerleri zaman-zaman bir araya gelip kendi aralarında tartışıyorlar. Ne Kur'an bir şiir kitabı ve ne de Peygamberin şair olmadığını kendileri de söylüyorlar ama çaresizliklerinden yine de böyle bir yalan uydurarak onu önlemek için bir çaba sarf ediyorlar.

71-73. Peki, bu inkârcı ve inatçı kâfirler: (Görmediler mi ki, kudret ellerimizle nice hayvanlar yarattık. Onlar o hayvanlara sahip olmaktadırlar. –Ve

onları kendilerine boyun eğdirdik.) Ellerinin altına emir ve hizmetlerine verdik ki: (Onların bazılarına binmektedirler ve bazılarından da yemektedirler. –Yine onlardan kendileri için birçok menfaatler ve içecekler vardır. Hâlâ şükretmezler mi?) Bu hayvanların kimini binek olarak kullanırlar, kiminin etinden yerler, kiminin sütünü içerler, kiminin derisinden, yününden ve kılından yararlanırlar. Bütün bu nimetleri yaratan ve onların hizmetine sunan yüce yaratıcıya şükretmeleri gerekmez mi, O'na karşı olan kulluk vazifelerini yerine getirmeleri icap etmez mi de hâlâ nankörlük ederler?

74-76. Bu müşrikler hâlâ: (Kendilerine yardım ederler diye Allah'tan başka ilahlar edinirler. –Hal bu ki, onlar yardım edemezler ve onlar kendileri için hazırlanmış bir askerdirler.) Yani aslında onların Tanrı diye taptıkları şeylerin kendileri korunmaya muhtaç, kendi emirlerinde hazır olan bir asker gibidirler. Peki, Tanrı olan korunmaya muhtaç olur ve emir alır mı? Hiç düşünmüyorlar mı? –Ey Peygamber! Bunların bu davranışları ve bu: (Sözleri seni üzmesin, biz onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da biliriz.)

77-79. (İnsan kendisini bir damla adi sudan yarattığımızı görmedi mi de bize karşı açıktan husumet ilan ediyor. –Ve yaratılışını unutarak bir de bize misal vermeye kalkışıyor, şu çürümüş kemikleri kim diriltir? diyor.)

Rivayete göre Peygamberimize son derece düşmanlığı olan Ebi İbn-i Halef denen müşrik çürümüş bir kemiği ufalayıp Peygamberimizle alay ederek onu savurup bu çürümüş ve toz olmuş kemiği kim diriltebilir, diye örnek vermiş ve âdeta Allah'a karşı husumet ilan etmiş. İşte bunun üzerine Allah (c.c.) Peygamberimize hitaben ey Peygamber! O kâfir ve müşrike: –(De ki, onları ilk bir defe yaratan diriltecektir ve O, her türlü yaratmayı bilir.) İlk Âdem'i topraktan yaratıp, sonra eşini ondan yaratmış, sonra da bu eşlerin cifleşmesiyle bir damla sudan yaratmış ise, O, her çeşit yaratmaya da kadirdir, insanı öldükten sonra onu elbette tekrar diriltmeye yine kadirdir. Sen ne den, nasıl yaratıldığına bakmıyorsun da haddini bilmeden bize misal vermeye kalkışıyorsun. Bir usta bir binayı ilkin yapıp sonra onu yıkıp tekrar yenisini yapamaz demek ne kadar mantıksız ise, insanı ilk yaratan Allah (c.c.) onu öldürdükten sonra tekrar yaratamaz demek de o kadar mantıksızdır. İlk yaratılmadan önce, bir damla suyun içinde, milyonlarca sperm meydana getiren ve bu spermlerden birinin kadının rahmindeki yumurtası ile çiftleşmesiyle hiçbir azası olmayan insan gibi mükemmel bir

harika yaratan Allah, nasıl onu öldükten sonra diriltemez deme küstahlığında bulunuyorsunuz? Hal bu ki daha önce o insanın hiçbir azası yoktu. Kaşı, gözü, dili dişi, eli ayağı, kulağı burnu, kalbi, ciğerleri, üç yüz kırk sekiz tane ayrı-ayrı kemikleri, bunları birbirine bağlayan eklemleri eti kanı ve sair bütün bunları yaratan, şekil veren Allah, elbette inşa ettiği bu binayı bozup yıkıp yeniden yaratmaya kadirdir.

80-83. Ey Peygamber! Onlara yine de ki: (Yeşil ağaçtan ateşi çıkaran O'dur. Şimdi siz ondan ateşi tutuşturmaktasınız.) İbni Abbas'ın beyanına göre ateş, yaş ve su damlayan iki yeşil ağaçtan elde edilir ki, bu ağacın biri dişidir ve buna "merah," erkeğine de "Affâr" ağacı denir. Bunların birbirine sürtülmesi ile ateş çıkar ve böylece tutuşturulur. Allah'ın kudretine bakınız, su ateşin zıddı olmasına rağmen onu söndürmesine rağmen iki yaş su damlayan ağacın birbirine sürtülmesiyle ateş tutuşturuluyor. İnsan her şeyde düşünüp Allah'ın büyüklüğünü ve kudretini gördüğü gibi bu hususta da düşünüp ibret alması gerekirken birçok kör insanlar içinde yaşadıkları burhanları, delilleri görememektedirler. Allah'ın güç ve kuvvetini kavrayamamaktadırlar. –Evet: (O'nun emri bir şeyi yaratmayı dilediği zaman "ol" der, o da hemen oluverir.) Başka hiçbir şeye gerek yoktur, (ol!) demesiyle istediği şey hemen oluverir. –Öyle ise: (O, noksan sıfatlardan beridir, yücedir, her şeyin mülkü O'na aittir ve sizler de sonunda O'na döndürüleceksiniz.) Öldükten sonra diriltileceksiniz, hesap vermek üzere O'nun huzurunda toplanacaksınız.

SAFFÂT SÛRESİ

Saffât sûresi Mekke döneminde inmiştir. Saffât sûresi denmesinin sebebi ise Mekke de inanmış müminlerin Allah'ın emirlerini yerine getirmeleri hususunda saf bağlamaları anlamına geldiğinden bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Yüz seksen iki

Kelime Sayısı: Sekiz yüz altmış

Harf Sayısı: Üç bin sekiz yüz yirmi altıdır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالصَّافَّاتِ صَفّاً {١} فَالزَّاجِرَاتِ زَجْراً {٢} فَالتَّالِيَاتِ ذِكْراً {٣} إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ {٤} رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِ {٥} إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاء الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ {٦} وَحِفْظاً مِّن كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ {٧} لَا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْأَعْلَى وَيُقْذَفُونَ مِن كُلِّ جَانِبٍ {٨} دُحُوراً وَلَهُمْ عَذَابٌ وَاصِبٌ {٩} إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ {١٠} فَاسْتَفْتِهِمْ أَهُمْ أَشَدُّ خَلْقاً أَم مَّنْ خَلَقْنَا إِنَّا خَلَقْنَاهُم مِّن طِينٍ لَّازِبٍ {١١} بَلْ عَجِبْتَ وَيَسْخَرُونَ {١٢} وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ {١٣} وَإِذَا رَأَوْا آيَةً يَسْتَسْخِرُونَ {١٤} وَقَالُوا إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ {١٥} أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً وَعِظَاماً

أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ {١٦} أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ {١٧} قُلْ نَعَمْ وَأَنتُمْ دَاخِرُونَ {١٨} فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَإِذَا هُمْ يَنظُرُونَ {١٩} وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هَذَا يَوْمُ الدِّينِ {٢٠} هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ {٢١}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın Adıyla başlarım.

1-4. Andolsun o saf bağlayıp duranlara. –(Bulutları) sürdükçe sürenlere. –Ve (Allah) ı andıkça anan meleklere andolsun –Ki, şüphesiz sizin ilahınız birdir.

5. Göklerin, yerin, ikisi arasındakilerin ve bütün doğuların da Rabbidir.

6-7. Biz dünya semasını bir süsle, yıldızlarla süsledik. –Onu her inatçı şeytandan koruduk.

8-9. Onlar yüce topluluğu (melekleri) dinleyemezler, her taraftan kovulur, atılırlar. –Uzaklaştırılırlar. Onlara ardı arkası kesilmeyen bir azap vardır.

10. Ancak kulak hırsızlığı yapanlar müstesnadır ki, onu delip geçen parlak bir ateş (yıldızdan bir ateş) peşine düşer.

11. Şimdi onlara sor: "Yaradılışta kendileri mi daha zor, yoksa bizim yarattıklarımız mı?" Gerçekten biz onları yapışkan bir çamurdan yarattık.

12-13. Hayır, sen şaşıyorsun. Hal bu ki, onlar alay ediyorlar. –Kendilerine öğüt verildiği zaman, öğüt almazlar.

14-15. Bir mucize gördükleri zaman da eğlenceye alırlar. –Bu ancak açık bir büyüdür, derler.

16. "Gerçekten biz ölüp toprak ve kemik yığını olduğumuz zaman mı dirileceğiz?"

17-18-"Önceki atalarımız da mı (dirilecek?)" –De ki: "Evet, hem de hor ve hakir olarak."

19. İşte o korkunç bir sesten ibarettir ki, o anda hemen etrafa bakıp dururlar.

20-21. "Eyvah bize, bu ceza günüdür!" derler. –İşte bu o ayrılık günüdür ki, onu yalanlayıp durdunuz.

İzahı

1-4. (O saf bağlayanlara, –Bulutları sürdükçe-sürenlere, –Allah'ı andıkça-anan (meleklere) andolsun –Ki, şüphesiz sizin Tanrınız birdir.)

Ayette geçen saf bağlayanlar ifadesi Katada ya göre gökte saf bağlayan meleklerdir. Ve onlar verilen emirleri yerine getirmek için böyle saf bağlarlar ve yağmur bulutlarını kendilerine verilen emir istikametine göre sevk ederler. Müslim'in Cabirden rivayet ettiği bir hadis de Peygamberimiz şöyle buyurmuştur: "Dikkat edin! meleklerin Rabbi katında saf tuttukları gibi saf tutun." Bunun üzerine Sahabe: "meleklerin Rableri katında safları nasıldır?" diye sorunca, Peygamberimiz: "Ön safları tamamlar ve saflarda beklerler," buyurdu. İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre de: "Dünyada insanların namazda saf bağladıkları gibi melekler de Rableri katında saf bağlarlar," denmiştir. Evet, bir takım emirleri yerine getirmek için saf bağlayan, yağmur bulutlarını sevk eden ve Kur'an okuyarak Allah'ı çokça zikreden melekler hakkı için andolsun ki. "(Sizin ilahınız tek ilahtır.) İşte bu yeminin arkasında buna dikkat çekilmektedir ki, sizin Tanrınız tektir, O'nun ortak ve eşi yoktur.

5. (O Allah ki, göklerin, yerin, ikisi arasındakilerin ve bütün doğuların da Rabbidir.) Burada kısaltılmış olarak sadece doğuların Rabbi denmiştir. Oysa Meariç suresinin 40. ayetinde: (Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim,) diye buyrulmaktadır. Bu ayette neden doğunun ve batının Rabbi denmiyor da çoğul olarak doğuların ve batıların Rabbi diye ifade ediliyor? Suddi ye göre üç yüz altmış doğu ve üç yüz altmış da batı vardır. Çünkü güneş her gün farklı bir yerden doğar ve farklı bir yerden de batar ki böylece gece ve gündüzlerin de uzayıp kısalmaları meydana gelir. İşte bu farklı yerlerden doğuş ve batış olduğu için de çoğul olarak: (Doğuların ve batıların Rabbi,) diye buyrulmuştur. Oysa Rahman sûresinde de: (İki doğu ve iki batının Rabbi,) diye buyruluyor. Bu ayette de yine kısaltılmış bir başka şekilde ifade edilmektedir. Yani iki doğu ve iki batıdan maksat kısaltılmış olarak, biri ile yaz kasdedilmektedir, diğeri ile de kış kasdedilmektedir. Yani yazın en son güneşin doğup batması ile kışın en son kısa zamanındaki doğup batışı kasdedilerek böylece iki doğu ve iki batı olmuş oluyor. Müddessir sûresinin 9. ayetinde de tekil olarak: (Doğunun batının Rabbi,) diye ifade edilmiştir. Demek ki bu ayetler birbirini açıklıyor. Önce

kısaltılmış olarak bir doğu ve bir batı diye ifade edilmiş. Sonra ikinci ayette biri yazın en uzun, biri de kışın en kısa doğuşu ve batışı olarak, iki doğu ve iki batı diye tefsir edilmiş. Üçüncü ayette ise daha da açarak, çoğul olarak doğuların ve batıların Rabbi diye ifade edilmiştir ki, işte bu da güneşin üç yüz altmış farklı yerden doğuşu ve batışı demektir.

6-10. (Biz dünya semasını,) birinci göğü (yıldızlarla süsledik. –Onu her inatçı şeytandan koruduk. –O şeytanlar yüce topluluğu (melekleri) dinleyemezler. Çünkü her taraftan kovulur atılırlar. –Gökten uzaklaştırılırlar ve onlara arkası kesilmeyen bir azap vardır. –Ancak kulak hırsızlığı yapanlar müstesnadır ki, onu da delip geçen parlak bir ateş "yıldız" peşine düşer.) Yani Hicir sûresinin 16-17-18. ayetlerinde de geçtiği gibi. Allah Teâlâ şeytanların göğe çıkıp melek topluluklarına karışmalarını ve onlardan geleceğe ait sırları dinleyip kâhinlere haber vermelerini yasaklamış, göklerden kovulmuşlardır. Aynı zamanda onlara cehennemde de sürekli bir ateş hazırlanmıştır. Fakat buna rağmen inatçı bazı şeytanlar meleklerden geleceğe ait bazı bilgileri çalıp, iki ayaklı şeytanlara (kâhinlere) haber verip insanların akidelerini bozmak için kulak hırsızlığına giderler. İşte bu kulak hırsızlığına giden şeytanları da delip geçen bir ateş parçası yakmaktadır. Yani geleceğe ait sırları meleklerden çalabilmek için giden bu şeytanlara yıldızdan bir ateş parçası onun peşine düşer ve isabet ederse delip geçer. Buna halk dilinde yıldız akması, ya da yıldız kayması denilmektedir. Oysa o hepimizin gözü önünde yıldırım gibi akıp giden yıldızdan bir ateş parçasıdır ki, kulak hırsızlığına giden şeytanın peşine düşüp onu delip geçmektedir. İşte halk dilinde yıldız akması, ya da kayması olayı budur.

11-17. (Şimdi sen onlara "Mekke müşriklerine" sor, kendilerinin yaratılış mı daha zor, yoksa bizim diğer yarattığımız şeyler mi?) Yani insanı yaratmak mı daha zor, yoksa gökleri, yeri, dağları, denizleri ve saire şeyleri mi yaratmak daha zor? Onları yaratan Allah'a insanı öldükten sonra diriltmek daha basittir. Oysa biz onları işte o yerin bir parçası olan topraktan yarattık: (Onları yapışkan bir çamurdan yarattık. –Hayır, onlar alay edip duruyorlar diye sen buna şaşıyorsun.) Ey Muhammed! Sen o müşriklerin böyle büyüklük taslayarak söylediklerine şaşıyorsun. –(Onlar öğüt verildiğinde de öğüt almazlar. –Bir mucize gördükleri zaman da eğlenceye alırlar. –Ve bu ancak açık bir büyüdür derler.

Gerçekten biz ölüp toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra mı dirileceğiz, önceki atalarımız da mı?) dirilecek diyerek alay ve inkâr ederler.

18-21. Ey Peygamber! (De ki: "Evet, hem de hor ve hakir olarak dirileceksiniz.) –İşte sizin, atalarınızın ve hepinizin dirilişi hiçbir şey değil, ancak: (O korkunç bir sesten ibarettir.) Yani İsrafil (a.s.)'ın Sûre üflemesiyle ve korkunç bir sesle dirilir ve hemen: (O anda etrafa bakıp dururlar.) Kabirlerinden kalkınca şaşkın-şaşkın etrafa bakıp dururlar. –(İşte o gün ayrılık günüdür ki, o günü yalanlayıp duruyordunuz.) Şimdi karar günüdür. Cennetliklerle cehennemliklerin birbirinden ayrıldıkları gündür. Siz bu günü inkâr ediyordunuz ya! Şimdi alay edip inkar ettiğiniz azabı görün bakalım.

احْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا وَأَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ {٢٢} مِن دُونِ اللهِ فَاهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَحِيمِ {٢٣} وَقِفُوهُمْ إِنَّهُم مَّسْئُولُونَ {٢٤} مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ {٢٥} بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ {٢٦} وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءلُونَ {٢٧} قَالُوا إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَمِينِ {٢٨} قَالُوا بَل لَّمْ تَكُونُوا مُؤْمِنِينَ {٢٩} وَمَا كَانَ لَنَا عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ بَلْ كُنتُمْ قَوْماً طَاغِينَ {٣٠} فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا إِنَّا لَذَائِقُونَ {٣١} فَأَغْوَيْنَاكُمْ إِنَّا كُنَّا غَاوِينَ {٣٢} فَإِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ{٣٣} إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ {٣٤} إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ يَسْتَكْبِرُونَ {٣٥} وَيَقُولُونَ أَئِنَّا لَتَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ {٣٦} بَلْ جَاء بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ

الْمُرْسَلِينَ {٣٧} إِنَّكُمْ لَذَائِقُو الْعَذَابِ الأَلِيمِ {٣٨} وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٣٩} إِلَّا عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ {٤٠} أُوْلَئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ {٤١} فَوَاكِهُ وَهُم مُّكْرَمُونَ {٤٢} فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ {٤٣} عَلَى سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ {٤٤} يُطَافُ عَلَيْهِم بِكَأْسٍ مِن مَّعِينٍ {٤٥} بَيْضَاء لَذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ {٤٦} لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ {٤٧} وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ {٤٨} كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ {٤٩} فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءلُونَ {٥٠}

Meali

22-23. “Toplayın şu zalimleri, onların eşlerini de ve taptıkları şeyleri de! –Allah’tan başka taptıkları şeyleri cehennemin yoluna götürün.”

24-25. “Durdurun onları, çünkü onlar sorguya çekilirler. –Size ne oldu ki, şimdi birbirinize yardım etmiyorsunuz?”

26-27. Hayır, bu gün artık onlar teslim olmuşlardır. –Onlar birbirine dönmüş soruyorlar.

28. (Kendilerine uyup peşinden gidenler, peşlerine gittikleri kimselere dünyada) bize sağımızdan gelir yanaşırdınız, derler.

29. (Kendilerine uyulan öncüler) ise onlara: “Hayır siz zaten inanan kimseler değildiniz,” derler.

30. “Bizim sizi zorlayacak bir saltanatımız da yoktu. Zaten siz azgın bir toplum olmuştunuz.”

31. “Artık Rabbinizin, üzerimize azap sözü hak oldu, şüphesiz ki biz bu azabı tadacağız.”

32-33-34. “Evet biz sizi kışkırttık, çünkü biz azgındık.” –O halde o gün azapta hepsi ortaktırlar. –İşte biz cürüm işleyenleri böyle yaparız.

35. Şüphesiz onlar kendilerine: "Allah'tan başka tanrı yoktur," dendiği zaman büyüklük taslıyorlardı.

36. "Ve (Peygamberi kasdederek) biz hiçbir deli şair için ilahlarımızı bırakmayız," dediler.

37. Hayır, o (Muhammed şair değil) hakla geldi ve bütün peygamberleri doğruladı.

38-39. Elbette siz artık o acı azabı tadacaksınız. –Başka değil, ancak yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız.

40-41. Ancak Allah'ın ihlâslı kulları müstesna. –İşte onlar için (ihlâslı olanlar için) belli bir rızık vardır.

42-43-44. Onlara ikram edilmiş meyveler de vardır. –Naim cennetlerindedirler. –Karşı-karşıya tahtlar üzerindedirler.

45-46-47. Kaynaktan doldurulmuş kadehler etraflarında dolaştırılır. –Berrak, içenlere lezzet veren bir içkidir –Ki, onda ne sersemletme vardır ve neden ondan sarhoş olunur.

48-49-50. Yanlarında iri gözlü, başlarını kocalarından başkalarına çevirmeyen eşler vardır. –Sanki saklı yumurta gibi bembeyazdırlar. –Birbirine dönerek sorarlar, (aralarında konuşur sohbet ederler.)

İzahı

22-26. O gün Allah (c.c.) görevli meleklere buyurur ki: (Şu zalimleri, onların eşlerini –Ve Allah'tan başka taptıkları şeyleri de toplayın, onlara cehennemin yolunu gösterin. –Onları durdurun, çünkü onlar sorguya çekileceklerdir. –Ve onlara denecektir ki, size ne oldu da birbirinize yardım etmiyorsunuz?) Hani dünyada Allah'tan başkalarına tapıyordunuz, onlardan şefaat bekliyordunuz, şimdi ne oldu ki, birbirinize yardım etmiyorsunuz? Haydi, yardım etseniz ya! –(Hayır, bu gün onlar teslim olmuşlardır.) Dün Allah'ı tanımayanlar bu gün suspus olup Allah'a teslim olmuşlardır, O'nun hükmüne boyun eğmekten başka yapacakları hiçbir şey yoktur.

27-32. İşte o gün tutuklanmış olan bu zalimler: (Birbirine dönerek sorarlar. –Ve derler ki, siz bize sağdan gelirdiniz.) Yani birilerini önder ve lider olarak bilip onların peşine gidenler o öncülerine derler ki, hani siz dünyada bize sağdan ve soldan yanaşıp bizi peşinize gelmeye çağırıyordunuz, şimdi neden

susuyorsunuz? Haydi şimdi bize yardım etseniz ya! Kendilerine uyulan sözde öncüleri de onlara cevap vererek: –(Derler ki, Hayır, siz zaten inanan kimseler değildiniz. –Bizim sizin üzerinizde baskı oluşturacak bir saltanatımız da yoktu. Zaten siz de azgın bir toplum olmuştunuz.) Şimdi bizi nafile suçlamayın, siz de bizimle beraber suçlusunuz. –(Artık Rabbimizin, üzerimize azap sözü hak oldu, şüphesiz ki hep beraber bu azabı tadacağız. –Evet, belki biz sizi kışkırttık, çünkü biz azgındık.) Öncüler onlara derler ki,sizi de azgınlığa teşvik ettik, ama siz de masum değilsiniz, sizinde işinize öyle geliyordu, siz de inanmamıştınız, bizimle beraber kötülükleri yaptınız, artık birbirimizi suçlamanın bir anlamı yok. Hep beraber cezamızı çekeceğiz.

33-35. Allah (c.c.) da buyurur ki: (O halde azapta hepsi ortaktırlar. –İşte biz suç işleyenleri böyle yaparız. –Şüphesiz ki onlar kendilerine: "Allah'tan başka Tanrı yoktur," denildiği zaman büyüklük taslıyorlardı.) Allah'a ve Peygambere karşı gelerek büyüklenip inkâr ediyorlardı, artık hep beraber bu gün cezalarını çeksinler.

36-39. Bu zalimler Peygamberi delilikle, sihirbazlıkla ve şair olmakla suçluyorlardı ve diyorlardı ki: (Biz hiçbir deli ve şair için Tanrılarımızı bırakmayız. –Hayır, o Muhammed hakla geldi.) Oysa o, hak olan vahyi ile geldi, hak olan Kur'anla geldi. (Ve bütün peygamberleri doğruladı.) Kendinden önce gelmiş geçmiş bütün Allah'ın gönderdiği peygamberleri doğrulamıştır. –Artık böyle olununca: (Elbette siz o acıklı azabı tadacaksınız. –Başka değil, ancak yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız.)

40-50. (Ancak Allah'ın ihlâslı kulları hariç.) Şeksiz-şüphesiz inanıp riyasız ve gösterişsiz amel eden Allah'ın saf kulları o azaptan müstesnadır. –(Onlar için cennette belli bir rızık vardır.) Yani cennette tertemiz, bitmez tükenmez olan belli rızıklar vardır. –(Yine onlara ikram edilmiş meyveler vardır. –Naim cennetlerindedirler. –Orada tahtlar üzerinde karşı-karşıya gelirler.) Yani cennette tahtlar üzerinde oldukları halde sevdikleriyle, dostlarıyla karşı-karşıya gelip sohbet ederler. –(Ve kendilerine kaynağından doldurulmuş içki kadehleri etraflarında hizmetçiler tarafından dolaştırılır.) Bu kaynak sularının ne olduğu Muhammed sûresinin 15. ayetinde gelecektir ki, cennette membaından kaynayıp akan dört nehir vardır. Biri saf tertemiz sudur. İkincisi tadı bozulmamış tertemiz süttür. Üçüncüsü içenlere zevk verip sarhoş etmeyen içki nehridir. Ve dördüncüsü de

saf, süzme bal nehridir. İşte bunlardan hangisini isterlerse hizmetçiler ondan dolu kadehlerle sunarlar. –Evet, işte o içki: (Berrak ve içenlere lezzet veren bir içkidir. –Onda ne sersemleme vardır ve ne de sarhoş olurlar. –Yanlarında da iri gözlü başlarını kocalarından başkalarına çevirmeyen eşler vardır. –Sanki saklı yumurta gibi bembeyazdırlar. –Birbirine dönerek sorarlar.) Yani eşler birbirleriyle aralarında konuşur sohbet ederler.

قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ {٥١} يَقُولُ أَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ {٥٢} أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً وَعِظَاماً أَئِنَّا لَمَدِينُونَ {٥٣} قَالَ هَلْ أَنتُم مُّطَّلِعُونَ {٥٤} فَاطَّلَعَ فَرَآهُ فِي سَوَاء الْجَحِيمِ {٥٥} قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدتَّ لَتُرْدِينِ {٥٦} وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ {٥٧} أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ {٥٨} إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ {٥٩} إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {٦٠} لِمِثْلِ هَذَا فَلْيَعْمَلْ الْعَامِلُونَ {٦١} أَذَلِكَ خَيْرٌ نُّزُلاً أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ {٦٢} إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِّلظَّالِمِينَ {٦٣} إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ {٦٤} طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ {٦٥} فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِؤُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ {٦٦} ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْباً مِّنْ حَمِيمٍ {٦٧} ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ {٦٨} إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءهُمْ ضَالِّينَ {٦٩} فَهُمْ عَلَى آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ {٧٠} وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ

أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ {٧١} وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ {٧٢} فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ {٧٣} إِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ {٧٤}

Meali

51-52-53. Onlardan bir deyen, der ki, sahi benim bir arkadaşım vardı. –(O arkadaş) derdi ki: "Gerçekten sen inananlardan mısın? –Biz öldüğümüz zaman toprak ve kemik olarak gerçekten mi cezalandırılacağız?"

54-55-"Sonra (o kimse sohbet ettiği kimselere) siz onu tanır mısınız?" –Derken onu tanır ve cehennemin ortasında görür.

56. Ona (dünyadaki arkadaşına) der ki: "Allah'a yemin ederim ki, az kaldı ki, sen elbette beni helâk edecektin.

57-"Rabbimin nimeti olmasaydı ben de (bu cehennemde) hazır bulunanlardan olurdum."

58. (Cennete giren o kimse der ki): "Biz bir daha ölmeyeceğiz değil mi?"

59. Ancak ilk ölümümüz müstesna ve biz azaba da uğratılmayacağız, değil mi?"

60-61. Şüphe yok ki, bu en büyük kurtuluştur. –İşte çalışanlar böylesi bir kurtuluş için çalışsınlar.

62. Nasıl, bu ziyafete konmak mı daha iyi, yoksa zakkum ağacı mı?

63-64. Şüphesiz ki, biz onu (zakkumu) zalimler için bir belâ, azap kıldık. –Gerçekten o bir ağaçtır ki, cehennemin dibinden çıkar.

65-66 –Onun tomurcukları san ki, şeytanların başları gibidir. –Şüphe yok ki, artık onlar ondan yiyeceklerdir.

67. Sonra bunun üzerine onlar için pek kaynar bir su da vardır.

68. Sonra şüphe yok ki, onların dönüp dolaşacakları yer cehennemdir.

69-70 –Çünkü onlar atalarını sapık kimseler buldular (onlara uydular.) –Şimdi kendileri de onların izlerinden koşuyorlar.

71-72. Andolsun ki onlardan öncekilerinin de çoğu sapmıştı. –Andolsun ki onların içinden uyarıcı peygamber de göndermiştik.

73-74. Bak bakalım o uyarılmış olanların sonu ne oldu? –Ancak Allah'ın halis kulları hariç.

İzahı

51-57. O gün müminler cennetteki köşklerde koltuklar üzerinde karşı-karşıya gelmiş sohbet ederlerken: (İçlerinden biri der ki sahi benim bir arkadaşım vardı ve kendisi ahirete inanmayan birisi idi. –Bena derdi ki, sen gerçekten inananlardan mısın? –Biz öldükten sonra toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra gerçekten biz mi cezalandırılacağız?) O koltuklar üzerinde sohbet eden kimse: (Yanında bulunanlara der ki, onu tanır mısınız? –Derken onu tanır ve cehennemin ortasında görür.) Onu o halde görünce de Allah'a şükrederek der ki: –(Allah'a andolsun sen az daha beni de helâk edecektin.) Sene uysaydım beni de yoldan çıkaracaktın, iyi ki sana uymamışım. –(Eğer Rabbimin nimeti olmasaydı, şimdi bende bu cehennemde hazır bulunanlardan olacaktım.) Azdaha direkten döndüm diyerek ona uymadığına şükreder.

Süddü'ye göre bu şahıs İsrail oğullarından bir zat olduğu ve bunun kâfir olan bir iş ortağı olduğu nakledilmektedir. Şöyle ki bunların ikisi ortaklaşa iş yapıyorlardı sonra ayrıldılar ve ayrıldıkları şirketten her birinin hissesine üç bin dinar düşmüş ve bunu paylaştıktan sonra aradan bir zaman geçmiş. Kâfir olan, mümin olan bu arkadaşına demiş ki, sen hissene düşen parayı ne yaptın, bir yere yatırım yaptın mı? O da hayır demiş ve o kâfir olan arkadaşına sen ne yaptın diye sormuş. O de evet, ben bin dinarı ile hurma, meyve bahçeleri aldım ve bu bahçelere sular akıttım. Mümin olan de öyle mi yaptın? diyerek gece olunca dilediği kadar namaz kılıyor sonra bin dinarı alıyor yanına koyup diyor ki: "Ey Rabbim! Falanca kâfir olan arkadaşım bin dinarla hurma ve meyve bahçeleri almış. Ben de cennette hurma ve meyve bahçeleri ve cennet ırmaklarını satın almak istiyorum" ve bu parayı yoksullara vermek istiyorum deyip sabahleyin onu yoksullara taksim ediyor. Sonra aradan bir zaman geçiyor yine arkadaşıyla karşılaşıyor ve ona ne yapıyorsun diye sorunca kâfir olan arkadaşı diyor ki, o paranın bin dinarı ile de köleler satın aldım bu hurma ve meyve bahçelerinde çalışıyorlar. Mümin olan arkadaş yine ona öylemi yaptın? diyor ve gece olunca yine dilediği kadar namaz kılıyor ve aynı şekilde yanına bin dinar alıyor ve ben de bununla cennette hizmetçiler almak istiyorum diyor, sabah olunca onu da yoksullara dağıtıyor. Yine aradan bir zaman geçince yine onunla karşılaşmış ve yine aynı minval üzere sorunca yine kâfir olan demiş ki, ben o geriye kalan bin

dinarla da âşık olduğum bir kadını alacağım. Mümin olan zatta yine gece dilediği kadar namaz kılıyor sonra o da geriye kalan bu bin dinarı yine yanına alıp diyor ki: "Rabbim! Falanca dünyada ki aşık olduğu bir kadını almak için harcıyor. Ben isem cennet hûrilerinden almak için bu parayı ayırdım," diyerek sabah olunca onu de yoksullara veriyor ve elinde artık hiçbir şey kalmıyor. Sonra aradan bir zaman geçtikten sonra bu kâfir bir at üzerinde mağrur bir şekilde o müminle karşılaşıyor ve ona ne yaptığını soruyor o da ayni minval üzere yaptığı işleri söylüyor ve mümine diyor ki, peki, sen ne yaptın, bir iş yaptın mı? O da hayır, deyince peki sen mülk ve servetini ne yaptın? diyor. O da: "Rabbime ödünç verdim," diyor. İşte kâfir de yukarda ayette geçtiği gibi ona: (Sen gerçekten buna inanıyor musun? –Ölüp toprak ve kemik yığını olduktan sonra mı diriltip de azap göreceğiz?) diye inkâr ederek alay ediyor.

58-61. Evet işte bu zat cennette arkadaşlarıyla sohbet ederken ve kâfir olan o ortağını onların tanıyıp tanımadıklarını sorar. Derken birden onu cehennemde görünce yanındaki arkadaşlarına dönerek der ki: (Biz bir daha ölmeyeceğiz değil mi? –Ancak ilk ölümümüz müstesna.) Yani bir kere öldük bir daha ölüm yok değil mi? (Ve biz azaba da uğratılmayacağız, öyle mi? –Şüphe yok ki, bu en büyük kurtuluştur. –İşte çalışanlar buna benzer çalışsınlar,) diyerek hem arkadaşları ile sevincini paylaşıyor, hem de dünyada ki anılarını böyle anlatıyor.

62-67. Sonra Allah (c.c.) müminlerin cennetteki kondukları ziyafetlerle, kâfirlere verilen azabı tasvir etmek için buyuruyor ki: (Nasıl bu ziyafete konmak mı daha iyi, yoksa zakkum ağacı mı?) Yani müminlerin cennetteki kondukları sonsuz ziyafetler mi daha iyi, yoksa kâfirlerin yiyecekleri zakkum ağacı mı daha iyi? –(Şüphesiz ki o zakkum ağacı kâfirler için bir bela ve azap olarak kıldık.) Yani kâfirler, müminlere dünyada alay ederek zakkum bir ağaçtır, o bu dünyada olur, sizin iddia ettiğiniz gibi hiç cehennemde olur mu? demeleri bir beladır ve bu söz bir imtihandır ki, bununla da saptırılırlar ve bu söz onların helâkine sebep olur. –(Evet, işte şüphesiz ki o zakkum ağacı cehennemin dibinde biten bir ağaçtır. –Onun tomurcukları san ki, şeytanın başları gibidir. –Şüphe yok ki, o kâfirler ondan yiyecekler ve onunla karınlarını dolduracaklar. –Sonra bu yedikleri zakkum üzerine de elbette ki, pek kaynar sular vardır, onu içeceklerdir.) Yani cehennem halkının yiyecekleri zakkum ağacı, üzerine içecek suları da pek kaynar olan sulardır. Oysa zakkum öyle zehirli bir ağaçtır

ki, ondan yedikleri zaman erimiş bir maden gibi ve sıcak suyun kaynadığı gibi karınlarda kaynar.

68-74. Evet, zakkumu yiyip üzerine de kaynar suları içtikten. (Sonra onların dönüp gidecekleri yer şüphesiz yine cehennemdir. –Çünkü onlar atalarını sapık kimseler olarak buldular. –Şimdi kendileri de onların izinden koşturuyorlar. –Andolsun ki, onlardan öncekilerden çoğu da sapmıştı. –Andolsun ki, onların içinden de uyarıcı peygamberler göndermiştik. –Bak bakalım o uyarılmış olanların sonu ne oldu?) Yani bu uyarıcı olan peygamberlere kulak asmayıp inkâr edenlerin sonları ne oldu? Hepsi de helâk oldu, hak ettikleri cezaya çarptırıldılar. –(Ancak Allah'ın halis kulları müstesnadır.) Şeksiz ve şüphesiz iman edip, riyasız ve gösterişsiz olarak sırf Allah rızası için ibadet eden halis kullarımız için böyle bir ceza, böyle bir tehlike söz konusu değildir.

وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ {٧٥} وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ {٧٦} وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ {٧٧} وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ {٧٨} سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ {٧٩} إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ {٨٠} إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ {٨١} ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ {٨٢} وَإِنَّ مِن شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ {٨٣} إِذْ جَاء رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ {٨٤} إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ {٨٥} أَئِفْكاً آلِهَةً دُونَ اللهِ تُرِيدُونَ{٨٦} فَمَا ظَنُّكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ {٨٧} فَنَظَرَ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ {٨٨} فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ {٨٩} فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ {٩٠} فَرَاغَ إِلَى آلِهَتِهِمْ فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ {٩١} مَا لَكُمْ لَا تَنطِقُونَ {٩٢}

فَرَاغَ عَلَيْهِمْ ضَرْباً بِالْيَمِينِ {٩٣} فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ يَزِفُّونَ {٩٤}
قَالَ أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ {٩٥} وَاللهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ
{٩٦} قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَاناً فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ {٩٧} فَأَرَادُوا
بِهِ كَيْداً فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ {٩٨} وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَى رَبِّي
سَيَهْدِينِ {٩٩} رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ {١٠٠} فَبَشَّرْنَاهُ
بِغُلَامٍ حَلِيمٍ {١٠١} فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى
فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ
سَتَجِدُنِي إِن شَاء اللهُ مِنَ الصَّابِرِينَ {١٠٢} فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ
لِلْجَبِينِ {١٠٣} وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيمُ {١٠٤} قَدْ صَدَّقْتَ
الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ {١٠٥} إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاء
الْمُبِينُ {١٠٦} وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ عَظِيمٍ {١٠٧} وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي
الْآخِرِينَ {١٠٨} سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ {١٠٩} كَذَلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ {١١٠} إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ {١١١} وَبَشَّرْنَاهُ
بِإِسْحَاقَ نَبِيّاً مِّنَ الصَّالِحِينَ {١١٢} وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلَى
إِسْحَاقَ وَمِن ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ مُبِينٌ {١١٣}

Meali

75-76. Andolsun ki, Nuh, bize seslenip dua etmişti de biz de ne güzel kabul etmiştik. –Biz hem onu hem de ailesini o pek büyük sıkıntıdan kurtardık.

77-78. Hem de onun neslini evet, onları baki kalanlar kıldık. –Hem sonradan gelenler için de ona iyi bir nam bıraktık.

79-82. Bütün âlemlerde Nuh'a selam olsun! –İşte biz iyileri böyle mükâfatlandırırız. –Zira o bizim inanmış kullarımızdandı. –Nihayet ötekileri (inanmayanları) da suda boğduk.

83-84. Şüphesiz İbrahim de onun (Nuh'un) milletindendi. –Çünkü Rabbine kalbi selim olarak geldi.

85. Hani o, babasına ve kavmine: "Siz kime kulluk ediyorsunuz?" demişti.

86-87. "Allah'tan başka bir takım sahte ilahlar mı istiyorsunuz? –O halde âlemlerin Rabbi hakkındaki görüşünüz nedir?"demişti.

88-89-90. Bunun üzerine İbrahim yıldızlara şöyle bir baktı. –Ben hastayım dedi. –Ona arkalarını dönüp gittiler.

91. Derken onların ilahlarına vardı da: "Buyursanız ya, yemez misiniz? dedi.

92. (Putlar cevap veremeyince) "Onlara neyiniz var da konuşmuyorsunuz?" dedi.

93-94. Nihayet bir yolunu bularak onlara sağ eliyle kuvvetli bir darbe indirdi. –Bunun üzerine şüphelenip ona yönelerek koşup geldiler.

95-96. İbrahim: "Siz kendi yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz?" dedi. –Oysa sizi de yaptığınız bu şeyleri de Allah yaratmıştır.

87. (Nemrut ve yandaşları):"Onun için bir bina yapın da onu orada ateşe atın," dediler.

98. "Ona bir tuzak kurmak istediler, biz de onları alçak düşürdük."

99. İbrahim: "Ben Rabbime gideceğim, O, beni doğruya erdirecek," dedi.

100-101. "Rabbim bana iyilerden birçok lütfetti!" –Ona yumuşak (huylu) bir erkek çocuk müjdeledik.

102. Çocuk (İsmail (a.s.)) onun yanında koşma çağına geldiği zaman (İbrahim) ona: "Ey oğulcağızım! Ben rüyamda seni kesiyorum görüyorum, bak bir düşün; ne dersin? dedi. O da: "Babacığım! Emrolunduğun şeyi yap. İnşallah beni sabredenlerden bulursun" dedi.

103. Vakta ki, her ikisi de (Allah'a) teslim oldular. (İbrahim) onu sağ yani üzerine yatırdı.

104-105-106. Biz ona: "Ey İbrahim diye seslendik! –Sen rüyana sadakat gösterdin. Şüphesiz ki, biz iyilik yapanları mükâfatlandırırız. –Şüphesiz ki, bu açıktan bir imtihandır."

107-108-109. Ve ona büyük bir kurbanlık feda ettik. –Kendisinden sonra gelenler için ona iyi bir ün verdik. –İbrahim'e selam olsun!

110-111. İşte biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız. –Çünkü o bizim mümin kullarımızdandır.

112. Onu bir de Salihlerden bir peygamber olmak üzere İshak'la müjdeledik.

113. Kendisine de, İshak'a da bereketler verdik. Onların neslinden iyiler de var, açıkça kendilerine zulmedenler de var.

İzahı

75-82. Bu ayetler birçok sûrede geçmişti. Özellikle de Hud sûresinde geçtiği gibi Burada da Nuh (a.s.)'ın fazileti ile ilgili, kavmin onu inkar edip suikastde bulunmaları, Rabbine güzel dua edişi, duasının kabul olup kavminin helâk edilişi ve kendisinin kurtuluşu ile ilgili açıklamalar yapılmaktadır. Yine Allah Teâlâ onun kavmini suda boğup kendine iman edenleri kurtardığını, onlardan gelecek iyi nesiller olduğu gibi kötülerinin de olacağını beyan etmiş. İşte bütün bunların sonra gelen nesillere de bir ibret ve hatıra olduğunu haber verilmektedir.

(Âlemler içinde Nuh'a selam olsun,) buyrulması, yani Nuh devrinde ve onun bulunduğu bölgede yaşayan canlılar içerisinde tek selam olan (selamete eren) Nuh ve onun gemisinde olanlara demektir. Çünkü kurtuluşa ve selamete eren Nuh ve onunla beraber gemiye binenlerdir ki, onlar sağsalim kurtuldular, ötekiler ise boğuldular.

83-98. Bu ayetler de İbrahim ve onun kavmi arasaında geçen diyalog ve mücadelelerden bahsetmektedir. (Şüphesiz ki İbrahim de onun milletinden idi.) Yani İbrahim de Nuh'un izinden, onun yolundan giden, onun gibi tevhid dinine çağıran bir peygamberdi. –Evet: (Çünkü o İbrahim temiz bir kalple geldi.) Kalbi şirkten küfürden arınmış ve bunlara hiç bulaşmamış olarak huzurumuza geldi. –(Çünkü o babasına şöyle demişti: "Siz nelere tapıyorsunuz?" Sizin bu taptıklarınız ne işe yarar? –(İftira etmek için mi Allah'tan başka ilah istiyorsunuz? –Siz âlemlerin Rabbini ne zannediyorsunuz?) Sizi yaratan, size her türlü nimetleri

veren Rabbinizi böyle heykelcikler gibi, taş parçaları gibi mi sanıyorsunuz? Yazıklar olsun size! İbrahim kavmine böyle söyledi, onların kendi inançlarına göre bayramları, eğlence yerleri vardı ve oraya gitmek için onların âdetleri üzere: –(Yıldızlara bir göz atarak baktı. –Ve ben hastayım, dedi. –O zaman arkalarını dönerek başından defolup gittiler.) Yani Hazreti İbrahim onların bayramlarına ve bu kötü âdetlerine katılmak istemediği için ve onları başından defetmek için yalandan yıldızlara bakarak ben hastayım diye bahane etti onlar gittikten sonra İbrahim (a.s.) bu şekilde bir yolunu bularak –(Onların uyduruk Tanrılarının yanına vardı: "Buyursanız ya, yemez misiniz?" dedi. Bu sahte ilahlar kendisine hiçbir cevap veremeyince onlarla alay ederek: –"Neyiniz var ki, konuşmuyorsunuz?" dedi. –Nihayet bir yolunu bularak sağ eliyle onlara kuvvetli bir darbe indirdi. –Bunun üzerine İbrahim'e yönelerek koşup geldiler.) Yani bayram eğlencelerinden dönüp putlarına ibadet için döndüklerinde onların kırıldıklarını görünce, onları İbrahim'in kırdığını zannaderek ona koşarak geldiler. –(İbrahim onlara: "Kendi yonttuğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? dedi. –Oysa sizi de tapındıklarınızı da Allah yarattı deyince kavmi: –Onunu için bir bina yapın da onu orada ateşe atın, dediler. –Evet, ona bir tuzak kurmak istediler, biz de onları alçak düşürdük.) Netice de İbrahim'i ateşe attılar, ama ateşe emrettik ateş onu yakmadı. Bu konu Enbiya sûresinin 51. ayetinden 75. ayetine kadar daha detaylı anlatılmıştır, lütfen oraya bakınız.

99-102. (İbrahim dedi ki: "Ben Rabbime gideceğim.") Yani ben sizin putlarınızdan, Rabbime ortak koştuğunuz şirkten uzaklaşıp Rabbime yöneleceğim: (O, beni doğru yoluna erdirecektir. –Ve Rabbim bana salihlerden bir evlat lütfet,) diye dua ve niyazda bulundu. –(Biz de onu yumuşak huylu bir erkek evlatla müjdeledik. –Nihayet o çocuk "İsmail (a.s.)" İbrahim'in yanında koşma çağına gelince, İbrahim ona: "Ey oğulcağızım! Seni rüyamda kestiğimi, görüyorum, bak senin düşüncen nedir?" İsmail de: "Ey babacığım! Sen emrolunduğunu yap, beni sabredenlerden bulacaksın," dedi.)

İbrahim (a.s.)'ın rüyada kurban ettiğini gördüğü İsmail mi, yoksa İshak mı olduğu hakkında âlimler ihtilaf etmişlerdir. Ehli kitap ittifakla İshak olduğunu söylerken, İslam âlimlerinden ve sahabeden birçokları de İshak olduğunu söylemişlerdir. Mesela Hazreti Ömer, Ali, İbni Mesud, İbni Abbas, yine tabi'inden bazı âlimler, yine onlardan sonra gelen Kâb El-Ahbar, Said b. Cübeyr, Katada,

Mesruk, İkrime, Ata, Mukâtil, Zehra ve Süddi gibi âlimler de İshak olduğunu söylemişlerdir. Ancak İbni Abbas tereddüt etmiş, bir görüşünde İshak derken, diğer bir görüşünde İsmail (a.s.) olduğunu söylemiştir. İshak olduğunu söyleyenlerin delili: (Biz onu yumuşak huylu bir evlat olarak müjdeledik,) buyrulmasıdır ki, Kur'an da İshak'tan başka müjdelenen yoktur. Hud sûresinde ise: (Salih bir peygamber olarak İshak'ı müjdeledik,) buyruluyor. İşte bu ayete dayanarak İshak olduğunu söylemektedirler. İsmail (a.s.) olduğunu söyleyenler ise, Abdullah b. Selâm, Hasani Basri, Said b. Müseyyeb, Şâbi, Rabi b. Enes, Muhammed b. Kâbi'l-Karazi, Kelbî, Atâ b. Ebi Rabah ve Yusuf b. Malik ki, bu son iki zat İbni Abbas'a dayanarak İsmail (a.s.) olduğunu söylemişlerdir. Çünkü yukarda da zikrettiğimiz gibi İbni Abbas da bu konuda tereddüt ederek bir görüşünde İshak demiş. Fakat görüşünü değiştirerek, ikinci görüşünde İsmail (a.s.) olduğunu söylemiştir. İsmail (a.s.) dır, diyenlerin delili ise biraz sonra gelecek olan 112. ayettir ki, bu ayette: (Onu "İbrahim"i bir de salihlerden bir peygamber olan İshak'la müjdeledik,) buyrularak İshak (a.s.)'a vurgu yapılmaktadır. Yani İsmailden sonra İshakla da müjdelendiği ifad edilmektedir. Hal bu ki, önce ki ayetlerde İbrahim (a.s.)'ın rüyada İsmail (a.s.)'ı kurban ettiği zikredilmiş ve sonra gelen bu ayette da: (Ona bir de salihlerden bir peygamber olan İshak'ı müjdeledik,) diye ifade edilmiştir ki, benim kanaatime göre de kurban edilen İsmail (a.s.) dır. Çünkü yukarda geçen 101. ayette: (Biz onu yumuşak huylu bir erkek evlatla müjdeledik,) ifadesi İsmail (a.s.) olduğunu gösteriyor. Ve arkasından 112. ayetle de ayriyeten İshak'la müjdelendiği beyan edilmektedir. Eğer önceki ayette İshak (a.s.) kasdedilmiş olsaydı, dediğim gibi 112. ayette tekrar ayriyeten: (Onu bir de salihlerden bir peygamber olan İshak'la müjdeledik,) diye tekrar edilmezdi. Kurtubi'nın nakline göre de Müslüman olmuş bir Yahudi âlimi Ömer b. Abdulaziz'e: "İbrahim hangi oğlunu kurban etti?" diye sorunca: "İsmail," dedi. Bunun üzerine o Müslüman olmuş zat: "Ey müminlerin emiri! Yahudiler bu gerçeği biliyorlar ama sırf İsmail Arap toplumunun babası olduğu için hasetlerinden inkâr edip İshak olduğunu söylüyorlar," dedi.

Evet, Hazreti İbrahim'in rüyasına gelince deniyor ki, İbrahim (a.s.) bu rüyayı üç kere gördü. Birinci görüşünde tereddüt etti acaba bu bir şeytanın vesvesesi midir diye. İkinci kez aynı şekilde tekrar gördü, yine şeytanın vesvesesi sandı. Üçüncü kez görünce artık bunun şeytani bir rüya olmadığını, bunun ilahi

bir vahyi olduğunu anladı ve ondan sonra rüyanın rahmanı olduğuna karar verdi ve oğlu İsmail (a.s.)'a meseleyi anlattı ve görüş belirtmesini istedi.

103-111. Bunun üzerine İbrahim ve İsmail: (Her ikisi de Allah'a teslim oldular. İbrahim onu sağ yanağı üzerine yatırdı.) Yani her ikisi de Allah'ın emrine ve rızasına teslim oldu, İsmail kurban olmayı, İbrahim de kurban etmeyi kabul etti ve İsmail'i kesmek için sağ yanağı üzerine yatırdı.

İbni Abbas diyor ki, İbrahim, oğlu İsmail'i yan üstü yere yatırdığı sırada İsmail: "Ey babacığım! Beni kuvvetle bağla can verirken ızdırap olmasın, elbiselerini de topla kan bulaşıp anacığım görmesin. Çünkü kanı görünce üzülür de sevabı eksilir. Bıçağı da iyice bile ve suretle boğazıma çek, çünkü ölümün acısı şiddetlidir, fazla acı çekmeden kolayca can vereyim. Anneme de benden selam söyle, gömleğimi de ona götürmek istersen götür. Çünkü o bununla belki, teselli olur," dedi. Bunun üzerine İbrahim: "Allah'ın emrini yerine getirme de senin bu söylediklerin bana ne güzel yardımdır," dedi. Sonra ona dönüp ağlayarak öptü, İsmail de babasının ağlamasından etkilenerek o da ağladı. Sonra İbrahim bıçağı boğazına dayadı, fakat bıçak kesmedi. Tekrar bıçağı biledi, iki üç kere tekrar edince yine kesmedi. Bunun üzerine İsmail: "Ey babacığım! Beni yüzü koylu çevir ben bıçağı görmeyeyim sen belki, ben bıçağı gördüğüm için merhamet edip kesemiyorsun. Böylece senin bu yufka yürekliliğin Allah'ın emrine engel oluyor ve O'nun emrini yerine getiremiyorsun," dedi. Sonra tekrar tam bıçağı boynuna dayamıştı ki: –(Biz ona, "Ey İbrahim!" diye seslendik. –Sen rüyana sadakat gösterdin. Şüphesiz ki, biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız. –Ve şüphe yok ki, bu açıktan bir imtihandır.) Sen sözünde durdun, imtihanı kazandın ve artık İsmail'i kurban etmekten vazgeç dedik. –(Ve onun bedeli olarak İbrahim'e büyük bir kurbanlık feda ettik. –Ve kendisinden sonra gelenler için ona bir ün vermiş olduk.) Yani kıyamete kadar gelecek insanlar için bu imtihan İbrahim'e bir ün, bir şan ve şeref oldu. Hem de onun hatırasını yaşatmak için kurban kesme usulünü meşru kıldık. –(İbrahim'e selam olsun. –İşte biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız. –Çünkü o bizim samimi olan mümin kullarımızdandır.)

112-113. Sonra ayriyeten: (Onu bir de salihlerden bir peygamber olmak üzere İshak'la müjdeledik.) Evet, işte demek ki, biraz önce bahsettiğimiz gibi kurban edilen İsmail (a.s.) dır. Çünkü İsmail'in kurban olma meselesi anlatıldıktan sonra,

ayriyeten: (Onu İshak'la müjdeledik,) buyrulması kurban olanın İsmail olduğunu gösteriyor. –(Ona "İbrahim"e ve İshak'a bereket verdik, onların neslinden iyiler de var, açıkça kendine zulmeden de var.) Yani İbrahim'in çocuğu olmazken önce İsmail'i, arkasından da İshak-ı vererek hem kendisinin soyunu, neslini kesmedik, bereketlendirdik. Hem de İshak tan sonra da onun oğlu Yakup'u vererek her ikisinin de neslini çoğalttık. Ama bunların içinden gelen iyi olanlar da var, kötü olanlar da vardır. Bu nesilden gelenlerin hepisi de iyilerden demek değildir.

وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ {١١٤} وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ {١١٥} وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ {١١٦} وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ {١١٧} وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ {١١٨} وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ {١١٩} سَلَامٌ عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ {١٢٠} إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ {١٢١} إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ {١٢٢} وَإِنَّ إِلْيَاسَ لَمِنْ الْمُرْسَلِينَ {١٢٣} إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَلَا تَتَّقُونَ {١٢٤} أَتَدْعُونَ بَعْلاً وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ {١٢٥} اللهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ {١٢٦} فَكَذَّبُوهُ فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ {١٢٧} إِلَّا عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ {١٢٨} وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ {١٢٩} سَلَامٌ عَلَى إِلْ يَاسِينَ {١٣٠} إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ {١٣١} إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ {١٣٢}

وَإِنَّ لُوطاً لَّمِنَ الْمُرْسَلِينَ {١٣٣} إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ {١٣٤} إِلَّا عَجُوزاً فِي الْغَابِرِينَ {١٣٥} ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ {١٣٦} وَإِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِم مُّصْبِحِينَ {١٣٧} وَبِاللَّيْلِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ {١٣٨}

Meali

114-115. Andolsun ki, Musa ve Harun'a da lütufta bulunduk. –O ikisini de ve onların kavmini de büyük bir sıkıntıdan kurtardık.

116-118. Onlara yardım ettik de üstün gelenler oldular. –O ikisine de açıklayıcı kitabı (Tevrat)'ı verdik. –Ve onları doğru yola ilettik.

119-120. Ve sonra gelenlere de onları bir ün olarak bıraktık. –Musa ve Harun'a selem olsun.

12-122. İşte biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız. –Çünkü onların ikisi de bizim mümin kullarımızdandı.

123-125. İlyas da şüphesiz ki, gönderilmiş peygamberlerdendir. –Hani kavmine (Allah'tan) korkmaz mısınız? –Yaratanın en güzelini bırakıp da Ba'le-a mı tapıyorsunuz?

126. Sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı-mi (bırakıp putlara tapıyorsunuz?)

127-128. Onu (İlyas) ı yalanladılar. Bundan dolayı (Azap için) onlar hazır bulundurulacaklardır. –Ancak Allah'ın ihlâslı kulları müstesnadır.

129-130. Biz sonra gelecek olanlara onun üzerinde bir ün bıraktık. –Selam olsun İlyasin'e.

131-132. İşte biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız. –Çünkü o bizim inanan kullarımızdandı.

133-134. Şüphesiz Lut da elbette peygamberlerdendir. –Onu ve ailesinin tümünü kurtardık.

135-136. Ancak kalanlar arasında yaşlı bir kadın (Lut'un karısı) hariç. –Sonra ötekilerini helâk ettik.

137-138. Siz sabahleyin onların yanından geçip gidiyorsunuz. –Ve geceleyin de geçip gidiyorsunuz. Hâlâ akıl etmez misiniz?

İzahı

114-122. (Andolsun ki, biz Musa ve Harun'a lütufta bulunduk. –Onların ikisini de ve kavimlerini de büyük bir sıkıntıdan kurtardık.) Firavun ve yandaşlarının baskı ve zulümlerinden hem kendilerini, hem de İsrail oğullarını kurtardık. Firavun ve yandaşlarını denizde boğarak onları büyük bir sıkıntıdan kurtardık. –Evet, işte Firavun'un gücüne karşı: (Onlara yardım ettik de üstün gelenlerden oldular. –Onların ikisine de açıklayıcı kitabı verdik.) Yani Musa ve Harun'a Tevrat kitabını verdik ki, o birçok hükümleri açıklayıcı bir kitaptı. –(Ve böylece her ikisini de doğru yola ilettik. –Ve sonra gelenlere de onları bir ün olarak bıraktık.) Onlardan sonra gelen nesillere Musa ve Harun'un mücadeleleri bir ün, nam ve şeref olarak bırakılmıştır ki, onlardan ibret alsınlar. –(Musa ve Harun'a selam olsun. –İşte biz iyilik yapanları böyle mükâfatlandırırız. –Çünkü onların ikisi de bizim mümin kullarımızdandır.) Unutmamak gerekir ki, peygamberler de inanmış ve ibadet eden birer salih kullardır. İnsanüstü birer varlık değillerdir. Diğer insanlardan farklı olmaları, Allah'la kullar arasında elçilik vazifesi görmeleri, kendilerine gelen vahyi tebliğ etmekle görevli olmalarıdır.

123-132. (İlyas da şüphesiz ki gönderilmiş peygamberlerdendir. –Hani kavmine Allah'tan korkmaz mısınız? –Yaratanın en güzelini bırakıp Ba'le'a mı tapıyorsunuz? –Sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbi olan Allah'ı mı) bırakıyorsunuz, ondan başka bir ilah mı arıyorsunuz? dnmişti.

Ba'le: Altından yapılmış yirmi arşın boyunda dört yüzlü bir puttur ki, İlyas (a.s.)'ın kavmi buna Tanrı diye tapıyorlardı. Bu gün bu puttan adını alan Şam da ki bir kasabanın adı Ba'le-Bekke'dir. Evet, işte İlyas (a.s.) kavmini uyardı, onlar da –: (Onu yalanladılar ve bundan dolayı cehennemde azap için hazır bulunacaklardır. –Ancak Allah'ın ihlâslı kulları müstesnadır.) Yani onların için de ihlâs ve samimiyetle iman etmiş ve güzel amel işlemiş olanlar hariçtir ki, onlar cennette hazır bulunacaklardır. –Evet: (Biz sonra gelecek olanlara onun üzerinde bir ün bıraktık.) İlyasden sonra gelen nesillere onun bu hak yolundaki mücadelesini bir ün, nam ve şeref kıldık ki, ondan ibret alsın ve onların üzerinde de bir iz bıraksın. –(İlyas'a da selam olsun. –İşte biz iyilik yapanları böyle

mükâfatlandırırız. –Çünkü o da bizim inanan kullarımızdandı.) Burada "İlyâsîn" diye çoğul olarak zikredilmesi iman eden kavmini de içine alarak (İlyâsîn) denmiştir. Yani İlyâsîlere (ona iman etmiş olanlara selam olsun) demektir.

133-138. (Şüphesiz Lut da elbette gönderilmiş peygamberlerdendir. –Onun ve ailesinin tümünü kurtar dık. –Ancak kalanlar arasında yaşlı bir kadın hariç.) Bu kadın Lut a.s'a iman etmeyen kâfire olan karısı idi ki, bu da diğer kâfirlerle beraber helâk oldu. –Evet: (Sonra onları helâk ettik. –Siz sabahleyin onların harabelerinin yanından gelip geçiyorsunuz.) Yani ey Mekke müşrikleri! Onların helâk oldukları yerlerden, harabelerden gelip geçiyor ve yolculuk yapıyorsunuz, bunları görüp de hiç ibret almıyor musunuz? –(Nitekim geceleyin oralardan gelip geçerken görüyorsunuz. –Hâlâ akıllanmaz mısınız?)

Sabahleyin ve geceleyin gelip geçerken diye ifade edilmesi şuna işaret etmektedir. Demek gündüz sıcağında dinleniyor, yolculuğa mola veriyorlar, sabah serininde ve gece serinin de yolculuğa devam ettikleri için, sabahleyin ve geceleyin oradan gelip geçerken görüyorsunuz, diye ifade ediliyor.

وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ {١٣٩} إِذْ أَبَقَ إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ {١٤٠} فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ {١٤١} فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ {١٤٢} فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ {١٤٣} لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ {١٤٤} فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ {١٤٥} وَأَنبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّن يَقْطِينٍ {١٤٦} وَأَرْسَلْنَاهُ إِلَى مِئَةِ أَلْفٍ أَوْ يَزِيدُونَ {١٤٧} فَآمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ {١٤٨} فَاسْتَفْتِهِمْ أَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ {١٤٩} أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثاً وَهُمْ شَاهِدُونَ {١٥٠} أَلَا إِنَّهُم مِّنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ {١٥١} وَلَدَ اللهُ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ {١٥٢}

أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ {١٥٣} مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ
{١٥٤} أَفَلَا تَذَكَّرُونَ {١٥٥} أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُّبِينٌ {١٥٦}
فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {١٥٧} وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ
الْجِنَّةِ نَسَباً وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ {١٥٨}
سُبْحَانَ اللهِ عَمَّا يَصِفُونَ {١٥٩} إِلَّا عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ
{١٦٠} فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ {١٦١} مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ
{١٦٢} إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ {١٦٣} وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ
مَقَامٌ مَّعْلُومٌ {١٦٤} وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ {١٦٥} وَإِنَّا لَنَحْنُ
الْمُسَبِّحُونَ {١٦٦}

Meali

139-140. Şüphesiz ki Yûnus da gönderilmiş peygamberlerdendir. –Hani o bir zaman, dolu bir gemiye kaçmıştı.

141-142. Derken kura çekenlerden olmuştu da mağlup olanlardan olmuştu. –Kendi-kendini kınarken (denize attılar) balık onu yuttu.

143-14. Eğer o çokça tesbih edenlerden olmasaydı, –Elbette yeniden dirilecekleri güne kadar onun (balığın) karnında kalırdı.

145-146. Artık onu hasta bir halde bir sahile atıverdi. –Üzerine kabak cinsinden bir ağaç bitirdik.

147-148. Biz onu yüz bin veya daha çok insana peygamber olarak gönderdik. –Nihayet iman ettiler, onları bir müddet daha yaşattık.

149. Şimdi onlara (müşriklere) sor, Rabbin için kızı, kendileri için de oğlanlar mı (tahsis ediyorlar?)

150. Yoksa biz melekleri dişi yaratmışız da onlar şahit mi bulunuyorlarmış?

151-152. Dikkat edin! Şüphesiz ki, onlar iftiralarından dolayı derler –Ki: "Allah, doğurdu." Hiç şüphesiz ki onlar yalancıdırlar.

153-155. Allah kızları seçerek oğullara tercih mi etmiş? –Size ne oluyor? Nasıl böyle bir hüküm veriyorsunuz? –Hiç düşünmüyor musunuz?

156-157. Yoksa sizin için açık bir delil mi var? –O halde eğer doğru söylüyorsanız, kitabınızı getiriverin.

158-159. Onlar bir de Allah ile cinler arasında bir nesep uydurdular. Andolsun cinler bilmişlerdir ki, onlar elbette cehennemde hazır edileceklerdir. –Allah, onların niteledikleri sıfatlardan beridir, yücedir.

160-163. Ancak Allah'ın ihlâslı kulları müstesnadır. –Çünkü ne siz, ne de taptıklarınız, –O'na karşı fitneye düşürebilir. –Ancak saldırarak cehenneme girecekler müstesna.

164. (Melekler derler ki): Bizden hiçbir kimse yoktur ki, onun belli bir makamı olmasın.

165-166. Ve şüphe yok ki, biz; evet, işte biz saf-saf dizilenleriz. –Biz, evet; işte biz Allah'ı tesbih edenleriz.

İzahı

139-148. Bu ayetler Yunus sûresinde ve Enbiya sûresinde de geçtiği gibi, yine Yunus (a.s.)'ın kıssasını farklı yönleriyle açıklamaktadır.

Alusi ye göre ehli-kitabın kendi kitaplarında anlattıklarına göre Yunus (a.s.)'ın kıssası şöyledir. Allah Teâla, Yunus (a.s.)'ı Ninova halkına peygamber olarak göndermiştir. Diğer ümmetle arasında kötülükler ve azgınlıklar arttığı gibi bunların da kötülükleri ve azgınlıkları artmış. Yunus kavmini uyarmış, öğüt ve nasihat vermiş ise de dinlememişler. O da kavminin başına bir azap gelecek diye Allah'tan kesin bir emir gelmeden kavmine kızarak onları terk edip körfezde Yafa denen bir yere gelip orada bir gemi bulmuş ki, onun sahipleri Tersis'e gitmek istiyorlardı. Fakat o bu gemiyi kiralayıp bindi, gemi denizde giderken fırtınaya yakalandı, gemidekiler endişelenip gemiyi durdurmak için bazı şeyleri denize atarak gemiyi durdurmaya çabaladılar. Yunus (a.s.) ise aşağı inmiş uyumaya başlamış, hatta horultusu duyulmuş. Derken kaptan yanına varıp ne uyuyorsun, kalk Rabbine dua et belki, bizi bu felaketten kurtarır demiş. Ve gemide olanlar birbirlerine demişler ki, gelin bakalım bu gemide uğursuz olan kimdir? Kimin yüzünden başımıza bu felâket geldi, bunu bulmak için aramızda bir kura çekelim ve kura çekmişler Yunus'a çıkmış. Bu sefer ona sen kimsin, nereden

gelip nereye gidiyorsun? diye onu sorgulamaya başlamışlar. O da: "Ben karayı ve denizi yaratan Rabbimin kuluyum ve efendisinden kaçan bir köleyim," demiş ve başından geçenleri anlatınca, iyice korkmuşlar, niye böyle yaptın, şimdi sana ne yapalım? demişler. O da beni denize atın, ortalık sakinleşir, çünkü bu fitne (imtihan) benim yüzümdendir, demiş. Adamlar gemiyi geri çevirip karaya çıkarmak istemişlerse de bunu başaramamışlar. Nihayet Yunus'u tutup denize atmışlar ve deniz derhal sakinleşmiş. Sonra Allah (c.c.) Yunusu büyük bir balığa emanet etmiş. Ve bu balık da Yunus'u diri-diri yuttu ve balığın karnında üç gün üç gece kaldı. Ve orada Rabbine yalvarıyordu: (Senden başka hiçbir ilah yok, ancak sensin, seni noksan sıfatlardan beri kılarım, ben kendi nefsime zulmettim) diye balığın karnında Enbiya sûresinde geçtiği gibi bu şekilde dua etti. Derken Allah (c.c.) balığa emir vererek onu sahilde karaya atıverdi. Sonra Allah C.C ona kavmine geri dönüp görevine devam etmesini emretti. Yunus da tekrar Ninova'ya kavminin yanına dönerek onları çağırdı, oranın üç gün içinde batacağını söyledi. Onlar da toplanıp tövbe edip imana geldiler. Fakat üç gün geçince oranın batmadığını görünce Yunus anladı ki, başına gelenler bu yüzdendi. Yani önceden oranın batacağı kendisine haber verilmişti, ama kesin inananları al, oradan çık denmeden, o kendi başına izinsiz kavmini bırakıp gittiğinden başına bunların geldiğini anladı. Çünkü çıkmayan canda ümit var derler. Hâlâ o kavmin pişman olma ihtimali varken, kendisine kesin ayrılması için emir gelmemişken, böyle kendi başına izinsiz kavmini bırakıp kaçması bir hata idi. İşte bu yüzden de başına bu işler geldi.

Yunus'u balık karnından sahile bıraktığı yere Allah Teâla bir kabak veya (Nevz) denen bir Şamüzümü bitirmiş ki, Yunus bu ağacın meyvesinden yesin gölgesinde biraz rahatlasın, hem de gölgelenerek sıcaktan korunsun da kendine gelsin. Yine ehli kitap kaynaklarına göre Yunus bu kabağın gölgesinde biraz rahatladıktan sonra Allah'ın emriyle bir kurt kabağa musallat olmuş ve onu kurutmuş. Sonra da sıcak bir sam yeli esip güneşin sıcağı da Yunus'un başına vurunca, durumu ağırlaşmış ve ölüm onun için yaşamadan daha sevimli hale gelmiş. Ve Allah Teâla da: "Ey Yunus! Kabağın kuruyup ölmesine acıdın mı?" buyurmuş. Yunus da. "Gerçekten acıdım, Rabbim," demiş. Allah Teâla da: "Ya sen hiç emek verip bakıp büyütmeden bir gecede bitip ve kuruyan kabağa bu kadar acıyorsun da peki, ben içinde on iki tepeden fazla insan oturan, sağını-solunu bilmez bir kavmi ve içinde birçok hayvanlar bulunan bu Ninova şehrine

acımaz mıyım?" buyurmuş. Alusi bu hikâye de hakikate aykırı bazı noktalar olmasına rağmen bilgi edinilsin diye naklettim, demiştir. Bana göre bu aykırılıklardan biri Enbiya sûresinin 88. ayetinde: (Biz Yunus'un duasını kabul edip onu sıkıntıdan kurtardık,) buyrulmasıdır ki, bu hikâyede bu kadar sıkıntı çektiği ifade ediliyor ve dolayısıyla de bu kadar sıkıntı çektiği bu ayete aykırıdır. Daha geniş bilgi için Yunus sûresinin 98. ayeti ve Enbiya sûresinin 87-88. ayetlerinin tefsirine bakınız.

Evet, yine bu ayette kabak olayı geçiyor ama, ehli-kitabın abartarak dediği gibi değil. Sadece balığın karnında rahatsızlanmış olan Yunus, rahatlasın ve kendine gelsin diye Allah (c.c.) kabağı veya Şam üzümü ağacını bir mucize olarak ona hem yiyecek ve hem de gölgelik etmiş olabilir. Yoksa Allah C.C Yunus'a ölümü isteyecek kadar sıkıntı ve üzüntü vemiş olduğunu sanmıyorum. –Evet: (Onu yüz bin veya daha çok olan bir kavme gönderdik. –Onlar da iman ettiler, biz de onları bir zamana kadar daha yaşattık.) Yani Ninova ve çevresinde yaşayan yüz bin veya daha fazla olan bu insanlara Yunus'u tekrar gönderdik, onlar da tövbe dip bir süre daha yaşadılar.

149. Ey Resulüm: (Şimdi onlara,) yani Mekke müşriklerine sor bakalım: (Rabbin için kızlar, kendileri için de oğlanlar mı) edindi? Yani müşrikler kız çocuklarını sevmedikleri için güya melekler hâşâ Allah'ın kızları imiş, onları Allah'a tahsis ediyorlar, kız çocuklarını horladıkları için de Allah'a nispet ediyorlar. Ever, erkek çocukları olduğu zaman onları sahiplenip kendilerine yakıştırıyor ve kız çocuklarını da iftira ederek melekler haşa, Allah'ın kızlarıdır diye böyle saçma sapan yalanlar uyduruyorlar.

150-152. (Yoksa biz melekleri dişi yaratmışız da onlar da yaratılırken şahit mi bulunuyorlarmış? –Dikkat edin! Onlar bu iftiralarından dolayıdır ki, –Allah doğurdu diyorlar. Hiç şüphe yok ki, onlar yalancılardır.) Yani melekler Allah'ın kızlarıdır demek suretiyle iftira ediyorlar. Oysa İhlâs sûra esinde şöyle buyruluyor. (De ki, Allah birdir, Allah her şeyden toktur, bir şeye muhtaç değildir. O, ne doğurmuştur, ne de doğurtulmuştur, O'nun eşi, benzeri ve dengi yoktur.)

153-157. Evet, (Allah kızları kendine seçerken onlara oğulları mı tercih etmiş. –Size ne oluyor? Nasıl böyle bir hüküm veriyorsunuz? –Hiç düşünüyor musunuz? Acaba bu yalan ve iftiraları nasıl uyduruyorsunuz. –Yoksa sizin için açık bir delil mi var? –O halde eğer doğru iseniz kitabınızı getirin.) Yani meleklerin

Hâşâ Allah'ın kızları olduğuna dair elinizde bir belge veya bir kitap mı var? Eğer bu iddianızda doğru iseniz o kitabı ve belgeyi getirin de ortaya koyun, bütün bu söyledikleriniz yalan ve iftiradan başka bir şey değildir.

158-162. (Onlar bir de Allah ile cinler arasında nesep uydurdular. Andolsun cinler bilmişlerdir ki, elbette cehennemde hazır edileceklerdir.) Yani müşrikler, meleklere hâşâ Allah'ın kızları uydurmasını yaptıkları gibi, bir de İblis'i hâşa Allah'ın kardeşidir, ortağıdır gibi bir iftira atmaktadırlar. Oysa cinlerin kâfir olanları da bilmektedirler ki, onlarda cehennemde yerlerini alıp hazır bulunacaklardır. Bazı zındıklar hâşa şeytanı Allah kendine ortak etti, hayırları Allah yaratır, şerleri de şeytan yaratır gibi iftiralarda bulunurlar. Oysa cinlerin bile böyle bir iddiası yoktur. Bu iki ayaklı insan şeytanları bunları uyduruyorlar ki, bunlar o görünmeyen şeytanlardan daha beterdirler. –(Oysa Allah, onların niteledikleri sıfatlardan beridir, yücedir.) O'nun evlat etmeye ortağa ihtiyacı yoktur, bilakis, bütün bunların yaratıcısı ve yaşatıcısı Allah'tır. Evet, cinler de bilmektedirler ki, cehennemde yerlerini alıp hazır olacaklardır, insanların şeytanları da yerlerini alıp hazır olacaklardır. –(Ancak Allah'ın ihlâslı kulları müstesnadır.) –Bu ihlâslı kulları: (Ne siz, ne de taptıklarınız. –O'na karşı fitneye düşürebilirler.) Yani ihlaslı kulları Allah'a rağmen kimse onları yoldan çıkarıp fitneye düşüremez, fitneye düşenler ihlâssız, inançsız, nefislerinin ve şeytanın kulu olanlardır. Gerek insan şeytanları ve gerekse cin şeytanları ancak onlar üzerinde etkili olabilirler, ihlâslı kullara hiçbir etkileri olamaz.

163-166. (Ancak saldırarak cehenneme girecekler hariç.) Yani Allah'ın ezeli ilminde zaten inanmayacakları bilinen cehenneme koşarak gitmek isteyenlerin dışında Allah'ın ihlâslı kulları üzerinde bu iftiracıların hiçbir etkisi olmaz. Burada bu iftiracılara karşı bir itiraz da meleklerden gelmekte ve şöyle demektedirler. –(Bizden hiçbir kimse yoktur ki, onun belli bir makamı olmasın.) Yani Cibril (a.s.) Peygamberimize: "Biz meleklerin her birinin belli bir ibadet etme yöntemi vardır, biz de Allah'ın kullarıyız, biz de bu kulluk ölçüleri içinde ibadetlerimizi ve görevlerimizi yerine getiririz," demiştir. –(Ve şüphesiz biz, evet; işte biz saf tutanlarız. –Ve yine biz, evet; biz tesbih edenleriz.) Yani biz de Allah'ın huzurunda saf tutarız, namaz kılarız ve biz Rabbimize tesbih ederiz. Onu layık olmayan nitelemelerden tenzih ederiz. Öyle ise bizler nasıl Allah'ın çocukları O'nun kızları olabiliriz? diye itirazlarını dile getirmişlerdir.

وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ {١٦٧} لَوْ أَنَّ عِندَنَا ذِكْراً مِّنْ الْأَوَّلِينَ {١٦٨} لَكُنَّا عِبَادَ اللهِ الْمُخْلَصِينَ {١٦٩} فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ {١٧٠} وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ {١٧١} إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنصُورُونَ {١٧٢} وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ {١٧٣} فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ {١٧٤} وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ {١٧٥} أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ {١٧٦} فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاء صَبَاحُ الْمُنذَرِينَ {١٧٧} وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّى حِينٍ {١٧٨} وَأَبْصِرْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ {١٧٩} سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ {١٨٠} وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ {١٨١} وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {١٨٢}

Meali

167-168-169. Ve (müşrikler) şöyle diyorlar. –Eğer yanımızda öncekilerden bir kitap olsaydı, –biz de Allah'ın ihlâslı kulları olurduk.

170-171Fakat şimdi o sözü inkâr ettiler, fakat yakında bileceklerdir. –Andolsun ki peygamber olarak gönderilen kullarımız için şu sözümüz geçmiştir.

172-173. Şüphesiz zafere erişecek olan onlardır. –Ve elbette galip olanlar da bizim ordularımızdır.

174-175. Artık sen bir zamana kadar onlardan yüz çevir. –Onları gözetle yakında (başlarına) geleceği göreceklerdir.

176-177. Bizim azabımızı mı acele istiyorlar? –Fakat azap yurtlarına geldiği zaman, bu uyarılmışların sabahı ne kötü olur!

178-179. Bir süreye kadar onlardan yüz çevir. –Ve sen bekle de gör, yakında onlar da görecekler.

180. İzzet ve kudret sahibi olan Rabbin onların niteledikleri sıfatlardan yücedir, beridir.

181-182. Selam bütün peygamberlere olsun. –Ve sonsuz övgü âlemlerin Rabbine mahsustur.

İzahı

167-170. Bu ayetlerde Mekke müşrikleri Peygamber (a.s.) gelmeden önce diyorlardı ki, eğer önceki ümmetlere bir kitap gönderildiği gibi, bize de gönderilseydi, yanımızda bize böyle öğüt verecek bir kitap olsaydı, biz de Allah'ın seçkin kullarından olurduk dediklerini ifade edilmektedir. Fakat şimdi o kitap kendilerine gelince o söyledikleri sözleri unutup Kur'an'ı inkâr ettikleri ve bu yüzden yakında başlarına neler geleceğini görüp bileceklerine dair tehdid edildikleri haber verilmektedir. İnsan oğlu çoğunlukta böyledir, bir istekte bulunurlar ve bir takım vaadlarda bulunurlar, fakat istekleri yerine gelince o vaadlarından cayarlar.

171-182. Evet, bu ayetlerde de Allah (c.c.) gönderdiği bütün peygamberleri zafere ulaştıracağı vadinde bulunmuş. Peygamberimize de bir süreye kadar onlardan yüz çevirip sabretmesini ve inatla peygamberlere karşı gelip Allah'ın dinini inkâr edenlerin başlarına gelecek olan azabın kendi kavminin başına da geleceğini haber vermekte. Ve Allah'ın ordularının güçlü olduğu, o ordularla inkarcılara karşı peygamberlere yardım edileceğini ve onlara galip gelineceğini beyan etektedir.

Dün bizim de yanımızda kitap olsaydı biz de Allah'ın halis kullarından, seçkin kimselerden olurduk deyip de bu gün o kitap kendilerine geldikten sonra inkâr edenler, Allah'a ortak koşanlar, cinleri O'nun muhalifi olarak görüp O'na denk tutanlar, melekler Allah'ın kızlarıdır diye iftira edenler belalarını bulacaklar. Peygamberin uyarılarına rağmen alay ederek azabı acele isteyenlerin kapısını o azap çaldığı vakit ve (yurtlarını kuşattığı zaman onların sabahı ne kötü olur!) Onların böyle acıklı bir azapla sabahlamaları ne kötü bir olaydır, bunu bir anlayabilseler! –(Allah, onların nitelediği noksan sıfatlardan yücedir, beridir, O, tektir, eşi ve benzeri yoktur. –Selam ve selamet Allah'ın peygamberlerinedir. –Sonsuz ve sayısız övgü de âlemlerin Rabbi olan Allah'a dır.)

SAD SÛRESİ

Sad sûresi de Mekke döneminde inmiştir. Bu sûreye Sad denmesinin sebebi baştaki birinci ayetin hurufu mukataa olan (Sad) harfi ile başlamasındandır.

Ayet Sayısı: Seksen sekiz

Kelime Sayısı: Yedi yüz otuz iki

Harf Sayısı: Üç bin altmış yedidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

ص وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ {١} بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ {٢} كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّن قَرْنٍ فَنَادَوْا وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ {٣} وَعَجِبُوا أَن جَاءهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ {٤} أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَهاً وَاحِداً إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ {٥} وَانطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ أَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهَتِكُمْ إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ {٦} مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ {٧} أَأُنزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِن بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِّن ذِكْرِي بَل لَّمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ {٨} أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ {٩} أَمْ لَهُم مُّلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ {١٠}

جُندٌ مَّا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِّنَ الْأَحْزَابِ {١١} كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ {١٢} وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ أُوْلَئِكَ الْأَحْزَابُ {١٣} إِن كُلٌّ إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ {١٤}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2. Sâd: (Bundaki manayı Allah bilir.) Öğüt veren şu Kur'an'a andolsun. –Bilakis kâfirler bir gurur ve ayrılık içindedirler.

3. Onlardan önce nice nesilleri helâk ettik de o zaman feryadettiler. Fakat artık kurtuluş zamanı geçmişti.

4. Onların kendi içlerinden bir uyarıcı (peygamber) gelmesine şaştılar ve kâfirler: "Bu bir yalancı sihirbazdır," dediler.

5. (O Muhammed) Tanrıları tek bir Tanrı mı kılmış? Bu gerçekten şaşılacak bir şeydir, (dediler.)

6. Onlardan ileri gelenlerden bir gurup hemen yürüyüşe geçip: "Yürüyün Tanrılarınıza bağlı kalın, çünkü bu gerçekten istenen bir şeydir," dediler.

7. Biz bunu bu (tek Tanrı fikrini) şu son millet içinde de işitmedik. Bu uydurmadan başka bir şey değildir.

8. Zikir (Kur'an) aramızdan ona mı indirildi? Hayır, onlar benim kitabım hakkında bir şüphe içindedirler. Hayır, azabımı henüz tatmadılar.

9. Yoksa her şeye galip olan, lütufta bulunan Rabbin rahmet hazineleri onların yanında mı?

10. Yoksa göklerin, yerin ve ikisi arasında olanların mülkü onların mı? Eğer öyle ise (göklerin) yollarında yükselsinler.

11. Onlar çeşitli partilerden (kabilelerden) şurada bozguna uğramış bir ordudur.

12. Onlardan önce de Nuh kavmi, Ad kavmi ve kazıklar sahibi olan Firavun da yalanlamıştı.

13. Semud kavmi, Lut kavmi ve Eyke halkı da yalanlamıştı. İşte onların hepsi de o guruplardandı.

14. Hepsi de peygamberleri yalanladılar da azabım hak oldu.

İzahı

1. (Sâd), bu ayet hurufu mukataadır, bir şifredir, bundaki mana ve maksadı Allah bilir. (Öğüt veren şu Kur'an'a andolsun.) Bu ayette zikir olarak geçen Kur'an'dır. Çünkü Kur'an'ın bir ismi de zikirdir. Kur'an öğüt verip hatırlatmalarda bulunduğu için bu ad verilmiştir. (Vav) da kasem vavıdır ki Allah (c.c.) yemin etmektedir. O'nun yemin etmesinin sebebi de dikkat çekmektir. Çünkü her yeminin arkasından önemli bir mesele vardır ve ona dikkat çekilmektedir.

2-8. İşte Allah (c.c.) yeminle buyuruyor ki: (Hayır, inkâr edenler bir gurur ve aldanış içindedirler.) Kur'an'ı inkâr etmekle, Peygamber (a.s.)'a düşmanlıkları ile bir gurur ve aldanış içinde olduklarının farkında değillerdir. –(Hal bu ki, onlardan önce nice nesilleri helâk ettik de feryadetmeye başladılar. Fakat artık kurtuluş zamanı geçmişti.) Sizin de başınıza geldiği zaman feryadedip geç kalmış olacaksınız. –(Onlar kendi içlerinden bir uyarıcı peygamber gelmesine mi şaştılar? Ve kâfirler: "Bu bir yalancı sihirbazdır," dediler. –Allah, Tanrıları tek Tanrı mı yaptı? Bu gerçekten şaşılacak bir şeydir,) dediler. Yani Mekke müşriklerinin içinde kendi ırk ve dillerinden olan Peygamber (a.s.) gelip Allah'ın birliğine yalnız O'na ibadet etmeye çağırdığında onu sihirbazlıkla ve yalancılıkla suçladılar. Ve Allah bütün Tanrıları tek Tanrı mı kıldı, dediler ve buna şaşırdılar. –(Onlardan ileri gelenlerden bir gurup hemen harekete geçip, yürüyün, ilahlarınıza bağlı kalın. Çünkü bu gerçekten istenen şeydir,) diyerek halkı isyana teşvik ettiler.

Rivayete göre Hazreti Ömer r.a. Müslüman olunca müşrikler şok olmuşlar onların elebaşlarından Velid b. Muğıre ile beraber yirmi beş kişi civarında bir gurup Ebu Talib'in bulunduğu bir meclisten kalkmışlar: "Yürüyün kendi ilahlarınıza sahip çıkın, onlardan ayrılmayın, bu yolda sebat ve sabır gösterin," diyerek yandaşlarıyla yürümüşler. –(Ve biz bu son millette böyle bir şey işitmedik,) dediler. Yani Kureyş dininde tek Tanrı diye bir şey işitmedik: (Bu uydurmadan başka bir şey değildir. –Bu Kur'an ona mı indirildi?) diyerek Peygamber (a.s.)'ı ve Kur'an'ı yalanladılar: (Doğrusu onlar benim zikrimde "Kur'an" hakkında

bir kuşku içindedirler. Hayır, henüz azabımı tatmadılar.) Daha başlarına gelecek azabı tatmadılar, onun için böyle pervasız laflar ediyorlar.

9-14. (Yoksa her şeye galip olan ve çok lütufta bulunan Rabbin rahmet hazineleri onların yanında mı? Yoksa göklerin, yerin ve ikisi arasında olanların mülkü mü onların? Eğer öyle ise göklerin yollarında yükselsinler.) Eğer göklerin ve yerin mülkü onlarınsa, böyle bir saltanatları varsa, kendi mülklerine çıkmak için her türlü sebeplere başvurarak yükselsinler. –(Oysa onlar sadece çeşitli guruplardan meydana gelmiş sonra da bozguna uğramış bir ordudurlar.) Yani bu Allah'ın birliğini inkâr eden kâfir ve müşrikler ilerde bir takım kabilelerden, guruplardan meydana gelerek Allah'a ve Peygambere karşı savaşacak olanlar, Bedirde, Hendek te ve diğer savaşlarda olduğu gibi bozguna uğrayıp darmadağın olacak bir ordudan başka değillerdir. –(Onlardan önce de Nuh kavmi, Ad kavmi ve kazıklar sahibi olan Firavun da yalanlamıştı.) Yani Firavun sanki kazıklarını çakmış, mülkünü oturttumuş, hiç mülkünün zeval bulmayacağını zanneden veyahut da kazıklara bağlayarak insanlara işkence eden Firavun ve diğerleri de böyle yalanlamışlardı. Sonları ne oldu? Onların hepsi helâk oldu da bu delmetakma kabilelerden bir araya gelip de Peygambere karşı savaşanlar mı helâk olmayacaklar? –(Yine Semud kavmi, Lut kavmi, Şuayb (a.s.)'ın yaşadığı Eyke halkı da yalanlamıştı. İşte onların hepsi de yine böyle guruplardan oluşmuştu. –Bunların hepsi de peygamberleri yalanlamışlardı, ama azabımız bunların hepsine hak olmuştur.) Hepsi de hak ettikleri cezaya çarptırılmışlardır.

وَمَا يَنظُرُ هَؤُلَاء إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَّا لَهَا مِن فَوَاقٍ {١٥}
وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّل لَّنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ {١٦} اصْبِرْ
عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُودَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ {١٧}
إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ {١٨}
وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَّهُ أَوَّابٌ {١٩} وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَآتَيْنَاهُ
الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ {٢٠} وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ الْخَصْمِ إِذْ

تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ {٢١} إِذْ دَخَلُوا عَلَى دَاوُودَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ
قَالُوا لَا تَخَفْ خَصْمَانِ بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ فَاحْكُم بَيْنَنَا
بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاء الصِّرَاطِ {٢٢} إِنَّ هَذَا
أَخِي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ أَكْفِلْنِيهَا
وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ {٢٣} قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ
إِلَى نِعَاجِهِ وَإِنَّ كَثِيراً مِّنْ الْخُلَطَاء لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ
إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ وَظَنَّ دَاوُودُ
أَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعاً وَأَنَابَ {٢٤} فَغَفَرْنَا لَهُ
ذَلِكَ وَإِنَّ لَهُ عِندَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنَ مَآبٍ {٢٥} يَا دَاوُودُ إِنَّا
جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ
الْهَوَى فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ
لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ {٢٦}

Meali

15. Bunların (helâki) başka değil, ancak geri dönüşü olmayan bir haykırışa bakıyor.

16. Ve (acele ederek) dediler ki: "Rabbimiz! Hesaptan önce azaptan payımızı ver."

17. (Ey Peygamberim!) Şimdi sen onların dediklerine sabret ve kuvvet sahibi kulumuz Davud'u hatırla. Çünkü o (zikir ve tesbihle) bize yönelmişti.

18. Biz dağları onun emrine amade kılmıştık ki, akşam sabah onunla beraber tesbih ederlerdi.

19. Kuşları da (onun emrinde) toplamıştı ki, hepsi de O'na yönelirdi.

20. Biz onun mülkünü kuvvetlendirdik ve kendisine hikmet ve güzel konuşma kabiliyeti vermiştik.

21. Sana o davacıların öyküsü geldi mi? Hani (Davud'un) odasının duvarına tırmanmışlardı.

22. Ve Davud'un yanına girmişlerdi de Davud onlardan korkmuştu. (Onlar da) ona: "Korkma biz iki davacıyız. Bir kısmımız bir kısmımıza taşkınlık yaptı, şimdi sen aramızda adaletle hükmet, haksızlık yapma ve bizi doğru yolun ortasına götür," dediler

23. İşte bu kardeşimin doksan dokuz dişi koyunu var, benim ise bir tek dişi koyunum var. Böyle iken onu da bana ver dedi ve tartışmada da beni yendi.

24. Davud: "Andolsun, doğrusu senin bir koyununu kendi koyunlarına katmasıyla elbette sana zulmetmiştir. Gerçekten ortakların çoğunun bir kısmı bir kısmına tecavüz ediyorlar. Ancak iman edip de salih amel işleyenler müstesna, ama onlar da pek azdır," dedi. Davud (bu dava ile ilgili) kendisini imtihan ettiğimizi sandı, hemen Rabbine istiğfar edip rüku'a eğilerek yere kapandı ve O'na yöneldi.

25. Biz de ondan (bu zannından) ötürü kendisini bağışladık. Şüphesiz ki katımızda onun bir yakınlığı ve güzel bir geleceği var.

26. Ey Davud! Gerçekten biz seni yeryüzünde bir halife yaptık. Artık insanlar arasında adaletle hükmet, keyfine uyma, sonra seni Allah'ın yolundan saptırır. Allah'ın yolundan sapanlar ise hesap gününü unuttuklarından dolayı onlara şiddetli bir azap vardır.

İzahı

15-17. (Bunlar da bir an bile gecikmesi olmayan, ancak bir haykırış beklemektedirler.) Yani Allah'ın birliğini, kıyameti inkâr ederek Peygambere karşı savaş açan müşrik ve kâfirler İsrafil (a.s.)'ın süre üflemesiyle bir çığlık sesiyle dirilir ve o inkâr ettikleri hesap günü ile karşılaşırlar. –İşte bu inkârcılar alay ederek: (Dediler ki, "Rabbimiz! Hesaptan önce azaptan payımıza düşeni acele ver." –Ey Muhammed! Şimdi sen onların dediklerine sabret ve kuvvet sahibi

olan kulumuz Davud'u hatırla. O zikir ve tesbihle bize yönelmişti.) Yani Davud (a.s.) güçlü kuvvetli bir peygamberdi, Cenab-ı Hak ona demircilik sanatını öğretmiş, demiri onun elinde yumuşattırmış ve o demirle zırhlar yapıyordu. Aynı zamanda Allah aşığı, O'nu cok zikreden, tesbih eden sabırlı bir kuldu. Ey Peygamber! Öyle ise sen de onu hatırla, Allah'ı zikret, tesbih et ve sabırlı ol.

Evvâb: Suratla dönmek gibi anlamlara gelmektedir. Burada kasdedilen kendi iradesiyle güzel bir sesle zikir ve tesbihle Allah'a yönelmektir. Daha önce Sebe sûresinin 10. ayetinde de geçmişti. Davud (a.s.) güzel sesi ile Allah'ı tesbih etmeye başladığı zaman dağlar ve kuşlar da onun sesine ses katarak beraber zikrederler, tesbih ederlerdi. O sûrede Davud (a.s.)'ın faziletine kısaca işaret edilmişti. Bu sûrede ise Davud (a.s.)'ın farklı yönleri ve başından geçen bir kıssa anlatılmaktadır ve Peygamberimizin de Davud'un başına gelen bu musibeti hatırlayıp sabretmesi tavsiye edilmektedir.

18-20. (Biz dağları onun emrine amade kılmıştık ki, akşam sabah onunla tesbih ederlerdi. –Kuşları da onun emrinde toplamıştık, hepisi de O'na yöneldiler.) Hepsi de Davud'la birlikte Allah'ı zikrederek O'na yöneldiler. –(Ayriyeten biz onun mülkünü de kuvvetlendirdik, kendisine hikmet ve güzel konuşma sanatı da vermiştik.)

Sebe sûresinde de geçtiği gibi Davud (a.s.) için Allah (c.c.) demiri yumuşatmıştı, ona demircilik sanatını öğretmişti. Demiri istediği şekle sokup zırhlar yapıyordu. Ve harp usullerini iyi bilendi, emrinde kuvvetli ordular vardı. Aynı zamanda ilim ve hikmet sahibi idi. Daha önce de izah ettiğimiz gibi hikmet bir şeyin künhüne, derinine inmek, o şey hakkında ki sırlara ulaşmak, içtihatla hüküm vermektir. Kendisine verilen Zebur kitabı pek hüküm ihtiva etmediği için genelde içtihada dayalı hüküm veriyordu ki, bunu biraz sonra da göreceğiz. Davud (a.s.) aynı zamanda güzel bir hatipti, konuşmaları fasih idi, ne dediğini herkes anlayabiliyordu.

21-26. Ey Resulüm! Davud'a gelen: (O davacıların öyküsü sana geldi mi?) Yani sen o öyküyü biliyor musun? Senin ondan haberin yoktu, şimdi onu iyi dinle: (Hani onun odasının duvarına tırmanmışlardı. –Ve Davud'un yanına girmişlerdi de, Davud onlardan korkmuştu: "Ona korkma," biz iki hasımız demişlerdi.) Yani iki gurup birbirimizle davalıyız, sana geldik: (Bir kısmımız, bir kısmımıza taşkınlık yaptı, şimdi sen aramızda adaletle hükmet, haksızlık yapma ve

bizi doğru yolun ortasına götür.) Yani bizi hakta ve adalette buluştur, adaletten ve haktan ayrılma, dediler. Davud (a.s.) da derdiniz nedir? Anlatın bakalım diyerek onları dinledi. –Onların temsilcilerinden biri dedi ki: (İşte bu kardeşimin doksan dokuz dişi koyunu var, benim ise bir tek dişi koyunum var. Böyle iken onu da bana verin dedi ve tartışmada da beni bastırdı.) Yani konuşma becerisi olduğu için, ağzı laf yaptığı için beni sözde bastırıp yendi. Şimdi sen bu duruma ne dersin? –Bunun üzerine: (Davud, "andolsun ki, doğrusu senin bir koyununu kendi koyunlarına katmasıyla bu kardeşin sana zulmetmiş. Doğrusu ortakların çoğunun bir kısmı diğer bir kısmına tecavüz ediyorlar. Ancak iman etmiş ve salih amel işlemiş olanlar müstesna. Ama onlar da pek azdır, dedi. Fakat Davud bu dava ile ilgili fetva verirken kendisini imtihan ettiğimizi sandı, hemen Rabbine istiğfar edip rükû'a eğilerek yere kapandı Ve O'na yöneldi. –Bizde o zannından ötürü kendisini bağışladık. Şüphesiz ki onun katımızda bir yakınlığı ve güzel bir geleceği vardır.) Yani bizim katımızda onun bir itibarı, şerefi, makamı vardır ve sonucunda da cennette onun için güzel bir gelecek vardır. –Şimdi: (Ey Davud! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife kıldık. Artık insanlar arasında adaletle hükmet, keyfine uyma. Sonra seni Allah'ın doğru yolundan saptırırlar ve Allah'ın yolundan sapanlar ise hesap gününü unuttuklarından dolayı onlara şiddetli bir azap vardır.)

Davud (a.s.)'la ilgili olan bu olay hakkında çeşitli rivayet ve yorumlar vardır. Fakat Fahreddini-Razı gibi bazı tefsircilere göre bu rivayetlerin aslı ve astarı yoktur. Ne yazık ki, birçok tefsirciler bu İsrailiyet düzmecelerine dayanarak hiç de ilim ehline yakışmayacak yorumlar yapmışlardır. Oysa bu rivayetlerin çoğu Yahudi kaynaklarına dayanılarak nakledilmiştir.

Şimdi âcizane ben bilgi edinilmesi bakımından bu uyduruk rivayetlerden birini nakletmek ve daha sonra da kendi anladığım manayı izah etmek istiyorum. Bu öykülerden biri şudur. Güya Davud (a.s.)'ın doksan dokuz hanımı varmış ve askerlerden birinin hanımına da göz koymuş, onu savaşta ön cepheye göndermiş ki, ölsün de geriye kalan karısını alsın. Bu hadise üzerine de iki kişi ona gelerek kendisine sen böyle yaptın, değil de kendi aralarında anlaşarak biri ötekine demiş ki, bu kardeşimin doksan dokuz dişi koyunu var, benim ise bir dişi koyunum var. Buna rağmen benim o bir dişi koyunumu da kendi koyunlarına kattı. Tartışmada beni bastırarak, lafta beni yenip bu dişi koyunumu elimden

aldı. Şimdi sen bu konuda bize fetva ver demiş. Davud (a.s.) da fetva verirken hatasını anlamış, Allah'a istiğfar ederek rükû'a eğilmiş ve arkasından da yere kapanmış. Hikâye bu ama bu hikâye tamamen safsatadır, dedim ya bilgi için bunu naklettim. Şimdi âcizane benim anladığıma göre işin doğrusu şudur. Davud (a.s.) kendisine ait olan odasında uzlete çekilmiş ibadet ederken, bir gurup kimseler ona suikast yapmak için evinin duvarından tırmanarak aniden Devud (a.s.)'ın yanına girmişlerdir. Davud (a.s.) onların bu şekilde girmelerinden korkmuştur, fakat onlar suikast yapmak için geldikleri halde Allah (c.c.) da onların kalbine korku salınca, bu sefer Davud (a.s.) -a suikasten vazgeçerek ona, korkma biz iki hasımız sana bir mesele sormaya geldik diyerek işi fetva danışmaya bozmuşlardır. Ve bunlar güya kendi aralarında iki gurup birbirlerine hasım olduklarını, birbirleriyle davalı olduklarını söylemiş ondan fetva istemişlerdir. Davud (a.s.) da bunu gerçek zannederek iyice araştırmadan biraz acele edip onlara fetva verirken, bunun Allah tarafından bir imtihan olduğunu fark edip, hemen istiğfar ederek yere kapanmıştır.

Evet,merhum Ömer Nesuhi Bilmen'in de dediği gibi bikere ilmi olarak bu ayette buyrulduğu gibi bunlar iki şahıs değillerdir. Çünkü ayette (dehalû) diye çoğul olarak geçiyor. Yani iki değil en az üç ve daha fazla kimseler duvardan tırmanarak içeri girdiler. Birinci hata bunların iki kişi olduğunu ve iki hasım olduğunu söylemektir. Yine ayetin bir bölümünde: (İztesevveru'l-mihrâb,) diye buyruluyor ki, yani (odanın duvarına tırmandılar,) ifadesi de çoğuldur, ikiden fazladır. Yine ayette (Davud onlardan korktu,) buyrulurken de onlar diye ifade edilen tensiye edati "ikil" zamiri değil, yine ikiden fazla olan çoğul zamiridir. Yine ayette (kâlû) yani (korkma dediler) sözü de çoğuldur, ikiden fazladır. İşte ayette gecen bu cümlelerin hepsi de bunların iki kişi olmadıklarını, çok kimseler olduğunu gösteriyor ki, bunları iki hasım olarak yorumlamak yanlıştır. İkincisi normal fetva için gelen insanlar duvara niye tırmansınlar da aniden izinsiz onun odasına girsinler? İşte bütün bunlar gösteriyor ki bunlar iki şahıs olarak fetva için falan gelmemişlerdi. Belki, onlar Davud (a.s.)'a suikast için girmişlerdi ki, Davud (a.s.) onların o girişinden korktu, sonra onların kalbine Allah (c.c.) korku salınca da işi fetvaya çevirip Davud (a.s.) -a: (Korkma dediler.) Ve dediğim gibi bunlar epeyce sayıda olan kimselerdi, iki guruba ayrılarak güya birbirleriyle davacı olduklarını söyleyerek ondan böyle bir uydunuk kurgu ile

fetva istediler. Şimdi bu açıklamaya göre belki denir ki, o zaman Davud (a.s.)'ın hatası ne idi ki, istiğfar ederek secdeye kapandı ve Cenab-ı Hak tarafından uyarıldı. Yine benim anlayışıma göre Davud (a.s.) fetva vermede biraz acele davranmış, meseleyi iyice enine boyuna araştırmadan fetva verirken bu fetvasında hatalı olduğundan ötürü Allah'a istiğfar edip secdeye kapanmıştır. Çünkü peygamberler en ufak bir hatadan dolayı böyle Allah''a tövbe istiğfar ettikleri Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetlerinde bildirilmiştir. Daha önce de dediğim gibi Davud (a.s.)'ın kendisine gönderilen Zebur kitabında hüküm ayet olmadığı için kendi içtihadıyla fetva veriyordu ve bu fetvalarında bazen de isabetli olmuyordu. Nitekim Enbiya sûresinin 78-79. ayetlerinde geçmişti. Birinin sürüsü başka birinin bahçesine girip zarara uğrattımıştı ve gelip Davud (a.s.) den fetva istemişlerdi. O da kendi içtihadıyla sürü ile bahçenin takas edilmesi şeklinde fetva verirken oğlu Süleyman (a.s.) da onları dinliyordu. Sonra babası fetva verdikten sonra: "Ey Allah'ın peygamberi! O fetva şöyle daha isabetli değil miydi? Bahçe sahibinin zararı telafi edinene kadar koyunların kuzuları, sütleri bahçe sahibine verilmeli, bahçe de o haliyle koyun sahibine verilmeliydi. Zararları telafi olduktan sonra da koyunlar yine sahibinin olmalı, bahçe de kendi sahibinin olmalıydı." İşte böyle fetva verince yukarda Enbiya sûresinde numarasını verdiğim ayette Süleyman (a.s.)'ın fetvasının doğru olduğu ifade edilmiştir. Demek peygamber de olsa içtihadında bazen yanılabilir. İşte burada da fetva verirken acele edip meseleyi iyice araştırıp enine boyuna düşünmeden acele etmesi bir hata idi ve bunun Allah tarafından bir imtihan olduğunu anladı ve bu hatasından dolayı de istiğfar ederek secdeye kapandı. Dediğim gibi peygamberler en ufak bir hatada Allah'a istiğfar ederler. Nitekim Peygamber (a.s.) da bir hadislerinde: "Ben günde yetmiş kere, hatta daha da fazla Allah'a istiğfar ediyorum," buyurmuştur. Sonra peygamberler bir şükür secdesi de yapabilirler. Nitekim İmamı Şafi, Buharının İbni Abbasden rivayet ettiği bir hadise dayanarak bu ayette geçen secdenin Kur'an da geçen diğer secde ayetleri gibi büyük olmadığını, bunun bir şükür secdesi olduğuna işaret edildiğini söylemiştir.

Evet, Allah Teâlâ: (Biz de Davud'u bağışladık,) diye buyurması, onun bu fetvada acele etmesindeki hatasından dolayıdır ki, ondan sonraki ayet de bunu desteklemektedir: -(Ey Davua! Gerçekten biz seni yeryüzünde bir Halife yaptık. Öyle ise insanlar arasında adaletle hüküm ver, keyfine uyma, sonra seni Allah'ın

yolundan saptırır. Oysa hesap gününü unutup haksız yere hüküm verenlere, adaletten ayrılanlara şiddetli bir azap vardır,) diye buyrularak bir ikazda bulunulmaktadır. Bu ayette aynı zamanda hâkimlere de önemli bir uyarı vardır Karar verirken haklıyı ve haksızı ortaya çıkarmak için içtihat yaparken kendi keyiflerine göre, ya da bir menfaate dayalı kararlar vermemelidirler, son derece âdil olmalıdırlar. Peygamber (a.s.) bir hadislerinde: "Hâkimler üç kısımdır, ikisi cehenneme, biri de cennete gidecektir. Cehenneme gidecek hâkimin biri cahil olduğu halde hükmeden, diğeri ise kasten haksız yere hükmedendir. Cennete giden hâkim ise hem bilgili, hem de âdil hükmeden hâkimdir," buyuruyor.

Şimdi tekrar Davud (a.s.)'a dönersek bu hasımların uydurdukları meselede fetva verirken kendisi resmen açıktan diyor ki: (Gerçekten bu bir zulümdür. Ortakların bir kısmı diğerlerinin hakkına tecavüz ediyorlar. Ancak iman edip salih amel işleyenler müstesna, fakat bunlar da çok azdır.) Şimdi bunu fetvasında söyleyen bir peygamberin hâşâ birinin karısına göz koyup, onu savaşa göndererek ölsün de onun karısını da alsın diye düşünmesi mümkün olabilir mi? Bu hikâyelerde anlatılanlar ne akla, ne mantığa ve ne de dine sığacak bir şeydir. Yine Cenab-ı Hak Davud'un kendi katında bir yakınlığı, şeref ve itibarı olduğunu ayette açıkça beyan ederken Davud'un böyle bir duruma düşmesi mümkün müdür? Yukardan beri ayetlerde Davud (a.s.) övülmüştür. Ona İlim ve hikmet verildiği, bunun yanında saltanat verildiği, Allah'ı tesbih ederken dağlar, kuşlar beraberinde sesine ses katarak Allah'ı zikrederken, onun Allah katında itibar ve şeref sahibi olduğu bildirilirken, gelecekte de cennette büyük bir makama erişeceği bildirilirken Davud hakkında böyle bir şey nasıl düşünülebilir? Böyle İsreiliyet düzmecesi hikâyelere dayanarak bir peygamber hakkında böyle bir şey düşünen ve bu ayetlerin manasını anlamadan böyle tefsir eden tefsircilerin haline şaşarım. Nitekim Hazreti Ali r.a.buyurmuştur ki: "Her kim Davud (a.s.) hakkında böyle bir iftirada bulunursa kendisine yüz altmış değnek vururum." İşte bir peygambere iftira edenin cezası budur. Çünkü iftiranın cezası seksen kırbaçtır, iftira edilen peygamber olursa cezası iki mislidir. Yukarda dediğim gibi peygamberler en ufak bir hatadan dolayı istiğfar ederler. Davud (a.s.)'ın hatası da bu fetvadan kaynaklanmaktadır ve mesele bundan ibarettir. Fakat yinede en doğrusunu Allah bilir.

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلاً ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ {٢٧} أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ {٢٨} كِتَابٌ أَنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ {٢٩}

Meali

27. Ve göğü, yeri ve ikisinin arasındakileri biz boşa yaratmadık. Bu kâfirlerin zannıdır. Öyle ise vay ateşe girecek kâfirlerin haline.

28. Yoksa biz inanıp salih ameller işleyenlerle yeryüzünde bozgunculuk yapanları bir mi tutacağız?

29. (Ey Peygamber!) Sana bu mübarek kitabın, ayetlerini düşünsünler ve yüksek akıl sahipleri öğüt alsınlar diye indirdik.

İzahı

27. Bu ayette kâfirlerin zannettiği gibi gökler, yer ve arasında olan bütün varlıkların boşa yaratılmadığı, bunların her biri bir sebebe, bir hikmete dayalı olarak hak ve hakikat olarak yaratıldığı haber verilmektedir. Kâfirler ancak inkârlarından ötürü cehennem ateşine atılacaklarından ötürü vay hallerine! Onlar zannediyorlar ki, bu dünya eğlence olarak yaratılmış, onlar da bu dünyada yiyip içip, eğlenecekler ve istedikleri gibi yaşayacaklar sonra da yok olup gidecekler, böyle mi sanıyorlar?

28-29. (Yoksa o kâfirleri inanıp da güzel ameller işleyenlerle, yeryüzünde bozgunculuk yapanları biz bir mi tutacağız zannediyorlar? –Ey Peygamber! Sana bu mübarek Kitabın, ayetlerini düşünsünler ve yüksek akıl sahipleri öğüt alsınlar diye indirdik.) Kur'an insanları düşünmeye akıl etmeye, öğüt almaya davet edip çağırırken kâfirler inkâr edip her şeyin boş olduğunu dünya hayatının bir oyun ve eğlence olduğunu sanmaktadırlar.

وَوَهَبْنَا لِدَاوُودَ سُلَيْمَانَ نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ {٣٠} إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ {٣١} فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَن ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ {٣٢} رُدُّوهَا عَلَيَّ فَطَفِقَ مَسْحاً بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ {٣٣} وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ وَأَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَداً ثُمَّ أَنَابَ {٣٤} قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكاً لَّا يَنبَغِي لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ {٣٥} فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ تَجْرِي بِأَمْرِهِ رُخَاء حَيْثُ أَصَابَ {٣٦} وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاء وَغَوَّاصٍ {٣٧} وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ {٣٨} هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ {٣٩} وَإِنَّ لَهُ عِندَنَا لَزُلْفَى وَحُسْنَ مَآبٍ {٤٠}

Meali

30. Biz Davud'a Süleyman'ı armağan ettik. (Süleyman) ne güzel kuldur, Allah'a yöneldi.

31. Hanı bir zaman akşamüstü iyi cinsli rahvan atlar ona arz edildi.

32. (Süleyman): "Ben mal sevgisini Rabbimi anmaktan ötürü tercih ettim," dedi. Nihayet atlar perdenin arkasına gizlendi.

33. (Sonra) "onları bana geri getirin," (dedi.) Ve onların ökçelerini, boyunlarını okşamaya başladı.

34. Andolsun ki, Süleyman'ı imtihan ettik ve (onu) tahtının üzerine bir ceset olarak bıraktık. Sonra yine eski haline döndü.

35. Süleyman: "Ey Rabbim! Beni bağışla ve bana, benden sonra hiç kimseye nasip olmayan bir mülk ver. Şüphesiz sensin sen hibe eden."

36. Biz rüzgârı onun emrine verdik, onun emriyle istediği yöne yumuşak bir şekilde akıp giderdi.

37-38. Ve her bina ustası ve dalgıcı olan şeytanları da (emrine verdik.) –Diğerlerini de zincirlere bağlı olarak (emrine verdik.)

39. İşte bu bizim ihsanımızdır. Artık sen (başkasına) ister ver, ister verme (bizim ihsanımız) hesapsızdır.

40. Şüphesiz onun, bizim katımızda yakınlığı ve güzel bir yeri vardır.

İzahı

30-33. (Biz Davud'a Süleyman'ı armağan ettik. O Süleyman ne güzel bir kuldur ki, Allah'a yöneldi. Hani bir zaman akşamüstü kendisine iyi cinsli rahvan atlar arz edilmişti.) Bu atlarlarla meşgul olurken ikindi namazı geçmiş ve buna üzülerek şöyle demişti. –(Ben mal sevgisini Rabbimi anmaktan ötürü tercih ettim. Nihayet atlar perdenin arkasına gizlendi.) Yani ya gece karanlığı basarak veya atlar oradan giderek gözden uzaklaştı. –Sonra Süleyman: (Onları bana tekrar getirin, dedi.)

Bu konu ile ilgili farklı rivayet ve yorumlar vardır. Bazılarına göre ikindi namazı geçtiği için Süleyman (a.s.) bu atları kesip tasattuk etmiş. İbni Abbas ve tefsircilerin çoğuna göre ise Süleyman (a.s.)'ın namazının kazaya kalmasına sebep olduğundan dolayı atları uzaklaştırmış ve namazını kıldıktan sonra da tekrar atların huzuruna getirilmesini emretmiş. Ve onların boyunları ile ayaklarına kılıç vurmuş. Güya o zamanki şeriatta da bu mubahmış şeklinde yorumlamışlardır ki böyle bir yoruma katılmam asla mümkün değildir. Hayvanların ne kabahati var ki, kendi hatası yerine onları cezalandırsın? Bu akla ve mantığa aykırıdır. Yine tefsircilerin iddiasına göre Hazreti Ali de ayette ifade edilen: (Ruddûhâ aleyye) "onu bana geri getirin" ifadesinden maksat güneşi bana geri döndürün, demektir. Yani Süleyman (a.s.)'ın ikindi namazı kazaya kalmasın diye meleklerden güneşin geri döndürülmesini istemiş ve namazı kazaya kalmadan kılmış, şeklinde yorumlamış ki, şahsen bu yoruma da katılmam mümkün değildir. Nitekim Fahreddini Razı'nın de dediği gibi bu yorumların hiçbiri Kur'an'ın zahirine uygun değildir. Bu yorumun Hazreti Ali'ye ait olduğu da kesin değildir, birileri onun adını kullanarak kendi yorumunu da kuvvetlendirmiş olabilir.

Şimdi bu rivayet ve yorumları naklettikten sonra âcizane benim bu olaydan anladığım mana şöyledir. Bizim şeriaımızda da olduğu gibi Süleyman (a.s.) zamanında da savaş atları beslemek, onları eğitmek meşru ve mübah idi. İşte Süleyman (a.s.) bu savaş atlarını huzura getirtmiş ordusuna savaş tekniğini öğretirken, onlarla meşgul olurken farkına varmadan ikindi namazı gecikmiş. Bundan dolayı Süleyman (a.s.) derhal atları gözünden uzaklaştırıp tövbe ederek, Allah'a yönelerek ikindi namazını kılmış. Sonra atların tekrar huzuruna geri getirilmesini emretmiş ve atlar gelince de onların başlarını ve ayak bileklerini okşamıştır. Bu okşamayı, maalesef yukarda zikrettiğimiz gibi tefsircilerin çoğu kılıçla atların başlarını ve ayaklarını kesmiştir şeklinde yorumlamışlardır. Ayette geçen (Fetafikâ) başlamak, (meshen) de temas etmek, silmek okşamak demektir. Yani Süleyman (a.s.) atların başlarını ve ayak bileklerini tutup silmeye ve okşamaya başlamış demektir. Bundan nasıl kılıç darbesi çıkarılıyor, böyle yorum yapılıyor anlamak mümkün değil? Tahminim bu yorumlar yine İsrailiyet kaynaklı rivayetlere dayandırılmaktadır. Süleyman (a.s.)'ın amazının kazaya kalmaması için güneşin geri getirilmesi isteğinde bulunması meselesinde de Hazreti Ali ye isnat ediliyor. Fakat ben bunun doğru olduğunu sanmıyorum, ama eğer bu rivayet doğru ise, bu da Fahreddini-Razı'nın dediği gibi ayetin zahirine terstir. Çünkü yukarda geçen ayette Süleyman (a.s.)'ın: (Onu bana tekrar getirin,) demesi ve arkasından da atların başlarından ve bileklerinden tutup sıvazlaması, okşaması güneşle hiçbir ilgisi olmadığını göstermektedir. Bu açıkça namazın gecikmesiyle atları gözünden uzak bir yere gönderip namazı kıldıktan sonra tekrar huzuruna getirttiğini ve onları okşadığını göstermektedir. Belki de namaz kazaya kalmamış biraz gecikme olmuştur, bu gecikmeden dolayı da Süleyman (a.s.) hemen atları bırakıp tövbe ederek, Allah'a yönelmiş, namazını kılmış ve sonra tekrar atları huzuruna getirttirerek onları okşamıştır. Atların perde arkasına gizlenmeleri de Süleyman (a.s.)'ın eğtim işini paydos edip onları hanlarına veya gözden ırak bir yere göndermesi olayıdır. Nitekim bu olayın Suriye de ki, Dimeşk ve Nusaybin'e savaş için gidildiği bir sırada olduğu ve bu atların sayılarının bin civarında olduğu ve bunların da Süleyman (a.s.)'a babası Davud (a.s.)'dan miras kaldığı rivayet edilmektedir. Her ne ise bizim bu olaydan çıkaracağımız ders, atların mahiyetinden ziyade Süleyman (a.s.)'ın dünya maliyle uğraşırken, Rabbine karşı en büyük zikir olan namazının gecikmesidir. Ve

Süleyman (a.s.)'ın şu sözüdür: (Bunlar bana Rabbimi anmaktan sevimli olmasından ötürü tercih ettim,) diyerek hemen işi paydos edip tövbe ederek Allah'a yönelmesi ve namazını kılmasından ibarettir. Gerçekten ikindi namazı vakti meşguliyet zamanıdır, çok kere insan işe dalarak, namazı, unutup kazaya bırakabilir. Bu ayette de buna dikkat çekilmiştir ki, dünya meşguliyeti, dünya sevgisi sizi namaz gibi Allah'a sevimli olan bir ibadete engel olmasın, onun kazaya kalmasına sebep olmasın. Nitekim Münafıkûn sûresinin 9. ayetinde: (Ey iman edenler! Sizi mallarınız ve evlatlarınız Allah'ı zikretmekten alıkoymasın. Kim böyle yaparsa, onlar hüsrana uğramışlardır,) buyrulmaktadır.

34-39. (Ve andolsun ki, Süleyman'ı imtihan ettik ve onu tahtının üzerine bir ceset olarak bıraktık, sonra yine eski haline döndü.)

Bu konu ile ilgili de birçok rivayet vardır. Fakat bana göre bunların hemenhemen çoğu yine israiliyet kaynaklı hikâyelerdir. Yine benim anladığıma göre Allah C.C Süleyman (a.s.)'ı imtihan için ona bir hastalık vermiş, bu hastalığından dolayı da onun saltanatı zayıflamış. Bunu fırsat bilen bir takım şeytanlar ortalığa çıkıp ihtilal yapmak istemişler. Ya bu sebepten Süleyman (a.s.) uzak kalmış, onun tahtına kırk gün gibi bir zaman şeytanlardan biri ölü bir heykel gibi oturmuş veyahut da kendisi hasta olduğu için bir ceset gibi tahtında sadece oturup kalınca saltanatı zayıflamış. Ve şeytanlar da bunu fırsat bilerek fitne çıkarmak istemişler. Yine benim kanaatime göre bu şeytanlar insan şeytanlarıdır. Sonra Allah (c.c.) ona sıhhat vermiş ve yeniden gücüne kavuşmuş. Hastalanıp zayıfladığı zaman da Süleyman (a.s.) şöyle dua etmişti. –(Rabbim beni bağışla ve bana benden sonra hiç kimseye nasip etmediğin bir mülk ver. Sensin, işte sen armağan eden!)

İşte Süleyman (a.s.)'ın bu isteği üzere Allah Teâlâ buyuruyor ki: –(Biz rüzgârı onun emrine verdik nereye yönlendirmek isterse yumuşak, tatlı bir esişle o yöne akıp giderdi.) Yani şiddetli olan rüzgârı istediği yöne yumuşak ve tatlı bir esinti ile o yöne estirirdi. Bu konu ile ilgili geniş bilgi için Sebe sûresinin 12 inci, Enbiya sûresinin 81. ayetlerinin tefsirine lütfen bakınız. –Evet: (Ve her bina yapan usta ve dalgıç olan şeytanları da emrine verdik. –Diğerlerini de zincirlere bağlı olarak emrine verdik.) Yani Süleyman iyileşip yeniden saltanatına kavuşunca, cinlerin bir kısmını bina ustaları olarak inşaatlarda çalıştırdı, bir kısmını denizlerde dalgıç olarak kullandı, diğer isyancı cinleri de zincirlere vurup dizginlerini

yeniden eline aldı, saltanatına hâkim oldu. Bu cinlerin çalıştırılmaları ile ilgili geniş bilgi için yine Sebe sûrasinin 12-13-14. ayetlerinin tefsirine bakınız. –Evet, işte: (Bu bizim ihsanımızdır.) Bu nimetleri Süleyman'a ihsan ettik ve dedik ki: (Sen bu nimetleri başkalarına ister ver, ister verme bunun hesabı yoktur.) Yani sana verdiğim bu nimetleri başkalarıyla paylaşıp paylaşmamakta serbestsin, bunları sana ikram olarak verdim ve hesabını da sormayacağım. –(Şüphesiz ki, o Süleyman'a katımızda yakınlık ve güzel bir yer verdik.) Onu bize yakın bir kul kıldık ve kendisine değer verdik, onu şeref ve itibar sahibi kıldık.

Merhum Ahmet Hamdi Yazır tefsirinde diyor ki: "Cinlerin ve şeytanların Hazreti Süleyman'a karşı baş kaldırmaları, ihtilala kalkışmalarını masonlar tarihinde bunu baz alarak sözde Hazreti Süleyman'a karşı ihtilala kalkışanların hatırasına o cinlere saygı gösterirlermiş."

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ {٤١} ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ {٤٢} وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُم مَّعَهُمْ رَحْمَةً مِّنَّا وَذِكْرَى لِأُوْلِي الْأَلْبَابِ {٤٣} وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثاً فَاضْرِب بِّهِ وَلَا تَحْنَثْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِراً نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ {٤٤}

Meali

41. Kulumuz Eyyub'u da an ki, bir zaman o Rabbine şöyle seslenmişti: "Şeytan bana meşakkat ve azap etme hususunda dokundu."

42. (Biz de ona): "Ayağını yere vur! İşte şu sana yıkanacağın ve içileceğin soğuk bir su," dedik.

43. Ona bütün ailesini ve onunla beraber bir mislini daha, bizden bir rahmet olarak armağan ettik.

44 (Yine dedik ki): "Eline bir demet al da onunla (eşine) vur; yeminini bozma." Doğrusu biz onu Eyyub'u) sabırlı bulduk. O, ne güzel bir kul! O daima bize yönelmektedir.

İzahı

41-44. Bu ayetler de Enbiya sûresinin 83-84 ayetlerinde de geçtiği gibi Eyyub (a.s.)'ın Hayatı ve hastalığı Özet olarak şöyle anlatılmaktadır. Rivayete göre Allah Teâla, Eyyüb a.s'ı imtihan etmek için hem kendi bedenine hastalık vermiş, hem malları telef olmuş ve hem de evlatları vefat etmiş. İşte Eyyüb (a.s.) bütün bunlara sabrederek göğüs germiş. Fakat Eyyüb (a.s.) sabretmeye gayret ederken şeytan gelip ona vesvese vererek ona manevi bir eziyet verip işkence edince Eyyüb (a.s.) halini Allah'a arz etti. Bunun üzerine Allah (c.c.) ona vahyederek şöyle buyurmuştur: (Ayağını vur işte şu sana yıkanacağın ve içeçeğin soğuk bir su.)

İbni Cerir ve İbni Ebi Hatem'in Enesden rivayet ettiğine göre Eyyüb (a.s.)'ın yakalandığı bu hastalık on iki yıl devam etmiş. Yakınları ve uzakları herkes onu terk etmiş, yalnız iki samimi dostu varmış onlar akşam sabah onu ziyaret ederlermiş. Fakat bir gün bu arkadaşlarından biri ötekine demiş ki: "Biliyor musun? Eyyüb öyle bir günah işlemiş ki, âlemde hiçbir kimse böyle bir günah işlememiş." Arkadaşı da ona demiş ki: "Peki, işlediği günah nedir?" O da demiş ki: "Baksana on iki yıldan beri Allah bunu acıyıp da bu hastalığı kendinden kaldırmamış." Arkadaşı da sabredemeyip gidip onun söylediklerini Eyyüb (a.s.)'a anlatmış. Bunun üzerine Eyyüb (a.s.) da: "Allah bilir sizin aranızda söylediklerinizi açıkladığınızdan başka bir şey bilmiyorum," demiş ve bundan dolayı çok üzülmüş. Enbiya sûresinde geçtiği gibi Cenab-ı Hakka yalvarmış. Hanımı da ihtiyacı için elinden tutup götürürmüş, yine bir gün götürürken artık duası kabul olmuş, artık vakit saat gelmiş. Böylece Allah (c.c.) vahyi ederek ayağını yere vurmasını emretmiş ve ayağını vurduğu yerden su fışkırmış, o suda yıkanarak hem şifa bulmuş, hem de soğuk bir içecek su meydana gelmiştir. İşte Allah (c.c.) onu imtihan etmiş, malına, canına ve evlatlarına zarar geldikten sonra, yeniden sıhhat vermiş, malını artırmış, evlatları çoğalmış ve hatta bir misli daha fazlasını vermiştir. –(Ona bütün ailesini ve onlarla beraber bir mislini daha bizden bir rahmet olarak armağan ettik ki, bu yüksek akıl sahibi olanlar için bir hatırlatma ve bir öğüttür.) Yani akıllıca düşünen kimseler için Eyyüb (a.s.)'ın bu imtihanı sonucunda bu nimetlere fazlasıyla yeniden kavuşması, bir ibret ve derstir. –Evet: (Yine dedik ki, eline bir demet al onunla eşine vur, yeminini yerine getir. Doğrusu biz onu "Eyyub'u" sabırlı olarak bulduk! O daima bize yönelmektedir.)

Ayette: (Eline bir demet al, onunla eşine vur, yeminini yerine getir,) diye buyrulması, rivayete göre şöyledir. Eyyüb (a.s.)'ın eşi devamlı kendisinin hizmetinde bulunurmuş ve bir gün hastalığının ızdırabıyla meşgul iken eşi onun canını sıkmış, eğer iyileşirsem, sana yüz kırbaç vuracağım, diye yemin etmiş. İşte bu yeminini yerine getirmesi için Allah (c.c.) bir demet eline alıp vurmasını emretmiş. Yine rivayete göre yüz tane çör-çöpten meydana gelmiş bir demetle hanımına vurmuş ve böylece yeminini yerine getirmiş.

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُوْلِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ {٤٥} إِنَّا أَخْلَصْنَاهُم بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ {٤٦} وَإِنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْأَخْيَارِ {٤٧} وَاذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِّنَ الْأَخْيَارِ {٤٨}

Meali

45. Kullarımız İbrahim'i, İshak'ı ve Yakup'u da an! Onlar (güçlü olma bakımından) eller ve gözler sahibi idiler.

46. Çünkü biz, onları ahiret yurdunu hatırlama hasletiyle halis (kullarımızdan) kıldık.

47. Ve şüphesiz ki, onlar katımızda seçilmiş en hayırlılardandır.

48. İsmail'i, Elyasa-ı ve Zülkifl-i de an! Hepsi de en hayırlı kimselerdendi.

İzahı

45-47. Bu ayetlerde Allah Teâla, Peygamberimize hitaben İbrahim, İshak ve Yakup'un da hatırlamasını ve hatırlatmasını emretmektedir. Hepsinin de elleri güçlü, mal mülk sahibi, ilim ve irfan sahibi, basiret ve feraset sahibi hayırlı insanlar ve peygamberlerden oldukları beyan edilmektedir. Çünkü onlar Allah katında seçilmiş en değerli ve hayırlı kullardı.

48. Bu ayette ise İsmail, Elyasa ve Zülkifl'in hatırlatılması ve hatırlanması istenmekte ve bunların da Allah katında değerli ve hayırlı birer kullar olduğu ve aynı zamanda peygamber oldukları beyan edilmektedir.

İbrahim, İshak ve Yakup'un bir arada zikredilmeleri, bunların üçünün de İsrail oğullarının peygamberleri olmalarından ötürüdür. İsmail de İbrahim'in oğludur ama, Arapların içinde büyüdüğü için Araplaşmış ve Araplara, ya da Hicaz bölgesine peygamber gönderilmiş olduğu için onlardan ayrı zikredilmiştir. Elyasa ise rivayete göre İsrail oğullarının önce halifesi olmuş sonra da kendisine peygamberlik verilmiş. Zülkifl inin de Eyyüb (a.s.)'ın oğlu olduğu ve Şam da tevhid dinine davet eden bir peygamber olduğu söylenmektedir.

هَذَا ذِكْرٌ وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ لَحُسْنَ مَآبٍ {٤٩} جَنَّاتِ عَدْنٍ مُّفَتَّحَةً لَّهُمُ الْأَبْوَابُ{٥٠} مُتَّكِئِينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ {٥١} وَعِندَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ {٥٢} هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ {٥٣} إِنَّ هَذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِن نَّفَادٍ {٥٤} هَذَا وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَآبٍ {٥٥} جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمِهَادُ {٥٦} هَذَا فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ {٥٧} وَآخَرُ مِن شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ {٥٨} هَذَا فَوْجٌ مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ لَا مَرْحَباً بِهِمْ إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ {٥٩} قَالُوا بَلْ أَنتُمْ لَا مَرْحَباً بِكُمْ أَنتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا فَبِئْسَ الْقَرَارُ {٦٠} قَالُوا رَبَّنَا مَن قَدَّمَ لَنَا هَذَا فَزِدْهُ عَذَاباً ضِعْفاً فِي النَّارِ {٦١} وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرَى رِجَالاً كُنَّا نَعُدُّهُم مِّنَ الْأَشْرَارِ {٦٢} أَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيّاً أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ {٦٣} إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ {٦٤}

Meali

49-50. Bu bir öğüttür ve muttakiler için güzel bir varılacak yerdir –Ki, (burası) Adn cennetleridir, kapıları kendilerine açılmıştır.

51. Orada koltuklara kurulmuşlar, birçok meyve ve içki isteyeceklerdir.

52. Onların yanlarında gözlerini kendilerine dikmiş, yaşları aynı olan dilberler vardır.

53-54. İşte hesap günü size vadedilen budur. –İşte bu, bizim rızkımız, o asla bitip tükenmez.

55-56. İşte bu da, şüphesiz azgınlar için elbette fena bir varılacak yerdir ki, –(Orası) cehennemdir, oraya gireceklerdir. Fakat o ne kötü bir döşektir.

57-58. İşte bu kaynar su ve irindir, şimdi tatsınlar bakalım. –Ve onun benzeri daha türlü-türlü başkaları da vardır.

59. İşte şunlar da sizinle beraber (cehenneme) girecek bir topluluktur, onlara merhaba yoktur.

60. (Onlar öncülerine) derler ki, hayır, asla size merhaba yoktur! Onu (ateşi) siz bize takdim ettiniz. İşte bu ne kötü bir karargâhtır.

61-"Ey Rabbimiz! Bize bunu takdim edenin azabını kat-kat artır," derler.

62-63. Ve derler ki: "Kötülerden saydığımız birtakım adamları (beğenmediğimiz yoksulları) burada niçin göremiyoruz? –Onları alaya almıştık! Yoksa gözlerimiz onlardan kaydı mı?"

64. Şüphesiz ki bu haktır, cehennem ehli birbirleriyle tartışacaklar.

İzahı

49-54. (Şu bir öğüttür ve Muttakiler için güzel bir varılacak yerdir –Ki, orası Adn cennetleridir, kapıları kendilerine açılmıştır.) Yani bu Kur'an size öğüt veren bir kitaptır ve bu öğütlere uyan muttakiler için nimetlerle donatılmış olan Adn cennetleri hazırlanmıştır, orası ne güzel varılacak bir mekândır! –(Orada koltuklara kurulmuş oldukları halde hizmetçilerinden birçok meyveler ve içecekler isteyeceklerdir. –Onların yanlarında gözlerini başkalarına değil, sadece kendilerine dikmiş bakan ve yaşları aynı olan güzel eşler vardır. –İşte hesap günü size vadedilen budur. –İşte bu bizim ihsan ettiğimiz rızkımızdır ki, o asla bitip tükenmez.) Bu nimetler size sonsuz ikramımızdır, ardı arkası gelmez, bitmez tükenmez nimetlerdir.

55-58. (İşte şu da şüphesiz ki, azgınlar için fena bir varılacak yerdir –Ki, orası cehennemdir, oraya gireceklerdir. Fakat o ne kötü bir döşektir! –İşte şu kaynar su ve irindir, şimdi tatsınlar bakalım onu.) Evet, işte cehennemliklerin içecekleri su yerine, irinler ve kaynar sulardır. Yiyecekleri yemek de zakkum ağacıdır. –(Ve onun benzeri daha çok çeşit-çeşit azaplar da vardır.) Cehennemdeki azaplar sadece bunlardan ibaret değildir, bunların benzeri daha çeşitli azaplar vardır.

59-64. (İşte bunlar da sizinle beraber cehenneme girecek bir topluluktur, onlara merhaba yoktur, şüphesiz ki onlar ateşe gireceklerdir.) Yani azgınların elebaşları cehenneme girince, dünyada arkalarından gidenler de onların peşinden cehenneme gidince orda görevli melekler tarafından denecektir ki, işte bunlar da sizin arkanızdan geldiler. Elebaşları da onlara hoş gelmediniz, sizlere burada bir rahatlık ve güvence yoktur, derler. Ya da melekler onları hoş karşılamaz, merhaba demezler. –Onlar yani dünyada arkalarına takılıp gittikleri sözde öncüleri, önderleri ve büyükleri olan kimselere, arkalarından giden avam tabakası: (Derler ki: "Hayır asıl size merhaba yoktur, bunu siz bize takdim ettiniz.) Yani bu cehennemi siz bize telkin ettiniz, asıl merhaba denmeyecek adamlar sizlersiniz, siz bizleri yoldan çıkardınız, diye orada çekişeceklerdir. Evet: (Bu ne kötü bir karargâhtır. –Ey Rabbimiz! Bunu bize takdim edenin azabını kat-kat et," derler. –Yine derler ki, kötülerden saydığımız,) beğenmediğimiz, fakir fukara diye aşağıladığımız, alay ettiğimiz (bir takım kimseleri burada görmüyoruz? –Biz onları alay etmiştik. Yoksa gözlerimiz mi onlardan kaydı?) Yani bir takım iman etmiş kimseleri aşağılayıp alay etmiştik, onların da burada olması gerekirdi ama, onları cehennemde göremiyoruz, acaba onlar gözlerimizden mi kaçtı, derler. Akıllarınca onları cahil, görgüsüz, yoksul ve Allah'ın sevmediği kullar olarak görüyorlardı. Onlara göre aslında cehennem yoktu ama olsa bile onların beyenmeyip aşağı gördükleri kimseler cehenneme gidecekti. Şimdi kendileri cehenneme gidip onları cehennemde göremeyince gözlerine inanamaz oldular. Acaba onlar buradalarda da biz mi gözümüzden kaçırdık diye hayretlerini ifade ederler. –Allah (c.c.) buyuruyor ki: (Şüphesiz bu haktır cehennem ehli birbirleriyle mutlaka böyle çekişip duracaklardır.) Yani bu ayetlerde sergilenen bu manzaralar o gün mutlaka gerçekleşecek ve o sapıklar mutlaka bu manzaralarla karşılaşıp göreceklerdir.

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ وَمَا مِنْ إِلَهٍ إِلَّا اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ {٦٥} رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ {٦٦} قُلْ هُوَ نَبَأٌ عَظِيمٌ {٦٧} أَنتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ{٦٨} مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلَى إِذْ يَخْتَصِمُونَ {٦٩} إِن يُوحَى إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ {٧٠} إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَراً مِن طِينٍ {٧١} فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ {٧٢} فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ {٧٣} إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنْ الْكَافِرِينَ {٧٤} قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَن تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْعَالِينَ {٧٥} قَالَ أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ {٧٦} قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ {٧٧} وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ الدِّينِ {٧٨} قَالَ رَبِّ فَأَنظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ {٧٩} قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنظَرِينَ {٨٠} إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ {٨١} قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ {٨٢} إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ {٨٣} قَالَ فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ {٨٤} لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنكَ وَمِمَّن تَبِعَكَ مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ

قُلْ مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ {٨٥} إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ {٨٦} وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ {٨٧} {٨٨}

Meali

65. De ki. "Ben uyarıcı bir Peygamberim. Tek ve kahredici Allah'tan başka ilah yoktur."

66-"O, göklerin, yerin ve ikisi arasında olan şeylerin Rabbidir. Her şeye galip, çok bağışlayandır."

67-68. De ki: "Bu büyük bir haberdir. –Siz O'ndan yüz çeviriyorsunuz."

69-70. (Ey Muhammed! De ki): "Mele'i-âlâ da (melekler kendi aralarında) tartışırken benim (onun hakkında) hiçbir bilgim yoktu. –Ancak ben bir uyarıcı olduğum için bana vahyi ediliyor."

71-72. Hani Rabbin meleklere demişti ki: "Ben çamurdan bir insan yaratacağım. –Ona şekil verip düzelttim, sonra da ona ruhumdan üfledim ve ona derhal secdeye kapanın," dedim.

73-74. Bunun üzerine melekler hepsi topluca secde ettiler. –Ancak İblis etmedi de büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.

75. (Rabbin) ona dedi ki: "Ey İblis! Kudret ellerimle yarattığım (Âdem'e) secde etmene engel olan nedir? Büyüklenmek mi istedin? Yoksa sen yücelmişlerden mi oldun?"

76. İblis: "Ben ondan üstünüm, beni ateşten yarattın, onu ise çamurdan yarattın," dedi.

77-78. (Allah C.C.) buyurdu ki: "haydi oradan çık, sen artık kovuldun. –Ve elbette lanetim ceza gününe kadar sizin üzerinizdedir."

79. (İblis) dedi ki: "Öyle ise Rabbim! Yeniden diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver."

80. (Allah (c.c.) buyurdu ki: "Haydı san mühlet verilenlerdensin, –O belirli olan vatka kadar."

82-83. (İblis) dedi ki: "Senin şanına andolsun ki, onların tümünü azdıracağım. –Ancak onlardan halis kulların müstesnadır."

84. (Allah (c.c.) buyurdu ki): "El-hak bu doğrudur, doğruyu hep ben söylerim."

85-"Andolsun ki, hem senin soyundan ve hem de onlardan (insanlardan) sana uyanları hepinizi cehenneme dolduracağım."

86. (Ey Muhammed!) De ki: "Ben o Kur'an'ın karşılığında sizden bir ücret istemiyorum ve ben size kendiliğimden de bir şey teklif etmiyorum."

87-88. O Kur'an âlemler için bir öğütten başka değildir. –Herhalde onun haberinin (doğru olduğunu) bir zaman sonra bileceksiniz."

İzahı

65-66. Ey Muhammed! Müşriklere (De ki: "Ben ancak bir uyarıcı Peygamberim,") ilerde başınıza gelecek bir azabı haber veriyorum. –(O, göklerin, yerin ve ikisi arasındaki olan şeylerin Rabbidir. O, her şeye galiptir ve çok bağışlayandır.)

67-69. Ey peygamber! (De ki: "Bu büyük bir haberdir.") Yani sizi uyardığım o kıyamet günü büyük bir olaydır. –(Fakat siz ondan yüz çeviriyorsunuz.) Düşünüp anlamak istemiyorsunuz ve inkâr ediyorsunuz. –Ey Resulüm! Melekler: (Mele'i-âlâda tartışırken benim onlardan bilgim yoktu, de.) Yani ben yeryüzünde bir halife (insan) yaratacağım dediğimde melekler kendilerine mahsus olan yüksek bir toplulukta kendi aralarında Âdem'in yaratılacağı hususunda tartışırken sen onların yanında değildin, senin bundan haberin yoktu. Bütün bunları biz sana haber verdik, işte o kıyameti de sana biz haber veriyoruz. –Evet, o müşriklere: (De ki, ancak ben açıktan uyarıcı bir peygamber olduğum için bana vahyi edildi.) Bu bilgiler hep bana vahyi ile bildirildi.

Âdem (a.s.)'ın yaratılışı ile ilgili meleklerin kendi aralarında konuştuklarına gelince geniş bilgi için Bakara suresinin 30-39. ayetlerinin tefsirlerine bakınız. Orada sebepleriyle bierlikte genişçe açıkladık.

70-85. Meleklerin Âdem'e secde edip İblis'in neden secde etmediğine, birçok ayetlerde vurgu yapıldığı gibi bu ayetlerde de tekrar vurgu yapılarak neden secde etmediğinin sebebi sorulmaktadır. Ve İblis yine büyüklenerek Âdem'e neden secde etmediği beyan edilmektedir.

Ancak bu ayetlerde geçen iki noktayı açıklamak istiyorum. Birincisi daha önce Hicir sûresinin 29. ayetinde geçtiği gibi Cenab-ı Hak Âdem'e: (Ruhumdan üfledim,) buyuruyor ki bu ruhumdan üfledim, buyrulması izafidir. Yani diğer canlılardan farklı özel ve şerefli, bir ruh üfledim demektir. Yoksa bazılarının iddia ettikleri gibi Allah, kendinden bir parça olarak ruh vermiştir, onun için de kendi kendine azap etmez şeklindeki yorumlar batıldır. Allah (c.c.) Yüzlerce ayette kendisine karşı gelenlere azap edeceğini hiçbir şek ve şüpheye yer bırakmadan beyan etmektedir. İkinci nokta ise yukarda geçen ayette: (İki elimle yarattım,) buyrulmasıdır ki, bu iki el için kullanıldığı gibi, çoğul olarak ellerimiz diye de kullanılabilen bir kelimedir. Burada kasdedilen ise, Allah'ın kudret elidir. Yani el kelimesi mecazi anlamda kullanılmıştır ki, Allah Teâla hiçbir yardıma muhtaç olmaksızın kendi kudretiyle yaratmıştır. Kur'an da Cenab-ı Hak için böyle el, göz ve saire bir takım azalar mecazı anlamda kullanılmıştır. Nitekim Fetih sûresinin 10. ayetinde: (Allah'ın eli onların üzerindedir.) Yani O'nun gücü her şeyin üzerindedir. Veyahut da onlar Peygamberin elini tutup ona bey'at ederken mecazı olarak Allah'ın eli de onların üzerinde idi. Yani olup bitenlere şahit idi, demektir. Türkçede de böyle mecazi anlamda kullandığımız birçok kelime vardır. Mesela güçlü olan bir adam için onun bileğini bükemezsin, onun kolu uzundur, her yere ulaşır şeklindeki sözler o insanın güçlü olduğunu ifade etmek içindir. Yoksa o insanın elinin bileğinin fiziki olarak güçlü anlamına gelmez. İşte Allah'a hâşâ el, ayak, göz, kulak gibi azalar isnadetmek küfürdür. Çünkü İhlâs sû-resinde beyan edildiği gibi, eşi ve benzeri, olmayan tek bir varlığı başkalarına benzetmek asla caiz değildir. Nitekim Şura sûresinin 11. ayetinde de: (O'nun hiçbir benzeri yoktur,) buyrulmaktadır. Demek ki, bazı şeyler Kur'an-ı Kerim'de Allah'a izafe edilerek o şeyin şerefine kutsallığına işaret edilmektedir. Yine onlardan biri de Kâbe ye Beytullah: "Allah'ın evi," deniyor ki bu da izafidir. Yoksa hâşâ Allah, mekandan münezzehtir, O, bu kadar bir küçük binaya sığacak değildir. Allah'ın evi denilerek onun şerefine kutsallığına vurgu yapılmıştır, bu bir semboldür. İnsanların ibadetlerinde ora ya yönelmelerini, birliğini sağlayan bir semboldür.

86-88. Ey Resulüm! (De ki: "Ben o Kur'an'ın karşılığında sizden bir ücret istemiyorum ve ben sizlere kendiliğimden de bir şey teklif etmiyorum.) Yani sizde biliyorsunuz ki, ben bu Kur'an'ın emirlerini tebliğ etme karşılığında sizden

bir ücret talep etmiyorum ve size kendiliğimden de bir şey söylemiyorum, ancak bana vahyi edileni size haber veriyorum. Bunu pekâlâ biliyorsunuz. O halde inatlaşmanızın, direnmenizin sebebi nedir?

Bu ayette yine iki hususa dikkat çekilmektedir. Biri Kur'an'ı okuyup anlatma karşılığında, dini tebliğ etme karşılığında bir ücret alınmaması, diğeri de bilmediği bir şeyi konuşmamasıdır. Bu hususta Beyhakı'nın Mesruk tan rivayet ettiğine göre Mesruk şöyle demiştir. İbni Mesud'un yanına girdiğimde şöyle dedi. "Ey insanlar! Kim bir şey biliyorsa, onu söylesin, bilmiyorsa da Allah bilir, desin. Çünkü bilmediğini Allah bilir, demesi de bilgidendir. İşte bakınız Allah (c.c.) Peygamberine hitaben: (De ki, ben tebliğ karşılığında sizden bir ücret istemiyorum ve ben kendimden de size bir teklifte bulunmuyorum,) buyurmaktadır."

–Evet, işte: (O Kur'an âlemlere bir öğütten başka değildir.) Kur'an bütün insanlığa ve cinlere öğüt veren bir kitaptır. Onları düşünmeye iman edip Allah'ın emirlerine davet eden, yasaklarından kaçınılmasını öğütleyen bir kitaptır. Fakat insanların çoğu bunu anlamıyorlar. –(Herhalde onun haberini bir zaman sonra bileceksiniz.) Onun hak bir kitap olduğunu, öğüt verdiğini anlayıp bileceksiniz. Yani kiminiz bu dünyada anlayıp iman edeceksiniz, kiminiz de bu dünyada anlamak istemeyecek, fakat bir gün gelip hesabı ve azabı görünce anlayacaksınız, ama o zaman da bir faydası olmayacaktır.

ZÜMER SÛRESİ

Zümer sûresi de Mekke döneminde inmiştir ancak 53-54-55. ayetlerinin Medine de indiği rivayet edilmektedir. Bu sûreye bu adın verilmesi ise gerek cennetlikler, cennete ve gerekse cehennemlikler cehenneme zümreler halinde, bölükler halinde gittiklerini beyan ettiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Yetmiş beş

Kelime Sayısı: Bin yüz yetmiş

Harf Sayısı: Dört bin yedi yüz sekizdir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ {١} إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللهَ مُخْلِصاً لَّهُ الدِّينَ {٢} أَلَا لِلَّهِ الدِّينُ الْخَالِصُ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللهِ زُلْفَى إِنَّ اللهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ إِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ {٣} لَوْ أَرَادَ اللهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَداً لَّاصْطَفَى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ سُبْحَانَهُ هُوَ اللهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ {٤} خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ {٥}

خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنزَلَ لَكُم مِّنْ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقاً مِن بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُصْرَفُونَ {٦} إِن تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنكُمْ وَلَا يَرْضَى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِن تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى ثُمَّ إِلَى رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {٧} وَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيباً إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ مِن قَبْلُ وَجَعَلَ لِلَّهِ أَندَاداً لِّيُضِلَّ عَن سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلاً إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ {٨} أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاء اللَّيْلِ سَاجِداً وَقَائِماً يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ {٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Bu kitabın indirilişi Aziz ve Hâkim olan Allah tarafındandır.

2. Biz bu kitabı sana hakkiyle indirdik; sen dini yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk et.

3. İyi bil ki, halis din Allah'ındır. Onlar ki, O'ndan başka dostlar edindiler. İşte onlar dediler ki: "Biz onlara (putlara) hiçbir şey değil, sadece bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz."

4. Eğer Allah çocuk edinmek isteseydi, elbette yaratacağından dilediklerini seçerdi, ama O, bundan yücedir, beridir. O, tek ve her şeyi kahredici Allah'tır.

5. O, gökleri ve yeri hak ile yarattı. O, geceyi gündüzün üstüne dolar, gündüzü de gecenin üzerine dolar. Güneşi ve ayı da emrinin altına almıştır. Her biri belli bir süreye kadar akıp gider. Dikkat edin ki, O, her şeye galiptir, çok bağışlayandır.

6. O, sizi bir tek canlıdan yarattı. Eşini de ondan meydana getirdi ve sizin için hayvanlardan sekiz çift indirdi. Sizi de annelerinizin karnında üç karanlık içinde yaratmaktan-yaratmaya geçmektedir. İşte yaratan Rabbiniz Allah, budur, mülk O'nundur, O'ndan başka ilah yoktur, ancak O'dur. Öyle ise nasıl haktan çevriliyorsunuz?

7. Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Fakat bununla beraber kulları için küfre razı olmaz. Ve eğer şükrederseniz, işte sizin için buna razı olur. Sonra dönüşünüz Rabbinize dir. O, size yaptıklarınızı haber verecektir. Çünkü O, göğüslerde olanları bilir.

8. İnsana bir zarar dokunduğu zaman hemen içtenlikle Rabbine yönelerek O'na dua eder. Sonra kendinden ona bir nimet verdiği zaman da O'na yalvardığını unutur ve O'nun yolundan saptırmak için Allah'a şirk koşmaya başlar. De ki: "Küfrünle biraz daha yaşa şüphesiz sen ateş arkadaşlarındansın."

9. Yoksa o, gece saatlerinde secde ederek, ayakta durarak ibadet eden, ahiretten korkan ve Rabbin rahmetini uman gibi midir? De ki: "Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu? Ancak yüksek akıl sahibi olanlar düşünür, ibret alırlar."

İzahı

1-2-3. Bu ayetlerde Kur'an'ın hak bir kitap olarak indirildiği, dinin şirkten ve riyadan arınmış Allah'ın istediği şekilde halis olması ve yalnız O'na kulluk edilmesi emredilmektedir. Allah'tan başkasına kulluk edenler için: (Siz bunlara niçin tapıyorsunuz? Dendiği zaman onlar bizi Allah'a yaklaştıracak,) diye iddia erler. Oysa bunların yalancı kâfirler oldukları, düştükleri sapıklık ve ihtilaflardan dolayı cezalandırılacakları haber verilmektedir.

4-5. Bu ayetlerde hâşa Allah Teâla, melekleri kendine kızlar edindi diye söyleyenlere cevap verilerek buyruluyor ki: (Eğer Allah çocuk edinmek isteseydi, elbette yaratacağından dilediğini seçerdi.) Yani O'nun böyle bir şeye ihtiyacı

olsaydı sizin kendi kendinize uydurduklarınızı değil, O, kendi yaratacağı şeylerden hangisini dileseydi onu hâşâ çocuk edinirdi ama O'nun böyle bir şeye ihtiyacı yoktur ve: (O, bunlardan yücedir, beridir. O, tekdir ve her şeyi kahredici Allah'tır. –O, gökleri ve yeri hak ile yarattı, geceyi gündüze sarıp dolamaktadır, gündüzü de geceye sarıp dolamaktadır.) Yani gece ve gündüzü arka arkaya birbirleri ardınca götürüp getiren, geceyi gündüz ışığıyla kaplayan, gündüzü de gece karanlığı ile kablayandır. (O, yine güneşi ve ayı emri altına almıştır, her biri belli bir zamana kadar kendi mecralarında akıp gider. Ey insanlar! Dikkat edin, O, her şeye galip ve çok bağışlayandır.) İşte böyle bir güç ve kuvvete sahip olan Allah'ın nasıl eşi ve çocuğu olabilir? Bu beyinsizlikten, cehaletten ve inattan başka bir şey değildir.

6. Bu ayette de Allah (c.c.) insanı bir tek candan yarattığını yani önce Âdem'i, ondan da eşini yarattığını ve onlardan da insan neslini çoğalttığını ve insanların menfeatı için de hayvanları sekiz çift yarattığını beyan etmektedir. Yine insanları üç karanlıktan karanlığa geçirerek yarattığını ve kendileri için O, yaratıcıdan başka hiçbir ilah olmadığı, ancak kendisinin tek Tanrı olduğu o halde yalnız kendisine kulluk edilmesi gerektiğini beyan etmektedir.

İnsanın bir candan yaratılmasıyla ilgili konuyu Nisa sûresinin birinci ayetinde genişçe açıkladık oraya bakınız. Yine bu ayette insanların yararına sekiz çift hayvan indirildiği beyan edilmektedir ki bu da Enam sûresinin 143-144. ayetinde geçmişti. Ve bu hayvanlar erkek ve dişi çift olarak şunlardır. Koyun, keçi, deve ve sığırdır. Bu hayvanların etlerinden, sütlerinden, yünlerinden, derilerinden ve yavrularından faydalanırız. Yine kurban bu hayvanlardan olur. İşte erkekli dişili bu hayvanlar sekiz çifttir. Ancak bu ayette yarattık, diye buyrulmuyor da: (İndirdik), diye buyruluyor. Onun için bu ayeti tefsirciler farklı yorumlamışlardır. Kimine göre indirmekten maksat, Allah Teâla inşa etti, ihdas etti anlamındadır. Kimine göre hayvanlar bitkisiz, otsuz yaşayamayacaklarından dolayı, yani gıdaları bitkilerden olduğundan dolayı ve bitkiler de gökten inen yağmurlar sebebiyle bittiğinden dolayı: (İndirdi,) diye ifade edilmiştir. Bir başka yorumcuya göre ise bu sayılan hayvanların aslı cennette yaratılıp oradan yeryüzüne indirildiği için bu hayvanları Allah Teâla indirdi diye ifade etmiştir.

Fakat âcizane bu yorumların hiçbirinin doğru olduğunu zannetmiyorum. Benim anlayışıma göre Allah Teâlâ bu hayvanları yabanı olmaktan ehlileştirip ve

yabanı hayvanların içinden ayırarak dağlardan indirip insanlara boyun eğdirip onların vermiş, hizmetine sunmuştur ki, insanlar kolayca bunlardan yararlansınlar. Oysa dağlarda av olarak yaşayan bir sürü etinden, sütünden ve yününden faydalanılacak hayvan vardır, ama bunları yakalamak ve yararlanmak kolay değildir. İşte Cenab-ı Hak bu sekiz sınıf hayvanı kullanmaya elverişli, evcil hale getirerek, dağlardan indirip, insanların emrine, menfaatine sunduğu için indirdik, diye buyurmuştur.

Diğer bir husus da bu ayette: (Sizi annelerinizin karnında üç karanlık içinde yaratmaktan-yaratmaya geçmektedir,) buyrulmasıdır ki, bu üç karanlığın biri karındır, ikincisi karın içindeki rahimdir ve üçüncüsü de rahim içinde cenini saran, içine alan zardır, perdedir. Üç yaratılışsa, Müminûn sûresinin 14. ayetinde geçtiği gibi önce nutfe (sperm) sonra alaka (kan pıhtısı), sonra bir çiğnem et ve saire bir takım merhalelerdir. Evet, işte Allah (c.c.) bütün bunları yaratıp meydana getirdiği halde, kudret ve kuvvet sahibi olduğu halde eşi ve benzeri olmayan tak Tanrı olduğu halde ey müşrikler! Neden Allah'a eş koşup ona çocuk isnat ediyorsunuz? Hiç mi düşünüp bunları görüp ibret almıyorsunuz?

7. (Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz ki Allah'ın size ihtiyacı yoktur. Fakat bununla beraber kulları için küfre razı olmaz.) Yani kulların inanmaması O'na hiçbir zarar vermez ama buna rağmen de kullarına verdiği bunca nimetlere karşı nankörlük yapıp inkâr etmelerine asla razı olmaz: (Eğer şükrederseniz sizin için buna razı olur) ve bundan dolayı sizi ebedi bir cennetle, nimetlerle ödüllendirir. O halde inanıp güzel ameller işlerseniz sizin lehinize olur, inkâr eder nankörlük yaparsanız da sizin kendi aleyhinize olur. Hâşâ Allah'a ne bir karı ve ne de bir zararı olur. Bilesiniz ki: (Hiçbir günahkâr diğerinin günahını da yüklenmez. Sonra dönüşünüz Rabbinize dır. O, size yaptıklarınızı haber verecektir. Çünkü O, göğüslerde saklı olanları bilir) ve ona göre de ceza veya mükâfat verir.

8. Bu ayette de insanlar bir zarara uğrayıp sıkıntıya düştükleri zaman, içtenlikle Allah'a yönelip, içten sadece O'na yalvarıp dua ettikleri, fakat sıkıntıyı atlatıp genişe çıkınca yine eski hallerine dönerek Allah'a ortak koşup O'ndan başkasına kulluk ettikleri beyan edilmektedir. Ey Muhammed! İşte böylelerine de ki: (Küfrünle biraz daha yaşa ama şüphesiz ki, sen ateşin arkadaşlarındansın.) Eninde sonunda seni yakalayıp o inkâr ettiğin ateşe sokacağız.

9. (Yoksa o, gece saatinde secde ederken, ayakta durarak ibadet eden, ahiretten korkan ve Rabbin rahmetini uman gibi midir?) Yani böyle Rabbine bağlı geceleri yatağını terk edip kalkarak, namaz kılan, ibadet eden, Rabbin azabından korkan, bununla beraber rahmetini uman kimse ile Allah'a şirk koşan kimsenin eşit mi olduğunu sanıyorlar. Ey Peygamber! (De ki: "Hiç bilenle bilmeyen bir olur mu? Ancak yüksek akıl sahibi olanlar hatırlar öğüt alırlar.)

Bu ayet sahabeden ileri gelen bazı zatlar hakkında inmiştir. Fakat mana umumidir. Bilgili ve şuurlu olup ne yaptığını bilerek ibadet eden müminlerle, cahil ve şuursuz ne yaptığını bilmeyenlerin yaptıkları amel ve ibadetler hiçbir olur mu?

قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَأَرْضُ اللهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ {١٠} قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللهَ مُخْلِصاً لَّهُ الدِّينَ {١١} وَأُمِرْتُ لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ {١٢} قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ {١٣} قُلِ اللهَ أَعْبُدُ مُخْلِصاً لَّهُ دِينِي {١٤} فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُم مِّن دُونِهِ قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ {١٥} لَهُم مِّن فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِن تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ {١٦} وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَن يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللهِ لَهُمُ الْبُشْرَى فَبَشِّرْ عِبَادِ {١٧} الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ

فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُوْلَئِكَ هُمْ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ {١٨} أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ أَفَأَنتَ تُنقِذُ مَن فِي النَّارِ {١٩} لَكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِّن فَوْقِهَا غُرَفٌ مَّبْنِيَّةٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَعْدَ اللَّهِ لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ {٢٠} أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعاً مُّخْتَلِفاً أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرّاً ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَاماً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِأُوْلِي الْأَلْبَابِ {٢١}

Meali

10. (Resulüm) de ki: “Ey iman eden kullarım! Rabbinizden korkun. Bu dünyada iyilik yapanlara bir iyilik vardır. Ve Allah’ın yeri geniştir, ancak sabredenlere mükâfatları hesapsız verilecektir.

11. De ki: “Ben dini Allah’a mahsus kılarak O’na ibadet etmek için emrolundum.

12. Hem O’na teslim olan Müslümanların ilki olmam da bana emredildi.

13. De ki: “Eğer Rabbime isyan edersem, büyük bir günün azabından korkarım.”

14. De ki: “Ben dinimi yalnız Allah’a halis kılarak O’na kulluk ediyorum.”

15-“Siz de O’ndan başka dilediğinize kulluk edin.” De ki: “Asıl hüsrana uğrayanlar kıyamet günü kendilerine ve mensuplarına zarar verenlerdir. Dikkat edin! İşte apaçık ziyan budur.”

16. Onların üslerinde de ateşten gölge vardır, altlarından da ateşten gölge vardır. İşte Allah, kullarını bundan korkutuyor: “Ey kullarım! Benden korkun.”

17. Onlar ki, tağut'a kulluk etmekten kaçınıp, Allah'a yöneldiler, işte onlara müjde vardır, müjdele o kullarımı.

18. Onlar ki, söz dinlerler ve onun en güzeline uyarlar, işte onları Allah, doğruya erdirmiştir ve yüksek akıl sahibi olan onlardır.

19. Sen üzerine azap sözü hak olanı mı, ateşte bulunanı mı kurtaracaksın?

20. Lakin Rablerinden korkanlar için (cennette) üst-üste yapılmış odalar vardır ki, altlarından da akan ırmaklar vardır ve Allah vadetmiştir. Zira Allah asla vadinden dönmez.

21. Görmedin mi? Allah gökten bir su indirdi, onu yerin içindeki kaynaklara geçirdi. Sonra onu (yeri) sararmış görürsün, sonra Allah, onu bir çöp haline getirir. Şüphesiz ki, bunda akıl sahibi olanlar için elbette bir öğüt vardır.

İzahı

10. Bu ayette Allah'tan korkup şu dünya hayatında güzel amel işleyen, dinleri uğurunda hicret eden ve bu uğurdaki sıkıntılara sabreden müminler için hesapsız mükâfat vadedilmektedir. Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre Mekke müşriklerinin baskısından Habeşistan'a hicret eden müminler hakkındadır.

11-16. Ey Resulüm! Allah'a şirk koşanlara: (De ki, ben dini Allah'a has kılarak yalnız O'na kulluk etmem için emrolundum." –Hem O'na teslim olan Müslümanların ilki olmam da bana emredildi.) Yani Allah (c.c.) önce bana gönderdiği hak dine benim iman edip Müslüman olmamı emretti, işte ben o dinde yalnız Allah'a has olarak ibadet ederim. –(De ki: "Eğer Rabbime isyan edersem, büyük bir günün azabından korkarım." –De ki, ben dinimi yalnız Allah'a has kılarak O'na kulluk ederim." –Siz de O'ndan başka dilediğinize kulluk edin.) Yani madem benim söylediklerime kulak asmıyorsunuz, beni yalanlıyorsunuz, Allah'a ortak koşuyorsunuz, ben O'ndan başkasına kulluk etmem siz de dilediğinize kulluk edin. (De ki, Asıl hüsrana uğrayanlar kıyamet günü kendilerine ve mensuplarına zarar verenlerdir. Dikkat edin! İşte apaçık ziyan budur –Ki, onların üslerinden de ateşten gölgeler var, altlarından da ateş gölgeleri vardır.) Yani ateş onları her taraftan kuşatmış ve kaplamıştır, işte ebedi hüsran budur.

17-21. (Onlar ki, Tağut'a kulluk etmekten kaçınıp Allah'a yöneldiler, işte onlara müjde vardır, müjdele kullarımı.)

Tağut birçok sûre de geçmişti azgın, şeytan ve insanları yoldan çıkaran her şeye denir. Bu putlara da denir, şeytanlara da denir, insanlara da denir, hatta âlim bile olabilir ki, Nisa sûresinde Yahudi âlimi diye geçinen Kaab b. Eşref hakkında bu ifade kullanılmıştır. Çünkü bu azgın şeytan rüşvet aldığı kimseye haklısın, ötekine de sen haksızsın diye hüküm veriyordu. Evet, işte böyle –(Tagutlara itaat etmekten, onlara kulluk etmekten kaçınıp sadece Allah'a itaat edip O'na kulluk eden kulları müjdele. –(Onlar ki söz dinler ve sözün en güzeline uyarlar, işte onları Allah doğru yola erdirmiştir ve yüksek akıl sahibi olan da onlardır. –Şimdi sen üzerine azap sözü hak olanı mı, ateşte bulunanı mı kurtaracaksın?) Allah'ın ezeli bilgisinde iman etmeyeceği hakkındaki azap sözü hak olmuş, azabı hak etmiş bir kimseyi mi sen azaptan kurtaracaksın. Ey Peygamber! Artık senin onu o sapıklıktan ve o ateşten kurtarman mümkün değildir, senin buna gücün yetmez. Onun için kendini fazla üzme. –(Lakin Rablerinden korkanlar için cennette üst-üste hazırlanmış odalar vardır ve altlarında da akan ırmaklar vardır. Bunu Allah vadetmiştir ve Allah vadinden asla caymaz. –Görmedin mi Allah, gökten bir su indirdi, onu yerin içindeki yarıklara geçirdi. Sonra o yeri sararmış olarak görürsün. Sonra Allah, onu bir çöp haline getirir. Şüphesiz ki bunda yüksek akıl sahibi olanlar için bir hatırlama, bir öğüt vardır.) Yani yağan yağmurlar yerin yarıklarından içine işler, yeryüzü yeşillenir, biter olgunlaşır, sonra sararmaya başlar, sonra kuruyup çöp yığını haline gelir. İşte bütün bunlarda aklını kullananlara elbette ibretler, dersler vardır. Aklını kullananlar bunları düşünür, bunları bu hale getiren yaratıcısını tanır, O'na şükreder, yalnız O'na kulluk eder, yalnız, O'na dua eder ve yalnız O'ndan isterler.

أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَى نُورٍ مِّن رَّبِّهِ فَوَيْلٌ لِّلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُم مِّن ذِكْرِ اللَّهِ أُوْلَئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ {٢٢} اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَاباً مُّتَشَابِهاً مَّثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ ذَلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَن يُضْلِلْ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ

هَادٍ {٢٣} أَفَمَن يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ {٢٤} كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَأَتَاهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ {٢٥} فَأَذَاقَهُمُ اللَّهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ {٢٦} وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ مِن كُلِّ مَثَلٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ {٢٧} قُرآناً عَرَبِيّاً غَيْرَ ذِي عِوَجٍ لَّعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ {٢٨} ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلاً رَّجُلاً فِيهِ شُرَكَاء مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلاً سَلَماً لِّرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلاً الْحَمْدُ لِلَّهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ {٢٩} إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ {٣٠} ثُمَّ إِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِندَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ {٣١}

Meali

22. Allah, kimin göğsünü İslam'a açmış ise o Rabbinden bir nur üzere değil midir? Artık Allah'ın zikrinden kalpleri katılaşmış olanların vay haline! İşte onlar apaçık bir sapıklık içindedirler.

23. Allah, sözün en güzelini, birbirine benzer, ikişerli bir kitap halinde indirdi. Rabbinden korkanlar ondan dolayı ürperirler. Sonra onların derileri ve ciltleri Allah'ın zikrine karşı yumuşar. İşte bu Allah'ın erdirdiği doğru yoldur ki, dilediğini o yola erdirir. Her kimi de şaşırtırsa, artık onun için bir yol gösterecek yoktur.

24. Kıyamet günü (elleri bağlı olduğu için) yüzü ile kötü bir azaptan korunan, (kendini o azaptan emin kılan) gibi midir? Zalimlere artık: "Kazandığınızı tadın bakalım," denir.

25. Onlardan öncekiler de yalanlamışlardı da, hiç farkına varmadıkları bir yönden kendilerine azap geldi.

26. Allah, dünya hayatında onlara zilleti tattırdı. Ahiret azabı ise daha büyüktür, keşke bilseler.

27. Andolsun ki, biz bu Kur'an da insanlara her çeşit örneği verdik. Umulur ki, öğüt alırlar.

28. Kur'an'ı pürüzsüz olarak Arapça indirdik. Belki (kötülüklerden) sakınırlar.

29. Allah, bir misal verdi. Birbiriyle çekişen ortaklara bağlı olan bir adamla, bir kişiye bağlı olan bu ikisinin durumu hiç bir olur mu? Sonsuz övgü Allah'a mahsustur, fakat onların çoğu bilmez.

30-31. (Ey Peygamber!) Sen de öleceksin, onlarda öleceklerdir. –Sonra kıyamet günü siz Rabbinizin huzurunda davalaşacaksınız.

İzahı

22. Bu ayette göğsünü İslama açıp hidayet nuru ile nurlananlarla, Allah'ı anmaktan kalpleri katılaşmış olanların asla bir olamayacakları, onların bir sapıklık içinde oldukları ve onların başlarına gelecek olan azaptan habersiz oldukları bildirilmektedir.

Rivayete göre gönüllerini İslama açan, iman nuru ile nurlananlar Peygamberimize iman etmiş Ebu Bekir, Ali ve Hazreti Hamza dır. Kalpleri katılaşmış, küfrün zifiri karanlığında kalmış olanlarsa Ebu Cahil, Ubey İbni Halef, Ebu Leheb ve oğullarıdır ki, bu ayet bunlar hakkında inmiştir.

23. (Allah, sözün en güzelini birbirine benzer ikişerli bir kitap halinde indirdi.) Yani Kur'an ayetleri birbirine benzeyen, birbirini takviye eden ve birbirini açıklayan ikişerli ayetler halinde inerek bir kitap meydana getirmiştir. Burada ikişer denmesi sadece ikiye münhasır değildir. Bazı ayetler konunun önem ve özelliğine göre birçok kere tekrar edilmiştir. Mesela namazla ilgili ayetler böyledir. Evet, işte birbirine benzeyen bu ayetlerden meydana gelen Kur'an okunduğu zaman: (Rablerinden korkanlar onun okunuşundan dolayı ürperirler, sonra onların derileri ve kalpleri Allah'ın zikrine karşı yumuşar.) Yani Allah'ın zikri onların derilerinden içlerine, bütün azalarına işler ve kalpleri daha da yumuşar, dışarıdan gelen ilahi nurlara daha da açılır ve içine işler: (İşte Allah'ın

hidayeti budur, onunla dilediği kimseyi doğruya erdirir. Fakat her kimi'de saptırırsa onu da doğruya erdirecek yoktur.) Allah'a yüzünü dönen, doğruyu bulmak isteyeni, Allah doğru yoluna çeker, gönlünü İslama açar, kalbini ilahi nurlarla aydınlatır. Fakat yüzünü dönüp sırtını Allah'a çeviren kimse çölün ortasında kendisine hiçbir yol gösteren olmayan ve şaşırmış kalmış kimse gibi böyle sapıklık içinde yuvarlanıp gider.

24-26. (Kıyamet günü elleri bağlı olarak ateşe atıldıkları için yüzleriyle çok kötü bir azaptan koru-nmaya çalışanlarla cennette güven içinde olanlar hiçbir midir? "Zalimlere kazandığınızı tadın bakalım," denir.) İşlediğiniz küfür, isyan ve zulümlerin cezasını şimdi tadın bakalım, diye cehennem bekçileri tarafından başlarına kalkılır. –(Halbu ki, onlardan öncekiler de yalanlamışlardı, sonra hiç fark etmedikleri bir yönden azap geldi,) Allah, onları ummadıkları bir anda yakalayıverdi. –Ve: (Allah, onlara bu dünya hayatında zilleti tattırdı.) Savaşla yenilgiye uğrayıp, kimi pisi-pisine öldü, kimi esir düştü, Allah, onları bu dünyada alçalttı, rezil-rusvay etti. Fakat bununla daha iş bitmedi: (Ahirette ki azap ise daha büyüktür. Keşke anlaya bilseler.) Keşke bunu anlayacak kabiliyetleri olsa da bu tavırlarından vazgeçseler, ama nerde…

27-29. (Andolsun ki, biz bu Kur'an da insanlara her çeşit örneği verdik. Umulur ki, öğüt alırlar.) Verilen bu örnek ve misallerden ötürü düşünür, ibret alır, ders çıkarırlar. –(Biz bu Kur'an'ı sade bir Arpça olarak indirdik, belki kötülüklerden sakınırlar.) Yani Mekke müşriklerine bu Kur'an'ı başka dillerin karışmadığı saf ve sade bir Arapça olarak gönderdik ki, Peygamber önce onlara okur anlatır, belki anlar da iman edip kötülüklerden sakınırlar. –Ve (Allah, bir misal vermiştir. Şimdi birbiriyle çekişen ortaklara bağlı olan bir adamla tek bir kişiye bağlı olan bu ikisinin durumu aynı olabilir mi?) Yani bir tek yaratıcı olan Allah'a kulluk etmekle birbiriyle çelişen ve çekişen birçok Tanrıya bağlı olup onlara kulluk etmek hiç bir olur mu? Hâşâ Allah'tan başka Tanrılar olsa bunlar birbiriyle çekişir, ~~didişir~~, ~~bir~~birlerine üstün gelmeye çabalarken dünya fesada uğrar. Oysa dünya öyle bir nizam ve ahenk içinde yönetilmektedir ki kâinatta hiçbir şey bozulmadan, aksamadan bir denge içinde yürütülmektedir. Bu da tek bir yaratıcının olduğunu ve tek bir Tanrının olduğunu göstermektedir. (İşte sonsuz övgü O, Allah'a mahsustur, lakin çokları bilmezler.) Kâinatta her şey Allah'ın varlığının ve birliğinin delili olmasına rağmen birçokları insanım diye geçinirler

ama aklını kullanmaz, düşünmez, görmez, ibret almaz, hayvan sürüleri gibidirler, belki onlardan da daha aşağıdırlar.

30-31. Ey Peygamber! (Sen de öleceksin, onlar da ölecekler. –Sonra kıyamet günü siz Rabbinizin huzurunda davalaşacaksınız.) Yani Peygamberin ölümünü bekleyenler acaba o ölünce onlar gerimi kalacaklar? Sen de bir insansın ecelin gelince elbette öleceksin, onların de eceli gelince ölecekler. Ama ölünce dava bitmiyor, o ilahi mahkemede yargılanacaksınız, kim haklı, kim haksız, kim suçlu, kim suçsuz ortaya çıkacaktır. Siz gerçekleri anlamıyorsunuz, bu gerçekleri söylediği için Peygambere düşman oluyorsunuz, onun ölümünü bekliyorsunuz. Ölür de belki, onun bu söylediği gerçeklerden kurtuluruz zannediyorsunuz ama hiçte öyle değil. Bu dünya da gerçeklerle yüz-yüze gelmeseniz bile öbür dünyada geleceksiniz, fakat orada gerçeklerle yüzleşmeniz size bir fayda sağlamayacaktır.

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَذَبَ عَلَى اللهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَاءهُ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْكَافِرِينَ {٣٢} وَالَّذِي جَاء بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ {٣٣} لَهُم مَّا يَشَاءُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ جَزَاء الْمُحْسِنِينَ {٣٤} لِيُكَفِّرَ اللهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ {٣٥} أَلَيْسَ اللهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِن دُونِهِ وَمَن يُضْلِلِ اللهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ {٣٦} وَمَن يَهْدِ اللهُ فَمَا لَهُ مِن مُّضِلٍّ أَلَيْسَ اللهُ بِعَزِيزٍ ذِي انتِقَامٍ {٣٧} وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللهُ قُلْ أَفَرَأَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي

بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ قُلْ حَسْبِيَ اللهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ {٣٨} قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ {٣٩} مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ {٤٠} إِنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدَى فَلِنَفْسِهِ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ {٤١}

Meali

32. Allah hakkında yalan uydurandan ve kendisine gelen doğruyu yalanlayandan daha zalim kim olabilir? San ki, cehennemde kâfirler için bir yer yok mudur?

33. Doğruyu getiren ve onu doğrulayanlara gelince, işte onlar kötülükten korunanlardır.

34. Onlara Rablerinin yanında diledikleri her şey vardır. İşte iyilik yapanların mükâfatı budur.

35. Çünkü Allah, onların önceden yaptıkları amelin kötüsünü örtsün ve yapmakta oldukları iyi amellerin (karşılığında) onları mükâfatların en güzeli ile mükâfatlandırsın diye.

36. Allah, kuluna kâfi değil midir? Ondan başkası ile korkutuyorlar Allah, kimi saptırırsa, artık onu doğruya erdirecek yoktur.

37. Her kime de Allah hidayet ederse, onu da saptıracak yoktur. Allah her şeye galip, intikam sahibi değil midir?

38. Andolsun ki onlara sorsan ki, gökleri ve yeri kim yarattı? "Elbette Allah," diyeceklerdir. De ki: "O halde Allah'tan başka yalvardıklarınızı gördünüz mü? Şimdi Allah, bana zarar vermek istese, onlar O'nun verdiği zararı kaldırabilirler mi? Deki Allah bana yeter, güvenenlerin güvencesi O'nadır."

39. De ki: "Ey kavmim! Siz olduğunuz yerde amel edin, ben de amel edeceğim, yakında bileceksiniz."

40-"Yakında kendisini rezil edecek azap kime gelecek ve sürekli bir azap kimin üzerine konacak," bilecekler.

41. Biz bu kitabı insanlar için hak ile indirdik. O halde kim doğru yola gelirse kendi lehinedir. Kim de saparsa kendi aleyhine sapmış olur. Sen onların üzerine vekil değilsin.

İzahı

32. Bu ayette Allah, kendisine eş koşup yalan iftira eden kâfirleri tehdit etmekte ve onlara ceza olarak cehennemde bir yer yok mudur? diye hayıflanılmakta ve arkasından da soruya cevap vererek elbette cehennemde onlara yer vardır, diye beyan etmektedir.

33-35. Bu ayetlerde de dosdoğru olan, Kur'an'ı getiren Peygamber ve onu tasdik eden müminler, kötülüklerden, günah ve haramlardan sakınan muttaki kimseler olduğu ve bunun karşılığında da Rableri katında istedikleri her şeyin var olduğu haber verilmekte. Ve İslama girmeden önce yaptıkları kötülüklerinin örtülüp silineceği ve yaptıkları güzel ameller karşılığında kendileri için Allah katında mükâfatların en güzelinin var olduğu beyan edilmektedir.

36-37. Bu ayetlerde inkar edenlere şöyle soru yöneltilmektedir, acaba: (Allah, kuluna kâfi değil midir ki, O'ndan başkası ile korkutuyorlar?) Yani hâşa Allah'ın her şeye gücü yetmiyor mu da ondan başkası san ki, kendilerine zarar verecekmiş gibi onlardan korkuyor ve korkutuyorlar? Allah'tan başka hâkimiyeti olanlar mı var? (Allah, kimi şaşırtırsa, artık onu doğruya erdirecek yoktur. –Her kimi de Allah hidayete erdirirse, onu da saptıracak yoktur. Allah, her şeye gücü yeten ve intikam sahibi değil midir?) Bir kimse haddini bilmez ve büyüklenerek Allah'a karşı gelirse, Allah, onu öyle bir şaşkına çevirir ki, artık bir daha onu bu şaşkınlıktan ve bu sapıklıktan kurtarmaya kimsenin gücü yetip de onu doğru yola yönlendiremez. Fakat bir kimse haddini bilir, Allah'a karşı büyüklenmez, O'na sırt çevirmezse, iyi niyetli olup doğruya yönelmek isterse Allah, onu da doğru yoluna yönlendirir ki, artık onu da o yoldan çevirmeye kimsenin gücü yetmez.

38-41. (Andolsun ki, onlara sorsan ki, gökleri ve yeri kim yarattı? Elbette Allah, diyecekler.) Öyle ise şimdi hem Allah'a ortak koşup hem de gökleri ve yeri yaratan Allah'tır diyen müşriklere: (De ki, o halde Allah'tan başka yalvardıklarınızı gördünüz mü? Peki şimdi Allah, bana zarar vermek istese, onlar O'nun verdiği zararı kaldırabilirler mi? De ki, Allah, bana yeter, güvenenlerin güvencesi O'nadır.) Allah Teâla her şeyde kullarına kâfidir, onlara yeter, kullar ancak O'na güvenmelidirler. Çünkü en sağlam güvenilecek ve dayanılacak O'dur. –(De ki, "ey kavmim! Siz olduğunuz yerde amel edin, ben de amel edeceğim, yakında bileceksiniz.) Mademki benim size söylediklerime inanmıyor, yalanlıyorsunuz, Allah'ı bırakıp bir takım taş ve beton parçalarına tapıyorsunuz, siz olduğunuz yerde yanlış ve batıl amellerinize devam edin. Ben de hak olana iman edip onunla amel etmeye devam edeceğim ama, sonuçta yaptıklarınızın boşa çıkacağını ve başınıza neler geleceğini bileceksiniz. –(Yakında kendisini rezil edecek azap kime gelecek ve sürekli bir azap kimin üzerine konacak bileceksiniz! –Biz bu kitabı insanlar için hak olarak indirdik. O halde kim doğru yola gelirse, o kendi lehinedir, kimde saparsa o da kendi aleyhinedir sen onların üzerine vekil değilsin.) Kur'an'ı hak bir kitap olarak gönderdik, kim ona inanır ve ona uyarsa kendi lehinedir ve kim de inkâr eder ona sırt çevirirse o da kendi aleyhinedir. Ey Muhammed! Sen de onların vekili değilsin. Senin görevin ancak aldığın vahyi onlara ulaştırmak, tebliğ etmektir.

اللهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا
فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَى إِلَى أَجَلٍ
مُسَمًّى إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ {٤٢} أَمِ اتَّخَذُوا
مِن دُونِ اللهِ شُفَعَاء قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئاً وَلَا يَعْقِلُونَ
{٤٣} قُل لِّلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعاً لَّهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {٤٤} وَإِذَا ذُكِرَ اللهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ

الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ {٤٥} قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِي مَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ {٤٦}

Meali

42. Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, canlarını alır, ölmeyenleri de uykularında alır. Sonra (uykuda) ölümüne hükmettiği ruhu tutar, diğerini de eceli gelinceye kadar salıverir. Şüphe yok ki, bunda düşünen bir kavme elbette ibretler vardır.

43. Yoksa Allah'tan başka şefaatçiler mı edindiler? De ki: "Onlar hiçbir şeye malik olmayan, düşün-meyen şeyler olsalarda mı (onları şefaatçi edineceksiniz?)

44. De ki: "Şefaat tamamen Allah'a aittir. Göklerin ve yerin mülkü de O'nundur, sonra O'na döndürüleceksiniz."

45. Allah, bir olarak anıldığı zaman, ahirete inanmayanların kalpleri ürker (nefret eder) ama O'ndan başka (Tanrı'lar) anıldığı zaman hemen sevinirler.

46. De ki: "Ey gökleri ve yeri yoktan var eden, görülmeyeni ve görüneni bilen Allah'ım! Kulların aralarında ihtilaf ettikleri şeyde ancak sen hüküm verirsin."

İzahı

42. (Allah, ölmekte olan canı alır, ölmeyenleri de uykularında alır.) Yani uyanıkken eceli gelenlerin canını alır, eceli gelmeyenlerin ruhlarını da uykuda alır ki, uyku da ölümün bir nevidir. (Sonra uykuda ölümüne hükmettiği ruhu tutar, diğerini de tayin edilmiş eceline kadar salıverir. İşte şüphesiz ki, düşünen bir kavim için bunda ibretler vardır.) Yani Uyanıkken bir insanın eceli gelince Allah Teâlâ onun canını alır. Uyurken de ruhunu alır ve eceli gelene kader

uykuda alınan bu ruhu geri salıverir. Fakat eğer uykuda iken eceli gelmiş ise alınan ruhu geri salıvermez, bedenindeki canı da alır ve böylece o kimse uykuda iken ölmüş olur. Bundan da anlaşılıyor ki ruhla nefis aynı şey değildir. Uykuda eger eceli gelmemiş ise, ruhu alınıyor ama nefis dediğimiz can bedendedir. Bu nefsin ne olduğunu Nisa sûresinin birinci ayetinde genişçe açıkladık, oraya bakabilirsiniz. Yine Ali-İmran sûresinin 185. ayetinin tefsirinde de daha geniş bir şekilde açıkladık oraya da bakabilirsiniz. Fakat burada da biraz meseleyi açmak istiyorum. Önce şunu anlamamız gerekiyor ki, ruhla nefis aynı şey değildir. Çünkü bu ayette açıkça uykuda alınan ruhların ecelleri gelene kadar geri salıverildiği ifade edilmektedir. Oysa uykuda ruhları çıkanların canları çıkmış değildir. Nefis can demektir. Uyku halindeki bir kimsenin kalbi çalışmakta, kanı pompalamakta canlılık devam etmektedir, ama ona şuur veren, onu yönlendiren, yürüten, düşündüren ruh uykuda alınmıştır. İşte uykuda çıkan ve geri salı verilen bu ruhtur. Ama Allah (c.c.) bir kimsenin ecelini uykuda hükmetmiş ise uykuda aldığı ruhu salıvermez ve bedendeki nefsi (canı) alınca da uykuda ölüm meydana gelmiş olur. Yine Müminûn sûresinin 14. ayetinin tefsirinde de açıklamıştık ki, nefis dediğimiz (can) ta ana rahminde erkeğin sperm ile kadının yumurtasının birleşmesiyle başlar. Yani canlılık ve hareket onunla başlar ve annenin yediği gıdalarla beslenir ki, bir yerde buna bitkisel hayatta denebilir. Ondan sonra ana karnındaki bu cenin 120 günlük olup bütün azaları tam teşekkül ettikten sonra ruh üflenir. Ve bu da sahih hadisle sabittir ki Nur suresinin 14. ayetin tefsirinde de bu hadisi naklettik. Demek ki, cenin ana karnında canlıdır ki bu aşamaya kadar gelmiş, büyümüş ve bütün azaları oluşmuştur. Fakat esas ona şuur verecek, onu yönlendirecek ruh ise 120 günlük olduktan sonra verilmektedir. İşte uykuda çıkan ruh budur, can ise beden de devam etmektedir, ne zamana kadar ta ki, eceli gelene kadar. Ecel gelince işte bedende olan nefsin (canın) çıkmasıyla ölüm meydana gelir. Yoksa ruh her uykuda çıkar ve ecel gelene kadar da geri döner.

Evet, gerek yukarda numaralarını verdiğim ayet ve sûrelerde olsun ve gerekse bu ayette olsun benim anladığım mana budur, nefisle ruh aynı şey değildir. Fakat Keşşaf gibi bazı tefsirciler nefislerden maksat ruhla bedenin toplamı

şeklinde olduğunu söylemişlerdir. Diğer bazı tefsirciler de İbni Abbasdan gelen bir rivayete dayanarak nefsi akıl ve temyiz olarak, konuşan nefis olarak tefsir etmişlerdir. İşte uykuda alınan nefsin de bu olduğunu ve uykuda nefsin dıştan ilişiğini kestiği, ölümde ise hem dıştan hem de içten bedenle ilişiğini kesmesiyle ölümün meydana geldiğini söylemişlerdir. Fakat İbni Abbas şöyle demiştir."Âdemoğlunda bir ruh ve bir de nefis vardır, aralarındaki farksa güneş ile ışığı gibidir, nefis akıl ve temyiz yani şuurdur, ruh ise nefes alıp vermektir." Hal bu ki, Hazreti Ali tam tersi olarak uykuda ruhun çıktığını, bedende kalan ise ruhun ışığıdır, şeklinde yorumlamış ve söylemiştir. Yani esas uykuda çıkan ruhtur bedende kalan ise onun ışığıdır ki, Hazreti Ali'nin bu yorumu benim yorumuma biraz yakındır. Çünkü bu ifade ruh çıktıktan sonra bedende kalanın şuursuz canın olduğunu gösteriyor ki nefse tesir eden, ona şuur veren de yine ruhtur. Tıpkı canlılara hayat veren güneş enerjisinin yansıması gibidir. O enerjiyi veren esas güneşin kendisidir. Güneş olmasa onun ışınları da olmaz. Ruh olmasa nefiste ne şuur olur, ne düşünebilir, ne de kalkıp yürüyebilir, yatağa mahkûm olmuş şuursuz ağır bir hasta gibi kalır. İmamı Gazali de buna yakın olarak nefis ve ruhun ayrı şeyler olduğunu ifade etmektedir. Nefis aslında nefes alıp vermekten yani bedenin canlılığından ibarettir. Nitekim birçok ayetlerde kim bir nefsi haksız yere öldürürse, ifadesi de yani bir canı öldürürse demektir. Çünkü ölen candır, ruh ölmez ancak bedeni terk edip ruhlar âlemine gider.

Evet, işte insanoğlu acaba her gece ölümün bir nevi olan uykuda ruhunu alıp tekrar eceline kadar geriye salan yüce Allah'ın kudretini görüp, düşünüp hiç bunlardan ibret almıyor mu da O'na ortak koşuyor? Bir tek Tanrıdan bahsedildiği zaman müşriklerin kalpleri ürperiyor da hoşlarına gitmiyor:

43. (Yoksa Allah'tan başka şefaatçiler mi edindiler? De ki, onlar hiçbir şeye malik olmayan, konuşamayan, düşünemeyen şeyler olsalar da mı?) Onlara tapınacaklar, onlara dua edip yardım bekleyecekler? Hala taş parçalarının, beton parçalarının, ağaç parçalarının size yardım edeceğine mi inanıyorsunuz? Bu nasıl bir basiretsizliktir, bu nasıl bir körlüktür ki, Her şeyi yaratan, yaşatan, rızık veren, sevk ve idare eden Allah'ı bırakıp da bunlara ibadet ediyor onlardan yardım bekliyorsunuz?

44. Ey Peygamberim! Bu bedbahtlara: (De ki, şefaat tamamen Allah'a aittir, göklerin ve yerin mülkü de O'nundur, sonra O'na döndürüleceksiniz.) Yani

şefaat yetkisi tamamen Allah'a aittir, O, kime, kimin için şefaat etmesine izin verirse ancak o, onlara şefaat edebilir. Kimse kendiliğinden kimseye şefaat edemediği gibi, hiçbir şey elinden gelmeyen kuru birer taş ve beton parçaları nasıl şefaatçi olabilir?

45-46. (Allah, bir olarak anıldığı zaman ahirete inanmayanların kalpleri ürker.) Yeni Allah'ın birliğinden bahsedilip tek Tanrı olduğu anıldığı zaman, Allah'a ortak koşan müşrikler bun son derece rahatsız olur, nefret ederler: (Fakat ondan başkaları "putları" zikredildiği zaman sevinip dururlar.)

Aman ya Rabbi! Bu ne cehalet, bu ne dalalet ki, gerçek mülkün sahibi olan, gerçek rızık veren, yaratan ve yaşatan Allah'ın birliğinden bahsedildiği vakit bundan rahatsız olup nefret ediyorlar. Fakat hiçbir şey ellerinden gelmeyen taş, ağaç ve beton parçalarından kendi elleriyle yapıp tapındıkları putlarının varlığından söz edildiğinde onlardan mutluluk duyup seviniyorlar. Ey Resulüm! Sen şimdi onlara karşı: –(De ki, "Ey gökleri ve yeri yaratan, görüneni ve görünmeyeni bilen Allah'ım! Kulların aralarında ihtilaf ettikleri şeyde ancak sen hüküm verirsin.") Bütün bu gerçekleri onlara Kur'an da bildirmene rağmen onu inkâr edipte kendi aralarında saçma sapan hükümler vererek ihtilafa düşen bu kulların arasında kıyamet günü gerçek hükmü ancak sen verirsin. Bu dünyada bunlar bu doğru hükümleri anlamak istemiyorlar, ama orada anlayacaklardır.

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا
بِهِ مِن سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَبَدَا لَهُم مِّنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا
يَحْتَسِبُونَ {٤٧} وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا
كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ {٤٨} فَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ إِذَا
خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ وَلَكِنَّ
أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ {٤٩} قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَمَا أَغْنَى
عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ {٥٠} فَأَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا

وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُم بِمُعْجِزِينَ {٥١} أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ {٥٢}

Meali

47. Eğer bütün yeryüzündekiler ve bir o kadar da o zalimlerin olsaydı kıyamet günü azabın fenasından kurtulmak için onu elbette feda ederlerdi. Fakat hiç hesap etmedikleri şey Allah tarafında onların karşısına çıkmıştır.

48. Yaptıkları işlerin kötülüğü kendilerine görünmüş ve alay ettikleri şey (azap) onları artık kuşatmıştır.

49. İnsana bir zarar dokunduğu zaman bize dua eder. Sonra kendisine tarafımızdan bir nimet verdiğimiz zaman: "Bu bana bir bilgi sayesinde verildi," der. Hayır, öğle değil, bu bir imtihandır, fakat onların pek çoğu bilmezler.

50. Onu bunlardan öncekiler de söylemişti. Fakat kazandıkları (kötülükler) kendilerini kurtaramadı.

51. Sonunda kazandıkları kötülüklerin (cezası) başlarına geldi. Bunlardan da zalim olanların kazandıkları kötülükleri de başlarına gelecektir, onlar bundan kurtulacak değillerdir.

52. Hâlâ bilmediler mi ki, şüphesiz Allah, dilediğine rızkı yayar da kısar da. Şüphesiz bunda iman eden bir kavim için elbette ibretler vardır.

İzahı

47-48. Bu ayetler de işte bu dünyada zulmeden zalimlerin hiç hesaba katmadıkları kıyamet günü o çetin hesabı gördükleri zaman, bütün yeryüzü ve bir o kadar daha kendilerinin olsa Allah'ın azabından kurtulmak için onu feda etmeye hazır oldukları bildirilmektedir. Fakat orada böyle bir şey mümkün değildir, onlar artık hesaptan ve azaptan kurtulacak değillerdir.

Bu ayet gerçekten insana dehşet vermektedir. Bu dünyada malının zekâtını bile vermeye kıymayan nice insanlar kıyamet günü Allah'ın azabından kurtulmak için dünya ve bir o kadar daha malı olsa feda etmeye hazır, ama böyle bir

imkân yoktur. Bunun içindir ki, Süfyân'i-Sevri bu ayeti okuduğu zaman: "Vay riya ehline, vay riya ehline!" Yani desinler ve görsünler için ibadet edenlerin vay haline demiştir. Muhammed b. Münkeder de ölüm halinde iken kendisine en çok etkilenip korktuğu şey nedir? diye sorulduğunda, bu ayeti okuyarak: Allah'ın kitabından bu ayette buyrulduğu gibi hiç hesap etmediğim şeyin karşıma çıkmasıdır," demiştir. Evet, riya sinsi bir hastalık gibidir. İnsan çok kere farkına varmadan riya ile amel eder, bir şeyler yaptım, bir şeyler kazandım zanneder. Oysa desinler ve görsünler diye yapılan amellerin hiçbir değeri olmadığı gibi, riyaya şirk diyen âlimler de vardır. Başka bir hastalık da insanlara haksızlık yapmak, zulmetmektir. İnsan birçok ibadet ve amelleri yapar, fakat bununla beraber de insanlara maddi ve manevi birçok haksızlıklar yapar ve yaptığı ibadetlerle kurtulacağını sanır. Ancak kıyamet günü hesap başlayınca işlemiş olduğu sevapları, haksızlık yaptığı kimselere dağıtır, elinde hiçbir şey kalmaz, üstelik alacaklılar çoksa sevapları dağıttıktan sonra alacaklıların alacaklarına karşılık onların günahları da kendi günahlarına eklenince en büyük hüsran olur. İşte bu ayette birçok gafil insanların hesap edemedikleri şeylerin kıyamet günü karşılarına çıkacağına işaret edilmiştir.

49. Bu ayette de insana Allah tarafından bir zarar dokunduğunda, ya malına veya canına bir hastalık, bir zarar gelince durmadan Allah'a yalvardığı, fakat Allah (c.c.) tarafından bir rahmet, bir nimet verilip genişe çıkarıldığında da bunlar bana bilgim ve becerim sayesinde verildi diyerek nankörlük ettiği bildirilmektedir. İnsanoğlu işte bu kadar nankördür, bunca nimetleri veren Rabbini tanımaz, O'ndan bilmez de kendi bilgisinden ve becerisinden bilir. Madem öyle kendisi çok bilgili ve becerikli idi de neden o sıkıntılara düştüğünde, Allah'a yalvarıyordu, şimdi genişe çıkınca nasıl bilgili ve becerikli oldu?

50-52. Evet, bu gibi pervasız sözleri: (Kendilerinden önceki ümmetler de söylemişlerdi. Fakat kazandıkları, sözleri ve kötü amelleri kendilerini kurtarmadı. –Sonunda kazandıkları kötülüklerin cezaları başlarına geldi. Şimdi bu ümmetten zalim olanların kazandıkları da başlarına gelecektir ve onlar bundan kurtulacak değillerdir. –Hâla bilmediler mi ki, şüphesiz, Allah, dilediğine rızkı genişletir de daraltır da. Bu Allah'ın bir imtihanıdır. Şüphesiz ki bunda iman eden kavimlere elbette ibretler vardır.) Rızkın bol olması ya da dar olması o insanın

iyiliğinden, ya da kötülüğünden, değil ve becerikli olup olmadığından da değil, bu Allah'ın bir imtihanıdır. Kullarını dener, işte böyle rızkını kısıp, kendisine bir darlık verdiğinde Allah'a yalvarır, fakat bunlardan kurtulup genişe çıktığında da kendinden mi bilir, Allah'tan mı bilir diye Allah böyle sınar. Zengin olunca bu zenginliği Allah için mi kullanır, yoksa nefsi ve zevki için mi kullanır? Bu gücünü Allah için mi kullanır, yoksa insanlara bir üstünlük taslamak için, onlara baskı ve zulüm içn mi kulanır, diye Allah (c.c.) hep böyle imtihan eder. Zaten insanın hayatı baştan sona kadar imtihandır, Allah kullarını her haliyle dener.

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ {٥٣} وَأَنِيبُوا إِلَى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ {٥٤} وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ العَذَابُ بَغْتَةً وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ {٥٥} أَن تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَى علَى مَا فَرَّطتُ فِي جَنبِ اللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ {٥٦} أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي لَكُنتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ {٥٧} أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ {٥٨} بَلَى قَدْ جَاءتْكَ آيَاتِي فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنتَ مِنَ الْكَافِرِينَ {٥٩} وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُواْ عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى

لِّلْمُتَكَبِّرِينَ {٦٠} وَيُنَجِّي اللهُ الَّذِينَ اتَّقَوا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ {٦١} اللهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ {٦٢} لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ اللهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ {٦٣}

Meali

53. De ki: "Ey nefislerini (günahlarda) harcayan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Allah, bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir."

54. Farkına varmadan size azap gelip çatmadan Rabbinize dönün, O'na teslim olun. (Azap geldikten sonra) size yardım edilmez.

55. Siz farkında olmadan, ansızın başınıza azap gelmeden önce Rabbinizden size indirilenin en güzeline (Kur'an'a) uyun.

56. O gün nefis şöyle diyecektir: "Allah'ın yanında yaptığım kusurlardan dolayı yazık bana! Doğrusu ben alay edenlerdendim."

57. Yahut şöyle diyecektir: "Allah, bana doğru yolu gösterseydi, herhalde doğruya ererdim."

58. Veya azabı görünce şöyle diyecektir: "Benim için bir kez daha geri dönüş olsaydı da, ben de o iyilik yapanlardan olsaydım."

59. (Allah da ona buyurur): "Hayır, sana ayetlerim geldi de, sen onları yalanladın, büyüklük tasladın ve sen inkâr edenlerden oldun."

60. Kıyamet günü Allah'a yalan uyduranların yüzlerinin simsiyah kesildiğini görürsün. İşte kibirlenenler için cehennemde bir yer yok mudur? (Elbette ki vardır.)

61. Allah, kötülüklerden sakınan muttakileri başarılarından dolayı kurtuluşa erdirir. Onlara hiçbir fenalık dokunmaz ve onlar üzülecek de değillerdir.

62. Allah, her şeyin yaratıcısıdır ve her şeyin üzerine vekil de O'dur.

63. Bütün göklerin ve yerin anahtarları O'nudur. Allah'ın ayetlerini inkâr edenlere gelince, işte onlar kendilerine yazık edenlerdir.

İzahı

53. Ey Resulüm! (De ki: Ey nefislerini günahlarda harcayan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin, Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.)

Evet,israf, lüzumsuz yerlere harcamaktır. İsraf derken biz hep mal israfı olarak anlarız. Oysa en büyük israf zaman israfıdır, bedeni günahlarda harcamaktır. Evet, mal israfı da haramdır, günahtır, ama en büyük israf haksız yere adam öldürmek, zina, içki, kumar gibi büyük günahları işleyerek aşırı gitmektir ki, bu ayette de kasdedilen bunlardır. Fakat aynı zamanda Kur'an da insana en çok ümit veren ayet de bu ayettir. Bir insan ne kadar günahkâr olursa olsun Allah'ın rahmetinden ümidini kesmemeli, zararın neresinden dönülürse kârdır kabilinden tövbe ederek O'na yönelmelidir. Yoksa burada ki ümit hem günahlara devam edip hem de Allah'ın rahmetini ummak değildir. Birilerinin Mevlananın: "Ne olursan ol yine bize gel," sözünü istismar ettikleri gibi değil. Yani hem kâfirliğe devam et, hem günahlara devam et, hem de bize gel değildir. Eğer Mevlana bunu demişse şu manada demiştir. Yani ne olursan ol, hangi günahı işlersen işle, tövbe kapısı açıktır, o kapıya gel, tövbe et demektir. Böyle birilerine şirin görünmek için Mevlana'nın bu sözünü çarpıtıp ağızlarında sakız gibi kullanmaları kendilerini kandırmadan başka bir şey değild. Bunlar Mevlana'nın ne demek istediğini anlamayanlar tarafından çarptırılarak kullananların sözleridir. Bunu böyle anlayanlar Mevlana'ya da iftira etmektedirler, Kur'an'a da iftira etmektedirler. Çünkü Allah (c.c.) bu bataklıklara düşenlerin ümitsizliğe düşüp de öyle devam etmelerini istemiyor. Onların bu bataklıklardan sıyrılıp, tövbe ederek kendisine yönelip, affını ve merhametini ummalarını istiyor. Kur'an'ın hiçbir günaha cevaz vermediğini, hiçbir günaha teşvik etmediğini Mevlana nasıl caiz görebilir, teşvik edebilir?

Bu ayetin iniş sebebi hakkında da çeşitli rivayetler vardır. İbni Abbas'ın rivayet ettiğine göre bu ayet Hazreti Hamza'yı şehit eden vahşi hakkında inmiştir. Şöyle ki, Peygamber (a.s.) bu vahşiyi İslama davet için birini gönderdiğinde vahşi ona diyor ki: "Beni nasıl İslama davet ediyorsun? Kur'an da buyruluyor ki: (Allah'a şirk koşanlar, adam öldürenler ve zina edenler büyük bir günahla karşılaşırlar ve kıyamet günü de azapları kat-kat olarak alçaltıcı olan ebedi cehenneme

girerler.) Oysa bunların hepsi bende vardır," diyor. Fakat bu ayetin arkasından gelen ayette: (Tövbe edip iman ederek salih amel işleyenler hariç, onların geçmişteki kötülükleri de iyiliğe çevrilir,) buyruluyor. Ve Furkan sûresi ayet 68-69-70. Bu ayetler kendisine okununca vahşi bu seferde diyor ki, bu şartlar ağır. Çünkü tövbeden sonra iman, ondan sonra salih amelleri işleme şartı koşuluyor. Ya ben bu amelleri yapamazsam o zaman ne olacak? İşte böyle demesi üzerine bu ayet iniyor. Rivayet bu ama, en doğrusunu Allah bilir.

Yine İbni Abbas ve daha başka sahabelerden gelen başka bir rivayete göre de Mekke müşriklerinden bazı kimseler Peygamberimize gelerek Müslüman olmak istemişler. Fakat Furkan sûresinde geçen bu ayetlerde ki kötülükleri işlediklerini yani hem Allah'a şirk koştuklarını, ham haksız yere adam öldürdüklerini ve hem de zina ettiklerini söylemişler. İşte onlar bu mazeretleri ileri sürünce yukarıdaki ayet inmiş. Abdullah b. Ömer'den gelen bir rivayete göre İbni Ömer diyor ki, İyaş b. Rabia, Velid b. Velid gibi bir takım kimseler Müslüman olmuş. Sonra müşrikler tarafından işkenceye maruz kalınca fitneye düşüp dinlerini terk etmişler. Biz de dedik ki Allah, bunların hiçbir şeyini kabul etmez, yani tövbelerini kabul etmez, bağışlamaz zannettik. İşte bunun üzerine bu ayet indi ki, ümitlerini kesmesinler, yine o kapıya gelsinler. Evet, ayetin iniş sebebi hangisi olursa olsun, asıl olan can boğaza gelene kadar ve güneş batıdan doğana kadar tövbe kapılarının her zaman açık olmasıdır. Allah'ın affetmeyeceği hiçbir günah yoktur, yeter ki kullar O'na yönelsinler.

54-55. İşte bu ayette de Allah (c.c.) yine kullarına çağrı yaparak buyuruyor ki: (Farkına varmadan, azap size gelip çatmadan Rabbinize dönün, O'na teslim olun. Yoksa azap geldikten sonra size yardım edilmez.) O zamana kadar dönmezseniz, artık sizin için tövbe kapıları da kapanır, kimse de yardım edemez. –(Ansızın azap başınıza gelmeden önce Rabbinizden size indirilenin en güzeline,) sözlerin en güzeli olan Allah'ın kelamı Kur'an'a iman edin, onun emir ve yasaklarına uyun.

56-58. (O gün nefis şöyle diyecektir: "Allah'ın yanında yaptığım kusurlardan dolayı yazık bana, doğrusu ben alay edenlerdendim.) Yani kıyamet günü Allah'ın huzuruna çıktığı zaman, ben bu başıma gelen azabı alay ederek inkâr ediyordum. Şimdi bana yuhlar olsun, yazıklar olsun, der. –(Yahut şöyle der, Allah, bana doğruyu gösterseydi, her halde doğruya ererdim.) Yani Allah, benim

irade ve tercihimi elimden alıp da beni doğru yola mecbur etseydi, ben bu hale düşmezdim, doğru yola ermiş olurdum. Yoksa demek değildir ki, Allah, onun doğru yola gitmesini istemedi, onu mecburen sapıklığa sevk etti. Böyle bir şey iddia etmek Cebriye denen batıl bir mezhebin görüşü olur. Oysa kul kendisi tercih etmedikçe Allah (c.c.) kimseyi ne hidayete zorlar, nede sapıklığa. Öyle olursa bu bir zulüm olur, haksızlık olur. Oysa Nisa sûresinin 40. ayetinde: (Allah, zerre kadar kimseye zulmetmez,) buyruluyor. Demek ki, kul hangi yolu tercih ederse Allah, onu o yola sevk eder. O halde kulun kendi tercihinin günahı de sevabı da kendisine aittir. –Evet, işte o fırsatı kaçırıp tövbe etmeden, iman etmeden ölen kişi: (Azabı gördüğü zaman şöyle diyecektir: "Bana bir daha dünyaya geri dönüş olsaydı da, ben de o iyilik yapanlardan olsaydım." –Allah da buyurur ki: "Hayır, sana ayetlerim geldi, ama sen onları yalanladın, büyüklük tasladın ve sen inkâr edenlerden oldun.) Artık o fırsatı kaçırdın, sana bu kadar imkân ve fırsat verirken yalanladın, alay ettin, azdın, şimdi azabı görünce mazeret üretmeye çalışıyorsun, ama nafile.

60-63. Ey Resulüm! (Allah'a yalan iftira edenlerin yüzlerini kıyamet günü simsiyah kesildiğini görürsün. Artık kibirlenenler için cehennemde bir yer yok mudur?) Elbette böyle kibirlenerek inkâr edip alay edenler için cehennemde korkunç yerleri hazırdır. –(Allah, kötülüklerden sakınan muttakileri ise başarılarından dolayı kutruluşa erdirir. Onlara orada fenalık da dokunmaz ve onlar orada üzülmezler de.) Ebedi cennetlerde hep mutluluk içinde sefa sürerler. –İşte: (Allah, her şeyin yaratıcısıdır, her şeyin üzerine vekil de O'dur. –Bütün göklerin ve yerin anahtarları da O'nun katındadır.) Gökleri ve yeri yaratan, donatan, rızık veren O'dur. Her şeyin tasarruf ve idaresi O'nun elindedir, hazinelerin anahtarları O'nun katındadır. (Allah'ın ayetlerini inkâr edenlere gelince, işte onlar kendilerine yazık edenlerdir.) Ebedi olan cennetleri, mutlulukları kaybedip, ebedi bir azaba sıkıntıya maruz kalan bu bedbahtlardır.

قُلْ أَفَغَيْرَ اللهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ {٦٤} وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ {٦٥} بَلِ اللهَ فَاعْبُدْ وَكُنْ مِّنْ

الشَّاكِرِينَ {٦٦} وَمَا قَدَرُوا اللهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْأَرْضُ جَمِيعاً قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّماوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ {٦٧} وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ إِلَّا مَن شَاء اللهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُم قِيَامٌ يَنظُرُونَ {٦٨} وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ وَالشُّهَدَاء وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ {٦٩} وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ {٧٠}

Meali

64. De ki: "Bana Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz, ey cahiller?

65. Sana ve senden öncekilere şöyle vahyi edildi: "Andolsun ki, eğer şirk koşarsan, amelin boşa çıkar ve elbette kendine yazık edenlerden olursun."

66. Hayır, yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol.

67. Allah'ı hakkiyle takdir edemediler. Oysa kıyamet günü yer O'nun avucundadır, göklerde sağ elinde dürülmüştür. O, onların ortak koştuklarından yücedir, beridir.

68. Ve Sûre üflenince, Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde ne varsa hepsi yıkılıp düşmüşlerdir. Sonra ona bir daha üflenince onların hapsi kalkmış bekliyorlardır!

69. O gün yer Rabbin nuru ile aydınlanmış, peygamberler ve şahitler getirilmişlerdir, aralarında adaletle hüküm verilir ve onlara asla zulmedilmez.

70. Herkese yaptığının karşılığı tam olarak verilmiştir. O, onların yaptıklarını en iyi bilmektedir.

İzahı

64-66. Ey Peygambe! Putperest olan Mekke müşriklerine: (De ki, "Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz, ey cahiller! –Sana ve senden önceki peygamberlere şöyle vahyi edildi: "Andolsun ki, eğer ortak koşarsan bütün amelin boşa çıkar ve elbette kendine yazık edenlerden olursun.") Bu ayette aslında Peygambere hitapla ümmeti hedef alınmaktadır. Yoksa bir Peygamberin Allah'a şirk koşması mümkün değildir. Fakat müşriklerin Peygamberimize söyledikleri sözlere cevap olarak sözüngelişidir. Yani ey Peygamber sana böyle diyen müşriklere de ki: (Siz Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi bana emrediyorsunuz?) –(Hayır, yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol!) Hayır, ey Peygamber ve ümmeti! Siz o müşriklerin sözlerine aldırış etmeyin ve siz haklı yolunuzda devam edin ve yalnız Allah'a kulluk edin.

67. Hayır, onlar: (Allah'ı hakkiyle takdir edemediler.) Onlar Allah'ın yüce gücünü, kudret ve kuvvetini kavrayamadıkları için, O'ndan gayri hiçbir yarar ve zarar verecek durumda olmayan putları Allah'a ortak koşup ve onlara kulluk ediyorlar. (Oysa kıyamet günü yer, O'nun avucunun içindedir, gökler de dürülmüş olarak O'nun sağ elindedir. O, onların ortak koştuklarından yücedir, beridir.) Yani Enbiya sûresinin 104. ayetinin tefsirinde de açıkladığımız gibi, kıyamet koparken yerler dümdüz olacak. Yani mecazi anlamda yer, bir çörek gibi Allah'ın kudret elindedir, gökler de bir kitabın yaprakları dürüldüğü gibi dürülüp mecazi anlamda diğer sağ elinde olacaktır. Bu ve benzeri ayetlerde el, ayak, göz kulak mecazi anlamdadır. Yoksa Hâşa Allah'a aza isnadetmek, mekân isnadetmek caiz değildir. Bu ifadeler Allah'ın güç ve kuvvetini tarif etmek için kullanılan ifadelerdir. Yoksa dünya kâinatın büyüklüğüne nazaran bir çakıl taşı kadardır. Allah'ın kudreti karşısında bir çörek kadar bile değil, hatta bir zerre bile değildir. O halde bu teşbih sadece bizim anlayıp kavrayabileceğimiz bir şekilde olan teşbihtir. Yoksa Allah'ın sonsuz yüceliğini ve kuvvetini kavrayabilmemiz ne mümkündür ve ne de buna aklımızı yeter.

68-70. (Sûre üflenince göklerde ve yerde olanlar yıkılıp düşmüşlerdir. Ancak Allah'ın dilediği müstesnadır. Sonra ona bir daha üflemiştir ki, onlar hap kalkmış bakıyorlardır.) Yani İsrafil (a.s.) birinci Sûre üflediği zaman göklerde ve yerde olan bütün canlılar bayılıp düşer. Ancak Allah'ın diledikleri müstesna ki, onlar düşüp bayılmazlar. Bu konuyu Neml sûresinin 87. ayetinin tefsirinde daha geniş açıklamıştık. İsrafil (a.s.) üç kere Sûre üfler birincide korkunç bir

deprem olur, göklerde ve yerde olan bütün canlılar müthiş bir korkuya kapılır ve yıkılıp düşer. İşte bu birinci üfleyiş Neml sûresinin 87. ayetinde haber verilmektedir. İkinci ve üçüncü üfleyiş ise bu ayette haber verilmektedir. Fakat bu ayette istisna edilenlerin, yani ölmeyenlerin kimler olduğunu Ali-İmran sûresinin 185. ayetinin tefsirinde açıkladık oraya bakınız. Evet, işte üçüncü üfleyişte de bütün mahlûkatın dirildiği o gün: –(Yer, Rabbin nuru ile aydınlanmış, kitap ortaya konmuş, peygamberler ve şahitler getirilmiştir. Ve o gün onlara asla zulmedilmezler.) Yani ikinci üfleyişte dağların yerinden gidip yerlerin dümdüz bir çörek gibi olması ve göklerin de bir kitabın yaprağı gibi dürülmesi, güneşin yakıcı ve aydınlatıcı kısmı dürülüp atılmasıyla çıplak kalmasıdır. Böylece karanlıkta kalmış olan yeri o gün Allah (c.c.) kendi nuru ile aydınlatacaktır. Ve işte o hesap günü başlayacak, insanların amel defterleri ortaya koyulacak, peygamberler, şahitler getirilecek ve mahkeme başlayacaktır. Allah (c.c.) bütün mahlûkatın huzurunda adaletini gösterecek, peygamberlere görevlerini yapıp yapmadıklarını soracak, ümmetlerine inanıp inanmadıkları, peygamberlere uyup uymadıkları sorulacak, amel defterleri serilecek, şahitlere sorulacaktır. Allah (c.c.) bütün yapılan işleri bildiği halde adaletini gösterecek, mahkeme edecek, suçlu olup olmayanları ortaya çıkarılacak ve kimseye zerre kadar dahi haksız muamele edilmeyecektir. Nitekim Âraf sûresinin 6. ayetinde: (Elbette kendilerine peygamber gönderilen kimseleri de ve gönderilen peygamberleri de sorguya çekeceğiz,) buyrulmaktadır.

Şahitlere gelince melekler şahit, mekânlar şahit, bu ümmetin seçkin âlimleri şahit, Peygamberimiz bunların hepsinin üzerinde şahit. Peki, bu ümmet neye göre geçmiş ümmetlere şahitlik edecekler? Şüphesiz ki Kur'an'a dayanarak. Çünkü Kur'an bütün peygamberlerin tebliğ görevini yaptıklarını haber veriyor, onlarda kurana dayanarak onu referans göstererek o peygamberlerin görevlerini yaptıklarına şahitlik yap-acaklardır. Peygamberimiz de yine kendisine vahyi edilen Kur'an'a dayanarak bütün geçmiş ümmetlerin aleyhinde şahit olacaktır. Çünkü sözlerin en doğrusu Allah'ın kelamıdır, Kur'an da Allah'ın kelamı olduğuna göre, gerek Peygamberimiz olsun ve gerekse bu ümmetin âlimleri olsun geçmiş ümmetler aleyhinde şahit olacaklardır. İşte amel defterlerinin sergilendiği, peygamberlerin hazır bulunduğu ve bütün şahitlerin aleyhlerinde dikildiği o gün kâfirler ne diyecekler, kendilerini nasıl savunacaklardır? –(İşte o gün herkese yaptığının karşılığı verilecektir. O Allah ki, onların yaptıklarını en iyi bilendir.) Aslında Allah, her şeyi pekâlâ biliyor, kimin ne yaptığını ne yapmadığını

biliyor, ama dediğimiz gibi sırf âlemin huzurunda adaletini göstermek için şahitler ve deliller huzurunda kullarını mahkeme edecektir.

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ زُمَراً حَتَّى إِذَا جَاؤُوهَا فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاء يَوْمِكُمْ هَذَا قَالُوا بَلَى وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ {٧١} قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ {٧٢} وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَراً حَتَّى إِذَا جَاؤُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ {٧٣} وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاء فَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ {٧٤} وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {٧٥}

Meali

71. İnkâr edenler bölük-bölük cehenneme sevk edilmektedir. Nihayet oraya vardıklarında kapıları açılır ve bekçileri onlara: "Kendi aranızdan bir peygamber gelip Rabbinizin ayetlerini okuyup sizi bu günle karşılaşacaksınız diye uyarmadı mı?" derler. Onlar da: "Evet, ama kâfirlerin üzerine maalesef azap hak oldu," derler.

72. O halde içinde ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından içeri girin artık kibirlenenlere ne kötü varılacak bir yerdir.

73. Rablerinden korkan muttakiler de bölük-bölük cennete sevk edilirler. Nihayet oraya vardıkları zaman kapıları açılır ve bekçileri onlara: "Selam sizlere ne hoşsunuz; ebedi olmak üzere oraya girin bakalım," derler.

74. Onlar da: "Sonsuz hamd O, Allah'a olsun ki, bize vadini gerçekleştirdi ve bizi cennet yurduna varis kıldı ki cennette istediğimiz yerde oturuyoruz, derler. Evet, işte çalışanların ücreti ne güzeldir.

75. Melekler de arşın etrafında dönerek Rablerini övgü ile andıklarını görürsün ve onlar arasında hakla hüküm verilmiş olur. Ve âlemlerin Rabbine hamdolsun denir.

İzahı

71-72. Bu ayetlerde kıyamet günü kâfirlerin bölük-bölük cehenneme sevkedilecekleri, cehennemin kapısına vardıklarında görevli melekler tarafından, size içinizden bir peygamber gelip bu günün azabıyla uyarmadı mı? diye soracakları beyan edilmektedir. Onlar da bu soruya cevap olarak: (Evet, amma velâkin bize artık azap sözü hak oldu, biz bunu hak ettik diye itiraf edecekler ve melekler de o halde içinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından içeri girin, kibirlenenlerin yerleri ne kötüdür, diyeceklerdir.)

73-74. Bu ayetlerde de Rablerin'den korkan, iman etmiş muttakilerin bölükbölük cennete sevk edilecekleri, onları da cennetin kapısına vardıkları zaman görevli meleklerin selamla karşılayacakları, kendilerini ebedi cennete girmek üzere tebrik ederek onlara iltifatta bulunacakları haber verilmektedir. O müminler de bu iltifat ve nimetlere karşı kendilerine bu ikramları vadeden: (Allah'a sonsuz hamdolsun,) diyerek cennetteki yerlerini alacaklardır ki, çalışıp güzel amel işleyenlerin ücretleri ne güzeldir!

75. Bu ayette de o gün bütün mahlûkat hesaba çekilirken melekler Arşın etrafını kuşatmış Rablerine sonsuz hamdederek, O'nu övdükleri beyan edilmektedir. Ve bütün mahlûkatın arasında hüküm verilip mü minlerin kendilerine tahsis edilmiş cennete ilk girişlerinde: (Alemlerin Rabbine hamdolsun diyecekler.) ifade edilmektedir. Nitekim Yunus sûresinin 10. ayetinde de: (Onların cennette son duaları âlemlerin Rabbine hamdolsun,) sözüdür, diye buyrulmaktadır.

MÜMİN SÛRESİ

Mümin sûresi de Mekke döneminde inmiştir ki bu sûreye Gâfir ve Davl sûresi de denmektedir. Mümin sûresi denmesi ise Firavun taraftarlarından iman etmiş bir mümin koşarak Hazreti Musa'ya gelip, Firavun'un kendisini öldüreceği haberini verdiği için onun bu imanından dolayı bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Seksen beş

Kelime Sayısı: Bin yüz doksan dokuz

Harf Sayısı: Dört bin dokuz yüz yetmiştir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

حم {١} تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ {٢} غَافِرِ الذَّنبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ {٣} مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ {٤} كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِن بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ {٥} وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ {٦} الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا

رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْماً فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا
سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ {٧} رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ
الَّتِي وَعَدتَّهُم وَمَن صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ
أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٨} وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَن تَقِ السَّيِّئَاتِ
يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {٩}

Meali

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2. Hâ, Mîm. –Bu kitabın indirilişi her şeye galip, her şeyi bilen Allah tarafındandır.

3. O, günahı bağışlayan, tövbeyi kabul eden, azabı şiddetli olan, ikram sahibi olan Allah tarafındandır ki, O'ndan başka Tanrı yoktur, ancak O'dur, dönüş de O'nadır.

4. Allah'ın ayetleri hakkında ancak kâfirler mücadele eder. Şimdi onların beldelerinde öyle dolaşıp durmaları seni aldatmasın.

5. Onlardan önce Nuh kavmi, arkalarından da çeşitli topluluklar yalanlamışlardı. Her ümmet kendi peygamberini yakalama kastinde bulundu. Hakkı batılla gidermek için boşuna mücadele ettiler. Ben de onları yakalayıverdim. (Bak o zaman) azabım nasıl oldu?

6. İşte Rabbin azap sözü böylece kâfirlere hak oldu. Şüphesiz ki onlar cehennem arkadaşlarıdır.

7. Arşı taşıyanlar ve onun etrafındaki (melekler) Rabbine hamd ile birlikte tesbih ederler, iman ederler. Ve iman edenler için de şöyle dua ederler: "Ey Rabbimiz! Rahmetin ve ilmin her şeyi kuşatmıştır. Tövbe edip senin yoluna uyanları bağışla. Onları cehennem azabından koru."

8. "Ey Rabbimiz! Onları, onların babalarından salih olanları, eşlerini ve çocuklarını vadettiğin Adn cennetlerine girdir. Şüphesiz ki sen her şeye galipsin, her şeye hükmedensin."

9. Onları kötülüklerden koru. O gün sen kimi kötülüklerden korursan, ona muhakkak ki merhamet etmişsindir. İşte asıl büyük kurtuluş budur.

İzahı

1. (Hâ, Mîm): Hurufu mukataa harflerinden oluşan bir ayettir ki, yine bundaki mana ve maksadı Allah'a havale ederiz.

2-3. (İşte bu kitabın indirilişi, günahları bağışlayan, tövbeleri kabul eden, azabı şiddetli, ikram sahibi, her şeye gücü yeten ve her şeyi bilen Allah tarafındandır. –O'ndan başka Tanrı yoktur, ancak O'dur, dönüş de O'nadır.)

İbni Ebi Hatem'in Ebu Bekir b. İyâşden rivayetle çıkardığı bir hadis de deniliyor ki, adamın biri Hazreti Ömer'e gelerek: "Ey müminlerin emiri! Ben katil oldum, benim için tövbe imkânı var mı?" dedi. Hazreti Ömer ona bu ayeti okudu ve ona: "Amel etmeye devam et, ümitsiz olma," dedi. Yine Ebu Hatem ve Hafız Ebu Naim'in Zeyd b. Asamden rivayetle çıkardıkları bir hadiste Zeyd diyor ki: "Şam halkından kötülük yapan bir adam vardı. Bu adamın bu hali Hazreti Ömer'e anlatıldı. O da bunu araştırarak ihbar eden bu adama onun ne yaptığını sordu." O şahıs da: "Ey müminlerin emiri! Bu adam şarap içmeye müptela olmuş," diye onun kötülüklerinden bahsedince, Hazreti Ömer de kâtibini çağırtarak ona şöyle bir mektup yaz dedi. "Hattab oğlu Ömerden selam sana falanca: Şimdi ben sana O, Allah'ı övüyorum ki, kendisinden başka ilah yoktur. O, günahları bağışlayan, tövbeleri kabul eden, azabı şiddetli olan, ikram sahibi olandır. Kendisinden başka ilah yoktur, ancak O'dur ve sonunda dönüş de O'nadır," diye bu ayetin mealini mektuba aynan yazdırdı. Sonra düşünüp arkadaşlarına dedi ki: "Kardeşlerinizin tövbelerinin kabulü için kalpten Allah'a dua edin." Ve elçi Hazreti Ömer'in bu mektubunu adama ulaştırınca, adam: "Günahları bağışlayan, tövbeleri kabul eden, azabı şiddetli olan Allah, beni cezalandırılmaktan sakındırdı ve bağışlayacağını vadetti" diyerek sevincinden bu kelimeleri ağzında tekrar edip durdu. Sonra ağladı, sonra da düştüğü kötülükten en güzel bir şekilde tövbe ederek sıyrılıp çıktı. Sonra bu haber Hazreti Ömer'e ulaşınca: "Kardeşleriniz bir zelle kaydığında, böyle yapın, onu düzeltin, onu kötülükten alıkoyun, tövbesinin kabulü için dua edin ve onun aleyhinde şeytanın yardımcıları olmayın, diye öğüt verdi.

4-5-6. (Allah'ın ayetleri hakkında ancak kâfirler mücadele eder. Şimdi onların memleketlerinde dolaşıp durmaları seni aldatmasın.) Yani ey Peygamber! Allah'ın ayetlerini inkâr ederek onlar hakkında mücadele eden kâfirlerin böyle memleketlerinde yaşayıp, hiçbir şey yokmuş gibi dolaşmaları seni aldatmasın. Onların bu yaptıkları yanlarına kalmayacak, zamanı var, biraz sabret, onlar hak ettikleri cezaya çarptırılacaklardır. –(Onlardan önce Nuh kavmi ve arkalarından da çeşitli topluluklar da aynı şekilde yalanlamışlardı. Her ümmet kendi peygamberini yakalama kastinde bulundu.) Yani peygamberlerine suikast teşebbüsünde bulundular: (Hakkı batılla gidermek için boşuna mücadele ettiler. Ben de onları yakalayıverdim. Benim azabım o zaman nasıl oldu?) İşte onları yakaladığım gibi sana suikast yapmak isteyen, ayetlerimize karşı mücadeleye girişenleri de yakalayıvereceğim. –(İşte Rabbin azap sözü böylece kâfirlere hak oldu, şüphesiz ki, artık onlar cehennem arkadaşlarıdırlar.)

7-8-9. (Arşı taşıyan ve onun etrafındaki melekler Rablerine hamd ile tesbih ederler.) Yani subhânallahi ve bihamdih, diyerek Allah'ı zikrederler: (Onlar iman ederler ve iman eden müminler için de şöyle dua ederler: "Ey Rabbimiz! Rahmetin ve ilmin har şeyi kuşatmıştır. Tövbe edip senin yoluna uyanları bağışla, onları cehennem azabından koru.

Arşı taşıyan sekiz melektir. Nitekim Hakka sûresinin 17. ayetinde gelecektir. Arşla ilgili geniş açıklama ise Hud sûresinin 7. ayetinin tefsirinde geçmişti, oraya bakabilirsiniz. Arş'ın etrafını kuşatan meleklerin sayısına gelince bunların sayısını Ancak Allah bilir. Bu ayetlerden çıkaracağımız ders şudur. Allah (c.c.) insana karşı ne kadar merhametlidir ki, onlar kendisine yöneldiği müddetçe ne kadar günahları olursa-olsun bağışlıyor, melekler bile insanların bağışlanması için dua ediyorlar. Allah Teâla kullarına bu kadar merhametli iken, onlara bu kadar değer verirken, onların hâlâ inatla inkâr edip Allah'a ve peygamberlere karşı savaş açmalarını anlamak mümkün değildir. Bir insan bu kadar gafil, bu kadar cahil olabilir mi? –Evet, melekler onlara dualarına devamla şöyle derler: (Ey Rabbimiz! Onları, onların babalarından salih olanları, eşlerini ve çocuklarını vadettiğin Adn cennetlerine girdir. Şüphesiz ki, sen her şeye gücü yeten, her şeye hükmedensin. –Onları kötülüklerden koru o gün sen kimi kötülüklerden korursan, ona muhakkak ki, merhamet etmişsindir. İşte asıl büyük kurtuluş budur.) Zira Allah, kullarına rahmetiyle mua mele etmiştir. Çünkü o gün O'nun

rahmetinden kovulmuş, uzaklaştırılmış olanlar kâfirlerdir. Ve Allah'ın rahmetinden kovulanların da ebedi azaptan kurtulmaları mümkün değildir.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللهِ أَكْبَرُ مِن مَّقْتِكُمْ أَنفُسَكُمْ إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ {١٠} قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ {١١} ذَلِكُم بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِن يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ {١٢} هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ رِزْقاً وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَن يُنِيبُ {١٣} فَادْعُوا اللهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ {١٤} رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ {١٥} يَوْمَ هُم بَارِزُونَ لَا يَخْفَى عَلَى اللهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِّمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ {١٦} الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ {١٧} وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ الْآزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ {١٨} يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ {١٩} وَاللهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ إِنَّ اللهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ {٢٠}

Meali

10. Kâfirlere şöyle seslenilir: "Allah'ın kızması sizin kendi kendinize kızmanızdan elbette daha büyük-tür. Zira siz imana çağrıldığınız zaman inkâr ederdiniz."

11. (Kâfirler) diyecekler ki: "Ey Rabbimiz! Bizi iki kere öldürdün, iki kere dirilttin. Şimdi günahlarımızı itiraf ettik, (bu ateşten) çıkmamıza bir yol var mı?

12. Onlara: "Bu durumunuz şundandır. Allah'ı birlemeye çağrıldığınız zaman inkâr ettiniz. Eğer O'na ortak koşulursa inanırdınız. Artık hüküm yüce ve büyük olan Allah'ındır.

13. Size ayetlerini gösteren, size gökten bir rızık indiren O'dur. Lakin ona yönelen ancak öğüt alır.

14. Kâfirlerin hoşuna gitmese de siz dini yalnız Allah'a has kılarak O'na yalvarın.

15. O, dereceleri yükselten Arş'ın sahibi olan Allah, o buluşma gününün dehşetini haber vermek için kullarından dilediği kimseye emrinden ötürü Cibril'i indirir.

16. O gün onlar (kabirlerinden) çıkarlar, onlardan Allah'a hiçbir şey gizli kalmaz. Onlara: "Bu gün mülk kimindir?" diye sorulur. (Allah, kendi-kendine cevap verir): "Her şeyi kahreden, bir olan Allah'ındır."

17. Bu gün her nefis kazandığı ile cezalandırılacaktır. Bu gün zulüm yoktur. Şüphesiz ki, Allah, hesabı çabuk görendir.

18. Onları yaklaşan güne karşı uyar. Zira o gün yürekler (korkudan) gırtlaklara dayanmıştır, yutkunup dururlar. Zalimlerin ne bir himayecisi ve ne de bir şefaatçisi vardır ki, itaat edilsin.

19. Allah, gözlerin hain bakışlarını da bilir ve göğüslerin gizlediğini de bilir.

20. Allah, hak ile hüküm verir. O'ndan başka yalvardıkları ise hiçbir hüküm veremezler. Şüphesiz ki, Allah, işte O; hakkiyle işiten, görendir.

İzahı

10-12. O gün: (Kâfirlere şöyle seslenilir: Elbette Allah'ın öfkesi kendi-kendinize kızmanızdan daha büyüktür. Çünkü siz imana çağrıldığınız zaman inkâr ederdiniz.) Bunların kendi-kendilerine kızmalarının sebebi şunlardır. Birincisi

dünyada iman etmeyip cehenneme atılmalarından dolayı kendikendilerine hayıflanacaklar. İkincisi bey, efendi ve büyük diye, önder ve lider diye sandıkları kimselere uyup onların peşlerine gittikleri için, kendilerinin sapıklıklarına ve cehenneme gitmelerine sebep oldukları için onlara kızacaklardır. Üçüncüsü de şeytan kendilerine vesvese verip ona uydukları için şeytanla çekişip duracaklardır. –İşte bu: (Kâfirler diyecekler ki: Ey Rabbimiz! Bizi iki kere öldürdün, iki kere de dirilttin. Şimdi günahlarımızı itiraf ettik bu ateşten çıkmak için bir yol var mıdır?)

İki kere ölüm ve iki kere dirilişi sûre-i Bakarenin 28. ayetinin tefsirinde genişçe açıkladık, oraya bakabilirsiniz. Ancak burada da kısa bir açıklama yapmak istiyorum. Birinci ölüm canlı olan babaların belinden gelen ölü nutfe (sperm) dir. İkinci ölüm dünyada belli bir süre yaşadıktan sonraki ölümdür. İki kere dirilişe gelince, ölü olan nutfenin (sperm) in anarahminde canlanması olgunlaşıp dünyaya gelmesidir. İkinci diriliş ise öldükten sonra kıyamet günü yeniden diriliştir. İşte öldükten sonra dirilişi inkâr edenler, şimdi azabı görünce biz suçumuzu itiraf ettik, bu cehennemden, ateşten çıkmaya bir kurtuluş yolu yok mudur? diye soruyor ve kurtuluş yolu arıyorlar. –Fakat onlara şöyle cevap veriliyor: (Sizin bu hale düşmeniz şundandır. Allah'ı birlemeye çağrıldığınız zaman, O'nu inkâr ettiniz.) Sizi peygamberler Allah'ın birliğine imana davet edip yalnız O'na kulluk etmeye çağırdıkları zaman, onları yalanladınız, inkâr ettiniz (Fakat O'na ortak koşulursa, hemen inanırdınız. Artık bu gün hüküm yüce ve büyük olan Allah'ındır.) Yani Allah'ın birliğine iman edip, O'na kulluk edin dendiği zaman, ona sırt çevirip inkâr ediyordunuz, ama bir takım canlı ya da cansız varlıkları Allah'a ortak koşanlar sizi de o sahte Tanrılara çağırdığı zaman, onlara hemen inanıp itaat ediyordunuz. İşte bu sebeplerden dolayı artık bu gün hüküm Yüce ve büyük olan Allah'ındır ve bu gün suçunuzu itiraf etseniz de geç kaldınız cehennemden çıkma imkânı yoktur.

23-15. (O, Allah ki, size ayetlerini gösteriyor.) Varlığını ve birliğini bütün delillerini size gösteriyor, bununla beraber: (Size gökten rızık indiren O'dur.) Yani gökten yağmuru yağdırıp o yağmurla bütün bitkileri, çeşitli mahsul ve rızıkları veren O'dur: (Fakat öğüt alan ancak O'na yönelendir. –Şimdi kâfirlerin hoşuna gitmese de, siz dini yalnız Allah'a mahsus kılarak O'na yalvarın.) Yani müşrikler ve kâfirlerin kendileri Allah'ın birliğine iman etmedikleri gibi, iman

edenlerden hoşlanmasalar da siz ey müminler! Onlara aldırış etmeden dini yalnız Allah'a tahsis ederek, yalnız O'na ibadet edin. O'na dua edin ve O'na yalvarın. –(Çünkü O, dereceleri yükselten Arş'ın sahibi olan Allah, o buluşma günü, kıyamet gününün dehşetini haber vermek için kullarından dilediği kimseye emrinden ötürü Cibril'i indirir.) Yani Allah, kullarından dilediğini peygamber olarak seçer ve o peygamberine vahyı getirmek için de Cibril-i indirir. Kimsenin ne peygamberlere ve ne de vahyi getiren meleğe itiraz hakkı yoktur, Allah, kimi seçip göndermiş ise ona inanmak zorundasınız. Bu ayette Yahudilere de bir gönderme vardır. Çünkü Yahudiler Cibril hep azabı getiriyor diye ona düşman olduklarını söylemektedirler. Oysa o da Allah'ın bir emir kuludur. Oma ne vahyediliyorsa onu Petgamberlere ulaştırıyor. O halde hem Peygambere itiraz eden müşriklere ve hem de Yahudilere bu ayetle cevap verilmektedir ki, Allah (c.c.) dilediği kimseyi Peygamber olarak seçer insanlara gönderir. Ve meleklerden de dilediğini o peygambere vahyı elçisi olarak seçer, gönderir.

16-20. İşte inkâr edenler o karşılaşacakları gün: (Kabirlerinden çıkarlar, onlardan hiçbir şey Allah'a saklı kalmaz.) Dünyada iyi veya kötü yaptıkları hiçbir amel gizli ve saklı kalmaz. Allah (c.c.) hepsini ortaya döker: (Ve onlara bu gün mülk kimindir?) diye sorulur. Fakat kimseden ses çıkmayınca Allah (c.c.) kendi kendine cevap vererek buyurur ki: (Her şeyi kahreden ve bir olan Allah'ındır. –Bu gün her nefis kendi kazandığı ile cezalandırılacaktır. Şüphesiz ki Allah, hesabı çabuk görendir. –Ey Muhammed! Onları yaklaşan güne karşı uyar. Zira o gün yürekler korkudan gırtlağa kadar dayanmıştır.) Gırtlağa kadar korku, gam ve kedere boğulmuş oldukları o günün mutlaka başlarına geleceğini onlara haber ver. Zira: (Zalimlerin ne bir himayecisi ve ne de şefaatçisi vardır ki, onlara itaat edilsin.) Tabiri caiz ise zalimler o gün sap gibi ortada kalacaklar, onları koruyacak biri yok ki, onlara itaat edilsin, onların peşine takılıp gidilsin. Dünya da şefaatini umdukları sahte Tanrıların kendilerini koruyacak biri yok ki, onlar da sizi korusun. O halde bu zalimlere neden itaat ediyorsunuz, onların peşine takılıp gidiyorsunuz? –(Allah, hain gözlerin, hain bakışlarını da bilir, göğüslerde gizli olanları da bilir. –Allah, hakla hüküm verir, O'ndan başka tapındıkları ise hiçbir hüküm veremezler. Şüphesiz ki, hakkiyle işiten ve gören işte O, Allah'tır.) O her şeyi işiten, gören bilen, her şeyi kahreden, adaletle hüküm veren tek ve bir olan Allah'tır.

Kahhar: Kesin galibiyet demektir, her şeyi en son noktasına kadar halletmektir. Mesela etin kaynatılıp suyunun çıkıp akmasına yani tamamen pişip halledilmesine (kahr) denir.

أَوَ لَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا
مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَاراً فِي الْأَرْضِ فَأَخَذَهُمُ
اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِن وَاقٍ {٢١} ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ
كَانَت تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ إِنَّهُ قَوِيٌّ
شَدِيدُ الْعِقَابِ {٢٢} وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ
مُّبِينٍ {٢٣} إِلَى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ
{٢٤} فَلَمَّا جَاءهُم بِالْحَقِّ مِنْ عِندِنَا قَالُوا اقْتُلُوا أَبْنَاء الَّذِينَ
آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ
{٢٥} وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ
أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَن يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ {٢٦} وَقَالَ
مُوسَى إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُم مِّن كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَّا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ
الْحِسَابِ {٢٧}

Meali

21. Onlar yeryüzünde gezip dolaştılar mı ki, kendilerinden önce gelenlerin sonlarının nasıl olduğunu görsünler? Onlar gerek kuvvet bakımından, gerekse yeryüzündeki eserleri bakımından daha üstün idiler. Fakat Allah, onları günahları yüzünden yakaladı kendilerini Allah'ın azabından koruyacak da olmadı.

22. Şüphesiz ki onların bu durumu şu sebeptendi ki, peygamberler onlara açık delillerle gelmişti. Fakat inkâr ettiler, Allah da onları yakalayıverdi. Çünkü O, çok güçlü intikamı çok şiddetlidir.

23-24. Andolsun ki, Musa'yı ayetlerimizle ve açık bir delile, –Firavun'a, Haman'a ve Karun'a gönderdik de: "Bu bir sihirbazdır," dediler.

25. (Musa) onlara tarafımızdan hakla gelince dediler ki: "Onunla beraber iman edenlerin oğullarını öldürürüz, kadınlarını da geri bırakırız." Fakat kâfirlerin hileleri bir sapıklıktan başka değildir.

26. Bir de Firavun dedi ki: "Bırakın beni Musa'yı öldüreyim, o Rabbine dua edip dursun. Çünkü ben onun sizin dininizi değiştirmesinden veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmasından korkuyorum."

27. Musa da: "Ben hesap gününe inanmayan her kibirlenen kimseden dolayı, benim de Rabbim, sizinde Rabbinize sığınırım," dedi.

İzahı

21-22. Bu ayetlerde inatçı kâfir ve müşriklerin, kendilerinden önce yaşamış ve kendilerinden daha güçlü olan kâfirlerin sonlarının ne olduğunu görmek için yeryüzünde gezip dolaşarak onların halinden ibret almaları gerektiği ifade edilmektedir. Gücü ve kuvveti sonsuz olan Allah (c.c.) o azgınları nasıl yakalayıp intikamını aldı ise bunları da zamanı gelince yakalayıverecektir. Hiç o geçmişlerin harabelerine bakıp ders almıyorlar mı? İşte o geçmiş ümmetlerin başına gelenler hep şu sebeptendi ki, peygamberler onlara ne zaman açık bir mucize ve delillerle gelser hemen onları inkâr ederlerdi ve onları sihirbazlıkla, yalancılıkla suçlarlardı.

23-27. İşte buna örnek olarak: (Andolsun ki, Musa'yı de ayetlerimizle ve açık bir delille –Firavun'a, Haman'a ve Karun'a gönderdik, fakat onlar: "Bu bir sihirbazdır," dediler. –Musa, onlara tarafımızdan hakla gelince: "Onunla beraber iman edenlerin oğullarını öldürürüz kadınları da diri bırakırız," dediler. Fakat kâfirlerin hileleri sapıklıktan başka değildi.) Yani Âraf sûresinde ve daha başka sûrelerde de geçtiği gibi Firavun gördüğü bir Rüya üzerine saltanatının elinden gideceği endişesiyle, doğan bütün erkek çocukları öldürtüp, kız çocuklarını geriye bırakıyordu. Fakat Allah, onun bu tuzak ve hilelerini boşa çıkardı. Onun korktuğu o erkek çocuğu (Musa'yı) kendi sarayında büyüttürüp sonra peygamberlik

verip mucizelerle karşısına çıkarınca onu sihirbazlıkla, yalancılıkla suçlamış: –(Ve demişti ki, "bırakın beni şu Musa'yı öldüreyim, o Rabbine dua edip dursun. Çünkü ben, onun sizin dininizi değiştireceğinden korkuyorum." –Musa da buna karşı: (Hesap gününe inanmayan, her kibirlenen kimseden dolayı ben, benim de Rabbim, sizin de Rabbinize sığınırım, dedi.) Firavunla Musa (a.s.)'ın kıssası birçok sûrede geçmektedir, özellikle de Kasas sûresinde en geniş anlatılmaktadır, burada da kısaca ibret için ona burgu yapılmaktadır.

وَقَالَ رَجُلٌ مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلاً أَن يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ وَقَدْ جَاءكُم بِالْبَيِّنَاتِ مِن رَّبِّكُمْ وَإِن يَكُ كَاذِباً فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِن يَكُ صَادِقاً يُصِبْكُم بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ {٢٨} يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِي الْأَرْضِ فَمَن يَنصُرُنَا مِن بَأْسِ اللَّهِ إِنْ جَاءنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَا أُرِيكُمْ إِلَّا مَا أَرَى وَمَا أَهْدِيكُمْ إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ {٢٩} وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُم مِّثْلَ يَوْمِ الْأَحْزَابِ {٣٠} مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْماً لِّلْعِبَادِ {٣١} وَيَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ {٣٢} يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ مَا لَكُم مِّنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ {٣٣} وَلَقَدْ جَاءكُمْ يُوسُفُ مِن قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِّمَّا جَاءكُم بِهِ حَتَّى إِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ اللَّهُ مِن بَعْدِهِ رَسُولاً

كَذَلِكَ يُضِلُّ اللهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ {٣٤} الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ كَبُرَ مَقْتاً عِندَ اللهِ وَعِندَ الَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ يَطْبَعُ اللهُ عَلَى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ {٣٥} وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحاً لَّعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ {٣٦} أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلَى إِلَهِ مُوسَى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِباً وَكَذَلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ {٣٧}

Meali

28. Firavun'un ailesinden imanını gizleyen bir adam da şöyle dedi. "Rabbim Allah'tır dediği için mi bir adamı öldüreceksiniz? Hal bu ki, o size Rabbinizden deliller getirmiştir. Ham o yalancı ise çok sürmez yalanı boynuna dolanır. Fakat doğru ise size yaptığı tehditlerin bir kısmı bile olsa başınıza gelir. Şüphe yok ki, Allah, aşırı giden yalancı bir kimseyi doğru yola iletmez.

29. (Musa): "Ey kavmim! Bu gün mülk sizindir, bu yere siz hâkimsiniz. Eğer bize Allah'in hışmı gelirse, bizi ondan kim kurtarır?" Firavun da: "Ben size kendi görüşümden başka bir şey göstermiyorum ve herhalde ben size doğru yolu gösteriyorum," dedi.

30. O iman eden kimse de: "Ey kavmim! Doğrusu ben sizin hakkınız da (önceki toplulukların) günü gibi bir günün azabından korkuyorum," dedi.

31. Nuh kavminin, Ad, Semud ve daha sonrakilerin durumu gibi bir duruma uğramanızdan korkuyorum. Allah, kullarına zulmetmek istemez."

32-"Ey kavmim! Ben size gelecek olan o çağrışma gününden (kıyamet gününden) korkuyorum."

33-"O gün arkanıza dönüp kaçacaksınız, fakat sizi Allah'ın (azabından) koruyacak olan yoktur. Her kimi Allah, şaşırırsa artık onu doğruya erdirecek yoktur."

34. Bundan önce de delillerle Yusuf gelmişti. O zaman da onun getirdiği hakkında şüphe edip durdunuz. Nihayet vefat ettiğinde: "Bundan böyle Allah, asla peygamber göndermez," dediniz. İşte Allah, aşırı şüphe eden kimseyi böyle şaşırır.

35. Onlar ki, kendilerine bir delil gelmeksizin Allah'ın ayetleri hakkında mücadele ederler, işte bu Allah katında da, iman edenler katında da ne büyük bir gazabı gerektirmektedir. İşte Allah, her kibirli zorbanın kalbini böyle mühürler.

36. Firavun dedi ki: "Ey Haman! Bana bir kule yap belki yollara erişirim.

37. Göklerin yollarına ulaşabilirim de Musa'nın ilahını görürüm. Doğrusu ben onu yalancı sanıyorum. İşte böyle Firavun'a kötü ameli süslü gösterildi de yoldan çıkıverdi ve Firavun'un tuzağı boşa çıkmaktan başka bir şeye olmadı.

İzahı

28. Evet, Firavun Musa'yı kasdederek bırakın beni şu adamı öldüreyim dediği zaman: (Firavun'un ailesinden imanını gizleyen bir yiğit mümin: Ne yani bir kişi Rabbim Allah'tır, dediği için öldürecek misiniz? Hal bu ki, o size Rabbinizden deliller getirmiştir.) Peygamberliğini ispatlayacak mucizelerle gelmiştir: (Eğer o yalancı ise pek yakında yalanları boynuna dolanır, foyası meydana çıkar. Fakat doğru ise size yaptığı tehditlerin bir kısmı olsa da başınıza gelir. Şüphesiz ki aşırı giden bir yalancıyı Allah, asla doğruya erdirmez, dedi.) Tıpkı Mekke müşrikleri Peygamber (a.s.)'ın üzerine çullandıkları zaman Ebu Bekir'in: "Sırf Rabbim Allah' tır, demekten başka bir suçu olmayan insanı mı öldürecek-siniz?" diye onlara çıkıştığı gibi. İşte Firavun ailesinden olup da ona inanmayıp Musa'ya inanmış olan bu yiğit de Firavun ve yandaşlarına öyle dedi.

29. O mümin yiğit kendi kavmine seslenerek: (Ey kavmim! Bu gün mülk sizindir, yeryüzünde galip olan sizsiniz.) Yani mümin olan bu zat Firavun'a karşı Musa (a.s.)'ın kavminin artık baş kaldırmasını, onlara karşı seslerini çıkarmalarını, o bölgede hâkim olacaklarını, artık Firavundan korkmamaları, Ancak Allah'tan korkmaları gerektiğini söyledi. Ve dedi ki: (Eğer Allah'ın hışmı, azabı gelirse, bize O'ndan başka kim yardım edebilir? Firavun da buna karşı: "Ben size kendi görüşümden başka bir şey söylemiyorum ve herhalde ben size doğru yolu gösteriyorum," dedi.)

30-34. Buna karşı yine o mümin zat: (O iman eden yiğit dedi ki: Ey kavmim! Doğrusu ben sizin hakkınızda önceki toplulukların günü gibi bir günün azabından korkuyorum. –Mesela Nuh'un kavmi, Ad, Salih ve daha sonraki kavimlerin durumu gibi bir duruma düşmenizden korkuyorum.) Onların başına gelen azabın sizin başınıza geleceğinden endişe ediyorum, (Allah, kullarına zulmetmek istemez.) Kullarını uyarmadan, onlara peygamber gönderip emir ve yasaklarını tebliğ etmeden kimseye azap etmez, ama tebliğ ettikten sonra da başınıza gelecek azaptan dolayı endişeliyim. –(Ey kavmim! Artık ben o size gelecek olan çağrışma gününden de korkuyorum.) Yani kıyamet gününün dehşet ve çığlıklarının da başınıza geleceğinden korkuyorum: –(Ki, o gün arkanıza dönüp kaçacaksınız, fakat sizi Allah'ın azabından koruyacak yoktur. Her kimi Allah şaşırırsa, onu doğruya erdirecek de yoktur. –Hal bu ki, bundan önce Yusuf da delillerle gelmişti. O zaman da onun hakkında şüphe edip dururdunuz. Nihayet vefat ettikten sonra, asla Allah bir daha peygamber göndermez dediniz. İşte aşırı şüphe eden kimseyi Allah böyle şaşırır.) Yani Yusuf (a.s.) rüya tabiri gibi birçok mucize ve delillerle geldiği halde onun peygamber olduğu-nda şüphe ediyorlardı ve vefat ettikten sonra da san ki, bir oh çekercesine ondan kurtulduk, bir daha peygamber gelmez demişlerdi. Fakat yine o Mısır Firavunlarının karşısına Hazreti Musa çıkınca şaşırdılar.

Bu ayette geçen Yusuf (a.s.) zamanındaki Firavun'un, Musa (a.s.) zamanındaki Firavun'un aynısı mı, yoksa başka bir firavun mu olduğu hakkında ihtilaf vardır. Fakat acizane benim kanaatim odur ki, Musa (a.s.) zamanındaki Firavun, Yusuf (a.s.) zamanındaki Firavun'un aynısı değildir. Çünkü Hazreti Yusuf'la Musa (a.s.) arasında çok zaman geçmiştir ve bu ikisi arasında da belki birçok peygamber gelip geçmiştir. Mesela Yusufdan sonra oğlu Efraim'in de peygamber olduğu söylenmektedir, her ne kadar adı Kur'an da geçmese de. Yine ondan sonra Şuayb (a.s.) peygamber olmuştur ki, o da çok uzun bir zaman yaşamış, yaşlanmışken Hazreti Musa Mısırdan kaçıp onun bulunduğu Medyen şehrine gelip ona sekiz ya da on sene çobanlık yaptıktan sonra, Mısıra dönerken kendisine yolda peygamberlik verilmiştir. İşte Yusuf (a.s.) zamanındaki Firavun'la, Musa (a.s.) zamanındaki Firavun'un aynı olmadığı bütün bunlardan anlaşılmaktadır. Fakat Firavun ve yandaşlarının âdetleri hep aynı olduğu için o gün Yusuf zamanındaki Firavun ve yandaşları da Yusuf (a.s.) -a karşı itiraz edip, inanmamışlar

ve ölünce de kurtulduk, bir daha peygamber olarak biri bizim karşımıza çıkmaz demişlerdi ki, bunda yanılmışlardır. Çünkü ondan sonra yine Mısır da Hazreti Musa karşılarına çıkınca şaşırmışlar ve ona da inanmamışlardır.

35-37. (Onlar ki, kendilerinde bir delil olmaksızın, Allah'ın ayetleri hakkında mücadele ederler. İşte bu gerek Allah katında ve gerekse müminler katında ne büyük bir gazabı gerektirmektedir.) Bunlar hem Allah'ın öfkesini, hem de inananların öfkesini celp etmişlerdir: (İşte Allah, her kibirli zorbanın kalbini böyle damgalar.) Kalbinin üzerine bir kilit vurur, bir mühür basar ki, artık o kilidi açmaya ve damgayı kaldırmaya kimsenin gücü yetmez. –İşte kalbi mühürlenmiş olan: (Firavun dedi ki: "Ey Hâmân! Bana bir kule yap belki bir takım yollar bulur Musa'nın Tanrısına ulaşırım. Çünkü ben onu yalancı sanıyorum.) Yani Musa yalan söylüyor, sizin Tanrınız benim. Bana bir yüksek kule yap da madem Musa'nın Tanrısı varsa ben o kuleye çıkıp da o zaman Musa'nın Tanrısını göreyim dedi (Hal bu ki, Firavun'un bu tuzakları boşa çıkmaktan başka bir şey değildi.) Kendi kavmine karşı nafile çabalar, nafile tuzaklardı, hepsi boşa gidecekti, sonunda işte inanmadığı o Musa'nın Tanrısı onu ve ordusunu denizde boğacaktı. Ama onun bunlardan haberi yoktu.

Firavun'un, Haman'a kule yap da çıkayım, demesinin iki amacı olabilir. Birincisi bakın ben göklere yükseldim, ama Musa'nın dediği Tanrıyı göremedim diye şarlatanlık yapıp kavmine yutturacaktı. Veyahut da şu şarlatanlığı yapacaktı, bak bizim bu kadar gücümüz ve imkânlarımız var göklere yükselmemize rağmen yine de göklere tam manasıyla ulaşamadık, Musa'nın bizim gibi hiçbir gücü yokken, imkânı yokken o nasıl göklere çıktı da Tanrısı tarafından bize peygamber olarak gönderildi? diyerek halkını kandırmak için bir çaba olabilir.

وَقَالَ الَّذِي آمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ {٣٨}
يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ
{٣٩} مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحاً
مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُوْلَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ

فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ {٤٠} وَيَا قَوْمِ مَا لِي أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجَاةِ وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ {٤١}تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ {٤٢} لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْآخِرَةِ وَأَنَّ مَرَدَّنَا إِلَى اللهِ وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ {٤٣} فَسَتَذْكُرُونَ مَا أَقُولُ لَكُمْ وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللهِ إِنَّ اللهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ {٤٤} فَوَقَاهُ اللهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ سُوءُ الْعَذَابِ {٤٥} النَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوّاً وَعَشِيّاً وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ {٤٦} وَإِذْ يَتَحَاجُّونَ فِي النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَاء لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعاً فَهَلْ أَنتُم مُّغْنُونَ عَنَّا نَصِيباً مِّنَ النَّارِ {٤٧} قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ {٤٨} وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْماً مِّنَ الْعَذَابِ {٤٩} قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَى قَالُوا فَادْعُوا وَمَا دُعَاء الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ {٥٠}

Meali

38. O iman eden kimse dedi ki: "Ey kavmim! Bana uyun ki, size doğruyu göstereyim."

39-"Ey kavmim! Bu dünya hayatı ancak geçici bir menfaatten ibarettir. Asıl ebedi kalınacak yer ahirettir.

40-"Her kim bir kötülük yaparsa, ona ancak bir mislinden başkası ile cezalandırma yoktur. Erkek veya kadın her kim de mümin olduğu halde iyi bir amel işlerse, işte onlar cennete girenlerdir ki, orada hesapsız rızıklandırılacaklardır.

41-"Hem ey kavmim! Ben sizi kurtuluşa davet ederken, niçin siz beni ateşe davet ediyorsunuz?"

42-"Siz beni Allah'ı inkâr etmeye ve bilmediğim şeyleri O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz! Bense sizi her şeye gücü yeten, bağışlayana çağırıyorum."

43-"Sizin beni çağırdığınız şeylerin kesinlikle ne dünya da, ne de ahirette bir davet etme hakkı yoktur. Hepinizin dönüşü Allah'a dır. Şüphesiz ki, aşırı gidenler, işte onlar cehennem arkadaşlarıdır.

44-"Siz benim söylediklerimi sonra anlayacaksınız. Ben işimi Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah, kullarını görür, gözetir."

45. İşte Allah, o mümini, onların kurdukları tuzaklardan korudu ve Firavun ailesini azabın en kötüsü kuşattı.

46. Ateş akşam sabah ona (Firavun ve yandaşlarına) arz edilir. Kıyamet koptuğu gün de: "Firavun ailesi azabın en dehşetlisine girerler."

47. Ateş içinde birbirleriyle tartıştıkları zaman, zayıf olanlar, büyüklük taslayanlara: "Hani bizler size uymuştuk, şimdi siz bizden bir ateş nöbetini savabiliyor musunuz?" derler.

48. Büyüklük taslayanlar da onlara şöyle derler: "Evet, hepimiz onun (ateşin) içindeyiz. Artık Allah, kulları arasında hükmünü vermiştir."

49. Ateştekiler cehennem bekçilerine derler ki: "Rabbimize dua edin de bir gün olsun bizden azabı biraz hafifletsin."

50. Bekçiler de: "Size peygamberleriniz mucizelerle gelmiyorlar mıydı?" Onlar da: "Evet," derler. Bekçiler: "Peki öyle ise kendiniz dua edin," derler. Kâfirlerin duası ise sapıklıktan başka bir şey değildir.

İzahı

38-45. Bu ayetlerde Firavun taraftarlarından olan ve Hazreti Musa ya iman etmiş o yiğit kişi yine kavmine nasihate devam ediyor. Onlara dünya hayatının geçici olduğunu, ahiret hayatınınsa kalıcı olduğunu, günah işleyenlerin bir misliyle cezalandırılacaklarını, iman edip güzel amel işleyenlerinse ister erkek olsun ister kadın olsun, cennete gireceklerini ve onlara güzel rızıklar ikram edileceğini söyleyip öğütlüyor. Yine kavmine seslenerek onları kurtuluşa çağırdığını, onlarınsa tam tersine kendisini ateşe çağırdıklarını, hiçbir bilgiye dayanmayan batıl bir inanca, Allah'a şirk koşmaya çağırdıklarını, fakat kendisinin bu çağrıya karşı Rabbinden başkasına kulluk etmeyeceğini ifade ediyor. Onların davet ettikleri dinin ve yolun ne dünyada ve ne de ahirette bir geçerliliğinin olmadığı, kendinin de Allah'a yöneldiğini, aşırı gidenlerin ise cehennem arkadaşları olduklarını, pek yakında bütün bu söylediklerini anlayacaklarını ve son olarak da bütün kulların ahvalını gören Allah'a işlerimi havale ettim diyerek sözlerini bitiriyor. Ve Allah (c.c.) da Firavun ve yandaşlarını su da boğarken bu mümin zatı kurtarıyor. İşte Ashabı-Kehf gibi, bu zat gibi her devir de böyle kötü insanlar arasından iyi, mert ve kahraman mümin yiğitler çıkar.

46. Evet, Firavun ve yandaşları suda boğulmakla yaptıkları zulmün cezasından kurtulamadılar, kabirde de: (Ona ve yandaşlarına sabah akşam ateş arz edilir.) Yani kabirde kıyamete kadar Firavun ve yandaşlarına cehennemdeki yerleri her gün akşam ve sabah gösterilir. Bir Hadisi şerif de buyrulduğuna göre ölen bir kimse müminse her gün iki melek akşam ve sabah ona cennetteki yerini gösterir. Yok, eğer kâfir bir kimse ise ona da yine her gün kıyamete kadar iki melek akşam ve sabah günde iki öyün cehennemdeki yerini gösterirler. (Ve kıyamet günü de Firavun'un ailesini azabın en dehşetlisine sokun,) denir.

47-50. Bu ayetler de mustazaflarla müstekbirlerin cehennemdeki çekişmeleri sergilenmektedir. Yani sıradan avam olan insanlarla, sözde ileri gelen kodamanlar birbirleriyle çekişecekler: (Ateşin içinde birbirleriyle tartıştıkları zaman, o sıradan avam olanlar, sözde lider olanlara derler ki: "Hani biz size uymuştuk, şimdi siz bizlerden bir ateş nöbetini savabilir misiniz?) Çünkü biz sizi bilgili, önderler, liderler olarak görmüş ve size uyarak sizin peşinize gelmiştik. Şimdi madem bizim büyüklerimizdiniz, bizi kendinize uydurdunuz, bizden hiç olmazsa

azabı birazcık kaldırın. –(Ekâbirler da onlara: "Evet, hepimiz o ateşin içindeyiz, fakat Allah, kulları arasında hükmünü vermiştir," derler.) Yani Allah (c.c.) mahkeme etti, hepimizi hesaba çekti hükmünü verdi, artık kimlerin suçlu ve kimlerin suçsuz olduğu ortaya çıktı. Demek siz de suçlu idiniz ki, bizimle beraber bu ateşe düştünüz, yapacak bir şey yok, herkes cezasını çekecek. –Derken bu sefer onlardan ümidini kesenler ve işte: (O ateşe düşenler cehennem bekçilerine derler ki: "Ne olur Rabbimize dua edin de bir gün olsun bizden azabı biraz hafifletsin. –Bekçiler de derler ki: "Size peygamberleriniz mucizelerle gelmiyorlar mıydı, sizi uyarmıyorlar mıydı?" Onlar da: "Evet," derler. Be-kçiler onlara: "Öyle ise şimdi siz kendiniz dua edin." Oysa kâfirlerin duaları sapıklıktan başka değil dir.) Yani onların duaları batıldır, hiçbir kıymet ve değer ifade etmez, boşunadır. Allah'ı tanımamış, O'na şirk koşmuş, O'na karşı büyüklük taslamış inatçı kâfirlerin duaları şaşkınlıktan başka bir mana ifade etmez.

إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ
الْأَشْهَادُ {٥١} يَوْمَ لَا يَنفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ
وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ {٥٢} وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى وَأَوْرَثْنَا
بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ {٥٣} هُدًى وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ
{٥٤} فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ
رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ {٥٥} إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ
اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِن فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَّا هُم بِبَالِغِيهِ
فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ {٥٦} لَخَلْقُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ
{٥٧} وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا

الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ قَلِيلاً مَّا تَتَذَكَّرُونَ {٥٨} إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ {٥٩} وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ {٦٠}

Meali

51. Elbette biz, peygamberlerimize ve inananlara hem dünya hayatında, hem de şahitlerin şahit olarak duracakları günde yardım ederiz.

52. O gün zalimlere mazeretleri hiçbir fayda vermez. Onlar için lanet ve kötü bir yurt vardır.

53. Andolsun ki, biz Musa ya hidayet verdik ve İsrail oğullarına kitabı miras bıraktık.

54. Yüksek akıl sahiplerine bir yol gösterici ve öğütleyici olarak (verdik.)

55. (Ey Muhammed!) O halde sabret, çünkü Allah'ın vadi gerçektir. Ve günahından dolayı da istiğfar et ve akşam sabah Rabbine Hamd ile birlikte tesbih et.

56. Kendilerinde kesin bir delil olmaksızın Allah'ın ayetleri hakkında tartışanlar var ya! İşte onların göğüslerinde ulaşamayacakları kibirden başka bir şey yoktur. Sen hemen Allah'a sığın, şüphesiz ki O, işte O; işiten, görendir.

57. Elbette göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyüktür, fakat insanların çoğu bilmez.

58. Körle gören bir olmaz, inanıp iyi amel işleyenlerle, kötülük yapanlar da bir olmaz. Ne kadar da az düşünüyorsunuz?

59. (Kıyamet) satı mutlaka gelecektir, bunda asla şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu inanmazlar.

60. Hal bu ki, Rabbiniz: "Bana dua edin ki, duanızı kabul edeyim. Bana kulluk etmekten kibirlenip yüz çevirenler horlanmış olarak cehenneme gireceklerdir," buyurdu.

İzahı

51-52. Bu ayetlerde Cenab-ı Hak, gönderdiği peygamberlere ve onlara inanmış olan müminlere de kıyamet günü şahitlerin, şahitlik yaptıkları esnada yardım edeceğini vadetmekte, kâfirlerin ise mazeret arzetmelerinin hiçbir faydası olmayacağını beyan etmekte. Onlar için lanetlenmiş ve horlanmış olarak kötü bir yurt olan cehennemden başka bir şey olmadığı haber verilmektedir. Çünkü Allah Teâla, o gün ameldefterlerini serecek, bütün delil ve şehitleri getirecek, artık kâfirlerin hiçbir mazeretleri kabul edilmeyecektir.

53-55. Bu ayetlerde de Cenab-ı Hak, İsrail oğullarına Musa'yı gönderdiğini, Tevrat-ı kendilerine miras bıraktığını, aklıselim olanlar için bu kitabın yol gösterici ve öğüt verici olduğunu beyan etmektedir. Ve peygamberin de onların hayatına bakıp Allah'ın vadinin hak olduğunu bilip kendisine yapılanlara sabretmesi, günahına istiğfar edip Akşam ve sabah Rabbine hamd ile birlikte tesbih etmesi emredilmektedir. Yani Hazreti Musa'yı İsrail oğullarına nasıl gönderdik o nasıl zorluklarla karşılaştı ve sonunda ona nasıl yardım edip düşmanlarını kahrettikse, ey Muhammed'Sana de eziyet edenlere karşı biraz sabırlı ol. Allah'ın vadi haktır, sana da yardım edeceğiz, senin düşmanlarını da kahredeceğiz. Bazı ufak tefek hatalarından da: (Rabbine istiğfar et ve sabah akşam da Rabbine hamd ederek tesbih et.) Bu sabah akşam hamd ve tesbih etmekle ilgili daha önce birkaç ayet geçmişti ve bununla ilgili âlimlerin yorumlarını açıklamıştık ki bundan maksat kimi tefsircilere göre sabah namazı ile ikindi namazının kılınması demektir. İbni Abbas'a göre de beş vakit namaz kasdedilmiştir ki, (ışâ) ikindi, akşam ve yatsı namazlarıdır. (İbkâr) ise sabah ve öğle namazı demektir. Veyahut da buradaki hamd ve tesbihden maksat namaz değil, bu vakitlerde Allah'ı zikretmektir, diyen tefsirciler de vardır. Nitekim birçok ayetlerde sabah ve akşam, zikrin faziletine işaret edildiği gibi, birçok hadislerde de bu vakitlerde zikrin fazileti açıklanmıştır. Peygamberin istiğfar etmesi ise, onun bir zelle hata etmesinden veya Allah'ın verdiği nimetlere karşı şükür etmesi açısından emredilmektedir.

56-57. (Kendilerine kesin bir delil gelmeksizin Allah'ın ayetleri hakkında tartışanlar var ya! İşte onların göğüslerinde ulaşamayacakları kibirden başka bir şey yoktur. Ey Muhammed! Sen hemen Allah'a sığın. Şüphesiz ki O, İşte

O; işiten, görendir.) Yani erişemeyecekleri bir büyüklük taslayarak, hiçbir bilgileri olmadan Allah'ın ayetlerini inkâr edip ileri geri konuşarak kendi aralarında tartışıp duruyorlar.

Bu ayetin iniş sebebi bir rivayete göre daha sonra Zuhruf sûresinin 31. ayetinde de geleceği gibi müşriklerin şöyle demeleri üzerine inmiştir. "Kur'an iki şehirden birindeki bir büyük adama inse olmaz mıydı?" İki şehirden maksatsa biri Mekke, diğeri de Taif'dir. Ve iki büyük adamdan maksat da Mekke de bulunan Velid b. Muğire ile Taif' de olan Ürve Es-Sakafidir ki, müşrikler, eğer Kur'an indirilecekse bu iki şahıstan birine indirilmeliydi, bunlar buna daha layıktırlar, Muhammed'e niçin insin diye tartışıyorlardı. İşte bunun üzerine bu ayet indi. Fakat Mukatil'e göre ise bu ayet Yahudiler hakkında inmiştir. Şöyle ki, Yahudiler Peygamberimize demişler ki: "Tevrat da zikredilen velimiz (sahibimiz) sen değilsin, belki, bizim sahibimiz Mesih b. Davud'dur." Yani Davud (a.s.)'ın soyundan gelecek olan (deccaldır) ki, ahir zamanda onun saltanatı karada ve denizde her yere hâkim olacaktır." İşte böyle kesin bir bilgileri olmadığı halde kendi kendilerine Hazreti Peygambere karşı kibirlenip gurlanıp ona karşı tahdit varı sözler söylediler. Fakat bu sure Mekke de inmiştir. Oysa Yahudiler Medine de bulunuyorlardı o zaman bazı tefsircilerin dediği gibi bu iki ayet Medine de inmiştir.

Şimdi âcizane benim anlayışıma göre bu ayette şöyle bir işaret vardır. Yahudilere genelde kendi ırklarından peygamber gelirdi. Fakat şimdi kendi ırklarından olmayan bir Peygamber geldiği için ve de Peygamber (a.s.)'a inanmak istemedikleri için onlar bütün hâkimiyetlerini, üstün geleceklerini kendi inançlarına göre ahir zamanda Davud (a.s.)'ın soyundan gelecek olan Mesih'e dayandırmışlardır. Yani onlara göre ahir zamanda Dvua (a.s.)'ın soyundan gelecek olan (Mesihi-Deccal) gelecek o zaman gerçek bir Yahudi devleti kurulacak ve o zaman arzi-mev'ud (vadedilmiş) topraklara hâkim olacaklar. Ben şahsen kısmen bunların Deccal beklensisinin kimsen doğru olduğunu zannediyorum. Çünkü bunlar Deccalın uzantılarıdır. Daha önce Kehf suresinin 94. ayetinin tefsirinde Yecüc-Mecücle ilgili geniş bir açıklamada bulunmuştum. Ürdün de ki, Şeri'a nehrinin doğusunda Müslüman Arapların, batısında Deccalın askerleri olan Yahudilerin savaşacaklarına dair Hadisi şerifi de orada nakletmiştim. Ve şu anda da Deccal dönemini yaşadığımızı orada geniş-geniş açıklamıştım.

İşte bu ayette Yahudilerin ellerinde kesin bir delil olmadığı halde sırf Müslümanlara karşı kalplerinde taşıdıkları bir kin ve kibirle ulaşmayacakları hayaller olduğuna işaret edilmektedir. Fakat yine de Davud (a.s.)'ın soyundan gelecek olan Deccal beklentisinin de doğruluk payı olduğunu sanıyorum. O zaman ki tehditleriyle bu hayallara ulaşmamışlardır ama dediğim gibi çeşitli hadislerin işaretlerine göre Bu gün ortadoğuda ki yaptıkları, özellikle Filistinde yaptıkları mezalim onların Deccalın askeri olduklarının göstergesidir. Fakat esas perde arkasında ki, Deccal Amerika dır, İsrail onun uydusudur ve askeridir. Bence bu ayette kısmen onların iddiaları doğrulanmaktadır. Zaten Kuran Tevrat da olan bütün bilgileri yalanlamıyor, doğru olmayanlarını reddediyor. Yani tahrif edilmeyen, gerçek Tevrat bilgilerini reddetmiyor, Tevrat'a sonradan ilave edilmiş veya tahrif edilmiş yanlış bilgileri reddediyor. Evet, o günYahudiler erişemeyecekleri bir kibir ve gururla Peygambere karşı, Allah'ın ayetlerine karşı böyle bir tartışmaya girmişlerdir ama: –(Elbette göklerin ve yerin yaratılması insanların yaratılmasından daha büyüktür.) Veya mana şöyledir. Yahudilerin Deccala atfettikleri harikalardan, onun gücü ile Peygamberi tahdit etmelerinden, gökleri ve yeri yaratan Allah'ın güç ve kuvveti daha büyüktür. Onlar bu kuruntu ve tehditlerle, Allah'a, O'nun mülküne ve dinine zarar vereceklerini ve O'nu aciz bırakacaklarını sanmasınlar. Her şeyin bir zamanı var, Allah Teâla her şeyi önceden poruğramlamış, Cenab-ı Hak mutlaka bir sebep halkedecektir.

58. Evet: (Kör ile gören bir olmaz, iman edip salih amel işleyen kimselerle kötülük yapanlar da bir değildir. Ne kadar da az düşünüyorsunuz!) Yani bilen insanlarla bilmeyen insanlar, iman edip güzel amel işleyenlerle Allah'a karşı gelip de inkâr edenler hiçbir olur mu?

59-60. (Elbette kıyamet saati gelecektir, onda asla şüphe yoktur, fakat insanların çoğu inanmaz.) Bu ayetin de önceki ayetle irtibatı vardır. Yani kıyamet günlerine daha varken, Deccal kıyamete yakın zuhur edecekken Yahudiler Hazreti Muhammed'in getirdiği Kur'an'a ve ondaki gerçeklere imanetme yerine, Deccalın geleceğinden ve onun hâkimiyetinden bahsedip onunla Peygamberi tehdit etmektedirler. Hal bu ki, onların bekledikleri o kıyamet saati elbette gelecektir. O gün gelince de onların yalanları, iftiraları ve yaptıkları kötülükleri ortaya çıkacaktır. –(Hal bu ki: "Rabbiniz buyuruyor ki, bana dua edin duanızı kabul edeyim. Çünkü bana ibadet etmekten yüz çevirenler horlanmış olarak cehenneme

sokulacaklardır.) Yani o gün gelmeden bana ibadet edin, bana dua edip yalvarın. Yoksa o gün geldikten sonra sizin böyle ulaşmayacağınız düşüncelerle, kibir ve gururla beklemenizin size hiçbir faydası olmayacaktır.

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِراً إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ {٦١} ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَّا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ {٦٢} كَذَلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ {٦٣} اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَاراً وَالسَّمَاء بِنَاء وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ {٦٤} هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {٦٥} قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ لَمَّا جَاءنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِن رَّبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ {٦٦} هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلاً ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخاً وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّى مِن قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا أَجَلاً مُّسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ {٦٧} هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَى أَمْراً فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ {٦٨}

Meali

61. O, Allah ki, içinde dinlenesiniz diye geceyi sakin, gündüzü de (rızkınızı arayasınız) diye ışık kıldı. Şüphesiz ki, Allh, insanlar üzerine çok lütuf sahibidir. lâkin insanların çoğu şükretmezler.

62. İşte Rabbiniz her şeyin yaratıcısı olan Allah'tır. O'ndan başka ilah yoktur, ancak O'dur. O halde (haktan) nasıl çevrilirsiniz?

63. İşte Allah'ın ayetlerini inkâr edenler böyle haktan çevriliyorlar.

64. O, Allah ki, yeryüzünü sizler için bir karargâh, göğü de bir bina kılmıştır. Ve size şekil vermiş, hem de şekillerinizi güzelleştirmiş ve size temiz olan rızıklardan vermiştir. İşte O, Allah, sizin Rabbinizdir. Âlemlerin Rabbi ne yücedir.

65. O, diridir, hiçbir Tanrı yoktur, ancak O'dur. Öyle ise dini O'na has kılarak O'na dua ediniz. Sonsuz övgü âlemlerin Rabbinedir.

66. De ki: "Bana Rabbimden açık delil geldiği zaman, ben sizin Allah'tan başka taptıklarınıza ibadet etmekten men edildim ve âlemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum."

67. Sizi (önce) bir topraktan, sonra bir damla sudan (ziğun) den, sonra kan pıhtısı (embriyom)'dan yarattı. Sonra sizi çocuk olarak çıkaran, sonra sizi güç ve kuvvete ulaştıran, sonra ihtiyarlık çağına gelesiniz diye yaşatan O'dur. Yine içinizden kiminiz daha önce vefat ettiriyor ve kiminizi de belli bir süreye erişesiniz diye yaşatan O'dur. Umulur ki aklınızı kullanırsınız.

68. O, hem yaşatır, hem öldürür, O, bir şeyi yapmak istediği zaman sadece "ol!" der ve hemen oluverir.

İzahı

61-63. Bu ayetlerde Cenab-ı Hak, geceyi bedenlerin istirahatı için, gündüzü çalışıp kazanmak için ışık olarak yarattığını ve insanlara çok lütufkâr olduğunu, ama insanların çoğunun kendisine şükretmediğini ifade etmekte. Ve har şeyi kendisinin yarattığını o halde dini yalnız kendisine has kılarak, hiçbir şeyi ortak koşmadan sadece kendisine ibadet edilmesini emretmekte. Ve bütün bu nimetlere karşı Kur'an'dan, haktan nasıl çevrilip uzaklaştıklarını sormakta ve onları düşünmeye davet etmektedir. Ve işte Allah'ın ayetlerini inkâr edenlerin böyle hak ve hakikatlerden çevrildiklerini, Allah'ın gönderdiği peygamberlere,

onlara gönderilen vahye değil, insan ve cin şeytanlarına uymakta olduklarını beyan etmektedir.

64-65. Bu ayetlerde de yine Cenab-ı Hak, insanlara hem verdiği nimetleri, hem de birliğinin, kudret ve kuvvetinin delillerini sergilemekte. Yeryüzünü insanların yaşayabilecekleri bir karargâh olarak, göğü de üzerlerinde direksiz ve kubbesiz bir bina olarak kıldığını insanları yaratıp şekillerin en güzelini verdiğini, bütün bunları verdiğini ama, suçta her şeyi öldüreceğini, yalnız kendisinin asla ölmeyeceğini bildirmektedir. Ve kendisinden başka Tanrı olmadığını, ancak kendisinin mutlak ve tek Tanrı olduğunu, o halde insanların düşünüp yalnızca kendisine ibadet etmeleri, yalnızca kendisine dua edip yalvarmaları gerektiğini ifade etmektedir.

66. Bu ayette Allah Teâla, Peygamber (a.s.)'a hitaben buyuruyor ki, eğer müşrikler küfür ve şirklerinde ısrar ediyorlarsa onlara: (De ki, ben Rabbimden açık delillerle geldikten sonra artık sizin O'ndan başka tapar olduklarınıza ibadet etmekten men edildim ve âlemlerin Rabbine teslim oldum.) İşte inatçı ve inkarcı kafirlere verilecek en güzel cevap budur.

67-68. Bu ayetlerde ise Cenab-ı Hak insanların atası olan Âdem'i topraktan, ondan sonra gelen nesli de bir damla sodan (zigot) dan, sonra kan pıhtısından yani (embriyom)'dan yarattığını, sonra çocuk olarak dünyaya getirdiğini, sonra güç ve kuvvete eriştirdip delikanlılık çağına getirdiğini bildirmekte. Sonra bazıları daha erken vefat ederken, bazıları belli bir süreye kadar yaşlandıkları, işte bütün bunları yaratan yaşatan, bu duruma getirenin kendisi olduğunu ve insanların aklını kullanarak, düşünüp bunlardan ibret almaları gerektiğini ifade etmektedir. Evet, herşeyi dirilten ve öldüren Allah'tır. O, bir şeyi yoktan var etmek istediğinde ol! demesiyle hemen oluverir. Allah'ın büyüklüğü, güç ve kuvveti sonsuzdur ve sonsuz övgü de ancak O'na layıktır.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللهِ أَنَّى يُصْرَفُونَ {٦٩}
الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ
{٧٠} إِذِ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ {٧١}

فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ {٧٢} ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ
مَا كُنتُمْ تُشْرِكُونَ {٧٣} مِن دُونِ اللهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَل لَّمْ
نَكُن نَّدْعُو مِن قَبْلُ شَيْئاً كَذَلِكَ يُضِلُّ اللهُ الْكَافِرِينَ {٧٤}
ذَلِكُم بِمَا كُنتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ
تَمْرَحُونَ {٧٥} ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ
مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ {٧٦} فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ
بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ {٧٧}وَلَقَدْ
أَرْسَلْنَا رُسُلاً مِّن قَبْلِكَ مِنْهُم مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُم مَّن لَّمْ
نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللهِ فَإِذَا
جَاء أَمْرُ اللهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ {٧٨}

Meali

69. Baksana, Allah'ın ayetleri hakkında tartışanlar, nasıl haktan çevriliyorlar.

70. O kitabı ve peygamberlerimizi gönderdiğimiz şeyle (mucize) ile yalanlayanlar artık yakında (başlarına gelecek olanları) bileceklerdir.

71. Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde cehenneme sürükleneceklerdir.

72-73. Kaynar suda, sonra da ateşte yakılacaklardır. –Sonra onlara: "Nerede o ortak koştuklarınız?" denecek.

74-"Allah'tan başka taptıklarınız hani?" Diyecekler ki. "Onlar bizden kayboldular; hayır, meğer biz önceden hiçbir şeye tapmıyor muşuz?" (Meğer taptıklarımız hiçbir şey değilmiş, biz aldanmışız!) İşte Allah, kâfirleri böyle şaşırtır.

75. Bunun sebebi de şudur: "Çünkü siz yeryüzünde haksız yere seviniyor ve övünüyordunuz."

76. Şimdi içlerinde ebedi olarak kalmak üzere cehennemin kapılarından girin, böbürlenenlerin yeri ne kötüdür!

77. (Ey Resulüm!) Sabret, Allah'in vadı şüphesiz haktır. Onlara yaptığımız tehditlerin bir kısmını sana göstereceğiz. Sonunda onlar bize döndürüleceklerdir.

78. Andolsun ki, biz senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan kimini sana anlattık, kimini de anlatmadık. Hiçbir peygamber Allah'ın izni olmadan bir mucize getiremez. Allah'ın emri gelince de hak yerine getirilir, batılın peşinde koşanlarsa hüsrana uğrarlar.

İzahı

69-72. Evet, bu ayetlerde de Allah'ın ayetleri hakkında tartışıp onlara iman etmekten nasıl çevrildikleri, Allah'ın gönderdiği kitabı (Kur'an'ı) ve diğer bütün peygamberlerin mucizelerini yalanlamaları sebebiyle başlarına nelerin geleceğini yakında bilecekleri haber verilmektedir. İşte o inkâr edip yalanlayanların başlarına gelecek olan cehennemde boyunlarına demir halkalar, geçirilecek, zincirlere vurulup cehe-nneme sürüklenecekler. Ondan sonra başlarından aşağı kaynar sular dökülecek, arkasından ateşte yakılacaklar. İşte bu inatçı ve iftiracı kâfirler başlarına gelecek olan bu durumlardan haberleri yok, şimdi bunları inkâr ediyorlar, ama yakında bunları görecek ve bileceklerdir.

73-76. (Sonra bunlara sorulacak: Allah'tan başka O'na ortak koştuğunuz şeyler şimdi nerdeler? Onlar da: Bizden kayboldular. Meğer biz önceden hiçbir şeye tapmıyor muşuz!) Meğer biz aldanmışız, bizim taptıklarımız hiçbir şey değilmiş, diyeceklerdir. (İşte Allah, kâfirleri böyle şaşırır. –Bunun sebebi de şudur. Çünkü siz yeryüzünde haksız yere seviniyor ve böbürleniyordunuz.) Yani yapmış olduğunuz işlerin doğru olup olmadığını araştırmadan, o çirkin amellerinizle sevinip, Allah'a ve O'nun dediklerine değil de, kendi kafanıza göre yaptıklarınıza sevinip ve güveniyordunuz. Allah'a değil de O'ndan gayrisine ibadet ediyordunuz. Peki şimdi güvendiğiniz o ortaklar nerdeler? Hani siz hem kendinize hem de ortaklarınıza çok güveniyordunuz, kendinizi yenilmez bir güç sanıyordunuz, inadına Allah'a ve peygamberlere karşı savaş açmıştınız, kibir ve gururunuzdan kendinizi yere göğe sığdıramıyordunuz. Haydi bakalım şimdi

gücünüzü, güvendiklerinizi gösterin! –(Haydı şimdi içlerinde ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından içeri girin bakalım, böbürlenenlerin yeri ne kötüdür.)

77-78. Ey Muhammed! (Sabret, Allah'ın vadi şüphesiz ki haktır, gerçekleşecektir. Onlara yaptığımız tehditlerin bir kısmını bu dünyada sana göstereceğiz, sonra da onlar bize döndürüleceklerdir.) Bu dünyadaki cezalarından sonra kıyamet günü de hesap vermek üzere bize gelecekler ve hak ettikleri cezaya orada da çarptırılacaklardır. –(Andolsun ki, biz senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan bir kısmını sana anlattık, kimini de anlatmadık. Hiçbir peygamber Allah'ın izni olmadan mucize getiremez, Allah'ın emri gelince de hak yerine getirilir, batılın peşinde koşan mutlaka hüsrana uğrar.) Yani hiçbir peygamber kendiliğinden bir mucize getirmeye gücü yetmez, ancak Allah dilerse o mucizeyi gösterebilir. Aslında mucizeyi yaratan Allah'tır, peygamber sadece ister, Allah, dilerse yaratır ve peygamber de o mucizeyi kavmine gösterir. Yoksa peygamberlerin böyle bir mucize meydana getirmeleri mümkün değildir. İşte Allah diler ve mucizeyi yaratır ve peygamberler de o mucizeyi gösterdikten sonra inanmazlarsa artık Allah'ın azap emri onlara haktır, onları mutlaka helâk eder. Böyle batılın peşinde koşanlar, hiçbir şey elde edemezler, mutlaka hüsrana uğrarlar.

اللهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ {٧٩} وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ {٨٠} وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ فَأَيَّ آيَاتِ اللهِ تُنكِرُونَ {٨١} أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَاراً فِي الْأَرْضِ فَمَا أَغْنَى عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ {٨٢} فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِندَهُم مِّنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ

بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُون {٨٣} فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ {٨٤} فَلَمْ يَكُ يَنفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ {٨٥}

Meali

79. O, Allah ki, bazılarına binmeniz için, bazılarını da yemeniz için size hayvanları yarattı.

80. Onlarda sizin için daha başka yararlar da vardır. Onların üzerinde gönüllerinizdeki ihtiyaçlarınıza ulaşasınız ve yine onların üzerinde ve gemiler üzerinde taşınasınız diye (yaratmıştır.)

81. Allah, size ayetlerini gösteriyor. Şimdi Allah'ın ayetlerinin (delillerinin) hangisini inkâr edersiniz?

82. Yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerinin sonunun nasıl olduğunu görsünler? Hal bu ki, onlar bunlardan daha çok, daha güçlü idiler, yeryüzündeki eserleri bakımından daha sağlam idiler. Yine de kazandıkları şeyler kendilerini kurtaramadı.

83. Çünkü onlara peygamberler delilleriyle beraber geldiği zaman, kendi yanlarında ki (yanlış) bilgi ile sevindiler, onlarla alay ettiler. Sonunda alay ettikleri şey kendilerini kuşatıverdi.

84. Ne zaman ki, hışmımızı gördüler: "Allah'a bir olarak inandık ve O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik," dediler:

85. Fakat azabımızı gördükleri zaman, inanmaları kendilerine bir fayda vermedi. Allah'ın, kulları hakkında geçmişten gelen âdeti budur ki, işte o zaman da kâfirler hüsrana uğramışlardı.

İzahı

79-81. Bu ayetlerde de Allah (c.c.) kullarına bir kısım nimetler verdiğini, onlar için hayvanlar yarattığını, bunların bir kısmının etinden, sütünden yiyip

içerek, bir kısmına binerek, bir kısmı ile yük taşıyarak ve daha başka birçok yararlar sağladıklarını, bunlara karşı şükretmeleri gerektiğini beyan etmektedir. Ve Allah (c.c.) varlığının ve birliğinin delili olan birçok şeyleri yaratıp gösterdiğini, bütün bu açık deliller varken bunların hangisinin inkâr edilebileceğini sorup kullarını düşünmeye davet etmektedir.

82-83. Bu ayetlerde de insanların yeryüzünde gezip dolaşmalarını kendilerinden öncekilerin daha çok, daha güçlü oldukları halde Allah'a ve peygamberlere karşı gelmeleri sonucunda helak olduklarına bakıp ibret almaları ve nasıl bir hüsranla sonuçlandığını görmeleri ifade edilmektedir. Onların geriye bıraktıkları enkazlara ve harabeye dönmüş olan izlerine bakıp ibret almaları gerekir. Kendilerinden daha göçlü ve kuvvetli olan nice beldeler harabolmuştur. Oysa onlara peygamberler kendilerini ispatlamak için bir takım delil ve mucizelerle gelmişlerdi. Fakat onları yalanlamış, onlara başkaldırmışlardı, sonuçları öyle oldu. Ey müşrikler! Sizin de sonucunuz öyle olacaktır.

84-85. Evet, Allah'a baş kaldıranlara: (Azabı geldiğinde: "Biz Allah'ın birliğine inandık ve şimdiye kadar O'na ortak koştuğumuz şeyleri inkâr ettik," demişlerdi.) Yani şimdiye kada Allah'a ortak koştuklarımızı şimdi reddettik derler: -(Ama azabımızı gördükleri zaman imanlarının kendilerine hiçbir faydası olmadı. İşte Allah'ın, kulları hakkındaki geçmişten gelen âdeti böyledir, hiç değişmez. O zaman da kâfirler hüsrana uğramışlardı,) sizde bu başkaldırıya devam ederseniz aynı akıbete uğrayacaksınız, Allah'ın âdeti böyledir hiç değişmez.

FUSSİLET SÛRESİ

Bu sûre Mekke döneminde inmiştir. Fussilet sûresi diye isimlendirilmesi ise bu surenin üçüncü ayetinde Kur'an ayetleri hakla batılı ayırıp açıklayan anlamına geldiğ için buisim verilmiştir.

Ayet Sayısı: Elli dört

Kelime Sayısı: Yedi yüz doksan altı

Harf Sayısı: Üç bin yüz ellidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

حم {١} تَنزِيلٌ مِّنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ {٢} كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ قُرْآناً عَرَبِيّاً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ {٣} بَشِيراً وَنَذِيراً فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ {٤} وَقَالُوا قُلُوبُنَا فِي أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ وَمِن بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ إِنَّنَا عَامِلُونَ {٥} قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ {٦} الَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُم بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ {٧} إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ {٨}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2. Hâ, Mîm. –(Bu Kur'an) Rahman ve Rahim olan Allah tarafından indirilmiştir.

3. Bu bilen bir kavim için, ayetleri Arapça okunarak açıklanmış bir kitaptır.

4. Bu kitap müjdeleyici ve uyarıcıdır. Fakat onların çoğu yüz çevirdi. Artık onlar inanmazlar.

5. Ve dediler ki: "Senin bizi davet ettiğin şeye karşı kalplerimiz kapalıdır. Kulaklarımız da bir ağırlık vardır. Seninle bizim aramızda anlaşmamıza engel ve bir de perde vardır. Sen istediğini yap, biz de yapmaktayız!

6. De ki: "Ben sadece sizin gibi bir insanım, ancak bana ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyi ediliyor. Artık hep O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin. Vay O'na ortak koşanların haline!

7-8. Onlar zekât vermazlar ahireti de inkâr ederler. –Şüphesiz ki, iman edip salih amel işleyenler için de bitmez tükenmez bir mükâfat vardır.

İzahı

1. (Hâ, Mîm): Bu ayet müteşabih ayettir, bundaki mana ve maksadı Allah bilir.

2-3-4. (Bu Kur'an Rahman ve Rahîm olan Allah tarafından indirilmiştir. –Bu bilen bir kavim için ayetleri Arapça okunarak açıklayan bir kitaptır. –Müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fakat insanların çoğu yüz çevirmişlerdir. Artık onlar doğruyu işitmezler.) Yani Kur'an ayetleri hem lafzı itibariyle birbirinden ayrılmış, hem sûrelerin başları ve sonları ayrılmış, hem de manası itibariyle, müjdeleyen azapla tehdit eden, geçmiş ümmetlere ait olan kıssaları, haram ve helalleri bildiren ve hüküm ayetleri olarak bölümlere ayırılmış ve her şeyi açıklayıcı bir kitaptır. Fakat insanların çoğu bu Kur'an'dan yüz çevirip inanmamaktadırlar.

5. İşte bu kitabın ayetlerine inanmaktan yüz çevirenler Peygambere: (Dediler ki, senin bizi davet ettiğin şeye karşı kalplerimiz kapalıdır, kulaklarımızda da bir ağırlık vardır. İşte seninle bizim aramızda anlaşmamıza engel ve bir de perde vardır. Artık sen istediğini yap, biz de istediğimizi yapmaktayız.) İşte bu müşrikler kesin ve katı olarak inanmayacaklarını beyan ederek ve böyle söyleyerek Peygamber (a.s.)'ı bu şekilde tehdit etmişlerdir.

Bu küstahlığı yapan rivayete göre Ebu Cahil ve onun bir takım yandaşlarıdır. Hazreti Ömerden rivayet edildiğine göre Kureyş ten bir takım kimseler Peygamber

(a.s.)'a doğru dönüp bakmışlar. Peygamberimiz de onlara dönerek: "Sizi İslam'a girip de Araplara efendilik etmekten alıkoyan nedir?" buyurmuş. Onlar da: "Ey Muhammed! Biz senin söylediklerini anlamıyoruz, işitmiyoruz, kalplerimiz perdelidir," demişlerdir. Ebu Cahil da Peygamberimizle kendi arasına bir perde gererek, işte seninle bizim aramızda ki engel budur diyerek, yukarda ayette ifade edilen sözleri söylemiştir. Fakat bu sözleri söyleyenler arasında bulunan yetmiş kişinin ertesi gün gelip Müslüman olduğu da rivayet edilmektedir.

6-7-8. Ey Resulüm! Müşriklere: (De ki, "ben sadece sizin gibi bir insanım, ancak bana sizin ilahınızın bir tek ilah olduğu vahyediliyor. Artık hep O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin."Lakin O'na ortak koşanların vay haline!) Oysa Peygamber onlara ne dese birçoklarına fayda vermez. –Çünkü (Onlar zekâtı vermezler, ahireti de inkâr ederler. –Fakat şüphesiz ki, buna karşı iman edip salih amel işleyenler için bitmez tükenmez bir mükâfat vardır.)

قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِي خَلَقَ الْأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَندَاداً ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ {٩} وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِن فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاء لِّلسَّائِلِينَ {١٠} ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاء وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ اِئْتِيَا طَوْعاً أَوْ كَرْهاً قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ {١١} فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَى فِي كُلِّ سَمَاء أَمْرَهَا وَزَيَّنَّا السَّمَاء الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظاً ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ {١٢} فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ {١٣} إِذْ جَاءتْهُمُ الرُّسُلُ مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ قَالُوا لَوْ شَاء رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ

{١٤} فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ {١٥} فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحاً صَرْصَراً فِي أَيَّامٍ نَّحِسَاتٍ لِّنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَى وَهُمْ لَا يُنصَرُونَ {١٦} وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الْهُدَى فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ {١٧} وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ {١٨}

Meali

9. De ki: "Siz mi yeri iki günde yaratanı inkâr ediyor ve O'na ortak mı koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir.

10. Ve O, yerin üstünde sabit dağlar yerleştirdi. Orada bereketler meydana getirdi. Orada araştırıp soranlar için rızıkları dört günde takdir etti (düzene koydu.)

11. Sonra duman halinde olan göğe yöneldi, ona ve yere: "İsteyerek veya istemeyerek emrime gelin," buyurdu. Her ikisi de: "İsteyerek geldik," dediler.

12. Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe emrini vahyi etti. Biz en yakın göğü kandillerle (yıldızlarla) süsledik ve koruduk. İşte bu her şeye galip, her şeyi bilen (Allah'ın) takdiridir.

13. Eğer onlar yine yüz çevirirse, de ki: "Ben sizi Ad ve Semud'un başına gelen yıldırıma benzer bir yıldırıma karşı uyardım.

14. Peygamberler onlara: Önlerinden ve arkalarından gelerek Allah'tan başkasına kulluk etmeyin, dedikleri zaman. "Rabbimiz dileseydi elbette melekleri indirirdi. Onun için biz sizinle gönderilen (vahyi) inkâr ediyoruz," dediler.

15. Ad kavmine gelince, onlar yeryüzünde büyüklük tasladılar. Onlar görmediler mi ki, kendilerini yaratan Allah onlardan daha kuvvetlidir? Onlar bizim ayetlerimizi bilebile inkâr ediyorlardı.

16. Biz de onlara dünya hayatında rezillik azabını tattırmak için, o uğursuz günlerde dondurucu bir kasırga gönderdik. Ahiret azabı ise elbette daha çok rezil edicidir, onlara yardım da edilmeyecektir.

17-18. Semud kavmine gelince, onlara da yol gösterdik. Fakat onlar kötülüğü doğruya tercih ettiler. Böylece yapmakta oldukları kötülükler yüzünden alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarptı. –İnananları kurtardık. Çünkü onlar Allah'tan korkuyorlardı.

İzahı

9-12. Ey Resulüm! (De ki: "Siz mi yeri iki günde yaratanı inkâr ediyor ve O'na ortak mı koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir." –Ve O, yerin üstünde sabit dağları kıldı, orada bereketler meydana getirdi.) Yani meralar, otlaklar, ormanlar ve saire bereketler yarattı: (Yine isteyenler için dört günde azıklar "rızıklar" takdir etti. –Sonra duman halinde olan göğe yöneldi, ona ve yere her ikiniz de isteyerek ve ya istemeyerek gelin, buyurdu! Onlar da isteyerek geldik, dediler. –Böylece onları iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe emrini vahyetti. Ve biz yakın olan göğü kandillerle "yıldızlarla" süsledik ve koruduk. İşte bu her şeye galip, her şeyi bilen Allah'ın takdiridir.)

Evet, Âraf sûresinin 54. ayetinin tefsirinde de açıkladığımız gibi Allah Teâla, gökleri ve yeri altı günde yaratmıştır. Fakat birkaç ayette de geçtiği gibi yukardaki ayetlerde göklerin ve yerin kaç günde nasıl yaratıldığı anlatılmaktadır. Cenab-ı Hak önce yerin kabataslağını iki günde yaratmış, ondan sonra duman halinde olan göğe yönelmiş ve iki günde de yedi kat gökleri yaratmış, ondan sonra tekrar diğer iki günde de yeri tesviye dip ona şekil vermiştir. Mesela yukarda geçen 9 numaralı ayette yerin iki günde yaratıldığı, 10 numaralı ayette yere şekil verilip dağları oturtturduğu, denizleriyle ve diğer yönleriyle yere şekil verip düzene sokmasıyla böylece yeri dört günde yarattığı ifade edilmektedir. 11 numaralı ayette ise duman halinde olan yani gaz bulutları halinde olan göğe yönelerek hem göğe hem de yere ikiniz de isteyerek veya istemeyerek emrime gelin, yani dediğim şekilde bana boyun eğerek istediğim şekle gelin, buyurunca

her ikisi de isteyerek geldik, istediğin şekle geldik dediler. 12 numaralı ayette ise böylece iki günde yedi kat göklerin yaratıldığı ifade dilmektedir. Şimdi bu ayetlerin tamamını bir arada değerlendirdiğimiz zaman. Allah Teâla, ilk önce yerin kabataslağını iki günde yaratmış, sonra diğer iki günde gökleri yaratmıştır ki, bunun birinci gününde gaz halinde olan göğü top yekûn olarak yaratmış, ikinci gününde de yedi katlara ayırmış, yıldızlarla süslemiş ve saire düzenlemeyi yapmış. Sonra diğer iki günde de tekrar yeri tesviye etmiş, yani yere şekil vermiştir. Çünkü Nazia sûresinin 27-33. ayetlerinde şöyle buyruluyor. (Sizi yaratmak mı daha güç yoksa göğü mü? Nitekim onu bina etti. –Tavanını yükseltti tesviye etti. –Gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı. –Ondan sonra yeri döşedi. –Ondan da suyunu ve otlağını çıkardı. –Ve dağları oturtturdu. –Sizin için ve hayvanlarınız için fayda olarak.) İşte şimdi bütün bu ayetleri hep birlikte değerlendirdiğimiz zaman demek ki, önce ilk iki günde yerin kabataslağı yaratılmış, sonra diğer iki günün birinci gününde gök kabataslak olarak yaratılmış, diğer bir günde de göklere ayrılmış, güneşi ayı, yıldızları ve sair tesviyesi yapılmış, şekillendirilmiş. Ve tekrar diğer iki günde de yerin döşemesini, tesviyesini yapıp düzene sokmuştur. Ve Âraf sûresinin 54. ayetinde ve daha başka yerlerde de olduğu gibi, böylece yeri ve gökleri altı günde yaratmıştır. Fakat bu altı günün dünya günü mü, ahiret günü mü, yoksa altı aşama mı olduğu hakkında tefsircilerin farklı yorumları vardır ki, ben âcizane Âraf sûresinin 54. ayetinin tefsirinde kendi görüşümü açıkladım, oraya bakabilirsiniz. Evet, Allah Teâlâ gökleri yedi kata ayırdı: (Ve her göğe emrini vahyetti.) Yani her katta olan meleklere emirlerinin yerine getirilmesi için vahyi ile bildirdi.

13. (Eğer onlar yine de yüz çevirirlerse de ki: "Ben sizi Ad ve Semud kavminin başına gelen yıldırıma benzer bir yıldırımın çarpmasına karşı uyarıyorum!) Yani Resulüm! Müşriklere de ki, Ad ve Semud kav minin başına gelen yıldırım gibi bir anda şiddetli bir azabın başınıza geleceğinden ötürü sizi uyarıyorum.

Beyhaki ve İbni Asâkir'in Cabir b. Abdullah'tan rivayet ettiklerine göre Ebu Cahil ile Kureyş ten bir takım kimseler şöyle demişler. "Muhammed'in işi bizi şüpheye düşürdü. Sihir bilen, fal bakan, kehanet eden ve şiir bilen bir adam bulsanız da onunla bir konuşsak ve onun durumunu bize bir anlatsa." Bunun üzerine Utbe b. Rab.'a: "Vallahi ben sihri, şiiri ve fal bakmayı dinlemişim ve ona dair bilgi edinmişimdir. Eğer bunlardan biri varsa o bana gizli kalmaz, ben

anlarım," dedi ve Peygamber (a.s.)'a vardı. "Ey Muhammed! Sen mi daha hayırlısın, yoksa Haşim mi? Sen mi daha hayırlısın, yoksa Abdulmuttalip mi?" dedi. Fakat Peygamberimiz buna cevap vermedi. Bunun üzerine: "Ya sen bizim ilahlarımızı kötülüyor, atalarımızı sapık olarak gösteriyorsun. Eğer başkanlık istiyorsan sana verelim, bayraklarımızı senin için dikelim. Eğer mal istiyorsan, sana mal verelim. Eğer evlenmek istiyorsan Kureyş kızlarından on tanesi ile seni evlendirelim," dedi. Peygamberimiz de onu dinledikten sonra besmeleyi çekerek, bu sûrenin başından itibaren okumaya başladı. Ve bu ayete gelince: (Yine yüz çevirip inanmazlarsa size Ad ve Semud kavmini helâk eden yıldırım gibi çarpacak bir azabı haber veriyorum,) diye buyrulan bu ayeti okuyunca, Utbe hemen Peygamberimizin mubarek ağzını tuttu ve Rahîm olan Allah'a, yemin vererek okumasından vazgeçmesini rica etti. Ve Utbe oradan gidip birkaç gün ortalıkta görünmeyince Ebu Cahil kuşkulanarak: "Ey Kureyş! Utbe neden görünmüyor? Zannedersem o da Muhammed'e saptı, herhalde onun yemeği hoşuna gitti. O mutlaka ihtiyacından dolayıdır, haydi kalkın gidelim de bakalım," dedi. Ve Ebu Cahil onun yanına varınca. "Ey Utbe! Sen de Muhammed'e saptın, galiba hoşuna gitti. Bir ihtiyacın varsa seni Muhammed'e muhtaç etmeyecek mal toplayabiliriz," dedi. Utbe bunun üzerine kızdı ve bundan sonra Muhammed'e ebediyen bir şey söylemeyeceğine yeminbillah ederek dedi ki: "Bilirsiniz ki ben malca Kureyş'in en zenginiyim, fakat ben ona vardım, işte şöyle-şöyle oldu diye başına gelen hikâyeyi anlattı. Ve bana öyle bir şeyle cevap verdi ki, o sihir değil, şiir de değil ve fal da değildi. İşte o bu sûrenin başından itibaren okuyup bu ayete gelince dayanamadım, ağzını tuttum. Vallahi bilirsiniz ki, Muhammed hiç yalan söylemez, doğrusu başınıza bir azap geleceğinden korktum," dedi.

14. (Onlara peygamberler önlerinden ve arkalarından gelerek Allah'tan başkasına kulluk etmeyin dedikleri zaman: "Rabbimiz dileseydi melekleri indirirdi. Onun için biz sizinle gönderileni inkâr ediyoruz.) Yani gerek geçmişteki kavimlere gelen peygamberler olsun, gerekse onlardan sonra gelen nesiller olsun, kendilerine bir peygamber geldiği zaman eğer: "Rabbimiz dileseydi bize peygamber olarak melek indirirdi. Oysa siz de bizim gibi insansınız, o yüzden biz sizin getirdiğiniz vahye inanmıyoruz," demişlerdi.

15-16. (Ad kavmine gelince, onlar yeryüzünde büyüklük tasladılar ve bizden daha kuvvetli kim vardır? Dediler. Peki, onlar kendilerini yaratan Allah'ın

kendilerinden daha güçlü olduğunu göremediler mi? Onlar bizim ayetlerimizi bilebile inkâr ediyorlar. –İşte bu yüzden biz de onlara dünya hayatında rezillik azabını tattırmak için o uğursuz günlerde,) yani yağmursuz, yağışsız kıtlık ve kuraklık günlerin arkasından: (Yakıcı soğuk bir kasırga gönderdik böylece onları helâk ettik, ahiret azabı ise daha çok rezil edicidir ve onlara yardım de edilmeyecektir.) İşte azgınların sonu budur, hem dünyada rezil edici bir azap vardır, hem de ahirette daha rezili ve daha kalıcısı vardır.

17-18. (Semud kavmine gelince, onlara da yol gösterdik, fakat onlar körlüğü doğru yola tercih ettiler. Kazandıkları kötülükler yüzünden onlara da alçaltıcı azabın yıldırımı çarpıverdi. –İman edip kötülüklerden sakınanları ise kurtardık.) İşte onların bu hallerinden ibret almayıp da körü-körüne, babadan atadan gördükleri kör taklitçilikle, Allah'a ortak koşup, O'na ve Peygamberine karşı gelenlerin sonları de böyle hüsran olacaktır.

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ {١٩} حَتَّى إِذَا مَا جَاؤُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ {٢٠} وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدتُّمْ عَلَيْنَا قَالُوا أَنطَقَنَا اللهُ الَّذِي أَنطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {٢١} وَمَا كُنتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِن ظَنَنتُمْ أَنَّ اللهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيراً مِّمَّا تَعْمَلُونَ {٢٢} وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنتُم بِرَبِّكُمْ أَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُم مِّنْ الْخَاسِرِينَ {٢٣} فَإِن يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ وَإِن يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُم مِّنَ الْمُعْتَبِينَ {٢٤} وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَاءَ فَزَيَّنُوا لَهُم مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ

فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ {٢٥}

Meali

19. O gün Allah'ın düşmanları cehennem ateşine sürüklenmek üzere hep bir araya toplanırlar.

20. Nihayet oraya vardıkları zaman kulakları, gözleri ve derileri yaptıkları şeyler hakkında aleyhlerinde şahitlik ederler.

21. Onlar derilerine: "Niçin aleyhimizde şahitlik yapıyorsunuz? derler. Derileri de: "Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu. Hal bu ki, ilk defa sizi yaratan O, idi. İşte O'na döndürülüyorsunuz," derler.

22. Siz kulaklarınız, gözleriniz ve derileriniz aleyhinizde şahitlik edeceklerinden (korkup) gizlenmiyordunuz. Lakin yaptıklarınızın çoğunu Allah, bilmiyor zannediyordunuz.

23. İşte bu Rabbiniz hakkında beslediğiniz o zandır ki, sizi helâk etti, hüsrana uğrayanlardan oldunuz.

24. Haydi bakalım şimdi eğer dayanabilirlerse onların yeri ateştir. Yok, eğer (tekrar dünyaya dönüp) Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak isterlerse, hoşnut edilecek değillerdir.

25. Biz onlara bir takım arkadaşlar musallat ettik. Onların önlerinde ve arkalarında bulunan her şeyi onlara süslü gösterdiler. Kendilerinden önce gelip geçmiş olan cinler ve insanlar için (uygulanan) azap onlara da hak olmuştur. Şüphesiz onlar kendilerine zarar verenlerdir.

İzahı

19-22. (O gün Allah'ın düşmanları cehennem ateşine sürüklenmek üzere bir araya toplanırlar. –Nihayet oraya toplandıkları zaman kulakları, gözleri ve derileri, yaptıkları ameller hakkında kendi aleyhlerinde şahitlik yaparlar. –Onlar da derilerine: "Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz," derler. Derileri de onlara: "Bizi her şeyi konuşturan Allah, konuşturdu, sizi ilk defa yaratan O'dur ve siz yine O'na döndürüleceksiniz," derler. –Sizin kulaklarınız, gözleriniz ve derileriniz

aleyhinizde şahitlik edeceğinden sakınmıyordunuz, lâkin yaptıklarınızın birçoğunu Allah bilmiyor zannediyordunuz.) Yani günahları işlerken bu azalarınızın sizin aleyhinizde konuşup şahitlik yapacağına inanmıyordunuz, günahları işlerken hiç sakınmıyordunuz, böyle bir şeyin başınıza geleceğini sanmıyordunuz. Ama düşünmüyordunuz ki, her şeyi yaratan Allah, onları konuşturmaya da kadirdir. İşte derileri ve bütün âzaları derler ki bizi her şeyin yaratıcısı olan Allah, konuşturuyor, konuşup konuşmamak bizim elimizde değil.

Şimdi belki bu bazılarına komik gelir ki, insanın gözü, kulağı, derisi şehitlik yapabilir mi, konuşabilir mi? Hal bu ki, konuşma organı ağızdır, dildir. Peki, ağız da dil de etten, kemikten, kandan yaratılmış değil mi? Onu konuşturan Allah, onları konuşturamaz mı? Bazen ağzı ve dili olan nice kimseler konuşamıyor, mesela lal olan bir kimse konuşamıyor. Demek ki, onu konuşturmayan Allah, konuşmasına engel olan bir sebep yaratmış da ondan konuşamıyor. Bu gün bunu izah etmek çok daha kolaydır. Nice âletler konuşturuluyor, bu âletleri yapan bir insandır. Televizyonu, radyosu ve saire bütün bunlar bir alet, bir kutudur, ama onun mucidi onu konuşturuyor. Ha diyeceksiniz ki, o konuşan âletin kendisi değil onda konuşan insandır. Zaten insanın da o kadarına gücü yeter, var olan bir şeyi yapar, yakıştırır, olmayan bir şeyi zaten yapamaz, yaratamaz. İşte yaratıcı ile yaratılmış arasında ki fark da zaten budur. Eğer hâşâ insan da yoktan varetse, yaratsa o zaman Tanrı olurdu. Yoktan var etmek, yaratmak Allah'a mahsustur. Demek ki, insan var olan maddelerden bu aletleri aklını kullanarak yapıyor ve yine yaratılmış olan bir sesi o âlette konuşturabiliyor. Fakat hiç olmayan bir sesi yaratıp da onu o âlette konuşturması mümkün değildir. Oysa Allah (c.c.) her şeyi yaratmaya muktedirdir. O'na zor olan hiçbir şey yoktur. O halde her şeyi yaratmaya muktedir olan Allah (c.c.) istediğini de konuşturmaya muktedirdir. Bir kere insan düşünmelidir, İnsanın ilk babasını Cenab-ı Hak topraktan, süzülmüş çamurdan onun bütün azalarına şekil vermiş, kuru bir alet gibi olan bu şekle can vermiş, ruh vermiş, onu bir insan olarak yaratmış. Sonra ondan eşini yaratmış. Sonra da o ikisinden nesilleri çoğaltmış. Bir damla suyun içinde bulunan milyonlarca spermden birisini kadının yumurtası ile çiftleştirerek mükemmel bir insan meydana getirmiş. Kaşı, dili, dişi, gözü, kulağı, burnu, kalbi ve saire hiçbir azası yokken bütün bunları meydana getirdikten sonra da her birine bir görev vermiş. Birine görme, birine işitme, birine konuşma, birine

koklama, birine yürüme, birine tutma, birine düşünme ve saire, bütün bunları yaratan ve bu görevleri veren Allah, istediğini istediği göreve tayin edemez mi? İstediğini konuşturamaz mı?

23-25. Evet: (İşte Rabbiniz hakkında beslediğiniz bu zannınız sizi helâk etti, hüsrana uğrayanlardan oldunuz.) Siz O'nun hiçbir şeyi görmediğini, bunlardan hesaba çekilmeyeceğinizi, dirilip de kendi yaptıklarınıza kendi azalarınızın aleyhinizde şahitlik yapmayacağını zannettiniz, işte bu zanlarınız sizi aldattı. Şimdi de aleyhinize şahitlik yapan azalarınıza neden şahitlik yapıyorsunuz? diye soru soruyorsunuz. –Haydi bakalım: (Eğer dayana bilirlerse, onların yerleri ateştir. Yok, eğer hoşnutluğa dönmek istiyorlarsa, artık onlar hoşnutlardan değillerdir.) Yani tekrar dünyaya dönüp güzel ameller işleyerek Allah'ın hoşnutluğunu yeniden kazanmak istiyorlarsa, artık o geçti böyle bir hoşnutluğu kazanmaları, elde etmeleri mümkün değildir. Şimdi girsinler bakalım o ateşe dayanabilecekler mi? –(Biz onlara bir takım arkadaşlar musallat ettik.) Yani onları çevrelemiş olan cin şeytanlarını ve insan şeytanlarını kendilerine yakın kıldık. Çünkü onlar öyle tercih ettiler. İşte bu kötü arkadaşları: (Onların önlerinde ve arkalarında bulunan her şeyi kendilerine şirin gösterdiler.) Onlarda bütün çirkin olmalarına rağmen bu çirkin amelleri süslü görerek saptılar. Şimdi: (Onlardan önce gelip geçmiş olan cin ve insan toplulukları hakkında uygulanan söz, onlara da hak olmuştur. Çünkü onlar kendi-kendilerine zarar verenler idiler.) Yani bunlardan önce inkâr eden, isyan eden, çirkin amelleri beğeni ile yapan, cin ve insan topluluklarına nasıl Allah'ın azabı hak olmuş, onları cezalandırmış ise, bunlara da aynısı hak olmuştur ve bunlarda aynı şekilde cezalandırılacaklardır. Allah'ın âdeti asla değişmez.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ {٢٦} فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَاباً شَدِيداً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ {٢٧} ذَلِكَ جَزَاء أَعْدَاء اللهِ النَّارُ لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاء بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ {٢٨}

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ {٢٩} إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ {٣٠} نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ {٣١} نُزُلاً مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ {٣٢}

Meali

26. İnkâr edenler: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin, okunurken gürültü çıkarın, belki üstün gelirsiniz," dediler.

27. Biz kâfirlere elbette şiddetli bir azabı tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsü ile cezalandıracağız.

28. İşte Allah'ın düşmanlarının cezası ateştir. Ayetlerimizi bilebile inkâr etmenin cezası olarak onlar için ebedi olarak kalacakları cehennem yurdu vardır.

29. İnkâr edenler: "Ey Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi doğru yoldan saptıranları bize göster de onları ayaklarımızın altına alalım, böylece cehennemin en altında kalanlardan olsunlar," diyeceklerdir.

30-"Rabbimiz Allah'tır," deyip de doğrulukta devam edenlere gelince, melekler onların üzerine iner ve derler ki: "Korkmayın, üzülmeyin, size vadedilen cennetle sevinin."

31-"Biz dünya hayatında da, ahiret hayatında da sizin dostlarınızız. Cennet sizin içindir, artık canınızın çektiği ve istediğiniz her şey var."

32. İşte bunlar çok bağışlayıcı ve çok merhametli olan Allah tarafından bir ağırlamadır.

İzahı

26. Mekke müşriklerine Peygamberimiz açıktan Kur'an okuyup anlattığı zaman Kur'an'ın etkisinde kalırlardı. Başta Ebu Cahil ve ileri gelen müşrikler sırf Kur'an'ın etkisinde kalmamak için ve onu bastırmak için: (Şu Kur'an'ı dinlemeyin, gürültü çıkarın, belki üstün gelir bastırırsınız, dediler.) Yani Kur'an okunurken şamata gürültü çıkarın ki, Kur'an'ın sesini bastırır da onun etkisinden kurtulursunuz, diyerek onların Müslüman olmalarının önüne geçmek istedikleri ifade edilmektedir.

27-28. İşte bu ayetlerde de Kur'an'a karşı böyle tavır alanların ve Allah düşmanlarının bu yaptıkları kötü amelleri karşılığında ebedi bir cehennem ateşinde olacakları haber verilmekte ve tehdit edilmektedirler.

29. Bu ayette de dünya hayatında bir takım cin ve insanlardan olan şeytanların arkalarına takılıp gidenler, kıyamet günü kendilerine öncülük yapıp yoldan çıkaranlara hayıflanarak şöyle diyeceklerdir: (Ey Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi doğru yoldan saptıranları bu gün bize göster de, onları ayaklarımızın altında çiğneyelim ve böylece cehennemin en aşağısında kalanlardan olsunlar.) Çünkü onla bu kötülükleri yapmada bize öncülük yaptılar, onlar bizi teşvik ettiler, biz onları önderlerimiz, büyüklerimiz zannettik, onlara uyduk, derler. Fakat bunlar hiçbir mazeret sayılmayacaktır. Çünkü Allah Teâla, Peygamberi göndermiş, kitabı göndermiş, kime uyacaklarını ve kime uymayacaklarını beyan etmiştir.

30-32. Fakat: (Rabbimiz Allah'tır deyip de doğrulukta devam edenlere gelince, melekler onların üzerine iner ve derler ki: "Korkmayın, üzülmeyin ve size vadedilen cennetle sevinin. –Biz dünya hayatında da, ahirette de sizin dostlarınızız. Artık cennet sizin içindir, canınızın çektiği ve istediğiniz her şey vardır. –Bunlar çok bağışlayıcı ve çok merhametli olan Allah tarafından bir ağırlamadır.) Yani Allah Teâla'ya kesin bir imanla iman edip, ondan sonra O'nun gösterdiği dosdoğru yolda yürüyen, hiç doğruluktan ayrılmayan müminler ölecekleri zaman melekler iner ve onları kuşatır, müjdelerler. Korkmayın, üzülmeyin, biz dünya hayatında da sizin yanınızda idik, sizin dostlarınızdık ahirette de dostlarınızız, size ebedi cennetlerde ne isteyip arzu ederseniz her şey vardır, bu çok bağışlayıcı ve çok esirgeyici olan Rabbinizin size bir ikramıdır, sizi bir ağırlamasıdır, diyerek onları böyle ölüm halinde iken müjdelerler.

Ayette geçen istikamet kelimesi âlimlerce farklı yorumlanmıştır. Hazreti Ömer'e göre istikamet: Allah'ın emirlerinde dönek olmamak, tilki gibi iki yönlü, hilekâr olmamak. Yani Allah, nasıl emretmiş ise, hiçbir tarafa zikzak yapmadan olduğu gibi emirlerini yerine getirmek, yasaklarından da öyle sakınmak, haramdan yalandan son derece uzak durmak olarak yorumlamıştır. Hazreti Ebu Bekir ise Allah'a şirk koşmadan inandığı tevhid inancında devam etmesi olarak yorumlamış. Hazreti Osman yapılan amellere riya karıştırmadan, sırf Allah için amel ve ibadet etmek olarak yorumlamış. Hazreti Ali ise İbni Abbas'ın da dediği gibi istikameti farz olan amel ve ibadetlere devam etmek olarak yorumlamıştır. Bazılarına göre kelime-i şahadette devam etmek yani bu kelimenin istikametinde devam edip onun icaplarını yerine getirmek olarak yorumlamışlar. Hasani-Basrı ise bu ayeti okuduğu zaman şöyle demiştir: "Ey Allah'ım! Sensin bizim Rabbimiz, bizi istikametle rızıklandır."

Şimdi bütün bu görüş ve yorumları naklettikten sonra âcizane bana göre istikamat şudur. Bir insan Rabbim Allah'tır deyip kelime-i-şahadet getirdikten sonra, bu kelimenin icap ettirdiği bütün emirleri yerine getirip yasaklarından kaçınmasıdır. Hazreti Ömer'in dediği gibi tilki gibi kurnazlık yapmadan, özüyle, sözüyle, her şeyi ile dosdoğru olması demektir. Gerçek bir müminin vasfı, işinde, muamelesinde, özünde ve sözünde doğru olması, doğru hareket etmesi, herkesin güven duymasıdır. Bir kimsenin sözüne güven duyulmuyor, işinde ve muamelesinde dürüst değil ve kendisine güvenilmiyorsa, işte o insanın yaptığı ibadetler, göstermeliktir, o istikamet üzere değildir. O zaman yukarda ki yorumların hepsi de bu istikamet kelimesinin içindedir. Fakat bu zatların her biri bir yönünü alarak yorumlamışlardır.

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِّمَّن دَعَا إِلَى اللهِ وَعَمِلَ صَالِحاً وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ {٣٣} وَلَا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ {٣٤} وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا يُلَقَّاهَا إِلَّا ذُو حَظٍّ

عَظِيمٍ {٣٥} وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {٣٦} وَمِنْ آيَاتِهِ اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ {٣٧} فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ {٣٨} وَمِنْ آيَاتِهِ أَنَّكَ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاء اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا لَمُحْيِي الْمَوْتَى إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٣٩} إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا أَفَمَن يُلْقَى فِي النَّارِ خَيْرٌ أَم مَّن يَأْتِي آمِناً يَوْمَ الْقِيَامَةِ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {٤٠} إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءهُمْ وَإِنَّهُ لَكِتَابٌ عَزِيزٌ {٤١} لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ {٤٢} مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِن قَبْلِكَ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ {٤٣} وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآناً أَعْجَمِيّاً لَّقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَأَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاء وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُوْلَئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ {٤٤}

Meali

33. Allah'a davet eden, salih amel işleyen ve: "Ben gerçekten Müslümanlardanım," diyen kimselerden daha güzel sözlü kim olabilir?

34. Hem iyilik de, kötülük de bir değildir. Öyle ise kötülüğü en güzel bir şeyle (kelime) ile sav. O zaman seninle arasında düşmanlık olan kişi sanki candan bir dost olur.

35. Bu olgunluğa ancak sabredenler kavuşturulur, buna ancak büyük payı (iyiliği) olanlar kavuşur.

36. Eğer şeytandan sana bir dürtü olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, her şeyi işitir, bilir.

37. Gece ile gündüz, güneş ile ay Allah'ın kudretinin delillerindendir. Güneş ve ay'a secde etmeyin. Eğer gerçekten O'na ibadet etmek istiyorsanız, onları yaratan Allah'a secde edin!

38. Eğer onlar büyüklük taslarsa bilsinler ki, Rabbin yanındaki melekler, gece gündüz O'nu tesbih ederler ve hiç usanmazlar.

39. Senin yeryüzünü kupkuru görmen de Allah'ın ayetlerindendir. Biz onun üzerine suyu indirdiğimiz zaman, titreşir ve kabarır. Şüphesiz ki, ona hayat veren Allah, elbette ölüleri diriltir. Doğrusu O'nun her şeye gücü yeter.

40. Ayetlerimiz hakkında doğruluktan ayrılıp inkâra sapanlar bize gizli kalmazlar. O halde ateşe atılacak kimse mı daha hayırlıdır, yoksa kıyamet günü güven içinde gelen mi? İstediğinizi yapın, şüphesiz ki Allah yaptıklarınızı görüyor.

41. Kur'an kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler, mutlaka cezalarını çekeceklerdir. O gerçekten eşsiz bir kitaptır.

42. Ona ne önünden, ne de ardından batıl gelmez. O hakkiyle hâkim, hakkiyle övülmüş olan Allah tarafından indirilmiştir.

43. (Ey Muhammed!) Sana, senden önceki peygamberlere söylenenden başka bir şey söylenmiyor. Şüphesiz ki senin Rabbin hem mağfiret sahibi, hem de acı bir azap sahibidir.

44. Eğer biz onu (Kur'an'ı) yabancı dilde bir Kur'an kılsaydık, onlar mutlaka: "Bu kitabın ayetleri genişçe açıklanmalı değil miydi? Araba yabancı dilden (kitap) olur mu? diyeceklerdi. De ki: "O (Kur'an) iman edenler için bir hidayet ve şifadır." İman etmeyenlerin kulaklarında ise bir ağırlık vardır. Kur'an

onlara bir körlük (yani kapalı) dır. San ki, onlar uzak bir yerden çağrılıyorlar da (duymuyorlar.)

İzahı

33. (Allah'a davet eden, salih amel işleyen ve "ben gerçekten Müslümanlardanım," diyen kimselerden daha güzel sözlü kim olabilir?) Gel, Allah'ın bir olduğuna iman et, sadece O'na kulluk et, diyen bir kimsenin bu çağrısından daha güzel hangi çağrı olabilir? İşte gerçek dost çağrısı budur.

Bu ayette kasdedilen, başta Peygamberimiz, onun sahabeleri ve onların izinden gidenlerdir ki, bunların hepsi insanları Allah'ın birliği inancına ve yalnızca O'na kulluk etmeye davet etmişlerdir ve etmektedirler. Ancak bu ayetin iniş sebebi hakkında farklı yorum ve rivayetler vardır. İbni Abbas'tan bir rivayete göre Peygamber (a.s.) hakkında inmiştir. Bir rivayette sahabe-i kiram hakkında inmiştir. Hazreti Aişe'ye göre ise müezzinler hakkında inmiştir. Çükü onlar insanları namaza çağırırlar. Fakat bu ayet Mekke de inmiştir. Oysa ezan Medine de meşru kılınmıştır. Benim anlayışıma göre başta Peygamber (a.s.) olmak üzere bütün müminlerin insanları Allah'ın birliğine imana çağırmaları, yalnız O'na kulluk etmeye çağırmaları demektir ki, sözlerin en güzeli budur, bundan daha güzel bir söz, bir çağrı olamaz.

34-36. Bu ayetlerde de iyilikle, kötülüklerin bir olamayacağı, insanlara karşı olgunluk göstererek, onların kötülüklerine iyi söz ve davranışlarla mukabele edilmesi halinde aralarında ki düşmanlığın bile samimi bir dostluğa dönüşeceği ifade edilmektedir. Ve üstün meziyete sahip olmak için sabırlı olmak gerektiği ve büyük bir paya sahip olmak için de yüksek ahlak sahibi olmanın gerekli olduğu ifade edilmektedir. Gerçekten bu çok büyük bir meziyettir. Kendisine çatmak isteyen, aralarında düşmanlık olan kimselere karşı güzel davranışlarda bulunmak, onlara güzel ve tatlı sözler söylemek hem belayı def eder, hem de aradaki düşmanlıkları kaldırıp yerine sıcak bir dostluğa dönüştürmüş olabilir. Evet: (Şeytandan bir dürtü olup vesvese vererek, kötülük yaptırmak isterse hemen onun şerrinden Allah'a sığının.) Şeytanın dürtü ve vesveselerine karşı en güçlü silah hemen euzu besmele çekerek Allah' sığınmaktır.

37-38. Bu ayetlerde de gece ile gündüzün, güneşle ayın Allah'ın birer alâmetleri olduğu, O'nun varlığının ve birliğinin delilleri olduğu bildirilmiş.

Güneşe ve aya secde edilmemesi, ancak bunları yaratan Allah'a secde edilmesi emredilmektedir. Ancak büyüklük taslayarak Allah'a secde etmeyecek olurlarsa da, Allah Teâla'nın onların secdesine, ibadetine ihtiyacı yoktur. Oysa O'na melekler gece-gündüz durmadan secde etmektedirler ve hiç de usanmamaktadırlar. Allah'a karşı kibirlenenler, O'na secde etmeyenler kendilerine zarar verirler, Allah'ın mülkünde bir eksiklik olmaz.

39-40. Bu ayetlerde de Cenab-ı Hak yeryüzünün kupkuru edip öldürmesinden sonra yağmuru yağdırarak yeniden canlandırıp, diriltmesinin de kendi varlığının ve birliğinin delili olduğunu haber vermekte. Ve ölü yeri dirilttiği gibi insanları da öldükten sonra dirilteceğinin delili olduğunu ifade etmektedir. Yine Kur'an ayetlerinin doğruluğu hakkında şüphe edip doğruluktan sapanlarla, inanıp güzel ameller işleyenlerin aynı olamayacakları, her kesin yaptıklarını Allah Teâla, görüp ona göre muamele edeceğini de beyan etmektedir.

41-42. (Kur'an kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler mutlaka cezalarını çekeceklerdir. O gerçekten emsalı olmayan bir kitaptır. –O Kur'an'a ne önünden, ne de ardından batıl gelmez.) Yani şeytan kılıklı insanlar Kur'an'ı bozmak için, onu eksiltip yerine batılı sokuşturmak için, önden, arkadan, sağdan, soldan yanaşsalar da, ona bir şey sokuşturamazlar. Çünkü onu indiren de Allah Teâla, onun koruyucusu da kendisi olduğunu Kur'an da haber vermektedir. Öyle ise Kur'an'ı kimse tahrif edemez, onu ne eksiltebilir, ne de ona bir şey ilave edebilir.

43-44. Ey Muhammed! (Sana, senden önceki peygamberlere söylenenden başka bir şey söylenmiyor.) Yani seni inkâr eden kâfirlerin söyledikleri, senden önceki peygamberleri inkâr edip söylediklerinden farklı değildir. Sana söylediklerinin aynısını o peygamberlere de söylemişlerdi. (Şüphesiz ki senin Rabbin hem mağfiret sahibidir, hem de acıklı bir azapla intikam sahibidir. –Eğer biz o Kur'an'ı yabancı dilde bir Kur'an olarak gönderseydik, diyeceklerdi ki: Ayetleri geniş-geniş açıklamalı değil miydi? Araba yabancı dilde kitap olur mu?) Böyle söyleyerek itiraz edeceklerdi. Oysa şimdi onların kendi dillerinde bir Kur'an gönderdiğimiz halde yine başka bahaneler ileri sürerek, inkâr ediyorlar. Ey Peygamber: (De ki o Kur'an inananlar için doğru yolu gösteren, kalplerindeki

hastalıkları, şek ve şüpheleri gideren, şifa veren bir kitaptır. İman etmeyenlerin kulaklarında ise bir ağırlık vardır.) Kulakları onun buyruklarını duymak istemez: (Kur'an onlara göre bir körlüktür, kapalıdır. San ki onlar uzak bir yerden çağrılıyorlar da onun ne dediğini işitmiyor, görmüyorlardır.) İman olmayınca kulağının dibinde bağırsanız yine işitmez, gözünün önüne Kur'an ayetlerini sergileseniz yine de görmezler.

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ {٤٥} مَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاء فَعَلَيْهَا وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ {٤٦}

Meali

45. Andolsun ki, biz Musa ya kitabı vermiştik de onda ihtilafa düşmüşlerdi. Eğer Rabbin tarafından azabın ertelenmesine dair bir söz geçmeseydi, mutlaka aralarında hüküm verilirdi. Gerçekten onlar Kur'an hakkında bir şüphe ve tereddüt içindedirler.

46. Her kim salih amel işlerse, kendi lehine işlemiş olur ve kim de bir kötülük yaparsa, kendi aleyhine yapmış olur. Rabbin kullar için zulmeder değildir.

İzahı

45. Bu ayette Hazreti Musa'ya Tevrat'ın verildiği, fakat İsrail oğulları onda ihtilafa düşüp kiminin inanmış, kiminin de inkâr etmiş oldukları beyan edilmektedir. Ve eğer bu dünyada insanlara Allah (c.c.) bir ecel tayin etmemiş olsaydı inkâr edenlerin hemen işini bitirirdi. Fakat onlara belli bir ecel tayin ettiği için o süreye kadar yaşamaktalar ve bununla beraber de Kur'an hakkında şüphe etmektedirler.

46. Bu ayette ise her kim salih emelleri yaparsa onun kendi lehine olacağı, kötülük yapanların da kötülükleri kendi aleyhlerine olacağı ve Allah Teâla, hiçbir kuluna zulmetmediğini bildirmektedir.

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِن ثَمَرَاتٍ مِّنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ شُرَكَائِي قَالُوا آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِن شَهِيدٍ {٤٧} وَضَلَّ عَنْهُم مَّا كَانُوا يَدْعُونَ مِن قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ {٤٨} لَا يَسْأَمُ الْإِنسَانُ مِن دُعَاءِالْخَيْرِ وَإِن مَّسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُوسٌ قَنُوطٌ {٤٩} وَلَئِنْ أَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِّنَّا مِن بَعْدِ ضَرَّاء مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هَذَا لِي وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّجِعْتُ إِلَى رَبِّي إِنَّ لِي عِندَهُ لَلْحُسْنَى فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا وَلَنُذِيقَنَّهُم مِّنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ {٥٠} وَإِذَا أَنْعَمْنَا عَلَى الْإِنسَانِ أَعْرَضَ وَنَأى بِجَانِبِهِ وَإِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَاء عَرِيضٍ {٥١} قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ اللهِ ثُمَّ كَفَرْتُم بِهِ مَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ {٥٢} سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ {٥٣} أَلَا إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِّن لِّقَاء رَبِّهِمْ أَلَا إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُّحِيطٌ {٥٤}

Meali

47. Kıyamet saatinin bilgisi ancak Allah'a havale edilir. O'nun bilgisi dışında hiçbir meyve kabuğundan çıkmaz, hiçbir dişi gebe kalmaz ve doğmaz. Allah onlara: "Bana koştuğunuz ortaklarım nerde?" diye seslendiği gün onlar: "Senin ortağın olmadığına dair bizden hiçbir şahit olmadığını arzederiz," derler.

4 8. Önceden tapmakta oldukları şeyler, kendilerinden uzaklaşıp kaybolmuştur. Onlar da kendileri için kaçacak bir yer olmadığını anlamışlardır.

49. İnsan hayır istemekten usanmaz, fakat kendisine bir kötülük dokununca, üzülür ve ümitsizliğe kapılır.

50. Eğer kendisine dokunan bir zarardan sonra, biz ona bir rahmet tattırırsak: "Bu benim hakkımdır; zaten kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Kıyamet kopsa Rabbime götürülmüş olsam bile, muhakkak O'nun yanında benim için daha güzel şeyler vardır," der. Biz o kâfirlere yaptıklarını haber vereceğiz ve mutlaka onlara ağır bir azabı tattıracağız.

51. İnsana bir nimet verdik mi yüz çevirir. Ona kötülük dokunduğu zaman da yalvarıp durur.

52. (Ey Muhammed!) De ki: "Ne dersiniz, eğer o Kur'an Allah tarafından gelmiş olup da sonra siz onu inkâr etmişseniz? O halde haktan uzak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim olabilir?

53. Biz onlara hem ufuklarda, hem de kendi nefislerinde delillerimizi göstereceğiz ki, Kur'an'ın hak olduğu kendilerine açıkça belli olsun. Senin Rabbin her şeye şahit olması yeterli değil mi?

54. İyi bilin ki, onlar Rablerine kavuşmaktan ötürü bir şüphe içindedirler. Yine dikkat edin! Allah, her şeyi ilmiyle kuşatmıştır.

İzahı

47. (Kıyamet saatinin bilgisi ancak Allah'a havale edilir. Onun bilgisinin dışında hiçbir meyve kabuğundan çıkmaz, hiçbir dişi gebe kalmaz. Allah, onlara: "Bana koştuğunuz ortaklarım nerde? diye seslendiği gün onlar: "Senin ortağın olduğuna dair hiçbir şahit olmadığını arz ederiz," derler.)

Bu ayet Peygamberimize kıyametin ne zaman kopacağı sorulması üzerine inmiş ve onlara cevap vermiştir. Kıyametin ne zaman kopacağı bilgisi ancak Allah'a aittir, fakat Peygamberimize yakın olduğunun alâmetleri bildirilmiştir, bunun dışında kesin olarak kıyametin tarihini, gününü ve saatini bilmek mümkün değildir. Bununla beraber bir meyvenin kabuğundan çıkışına kadar, bir dişinin gebe oluşuna kadar her şeyin kesin bilgisi Allah katındadır, O'nun bilgisi dışında olan hiçbir şey yoktur. O günü inkâr edenler alayla kıyamet ne zaman kopacak diye soran müşrikler işte o gün geldiğinde Allah Teâla: (Bana ortak

koştuğunuz şeyler nerde?) diye sorduğunda o zaman cahilliklerini ve sapıklıklarını itiraf ederek: (Senin ortağın olduğuna dair bizden hiçbir şahit ve delil olmadığını arzaderiz,) diyeceklerdir. Burada aslan kesilip inkar edenler orada kuzu olacaklar, sapıklıklarını itiraf edeceklerdir.

48-50. (Önceden tapmakta oldukları şeyler,) yani dünyada kendileri için Tanrı sanıp taptıkları şeyler: (Kendilerinden uzaklaşıp kaybolacaklardır. Onlar da artık kendileri için kaçacak bir yer olmadığını anlayacaklardır.) Kötü yakalanmışlardır, artık yapacakları bir şey yoktur, cehennemin yolu kendilerine görünmüştür. –(İnsan hayır istemekten usanmaz.) Yani mal, mülk, makam, evlat ve saire iylik ve menfaat istemekten doymaz, bıkmadan usanmadan hep ister: (Fakat kendisine bir kötülük dokununca, hemen ümitsizliğe düşer.) Yani işi aşı, iyi olduğunda, birçok nimetlere kavuştuğunda, bunları veren Allah'a şükretmez, O'nu tanımaz, hep nimetleri kendinden bilir. Fakat malına canına bir zarar gelince, işinde ve ticaretinde bir bozulma olunca hemen ümitsizliğe kapılıp sızlanmaya başlar. –(Andolsun ki kendisine dokunan bir zarardan sonra, tarafımızdan bir rahmet taddırsak, bir nimete kavuştursak, o hemen bu zaten benim hakkımdır, kıyamet falan da kopmayacak, ama Rabbime döndürülmüş olsam bile, mutlaka O'nun yanında benim için daha güzel şeyler vardır, der.) Yani böyle nimetlere kavuşup refah içinde yaşadığı zaman, o kadar şımarır ki, bu nimetlere zaten kendisinin layık olduğunu zannederek, öldükten sonra dirilme de olmayacak ben bu dünyada hep böyle mutlu yaşayacağım, sonunda da yok olup gideceğim diye zanneder. Yahut ölümden sonra tekrar diriliş yoktur, ama şayet böyle bir şey olacak olsa, bile o zaman da Rabbimin katında bana daha iyi şeyler olduğunu sanıyorum, diyerek kendisinin çok makbul biri olduğunu söyler. (Oysa biz o inkâr edenlere yaptıkları şeyleri kıyamet günü mutlaka haber vereceğiz ve onlara ağır bir azap tattıracağız.)

Bu ayet bana bir ibret verici hadiseyi hatırlattı. Yıllar önce tebliğ için bir gurupla birlikte İstanbul Tuzlaya gittik. Önümüze gelen bazı şahıslara güya İslam'ı tebliğ ediyoruz. Bir arkadaşla beraber giderken yolda bir delikanlıya rastladık ve bu yanımdaki arkadaş başladı bu delikanlıya anlatmaya. İşte ahiret şöyledir, cennet böyledir, cehennem şöyledir diye anlatırken, o delikanlı da ellerini kalçalarına koymuş böyle dudak büker gibi bir tavırla onu dinliyordu. Şivesinden de anladığım kaderiyle kendisi güney doğulu birisi idi ve arkadaşa dedi ki,

öyle bir şey yoktur, yani öyle ahiretmiş, cennetmiş, cehennemmiş diye bir şey yoktur, ama böyle bir şey olsa da o kadar insanları sömürenler var ki, onlar dururken biz mi cehenneme gideceğiz. İşte kâfirlerin har zaman tutumları, sözleri böyledir. Onlara göre ahiret yok, cennet ve cehennem yok ama olsa da kendileri iyi insanlar, emniyette, güvendeler, başkaları cehennemliktirler, hep böyle sanmaktadırlar.

51-52. Evet: (Biz insana bir nimet verdiğimiz zaman, yüz çevirir.) Mal mülk, sıhhat ve afiyet verdiğimizde işi-gücü yolunda olduğunda, hemen Allah'a sırt çevirir: (Fakat ona bir kötülük dokununca, yalvarıp durur.) İşi yerinde olunca, nimete kavuşunca sevinir, kendinden bilir, Allah'a sırt çevirir, fakat başına bir musibet geldiğinde de durmadan Allah'a yalvarır. İşte insanoğlu böyle nankördür. –Ey Muhammed! Müşriklere: (De ki, ne dersiniz, o Kur'an Allah tarafından gelmiş olup da, sonra siz onu inkâr etmişseniz? O halde haktan uzak bir ayrılığa düşenden daha sapık kim olabilir?) Yani Kur'an doğru adres gösterirken, yüce yaratıcı onun vasıtasıyla doğru yolu gösterirken, ona kulak vermeyip de başkalarının gösterdiği yanlış adreslere, yanlış sözlere itimat eder, inanırsa bundan daha ahmak ve sapık kim olabilir?

53-54. (Biz onlara hem ufuklarda hem de kendi nefislerinde delillerimizi göstereceğiz.) Yani şarkta, garpta, bütün belde ve memleketlerde hatta onların kendi nefislerinde ayetlerimizi ve delillerimizi göstereceğiz. Yani bize karşı gelen inatçı, inkârcı ve şımarık olan zalimlere aciz kaldıklarını, yenilgiye uğradıklarını, savaşlarda mallarını ve canlarını kaybedip esir düşeceklerini göstereceğiz. (Takı onların davalarının batıl, Kur'an'ınsa hak olduğu ortaya çıkıp belli olsun.) Ey Muhammed! (Senin Rabbin her şeye şahit olması yeterli değil mi?) Yani kâfirler inkâr etseler de senin hak peygamber, Kur'an'ın hak kitap olduğuna Rabbin şahitliği yetmez mi? Sen artık onların inkâr etmelerinden dolayı üzülme. –Ve ey müminler! Siz de: (Dikkat edin! Onlar Rablerine kavuşmaktan ötürü bir şüphe ve tereddüt içindedirler. Yine dikkat edin ki, Allah, her şeyi ilmiyle kuşatmıştır.) Hiç kimsenin imanı ve ameli O'na saklı değildir, O, kalplerde neler olduğunu pekâlâ bilir.

ŞÛRÂ SÛRESİ

Şura sûresi Mekke döneminde inmiştir. Şura adı verilmesinin sebebi ise, 38. ayet istişareden bahsettiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Elli üç

Kelime Sayısı: Sekiz yüz altmış altı

Harf Sayısı: Üç bin beş yüz seksen sekizdir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

حم {١} عسق {٢} كَذَلِكَ يُوحِي إِلَيْكَ وَإِلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكَ اللهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٣} لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ {٤} تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِن فَوْقِهِنَّ وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَن فِي الْأَرْضِ أَلَا إِنَّ اللهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ {٥} وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَولِيَاء اللهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ {٦} وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ قُرْآناً عَرَبِيّاً لِّتُنذِرَ أُمَّ الْقُرَى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ فِيهِ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ {٧} وَلَوْ شَاء اللهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَكِن يُدْخِلُ مَن يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُم مِّن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

{٨} أَمِ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاء فَاللَّهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ يُحْيِي الْمَوْتَى وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2-3. Hâ, Mîm, –Ayîn, Sîn, Kâf. –(Ey peygamber!) Aynı şekilde her şeye galip, her şeye hükmeden Allah, sana da, senden öncekilere de böyle vahyediyor.

4. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nun dur. O, çok yüce, çok büyüktür.

5. Nerde ise gökler O'nun Azametinden ta üstlerinden çatlayacak gibi titreşiyorlar. Melekler de övgü ile Rablerini tesbih ediyorlar ve yeryüzünde olan kimseler için de mağfiret diliyorlar. Dikkat edin! Şüphesiz ki Allah, işte O; çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

6. Allah'tan b aşka dostlar edinenlere gelince, Allah, onların üzerinde devamlı gözetleyicidir, ama sen onların üzerinde bir vekil değilsin.

7. Böylece biz sana Arapça bir Kur'an indirdik ki, şehirlerin anası olan Mekke halkını ve etrafındakileri uyarasın ve hakkında hiçbir şüphe olmayan kıyamet gününün dehşetinden onları korkutasın. Bir gurup cennette, bir gurupsa cehennemdedir.

8. Eğer Allah dileseydi bütün insanları tek bir ümmet yapardı. Fakat O, dilediğini rahmeti içine almaktadır. Zalimler içi ne bir dost, ne de bir yardımcı vardır.

9. Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Oysa asıl dost Allah'tır. Ölüleri diriltecek O'dur, O'nun her şeye gücü yeter.

İzahı

1-2. (Hâ, Mîm; bir ayet, Ayîn, Sîn, Kâf.) Bunların hepsi de bir ayettir. Çünkü ayrı-ayrı yazılmışlardır. Oysa (Kâf, Hâ, Yâ, Ayîn, Sâd) birlikte yazılmıştır ve bir ayetti. Evet, bu ayetler de hurufu mukattaaden meydana gelmiş ayetlerden olup manası bilinmeyen müteşabih ayetlerdendir, bunların manalarını da Allah'a havale ederiz.

3-4-5. Ey Muhammed! İşte bu kitabı: (Her şeye galip, her şeye hâkim olan Allah, sana ve senden öncekilerine de böylece vahyediyor,) bunda asla şüphen olmasın. –(Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O, çok yüce, çok büyüktür. –Nerde ise gökler O'nun azametinden ta üstlerinden çatlayacak gibi titreşiyor.) Yani Allah'ın büyüklüğü ve azametinden nerde ise çatlayacak, paramparça olacak bir şekilde titreşmektedirler: (Melekler ise övgü ile O'nu tesbih ediyorlar ve yeryüzünde olan kimseler için de bağış diliyorlar,) onların affı için dua ediyorlar. Ey insanlar! (Dikkat edin! Şüphesiz ki, Allah, işte O; çok bağışlayan, çok merhamet edendir.) Gökler de Allah'ın azemetinden nerde ise çatlayıp titrerken, melekler sizin hakkınızda dua edip affınızı Allah'tan dilerlerken, siz de gafil olmayın, Allah'a tövbe edip O'ndan af dileyin.

6-7. (Allah'tan başka dostlar edinenlere gelince, Allah, onların üzerinde devamlı gözetleyicidir, ama sen onların üzerinde bir vekil değilsin.) Yani Allah bütün olup bitenleri görüp gözetliyor, herkesin yaptığını karşısına çıkarıp hesaba çekecektir. Ey Peygamber! Sen kimsenin vekili değilsin, senin görevin sadece Rabbinden gelen vahyi onlara ulaştırıp, tebliğ etmektir. –(Böylece biz sana Arapça bir Kur'an indirdik ki, şehirlerin anası olan Mekke halkını ve etrafındakileri uyarasın ve kendisinde asla şüphe olmayan o toplantı gününün dehşetinden onları korkutasın.) Yani Mekke halkına bu Kur'an'ı kendi dilleri olan Arapça olarak indirdik ki, iyice anlasınlar, bununla onları uyarasın. Fakat buna rağmen onlardan: (Bir gurup cennette, bir gurupsa cehennemdedir.) Çünkü kimi imanı tercih ederek cennete, kimi de küfrü tercih ederek cehenneme müstahak olmuştur.

8-9. (Eğer Allah, dileseydi bütün insanları bir tek ümmet kılardı. Fakat O, dilediğini rahmeti içine almaktadır.) Yani Allah (c.c.) hiç kimseyi bir dinde birleşmeye zorlamadı, herkese hür irade verdi, eğer dileseydi iradelerine müdahale edip hepsini aynı inançta birleştirirdi. Dilediğini rahmeti içine alır, diye buyrulması da yine kişinin kendi iradesiyle hidayeti tercih etmesi sebebiyledir. Evet: (Zalimlere ise ne bir dost ve ne de bir yardımcı vardır. –Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Oysa asıl dost Allah'tır. Ölüleri diriltecek de O'dur, O'nun her şeye gücü yeter.) Acaba onların dost edindiklerinde böyle bir güç var mı ki, onları dost ediniyorlar, onlara güveniyorlar?

وَمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ مِن شَيْءٍ فَحُكْمُهُ إِلَى اللهِ ذَلِكُمُ اللهُ رَبِّي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ {١٠} فَاطِرُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَعَلَ لَكُم مِّنْ أَنفُسِكُمْ أَزْوَاجاً وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجاً يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ {١١} لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {١٢} شَرَعَ لَكُم مِّنَ الدِّينِ مَا وَصَّى بِهِ نُوحاً وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَن يُنِيبُ {١٣}

Meali

10. Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şey hakkında hüküm vermek Allah'a aittir. İşte benim Rabbim olan Allah, budur. Ben yalnız O'na güvendim ve yalnız O'na yöneldim.

11. O, göklerin ve yerin yaratıcısıdır. O, sizin için eşler ve hayvanlar için de çiftler yaratmıştır. Bu düzen içinde sizi üretip çoğaltan O'dur, O'nun benzeri hiçbir şey olmamıştır, O, her şeyi işitir ve görür.

12. Göklerin ve yerin kilitleri O'nun dur. O, dilediğine rızkı genişletir de kısar da. Şüphesiz ki O, hakkıyla her şeyi bilir.

13. O, dinde Nuh'a tavsiye ettiğini, sana vahyi ettiğimizi, İbrahim'e, Musa ya ve İsa ya tavsiye ettiğini de hepsini şeriat kıldı. Artık dini doğru tutun, onda ayrılığa düşmeyin. Fakat senin çağırdığın şey (yani Allah'ın birliğine iman) müşriklere ağır geldi. Allah, dilediğini kendisine (peygamber) seçer ve kendisine yöneleni de doğruya erdirir.

İzahı

10. (Ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şey hakkında hüküm vermek Allah'a aittir.) Benim sizin hakkınızda hüküm verme salahiyetim yoktur, sizi sorguya çekecek olan O'dur: (İşte benim Rabbim olan Allah, budur, ben yalnız O'na güvendim ve yalnız O'na yöneldim.) Benim söyleyeceklerim Allah Teâla'nın bana vahyettikleridir, görevim budur. Sizi birliğine çağırdığım Rabbim işte budur, ben ancak ona yönelir ona güvenirim.

11. Bu ayette de Allah Teâla, göklerin ve yerin yaratıcısı olduğunu, insanları ve hayvanları çift olarak yaratıp, üretip çoğalttığını ve kendisinin eşi ve benzeri olmadığını, her şeyi işitip, görüp gözetlediğini beyan etmektedir. Yani Allah (c.c.) her şeyi çift yaratmıştır, tek olan, eşi ve benzeri olmayan sadece kendisidir.

12. Bu ayette de Allah Teâlâ, göklerin ve yerin kilitlerinin, yani hazinelerinin anahtarlarının kendine ait olduğunu, kime ne kadar dilerse o kadar rızık vereceğini, istediğinin rızkını genişleteceğini, istediğini de kısacağını bildirmektedir.

13. Bu ayette ise bütün peygamberlere tavsiye edilenlerin birer şeriat oldukları gibi peygamber (a.s.)'a da tavsiye edilenlerin bir şeriat olduğu ve her peygamberin kendi zamanındaki ümmetlerinin de o şeriata uymalarının gerekli olduğu emredilmektedir.

Dinin aslı birdir, bu dinin temeli de Allah'ın birliğine iman etmektir. Allah'ın her peygambere emir, yasak ve tavsiyeleri şeriattır. İşte aslı tevhid olan bu dine sarılıp ayrılığa düşülmemesi gerekir. Peygamberlerin görevi de ümmetlerini kendilerine gönderilmiş olan şeriatlara uymaları için davet etmektir. Ancak buna rağmen Allah'a ortak koşanların, O'nun birliğine ve yalnızca Ona ibadet etmeye çağrılmaları müşriklere çok ağır gelmektedir. Onlara atadan, babadan gördükleri batıldan kopmaları zor gelmektedir. Çünkü inançları bir bilgiye dayanmıyor, araştırmaya dayanmıyor, düşünmeden, bilmeden kör bir taklitçilikten ibarettir.

وَمَا تَفَرَّقُوا إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمُ الْعِلْمُ بَغْياً بَيْنَهُمْ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى لَّقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الَّذِينَ أُورِثُوا الْكِتَابَ مِن بَعْدِهِمْ لَفِي شَكٍّ مِّنْهُ مُرِيبٍ {١٤}

فَلِذَلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءهُمْ وَقُلْ آمَنتُ بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ مِن كِتَابٍ وَأُمِرْتُ لِأَعْدِلَ بَيْنَكُمُ اللَّهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ اللَّهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ {١٥} وَالَّذِينَ يُحَاجُّونَ فِي اللَّهِ مِن بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِندَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ{١٦} اللَّهُ الَّذِي أَنزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ قَرِيبٌ {١٧} يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ آمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ أَنَّهَا الْحَقُّ أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ {١٨} اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَن يَشَاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ {١٩}

Meali

14. Onlar kendilerine bilgi geldikten sonra, ancak aralarındaki; kıskançlık yüzünden ihtilafa düştüler. Eğer Rabbinden belli bir süreye kadar yaşatma sözü geçmeseydi, aralarında hemen hüküm verilir (işleri bitirilirdi.) Onlardan sonra kitaba varis kılınan (bu ümmetten de) Kur'an hakkında bir şüphe ve tereddüt içinde olanlar vardır.

15. (Ey Muhammed!) İşte bunun için insanları tevhide davet et ve sen emrolunğun gibi dosdoğru ol, onların havasına uyma ve de ki: "Ben Allah'ın kitaptan indirdiğine inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmem bana emredildi. Allah, bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizin yaptıklarınız da size aittir. Sizinle bizim aramızda hiçbir tartışma yoktur. Allah, hepimizi bir araya toplayacaktır, dönüş de yalnız O'nadır.

16. Allah'ın davetine uyduktan sonra hâlâ O'nun dini hakkında mücadele edenlerin, getirdikleri deliller Rableri yanında batıldır. Onların üzerine bir öfke ve kendileri için de şiddetli bir azap vardır.

17. O Allah ki, bu kitabı ve ölçüyü hak olarak indirdi. Ne bilirsin belki de kıyamet saati yakındır!

18. Oysa ona inanmayanlar kıyametin çabuk gelmesini istiyorlar. İnananlarsa ondan korkarlar. Dikkat edin! Kıyamet saati hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler.

19. Allah, kullarına çok lütufkârdır. Dilediğini rızıklandırır, O, çok kuvvetlidir, her şeye gücü yeter.

İzahı

14. Bu ayette ehli-kitabın sırf kıskançlıklarında dolayı ihtilafa düşüp bu yüzden bir kısmının Peygamber (a.s.)'a inanmadıkları ifade edilmektedir. Yani Peygamber kendi ırklarından değil de Araplardan geldiği için hasetlerinden ona iman etmediler. Yoksa kendi kitaplarında onun geleceğini bekliyorlardı. Eğer Allah,bu kıskanç ve hasetliklerinden Peygambere inanmayanlara dünyada belli bir süre yaşama şansı tanımasaydı, hemen hükmünü verip onların işini bitirirdi. Onlardan sonra diğer milletlerden de Kur'an'a varis kimselerden birçokları Kur'an hakkında şüphe ve tereddüt etmektedirler ki onlar için de ayni şey söz konusudur.

15. Bu ayette Peygamber (a.s.)'ın insanları Allah'ın birliği inancına davet etmesi ve kendisinin de dosdoğru olması ve inanmayan kâfirlerin hava ve heveslerine uymaması emredilmektedir. İnkâr edenlere karşı da şöyle demesi emredilmektedir. (Ben Allah'ın kitabına inandım, diyerek, aranızda adaleti gerçekleştirmek için emrolundum, Allah, bizim de sizinde Rabbinizdir. Bizim yaptıklarımız bize, sizinkiler de size, artık sizinle bizim aramızda hiçbir tartışmaya yer yoktur, Allah, hepimizi kıyamet günü bir yerde toplayacaktır ve dönüşümüz de O'nadır.) Bu ayetin savaşa izin verilen ayetle hükümsüzleştirildiğini söyleyen tefsirciler de vardır. Yani savaşa izin verilmesiyle, artık sizinle bizim aramızda hiçbir tartışmaya yer yoktur, sizin yolunuz size, bizim yolumuz da bize sözü geçerli değildir. Artık tevhid dinini yaymak ve tebliğ etmek için, tebliğ metoduna uyu-

larak insanlara bu dini ulaştırmak, gerekirse, yine usulüne uygun tartışmak ve gerekirse engel olmak isteyenlere karşı de savaş geçerlidir.

16. (Allah'ın dinine uyduktan sonra hâlâ O'nun dini hakkında mücadele edenlerin getirdikleri deliller Rableri yanında batıldır.) Yani İslam dinini kabul edip inandım, dedikten sonra, ne ehli-kitabın kendi kitaplarından bir delil getirerek onu uygulamak istemeleri, ne de müşriklerin İslama girdikten sonra cahiliye döneminde ki âdet ve gelenekleri öne çıkarıp onları uygulamaları geçerlidir. Artık bu yanlış ve batıl bilgi ve âdetlerle İslam hakkında, Allah'ın dini hakkında tartışmaya, ileri geri konuşmaya yer yoktur. Onlar İslam'dan önceki cahiliye döneminde kalmıştır. Böyle imandan sonra İslam hakkında, Kur'an hakkında tartışan ve itiraz edenler: (Üzerinde Allah'ın gazabı ve kendilerine şiddetli bir azabı vardır.) Çünkü bu davranış imandan sonra tekrar cahiliye dönemine geri dönüştür. Hani irtica-irtica diyorlar ya, işte esas irtica budur, imandan sonra küfre dönmek, bildikten sonra cehalete dönmektir.

17-18. (O, Allah ki, bu kitabı "Kur'an"ı ve ölçüyü hak olarak indirdi. Ne bilirsin belki kıyamet günü yakındır!) Yani Peygamber (a.s.) kıyametten, onun dehşetinden bahsederken müşrikler alay ederek: "O ne zaman?" dediklerinde cevap olarak: "Ne bilirsin? Belki de kıyamet çok yakındır," diye buyrulmuştur. (Oysa ona inanmayanlar, onun çabuk gelmesini istiyorlar. İnananlar ise ondan korkarlar ve onun hak olduğunu bilirler. İnanmayanlar alaylı sözleriyle o başlarına gelecek olan kıyamet varsa nerde?) Diyerek acele istiyorlar. Hal bu ki, müminler o günün dehşetini bilirler ve korkarlar. Ey insanlar! (Dikkat edin, bilin ki, kıyamet saati hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler,) kendilerini nelerin beklediğini, başlarına nelerin geleceğini bilmemedikleri için böyle fütursuzca sözler sarfederek, alay ve inkar ederek o kıyamet nerde? Diyerek acele istiyorlar.

19. (Allah, kullarına çok lütufkârdır,) ihsanı ve ikramı boldur, ama: (O, dilediğini daha çok rızıklandırır. O, çok kuvvetli ve her şeye gücü yetendir.) Allah (c.c.) kullarını zengin ve fakirlikle denemek ister, bunun için de kiminin rızkını bol ederken, kimininkini daraltır, kimini zengin kılarken kimini fakir kılar, kimine sıhhat ve afiyet verirken kimini hasta kılar. Bunlarla şükreden kullarıyla, etmeyenleri ortaya çıkarır. Yoksa Allah'ın hazinesinden bir şey eksik olmaz, O, yapmak istediği her şeye de gücü yeter.

مَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْآخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَن كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِن نَّصِيبٍ {٢٠} أَمْ لَهُمْ شُرَكَاء شَرَعُوا لَهُم مِّنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَن بِهِ اللَّهُ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٢١} تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ لَهُم مَّا يَشَاؤُونَ عِندَ رَبِّهِمْ ذَلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الكَبِيرُ {٢٢} ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ قُل لَّا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْراً إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْناً إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ {٢٣} أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِباً فَإِن يَشَأِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {٢٤} وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُو عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ {٢٥} وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ {٢٦} وَلَوْ بَسَطَ اللَّهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِي الْأَرْضِ وَلَكِن يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَّا يَشَاءُ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ {٢٧} وَهُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِن

بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنشُرُ رَحْمَتَهُ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَمِيدُ {٢٨} وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِن دَابَّةٍ وَهُوَ عَلَى جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ {٢٩}

Meali

20. Her kim ahiret ekinini (kazancını) isterse, onun kazancını artırırız. Her kim de dünya kazancını isterse, ona da dünyada bir şey veririz, fakat ona ahirette hiçbir pey yoktur.

21. Yoksa onların, Allah'ın dinde izin vermediği şeyi kendilerine meşru kılacak ortakları mı vardır? Eğer azabın ertelenmesine dair kesin bir karar olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi ve şüphesiz, zalimler için acıklı bir azap vardır.

22. Zalimlerin yaptıkları işler üzerlerine düşereken korkudan titrediklerini görürsün. İman edip güzel amel işleyenler ise, cennet bahçelerindedirler. Onlara Rableri katında diledikleri şeyler vardır. İşte büyük lütuf budur.

23. İşte bu odur ki, Allah, iman edip güzel amel işleyen kullarını müjdeler. De ki: "Ben buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum, ancak yakınlıkta bir sevgi ve muhabbet istiyorum." Artık kim bir iyilik yaparsa, biz onun iyiliğini artırırız. Şüphesiz ki, Allah, çok bağışlayandır, şükrü kabul edendir.

24. Yoksa onlar senin hakkında: "Allah'a yalan uydurdu mu diyorlar? Eğer Allah dilerse (yani böyle bir şey olsa) senin de kalbini mühürler; batılı mahveder, hakkı sözleriyle yerleştirir. Şüphesiz O, kalplerde bulunan şeyleri hakkiyle bilir."

25. Kulların tövbelerini kabul eden, kötülüklerini affeden ve sizin yaptıklarınızı bilen O'dur.

26. Allah, iman edip güzel amel işleyenlerin tövbelerini kabul eder, onlara lütfundan daha fazlasını verir. Kâfirler içinse şiddetli bir azap vardır.

27. Eğer Allah, rızkı kullarına bol-bol verseydi, elbette yeryüzünde azgınlık ederlerdi, fakat O, dilediği ölçüde indirir. Şüphesiz ki, O, kullarından haberdardır, her şeyi görendir.

28. İnsanlar ümitlerini kestikten sonra, yağmuru indiren ve rahmetini her tarafa yayan O'dur. Dost olan da övülmüş olan da O'dur.

29. Gökleri, yeri ve bunların içinde yaydığı canlıları yaratması da O'nun delillerindendir. O, dilediği zaman da onları toplamaya kadirdir.

İzahı

20. (Her kim ahiret ekinini,) ahiret için ektiği tohumları, ahiret kazancını (ister ve bu yolda gayret ederse, biz onun kazancını artırırız. Ve her kim de yalnız dünya kazancını isterse, ona da dünyadan bir şey veririz, fakat ahirette hiçbir pey yoktur.) Hal bu ki, ahireti isteyen hem dünyada payını alır, hem de ahirette kat-kat mükâfatını alırken, sadece dünyayı isteyene ise dünyada Allah, ne kadar takdir etmiş ise, o kadar rızık verir, ama ahirette hiçbir payı olmaz ve ebedi olan ahiretini kaybetmiş olur.

21. (Yoksa o müşriklerin, Allah'ın dinde izin vermediği şeyi kendilerine meşru kılacak ortakları mı vardır?) Allah'ın ortağı olmadığı halde kendilerince O'na ortak koşmayı meşru hale mi getirmek istiyorlar? (Eğer azabın ertelenmesine dair kesin bir karar olmasaydı, derhal onlar hakkında hüküm verilirdi.) hemen onları yakalayıp işlerini bitirirdik, hesaplarını görür cehenneme gönderirdik: (Ve şüphesiz ki, zalimler için acıklı bir azap vardır.) Yani Allah Teâla bu zalim ve kafirlere dünyada belli bir sure yaşama hakkı tanımamış olsaydı, bunları hemen cezalandırırdı. Fakat onlara belli bir süre yaşama hakkı verdiği için o sureye kadar bunlara mühlet vermektedir.

22-23. (Zalimlerin yaptıkları iş üzerlerine düşerken, korkudan titrediklerini görürsün.) Yani kıyamet günü yaptıkları kötülükleri üzerlerine yıkılıp onun ağır yükü altında kaldıklarında, korkudan nasıl titredikleri o ibret sahnesini görürsün. Fakat: (İman edip salih amel işleyenlerse cennet bahçelerindedirler. Onlara Rableri katında diledikleri şeyler vardır. İşte en büyük lütuf budur. –Allah,ın iman edip salih amel işleyen kullarını müjdeler olduğu şey işte budur.) Ey Muhammed! İnkâr ve itiraz edenlere: (De ki, ben buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum, ancak yakınlıkta bir sevgi ve muhabbet istiyorum.) Yani sizi Allah'ın birliğine inanmaya, O'na ibadet etmeye ve bunun karşılığında cennette kavuşacağınız güzel nimetlere çağırmam karşılığında sizden herhangi bir ücret talebinde bulunmuyorum. Sizinle bir düşmanlık yapmak ve ayrılık çıkarmak peşinde de

değilim, bilakis size dostluk elimi uzatıyorum. Aramızda bir yakınlaşma, dostluk ve muhabbet olsun istiyorum, benim başka bir amacım yok. Evet, işte: (Kim bir iyilik yaparsa biz onun iyiliğini, sevabını artırırız. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve kendisine şükredenlerin şükrünü kabul buyurandır.)

24. (Yoksa onlar senin hakkında, Allah'a karşı yalan uydurdu mu diyorlar?) Yani Muhammed kendi-kendine peygamberlik davasında bulunuyor, Kur'an'ı kendiliğinden mi uyduruyor? demek istiyorlar. Eğer böyle bir şey olsaydı: (Allah, dilerse senin de kalbini mühürlerdi.) Yani sen kendinden böyle bir şey uydurmaya kalksaydın, Allah'a iftira etmeye kalkışsaydın, sana o fırsatı vermezdim. Kalbini mühürlerdim de söylediklerini aynen muhafaza edemezdin, aklında tutamazdın. Hal bu ki, biz o Kur'an'ı sana vahyederken, dinliyorsun ve hemen kalbine nakşolunuyor, kelimesi kelimesine unutmadan muhafaza edip ezberliyor ve sonrada okuyorsun. Senin böyle bir şey yapman asla söz konusu değildir. Çünkü Allah: (Batılı siler, hakkı kendi sözleriyle yerleştirir. Şüphesiz ki, O, kalplerde olanları hakkiyle bilir.) Hakka kimse bir şey sokuşturamaz, Kur'an'a kimse kendiliğinden bir şeyler ilave edemez, ya da eksiltemez. Çünkü onu indiren de Allah'tır, kıyamete kadar koruyacak olan da kendisidir.

25-26. (Kulların tövbelerini kabul eden, kötülüklerini affeden ve sizin yaptıklarınızı bilen O'dur. –Zira Allah, iman edip güzel amel işleyenlerin tövbelerini kabul eder ve onlara lütfundan daha fazlasını da verir.) O'nun hazinesi boldur, cömerttir, hiçbir şey eksilmez. Fakat buna karşı: (Kâfirler için dehşetli bir azap vardır.)

27-29. (Eğer Allah, rızkı kullarına bol-bol verseydi, elbette yeryüzünde azgınlık ederlerdi. Fakat O, dilediği miktarda indirir.) Allah dilediği kimseye dilediği miktarda rızık verir, hepsinin rızkını geniş edip, zengin kılsaydı, kimse kimseyi tanımaz, azardı: (Şüphesiz ki O, kullarından haberdardır, her şeyi görendir.) O, kullarının mizaçlarını, tabiatlarını bilendir, çok mal verdiğinde ne yapacağını, az verdiğinde de ne yapacağını her şeyi pekâlâ bilmekte ve görmektedir. –(İnsanlar ümitlerini kestikten sonra, yağmuru indiren ve her tarafa yayan O'dur, dost olan ve övülmüş olan da yine O'dur.) İnsanlara belli bir süre yağmur yağmayıp ortalık kuruduğunda ümitsizliğe düşerler, eyvah mahvolduk, bir daha yağmur yağmaz diye zannettikleri bir sırada, Allah Teâlâ rahmetini gönderir, kurumuş, ölmüş olan yeryüzünü yeniden canlandırır, hayat verir. (Gökleri, yeri ve ikisinin

içinde bulunanları her tarafa yayıp yaratması da O'nun delillerindendir.) Bunların hepsi O'nun varlığının ve birliğinin delillerindendir. Ve: (O, dilediği zaman da yaydığı bu canlıları bir yerde toplamaya elbette kadirdir.)

وَمَا أَصَابَكُم مِّن مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَن كَثِيرٍ {٣٠} وَمَا أَنتُم بِمُعْجِزِينَ فِي الْأَرْضِ وَمَا لَكُم مِّن دُونِ اللهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ {٣١} وَمِنْ آيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ {٣٢} إِن يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ {٣٣} أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَن كَثِيرٍ {٣٤} وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُم مِّن مَّحِيصٍ {٣٥} فَمَا أُوتِيتُم مِّن شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا عِندَ اللهِ خَيْرٌ وَأَبْقَى لِلَّذِينَ آمَنُوا وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ {٣٦} وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ {٣٧} وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ {٣٨} وَالَّذِينَ إِذَا أَصَابَهُمُ الْبَغْيُ هُمْ يَنتَصِرُونَ {٣٩} وَجَزَاء سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ {٤٠} وَلَمَنِ انتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَأُوْلَئِكَ مَا عَلَيْهِم مِّن سَبِيلٍ {٤١} إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ

فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ أُوْلَئِكَ لَهُم عَذَابٌ أَلِيمٌ {٤٢} وَلَمَن صَبَرَ وَغَفَرَ إِنَّ ذَلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ {٤٣}

Meali

30. Başınıza gelen herhangi bir musibet kendi ellerinizin kazandıkları yüzündendir. Bununla beraber (Allah (c.c.) hatalarınızın) birçoğunu affeder.

31. Siz yeryüzünde (O'nu) aciz bırakamazsınız, sizin Allah'tan başka dost ve yardımcınız da yoktur.

32. Denizlerde dağlar gibi gemilerin akıp gitmesi de O'nun (varlığının) delillerindendir.

33. Eğer O, dilerse rüzgârı durdurur da (yelkenli) gemiler deniz üzerinde durup kalır. Şüphesiz ki bunda da tüm sabreden, şükredenler için ibretler vardır.

34. Yahut onları kazandıkları günah yüzünden Allah, helâk eder ve birçoğunu da bağışlar.

35. Ayetlerimiz hakkında mücadele edenler bilsinler ki, kendileri için kaçacak bir yer yoktur.

36. Size verilen herhangi bir şey sadece dünya hayatının geçici bir menfaatidir. Allah katında olan mükâfat ise daha hayırlı, daha kalıcıdır.

37. Onlar ki, büyük günahlardan ve fuhuştan kaçınırlar, öfkelendikleri zaman da bağışlarlar.

38. Onlar Rableri'nin davetini kabul ederler ve namazı dosdoğru kılarlar. Onların işleri de kendi aralarında istişare iledir. Ve onlar kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah için harcarlar.

39. Onlar bir zulüm ve saldırıya uğradıkları zaman birbirleriyle yardımlaşırlar.

40. Bir kötülüğün cezası o kötülüğün bir mislidir. Fakat kim affeder, bağışlarsa, onun mükâfatı da Allah'a aittir. Şüphesiz ki Allah, zalimleri sevmez.

41. Zulme uğradıktan sonra hakkını alan kimseye gelince, işte onların aleyhinde herhangi bir yol yoktur.

42. Yol, ancak insanlara zulmedenlere ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenler aleyhinedir. İşte onlar için acıklı bir azap vardır.

43. Her kim de sabreder ve kusuru bağışlarsa, işte bu elbette azmedilecek işlerdendir.

İzahı

30. (Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizle kazandıklarınızın yüzündendir. Bununla beraber birçoğunuzu Allah, affeder.)

Bu ayetin yanlış anlaşılmaması için bir kısa açıklama yapmak istiyorum. Şöyle ki, başına musibet gelen her insan illâ da kötülük yaptığı için bu musibet başına geldi şeklinde anlaşılmamalıdır. Nice kötülük yapanlar vardır ki, dünyada hiçbir şey olmuyor, nice de iyi insanlar vardır ki, başı hiç dertten kurtulmuyor. O zaman şöyle anlaşılmalıdır. Allah, mümin kuluna iki şeyden dolayı musibet verir. Biri, o kulunu çok sevdiği için verir ki, sabredince onun ahirette ki mükâfatını kat-kat artırsın, onu yüksek mevkilere erdirsin, diğeri ise hata eden mümin kullarını yine sevdiği için, ona bir musibet verir ki, kendine gelip hatasından dönsün. Buna şefkat tokatı denir. Fakat sevmediği kimselere hemen böyle peşin bir ceza vermez, o iyice şımarır, kendini iyi bir insan zanneder, böylece bir istidraç havasına bürünür. Kendi-kendini aldatır, azdıkça azar, sonuçta Allah (c.c.) onu bu dünyada yakalar, yahutta ahirete bırakır ki, bu yaptığı kötülüklerin cezasını orada daha ağır bir şekilde ödesin. Kimsenin yaptığı kötülük yanına kâr kalmaz. Sonuçta herkes yaptığı kötülükler yüzünden musibete uğratılıyordur ki, mümin olanların başına gelen musibetler günahlarının affına vesile olup kendilerine gelmelerine sebep olur. Kâfirlerin cezalarının ertelenmesi veya bu dünyada verilmemesiyle de ahirette daha ağır bir şekilde ödetilmiş olur.

İbni Abbas diyor ki bu ayet indiği zaman Resulüllah s.a.v şöyle buyurdular: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bir ağaç yongası ile yaralanan, ya da ayağı sürçen veyahut da koşarak yorulup ter döken hiçbir kimse yoktur ki, günahı yüzünden olmasın. Fakat Allah'ın affettikleri, günahkâr olanlardan daha çoktur." Hazreti Ali de şöyle demiştir. "Resulüllah'ın bana Kur'an ayetlerinin en faziletli olarak öğrettiği bir ayeti size haber vereyim mi?" O da şudur. (Size bir musibet erişirse, o sizin ellerinizin kazandığı yüzündendir. Bununla beraber Allah çoğunu bağışlar.) İşte Peygamber (a.s.) bu ayeti açıklayarak buyurdu ki: "Ya Ali! Sana bu dünyada hastalık, bela ve ceza gibi bir musibet erişirse, bunlar sizlerin ellerinin kazandığı hatalar yüzündendir. Bu da ahiretteki

cezalardan kurtulmak için Allah'ın en büyük ikramıdır. Dünyada Allah'ın bu affı, ahirette tekrar cezalandırmaya dönmesinden, en yumuşak muamelesidir." Yani bu dünyada cezalandırıp ahirete bırakmaması, Allah'ın en yumuşak, en şefkatli muamelesi ve en hafif cezasıdır. Ahiretin cezası ise çok çetindir. Demek müminin ayağına bir diken bile batsa onun hayrınadır, Allah (c.c.) o vesile ile en hafif ceza ile onu cezalandırmış oluyor. O zaman müminin başına gelen bu musibetler birer şefkat tokatıtır.

31. (Siz yeryüzünde Allah'ı aciz bırakamazsınız, sizin Allah'tan başka dostunuz da yoktur.) Günah işlemekle, zulüm etmekle, ne Allah'ı aciz bırakabilirsiniz, ne de O, sizi yakalayıp en ağır bir ceza ile cezalandırdığı vakit size bir yardımcı olur.

32-34. (Denizlerde dağlar gibi akıp giden gemilerde O'nun varlığının delillerindendir. –Eğer O, dilerse rüzgârı durdurur da gemiler deniz üzerinde duruverir.) Yani motoru olmayan, rüzgâr vasıtasıyla giden yelkenli gemiler, rüzgâr durunca onlar da denizde durup kalırlar. Veya kasırga şeklinde eserse onları batırır. İşte bu imkânları veren Allah'tır, bunlar O'nun varlığının delilleridir: (Şüphesiz ki, bunda sabreden ve şükreden kimseler için ibretler vardır.) Allah'ın emir ve yasaklarına inanan, onları yerine getirmede sabreden, Allah'ın nimetlerine karşı şükreden ve düşünen kimseler için bütün bunlarda ibretler vardır. –(Yahut Allah, onların birçoğunu kazandıkları günahlar yüzünden helâk eder ve birçoğunu da bağışlar.) Yani pişman olup tövbe edenleri bağışlarken, tövbe etmeyip kötülüklerinde ısrar iden birçoklarını da helâk eder, cezalandırır.

35-36. (Ayetlerimiz hakkında mücadele edenler bilsinler ki, kendileri için kaçacakları bir yer yoktur. –Size verilen herhangi bir şey,) mal, makam, mevki ve saire şeyler: (Dünya hayatının geçici bir menfaatidir, Allah katında olan mükâfat ise daha hayırlı, daha kalıcıdır.)

37-39. (Onlar ki, büyük günahlardan ve fuhuştan kaçınırlar, öfkelendikleri zaman da bağışlarlar. Onlar Rablerinin davetini kabul ederler ve namazı dosdoğru kılarlar. Onların işleri kendi aralarında istişaredir.) Yapacakları işleri kendi aralarında istişare ederek yaparlar: (Ve onlar kendilerine verilen rızıklardan infak ederler. –Onlar bir zulme uğradıkları zaman birbirleriyle yardımlaşırlar.) İşte bütün bu meziyetler hakiki müminde olması gereken meziyetlerdir. İşte mümin böyle olmalıdır.

40-43. (Bir kötülüğün cezası o kötülüğün bir mislidir. Fakat kim bağışlarsa, onun mükâfatı Allah'a aittir.) Allah, dilerse affeder, dilerse cezalandırır: (Şüphesiz ki Allah, zalimleri sevmez. –Zulme uğradıktan sonra hakkını alan kimseye gelince, onların aleyhinde herhangi bir yol yoktur.) Yani niye hakkını aldın diye bir günah, kınama ve ayıplama yoktur. Çünkü kendi hakkını almıştır. –(Ancak insanlara zulmeden ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenler aleyhine yol vardır.) Yani, zulme uğrayan kimseler haklarını alacak yollara ve sebeplere başvurup, haklarını alabilirler. Ve zalimler bu zulüm ve taşkınlıklarından tövbe etmedikleri takdirde de: (Bunlar için acıklı bir azap vardır. –Fakat her kim sabreder ve kusuru bağışlarsa, işte bu elbette azmedilen işlerdendir.) Yani Haksızlığa uğrayan, hakkından vazgeçer, intikamından vazgeçip affederse işte bir müminin azmedeceği en güzel yiğitlik ve en güzel meziyetir.

وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن وَلِيٍّ مِّن بَعْدِهِ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلَى مَرَدٍّ مِّن سَبِيلٍ {٤٤} وَتَرَاهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنظُرُونَ مِن طَرْفٍ خَفِيٍّ وَقَالَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُّقِيمٍ {٤٥} وَمَا كَانَ لَهُم مِّنْ أَوْلِيَاء يَنصُرُونَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن سَبِيلٍ {٤٦} اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ يَوْمٌ لَّا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللَّهِ مَا لَكُم مِّن مَّلْجَأٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُم مِّن نَّكِيرٍ {٤٧} فَإِنْ أَعْرَضُوا فَمَا أَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظاً إِنْ عَلَيْكَ إِلَّا الْبَلَاغُ وَإِنَّا إِذَا أَذَقْنَا الْإِنسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا وَإِن تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا

قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ فَإِنَّ الْإِنسَانَ كَفُورٌ {٤٨} لِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَاءُ إِنَاثاً وَيَهَبُ لِمَن يَشَاءُ
الذُّكُورَ {٤٩} أَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَاناً وَإِنَاثاً وَيَجْعَلُ مَن يَشَاءُ
عَقِيماً إِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ {٥٠} وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ أَن يُكَلِّمَهُ اللَّهُ إِلَّا
وَحْياً أَوْ مِن وَرَاء حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولاً فَيُوحِيَ بِإِذْنِهِ مَا
يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ {٥١} وَكَذَلِكَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ رُوحاً مِّنْ
أَمْرِنَا مَا كُنتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ وَلَكِن جَعَلْنَاهُ
نُوراً نَّهْدِي بِهِ مَنْ نَّشَاء مِنْ عِبَادِنَا وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ
مُّسْتَقِيمٍ {٥٢} صِرَاطِ اللَّهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي
الْأَرْضِ أَلَا إِلَى اللَّهِ تَصِيرُ الأُمُورُ {٥٣}

Meali

44. Allah, kimi saptırırsa, onun için O'ndan sonra bir dost yoktur. Zalimler azabı gördükleri zaman: "Geri dönecek bir yol var mı?" dediklerini görürsün.

45. Yine aşağılıktan ötürü başları öne eğilmiş göz ucu ile gizli-gizli etrafa bakarken ateşe sürüklendiklerini görürsün. İman edenlerse: "Kıyamet günü gerçekten hüsrana uğrayanlar, hem kendileri, hem de aileleri hüsrana uğrayanlardır," diyeceklerdir. İyi bilin ki, zalimler devamlı bir azap içindedirler.

46. Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek hiçbir dostları yoktur. Allah, kimi saptırırsa, artık onun için çıkar bir yol yoktur.

47. Allah tarafından geri çevrilmeyecek olan kıyamet günü gelmeden önce Rabbinizin davetine uyun. Çünkü o gün sizin için sığınacak bir yer yoktur ve siz inkâr da edemezsiniz.

48. (Ey Muhammed!) Eğer onlar yüz çevirirlerse bilsinler ki, biz seni onların üzerine bir bekçi olarak göndermedik. Sana düşen sadece tebliğdir. Şüphesiz ki, insana tarafımızdan bir rahmet taddırırsak ona sevinir, ama elleriyle yaptıkları yüzünden kendilerine bir kötülük dokunursa, o takdirde de insan çok nankör olmaktadır.

49. Göklerin ve yerin hükümranlığı yalnız Allah'a aittir. O, dilediğini yaratır, dilediğine kız çocuğu, dilediğine de erkek çocuk bahşeder.

50. Yahut Allah, onları erkek ve kız olarak ikiz verir, dilediğini de kısır yapar. Şüphesiz ki O, her şeyi bilir, her şeye gücü yeter.

51. Allah, bir insanla ya vahyi yoluyla veya perde arkasından konuşur veyahut da bir elçi gönderir de kendi izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz ki, O, çok yücedir, her şeye hükmedendir.

52. İşte böylece sana da emrimizden ötürü Kur'an'ı vahyettik. Yoksa sen kitap nedir, iman nedir? Bilmiyordun. Fakat biz onu bir nur kıldık ki, onunla kullarımızdan dilediğimizi doğru yola erdiririz. Şüphesiz ki sen elbette doğruya iletiyorsun.

53. Göklerde ve yerde bulunanların sahibi olan Allah'ın yoluna götürüyorsun. İyi bilin ki, bütün işler sonunda yalnız Allah'a dönecektir.

İzahı

44. (Allah, kimi saptırırsa, artık onun Allahtan sonra hiçbir dostu yoktur.) Yani kim iradesi ile doğruyu aramayı, tercih etmez, Allah'a sırt çevirirse, Allah da onu içinde bulunduğu şaşkınlık içerisinde bırakır, iyice oraya iter, artık Allah'tan başka onu o sapıklıktan çıkaracak bir dostu olmaz. Dostların başı Allah'tır, Allah'a dost olanlara, Allah da başkalarını ona dost eder, yardım ettirir. O'nu tanımadan, O'na dost olmadan hiçbir kimse ile dost olmak mümkün değildir. Ey Muhammed! (Zalimler azabı gördükleri zaman: "Dünyaya geri dönüş var mı?" dediklerini bir görsen.) Yani yeniden dünyaya dönerek Allah'a itaat etsek, O'nun rızasını kazansak diye bir yalvarışlarını, hor ve hakir bir halde olduklarını görsen.

45-46. (Yine aşağılıktan "hor ve hakirliklerinden" ötürü başları öne eğilmiş göz ucuyla gizli-gizli etrafa bakarken ateşe sürüklendiklerini görürsün!) Yani suçluluk psikolojisi içerisinde, korku ve telaş içinde cehenneme giderken ürkerek,

korkarak, göz uçları ile alttan-alttan etrafa baktıklarını bir görsen! (İman edenlerse: "Gerçekten hüsrana uğrayanlar kıyamet günü hem kendileri, hem de aileleri hüsrana uğrayanlardır," diyeceklerdir.) Yani kıyamet günü kâfirlerin bu perişan halini gören müminler böyle söylerler: (Biliniz ki zalimler devamlı bir azap içindedirler. –Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek hiçbir dostları yoktur. Allah, kimi saptırırsa, artık onun için bir çıkar yol da yoktur.) O artık ne dünyada hakkı ve doğruyu görüp ona uyması mümkündür, nede ahirette kendisini Allah'ın azabından kurtaracak bir yardımcısı vardır.

47-48. Ey insanlar! Öyle ise: (Allah tarafından geri çevrilmeyecek kıyamet günü gelmeden önce Rabbinizin davetine uyun. Çünkü o gün sizin için sığınacak bir yer yoktur ve siz inkâr da edemeyeceksiniz.) Yaptığınız günahları o gün inkâr etmeniz mümkün değildir. Cehennem azabından kurtulmak için sığınacağınız bir liman da yoktur. –Ey Resulüm! (Eğer onlar haktan yüz çevirirlerse, bilsinler ki, biz seni onların üzerine bir bekçi olarak göndermedik.) Sen onların başına dikilip onları, zoraki inandıracak, ya da kötülüklerden koruyacak değilsin: (Sana düşen sadece bir tebliğdir. Şüphesiz ki, insana tarafımızdan bir rahmet taddırırsak, ona sevinir, ama elleriyle kazandıkları kötülükler sebebiyle kendilerine bir kötülük dokunursa, o takdirde insan çok nankördür.)

Daha önce de birkaç ayette geçtiği gibi, insana Allah (c.c.) bir nimet taddırınca, bol nimetlere kavuşunca, kendinden bilir, kendi becerisinden, zekâsından, başarısından bilir ve sevinir. Fakat kendi kötülükleri yüzünden bir sıkıntıya düşünce, malını evladını kayıbedince, elindeki nimetleri kayıp edince, o zaman da nankörlük etmeye başlar, isyan etmeye başlar, hiçbir iyilik ve rahatlık görmedim diyerek yaygarayı basar.

49-50. (Göklerin ve yerin hükümranlığı yalnızca Allah'a aittir. O, dilediğini yaratır. Dilediğine kız çocuğu, dilediğine erkek çocuk bahşeder. –Yahut Allah, onları erkek ve kız olmak üzere çift verir.) Yani kimine sadece kız, kimine erkek, kimine de hem kız, hem de erkek evlat verir: (Ve dilediğini de kısır eder hiç çocuk vermez. Şüphesiz ki O, her şeyi bilir, O'nun her şeye gücü yeter.) Bütün mülk O'nundur, istediği gibi tasarruf eder, istediğine istediğini verir, ya da vermez, kimse O'na hesap soramaz.

51. (Allah, bir insanla ancak vahyi yoluyla veya perde arkasından konuşur. Yahut da bir elçi gönderir de kendi izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz ki O, çok yücedir, her şeye hükmedendir.)

Yani üç çeşit vahyi vardır. Birincisi insanın kalbine sessiz ve kelimesiz olarak ilham edilmesi, bir anda kalbe doğan vahyidir. Bu konu Kasas suresinde de geçtiği gibi bu tur vahyi peygamberlerin dışında olan kimselere de olabilir ki, Hazreti Musa'nın Annesine vahyedildiği gibi. Bu vahyi uyku halinde de olabilir. Nitekim peygamberlerin birçoğuna uykuda vahyedilmiştir. İkincisi uyanıkken bir perde arkasından konuşularak vahyidir. Yani Allah (c.c.) ses, harf ve kelimeler yaratarak perde arkasından seslenir, ya da yarattığı bu ses bir mekândan, bir cisimden kulağa gelir. Mesela yine Kasas sûresinde geçtiği gibi Hazreti Musa Medyenden Mısıra ailesiyle beraber dönerken yolda bir ateş görüp o ateşin olduğu yere gidince Mukaddes vadinin kanarında ağaçtan kendisine: (Ey Musa ben âlemlerin Rabbiyim,) diye seslenilmesi gibi. Kasas sûresi ayet 30. Yine Hazreti Musa Tur dağına gittiğinde perde arkasından Rabbinin kendisiyle konuşması ve Tevrat'ın top yekûn yazılı bir levhada vahyetmesi gibi. Üçüncüsü Cibril vasıtasıyla yapılan vahyidir.

Vahyi sözlükte: İşaret, Risalet, kitabet, ilham gibi anlamlara gelmektedir. İşaret, rüya ile peygamber olduğuna verilen bir işaret, istikamettir. Risalet Melek vasıtasıyla peygamberlere getirilen haberlerdir. Kitabet yazılı olarak verilen haberlerdir ki, Hazreti Musa'ya Tevrat'ın yazılı olarak vahyedilmesi gibidir.

İlhama gelince bütün peygamberlerin kalbine, atılan, doğan bilgilerdir. Bu durum peygamberlerin dışında ki insanlarda da olabilir. İşte Hazreti Meryem gibi, Hazreti Musa'nın annesi gibi bunlar peygamber olmadıkları halde onlara da bu kabil vahyi olunmuştur. Gizli söz ise Hazreti Peygamberin kulağına çan sesi gibi gelen vahyidir. İşte bunların hepsine vahyi denir ki, Allah tarafından gelen haber ve işaretlerdir. Bu konu ile ilgili daha geniş bilgi için Kasas suresinin 30. ayetinin tefsirine de bakabilirsiniz.

52. Evet: (İşte böylece sana da emrimizden ötürü Kur'an'ı vahyettik. Yoksa sen kitap nedir, iman nedir? Bilmiyordun. Fakat biz o Kur'an'ı bir nur kıldık.) İnsanları aydınlatıcı, yol gösterici bir kılavuz kıldık, onunla: (Kullarımızdan dilediğimizi doğruya erdiririz. Şüphesiz ki, sen de doğru yola iletiyorsun.) Sen de bu Kur'anla insanlara yol göstermeye çalışıyorsun, ama ne yazık ki, çokları anlamıyor ve dinlemiyorlar.

Bu ayetlerin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Müşrikler: "Ey Muhammed! Sen Peygamberim diyorsun. Eğer gerçekten Peygambersen Musa'nın Allah Teâld'ya bakıp konuştuğu gibi sen de bakıp konuşsana," demişler. İşte bunun

üzerin bu ayetler gelerek vahyin çeşitlerini anlatmış ve onlara cevap vermiştir. Ancak bu ayette Peygamberimize Kur'an vahyedilmeden önce: (Onun ne kitaptan, ne de imandan haberi yoktu,) ifadesi hakkında ulemanın farklı yorumları vardır. Hal bu ki ulemanın ittifakıyla bütün peygamberler, peygamber olmadan önce de mümindirler. Yani hapsi Allah'ın birliğine iman etmiş, hiçbiri şirke bulaşmamıştır. O zaman burada ki iman ne anlama geliyor? Bazılarına göre vahiyden önce Peygamber (a.s.) imanın meşruiyetini bilmiyordu demektir. Hal bu ki, bu yoruma karşı Muhammed b. İshak, İbni Müzeymeden rivayetle şöyle demiştir. Peygamber (a.s.)'ın vahiyden önce ki, imanının delili namazdır. Yani daha vahyi gelmeden önce Peygamber (a.s.) namaz kılıyordu. Oysa Kur'an'da: (Allah, sizin imanlarınızı zayi etmez,) yani namazlarınızı zayi etmez, diye buyrulmaktadır. O zaman bu ayette kasdedilen iman Allah'ın birliğine iman değildir. Çünkü Peygamber (a.s.) vahiyden önce de Allah'ın birliğine inanmış, hac, umre ve namaz gibi bazı ibadetleri de İbrahim (a.s.)'ın şeriatına göre yani Hanif dini olan İbrahim,in şeriatına göre yapmakta idi.

O zaman benim anladığım mana şudur. Peygamberimize vahyi gelmeden önce ne Kur'an ve ne de kendi şeriatı daha henüz gelmemişti ve dolayısıyla o gelecek Kur'an'ın ne olduğunu, kendisine gelecek olan şeriatın ne olduğunu bilmiyordu ki, ona inansın. Kurandan önce Allah'ın birliğine inanmıştı ve Hazreti İbrahim'in şeriatiyle de amel edip ibadet ediyordu. Ne zaman ki, kendisine vahyi gelmeye başladı, Kur'an geldi işte o zaman Kur'an'a ve kendi şeriatına inandı ve onunla amel etmeye başladı. Yoksa henüz gelmemiş olan ve bilmediği bir şeyin nesine inansın ve ne ile amel etsin. Dolaysıyla vahiyden önce Allah'ın birliğine ve Hazreti İbrahim'in şeriatına inanmıştı ve onunla amel etmekte idi. O halde Peygamber (a.s.) vahiyden önce de mümindi. İşte benim anlayışıma göre mana budur.

53. Evet, ey Peygamber! Şüphesiz ki, sen: (Göklerde ve yerde bulunanların sahibi olan Allah'ın doğru yolunu götürüyorsun.) Sen insanları Allah'ın dosdoğru yoluna çağırıyorsun, senin görevin bu. Öyle ise ey insanlar! Siz de. (Dikkat edin, bilin ki, bütün işler Allah'a aittir,) hesabı da O, görecektir.

ZUHRUF SÛRESİ

Zuhruf sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu sûreye Zuhruf adının verilmesinin sebebi, 35 –36. ayetlerinde cennetin ziynetlerinden bahsettiği için Zuhruf da altın ve çeşitli ziynetler anlamına geldiği için bu isim verilmiştir.

Ayet Sayısı: Seksen dokuz

Kelime sayısı: Sekiz yüz otuz

Harf Sayısı: Üç bin dört yüzdür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

حم {١} وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ {٢} إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآناً عَرَبِيّاً لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ {٣} وَإِنَّهُ فِي أُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ {٤} أَفَنَضْرِبُ عَنكُمُ الذِّكْرَ صَفْحاً أَن كُنتُمْ قَوْماً مُّسْرِفِينَ {٥} وَكَمْ أَرْسَلْنَا مِن نَّبِيٍّ فِي الْأَوَّلِينَ {٦} وَمَا يَأْتِيهِم مِّن نَّبِيٍّ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُون {٧} فَأَهْلَكْنَا أَشَدَّ مِنْهُم بَطْشاً وَمَضَى مَثَلُ الْأَوَّلِينَ {٨} وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ {٩} الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ مَهْداً وَجَعَلَ لَكُمْ فِيهَا سُبُلاً لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ {١٠} وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتاً كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ {١١} وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفُلْكِ

وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ {١٢} لِتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ثُمَّ تَذْكُرُوا
نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا
هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ {١٣} وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ {١٤}
وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءاً إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ {١٥}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım

1-2-3. Hâ, Mîm. –Şu apaçık kitaba ant olsun. –Ki, onu biz Arapça bir Kur'an olarak indirdik.

4. Şüphesiz ki, o kitabın anası bizim katımızda elbette yüce ve hâkim bir kitaptır.

5. Siz haddi aşan kimseler oldunuz diye, sizi Kur'anla uyarmaktan vazmı gecelim?

6-7. Biz öncekilere de nice peygamberler göndermiştik. –Onlar kendilerine gelen her peygamberle mutlaka alay ediyorlardı.

8. Oysa biz onlardan (müşriklerden) daha kuvvetli olanları helâk ettik ki, öncekilerin örneği geçmiştir.

9. Eğer sen onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı," diye sorsan, onlar: "Elbette her şeyi bilen Allah yarattı," diyeceklerdir.

10. O, yeryüzünü sizin için bir beşik yarattı ve doğru gidesiniz diye orada yollar var etti.

11. Allah, gökten belli bir ölçüde su indirir. Biz onunla ölü bir memlekete yeniden bir hayat verdik. İşte siz de kabirlerinizden böyle diriltilip çıkarılacaksınız.

12. O, bütün çiftleri yarattı ve size bineceğiniz gemiler ve hayvanlar yaratmıştır.

13. Ki, onların sırtlarına binesiniz, sonra üzerlerine bindiğiniz zaman Rabbinizin nimetini anasınız ve şöyle diyesiniz: "Bunları bizim hizmetimize veren

Allah-ı noksan sıfatlardan tenzih ederiz. (Eğer O, bunları bizim hizmetimize vermeseydi) biz bunlara kendimizi yaklaştıramazdık."

14-15. "Biz elbette Rabbimize döneceğiz." –İnsanlar, Allah'ın kullarından bir kısmını O'nun bir parçası sayarlar. Gerçekten insan açıktan bir nankördür.

İzahı

1. (Hâ, Mîm): Müteşabih ayetlerdendir, bunda ki mana ve maksadı ancak Allah bilir.

2-4-5. (İşte şu apaçık kitaba "Kur'an"a andolsun. –Ki biz onu Arapça bir Kur'an olarak indirdik, belki akıl edersiniz.) Yani ey Mekke müşrikleri! Kur'an'ı Arapça indirdik ki, belki onun manasını ve hükümlerini iyice anlarsınız. –(Şüphesiz ki o Kur'an bizim katımızda yüce ve hâkim olan bir kitaptır.) Yani Kur'an'ın aslı, bütün kitapların aslı olan Levhi'l-Mahfuzda mevcuttur. –Fakat şimdi: (Siz haddi aşan kimseler oldunuz diye, sizi Kur'anla uyarmaktan vazgeçerek terk mi edelim?) Yani siz haddinizi aşarak Kur'an'ı inkâr ediyorsunuz diye onu insanlara anlatmaktan vaz mı geçelim? Bu ayetten anlaşılıyor ki, bir takım insanlar inkâr etseler de biz Kur'an'ın hakikatlerini anlatmaktan vazgeçmeyeceğiz. Nitekim Katada şöyle demiştir: "Eğer bu ümmetin ilk insanları Kur'an'ı reddettikleri zaman, onlar hemen uyarılmaktan vazgeçilmiş olsalardı, hepsi helâk olurlardı. (Yani Kur'an ilk vahyedildiğinde ona karşı tepki gösterip reddedenlere devamlı vahyı gelip uyarılmasaydılar hepsi helak olurdu.) Fakat Allah (c.c.) rahmetinin gereği yirmi üç yıl vahyi azar-azar göndererek tekrar-tekrar hakka davet etti." Onları uyararak gelen vahyı azar-azar hazmettirdi.

6-7. (Biz öncekilere de nice peygamberler gönderdik. –Fakat onlara gelen her peygamberle mutlaka alay ediyorlardı.) Yani ey Muhammed! Bir tek alay edilen, eziyet gören sen değilsin, bütün peygamberler kendi ümmetlerinin eziyet ve alaylarına maruz kalmışlardır, onlar sabrettiler, sen de sabret.

8-9. (Biz onlardan daha kuvvetli olanları helâk ettik ki, Kur'anda bu önceki toplumların örnekleri geçmiştir.) Yani Kur'an'ın birçok yerinde bu Mekke müşriklerinden daha güçlü olan kavimlerin helâk olduklarına örnekler verilmiştir. Mesela Ad ve Semud kavimleri gibi ki, bunlar yeryüzünde güçlü topluluklardı. İşte bu azgınları helâk eden Allah, Mekke de azgınlık yapanları helâk edemeyecek mi sanıyorlar? Zamanı gelince onları da helâk edeceğiz. –(Eğer sen o

müşriklere gökleri ve yeri kim yarattı? diye sorsan, onlar elbette her şeye gücü yeten, her şeyi bilen Allah, yarattı diyeceklerdir.) Evet, birçok ayette de geçtiği gibi Allah'a ortak koşanlara gökleri ve yeri kim yarattı diye sorduğunda, elbette Allah, diye cevap vermektedirler. Öyle ise neden bir takım taş parçalarını, ağaç parçaları ve saire canlı ya da cansız yaratıkları kendinize ilah ediniyor, onlara ibadet edip, dua edip yalvarıyorsunuz? İşte onlara böyle sorulduğunda da biz atalarımızdan böyle gördük, bunlar bize şefaatçi olacak saçmalığına düşüyorlar. Ve kendilerine yardımı olmayan, elinden hiçbir şey gelmeyen size nasıl şefaat edip yardım edecek?

10-14. (O, Allah ki, yeryüzünü sizin için bir beşik kıldı ve doğru gidesiniz diye sizin için orada yollar kıldı.) Yani yeri üzerinde rahat gezip dolaşabileceğiniz bir halde yarattı, gezip dolaşırken şaşırıp kalmayasınız diye birçok yollar meydana getirdi, siz o yollarda rahat seyahat edip, gezip dolaşıyorsunuz. –(Yine O, Allah ki, gökten belli bir miktarda su indirip, o yağmurla ölü bir memlekete hayat vermiştir, vermektedir.) Kuraklıktan bütün bitkilerin kuruyup ölmesinden sonra belli ölçüde yağmuru indirerek, o kurumuş ve ölmüş olan yeryüzünü yeniden canlandırmakta, hayat vermektedir. Dikkat edilirse: (Belli bir ölçüde yağmur indiririz,) ifadesi, şiddetli ve felâket olmayacak şekilde olduğunu göstermektedir. Eğer, şiddetli ve sürekli yağarsa, tufan olur, felâket olur, her tarafı seller ve sular bastırır. Nitekim bazen da insanlar kendilerine gelsin ve ibret alsınlar diye böyle yağmurlar ve felâketler gönderilmektedir. Evet, işte o yağmurla nasıl ölmüş ve kurumuş olan yeryüzünü diriltip hayat veriyorsak: (Sizi de kabirlerinizden böyle diri olarak çıkaracağız. –O, bütün çiftleri yarattı ve size de bineceğiniz gemiler ve hayvanlar var etmiştir.) Karada sizi taşıyan hayvanları emrinize verdik, denizde de sizi taşıyan gemiler emrinize verdik. Eğer hava şartlarını oluşturmasak, ne karada ve ne de denizde yürüyebilir, yol alabilirsiniz. Nitekim bazen kara ve deniz trafikleri olumsuz hava şartları yüzünden durmaktadır. Bütün bu imkânları veren Allah'tır. İbret olarak da her şeyi size gösteriyor, düşünün, akıl edin, O, yüce kudreti tanıyın, O'na boyun eğin, O'na itaat ederek, yalnızca O'na kulluk edin. –Evet, Allah (c.c.) bu hayvanları ve gemileri emrinize vermiştir ki: (Onların sırtlarına binesiniz, sonra üzerlerine binip yerleştiğiniz de Rabbinizin nimetini hatırlayıp şöyle diyesiniz. "O, Allah'ı tesbih ederiz ki, şunları bizim emrimize verdi. Yoksa biz bunlara kendimizi yaklaştıramazdık.)

Yani Allah (c.c.) bu hayvanları bizim emrimize boyun eğdirmeseydi, biz bunlara yaklaşıp da sırtlarına binemezdik. Öyle ya yabanı bir hayvanı yakalayıp onların sırtına kolayca binebilir miyiz? Allah, bu hayvanları ehlileştirip emrimize vermiştir, biz de onlara rahatça istediğimiz gibi biniyoruz, yüklerimizi vuruyoruz. –(Sonuçta biz elbette Rabbimize döneceğiz.) Bu verilen nimetlerin hesabı sorulacaktır. Nitekim Tekasür suresinde: (O gün elbette nimetlerden sorulacaksınız,) buyrulmaktadır. Evet, yolculuğa çıkıldığında gerek hayvan sırtına bindikten sonra olsun, gerek, arabaya, uçağa, gemiye bindikten sonra olsun üzerine binildiği zaman bu duayı okumak sünnetti: (Sübhânellezî sehharalenâ hâzê vemâ künnâ lehû mukrinîn ve innâ ilâ Rabbinâ lemünkalibûn.)

15. Evet işte bütün bunlara rağmen, Allah'ın bunca verdiği nimetlere karşı: (İnsanlar, Allah'ın kullarından bir kısmını, O'nun bir parçası sayarlar.) Yani hâşâ, melekler Allah'ın kızlarıdır, İsa Allah'ın oğludur, Üzeyir Allah'ın oğludur gibi, saçma sapan sözlerle bunları hâşâ Allah'ın bir parçası sayarak O'na ortak koşarlar. Acaba kâinatta ki, olup bitenlere, bunca delillere bakıp da Allah'ın yüceliğini ve büyüklüğünü kavrayamıyorlar mı da hiçbir şeye ihtiyacı olmayan, her şey kendisine muhtaç olduğu halde bu muhtaçları Allah'a ortak koşuyorlar? (Gerçekten insan apaçık bir nankördür.) Bu kadar nimetleri veren Rabbini bırakıp da kendileri gibi birer yaratık olan kulları Allah'ın bir parçası sayıp, O'na ortak koşuyorlar.

أَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَاكُم بِالْبَنِينَ {١٦} وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَنِ مَثَلاً ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدّاً وَهُوَ كَظِيمٌ {١٧} أَوَمَن يُنَشَّأُ فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ {١٨} وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنَاثاً أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ {١٩} وَقَالُوا لَوْ شَاء الرَّحْمَنُ مَا عَبَدْنَاهُم مَّا لَهُم بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا

يَخْرُصُونَ {٢٠} أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَاباً مِّن قَبْلِهِ فَهُم بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ
{٢١} بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِم
مُّهْتَدُونَ {٢٢} وَكَذَلِكَ مَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِّن نَّذِيرٍ
إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءنَا عَلَى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلَى آثَارِهِم
مُّقْتَدُونَ {٢٣} قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكُم بِأَهْدَى مِمَّا وَجَدتُّمْ عَلَيْهِ
آبَاءكُمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ {٢٤} فَانتَقَمْنَا مِنْهُمْ
فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ {٢٥}

Meali

16 -Yoksa O, yarattıklarından kendisine kızlar edindi de, erkek çocukları size mi seçti?

17. Hal bu ki, onlardan biri Rahman'a isnat ettiği (kız çocuğu) ile müjdelendiği zaman yüzü simsiyah kesilir, öfkeden yutkunur durur.

18. Yoksa onlar süs ve ziynet içinde yetiştirilip de mücadeleye açık olmayanı (tartışıp hakkını savunamayacak olan kızları mı Allah'ın çocuğu) yaptılar?

19. Onlar Rahmanın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Yoksa onların yaratılışlarına mı şahit oldular? Şahitlikleri yazılacak ve bundan sorulacaklardır.

20. Ve dediler ki: "Rahman dileseydi biz onlara tapmazdık." Oysa onların bu hususta bir bilgileri yoktur, onlar sadece yalan söylüyorlar.

21. Biz kendilerine bundan önce bir kitap verdik de, onamı sarılıyorlar?

22. Hayır, onlar sadece: "Biz babalarımızı bu din üzerinde bulduk, biz de onların izinden gidiyoruz," derler.

23. (Ey Muhammed!) Böylece senden önce bir beldeye uyarıcı göndermedik, illâ gönderdiğimizde refah içinde yaşayanlar dediler ki: "Biz babalarımızı büyük bir ümmet (din) üzerinde bulduk, biz de onların izlerine uyarız."

24. Gönderilen uyarıcı (peygamber): "Eğer size babalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmişsem de mi, bana uymazsınız?" deyince, onlar. "Gerçekten biz, sizin tebliğ için gönderildiğiniz şeyi tanımıyoruz," dediler.

25. Biz de onlardan intikamımızı aldık. Bak peygamberleri yalanlayanların sonu ne oldu!

İzahı

16-17. Acaba kendi-kendilerine kızları Allah'a, erkekleri de kendilerine taksim eden müşrikler: (Yoksa O, yarattıklarından kendisine kızlar edindi de, erkek çocukları size mi seçti?) Böyle bir şey mi var, nasıl böyle kendi-kendilerine karar veriyorlar, yalan iftira ediyorlar? –(Hal bu ki, onlardan biri Rahman'a isnat ettiği ile müjdelendiği zaman, simsiyah kesilir ve öfkesinden yutkunur durur.) Yani Müşriklerin kız çocu-kları dünyaya gelip de kendilerine haber verildiğinde onlardan hoşlanmadıkları için, kız çocuklarını sevmedikleri için bunu duyunca simsiyah kesilir ve öfkelerinden yutkunur dururlardı. Ve işte kız çocuklarından hoşlanmadıklarından dolayı da meleklere kız olma yakıştırması yaparak, hâşâ Allah'ın kızları iftirasını atmaktadırlar.

18-20. (Yoksa onlar süs ve ziynet içinde yetiştirilip de mücadelede açık olmayanı mı,) Allah'ın kızları diye niteliyorlar. Yani kız çocukları tartışmadan aciz, hakkını savunamayacak, çalışıp kazanamayacak, savaşamaktan acizdir de, aile şerefini koruyamayacaktır, gibi sebeplerden dolayı mı kız çocuklarını hor görüp de melekler Allah'ın kızlarıdır, diye böyle bir yalan iftira ediyorlar? –İşte bu yüzden: (Onlar Rahmanın kulları olan melekleri dişi yaptılar. Peki, onlar meleklerin yaratılışına şahit oldular mı?) Melekler yaratılırken onlar orda mıydılar, gördüler de mi, böyle söylüyorlar? (Şüphesiz ki onların bu yalancı şahitlikleri elbette yazılacak ve onlar elbette sorulacaklardır.) Bu iftiraların hesabı onlardan elbette sorulacak. –(Ve onlar üstelik şöyle dediler: "Eğer Rahman olan Allah, dileseydi biz onlara tapmazdık.) Yani eğer bizim yaptıklarımız yanlış olsaydı Allah (c.c.) istese müdahale ederdi, biz de öyle tapmazdık, böyle yapmazdık. Demek O, dilemiştir ki, biz böyle inanıyoruz. (Hal bu ki, onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur.) Meleklerin nasıl birer varlıklar oldukları, neden yaratıldıkları hakkında hiçbir bilgileri yoktur. Sadece yalan makinesi gibi yalan üretmektedirler.

21-22. (Yoksa biz kendilerine bundan önce bir kitap mı verdik de ona sarılıyorlar? –Hayır, onlar sadece: "Biz babalarımızı bu din üzerinde bulduk, biz de onların izlerini takip ediyoruz," derler.) İşte bunların kör taklitçiliklerinden başka hiçbir bilgileri yoktur, sıkışınca atalarımızdan babalarımızdan böyle gördük, böyle inandık, biz de onların arkasından gideriz, sözüdür. Başka bir sözleri ve bilgileri yoktur.

23-25. Ey Peygambe! (İşte böyle senden önce bir beldeye uyarıcı göndermemişiz, illâ gönderdiğimiz de, refah içinde yaşayan o belde halkları hep peygamberlere şöyle demişlerdir: Biz babalarımızı büyük bir ümmet "din" üzerinde bulduk ve biz de onların izini takip ederiz. –Peki, gönderilen uyarıcı) peygamber onlara dese ki: (Eğer size babalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmişsem de mi, bana uymazsınız? Bu sefer de onlara cevap olarak şöyle demişlerdir: Gerçekten biz sizin tebliğ için gönderildiğiniz şeyi tanımıyoruz,) Yani sizin bize haber verdiğiniz şeylere inanmıyoruz. –İşte onların bu sözlerine karşı: (Biz de onlardan intikamımızı aldık. Bak peygamberleri yalanlayanların sonu ne oldu.) İşte azgınlığın, kör inatçılık ve taklitçiliğin sonu budur, böyle hüsranla biter.

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاء مِّمَّا تَعْبُدُونَ {٢٦}
إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ {٢٧} وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي
عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ {٢٨} بَلْ مَتَّعْتُ هَؤُلَاء وَآبَاءهُمْ حَتَّى
جَاءهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُّبِينٌ {٢٩} وَلَمَّا جَاءهُمُ الْحَقُّ قَالُوا
هَذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ {٣٠} وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ
عَلَى رَجُلٍ مِّنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ {٣١} أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ
نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُم مَّعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ
فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُم بَعْضاً سُخْرِيّاً وَرَحْمَتُ

رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ {٣٢} وَلَوْلَا أَن يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَن يَكْفُرُ بِالرَّحْمَنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفاً مِّن فَضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ {٣٣} وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَاباً وَسُرُراً عَلَيْهَا يَتَّكِؤُونَ {٣٤} وَزُخْرُفاً وَإِن كُلُّ ذَلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِندَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ {٣٥}

Meali

26-27. Hani İbrahim babasına ve kavmine: "Gerçekten ben sizin tapındığınız şeylerden uzağım, –Ben ancak beni yaratana kulluk ederim. Şüphesiz ki, O, beni doğruya erdirecektir," demişti.

28. İbrahim bu sözün ardından gelecek olanlara devamlı kalacak bir miras olarak bıraktı ki onlar doğru yola dönsünler.

29. Doğrusu onlara hak ve (onu) açıklayan peygamber gelene kadar bunları bir geçimlikle faydalandırdık.

30. Kendilerine hak geldiği zaman onlar: "Bu bir büyüdür, doğrusu biz onu tanımıyoruz," dediler.

31. Yine onlar: "Bu Kur'an şu iki şehirden bir büyük adama indirilmeli değil miydi," dediler

32. (Ey Resulüm!) Rabbin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar? Oysa dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz taksim ettik. Onlardan kimini ötekine kat-kat üstün kıldık ki, biri diğerine işini gördürebilsin. Rabbin rahmeti onların toplayıp yığdıklarından daha üstündür.

33. Eğer insanların küfürde birleşmiş bir tek ümmet olma (tehlikesi) olmasaydı, Rahmanı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık.

34. Evlerinin kapılarını ve üzerine yaslanacakları koltukları da (hep gümüş yapardık.)

35. Ve onları daha nice ziynetlere boğardık. Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçimliğidir. Ahiret ise, Rabbin katında, muttaki olanlar içindir.

İzahı

26-28. (Hani İbrahim babasına ve kavmine demişti ki: Gerçekten ben sizin taptığınız şeylerden uzağım. –Ben ancak beni yaratana kulluk ederim, şüphesiz ki O, beni doğruya erdirecektir. –Ve İbrahim bu sözün ardından, gelecek olan nesillere doğru yola dönsünler diye devamlı bir miras bıraktık, dedi.) Yani İbrahim, babasının ve kavminin putperest olan dininden uzaklaşarak kendisini yaratan tek olan Rabbine döndüğü gibi, kendisinden sonra gelecek olan nesilleri de doğru yola iletecek bir söz söyledi ki, o da: "Ben ancak, beni yaratana kulluk ederim, O'na taparım," sözüdür. Hazreti İbrahim gerçekten tevhid dinini şirkten ve putperestlikten temizlemiştir. Amacından çıkan Allah'ın dinini yerine oturtturmuş ve insanlar için önder olmuş bir peygamberdir. Ve Cenab-ı Hak hazreti İbrahim'in bu söz ve davranışlarını, Peygamber (a.s.)'ın da ümmetine bir örnek olarak hatırlatmasını istemiştir.

29-31. (Hayır, doğrusu bunları da, babalarını da kendilerine hak "kitap" ve onu açıklayan Peygamber gelinceye kadar geçindirdim.) Yani Mekke müşriklerini ve onların babalarını bir takım nimetlerle faydalandırdık. Daha Peygamber gelmeden önce onlar küfür ve şirk içinde olmalarına rağmen, onları bu dünya nimetlerinden faydalandırdık. –(Kendilerine hak geldiği zaman,) Kur'an ve Peygamber gelince ona: (Bu bir büyüdür, dediler. –Yine onlar: "Bu Kur'an şu iki şehirden bir büyük adama indirilmeli değil miydi? dediler.) Yani daha önce de geçtiği gibi Mekke müşrikleri Kur'an'ı inkâr edip Peygamberi sihirbazlıkla suçladılar. Böyle bir şey olmaz, ama olacak olsa da iki büyük şehir halkından bir olan kimseye Kur'an inmeliydi, dediler. Bu iki şehir, Mekke ile Taif'tir. İki büyük adamdan maksatta onlara göre Mekke de bulunan Velid b. Muğiredir ki bu adam iyi bir şair idi, ticaret için gittiği İran'dan turandan bazı hikâyeler öğrenir halka anlatırdı. Diğeri de Taif de bulunan Urva b. Mes'ud Es-Sekafi, diğer bir rivayete göre de Habib b. Umeyr Es-Sakafi dir. Yani aslında Peygamberliğe ve Kur'an'a inanmıyorlar ama şayet böyle bir şey olsa bile kendilerince Hazreti Muhammedi layık görmüyorlar da bu iki şehirde bulunan bu iki şahsı layık görüyorlar.

32-35. Ey Resulüm! De ki: (Rabbin rahmetini onlar mı taksim ediyorlar?) Peygamberin kim olacağına onlar mı karar veriyorlar, nimetleri insanlara onlar mı veriyorlar? (Dünya hayatında onların geçimliklerini biz taksim ettik. Onlardan kimini ötekine kat-kat üstün kıldık ki, biri diğerine iş gördürebilsin.) Eğer herkesi zengin kılsaydık kimsenin kimseye ihtiyacı olmaz ve iş gördüremezlerdi. Fakat: (Rabbin rahmeti onların toplayıp yığdıklarından daha hayırlıdır.) Yani cennetteki nimetleri, kullarının hatalarını örterek bağışlaması dünyalık olarak biriktirilmiş olan geçici mallardan daha üstündür ve daha kalıcıdır. Her şeyi veren de Allah'tır, her şeyin taksimatını yapan da Allah'tır. O, kimine peygamberlik verir, kimine mal mülk verir, kimilerine de makam ve mevki verir. –(Eğer insanların küfre sapar bir millet olma tehlikesi olmasaydı, Rahmanı inkâr eden kimselerin evlerinin tavanlarını ve çıkacakları merdivenleri gümüşten yapardık. –Onların evlerinin kapılarını, oturacakları koltuklarını gümüşten yapardık. –Daha nice altından süsler verirdik. Çünkü bunların bizce hiçbir kıymeti yoktur. Bütün bunlar geçici olan dünya menfaatlerinden başka bir şey değildir. Ahiret ise, Rabbin katında muttaki olanlar içindir.) Yani bu ayetlerde şu ifade edilmek istenmektedir. Kâfirler bu dünya hayatına çok değer veriyorlar. Bizim katımızda ise, bu dünya hayatının hiçbir değeri yoktur. Çünkü bu dünya nimetleri az bir zaman içinde gelip geçici şeylerdir. Esas olan ve kalıcı olan ahiret nimetleridir. Eğer diğer insanları, yani müminleri de özendirip teşvik etmemiş olsaydı, bu kâfirlerin hepsini şu geçici dünyada zengin kılardık. O kadar ki, evlerini barklarını gümüşlerle, altınlarla süslerlerdi. Fakat sonuç ne olacak? Sonuç şüphesiz ki, işte o refah içinde yaşayanlar ölünce birden korkunç bir hesap ve cehennemle karşılaşacaklardır.

Mesela şimdi şöyle bir misal verelim. Son derece zengin, köşklerde saraylarda yaşıyor, şeref ve itibar sahibi, insanlar yanında saygın bir kimse bir suç işlese ve buna müebbet bir ceza verilse. Şimdi böyle bir refah içinde yaşamış, şeref ve itibar sahibi olmuş, saygın bir kimse iken birden bire o köşklerden saraylardan alınarak, şeref ve itibarını kaybetmiş olarak ebedi ceza evine atsalar bu insanın durumu ne olur? Bundan sonra bütün ömrünü ceza evinde geçiren bu adamın şimdiye kadar böyle bir hayat yaşamasının ne kıymeti olabilir? İşte kâfirler için hiç bununla kıyaslanamayacak bir akıbet beklemektedir.

وَمَن يَعْشُ عَن ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَاناً فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ {٣٦} وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُم مُّهْتَدُونَ {٣٧} حَتَّى إِذَا جَاءنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِي وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ {٣٨} وَلَن يَنفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذ ظَّلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ {٣٩} أَفَأَنتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِي الْعُمْيَ وَمَن كَانَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ {٤٠} فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُم مُّنتَقِمُونَ {٤١} أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِي وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِم مُّقْتَدِرُونَ {٤٢} فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {٤٣} وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَّكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْأَلُونَ {٤٤} وَاسْأَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رُّسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِن دُونِ الرَّحْمَنِ آلِهَةً يُعْبَدُونَ {٤٥}

Meali

36. Her kim Rahman olan (Allah') in zikrinden yüz çevirirse, biz ona bir şeytan sardırırız, artık o onun arkadaşı olur.

37. Şüphesiz ki, onlar (şeytanlar) onları yoldan çıkarırlar. Onlar da kendilerini doğru yolda olduklarını sanırlar.

38. Nihayet kıyamet günü bize gelince arkadaşlarına: "Seninle benim aramda keşke doğu ile batı arasındaki kadar bir uzaklık olsaydı, sen kötü arkadaşsın," der.

39. Onlara: "Bu gün size pişmanlık hiçbir fayda sağlamayacaktır. Çünkü siz zulmettiniz. Şimdi de azapta hepiniz ortaksınız," denir.

40. (Ey Peygamber!) Sağırlara sen mi işittireceksin? Yahut körleri ve apaçık bir sapıklık içinde bulunanları sen mi doğruya erdireceksin?

41. Eğer biz seni onlara azap gelmeden önce alıp götürsek bile onlardan yine de intikam alırız.

42. Yahut da onlara vadettiğimiz azabı sana gösteririz. Çünkü bizim onlara azabetmeye gücümüz yeter.

43. Öyle ise sana vahyedilen Kur'an'a sarıl. Çünkü sen doğru bir yol üzerindesin.

44. Doğrusu o Kur'an senin için de, kavmin için de bir öğüttür ve siz ondan ötürü sorguya çekileceksiniz.

45. (Ey Peygamber!) Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimizden de sor! Biz Rahmandan başka kendisine ibadet edilecek bir Tanrı mı kıldık?

İzahı

36-39. (Her kim Rahman olan Allah'ın zikrinden yüz çevirirse, biz ona bir şeytanı sardırırız, artık o, onun arkadaşı olur.) Allah, kendisine ibadet etmekten O'nu anmaktan yüz çeviren kimseye şeytanı üzerine sarmalar, musallat eder ki, artık onun en yakın arkadaşı şeytan olur. Şeytanın onu nereye götüreceği ise bellidir. –(Böylece şeytanlar onları yoldan çıkarırlar. Onlarsa hâlâ kendilerini doğru yolda sanırlar. –Nihayet kıyamet günü bizim huzurumuza gelince arkadaşına (şeytana): "Seninle benim aramda keşke doğu ile batı arası kadar bir uzaklık olsaydı, meğer sen kötü bir arkadaşmışsın, beni yaktın," der. –Fakat Cenab-ı Hak tarafından onlara: "Bu gün pişmanlık duymanız size hiçbir fayda sağlamayacaktır, çünkü siz zulmettiniz. Şimdi de azapta hepiniz ortaksınız," denir.) Sizi Kur'an da uyardım, şeytan açıktan düşmanınızdır dedim. Fakat siz benim uyarılarıma kulak vermediniz, bana sırtınızı döndünüz, şeytana candan dost oldunuz, onunla en yakın arkadaş oldunuz, şimdi şeytanı suçluyorsunuz, hepiniz beraber zulüm işlediniz, şimdi hepiniz beraber cehennemde cezanızı çekin, bakalım.

40-45. Ey Muhammed! (Sağırlara sen mi işittireceksin? Yahut körleri ve apaçık bir sapıklık içinde olanları sen mi doğruya erdireceksin?) hakkı işitmek istemeyen ve görmeyenlere, sapıklık içinde yüzmek isteyenlere sen hakkı işittiremezsin, gösteremezsin, onları o bataklıktan çıkaramazsın. Senin bunlara gücün

yetmez, sen ancak onlara bataklıkta olduklarını, başlarına gelecek olanları anlatmak ve tebliğ etmekle mükellefsin, senin görevin budur. –(Eğer biz seni onlara azap gelmeden önce alıp götürsek,) seni vefat ettirsek bile: (Onlardan intikam alırız. –Yahut onlara vadettiğimiz azabı gösteririz. Çünkü bizim onlara azap etmeye gücümüz yeter. –Öyle ise ey Peygamber! Sana vahyedilen Kur'an'a sarıl. Çünkü sen doğru yol üzerindesin. Doğrusu Kur'an senin için de kavmin için de bir öğüttür ve siz ondan dolayı sorguya çekileceksiniz.) Yani Kur'an hakkında hepiniz sorumlusunuz, hepiniz mesulsünüz. Hem o peygamberlere gelen vahyi tebliğ edip etmedikleri sorulacak, hem de ümmetlerine onlara uyup uymadıkları sorulacak. Sorguya çekilmeyen hiç kimse kalmayacaktır. Nitekim Âraf sûresinin 6. ayetinde: (Elbette kendilerine peygamber gönderilen kimseleri de, gönderilen peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz,) buyruluyor. –Şimdi ey Peygamber! (Senden önce gönderdiğimiz peygamberlerimizden de sor! Biz Rahman olan Allah'tan başka kendisine ibadet edilen bir Tanrı mı kıldık?) Allah'tan başka O'nun bir ortağı vardır, ona ibadet edin diye hâşâ böyle bir Tanrı olduğunu mu söyledik?

Bu ayette Hazreti İbrahim'in yolunda olduklarını iddia eden müşriklere işaret edilmektedir. Şöyle ki, müşrikler hem Hazreti İbrahim'in yolunda olduklarını, hem de meleklere tapmaları, Allah'ın dilemesiyle olduğunu ileri sürerek: (Allah, dilemeseydi biz meleklere tapınmazdık,) dediler. San ki Allah Teâla onların meleklere tapmasını istemiş gibi bir batıl iddia ileri sürmektedirler.

Ancaba: (Önceki peygamberlerden sor bakalım, Rahmandan başka kendisine ibadet edilecek bir Tanrı mı kılmışız?) diye buyrulan ayetin bu cümlesinde tefsirciler farklı yorumlar yapmışlardır. İbni Abbas tan gelen bir rivayete göre Peygamber (a.s.) miraca gittiği gece kendisine Âdem'den ve ondan sonra gelen peygamberlerden sorması istenmiştir. Yani Cibril, Peygamberimize: "Ey Muhammed! Senden önce kimlerin peygamber olduğunu sor," demiş. Peygamberimiz de: "Hayır, sadece Allah'ın benden önce gönderdiği peygamberlerin varlığı ile yetinirim ve kimler olduğunu sormam," demiş. Bu iddia Zahra, Said b Cübeyr ve İbni Cübeyr'in de sözleridir ki, miraç gecesi bütün peygamberleri Cenab-ı Hak toplamış ve Peygamberimize şüphe etmemesi için bütün peygamberlere meleklere tapmayı Allah'ın emredip etmediğini sor, diye buyurmuş. Fakat

Peygamberimiz sormaya lüzum görmemiş, diye böyle bir garip hikâye nakledерek bu ayeti böyle yorumlamışlardır.

Ancak âcizane benim anlayışıma göre bu mantıklı olmayan garip bir hikâyeye dayandırılarak yapılan bir yorumdur. Çünkü ekseri ulemanın görüşü ve yine İbni Abbasdan gelen başka bir rivayete dayanarak yorumları şöyledir. "Peygamberlerden sor" diye ifade edilmesinden maksat yani ehli-kitaptan inanmış olan âlimlere sor ki, onların kitaplarında, onların peygamberleri böyle bir şey söylemişler mi; Allah'ın böyle bir emri var mı? Acaba geçmiş peygamberler onlara Allah'ın emri var, melekleri Tanrı edinin, onlara tapın demişler mi? İşte bu ayette ifade edilmek istenen mana budur.

Mücahit, Katada, Dahhâk, Suddi, Hasani Basri ve Mukâtil'e göre buradaki sual, suali takriridir. Yani Allah Teâla, ne bir kitapta böyle bir şey emretmiş ve ne de hiçbir peygamber böyle bir şey söylememiştir ki, hâşâ Allah'tan başkasına ibadet edin. Evet, âcizane benim anlayışıma göre de doğru olan budur. Geçmiş peygamberlerin kitaplarını bilen, onların şeriatlarını bilen inançlı kimselere sor bakalım o kitaplarda böyle bir şey var mı? Peygamberleri onlara böyle bir şey söylemiş mi? Hele-hele Hazreti İbrahim gibi tevhid dinini yeniden inşa etmiş, reyine oturttumuş bir peygambere, onun şeriatına böyle bir şeyi isnat etmek yalanın ve iftiranın en büyüğüdür.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَى بِآيَاتِنَا إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَقَالَ إِنِّي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ {٤٦} فَلَمَّا جَاءهُم بِآيَاتِنَا إِذَا هُم مِّنْهَا يَضْحَكُونَ {٤٧} وَمَا نُرِيهِم مِّنْ آيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَا وَأَخَذْنَاهُم بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ {٤٨} وَقَالُوا يَا أَيُّهَا السَّاحِرُ ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِندَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ {٤٩} فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنكُثُونَ {٥٠} وَنَادَى فِرْعَوْنُ فِي قَوْمِهِ قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْرِي مِن تَحْتِي أَفَلَا

تُبْصِرُونَ {٥١} أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ مَهِينٌ وَلَا يَكَادُ يُبِينُ {٥٢} فَلَوْلَا أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِّن ذَهَبٍ أَوْ جَاء مَعَهُ الْمَلَائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ {٥٣} فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ فَأَطَاعُوهُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْماً فَاسِقِينَ {٥٤} فَلَمَّا آسَفُونَا انتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ {٥٥} فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفاً وَمَثَلاً لِلْآخِرِينَ {٥٦}

Meali

46. Andolsun ki, biz Musa'yı mucizelerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Musa: "Ben gerçekten âlemlerin Rabbi olan Allah'ın peygamberiyim," dedi.

47. Musa onlara mucizelerimizi getirince, onlar hemen bu mucizelere gülüverdiler.

48. Bizim onlara gösterdiğimiz her mucize diğerinden daha büyüktü. Ve belki, doğru yola dönerler diye biz onları azapla yakaladık.

49. Onlar azabı görünce: "Ey sihirbaz! Rabbine dua et, sana verdiği söz hakkı için artık biz yola geleceğiz.

50. Fakat azabı kendilerinden kaldırdığımız zaman, hemen sözlerinden dönüverdiler.

51. Firavun kavmine seslenerek dedi ki: "Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı ve altından akıp giden şu ırmaklar benim değil mi? Görmüyor musunuz?

52. Yoksa ben meramını anlatamayan şu zavallıdan (Musa) den daha hayırlı değil miyim?

53. Eğer onun dediği doğru ise üzerine altın bilezikler atılmalı ve ye kendisiyle beraber onu doğrulayan melekler gelmeli değil miydi?

54. Firavun kavmini küçümsedi, onlar da ona itaat ettiler. Çünkü onlar fasık bir kavimdi.

55-56. Nihayet bizi öfkelendirdikleri zaman, onlardan intikam aldık, hapsini suda boğduk. –Onları sonradan gelenlerin selefi ve örneği yaptık.

İzahı

46-50. Bu ayetlerde Hazreti Musa, Firavun ve kavmine mucizelerle gönderildiğinde ve ben âlemlerin Rabbinden gönderilmiş bir peygamberim dediğinde, ona gülüşüp kendisini sihirbazlıkla suçladıkları ifade edilmekte. Ve belki doğru yola gelirler diye yine kendilerine gösterilen mucizelerin her birinin ötekinden daha büyük olduğu bildirilmekte ve onlara çeşitli azapların verildiği beyan edilmektedi. Firavun ve kavmi Allah'ın bu azabını görünce Musa ya: (Ey sihirbaz! Rabbine dua et! Sana verdiği söz hakkı için artık biz yola geleceğiz,) dedi. Fakat azap kendilerinden kalkınca hemen sözlerinden cayıp kıvırdılar. Bu mucizelerin ve azabın ne olduğu Âraf sûresinin 133. ayetinde beyan edilmiştir. Bunlar tufan, çekirgeler, haşaratlar, suların kana bulanması ve kurbağalardır ki, bunlar Firavun ve yandaşlarına musallat edilmişlerdi. Allah (c.c.) bunlarla cezalandırdı ki, belki doğru yola dönerler. Bunlar başlarına gelince Musa'dan Rabbine dua edip bunların kaldırılmasını istediler, Musa dua edip Allah (c.c.) bu musibetleri kaldırınca san ki, hiçbir şey olmamış gibi yine eski azgınlıklarına devam ettiler. En sonunda Allah Teâlâ onları denizde boğdu.

51-54. Evet, Hazreti Musa Rabbine dua edip bu azabı Firavun ve yandaşlarından kaldırınca Firavun hemen kavmine şöyle seslendi: (Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı ve altından akıp giden şu ırmaklar benim değil mi, görmüyor musunuz? –Yoksa ben emrimi anlatmada şu zavallıdan "Musa"dan daha hayırlı değil miyim? –Eğer onun dediği doğru ise üzerine altın bilezikler atılmalı değil miydi? Yahut kendisiyle beraber onu doğrulayan melekler gelmeli değil miydi? –İşte Firavun kavmini böyle küçümsedi, onlar da ona itaat ettiler. Zira onlar da fasık bir toplumdu.) Firavun'un Musa'yı kasdederek şu meramını anlatamayan diye bahsetmesi şundandır. Kasas sûresinde anlatılmıştı. Hazreti Musa Firavun'un sarayında büyürken ve daha çocukken onun yüzüne tokat atmıştı. O da bundan huylanarak zarar vermek istemişti. Fakat Firavun'un hanımı Asiye onu yatıştırmak için Hazreti Musa'nın aklı kesmediğinden bunu yaptı demiş ve hatta istersen onun aklının kesmediğini deneyelim diyerek bir elinde su diğer elinde kor közü Musa ya uzatmıştı. Allah'ın hikmeti ya! Musa (a.s.) da suyu değil, kor közü alıp ağzına atmıştı. Ondan dolayı dilinde bir pelteklik vardı, iyi konuşamadığı

için Firavun onu kast ederek şu meramını anlatamayan mı daha üstündür, yoksa ben miyim? diyerek kavmini kandırmaya ikna etmeye çalışmıştır.

55-56. Evet, Firavun bu mucizelerden, bu musibetlerden ders almayıp azgınlığına dönüp devam edince: (Nihayet bizi öfkelendirdikleri zaman, onlardan intikam aldık, hepsini suda boğduk. –İşte bunu da ondan sonra gelenler için bir, ibret ve misal olarak kıldık.)

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلاً إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ {٥٧} وَقَالُوا أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلاً بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ {٥٨} إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلاً لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ {٥٩} وَلَوْ نَشَاء لَجَعَلْنَا مِنكُم مَّلَائِكَةً فِي الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ {٦٠} وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِّلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ {٦١} وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ {٦٢} وَلَمَّا جَاء عِيسَى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُم بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُم بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ {٦٣} إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ {٦٤} فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِن بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ {٦٥} هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ {٦٦} الْأَخِلَّاء يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ {٦٧}

Meali

57. Meryem oğlu İsa bir misal olarak anlatılınca, senin kavmin hemen ondan bir delil bulduklarını sanarak, hemen bağrışmaya başladılar.

58. Onlar dediler ki: "Bizim İlahlarımız mı daha hayırlıdır, yoksa İsa mı? Bu örneği sırf seninle tartışmak için ortaya attılar. Doğrusu onlar çok kavgacı bir topluluktur.

59. Oysa İsa ancak kendisine nimet verdiğimiz ve İsrail oğullarına onu bir örnek kıldığımız bir kuldur.

60. Eğer biz dileseydik sizden, şu dünyada yerinize geçecek melekler yaratırdık.

61. Şüphesiz ki, o (İsa) kıyametin kopacağını gösteren bir bilgidir. O (Kıyametin kopuşunda) asla şüphe etmeyin, bana uyun. İşte doğru olan yol budur.

62. Şeytan bu yoldan sizi alıkoymasın. Çünkü o, sizin için apaçık bir düşmandır.

63. İsa mucizelerle geldiği zaman dedi ki: "Ben size hikmet getirdim ve hakkında ihtilafa düştüğünüz şeylerin bir kısmını size açıklamak için geldim. O halde Allah'tan korkun ve bana itaat edin.

64. Şüphesiz Allah, işte O; benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyle ise O'na ibadet edin. İşte şu doğru olan yoldur.

65. Fakat onların arasında çıkan guruplar ihtilaf ettiler. Acıklı bir günün azabından dolayı vay o zalimlerin hâline!

66. Onlar farkında değillerken kıyamet gününün kendilerine ansızın gelmesinden başka bir şey mi bekliyorlar?

67. O gün Allah'tan korkanların dışında, dost olanlar birbirlerine düşman olurlar.

İzahı

57. (Meryem oğlu İsa bir misal olarak anlatılınca, senin kavmin hemen ondan bir delil bulduklarını zannederek hemen bağrışmaya başladılar.) Yani bu sûrenin 45. ayetinde daha önce Peygamber (a.s.)'a hitaben: (Senden önceki peygamberlerimize sor. Acaba Rahmandan başka Tanrılar yapmış mıyız?) diye buyrulduğu zaman, müşrikler, Hıristiyanlardan bir kısmının İsa Allah'ın oğludur, diye inandıklarını delil getirerek kendilerinin de meleklerin hâşâ Allah'ın

kızları olarak taptıklarına delil göterme çabası içerisine girerek güya kendilerini haklı çıkardıklarını zannederek sevinip, bağrışmışlar. Bir rivayete göre de Peygamber (a.s.) Enbiya sûresinin 98. ayetini okumuş: (Siz ve Allah'tan başka tapınaklarınız cehennem odunlarıdır.) İşte bu ayeti müşriklere okuyup anlatınca müşrikler kızmışlar. Ve Abdullah b. Zubara denen şahıs Hazreti Meryem'in oğlu İsa'yı Hıristiyanlar'ın ilahlaştırdıklarını örnek göstererek, kendileri de sahte ilahlarının meşruiyetini savunarak bağrışmaya başlamışlardır. Yani müşrikler başkalarının yanlışlarını örnek vererek meleklere tapmakla, ya da putlara tapmakla kendi-kendilerini haklı çıkarmaya çalışmışlar.

58. Üstelik akıllarınca Hıristiyanların bu yanlışlarını kendilerine basamak yaparak: (Dediler ki, bizim ilahlarımız mı daha hayırlıdır, yoksa İsa mı?) Yani bizim taptığımız melekler mi daha üstündür, yoksa İsa mı daha üstündür? Ey Muhammed! (Bu örneği sırf seninle tartışmak için ortaya attılar. Doğrusu onlar çok kavgacı bir toplumdur.) Bunların verdikleri bu örneğin, hiçbir haklı ve tutarlı tarafı yoktur. Sırf seninle tartışıp kavga etmek için böyle bir şeye girişiyorlar.

59-60. Oysa. (İsa, kendisine peygamberlik nimeti verdiğimiz ve İsrail oğullarına örnek kıldığımız bir kuldur.) Yani onu kudretimizle babasız olarak dünyaya getirmemiz İsrail oğullarına kudretimizi gösterme bakımından bir örnek kıldık ki, o bizim yarattığımız bir kul ve peygamberdir. Yoksa ilah falan değildir. Birileri onu ilahlaştırmış ise, bu yanlışı örnek vererek kendi yanlışlarını haklı çıkarmaya mı çalışıyorlar? –(Eğer biz dileseydik bu dünyada sizden, sizin yerinize geçecek melekler yaratırdık.) Yani dileseydik sizin içinizden de melekler yaratır, sizin yerinize onları yeryüzünde halife kılardık. İsa'yı babasız yaratan Allah bunu yapmaya da kadirdir. Oysa biz yeryüzünün halifesi olarak insanı yarattık. Melekleri de insanlardan farklı yarattık, hepsi Allah'ın yarattıkları ve hepsi O'nun kullarıdır, bunlar nasıl Tanrı olabilir?

61. (Şüphesiz ki, o İsa'nın) babasız olarak yaratılması: (Kıyamet satı için bir bilgidir, o kıyametin kop-uşunda asla şüphe etmeyin ve bana uyun, işte doğru olan yol budur.) Bu ayeti gerek geçmişteki ve gerekse şimdiki birçok tefsirciler maalesef yanlış anlamış ve yanlış yorumlamışlardır. Yani bir takım zayıf hadislere ve rivayetlere uydurmak için arkadan dolanarak tefsir etmişlerdir. Bunu kıyamete yakın İsa'nın ineceği hakkında bir bilgi olarak anlamışlardır. Hal bu ki âcizane ben bu konuyu Bakara sûresinin 159 ve Kehf sûresinin de

94. ayetlerinde genişçe açıklamıştım. O ayetlerin tefsirine lütfen bakınız. Fakat burada yeri gelmişken bir daha açıklamak istiyorum. Bu ayetin İsa (a.s.)'ın diri olduğu ile ve onun kıyamete yakın ineceği ile hiçbir ilgisi yoktur. Bu ayeti bundan önceki ayetlerle birlikte ele alıp değerlendirdiğimizde bu ayette kasdedilen mana şudur. Hıristiyanların İsa ya Tanrı diye tapmalarını, müşrikler örnek vererek kendilerinin de meleklere taptıklarını haklı çıkarmaya çalışmaları ve Peygamberimizle tartışmalarına karşı İsa'nın bir kul olduğu ifade edilmiş. Daha sonra Allah, isteseydi insanlar arasından da melekler yaratabilecek kudrette olduğunu ifade ettikten sonra Allah (c.c.) yine kendi kudretini anlatmak için İsa'yı babasız yaratma kudretine sahip olduğu gibi kıyameti koparmaya da kadir olduğuna vurgu yapmıştır. Yani o İsa'yı babasız yaratan Allah, kıyameti de koparacaktır, bunda asla şüpheniz olmasın.

Bura da İsa'nın yaratılışı örnek verilerek esasen kıyametin kopmasına dikkat çekilmektedir. Yani ey kıyametin kopmasında şüphe eden kimseler! (Şüphesiz ki, o İsa kıyametin kopacağını gösteren bir bilgidir, öyle ise o saatin geleceğinde asla şüphe etmeyin,) Yani İsa'yı nasıl babasız yarattıksa, bu güç ve kuvvete sahip isek öyle de kıyameti koparmaya muktediriz, bunda asla şüpheniz olmasın. Yani Cenab-ı Hak, kudretini göstermek için, kıyameti koparacağına buna gücünün olduğuna İsa'yı babasız yaratığını kıyameti koparmaya muktedir olduğuna bir bilgi ve belge olarak örnek vermektedir. Onu babasız yaratan Allah kıyameti de koparmaya kadirdir ve bunda asla şüphe etmeyin. İşte ayette Cenab-ı Hakkın vurgulamak istediği mana budur, İsa'yı babasız yaratan Allah, şüphesiz ki, zamanı gelince kıyameti de koparacaktır bunda asla şüphe etmeyin. Yoksa bunun İsa'nın diri olmasıyla ya da ineceği ile hiçbir ilgisi yoktur. Daha önce de dediğim gibi zayıf rivayetlere dayandırarak böyle bir ilişki kurulmakta ve arkadan dolanarak ayeti böyle tevil etmektedirler. Fakat maalesef merhum Ahmet Hamdi Yazır da İsa'nın inişi kıyamet saati için bir bilgidir, diye tefsir etmiş. Oysa bu ayette İsa'nın inişi diye bir şey söz konusu değildir. Nitekim 59 numaralı ayette açıkça buyruluyor ki. (İsa kendisine peygamberlik verdiğimiz ve İsrail oğullarına da bir örnek kıldığımız bir kuldur.) Yani babasız olarak yarattığımız bir kuldur. İşte bu ayette de kyameti inkar edenlere karşı Cenab-ı Hak İsa yı babasız yaratmaya nasıl muktedir ise öylede kıyameti koparmaya ve kıyamet gününü meydana getirmeye muktedir olduğuna bunu bir bilgi ve delil

olarak sunmuş ve buyurmuştur ki, artık: (O kıyametin kopmasında asla şüphe etmeyin.) Çünkü ayette geçen (fela temterünne bihâ) da ki zamir kıyamet saati cümlesine gidiyor ki, işte o kıyamet saatinde asla şüphe etmeyin. İşte Allah Te'ala, buna vurğu yapmaktadır.

62. Evet: (Sakın şeytan sizi yoldan çıkarmasın. Çünkü o sizin için apaçık bir düşmandır.) Yani hiçbir konuda şeytana uymadığınız gibi ne İsa ya Tanrı süsü vererek, ne de meleklere Tanrı süsü vererek ya da haşa Allah'ın kızlarıdır demek suretiyle şeytan sizi yoldan çıkarmasın, ona uymayasınız.

63-67. (İsa, mucizelerle gelince dedi ki: "Ben size hikmeti getirdim.) Yani İncil'i ve onun hükümleri olan şeriatı getirdim: (Ve hakkında ihtilaf ettiğiniz şeylerin bir kısmını size açıklamak için geldim. O halde Allah'tan korkun." –Şüphesiz Allah, işte O; benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyle ise O'na kulluk edin, doğru olan yol budur. –Fakat onların aralarından çıkan guruplar İsa hakkında ihtilafa düştüler.) Yani bir kısmı ona iman ederken bir kısmı inkar etti. Daha sonra bir kısmı onu Tanrı edindi, bir kısmı Allah'ın oğludur, dedi ve böylece: (Acıklı bir günün azabından ötürü zalimlerin vay hâline! –Onlar Allah'a şirk koşan, kıyametin kopuşunda şüphe edenlerdir. Ansızın kıyametin başlarına gelmesini mi bekliyorlar? –O gün Allah'tan korkanlar hariç, dost olanlar birbirlerine düşmandırlar.) Şirkte, küfür ve isyanda birbirlene dost olanlar kıyamet gönü amansız birbirlerine düşman olacaklardır.

Evet işte bu son ayetlerde yine İsa nın babasız yaratılışı hakkında ki, ihtilafları, onu Tanrı edinerek, ya da Allah'a oğul isnedederek, şirk koşmalarına ve kıyameti inkar etmelerine karşı yine İsa nın babasız yaratılışının kıyametin kopuşuna bir delil olduğuna işaret edilmektedir. Netice olarak bu ayetlerde hep kıyametin kopuşuna ve onun asla inkar edilmemesine vurgu yapılarak Hazreti İsa nın babasız yaratılması örnek gösterilerek Allah'ın her şeye kadir olduğu ifade edilmektedir.

يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ {٦٨}
الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ {٦٩} ادْخُلُوا الْجَنَّةَ
أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ {٧٠} يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ

ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {٧١} وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٧٢} لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ {٧٣} إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ {٧٤} لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ {٧٥} وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلَكِن كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ {٧٦} وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُم مَّاكِثُونَ {٧٧} لَقَدْ جِئْنَاكُم بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ {٧٨} أَمْ أَبْرَمُوا أَمْراً فَإِنَّا مُبْرِمُونَ {٧٩} أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوَاهُم بَلَى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ {٨٠} قُلْ إِن كَانَ لِلرَّحْمَنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ {٨١} سُبْحَانَ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ {٨٢} فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ {٨٣} وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاء إِلَهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلَهٌ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ {٨٤} وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَعِندَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ {٨٥} وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَن شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ {٨٦} وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللهُ فَأَنَّى يُؤْفَكُونَ

{٨٧} وَقِيلِهِ يَارَبِّ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ {٨٨} فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ {٨٩}

Meali

68-96-70-"Ey kullarım! Bu gün size korku yoktur ve siz üzülmeyeceksiniz de. –Onlar ayetlerimize inanmış ve Müslüman olmuş kimselerdir. –Haydi cennete girin, siz ve eşleriniz ağırlanıp sevindirileceksiniz."

71. Onların önlerinde, arkalarında tepsiler ve kadehler dolaştırırlar. Orada canlarının çektiği, gözlerinin hoşlandığı her şey vardır! "Ve siz orada ebedi kalacaksınız."

73-74-"Orada sizin için çok meyve vardır, onlardan yersiniz!" –Suçlular cehennem azabında ebedi kalacaklardır.

75-76. Azap kendilerinden hiç hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde ümitsizdirler. –Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendileri zulmedicilerdi.

77. Onlar cehennem bekçisine: "Ey Malik! Rabbin artık bizi öldürsün," diye seslenirler. Malik de: "Siz böylece kalacaksınız," der.

78. Andolsun ki, biz size hakkı getirdik. Fakat sizin çoğunuz haktan hoşlanmıyorsunuz.

79. Yoksa onlar hakka karşı gelmek için bir iş mi kararlaştırdılar? Biz de onları cezalandırmak için kararlıyız.

80. Yoksa onlar bizim sırlarını ve gizli konuştuklarını işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır, işitiriz ve yanlarında bulunan melekler de her yaptıklarını yazıyorlar.

81. (Ey Muhammed!) De ki: "Eğer Rahman olan Allah'ın bir çocuğu olsaydı, ona ibadet edenlerin birincisi ben olurdum.

82. Göklerin ve yerin Rabbi, Arşın Rabbi onların nitelediklerinden beridir, yücedir.

83. Şimdi tehdit edildikleri günlerine kavuşuncaya kadar sen onları bırak, batıla dalıp oynasınlar.

84. Gökte de yerde de İlah O'dur, O, her şeye hâkim, her şeyi bilendir.

85. Göklerin, yerin ve her ikisi arasında bulunan şeyin mülkü kendisine ait olan (Allah) ne yücedir! Kıyamet saatini bilmek de O'nun katındadır ve siz O'na döndürüleceksiniz.

86. O'ndan başka yalvardıkları şeyler, şefaat hakkına sahip değildirler. Ancak hakkı bildikleri halde şahitlik edenler şefaat edebilir.

87. Andolsun ki onlara: "Kendilerini kim yarattı?" diye sorsan, elbette: "Allah," derler. O halde haktan nasıl da çevriliyorlar?

88. (İşte bu) Peygamberin: "Ya Rabbi! Bunlar inanmayan bir kavimdir," demesi sözüdür.

89. (Ey Muhammed!) Şimdilik sen onlara aldırma ve: "Size selam olsun" de, onlar yakında bilecekler.

İzahı

68-73. (Ey muttaki olan kullarım! Bu gün size korku yoktur ve siz üzülmeyeceksiniz de. –Onlar ki ayetlerimize inanmış ve Müslüman olmuşlardır. –Haydı şimdi siz ve eşleriniz cennete girin. Orada konuklandırılacak ve sevindirileceksiniz. –Onların önlerinde ve arkalarında tepsiler ve içki kadehleri dolaştırılır. Orada canlarının çektiği, gözlerinin hoşlandığı her şey vardır ve siz orada ebedi kalacaksınız.) Yani tepsiler içinde istedikleri yiyecekler ve istedikleri içecekleri içkilerle cennet hizmetçileri önlerinde ve arkalarında, hizmet sunarak dönüp dolaşırlar. Ve daha gönüllerinin arzu ettiği gözlerinin hoşuna gittiği ne varsa onlar için sunulur. –(İşte yaptıklarınız karşılığında varis kılındığınız cennet budur. –Orada sizin için çok meyve de vardır ve onlardan yersiniz.) İşte bu bahtlı müminler cennette böyle karşılanırlar ve kendilerine böyle denerek müjdelenirler.

74-77. (Suçlular ise cehennem azabında ebedi kalacaklardır. –Azap kendilerinden hiç hafiflemeyecektir. Bu devamlı azap içinde ümitsizdirler.) Bu azaptan kurtulacaklarından artık ümitlerini de kesmişlerdir. –(Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendileri zalimdiler.) Onlar kendi-kendilerine haksızlık ettiler, uyarılmalarına rağmen, küfürde, zulümde ve isyanda devam ederek aslında kendilerine yazık ettiler, kendi elleriyle bu cezayı kazanıp hak ettiler. –(Onlar orada cehennem bekçilerine yalvararak cehennemi idare eden baş kardiyene: "Ey Malik! "Rabbin artık bizi öldürsün," diye seslenirler.) Yani cehennemi idare eden

ve baş gardiyan olan meleğe yalvarıp derler ki, Rabbin bizi öldürsün de artık bu azaptan kurtulalım: (Malik ise, siz böylece kalacaksınız, diye cevap verir.)

78-79-80. (Andolsun ki, biz size hakkı getirdik, fakat sizin çoğunuz gerçeklerden hoşlanmıyorsunuz.) Ey Resulüm! Bu ikaz ve uyarılara karşı gelmek için ve sana karşı tuzak kurmak için: (Yoksa bir iş mi kararlaştırdılar?) Onlar varsın senin aleyhinde tuzaklar kursunlar: (Biz de onları cezalandırmak için bir iş kararlaştırdık. –Yoksa onlar sırlarını ve gizli konuştuklarını bizim işitmediğimizi mi sanıyorlar? Hayır, öyle sanmasınlar, işitiyoruz ve yanlarında bulunan elçi meleklerimize de her yaptıklarını yazdırıyoruz.) Yani biz işitip bildiğimiz gibi sağ ve sollarında yazıcı meleklere de yazdırıp kayda geçiriyoruz, hiçbir şey saklı ve gizli kalmıyor, hepsi kayde geçiyor ve zamanı gelince de önlerine serilip dökülecektir.

Bu ayetler Mekke müşriklerinin Ebu Cahil başkanlığında Darunnedve de toplandıkları ve Peygamber (a.s.)'ın aleyhinde tuzak kurup onu yakalayarak öldürecekleri hakkında karar almak için konuştuklarına işaret etmektedir. İşte onlar bu tuzakları konuşup hazırlarken Allah Teâlâ onların konuştuklarından haberdardı, onları işitiyordu ve o tuzakları boşa çıkardı.

81-83. Ey Muhammed! Allah'a çocuk isnat eden, O'na şirk koşan müşriklere: (De ki, eğer Rahman olan Allah'ın bir çocuğu olsaydı, ona ibadet edenlerin ilki ben olurdum.") Yani sizin iddia ettiğiniz gibi ne İsa Allah'ın oğludur, ne de melekler Allah'ın kızlarıdır. Hâşâ, böyle bir şey olsaydı herkesten önce ben onlara tapardım. Oysa bunlar sizin Allah'a iftira ettiğiniz yalanlardır. –(Hal bu ki, göklerin, yerin Rabbi ve Arşın Rabbi onların niteledikleri sıfatlardan beridir, yücedir. –Ey Muhammed! Şimdi sen onları kendi hallerine bırak, ta ki, azapla tehdit edildikleri günlerine kavuşuncaya kadar batıla dalıp oynasınlar.) Sonra, batılda oynamanın ne olduğunu kendilerine göstereceğiz.

84-86. (Gökte de ilah O'dur, yerde de ilah O'dur. O, her şeye hâkimdir, her şeyi bilendir.) Göklerin ve yerin yaratıcısı da O'dur, Sahibi de O'dur, göklerin ve yerin Tanrısı da O'dur ve O, tektir. –(Göklerin, yerin ve her ikisinin arasında bulunan her şeyin mülkü kendisine ait olan Allah, ne Yücedir! Kıyamet saatini bilmek de O'na aittir, O'nun katındadır ve siz o gün O'nun huzuruna döndürüleceksiniz. –Ey Muhammed! (O'ndan başka yalvardıkları şeyler şefaat hakkına sahip değildirler.) Müşriklerin iddia ettikleri gibi tapındıkları şeylerin

kendilerine hiçbir şefaat etmeye, yardım etmeye güçleri de yoktur, salahiyetleri de yoktur, onların ki sadece kuru bir iddiadan başka bir şey değildir. (Ancak bildikleri halde hakka şahit olanlar müstesna, onlar şefaat edebilecekler.) Yani İsa (a.s.) Üzeyir (a.s.) ve melekler gibi hakkı bilip de şahit oldukları halde, kendilerinin hâşa, ne Allah'ın oğlu, ne de kızları olduklarını kabul etmedikleri ve böyle bir şey de demedikleri halde kendilerine böyle bir sıfat yakıştırılmıştır ki oların bir hataları yoktur ve bu zatlar müstesnadır ki, bunlar şefaat edebileceklerdir. Ama bunların şefaati o ortak koşanlara değil Allah'ın izin verdiği müminleredir. Fakat kendilerini ilahlaştırmış, ya da zaten elinden hiçbir şey gelmeyen, taş parçalarından ağaç parçalarından uydurulmuş ilahların şefaati zaten asla söz konusu değildir.

87-89. (Andolsun ki, o müşriklere: "Kendilerini kim yarattı?" diye sorsan, elbette: "Allah," diyeceklerdir. O halde haktan nasıl çevriliyorlar? –Herhalde Peygamberin: "Ya Rabbi! Bunlar inanmayan bir kavimdir," sözü olsa gerektir.) Yani Allah Teâlâ Peygamberimize sen: "Onları kim yarattı?" diye sorsan, elbette Allah, dedikleri halde o zaman nasıl hak ve hakikatten yüz çeviriyorlar? sorusuna karşı Peygamber (a.s.) da yine vahyi ile: (Ya Rabbi! Bunlar inanmayan bir kavimdir,) sözü ile cevap vermesidir. Yani bunlar katiyyen, laf anlamayan, söz dinlemeyen ve inanmayan bir toplumdur. Hem her şeyi yaratan Allah diyorlar, hem de O'nu bırakıp elleriyle yaptıkları taş ve ağaç parçalarına tabip, onlara ibadet ediyorlar. İşte bunlar böyle laf anlamayan bir toplumdur. –Ey Muhammed! Şimdilik sen onlara aldırma ve: (Size selam olsun, de. Onlar yakında bileceklerdir.) Yani bir zamana kadar onlara uyma, selam de, geç. Yaptıkları zulüm ve kötülüklerinin cezasını yakında bilecek ve göreceklerdir.

Bu ayette Mekke döneminde kâfirlere karşı koyacak güçte olmayan Müslümanların kendilerine zulmetmek ve kötülük yapmak isteyen müşriklere uymadan, selam diyerek geçip gitmeleri emredilmiş. Ve daha sonra Medine ye hicret edildikten sonra da onlara karşı koyacaklarına işaret edilmiş. Ve daha sonra da o zalimlerin başlarına neler geleceği tehdidinde bulunulmuştur. Bazı tefsircilere göre Medine döneminde savaşa izin verilmesiyle bu ayet hükümsüz kılınmıştır.

DUHÂN SÛRESİ

Duhân sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu sûreye bu adın verilmesi onuncu ayetinde Mekke de ki, bir kıtlık dumanından bahsedildiği içindir.

Ayet Satısı: Elli dokuz

Kelime Sayısı: Üç yüz kırk

Harf Sayısı: Bin dört yüz kırktır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

حم {١} وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ {٢} إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةٍ مُّبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ {٣} فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ {٤} أَمْراً مِّنْ عِندِنَا إِنَّا كُنَّا مُرْسِلِينَ {٥} رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ {٦} رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا إِن كُنتُم مُّوقِنِينَ {٧} لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ {٨} بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ يَلْعَبُونَ {٩} فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاء بِدُخَانٍ مُّبِينٍ {١٠} يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ {١١} رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ {١٢} أَنَّى لَهُمُ الذِّكْرَى وَقَدْ جَاءهُمْ رَسُولٌ مُّبِينٌ {١٣} ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَّجْنُونٌ {١٤} إِنَّا كَاشِفُو الْعَذَابِ قَلِيلاً إِنَّكُمْ عَائِدُونَ

{١٥} يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرَى إِنَّا مُنتَقِمُونَ {١٦} وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاءهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌ {١٧} أَنْ أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللهِ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ {١٨} وَأَنْ لَّا تَعْلُوا عَلَى اللهِ إِنِّي آتِيكُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ {١٩} وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ أَن تَرْجُمُونِ {٢٠} وَإِنْ لَّمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ {٢١} فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هَؤُلَاء قَوْمٌ مُّجْرِمُونَ {٢٢} فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلاً إِنَّكُم مُّتَّبَعُونَ {٢٣} وَاتْرُكْ الْبَحْرَ رَهْواً إِنَّهُمْ جُندٌ مُّغْرَقُونَ {٢٤} كَمْ تَرَكُوا مِن جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ {٢٥} وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍ {٢٦} وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَ {٢٧} كَذَلِكَ وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْماً آخَرِينَ {٢٨} فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاء وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنظَرِينَ {٢٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım

1-2-3. Hâ, Mîm. –Bu apaçık kitaba andolsun. –Biz onu gerçekten mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz ki, biz onunla (insanları) uyarıcıcıyız.

4-5. Kararlaştırılmış her emir o gecede ayırt edilir –Ki, (o) bizim tarafımızdan bir emirdir. Çünkü biz elçilerimizi göndericiyiz.

6. (Peygamberleri) Rabbinden bir rahmet olarak (göndeririz.) Şüphesiz ki, O, işte O; işiten, bilendir.

7. Eğer kesin olarak (O'na) inanıyorsanız, bilin ki, O, göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbidir.

8-9. O'ndan başka ilah yoktur, ancak O'dur. O, diriltir, öldürür, Sizin Rabbiniz de önceki babalarınızın Rabbi de O'dur. –Fakat onlar şüphe içinde oynayıp eğleniyorlar.

10-11. Şimdi sen, göğün apaçık bir duman getireceği günü bekle –Ki, (o duman) insanları kaplar. Bu ise acıklı bir azaptır.

12. "Rabbimiz! Bizden azabı kaldır. Biz artık inanıyoruz," (derler.)

13. Fakat onlar için bunu düşünüp öğüt alma nerde? Oysa kendilerine açıklayıcı bir Peygamber gelmiştir.

14. Sonra onlar Peygamberden yüz çevirdiler ve: "Bu öğretilmiş bir delidir," dediler.

15. Biz o azabı sizden birazcık kaldırırız ama siz yine eski halinize dönersiniz.

16. O gün büyük bir vuruşla vururuz, biz (böyle) öç alırız.

17. Andolsun ki, biz onlardan önce Firavun kavmini de denemiştik. Onlara şerefli bir Peygamber gelmiştik.

18. O Peygamber onlara şöyle demişti: "Esaretiniz altında bulunan Allah'ın kullarını bana teslim edin. Çünkü ben size gönderilmiş güvenilir bir Peygamberim.

19. Allah'a karşı üstünlük taslamayın. Şüphesiz ki, ben size apaçık delil getiriyorum.

20. Gerçekten ben, sizin beni taşlamanızdan, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığındım.

21-22. Eğer bana inanıyorsanız, bari benden uzaklaşın. –Musa: "Şüphesiz ki, bunlar suç işleyen bir toplumdur!" diye Rabbine dua etti.

23. Allah (c.c.) (Musa ya) buyurdu ki: "Kullarımı geceleyin yürüt. Çünkü siz takip edileceksiniz."

24. Denizi (yarıp kavmini geçirdikten sonra olduğu gibi) açık bırak. Çünkü onlar suda boğulacak bir ordudur.

25-26-27. Onlar (Firavun ve yandaşları) neler bırakmışlardı, neler. Bahçeler, çeşmeler. –Ekinler, güzel makamlar –Ve nice zevklenip durdukları nimetler!

28-29. İşte biz bütün bunları başka bir kavme miras bıraktık. –Gök ve yer onlara ağlamadı ve kendilerine mühlet de verilmedi.

İzahı

1. (Hâ, Mîm): Bu müteşabih ayetlerdendir, mana ve maksadı Allah'a havale ederiz.

2-3-4. (Bu apaçık kitaba=Kur'an'a andolsun. –Biz onu gerçekten mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz biz onunla insanları uyarıcıyız. Kararlaştırılmış her emir o gecede ayırt edilir.)

Bu geceden maksat ekseri ulemaya göre Kadir gecesidir ki, ben de aynen bu görüşteyim. Fakat bazı tefsirciler bu gecenin şaban ayının on beşinci gecesi olan beraat gecesi olduğunu söylemekte ve yorumlamaktadırlar. Ancak beraat gecesiyle nasıl ilişkilendiriyorlar? Ben bunu anlamış değilim. Hal bu ki, bu ayet Kadir gecesine atıfta bulunarak o geceyi işaret etmektedir. Çünkü Kur'an'ın kadir gecesinde indiği Kadir suresinde açık seçik ifade edilmektedir. Yani Kur'an-ı Kerim Levhi'l-Mahfuzdan kadir gecesinde inmeye başlamış ve Peygamberimize yirmi üç senede ayet-ayet inmiştir. Şimdi bu geceyi beraat gecesi olarak yorumlarsak, o zaman Kadir sûresinde ki ayete ters düşer. Çünkü Kur'an hem kadir gecesinde, hem de beraat gecesinde inmiş olur. Oysa bu ayet dediğim gibi kadir sûresine atıfta bulunarak tekrar o gecenin önemine vurgu yapmaktadır. Nitekim kadir sûresinde: (Bütün işlerden dolayı melekler yeryüzüne iner,) buyrulduğu gibi burada da: (Kararlaştırılmış her emir o gecede ayırt edilir,) buyruluyor. Yani önceden Allah (c.c.) kararlaştırdığı emirleri o gecede neyin ne olacağını meleklere bildirir. Yani Cenab-ı Hak bir sene içinde olacakları meleklere bildirir ve onlar da Allah Teâlâ'nın bildirdiği bu emirleri yerine getirir, icra ederler. O halde bu gecenin beraat gecesi olduğunun hiçbir delili yoktur. Ha belki, beraat gecesinin fazileti ile ilgili hadisi-şerifler vardır, o gecede de Allah (c.c.) birçok kulunu bağışlar, bu ayrı bir şeydir. Onun bu ayetle bir ilgisi yoktur.

5-6. Evet, o önceden kararlaştırılmış emir: (Bizim tarafımızdan bir emirdir. Şüphesiz ki elçilerimizi Rablerinden bir rahmet olarak göndeririz.) Bu ayette yine o gönderilmiş emirden bahsedilmektedir ki, o emir kadir gecesinde meleklere bildirilen emirler ve işlerdir.İşte Kur'an'ı kadir gecesinde indiren ve önceden karar vermiş olduğu işlerden dolayı melekleri o gecede indirip onlara emirlerini bildiren: –(O, Allah, her şeyi işiten ve bilendir.)

7-8-9. (Gerçekten eğer kesin olarak inanıyorsanız, bilin ki O, Allah, göklerin, yerin ve ikisi arasındaki olan her şeyin Rabbidir. –O'ndan başka ilah yoktur, ancak O'dur. O, diriltir de öldürür de, sizin Rabbiniz de önceki babalarınızın Rabbi de O'dur. –Fakat buna rağmen o kâfirler şüphe içinde oynayıp duruyorlar.) Onlar Allah'ın birliğinde, kıyametin hak olduğunda şüphe içindedirler ve böyle şüpheye dalmış bu dünya hayatında bir oyun ve eğlence içinde olduklarının farkında değillerdir.

10-11. Ey Peygamber! (Sen göğün apaçık bir duman getireceği günü bekle. –Ki, o insanları kaplar, bu acıklı bir azaptır.)

Bu dumanı birçok tefsirciler kıyametin on büyük alametinden biri olarak yorumlamışlardır. Fakat bana göre yine hadislere dayandırarak arkadan dolanarak böyle yorumlamışlardır. Oysa bunun kıyamet alametleri ile bir ilgisi yoktur. Tefsircilerin çoğunluğuna göre de bunun kıyamet alameti değil Mekke'de bir kıtlığın dumanıdır ki, o duman insanları sarmıştır. Mekke müşrikleri belki ıslah olurlar diye Peygamber (a.s.), Yusuf (a.s.) zamanında Mısırdaki gibi bir kıtlık verilmesini istemiş. Allah Teâlâ da onlara öyle bir kıtlık vermiş ki, onun dumanı adeta göklere yükselmiş. Yani o kuraklık yüzünden toz-toprak göğe yükselmiş, gökyüzü görünmez olmuş hava kararmış bir hale gelmiş. Bir yandan da açlığın yokluğun dumanı göğe yükselmiştir ki, müşrikler işte onun acısını çekmişlerdir. Nitekim Beyhakî'nin Mesruk'tan rivayet ettiğine göre Mesruk diyor ki: "Abdullah b. Mes'ud'un yanında oturuyorduk o da aramızda yaslanmış vaziyette oturuyordu." Adamın biri ona: "Ey Ebâ Abdurrahmân! Bir takım kimseler kapının önünde oturmuş bu duman hakkındaki ayetle ilgili bir takım hikâyeler anlatıp duruyorlar. Bu dumanın kâfirlerin nefes alıp vermelerini zorlaştıracağını, müminleri ise bir nezle gibi yakalayacağını söylüyorlardı, buna ne dersin, bu durum nedir?" diye sordu. Bunun üzerine Abdullah b. Mesud kızarak yerinden doğruldu ve dedi ki: "Ey insanlar! Allah'tan korkun, kim bir şey biliyorsa bildiğini konuşsun, bilmiyorsa da Allah bilir demek de ilimdir. Çünkü Aziz ve Celil olan Allah, Peygamberine şöyle buyurmuştur: (De ki, ben bildiklerimi size tebliğ etmede bir ücret istemiyorum ve ben sizi zorlayacakta değilim.) Şimdi bu mesele şöyledir. İnsanların Peygambere ve Kur'an'a sırt çevirmeleri ve ona isyan etmeleri üzerine Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Ey Allah'ım! Yusuf'a yedi yılla yardım ettiğin gibi bana da yardım et." Yani Yusuf

(a.s.)'ın kavmini yedi yıllık kıtlıkla nasıl ıslah edip Yusuf'a yardım ettinse benim kavmime de böyle bir kıtlık vererek ıslah et ve bana yardım et, diye dua edince Allah (c.c.) onlara öyle bir kıtlık verdi ki, açlıktan leşleri, çekirgeleri ve ne buldularsa yediler. Göğe baktıklarında duman şeklinde görüyorlardı. Bunun üzerine Ebu Süfyan Peygamberimize gelerek: "Ya Muhammed! Sen insanlara Allah'a itaat edin diye emrediyorsun, sılairahim yapıyorsun, iyilikler yapıyorsun, senin kavmin açlıktan helâk oldu, Allah'a dua et bizi bu felâketten kurtarsın," dedi. İbni Mes'ud: "İşte bu ayetin iniş sebebi budur," dedi. Zaten ayetlerin siyakı da bunu göstermektedir ki, bundan sonraki ayetlerde buna vurgu yapılarak şöyle buyrulmaktadır.

12-16. (Fakat onlar için bunu düşünüp öğüt almak nerde?) Yani onlardan bu azabı kaldırınca ders alacak değiller, yine aynı şeylere devam edecekler. –(Oysa kendilerine açıklayan bir Peygamber gelmişti. –Sonra onlar o Peygamberden yüz çevirdiler ve "bu öğretilmiş bir delidir," dediler.) Yani bunun okuduğu bu Kur'an birileri tarafından kendisine öğretilmiş ve kendisi de hâşâ delinin biridir, dediler. Evet, bütün bunları söyleyip Peygamberi inkâr ettikten sonra, onu delilikle, şairlikle, sihirbazlıkla suçladıktan sonra, başlarına bu kıtlık felâketi gelince gelip ondan yardım istediler, Rabbine dua etmesini istediler. Hatta kendisine inanacaklarına söz verdiler. Allah Teâlâ da: –(Evet, biz o azabı sizden birazcık kaldırırız, ama siz yine eski halinize dönersiniz. –İşte biz de o gün büyük bir vuruşla vururuz. Şüphesiz ki, biz intikam alırız,) buyurdu. Yani biraz azabı kaldırırız, buyrulması şu demektir. Evet, sizin yalvararak kıtlık ve kuraklık üzerimizden kaldırılırsa iman ederiz sözü üzerine o kıtlık azabını kaldırırız ama siz yine sözünüzden cayar eski halinize dönersiniz, bizde size bir vuruşla vurup intikamımızı alırız. Yani Bedir savaşında bir kısmınızı büyük bir çarpışma ile çarpıştırarak sizi yakalayıp intikamımızı alacağız, demektir. Evet, işte bu ayetler bu dumanın Mekke döneminde ki kıtlık dumanı olduğunu açıkça ifade etmektedir. Nitekim 10 numaralı ayette: (Göğün açık bir duman getireceği günü bekleyin,) buyrulması gökten yağmur yağmaması onun getirdiği kıtlık ve kuraklığın dumanı olduğunu göstermektedir.

Bazı medyatik cahil kimseler da televizyonlara çıkıp bir yanar dağ harekete geçince hemen bunu kıyametin alametlerinden olan dumandır gibi yorum yapmaya kalkışıyorlar. Nitekim birileri televizyona çıkmış yanardağın harekete geçip

uçak seferlerinin iptal edildiği günlerde böyle söylüyordu. Önüne gelen bir şey söylüyor, kendine göre bir yorum yapıyor. Oysa burada dikkat edilirse ayetler arka-arkaya bu dumanın ne olduğunu, neden olduğunu açıklıyor.

Üstelik İbni Mesud'un rivayetine göre eğer bir meselede ayetle hadis uyuyorsa, ayete uymayan başka bir hadis ve rivayet kabul edilmez. Nitekim Beyhaki'nin bu dumanla ilgili rivayet ettiği hadiside Buhari bu kıtlığın kaldırılması ile müşriklerin tekrar eski hallerine döneceklerini ve Bedir de Allah Teâlâ'nın intikam alacağını bu ayetlerle açıklıyor.

17-22. (Andolsun ki, biz onlardan önce Firavun kavmini de denemiştik. Onlara şerefli bir peygamber gelmişti. –Ve peygamber onlara şöyle demişti: "Esaret altında tuttuğunuz kulları bana teslim edin. Çünkü ben size gönderilmiş bir Peygamberim.) Yani pek yakında geçtiği gibi Firavun ve kavmine mucizeler gösterilmişti. Allah (c.c.) onlara tufan göndermiş, kurbağaları, çekirgeleri, haşaratları bitkilerine, tahıllarına musallat etmiş, bütün suları kan rengine sokmuştu. O zaman da Firavun Hazreti Musa ya bunların kaldırılması için dua etmesini istemiş ve eğer kaldırırsa kendisine iman edeceğini söylemişti. Fakat Allah (c.c.) bunları kaldırınca Firavun ve kavmi sözünde durmadı, daha da ileri gidip kendini en büyük Tanrı olarak ilan etti. Ve o günkü İsrail oğullarına zulüm etmeye devam edip, onları esaret altında ağır işlerde çalıştırıp eziyordu. İşte Musa (a.s.) Firavun'a bu esir tuttuğun kulları bana teslim et, ben gönderilmiş bir peygamberim. –(Allah'a karşı üstünlük taslamayın. Şüphesiz ben size apaçık delil getiriyorum.) Yani Peygamberliğimi doğrulamak için size açıktan mucizeler gösteriyorum. –(Ve ben gerçekten beni taşlamanızdan benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığınırım. –Eğer bana inanmıyorsanız hiç olmazsa benden uzaklaşın.) Benim ayağıma dolaşmayın, kavmimi serbest bırakın benimle gelsinler çekip gidelim dedi. Ve Musa onlara ne kadar mucizelerini gösterip, nasihat etti ise de onlara fayda vermediğini görünce: –(Şüphesiz bunlar suç işleyen toplumdur, diyerek Rabbine dua etti) ve Allah (c.c.) da ona cevap verip duasını kabul etti.

23-29. Bunun üzerine Hazreti Musa'ya Allah C.C: (Buyurdu ki, geceleyin kullarımı yürüt. Çünkü siz Firavun tarafından takip edileceksiniz. –Denizden karşıya geçince olduğu gibi bırak. Çünkü onlar suda boğulacak bir ordudur.) Yani mucize olarak asayı denize vurup denizin yarılarak yol vermesiyle Musa

inananlarla karşıya geçince sizin için açılan bu yolu kapatma, olduğu gibi bırak ki, Firavun da ordusuyla içeri girsin ve deniz kapanarak suda boğulsun. Evet, Hazreti Musa kendisine inanmış olan İsrail oğullarını gece gizlice Mısırdan alıp çıkınca, Firavun haberdar oldu ve ordusuyla arkasına düştü. Tam denize vardığında arkadan yetişmek üzere iken Musa en büyük mucizesi olan asasını denize vurunca deniz yarıldı. Ve Musa kavmiyle birlikte karşıya geçtikten sonra Firavun da ordusuyla beraber açılan o yola girdikten sonra Allah (c.c.) denizi kapatıp onları boğdu. –Evet, boğulduktan sonra: (Onlar neler bırakmışlardı neler. Bahçeler, çeşmeler, ekinler, güzel makamlar! –İşte biz bütün bunları başka bir kavme miras bıraktık.) Onlar cezalarını bulup ölüp gittiler, malları, mülkleri, bağları bahçeleri, her şeyleri başkalarına miras kaldı. –(Ve onlara ne gök ne de yer ağlamadı ve onlara artık mühlet de verilmedi.) Yani onlar zalim oldukları için ne yerde olanlar ve ne de gökte olanlar onların helâk olmasına ne üzüldü ve ne de ağladılar. İşte azgınların sonu bu! Şimdi siz de ey müşrikler! Bunlardan ibret alın sizin sonunuz da aynı olacak. Nitekim de öyle oldu. Ebu Lehebler, Ebu Cahiller ve yandaşlarının sonu ne oldu? O müşriklerin elebaşlarının çoğu Bedirde belasını buldu. Ebu Cahilin evi bu gün Mekke de tuvalet olarak kullanılıyor. Hazreti Muhammed de minarelerin tepesinde ezan sedalarıyla, Allah'ın adiyle beraber anılıyor. O'nun kabrini her gün binlerce adam ziyaret ediyor, ona uymuş, inanmış milyarlarca Müslüman her gün milyonlarca salâvatı şerife ile anmaktadırlar. Her zaman hak üstündür, hâkimdir, batıl ise yok olmaya mahkûmdur. Ne yazık ki, bunlardan ibret alan pek azdır. Dün Firavun'un zulmü altında inim inim inleyen, batılı ülkelerin fırınlarında yakılan İsrail oğulları, Yahudiler bu gün Filistin de ki, Müslümanlara ondan daha fazla zulmü reva görmektedirler. Tarih tekerrürden ibarettir, sünnetüllah hep böyle devam etmiştir, zulümle kimse payidar olmamıştır, bu gün bu zulmü yapan Yahudilerin de sonu yakında hüsrandır.

وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ {٣٠} مِن فِرْعَوْنَ إِنَّهُ كَانَ عَالِياً مِّنَ الْمُسْرِفِينَ {٣١} وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلَى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَ {٣٢} وَآتَيْنَاهُم مِّنَ الْآيَاتِ مَا فِيهِ

بَلَاء مُّبِينٌ {٣٣} إِنَّ هَؤُلَاء لَيَقُولُونَ {٣٤} إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْأُولَى وَمَا نَحْنُ بِمُنشَرِينَ {٣٥} فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٣٦} أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ {٣٧} وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ {٣٨} مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ {٣٩} إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ {٤٠} يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَن مَّوْلًى شَيْئاً وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ {٤١} إِلَّا مَن رَّحِمَ اللَّهُ إِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ {٤٢}

Meali

30-31. Andolsun ki, biz İsrail oğullarını o aşağılayıcı azaptan kurtardık. –Firavunden kurtardık. Çünkü o üstünlük taslayıp haddi aşan bir zorba idi.

32-33. Anolsun ki, biz onları bilerek (o zamanki) âlemlerden üstün kıldık. –Biz onlara içinde apaçık bir imtihan bulunan mucizeler verdik.

34-35. Şüphesiz şunlar (kâfirler) elbette derler ki, –Bizim ilk ölümümüzden başka bir şey yoktur ve biz bir daha dirilmeyeceğiz.

36. Eğer siz doğru söyleyen kimseler iseniz, babalarınızı geri getirin, (derler.)

37. Onlar mı hayırlıdır, yoksa Tubbe (Yemen Kralının kavmi) mi, onlardan öncekiler mi? Onları helâk ettik. Çünkü onlar suçlu idiler.

38-39. Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri bir oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık. –Biz onları ancak bir hakikat olarak yarattık. Lâkin onların çoğu bilmezler.

4041. Şüphesiz ki ayrılık günü onların tümünün duruşma yeridir. –O gün dostun-dosta hiçbir faydası olamaz, kendilerine yardım da edilmez.

42. Ancak Allah'ın rahmet ettiği kimseler müstesnadır. Şüphesiz O, işte O; her şeye galiptir, çok merhametlidir.

İzahı

30-32. (Andolsun ki, biz İsrail oğullarını o alçaltıcı azaptan kurtardık. –Yani Firavunden kurtardık. Çünkü o üstünlük taslayıp haddi aşan bir zorba idi. –Andolsu ki, biz bilerek onları âlemlere üstün kıldık.) Yani İsrail oğullarını Firavun ve yandaşlarını helâk ettikten sonra o devirde yaşayan insanlardan üstün kıldık. Yani İsrail oğullarını Firavun belasından kurtardıktan sonra onlara birçok nimetler verdik.

İsrail oğullarının üstünlüğü ile ilgili Kur'anda birkaç ayet geçmektedir. Bu ayetler yanlış anlaşılmasın. İsrail oğulları her yönden her zaman diğer insanlardan üstündür anlamında değildir. Yani ırkan bunların iddia ettikleri gibi doğuştan bir üstünlükleri yoktur. Belki, bazı devirler de Allah onlara birçok nimetler, mevkiler vererek dünyevi bazı üstünlükler vermiştir. İşte önceleri Firavun'un aşağılayıcı bir zulmü altında esir gibi yaşayan ve Hazreti Musa ya da inandıkları için Allah (c.c.) Firavun'u yandaşlarıyla helâk edip, onların yerine bunları varis kılarak birçok nimetler vererek üstün kılmıştır. Tarihin çeşitli zamanlarında böyle nimetlerle üstün olmuşlardır ama, arkasından da azdıkları için zillete düşmüşlerdir. İşte daha yakın tarihde İtalya ve Alman faşizmimi bunları perişan edip fırınlarda yaktığı gibi. Demek ki, Tevrat'a inanıp ona samimiyetle bağlı kaldıkları zamanlarda Allah, onları diğer kâfir ve putperestlere karşı üstün kılmıştır ama Tevrat'ın hüküm ve emirlerinden uzaklaşıp azdıkları zaman da Allah Teâlâ alaşağı etmiştir. Nitekim Kur'an da bunun çok örnekleri vardır.

33-37. (Biz onlar için açık bir imtihan bulunan mucizeler verdik.) Daha önce Bakara sûresinde geçtiği gibi, İsrail oğullarının bu kurtuluşundan sonra tekrar Hazreti Musa ya isyanları sebebiyle Tıh sahrasında sürgünde yaşarken, onlara gökten bıldırcınla kudret helvası indiriliyordu. Çölün ortasında yine Hazreti Musa asasını taşa vurarak on iki pınar akıtmıştı. Allah Teâlâ onları çölün sıcağından korumak için de bulut'u üzerlerine gölge etmişti. İşte bütün bu mucizelerle beraber imtihan oluyorlardı. Fakat onlar bu nimetlere karşı nankörlük ettiler. Musa'dan bunlardan başka daha çeşitli sebzeler, yiyecekler istediler. Allah Teâlâ da onların şehirlere inip çalışıp kazanmalarını, oralarda istedikleri şeyleri

elde etmelerini emretti. –Evet, şimdi: (Şunlar da) bu Mekke müşrikleri de (kuşkusuz derler ki, –Bizim ilk ölümümüzden başka bir şey yoktur.) Yani biz bir kere öleceğiz: (Ve biz bir daha dirilmeyeceğiz. –Eğer siz doğru iseniz babalarımızı geri getirin.) Yani müşrikler inkar ederek diyorlar ki, eğer öldükten sonra dirilme vardır, diyorsanız, haydi babalarımızı diriltin de geri getirin. –Peki, acaba bunları söyleyen: (Onlar mı daha üstündü, yoksa Tubbe kavmi mi daha üstündü?) Yani Yemen de yaşayan ve Yemen Kıralı olan Tubbe'nin kavmi mi daha güçlü idi, yoksa bu sözleri sarf eden bu müşrikler mi daha güçlü? (Oysa biz onların hepsini de helâk ettik. Çünkü onlar suçlu idiler.) Yani sizden önce Firavun, kavmini, Ad, Semud kavmini, Tubbe kavmini ve daha sizden güçlü olan nicelerini helâk ettik de sizi mi helâk demeyeceğiz? Sizi de yakalayacağız öldürüp dirilteceğiz ve sonra da hesaba çekeceğiz.

Tubbe: Ebu Ubeyde ye göre Yemen Kırallarına verilen isimdir ki, o zamanda yaşayan bu Kırallığa diğerleri tabi olurlardı. Yani Araplar da ki kabile ve Kırallıklar da bir halife gibi ona bağlı kalırlarmış. İşte ona nisbetle o beldeye Tübbe denmiştir.

38-42. Evet: (Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunanları bir oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık. –Biz onları ancak bir hakikat olarak yarattık. Lâkin onların çoğu anlamazlar.) Bunların boşuna yaratılmadıklarını, her birinin bir görevi ve bir sebebi olduğunu, bunların birçoğundan insanların yararlandıklarını ve bunlardan yararlanan insanların da bir gaye için yaratıldıklarını anlamazlar. Oysa bunların yaratılışının gayesi insana hizmet etmek, insanın yaratılışının gayesi ise, Rabbini tanımak ve O'na kulluk etmek, ibadet ve itaat etmektir. –(Şüphesiz ki, ayrılık günü, onların tümünün duruşma yeridir.) O inkâr edenlerin hepsi ana-baba günü olan, kimsenin-kimseye faydası olmayan, birbirlerinden ayrı düşecekleri o kıyamet gününde Allah'ın huzurunda hepsi toplanıp hesap verdikten sonra da herkes nereyi hak etmiş ise oraya gidecektir. –(İşte o günde hiçbir dostun diğerine faydası olamayacaktır. Onlar yardım da görmeyeceklerdir. –Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimseler müstesnadır.) Allah'ın dininde Allah için dost olanlar müstesnadır, onlar, Allah'ın doslarıdır ve O'ndan yardım göreceklerdir: (Şüphesiz ki O, işte O; Allah, her şeye gücü yeten ve çok merhamet edendir.)

إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ {٤٣} طَعَامُ الْأَثِيمِ {٤٤} كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ {٤٥} كَغَلْيِ الْحَمِيمِ {٤٦} خُذُوهُ فَاعْتِلُوهُ إِلَى سَوَاءِ الْجَحِيمِ {٤٧} ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ عَذَابِ الْحَمِيمِ {٤٨} ذُقْ إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ {٤٩} إِنَّ هَذَا مَا كُنتُم بِهِ تَمْتَرُونَ {٥٠} إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ {٥١} فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ {٥٢} يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَابِلِينَ {٥٣} كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ {٥٤} يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ {٥٥} لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَى وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ {٥٦} فَضْلاً مِّن رَّبِّكَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {٥٧} فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ {٥٨} فَارْتَقِبْ إِنَّهُم مُّرْتَقِبُونَ {٥٩}

Meali

43-46. Şüphesiz zakkum ağacı, –Günahkârların yemeğidir. –O, maden eriği gibi karınlarda –Suyun kaynaması gibidir.

47. (Allah, zebanilere: "Şunu tutun da cehennemin ortasına sürükleyin," diye emreder.

48-50. Sonra onun üzerine kaynar su azabından dökün. –Ona: "Azabı tat bakalım," denir. –İşte sizin inkâr edip durduğunuz budur.

51-53. Şüphesiz ki, muttakiler güvenilir bir makamdadırlar. –Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar. –İnce ipekten ve parlak atlastan giyinerek karşılıklı otururlar.

54-55. İşte böylece biz onları iri ve siyah gözlü hurilerle evlendiririz. –Onlar orada güven içinde her çeşit meyve isterler.

56-57. Onlar orada ilk ölümden başka bir ölüm de tatmazlar. Allah, onları cehennem azabından korumuştur. –Bu Rabbinden bir lütuf, bu büyük bir kurtuluştur.

58-59. Bu Kur'an'ı senin dilinde indirip kolaylaştırdık. Umulur ki, artık onlar öğüt alırlar. –Artık biraz bekle onlar da (başlarına gelecekleri) beklemektedirler.

İzahı

43-46. Bu ayetlerde cehennem ehlinin yiyecekleri yemeyin zakkum ağacı olduğu bildirilmektedir ki, o zakkum ağacı erimiş madenlerin potası gibi, kızgın bir sıvının kaynaması gibi karınlarda kaynayacaktır. Yani o kadar zehirli bir ağaçtır ki, karınlarda fukur-fukur kaynayan bir erimiş maden gibi kaynar.

47-50. Bu ayetlerde de Allah Teâla, cehennemde görevli meleklere emir vererek onları cehennemin ortasına sürüklemelerini, başlarından aşağı kaynar sular dökmelerini ve onlara şöyle demelerini emretmekktedir: (Tadın bakalım azabı! Hani kendince çok güçlü ve üstümdün.) Hani şimdi ne oldu senin gücün, kuvvetin? –(İşte sizin inkâr edip durduğunuz azap budur.)

51-57. Bu ayetler de muttaki olanların cennette pınarların başında oldukları, ince ipek ve atlastan elbiseler giyinecekleri, iri ve siyah gözlü hurilerle evlendirilecekleri, cennette güven içinde canlarının çektiği her çeşit meyvelerin kendilerine ikram edileceği beyan edilmiştir. Yine o cennette ilk ölüm olan dünyadaki ölümden başka bir daha ölümü tatmayacakları, cehennem azabından korundukları, bütün bu nimetlerin Allah Teâlâ'nın lütuf ve ikramı olduğu ve en büyük kurtuluşun da bu olduğu bildirilmektedir.

58-59. Bu ayetlerde ise belki Meekk müşrikleri öğüt alırlar diye Kur'an'ın Peygamber (a.s.)'ın dili olan Arapça olarak gönderildiği, böylece anlayıp ve anlatmasının kolaylaştırıldığı beyan edilmektedir. Ancak buna rağmen Kur'an'ı inkâr edip, Peygambere karşı düşman kesilen kâfirlere Peygamberin de onlara karşı bir süre sabredip onların sonun ne olacağını beklemesi tavsiye edilerek teselli edilmekte ve müşrikler de Allah'ın azabıyla tehdit edilmektedirler.

CÂSİYE SÛRESİ

Casiye sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise 28. ayetinde kâfirlerin diz üstü cehenneme çökecekleri ifade edildiği içindir.

Ayet Sayısı: Otuz yedi

Kelime Sayısı: Dört yüz seksen sekiz

Harf Sayısı: İki bin altmış birdir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

حم {١} تَنزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ {٢} إِنَّ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِّلْمُؤْمِنِينَ {٣} وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِن دَابَّةٍ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ {٤} وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا أَنزَلَ اللهُ مِنَ السَّمَاءِ مِن رِّزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ آيَاتٌ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ {٥} تِلْكَ آيَاتُ اللهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ {٦} وَيْلٌ لِّكُلِّ أَفَّاكٍ أَثِيمٍ {٧} يَسْمَعُ آيَاتِ اللهِ تُتْلَى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِراً كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ {٨} وَإِذَا عَلِمَ مِنْ آيَاتِنَا شَيْئاً اتَّخَذَهَا هُزُواً أُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ {٩} مِن وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِي عَنْهُم مَّا كَسَبُوا شَيْئاً وَلَا

مَا اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللهِ أَوْلِيَاءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ {١٠} هَذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رِّجْزٍ أَلِيمٌ {١١}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'in adıyla başlarım.

1-2-3. Hâ, Mîm. –Bu kitap Aziz ve Hakîm olan Allah tarafından indirilmiştir. –Şüphesiz ki iman edenler için göklerde ve yerde elbette ibretler vardır.

4. Sizin yaratılışınızda ve çeşitli canlıların yaratılışında kesin inanan bir toplum için deliller vardır.

5. Gece ve gündüzün değişmesinde Allah'ın gökten bir rızık olarak (yağmuru) indirip onunla ölmüş olan yeri diriltmesinde, rüzgârları estirmesinde akli selim olan bir toplum için ibretler vardır.

6. İşte bunlar Allah'ın ayetleridir. Bunları sana gerçek olarak okuyoruz, Allah'tan ve onun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?

7. Her yalancı günahkâr kimsenin vay hâline!

8. O kimse Allah'ın ayetlerinin kendisine okunduğunu işitir de sonra büyüklük taslayarak, san ki onları hiç işitmemiş gibi küfürde ısrar eder. İşte sen onu can yakıcı bir azapla müjdele.

9. Bizim ayetlerimizden bir şey öğrendiği zaman onunla alay eder. İşte onlara alçaltıcı bir azap vardır.

10. Onların ardında da cehennem vardır. Ne kazandıkları şey, ne de Allah'tan başka edindikleri dostlar, kendilerinden hiçbir şey savmaz, onlar için büyük bir azap vardır.

11. İşte şu (Kur'an) yol gösterendir. Rablerinin ayetlerini inkâr edenlere pek şiddetlisinden can yakıcı bir azap vardır.

İzahı

1. (Hâ, Mîm): Müteşabih ayetlerdendir. Manasını Allah'a havale ederiz.

2-3-4. (Bu kitap "Kur'an" her şeye galip ve hâkim olan Allah tarafından indirilmiştir. –Şüphesiz ki iman edenler için göklerde ve yerde elbette ibretler

vardır. –Sizin yaratılışınız da ve çeşitli canlıların yayı lışında kesin inananlar için elbette ibretler vardır.)

Bakara sûresinde 164. ayetinde de beyan edildiği gibi, bu ayette de göklerin, yerin yaratılışında, insanların ve çeşitli canlıların yaratılıp yeryüzüne yayılmasında, bunların rızıklandırılmalarında ve daha birçok şeylerde Allah'ın varlığına ve birliğine deliller olduğu beyan edilmektedir.

5-6. Birçok ayetlerde geçtiği gibi bu ayetlerde de, gece-gündüzün devamlı değişmesi, yağmurun yağdırılıp kurumuş ve ölü olan yeryüzünün yeniden canlandırdırılıp mahlukatın rızıklandırılması, işte bütün bunlarda aklını kullananlar için ibretler olduğu beyan edilmekte. Bütün bu ayetlerin gerçek olarak Peygambere okunmasından sonra, hangi söze inanacaksınız, diye Cenab-ı Hak, kullarına sitem ederek uyarıda bulunmaktadır.

7-11. Artık Kur'an'ı ve Peygamberi yalanlayan: (Her yalancı günahkâr kimsenin vay haline!) Onu çok kötü bir sonuç beklemektedir: (O kimse Allah'ın ayetleri kendisine okunduğunu işitir de, sonra büyüklük taslayarak sanki o Kur'an ayetlerini hiç işitmemiş gibi küfründe ısrar eder. İşte sen onu can yakıcı bir azapla müjdele. –O bizim ayetlerimizden bir şey öğrendiği zaman hemen onunla alay eder. İşte onlara alçaltıcı bir azap vardır ve bunların ötelerinde de cehennem vardır.) Yani bunların arkalarında kendilerini bekleyen cehennem azabı vardır: (Onları ne kazandıkları şey, ne de Allah'tan başka edindikleri dostları kendilerinden, "azaplarından" hiçbir şey savamaz. Bilakis onlar için büyük bir azap vardır. –İşte şu Kur'an yol gösteren bir kitaptır, Rablerinin ayetlerini inkâr edenlere ise pek şiddetlisinden can yakıcı bir azap vardır.) Kimsenin yaptığı kötülük yanına kalmaz sonuçta herkes yaptığının cezasını çeker.

اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ {١٢} وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً مِّنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لَّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ {١٣} قُل لِّلَّذِينَ آمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَ

اللهِ لِيَجْزِيَ قَوْماً بِما كَانُوا يَكْسِبُونَ {١٤} مَنْ عَمِلَ صَالِحاً فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاء فَعَلَيْهَا ثُمَّ إِلَى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ {١٥} وَلَقَدْ آتَيْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ وَرَزَقْنَاهُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ {١٦} وَآتَيْنَاهُم بَيِّنَاتٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُوا إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءهُمْ الْعِلْمُ بَغْياً بَيْنَهُمْ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ {١٧} ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلَى شَرِيعَةٍ مِّنَ الْأَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاء الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ {١٨} إِنَّهُمْ لَن يُغْنُوا عَنكَ مِنَ اللهِ شَيْئاً وإِنَّ الظَّالِمِينَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاء بَعْضٍ وَاللهُ وَلِيُّ الْمُتَّقِينَ {١٩} هَذَا بَصَائِرُ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ {٢٠} أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَن نَّجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاء مَّحْيَاهُم وَمَمَاتُهُمْ سَاء مَا يَحْكُمُونَ {٢١}

Meali

12. O, Allah ki, emriyle içinde gemilerin yürümesi için denizleri sizin emrinize boyun eğdirdi. Hem O'nun lütfundan (rızkınızı) arayasınız, hem de belki şükredersiniz diye.

13. (O,) göklerde ve yerde bulunan şeyleri kendisinden bir lütuf olarak emrinize amade kılmıştır. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.

14. (Ey Peygamber!) Müminlere söyle: Allah'ın (cezalandıracağı) günlerin geleceğini ummayanları şimdilik bağışlasınlar. Çünkü Allah, her kavmi kazandıkları ile cezalandıracaktır.

15. Her kim salih bir amel işlerse, kendi lehinedir. Ve her kim de kötülük yaparsa o da kendi aleyhinedir. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.

16. Andolsun ki, biz İsrail oğullarına kitap, hüküm ve peygamberlik verdik. Onları temiz rızıklarla rızıklandırmıştık ve onları âlemlerden üstün kılmıştık.

17. Din hususunda onlara apaçık deliller verdik. Fakat onlar kendilerine ilim geldikten sonra aralarındaki kıskançlık ve düşmanlık yüzünden ayrılığa düşmüşlerdi. Şüphesiz ki, Rabbin ayrılığa düştükleri şeylerde kıyamet günü aralarında hükmedecektir.

18. Sonra seni de din hususunda apaçık bir şeriat üzere kıldık. Öyle ise sen ona uy, bilmeyen cahillerin hava ve heveslerine uyma.

19. Çünkü onlar Allah'tan gelen hiçbir şeyi senden uzaklaştıramazlar. Şüphesiz ki, zalimler birbirlerinin dostlarıdırlar. Allah ise, Müslümanların dostudur.

20. Bu (Kur'an) insanların kalp gözlerini açan bir nurdur. Kesin bilgi edinmek isteyen bir toplum için de hidayet ve rahmettir.

21. Yoksa kötülükleri işleyen kimseler, kendilerini, iman edip de güzel amel işleyen kimseler gibi yapacağımızı mı sandılar? Onların yaşamları ve ölümleri aynı olacak öyle mi? Ne kötü karar veriyorlar!

İzahı

12-13. Bu ayetlerde göklerde ve yerde bulunan her şeyin Allah'a ait olduğu, O'nun lütfundan rızıklarını ve geçimlerini aramaları ve Allah'a şükretsinler diye, emriyle gemiye yol verdiği, denizi insanların hizmetine boyun eğdirdiği ve aklını kullananlar için bütünbunlarda ibretler olduğu beyan edilmektedir. Bunca nimetleri insana veren, bunca şeyi insana boyun eğdirip hizmetine sunan Allah (c.c.) insanı de başıboş olarak yaratmamış ona büyük bir sorumluluk yüklemiştir, artık aklını kullananlar, düşünüp bunlardan ders çıkarması, niçin yaratıldığını düşünüp ne yapması gerektiğini öğrenip yapması gerekir.

14. Ey Resulüm! (Müminlere söyle Allah'ın cezalandıracağı günlerin geleceğini ummayanları) geçici bir süre için (bağışlasınlar. Çünkü her toplum kazandıkları ile cezalandırılacaktır.)

Ayetin iniş sebebi rivayete göre Beni Gıffâr kabilesinden adamın bir Hazreti Ömer'e sövmüş, işte bu olay üzerine de bu ayet inmiştir ki geçici bir süre onlara uyulmaması ve affedilmesi emredilmiştir.

Bazı tefsircilere göre bu ayet savaşa izin verilen ayetle hükümsüz kılınmıştır. Çünkü Müslümanların Mekke döneminde zayıf oldukları zaman da kâfirlere karşı koyacak güçleri olmadığı için, Mekke döneminde inen ayetler hep Müslümanlara sabır tavsiye etmekte, Müslümanlara bulaşmak ve ilişmek isteyenlere uymadan selam deyip geçmelerini emretmektedir. Fakat artık Medine döneminde bir İslam devleti kurulup ve savaşa izin verildikten sonra artık kâfirlerin Müslümanlara karşı zulüm ve hakaretlerine boyun eğilmemesi, onlara karşı dik durularak cevap verilmesi emredilmiştir.

15. Bu ayette de güzel ve salih amel işleyenlerin kendi lehlerine, kötülük yapanların da kendi aleyhlerine olduğu bildirilmektedir. Herkes ne yaparsa kendine yapmış olur, iyi ise mükâfat, kötülükse cezasını görür.

16-17. Bu ayetlerde ise İsrail oğullarına kitap, hikmet ve peygamber gönderildiği, kendilerine temiz rızıklar verildiği ve âlemlerden üstün kılındıkları bildirilmektedir. Bu üstünlüğün ne olduğunu pek yakında açıklamıştık ki, kendi devirlerinde, birçok nimet ve makamlar verilerek üstün kılınmışlardır. Yoksa ırkan başka insanlardan bir üstünlükleri yoktur, her zaman da öyle üstün kılınmamışlardır, tarihte nice aşağı düştükleri hor ve hakir oldukları dönemler de vardır. Yine onlara kendi kitaplarında Peygamberin ve Kur'an'ın geleceği hakkında bilgi verildiği, fakat ırkçılıkları yüzünden, kıskançlıkları yüzünden ve düşmanlıkları yüzünden ne zamanki hak geldi, Peygamber ve Kur'an geldi, onlar hemen aralarında ihtilafa düştüler. Yani Yahudi âlimlerinin bir kısmı bu gerçekleri inkâr etmeyip onların öncülüğünde bazıları da Müslüman olurken, çoğu inkâr ettiler. İşte bunların ihtilafları hakkında Cenab-ı Hak kıyamet günü hükmedeceğini ve dolayısıyla bundan dolayı peygamberin üzülmemesini haber vermektedir.

18-20. İşte İsrail oğullarına hem kitap, hem hikmet ve hem de onlara peygamberlik verdik, onların kendi içlerinden peygamberler gönderdik, şimdi ey Muhammed! Onlardan: (Sonra seni de apaçık bir şeriat üzere gönderdik. Öyle ise ona uy, bilgisiz cahillerin hava ve heveslerine uyma. Çünkü onlar Allah'tan gelen hiçbir şeyi uzaklaştıramazlar. Şüphesiz ki, zalimler birbirlerinin dostudur.) Yani senden önceki peygamberleri nasıl dinde şeriat hükümleri ile gönderdikse,

seni de onlardan sonra şeriat hükümleriyle gönderdik, sen de artık o şeriate uy, bilgisiz cahillerin hava ve heveslerine uyma. Onlardan çekinme, çünkü onlar Allah tarafından gelen hiçbir gerçeği uzaklaştıramazlar, mani olamazlar, hak gâlip gelecek, üstün olacaktır. Zalimler birbirinin dostudur, ama yakında onların dostlukları bozulup birbirlerine amansız düşman olacaklardır. Ama: (Bu Kur'an insanların kalp gözlerini açan bir nurdur. Kesin bilgi edinmek ve bir toplum için de hidayet ve rahmettir.) Kur'an insanı şefkat kanadı altına alan ve onlara yol gösteren bir kitaptır. Her şeyde mutlaka bir çıkış yolu beyan etmektedir. Günah işleyenlerin hemen tövbe edip Allah'ın rahmetine yönelmelerini emretmektedir.

21. (Yoksa kötülük işleyen kimseler kendilerini, iman edip, güzel amel işleyen kimseler gibi eşit mi tutacağız sandılar? Ne de kötü bir karar veriyorlar!) Onların bu kararları kuru bir iddiadan ve hayalden başka bir şey değildir.

Şeriat: Lügat olarak yol demektir. İnsanların su almak için kullandıkları yola verilen bir addır ki, dini anlamda da Kur'an'ın buyruklarıyla Allah'a giden yoldur. Kur'an'ın buyruklarına uyanlar Allah'a kavuşurlar. Yani meşruiyetini Kur'an'ın emir ve hükümlerinden alan şeylere şeriat denir. Bir şey Kur'an'a tersse kaynağını ondan almıyorsa o gayrimeşrudur. Meselâ nikâhsız olarak zina etmeye ve ondan doğan çocuğa gayrimeşru diyoruz. Çünkü zina Kur'an'ın emir ve hükümlerine aykırıdır. Bir bakıma Kur'an insana hayat veren bir sudur ki, işte bu suya giden yola da şeriat diyoruz. Böyle olunca da şeriatı reddetmek, inkâr etmek hâşâ Kur'an'ı inkâr etmektir.

وَخَلَقَ اللهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلِتُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ {٢٢} أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللهُ عَلَى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَن يَهْدِيهِ مِن بَعْدِ اللهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ {٢٣} وَقَالُوا مَا هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا إِلَّا

الدَّهْرُ وَمَا لَهُم بِذَلِكَ مِنْ عِلْمٍ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ {٢٤} وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَّا كَانَ حُجَّتَهُمْ إِلَّا أَن قَالُوا ائْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٢٥} قُلِ اللَّهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ {٢٦}

Meali

22. Hal bu ki, Allah, gökleri ve yeri hak ile yarattı. Hem de herkese yaptığının karşılığını versin diye (yarattı) ve onlar asla zulmedilmezler.

23. (Ey Resulüm!) Hava ve hevesini kendine ilah edeni gördün mü? Allah kendi bilgisi üzere onu şaşırmış, kulağı ve kalbi üzerine mühür vurmuş ve gözüne perde çekmiştir. Şimdi onu Allah'tan başka doğruya kim erdirebilir? Hâlâ düşünmez misiniz?

24. Hem müşrikler dediler ki: "Hayat ancak bu dünya hayatımızdan başka değildir, ölürüz yaşarız. Bizi geçen zamandan başkası helâk etmez (bu dünya böyle gelmiş böyle gider, bizi öldüren ancak geçen zamandır.) Hal bu ki, onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur, onlar sadece böyle zannederler.

25. Kendilerine ayetlerimiz açıkça okunduğu zaman: "Eğer sözünüzde doğru iseniz, atalarımızı diriltip getirin," demekten başka hiçbir delilleri yoktur.

26. (Ey Muhammed!) De ki: "Allah, sizi diriltir, sonra sizi öldürür, sonra kendisinden asla şüphe olmayan kıyamet gününde sizi huzurunda toplayacaktır. Fakat insanların çoğu bunu bilmez.

İzahı

22. Bu ayette göklerin ve yerin hak olarak yaratıldığı, boşuna yaratılmadığı, işte bu gökleri ve yeri yaratan Allah Teâla'nın kimseye haksızlık etmediği, herkese kendi yaptıklarının karşılığının verileceği beyan edilmektedir.

23. Ey Muhammed! (Heva ve hevesini kendine ilah edeni gördün mü? Allah kendi bilgisi üzere, onu şaşırmış, kulağı ve kalbi üzerine mühür vurmuş

ve gözüne perde çekmiştir. Şimdi onu Allah'tan başka doğruya kim erdirebilir?) Yani Allah (c.c.) ezeli bilgisiyle o kişinin kendi iradesiyle hava ve hevesini ilahlaştırdığını bilmiş ve onun kulağına, kalbine mühür vurmuş ve kalp gözüne perde germiştir. Artık o kimse ne hakkı görebilir, ne işitir, ne de anlar ve Allah'tan başka doğru yola erdirmeye de kimsenin gücü yetmez. Bu kişi Ebucahil de olabilir, onun gibiler de olabilir.

24-25. Bu ayetlerde de yine kendi hava ve heveslerini ilahlaştırmış olan müşriklerin söylem ve inkarları anlatılmaktadır. Müşrikler yaşadığımız bu hayattan başka hayat yoktur. Yaşarız, ölürüz, bu dünya böyle gelmiş böyle gider. Bizi ancak geçen zaman öldürüyor. Yani yaşarız, zamanla da ölürüz diyerek tekrar dirilişi inkâr edenlerin hali beyan edilmektedir. Hal bu ki, bu konuda hiçbir bilgileri ve delilleri yoktur ve sadece kendi zanlarına dayandırarak söyledikleri sözlerdir. Ve üstelik de Peygambere, eğer öldükten sonra diriliş varsa, bu sözünüz doğru ise, ölmüş olan atalarımızı diriltin, geri getirin, diyerek de akıllarınca kendilerinin doğru olduklarına delil getirmeye çalışmaktadırlar. Oysa bu sırf kör bir inatçılığın, inkârcılığın ötesine geçmeyen, hiçbir bilgiye dayanmayan kuru bir iddia ve zandır. Yukarda ayette de belirtildiği gibi, çünkü bunların kulakları sağır, kalpleri perdelenmiş, basiret gözleri kör olmuştur. Kör olan bir kimse hangi hakikati görebilir, bilebilir? Sağır olan hangi hakikati işitebilir, kalbine damga vurulmuş hangi hakikati anlayabilir?

26. Ey Resulüm! Bu inkârcı körlere: (De ki: "Allah, sizi diriltir, öldürür, sonra geleceğinde asla şüphe olmayan günde tekrar diriltip sizi huzurunda toplayacaktır. Fakat insanların çoğu bunu bilmezler.") Yani babalarınızın belinde ölü iken sizi dirilttiği gibi, dünyada yaşatıp öldürdükten sonra tekrar kıyamet gününde öylece diriltip, huzurunda toplayacak ve yaptıklarınızın hesabını da soracaktır.

وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ {٢٧} وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَاثِيَةً كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَى إِلَى كِتَابِهَا الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٢٨} هَذَا كِتَابُنَا يَنطِقُ عَلَيْكُم

بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا نَسْتَنسِخُ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٢٩} فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِي رَحْمَتِهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ {٣٠} وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا أَفَلَمْ تَكُنْ آيَاتِي تُتْلَى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنتُمْ قَوْماً مُّجْرِمِينَ {٣١} وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُم مَّا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ إِن نَّظُنُّ إِلَّا ظَنّاً وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ {٣٢} وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ{٣٣} وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنسَاكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاء يَوْمِكُمْ هَذَا وَمَأْوَاكُمْ النَّارُ وَمَا لَكُم مِّن نَّاصِرِينَ {٣٤} ذَلِكُم بِأَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ آيَاتِ اللهِ هُزُواً وَغَرَّتْكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ {٣٥} فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ {٣٦} وَلَهُ الْكِبْرِيَاء فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٣٧}

Meali

27. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır, kıyamet saati-günü, işte o gün batıla dalmış olanlar hüsrana uğrayacaklardır.

28. O gün her ümmeti diz çökmüş olarak görürsün. Her ümmet kendi kitabına (amel defterine) çağrılacaktır. İşte bu gün yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız.

29. Şu kitabımız aleyhinizde hakkı söyler ki, biz sizin yaptıklarınızı yazıyorduk.

30. Şimdi inanıp salih amel işleyenlere gelince; Rableri onları rahmeti içine koyacaktır. İşte apaçık kurtuluş budur.

31. Ama inkâr edenlere gelince: "Ayetlerimiz size okunurdu, fakat siz büyüklük taslardınız ve suç işleyen bir tolum oldunuz, değil mi?" denir.

32. Allah'ın vadi gerçektir. "O kıyamet saatinin geleceğinde asla şüphe yoktur," denildiği zaman: "Kıyamette nedir? bilmiyoruz. Yalnız bir zandan ibarettir, sanıyoruz. Biz bu konuda kesin bir kanaat sahibi değiliz," derdiniz.

33. Derken yaptıklarının kötülükleri onlara görünmüş, alay edip durdukları şey onları kuşatmıştır.

34. Ve denildi ki: "Siz bu gününüzle karşılaşmayı nasıl unuttunuzsa, biz de bu gün sizi unuttuk. Artık yeriniz ateştir, hiçbir yardımcınız da yoktur.

35. Bunun böyle olmasının sebebi şudur; siz Allah'ın ayetlerini alaya alırdınız, dünya hayatı sizi aldattı. Artık bu gün onlar ateşten çıkarılmayacaklar ve kendilerinden (Allah-ı) hoşnut etmeleri de istenmeyecektir.

36. Sonsuz övgü, göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

37. Göklerde ve yerde büyüklük O'na aittir ve O, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

İzahı

27. Bu ayet de göklerin ve yerin mülkünün Allah'a ait olduğu, kıyamet saati gelip koptuğu gün batıla dalanların, hakkı inkâr edenlerin hüsrana uğrayacakları beyan edilmektedir.

28-30. (İşte o gün her ümmeti diz çökmüş olarak görürsün.) Yani mahşer gününün dehşetinden ötürü her ümmet diz üstü çöker, o günün dehşetinden dizlerinin bağı çözülür: (Ve her ümmet kendi kitabına çağrılır.) Dünyadaki amellerinin yazıldığı defteri almak üzere çağrılır ve onlara denir ki: (Bu gün yapmış olduklarınız amellerle cezalandırılacaksınız.) Yani defterinizde iyilik varsa onunla mükâfatlandırılacaksınız, kötülük varsa onunla da cezalandırılacaksınız. Nitekim İsra sûresinin 14. ayetinde kendilerine amel defterleri verilip ve onlara denecektir ki: (Kitabını oku, kendi aleyhinde hesapçı olarak kendin yetersin.) İşte defterin, şimdi kendi hesabını yap buna göre ceza ve ya mükâfat göreceksin. –Evet: (İşte şu kitabımız sizin aleyhinize gerçeği söyler ki, biz sizin yaptıklarınızı yazıyorduk,) diye kendi amel defterleri kendi aleyhlerine şahit olur.

–(İnanıp salih amel işleyenleri; Rableri rahmeti içine alacaktır. İşte apaçık kurtuluş da budur.) Zira en büyük kurtuluş Allah'ın rahmeti içine almasıdır. Onu rahmeti içine alınca, hatalarını bağışlamış demektir.

31-33. (İnkâr edenlere gelince: Ayetlerimiz size okunurdu. Fakat siz büyüklük taslardınız ve suç işleyen bir toplum oldunuz değil mi? denir. –İşte Allah'ın vadi gerçektir: "O kıyamet satının geleceğinde asla şüphe yoktur," denildiği zaman; "kıyamet de nedir? Bilgimiz yok, yalnız bir zandan ibaret sanıyoruz ve bu konuda kesin bir kanaat sahibi değiliz," diyordunuz. –Derken onların yaptıkları şeylerin kötülükleri onlara göründü ve alay edip durdukları şey, azap kuşattı.) Kuru bir zandan ibaret sandıkları o günün hesabı, dehşeti, korkusu ve azabı onları artık her taraftan kuşatıp sarmaladı.

34-35. (Ve onlara denir ki: Siz bu gününüzle karşılaşmayı nasıl unuttunuzsa, biz de bu gün sizi unuttuk. Artık yeriniz ateştir ve hiçbir yardımcı da yoktur. –Böyle olmanızın sebebi de şudur. Siz Allah'ın ayetlerini alaya aldınız, dünya hayatı sizi aldattı. Artık bu gün onlar ateşten çıkarılmayacaklar ve Allah'ı hoşnut etmeleri de kendilerinden istenmeyecektir.) Yani tekrar dünyaya dönüp de Allah'a itaat etmeleri, O'na ibadet ederek hoşnutluğunu kazanmaları için böyle bir istekte bulunulmayacak ve böyle bir istekleri de zaten asla kabul edilmeyecektir.

36-37. (Sonsuz övgü göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve âlemlerin Rabbine mahsustur. –Göklerde ve yerde büyüklük de O'na mahsustur ve O, her şeye galip, her şeye hâkimdir.)

Müslim'in Ebi Said ve Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadis de şöyle buyrulmuştur: "İzzet ve büyüklük Allah'ın rıdası (üzerine aldığı elbisesi) dir." Ve Allah (c.c.) buyurdu ki: "Kim rıdamı benden soyup alırsa, ona azap ederim."

İnsan çok şımarık ve cahildir, kendini çok güçlü zanneder, büyüklenir. Oysa iyi bir düşünse ne kadar aciz ve muhtaç bir varlık olduğunu anlar. Bir açlık, yokluk, hastalık ve bir felâketle karşılaştığı zaman, bunlara karşı ne kadar aciz ve çaresiz olduğunu hepimiz görürüz. Şımarıklığı ve azgınlığı zirveye çıkmış ilahlık iddiasında bulunan Firavun suda boğulurken, nasıl haddini bilerek: (Şu an İsrail oğullarının inandığı Allah'a inandım ki, ondan başka ilah yoktur ve ben Müslüman oldum, dedi.) Fakat ne yazık ki, geç kalmıştı ölürken, hayattan ümidini kesmişken iman ettiği için onun imanı kabul edilmemiştir.

AHKÂF SÛRESİ

Ahkâf sûresi Mekke döneminde inmiştir, yalnız 10. ayetle 35. ayetin Medine de indiği rivayet edilmektedir. Bu sûreye bu adın verilmesi ise bu sûrenin 21. ayetinde bahsedilen Ad kavminin yaşadığı yere nispetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Elli üç

Kelime Sayısı: Altı yüz kırk dört

Harf Sayısı: İki bin beş yüz altmış beştir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

حم {١} تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ {٢} مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُعْرِضُونَ {٣} قُلْ أَرَأَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ اِئْتُونِي بِكِتَابٍ مِّن قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَارَةٍ مِّنْ عِلْمٍ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٤} وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُو مِن دُونِ اللهِ مَن لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَومِ الْقِيَامَةِ وَهُمْ عَن دُعَائِهِمْ غَافِلُونَ {٥ وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَاء وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ {٦} وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءهُمْ هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ {٧} أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ قُلْ إِنِ

افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ لِي مِنَ اللهِ شَيْئاً هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفَى بِهِ شَهِيداً بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ {٨} قُلْ مَا كُنتُ بِدْعاً مِّنْ الرُّسُلِ وَمَا أَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي وَلَا بِكُمْ إِنْ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَى إِلَيَّ وَمَا أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ مُّبِينٌ {٩} قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِن كَانَ مِنْ عِندِ اللهِ وَكَفَرْتُم بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّن بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ إِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {١٠}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2. Hâ, Mîm. –Bu kitabın indirilişi, aziz ve hakîm olan Allah tarafındandır.

3. Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındaki bulunanları şüphesiz ki, hak ile ve belli bir süreye göre yarattık. Kâfirler ise uyarılmış oldukları şeyden yüz çevirmektedirler.

4. (Ey Muhammed!) De ki: "Allah'tan başka yalvardıklarınızı gördünüz mü? Acaba yerden ne yaratmışlar, bana gösterin! Yoksa göklerin yaratılışında onların bir ortakları mı var? Eğer siz doğru söyleyenler iseniz, bana bu Kur'an'dan önce indirilmiş bir kitap veya ilimden bir eser getirin."

5. Allah'ı bırakıp da kıyamete kadar kendisine bir cevap veremeyecek olan putlara dua eden kimseden daha sapık kim olabilir? Oysa taptıkları şeylerin onların yalvarışlarından haberleri bile yoktur.

6. Kıyamet günü insanlar bir araya toplandıkları zaman taptıkları şeyler kendilerine düşman kesilirler ve onların kendilerine taptılarını inkâr ederler.

7. Bizim ayetlerimiz kendilerine apaçık okunduğumuz zaman, inkâr edenler kendilerine gelen hak kitap için: "Bu apaçık bir büyüdür," dediler.

8. Yoksa onu "Kur'an"ı Muhammed mi uydurdu diyorlar? De ki: "Eğer onu ben uydurmuşsam Allah'tan bana gelecek cezayı savmaya sizin gücünüz yetmez. O, sizin yaptığınız taşkınlıkları daha iyi bilir. Sizinle benim aramda şahit olarak Allah yeter. O çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.

9. (Ey Resulüm!) De ki: "Ben peygamberlerin ilki değilim, bana da ve size de ne yapılacağını bilmem. Ben ancak bana vahyi edilene uyuyorum, ben apaçık bir uyarıcıyım."

10. De ki. "Ne dersiniz? (Haydi söyleyin bakalım) eğer bu Kur'an Allah tarafından ise, siz de onu inkâr etmişseniz, bununla birlikte İsrail oğullarından bir şahit de bunun (Kur'an'ın) benzerini (Tevrat) ı görüp inanmış iken siz hâlâ büyüklük taslar iseniz haksızlık etmiş olmaz mısınız? Şüphesiz ki Allah, zalim bir topluluğu hidayete erdirmez.

İzahı

1. (Hâ, Mîm): Bu ayet müteşabih ayetlerdendir, manasını Allah'a havale ederiz.

2-3. (Bu Kur'an'ın, indirilişi Aziz ve Hâkim olan Allah tarafındandır. –Biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakilerini hak olarak ve belli bir süreye göre yarattık.) Yani bunları belli bir süre içinde hak ve hakikat olarak yarattık. Nitekim birçok ayette de geçtiği gibi Cenab-ı Hak gökleri ve yeri altı günde yaratmıştır ve bunların bu yaratılış şekli de kıyamete kadar devam edecektir. Fakat buna rağmen: (Kâfirler uyarıldıkları şeyden yüz çevirmişlerdir.) Yani uyarıldıkları o kıyametin hesabından ve o gün kendilerine verilecek cezayı inkârlarından dolayı Kur'an'dan yüz çevirmişlerdir.

4. Bu ayette de Cenab-ı Hak, kendisinden başka tapılan şeyler acaba bir şey yaratmışlar mı? Yoksa göklerin yaratılışında bir ortaklıkları mı var! diye sormakta. Eğer bu iddialarında doğru iseler, Kur'an'dan önce bir kitaptan veya bir bilgiden, bir eserden acaba bir kaynak var mı? O zaman bir delil göstersinler, diye Allah Teâla, kendisine şirk koşanları kınamakta ve sapıklıklarını ortaya koymaktadır.

5-6. Bu ayetlerde de yine Allah'tan başkasına yalvarıp ibadet edenlerin yalvarışını kıyamete kadar duymayan, haberleri olmayan putlara, taş ve ağaç parçalarına tapanlardan daha sapık kimsenin olmadığı ifade edilmektedir. Fakat

kıyamet günü mahşerde bir araya toplandıkları zaman, taptıkları şeylerin kendilerine düşman olacakları ve kendilerine tapınılmasını inkâr edecekler.

Demek ki, o güne kadar konuşamayan ve hiçbir şeyden haberi olmayan putları ya da diğer canlı olan ilahlarını Allah (c.c.) o gün toplayacak ve onları konuşturacaktır ki, onlar kendilerine tapmış olanlara düşman olarak böyle bir şeyi asla kabul etmeyeceklerini söyleyeceklerdir. Yani diyeceklerdir ki, sizin bize taptığınızdan ne haberimiz vardı, ne duyuyor, ne görüyor ve ne de bize dua edin, ibadet edin diye konuşabiliyorduk. Biz de sizin gibi yaratılmış birer canlı, ya da cansız varlıklardık. Buna rağmen bizi ilahlaştırmışsınız, bu kabul edilir bir şey değildir, diye onlarla çekişip ve onlara düşman olacaklardır.

7-8. (Bizim ayetlerimiz kendilerine apaçık okunduğu zaman inkâr edenler kendilerine gelen hak için "Kur'an" için bu apaçık bir büyüdür, dediler. –Yoksa onu Muhammed mi uydurdu demek istiyorlar? De ki: Eğer onu ben uydurmuşsam Allah'tan bana gelecek cezayı savmaya siz malik değilsiniz.) Yani hâşâ ben kendiliğimden bu Kur'an'ı şayet uydurmuş isem, Allah bana öyle bir ceza verir ki, beni o azaptan kurtarmaya ne sizin ve ne de hiçbir kimsenin gücü yetmez, o zaman Allah, beni cezalandırır. Ama siz yalancı iseniz size Allah'ın azabı geldiğinde kim kurtarabilecek? (Fakat sizin bu taşkınlıklarınızı Allah daha iyi bilir, sizinle benim aramda şahit olarak Allah yeter. O, çok bağışlayan, esirgeyendir.) Yine de bu söylediklerinizden ve yaptıklarınızdan tövbe edip iman ederseniz, sizi bağışlar ve esirger.

9. Ey Resulüm! (De ki: "Ben peygamberlerin ilki değilim.) Benden önce de pek çok peygamberler geldi. Rabbimin: (Bana da size de ne yapacağını bilemem. Ben ancak bana vahyedilene uyuyorum ve ben apaçık bir uyarıcıyım.") İlerde başınıza gelecek olan bir azabı size haber veriyorum.

Peygamber a.s: "Bana da size de ne yapılacağını bilemem," demesi sözün gelişidir. Oysa peygamberimizin bu sözüne müşrikler sevinerek demişler ki: "Lat, Uzza da bize emredilenler de ve Muhammed'in emri de hepsi Allah katında birdir. Muhammed'in bizden üstün bir tarafı yoktur. Eğer öyle olsaydı Muhammed: "Allah'ın bana da size de ne yapacağını bilmem demezdi, demişler. İşte müşriklerin bu sözleri üzerine Fetih sûresinin 2. ayeti inmiş ve: (Allah, senden gerek geçmiş ve gerekse gelecek günahları bağışlamıştır,) diye buyrulmuştur. Evet, işte kendilerince doğru olduğunu iddia eden müşriklere:

10. (De ki, ne dersiniz? Eğer Kur'an Allah tarafından ise) ki, öyledir. Şimdi bana söyleyin bakalım: (Bu Kur'anla birlikte bunun benzeri İsrail oğullarından bir şahit de "Tevrat'da" varken ve ona inanmışken hâlâ büyüklük taslar iseniz haksızlık etmiş olmaz mısınız?) Yani Kur'an'ın hak bir kitap olduğunu ondan önceki Tevrat kitabı doğrularken ve ona bir takım insaf sahibi olan Yahudi âlimleri inanıp onu doğruluyorsa, hiçbir bilgiye sahip olmayan siz müşrikler kibirlenerek Kur'an'ı inkâr etmeniz kendinize haksızlık değil midir? (Allah şüphesiz ki, zalimleri doğruya erdirmez.)

İsrail oğullarından bir şahidin kim olduğu hakkında tefsircilerin çoğunluğuna göre Abdullah b. Selam olduğudur. Ancak o zaman bu ayet Mekke de değil, Medine de inmiş demektir. Çünkü Abdullah b. Selam Yahudi âlimlerindendir ve Medine de Müslüman olmuştur. İbni Cerir ve diğerlerinin rivayetlerine göre Said b. Ebi Vakkas demiştir ki: Peygamber (a.s.)'ın "Yeryüzünde hiçbir kimseye bu cennetliktir, dediğini işitmedim. Yalnız Abdullah b. Selam müstesnadır ki: (İsrail oğullarından bir şahit de o Kur'an'ın benzeri sözlere kendi kitaplarında şahit olmuş, iman etmiştir,) ayeti onun hakkında inmiştir," diye buyurmuştur.

Fakat tefsircilerden bazıları bu sûre Mekke de indiği için bu şahidin Hazreti Musa olduğunu söylemişlerdir ki, onlardan biri de Şabidir. Hasani Basri ise rivayete göre şöyle demiştir: Bana şöyle bir haber ulaştı. Abdullah b. Selam Müslüman olmak istediği zaman demiş ki: "Ya Resulullah! Yahudiler bilirler ki, ben onların âlimlerindenimdir, babam da onların âlimlerindendi. Hal bu ki, şimdi ben şahadet ediyorum ki, sen Allah'ın hak peygamberisin ve onlar senin peygamber olduğunu Tevrat da buldular. İşte sen şimdi falan ve filana ve adlarını saydığım birçoklarına adam gönder, çağırt ve beni de evinde sakla. Onlardan beni ve babamı sor, onların hepsi de benim de babamın da onların en âlimi olduğumuzu söyleyeceklerdir. Ben de ondan sonra saklandığım yerden çıkar ve senin Allah'ın peygamberi olduğunu ve onların yanlarında bulunan Tevrat da yazılı olarak bulduklarını, senin gerçekten hak bir din üzere gönderilmiş bir peygamber olduğuna şahadet ederim," demiş. Peygamberimiz de aynan onun dediği gibi yapmış ve onları çağırarak sormuş: "Sizin yanınızda Abdullah b. Selam nasıl biridir?" Onlar da: "O ve babası de bizim en bilginimizdir," demişler. Peygamberimiz: "Peki Müslüman oldu ise buna ne dersiniz?" dediğinde; "olmaz," dediler. Bunu üç kere tekrar ederek sorup aynı cevabı alınca

Peygamberimiz, Abdullah b. Selam'ı saklandığı yerden çağırdı. O da çıkıp gelerek: "Ben şahitlik ederim ki, sen Allah'ın elçisisin, onlarda kendi yanlarında olan Tevrat da senin Peygamber olduğunu bulmaktadırlar ve sen hak din ve hidayet üzere gönderildin," deyince Yahudiler biz senden bunu beklemezdik deyip küfrederek çıkıp gittiler. İşte bu olay üzerine bu ayet inmiştir ki, o zaman bu ayet Medine de inmiş olmaktadır. Ancak Mesruk'un dediği gibi, başka rivayetlerde de olduğu gibi benim anlayışıma göre de bu ayet Mekke de inmiştir. Çünkü bundan önceki ayetler Mekke müşriklerinden bahsetmektedir. Fakat bura da söz çevrilerek bu ayet Mekke müşriklerinin aleyhinde bir delil olarak İsrail oğullarının elinde olan Tevrat'ta da bu Kur'an ayetlerinin buyurduğunun benzer ayetlerin mevcut olduğu ve Tevrat'ı bilenlerin de buna şahit oldukları ifade edilmektedir. Yani Peygamberimiz, Kur'an'ın hak bir kitap olduğuna İsrail oğulları bile kendi kitapları ile şahit olurken siz cahil müşrikler, Kur'an'a bir büyüdür mü demek istiyorsunuz? diye onların cahilliklerini ortaya koymuştur. O zaman da denebilir ki Mekke de Yahudi yoktu. Peygamber (a.s.) Yahudilerin şahitliğini nasıl göstermiş olabilir? Buna cevap olarak deriz ki, Yahudilerin Mekke içinde olmaları şart değildir, Araplar devamlı alış veriş için şama ve her tarafa gidiyorlar, orada olan Yahudi âlimlerinden sorabilirler. Nerde kaldı ki, Mekke'de tek tük Yahudi olduğu da rivayet edilmektedir. Sonra Mekke'de inen ayetler, geleceğe de işaret etmiş olabilir. Hasani Basri'nin anlattığı rivayette Abdullah b. Selam'ın şahitliğine de işaret edilmiş olabilir. Allah (c.c.) geleceği elbette bilmektedir. İllâ Mekke de inen ayetler sadece o zamanla ilgilidir, diye bir şey yoktur.

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْراً مَّا سَبَقُونَا إِلَيْهِ وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا إِفْكٌ قَدِيمٌ {١١} وَمِن قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَاماً وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُّصَدِّقٌ لِّسَاناً عَرَبِيّاً لِّيُنذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَى لِلْمُحْسِنِينَ {١٢} إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ {١٣}

أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا جَزَاء بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ {١٤} وَوَصَّيْنَا الْإِنسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَاناً حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهاً وَوَضَعَتْهُ كُرْهاً وَحَمْلُهُ وَفِصَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْراً حَتَّى إِذَا بَلَغَ أَشُدَّهُ وَبَلَغَ أَرْبَعِينَ سَنَةً قَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحاً تَرْضَاهُ وَأَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي إِنِّي تُبْتُ إِلَيْكَ وَإِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ {١٥} أُوْلَئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَن سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ {١٦} وَالَّذِي قَالَ لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَّكُمَا أَتَعِدَانِنِي أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتْ الْقُرُونُ مِن قَبْلِي وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللَّهَ وَيْلَكَ آمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَيَقُولُ مَا هَذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ {١٧} أُوْلَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِم مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ {١٨} وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِّمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ {١٩} وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُم بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنتُمْ تَفْسُقُونَ {٢٠}

Meali

11. İnkâr edenler, iman edenler için. "Eğer İslamda bir hayır olsaydı onlar onu (Muhammedi) kabul etmede bizi geçmezlerdi," (yani biz onlardan önce inanırdık) dediler. Fakat onlar, onun gösterdiği doğru yola ermediklerinden: "Bu sefer de bu eski bir yalandır," diyeceklerdir

12. Ondan (Kur'an dan) önce de önder ve rehber olarak onlara Musa'nın kitabı gelmişti. Bu kitap da kendilerine zulmedenleri uyarmak, iyilik yapanları müjdelemek icin Arap diliyle indirilen ve kendinden öncekileri tasdik eden bir kitaptır.

13-"Gerçekten Rabbimiz Allah'tır," deyip sonra da dosdoğru olanlara gelince, onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerde.

14. İşte onlar cennetliklerdir. Yaptıkları amellerine karşılık orada ebedi kalacaklardır.

15. Biz insana ana-babaya iyilik yapmayı tavsiye ettik. Anası onu zahmetle taşıdı ve zahmetle de doğurdu. Onu karnında taşıması ile sütten kesilme süresi otuz aydır. Nihayet insan olgunluk çağına ulaşıp, kırk yaşına geldiğinde der ki: "Ey Rabbim! Bana ve ana babama ihsan ettiğin nimetlerine şükretmemi ve senin hoşnut olacağın salih amel işlememi bana ilham et. Benim neslimden gelenleri de salih kimselerden kıl. Doğrusu ben tövbe edip sana yöneldim ve ben gerçekten Müslümanlardanım.

16. İşte yaptıklarını kendilerinden en güzel kabul edeceğimiz ve günahlarını bağışlayacağımız bu kimseler cennetlikler arasındadırlar. Bu onlara vadedilmiş dosdoğru bir sözdür.

17. Onlar ki, ana ve babasına: "Öf size! Siz bana öldükten sonra kabrimden çıkarılacağımı mı vadediyorsunuz?" dedi. Onlarsa Allah'a sığınarak: "Yazık sana (etme gel) iman et, Allah'ın vadi haktır," derken o da. "Karşılık olarak bu eskilerin masallarından başka bir şey değil," der.

18. İşte onlar kendilerinden önce gelip geçmiş cin ve insan toplulukları içerisinde kendilerine azap vadedilmiş olan kimselerdir ve onlar gerçekten hüsrana uğramışlardır.

19. Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah, onlara yaptıklarının karşılığını tam olarak verir, onlara asla haksızlık edilmez.

20. İnkâr edenlere o gün ateş arz edilir: "Siz dünya hayatında bütün güzel şeylerinizi zayi ettiniz; sefa sürüp bunları tükettiniz. Yeryüzünde büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan ötürü bu gün alçaltıcı bir azapla cezalandırılacaksınız.

İzahı

11. Mekke müşrikleri dediler ki: (Eğer İslamda hayır olsaydı Muhammed'e inanmış olan yoksul ve köle takımı bizi geçmezlerdi.) Yani onun dini doğru olsaydı, herkesten önce bizim inanmamız gerekirdi, ona yoksul ve köleler inandığına göre onun dininde hayır yoktur, dedikleri ifade edilmektedir. Onlara göre doğruları kabul etmenin ölçüsü, zengin olmak, makam ve mevki sahibi olmak, kodaman olmaktır. Doğru olsaymış önce kendilerinin kabul etmesi gerekirmiş. Onlara göre kendilerinin kabul etmediği hiçbir şey doğru değilmiş. (Oysa onlar Peygamberin gösterdiği doğru yola ermediklerinden: "Kur'an eskiden kalma bir yalandır," derler.) Yani bunların kalp gözleri kör olduğundan doğruyu görüp idrak edemediklerinden ve işlerine gelmediğinden gerçeklere eskilerin masallarıdır, diyerek işin içinden sıyrılırlar.

12. (Hal bu ki, o Kur'an'dan önce de önder ve rehber olarak Musa'nın kitabı olan Tevrat gelmiştir.) Geçmişlerin efsaneleri değildir: (İşte bu Kur'an da kendilerine zulmedenleri uyarmak, iyilik yapanları da müjdelemek için Arap dili üzerine gönderilmiş bir kitaptır. Ve aynı zamanda kendilerinden önce gönderilmiş kitapları da tasdik eden bir kitaptır.) Yani Kur'an'dan önce de gönderilmiş kitaplar vardı, onlar yalan ve efsane değildi. Kur'anda hâşâ geçmişlerden gelen bir efsane değildir. O kötülük yapan zalimleri uyarmak için, iyilik yapanları da müjdelemek için Arap dili üzerine gönderilmiş ve aynı zaman da Tevrat, İncil, Zebur gibi önceki semavi kitapları da doğrulayan bir kitap olarak gönderilmiştir.

Arap diliyle gönderilmiştir, diye buyrulması şuna işaret etmektedir. Müşrlerin Kur'an'a, geçmişlerin hikayeleri, ya da Muhammed bunu kendinden uyduruyor sözlerine bir cevaptır ki, bakın bu Kur'an sizin diliniz olan Arapça olarak gönderilmiştir. İyce bakın inceleyin o Kur'an uydurulmuş bir kitap, ya da geçmişlerin hikayelerine benzer veyehut sizin iddia ettiğiniz gibi bir şiire benzer tarafı var mı? Oysa Kur'an böyle diyenlere meydan okumaktadır. Eğer Kur'an'ın bir

beşer tarafından uydurulduğunu iddianızda doğru iseniz, bütün insanlar ve cinler bir araya gelerek birbirinize akıl vererek Kur'an'ın benzeri bir kitap meydana getirin. Oysa böyle bir kitap getirmeleri mümkün değildir. Çünkü Kur'an hem lafzıyle (dizilişiyle) hemde manasıyla mucizevi bir kitaptır. Yanini insan üstü, onun asla gücünün yetmeyeceği bir dizilişle ve mana ile Allah tarafından gönderilmiş bir kitaptır.

13-14. (Gerçekten Rabbimiz Allah'tır, deyip sonra da dosdoğru olanlara gelince onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar üzülmeyecekler de. –İşte onlar cennet arkadaşlarıdır, yaptıkları amellere karşılık orada ebedi kalacaklardır.)

İstikametin ne olduğu ile ilgili Fussilet sûresinin 30. ayetinde sahabelerin, âlimlerin yorum ve görüşlerini nakletmiş ve geniş bir açıklama yapmıştık, oraya lütfen bakınız.

15. (Biz insana ana-babaya iyilik yapmasını tavsiye ettik. Anası onu zahmetle karnında taşıdı ve zahmetle doğurdu. Onu ana karnında taşıması ile sütten kesilme süresi otuz aydır.) Yani hamilelikle birlikte sütten kesilme süresi otuz aydır. Bu konuda tefsirciler ve müçtehitler arasında ihtilaf vardır. İmamı Şafi, İmamı Muhammed ve İmamı Ebu Yusuf'a göre en az hamilelik dönemi altı aydır, iki yılda süt emzirme süresi böylece hamilelikle sütten kesme süresi otuz ay etmiş olur. Çünkü Bakara sûresinin 233. ayetinde ve Lokman sûresinin de 14. ayetinde süt emzirme süresinin iki yıl olduğu açıkça ifade edilmektedir. Ancak İmam-ı Azam bu ayete dayanarak süt emzirme süresini ihtiyaten otuz ay demiştir.

Fakat âcizane bana göre İmam-ı Azamın bu görüşü zayıftır. Zaten fıkıh kitaplarında fetva da İmamı Muhammed'le İmamı Ebu Yusuf'a göre verilmiştir. Hamilelik süresi iklime göre ve kadından kadına göre değişebilir. Hamilelik süresinin en azı altı aydır ki, bu ayette de altı ay temel alınmıştır. Fakat bu konuda da birçok rivayetler vardır. Hamileliğin en az altı aydan başlayıp otuz aya kadar olduğunu söyleyenler de vardır. Nitekim Hazreti Ömer r.a bir kadına zina cezası vermek için onu ifadeye çağırdığı zaman, Hazreti Ali buna itiraz etmiştir. Çünkü hamilelik süresi en az altı aydır, bu kadına ceza lazım gelmez demiş, fakat o da bunu kabul etmemiştir. Hazreti Âişe ise tecrübe ile hamilelik süresinin iki yıla kadar olduğunu ispatlamıştır. Ancak bana göre bu rivayet zayıfır ve kesin değildir. Fakat süt emzirme süresinin iki yıl olduğu kesindir.

İmam-ı Azam yukarıdaki ayeti yorumlarken hem hamilelik süresini otuz ay, hem süt emzirme süresini otuz ay olarak yorumlamıştır. Fakat yukarda da söylediğim gibi İmam-ı Azamın bu görüşü zayıftır. Çünkü yukarda numaralarını verdiğimiz Bakara ve Lokman sûresindeki ayetler çok açık ve net olarak süt emzirme müddetinin iki yıl olduğunu ifade etmektedir. Bu ayet de ise hamileliğin en azını temel alarak altı ay, iki yıl da süt emzirme süresi olarak ikisinin toplamının otuz ay olduğu ifade edilmektedir. Esas benim anladığım mana şudur. Hamileliğin ilk üç-dört ayında bir ağırlık olmadığı ve ondan sonra ağırlaşmaya başladığı için bu ayette annenin bu altı aylık hamileliğine onun zahmetine işaret edilmekte, iki yıl da süt emzirme süresi böylece hamilelikle birlikte süt emzirme süresi otuz ay etmektedir. Bana göre İmam-ı Azamın süt müddetini de hamilelik müddetini de otuz ay diye yorumlaması diğer iki ayete aykırıdır.

Evet, anne bu otuz ayda zahmet üstüne zahmet çekerek çocuğunu büyütmektedir: (Nihayet insan olgunluk çağına ulaşıp kırk yaşına geldiği zaman: "Ey Rabbim! Bana ve ana-babama ihsan ettiğin nimetlerine şükretmemi ve senin razı olacağın salih amel işlememi bana ilham et; benim neslimden gelenleri de salih kimselerden kıl. Doğrusu ben tövbe edip sana yöneldim ve ben Müslümanlardanım," der.)

Bu ayette şuna işaret edilmektedir. Bir insan kırk yaşında olgunluk çağına gelip kemale ermekte, her şeyi daha akli selimle düşünüp sorumluluğunu daha iyi anlamaktadır. Bu artık o insanın gençliğindeki havasının sona erip, merhamet duygularının daha çoğalıp anaya babaya tevazu kanatlarını indirerek, hem onlara, hem kendisine ve hem de gelecek nesline daha çok merhamet ve dua ettiğini göstermektedir. Bunun içindir ki Peygamberimize de peygamberlik kırk yaşında verilmiştir. İnsan bu yaşlarda daha çok olgunlaşmış olmaktadır.

16. (İşte yaptıklarının en güzelini kendilerinden kabul edeceğimiz ve günahlarından vazgeçeceğimiz kimseler cennetlikler arasındadırlar ki, bu kendilerine vadedilen doğru bir sözdür.) Bu iki ayetin Ebu Bekir r.a hakkında da indiği rivayet edilmiştir ki, kırk yaşında Müslüman olmuş, ana babasının ve evlatlarının Müslüman olması için de dua etmiş ve onların hepsi de Müslüman olmuştur.

17-18. (Onlar ki, ana babasına: "Öf be size! Siz bana öldükten sonra kabrimden çıkarılacağımı mı vadediyorsunuz?" dedi. Onlarsa: "Yazık sana! Etme

gel iman et, Allah'ın vadi haktır." Derken ona karşılık: "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değildir," der. –İşe onlar kendilerinden önce gelip geçmiş olan cin ve insan toplulukları içerisinde kendilerine azap edilmiş kimselwrdir ve gerçeklten onlar hüsrana uğramışlardır.) Anne ve babaların şefget ve merhamet duygusuyla evlatlarını hakka ve hidayete çağırmalarına karşı evlatların onlara böyle söylemeleri ve böyle davranmaları sonucunda ebedi cehennemde hüsrana uğrayacakları açıkça ifade edilmektedir.

Bazı rivayetlere göre bu ayetler Hazreti Ebu Bekir'in oğlu Abdurrahman daha Müslüman olmadan önce onun hakkında indiği söylenmiştir ki, ayette geçen bu sözleri babasına karşı o söylemiştir. Fakat bunun böyle olduğunu Merven söylerken Hazreti Âişe onu yalanlamıştır ve bizim ailemiz hakkında sadece Nur sûresindeki iftira ile ilgili ayet inmiştir ve ben isteseydim bu ayetin kimin hakkında indiğini isimlendirirdim, demiştir.

Âcizane benim anladığıma göre Hazreti Aişe bu sözü ile isim vermeden Merven'ın babasını kastetmiştir. Çünkü Merven, Abdurrahman'a bu ayet senin hakkında inmiştir, demesi üzerine o da ona: "Sen Resulülah'ın lanetlediği kişinin oğlu değil misin?" demiş. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun hüküm umumidir, anne ve babasına karşı haşin olanlar mutlak suretle haksız ve zalim kimselerdir.

19-20. (Herkese yaptıklarına göre dereceler vardır.) Yani kâfirlerin yaptıkları kötülükler karşılığında azap vardır. Müminlerin de yaptıkları iyilikler karşılığında cennette mükâfat ve dereceler vardır: (Allah, onların yaptıklarının karşılığını tam olarak verir ve onlara asla haksızlık edilmez. –İnkâr edenlere gelince o gün ateş arz edilir. Siz dünya hayatında bütün güzel şeyleri zayi ettiniz, orada safa sürüp bunları terk ettiniz, bütün fırsatları kaçırdınız, yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan ötürü bu gün alçaltıcı bir azapla cezalandırılacaksınız,) denir.

Evet, sözde bu dünyanın tadını çıkarıp ahireti inkâr eden, onu arkaya atanların kıyamet günündeki hazin manzaraları budur. Bu dünya hayatındaki zevklerin ve nimetlerin hiç bitmeyeceğini zanneden, hayat bu hayattır, boş ver, hayatını yaşa deyip kendilerini kibre ve gurura kaptırıp hiç bu ahiret hayatını düşünmek ve görmek istemeyenlerin hazin sonları böyledir.

وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتْ النُّذُرُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ {٢١} قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ آلِهَتِنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِن كُنتَ مِنَ الصَّادِقِينَ {٢٢} قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِندَ اللَّهِ وَأُبَلِّغُكُم مَّا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلَكِنِّي أَرَاكُمْ قَوْماً تَجْهَلُونَ {٢٣} فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضاً مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُم بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ {٢٤} تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَى إِلَّا مَسَاكِنُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ {٢٥} وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا إِن مَّكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعاً وَأَبْصَاراً وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنَى عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُم مِّن شَيْءٍ إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِم مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ {٢٦}

Meali

21. (Ey Muhammed!) Ad kavminin kardeşi Hud'u hatırla. Hani o Ahkâf (denen yerde) kavmini uyarmıştı. Ondan önce de sonra da nice peygamberler gelip geçmiştir. Hud, kavmine: "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Çünkü ben size büyük bir günün azabından korkuyorum," demişti.

22. Onlarsa: "Sen bizi ilahlarımızdan çevirmek için mi geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen, o bize vadedip durduğun azabı haydi getir," dediler.

23. Hud: “O azabın ne zaman geleceğine dair bilgi Allah katındadır. Ben size, benimle gönderileni tebliğ ediyorum. Fakat ben sizi cahil bir kavim olarak görüyorum” dedi.

24. O azabı vadilerine doğru bir bulut halinde yöneldiğini gördükleri zaman: “Bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur,” dediler. Hud ise: “O sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir, o bir rüzgârdır ki, içerisinde acı bir azap vardır ki,

25. O rüzgâr Rabbin emriyle her şeyi yakar, mahveder,” dedi. Nihayet helâk oldular ve evlerinden başka hiçbir şey görünmez oldu. İşte biz suç işlemiş kavmi böyle cezalandırırız.

26. Andolsun ki biz size vermediğimiz imkânları onlara vermiştik. Onlara kulaklar, kalpler, gözler vermiştik. Fakat kulakları, kalpleri ve gözleri onlara hiçbir fayda vermedi. Çünkü onlar Allah’ın ayetlerini bilebile inkâr ediyorlardı. Nihayet alay ettikleri şey onları sarıp kuşattı.

İzahı

21. Bu ayette, Ahkâf’da yaşayan Ad kavmine Hud (a.s.)’ın peygamber olarak gönderildiği, Hud, kavmine Allah’tan başkasına kulluk etmemelerini, aksi takdirde büyük bir gününün azabının başlarına geleceği endişesiyle onları uyardığı ifade edilmekte. Ve Peygamber (a.s.)’ın da ibret alınması için bunu ümmetine hatırlatması istenmektedir.

Ahkâf: hikf kelimesinin çoğuludur ki, eğri-büğrü kum yığınları demektir. Burası Yemen diyarında (Şıhr) denen yerde denize doğru kumluk olan bir yerdir ve Hud (a.s.)’ın kavmi burada yaşamıştır. İbni Abbas’tan rivayet edildiğine göre ise burası Umman ile Merhâ arasında olan bir yerdir. Hud (a.s.)’ın kavmi burada refah içinde yaşarken onlara nasihat etmiş, onları Allah’ın azabıyla uyarmış. Fakat onlar bu öğüt ve nasihatlere kulak asmadıkları için Allah Teâlâ onları helâk etmiştir. Hakka suresinde de geleceği gibi şiddetli ve yakıcı bir ruzgerle onları helak etmiş evleriyle, bağlarıyla, bahçeleriyle kumların altına gömüştür

22-25. Ve onlar Hud (a.s.)’a: (Sen bizi ilahlarımızdan mı çevirmek için geldin? Eğer doğru söyleyenlerden isen, o bize vadedip durduğun azabı haydi getir, diyerek) Hud (a.s.)’ı tehdit etmiş alay etmişlerdir. –(O da Bunun ne zaman geleceğine dair bilgi Allah katındadır. Ancak ben gönderildiğim o şeyi tebliğ

ediyorum, demiş. –Fakat Hud (a.s.)'ın sözlerini ciddiye almayan, bu vurdumduymaz toplum: (Ne zaman ki, o azabı vadilerine doğru yayılan bir bulut halinde gördüler, o zaman: "Bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur," dediler.) Bu gafiller onu yağmur bult'u sandılar ve bunun üzerine: (Hud; "işte bu sizin acele ettiğiniz, o bir rüzgârdır ki, içerisinde acı bir azap vardır. O rüzgâr Rabbin emriyle her şeyi yakar-yıkar mahveder," dedi. Nihayet helâk oldular ve evlerinden başka hiçbir şey görünmez oldu. İşte biz suç işlemiş bir kavmi böyle helâk ederiz.) Yukarda da zikrettiğimiz gibi Hakkat sûresinde de geleceği gibi o rüzgâr yedi gece sekiz gün durmadan bir rahvan at gibi esip durdu. Önüne gelen her şeyi savurdu, kapıları kapattılar. Fakat kapıyı bacayı vurdu kırdı ve onları komların altına gömerek boğdu. İşte azgınlığın sonu budur, geçmişte de azanların her birini Allah (c.c.) bir çeşit azapla cezalandırdı. Şimdi sizi de azgınlıktan vazgeçmediğiniz takdirde belki, başka bir çeşit azapla da olsa mutlaka cezalandıracaktır.

26. (Andolsun ki, biz onlara, size vermediğimiz imkânları vermiştik.) Ey Mekke müşrikleri! Onlar sizden daha güçlü kuvvetli idiler, onları helâk eden Allah, sizi helâk edemez mi? Evet: (Onlara kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat onlara bu kulakları, gözleri ve kalpleri hiçbir fayda vermedi.) Hakkı işitmediler, görmediler, anlamadılar: (Çünkü onlar Allah'ın ayetlerini bilebile inkâr ediyorlardı, nihayet alay etmekte oldukları azap onları sarıp kuşatmıştı.) Artık kendilerine gelmeleri, uyanmaları hususunda geç kalmışlardı, ateş bacayı sarmıştı, belalarını ve cezalarını buldular. Ey gafil müşrikler! Siz de belanızı bulursunuz, onlardan ibret alın.

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُم مِّنَ الْقُرَى وَصَرَّفْنَا الْآيَاتِ لَعَلَّهُمْ
يَرْجِعُونَ {٢٧} فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ
قُرْبَانًا آلِهَةً بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَذَلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ
{٢٨} وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْآنَ فَلَمَّا

حَضَرُوهُ قَالُوا أَنصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلَى قَوْمِهِم مُّنذِرِينَ
{٢٩} قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَاباً أُنزِلَ مِن بَعْدِ مُوسَى
مُصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَى طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ
{٣٠} يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللهِ وَآمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُم مِّن
ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ {٣١} وَمَن لَّا يُجِبْ دَاعِيَ
اللهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِن دُونِهِ أَولِيَاء أُوْلَئِكَ
فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ {٣٢} أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى بَلَى
إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٣٣} وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى
النَّارِ أَلَيْسَ هَذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلَى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا
كُنتُمْ تَكْفُرُونَ {٣٤} فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُوْلُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ
وَلَا تَسْتَعْجِل لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا
سَاعَةً مِّن نَّهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ {٣٥}

Meali

27. Andolsun ki, biz çevredeki memleketleri helâk ettik. Belki, hakka dönerler diye ayetlerimizi çeşit-çeşit açıkladık.

28. Allah'tan başka kendilerine yakınlık sağlamak için edindikleri Tanrıları onlara yardım etmeli değil miydi? Hayır, ilahları onlardan kaybolup gittiler. İşte bu onların yalanları ve uydurdukları iftiralarıdır.

29. (Ey Resulüm!) Hani biz cinlerden bir gurubu Kur'an dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Ve onlar Kur'an'ı dinlemek için) hazır bulundukları zaman, birbirlerine: "Susun," dediler. Kur'an'ın okunması bitince de birer uyarıcı olarak kavimlerine döndüler.

30-"Ey kavmimiz! Biz Musaden sonra indirilen ve kendisinden öncekileri (kitapları) tasdik eden bir kitap dinledik, o kitap gerçeği ve doğruyu gösteriyor," dediler.

31. Ey Kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun ve ona inanın ki, günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi acıklı bir azaptan korusun.

32. Kim Allah'ın davetine uymazsa, yeryüzünde başına gelecek (azap hususunda) O'nu aciz bırakacak yoktur, ondan başka dostu da yoktur. İşte onlar açık bir sapıklık içindedirler.

33. Onlar, gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratmakla da yorulmayan Allah'ın ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu görmüyorlar mı? Evet, şüphesiz ki O'nun her şeye gücü yeter.

34. İnkâr edenler ateşe arz edildikleri gün onlara: "Şimdi bu gerçek değil miymiş?" denir. Onlar da: "Rabbimiz hakkı için gerçekmiş!" derler. Allah da onlara: "O halde inkâr ettiğinizden dolayı şimdi azabı tadın," der.

35. (Ey Muhammed!) Azim sahibi peygamberlerin sabrettikleri gibi sen de sabret! Onlar için (azap hususunda) acele etme. Sanki onlar kendilerine vadedilen azabı gördükleri gün dünyada sadece gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu bir tebliğdir, fasıklardan başkaları hiç helâk olur mu?

İzahı

27-28. (Andolsun ki, çevredeki memleketleri helâk ettik.) Yani Mekke çevresinde Semud kavminin yaşadığı Hicir, Şam'ın Sedüm denen yerinde Lut ve Yemen de Ad kavmini azgınlıkları sebebiyle helâk ettik. Bakın onların kalıntılarını görün de ibret alın. İşte: (Belki hakka dönerler diye ayetlerimizi çeşit-çeşit açıkladık.) Ne yazık ki ayetlerimizi bu kadar açıklamamıza rağmen onlar inat ve isyanlarında devam ettiler ve sonuçta da başlarına gelenler geldi. Ey Mekke halkı! Siz de çevrenizde helâk olmuş olan bu toplumların kalıntılarına bakın da ibret alın. -(Allah'ı bırakıp da kendilerine yakınlık sağlamak için,) yani kendilerini Allah'a yaklaştıracağını sandıkları ve: (Edindikleri Tanrıları onlara yardım

etselerdi ya! Hayır, onların sahte Tanrıları onlardan kaybolup gittiler. İşte bu onların yalanları uydurdukları iftiralarıdır.) Onların uyduruklarl bu sahte Tanrıları kendilerine hiçbir fayda sağlamadı da sizinkiler mi bir fayda verecek ey müşrikler! Siz hâlâ putlardan şefaat mi bekliyorsunuz?

29-32. Ey Resulüm! (Hani biz cinlerden bir gurubu Kur'an dinlemek için sana yöneltmiştik. Onlar Kur'an dinlemek için hazır bulundukları zaman birbirlerine "susun", dediler. Kur'an'ı dinledikten sonra da her biri uyarıcılar olarak kendi kavimlerine döndüler. –Kendi kavimlerine dediler ki: "Biz Musa'dan sonra bir kitap dinledik. O kitap doğruyu gösteriyor.") Yani Musa ya gönderilmiş olan Tevrat'tan sonra gönderilmiş Kur'an dinledik ki, o Kur'an gerçekleri gösteriyor. –(Ey kavmimiz! Geliniz bu Allah'ın davetçisi olan Peygambere uyunuz ve ona inanınız ki, günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi acıklı bir azaptan korusun. –Her kim Allah'ın davetçisine uymazsa, bilsin ki, yeryüzünde O'nu aciz bırakacak da yoktur, O'nden başka dostu da yoktur. İşte onlar açık bir sapıklık içindedirler.) İşte Kur'an'ı dinlemiş olan cinlerin kabile reisleri kabilelerine dönünce kendi kabilelerine Kur'an'ı böyle tebliğ ediyorlar.

Bu konu ile ilgili şöyle bir-iki rivayet ve görüş vardır. Birincincisine göre bu cinler Diyarbakır'ın Nuseybin civarında, ya da Irak'ın Ninova kentinde oldukları söylenmektedir. Fahreddini Razı'ye göre Said b. Cübeyr demiştir ki, cinler göklere gider geleceğe ait bazı bilgileri meleklerden dinlerlerdi. Fakat Allah Teâlâ onların bu çıkışlarını yasaklayıp, göklerden kovdu. Cinler de bunun sebebini yeryüzünde araştırmak için Diyarbakır dan, ya da Ninovadan dokuz kişilik bir gurup geziye çıkıp araştırırken, Peygamberimiz de Mekke müşriklerinin baskılarından bunalmış. Taife gidip oranın halkını İslama davet etmişti. Fakat onlar Peygamberimizi iyi karşılamadılar, taşa tuttular, ona çok eziyet ve işkence ettiler. Mübarek bedeni taşlarla yaralanmış, horlanmış ve kalbi kırılmış bir vaziyette Mekke ye geri dönerken o zamanı Mekke'nin pek yakınında Şimdi ise Mekke şehrinin içinde ve Kâbe'nin yakınında olan cin mescidi o zaman ki adı Batni-Nahle denen vadiye gelmiş ve orada gecelemiş. Sabah namazını orada kılarken Kur'an okuduğu sırada bu cin gurubu susup dikkatle Kur'an'ı dinlemişler. Sonra kendi kabilelerine dönünce onlara okunan bu Kur'an'ı tebliğ edip onları imana davet etmiş ve kendi kavimlerini uyarmışlar. İkinci rivayet ise, Allah (c.c.) cinleri de uyarıp onları İslam'a davet için bu dokuz kişilik gurubu Kur'an

okuyup ve tebliğ etme görevi vermiştir ki âcizane benim kanaatim da budur. Çünkü bu bir tesadüf işi değildi. Ayette açıkça Allah Teâlâ: (Biz cinleri sana yönelttik,) buyuruyor ki, bundan Allah Teâlâ'nın bu kabile reisleri olan cinleri bizzat Kur'an'ı dinlemeye ve dinlediklerini de tebliğ etmeye görevlendirdiği anlaşılıyor. Çünkü hepsi birbirlerini susturarak dikkatle Kur'an'ı dinleyip, anlayıp ve sonra da gidip kendi kabilelerini resmen uyarıyorlar, onlara tebliğ ediyorlar. Hatta Cenab-ı Hakkın, Peygamberimizi zaman-zaman cinlere kuran okuyup onları uyarmasını da emrettiği rivayet edilmektedir. Nitekim Hazreti Ömer ve Cabir b. Abdullah'tan rivayet edildiğine göre Peygamberimiz onlara Alak ve Rahman surelerini okumuş ve Rahman suresinde tekrar edilen: (Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz,) ayetleri okunurken, cinlerin: "Hamd ve sena Rabbimize mahsustur," dedikleri de rivayet edilmektedir. Ve Kur'an'ın birçok ayetlerinde cinlerin de insanlar gibi sorumlu tutulduğu, onların da inkâr edenlerinin cehenneme gideceği açıkça ifade edilmektedir. O halde onların da sorumlu tutulup ibadetle mükellef oldukları bildirildiğine göre, Kur'an'ın onlara da okunup tebliğ edilmesi gerekir.

Âcizane ben En'am sûresinin 128-129-130. ayetlerinin tefsirinde de genişçe açıklamıştım, oraya da lütfen tekrar bakınız. Cinlerin de Musevisi, İsavisi ve Muhammedi'si olduğu gibi müşrik olanı de vardır. Dikkat edilirse yukarda 30 numaralı ayette pek açık bir şekilde Peygamberimizden Kur'an'ı dinleyip kendi toplumlarına tebliğ ederken şöyle diyorlar: (Biz bir kitap işittik, dinledik ki, Musadan sonra indirilmiş. Fakat o önceki kitapları da tasdik ediyor, hakka ve doğru yola iletiyor.) Demek ki bu cinlerin Musa dan, ona inen Tevrat'tan ve diğer kitaplardan da haberleri var. Onlardan haberleri olduğuna göre o kitaplara inananlar da var demektir. Çünkü cinler sadece Peygamber (a.s.) geldikten sonra ibadetle mükellef değiller ki, ondan önce de mükelleftiler. Nitekim Zariyat sûresinin 56. ayetinde: (Biz cinleri ve insanları ancak ibadet etsinler diye yarattık,) buyruluyor. O halde bunların da her dönemde Müslüman olanları olduğu gibi, olmayanları da vardır. Hangi peygamber döneminde yaşamışlarsa, o dönemdeki peygamberin şeriatına göre ibadet etmesi gerekir. Demek ki, cinlerin her çeşit dili anlama kabiliyetleri var ki, o peygamberlerin getirdikleri kitapları okumuş, anlamış ve ona göre de ibadet etmiş olmaları gerekir. Nitekim Peygamberimizi dinlerken de hemen o Kur'an'ı anladılar ve gidip kendi kabilelerine

tebliğ ettiler. Bizi âlimlerimizin çoğu sadece Peygamberimizin insan ve cinlerin peygamberi olduğunu ileri sürmektedirler. Oysa âcizane bana göre Peygamberimizden önceki büyük peygamberler sadece kendi kabilelerine gönderilmiş değildirler. Sadece kendi kabilelerine gönderilmiş ise, öteki insanlar ve cinler dini kimden öğrenip yaşayacaklar? Oysa biraz önce Zariyat sûresinin 56. ayetinin mealini verdik, bütün cin ve insanların Allah'a kulluk için yaratıldığını gördük. Yani Peygamberimizden önceki insanların birçoğu ve cinleri Allah (c.c.) başı-boş mu yarattı da, sadece peygamberimiz geldikten sonra bunlar sorumlu tutuldu. Oysa cinler kendi ağızlarıyla: (Musa'dan ve onun kitabından sonra bir kitap işittik ki, önceki kitapları da doğruluyor,) demişlerdir ve bu ifade cinlerin ifadesidir. O zaman demek ki, onların Musadan da, İsadan da ve onlara gönderilen kitaplardan da haberleri vardır. Peki, kulluk için yaratıldıkları ifade edilen ve bu kitaplardan haberi olan cinler, o zaman nasıl mükellef olmazlar. Mükelleflerse, o zaman da demektir ki, o peygamberler cinlerin de peygamberleridir. Sadece Âdem (a.s.)'a secde etmeyen iblis ve ona uyanlar lanetlenmişlerdir. Yoksa bütün cinler lanetlenmiş değildir. Hatta cinlerden peygamber gönderilmiştir, diyen âlimler de vardır. Ancak benim bu görüşlere katılmadığımı En'am sûresinin 130. ayetinin tefsirinde açıkladım, oraya bakabilirsiniz.

Cinlerin inkâr eden, isyan edenlerinin cehenneme girecekleri kesindir, ama iman edip itaat edenlerin cennete girip girmeyecekleri hakkında da ihtilaf vardır. İmam-ı Azama göre eğer cinler iman edip günahlarına tövbe etmezse, cehenneme girer. Fakat iman edip tövbekâr olursa günahları bağışlanır, ama onlar için sevap ve cennet olmaz, hayvanlar gibi toprak olup yok olurlar. Fakat Maliki, İmamı Muhammed, İmamı Ebu Yusuf ve daha bir kısım âlimlere göre cinler de cennet ve cehenneme gideceklerdir. Bana göre de doğru olan budur. Mantıkta bunu gerektirir. Adalette bunu gerektirir. Hem akıllı olacak, ibadetlerle mükellef ve sorumlu tutulacak, inkâr ve isyan edince cehenneme gidecek, fakat iman edip itaat edince cennete gitmeyecek, hayvanlar katakorisinde muamele görecek? Bu adalete aykırıdır. Nedense insanoğlu bencil davranıyor, hep kendine yontuyor. Nitekim İbni Abbas, Maliki, İbni Ebi Leyla ve Dahhak gibi birçok âlimler de cinlerin iman edip salih olanları cennete gideceklerini söylemişlerdir.

33-35. (Onlar) Mekke müşrikleri: (Gökleri ve yeri yaratan ve onları yaratmakla da yorulmayan Allah ın, ölüleri diriltmeye de kadir olduğunu gömüyorlar mı? Evet şüphesiz ki O'nun her şeye gücü yeter. –İnkâr edenler ateşe arz edildikleri gün onlara: "Şimdi bu gerçek değil miymiş," denir. Allah'ta onlara: "O halde inkâr ettiğinizden dolayı şimdi azabı tadın, bakalım," der. –Ey peygamber! (Azim sahibi olan peygamberlerin sabrettiği gibi sen de sabret.)

Bütün peygamberlerin azim ve sabırlı oldukları konusunda tefsirciler ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre Yunus Peygamberin dışındaki bütün peygamberler azim ve sabır sahibidirler. Bazılarına göre ise Enam sûresinde adları geçen on sekiz peygamberin azim ve sabır sahibi olduğu söylenmektedir. Fakat bunlar hakkında açık bir delil yoktur. Sadece Yunus (a.s.) biraz acele edip kavmini terk edip gittiği ile ilgili ayet ve delil vardır. Nitekim Kalem sûresinin 48. ayetinde: (Sen Rabbin hükmünü sabırla bekle, balık sahibi "Yunus" gibi olma,) buyruluyor. Yani Yunus Peygamber sabretmeyip kavmini terk ettiğinden balık onu yutmuşturui ve bundan dolayı ona balık sahibi Yunus diye lekab verilmiştir. Bu konuyu Yunus sûresinde daha genişçe açıkladık, oraya bakabilirsiniz.

Evet, ey Muhammed! (Onlar için "Mekke müşrikleri için" azabı acele etme. Onlar kendilerine vadedilen azabı gördükleri gün dünyada sanki gündüzün bir saati gibi kaldıklarını sanırlar. İşte bu bir tebliğdir. Hiç fasıklardan başkaları helâk olur mu?) Yani bu dünya hayatının hiç bitmeyeceğini sanıp azgınlıklarına devam eden kâfir ve zalimlere öyle ya da böyle azabımız yetişecek, onları yakalayacağız. O gün geldiğinde sanki dünyada hiç yaşamamışlar, gündüzün birkaç saati kadar yaşadıklarını hissedecekler. Bu dünya hayatı çok çabuk gelip geçecek, onların ummadıkları azap kapıya gelince eyvah, biz birkaç saatlik dünya hayatını tercih etmiş, aldanmışız, diye uykudan uyanacaklar ama ne fayda, geç kalmışlardır.

MUHAMMED SÛRESİ

Muhammed sûresi Mekke döneminde inmiştir, ancak 13. ayet Medine ye hicret ederken Peygamberimizle Ebu Bekir Sevir mağarasına sığındıkları esnada geldiği rivayet edilmektedir. Bu sûreye Muhammed ismi verilmesi ise ikinci ayette Peygamberimizin adının zikredilmesindendir. Peygamberimizin adı Kur'anda dört yerde açıkça zikredilmiştir.

Ayet Sayısı: Otuz sekiz

Kelime Sayısı: Beş yüz kırk

Harf Sayısı: İki bin üç yüz kırk dokuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ {١} وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَآمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ {٢} ذَلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ آمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِن رَّبِّهِمْ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ {٣} فَإِذا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّى إِذَا أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنّاً بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاء حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللهُ لَانتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَكِن لِّيَبْلُوَ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ فَلَن يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ {٤} سَيَهْدِيهِمْ

وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ {٥} وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ {٦} يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ {٧}
وَالَّذِينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَّهُمْ وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ {٨} ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ
كَرِهُوا مَا أَنزَلَ اللَّهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ {٩} أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي
الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ دَمَّرَ اللَّهُ
عَلَيْهِمْ وَلِلْكَافِرِينَ أَمْثَالُهَا {١٠} ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ مَوْلَى الَّذِينَ
آمَنُوا وَأَنَّ الْكَافِرِينَ لَا مَوْلَى لَهُمْ {١١}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. (Allah,) İnkâr edenlerin ve Allah yolundan alıkoyanların işlerini boşa çıkarır.

2. Onlar ki iman edip salih ameller işlediler ve Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilene inandılar. İşte onların günahlarını (Allah) örtmüş ve hallerini düzeltmiştir.

3. Bu inkâr edenlerin batıla uymaları ve iman edenlerin de Rablerinden gelen hakka tabi olmalarından dolayı böyledir. İşte böylece Allah, insanlara misaller verir.

4. İnkâr edenlerle savaşta karşılaştığınız zaman, hemen boyunlarını vurun. Nihayet onlara üstün geldiğiniz zaman bağı sıkı bağlayıp esir alın. Savaş sona erdiğinde de ya karşılıksız olarak, ya da fidye ile salıverin. Allah'ın emri budur. Eğer Allah, dileseydi onlardan başka türlü de intikam alırdı. Fakat böyle olması sizi birbirinizle denemek içindir. Allah yolunda öldürülenlere gelince, Allah, onların amellerini asla boşa çıkarmaz.

5-6. Allah, onları doğruya iletecek ve durumlarını düzeltecektir. –Onları kendilerine tanıttığı cennete koyacaktır.

7. Ey iman edenler! Eğer siz Allah'ın dinine yardım ederseniz, Allah da size yardım eder ve ayaklarınızı kaydırmaz.

8. İnkâr edenlere gelince yıkım onlaradır. Allah, onların işlerini hedefinden saptırmıştır.

9. Bu onların Allah'ın indirdiğini beğenmediklerindendir. Allah da bunun için onların amellerini boşa çıkarmıştır.

10. Onlar yeryüzünde hiç gezmediler mi? Baksalar ya kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş? Allah, onların üzerine helâk yağdırmıştır. Bu kâfirlere de onun benzeri bir sonuç vardır.

11. Bu böyle olacaktır. Çünkü Allah, inananların koruyucusudur. Kâfirlerin ise koruyucuları yoktur.

İzahı

1. Allah: (İnkâr edip Allah yolundan insanları çevirenlerin işini boşa çıkardı.) Yani Ebu Cahil, Haris b. Hişam, Utbe ve Şeyba b. Rabia gibi Mekke'nin azgınlarının Müslümanlar üzerinde baskı kurarak onları Allah yolundan çevirmek için her türlü zulmü Müslümanlara reva gören bu zalimlerin çabalarını Allah (c.c.) boşa çıkardı. Onların hepsi belalarını bulup Bedir savaşında cezalandırıldılar. Ve onların mani olmak istedikleri din günden güne yüceldi.

2. Bu ayette Allah Teâla, Peygamber (a.s.)'a indirilmiş olan Kur'an'a iman edip salih amel işleyenlerin geçmişte ki günahlarını bağışlayacağını ve onların işlerini düzelteceğini beyan etmektedir.

3. Bu ayette de kâfirlerin cezalandırılacakları, iman edenlerinse bağışlanıp mükâfatlandırılacakları haber verilmektedir. Kâfirler batıla uyarak yoldan çıktıkları için cezalandırılacakları, iman edenlerse hak ve hakikatlara inanıp ona uydukları için mükâfatlandırılacaklarını Allah Teâla insanlara misaller vererek ayetlerinde geniş-geniş açıklamaktadır.

4. Bu ayette ise savaşta kâfirlerle karşılaşıldığı zaman derhal onların boyunlarının vurulması ve savaş sona erene kadar de esirlerin yakalanıp sıkıca bağlanmaları, daha sonra ya karşılıksız olarak, ya da fidye alınarak salıverilmeleri emredilmektedir. Ve Allah, dilese başka türlü de intikam alacağını, fakat müminleri birbirleriyle denemek istediğini ifade etmektedir. Yani Allah (c.c.) geçmiş peygamberlerin ümmetlerinin azgınlarını çeşit-çeşit cezaya çarptırarak

intikam almıştır. Dileseydi bu müşriklerden sizin intikamınızı da benzeri cezalarla alırdı. Fakat bunların savaşta boyunlarının vurulması ve esirlerinin de ya karşılıksız, ya da fidye karşılığında serbest bırakılmalarını emretmesi Müslümanları sınamak içindir.

Zannedersem bu ayette işaret edilmek istenen birkaç nokta vardır Birincisi Bedir savaşına atıfta bulunulmaktadır ki, o gün düşmanla karşılaşır-karşılaşmaz: (Hemen boyunlarını vurun,) buyrularak, onların gücünün kırılması, diğer düşmanlara bir ders olmasıdır. Teslim olup esir alınanlarınsa daha sonra ya karşılıksız veya fidye karşılığında salıverilmesiyle de şuna işaret edilmektedir. Yani esirlerden Müslüman olanları karşılıksız serbest bırakın, Müslüman olmayanları ise fidye karşılığında serbest bırakın. Fidye veremeyenleri ise köle ve cariye olarak kullanın demektir. İnsanların hürriyetlerine engel olmak onları para karşılığında esir tutmak, ya da satmak hiçbir zaman İslam'ın tasvip ettiği bir şey değildir. Ama kölelik savaşların getirdiği bir sonuçtur. Savaşlar olmasa kölelik de ortadan kalkar. Çünkü kâfirler de sizden esir ettiklerini köle olarak kullanıyorlar. Buna rağmen İslam dini daima köle azat etmeyi teşvik ediyor. Bazı dini kuralları ihlal edenlere ceza olarak bir köle azat etmesi emrediliyor. Bu konular fıkıh kitaplarında geniş-geniş açıklanmıştır. Fakat şimdi insan hakları sözleşmelerinde savaş esirleri karşılıklı olarak mübadele edilmekte, serbest bırakılmaktadır ve bu iyi bir şeydir.

Yine bu ayette inkâr edenlerin: (Boyunlarını hemen vurun,) ifadesi birçok Müslümanlar tarafından yanlış anlaşılmaktadır. Durup dururken sulh halinde hiçbir kâfiri öldürmek caiz değildir. Savaş esnasında da teslim bayrağını çektiğinde yine onları öldürmek doğru değildir. İslamda esas olan barıştır. Savaş son çaredir. Diğer bir nokta bu ayetin Tövbe sûresinin 5. ayetiyle nesh edildiğini (hükümsüz kılındığını) söyleyenler vardır. Yani o ayette: (Haram ayları çıkınca, müşrikleri nerede bulursanız öldürün, yakalayın, muhasara edin ve bütün geçit noktalarını tutun. Eğer tövbe edip namazı kılıp zekâtı verirlerse, onları yoluna salıverin,) buyruluyor. İşte bu ayette savaş meydanında olan kâfirler değil, belki bir tür terör estiren, Müslümanlara kalleşçe saldıran, onların yollarını kesip çapulculuk yapan kâfirlerdir ki, bunlara karşı savaşırken yakalananlar ne fidyesiz ve nede fidye karşılığında salıverilirler. Bunların salıverilmeleri ancak şu üç

şeye bağlıdır. Tövbe ederek iman etmek, namazı kılmak ve zekâtı vermek şartıyla salıverilirler. Hatta bu ayetin tefsirinde mezhep imamlarının da farklı görüşleri vardır ki, o ayetin tefsirinde bunları açıkladık. Yani Tövbe sûresinde ki, o ayet bir yerde anarşi ve terör estiren müşrikler, nerde yakalanırsa öldürülmeleri, ya da yakalanmaları halinde yukarıdaki üç şarta bağlı olarak salıverilmeleri emredilmektedir. Bu ayette ise normal savaşlarda düşmana üstünlük sağlayana kadar boyunlarını vurun, esirleri de sıkı bağlayın, sonra ya karşılıksız, ya da fidye karşılığında serbest bırakın demektir. Karşılıksız bırakılanlar Müslümanlığı kabul edenlerdir, etmeyenler ise fidye karşılığında salıverilirler, ya da köle ve cariye olarak kullanılırlar.

5-6-7. (Allah onların amellerini boşa çıkarmaz, onları doğru yola iletir ve durumlarını da düzeltir.) Yani Allah yolunda savaşanların emeklerini Allah Teâlâ boşa çıkarmaz ve onların bu halleri geçmişteki hatalardan dönüşlerine ve düzelmelerine de sebep olur. –Allah: (Onları kendilerine tanıttığı cennete koyar) ki, o cennetleri çeşitli ayetlerde tasvir etmiştir. –(Ey iman edenler! Eğer siz Allah'ın dinine yardım ederseniz, Allah da size yardım eder, ayaklarınızı kaydırmaz.) Yani siz Allah'ın dini için savaşırsanız, Allah da düşmanlarının karşısında size yardım eder ayaklarınızı kaydırmaz, böylece düşmanın karşısında sabır ve sebat göstererek zafere ulaşırsınız.

8-11. (İnkâr edenlere gelince yıkım onlaradır.) Onlar yıkılacaklardır, onlar yenilecekler ve kaybedeceklerdir: (Çünkü Allah, onların işlerini hedefinden saptırmıştır.) Yani esas gaye olan Allah'ı tanımak, O'na gereği gibi kulluk etmek ve bunun karşılığında da ebedi cenneti kazanmak iken, onlar bu hedeften sapmışlar. Allah Teâlâ'nın emirlerini inkâr edip, yoldan çıkıp sapmışlardır. –(İşte bunların bu duruma düşmelerinin sebebi, Allah'ın indirdiklerini) Kur'an'ı ve onun buyruklarını: (Beyenmeyip inkâr ettiklerindendir. Bunun için Allah da onların amellerini boşa çıkarmaktadır. –Onlar yeryüzünde hiç gezmediler mi? Baksalar ya! Kendilerinden öncekilerinin sonları nasıl olmuş? Allah, onların üzerine helâk yağdırmıştır. Ey Muhammed! Bu kâfirlere de onun benzeri sonuçlar vardır.) Yani önceki zalim ve azgınların sonuna benzer bir sonuç da sana karşı hasım kesilen müşriklere vardır. –(Bu mutlaka öyle olacaktır. Çünkü Allah, inananların koruyucusudur, kâfirlerin ise koruyucuları yoktur.)

إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ {١٢} وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ هِيَ أَشَدُّ قُوَّةً مِّن قَرْيَتِكَ الَّتِي أَخْرَجَتْكَ أَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ {١٣} أَفَمَن كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّهِ كَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءهُمْ {١٤} مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِّن مَّاء غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاء حَمِيماً فَقَطَّعَ أَمْعَاءهُمْ {١٥} وَمِنْهُم مَّن يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتَّى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِندِكَ قَالُوا لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ آنِفاً أُوْلَئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءهُمْ {١٦} وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَآتَاهُمْ تَقْواهُمْ {١٧} فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً فَقَدْ جَاء أَشْرَاطُهَا فَأَنَّى لَهُمْ إِذَا جَاءتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ {١٨} فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوَاكُمْ {١٩}

Meali

12. Şüphesiz ki Allah, iman edip salih amel işleyenleri altlarından ırmaklar akan cennetlere koyar. İnkâr edenler ise dünyada zevk edip geçinirler. Hayvanların yediği gibi yerler. Onların varacakları yer ateştir.

13. (Ey Muhammed!) Seni yurdundan çıkaran şehir (halkından) daha kuvvetli olan nice şehirler vardır ki, onları helak ettik onlara bir yardım eden olmadı.

14. Rabbi tarafından apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse, kötü işleri kendisine güzel gösterilmiş ve heveslerinin peşine düşen kimse gibi olur mu?

15. Kötülüklerden sakınanlara vadedilen cennetin durumu şöyledir. Orada bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Onlar için orada her çeşit meyve ve Rablerinden bir bağışlama vardır. Bunların durumu ateşte ebedi kalan ve bağırsakları parçalayacak kaynar su içirilen kimsenin durumu gibi olur mu?

16. (Ey Peygamber!) Onlardan seni dinlemeye gelenler vardır. Fakat senin yanından çıktıkları vakit kendilerine ilim verilen kimseler alay yoluyla: "Az önce o (Muhammed) ne demişti?" diye sorarlar. İşte onlar Allah'ın kalplerini mühürlediği kimselerdir.

17. Doğruya erenlere gelince, Allah, onların hidayetini artırmış ve takvalarını sağlamıştır.

18. Artık onlar (kâfirler) kıyamet satının ansızın gelmesinden başka bir şey mi beklerler? Şüphesiz ki onun alâmetleri gelmiştir. Artık kıyamet kendilerine gelip çattığında hatırlayıp anlamaları neye yarar?

19. (Ey Resulüm!) Bil ki Allah'tan başka hiçbir Tanrı yoktur. Hem kendi günahın, hem de inanan erkek ve kadınların günahı için mağfiret dile. Allah, dönüp dolaşacağınız yeri ve varıp duracağınız yeri bilir.

İzahı

12. Bu ayette iman edip güzel amel işleyenlerin altından ırmaklar akan cennetlere koyulacağı, inkâr edip sadece hayvanlar gibi yiyip içip ve bu dünyada keyif çatanların ise yerlerinin ateş olduğu beyan edilmektedir.

13. Bu ayette de Peygamber (a.s.)'ı teselli ederek kendi yaşadığı Mekke şehrinden kendisini çıkaran zalimlerden daha güçlü nice şehir halklarının helâk

edildiği ve hiçbir yardımcılarının da olmadığı beyan edilerek onu yurdundan çıkaranların elebaşlarının da helâk olacağına işaret edilmektedir.

14. Bu ayette de Allah'ın beyan ettiği doğru yol üzere olanlarla, kötü amelleri kendilerine süslü gösterilip hava ve heveslerine uyanların asla bir tutulamayacağı haber verilmektedir.

15. Bu ayette de muttakiler için olan cennet nimetleri özet olarak şöyle tasvir edilmektedir. Onlara cennette, toz ve topraktan arınmış sade tertemiz sudan ırmaklar, yine tadı bozulmamış tertemiz sütten ırmaklar, içenler için sadece zevk ve lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Bununla beraber cennette çeşit-çeşit meyveler vardır. Rablerinden de bir bağış vardır ki, ufak tefek hatalarını ve günahlarını bağışlayacaktır. Şimdi bütün bu nimetler kendilerine ikram edilen mümin ve muttakiler, kendilerine bağırsakları parça-parça eden kaynar sular içirilen ve ebedi ateşte kalan kâfirler gibi olabilir m? diye de misal verilmektedir. Evet, işte bir tarafta iman edip günahlardan sakınan ve güzel ameller peşinde koşarak, cennetteki bu güzel ve sayısız nimetlere kavuşan, öte yanda inkâr edip hava ve hevesine uyarak, sadece hayvan sürüleri gibi yiyip içip dolaşanlar. Peki, şimdi cehennemde bu manzara ile karşılaşan kâfirlerle iman etmiş ve cennette ki bu nimetlere kavuşmuş olan müminler hiç aynı olabilir mi?

16. Ey Muhammed! (Onlardan seni dinleyenler vardır.) Yani Mekke müşriklerinden bazıları seni dinlemeye dahi tahammül edemezken, bazıları seni dinlerler. Fakat sonra: (Senin yanından çıkıp ayrıldıkları zaman kendilerine ilim verilen kimselere alay yoluyla seni kasdederek o, adamın ne söyledi diye sorarlar!) Yani Peygamberimizi dinleyen müşrikler Kur'an'ı anlamadıkları ve inkâr ettikleri için alaylı yolla sahabelerden bilgin olanlara sorarlar o Muhammed: Biraz önce ne demişti? diye istihza yoluyla sorarlar. (İşte onlar Allah'ın, kalplerini mühürlediği kimselerdir ve onlar sadece kendi hava ve heveslerine uyarlar.) Gerçekleri anlamak istemez, dudak bükerek inkâr ederler.

17. (Doğruya ermiş olanlara gelince, Allah, onların hidayetlerini artırmış, doğru yolu bulmalarını kolaylaştırmış, takvalarını sağlamıştır.) Yani günahlardan korunma yollarını açmış, kendilerine ilham etmiş ve kolaylaştırmıştır. Kul kendisine yönelince Allah (c.c.) ona ibadetleri de kolaylaştırır, günahlardan sa-

kınmayı da kolaylaştırır. Yani onlara bunları yapmak ve yerine getirmek kolay gelir. İmanı olmayanlara ise ağır gelir.

18. (Artık o inkârcılar kıyamet saatinin ansızın gelmesinden başka bir şey mi beklerler?) Yani müşrik ve kâfirler artık neyi bekliyorlar? Bekledikleri kıyamet saatinden başka bir şey değildir, başlarına gelecek azaptan başka bir şey beklemezler. Bekledikleri o kıyamet saatinin: (Alâmetleri şüphesiz ki gelmiştir.) Yani kıyametin yaklaştığının alameti olan son Peygamber Hazreti Muhammed gelmiştir, artık ondan sonra bir peygamber gelmeyecektir. İşte bu da kıyametin yakın olduğunun alâmetidir. Bazı tefsirciler bu kıyamet saati alâmetinin gelmesini Peygamberimizin ayı ikiye bölme mucizesi olarak tefsir etmişlerdir. Fakat benim anlayışıma göre bunun ayın ikiye bölünmesi ile hiçbir alakası yoktur. Yukarda ifade edildiği gibi onun alameti son Peygamber olan efendimizin gelişidir. Çünkü önceki kitaplarda ahir zaman Peygamberinin Hazreti Muhammed olduğu haber verilmiştir. Nitekim Beyhaki'nin Enesden rivayet ettiği bir hadis de Peygamber (a.s.) şahadet parmağı ile orta parmağını yanyana getirip işaret ederek şöyle buyurmuştur: "Nihayet ben gönderildim, benimle kıyamet şu ikisi gibi yakındır." İşte ahir zaman Peyga-mberi olan Muhammed (a.s.) bir kurtarıcı olarak gelmişken ona inanmayanlar: (Kıyametin ansızın gelip çattığında hatırlayıp anlamaları neye yarar?) Şimdi inanmayan bir kimse kıyamet gelip çattığında, ya da ölüm gelip çattığında inansa ne faydası var? Çünkü artık o saatten sonra imanlar kabul edilmez.

19. Ey Muhammed! (Bil ki, Allah'tan başka hiçbir Tanrı yoktur. Hem kendi günahın, hem de inanan erkek ve kadınların günahları için mağfiret dile. Allah, dönüp dolaşacağınız yeri ve varıp duracağınız yeri bilir.) Bu ayette: (Ham kendi günahların için ve hem de inanan erkek ve kadınların günahları için mağfiret dile,) diye buyrulması, acaba Peygamberin de günahı mı var sorusunu akıllara getirebilir. Ulema bu ve benzeri ayetleri şöyle yorumlamışlardır. Peygamberlerin istiğfarları günahlarından değildir, belki Allah'ın kendilerine verdiği nimet, rütbe karşılığında şükür etmek içindir. Kimileri de Peygamberin kendi günahlarına istiğfar etmesinden maksat ehlibeytinin günahlarından dolayı onlar hakkında istiğfar etmesi şeklinde yorumlamışlardır. Fakat bu yorum bana göre arkadan dolanarak zoraki yorumdur. Çünkü ehlibeyt için olsaydı direk olarak nasıl mümin erkek ve kadınlar için istiğfar et buyruluyorsa onlar için de istiğfar et

buyrulurdu. Nitekim pek yakında gelecek olan Fetih suresinde de Cenab-ı Hak, Peygambere hitaben: (Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın,) diye buyrulmaktadır. O zaman âcizane benim bu ayetten anladığım mana şudur. Evet, Peygamberler kasıt olarak günah işlemekten masumdurlar, korunmuşlardır, ama çok küçük ve zelle dediğimiz bir anlık bir hata Peygamberlerde de olabilir ki, onlar için bu kadar anlık küçük bir hata için bile örnek olma açısından, onların rütbeleri açısından hemen Allah'a istiğfar etmeleri gerekmektedir. Örneğin Hazreti Nuh'un iman etmeyen oğlu helâk edildiğinde: (Nuh Rabbine seslendi, "Rabbim! Oğlum benim ehlimden idi, siz onu helâk ettiniz. Hal bu ki, ehlimi helâk etmeyecektiniz, senin vadın haktır." Allah (c.c.) Ey Nuh! O senin ehlin değildir. Çünkü onun ameli gayri salihtir,) buyurunca, Nuh hatasını anladı ve hata ettim, cahillerden olmaktan sana sığınırım, diyerek istiğfar etti. Hud suresi ayet 45-46-47.

Demek ki, peygamberler de böyle anlık küçük hatalar yapabilirler, Kur'anda bunun birçok örneği vardır. Sonra peygamberlerin ister ufak hataları olsun, ister olmasın onlar da birer kul oldukları için kulluklarının gereği olarak, Allah'a yalvarmaları, istiğfar etmeleri bir şükürdür. Nitekim Hazreti Aişe validemiz Peygamberimize: "Neden kendinizi bu kadar ibadete veriyor, yorulup, üzüyorsunuz? Hal bu ki, Allah, sizin geçmiş ve gelecek bütün günahlarınızı bağışladı," deyince, Peygamber (a.s.): "Peki, ben şükreden bir kul olmayayım mı?" diye buyurdular.

وَيَقُولُ الَّذِينَ آمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌ فَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُّحْكَمَةٌ
وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يَنظُرُونَ
إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَأَوْلَى لَهُمْ {٢٠} طَاعَةٌ
وَقَوْلٌ مَّعْرُوفٌ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ فَلَوْ صَدَقُوا اللَّهَ لَكَانَ خَيْراً
لَّهُمْ {٢١} فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ
وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ {٢٢} أُوْلَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ

وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ {٢٣} أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَى قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا {٢٤} إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا عَلَى أَدْبَارِهِم مِّن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَى لَهُمْ {٢٥} ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ {٢٦} فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ {٢٧} ذَلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ أَعْمَالَهُمْ {٢٨}

Meali

20. İman edenler: "Cihad hakkında bir sûre inmeli değil miydi?" derler. Fakat hükmü açık bir sûre indirilip de onda savaştan söz edilince kalplerinde hastalık bulunanların ölüm korkusu ile baygınlık geçiren bir kimsenin bakışı gibi sana baktığını görürsün. Oysa onlar için ölüm daha yakışandır.

21. Hal bu ki, onlara düşen itaat ve güzel bir söz söylemektir. İş ciddileştiğinde Allah'a verdikleri sözde sadık kalsalardı, elbette kendileri için daha iyi olurdu.

22. Demek sizden şu umulur. Eğer (Savaştan) geri dönerseniz, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya ve akrabalık bağlarını kesmeye döneceksiniz öyle mi?

23. İşte onlar, Allah'ın lanetlediği, kulaklarını sağır, gözlerini kör ettiği kimselerdir.

24. Onlar hiç Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinin üzerinde kilitler mi var?

25. Gerçekten doğru kendilerine açıktan belli olduktan sonra, gerisingeri küfre dönerler. Şeytan onların kötülüklerini süslemiş ve onları kuru umutlara düşürmüştür.

26. Çünkü onlar Allah'ın indirdiğini beğenmeyen kimselere: "Bazı işlerde biz size itaat edeceğiz," demişlerdi. Oysa Allah, onların gizlediklerini biliyordu.

27. Melekler onların yüzlerine ve enselerine vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak?

28. Bu onların Allah'ı öfkelendireceği şeylere uymaları ve O'nun rızasına sebep olacak şeyleri beğenmemelerinden ötürüdür ki, Allah, onların amellerini boşa çıkarmıştır.

İzahı

20. Bu ayette cihadı isteyen müminlerin, keşke cihatla, savaşla ilgili bir sûre inseydi diye istekte bulunurken, bir sûre indirilip onun hükümleri açıkça savaştan söz edince içlerinde nifak hastalığı bulunanların renkleri kaçıp nerde ise bayılıp korkudan düşecek hale geldikleri beyan edilmektedir. Oysa bunların ölmeleri daha yakışık alır. Zaten bunların yaşamalarında hayır yoktur, ölseler daha iyidir. Yani inanarak Allah yolunda şehit olmaları bu şekilde inanmayıp nifak içinde yaşamalarından daha hayırlıdır.

21-24. (Oysa onlara düşen itaat ve güzel bir söz söylemektir.) Yani eğer onlar gerçekten inanmış olsalardı, savaşla ya da başka bir şeyle ilgili bir sûre ve bir ayet geldiğinde: "Duyduk, itaat ettik," demeleri gerekirken savaştan söz edilince renkleri kaçıp nerde ise bayılıp düşer bir hale geliyorlar: (Hal bu ki, Allah'a verdikleri sözde sadık kalsalardı elbette kendileri için daha iyi olurdu.) Önce savaşmak için bir sûrenin inmesini istiyorlar, Allah'a söz veriyorlar, sonra böyle bir sûre ve ayet gelince de kıvırıyorlar. Bu hakiki müminin sıfatı olamaz, ancak kalplerinde şek hastalığı bulunanların sıfatıdır. –(Demek sizden şu umulur. İmandan yüz çevirip yeryüzünde bozgunculuk çıkaracaksınız ve akrabalık bağlarını koparacaksınız öyle mi?) Yani savaştan kaçmak için fırsat kollamaktasınız, böyle bir kargaşadan yararlanmak bir şeyler elde etmek istiyorsunuz öyle mi? Müslümanların aleyhinde bir durum olursa, bunu fırsat bilip, bir kargaşa çıkararak, cahiliye dönemine geri dönmek için çaba sarf edeceksiniz, yeniden o çirkin adetlerinize dönmek istiyorsunuz, öyle mi? –(İşte onlar, Allah'ın lanetlediği, kulaklarını sağırlaştırıp, gözlerini kör ettiği kimselerdir.) Onların ne kulakları hakkı işitir, ne de gözleri hakkı görür, kör ve sağırdırlar. –Acaba: (Onlar

hiç Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinin üzerinde kilitler mi vardır?) gerçekleri anlamıyorlar ve görmüyorlar.

25-28. (Gerçekten doğru kendilerine açıktan belli olduktan sonra, gerisin-geri küfre dönerler. Çünkü şeytan onlara kötülüklerini süslemiş ve onları kuru ümitlere bağlamıştır. –Çünkü onlar Allah'ın indirdiği Kur'an'ı beğenmeyen kimselere bazı işlerde size itaat edeceğiz, demişlerdi.) Yani iman ettiklerini iddia eden münafıklar iki derede bir arada geçinmeye çalışarak bir yandan sureti haktan görünüp, öte yandan da kâfirlere biz sizin yanınızdayız. Bazı işlerde sizi dinleyip itaat etmekteyiz dedikleri için, Allah onların kulaklarını sağır, gözlerini kör, kalplerini mühürlemiştir. Böylece şeytan onlara yaptıkları bu çirkin amelleri süslü göstermiş ve fırsat buldukça kendilerini kâfirlerin yanında bulmuşlardır: (Oysa Allah, onların gizlediklerini biliyordu. –Melekler de onların yüzlerine ve enselerine vurarak canlarını alırken halleri nasıl olacak!)

Bu ayet benim anladığıma göre Bedir savaşında Müslümanız dedikleri halde hicret etmeyen ve Mekke de kalmış ve sonra da müşriklerle beraber savaşa katılıp gelenlerin canlarını meleklerin almasına gönderme yapılmaktadır. Nitekim Enfal sûresinin 12. ayetinde Allah Teâlâ Bedir de İslam ordusuna yardım için gönderdiği meleklere: (Onların boyunlarının köküne vurun, ellerinin parmaklarına vurun,) diye buyurmuştur. Normal zamanlarda da melekler onların canını alırken yine işkence ile alırlar. Nitekim Nazia sûresinin birinci ayetinde kâfirlerin canlarını: (Söküp keserek çıkaranlara andolsun,) diye buyrulmaktadır. –Evet, işte: (Bu onların Allah'ı öfkelendirecek şeylere uymaları ve O'nun rızasını kazanacak şeyleri beğenmemeleri yüzündendir. Ve onların amellerini boşa çıkarmıştır.) İşte bu çirkin amelleri yüzünden Allah (c.c.) onlara öfkelenmiş, hem onları cezalandırmış, hem de yaptıkları bütün amelleri boşa çıkarmıştır.

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ أَن لَّن يُخْرِجَ اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ {٢٩} وَلَوْ نَشَاء لَأَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُم بِسِيمَاهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ أَعْمَالَكُمْ {٣٠} وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدِينَ مِنكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَ أَخْبَارَكُمْ {٣١} إِنَّ

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى لَن يَضُرُّوا اللهَ شَيْئاً وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ {٣٢} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ {٣٣} إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ {٣٤} فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنتُمُ الْأَعْلَوْنَ وَاللهُ مَعَكُمْ وَلَن يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ {٣٥} إِنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِن تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْأَلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ {٣٦} إِن يَسْأَلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ {٣٧} هَاأَنتُمْ هَؤُلَاء تُدْعَوْنَ لِتُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللهِ فَمِنكُم مَّن يَبْخَلُ وَمَن يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ عَن نَّفْسِهِ وَاللهُ الْغَنِيُّ وَأَنتُمُ الْفُقَرَاء وَإِن تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْماً غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ {٣٨}

Meali

29. Yoksa kalplerinde hastalık olanlar, Allah, onları ortaya çıkarmaz mı sandılar?

30. (Ey Resulüm!) Eğer biz dileseydik onları sana gösterirdik. Zaten sen de onları yüzlerinden tanırsın. Andolsun ki, sen onları sözlerinin üslubundan da tanırsın. Allah ise bütün yaptıklarınızı bilir.

31. Andolsun ki, biz içinizden cihad edenlerle sabredenleri ortaya çıkarıncaya ve yaptıklarınızla ilgili haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi deneyeceğiz.

32. Şüphesiz ki, inkâr edenler, Allah yolundan men edilenler ve kendilerine doğru yolu açıkça belli olduktan sonra Peygambere karşı gelenler, Allah'a hiçbir zarar veremeyeceklerdir. Allah, onların yaptık-larını boşa çıkaracaktır.

33. Ey iman edenler! Allah'a itaat edin ve Peygambere de itaat edin ve amellerinizi boşa çıkarmayın.

34. Şüphesiz ki, inkâr edip Allah yolundan saptıran, sonra da kâfir olarak ölenlere gelince, Allah, onları asla bağışlamayacaktır.

35. Sakın gevşemeyin ve üstün olduğunuz halde barışa çağırmayın. Allah, sizinle beraberdir. O, sizin amellerinizi asla eksiltmez.

36. Dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlenceden ibarettir. Eğer iman eder kötülükten sakınırsanız, Allah, size mükâfatınızı verir. Ve sizden bütün mallarınızı harcamanızı da istemez.

37. Eğer sizden onların tamamını isteyip de sizi zorlasaydı, cimrilik ederdiniz. Bu da sizin kinlerinizi bizzat ortaya çıkarırdı.

38. İşte sizler Allah yolunda harcamaya çağrılan kimselersiniz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor ama cimrilik eden ancak kendisi için eder. Allah, zengindir, siz ise fakirsiniz. Eğer siz haktan yüz çevirirseniz Allah, sizin yerinize başka bir kavim getirir. Sonra onlar sizin gibi olmazlar.

İzahı

29. Bu ayette Allah Teâlâ, kalplerinde nifak hastalığı olan münafıkların İslama ve Müslümanlara karşı kalplerinde sakladıkları kin ve düşmanlıklarının Allah tarafından hiç ortaya çıkmayacağını, kalplerinde gizli kalacağını zannettiklerini beyan etmektedir.

30. Bu ayette de şu ifade edilmektedir. Eğer Allah dileseydi, Peygambere münafıkları açıkça gösterirdi. Peygamber zaten onları konuşma tarzlarından tanımakta idi. Ve zaten Allah (c.c.) bütün kalplerde saklı olan ve yapılan amelleri bilmekte ve haber vermektedir. Yani Peygamber (a.s.) zaten münafıkları konuşmalarından ve tavırlarından tanımasına rağmen Allah (c.c.) hikmeti gereği bazı münafıkların isimlerini açıklamamıştır. Peygamber s.a.v. de onların tavır ve davranışlarından tanımış fakat isimlerini gizli tutmuş, sadece sırdaşı olan Huzeyfe b.Yemani'ye bildirmiştir.

31-32. (Andolsun ki, biz içinde cihad edenlerle sabredenleri ortaya çıkarıncaya kadar sizi deniyoruz.) Yani inananların gerçek mümin olup olmadıklarını, samimi olup olmadıklarını ortaya çıkarmak için cihadda ki zorluklara karşı sabırları ile yaptıkları amel ve davranışlarıyla deniyoruz. –(Şüphesiz ki, inkâr edenler, Allah yolundan men edenler ve kendilerine doğru yol açıkça belli olduktan sonra Peygambere karşı gelenler, Allah'a hiçbir zarar veremezler. Allah, onların amellerini yakında boşa çıkaracaktır.) Yani münafıklar, Müslümanları cihatdan caydırmak için menfi propaganda etseler de, Peygambere karşı gelseler de onlar Allah'a zarar verecek değillerdir ve Allah, onların bu çaba ve gayretlerini de boşa çıkaracaktır.

33-34. (Ey iman edenler! Allah'a itaat edin ve Peygambere de itaat edin ve amellerinizi boşa çıkar-mayın.) Siz sakın münafıkların propagandalarına bakmayın, onlara kulak asmayın. Siz Allah'a ve Peygambere itaat edin de, sakın amellerinizi boşa çıkarmayın. Eğer Allah'a ve Peygambere değil de onlara itaat edecek olursanız, bütün amelleriniz yıkılır gider. –(Şüphesiz ki, inkâr edip Allah yolundan saptıran, sonra da kâfir olarak ölenlere gelince, Allah, onları asla bağışlamayacaktır.)

Bu ayet Müslümanlara zulüm ve işkence ederek Allah yolundan alıkoyan ve Bedir savaşında öldürülüp eski bir kuyuya atılan Ebu Cahil ve yandaşları hakkında inmiştir.

35. Ey müminler! (Sakın gevşemeyin ve üstün olduğunuz halde barışa çağırmayın. Allah, sizinle beraberdir ve O, sizin amellerinizi asla eksiltmez.) Yani savaş esnasında üstün durumda iken düşmandan barış talebinde bulunmayın, zafere ulaşana kadar devam edin. Bu konuda bazı anlayış farkları vardır. Şöyle ki, acaba düşmanla hiç anlaşmamak mı gerekiyor, yoksa sadece savaşta üstünlük sağlanmışken mi? İşte bu konuda ihtilaf edilmiştir.

Benim anlayışıma göre Müslüman hiçbir zaman kâfire karşı boyun eğerek anlaşma teklifinde bulunmamalı. Ancak düşman tarafından teklif geldiğinde anlaşmalıdır. Hudeybiye anlaşmasında olduğu gibi. Nitekim Enfal sûresinin 61. ayetinde: (Onlar barışa yanaşırlarsa, sen de yanaş,) buyruluyor. Fakat yukarda geçen ayetin zahirine baktığımız zaman bu ayette: (Üstün olduğunuz zaman, barış istemeyin,) buyruluyor ki, üstün olmadığınız zaman barış isteyin, anlamı çıkmaktadır. Ancak benim kanaatime göre savaşa çıkmadan önce, barış istenebilir,

savaşa çıkmışken geri cayıp barış istemek doğru olmasa gerek. Çünkü bu Müslümanlar için bir zillet olabilir.

36-38. Evet: (Dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlenceden ibarettir.) Yani şuna işaret edilmektedir. Düşmana karşı savaşın, malınızı ve canınızı ortaya koyun. Bu dünya hayatının bir kıymeti yok, şehit olursanız bu kısa olan dünya hayatında biraz daha az yaşamış olacaksınız. Bu hayat ise bir oyun ve eğlence gibidir, fakat Allah yolunda şehit olursanız daha çok kazanmış olacaksınız: (Eğer iman edip kötülükten sakınırsanız, Allah, sizin mükâfatınızı verir ve sizden bütün mallarınızı harcamanızı da istemez.) Yani gerek Allah yolunda cihat için, gerek yoksullara yardım etmek ve hayırda bulunmak için olsun bütün mallarınızı harcamanızı istemez. Belki bir kısmını kendinize bırakmanız, varisçilerinize bırakmanız daha doğru olur. –(Eğer Allah, sizden o malların tamamının harcanmasını isteyip zorlasaydı, o zaman cimrilik ederdiniz bütün kinleriniz ortaya çıkardı.) Mal canın yongasıdır, eğer mallarınızın tamamının verilmesi emredilmiş olsaydı, bundan dolayı kalplerinizde bir isteksizlik ve yoksullara karşı da bir kin olurdu. –(İşte sizler Allah yolunda harcamaya çağrılan kimselersiniz. İçinizden kiminiz cimrilik ediyor, ama cimrilik eden ancak kendisi için eder. Allah, zengindir, sizler ise fakirsiniz.) Her şeyi veren O'dur, mallarınızın bir kısmını Allah için vermenizi emreden de O'dur. Bu emre uymayıp cimrilik yapanlar kendi aleyhlerine cimrilik yapmış olurlar. Verirlerse kendileri fazlasıyla kazanırlar, vermezlerse, hem bu dünyada mallarını kaybedebilirler, hem de ahireti kaybederler. En azından zekâtını vermeyenler büyük bir cezaya çarptırılırlar. (Eğer siz haktan yüz çevirirseniz, Allah, başka bir kavim getirir, sonra onlar sizin gibi olmazlar.) Eğer siz Kur'an'dan, İslam'dan ve onun emirlerinden yüz çevirerek isyan ederseniz, Allah sizi yeryüzünden siler ve ya sizin iktidarınızı siler, sizin yerinize başka bir millet getirir ki, onlar sizin gibi İslama, Kur'an'a yüz çevirmez. Allah yolunda mallarını ve canlarını harcamak tan'da çekinmezler.

Bu ayet hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Kelbi'ye göre bu iktidara gelecek olanlar Yemen Araplarından Kinde ve Nehe'a denen kavimlerdir. Hasani Basri ye göre Acamlar, İkrime ye göre ise Fars ve Rumlardır. Fakat tarih Hasani Basri'yinin doğrulamaktır ki, ona göre bunlar Türklerdir. Selçuklu ve Osmanlılar bu bayrağı almış ve asırlarca İslam bayraktarlığı yapmışlardır.

9 786054 818761

KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET TEFSİRİ

5

HÜSEYİN TAŞÇI

ravza YAYINLARI

KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET TEFSİRİ

CİLT 5

HÜSEYİN TAŞÇI
İLAHIYATÇI EMEKLİ İMAM

İSTANBUL, 2015

KUR'AN-I KERİM'İN RİVAYET VE DİRAYET TEFSİRİ

HÜSEYİN TAŞÇI

Kapak ve İç Tasarım
Ahmet Yanar

Baskı Cilt
RAVZA YAYINCILIK VE MAATBACILIK

Davutpaşa Cad. Kale İş Merkezi
No:51/52 Topkapı / İSTANBUL
Tel:(0212) 481 94 11

İsteme Adresi
Kısıklı Mh. Ferah Cd. Hacı Arif Bey Sk.
No: 9/5 Üsküdar / İSTANBUL
(0537) 762 49 23

İSTANBUL, 2015

İÇİNDEKİLER

FETİH SÛRESİ

Fetih sûresi Medine döneminde inmiştir, ama illa da Medine'nin içinde inmiş anlamına gelmez. Nitekim bu sûre Mekke'nin yakınında Hudeybiye anlaşması esnasında gelmiştir. Fetih isminin verilmesi ise birçok zaferlerin anahtarı anlamına geldiği için ve aynı zamanda bu sûrede bu zaferler müjdelediği içindir.

Ayet Sayısı: Yirmi dokuz

Kelime Sayısı: Beş yüz altmış

Harf Sayısı: İki bin dört yüz kırktır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحاً مُّبِيناً {١} لِيَغْفِرَ لَكَ اللهُ مَا تَقَدَّمَ مِن ذَنبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطاً مُّسْتَقِيماً {٢} وَيَنصُرَكَ اللهُ نَصْراً عَزِيزاً {٣} هُوَ الَّذِي أَنزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَاناً مَّعَ إِيمَانِهِمْ وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللهُ عَلِيماً حَكِيماً {٤} لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَكَانَ ذَلِكَ عِندَ اللهِ فَوْزاً عَظِيماً {٥} وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّانِّينَ بِاللهِ ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللهُ عَلَيْهِمْ

وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءتْ مَصِيراً {٦} وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللهُ عَزِيزاً حَكِيماً {٧} إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِداً وَمُبَشِّراً وَنَذِيراً {٨} لِتُؤْمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلاً {٩} إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللهَ يَدُ اللهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَن نَّكَثَ فَإِنَّمَا يَنكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللهَ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْراً عَظِيماً {١٠}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlanm.

1. Doğrusu biz sana apaçık bir fetih (zafer kapısı) açtık.

2. Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlasın, sana olan nimetini tamamlasın ve seni doğru yola iletsin.

3. Ve sana Allah, şanlı bir zafer versin.

4. O, imanlarına iman katsınlar diye müminlerin kalplerine huzur indirdi. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah her şeyi bilen, her şeye hükmedendir.

5. (Allah, müminlere huzur verir, görünmez ordularla yardım eder) ki, inanan erkekleri ve inanan kadınları altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetlere soksun ve onların kötülüklerini örtsün. Gerçekten bu Allah katında büyük bir başarıdır.

6. Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkeklere ve münafık kadınlara; şirk koşan erkeklere ve şirk koşan kadınlara da azap etsin, kötülük onların başına gelsin diye. Allah, onlara gazap etmiş, onları lanetlemiş ve onlara cehennemi hazırlamıştır ve orası ne kötü bir yerdir.

7. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah, azizdir hakîmdir.

8-9. Biz seni şahit, müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik –Ki Allah'a ve Resulüne iman edesiniz ve sabah akşam O'nu tesbih edesiniz.

10. Şüphesiz ki, sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmektedirler. Allah'ın (kudret) eli onların elleri üzerindedir. Kim ahdi bozarsa kendi aleyhine bozmuş olur ve kim de Allah'a verdiği sözü tutarsa, Allah, ona büyük bir mükâfat verecektir.

İzahı

1. (Doğrusu biz sana açık bir fetih açtık.) Yani sana zaferlerin yolunu açtık, gelecekte birçok zaferlere erişeceksin. Bazı tefsircilere göre bu ayet Mekke'nin fethini müjdelemiştir. Fakat ekseri tefsircilere göre Hudeybiye anlaşmasına işaret etmektedir ki, bu anlaşma gelecekteki birçok zaferlerin anahtarı, açarı ve müjdecisidir. Çünkü şimdiye kadar İslamı ve Müslümanları muhatap almayan müşrikler Hudeybiye anlaşmasıyla İslam devletini tanımış oldular ve bu anlaşmayı bozmaları neticesinde de Müslümanlar birçok zaferler kazandılar.

2-3. Evet: (Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahların bağışlasın, sana olan nimetini tamamlasın, seni doğru yola iletsin –Ve sana şanlı bir zafer versin,) diye fetih müjdesi, zafer müjdesi verilmektedir.

İşte bu fetih müjdesini Cenab-ı Hak, dört şeyle açıklıyor. Birincisi Peygamberin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamasıdır ki, bu konuyu Muhammed sûresinin 19. ayetinin tefsirinde de açıkladık oraya bakınız. Ancak bu ayette bağışlanma fethe (zafere) sebep kılınmıştır ki, benim anlayışıma göre Peygamber (a.s.)'ın hedefine varması, başarıya ermesi, zafere bağlıdır, zafere ulaşınca da maksat hâsıl olur. Ve maksat hâsıl olunca da Allah (c.c.) Peygamber (a.s.)'ın zelle dediğimiz bir anlık ufak tefek hatalarını bağışlar. İkincisi nimetinin tamamlanmasıdır ki, bu da peygamberlik vazifesinin başarıya ermesidir. Yani yine zaferle o nimete ulaşılmış olur. Üçüncüsü insanları doğru yola yönlendirmek için bir güç elde etmek gerekir ki, o da yine düşmana karşı zaferle olur. Ve dördüncüsü de: (Allah sana şanlı bir zaferle yardım etsin,) diye buyrulmuştur ki, bu da Mekke'nin fethidir. Ve bu fetihle birçok zaferlerin kapıları açılmıştır. İşte bu dört şeyle Allah (c.c.) Peygamberi ve inananları müjdelemiştir. Yalnız ayette her ne kadar Peygamber (a.s.)'ın geçmiş ve gelecek günahlarının bağışlanması zikredilmiş ise de, ümmetinin bağışlanması da bu müjde ile alakalıdır.

Yani Peygamber (a.s.)'ın zafere ulaşmasıyla birçok insanların da hidayet bulması ve bağışlanmaları ve nimetlere kavuşmaları söz konusudur.

4-5. Nitekim bu ayette de şöyle buyrulmaktadır. (O, Allah ki, imanlarına iman katsınlar diye müminlerin kalplerine huzur indirdi. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah, her şeyi bilen, hükmedendir.)

Müminlerin imanlarına iman katsın diye buyrulması hakkında da farklı yorumlar yapılmıştır İbni Abbas bunu Kur'an da geçen bütün sıkıntıların giderilip, kalplerin tatmin olması, huzur bulması olarak yorumlanmıştır. Hazreti Ali ise (sekine) kalplere huzur ve güven vermek için gönderilmiş bir melektir diye yorumlamıştır. İşte bu huzur ve güven de gerek savaş esnasında, gerekse sair zamanlarda olsun, İslam'ın bazı zorluklarına karşı güç vererek, göğüs gerdirip sabır ve sebat ettirerek müminin imanını artırır. Çünkü göklerin ve yerin orduları Allah'ın emrindedir. O, maddeten yardım ettiği gibi, manen de kalplere huzur ve sükûn indirerek yardım eder. İşte bundan dolayıdır ki, bundan sonra gelen ayette şöyle buyrulmaktadır: –(İnanan erkekleri, inanan kadınları altından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetlere koysun, onların kötülüklerini de örtsün diye. İşte bu gerçekten Allah tarafından bir başarı ve kurtuluştur.) Yani Allah (c.c.) yardımıyla mümin erkek ve kadınları zafere erdirerek onların imanlarını kuvvetlendirsin ve böylece hem onların hatalarını bağışlasın, hem de ebedi cennet nimetlerine kavuştursun.

6-7. Hem de: (Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkeklere ve münafik kadınlara, şirk koşan erkeklere ve şirk koşan kadınlara da azap etsin, kötülük onların başına gelsin diye) müminlerin kalplerine huzur vermiş, düşmanın karşısında sebat ettirmiş, yardım etmiş ve zafere erdirmiştir: (O münafıklara ise Allah lanet etmiş ve onlara cehennemi hazırlamıştır ve orası ne kötü bir yerdir. –Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah her şeye galip, her şeye hâkimdir.)

Bundan önce dört numaralı ayette de göklerin ve yerin orduları Allah'a aittir, diye buyrulmuştu. Bu ayette tekrar edilmesinin sebebi bazı tefsircilere göre birinci ayette yardım ve rahmetten kasıt meleklerin yardımıdır. Bu ikinci ayette ise Allah'a ortak koşan ve O'nun hakkında kötü zanda bulunan müşrik ve münafıklar zikredildikten sonra tekrar bütün orduların Allah'ın emrinde olduğu, bu ordularla da müşrik ve münafıkların cezalandırılacağına işaret edilmiştir.

Fakat benim anlayışıma göre müminlere huzur ve sükûn indirilmesinden maksat, Allah (c.c.) onlara görünmez ordularla yardım etmiştir. Buna karşı herhalde Müşrik ve münafıklar dudak bükmüşlerdir ki ikinci ayette tekrar edilerek göklerde ve yerdeki bütün ordular Allah' ındır, diye onlara cevap verilmiştir. Yani ey müşrik ve münafıklar! Siz Müslümanlara edilen yardımı ve zaferi hazmedemiyorsunuz ama göklerin ve yerin orduları Allah'ındır, O, istediğine yardım eder.

8-9. (Şüphesiz ki biz seni şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik –Ki, Allah'a ve Resulüne iman edesiniz, O'nun dinine yardım edesiniz, O'na saygı gösteresiniz ve akşam sabah O'nu tesbih edesiniz, diye.)

Peygamber (a.s.)'ın şahit olmasından maksat, hem kendi ümmetinin inanıp inanmadığına, onların amellerine şahit olması, hem de Nisa sûresinin 41. ayetinde geçtiği gibi Kur'an'a dayanarak diğer ümmetlerin aleyhinde de kıyamet günü şahit olmasıdır. Hatta Fahreddini Razının dediği gibi ve Ali İmran sûresinin 18. ayetinde de geçtiği gibi: (Allah, melekler ve hakiki ilim sahipleri o gün şahittirler,) diye buyrulmaktadır ki, Allah, melekler ve Peygamberimizden sonra âlimler de Kur'an'a dayanarak o gün birçok ümmetlerin aleyhinde şahitlik yapacaklardır. (Ve tüazzirûhu ve tüvekkirûhu) da ki zamir hakkında ulema ihtilaf etmiştir. Bazılarına göre bu zamirler Peygamberimize gitmektedir ve mana şöyledir. (Onu şahit ve uyarıcı olarak gönderdik ki, ona yardım edesiniz, ona saygı gösteresiniz.) Ondan sonra gelen (ve tüsebbihûhü bükreten ve esîlâ) da ki zamir ise Allah Teâla'ya gitmektedir. Yani (akşam sabah O'nu tesbih edin,) demektir. Fakat bazı tefsirciler ise bütün zamirleri Allah Teâla'ya göndermektedirler ki, o zaman mana şöyledir. (Seni şahit ve uyarıcı olarak gönderdik –Ki, Allah'a ve Resulüne iman edesiniz O'na "Allah'ın dinine" yardım edesiniz, O'na saygı gösteresiniz ve akşam sabah O'nu tesbih edesiniz.) Şu anda asım kıratına göre Kur'an da ki, yazılışı ve okunuşuna göre de bu mana doğrudur. Fakat başka kıratlarda (li-tüazzirûhu ve tüvekkirûhü yerine, liyü'azzirûhü ve yüakkirûhü) şeklinde okunmaktadır ki, o zamanda zamirler Peygamberimize gönderilmiş ve mana şöyle olmuş olur: (Ona yardım edin, ona saygı gösterin.) Fakat bana göre de bütün zamirler Allah Teâla'ya gitmektedir. Çünkü ayetin son cümlesinde: (Akşam sabah O'na tesbih edin) ifadesi karinesi ile zamirlerin O'na gittiğini gösteriyor.

10. (Şüphesiz ki, sana bey'at edenler, ancak Allah'a bey'at etmektedirler. Allah'ın kudret eli onların üzerindedir. Kim sözleşmeyi bozarsa, kendi aleyhine bozmuş olur ve kim de Allah'a verdiği sözü yerine getirirse, Allah, ona büyük bir mükâfat verecektir.) Bey'at, elele tutarak verilen sözdür, bir sözleşmedir. Bu ayette ifade edilen bey'at aslında Allah'a edilen bey'attır, ona söz vermektir. Nitekim: (Allah'ın eli onların üzerindedir,) buyruluyor. Yani Peygamberin elini tutan aslında mecazı anlamda Allah'ın elini tutmuş ve O'na söz vermiş demektir. Allah'ın eli mecazı anlamdadır. Yoksa hâşâ Allah'a el, ayak, aza isnadetmek, O'nu bir şeye benzetmek caiz değildir. Çünkü ihlâs suresinin son ayetinde: (O'nun dengi, eşi ve benzeri, hiçbir şey yoktur,) buyruluyor işte eşi ve benzeri olmayanın tarifi ve benzetilmesi de mümkün değildir. Nitekim İbni Cerir bunda iki mana olduğunu söylemiştir. Birincisi Peygamberin elini tutarak bey'at eden kimse mecazı anlamda vekâleten Cenab-ı Hakkın elini tutmuş, O'na söz vermiş gibidir. İkincisi ise Peygamberin elini tutup ona bey'at ederken Allah'ın kudret eli de onların üzerinde yapılan bu bey'ate hâkim ve şahittir ki, kim böyle bey'at ederse, Allah'a bey'at etmiş sayılır. Ve artık kim de Allah'a verdiği sözü bozarsa kendi aleyhine olur. Hem dünyada cezalandırılır hem de ahirette. Kim de sözünde durursa hem dünyada ödüllendirilir, hem de ahirette. Evet, ilerde 18 numaralı ayette geleceği gibi bu bey'at Hudeybiye anlaşması sırasında ve Şecere'i-Rıdvan ağacı altında olmuştur. Buhari'nin İbni Ömerden gelen rivayete göre İbni Ömer demiştir ki: "İnsanlar Hudeybiye de Peygamberimizle beraber iken oradan ayrılıp ağacın altında Peygamber (a.s.)'ın etrafını kuşatmışlardı." Hazreti Ömer bir sahabeye: "Ey Allah'ın kulu! Bak bakalım bu insanlar Resulüllah'in etrafını niye kuşatmışlar?" dedi. İşte oraya gittik ki, o insanlar Peygamberimize bey'at ediyorlar. O sahabe de bey'at edip Hazreti Ömer'in yanına dönüp haber verince, o da çıkıp yanına giderek bey'at etti." Bunların sayılarının yüz yirmi dört kişi olduğu da rivayet edilmektedir.

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْأَعْرَابِ شَغَلَتْنَا أَمْوَالُنَا وَأَهْلُونَا
فَاسْتَغْفِرْ لَنَا يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ قُلْ فَمَنْ
يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا إِنْ أَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا أَوْ أَرَادَ بِكُمْ نَفْعًا

بَلْ كَانَ اللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيراً {١١} بَلْ ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَنقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ أَبَداً وَزُيِّنَ ذَلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنتُمْ قَوْماً بُوراً {١٢} وَمَن لَّمْ يُؤْمِن بِاللهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيراً {١٣} وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَكَانَ اللهُ غَفُوراً رَّحِيماً {١٤} سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انطَلَقْتُمْ إِلَى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْ يُرِيدُونَ أَن يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللهِ قُل لَّن تَتَّبِعُونَا كَذَلِكُمْ قَالَ اللهُ مِن قَبْلُ فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلاً {١٥} قُل لِّلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ إِلَى قَوْمٍ أُوْلِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ فَإِن تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللهُ أَجْراً حَسَناً وَإِن تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُم مِّن قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَاباً أَلِيماً {١٦} لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَمَن يُطِعِ اللهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَن يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَاباً أَلِيما {١٧}

Meali

11. Yakında bedevi Araplardan geri bırakılanlar, sana diyecekler ki: "Mallarımız ve çocuklarımız bizi (seninle Hudeybiye ye gelmekten) alıkoydu. Allah'tan

bizim bağışlanmamızı iste." Hal bu ki, onlar kalplerinde olmayan şeyleri sadece dilleriyle söylerler. De ki: "Allah, size bir zarar vermek istese, ya da size bir yarar vermek istese Allah'ın, sizin için dilediği şeye kim engel olabilir? Hayır, Allah, sizin yaptıklarınızdan haberdardır."

12. Herhalde siz sandınız ki, Peygamber ve müminler bir daha ailelerine dönmeyecekler. Bu düşünce kalplerinizde süslendirildi, kötü zanda bulundunuz ve helâki hak etmiş bir kavim oldunuz.

13. Kim Allah'a ve O'nun Peygamberine iman etmezse, bilsin ki kâfiler için alevli bir ateş hazırlamışızdır.

14. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini bağışlar, dilediğine de azap eder ve Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

15. Siz ganimetleri almak için gittiğinizde geri kalanlar: "Bırakın bizi sizinle beraber gelelim," diyecekler. Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek istiyorlar. De ki: "Siz bizimle gelemezsiniz. Çünkü Allah, ön-ceden böyle buyurdu." Onlar ise: "Bizi çekemiyorsunuz," diyeceklerdir. Hayır, onlar pek az anlarlar.

16. O geride kalan bedevilere de ki: "Siz yakında çok güçlü bir topluma karşı savaşmaya çağrılacaksınız; onlarla çarpışırsınız yahut onlar Müslüman olurlar. Eğer itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir. Ama önceki döndüğünüz gibi yine döner (savaştan kaçar) sanız, size acıklı bir azapla azap edilir.

17. Kör olana vebal yoktur, topala da vebal yoktur, hastaya da vebal yoktur. Bununla beraber kim Allah'a ve Peygamberine itaat ederse, Allah, onu altından ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim de savaştan geri kalırsa, onu da acıklı bir azaba uğratırız.

İzahı

11. (Yakında bedevi Araplardan geri bırakılanlar,) Hudeybiye ordusuna katılmayıp geride kalan bedevi Araplar: (Sana diyecekler ki, mallarımız ve çocuklarımız bizi alıkoydu. Allah'tan bizim bağışlanmamızı iste. Hal bu ki, onlar kalplerinde olmayanı sadece dilleriyle söylüyorlar.) Yani savaştan geri kalanların böyle mazeret beyan ederek kendileri hakkında af dilenmesini isteyenler samimi değiller, bunu kalpten söylemiyorlar, sadece dilleri söylüyor. Ey Muhammed! Bunlara. (De ki: "Allah, sizlere bir zarar vermek istese, Allah'ın sizin aleyhinizde dilediğine kim engel olabilir?" Hayır, Allah, sizin yaptıklarınızdan

haberdardır.) Siz içinizdekini saklıyorsunuz, ama Allah, her şeyi biliyor, O'ndan saklı hiçbir şey yoktur.

12. (Herhalde siz sandınız ki, Peygamber ve müminler bir daha ailelerine dönmeyeceklerdir.) Hude-ybiye günü sandınız ki, Peygamberin ve müminlerin başlarına bir bela gelecek. Belki de düşman tarafından ya öldürülecekler, ya da esir edilecekler sanıyordunuz ve beklentiniz bu idi. Fakat öyle olmayınca şimdi yalandan bahaneler uydurarak, yalandan af diliyorsunuz: (Çünkü bu düşünce kalplerinizde süslendirildi,) şeytan pompaladı, size bu iğrenç şeyleri süsledi de: (Kötü zanlarda bulundunuz ve helâki hak etmiş bir kavim oldunuz.)

13-14. (Kim Allah'a ve O'nun Peygamberine iman etmezse, bilsin ki kâfirler için alevli bir ateş hazırladık. –Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini bağışlar ve dilediğine de azap eder ve Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.) Yani Allah dilediğini bağışlar, dilediğine azap eder derken, suçsuzları cezalandırır anlamında değildir. Kendisine karşı günah işlemiş olanlardan dilediğini bağışlar dilediğine de hak ettiği cezayı verir. Burada bir haksızlık ve adaletsizlik söz konusu değildir. Sizin iki adamda alacağınız vardır, hakkınız vardır, birinden hakkınızı alıp ötekine bağışlamanız bir haksızlık olur mu? Çünkü alacaklı sizsiniz, o halde istediğinizden alırsınız, istediğinize de bağışlarsınız. Ama her halde bu bağışlanmanızın da bir sebebi vardır. O insanın bir tarafı hoşunuza gitmiştir, siz de hakkınızdan vazgeçmişsinizdir. Allah (c.c.) şirkten başka bütün günahları dilerse affedeceği müjdesini vermektedir. Ama bu ayette şuna işaret edilmektedir. Münafıklar savaştan geri kalıp sonra da kalpten olmayan bir pişmanlıkla af dilemelerine karşı bu ayetle onlara cevap verilmektedir. Yani sizin bundan sonraki durumunuza bağlıdır, bundan sonra samimi olarak tövbe edip Allah'a ve Peygambere itaat ederseniz, o zaman affedebiliriz, o bizim bileceğimiz bir şeydir, göklerin ve yerin mülkü bize aittir. Affedip etmeme yetkisi de bize aittir.

15-16. (Siz ganimetleri aldıktan sonra geri kalanları: Bizi bırakın sizinle beraber gelelim, diyecekler.) Yani Hudeybiyeden sağ-salim dönen müminlere Allah (c.c.) Hayber zaferini kazandırıp Müslümanlar ondan ganimetler alınca, münafıklar bizi bırakın biz de sizinle savaşa katılalım demeye başladılar: (Hal bu ki, onlar Allah'ın sözünü değiştirmek istiyorlar.) Allah'ın sözünü değiştirmek istemeleri ifadesinden maksat yani yukarda 12 numaralı ayettin son cümlesinde

geçen: (Siz helâki hak etmiş bir kavim oldunuz,) sözünü değiştirmek istiyorsunuz demektir. Yani münafıkların samimi olmadıklarını gerçekten inanarak savaşa katılmadıklarını ve sırf ganimetlerden yararlanma çabasında olduklarını Allah Teâlâ biliyor. Bu yüzden onları helâk edeceğini buyuruyor, onlarsa bunu değiştirmek istiyorlar. Ey Muhammed! İşte bunlara. (De ki: "Siz bizimle savaşa gelemezsiniz. Çünkü Allah, önceden böyle buyurdu.) Yani Tövbe sûresinin 83. ayetinde: (Senden savaşa çıkmak için izin isteyecekler. De ki, benimle beraber asla çıkmayacaksınız,) buyrulmuştu. İşte münafıklar akıllarınca Allah'ın bu buyruğunu değiştirerek sırf ganimet alma, ondan yararlanma peşindedirler. (Hayır, onlar pek az anlarlar.) Onların anlayışları pek kıttır, basiretleri yoktur. –(İşte o geride kalan bedevilere de ki, "Siz yakında çok güçlü bir topluma karşı savaş için çağrılacaksınız. Onlarla çarpışırsınız yahut da onlar Müslüman olurlar. Eğer siz de itaat ederseniz, Allah size güzel bir mükâfat verir. Ama önceden döndüğünüz gibi yine dönerseniz size acıklı bir azapla azap edilir.) İlerde savaşılacak bu güçlü kavimin kim olduğu hakkında tefsircilerin farklı yorumları vardır.

İbni Abbas ve Mücahit'e göre bu Fars'larla yapılacak bir savaştır. Kaab'a göre Rumlar la, Hasani basri ye göre hem Fars, hem de Rumlara karşı olan savaş. Said b. Cübeyr'e göre Havazin ve Sakif kabilelerine karşı yapılan savaş. Katada'ya göre Havâzin, Gatfân ve Huneyn dir. Zehra ile ve bir cemaat âlimlere göre ise Yaman halkından Benu Harife'den olan ve yalancı peygamberlik iddiasında bulunan Müseylemetü'l-Kezzaba karşı yapılan savaştır. Fakat Rafi b. Hadic diyor ki, biz bu ayeti okuyoruz, ama bu savaşın kime karşı olduğunu bilmiyoruz. Ancak Ebu Bekir Müseylemetü'l-Kezzaba karşı savaştan ötürü dua etmiştir ve bu savaş olduğunu tahmin ediyoruz. Fakat Ebu Hüreyre Sakıf ve Havâzin kabilelerine karşı olduğu, başka bir yorumun ise olmadığını ve Arap kabilelerinden en güçlü olanın da bu iki kabile olduğunu söylemiştir. Velhesil bu yorumların hiçbiri kesin değildir ve bu konuda tereddüt vardır.

Şimdi bu farklı yorumları naklettikten sonra anacak âcizane benim anlayışıma göre Kaab r.a.'ın dediği gibi bu savaş Rumlara karşı olan Tebuk savaşıdır. Çünkü Peygamberimiz hayatta iken en büyük ve kritik savaş budur. Ve gerçekten bu savaşta münafıkların samimi olup olmadıkları denenmiş ve ortaya çıkmıştır. Nitekim bu savaşta münafıklar Müslümanları caydırmak için var güçleriyle çalışmışlardır. İşte gerek tövbe suresindeki ayet olsun ve gerekse bu ayetler

olsun Hudeybiyeden geri kalan münafıkların Haybere katılmalarına izin verilmemiş, ancak en zor ve en çetin olan Tebuk savaşına katılıp katılmayacakları ile denenip ve gerçek yüzlerinin ortaya çıkacağına işaret edilmiştir. Nitekim bu ayette: (Savaşa çağrıldığınız zaman onlarla çarpışırsınız, ya da çarpışmadan teslim olurlar,) diye buyrulması, Tebuk savaşını işaret etmektedir. Çünkü gerçekten bu savaşta önemli bir çarpışma olmadı düşman teslim olarak cizye vererek anlaşma yapmıştır. İşte dediğim gibi büyük savaş olarak işaret edilen Tebuktur ki, İslam ordusunun sayısı da otuz bin civarında idi.

17. Evet, savaştan geri kalan (Köre, topala ve hastaya bir vebal yoktur. Bununla beraber kim Allah'a ve O'nun Peygamberine itaat ederse, Allah, onu altından ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim de hiçbir mazereti yokken savaştan geri kalırsa ona da acıklı bir azapla azap eder.) Evet, bir önceki ayette savaştan geri kalanlar için acıklı bir azap olduğu bildirilince bir takım özürlü olan sahabeler: "Ey Allah'ın Resulü! Bizim halimiz ne olacak?" deyince, bu ayet inmiş özürlüler bundan istisna edilmiş onlar mazur görülmüştür.

لَقَدْ رَضِيَ اللهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَابَهُمْ فَتْحاً قَرِيباً {١٨} وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللهُ عَزِيزاً حَكِيماً {١٩} وَعَدَكُمُ اللهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هَذِهِ وَكَفَّ أَيْدِيَ النَّاسِ عَنكُمْ وَلِتَكُونَ آيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطاً مُّسْتَقِيماً {٢٠} وَأُخْرَى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ أَحَاطَ اللهُ بِهَا وَكَانَ اللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيراً {٢١} وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيّاً وَلَا نَصِيراً {٢٢} سُنَّةَ اللهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلُ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ اللهِ تَبْدِيلاً {٢٣} وَهُوَ الَّذِي كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنكُمْ

وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُم بِبَطْنِ مَكَّةَ مِن بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيراً {٢٤} هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفاً أَن يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُّؤْمِنُونَ وَنِسَاء مُّؤْمِنَاتٌ لَّمْ تَعْلَمُوهُمْ أَن تَطَؤُوهُمْ فَتُصِيبَكُم مِّنْهُم مَّعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللهُ فِي رَحْمَتِهِ مَن يَشَاءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَاباً أَلِيماً {٢٥} إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنزَلَ اللهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوَى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيماً {٢٦}

Meali

18. Andolsun o ağacın altında sana bey'at ederlerken, Allah, müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş ve onlara huzur indirmiş ve onları pek yakın bir fetihle mükâfatlandırmıştır.

19. Allah, onları elde edecekleri birkaç ganimetle de mükâfatlandırdı. Allah, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

20. Allah, size elde edecekleriniz birçok ganimetler vadetmiştir. Bunu size hemen vermiş ve insanların ellerini sizden çekmiştir ki, bu müminlere bir işaret olsun ve sizi dosdoğru yola iletsin.

21. Henüz elde edemediğiniz başka ganimetler de vardır ki, onlar Allah'ın bilgi ve kudreti dâhilindedir.

22. Eğer kâfirler sizinle savaşsalardı, arkalarına dönüp kaçarlardı, sonra bir dost, yardımcı da bulamazlardı.

23. Allah'ın öteden beri gelen âdeti budur ve Allah'ın kanununda asla değişiklik bulamazsın.

24. O, sizi onlara karşı zafere erdirdikten sonra, Mekke'nin içinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir ve Allah, yaptıklarınızı görendir.

25. Onlar ki, inkâr etmekte ve sizin Mescidi-Haram-ı ziyaretinize ve bekletilen kurbanlıkların yerlerine ulaşmasına engel olmaktadırlar. Eğer (Mekke'de) henüz kendilerini tanımadığınız mümin erkeklerle mümin kadınları bilmeyerek ezmek suretiyle bir vebalın altında kalmanız ihtimali olmasaydı, (Allah savaşı önlemezdi.) Allah dilediklerine merhamet etmek için böyle yapmıştır. Eğer onlar birbirlerinden ayrılmış olsalardı, elbette onlardan inkâr edenleri acıklı bir azaba çarptırırdık.

26. O zaman inkâr edenler kalplerine öfke taassubuyla, cahiliye taassubunu yerleştirmişlerdi. Fakat Allah, Peygamberine ve müminlere sükûnet ve güvenini indirdi, onları takva kelimesi üzerinde (verdikleri sözü yerine getirmede) bağlı kıldı. Zaten onlar buna pek layık ve ehil kimselerdi, Allah, her şeyi bilendir.

İzahı

18-19. Bu ayetlerde Hudeybiye anlaşmasında ashabı-kiramın Peygamberimize ağaç altında bey' atlarına, onların faziletlerine ve bu antlaşmadan sonra müşriklerin bu anlaşmayı bozacağına işaret edilmiş. Müslümanların da pek yakında zafer kazanıp ganimetler alacakları müjdelenmektedir.

Bu antlaşmaya: (Bey'atü'r-Rıdvan) denmiştir ki, bu olay tefsircilere göre şöyle özetlenmektedir. Peygamberimiz sırf umre yapmak amacıyla Medineden ashabıyla birlikte çıkıp Mekke'nin yakınında Hudeybiye denen yere varınca müşriklerin engelleriyle karşılaşmışlar. Şöyle ki, Huza-i kabilesinden Hirâş b. Ümmiyye adındaki şahsı Peygamber (a.s.) devesine bindirerek savaş niyetinde olmadıklarını, sadece Kâbe'yi ziyaret ederek umre yapıp döneceklerini bildirmek için Mekkelilere gönderdi. İşte elçi olarak giden bu zatın devesini vurdular, kendisini de öldürmek için hücum ettiler. Fakat Ehâbiş araya girdi ve onu ölümden kurtardı. O da gelerek durumu Peygamberimize haber verdi. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) Hazreti Ömer'i göndermek için çağırdı. Fakat Ömer gelince: "Ya Resulullah! Onlar benim kendilerine karşı olan hiddet ve düşmanlığımı

bilirler, ben onlara güvenmem. Şayet bir eziyete uğrarsam Mekke de beni koruyacak hısımlarımdan ve Adiy oğullarından da kimse yoktur. Bunun için Osman b. Affan'ı yani Hazreti Osman-ı gönder, çünkü onun akraba ve taallukatları çoktur. Hem onu severler o sizin isteklerinizi onlara bildirir, dedi." Bunun üzerine Peygamberimiz Osman-ı çağırdı ve ona: "Kureyşe git biz onlarla savaşa gelmedik, yalnız umre ziyareti için geldik, de. Bunu haber ver ve kendilerini de İslam-a davet et," buyurdu. Yine Mekke de imana gelmiş olan bir kısım erkek ve kadınlara varıp fethi (zaferi) müjdelemesini ve Allah'ın dinini pek yakında Mekke dede ortaya çıkacağını haber vermesini istedi. Hazreti Osman da Kureyş'e gitti Ebân b. Said b. As onu karşıladı, hayvanından indi Osman'ı bindirdi, kendisini kayırıp kollamaya söz verdi. Böylece Kureyş'e verip emredilenleri bildirdi. Onlarsa Hazreti Osman'a: "İstersen sen Beyti (Kâbe yi) tavaf et, fakat hepinizin üzerimize gelip girmenize izin vermeyiz," dediler. Hazreti Osman da: "Resulüllah tavaf etmedikçe ben tavaf etmem," dedi. Bunun üzerine onu göz hapsine aldılar. Diğer taraftan ise Peygamberimize ve Müslümanlara: "Osman öldürülmüş," diye şayia çıktı. Peygamber (a.s.) da bunun üzerine: "Anlaşıldı ki, bu kavimle savaşmadıkça geri gitmeyeceğiz," buyurdu ve Peygamberimizin çağırıcısı ashaba şöyle çağrıda bulundu: "Haberiniz olsun ki, Resulüllah'a Ruhu'l-Kudüs (Cibril) indi ve ona bey'ati emretti, hemen gelin Allah Teâlâ'nın adına ona bey'at edin." İşte bu çağrı üzerine Müslümanlar derhal yerlerinden fırlayıp ağacın altında toplandılar ve Resulüllah'a bey'at ettiler. Bu ağaç Semûre ağacı idi ve bu ağacın dallarından bir dal Peygamberimizin sırtına geliyordu. Abdullah b. Mugaffel demiştir ki, ben Peygamberimizin başı ucunda dikiliyordum ve elimde ağaçtan bir dal vardı, Peygamberimizi ondan koruyordum ve onu sırtından kaldırdım. Onun önünde olmak ve kaçmamak şartıyla ona bey'at ettiler. Peygamberimiz de onlara: "Siz bu gün dünya ve ahretin en hayırlılarısınız," buyurdu.

Buhari de ise Selma b. Ekvâden şöyle rivayet edilmiştir. Bu zat ben Resulüllah'a ağacın altında bey' at ettim," dediğinde ona ne üzerine bey'at ettin, demişler. O da Resulüllah ağacın altında bey'at alırken Hazreti Ömer'in bundan haberi yoktu, oğlu Abdullah bey'at etti. Sonra gelip Hazreti Ömer'e haber verince, o da hemen gidip bey'at etti. Resulüllah s.a.v. sağ elini öteki eline vurarak bu da Osman'ın bey'ati dir, buyurdu. İşte müşrikler bu bey'ati duyunca korkuya

kapıldılar ve Hazreti Osman'ı serbest bıraktılar. Burada bey'at eden sahabe sayısında farklı rivayetler vardır. Bir rivayette bin dört yüz, diğer bir rivayete göre bin beş yüz ve daha fazla diyenler de vardır. Ancak orada bulunanlardan bey'at etmeyen hiç kimse kalmamıştır. Yalnız Cad b. Hays denen bir münafık devesinin altına saklanmış ve bey'at etmemiş.

Zaman geçtikçe insanlardan bazıları gidip bu ağacın altında namaz kılmayı âdet haline getirmişler ve bunu haber alan Hazreti Ömer bu ağacı kestirmiştir. Çünkü insanlar zaman-zaman böyle ağaç ve taşları kutsallaştırıyor, onları tapınak haline getirebiliyorlar. İşte Hazreti Ömer de bu endişe ile o ağacı kestirmiştir.

Yine merfu olan bir hadisde Peygamber (a.s.) "Rıdvan bey'atın da bulunanlar ateşe girmez," buyurmuştur. Çünkü bu ayette de Cenab-ı Hak yeminle buyuruyor ki: (Allah, ağaç altında bey'at edenlerden razı olmuştur.) Evet, bu antlaşmadan sonra pek yakında kendilerine vadedilen zaferin de Hayber zaferi olduğu rivayet edilmektedir. Gerçi bundan maksat Mekke'nin fethi, Hicir, Fars ve Rum fetihleri olduğunu söyleyenler de vardır. Nitekim bunların hepsi de bu anlaşmadan sonra olmuştur, ama en önce olanı Hayberdir. Zaten bu sûrenin başındaki ayet de bütün bu fetihlerin müjdelendiğine işaret edilmektedir.

20. Bu ayette de Hayber muhasarasında Müslümanların eline geçen ganimetlerden bahsedilmektedir. Çünkü Hayber arazileri ve bağları çok meşhurdur. İşte bu araziler Müslümanlar aleyhinde müşriklerle işbirliği yapan Yahudilerin muhasara edilmeleri sonucunda sürgün edilmeleriyle Müslümanlara ganimet olarak kalmıştır. Hem de onları sürgün etmekle Allah (c.c.) onların ellerini sizin üzerinizden çekmiş ve zarar vermelerini telafi etmiştir. Nitekim: (Allah. Size elde edeceğiniz birçok ganimetler vadetmiştir, bunu size hemen vermiştir ve insanların ellerini sizden çekmiştir ki, bu müminlere bir işaret olsun ve sizi dosdoğru yola iletsin,) diye buyurmuştur. Yani Cenab-ı Hak size vadettiği ganimetleri hemen Hayber fethinde verdi. Ve sizin aleyhinizde müşriklerle işbirliği yapan Yahudileri cezalandırarak, onları sürgüne tabi tutarak ellerini size zarar vermekten uzaklaştırdı. Ve aynı zamanda bundan sonra müminlerin zaferden zafere ulaşacaklarının da bir işareti müjdesi olmuş oldu.

21. Bu ayette ise henüz daha ele geçmemiş, fakat Müslümanlar ilerde kazanacakları zafer ve ganimetlerle müjdelenmektedirler. Allah, her şeye kadirdir vadettiklerini mutlaka yerine getirir.

22. Evet: (Eğer kâfirler sizinle savaşsalardı arkalarına dönüp kaçarlardı, sonra bir dost ve yardımcı da bulamazlardı.) Yani Hayber ve Gatafân Yahudileri sizinle savaşmaya kalkışsalardı, arkalarına dönüp kaçarlardı ki, zaten savaşmadan teslim olup sürgün edildiler ve malları da ganimet alındı.

23. İşte bu: (Allah'ın öteden beri sünnetidir ve Allah'ın bu sünneti asla değişmez.) Yani inkâr edip hakka karşı savaş açanları mağlup edip cezalandırması, samimiyetle iman edip Allah'a ve Peygambere itaat edenleri de başarıya ulaştırması Allah'ın âdeti ve değişmez bir kanunudur.

24. (O, Allah ki, sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra Mekke'nin içinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekti. Allah yaptıklarınızı görendir.) Bu ayetin yorumu hakkında farklı rivayetler vardır. Bazı tefsircilere göre Hudeybiye günü Ebu Cahil'in oğlu İkrime beş yüz kişi ile Hudeybiye vadisine baskın yapmıştır. Fakat Peygamberimiz ona karşı gönderdiği bir kuvvetle onları bozguna uğratmıştır. Diğer bir rivayete göre ise Peygamber (a.s.) ashabıyla beraber Hudeybiyede bulunduğu bir sırada seksen kişilik bir gurup sabah vakti Tenim dağı tarafından inerek baskın yapmak istemişler ancak Müslümanlar bunları yakalamışlar. Fakat Peygamberimiz de bunları affedip serbest bırakmış. İşte Peygamberimizin onları affetmesi onları Hudeybiye anlaşmasına yaklaştırmıştır. Diğer bir rivayete göre ise bu ayet Mekke'nin fethinde kan akıtılmadan zafere ulaşılmasına işaret etmektedir ki, İmam-ı Azam da bu ayeti fethine delil getirmektedir. Âcizane benim de kanaatim budur. Çünkü Mekke'nin fethi bir sulhla, anlaşma ile değil, Müslümanların müşriklere galip gelmeleriyle olmuştur. Ayetin zahiri de açıkça bunu göstermektedir ki: (Sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra Mekke'nin içinde onların ellerini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çeken O'dur,) buyrulmaktadır. Yani müşriklere galip gelip Mekke şehrine girdikten sonra, artık iki tarafta savaştan ellerini çekerek kan akıtmadılar.

25. Bu ayette de Hudeybiye de müşrikler Müslümanların umre yapmalarına, Mekke ye girmelerine ve kesilecek kurbanlıkların yerine ulaşmasına engel oldukları beyan edilmektedir. (Eğer bu engel çıkaranlar içinde ilerde Müslüman olacak erkek ve kadınların bilmeyerek ezilmeleri vebalı olmasaydı, o gün Allah, savaşı engellemezdi. Allah, dilediklerine merhamet etmek için böyle uygun görmüştür. Eğer onlar birbirlerinden ayrılmış olsalardı, elbette onlardan inkâr edenleri açıklı bir azaba çarptırırdık.) Yani Hudeybiye günü Müslümanların umrelerine engel

olmak için gelenler arasında, ilerde Müslüman olacaklar olmasaydı ve bunların zarar görme veballeri olmasaydı o gün Allah (c.c.) savaşa engel olmazdı, bu anlaşmaya müsaade etmezdi. Sırf onların aralarında olup ilerde Müslüman olanların hatırı için, savaşa engel olunmuştur. Eğer içlerindeki inanacak olan kimseler inanmayacak olan kâfirlerden ayrılmış olsaydı mutlaka o kâfirlere karşı savaşa izin verilecekti ve bu savaşta da onlara hak ettikleri azabı tattıracaktık. Ne ise ki, şimdilik onların hürmetine bu azaptan kurtuldular.

26. İşte: (O zaman Hudeybiye'de inkâr edenler cahiliye öfke ve taassubuyla kalplerini doldurmuşlardı.) O cahiliye döneminin taassup ve öfkesi Müslümanlara karşı dolu-dizgindi, ama Allah (c.c.) onların bu öfkelerine karşı: (Müslümanlara sükûneti, huzuru indirdi, onları takva kelimesi üzerinde sebat ettirdi de bağlı kaldılar.) Böylece onların haşinliklerine karşı sabretmek zorunda kaldılar: (Zaten onlar buna pek layık ve ehil kimselerdir. Allah (c.c.) her şeyi bilendir.) Zaten müminler Peygambere itaat edip kendilerini günahlardan korumaya ve sabretmeye ehil olan kimselerdi, olgun kimselerdi. Allah (c.c.) da müminlerin sözlerinin eri olduklarını, kâfirlerle yapılan anlaşmaya bağlı kalacaklarını, fakat kâfirlerin zaten sözlerinde durmayacaklarını ve iş Müslümanların lehine, kâfirlerin ise aleyhlerine döneceğini bilmektedir.

Rivayete göre Hudeybiye anlaşması şöyle gerçekleşmiştir. Kureyşliler Suheyl b. Amr El-Kureyş-i, Huveyti b. Abdu'l-Uzza'yı ve Mukriz b. Hafs El-Ahyaf-i anlaşmak için Peygamberimize gönderdiler. Gelen heyetin şartları şunlardı. Müslümanlar bu yıl umre yapmadan dönecekler, gelecek yıl Mekke boşaltılacak, Peygamber (a.s.) ashabıyla Kâbe'yi ziyaret edip üç gün içinde geri dönüp gidecekler. Bu sözleşmeyi yazdırmak için Peygamberimiz Hazreti Ali'yi yanına çağırttı ve ona Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım, anlamına gelen besmeleyi sözleşmenin başına yazdırdı. Fakat müşriklerin temsilcisi olan Suheyl, buna itiraz etti. Kendi inançlarına göre: "Senin adınla ey Allah'ım!" anlamına gelen: (Bismikellâhümme) diye yazılmasını istedi. Peygamberimiz de peki diyerek onu sildirip onların dediği şekilde yazdırdı. İkincisi bu sözleşme Allah'ın elçisinin antlaşmasıdır, şeklinde yazdırınca müşrikler buna da itiraz ettiler, biz senin Allah'ın elçisi olduğunu kabul etmiş olsaydık zaten aramızda bir sorun olmazdı, senin Mekke ye girmene engel olmazdık dediler. Peygamberimiz ona da peki diyerek sildirip Abdullah oğlu <u>Muhammed</u> diye yazdırdı.

Fakat Müslümanlar bundan son derece rahatsız olup onların bu tekliflerini kabul etmek istemediler, hatta nerde ise bu teklifleri yapan müşrik temsilcilerini tutup yakalayacak duruma geldiler. Fakat ayette de ifade edildiği gibi Allah, onlara sükûnet ve sabır verdi. Peygamber (a.s.) onlardan bu yıl Mekke'yi boşaltıp kendisine umre yapması için izin verilmesini teklif etti. Fakat onlar, bunu da kabul etmeyip gelecek yıl umre yapıp üç gün içerisinde geri döneceklerini yineleyince o teklif de kabul edildi. Sonra müşriklerin temsilcisi olan Suheyl, Peygamberimize şu teklifte bulundu. Bizden bir adam sana gelirse, senin dinine girmiş olsa bile onu bize geri iade edeceksin deyince Müslümanlar: "Fe subhânellah," diyerek tepki gösterdiler ki, tam o sırada kendi oğlu olan Ebu Cendel ayaklarına zincir vurulmuş bir vaziyette Mekke'nin alt tarafından çıka geldi. Ve kendisini Müslümanlara atarak, İslam'a girdi. İşte bu zatın babası olan, müşriklerin temsilcisi Suheyl Peygamberimize bu teklifi ilk yapan benim oğlumun geri iade edilmesini istiyorum dedi. Fakat Peygamberimiz ona: "Gel bunu benim için kurtar," dedi ise de "hayır, senin için kurtaramam" dedi. Peygamberimiz yapma, etme diyerek ısrar edince, arkadaşı Mukriz tamam biz bunu senin için müsaade ederiz, dedi ama babası bunu kabul etmeyip iade edilmesine karar verilince bu sefer Ebu Cendel Müslümanlara haykırarak ben Müslüman olarak gelmişken beni geri mi iade edeceksiniz, görmüyor musunuz ne haldeyim? dedi. Hazreti Ömer buna dayanamayarak Peygamberimizin yanına geldi ve ona: "Biz hak üzere değil miyiz, ya Resülellah, neden boyun eğiyoruz?" deyince Peygamberimiz: "Evet," buyurdu. Ömer: "O halde niçin dinimizde bu zillete boyun eğip de söz veriyoruz?" dedi. Peygamberimiz de: "Ben Allah'ın Peygamberiyim, O'na asi olamam, O, benim yardımcımdır," buyurdu. Ömer: "Ya sen bize Beytullah'a varıp orayı tavaf edeceğiz dememiş miydin?" Peygamberimiz: "Evet, ama sana bu sene varacağız dedim mi?" buyurunca, o da: "Hayır," dedi. "Öyle ise yine varıp tavaf edeceksin," buyurdu. Ömer sonra Ebu Bekir'e giderek: "Bu Allah'ın Peygamberi değil mi?" Ebu Bekir de: "Evet," dedi. "O halde bu zillet niye, bunlara bu kadar boyun eğiyoruz?" dedi. Ebu Bekir de be hey adam! Allah'ın elçisi isyan etmez, sen ölünceye kadar onun eteğine sarıl," diyerek Ömer-i yatıştırmıştır. Bütün bunları nakleden ise Ömer'in kendisidir ve bu hatasından dolayı da birçok hayırlı iş ve ameller yapmıştır. Evet, müşriklerin şartlarından biri de Müslümanlardan biri kendilerine gelir sığınırsa onu

geri iade etmeyecekler şeklinde, Hudeybiye sözleşmesi yapılmış. Ve görünüşte Müslümanların aleyhinde imiş gibi olsa da aslında işler Müslümanların lehine gelişmiştir. Çünkü müşrikler bu anlaşmaya riayet etmeyip bozdular ve neticesinde de aleyhlerine oldu ki, Müslümanlara savaş kapıları açıldı ve bu savaşlar neticesinde de birçok zaferler kazanmış oldular.

لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِن شَاء اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِن دُونِ ذَلِكَ فَتْحاً قَرِيباً {٢٧} هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفَى بِاللَّهِ شَهِيداً {٢٨} مُّحَمَّدٌ رَّسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاء عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاء بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعاً سُجَّداً يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَاناً سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِم مِّنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذَلِكَ مَثَلُهُمْ فِي التَّوْرَاةِ وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْأَهُ فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوَى عَلَى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُم مَّغْفِرَةً وَأَجْراً عَظِيماً {٢٩}

Meali

27. Andolsun ki, Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah, dilerse siz güven içinde başlarınızı tıraş etmiş ve saçlarınızı kısaltmış olarak korkmadan Mescidi-Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediklerinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi.

28. Bütün dinlerden üstün kılmak üzere, peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak da Allah yeter.

29. Muhammed Allah'ın elçisidir. Onun yanında olanlar da kâfirlere karşı katı, kendi aralarında ise merhametlidirler. Onları rükûa varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan rıza ve lütuf isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu onların Tevrat da ki sıfatlarıdır. İncil de ki misalleri ise şöyledir. Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu güçlendirmiş, kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki, bu ziraatçıların hoşuna gider. Allah, böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelendirdi. Allah, iman edip salih ameller işleyenlere bir bağış ve büyük bir ücret vadetmiştir.

İzahı

27. Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Hudeybiye anlaşmasından önce Peygamberimiz rüyasında başları tıraş edilmiş, saçları kısaltılmış olarak emniyet içinde ashabıyla Mescidi-Haram'a girdiklerini görmüş ve bunu ashabına müjdelemişti. Ashabı-kiram da buna sevinmişlerdi. Fakat Hudeybiyede engelle karşılaşılıp antlaşma yapılınca bu Müslümanlara ağır gelmiş ve üzülmüşlerdi. Ve bunu fırsat bilen münafıklar da dedikodu yapmaya başladılar. Hani rüya görenler nerde? diyerek alay ettiler. İşte bunun üzerine bu ayet indi: (Andolsun ki, Allah, Peygamberinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınız tıraş edilmiş ve saçlarınız kısaltmış olarak, korkmadan Mescidi-Haram'a gireceksiniz. Allah, sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih kıldı.) Yani bu umreden önce Hayber fethi gerçekleşmiştir. Evet, Hudeybiye anlaşmasından bir yıl sonra Peygamberimizin rüyası gerçekleşerek umre yapmışlardır. Hal bu ki ashabı-kiram bu rüyanın hemen Hudeybiye yılı gerçekleşeceğini sanmışlardı. Oysa bir sene sonraya kalınca münafıklar da bunun yalan olduğunu sanmış ve menfi propaganda yaparak Müslümanlarla alay etmişlerdi. Bir yıl sonra umre yaparken Peygamber a.s: "İşte bu benim rüyamdır," buyurdular. Ve Allah (c.c.) da ayetle doğruladı.

28. Evet, Allah Teâla: (Bütün dinlerden üstün kılmak üzere Peygamberini hidayetle ve hak dinle gönderdi. Buna şahit olarak da Allah yeter.) Yani birileri inkâr etse, görmezlikten gelse de Allah şahittir ki, vadini gerçekleştirecek, İslam dini bütün dinlere üstün gelecektir. Ve gelmiştir, öyle de olmuştur, Hudeybiye

antlaşmasında bazı Müslümanlar bunu kavrayamamış olsalar da, peygamber (a.s.) aldığı vahyi ile sabır ve engin adımlarıyla görevine devam etmiş ve zafer kapıları açılmıştır, o gün bunu anlayamayan Müslümanlar da anlamışlardır.

29. (Muhammed Allah'ın elçisidir, onunla beraber olanlar da kâfirlere karşı katıdırlar, ama kendi aralarında çok merhametlidirler.) Kâfirlerin karşısında dimdik ayakta durup onlara boyun eğmezken, kendi aralarında gayet şefkatli, merhametli, sevgili ve saygılıdırlar. (Onları rükû ve secde ederken, Allah'ın lütuf ve rızasını aradıklarını görürsün.) Onların gayesi Allah'ın rızasını kazanmak ve onun lütuf ve keremine kavuşmaktır: (Onların secde eserinden ötürü yüzlerinde nişanları vardır.)

Suhayl, Bilal, Selman ve diğer sahabeler devamlı rükû ve secdeleri yüzlerinde iz bırakmış, nişan olmuş olarak gözlere çarpardılar. Bazı tefsirciler bu nişanın kıyamet günü müminlerin abdest azalarının ve secde ettikleri alınlarının parlak olduğu nişanı olarak yorumlamışlardır. Nitekim Peygamber (a.s.) bir hadislerinde: "Benim ümmetim kıyamet günü anlı kaşga, ayakları sakolu bir at gibi diğer ümmetler içerisinde bu nişanlarıyla tanınacaklardır," buyurmuştur. Evet, bu hadis'e göre kıyamet günü bütün abdest alıp namaz kılanların bu abdest azaları ile ve secde ettikleri alınlarının nişanı ile tanınacaklardır, ama âcizane bana göre bazı tefsircilerin de dedikleri gibi bu dünyada çok ibadet eden, namaz kılıp secde edenlerin yüzlerinin nurlu ve parlaklığına işaret edilmiştir. Gerçekten hakiki namaz kılan, secde eden muttakilerin, bu samimi iman ve amellerinin parlaklığı yüzlerine vurmakta, iz bırakmaktadır. (İşte bu misal Tevrat da olan misaldir.) Allah (c.c.) bu ümmetin vasıflarını Tevrat da böyle beyan etmiştir. Ne yazık ki ellerinde Tevrat olanlar bu gerçekleri inkâr etmiş, ya da tahrif etmişlerdir. (Onların İncil'de ki, misaline gelince şöyledir. Onlar toprağı yararak filizini çıkarmış, gittikçe bu filiz güçlenmiş, kalınlaşmış, derken gövdesi üzerinde dikilmiş bir ekine benzerler ki, bu durum ziraatçıların çok hoşuna gider. İşte Allah, onları böylece çoğaltıp, kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelendirmiştir.) Evet, işte o kâfirlerin istemedikleri müminler Mekke de filizlenmeye başlamış, çetin toprakları, kesekleri yara-yara filizini çıka-rmış bir ekin gibi müşriklerin baskılarına rağmen filizlenmişler, sonra Medine ye hicret ederek, kalınlaşmışlar. Sonra İslam devletini kurarak dimdik ayakları üzerinde durmaya başlamışlar. Çoğalmışlar ve kâfi-rlerin karşısına dimdik çıkmışlardır ki, bu durum kâfirleri

öfkeden çatlatmıştır. Dün onların filizlenmesine müsaade etmeyen, onlara akıl almaz baskı ve işkenceler yapmışken, onlar zayıfken nasıl odlu da bu gün böyle güçlenerek karşımıza çıktılar diye kâfirleri çıldırtmıştır. Bedir, Uhut, Hendek, Mekke'nin fethi derken Tebuk savaşında ordularının sayısı otuz binlere ulaşmış, koca Rum imparatorluğuna kafa tutmuş. Onları barışa zorlamış, cizye karşılığında anlaşmışlar ve derken daha sonra koca Rum imparatorluğu yıkılmış, yerine İslam ve Osmanlı imparatorluğu gelmiş: (İşte Allah böyle iman edip güzel ameller işleyenlere hem bir bağış, hem de mükâfat vadetmiştir.) Allah onları hem bu dünyada üstün kılmış, birçok ganimetlerle mükâfatlandırılmış, hem de öbür dünya da yaptıkları bu güzel ameller karşılığında bağışlayacağını ve daha güzel nimetlerle mükâfatlandıracağını vadetmiştir.

HUCURÂT SÛRESİ

Hucutât sûresinin tamamı Medine döneminde inmiş, ancak İbini Abbas'a göre yalnız 13. ayet Mekke de inmiştir. Bu sûreye Hucurat adının verilmesi ise, dördüncü ayette Peygamberimizin hücrelerinden bahsettiği içindir.

Ayet Sayısı: On sekiz

Kelime Sayısı: Üç yüz kırk üç

Harf Sayısı: Bin dört yüz yetmiş altıdır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللهِ وَرَسُولِهِ وَاتَّقُوا اللهَ إِنَّ اللهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ {١} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ {٢} إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِندَ رَسُولِ اللهِ أُوْلَئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوَى لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ {٣} إِنَّ الَّذِينَ يُنَادُونَكَ مِن وَرَاء الْحُجُرَاتِ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ {٤} وَلَوْ أَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتَّى تَخْرُجَ إِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْراً لَّهُمْ وَاللهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٥} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْماً بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ {٦}

وَاعْلَمُوا أَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ الْأَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُوْلَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ {٧} فَضْلاً مِّنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {٨} وَإِن طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغَتْ إِحْدَاهُمَا عَلَى الْأُخْرَى فَقَاتِلُوا الَّتِي تَبْغِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِن فَاءتْ فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ {٩} إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ {١٠}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım

1. Ey iman edenler! Allah'ın ve Resulünün önüne geçmeyin. Allah'tan korkun, şüphesiz ki, Allah, işiten, bilendir.

2. Ey iman edenler! Seslerinizi de Peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi Peygambere yüksek sesle bağırmayın. Öyle yaparsanız, siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider.

3. Allah'ın Resulünün yanında seslerini kısanlar, şüphesiz ki, Allah'ın kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.

4. (Ey Muhammed!) Sana odaların arkasından bağıranların çokları akılı ermez kimselerdir.

5. Eğer onlar, sen yanlarına çıkana kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha iyi olurdu. Bununla beraber Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.

6. Ey iman edenler! Eğer fasıgın biri size bir haber getirirse, onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bir topluluğa sataşırsınız da, sonra yaptığınızdan pişman olursunuz.

7. Hem bilin ki, içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o birçok işlerde size uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah, size imanı sevdirmiş ve onu kalplerinize süs yapmıştır. Küfrü, fasıklığı ve isyanı de size çirkin göstermiştir. İşte doğru yolda olan bunlardır.

8. Bu, Allah'tan bir lütuf ve merhamettir. Allah, her şeyi bilen, her şeye hükmedendir.

9. Eğer müminlerden iki gurup birbirleriyle savaşırlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın emrine dönene kadar bu saldıran tarafa karşı hep birlikte savaşın. Eğer Allah'ın buyruğuna dönerse, o zaman da aralarını adaletle düzeltin ve âdil davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil olanları sever.

10. Müminler ancak kardeştirler. Öyle ise kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki, merhamet olunasınız.

İzahı

1. Bu ayette Allah ve O'nun Resulünün önüne geçilmesi yasaklanmaktadır. Allah ve Resulünün önüne geçmekten maksat, kendi düşünce ve fikirlerini Allah'ın ve Peygamberin hüküm ve emirlerinin önüne geçirmektir. Bazı tefsirciler bunu yürürken Peygamberin önüne geçmeyin, diye tefsir etmişlerse de daha uygun olan mana onların emir ve hükümlerinin önüne geçmektir. Haydi diyelim ki, yürürken Peygamberin önüne geçmek diye tefsir ettiniz. Peki, Allah'ın önüne geçmek nasıl olacak? Zaten ayetin iniş sebebi de Allah'ın ve Peygamberin emirlerinin önüne geçmek olduğunu göstermektedir. Çünkü bu ayetin iniş sebebiyle ilgili birkaç rivayet vardır. Buharinin Abdullah b. Zübeyrden rivayetine göre. Beni Temim kabilesinden Peygamberimize bir heyet gelmiş. Hazreti Ebu Bekir'de onlara Kaab b. Mabed'i Emir yap demiş. Hazreti Ömer de Akra b. Habis'i Emir yap demiş. Ebu Bekir de sırf bana muhalefet için söyledin, deyince: Ömer hayır, sana muhalefet etmek istemedim, dedi. Böylece aralarında münakaşa ederken sesleri yükseldi. Bunun üzerine bu ve bundan sonraki ayetler indi.

Abd b.Humeyd'in, İbni Cerir'in ve İbni Münzirin Hasanden Rivayetine göre ise bazı kimseler kurban bayramı günü Peygamberimizden önce kurban kesmişler. Peygamberimiz de onlara yeniden kurban kesmelerini emretmiş. Keşşaf'in yorumunda ise bayram namazından önce kurbanlarını kesmişler. Peyga-mberimiz de onlara tekrar bir kurban kesmelerini emretmiş. İşte bu rivayete göre ayetin iniş sebebi budur. Fakat yine İbni Cerir'in Katada'den rivayetine göre falancanın hakkında şöyle-şöyle ayet inseydi, filancanın hakkında da şöyle-şöyle ayet inseydi diyerek kendi kendine fikir yürütüp böyle söylemeleri üzerine bu ayet inmiştir. Demek ki, kendi fikrine göre ayet inmesini, hüküm verilmesini istemekle kendini Allah ve Resulünün önüne geçirmiş oluyor. Allah'ın ve Peygamberin kesin emri olduğu yerde fikir yürütmek, bana göre şöyle olsaydı, böyle olsaydı demek batıldır.

Alusi'nin Hasandan naklen söylediğine göre ise şu rivayet vardır. Resulüllah Medine de isken edip oturmaya başladıktan sonra kendisine uzak yerlerden heyetler geliyor ve birçok meseleler soruyorlardı. Fakat gelenler Peygamber (a.s.)'dan önce söze başlıyorlarmış ve bunun üzerine bu ayet inmiş. Bütün bu rivayetler gösteriyor ki, Peygamberin önüne geçmek, yürürken önüne geçmekten ziyade sözde ve amelde onun önüne geçmektir. Kendi sözlerini, kendi görüş ve düşüncelerini ön pilana çıkarmaktır. Zaten ayetin zahiri de bunu gösteriyor, yukarda da dediğimiz gibi Allah'ın önüne geçmek başka türlü nasıl olabilir? Elbette ki kendi düşünce, fikir ve sözlerini O'nun emir ve hükümlerinin önüne geçirmek olur.

2. Evet, işte bu ayette de Peygambere karşı saygılı olunması emredilmektedir. Onun yanında sesi yükselterek konuşulmaması, o izin vermeden konuşulmaması ve saire onun yanında saygılı olunmalıdır. Ayette ifade edildiği gibi çok zaman insan sesini yükselterek konuşmasıyla ve diğer saygısız davranışlarıyla farkına varmadan, amellerinin yıkılıp yok olmasına sebep olur.

3. Bu ayette ise, Allah Resulünün huzurunda sesi yükseltmeden, gayet alçak bir sesle konuşup bütün davranışlarıyla ona karşı saygılı olan müminlerin kalplerinin takva ile dolu olduğu ve bununla imtihan edildikleri ifade edilmektedir. Ve böyle olan kimseler hem Allah'ın bağışına ve hem de O'nun vereceği büyük mükâfata kavuşacakları müjdelenmektedir.

4. Bu ayette de çoğunlukla aklı ermeyen kimselerin, Peygamber (a.s.)'ın odalarının kapılarını çalıp izin isteyerek değil de, odaların arkalarından sıradan bir adama seslenir gibi bağırarak saygısızlık yaptıkları ifade edilmektedir. Yani bütün bu ayetler önce Peygamberimize karşı, sonra büyüklere karşı ve daha sonra da diğer insanlara karşı, saygılı ve edepli davranılmasını öğretmektedir.

Siyercilerin çoğunluğuna göre Peygamberimizin odalarının arkasından bağırarak onu çağıranların Beni Temim kabilesinden olan kimselerin olduğu rivayet edilmektedir. Bu rivayete göre bu kabileden 70-80 civarında bir gurup heyet Medine ye gelip öğle sıcağında Mescide girmişler. Resulüllah s.a.v. henüz uyuyormuş. Onlar odaların arkasından: "Ey Muhammed! Bizim yanımıza çık" diye bağırmışlar. Peyğamberimiz de uyanıp dışarı çıkmış. O esna da Akra b. Habis denen şahıs saygısızlığını daha da ileri götürerek Peygambere: "Ey Muhammed! Benim övmem güzeldir, ama kötülemem de ayıplıdır," demiş. O da: "Yazıklar olsun sana! Öyle olan Allah'tır," buyurmuş. Derken insanlar Mescide toplandılar. Bu adamlar, biz Beni Temim deniz, şairlerimizle konuşmak için geldik, seninle yarışacağız, dediler. Peygamber (a.s.) da onlara: "Ben şiirle gönderilmedim, övünme ile de emrolunmadım, ama haydı bakalım," dedi. Onlardan biri içlerinden bir gence haydi sen kalk söyle dedi. O da kalkıp şöyle söyledi. "Bizi yaratıkların en üstünü kılan ve bize mallar veren Allah'a hamdolsun." Buna karşı Peygamberimiz meşhur şairlerden olan Sabit b. Kays'e: "Sen kalk buna cevap ver," buyurdu. O da kalkıp: "Hamt ancak Allah'a dır, ben O'na hamt ediyor, O'ndan yardım diliyorum ve O'na inanıyorum," dedi. Bu sefer onlar başka bir gencin kalkıp kendi kabilelerini övmesini istediler. O gençte kalkarak şiirinde şöyle dedi. "Biz cömert kimseleriz, hiçbir kabile bize denk olamaz, bizim aramızda taksim edilir. Eğer savaş korkusu hissedilmezse kıtlık zamanında biz bütün nüfusa deve hörgücü yediririz. Fakat biz bir şeyi yapmak istemeyip çekindiğimiz zaman da kimse bize karşı duramaz. İşte biz böbürlenme anında böyle yükseliriz."

Buna karşı Peygamberimiz yine meşhur şairlerden Hassan b. Sabit'i çağırdı ve Hassan da gelip ona, söylediğini bana bir daha tekrar et dedi, onu dinledi sonra şöyle cevap verdi. "Fihr kabilesi ve kardeşlerinden ileri gelen kimseler, insanlara uyulacak bir yol çizmişlerdir. İçinde Allah korkusu olan herkes bu yolu tavsiye eder. Her türlü hayır'da bu yolda beklenir."

Evet, daha karşılıklı birçok şiirler söylediler derken bu arada Peygamberimiz devreye girerek şöyle buyurdu. "Andolsun ki, Derim (kabilesinin) biraderi, sen o zannettiğin şeyi zikretmekden daha zengindin.Yani "övünmenin bir üstünlük olduğunu zannettin ama buna ihtiyaç yoktu, söylemesen daha iyi ederdin. Çünkü insanlar bunu kirpi masalına çevirdiler," buyurdu. Yani ne zaman insanların ihtiyaçlarını yerine getirmezsek, bizi kirpi yakalar hikâyesine döndürmektedirler, artık bu sözlerin, bu övünmelerin insanlar yanında hiçbir değeri kalmadı, demek istedi. Ondan sonra hassen son bir kere daha şöyle dedi."Eğer kanlarınızı ve mallarınızı taksim yerlerinde bölüşmekten korkmak için gelmiş iseniz, Allah'a ortak koşmayın İslam'a girin yanımda Beni-Derimle övünmeyin. Yoksa Beytin Rabbine yemin ederim ki, keskin kılıçlarla mızraklar başınıza iner," diye şiirini bitirdi. İşte bunun üzerine Akra b. Habis: "Vallahi bilmem bu ne iştir? Bizim hatibimiz söyledi ama onların hatibi daha güzel söyledi, bizim şairimiz söyledi ama onların ki, daha güzel söyledi," dedi. Ve Resulüllah'in huzuruna daha da yaklaşarak ve kelime-i şahadet getirerek Müslüman oldu. Böylece Peygamberimiz de ona önceki davranışlarının ar edilecek, utanılacak bir şey olmadığını buyurarak onu taltif etti. Evet, bundan sonraki ayette de onların hatalarının bağışlandığına işaret edilmektedir.

5. (Eğer sen onların yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi, elbette kendileri için daha hayırlı olurdu. Bununla beraber Allah, çok bağışlayan, çok merhamet edendir.) Yani böyle saygısızca Peygamberin odalarının arkasından onu çağıracaklarına Peygamberin dışarı çıkmasını bekleselerdi daha hayırlı olurdu.

6. Bu ayette ise çok önemli bir şeye parmak basılmaktadır. Bir fasığın yalan yanlış bir haber ulaştırması halinde mümin kimselerin dikkatli olmaları, tahriklere kapılmadan, önyargılı olmadan o haberin doğru olup olmadığını araştırmalıdır ve buna vurgu yapılmıştır. Eğer araştırmadan gidip çatar da sonra yanlış olduğunu anlarsa, yaptığı bu muamelelerden dolayı son derece pişmanlık duyacağı beyan edilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebi de rivayete göre şöyledir. Peygamberimiz Velid b. Ukba'yı Beni Mustelik kabilesine vali ve zekât memuru olarak göndermiş. Fakat onunla o kabile arasında bir kin varmış, oraya yaklaşınca, karşısına atlılar çıkmış ve kendisini öldüreceklerini sanmış, korkup geri dönmüş. Resulüllah da buna öfkelenerek onlarla savaşmayı kurgulamıştı ki, bu ayet indi. Diğer

bir rivayette ise bu olay üzerine Peygamber (a.s.) Halid b. Velid-i göndermiş o de gizlice gözetlemiş ve bakmış ki, onlar ezan okudular, hatta gece namaz kıldılar sonra zekâtlarını da ona teslim etmişler. O da bu şekilde geri dönmüş ve olan biteni peygamberimize haber vermiş. Demek işin aslı öğrenilmeden hareket edilmiş olsaydı, ne hak yere onlarla savaşılacaktı, sonra pişman olunacaktı. Öyle ise bir işi iyice araştırıp doğruyu öğrenmeden gidip bir topluma çatmak insana pişmanlık getirir.

7-8. (Hem içiniz de Allah'ın elçisi vardır. Şayet o size birçok işlerde uysaydı, sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah, size imanı sevdirmiş ve onu kalplerinize süslemiştir. Küfrü, fasıklığı ve isyanı de size çirkin göstermiştir. İşte onlar için doğru yol da bunlardır. –Bu Allah'tan bir lütuf ve nimettir. Allah, her şeyi bilen, her şeye hükmedendir.) Demek ki, hakiki mümin kalbinde kötü şeyler taşımaz, yalan yanlış duyduğu sözleri yaymaz, insanları birbirine düşürecek davranışlarda bulunmaz ve aleyhinde duyduğu her sözün de doğruluğunu araştırmadan kimseye çatmaz. Allah (c.c.) imanınız sayesinde bu gibi davranışları size sevdirmemiş çirkin göstermiştir ki, bu Allah'tan size bir lütuftur. Demek ki, hakiki mümin bu gibi aslı ve asteri olmayan sözlerden ve davranışlardan hoşlanmaz. Çünkü onun kalbindeki, iman sebebiyle Allah (c.c.) bunları böyle hakiki mümin kullarına sevdirmemiş, çirkin göstermiştir.

9-10. (Ey iman edenler! Eğer müminlerden iki gurup birbiriyle savaşırsa aralarını düzeltin. Şayet biri haksız yere ötekine saldırırsa, Allah'ın emrine "hakka" dönene kadar saldıran tarafa karşı hep birlikte savaşın. Eğer Allah'ın emrine dönerse,) yani haksızlıktan döner hakkı kabul ederse: (O zaman da aralarını adaletle düzeltin ve âdil davranın. Şüphesiz ki Allah, âdil olanları sever. –Ve müminler ancak kardeştir, öyle ise kardeşlerinizin arasını düzeltin.)

Bu ayetlerin iniş sebebi de rivayete göre şöyledir. Peygamber (a.s.) Das b. Ubada nın hastalığında onu ziyarete gitmiş. Fakat münafıkların reisi olan Abdullah b. Selül de kendisine uğramasını istemiş Peygamberimiz de bir merkebe binerek ona uğramış. Fakat Abdullah b. Selül: "Merkebin kokusu bizi rahatsız etti," demiş. Orada hazır bulunanlardan Abdullah b. Revaha da: "Vallahi Resulüllah'ın merkebinin kokusu senden daha hoştur," demiş. Bu söz üzerine o münafık olan Selül'ün taraftarları kızmış, Abdullah b. Revaha nın taraftarları da onlara kızmış. Abdullah b. Revaha hazreç kabilesinden, ötekilerse Evs

kabilesinden oldukları için iki kabile de bir takım silahsız olan kimseler, elleriyle, pabuçlarıyla ve sopalarıyla birbirlerine girmişler. İşte bu olay üzerine bu ayet inince Peygamberimiz de onlara bu ayeti okumuş ve onları barıştırmış.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında başka rivayetler de vardır, ama her zaman dediğimiz gibi iniş sebebi ne olursa olsun, ayetlerin emri umuma şamildir. Müminlerin arasında çıkan çatışmaları, kavgaları diğer müminler yatıştırmalı barıştırmalıdırlar. Şayet söz dinlemeyip diğer tarafa taşkınlık yapmaya devam ederse, o zaman hep birlikte haksız olan tarafa karşı savaşın takı, Allah'ın emrine hakka dönene kadar. Müminler kardeştirler, artık kardeşlerinizin arasını bulun, onları birbirleriyle barıştırın, yeniden aralarındaki kardeşlik bağlarını geliştirin. Burada şunu hatırlatmak isterim. Bir zamanlar her ikisi de Müslüman olan İran ve Irak birbiriyle yıllarca savaşırken Müslüman ülkeler bunlara seyirci kaldı. O zaman haksız olduğu halde Irak'a Amerika yardım edip iyice savaşı kızıştırdı. Hal bu ki, bütün İslam ülkeleri araya girip bunları barıştırması gerekirdi. Haksız olan Irak dinlemediği takdirde bütün bu İslam ülkeleri İran'ın yanında olmalıydılar, ta ki Irak haksızlığını kabul edinceye kadar. Yine bu gün Filistinde Hamas'la El-Fetih arasındaki çatışmada ve sair İslam ülkelerinde zaman-zaman böyle çatışmalar olduğunda hep Müslüman ülkeler seyirci kalmakta, gayrimüslim ülkeler onlara müdahale edip, onlar haklıyı, haksız değil kendi çıkarları doğrultusunda birilerine yardım eder gibi görünüyorlar. Haddi zatında onların gayesi bu ülkeleri birbirine düşürüp, silah satmak, bir takım çıkarlar elde etmektir. Bu gün nerde ise İslamın emirlerini, Kur'an'ın emirlerini ciddiye alan hiçbir İslam ülkesi yok. Bütün ülkelerin planları, menfaat ve çıkarları aynıdır. Ülkemizde de Avrupa uyum yasaları adı altında zina gibi iğrenç bir suç, suç olmaktan çıkarılmış, idam cezası kaldırılmış. Yüzlerce insanın hakkı hiçe sayılmakta, aslında insan hakkıyle hiçbir ilgisi olmayan yüzlerce insanın hakkına tecavüz eden canilere yaşama hakkı tanınıyor ama bunca öldürülen insanların hakkı, onların dul kalan eşleri, çocukları ve ailelerinin hakları heder ediliyor. İnsan ların namus ve şerefleri beş para oluyor. Zina serbest ediliyor, zina edenler, kınanmıyor, ayıplanmıyor, cezalandırılmıyor, serbest oluyor ve normal karşılanıyor. Ama öteyandan namuslu olanlar, kapalı olanlar ayıplanıyor, aşağılanıyor. Peki, bu toplum nere gidiyor? Acaba bu insanlar haşa Allah'tan daha çok mu bilgililer, O'nun verdiği hakları az, O'nun verdiği hükümleri yanlış mı buluyorlar?

Oysa yaratıcı toplumun düzeninin nasıl sağlanacağını, kimin hakkının ne olduğunu bizden daha iyi bilmektedir. Biz kendimizi haşa daha akıllı, daha bilgili sandığımız için toplumda bir türlü huzur sağlayamamaktayız.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَومٌ مِّن قَوْمٍ عَسَى أَن يَكُونُوا خَيْراً مِّنْهُمْ وَلَا نِسَاء مِّن نِّسَاء عَسَى أَن يَكُنَّ خَيْراً مِّنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الاِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَن لَّمْ يَتُبْ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ {١١} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيراً مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَب بَّعْضُكُم بَعْضاً أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتاً فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ {١٢} يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُم مِّن ذَكَرٍ وَأُنثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوباً وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ {١٣} قَالَتِ الْأَعْرَابُ آمَنَّا قُل لَّمْ تُؤْمِنُوا وَلَكِن قُولُوا أَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْإِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ وَإِن تُطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُم مِّنْ أَعْمَالِكُمْ شَيْئاً إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٤} إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ {١٥} قُلْ أَتُعَلِّمُونَ اللَّهَ بِدِينِكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي

الْأَرْضِ وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {١٦} يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُل لَّا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُم بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {١٧} إِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ {١٨}

Meali

11. Ey iman edenler! Bir topluluk diğer bir toplulukla alay etmesin. Belki de onlar (alay edenler), onlardan (alay edilenlerden) daha hayırlıdır. Birbirinizi ayıplamayın, birbirinize kötü lakaplar takmayın. İmandan sonra bu ne kötü bir fasıklıktır! Her kim tövbe etmez ise, işte onlar zalimlerdir.

12. Ey iman edenler! Zannın birçoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkadan çekiştirmesin. Biriniz ölmüş kardeşinizin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksinirsiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah, tövbeyi kabul eden, çok merhamet edendir.

13. Ey insanlar! Doğrusu biz sizi, bir erkek bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi milletlere ve kabilelere ayırdık. Muhakkak ki, Allah katında en değerli ve en üstününüz, O'ndan en çok korkanınızdır. Allah, her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.

14. Bedeviler "inandık," dediler. De ki; "Siz inanmadınız, lakin teslim olduk," deyin. Hanüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah ve Resulüne itaat ederseniz, Allah, işlerinizden hiçbir şey eksiltmez. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

15. Gerçek müminler ancak Allah ve Resulüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla savaşanlardır. İşte doğru olanlar ancak bunlardır.

16. De ki: "Siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah, göklerde olanları da bilir, yerde olanları de. Allah, her şeyi bilendir.

17. Onlar İslama girdikleri için sana minnet ediyorlar. De ki: "Müslümanlığınızı benim başıma kalkmayın. Belki sizi imana erdirdiği için Allah, sizin başınıza kalkar. Eğer doğrulardan iseniz (Allah'a minettar olmanız gerekir.)

18. Şüphesiz ki Allah, göklerin ve yerin görünmeyen sırlarını bilir. Allah, yaptıklarınızı görüyor.

İzahı

11. Bu ayette ne bir erkek topluluğun diğer bir erkek topluluğu, ne de bir kadın topluluğunun diğer bir kadın topluluğu alay etmemesi, aşağı görmemesi, hoşlanmayacağı kötü lakapla çağırmaması gerektiğine vurgu yapılarak böyle davranışlar kesinlikle yasaklanmıştır. Ve bunların iman ettikten sonra yapılmasının ne kötü bir fasıklık olduğu, günah olduğu haber verilmektedir. Belki aşağı görülüp alay edilenlerin, kendilerini aşağı görüp alay edenlerden daha hayırlı kimseler olabileceği beyan edilmektedir.

Bu ayetin iniş sebebiyle ilgili birkaç rivayet vardır. Onlardan biri Dehhak tan şöyle rivayet edilmiştir. Beni Temim kabilesinden bir topluluk Bilal'i-Habeşi, Habbab, Ammar, Suheyb, Ebu Zer, Salim ve Huzeyfe'nin azatlısı gibi bazı zatları alay etmişler. Hazreti Aişe de Zeynep Binti Huzeyme'yi boyunun kısalığından dolayı ayıplamıştı. Yine Hazreti Aişe ile hazreti Hafsa Peygamberimizin diğer eşi olan Ümmi Seleme'yi kısalığından dolayı gıyabında konuşmuşlardı. İbni Abbas tan rivayet edildiğine göre de Hazreti Safiyye Binti Huhey Peygamberimize gelerek: "Ey Allah'ın Resulü! Kadınlar bana, ey Yahudi kızı diye söz atıyorlar, demiş! Peygamberimiz de ona "Babam Harun, amcam Musa, eşim de Muhammed niye demedin?" buyurmuş. Bir başka rivayete göre de Sabit b. Kays'in kulağında biraz ağırlık varmış ve Resulüllahın meclisine geldiği zaman, onu dinlerken işitsin diye kendisine yakın yer açardı. Bir günde mescide gelip orada oturan bir zata "açıl" dedi. Fakat o şahıs ben falancayım diye kendini tanıttı. O da buna içerlemiş olacak ki: "Hayır," sen falanca kadının oğlusun dedi. Yani cahiliye döneminde ayıplanmış bir kadının oğlusun demek istedi. Adam da bundan utanıp mahcup oldu. İşte bu ayet inince o kimse de kendi-kendini ayıplayarak bir daha neseple iftihar edip kimseyi ayıplama diye kendi-kendine söylendi. Başka bir rivayete göre de Ebu Cahil'in oğlu Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olmuştu. Ona bazı Müslümanlar bu ümmetin Firavun'unun oğlu

diye laf atmışlar. İşte bütün bu rivayetler bu ayetin inmesine sebep olmuş olabilir. Velhasil ayetin iniş sebebi ne olursa olsun genel olarak bu ayette Müslümanların birbirlerini aşağılamaları, ayıplamaları, gıybet etmeleri yasaklanmıştır. Kurtubu'ya göre alay etmek: Hakaret etmek, hor görmek, işaret veya ima yollu söz söylemek, aleyhte dedikodu yapmak yahut işine veya herhangi bir kusuruna veya yüzüne karşı gülmek gibi şeyler de alay olur. Fakat kamusta ki manaya göre alay etmek, birisiyle eğlenmek demektir. Razı ise bu ayette kasdedilen manayı şöyle açıklamıştır. Mümin kardeşine saygı ve hürmet gözü ile bakmayıp onu değerinden aşağı düşüren her şey alay etmek demektir. Evet, bütün bunlar ayrıntılardır, tek kelime ile bir din kardeşi her hususta aşağılamak, onu küçümsemek, alay etmektir ki, bütün bunlar yasaklanmıştır.

12. Bu ayette de zannın çoğunun yalan olabileceğinden dolayı kaçınılması, müminlerin birbirlerinin kusurlarını araştırmaması, arkasından dedikodusunun yapılarak çekiştirilmemesi, emredilmektedir Bütün bu davranışlar kesin olarak yasaklanmıştır. Yine insanların arkasından gıybetinin yapılmasının haram ve ölü bir kadreşin etini yemek kadar iğrenç olduğu bildirilmektedir.

Zan iki kısımdır bir iyi zanda bulunmaktır ki, en iyi zan Allah hakkında bulunulan zandır. Bir kutsi hadis de Allah Teâlâ şöyle buyuruyor. "Kulum beni nasıl zannederse ona öyle muamele ederim." Yani Allah, çok merhametli, çok affeden, çok yumuşak muamele eden, diye mümin kulları O'nu böyle zannederse onlara öyle muamele eder. Hatta Allah hakkında böyle zannetmek vaciptir. Çünkü Allah'ın rahmet sıfatı gazap sıfatını geçmiştir. Ondan sonra de Müslümanların zahirlerine bakarak onlar hakkında da iyi zanda bulunmak güzeldir. Fakat ikincisi, kötü olanı ise Müslüman kardeşi hakkında kesin bilgisi olmadan kötü bir zanda bulunup bunu ifşa etmektir. Ancak birisi hakkında kötü bir zanda bulunur, bunu içinde tutup ifşa etmezse ondan sorumlu olmaz. Yine insanların kusurlarını araştırmak, onları başkalarına aktarmak da büyük günahlardandır. Beyhaki'nin Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadis de şöyle buyrulmaktadır: "Zandan kaçının, çünkü zan sözlerin en yalanıdır. İnsanların gizli kusurlarını araştırmayın, hissi davranmayın, çekememezlik etmeyin, kin beslemeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, kardeş olun Allah, size emrettiği gibi Allah'ın kulları olun. Müslüman diğer Müslüman'ın kardeşidir, ona zulmetmez, onu rezil etmez, onu hakir görmez, mübarek göğsünü işaret ederek takva burasıdır,

takva burasıdır. Kişiye günah olarak kardeşini hakir görmesi yeter. Bütün Müslümanların, diğer Müslümanlara kanı, ırzı ve malı haramdır. Allah, sizin fiziki bedenlerinize, şekillerinize ve ne de mallarınıza bakmaz. Ancak kalplerinize ve amellerinize bakar."

Evet, gıybet de en büyük günahlardandır. Gıybet bir kimsenin arkasından hoşlanmayacağı bir sözü söylemektir. Bu konuda Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nese-i ve daha başka hadis âlimlerinin rivayetlerine göre Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Bilir misiniz gıybet nedir?" Sahabeler: "Allah ve Resulü daha iyi bilir," dediler. Peygamberimiz: "Gıybet kardeşin hoşlanmayacağı bir şeyle onu anmandır," buyurdular. Sahabe: "Ya Resulelleh! O şey kardeşimde varsa?" diye sorunca Peygamber a.s: "Eğer söylediğin onda varsa gıybet etmiş olursun. Yoksa o zaman ona iftira etmiş olursun," buyurdu. Ancak İmamı Bilgivi bu hadisi Tarikatı Muhammedi'ye de naklettikten sonra demiştir ki: "Bizim Hanefi âlimlerine göre bir şeyin gıybet olabilmesi için gıybet edilen kişinin halk arasında tanınması ve bir de sövme amacıyla olması şartır." Yani isim verilmeden birilerinin gıyabında kötüleme amacıyla konuşulmuyorsa bunun gıybet olmadığını söyleyen alimler vardır. Yine kötü bir adamın kötülüklerini bilmeyen kimselerin onun tuzağına düşmemeleri için, o kişinin gıyabında onun kötülüğünü anlatması gıybet olmaz. Nitekim Sahabe'i-kiram bir yerde oturmuş kötü bir adamın gıyabında konuşurlarken Peygamber (a.s.) oraya çıkageldi. Sahabe de gıybet ediyoruz diye çekinip sustular. Bunun üzerine Peygamberimiz: "Facırı zikretmekten çekinecek misiniz? Onu insanlar ne zaman tanıyacaklar? Onda olanı hatırlatın ki insanlar onun kötülüğünden korunsunlar," buyurdu. Bu hadisi Beyhaki Süneni-Kübra da nakletmiştir. Yine zulme uğrayan bir kimse o zulmü önleyecek birisine anlatması veya fetva almak için bir kişinin gıyabında konuşmasının da gıybet sayılmayacağını bazı alimlerimiz ifade etmişlerdir.

Ayette geçen: (Ölü kardeşinizin etini yemeyi hoş görür müsünüz?) ifadesi şuna işaret etmektedir. Yani arkasından hoşlanmayacağı bir söz söylenen kişi kendini savunamayacak ve müdafaa edemeyecek durumda olduğu için o kimse ölü gibidir. Şimdi böyle ölü gibi kendini savunamayacak durumda olan (kardeşinizin etini yemeyi hoşlanır mı? Bu gerçekten iğrenç bir şeydir.) İşte bunun içindir ki, ayetin son cümlesinde: (Allah'tan korkun, şüphesiz ki Allah, tövbeleri

kabul edendir,) buyrularak bu yapılan günahlardan tövbe edilip gıybeti edilen kimseden de özür dilenmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır.

13. Bu ayette de insanların bir erkek ve dişiden yaratıldıkları, yani Âdem'le Havvaden yaratıldıkları, birbirlerini tanısınlar diye çeşitli şubelere ve kabilelere ayrıldıkları, kimsenin kimseden üstün olmadığı, üstünlüğün ancak takvada olduğu bildirilmektedir. Aklıselimle ön yargılardan arınarak düşünürsek dinde ırkçılık yoktur ve ırkçılık en kötü şeydir. Irkan kimse kimseden üstün değildir. Allah Teâlâ bütün insanları aynı ana ve babadan yaratmıştır, onları farklı renklerde, farklı, dillerde, farklı ırklarda yaratmış, farklı kabiliyetler vermiştir ve hepsini kendisini tanıyıp, kulluk etsinler diye yaratmıştır. O halde kim daha çok Allah'tan korkarsa, yani O'nun yasaklarından sakınır emirlerini yerine getirirse, O'na kim daha çok bağlı olursa kendi katında en üstün ve en değerli insan odur. Allah insanların fiziki yapılarına, güzelliklerine, zenginliklerine, makamlarına değer vermiyor, onun kalbinin temiz, Allah'a bağlı ve O'nun emirlerini yerine getirip haramlarından, yasaklarından kaçınmasından ötürü ona değer veriyor.

14. Bu ayette de bazı bedevilerin tam manasıyla inanmadıkları halde inandık demelerine karşı Allah Teâla Peygambere hitaben buyuruyor ki: (Onlara de ki, "siz inanmadınız, lakin teslim olduk deyin. Çünkü henüz iman kalbinize yerleşmedi. Eğer Allah ve Resulüne itaat ederseniz, Allah, işlerinizden hiçbir şey eksilmez.) Yani inanarak iyi ameller işlerseniz yaptıklarınız ameller kabul edilir ve sevaplarınızdan hiçbir şey eksilmez. Veya dünyalık işlerinizde hiçbir şey kaybetmezsiniz, ne mallarınıza ve ne'de ticaretlerinize bir zarar gelmez. Yani tamamen inanırsak birilerinden zarar görürüz korkusunu kalplerinizden silerek, kalplerinize imanı tam yerleştirin. Böyle olmadığı takdirde inanmış sayılmazsınız.

Rivayete göre bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Beni Esed kabilesinden bir kıtlık yılında bir takım kimseler Medine ye gelmiş Peygamberimizden sadaka almak için: "Biz de iman ettik, biz sana ağırlıklarımızla ve ailelerimizle geldik, şimdiye kadar sana karşı savaşta da bulunmadık," diyerek sanı ki, Peygamber (a.s.)'a bir nevi minnet etmişler. Diğer bir kaynağa göre ise Gıfar, Müzeyne, Cüheyne, Eşca ve Eslem kabilelerinden olan bedeviler kendilerini kurtarmak için iman ettik demişler. İşte bu olaylar üzerine bu ayet inmiş. Oysa iman kalpten inanmaktır, bunlar kalpten inanmayıp kendilerini kurtarmak için, ya da çıkarları için teslim olmuşlar. Onun için ayette: (İman ettik demeyin, lakin teslim

olduk deyin. Çünkü sizin kalplerinize daha henüz iman girmemiş) buyruluyor. Oysa bu kabileler iman ettik dedikleri halde Peygamberimiz umre yapmak için gittiğinde Hudeybiye de çeşitli bahaneler ileri sürerek onun umre yapmasına karşı çıkmışlardı.

15-16. (Gerçek müminler ancak Allah ve Resulüne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla savaşanlardır. İşte doğru olan ancak budur. –De ki: "Siz dininizi Allah'a mı öğreteceksiniz? Oysa O, göklerde olanları da, yerde olanları da bilir. Allah her şeyi bilendir.) Siz içinizde iman olmadığı halde inandık demekle zannediyor musunuz ki, Allah içlerinizde olanları bilmiyor, oysa O'na saklı hiçbir şey yoktur.

17-18. (Onlar sözde İslama girdikleri için sana minnet ediyorlar. De ki: "Müslümanlığınızı benim baş-ıma kalkmayın. Belki sizi imana erdirdiği için Allah, sizin başınıza kalkar. Eğer doğrular iseniz.) Yani gerçekten inanmış iseniz, bu imanı ve hidayeti size nasip eden Allah'tır, O'nun size minnet etmesi uygundur. Sizin ise O'na minnetkar olmanız gerekir. –(Şüphesiz ki Allah, göklerde ve yerde bilinmeyenleri bilir ve Allah, yaptıklarınızı görür.) Siz her şeyi bilen ve her şeyin sahibi olan Allah'tan neyi sakladığınızı zannediyor ve O'na üstelikte minnet ediyorsunuz! Eğer siz hakikatte iman etmiş olsaydınız: "Ey Rabbimiz! Biz sana minnetkarız, bizi bataklıklardan, karanlıklardan, sapıklıklardan kurtardın, hidayete erdirdin" demeniz gerekirdi.

KAF SÛRESİ

Kaf sûresi Mekke döneminde inmiştir. Adını ise birinci ayetin başındaki kaf harfinden almıştır. Hurufu mukataa olduğu için de her zaman olduğu gibi manasını Allah'a havale ederiz.

Ayet Sayısı: Kırk beş

Kelime Sayısı: Üç yüz elli yedi

Harf Sayısı: Bin dört doksan yedidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ {١} بَلْ عَجِبُوا أَن جَاءهُمْ مُنذِرٌ مِّنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ {٢} أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً ذَلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ {٣} قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنقُصُ الْأَرْضُ مِنْهُمْ وَعِندَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ {٤} بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَاءهُمْ فَهُمْ فِي أَمْرٍ مَّرِيجٍ {٥} أَفَلَمْ يَنظُرُوا إِلَى السَّمَاء فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِن فُرُوجٍ {٦} وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنبَتْنَا فِيهَا مِن كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ {٧} تَبْصِرَةً وَذِكْرَى لِكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ {٨} وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُّبَارَكاً فَأَنبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصِيدِ {٩} وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَّهَا طَلْعٌ نَّضِيدٌ {١٠} رِزْقاً لِّلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَّيْتاً كَذَلِكَ الْخُرُوجُ {١١}

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ {١٢} وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ {١٣} وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ {١٤} أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِّنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ {١٥}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2-3. Kâf ve şerefli Kur'an'a andolsun –Ki, doğrusu kâfirler kendi içlerinden uyarıcı bir Peygamber geldiğine şaşırdılar da, bu tuhaf bir şeydir. –Ölüp ve toprak olduğumuz vakit mi dirileceğiz? Bu geri dönüş uzaktır, dediler.

4. (Alla C.C.): Biz yerin onlardan eksilttiği bir şeyi bilmişizdir. Yanımızda her şeyi kaydedip muhafaza eden bir kitap vardır.

5. Doğrusu hak kendilerine geldiği zaman yalanladılar da şimdi onlar çalkantılı bir durum içindedirler.

6. Artık üslerinde ki, göğe bakmazlar mı? Onu nasıl bina etmiş ve süslemişiz. Onun hiçbir çatlağı yoktur.

7. Yeri de nasıl uzaltmış, üzerine sabit dağları oturtmuşuz. Orada görünüşü güzel her çeşit bitkilerden çift bitirdik.

8. Bunları Allah'a yönelen her kulun gönül gözünü açmak ve ibret vermek için yaptık.

9. Bir de gökten bereketli bir su indirdik, onunla bağlar, bahçeler ve biçilecek taneler bitirdik,

10. Tomurcukları birbiri üzerine dizilmiş uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik.

11. Bunları kullara rızık olsun için (yetiştirdik.) O su ile ölü bir yere hayat verdik, işte (kabirden) çıkış da böyledir.

12. Onlardan önce Nuh'un kavmi, Res halkı ve Semud da yalanlamıştı.

13. Ad, Firavun ve Lut'un kardeşleri de yalanlamışlardı.

14. Eyke halkı ve Tubbe'a kavmi de bunların hepsi de peygamberleri yalanlamışlardı ki, onlara azabım hak oldu.

15. Biz ilk yaratmada acizlik mi gösterdik? Doğrusu onlar yeni bir yaratılıştan şüphe içindedirler.

İzahı

1-2-3. (Kâf), hurufu mukataadır, bundaki mana ve maksadı ancak Allah bilir. (Ve işte şu şerefli Kur'an'a andolsun –Ki, kâfirler kendi içlerinden uyarıcı bir peygamber geldiğine şaşırdılar da bu tuhaf bir şey, ölüp toprak olduğumuz vakit mi dirileceğiz? Bu dönüşü uzak bir şeydir.) Yani kendi içlerinden bir insan olarak Peygamberin gelmesine şaşırıp kendilerine öldükten sonra dirileceklerini söyleyince bunun tuhaf olduğunu söylediler. Ve tekrar geriye dönüp dirilmek hakikatten uzak bir ihtimaldir, diyerek inkar ettiler.

4-8. Peki, bu inkârcı ve inatçı kâfirler bakıp görmüyorlar mı ki: (Biz yerin onlardan eksilttiği her şeyi bilmişizdir. Onları kaydedip muhafaza eden bir kitap da yanımızdadır.) Yani topraktan yaratılmış bedenler öldükten sonra yine o toprağın bedenleri, etleri, kemikleri ve kanları nasıl yiyip çürüterek eksiltip toprak haline getirdiğini görmüyorlar mı ki, bunu bu hale getiren kudret tekrar onu diriltip toprağın bağrından çıkaracaktır? Bütün bunlar Levhi'l-Mahfuzda kaydedilmiş ve muhafaza edilmektedir. –(Doğrusu bunlar kendilerine hak geldiği zaman yalanladılar. Şimdi onlar çalkantılı bir durum içindedirler.) Yani karmaşık duygular içinde, şek ve şüphe içinde çalkanıp durmaktadırlar. Bunun içindir ki Peygamber (a.s.)'a kâh şair, kâh sihirbaz, kâh deli ve kâh yalancı yakıştırmaları yaparak, böyle şaşırıp kalmışlar. –Peki, bunlar hiç: (Üslerinde ki, göğe bakmadılar mı, onu nasıl bina etmişiz? Ve onu yıldızlarla nasıl süslemişiz, onun asla hiçbir çatlağı yoktur.) Mülk suresinin 3 ve 4. ayetlerinde de geçtiği gibi: (Rahmanın yarattığında hiçbir uyumsuzluk göremezsiniz. Gözünü bir çevir de bak, bir bozukluk görebiliyor musun? –Sonra tekrar gözünü çevir de bak göz aciz ve bitkin olarak sana dönecektir.) Yani uzun bir zaman bak, gözet gözlerin bu bakışlardan dolayı aciz düşüp yorulmasına rağmen sen göklerde bir çatlak, bir uyumsuzluk göremeyeceksin. İşte bütün bunları yaratan donatan ve eksiksiz düzenleyen Allah'ın kudretini göremiyorlar mı da ölülerin diriltileceklerine akıl erdiremiyorlar?

Evet, işte o kudret ve kuvvet sahibi olan Allah: –(Yeri de nasıl uzatmış) yani yeri dümdüz olarak yaymış (ve üzerine sabit dağlar oturtturmuş. Orada görünüşü güzel her çeşit bitkilerden çifter-çifter bitirdik. –Bunları Allah'a yönelen her kulun gönül gözünü açmak ve ibret vermek için yarattık.) Yeryüzündeki bütün bitkileri erkekli ve dişili çifter-çifter yarattık. Bu yarattıklarımızın kimini de kendinize ve hayvanlarınıza yiyecek taneler hububatlar kıldık. Bütün bunlar sizin için bir şey ifade etmiyor mu? Bunları yaratan, yaşatan, sevk ve idare eden kudreti görmüyor musunuz da hâlâ ölülerin tekrar dirileceğine şaşırıp kalıyorsunuz?

9-11. (Bir de gökten bereketli bir su indirdik.) Yani afet olmayan, sel ve tufan olmayan, yararlı bereket getiren yağmurlar yağdırdık: (Onunla bağlar, bahçeler ve biçilecek hububat bitirdik. –Yine tomurcukları birbiri üzerine dizilmiş uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik. –Bunları kullara rızık olması için yetiştirdik ve o su ile ölü bir memlekete hayat verdik.) O güzel yağan yağmur sebebiyle kurumuş olan ota, köke yeniden hayat verdik, dirilttik, işte: (Kabirlerden çıkış ta böyledir.) Zamanı gelince ölüleri de böyle dirilteceğiz.

12-15. Bu Mekke müşrikleri çok şımardılar: "(Hal bu ki, onlardan önce Nuh kavmi, Ress halkı ve Semud kavmi de yalanlamışlardı. –Ad, Firavun ve Lut'un kardeşleri de yalanladılar. –Eyke halkı (Şuayb) (a.s.)'ın kavmi, Tubbe'a kavmi de, bunların hepsi peygamberleri yalanladılar de azabımız onlara hak oldu. –Peki, biz ilk yaratmada aciz mi kaldık?) İlk insanı yaratırken aciz mi kaldık ki, tekrar yaratırken aciz kalacağız, bu nasıl bir mantık? Bir binayı ilk yapan usta o binayı yıkıp tekrar yeniden yapamaz mı? Bunu iddia edenler ne kadar akılsız, beyinsizse ilk insanı yaratıp onu öldürüp tekrar diriltemez diyen kimse de o kadar akılsız, mantıksız ve beyinsizdir. (Hayır, doğrusu onlar yeni bir yaratılıştan şüphe ediyorlar.) Onların akılları, mantıkları bu gerçeği kavrayacak kabiliyette değildir. Çünkü onlar gerçeği arayıp bulmaya inanmaya talip değiller, Allah da onların basiret gözlerini körleştirmiştir, göremezler ve anlayamazlar.

Yukarda gecen Ress halkından maksat Yemen Kıralı olan Zenüvas'tır ki, bu zalim kuyular açıp ateşler tutuşturup Müslümanları bu ateşlere atıp yaktıran Ashabı Uhdud'dur ki Buruç suresinde bu konu ile ilgili ayette inşallah daha geniş açıklayacağız.

Tubbe'a ise yine Yemen de olan Müslüman bir Kraldır ki, bu zat kavmine nasihat etmesine rağmen, azıp isyan ettiler. İşte bunların hepsi de peygamberleri inkâr ederek azmış ve Mekke müşriklerine göre daha güçlü olmalarına rağmen Allah (c.c.) bunların hepsini cezalandırmış, helâk etmiştir. Şimdi Mekke müşriklerinden daha güçlü olan bu toplumları helak eden Allah (c.c.) azgın olan Mekke müşriklerini mi helâk edemeyecek, elbette zamanı gelince onları da helâk edecektir.

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ {١٦} إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ {١٧} مَا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ {١٨} وَجَاءتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنتَ مِنْهُ تَحِيدُ {١٩} وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذَلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ {٢٠} وَجَاءتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ {٢١} لَقَدْ كُنتَ فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَذَا فَكَشَفْنَا عَنكَ غِطَاءكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ {٢٢} وَقَالَ قَرِينُهُ هَذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ {٢٣} أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ {٢٤} مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُّرِيبٍ {٢٥} الَّذِي جَعَلَ مَعَ اللَّهِ إِلَهاً آخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ {٢٦} قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا أَطْغَيْتُهُ وَلَكِن كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ {٢٧} قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُم بِالْوَعِيدِ {٢٨} مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا أَنَا بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ {٢٩}

Meali

16. Andolsun ki, insanı biz yarattık ve nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz ve biz ona şah damarından daha yakınız.

17. O vakit sağında ve solunda oturan iki karşılayıcı (gözetleyici melek) karşılar (günah ve sevaplarını yazar.)

18. (Kişi) hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen hazır (yazıcı melek) bulunmasın.

19. Ölüm sarhoşluğu gerçekten gelince: "İşte bu senin öteden beri kaçtığın şeydir," denir.

20-21. (O) sûre üfürülmüştür ki, bu bir tehdit günüdür. –Herkes kendisi ile bir sevk edici ve şahitle beraber gelir.

22-"Andolsun ki, şu günden gaflet içinde idin. Biz senden gaflet perdesini kaldırdık; bu gün artık gözün keskindir."

23. Yanında ki, arkadaşı (sevk eden melek): "İşte yanımda hazır," der.

24. (Allah bu iki meleğe buyurur ki): "Haydı ikiniz birlikte her inatçı kâfiri atın cehenneme."

25-26-"Hayre engel olan saldırgan şüpheciyi, atın. –O ki, Allah'la beraber başka bir ilah edindi, bundan dolayı onu şiddetli azaba atın."

27. Yanındaki arkadaşı (şeytan) dedi ki: "Rabbimiz! Ben onu azdırmadım. Fakat kendisi açık bir sapıklık içinde idi."

28. (Allah C.C.) buyurur ki: "Huzurumda çekişmeyin, ben size daha önce uyarıcı (peygamber) göndermiştim."

29-"Benim huzurumda söz değiştirilmez ve ben kullara asla zulmedici değilim."

İzahı

16-18. Bu ayetlerde Allah Teâlâ, insanı boş değil, bir hakikat olarak yarattığını, yarattığı kullarına da şah damarından daha yakın olduğunu, bununla beraber insanın ağzından çıkan her sözün sağında ve solunda hazır bulunan yazıcı melekler tarafından kayda geçirdiklerini beyan etmektedir.

19-21. Bu ayetlerde de ölüm sarhoşluğu bir gerçek olmasına rağmen öteden beri onu inkâr edenlerin bir gün karşılarına çıkacağı, Sûre üflenip dirildikleri gün daha önce tehdit edilip uyarıldıkları o kıyamet gününün karşılarına çıkacağı

bildirilmekte. Ve o gün kendisiyle beraber yanında bir sevk memuru (melek) ve bir de şahitle birlikte Allah'ın huzuruna mahkeme için çıkarılacaklardır.

22-29. İşte şahidiyle ve sevk memuru ile ilahi adaletin karşısına çıkan kimseye Allah Teâla buyurur ki: (Andolsun, sen şu günden gaflet içinde idin.) Benim huzuruma çıkıp yaptıklarının hesabını vermekten gafildin, hiç umurunda değildi, inanmıyordun: (Şimdi senden o gaflet perdesini kaldırdım, bu gün artık gözün keskindir.) Her şeyi daha iyi görüyorsun, şimdiye kadar görmek istemediğin, inanmak istemediğin bu manzarayı şimdi gör bakalım. Onu şahidiyle beraber celp edip getiren melekler derler ki: (İşte yanımda ki hazır,) celp edip getirdik. –Allah (c.c.) da onu getiren meleklere buyurur ki: (Haydı ikiniz beraber her inatçı kâfiri cehenneme atın. –Hayırlara ve iyiliklere engel olan, saldırgan ve şüpheci olan kâfirleri de atın. –O ki Allah'la beraber başka bir ilah edinmiştir. Haydı şimdi ikiniz birlikte onu şiddetli bir azabın içine atın. –Yanındaki arkadaşı olan şeytan der ki: "Rabbimiz! Ben onu azdırmadım. Fakat kendisi zaten açık bir sapıklık içinde idi.") Yani dünyada en yakın arkadaşı olan şeytanla bağlı Allah'ın huzuruna geldiği zaman, şeytanı suçlar, onunla çekişmeye başlar, bu beni yoldan çıkarttı der. Şeytan ise hayır, onun kendisi zaten açıktan bir sapıklık içinde idi diye itiraz eder. –Buna karşı Allah (c.c.) (Huzurumda çekişmeyin, ben size daha önce uyarıcı bir peygamber göndermiştim, buyurur.) Daha önce şeytan açıkça düşmanınızdır demiştim, gelen peygamberler de sizi uyarmıştı, onları dinlemediniz, inkâr ettiniz, şimdi burada çekişiyorsunuz, bırakın çekişmeye de hep beraber gidin hak ettiğiniz ateşe. –(Artık benim huzurumda söz değiştirilmez ve ben kullara asla zulmedici de değilim.) Yani ben, beni inkâr eden, bana karşı gelen iftira eden cin ve insanları cehenneme dolduracağım diye vadetmiştim şimdi burada o sözüm değişmez. Çekişseniz de ağlasanız da sızlasanız da hak ettiğiniz cezayı göreceksiniz. Ben kullarıma asla haksızlık yapmıyorum, onlar kendilerine haksızlık yapıp bana karşı gelerek suç işlediler, ben de onların hak ettikleri bu suçların cezasını veriyorum Yoksa suçsuz olan bir kulu asla cezalandırmam söz konusu değildir.

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِن مَّزِيدٍ {٣٠}
وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ {٣١} هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ

أَوَّابٍ حَفِيظٍ {٣٢} مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَنَ بِالْغَيْبِ وَجَاء بِقَلْبٍ مُّنِيبٍ {٣٣} ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ {٣٤} لَهُم مَّا يَشَاؤُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ {٣٥}

Meali

30. Biz o gün cehenneme: “Doldun mu? diyeceğiz.” O da: “Daha fazlası var mı?” diyecek.

31. Cennet de kötülüklerden sakınanlara yaklaştırılır, zaten uzak ta değildir.

32. İşte bu sizin vadolunduğunuz şeydir, her tövbe edip vazifesini yerine getiren içindir.

33-34. (İşte o cennet): Rahmanı görmediği halde korkan, (O’na) yönelmiş bir kalple gelen kimse içindir. –Ona selametle girin, bu sürekli bir giriştir, (denir.)

35. Onlar için orada ne isterlerse vardır, ayriyeten katımızda da fazlası vardır.

İzahı

30-31. Allah Teâla, her şeyi bildiği halde sırf başa kalkmak için: (Cehenneme doldun mu? diye sorar. O da: “Daha fazlası var mı?” diye) cevap verir. –O gün: (Cennet de günahlardan sakınan müminlere yaklaştırılacak. Zaten cennet uzak değildir.) Fakat muttakileri sevindirmek, müjdelemek için cennet kendilerine iyice yaklaştırılır. Yahut dünyada iken cennet onlara pek uzak değildi, güzel amelleriyle onu hissediyorlardı, fakat şimdi gözleriyle görüp sevinmeleri için cennet kendilerine iyice yaklaştırılır.

32-33. (İşte bu cennet sizin vadolunduğunuz yerdir, her tövbe edip görevini yerine getirenler içindir.) Yani günahlarına tövbe edip Allah’a yönelen ve O’na karşı görevlerini yerine getiren herkes o cennete girecektir. –(Rahmanı görmediği halde korkan, O’na yönelmiş bir kalple huzuruna gelen kimse) işte o cennettedir.

34-35. Ey müminler! (O cennete selâmetle girin, bu sürekli bir giriş günüdür.) Yani bugün girdiğiniz cennet öyle bir emin yerdir ki, buradan bir daha çıkmamak üzere ebedi ve sürekli olarak girin, denir. –(Onlar için orada ne isterlerse vardır, daha fazlası de yanımızdadır.) Daha fazlası yanımızdadır, sözünden maksat cennetteki bu nimetlerin dışında Allah'ın cemalini görmek olabilir.

وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم مِّن قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُم بَطْشاً فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِن مَّحِيصٍ {٣٦} إِنَّ فِي ذَلِكَ لَذِكْرَى لِمَن كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ {٣٧} وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَامِن لُّغُوبٍ {٣٨}

Meali

36. (Ey Muhammed!) Biz onlardan önce kendilerinden daha kuvvetli olan, dıyar-diyar dolaşan nice nesilleri helâk ettik. Hiç kurtuluş var mı?

37. Şüphesiz ki, bunda kalbi olan ve hazır bulunup da kulak veren kimse için elbette bir öğüt vardır.

38. Andolsun ki, biz gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri altı günde yarattık, bize hiçbir yorgunluk da dokunmadı.

İzahı

36. Bu ayette Peygamberimizden önce nice güçlü kuvvetli olan azgın toplulukların, nesillerin helâk edildiği, Peygambere karşı azgınlık yapanların da helak olacaklarına işaret edilerek teselli edilmektedir.

37. Bu ayette de Kur'an'a canigönülden inanıp onun buyruklarına canigönülden kulak veren müminlerin, geçmişteki azgın kavimlerin başlarına gelenlerden ibret alıp ders çıkarmaları gerektiği ve bunların kendilerine bir öğüt olduğu haber verilmektedir.

38. Bu ayette ise Allah Teâla, gökleri, yeri ve ikisi arasındakilerini altı günde yarattığını ve bunları yaratırken de kendisinde asla bir yorulma olmadığını beyan ederek Yahudilere cevap vermektedir. Çünkü Yahudiler şöyle bir iddiada

bulunmaktadırlar. Allah (c.c.) gökleri ve yeri Pazar günü yaratmaya başladı, Cuma günü bitirdi Cumartesi günü de hâşâ dinlendi. Onun içindir ki, onların bu iddialarına göre Cumartesi günü onların tatil günüdür ve o gün hiçbir iş yapmazlar. Oysa Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Oysa yorulan kimse muhtaç demektir. Allah (c.c.) Yasin suresinin son ayetinde buyurduğu gibi bir şeyi yaratmak istedi mi: (Ol!) der, hemen oluverir. Gökleri ve yeri altı günde yaratmasının sebebi, o böyle bir güce sahip olduğu halde acele etmedi, kullar da bir iş yapacakları zaman acele etmesinler diye bir örnek onlarak, bir ders olsun diye. Göklerin ve yerin altı günde yaratılması ile ilgili Fussilet sûresinin 9-12. ayetlerinde geniş açıkladık oraya bakınız.

فَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ {٣٩} وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ {٤٠} وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ {٤١} يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ {٤٢} إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ {٤٣} يَوْمَ تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعاً ذَلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ {٤٤} نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْآنِ مَن يَخَافُ وَعِيدِ {٤٥}

Meali

39. (Ey Muhammed!) Onların söylediklerine karşı sabret. Güneşin doğuşundan önce ve batışından önce Rabbine hamt ile tesbih et.

40-41. Gecenin bir kısmında ve secdelerin arkasından O'nu tesbih et. –Bir çağırıcının yakın bir mekândan çağıracağı güne kulak ver.

42. O gün insanlar o çağrıyı gerçek olarak duyarlar. İşte bu gün kabirden çıkış günüdür.

43. Şüphesiz biz hem diriltiriz, hem de öldürürüz. Dönüş yalnız bizedir.

44. O gün yer yarılır, insanlar kabirlerinden çabuk çıkarlar. İşte bu bize göre kolay bir toplanmadır.

45. Biz onların söylediklerini pekâlâ biliriz. Sen onlar üzerinde zorlayıcı değilsin. O halde sen benim tehdidimden korkan kimseye Kur'anla öğüt ver.

İzahı

39-40. Bu ayetlerde Peygamber (a.s.) hakkında ileri geri konuşan müşriklerin sözlerine karşı sabretmesi, güneş doğumundan önce ve güneş batımından önce ve bir'de gecenin bir kısmında namazda secdenin ardından Rabbine tesbih etmesi emredilmektedir.

Burada tesbihten maksat, daha önce Tahâ sûresinin 130. ayetinde de geçtiği gibi bu vakitlerde namaz kılınması emredilmektedir. İbni Abbas tan rivayet edildiğine göre, güneş doğmadan önce sabah namazı, güneş batmadan önce öğle, ikindi, akşam namazları ve gecenin bir kısmından maksat da yatsı namazıdır. (Secde arkasından tesbih et,) ifadesi ile de Hazreti Ömer, Ali ve bir kısım Sahabelere göre akşam namaz-ından sonra iki rekât sünnet ve sabah namazından önceki iki rekât sünnettir. Vitir namazı diyenler de vardır. Peki, bu ayette neden doğrudan (namaz kıl.) diye ifade edilmiyor da: (Tesbih et,) deniyor? Çünkü namazda her ne kadar Allah'a tazimle beraber rükûa ve secdeye varmak farz ise de rükû ve secdede Allah'ı övmek, sözlü olarak tesbihde bulunmak Allah Teâlâ ya daha çok tazim etmek demektir ve buna işaret edilmektedir.

41-43. (Bir çağırıcı yakın bir yerden çağırdığı güne kulak ver.) Bu çağrının müfessirlerin çoğuna göre İsrafil (a.s.)'ın Kudüs de ki, Kubbetü's-Sahra denen büyük taşın üzerinde Sûre üfleyerek çağrısı şeklindedir. Fakat bana göre bu İsrailiyet kaynaklı bir yorumdur. Çünkü Koca bir meleğin ufacık bir taşın üzerine çıkması hiç mantıklı değildir. Bana göre bu çağrı İsrafil (a.s.)'ın sure üflemesiyle olan çağrısı olduğu gibi, mahşer yerinde mahkeme için çağıran mübaşir melek de olabilir. Çünkü bir hadisi-şerifte mahşer yerine insanlar toplandıkları zaman görevlendirilmiş bir melek herkesin duyacağı şekilde yüksek sesle: "Ey falanca oğlu filanca! Mahkemeye hazır ol! diye bağırır." Yani ey insan! O müthiş sese kulak ver, burada iken kendini o mahkemeye hazırla demektir. –(O gün o çağrıyı insanlar gerçek olarak duyarlar ki, işte bu gün kabirlerden çıkış günüdür.) Yani kabirlerden diri olarak çıkıp mahşerde toplanılacak bir gündür. –(Şüphesiz

ki biz hem diriltiriz, hem de öldürürüz, dönüş de bizedir.) İnsanların dönüp dolaşıp gelecekleri yer mahşerde bize hesap vermek üzere gelecekleri yerdir. İşte bu son ayette İsrafil (a.s.)'ın çağrısı olduğunu gösteriyor ama, taşın üzerine çıkmış çağırıyor yorumları gaybe taş atmak gibi bir şeydir.

44-45. (O gün yer yarılır insanlar kabirlerinden çabuk çıkarlar. İşte bu bize göre kolay bir toplamadır.) Ölmüş, çürümüş olanları diriltip kabirlerinden çıkarıp huzurumuzda toplamak bizim için pek kolaydır. –Ey Muhammed! (Biz onların söylediklerini pekâlâ biliriz, o halde sen benim tehdidimden kork, onlara Kur'anla öğüt ver.) Allah'dan korkmayanlar ve o Kur'an'dan öğüt almayanlar ise o müthiş günde göreceklerini elbette göreceklerdir.

ZARİYAT SÛRESİ

Zariyat sûresi tamamen Mekke döneminde inmiştir. Adını sûrenin başındaki ayetten almaktadır ki, zariyat, kırıp dökmek anlamınadır.

Ayet sayısı: Altmış

Kelime Sayısı: Üç yüz altmış

Harf Sayısı: Bin iki yüz otuz dokuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْواً {١} فَالْحَامِلَاتِ وِقْراً {٢} فَالْجَارِيَاتِ يُسْراً {٣} فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْراً {٤} إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ {٥} وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ {٦}وَالسَّمَاء ذَاتِ الْحُبُكِ {٧} إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ {٨} يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ {٩} قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ {١٠} الَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ {١١} يَسْأَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ {١٢} يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ {١٣} ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هَذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ {١٤} إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ {١٥} آخِذِينَ مَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُحْسِنِينَ{١٦} كَانُوا قَلِيلاً مِّنَ اللَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ {١٧} وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ {١٨} وَفِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ لِّلسَّائِلِ

وَالْمَحْرُومِ {١٩} وَفِي الْأَرْضِ آيَاتٌ لِّلْمُوقِنِينَ {٢٠} وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ {٢١} وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ {٢٢} فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِّثْلَ مَا أَنَّكُمْ تَنطِقُونَ {٢٣}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-6. O tozdurup savuranlara, –Ağırlık taşıyanlara, –Kolaylıkla akanlara, –Bir iş taksim edenlere andolsun –Ki o size vadedilen elbette doğrudur. –Şüphesiz ki ceza ve hesap günü meydana gelecektir.

7-8. Yollar sahibi olan göğe andolsun –Ki siz elbette ki çelişkili sözler içindesiniz.

9-10. Ondan (çelişkiden) çevrilmiş olan (imana) çevrilmiş olur. –Kahrolsun, o koyu yalancılar!

11-13. Onlar cehalet içinde gafil kimselerdir. –Onlar hesap ve ceza günü ne zaman? Diye soruyorlar. –Oysa o gün onların ateş üzerinde ceza görecekleri gündür.

14. Onlara:"Tadın inkârınızın cezasını, işte sizin acele istediğiniz budur," denecek

15-16. Şüphesiz ki, Muttakiler cennette ve pınarlardadırlar. –Rablerinin kendilerine verdiği mükâfatı alıcıdırlar. Şüphesiz ki onlar bundan önce (dünyada) iyilik yapıcı idiler.

17-18 Onlar geceleyin pek az uyurlardı. –Onlar seher vaktinde Allah'tan bağış dilerlerdi.

19. Onların mallarında isteyen ve istemeyen yoksulların hakları vardır.

20-21. Kesin inananlar için yeryüzünde ibret vardır. –Ve kendi nefsinizde de öyle görmüyor musunuz?

22. Gökte rızkınız var. Size vaadedilen de var..

23. Gök ve yerin Rabbine andolsun ki, size vadedilen herhalde haktır. O sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir.

İzahı

1-6. Bu ayetlerde kasdedilen manalar müfessirlerin çoğuna göre şöyledir. (Zariyat) kırıp döken üfleyip savuran rüzgâr demektir. (Hamilâti vikrâ) yağmur yüklenmiş bulutlar, (Câriyâti yüsrâ) kolayca akıp giden gemiler, (Mukassimâti emrâ) Allah tarafından yapılacak işlerin taksimatıyla ilgili kendilerine emir verilmiş olan meleklerdir. Yani kırıp döken, üfleyip savuran ruzgere, yağmur yüklenmiş bulutlara, denizde kolayca akıp giden gemilere ve taksimatla ilgili görevlendirilmiş meleklere andolsun ki: (Size vadedilen elbette doğrudur. –Ve ceza günü elbette olacaktır.) İşte yeminle Cenab-ı Hak buna dikkat çekmektedir ki, öldükten sonra dirilmek de, hesap günü mahşerde toplanmak da, hesap da, cennet ve cehennem de hepsi haktır ve mutlak zamanı gelince olacaktır. Oysa siz ey müşrikler! Hala bunları inkâr edip uzak görüyorsunuz.

7-8-9. (Yine yollar sahibi olan göğe andolsun –Ki, siz elbette çelişkili sözler içindesiniz. –O çelişkili sözleraden çevrilen, çevrilmiştir.) Yani bu çelişkilerden dönüp kurtulan imana dönmüş, iman şerefiyle müşerref olmuştur ve artık o bu şüphelerden ve çelişkilerden arınmış kuvvetli bir imana sahip olmuştur.

Göklerin yol sahibi olması meselesine gelince, başka ayetlerde de geçtiği gibi göklere giden yollar ve kapılar vardır. Bu yollardan ve kapılardan melekler izinle iner-çıkarlar. Nitekim Peygamber (a.s.) miraç gecesi göklere yükselirken her gökte olan görevli meleklerden Cibril izin istemiş ondan sonra göklerin kapıları açılmıştır. Aslında (Hubuk) birçok manaya gelir, rüzgâr güzel estiği zaman deniz kumsallarında kumlar kıvrım-kıvrım olmuş kumlar arasında ki yollara da denir. Saçların kıvırcıklarından meydana gelen dalgalanmalara denir. Sıkı bağlamak, kumaş dokurken üzerinde yapılan nakışlar ve saire manalara da gelir. Fakat burada kasdedilen mana yukarda bahsedildiği gibi göklere giden yollardır. Yine bu yeminin arkasında Allah Teâlâ şuna dikkat çekmektedir. Müşriklerin karışık düşünce ve fikirler içinde oldukları, düşüncelerinin berrak ve şeffaf olmadığı için ve bundan dolayı de Peygamberimize kâh, şair, kâh sihirbaz, kâh deli yakıştırması yapmışlardır. Öldükten sonra dirilişin olup-olmadığında şüphe içeri-

sinde ve kafa karışıklığı içendedirler. İşte eğer bu karışık düşünce ve fikirlerden dönerlerse kendileri için daha hayırlı olacağına işaret edilmiştir.

10-14. (Kahrolsun o koyu yalancılar. –Onlar bir cehalet içinde gafildirler.) Yani onlar büyük bir cehalet, gaflet ve bir sarhoşluk içinde, şuursuzca Kur'an hakkında Peygamber hakkında ne dediğini bilmeyen koyu birer yalancıdırlar. –(Onlar alay ederek hani hesap ve ceza günü nerede? diye soruyorlar. Hal bu ki, o gün onların ateş üzerinde ceza görecekleri gündür. –Onlara tadın bakalım küfrünüzün cezasını! İşte sizin acele ettiğiniz budur, denecektir.) İşte size, dünyada bir türlü inanmadığınız, inkâr ve alay ederek acele istediğiniz azap budur, şimdi görün ve girin bakalım o cehenneme denecektir.

15-19. (Şüphesiz ki, muttakiler cennette ve pınar başlarındadırlar. –Rablerinin kendilerine verdiği mükâfatı alıcıdırlar. Şüphesiz ki onlar bundan önce dünyada iyilik yapanlardı. –Onlar geceleyin pek az uyurlardı. –Onlar seher vaktinde Allah'a istiğfar ederlerdi.) Yani gece çok az uyur sabaha kadar ibadet ederler ve seher vakti de Allah'a yalvarır, dua eder O'ndan günahlarının bağışlanmasını isterlerdi. İşte şimdide bu nimetlere ve mükafatlara eriştiler. –(Onların mallarında da isteyen ve istemeyen yoksullar için bir hak vardır.) Yani onlar yoksulların hakları olan Zekâtı verir, istesin-istemesin fakirlere verir, yardım ederlerdi. Bu ayette açıkça ifade edilmektedir ki, yoksulların zenginlerin malında hakları vardır. En azından onların hakları olan zekâtı vermeleri bir haktır, bununla beraber de sadaka kabilinden yine yoksullar gözetilmeli, onlara yedirip içirilmeli, yardımda bulunulmalıdır.

20-21. (Kesin inananlar için yeryüzünde ibret vardır. –Nitekim kendi şahsınızda hiç görmüyormusunuz?) Yani kendi yaratılışınıza bakıp Allah'ın kudretinin delillerini görmüyor musunuz? Milyarlarca insanın renklerine, boylarına, ince ve kalınlıklarına, yüzlerine hatta parmak izlerine bakın hiçbiri ötekine benziyor mu? Özellikle de kendi yaratılışınıza, babaların bellerinden anarahimlerine nasıl geldiğinize, ana rahminde hangi aşamalardan geçip nasıl oluştuğunuza, dünyaya nasıl geldiğinize, çocukluk, gençlik, olgunluk ve yaşlılık çağlarına nasıl geldiğinize bir bakıp da Allah'ın yüce kudretini görmez misiniz? Bunlar sizin için bir şey ifade etmiyor mu?

22-23. (Sizin rızkınız da, size vadedilen sevap ve ceza da göktedir.) Yani size rızıklarınız gökten inen rahmet ve yağmurlarla inmektedir. Size hayır ve şer gökten yağar. Yani gökten rahmette yağar, afette yağar. Rahmet rüzgârları de eser afet rüzgârları de eser. Velhasıl iyiliklerde göktedir, kötülükler de göktedir. Bazı tefsirciler sevap, günah, cennet ve cehennemin de göklerde olduğu şeklinde tefsir etmişlerdir. Fakat benim kanaatime göre bunlardan ziyade burada kasdedilen mana şudur. Her türlü rahmet, iyilik, bulluk da göktedir, her türlü afet, felaket, yokluk kıtlık, zarar de gökten gelmektedir. -(Gök ve yerin Rabbine andolsun ki, size vadedilen herhalde haktır. O tıpkı sizin konuşmanız gibi gerçektir.) Yani şu anda konuşmanız ne kadar gerçekse, o size vadedilen kıyamet günü de o kadar gerçektir, onda asla şek ve şüphe yoktur.

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ {٢٤} إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَاماً قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُّنكَرُونَ {٢٥} فَرَاغَ إِلَى أَهْلِهِ فَجَاء بِعِجْلٍ سَمِينٍ {٢٦} فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ{٢٧} فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ {٢٨} فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ {٢٩} قَالُوا كَذَلِكَ قَالَ رَبُّكِ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ {٣٠} قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ {٣١} قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ {٣٢} لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن طِينٍ {٣٣} مُسَوَّمَةً عِندَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ {٣٤} فَأَخْرَجْنَا مَن كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ {٣٥} فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِّنَ الْمُسْلِمِينَ {٣٦} وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً لِّلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ {٣٧}

وَفِي مُوسَى إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ {٣٨} فَتَوَلَّى بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ {٣٩} فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ {٤٠} وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ الْعَقِيمَ {٤١} مَا تَذَرُ مِن شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ {٤٢} وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّى حِينٍ {٤٣} فَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنظُرُونَ {٤٤} فَمَا اسْتَطَاعُوا مِن قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنتَصِرِينَ {٤٥} وَقَوْمَ نُوحٍ مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْماً فَاسِقِينَ {٤٦}

Meali

24. Ey Peygamber!) İbrahim'in şerefli misafirlerinin haberi sana geldi mi?

25. Hani onlar İbrahim'in huzuruna girmişlerdi de: "Selem sana," demişlerdi. İbrahim de: "Size de selam, demiş ve içinden, "bunları tanınmamış bir topluluktur," diye geçirmişti.

26-27. İbrahim sonra ailesine giderek semiz bir buzağı eti getirdi. –Onu önlerine takdim ederek: "yemez misiniz?" dedi.

28. Yemediklerini görünce bundan dolayı içine bir korku düştü. Onlar da İbrahim'e: "Korkma," dediler ve ona çok bilgili bir oğlu olacağı müjdesini verdiler.

29. Hanımı (Sare) bir çığlık atarak ve elini yüzüne vurarak. "Ben kısır bir koca karıyım, nasıl çocuğum olur?" dedi.

30. Misafir (melekler): "Evet, bu böyledir, ama Rabbin böyle buyurdu. Gerçekten O, her şeye hâkimdir, âlimdir."

31. İbrahim Kendisine misafir olarak gelen (meleklere): "Acaba sizin asıl göreviniz nedir ey elçiler? dedi.

32. Onlar: "gerçekten biz günahkâr bir kavme (Lut kavmine) gönderildik," dediler.

33. Onların üzerine çamurdan pişirilmiş sert taşlar yağdıralım diye geldik.

34. O taşlardan her birinin aşırı gidenlerden kime isabet edeceği Rabbin katında nişanlanmıştır.

35. Nihayet biz inanlardan orada bulunanları çıkardık.

36. Fakat biz orada Müslümanlardan bir ev halkından başka (mümin) bulmadık.

37. Biz orada acıklı bir azaptan korkanlar işin bir ibret nişanesi bıraktık.

38. Musa'nın kıssasında da ibret vardır. Hani biz onu apaçık bir delille Firavun'a göndermiştik.

39. Firavun ordusu ile beraber (imandan) yüz çevirmiş, onun hakkında: "Bu bir sihirbazdır ya da bir delidir," demişti.

40. Nihayet biz onu ve ordularını yakalayıp hepsini denize attık, bu sırada kendi-kendini kınayıp duruyordu.

41. Ad kavminin helâkinde de bir ibret vardır. Onlara köklerini kesen bir rüzgâr gönderdik.

42. O rüzgâr üzerinden geçtiği hiçbir şeyi canlı bırakmıyor, onu kül edip savuruyordu.

43. Samud kavminin helâkinde da bir ibret vardır. Hani onlara: "Dünyada belirli bir süre yararlanıp geçinin," demişti.

44. Onlar Rablerinin emirlerine karşı büyüklük tasladılar. Bu yüzden onlar bakıp duruyorlarken onları yıldırım çarptı.

45. Artık onlar ne kalkabildiler, ne de kendilerine bir yardımcı oldu.

46. Daha önce de Nuh kavmini helâk etmiştik. Çünkü onlar da yoldan çıkmış bir toplumdular.

İzahı

24-37. Bu ayetler Lut kavmini helâk için gelen melekler önce Hazreti İbrahim'e uğrayıp onu İshak'la müjdeledikleri, sonra esas görevleri olan Lut kavmini helâk etmek olduğunu söylediklerini ve onların nasıl helâk edildiklerini anlatmaktadır. Bu konuya birçok sûrede ve birçok ayette temas edilmektedir. Hud sûresinin 69-83. ayetlerinde en geniş bir şekilde anlatılmıştır, burada ibret

olsun diye ona bir daha temas edilmiştir. Ancak bu sûrenin 36. ayetinde meleklerin: (Biz orada Müslümanlardan bir evden başka kimseyi bulamadık,) ifadesine bir açıklık getirelim.Yani melekler Lut kavmini helâk etmek için gittiklerinde, bütün inananların Lutla birlikte oradan çıkıp gitmelerini istediler. Hepsi Lut-la birlikte çıkıp gittiler. Yalnız bir Müslüman evi hariç demeleri, bu ev Lut (a.s.)'ın kendi evidir ki, Onun aile halkından kendi hanımı inanmamıştı ve o da kâfirlerle beraber helâk olanlardan oldu. İşte istisna edilen Müslüman evi budur. Evet, daha geniş bilgi için yukarda numarasını verdiğim Hud sûresinde ki o ayetlerin tefsirine bakınız.

38-40. Bu ayetlerde de kısaca Musa (a.s.)'in kıssasına temas edilmektedir ki ona karşı düşman olan Firavun ve ordusunun en sonunda denizde boğulurken kendi-kendini kınayıp, ayıpladığı bir ibret olarak hatırlatılmaktadır. Musa (a.s.)'ın Firavun'la olan mücadelesi birçok sûre ve ayetlerde anlatılmaktadır. Bu konuyu en geniş anlatan Kasas sûresi ve Yunus sûresinin 75-96. ayetine kadar olan ayetlerdir. Yine ibret için bu sûrede olduğu gibi birçok sûrelerde de tekrar edilmiştir.

21-45. Bu ayetlerde de Ad ve Semud kavminin azgınlıklarından ve onların başına gelen azaba kısaca temas edilmiştir. Bunlarla ilgili de yine birçok sûrelerde temas edilmiştir. Bunların kıssaları da en geniş olarak Hud sûresinin 50. ayetinden 68. ayetine kadar anlatılmıştır, bunların helâki ile ilgili Hâkka suresinde de ayetler gelecektir. Bilhassa Ad kavmine gönderilmiş rüzgâr orada açıkça beyan edililmiştir, inşallah oraya gelince göreceğiz.

46. Bu ayette ise yine ibret için kısaca Nuh kavminin helâkinden bahsedilmiş ve örnek verilmiştir. Ve bu konuya yine birçok sûrelerde temas edilmiştir. En geniş olarak Hud sûresinde anlatılmıştı ve Nuh sûresinde de anlatılacaktır. Bazı sûrelerde detaylı anlatılmıştır, bazı sûrelerde de ibret için tekrar kısa bir vurgu yapılmıştır.

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ {٤٧} وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ{٤٨} وَمِن كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ {٤٩} فَفِرُّوا إِلَى اللهِ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ {٥٠}

وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللَّهِ إِلَهاً آخَرَ إِنِّي لَكُم مِّنْهُ نَذِيرٌ مُّبِينٌ {٥١} كَذَلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِن قَبْلِهِم مِّن رَّسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ {٥٢} أَتَوَاصَوْا بِهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ {٥٣} فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا أَنتَ بِمَلُومٍ {٥٤} وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنفَعُ الْمُؤْمِنِينَ {٥٥} وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ {٥٦} مَا أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِ {٥٧} إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ {٥٨} فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوباً مِّثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ {٥٩} فَوَيْلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِن يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ {٦٠}

Meali

47-48-48. Biz göğü kendi (kudret) ellerimizle kurduk ve biz onu elbette genişleticiyiz. –Yeri de biz döşedik, ne güzel döşeyiciyiz! –Her şeyden iki çift yarattık, umulur ki düşür öğüt alırsınız.

50 –(Ey Muhammed!) De ki: "Öyle ise Allah'a koşun, gerçekten ben size O'nun tarafından gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.

51. Allah'la beraber başka bir ilah edinmeyin, şüphesiz ki, ben O'nun tarafından size gönderilmiş apaçık bir uyarıcıyım.

52. Böylece onlardan önce de herhangi bir peygamber gelince, onun hakkında da mutlaka: "Bir sihirbazdır veya bir delidir," dediler.

53-45. Onlar bunu mu birbirlerine tavsiye ettiler? Hayır, onlar azgın bir kavimdir. –(Ey Muhammed!) Sen onlardan yüz çevir. Artık sen kınanacak değilsin.

55-56. Sen öğüt verip hatırlat. Çünkü hatırlatmak mü̈minlere fayda verir. –Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.

57-58. Ben onlardan herhangi bir rızık istemiyorum, beni yedirmelerini de istemiyorum. –Şüphesiz rızık veren O, işte O, sağlam bir kuvvet sahibi olan Allah'tır.

59. Şüphesiz onlar ki, zulmettiler, geçmişte zulmeden arkadaşlarının günah payı gibi onlara da günah payları vardır! O halde acele etmesinler!

60. Artık vadolundukları günlerden dolayı vay o kâfirlerin haline!

İzahı

47. (Biz göğü ellerimizle kurduk ve biz elbette onu genişleticiyiz.) Buradaki el, mecâzi anlamdadır. Yani hiç kimsenin yardımı olmadan kendi kudretimizle yarattık. Göğün genişlemesinden maksat ise bunda iki mana vardır. Birincisi rahmet gökten geldiği için göğün genişlemesi mecâzi anlamda rızıkların genişletilmesi demektir. İkincisi ise zahiri anlamda hakikaten göğün genişlemesidir. Nitekim bazı bilim adamlarının söylediğine göre gök devamlı genişliyormuş. Bu genişleme şu manada da olabilir. Mesela güneş dönerken bir değirmen taşı gibi hep aynı yerde dönmüyor, hem dönüyor hem de uzayda gidiyor. Ay da, dünya da ve diğer gezegenler de aynı sistem içinde yol alıp gidiyorlar. Nitekim Yasin sûresinin 40. ayetin de: (Bunların her biri bir gemide yani yörüngesinde süzülüp giderler,) buyruluyor.

48. Evet: (Yeryüzünü de biz döşedik, bakınız onu ne güzel döşemişizdir.) Gerçekten Kur'an'ın muhtelif sûrelerinde ve ayetlerinde anlatıldığı gibi yer öyle bir güzel döşenmiştir ki, en ufak bir eksiklik göremez-siniz. Dağlarıyla, ovalarıyla denizleriyle karasıyla, deresiyle, tepesiyle, yollarıyla ve ırmaklarıyla nasıl bir plan içinde döşendiğini görmekteyiz. Tabi bunları akliselim olan düşünenler anlarlar, aklını kullanmayan ahmaklar hayvanlar gibi yanından vurup geçer hiçbir şey anlamazlar, Allah'ın sanatını, O'nun kudret ve kuvvetini idrak edemezler. Bu planda yaratılmış hiçbir şey tesadüf eseri olamaz.

49. (Biz her şeyden iki çift yarattık. Umulur ki, iyice düşünürsünüz.) Allah, her şeyi çift yaratmıştır. Gök yerin karşılığı, gece gündüzün karşılığı, karanlık aydınlığın, iman küfrün, kış yazın, ilkbahar son baharın, soğuk sıcağın, tatlı acının, sevinç, üzüntünün, gülmek ağlamanın, erkek dişinin ve sair bu

örnekleri çoğaltabilirsiniz. Her şey çifttir, yalnız tek olan eşi ve benzeri olmayan yüce Allah'tır.

50-55. Ey Muhammed! (De ki, öyle ise Allah'a koşun, gerçekten ben size O'nun tarafından gönderilmiş apaçık bir uyarıcayım.) Yani mademki, her şeyin yaratıcısı Allah'tır her şey O'na aittir, öyle ise günahlardan ve isyanlardan kaçın ve O'na koşun, O'nun emirlerini yerine getirmeye ve O'nun rahmetine koşun. –(Ve Allah'la beraber başka bir ilah edinmeyin, şüphesiz ki ben O'nun tarafından gönderilmiş bir uyarıcı Peygamberim.) Putlara tapınmayın hiçbir fayda ve zarar veremeyecek şeyleri Allah'a ortak koşm-ayı bırakın, ben sizi uyarıyorum. –(Oysa onlardan önce de herhangi bir peygamber gelince onun hakkında da mutlaka: "Bu bir sihirbazdır veya bir delidir," demişlerdi.) Yani ey Muhammed! Bu iftira ve yakışıksız sözler sadece sana denmiş değil, senden önce gelen bütün peygamberlere aynı yakıştırmaları yapıp iftira etmişlerdir. Öyle ise onların bu sözlerine üzülme, sen görevini yapmaya devam et. –(Onlar bunu mu tavsiye ettiler? Hayır, onlar azgın bir kavimdirler.) Yani san ki, öncekiler sonra gelenlere tavsiye etmiş gibi, ağız birliği mi yaptılar ki, peygamberlere aynı sözleri söylüyor her türlü iftiraları yapıyorlar? Evet, bunların hepsi de ağız birliği yapmışçasına aynı şeyler söylemektedirler. –Ey pegamber! (Sen onlardan yüz çevir, artık sen kınanacak değilsin.) Şimdilik sen onlara uyma, yüz çevir, bundan ötürü ayıplanacak değilsin. Zamanı gelince onlara boyun eğmeden karşılarında dimdik duracaksın. –Şimdilik: (Sen onlara öğüt ver, çünkü öğüt vermek müminlere fayda verir.) Şüphesiz ki vaaz ve nasihat inananlara fayda verir. Bunun içindir ki, Peygamber (a.s.) bir hadislerinde: "Din nasihat, din nasihat, din nasihattir," diye buyurmuşlardır.

56-60. (Ben, cinleri ve insanları bana kulluk etsinler diye yarattım, ben onlardan herhangi bir rızık istemiyorum, yardımlarını da istemiyorum.) Herkes bana muhtaç, herkese rızık veren, yardım eden benim. Benim onlardan istediğim bu verdiğim nimetlere karşı bir şükür olarak beni tanımaları, bana itaat ve ibadet etmeleridir. –(Şüphesiz ki, onlara rızık veren O'dur. İşte O, sağlam bir kuvvet sahibi olan Allah' tır. –Onlar ki, zulmettiler, şüphesiz geçmişte zulmeden arkadaşlarının günah payı gibi onlara da payları vardır. Ama, şimdi onu

acele etmesinler.) Onlardan önce Allah'a şirk koşarak, isyan ederek zulmedenler nasıl cezalandırılıp azaptan paylarını aldılarsa bu Mekke müşrikleri de paylarına düşen azabı bulacaklar, şimdi onu alay ederek acele etmesinler, zamanı gelince göreceklerdir. -(İşte kendilerine vadolundukları günün azabından dolayı kâfirlerin vay halin!) Bu bedbahtlar başlarına gelecek azaptan habersizdirler, onu alay ederek varsa hani diyerek acele istiyorlar, bakalım başlarına gelince ne yapacaklar?

TUR SÛRESİ

Tur sûresi de Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise sûrenin başında ki ayette Tur dağından bahsedildiği için ona nispetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Kırk dokuz

Kelime Sayısı: Üç yüz on iki

Harf Sayısı: Bin beş yüzdür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالطُّورِ {١} وَكِتَابٍ مَّسْطُورٍ {٢} فِي رَقٍّ مَّنشُورٍ {٣} وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ {٤} وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ {٥} وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِ {٦} إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَاقِعٌ {٧} مَا لَهُ مِن دَافِعٍ {٨} يَوْمَ تَمُورُ السَّمَاء مَوْراً {٩} وَتَسِيرُ الْجِبَالُ سَيْراً {١٠} فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ {١١} الَّذِينَ هُمْ فِي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ {١٢} يَوْمَ يُدَعُّونَ إِلَى نَارِ جَهَنَّمَ دَعّاً {١٣} هَذِهِ النَّارُ الَّتِي كُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ {١٤} أَفَسِحْرٌ هَذَا أَمْ أَنتُمْ لَا تُبْصِرُونَ {١٥} اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاء عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {١٦}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-7. Tur'a andolsun, –Satır-satır yazılmış kitaba, –İnce deri üzerine yazılmışa, –Mamur kılınmış eve (Kâbe ye), –Yükseltilmiş tavana –Ve kaynatılmış denize de andolsun ki, Rabbin azabı elbette meydana gelecektir.

8-9-10. Ona engel olacak bir şey yoktur. –O gün gök bir çalkanışla çalkanır. –Dağlar da bir yürüyüşle yürür.

11-12. O gün yalanlayanların vay haline! –Onlar daldıkları bir batıl içinde oynayıp dururlar.

13-14-15. O gün cehennem ateşine itilmekle itilirler. –(Onlara) işte yalanlayıp durduğunuz ateş budur. –Peki, bu da mı sihir? Yoksa siz mi görmüyorsunuz?

16. Girin oraya, ister sabredin veya sabretmeyin. Artık sizin için aynıdır. Siz ancak yaptıklarınızla cezalandırılacaksınız.

İzahı

1-7. Allah Teâla, bu ayetlerle Tur dağına, Kur'an'a ve Kabe'ye, yükseltilmiş olan göğe ve kıyamet koparken kaynatılmış ve karışmış olan denizlere yemin ederek kıyametin kopacağını ve inkâr edenlere vadedilen azabın geleceğine dikkat çekmekte, o günün geleceğinde asla şüphe olmadığına vurgu yapmaktadır.

Tur, Hazreti Musa'nın Cenab-ı Hakla konuştuğu Sinada ki kutsal bir dağın adıdır. Tur aslında Süryanicede dağ demektir. Burada kasdedilen de Musa'nın Cenab-ı Hakla konuştuğu Sina da ki dağdır. (Kitaben mestura) satır-satır yazılmış kitap demektir. (Rakkin-menşur) yayılmış ince deriler demektir. Yani bu ince deriler üzerine yazılmış Kur'an'a andolsun demektir. Bunun Tevrat olduğunu, amel defteri olduğunu söyleyenler olsa da benim anlayışıma göre Kur'an'ı-kerimdir. Çünkü Kur'an ilk zamanlar ince derilere yazılmıştı. (Beyti memur) ise bazı tefsircilere göre Nuh tufanında yedinci kat göğe kaldırılan daha önce Âdem (a.s.) tarafından veya melekler tarafından yapılmış olan Kâbe'dir. Fakat bana göre Bu günkü Kâbe demektir. Çünkü Beyti-Memurdan maksat, devamlı onu ziyaret ederek şenlendirmek, mamur kılmaktır. Girilip çıkılmayan bakımsız yere nasıl harabe deniyorsa, girilip çıkılan bakımı yapılan yere de mamur denir ki, bundan kasıt da Kâbe-i Muazzamadır. Çünkü o hem bakımıyla mamudur, hem de milyonlarca hacıların ziyaretleriyle mamurdur.

8-16. Evet işte bunlara andolsun ki, Rabbin vadettiği azap o inkarcıların başlarına geleçektir ve: (Onlara engel olacak bir şey yoktur.) Yani onlara gelen azaba engel olacak hiçbir güç yoktur. –(O gün gök bir çalkanışla çalkanır. –Dağlar da bir yürüyüşle yürür.) Evet, o gün dağlar yerinden savrulup yerler dümdüz olacak, denizler birbirine çarpışıp yer bir çörek gibi dümdüz olacak. Yerin ve göklerin şekilleri değişecek, güneşin yakıcı olan kısmı üzerinden bir kitabın yaprağı gibi dürülüp atılacak, yıldızlar bir tesbih daneleri gibi kopup düşecek velhasıl o gün müthiş bir gündür. –(İte o günde yalanlayanların vay haline!) Başlarına neler gelecek neler... –(Onlar bu dünyada batıla dalmış oynayıp dururlardı.) Bu günü inkâr edip arkaya atarak ne kadar boş şeyler varsa onlara dalmış oynamışlardı. –İşte inkâr ettikleri: (Cehennem ateşine o gün itilmekle itilirler. –İşte yalanlayıp durduğunuz ateş budur,) girin bakalım denecektir. –Peki: (Bu'da mı bir sihir, yoksa siz mi göremiyorsunuz?) Gelen peygamberleri sihirbazlıkla yalanlıyor, size haber verdikleri bu gününü ve bu ateşi inkâr ediyordunuz, şimdi girin bakalım, bu da mı sihirdir? diye başlarına kalkılır. –(Şimdi girin oraya, ister sabredin, ister sabretmeyin aynidir.) Sizden azap ne kaldırılır, ne de hafifletilir: (Siz ancak yaptıklarınıza karşı cezalandırılacaksınız.) Size her hangi bir haksızlık söz konusu değildir, herkes yaptığının cezasını çekecektir.

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَعِيمٍ {١٧} فَاكِهِينَ بِمَا آتَاهُمْ رَبُّهُمْ وَوَقَاهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ {١٨} كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئاً بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {١٩} مُتَّكِئِينَ عَلَى سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ {٢٠} وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُم بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُم مِّنْ عَمَلِهِم مِّن شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِينٌ {٢١} وَأَمْدَدْنَاهُم بِفَاكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ {٢٢} يَتَنَازَعُونَ فِيهَا كَأْساً لَّا لَغْوٌ فِيهَا وَلَا تَأْثِيمٌ

{٢٣} وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَّهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ {٢٤}
وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءلُونَ{٢٥} قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلُ
فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ {٢٦} فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَانَا عَذَابَ السَّمُومِ
{٢٧} إِنَّا كُنَّا مِن قَبْلُ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ{٢٨}

Meali

17. Şüphesiz muttaki olanlar da cennetlerde nimetler içindedirler.

18. Rablerinin kendilerine verdiği ile zevki-sefa sürerler. Rableri onları cehennem azabından korumuştur.

19-20-"Yaptıklarınıza karşılık afiyetle yiyin, için. –Sıra-sıra dizilmiş koltuklara yaslanarak," (oturun.) Ayrıca biz onları iri gözlü hurilerle evlendirmişizdir.

21. Onlar ki iman ettiler, nesilleri de imanla kendilerine uydular. İşte biz onların nesillerini de kendi-lerine kattık, onların amellerinden de bir şey eksiltmedik. Herkes kendi ameli karşılığında bir rehindir.

22-23. Onlara canlarının istediği meyve ve etten bol-bol verdik. –Orada bir kadeh tokuştururlar ki orada (içki yüzünden) ne bir saçmalama vardır, ne de günaha girme verdir.

24. Kendilerine mahsus, sedef içinde saklı. gibi genç hizmetçiler etraflarında dolaşır.

25-26 –Birbirlerine dönmüş sorarlar –Ve derler ki: "Biz daha önce (kenedimiz) için de, aile çevremiz için de (sonumuzdan) korkardık.

27-28-"Allah, bize lütfetti de vücudun içine işleyen azaptan korudu. –Biz bundan önce yalnız O'na yalvardık. Çünkü iyilik eden, esirgeyen O'dur, O."

İzahı

17-20. Bu ayetlerde muttaki olanların cennetlerde, Rablerinin verdiği nimetlerle zevküsefa içinde olacakları, cehennem azabından korundukları, sıra-sıra dizilmiş koltuklar üzerinde oturarak canlarının istediği gerek meyveler ve gerekse etlerin önlerine getirileceği müjdelenmektedir.

21. Bu ayette de İman etmiş olan müminlerin evlatları, nesilleri de imanla onlara tabi olmuş iseler, Allah Teâla, onların bu nesillerini de kendilerine katacağını ve onların sevaplarından da hiçbir şey eksiltmeden cennette beraber olacaklarını, ancak her şahıs kendi ameli karşılığında rehin olacağını haber vermektedir. Yani eğer müminlerin evlatları ve nesilleri, iman ederek onlara uymamış iseler, onlar cehennemde rehin kalacaklardır. Fakat Allah Teâlâ, iman ederek kendilerine uymuş olan evlat ve nesillerini de babalarının derecesine çıkaracak ve cennette beraber kılacak. Ve onların derecelerini yükseltirken de bir paylaşım söz konusu değildir. Yani birinin sevabından alıp ötekine verme yoktur. Bilakis, derecesi aşağıda olanların derecesini, Allah (c.c.) lütfuyla artırıp onların derecelerine ulaştıracaktır.

22-24. Bu ayetlerde de cennetliklere orada istedikleri meyvelerden ve etlerden bol-bol verileceği, kendilerini sarhoş etmeyen, şuurlarını gidermeyen, boş ve lüzumsuz şeyleri konuşturmayan içki kadehleri tokuşturacakları ve etraflarında sedefi içinde saklı bir. gibi güzel hizmetçilerin dolaşıp duracakları müjdelenmektedir.

25-28. Bu ayetlerde ise müminlerin cennette nimetlerle nasıl zevklendikleri anlatılmaktadır. orada koltuklar üzerinde birbirleriyle karşı-karşıya gelerek kendi aralarında konuşup sohbet ederler. Gerçekten biz dünyada ailemizle beraber yaşarken de bu günden kor-kuyorduk, ama Rabbimiz bize bu nimetleri lütfetti, bizi cehennemden korudu. Çünkü biz bundan önce dünyada O, çok iyilik eden, merhamet eden Rabbimize dua edip yalvarıyorduk, diye konuşurlar.

فَذَكِّرْ فَمَا أَنتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍ {٢٩} أَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَّتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ {٣٠} قُلْ تَرَبَّصُوا فَإِنِّي مَعَكُم مِّنَ الْمُتَرَبِّصِينَ {٣١} أَمْ تَأْمُرُهُمْ أَحْلَامُهُم بِهَذَا أَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ {٣٢} أَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَل لَّا يُؤْمِنُونَ {٣٣} فَلْيَأْتُوا بِحَدِيثٍ مِّثْلِهِ إِن كَانُوا صَادِقِينَ {٣٤} أَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ

أَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ {٣٥} أَمْ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بَل لَّا يُوقِنُونَ {٣٦} أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَبِّكَ أَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ {٣٧} أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُم بِسُلْطَانٍ مُّبِينٍ {٣٨} أَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ {٣٩} أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْراً فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ {٤٠} أَمْ عِندَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ {٤١} أَمْ يُرِيدُونَ كَيْداً فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ {٤٢} أَمْ لَهُمْ إِلَهٌ غَيْرُ اللهِ سُبْحَانَ اللهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ {٤٣} وَإِن يَرَوْا كِسْفاً مِّنَ السَّمَاءِ سَاقِطاً يَقُولُوا سَحَابٌ مَّرْكُومٌ {٤٤} فَذَرْهُمْ حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي فِيهِ يُصْعَقُونَ {٤٥} يَوْمَ لَا يُغْنِي عَنْهُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئاً وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ {٤٦} وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا عَذَاباً دُونَ ذَلِكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ {٤٧} وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ {٤٨} وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ {٤٩}

Meali

29. (Ey Muhammed!) Sen hatırlat, öğüt ver. Rabbin lütfuyla sen ne kâhinsin, ne de mecnun.

30. Yoksa onlar (senin için): "O, bir şairdir; zamanın felâketine çarpılmasını bekliyoruz mu diyorlar?"

31-32. De ki: "Bekleyin, ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim." –Onların akılları mı bunu emrediyor, yoksa onlar azgın bir topluluk mudurlar?

33-34. Yoksa: "Onu uydurdu mu" diyorlar? Hayır, onlar iman etmezler. –Eğer doğru iseler onun (Kur'an'ın) benzeri bir sûre getirsinler.

35. Yoksa onlar hiçbir şey olmadan (bir yaratıcı olmadan) mı yaratıldılar? Yoksa kendileri mi yaratıcılardır.

36-37. Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Hayır, onlar düşünüp hakikati anlamazlar. –Yoksa Rabbin hazineleri onların yanında mıdır? Yoksa hâkimiyet onların yanında mıdır?

38-39. Yoksa (sırları) dinlemek için (üzerine çıkacakları) bir merdiven mı var? Öyle ise onların dinleyicileri açık bir delil getirsinler. –Demek kızlar O'na, oğullar ise size öyle mi?

40. Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da, onlar bu yüzden ağır bir borç altında mı kalıyorlar?

41. Yoksa sırlar kendilerinin yanında da onlar mı yazıyorlar?

42. Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar? Fakat kâfirlerin kendileri o tuzağa düşeceklerdir.

43. Yoksa onların Allah'tan başka bir ilahları mı var? Allah, onların ortak koştukları şeylerden uzaktır.

44-45. Gökten bir parçanın düştüğünü görseler: "Üstüste yığılmış bulutlardır," derler. –Artık onları çarpılacak günlerine kadar bırak.

46. O gün hiçbir tedbirlerinin kendilerine zerre kadar faydaları olmayacak ve hiçbir yardım da görmeyeceklerdir.

47. Şüphesiz ki o zalimlere bundan başka da azap vardır. Fakat çokları bilmez.

48. Rabbin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin, kalktığın zaman Rabbine hamt ile birlikte tesbih et.

49. Gecenin bir kısmında ve yıldızların batışında O'nu tesbih et.

İzahı

29-30. Bu ayetlerde Allah Teâlâ, Peygambere (a.s.)'a verdiği peygamberlik nimetini kıskanarak şair ve deli yakıştırması yapanlara ve zamanla çarpılır yok olur diyen kâfirlere karşı asla ne kâhin ve ne de mecnun olmadığını onlara

hatırlatmasını öğüt vermesini emretmektedir. Ey Resulüm! Onların beklentileri boşunadır. Onların böyle beklentileri ile sen zamanla çarpılıp yok olacak değilsin. Tam tersine asıl onlar zamanla Allah'ın azabına çarptırılıp yok olacaklardır.

31-43. Evet, bu ayetlerde Allah (c.c.) akılsız ve beyinsiz müşriklerin şirk ve inkârlarının sebebini başlarına kalkmak için Peygamberden onlara şu soruları yöneltmesini istemektedir. Ey Muhammed! (De ki, bekleyin bakalım ben de sizinle beklemekteyim.) Ben mi çarpılacağım, yoksa siz mi çarpılacaksınız? Bunu ilerde göreceğiz. –Acaba: (Onların akılları mı bunu emrediyor, yoksa onlar azgın bir topluluk mudurlar?) Yani bu sözleri söylemek akıl kârı değildir, belki onların azgınlıkları bunları kendilerine söyletmektedir. –(Yoksa sen o Kur'an'ı uydurdun mu diyorlar? Hayır, onlar zaten inanmıyorlar.) Sen asla Kur'an'ı uydurmuş değilsin, ama onlar inanmadıkları için böyle söylüyorlar. –(Eğer doğru isler onun benzeri bir söz getirsinler.) Kur'an'ın Allah sözü olduğunda şüpheleri varsa iddialarını ispat için onun benzeri bir söz getirsinler. Asla getiremezler. –(Yoksa onlar hiçbir yaratıcı olmadan mı, yaratıldılar? Yoksa kendileri mi yaratıcıdırlar?) Hiçbir yaratıcı olmadan kendi kendilerine mi varoldular, yoksa kendileri mi kendilerini ve diğer canlı ve cansızları yarattılar ki, yaratıcıyı inkâr ediyorlar, ya da O'na ortaklar koşuyorlar? Haydi şimdi bunlara cevap versinler. –(Yoksa gökleri ve yeri onlar mı yarattı? Hayır, onlar düşünüp gerçeği anlamazlar. –Yoksa Rabbin hazineleri onların yanında mıdır? –Yoksa sırları dinlemek için göklere uzatacakları bir merdivenleri mi var? Eğer öyle ise onların dinleyicileri açık bir delil getirsinler.) Yani geleceğe ait olan sırları meleklerden duyup bilgi edinmek için göklere kurdukları, bu merdivenlerle çıkıp haber edindiklerine dair açık belge ve delilleri varsa ortaya koysunlar. Hâşâ Allah'ın ortağı olduğuna dair, Kur'an'ın uydurulduğuna dair, Muhammed'in şair ya da mecnun olduğuna dair hiçbir bilgi ve belgeleri yoktur. Sadece iftira etmektedirler ve onlar körü-körüne inat ve cahilliklerinin kurbanıdırlar. –(Demek kızlar O'na, oğullar ise size öyle mi?) Yani müşrikler kız çocuklarını hoşlanmadıkları için hâşâ melekler Allah'ın kızlarıdır, diyerek onları Allah'a layık görürken, oğlan çocuklarını da kendilerine layık görüyorlar. Demek sizin uyduruk hüküm ve iftiralarınız size böyle emrediyor öyle mi? –(Yoksa sen onlardan bir ücret istiyorsun da onlar bu yüzden ağır bir borç altında mı kalıyorlar?) Yani sen onlara Kur'an'ı tebliğ ederken karşılığında yüksek bir ücret mi talep ediyorsun da

onlar bu yüzden Kur'an'a ve sana inanmak istemiyorlar? –(Yoksa sırlar onların yanında da kendileri yazıyorlar?) Yani bilinmeyen sırları onlar mı bilip de yazıyorlar. –(Yoksa bir tuzak mı kurmak istiyorlar?) Acaba Peygambere ve Müslümanlara bir tuzak kurma peşinde miler? Şüphesiz ki: (Kâfirlerin kendileri o tuzağa düşeceklerdir. –(Yoksa onların Allah'tan başka bir ilahları mı vardır? Allah, onların ortak koştukları şeylerden beridir, uzaktır.) Evet, bu sayılanların hangisinden dolayı acaba kâfirler inkâr edip, ya da ortak koşuyorlar? Belki onlar kuru bir inat ve cehaletin kurbanıdırlar, düşünmezler, anlamazlar ve anlamak da istemezler.

44-49. Evet, işte bu inatçı ve inkârcı kâfirler Peygambere karşı: "Eğer doğru isen, gökten bir parça düşür veya bize açık bir azabı getir" derler. Hal bu ki: (Eğer gökten bir parçanın düştüğünü görseler üst-üste yığılmış bulutlardır, derler.) Yani sen onların istedikleri bir mucizeyi göstersen ona bir bahane uydurur, yine inkâr ederler. –(Öyle ise onları çarpılacakları günlerine kadar kendi hallerine bırak. –O gün geldiğin de hiçbir şeyin kendilerine zerre kadar faydası olmayacak ve hiçbir yardım da görmeyeceklerdir.) Allah Teâla'nın onları yakalayacağı gün geldiğinde hangi tedbiri alırlarsa alsınlar, onlara hiçbir faydası olmayacak ve kendilerini Allah'ın o yakalayışından kurtaracak bir dost ve yardımcıları da olmayacaktır. –(Şüphesiz ki o zalimlere bundan başka da azap vardır, fakat çokları bilmez.) Yani o müşrikler Bedir de kılıçtan geçirileceklerdir ama, bundan başka ahirette daha büyük ve ebedi azap da vardır. –Öyle ise ey Peygamber! (Rabbin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin.) Yani sen devamlı bizim gözetimimiz altındasın, seni unutmuş arkaya atmış değiliz, sen emin ve güven içinde ol! Biz planlarımızı bir-bir uygulayacağız: (Ve kalktığın zaman Rabbine tesbih et.) Yani herhangi bir mecliste doğrulup kalkarken: (Subhâne kellâhümme ve bihamdike eş'hedü enlâilâhe illâ ente esteğfiruke ve etûbu ileyk) de. Bununla ilgili olarak Ebu Davud ve Nese'i'nin Sünenlerinde ve Ebu Berzete El-Eslemiden rivayet edilen bir hadis de: "Her kim bir meclisten kalkarken bu duayı okursa, o mecliste işlenmiş olan küçük günahlara kefaret oldur," diye buyrulmuştur.

–Evet, yine: (Gecenin bir kısmında ve yıldızların batışından sonra da O'nu tesbih et.) Yani artık yıldızların kaybolma zamanında ki gecenin sonu, sabah vaktinde tesbih et, demektir. Bazı tefsirciler göre gecenin bir kısmından maksat

akşam namazı ile yatsı namazını kıl demektir. Yıldızların kayıb olmasından sonra ise sabah namazı kasdedilmektedir. İbni Abbas ve tefsircilerin çoğuna göre de gecenin bir kısmındaki tesbihten maksat akşam namazından sonra iki rekât sünnet namazı, yıldızlar kaybolduktan sonraki tesbihten maksat ise sabah namazından önceki iki rekât sünnet namazı demektir. Fakat benim anlayışıma göre akşam namazından ve sabah namazından sonra: (Subhânellâhi ve bihamdihi) diyerek Allah'ı zikretmektir. Çünkü sabah namazından sonra işrak vaktine kadar zikirle meşgul olmanın fazileti hakkında birçok hadis vardır. Nitekim yıldızların batımından sonraki zaman güneşin doğumundan hemen önceki zamandır. Şafilere göre sabah namazı erken kılınır, Hanefilerin ise geciktirmeleri müstehaptır. O zaman Şafilere göre sabah namazı kılındıktan sonra yıldızlar kaybolmaya başlar ki, bu zikir sabah namazından sonradır. Akşam namazından sonra da yine tesbih etmek ibadetle meşgul olmak faziletlidir. Velhasil bu saatlerde Allah'ı zikretmek çok faziletlidir.

NECİM SÛRESİ

Necim sûresi Mekke de inmiştir, necim yıldız demektir ki, sûrenin başında ki ayetten yıldızlara yemin edilmektedir ve dolayısıyla ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Altmış iki

Kelime Sayısı: Üç yüz Altmış

Harf Sayısı: Bin dört yüz beştir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى {١} مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى {٢} وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَى {٣} إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى {٤} عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَى {٥} ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوَى {٦} وَهُوَ بِالْأُفُقِ الْأَعْلَى {٧} ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّى {٨} فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَى {٩} فَأَوْحَى إِلَى عَبْدِهِ مَا أَوْحَى {١٠} مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى {١١} أَفَتُمَارُونَهُ عَلَى مَا يَرَى {١٢} وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَى {١٣} عِندَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَى {١٤} عِندَهَا جَنَّةُ الْمَأْوَى {١٥} إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَى {١٦} مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَى {١٧} لَقَدْ رَأَى مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرَى {١٨}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2-3. İnmekte olan yıldıza andolsun. –Arkadaşınız sapmadı ve azmadı. –O asla havadan konuşmaz.

4-5-6. O (Kur'an) ancak kendisine vahyedilen bir vahyidir. –Onu müthiş bir kuvvet sahibi olan (Cibril) öğretti. –O üstün akıl sahibi olan (Cibril) doğruldu.

7-8-9. O en yüksek ufukta idi. –Sonra yaklaştı sarktı. –Onların ikisi arasında ki mesafe, iki yay kadar yahut daha az idi.

10-11. Kuluna vahyedileni vahyetti. –Gönül gördüğünü de yalanlamadı.

12-13-14. Onun gördüğü şeyde kuşku mu duyuyorsunuz? –Andolsun ki, onu (Cibril-i) diğer bir kere daha görmüştü. –Sidre'i-Müntehâ nın yanında.

15-16. Onun yanında da Cennetü'l-Mevâ. –Onu (Sidre-i) kablayan kablıyordu.

17-18. Göz şaşmadı ve haddi aşmadı. –Andolsun ki, o (peygamber) Rabbin ayetlerinden en büyüğünü gördü.

İzahı

1-2. (İnmekte olan yıldıza andolsun –Ki, arkadaşınız sapmadı ve azmadı.) Yani Peygambere hâşâ azdı ve saptı diyenlere Allah Teâlâ yeminle cevap veriyor ki, arkadaşınız Muhammed ne azdı, ne de saptı.

Bu yemin edilen yıldız hakkında çeşitli yorumlar vardır. İbni Abbas ve Mücahid'e göre bu yıldız Süreyya yıldızıdır. İbni Cerir de bu görüşü tercih etmiştir. Ülker yıldızına da Süreyya adı verildiğini söyleyenler vardır. Ülker yıldızı gökte üzüm salkımı gibi görülür ve ayın konaklarından da üçüncüsü sayılmaktadır. Araplar bir darbı misal olarak şöyle derlermiş."Ülker ne vakti doğarsa, çoban örtü ister." Çünkü Ülker güneşin batmasıyla hemen doğar. Başka bir yoruma göre de Necim, bütün gökteki yıldızlara denir. İbni Abbas'ın diğer bir rivayetine göre de bu yıldız göklere kulak hırsızlığına giden şeytanı kovalayan yıldızdır ki, halk dilinde buna yıldız akması denmektedir. Buna birkaç ayette değinilmektedir. Hicir sûresinin 16-17-18. ayetlerinin tefsirine bakınız, orada genişçe açıkladık. Acizane benim anladığıma göre de bu yıldız kulak hırsızlığına giden şeytanı kovalayan yıldızdır. Çünkü bu ayette çok açık olarak: (İnmekte

olan yıldıza andolsun,) buyruluyor ki inme ifadesinden işte halk dilinde yıldız akması denen bu yıldız şeytanı kovalayan yıldızdır. Yani o yıldızdan bir parça koparak yıldırım gibi şeytana çarpmaktadır. Daha başka yorumlar da yapılmıştır, ama o yorumlar hakikatten pek uzaktır.

Mesela onlardan biri güya Hazreti Peygamberin miraç gecesi dönüşünde göklerden inişi diye yorumlanmaktadır ki, bu zoraki bir yorumdur. Çünkü bu akan yıldıza başka surelerdeki bazı ayetlerde de yemin edilmiştir. O ayetler de işte bu yıldızın şeytanın peşine düşen yıldız olduğunu teyit etmektedir. Esas burada yıldızın hangi yıldız olduğu çok önemli değil, önemli olan Cenab-ı Hakkın yeminin arkasındaki önemli şeye dikkat çekmesidir ki, o da Peygamber (a.s.)'ın ne sapmış, ne de azmış olmadığına Cenab-ı Hakkın yemin ederek dikkat çekmesidir.

Bu ayet indiği zaman Ebu Leheb'in oğlu ve Peygamberimizin yeğeni olan ve müşrik olan Utbe şu saygısızlığı göstermiştir. "Muhammed Kur'an'ın yıldızlarıyla yemin ediyor, her tarafa ilan edin ki, ben Kur'an'ın yıldızlarını inkâr ediyorum" diyerek Peygamberimize ve Kur'an'a bir nevi husumetini ilan etmiştir. Hatta Peygamberimize hakaret etmiş, Peygamberimiz de: "Allah'ım! Ona yedi yırtıcı hayvandan birini gönder," diye beddua etmiş. Sonra bu habise bir yolculuk esnasında bir aslan gelerek arkadaşlarının arasında iken başından ayağına kadar onu koklayıp ve onların arasından seçip parçalamış.

3-10. Evet: (O Peygamber havadan konuşmaz. –Onun konuşması kendisine vahyedilen vahiyden başka değildir.) Yani Peygamber kendinden bir şey söylemez, ancak kendisine vahyedileni konuşur. Peygamber (a.s.)'ın hiç içtihat etmediğini, hep vahyi ile hareket ettiğini ileri süren âlimler bu ayeti delil göstermektedirler. Oysa bazı ayetlerde içtihat ve istişare ile amel ettiği de sabittir. Mesela tövbe sûresinin 43. ayetinde içtihat edip ve içtihadında da yanıldığı pek açıktır. Tebuk seferinin zorluğundan kaytarmak için yalan bahaneler uydurarak Peygamber (a.s.)'dan izin isteyenler olmuştur. Peygamberimiz de onlara izin vermiştir ki, bunun doğru olmadığı ve içtihadında yanıldığı şöyle haber verilmektedir. (Onların yalanları belli olup iyice ortaya çıkıncaya kadar onlara niçin izin verdin, Allah, seni affetsin.) İşte bu ayette ki ifadeye göre Peygamberimiz onlara vahyi ile değil kendi içtihadıyla izin verdiği fakat içtihadında yanıldığı anlaşılıyor. O zaman şunu diyebiliriz İslamın aslı ve temeli vahye dayanmaktadır, ama

vahye aykırı olmayan şeylerde içtihat yapılabilir. Peygamberimiz de yapmıştır, başka peygamberler de yapmıştır. Ama her içtihatta yüzde-yüz isabet edilmeyebilir. Nitekim Davud (a.s.)'ın da içtihat ettiğini ve içtihadında yanıldığını Enbiya sûresinde görmüştük.

–Evet, işte: (O vahyedileni müthiş kuvvet sahibi olan "Cibril" öğretti. –O üstün akıl sahibi olan "Cibril yerinden," doğruldu. –O en yüksek ufukta idi. –O kadar ki ikisi arasında ki mesafe iki yay kadar yahut daha az kalmıştı.) Yani Peygamber (a.s.)'la Cibril arasındaki mesafe bir yay, hatta ondan daha yakındı. İşte bu yakınlıkta Allah'ın vahyettiklerini Cibril ona öğretti.

Bazı tefsirciler: (Allemehû şedidü'l-kuva) ayetinde ki, zamiri Allah Teâlâ ya gönderirken, bazıları da Cibril'e göndermektedirler ki, onlardan biri de merhum Hamdi Yazır'dır. Hatta Hamdi Yazır iki mana veriyor, birincisinde zamirin Cibril'e gittiğini, ikincisinin ise Allah Teâlâ ya gittiğini ve bu manayı tercih ettiğini söylüyor. Fakat âcizane benim anlayışıma göre birinci görüşte olanların yorumu daha doğrudur. Çünkü dördüncü ayette Peygamberin konuşması: (Ancak kendisine vahyedilenden başka değildir,) buyrulduktan sonra gelen onuncu ayete kadar olan zamirlerin hepsi Cebrail (a.s.)'a gitmektedir. Çünkü: (Müthiş kuvvet sahibi olan ona öğretti,) yani Allah Teâlâ'nın vahyettiğini, Cibril ona (Peygambere) öğretti demektir ki bu ayeti takip eden şu ayette: (O, kuvvetli bir akıl ve görüş sahibi olan doğruldu,) diye buyruluyor. Peki, bu akıl sahibi ve yerinden doğrulan kimdir? Şüphesiz ki, Cibril'dir. Çünkü Allah Teâlâ yer, mekân ve doğrulmak gibi sıfatlardan beridir. Nitekim ondan sonra gelen ayetlerde yine bu ayetleri takip ederek buyruluyor ki: (O yüksek ufukta idi. –Sonra yaklaştı ve sarktı. –Onlar arasında ki mesafe iki yay kadar yahut daha az kaldı.) Şimdi bütün bu zamirler Cibril-i işaret ettikten sonra Allah (c.c.) bundan sonraki ayette: (Kuluna vahyettiğini vahyetti,) buyurmaktadır ki, bu zamir bizzat Allah Teâla'nın kendine gitmektedir.

11-12. Evet işte orada Peygamber (a.s.)'ın (Gördüğü şeyi kalbi yalanlamadı.) Yani gerek Cibril-i gözleriyle gördüğü olsun, gerekse Allah Teâla'nın kendisine gösterdiği birçok ibret ve alametleri görmesi olsun, bunları kalbi de yalanlamadı, gözüyle gördüğü şeylerin gerçek olduğuna kalben de inandı. –Ey müşrikler! Peki, siz: (Onun gördükleri hakkında şimdi onunla tartışacak mısınız?)

Evet, bu ayetler Peygamber (a.s.)'ın miraçta gördüğü birçok alametlere işaret etmektedir ki, müşrikler onun miraçta görüp de haber verdiği şeyleri inkâr edip onunla tartıştılar, yalan olduğunu söylediler. Peygamberimizin miraçta gördüğü alamet ve ibretlerin bir kısmını İsra sûresinde bahsetmiştik, İsra sûresinin birinci ayetinden itibaren birkaç ayetin tefsirine bakınız.

13-18. (Andolsun ki onu bir kez daha görmüştü.) Yani Peygamber (a.s.) Cibril-i kendi heyetinde bir kez daha görmüştü ki, o da Hıra mağarasında ilk vahyi getirdiğinde idi. Ve Peygamberimiz o zamanki görüşünde baygınlık geçirmişti. Birçok tefsirciye göre de Cibril (a.s.) iki kere kendi heyet ve şekliyle görünmüştür. Biri ilk vahyi getirdiğinde hıra dağında, diğeri de miraçtadır. Onlardan başka Cibril hep insan suretinde gelmiştir. Hatta Dahiyetü'l-Keleb adındaki sahabenin şeklinde geldiği rivayet edilmektedir. –Evet, işte Peygamber (a.s.) Cibril (a.s.)'ı bu şekliyle: (Sidre'i-Müntehâ yanında gördü –Ki, onun yanında da Cennetü'l-Mevâ) vardır. İşte bu ayetler de zamirin Cibril'e gittiğini açıkça göstermektedir. Çünkü onu: (Sidretü'l-Münteha da gördü, –Onun yanında da Cennetü'l-Mevâ,) diye buyrulması oranın bir mekân olduğunu gösteriyor. Oysa Allah (c.c.) mekândan ve zamandan beridir. Ve yukarda ayetlerde geçen: (Doğruldu, yaklaştı, indi sarkıldı,) ifadeleri yine bu zamirlerin hepsi Cibril-i gösteriyor.

Razı'nın de dediği gibi Allah'a doğruldu, yaklaştı, indi gibi sıfatlar yakıştırmak batıldır. Bazı ayetlerde ve hadislerde geçen Allah'ın yaklaşması mecazı anlamda, rahmetinin yaklaşması, rızasına erişilmesi demektir. Yoksa hâşâ Allah zatiyle geldi yaklaştı demek değildir. O zaman O'na mekân tayin edilmiş olur ki, siz O'nu hangi mekâna sığdıracaksınız? Yine ufukta gördü derken zamiri Allah'a göndermek yani ufukta Allah'ı gördü, diye tefsir etmek de batıldır. Çünkü bu iki açıdan batıldır. Birincisi ufukta görünmesiyle Allah'a mekân tayın etmek olur. İkincisi ise bu dünya gözüyle Allah'ın zatını görmek mümkün değildir. Bunu Enam sûresinin 103. ayetinin tefsirinde delilleriyle birlikte genişçe açıkladık. Burada da bir kere daha tekrar edelim. (O'nu hiçbir göz göremez, ancak O, bütün gözleri görür,) buyruluyor. Nitekim Buhari de Mesruk tan rivayet edilen bir hadis de Mesruk, Hazreti Aişe validemize: "Ey anne! Muhammed (a.s.) Rabbini gördü mü?" diye sorduğunda: "Bana bu söylediğin sözlerden dolayı tüylerim diken-diken oldu," diyerek şunları ilave etti. "Her kim

şu üç şeyi söylerse yalan söylemiş olur. Kim Muhammed Rabbini gördü derse, yalan söylemiştir," dedi. Sonra: (O'nu hiçbir göz göremez,) ayetini okudu. "İkincisi her kim sana yârin ne olacağını bilirim derse yalan söylemiştir," diyerek Lokman sûresinin 34. ayetini okudu: (Hiçbir nefis yârin ne yapacağını bilemez.) "Üçüncüsü de her kim Peygamber (a.s.) bazı şeyleri gizledi derse, asla inanma," diyerek Maide sûresinin 67. ayetini okudu: (Ey Peygamber! Rabbinden sana ineni duyur.)

Yine Buhari de Mesruk'tan rivayet edilen başka bir hadis de Mesruk daha geniş anlatarak diyor ki, ben Hazreti Aişe' nin yanındaydım bana şöyle dedi. "Ey Aişe'nin babası! Her kim şu üç şeyden birini söylerse, Allah'a büyük bir iftira etmiş olur." Onların neler olduğunu sorduğumda bana şunları söyledi. "Her kim Muhammed Rabbini gördü diye zannederse, büyük bir iftira etmiş olur." Ben de ayakta dayanmış dinliyordum, o anda oturdum ve "ey müminlerin anası! Bana müsaade buyur dedim." O da bana: "Acele etme," dedi ve Necim suresinin 13. ayetini okudu: (Onu yani Cibril'i diğer bir kere daha gördü.) Sonra sözüne şöyle devam etti. "Bu ümmet içinde ilk olarak bunun kim olduğunu Resulüllah'a ben sordum." O da bana: "O, Cibril'dir, onu yaratıldığı hakiki suretinde ilk bir kereden başka görmemiştim ve o gökten inerken onu gökle yerin arasını kaplamış olarak gördüm," dedi. Ve sonra Enam sûresinin 103. ayetini okuyarak Allah Teâla nın şöyle buyurduğunu işitmedin mi? (Onu hiçbir göz göremez,) dedi. Hazreti Aişe bu hadisi rivayet ederken direk Resulüllah tan böyle işittim demesinden ötürü Müslim de bu hadisi müsned hadislerden kabul etmiş ve bu hadise en mükemmel hadislerdendir, demiştir. Fakat Ebu'l-Âliy yoluyla rivayet edilerek gelen bir hadiste ise İbni Abbas'ın şöyle dediği nakledilmektedir. 13. ayette: (Andolsun ki onu bir kere daha gördü,) ifadesi ilk vahyi geldiğinde ki Hıra dağında görünmesidir. Fakat İbni Abbas'ın diğer meşhur olan görüşüne göre ise bu ayette kasdedilen Allah Teâlâ'yı gördü şeklindedir. Yani İbni Abbs da bu konuda kesin bir şey söylememekte ve iki çeşit yorum yapmaktadır. Velhasıl bu ayette ki, zamiri bir kısım ulema Cibril'e gönderirken, diğer bir kısmı Allah Teâlâ ya göndermektedir. Fakat âcizane benim anlayışıma göre yukarda da zikrettiğim gibi bu ayetleri iyi düşünüp incelediğimizde zamirin Cibril'e gittiğini görür ve anlarız. Yine yukarda açıkladığımız gibi, kalkıp doğrulması, ufukta görünmesi, sonra doğrulup, iki yay veya

ondan daha yakın olarak yaklaşması, Sidre-i Münteha'nın yanında olması, onun yanında Cennetü'l-Meva'nın bulunması bütün bunlar bir mekân olduğunu gösteriyor ki, Allah (c.c.) mekândan zamanda, doğrulmaktan, sarkmaktan, zatiyle yaklaşmaktan beridir, uzaktır. Öyle ise bu zat Cibril'dir. Peygamberimiz sadece Cibril-i bu heybetiyle görmedi, bununla beraber birçok ibret ve alametler de görmüştür ki yukarda geçen 16. ayette: –(İşte Sidre-i kaplayan kapladı,) buyruluyor ki, bunları Peygamber (a.s.) görmesine rağmen hepsini tarif etmekten aciz kalmıştır. Çünkü Sidre-i kaplayan, kapladı ifadesinden bu anlaşılmaktadır. Nitekim Enes r.aden rivayet edildiğine göre Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Melek beni miraca çıkardı. Derken Sidre ye ulaştım ki, onun Sidre olduğunu yaprağı ve meyvesinden tanıyordum. Az sonra Allah'ın işinden dolayı onu bir kaplayıcı, kaplayınca ani bir değişikliğe uğradım ki, hiçbir kimsenin tarif edemeyeceği bir hale büründü, onu ben de anlatamam." Nitekim o Sidre-i Allah'ın nurunun kapladığını söyleyenler olduğu gibi, meleklerin kapladığını da söyleyenler vardır. Fakat ayet çok açıktır ki, ayetin zahirine göre de Enes'in rivayet ettiği hadis'e göre de aslında onun ne olduğunu kimse tarif edemediği gibi Peygamberimiz ben de tarif edemem demiştir.

–Evet, Peygamber (a.s.) bu manzarayı seyrederken: (Gözü şaşmadı ve haddi de aşmadı.) Yani gözünü sağa sola bakınarak şaşıp kalmadı ve bu manzarayı bir saygı ve ihtiram içinde seyrederek Allah Teâlâ'yı tesbih etti. Yukarda da açıkladığımız gibi bazı tefsirciler bunu Allah'ın nurunun tecellisi olarak yorumlamışlardır. Fakat onun ne olduğunu ayet ve Peygamber açıklamazken böyle yorum yapmak doğru değildir. Mademki Peygamberimiz onu ben tarif edemem buyuruyor, biz de Allah'ın ilmine havale ederiz, onun tarif edemediğini bizim yorumlamamız nafiledir. –(Andolsun ki o Rabbi'nin en büyük alâmetlerini gördü.) Yani Peygamber (a.s.) miraçta birçok alâmetler gördü, cenneti, cehennemi seyretti. Fakat en büyük alâmeti Sidre de gördü.

أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّى {١٩} وَمَنَاةَ الثَّالِثَةَ الْأُخْرَى {٢٠}
أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنثَى {٢١} تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَى {٢٢}
إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ سَمَّيْتُمُوهَا أَنتُمْ وَآبَاؤُكُم مَّا أَنزَلَ اللَّهُ بِهَا مِن

سُلْطَانٍ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنفُسُ وَلَقَدْ جَاءهُم مِّن رَّبِّهِمُ الْهُدَى {٢٣} أَمْ لِلْإِنسَانِ مَا تَمَنَّى {٢٤} فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَى {٢٥}

Meali

19-20. Siz de Lat ve Uzaza yı gördünüz değil mi? –Ve üçüncü olarak da Menatı?

21-22. Size erkek O'na dişi öyle mi? –İşte bu çok insafsız bir taksimdir.

23. Onlar (putlar) hiçbir şey değil, ancak sizin ve babalarınızın taptığı boş isimlerdir. Allah, onlar hakkında hiçbir delil indirmedi. Onlar yalnız zan ve nefislerinin hevesine uydular. Hal bu ki, onlara Rableri tarafından yol gösterici gelmişti.

24-25. Yoksa her arzu ettiği şey insanın kendisinin midir? –Son da, ilk de (yani ahiret de, dünya da) Allah'ındır.

İzahı

19-22. (Siz de Lat ve Uzza'yı gördünüz değil mi? –Ve üçüncü olarak da Menat-ı? –Size erkek, O'na da dişi öyle mi? –Bu çok insafsız bir taksimdir.) Yani Allah Teâla, müşriklerin yaptıkları ayıpları başlarına kalkmak için onlara buyuruyor ki, siz de yaptığınız çirkinliği ve insafsızlığı görüyorsunuz, değil mi? Lat, Uzza ve Menat diye adlandırdığınız putları bana ortak koşuyorsunuz öyle mi?.

Müşrikler bu putları melekler suretinde ilahi bir kuvvet olarak görüyorlardı. Dolayısıyla meleklerin de dişi olduklarını iddia ederek putlara da dişilik isnat ediyorlar. Ve bunların da hâşâ Allah'ın ortakları olduğunu ve kendilerine şefaat edeceğini uydurup yalan iftira ediyorlar. İşte böyle saçma-sapan benzetme ve isimlerle kendilerince böyle bir taksimat yapıyorlar.

Yukarda adları sayılan bu butlardan başka daha birçok putları vardır. Fakat kendilerine göre bu üç büyük putu üç bölgeye yerleştirmişler ve bu üç bölge halkının her biri birine tapıyorlardı. Mesela Lat-ı Taif de beyaz bir taşın üzerine

kurmuşlar ve Sakif kabilesi onun için hususi bakıcılar tayin etmişlerdi ki başta Kureyş olmak üzere bütün Araplar ona tapınır, hürmet ederlerdi. Üzza adındaki putu da Nehle de Şamiye vadisine kurmuşlardır ki yine Araplar ve özellikle de Kureyşliler ona tapar ve çok saygı gösterirlerdi. Hatta Kureyşlilere göre en büyük Tanri Uzza idi, onu ziyaret eder, onun adına hediyeler verirlerdi. Üçüncü put ise Menat dır. Bu da Kudeyd' denen bir yere yapılmıştır ki, bazı rivayetlere göre ilk büyük put bu iken daha sonra Lat ve Uzza ihdas edilince bu üçüncü plana gerilemiş olduğundan ayette üçüncüsü Menat diye zikredilmektedir. Müşrikler bu putları öylesine Tanrılaştırmışlardır ki, kendi aralarında isimler verdikleri zaman Abdullat (Lat'in kulu,) Abduluzza (Uzza'nin kulu,) Abdulmenat (Menat'ın kulu) diye adlandırmışlar. Hatta yemin ederken bile bismi'l-Lat (Lat'in adiyle), Bismi'l-Uzza (Uzza'nın adiyle) diyerek yemin ederlermiş.

23-24-25. Oysa: (O putlar hiçbir şey değil, ancak sizin ve babalarınızın taktığınız boş isimlerdir. Allah onlar hakkında hiçbir delil indirmedi. Onlar yalnız zan ve nefislerinin havasına uydular.) Müşriklerin bu isimleri vererek onlara tapmaları, onları hâşâ Allah'a ortak saymaları ve onlardan şefaat beklemeleri, boş kuruntular, zanlar ve cahilce nefislerinin havasına uymaktan başka bir şey değildir. İddialarını ispatlayacak ellerinde hiçbir bilgi ve belge yoktur. (Oysa onlara, Rableri tarafından yol gösterici Peygamber gelmi-şti.) Onların hiçbir şey olmadığını, onlara tapınmanın hiçbir faydası olmayacağını, üstelik tövbe etmedikleri takdirde ebedi cehenneme gideceklerini kendilerine haber vermiştir. –Evet: (Yoksa o arzu ettiği şey insanın kendisinin midir?) Yani Allah, onlara putlar melekler suretinde ilahi varlıklardır, onlara tapının, onlardan şefaat bekleyin, diye bir şey söylemediğine göre onların kendi arzu ve isteklerinden başka bir şey değildir. Onlar kendi-kendilerine gelin güvey oluyorlar. –(Ahiret de, dünya da Allah'ındır.) Dünya hayatını da ahiret hayanı da yaratan, bütün işleri çekip çeviren, kime kulluk edeceklerini tayin eden, kimin şefaat edeceğine karar veren de Allah'tır.

Bu 19 ve 20. ayetlerin Garanik olayı ile de ilgisi vardır ve bu konuyu daha önce Hac sûresinin 52. ayetinin tefsirinde açıklamıştık, oraya da baka bilirsiniz. Ama burada da kısa bir açıklama yapalım. Garanik, gurnuk kelimesinin çoğuludur. Gurunuk ise aslında adını beyaz bir kuş olan kuğu kuşundan almıştır. Yukarda adları geçen bu üç putu beyaz bir taştan yapıp otutturmuşlar ve bunları

uçan beyaz bir kuğu kuşuna benzetmişler, onlara tapıp ve onların şefaatini umuyorlardı. İşte bu Necim sûresi indiği zaman müşrikler diyorlardı ki: "Şayet şu adam (Muhammed) bizim tanrılarımızı iyilikle ansa, biz de onu ve arkadaşlarını kabul ederdik. Fakat o kendi dinine karşı olan Yahudi ve Hıristiyanlara: Bizim Tanrılarımız hakkında kötü söz söylediği kadar onlara muhalefet etmiyor," diye serzenişte bulundular. Peygamberimiz ise müşriklerin kendisini yalanlayıp eziyet ettiklerinden dolayı çok sıkıntı çekmiş, onların böyle sapıklıkta ısrarcı olmalarına çok üzülmüştü ve bunun için de onların hidayetlerini içten isteyip duruyordu. Necim suresinde ki bu ayetleri Allah Teâla indirmiş ve buyurmuştur ki: (Lat, Uzza ve bunlardan başka üçüncüsü olan Menat'ın ne olduğunu haber verir misiniz? –Demek erkekler sizin, dişiler Allah'ın öyle mi?) İşte bu ayetleri Peygamberimiz okurken şeytan vesvese vererek dilini kaydırmış. "Onlar yüce putlar ve onların şefaati elbette umulur," diye bir dil sürçmesi olmuş. Yahut bu ayetler okunurken müşrikler kendilerine göre öyle anlamışlar ve Peygamberimiz secdeye kapanınca, oradaki bütün müşrikler de secdeye kapanmışlar. Ve Muhammed bizim tanrılarımızın şefaatini kabul etti diye, bunu fırsat bilerek yaygara yapmışlar. Oysa Peygamberimiz bu dil sürçmesinden ötürü, putların şefaatini reddederek, bu yanılmasından ya da onların böyle bir fısıltıları ile yanlış anlamadan dolayı secdeye kapanıp Allah'a istiğfar etmiş, onlar da putları için secde ettiğini sanarak onunla birlikte secde edip sonra da Muhammed (a.s.) bizim putlarımızın şefaatini kabul etti diye yaygara koparmışlar. Fakat bunun böyle olmadığı, aksine şeytanın ya da şeytan kılıklı müşriklerin kendileri bunu ortaya atıp yaygara ettikleri anlaşılmıştır. Evet, yukarda numarasını verdiğim Hac sûresinin 52. ayetinin tefsirinde genişçe açıkladık, daha geniş bilgi için o ayetin tefsirine bakabilirsiniz.

وَكَم مِّن مَّلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئاً إِلَّا مِن بَعْدِ أَن يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَن يَشَاءُ وَيَرْضَى {٢٦} إِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلَائِكَةَ تَسْمِيَةَ الْأُنثَى {٢٧} وَمَا لَهُم بِهِ مِنْ عِلْمٍ إِن يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَإِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ

شَيْئاً {٢٨} فَأَعْرِضْ عَن مَّن تَوَلَّى عَن ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا {٢٩} ذَلِكَ مَبْلَغُهُم مِّنَ الْعِلْمِ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اهْتَدَى {٣٠} وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ أَسَاؤُوا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى {٣١} الَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ هُوَ أَعْلَمُ بِكُمْ إِذْ أَنشَأَكُم مِّنَ الْأَرْضِ وَإِذْ أَنتُمْ أَجِنَّةٌ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ فَلَا تُزَكُّوا أَنفُسَكُمْ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقَى {٣٢}

Meal

26. Göklerde nice melekler var ki, onların şefaati hiçbir fayda vermez. Ancak Allah, dileyip razı olduğu kimseye izin verdikten sonra olur.

27. Şüphesiz ki ahirete iman etmeyen kimseler, melekleri dişilerin adlarıyla adlandırırlar.

28. Onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur, sadece zanna uyarlar. Zan ise hakikat bakımından hiçbir şey ifade etmez.

29. Onun için bizi anmaktan yüz çevirip ve dünya hayatından başka bir şey istemeyenlerden sen de yüz çevir.

30. İşte onların ilimden erişecekleri (son sınır) budur. Şüphesiz ki Rabbin yolundan sapanı da iyi bilir, doğru yola ereni de iyi bilir.

31. Göklerde olanlar da, yerde olanlar da Allah'ındır. Kötülük yapanları yaptıkları ile cezalandıracak, iyilik yapanları da en iyisiyle mükâfatlandıracaktır.

32. Onlar ki, günahın büyüğünden ve fahiş şeylerden kaçındılar, ancak küçük günahlar hariç. (İşte bunlar için) Rabbin affı şüphesiz ki geniştir. O, sizi daha topraktan yarattığı zaman ve siz annelerinizin karnında bulunduğunuz sı-

rada, sizi en iyi bilendir. Bunun için kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülükten sakınanı da iyi bilir.

İzahı

26. (Göklerde nice melekler var ki, onların şefaati hiçbir fayda vermez. Ancak Allah dileyip razı olduğu kimseye izin verdikten sonra olur.) Yani bunca melek kendiliklerinden kimseye izinsiz şefaat edemezken sizin taşlardan yaptıklarınız putlar mı şefaat edecek? Böyle sapıklık mı olur?

27-29. (Şüphesiz ki, ahirete inanmayanlar melekleri dişilerin adiyle adlandırırlar.) Hâşâ onları Allah'ın kızları diye uydururlar. –(Oysa onların bu hususta hiçbir bilgileri yoktur, sadece zanna dayanırlar. Zan ise hak ve hakikat bakımından hiçbir şey ifade etmez.) –Ey Muhammed! İşte: (Onun için bizi anmaktan yüz çeviren ve dünya hayatından başka bir şey istemeyenlerden sen de yüz çevir.) Kur'an'dan, İslamdan yüz çevirip, sadece düşünceleri dünya hayatından başka bir şey olmayan kâfirleri bir süre kendi hallerine bırak, onlardan yüz çevir.

30-31. (İşte onların ilimden erişecekleri son sınır budur.) Yani onların bilgisi sadece dünya geçimliğini bilmek, ondan ötesi olan ahiret hayatına dair hiçbir bilgileri yok, önlerini göremiyorlar, başlarına nelerin geleceğini kestiremiyorlar. –(Şüphesiz Rabbin yolundan sapanı da bilir, doğru yola erenleri de bilir,) sen hiç merak etme, Allah (c.c.) kimin ne olduğunu ve ne yaptığını pekâlâ bilir. –(Göklerde olanlar da yerde olanlar da Allah'ındır. Kötülük yapanları, yaptıkları ile cezalandıracak ve iyilik yapanları da en iyisiyle mükâfatlandıracaktır.) Kimsenin kuşkusu olmasın, hiçbir kimsenin ne yaptığı kötülük yanına kalacaktır, ne de hiçbir kimsenin yaptığı iyiliği kaybolacaktır, Allah (c.c.) fazlasıyla mükâfatını verecektir.

32. İşte böyle en güzeliyle mükâfatlandırılacak olanlar: (Onlardır ki, günahların büyüklerinden ve fahiş şeylerden kaçınırlar. Ancak küçük günahlar hariç.) Yani büyük günahlardan ve fuhuş olan şeylerden kaçınırlar, ama küçük günahlardan büsbütün kaçınmaları mümkün olmaz. İşte bunlar için de: (Şüphesiz Rabbin affı geniştir.) Bu konuda Allah (c.c.) affını genişletmiştir, büyüklerinden ve fuhuş olanlarından kaçınıldığı takdirde ve küçüklere de devam etmediği takdirde bağışlayacaktır. Çünkü: (O, sizi daha topra-ktan yarattığı zaman ve annenizin karnında bulunduğunuz zaman sizi en iyi bilendir.) Yani babanız

Âdem-i topraktan yaratırken ve sizler daha anakarınlarında iken sizin ne olduğunuzu, iyimi, kötümü nasıl bir insan olacağınızı, bilmektedir. –(Öyle ise siz kendi-kendinizi temize çıkarmayın. Çünkü O, kötülüklerden sakınan muttakileri daha iyi bilir.) Kendinizi temize çıkararak övünmeyin, O, bütün yaptıklarınızı da ezelden biliyor. Hatası olmayan kul da yoktur, öyle aklanıp paklanarak kendinizi temize çıkarmayın. Ama Allah (c.c.) büyük günahlardan sakındığınız takdir de küçükleri bağışlayacağını vadetmektedir.

أَفَرَأَيْتَ الَّذِي تَوَلَّى {٣٣} وَأَعْطَى قَلِيلاً وَأَكْدَى {٣٤}
أَعِندَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ يَرَى {٣٥} أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِي صُحُفِ
مُوسَى {٣٦} وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى {٣٧} أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ
أُخْرَى {٣٨} وَأَن لَّيْسَ لِلْإِنسَانِ إِلَّا مَا سَعَى {٣٩} وَأَنَّ سَعْيَهُ
سَوْفَ يُرَى {٤٠} ثُمَّ يُجْزَاهُ الْجَزَاء الْأَوْفَى {٤١} وَأَنَّ إِلَى
رَبِّكَ الْمُنتَهَى {٤٢} وَأَنَّهُ هُوَ أَضْحَكَ وَأَبْكَى {٤٣} وَأَنَّهُ هُوَ
أَمَاتَ وَأَحْيَا {٤٤} وَأَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى {٤٥}
مِن نُّطْفَةٍ إِذَا تُمْنَى {٤٦} وَأَنَّ عَلَيْهِ النَّشْأَةَ الْأُخْرَى {٤٧}
وَأَنَّهُ هُوَ أَغْنَى وَأَقْنَى {٤٨} وَأَنَّهُ هُوَ رَبُّ الشِّعْرَى {٤٩} وَأَنَّهُ
أَهْلَكَ عَاداً الْأُولَى {٥٠} وَثَمُودَ فَمَا أَبْقَى {٥١} وَقَوْمَ نُوحٍ
مِّن قَبْلُ إِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ أَظْلَمَ وَأَطْغَى {٥٢} وَالْمُؤْتَفِكَةَ أَهْوَى
{٥٣} فَغَشَّاهَا مَا غَشَّى {٥٤} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكَ تَتَمَارَى {٥٥}
هَذَا نَذِيرٌ مِّنَ النُّذُرِ الْأُولَى {٥٦} أَزِفَتْ الْآزِفَةُ {٥٧} لَيْسَ

لَهَا مِن دُونِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌ {٥٨} أَفَمِنْ هَذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ {٥٩} وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ {٦٠} وَأَنتُمْ سَامِدُونَ {٦١} فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا {٦٢}

Meali

33-34-35. Şimdi gördün mü o yüz çevireni? –Azıcık verip sonra direneni. –Gaybin bilgisi kendi yanındadır da onu mu görüyor?

36-37. Yoksa Musa'nın sahifelerinde yazılı olanlar haber verilmedi mi? –Ve çok vefakâr olan İbrahim'in sahifelerindekiler mi? (Onlara haber veriyor?)

38-39. Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü yüklenmez. –Doğrusu insana çalıştığından başka bir şey yoktur.

40-41. Ve çalıştığını da yakında görecektir. –Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir.

42-43. Ve şüphesiz ki en son varış Rabbinedir. –Doğrusu güldüren de ağlatan da O'dur.

44-45. Öldüren de dirilten de O'dur. –Şüphesiz erkeği, dişiyi iki çift yaratan da O'dur.

46-47. Atıldığı zaman nutfeden (sperm) den yaratan, –Tekrar diriltme de şüphesiz O'na aittir.

48-49. Şüphesiz ki zengin eden de, sermaye veren de O'dur. –Doğrusu Şı'râ yıldızının Rabbi de O'dur.

50-51. Daha önce Ad kavmini helâk eden de O'dur. –Semud'u da bırakmadı.

52. Önceden Nuh kavmini de (helâk etmişti.) Çünkü onlar zulmetmiş ve azmışlardı.

53-54. Mûtefike'yi (Lut kavminin yaşadığı yeri) de yerle bir etti. –Onların üstüne neler çöktü neler?..

55-56. O halde Rabbin hangi nimetinden kuşku duyuyorsun? –Bu da (Muhammed) de ilk uyarıcılardan bir uyarıcıdır.

57-58. Yaklaşan artık yaklaştı. –Onu Allah'tan başka açığa çıkaracak yoktur.

59-60. Şimdi siz bu sözden dolayı mı hayret ediyorsunuz? –Gülüyorsunuz, ama ağlamıyorsunuz?

61-62. Ve siz mi baş kaldırıyorsunuz? –Haydı Allah'a secde edin ve ibadet edin.

İzahı

33-37. (Gördün mü şimdi o yüz çevireni? –Azcık verip sonra direneni? –Gaybin bilgisi onun yanındadır da onu mu görüyor?) Yani Peygamberi dinlemeye ona itaat etmeye azcık meyledip sonra inkâr etmekte m direniyorsun? Yoksa kendi yanında gaybi bir bilgimi var ki, o bilgiye dayanarak böyle zikzak yapıyorsun? –(Yoksa Musa'nın sahifelerinde yazılı olanlar haber verilmedi mi? –Çok vefakâr olan İbrahim'in sahifelerindekiler mi haber verilmedi?) Yani Musa ya verilen Tevrat'ın sahifelerinde ve İbrahim'e verilen sahifelerde bu gerçekler kendilerine haber verilmedi mi? Şimdi bu kitaplardan haberleri yok mu ki, Kur'an'ın gerçeklerinden yüz çeviriyorlar?

Bu ayetler bir rivayete göre Velid bin Muğire, diğer bir rivayete göre ise Ebu Cahil hakkında inmiştir. Şöyle ki Velid b. Muğire, Peygamber (a.s.) Kur'an okuyup ashabına anlatırken onu dinlemiş. Sonra müşriklerden bir şahıs onun beynine girerek sen atalarının dinini mi terk ediyorsun? diyerek onu ayıplamış. Sonra da ona eğer sen cehennem korkusu ile Muhammed'e inanıyorsan, ben senin yerine o azabı yüklenirim, ancak bana şu kadar bir mal ver demiş. İşte bu ayetler onun ve benzeri olan kimselerin halini tasvir etmektedir. Bundan sonra gelen ayetlerde de senin günahını yüklenirim diyen şahsa ve benzeri olanlara cevap verilmektedir.

28-42. (Hiçbir günahkâr başkasının günah yükünü yüklenmez. –Doğrusu insana kendi çalıştığından başka bir şey yoktur.) Herkes kendi çalışıp peşinden koştuğu şeyin karşılığını görecek. Kimse kimsenin ne günahını yüklenebilir, ne de onun sevabı başkalarına verilir. Ancak alacak verecek meselesi yoksa böyledir. Fakat alacaklar olursa, sevaplar bu alacakların yerine dağıtılır, verecek sevabı da yoksa o zaman alacaklının günahlarından alacağı kadar alınır verecekli olana yüklenir. Bunun dışında kimse-kimsenin günahını yüklenmez. –Evet,

herkes: (Kendi kazandığını da yakında görecektir. –Sonra ona karşılığı tastamam verilecektir. –Ve en son varış da şüphesiz ki Rabbinedir.) Son durak Rabbin huzurudur, herkes yaptığının hesabını orada verecektir.

43-48. (Doğrusu güldüren de, ağlatan da O'dur. –Öldüren dirilten de O'dur. –Erkeği, dişiyi çift yaratan da şüphesiz ki, O'dur. –Atıldığı zaman nutfeden yaratan da O'dur.) Yani şehvetle erkeğin belinden dışarı atılan meninin içindeki spermden insanı yaratan da Allah (c.c.) dır. –(Şüphesiz ki tekrar diriltme de O'na aittir.) Böyle babaların belinden ayrılan adi bir sudan insanı yaratmaya kadir olan Allah, şüphesiz ki, onu öldükten sonra diriltmeye de elbette kadirdir. –(Şüphe yok ki, zengin eden, sermaye veren de O'dur.) Her şeyi veren Allah'tır, öyle ise insan zengin olunca şımarmamalıdır. Ben kazandım, ben çalıştım, ben akıllıyım, ben becerikliyim diye kendinden bilmemeli. Yoksullara karşı acımasız olmamalı, onların hakkını vermeli. O serveti iyi ve hayırlı işlerde kullanmalı, onun karşılığında Allah'a şükretmeli. Her şeyi O'ndan bilmeli, her çeşit nimetin gerçek sahibinin O, olduğunu, kendisinin sadece bir emanetçi olduğunu ve bu malları kazanma da sadece kendisine verilen imkânları kullanarak çalışıp elde etmeye sebep oldu-ğunu bilmelidir. Yoksa nice akıllı ve becerikli olan, gece gündüz çalışan insanlar vardır ki, hiç de zengin olamıyorlar. Allah (c.c.) fazla vermek istemedi mi, işleri tersine çevirir, nice sebepleri devreye sokar, o insan ne yapsa Allah'ın takdir ettiğinden fazlasını elde edemez.

49-55. (Doğrusu Şırâ yıldızının Rabbi O'dur.) Şırâ yıldızı göğün en parlak yıldızıdır ki, Suddi, Himyar halkı ve Huza'a kabilelerinin ona taptıklarını söylemiştir. Bu yıldızı ilk Tanrılaştıran Ebu Kebeşe olmuştur. Bu şahıs da Huza'a kabilesinden bir şahıs veya onların kabile reisi imiş. Ve bu şahıs putlara tapma hususunda diğer müşriklere muhalefet ettiği için Arapların bir kısmı hâşâ onu Peygambere benzetiyorlardı. Kısacası Arapların bir kısmı bu yıldıza tapıyorlar, hatta Şırâ ya izafeten Rabbu'ş-Şıra yani ona Şırâ nin Rabbi, diyorlardı ki, İşte bu ayette de: (Şırâ'nın Rabbi de O'dur,) buyrulmaktadır.

–Evet, bu Arap müşriklerinden: (Daha önce olan Ad kavmini de helâk eden O'dur.) Yani sizden daha güçlü olan Ad kavmini helâk eden Allah, sizi de helâk eder, kendinizi çok güçlü sanmayın. –(Arkasından Samud'u da bırakmadı.) O da

sizden güçlü bir kavim idi. Onları da helâk etti. –(Daha önceden Nuh kavmini helâk etmişti. Çünkü onlar zulmetmiş ve azmıştı. –Sonra Mütefike halkını,) Lut (a.s.)'ın kavminin bulunduğu bu yerin de: (Altını üstüne getirdi. –Onların üstüne neler çöktü neler?... –O hal de Rabbinin hangi nimetinden kuşku duyuyorsun.) Yani bu ayetlerle Peygamberimiz ve zulme uğrayan onun ümmeti teselli edilmektedir. Sizden önce bunca güçlü zalim ve azgınları helâk ettik de bu müşrikleri mi helâk edemeyeceğiz, bundan asla kuşku duymayın. İşte o peygamberleri ve onlara inananları bu zalimlerin elinden Allah'ın kurtarıp onları başarıya ulaştırması bir nimettir ki, artık siz bu nimetlerin hangisinden kuşku duyuyorsunuz? Allah Teâla, sizi de aynı başarıya ulaştıracak, sizi de o zalimlerin elinden kurtara-, cak, bundan emin olun.

56-62. Bütün geçmiş peygamberler gibi: (Bu da,) Hazreti Muhammed de: (ilk uyarıcı olan o peygamberlerden bir uyarıcı peygamberdir. –Artık yaklaşan yaklaştı. –Fakat onu Allah'tan başka açığa çıkaracak yoktur.) Yani kıyamet saati yaklaştı, ama onun kesin zamanını, saatini Allah'tan başka bilen yoktur. Yahut artık kıyamet yaklaştı, üzerinize çüktü, onu kaldırıp bertaraf edecek Allah'tan başka hiçbir güç yoktur. –(Şimdi siz bu sözden dolayı mı hayret ediyorsunuz? –Gülüyorsunuz, ama ağlamıyorsunuz. –Ve siz mi baş kaldırıyorsunuz?) Yani ey müşrikler! Siz bu Kur'an'ın haber verdiklerine mi hayret ediyorsunuz, alay edip gülerek inkâr ediyorsunuz? Siz mi Allah'a ve Peygambere baş kaldırıyorsunuz? Hep gülüyorsunuz, fakat başınıza geleceklerden habersiz hiç de ağlamıyorsunuz. Bir gün ağlayacaksınız, bir gün hayretle inkâr edip alay ettiklerinizi karşınızda bulacaksınız. Ey müminler! Siz de bu sapık olan, ne söylediğini ve ne yaptığını bilmeyen bu kâfirlerin halini görerek, Allah'ın sizi hidayete erdirmesinden dolayı: (Allah'a secde edin ve O'na ibadet edin.)

Beyhaki'nin İbni Abbas'tan rivayetine göre Peygamber (a.s.) "Necim suresini okudu arkasından secde edince, Kureyş ten yaşlı bir adamdan başka orada olanların hepsi secde ettiler. Sonra Peygamber (a.s.) anlına yapışmış olan taş ve toprakları silerek bana kâfi geldi," buyurdu. Yani müşriklerin putlarının adları ayetlerde geçince, Peygamberimiz onların hiçbir şey olmadıklarını ifade etmek için Allah'a secde etti ve bu benim için yeterlidir, buyurdu. Müşriklerin secde

etmelerinin sebebini ise yukarda izah etmiştik. Şeytan Peygamberin dilini sürçtürmüş ya da içlerinden bir şeytan kılıklı herifin putların şefaati umulur sözünü vahye karıştırıp fısıldamıştı, onlar da Muhammed bizim putlarımızın şefaatini kabul etti zannederek Peygamberimizle secdeye kapanmışlardı. Oysa Peygamber (a.s.) secdeye kapanmış ve kalktıktan sonra da anlında ki, taşları ve toprakları silerek Allah'a secde etmem benim için yeterlidir, diyordu.

KAMER SÛRESİ

Kamer sûresi Mekke döneminde inmiştir, bu ismin verilmesi ise surenin başındaki ayette ayın ikiye bölünmesinenden bahsettiği için ona nisbetle bu ad verilmiştir..

Ayet Sayısı: Elli beş

Kelime Sayısı. Üç yüz kırk iki

Harf Sayısı: Bin dört yüz yirmi üçtür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ {١} وَإِن يَرَوْا آيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ {٢} وَكَذَّبُوا وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءهُمْ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ {٣} وَلَقَدْ جَاءهُم مِّنَ الْأَنبَاء مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ {٤} حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ {٥} فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَى شَيْءٍ نُّكُرٍ {٦} خُشَّعاً أَبْصَارُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ {٧}مُّهْطِعِينَ إِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هَذَا يَوْمٌ عَسِرٌ {٨} كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَاوَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ {٩} فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَانتَصِرْ {١٠} فَفَتَحْنَا أَبْوَابَ السَّمَاء بِمَاء مُّنْهَمِرٍ {١١} وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُوناً فَالْتَقَى الْمَاء عَلَى أَمْرٍ قَدْ قُدِرَ {١٢} وَحَمَلْنَاهُ عَلَى

ذَاتِ أَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ {١٣} تَجْرِي بِأَعْيُنِنَا جَزَاء لِّمَن كَانَ كُفِرَ {١٤} وَلَقَد تَّرَكْنَاهَا آيَةً فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ {١٥} فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ {١٦} وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ {١٧} كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ {١٨} إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحاً صَرْصَراً فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُّسْتَمِرٍّ {١٩} تَنزِعُ النَّاسَ كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ مُّنقَعِرٍ {٢٠} فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ {٢١} وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ {٢٢}

Meali

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2. Kıyamet saati yaklaştı, ay yarıldı. –Eğer bir mucize görseler hemen yüz çevirirler ve "devamlı süregelen bir büyüdür," derler.

3. Yalanlayıp nefislerinin arzularına uydular. Hal bu ki her iş yerini bulacaktır.

4. Andolsun ki onlara (kötülüklerden) vazgeçecek nice önemli haberler gelmişti.

5-6. Bunlar bütün bir hikmettir, ama uyarılar fayda vermiyor. –Sen de onlardan yüz çevir. O gün çağırıcı görülmemiş bir şeye çağırır.

7-8. Gözleri düşkün-düşkün (zelil bir halde) kabirlerinden çıkarlar ki, yayılan çekirgeler gibidirler. –Kafirler o çağırana koşarak: "Bu çetin bir gündür," derler.

9. Onlardan önce Nuh'un kavmi de yalanlamıştı. Kulumuzu yalanladılar ve "cinlenmiştir," dediler. Ve o tebliğden men edildi.

10-11. Bunun üzerine (Nuh) Rabbine: "Ben yenik düştüm, bana yardım et," diyerek yalvardı. –Biz de boşalan bir su ile göğün kapılarını açtık.

12-13. Yeri de kaynaklar halinde fışkırttık, derken sular takdir edilmiş bir işi için birleşti. –Nuh'u da tahtalarla ve çivilerle yapılmış bir gemi üzerinde taşıdık.

14. Kendisine nankörlük edilen kulumuza bir ödül olarak gemi nazaretimizle akıp gidiyordu.

15-16. Bunu bir ibret olarak bıraktık, ibret alan yok mudur? –Benim azabım ve uyarım nasılmış (görsünler) diye.

17-18. Andolsun ki, biz Kur'an'ı öğüt almak için kolaylaştırdık, öğüt alan yok mu? –Ad kavmi de yalanladı, azabım ve uyarım nasıl oldu?

19-20. Biz onların üstüne uğursuz bir günde uğultulu bir kasırgayı gönderdik. –(O rüzgâr) insanları sökülmüş bir hurma kütüğü gibi savuruyordu.

21-22. Banim azabım ve uyarım nasılmış? Bakalım. –Andolsun ki Kur'an'ı öğüt almak için kolaylaştırdık.

İzahı

1-2. (Kıyamet saati yaklaştı, ay yarıldı.) Ayın yarılması meselesi hakkında bir hayli hadis rivayet edilmiştir. Hatta bu hadislere meşhur diyenler de vardır.

Şimdi bu hadislerden birkaç tanesini nakledelim. Buhari İbni Mesud'dan rivayetle şöyle nakletmiştir. "Resulüllah zamanında ay ikiye bölündü bir parçası dağın üstüne, bir parçası da dağın arkasında idi." Resulüllah: "Şahit olun, şahit olun," buyurdu. Yine Buharinin İbni Abbas tan rivayetle naklettiğine göre: "Peygamberimiz zamanında ay ikiye bölündü." Enes ten rivayet ettiğine göre ise: "Mekke halkı Peygamber (a.s.)'dan kendilerine bir mucize gösterilmesini istediler, Peygamberimiz de ayın ikiye bölünmesi mucizesini gösterdi." Müslim'in yine İbni Mes'uddan rivayetine göre ise: "Resulüllah'ın sözüyle ay ikiye bölündü." Ve Rsulüllah; "şahit olun," buyurdu. Yine Müslim'in İbni Ms'uddan rivayetine göre: "Rsulüllahla Minada bulunduğumuz sırada ay ikiye ayrıldı. Bir parçası dağın arkasında, bir parçası ise diğer tarafında idi." Resulüllah bize: "Şahid olun," buyurdu. Müslim, Buhari ve Ahmet b. Hambel'in Enes ten rivayetlerine göre, Enes şöyle demiştir. "Mekke'liler Resulüllah tan bir mucize göstermesini istediler o da ayın bölünmesi mucizesini iki defa gösterdi." Diğer bir rivayette ise; "ayı ikiye böldü," şeklindedir. Tirmizi'nin de buna benzer rivayeti

vardır. Daha başka yollarla rivayet edilen hadisler de vardır. Fakat bu hadislere Tevatür değildir, meşhurdur deniyenler vardır.

Şimdi bu rivayetlere dayanarak gerek sahabe, gerek tabi'in ve gerekse onlardan sonra gelen âlimlerin hemen-hemen geneli ittifakla bu ayın ikiye bölünmesini Peygamber (a.s.)'ın büyük mucizesi olarak kabul etmişlerdir. Ancak Ebu's-Suud, Osman b. Ata nın babasından şöyle naklettiğini söylemiştir: "Ay kıyamet saatinde yarılacaktır" Yani kıyamet koparken yarılacaktır. Nesefi gibi bazı tefsirciler ise bu yorumu Hasani-Basrı'ya dayanarak söylemişlerdir.

Fahreddini Razı ise şöyle demiştir. "Tefsircilerin hemen-hemen hepsi bu ayın ikiye bölünmesinin bir mucize olduğunu söylemişlerdir. Bu konudaki haberler sahihtir. Ayriyeten sahabelerden bir cemaatin rivayetinde de Resulüllah'tan ayın ikiye bölünmesinin istendiği, oda Rabbine dua ederek Rabbi onu ikiye ayırdığını ve tekrar eski haline döndürdüğünü rivayet etmişlerdir. Şimdi bütün bunlara rağmen bazı tefsircilerin çıkıp bunun kıyamet satında olacağını ileri sürmeleri uzak bir ihtimaldir. Çünkü bunu böyle imkânsız gören felsefeciler geçmişte öyle görmüşler, ancak gelecekte bazı şeylerin mümkün olduğunu görüp kabul etmek zorunda kalırlar ki böyle bir yoruma ihtiyaç yoktur. Ayın bölünmesi mümkün olan şeylerden dir, meydana gelişi doğrudur ve inanmamak için hiçbir sebep yoktur. Bunun ispatı için mütevatir olan Kur'an en kuvvetli delil iken başka delil aramaya da ihtiyaç yoktur."

Hamdi Yazır da Hasani-Basri ve Ata'nın sözlerini tevil ederek demiştir ki, bu sözler yanlış anlaşılmışştır ve bu zatlar ayın ikiye bölünmesi mucizesini inkâr etmemişlerdir. Ancak o gün ay ikiye bölündüğü gibi kıyamet saatinde da ikiye bölüneceğine işaret edilmiştir, şeklinde yorumlamıştır.

Evet, bütün bu rivayet ve görüşleri beyan ettikten sonra âcizane ben diyorum ki, Allah'ın kudretini inkâr eden hâşâ hiçbir âlim yoktur. Elbette Allah her şeye kadirdir, O'nun için bir zorluk da yoktur. Mucize zaten beşer üstü meydana gelen harika bir olaydır, insanın yapamayacağı, onu aciz bırakan bir şeydir. Hâşâ ayete kimsenin itirazı de yoktur. Fakat bunun anlaşılması hususunda itiraz vardır ve problem buradadır. Müşriklerin Peygamberimizden mucize istedikleri doğrudur. Birçok ayetlerde de farklı-farklı mucizeler istedikleri beyan edilmektedir. Fakat Kur'an'ın onlara verdiği yanıt bizim yukardan beri naklettiğimiz rivayet ve yorumlardan farklıdır. Yani bu mucizeyi isteyen müşriklere

bu ayette şöyle cevap verilmektedir. Ey müşrikler! Siz ayın ikiye bölünmesini istiyorsunuz. Oysa kıyamet yaklaştı, ay bölündü, yani kıyamet koparken zaten bölünecek, siz neyin peşindesiniz? Siz zaten bu mucizeyi görseniz de: (Bu devamlı süre gelen bir büyüdür,) diyecek ve inkâr edeceksiniz. İşte benim anladığım mana budur.

Şimdi eğer dikkat edilirse: (Kıyamet yaklaştı ve ay ikiye bölündü,) mazi dediğimiz geçmiş kipi ile ifade edildikten sonra gelen ayette –(Eğer bir mucize görseniz bu öteden beri süre gelen bir büyüdür, dersiniz,) ifadesi istikbale geleceğe dönmüştür. Kur'an'ın birçok ayetlerinde geleceğe ait olan istikbal kipi yerine mazi dediğimiz geçmiş kipi kullanılır ki, bu da olacak bir şeyin kesin olarak olacağını ifade etmek için, mazı kipi ile oldu diye ifade edilmiştir. Mesela Enbiya sûresinin birinci ayetinde: (Hesap gelip çattı, insanlar hâlâ gaflet içindedirler,) buyruluyor. Oysa hesap kıyamet günü gelecekte olacaktır, ama bir şeyin yakın ve kesin olduğunu ifade etmek için istikbal kipi yerine mazı kipi kullanılmaktadır. Yine Nahil suresinin birinci ayetinde kıyametle ilgili olarak: (Allah'ın azap emri geldi, onu acele etmeyin,) buyruluyor. Yani sizin inkâr edip durduğunuz o kıyamet azabı geldi, yani mutlaka gelecektir. Demek ki, daha gelecek olan kıyamet saatinin yakın olduğuna ve kesin olarak geleceğine işaretle geldi ifadesi kullanılmıştır ki, burada da kıyamet koparken ay bölünecek gelecek kipi yerine mazı kipi ile ay ikiye bölündü diye buyrulmuştur.

3. Evet, onlar: (Yalanlayıp nefislerinin arzularına uydular.) Yani aslında müşrikler kendi arzularına uyarak zaten Kur'an'ı da, Peygamberi de yalanladılar. Onların istedikleri mucize yerine gelse, ay ikiye bölünse de onlar yine inanmayacaklar: (Bu öteden beri gelen bir büyüdür, diyeceklerdir.) Çünkü daha önceki ümmetlerin de aynısını yaptıklarını biz biliyoruz. Onlar da mucize istediler, gösterdik yine inan-madılar, biz de onları helâk ettik. İşte bunların bahaneleri de aynıdır, aynısını söylerler, mucize isterler, istekleri yerine gelince de aynısını yapar, büyü der işin içinden çıkarlar.

Oysa benim anlayışıma göre Allah Teâladan mucize isteyip de istekleri yerine getirilmiş olsaydı o zaman iman etmeyenleri helâk etmesi gerekirdi. Çünkü Allah'ın kanunu böyledir, geçmişte mucize isteyip de kendilerine mucize gösterildikten sonra iman etmeyen toplumları hep böyle cezalandırmıştır. Oysa bu mucizeyi isteyen Mekke müşriklerinin başına böyle bir şey gelmemiştir. Eğer

onların isteği üzerine ayın ikiye bölünmesi mucizesi gerçekleştirilmiş olsaydı, onlar da bu bir büyüdür diyerek inkârlarını sürdürseydiler onları da aynı şekilde geçmişteki ümmetleri anında cezalandırdığı gibi top yekûn cezalandırması gerekirdi. Çünkü sünnetullah hep böyle olmuştur. Allah'ın kanunu böyledir. Belki de ilâhi hikmet gereği o inkâr edenler içinde ilerde inanacaklar vardı, bunun için Allah Teâlâ onların isteklerini yerine getirmedi ki, onların arasında ilerde inanacaklar da onlarla beraber helâk olmasın. Diğerlerini ise zaten Allah Teâlâ zamanla savaşlarla cezalandırmıştır.

Nitekim müşriklerin birçok bahaneler ileri sürerek, birçok mucizeler istedikleri ve bunların da reddedildiği bir gerçektir. Peygamberimizden mucize istediklerinde o, mucize göstermenin kendi elinde olamadığını, ancak Allah'ın elinde olduğunu ifade etmiş ve onları hep en büyük mucizesi olan Kur'an'a çağırmıştır. Onun en büyük mucizesi, bir sûresini dahi getiremedikleri Kur'an'dır ki, okur-yazar olmayan bir Peygamber onlara böyle bir kitapla gelmiştir. Okur-yazar olmayan ümmi bir insanın böyle bir kitabı kendinden getirmesi mümkün müdür? Elbette değildir, öyle ise onun en büyük mucizesi Kur'an'dır. Çünkü yukarda da açıkladığımız gibi onlara istedikleri bu mucizeler gösterilmiş olsaydı yine inkâr edeceklerini Allah (c.c.) bildiği için onların isteklerini reddetmiştir. Nitekim İsra sûresinin 59. ayetinde şöyle buyrulmaktadır: (Bizi mucize göstermekten alıkoyan tek şey öncekilerin onu yalanlamasıdır.) Yani önceki ümmetler mucize istediler, isteklerini yerine getirmemize rağmen inkâr ettiler. İşte bu yüzden bir daha istek üzerine mucize göstermeyeceğiz. Bu ayette istek üzere Müşriklere herhangi bir mucize gösterilmeyeceği çok açık ve net olarak ifade edilmiştir. O halde Ata'nın, ayın ikiye bölünmesindeki görüşünü tenkit etmek, ya da Hasani Basrı'nın sözlerini tevil etmek suretiyle illâ da bir mucize olarak ay ikiye bölündü diye yorumlamak doğru değildir. Bence asıl bunun aksini iddia edenler İsra sûresinin 59. ayetinin anlamına ters düşmüş olurlar. Bazen gerçekten öyle çelişkili yorumlar var ki, insan hayret ediyor. Mesela üç dört profesör ün bir araya gelip yazdıkları bir Kur'an'ı-kerim mealinde demin bahsettiğim İsra sûresinde ki o ayetin mealinde açıklama yapmışlar ki, geçmiş ümmetler mucizeleri inkâr edip helâk edildikleri için, Mekke müşriklerinin istedikleri mucize yerine getirilmemiştir. Çünkü onlar da aynı şekilde inkâr eder ve top yekûn helâk olurlar. Fakat ayni mealciler bu ayeti yani Kamer sûresindeki ayın yarılmasıyla ilgili

ayetin mealinde ise, ayın ikiye bölündüğü ve bunun mucize olduğunu açıklamışlardır. Şimdi bu bir çelişkidir. O ayette sebebiyle birlikte Allah müşriklerin istediği mucizeyi reddetmiştir diyeceksiniz bu ayette ise ayın ikiye bölünmesinin mucize olduğunu açıklayacaksınız. Bana göre sırf bu rivayet edilen hadislere dayandırarak bu ayeti böyle yorumlamaktan başka bir şey değildir.

Oysa Osman b. Ata'nın ve Hasani Basrı'nın dediği gibi rivayet edilen hadislerde ayın ikiye bölünmesi hususunda ki ayette istikbal yerine mazi kipi ile olacak yerine, oldu, diye kullanıldığı gibi, hadislerde de aynı şekilde kullanılmış olabilir. Mesela: "Kim lâilâhe illellâh dedi ise cennete girdi," hadisinde olduğu gibi. Yani lâilahe illellâh diyen kimse eninde sonunda cennete girecek demektir. Dolayısıyla Hadislerin rivayetlerinde yanlışlıklar olabilir, anlaşılmaları hususunda, ifade edilişlerinde yanlışlıklar olabilir. Eğer bir şey hakkında açık bir ayet varsa rivayetlere dayanarak yorumlamak bana biraz zoraki yorum geliyor. Nitekim biraz önce Mealini verdiğim İsra sûresinin 59. ayetinin iniş sebebi de rivayetlere göre Mekke müşrikleri Peygamberimizden mucize olarak Sefa tepesinin altın olmasını istemeleri üzerine inmiş ve Cenab-ı Hak artık mucize göstermeyeceğini ve sebebini de açıklamıştır. Ancak burada yanlış anlaşılmaması için şuna da bir açıklık getireyim ki, Peygamberimiz hiç mucize göstermemiştir şeklinde anlaşılmasın. Zaten onun hayatı mucizelerle doludur. Benim anlatmak istediğim, Müşriklerin ondan mucize istemelerine karşı Allah (c.c.) onlara mucize göstermeyi reddetmiştir. Yoksa Peygamberimize bir ikram olarak Allah (c.c.) birçok mucizeler göstermiştir ki, onlardan biri de miraçtır. Ama bu Müşriklerin, ya da kâfirlerin isteği üzere olmamıştır. Allah'ın Peygambere bir ikram, bir lütfu olarak gerçekleşmiştir. Kâfir ve Müşriklerin istedikleri mucizelerin reddinin sebebini de açıkladık ki, onlar da geçmiş ümmetler gibi kendilerine gösterilen mucizeye büyü deyip inkâr edecekler ve dolayısıyla de helâk olmayı hak edeceklerdir. İşte bu yüzden de Allah C. C. Onların bu isteklerini reddetmiştir. Nitekim Yunus sûresinin 97. ayetinde de: (Eğer onlara bütün mucizeler gelmiş olsa bile acıklı azabı görene kadar inanmazlar,) buyrulmaktadır.

Peki şimdi bunca açıklamalardan sonra peki yukarda rivayet edilen hadisler hakkında ne dersin? diye bana sorarsanız, şunu derim. Ben parça-parça farklı rivayet edilen bu hadislere Tevatür hadis demem, zaten hadisçilerin çoğunluğu da bu konuda ki hadislerin meşhur olduğunu söylüyorlar. Bu rivayetlerde bence

bir karışıklık var. Çünkü Tabarani'nin İkrime yoluyla, İbni Abbas'a dayandırarak rivayet ettiği bir hadiste ay tutulmuş, bunu gören müşrikler ise: "Aya büyü yapıldı," demişler. Yine Ebu's-Suud'un dediğine göre Osman bin Ata babasından duyarak şöyle nakletmiştir. (Seyünşakka'l-kameru yevme'l-kıyameh) yani "ilerde kıyamet günü ay yarılacak, bölünecektir." Nesefi gibi tefsircilerin de bu hadisin Hasan-Basrı'ya dayandırıldığını söylemişlerdir.

Şimdi acizane benim bu karışık rivayetlerden son olarak anladığım mana şudur. Tahmin edersem ay tutulunca Müşrikler bunun bir büyü olduğunu söylemişlerdir, Peygamberimiz de dua ederek ay açılıp eski haline gelince, ay ikiye bölündü tekrar birleşti şekline dönüştürülüp böyle bir karışık rivayetler ortaya çıkmıştır. İşte Osman b. Ata'nın babasından onun da İbni Abbas'a dayandırarak naklettiği bu rivayet de ayetin zahiri manasını doğrulamaktadır ki: (Kıyamet saati yaklaştı, ay yarıldı,) buyruluyor. Madem Peygamberimiz bir mucize olarak aya işaret etmiş ve ay ikiye bölünmüş ise, ayetin kıyamet saatiyle ne ilgisi var? Ayet açıkça bu olayın kıyamet satında olacağını gösteriyor. Sonuç olarak ben ayetlere bakarım, bu muhtelif rivayetler beni bağlamaz. Ve kimse de kendi alışkanlıklarının ve rivayetlerinin doğruluğunu savunarak Ata gibi, ya da Hasan-Basri gibi zatları tenkit ederek, ya da onların sözlerini tevil ederek kendi görüş ve yorumlarını haklı çıkarmaya kalkışmasın.

3-6. Evet, onlar: Yalanlayıp nefislerinin arzularına uydular, hal bu ki her şey yerini bulacak.) Yani müşrikler nefislerinin arzularına uyup inkâr ettiler ve bahane olarak da ayın ikiye bölünmesini istediler. Oysa her iş yerini bulacak, onların istedikleri ayın bölünmesi kıyamet saati gelince olacak, yerini bulacak. Ayetin bu cümlesi de bu olayın kıyamet saatinde olacağını ve müşriklerin isteklerinin reddedildiğini gösteriyor. –(Andolsun ki onlara kötülüklerden vazgeçecek nice önemli haberler gelmiştir. –Bunlar üstün hikmetlerdir, ama onlara bu uyarılar fayda vermiyor.) Yani nice hikmet dolu şeylerle karşılaşıyorlar, Kur'an onlara nice hikmetli şeyler anlatarak uyarıyor, ama bunlar fayda vermiyor da (ay) ikiye bölünse, bu mucizeyi görseler san ki, onlara fayda mı verecek? –O halde ey Peygamber! Sen işine bak: (Onlardan yüz çevir. O kıyamet günü, çağırıcı görülmemiş ve bilinmemiş bir şeyle çağıracak.) Yani İsrafil (a.s.) Sûre üfleyecek, herkes hesap yerine çağrılacak.

Evet, baştan beri hep bu ayetler kıyamet saatine vurgu yapmaktadır. İşte bu ayetleri bir arada değerlendirdiğimiz zaman, müşriklerin istediği ayın ikiye bölünmesi mucizesinin kıyamet saatinde gerçekleşeceği anlaşılmaktadır. Yukarda dediğimiz gibi eğer ayın ikiye bölünmesi bir mucize olarak gerçekleşti ise, bunun kıyamet saatiyle ilgisi ne? Hal bu ki üçüncü ayet bunun kıyamet saatinde olacağını şöyle açıklıyor. Yeni onlar ayın ikiye bölünmesini istiyorlar: (Hal bu ki, her iş yerli-yerine oturtturulacaktır.) Yani sizin istediğiniz o ayın ikiye bölünmesi kıyamet saati gelince gerçekleşecek ve her şey yerliyerine oturacaktır. Yine beşinci ve altıncı ayetlerde de kötülüklerden vazgeçirecek nice önemli haberlerin kendilerine geldiği, bunların üstün hikmetler olduğu, fakat bunların kendilerine fayda vermediği ifade edilerek, ayın bölünmesinin de onlara fayda vermeyeceğine işaret edilmektedir. Ve yine altıncı ayette de Peygamber (a.s.)'a: Onların bu isteklerine karşı kendilerinden yüz çevirerek, kendi işine bakması emrediliyor. İşte bu da onların istediklerinin yerine gelmediğini ayın ikiye bölünmediğini, onların bu isteklerinin reddedildiğini ve bunun kıyamet saatinde olacağını göstermektedir.

7-8. Evet, işte o kıyamet saatinde hiç bilinmeyen, görülmeyen bir çağrı ile çağrıldıkları zaman: (Gözleri aşağı düşmüş zelil bir vaziyette kabirlerinden çıkarlar ki, yayılan çekirgeler gibidirler.) Çekirgelerin yuvalarından çıkıp dağılarak pervane döndüğü gibi dönüp dururlar. –(Ve işte o çağırana koşarak: "Kâfirler bu çetin bir gündür," derler.)

Evet, işte inanmayıp ayın ikiye bulunmasını isteyen, bahaneler ileri süren o kâfirler zamanı gelince her şey yerli yerine oturacaktır. Ay da bölünecek, kıyamet de kopacak kendileri de duymadıkları, bilmedikleri bir sesle kabirlerinden çağrılacaklar, kabirlerden kalkınca her biri bir tarafa dağılmış çekirgeler gibi dağılıp, gözler aşağı düşmüş, ürkek, korkak bir vaziyette mahşerin yolunu tutacaklaradır.

9-16. (Onlardan önce Nuh'un kavmi de yalanlamıştı. Kulumuzu yalanladılar ve: "Cinlenmiştir," dediler ve onu tebliğden men ettiler.) Nuh (a.s.)'ın kavmi tehdit ederek kendisine vahyedilen emirleri tebliğ etmesine engel oldular. –(Bunun üzerine o da Rabbine: "Ben yenik düştüm, bana yardım et," dedi. –Biz de

gökten boşalan bir su ile göğün kapılarını açtık. –Yeri de kaynaklar halinde fışkırttık, derken sular takdir edilmiş bir işi için birleşti.) Yani gökten yağmurları boşaltarak, yerden de suları fışkırtarak tufan oluşturduk, önceden hükmünü verdiğimiz helâki gerçekleştirdik, onları suda boğduk. –(Nuh'u da tahtalar ve çivilerle yapılmış gemiye yükledik. –Kendisine karşı nankörlük edilmiş bu kulumuza bir ödül olarak gemi bizim nezaretimizle akıp gidiyordu. –İşte bunu bir ibret olarak bıraktık. Peki, ibret alan yok mudur? –Benim azabım nasılmış?) Hiç bunlara bakıp da benim azabımın ne kadar dehşetli olduğunu görüp de ibret elmazlar mı, ders almazlar mı?

17-22. (Andolsun ki, biz Kur'an'ı öğüt almak için kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mu?) Yani Kur'an'ı okuyup ezberleyenlere, düşünüp emirlerini tutanlara kolaylaştırdık, artık bundan nasibini alan yok mudur? –(Ad kavmi de yalanlamıştı onlara azabım ve uyarılarım nasıl oldu? –İşte onların üzerine uğursuz bir günde, uğultulu bir rüzgârı gönderdik de, –O rüzgâr insanları sökülmüş bir hurma kütüğü gibi savuruyordu.) Bu rüzgârla ilgili ayetler Hakka sûresinde gelecek orada daha geniş açıklamasını görürüz inşallah. –Ey gafil insanlar! Şimdi: (Benim azabım ve uyarım nasılmış? Görün bakalım. –Andolsun ki Kur'an'ı öğüt almak için kolaylaştırdık.) Biraz önce geçen ayetin benzeri yine tekrar edilmektedir ki, Kur'an gerek okuyup ezberlemek için, gerekse anlayıp onun emirlerini yerine getirmek için kolaylaştırılmıştır. Okumakta anlamakta ve yaşamakta bize zor geliyor deyenlerin işine gelmediği içindir. Yoksa inanıp yaşamak isteyenler için çok kolaydır.

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ {٢٣} فَقَالُوا أَبَشَراً مِّنَّا وَاحِداً نَّتَّبِعُهُ إِنَّا إِذاً
لَّفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ {٢٤} أَأُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِن بَيْنِنَا بَلْ هُوَ
كَذَّابٌ أَشِرٌ {٢٥} سَيَعْلَمُونَ غَداً مَّنِ الْكَذَّابُ الْأَشِرُ {٢٦}
إِنَّا مُرْسِلُو النَّاقَةِ فِتْنَةً لَّهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ {٢٧} وَنَبِّئْهُمْ أَنَّ
الْمَاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْ كُلُّ شِرْبٍ مُّحْتَضَرٌ {٢٨} فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ

فَتَعَاطَى فَعَقَرَ {٢٩} فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ {٣٠} إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ {٣١} وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ {٣٢} كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ بِالنُّذُرِ {٣٣} إِنَّا أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِباً إِلَّا آلَ لُوطٍ نَّجَّيْنَاهُم بِسَحَرٍ {٣٤} نِعْمَةً مِّنْ عِندِنَا كَذَلِكَ نَجْزِي مَن شَكَرَ {٣٥} وَلَقَدْ أَنذَرَهُم بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ {٣٦} وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَن ضَيْفِهِ فَطَمَسْنَا أَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ {٣٧} وَلَقَدْ صَبَّحَهُم بُكْرَةً عَذَابٌ مُّسْتَقِرٌّ {٣٨} فَذُوقُوا عَذَابِي وَنُذُرِ {٣٩} وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ {٤٠}

Meali

23-24. Semud kavmi de uyarıları yalanladı. –"Bizden bir insana mı uyacağız? O takdirde biz apaçık bir sapıklık içine düşmüş oluruz," dediler.

25-"Zikir (öğüt vermek), aramızda ona mı bırakıldı? Hayır, o yalancı küstahın biridir."

26 –(Fakat):Yarın onlar küstahın kim olduğunu bilecekler.

27. Biz onlara kendilerini imtihan etmek için dişi deveyi göndereceğiz. Onun için (ey Salih!) sen onları gözet ve sabret.

28. Onlara suyun aralarında taksim edileceğini haber ver; her biri kendi içme nöbetinde hazır bulunmuş olsun.

29-30. Artık arkadaşlarını çağırdılar o da alacağını aldı da (deveyi) boğazladı. –Ama azabım ve uyarılarım nasıl oldu?

31. Biz onların üzerine bir ses gönderdik. Hemen ağılcıların topladıkları kuru ot gibi oldular.

32. Andolsun ki Kur'an'ı öğüt almak için kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur?

33. Lut kavmi de uyarıcı (peygamberleri) yalanladı.

34. Şüphe yok ki, biz onların üzerlerine de şiddetli bir rüzgâr gönderdik. Lut'un ailesini (iman edenleri) ise seher vakti kurtardık.

35. İşte biz şükredenleri böylece tarafımızdan bir nimet olarak mükâfatlandırırız.

36. Lut bizim yakalamamıza karşı onları uyarmıştı. Fakat uyarılara şüphe duydular.

37. Onun misafirlerinden murat almak istemişler (o çirkin livataya kalkışmışlardı.) Biz de gözlerini sildik: "Haydı şimdi azabımı ve uyarılarımı tadın."

38-39. Sabah erken onları kararlı bir azap yakaladı. –Şimdi "azabımı ve uyarılarımı tadın."

40. Andolsun ki, biz Kur'an'ı öğüt almak için kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mu?

İzahı

23-32. Bu ayetler Salih (a.s.)'ın kavmi olan Semud'un kendisini nasıl inkâr edip uyarılarına kulak vermediklerini ve başlarına gelen azabı anlatmaktadır. Bu konu birçok sûrelerde ibret için tekrar edilerek anlatılmaktadır. Hud sûresinin 61-68. ayetine kadar da bundan bahsedilerek, orada biraz daha detaylı izah edilmiştir, oraya da bakabilirsiniz. Daha sonra Şems sûresinde de gelecektir. Fakat yine de burada kısa da olsa açıklama yapalım. Şöyle ki, Salih (a.s.)'ın kavmi kendisinden mucize olarak taştan dişi bir deve çıkarmasını istedi. O da Cenab-ı Haktan istedi ve istekleri gerçekleşti. Fakat Salih (a.s.) onları uyardı, artık bu deveye dokunmayın, merada otlasın su içme nöbetinde de suyunu içsin. Tabi o memleketlerde su kıt olduğu için kuyudan su ihtiyaçlarını gideriyorlar. Bu bakımdan nöbetleşe bir gün veya belirli bir saatte onlar su ihtiyaçlarını görmelerini, diğer saatte da deve kendi nöbetinde suyunu içecek diye Salih (a.s.) onlara tembih edip uyardı. Ancak onlar bu mucizeye hıyanet ederek azgın arkadaşlarından birini çağırarak deveyi onun eliyle boğazlatıp kestirdiler. Cenab-ı Hak da Cibril-i gönderdi ve Cibril'in bir bağırışıyla ödleri patdı. Bir anda ağılcının toplamış olduğu kuru ot yığını gibi savrulmaya başladılar.

33-40. Bu ayetler de birçok sûrede tekrar edildiği gibi burada da tekrar edilerek Lut (a.s.)'ın kavminin yaptıkları çılgınlığa (livataya) vurgu yapılmaktadır. Kendilerini helâk etmeye gelen meleklere bile bu çılgınlığı yapmaya kalkıştıklarında melekler onları helâk edip altlarını üslerine çevirmişlerdir. Hud sûresinin 77-83. ayetine kadar daha detaylı anlatılmıştır, o ayetlerin tefsirine bakınız. İşte bu ayetlerde geçmiş ümmetlerden bazılarının yaptıkları ve başlarına gelen felaketler anlatılarak örnekler verilmektedir. Ve bunlardan ibret alınması için de Kur'an'ın kolay anlaşılır bir kitap olduğuna vurgu yapılarak, Kur'an'ı okuyup anlayıp, düşünüp bunlardan dersler çıkarmaları, ibret almaları istenmektedir.

Kur'an gerek okuyup ezberleme bakımından ve gerekse onu anlayıp yaşama bakımından kolaylaştırılmış bir kitaptır. Bu gün yeryüzünde milyonlarca Kur'an'ı ezberlemiş hafizlar vardır. Hiçbir kitap bu kadar hafız tarafından ezberlenmemiştir. Hükümleri de geçmiş kitapların hükümlerine göre kolaylaştırılmıştır. Artık kur-anı öğrenmede, ezberleme de, onun emir ve hükümlerini yaşamada hiçbir zorluk yoktur. Zor diyenlerin sözlerinin hiçbir tutarlı tarafı yoktur, onu öğrenip yaşamak işlerine gelmediği için öyle söylemekte ve zannetmektedirler.

وَلَقَدْ جَاء آلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُ {٤١} كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كُلِّهَا فَأَخَذْنَاهُمْ أَخْذَ عَزِيزٍ مُّقْتَدِرٍ {٤٢} أَكُفَّارُكُمْ خَيْرٌ مِّنْ أُوْلَئِكُمْ أَمْ لَكُم بَرَاءةٌ فِي الزُّبُرِ {٤٣} أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُّنتَصِرٌ {٤٤} سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ {٤٥} بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ {٤٦} إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ {٤٧} يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِعَلَى وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا مَسَّ سَقَرَ {٤٨} إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ {٤٩} وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ {٥٠} وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِن مُّدَّكِرٍ {٥١}

وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ فِي الزُّبُرِ {٥٢} وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ {٥٣} إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ {٥٤} فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِندَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ {٥٥}

Meali

41-42. Firavun'un kavmine de uyarıcı peygamber gelmişti. –Ayetlerimizin tümünü yalanladılar. Biz de onları çok kuvvetli ve kudretli bir yakalayışla yakaladık.

43. Şimdi sizin kâfirleriniz ötekilerden hayırlı mı? Yoksa kitaplar da sizin için bir beraat mı var?

44-45. Yoksa: "Biz birbirimize yardım eden bir toplumuz mu," diyorlar? –Her halde o topluluk bozulacak ve geriye de dönüp kaçacaklardır.

46-47. Hayır, kıyamet onlaravadedilen saattir. O saat gerçekten çok feci ve acıdır. –Muhakkak ki, suçlular sapıklık ve çılgınlık içindedirler.

48. O gün yüzü koylu ateşe sürükleneceklerdir: "Cehennemin dokunuşunu tatsınlar," (denecektir)

49-50. Haberiniz olsun ki biz her şeyi bir ölçü ile yarattık. –Bizim buyruğumuz ancak bir göz açıp yummak gibidir.

51. Andolsun ki, biz sizin benzerlerinizi hep helâk ettik. Öğüt alan yok mudur?

52-53. İşledikleri her şey kitaplarda vardır. –Küçük, büyük hepsi satır-satır yazılmıştır.

54-55. Takva olanlar cennetlerde ve ırmaklardadırlar. –Güçlü bir hükümdarın huzurunda doğruluk makamındadırlar.

İzahı

41-42. Evet: (Firavun'un kavmine de uyarıcı bir peygamber geldi. –Fakat ayetlerimizin tümünü yala-nladılar.) Yani Hazreti Musa onlara dokuz mucize göstermiştir, fakat onlar bunların hepsini yalanladılar. Bu mucizelerin neler ol-

duğunu Âraf suresinin 133. ayetinde, İsra suresinin 101. ayetlerinde açıklamıştık o ayetlerin tefsirlerine bakabilirsiniz.

43-45. Ey Ebu Cahil ve yandaşları! (Şimdi sizin kâfirleriniz ötekilerden daha mı üstün? Yoksa kitaplarda sizin için bir beraat mı var?) Yani sizin kâfir olanlarınız, bu geçmişte anlatılan peygamberlere karşı gelip inkâr eden topluluklardan daha mı güçlüdür? Onları helâk eden Allah (c.c.) sizi mi helâk edemeyecek zannediyorsunuz? Yoksa kitaplarda size bir ayrıcalık mı tanındı, helâk edilmeden beraat mı aldınız da böyle çılgınlık yapıyorsunuz? –(Yoksa: "Biz birbirimize yardım eden bir topluluğuz mu," demek istiyorlar.) Yani biz birbirimize yardım ederiz, bize bir şey olmaz, kimsenin gücü yetmez mi demek istiyorlar? –Böyle kendilerini güvende hisseden bu: (Topluluk herhalde bozulacak ve geriye dönüp kaçacaklardır.) Kendilerini çok güçlü sanan ve güvende olduklarını zanneden bu müşrikler herhalde Bedir savaşında bozulup kaçacaklar, bundan hiç haberleri yok.

46-50. Evet, savaşlardaki kaçışları da onları kurtaramayacak: (Belki kıyamet onlara vadedilen saattir ki, uyarıldıkları o saat gerçekten çok feci ve acıdır.) Kıyametin kopuşu savaştaki yenilgilerine, öldürülmelerine, kaçmalarına ve esire düşmelerine benzemez, kıyametin azabı daha dehşetli ve kalıcıdır. –(Suçlular muhakkak ki, bir sapıklık ve çılgınlık içindedirler. –O gün yüz üstü cehenneme sürüklenecekler: "Cehennemin dokunuşunu tadın," denecek. –Haberiniz olsun ki biz her şeyi bir ölçü ile yarattık.) Yani her şey önceden ölçülüp biçilmiş ve planlanmış olarak yaratılmıştır. Kader de budur. Bazı diplomalı cahil ilahıyatçılar televizyonlarda çıkıp, Kur'an da kader diye bir şey yok diyebiliyorlar. İşte sana Kur'an'dan ayet hem de böyle kaç tane ayet... Bir insan basiret sahibi olmazsa diplomalı de olsa yok bilmem akademik kariyeri de olsa o insan cahildir ve kördür. Şeytan da kendince çokbilmişlik taslıyordu ama ne hale düştü! Bu kâinatı yaratan ölçüsüz, plansız projesiz, gelişi güzel mi yaratmıştır. Bu kâinatı yaratan Allah her şeyin ecelini, rızkını, başından geçecek olanları daha önceden takdir etmiş, sebeplerini sonuçlarını hepsini Levhi'l-Mahfuza yazmıştır. Evet, kıyamet saati da önceden takdir edilmiştir ki o kıyamet saati hiçbir şey değil: (Ancak göz açıp kapama gibi bizim buyruğumuzun yerine gelmesidir.) Yani o takdir edilen kıyamet saatı gelince bir göz açıp kapayacak hatta ondan daha az bir

zamanda bizim ol, emrimizle olup bitecektir. Ey inkârcılar! Siz hangi gücünüze dayanarak bize isyan edip kafa tutuyorsunuz?

51-55. (Andolsun ki biz sizin benzerlerinizin hepsini helâk ettik, hâlâ bunlardan öğüt alan yok mu? –İşledikleri her şey kitaplarda mevcuttur.) Hem Levhi'l-Mahfuzda yazılıdır, hem de amel defterlerine kaydedilmiştir. İster iyi, ister kötü olsun hiçbir kimsenin yaptığı işler bir yere kaybolmaz, hepsi zaptu-rapt altındadır. –(Küçük, büyük hepsi satır-satır yazılmıştır. –İşte Takva olanlar cennetlerde ırmaklardadırlar.) Yani haramlardan ve günahlardan sakınıp iyi amel işleyen muttaki olan kullar bağlar, bahçeler ve içlerinden kütür-kütür ırmaklar akan cennetlerdedirler. –(Son derece güçlü bir hükümdarın huzurunda doğru bir ikametgâhtadırlar.) Cennette ki makam, padişahlar padişahı olan Allah'ın muttaki kullarına vadettiği doğru ve güvenilir bir makamdır. Dünyadaki makamlar gibi aldatıcı ve gelip geçici değildir.

RAHMÂN SÛRESİ

Rahman sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu ismin verilmesi ise sûrenin başındaki ayetin Allah (c.c.)'in Rahman isminden almıştır.

Ayet Sayısı: Yetmiş sekiz

Kelime satısı: Üç yüz elli bir

Harf Sayısı: Bin altı yüz otuz altıdır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الرَّحْمَنُ {١} عَلَّمَ الْقُرْآنَ {٢} خَلَقَ الْإِنسَانَ {٣} عَلَّمَهُ الْبَيَانَ {٤} الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ {٥} وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ {٦} وَالسَّمَاء رَفَعَهَا وَوَضَعَ الْمِيزَانَ{٧} أَلَّا تَطْغَوْا فِي الْمِيزَانِ {٨} وَأَقِيمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْمِيزَانَ {٩} وَالْأَرْضَ وَضَعَهَا لِلْأَنَامِ {١٠} فِيهَا فَاكِهَةٌ وَالنَّخْلُ ذَاتُ الْأَكْمَامِ {١١} وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ {١٢} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {١٣} خَلَقَ الْإِنسَانَ مِن صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ {١٤} وَخَلَقَ الْجَانَّ مِن مَّارِجٍ مِّن نَّارٍ {١٥} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {١٦} رَبُّ الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِ {١٧} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {١٨} مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ يَلْتَقِيَانِ

{١٩} بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَّا يَبْغِيَانِ {٢٠} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٢١} يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ {٢٢} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٢٣} وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنشَآتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ {٢٤} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٢٥}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım

1-4. Rahman, –Kur'an'ı öğretti, –İnsanı yarattı. –Ona beyanı (konuşup anlatmayı) öğretti.

5-7. Güneş de ayda bir hesap içindedir. –Bitkiler ve ağaçlar secde etmektedir. –Göğü yükseltti, mizanı (dengeyi) kurdu.

8-9. Sakın tartıda taşkınlık etmeyin. –Tartıyı adaletle yapın, terazide eksiklik yapmayın.

10-11. Allah, yeri âlem için koymuş (döşemiştir.) –Orada meyveler ve salkım üzümler vardır.

12-13. Saplı ve yapraklı taneler ve hoş kokulu bitkiler vardır. –(Ey cin ve insan topluluğu!) Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

14Allah, insanı pişmiş çamura (kiremite benzeyen) bir balçıktan yarattı.

15-16. Cinleri de halis ateşten yarattı. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

17-18. O, iki doğunun, iki batının Rabbidir. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

19-20-21. İki denizi birbirine salı verdi, birbirine kavuşuyorlar. –Aralarında bir engel var, birbirine geçip karışmıyor. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

22-23. İkisinde de. mercan çıkar. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

24-25. Denizde dağlar gibi akıp giden kocaman gemiler de O'nundur. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

İzahı

1-2. (Rahman, –Kur'an'ı öğretti.) Yani Rahman olan Allah, Kur'an'ı Peygambere vahyi ile öğretti. Rivayete göre Furkan sûresinin 60. ayetinde: (Rahman'a secde edin,) buyrulduğunda müşrikler: (Rahman da nedir?) diye sormuşlardı ki, bu ayetle ona vurgu yapılmaktadır. İşte O: (Rahman Kur'an'ı öğretti.)

3-4. Yine O, Rahman: (İnsanı yarattı. –Ve ona beyanı öğretti.) Yani Âdem'i yarattı ona konuşmayı, açıklamayı öğretti. Bakara sûresinin 31 ve 33. ayetlerinin tefsirinde de açıklamıştık. Allah (c.c.) Âdem'e bütün cisimlerin isimlerini öğretti ve onların adlarını saymasını emretti, o da saydı. Neticede bütün insanlığı yaratıp onlara konuşma ve açıklama kabiliyeti vermiştir.

5-6. (Güneş ve ay da bir hesap iledir. –Bitkiler ve ağaçlar da secde etmektedirler.) Yani Allah (c.c.) ayı ve güneşi öyle gelişi güzel yaratmamıştır. Her biri bir ayarla yaratılmışlardır ki, bunlar zaman ve vakitleri bildirirler, aylar ve yıllar onlara göre hesaplanır. Her biri kendi yörüngesinde dönüp dolaşır, akıp gider.

Evet, bitki ve ağaçların secde etmelerine gelince (necm) yerde bitip sapı olmayan bakla, kabak, karpuz, kavun ve saire gibi sapı, gövdesi olmayan bitkilerdir. (Şecer) ise sapı ve gövdesi olan ağa-çlardır. Bunların her biri yaratana secde ederler. Velhasıl bütün varlıklar âlemi kendi konumları itibariyle, kendi lisanıhâlleriyle O'nu anar, tesbih eder, secde ederler. Hac sûresinin 18. ayetinin tefsirine bakınız, orada daha geniş açıklaması vardır.

7-8-9. Yine Rahman olan Allah: (Göğü de yükseltti ve ölçüyü koydu.) Yani gökler ve yer ilk yaratılırken bitişikti. Allah (c.c.) göğü yerden ayırarak yükseltti. Ve ayı, güneşi, yıldızları birer terazi gibi oturttu. Her biri kendi konağında, kendi yörüngesinde dönüp dolaşır, bir terazi gibi havada durur, hiçbiri, ne aşağı, ne yukarı, ne sağa ne de sola gidip dengeyi bozar. Eğer öyle olsa kıyamet kopar. Birbirlerine çarpar kâinatın dengesi bozulur. Tıpkı terazinin bir kefesine ağırlık kuyunca nasıl dengesi bozuluyor, biri aşağı inip diğeri yukarı kalkıyorsa öyle denge bozulur. –Öyle ise göklerdeki bu dengeye bakıp: (Tartılarınıza dikkat edin, taşkınlık etmeyin,) bütün işleriniz de dengeyi, hakkı ve adaleti gözetin. –(Ölçü ve tartılarınızda âdil olun, terazide eksiklik yapmayın.) Birbirinizin hakkını gözetin alış verişinizde ölçüp tartarken eksik, noksan ölçüp tartmayın. Mahkemelerinizde her işinizde adalet ölçülerine göre hareket edin. Daha önce Hud sûresinde de geçmişti Şuayb (a.s.)'ın kavmi ölçü ve tartılarını eksik

yapıp birbirlerinin hakkına tecavüz ediyorlardı, Şuayb (a.s.) onlara öğüt ve nasihat etti ise de dinlemediler ve sonunda helâk oldular.

10-13. O, Rahman ki: (Yeri âlem için döşedi.) Yani bütün canlıların barınacağı şekilde döşedi. –İnsanlar için de ayriyeten: (Orada meyveler ve salkımlı hurma ağaçları vardır. –Yaprakları, taneleri ve hoş kokulu olan bitkileri vardır.) Daha insanlara özel nice nimetler yaratılmıştır. –Peki: (Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?) Bu ayet bu sûrede otuz bir kere tekrar edilmektedir ki, Allah'ın nimetlerine karşı nankörlük eden iki toplum sorumlu tutulmakta ve onlara hitap etmektedir. Bunlar cinler ve insanlardır. İbadetle, itaatle sorumlu tutulan bu iki topluluktur. Onun içi bu ayetlerde tensi ye olarak yani ikil şahıs olarak "tükezzibân": (Ey iki topluluk! Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?) diye buyruluyor.

Âlâ, ilâ'nın çoğuludur ki, tüm güzel görünümlü, hoş kokulu, tatlı yiyimli ve bütün nimetler demektir. Yani ey cin ve insanlar? Rabbinizin bütün bu güzel nimetlerinin hangisini yalanlıyorsunuz?

14-15-16. O, Rahman: (İnsanı ateşte pişmiş bir kiremit benzeri balçıktan yarattı.) Yani Âdem'i süzme ve kurumuş bir balçıktan yarattı, ondan eşini yarattı ve bu iki çiften de neslini yarattı. –(Cinleri de halis ateşten yarattı.) Yani cinlerin babasını ve ya İblisi de ateşten yarattı ki onlar da daha sonra erkek ve dişi olarak üreyip çoğaldılar. –Şimdi ey cin ve insan toplulukları! (Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

17-18.O, Rahman: (İki doğunun, iki batının Rabbidir.) Yani günlerin uzayıp kısalmasıyla güneşin bir yaz ve bir de kış iki farklı yerden doğup iki farklı yerden batması ile iki doğu ve iki batı olmuş oluyor. Ve güneşin böyle farklı yerlerden doğup batmasıyla dört mevsim meydana gelmiş oluyor ki, bunların her biri de bir nimet, bir güzelliktir. –(O halde Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

19-21. O, Rahman: (İki denizi birbirine salıverdi ki, birbirine kavuşuyorlar. –Fakat aralarında bir engel vardır, birbirlerine girip karışmıyorlar. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?)

Bu iki denizin birbirleriyle karşılaşıp fakat birbirlerine girip karışmadıkları ile ilgili Furkan sûresinin 53. ayetinde de geçmişti ve bu iki denizden birinin gayet tatlı diğerinin ise tuzlu olduğu beyan edilmişti. Bu iki denizin karışmamasını şöyle yorumlayanlar vardır. Nil nehrinin Şap denizine dökülmesi, Dicle

nehrinin de Basra körfezine döküldükten sonra denizin içinde bir hayli yol almalarına rağmen bu nehirlerin denize karışmadıkları şeklindedir. Bazı tefsircilerse Hint okyanusu ile Ak denizin birleşmesi olarak tefsir etmişlerdir. Yine bazı tefsirciler de gök denizi ile yer denizinin yılda bir kere karşılaşması olayıdır, diye tefsir etmişlerdir ki, bu gerçekten pek uzak bir yorumdur.

Fakat âcizane ben bunu Furkan sûresinde de açıklamış idim, bütün denizlerin kendilerine has özellikleri vardır ve bu denizler birbirlerine kavuşmalarına rağmen bunlar birbirine girerek karışmamakta ve bu özellikleri bozulmamaktadır. İşte mesela Kara denizle, Marmara denizi birbirine kavuşmuş ama biri kara deniz özelliğini taşıyor, öteki de Marmara denizi özelliğini taşıyor, ikisi birbirine girmemiştir. Çünkü ayetin zahirinde çok açık ve net olarak: (Aralarında engel vardır, birbirlerine taşkınlık yapmazlar,) diye ifade edilmektedir.

22-23. (Her ikisinde de. ve mercan çıkar. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?) Oysa tatlı suda. ve mercan olmaz. O halde bu ayette kasdedilen mana, tatlı ve tuzlu denizler birbirine karışmadığı gibi, tuzlu denizler de kendi aralarında birbirine karışmazlar ki her iki denizde de hem. hem de mercan çıkar.

24-25. (Denizde koca dağlar gibi süzülen gemiler de O'nundur.) Denizleri ve gemilerin yapıldığı malzemeleri yaratan, denizin üzerinde akıp gitmesine imkân veren şartları yaratan ve meydana getiren Allah'tır. Eğer fırtınaya yakalansa, ya da eski yelkenli gemileri yürüten tatlı rüzgârlar olmasa o gemi denizlerde yol alabilir mi? –İşte bütün bu imkân ve nimetleri veren: Rabbinizdir, öyle ise O'nun hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ {٢٦} وَيَبْقَى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ {٢٧} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٢٨} يَسْأَلُهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ {٢٩} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٣٠} سَنَفْرُغُ لَكُمْ أَيُّهَا الثَّقَلَانِ {٣١} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٣٢} يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنِ

اسْتَطَعْتُمْ أَن تَنفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانفُذُوا لَا تَنفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ {٣٣} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٣٤} يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنتَصِرَانِ {٣٥} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٣٦} فَإِذَا انشَقَّتِ السَّمَاء فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ {٣٧} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٣٨} فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُسْأَلُ عَن ذَنبِهِ إِنسٌ وَلَا جَانٌّ {٣٩} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٤٠} يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ {٤١} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٤٢} هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ {٤٣} يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ آنٍ {٤٤} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٤٥}

Meali

26-27-28. Yeryüzünde bulunan her şey fanidir. –Yalnız Celâl ve ikram sahibi olan Rabbin yüzü bakidir. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

29-30. Göklerde ve yerde bulunanlar O'ndan isterler. O, her gün yeni bir iştedir. –Şimdi rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

31-32. Ey iki ağır topluluk! Yakında sizin hesabınızı görmeye zaman ayıracağız. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

33-34. Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin kıtalarından geçip gitmeye gücünüz yetiyorsa, geçip gidin. Ancak bir saltanatla gidebilirsiniz. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

35-36. Üzerinize ateşten alev ve duman gönderilir de kendinizi savunamazsınız. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

37-38. Gök yarılıp da erimiş yağ ve kıpkırmızı bir gül gibi olduğunda... –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

39-40. İşte o gün ne insan ve ne de cine günahından sorulmaz, (Çünkü her şey âyan-beyandır.) –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

41-42 –Suçlular simalarından tanınır, alınlarından ve ayaklarından tutulur. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

43-44-45. İşte bu suçluların yalanladığı cehennemdir. –Onlarla kaynar su arasında dolaşıp dururlar. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

İzahı

26-28. (Yeryüzünde bulunan her şey fanıdır. –Yalnız celâl ve ikram sahibi olan Rabbin yüzü bakıdır. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

Fani: Daha önce Kasas sûresinde de açıkladığımız gibi, bir şeyin tamamen yok olması değildir, belki bir şeyin aniden ayrılıp bulunduğu yerden gitmesi ve eksilmesi demektir. Mesela bir insan ölünce aniden aramızdan ayrılıp kabre gidiyor ve orada bedeni çürüyüp eksiliyor, bir kısmını toprak yiyip çürütüyor, bir kısım kemikleri belki kalıyor, ama sonradan çürümüş ve eksilmiş olan beden Allah'ın kudretiyle yeniden tekâmül ettirilip diriltiliyor.Yani ölümle insan bu dünyadan ayrılıp gidiyor, beden değişime uğruyor, eksiliyor. Ama değişmeyen, eksilmeyen ve baki kalan yalnızca celal ve ikram sahibi olan Allah'ın yüzüdür.

Allah'ın yüzü meselesine gelince bunu Kasas sûresinin son ayetinin tefsirinde genişçe açıkladık, oraya bakınız. Ancak burada şu kadarını tekrar edelim ki: (Rabbin yüzü bakidir,) ifadesini tefsirciler: "Rabbin zatı," diye tefsir etmişlerdir. Bu yorum benim anlayışıma göre pek isabetli bir yorum değildir. Çünkü zaten Allah'ın zatı ezeli ve ebedidir, değişmez. Bana göre burada Allah'ın yüzünden maksat, O'nun yöneldiği, değer verdiği güzel işler ve amellerdir ki, fani olmayan kalıcı olan bu güzel işlerdir, onların sevap ve mükâfatlarıdır. Bunun dışındaki dünyalıklar ise fanidir, onlar aniden ortadan kaybolan faydasız şeylerdir. O halde Allah'ın razı olup yöneldiği, değer verdiği güzel amel ve işler, bozulmadan eksilmeden, kaybolmadan, bakidirler. Hak ve hakikat dışı, Allah'ın değer vermediği şeylerse helâk olur, bozulur, eksilir, ortadan kaybolur, demektir.

29-30. (Göklerde ve yerde bulunanlar O'ndan isterler.) Yani herkes Allah'a muhtaçtır, O'ndan yardım, rızık ve her türlü ihtiyaçlarını isterler: (Ve O, her gün

yeni bir iştedir. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?) Hâşâ Allah (c.c.) hiç tatil etmez, her gün yeni bir iş yapar. Bir rivayete göre de bu ayet Yahudilerin şu iddialarına cevap vermektedir. Onların iddiasına göre Allah (c.c.) gökleri ve yeri yaratırken Pazar günü başlamış, Cuma günü bitirmiş ve Cumartesi günü de tatil etmiş. Oysa Hâşâ Allah yorulmaktan, dinlenmekten, tatil etmekten beridir, O, her gün yeni bir iş yapmaktadır ve bununla da kullarına bir ders vermektedir. Rabbiniz her gün yeni bir iş yapmaktadır, boş durmamaktadır, öyle ise sizde boş durmayın her gün yeni ve yararlı bir iş yapın. Nitekim Peygamber a.s: "İki günü eşit olan zarardadır," sözü da bunu göstermektedir. Nitekim kendisi hakkında da İnşirah sûresinin son iki ayetinde: (Bir işi bitirince, hemen yeni bir işe koyul,) diye buyrulmaktadır.

31-32. (Ey iki ağır topluluk!) Yani üzerine ağır sorumluluk almış olan cin ve insan toplumları! (Sizin hesabınızı görmek için de vakit ayıracağız. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?) Yani kıyamet günü sizi sorumlu olduğunuz şeylerden hesaba çekeceğiz. Siz öyle başıboş yaratılmış birer varlıklar değilsiniz. Size birçok nimetler verdim, bununla beraber de size birçok sorumluluklar yükledim, işte bu nimetlere karşı şükretmeyen, Rabbine karşı olan görevlerini yerine getirmeyenlerden hesap soracağız.

33-34. (Ey cin ve insan toplulukları! Eğer göklerin ve yerin kıtalarını geçip gitmeye gücünüz yetiyorsa, geçin, gidin.) Yani göklerin ve yerin mıntıkasından dışarı çıkmaya gücünüz varsa, çıkın, gidin. Yani bunu yapamazsınız: (Ancak saltanatla yapabilirsiniz.) Böyle bir güç ve kuvvetiniz olduğu takdirde çıkabilirsiz. İbni Abbas bu ayeti şöyle yorumlamıştır: "Eğer göklerde ve yerde olanları bilmeye gücünüz yeterse, bilin, bakalım, bilemezsiniz. Ancak Allah tarafından beyan edildiği takdirde bilebilirsiniz."

Fakat âcizane benim anlayışıma göre bu ayette cin ve insanlara bir tehdit vardır. Yani yaptığınız kötülüklerin hesabından ve cezasından kurtulamazsınız, kaçamazsınız, yakalanacaksınız. Ancak öyle bir gücünüz olacak ki Allah'a karşı gelerek yerlerden ve göklerden dışarı çıkıp da kurtulasınız. Oysa kaçacak bir gücünüz ve karşı koyacak bir kuvvetiniz de yoktur. Öyle ise ayağınızı denk alın, yaptıklarınızın hesabını soracağız, diye tehdit varı bir ifade kullanılmıştır. –Evet: (Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

35-36. (Üzerinize ateşten alev ve duman gönderilir de kendinizi savunamazsınız.) Yani kaçacağınız, gideceğiniz bir yer yoktur, cehenneme atıldığınız zaman üzerinize ateşten alevler ve dumanlar gönderildiğinde buna mani olacak hiçbir yardımcı ve güç bulamayacaksınız. Öyle ise: –(Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

37-38. (Gök yarılıp erimiş yağ ve kıpkırmızı bir gül gibi olduğunda) haliniz ne olacak? Yani kıyamet koparken gökler yarılıp erimiş bir bakır ve gül rengini almış kıpkırmızı bir renk alacaktır. O gün çok müthiş bir gündür. Sonrasında da tekrar diriltilip hesaba çekileceksiniz. –(İşte Rabbiniz'in hangi nimetlerini ve hangi kudretini yalanlıyorsunuz?)

39-40. (İşte o gün ne insan ve ne de cine günahından sorulmaz.) Yani inkâr etmiş olan kâfir insanlara ve cinlere günahları sorulmaz, zaten onların imanları olmadığı için her yaptıkları günahtır. Onlara sorulacak olan bu günahları niçin işledikleridir, bu nimetlerin hesabıdır. Nitekim Kasas sûresinin 78. ayetinde: (Suçlulara günahlarından sorulmaz,) buyruluyor. Onlara bu günahları niçin işledikleri ve Allah'ın bunlara verdiği nimetlerin hesabı sorulur. Allah (c.c.) size bunca nimetler verdi, bunları nerelerde harcadınız, bu nimetlerin karşılığında ne yaptınız, bunların hesabı sorulur. –Evet: (Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

41-42. O gün: (Suçlular simalarından tanınır, alınlarından ve ayaklarından tutulur,) deyim yerinde ise yaka-paça tutulup cehenneme atılırlar. –(Peki, şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

43-45. (İşte bu, suçluların yalanladıkları cehennemdir, denir. –Ve o cehennemle kaynar sular arasında dönüp dolaşırlar. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ {٤٦} فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٤٧} ذَوَاتَا أَفْنَانٍ {٤٨} فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٤٩} فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ {٥٠} فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٥١} فِيهِمَا مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ {٥٢} فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ

{٥٣} مُتَّكِئِينَ عَلَى فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ إِسْتَبْرَقٍ وَجَنَى الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ {٥٤} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٥٥} فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ {٥٦} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٥٧} كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ {٥٨} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٥٩} هَلْ جَزَاء الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ {٦٠} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٦١} وَمِن دُونِهِمَا جَنَّتَانِ {٦٢} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٦٣} مُدْهَامَّتَانِ {٦٤} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٦٥} فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ {٦٦} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٦٧}

Meali

46-47. Rabbin makamından korkan kimseye iki cennet vardır. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetini yalanlıyorsunuz?

48-49. İkisinin de çeşitli ağaçları, meyveleri vardır. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

50-51. İkisinde de akıp giden iki pınara vardır. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

52-53. İkisinde de her çeşit meyveden çift-çift vardır. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

54-55. Astarları atlastan döşeklere yaslanırlar. İki cennetin de meyvelerini (devşirmek)) yakındır. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

56-57. Orada gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş kadınlar (huriler) vardır ki, bunlardan önce onlara ne insan, ne de cin dokunmuştur. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

58-59. San ki, onlar yakut ve mercan gibidirler. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

60-61. İyiliğin karşılığı iyilik değil midir? –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

62-63. Bu ikisinden başka iki cennet daha vardır. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

64-65. (Bu cennetler) yemyeşildir. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

66-67 –İkisinde de fışkıran iki kaynak (göze) vardır. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

İzahı

46-47. (Rabbin makamından korkan kimseye iki cennet vardır. Şimdi Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?) Makamdan maksat, kıyamet günü Allah'ın huzurunda hesap vereceğine inanıp o günün hesabından korkarak, Allah'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçanlar için iki cennet vardır. Bu iki cennetin ne olduğu hakkında ise farklı yorumlar vardır. Fahreddini Razı'ye göre bu iki cennetin birinin rahmanı, diğerinin ise cismani olduğudur. Yani birinde sadece ruhun, diğerinde ise bedenin zevkleneceği cennettir. Başka bir tefsirciye göre ise, bunlardan birinin Adn, diğerinin ise Naim cennetleri olduğu görüşüdür. Biri Adn, diğerinin Firdevs olduğunu söyleyenler de vardır. Veya biri inanıp Allah'ın makamından korkan insanların, diğeri de cinlerin gireceği cennettir ki, bence de doğru yorum budur. Çünkü daha öncede bahsettiğimiz gibi bu tekrar edilen ayetlerde kasdedilen iki topluluktur ve ayetlerde tekrar-tekrar bu iki topluluk uyarılmaktadır. Bazı tefsircilere göre hatta İmam-ı Azama göre de cinlerin kâfir olanları ceh nneme gidecek, ama inananların ise cennete gitmeyeceklerini, bunların hayvanlar gibi toprak olacaklarını söylemişlerdir ki, bu ayet bence onların bu iddialarını çürütmektedir. Bu Allah'ın adaletine de terstir. İnkâr edince cehenneme, ama iman edince hayvanlar gibi toprak olurlar gibi yaklaşım doğru bir yaklaşım değildir. İnsanoğlu nedense hep kendine yontmakta, hep kendini üstün görerek bencil davranmaktadır. Kendisi iman edip güzel amel işleyince cennete gidiyor, ama cinler iman edip güzel amel işleyince cennete gidemiyor.

Bu ayetin iniş sebebi hakkında ise İbni Ebi Hâtem ve Ebu'ş-Şeyh, Atadan şöyle rivayet etmişlerdir. Ebu Bekir r.a. bir gün kıyameti, hesabı, mizanı, cennet, cehennemi, meleklerin mahşer yerine inip saf bağlamalarını ve daha kıyametin kopuşu ve kıyamet günü ile ilgili birçok şeyleri düşünmüş. Ve demiştir ki: "Şu yeşilliklerden bir yeşillik olsaydım da hayvanlar beni yeselerdi ve ben keşke yaratılmamış olsaydım." İşte bunun üzerine bu ayet inmiş, deniyor.

48-49. İşte bu cennetlerin: (Her ikisinde de çeşitli ağaç ve meyveler vardır. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetini yalanlıyorsunuz?) Yani bana göre hem insanların hem de cinlerin inanmış olanlarının girecekleri her iki cennette de çeşitli ağaçlar ve meyveler var demektir.

50-51. (Her ikisinde de akıp giden pınar vardır. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

52-53. (Her ikisinde de her çeşit meyveden çift-çift vardır. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

54-55. (Astarları atlastan yapılmış döşeklere yaslanırlar. İki cennetin de meyvelerinin devşirilip toplanmaları yakındır.) Yani olgunlaşmış hemen devşirmeye hazır olan meyveler önlerine eğilir, yaklaşır ve kolayca devşirirler. –(Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

56-57. (O cennetlerde gözleri yalnız kocalarına çevrilmiş bunlardan önce ne bir insan dokunmuş, ne de cin.) Yani kendilerinden başkalarına gözlerini çevirip bakmayan, kendilerinden başka âşık olmamış, daha önce de kimsenin eli değmemmiş olan güzel eşler, huriler vardır.

58-59. (San ki, onlar yakut ve mercandırlar. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

60-61. (İyiliğin karşılığı iyilik değil midir?) Yani siz nasıl bir iyilik yaptığınızda karşılığında iyilik görüyorsanız, bana karşı itaatkâr olup iyilik yapanların, güzel amelleri işleyenlerin bu iyi amel ve işlerinin karşılığında da bu güzel cennetler size ikram edilmektedir. –(Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

62-63. (Bu iki cennetten başka iki cennet daha vardır. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?) İbni Zeydden rivayet edildiğine göre önceki iki cennet sabikûn, mukarrabîn olanlar içindir. Yani iyilikte yarışıp zirveye çıkanlar içindir. Bu iki cennet ise normal Müslüman olan insan ve cinler

içindir. Şöyle diyenler de vardır. Önceki cennetler sahabeler için, sonraki cennetler ise tabi'inler içindir. Bu görüş daha ziyade Hasanı-Basri'nin görüşüdür. Fakat âcizane benim kanaatime göre birinci derecede olanlar başta peygamberler olmak üzere din için, İslam için çok sıkıntı çekmiş, bu yolda çok gayret göstermiş olanlar, ikinci derecede ise, gerek insanlardan gerekse cinlerden olsun çok sıkıntı çekmeyen normal müminler içindir. Yukarda da dediğim gibi bu tekrar edilen ayetlerin hepsinde ikil olarak zikredildiğine göre, insanlar ve cinler muhatap alındıklarına göre bu iki cennetten biri insanlar, diğeri de cinler içindir. Ama bu iki cennetten başka iki cennet daha vardır ki, bunlar da sabikundan olan hayırda zirveye ulaşmış olan insan ve cinler içindir.

64-67.Ve bu iki cennet de: (Yemyeşildir –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? –İkisinde de fışkıran iki kaynak pınar vardır. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?)

فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ وَرُمَّانٌ {٦٨} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٦٩} فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ {٧٠} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٧١} حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ {٧٢} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٧٣} لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ {٧٤} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٧٥} مُتَّكِئِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ {٧٦} فَبِأَيِّ آلَاء رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ {٧٧} تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ {٧٨}

Meali

68-69. İkisinde de her türlü meyve, hurma ve nar vardır. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

70-71. İçlerinde güzel huylu, güzel yüzlü eşler vardır. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

72-73. Çadırlar içinde gözlerini yalnız kocalarına çevirmiş iri gözlü eşler vardır. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

74-75. Bunlardan önce onlara ne insan ve ne de cin dokunmuştur. –Şimdi Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?

76-78. Yeşil yastıklar ve güzel işlemeli döşemelere yaslanırlar. –Şimdi Rabbiniz'in hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? –Celâl ve ikram sahibi olan Rabbin adı ne yücedir.

İzahı

68-78. Bu ayetler de aynı önceki iki cennet tasvir edildiği gibi, onlardan başka olan bu iki cennet de aynı şekilde tasvir edilmektedir. Demek ki, o önceki iki cennetin biri iyilikte yarışıp zirveye ulaşan insan ve cinler içindir. Bu iki cennet de iman edip normal amelleri işleyen, iyiliklerde bulunan insan ve cinler içindir.

Hûri: Gözlerinin beyaz olan kısmı son derece beyaz, siyah kısmı da son derece siyah ve iri olan ahugözlü demektir. İbni Münzir ve daha başkalarının İbni Abbas'tan naklettiklerine göre ve Ümmi Selame' nin de Peygamberimizden rivayet ettiğine göre ise Hûri, beyaz manasına tefsir edilmiştir ki, billur gibi beyaz tenli, iri gözlü kadınlar demektir. Çadırda olmaları ise adeta kabuğunda saklı, bozulmamış bir taze meyve gibi ve kocasından başkasına gözü ilişmemiş tertemiz hanımlardır.

VÂKİA SÛRESİ

Vakia sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise kıyametin vuku bulması, kopması anlamına gelmektedir ve bu sûrede kıyametten bahsedildiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Doksan altı

Kelime Sayısı: Üç yüz yetmiş iki

Harf Sayısı: Bin yedi yüz üçtür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ {١} لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ {٢} خَافِضَةٌ رَّافِعَةٌ {٣} إِذَا رُجَّتِ الْأَرْضُ رَجّاً {٤} وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسّاً {٥} فَكَانَتْ هَبَاء مُّنبَثّاً {٦} وَكُنتُمْ أَزْوَاجاً ثَلَاثَةً {٧} فَأَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ {٨} وَأَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ مَا أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ {٩} وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ {١٠} أُوْلَئِكَ الْمُقَرَّبُونَ {١١} فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ {١٢} ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ {١٣} وَقَلِيلٌ مِّنَ الْآخِرِينَ {١٤} عَلَى سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ {١٥} مُتَّكِئِينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِلِينَ {١٦} يَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ {١٧} بِأَكْوَابٍ وَأَبَارِيقَ وَكَأْسٍ مِّن مَّعِينٍ {١٨} لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنزِفُونَ {١٩} وَفَاكِهَةٍ مِّمَّا يَتَخَيَّرُونَ

{٢٠} وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ {٢١} وَحُورٌ عِينٌ {٢٢} كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ {٢٣} جَزَاء بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ {٢٤} لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْواً وَلَا تَأْثِيماً {٢٥} إِلَّا قِيلاً سَلَاماً سَلَاماً {٢٦} وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ {٢٧} فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ {٢٨} وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ {٢٩} وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ {٣٠} وَمَاء مَّسْكُوبٍ {٣١} وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ {٣٢} لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ {٣٣} وَفُرُشٍ مَّرْفُوعَةٍ {٣٤} إِنَّا أَنشَأْنَاهُنَّ إِنشَاء {٣٥} فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَاراً {٣٦} عُرُباً أَتْرَاباً {٣٧} لِّأَصْحَابِ الْيَمِينِ {٣٨}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2-3. (Kıyamet koparken) olacak olduğu zaman, –Onun oluşunu yalanlayacak yoktur. –O hem alçaltıcı, hem de yükselticidir.

4-8. Yer şiddetle sarsıldığı, –Dağlar serpildikçe serpildiği, –Dağılıp toz duman olduğu zaman: –Şimdi sağ ashabı (amel defterleri sağından verilen) sağcılar ne bahtiyardırlar.

9. Sol ashabı (amel defterleri sollarından verilenlere gelince) solcular ne bahtsızdırlar.

10-11-12. Önde olanlar, (iyilikte) önde olanlardır –Ki, onlar mukarrabin (Allah'a) en yakın olanlardır. –Naim cennetlerindedirler.

13-14-15. (Onların) çoğu önceki ümmetlerden, –Birazı de sonrakilerdendir. –Ki, altın ve cevherlerden işlenmiş tahtlar üzerindedirler.

16. Onların üzerinde karşılıklı olarak yaslanırlar.

17. Onların etrafında, ölümsüzlüğe ulaştırılmış genç (hizmetçiler) dolaşır.

18-19. Kaynağından akan (içeceklerle doldurulmuş) testiler, ibrikler ve kadehlerle (dolaşırlar.) –O içkiden ne başları ağartılır, ne de akılları giderilir.

20-24. (Onlara) beğendikleri meyveler, –Canlarının çektiği kuş etleri –Ve iri gözlü huriler, –Saklı inciler gibi, –yaptıklarına karşılık olarak verilir.

25-26. Orada ne bir boş söz ve ne de günaha sokacak bir laf işitmezler. –Duydukları söz yalnız "selam, selam,"dır.

27. Sağ arkadaşları (amel defterleri sağından verilenler) nedir bu sağcılar! (bilir misin?

28-34. Onlara dikensiz kiraz, –Meyveleri kat-kat olmuş muz ağaçları –Ve uzamış gölgeler altında, –Fışkıran su, –Pek çok meyve arasında, –tükenmeyen, yasaklanmayan –Ve yükseltilmiş olan döşemeler üzerindedirler.

35-36. Biz kadınları da (orada) yeniden bir güzel inşa ettik. –Onları bakireler (devamlı) bakireler kıldık.

37-38. Onları hep bir yaşıt sevgililer yaptık. –(işte bunlar) sağcılar içindir.

İzahı

1-2. Bu sûre kıyametin mutlaka kopacağını beyan etmektedir. İşte o kıyamet koparken: (Olacak olduğu zaman –Onun meydana gelmesinde asla bir yalan yoktur.) Yani kıyametin kopuşu mutlaka gerçekleşecektir, onu şimdiye kadar inkâr edenler asla inkâr edemeyeceklerdir. Çünkü o gün herkes onun olduğunu görecektir, artık onu inkâr etmeye ve yalanlamaya imkân yoktur.

3. Evet, işte o kıyamet günü: (Alçaltıcı ve yükselticidir.) Yani o günü inkâr eden kâfirler alçalacak cehennemde hak ettikleri yere hor ve hakir olarak varacaklardır. İman edip güzel amel işleyenler de o gün Allah katında yükselecek ve onlar da şerefle hak ettikleri cennetteki yüksek makamlarına erişeceklerdir.

4-7. İşte o kıyamet koptuğu: (Zaman yer şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmıştır. –Ve dağlar parçalanmaklaparçalanmıştır. –Artık dağılmış toz haline gelmiştir. –Ve siz de üç sınıf olmuşsunuzdur.) Yani İsrafil (a.s.)'ın birinci sure üflemesiyle yerde şiddetli sarsıntı olacak, bütün mahlûkat dehşete kapılacak. İkinci üfleyişle artık kıyamet kopmuş dağlar paramparça olup toz haline gelmiş olur ve bütün mahlûkat ölmüş olur. Üçüncü üfleyişle de bütün mahlûkat dirilip mahşerde toplanmış olur ki, o gün insanlar üç sınıfa ayrılırlar.

8-9-10. Şimdi o üç sınıftan birincisine gelince onlar: (Sağ ashabıdır, nedir bu sağ ashabı?) Yani amel defterleri sağından verilen müminlerdir ki, bunlar o gün mesut ve mutlu olanlardır. İkincisine gelince onlar da –(Sol arkadaşlarıdır. Nedir bu sol arkadaşları?) Yani amel defterleri solundan verilen kâfirlerdir ki, bunlar da cehenneme sevk edilecek olan bahtsızlardır. Üçüncüsü ise bunlar güzel amellerde: –(İleri geçenlerdir.) Yani güzel ve salih amelleri işlemekte âdeta yarışmış ve öne geçmiş olanlardır. Sadece farz ibadetleriyle kalmamışlar birçok nafile ibadetleri ve birçok hayır işleri yaparak yarışmışlardır.

11-12. (İşte bunlar mukarrabin olanlardır. –Ki, Naim cennetlerindedirler.) Yani bu hayırda yarışıp ileri geçenler bu güzel amelleriyle Allah'a son derece yaklaşmış olanlardır ki, bunlara Naim cennetleri ikram edilecektir.

13-14. Bu sabikun olanların bir kısmı: (Evvelkilerden bir cemaat –Ve birazı da sonrakilerdendir.) Yani bu ibadetde iyi işlerde öne geçmiş olanlardır ki, bunlardan bir topluluk Hazreti Âdemden peygamberimize kadar gelen ümmetlerdendir, diğer az bir kısmı da bu ümmettendir. Yahut birçoğu bu ümmetin önce gelmiş olanlarındandır, az bir kısmı da sonra gelmiş olanlardandır.

15-19. O sabikun zümresinden olanlar: (Altın ve cevherlerden işlenmiş tahtlar üzerindedirler. –Karşı-karşıya oldukları halde onların üzerinde oturup yaslanırlar.) Yani eşleriyle ve doslarıyla koltuklar üzerinde karşılıklı oturur sohbet ederler. –(Onların etrafında ölümsüzlüğe ulaştırılmış genç hizmetçiler dolaşır. –Kaynağından içkilerle doldurulmuş testiler, ibrikler ve kadehlerle dolaşırlar. –Onlardan dolayı baş ağrısı görmezler, akıllarını da gidermiş olmaz.) Yani cennet içkilerini içtikleri zaman onlar ne baş ağrısı yapar ve ne de sarhoş olup akılları başlarından gider. Cennet içkileri sadece zevk verir.

20-26. (Ve seçtikleri meyveler –Ve istedikleri kuş etleri) ile etraflarında hizmetçiler dolaşırlar. Ayri-yeten onlara orada: (İri gözlü eşler, –Sedef içinde saklı. gibi) güzel hanımlar vardır. –İşte bütün bunlar onların: (İşlemiş oldukları güzel ameller karşılığında bir mükâfat olaraktır. –Ki, orada ne bir boş laf ve ne de günaha sokacak bir şey yaparlar.) Yani cennette ne dedikodu yaparak birbirlerini incitecek boş sözler söylerler ve ne de kendilerini dünyadaki gibi günaha sokacak bir iş ve davranışta bulunurlar. –Sadece bir birleriyle karşılaştıkları zaman sözleri: (Selam-selam demek olur.)

27-34. (Ve ashabı yemin, nedir bu ashabı yemin?) Yani amel defterleri sağından verilen müminler— (Dikensiz kiraz ağaçları altında, –Meyveleri kat-kat olmuş muz ağaçları altındadırlar. –Ve yayılmış gölgelerin altında, –Çağlayıp akar bir subaşında. –Ve pek çok meyvelik olan yerdedirler. –Ki, ne kesilmiş ve ne de men edilmiştir.) Yani ne bu nimetlerin arkası kesilir ve ne de cennettekiler bu nimetlerden men edilirle. –Ve yükseltilmiş olan döşemeler üzerindedirler.) İşte iman edip güzel ameller işleyenler cennette böyle sefa içerisindedirler.

35-38. (Şüphe yok ki, biz onları bir yaradılışla yarattık.) Yani gerek cennette ki, huriler olsun ve gerekse dünyada ki, mümin kadınlar olsun onları yeni bir yaratılışla yarattık ve işte: –(Onları bakireler kıldık.) Yani dünyada yaşlanmış olsalar bile onları yeniden genç ve bakire olarak yaratacağız. Hurileri de zaten bakire olarak yaratmışızdır. –Ve onları: (Kocalarına düşkün, hep bir yaşıt kıldık.) Yani kendileri de hanımları da aynı yaşıt olacaklardır. Ve bütün bunlar amel defterleri sağından verilen inanmış: –(Sağcılar içindir.)

ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ {٣٩} وَثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ {٤٠} وَأَصْحَابُ الشِّمَالِ مَا أَصْحَابُ الشِّمَالِ {٤١} فِي سَمُومٍ وَحَمِيمٍ {٤٢} وَظِلٍّ مِّن يَحْمُومٍ {٤٣} لَّا بَارِدٍ وَلَا كَرِيمٍ {٤٤} إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذَلِكَ مُتْرَفِينَ {٤٥} وَكَانُوا يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنثِ الْعَظِيمِ {٤٦} وَكَانُوا يَقُولُونَ أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَاباً وَعِظَاماً أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ {٤٧} أَوَ آبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ {٤٨} قُلْ إِنَّ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ {٤٩} لَمَجْمُوعُونَ إِلَى مِيقَاتِ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ {٥٠} ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ {٥١} لَآكِلُونَ مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ {٥٢} فَمَالِؤُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ {٥٣} فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ

مِنَ الْحَمِيمِ {٥٤} فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهِيمِ {٥٥} هَذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ {٥٦} نَحْنُ خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ {٥٧}

Meali

39-40-41. Birçoğu öncekilerden, –Birçoğu da sonrakilerdendir. –Sol arkadaşları, nedir o sol arkadaşları! (Bilir misin?)

42-43-44. İçlerine işleyen bir ateş ve kaynar su içinde, –Kapkara dumandan gölge altındadırlar. –Ki, ne serindir ne de faydalıdır.

45-46. Çünkü onlar bundan önce varlık içinde sefahate (alçaklığa) düşmüşler, –Büyük günah işlemekte ısrar ediyorlardı.

47-48. Ve diyorlardı ki: "Biz ölüp toprak ve kemik yığını olduktan sonra, biz mi tekrar diriltileceğiz, –Önceki atalarımız da mı?"

49-50. De ki: "Öncekiler de sonrakiler de," (diriltileceksiniz.) –"Belli bir günün buluşma vakti mutlaka toplanacaklardır."

51-52. Sonra siz, ey sapık yalancılar! –Elbette bir ağaçtan, zakkumdan yiyeceksiniz.

53-54. Karınlarınızı hep onunla dolduracaksınız. –Üstüne de kaynar su içeceksiniz.

55. Hem de susuzluk illetine yakalanmış develerin içişi gibi içeceksiniz.

56-57. İşte ceza gününde onlara sunulacak ziyafet budur. –Biz sizi yarattık tasdik etmeniz gerekmez mi?

İzahı

39-40. Bu amel defteri sağından verilecek olan ashabı yeminin de: (Birçoğu öncekilerden ve birçoğu da sonrakilerdendir.) Bu ayetin manasında farklı yorumlar vardır.

Beğavi: Salebe'nin Urve b. Ruveym'den rivayet ettiği senede dayanarak daha önce 13-14. ayetlerinde sabikun hakkında: (Birçoğu öncekilerden ve birazı de sonrakilerden,) buyrulunca, Hazreti Ömer ağlamış ve demiştir ki: "Ya Resulullah! Biz Allah'ın Resulüne inandık ve onu tasdik ettik. Peki, niye bizden cehennemden kurtulup da cennete gidenlerin sayısı az?" diye sorunca bu iki ayet

inmiştir. Yani bu sefer de bu iki ayet inmiş ve o sabikunun: (Birçoğu öncekilerden ve birçoğu da sonrakilerdendir,) müjdesi gelmiş. Ve Peygamberimiz de Ömer'i çağırıp bu iki ayeti müjdeleyince, Ömer: "Rabbimizi ve Peygamberimizi tasdik etmekten ötürü razı olduk," demiş ve bu iki ayetle önceki iki ayet nesh edilmiş, hükümsüz kılınmış.

Fakat âcizane ben bu ayetleri bu rivayetlere dayandırarak yorumlamanın doğru olduğunu sanmıyorum. Bir kere hadisin doğruluğu bana göre şüphelidir. Çünkü bana göre önceki ayetler sabikun zümresinde olanlardan çoğunun bu ümmetin öncekilerinden, azının ise yine bu ümmetin sonrakilerinden olduğunu daha önce bahsetmiştik. Bu iki ayet ise, sabikun olanlardan değil, normal müminlerden bahsetmektedir ki, bunların birçoğu geçmiş ümmetlerden ve birçoğu da bu son ümmet olan Muhammed ümmetindendir. Ancak İbni Abbas ve birçok tefsirciler bu iki zümrenin ikisi de bu ümmetten olduklarını söylemişlerdir. En doğrusunu Allah bilir.

41-48. Evet, Sabikun'un ve sağ ashabının durumunu tasvir ettikten sonra şimdi de bu ayetlerde sol ashabının durumu tasvir edilmektedir: (Sol ashabı, nedir o sol ashabı!) Sen onların durumlarını bilir misin? - İşte onların durumu cehennemde: (İçlerine işleyen bir ateş ve kaynar su içinde, –Kapkara bir dumandan gölge altındadırlar. –Ki, ne serindir, ne de faydalıdır. –Çünkü onlar bundan önce varlık içinde idiler ama bir sefahate dalmışlardır.) Yani varlık ve bolluk içinde Allah'a ve Peygambere karşı gelerek sadece dünya zevkleriyle aşağılık içine dalmışlardı, şimdi bu cezayı hak ettiler. İbni Abbas'tan gelen bir rivayete göre bu duman cehennem halkını her taraftan kuşatmış olan bir duman perdesinin adıdır ki, işte bu aşağılığa düşmüş kâfirleri bir yandan cehennem alevleri yakarken, bir yandan da onun dumanı her taraflarını kuşatmıştır. –Evet, çünkü onlar: (Büyük günah işlemekte ısrar ediyorlardı. –Ve diyorlardı ki: "Biz ölüp toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra biz mi tekrar dirileceğiz? –Önceki atalarımız da mı?) Yani gerek bizler ve gerekse önceki atalarımız ölüp toprak ve kemik yığını haline geldikten sonra mı dirileceğiz? diye alay ederek inkâr etmişlerdir.

49-57. Ey Muhammed! Şimdi: (De ki; "öncekiler de sonrakiler de. –Belli bir günün buluşma vaktinde mutlaka toplanacaklardır." –Sonra siz, ey sapık

yalancılar! –Elbette zakkum ağacından yiyeceksiniz. –Hem onunla doyurulacaksınız. –Hem de susuzluk illetine yakalanmış develerin içişi gibi kaynar sular içeceksiniz. –İşte ceza gününde onlara sunulacak ziyafet budur. –Peki, biz sizi yarattık, tasdik etmeniz gerekmez miydi?) Sizi yarattık akıl verdik, idrak verdik, öyle ise yaratanınızı tanımanız, O'na ve O'nun emir ve yasaklarına inanıp yerine getirmeniz gerekmez miydi?

Hins, aslında yemin manasınadır, ama burada kasdedilen mana günah demektir. Yani büyük günahlara ısrar ettiniz, demektir.

أَفَرَأَيْتُم مَّا تُمْنُونَ {٥٨} أَأَنتُمْ تَخْلُقُونَهُ أَمْ نَحْنُ الْخَالِقُونَ {٥٩} نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ {٦٠} عَلَى أَن نُّبَدِّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنشِئَكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ {٦١} وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْأَةَ الْأُولَى فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ {٦٢} أَفَرَأَيْتُم مَّا تَحْرُثُونَ {٦٣} أَأَنتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ {٦٤} لَوْ نَشَاءِ لَجَعَلْنَاهُ حُطَاماً فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ{٦٥} إِنَّا لَمُغْرَمُونَ {٦٦} بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ {٦٧} أَفَرَأَيْتُمُ الْمَاء الَّذِي تَشْرَبُونَ {٦٨} أَأَنتُمْ أَنزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ أَمْ نَحْنُ الْمُنزِلُونَ {٦٩} لَوْ نَشَاء جَعَلْنَاهُ أُجَاجاً فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ {٧٠} أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ {٧١} أَأَنتُمْ أَنشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنشِؤُونَ {٧٢} نَحْنُ جَعَلْنَاهَا تَذْكِرَةً وَمَتَاعاً لِّلْمُقْوِينَ {٧٣} فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ {٧٤}

Meali

58-59. Attığınız meniyi gördünüz mü? –Siz mi onu yaratıyorsunuz, yoksa yaratıcı biz miyiz?

60. Aranızda ölümü de takdir eden biziz ve biz (hiçbir kimseyi) önümüze geçirmiş değiliz.

61. Böylece sizin yerinize bazılarınızı getirelim ve sizi bilmediğiniz bir yaratılışla tekrar var edelim diye.

62. Andolsun ki, ilk yaratılışınızı bildiniz, dönüp ibret almanız gerekmez mi?

63-64. Ektiğinizi gördünüz mü? –Onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren biz miyiz?

65-66-67. Dileseydik onu kuru bir çöp yapardık da hayret eder dururdunuz. –Doğrusu biz borçlandık. –Belki biz yoksul bırakıldık (derdiniz.)

68-69. İçtiğiniz suya baktınız mı? –Buluttan onu siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz?

70-71. Dileseydik onu tuzlu yapardık. O halde şükretseniz ya! –O çektiğiniz (çıkardığınız) ateşi gördünüz mü?

72. Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan biz miyiz?

73-74. Biz onu bir hatırlatma, öğüt ve çölden gelip geçenlere bir fayda olarak yarattık. –Öyle ise, büyük Rabbinin adını yücelt.

İzahı

58-62. Bu ayetlerde Cenab-ı Hak insanı uyanmaya, düşünmeye davet etmektedir. Bak ey insan! Bir kere düşün ki, gözün önünde bütün bu olup bitenleri kim yaratmış ve kim çekip çeviriyor? Peki, bunlara bakıp yüce yaratanı tanımak, O'nun kudret kuvvetini görmek, O'nun birliğine şahit olan bunca şeyden ibret almak gerekmez mi? Evet, rahimlere akıttığınız o adi bir damla sudan size şekil veren, sizi harika bir yaratılışla yaratan, onu dünyaya getiren, çocukluk devresi, delikanlılık devresi, gençlik devresi, ihtiyarlık devresini yaşatan O, değil mi? Sonra gözlerinizin önünde onun ruhunu alıp cansız bir heykel gibi bırakan kim? Elbette ki bütün bunları yaratan ve yaşatan Allah'tır. Acaba Allah'ın emrinin önüne geçip yaptıklarını engelleyecek bir güç var mı? Yine size belli

bir ecel tayin edip, sizi öldürdükten sonra bilmediğiniz bir yaratılışla yaratacak olan da o değil mi?

Altmış birinci ayette: (Bilmediğiniz bir yaratılışla inşa edelim,) diye buyrulan bu cümlenin manası şudur. Bu dünyadaki yaratıldığı fiziki ve ahlaki yapısının dışında ve dünyadaki sahib olduğu bir ruhun dışında ki bir güzellikle yaratmak demektir. –Ve işte: (Andolsun ki, ilk yaratılışı bildiniz. Böylece düşünüp ibret almanız gerekmez mi?) Yani ilk yaratılıp dünyaya geldiğinizi gördünüz, nasıl bir fiziki yapıda, nasıl bir karakterde olduğunuzu bildiniz. İşte bunu yaratan Allah (c.c.) ikinci bir yaratılışla da sizi elbette yeniden yaratacaktır.

63-64-65. (Ektiğinizi gördünüz mü?) Tarlaya ektiğiniz tohumu görüyorsunuz, değil mi? –(Peki, onu siz mi bitiriyorsunuz, yoksa bitiren biz miyiz?) Hiç düşünüp bundan ibret aldınız mı? –(Eğer dileseydik onu kuru bir çöp yapardık. Bu sefer şaşkınlık içinde kalıp dururdunuz.) İsteseydik o tohumu bitirip belli bir aşamadan sonra kuraklıkla, ya da bir sam yeliyle kurutup çöp haline getirirdik, ondan hiçbir şey elde edemez ve şaşkınlıkla ne yapacağınızı düşünüp dururdunuz.

66-67. İşte o zaman derdiniz ki. (Doğrusu biz borçlandık,) zarar ettik, borç altına girdik, mahsulümüzü kaybettik, hiçbir mahsul alamadık. –Ve doğrusu: (Biz mahrum bırakıldık,) diye ağlayıp sızlanırdınız değil mi?

68-70. (İçtiğiniz suya baktınız mı?) Hiç düşünüp ona ibret gözü ile baktınız mı? –(Onu buluttan siz mi indirdiniz, yoksa indiren biz miyiz? –Eğer dileseydik onu tuzlu yapardık.) Eğer dileseydik onu denizlerden kaldırdığımız gibi arıtmadan aynen tuzlu olarak indirirdik, ne içebilirdiniz, nede birçok tatlı mahsulleriniz olurdu. Oysa denizlerden kaldırdığımız suları bulutlarda arıtıp tertemiz tatlı su olarak indiriyoruz. Peki, bu nimetlere karşı: (Şükretmeniz gerekmez mi?)

71-74. (O çaktığınız ve yaktığınız ateşi gördünüz mü? –Onun ağacını siz mi yarattınız, yoksa yaratan biz miyiz?)

Ateş "Nerh ve Affâr" ağaçlarından tutuşturulur ki her ikisi de yemyeşil, yaş ağaçlardır. Oysa ateş suyun zıddıdır, su fazla olunca ateşi söndürür. İşte ateşin bu yaş ağaçlardan çıktığı ve hatta bütün ağaçlarda ateşin var olduğu söylenir ki kendilerinden çıkan ateş kendilerini yakmaktadır. –İşte. (Biz onu bir ibret olarak hem de çölden gelip geçenlere bir fayda olarak yarattık.) Hem o ateşin oluşunu düşünüp ibret alasınız, hem de o ateşi tutuşturarak yarar sağlayasınız, ısı

ihtiyaçlarınızı, yeme içme ihtiyaçlarınızı gideresiniz diye yarattık. İşte bütün bu nimetleri yaratan ve size sunan: (Büyük Rabbin adını yücelt.) Subhanellâh diyerek O'nu tesbih et yücelt ki, bu nimetlerin karşılığında O'na şükretmiş olasın. Bu hitap yalnız Peygamberimize değil ona hitap, onun adında bütün insanlığa hitaptır.

فَلَا أُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ {٧٥} وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَّوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ {٧٦} إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ {٧٧} فِي كِتَابٍ مَّكْنُونٍ {٧٨} لَّا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ {٧٩} تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ {٨٠} أَفَبِهَذَا الْحَدِيثِ أَنتُم مُّدْهِنُونَ {٨١} وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ {٨٢} فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ {٨٣} وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ {٨٤} وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَكِن لَّا تُبْصِرُونَ {٨٥} فَلَوْلَا إِن كُنتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ {٨٦} تَرْجِعُونَهَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٨٧} فَأَمَّا إِن كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ {٨٨} فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّةُ نَعِيمٍ {٨٩} وَأَمَّا إِن كَانَ مِنَ أَصْحَابِ الْيَمِينِ {٩٠} فَسَلَامٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ {٩١} وَأَمَّا إِن كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ الضَّالِّينَ {٩٢} فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ {٩٣} وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ {٩٤} إِنَّ هَذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ {٩٥} فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ {٩٦}

Meali

75-76-77. Hayır, yıldızların yerlerine yemin ederim, –Bilirsiniz bu büyük bir yemindir. –O elbette şerefli bir Kur'an'dır.

78-79. O korunmuş bir kitaptır. –Ona temizlerden başkası el sürmesin.

80-81-82. O âlemlerin Rabbinden indirilmiştir. –Şimdi siz bu sözü mü küçümsüyorsunuz? –(Şimdi) siz rızıklarınızı yalandan ibaret mi kılıyorsunuz?

83-84-85. Can boğaza dayandığı zaman, –Siz işte o zaman bakar durursunuz. –Biz ona sizden daha yakınız, fakat siz göremezsiniz.

86-87. Eğer cezalandırılmayacaksanız, –Eğer iddianız da doğru iseniz onu geri çevirseniz ya!

88-89. Şimdi mukarrebin (Allah'a son derece yaklaşmış olan) kimsenin ölümüne gelince, –Ona rahatlık, güzel rızık ve Naim cenneti vardır.

90-91. Şimdi sağ arkadaşlarından olan kimseye gelince, –Sana "selam" ey sağ ashabı!

92-93-94. Şimdi yalancı ve sapıklardan olana gelince, –İşte ona da kaynar sulardan bir ziyafet –Ve cehenneme atılma vardır.

95-96. İşte bu kesin bir gerçektir. –Öyle ise büyük Rabbin adiyle (O'nu) tesbih et.

İzahı

75-78. (Hayır, yıldızların mevkilerine yemin ederim.) Yani dönüp dolaşıp batıp doğdukları yerlere yemin ederim ki, hayır, sizin bildiğiniz gibi değildir. –(Bilirsiniz bu büyük bir yemindir. –İşte o şerefli bir Kur'an'dır.) Yani sizin iddia ettiğiniz gibi hâşa o Ku-an Muhammed'in kendinden uydurduğu değil, yemin ediyorum ki, o Allah'ın kelamı olan bir Kur'an'dır.

(Felâ uksimu) da ki, lam, bazı tefsircilere göre zait lamdır. Yani olumsuz lam değildir, belki, ayetin dizilişini süslemek içindir. Bazı tefsircilere göre de tekit lamıdır. Yani yemini tekit içindir: (Elbette yemin ederim,) demektir. Ancak bazı tefsircilere göre de lam olumsuzdur. Yani o zaman mana şöyledir: (Hayır, sizin bildiğiniz gibi değil, yemin ederim ki, o şerefli bir Kur'an'dır.) Arapların adetlerine göre yeminden önce: "Yok vallahi, yok billahi, hayır yemin ederim ki öyle değil, böyle değildir" şeklinde yemin ederler.

Evet, Allah (c.c.) böyle yeminle o Kur'an'ın şerefli bir Allah kelamı olduğunu haber vermektedir. –Ve: (O korunmuş bir kitaptadır.) Yani tahrif edilmemiş, bozulmamış, Levhi'l-Mahfuzda yazılı olduğu gibi onun aslı korunmaktadır. Nitekim Hicir sûresinin dokuzuncu ayetinde: (Zikri=Kur'an'ı biz indirdik, onun koruyucusu da biziz,) buyrulmaktadır. Kur'an'ın inişi üzerinden on dört asırdan fazla bir zaman geçmesine rağmen, onun bir tek noktası virgülü değişmemiş ve milyonlarca hafızlar tarafından ezberlenip aynı şekilde korunmuş ve kıyamete kadar da korunacaktır.

79. (Ona temizlerden başkası dokunamaz.) Yani temiz olmayan kimse ona elini süremez.

Bu ayetin tefsiri hakkında farklı rivayet ve yorumlar vardır. İbni Abbas ve Enesden rivayet edildiğine göre önceki ayette geçen: Fî kitabin meknûn, (o korunmuş bir kitaptadır.) Yani Kur'an'ı kerimin Levhi'l Mahfuzdada korunmuş demektir. Ve dolayısıyla Levhi'l-Mahfuzda yazılı olan bu Kur'an'a şirkten, küfürden, günahlardan korunmuş ve cünüplük ve saire her türlü pisliklerden arınmış olan meleklerden başkası dokunamaz demektir. Yani elimizdeki mushaf değil, Levhi'l-Mahfuzda yazılı olup korunan Kur'an'a kimse dokunup ona zarar veremez demektir ki, bu yoruma Said b. Cübeyr, Ebi Âliye, Kata da ve İbni Zeyd de katılmışlardır. İkinci yorum ise bu Kur'an'dan maksat elimizde ki mushaftır ki, buna kâfir olanlar, cünüp olanlar, adetli olan kadınlar ve abdestsiz kimseler dokunamazlar. Ve fıkıh kitaplarında mezhep imamlarının ve ekseri ulemanın görüşleri de bu yöndedir. Ancak mezhep imamlarının aralarında da farklı görüşler vardır. Maliki, Şafi-i ve ekseri ulemanın görüşü cünüp olanın, adetli olan kadının ve abdestsiz olan kimselerin Kur'an'a ne çıplak elle dokunulması ve ne de onun kılıfından tutulup taşınması caiz değildir. Ve bunların delili de İmamı Malik'in Muvatta adlı eserinde Abdullah b. Ebu Bekir b. Muhammed b. Ömer b. Hazem'den mürsel olarak rivayetle çıkardığı şu hadistir. Bu rivayete göre Yemen de bulunan Ömer b. Hazem'e Peygamber (a.s.) bir mektup yazmış ve bu mektubunda şöyle buyurmuş: "Kur'an'a temiz olanlardan başkası dokunmasın."

Fakat Hakem, Hammad ve Ebu Hanife ye göre cünüp olan ve abdestsiz olan bir kimse Mushaf-ı gılıfından tutarak taşıması caizdir. Ancak burada yine ince bir nokta vardır. Ayette geçen Kur'an. (Korunmuş bir kitapta) dır, ifadesinden

maksat eğer İbni Abbas ve diğer tefsircilerin dediği gibi Levhi'l-Mahfuz ise, bu melekleri ilgilendiren bir meseledir. Zaten insanların oraya yaklaşması söz konusu değildir. Bana göre aslında bu ayetle Şuara suresinin 210-211. ayetlerine atıfta bulunulmaktadır. Çünkü müşrikler güya Kur'an'ı Muhammed'e şeytanlar indirip kalbine atıyorlar iddia ve iftiralarında bulunmuşlardı. İşte Şuara suresinde ki o ayetler onlara şöyle cevap verilmektedir. (O Kur'an'ı şeytanlar indirmedi –Bu onlara hem yaraşmaz, hem de zaten güçleri de yetmez,) diye buyrulmaktadır. İşte bu 79. ayetle de oraya atıfla Kur'an'ın aslı Levhi' l-Mahfuzda koruma altındadır, ona şeytan ve art niyetli hiçbir pis el dokunup zarar veremez. Çünkü onun aslı Levhi'l-Mahfuzda yazılıdır ve koruma altındadır, (ancak temiz olanlar dokunabilir,) cümlesini bir kısım tefsirciler (innhu le Kur'anun-kerim cümlesinin sıfatı olduğunu söylerken, bir kısımları da (fikitabin meknûn) cümlesinin sıfatı olduğunu söylemektedirler. (Fikitabin meknûn) cümlesinin sıfatı olunca mana şöyledir. (Levhi'l-Mahfuzda kuruma altında olan Kur'an'a, temiz olan meleklerden başkası dokunamaz.) Yani pis şeytan ona dokunamaz ki, ona kendinden bir şeyler katarak Muhammed (a.s.)'a indirsin. Fakat (innehû le-Kur'anun kerim) cümlesinin sıfatı olarak kabul eden tefsircilere göre ise elimizde bulunan Kur'an'a yani mushafa temiz olmayanlar dokunamaz demektir ki, bu da mezheb imamlarına göre cünüp, âdet ve doğum halinde olan kadınlar ve abdestsiz olan kimseler dokunmasın anlamında yorumlamışlardır.

Oysa bazı tefsircilere göre eğer Kur'an'a abdestsiz dokunmak haram olsayaı ayette ki, cümle şöyle olması gerekirdi. (Lâ yemessühû ille'l-mütetahhirûn) Yani (mudahharun, yerine mütetahhirun) olarak ziyade babından olan bir fiyil olunca mana şöyle olurdu. (Ziyadesi ile temiz olmayan hiçbir kimse ona yaklaşmasın,) olurdu ki, abdestsiz kimse de yaklaşmasın manası çıkardı. Hanefi mezhebine göre Kur'an'a cıplak elle dokunmak haram, fakat gılıfla taşımak ise caiz görülmüş. Ancak Şafi-i ve Maliki ayetin açık ve zahiri manasını alarak cünüp ve abdestsiz kimselerin dokunmamaları üzerine hamlederek gılıfla dahi tutulmsını caiz görmemişlerdir.

Şimdi bu rivayet ve yorumları naklettikten sonra âcizane benim anladığım şudur. Yukarda bir takım tefsircilerin dediği gibi bu ayet Şuara suresinde ki, 210-211. ayetlerine atfedilmiş ve müşriklerin iddialarını bir kere daha çürütmüştür ki, Kur'an'ın aslı Levhi'l-Mahfuzda koruma altındadır, orada ona hiçbir kimse

dokunamaz. Kendinden ona bir şey karıştıramaz, bir şey eksiltemez, ilave edemez. İşte bu Kur'an'ın aslı orada yazılıdır, bunu ne Peygamber kendinden uydurmuştur, ne de ona başkası dokunabilir, kendinden bir şey katıp uydurabilir. Yani Peygambere iftira ederek Muhammed bunu kendinden uydurmuştur, diyenlere bir cevaptır. Yoksa bunun abdestsiz ellenmesi ile bir ilgisi olduğunu pek sanmıyorum, hele haram hiç diyemiyorum. Ancak tabi iki Kur'an'a karşı saygılı olmak gerekir, abdestli tutulması abdestli okunması nurun ala nurdur. Ama cünüplük farklıdır, cünüp olarak ellenmesi ve okunması caiz değildir. Öteki türlü ellerinde herhangi bir görünürde necaset bulunmayan temiz olan bir kimsenin Kur'an'ı abdestsiz alması, ona dokunması ve okumasında edebin dışında bir yasak olmasa gerek. Niye abdestsiz okumak caiz oluyor da, elinde bir pislik olmadığı halde ellemesi haram oluyor? Yukarda ki yorumların dışında açık ve kesin olarak Kur'an'a abdestsiz dokunmanın haram ve yasak olduğuna dair bir delil yoktur. Ancak Maliki'nin Adullah b. Ebu Bekir b. Muhammat b. Ömer. b. Hazim'e dayandırarak çıkardığı mürsel bir hadisde Peygamber (a.s.)'ın Yemen halkına şöyle bir mektup yazdırdığı rivayet edilmektedir. (Kur'an'a temiz olanlardan başkası dokunmasın.) Müslim'in İbni Ömerden rivayet ettiği bir hadisde ise Peygamber a.s: "Düşman memleketlerine Kur'anla sefere çıkılmasını yasaklamıştır. Çünkü düşman Kur'an'a el uzatır diye." Yani düşman Kur'an'a bir zarar verir korkusu ile yasaklandığına dair bu hadisdir. Şimdi bu hadise baktığımızda da Kur'an'a zarar verilmesi endişesi ile onu düşman memleketlerine götürmek yasaklanmıştır. Yoksa ona abdestsiz dokunulup dokunulmaması söz konusu değildir. O halde Kur'an da açık ve kesin bir delil olmamasına rağmen, pek sıhhatlı olmayan mürsel bir hadise dayandırarak abdestsiz Kur'an'a dokunmanın haram olduğunu söylemek pek sıhhatlı olmasa gerek. Ancak müçtehitler ihtiyatlı yaklaşarak fıkıh kitaplarında böyle bir karara varmışlardır. İslam dini kolaylaştırma dinidir. Böyle kesin olmayan delillerle kesin haram demek bir zorluktur. Çünkü günlük hayatımız da öyle oluyor ki, dakika başı Kur'an'a dokunmak zorunda kalıyoruz, açıp bakmak zorunda kalıyoruz, dakika başı abdest almakta bazı zamanlarda zor olsa gerektir. Ama yukarda da bahsettiğimiz gibi abdesli dokunmak, abdesli okumak nurun ala nurdur. Hatta her zaman abdestli gezmek ibadet sayılmaktadır. Ama dediğim gibi sırf Kur'an'a dokunmak için abdest almak bazı zamanlarda da zor oluyor. En doğrusunu Allah bilir.

80-81-82. Evet, işte o inkâr ettiğiniz Kur'an: (Âlemlerin Rabbinden indirilmiştir. –Şimdi siz bu sözü mü küçümsüyorsunuz? –Rızkınızı yalanlamadan ibaret mi kılıyorsunuz?) Yani bir rızık gibi, bir sofra gibi kitaptan sizin payınıza düşen rızkı mı yalanlıyorsunuz? Hazreti Ali ve efendimizin: (Rizkaküm, yerine şükreküm,) diye okudukları da rivayet edilmektedir. Yani o zaman mana şöyledir. "Sizin payınıza düşen indirilmiş bu Kur'an'ı gönderen Rabbinize şükretmeniz gerekirken, onu yalanlıyor musunuz" demektir.

83-87. İşte bu ayetler de Kur'an'ı inkâr edip yalanlayanların ölüm hallerini tasvir etmektedir. (Can boğaza dayandığı zaman, –Siz onun yanında o zaman bakar durursunuz. –Biz ona sizden daha yakınız, fakat siz görmezsiniz.) Yani Kur'an'ı inkâr eden yalanlayanların can verirken ne halde olduklarını siz yanında bulunduğunuz halde bilemezsiniz, oysa biz ona sizden daha yakınız, nasıl bir halde can verdiğini biz biliyoruz. Şimdi ey Kur'an'ı, ölüm acısını ve ondan sonraki hayatta ki, cezayı inkâr edenler! (Eğer ölüme ve bu azaplara boyun eğmeyecekseniz boğaza gelmiş olan canı –Geri çevirseniz ya! Eğer doğru iseniz) Yani öldükten sonra diriliş yoktur, hesap yoktur, cennet ve cehennem yoktur, sözünüzde doğru iseniz, şimdi ölüm esnasında inkâr ettiğiniz şeyler karşınıza çıktı, onları görüyorsunuz. Çünkü ölüm esnasında dalıp çıktıkça azabı görüyorsunuz, şimdi bunlara boyun eğmiyorsanız, boğazınıza dayanmış olan canı geri çevirin de görelim!

88-91. Bu ayetler de mukarrebin: (Allah'a son derece yaklaşmış) olanlarla, amel defterleri sağından verilen normal müminlerin ölüm hallerini tasvir etmektedir. (Şimdi mukarrebinin ölümüne gelince, –Ona rahatlık, mutluluk, güzel rızık ve Naim cennetleri vardır.) İşte bu sabikun zümresi ölürken rahatlık ve mutluluk içinde gözleri ile sayısız nimetlerle donatılmış, eşsiz güzelliklerde yaratılmış Naim cennetlerine bakarak âdete düğün bayrammış gibi ölüme giderler ve onun sevinciyle asla ölümün acısını hissetmezler. Tıpkı Yusuf (a.s.) zamanında Mısır'ın ileri gelen hanımlarının ellerinde keskin bıçaklarla elmaları soyarken, aniden Yusuf (a.s.)'ın içeri girmesiyle onun hayranlığı ile parmaklarını kesip acısını duymadıkları gibi, mukarribîn zümresinden olanlar da ölürken cennette ki makamlarını görerek onun hayranlığı ile ölümün acısını hissetmezler. –Şimdi amel defterleri sağ tarafından verilecek olan: (Sağ ashabının ölümüne gelince, –Sana selam ey sağ arkadaşları!) Yani inanmış, Allah'ın emirlerini yerine

getirmiş, yasaklarından kaçınmış ve kıyamet günü amel defterleri sağlarından verilecek olan normal müminlerin ruhlarını almaya galen melekler "selam size," diye onları selamlarlar ve kendilerinin bir eziyet ve işkence görmeyeceklerinden emin olmalarını müjdeleyerek incitmeden canlarını alacaklardır.

92-96. Bu ayetlerde yine dini yalanlayan sapık ve azgınların ölüm hallerini tasvir etmektedir. (Şimdi yalancı ve sapıklardan olana gelince, –İşte ona da kaynar sudan bir ziyafet vardır. –Ve cehenneme girdirileceklerdir.) Yani yalancı ve sapıklar ölürken kendilerini cehennemle, kaynar sular arasında bulacaklar. Daha ölürken o cehennemin azabını tadacak ve ölüm esnasında susuzluktan yanıp kavrulurken kendisine kaynar sular içirilecek. –(İşte kesin gerçek budur.) Böyle olacaktır. Mukarrebin için ölüm düğün bayram olurken, ashabı yemin için selamet olurken, azgın kâfirler için de ölüm ve ötesi böyle acıklı olacaktır. –(Öyle ise Rabbin büyük adiyle O'nu tesbih et.) Yani subhane-Rabbiye'l-Azim diye Rabbin büyük adiyle Onu yücelt.

Ukba b. Âmir El-Cuheniden rivayet edildiğine göre Bu ayet inince Peygamber a.s: Rükû'a varıldığı-nda (subhane Rabbiye'l-Azim diyerek rükû yapılmasını emretmiş. (Sebbihisme Rabbike'l-âlâ) ayeti inince de secdede: (Subhane Rabbiye'l-âlâ) diyerek secdede tesbih edilmesini emir buyurmuşlardır.

HADİD SÛRESİ

Hadid sûresi bazı âlimlere göre Medine de indi dense de, ekseri ulemaya göre Mekke döneminde inmiştir. Hadid, demir demekti ki, bu adın verilmesi bu sûrede demirin inişinden bahsedildiği içindir.

Ayet Sayısı: Yirmi dokuz

Kelime Sayısı: Beş yüz kırk dört

Harf Sayısı: Bin dört yüz yetmiş dörttür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {١} لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٢} هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {٣} هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {٤} لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِلَى اللهِ تُرْجَعُ الأمُورُ {٥} يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَهُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {٦}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah'ı tesbih etmektedir. O, azizdir, her şeye hâkimdir.

2-3. Göklerin yerin mülkü O'nudur. O, diriltir, öldürür, O, her şeye kadirdir. –O, evveldir, ahirdir. O, her şeyi bilendir.

4. O ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra Arş üzerine istiva etti. Yere gireni, ondan çıkanı, gökten ineni, ona çıkanı bilir ve nerde olsanız O, sizinle beraberdir.

5. Göklerin ve yerin mülkü O'nundur. Bütün işler O'na döndürülecektir.

6. Geceyi gündüze katar, gündüzü de geceye katar. Ve O, göğüslerde olanı da bilir.

İzahı

1-2. Bu ayetlerde göklerin ve yerin mülkünün Allah'a ait olduğu ve göklerde yerde olan bütün canlı ve cansız varlıkların Allah'ı tesbih ettiği bildirilerek O'nun yüceliğine, her şeye kadir ve hâkim olduğuna dikkat çekilmektedir.

Butün varlıkların canlısı ile cansızı ile Allah'ı tesbih etmeleri ile ilgili Rad sûresinin 15-28-31. ve İsra sûresinin 57. ayetlerinin tefsirlerinde geniş açıklama yapılmıştır, o ayetlerin tefsirlerine bakabilirsiniz. Allah'ı tesbih etmek en büyük zikirlerdendir. Nitekim Kur'an'ın birçok sûre ve ayetlerinde geçtiği gibi bundan önceki sûrenin iki ayetinde ve burada da yine Allah'ı tesbih etmenin önemine vurgu yapılmıştır.

3. (O, evveldir, ahirdir, zahirdir, batındır ve her şeyi bilendir.) Yani O'nun varlığı her şeyden önce ezelidir ve her şeyden sonra da varlığı ebedidir. (Lâmevcude illellâh) "hiçbir şey yokken o vardı." Varlığının sonu da yoktur. O, zahirdir, yani varlığı her şeyde görünmektedir, fiyil ve sıfatlarıyla her şeyde görünmektedir, ama zatı ile gizlidir. O'nun zatını hiçbir mahlûk göremez, görmeye takat getiremez, yok olur gider. Hazreti Musa O'nun la perde arkasından konuşurken: (Ya Rabbi! Cemalini görmek istiyorum, dediğinde: Sen benim cemalimi göremezsin, ancak karşıki dağa bak oraya tecelli edeceğim, eğer dağ yerinde durabilirse sen de beni görmeye muktedir olursun, buyurmuş. Ve dağa tecelli edince de dağ paramparça olmuş ve Musa da bayılıp yere düşmüştü.) İşte onun için O, batındır, zatiyle görünmez, ama sıfat ve fiyilleriyle güneş gibi açıktır, ibretle bakan O'nun sıfat ve fiyliyyatını (işlerini) açıkça görür. Ama kör olan, kalp gözleri

körelmiş olanlar bu kâinatta var olan bütün eşyanın yanından geçer, O'nun sıfat ve ef'alını göremezler, onlar hayvan sürüleri gibidirler.

4-5-6. Evet, bu ayetlerde de yine Allah Teâlâ varlığının, birliğinin ve büyüklüğünün delillerini göstermekte. Gökleri ve yeri altı günde yarattığını ve Arş'a istiva ettiğini ve bu göklerin ve yerin mülkünün kendisine ait olduğunu beyan etmektedir. Yerin dibine ineni, çıkanı, gökten inan ve çıkanı bildiğini, geceyi gündüze, gündüzü de geceye kattığını bunların her birerleri kendi sanat eserleri, kendi varlığının delilleri olduğunu bildirmiştir.

Göklerin ve yerin altı günde yaratılması meselesi de birçok ayetlerde geçmektedir. Fussilet sûresinin 9-10-11. ayetlerinin tefsirlerine bakınız, oralarda açıklanmıştır. Yine Arş'a istiva edilmesi meselesi de birçok ayette geçmektedir ki, istivadan maksat Allah'ın hükümranlığıdır, onu ifade etmektedir. Bunu Âraf sûresinin 54. ayetinin tefsirinde genişçe açıkladık, oraya bakabilirsiniz. Evet, işte bütün bunları yaratan, yaşatan, sevk ve idare eden Allah'tır, hepsinin mülkü de O'na aittir ve sonuçta da hepimiz O'na hesap vermek üzere döndürüleceğiz.

آمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَأَنفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُم مُّسْتَخْلَفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَأَنفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ {٧} وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ أَخَذَ مِيثَاقَكُمْ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ {٨} هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَى عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللهَ بِكُمْ لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ {٩} وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ لَا يَسْتَوِي مِنكُم مَّنْ أَنفَقَ مِن قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُوْلَئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً مِّنَ الَّذِينَ أَنفَقُوا مِن بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللهُ الْحُسْنَى وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ {١٠}

Meali

7. Allah ve Resulüne iman edin. Sizin tasarrufunuza verdiği şeylerden harcayın. Sizden inanmış olanlara ve infak etmiş olanlara büyük bir mükâfat vardır.

8. Size ne oldu ki, Peygamber sizi Rabbinize imana davet ettiği halde Allah'a inanmıyorsunuz? Oysa sizden muhakkak söz almıştı, eğer inanıyorsanız.

9. Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kuluna apaçık ayetler indirdi. Şüphesiz Allah, size karşı çok merhametli, çok şefkatlidir.

10. Neden siz Allah yolunda infak etmiyorsunuz? Göklerin ve yerin mirası zaten Allah'ındır. Fetihten önce içinizden harcayan ve savaşanlar elbette (savaşmayanlarla) bir olmaz. Onların dereceleri sonradan infak eden ve savaşanlardan daha büyüktür. Bununla beraber Allah, hepsine en güzel mükâfat vadetmiştir. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

İzahı

7. Bu ayette inkâr edenlerin, Mekke müşriklerinin Allah'a ve O'nun Peygamberine inanmaları, ve miras yoluyla elden-ele geçen ve tasarruflarına verilen mallardan Allah'ın rızası için harcamaları emredilmektedir. İman edip Allah için harcadıkları takdirde büyük bir mükâfat vadedilmektedir.

8. Bu ayette de Peygamber (a.s.) müşrikleri Allah'a ve Resulüne iman etmeleri için davet ettiği halde neden inanmadıklarını soruyor ve onlara iman edeceklerine dair söz verdiklerini hatırlatıyor. Allah'a söz vermekten maksat: (Elestü birabbiküm): "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" Sorusuna (kâlû belâ) "evet sen bizim Rabbimizsin", sözüdür. Bu konuya Âraf sûresinin 172. ayetinin tefsirinde genişçe açıkladık, oraya bakınız.

9. Bu ayette de Allah'ın kullarına karşı çok şefkat ve merhametli olduğu için onları küfrün zifiri karanlıklarından iman nuruna, aydınlığa çıkarmak için kulu Muhammed (a.s.)'a ayetlerini indirdiğini haber vererek onları uyarmaktadır.

10. Bu ayette ise göklerin ve yerin mirası Allah'a ait olduğu halde Allah yolunda mallarını harcamada niçin gevşeklik gösterip niçin harcamadıkları sorulmakta. Ve zafer kapıları açılmadan önce mallarını o yolda harcayan ve o yolda savaşanlarla, harcamayıp savaşmayan müminlerin aynı olamayacakları bildirilmektedir. Önce infak edip savaşanların dereceleri, sonradan infak edip savaşa katılanlardan mükâfatlarının daha büyük olacağı ama buna rağmen Allah (c.c.)

hepsini de güzel mükâfatlarla, mükâfatlandıracağını ve yapılan bütün işlerden haberdar olduğunu bildirmektedir. Bunların herbirini mükâfatlandıracaktır, ama önce mallarını ve canlarını ortaya koyup Allah yolunda savaşanların mükâfatları, sonrakilerden daha büyük olacaktır. Yani bu ayetle şuna işaret edilmektedir. Mekke'nin fethinden önce Hudeybiye anlaşmasından önce Allah yolunda mallarını infak eden ve o yolda cihadedenlerin dereceleri, Mekke'nin fethinden sonra Müslüman, olup Allah yolunda mallarını harcayan ve savaşanlardan çok daha büyük mükâfatlara nail olacaklardır.

Bu ayetin Mekke döneminde değil, Medine döneminde Ebu Bekir hakkında indiğini birçok tefsirciler beyan etmişlerdir. Ahmet b. Hambel'in Enesden rivayetine göre ise Halid b. Velid ile Abdurrahman b. Avf arasında şöyle bir konuşma geçmiş. Halid, Abdurrahman'a: "Siz bizden önce yaşamış olduğunuz günlerle bizim önümüze geçmek istiyorsunuz," demiş. Ve bu söz Peygamberimize ulaşınca buyurmuştur ki: "Ashabımı benim için bırakın, nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, siz dağlar kadar altın infak etseniz, yine de onların amellerine erişemezsiniz." İşte bu ayet Mekke'nin fethinden önceki sahabenin derecelerine üstünlüğüne işaret etmiştir. Ama buna rağmen sonra Müslüman olmuş ve bu yolda mallarıyla canlarıyla savışmış olanlara da güzel mükâfatlar vadedildiği müjdelenmektedir.

مَن ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللهَ قَرْضاً حَسَناً فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ {١١} يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَى نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِم بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {١٢} يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِن نُّورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءكُمْ فَالْتَمِسُوا نُوراً فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ وَظَاهِرُهُ مِن قِبَلِهِ الْعَذَابُ {١٣}

يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ قَالُوا بَلَى وَلَكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْأَمَانِيُّ حَتَّى جَاء أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ {١٤} فَالْيَوْمَ لَا يُؤْخَذُ مِنكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مَأْوَاكُمُ النَّارُ هِيَ مَوْلَاكُمْ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ {١٥}

Meali

11. Allah'a güzel bir borç verecek kimdir? Allah da onun verdiğini kat-kat artırsın ve onun için şerefli bir mükâfat versin.

12. O gün inanan erkekleri ve inanan kadınları görürsün ki, nurları önlerinde ve sağlarında koşar. Bu gün sizin müjdeniz altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacağınız cennetlerdir.

13. O gün münafık erkekler, münafık kadınlar iman edenlere şöyle diyecek-lerdir. "Bize bakın da biz de sizin nurunuzdan faydalanalım!" Onlara: "Arka-nıza dönün de nuru arayın!" denilir de onların aralarına hemen kaplı bir sur çe-kilir ki, onun iç tarafında rahmet, dış tarafında ise azap vardır.

14. (Münafıklar) onlara bağırırlar: "Biz de sizinle beraber değil miydik?" On-lar da: "Evet, ama siz kendinize kötülük ettiniz, bekleyip durdunuz (tövbe et-mediniz.) Kuruntular sizi aldattı. Nihayet Allah'ın (ölüm emri) geldi de o çok aldatıcı (şeytan) sizi Allah'la (O'nun rahmetiyle) aldattı," denir.

15. Bu gün artık ne sizden, ne de inkâr edenlerden fidye kabul edilir. Vara-cağınız yer ateştir. Sizin layığınız odur ve orası ne kötü varacak yerdir!

İzahı

11. Bu ayet Allah için ödünç vermenin faziletinden bahsedilmektedir. Öyle ki: (Kim Allah'a güzel bir ödünç verirse Allah, onu kat-kat eder ve onun için büyük bir mükâaf da vardır,) buyrulması san ki, verilen ödünç ihtiyaç sahibinin eline değil de direk Allah'a verilmiş gibi ifade ediliyor. Çünkü verilen ödüncün karşılığını ona Allah (c.c.) biz zat kendisi verecektir. Onun hem malına bereket verecek, malını kat-kat artıracak, hem de sevabını, mükâfatını kat-kat artıracak

verecektir. Çünkü güzel bir ödünç vermek sadakadır. Hem verdiği ödünç parayı, malı geri alacak, hem de ondan kat-kat sadaka sevabı alacaktır. Hatta verilen bir ödüncün günü gelip de ödeyemeyecek durumda olan kimseye ödeyecek bir süreye kadar borcunu ertelediği takdirde verdiği ödünç paranın karşılığında her bir gününe o verdiği ödüncün miktarınca sevap yazılacağı hadisi şerifte beyan edilmektedir. Ne yazık ki, bu gün bu ödünç verme kültürü, esasen yok olma noktasına gelmiş, çökmüştür. Her şey maddi karşılıkla ölçülmekte, değerlendirilmektedir. Ya insanlar hasisliğinden, maddi çıkar ve ihtirasından kimseye ödünç vermemektedir. Ya da verdiğim ödüncü geri alamam diye güvensizlikten kaynaklanmaktadır. İnsanların birçoğu da aldığı borcu ödeme imkânı varken çeşitli bahanelerle aldığını geri ödemek istemediğinden kaynaklanmaktadır. Maalesef insanlara güven ve itimat kalmamıştır. Verdiği söze sahip çıkan, aldığını zamanında ödemesine imkân varken ödeyen kimse pek azdır. Hatta zaruri ihtiyacı olmadığı halde ödünç alıp de ödemeyenler, dolandıranlar, inkâr edenler bile vardır. Tabi böyle insanlar her dönemde olabilir ama zamanımızda maalesef bunların sayıları hiç de küçümsenecek kadar az değildir. İşte bu sebep ve kuşkulardan dolayı da ödünç verme kültürü nerde ise yok denecek kadar azalmıştır. Ayette: (Güzel bir ödünç verirse,) diye ifade edilmesi ise, ödünç veren desinler görsünler için değil, sırf Allah rızası için vermeli ve verdiği ödünçten dolayı de zaman-zaman o kişinin başına kalkmamalıdır. Eğer bunlar olursa o ödünç vermenin hiçbir kıymeti ve hiçbir yararı olmaz. Velev ki, kendisine iyilik yaptığımız, ödünç verdiğimiz insan bize bir kötülük yapsa da ona yaptığımız iyiliği başına kalkmamalıyız. Çünkü ayette ifade edildiği gibi biz o ödüncü direk Allah'a vermiş gbiyiz, sırf O'nun rızasını kazanmak için vermişizdir. O halde başa kalkmakla sadece ödünç alan kimsenin incinmesiyle kalmaz, Allah da gücenir ve sevap yerine günah kazanmış oluruz. O halde tek taraflı değil her iki taraf da iyi niyetli olmalıdır, ödünç veren sırf Allah'ın rızasını gözeterek sevabını, mükâfatını O'ndan bekleyerek vermeli, ödünç alan da aldığı ödüncü geri ödeme imkânı olduğu halde, çeşitli bahaneler uydurarak, ertelememeli, ya da dolandırmamalıdır.

12-15. Bu ayetler ise mümin olanlarla, münafık olanların kıyamet günündeki hallerini ve onlar arasında geçen konuşmaları bir ibret olarak sergilemektedir. Müminler o gün imanlarının nurları, sağlarında sollarında ve önlerinde

beraberlerinde koşarak onları aydınlatırken ve onlar bu imanlarının ışığında yol alırken, münafıklar karanlıklarda kalıp önlerini göremeyecekler. Ve müminlere diyecekler ki, ne olur bize taraf nazar edin, bakın biz de sizin nurunuzdan, ışığınızdan istifade edip önümüzü görelim. Müminler de onlara alay edercesine arkanıza dönün de nur arayın, ışık arayın, derler. Münafıklar arkalarına döndükleri anda müminlerle onların ararsını kapayan bir sur gerilir ki, bu surun iç tarafında yani müminler tarafında aydınlık vardır, rahmet vardır, cennet vardır. Dış tarafında yani münafıklar tarafında ise karanlıklar ve azap vardır. Bu sefer o surun arkasından müminlere bağırarak: (Ya biz dünyada, sizinle beraber değil miydik? derler. Onlar da: "Evet, ama siz kendinize kötülük yaptınız, bekleyip durdunuz.") Yani şüphe içinde bekleyip durdunuz, tövbe edip kesin inanmadınız. (Nihayet Allah'ın ölüm emri geldi de o çok aldatıcı şeytan sizi Allah'la aldattı,) diye cevap verirler. Yani şeytan size hep Allah'ın rahmetini göstererek, O'nun azap edeceğini, intikam alacağını sakladı, siz hep rahmeti göstererek bu günün azabını unutup arkaya attınız. –(Bu gün ne sizden ve ne de kâfirlerden fidye kabul edilmez.) Yani ne sizin gibi şüphe içinde olup kesin inanmayan münafıklar ve ne de kesin olarak inkâr eden kâfirler Allah'ın azabından kurtulmak için bütün dünya onların olsa da feda etseler, hiçbir faydası yoktur. Artık geç kaldınız, burada iman kabul edilmez, imanı olmayanlar için de artık azaptan kurtuluş yoktur: (Ve varacağınız yer ateştir, sizin layık olduğunuz yer orasıdır ve orası ne kötü bir varılacak yerdir!)

أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَن تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللهِ وَمَا نَزَلَ
مِنَ الْحَقِّ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلُ فَطَالَ
عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ{١٦}
اعْلَمُوا أَنَّ اللهَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْآيَاتِ
لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ {١٧} إِنَّ الْمُصَّدِّقِينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَأَقْرَضُوا
اللهَ قَرْضاً حَسَناً يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ أَجْرٌ كَرِيمٌ{١٨} وَالَّذِينَ

آمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ أُوْلَئِكَ هُمُ الصِّدِّيقُونَ وَالشُّهَدَاء عِندَ رَبِّهِمْ لَهُمْ أَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ {١٩}

Meali

16. İnananlar için hâlâ vakit gelmedi mi ki, kalpleri Allah'ı zikir için ve hak-tan inenden (Kur'an den) ötürü korkup ürpersin? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar ki, onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı ve onlardan birçoğu yoldan çıkmış fasıklardır.

17. Bilin ki Allah, yeryüzünü öldükten sonra diriltiyor. Aklınızı kullanasınız diye, size ayetleri muhakkak ki, açıkladık.

18. Sadaka veren erkeklere ve sadaka veren kadınlara ve Allah'a güzel bir ödünç verenlere, verdiklerinin karşılığı kat-kat ödenir ve onlara şerefli bir mükâfat vardır.

19. Allah'a ve O'nun peygamberlerine inananlar var ya, işte onlar, Rableri yanında sözü-özü doğru olanlar ve şehitlik mertebesine erenlerdir. Onlara hem mükâfatları hem de nurları vardır. İnkâr edip de ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, onlar da cehennem arkadaşlarıdır.

İzahı

16. Bu ayette inançlarında biraz gevşeme gösteren müminlere bir uyarı yapılmaktadır ve bu ayetin iniş sebebi hakkında da farklı rivayet ve yorumlar vardır. Bazı tefsircilere göre bu ayet Medine de inmiştir. Ancak İbni Mesud ve İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre ise bu ayetin de Mekke de indiği anlaşılmaktadır. Çünkü İbni Mesud diyor ki: "Daha Müslüman olmamızın üzerinden dört yıl geçmişti ki, bu ayetle uyarıldık." İşte bu ayette: (İnananlar için hâlâ vakit gelmedi mi ki, Allah 'ı zikir için ve gökten inan şeyden "Kur'an'ın okunmasından" ötürü kalpleri korkup, ürpersin?) Yani iman etmelerinin üzerinden bu kadar zaman geçmesine rağmen, Allah'ı zikrederken ve Kur'an okunurken hala kalplerinin korkudan ürperme zamanı gelmedi mi? İşte böyle buyrularak Allah,

anıldığında ve Kur'an okunduğunda müminlerin kalplerinin, korkarak ürpermesinin önemine vurgu yapılmıştır. Demek ki, gerçek ve samimi Müslüman Allah, anıldığı zaman ve Kur'an okunduğu zaman ürperir.

İbni Abbas'a göre ise: "Allah (c.c.) müminlerin kalplerinde bir ağırlık, bir gevşeme görünce Kur'an'ın inişinin on üçüncü yılında bu ayet inerek bizi azarladı," demiştir. İşte bu iki rivayet bu ayetin Mekke de indiğini gösteriyor, ama aralarındaki fark birine göre İslam'ın ilk dördüncü yılında inmiştir, diğerine göre ise on üçüncü yılın hemen başlarında yani hicretten az önce indiği şeklindedir. Fakat üçüncü bir rivayete göre ise Müslümanlar Medine ye hicret ettikten sonra sayıları çoğalmış, eskisine göre bol nimet ve rızıklara kavuşunca, bazı sahabeler ibadette gevşeklik göstermişler ve kalplerinde biraz katılaşma meydana gelince bu ayetle uyarılmışlar. Bir başka rivayete göre de bu ayet Ebu Bekir r.a.'ın yanında okunurken Yemame halkından bir cemaat bulunuyormuş, onlar bu ayeti dinleyince, ağlamaya başlamışlar, Ebu Bekir de onlara bakarak ağlamış ve demiştir ki: "işte zamanında biz de böyle idik, ta ki, bilahare kalplerimiz kasavete düştü." Yani o ilk Müslümanlığımızda ki heyecanımız, azaldı demiş. Ayetin devamı da bu rivayeti doğrulamaktadır ki şöyle buyruluyor: (Bundan önce kendilerine kitap verilmiş, sonra üzerlerinden uzun zaman geçmekle kalpleri katılaşmış ve çoğu da yoldan çıkan fasıklar gibi olmuşlardır.) Allah korusun bu günün Müslümanlarından birçoğunun saptığı gibi ve birçoğumuzun da kalpleri katılaşmıştır. Ne Allah'ı zikrederken korkup ürperebiliyoruz, ne de Kur'an okunurken korkup ürperebiliyoruz. Yani bu ayette şuna işaret edilmektedir. Ehli-kitap denilen Yahudi ve Hıristiyanlar da önceleri dinlerine bağlı idiler, bilahare azıp saptılar, siz de onların durumuna düşmeyin gibi, bir ikaz vardır. Benim anlayışıma göre de bu ayet Medine de inmiştir.

17-18. Evet bu ayetlerde de kalpleri katılaşmış olanların yeniden yumuşamalarına işaret edilmiş. Yeryüzü, susuzluktan kuruyup âdeta ölü haline geldikten sonra yağan yağmurlarla yeniden nasıl dirilip canlanıyorsa, insanların kalplerinin de Allah'ı zikirle ve Kur'an okumakla ve güzel ameller yapmakla kalplerin dirileceğine örnek verilmiştir. Ve Cenab-ı Hak ayetlerini açıklayarak kullarının akıllarını kullanmalarını, düşünmelerini istemektedir. Yine Allah, için sadaka verilmesini, ya da güç durumda olanlara ödünç verilerek yardım edilmesini tavsiye

etmektedir ki, ödünç vermenin sevap ve mükâfatını bundan önce geçen ayetin tefsirinde geniş-geniş izah etmeye çalıştık.

19. Bu ayette de Allah ve Resulüne samimiyetle iman edip, kalpleri katılaşmamış olan, dinde gevşeklik göstermemiş, özünde ve sözünde, işinde ve muamelesinde doğru olan müminlerin şehitler mertebesine yükseldikleri müjdelenmekte ve Rableri katında bunların kendileri için bir ecir ve nur olduğu beyan edilmektedir. Allah'ın ayetlerini inkâr edenlerinse karanlıklar içinde cehenneme yuvarlanacakları haber verilmektedir.

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرّاً ثُمَّ يَكُونُ حُطَاماً وَفِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ مِّنَ اللهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ {٢٠} سَابِقُوا إِلَى مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا كَعَرْضِ السَّمَاء وَالْأَرْضِ أُعِدَّتْ لِلَّذِينَ آمَنُوا بِاللهِ وَرُسُلِهِ ذَلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ {٢١} مَا أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي أَنفُسِكُمْ إِلَّا فِي كِتَابٍ مِّن قَبْلِ أَن نَّبْرَأَهَا إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيرٌ {٢٢} لِكَيْلَا تَأْسَوْا عَلَى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ {٢٣} الَّذِينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ {٢٤} لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا

بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ وَأَنزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَأْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ إِنَّ اللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ {٢٥}

Meali

20. Biliniz ki dünya hayatı bir oyun, eğlence, bir süs ve kendi aranızda övünme, mal ve evlat çoğaltmadan ibarettir. Tıpkı bir yağmura benzer ki, onun bitirdiği bitkiler çiftçilerin hoşuna gider. (Çiftiler ondan mahsul alacaklarını sanırken) sonra onu kurumuş, sapsarı olmuş, sonra çör-çöp olmuş görürsün. (İşte böyle dünya hayatını oyun ve eğlence sananlar için) ahirette şiddetli bir azap vardır. (Müminler içinse): Allah'tan bir bağış ve rızası vardır. Ve dünya hayatı aldatıcı bir geçimlikten başka bir şey değildir.

21. Rabbinizden bir mağfirete; Allah'a ve Peygambere inananlar için vadedilen genişliği göklerle yer kadar olan cennete koşun. İşte bu Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir ve Allah, büyük lütuf sahibidir.

22. Yeryüzünde meydana gelen ve sizin başınıza gelen her hangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılı olmasın. Şüphesiz ki, bu Allah'a göre çok kolaydır.

23. Böylece elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle de şımarmayasınız. Çünkü Allah, böbürlenenleri sevmez.

24. Onlar ki, cimrilik eder, insanlara da cimriliği emrederler. Kim (Allah için infaktan) yüz çevirirse, Allah zengindir övgüye layıktır.

25. Andolsun ki, biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik. Demiri de indirdik ki, onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır. Hem de bu Allah, kendisine (dinine) ve peygamberlerine gaybe imanla yardım eden kimseyi belirlemesi için (Peygamberi göndermiştir.) Şüphesiz ki Allah, kuvvetlidir, her şeye galiptir.

İzahı

20. Bu ayette bu dünya hayatının aslında bir oyun, eğlence, süs, insanlar arasında çok mal ve evlat sahibi olmakla bir övünçten başka bir şey olmadığı bildirilmekte. Sırf bunlarla meşgul olup, ibadetsiz-itaatsiz ömürlerini geçirenlerin

sonuçları bir ibret olarak şuna benzetilmektedir. Yağmur yağar çiftçilerin ektikleri tohumlar yeşerir, biter, tarlasını ve bahçesini gördükçe hoşuna gider sevinir ve ondan bol mahsul alacağını zanneder. Fakat aniden ya bir kuraklık, ya da bir sam yeli gelir mahsuller sararır solar, kuruyup çör-çöp haline gelir ve mahsul alacağını sanan o insan hayal kırıklığına uğrar. İşte sırf dünya hayatı ile mal ve evlat çokluğu ile meşgul olarak onlarla övünüp duranlar, sanki onlarla ebedi yaşayacaklarmış gibi zannedip, esas ebedi olan hayatı, ahireti arkaya atan, Allah'ı unutup, O'na kulluk vazifelerini yapmayanlar sonunda hayal kırıklığına uğrayacaklar. Bunca uğraşıları karşılığında cehennemden başka hiçbir şey elde edemeyeceklerdir. Bunlarla meşgul olup sevinip dururken onları kendilerine bir övünç kaynağı imiş gibi görüp, bunları verene, yaratana şükrü, ibadeti unutanların bir gün aniden ölüm kapılarını çalar. Bütün bu uğraşları, bu tutkuları, bu zevk, övünç ve iftiharları birden sönüverir. Hepsi birer hayal mahsulü olur ve karşılarına bambaşka bir dünya çıkar. Oysa ahirette hem şiddetli bir azap vardır, hem de bağış vardır. Ahireti unutup onu arkaya atanlara bu dünyadaki malları, mevkileri evlat ve iyallarının çokluğu onlara hiçbir faydası olmadığı gibi hepsinin hesabı tek-tek sorulur ve cezaları verilir. Ama tövbe ederek iman edip ameli salih işleyenler için de Allah'ın hem bağışı hem de rızası vardır. Onların geçmişteki günah-larını hem bağışlar, hem de onlardan memnun olarak kendilerini mükâfatlandırır.

21. Öyle ise ey insanlar! (Rabbinizden bir bağışa, Allah ve Resulüne inananlar için vadedilmiş göklerle yer genişliğinde olan cennete koşun ki, bu Allah'ın bir lütfudur, dilediği kimselere verir ve Allah büyük lütuf sahibidir.) Yani Allah'ı dileyen, O'nun rızasını kazanmak isteyenlere Allah da rızasını ve lütfunu diler ve verir.

22-23. (Yeryüzünde meydana gelen ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, biz onu daha yaratmadan önce bir kitapta yazılı olmasın. Şüphesiz ki bu Allah'a göre çok kolaydır.) Yani kâinatta olup bitenler, daha olmadan önce Levhi'l-Mahfuzda yazılıdır. İnsanların din uğurundaki cihat ve gayretlerinden ve daha başka sebeplerden ötürü başlarına gelen bir takım sıkıntı ve musibetler de önceden kitapta (Levhi'l-Mahfuz) da yazılıdır. Buna halk arasında alın yazısı denmektedir. Bazı ilahiyatçıyım diye geçinen fasıklar Kur'an da kader yoktur, dolayısıyla imanın altı şartından biri de kaderdir, diye bir şey yoktur diyerek bu Müslüman milletin kafalarını karıştırmayı kendilerine bir hüner

saymakta, kendilerine bir bilginçlik süsü vermektedirler. Böyleleri her dönemde çıkmıştır, yine de çıkabilir, bunlara itibar edilmemelidir. Hâşâ Allah, bizim gibi cahil midir ki, bir şeyi olmadan yazmasın, beklesin eğer olursa yazsın, olmasa yazmasın. Oysa kader Allah'ın bir ölçüsü, plan ve projesidir, gelecekteki olacak şeyleri önceden bilip onları takdir etmesi ve kitabi-mubinde (Levhi'l-Mahfuzada) yazdığı yazısıdır. Ama bunu birçok insan yanlış anlamaktadır. Bir kötülüğü yapmak, bir adamı öldürmek bu Allah'ın kaderidir, diyerek suçu kadere yüklemesi doğru değildir. Böyle inanan batıl mezhepler de vardır. Mesela Kaderiye, Cebriye gibi. Oysa kader şu demektir. Senin kendi iradenle katil olacağını, azgın ve sapkın olacağını vesaire Allah'ın ezeli bilgisiyle Levhi'l-Mahfuza yazmasıdır. Yoksa demek değildir ki, Allah (c.c.) seni kötülüğe zorlamış, öyle istemiş, öyle hükmetmiş ve sen de o fiyli işlemişsin. Öyle olsa Cebriye mezhebinde olduğu gibi olur. San ki, her şeyin faili Allah'tır, Allah öyle dilemiş, öyle hükmetmiş, kulda O'nun isteğini hükmünü yerine getirmiş olur. O zaman imanla küfür arasında, iylikle kötülük arasında, cennetle cehennem arasında ne fark kalır, imtihanın bir anlamı kalır mı, dünyaya gelişin bir anlamı olur mu? Fakat bununla beraber bazı şeyler vardır ki, kulun iradesi yoktur, tamamen Allah'ın irade ve hükmüyle olan kaderi meselelerdir. Mesela dünyaya gelişimiz, ölümümüz ve bazı musibetlerin başımıza gelmesi zengin, fakir olma gibi bazı şeyler tamamen Allah'ın irade ve kaderi ile olmaktadır. İşte bunun içindir ki, ayette: (Başınıza gelen bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazmış olmayalım,) buyruluyor. Ve bundan sonra gelen ayette de buna işaret edilerek şöyle buyruluyor. -(Böylece elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah'ın size verdiği nimetlerle de şımarmayasınız. Çünkü Allah, böbürlenenleri sevmez.) Demek ki, bütün nimetleri takdir edip veren Allah Teâla dır. Kimine az verir, kimine çok verir, kimimin de başına bazı hastalık, ölüm gibi ve mallarını, ticaretlerini kaybedip iflas etme gibi durumlar olur. Bunların hepsi kaderdir, önceden kitapta=Levhi'l-Mahfuzda yazılmıştır, kaybedince üzülmeyesiniz, bu nimetlere kavuştuğunuzda da şımarmayasınız. Bunların hepsi birer imtihandır, böyle bilesiniz. Ancak burada yine şunada açıklık getirmek gerekir. Kişi bilebile işinde ve ticaretinde yanlış yapıp, işi tersine gidiyor veya ifles ediyorsa burada kadere yıkmak yanlıştır. Ama o elinden geldiği kadar işini iyi ve düzgün yapmaya gayret edip çalışıp çabalıyor ama işler tersine gidiyor, işini kaybediyor, iflas ediyor ya da ilerletemiyorsa işte bütün bunlar Allah'ın kaderidir.

24. (Onlar ki, cimrilik eder ve insanlara da cimriliği emrederler. Kim yüz çevirirse Allah zengindir, O, övgüye layıktır.) Yani bütün nimetleri veren, zenginliği veren Allah'tır. Fakat kim cimrilik yapar yoksulların hakkı olan zekâtı vermez, onlara yardımda bulunmaktan yüzçevirir ve başkalarını da cimriliğe teşvik ederse, bütün bu nimetleri veren bunların sahibi olan Allah (c.c.) zengindir. Sizin vereceğiniz sadaka ve zekâtlarınıza muhtaç değildir. Siz O'na muhtaçsınız, size verdiği bu nimetleri alıp başkasına da verebilir, bunların hesabını kıyamet günü size sorup cezalandırmaya da gücü yeter. Bütün nimetlerin gerçek sahibi O, olduğuna göre sonsuz övgü de O'na mahsustur. Başkalarını övme yerine gerçek nimetlerin sahibini övün, O'na hamdedin.

25. (Andolsun ki, biz peygamberlerimizi açık delillerle gönderdik ve insanların adaleti yerine getirmeleri için beraberlerinde de kitap ve ölçüyü indirdik.) Yani maddi ve manevi hakların bilinip yerine getirilmesi için peygamberler gönderdik ve o peygamberlere de kitap indirdik ki, insanların bu haklarını adaletle yerine getirsinler. Bir takım maddi hakların ölçülüp tartılması için de ölçü ve tartı aletleri indirdik: (Ayriyeten demiri de indirdik ki, onda büyük bir kuvvet ve insanlar için faydalar vardır.) Mesela onunla silah aletleri yapıyorlar, zırhlar, kılıçlar, şimdinin birçok silahlarını onunla yapıyorlar. Bu gün daha da gelişmiş dünyada demiri birçok yapımda kullanıyorlar. Bütün bunları: (Allah'ı görmedikleri halde O'nun dinine ve peygamberlerine yardım edenleri ortaya çıkarsın diye) indirdi, verdi. İşte Allah (c.c.) peygamberlerine indirdiği kitaplarla insanlara yol gösterip, insanların hak ve hukuklarını bildiriyor ve bunların adaletle yerine getirilmesini emrediyor. O, demiri de yine insanların menfaatine indirmiş, onu iyi ve kötü yolda kullananları, Allah yolunda kılıç sallayanları, O'nun dininde yardımcı olanlarla, O'nun dinini yok etme uğurunda, silahlanan ve savaşanlar ortaya çıksın diye bütün bu imkân ve nimetleri kullarına vermiştir. Ama: (Şüphesiz ki Allah bunların hepsinden kuvvetlidir, her şeye galiptir.) Bu silahlanma imkânlarını, bu kuvvetleri vermiştir, ama bunlar her şeyi halleder değildir, bir de bunların üzerin de Allah'ın gücü vardır. İman edenler kendilerine düşen gücü ortaya koyar, düşmana karşı zamanın silahını, araç ve gereçlerini yapıp hazırlarlarsa, Allah da onlara yardım eder, düşmana üstün kılar, onlara galip gelir.

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحاً وَإِبْرَاهِيمَ وَجَعَلْنَا فِي ذُرِّيَّتِهِمَا النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُم مُّهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ {٢٦} ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلَى آثَارِهِم بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَآتَيْنَاهُ الْإِنجِيلَ وَجَعَلْنَا فِي قُلُوبِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاء رِضْوَانِ اللَّهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا فَآتَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا مِنْهُمْ أَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ مِّنْهُمْ فَاسِقُونَ {٢٧} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَآمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِن رَّحْمَتِهِ وَيَجْعَل لَّكُمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٢٨} لِئَلَّا يَعْلَمَ أَهْلُ الْكِتَابِ أَلَّا يَقْدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِّن فَضْلِ اللَّهِ وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ {٢٩}

Meali

26. Andolsun ki, Nuh'u, İbrahim'i peygamber gönderdik, peygamberliği ve kitabı bunların nesilleri arasında kıldık, onlardan doğruya eren de vardı. Ama çoğu fasıklardı.

27. Sonra bunların izinden ardarda peygamberlerimizi gönderdik. Meryem oğlu İsa'yı de (onların) ardından gönderdik. Ona İncil'i verdik ve ona uyanların kalplerine bir şefkat ve merhamet koyduk. Uydurdukları Ruhbanlığı biz onlara yazdırmamıştık, ancak yalnız Allah'ın rızasını kazanmak için kendileri yaptılar, ama ona da gereği gibi uymadılar. Biz de onlardan iman edenlere ödüllerini verdik, fakat onlardan birçoğu yoldan çıkmıştır.

28. Ey iman edenler! O'nun Peygamberine inanın ki, size rahmetinden iki pay versin. Sizin için ışığında yürüyeceğiniz bir nur kılsın, sizi bağışlasın ve Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

29. Böylece kitap ehli Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler. Lütuf bütünüyle Allah'ın elindedir, onu dilediğine verir ve Allah, büyük lütuf sahibidir.

İzahı

26-27. Bu ayetler bundan önceki ayetin açıklamasıdır. O ayette peygamberlerin açık delillerle gönderildiği ifade edilmişti. Bu ayetlerde de Âdem (a.s.)'dan sonra bütün peygamberlerin atası sayılan Nuh ve İsrail oğullarından gelen bütün peygamberlerin ve Hazreti İsmail'in soyundan gelen Peygamberimizin de atası olan Hazreti İbrahim'in soyundan gelen peygamberlerin bazılarına kitap verildiği ifade edilmiş. Ama Nuh ve İbrahim'in soyundan gelen insanlardan hidayete erenler olduğu gibi, çoğu azıp sapmış yoldan çıkmış oldukları da bildirilmektedir. Yine o geçmiş peygamberlerin ardından İsa (a.s.)'ın gönderildiği ve kendisine İncil verildiği, onun sayesinde ona uyanların kalplerine Allah Teâlâ şefkat ve merhametini yerleştirdiğini haber vermektedir. Fakat İncil de kendilerine ruhbanlık emredilmediği halde orada yazılı olmadığı halde İsa'dan sonra güya Allah'ın rızasını kazanmak için kendilerine bir ruhbanlık ihdas ettiler, ama bu uydurdukları ruhbanlığa kendileri de uymadılar. İsa'yı ve Ruhü'l-Kudüsü de Tanrı edinerek Allah'a eş koştular, üçlü Tanrı edinerek şirke düştüler. Fakat Allah Teâlâ onlardan şirke düşmeyen müminleri mükâfatlandırdığını, çoğununsa yoldan çıkıp saptıklarını da beyan etmektedir.

Hıristiyanlar birçok mezhep ve guruplara bölünmüşler, gerçek İncil'i tahrif ederek kendilerine göre birçok İnciller yazmışlardır. Bu gün ellerinde bulunan meşhur İnciller şunlardır. Mata, Markos, Luka ve Yühenna dır. Tarihçilerin beyanına göre Kostantin zamanında Sinagog da birçok İncil içinden seçilerek ilk oluşturulmuş İnciller şunlardır. Arapçaya çevrilmiş olan Barnaba İncili ile aralarında farklılıklar olan diğer İncillerdir ki, bu İnciller de Hazreti İsa'nın öğütleri vardır. Bunlar hakiki İncil'in ayetlerini manalarını ihtiva etse de, bu İnciller birbirleriyle kıyaslandıklarında hepsinin de değişime uğradıkları anlaşılmaktadır. Bunun en bariz örneği de tek Tanrı inancının bozulup üçlü tanrı inancının

yerleştirilmesidir. Zaten sapıklık olarak, küfür ve şirk olarak bu yeter, bu sapıklığa saplandıktan sonra diğer ayetler bozulsa ne olur, bozulmasa ne olur! Hıristiyanların Ruhbanlık ihdas etmelerinin sebebi de başlarına gelen Kırallar onları küfre ve şirke zorladıkları için, güya onlara karşı tevhid dinini korunma amacıyla bunu İncil de yazılı olmamasına rağmen ihdas etmişlerdi. Ama buna rağmen kendileri de buna uymadı, Allah'a şirk koşup üçlü Tanrı edindiler. Nitekim ayette: (Ona hakkiyle riayet etmediler,) buyruluyor. Önce bunu güya iyi niyetle yapmış gibi görünseler de sonra din adamları tarafından istismar edildi ve sonuç küfür ve şirk oldu. Tövbe sûresinin 34. ayetinde buyrulduğu gibi: Hahamlardan ve Rahibelerden birçoğu insanların mallarını haksız yere yerler ve insanları Allah'ın yolundan=gerçek dinden çevirirler.) Din adına insanları kandırır, onların mallarını batıl sebeplerle yer, insanların gerçek din olan tevhid dinine girmelerine engel olurlar. Ve öğle de oldular her bir konsülde bir Tanrı uydurdular, kendi-kendilerine Tanrının üç olduğuna karar verdiler. Hâşâ İsa, Ruhu'l-Kudüs ve Allah üçlü bir Tanrı uydurdular.

28. Evet, işte. (Ey inananlar! Allah'tan korkun, O'nun peygamberlerine iman edin ki, rahmetinden size iki pay versin.) Yani bu hitap Allah'ın birliğine inanmış, ona şirk koşmamış olan, Hazreti Musa ya ve İsa ya da iman etmiş olan müminlerdir ki, eğer Allah'tan korkar Hazreti Muhammed'e de iman edip onu inkâr etmezseniz size mükâfattan iki pay vardır. Hem önceki peygamberlere, onların getirdiği kitapları tahrif etmeden iman ettiğiniz için, hem de Hazreti Peygambere ve onun getirdiği şeriata Kur'an'a inandığınız için mükâfattan iki pay alırsınız. Ayriyeten Allah C.C: (Hem size ışığında yürüyeceğiniz bir nur versin, sizi bağışlasın ve Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.) Yani önceki peygamberlere ve önceki kitaplara bozulmamış şekliyle inandığınız gibi Peygambere de iman ederseniz. Hem iki kat mükâfat alırsınız, hem de o imanının sayesinde Allah'ın verdiği o iman nurunun ışığında önünüzü görür, yürürsünüz, hem de Allah, geçmişteki hatalarınızı bağışlar, her halükârda kazançlı çıkarsınız.

29. (İşte kitap ehli böyle yapmadıkları takdirde Allah'ın lütfundan hiçbir şey elde edemeyeceklerini bilsinler.) Yani Peygambere ve Kur'an'a iman etmezlerse, sadece kendi peygamberlerine ve kendi kitaplarına ve Allah'ın birliğine iman etseler de bundan dolayı hiçbir sevap ve mükâfat elde demezler, Peygambere ve Kur'an'a iman etmeleri şarttır.

Evet: (Lütuf, bütünüyle Allah'ın elindedir ve onu dilediğine verir ve Allah büyük lütuf sahibidir.) Yani kişiler kendi kafalarına göre inandıklarından bir şey elde edemezler. Ancak Allah'ın istediği gibi iman edip amel ederlerse, mükâfat elde edebilirler. Çünkü mükâfatı veren O'dur, O'nun istediği gibi inanır, amel ederlerse karşılığında mükâfat verir, yoksa kendi kafalarına göre batıl inanç ve amellere kar-şılık hiçbir şey vermez.

(Li-ellâ) da ki, lam, bazı tefsircilere göre olumsuzluk manasınadır, bazılarına göre ise zait lamdır. Yani olumsuz olunca yukarda açıkladığımız gibi mana şöyledir. (Kur'an'a ve Peygamber (a.s.) -a iman etmeyen ehli kitap hiçbir şey elde edemezler.)

MÜCADELE SÛRESİ

Mücadele sûresi bazı tefsircilere göre on ayeti Mekke de diğerleri ise Medine döneminde inmiştir. Bu sûreye bu adın verilmesi ise ilk ayetinde Havle binti Salebe'nin kocası ile tartışmasından dolayı mücadele adı verilmiştir. Fakat bu sûreye başka adlar da verilmiştir.

Ayet sayısı: Yirmi iki

Kelime sayısı: Dört yüz yetmiş üç

Harf Sayısı: Bin dört yüz doksan ikidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

قَدْ سَمِعَ اللهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللهِ وَاللهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ {١} الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنكُم مِّن نِّسَائِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنكَراً مِّنَ الْقَوْلِ وَزُوراً وَإِنَّ اللهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ {٢} وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِن نِّسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا ذَلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ {٣} فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِيناً ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ

{٤} إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ وَقَدْ أَنزَلْنَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُّهِينٌ {٥} يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللهُ جَمِيعاً فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا أَحْصَاهُ اللهُ وَنَسُوهُ وَاللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ {٦}

Meali

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah, işitti. Allah, sizin konuşmanızı iştir. Çünkü Allah, işitendir, bilendir.

2. Sizden kadınlarına zihar edenler (sen bana annemin sırtı gibisin diyenler) bilmedirler mi ki, o kadınlar onların anaları değillerdir. Onların anneleri ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Onlar çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar. Fakat bununla beraber Allah affedicidir, bağışlayıcıdır.

3. Kadınlarını zihar edip sonra söylediklerine dönenlerin, karileriyle cinsel ilişkide bulunmadan önce bir köle azad etmeleri gerekir, size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

4. Buna imkân bulmayan kimse temaslarından önce aralıksız olarak iki ay peş-peşe oruç tutmalıdır. Buna da gücü yetmeyen altmış fakiri iki oyun doyurmalıdır. İşte bu Allah ve Resulüne inanmış olduğunuz içindir. Ve bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır, inkâr eden için acıklı bir azap vardır.

5. Onlar ki, Allah ve Resulünün koyduğu sınırları taşarlar, işte onlar kendilerinden öncekilerin tepe-lendiği gibi tepeleneceklerdir! Biz açık-açık delilleri indirdik. İnkâr edenler için alçaltıcı bir azap vardır.

6. O gün Allah, onların hepsini diriltecek ve onlara yaptıklarını haber verecek. Allah, onları bir-bir saymıştır, onlar ise unutmuşlardır. Fakat Allah her şeye şahittir.

İzahı

1-4. Bu ayetlerin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Ensardan Evs b. Samit karısı olan Havle binti Salebe'yi zihar etmiştir. Şöyle ki Havle'nin kocası Samit

yaşlanmış ve kendisinin de titiz bir yapısı vardı. Bir gün karısı kendisinden bir şey istemiş o da ona öfkelenmiş: "Sen bana anamın sırtı gibisin," demiştir ki, buna zihar denir. Cahiliye dönemindeki âdetlere göre bir adam karısına bu sözü söylediği zaman karısı ona haram sayılırdı ve onu bir daha alamazdı. Fakat bu olay İslam da ilk defa olmuş. Evs ise bu söylediği söze pişman olmuş ve karısını yanına çağırınca Havle bunu kabul etmemiş. Ve: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sen bu sözü söyledikten sonra Allah ve Resulü hüküm verinceye kadar sen benim yanıma giremezsin, git Resulüllah'a danış," demiş. Fakat kocası ben bunu Resulüllah'a söylemeye utanırım demiş, Bunun üzerine hanımı Havle ben gider sorarım dedi. Ve Peygamber (a.s.)'a gelerek: "Ya Resulelleh! Evs beni eş olarak seçip evlendiğinde gençtim onun derdini çekiyordum, lakin yaşım ilerleyince Evs beni zihar etti (sırtımı, göğsümü anasının sırtı, göğsü gibi kıldı.) ve beni kimsesiz bıraktı. Eğer onunla geçinmeme yani bu sözüne bir çare bulursan bunu bana açıkla," dedi. Peygamberimiz de bunun üzerine: "Ben bu konuda bir şeyle emrolunmadım, kendi içtihadım ise senin ona haram olduğun yönündedir," buyurdu. Havla' da: "Vallahi o talak zikretmedi," dedi. Peygamber a.s ise içtihadında ki görüşünü tekrarladı. Ancak Havle Peygamber (a.s.)'a: "Kurbanın olayım ya Resulelleh! Bu işe bir çare bul," dedi ve defalarca bu konu hakkında Peygamberimizle mücadele etti. En son kadıncağız şikâyetini Allah'a arz etti: "Küçük çocuklarım var onları bıraksam zayi olacaklar, yanıma alsam aç kalacaklar, Allah'ım! Şikâyetimi sana arz ediyorum," dedi. Bunun üzerine Havle daha oradan ayrılmamıştı ki, Peygambe-rimize vahyi geldi ve vahyin şiddeti geçtikten sonra Peygamberimiz onu müjdeledi ve arkasından bu ayetleri ona okudu. (Kocası hakkında seninle tartışan ve Allah'a şikâyette bulunan kadının sözünü Allah işitti. Çünkü Allah işitendir, bilendir. Sizden kadınlarına zihar edenler,) yani hanımına sen bana annemin sırtısın gibi sözler sarf eden kimseler: (Bilmelidirler ki, o kadınlar onların anneleri değillerdir. Onların anneleri ancak kendilerini doğuranlardır. Onlar çirkin ve yalan bir söz söylüyorlar. Bununla beraber Allah affedicidir, bağışlayıcıdır.) Yani bu çirkin kelimelerden ötürü Allah affediyor, ama bir daha böyle sözleri ağızlarından kaçırmamaları için de onlara bir ceza veriyor. Ve buyuruyor ki: –(Kadınlarına zihar edip sonra söylediklerine dönenlerin hanımları ile ilişkide bulunmadan önce bir köle azat etmek gerekir, Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.) Yani zihar ettikten sonra

sözlerinde durmayıp hanımlarına geri dönüp cinsel ilişkide bulunmak isterlerse, bundan önce ceza olarak bir köle azat etmeleri gerekir. –(Buna imkân bulamayan kimse temastan önce aralıksız peş-peşe iki ay oruç tutması gerekir. Buna da gücü yetmeyen altmış yoksulu doyurmalıdır.) Yani iki öyuün altmış fakiri doyurmalı, ya da altmış fakire iki öyün yiyecek fidye vermelidir. (İşte bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır ve inkâr edenler için acıklı bir azap vardır.)

Özetleyecek olursak (zihar) bir kimsenin kendi hanımının sırtını veya boynunu veya bakılması haram olan bir yerini annesinin bir yerine benzetmesiyle hanımı ona haram olur. Ta ki yukarda belirtilen bu cezalardan hangisine gücü yetiyorsa o cezayı yerine getirene kadar. Önce bir köle azat etmesi, ona gücü yetmediği takdirde iki ay ara vermeden peş-peşe oruç tutması, buna da gücü yetmediği takdirde altmış fakiri iki öyün doyurması, ya da altmış fakiri iki öyün doyuracak fitre hesabından vermesi gerekir. İşte Allah'ın koyduğu sınırlar bunlardır, kim bunları inkâr ederse, onlara dehşetli bir azap vardır.

5-6. (Onlar ki Allah ve Resulünün koyduğu sınırları taşarlar, işte onlar kendilerinden öncekilerinin tepelendikleri gibi tepeleneceklerdir.) Ya bu dünyada iken yakalanıp itip kakılarak cezalandırılacaklardır. Ya da dünyadaki cezaları ertelenip ahirette cezalandırılacaklardır. –(Çünkü biz açık-açık delilleri indirdik artık inkâr edenler için alçaltıcı bir azap vardır. –O gün Allah, onların hepsini diriltecek ve onlara yaptıklarını haber verecektir. Allah, onları bir-bir saymıştır.) Hepsini tek-tek sayarak amel defterlerinize işletmiştir. Fakat: (Onlar işledikleri günahları unutmuşlardır. Allah ise her şeye şahittir.) Onlar günahları işleyip hesap etmeyip unutup gitmişler, tövbe de etmemişler, oysa Allah (c.c.) hiçbirini unutmamış tek-tek sayıp amel defterlerine yazdırmıştır.

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنَى مِن ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {٧}

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَإِذَا جَاؤُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللَّهُ وَيَقُولُونَ فِي أَنفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللَّهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمَصِيرُ {٨} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ {٩} إِنَّمَا النَّجْوَى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئاً إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ {١٠} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انشُزُوا فَانشُزُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ {١١} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٢} أَأَشْفَقْتُمْ أَن تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ {١٣}

Meali

7. Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musunuz? Üç kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin gizli konuştuğu yerde altıncısı mutlaka O'dur. Bunlardan daha az veya çok olsunlar ve nerde olurlarsa olsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü onlara yaptıklarını haber verecektir. Doğrusu Allah, her şeyi bilendir.

8. Gizli konuşmaktan men edildikten sonra yine o men edildikleri şeyi yapmaya dönüp, günahla, düşmanlıkla ve Peygambere isyanla konuşanları görmedin mi? Onlar sana geldikleri zaman Allah'ın seni selamlamadığı bir tarzda selamlarlar. Fakat kendi içlerinde: "Bu söylediklerimiz yüzünden Allah bize azap etse ya," diyorlar. Cehennem onlara yeter, oraya mutlaka gireceklerdir, orası ne kötü girilecek bir yerdir.

9. Ey iman edenler! Aranızda gizli konuşacağınız zaman günahı, düşmanlığı ve Peygambere karşı gelmeyi fısıldamayın. İyilik ve takvayı konuşun. O Allah'tan korkun ki, huzurunda toplanacaksınız.

10. Gizli konuşmalar şeytandandır ve bu iman edenleri üzmek içindir. Oysa Allah'ın izni olmadıkça şeytan müminlere hiçbir zarar veremez. Müminler Allah'a dayanıp güvensinler.

11. Ey iman edenler! "Size meclislerde yer açın dendiği zaman yer açın ki Allah da size genişlik versin." Ve yine size: "Kalkın," denildiği zaman da kalkın ki, Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilen-leri derecelerle yükseltsin. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

12. Ey iman edenler! Peygamberle gizli bir şey konuşacağınız zaman bu konuşmanızdan önce bir sadaka veriniz. Bu sizin için daha hayırlı ve daha temizdir. Şayet bir şey bulamazsanız, Allah, bağışlayan, esirgeyendir.

13. Gizli bir şey konuşmanızdan önce sadaka vermekten korktunuz da mı, yerine getirmediniz? Fakat yine de Allah, sizi affetti. Şu halde namazı kılın, zekâtı verin, Allah ve Resulüne itaat edin. Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

İzahı

7. Bu ayetler gerek Peygamberimiz hakkında ve gerekse müminler hakkında kendilerine düşmanlıklarından ötürü aleyhlerinde gizli fısıldaşarak konuşan münafıklar hakkında inmiştir. Rivayete göre Rabia b. Amir, biraderi Habib b. Amir

ve bir de Saffan b. Umeyye bir gün tenha bir yerde kendi aralarında konuşurken onlardan birisi: "Allah, bizim söylediklerimizi bilir mi dersiniz?" diye sormuş. İçlerinden başka birisi de: "Bazısını bilir, bazısını bilmez," demiş. Diğeri de: "Bazısını bilirse hapsini de bilir," demiş. İşte bunun üzerine bu ayet inmiş. (Göklerde ve yerde olanları Allah'ın bildiğini görmüyor musunuz? Üç kişinin konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur. Beş kişinin konuştuğu yerde altıncısı mutlaka yine O'dur. Bunlardan az veya çok olsalar da ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar, mutlaka O, onlarla beraberdir. Sonra kıyamet günü yaptıklarını kendilerine haber verecektir. Doğrusu Allah, her şeyi bilendir.)

8. Evet, bu ayet de yine Peygambere karşı olan düşmanlıklarından dolayı gizlice onun aleyhinde konuşan, fakat bu münafık Yahudilerin Peygamberimizi selamlarken Allah'ın selamladığı bir tarzda selamla değil ancak Esselamu yerine, "ölüm sana lanet sana" anlamına gelen (Essamu aleyke) diye selamladıkları bildirilmekte. Ve sonra da kendi aralarında hani bu söylediklerimizden ötürü: "Ya Allah, bizi cezalandırırsa," diyerek içlerindeki kini böyle kendi aralarında gizlice konuştukları haber verilmektedir.

Beyhaki'nin Hazreti Aişeden rivayet ettiğine göre Aişe validemiz demeştir ki: "Yahudilerden bir heyet Peygamberimizin yanına girerek Essamu-aleyke (ölüm, lanet sana) anlamına gelen bu tarz bir selam verince, ben anladım." Ve aynısını onlara iade edince, Peygamber (a.s.) "Yavaş ol ey Aişe! Allah, bütün işlerde nezaketli olmayı sever," buyurdu. Ben de dedim ki: "Ne söylediklerini işitmedin mi? Ya Resulullah!" Buyurdular ki: "Ben de aleyküm (üzerinize olsun,) dedim ya!" İşte bu ayet onun gibi şarlatanlar hakkında inmiştir. Kelime oyunuyla Peygambere hakaret ve sövme anlamına gelen Esselamu yerine, Essâmu diyerek bunu selam olarak ona yutturduklarını sandılar.

9-10. Bu ayetlerde müminlere hitaben günahta, düşmanlıkta ve Peygambere isyanda gizili fısıldaşarak konuşmaları yasaklanmış, ancak iyilik ve takva hususunda gizli konuşulabileceğine izin verilmiştir. Mesela İslamın ve müminlerin lehinde istişare ederken müminler kendi aralarında gizli istişare edebilirler. Ama müminlerin aleyhinde onları üzmek için bir şeyler fısıldayıp gizli konuşmaların şeytani olduğu haber verilmekte. Ve Allah, dilemedikçe de gizli konuşsalar bile onula müminlere bir zarar veremeyeçekleri ve müminlerin dayanıp güvendikleri ancak Allah, olduğu beyan edilmektedir.Yani bu ayette Allah izin

vermedikçe müminler aleyhinde gizli konuşma ve onlar aleyhinde ki, pilanların onlara hiçbir zarar veremeyeceğine, ancak bunları konuşanların ve bu pilanları yapanların kendilerinin zarar göreceğine işaret edilmektedir.

11. Bu ayette de müminlerin kendi aralarında büyüklerine ilim sahiplerine bir mecliste yer açıp onlara hürmet ve ikramda bulunmaları emredilmektedir. Böyle yaptıkları takdirde Allah (c.c.) onlara lütuf kapılarını açıp rahmetini genişleteceğini, işlerinin geniş ve düzlüğe çıkacağını haber vermektedir. Kısaca büyüklere, yaşlılara ve ilim sahiplerine bir mecliste yer açmak, yer göstermek suretiyle onlara hürmette bulunan tevazu gösteren müminlerin de derecelerini Allah, yükseltir. Bir insan ne kadar tevazu gösterir, alçalırsa, Allah, onu o derece yükseltir, şeref ve itibar sahibi kılar. İlim erbabına hürmet hakkında birçok hadisler vardır. Tirmizi, Ebu Davud ve Deremi'nin Ebu Derdadan rivayet ettiği bir hadiste Peygamber s.a: "Âlimin abide üstünlüğü ayın on dördünde ki, dolunayın diğer yıldızlara üstün olduğu gibidir," buyurmuşlardır.

Evet, bu ayetin iniş sebebi de şöyledir. Rivayete göre Peygamber (a.s.) bir gün Mescidin avlusunda (soffe) de bulunduğu sırada yer darlığı vardı orası sahabe efendilerimizle dolmuştu. Fakat Bedir gazilerinden bazıları de gelmiş yer bulamamışlardı. Efendimiz ise gerek Ensar'dan ve gerekse Muhacirlerden ve Bedir gazilerinden olan bu sahabelere daima ikramda bulunurdu. Bunların ayakta kaldığını görünce diğer sahabelerin kalkıp onlara yer vermelerini istedi. Onlar da efendimizin bulunduğu yere uzak düşecekleri endişesiyle pek istekli davranmadılar. Münafıklar da bunu fırsat bilerek mırıldanmaya başladılar. Önceden gelenleri kaldırtıp sonradan gelenleri onların yerine oturtuyor diye söylenmeye başladılar. İşte bu olay üzerine de bu ayet indi.

12. Bu ayette de yine Peygamber (a.s.) ile gizli fısıldaşarak konuşmak isteyen müminlerin onunla böyle konuşmadan önce sadaka vermeleri emredilmiş ve bunun daha hayırlı olacağı haber verilmiştir. Fakat sadaka varacak bir şey bulamadıkları takdirde de bağışlanacakları beyan edilmiştir.

Peygamberimizle konuşmadan önce sadaka verilmesinin sebebi ise İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre bazı sahabeler kendilerini Peygamber (a.s.)'a göstermek için ve ön pilana çıkmak için olur-olmaz sorular soruyorlar, bir şeyler arz etmek için ona fısıldıyorlar. Peygamberimiz de kimseyi kırmak istemiyor, herkesin gizli fısıldanmalarına kulak vermek zorunda kalıyordu. İşte bu

olur olmaz konuşmaları, fısıldanmaları aza indirmek için ve bunun önüne geçmek için Peygamberle gizli konuşmadan önce sadaka vermeleri emrediliyor. Katadaden başka bir rivayete göre ise hep zenginler ön plana çıkıp onlar gelip Peygamberimize olur-olmaz şeyler de gizlice bir şeyler fısıldayıp soruyorlardı, diğer sahabeler ise geride kalıyorlardı. İşte bu yüzden öyle gizli sorular sorulmadan, fısıldamadan önce sadaka vermeleri emrolunmuştur ki, soru soranlar biraz azalsın ve diğer yoksul olan sahabelerin de soru hakları olsun.

13. Bu ayette de yine fısıldaşmadan önce sadaka vermekten korkanlar hakkında şöyle buyrulmaktadır: (Fısıltılarınız önünden sadakalar vermekten korktunuz, öyle mi?) Yani sadaka vererek malımız azalır diye korkup, Peygambere gizli soru sormaktan vazgeçiyorsunuz, öyle mi? (Bunu yapamıyorsanız, Allah, yine de tövbenizi kabul etti.) Yani Peygamberle gizli konuşmadan önce sadaka vermekten vazgeçtiniz öyle mi? Haydi, yine de Allah, hatalarınızdan dolayı tövbelerinizi kabul etti. Yani sadaka vermekten çekiniyorsanız, büsbütün Peygambere gizli soru sormadan vazgeçmeyin, yine de arasıra sorun: (Fakat namazınızı dosdoğru kılıp zekâtınızı verin. Allah ve Resulüne itaat edin ve Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.) Yani sadaka verme işi biraz ağır gelince bu sadaka yükü mecburi olmaktan kaldırıldı, ama namazları dosdoğru kılıp hiç olmazsa zekâtlarını tam olarak vermeleri ile tekrar uyarılmış oldular. Çünkü namaz ve zekâtın önemine binaen birçok ayette tekrar-tekrar tembih edildiği için bu ayetede yine tekrar tembih edilmektedir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْماً غَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِم مَّا هُم مِّنكُمْ
وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ {١٤} أَعَدَّ اللّٰهُ
لَهُمْ عَذَاباً شَدِيداً إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ {١٥} اتَّخَذُوا
أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ {١٦}
لَن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُم مِّنَ اللّٰهِ شَيْئاً أُوْلَئِكَ
أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ {١٧} يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعاً

فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْكَاذِبُونَ {١٨} اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ اللهِ أُوْلَئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ {١٩} إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللهَ وَرَسُولَهُ أُوْلَئِكَ فِي الأَذَلِّينَ {٢٠} كَتَبَ اللهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي إِنَّ اللهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ {٢١} لَا تَجِدُ قَوْماً يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءهُمْ أَوْ أَبْنَاءهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ أُوْلَئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُالْإِيمَانَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٍ مِّنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ أُوْلَئِكَ حِزْبُ اللهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {٢٢}

Meali

14. Allah'ın kendilerine gazap ettiği bir topluluğu dost edenleri görmedin mi? Onlar ne sizdendirler, ne de onlardan. Üstelik bilerek yalan yere yemin ediyorlar.

15. Allah, onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır. Onlar ne kötü işler yapıyorlar.

16. Yeminlerini kalkan yapıp Allah'ın yolundan çevirdiler. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır.

17. Onların ne malları, ne de evlatları Allah'ın (azabından) hiçbir şey savamaz. Onlar ateş arkadaşlarıdırlar, orada ebedi kalacaklardır.

18. Allah, onların hepsini dirilttiği gün, dünyada size yemin ettikleri gibi O'na da yemin edecekler ve kendilerini bir şey üzerinde olduklarını (yani haklı olduklarını) sanarlar. Fakat iyi bilin ki onlar yalancıdırlar.

19. Şeytan onları istila etmiş, onlara Allah'ı anmayı unutturmuştur, onlar şeytanın partisidir. İyi bilin ki, şeytanın partisi hüsrana uğrayacaktır.

20. Allah ve Resulüne düşman olanlar, işte onlar en alçaklar arasındadırlar.

21. Allah, yazmıştır ki: "Ben ve Peygamberim elbette galiptir." Şüphesiz Allah çok kuvvetli, her şeye galiptir.

22. Allah'a ve ahirete inanan bir toplumun babaları, evlatları, kardeşleri ve ya akrabaları da olsa, Allah ve Resulüne düşman olanlarla dostluk ettiğini bulamazsın (göremezsin.) İşte onların kalbine Allah, imanı yazmış ve kendinden bir ruhla desteklemiştir. Ve onları altlarından ırmaklar akan cennetlere girdirecek, ora da ebedi kalacaklardır. İşte onlar Allah'ın partisi (O'nun dininin taraftarlarıdır.) İyi bilin ki, kurtuluşa ermiş olanlar Allah'ın taraftarlarıdır.

İzahı

14-21. Bu ayetler münafıklar hakkında inmiştir. Ahmet b. Hambel, Bezzari, İbini Münzir, İbni Ebi Hatem, Beyhaki, İbni Merdüy'e ve Hâkim'in İbni Abbas'tan rivayet ettiklerine göre Peygamber (a.s.) oda-larından birinde otururken: "Şimdi yanınıza şeytan gözlü bir adam gelecek," buyurdular. Derken gök gözlü birisi çıkageldi. Resulüllah ona: "Sen ve arkadaşların bana niye sövüyorsunuz?" buyurdu. O da öyle bir şey yapmadığına yemin etti ve Peygamberimize: "Bırak beni de gidip arkadaşlarımı da getireyim," dedi. Gidip arkadaşlarını da çağırıp geldi ve onlar da yalan yere yemin ettiler. İşte bunun üzerine bu ayetler arka-arkaya indi. Bu rivayete göre bu şahsın ismi verilmiyor. Fakat Suddi ve Mukatilden nakledildiğine göre sıfatları tarif edilen bu herif gök gözlü, kısa boylu ve hafif sakallı olan Abdullah b. Nebtel adında bir münafıktır. Ve uzun-uzun anlatıldığına göre bu habis arkadaşlarıyla birlikte Peygamber (a.s.)'a dil uzattıktan sonra yalan yere yemin ederek inkâr ettiği anlaşılmaktadır. İşte bu ayetlerde bunların yalancı oldukları yeminlerini kalkan olarak kullanıp suçlarını ört bas etme gayretinde oldukları, oysa bu habislerin ne malları, ne de evlatları kendilerini kıyamet günü Allah'ın ebedi ve şiddetli azabından kutaramayacakları beyan edilmektedir. Çükü bunları şeytan tamamen kuşatmıştır, onlar

onun taraftarlarıdır. Oysa şeytanın taraftarlarının ebedi hüsrana uğrayacakları, Allah'ın Resulüne düşman olanların en alçağı oldukları bildirilmektedir. Allah, kendisine ve Peygamberine düşman olanlara karşı güçlü olduğunu onları mağlup ve perişan edeceğini beyan etmektedir.

22. Yine bu ayette kesin olarak bildirilmektedir ki, Allah taraftarları olan müminlerin en yakın akrabaları da olsa böyle Allah düşmanı şeytan taraftarlarına dost olamayacakları, işte gerçek mümin de bunların olduğu Allah, bunların kalbine imanı yazdığını, onlardan razı olduğunu, onların da kendisinden razı olduklarını beyan etmektedir. Ve ebedi kurtuluşa saadete erecek olanlar da Allah taraftarları olan bu samimi ve gerçek müminlerdir. Böyle şeytana ve şeytan kılıklı insanlara dost ve taraftar olanlar da onlardandır ve bunlar da Allah düşmanlarıdır. Allah ve Resulüne dost ve taraftar olanlar sa O'nun dostlarıdır ki, onları zafere ve kurtuluşa erdirir.

İman son derece ciddi bir iştir, safların netleşmesi gerekir, din iman söz konusu olduğunda, akrabalık ve başka türlü menfaatler geride kalır, Allah ve peygamber düşmanı olanlar en yakın akraba dahi olsa onlara dost olma değil, Allah'a ve O' nun dostlarına dost olmak gerekir. Gerçek imanın gereği budur ve böyle inananların kalplerine Allah imanı yazmıştır, onların kalbinden asla silinmez. Böyle olmayanların imanları her an tehlikededir, silinip gider. İşte bu kalbine iman yazılmış Allah ve Peygamber dostunun en güzel örneği Ebu Ubeyde b. Cerrah tır ki, Uhud savaşında Resulüllah'ın yanında yer almış şeytanın taraftarı olarak Müslümanlara karşı savaşan babasını öldürmüştür. Bedir savaşında de Musab b. Umeyr'in şeytanın taraftarları olan ve Ebu Cahil'in safında yer alan kardeşi Abdullah b. Umeyr'i öldürmesi ve daha Bedir de birçok mücahit sahabe şeytanın taraftarları yanında saf alan akrabalarına karşı savaşmıştır. İşte gerçek iman etmiş ve Allah Teâla nın kalplerine imanı yazdığı ve ebedi kurtuluşa erdirdiği müminler bunlar ve bunun gibi olanlardır. Bu sûreye Mücadele sûresi denmesinin sebeplerinden biri de belki bu kâfir ve münafıklara karşı yapılan bu mücadeleden ötürüdür ki, bu hak taraftarları ile batıl taraftarlarının mücadelesidir.

HAŞİR SÛRESİ

Bu sûre Medine dönemin de inmiştir. Bu adın verilmesi ise bu sure Yahudilerin ilk sürgünleri esna-sında bir araya toplanmalarından bahsettiği için bu sureye Haşir sûresi denmiştir

Ayet Sayısı: Yirmi dört

Kelime Sayısı: Dört yüz kırk beş

Harf Sayısı: Bin dokuz yüz on üçtür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {١} هُوَالَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِن دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ الْحَشْرِ مَا ظَنَنتُمْ أَن يَخْرُجُوا وَظَنُّوا أَنَّهُم مَّانِعَتُهُمْ حُصُونُهُم مِّنَ اللهِ فَأَتَاهُمُ اللهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُم بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ {٢} وَلَوْلَا أَن كَتَبَ اللهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاء لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ {٣} ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللهَ وَرَسُولَهُ وَمَن يُشَاقِّ اللهَ فَإِنَّ اللهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ {٤} مَا قَطَعْتُم مِّن لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ {٥} وَمَا أَفَاء اللهُ عَلَى

رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَكِنَّ اللَّهَ
يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلَى مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٦}
مَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي
الْقُرْبَى وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً
بَيْنَ الْأَغْنِيَاءِ مِنكُمْ وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ
فَانتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ {٧}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Göklerde ve yerde olanların hepsi Allah'a aittir. O, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

2. Ehlikitaptan inkâr edenlerin, ilk sürgün edilenleri yurtlarından çıkaran O'dur. Hal bu ki, siz onların çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin kendilerini Allah'tan (Azabından) koruyacağını sanmışlardı. Allah, onlara ummadıkları yerden geldi, yüreklerine korku saldı. Öyle ki, evlerini kendi elleriyle ve müminlerin elleriyle harap ediyorlardı. Ey akıl sahipleri ibret alın!

3. Eğer Allah, onlara sürgün yazmamış olsaydı, elbette onları dünyada başka şekilde cezalandıracaktı. Ahirette de onlara ateş azabı vardır.

4. Bunun sebebi şudur. Onlar Allah'a ve Resulüne karşı geldiler, kim Allah'a karşı gelirse, Allah'ın azabı şiddetlidir.

5. Hurma ağaçlarından herhangi bir şey kesmeniz, kökleri üzerinde bırakmanız hep Allah'ın izniyle ve fasıkları cezalandırması için olmuştur.

6. Allah'ın onlardan (ehli-kitaptan) Peygamberine verdiği ganimetlere gelince, siz onun üzerine ne at, ne de deve sürmediniz. Fakat Allah, Peygamberini dilediği kimseler üzerine salar. Allah her şeye kadirdir.

7. Allah'ın o şehir halkından Peygamberine verdiği ganimetler, Allah'a ve O'nun Resulüne, ona akrabalığı bulunanlara, yetimlere, yoksullara ve yolculara

aittir. Ta ki, içinizden yalnızca zenginler arasında dolaşan bir şey (ganimet) olmasın. Peygamber size ne verdi ise onu alın, size neyi de yasakladı ise ondan da sakının ve Allah'tan korkun. Şüphesiz ki, Allah'ın azabı şiddetlidir.

İzahı

1. Bu ayette göklerde ve yerde ne varsa hepsinin Allah'a ait olduğu ve hepsinin Allah'ı tesbih ettiği beyan edilmektedir.

2. Bu ayette de kitap ehli olan Yahudilerin ilk sürgün oldukları beyan edilmektedir. Tefsircilerin çoğuna göre bu ayet Beni Nadir Yahudileri hakkında inmiştir.

Şöyle ki, Peygamber (a.s.) Medine ye hicret ettiğinde bu Beni Nadir Yahudileri ile bir anlaşma yaptı. Onlar Müslümanların ne lehinde ve ne de aleyhinde faaliyette bulunmayacaklarına dair söz verip anlaştılar. Peygamberimiz Bedir zaferini kazanınca, onun Tevrat da yazılı olan sıfatları ile ahir zaman Peygamberi olduğunu anlayıp kanaat getirdiler. Fakat Uhut savaşında Müslümanların yenilgiye uğradıklarını görünce şüpheye düştüler, Peygamberimize ve Müslümanlara karşı düşmanlık beslemeye başladılar. Yahudilerin reisi sözde âlimleri olan Ka'ab b. Eşref kırk kişilik bir süvari ile Mekke ye gitmiş, Kureyş müşrikleriyle görüşmüş, Kâbe'nin yanında toplanarak Müslümanlar aleyhinde bir ittifak oluşturmuşlar. Sonra Ka'ab Medine ye geri dönmüş ki, işte bu sırada Cibril gelip Peygamber (a.s.)'a bu ittifakı haber vermiş. Peygamberimiz de Muhammed b. Mesleme ye geceleyin gidip Kaab-ı öldürmesini emretmiş, o da gidip onu öldürmüş. Sabah olunca Peygamberimiz Zahra denen bir köyde ikamet eden Beni Nadir'in yanlarına bir gurup askeri ile birlikte gidip onların Medine civarından çıkıp gitmelerini emir buyurdular. Onlar ise Kaab'ın öldürülmesinden dolayı üzüntülü olduklarını söyleyerek on gün müsaade istediler. Ancak bu bir bahane idi, zaman kazanmak istediler ve savaşı göze aldılar. Münafıklardan Abdullah b. Ubey ile arkadaşları ise, onlara: "Kalelerinizden dışarı çıkmayın, savaşın, biz de sizinle beraberiz, size yardım ederiz," diye Beni Nadir'e cesaret vermeye çalıştılar. Hatta onlara dediler ki: "Eğer yurdunuzdan çıkarsanız biz de sizinle beraber çıkarız." İşte bunun üzerine Yahudiler Peygamberimize haber gönderdiler ki: "Sen ashabınla otuz kişi ile falanca yere gel, bizden de otuz kişi gelsin, eğer bu otuz kişi size iman ederse, biz de top yekûn iman ederiz." Bu sinsi kâfirlerin esas maksatları ise böyle bir tuzakla Peygamberimize suikast yapmaktı. Bunu

duyan Beni Nadırden hayırsever bir kadınsa Ensardan olan Müslüman bir kardeşine haber göndererek bunların Peygamberimize suikast yapacaklarını ihbar etmiş. Keyfiyet Peygamberimize bildirilince, ertesi gün bir ordu ile gidip yirmi beş gün Beni Nadir'i kalede kıstırıp muhasara altında tuttu. Yahudilerin kalplerine ise büyük bir korku düştü ve kendilerine münafıklar yardım edeceklerine söz vermişlerdi, onlardan da bir yardım gelmeyince ümidi kestiler. Bu hal üzere iken Peygamberimizden yeni bir anlaşma istemişler, fakat Peygamberimiz buna razı olmadı. Ancak Medine civarından def olup çıkıp gitmelerini emretti, onlar da buna razı oldular. Böylece her üç ev silahtan başka yüklenebilecekleri eşyaları yüklenip götürmek üzere anlaşma yapılarak birçokları Şam'a, Eriha'ya ve Erziat'a gittiler. İki aile Hayber'e ve bir gurup da Hıyra'ya çıkıp gitmişler. İşte ikinci ayette bu sürgünler anlatılmaktadır ki, onların kaleleri, bu hile ve entrikaları kendilerini Allah'ın ansızın yakalayacağından kutraramadı. Kendi elleriyle ettikleri yüzünden ve müminlerin tazyikiyle evlerini barklarını harap edip, çıkıp defolup gittiler. İşte Allah (c.c.) bunun bir ibret olduğunu, aklını kullananların bundan ders çıkarmaları gerektiğini haber vermiş ve ikazda bulunmuştur. Ayetin şu bölümünden ulema kıyas yapmaya delil getirmişler ve şer'i delillerden birinin de kıyas olduğu hükmüne varmışlardır: (Ey yüksek akıl sahipleri! Bundan ibret alın, kıyaslayıp ders çıkarın.) Yani her konuda olaylara ve ayetlere bakın, onlardan ders çıkarın, kıyaslayıp hüküm çıkarın.

Yine bu ayetle Aklın önemine de vurgu yapılmaktadır. Ancak sadece akılla her şeyi anlamak mümkün olmadığından, nakli delillere dayanarak aklı çalıştırıp kıyaslamak gerekir. Yoksa nakli delil olmadan sırf akla dayanarak hareket edilirse, o zaman sadece akla dayanan bilgiler yanlış olur, akıl yanlış yorumlar, yanlış hükümler çıkarır. Eğer bu iş sadece akılla olsaydı o zaman peygambere ve vahye gerek kalmazdı. Bu gün aklı ile hareket edip yorum yapan birçok, batıl ve yanlış mezhepler türemiştir. Aklı kullanırken de bununla beraber birçok bilgilere sahip olmak, ayet ve hadisleri iyi bilmek, takva sahibi olmak, zeki ve feraset sahibi olmak gerekir. Yoksa çıplak akılla hareket edenlerin halini görüyoruz. Herkes kendi aklına, anlayışına göre bir din ve mezhep anlayışı ortaya koyuyor ki, bunlar Allah'ın istediği din değildir. Fakat akılcılığı kabul etmeyenler de birçok zayıf ve hatta uydurma olan nakillere dayanarak Kur'an'ı yorumlamaktadırlar ki, onlar da Kur'an'ı bu rivayetlere uydurarak, arkadan dolana-

rak yurumluyorlar. İşte bu gün İslam dünyasındaki ihtilaf ve çelişkiler genelde bundan kaynaklanmaktadır.

3-4. Evet bu ayetlerde de yine Yahudilerin sürgünle cezalandırılmaları eğer Allah tarafından hükmedilip yazılmamış olsaydı, dünyada yine onların bu ikiyüzlülüklerine, bu sinsiliklerine karşı Allah (c.c.) başka bir şekilde onları cezalandıracağını bildirmektedir. Fakat hikmetinin gereği bu şekilde hükmetmiş, yazmış ve onların bu şekilde cezalandırılmalarını istemiştir. Ve bu cezalarının sebebinin de Allah ve Resulüne karşı gelmeleri olarak açıklanmıştır. İşte böyle sözünde durmayıp müşriklerle işbirliği yaparak sinsice Allah ve Resulüne karşı gelenler için hem dünyada rezil edici bir azap vardır, hem de ahirette en şiddetli bir azap hazırlanmıştır.

5. Bu ayet de, savaş esnasında Allah Teâla, hurma ağaçlarının kesilip kökleri üzerinde bırakılmasına izin vermiştir ki, bunun sebebi de yine Allah'a ve Peygambere karşı gelen fasıkları bazı savaşlarda bir taktik ve onları cezalandırmak içindir.

Şöyle ki peygamberimiz Beni Nadir'in Buveyre denen yerdeki hurmalıklarının kesilmesini emretmiştir. Bunun üzerine kâfirler: "Ey Muhammed! Sen bizi yerde fesat çıkarmadan men ediyorsun, şimdi bu hurma ağaçlarını kesmek ne demek oluyor?" dediler. İşte bu ayette o ağaçların kesilmesine Allah Teâla'nın izin verdiği ifade edilmektedir. Ve bu ayete dayanarak bazı fıkıhçılar savaş esnasında kâfirlerin ağaçlarını kesmeyi, evlerini barklarını yıkmayı caiz görmüşlerse de çoğunluğa göre mekruhtur.

Benim kanaatime göre bu ayette ağaçların kesilmesine izin verilmesi özel bir durumdan ötürüdür. Nitekim: (Kesilmesine de kesilmemesine de, kesilmeyip kökleri üzerinde bırakılmasına da izin veren Allah'tır,) buyruluyor ki, bu da kesilmesi icap eden yerde kesilebileceğini, kesilmemesi icap edilen durumlarda da kesilmemesini göstermektedir. Yani savaşın taknik ve takdiğine göre hareket edilmesi gerektiğine işaret edilmektedir.

6-7. Bu ayetlerde ise, ganimetlerden ve bunların taksim edilmelerinden bahsedilmektedir. Aslında bu ayetlerde ganimet ifadesi geçmiyor "fey" olarak geçiyor. Fey, lügat olarak bir şeyin dönmesine, yönelmesine denir. Nitekim gölgelerin dönmesine de (Fâü'z-zıl) denir. O zaman ayette ifade edildiği gibi: (Siz düşmanın üzerine ne at ve ne de deve sürmediniz.) Yani savaşmadan düşmanın teslim olarak bıraktığı ganimetler elde edip döndünüz, demektir. Demek ki,

savaşla elde edilen mallara ganimet, savaşmadan elde edilen mallara ise "fey" denir. Nitekim işte bu Beni Nadir Yahudileri ile savaşılmadan, muhasara neticesinde teslim olup bıraktıkları mallara "fey" denmiştir. Aynı şekilde Enfal suresinin 41. ayetinde de ganimet diye tabir edilmektedir. İşte bunun içindir ki yedinci ayette buyruluyor ki: (Allah'ın o kasaba halkından) yani Beni Nadir halkından: (Peygamberine fey olarak verdiği ganimetler, Allah'a, O'nun Resulüne, ona akrabalığı bulunanlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Ta ki, içinizden yalnız zenginlerinizin arasında dolaşan bir şey olmasın.) Yani savaşmadan elde edilen ganimetler bu sayılan kimseler arasında taksim edilsin, yoksa zenginlere de bundan pay verilerek yine mal onların aralarında dolaşıp durmasın.

Evet, (Peygamber size ne verdi ise, onu alın, sizi nedın men etti ise ondan da sakının ve Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah'ın azabı şiddetlidir.) Bu taksimatta Alla için ayrılan paydan maksat yani Kâbe nin, cami, mescit gibi yerlerin inşası ve tadilatı için ve daha başka hayır kurumları için harcananlardır. Peygamber için olan kendi ailesinin ihtiyacı için ayrılan paydır. Akrabaları için olansa yine onun muhtaç olan akrabalarına ayrılan paydır. Diğerleri de yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara ayrılan paydır. Sava-şmadan elde edilen ve (fey) denilen bu ganimetler işte böyle taksim edilir.

Rivayete göre bazı sahabeler tıpkı Bedir savaşında olduğu gibi bu malların da aralarında taksim edilmesini istemişler. Cenab-ı Hak'ta savaşılarak elde edilen ganimetlerle, savaşmadan elde edilen ganimetlerin arasını ayırarak, her ikisinin de bir olmadığını, savaşsız elde edilen ganimetlerin tasarrufunun Peygambere ait olduğunu, o kime ne verirse almalarını, kimi men ederse ondan kaçınmalarını bu ayetle emretmiştir. Gerçi bu ayeti farklı yorumlayanlar da vardır. Hazreti, Ömer'e göre Beni Nadirden kalan bu ganimetlerden Peygamber (a.s.) kendi ailesinin bir yıllık geçimini sağlayacak kadar ayırdıktan sonra kalanını Allah yolunda cihat için, silah, mühimmat alımında, at ve hayvan alımı için harcadı, demiştir. Fakat İmamı Ebu Yusuf Kitabu'l-Haraç adlı eserinde feth edilen kâfir memleketleri halkından kalan gerek ganimet, gerek haraç ve vergi gibi bütün gelirlerden Peygamber (a.s.)'a verilen bütün bu gelirleri halkın menfaatinin dışında tutmadığı, onların yararına harcadığı yazılmaktadır. Hatta fethedilen Irak topraklarının bir şûrada taksimini isteyen Zübeyr, Bilal, Selmanü'l-Faris inin ve daha başkalarının istemesi üzerine Peygamberimiz bu arazilerin haraç

olarak kalmasına onları ikna etmiştir. Ve bu da Peygamber (a.s.)'ın tek başına bu ganimetleri sarf etmediği ve bu ayetin açık ifadesinden anlaşıldığı gibi altı hisseye taksim edilmiştir. Ebu Yusuf bu kitabında böyle beyan ediyor ve ben de âcizane Ebu Yusuf'un görüşüne katılıyorum. Ancak yukarda beyan edildiği dibi bu altı sınıfa zengin olan Gaziler dâhil değildirler. Yukarda geçen ayette net bir şekilde: (Çünkü sizden zengin olanların arasında dolaşmasın,) yani savaşmadan elde edilen ganimetmalları zenginler arasında dolaşmasın. Çünkü onlar zaten zengindirler, üstelik savaşarak da bu ganime tleri elde etmediler. Oysa savaşarak elde edilen ganimetler zengine fakire, piyadesine süvarisine farklı olsa da hepsine payı verilir.

لِلْفُقَرَاء الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِّنَ اللهِ وَرِضْوَاناً وَيَنصُرُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ أُوْلَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ {٨} وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {٩} وَالَّذِينَ جَاؤُوا مِن بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلّاً لِّلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا إِنَّكَ رَؤُوفٌ رَّحِيمٌ {١٠}

Meali

8. (O ganimetler) Muhacir fakirler içindir ki, yurtlarından ve mallarından ayrılarak çıkarılmışlardır. Allah'ın lütfundan (rızıklarını) ararlar ve bir de O'nun rızasını arar, Allah'a ve Resulüne yardım ederler. İşte sadık olan onlardır.

9. Ve onlardan önce yurda (Medine ye) yerleşip imana sarılanlar (Ensârlar) kendilerine göç ederek gelenleri severler ve onlara verilenden ötürü göğüslerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendilerinin ihtiyacı olsa dahi (Muhacir kardeşlerini) kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden kurtulursa, işte kurtuluşa eren onlardır.

10. Onlardan sonra gelenler de derler ki: "Rabbimiz bizi ve bizden önceki inanmış olan kardeşlerimizi bağışla, kalplerimizde inananlara karşı bir kin bırakma! Rabbimiz şüphesiz sen çok şefkatli, çok merhametlisin.

İzahı

8. Önceki ayette "fey" denilen ganimetlerin taksimini beyan ettikten sonra bu ayette de bu ganimetlerden önce muhacir fakirlere hak tanınması emredilmektedir. Ve önce muhacir olan fakirlere verildikten sonra kalanı Ensar dediğimiz Medine nin yerlisi olan fakirlere verilmesine işaret edilmektedir. Çünkü bu insanlar her şeylerini Mekke de bırakıp sırf Allah ve Resulü için, O'nun dininde yardımcı olmak için hicret ettiler. Ensar da onlara yardım ederek bağrına basmış kardeş yapmıştır.

9. Bu ayette de Ensarın faziletine işaret edilerek buyruluyor ki: (Onlardan yani muhacirlerden önce yurda "Medine" yurduna yerleşip imana sarılanlar kendilerine Mekkeden göç edip gelenleri severler ve onlara verilenden) ganimet mallarından önce Muhacirlere verilmesinden ötürü de: (Göğüslerinde hiçbir rahatsızlık duymazlar. Kendilerinin ihtiyacı olsa dahi.) Mekkeden hicret ederek gelen din kardeşlerine öncülük tanınıp önce onların yoksullarına verilen ganimetlerden dolayı kendilerinin de ihtiyacı olduğu halde hiçbir rahatsızlık duymazlar. Ve: (Onları kendilerine tercih ederler. İşte kim böyle nefsinin cimriliğinden kurtulursa, gerçek kurtuluşa eren onlardır.) Yani Ensardan olanlar kendi ihtiyaçları olmasına rağmen muhacir kardeşlerine verilen ganimetlerden ötürü nefisleri niye onlara verildi demez. Bilakis onlara verildiğinden dolayı memnuniyet duyup nefislerinin cimriliğinden kurtulmuş olan bu samimi müminler elbette ebedi kurtuluşa erenlerdir. Bu sadece onlara mahsus da değildir, bütün müminler kendi ihtiyaçları olduğu halde başka ihtiyaç sahibi olan din kardeşlerini kendilerine tercih eder onlara öncülük tanırlarsa işte bu erdem ve fazilete ermiş olurlar.

Evet, bu konuda birçok rivayet ve görüşler vardır, ama benim bu ayetten anladığım mana şudur. İhtiyaç sahiplerinden birinci derecede gözetilmesi gerekenler her şeylerini din uğurunda terk etmiş Medine ye hicret etmiş olan Muhacirlerdir. Ondan sonra onlara bağrını açmış, kardeş yapmış ve onlarla beraber Allah'ın dinine yardım etmiş Ensar fakirlere, ondan sonra da diğer fakirlere taksim edilir. Nitekim Beni Nadirden kalan ganimetleri Peygamber (a.s.) muhacir fakirler arasında taksim etmiş. Ensardan ise yalnız üç kişiye verdiği rivayet edilmektedir. O zaman demek oluyor ki, bu altı sınıftan ikisi hariç. Yani Allah için ve Peygamber için ayrılan iki pay hariç diğer dördünden bedel önce Peygamberimizin akrabalarından muhacir olan yoksullara ve diğer muhacir yoksullara, yetimlere, yolda kalmışlara verilir. Ondan sonra Ensardan olan yetim, yoksul, yolda kalmış olanlara ve daha sonra da diğer yetim, yoksul ve yolda kalmışlara verilir, demektir. Nitekim yukarda açıkladığımız gibi ayetin şu kısmı buna açıklık getirmektedir: (Çünkü sizden zenginler arasında dolaşıp durmasın.) Yani bu tür savaşmadan elde edilen ganimetler zenginler arasında taksim edilmesin, bunlar sayılan bu yoksul kesimler arasında taksim edilsin.

10. Evet, yukarda da açıkladığımız gibi bu ayette de Muhacir ve Eensardan sonra gelen diğer Müslümanlardan bu dört sınıftan olanlara "fey" denilen ganimetlerden pay verileceğine işaret edilerek buyruluyor ki: (Onlardan sonra) yani muhacir ve Ensardan sonra: (Gelenler de derler ki; "Rabbimiz bizi ve bizden önceki inanmış olan kardeşlerimizi, bağışla, inananlara karşı kalplerimizde bir kin bırakma. Rabbimiz şüphesiz sen çok şefkatli ve merhametlisin!) Yani Muhacir ve Ensardan sonra gelen diğer müminler de onlara öncülük tanındı, önce onlara ganimetlerden pay verildi diye, onlara karşı bir kin tutmadıklarını, kalplerinde bir hoşnutsuzluk olmadığını ifade ederek, hem onların bağışlanmalarını ve hem de kendilerinin bağışlanmalarını Cenab-ı Haktan isterler.

Tefsircilerin çoğunluğu bu zatların Muhacir ve Ensarın vefatlarından sonra gelen müminler olduğunu deseler de âcizane ben bu görüşe katılmıyorum. Çünkü yukarda geçen sekiz numaralı ayette bu ganimetlerden, önce Muhacirlere verilmesinden, sonra arkasından dokuz numaralı ayette Ensâra verilmesinden bahsetmiş ve bu onuncu ayette de onların dışında ama, onların devrinde yaşayan müminleri işaret etmektedir. Çünkü bu zatların: (Kalplerimizde inanan kardeşlerimize karşı bir kin bırakma;) diye dua etmeleri Muhacir ve Ensar zamanında

yaşayıp da kendilerine pay düşmeyen, ya da onlardan sonra ancak kendilerine pay düşenler olduğu anlaşılıyor. Yoksa onların zamanında yaşamamış sonradan gelen müminlerin kalplerinde onlara karşı niçin bir kin endişesi olsun da böyle bir dua etsinler? Nitekim Ferra de bunların Muhacir ve Ensardan sonra gelen sahabelerin üçüncü sırada olduklarını söylemiştir. Yani ilk hicret edenlerden ve Medine de onlara yardım eden Ensardan sonra Müslüman olmuş yoksul sahabelerdir.

Özet olarak diyebiliriz ki, bu ayetler "Fey" denen ganimetlerin taksimatı her ne kadar Peygamber (a.s.)'a bırakılmış ise de, ayetler birbirini açıklayarak, kimlere verileceğini ve kimlere öncülük tanınacağını açıklamıştır. Bu dört gurup insanın hepsinin de muhtaç olma şartından sonra bunlara öncelik sırasına göre taksim etmekte bir haktır. Mesele Peygamber (a.s.)'ın akrabalarından muhtaç olan biri dururken diğerlerine öncülük tanınması doğru değildir. Ondan sonra sırasına göre Muhacirlerden yoksullar dururken Ensardan başlamak da doğru değildir. Muhacirlerden sonra da Ensar'ın hakkıdır. Onlardan sonra da diğer Müslümanların hakkıdır. Tıpkı fitre ve zekât verirken de kendi akrabasından muhtaç biri varken akrabasını bırakıp başka Müslüman fakire verilmesinin doğru olmadığı gibi. Ancak şuna da bir açıklık getirmek gerekir ki, öncelik sırasına göre bu sınıf fakirlere verdikten sonra artakalırsa diğer Müslüman fakirlere vermek gerekir. Eğer birinci sınıftan arta kalmazsa ikincisine ve üçüncüsüne verilmez. Nitekim peygamberimiz Beni Nadir ganimetlerini taksim ederken, önce Muhacirlere verdiğini Ensardan ise sadece üç kişiye verdiğini yukarda nakletmiştik. Yine de en doğrusunu Allah bilir.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِإِخْوَانِهِمُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ
الْكِتَابِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَداً
أَبَداً وَإِن قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ {١١}
لَئِنْ أُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِن قُوتِلُوا لَا يَنصُرُونَهُمْ
وَلَئِن نَّصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْأَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ {١٢} لَأَنتُمْ

أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِم مِّنَ اللهِ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ {١٣} لَا يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعاً إِلَّا فِي قُرًى مُّحَصَّنَةٍ أَوْ مِن وَرَاء جُدُرٍ بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعاً وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ {١٤} كَمَثَلِ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَرِيباً ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {١٥} كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ {١٦} فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدَيْنِ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاء الظَّالِمِينَ {١٧}

Meali

11. Nifak çıkaranları görmez misin? Ehli kitaptan olan kardeşlerine derler ki: "Eğer siz yurdunuzdan çıkarılırsanız, biz de elbette sizinle beraber çıkarılırız ve sizin aleyhinizde asla kimseye uymayız. Eğer savaşa tutuşursanız, mutlaka yardım ederiz." Oysa Allah, onların yalancı olduklarına şahitlik eder.

12. Andolsun, eğer onlar çıkarılsalar bile, onlarla beraber çıkmazlar; savaşa tutuşmuş olsalar da onlara yardım etmezler, yardım etseler bile elbette arkalarını dönüp kaçarlar, sonra kendilerine de yardım olunmaz.

13. Onların kalplerinde sizin korkunuz, Allah korkusundan fazladır. İşte bunun sebebi onların anlamaz bir toplum olmalarıdır.

14. Onlar toplu olarak sizinle savaşamazlar, ancak müstahkem şehirlerde yahut duvarların ardından (sizinle savaşabilirler.) Kendi aralarında ki çekişmeleri ise şiddetlidir. Sen onları toplu sanırsın, oysa onların kalpleri dağınıktır. İşte bunun sebebi onların akıllarını kullanmamalarıdır.

15. (Bu Yahudilerin misali) kendilerinden önce (kötü) işlerinin vebalını (cezasını) tatmış olanların misali gibidir ki, onlar için acıklı bir azap vardır.

16. (Münafıkların misali de) şeytanın misali gibidir ki: "İnsana inkâr et," der. İnsan inkâr edince de: "Ben senden uzağım, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım," der.

17. Nihayet ikisinin de sonu ebedi olan ateşte olmaları olmuştur. İşte zalimlerin cezası budur.

İzahı

11. Bu ayette de Beni Nadir Yahudileri ile kardeş olduklarını, onlarla beraber olduklarını, onların sürgün edilmeleri halinde kendilerinin de onlarla beraber sürgün edilmiş, çıkarılmış anlamına geldiğini söyleyen münafıklar hakkında inmiştir. Şöyle ki, münafıklar sözde kardeşleri olan Yahudiler eğer Müslümanlarla savaşırlarsa onlarla beraber olup onlara itaat edeceklerini başkalarına itaat etmeyeceklerini söylemişlerdi. Oysa bunların yalancı olduklarına Allah Teâla şahit olduğunu ifade ediyor. Çünkü münafıklar ikili oynuyorlar. Her iki taraftan gibi görünürler, hangisi galip gelirse hemen kıvırır ondan yana olduklarını söyleyerek güya menfaatlarını korumaya çalışırlar.

12-13. İşte münafıkların yalancı olduklarını Allah Teâla, yeminle şöyle beyan ediyor. (Andolsun ki, onlar sürgün edilip çıkarılsalar münafıklar onlarla beraber çıkmazlar, savaşa tutuşmuş olsalar, onlara yardımda etmezler, yardım etseler de arkalarını döner kaçarlar, sonra kendilerine de yardım edilmez.) Yani Yahudiler sürgün edilseler münafıklar onlarla beraber yurtlarından çıkıp gitmezler. Müslümanlarla savaşa tutuşsalar münafıklar Yahudilere söyledikleri gibi yardım da etmezler. Yardım edecek olsalar bile arkalarına döner kaçarlar. Çünkü adı üzerinde münafık ikiyüzlü, onlar korkaktırlar, onlarda bu cesaret yoktur, sadece iki tarafı birbirine düşürüp her iki taraftanmışlar gibi görünüp her ikisinden de yararlanma, peşindedirler. (Ve onların kalplerinde sizin korkunuz, Allah korkusundan daha fazladır.) Yani münafıklar sizden korktukları kadar Allah'tan korkmazlar: (İşte bunun sebebi de anlamaz bir toplum olmalarıdır.) Bunlar Allah'ın büyüklüğünü kavrayamadıkları için, her şeyi çekip çevirenin Allah (c.c.) olduğunu ve sonunda başlarına geleceği anlayamadıkları için böyle insanlardan korkarlar. Aslında onlar kendi maddi çıkarlarının zayi olacağından korkarak dünyada rahat yaşayacaklarını zannederek, Allah'tan korkmaz bir takım fitneliklere, entrikalara baş vururlar. Oysa onların zannettikleri gibi değildir. Allah onları

hem bu dünyada küçük düşürecek, rezil edecek bir azapla cezalandıracak, hem de ahrette en dehşetli bir azaba maruz bırakacaktır. Onlar bunu kavrayamayacak aşağılık bir güruhtur.

14. (Onlar toplu olarak da sizinle savaşamazlar. Ancak müstahkem şehirlerde ve duvarların ardında savaşabilirler.) Yani sizinle göğüs-göğse erkekçe savaşmayı göze alamazlar, ancak kendilerine göre emniyetli olan, kalelerin içinden, duvar ların arkasına saklanarak kalleşçe savaşabilirler. Kendi aralarında da pek birlik beraberlik yoktur: (Kendi aralarında çekişip dururlar, sen onları derli-toplu sanırsın, oysa onların kalpleri darmadağındır.) Yani ittifak halinde değillerdir, kendi aralarında şiddetli çarpışırlar, onları birbirlerine bağlıymış gibi sanma, onların kalplerinde birlik ruhu yoktur. Çünkü onların kalplerinde dünya sevgisi, menfaat sevgisi olduğundan, herkesin kalbinde bir çıkar ve menfaat hesabı olduğundan, menfaatlerinin zarar görmesi halinde kendi aralarında şiddetli kavgalar olur. (İşte bunun sebebi de akıllarını kullanamayan bir toplum olmalarıdır.) Gerçek menfaatlerini anlayıp kavrayamadıklarından, menfaati yanlış yerde aradıklarından, emniyet ve güveni yanlış yerde aradıklarındandır. Oysa Allah'tan korkmayan, O'na itaat etmeyen, O'na güvenmeyen kimselerin ne malları ne de canları emniyettedir. O insanlardan korkarak, onlara iki yüzlülük yaparak emin yaşayacağını zanneder, malının ve canının emniyette olduğunu sanır. Oysa ummadığı bir anda malı da gider, canı da gider.

15. Beni Nadir Yahudilerine gelince onların: (Misali kendilerinden az önce yaptıkları işlerin vebalını "ezasını" tadanların misali gibidir ki, onlar için acıklı bir azap vardır.) Yani Beni Nadırdan önce Beni Kaynuka Yahudilerinin başına gelenler onların da başlarına gelecektir.

İbni Kesir'in nakline göre Beni Kaynuka Yahudileri Medine'nin çevresinde ikamet ediyorlardı. Bunlar Peygamberimizi kıskanmaya başladılar. Resulüllah s.a.v. bu durumu hissedince bunları Beni Kaynuka çarşısında topladı ve onlara: "Kureyş'in başına gelenden sakının, İslama girin, çünkü benim Allah'tan gönderilmiş bir Peygamber olduğumu artık anlamışsınızdır, herhalde?" buyurdu. Onlar da bunun üzerine: "Ey Muhammed! Savaşı bilmeyen bir toplumla karşılaştın da bir fırsat yakaladın diye buna aldanma," dediler ve Peygamberimizle yapılan anlaşmayı ilk defa bunlar bozdular. O kadar şımardılar ki, bir gün Müslümanlardan

bir kadın ziynet eşyası almak için gidip bir kuyumcunun dükkânında oturmuş. Bu esna da Yahudilerden biri kadının yanına gelerek eteğinden tutup sırtına kadar çevirmiş, ayağa kalkınca da avret yeri açılmış ve bunun üzerine gülüşmüşler. Müslümanlardan bir adam da bunu görünce o Yahudi'yi vurup öldürmüş. Bu olay üzerine Kaynuka Yahudileri hemen Peygamberimizle yapmış oldukları anlaşmayı bozarak kalelerine girmiş ve Müslümanlara karşı savaş ilan etmişler. Bunun üzerine Peygamberimiz de onları kalede muhasara ederek on beş gün orada tuttu. Neticede teslim oldular elleri arkalarına bağlanarak öldürüleceklerdi. Fakat bunlar Müslüman olan Hazreç kabilesinin müttefikleri oldukları için Münafıkların başı olan Abdullah b. Ubeyy b. Selül kalkıp Peygamberimize onlar hakkında bir şeyler konuştu. Ancak Peygamberimiz ona hiç cevap vermedi. Peygamberimiz cevap vermeyince elini kaldırıp Peygamberimizin yakası üzerine koydu Peygamber (a.s.)'ın yüzünde ona karşı kızgınlık alameti belirdi ve bu münafığa: "Elini yakamdan çek," buyurdu. O da "Üç yüz silahlı, dört yüz silahsız dostumu bana bağışlamayınca bırakmam, bunlar Beni Ahmer ve Beni Esved kabilelerine karşı bizi müdafaada bulundular vallahi bir karışıklık olmasından korkarım," dedi. Peygamberimiz de ona: "Haydı onlar senin olsunlar, Allah onlara lanet etti, onları oradan çıkarın ve bu civardan sürgün edin," buyurdu. Böylece sürgün edildiler ve malları da Müslümanlara ganimet olarak kaldı. Bunlar genel de esnaf ve kuyumcu oldukları için arazileri yoktu, diğer mal ve eşyalarını bırakarak Şam tarafına defolup gittiler. Sonra Erziat'a kadar gittiler ve orada da çok kalmadan tarihi sahneden silinip gittiler. İşte bu ayette de beni Nadir'in sonunun da aynısı olacağına işaret edilmektedir.

16-17. Bu ayetlerde de münafıkların durumunun şeytanın durumuna benzer olduğu ifade edilmektedir. Şöyle ki, şeytan önce insanı kışkırtır, ona vesvese verir küfre iter ve ardından da şöyle der: (Ben sizden uzağım, âlemlerin Rabbinden korkarım. –Oysa ikisinin de sonu ebedi ateşte olmaları olmuştur. İşte zalimlerin cezası budur.) Yani şeytan insanı kışkırtıp küfre düşürdükten sonra ben sizden uzağım demesi kendini kurtarmadığı gibi, tuzağa düşürdüğü kimse ile beraber her ikisinin de sonu ateştir. İşte münafıkların da kâfirleri kışkırtıp Müslümanlara karşı savaşın içine çektikten sonra biz sizden uzağız demeleri kendilerini ne bu dünya azabından, ne de öteki dünya azabından kurtarır. Her ikisi de cehennem ateşinde yerlerini alacaklardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللهَ إِنَّ اللهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ {١٨} وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللهَ فَأَنسَاهُمْ أَنفُسَهُمْ أُوْلَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ {١٩} لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ {٢٠} لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعاً مُّتَصَدِّعاً مِّنْ خَشْيَةِ اللهِ وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ {٢١} هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ {٢٢} هُوَ اللهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ {٢٣} هُوَ اللهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاء الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٢٤}

Meali

18. Ey inananlar! Allah'tan korkun ve kişi yârin için ne (yapıp) gönderdiğine bir baksın. Tekrar Allah'tan korkun; çünkü Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

19. O kimseler gibi olmayın ki, Allah'ı unuttular da, Allah da onlara kendi nefislerini unutturdu. İşte onlar fasıkların ta kendileridirler.

20. Cehennem ehliyle, cennet ehli bir olmaz. İşte onlar cennet ehlidir, cennet ehli ise kurtuluşa erenlerdir.

21. Biz bu Kur'an'ı herhangi bir dağa indirmiş olsaydık Allah korkusundan baş eğmiş, parça-parça olduğunu görürdün. Bu misalleri düşünmeleri için insanlara anlatıyoruz.

22. O öyle bir Allah'tır ki, O'ndan başka Tanrı yoktur. Görünmeyeni ve görüneni bilendir. O, esirgeyen bağışlayandır.

23. O öyle bir Allah'tır ki, kendisinden başka hiçbir Tanrı yoktur ancak O'dur. O, Hükümrandır, mukaddestir, selamdır (esenlik verendir.) Cebbardır (istediğini zorla yaptırandır,) mütekebbirdir (çok büyük) tür. Allah, şirk koşanların şirklerinden beridir, uzaktır.

24. O öyle bir Allah ki, yaratan, var eden, varlıklara şekil verendir. En güzel isimler O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'na tesbih eder. O, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

İzahı

18. Bu ayette müminler uyarılmaktadırlar. Herkes yarın ahiret için ne yaptığına, ora için hangi iyilik, sevap işleyip gönderdiğine bakıp hesabını yapması istenmektedir. Allah'tan korkarak tekrar-tekrar kendisini hesaba çekip neler yaptığına bakmalıdır. Kime, ne iyilik yaptığına, kime Allah için ne verdiğine, kime ne kadar yardım eli uzattığına ve Allah için hangi amel ve ibadetleri yaptığına baksın. Burada iken hesabını iyice yapsın, çünkü yarın ilâhi adaletin karşısına çıkarken sıkıntı çekmesin.

19. Bu ayette de yine müminler uyarılmaktadırlar, Allah'ı unutan kâfirler gibi olmamaları, aksi takdire Allah'ı unutanlar kıyamet günü onların da Allah tarafından unutulacakları ihtar edilmektedir. Yani bu dünyada Allah'ı unutup O'nun emir ve yasaklarını arkaya atanlar aslında kendi nefislerini unutmuşlardır. Allah, kedisini unutanları, O'na ibadetten uzak duranları kıyamet günü rahmetinden uzak tutacaktır. Çünkü Allah'ı unutanlar yoldan çıkmış fasıklardır.

20. Bu ayette de cehennem ehliyle cennet ehlinin bir tutulamayacağı, cennet ehli olanların elbette ki, ebedi kurtuluşa, ebedi saadete erişecekleri müjdelenmektedir.

21. Bu ayette ise insanaoğluna ne kadar bir sorumluluk verildiği, ne kadar ağır bir yük üzerine aldığı ifade edilmekte ve buyrulmaktadır ki: (Biz bu Kur'an'ı har hangi bir dağ üzerine indirseydik, Allah, kor-kusundan onu ürpermiş, çatlamış, paramparça olmuş görürdün. İşte bu misalleri insanların iyi düşünüp anlamaları için veriyoruz.) Kur'an'ın yüklediği mesuliyeti herhangi bir dağ üzerine almış olsaydı korkudan paramparça olurdu. Fakat bu mesuliyeti sen üzerine aldın, ey insan! Peki, hiç düşünüp ürpermez misin, o aldığın sorumluluğu yerine getiriyor musun?

22-24. Korkulup ürperilmesi gereken: (O, Allah ki, kendisinden başka tapınacak hiçbir Tanrı yoktur. Görülmeyeni de görüneni de bilendir. O, esirgeyen ve bağışlayandır. –Yine O, öyle bir Allah ki, kendisinden başka hiçbir tapılacak Tanrı yoktur, ancak O'dur. O, gerçek Hükümdardır, Kuddüs'tür.) Her türlü saygıya layık, her türlü eksik ve kusurlardan uzak, mükemmel ve tertemizdir. (O, selamdır.) Yani her türlü tehlikelerden emin, eksikliklerden salim olduğu gibi, her türlü emniyet, güven ve selameti, esenliği veren de O'dur. (O, mümindir.) Yani korku içinde olmayan, yalnız güvenilen kendisi olduğu gibi başkalarına güven veren de O'dur. (O, müheymin dir.) Yani her şeyi görüp gözeten, koruyup kollayan, O'dur. (O, Cebbardır.) Yani istediğini cebren yaptırma kudretine sahiptir. (O, mütekebbirdir.) Yani çok büyüktür, en büyük O'dur, O'ndan başka büyük yoktur, büyüklenmek ancak O'na mahsustur. Öyle ise: (Allah, şirk koşanların şirk koştuğu şeylerden yücedir, beridir. –Yine O, öyle bir Allah'tır ki, yaratan, vareden, yarattıklarına şekil verendir. En güzel isimler de O'nundur. Göklerde ve yerde olanlar O'na tesbih ederler. O, her şeye galiptir ve her şeye hâkimdir.) Evet, Allah Teâlâ'nın güzel isimleri vardır, Araf sûresinin 180. ayetinde Allah Teâla'ya o isimlerle dua edilmesi, çağrılması emredilmiştir ve müşrikler Cenab-ı Hakkın bu isimlerinden bazılarını alarak putlarına takıp ve bu isimlerle onları çağırmaları yasaklamıştır.

Buhari, Müslim, Tirmizi ve İbni Mâce'nin Ebu Hüreyreden rivayet ettikleri bir hadis de şöyle buyrulmaktadır. "Allah Teâlâ'nın doksan dokuz adı vardır. Her kim bunları sayarsa, cennete girmiştir, Allah Teâlâ tektir ve teki de sever."

Ahmet b. Hambel, Dârimi, Tirmizi ve Tabarâni'nin İbni Dâris ten ve Şuayb de Beyhaki ile Mekil b. Yeserden rivayet ettikleri diğer bir hadisde iese şöyle buyrulmuştur. "Her kim sabahleyin üç kere tekrar ederek (euzübillahi's-semi-ıl-alimi mine'ş-şeytani'r-racîm) diyerek Haşir sûresinin bu son üç ayetini okursa, Allah Teâlâ onun emrine yetmiş bin melâike verir. Onlar akşama kadar onun için dua ve istiğfar ederler. Eğer o gün ölürse şehit olur, akşam okuyan da aynıdır, o gece ölürse şehit olur."

MÜMTEHİN SÛRESİ

Bu sûre Medine döneminde inmiştir. Bu sûreye bu adın verilmesi ise hicret eden kadınların gerçekten inanıp inanmadıkları imtihan edildiği için ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: On üç

Kelime Sayısı: Üç yüz kırk iki

Harf sayısı: Bin beş yüz ondur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاء تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءكُم مِّنَ الْحَقِّ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ أَن تُؤْمِنُوا بِاللهِ رَبِّكُمْ إِن كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَاداً فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاء مَرْضَاتِي تُسِرُّونَ إِلَيْهِم بِالْمَوَدَّةِ وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنتُمْ وَمَن يَفْعَلْهُ مِنكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاء السَّبِيلِ {١} إِن يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاء وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُم بِالسُّوءِ وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ {٢} لَن تَنفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {٣} قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاء مِنكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِن

دُونِ اللهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا
حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللهِ وَحْدَهُ إِلَّا قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ
وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ اللهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَإِلَيْكَ أَنَبْنَا
وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ {٤} رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَاغْفِرْ
لَنَا رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٥}

Meali

1. Ey iman edenler! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin. Onlar size gelen hakikatleri inkâr ettikleri, Rabbiniz olan Allah'a inandığınızdan dolayı Peygamberi ve sizi (yurdunuzdan sürüp) çıkardıkları halde siz onlara sevgi iletiyorsunuz. Benim yolumda savaşmak ve benim rızamı kazanmak için (yurdunuzdan) çıktığınız halde niçin içinizden onlara sevgi besliyorsunuz? Oysa ben sizin gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz her şeyi bilirim. Sizden kim bunu yaparsa doğru yoldan sapmış olur.

2. Şayet onlar sizi ele geçirirlerse, size düşman kesilecekler, size ellerini, dillerini kötülükle uzatacaklar ve inkâr edeceklerdir.

3. Kıyamet günü yakınlarınız ve çocuklarınız size fayda vermez, Allah, aranızı ayırır. Ve Allah, yaptıklarınızı görmektedir.

4. İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda da sizin için güzel bir örnek vardır! Onlar kavimlerine: "Biz sizden ve sizin Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız, sizi tanımıyoruz. Bir tek Allah'a inanıncaya kadar sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirmiştir," demişlerdir. Yalnız İbrahim'in babasına: "Senin için mağfiret dileyeceğim, fakat Allah'tan gelen bir şeyi (azabı) senden savamam" demesi, hariçtir ki, (bu sadece verdiği bu sözden ibarettir.) "Rabbimiz! Yalnız sana dayandık, sana yöneldik, dö-nüşümüzde ancak sanadır," demişlerdi.

5. Rabbimiz! Bizi kâfirler için bir imtihana tabi tutma, bizi bağışla. Rabbimiz! Şüphesiz ki sen, işte sen; her şeye galip, her şeye hâkimsin.

İzahı

1. Bu ayette Allah Teâla, kendisinin de, iman edenlerin de düşmanı olan ve kendilerine gelen hakikatleri inkâr eden, sırf Allah'a iman ettikleri için kendilerini yerlerinden yurtlarından çıkaran, kâfir ve müşri-klere dost olmamalarını ve onlara sevgi iletmemelerini emretmekte ve müminler bu hususta uyarmaktadır. Ve Allah Teâlâ kendisine iman edip O'nun Peygamberine uydukları için yerlerinden yurtlarından çıkarıldıkları halde bu müminlerin hâlâ kâfirlere karşı niçin sevgi ve muhabbet beslediklerini sormakta. Ve gizlediklerinden de açığa vurduklarından da haberdar olduğunu beyan etmekte. Ve iman ettikleri halde böyle yapanların doğru yoldan sapmış olduklarını ifade etmektedir. Demek ki, iman etmiş olan bir kimse hem kendilerinin düşmanı, hem de Allah düşmanı olan kâfirlere sevgi besleyemez, onlarala sıkıfıkı olamaz. Eğer Müslümanların sırlarını onlara aktarırlarsa doğru yoldan sapmış olurlar ve imanları tehlikeye girer.

2-3. Evet, sizin muhabbet beslediğiniz: (O müşrikler şayet sizi ele geçirirlerse, size düşman kesilecekler, size karşı kötülükle ellerini ve dillerini uzatacaklar ve sizin küfretmenizi isteyeceklerdir. –Kıyamet günü yakınlarınız ve evlatlarınız size fayda vermez, Allah, aranızı ayırır ve Allah, yaptıklarınızı görmektedir.) Yani kâfir olan yakınlarınızın ve evlatlarınızın size bir faydası olmaz, onlar kıyamet günü sizden ayrılırlar. Onun için müminleri bırakıp da kâfir olan evlatlarınıza ve yakınlarınıza muhabbet etmeyin, onlarla dost olmayın, onlarla sırdaş olmayın.

4-5. (İbrahim de ve onunla beraber olanlarda, sizin için güzel bir örnek vardır. Çünkü onlar kendi toplumlarına şöyle demişlerdi: "Biz gerek sizden, gerekse Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız, sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirmiştir;) diyerek böylece Allah, düşmanlarına karşı tavırlarını ortaya koymuşlardır. Hatta Hazreti İbrahim Babasına: (Seni ve senin puta tapan kavmini açıktan sapıklık içinde görüyorum,) demişti. En'am sûresi ayet 74.

Evet, bununla beraber yalnız Hazreti İbrahim: (Babasına; "senin için mağfiret dileyeceğim, ama Allah'tan gelen bir azabı defedemem," demesi müstesnadır.) Yani tövbe sûresinin 114. ayetinde geçtiği gibi Hazreti İbrahim babasının sapık yolda olduğunu söyleyince, babası kendisini tehdit etmişti. O da buna karşı

babasına ben yine de senin hakkında dua ve istiğfar edeceğim diye bir adakta bulunmuştu. Fakat Allah Teâlâ, babasının bir Allah düşmanı olduğunu kendisine bildirip uyardıktan sonra bundan vazgeçmişti. Yani Hazreti İbrahim'in babasının Allah düşmanı olduğu kendisine bildirildikten sonra onun hakkında istiğfar etmekten, onun affını Allah'tan istemekten vazgeçmişti. İşte ey Müminler! Siz'de İbrahim-i ve ona iman eden müminleri örnek alın, Allah düşmanlarına sevgi ve muhabbet beslemeyin. Ve İbrahim'in ve ümmetinin dediği gibi: (Rabbimiz! Yalnız sana dayandık, sana yöneldik, dönüşümüz de ancak sanadır. –Rabbimiz! Bizi kâfirler için bir imtihana tabi tutma, bizi bağışla. Şüphesiz sen, işte sen; her şeye galipsin, her şeye hâkimsin,) deyin. Sizin dostunuz Allah, Resulü ve müminler olsun, güvenceniz, dayanağınız da Allah olsun. O'na güvenin, O'na dayanın, O'na dost olun. O'nun düşmanlarını bırakın, onlardan bir fayda beklemeyin. En yakın akrabalarınız da olsa onlarla saflarınızı ayırın, onlara karşı sert tavırlar alın. Çünkü yârin kıyamet günü onlar sizden ayrılacaklar, onların yeri ebedi cehennemdir. Dikkat edin Allah-i, Peygamberi ve müminleri bırakıp onlara dostluk ve muhabbet beslerseniz doğru yoldan sapmış olursunuz.

Bu ayetlerin iniş sebebi Hatib b. Ebi Belte'a dır. Rivayete göre bu zat Mekke müşriklerine el altından bir mektup yazmış ve bunun üzerine işte bu ayetler inmiştir. Bununla ilgili hadis ve tefsirlerdeki rivayetlerin özeti şöyledir. Bazı rivayetlerde Peygamber (a.s.) Hayber, yahut Huneyn savaşı için hazırlık yaptığı esnada bu olayın olduğunu söyleseler de kuvvetli olan Mekke'nin feth edilmesi için hazırlık yapılırken Peygamberimiz sahabelerden bazılarına gizlice bu meseleyi söylemiş. Fakat bu sahabeler içinde Hatib b. Ebi Belte'a da bu toplantıda varmış. O sırada Abdulmuttalib oğullarından azat edilmiş Sara adında bir kadın Mekkeden Medine' ye gelmiş ve Peygamberimizin huzuruna çıkmış. O da ona: "Müslüman olarak mı geldin?" diye sormuş. Fakat kadın. "Hayır," demiş. Peygamberimiz de ona: "O halde niçin geldin?" buyurunca, kadın: "Efendi ve aşiret sizsiniz, ama işte benim efendilerim gidince şiddetli bir yoksulluğa düştüm," diyerek yardım talebinde bulunduğu anlaşılınca, Peygamber (a.s.) de Abdulmuttalib oğullarını bu kadına yardım için teşvik etti. Neticede ona yardım edip giyindirip kuşandırdılar. Yiyecek içecek tedarik edip yolcu etmek istediler. Hatib b. Ebi Belte'a da kadının yanına gelerek ona on dinar para bir de Arap giyimi

bir aba (dış giysisi) vermiş ve gizlice yazdığı bir mektubu da Mekke halkına ulaştırması için ona vermiş. Yani Mekke'nin feth edileceği, Peygamberimizin böyle bir hazırlık içinde olduğunu gizlice Mekke halkına bildirmesi için mektup yazıp kadına vermiş. Kadın yola çıkıp yolda giderken Cibril gelip durumu Peygamberimize haber vermiş.

Hazreti Ali'nin anlattığına göre bunun üzerine Peygamberimiz benimle beraber Zübeyr ve Mikdad'ı hemen kadının arkasından gönderdi: "Ravza'i-Hah'a (Mekke ile Medine arasında on iki mil uzaklıkta olan) bu yere kadar varın. Orada havdec içinde yani kadınlara devenin üzerinde özel yapılmış bir çadır gibi olan bu şeyin içinde bir kadın bulunmaktadır. Ve onda da bir mektup bulunmaktadır, çabuk gidip o mektubu alıp bana getirin," buyurdu. Biz de Ravzai-Hah'a vardık ki, kadının siper ettiği havdecin yanında kendimizi bulduk. Ona hemen mektubu çıkar dedik. Kadın bende mektup yok dedi. Biz de ona ya mektubu çıkarırsın, ya da elbiselerini soyarız, dedik. Bunun üzerine kadın mektubu saç bağının üzerinden çıkardı. Biz de mektubu alıp Peygamber (a.s.)'a getirdik ki, bu mektubun başlığında Hatib b. Ebi Belte'aden Mekke halkına diye başlayarak Peygamber (a.s.)'ın Mekke'nin fethi ile ilgili faliyetlerini yazmış onlara haber veriyor. Bunun üzerine Peygamberimiz bunu çağırarak soruyor: "Ey Hatib! Bu ne?" O da: "Ey Allah'in elçisi! Acele etmeyin, ben Kurayş'e nispet edilmiş bir kişiyim, ama onlardan değilim. Fakat beraberinizde olan Muhacirlerin onlarla akrabalıkları vardır. Bu sebeple Mekke deki akrabalarının mallarını korurlar diye onlara haber vermek istedim. Benim ise onlarla nesebi yönden bir bağım yoktur. Sırf başka yönden yakınlığım olduğu için onları korumaya vesile olurum diye yazdım. Yoksa bunu ne bir küfür, ne de dinden dönme ve ne de Müslüman olduktan sonra küfre rıza gösterdiğimden yapmadım," dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz: "O dosdoğru söyledi," buyurdu. Hazreti Ömer onu öldürmek için müsaade istedi ise de, Peygamberimiz izin vermedi ve buyurdu ki. "O Bedirde bulundu, sen ne bilirsin; Allah Teâlâ'nın Bedir ehli hakkında bildiği var ki: (Dilediğinizi yapın, ben sizi bağışladım,") diye buyurdu. İşte bu ayetler inerek müminlerin nasıl davranmalarının, kimlerle dost olup, muhabbet edeceklerini ve Hazreti İbrahim'i ve onun ümmetini örnek alıp Allah düşmanlarından uzak durmaları ve bundan ders almaları gerektiği bildirilmiştir.

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ {٦} عَسَى اللَّهُ أَن يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُم مِّنْهُم مَّوَدَّةً وَاللَّهُ قَدِيرٌ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٧} لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ {٨} إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم مِّن دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلَى إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ {٩}

Meali

6. Andolsun, onlarda sizin için Allah'a ve ahirete (kavuşmayı) uman kimselere güzel bir örnek vardır. Kim yüz çevirirse Allah, zengindir, sonsuz övgüye layıktır.

2. Olur ki, Allah, sizinle düşmanlarınız arasında dostluk meydana getirir. Allah, her şeye kadirdir. Allah, çok bağışlayan, esirgeyendir.

8. Allah, din hakkında sizinle savaşmayan ve sizi yurtlarınızdan çıkarmayan kimselere iyilik etmekten, onlara adaletli davranmaktan men etmez. Şüphesiz ki Allah, adalet yapanları sever.

9. Ancak Allah, sizinle savaşan, sizi yurdunuzdan çıkaran ve çıkarılmanıza yardım eden kimselerle dost olmaktan sizi men eder. Kim onlara dost olursa, işte zalimler onlardır.

6. Evet, bundan önceki ayetlerde Hazreti İbrahim ve ona inananları nasıl örnek almamızın gerekli olduğuna vurgu yapılmışdı ise, bu ayette de aynı şekilde Allah'a ve ahiret gününe kavuşacaklarına inanan bizler için yine güzel örnek alınması gerekli olduğu ifade edilmektedir. Ve kim bu güzel örnekleri bırakıp, bundan yüz çevirirse, Allah ve Peygamber düşmanlarını kendilerine dost edinir, onlara muhabbet beslerse, Allah, onun dostluğundan muhabbetinden zengindir, ona ihtiyacı yoktur. O, zaten kendisini tanıyanlar tarafından gereği gibi övülmüştür. Böyle kim Allah'a, Onun gönderdiği Peygamberine ve ona inanan müminlere sırt çevirirse bu kendi aleyhine olmuş olur ve kendine zarar vermiş olur. Önceki ayette de geçtiği gibi İbrahim ve kavminden örnek alınması, müşriklere karşı "Biz sizin sahte Tanrılarınızı tanımayız, onlara tapmayız ve siz böyle devam ettikçe sizinle bizim aramızda ki düşmanlık ebedi devam eder," diyerek onlara karşı kesin bir tavır ortaya koymak demektir. İşte siz de İbrahim ve kavmi gibi müşriklere böyle söyleyip kesin bir tavır ortaya koymalısınız.

7. Bu ayette de şuna işaret edilmektedir. Bu gün sizi yurdunuzdan çıkaran zorba müşriklere dost olmayın, onlarla sırdaş olmayın. Fakat Allah (c.c.) dilerse ilerde sizinle onların arasında dostluk meydana getirir, iman edebilirler, bu zorbalık ve düşmanlıklardan vazgeçebilirler. Allah, her şeye kadirdir. Nitekim Mekke de Müslümanlara düşman olmuş, zorbalık yaparak müminleri yurdundan çıkarmaya zorlamış nice kimseler sonradan Müslüman olmuş, düşmanlıkların yerini dostluk almıştır. Mesela başta Ebu Süfyan ve Ebu Cahil'in oğlu İkrime olmak üzere bunlar gibi niceleri Mekke'nin fethinde ve sonrasında Müslüman olmuşlardır.

8. Bu ayette ise din hakkında Müslümanlarla savaşmayan, yani dine engel olmayan, kendi halinde olan, Müslümanları yurdundan yuvasından çıkarmaya zorlamayan, zararsız kâfirlere karşı iyilik yapılması yasaklanmamaktadır. Bilakis onlara iyi davranılması, adaletli olunması emredilmektedir. Çünkü kâfir de olsa insanlar Müslümanlara zarar vermeyip kendi hallerine oldukları zaman Allah, adaletle muamele yapılmasını sever.

9. İşte bu ayet de din hakkında Müslümanlara engel olan ve onlara karşı savaşan, onları yurdundan çıkaran ve çıkarmaya yardım eden kimselerle dost

olunması, onlara iyilikte bulunulması yasaklanmaktadır. Ve bunlara dost olan ve yardımda bulunanların zalimler olduğu beyan edilmektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآتُوهُم مَّا أَنفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنفَقُوا ذَلِكُمْ حُكْمُ اللَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ {١٠} وَإِن فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِّنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُم مِّثْلَ مَا أَنفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنتُم بِهِ مُؤْمِنُونَ {١١} يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَن لَّا يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئاً وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٢} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْماً غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْآخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ {١٣}

Meali

10. Ey iman edenler! Mümine kadınlar hicret ederek size geldikleri zaman, onları imtihan edin. Allah, onların imanlarını daha iyi bilir. Eğer siz de onların inanmış kadınlar olduğunu öğrenirseniz, onları kâfirlere geri çevirmeyin. Ne bu kadınlar onlara (müşriklere) helal olur, ne de onlar bu kadınlara helaldir. Onların (müşriklerin) bu kadınlara sarf ettikleri mahirlerini geri verin. Ve bu kadınların mahirlerini verdiğiniz takdirde onlarla evlenmenizde bir sakınca yoktur. Kâfir kadınları nikâh bağıyla tutmayın (Müslüman olmayan, ya da dinden çıkmış olan kadınlarınızı artık (tutmayın, yakasını bırakın.) Mihir olarak sarfettiğinizi de geri isteyin. Onlar da Müslüman olup size katılan kadınlara verdikleri mihri) geri istesinler. Size Allah'ın hükmü budur, aranızda böyle hükmediyor. Ve Allah her şeyi bilen, hükmedendir.

11. Eğer eşlerinizden biri, sizden kâfirlere kaçar da savaşta galip durumda olursanız, (sizin eşlerinizden kâfirlere) gitmiş olanlara (kâfirlerden elde ettiğiniz ganimetten), harcadıkları kadar verin ve O, inandığınız Allah'a karşı gelmekten sakının.

12. Ey Peygamber! İman etmiş kadınlar sana gelip Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamaları, hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri, çocuklarını öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurup getirmemeleri, iyi iş işlemekte sana karşı gelmemeleri hususunda sana bey'at ederlerse, onların bey' atlarını kabul et. Ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz ki Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

İzahı

10-11. Bu ayetler de darul-harp de yani aralarında anlaşma yapılmamış olan müşrik ve kâfirlerden kaçıp müminlere sığınan bir kadının gerçekten Müslüman olup olmadığını anlamak için imtihan edilmesi emredilmektedir. Evet, Allah Teâla, onların gerçekten inanıp inanmadıklarını biliyor ama Müslümanlar da onu imtihan ederek gerçekten Müslüman olup olmadıklarını öğrenmelidirler. Çünkü Müslüman olduğu gerçek ortaya çıktıktan sonra bu kadınların kocalarına geri verilmemeleri ve kâfir olan kocalarına mihr olarak harcadıklarını geri iade ettikleri takdirde ve kendilerinin de yeniden Müslüman olan o kadına mihr vermeleri halinde onlarla evlenmelerinde bir sakınca olmadığı bildirilmektedir.

Aynı şekilde müminlerin hanımlarından kâfir olarak kalanlar, ya da dinden dönerek gidip kâfirlere sığınanların da artık Müslüman olan kocaları tarafından, nikâh bağıyla tutmamaları emredilmekte. Ve onların da mihr olarak harcadıklarını geri alabilecekleri beyan edilmektedir. Ancak eğer savaşta zafer elde edilmiş ise o karısı kâfir olan, ya da mürtet olarak kâfirlere sığınan kadının kocasına harcadığı kadar bu zaferde elde edilen ganimetlerden verilmesi emredilmektedir. Ve Müslümanlar aralarında Allah'ın hükmünün böyle olduğunu kabul edip ve gerçekten Allah'a samimiyetle inananların bu hükme razı olmaları Allah'ın yasaklarından, haramlarından da sakınmaları gerekmektedir. Müslümanlar her hususta Allah'ın hükümlerine razı olup boyun eğmek zorundadırlar.

Bakara sûresinin 221. ayetinde de geçtiği gibi bu ayette de mümin bir kadının müşrik bir kimse ile evlenmesinin caiz olmadığı ve nikâhın otomatik olarak bozulduğu ifade edilmektedir. Ayni şekilde müşrik bir erkek de mümin olan bir kadınla caiz değildir, yine otomatikman nikâh bağı çözülür. Her iki taraftan da din değiştirildiği takdirde o evliliğin hiçbir geçerliliği yoktur. Ancak, bu kadınların kocaları karşılıklı olarak harcadıkları mihri geri isteyebilirler. Müslüman olan erkeğin karısı dinden döner kâfirlere sığınır ve savaş halinde Müslümanlar zafer kazanıp ganimet elde ederlese o Müslüman kocanın mihir olarak harcadığı miktar bu ganimetlerden kendisine ayrılır.

Müşriklerden kaçarak gelen kadınların imtihan edilmesine gelince İbni Cerir ve daha başkalarının İbni Abbas'tan rivayet ettiklerine göre Peygamberimiz şöyle imtihan ederdi. Önce kelim'i-şahâdet getirttirir, sonra şöyle yemin ettirirdi: "Ben bir kocaya olan kinimden dolayı çıkmadım, diye yemin eder misin? Bir yerden başka bir yere çıkmak arzusu ile çıkmadığına yemin eder misin? Allah ve Resulüne sevgiden başka bir maksatla çıkıp gelmediğine yemin eder misin?" İşte böyle imtihan ederdi. Daha başka sorular da sorulup ipuçları ve deliller elde edilebilir.

Bu konuda tefsircilerin farklı görüş ve yorumları da vardır. Bazılarına göre bu ayetin iniş sebebi Hudeybiye anlaşmasıyla ilgilidir. Bu anlaşma maddelerinden de Kureyş tarafından velisinin izni olmaksızın Muhammed (a.s.)'a gelip sığınanlar geri gönderilecek, ama Muhammed tarafından kendilerine sığınan ise geri iade edilmeyecekti. Ancak bu anlaşmada erkekler üzerinde fazla durulurken, kadınlar hakkında bir şey söylenmemiş ve anlaşma metninde sadece Muhammed

tarafından müşriklere sığınıldığında geri verilmeyecek. Ama Kureyş tarafından Müslümanlara sığınan geri verilecek ifadesi yazılı idi. Bu kelime her ne kadar kadın ve erkekleri içine alsa da kadınlardan özel bir söz edilmediği için bu ayette bu sözleşmeye rağmen kadınlardan Müslüman olarak gelip sığınanların geri verilmemesi emredilmiştir, diye yorumlamaktadırlar. Çünkü peygamber (a.s.) müşrikler tarafından bozulana kadar bu sözleşmeye riayet etmiştir. Nitekim müşriklerin temsilcisi olan Suheyl'in oğlu tam bu madde yazılırken daha sözleşme bitip imzalanmadan gelip Müslümanlara sığındığında Peygamberimiz onu iade etmek istemedi ise de Süheyl bunu kabul etmeyince iade edildi.

Yukarda dediğim gibi ayetin iniş sebebiyle ilgili birçok rivayetler vardır, ancak bana göre de bu ayetin iniş sebebi Hudeybiye anlaşmasıyle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Fakat Dahhak'tan nakledildiğine göre Hudeybiye anlaşmasında şöyle bir maddenin olduğu ileri sürülmektedir. Müşrikler Peygamberimize: "Bizden senin dininden olmayan bir kadın gelirse onu bize geri vereceksin. Fakat evli olduğu halde senin dinine girip ve sana gelen bir kadının kocası tarafından ona mihir olarak sarf ettiğini geri vereceksin," diye şart koşmuşlar. İşte bana göre bu görüş anlaşmanın ruhuna daha uygun ve bu ayet doğrudan doğruya bu manayı ifade etmektedir.

12. Bu ayette de Peygamber (a.s.) kadınlardan şöyle bey'at aldığı ifade edilmektedir. (Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocukları öldürmemek, elleriyle ayakları arasında bir iftira uydurmamak) yani başkasının çocuğunu alarak ve ya kendi çocuğunu başkasının çocuğu ile değiştirip onu kendisinin doğurduğunu iddia ederek yalan uydurmamak: (Ve iyi bir işte Peygambere karşı gelmemek üzere bey'at ederlerse onların bey'atlerini kabul et. Ve onlar için Allah'tan mağfiret dile. Şüphesiz ki Allah, çok bağışlayan ve esirgeyendir.) Evet, işte Peygamber (a.s.) kadınlardan bey'at alırken bunları sayarak onlardan söz aldı ve onların geçmişteki günahları için de Allah'a dua edip onların affini istedi.

Bey'at alınması ile ilgilide değişik rivayetler vardır. Bir rivayete göre Peygamber (a.s.) Mekke nin feth edildiği gün Sefa tepesinde erkeklerden bey'at aldığı sırada, Hazreti Ömer de aşağı tarafta kadınlardan bey'at alıyordu ki, bu İbni Ebi Hâtim'in Mukatilden rivayet ettiğine göredir. Fakat Hazreti Aişeden gelen rivayete göre bu ayet de imtihan ayetiyle beraber Hatib b. Ebi Belte'a nın

Mekke müşriklerine gizlice yazdığı mektup yazması üzerine indiği ileri sürülmektedir. Yani Ebu Belte'a nın mektubu gönderdiği Sare adındaki kadın Mekkeden Medine ye ihtiyaç için geldiğini söylemişti ve kendisine ihtiyaçları temin edilip yolcu edilmişti. İşte bu kadının Ebu Belte'a nın mektubuna aracılık yapması üzerine bu ayetler inmiştir. Önce kadınların ne maksatla geldiklerini anlamak için imtihan edip, ondan sonra da bu minval üzere kadınlardan bey'at alınması emredilmiştir.

Fakat âcizane benim bu rivayetlerden anladığıma göre Peygamber (a.s.) kadınlardan bir kerede bey'at almamış, çeşitli zamanlarda çeşitli kadın guruplardan bey'at almış olabileceğidir. Erkeklerden bey'at alırken onların ellerini tutarak almıştır. Fakat kadınlardan bey'at alırken kadınların ellerinden asla tutmamıştır. Çünkü Ahmet b. Hambel, Nese'i, İbni Mâce ve Tirmizi Umeyme binti Rukayyeden şöyle rivayet etmişlerdir. Umeyme demiştir ki: "Ben Resulüllaha bey'at edelim diye vardığımda yukarda ayette geçtiği şekilde bizden bey'at aldı. Nihayet ayetin şu bölümüne gelince: (İyi iş yapmada sana karşı gelmemek üzere bey'at al,) diye buyrulmuştur ki, işte ayetin bu bölümünü okurken Peygamber a.s:"Güç ve takatleri yettiğince," diye buyurdu. Biz de buna karşı: "Allah ve Resulü bizlere, bizden daha merhametlidir. Ya Resulullah! Bizimle el tutuşmaz mısın?" dedik. O da şöyle buyurdu: "Ben kadınlarla el tutuşmam, ancak yüz kadına söylediğim söz bir kadına söylediğim söz gibidir." Yani hepinizden bir anda aynı sözü söyleyerek bey'at alırken tek bir kadına söyletip aldığım bey'at gibidir. Bazı rivayetlerde de Peygamber (a.s.) kadınlardan bey'at alırken eline bir bez parçası sararak eldiven gibi yapıp o şekilde çıplak ele temas etmeden el tutup bey'at aldığı söylenmekte. Bazılarına göre de elini bir kab içindeki suya batırdıktan sonra kadınların ellerini ona batırtarak bey'at ettirdiği söylenmektedir, ama kesinlikle çıplak elle kadınlarla el tutmamıştır.

Yine Sekine'nin kızı Esmâ r.a. h. Rivayetinde şöyle demiştir. Peygamber (a.s.)'a bey'at eden kadınlar içinde ben de vardım. Utbe nin kızı Hind (Ebu Süfyan'ın karısı) Hazreti Hamza'yı şehit ettiren bu kadın da orada idi. Hazreti Peygamber yukarda ayette geçtiği gibi bey'at alırken: "Şirk koşmamak üzere" deyince Hind şöyle dedi. "Erkeklerden kabul etmediğini bizden kabul edeceğine nasıl ihtimal verebiliriz?" Yani erkeklerin şirk koşmasını kabul etmediğin halde bizden nasıl kabul edersin? Elbette ki bu kabul edilir bir şey değildir.

Sonra Peygamberimiz: "Hırsızlık yapmamak üzere" deyince, Hind: "Bazen Ebu Süfyan nın haberi olmadan bir şeyler alıyordum, bu bana helal olur mu?" diyerek ardından ilave etti, "Ebu Süfyan geçmişte bana ne alırsan helaldir, demişti." Peygamberimiz onu bu sözlerinden tanıyıp tebessüm ederek: "Sen Hind Binti Utbe sin öyle mi?" buyurdu. O da: "Evet, ey Allah'ın Resulü! Geçmişi affet," dedi. Peygamberimiz de: "Allah seni affetsin," buyurdu. Sonra Peygamber (a.s.) bey'at almaya devam ederken: "Zina etmemek üzere" buyurunca, Hind: "Hür olan hiçbir kadın zina eder mi?" dedi. Yani cahiliye döneminde ekseriyetle zina edenler hür olmayan kadınlar arasında olduğunu ima etti. Sonra: "Çocuklarınızı öldürmemek üzere," bey'at isteyince, Hind yine: "Biz onları küçükken büyüttük, fakat onları sen öldürdün" dedi. Bununla oğlu Hanzele'nin Bedir savaşında öldürüldüğünü kasdetti ki, bu söze Hazreti Ömer gülmekten kırıldı. Sonra: "Elleriyle ayakları arasında uydurup iftira ile gelmemek üzere" diye buyurunca, Hind iftiranın çok kötü olduğunu söyledi. Ve Peygamber (a.s.) ayetin son cümlesini okuyarak: (İyi bir işte sana karşı gelmemek üzere) diye bey'at isteyince. Hind: "Vallahi biz bu meclise sana hiçbir şeyde isyan için gelmedik," dedi.

13. Evet, bu ayette de Allah Teâla, müminlere seslenerek, Allah'ın gazabına uğramış toplumlarla dost olmamaları için onları uyarmaktadır. Çünkü kâfirler kabir ehlinden ümitlerini kestikleri gibi onlar da ahiretten ümitlerini kesmişlerdir. Yani bu kâfirler ne kabirlerde olanların dirilerek kabirlerinden kalkmalarına inanırlar, ne de ahirete inanırlar, her ikisinden de ümidini kesmiş ve Allah'ın gazabına uğramış olan bu kâfirlere dost olmanıza hiçbir sebep yoktur. Artık siz de onlardan uzak durun, onların dostluğu size zarardan başka hiçbir fayda getirmez. İşte bu sûrenin başında Allah, Peygamber ve İslam düşmanları ile dost olunmaması ile başlamış müminler ikaz edilmiş, sonundaki ayette de yine onlarla dost olunmaması için tekrar ikazı edilmişlerdir.

SAF SÛRESİ

Saf sûresi Medine döneminde inmiştir. Bu sûreye saf sûresi denmesi ise dördüncü ayette Allah yolunda saf bağlayarak savaşanlardan bahsedildiği içindir ona nisbetle bu isim verilmiştir.

Ayet Sayısı: On dört

Kelime Sayısı: İki yüz yirmi bir

Harf Sayısı: Dokuz yüzdür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {١} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ {٢} كَبُرَ مَقْتاً عِندَ اللهِ أَن تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ {٣} إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِهِ صَفّاً كَأَنَّهُم بُنيَانٌ مَّرْصُوصٌ {٤} وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي وَقَد تَّعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكُمْ فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللهُ قُلُوبَهُمْ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ {٥} وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللهِ إِلَيْكُم مُّصَدِّقاً لِّمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ وَمُبَشِّراً بِرَسُولٍ يَأْتِي مِن بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ فَلَمَّا جَاءهُم بِالْبَيِّنَاتِ

قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ {٦} وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللهِ
الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَى إِلَى الْإِسْلَامِ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ
{٧} يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُوا نُورَ اللهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَاللهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ
كَرِهَ الْكَافِرُونَ {٨} هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ
الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ {٩}

Meali

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Göklerde ve yerdekilerin hepsi Allah'ı tesbih eder. O, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

2. Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?

3. Yapmayacağınız şeyi söylemek Allah katında en sevilmeyen bir şeydir.

4. Allah kendi yolunda birbirine kenetlenmiş bir duvar gibi saf bağlayarak savaşanları sever.

5. Bir zamanlar Musa kavmine: "Ey benim kavmim! Niçin bana eziyet ediyorsunuz? dedi. Hal bu ki, benim size Allah'ın elçisi olarak gönderildiğimi biliyorsunuz." Fakat onlar eğrilince, Allah'da kalplerini eğriltti. Allah fasıkları doğruya erdirmez.

6. Meryem oğlu İsa da: "Ey İsrail oğulları! Ben size (gönderilmiş) Allah'ın elçisiyim. Benden önce gelen Tevrat-ı doğrulayıcıyım. Ve benden sonra adı Ahmet olan bir Peygamberin de müjdecisiyim," demişti. Vakte ki onlara apaçık deliller geldi: "Bu açık bir sihirbazdır," dediler

7. İslam'a çağrıldığı halde Allah'a yalan iftira edenden daha zalim kim olabilir? Allah, zalim toplulu-kları doğruya erdirmez.

8. Ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek isterler. Hal bu ki, kâfirler hoşlanmasa da Allah nurunu tamamlayacaktır.

9. O, Peygamberini bütün dinlere üstün kılsın diye hak dinle ve hidayetle gönderdi, müşrikler hoşlanmasa da.

İzahı

1. Bu ayette göklerde ve yerde olan her şeyin Allah'ı tesbih ettiği beyan edilmektedir ki, bundan önceki sûrelertde de geçmişti. Allah'ı tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur, her canlı kendi lisanî haliyle Allah'ı tesbih eder, zikreder.

2-3. Bu ayetlerde ise yapmadığı amelleri ve yaşamadığı iyilikleri başkalarına söylemenin Allah katında en sevimsiz sözler olduğu bildirilmektedir. (Ey inananlar! Yapmadıklarınızı niçin söylüyorsunuz? –Ve Allah katında sevimsizlik bakımından en büyüğü yapmadıklarınızı söylemenizdir.)

Bu ayetlerin inişi hakkında iki-üç rivayet vardır. Birincisi Abdullah b. Selam'ın rivayetine göre hakikaten mümin olup da adaklarını yerine getirmeyenler hakkında inmiştir. Yani yapmayacağınız bir şeyi adak yapmayın, demektir. İkincisi Dehhak'ın rivayetine göre: (yapmadığınız, amelleri niçin söylüyorsunuz?) buyrularak yapmadıklarını başkalarına söyleyen müminler azarlanmaktadırlar. Üçüncü görüş ise zahiren inanmış gibi görünüp içinde nifak olan münafıklar hakkında inmiştir. Fakat âcizane benim anlayışıma göre bu görüş zayıftır. Çünkü ayetin başında: (Ey iman edenler!) diye hitap edilmesi bunların müminler olduğu anlaşılmaktadır. Ve Dehhak'ın dediği gibi bunlar azarlanıp kınanan müminlerdir ki, kendi yapmadıklarını başkalarına söyleyip emrederler. Gerçekten yapmadığı ve yaşamadığı şeyleri başkalarına söylemesi sevimsiz ve tesirsiz sözlerdir. Bir kimse kendisi namaz kılmadığı halde başkasına namaz kıl dese, ya da kendisi sigara içtiği hal de başkasına içme dese, bu söz ne kadar tesirli olur, ne kadar etkili olur? Önce söylediklerini kendisi yapması lazımdır ki, inandırıcı olsun, başkaları de ondan istifade etsin.

4. Bu ayette de bir binanın taşları, tuğlaları birbirine kenetlendiği gibi, müminlerin Allah için savaşırken birbirlerine kenetlenip saf-saf olmaları ve savaş pozisyonu almalarından Cenab-ı Hakkın hoşlandığı ifade edilmektedir. Sırf savaşta değil her zaman Müslümanların birbirlerine kenetlenerek birlik beraberlik içinde olmaları halinde Allah Teâlâ bunlardan hoşlanır. Namazda da Allah'ın huzurunda saf bağlamaları-ndan, safların düzgün olmasından hoşlanır. Ama bu ayette askeri disiplin içinde, birlik beraberlik içinde hareket edilip emirlere uyulmasına işaret edilmektedir.

5. Bu ayette de Hazreti Musa'nın Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamber olduğu ve kavminin bunu bilmesine rağmen ona niçin eziyet ettikleri sorulmakta. Onlar yamukluk yapıp eğrildikçe, Allah Teâla da onların kalplerini

yamultup haktan kaydırdığını ifade etmektedir. Oysa Musa (a.s.) İsrail oğullarına nice mucizeler göstermesine rağmen, onun hak Peygamber olduğunu bilmelerine rağmen, onu üzmüşlerdir. Tevrat'ın kendisine vahyedilmesi için Tur dağına mikat yerine çağırıldığında yerine Kardeşi Harun (a.s.)'ı bırakmıştı. Fakat geri dönüp gelene kadar buzağı heykeli yapıp ona Tanrı diye tapmışlardı. Sonra Musa (a.s.) onları tövbeye davet etti, tövbeleri kabul edildi. Sonra kendilerine Hazreti Musa ile savaşmaları emredildi. Fakat onlar Hazreti Musa ya: (Sen ve Rabbin gidin ikiniz savaşın, biz burada oturacağız,) diyerek ona isyan ettiler. Meide sûresi ayet 24.

Bunun üzerine Tıh sahrasına sürgün edildiler. Dalı öncede Ahzap suresinin 69. ayetinde işaret edilmişti ve orda açıklamıştık. İşte rivayete göre İsrail oğulları Tıh sahrasında sürgünde oldukları sırada Harun (a.s.) orada vefat etmiş. Bunu Hazreti Musa öldürdü diye ona iftira etmek istediler. İşt böyle asılsız olan dedikodularla ona eziyet etmişlerdir ki, bu ayetle ona bir gönderme yapılmaktadır.

6. Bu ayette de Hazreti İsa kavmine Allah'tan gönderilmiş bir Peygamber olduğunu, kendinden önce gönderilmiş olan Tevrat-ı doğruladığını ve kendinden sonra da adı Ahmet olan bir Peygamberin geleceğini müjdelemekte. Fakat ne zaman ki, o İsa'nın müjdelediği Peygamber Hazreti Muhammed (a.s.) açık delillerle geldi, hemen ona bu apaçık bir sihirbazdır, dediler. Bazı tefsirciler bu ayette geçen (câ'e) fiylindeki gizli zamiri Hazreti İsa'ya, bazıları da Peygamber (a.s.)'a göndermektedirler.

Acizane benim anlayışıma göre o zamir Peygamber (a.s.)'a gitmektedir. Çünkü İsa (a.s.) (Benden sonra adı Ahmet olan bir Peygamberle müjdeliyorum;) sözünden sonra o Peygamber, (birtakım alâmetlerle gelince, bu apaçık bir sihirbazdır, dediler,) diye buyruluyor ki bu zamir Peygamberimizi işaret ediyor. Yani Hazreti İsa'nın kendinden sonra müjdelediği adı Ahmet olan Peygamber ve onun sıfatları İncil'de yazılı idi. İşte Hazreti Peygamber Tevrat da yazılı olan o sıfatları ile kendisini doğrulayan bu alametlerle gelmesine rağmen, Yahudi âlimleri de bunu bilmelerine rağmen inkâr ederek, Peygamberimizi sihirbazlıkla suçladılar. Çünkü bundan sonraki gelecek olan ayetler, İslam'ın ve peygamberimizin hak ve hidayetle geldiğini ve bu hak dinin bütün dinlere galip geleceğini haber veriyor. Zaten İsa (a.s.) bu sözü söylerken kendisi daha önceden gönderilmiş bir Peygamberdi. Oysa bu ayette o, adı Ahmet olan Peygamber: (Geldiğinde,)

diye ifade edilmesi zamirin Peygamberimize gittiğini göstermektedir. Esasen Cenab-ı Hak yukarıdaki ayette savaş esnasında müminlerin saf bağlayıp birbirlerine kenetlenmelerinden bahsederken, Hazreti Musa ya eziyet edilmesi, arkasından gelen ayette Hazreti İsa'nın gönderildiği, Tevrat-ı tasdik eden ve kendisinden sonra adı Ahmet olan bir Peygamberle müjdelemesi ile ilgili bir konunun arasında zikredilmesi şunun içindir. Bu peygamberler büyük kitaplarla gelmiş ve hepsi de yalanlanmış, eziyete maruz kalmışlardır. Her birinin başına birbirine yakın olan şeyler gelmiştir. Aynı zamanda gerek Tevrat da ve gerekse İncil'de Peygamberimizin geleceğine dair ve onun sıfatlarına dair ayetler mevcut olduğu için de Peygamberimizi inkâr edip sihirbazlıkla suçlayan müşrik ve kâfirler gibi Musa ve İsa nın kavimleri de kendilerine aynı şeyleri söyleyip, eziyet etmişlerdir ki buna vurgu yapılmaktadır.

Yahudiler kendi kitaplarında Peygamberimizin isim ve sıfatlarına dair olan ayetleri tamamen inkâr etmişlerdir. Hıristiyanlar ise kimini tamamen inkâr etmiş, kitaplarını tahrif etmişler, kimini de tevil yoluyla inkâr etmişlerdir. Nitekim Bakara sûresinde buna dair birçok ayetler de malumat verilmektedir. Mesela Ahdi-Atik (eski ahit) de, Ahdi-Cedit (yeni ahit'de) de buna dair birçok delil bulunmaktadır. Örneğin Ahdi-Cedit de (yeni ahit'de) ve Resullerin işleri diye zikredilen üçüncü babında Hazreti Musa şöyle demektedir: "Rabbiniz Allah, size bir biraderinizden benim gibi bir Peygamber ortaya çıkaracaktır, size söyleyeceği bütün işlerde onu dinleyin. Ve kavminden her kim onu dinlemezse mahvolacaktır." Şimdi burada: "Rabbiniz bir biraderinizden benim gibi bir peygamber çıkaracak." Sözünden maksat Hazreti İbrahim'in oğlu İsmail (a.s.) dır. Çünkü o İshak'ın biraderidir. İshak'ın soyundan İsrail oğulları gelmiştir, İsmail (a.s.)'ın soyundan da Hazreti Peygamber gelmiştir. Yine İsa (a.s.) Yühenna İncilinde şöyle demiş: "Pederin göndereceği Ruhu'l-Kudüs olan Faraklit, size her şeyi öğretecek." Yani Hıristiyanlar hâşâ Allah'a peder dedikleri için Peder size her şeyi açıklayacak olan Faraklit'i gönderecek diye yazılıdır. Faraklit'in Arapça karşılığı ise Ahmet demek, yani ziyade övülmüş demektir. Ve Peygamberimizin de dört meşhur ismi vardır Ahmet, Mahmut, Muhammed ve Mustafa. Ahmet, Mahmut, Muhammed övülmüş, Mustafa ise seçilmiş manalarına gelmektedir. İşte Peygamberimizin bu Ahmet ismi üzerinde Hıristiyanlar eski İncil de bu ismi farklı-farklı yorumlamışlardır. Bir kısmı bu ismi kurtarıcı olarak yorumlamış. Yeni Ahitte ise bu ismi teselli edici diye tercüme etmişlerdir. Bilhassa

Yunancaya tercüme edilmiş Ahitte böyle olduğunu iddia etseler de. Oysa ayette geçen: (Ve mubeşşiren) kelimesi Arapça da müjdeleyici demektir. Bu kelimenin karşılığı olarak İncil de: (Avangel) olarak geçmektedir ki, işte bunun Türkçe karşılığı da müjde demektir. Sonuçta Hazreti İsa'nın kendinden sonra gelecek bir Peygamberin müjdecisi olduğu kanaatine varmışlardır. Hatta bir papaz (Faraklı) kelimesinin Arapça karşılığı Ahmet olduğunu, mubeşşiren kelimesinin de İncil de (avangel) olduğunu ve Hazreti İsa İncil de ki bu ayetle Hazreti peygamberi müjdelemiştir, demiş ve dolayısıyla Müslüman olmuştur. Bu gün Hıristiyanların uydurma diyerek kabul etmedikleri Barnaba İncilinde Hazreti Peygamberin sıfat ve isimlerine dair bilgiler vardır ve orada yazılı olmaktadır. Ama Hıristiyanların işine gelmediği için ona inanmamaktadırlar. İşte ehli kitap denen Yahudi ve Hıristiyanlar Peygamber (a.s.)'ın bu isim ve sıfatlarını ya tamamen tahrif etmişlerdir, ya da tevil ederek inkâr etmişlerdir.

7. Evet, ister Yahudi, ister Hıristiyan, ister müşrik olsun: (İslama çağrıldığı halde Allah'a yalan iftira edenden daha zalim kim olabilir? Ve Allah, zalim toplumları doğruya erdirmez.) Yahudiler Üzeyir Allah'ın oğludur, Hıristiyanlar Allah, İsa ve Ruhu'l-Kudüs diye üçlü bir Tanrı inancıyla, müşrikler ise melekler Allah'ın kızlarıdır, diyerek ve putlara taparak Allah'a ortak koşup iftira etmişlerdir. Oysa Allah, onları İslam inancına, Allah'ın birliği inancına çağırdığı halde onlar Allah'a iftira ederek peygamberleri inkâr ederek azgın ve sapkınlıklarına devam ettiler. İşte onlar kendi iradeleriyle, doğruyu aramaya, bulmaya yönelmedikçe Allah (c.c.) onları doğru yola iletmez.

8-9. İşte onlar bütün bu iftira ve yalanlarıyla akıllarınca bu sözleriyle ve bu (Ağızlarıyla Allah'ın nurunu söndürmek isterler. Oysa Kâfirler hoşlanmasa da Allah nurunu tamamlayacaktır. –O Allah ki, bütün dinlere üstün gelsin diye Peygamberini hidayetle ve hak dinle gönderdi velev ki, müşrikler istemesin.) Kâfir ve müşrikler İslam nurunun, İslam güneşinin doğmasını istemeseler de yalan söz ve iftiralarıyla o nurun ve güneşin doğmasına engel olmak istediyseler de Allah, onlara müsaade etmedi. O nurun tohumlarını Mekke de ekti, filizlerini çıkardı, Medine de geliştirdi, kuvvetlendirdi, çoğalttı ve dimdik olarak küfrün karşısına çıkardı. Ve gerçekten de İslam dini bütün dinleri gölgede bıraktı, bütün dinlere üstün geldi. İslam dini bütün dünyaya hâkim oldu. Bizans imparatorluğu İran da güçlü olan Sasani devleti yıkıldı. Peygamberimizin Hendek

savaşında müjdelediği gibi Kayserin ve Kisra'nın sarayları yıkıldı. Sonunda onların yerine Osmanlı imparatorluğu hâkim oldu. Ne yazık ki, her kemalin bir zevali olduğu gibi, zamanla onlar da İslam'dan uzaklaşıp, İslam'ın emirlerine gerçek manada kulak vermedikleri için Osmanlı devleti de zeval buldu, yıkılıp gitti. Şimdi Müslümanlar yerlerde sürünüyorlar. Sünnetüllah böyledir. Kim gerçek olan dinden uzaklaşır, hem de dindar diye geçinirse Allah, böyle cezalandırır. Yani Allah vadini gerçekleştirmiş, bir güneşin doğup adım-adım yükselip zirveye çıktıktan sonra da adım-adım inişe geçip batışı gibi bu din böyle doğmuş. Osmanlı de Fatihlerle, yavuzlarla zirvelere çıkmış, ama ne yazık ki sonraları zirveden inişe geçmiş. Ve güneş batışına yakın nasıl zayıflayıp sararıp soluyorsa öğle zayıflamış ve sararıp solmuştur. İslam âlemi perişan durumdadır. Bu da bizim inancımızda samimi olmayışımız, İslam'ın icaplarını yerine getirmediğimizdendir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ {١٠} تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {١١} يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ{١٢} وَأُخْرَى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِّنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ {١٣} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونوا أَنصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ اللَّهِ فَآمَنَت طَّائِفَةٌ مِّن بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَت طَّائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَى عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ {١٤}

Meali

10. Ey iman edenler! Sizi acıklı bir azaptan kurtaracak bir ticareti size göstereyim mi?

11. Allah'a ve Resulüne inanıp, Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla savaşmanızdır. Eğer bilirseniz bu sizin için hayırlıdır.

12. (Eğer böyle yaparsanız) Allah, sizin günahlarınızı da bağışlar. Altından ırmaklar akan cennette ve Adn cennetlerinde hoş, temiz yerlere koyar. İşte büyük kutruluş budur.

13. Hoşunuza gidecek diğer bir şey de Allah'tan yardım ve yakın bir zaferdir ki, müminleri müjdele.

14. Ey İman edenler! Allah'ın yardımcıları olun. Nitekim Meryem oğlu İsa da Havarilere: "Allah için benim yardımcılarım kimdir?" demişti. Havariler de: "Allah'ın yardımcıları biziz," demişlerdi. İsrail oğullarından bir gurup iman etti, fakat bir gurupsa inkâr etti. Biz de inananları düşmanlara karşı destekledik, onlar galip geldiler.

İzahı

10-13. Bu ayetler de tekrar cihat konusuna geçilerek buyrulmaktadır ki: (Ey inananlar! Sizi acıklı bir azaptan kurtaracak ticareti size göstereyim mi? –O da Allah ve Resulüne inanıp, Allah yolunda mallarınız ve canlarınızla savaşmanızdır. Eğer bilirseniz bu sizin için daha hayırlıdır.) Çünkü bu size iki taraflı bir kazanç sağlayacaktır. Hem Allah, size yardım edip zafere ulaştırıp ganimetlere erdirecek, hem de bunun karşılığında: –(Günahlarınızı bağışlayacak. Ve sizi altından ırmaklar akan cennetlere ve tertemiz isken edilecek Adn cennetlerine girdirecektir ki, bu büyük bir kurtuluştur. –Hoşunuza giden diğer bir şey de Allah'tan yardım ve yakın bir zaferdir.) Allah'ın yardımı ile zafer kazanacaksınız, bu zaferle hem şan ve şerefiniz yükselecektir, hem de sizin başka şeylerden elde edeceğiniz ticaretlerden, daha hayırlı olan ganimetler elde edeceksiniz. Ey Muhammed! Böyle bir zaferin yakın olduğunu: (Müminlere müjdele.)

14. (Ey iman edenler! Allah'ın yardımcıları olun. Nitekim Meryem oğlu İsa da Havarilere: "Allah için benim yardımcılarım kimdir?" demişti.) Yani Allah'ın dinini yaymada bana kim yardım edecek? dediğinde: (Havariler, "Allah'ın yardımcıları biziz," dediler.) İşte siz de Allah için bu dini yaymada Peygamber

(a.s.)'a öyle söyleyin ve yardım edin. Evet: (İsrail oğullarından bir gurup iman etti ve bir gurup da inkâr etti. Biz de iman edenleri düşmanlarına karşı destekledik, onlar da düşmanlara galip geldiler.) İşte sizin içinizden de bir kısımları inanırken bir kısımları de inkâr edip size karşı savaş açacaklar, biz de inananlara yardım edip, onları galip kılacağız, zafere erdireceğiz.

İsa (a.s.)'a böyle gönülden inanmış ve ona yardım etmiş olan bu Havariler hakkında farklı yorum ve görüşler vardır. (Havar) aslında lügat olarak beyaz, beyazlık anlamına gelmektedir. Bazıları yıkayıp çırpma yani çamaşırları yıkayıp çırpan çamaşırcı anlamına geldiği şeklinde yorumlamışlar. Bazıları bunların avcı olduklarını, bazıları beyaz elbise giydikleri için bu adın verildiğini veya din eğitimi verip insanları manevi kirlerden temizledikleri için bu adın verildiğini söylemişlerdir.

Fakat âcizane benim anlayışıma göre bunlar birer yakıştırmadır. Esas bu adın verilmesinin sebebi bu zatların inançlı, saf, tertemiz yürekli olmaları, berrak, aydın ve samimi mümin olmalarından bu isim verilmiştir. Zaten o saf, temiz ve inançlı insanlar oldukları şundan belli ki, İsa a.s: "Allah için bana kim yardımcı olacak?" dediğin de bu tertemiz insanlar hemen atılıp biziz sana yardım edecekler diyerek o berraklıklarını göstermişlerdir. Hazreti İsa'nın kavmi olan Yahudilerden bir kısmı kendisine inanırken bir kısmı onu inkâr etmişlerdir. Hatta inkârla da kalmamış ona suikast girişiminde bulunmuşlardır. Hazreti Peygambere de Arapların bir kısmı inanırken bir kısmı inkâr etmiş ve onlar da Peygamber (a.s.)'a suikast planları hazırlamışlardır, ama Allah Teâla onu korumuştur. Yine hazreti İsa'nın Havarileri dünyanın birçok yerlerine gidip dini yaydıkları gibi, Hazreti Peygamberin Ashabı de dünyanın birçok yerlerine yayılıp dini yaymışlar, Allah'ın dinini yaymada O'na yardımcı olmuşlardır.

CUMA SÛRESİ

Cuma sûresi Medine de inmiştir. Bu sûreye Cuma sûresi denmesi ise Cuma namazının farz olduğunu bildirmekte ve dokuzuncu ayette ezan okunarak Cuma namazına davet edildiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: On bir

Kelime Sayısı: Yüz seksen

Harf Sayısı: Yedi yüz yirmidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ {١} هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ {٢} وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {٣} ذَلِكَ فَضْلُ اللهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَاءُ وَاللهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ {٤} مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَاراً بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللهِ وَاللهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ {٥} قُلْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِن زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاء لِلَّهِ مِن دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٦} وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَداً بِمَا

قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ {٧} قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ {٨}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Göklerde ve yerde olanların hepsi tek Hükümran, Kuddüs, Aziz ve Hakîm olan Allah'ı tesbih etmektedir.

2. O ki, ümmiler içinde, kendilerinden olan ve onlara Allah'ın ayetlerini okuyan, onları (günahlardan) temizleyen, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir Peygamber gönderdi. Oysa onlar önceden apaçık bir sapıklık içinde idiler.

3. Henüz onlara katılmamış diğer insanlara da (onu) göndermiştir. O, her şeye galip, her şeye hâkimdir.

4. Bu Allah'ın bir lütfudur ve Allah, büyük lütuf sahibidir.

5. Kendilerine Tevrat yükletilip de sonra onu taşımayan (onunla amel etmeyenlerin) misali ciltlerle sırtında kitap taşıyan eşek misali gibidir. Allah'ın ayetlerini yalanlayanların durumu ne kötüdür! Allah, zalim topluluğu doğruya erdirmez.

6. De ki: "Ey Yahudiler! Eğer insanlar arasında yalnız siz Allah'ın dostu olduğunuzu iddia ettiğinizde doğru iseniz o halde ölümü isteyiniz.

7. Ama onlar ellerinin yapıp takdim ettiği amellerden ötürü onlar asla ölümü istemezler. Allah zalimleri bilir.

8. De ki: "Sizin o kaçtığınız o ölüm muhakkak kavuşacaktır. Sonra görünmeyeni de görüneni de bilen (Allah)'a döneceksiniz, O' da size bütün yaptıklarınızı haber verecektir.

İzahı

1. Bu ayette bundan önce geçen iki sûrede olduğu gibi: (Göklerde ve yerde olan her şeyin tek Hükümdarı, Kuddüs, her şeye gücü yeten ve Hakîm olan Allah'ı tesbih ederler,) diye buyrulmaktadır.

Kuddüs: Her şeyden arınmış, pak, temiz, hiçbir ayıp ve kusuru olmayan demektir.

2. Bu ayette de ümmi olan ve okuryazar olmayan Arap toplumunun kendi içlerinden Allah'ın ayetlerini kendilerine okuyacak, onları günah kirlerinden temizleyecek, onlara kitap ve hikmeti öğretecek bir Peygamber gönderildiği haber verilmektedir. Oysa o Peygamber gelmeden önce apaçık bir sapıklık içinde oldukları ifade edilmektedir.

Peygamber (a.s.) gelmeden önce Araplar bir cehalet ve vahşet içinde idiler ki, kız çocuklarını diri-diri toprağa gömüyor, her türlü zulüm yapıyor, elleriyle yaptıkları butlara tapıyor, hatta helvadan put yapıp ona tapıyor ve sonra acıkınca da onu yiyecek kadar bir cehalet ve şaşkınlık içinde idiler. Onun içindir ki, o döneme cahiliye dönemi denmektedir. İşte o Peygamber böylesine cahil, böylesine zalim, böylesine vahşi bir toplum içinden çıkmış, onları ve karanlıkta kalan bütün insanlığı ve hatta cinleri aydınlığa çağırmış, onlara kitabı= Kur'an'ı ve onun içinden akıl ve içtihat yoluyla çıkarılan hükümleri öğretmiştir.

Yukarda ki ayette geçen kitaptan maksat Kur'an'ın açık emir ve hükümleridir. Hikmetten maksatda Kur'an'ın derinliklerinde olan manaları sünnetle, hadislerle, kıyas ve akıl yoluyla anlaşılıp açıklanan hükümlerdir.

3-4. (Henüz onlara katılmamış olan diğer insanlara da o Peygamberi göndermiştir.) Yani sadece Araplara gönderilmiş, ya da bir bölgeye gönderilmiş Peygamber değildir. Daha Mekke ve Medine civarında olmayan, Arap olmayan bütün insanlığın da Peygamberidir. Bütün insanlığı ve cinleri de o kitaba ve hikmete davet eden ve öğreten bir peygamberdir. (Allah, her şeye galip, her şeye hâkimdir.) O'nun her şeye gücü yeter ve O, istediğini yapar. –(Bu Allah'ın bir lütfudrr. Allah, büyük lütuf sahibidir.) O Peygamberi size bir lütuf olarak gönderdi, sizi karanlıklardan çıkarıp aydınlığa çekmek ve sizi ebedi saadete kavuşturmak istiyor. Ama çoklarınız Allah'ın bu lütfünü anlamıyorsunuz ve o Peygamberin kadir kıymetini bilmiyorsunuz.

5. Bu ayette Tevrat'a inanmış onun hükümlerini kabul etmiş, fakat sonra onun mesuliyetini taşımamış, onun emir ve hükümlerini yerine getirmemiş olan Yahudiler, bilhassa onların âlimleri sırtında ciltler dolusu kitap taşıyan eşeğe benzetilmişlerdir. Eşeğin sırtında taşıdığı kitabın hamallıktan başka bir yararı olmadığı gibi bu kitabı kuru-kuruya inandım demek, onu bilmek hiçbir fayda vermez.

Sadece onu öğrenmek için çektiği zahmet yanına kar kalır. Burada Tevrat'ı öğrenip de yaşamayanlar örnek verilirken bu sadece onlara mahsus bir şey değildir. Kur'an'a inandım diyen onu öğrenip de hükümlerini inkâr eden ve amel etmeyen âlimler de aynıdır. Zaten bu örneğin verilmesi bize bir uyarıdır, onlar bu duruma düştüler, sakın siz de aynı duruma düşmeyin, demektir. Fakat maalesef bu uyarıya rağmen bu gün birçok Müslümanlar da aynı duruma düşmüşlerdir. Kur'an'a inandım deyip, onu okuyup, başına koyan birçok Müslümanım diyen kimseler onun hükümlerini inkâr etmektedir. Kur'an'ın hükümleri olan şeriat kurallarının zamanı geçmiştir, bu devirde bunlar olur mu? Diyen çok Müslümanım diye geçinenler vardır. Hatta tevil yoluyla Kur'an'ın hükümlerini inkâr eden birçok ilahiyatçı vardır. İşte onlardan biri de başörtüsü Kur'an da yoktur diyenlerdir. Kimi ilahiyatçılar da o bir farz değil tavsiyedir gibi tevillerle inkâr etmektedirler. Faizin ve benzeri birçok şeyin bu devirde haram olmadığını, ya da bankadan alınan faizlerin faiz olmadığını, çünkü Osmanlı zamanında da banka vardı diyerek faize meşruiyet kazandırmak isteyen ilahiyatçılar vardır. Hatta bir zamanlar diyanet isleri başkanlığı yapmış bir zatın ağzından televizyonda konuştuğuna şahit oldum. Bankada ki paralar faiz olmaz, çünkü Osmanlı şeriatla yönetilen bir devletti ve o devirde Osmanlı bankaları vardı ve dolayısıyla banka nemaları faiz değildir, diye televizyonda söyledi. Evet, ayetin son cümlesinde şöyle buyruluyor: (Allah'in ayetlerini yalanlayan toplumun örneği ne kötüdür!)

6-7-8. Yahudiler sadece kendilerinin Allah'ın dostu olduklarını iddia ederler. Ey Peygamber! (De ki: "Ey Yahudiler! Eğer insanlar arasında yalnız Allah'ın dostu olduğunuz iddiasında doğru iseniz, o halde hemen ölümü isteyin.") Öyle ya dost, dostuna bir an evvel kavuşmak istemez mi? Eğer iddianız doğru ise hemen ölümü isteyin. –(Hal bu ki, onlar elleriyle yapıp takdim ettikleri çirkin amellerinden dolayı ebedi ölümü istemezler, Allah, zalimleri bilir.) Çünkü o yaptıkları kötü amellerle karşılaşacaklar, onların hesabı sorulacak, bundan dolayı ebedi ölüm istemezler. Allah, böyle yalancı zalimleri bilir. –Ey Muhammed! (Onlara de ki: "O kaçtığınız ölüm size mutlaka ulaşacak. Sonra görünmeyeni de görüneni de bilen Allah'a döneceksiniz. O da size bütün yaptıklarınızı haber verecektir.) O korkup kaçtığınız, istemediğiniz ölüm mutlaka bir gün sizi yakalayacaktır. Zannetmeyin ki gizlediğiniz çirkin ameller Allah'a saklıdır. Sizin

gizlediğiniz çirkin amelleri de, açığa vurduğunuzu da Allah biliyor. İşte O'na dönüp hesap vereceksiniz.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِي لِلصَّلَاةِ مِن يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {٩} فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِن فَضْلِ اللهِ وَاذْكُرُوا اللهَ كَثِيراً لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ {١٠} وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْواً انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَائِماً قُلْ مَا عِندَ اللهِ خَيْرٌ مِّنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ {١١}

Meali

9. Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrıldığınız zaman, derhal Allah'ı zikretmeye (namaza) koşun, alışverişi terk edin. Eğer bilirseniz, bu sizin için daha hayırlıdır.

10. Namaz kılındıktan sonra yeryüzüne dağılın, Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Allah'ı çok anın ki, kurtuluşa eresiniz.

11. Bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman, hemen dağılıp ona daldılar ve seni ayakta bıraktılar. De ki: "Allah katında olan (nimet ve fazilet) eğlenceden ve ticaretten daha hayırlıdır. Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.

İzahı

9. Bu ayette Cuma günü Cuma namazına çağrılmak için ezan okunduğu zaman, işin-gücün, alışverişin bırakılıp derhal Cuma namazına koşulması emredilmekte. Ve eğer müminler Cuma namazının faziletini bilmiş olsalar, böyle işi-gücü, alış verişi terk edip derhal Cuma namazına gitmelerinin kendileri için daha hayırlı olacağı ifade edilmiştir.

Ayette: (Koşun), diye ifade edilmesi mecazi anlamdadır. Yani hemen işi-gücü bırakıp namaza gidin demektir, yoksa koşarak namaza gitmek değildir. Cuma

günü iki ezan okunmaktadır. Acaba birinci ezan okunurken mi, yoksa ikinci ezan okunurken mi işi-gücü terk ederek gitmek farzdır? Bu konuda farklı görüşler vardır. Çünkü Peygamberimiz zamanında, Hazreti Ebu Bekir ve Ömer'in hilafeti zamanında da bir ezan okunuyordu. İki ezan okuma âdetini Hazreti Osman koydu ve ondan sonra da ulemanın icma ile devam ede geldi. Çünkü Peygamberimiz zamanında Müslümanların sayısı azdı, Medine küçüktü. Peygamberimiz minbere çıktığı zaman ezan okunuyordu ve o ezan sesi ile de cemaat derhal toplanıyordu. Fakat sonra hem Medine şehir olarak büyüdü hem de cemaat çoğalınca Hazreti Osman bir uyarı olarak birinci ezanın okunmasını emretti.

Fakat âcizane benim anladığım kaderiyle bu gün bizim uyguladığımız gibi iki ezan hemen peş-peşe değil de, birinci ezan biraz önce okunarak halka duyuruluyordu ve bu ezanı duyan insanlar da hemen işini gücünü bırakıp cumaya geliyorlardı ve imam minbere çıkınca da esas Peygamberimizin zamanında okunan sünnet ezan okunuyordu. Bu gün de ezandan biraz önce sala okunuyorsa, aralarında bu kadar mesafe olmasa da vakitten biraz önce birinci ezan uyarmak maksadıyla okunuyor, ikinci ezan da minbere çıkılınca okunuyordu. Fakat bilahare Türkiyemizde de olduğu gibi bazı İslam beldelerinde sala verme âdeti ihdas edilince birinci ezan da vakit girince okunuyor ki, artık birinci ezanın okunmasıyla de cumaya gelemeyenler namaz kılabilirler. O halde birinci ezan mı muteberdir, ikinci ezan mı? diye tartışmaya gerek yoktur. Birinci ezan da vakit girdikten sonra okunduğu için dediğimiz gibi cumaya gelemeyenler o ezan sesi ile namazlarını kılarlar. Peygamberimizin zamanında Medine küçük olduğu için cemaat da az olduğu için minberde okunan ezan yetiyordu ve cemaat da duyup geliyordu. Şimdi ise şehirler büyüdü, minbere çıkıldığında okunan ezanı dışarıdaki insanların duyması mümkün değildir. İşte Hazreti Osman da belki bunu fark ederek birinci ezanın okunmasını emretmiştir.

Cuma gününe Cuma denmesinin sebebi hakkında da çeşitli rivayetler vardır. Kimine göre Cenab-ı Hak gökleri ve yeri yaratırken altı gönde yaratmış, Pazar günü başlamış Cuma gününe kadar bütün eşyayı tamamladığı için, Cuma toplamak, cem etmek anlamında bu güne Cuma denmiştir. Kimine göre Cuma namaz farz olmadan önce bu günün adı (Arûbeh) idi. Cuma namazı farz kılınıp cemaatin toplanması sebebiyle bu ad verilmiş. Kimilerine göre bu güne ilk bu adı veren Peygamber (a.s.)'ın dedelerinden Ka'ab b. Lüey'dir. İbni Seyrinden gelen

bir rivayete göre Peygamberimiz daha Medine ye teşrif etmeden ve Cuma ayeti inmeden önce Medine halkı toplanmış ve demişler ki, Cumartesi Yahudiler'in kutsal günleri, Pazar günü Hıristiyanların kutsal günleri. Bizim toplantı günümüz de bu gün olsun, bu gün toplanıp Allah'ı zikredelim, namaz kılalım ve böylece bu günün adı Cuma (toplantı) günü olsun, diye kararlaştırılmıştır. Ve bilahare de Cuma ayeti inince bu günün Cuma günü olması tescil edilmiştir.

Acizane benim kanaatim da budur. Gerçi Cuma namazının hicretten önce Mekke de farz kılınmıştır, ama şartlar oluşmadığı için orada kılınamamıştır şeklinde de rivayetler vardır. Peygamberimiz Medine ya hicret etmeden önce Medine de icra edildiğine dair rivayetler de vardır. Nitekim İbni Said'in Tabakâtında Peygamber (a.s.) Medine ye gelmeden önce Es'ad b. Zürâre Mdine de ki Baki de Beni Beyda denilen ve Harresi mahallesine bağlı olan etrafı çevrili fakat üstü açık bir yerde Cuma namazı kıldırdığı rivayet edilmektedir. Hatta Kaab b. Malik ten gelen bir rivayete göre Kaab Cuma günü ezan sesini duyduğu zaman: "Allah, Esad b. Zürrare ye rahmet etsin," diye dua edermiş. Gözleri görmediği için oğlu Abdurrahman onu gezdirirken bu duayı ondan duyunca: "Ey babacığım sen Cuma günü ezan sesi duyunca, niçin Esad b. Zürare ye böyle dua ediyorsun?" demiş. O da: "Beni Beyda'a hareminde olan Naki El-Hademât'da bize ilk Cuma kıldıran odur," demiş. İbni Said'in rivayetine göre de Medine de ki Evs ve Hazreç kabilelerine mesup Müslümanlar kendilerine Kur'an öğretmek için birinin gönderilmesini istemişler, Peygamberimiz de Musab b. Umeyr El-Abdari yi göndermiş. Bu zat da Esad b. Zürare nin evinde kalarak onlara Kur'an öğretirmiştir ki, bir rivayete göre de Medine de ilk Cuma namazı kıldıran bu zattır. Fakat Esad b. Zürare nin kıldırdığı daha kuvvetlidir.

Neticede bu rivayetlerden anlıyoruz ki, hicretten önce Medine de Cuma namazı kılınmış. Hatta yukarda Kaab'in rivayet ettiği hadiste Esad b. Zürare nin kıldırdığı Cumada ki cemaatin kırk kişi olduğu da ifade edilmektedir ve bu hadisi Ebu Davud çıkarmıştır. Fakat siyer kitaplarında yazılı olduğuna göre Peygamber (a.s.) hicret esnasında Medine'nin yakınında önce Kuba ya indi, pazartesi, Salı, Çarşamba ve Perşembe günleri Âmir b. Avf oğullarının yurdunda kaldı. Sonra Cuma günü oradan çıkıp Salim b. Avf oğullarının yurduna geldiği zaman Cuma saatı gelince Ranune denen vadinin içinde Cuma namazını kıldı. İşte Medine de ilk kıldığı Cuma namazı budur ve bunu İbni İshak rivayet etmiştir. Daha

bu konu ile ilgili birçok farklı rivayetler vardır. Bazılarına göre Cuma namazı Mekke de farz kılınmış Fakat Peygamberimiz müşriklerin baskısından açıkça kılamamış, gizlice kılmış, sonra Medine'ye hicret edince böyle topluca Cuma namazı kıldırmıştır. Bazılarına göre Cuma namazı Medine de farz kılınmıştır. Ondan önce Müslümanların isteği üzerine Medine de kılınmasına Peygamberimiz müsaade etmiştir.

Velhasıl rivayetler muhteliftir. Şimdi bu rivayetlere bakınca garip bir şey ortaya çıkıyor. Cuma namazı da sünnetleriyle beraber on rekât, öğle namazı da sünnetleriyle beraber on rekâttır. Cuma namazında esas olan da hutbedir, hutbede verilen mesajdır. Eğer bu mesaj verilemeyecekse Mekke döneminde Cuma namazı niçin farz olsun? Eğer Peygamberimiz müşriklerin baskısından ötürü bu namazı topluca kıldıramamış ise, tek başına kılmış ise, Cuma namazının öğle namazı yerine kılınmasının manası nedir? Hatta beş vakit namaz bile Mekke döneminin on birinci yılında miraçta farz kılındı. Vakit namazını gizli ve aşikâr cemaatle ve cemaatsiz kılabilirsiniz ama Cuma namazı gizlice cemaatsiz kılınmaz. O zaman cemaatle topluca kılınamayacak, hutbe okunamayacaksa, niye farz olsun? Evet, yukarıdaki rivayetlerden anlı-yoruz ki, Peygamberimiz hicret etmeden önce Medine de Müslümanlar Cuma namazı kılmışlardır. Fakat Cuma namazı farz kılınmamış ise o zaman da bu namazın Medine de kılınmasının sebebi nedir? Sorusu akla gelir.

Âcizane bu rivayetlerden benim anladığım şudur. Evet, Cuma namazı Medine döneminde farz kılınmıştır. Fakat yukarda nakledildiği gibi Müslümanlar Yahudi ve Hıristiyanların kutsal günlerinde toplandıklarını görünce Peygamberimizden izin istemişler, Peygamberimiz de kendi içtihadıyla izin vermiş. Onlar da Cuma gününü bir toplantı günü olarak ilan edip bir araya gelerek Cuma namazını kılmışlar. Sonra Peygamberimiz hicret edince de Cuma namazı hakkında ki, ayet inerek tescil edilmiş ve Cuma namazı farz kılınmıştır. Nitekim İbni Abbas'tan gelen bir rivayete göre de daha önce kılınan Cuma namazına izin verildiği için kılınmıştır, yoksa farz olduğu için değil. Yine İbni Mâce'nin Câbirden rivayet etmiş olduğu şu hadis de bunu doğruluyor. Cabir diyor ki, Resulüllah hutbede şöyle buyurdu: "Allah (c.c.) şüphesiz ki Cuma namazını size bu senem de, bu ayım da, bu günüm de ve bu yerde kıyamete kadar farz kıldı. Şimdi her kim hayatımda veya benden sonra gerek âdil ve gerekse zalim bir

devlet başkanı başınızda olduğu halde Cumayı hafife alarak veya inkâr ederek terk ederse, Allah onun iki yakasını bir araya getirmesin. Haberiniz olsun ki, o kimsenin namazı da, zekâtı da, haccı da, orucu da yoktur. Ta ki tövbe edinceye kadar. Her kim tövbe ederse Allah onun tövbesini kabul eder."

Şimdi bu hadiste bu hutbenin tarihi belirtilmemiş, ama haccı kabul olmaz, sözünden bunun Medine de olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü hac henüz daha farz olmamıştı, hicretin altıncı yılında farz kılınmıştır. O zaman da haccı kabul olmaz sözünden bu hutbenin haccın farzından sonra okunduğunu gösteriyor. Oysa Cuma namazı haccın farzından çok önce farz kılınmıştır. Velhasıl dedikya rivayetler muhteliftir. Ama kuvvetli olan rivayetler Cuma namazının farz oluşu Peygamberimizin Medine'ye hicretiyle başlamıştır. Çünkü Müslümanlar istiklaline kavuşmuşlardır ve Hanefi mezhebine göre istiklalı olmayan, hürriyeti olmayan Müslümanlara Cuma namazı farz değildir.

Cuma gününün ve Cuma namazının fazileti hakkında da birçok Hadis vardır. İşte bunlardan biri Müslim'in Ebu Hüreyreden rivayet ettiği şu hadistir. Peygamber (a.s.) bu hadislerinde: "Kim güzel bir abdest alıp sonra Cuma namazına giderek susup hutbeyi dinlerse, o Cuma ile gelecek Cuma arasındaki işlediği (küçük) günahları bağışlanır," buyurmuştur.

10. Evet: (Namaz kılındıktan sonra yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın. Ve Allah'ı çok anın ki, kurtuluşa eresiniz.) Yani bu ayetikerimede şu ifade dilmektedir. Cuma namazına çağrıldığınız zaman derhal işi gücü bırakın gelin Cuma namazını kılın ve namazı kıldıktan sonra da yeryüzüne dağılıp çalışın, rızkınızı arayın. Ezan okunduğu andan itibaren Cuma namazı kılınana kadar çalışmak, alışveriş yapmak haramdır, ama namazı kıldıktan sonra yeryüzüne dağılıp çalışmak ve kazanmak haram değildir. Çünkü Yahudiler Cumartesi günü çalışmayı kendilerince haram saymışlar, yasak saymışlar, sizde öyle bir duruma düşmeyin. Cuma günü gerek namazdan önce ve gerekse namazdan sonra çalışıp kazanmak yasak değildir, haram değildir.

11. Fakat Cuma namazı esnasında: (Bir ticaret ve eğlence gördükleri zaman, hemen dağılıp ona dalarlar ve seni ayakta terk ederler. De ki: "Allah katında olan) sevap, O'nun vereceği mükâfat o (eğlenceden ve ticaretten daha hayırlıdır ve Allah, rızık verenlerin en hayırlısıdır.)

Rivayete göre bu ayetin iniş sebebi şöyledir. Medine de yokluk, kıtlık ve pahalılık olmuş Peygamberimiz Cuma hutbesi esnasında iken bir ticaret kervanı gelivermiş. Mescitteki cemaat da gelen bu kervanı dışarıda deflerle karşılayanları duyunca, Peygamberimiz hutbe irat ederken onu ayakta bırakıp gitmişler, o eğlence ve ticaret kervanının geldiği yere dalmışlar. İşte bu olay üzerine bu ayet inmiştir.

Buharı, Müslim ve diğer hadis âlimlerinin Cabirden rivayet ettiklerine göre Cabir diyor ki: "Peygamberimizle namaz kılacağımız esnada yiyecek getiren bir ticaret kervanı geldi, bunu fark eden cemaat mescitten çıkıp gidince, sadece mescitte on iki kişi kalmıştı. Bunların da onunun cennetle müjdelenmiş olan aşere'i-mubeşşere idi ve bir de Bilal ile Cabir veya Ammar ila İbni Mesud idi." İşte bu olay üzerine bu ayet indi.

Ayette geçen (lehv) ifadesi o zaman ki âdetlere göre kervanların gelişine gösterilen bir türlü sevinç, çalınan def sesi idi. İşte insanın böyle beşeri zaafları vardır ve bazen böyle bu zaaflarına yenilebiliyor, hata edilebiliyor. Bazı rivayetlere göre bu olaya kadar bayram namazlarında olduğu gibi önce namaz kılınıp sonra hutbe okunuyordu, bu olaydan sonra hutbe namazdan öne alındı. En doğrusunu Allah bilir.

MÜNAFİKUN SÛRESİ

Bu sûre de Medine döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise sûrenin başındaki ayette münâfikun diye başlamaktadır ki, münafıklardan bahsettiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: On bir

Kelime Sayısı: Yüz seksen

Harf Sayısı: Dokuz yüz yetmiş altıdır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللهِ وَاللهُ يَعْلَمُ
إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ {١} اتَّخَذُوا
أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَن سَبِيلِ اللهِ إِنَّهُمْ سَاء مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
{٢} ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا
يَفْقَهُونَ {٣} وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ وَإِن يَقُولُوا تَسْمَعْ
لِقَوْلِهِمْ كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُّسَنَّدَةٌ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ هُمُ
الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ قَاتَلَهُمُ اللهُ أَنَّى يُؤْفَكُونَ {٤} وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ
تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللهِ لَوَّوْا رُؤُوسَهُمْ وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ
وَهُم مُّسْتَكْبِرُونَ {٥} سَوَاء عَلَيْهِمْ أَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ
تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ لَن يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ إِنَّ اللهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ

{٦} هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنفِقُوا عَلَى مَنْ عِندَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنفَضُّوا وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ {٧} يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ {٨}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Münafıklar sana geldikleri vakit derler ki: "Şahitlik ederiz ki, sen elbette Allah'ın elçisisin. Senin O'nun elçisi olduğunu elbette Allah bilir." Oysa Allah şahittir ki, şüphesiz münafıklar elbette yalancıdırlar.

2. Onlar yeminleri kalkan yapıp (insanları) Allah'ın yolundan çevirdiler. Onların yaptıkları ne kötüdür!

3. Bunun sebebi şudur: Onlar inandılar, sonra inkâr ettiler. Bu yüzden kalplerinin üzeri mühürlenmiştir. Artık onlar anlamazlar.

4. Onları gördüğün zaman şekilleri hoşuna gider, konuşurlar sözlerini dinlersin, ama onlar sanki birbirine dayanmış çürük kereste gibidirler. Her bağırtının kendi aleyhlerine olduğunu sanırlar. Onlar düşmandır, sen onlardan sakın. Allah, onları kahretsin nasıl da haktan çeviriliyorlar?

5. Onlara. "Gelin Allah'ın Resulü sizin için mağfiret dilesin," dendiği zaman, başlarını çevirirler. Ve onların büyüklük taslayarak yüz çevirdiklerini görürsün.

6. Onlar mağfiret dilese de dilemese de onlar için aynıdır. Allah, onları bağışlar değildir. Şüphesiz Allah, fasık bir toplumu doğru yola iletmez.

7. Onlar öyle kimselerdir ki: "Allah'ın Resulünün yanında olanları (müminleri) beslemeyin ki, dağılıp gitsinler," derler. Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah' ındır, fakat münafıklar anlamazlar.

8. Derler ki: "Andolsun, eğer Medine ye dönersek daha üstün olan, daha alçak olanı oradan mutlaka çıkaracaktır." Oysa galibiyet Allah, O'nun Resulü ve müminler içindir. Lakin münafıklar anlamazlar.

İzahı

1-2. Bu ayetler birçok sûrede olduğu gibi ve Bakara sûresinin baş taraflarında da geçtiği gibi münafıklardan bahsetmekte ve onların çirkin yüzlerini sergilemektedir. Bil hassa münafıkların başı olan Abdullah b. Ubey İbni Selül ve arkadaşları içlerindeki küfrü saklamak için Peygamberimize gelerek: (Biz şahidiz ki, elbette sen Allah'ın elçisisin ve O'nun elçisi olduğunu elbette Allah biliyor, dediler. Oysa şüphesiz ki, Allah, münafıkların yalancı olduklarına elbette şahitlik etmektedir. –Yeminlerini kalkan yaparak insanları Allah yolundan çevirmişlerdir. Onların yaptıkları ne kötüdür!)

Ayette geçen münafıkların şu sözü: (Biz şahitlik ederiz ki, elbette sen Allah'ın elçisisin,) diye tekitle söylemeleri yemin sayılır. Yani yalan yere Peygamber (a.s.)'ı inandırmak için kendisine Allah'ın Peygamberi olduğunu yeminle söylerler. Oysa gerçekte inanmış değillerdir, içlerindeki küfrü saklamaya çalışırlar. Ve böylece sureti haktan görünerek fırsat buldukça insanları Allah'ın doğru yolundan çevirip alıkoyarlar.

Bu sûrenin iniş sebebi hakkında farklı rivayetler vardır. Zeyd b. Ekrem şöyle anlatmaktadır. Beni Müstelik gazvesi esnasında Abdullah b. Ubeyy b. Selül demiş ki, Muhammed'in yanında olanlara yiyecek vermeyin, dağılıp gitsinler. Medine ye döndüğümüzde de kuvvetli olanlar zayıf ve aciz olanları herhalde Medineden çıkaraçaklardır. Bu sözü ile Muhacirlerle diğer bazı sahabeleri kasdetmiştir. İşte bu münafıkça söylenen sözleri Zeyd duyunca amcasına söylemiş. Peygamberimiz de Zeyd b. Ekrem'i huzuru saadetlerine çağırtmış, o da meseleyi ona arz etmiş. Bunun üzerine Abdullah b. Selül ve arkadaşları Peygamberimizin huzuruna getirilmişler Peygamber (a.s.) onları ifadeye çekince, bu sözleri söylemediklerine dair yemin etmişler. Peygamberimiz de bunların yalan yeminlerine inanarak bu sefer Zeyd'i yalanlamış. Fakat Zeyd bundan dolayı çok üzğlmüş. Amcası de Zeyd'e yüklenmiş, neden işi bu noktaya getirdin? demiş. İşte bu olayın sonunda bu ayetler inmiş, onların sahte yeminlerini ve sahte imanla-

rını meydana çıkarınca, Peygamberimiz de Zeydi huzuruna çağırarak Allah seni doğruladı diye haber vermiş. Zeyid de böylece sevinip huzura kavuşmuş.

3. Peki, bu münafıkların bu duruma düşmelerinin sebebi nedir? (Çünkü onlar önce inandılar, sonra inkâr ettiler. Bu yüzden de kalpleri mühürlenmiştir, artık onlar anlamazlar.) Bunlar hiçbir zaman gerçek-leri görüp anlayamazlar, böyle adi ve iki yüzlülükle geçinmeye çalışırlar.

4. Ey Muhammed! (Onları gördüğün zaman) kendilerini bir adam zannedersin: (Cisimleri, görünüşleri hoşuna gider.) Giyim koşmaları, tatlı sözlü olmaları, nezaketli davranışlarından sen onları bir adam zannedersin de hoşuna gider: (Konuşurken de sözlerini dinlersin, ama onlar san ki birbirine dayanmış çürük keresteler gibidirler.) Dış görünüşleri endamlı, sağlam birbirine dayanmış, ama içleri çürük birer kereste gibidirler. Biçsen birer yakacak çürük tahta parçasından başka bir şeye yaramazlar. Artık onlar korkak ve ürkektirler: (Her bağırıp ve çağıranın kendi aleyhlerine olduğunu sanırlar.) Yani içlerindeki şüphe, kuşku ve ürkeklikten dolayı her yüksek sesle konuşulanlar acaba bizim aleyhimizde mi konuşuluyor diye korkuya kapılırlar. Ve dolayısıyla bazı adi dünyevi menfaatlerimize zarar mı gelir endişesini taşırlar, bunlar böyle adi korkak ve ikiyüzlü kimselerdir. Ey Resulüm! (Sen onlardan sakın, Allah, onları kahretsin, nasılda haktan dönüyorlar?) Bu kahrolasiceler, nasıl da böyle kıvırıp hak ve hakikatlerden dönüyorlar!

5. (Onlara:"Gelin Allah'ın Resulü sizin hakkınızda Allah'tan bağışlanmanızı istesin" dendiği zaman, büyüklük taslayarak yüz çevirdiklerini görürsün.) Onlar inanmadıkları için gerçekleri kavrayamadıkları için Allah ve Peygambere karşı büyüklük taslayarak, kendileri hakkında dua edilmesini isteyenlere karşı dudak bükerek, yüzlerini dönüp giderler. Her ne kadar içlerini saklamaya çalışsalar da her hal ve hareketleriyle onlar kendilerini belli ederler.

6. Ey Peygamber! Sen: (Onlara mağfiret dilesen de dilemesen de onlar için hiçbir şey değişmez, Allah, onları bağışlamaz. Çünkü Allah, fasık toplumu doğru yola erdirmez.) Peygambere karşı yalan söyleyen, onu inciten ve onun aleyhinde faaliyet göstermelerine rağmen o yine de onların affı için Allah'a dua etmek istiyor, ama Allah (c.c.) Peygamberimizi uyarıyor, münafıkların affı için dua etse de etmesen de bir şey değiştirmeyeceğini, onları affetmeyeceğini haber veriyor. Çünkü onlar önce inandık dediler, sonra tekrar şüpheye düşerek inkâr ederek

yoldan çıktılar ve doğru yola gelmeye de niyetleri yoktur. Allah, kimlerin hidayete ereceğini bilir. Bunlar hidayete erecek cinsten değillerdir. Tövbe sûresinin 80. ayetinde de Allah (c.c.) münafıklar için af dilense de, dilenmese de bir şey değişmeyeceğini, hatta yetmiş kere onlar hakkında istiğfar etsen dahi hiçbir şeyi değiştirmeyeceğini Peygamber (a.s.)'a haber vermiş ve uyarılmıştır.

7-8. Sûrenin başında da beyan ettiğimiz gibi bu ayetlerde de başta Abdullah b. Ubeyy olmak üzere yine bu münafıklar kasdedilerek buyruluyor ki: (Onlar öyle kimselerdir ki: "Allah'ın Resulünün yanında bunları (Muhacirleri) beslemeyin, yedirip içirmeyin ki, dağılıp gitsinler," diyorlar.) Yani Mekkeden gelen Muhacirler ve başka yerlerden gelip Muhammed (a.s.)'ın yanında toplanan Müslümanlara yedirip içirmeyin, onlara yardım edip beslemeyin ki, Peygamberin yanından dağılıp gitsinler. (Oysa göklerin ve yerin hazineleri Allah'ındır, fakat münafıklar anlamazlar.) Mülk Allah'ındır, rızkı veren her şeyi veren Allah'tır. Onları rızık korkusu ile mi Peygamberin etrafından dağıtacaklar, Medineden dışarı çıkaracaklar? Zaten bu samimi olan inançlı insanlar rızık endişesi taşısalardı, yerlerini ve yurtlarını bu uğurda terk edip gelmezlerdi. Münafıkların anlayışları işte böyle kıttır. Sanki yerin göğün sahibi kendileridir, hazineler kendilerine aittir, rızkı veren kendileridir. –Yine bu münafıklar yeminle: (Diyorlar ki, andolsun, eğer Medine ye dönersek, daha üstün, daha güçlü olan, kendilerinden daha alçak olanı oradan mutlaka çıkaracaktır.) Yani güya Beni Mustelik gazvesine iştirak etmişler ama müslümanlardan taraf değiller, onlardan rahatsızlar. Ve dolayısıyla Medine ye dönünce onlara dersini vereceğiz, kim daha güçlü ise, kim daha üstünse, aşağı olanları yenip Medineden çıkaracaktır, diye münafıklar kendi aralarında böyle konuşuyorlar. Oysa bütün güç ve kudretin Allah'a ait olduğunun farkında değiller, kime karşı şımardıklarının farkında değillerdir. İşte bunların anlayışı budur, basiretsiz körlerden ne beklenir? Böyle dipte-köşede konuşurlar, sonra duyulunca da korkularından yalanlar uydurur, yalan yere yemin ederler, bunlar ucuz kahramanlardır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَن ذِكْرِ اللهِ وَمَن يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ {٩} وَأَنفِقُوا مِن

مَّا رَزَقْنَاكُم مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ الصَّالِحِينَ {١٠} وَلَن يُؤَخِّرَ اللَّهُ نَفْساً إِذَا جَاء أَجَلُهَا وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ {١١}

Meali

9. Ey inananlar! Mallarınız ve evlatlarınız sizi Allah'ı anmaktan alıkoymasın. Kim böyle yaparsa, işte onlar ziyana uğrayanlardır.

10. Birinize ölüm gelip de: "Rabbim beni yakın bir zamana kadar erteleseydin de tasattuk eden ve salihlerden olsaydım," demesinden önce, size verdiğimiz rızıklardan Allah için harcayın.

11 –Allah, hiçbir canı eceli geldiği zaman ertelemez ve Allah, yaptıklarınızdan haberdardır.

İzahı

9-10-11. Bundan önceki ayetlerde münafıkların çirkin yüzleri sergilenirken, bu ayetlerde de müminler ikaz edilmektedirler. Müminlerin malları ve evlatları kendilerini başta namaz olmak üzere Allah'ı zikirden, O'na ibadetten alıkoymasın, diye uyarılmaktadırlar. Böyle mallarıyla, evlatlarıyla onların sevgisiyle Allah'ı unutup, O'na karşı olan vazifelerini yerine getirmeyen, O'nun sevgi ve rızasını kazanmayan müminlerin de hüsrana uğrayacakları haber verilmektedir. Ve ibadetleri terk edip, Allah içi infakta bulunmayan, kazandıkları mallarla, rızıklarla sırf kendilerini ve evlatlarını düşünüp de Allah için infak etmeyen, yetime ve yoksula yardım etmeyenlere, ansızın ölüm gelince: "Bunları yapamadık, bizim ruhumuzu geri çevir de bu iyilikleri yapanlardan tasttduk edenlerden olalım," diye yalvarmaya başlarlar. Fakat Allah (c.c.) eceli gelen hiçbir kimsenin ömrünü uzatmayacağını, ölümünü ertelemeyeceğini haber vermektedir. Ne yapılacaksa kendilerine tayin edilen ecel gelene kadar yapmaları gerektiğini, yoksa ecel geldikten son-rra, eğer ömrümü uzatırsan, ecelimi ertelersen

şöyle yaparım, böyle yaparım sözleri nafile çırpınışlardır. Şimdiye kadar Rabbini unutmuş, O'nu zikretmemiş, O'na karşı olan vazifelerini yapmamış, yoksulu, yetimi unutmuş, hep kendi nefsini düşünmüş, kendi nefsi için, zevki için istediği gibi harcamış ecel gelince bunları hatırlamaya başlamış. Artık bu çırpınışlar nafiledir. Allah (c.c.) Malları ve evlatları birer nimet olarak vermiş, ama onları yerli yerine kullanmayı de emretmiştir. Bütün zamanı onlar için harcamak, bütün sevgiyi onlar için beslemek, bütün kazandıklarını evlatlarına armağan edip yoksulu fakiri görmemek, Allah'ı, O'nun sevgisini, O'na ibadeti unutmak hüsrandır ve sonu pişmanlıktır.

TEĞÂBUN SÛRESİ

Bu sûre de Medine döneminde inmiştir. Tağâbun, kıyamet günü her şeyin açığa çıkması demektir, Bu sûrenin dokuzuncu ayetinde bu ifade geçtiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: On sekiz

Kelime Sayısı: İki yüz kırk bir

Harf Sayısı: Bin yetmiştir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {١} هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنكُمْ كَافِرٌ وَمِنكُم مُّؤْمِنٌ وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ {٢} خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَإِلَيْهِ الْمَصِيرُ {٣} يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ وَاللهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {٤} أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِن قَبْلُ فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {٥} ذَلِكَ بِأَنَّهُ كَانَت تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوا وَّاسْتَغْنَى اللهُ وَاللهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ {٦} زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَن لَّن يُبْعَثُوا قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ

وَذَلِكَ عَلَى اللهِ يَسِيرٌ {٧} فَآمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي أَنزَلْنَا وَاللهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ {٨} يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ وَمَن يُؤْمِن بِاللهِ وَيَعْمَلْ صَالِحاً يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ {٩} وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ {١٠}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih eder, hamt de O'na mahsustur. Mülk O'nundur, O, her şeye kadirdir.

2. Sizi O, yarattı, kiminiz kâfirdir, kiminiz de mümin. Ve Allah, yaptıklarınızı görmektedir.

3. Gökleri ve yeri hak ile yarattı. Size şekil verdi ve şeklinizi de en güzel yaptı. Dönüş ancak O'nadır.

4. Göklerde ve yerde olanları, gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz şeyleri bilir. Allah, göğüsleri de bizzat bilendir.

5. Daha önce inkâr edenlerin haberi size gelmedi mi? (Onlar) kötülüklerinin cezasını taddılar ve onlar için acıklı bir azap vardır.

6. İşte böyledir. Çünkü onlara peygamberleri açık deliller getirirlerdi, fakat onlar: "Bizi bir insan mı doğru yola getirecek?" dediler, inkâr edip yüz çevirdiler ve Allah'a karşı zenginlik tasladılar. Oysa zengin olan Allah'tır, övülmüştür.

7. İnkâr edenler şüphesiz diriltilmeyeceklerini sandılar. De ki: "Hayır, Rabbime andolsun ki, mutlaka diriltileceksiniz. Sonra yaptıklarınız size haber verilecektir ve bu Allah'a çok kolaydır.

8. Artık Allah'a Peygambere ve indirdiğimiz nura (Kur'an'a) inanın. Şüphesiz Allah yaptıklarınızdan haberdardır.

9. (O,) toplantı için o gün (mahşer günü) sizi toplayacaktır. İşte bu gün aldanma günüdür. Kim Allah'a iman eder, salih amel işlerse, Allah, onun kötülüklerini örter ve onu içinde ebedi kalacakları altından ırmaklar akan cennetlere koyar. İşte büyük kurtuluş budur.

10. İnkâr edip ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar da cehennem ehlidirler. Orada ebedi kalacaklardır. Orası ne kötü varılacak bir yerdir.

İzahı

1. Bu ayette daha önce geçtiği gibi: (Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'a tesbih ederler. Mülk de O'nundur, hamt de O'na mahsustur ve O her şeye kadirdir.)

2. Bu ayette de Allah Teâla, insanı yarattığını, fakat onlardan kendisine inananlar da, inanmayanlar da olduğunu beyan etmektedir. Ancak yapılan bütün amelleri görüp gözettiğini, her şeyden haberdar olduğunu ve ona göre de muamele edeceğini bildirmektedir.

Evet, Allah (c.c.) insanı diğer varlıklar içerisinde mükemmel bir varlık olarak ve temiz bir fıtrat üzere yaratmıştır. Fakat Allah (c.c.) inanmaya müsait ve tertemiz bir ruhla yaratmasına rağmen kimileri kendi iradeleriyle yaratılışlarındaki o güzelliği, temiz ruhluluğu koruyup iman ederken, kimileri onu kaybetmiş, ondan uzaklaşarak, aşağılar aşağısına düşüp inkâr etmişlerdir. İşte insanı en güzel bir şekilde yaratan, ona kendinden özel bir ruh üfleyen ve onu akıl gibi bir cevherle donatan Allah (c.c.) bununla beraber onu sorumlu bir varlık yapmış, devamlı gözetim ve kontrol altında tutmaktadır. Bazı tefsirciler Allah, insanı doğuşta kâfir veya mümin yaratmıştır diye yanlış yorum yapmaktadırlar. Çünkü Peygamber a.s:"Doğan bütün çocuklar İslam fıtratı üzerine doğarlar. Sonra anasının babasının çevresinin etkisiyle kimi Yahudi, kimi Hıristiyan vesaire olur," diye buyurmaktadır. Yani bütün çocuklar doğarken tertemiz, masum ve günahsız olarak dünyaya gelirler. Fakat sonradan kendi tercihleriyle, ana babanın da etkisiyle o doğuştaki temiz ve masum olan yaratılışı kaybeder, inkârcı olurlar. Ancak kimileri de bütün bunlara rağmen kendi iradeleriyle imanı tercih eder, ne ananın babanın ne çevrenin etkisine kulak asarlar. Bunun örnekleri çoktur. Mekke de nice insanlara anası babası, efendisi kocası baskı ve işkenceler yapmıştır, ama onların bu baskıları işe yaramamış onları imanlarından

caydırmamıştır. Mesela Peygamber (a.s.) ashabıyla birlikte Umre yapmak için Mekke ye giderken Hudeybiyede onu engellediler ve Peygamberimiz Hudeybiye anlaşmasını yapmak zorunda kaldı. İşte bu anlaşmayı yaparken müşriklerin temsilcisi olan Suheyl b. Âmir idi ki, bu anlaşma yapılırken anlaşma metnine koyulmasını istediği maddelerden biri de kendilerinden biri Müslümanlara sığınırsa geri iade edilecek fakat Müslümanlardan biri şayet dininden dönüp onlara sığınırsa iade edilmeyecekti. İşte tam bu şartı müzakere ederken Süheyl b. Âmir'in kendi öz oğlu Müslüman olmuş olarak gelip kendisini Müslümanların kucağına attı. Ne olur beni bunlardan kutrarın dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz daha bu madde yazılmamıştı Süheyl'e, gel Müslüman olan bu oğlunu geri isteme dedi is de Süheyl bunu kabul etmedi ve Peygamberimiz de anlaşma gereği onu iade ederken bu zat yalvardı ne olur beni onlara iade etmeyin, dedi ama maalesef iade edildi. Çünkü antlaşma şarlarına bağlı kalındı. İşte babası müşriklerin temsilcisi olan bu adamın oğlu Müslüman olarak gelip Müslümanlara sığınmıştır. Demek ki, babanın-ananın, şunun-bunun her zaman etkisi olmayabiliyor. Müslüman olmasına engel olamıyor ve kendi iradesiyle Müslüman olabiliyor. Bir başkası da belki, kimsenin de tesiri olmadığı halde kendi iradesiyle inkâr ediyor. Yoksa doğuşta her çocuk masumdur, temiz olarak dünyaya gelmiştir, fakat ilerde o temiz fıtrattan uzaklaşabiliyor. Bunu şu manada yorumlamak da doğru olabilir. Cenab-ı Hak o çocuğu tertemiz masum olarak dünyaya getirmiştir, ama onun ilerde küfredeceğini ezeli bilgisiyle bilmektedir ve onun kâfir olacağını, asi olacağını da katında, Levhi'l-Mafuzda yazmıştır. Yani dünyaya masum getirdiği o çocuğun sonra mutlaka inkâr edeceğini bildiği için yazmıştır. Yoksa onu Allah Teâlâ cebri olarak inkârcı ve isyancı olarak yaratmamıştır. Nitekim Ebuzer: Resulüllah şöyle buyurdu, demiştir. "Meni (sperm) ana rahminde kırk gün durunca. Allah Teâlâ rahimle ilgili bir melek görevlendirir ve o melek der ki, nutfe dönemi tamamlandı, erkek mi dişimi yazayım? Allah nasıl buyurursa öyle yazar. Sonra o melek rızkını, ecelini sorar Allah nasıl emrederse öyle yazar. Sonra bunun iman edip cennetlik mi, yoksa inkâr edip cehennemlik mi olacağını sorar. Yine Allah (c.c.) ona ne emrederse ona göre yazar." Yani o çocuğun ilerde ne olacağını Allah bildiği için öyle yazdırır, yoksa Allah (c.c.) onun cüzi iradesini elinden alarak mecbur etmez. Eğer öyle yapmış

olsa bu bir haksızlık olur, zulüm olur ki, Nisa sûresinin 40. ayetinde: (Şüphesiz Allah zerre kader zulmetmez,) diye buyurmuştur.

3-4. Evet, bu ayetlerde de Allah Teâlâ gökleri ve yeri boşa değil, hak olarak yarattığını, insana da şekillerin en güzelini verdiğini ve bununla beraber de onu sorumlu tuttuğunu sonuçta kendisine dönüp hesap vereceğini beyan etmekte. Ve O, göklerde ve yerde olup biten ne varsa, gizli ve aşikâr yapılan ne kadar iş varsa hepsini bildiğini, hatta kalplerin derinliklerinde olan ne varsa hapsini bilip haberdar olduğunu ifade etmektedir. Öyle ise insan artık işleri ona göre yapmalıdır, yaptığı her işin bilinmekte kayda geçmekte olduğunu ve ona göre hesabının görüleceğini anlamalıdır. Evet, Allah Teâlâ ne gökleri ve yeri, ne de insanı boşa yaratmamıştır. Bir gaya için yaratmıştır. Göklerde ve yerde olan bunca sayısız nimetleri insanoğlu için yaratmış, insanoğlunu da kendisine kulluk etsin diye yaratmıştır.

5-6. Bu ayette de başta Mekke müşrikleri olmak üzere bütün inkâr edenlere hatırlatılarak buyruluyor ki: (Size daha önce inkâr edenlerin haberleri gelmedi mi?) Yani sizden önce inkâr edenlerin başlarına gelen azabın haberleri size ulaşmadı mı? Sizin gibi nice inkâr eden, bize ve Peygamberlerimize karşı gelenleri helâk ettik cezalandırdık. Bunlardan hiç ibret almaz mısınız? (Onlar yaptıkları kötülüklerin cezasını taddılar. Ve ayriyeten onlar için ahirette de acıklı bir azap vardır. –İşte böyledir.) Onlara hem bu dünyada azabı taddırdık hem de ahirettte daha acıklısı ve daha devamlısı vardır: (Çünkü onlara peygamberler açık deliller getirdiler. Fakat onlar: “Bize bir insan mı yol gösterecek?” deyio yüz çevirdiler.) Yani bizim gibi yiyip içen, yatıp uyuyan, gezip dolaşan bir insan mı bize doğru yolu gösterecek? diyerek, o apaçık delillerle gelen peygamberleri inkâr edip yalanladılar. (Ve Allah’a karşı zenginlik tasladılar.) Guya O’nun gönderdiği peygambere ihtiyaç duymadılar, Allah’ın affına, bağışına, rahmetine ve cennetine ihtiyaç duymadılar: (Oysa zengin olan, sonsuz övgüye layık olan O’dur.) Her şeyi yaratan, yaşatan, her şeyi veren O’dur. O, zengindir, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, her şey O’na muhtaçtır.

7-8. (İnkâr edenler şüphesiz ki diriltilmeyeceklerini iddia ettiler. Onlara de ki: “Hayır, Rabbime andolsun ki, mutlaka diriltileceksiniz. Sonra yaptıklarınız mutlaka size haber verilecektir ve bu Allah’a çok kolaydır.) Sizi önçe topraktan, sonra bir damla adi sudan, meniden yaratıp şekil veren Allah için sizi tekrar

diriltmek çok basittir. –Öyle is: (Artık Allah'a, O'nun Peygamberine ve nur olan Kur'an'a iman edin, Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdardır.) Sizi sorumlu olarak yarattı yaptıklarınızın hesabını soracaktır, aklınızı başınıza toplayın.

9-10.Allah: (Toplantı için o gün sizi toplayacaktır ki, işte o aldanma günüdür.) Yani Allah (c.c.) sizi mahşer yerinde topladığı gün aldanmış olduğunuzu anlayacaksınız. Bu dünyada Allah'a karşı, Peygambere karşı kibirlenip aydınlık yolu, cennetin yolunu gösteren Kur'an'a karşı kibirlenip inkâr edenler, işte o toplantı gününde mahşer yerinde eyvah, biz aldanmışız diyeceklerdir. Fakat: (Kim Allah'a iman eder ve güzel ameller işlerse, Allah onun kötülüklerini örter.) Küçük günahlarını hatalarını o toplantı gününde, mahşerde açmaz, ayıplarını örter. (Ve onu içinde ebedi kalacakları, altından ırmaklar akan cennetlere koyar. İşte büyük kurtuluş budur.) Bundan daha büyük kurtuluş, bundan daha büyük saadet olabilir mi? –(Fakat inkâr eden, ayetlerimizi yalanlayanlara gelince, işte onlar da cehennem ehlidirler. Orası da onlar için ne kötü bir varılacak yerdir!)

مَا أَصَابَ مِن مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللهِ وَمَن يُؤْمِن بِاللهِ يَهْدِ قَلْبَهُ وَاللهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ {١١} وَأَطِيعُوا اللهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ فَإِن تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ {١٢} اللهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ {١٣} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ وَأَوْلَادِكُمْ عَدُوّاً لَّكُمْ فَاحْذَرُوهُمْ وَإِن تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {١٤} إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ وَاللهُ عِندَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ {١٥} فَاتَّقُوا اللهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنفِقُوا خَيْراً لِّأَنفُسِكُمْ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ {١٦} إِن تُقْرِضُوا اللهَ قَرْضاً

حَسَناً يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ {١٧} عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ {١٨}

Meali

11. Allah'ın izni olmayınca, hiçbir musibet isabet etmez. Kim Allah'a inanırsa, Allah, onun kalbini doğruya erdirir ve Allah her şeyi bilendir.

12. Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki, Peygamberimize düşen apaçık bir tebliğdir.

13. Allah kendisinden başka ilah olamayandır. Müminlerin güveni de Allah'a dir.

14. Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan bazıları size düşmandır, onlardan sakının. Ama affeder, kusurlarından vazgeçer ve bağışlarsanız, şüphesiz ki, Allah da bağışlayan, esirgeyendir.

15. Doğrusu mallarınız ve evlatlarınız sizin için bir imtihandır. Allah ise, işte büyük mükâfat O'nun katındadır.

16. O halde gücünüz yettiğince Allah'tan korkun, dinleyin, itaat edin ve kendi hayrınız için infak edin. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.

17. Eğer Allah'a güzel bir ödünç verirseniz, Allah, onu sizin için kat-kat eder ve sizi bağışlar. Allah, (iyiliklere) karşılık verendir, yumuşaktır.

18. Görünmeyeni de görüneni de bilendir. Her şeye galiptir, hâkimdir.

İzahı

11. Bu ayette Allah'ın izni olmadan hiçbir musibetin kimseye dokunamayacağı ve zarar veremeyeceği bildirilmekte. Allah, iman edenlerin kalplerini açıp doğruya erdireceğini ve Allah, her şeyi bildiğini haber vermektedir.Yani eğer Allah, bir kimseye zarar vermeyi musibet göndermeyi takdir etmemiş, izin vermemiş ise, ona kimse zarar veremez ve ona hiçbir kötülük dokunamaz. Ölüm, hastalık, afet, belâ gibi musibetler geldiğinde de bunların kendi kaderinde olduğuna inanır ve bunlara göğüs germeye çalışır, sabrederse Allah'a şükretmiş olur

ve büyük mükâfat alır. Yoksa hiçbir şey elde edemediği gibi alacağı mükâfatı da kayıp eder.

12-13. Ey insanlar! (Allah'a itaat edin, Peygambere de itaat edin. Eğer inanıp itaat etmekten yüz çevirirseniz, biliniz ki bizim Peygamberimize düşen görev tebliğdir.) Peygamberin görev ve sorumluluğu sizlere Allah'ın emir ve yasaklarını ulaştırmaktır. Ondan sonra vebalı günahı ve cezası size aittir. –(Allah kendisinden başka Tanrı olmayan tek Tanrı'dır. Müminlerin güven ve dayanağı da Allah'adır.) Müminler ellerinden geleni yapıp, tedbirlerini aldıktan sonra tek güvendikleri dayandıkları Allah'tır, O'na güvenir, O'na dayanırlar.

14. (Ey iman edenler! Eşlerinizden ve çocuklarınızdan olurki size düşman olanlar vardır, onlardan sakının. Eğer affeder kusurlarından vazgeçer örterseniz, Allah'da bağışlayan, esirgeyendir.) Yani siz onları affeder kusurlarını örterseniz, artk Allah da onları affeder, bağışlar.

Bu ayetin iniş sebebi rivayete göre şöyledir. Mekkeden bir gurup kimseler Medine ye hicret etmek istemişler. Fakat hanımları ve çocukları onların hicret etmelerine mani olmuşlar ve onlara siz gideceksiniz de bizi zayi mi edeceksiniz? demişler. Onlar da bundan vazgeçip bir müddet yine Mekke de kalmışlar. Ve bilahare hicret edince ilk Müslümanların daha çok dini bilgilere sahip olduklarını görmüşler. Böylece daha önce hicret etmelerine engel olan eşlerine ve çocuklarına ceza vermek istemişler, bundan onları sorumlu tutmuşlar. Başka rivayetler de var ama ayetin iniş sebebi ne olursa olsun. Ola ki hanımlardan ve çocuklardan anaya babaya bazı sebeplerden dolayı kin ve düşmanlık beslemiş olanlar olursa, onlardan sakınmak gerekir. Onların üzerine fazla giderek işi daha da büyütmemek, problemli hale getirmemek gerekir. Bu sadece evlatlardan ve hanımlardan olmayıp, tam tersine erkeklerin hanımlara ve çocuklarına karşı da olabilir. Karşılıklı affedilip hoş görü anlayışı gösterilirse böylece problemler büyümeden halledilebilir. Bu gün duyuyoruz ki, onlarca, yüzlerce koca karısına, çocuklarına dini yönden ve başka sebeplerle baskı yapıyor, düşmanca tavırlar alıyor. Oysa aile arasında olan problemleri mümkün mertebe sabırla hoş görü ile bertaraf etmek gerekir. Düzelmeleri halinde de onları kınamamak, başlarına kalkmamak, affetmek, kusurlarını örtmek gerekir. Eğer sizler fedakârlık yapar, onlara uymaz, sabreder affederseniz, Allah'ta onları affeder. Çünkü Allah, kullarına bizden daha çok merhametlidir.

15. (Doğrusu mallarınız ve evlatlarınız sizin için bir imtihandır. Büyük mükâfatsa Allah katındadır.) Yani mallarınız ve evlatlarınıza karşı olan tutkunuz ve sevginiz sizi Allah sevgisinden, O'na gereği gibi kulluk etmekten alıkoyabilir. Onların yüzünden bir takım musibetler ve belalar başınıza gelebilir. Onlara karşı olan aşırı sevgi, onlarla aşırı derecede meşgul olmak, onlar için mal mülk para biriktirmek için aşırı zaman ayırmak dünyaya aşırı derecede meyil ederek esas kazanmanız gereken, daha çok zaman ayırmanız gereken ahiret hayatını unutturmasın. Yahut aşırı mal sevgisi, evlat sevgisi sonunda bu mallar ve evlatlar başınızı belaya sokabilir. Nitekim benim kendi başıma da böyle bir şey geldi. Gerçek bir mümin eğer bir şeye aşırı derecede gönül verirse, Allah'tan bir şefkat tokatı yer ki, kendine gelsin Rabbine yönelsin. Tıpkı biz yaramaz bir çocuğumuzu terbiye etmek için ona hafiften bir tokat attığımız gibi Rabbimiz de bizi terbiye etmek için böyle bir şefkat tokatı atıverir.

Malları ve evlatları başkalarına karşı bir güç olarak da kullanabiliriz, yardım için de kullanabiliriz. Yani Allah Teâla çok yönlü olarak mal ve evlatlarla bizleri dener, sınar. Bunları bize birer nimet olarak vermiştir, nimetlerin karşılığı ise şükürdür ve biz bunları Allah'ın rızasında kullanmalıyız, iyilikte kullanmalıyız.

16. Evet, mallarınız ve evlatlarınız birer fitne, imtihandır: (Öyle ise gücünüz yettiğince Allah'tan korkun, dinleyin, itaat edin ve kendi hayrınız için infak edin. Kim nefsinin cimriliğinden kurtulursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.) Yanı mal ve evlatlara karşı bir zaaf vardır, tam manasıyla onlara karşı olan tutkudan sevgiden sıyrılmak mümkün değildir. Fakat gücünüzün yettiğince Allah'tan korkun, O'nun öğütlerini dinleyin ve itaat edin. Mümkün mertebe aşırı sevgiden uzak durun, onları iyi yerlerde Allah'ın rızasında kullanın.

Bazı tefsircilere göre bu ayet Âli-İmran sûresinin 102. ayetini nesh etmiş (hükümsüz) kılmıştır. Çünkü o ayette: (Ey inananlar! Hakkiyle Allah'tan korkun,) buyruluyor, bu ayette ise gücünüz yettiğince Allah'tan korkun. Yani o ayette harfiyen Allah'ın emir ve yasaklarını yerine getirin buyrulurken, bu ayette gücünüz yettiğice Allah'ın emir ve yasaklarına riayet edin, demektir ki, bu da insanın beşer olması dolayısıyla günah işlememesinin imkânsızlığını gösteriyor. Bu yoruma kısmen katılmakla beraber âcizane ben göre o ayetle ilişkilendirmekten ziyade bu ayette ifade edilmek isten şudur. Yani mal ve evlatlar hakkındaki

zafiyetten dolayı, bunların sevgisinden ve meşguliyetinden tam manasıyla sıyrılamaz iseniz de gücünüzün yettiğince Allah'tan sakınarak, bunları O'nun istediği şekilde kullanmaya çalışın, demektir. Çünkü bundan önceki ayette: (Mallarınız ve evlatlarınız birer fitne "imtihandır",) buyrulurken, bu ayette ona açıklık getirilmekte ve onu tefsir etmektedir. Yani yukarda açıklamaya çalıştığımız gibi sizin bunlara karşı bir tutkunuz, sevginiz vardır, ama asgariye indirmeye çalışın, onları Allah için kullanmaya çalışın. Nitekim ayetin devamında bunu açıklayarak buyruluyor ki: (Onları kendi hayrınız için infak edin, kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.)

17. Evet, bu ayette de yine mallardan infak etmenin ve çömerliğin önemine işaret edilerek muhtaç olanlara ödünç vermenin fazileti beyan edilmektedir. Bununla ilgili Bakara sûresinin 245, Hadid sûresinin 11 ve 18. ayetlerinde de geçmişti. Ödünç vermek sadaka vermek kadar sevaptır. O ayetlerde daha geniş açıkladık bilhassa Hadid suresindeki bu ayetlerin tefsirlerine bakınız. Evet, demek ki, mal ve evlatlarla imtihan edilmemiz, birkaç yöndendir. İşte bunlardan biri de onları Allah, için kullanmak, harcamak, infak etmek yerine göre ödünç vermek ya da vermemek işte bütün bunlar birer imtihandır.

18. (Allah, görüneni de, görünmeyeni de bilen ve her şeye galip olan, hâkim olandır.) O, bütün gizli ve aşikâr yapılan işlerden haberdardır. Sizi her halinizle denetliyor, kontrol ediyor, imtihan ediyor. Her şey O'nundur, her şeye gücü yeten O'dur ve her şeyin hâkimi de O'dur. Öyle ise mallarınız ve evlatlarınız sizi gururlatıp aldatmasın, onları Allah'ın emretti şekilde kullanın.

TALAK SÛRESİ

Bu sûre de Medine döneminde inmiştir. Talak sûresi adının verilmesi ise sûrenin başındaki ayette kadıların boşanmasından bahsettiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: On iki

Kelime Sayısı: İki yüz kırk dokuz

Harf Sayısı: Bin altmıştır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاء فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللهَ رَبَّكُمْ لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِن بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَن يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ اللهِ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ اللهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْراً {١} فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَن كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَن يَتَّقِ اللهَ يَجْعَل لَّهُ مَخْرَجاً {٢} وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللهَ بَالِغُ أَمْرِهِ قَدْ جَعَلَ اللهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْراً {٣} وَاللَّائِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِن نِّسَائِكُمْ إِنِ ارْتَبْتُمْ

فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَاللَّائِي لَمْ يَحِضْنَ وَأُوْلَاتُ الْأَحْمَالِ
أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مِنْ أَمْرِهِ
يُسْراً {٤} ذَلِكَ أَمْرُ اللَّهِ أَنزَلَهُ إِلَيْكُمْ وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ
سَيِّئَاتِهِ وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْراً {٥} أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن
وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ وَإِن كُنَّ أُولَاتِ حَمْلٍ
فَأَنفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ
أُجُورَهُنَّ وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُم بِمَعْرُوفٍ وَإِن تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُ
أُخْرَى {٦} لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِ وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ
فَلْيُنفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْساً إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ
بَعْدَ عُسْرٍ يُسْراً {٧}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Ey Peygamber! Kadınları boşadığınız zaman, onları iddet içinde boşayın ve iddeti de sayın. Rabbiniz (olan) Allah'tan korkun. Apaçık bir fuhuşla gelmedikçe onları evlerinizden çıkarmayın. İşte bunlar Allah'ın hudutlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilmez misin, belki bu durumdan sonra Allah, onlar hakkında yeni bir durum ortaya çıkarıverir.

2. İddet bitmesi süresine ulaştıkları zaman, ya iyilikle tutun yahut da güzellikle onlardan ayrılın. İçinizden iki kişiyi de adaletle şahit tutun ve şahitliği Allah için yapın. İşte Allah'a ve ahiret gününe inanan kimseye öğütlenen budur. Kim Allah'tan korkarsa Allah, ona bir çıkış yolu kılar.

3. Ve onu ummadığı yerden rızıklandırır. Kim Allah'a güvenirse O, ona yeter. Allah emrini yerine getirendir ve Allah, her şeye bir ölçü koymuştur.

4. Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmemiş bulunanlardan eğer şüphe ederseniz onların iddet süresi (bekleme süresi) üç aydır. Hamile olanların bekleme suresi ise yükü bırakmaları (çocuğu doğurmalarıdır.) Kim Allah'tan korkarsa, kötülüklerini örterse, Allah, ona işinde bir kolaylık ihsan eder.

5. Bu Allah'ın size indirdiği buyruğudur. Kim Allah'tan korkarsa onun kötülüklerini örter ve onun ücretini (mükâfatını) büyütür.

6. O (boşanmış) kadınları gücünüz yettiğince kendi oturduğunuz (evin bir bölümünde) onları oturttunun ve onları sıkıştırmak için zarar vermeyin (evden atmaya zorlamayın.) Şayet hamile iseler doğum yapana kadar onları besleyin. Sonra sizin için (çocuğunuzu) emzirirlerse ücretini verin ve aranızda güzellikle konuşun, anlaşın. Eğer anlaşmada güçlük çekerseniz, o zaman (baba) çocuğu emzirecek başka bir sütanne bulup emzirtecektir.

7. Eli geniş olan genişliğine göre nafakasını versin. Rızkı kesilmiş (az) olan da, Allah'ın kendisine verdiğinden versin. Allah, bir kimseye ne vermişse onu yükler. Şüphesiz Allah, bir zorluktan sonra bir kolaylık yaratacaktır.

İzahı

1. Bu ayette Peygamberimize hitap edilerek bütün müminlere ilan edilmektedir ki: (Kadınları boşadığınız zaman, iddetleri içinde boşayın ve iddetlerini sayın.) Yani aybaşı bitiminden sonra temizlik sürelerinin başında boşayın ve iddet zamanını sayarak, başlangıcını ve sonunu belirleyin ve (Rabbiniz olan Allah'tan korkun,) hukuk ihlalı yapmayın ve boşanmış olan kadınları bu iddet bekleme süresinde; (onları evlerinizden çıkarmayın, kadınlar da çıkmasınlar. Ancak apaçık bir fuhuş yapmaları durumu müstesnadır.) Yani boşanmış kadınları, iddet zamanı bitene kadar ne erkekler evden çıkmaya zorlasınlar, ne de kadınlar bu müddet zarfında çıksınlar. Ancak kadınların bu iddet süresinde bir fuhuş işlemeleri müstesnadır ki, o zaman evden çıkarılabilirler. (İte bunlar Allah'ın koyduğu hudutlardır, kim bu hudutları aşarsa kendi şahsına zulmetmiş olur.) Yani bu haksızlığının karşılığında kıyamet günü hesaba çekilir ve cezalandırılır. (Bilmez misin, olur ki bundan sonra Allah yeni bir durum ortaya çıkarır.) Yani bu

iddet bekleme süresinde belki taraflar pişman olur, yeni bir durum ortaya çıkabilir, taraflar yeniden anlaşıp birleşebilirler.

Yukarda geçen ayette: (Boşamak istedikleri zaman,) ifadesinden canları istediği zaman boşarlar anlamı çıkmasın. Boşamak öyle keyfemayeşa olmaz. Önemli bir sebep olmalıdır. Çünkü Peygamberimiz bir hadislerin de: "Allah'ın en çok buğuz ettiği helal, boşamaktır." Yani her ne kadar boşamak mubah olsa da Allah'ın en sevmediği bir durumdur. O halde hakiki bir mümin Allah'ın en sevmediği bir şeyi mubah olsa da önemli bir sebep olmadan nasıl yapabilir? Mutlaka önemli bir sebebi olmalıdır. Hedef evliliği sürdürmek olmalı, boşama olmamalıdır. Ama evliliği devam ettirmek için bütün çaba ve gayretlere rağmen illa da bu evlilik sürdürülemiyorsa o takdirde son çara boşama olmalıdır. Yoksa benim canım böyle istedi ben istediğim zaman boşarım, düşüncesi yanlıştır, zulümdür. Âlusi'nin naklettiği bir hadis'e göre şöyle buyrulmuştur. "Aşırı derecede zevkine düşkün olan ve çokça boşayanların tümüne lanet olsun."

2-3. Evet, boşanan kadınlar: (İddet süresinin bitimine ulaştıkları zaman, ya iyilikle tutun yahut da güzellikle onlardan ayrılın.) Yani idetin bitmesinde ya yeniden evliliğe iyilikle devam edin, ya da güzelkle ayrılın, birbirinizin hukukuna riayet edin. Boşanmış kadınların bu iddet süreleri Bakara sûresinin 228. ayetinin tefsirinde genişçe açıklanmıştır, oraya bakabilirsiniz.

Evet, kadınların iddet bitiminde eğer onlardan tamamen ayrılacak olursanız: (İçinizden adalet sahibi olan iki de şahit tutun, şahitliğiniz istenen kimseler siz de Allah için şahitlik yapın.) Şahitlik yapmaktan kaçınmayın. Sadece bu hususta değil her hususta sizden şahitlik istenmesi durumunda adaletten haktan ayrılmadan Allah için şahitlik yapın: (İşte Allah'a ve ahiret gününe inanan kimseye öğütlenen budur. Kim Allah'tan korkarsa Allah, ona bir çıkış yolu kılar. –(Onu ummadığı yerden rızıklandırır.) Yani Allah'tan korkarak birbirlerine haksızlık yapmaktan sakınır iyilik ve güzellikle ayrılırlarsa, her ikisine de gerek evlilik hususunda ve gerekse rızık hususunda Allah, ummadıkları yerden bir kapı açar. Boşanmadan dolayı rızık endişesi de taşınmamalıdır. Çünkü rızkı veren Allah'tır, O, bir kapıyı kapatır, başka bir kapıyı açar: (Kim Allah'a güvenirse, O, ona yeter. Allah emrini yerine getirendir.) O, hükmettiği verdiği sözü mutlaka yerine getirir. (Ve Allah, her şey için bir ölçü koymuştur.) Evliliğe de, boşamaya da

belli ölçüler, şartlar koymuştur. Siz bunlara riayet ettiğiniz takdirde, Allah C.C sizlerin işlerinizi kolaylaştırır, size hayırlı kapılar açar.

Ebuzarden rivayet edildiğine göre Peygamberimiz bu ayeti tekrar-tekrar okudu. Hatta o kadar ki, beni uyku bastı. Sonra buyurdular ki: "Ey Ebuzer! İnsanların hapsi bu ayetin emrini tutsaydı, kendilerine yeterdi."

4-5. (Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmemiş olanlardan eğer şüphe ederseniz, onların iddet süresi üç aydır, hamile kadınların süresi ise doğum yapmalarıdır.) Yani boşanmış bir kadının iddetten kesilmiş yaşlı bir kadının veya daha hiç âdet görmemiş bir kadının âdet görüp görmemesinde bir şüphe varsa, bunların iddet bekleme süresi üç aydır. Hâmile olan kadının süresi ise çocuğunu doğurana kadardır. Bir de bu ayette zikredilmeyen, fakat Bakara sûresinin 234. ayetinde kocası ölmüş olan kadının iddet ile ilgili şöyle buyrulmaktadır. (Sizden onların "yani mümin olan kadınların" eşlerinin geride bıraktıkları hanımları dört ay on gün bekler.) Fakat yukarda metinde geçen bu ayet tefsirciler arasında farklı yorumlanmıştır. Hazreti Ali ve İbni Abbas bu ayetin de boşanmış kadınlar hakkında indiğini söylemişlerdir. Yani bir kadının kocası boşadıktan sonra iddet süresi bitmeden ölürse, o kadın dört ay on günü tamamlayacak, bekleyecektir. Yine kocası ölmüş olan hâmile kadınlar da çocuğunu dört ay on günden önce doğursa bile yine o süreyi bekleyecektir. İşte bir kısım tefsirciler böyle yorumlamışlardır.

Buhari ve bazı kaynaklarda ise Ebu Selmaden rivayet edildiğine göre ve Ebu Hüreyre'nin de yanında olduğu bir sırada adamın biri İbni Abbas'a gelerek kocası öldükten kırk gün sonra doğuran bir kadın hakkında fetva istedi. İbni Abbas da: "İki sürenin en uzununu beklemesi gerekir," dedi. Yani hâmilelik süresi ile dört ay on gün süresinden hangisi daha uzunsa onu bekler. Yani tekrar edersek doğum dört aydan fazla sürerse, doğuma kadar bekler. Yok, eğer doğum süresi dört ay on günden daha az sürede olsa bile yine dört ay on gün bekler diye fetva verdi. Fakat İbni Abbas bu fetvadan tatmin olmayınca Gulam El-Kureybi'yi Efendimizin zevcelerinden Ümmi Seleme'ye göndererek bu meseleyi ona sordurdu. O da şöyle dedi. "Subeytü'l-Eslemi hâmile iken kocası öldürüldü. Sonra Subeyte doğurdu, onunla nikâhlanmaya talip olanlar ortaya çıkınca Peygamber (a.s.) onu nikâhladı," dedi. Evet, İbni Abbas da nihayet bir insandır, içtihadında yanılmış olabilir. Âcizane benim anlayışıma göre bu ayeti onunla irtibatlandırmak

yanlıştır. Çünkü iddet beklemekten maksat nesebin karışmaması ve çocuk olursa kime ait olduğu belli olsun diyedir. Kadın doğum yaptıktan sonra zaten çocuğun kime ait olduğu bellidir. Peki ondan sonra daha niye beklesin? Zaten yukardaki rivayete göre de Peygamberimiz böyle uygulamıştır.

Evet: (Kim Allah'tan korkarsa ona işinde bir kolaylık ihsan eder.) Yani gerek böşamalarda, gerek başka meselelerde her kim Allah'ın koyduğu hudutlar içinde kalır, hakkaniyetli davranırsa, Allah, onun işini kolaylaştırır. –(İşte bu, Allah'ın size indirdiği buyruğudur. Kim Allah'tan korkarsa, onun kötülüklerini örter ve onun ücretini=mükâfatını verir.) Boşanma hususunsa, iddet bekleme hususunda, nafaka hususunda ve saire haklar hususunda Allah, ne buyurmuş ise, onları yerine getiren ve yasaklarından sakınan kulları için elbette mükâfatlarını verecektir.

6. Boşanmış olan: (O kadınları gücünüz yettiğince kendi oturduğunuz evlerin bir bölümünde oturtturun ve onları sıkıştırarak zarar vermeyin.) Yani iddeti bitene kadar mümkünse kendi evlerinizin bir bölümünde onun nafakasını temin ederek oturtturun, onu evden çıkmaya zorlayarak zarar vermeyin. Yani baskı yaparak daha kadının iddeti bitmeden onu evden çıkarmaya zorlamayın, onun hakkına zarar vermeyin: (Şayet hâmile iseler, doğuruncaya kadar onları besleyin.) Yemesini içmesini, ihtiyaçlarını temin edin: (Sonra sizin için çocuğunuzu emzirirlerse ücretini verin ve aranız da güzellikle konuşun, anlaşın. Eğer anlaşmada güçlük çekerseniz, o zaman çocuğu başka bir kadın emzirecektir.) Yani boşanmış kadın iddet zamanında kendi çocuğunu emzirirse çocuğun babası, yani boşayan kadının kocası onun süt ücretini versin. Fakat anlaşmazlık olur, kadın çocuğu emzirmek istemese, o zaman da adam o çocuğa başka bir kadını sütannesi olarak tutup emzirtmesi gerekir.

7. Boşanmış kadınların kocaları iddet süresince: (Eli geniş olan genişliğine göre, nafakasını versin, eli dar olan da Allah'ın kendisine verdiğinden versin.) Yani herkes kendi aile bütçesine göre gündelik nasıl yiyip içiyorsa, iddet bekleyen kadına da öyle rızkını, nafakasını versin. Çünkü. (Allah, bir kimseye ne vermiş ise onu yükler.) O kadar vermesiyle yükümlü kılar, kimsenin gücünün üstünde bir şey teklif etmez. Ve: (Allah, bir zorluktan sonra mutlaka bir kolaylık yaratacaktır.) Bir kapıyı kapatırken başka bir kapıyı açacaktır. Bu dünya bir imtihan dünyasıdır. Allah (c.c.) hep kullarını sınayıp imtihan etmektedir. Bu dünya

da vermese bile öbür dünyadaki sıkıntılarını giderecek ve kat-kat mükâfatını verecektir. Yeter ki kul sabredip imtihanı kazansın. Zengin zenginliği ile sevinip durmasın, fakir de fakirliği ile üzülüp durmasın. Allah, âdildir burada sıkıntı çekip sabredenlere öbür dünyada sıkıntı çektirmeyecek ve buradaki sıkıntılarına karşı öbür dünyada kat-kat mükâfatını verecektir.

وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَاباً شَدِيداً وَعَذَّبْنَاهَا عَذَاباً نُّكْراً {٨} فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْراً {٩} أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ عَذَاباً شَدِيداً فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُوْلِي الْأَلْبَابِ الَّذِينَ آمَنُوا قَدْ أَنزَلَ اللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْراً {١٠} رَّسُولاً يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَمَن يُؤْمِن بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحاً يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً قَدْ أَحْسَنَ اللَّهُ لَهُ رِزْقاً {١١} اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْماً {١٢}

Meali

8. Nice memleketler vardır ki, Rabbinin ve O'nun peygamberinin emrine baş kaldırdı, biz de onları çetin bir hesaba çektik ve onlara görülmemiş bir azapla azap ettik.

9. (Kötü) amellerinin vebalını (cezasını) taddılar. İşlerinin sonu hüsran olmuştur.

10. Allah, onlara şiddetli bir azap hazırlamıştır. O halde ey inanmış olan akli selim sahipleri! Allah' tan korkun, muhakkak ki, Allah, size bir hatırlatıcı (Peygamber) gönderdi.

11. Size açık-açık Allah'ın ayetlerini okuyan bir Peygamber gönderildi ki, inanıp salih amel işleyenleri karanlıklardan aydınlıklara çıkarsın. Ve kim inanır salih ameller işlerse, onu altından ırmaklar akan ebedi cennetlere girdirir. Allah, rızık bakımından ne güzel ihsanda bulunmuştur!

12. O Allah ki, yedi göğü ve yerden de onların benzerini yaratmıştır. (İşte Allah'ın) buyruğu bunlar arasında iner. Bilesiniz ki, Allah, her şeye kadirdir ve yine bilesiniz ki, Allah, ilmiyle her şeyi kuşatmıştır.

İzahı

8. Bu ayette geçmiş ümmetlerden azgın olup, Allah'a ve peygambere karşı gelen nice şehirlerde ve kasabalarda yaşayan halkın şiddetli bir hesaba çekildikleri ve dehşetli bir azaba çarptırıldıkları bildirilmektedir.

Ayette geçen (karye) den maksat, büyük ve küçük şehir halkının helâk olmasıdır. Tabi halkının helâkiyle beraber bu muhteşem şehirlerinde yıkılıp harap olması demektir. Mesela Ad ve Semud kavmi muhteşem kalelerde ve köşklerde yaşamalarına rağmen onların bir kısmını taşların kovuğunda yaptıkları saraylarda yakıcı bir rüzgâr helâk edip cesetlerini savurmuştur. Bir kısmını evleriyle-barklarıyla, köşkleriyle-saraylarıyla, bağlarıyla-bahçeleriyle kumların altına gömmüştür. Bazı tefsircilere göre bu ayette kelimeler yer değiştirmiş, takdim ve tehir vardır. Yani (önce onları yakalayıp azap ettik sonra hesaba çektik,) olması gerekirken, burada (önce hesaba çektik sonra azap ettik,) şeklinde yazılmıştır. Bu yorumculara göre dünyada onları yakaladık azap ettik, ahirette de hesaba çektik demektir.

Oysa bana göre bu yorum doğru değildir. Çünkü hesaba çekmek sadece ahirete mahsus değildir, dünyada hesap sorulması onların hesabını gördük, cezalandırdık demektir. Buradaki hesap sorma mecazi anlamdadır. Yani onların cezalarını verdik demektir. Nitekim Türkçede de böyle mecazi anlamda kullandığımız bir kelimedir ki, birine kızdığımız zaman senin hesabını görürüm, yani

cezalandırırım deriz. Zaten onların hesabını gördük, azap ettettik mazi kipi ile ifade edilmesi de bu dünyada ki hesap ve ceza olduğunu gösteriyor. Yani yaptıkları bu kötülükler onların yanına kalmadı hesabı soruldu, onların bu dünyadaki cezası verildi. Nitekim bundan sonraki ayet de zaten bunu tefsir ediyor.

9. (Yaptıkları işlerin vebalını taddılar ve işlerinin sonu tam bir hüsran oldu.) Yani yaptıklarının vebalı, günahı yanlarına kalmadı hesabı soruldu ve onun azabını bu dünyada taddılar ve bu işlerinin sonu tam bir hüsranla sonuçlandı.

10. İşte bu ayette bu dünyada cezalandırılmış olan ağzınlar için ahrette de dehşetli bir azabın hazırlandığı haber verilmektedir. Ve inanmış olan, yüksek akıl sahibi olanlar uyarılmakta. Aynı zamanda Peygamberimiz vasıtasıyla geçmişte ki azgın toplumların sonuçlarının ne olduğu kendilerine hatırlatılmak-tadır. Çünkü onlara bakarak ders çıkarıp Peygambere isyan etmeden ona uysunlar. Evet, artık inanmış ve aklıselim olan kimseler bunları düşünüp ibret almalıdırlar. Allah (c.c.) bir topluma peygamber gönderip onları uyarmadan cezalandırmıyor. Ancak peygamberi gönderip uyardıktan sonra o peygambere baş kaldıranları helâk ediyor.

11. (Size Allah'ın ayetlerini açık-açık okuyan bir Peygamber gönderildi ki, inanıp güzel amel işleyenleri karanlıklardan aydınlığa çıkarsın. Artık kim inanır güzel amel işlerse Allah, onları altından ırmaklar akan cennetlere girdirir. Gerçekten Allah, onlara rızık bakımından en güzelini ihsan etmiştir.) Cennetin rızıkları hem en güzel ve en üstündür, hem de ebedi ve kalıcıdır. Böyle Allah'a ve Peygambere itaat edip de güzel amel işleyenler için ebedi cennetler ne güzel bir ihsan ve ikramdır.

12. (O Allah ki, yedi göğü ve yerden de onların benzerini yaratmıştır. İşte Allah'ın buyruğu bunlar arasından iner. Bilesiniz ki, Allah, her şeye kadirdir ve bilesiniz ki Allah, bilgisiyle her şeyi kuşatmıştır.) Yani Allah'ın bütün emirleri bu göklerle yer arasında ceryan eder, oradan kullarına iner.

Göklerin yedi kat olduğu birçok ayet ve hadisle beyan edilmektedir. Ancak mahiyetleri hususunda kesin bir bilgi yoktur ve bu konuda muhtelif yorumlar vardır. Bazıları yedi gezegen olduğunu söylemişler. Bazılarına göre bu gezegenlerin hepsi ve diğer yıldızların da tamamı birinci kat göktedir.

Allah Teâla, Kur'an da hep gökleri ve yeri örnek vermektedir, ama bu demek değildir ki, bunlardan başka varlıklar yoktur. Kim bilir bizim bilmediğimiz

daha nice muazzam varlıklar yaratmış, yok etmiştir. Biz sadece bize verilen bilgi kadar bilebiliriz, ötesini bilemeyiz. Allah Teâlâ'nın ne varlığının başlangıcı vardır, ne de sonu vardır. Yerleri gökleri yaratmadan önce hep öyle bir şey yaratmadan, yapmadan mı durdu? Hayır kim bilir neler yarattı ve bu dünyanın sonunda da neler yaratacaktır...

Evet, bu ayet de göklerin yedi kat olduğu ve yerin de göklere benzer olarak yaratıldığı ifade edilmektedir. Saidi Nursi bunu yerin yedi kıta olduğu şeklinde yorumla mıştır. Yani gökler yedi kat, yer küresi ise yedi kıta olarak yaratılmıştır. İbni Abbas'tan gelen bir rivayette ise: "Yer yedi denizlerle ayrılmış ve hepsini de gök kaplamıştır," şeklinde yorumlanmıştır. Dehhak gibi bazı âlimler ise yerin de birbirine bitişik olarak yedi katman olduğunu söylemişlerdir. Hamdi Yazırın tefsirinde ise şöyle yazılıdır Ebu Suud'un naklettiğine göre, Kurtubi demiştir ki: "Yer tabakalarının arasındaki mesafenin gökler arasındaki mesafe kadar olduğu en doğru bir görüştür. Çünkü Buhari ve diğer kaynaklarda ki rivayet edilen haberler bunun doğru olduğunu gösteriyor." Ve Peygamber a.s şöyle dua ederdi. "O yedi göğün ve onların kapladığı şeylerin Rabbi, hem yedi yerin ve onların taşıdığı şeylerin Rabbi, hem şeytanların ve onların aldattıklarının Rabbi, hem rüzgârların ve soğukların Rabbi olan Allah'ım! Senden bu memleketin hayrını ve halkının hayrını ve onun içinde bulunan kimselerin hayrını dileriz. Ve onun şerrinden, halkının şerrinden ve onun içindekilerinin şerrinden sana sığınırız." Bu hadisi Tirmizi rivayet etmiştir.

Fakat acizane benim anlayışıma göre bu Hadis eğer sahih ise ki bunda da şüphe vardır. Öyle olsa bile Peygamber (a.s.)'ın yedi yer, demesiyle yedi kat olmasını gerektirmez, birbirine bitişik yedi katman da olabilir, yedi kıta da olabilir. Çünkü hiçbir ayette yer çoğul olarak zikredilmemiştir. Ayetler de hep gökler ve yer diye zikredilmiştir. Bu ayette de yine yerler diye çoğul olarak zikredilmemiştir. (Allah (c.c.) yedi göğü, yerden de onların benzerini yarattı,) diye buyurmaktadır. Âcizane Allah'ın ilhamıyla benim anladığım mana şudur. (Ve mine'l-erdi) deki min, mini baziyedir. Yani Allah Teâlâ: (Gökleri yedi kat yarattı yerin de bir kısmını göklere benzer olarak yarattı.) Yani köklerde olan bazı benzerlik yerde de yaratılmıştır. Mesela ay taş toprak, dere tepe, olarak yaratılmıştır ki yerde onun benzeri olarak taşıyla toprağıyla, deresiyle ve tepesiyle ona benzemektedir. Tamamıyla olmasa da bu maddeleriyle benzemektedir. Çünkü ayda

hava ve su olmadığı için canlıda yoktur. Bu açıdan ayette geçen (ve mine'l-erdi mislehünne) "yerden de bir kısmını göklerin benzeri olarak yaratmıştır," buyrulması bunu ifade etmektedir. Gerçekten bu gezegenlerin bazılarında taş toprak, dere tepe vardır, ama hava ve su olmadığı için yerdeki gibi hayat yoktur. O zaman kısmen göklere benzer olarak yaratılmıştır. Ya da Dahhâk'in dediği gibi ikinci bir benzeyiş yer yedi katmandır, ama araları gökler gibi ayrı değil bitişiktir. Yine Saidi Nursi'nin dediği gibi bir benzerlik de yerin yedi kıtaya ayrılması olabilir. Eğer yerler yedi kat olsaydı ve gökler gibi aralarında açıklık olsaydı Kur'ani-kerimin bir yerine çoğul olarak: (Ve erdîyn,) ya da (seb'a erdiyn) diye geçerdi. Oysa bu gün bilim de keşfetmiştir ki, yer göklere göre küçücük bir uydudur. Ama Allah (c.c.) yeri göklere göre bu kadar ufak yaratmasına rağmen kâinatın kalbi gibi yaratmıştır ki, hayat ve canlılık yerde devam etmektedir. Ve bunun içindi ki, yer göklere göre bu kadar ufak olmasına rağmen Allah Teâlâ yeri dört günde yaratmış, gökler ise iki günde yaratmıştır. Bununla ilgili ayetler geçmişti, onları da açıklamıştık özellikle de Fussilet sûresinin 10-11-12. ayetlerinin tefsirine bakınız ve Nazi'a sûresinde de gelecektir, orada da göreceğiz inşallah.

TAHRİM SÛRESİ

Tahrim sûresi de Medine döneminde inmiştir. Tahrim haram demektir ki, bu sûrede Peygamber (a.s.) eşlerine darılarak bazı şeyleri kendisine haram etmesinden bahsettiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: On iki

Kelime Sayısı: İki yüz kırk yedi

Harf Sayısı: Bin altıdır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {١} قَدْ فَرَضَ اللهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ وَاللهُ مَوْلَاكُمْ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ {٢} وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثاً فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ وَأَظْهَرَهُ اللهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ وَأَعْرَضَ عَن بَعْضٍ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِ قَالَتْ مَنْ أَنبَأَكَ هَذَا قَالَ نَبَّأَنِيَ الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ {٣} إِن تَتُوبَا إِلَى اللهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا وَإِن تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ {٤} عَسَى رَبُّهُ إِن طَلَّقَكُنَّ أَن يُبْدِلَهُ أَزْوَاجاً خَيْراً مِّنكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُّؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَاراً {٥} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا

أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَاراً وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَائِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَا يَعْصُونَ اللهَ مَا أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ {٦} يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٧}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Ey Peygamber! Niçin Allah'ın sana helal kıldığı şeyi, eşlerin hatırı için haram ediyorsun? Allah, bağışlayan, esirgeyendir.

2. Allah, size yeminlerinizi bozmayı meşru kılmıştır. Allah, sizin sahibinizdir, O, her şeyi bilen hük-medendir.

3. Peygamber eşlerinden birine gizli bir şey söylemişti. Fakat eşi o sözü (başkasına) haber verdi. Allah da onu Peygamberine açığa çıkardı ki, Peygamber de onun bir kısmını (eşine) bildirdi, fakat bir kısmındansa vazgeçti. Peygamber bunu eşine haber verince: "Bunu sana kim haber verdi?" dedi. Peygamber de: "Her şeyi bilip haberdar olan (Allah) haber verdi," dedi.

4. Eğer (dedikodu yapan) ikiniz Allah'a tövbe ederseniz (yerinde olur.) Çünkü kalpleriniz kaymıştı. Ve eğer Peygambere karşı birbirinize arka çıkarsanız, bilesiniz ki, onun dostu ve yardımcısı Allah, Cibril ve müminlerin iyileridir. Bunların ardından melekler de (ona) yardımcıdır.

5. Eğer (Peygamber) sizi boşarsa, Rabbi ona sizden daha hayırlı, kendisini Allah'a teslim eden, inanıp itaat eden, tövbe eden, oruç tutan dul ve bakire eşler verir.

6. Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi o ateşten koruyunuz ki, onun yakıtı insanlar ve taşlardır. Onun başında da gayet katı ve şiddetli Allah'ın kendilerine verdiği şeyde (emirlere) karşı gelmeyen ve kendilerine verilen emri yerine getiren melekler vardır.

7. (İşte bu melekler derler ki): "Ey kâfirler! Bu gün özür beyan etmeyin, siz ancak işlediklerinizin cezasını çekeceksiniz."

İzahı

Bu ayetlerin, daha doğrusu bu sûrenin iniş sebebi hakkında muhtelif rivayetler vardır. Ancak Buhari ve Müslim'in ayrı-ayrı rivayetlerinde İbni Abbas'a dayandırarak İbni Abbas'ın şöyle anlatmakta olduğunu söylemişlerdir. İbni Abbas: "Ben Ömer b. Hattab'a bir ayet hakkında sormak istiyordum. Fakat onun heybetinden çekinip soramadım, tam bir yıl bekledim. Ta ki, hac yolculuğuna çıktı bende onunla beraber çıktım. Dönüşte yolun az bir kısmı olan (Merri-Zahran) denen yere varmıştık ki, Ömer ihtiyaç için bir misvak ağacının yanına saptı. Ben de onu bekledim sonra geldi beraber yolculuğa devam ederken abdest almak istedi ben de abdest suyunu döküyordum o esnada dedim ki, ey emirelmüminin! Peygamber (a.s.)'ın eşlerinden kendisini inciten o iki hanımı kimler idi?" Ömer de: "Onlar Hafsa ile Âişe'dir," dedi. Bunun üzerine dedim ki: "Vallahi bunu ben bir seneden beri sana sormak istiyordum, fakat sana olan saygımdan cesaret edip soramıyordum." O da bana: "Öyle yapma bende bir şey hakkında bilgi olduğunu zannettiğin zaman hemen sor, bilgim varsa hemen onu sana söyleyeyim," dedi. Sonra Ömer şöyle devam etti. "Vallahi doğrusu biz cahiliye döneminde kadınları bir şey sanmazdık. Ta ki, Allah (c.c.) onlar hakkında indireceğini indirinceye ve onların payına düşen hakları verilinceye kadar. Ne ise işte ben kendi kendime şöyle-şöyle iş yapmayı düşünürken karım bana şöyle-şöyle yapsan demeye başladı. Ben de senin neyine lazım diyerek ona senin sorumluluğun nedir?" dedim. O da: "Ey Hattab'ın oğlu! Sen kendine karşı gevezelik edilmesini istemiyorsun. Hal bu ki, senin kızın Resulüllah'a karşı mırıldanıyor, o gün onu öfke içinde bırakıyor," deyince Ömer hemen kalkıp rıdasını üzerine alarak Hafsa'nın yanına vardı ve ona: "Kızım sen Resulüllaha karşı mırıldanıyor, onu bütün gün öfke içinde bırakıyormuşsun, doğru mu?" dedi. O da "Vallahi biz hepimiz ona karşı söylenir mırıldanırız," dedi. Ömer ben de ona: "Dedim ki, bilirsin ben seni Allah'ın cezasından ve Resulünün gazabından daima sakındırmışımdır. Ey kızım! Sakın arkadaşının (Âişe nin) güzelliği ve Resulüllah'ın ona karşı olan sevgisi seni aldatmasın." Sonra Ömer devamla dedi ki: "Oradan çıktım ve yakınlığım olduğu için Ümmi Seleme'nin yanına vardım. Durumu ona söyledim." O da bana şöyle söyledi: "Sana şaşarım, ey Hattab'ın oğlu! Her yere girdin, Resulüllah'ın eşlerinin arasına da mı girmek istiyorsun?" Ömer:

"İşte bu söz bana öyle tesir etti ki, vicdanımda duyduğum üzüntüyü kısmen giderdi. Bunun üzerine onun yanından da ayrıldım, Ensardan bir arkadaşım vardı, ben ona gitmediğim zaman o bana gelir haberler getirirdi, o gelmediği zaman da ben ona haber götürürdüm. Bu arada da Gassan Krallarından birinin de bize saldırmasından endişe ediyorduk, kalplerimiz onunla meşgul idi ki, bir baktım Ensar'den olan o arkadaşım kapıyı çalıyor ve bana "aç-aç" dedi. Ben de içimden Aişe ile Hafsa'nın burnu sürtünsün dedim ve hemen elbisemi alıp çıktım Peygamberimizin yanına vardım. Birkaç basamakla çıkılan ve şerbetlik denen bir odanın merdiven başında siyah bir çocuk duruyordu, ona Ömer b. Hattap'ın geldiğini söyle dedim. Nihayet bana içeri girmeme izin verdi ve ben de söylenenleri kendisine anlatınca tebessüm etti. Kendisi bir hasır üzerinde oturuyordu ve hasırla arasında hiçbir şey yoktu. Yatarken de başının altında içi lif dolu bir tek yastık vardı, ayaklarının ucunda da bedevi zamkı denen azıcık (selem posası) vardı, başı ucunda da bir pösteki duruyordu. Böğründe hasırın izlerini görünce ağlamaya başladım." Bana: "Niye ağlıyorsun?" dedi. Dedim ki: "Ya Resulelleh! Kisra ve Kayser ne hallerde sen Allah'ın Resulü ne haldesin..." Bunun üzerine: "Dünya onların, ahirette bizim; sen buna razı olmuyor musun?" dedi. İbni Abbas: "İşte Ömer olup bitenleri bana böyle anlattı," demiştir

Peki, bu olayın sebebi ne idi, yani Hazreti Aişe ile Hafsa'nın dedikodusunun altında yatan sebep ne idi? Bu konudaki rivayette şöyledir. Peygamber (a.s.) bir gün eşlerinden Zeynep binti Cehş'in odasına varmış, orada bal şerbeti içmiş ve orada biraz fazla kalınca, Aişe ile Hafsa validemiz Peygamberimizin orada fazla kaldığını kıskanmışlar. Ve bunun içinde aralarında anlaşarak Peygamber (a.s.) yanlarına geldiğinde senden "Megâfir" yani pis kokulu bir ağacın sakızı kokuyor, demeyi kararlaştırmışlar. Peygamber (a.s.) da Hafsa r.a.h'ın yanına gelince senden "Megâfir" kokuyor, demiş. Peygamberimiz de öyle bir şey olmadığını, Zeynep'in yanında bal şerbeti içtiğini ve bunu da diğer eşlerinden hiçbirine söylememesini buyurmuş. Hafsa da gidip bunu Hazreti Aişe ye haber vermiş ve Peygamberimiz de niye haber verdin, sırrı ifşa ettin diye ona çıkışmış. İşte bu sebeple Peygamber (a.s.)'ın eşleriyle arası açılmış. Fakat daha başka sebepler de vardır. Mesela onlardan biri de Peygamberimizin eşleri sade bir hayat yaşadıklarından şikâyetçi olmuşlar. Elalem çeşit-çeşit yerken, çeşit-çeşit giyinirken biz niye böyle sade bir hayat yaşıyoruz, diye hallerinden şikâyetçi olmuşlardır.

Peygamberimiz de onlara Allah, ne vermiş ise o kadarını yedirip giydirebileceğini, kendi yediğinden yedirebileceğini ve kendi giydiğinden giydirebileceğini, ondan fazlasını istemeye haklarının olmadığını söylemiş. İşte bu sebeplerden dolayı Peygamberimiz eşlerine darılarak bir ay kadar küs durmuştur ki, buna İslam tarihinde ilâ hadisesi denir.

1-2. Evet, olayın devamında Cenab-ı Hak şöyle buyurmaktadır. (Ey Peygamber! Niçin Allah'ın sana helal kıldığını sen eşlerin hatırı için kendine haram kılıyorsun? Allah bağışlayan esirgeyendir.) Yani bu ufak bir hatadır, her ne kadar eşlerine darılarak helal olan bal şerbetini kendine haram ettinse de bu bir günah sayılmasa da hoş değildir, yeminini bozsan Allah bağışlar, örter. –Çünkü: (Allah, sizin yeminlerinizi bozmanızı meşru kılmıştır. Allah, sizin sahibinizdir, O, her şeyi bilen ve hükmedendir.) Yani iyi ve helal olan bir şeyin terk edilmesi için yemin edildiği takdirde yeminini bozup kefaretini verebilirsiniz, bu meşrudur. Ama kötü olan ve haram olan bir şeyin terki için yemin edildiği zaman o yeminin bozulmadan yerine getirilmesi gerekir. Bu yemin bahsi Bakara sûresinin 225. ayetinde kişinin kendi eşlerine yaklaşmamak için yemin etmesinin hükmüdür. (İlâ) hadisesi de 226. ayette geçmişti, geniş bilgi için o ayetlerin tefsirine bakınız. Eşlerine yaklaşmamak üzere yemin edip de dört ay geçmeden yeminini bozan kimse kefaretini verirse, ne âlâ. Ama dört ayı geçerse talak vaki olur, boşanmış olur. Her şeyde bir hikmet vardır, belki de Peygamber (a.s.)'ın başına gelen bu hadiseden dolayı bu ayet indi ve Müslümanların başına böyle bir şey geldiğinde nasıl çözüleceğini öğretmiş oldu.

3. (Peygamber eşlerinden birine gizli bir şey söylemişti. Fakat o eşi o sözü başkalarına haber verdi, Allah da onu Peygamberine açığa çıkardı. Peygamber de onun bir kısmını eşine bildirdi, fakat bir kısmından vazgeçti.) Yani yukarda da geçtiği gibi Peygamber (a.s.) Zeynep'in yanında bal şerbeti içmişti ve bunu Hafsa'ya söylemiş ve gizli kalmasını istemişti. Peygamberimiz, bu bal şerbeti meselesi ile beraber kendisinden sonra Hazreti Ebu Bekir, ondan sonra da Hazreti Ömer'in halife olacağını da Hafsa validemize sır olarak söylemişti ve bunun sır olarak kalmasını istemişti. Fakat Hafsa validemiz bu sırları Hazreti Aişe'ye haber vermişti. Allah (c.c.) vahyi ile Peygamber (a.s.)'a bildirip bunu açığa çıkarınca, Peygamberimiz de Hafsa daha çok mahcup olmasın diye Hilafet meselesini "neden söyledin?" diye ona çıkışmış, fakat bal şerbetini ifşa etmesi

hususunda üzerine gitmemişti. Evet: (Peygamber (a.s.) bunu eşine "Hafsa ya" haber verince, oda: "Bunu sana kim haber verdi?" dedi. Peygamber de,"her şeyi bilip haberdar olan Allah, haber verdi," dedi.) Yani Hafsa Hazreti Aişe ye söylediği bu sırrı onun Peygamberimize haber verdiğini sanarak, Peygamberimize bunu sana kim söyledi deyince, Peygamberimiz de kendisine vahyi ile Allah (c.c.)'in bildirdiğini söyledi.

4. Evet, işte bu dedikoduyu yapan Hafsa ile Aişe sizin: (İkinizin kalbi haktan kaymıştı eğer Allah'a tövbe ederseniz, ne âlâ, yok eğer birbirinize arka çıkarak Peygambere karşı olursanız, onun dostu Allah, Cibril, müminlerin iyileri ve onlardan sonra da arka çıkan meleklerdir.) Eğer siz Peygambere karşı birbirinize destek olursanız bilin ki, Allah (c.c.) Peygamberi yalnız bırakmayacak arka çıkacaktır, Peygambere bir şey olmaz. Fakat iyi düşünün bakın ne olursa size olur.

5. (Eğer Peygamber sizi boşarsa, bilin ki, Rabbi ona sizden daha hayırlı, kendisini Allah'a teslim eden, inanan, itaat eden, tövbe eden, oruç tutan dul ve bakire eşler verir.) Evet, işte bu ayetler inip onları uyarınca hepsi pişman olup Peygamberimize gelerek özür dilediler.

Ayette geçen: (Eğer siz ikiniz birbirinize arka vererek Peygambere karşı olursanız,) diye buyrulması, bazı rivayetlere göre Peygamberimizin eşlerinin iki guruba ayrıldıklarına işaret etmiştir ki, Hazreti Aişe ile Hafsa bir gurup, Zeynep ile diğerleri de bir gurup olmuşlardı. İhtimal ki, Hazreti Aişe ile Hafsa gurubu ağırlıkta oldukları için diğerleri de bazı isteklerinden dolayı onlara arka çıkarak hepsi de Peygamberimizi incitmişlerdir. Peygamberimiz de hepsine darılmış ve onlara yaklaşmayı kendisine haram etmiştir.

6-7. Bu ayetlerde de Allah Teâla, müminlere hitaben buyuruyor ki: (Ey iman edenler! Kendi canınızı ve ailenizi cehennem ateşinden koruyun. O ateş ki, onun yakıtı insanlar ve taşlardır.) Yani insanlar yakılıp taşlar kızdırılacak, hem kendilerinin yanması, hem de taşların yakması ile azap edilecektir. Yani tabiri caiz ise bir fırın gibi o cehennemin yakıtı olan odun insanların kendileridir ki onlar yandıkça taşları kızdırınca onlar kızgın taşlarla alevler arasında kalacaklardır. (Ve onun başında da gayet katı, şiddetli, acımasız, fakat Allah'ın kendilerine verdiği emri kusur etmeden yerine getiren melekler vardır. –İşte bu melekler derler ki: (Ey kâfirler! Bu gün özür beyan etmeyin, size ancak yaptıklarınızın cezası

vardır.) Hiç ağlayıp sızlamayın, bir takım özürler beyan etmeyin. Siz dünyada yaptıklarınızdan orada pişman olmadınız. İşte o kötülüklerinizin cezasını çekmektesiniz, size yapılan haksız bir muamele yoktur.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللهِ تَوْبَةً نَّصُوحاً عَسَى رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ نُورُهُمْ يَسْعَى بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {٨} يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ {٩} ضَرَبَ اللهُ مَثَلاً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا اِمْرَأَةَ نُوحٍ وَامْرَأَةَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللهِ شَيْئاً وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ {١٠} وَضَرَبَ اللهُ مَثَلاً لِّلَّذِينَ آمَنُوا اِمْرَأَةَ فِرْعَوْنَ إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِندَكَ بَيْتاً فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِن فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ {١١} وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ {١٢}

Meali

8. Ey iman edenler! Samimi bir tövbe ile Allah'a tövbe edin. Umulur ki, Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter, Peygamberi ve onunla beraber iman edenleri utandırmayacağı günde Allah, sizi içlerinden ırmaklar akan cennetlere girdirir. O gün onların nuru önlerinde ve yanlarında koşar. Derler ki: "Rabbimiz, nurumuzu tamamla, bizi bağışla! Doğrusu senin her şeye gücün yeter."

9. Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihat et, onlara karşı katı davran. Çünkü onların varacağı yer cehennemdir. O varacakları yer ne kötüdür!

10. Allah, inkâr edenlere, Nuh'un karısı ile Lut'un karısını misal vermiştir ki, bu ikisi kullarımızdan iki salih kulun (nikâhı) altında idiler, onlar hıyanet ettiler. İşte onlara da: "Haydı siz de ateşe girenlerle beraber girin," denmiştir.

11. Allah, inananlar hakkında da Firavun'un karısını örnek göstermiştir ki, o şöyle demişti. "Rabbim, bana katından cennetin içinde bir ev yap, beni Firavunden ve onun (çirkin) işlerinden kurtar ve beni şu zalim topluluktan da kurtar!"

12. Ve Allah, İmran'in kızı Meryem'i de örnek gösterdi ki, o ırzını korumuştu. Biz de ona Ruhumuzdan üfledik ve Rabbinin sözlerini ve kitaplarını doğrulamış ve gönülden itaat edenlerden olmuştu.

İzahı

8. Bu ayette halisane ve samimi bir şekilde tövbe edildiği takdirde günahların bağışlanacağı ve örtüleceği ve altından ırmaklar akan cennetlere koyulacakları haber verilmektedir. Allah Teâlâ Peygamberi ve onunla beraber iman edenleri utandırmayacak, kıyamet günü imanlarının nurları önlerinde ve yanlarında koşacak ve (nurumuzu tamamla ve bizi bağışla) diye dua edeceklerdir.

Ayette geçen (nesuh) tövbesi bir daha günaha dönmemek üzere kesin ve katı olarak tövbe etmektir. İbni Merdûye'nin rivayetine göre Muaz b. Cebel Peygamber (a.s.)'a: "Ey Allah'ın Resulü! Nesuh tövbesi nedir?" diye sordu. Peygamberimiz de buyurdular ki: "Kulun yapmış olduğu günaha pişmanlık duyarak Allah'a özrünü arzedip, sonra da sütün bir daha memeye dönmediği gibi işlediği o günaha dönmemesidir."

Ulema, bir tövbenin nesuh tövbesi olması için şu üç şarta bağlamışlardır. Eğer günah Allah'la kul arasında ise birinci şartı günahı bırakmak, ikinci şartı bir daha işlememeye kesin karar vermek, üçüncü şartı da Allah'tan özür dilemek,

yalvarıp yakararak, af dilemektir. Fakat işlenen günahta kul hakkı varsa bu şartlarla beraber dördüncü bir şart daha vardır ki, o da hakkına tecavüz ettiği kişiden özür dileyip helalılık almaktır. Eğer maddi bir haksa onu vererek, ödeyerek özür dilemek, manevi bir haksa ondan dolayı da özür dileyip helâllık almaktır. Mesela gıybetini, dedikodusunu yapmış, onu arkadan çekiştirmiş veya söz ve davranışlarıyla onu üzecek bir şey yapmış ise özür dileyip helâllik almak gerekir. Bir kimsenin günahları bırakmadan, şartlarına uygun tövbe etmeden sadece âdet üzere Allah'ım beni affet demesiyle tövbe olmaz. Hatta hem günaha devem edip hem de Allah'ım beni bağışla demesi istismar anlamına, alay etmek anlamına gelir. Nitekim bir Hadis de: "Bir kimse hem günaha devam eder, hem de esteğfirullah derse Allah'la alay etmiş gibi olur," buyruluyor.

Şimdi bazı kimseler belki yanlış anlayacaklar ama Perşembe günleri yani Cuma akşamı geceleri bazı camilerde imam âdet üzere tövbe istiğfar ettiriyor ki, günahları bırakmadan, şuursuzca âdet üzere yapılan bu tövbe ve istiğfarlar hiçbir anlam ifade etmez. Hatta dediğim gibi, günahları bırakmadan bilinçsiz bir şekilde böyle tövbe istiğfar Allah Teâlâ ile alay etmiş gibi olur. Adam, faize devam ediyor, hatta banka faizi helaldir diyor, şeriatın modası geçmiş diyor, haramlara günahlara devam ediyor. Eh, Cuma akşamları camiye gidiyor hoca da ona iman ve nikâh tazeletiyor, o da aklınca tövbe ettiğini, bağışlandığını ve nikâhını yenilediğini zannediyor. Bu papazların günah çıkarmasına benzer. Sen yaptığın günahları önce terk edeceksin, ondan sonra bu günahları Allah'a karşı işlediğin için de Allah'a tövbe dip af dileyeceksin, kul hakkı da varsa sahibinden özür dileyip helâlık alacaksın. Küfre götüren bir söz söyledin veya bir davranışta bulundunsa, o sözünü geri alıp kelime-i şahadet getirip yeniden imana gireceksin. Çünkü küfre gidince nikâhın da bozuldu, yeniden iki şahit huzurunda nikâhını da yenileyeceksin. Öyle âdet üzere ne iman olur, ne de nikâh olur.

Hazreti Ali r.a.den rivayet edildiğine göre bir çöl bedevisi çabuk-çabuk şöyle diyor: "Ey Allah'ım! Senden bağışlanmamı diliyorum ve sana tövbe ediyorum." Hazreti Ali bunu duyunca ona. "Ey be adam! Tövbede dil çabukluğu yalancıların tövbesidir," deyince, adam: "O halde tövbe nedir?" diyor. Ali r.a. ona şöyle cevap veriyor: "Tövbenin altı şartı vardır. Geçmiş günahlara pişmanlık duymak, terk edilmiş farzları ödemek, yerine getirmek, mazlumun hakkını vermek, hasımlarla helâllaşmak, bir daha o günaha dönmemek üzere kesin karar

vermek, nefsi günahlarla büyüttüğü gibi onu Allah'a itaatle eritmek (terbiye etmek), o nefse günahları tattırdığın gibi itaatte de acısını tattırmaktır." Yani nefis nasıl ki günahları işlemekten zevk alıp hoşlanıyordu ise, şimdi o nefsin hoşlanmadığı ibadet ve itaatleri yaptırarak acısını yaşat, onu terbiye et. İşte tövbe böyle olur dedi.

9. Bu ayette kâfir ve münafıklara karşı sert olunması, onlara karşı cihat edilmesi emredilmektedir. Çünkü onların fasık oldukları ve yerlerinin cehennem olduğu beyan edilmektedir. Bu ayetin bir benzeri de tövbe sûresinin 73. ayetidir ki, bunun geniş açıklaması orada geçti lütfen oraya bakınız. O ayetin benzerinin burada tekrar edilmesinin sebebi Peygamber (a.s.)'ın eşlerinden dargın ve ayrı olduğu sırada Gassanlıların Medine'yi basacakları şayiasını çıkaran, yalanlar uyduran münafık ve kâfirler hakkında inmiştir ki onlara karşı cihat edilmesi ve onlara karşı sert ve kesin tavırlar alınması emredilmektedir.

10-12. Bu ayetlerde de Peygamberimizi inciten eşleri ile diğer bütün müminlere ibret ve ders olsun diye üç ayrı ayette üç ayrı örnek verilmiştir ki, bunlardan birincisi kâfir olan ailelerden eziyet gören Nuh ve Lut (a.s.) dır. Bunlar Allah'ın salih kulları ve aynı zamanda Peygamber idiler. Ancak Nuh (a.s.)'ın oğlu kendisine iman etmemiş, onu üzmüştü. Lut (a.s.)'ın da eşi kendisine iman etmemiş onu üzmüştü ve sonun da her ikisi de azaba uğrayıp helâk oldular. İşte bu Peygamberimizin eşleri arasında ki hadiseden daha büyük, daha üzücü olduğunun örneğidir ki, Peygamber (a.s.)'ın eşlerinin kendisine karşı olan davranışları onlara göre hafiftir. İşte bu örnekle Allah Teâlâ Peygamber (a.s.)'ı teselli etmektedir. İkinci ayette ise inanan hanımlara Firavun'un eşi örnek verilmiştir. Firavun Hâşâ ilahlık iddiasında bulunan bir azgın iken eşi Asiye mümine bir hanımdı. Ve Asiye onun şerrinden korunmak için ve onun eziyetlerine sabrı karşılığında cennette kendisi için bir köşk verilmesi için Rabbine dua etmişti. İşte bu misalle samimi olarak inanmış olan hanımların kendilerine zulüm eden kocalarına karşı sabırlı olmalarına bir örnek verilmiştir. Bakınız ilâhlık iddiasında bulunan azgın Firavun'un zulmüne Asiye sabretmiş. Ve Rabbine böyle dua etmişti, siz de ondan ders çıkarın, zalim olan kocalarınıza karşı sabırlı olun ve onların ıslahı için dua edin. Fakat şuna da bir açıklık getirelim ki, bu ümmetten inanmamış olan hiçbir kâfir erkeğin mümin kadınla, hiçbir kâfir kadının da mümin erkekle evlenmesi caiz değildir. Ancak ehli kitap olan yani Yahudi ve Hıristiyan

dinine mensup olan bir kadınla evlenmek caizdir. Ama bir Müslüman kadının Yahudi ve Hıristiyan olan erkekle evlenmesi caiz değildir.

Evet, üçüncü ayette de Allah Teâlâ iffetli ve namuslu kadınlara Hazreti Meryem'i örnek vermiştir. Onu annesi Mescidi-Aksa ya hizmet için adamıştı. Orada tek başına kalırken iffetini namusunu korumuştu. Fakat buna rağmen Allah Teâlâ, ruhundan ona üflemiş ve İsa ya hamile kalmıştı. Bundan dolayı kendisine iftira attılar ama o sabretti, Rabbinin sözünü ve kitabını tasdik etti, örnek bir kadın oldu. Yani sizin başınıza da böyle musibetler gelebilir, iftiraya urayabilirsiniz, siz de Hazreti Meryem'i örnek alıp sabredin. İşte bu üç ayette gerek erkekler olsun ve gerekse kadınlar olsun bütün müminlerin alacakları çok büyük ibret ve dersler vardır. Böyle salih olan, hatta Peygamberlerin ailesinden kâfir ve zalimler çıkabiliyor. Böyle haddi aşmış ilahlık iddiasında bulunan bir kimsenin yanında, nikâhında bulunan Asi ye gibi bir Saliha kadın olabiliyor. Ve böyle tek başına evli olmayan Meryem gibi iffet ve namus timsali olan kadınlar olabiliyor, ama bununla beraber de iftiraya uğrayabiliyorlar. Yani diğer mümin kadınlardan da kocalarının zulmüne veya tersine kadınların zulmüne uğramış erkekler iftiraya uğramış eşler olabilir. İşte o örnek verilen zatlar nasıl davranmışlarsa bizlerin de öğle davranması lazımdır.

Bu son ayette iki meseleye açıklık getirmek istiyorum. Bunlardan birincisi Allah Teâla'nın Hazreti Meryem'e: (Ruhumuzdan ona üfledik,) buyurmasıdır. Daha önce başka sûrelerde geçen iki üç ayette de Âdem (a.s.)'a: (Ona ruhumdan üfledim,) buyrulmuştu. Ruhumdan üfledim, sözü izafidir, yeni insana özel bir ruh verdim, demektir. Yoksa kendi zatından bir parça olarak anlaşılmasın. Mesela Kâbe ye Beytullah (Allah'ın evi) dendiği gibi. Bu bir izafidir. Yoksa hâşâ Allah, mekândan münezzehtir. Onu zatiyle ufacık bir binaya sığdırmak mümkün müdür? Kur'an'ı kerimde buna benzeyen mecazi ve izafi ayetler vardır.

İkinci bir husus Hazreti Meryem dişi olmasına rağmen (fenefehnâ fîhi) deki zamir dişil değil, erkil zamiridir. Oysa Enbiya sûresinin 91. ayetinde (fîhâ) diye dişil zamiri ile: (Ona ruhumuzdan üfledik,) buyruluyor. Fakat her iki ayetin manası de aşağı-yukarı aynıdır, ama zamir farklıdır. Bu konuda tefsirciler farklı yorumlar yapmışlardır. Bazı tefsircilere göre Hazreti Meryem'in kocası olmadığı için, yani erkeğin spermi olmadığı için ona ruh üfleme esnasında rahminde hem erkeklik hem dişilik tohumu oluştuğu için Enbiya sûresindeki ayetteki zamir

onun dişilik yününe irca edilmiştir. Bu ayette ise zamir erkeklik yönüne gönderilmiştir. Veya şöyle yorumlayanlar da vardır. Enbiya sûresindeki ayette zamir doğrudan doğruya Meryem'in şahsına gönderilmiş yani (Meryem'e üfledik,) bu ayetteki zamirle ise o ayet tefsir edilmiştir. Yani (Meryemden bedel) onun eteğinin yırtmaç ve yarığına yukardan üfledik demektir ki, o zaman zamirin erkek ve dişil olması fark etmez. Nitekim İbni Abbas'tan nakledildiğine göre: "Cibril gömleğin yakasının içine üfledi," demiştir. Aslında Cibril'in üflemesi de zahiri bir sebeptir. Yoksa Allah Teâla nın kün emriyle her şey gerçekleşmiş ve Hazreti Meryem hamile kalmıştır. Daha başka yorumlar da vardır.

Ancak âcizane ben bu yorumlara bir yorum daha ilave etmek istiyorum ki, o da şudur. Bu ayette ki zamir aslında Meryem'in şahsında İsa (a.s.)'a gitmektedir. Yani Enbiya sûresindeki ayette direk zamir Hazreti Meryem'e gönderilirken, bu ayet onu tefsir ederek Meryemden bedel esas ruhun sahibi olan İsa'ya: (Üfledik.) Meryem de: (Rabbinin kelimeleriyle ve kitabiyle kesin bir kanatla İsa'nın babasız olduğunu bilip tasdik edip boyun eğenlerden oldu,) demektir. İşte bu ayetteki zamir esas ruhun sahibi olan İsa ya gönderilmiştir ve bundan dolayı da zamir erkildir. En doğrusunu Allah bilir.

MÜKL SÛRESİ

Mülk sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu ismin verilmesi ise sûrenin başındaki ayetin manası bütün mülkün Allah'a ait olduğunu ifade etmesindendir.

Ayet Sayısı: Otuz

Kelime Sayısı: Üç yüz otuz

Harf Sayısı: Bin üç yüz on üçtür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ {١} الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً وَهُوَ الْعَزِيزُ الْغَفُورُ {٢} الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقاً مَّا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِن فُطُورٍ {٣} ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِأً وَهُوَ حَسِيرٌ {٤} وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاء الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُوماً لِّلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ {٥} وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ {٦} إِذَا أُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقاً وَهِيَ تَفُورُ {٧} تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ {٨} قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءنَا نَذِيرٌ

فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللهُ مِن شَيْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ {٩} وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ {١٠} فَاعْتَرَفُوا بِذَنبِهِمْ فَسُحْقاً لِّأَصْحَابِ السَّعِيرِ {١١} إِنَّ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالْغَيْبِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ {١٢} وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ {١٣} أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ {١٤}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Mülk elinde olan (Allah), pek yücedir ve O, her şeye kadirdir.

2. O ki, hanginizin daha güzel amel işleyeceğinizi denemek için ölüm ve hayatı yarattı. O her şeye galiptir, çok bağışlayandır.

3. Yedi göğü birbiri üstüne tabaka-tabaka yaratan da O'dur. Rahman'ın yaratmasında bir çatlak, uygunsuzluk göremezsin. Gözünü çevire de bak ki, bir bozukluk görüyor musun?

4. Sonra gözünü iki kere daha çevir bak göz aciz, bitkin olarak sana dönecektir.

5. Andolsun biz, en yakın olan göğü kandillerle (yıldızlarla) süsledik ve onları şeytanlar için taşlamalar yaptık ve onlara çılgın ateş azabını da hazırladık.

6. Rablerini inkâr edenler için cehennem azabı vardır. Orası ne kötü varılacak yerdir!

7. Oraya atıldıklarında kaynarken onun çıkardığı uğultuları işitirler.

8. Nerde ise (cehennem) öfkeden çatlayacak. Her ne zaman oraya bir topluluk atılsa, onun bekçileri onlara: "Size bir uyarıcı Peygamber gelmedi mi?" diye sorarlar.

9. Dediler ki: "Evet, bize uyarıcı geldi, ama biz yalanladık, Allah, hiçbir şey indirmemiştir, ancak siz büyük bir sapıklık içindesiniz," dedik.

10. Ve dediler ki, "Eğer (peygamberleri) dinleseydik yahut aklımızı kullansaydık, şu çılgın ateş ehlinin arasında olmazdık!"

11. Böylece günahlarını itiraf etmiş oldular. Artık o çılgın ateş arkadaşları rahmetten uzak olsun!

12. Fakat görmedikleri halde Rablerinden korkanlar var ya, işte onlar için bir bağış ve büyük bir mü-kâfat vardır.

13. Sözünüzü ister gizleyin, ister açığa vurun, O, göğüsleri bizzat bilir.

14. Dikkat edin! Yaratan hiç bilmez mi? O, en ince işleri bilir, her şeyden haberdardır.

İzahı

1-2. Bu ayetler de bütün mülkü elinde bulunduran, yüceler yücesi olan ve her şeye gücü yeten Allah, kimin daha iyi işler ve ameller yapacağını denemek için ölümü ve hayatı yarattığını beyan etmektedir. (O, her şeye galiptir ve çok bağışlayandır.)

Yukarde geçen ikinci ayette Allah: (Ölümü sonrada hayatı yarattı,) diye buyuruyor. Yani ölüm hayattan önce zikrediliyor. Çünkü Âdem'e can vermeden önce onun ölü olan toprağını yaratmış, sonra o topraktan da Âdem'i yaratmıştır. Yine insana hayat vermeden önce onun ölü olan maddesini erkeğin spermini, kadının yumurtasını yaratmış, sonra onlara hayat vermiş, can vermiştir. O zaman önce ölüm yaratılmış, sonra hayat yaratılmıştır. Nitekim Bakara sûresinin 28. ayetinde: (Siz ölü idiniz, sizi diriltti, tekrar öldürüp diriltecek, o halde Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz,) diye buyrulmaktadır ki, bu konuyu o ayetin tefsirinde daha geniş açıkladık. Oraya da bakabilirsiniz.

Evet, insanın yaratılmasındaki gaye kimin Allah'a daha çok bağlı, daha çok ibadet ediyor ve iyi işler yapıyor diye bir denenmek ve sınanmak üzere yaratıldığı muhakkaktır. Eğer bu hayatta imtihan olmasaydı, o zaman iyilik kötülük de olmazdı, cennet ve cehennem de olamazdı.

3-4. Evet, mülkün sahibi ölümü ve hayatı yaratan yüce Allah olduğu gibi: (Yedi göğü birbiri üstüne yedi tabaka yaratan da O'dur. Rahman olan Allah'ın yarattığında bir uyumsuzluk göremezsin. Gözünü çevir de bak ki, bir bozukluk görüyor musun? –Sonra gözünü iki kere daha çevir bak gözün aciz ve bitkin olarak sana döner.) Yani tekrar-tekrar göklere gözünü kaldır bak bakalım

bir eksiklik, bir gediklik ve bir çatlaklık görebiliyor musun? İşte göklere bakıp dururken gözlerin yorulur fakat sen bir eksiklik, bir gedik ve çatlak bulamadan gözlerini oradan çevirirsin. Evet, göklerin yedi kat olmasıyla ilgili açıklamayı ise Talak sûresinin 12. ayetinde açıklamıştık oraya bakınız.

5. (Andolsun ki, biz en yakın olan göğü kandillerle "yıldızlarla" süsledik ve onları şeytanlar için taşlamalar yaptık. Ve onlara ayriyeten cehennemde de çılgın bir azap hazırladık.)

Bu ayette açıklanması gereken iki nokta vardır. Birincisi bütün yıldızların bize en yakın oldan gökte olduğu anlamına gelmez. Belki bizim görebildiğimiz yıldızlar birinci göğü süslemektedir. Diğer göklerde de yıldızlar olabilir. Nitekim bilim adamlarının söylediklerine göre yaratıldığı günden beri daha ışığı bize ulaşmamış yıldızlar olduğu söylenmektedir. İkinci nokta bu yıldızların şeytanlardan korunması ve onların bir taşlama olduğu meselesidir ki, bununla ilgili geniş açıklamayı Hicir sûresinin 16-17-18. ayetlerinin tefsirinde yapmıştık oraya da bakabilirsiniz. Ancak burada yine de kısa bir açıklama yapalım.

Şöyle ki Peygamber (a.s.) geldikten sonra şeytanların göğe çıkmaları yasaklanmıştır, fakat buna rağmen geleceğe ait bazı şeyleri meleklerden yarım yamalak çalıp bu haberleri iki ayaklı olan şeytanlara yani kâhinlere haber vermek için gittiklerinde yıldızlardan bir ateş topu koparak onları taşladığını açıkça görmekteyiz. Buna halk arasında yıldız akması ya da yıldız kayması denmektedir. İşte bu ayette (yıldızların taşlanması) diye ifade edilmesi budur. Çünkü böyle kulak hırsızlığına giden şeytanlar bu dünyada yıldızların taşlaması ile karşılaşırlar. Kıyamet gününde ise onlar için cehennemde hazırlanmış çılgın bir azap vardır.

6-11. Evet, sade şeytanlar için değil: (Rablerini inkâr edenler için de cehennemde dehşetli bir azap vardır, orası ne kötü varılacak yerdir! –Oraya atıldıklarında onun "cehennemin" kaynarken çıkardığı uğultuyu işitirler. –Cehennem uğultusu ile: Nerde ise öfkeden çatlayacak. Ve cehenneme her ne zaman bir topluluk atılsa, onun bekçileri onlara: "Size bir uyarıcı peygamber gelmedi mi?" diye sorarlar. –Onlar da: "Evet, bize uyarıcı geldi, ama biz onları yalanladık ve Allah, hiçbir şey indirmedi, belki siz büyük bir sapıklık içindesiniz," dedik.) Yani peygamberler bizi uyardıkları zaman onları yalancılıkla sapıklıkla suçladık, Allah (c.c.) size hiçbir şey indirmemiş, size kitap falan indirmemiş, vahyi göndermemiş diye söyledik. İşte bu yuzden başımıza bunlar geldi –(Ve böylece

günahlarını itiraf etmiş olurlar ve onlara melekler tarafından lanet denir.) Yanı onların bu itirafları hiçbir mana ifade etmez, cehennemde ki, görevli melekler tarafından kendilerine lanet edilir ve ebedi cehennemde cezalandırılırlar.

12-14. (Fakat O'nu görmeden gıyabında iman eder, O'ndan korkarlar, işte onlar için bir bağış ve büyük bir mükâfat vardır.) Allah'ın birliğine inanıp O'na karşı gelmekten korkup güzel ameller işleyenlerin, küçük günahlarını Allah, bağışlar ve onlara büyük bir mükâfat verir. –(Konuşurken ister gizleyin, ister açığa vurun, O, göğüsleri bizzat bilir.) Gizli ve aşikâr ne yapılırsa, kalplerde saklı olan ne varsa Allah, bunların hepsini bilir. –Öyle ise: (Dikkat edin yaratan hiç bilmez mi? O, en ince işleri bilir ve her şeyden haberdardır.)

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولاً فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِن رِّزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ {١٥} أَأَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاء أَن يَخْسِفَ بِكُمُ الأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ {١٦} أَمْ أَمِنتُم مَّن فِي السَّمَاء أَن يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِباً فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ {١٧} وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ {١٨} أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا الرَّحْمَنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ {١٩} أَمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ الرَّحْمَنِ إِنِ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ {٢٠} أَمَّنْ هَذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ بَل لَّجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ {٢١} أَفَمَن يَمْشِي مُكِبّاً عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَى أَمَّن يَمْشِي سَوِيّاً عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ {٢٢} قُلْ هُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ

السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلاً مَّا تَشْكُرُونَ {٢٣} قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ {٢٤} وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ {٢٥} قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِندَ اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ {٢٦} فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تَدَّعُونَ {٢٧} قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِيَ اللَّهُ وَمَن مَّعِيَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ {٢٨} قُلْ هُوَ الرَّحْمَنُ آمَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ {٢٩} قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْراً فَمَن يَأْتِيكُم بِمَاء مَّعِينٍ {٣٠}

Meali

15. O ki, size yeri boyun eğer kıldı. Haydı onun omuzlarında yürüyün ve Allah'ın rızkından yiyin ve dönüş de O'nadır.

16. Gökte olanın sizi yere batırmayacağından emin misiniz? Birden yer sallanmaya başlar.

17. Yoksa siz gökte olanın üzerinize taş göndermeyeceğinden emin misiniz? İşte o zaman korkutmanın nasıl olduğunu bileceksiniz.

18. Andolsun ki, onlardan öncekiler de yalanladılar, ama benim intikamım nasıl oldu?

19. Üslerinde kanatlarını açıp yumanları (kuşları) görmüyorlar mı? Onları Rahmanden başka tutan yok. Doğrusu O, her şeyi görmektedir.

20. Yahut Rahmandan başka size yardım edecek askeriniz kimdir? Kâfirler ancak derin bir aldanış içindedirler.

21. Yahut Allah, rızkını tutacak olursa, size rızık veren kimdir? Doğrusu onlar azgınlık ve nefret içinde direnip dururlar.

22. Şimdi yüzüstü kapanıp yürüyen mi doğru yürür, yoksa doğru yolda düzgün yürüyen mi?

23. De ki: "Sizi yaratan O, Allah ki, size kulaklar gözler ve gönüller verdi. Ne kadar az şükrediyorsunuz!

24. De ki: "Sizi yer de üretip çoğaltan O'dur. Toplanıp O'na götürüleceksiniz.

25. (Peygamberlere) dediler ki: "Eğer doğru iseniz bu tehdit (azap) ne zaman olacak?"

26. De ki, "(Onun ne zaman olacağı) Allah katındadır. Ben ancak apaçık bir uyarıcıyım."

27. Onu yakın görünce inkâr edenlerin yüzleri kötüleşmiştir ve:"İşte çağırıp durduğunuz şey budur," denir.

28. De ki: "Baksanız ya, Allah beni ve benimle beraber olanları öldürse yahut bize acısa o zaman kâfi-rleri acıklı azap tan kim kurtarır?

29. De ki: O, çok merhametlidir. O'na inanmış, O'na dayanmışızdır. Yakında kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu bileceksiniz!"

30. De ki: "Baksanız ya, eğer suyunuz yerin dibine çekilip inse, size akarsuyu kim getirebilir?

İzahı

15. Bu ayette Cenab-ı Hak yeryüzünü insanın emrine boyun eğdirdiğini, onun omuzlarına basıp gezip dolaştıklarını, yeryüzünden kendilerine rızık verdiğini onlardan yiyip içip bunlara karşı şükretmeleri gerektiğini, ama sonunda kendisine döneceklerini haber vermektedir. Yani onlara yeryüzünü yaşanır bir hala getirdiğini, orada birçok rızık ve nimetler verdiğini bu rızıklardan ve nimetlerden faydalanıp, haddi aşmamaları, haramlara yasaklara tenezzül etmemelerinin gerektiği vurgulanmakta ve bu nimetlere karşı şükretmeleri ifade edilmektedir. Çünkü bu dünya hayatının sonunda kendisine dönüp yaptıklarının hesabını vereceklerdir.

16-17. Bu ayetler şuna vurgu yapılmaktadır. Ey kafir ve müşrikler! Yeryüzü sizin emrinize verildi, üzerinde rahat gezip dolaşıyorsunuz, çeşitli nimet ve

rızıklardan yararlanıyorsunuz. Peki bunca nimetlere karşı şükretmeniz gerekirken nankörlük edip Allah'a ve Peygambere karşı geliyorsunuz. Peki: (Gök de olanın sizi yere batırmayacağından emin misiniz? Yer birden sallanmaya başlarsa) o zaman ne yapacaksınız? Gökten veya yerden gelen azabı savmaya gücünüz var mı? Elbette ki yetmez. Öyle ise size bu nimet ve imkânları veren Rabbinize karşı nankör ve şımarıklığınızın sebebi nedir? (Gökte olanın sizi yere batırmayacağından emin misiniz?) diye buyrulması, hâşâ Allah'ın gökte olduğu anlamına gelmemektedir. Bununla Allah'ın emirlerini icra eden melekler kasdedilmektedir ki, bu emirleri yerine getirecek olan gökteki melek lerin bu icraatlarından emin misiniz? demektir. –Evet: (Yoksa gökte siz, olanın üzerinize taş yağdırmayacağından emin misiniz? O zaman korkutmanın nasıl olduğunu bilirsiniz.) Şimdi alay ederek inkâr ettiğiniz azabı ayan-beyan gördüğünüz zaman ne olduğunu anlarsınız.

18-21. (Andolsun ki, onlardan öncekiler de yalanlamışlardı, ama benim intikamım nasıl oldu?) Onların her birini bir çeşit azapla yakalayıp cezalandırdık. Sizin yakalanmanız da yakındır. Nitekim Bedir de azgın müşriklerin elebaşları başta Ebu Cahil olmak üzere yakalanmışlardır. –Peki, bu inkârcı ve inatçı kâfirler: (Üslerinde kanatlarını çırparak açıp yuman kuşları görmüyorlar mı? Hal bu ki, onları Rablerinden başka havada tutan yoktur.) Onlara havada uçma imkânı veren Allah'tır: (Doğrusu O, her şeyi görmektedir. –Yahut Rahmanden başka size yardım edecek askerleriniz kimdir?) Sizi Allah'ın azabına karşı koruyacak, kollayacak bir ordunuz, bir askeriniz, bir gücünüz mü var da O'na karşı geliyorsunuz? (Doğrusu kâfirler derin bir aldanış içindedirler. –Yahut Allah, rızkınızı tutacak olursa, size rızık veren kim olacak?) Size takdir ettiği rızkı vermeyecek, tutacak olursa, O'ndan başka size rızık verecek kim var? Hiç düşündünüz mü? İşte bunlar hep cevaplandırılması gereken sorulardır: (Doğrusu onlar azgınlık ve nefret içinde direnip durmaktadırlar.) Akli selimle sonucu düşünmezler. Onlar sadece bir inat ve nefretlerinin kurbanı olmuşlardır.

22-27. (Şimdi yüzüstü kapanarak yürüyen mi doğru yürür, yoksa doğru yolda düzgün yürüyen mi?) İmanla küfrün örneği budur. Kâfirler gözü kapalı, yüz üstü sürünerek yürüyen, önünü göremeyen her an bir tehlike ile karşılaşan bir kimse gibidirler. İman edenler ise dosdoğru yolda dimdik yürüyen, önünü gören ve kendine güvenen kimse gibidirler. –Bu kör ve sapık kâfir ve müşriklere: (De ki:

"O Allah, sizi yarattı, size kulaklar, gözler ve gönüller verdi. Ne de az şükrediyorsunuz!" –De ki. "Sizi yerde üretip ço-ğaltan ve yeryüzüne yayan O'dur. Sonuçta toplanıp O'na götürüleceksiniz.") Kaçabileceğiniz, sığınacağınız bir yer yoktur, eninde sonun da O'na gelip hesap vereceksiniz. –(Dediler ki:"doğru iseniz bu tehdit ne zaman?") Yani Peygamberlere karşı alay ederek eğer doğru iseniz bu vadettiğiniz azap ne zaman? dediler. –Yine azabı, ve kıyameti inkar ede inkârcı ve inatçı kâfirlere: (De ki: "Onun bilgisi Allah'ın katındadır, ben ancak apaçık bir uyarıcıyım.") O azabın ne zaman geleceğini kesin olarak Allah bilir, fakat ben size sadece o azabın geleceğini haber verip sizi uyarıyorum. –(İşte o azabı yakın görünce, inkâr edenlerin yüzleri fenalaşır ve: "İşte çağırıp durduğumuz şey budur, derler.) Şimdiye kadar inkâr ederek, acele çağırıp durduğumuz azap budur, diyerek itiraf etmek zorunda kalırlar ve yüzleri simsiyah kesilir, korku ve üzüntüden fenalaşır ve pişman olurlar. Ama iş-işten geçmiştir, bu itirafın ve pişmanlığın hiçbir faydası yoktur.

28-29. Ey Peygamber! Onlara: (De ki, baksanız ya, Allah, beni ve benimle beraber olanları öldürse yahut bizi acısa peki kâfirleri acıklı azaptan kim kurtarır?) Farz edelim ki biz öldük, ya da öldürüldük veya Allah, bizi acıdı ve korudu. Peki, kâfirleri Allah'ın azabından kim koruyacak? Onlar da sonuçta ölmeyecekler mi, Allah'ın huzuruna çıkmayacaklar mı? Biz ölünce onlar bu dünyada emin mi yaşayacaklar, acaba onların başlarına bir felâket gelmeyecek mi?

Rivayete göre Mekke müşrikleri akıllarınca Peygamber (a.s.)'ın ve ona inanan müminlerin helâk olmaları için aleyhlerinde dua etmişler. Sarı ki, onlar ölürse, kurtulmuş olacaklarını kendilerinin huzura kavuşacaklarını sanmışlar. İşte bu ayet inerek onlara cevap vermiştir. –(De ki, O, çok merhametlidir, biz O'na inanmış, O'na dayanmışızdır. Pek yakında kimin apaçık bir sapıklık içinde olduğunu bileceksiniz.")

30. Evet, işte bu sûrede gelen ayetlerde Allah'ın kudret kuvvetinden, yarattığı, meydane getirdiği olaylardan verdiği nimet ve rızıklardan bahsedilmiş. Sonra inkârcılara bazı sorular yöneltilmiş, dünya azabı ve cehennemle tehdit edilmişlerdir. İşte bu son ayetle de şöyle soru yöneltilmiş ve tehdit edilmişlerdir. –(De ki, baksanız ya, eğer suyunuz çekilir yerin dibine batırılırsa,) ırmaklarınız, dereleriniz ve çeşmeleriniz akmasa: (Size kim su getirebilir?) Allah'tan başka size dereleri, çayları, ırmakları ve pınarları akıtacak bir güç var mı? Hiç

düşünmüyor musunuz da bu nimetleri yaratan ve hizmetinize sunan Rabbinize karşı nankörlük ediyorsunuz? O'nun gönderdiği Peygambere karşı, ona indirdiğimiz Kur'an'a karşı, onun gösterdiği dosdoğru olan Allah'ın dinine karşı geliyorsunuz? O'na kulluk yerine, ondan yardım isteme yerine, O'na dua etme yerine ellerinizle yaptığınız ve taptığınız taş ve ağaç parçalarına kulluk edip onlardan yardım umuyorsunuz. Bu kadar akılsızlık, beyinsizlik olur mu?

KALEM SÛRESİ

Bu sûreye Kalem sûresi veya Nun sûresi de denmiştir. Bu sûre de Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise sûrenin başındaki ayette Nun ve kaleme yemin edildiği içindir.

Ayet Sayısı: Elli iki

Kelime Sayısı: Üç yüz

Harf Sayısı: Bin iki yüz elli altıdır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

ن وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ {١} مَا أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ {٢} وَإِنَّ لَكَ لَأَجْراً غَيْرَ مَمْنُونٍ {٣} وَإِنَّكَ لَعَلى خُلُقٍ عَظِيمٍ {٤} فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ {٥} بِأَييِّكُمُ الْمَفْتُونُ {٦} إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ {٧} فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ {٨} وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ {٩} وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ {١٠} هَمَّازٍ مَّشَّاء بِنَمِيمٍ {١١} مَنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ {١٢} عُتُلٍّ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ {١٣} أَن كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ {١٤} إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ {١٥} سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ {١٦} إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ {١٧} وَلَا

يَسْتَثْنُونَ {١٨} فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ {١٩} فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ {٢٠} فَتَنَادَوا مُصْبِحِينَ {٢١} أَنِ اغْدُوا عَلَى حَرْثِكُمْ إِن كُنتُمْ صَارِمِينَ {٢٢} فَانطَلَقُوا وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ {٢٣} أَن لَّا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُم مِّسْكِينٌ {٢٤} وَغَدَوْا عَلَى حَرْدٍ قَادِرِينَ {٢٥} فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ {٢٦} بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ {٢٧} قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُل لَّكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ {٢٨} قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ {٢٩} فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ {٣٠} قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ {٣١} عَسَى رَبُّنَا أَن يُبْدِلَنَا خَيْراً مِّنْهَا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا رَاغِبُونَ {٣٢} كَذَلِكَ الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ {٣٣}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2. Nun, kaleme ve yazdıkları şeylere Andolsun –Ki, sen Rabbin nimetiyle mecnun değilsin.

3-4. Senin için tükenmez bir mükâfat vardır. –Ve sen büyük bir ahlak üzeresin.

5-6. Sen de göreceksin, onlar da görecek –Ki, fitneye uğramış hanginizmiş?

7. Şüphesiz ki, Rabbin işte O, yoldan sapanı de iyi bilendir ve hidayete ereni de iyi bilendir.

8-9. O halde onların hiçbirine itaat etme. –Onlar isterler ki, yumuşak davranasın da onlar da sana yu-muşak davransınlar.

10-14. Şunların hiçbirine itaat etme: Yemin edip duran aşağılık, –Daima kusur arayıp kınayan, hep laf götürüp getiren, –Hayra engel olan, saldırgan, günahkâr, –Kaba ve haşin, sonra da kötülükle damgalı, –Mal ve evlatları var diye (yolunu şaşırmış.)

15-16. Ona ayetlerimiz okunduğu zaman: "Eskilerin masalları," der. –Yakında biz onun hortumun üzerine damga vurup işaretleyeceğiz.

17. Biz şu bahçe sahiplerine belâ verdiğimiz gibi bunlara da bela verdik. Hani onlar sabah olunca bahçeyi mutlaka devşireceklerine yemin etmişlerdi.

18. İstisna da etmiyorlar (yani Allah dilerse biz devşiririz demiyorlardı.)

19-20. Fakat onlar uyurlarken dolaşan bir bela onu sardı da –Bahçe simsiyah oluverdi.

21-22. Derken sabahleyin birbirlerine seslendiler: –"Haydı, erkenden ekinize gidin devşireceksiniz.

23-24. Derken yürüdüler aralarında fısıldanıyorlardı: –"Sakın bu gün hiçbir fakir bahçeye girip yanımıza sokulmasın," diye (fısıldanıyorlardı.)

25. (Mahsulü devşirmeye) muktedir olacaklarını sanarak bir hışım üzere erkenden gidiverdiler.

26-27. Fakat bahçeyi gördüklerinde: "Biz herhalde yanılmış gelmişiz," –Hayır, biz mahrum edilmişiz, dediler.

28. İçlerinden (en akıllı olup) orta halli olan biri dedi ki: "Ben size Rabbinizi tesbih edin," dememiş miydim?

29. Dediler k. "Ey Rabbimiz! Seni tenzih ederiz, muhakkak biz zalimlerden olduk."

30-31. Ve dönüp birbirlerini kınamaya başladılar. –Yazıklar olsun bize, meğer biz azgınlarmışız, dediler.

32. (Sonra toparlanıp dediler,) olur ki, onun yerine Rabbimiz daha hayırlısını verir. Biz Rabbimize yönelir O'ndan umarız.

33. İşte (dünya) azabı böyledir. Eğer bilmiş olsalardı ahiret azabı elbette daha büyüktür.

İzahı

1-2. (Nun, kaleme ve yazdıkları şeylere andolsun –Ki, sen Rabbin sana verdiği nimetiyle mecnun değilsin.) Yani Rabbin sana verdiği Peygamberlik nimetiyle gönderilmiş bir Peygambersin, onların iddia ettikleri gibi sen asla mecnun değilsin.

Ayetin başında geçen (nun) hurufu mukataadır. Gerçek manasını Allah bilir. Fakat tefsirciler kendilerine göre bazı yorumlarda bulunmuş, bazı manalar vermişlerdir. Kimileri bunun balık olduğunu ve yerlerin onun üzerinde durduğunu söylemişler. İbni Cerir İbni Abbas'tan şunları rivayet etmiştir. Yüce Allah ilk olarak kalemi yarattı. O yaratılınca bütün olacaklar oldu. Sonra buhar yükseltildi, ondan gökler yaratıldı. Sonra Nun yani balık yaratıldı, yer onun üzerine döşendi, yerin üzerine dağlar sabitleştirildi." İşte İbni Cerir, İbni Abbas böyle dedi, diyerek de bu ayeti okudu demiştir.

Şimdi böyle bir rivayeti kabul etmek mümkün değildir. Âcizane benim anlayışıma göre ya bunu İbni Abbas'a dayandırarak, onu referans göstererek kendi görüşlerini benimsetmek için böyle yorumlamışlardır. Ya da İsrailiyat kaynaklarına dayanarak böyle yorumlamışlardır. Veya Enbiya sûresinin 87. ayetinde: (Ve zennûn) "balık sahibi" diye Yunus (a.s.)'a verilen bu lakaptan ötürü burada ki (nun)'un balık anlamına geldiğinden yola çıkarak böyle bir mantıksız yorum yapılmıştır. Oysa balıkla kalemin ne alaka ve ilişkisi vardır? Hal bu ki (nun) yazı yazılan bir mürekkep kabı, okka ve divit anlamlarına da gelir. İşte bu ayette ki, nun'un kalem ve yazı satırları ile alakası budur. Yani yazı yazılan bir divit ve kaleme ve onun yazdığı yazılara andolsun, demektir. Çünkü bunlar bilgi ve marifetin araçları oldukları için bunların önemine işaret edilerek bunlara yemin edilmektedir. Esas bu yeminle Cenab-ı Hak şuna dikkat çekmektedir ki, müşriklerin Peygamberimize cinnet getirdi sözleri yalandır. O deli değildir, Allah, onu Peygamberlik nimetiyle, nimetlendirmiştir.

3-6. Evet, ey Peygamber! Sen mecnun değilsin ve: (Senin için tükenmez bir mükâfat vardır.) Bu ağır görevin karşılığında maddi değil, manevi olan tükenmez bir mükâfat vardır, sen onların sözlerine bakma. –(Ve sen büyük bir ahlak üzeresin.)

Peygamber (a.s.)'ın sayısız güzel ahlakları vardır. Hazreti Aişe'ye Peygamberimizin ahlakından sorulduğunda: "Siz hiç Kur'an okumuyor musunuz? Onun ahlakının tamamı Kur'an'dır," dedi. Onun ahlakı Kur'an'ın tamamını yaşamasıdır. –Evet, ey Muhammed! (Sen göreceksin onlar da görecekler –Ki, fitneye düşen hanginiz miş?) Yani onların sana yakıştırdıkları delilik fitnesine kimin düşeceğini ve bunun karşılığını kimin ödeyeceğini hep birlikte göreceksiniz.

7-16. (Şüphesiz ki Rabbin, işte O, yolundan sapanı en iyi bilen ve doğru yolda olanı da en iyi bilendir. –O halde yalancılara itaat etme, boyun eğme. –Onlar isterler ki, yumuşak davranasın da, onlar da sana yumuşak davransınlar.) Yani bazı dini meselelerde, bilhassa putları aleyhinde bir şey söylemeyip, onlara karşı tavizkar olmanı, hoş görülü olmanı isterler ki, buna karşı kendileri de sana karşı bazı ufak tefek şeylerde taviz vererek hoş görüp geçinip gitsinler. Nitekim müşrikler zaman-zaman Peygamberimize, sen bizim putlarımıza tapın, biz de senin ilâhına tapalım gibi uzlaşma arayışı içine girmişlerdi.

–Evet: (Yalan yere yemin edip duran tüm aşağılık, –Daima kusur arayıp laf götürüp getiren, –Hap hayra engel olan, saldırgan ve günahkâr, –Kaba ve haşin sonra da kötülükle damgalı, –Mal ve evlat sahibi olmuş, kimselere itaat etme –Ki, ona ayetlerimiz okunduğu zaman eskilerin masallarıdır, der.)

Razı'nın tefsirinde rivayet edildiğine göre bu ayet Velid hakkında inmiştir. Bu habis annesinin yanına girmiş ve demiş ki, Muhammed beni on sıfatla tarif etti. Yani bu ayetlerde sayılan on sıfatla beni tarif etti, dokuzunu kendimde buldum, ama bir tek "zenim" yani damgalı ne anlama geldiğini bilemedim, demiş. Fakat tefsircilerin çoğu bu ayetlerde bir şahsın kasdedilip edilmediğini araştırıp uğraşmışlarsa da Ebu Hayyan'ın dediği gibi bu ayetle belirli bir şahıs değil de, genel olarak bu sıfatta olan müşrik ve kâfirler kasdedilmiştir. Benim anlayışıma göre de bu yorum daha isabetlidir. Çünkü 10. ayette: (Yalan yere yemin edip duran hiçbir aşağılık kimseye itaat etme,) diye buyruluyor. Nitekim bu ayetler ve bundan sonra gelen ayetler de gösteriyor ki, bunlar genelde mal-mülk sahibi olan evlat ve iyali çok olan şımarık müşrik ve kafirlerdir. –Evet: (İşte biz pek yakında onun hortumunun üzerine damga vurup işaretleyeceğiz.)

Bazı tefsirciler bu işaretin mecazi anlamda aşağılık bir manayı ifade ettiğini söylemişlerdir ki, aslında (burnu üzerine damgalayacağız) yerine hortum denmiştir. Ve bu hortum domuz gibi aşağılık hayvanlarda kullanılmaktadır. İşte bu

kâfirleri aşağılamak için bu tabir kullanılmıştır. Fakat başka bir gurup tefsircilere göre bunlar müşriklerin elabaşları olan ve bunların bir kısmının Bedir savaşında burunları kesilenler olduğunu söylemişlerdir.

Âcizane bende bu yoruma kısmen katılmakla beraber bunu şöyle anlamaktayım. Evet, bunlar Allah'ın dinine karşı savaş açtıkları için onları Bedirde yenilgiye uğrattı, burunları üzerine sürttürdü, bir takımını kılıçtan geçirip, kiminin de burnu kesildi işte bu halleriyle de kendilerine cehennemlik damgası vuruldu, demektir.

17-33. (Biz şu bahçe sahiplerine bela verdiğimiz gibi bunlara da bela verdik. Hani onlar sabah olunca mutlaka bahçeyi devşireceklerini sanmışlardı. –Hiç istisnada etmiyorlardı.) Yani Allah dilerse biz bu bağın mahsulünü toplayacağız demeden yarın sabah mutlaka biz bağın mahsulünü toplayacağız demiş ve öyle zannetmişlerdi. –(Fakat onlar o gece uyurlarken etrafında dolaşan bir bela onu sarmıştı da, –Bahçe simsiyah oluvermişti.) Yani gece onlar yatarken aniden bir sam yeli gibi bir afet geldi o gece bütün mahsulü simsiyah etti. Ya da bağlarında ve bahçelerindeki mahsullerini toplayıp devşireceklerini sanırken bir yangın gelip yakıp hepsini simsiyah kesti. Yahut etrafında dolaşan karabulutlar gecenin bir anında dolu yağıp mahsulü kırıp geçirdi, delik deşik edip biçilmiş las gibi simsiyah etti. Ya da şiddetli yağmur yağıp sel suları altında kaldı, bağlar, bahçeler simsiyah çamura bir balçığa döndü. Velhasıl bunların hepsi olabilir. İşte hiçbir istisna yapmadan kesin ve kesin sabah gidip mahsulümüzü toplarız diye hesap edenler: –(Sabahleyin birbirlerine seslenirler, –Haydı, erkenden ekininize gidiniz ki, onu devşiresiniz. –Derken yürüdüler ve aralarında da fısıldanıyorlardı: –Sakın bu gün hiçbir fakir kimse yanımıza sokulmasın, dediler.) Yani fakirlerden kimseyi bağınıza bahçenize sokmayın, hepsini kendimize devşirelim diye de kendi aralarında söyleşiyorlardı. –(Fakat gidip de bahçeyi gördüklerinde, biz herhalde yanlış gelmişiz dediler.) Yani gidip bahçelerinin harap olduğunu görünce gözlerine inanamadılar, bura bizim bahçemiz olamaz herhalde biz yanlış bir yere gelmişiz dediler. –(Ancak içlerinden en akıllı ve normal olan biri dedi ki: "Ben size Rabbinizi tesbih edin, dememiş miydim?) Rabbinize ibadet edin, O'na şükredin dememiş miydim? Siz beni dinlemediniz, şımardınız, nankörlük ettiniz der. İşte o zaman kendilerine gelip akılları başlarına geliverdi

ve: –(Dediler ki: Ey Rabbimiz! Sana tesbih ederiz "noksan sıfatlardan tenzih ederiz, sana şükrederiz." Muhakkak ki biz zalimlerden olduk.") Biz sana karşı büyük bir saygısızlık yaptık diyerek: –(Dönüp bir-birlerini kınamaya başladılar.) Şimdiye kadar yoksul ve fakirleri kınayıp, kendilerini zengin görerek onları bağlarına bahçelerine dahi yaklaştırmayacaklarını söyleyenler, bağlarını ve bahçelerini bu halde görünce, şimdi de kendi kendilerini ayıplayıp kınamaya başladılar. Eyvah biz haksızlık ettik, Rabbimize karşı nankörlük ettik, yoksullara ve fakirlere karşı zulmettik! –(Bize yazıklar olsun meğer bizler azgınlarmışız,) diyerek kendilerini teselli ederek şöyle dediler. –(Ola ki, onun yerine Rabbimiz bize daha hayırlısını verir, biz Rabbimize yönelir O'ndan umarız. –İşte azap böyledir.) Tokatı yiyince akıllarını bir an bile olsa başlarına almış oldular, bir an bile olsa vicdanlarına döndüler. Fakat ne yazık ki, tokatın acısı geçince birçokları yine eski hallerine dönüveriyorlar. İşte dünyanın tokatı budur. –(Ya ahiret azabı nasıldır? Elbette o daha büyüktür, eğer bilmiş olsalardı.)

Bu ayetlerle geçmişte kimlerin kasdedildiği açıklanmamış. Ama rivayete göre Yeme'nin Sana denilen kentine iki fersah (iki km) uzaklıkta olan bir yerde ki bağlardır ki, bu bağların ilk sahibi salih bir zat imiş. Bu zat bu bağ ve bostanlarının mahsullerinden yoksul ve fakirlere bir pay bırakırmış. Yani bağ ve botsanının tamamını devşirmezmiş, bir kısmını yoksul ve fakirlere bırakırmış. Fakat kendisi vefat ettikten sonra varisleri gözaçlık ederek. "Eğer biz mahsullerimizin bir kısmını yoksullara bırakırsak, kendimiz mağdur oluruz," diyerek yoksulları bağlarından, bahçelerinden uzaklaştırmışlar, onların payını vermeyince bu felâketle karşılaşmışlardır. İşte bu ayetlerle geçmiş ümmetlerin başına gelenler Mekke deki müşriklerin de başına geleceğine işaretle örnek verilmiştir. Nitekim Mekke döneminde de böyle acımasız zalimler yoksula tepeden bakıp mal, mülk, makam, mevkileriyle, evlat ve iyallarının çokluğu ile şımarmı-şlardı. Onlara da Cenab-ı Hak müthiş bir kıtlık vermişti. İşte bu son ayetlerden anlaşılıyor ki o insanlardan bazıları hatalarını anlamış, tövbekâr olmuşlardır ki: (Rabbimiz umulur ki bize daha hayırlısını verir,) diyerek ümit varolmuşlardır. En son 33. ayetten de anlaşılıyor ki, tövbekâr olmayanların başlarına bu dünyada böyle felâketler gelip cezalandırıldıkları gibi ahrette de daha büyük bir azap hazırlan dığı ifade edilmektedir.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ {٣٤} أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ
كَالْمُجْرِمِينَ {٣٥} مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ {٣٦} أَمْ لَكُمْ
كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ {٣٧} إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ {٣٨} أَمْ
لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ
{٣٩} سَلْهُم أَيُّهُم بِذَلِكَ زَعِيمٌ {٤٠} أَمْ لَهُمْ شُرَكَاء فَلْيَأْتُوا
بِشُرَكَائِهِمْ إِن كَانُوا صَادِقِينَ {٤١} يَوْمَ يُكْشَفُ عَن سَاقٍ
وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ {٤٢} خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ
تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ
{٤٣} فَذَرْنِي وَمَن يُكَذِّبُ بِهَذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ
حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ {٤٤} وَأُمْلِي لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ {٤٥} أَمْ
تَسْأَلُهُمْ أَجْراً فَهُم مِّن مَّغْرَمٍ مُّثْقَلُونَ {٤٦} أَمْ عِندَهُمُ الْغَيْبُ
فَهُمْ يَكْتُبُونَ {٤٧} فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُن كَصَاحِبِ
الْحُوتِ إِذْ نَادَى وَهُوَ مَكْظُومٌ {٤٨} لَوْلَا أَن تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِّن
رَّبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاء وَهُوَ مَذْمُومٌ {٤٩} فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ
الصَّالِحِينَ {٥٠} وَإِن يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ
لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ {٥١} وَمَا هُوَ إِلَّا
ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ {٥٢}

Meali

34-35. Kuşkusuz muttakiler için de, Rableri katında Naim cennetleri vardır. –Müslümanları hiç günahkârlar gibi yapar mıyız?

36-38. Neyiniz var, nasıl hüküm veriyorsunuz? –Yoksa size ait bir kitap var da; ondan mı okuyorsunuz? –da şüphesiz onda istediğiniz her şeyi seçiyorsunuz?

39. Yoksa kıyamete kadar üzerimizde yeminle (kesin verilmiş bir söz) mü var ki, ne hükmetseniz sizin için geçerlidir.

40-41. (Ey Peygamber!) Onlara sor içlerinden hangileri kefildir. –Yoksa onların ortakları mı var? Eğer doğru iseler, ortaklarını getirsinler.

42. O gün bacaklardan bir kısmı açılır (paçalar sıvaır) ve secdeye çağrılırlar. Fakat buna güçleri yetmez.

43. Gözleri kararmış (fersiz) kendilerini bir zillet kaplamış olur. Hal bu ki, onlar sağ-salim iken (dünyada) secdeye çağrılıyorlardı.

44. Artık bu sözü (Kur'an'ı) yalanlayanları bana bırak. Onları bilmedikleri yerden kademe-kademe yakalayacağım.

45. Onlara mühlet veriyorum. Ama şüphesiz benim tuzağım kuvvetlidir.

46. Yoksa sen onlardan bir ücret mi istiyorsun da, onlar ağır bir borç altında kalıyorlar?

47-48. Yoksa gaybe (ait bilgiler) onların yanlarında da, onlar mı yazıyorlar? –Rabbin hükmüne sabret, balık sahibi (Yunus) gibi olma. Hani uğramış olduğu sıkıntıdan yutkunarak (Allah'a) seslenmişti.

49-50. Eer Rabbinden ona bir nimet yetişmeseydi, yerilerek çıplak bir yere atılırdı. –Fakat Rabbi onu seçti, salihlerden kıldı.

51-52. O kâfirler ki, Kur'an'ı işittikleri zaman, nerde ise seni gözleriyle devireceklerdi. Üstelik. "O mecnundur," diyorlardı. –Hal bu ki o (Kur'an) âlemler için bir öğüttür.

İzahı

34-39. (Şüphesiz muttakiler için Naim cennetleri vardır.) Yani haramlardan günahlardan sakınıp Allah'ın emirlerini yerine getirenler için nimetlerle donatılmış olan cennetler vardır. –(Müslümanları hiç günahkârlar gibi yapar mı-

yız?) Yani Müslümanlarla kâfirleri bir tutar mıyız? Onlara envai çeşit nimetlerle donatılmış olan cennetler vardır.

Bazı Müşrikler müminlere demişler ki: "Kıyamet günü size verilen nimetlerden daha iyisi ve fazlası bize verilecektir." İşte bu sözleri üzerine bu ayet inmiş. (Hiç Müslümanları günahkârlar gibi yapar miyiz?) –Ey kâfirler! (Yanınız da neyiniz var, nasıl böyle hüküm veriyorsunuz? –Yoksa size ait bir kitap var da ondan mı okuyorsunuz da, –Onda istediğiniz her şeyi kati olarak seçiyorsunuz?) Yani size bir kitap verildi de size canınızın istediği gibi hüküm verin, diye bir şey mi var da oradan okuyup böyle hükümler veriyorsunuz? –(Yoksa kıyamete kadar yeminle üzerimizde size verilmiş bir söz mü var ki, ne hükmetseniz sizin için geçerli oluyor?) Yani biz yeminle size kati olarak böyle bir söz mü verdik ki, siz nasıl hükmederseniz o geçerlidir? Oysa böyle bir şey yoktur. O zaman sizin hükümlerininiz kerameti kendinden menkul batıl hükümlerdir. Siz bu batıl hükümlerinizle kendinizi avutup duruyorsunuz.

40-41. Ey Peygamber! (Onlara sor ki, içlerinde buna hangileri kefildir?) Böyle bir şey olduğuna dair hangisi şahit olmuş, bunun doğruluğuna hangisi kefildir? –(Yoksa onların ortakları mı var? Eğer doğru iseler ortaklarını getirsinler, bakalım.) Onların Allah'a ortak koştukları, yardım bekledikleri taşlardan, betonlardan, ağaçlardan yaptıkları Tanrılarını getirsinler de onlar söyleyebiliyorlarsa, söylesin bakalım böyle bir şey olduğuna şahitlik yapsınlar da görelim.

42. (O gün bacaktan bir kısım açılır ve secdeye çağrılırlar. Fakat secde etmeye güçleri yetmez.) Yani paçalar sıyrılır, işler kızışır kâfir ve münafıklar da yalan söyleyerek secde ettiklerini söyleyince Allah (c.c.) onları secde etmeye davet eder, fakat onların secde etmeye güçleri yetmez, eğilip kalkamazlar. Allah (c.c.) onları ayakta dondurup bırakır, rezil ve kepaze eder.

Bu Ayetin tefsiri hakkında birçok rivayet ve yorumlar vardır. Buhari, Müslim, Nese'i, İbni Münzir ve İbni Merdûye Ebu Saidden rivayet ettikleri şu hadise dayanarak hâşâ Allah'ın bacağı diye tefsir etmişlerdir. Bu hadise göre Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuş. "Rabbimiz bacağını açar da derhal her mümin erkek ve kadın secde eder. Fakat dünyada desinler görsünler diye secde edenler kalkar secde etmeye yeltenir, fakat beli tutulur kalır." Yani secde etmeye gücü yetmez. Yine başka raviler tarafından rivayet edilen uzun bir hadis'in son cümlesinde bu bacak Allah Teâlâ'ya nispet edilmektedir.

Fakat âcizane benim anlayışıma göre bu rivayetlere dayanarak bu ayeti böyle yorumlamak doğru değildir. Bu rivayetlere her ne kadar sahih dense de bana göre sahih değildir veya bu hadisler müteşabih nevindendir. Bu ayet ve hadislerin mecazi manaları vardır. Mesela meşhur bir hadisi-kutsi de şöyle buyrulduğu gibi. "Ben bir kulumu seversem eli olurum benimle uzatır, ayağı olurum benimle yürür, gözü olurum benimle görür, kulağı olurum benimle işitir." İşte bu hadisi-kutsi mecaz ifade eder. Yani ben bir kulumu seversem, o kulum benim razı olduğum şeylere elini uzatır, haramlara günahlara el uzatmaz. Ayağıyla benim razı olduğum yerlere yürür, haram ve günah olan yerlere adım atmaz. Gözü ile benim razı olduğum şeylere bakar, haramlara bakmaz, kulağıyla benim razı olduğum şeyleri dinler, haramları ve günahları dinlemez...

İşte bunun mecaz olduğunu anlayamayan bazı cahil sofular yada tarikat şeyhi diye geçinenler zahiri manasıyla hâşâ Allah'ın kendilerine hulul ettiğini iddia ederek kendilerini ilahlaştıran serserilerdir. Hatta hulul iye diye batıl bir mezhep de vardır. İşte Kur'an'ı kerimde ve hadisler de böyle mecazi anlamda ayet ve hadisler vardır. Bu ayette onlardan biride şudur: (Bacaktan bir kısmı açılır.) Yani haşa Allah'ın bacakları açılır şeklinde yorulmak en büyük hatadır. Çünkü (Ansakin) kelimesi nekredir yani bilinmeyen demektir. Dolaysıyle bunu Allah'a nisbet etmek bikere yalnıştır ve bacağın kime ait olduğu açıklanmamıştır. İkincisi bacağın açılmasından maksat mecazı anlamda her türlü sırların, kapalı olan şeylerin açılıp meydana çıkmasından, işlerin zorlaşıp hesapların çetin olmasından kinayedir. Nitekim Tarık sûresinin 9-10. ayetlerinde şöyle buyrulmaktadır: (O gün sırlar ortaya döküldüğünde, –Onun için "insan" için ne bir kuvvet ve ne de bir yardımcı yoktur.)

İbni Abbas da yukarda geçen ayeti yorumlarken bu bacaktan maksat o günün dehşetinin görünmesi olarak yorumlamıştır. Arap edebiyatında böyle zor ve kederli günler ifade edilirken: "O gün bacaklardan açılır," derler. Mesela Hatim şöyle demiştir. "Harbin, (savaşın) kardeşi, savaşa alışıp onunla tanışmış olan savaşçı yiğit kişi eğer savaş onu ısırır (şiddetlenir) ve savaş paçalarını sıvarsa, o da sıvar." Yine Arap edebiyatında şöyle denmektedir. "Paçanı sıva da artık saldır. Sizin için harp ciddileşti, siz de ciddileşin." Yine şöyle denmektedir. "Savaş onlara karşı paçasını sıvadı ve kötülükten berihaler (evler sağdan sola geçerek) ortaya çıktı." Yani Araplar sağdan sola geçilmesini uğursuz sayarlarmış.

Onun için savaşın kızışıp tutuşmasını paçaları sıvayıp savaşa girişme olarak görür ve o günü uğursuzluğa benzetirlermiş. Velhasıl bu kelime mecazi anlamda birçok şey için kullanılır. Burada kıyamet günü hesabın kızışıp şiddetlenmesinden kinayedir.

Nitekim Türkçemizde de mecazi anlamda yoksul olanlara tepeden bakanlar, onlara baldırı çıplak derler. Bir insan zor bir işe giriştiği zaman pantolonun paçalarını yukarı doğru kıvırır, baldırları açılır. Mesela eskiden güreşçiler de paçalarını yukarı kıvırırlardı ve böylece baldırları açılırdı. Demek ki, baldırın açılması zor bir işe girişilmesinden, işin kızışmasından kinayedir. İşte o gün işler kızışacak, hesap derinleşecek. Münafık ve kâfirler de zor bir işe girişecekler, yalan söyleyerek biz de secde ettik deyince, Allah Teâlâ onlara secde etmelerini teklif edecek, fakat onların secde etmeye güçleri yetmeyecektir yalancı olduklari ortaya çıkarılacaktır.

43-45. Evet, işte o gün kâfir ve münafıkların: –(Gözleri kararmış, fersiz ve kendilerini bir acizlik ve aşağılık kaplamış olur.) Secdeye eğilmek istediklerinde eğilemezler, dimdik ayakta kalırlar, böylece yalanları ortaya çıkar. –(Hal bu ki, onlar dünyada iken sağsalim olarak secdeye çağrılıyorlardı.) Fakat onlar buna kulak asmıyorlardı, Allah'a karşı kibirleniyorlardı. Şimdi ise imtihan için secde etmeye çağrılıyorlar, ama aciz ve ağır hasta düşmüş gibi fersiz ve perişan bir halde secde edemeyince yalanları ortaya çıkıyor. –Ey Muhammed! (Artık bu sözü "Kur'an'ı" yalanlayanları bana bırak, onları bilmedikleri bir yerden derece-derece yakalayacağız.) Yani onların her birini bir türlü azapla azar-azar yakalayıp cezalandıracağız. –(Onlara şimdilik mühlet veriyorum. Şüphesiz ki, benim tuzağım sağlamdır.) Onları bu azgınlıklarıyla beraber mühlet verip yaşatmam aslında onlar için bir tuzaktır. Onlar bu yaşayış içerisinde bir aldanış içerisindedirler. Zannediyorlar ki hep böyle yaşayacağız, bize hiçbir şey olmayacak, ama onlar böyle yaptıkları günahların farkında olmazken zulme devam ederken hiç ummadıkları bir anda yakalayacağız.

46-48. Ey Peygamber! (Yoksa sen onlardan bir ücret mi istiyorsun da, onlar ağır bir borç altında kalıyorlar.) Sen Kur'an'ı onlara okuyup anlatırken, içindeki emir ve hükümleri tebliğ ederken bunun karşılığında bir ücret mi talep ediyorsun da, onlar bunu veremiyorlar, bir borç yükü altına giriyorlar? –(Yoksa gaybe ait bilgiler onların yanlarında da bu bilgileri onlar mı yazıyorlar?) Levhi'l-Mahfuz

onların yanında bu bilgileri oradan mı öğrenip yazıyorlar ki, kendi-kendilerine böyle hükümler veriyorlar? Tabi ki bunların hiçbiri yok. Bunların söyledikleri ve yaptıkları sadece bir zan ve inattan ibarettir. Ey Muhammed! –(Rabbin hükmüne sabret, balık sahibi Yunus gibi olma. Hani uğramış olduğu sıkıntıdan yutkunarak Allah'a seslenmişti.) Yani Yunus kavminin isyanına sabretmeyip Rabbinin izni olmadan onları terk edip gitmişti. Bu yüzden başına musibet gelmişti, balık yutmuştu ve o balığın karnında yutkunarak Rabbine şöyle dua ediyordu: (Senden başka hiçbir ilah yoktur, seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, ben zalimlerden oldum.) İşte sen de kavmin eziyetlerine sabret. Yunus gibi sabırsızlık etme, ben şimdilik o azgınlara mühlet veriyorum ama yakında onları yakalayacağım. Yunus (a.s.)'ın bu başına gelen musibeti ve bu kıssayı Yunus sûresinin 98 ve Enbiya sûresinin 87-88. ayetlerinin tefsirlerinde genişçe açıklamıştık, oraya bakabilirsiniz.

49-50. Evet, işte Yunus'a: (Rabbinden bir nimet yetişmiş olmasaydı, elbette kınanacak bir halde ıssız bir diyara atılacaktı.) Yani balığın karnında Rabbine bu şekilde yalvarmasaydı ve Rabbin şefkat ve merhameti yetişmeseydi, belki de balık onu ıssız bir sahraya atacaktı. –(Rabbin onu seçti ve merhamet edip salihlerden kıldı.) Yani Rabbin onu günahlardan arıtıp, safileştirdi, huyunu değiştirdi, sabrını artırdı ve onu salih kullarından kıldı. Bu ayette de yine Yunus (a.s.)'ın bu kıssasına işaret edilerek Peygamber (a.s.) teselli edilmekte, kendisine sabır tavsiye edilerek moral verilmekte ve motife edilmektedir.

51-52. (O kâfirler Kur'an'ı işittikleri zaman nerde ise gözleriyle seni devireceklerdi. Üstelik seni kasdederek o mecnundur, diyorlardı.) Yani sana karşı o kadar düşmanlardı ki, o düşmanca bakışları ile nerde ise seni devireceklerdi. Yani tabiri caiz ise öfke ve düşmanlıklarından nerde ise san ki, seni yiyercesine bakıyorlardı. Bazıları bu ayeti nazar "göz değmesi" olarak tefsir etmişlerdir, ama âcizane bana göre bunun göz değmesiyle bir ilgisi yoktur. Peygamberimize olan kinlerinden ötürü düşmanca bakışları, ona karşı kin ve nefret duydukları ifade edilmektedir. Böyle yorum yapmakla göz değmesini inkâr etmiş değilim, onunla ilgili hadisler ve birçok tecrübeler vardır, ama bu ayetin göz değmesiyle pek ilgisi yoktur. Yani müşrikler Peygamber (a.s.)'a fiyli bir saldırıda bulunamayınca kin, nefret ve düşmanlıklarını bakışlarıyla gösteriyor, bakışlarıyla âdeta saldıracaklarmış gibi bir görüntü veriyorlardı. –(Hal bu ki o Kur'an

âlemler için bir öğüttür.) Kur'an kimseye bir kötülüğü fenalığı emretmiyor ki, ondan dolayı Peygambere düşman kesiliyorsunuz. O sadece insanlara öğüt veriyor, dünya ve ahiret mutluluklarının yollarını gösteriyor. Bir kimse kendisine doğru yolu gösteren, tehlikeleri haber veren birisinden rahatsız olur mu, ona hiç düşman olur mu?

HAKKA SÛRESİ

Hakka sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise birinci ve ikinci ayette kıyametin kopacağından bahsedildiği içindir.

Ayet Sayısı: Elli iki

Kelime Sayısı: İki yüz elli altı

Harf Sayısı: Bin otuz dörttür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الْحَاقَّةُ {١} مَا الْحَاقَّةُ {٢} وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحَاقَّةُ {٣} كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ {٤} فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ {٥} وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ {٦} سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُوماً فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ {٧} فَهَلْ تَرَى لَهُم مِّن بَاقِيَةٍ {٨} وَجَاء فِرْعَوْنُ وَمَن قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ {٩} فَعَصَوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَّابِيَةً {١٠} إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاء حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ {١١} لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ {١٢} فَإِذَا نُفِخَ فِي الصُّورِ نَفْخَةٌ وَاحِدَةٌ {١٣} وَحُمِلَتِ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً {١٤} فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ

الْوَاقِعَةُ {١٥} وَانشَقَّتِ السَّمَاء فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ {١٦}
وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ
ثَمَانِيَةٌ {١٧} يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَى مِنكُمْ خَافِيَةٌ {١٨}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2-3. Mutlaka meydana gelecek, –Nedir o meydana gelecek? –Ve o meydana gelecek şeyi (kıyameti) sana ne bildirdi?

4. Semud ve Ad (kavmi meydana gelecek olan) korkunç (kıyameti) yalanlamıştı.

5-6. Bu yüzden Semud (kavmi) aşırı bir sesle helâk oldular. –Ad kavmine gelince uğultulu azgın bir kasırga ile helâk edildiler.

7-8. (Allah) onu yedi gece sekiz gün ardarda onların üzerine musallat etti. –Onlardan hiç geri kalan görüyor musun?

9. Firavun, ondan öncekiler ve altı üstüne getirilmiş beldeler de olanlar hep o hatayı işleye geldiler.

10. Rablerinin elçisine karşı geldiler. O da onları şiddeti artan bir yakalayışla yakaladı.

11-12. Sular yükselince kuşkusuz biz, sizi akıp giden bir (gemide) taşıdık, –Ki, onu size bir ibret yapalım ve belleyen kulaklalar da onu bellesin.

13-15. Sure bir üfleyişle üflendiği, –Yer ve dağlar yerlerinden kaldırılıp şiddetle birbirine çarpılarak paramparça olduğu zaman, –İşte o gün olacak olur.

16-17. O gün gök yarılmış sarkmıştır. –Melekler de onun etrafındadır. O gün Rabbin Arşını sekiz melek üzerlerinde taşırlar.

18. O gün hepiniz (Allah'a) arz edilirsiniz (O'na) sizden gizli bir şey kalmaz.

İzahı

1. (El-Hakka): Meydana gelecek ve olacak olan en büyük hâdise demektir ki, burada özel olarak kasdedilen kıyametin kopup meydana gelmesi hadisesidir.

2-8. (Nedir o meydana gelecek hadise? –Ve o meydana gelecek olan şeyi sana ne bildirdi?) Yanı onu sen nerden bilebilirsin? Onu sana biz bildireceğiz.

–(Hani Semud ve Ad kavmi o korkunç günü yalanlamışlardı. –İşte Semud kavmi bu yüzden aşırı bir sesle helâk edildiler.) Yani inkâr ettikleri kıyametin bir parçası olan korkunç bir sesle helâk edildiler. Cibril'in bir haykırışıyla ödleri patladı. Ya da korkunç bir deprem gürültüsü ile helak oldular. –Yine kıyameti inkâr eden: (Ad kavmi de uğultulu ve azgın bir kasırga ile helâk edildiler. –Allah (c.c.) o rüzgârı yedi gece ve sekiz gün ardarda onların üzerine musallat etti.) Yani yedi gece ve sekiz gün hiç durmadan bir rahvan at adımlarını peşpeşe attığı gibi durmadan esti ve bu şiddetli kasırga ile Allah (c.c.) onları helâk etti. –Öyle ki, onları içi boş hurma kütükleri gibi yere serilmiş görürsün.) Yani o rüzgâr o kadar şiddetli olmuştur ki, onları yere serilmiş boş ve çürümüş bir hurma kütüğü gibi yerlere sermiş, savurmuştur. –(Hiç onlardan bir kalıntı görebilir misin?) Hepsi helâk olup yok olup gittiler. Peki, o kıyameti inkâr edenlerin sonu ne oldu? İşte azgın ve inkârcıların sonu böyledir. Ad, Semud ve daha başka azgın kavimlerin helâki de kıyameti andıran birer felakettir. Kıyamet İsrafil (a.s.)'ın sure üflemesiyle bir anda kainatın altüs olması ve bütün mahlukatın hayatının sona ermesi ve tekrar dirilerek hesap vermesidir. Böyle müthiş bir azapla ölen kimsenin de kıyameti kopmuş demektir.

9-12. (Firavun, ondan önceki azgınlar ve altüst olmuş olan beldeler de hep o hatayı işleyerek geldiler.) Bunların hepsi azgın, inkârcı ve inatçı âdet ve gelenekleri ile: –(Hep Rablerinin elçilerine karşı geldiler. O'da onları pek şiddetli bir yakalayışla yakalamıştır. –Şüphesiz ki, sular kabarınca, sizi gemide biz taşıdık.) Yani Nuh tufanında sular kabarıp yükselince, Nuh'u ve onunla beraber iman etmiş olanların nesilleri olarak sizleri de onların belinde iken gemide taşıyarak kurtardık. –(Çünkü sizin içini bir hatırlatma, bir ibret yapalım ve belleyen kulaklar onu bellesin,) kulaklara küpe olsun diye böyle yaptık. İşte Allah (c.c.) kıyameti inkâr edenlere onun bir parçasını gösterip taddırmıştır. Bundan sonra gelen ayetlerle o kıyametin dehşetini sergilemektedir.

13-17. O gün: (Sure bir üfleyişle üflendiği, –Yer ve dağlar, yerlerinden kaldırılıp bir çarpılışla çarpılıp darmadağın olduğu zaman, –İşte o gün olacaklar olmuş, –Gök yarılıp sarkmıştır.) Yani o müthiş günde kuvvetli olan gök yarılmış ve zayıf düşmüş, o eski durumunu ve ihtişamını kaybetmiştir. –(Melekler de etrafındadır.) Yani gökler yarılmadan önce melekler göklerin etrafında dolaşıp dururken kıyametin kopuşunda artık meleklerde bu yarılışla göklerden inerler. Çünkü Furkan sûresinin 25. ayetinde: (Gökler bulutlarla birlikte yarıldığı gün

melekler indirildikçe indirilirler,) buyrulmaktadır. –(Ve o gün Rabbin Arş'ını sekiz melek üzerinde taşır.)

Arş'ın büyüklüğünü, Ayete'l-Kürsi'nin tefsirinde bir şama ile izah etmeye çalışmıştık oraya bakabilirsiniz. Meleklerin Arş-ı üzerlerinde taşımalarına gelince, bu konuda birbirleriyle çelişen farklı rivayet ve yorumlar vardır. Mesela meleklerin şekilleri hakkında Tirmizi, Ebu Davd ve İbni Mâce'nin İbni Abbas'a dayandırdıkları ve doğru olduğunu sanmadığım bir hadisde deniyor ki, Arşı taşıyan meleklerin: "Oylukları göklere kadar uzun dağ keçileri suretinde sekiz melektir." Nitekim Ebu Hüreyre de bu melekler hakkında birbirine uymayan rivayetlerin doğru olmadığını söylemiş ve bu rivayetleri anlatmaktan vazgeçtik, demiştir. Yine bu meleklerin sayısı hakkında da farklı yorumlar vardır. İlk akla gelen sekiz melek taşımaktadır. Çünkü ayette de sekiz melek olarak geçmektedir. İkincisi Dahhak'a göre sekiz sınıf melek olduğu şeklindedir. Hasan El-Basrı ise, bunların sekiz kişi mi, sekiz sınıf mı, yoksa sekiz bin saf mı olduğunu bilmiyorum, diye ifade etmiştir. Fakat âcizane benim anlayışıma göre ayetin de zahirinde olduğugibi sekiz melektir. Çünkü ayetin başlangıcında cins olarak: (Melekler göğün etrafındadır,) diye buyrulduktan sonra: (Rabbin Arş'ını onların sekizi üzerlerinde taşır,) diye buyrulmuştur. Eğer sekiz sınıf ya da sekiz saf olsaydı ayet öyle açıklardı. O muazzam Arş-ı Yaratan Allah (c.c.) onu taşıyacak melekleri de Muazzam yaratmaya elbette kadirdir. Öyle ise Allah (c.c.) sekiz demişse sekizdir. Artık başka yorumlar yapmanın bir anlamı yoktur. Benzeri bir ayet Mümin sûresinin 7. ayetinde geçmiştir. Orada sayı verilmediği için bu ayette sayı verilerek o ayeti açıklamış olmaktadır.

18. (O gün hepiniz Allah'a arz edilirsiniz, sizden Allah'a saklı hiçbir şey kalmaz.) O'na saklı olan hiçbir şey yoktur. Huzuruna çıktığınız zaman sizin kendi aranızda gizlediklerinizi de açığa vurduğunuzu da haber verir.

فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَؤُوا كِتَابِيهْ {١٩}
إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي مُلَاقٍ حِسَابِيهْ {٢٠} فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ
{٢١} فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ {٢٢} قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ {٢٣} كُلُوا

وَاشْرَبُوا هَنِيئاً بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الْأَيَّامِ الْخَالِيَةِ {٢٤} وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ {٢٥} وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ {٢٦} يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ {٢٧} مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِيَهْ {٢٨} هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ {٢٩} خُذُوهُ فَغُلُّوهُ {٣٠} ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ {٣١} ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعاً فَاسْلُكُوهُ {٣٢} إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ {٣٣} وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ {٣٤} فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَاهُنَا حَمِيمٌ {٣٥} وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ {٣٦} لَا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِؤُونَ {٣٧}

Meali

19-20. Kitabı (amel defteri) sağından verilen: "Alın, okuyun, kitabımı," der. –"Zaten ben hesabıma kavuşacağımı sanmıştım."

21-22-23. Artık o memnuniyet veren bir yaşamdadır. –O yüksek bir cennettedir. –Ki, o cennetin meyveleri sarkmıştır.

24. Geçmiş günlerinizde yaptığınız amellerden ötürü afiyetle yiyin, için.

25-26-27. Kitabı sol tarafından verilene gelince der ki: "Keşke kitabım verilmeseydi de,-Hesabımın ne olduğunu bilmeseydim, –Keşke (ölüm) işimi bitirseydi.

28-29. Malım da bana fayda vermedi. –Gücüm de benden yok olup gitti.

30-31-32. Şimdi onu yakalayın da bağlayın. –Sonra cehenneme itiverin.-Sonra onu boyu yetmiş arşın uzunluğunda bir zincir içinde oraya sokun.

33-34-35. Çünkü o, ulu Allah'a iman etmezdi, –Yoksulu doyurmaya teşvik etmezdi. –Bu gün onun için candan yakın bir dost yoktur.

36-37. İrinden başka onun için bir içecek de yoktur. –Onu da günahkârlardan başkası yemez.

İzahı

19. (Kitabı sağından verilenler: "Alın okuyun kitabımı," der.) Yani amel defteri sağından verilen kimse sevincinden orada olanlara alın kitabımı okuyun, bakın diye sevincini gösterir. Tıpkı iyi not alan bir öğrenci gibidir. Daha önce de geçtiği gibi müminlerin amel defterleri kıyamet günü sağ taraflarından verilir. Kâfirlerin ki ise sol taraflarından ya da arkalarından uzatılır. Çünkü iyilikleri sağ tarafta ki melek kaydetmiş kötülükleri de sol taraftaki melek kaydetmişti. İşte o kişinin amel defteri hangi yönden kapanmış ise, kıyamet günü de o yönden uzatılır verilir.

20-24. İşte amel defteri sağından verilen kimse bu sevinciyle beraber der ki: (Ben zaten bu hesabıma kavuşacağımı sanmıştım.) Yani dünyada kendi hesabımı yapmıştım, böyle bir hesapla karşılaşacağımı sanıyordum. –Evet: (İşte bu kişi artık kendisine memnunluk veren bir yaşam içindedir. –Yüksek bir cennettedir. –O cennetin meyveleri sarkmıştır.) Onları devşirmede zorluk çekmesin diye önüne eğilmiştir. Müminlere denir ki, –(Geçmiş günlerinizde, dünyada yapmış olduğunuz amellerden ötürü afiyetle yiyin, için,) afiyet olsun.

25-29. (Kitabı sol tarafından verilene gelince der ki: "Keşke kitabım verilmeseydi, –Hesabımın ne olduğunu bilmeseydim, –Keşke ölüm işimi bitirmiş olsaydı.) Yanı o korkutucu ve ürkütücü ölümüm son olsaydı bir daha dirilmemiş olsaydım da bu hesapla karşılaşmasaydım. –Evet: (Malım da bana fayda vermedi. –Gücüm de benden yok olup gitti.") Bütün çevremi gücümü kaybedip yaptığım amellerle yalnız başıma kaldım, diyerek nedamet ve pişmanlıkla feryadedecek, ama bunların bir faydası olmayacaktır.

30-37. Ey cehennemde görevli olan melekler! (Şimdi onu yakalayın da bağlayın. –Sonra onu cehenneme sürükleyin. –Sonra boyunun uzunluğu yetmiş arşın olan zincir içinde cehenneme salıverin.) Yani yetmiş arşın boyunda zincirlere bağlı olarak cehennemin içine salıverin.

Bu ayette cehennem olarak değil de (cehîm) diye zikredilmesi cehennemin köpürmüş, galeyana gelmiş olan yerine salıverin demektir. Zincirin yetmiş zira diye zikredilmesi de İbni Cüreyc'e göre cehennem bekçilerine başkanlık eden meleğin arşınıyla yetmiş arşındır. Başka bir yorumcu ise onun esas uzunluğunu Allah'tan başka kimse bilmez demiştir. Bazı yorumculara göre de insan ömrünün

normalde yetmiş yıl olduğundan kınayı olarak yani yetmiş yıldan beri cehenneme salıverilmiş olan kimsenin ancak yetmiş yılda cehennemin dibini bulduğu şeklinde yorumlanmıştır. Nitekim bir hadis de beyan edildiğine göre Peygamber (a.s.) bir gün ashabıyla beraber otururken bir gürültü işitiyorlar ve Peygamberimiz buyuruyorlar ki: "Biliyor musunuz bu gürültü nedir?" Ashabı: "Allah ve Resulü bilir," diyorlar. Bunun üzerine buyuruyorlar ki: "Bir Yahudi yetmiş yıldır cehenneme aşağı gidiyordu, öldü ve cehennemin dibine düştü." Yani mecazı anlamda inkâr eden yetmiş yaşındaki bir kâfir, yetmiş yıldır cehenneme kendini salıvermişti, ölünce sona erdi demektir. Ve bu güne kadar da pişmanlık duyup tövbe de etmemiştir.

Fakat en doğrusunu Allah bilir, ama benim anlayışıma göre de bizim kesin bilmediğimiz bir arşınla yatmiş arşın boyunda olan bir zincire vurulmuş olarak meleklere teslim edilip cehenneme salıverileceklerdir. –Evet: (Çünkü onlar O, ulu Allah'a inanmıyorlardı.) O'nun sözü olan kitaplara ve O'nun gönderdiği peygamberlere inanmıyorlardı. –Bununla beraber: (Yoksula yedirmeye de yanaşmıyorlardı.) Fakir ve yoksullara yedirip içirmiyor, onlara yardımda bulunmuyorlardı. –(Bu gün artık onun için candan bir yakın kimsesi yoktur.) Dünyada başı daraldığında onun yanına koşan, eşi ve dostu vardı, şimdi sıkıntısını paylaşacak, yardımına koşacak hiçbir yardımcısı yoktur. Yalnızca kendi yaptığı o çirkin amellerle baş başa kaldı. –(Gislinden başka onun için bir yiyecek de yoktur.)

Gislin, aslında yıkanılmış olan şeylerin artıklar ve pis sular, yanık ve yaraklardan akan cerahat ve irinler demektir. Fakat benim anlayışıma göre yemeklerin en iğrenci, en kötü ve yutulmaz olan artıkları demektir. Nitekim İbni Abbas'ın rivayetlerinden bir rivayetinde de bunların olduğunu söylemiştir. Çünkü Duhân sûresinin 43-48. ayetlerinde cehennem ehlinin yiyecekleri zakkum ağacı olduğu bildirilmektedir. İşte bu da yine yemeklerin en pisi, en zehirlisi ve yutulması son derece zor olan bu ağacın meyveleridir. İçecekleri ise Nebe sûresinde geleceği gibi son derece kaynar sular ve cehennem ehlinin yanık ve yaraklarından akan cerahatler kanlı ve irinli pisliklerdir. –Evet, işte: (Onu günahkârlardan başkası yiyemez.) O zakkum ağacının meyvesini günahkârlardan başkası yiyemez, o kaynar ve irinli suları başkaları içemez. Sadece onlara mahsus olan yemek ve içecektir, onlar mecburen bunu yemek ve içmek zorunda kalacaklardır.

فَلَا أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ {٣٨} وَمَا لَا تُبْصِرُونَ {٣٩} إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ {٤٠} وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلاً مَا تُؤْمِنُونَ {٤١} وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ {٤٢} تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ {٤٣} وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْأَقَاوِيلِ {٤٤} لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ {٤٥} ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ {٤٦} فَمَا مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ {٤٧} وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ {٤٨} وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنكُم مُّكَذِّبِينَ {٤٩} وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ {٥٠} وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ {٥١} فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ {٥٢}

Meali

38-39-40. Hayır gördüklerinize –Ve görmediklerinize yemin ederim –Ki, o (Kur'an) elbette şerefli bir elçinin sözüdür.

41-42-43. O bir şair sözü değildir, siz ne de az inanıyorsunuz! –O bir kâhin sözü de değildir, ne de az düşünüyorsunuz! –O, âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiştir.

44-45. O (Peygamber) bize bazı (kimselerin) sözlerinden bir söz uydurmaya kalkışsaydı, –Elbette bundan dolayı onu kuvvetle yakalardık.

46-47. Sonra da onun şah damarını keserdik. –O zaman siz de hiçbir kimse de ona siper olamazdı.

48-49. O (Kur'an) muttakiler için elbette bir öğüttür. –Biz biliyoruz ki, sizden de onu yalanlayanlar var.

50-51-52. Şüphesiz ki o kâfirlerin üzerine elbette bir pişmanlıktır. –O şüphe götürmez kesin doğrudur. –Öyle ise yüce Rabbin adiyle (O'nu) tesbih et.

İzahı

38-40. (Hayır,) iş öyle sizin bildiğiniz ve zannettiğiniz gibi değil: (Gördüklerinize –Ve görmediklerinize andolsun –Ki, o Kur'an elbette şerefli bir elçinin sözüdür.) Yani Kur'an, Cibril'in Allah'tan getirdiği sözdür. Bazı tefsirciler bu elçinin bizzat Peygamberin kendisi olduğunu ve Kur'an'ı kerim de onun okuması şeklinde yorumlamışlardır.

Fakat âcizane benim anladığıma göre bu Cibril'in Allah Teâla'dan aldığı vahyi getirip Peygamber (a.s.)'a okumasıdır. Eğer bu elçi Peygamberin kendisi olduğu şeklinde yorumlanırsa, onun sözü olarak yanlış anlaşılır ki, zaten müşrikler Peygamberin kendinden uydurarak okuduğunu iddia etmektedirler. Yani Cibril Allah Teâlâ'dan aldığı vahyi Peygamberimize okumaktadır ki, bu da o şerefli elçinin sözü olarak ifade edilmektedir. Nitekim birazdan gelecek olan 43 numaralı ayette o sözün âlemlerin Rabbi tarafından indirildiği ifade edilmektedir.

41-47 (O bir şair sözü değildir.) Ne Kur'an şiirdir ve ne de Muhammed şairdi: (Sizin inancınız ne de az! –O bir kâhin sözü de değil, ne de az düşünüyorsunuz!) Yani kâfirlerin diğer bir iddiaları da Muhammed bu Kur'an'ı kâhinlerden öğreniyor sözüdür. Oysa Kur'an ne şiirdir, ne de bir kâhin sözüdür, o ancak ve ancak Allah'ın sözüdür. Şairlerin ve kâhinlerin böyle bir Kur'an'ı meydana getirmeleri mümkün değildir. Değil ki kâhin ve şairlerin, bütün insanlar ve cinler bir araya gelerek birbirlerine akıl vererek yardım ederek böyle bir kitap meydana getirmek için uğraşsalar nafiledir. Buna kimsenin gücü yetmez. Çünkü Kur'an baştan sonuna kadar hem dizilişiyle, hem de manasıyla bir mucizedir. Mucize ise Allah' tan başka herkesi aciz bırakan demektir. Kur'an onların iddia ettikleri hiçbir şey değil ancak –(O âlemlerin Rabbi tarafından indirilmiş bir kitaptır. –Eğer o Peygamber insan sözlerinden bazı sözler karıştırıp uydurmaya kalkışsaydı. –Onu bundan ötürü elbette kuvvetle yakalardık. –Sonra da şah damarını keserdik. –O zaman sizden hiç kimse de ona siper olup sahip çıkamazdı.) Demek ki, Peygamber hâşâ, kendiliğinden bir şey ilave edip Allah'ın sözü olan Kur'an'a karıştırsaydı, onu Allah, şiddetle yakalayıp cezalandırırdı, onun şahdamarını keserdi. O buna nasıl cesaret etmiş olabilir? Sizin söyledikleriniz hep yalan ve iftiradır.

Ayette geçen (yemin) kelimesi İbni Abbas'a göre kuvvettir. Yani Peygamber böyle bir şey yapmaya kalkışsaydı kuvvetle onu yakalar cezalandırırdık. Bazı tefsirciler ise bu kelimeyi Peygamberi sağından yakalardık şeklinde tefsir etmişlerse de daha uygun ve mantıklı olan İbni Abbas'ın yorumudur.

48-52. (Şüphesiz ki o Kur'an muttakiler için elbette bir öğüttür.) İman edip haramlardan ve günahlardan sakınan muttaki kimseler elbette Kur'an'ın verdiği öğütleri dinler ve ders alırlar. –Fakat: (Sizden onu yalanlayanlar olduğunu da biliriz. –O Kur'an kâfirler üzerinde elbette bir pişmanlıktır.) Yani muttakiler Kur'an'a inanıp ondan öğüt alıp Allah'ın rızasına cennetine kavuşurken, onu dikkate almayan, ondan yüz çeviren kâfirler için sonu pişmanlık olacaktır. Kıyamet günü hesabı ve azabı görünce eyvah, vay bizim hâlimize! Biz niye inanmadık diyerek pişman olacaklardır. –Oysa: (O Kur'an şüphe götürmez kesin ve doğrudur. –Öyle ise yüce Rabbin adiyle O'nu tesbih et,) O'nun adını yücelt ve O'nu noksan sıfatlardan tenzih et.

MEÂRİC SÛRESİ

Bu sûre de Mekke döneminde inmiştir. Meâric yükseliş anlamına geldiği için ve bu sûrenin üç ve dördüncü ayetleri de bundan bahsettiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Kırk dört

Kelime Sayısı: İki yüz yirmi dört

Harf Sayısı: Dokuz yüz yirmi dokuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ {١} لِّلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ {٢} مِّنَ اللهِ ذِي الْمَعَارِجِ {٣} تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ {٤} فَاصْبِرْ صَبْراً جَمِيلاً {٥} إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيداً {٦} وَنَرَاهُ قَرِيباً {٧} يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاء كَالْمُهْلِ {٨} وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ {٩} وَلَا يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيماً {١٠} يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ {١١} وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ {١٢} وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ {١٣} وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعاً ثُمَّ يُنجِيهِ {١٤} كَلَّا إِنَّهَا لَظَى {١٥} نَزَّاعَةً لِّلشَّوَى {١٦} تَدْعُو مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّى {١٧} وَجَمَعَ فَأَوْعَى {١٨} إِنَّ الْإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعاً {١٩}

إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعاً {٢٠} وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعاً {٢١}
إِلَّا الْمُصَلِّينَ {٢٢} الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ {٢٣}
وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ {٢٤} لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ
{٢٥} وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ {٢٦} وَالَّذِينَ هُم مِّنْ
عَذَابِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ {٢٧} إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ
{٢٨} وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ {٢٩} إِلَّا عَلَى
أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ {٣٠}
فَمَنِ ابْتَغَى وَرَاء ذَلِكَ فَأُوْلَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ {٣١} وَالَّذِينَ
هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ {٣٢} وَالَّذِينَ هُم بِشَهَادَاتِهِمْ
قَائِمُونَ {٣٣} وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ {٣٤}
أُوْلَئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَمُونَ {٣٥}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2. Bir soran gelecek olan azabı sordu. –Kâfirler için onu defedecek yoktur.

3. (O azap) yükselme derecelerinin sahibi olan Allah tarafındandır.

4. Melekler ve Ruh oraya bir günde (bir zamanda) çıkarlar ki, oranın mesafesi elli bin yıldır.

5-6 -7. O halde güzel bir sabırla sabret. –Çünkü onlar onu (azabı) uzak görürler. –Biz ise onu pek yakın görürüz.

8-9-10. O gün gök erimiş maden gibi olur. –Dağlar da atılmış yün gibi olur. –Dost da dostun halini sormaz.

11. Birbirlerini gösterilirler, (ama kendi derdine düştüğünden başkası ile ilgilenmez.) Suçlu o gün azaptan kurtulmak için oğullarını fidye vermek ister.

12-13-14. Eşini, kardeşini, –Kendisini barındıran, içinde yaşadığı tüm ailesini –Ve yeryüzünde bulunanların hepsini kendini kurtarabilsin diye feda etmek ister.

15-16-17-18. Hayır! O alevden bir ateştir. –Derileri kavurur, soyar. –Sırtını dönüp gideni (kendine) çağırır, –Mal toplayıp kasada yığanı.

19-20-21. Doğrusu insan hırslı yaratılmıştır. Kendisine kötülük dokundu mu sızlanıp durur. –Fakat hayır dokundu mu (mal verildi mi) yardım da bulunmaz.

22-23. Ancak (hakiki) namaz kılanlar bunun dışındadırlar. –Onlar ki namazlarını devamlı kılarlar.

24-25. Onların mallarında (yoksullara) bir hak vardır, –İsteyen ve istemeyen yoksullar için.

26-27. Onlar ki, ceza gününü tasdik ederler, –Rablerinin azabından korkarlar.

28. Şüphesiz ki Rableri'nin azabından emin değillerdir.

29-30-31. Onlar ki, ırzlarını korurlar. –Ancak eşleri ve cariyeleri hariçtir. Çünkü onlara yaklaştıklarında kınanmazlar. –Bundan ötesini arayanlar ise, haddi aşanlardır.

32-33. Onlar ki, emanetlerine ve sözlerine riayet ederler. –Onlar şahitliklerini de doğru yaparlar.

34-35. Namazlarına da devam ederler. –İşte bunlar cennetlerde ikram edilmiş olanlardır.

İzahı

1-5. Bu ayetlerin iniş sebebi hakkında birkaç rivayet ve yorum vardır. Birincisi Peygamber (a.s.) Mekke halkını başlarına gelecek olan bir azapla tehdit edince müşrikler dediler ki, Muhammed'e sorun bakalım bu azap kimin içinmiş ve kimin başına gelecekmiş? İkinci rivayet İbni Abbas'a göre Nadir b. Haris bu azabı inkâr ederek şöyle demiş: "Ey Allah'ım! Eğer bu senin tarafından gelmiş

bir hak kitap ise, durma üzerimize gökten taşlar yağdır veya bize daha acıklı bir azap ver." Diğer bazı tefsircilere göre de Müşrikler Peygamber (a.s.)'a hakaret edip eziyet ettikleri için, Peygamberimiz de onlara azabın gelmesini acele istemiş ve işte bunun üzerine bu ayetler inmiştir ki, beş numaralı ayette de kendisine güzel bir sabırla sabretmesi emredilmiştir. Bu rivayet da İbni Abbas'ın rivayetini doğrulamaktadır ki Nadir b. Haris'in sözleri üzerine bu ayetler inmiştir.

Evet, işte: (Bir soran, gelecek olan azabı sordu. –Oysa kâfirler için o azabı savacak yoktur.) Yani o azabın geleceğini inkâr ederek ve onu acele isteyerek ne zaman gelecek diye soran kâfirlerin başlarına geldiğinde ona mani olacak, onu bertaraf edecek bir güç yoktur. –(Çünkü o azap yükselme derecelerinin sahibi olan Allah' tan gelmektedir. –Melekler ve Ruh "Cibril" oraya bir günde çıkarlar ki, oranın mesafesi elli bin yıldır. –Öyle ise güzel bir sabırla sabret.) Yani bu azap, zatı yüce ve âlâ olan Allah katından gelecektir ki, O'nun katına melekler ve Cibril elli bin yılda ancak yükselebilirler. Yani bununla Allah'ın yüceliğine ve ululuğuna işaret edilmiştir ki, O, yüce Rab katında istediğiniz azabı bir anda göndermeye muktedirdir. Fakat istediğiniz o azap geldiğinde de ona mani olacak, onu çevirecek bir gücünüz yoktur. Öyle ise, ey Muhammed! Sana karşı küstahlık edip alayla o azabı acele isteyen ve seni incitenlere karşı sabret, zamanı gelince Rabbin onları yakalayacaktır. Ya da kıyametin kopuşunu inkâr edenlere o kıyamet saati geldiğinde kâfirlerden hiçbir kimse onu savamaz, önüne geçemez.

(Minellahi-zilmeâric): "Yükselişler sahibi olan Allah tarafından gönderilecek azap," demektir. Meâric, merdiven, yükselmek demektir. İşte kendisine melekler ve Cibril miktarı elli bin yıl olan bir günde yükselirler. Bu konuda tefsircilerin farklı yorumları vardır. İbni Abbas'a göre (meâric): Gökler ve yüksek dereceler demektir ki, melekler gökten-göğe yükselirler. Katada'nın yorumuna göre fazilet, nimet, yüksek makam ve lütuflardır. Fakat benim anlayışıma göre bu yorum bu ayette kasdedilen manadan çok uzaktır. Bazılarına göre de cennette Allah'ın dostlarına ihsan ettiği derecelerdir. Bu yorum da bana göre bu ayette kasdedilenle hiçbir alakası yoktur. Fahreddini Razı'nın yorumuna göre ise ruhun mertebeleri demektir. Alusi de tasavvuf ve tarikata dayandırarak bu yolda yükselenlerin mertebeleri diye yorumlamıştır. Oysa bunların hiçbirinin bu ayette kasdedilen mana ile bir ilgisi yoktur.

Şimdi bu yorumlardan sonra acizane benim anlayışıma göre İbni Abbas'ın da dediği gibi burada kasdedilen yükseliş, meleklerin ve Cibril'in gökten-göğe yükselişleridir. Zaten ayetin zahirinde de bu çok açık olarak ifade edilmektedir. Secde sûresinin 5. ayetinde de Allah (c.c.): (Bütün işleri gökten yere doğru düzenler. Sonra sizin saydığınız bin yıl miktarı olan bir günde ona yükselir,) buyrulmaktadır. Yani buranın bin yılı ahiretin bir günü kadardır ki, işte o gün geldiğinde, bütün işler biter ve Allah katına yükselir, demektir. Şimdi bu ayette de kasdedilen benim anlayışıma göre ahiret günü ile miktarı elli bin sene olan o günde artık işler bitecek ve meleklerin yükselip çıktıkları o gün geldiğinde müşriklerin inkâr ettikleri hayal edemedikleri bir uzaklıkta ki makamdan bir anda o azp birden geliverir. Yani Allah'ın yüce katından o kıyametin kopuşu emri bir anda gelecek. Acele edip istediğiniz azabın zamanı gelince çok çabuk gelir. Bu iki ayetten şu sonuca da varabiliriz. Bu dünyanın bin yılı ahiretin bir günü olduğuna göre ahiretin elli günü buranın elli bin yılı eder. Yukarıdaki ayette ahiret günü ile elli bin yılı, dünya günü ile çarptığımız zaman iki milyar beş yüz milyon yıl eder. Fakat buradaki hız insan yürüyüşüyle mi, yoksa meleklerin hızı ile mi bukadar yıllık mesafedir? Bunu bilmiyoruz. İşte kıyamet saati gelince meleklerin ve Cibril'in vazifesi biter bu kadar yılda yükselebilecekleri makamdan kafirlerin acele istedikleri kıyamet saat bir anda gelir. Burada işaret edilen şey Allah'ın azamet ve kudretidir ve bu uzaklık da bize göredir, Allah için böyle bir şey söz konusu değildir. Mesela bizim okyanusun bir ucunda olmamız öbür ucuna uzaktır. Ama okyanus için böyle bir şey söz konusu değildir. Çünkü bize göre mesafesi ve uzaklığı olan okyanus oysa bir bütündür, onun her tarafı okyanustur, bir vucut gibidir. Bir insanın kendi vucudu kendisine uzak olabilir mi? Diyelim ki biz okyanusun bir ucundayız, öteki ucunda bir Yunus balığı var bize göre o Yunus balığı çok uzaktır, ama okyanusa göre öyle değildir, çünkü o balık okyanusun kendi içindedir. Kendi içinde olan bir şey ona uzak olur mu? İşte bizlere ve meleklere bu kadar uzak olan fakat Allah için hiçbir uzaklığı olmayan makamdan onların alay ederek acele istedikleri azap emrinin zamanı gelince bir anda onlara gelip yakalar. Burada kasdedilen Allah'ın azameti ve O'nun kudretidir. Zaman ve mekân bize göredir, O'nun için zaman ve mekân yoktur.

6-14. Evet: (Çünkü onlar azabı uzak görürler. –Biz ise, onu pek yakın görürüz.) İşte o gün geldiği zaman: –(Gök erimiş maden gibi olur. –Dağlar atılmış

renkli yün gibi olur. –O gün birbirlerine gösterilirler.) Yani birbirleriyle karşılaşırlar, ama herkes kendi derdiyle meşgul olduğu için kimse-kimse ile ilgilenmez. Hatta birbirlerine hak ve hukukları olduğu için, anadan babadan, kardeşten, eşten ve dosttan kaçarlar, görmek istemezler. Nitekim bununla ilgili ayetler Abese sûresinde gelecektir. –(Suçlular o gün azaptan kurtulmak için evlatlarını fidye vermek isterler. –Eşini ve kardeşini, –Kendisini barındıran ve içinde yetiştiği tüm ailesini –Ve yeryüzünde bulunanların hepsini kendini azaptan kurtarsın diye fidye vermek ister.) Ama bunlar nafile, bunları dünyada Allah için feda etmeye hazır olmalıydı. Dünyada azabı inkâr eden, kıyameti inkâr eden, Allah için bir kuruşunu kıyamayan, onun rızası için harcamayan şimdi gerçekleri gözleriyle görünce her şeyini feda etmek ister ama bunlar nafile çırpınışlardır.

15-18. (Hayır, o cehennemden kurtulması mümkün değil. İşte o alevlenen bir ateştir. –Ki, derileri kavurur ve sıyırır. –Sırtını dönüp gideni kendine çağırır. –Mal toplayıp kasada tutanları, yığanları) cehennem kendine çağırır. Yani dünyada imana ve Kur'an'a çağrıldıklarında arkasını dönüp gidenleri, mal biriktirip kasada tutup, Allah için yoksula yetime harcamaya kıymayanları şimdi o ateş kendine çağırır. Şimdi artık onu inkâr edenin varacağı yer bu ateştir.

19-28. (Doğrusu insan hırslı yaratılmıştır, –Kendine kötülük dokundu mu sızlanır durur. –Fakat kendine hayır dokundu mu ona mani olur vermez.) Yani başına bir musibet geldiğinde, ya bir hastalığa yakalandığında, ya da malını evladını kaybettiğinde sızlanıp durur. Fakat kendisine bol mal ve evlat verildiğinde onları hayırda kullanmaz, fakire, yetime ve yoksula harcamaz, sıhhatini Allah'a şükürde, O'na ibadette harcamaz. İnsanoğlu böyle hırslı ve nankör bir varlıktır. –(Ancak hakiki namaz kılanlar müstesnadır.) Onlar sıhhatlerini Allah'a ibadetle harcarlar, mallarını Allah için harcarlar, yoksulu, yetimi gözetir onlara yardım ederler. –Evet: (O namaz kılanlar ki, onlar namazlarına ara vermeden devam ederler. –Onlar ki mallarında isteyen ve istemeyen yoksullar için belli bir hak vardır.) Yani miktarı belli olan zekât hakkı vardır. Bu yoksullar için bir lütuf değildir. Onların haklarıdır. En azından zekâtını vermeyen insanlar yoksulun hakkını yiyor, onun ağzındaki lokmayı alıyor demektir. Kimse ben kazandım, ben ettim, mal benimdir, diyemez. Her şeyin gerçek sahibi olan Allah'tır. Sana çalışma imkânı de veren, çalışırken kazanma imkânı de veren, Allah'tır. Nice gece gündüz çalışanlar vardır, senden daha akıllı, daha tahsilli, daha becerikli

insanlardır, ama zengin değillerdir. İki yakayı bir araya getirememektedirler. Bütün bu imkânları veren Allah, kendi rızası için malların bir kısmının harcanmasını istemektedir. Miktarı belli olan zekâtı mutlaka vermelidir. Namazı nasıl devamlı kılmak bir borçsa, zekâtı vermekte öyle borçtur. Kur'an'ı kerimde otuz iki yerde namazla zekât beraber zikredilmiştir. Namazla zekât başla gövde gibidir. Biri olmazsa öteki de olmaz. Başı gövdeden ayırdığınız zaman ne baş yaşar, ne de gövde ikisi de ölür. Bunun içindir ki, Peygamber (a.s.) namazla zekâtı başla gövdeye benzetmiştir.

Evet, hırslı olmayanlar: –(Onlardır ki, ceza gününü tasdik ederler, –Rableri'nin azabından korkarlar. –Şüphesiz ki Rabbin azabından ötürü emin değillerdir.) Yani onlar iman ettik dedikten sonra ibadetsiz itaatsiz kalmazlar, ibadet ettikleri gibi helâlı haramı da gözetirler, yetimin yoksulun hakkını da veririler, Allah için de harcarlar. Ama bütün bunlarla beraber eh, artık biz bu kadar güzel ameller işledik bizim işimiz tamam diye de Allah'ın azabından kurtulduk diye de korkusuz olmazlar. Kendilerine kesin bir emniyette oldukları gözüyle bakmazlar. Hem Allah'ın rahmetini ümideder, hem de Allah'ın azabından korkarak, O'na yalvarıp af dilerler. İşte böyle olan müminler aşırı dünya hırsından kurtulmuş olurlar.

29-35. (Hem onlar ki, ırzlarını korurlar. –Ancak eşleri ve cariyeleri hariç.) Yani hür olan nikâhlı eşleriyle ve mülkleri sayılan cariyeleriyle ilişkide bulunmaları hariçdir ki, bunlar kendilerine helaldir. –(Çünkü onlara yaklaştıklarında kınanmazlar. –Fakat bundan ötesini arayanlar haddi aşanlardır.) Bu meşru ilişkinin dışında ilişki arayanlar Allah'ın koyduğu sınırları aşmakta, zina etmektedirler.

–Evet, yine: (Onlar emanetlerine ve sözlerine riayet edenlerdir.) İster maddi olsun ister manevi olsun kendilerinde bir emanet varsa ona riayet ederler ve verdikleri söze de riayet ederek bunları yerine getirirler. –(Yine onlar ki, kendilerinden şahitlik yapmaları istendiğinde ondan kaçınmaz ve doğru şahitlik yaparlar. –Yine onlar ki, namazlarını muhafaza ederler.) Yani namazların farzlarına, şartlarına ve sünnetlerine riayet ederek devamlı kılarlar. Dikkat edilirse sadece bu sûrede üç ayette namaza vurgu yapılmaktadır. Bu da namazın ehemmiyetini göstermekte, namazın devamlı ve hakiki olarak kılınmasına işaret etmektedir. İlk ayette, (namaz kılanlar) buyruluyor, bununla yetinilmeyip ikinci ayette

(namaza devam edenler,) buyruluyor. Bununla da yetinilmeyip bu üçüncü ayette de (namazı koruyanlar,) diye buyruluyor. Yani hem namazın kılınış şekliyle yukarda dediğimiz gibi farzına, şartına vacibine ve sünnetine riayet ederek korumak, hem de kıldığımız namazın sevabını korumak gerekir. Kıldığımız namazlarla yaptığımız işler birbiriyle bağdaşması lazımdır. Eğer kıldığımız namazlar bizi haramlardan, günahlardan, fuhuştan, kul hakkından alıkoymuyorsa o namaz muhafaza edilerek kılınan bir namaz değildir. Çünkü ondan amaçlanan sevabı alamayız, az bir sevap alsak bile bunu kul haklarına dağıtınca elimizde bir şey kalmaz. Kul haklarına riayet edilmeyerek kılınan namaz korunmuş olamaz. Evet: (İşte bunlar cennetlerde kendilerine ikram edilmiş kimselerdir.) Yani yukarda sıfatları sayılan hakiki mümin işte bunlardır ve cennette kendilerine Rableri tarafından sonsuz ve sayısız nimetler ikram edilmiş olan da bunlardır.

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ {٣٦} عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ {٣٧} أَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ {٣٨} كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُم مِّمَّا يَعْلَمُونَ {٣٩} فَلَا أُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ إِنَّا لَقَادِرُونَ {٤٠} عَلَى أَن نُّبَدِّلَ خَيْراً مِّنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ {٤١} فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ {٤٢} يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعاً كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ يُوفِضُونَ {٤٣} خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ذَلِكَ الْيَوْمُ الَّذِي كَانُوا يُوعَدُونَ {٤٤}

Meali

36-37. Şimdi o inkâr edenlere ne oluyor ki, sana doğru koşuyorlar. –Sağdan soldan bölük-bölük (koşuyorlar.)

38-39. Onların her biri, Naım cennetlerine sokulacağını mı sanıyor. –Hayır, öyle şey yok! Biz onları bildikleri şeyden yarattık.

40. Artık o doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, biz elbette (her şeye) kadiriz.

41. Onları kendilerinden daha hayırlı olanlarla değiştirmeye elbette (kadiriz) ve biz önümüze geçilmiş de değiliz (bizim önümüze kimse geçemez.)

42. Bırak onları kendilerine vadedilen güne kavuşuncaya kadar (batıla) dalsın oynasınlar.

43. O gün kabirlerden hızlı-hızlı çıkarlar. Onlar san ki, dikili bir şeye (putlara) koşarlar.

44. Gözleri aşağı düşmüş bir halde kendilerini bir aşağılık kaplayacaktır. İşte bu onların tehdit olundu-kları gündür.

İzahı

36-38. (Şimdi o inkâr edenlere ne oluyor ki, suratla sana koşuyorlar. –Hem sağdan soldan bölük-bölük koşuyorlar. –Yoksa onların her biri Naım cennetlerine girdirileceklerini mi sanıyorlar.) Yani Peygamber (a.s.)'ın sağından ve solundan gelip onu dinledikten sonra onunla ve iman edenlerle alay eden müşrikler kendilerini Nimetlerle donatılmış olan cennetlere gireceklerini mi sanıyorlar.

Rivayete göre müşrikler her taraftan gurup-gurup Peygamberimize gelerek onu ve onun okuduğu Kur'an'ı dinlemişler, sonra da Peygamberimizi ve ona iman edenleri alay ederek biz dururken bunlar mı cennete girecekler diye kendi-kendilerine ümide kapılmışlar. İşte bunun üzerine bu ayetler inmiş.

39-41. (Hayır, öğle şey yok!) Onlara cennet yok, onlar kendi-kendilerine boşuna ümitleniyorlar. –Hal bu ki: (Biz onları bildikleri bir şeyden yarattık.) Bir damla akıcı ve adi olan bir nutfeden (sperm) den yarattık. İşte bazıları neden yaratıldıklarını bilip düşünerek yaratanı tanıyıp O'na kulluk ederken, bazıları o yaratıldıklarını düşünmeden kibirlenip bize karşı gelmektedirler. Onlar Allah'a husumet ilan ederek O'nu aciz bırakacaklarını sanmaktadırlar. –(Hayır, öyle değil! Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, bizim gücümüz her

şeye yeter. –Onları kendilerinden daha hayırlı olanlarla değiştirmeye de gücümüz yeter. Biz önüne geçilmiş de değiliz.) Yani sizi helâk ederek haritadan silip yerinize sizden daha iyilerini getirmeye de kadiriz ve bizim önümüze geçecek bir güç de yoktur.

Ayette: (Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim,) diye buyrulması daha önce Rahman sûresinin 17. ayetinin tefsirinde genişçe açıklamıştık, oraya bakınız. Ancak burada kısa bir açıklama yapayım. Yani güneşin her gün farklı yerden doğup batması ile günler uzayıp kısalıyor ki, işte bu farklı yerlerden güneşin doğup batmasından dolayı da çoğul olarak doğuların ve batıların Rabbi denmektedir.

42-44. Ey Muhammed! (Bırak onları kendilerine vadedilen gün gelinceye kadar batıla dalıp oynasınlar. –İşte o vadedilen günde kabirlerinden suratla çıkar, onlar san ki dikili bir şeye koşar gibi koşarlar.) Yani dünyada putalara tapmak için koşanlar, kabirlerinden kalkınca, uyku sarhoşluğu ile birden kalkınca putlara tapmak için kalkıp koştuklarını sanırlar ve sonra akılları başlarına gelir. O inkâr ettikleri kıyamet günü olduğunu anlarlar. –Ve o günün dehşetinden dolayı: (Gözleri aşağı düşmüş vaziyette kendilerini bir alçaklık kaplayacaktır.) Hor, hakir, korkak, ürkek bir vaziyet olacaklardır. Dünyada kendilerini beğenen, korkusuz, emin yaşayan, kibirlenip Allah'a ve Peygamberlere karşı gelenler orada öyle bir rezillik içerisinde, korkaklık ve ürkeklik içerisinde olacaklardır ki, âdeta korkudan sanki kalpleri havaya uçmuş, kalplerde korkudan başka bir şey yok, gözler aşağı düşmüş ve perişan bir hale düşmüş olacaklardır. –(İşte o gün onların bu dünyada tehdit edildikleri gündür.) İşte bu gün inkâr ederek nerde o gün? diye acele istedikleri azap gündür. İşte şimdi o inkâr ettiğiniz gün, bu gündür, görün bakalım şimdi. Dünyada kalp gözleriniz kapalıydı göremediz, haydı şimdi gözlerinizle görün bakalım, o inkâr ettiğiniz günün azabını.

NUH SÛRESİ

Nuh sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise bu sûrede Nuh (a.s.) den ve onun kavminden bahsedildiği içindir.

Ayet Sayısı: Yirmi sekiz

Kelime Sayısı: İki yüz kırk dört

Harf Sayısı: Dokuz yüz doksan dokuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحاً إِلَى قَوْمِهِ أَنْ أَنذِرْ قَوْمَكَ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ {١} قَالَ يَا قَوْمِ إِنِّي لَكُمْ نَذِيرٌ مُّبِينٌ {٢} أَنِ اعْبُدُوا اللهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ {٣} يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ أَجَلَ اللهِ إِذَا جَاء لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنتُمْ تَعْلَمُونَ {٤} قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوْتُ قَوْمِي لَيْلاً وَنَهَاراً {٥} فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَاراً {٦} وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَأَصَرُّوا وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَاراً {٧} ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَاراً {٨} ثُمَّ إِنِّي أَعْلَنتُ لَهُمْ وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ إِسْرَاراً {٩} فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّاراً {١٠} يُرْسِلِ السَّمَاء عَلَيْكُم مِّدْرَاراً {١١} وَيُمْدِدْكُمْ

بِأَمْوَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَل لَّكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَل لَّكُمْ أَنْهَاراً {١٢}
مَّا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَاراً {١٣} وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَاراً {١٤}
أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقاً {١٥} وَجَعَلَ
الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُوراً وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجاً {١٦} وَاللَّهُ أَنبَتَكُم
مِّنَ الْأَرْضِ نَبَاتاً {١٧} ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجاً
{١٨} وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ بِسَاطاً {١٩} لِتَسْلُكُوا مِنْهَا
سُبُلاً فِجَاجاً {٢٠}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Biz Nuh'u kavmine gönderdik ki kendilerine acıklı bir azap gelip çatmadan önce kavmini uyarsın.

2-3. Dedi ki: "Ey kavmim! Ben size açık bir uyarıcıyım." –Şöyle ki: "Allah'a kulluk edin, O'ndan korkun ve bana itaat edin."

4. Ki: "Günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir süreye ertelesin. Kuşkusuz Allah'ın takdir ettiği süre gelince ertelenmez, eğer bilseniz..."

5-6. Nuh dedi ki: "Ey Rabbim! Ben kavmimi gece gündüz davet ettim." –Fakat benim çağırmam sadece onlara kaçıştan başka bir şey artırmadı.

7. Onların günahlarını bağışlaman için ne kadar davet ettimse, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, örtülerini başlarına örttüler, inatlarında ısrar ettiler, kibirlendikçe kibirlendiler.

8-9. Ben onları açık-açık çağırdım. –Sonra onlara açıktan söyledim, gizliden söyledim.

10-11. Dedim ki: "Rabbinize istiğfar edin. Çünkü O, çok bağışlayandır." –(İstiğfar edin) ki: "Size yağmur göndersin."

12. "Ve size mallarla, evlatlarla yardım etsin, size bahçeler versin, ırmaklar versin."

13-14. Size ne oluyor ki, Allah'a bir vakarı=saygıyı yakıştıramıyorsunuz? –Oysa O, sizi aşama-aşama yarattı.

15-16. Görmediniz mi, Allah yedi göğü, birbiri üstüne tabaka-tabaka olarak nasıl yarattı? –Ve ayı onlara bir nur kılmış, güneşi de bir kandil kılmıştır.

17-18. Allah, sizi yerden bir bitki gibi bitirdi. –Sonra sizi oraya tekrar geri çevirecek ve tekrar kabirlerden çıkaracaktır.

19-20. Allah, sizin için yeri bir döşek yaptı. –Ki, ondan açılan geniş-geniş yollarda yürüyesiniz.

İzahı

1-4. Bu ayetlerde Nuh (a.s.)'ın kavmine bir uyarıcı Peygamber olarak gönderildiği, onları uyararak Allah'a kulluk etmeleri ve onları tövbe ederek Allah'tan af dilemeleri için davet ettiğ ifade edilmektedir. Ve bu vesile ile kendilerine Allah, merhamet ederek, yağmur göndererek bağlarının bahçelerinin verimini artırarak, evlatlarını ve mallarını çoğaltarak kendilerine yardım edeceğini haber vermektedir. Yine Nuh (a.s.) onlara Allah'tan korkarak kendisine itaat edilmesini istemiş ve böyle yaptıkları takdirde hayatlarının belli bir süreye kadar erteleneceğini, ancak ecel geldiğinde artık onun ertelenmeyeceğini haber verip onları uyarmıştır. Fakat Nuh (a.s.)'ın bu öğütlerine kulak asmadılar, sadece kulak asmamakla da kalmadılar hem ondan nefret ederek kaçtılar, hem de kendisini tehdit ettiler.

Dört numaralı ayette önce: (Sizi belli bir ecele kadar ertelesin,) buyruluyor. Aynı ayetin son cümlesinde ise: (Kuşkusuz Allah'ın takdir ettiği ecel geldiğinde ertelenmez,) buyruluyor. Bu iki ifade birbiriyle bir çelişki gibi görülüyor, ama aslında öyle değil. Enam sûresinin 2 inci, Nahil sûresinin 61. ve Rad sûresinin de 38-39. ayetlerinin tefsirinde izah etmeye çalışmıştık. Aslında ecel birdir. Eceli-müsemma Allah Teâlâ'nın ezeli ilminde takdir ettiği eceldir. Ancak bazı tefsirciler eceli kaza, eceli müsemma diye ikiye ayırmaktadırlar. Bu meselenin aslı bana göre şöyledir. Biri Levhi'l-Mahfuzda yazılı olan eceldir. Diğeri ise Allah'ın ezeli bilgisindeki eceldir ki, Levhi'l-Mahfuzda olan yazı değişebilir, ama Allah Teâlâ nın ezeli bilgisinde ki ecel değişmez. Aslında Levhi'l-Mahfuzda ki yazı da Allah katında olan ecele göre uygulanır. Değişebilir de değişmeden aynan uygulanabilir de. Nitekim Rad sûresinin 39. ayetinde: (Kitabın anası O'nun

katındadır. Dilediğini siler, dilediğini ispat eder, aynen uygular,) buyruluyor. Bu şu demektir. Levhi'l-Mahfuza göre eceli bitmiş görünen kişinin aslında Allah'ın ezeli ilmindeki bilgisine göre bitmiş değildir. Çünkü bunun arkasında bir sebep vardır. Mesela bir hadis de: "Sadaka ömrü udzaltır, belaları çevirir," buyruluyor. Şimdi Levhi'l-Mahfuzdaki yazıya göre eceli bitmiş görünen kişinin bu sadaka dolayısıyla Allah'ın ezeli bilgisinde eceli bitmiş değildir. Eğer o sadaka verilmemiş olsaydı Levhi'l-Mahfuzda ki yazı aynan uygulanacaktı. Hal bu ki, sadaka sebebiyle o yazı değiştirildi, ama Allah'ın ezeli ilmindeki bilgiye göre onun eceli bitmiş değildi. Çünkü Allah (c.c.) o sadakanın verileceğini zaten biliyordu. Öyle ise O'nun bu ezeli bilgisine göre o kişinin eceli bitmemişti. Mesela Nuh (a.s.)'ın kavmi Nuh'un dediği gibi iman edip güzel amel işleseler, Allah (c.c.) onlardan azabı tehir edecek, Levhi'l-Mahfuz da ki, yazıyı silecekti. Fakat Allah Teâla ezeli bilgisiyle onların iman etmeyeceklerini biliyordu ve dolayısıyle eceli-müsemmaya göre zaten onların ecelleri bitmişti ve Allah onlara vadettiği azabı gerçekleştirip helak etti. Nuh (a.s.)'ın onlara böyle demesi görevini yapması bakımından bir uyarıyıdı. Aynen Firavun'un inanmayacaını bildiği halde Hazreti Musa yı mucizelerle ona göndermesi gibi. Sırf Firavun'un kıyamet günü herhangi bir mazaret ileri sürmemesi için. Yani Musa bana gelip gerçekleri anlatmadı dememesi için Allah Teâla Musa yı ona iki kere gönderdi. İşte Nuh (a.s.) da kıyamet günü kevmi Nuh bize bir çıkar yol göstermedi diye özür beyan etmemeleri için onları böyle uyarıp çıkar yol gösterdi. Fakat onlar bunu ciddiye almadıkları için Allah Teâla da ezeli ilmiyle verdiği hükmü yerine getirip onları azabıyla yakaladı.

Velhasili-kelam demek ki, bütün eceller Levhi'l-Mahfuzda ki, yaziye göre değil, belki Allah'ın ezeli bilgisinde ki ecelimüsemmaya göre olmaktadır. Ecelimüsemma yazılı olan ecel değil adından da anlaşılacağı gibi isimlendirilmiş ecel demektir. Yani Allah (c.c.) ezeli bilgisiyle ve kesin hükmüyle isimlendirdiği eceldir. Yani daha açık bir ifade ile bütün mahlûkattan kime ve neye ne kadar ömür verdiğine kesin karar vererek isimlendirdiği eceldir. Onun için Ayetin birinci cümlesinde İman edip Allah'a kulluk ederseniz, sizi eceli müsemmaya kadar erteler. İkinci cümlede ise o eceli müsemma gelince artık ertelenmez, diye ifade edilmektedir ki Allah'ın ezeli bilgisi ve kararı değişmez demektir. Nitekim Zemahşeri bunu şöyle açıklamıştır. Mesela Nuh (a.s.)'ın kavmi iman

ederse, ömürleri bin senedir, eğer inkâr ederlerse, dokuz yüz elli senesinin başlarında onları helak etmeye hükmetmiştir. Yani onların zaten inanmayacaklarını da bildiği için bir şey değişmeyecek ve onları dokuz yüz elli yılının, yani dokuz yüz elli yaşlarının başında onları helâk edecektir ve dolayısıyla Levhi'l-Mahfuz'da ki, yazı değişmemiş aynen uygulanmıştır. İşte eceli müsemma denilen Allah'ın ezeli bilgisindeki takdirinin değişmeyeceği, onun ne tehir edilebileceği ve ne de öne alınabileceği eceldir ki, dediğim gibi Enam sûresinin ikinci ve Nehil sûresinin altmış birinci ayetlerinde de genişçe açıklanmıştır, o ayetlerin tefsirinede bakabilirsiniz.

Tevrat ve İncil kaynaklı rivayetlere göre, Nuh (a.s.) kuvvetle muhtemeldir ki, Dicle ile Fırat arasında Mezopotamya da yaşamıştır ve tufan da o bölgede olmuştur. Nitekim bunu daha önce Âraf sûresinin 64 ve Hud sûresinin 48. ayetlerinin tefsirinde izah etmiştik bu ayetlerin tefsirlerine bakınız. Burada da yine şu kadarını ifade etmek istiyorum ki bazı tefsirciler Nuh'un sadece bir kavme Peygamber olarak gönderildiğini ve Nuh tufanının bütün dünyada olduğunu söylemişlerdir. O zaman yalnız bir kavme peygamber olarak gönderilmiş ise bütün dünya niçin tufanla helâk edilmiştir? Oysa Allah (c.c.) İsra sûresinin 15. ayetinde: (Biz bir kavme peygamber göndermedikçe azap etmeyiz,) buyuruyor. Yani bir topluma Peygamber gönderip onları uyarmadıkça, onları hakka ve hidayete davet etmedikçe azap etmeyiz. Bir kere Nuh (a.s.) ululazam bir peygamberdir. O nasıl sadece bir kavme Peygamber olarak gönderilmiş olur? Bana göre o da bütün insanlığı kurtarmak için gönderilmiş bir peygamberdir. Ancak o ne kadar topluluklara ulaşabilmiş ve tebliğ edebilmiş ise, o kadar insanı Allah (c.c.) sorumlu tutmuştur. Ve kendilerine tebliğ edildiği halde Allah'a ve peygambere inanmayıp karşı geldikten sonra Allah, onları cezalandırmıştır. Kendilerine Peygamberin ulaşamadığı ya da onun tebliğinin ulaşamadığı toplumlar sorumlu değillerdir ve helâk olmayı da hak etmemişlerdir. O zaman Nuh (a.s.) Mezopotamya da yaşadığına göre, o çevrelerdeki topluluklara tebliğ ettiğine göre ve bu topluluklar da inanmadıklarına göre tufan da o bölgede olmuştur, bütün bir dünyada değil. Nitekim Hud sûresinin 44. ayetinde geminin de Cudi dağında karaya oturduğu ifade edilmektedir. Cudi dağı ise Irakla Hakkâri arasındadır. Nerde kaldiki Cudi bir dağ demek değil, bereketli, yeşil bir yer demektir. Nitekim yapılan bir takım kazılara göre de Irka bölgesinde Mezopotamya da olduğu

anlaşılıyor. Yoksa bütün dünyada olup, bütün canlıları helak etmiş değildir. Kendilerine tebliğ ulaşmayan kimselerin ve hayvanların ne suçu var ki, onlar de tufanla boğulup helak olsunlar? Ancak sadece o bölgede olan inkarcılar ve hayvanlar da helak olmuşlardır.

6-14. Evet, Nuh (a.s.) kavmine öğüt verip uyardıktan sonra onların inatçı ve inkârcı tavırlarından vazgeçmeyeceklerini anlayınca halini Allah'a arz ederek: (Dedi ki, ey Rabbim! Ben kavmimi gece gündüz davet ettim. –Fakat benim onları çağırmam kaçışlarından başka bir şey artırmadı.) Ben onları hakka ve hidayete çağırdıkça onların nefretleri ve kaçışları arttı. –(Onların günahlarını bağışlaman için ne kadar davet ettimse, parmaklarını kulaklarına tıkadılar, örtülerini başlarına örttüler.) Yani tek şu adamın sesi kulağımıza gelmesin, şu adamı görmeyelim diye kulaklarını tıkadı ve yüzlerini örttüler. –Küfürlerinde ve isyanlarında: (İsrar ettiler, kibirlendikçe kibirlendiler. –Ben onları açık-açık çağırdım. –Sonra ilân ettim ve gizli-gizli konuştum. –Ve dedim ki: "Rabbinizden mağfiret dileyin –Ki, üzerinize gökten bolca yağmur göndersin, bolluk bereketler versin. –Ve size mallar ve evlatlar vererek yardım etsin. –Peki, size ne oluyor ki, Allah'a karşı bir vakarı, saygıyı yakıştıramıyorsunuz?) O'na karşı büyüklenip kulluk etmiyorsunuz, inkâr ediyorsunuz. –(Oysa O, sizi aşama-aşama yarattı.) Yani ana rahminde önce nutfe, sonra kan pıhtısı, sonra bir çiğnem et, sonra kemikleri oluşturdu, onlara et giydirdi vesaire aşamalardan geçirerek sizi dünyaya getirdi. Sonra çocukluk devresi, sonra da ergenlik çağına getirdi. Artık iyi kötüyü birbirinden ayıracak bir çağa getirerek sizi sorumsuz değil, sorumlu birer mükellef yaptı. Şimdi neden sizi bu aşamalardan geçirerek yaratan Rabbinize saygı göstermiyorsunuz, O'nun emir ve yasaklarına boyun eğmiyorsunuz?

15-20. Evet: (Görmediniz mi, Allah yedi göğü birbiri üstüne yedi tabaka olarak nasıl yarattı?) Bütün bunları görüyorsunuz, size düşünecek ve anlayacak kabiliyet verdi, hiç bunları düşünüp ibret almaz mısınız? Göklerin yedi tabaka olduğu ile ilgili Mülk sûresinin 3. ayetinde de aynısı geçmişti ve orada açıklamıştık, o ayetin tefsirine bakınız. –(Ve ayı de onlar için bir nur kılmış ve güneşi de bir kandil kılmıştır.) Yani yedi kat olan göklerde ayı bir nur "parlak," güneşi de ışık olarak yaratmıştır. Ay ve güneşin nur ve ışık olduğu ile ilgili geniş bilgi için Yunus sûresinin 5 ve İsra sûresinin 12. ayetlerinin tefsirine bakınız.

–(Ve Allah, sizi yerden biten bir bitki gibi bitirdi. –Sonra sizi tekrar oraya döndürecek –Ve tekrar kabirlerden çıkaracaktır.) Yani babanız Âdem'i topraktan, eşini kendisinsinde, sizi de bu iki çiftten yarattı, çoğalttı, sonunda sizi öldürüp tekrar yaratılmış olduğunuz toprağa geri döndürecek ve oradan da tekrar kabirlerinizden çıkararak, ahiret hayatına döndürecektir. –Evet: (Allah, yeri de size bir yaygı kıldı –Ki, ondan açılan geniş-geniş yollarda yürüyesiniz.) Yani yerin üzerinde her tarafa yürüyüp ulaşasınız diye ayağınızın altına bir yaygı gibi yaymış, geniş-geniş yollar ve geçitler kılmıştır.

İşte Nuh (a.s.) kavmine böyle uzunca öğütler nasihatler yaptı, Allah'ın yarattığı, verdiği nimetleri hatırlattı, gizli ve aşikâr ne söyledi ise onlara bu öğüt ve nasihatler fayda vermedi, onların nefret ve azgınlıklarından başka bir şey artırmadı.

قَالَ نُوحٌ رَّبِّ إِنَّهُمْ عَصَوْنِي وَاتَّبَعُوا مَن لَّمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلَّا خَسَاراً{٢١} وَمَكَرُوا مَكْراً كُبَّاراً {٢٢} وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدّاً وَلَا سُوَاعاً وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْراً {٢٣} وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيراً وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا ضَلَالاً {٢٤} مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا فَأُدْخِلُوا نَاراً فَلَمْ يَجِدُوا لَهُم مِّن دُونِ اللهِ أَنصَاراً {٢٥} وَقَالَ نُوحٌ رَّبِّ لَا تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَدَيَّاراً {٢٦} إِنَّكَ إِن تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوا إِلَّا فَاجِراً كَفَّاراً {٢٧} رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَن دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِناً وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَاراً {٢٨}

Meali

21-22. Artık Nuh dedi ki: "Ey Rabbim! Onlar bana isyan ettiler; malı ve evladı kendisine hüsrandan başka bir şey artırmayan kimseye uydular. –Büyük-büyük tuzaklar kurdular.

23. Ve dediler ki: "Sakın tanrılarınızı bırakmayın: Ne Veddi, ne Suva-ı, ne Yağus-u, ne Yauk-u ve ne de Nesr-i bırakmayın.

24. (Bu putlar) çok kişiyi yoldan saptırdılar. (Rabbim) sen de o zalimlerin sapıklıklarını artır.

25. Artık hatalarından dolayı boğuldular, ateşe sokuldular ve kendilerine Allah'tan başka yardımcılar da bulamadılar.

26. Nuh dedi ki: "Rabbim yeryüzünde kâfirlerden tek bir ev bırakma.

27. Sen onları bırakırsan, şüphesiz ki kullarını yoldan çıkarırlar ve sadece facır ve fasık çocuklar doğururlar.

28. Ey Rabbim! Beni, babamı, annemi, mümin olarak evime gireni ve bütün mümin erkek ve kadınları bağışla, zalimlerin de sadece helâkini artır.

İzahı

21-23. Evet, Nuh (a.s.) artık bunca nasihat, öğüt ve uyarıların kendilerine faydası olmadığını, onlara söyledikleri ancak nefretlerini, düşmanlıklarını ve inatlarını artırmadan başka bir şeye yaramadığını anlayınca şöyle (Dedi: "Ey Rabbim! Onlar bana isyan ettiler. Mali ve evladı kendisine hüsrandan başka bir şey artırmayan kişiye uydular.) Yani malı ve evladı çok olan sözde büyükleri reis olarak gördükleri kişilerdir ki, onların peşine takılıp onlara uydular ve bana isyan ettiler. Üstelik alay edip tehditler savurdular. Oysa onların büyük ve reisi diye peşine takılıp gittikleri kimseler kendilerine: –(Büyük-büyük tuzaklar kurdular. –(Ve peşlerine sürükledikleri kimselere: "Sakın kendi Tanrılarınızı bırakmayın. Ne Vedd-i, ne Suvâ-i, ne Yağûs-u, Ne Yauka-i ve ne de Nesr-i,) bırakmayın dediler. Yanı sakın Nuh'a uyup da bu adları sayılan Tanrılarınızı (putlarınızı) terk etmeyin, diye kendi yandaşlarını uyardılar. Oysa onları bunlara taptırmaya teşvik eden önderleri, reisleri aslında kendilerine büyük tuzaklar kurmuşlardı, ama onlar bunun farkında değillerdi.

Nuh (a.s.)'ın kavmi bu putları farklı-farklı derecelendirerek bu isimleri vermişlerdir. İşte bu isimlendirilmiş putlar zamanla Araplara geçmiştir. Onlar da

bu putlara tapmaya başlamışlardır. Alusi'nin tefsirinde Buhari, İbni Münzir ve İbni Merduy'e nin İbni Abbas tan rivayet ettiklerine göre Nuh (a.s.)'ın kavminin taptıkları bu putlar sonraları Araplara geçmiş. Ve bu putların her biri Arap kabilelerinden birinin tapınağı olmuş. İbni Ebi Hatem'in Urve b. Zübeyrden rivayetine göre ise, bu putlara verilen bu isimler daha önce Âdem (a.s.)'ın oğullarının isimlerindenmiş. Sonra onların adına bu putlara isim verip tapınmaya başlamışlar. Zaten putperestlik tarihe baktığımızda hep böyle olmuştur. Ya devlet adamlarını, ya zengin ve dişli olan kişilerin peşine takılıp onlara uymuş ve sonra da onların heykelciklerini yapıp onları Tanrılaştırıp tapmaya başlamışlardır. Ya da bir hayvanı sembol olarak şekillendirip ona tapmışlardır.

Evet, Keşşaf'ın zikrettiğine göre de "Vedd" bir erkek şeklinde olan put. "Suvâ" kadın şeklinde, "Yeğûs" aslan şeklinde, "Yeuk" bir kısrak at şeklinde ve "Nesr" de bir kartal şeklinde yapılmış putlardır. Fakat Âlusi hepsinin insan şeklinde olduğunu söylemiştir. Hangi şekilde olursa olsun, sonuçta bunlar birer taş parçalarından, beton parçalarından ya da ağaç parçalarından yapılmış, insanları sapıklığa yuvarlayan heykelciklerden başka hiçbir şeye değillerdir. Aklı başında olan düşünen bir kimse bütün kâinatı yaratan Allah'ı bırakıp da bunlara Tanrı diye tapar mı?

24-28. Nuh (a.s.) bu kadar nasihat ve çabadan sonra kavminin bu katı ve inatçı tavırlarından vazgeçmeyeceklerini görünce, kavminin halini Allah'a arz ederek dedi ki, bu putlar: –(Çok kişiyi doğru yoldan saptırdı, sen de o zalimlerin sadece sapıklıklarını artır.) Yani bu putlarla tuzak kuranlar çok insanları doğru yoldan saptırdılar. Benim kavmim artık bu sapıklıkta ısrarlı, vazgeçmeleri mümkün değil, öyle ise sen de onların sapıklığını iyice artır diye beddua etti. –(İşte bu hatalarından ve ısrarlarından dolayı tufanda boğuldular, ataşe sokuldular.) Yani dünyada tufanla boğuldular ahirette de cehennem ateşine girdiler. Veya ölünce hemen cehenneme gitmedikleri için cehennem çukurlarından bir çukur olan kabir azabına müstahak oldular. Veyahut da cehenneme girmeleri kesinleştiği için mazi kipi ile ateşe sokuldular demektir. –Ve: (Kendilerine Allah'tan başka yardımcılar da bulamadılar.) Tufanda boğulurken kendilerini kurtaracak bir kurtarıcı da bulamadılar. Hani taptıkları Tanrıları onlara şefaat edecekti, yardım edecekti, onların önünde eğilip onlara kulluk ediyorlardı, nedense hiçbir yardımcı çıkmadı? İşte sapıkların sonu budur. –(Nuh tekrar dedi

ki: “Rabbim! Yeryüzünde kâfirlerden tek bir ev bırakma. –Şüphesiz ki, sen onları bırakırsan kullarını yoldan çıkarırlar ve sadece facır ve fasık çocuklar doğururlar.) Yani bu kâfirlerden geriye kalan olursa yine gelecek nesilleri yoldan çıkarır onları da kendilerine uydurarak fasık ve facir yaparlar.

Burada yeryüzünde tek bir ev bırakma ifadesinden bütün dünya üzerindeki insanlık anlaşılmamalıdır. Çünkü daha önce açıkladığımız gibi bu tufan bütün dünyayı kaplayacak şekilde olmamıştır. Nuh (a.s.)’ın yaşadığı ve onun tebliğ edip ulaşabildiği yerler üzerinde yaşayan kâfirlerden tek bir evin bırakılmaması demektir. –Evet, Nuh: (Ey Rabbim! Beni, babamı, annemi, mümin olarak evime girenleri, mümin erkekleri ve mümin kadınları bağışla.) Yani mümin olarak girenlerden maksat kendi ailesinden inananlar kasdedilmektedir ki, Nuh (a.s.)’ın bir oğlu da kendisine iman etmemişti ve o da kâfirlerle beraber boğulmuştu ki, bu Hud sûresinde geçmişti. İşte inanan bütün mümin erkek ve kadınları bağışla ve: –(Zalimlerin de sadece helâkini artır,) diye Nuh (a.s.) kavmine böyle beddua etti ve Allah Teâlâ da inanmayan oğlu dâhil bütün kâfirleri suda boğdu.

CİN SÛRESİ

Bu sûre de Mekke de inmiştir. Bu adın verilmesi ise bu sûrede cinlerden bahsedildiği içindir.

Ayet Sayısı: Yirmi sekiz

Kelime Sayısı: İki yüz seksen beş

Harf Sayısı: Sekiz yüz yetmiştir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآناً عَجَباً {١} يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَن نُّشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَداً {٢} وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَداً {٣} وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللهِ شَطَطاً {٤} وَأَنَّا ظَنَنَّا أَن لَّن تَقُولَ الْإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللهِ كَذِباً {٥} وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ الْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقاً {٦} وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ اللهُ أَحَداً {٧} وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاء فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَساً شَدِيداً وَشُهُباً {٨} وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ فَمَن يَسْتَمِعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَاباً رَّصَداً {٩} وَأَنَّا لَا نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَن فِي الْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ

رَبُّهُمْ رَشَداً {١٠} وَأَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَلِكَ كُنَّا طَرَائِقَ قِدَداً {١١} وَأَنَّا ظَنَنَّا أَن لَّن نُّعجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ وَلَن نُّعْجِزَهُ هَرَباً {١٢} وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدَى آمَنَّا بِهِ فَمَن يُؤْمِن بِرَبِّهِ فَلَا يَخَافُ بَخْساً وَلَا رَهَقاً {١٣} وَأَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُوْلَئِكَ تَحَرَّوْا رَشَداً {١٤} وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَباً {١٥} وَأَلَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَاهُم مَّاء غَدَقاً {١٦} لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَمَن يُعْرِضْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَاباً صَعَداً {١٧} وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَداً {١٨} وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَداً {١٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. De ki: Cinlerden bir topluluk (Kur'an) dinleyip şöyle dedikleri bana vahyolundu: "Bize hayret verici bir Kur'an dinledik,

2. O (Kur'an) doğruya iletiyor. Artık ona inandık Rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmadık."

3. Ve şüphesiz ki Rabbimizin şanı çok yücedir. Ne bir arkadaş edinmiştir, ne de bir çocuk.

4. Meğer biz Allah Hakkında ahmakça saçma şeyler söylüyor muşuz.

5. Ve biz insanların ve cinlerin Allah'a karşı yalan söylemeyeceklerini sanmıştık.

6. Doğrusu insanlardan bazı erkekler, cinlerden bazı erkeklere sığınırlar da onların şımarıklıklarını artırırlar.

7. Hal bu ki onlar da sizin sandığınız gibi Allah'ın hiç kimseyi diriltemeyeceğini sanmışlardı.

8. Biz göğe dokunduk (kulak hırsızlığına gittik) de onu kuvvetli bekçileriyle ve ateş parçalarıyla dolmuş bulduk.

9. Doğrusu biz gökte dinlenmeye mahsus olan oturma yerlerinde oturduk. Fakat şimdi her kim dinleyecek olursa, kendini gözetleyen parlak bir ateş parçasını bulur.

10. Bilmiyoruz ki, bununla yeryüzündekilere kötülük mü yapıldı, yoksa Rableri onları doğru yola mı iletmek istiyor?

11. Bize gelince, bizden iyi olanlar da var, iyi olmayanlar da var ve biz çeşitli yollara ayrılmışız.

12. Biz, yeryüzünde Allah'ı aciz bırakamayacağımızı, yeryüzünden kaçarak da O'nu aciz bırakamayacağımızı anladık.

13. Doğrusu biz, yol gösterici (olan Kur'an'ı) işitince ona inandık. Kim Rabbine inanırsa ne hakkının kendisine eksik verilmesinden, ne de kendisine kötülük edilmesinden korksun.

14. Ve işte bize gelince: Bizden Müslümanlar da var ve bizden doğru yoldan sapanlar da vardır. Artık kim Müslüman olursa doğru yola ermiştir.

15. (Allah Teâla). Şimdi hak yoldan sapanlara gelince onlar cehennem odunları olmuşlardır.

16. Onlar gerçekten o yol üzerinde dosdoğru gitselerdi, elbette kendilerine bol bir su verirdik.

17. Çünkü onları onunla (rahmetle, bullukla) sınayalım diye. Artık kim Rabbinden yüz çevirirse, Rabbi onu pek meşakkatli bir azaba sokar.

18. Mescitler Allah'a mahsustur. Allah'la beraber hiçbir kimseye yalvarmayın.

19. Allah'ın kulu kalkıp O'na dua edince (Peygamber O'na dua edince onu dinlemek için) nerde ise onun etrafında (cinler) keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi.

İzahı

1-19. Bu sûrenin başından buraya kadar cinlerden bahsedilmektedir. Cinlerin varlığı ile ilgili birçok sûrelerde birçok ayetler vardır. Enam sûresi ayet 100-

128-130, Kehf sûresi ayet 50, Saffet sûresi ayet 158, Ahkâf sûresi 29-32 ye kadar. Rahman sûresi ayet 15-33-39-74, Zariyat sûresi ayet 56, Cin sûresindeki bu ayetler ve daha başka ayetler kesin olarak cinlerin varlığından, onların inananları olduğu gibi inanmayanlarının da olduğundan bahsetmektedir ki, bazı ilâhiyatçıların çekinerek cinin varlığından bahsetmeleri, bazılarının ise şüphe ile yaklaşmaları son derece düşündürücüdür. Bazıları da cinleri çok hafife almaktadırlar. Oysa Neml sûresinin 39. ayeti İfrit adındaki cinin ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir. Yine Sebe sûresinde Hazreti Süleyman'ın cinleri birçok işlerde ve sanatlarda çalıştırdığı, Kudüs de Süleyman mabedinin inşaatında çalıştırıldıkları ayetlerle sabittir. Sad sûresinin 37. ayetinde cinlerin şeytanlarının bine yapma işlerinde ve dalgıçlık yapmada Hazreti Süleyman'ın çalıştırdığı ifade edilmektedir. Rahman sûresinin otuz birinci ayetinde tekrar edilerek şöyle buyrulmaktadır: (Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?) Bu ayetlerde ikil zamiriyle birinin insanlar, diğerinin de cinler olduğu açıkça ifade edilmektedir. İşte bütün bu ayetler cinlerin kesin var olduklarını ve onların da inananları ve inanmayanları olduğunu, hatta bu sûrenin 11. ayetinde onların da çeşitli guruplara belki de mezheplere ayrıldıklarını açıkça ifade edildiği anlaşılmaktadır.

Cin aslında insan duyularından kendisini örten, saklayan demektir. Cinler acaba sadece böyle görünmeyen ruhani varlıklar mıdır, yoksa onlarda ruhla birlikte cisimlenmiş varlıklar mıdır? Gibi düşünceler ve yorumlar vardır. Ragip Müfredat'ın da açıkladığına göre cin ismi iki şekilde kullanılır. Birinci manada duyulardan saklanıp gizlenebilen bütün ruhani varlıklara verilen isimdir. Buna melekler ve şeytanlar da girer, ama her melek cindir, fakat her cin melek değildir. Yani cinlerin şeytani yönleri vardır, ama meleklerin şeytani yönleri yoktur. Melekler cinler gibi hem çalışmazlar ve hem de Allah'a isyan etmezler. Buna göre ruhani varlıklar üç kısımdır. Biri meleklerdir ki, onlar hiç isyan etmez ve günah işlemezler. İkincisi şeytandır ki, bunlar hep isyan eder ve günah işlerler. Üçüncüsü ise bunların ortasında olan cinlerdir ki, bunlar çalıştıkları gibi, yiyip içtikleri gibi hem iyilik hem de kötülük yapabilenlerdir.

Acizane ben bu yorumun doğru olmadığı kanaatindeyim. Bena göre insan, melek ve cin bunlar üç akıllı varlıklardır. İnsan hem ruh ve ham de cisimden meydana gelen bir varlıktır. Melekler ve cinler ise ruhani varlıklardır, ama istedikleri zaman bir cisme, bir şekle bürünebilirler. Meselâ Cibril, Peygamberimize

ilk vahyi getirdiğinde ve bir de miraçta ki görünüşünün dışında kendi heybetiyle görünmemiş, belki insan suretinde görünmüştür. Hatta bazen de Dahiyetü'l-Kilab adındaki sahabenin suretinde geldiği rivayet edilmiştir. Yine Lut kavmini helâk için gelen melekler insan suretinde önce Hazreti İbrahim'e uğramışlardı, o da onları insan zannederek misafirlerine ikram için hemen bir buzağı kızartıp getirip sunmuştu. Fakat melekler yemeğe ellerini uzatmayınca, İbrahim onlardan korkmuş, çekinmişti. Melekler de korkma, biz Allah'ın elçileriyiz, seni İshakla müjdelemek için geldik, sana uğradıktan sonra esas görevimiz Lut kavmini helâk etmek deyip Lut (a.s.)'a da insan şeklinde geldiler. Fakat o azgın kavim hemen koşarak onlara tecavüz için geldiklerin de Lut (a.s.) da bundan üzülüp müteessir olunca ona Allah'ın elçileri yani melekleri olduklarını söylediler. Demek ki, melekler ruhani varlıklar olmalarına rağmen bir şekle bürünebiliyorlar. Cinler de çeşitli şekillerde görülebilirler. İnsan şeklinde, hayvan şeklinde görünebilirler. Şimdi melekler ve cinler ruhani varlıklar olup geçici olarak bazı şekillere girdikleri gibi, insanın da ruhani tarafı vardır. Fakat onun ruhu ölünceye kadar şekil değiştirmeden bedenle birlikte yaşamaktadır, beden ölünce ruh da bedeni terk ederek ruhlar âlemine gitmektedir. Ancak insanın ruhu da uykuda rüyada şekillenebilir. Nitekim ölmüş olan birçok insanları ya da dirileri kendi şekillerinde görmekteyiz. Sonra Peygamberimiz miraca gittiinde bazı peygamberlerle karşılaşmıştır ki, onlar da ölü oldukları halde diri hallerindeki şekilleri ile görünmüşlerdir.

Şimdi bu üç sınıf akıllı olan varlıklardan melekler asla yiyip içmeyen, nefsanî arzuları olmayan ruhani varlıklardır. Fakat insanlarla cinlerin hem nefsanî arzuları vardır, yerler, içerler ve hem iyilik yapmaya, iman edip itaat etmeye, hem de inkâr edip isyan etmeye eğilimlidirler. İşte insanların iman edip insanlık vasfını kaybetmeyenleri Allah (c.c.) insan olarak niteliyor, inkâr edenleri ise şeytan diye niteliyor ki, şeytan Allah'ın rahmetinden kovulmuş demektir. Cinlerin de iman edip itaat edenleri cin olarak nitelendiriliyor, inkâr edip isyan edenleri ise şeytan olarak nitelendiriliyorlar. Nitekim Enam sûresinin 112. ayetinde: (Böylece biz her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık ki, bazıları bazılarına şeytani telkinlerde bulunurlar,) buyruluyor. Yine Kehf sûresinin 50. ayetinde: (İblis cinlerdendi, secde etmeyince fasık oldu, yoldan çıktı,) buyruluyor. Yani yaratılış olarak şeytan ve cin aynı yaratıklardır. Nitekim Hicir sûresinin

27. ayetinde: (Bundan önce "yani Âdem"den önce cinleri zehirli ateşten yaratmıştık,) diye buyrulmaktadır. Demek ki, İnsan topraktan yaratılmış, ama onun da ruhani tarafı vardır. Melekler nurdan yaratılmışlardır ve şekle bürünebilirler. Cinler ateşten yaratılmış, onlar da şekle bürünebilirler ve aynı zaman da yiyip içen nefis sahibi olan varlıklardır ki, 16 ve 17. ayetlerinde Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur. (Eğer onlar=cinler ve insanlar o yol üzerinde dosdoğru olsalardı, elbette kendilerine bol bir su verirdik –Ki, onları, onunla sınayalım diye.) Yani cin ve insanlar doğru yol üzerinde olsalardı, biz onları sınayalım diye yağmur gönderir bulluk verirdik. –(Şimdi kim Rabbinden yüz çevirirse, Rabbi onu pek meşakkatli bir azaba sokar.) Demek ki, cinlerinde suya ihtiyaçları olduğu anlaşılıyor ve onlar da yemeye ve içmeye muhtaçtırlar.

Felsefecilerden bazıları cinler ne cismani varlıklardır ve ne de cisme bürünebilirler demişlerdir. Farabiye göre de cinler konuşmayan ölmeyen varlıklarıdır, diyor. Fakat bana göre bunlar indi-indi yorumlardır. Oysa sûrenin başındaki ayette: (Cinlerden bir gurup Peygambere vahyedilen Kur'an'ı dinlediler ve biz acayip bir Kur'an dinledik, dediler,) buyruluyor. Peki, madem bunlar konuşmayan ve ölmeyen varlıklar da bu ayette Kur'an'ı dinledik demeleri ne anlama geliyor? Yine 8 ve 9. ayetlerde cinler: (Biz göğe dokunduk "yokladık", onu kuvvetli bekçilerle ve parlak ateş parçaları ile dolmuş bulduk. –Doğrusu biz gökte dinlenmeye mahsus olan oturma yerlerinde otururduk. Fakat şimdi her kim dinleyecek olursa, kendini gözetleyen parlak bir ateş parçasını bulur,) buyruluyor. Peki, cinler ölmüyorsa bu ne anlama geliyor? Yani bu ayetler de ifade edilen şudur. Hicir sûresinin 18. ayetinde ve pek yakında geçmiş olan Mülk sûresinin 5. ayetinde ve daha birkaç yerde de geçtiği gibi İslamiyetten önce cinler geleceğe ait meleklerden bilgi edinmek için göğe çıkıp onlardan duyduklarını kâhinlere haber veriyorlardı. İşte cinler diyorlar ki, önceden biz göğe çıkıp dinlenme yerlerinde oturuyorduk. Fakat şimdi göğü yokladık orada çok kuvvetli koruyucular ve parlak bir ateş parçası ile karşılaştık, oraya kim giderse kendini gözetleyen parlak bir alev, ateş parçası bulur. Yani İslamiyetin gelişiyle cinlerin göğe çıkmaları yasaklanmıştır. Kaçak olarak kulak hırsızlığına giden cinler parlak bir ateş topu ile karşılaşıyorlar ki, buna halk dilinde yıldız akması, yıldız kayması deniyor. Oysa bu yıldız kayması ya da akması değil, işte o kulak hırsızlığına giden, cinleri yıldızlardan kopan bir ateş topu kovuyor, eğer ona isabet ederse onu

öldürüyor, yoksa kaçıp canını kurtarıyor. Evet o yıldızlardan kopan ateş topu onu yoketmese meleklerden yarım-yamalak duyduğunu getirip kâhinlere haber veriyor, onlar da kendilerinden ona onlarca yalan ilave ederek halkı kandırıyorlar. İşte bütün bunlar cinlerin konuştuklarını ve öldüklerini gösteriyor.

Cinler için ölüm yoksa İblis niçin kıyamete kadar yaşamak için Allah Teâlâden izin istedi ve Allah (c.c.) da ona izin verdi. Bu izin sadece cinlerin atası olan İblise verilmiştir, sadece ona kıyamete kadar yaşama izni verilmiştir. Yoksa bütün cinler ölmüyor, yaşıyor diye bir şey yoktur. Bence onlar da çoğalır, yaşar ve ölürler. Eş'arilerin görüşüne göre hayat ve ölüm için beden olması şart değildir. Çünkü hayat hareket halinde olanlara denir. Ölü ise hareketsiz olan şeylere denir. Buna göre bütün bitkiler, otlar, ağaçlar, yaşar ölürler. Kuruyan otlar ve ağaçlar ölmüş demektir. Ama yeşeren, büyüyen otlar ve ağaçlar diridir. Otlar ve ağaçlar canlı olabiliyor, nerde kaldı ki ruhani varlıklar diri olmasın. Üstelik cinlerin şekilleri ve cisimleri olduğuna dair rivayetler de vardır. Bizim görmemiş olmamız onların yokluğu anlamına gelmez. Mesela bizim göremediğimiz milyonlarca mikroplar var, biz bu çıplak gözlerimizle göremiyoruz ama mikroskopla görünüyorlar. Şimdi biz çıplak gözle bunları göremiyoruz diye bunlar yoktur denebilir mi? Veya gözleri âmâ olan bir kimse yanındaki cisimleri göremiyor diye onlar yok mudur? Yine sen birinin dilinden anlamıyorsun diye onun konuşamadığı anlamına gelmez. Mesela bazı kuşlar konuşabiliyor. Geçende Amerika da bir papağan kuşu uyuşturucu kaçakçılarına polisin geldiğini konuşarak ihbar ederken, polisler geldiler, kuş hâlâ kaçakçılara kaçın polis geliyor diye konuşurken polisler kuşu yakalayıp kafesiyle birlikte bilgi almak için götürdüler. Demek ki, insandan başka konuşan varlıklar da vardır, ama biz bilmiyoruz, bilmediğimiz için de yok diyoruz. İnsan biraz bencil kendini her şeyden üstün, güçlü kuvvetli görüyor. Oysa İsra sûresinin 70. ayetinde: (Biz insanı yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık,) buyruluyor. Bu ifade ile insanın bütün yaratıklardan üstün olmadığı anlaşılıyor. Belki cinlerin arasında insanlardan daha yetenekli olanlar vardır. Nitekim Süleyman (a.s.) cinleri birçok sanatlarda çalıştırmıştır. Biraz önce Sebe sûresinde ve Sad sûresinde numaralarını verdiğim ayetler de Süleyman (a.s.) onlara: (Kaleler, heykeller, havuzlar kadar derin leğenler, sabit kazanlar ve ne istese yaptırırdı,) diye buyrulmaktadır. Yine bina yapımında ve Süleyman mabedinde Süleyman (a.s.) onları çalıştırırken, onlara

yaptırırken vefat ettiği Sebe sûresinin 13. ayetinde geçmişti, oraya bakabilirsiniz. Demek o zaman insanlardan daha yetenekli cinler varmış ki, onlara bu işleri yaptırmış. Peki, bunlar cisimsiz varlıklar konuşamayan varlıklar da Süleyman (a.s.) bunlarla nasıl anlaştı, nasıl bu işleri yaptırdı? Hatta cinlerden peygamber olduğunu söyleyen tefsirciler bile vardır. Enam sûresinin 128 ve 129. ayetlerinin tefsirinde geçmişti ve ben bu görüşe katılmadığımı söylemiştim. Ancak onlardan Kur'an'ı dinleyip iman edip ve onu diğer cinlere tebliğ eden elçiler olduğunu da söylemiştik. Ahkâf sûresinin 29. ayetinden 34. ayetine kadar olan ayetlerde de izah etmiştik. O ayetlerde cinlerin Kur'an'ı dinleyip kendi kabilelerine tebliğ ettikleri çok açık ve nettir. Bu ayetlerin tefsirine de bakınız.

İşte bu sûrenin başından itibaren 19. ayete kadar de Allah (c.c.) cinler hakkında şöyle buyurmaktadır. Ey Muhammed! (De ki, bana vahyedildi ki, cinlerden bir topluluk Kur'an'ı dinleyip şöyle dediler: "Bize hayret veren bir Kur an dinledik –Ki, o Kur'an doğru yola iletiyor. Biz ona inandık, artık Rabbimize hiç kimseyi ortak koşmayacağız. –Şüphesiz ki, Rabbimizin şanı çok yücedir. O, ne bir arkadaş edindi, ne de bir çocuk. –Meğer bizler Allah hakkında saçma şeyler söylüyormuşuz. –Ve biz insanların ve cinlerin Allah'a karşı asla yalan söylemediklerini sanmıştık.) Meğer bizim zannettiğimiz gibi değilmiş. –(Doğrusu insanlardan bazı erkekler, cinlerden bazı erkeklere sığınırlardı da onların şımarıklıklarını artırırdı.) Yani rivayete göre cahiliye dönemindeki erkeklerden bazıları yolculuk yaparken bu yolculuk esnasında bir yerde gecelemek istedikleri zaman şöyle dermişler: "Bu vadinin aşağı ve beyinsiz kavimlerin şerrinden ta sabahlayana kadar onların efendi ve reislerine sığınırız." İşte bu sözleriyle de cinlerin ileri gelenleri güya insanlar kendilerinin himayesine sığınıyor diye şımarırmışlar. Yani cahil Arpları kendilerini Allah'a değil de, cinlerin reislerine sığınarak kendilerini onlara emanet ederlermiş ki, bu da cinlerin daha da azgınlığına ve şımarıklıklarına sebep olurmuş. Şimdi cinler konuşamayan ve cisim olmayan ölmeyen varlıklardır, diyen felsefeciler buna ne cevap verecekler? Bu ayetle bir kere cinlerde de erkeklik ve dişilik olduğu anlaşılıyor. Demek ki, onlarda da üreme ve çoğalma olduğu gibi ölüm de vardır. Yukarda dediğim gibi sadece kıyamete kadar Allah'ın verdiği izinle yaşayan cinlerin atası olan iblistir.

Evet, Allah (c.c.) buyuruyor ki, ey müşrikler: –(Onlar da "cinler" de sizin sandığınız gibi, Allah'ın hiç kimseyi diriltemeyeceğini sanmışlardı.) Şimdi Kur'an'ı

dinleyince bir kısmı iman etmiş ve diğerlerini de imana davet etmişlerdir. Evet, konuşamayan varlıklardır, dedikleri işte o cinler konuşmaya devam ederek diyorlar ki: –(Biz göğe dokunduk yani yokladık onu kuvvetli bekçilerle ve ateş parçalarıyla dolmuş bulduk. –Doğrusu biz gökte dinlemeye mahsus olan yerlerde otururduk, fakat şimdi her kim dinlemeye yeltenirse, kendini gözetleyen bir alev topu bulur.) Yani yukarda da temas ettiğimiz gibi, İslamiyet'ten önce cinler göğe gidip meleklerden geleceğe ait sırları dinleyerek oradan getirdikleri yarım-yamalak bilgileri kendileriyle işbirliği yapan insan şeytanlarına (kâhinlere) haber veriyorlardı. İşte cinler diyor ki, önceleri gider bu dinleme yerlerinde serbestçe melekleri dinlerdik. Fakat şimdi göğü yoklamaya kalkıştığımız zaman yine meleklerden bir şeyler dinlemek için gittiğimiz de kuvvetli bekçilerle parlak ateş toplarıyla karşılaşıyoruz. Yani ateş toplarıyla kovuluyoruz.

Yukarda açıkladığımız gibi İslamiyet geldikten sonra cinler göklerden kovuldular, meleklerden geleceğe ait bilgi edinmeleri yasaklandı. İşte şimdi yasak olmasına rağmen kaçak olarak kulak hırsızlığına giden şeytanlara yıldızlardan bir ateş parçası kopup onları kovmaktadır. Âdete bir füze gibi yıldızlardan kopan o ateş topu bu kulak hırsızlığına giden şeytanları hedef almaktadır. İsabet edince onları yok edip oradan kaptıkları yarım-yamalak bilgileri kâhinlere ulaştırılmasına mani olmaktadırlar ki, cinlerin (gökte çok kuvvetli bekçiler bulursunuz ve ateş topu ile karşılaşırsınız) dedikleri olay budur. Halk dilinde buna yıldız kayması, ya da yıldız akması deniyor. Oysa yıldız falan aktığı yok, ancak onlardan kopan bir ateş topu bu şeytanları kovmaktadır. Nitekim Hicir sûresinin 18. ayetinde o kulak hırsızlığına giden şeytana: (Açıktan bir şihab peşine düşer,) buyrulmaktadır ki (şihab) parlak bir ateş parçası, alev demektir. Dikkat edilirse ayette (açıktan bir şihab düşer) ifadesi, herkesin görebileceği şekilde açıktan bu yıldızdan kopan parlak alev parçasının aktığını göstermektedir ki, gerçekten bu yıldız akmasını halk tabiriyle ya da kaymasını açıktan görüp şahit oluyoruz.

İşte rivayete göre bu cinler daha önce göğe gidip meleklerden geleceğe ait olan sırları serbestçe dinlerken, şimdi niçin abcaba öyle bir şeyle karşılaştıklarını, neden kovulduklarını araştırmak için geziye çıkıyorlar. Ve cinlerin kabile reisleri dolaşıp araştırırken Peygamberimizin Kur'an okumasıyla karşılaşıyorlar, onu dinleyip iman ettikten sonra da kabilelerine dönüp onlara da tebliğ ederek imana davet ediyorlar.

Said b. Cübeyr'in İbni Abbas tan rivayetine göre Resulüllah birkaç sahabe ile Ukaz panayırına giderken Nahle denen yerde sabah namazını kıldığı sırada Kur'an okurken bu araştırmaya çıkan cin kabile reisleri o Kur'an'ı dinlemişler. Ve işte göğe çıkmamıza engel olan budur demişler ve oradan ayrılıp kabilelerinin başına dönünce de yukarıdaki ayetlerde ve Ahkâf sûresinde geçmiş olan ayetlerde de beyan edildiği gibi biz, bizi hayrete düşüren bir Kur'an işittik diyerek kabilelerini İslama dine davet etmişlerdir.

Evet, cinler göklerden kovulmaları hususunda şöyle demişlerdir. –(Bilmiyoruz ki, bununla, bu kovulma ile yeryüzündekilere kötülük mü yapılmak istemiştir, yoksa Rableri onları doğru yola erdirmek mi istemiştir.) Yani bizim kovulmamız acaba yeryüzündekilerin aleyhine mi oldu, yoksa onların irşat ve ıslahı için mi oldu bilmiyoruz. –Ve cinler devamla diyorlar ki: (Fakat bize gelince bizden iyi olanlar da vardır, olmayanlar da vardır ve biz çeşitli yollara ayrılmışızdır.) Demek bu ayetten açıkça anlaşılmaktadır ki, cinlerden de inanan ve inanmayanlar ve çeşitli fırkalara mezheplere bölünenler vardır. Tıpkı İslamiyet'ten önce Yahudi ve Hıristiyanlar da fırkalar, mezhepler olduğu gibi.

Evet, cinler kendi kabilelerine nasihatlerine devamla diyorlar ki: –(Doğrusu biz, yol gösterici bir Kur'an işitince ona inandık, sizden de kim Rabbine inanırsa ne hakkının eksik verilmesinden ve ne de kendisine kötülük edilmesinden korksun.) Yani iman edip güzel amel işleyenlerin hiçbir hakkı eksilmez, sevabının ve mükâfatının eksilmesinden, kendisine haksızlık yapılmasından asla korkmasın. Kimseye haksız muamele yapılmaz. Zira Allah, zerre kadar kimsenin hakkını zayi etmediği gibi kimsenin yapmadığı bir kötülüğü de ona yükleyerek cezalandırmaz, bundan emin olun. –(Ve işte bize gelince, şüphesiz ki, bizden Müslüman olan da var, doğru yoldan sapan da vardır. Kim Müslüman olursa onlar doğru yola ermiştir. –Hak yoldan sapanlar ise, cehennem odunları olmuşlardır.)

Allah Teâlâ buyuruyor ki: –(Eğer onlar o hak yol üzerinde dosdoğru gitselerdi, elbette kendilerine bol bir su verirdik.) Yani insanlar ve cinler hak olan ve doğru olan yolda yürümüş olsalar, onlara kıtlık vermezdik, onlara bol-bol yağmur gönderirdik.

Bu zamir hakkında da ihtilaf edilmiştir. Bazılarına göre yukarda geçen cümlelere atfedilerek cinlere gönderilmiştir. Bazılarına göre ise yeni bir cümle ile

insanlara gönderilmiştir. Yukarıdaki cümlelere atfedildiği takdir de cinler içinde susuzluk, kuraklık ve kıtlık söz konusu olur. O zamanda sadece ruhani varlıklar olmadıkları bedenlerinin de olduğu anlaşılmış olur. İşte bu da cinlerin de cismani yönleri vardır, diyenlerin sözünü doğrulamış olur. Nitekim cinlerin yiyip içtiklerine dair hadisler de vardır. Bir hadis de buyruluyor ki. "Besmele çekmeden yiyip içerseniz şeytan da sizinle beraber yer ve içer." Yine Peygamber (a.s.) Sahabeden birini gece hazine mallarını korumak için bekçi koyduğun da şeytanın o mallardan çalmak için geldiği ile ilgili olarak hadis vardır. Gerek bu ayetlerin zahirine ve gerekse bu rivayetlere baktığımız zaman cinlerin de cismani yönleri olduğu anlaşılmaktadır. Ancak onlar bu yönlerini değiştirebiliyor ve çeşitli şekillerde görünebiliyorlar.

Evet, yukarda ki ayetin devamında Allah Teâla buyuruyor ki: (Onunla, bol yağmurla onları sınayalım diye gönderdik.) Kim bu nimetlere karşı Allah'a şükrediyor, O'na imanla beraber ibadet ediyor, kim nankörlük yaparak inkâr edip şımarıyor diye biz insan ve cinleri sınıyoruz. (Artık kim Rabbine yalvarmaktan, O'nu anmaktan yüz çevirirse, Rabbi de onu pek meşakkatli bir azaba sokar.) Yani kim bu nimetlere karşı nankörlük eder azarsa, Rabbi ona bu dünyada kıtlık, kuraklık ekonomik sıkıntılar verir, ahirette de çetin bir azaba sokar. –(Mescitler de Allah'ındır, onun evleri sayılır. Orada Allah'la beraber hiçbir kimseye yalvarmayın.) Orada yaptıklarınız ibadetler sadece Allah, için olsun, desinler-görsünlerden uzak, sırf ibadetleri Allah için yapın, O'ndan başkasına dua ederek, O'na ortak koşmayın.

Said b. Cübeyr'in rivayetine göre Cinler Peygamber (a.s.)'a demişler ki: "Ey Allah'ın Elçisi! Biz seninle beraber namaza şahit olursak, ya da başkalarının kıldığı namaza şahit olursak, namazı nasıl kılalım? Böyle sormuşlar ve bunun üzerine bu ayet inmiş. (Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmadan yalnız O'na kulluk edin, O'na ibadet edin ve O'na dua edin.) Bu ayette kasdedilen mescit sadece belli bir mekânda olan mescit ve camiler değil, bütün yeryüzü mescittir. Yani nerede namaz kılar Allah'a secde ederseniz edin, mutlaka bu ibadetlerde Allah'a ortaklar koşmayın. Fakat İbni Abbas'a göre bu ayette kasdedilen mescit, Mescidi-Haramdır. Belki cinler Mescidi-Haramda veya başka bir yerde yapılan ibadetlerin nasıl yapılacağını da sormuş olabilirler. Sadece bu cinlere de mahsus değildir, gerek insanlar ve gerekse cinler olsun, gerek mescitler de gerekse başka yerlerde

yaptıkları ibadetler olsun bu ibadetleri yaparken başkalarını Allah'a ortak koşmaktan, riyadan götserişten uzak, sırf Allah için yapmalıdırlar.

Katada'nın dediğine göre Yahudi ve Hıristiyanlar ibadet hanelerine dünya menfaatlerini sokar, orada alış veriş yaparlarmış ki, böylece yapacakları ibadetlere alışveriş menfaat karıştırarak halis olmaktan çıkar başka şeyler ortak koşulmuş olurdu. Ve bundan dolayı de gerek insanlar ve gerekse cinler olsun hiçbir ibadette, hiçbir şeyi ortak koşmamaları için uyarılmış olabilirler.

Evet, cinler: –(Allah'ın kulu "Muhammed (a.s.)" kalkıp O'na "Allah"a dua edince, nerde ise onun etrafında keçe gibi birbirlerine geçeceklerdi.) Yani Peygamber (a.s.) o günkü adiyle Nahle de ve bu gün onun yerine yapılmış olan cin mescidinde kalkıp namaz kılıp dua ederken cinler Kur'an'ı dinlemek için nerde ise keçe gibi birbirlerine geçmişler, Peygamberimizin etrafını sarmışlardı ve birbirlerine susun diyerek dikkatle Kur'an'ı dinlemişlerdi. Ve oradan ayrıldıktan sonra da kabilelerine dönüp onlara tebliğ etmiş onları İslama davet etmişlerdi.

Peygamber (a.s.) o gece Kur'an okurken acaba cinlerin gelip Kur'an dinlediklerini görmüş müydü, yoksa haberi yok muydu? Bu konuda da farklı rivayetler vardır. Nitekim İbni Abbas'tan gelen bir rivayete göre Peygamber (a.s.) cinleri görmemişti. Çünkü bu sûrenin başındaki ayette Peygambere hitaben buyruluyor ki, ey Muhammed! (De ki cinlerden bir gurubun Kur'an'ı dinledikleri bana vahyedildi.) Demek ki cinlerin Kur'an dinlediklerinden Peygamberimizin haberi yoktu ki, sonra vahyi ile onların bu şekilde etrafına toplanıp dinledikleri kendisine bildiriliyor. Ancak İbni Mesud'dan gelen rivayete göre İbni Mesud diyor ki, Peygamber a.s: "Bana cinlere Kur'an okumam emredildi, benimle kim gelir?" diye sorunca, bu soru karşısında sahabe susup bir şey söylemediler. Peygamberimiz ayni sözü tekrar edince yine sustular. Üçüncüde tekrar edince ben dedim ki: "Ben gelirim ey Allah'ın Resulü!" Bunun üzerine kalktı ve ikimiz beraber İbni Ebidüb oymağının yanında Hacün denen yere varınca, benim önüme bir çizgi çekti ve: "Burayı geçme," dedi. Ve Hacün'a doğru gidince, hemen keklikler gibi uçuştular, san ki, Zut erkeklerine benziyorlardı ve kadınların def çaldıkları gibi de def çalıyorlardı. Derken gözlerimden kayboldular. Hemen oradan kalktım, fakat Peygamber (a.s.) eliyle bana "otur" diye işaret etti. Sonra Kur'an okumaya başladı, gittikçe sesi yükseliyordu, hepsi yere yapıştılar. O kadar ki, seslerini işitiyordum, fakat kendilerini göremiyordum. Sonra

Peygamberimiz yanıma dönüp gelince: "Bana gelmek istedin, değil mi?" buyurdu. Ben de: "Evet, ey Allah'ın Resulü!" dedim. Buyurdu ki: "Gelmen gerekmezdi, çünkü onlar Kur'an dinlemeye geldiler, sonrada kendi kavimlerini Allah'ın azabından kurtarmak için döndüler. Ve benden azık istediler ben de onlara kemiği azık ettim. Yani yiyecek olarak onlara kemikleri yemelerine müsaade ettim, kemiklerle ve deva gübresiyle kimse temizlik yapmasın." Yani taharet ederken onları kullanmasın, onlarla necasetleri silmesin.

Eğer bu hadis sahih ise cinlerin yiyip içtikleri doğrudur ve 16. ayette ki, zamirin de cinlere gittiği anlaşılıyor ki o ayette: (Eğer onlar gerçekten dosdoğru yol üzerinde gitselerdi, elbette kendilerine bol-bol su verirdik,) buyruluyor.

Şimdi bu iki rivayet arasında ulema ihtilaf etmiştir. Ancak benim kanaatime göre doğru olan şudur. Peygamberimiz ilk Kur'an okurken cinleri görmemiştir, sonra vahyi ile kendisine bildirilmiştir. Fakat daha sonra İbni Mesud'dan rivayet edildiği gibi Peygamberimiz onlara özel olarak Kur'an okumaya gitmiştir. Aynı zamanda cinler konuşmazlar, onlar sadece ruhani varlıklardır, cisimleri yoktur diyen felsefecileri de bu hadis yalanlamaktadır. Çünkü İbni Mesud diyor ki ben onları keklikler gibi uçuştuklaını gördüm. Bu da onların çeşitli şekillerde görüldüklerini gösteriyor. Hatta bazı rivayetlere göre Peygamber (a.s.) beş-altı kere cinlere Kur'an okumuştur. Allah Teâlâ kur-anı kerimde cinleri de ibadetle mükellef kıldığını kesin olarak beyan ettiğine göre, onların da dini bilmesi ve ona göre ibadet etmesi gerekir. Hatta ben derim ki, Peygamber (a.s.)'ın onlara bu özel Kur'an okumasının dışında başka zamanlar da insanlara Kur'an okuyup anlatırken cinler defalarca gelip Kur'an dinlemişlerdir. En doğrusunu Allah bilir.

قُلْ إِنَّمَا أَدْعُو رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِهِ أَحَداً {٢٠} قُلْ إِنِّي لَا أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرّاً وَلَا رَشَداً {٢١} قُلْ إِنِّي لَن يُجِيرَنِي مِنَ اللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِن دُونِهِ مُلْتَحَداً {٢٢} إِلَّا بَلَاغاً مِّنَ اللَّهِ وَرِسَالَاتِهِ وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً

حَتَّى إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا {٢٤} قُلْ إِنْ أَدْرِي أَقَرِيبٌ مَّا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَدًا {٢٥} عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَى غَيْبِهِ أَحَدًا {٢٦} إِلَّا مَنِ ارْتَضَى مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا {٢٧} لِيَعْلَمَ أَن قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا {٢٨}

Meali

20. (Ey Muhammed!) De ki: "Ben ancak Rabbime dua eder ve ona hiçbir şeyi ortak koşmam."

21. De ki: "Haberiniz olsun, ben size kendiliğimden ne bir zarar verebilirim, ne de bir yol gösterebilirim."

22. De ki: "Allah'tan (azabından) beni kimse kurtaramaz ve ben ondan başka sığınacak da bulamam."

23. "Benim yapabileceğim sadece Allah'tan vahyedileni size tebliğ etmek ve Peygamberlik görevini yerine getirmektir." Artık kim Allah'a ve O'nun elçisine karşı gelirse, ona içinde ebedi kalacağı bir cehennem vardır.

24. Kendilerine vadedilen şeyi gördükleri zaman, kimin yardımcısının en zayıf ve en az olduğunu bilecekler.

25. De ki: "Ben bilmem, o size vadedilen şey (azap) yakın mı, yoksa Rabbim onun için uzun bir süre mi kılacaktır."

26-27. O, bütün gaybi bilir, fakat gaybi hiç kimseye açmaz, –Ancak Peygamberlerinden razı olduğuna açar. Çünkü o Peygamberin önüne ve arkasına gözcüler koyar (şeytanların o bilgiye ulaşmalarına engel olsun diye.)

28. Çünkü onlar Rablerinin kendilerine verdiği bilgileri tebliğ ettiklerini bilsin. Ve (Allah) onların yanında olan her bilgiyi kuşatmıştır ve her şeyi bir-bir saymıştır.

İzahı

Bu sûrenin buraya kadar olan ayetlerinde cinlerden bahsedilirken, ondan sonra ki, bu ayetlerde de Peygamber (a.s.)'a karşı gelen, Allah'a şirk koşanlara karşı Peygamberimizin nasıl mücadele ettiğinden bahsetmektedir. Müfessirlerden Mukâtil'in beyanına göre Mekke müşrikleri Peygamber (a.s.)'a demişler ki: "Sen pek büyük bir işle ilgili olarak geldin, sen bütün insanlara muhalefette bulundun, artık bu işten vazgeç." İşte bunların bu sözleri üzerine bu ayetler inmiştir.

20-24. Ey Peygamber! (De ki, ben ancak Rabbime dua eder ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmam. –De ki, ben size kendiliğimden ne bir zarar verebilirim, ne de bir yol gösterebilirim. –De ki, Allah'tan gelen azaptan beni kimse kurtaramaz. Ve ben O'ndan başka sığınacak da bulamam. –Ve benim yapacağım sadece Allah'tan bana vahyedileni size tebliğ etmek ve Peygamberlik görevimi yerine getirmektir. Artık kim Allah'a ve O'nun elçisine isyan ederse, ona içinde ebedi kalacağı bir cehennem vardır.) Yani ben kendiliğimden hiçbir şey yapmıyorum, size zarar verecek durumda da değilim, ama beni Allah (c.c.) görevlendirdi ben bu tebliğ görevimi yapıyorum. Eğer ben sizin dediğiniz gibi bu işi terk eder tebliğ görevimi yapmazsam Allah, beni cezalandırır ve O'nun azabından beni kurtarmaya da kimsenin gücü yetmez. –(İşte kendilerine vadedilen şeyi, azabı gördükleri zaman kimin yardımcısının en zayıf ve en az olduğunu bilecekler.) Şimdi etraflarındaki kuru kalabalığa, mallarına evlatlarına güvenenler, kendilerinin güçlü olduğunu zannedenler, Allah'ın azabını gördükleri zaman ne kadar aciz, zavallı olduklarını, etrafındakilerin kuru kalabalıktan ibaret olduğunu anlayacaklardır. Onların zayıf, aciz ve arkasız olarak gördükleri müminlerin sahibi ve yardımcılarının Allah, olduğunu göreceklerdir.

25-27. Ey Peygambe, azgınların başlarına gelecek olan azabı haber ver! Ve alay ederek o azabı acele edenlere: (De ki, ben bilmem size vadedilen şey, azap yakın mı, yoksa Rabbim onun için uzun bir süre mi kılmıştır.) Onun zamanını Rabbim bilir. –Çünkü: (Bütün gaybi O, bilir, fakat gaybi hiç kimseye açmaz, –Ancak Peygamberlerinden razı olduklarına açar. Çünkü o elçinin önüne ve arkasına gözetleyiciler kılar.) Yani Peygamberlere vahyi ile bu gaybi olan bazı bilgiler bildirilirken bu bilgileri şeytanların dinleyip bilgi sahibi olmalarına engel

olan muhafız melekler kılmıştır. Bu koruyucu melekler şeytanların onlardan bir şey çalmalarına engel olur, fırsat vermezler. Aynı zamanda gaybe ait olan bu bilgiler peygamberlerin mucizelerindendir.

Zemahşeri bu ayeti delil göstererek evliyaların kerametlerinin batıl olduğunu söylemiştir. Her ne kadar evliyalar Allah'ın razı olduğu kullar iseler de Risalet görevleri olmadığı için kendilerini ispatlama gibi bir durum söz konusu değildir. O zaman onların kerametleri kehanette bulunmak olur, müneccimlerin de geleceğe ait gaybi bilgileri batıldır. Vahidî'ye göre ise evet, bu ayeti-kerimeye göre kâhin ve müneccimlikte bulunmak küfürdür, ama Zemahşeri de evliyaların kerametlerini inkâr etmiştir ki, bu görüşü ile Mutezile mezhebine doğru gitmiştir, demektedir. Fakat Vahidi'nin müneccimler ve kâhinler hakkındaki görüşlerine bütün tefsirciler katılmışlardır. Fahreddini-Razı ise bu ayeti-kerimenin iki şekle nispet edildiğini (dayandırıldığını) söylemiştir. Bunlardan birincisi bu ayet nücüm hükümlerinin yani müneccimlerin verdikleri hükümlerin yasaklandığını gösterir, diğer yönüyle de kerametin yasaklandığını gösterir demiştir

Âcizane benim anlayışıma göre de bu ayet bu söylenenlerin hiçbirini işaret edip göstermez. Yani bu ayette (peygamberlerin dışında gaybı hiçbir kimseye açmaz) ifadesi, bütün gaybi bilgiler anlamında değildir. Burada ki, gaybi bilgiden maksat kıyamete ait olan, kıyamet alametleriyle ilgili olan gaybi bilgilerdir. Bunun dışındaki gaybi bilgileri Allah, dilediği kimselere dilediği kadar bildirebilir, müneccimlerin de bilmeleri mümkündür, evliyanın bilmesi de mümkündür. Ancak kendi veliliğini ispatlamak için keramet götseririm iddiasında bulunması caiz değildir, batıldır. Ehli-sünnet âlimlerine yaraşan evliyanın kerametinin var olduğunu kabul etmektir. Ancak herhangi bir şahsın veli olduğunu yani keramet sahibi olduğunu Allah bilir, onun veli olduğuna inanmak gibi bir mecburiyeti yoktur. Mutezilenin görüşü ise bunun hilafınadır. O Tamamen evliyanın kerametini inkâr etmektedir.

Fakat acizâne bana göre Allah (c.c.) peygamberlerin dışında bazı gaybi bilgileri diğer kullarına da ilham edebilir, bu caizdir. Nitekim Buhari'nin Ebu Hüreyre'den rivayetle çıkardığı bir hadis de Peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur: "Sizden önceki ümmetlerden bazı insanlara peygamber olmadıkları halde ilham olunmuştur. Eğer benim ümmetimden de ilham edilmiş biri varsa, o da Ömer b. Hattap'tır." İşte bu hadis de evliyanın kerametini ispat etmektedir. Ancak şu denemez, eğer peygamberlerin mucizelerinden başka keramet olsaydı bu

ayette sadece peygamberler istisna edilmezdi. Çünkü peygamberlerin mucizeleriyle evliyanın kerameti arasındaki fark şudur. Peygamberler âdetlerin hilafına işler yapabilirler, ama Allah'ın izni olmadan değil. Yani durup-dururken, insanlara gelin, bakın ben size mucize göstereyim, diyemezler ve gösteremezler. Sadece kendilerini yalanlayanlara karşı peygamberliklerini ispat için Allah'tan mucize isterler, Allah da izin verirse olur. Yani mucize göstermek peygamberlerin kendi ellerinde değildir, istedikleri zaman mucize gösteremezler. Çünkü aslında mucizeyi gösteren Allah Teâlanın kendisidir, peygamberler sadece isterler, Allah da dilerse gösterir, dilerse göstermez. Fakat evliyaların biraz öncede belirttiğim gibi kendilerinin veli olduklarını ispat etme gibi bir zorumlulukları yoktur. Onlar Cenab-ı Haktan böyle bir şey isteme hakkına sahip değillerdir, hele-hele kendi-kendilerine biz istediğimiz zaman keramet gösteririz, sözleri hiç kabul edilemez. İşte Zemahşeri'nin dediği gibi böyle bir iddia batıldır. Buna avam arasında kerameti kendinden menkul denir. Yani kendi-kendine velilik iddiasında bulunmaktan başka bir şey değildir. Ve gerçek velilerin de böyle bir iddiaları ve kerametlerini ispat etme düşünceleri zaten olamaz. Keramet göstermek kimsenin cebinde değildir, istediği zaman göstersin. Allah (c.c.) isterse istediği kimselere, istediği zaman ilham edip gösterebilir. Aslında daha önceleri de açıkladığım gibi biz bu evliya sözcüğünü de tam anlamış değiliz. Bunu Bakara sûresinin 257. ayetinde de açıklamıştım. Kendi-kendimize bir evliya zümresi oluşturuyoruz. Oysa evliya, velinin çoğuludur. Yani Allah dostları demektir. Allah dostları kimlerdir? Bütün inanan müminlerdir. Ama bu inananlar arasında derece farkları vardır, itikatları ile amelleri ile ve güzel davranışlarıyla Allah'a daha yakın olanlar daha üstün derecelerde olanlar vardır. Bakara 257. ayetin tefsirinde izah ettiğim gibi bir daha tekrar edeyim. Askerlerin generalinden en aşağı erine kadar hapsine asker deniyor, ama dereceleri ve rütbeleri farklıdır. Bir Orgeneralle on başının rutbesi aynımıdır? İşte inananların da tümü evliyadır, Allah dostlarıdır, ama her türlü ibadetiyle, güzel ahlaklarıyla gece gündüz iyi işler yapan bir müminle sadece beş vakit namazını kılan farz ibadetleri yerine getiren ve haramlardan kaçınan müminin derecesi aynı olur mu? Elbette ki müminler arasında derece farkları vardır, ama sonuçta bütün müminler Allah dostları olduğuna göre evliya da zaten Allah dostları demektir. Ve bu müminler arsındaki dereceleri de gerçek olarak bilen ve onlara bu dereceleri veren Allah'tır. Allah (c.c.) Kur'an'ı kerimde falanca kulum benim en çok sevdiğim kulumdur, o keramet

sahibidir, ona inanacaksınız diye de böyle bir emri var mı? Elbette ki yok. Ancak biz insanların zahirine bakarak onların takvasına, ilmine bakarak onlara değer verir, hürmet ederiz. Ama şimdi maşallah her tarikat mensubu kendi tarikat şeyhini kutbu'l-azam, kavsi-azam gibi yakıştırmalarla bir sürü de kerametlerini sayarak, insanları kendi saflarına çekmeye çalışıyorlar. Oysa bunların hakkında ne bir ayet inmiştir, ne de bir hadis de falanca evliyaların kutbudur, diye haber verilmiştir. Hiç kimse kendini diğer müminlerden ütsün görerek kendinin üstünlüğünü ispatlamak için keramet aramaya kalkışmasın. Gerçek veliler kendilerinin bütün müminlerden aşağı görürler, keramet peşinde olmazlar. Onlar alçaldıkça Allah onların derecelerini yükseltir. Dediğim gibi bütün inananların Allah dostları olduklarına inanmak mecburiyetindeyiz. Çünkü Bakara sûresinin 257. ayetinde: (Allah, inananların dostudur, onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır, kâfirlerin dostları ise ağzınlar, şeytanlardır, onlar da onları aydınlıklardan karanlıklara götürür,) buyruluyor. Biz buna iman etmek zorundayız. Derecelendirme bizim işimiz değildir. Allah, herkesin inancını, ihlâsını, amalini biliyor ve ona göre de derecelendirmiştir, orası O'na aittir, bize ait değildir. Belki de bizim nice evliya zannettiğimiz kimselerin altından ne çapanoğlu çıkacak bilmiyoruz. Ve bizim değer vermediğimiz nice kimseler de Allah katında yüksek dereceli veli olarak karşımıza çıkacaktır. Onun için bu evliyalık sözcüğü zamanımızda çok istismar edilmektedir. Dediğim gibi zahiren ilim ve takva sahibi olan insanlara saygı ve hürmet göstermeliyiz, ama ifrat ve tefritten de kaçınmalıyız, taassubu, hizbi, gurubu ve tarikatı bir kanara bırakmalıyız, benim gurubum, benim cemaatim, benim tarikatım taassubundan sıyrılmalıyız.

28. Evet, Allah Teâlâ Peygamberlerin etrafında koruyucu melekler varetmiştir. Çünkü şeytanlar o bilgilere ulaşamasın, elde edemesin, onlardan korusun ve peygamberler de: –(Rablerinin kendilerine verdiği bilgileri tebliğ etsinler diye korunmuşlardır. Ve Allah onların yanında olan her bilgiyi kuşatmıştır ve her şeyi de bir-bir saymıştır.) Yani bu ayette şuna işaret edilmektedir. Allah Teâlâ gönderdiği peygamberleri de denetlemektedir. Onları koruyup denetliyor ki, kendilerine vahyedilen bilgileri tebliğ ediyorlar mı yoksa etmiyorlar mı? İşte Allah (c.c.) bütün bu olup bitenleri ilmiyle kuşatmıştır. Ve her şeyi bildiği gibi en ufak teferruatına kadar saymış dökmüştür. Yani her şeyi Levhi'l-Mahfuz'a da yazmıştır.

MÜZZEMMİL SÛRESİ

Müzzemmil sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu ismin verilmesi ise sûrenin başındaki ayetten almaktadır ki müzzemmil örtülere bürünmek demektir. Peygamber (a.s.) ilk gelen vahyin ağırlığından ötürü bir şok geçirmiş, örtülere bürünmüşken ondan sonra gelen bu vahyi ile kalkıp görevine devam etmesi emredilmiştir.

Ayet Sayısı: Yirmi

Kelime Sayısı: İki yüz seksen beş

Harf Sayısı: Sekiz yüz otuz sekizdir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ {١} قُمِ اللَّيْلَ إِلَّا قَلِيلاً {٢} نِصْفَهُ أَوِ انقُصْ مِنْهُ قَلِيلاً {٣} أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً {٤} إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلاً ثَقِيلاً {٥} إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْءاً وَأَقْوَمُ قِيلاً {٦} إِنَّ لَكَ فِي اَلنَّهَارِ سَبْحاً طَوِيلاً {٧} وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً {٨} رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلاً {٩} وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ هَجْراً جَمِيلاً {١٠} وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ أُولِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلاً {١١} إِنَّ لَدَيْنَا أَنكَالاً وَجَحِيماً {١٢} وَطَعَاماً ذَا غُصَّةٍ وَعَذَاباً أَلِيماً {١٣} يَوْمَ تَرْجُفُ الْأَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ

الْجِبَالُ كَثِيباً مَّهِيلاً {١٤} إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولاً شَاهِداً عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولاً {١٥} فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ فَأَخَذْنَاهُ أَخْذاً وَبِيلاً {١٦} فَكَيْفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرْتُمْ يَوْماً يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيباً {١٧} السَّمَاء مُنفَطِرٌ بِهِ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولاً {١٨} إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَن شَاء اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلاً {١٩}

Meali

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarız

1-4. Ey örtünen (Peygamber!) –Gecenin az bir kısmı hariç kalk. –Gecenin yarısında kalk yahut bundan biraz eksilt. –Veya bunu artır ve ağır-ağır Kur'an oku.

5-6. Doğrusu biz senin üzerine ağır bir söz bırakacağız. –Çünkü gece kalkışı hem daha etkili hem de söz bakımından daha sağlamdır.

7-8. Çünkü gündüz senin için uzun bir meşguliyet vardır. –Rabbin adını an ve bütün gönlünle ona yönel.

9. O, doğunun ve batının Rabbidir. O'ndan başka Tanrı yoktur, o halde yalnız O'nu vekil et.

10-11. Başkalarının diyeceği sözlere sabret, güzellikle onlardan ayrıl. –Yalanlayan o nimet sahibini bana bırak ve onlara biraz mühlet ver.

12-13. Şüphesiz ki bizim yanımızda bukağılar ve cehennem vardır. –Boğazı tırmalayan bir yiyecek (zakkum ağacı) ve acıklı bir azap da vardır.

14. O gün yer ve dağlar sarsılır ve dağlar akıp giden bir kum yığını haline gelir.

15. Doğrusu biz, size şahitlik edecek bir Peygamber gönderdik. Nitekim Firavun'a da bir Peygamber göndermiştik.

16. Fakat Firavun o elçiye isyan etmişti. Biz de onu çetin bir yakalayışla yakaladık.

17. Peki, inkâr ederseniz, çocukları ihtiyarlatacak olan o günden kendinizi nasıl kurtaracaksınız?

18. O günün dehşetinden gök yarılır. Allah'ın sözü kesinlikle gerçekleşmiştir.

19. İşte bu bir öğüttür, artık dileyen ona bir yol tutar.

İzahı

1-5. (Ey örtüye bürünmüş Peygamber! –Gecenin birazı müstesna, kalk. –Yarısında veya ondan biraz daha eksilt.) Yani gecenin yarısında veya ondan biraz daha noksan olan bir zamanda kalk: (Veya ona biraz daha ilave et.) Yani gecenin yarısına yakın olan zamandan biraz daha fazla bir zamanda kalk. Nitekim bu sûrenin son ayetlerinde de açıklanacağı gibi gecenin yarısında, yarısına yakın veya üçte ikisinde bu sıralarda kalk: (Ve tertip üzere Kur'an oku. –Doğrusu biz senin üzerine ağır bir söz bırakacağız.) Kur'an'ı tertip üzere okumaktan maksat ağır-ağır okumaktır.

Bu ayeti-kerimelerde ve bu sûrenin sonunda gelecek olan ayetlerde de olduğu gibi Peygamber (a.s.)'ın gece teheccüd namazına kalkması ve ağır-ağır Kur'an okuması emredilmektedir. Ve bu ayetlerin iniş sebepleri hakkında farklı rivayetler vardır. Âlimlerin çoğuna göre Peygamber (a.s.)'a ilk Hıra dağında vahyi geldiğinde, Cibril'in kendi şekliyle, kendi heybetiyle görünüp ona oku dediğinde, ben okuma bilmiyorum diye cevap vermiş. Fakat Cibril'in israrla: "Rabbin adiyle oku," diyerek onu sıkıştırmasıyla, vahyin ağırlığıyla şok geçirmiş ve titreyerek Hazreti Hatice validemizin yanına gelmiş: "Beni örtün, beni örtün," dediğinde Hazreti Hatice validemiz de "Mirt" denen büyük bir yün elbise ile örtmüş. Fakat Cibril ikinci vahyi getirerek: (Ey örtülere bürünmüş Peygamber! Gecenin birazı hariç kalk ve ağır-ağır Kuran oku,) diye bu ayetler inmiştir. Ve kendisine ağır bir söz (Allah'ın) kelamı Kur'an'ın indirileceği ve kendisini buna hazırlaması ve bu ağır vazifeye alıştırması istenmiştir.

Fakat bazı âlimlere göre ise müşriklerin Ebu Cahil'in başkanlığında ve Dadru'n-Nedvede Peygamberimizin aleyhinde yaptıkları bir toplantının neticesinde Peygamberimiz kendisini yalnız hissetmiş ve yalnızlığa bürünmüş. İşte

tam bu sırada onun gönlünü okşamak için, ona moral verip aldığı peygamberlik görevine motife etmek için yukarda zikredilen gecenin belirli zamanlarında kalkıp ağır-ağır Kur'an okunması istenmiştir. Yani âlimlerin çoğuna göre beş vakit namaz farz kılınmadan önce bu ayetlerle Peygamber (a.s.)'a teheccüd namazı farz kılınmış ve beş vakit namaz farz edilince de bu teheccüd namazı İsra sûresinin 79. ayetiyle: (Teheccüd kıl, o artık sana nafile olmuştur,) buyrularak böylece teheccüd namazı nafile olmuştur, ama Peygamberimiz onu devamlı kılmıştır. Ancak İbni Cerir Buhari'nin iman bahsinde rivayet ettiği bir hadis'e dayanarak şöyle demiştir. Peygamber (a.s.) geceleri namaz kılardı, bunu duyanlar da gelip ona katılmaya başladılar ve bir cemaat oluşunca, Allah'ın Resulü onların böyle toplanmalarını pek uygun görmedi. Çünkü onların bu namaza devam edemeyecekleri ve devam etmeleri halinde de farz kılınır endişesiyle şöyle buyurdu:"Ey insanlar yapabileceğiniz amellere girişin, siz amellerden usanmadıkça Yüce Allah sevap vermekten usanmaz. Amellerin hayırlı olanı ise devamlı olanıdır."

Fakat bazı tefsircilerin de dediği gibi bu ayetlerin ilk vahyeden sonra geldiği görüşü bana pek doğru gelmiyor. Çünkü ilk vahyi de çok ayet inmemiştir. Hal bu ki, burada gece bu kadar zaman dilimlerinde Peygamberimizin kalkıp Kur'an okuması emrediliyor. İşte bu da müşriklerin Peygamber (a.s.) aleyhinde Daru'n-Nedve de toplandıklarından sonra gece kalkıp Kur'an okumasının emredildiği görüşünde olan âlimlerin bu görüşünü doğrulamaktadır. Fakat âcizane ben ilk vahyin üzerinden de çok uzun bir zaman geçmediği kanaatindeyim. Çünkü bundan sonra gelecek olan Müddessir sûresinin de bu sûreden önce indiği rivayet edilmektedir. Ancak bu rivayetlerden benim anladığıma göre daha önce de geçtiği gibi bu sûreden önce ve ilk vahiyden hemen sonra müşriklerin Daru'n-Nedve de ki, toplantılarının ardından bu sûre gelmiş ve Peygamber (a.s.)'ı daha sonra gelecek olan vahye hazırlamak için şöyle buyrulmuştur: (Ey yalnızlığa bürünmüş Peygamber! Kalk, ağır-ağır Kur'an oku. –Doğrusu biz senin üzerine ağır bir söz bırakacağız.) Yani Allah'ın sözü olan Kur'an'ı sana indireceğiz, kendini ona hazırla. Yani daha yolun başındasın, senin görevin ağır, bu ağırlığa hazır ol ve kalk ağır-ağır Kur'an oku.

6-10. (Çünkü gece kalkış hem daha etkili hem de söz bakımından daha sağlamdır.) Yani beden dinlenmiş, gündüz etkisi altında kalınmış olduğu şeyleri

unutmuş, yeni bir ruhla, yeni bir neşe ile dinç kafa ile kalkıp Allah'ın sözü olan Kur'an'ı okurken kafa karışmadan, ayetlerin manalarını derin düşünerek daha sağlam okunmuş olur. Hakikaten de öyledir biz Hafızlık ederken gündüz okuya-okuya kafamız yorulur, ne dediğimizi bilmezdik, yanılır okuyamazdık. Fakat sabah kalkınca sanki gece ezberlemişiz gibi dil sürçmeden okuyabilirdik. Şimdi de öyle gündüz namazlarında uzun Kur'an okurken bocalayıp yanılıyoruz, gece namaz kılarken ise kafamız dinlendiği için ve gündüzün birçok şeyin etkisinde kalan aklımız ve ruhumuz bunları uykuda unuttuğumuz için daha rahat okuyabiliyoruz. Nitekim bundan sonraki ayettlerde şöyle buyruluyor: –(Çünkü gündüz senin için uzun bir meşguliyet vardır. –Artık gece kalk, Rabbin adını an ve bütün gönlünle O'na yönel.) Yani dış dünyanı bütün meşguliyetlerden uzaklaştırıp Allah'ın huzurunda durduğun gibi iç dünyanı da bütün düşünce ve vesveselerden uzak tutarak, bütün gönlünle Rabbine yönel. –(O, doğunun batının Rabbidir. Ondan başka Tanrı yoktur, o halde yalnız O'nu vekil et. –Başkalarının diyeceklerine sabret ve güzellikle onlardan ayrıl.) Yani seni yalanlayan, seni delilikle, sihirbazlıkla suçlayanlara karşı sabret, onlara şimdilik uyma ve onlardan güzellikle ayrıl. Aslında bu ayetlerde daha cihada izin verilmediği için Mekke döneminde Müslümanlara sataşan ve baskı yapanlara karşı o zaman sabretmeleri tavsiye ediliyordu. Fakat cihada izin verildikten sonra artık böyle zulümlere, hakaretlere buyun eğilmemesi onlara karşı dik durup cihat edilmesi gerekmektedir ki, bu ayeti kerime cihat ayetiyle nesh edilmiş (hükümsüz) kılınmıştır diyenler de vardır.

11-19. Ey Muhammed! (Yalanlayan o nimet sahibi olanı bana bırak.) Yani kendilerine nimet verdiğim ve bu nimetlerle şımarıp azan Mekke müşriklerinden seni incitenleri bana bırak, biraz sabırlı ol, biraz mühlet ver, onların hesabını pek yakında Bedir de göreceğim. –Ve daha bundan başka ceza olarak da: (Şüphesiz ki bizim yanımızda bukağılar ve cehennem var) ki, onları bukağılara vurup cehenneme salıvereceğiz. –(Ayriyeten boğazları tırmalayan bir yemek ve acıklı bir azap vardır.) Yani onlara yiyecek olarak cehennem ateşi kadar can yakan zakkum ağacı vardır. Günahkârların yiyeceği yemek budur. –(İşte o gün yer ve dağlar sarsılır ve dağlar bir kum yığını haline gelir.) Yani kıyamet koparken dağların her biri bir yere hallaç pamuğu gibi savrulur, kum yığınlarını rüzgârın savurduğu gibi savurur. –(Doğrusu biz size şahitlik edecek bir

Peygamber gönderdik.) Yani kıyamet günü sizin yalanlayıp yalanlamadığınıza tanıklık eden bir Peygamber gönderdik –(Ki, Firavun'a da bir elçi göndermiştik de, –Firavun o elçiye isyan etmişti, biz de onu çetin bir yakalayışla yakalamıştık.) Onu ve yandaşlarını denizde boğduk. Ey kâfir ve müşrikler! Eğer siz de isyan etmeye devam ederseniz, sizi de yakalarız. –(İnkâr ederseniz, çocukların ihtiyarlanacağı günün dehşetinden nasıl korunacaksınız? –Gök bile onun dehşetinden yarılır ve Allah'ın sözü kesinlikle gerçekleşmiştir.) Yani kıyametin dehşetinden çocuklar bir anda yaşlanır, gökler o günün dehşetinden yarılır ki, işte inkâr edenleri böyle dehşetli bir gün beklemektedir. Allah, böyle bir günü vadetmiştir, o mutlaka gerçekleşecektir. –(İşte bu bir hatırlatmadır, öğüttür. Artık dileyen ona bir yol tutsun.) Yani artık bu öğütlerden sonra dileyen iman ederek, Allah'ın rızasına ermek için bir kurtuluş yolu tutsun. Allah (c.c.) size doğru yolu gösteriyor, artık o yola gidip gitmememe size aittir, sonuçları da size aittir.

إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَى مِن ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَائِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ وَاللهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ عَلِمَ أَن لَّن تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ عَلِمَ أَن سَيَكُونُ مِنكُم مَّرْضَى وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِن فَضْلِ اللهِ وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَقْرِضُوا اللهَ قَرْضاً حَسَناً وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُم مِّنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِندَ اللهِ هُوَ خَيْراً وَأَعْظَمَ أَجْراً وَاسْتَغْفِرُوا اللهَ إِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ {٢٠}

Meali

20. Rabbin senin ve seninle beraber bir gurubun da gecenin üçte ikisine yakın, yarısında ve üçte birinde kalktığını şüphesiz ki biliyor. Allah, gece ve gündüzü

takdir eder. O, sizin onu sayamayacağınızı (yani gecenin takdir edilen bölümlerini, tam olarak bilemeyeceğinizi ve tamamında da ibadet edemeyeceğinizi) bildiği için sizi affederek tövbenizi kabul etti. Artık Kur'an'dan ne kolayınıza geliyorsa onu okuyun. Allah, sizden hasta olanları, diğer bir kısmının yeryüzünde gezip Allah'ın lütfundan rızkını aradığını ve diğer bir kısmının da Allah yolunda savaştıklarını biliyor. Artık Kur'an'dan kolayınıza geldiği kader okuyun. Namazı kılın, zekâtı verin ve Allah'a güzel bir borç verin. Kendiniz için hayırdan ne takdim ettinizse, Allah katında onu hayır bakımından ve mükâfat bakımından daha büyük olarak bulursunuz. Allah'tan bağış isteyin, şüphesiz ki, Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

İzahı

20. Bu ayette daha önce kısmen açıklandığım gibi Peygamber (a.s.) ve müminlerden bir gurup onunla beraber, gecenin üçte ikisinde, yarısında ve üçte birinde teheccüd namazına kalkıp, Kur'an okuduklarını Allah (c.c.) haberdar olduğunu bildirmektedir. Yani bu ayet de gecenin ve gündüzün tek takdir edicisinin kendisi olduğunu, insanların ise, gecenin bir bölümünde teheccüde kalkma saatlerini tam manasıyla bilip takdir edemeyeceklerini, biraz önce, biraz sonra kalkabileceklerine işaret edilmektedir. İşte yine bu ayette gerek gece namazlarında olsun ve gerekse diğer namazlarda olsun, Kur'an'dan hangi süreler, hangi ayetler kolaylarına geliyorsa az veya çok ne kadar okuyabiliyorlarsa o kadar okumalarının daha uygun olduğu ifade edilmektedir. Allah (c.c.) kullarına kolaylık göstermektedir. Çünkü kullarının bir kısmı hasta olmuş olabilir, bir kısmının ihtiyacı olabilir, yeryüzüne dağılıp Allah'ın lütuf ve kereminden rızkını araması, çalışıp kazanması gerekir ve bir kısmı da Allah yolunda cihat yolunda olabilir. O halde müminler duruma göre namazda Kur'an okumayı azaltıp kısaltabilirler, kolaylarına nasıl geliyorsa namazlarını öyle kazaya bırakmadan zamanında eda etmeleri gerekir. Yine müminlerin namazlara ara vermeden kılmaları, zekât vermeleri ve Allah için güzel bir ödünç vermeleri emredilmektedir. Allah'a güzel bir ödünç verilmesi daha önce birkaç ayette geçtiği gibi ve oralarda izah ettiğimiz gibi Allah için birine verilen ödünç san ki bizatihi Allah'a verilmiş gibidir. Çünkü Allah için verilen ödüncün karşılığını bizatihi Cenab-ı Hakkın kendisi ödeyecektir. Hem ödünç verenin malına bu dünyada bereket verip tehlikelerden

koruyacaktır, hem de ahirette büyük bir sadaka vermiş gibi ona sevap verecektir. Ancak ödünç alan kimse de istismarcı olmamalı, keyif için zaruri bir ihtiyacı olmadığı halde daha iyisini yemek ve giymek için almamalı ve aldığı ödünç malı, parayı verme imkânı varken onu oyalayıp alacaklıyı üzmemeli. Ödünç veren de onun başına kakarak onu üzmemelidir. Bu şekilde olursa o ödünç bizatihi Allah'a verilmiş gibi olur. Evet: (Hayır için ne yapılıp Allah için ne gönderilirse o, Allah katında daha hayırlı olur ve onun mükâfatı daha büyük olur. Hatalarınız için de daima Allah'a istiğfar edin, O'ndan af dileyin, şüphesiz ki Allah çok bağışlayan ve esirgeyendir.)

MÜDDESSİR SÛRESİ

Müddessir sûresi de Mekke de inmiştir. Bu ismin verilmesi de bundan önceki Müzzemmil sûresinde olduğu gibi bürünmek, örtünmek anlamına geldiği için ve bu sûrenin birinci ayetinde de bu ifade edildiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Elli altı

Kelime Sayısı: İki yüz elli beş

Harf Sayısı: Bin ondur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ {١} قُمْ فَأَنذِرْ {٢} وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ {٣} وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ {٤} وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ {٥} وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ {٦} وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ {٧} فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ {٨} فَذَلِكَ يَوْمَئِذٍ يَوْمٌ عَسِيرٌ {٩} عَلَى الْكَافِرِينَ غَيْرُ يَسِيرٍ {١٠} ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيداً {١١} وَجَعَلْتُ لَهُ مَالاً مَّمْدُوداً {١٢} وَبَنِينَ شُهُوداً {١٣} وَمَهَّدتُّ لَهُ تَمْهِيداً {١٤} ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ {١٥} كَلَّا إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيداً {١٦} سَأُرْهِقُهُ صَعُوداً {١٧} إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ {١٨} فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ {١٩} ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ {٢٠} ثُمَّ نَظَرَ {٢١} ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ {٢٢} ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ {٢٣} فَقَالَ إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ {٢٤} إِنْ هَذَا إِلَّا قَوْلُ

الْبَشَرِ {٢٥} سَأُصْلِيهِ سَقَرَ {٢٦} وَمَا أَدْرَاكَ مَا سَقَرُ {٢٧}
لَا تُبْقِي وَلَا تَذَرُ {٢٨} لَوَّاحَةٌ لِّلْبَشَرِ {٢٩} عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ
{٣٠} وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلَّا مَلَائِكَةً وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ
إِلَّا فِتْنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُوا لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَيَزْدَادَ
الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَاناً وَلَا يَرْتَابَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَ
وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا
مَثَلاً كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ وَمَا يَعْلَمُ
جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكْرَى لِلْبَشَرِ {٣١}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-3. Ey örtüsüne bürünen (Peygamber!) –Kalk ve uyar. –Rabbine tekbir getir.

4-7. Elbiseni temizle. –Pislikten sakın. –Yaptığını çok görerek başa kakma, –Rabbin için sabret.

8-10. Sûre üflendiği zaman, –İşte o gün zor bir gündür! –Kâfirler için kolay değildir.

11-14. Tek olarak yarattığım şu adamı bana bırak. –Hem ona uzun boylu mal verdim. –Hem de ona şahit olduğu oğullar verdim. –Ve nimetleri önüne serdikçe-serdim.

15-16. Sonra daha da artırmamı tamah ediyor. –Hayır, o bizim ayetlerimize karşı bir inatçı kesildi

17-19. Onu dimdik bir yokuşa süreceğiz. –Zire o düşündü ölçtü biçti. –Kahrolası nasıl da ölçüp biçti.

20-22. Sonra tekrar kahrolası nasıl ölçüp biçti. –Sonra baktı. –Sonra suret asıp kaşını çattı.

23-24. Sonra arkasını döndü ve büyüklük tasladı de –"Bu (Kur'an) rivayet edilen sihirden başka bir şey değildir," dedi.

25-26. "Bu sadece bir insan sözüdür." –İşte onu sakar'a atacağım.

27-28. Sakar'ın ne olduğunu bilir misin? –O geriye bir şey bırakmaz (yakar, kavurur.)

29-30. O durmadan derileri kavurur. –Üzerinde on dokuz (görevli melek) vardır.

31. Biz cehennemin gardiyanlarını hep melek yaptık. Onların sayısını inkâr edenler için de bir sınav yaptık ki, kendilerine kitap verilmiş olanlar ve inananlar kanaat edip imanları artsın. Kendilerine kitap verilen ve müminler şüpheye düşmesinler. Fakat kalplerinde hastalık bulunanlar (münafıklar) ve kâfirler de: "Allah, bu misalle ne demek istedi?" desinler. İşte Allah, böylece dilediğini saptırır, dilediğini de doğruya erdirir. Rabbin ordularını yine ancak Rabbin bilir. Bu, insanlar için uyarıdan başka bir şey değildir.

İzahı

1-5. (Ey örtüsüne bürünen Peygamber! –Kalak ve kavmini uyar. –Rabbine tekbir getir.) Allahu-Ekber diyerek Rabbini ulula, yücelt. –(Ve elbiseni temiz tut. –Pislikten sakın.)

Bu sûre ile bundan önceki müzzemmil sûresinin bir irtibatı vardır. Müzzemmil sûresinin iniş sebebi hakkında farklı rivayet ve görüşler olduğu gibi bunun hakkında da farklı rivayet ve görüşler vardır. Beyhaki'nin iki ayrı senedle Ebi Seleme b. Abdurrahman'a dayanarak rivayet ettiği bir hadise göre Kur'an da ilk inen sûre Müddessir sûresi olmuştur. Bu hadise göre Peygamberimiz şöyle buyurmuştur. "Ben Hıra mağarasında bir ay uzlete çekildim ve bu süre bitince oradan inmek istedim. Fakat bir ses geldi, sağıma, soluma, önüme, arkama baktım bir şey göremedim. Ancak başımı yukarıya kaldırınca bir şey gördüm. Yani Cibril'i kendi heybetiyle gördüm ve Hatice ye gelerek beni ört beni ört ve benim üzerime soğuk su dök, dedim. İşte bunun üzerine bu sûre inerek: (Ey örtülere bürünen kalk,) denerek yukarıdaki ayetler vahyedildi."

Beyhâki'nin diğer rivayetinde ise Peygamberimiz şöyle buyurmuştur. "Vahyin kesildiğ fetret dönemi zamanında yürüdüğüm esnada gökten bir ses işittim başımı kaldırdım ki, bana Hıra dağında gelen melek yerle gök arası büyüklükte ve bir kürsü üzerinde oturmuş, onu görünce ben titremeye başladım. Beni örtün-örtün, örtüye büründürün dedim ve arkasından bu sure inerek (Ey örtülere bürünen kalk,) dendi." Yani ilk vahyin gelişinden sonra bir süre vahyı kesilmiş ve fetret dönemini yaşarken ikinci vahyı getiren Cibril'i yine ilk vahyı getirdiği bu heybetiyle görünüp ve Müddessir suresinin başındaki üç-dört ayeti okumuş ve onun dehşetinden Pegamber (a.s.) titremeye başladığını ifade etmiştir.

Fakat Cumhuru ulemaya göre ilk inen sûre Alak sûresi olmuştur. Yani (İkra bismi Rabbike'llezî halak) diye başlayan bu surenin ilk beş ayeti inmiştir. Ondan sonra ikinci olarak da Müddesssir suresi inmiştir ki, buna delil olarak da Buhari ve Müslim'in Hazreti Aişe validemizden rivayet etmiş oldukları bir hadis'e dayandırmaktadırlar.

Fakat acizane benim bu rivayetlerden anladığım ise, ilk önce Alak sûresi inmiş. Bir ara vahyi kesilip o fetret döneminin bitiminde ikinci olarak bu Müddesir sûresi inmiş. Ve arkasından müşriklerin Daru'nNedve'de Peygamber (a.s.)'ın aleyhindeki toplantılarından sonra da bundan önceki Müzzemmil sûresi inmiştir. Bu her iki sûrenin başındaki ayetlerde Müddessir de, Müzzemmil de örtüye bürünmüş demektir. Müzzemmil sûresinde gece örtüye bürünmüş yatan Peygamberin kalkıp teheccüd namazı kılması ve ağır-ağır Kur'an okuması emredilmektedir. Müddessir sûresinde ise yukarda rivayet edildiği gibi Cibril'in ilk Hıra dağından inip vahyi getirdikten sonra yalnızlığa bürünen Peygamberin kalkıp vazifeye başlaması, kavmini uyarması için Cibril yine gelip emretmiştir.. Yani bana göre ilk önce Alak suresi, ikinci olarak Müddessir suresi ve üçüncü olarak da Müzzemmil suresi inmiştir.

Evet, yukarda geçen ilk beş ayette şöyle buyruluyor: (Ey örtüye bürünen Peygamber! –Kalk ve kavmini uyar. –Rabbine tekbir getir. –Elbiseni temiz tut, –Pislikten sakın.)

Elbisenin temiz tutulması ile ilgili de farklı yorumlar vardır. Bazılarına göre elbiselerin temizliğinden maksat manevi kirlerden, gönlü kötü şeylerden

temizlemektir. Bazılarına göre ise ayetin zahiri manasında olduğu gibi elbiselerin temiz tutulmasıdır. Çünkü Araplar genelde uzun etekli elbiseler giyindikleri için, bu elbiselerin eteklerinin pisliklere bulaşması ihtimaline karşı temiz tutulması ve pisliklerden uzak durulması emredilmektedir ki, âcizane benim anlayışıma göre de bu mana kasdedilmektedir. Çünkü bu ayette önce Allah'ın adının ululanması, yüceltilmesi, arkasından göreve başlayıp kavmini uyarması ve onun arkasından da elbiselerini temizlemesi emredilmektedir. Müzzemmil sûresinde ise gece teheccüd namazına kalkması ve Kur'an okuması emredilmektedir. Böylece namazdan önce namazın şartlarından ve farzlarından biri olan necasetten temizlenme emredilmiş olmaktadır.

6-7. (Yaptığını çok görerek başa kakma. –Ve Rabbin için sabret.) Yani başkasına yaptığın bir iyilik karşılığında ondan daha fazlasını bekleme. Ya da Rabbine karşı yaptığın iyiliği gözünde büyüterek çok görme, nazlanma. Ve ağırdan alma, anlamına da gelir ki, bu da Rabbin emirlerini yerine getirirken karşılaştığın zorlukları ve sıkıntıları çok görüp gözünde büyütme: (Ve Rabbin için sabret,) dmektir. İşte ayetin akışından da bu mana anlaşılmaktadır. Yani Allah'ın emirlerini tebliğ ederken karşılaşacağın tepkilere karşı, Rabbin verdiği sayısız nimetlere karşı O'nun yolunda çektiğin bir sıkıntıyı fazla büyütmeden kalk, kavmini uyar, vazifene devam et.

8-10. Kıyamet koparken ve diriliş günün de: (O sûre üflendiği zaman, –İşte o gün zor bir gündür. –Kâfirler için kolay bir gün değildir.) O gün kâfirler için zor bir hesap ve arkasından da çetin bir azap vardır.

11-25. Ey Muhammed: (Tek olarak yarattığım şu adamı bana bırak.) Onun hakkından ben geleyim.

Rivayete göre bu adam Velid b. Muğire'dir. Şöyleki bu azgın kâfir Peygamber (a.s.)'ın yanına gelmiş, ondan Kur'an dinlemiş ve ondan etkilenmiş. Sonra kalkıp Mahzum oğullarının yanına varmış onlara: "Vallahi az önce Muhammedden bir söz dinledim; ne insan sözü, ne cin sözü. Onun bir tatlılığı ve bir hoşluğu var ki, yukarısı meyvelik, aşağısı bolluk, zemini ise bol suludur. O kesinlikle üste çıkar, onun üstüne çıkılmaz" gibi buna benzer sözler söylemiş. Buna karşı Kureyş müşrikleri de: "Velid saptı, vallahi bütün Kureyş sapacaktır,"

diyerek endişelenmişlerdir. Bunu işiten Ebu Cahil ise: "Ben size onun hakkından gelirim," deyip üzüntülü bir halde Velid'in yanına varmış; "ey amca! Kavmin sana vermek için bir mal topluyor. Çünkü sen Muhammedden bir şey elde etmek için ona gidiyormuşsun," diyor. Velid ise: "Kureyş bilir ki, ben malca onların en zenginleriyim," diye cevap vermiş. Ebu Cahil de Peygamberimizi kasdederek madem öyle: "Onu sevmediğine dair onun hakkında birkaç söz söyle de Kureyş işitsin, senin onu sevmediğini, inkâr ettiğini anlasınlar," demiş. Velid de: "Ne diyeyim içinizde şiiri, mısraları, kafiyeli, kısa vezinli nazmı, kasideyi ve cin şiirlerini benden iyi bileniniz yoktur. Hal bu ki, onun okudukları bunların hiçbirine benzememektedir," demiş. Fakat Ebu Cahil israrla: "Yok sen mutlaka onun aleyhinde bir şey söylemelisin," demiş. O da kalkıp kavminin toplandığı yere varmış: "Siz, Muhammed mecnun diyorsunuz. Peki, hiçbir kimseyi boğarken gördünüz mü? Kâhin diyorsunuz, hiç kâhinlik yaparken gördünüz mü? Şair diyorsunuz, hiç şiirle uğraştığını gördünüz mü? Yalancı diyorsunuz, hiç yalan söylediğini duydunuz mu?" demiş. Onlar da bütün bu sorulara hayır, ama peki o nedir? demişler. Velid b. Muğire de durun bakalım biraz düşüneyim, onun hakkında uygun olan bir şey söyleyeyim, demiş ve düşündükten sonra da "Bu Kur'an ona öğretilmiş bir sihirden, insan sözünden başka değildir, demiş ve bu söz Kureyş'in pek hoşuna gitmiş, onu alkışlayıp dağılıp gitmişler. İşte bu olayın arkasından da bu ayetler inmiş. –(O zalime arkası kesilmeden çok mal verdim. –Hem de ona şahit olduğu evlatlar verdim.) Yani devamlı olarak ona hem çok mal verdim, hem de Mekke de gözü önünde şahit olduğu evlatlar verdim. –(Onun önüne bol nimetlerimi serdikçe-serdim. –Fakat o yine de bu imkânların artmasına tamah ediyordu.) İşte bu kâfir Ebu Cahilin ona, kavmin sana mal topluyor sözüne tamah etmiş, bunca doğruları sıralayıp söyledikten sonra durun ona karşı düşünüp bir şey uydurayım diye sihirbazdır, demiş ve dünya malına kendini kurban etmiştir. –Evet, o dünya malına tamah ederek daha da artırılmasını istemiştir ama: (Hayır, ben onun malını artırmayacağım. Çünkü o bizim ayetlerimize karşı bir inatçı kesildi.)

Bu olaya şahit olanlar diyorlar ki, bu ayet indikten sonra Velid'in malı ve evlatları azalmaya başladı, hatta helâk oldular. İşte Allah'ın verdiği nimetlerle O'na karşı azıp savaşanların burunlarını Allah (c.c.) böyle yere sürter.

–Evet, işte: (Onu dimdik bir yokuşa süreceğim.) Yani ona artık rahat bir hayat yoktur, onu meşakkatten-meşakkate, eziyetten-eziyete sürükleyeceğim. Bu dünyada rahat bırakmayacağım, ahirette de azabın en çetiniyle karşılaştıracağım. –(Zira o düşündü ölçtü biçti. –Kahrolası nasılda ölçtü. –Sonra tekrar kahrolası nasıl ölçüp biçti. –Sonra baktı. –Sonra suret asıp kaşını çattı. –Sonra arkasını dönüp büyüklük tasladı. –Bu rivayet edilen sihirden başka bir şey değildir. –Bu sadece bir insan sözüdür," dedi.) Yani yukarda izah ettiğimiz gibi bu kâfir Peygamberi dinledikten sonra dudak büküp yüzünü astı, imandan yüz çevirdi, kavminin yanına gittiğinde de düşündü ölçüp biçti onları inandırıp sevindirecek bir yalan uydurarak Kur'an'a: (Bu rivayet edilen sihirden başka ve bir insan sözünden başka bir şey değildir,) diyerek yalanı iftira etti.

26-27. İşte bu şımarık müşriki: (Sakara sokacağız. –Sakarın ne olduğunu bilir misin? O geriye bir şey bırakmaz.) Yani yakar, yıkar onu bitirir, ama yine yakasını bırakmaz, tekrar yakar yıkar. İşte sakar denen cehennem böyle bir yerdir ki, Nisa sûresinin 56. ayetinde: (Bizim ayetlerimizi inkâr edenleri yakında ateşe sokarız her ne zaman ki, derileri yanar, tekrar yine derilerini değiştiririz. Çünkü azabı tatsınlar,) diye buyrulmaktadır. Yani derileri yakılıp yıkıldıktan sonra devamlı değişir ve o ateş onun yakasını bırakmaz. İşte sakar böyle bir ateştir. Deri derken de bu dünyadaki deriler değildir. Bir hadisin beyanına göre kâfirin bir dişi uhut dağı kadar büyütülecek ki, derisi de ona göre kalınlaştırılıp büyültülecektir ki cehenneme biraz dayansın.

28-31. Evet, işte o sakar: (Derileri kavurur. –Ve onun üzerinde on dokuz görevli melek vardır.) Yani cehennemi idare eden on dokuz kardiyak melek vardır. –Ve: (Biz cehennemin kardiyaklarını hap melekler yaptık ve onların sayılarını inkâr edenler için de bir sınav yaptık. Çünkü kendilerine kitap verilmiş olanlar kanaat etsin ve inananların da imanlarını artırsın ve hem de kendilerine kitap verilenler ve iman edenler şüpheye düşmesinler.) Yani ehli-kitabın kendi kitaplarında da bu meleklerin sayısı on dokuzdu ve bunu Peygamberimizi sınamak

için sorduklarında da bu ayette onların kitaplarında yazılı olduğuna uygun olarak bu meleklerin sayısının on dokuz olduğu vahyı ile bildirilerek onların sorularına cevap verilmiş. Ve böylece inananlarla, inanmayanlar sınavdan geçirilmiştir.

Tirmizi ve İbni Merduy'e nin Cabirden rivayet ettiklerine göre Yahudilerden bazı kimseler Peygamber (a.s.)'ın ashabından bazılarına gelerek: "Sizin Peygamberiniz cehennem bekçilerinin adlarını biliyor mu?" diye sormuşlar. Sahabeler de Peygamber (a.s.)'a gelerek haber vermişler. Peygamberimiz de: "Şöyle-şöyle diyerek elleriyle bir kere on ve bir kere de dokuz," işareti yaparak 19 olduğunu işaret etmiş. Buna rağmen Yahudilerin bazıları iman ederken bazıları iman etmemişler.

Bazı tefsirciler bu ayetin Medine de indiğini söylemişler. Bazıları ise Medineden bir heyetin Mekke' ye gidip bu soruları Peygamberimize orada sorduklarını söylemişlerdir.

Benim kanaatim de bu ayetin Medine de inmesi yönündedir. Bunun dışındaki diğer ayetler Mekke de inmiştir, hem de bu sûre ilk inen sûreden sonra inmiştir. Dolaysıyla Medineden bir Yahudi heyetinin o kıritik günlerde Mekke ye bir heyet olarak gidip böyle bir soru sormaları pek uzak bir ihtimaldir. Nerde kaldı ki, bu ayetin Ebu Cahil ve yandaşları hakkında da indiği rivayet edilmektedir. Rivayete göre Ebu Cahil Kureyş'e şöyle demiş: "Analarınız ağlasın Peygamber (a.s.)'ı kasdederek İbni Ebi Kebeşe (koçun babasının oğlu) işitiyorum ki, size cehennem bekçilerinin on dokuz adet olduğunu haber vermiş. Sizler ise, demir pehlivanlarsınız, sizden her onunuz bir adamı yakalamaktan aciz mi?" demiş. Bunun üzerine pençesi pek kuvvetli olan Ebu Şedd b. Useyd denen bir müşrik: "Ben sizin için on yedisi hakkından gelirim, siz de benim için ikisi hakkından geliverin," demiş. İşte bu söz üzerine bu ayetin indiği de rivayet edilmektedir. Ancak ayetlerin akışı içerisinde dikkatle incelediğimiz de bu ayetin Yahudilerin Peygamberimizi imtihan etmek için sordukları soru üzerine indiği anlaşılmaktadır. Fakat yukarda söylediğim gibi bu ayet diğerlerinden ayrı olarak Medine de inmiş olsa gerektir.

Allah Teâla, cehennem bekçilerinin 19 olduğunu haber vermesiyle hem iman edenlerin, imanlarını artması için, hem de ehli kitaptan inanmış olanlar şüpheye

düşmesinler diye cehennem bekçilerinin on dokuz olduğunu haber vermiştir. Çünkü onların kitabında da böyle yazılıdır. Ve yine: (Kalplerinde hastalık olan münafık ve kâfirler de: “Allah, bu misalde ne demek istedi?” desinler diye bu misali vermiştir.) Yani cehennem üzerinde on dokuz melek vardır, sözü ile Allah ne demek istedi, bu ne yani? diyerek dudak büküp inkâr etmişlerdir ki: (İşte Allah böyle örneklerle dilediğini saptırır, dilediğini de doğruya erdirir.)

Evet, yani müminler Allah Teâlâ nın buyurduğu her şey haktır, biz anlayamasak ve kavrayamasak da O’nun her buyurduğu doğrudur, diyerek imtihanı kazanırken, kâfir ve münafıklar bu da ne imiş? diyerek Allah’ın verdiği misalları, O’nun buyruklarını küçümseyerek hakikatlerden sapıp giderler ve böylece de imtihanı kaybederler.

(Ve Rabbin ordularını ancak Rabbin bilir. Bu insanlar için bir uyarıdan başka değildir.) Yani cehennem ve onun üzerine Rabbin görevlendirdiği melekleri olduğu gibi, onlardan başka Rabbin birçok orduları da vardır, onları da en iyi bilen Rabbindir. Bu misal sadece bir imtihan ve uyarıdır, kulların bu uyarılara kulak verip iman etmesi gerekir. Yoksa kul için her şeyin sırrını ve mahiyetini bilmesi mümkün değildir.

كَلَّا وَالْقَمَرِ {٣٢} وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ {٣٣} وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ
{٣٤} إِنَّهَا لَإِحْدَى الْكُبَرِ {٣٥} نَذِيراً لِّلْبَشَرِ {٣٦} لِمَن
شَاء مِنكُمْ أَن يَتَقَدَّمَ أَوْ يَتَأَخَّرَ {٣٧} كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ
رَهِينَةٌ {٣٨} إِلَّا أَصْحَابَ الْيَمِينِ {٣٩} فِي جَنَّاتٍ يَتَسَاءلُونَ
{٤٠} عَنِ الْمُجْرِمِينَ {٤١} مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ {٤٢}
قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ {٤٣} وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ
{٤٤} وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ {٤٥} وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ

الَّذِينِ {٤٦} حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ {٤٧} فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ {٤٨} فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ {٤٩} كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ {٥٠} فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍ {٥١} بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُؤْتَى صُحُفاً مُّنَشَّرَةً {٥٢} كَلَّا بَل لَا يَخَافُونَ الْآخِرَةَ {٥٣} كَلَّا إِنَّهُ تَذْكِرَةٌ {٥٤} فَمَن شَاء ذَكَرَهُ {٥٥} وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللهُ هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ {٥٦}

Meali

32-35. Hayır, aya andolsun, –Dönüp gitmekte olan o geceye, –Ağarmakta olan sabaha da andolsun –Ki o (sakar) büyük belalardan biridir.

36-37. İnsanlar için korkutucudur. –Sizden ileri gitmek ya da geri kalmak isteyen kimseler için.

38-39. Her nefis kendi kazancıyla rehindir. Ancak amel defteri sağından verilenler hariç.

40-41-42. Onlar cennetlerdedirler, sorarlar, –Suçlulardan. –Sizi sakara sürükleyen nedir?

43-44. (Suçlular) derler ki: "Biz namaz kılanlardan değildik. –Ve yoksullara da yedirmezdik.

45-46-47. Boş şeylere dalanlarla dalardık. –Ve ceza gününü yalanlardık, –İşte böyle iken ölüm gelip bize çattı."

48-49. Artık onlara şefaatçilerin şefaati fayda vermez. –O halde onlara ne oluyor ki, zikirden (Kur'an) den yüz çeviriyorlar?

50-51. Sanki ürkmüş yabani eşekler gibi; –Sanki aslandan kaçmaktadırlar.

52-53. Hayır, onlardan her kişi kendisine açılmış sahifeler verilmesini ister. –Yoksa onlar ahiretten korkmuyorlar mı?

54 -55. Hayır, şüphesiz o (Kur'an) bir öğüttür. –Dileyen onu düşünür, öğüt alır.

56. Fakat Allah, dilemedikçe de onlar öğüt alamazlar. İşte kendisinden korkulmaya ehil de O'dur, bağışlamaya ehil olan da yine O'dur.

İzahı

32-35. Bu ayetlerde Allah (c.c.) ayın doğuşuna, gecenin tekrar dönüp gelişine ve gecenin bitip tekrar sabahın aydınlanmasına yemin ederek buyuruyor ki: (Kuşkusuz sakar büyük belalardan biridir.) Yanı Allah (c.c.) yukarda anlattığı cehennemdeki sakarın büyük bir bela olduğuna yemin etmektedir. Allah Teâlâ'nın her yemin etmesinin arkasında önemli bir şey var demektir. Oraya dikkat çekmek için yemin etmektedir ki, işte burada da yemin ederek sakar denen cehennemin müthiş bir bela olduğuna dikkat çekmiştir.

36-38. Ve işte büyük bela olan o sakar: (Beşer için, insanlar için korkutucudur, –Sizden ileri gelmek, ya da geri kalmak dileyen kimse için,) korkunçtur. Yani bu sakar denen cehennem sizden iman edip güzel ameller kazanmayı dileyip ileri gidenler için de, inkâr edip güzel amelleri kazanmaktan geri kalmayı dileyenler için de son derece korkunçtur. Yani iman edip güzel amel işleyenler içinde de o sakar denen cehennemin korkunçluğu bir uyarıdır, inkâr edip bu güzel amellerden geri duranlar için de bir uyarıdır. Artık dileyen iman edip güzel ameller kazanarak ondan kurtulsun, dileyen de inkâr edip o büyük bela olan ve derileri yakıp kavuran sakar denen cehenneme gitsin. Allah (c.c.) kullarını bu tehlikeden, bu beladan ötürü uyarıyor. Artık tercih insanlarındır. O, kimseyi ne imana zorluyor, ne de küfre zorluyor. –Evet: (Her nefis kazandığı ile rehindir.) Yani her nefis kazandığı amelle bağlanmıştır, artık yakalanmıştır. İnkâr edenler işte bu yakıcı ve kavurucu cehennemde ebedi rehindirler.

39-40. (Ancak amel defteri sağından verilenler hariç.) Onlar ebedi cehennemde rehin değillerdir. Çünkü onların imanları vardır. Günahkârlar cehenneme girseler de bilahare tahliye olacaklardır. Bazı tefsirciler bu sağ ashabı olanların küçük yaşta ölen çocuklar olduğunu söylemişlerdir. Fakat İbni Abbas'ın da içinde olduğu bazı ulema ise bunların melekler olduklarını söylemişlerdir. Âcizane benim anlayışıma göre amel defteri sağından verilen müminler hariç diğer inkâr etmiş bütün kâfirler cehennemde rehindirler. Yani mecazi anlamda Allah (c.c.)

onları iman karşılığında cehennemde rehin tutmaktadır ki eğer imanı getirirlerse oradan kurtulurlar, yoksa ebedi kurtulamazlar. İman da dünyada iken olması gerekirdi, dünyada iman etmediklerine göre de kâfirler ebedi cehennemde rehin tutulurlar.

40-41-42. Evet, amel defterleri sağından verilenler: (Cennetlerdedirler, ora da, –Suçlulara sorarlar, –Sizi yakıp kavuran bu sakar'a sürükleyen sebep ne idi?) Yani cennette olan ehli iman o yakıcı ve kavurucu olan sakar adındaki cehenneme atılanlara: "Sizin suçunuz ne idi, ne suç işlemiştiniz ki, buraya atıldınız?" diye onlara sorarlar.

43-47. İşte o suçlular da: (Derler ki, biz namaz kılanlardan değildik. –Yoksullara da yedirmezdik. –Boş şeylere dalanlarla beraber dalar, eğlenir vakit geçirirdik. –Ceza gününü de yalanladık. –İşte böyle iken ölüm bize gelip çattı.) Biz böyle batıla dalmış eğlenirken tövbe etmeden ölüm gelip bizi yakaladı, derler.

48-56. (Artık onlara hiçbir şefaatçinin şefaati fayda vermez.) İbni Mesud diyor ki: "Melekler, Peygamberler, şehitler, salihler ve hatta bütün müminler, yani günahı çok olmayıp cehenneme gitmemiş olan bütün müminler şefaat eder. Nihayet cehennemde kimse kalmaz, ancak bu ayette zikredilmiş olanlar kalırlar." Yani namaz kılmayan, yoksula ve fakire yardım etmeyen, batıla dalıp onlarla oynayıp oyalananlar, ceza gününü, hesap gününü inkâr edenler, tövbe etmeden bu halleriyle ölen kimseler cehennemde rehindirler. Ve bunlara hiçbir kimse şefaat edemez. Ömer b. Hasin de: "Şefaat bütün müminlerin günahkârlarına fayda verir. Fakat bu ayette zikredilenler müstesna," demiştir. Beğavi de Enesden rivayet ettiği bir senede dayanarak Peygamberimizin şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Cehennem ehli cehenneme gitmek için saf tutmuş olduğu sırada cennet ehlinden biri onların yanından geçerken ona der ki, sen kimsin? O da der ki, beni tanımadın mı? Falanca yerde sana şöyle-şöyle su ikram etmiştim. O da der ki sen omusun? Ve sonra sevabından az bir şey vererek ona şefaat eder. Bir başkası da diğer biriyle karşılaşınca aynı şekilde sen kimsin diye sorar, o da kendini tanıtarak ben falanca yerde sana abdest suyu ikram ettim, der. O da ha, o sen misin? der ve o da ona şefaat eder."

Demek ki, bazı kimseler dünyada kendisine iyilik yapmış olduğu bazı kimselerin az bir sevabına muhtaç olur, o da o kadar bir sevabı vererek onun cehennemden

kurtulmasına sebep olur. İşte buna şefaat diyoruz. Hal bu ki, zamanımızda birçok ilahiyatçılar ortaya çıkıp şefaati inkâr etmektedirler. Oysa Kur'an da şefaat etmeleri mümkün olmayan, reddedilenler genelde putlar, sahte ilahlar ve Allah'ın izin vermediği kimselerdir. Allah izin vermeden kimse kimseye şefaat edemez. Ancak Allah (c.c.) kime, kimin için şefaat etmesine izin verirse bu izin verilenler şefaat edebilirler. İşte Bakara sûresinde Ayete'l-Kürside: (O'nun katında kim şefaat edebilir? Ancak, O'nun izniyle edebilir,) buyruluyor. Enbiya sûresinin 28. ayetinde: (Allah'ın rızasına ermiş olanlardan başkaları şefaat edemez,) buyrulmaktadır. Yine Necim sûresinin 26. ayetinde: (Göklerde nice melekler vardır ki, onların şefaati hiçbir şeyi kurtaramaz, ancak Allah, izin verip razı olduktan sonra şefaat edebilirler,) buyruluyor. Burada hatalı olan şey bir kişinin kendisini şefaatçi olarak görmesi, ya da birini kendisine şefaatçi olarak görmesidir. Oysa Allah kimin kime şefaat edeceğine izin vermedikçe kimse kimseye şefaat edemez. Şunu da hatırlatmak gerekir ki, bir umumi olan büyük şefaat vardır, bir de hususi olan küçük şefaatler vardır. Peygamber s.s.'ın ümmetinden günahkâr olanlara şefaati geneldir ve büyüktür. Küçük şefaatler ise biraz önce belirttiğimiz gibi şehitler, sıdıklar, salihler vesaire gibi Allah'ın razı oldu ve izin verdiği kimselerdir.

Evet, yukarda zikredilenlere ise hiçbir şefaatçinin şefaatinin fayda vermeyeceği belirtilmişti. –(O hal'de onlara ne oluyor ki, zikirden,) Kur'an'ın öğütlerinden: (Yüz çeviriyorlar? –Sanki ürkmüş yabanı eşeklerin aslandan kaçtıkları gibi kaçmaktadırlar.) Yani aslandan ürkmüş yabanı eşeklerin kaçışı gibi kendilerine öğüt veren Kur'an'dan öyle kaçıyorlar. –(Hayır, onlardan her kişi kendisine açılmış saçılmış sahifeler verilmesini isterler.) Yani tefsircilerin beyanına göre Kureyş müşrikleri Peygamberimize: "Eğer sen Allah'ın elçisi isen, bizim sana uymamızı emrediyorsan, bizden her bir adamın başı ucunda açılmış-seçilmiş sahifelerle sabahlamamız gerekmez mi?" Yani sana gönderilen sahifeler açık seçik bizim başımız ucunda bulunması gerekir ki, sana inanalım, demişler. Diğer bir gurup tefsircilere göre ise müşrikler Peygamber (a.s.)'a demişler ki: "Ey Muhammed bize ulaştığına göre İsrail oğullarının her bir adamının başları ucunda sabah kalkınca bir sahife bulunmakta ve bu sahifeden de günahlar silinmiş olmaktadır. Eğer sen de Peygambersen bize de böyle sahifeler getirsene!" İşte

buna cevap olarak buyruluyor ki: –(Yok, hayır, öğle değil, aslında onlar ahiretten korkmuyorlar.) Onun için böyle saçma sapan sözler konuşuyor, saçma sapan şeyler istiyorlar. –(Hayır-hayır, şüphesiz o Kur'an bir öğüttür. –Artık dileyen düşünür ondan öğüt alır. –Fakat Allah dilemedikçe onlar öğüt alamazlar.) Yani onlar kendi iradelerini ortaya koyup Kur'an'ı dinlemedikçe, ondan öğüt almak istemedikçe, Allah (c.c.) zorla onların düşünüp öğüt almalarını istemez. (İşte O, kendinden korkulmaya daha çok ehildir ve bağışlamaya da ehildir.) En çok korkulması ve kendisine itaat edilmesi gereken Allah'tır, en çok bağışlamaya layık olan da O'dur.

KIYAMET SÛRESİ

Kıyamet sûresi de Mekke döneminde inmiştir. Kıyamet sûresi denmesinin sebebi ise sûrenin ilk ayetin de Allah Teâlâ kıyamet gününe yemin ettiği içindir.

Ayet Sayısı: Kırk

Kelime sayısı: Yüz doksan dokuz

Harf Sayısı: Ydi yüz elli ikidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

لَا أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ {١} وَلَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ {٢} أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَلَّن نَجْمَعَ عِظَامَهُ {٣} بَلَى قَادِرِينَ عَلَى أَن نُّسَوِّيَ بَنَانَهُ {٤} بَلْ يُرِيدُ الْإِنسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ {٥} يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ {٦} فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ {٧} وَخَسَفَ الْقَمَرُ {٨} وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ {٩} يَقُولُ الْإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ {١٠} كَلَّا لَا وَزَرَ {١١} إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ {١٢} يُنَبَّأُ الْإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ {١٣} بَلِ الْإِنسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ {١٤} وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ {١٥} لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ {١٦} إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ {١٧} فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ {١٨} ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ {١٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2. Hayır, o kıyamet gününe yemin ederim. –Yine sürekli kendini kınayan nefse yemin ederim,

3. İnsan sanıyor mu ki, onun kemiklerini bir araya toplayamayacağız?

4. Evet, biz onu parmak uçlarına varana kadar aynısını düzenlemeye kadiriz.

5-6. Fakat insan ister ki, ilerisinde suç işlemeye devam etsin. –O kıyamet günü ne zaman? diye soruyor.

7-8-9. Göz kamaştığı, –Ay tutulduğu, –Güneş ve ay toplandığı zaman!

10-11. İşte o gün insan: "Kaçacak yer neresi?" der. –Hayır-hayır, sığınacak bir yer yoktur.

12. O gün varılıp durulacak yer ancak Rabbinin huzurudur.

13. O gün insanın yapıp öne sürdüğü, geri bıraktığı her şey kendisine haber verilir.

14-15. Doğrusu insan kendi nefsini görür, –Bir takım özürler ortaya atsa da.

16-17. (Ey Muhammed!) Onu (Kur'an'ı) okumak için dilini hareket ettirip durma. –Şüphesiz onu toplamak ve okumak bize aittir.

18-19. O halde biz onu okuduğumuz zaman sen onu takip et. –Sonra onu açıklamak da bize aittir.

İzahı

1-2-3. (Hayır, o kıyamet gününe yemin ederim. –Hayır, yine sürekli kendini kınayan nefse yemin ederim –Ki, insan kemiklerini bir araya toplayamayacağımızı mı sanıyor?) Evet, Allah Teâlâ hem kıyamet gününe, hem de kınayan nefse yemin ederek insan öldükten sonra onun birbirinden kopmuş dağılmış ve çürümüş olan kemiklerini tekrar yeniden bir araya getirip diriltemez miyiz? diye soruyor ve buyuruyor ki,

4. (Hayır, onun sandığı gibi değil, bizim onun parmak uçlarına varıncaya kadar düzenlemeye gücümüz yeter.) Değil ki, kemiklerini bir araya getirip diriltmek, parmak uçlarına varana kadar onun bütün azalarını yeniden yaratmaya elbette kadiriz.

Burada özellikle parmak uçlarının zikredilmesi çok önemli bir şeye dikkat çekmektedir. Zira milyarlarca insanın parmak izleri birbirine benzemez. İşte o parmak izlerine varana kadar yeniden hepsini aynen meydana getireceğiz. Oysa buna göre kemikleri bir araya getirmek daha basittir. Yine ikinci dikkat çekilmesi gereken şey de Allah Teâla nın nefsi-levvameye yemin etmesidir. Çünkü nefsin birçok mertebeleri vardır. Nefsi emare, levvame, mutmeinne, radiye, merdiyye gibi. Nefsi-levvame kendi-kendini kınayan ayıplayan nefis demektir. Nefsi-emmare kötülüğü emreden nefistir ki, bu insana kötülüğü yaptırır. Nefsi-levvame de kötülüğü işledikten sonra pişmanlık duyar ben bu kötülüğü niye yaptım, diye kendi-kendini kınar. Nefsi-emmareye uyup günah işleyen kimse huzursuz olur, İbadet ve zikirlere devam ederken içinden bir pişmanlık bir, kınama, bir huzursuzluk devam eder. Sonra yavaş-yavaş sanki sisler dağılır gibi içindeki bu sıkıntı gitmeye başlar ve kalp yeniden huzura kavuşur. Bunları anlamak için yaşamak gerekir, şifa-i olarak ne kadar anlatılsa da bunu tam manasıyla anlamak mümkün değildir. Zaten bütün bilgiler böyledir. Mesela bir tıp doktoru ne kadar nazari bilgilere sahip olursa olsun, hastayı muayene edip teşhis koyarak onu tedavi etmekle, ya da hastayı ameliyat etmekle ancak olaya hâkim olur, işi kavrayıp anlamış olur. Şimdiye kadar okudukları bilgileri uzaktan olan nazari bilgilerdi. Şimdi bizzat işin içine girerek hastalığı anladı ve nasıl tedavi edildiğini öğrenmiş oldu. Diğer ameller ve sanatlar da böyledir. Bu nazari bilgileri tatbikat yapmaya başladığınız zaman işin iç yüzünü öğrenmiş olursunuz. Âcizane bendeniz bir zamanları bunu bir nebze yaşadım, fakat şimdi o havayı kaybettim, iflas ettim. İflas sadece maddi varlığı kaybetmekle olmaz. İnsan manevi şeyleri de kaybedebilir, iflas edebilir.

Şimdi bu nefsin mertebelerini şöyle anlatmaya çalışayım. Mesela nefsi-emareye uyarak bir kötülük, bir günah işlersiniz, bu günahı işledikten sonra ibadet ederken zikir yaparken onun zevkini alamazsınız. Rabbinizle aranıza bir perde gerildiğini, size karşı öfkeli olduğunu ve size uzak olduğunu hissedersiniz. İçinizde bir sıkıntı, bir üzüntü, deyim yerinde ise âdeta içinizde bir fırtına vardır, içiniz yanar, içinizden ağlama gelir ve kendi-kendinizi ayıplayıp durursunuz. Neden ben bu günahı işledim, neden Rabbime karşı ben bu saygısızlığı yaptım da diye kendinizi kınarsınız, ama bu hal içerisinde bir yandan da ibadet ve zikre devam edersiniz ve bu hal epey bir zaman devam eder. Derken bakarsınız

ki yavaş-yavaş buzlar erimeye başladı, sisler dağılmaya başladı ve Rabbinizle aranızdaki perde kalktı. Karanlıkların yerini aydınlıklar aldı, Rabbinizin öfkesi kalmadı, size yeniden şah damarınızdan daha yakın olduğunu hissedersiniz ve kalbinizdeki sıkıntının gittiğini, yeniden huzura kavuştuğunuzu anlarsınız ve yeniden ibadetin zevkini almaya başlarsınız. İşte bu ana nefsi-mutmeinne denir, yani nefsi mutmainne kalbin huzura kavuştuğu andır. Nefsin ve kalbin huzura kavuşup ibadet ve zikirlerden zevk almasıdır. Nitekim nefsi mutmeinne hakkındaki ayette şöyle buyrulmaktadır: (Onlar ki, iman ettiler ve kalpleri Allah'ı zikirle mutmain olur. Bilin ki, kalpler Allah'ı zikirle mutmain olur.) Rad sûresi ayet 28. Evet, bu fakir kardeşiniz bu üç nefis arasında gidip geldi fakat daha ileri gidemediğimi itiraf edeyim.

Evet: (Lâ uksimu) da ki, lamın birçok tefsircilere göre yemini kuvvetlendirmek için tekit lamı olduğu söylenmektedir. Yani Arapların âdetlerinde hayır, vallahi, hayır, billahi, işte o öyle değil şöyledir gibi yemin ederlermiş ki, işte buradaki lam da yemini kuvvetlendirmek içi: (Hayır, hayır, sizin bildiğiniz gibi değil kıyamet gününe –Ve nefsi-levvemeye andolsun –Ki, insan kendisinin kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanıyor? –Evet, bizim onun parmaklarının ucuna varana kadar düzenlemeye gücümüz yeter.) İşte Allah (c.c.) bu tekit lamı ile öldükten sonra dirilmeyi inkâr edenlerin bu inkârlarını reddederek yemini kuvvetlendirerek, onlara cevap vermektedir ki, biz değil insanın kemiklerini bir araya getirip diriltmek, parmak uçlarına varana kadar tekrar insanı bütün azalarıyla diriltmeye elbette kadiriz.

5-16. (Fakat insan diler ki, ilerisinde de günah işlesin.) Yani biz insanı elbette diriltmeye kadiriz, ama insan Kur'an gelmeden, Peygamber gelmeden önce günah işlediği gibi ilerde yine günaha devam etmesi için, öldükten sonra dirilmeye inanmak istemez. Çünkü yaptığının hesabı karşısına çıkacağı için onun üzerini örtmek ister. Ve alay edip, inkâr ederek şöyle der: (O kıyamet ne zaman?) De ki, ey Muhammed! –(İşte o göz kamaştığı, –Ay tutulduğu, –Güneş ve ay bir araya gelip toplandığı zamandır –Ki, işte o gün insan: "Kaçacak yer neresidir?" der.) Yani sizin inkâr edip alay ettiğiniz o gün. Bir şimşek çakıp göz kamaştırdığı gibi kıyamet ansızın koparken o güne yetişenler ona hayret ve dehşetle bakarken, ay tutulup, güneş ve ay bir araya gelip toplandığı zaman, işte bu dehşeti gören insan kaçacak bir yer var mı diye bakıp durur.

Demek ki, kıyamet koparken Kâinatın düzeni ve nizamı bozulacak, ay ile güneş bir araya gelecek, bir araya gelince de ay artık işlevini yapamaz ve tutulur bir hale gelecek, derken göklerdeki gezegenler bir kitabın yaprakları gibi dürülüp atılacak, dağlar hallaç pamuğu dibi savrulacak. İşte o kıyamet günü böyle bir dehşet sahnesidir. Onu inkâr edenler o gün bu hali görünce kaçacak bir yer var mı? diye dehşet içinde kalacaklar. –(Hayır, o gün sığınacak, siper alacak bir yer yoktur. –O gün varılıp durulacak yer ancak Rabbin huzurudur.) Yani o gün Rabbin huzuruna varıp hesaba çekilecekleri yerden başka kaçacakları ve sığınacakları yer yoktur. –(O gün insanın kazanıp takdim ettiği, kazanamayıp geride bıraktığı her şey kendisine haber verilecektir.) Yani şu amelleri kazanma imkânın varken kazandın, buraya getirdin, ama şunları da kazanma imkânın varken kazanmadın, dünyada bıraktın diye neyi kazanıp kazanmadıkları kendilerine haber verilecektir.

–(Doğrusu insan kendi nefsini görür.) Yani insan kendi-kendini kontrol edecek, yaptıkları işleri görüp şahit olacak, iyi kötüyü ayırt edecek bir kabiliyete sahiptir. Öyle ise her şeyi görebilecek, anlayabilecek bu haliyle kıyamet günü kendi aleyhinde işlediklerine de şahittir. –(Velev ki, bir takım özürler ortaya atsa da.) Yani azaptan kurtulmaları için kendince bir takım mazeretler ileri sürse de mazur görülmez ve bu mazeretlerin hiçbir geçerliliği yoktur. Artık insan ona göre düşünsün, ister kendi aleyhine işler yapsın, ister lehine. Ne yaparsa onlar kendisine haber verilecek ve onların karşılığında muamele görecektir.

16-19. Ey Muhammed! (De ki, o Kur'an'ı okumak için dilini hareket ettirip durma. –Şüphesiz ki, onu toplamak ve okumak bize aittir.) Yani Peygamber (a.s.)'a vahyi geldiğinde heyecanlanıp, Cibril kendisine getirdiği vahyi okurken o da onu unuturum endişesiyle dudaklarını hareket ettirerek, onunla beraber tekrar etmek istiyordu. İşte Cenab-ı Hak bu ayetle onun heyecanlanmamsını, endişe etmemesini, ağzını ve dudaklarını hareket ettirmeden dinlemesini emretmiş. Ve kendisinin kalbinde Kur'an'ı toplayacağını, onu kendisine Cibril vasıtasıyla okutturacağının da kendisine ait olduğunu beyan buyurmuştur. –Evet: (O halde biz onu "Kur'an'ı" sana okuduğumuzda, sen onu takip et.) Sadece dikkatle dinle ve takip et. –(Sonra onu açıklamak da bize aittir.) Onun manalarını sana ilham etmek suretiyle açıklayacağız, sen de Kur'an'ın derinliklerindeki manaları anlamış ve açıklamış olacaksın.

Evet, bu ayetlerde açıkça görülüyor ki, Peygamber (a.s.) bile Kur'an kendisine vahyedildiğinde acaba unutur muyum, manasını anlayamaz mıyım diye endişelenip heyecanlanıyor ve Cibril ayetleri okurken o da onunla beraber dilini hareket ettirip tekrar etmeye çalışıyordu. Kur'an'ı kerimi bir anda okuyup ezberlemek ve anlamak ne kadar zor bir şey olsa gerek. Ama Peygamber (a.s.)'a Cibril bir kere okumasına rağmen Allah (c.c.) ayetleri Peygamberimizin kalbine nakşediyor, unutturmuyor ve ilham ederek de Kur'an'ın derinliklerindeki manaları ona öğretiyordu, o da mübarek sözleriyle Kur'an'ın ayetlerini açıklıyordu.

Bu sûrede kıyamet anlatılırken, onu inkâr eden insanlara Allah (c.c.) kıyametin nasıl koptuğu ile ilgili ipuçları verirken, kendi kudret ve kuvvetini inkârcıların gözleri önüne sergilerken birden hitap Peygamber (a.s.)'a dönmüştür. Yani bu sûrenin inişinde Peygamber (a.s.) çok heyecanlanıp, Cibril'le beraber okumak isterken Allah (c.c.) onun heyecanını yatıştırmış, dikkatle okunan ayetleri dinleyip takip etmesini emrettikten sonra yine tekrar konuya dünmüş. Ve kıyameti inkâr eden insanların o günkü durumlarını ve kıyametin dehşetini bundan sonraki ayetlerle sergilemeye devam etmiştir.

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ {٢٠} وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ {٢١} وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ {٢٢} إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ {٢٣} وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ {٢٤} تَظُنُّ أَن يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ {٢٥} كَلَّا إِذَا بَلَغَتْ التَّرَاقِيَ {٢٦} وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ {٢٧} وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ {٢٨} وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ {٢٩} إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ {٣٠} فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّى {٣١} وَلَكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّى {٣٢} ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى {٣٣} أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى {٣٤} ثُمَّ أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى {٣٥} أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى {٣٦} أَلَمْ

يَكُ نُطْفَةً مِّن مَّنِيٍّ يُمْنَى {٣٧} ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّى {٣٨} فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى {٣٩} أَلَيْسَ ذَلِكَ بِقَادِرٍ عَلَى أَن يُحْيِيَ الْمَوْتَى {٤٠}

Meali

20-23. Hayır, siz acil olanı seviyorsunuz da –Ahireti bırakıyorsunuz. –Yüzler vardır ki, o gün ışılışıl parlar da –Rabbine bakar.

24-25. Yüzler de vardır ki, o gün asıktır. –Ve kendi bel kemiklerinin kırılacağını anlar.

26-27. Hayır, ne zaman ki, can köprücük kemiklerine dayanır, –"Kim afsun yapar acaba," denir.

28-29-30. Ve kendisi artık bunun bir ayrılık olduğunu anlar. –Ve bacak-bacağa dolaşır. –İte o gün sevkiyat Rabbinedir.

31-32. (O adam) ne sadaka verdi, ne namaz kıldı. –Fakat yalanladı, döndü.

33-34-35. Sonra çalım satarak ailesine döndü. –Yazık sana, yazık! –Sonra tekrar yazık sana, yazık!

36-37. İnsan başıboş kalacağını mı sanır? –Kendisi dökülen meniden bir nutfe (sperm) den değil miydi?

38. Sonra bir embriyon oldu da Rabbi onu bir düzene koydu, sonra şekil verdi.

39-40. Ondan da iki cinsi; erkek ve dişiyi yarattı. –Peki, bunu yapanın ölüleri diriltmeye gücü yetmez mi?

İzahı

20-21. (Hayır,) öyle değil. Yani öldükten sonra kemikler birbirinden kopup çürüdükten sonra tekrar bir araya gelmez, insan tekrar dirilmez, diyen kâfirlerin dediği gibi değil. Oysa bunu insan kavrayacak durumda yaratıldığına şahittir, ama işinize gelmediği için: (Peşini olan dünyayı sevmektesiniz.) Yani dünya da kazandıklarınızın karşılığını hemen aldığınız için, bu peşin olan dünyayı sevmektesiniz. –(Ahireti ise terk ediyorsunuz.) Dünya menfaatini ahirete tercih

ediyorsunuz, onu ön pilanda tutup ahireti arkaya atıyorsunuz. Onu düşünmek istemiyor ve işinize gelmediği için inkâr ediyorsunuz.

Burada bazı tefsirciler (kellâ) sözcüğünün Peygambere hitaben vahyi esnasında: (Hayır, öyle acele edip dudaklarını hareket ettirme,) anlamında yorumlamışlardır. Fakat bana göre bu yorum bu ayetlerin akışına göre çok uzak bir yorumdu. Bu kelime ile Allah Teâlâ ahireti inkâr eden kâfirlere karşı itiraz ederek buyuruyor ki: (Hayır, siz peşin olan dünyayı veresiye olan ahirete tercih ettiğinizden, ahireti inkâr edip terk ediyorsunuz.) Eğer bu dünyaya olan aşırı sevginiz olmasa, düşünüp gerçekleri göreceksiniz, bunu anlayacak ve kavrayacak yaratılıştasınız, ama aşırı dünya sevgisi düşünmenize, gerçekleri görmenize engel oluyor.

22-23. Evet, işte sizin inkâr ettiğiniz: (O gün bazı yüzler ışıl-ışıl parlayıp –Rabbine bakar.) Yani o gün amel defteri sağından verilenler amel defterlerindeki sicillerinin iyi olduğunu, karnesinin iyi olduğunu görünce, Rabbine bakarak yüzü sevincinden parlayacak.

Ehlisünnet âlimleri bu ayeti Allah Teâlâ'nın ahirette görülebileceğine delil getirmişlerdir. Fakat bu dünya da görülüp görülmeyeceği hakkında ihtilaf edilmiştir. Bu dünya da görülemeyeceği ile ilgili ise En'am sûresinin 103. ayetinin tefsirinde hem bazı âlimlerin görüşlerini ve hem de kendi görüşümü açıkladım, oraya bakınız. Fakat ehlisünnet âlimlerinin dışında olanlar, mesela Mutezile, Harici'ler, Mürcei'ler ahirette de Allah Teâlâ'nın görülemeyeceğini iddia etmektedirler. Fakat ehlisünnet âlimlerine göre ahirette sadece kâfirler Allah Teâlâ'yı göremeyeceklerdir. Ve delil olarak da Mutaffifin sûresinin 15. ayetini göstermişlerdir ki, bu ayette şöyle buyrulmaktadır. (Hayır, onlar o gün Rablerinden elbette perdelenmişlerdir.) Yani kâfirler arasında Allah Teâla nın cemalini görmeye engel vardır ve dolayısıyla onlar Allah Teâlâ'yı göremezler.

24-25. Evet: (İşte o gün yüzler de vardır ki, asıktır. –Ve bel kemiğinin kırılacağını anlarlar.) Yani o günün dehşet ve ciddiyetini görüp anlarlar ki, amel defterlerinin sollarından ve arkalarından verilmesiyle sanki bel kemikleri kırılmış olur. Eyvah, biz bu gün yandık, mahvolduk derler. Yani o gün her türlü gücün kaybolduğunu bellerinin ipliğinin çözüldüğünü ve artık korkunç hesapla ve cehennemle yüz-yüze geldiklerini anlayarak, yüzler asılır, simsiyah kesilir.

26-40. (Hayır.) o kıyameti inkâr eden, dirilişi inkâr edenin iddia ettiği gibi değil, o kıyamet ve diriliş haktır. (Ne zaman ki, can köprücük kemiğine dayanır,) işte o zaman gerçeklerle yüz-yüze olduklarını anlarlar ve onların başında bulunanlar: –(Acaba kim bir avsun yapar? derler.) Yani ölümle yüz-yüze gelip can köprücük kemiğine dayanır, etrafında olanlar yok mu bir doktor, bir okuyucu, bir kurtarıcı demeye başlarlar. –(Ve bunun artık kendileri için bir ayrılık günü olduğunu anlarlar. Ve artık bacak-bacağa dolaşır.) Yani dünyadan ayrılışın ve ölüm dehşetinin verdiği acı ile bacaklarını birbirine dolaştırarak, çırpınarak can çekişirler.

Ey dünyayı ön planda tutup ona aşırı derecede sevgi besleyip, ahireti unutup, inkâr ederek arkaya atan kişi! Şimdi ölüm gelince ne oldu? Telaşlanmaya başladın, ölümden kurtulmak için, yok mu bir evsün yapacak, yok mu bir doktor demeye başladın. Şimdi yandaşın gözün önünde bacaklarını birbirine dolaştırarak, can çekişiyor, gör bakalım. –Artık o anda: (Sevkiyat Rabbinedir.) Tıpkı askere giden bir kimse nasıl anasından-babasından eşinden-dostundan ayrılıp askere sevk ediliyorsa onun gibi, şimdi her şeyinden ayrılarak Rabbin huzuruna sevkiyat başladı, artık O'na varacaksın, yaptıklarının hesabını O'na vereceksin. –(İşte o adam ne sadaka verdi, ne de namaz kıldı.) Yani dünyada ne yoksula yardım edip sadaka verdi ne namaz kıldı. Şimdi ölüm halinde ah deyip pişman oldu, ama bu pişmanlık neye yarar? Ölüm esnasında keşke sadaka vermek için, keşke namaz kılmak için, keşke şu iyiliği bu iyiliği yapmak için bana bir fırsat verilse demenin, sızlanmanın hiçbir faydası yoktur. Şimdi namaz kılma zamanı da değil, sadaka verme zamanı da değildir. Şimdi hesap verme zamanıdır, haydi bakalım yaptıklarının hesabını vermeye hazırlan. Oysa o hayatta iken –(Ne sadaka verdi ne de namaz kıldı. –Lakin yalanladı döndü. –Sonra bununla da kalmadı çalım satarak ailesine döndü.) Yani Ebu Cahil ve onun yandaşları, Peygamberden ve Kur anden yüz çevirip çalım satarak salına-salına, böbürlenerek evlerine ailelerine döndüler. –(Yazık sana, yazık. –Sonra tekrar yazık sana yazık.) İşte bu hallere düşmeniz sebebiyle yazıklar olsun size. Şimdi siz bu azaba layık ve müstahak oldunuz.

–(İnsan acaba başı boş kalacağını mı sanır? –Kendisi dökülen bir meniden bir nutfe (sperm) den değil miydi? –Sonra bir embriyom oldu da Rabbi onu düzene koydu ve ona şekil verdi.) Bunları hiç düşünemedi mi de büyüklük taslayarak

Rabbine karşı geldi? Yani bir damla adi ve akıcı olan menin içinde ki bir sipermenden, sonra yapuşkan bir kan pıhtısından, sonra bir çeynem etten ve saire anarahminde hangi aşamalardan geçerek yaratıldığına bir baksa ya! O azgın kâfir Rbbi kendisini nasıl yarattığına, O'nun büyüklüğüne, O'nun kudret ve kuvvetine bakıp ibret almadı. –O kudret sahibi olan Allah: (Sonra erkek ve dişi olmak üzere ondan nasıl iki cins yarattı. –Peki, şimdi bunu yaratanın ölüleri tekrar diriltmeye gücü yetmez mi?) Elbette ki yeter.

Bir hadisi-şerifte bu sûre ve Tın sûresinin son ayetleri okunduğunda, "belâ," yani evet Allah'ım! Sen elbette kadirsin demek sünnettir. Yani bu ayetlerde Allah (c.c.) soruyu soruyor cevabı bize bırakıyor. İşte bu sûrede sorulan soruya: (Evet, Rabbimiz! Ölüleri diriltmeye ve her şeye kadir sensin,) diye cevap vermek, Tin sûresinde de: (Allah, hâkimlerin hâkimi değil mi?) sorusuna yine aynı şekilde belâ: (Evet, Allah, hâkimlerin hâkimidir,) diyerek cevap vermek sünnettir.

İNSAN SÛRESİ

Bu sûre de Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise sûrenin başındaki ayette: (İnsan üzerinde asırlardan bir zaman geçmedi mi?) diye buyrulmaktadır ki, buna nisbetle bu sûreye insan sûresi denmiştir.

Ayet Sayısı: Otuz bir

Kelime Sayısı: İki yüz kırk

Harf Sayısı: Bin elli dörttür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

هَلْ أَتَى عَلَى الْإِنسَانِ حِينٌ مِّنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْئاً مَّذْكُوراً
{ ١ } إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنسَانَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعاً
بَصِيراً { ٢ } إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِراً وَإِمَّا كَفُوراً { ٣ } إِنَّا
أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلَاسِلَا وَأَغْلَالاً وَسَعِيراً { ٤ } إِنَّ الْأَبْرَارَ
يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُوراً { ٥ } عَيْناً يَشْرَبُ
بِهَا عِبَادُ اللهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيراً { ٦ } يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ
يَوْماً كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيراً { ٧ } وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ
مِسْكِيناً وَيَتِيماً وَأَسِيراً { ٨ } إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللهِ لَا نُرِيدُ
مِنكُمْ جَزَاء وَلَا شُكُوراً{ ٩ } إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْماً عَبُوساً
قَمْطَرِيراً { ١٠ } فَوَقَاهُمُ اللهُ شَرَّ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً

وَسُرُوراً {١١} وَجَزَاهُم بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيراً {١٢}
مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَائِكِ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْساً وَلَا زَمْهَرِيراً
{١٣} وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلاً {١٤}
وَيُطَافُ عَلَيْهِم بِآنِيَةٍ مِّن فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا {١٥}
قَوَارِيرَ مِن فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيراً {١٦} وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْساً
كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلاً {١٧} عَيْناً فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلاً {١٨}
وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤاً
مَّنثُوراً {١٩} وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيماً وَمُلْكاً كَبِيراً {٢٠}
عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ
وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَاباً طَهُوراً {٢١} إِنَّ هَذَا كَانَ لَكُمْ جَزَاء
وَكَانَ سَعْيُكُم مَّشْكُوراً {٢٢}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. İnsan daha anılmaya değer bir şey değilken üzerinden hayli bir zaman gelip geçmedi mi?

2. Doğrusu biz insanı, imtihan etmek için karışık bir nutfeden yarattık da onu işiten, gören kıldık.

3. Şüphesiz ki biz ona yol gösterdik; ister şükreder olsun, ister küfreder olsun.

4. Çünkü biz kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş hazırlamışızdır.

5. Şüphesiz ki iyiler karışımı kâfur olan bir kadehten içerler.

6. (O) bir pınar ki, Allah'ın kulları ondan içerler ve fışkırtarak akıtırlar.

7. O kullar ki, adaklarını yerine getirirler ve şerri yaygın olan bir günahtan korkarlar.

8. Düşküne, yetime ve esire sevdikleri yemekten yedirirler.

9. "Biz size sırf Allah rızası için yediriyoruz, sizden ne bir karşılık, ne de bir teşekkür bekliyoruz."

10. Çünkü biz katı yüzlü bir günün (azabından) ötürü Rabbimizden korkarız.

11. Allah da onları o günün şerrinden korumuştur. Onların yüzlerine parlaklık ve gönüllerine sevinç verir.

12. Onlara sabırlarına karşılık bir cennet ve ipekten elbiseler vardır.

13. Orada divanlar üzerinde yastıklara yaslanırlar; orada ne yakıcı güneş görürler, ne de dondurucu soğuk.

14-15. Cennetin (ağaçlarının) gölgesi üslerine yaklaşmış, meyveleri de aşağı eğildikçe eğilmiştir. –Yanlarında da gümüşten kaplar, billur kupalar dolaştırılır.

16. Gümüşten öyle kadehler ki, onları istedikleri ölçüde ölçmüşlerdir.

17-18. Onlara orada karışımı zencefil olan kadehten içki içirilir. –O bir çeşme ki, adına "selsebil" denir.

19. Etrafında ölümsüz genç hizmetçiler dolaşır ki, onları görünce saçılmış inciler sanırsın.

20. Orada nereye baksan bir nimet ve pek büyük bir mülk görürsün.

21. Üslerinde ince yeşil ipek ve kalın ipek giysiler vardır. Gümüş bileziklerle süslenmişlerdir. Rableri onlara temiz bir içecek içirmiş.

22. (Ve şöyle demiştir.) "Bu sizin mükâfatınızdır ve sizin çalışmanız teşekküre layık bulunmuştur.

İzahı

1. (**İnsan daha anılmaya değer bir şey değilken üzerinden hayli bir zaman geçmedi mi?**) Buradaki istifham takriridir, ikrar anlamındadır. Yani: (**Muhakkak insan anılmaya değer bir varlık değilken üzerinden hayli bir zaman geçti,**) demektir. Bazı tefsircilere göre bu zaman âlemin yaratılışı ile insanın yaratılışı

arasında geçen zamandır. Bazı tefsircilere göre ise sadece Âdem'ın yaratılışındaki geçen zaman olarak tefsir edilmiştir. Yani Âdem (a.s.) yaratılırken çamuru yoğrulmuş olarak kırk gün kalmış, sonra şekillenmiş kara bir balçık olarak kırk gün daha kalmış, sonra da ateşte pişirilmiş bir tuğla gibi kupkuru olarak kırk gün de öyle kalmış. Sonra ona can ve ruh verilmiştir. Yani daha adı bir varlıkken, daha insan olarak bir varlık değilken bu kadar zaman, çamur olarak, ondan sonra, şekillenmiş balçık olarak, ondan sonra ateşte pişirilmiş kuru bir heykel olarak kaldıktan sonra can ve ruh verilince insan adını almıştır.

Ancak bazı yorumcuların, yorumlarına saygı göstermekle beraber âcizane benim anlayışıma göre mana şöyledir. Burada insan sözcüğü cins isimdir. Âdem (a.s.)'ın yaratılışı ile ilgili de birçok ayet vardır. Enam sûresinin 2. ayetinde: (Çamurdan yarattık,) buyruluyor. Müminûn sûresinin 12. ayetinde: (Çamur hulasasından yarattık,) buyruluyor. Yine Enam sûresinde: (Sizi topraktan yarattım,) Rum sûresinin 20. ayetinde, Rahman sûresinin 14. ayetinde: (Allah, insanı ateşte pişmiş gibi kupkuru bir çamurdan yarattı,) buyruluyor. Hicir sûresinin 26. ayetinde: (Andolsun ki, biz insanı pişmiş kuru bir çamurdan şekillenmiş siyah balçıktan yarattık,) buyruluyor. İşte bütün bu ayetler insanın atası olan Âdem'in yaratılışından bahsetmektedir. Fakat bu sûrenin bir ve ikinci ayetlerinde bütün insanlığın yaratılışından bahsedilmektedir. Yani Âdemden kıyamete kadar olan insan, babalarının sulbünde iken, daha adı anılacak hiçbir şey değilken üzerinden haylı bir zaman geçtikten sonra nesilden-nesle babalarının belinden akıcı bir meni olarak geldi ve bu meninin içindeki nutfeden (sperm) den aşama-aşama yaratıldı ve insan olarak dünyaya geldi, demektir. Nitekim 2. ayette çok açık olarak bunun meni olduğu anlaşılmaktadır ki: (Doğrusu biz insanı imtihan için karışık bir nutfeden yarattık da onu işiten, gören kıldık,) buyruluyor.

Emşâc: Erkeğin sperm ile kadının yumurtasının birleşimi demektir. Bura da (emşâc,) kelimesi çoğuludur ve bunun çoğul olması da aslında erkeğin menisinde bulunan binlerce spermden biri ile kadının yumurtasının çiftleşmesidir. Bu birleşimde ise erkeğin sperm ile kadının yumurtasının payı eşittir. Her ikisinde de 23 kromozom vardır, ikisi birleşince 46 kromozom eder ki işte bu birleşimin çoğul olarak ayette (emşâc) olarak geçmesinin sebebi de bundandır. Gerçi bu kelimenin tekil, ya da çoğul olduğunda da ihtilaf edilmiştir, ama ihtilafa hiç gerek

yoktur. Tekil olarak da ele almış olsak bir sperm ile bir yumurtanın birleşimi anlamına gelir. Çoğul olarak kabul ettiğimizde de her ikisinin kromozom'larının yirmi üçer tane olduğu kasdedilmiş olabilir. Yani yarım hücre olan ve 23 kromozomlu erkeğin sperm ile yine yarım hücre ve 23 kromozomlu kadının yumurtası birleşip döllenince tam bir hücre ve 46 kromozom olmuş olur. İşte bu da (Emşâc) kelimesi bir yönü ile tekil, diğer yönü ile de çoğul olmuş olur. Eski müfessirler zamanında bilim gelişmediği için ihtilaf etmişlerdir. Kimine göre tekil, kimine göre çoğul olarak yorum yapmışlardır. Evet, Allah (c.c.) insanı böyle akıcı ve adi olan bir nutfeden yaratmış, ona en güzel bir şekil vermiş, akıl vermiş ve kendinden özel bir ruh vermiş, daha önce anılmaya değer bir varlık değilken böyle mükemmel bir varlık olarak yaratmıştır. Öyle ise insan akliyle bu yaratılışını düşünmeli, yaratanını tanımalı ve O'na kulluk etmelidir.

3-4. Evet, işte biz o insanı bu şekilde yarattık ve: (Şüphesiz ki, biz ona yol gösterdik, ister şükreder olsun, ister küfreder olsun.) Yani ona hak yolu gösterdik, ister inanır ve şükreder, isterse, inkâr edip nankörlük eder. İster kendi iradesi ile iyi ve doğru yolu tercih eder, Allah'ın rızasını kazanır ve O'nun vereceği mükâfata ermiş olur. İsterse, yanlış yolu seçer ve sonucuna da katlanır. –(Çünkü biz kâfirler için zincirler, demir halkalar ve alevli bir ateş hazırlamışızdır.) Bunu onlara bildiriyoruz artık onların kendi seçeneklerine bıraktık, hangi yolu seçerseler kendi lehlerine veya kendi aleyhlerine olur.

5-22. İşte inkâr edenler o halde iken tövbe edip iman ederlerse: (Şüphesiz ki, bu iyi olan kimseler de karışımı kâfur olan bir kadehten içerler.) Yani cennet içkileri dünya içkileri gibi pis olan alkolle mayalanmış ve sarhoş eden bir içki değil, bilakis kâfur karışımlı tertemiz kadehlerde sarhoş etmeyen, sadece keyif veren bir içkidir.

Kâfur, bazılarına göre beyaz hoş bir renkte, güzel kokulu, serin ve kötü kokuya karşı duran, kalbi güçlendiren ve doğal bir bitkidir. Diğer anlamı ise bu manada bilinen bir kâfur değil, dünyada bilinmeyen bir içki veya içki katkısıdır ki, temsili olarak kâfur denmiştir. Bu anlamda bu kâfurun cennet pınarlarından bir pınar olduğu da rivayet edilmektedir. Nitekim bu ayetin arkasından gelen ayette –(O bir çeşmedir ki, Allah'ın kulları ondan içerler ve fışkırtarak akıtırlar.) Yani çeşmeyi fışkırtıp istedikleri yöne akıtıp götürürler. Allah'ın kullarından maksat

ise yukarda geçen seçkin ve iyi kullar demektir. –İşte o iyi kullar: (Adaklarını yerine getirirler ve şerri yaygın olan bir günden korkarlar.) Yani dehşeti her tarafa yayılmış olan kıyamet gününün hesabından ve azabından korkarlar da –(Düşküne, yetime ve esire sevdikleri yemeklerden yedirirler.) Yani beğenmedikleri, kalmış ve kokuşmuş artıkları değil, kendilerinin sevip hoşlandıkları temiz yemeklerden, yiyeceklerden yedirirler. Ya da bunlara güzel yardımlarda bulunurlar. –Ve yardım edip yedirip içirdikleri kimselere: (Biz size sırf Allah rızası için yediriyoruz, ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz. –Çünkü biz katı yüzlü bir günün azabından ötürü Rabbimizden korkarız,) derler. Yanı yaptığımız iyilikler karşısında sizden ne bir menfaat ve ne de bir teşekkür beklemiyoruz, yalnızca Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla iyilik yapıyoruz derler.

(Abese) çirkin suretli, (kamtarira) de çatık suretli demektir ki, işte o yardım sever müminler derler ki, asık ve çirkin suretli olan kâfirlerin bulunduğu o kıyamet günü Rabbimizin azabından korkarız. Ve sırf O'nun rızası için yoksula, yetime ve esire yedirir, içirir, yardım ederiz. İşte böyle iyilik yapan müminleri: –(Allah da o günün şerrinden korumuş olur. Onların yüzlerine parlaklık ve gönüllerine sevinç verir.) Rablerinin kendilerine vereceği mükâfatı defterlerinde görünce yüzleri onun sevinciyle parlar ve gönülleri ferahlanır. –İşte onların: (Sabırlarına karşılık bir de cennet ve orada ipek elbiseler vardır.) Yani gerek ibadetleri yerine getirmekte ki zorluklara, gerek günahlardan kaçınmakta ki zorluklara, gerek din uğurunda ki, gayretlerinden dolayı Allah düşmanlarının kendilerine eziyet etmelerine karşı ve gerekse başlarına gelen bir takım sıkıntılara karşı sabır gösterdikleri için kendilerine cennette sayısız nimetler vardır. –(Orada divanlar, koltuklar üzerinde yastıklara yaslanırlar, orada ne yakıcı güneş vardır, ne de kavurucu soğuk vardır. –Cennetin gölgeleri üslerine yaklaşmış, meyveleri de aşağı eğildikçe-eğilmiştir.) Yani ağaçların gölgeleri altında, koltuklara oturup yaslanmış vaziyette istedikleri meyvelerin dalları kendilerine doğru eğilmiş olarak kolayca oturdukları yerde devşirirler. –(Yanlarında da gümüşten kaplar, billur kupalar dolaştırılır.) Yani hizmetçiler gümüş kaplar ve billur kadehlerle kendilerine cennet içkilerini sunmak için etraflarında dönerler. –(Hem gümüşten öyle kaplardır ki, onların miktarlarını istedikleri ölçüde takdir etmişlerdir. –İşte: Onlar o cennetlerde karışımı zencefil olan içki kadehlerinden içerler.) Bu

içkinin de cennetteki başka bir pınardan akan zencefil karışımlı içki olduğu anlaşılmaktadır ki, bu içkilerin her birinin başka bir özelliği, başka bir tadı vardır ve bu zencefil bu dünya zencefiline benzemez. Cennetin bütün nimetleri bu dünya nimetlerinden üstünüdür, tatları farklıdır. –İşte bu pınar: (Orada akan bir pınardır ki, adına selsebil denir.) Selsebil, ara vermeden, kesilmeden peş-peşe akıp giden bir pınardır. Veya içerken boğazda düğümlenmeden kolayca içilen, akıp giden bir içkidir. Evet, işte bu pınardan doldurulmuş:- (Kadehlerle etrafında ölümsüz genç hizmetçiler dolaşırlar ki, onları görünce sanki saçılmış inciler sanırsın.) Tertemiz. gibi saçılmış hizmetçiler ellerinde cennet içkileriyle ve kadehleriyle kendilerine istedikleri içkiyi sunmak için etraflarında dönüp dolaşırlar. Bu hizmetçilerin kimler olduğu hakkında da iki görüş vardır. Birinci görüş müşriklerin küçük yaşta ölen çocuklarıdır. İkinci görüş ise Allah Teâlâ'nın cennet ehli için hususi yaratmış olduğu genç hizmetçilerdir.

–Evet: (Orada nereye baksan bir nimet ve pek büyük bir mülk görürsün.) Yani o cennette bu dünyada tarifi mümkün olmayan nimetler ve pek büyük bir mülkle karşılaşırsınız. Yine cennette, cennet ehlinin: –(Üzerlerinde ince yeşil ipek ve kalın ipek giysiler de vardır. Gümüş bileziklerle süslenmişlerdir. Rableri onlara temiz bir içecek içirmiş –Ve şöyle demektedir: Bu sizin mükâfatınızdır ve sizin çalışmanız teşekküre değer bulunmuştur.) Yani sizin dünyadaki çalışıp kazandığınız güzel amelleriniz takdire şayan kılınmıştır, işte o güzel ameller karşılığında da bu güzel nimetler ve ebedi cennetler mükâfat olarak size verilmiştir.

Evet, işte kıyamet günü kâfirlerle müminlerin durumları böyle tasvir edilmektedir. Allah (c.c.) kimseyi ne iman etmeye, ne de inkâr etmeye zorlamıyor. İman edip itaat edenlerin sonlarının böyle sevinçle, mutlulukla ve sonsuz nimetlere kavuşmaları ile sonuçlanırken, inkâr edenlerin sonlarının da böyle dehşet ve felaketlerle sonuçlanacağını bildirmiştir. Artık dileyen iman edip itaat ederek bu mutluluğa kavuşsun, dileyen inkâr edip bu dehşet ve felaketle karşılaşsın. İnsan iyiliğini de bu dünyada kazanır, götürür, kötülüğünü de bu dünyada kazanır götürür. Necim sûresinin 39. ayetinde buyrulduğu gibi: (İnsana peşine koşup çabaladığından başka bir şey yoktur.) Neyin peşinde koşmuş, neyi elde etmek için çaba sarf etmiş ise kıyamet gününde onu görecektir.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنزِيلاً {٢٣} فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ مِنْهُمْ آثِماً أَوْ كَفُوراً {٢٤} وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلاً {٢٥} وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلاً طَوِيلاً {٢٦} إِنَّ هَؤُلَاء يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءهُمْ يَوْماً ثَقِيلاً {٢٧} نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلاً {٢٨} إِنَّ هَذِهِ تَذْكِرَةٌ فَمَن شَاء اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلاً {٢٩} وَمَا تَشَاؤُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيماً حَكِيماً {٣٠} يُدْخِلُ مَن يَشَاءُ فِي رَحْمَتِهِ وَالظَّالِمِينَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً {٣١}

Meali

23. Kur'an'ı sana kısım-kısım biz indirdik, biz.

24. O halde Rabbin hüküm vermesi için sabret. Onlardan hiçbir günahkâra yahut kâfire itaat etme.

25-26. Sabah akşam Rabbin adını an. –Gecenin bir bölümünde de O'na secde et. Ve ham de uzun bir gece O'na tesbih et.

27. Çünkü bunlar (kâfirler) acil olan (bu dünyayı) seviyorlar ve önlerindeki çetin bir günü arkalarına atıyorlar.

28. Hal bu ki, onları biz yarattık ve mafsallarını sıkıca birbirine bağladık. Dilediğimizde de yerlerine benzerini getiririz.

29. İşte bu (Kur'an) bir öğüttür. Dileyen Rabbine giden yolu tutsun.

30. Allah, (bir şeyi) dilemedikçe, siz dileyemezsiniz. Şüphesiz ki, Allah, her şeyi bilen, her şeye hâkim olandır.

31. Dilediğini rahmetine sokar. Zalimlere ise acıklı bir azap hazırlamıştır.

23-26. Ey Muhammed! (Kur'an'ı kısım-kısım indirdik.) Yanı insanı ve her şeyi nasıl aşamalı yarattıksa, Kur'an'ı da aşamalı olarak ayet-ayet indirdik. Top yekûn birden indirmedik, hazmettire-ettire yavaş-yavaş indirdik. Öyle ise müşriklerin sana karşı tutum ve davranışları, eza ve cefa çektirmeleri karşılığında sana muvaffak olacağın hususunda –(Rabbin hüküm vermesi için sabret, onlardan hiçbir günahkâra ya da kâfire boyun eğme. –Sen sabah akşam Rabbin adını an.) Yani daha önceki sûre ve ayetlerde de geçtiği gibi sabah namazını, öğle namazını ve ikindi namazını kılmaya devam et –(Ve yine gecenin bir bölümünde de O'na secde et.) Yani akşam ve yatsı namazlarını kılmaya da devam et. –(Ve hem de O'nu uzun bir gece tesbih et.) Yani gecenin bir bölümünde de teheccüd namazı kılarak, Allah'ı tesbih ederek sabahla.

Birçok tefsirciler böyle tefsir etmektedirler ama âcizane benim anlayışıma göre beş vakit namaz farz kılınmadan önce Peygamber (a.s.)'a sabah ve akşam olmak üzere iki vakit namaz kılması ve bir de gece teheccüd namazı kılması emredilmektedir. Çünkü önceki ayette: (Sabret, hiçbir günahkâra ya da kâfire boyun eğme,) ifadesinden Peygamberimiz ibadet ederken, namaz kılarken müşriklerin kendisine eziyet ettikleri anlaşılmaktadır. Nitekim Peygamberimiz namaz kılarken üzerine Ebu Cahil'in leş attığı rivayet edilmektedir. Utbe b. Rabi'a ve Velid b. Muğire'nin Peygamber (a.s.)'a bu peygamberlik sevdasından vazgeçmesi için bazı teklifler sunmaları üzerine bu ayetlerin indiği de rivayet edilmektedir. İşte beş vakit namazdan önce Peygamberimize bu namazlara devam edip sabretmesi ve bu kâfirlere boyun eğmemesi emredilmektedir.

27-30. (Çünkü onlar bu peşin olan dünyayı seviyorlar ve önlerindeki çetin bir günü ise arkalarına atıyorlar,) da Allah'ın emirlerine, Kur'an'a ve Peygambere karşı çıkıyorlar. –(Hal bu ki, onları biz yarattık, mafsallarını sıkıca birbirine biz bağladık, dilediğimizde de yerlerine benzerlerini getiririz.) Yani bu inkârcılar hiç yaratılışlarına bakmıyorlar mı? Onları biz nasıl yarattık, kemikleri birbirine nasıl sıkı-sıkıya bağladık, öldükten sonra da benzerini yaratmaya, meydana getirmeye elbette kadiriz.

İmam-ı Gazâli'nin beyanına göre insanoğlunun vücudunda iki yüz kırk sekiz parça kemik vardır, bunların hepsi birbirine eklenmiş kuvvetlice birbirlerine

bağlanmıştır. Şimdi bunu yaratan, var eden Allah (c.c.) bunları birbirinden ayırıp darmadağın edip toprağa iade edip ve daha önce insanın atası olan Âdemi topraktan yarattığı gibi O, yüce kudret tekrar onu topraktan diri olarak çıkarmaya kadir değil midir? Tekrar birbirinden ayrılmış kemikleri, bir araya getirip birbirlerine bağlamaya kadir değil midir? Buna olmaz diyebilmek için deli olmak gerekir. Çünkü bir binayı yapan ustanın onu söküp darmadağın ettikten sonra, artık bunu bir daha yapamaz demek ne kadar akılsızlık, ahmaklıksa öldükten sonra kemikleri birbirinden ayrıldıktan sonra bir daha bunlar bir araya getirilemez, diriltilemez demek de o kadar akılsızlık ve ahmaklıktır. Ve akıllı bir kimsenin söyleyeceği söz değildir. Oysa onu ilk yapan usta söktükten sonra daha kolay yapar. Evet, onların Kur'an'a ve Peygambere karşı çıkmalarının altında yatan esas neden peşin olan dünyadır, dünya menfaatlerinin ellerinden gideceği korkusudur. Oysa onların karşı çıktıkları Kur'an onlar için –(Bir öğüttür, artık dileyen Rabbine giden bir yol tutsun.) Kur'an Allah'a giden yolu da açıklıyor, şeytana giden yolu da, cennete giden yolu da, cehenneme giden yolu da açıklıyor. Artık dileyen Allah'a ve cennete giden yolu tutsun ve dileyen de şeytana ve cehenneme giden yolu tutsun.

30-31. Bu sadece: (Sizin dilemenizle de değildir, ancak Allah'ın dilemesiyle olur.) Yani sizin iradeniz cüzidir, bütün irade Allah'a aittir. Eğer O, dilemese sadece sizin dilemenizle hiçbir yola gidemezsiniz, hiçbir şey yapamazsınız. Ancak sizin iradenize Allah Teâla mani olmazsa, müsaade ederse, o zaman iradenizi iye de, kötüye dekullanabilirsiniz. Zira Allah (c.c.) kimseyi ne iyliğe ve ne de kötülüğe mecbur etmeyip kendi tercihine bıraktığına göre o zaman kişi kendi seçiminden kendisi sorumludur. –(Şüphesiz ki Allah, her şeyi bilen ve her şeye hükmedendir. –O dilediğini rahmetine girdirir. Zalimlere ise acıklı bir azap hazırlamıştır.) Kendi iradesini iyi yolda kullananları Allah (c.c.) hidayete erdirip rahmetine girdirir. Fakat iradesini kötüye kullanan zalimler içinde acıklı bir azap hazırlamıştır.

MÜRSELÂT SÛRESİ

Bu sûre de Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise ardarda gönderilen rüzgâr anlamına gelen sûrenin başındaki ayettin manasından almaktadır,

Ayet Sayısı: Elli

Kelime Sayısı: Yüz seksen bir

Harf Sayısı: Sekiz yüz on altıdır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفاً {١} فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفاً {٢} وَالنَّاشِرَاتِ نَشْراً {٣} فَالْفَارِقَاتِ فَرْقاً {٤} فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْراً {٥} عُذْراً أَوْ نُذْراً {٦} إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَاقِعٌ {٧} فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ {٨} وَإِذَا السَّمَاء فُرِجَتْ{٩} وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ {١٠} وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ {١١} لِأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ {١٢} لِيَوْمِ الْفَصْلِ {١٣} وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ {١٤} وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ {١٥} أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ {١٦} ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْآخِرِينَ {١٧} كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ {١٨} وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ {١٩} أَلَمْ نَخْلُقكُّم مِّن مَّاء مَّهِينٍ {٢٠} فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ {٢١} إِلَى قَدَرٍ مَّعْلُومٍ {٢٢} فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ

{٢٣} وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ{٢٤} أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتاً {٢٥} أَحْيَاء وَأَمْوَاتاً {٢٦} وَجَعَلْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَأَسْقَيْنَاكُم مَّاء فُرَاتاً {٢٧} وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ {٢٨} انطَلِقُوا إِلَى مَا كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ {٢٩} انطَلِقُوا إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ {٣٠} لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ {٣١} إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ {٣٢} كَأَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌ {٣٣} وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ {٣٤} هَذَا يَوْمُ لَا يَنطِقُونَ {٣٥} وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ فَيَعْتَذِرُونَ {٣٦} وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ {٣٧} هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأَوَّلِينَ {٣٨} فَإِن كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ {٣٩} وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ {٤٠}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım

1-7. Andolsun birbiri ardınca gönderilenlere, –Büküp devirenlere, –Yayıldıkça yayılanlara, –Ayırdıkça ayıranlara, –Bir öğüt bırakanlara. –O (öğüt) ister özür için, ister uyarı için olsun. –(İşte bunlara andolsun) ki, size vadedilen kesinlikle olacaktır.

8-9-13. Yıldızlar silindiği zaman, –Gök yarıldığı zaman, –Dağlar ufalanıp savrulduğu zaman, –Peygamberlere (Ümmetleri için şahitlik) vakti tayin edildiği zaman, –Bunlar hangi vatka ertelenmiştir, acaba! –Ayrılık günü için (ertelenmiştir.)

14-15. Ayrılık gönünün ne olduğunu sen nerden bileceksin! –O günü yalanlayanların vay haline!

16-19. Öncekilerini helâk etmedik mi? –Sonra geride kalanları da onların arkalarına takarız. –Biz suçlulara böyle yaparız. –O günü yalanlayanların vay haline!

20-21-22 Sizi adi bir sudan yaratmadık mı? –Onu sağlam bir yere oturtturduk, –Belli bir süreye kadar.

23-24. İşte biz muktedir olduk, kadir olanlar ne güzeldir. –O günü yalanlayanların vay haline!

25-28. Yeri (o gün) bir toplama yeri yapmadık mı? –Gerek diriler için, gerekse ölüler için olsun. –Orada yüksek-yüksek dağlar oturtturup da size bir tatlı su sunmadık mı? –O günü yalanlayanların vay haline!

29-30-31. Haydı gidin o yalanladığınıza! –Haydı o üççatallı gölgeye gidin. –O ne gölgelendirir, ne de alevlerden korur.

32-33-34. O saray gibi kıvılcımlar saçar. –San ki, o kıvılcımlar sarı-sarı erkek deve (sürüleri) gibidir. –O günü yalanlayanların vay haline!

35-36-37. O gün (kâfirlerin) konuşamayacakları gündür. –Kendilerine izin de verilmez ki özür beyan etsinler. –O günü yalanlayanların vay haline!

38-40. İşte bu ayrılık günüdür, sizi ve öncekileri bir araya topladık. –Haydi, bir hileniz varsa hemen bana bir hilede bulunun. –O günü yalanlayanların vay haline!

İzahı

1-7. Bu ayetlerdeki yeminin arkasında yine önemli bir şey var demektir ki o da kıyametin kopuşu ve kıyamet gününün dehşetine işarettir. Bu sûrenin başından itibaren beş altı ayette yemin edilen şeyler hakkında tefsircilerin farklı yorumları vardır. Bir gurup tefsircilere göre (birbiri ardınca gönderilenler) den maksat: "Arka-arkaya esip savuran ruzger" demektir. (Büküp devirenler) den maksat: "Şiddetle esen kasırga rüzgardir"ki ağaçları söküp büker demektir. (Yayıldıkça yayılanlar) den maksat: "Yağmurdan önce tatlı-tatlı esen rüzgârdır" ki, ardından yağmur yağar. (Ayırdıkça-ayıranlar) den maksat: "Toplu halde bulunan bulutları birbirinden koparıp ayıran, bölük-bölük yapan rüzgâr," demektir. (Bir öğüt bırakanlar –Ve bu öğüt ister özür için olsun, ister uyarı için olsun.) Bundan maksat: "Yani ister iman edip hakkı kabul edenlere kıyamet günü kendilerinin mazur olduklarını beyan için olsun, ister inkâr edenler için olsun bu

bir uyarı olarak yapılan öğüttür." Yani bu şiddetli esen rüzgâr ve kasırgaların yıkıntı ve enkazlarını gören ya da bundan zarar gören müminler kıyamet günü kendilerinin mazur olduklarını, kendilerinin bir suçları olmadığını ve bundan dolayı mazur sayılıp gördükleri zarar karşılığında mükâfatlandırılacaklar. İnkâr edenler için de bunlar bir uyarı ve ikazdır ki, düşünsün, bunlardan ders alıp ibret alsın, zulümden ve küfürden vazgeçsinler diye bu rüzgâr ve kasırgalar gönderilmektedir. Yani birinci yorumculara göre bu ayetlerin hepsi de rüzgârların esişi ile ilgilidir.

İkinci görüşte olanlar ise İbni Mesud'dan gelen bir rivayete göre bu ayetlerin hepsi de meleklerin gelişlerini rüzgârın esintilerine benzetmiş ve şöyle yorumlamışlardır. Yani meleklerin kimi tatlı esen rüzgâr hızında, kimi kasırga şeklinde esen rüzgâr hızında, kimi meleklerin gelişi rüzgârın ardarda gelmesi gibi, kimi bulutları bölük-bölük eden rüzgâr gibi bölükler halinde gelmeleri şeklinde her biri böyle farklı yorumlamışlardır. Bunu daha başka şekilde yorumlayanlar da vardır. Üçüncü gurup yorumculara göre bu ayetler Kur'an'ın sırrı ile ilgili benzetmeler olduğunu söylemiş ve şöyle yorumlamışlardır. (Birbiri ardınca gelenler) den maksat: "Bunlar Kur'an'ın ayetleridir ki, Peygamber (a.s.)'a top yekûn olarak birden inmemiş, belki, ard-arda yirmi üç senede inmiştir." (Esip savuranlar) den maksat: "Kur'an ayetlerinin kalplere tesir ederek onun tehditleri karşısında kalplerin korkudan esip savrulması" demektir. (Yayıldıkça-yayılanlar) den maksat: "Müminlerin kalplerine hidayet ve marifet nurlarının yayılması," demektir. (Ayırdıkça-ayıranlar) den maksat: "Kur'an ayetlerinin hakla batılı, helalle haramı, sevapla günahı ayırması," demektir. (Bir öğüt bırakanlar) den maksat ise: "Kur'an ayetleri müminlerin kalplerine bir öğüt, bir hikmet olarak doldurulup kalplerin iman nuru ile karşılaşmalarıdır" şeklinde yorumlamışlardır. Dördüncü gurup yorumculara göre ise bu ayetlerde zikredilen şeylerin hepside aynı şeyi ifade etmemektedir. Yani baştan birinci ayetten itibaren üç ayette rüzgârın çeşitlerine işaret edilmiş. Birinci ayette ardarda esen rüzgâr, ikinci ayette kasırga şeklinde esen rüzgâr ve üçüncü ayette de yağmurdan önce onun müjdecisi olarak esen rüzgâra işaret edilmiştir. Diğer iki ayette ise meleklere işaret edilmiştir, şeklinde yorumlamışlardır.

Şimdi bütün bu yorum ve görüşleri naklettikten sonra âcizane benim anlayışıma göre da birinci görüşte olanların yorumları daha isabetlidir. Yani burada

esas anlatılmak istenen şey kıyametin kopuşu ve ondan sonraki mahşer yerindeki dehşettir. İşte birinci ayette ardı ardına gönderilen ruzgerdir. İkinci ayette esip savuran kırıp döken kasırga şeklindeki ruzgerdir. Üçüncü ayette kasdedilen yağmurdan önce tatlı esen ve yağmurun müjdecisi olan ruzgerdir. Ve dördüncüsü de bulutları birbirinden ayırıp koparan rüzgârın esmesi demektir. Beşinci ayette de: (Öğüt bırakanlara) diye yemin edilmektedir ki, işte bu esip savuran yakıp yıkan ruzgerlerin enkazı geriye kalanlara bir uyarı ve öğüt bırakmaktadır. Nitekim altıncı ayette de bu öğüt: (Gerek özür için olsun, gerekse uyarı için olsun) diye buyruluyor. Yani bu felaketlerle karşılaşan kimseler, zarar gören kimselerden iman edenler, masum olanlar için bir özür olsun kıyamet günü kendilerinin masum oldukları karşısında mükafatlandırılsınlar. Kafir ve azgın olanlar için de bir uyarı ve ikaz olsun. Yani ey kıyameti inkar edenler! Bakın bütün bunlar size bir uyarı olsun ki, zamanı gelince Allah Teâlâ'nın vaadettiği kıyamet bir anda kopacaktır, bunlar o kıyametin kopacaının bir işaretidir. Şiddetli rüzgârın, kasırganın bir felâket meydana getirip ağaçları kökünden söküp atması, evleri kaleleri ve hisarları yıkması, tüsinami gibi felâketlerin meydana getirilmesi, bütün bunların sarı ki, kıyameti andıran bir görüntü vermesi, insanlara kıyameti hatırlatmasıdır. Allah'ın kudret ve kuvvetini göstermektedir.

Evet, böyle zaman-zaman esen tatlı rüzgârlar, arka-arkaya günlerce esen rüzgârlar, bulutları dağıtıp sevk eden rüzgârlarla karşılaşırken birden bakıyorsunuz ki, şiddetli bir fırtınaya kasırgaya yakalanıp, köyler şehirler, kasabalar, ağaçlar, bağlar, bahçeler, köşkler saraylar yıkılıp harap oluyor. İşte bunun gibi zamanı gelince kıyamet elbette aniden kopacaktır. Yani esen bu rüzgârlar, kasırgalar ve felaketlerden zarar gören müminler için kıyamet günü bir mazerettir. Onlar bu mağduriyetlerinden dolayı mükâfatlandırılacaklardır. Kâfirler için de bir korku ve uyarı olsun diye ders verilmektedir. Eğer iyi düşünürsek bu ayetlerde bu rüzgârlarla kıyametin dehşetine işaret edilerek bir misal verilmektedir. Artık arkadan dolaşarak, bir takım alakası olmayan yorumlara gerek yoktur. Doksan dokuz depremi bir ibret olarak hafızalarımızdadır.

Bu depremle ilgili bir anımı ibret için sizinle paylaşmak istiyorum. Adapazarı dört yola sekiz kilo metre uzaklıkta Sastaş diye bir makine fabrikası vardı ve bunun 1850 civarında ortağı vardı, benimde bu fabrikada bir küçük ortaklığım vardı. O depremden sonra varıp oraya gittim ki fabrikanın yerinde yeller

esiyor, yıkılmış enkazından geriye kalan makinelerden dökülmüş yağlar, bez parçaları ve birkaç kırıntıdan başka bir şey yok. Bunu görünce çok etkilendim. Ve bu bana Kur'an da Ad kavminin, Semud kavminin, Nuh kavminin ve diğerlerinin helâk olduklarını hatırlattı ve kıyametin kopuşuna götürdü. Günü gelince kıyametin kopacağı ve her şeyin bir anda yıkılıp ve değişeceğini bana hatırlattı. Daha doğrusu Kur'an'ı kerim de buyrulduğu gibi bu olay bana bir öğüt oldu. Bizlere öğüt veren sadece Kur'an değil, nice öğüt veren şeyler vardır. Hastalıklar, yokluklar, kıtlıklar, felâketler, depremler, şiddetli rüzgârlar, kasırgalar, hepsi birer öğüttür. İşte ayette: (Öğüt bırakanlara,) yemin edilmesi, bu tür felâketlerin olması sonrasında bir hatıra, hatırlama, ibret alamet olarak geriye kalmasıdır. İşte bu da müminlerin daha çok Allah'a yönelmelerine sebep olur, kâfirlere de öğüt ve ders verir. Evet, Allah Teâlâ bu yeminin arkasından: (Size vadedilen kesinlikle olacaktır,) buyurmaktadır ki, yani size vadedilen kıyamet kesinlikle olup bitecektir, onda asla şüphe yoktur. Demek ki, yeminin arkasında bu varımış, Cenab-ı Hak kıyametin kopuşuna dikkat çekmek için bunlara yemin etmektedir.

Şimdi bu kıyametin kopuşu ve kıyamet gününün dehşetini anlatacak olan ayetlerin tefsirine geçmeden önce şunu hatırlatmak istiyorum. Allah Teâlâ'nın bazı şeylere yemin etmesi, aslında o şeylerin kendisine değil, o şeyleri yaratan kendi zatına, azameti-şanına yemin ederek onların önemine işaret etmektedir. Yoksa bunların her biri O'nun yarattıkları şeylerdir, hâşâ yaratılanlar, yaratandan daha büyük değil ki, onlara yemin etsin. Mesela Kur'an da incire, zeytine, zamana ve daha başka şeylere yemin edilmektedir ki, dediğim gibi esasen bunlara yemin değil, Allah (c.c.) bunların önemine işaretle, bunların yaratıcısı olarak kendi azameti şanına yemin etmektedir.

8-40. Evet, işte bu yeminden sonra şimdi bu ayetler kıyametin kopuşunu ve kıyamet gününün dehşetini sergilemektedir. Kıyamet koparken: (Yıldızlar silindiği zaman,) yani yıldızların bir kısmının yüzündeki parlaklıkları, yakıcılıkları silinirken bir kısmı dökülüp sönecektir. Çünkü bunu tarif eden ayetler vardır ve ilerde Küvviret sûresinde de gelecektir. Bu silinen yıldızlardan biri de güneş olabilir. Çünkü yine Küvviter sûresinin 5. ayetinde: (Güneş dürüldüğü zaman,) diye buyrulmaktadır. –Evet: (Gök yarıldığı zaman,) yani gökler yarılıp kapılar açılıp melekler indiği zaman demektir. Nitekim Furkan sûresinin 25. ayetinde:

(O gün gök beyaz bulutlarla parçalanır ve melekler bölük-bölük inerler,) diye buyruluyor. İnşikak sûresinin birici ayetinde de: (Gök yarıldığı zaman,) diye buyrulmuştur. –Evet: (Dağlar ufalanıp savrulduğu zaman,) yerlerinden sökülüp hallaç pamuğu gibi savrulduğu zaman, –Ümmetlerine şahitlik etmek için: (Peygamberlerin duruş vakti tayin edildiği zaman,) yani mahkeme-i kübrada peygamberler ümmetleriyle yüz-yüze gelip onların aleyhinde şahit olmak için tayın edilen duruşma vakit geldiği zaman, –(Hangi gün için ertelendiler, acaba?) Yani kendi aleyhlerinde şahitlik edecek olan peygamberleri inkâr edenlerin hesabı bu kıyamet günün dışında acaba hangi güne ertelenecektir? Artık dünyadaki yaptıkları suçların hesabı o güne kadar ertelenmiştir. Peki şimdi nereye ertelenecek? Artık ertelenme işi bitirilmiştir. Şimdi hesapla yüz-yüze oldukları gündür, daha ertelenecek bir zaman yoktur. Hani siz bu günü çok uzak görüyordunuz, hatta inkâr ediyordunuz. Şimdi'de inkâr edin, kurtulun bakalım, nasıl kurtulacaksınız? –İşte o erteleme: (Ayrılık günü içindi.) Suçluların cezaları bu ayrılık gününe kadar ertelenmişti –(O ayrılık gününü sen nerden bileceksin?) O gün öyle bir gün ki, –(Yalanlayanların vay haline!) Başlarına geleceklerden habersizdirler. O gün iylerle kötüler birbirinden ayrılacak, cennetliklerle cehennemlikler birbirinden ayrılacak. Bu dünyada Allah için olmayan nice dostluklar bozulup düşmanlığa dönüşecek. Velhasıl o gün ana-baba günüdür, herkes ameline göre birbirinden ayrılacaktır. Peki şimdi siz hiç ibret almıyor musunuz? –(Sizden öncekilerini helâk etmedik mi? –Sonra geride kalanları da onların arkasına takarız.) Yani onlardan sonraki azgınları da helâk edip onların arkasından onları da öncekilerin gittiği yere göndeririz. –(Biz suçlulara hep böyle yaparız. –O gün yalanlayanların vay haline! –Peki, sizi adi bir sudan yaratmadık mı? –Onu sağlam bir yere oturttuk.) Yani sizi adi bir meninin içindeki nutfeden (sperm) den yarattık. Onu yaratırken sağlam bir yer olan anarahmine yerleştirdik, orada oluşturup geliştirdik. –Onu: (Belli bir süreye kadar nutfe olarak tuttuk. –Sonra onu biçimlendirdik, biz ne güzel biçimlendireniz.) Yani o nutfeye istediğimiz şekli vererek en güzel yaratan biziz. Hiç bunlara bakıp ibret almadınız mı? –(O gün yalanlayanların vay haline! –Peki, yeri bir toplama yeri yapmadık mı? –Gerek diriler için ve gerekse ölüler için.) Yani yeri hem ölüleri hem de dirileri barındıran bir mekân olarak yarattık. Hayatta olanlar üzerinde yaşıyorlar, ölenlerin cesetlerini de toprak altında barındırıyor, cesetleri kokmadan

koruyor, altında saklıyor. Bütün bunlar sizin için bir şey ifade etmiyor mu? –Peki: (O yer üzerine yüksek-yüksek dağlar oturttunup ve size tatlı bir su sunmadık mı? –O gün yalanlayanların vay haline! –Haydi, şimdi gidin o yalanladığınıza!) İşte o yalanladığınız cehennem! Artık: (Üççatallı olan ateşin gölgesine gidin. –Oysa o, ne gölgelendirir, ne de alevden korur. –O gölge "ateşin gölgesidir" ki, saray gibi kıvılcımlar saçar. –O kıvılcımlar sanki sarı-sarı erkek develer gibidir. –O gün yalanlayanların vay haline! –O gün kâfirlerin konuşamayacakları gündür. –Ve özür beyan etsinler diye kendilerine izin de verilmez.) Çünkü ileri sürecekleri hiçbir mazeretleri yok. Yani orada konuşamayacaklardır sözünden maksat, herhangi bir mazeret için konuşamayacaklardır. Yoksa o gün mahkeme edilirken birçok sorular sorulacak, onlara cevap verecekler ama doğru konuşup cevap vermelerine izin verilecektir. Doğru konuşmanın dışında izin verilmeyecektir. Nitekim pek yakında gelecek olan Nebe sûresinin 38. ayetinde şöyle buyruluyor: (Rahmanın izin verdiklerinden başkaları konuşamazlar; konuşsa da doğruyu söyler.)

–Ever: (O gün yalanlayanların vay haline! –İşte bu ayrılık günüdür ki, sizi ve öncekilerini bir araya topladık,) Fakat şimdi hesaptan sonra ayrılık başlayacak, cennetliklerle cehennemlikler birbirinden ayrılıp herkes layık olduğu yere gidecek. –(Haydi şimdi bana karşı yapacağınız bir hile varsa hiç durmayın, yapın.) Bu hesaptan ve bu azaptan kurtulmak için bir dalavereniz varsa yapın da görelim. –(O gün yalanlayanların vay haline!)

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي ظِلَالٍ وَعُيُونٍ {٤١} وَفَوَاكِهَ مِمَّا يَشْتَهُونَ {٤٢} كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئاً بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ {٤٣} إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ {٤٤} وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ {٤٥} كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلاً إِنَّكُم مُّجْرِمُونَ {٤٦} وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ {٤٧} وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ {٤٨} وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ {٤٩} فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ {٥٠}

Meali

41. Şüphesiz ki, takva sahipleri gölgeler altında ve pınar başlarındadır.

42-43. Canlarını çektiği çeşit-çeşit meyveler arasındadırlar. –Yaptıklarınıza karşı afiyetle yiyin için (denir.)

44-45. İşte biz güzel amel işleyenleri böyle mükâfatlandırırız. –O gün yalanlayanların vay haline!

46-47. (Ey kâfirler! Dünyada) yiyin ve biraz zevklenin, şüphesiz siz suçlusunuz. –O gün yalanlayanların vay haline!

48-49-50. Onlara: "Rükû edin," dendiği zaman etmezler. –O gün yalanlayanların vay haline! –Artık bundan sonra hangi söze inanacaklar?

İzahı

41-45. Bu ayetlerde haramlardan, günahlardan sakınıp, Allah'ın emirlerini yerine getiren güzel amel işleyen muttakiler için cennette gölgeler altında, pınarlar başında canlarının çektiği her çeşit meyvelerin ikram edileceği, yaptığınız güzel amellere karşı yiyin, için afiyet olsun diye tebrik edilecekleri haber verilmektedir. Ve iyilik yapanların böyle mükâfatlandırılacakları, o gün yalanlayan bedbahtların ise vay haline! Onlar o gün rezil kepaze olacaklar, çetin bir hesapla ve korkunç bir azapla karşılaşacaklardır.

46-50. Bu ayetlerde de inkâr eden kâfirlere Cenab-ı Hak, şöyle seslenmektedir: (Yiyin ve birazcık daha yaşayıp zevklenin, ama siz suçlusunuz.) Yani bu dünyada birazcık yiyip içip dünya nimetlerinden faydalanın ama suçlusunuz, suçlarınızın hesabını vereceksiniz. –(O gün yalanlayanların vay haline! –Onlara: "rükû edin," denildiği zaman etmezlerdi.) Allah'a karşı kibirlenirler O'nun huzurunda eğilerek namaz kılmazlar, rükûa eğilmezler, secdeye kapanmaz, Allah'a boyun eğmezlerdi. –(O gün yalanlayanların vay haline! –Artık bundan sonra hangi söze inanacaklar?) Allah'ın sözü olan Kur'an'a inanmayıp da acaba hangi söze inanacaklar? Allah'a inanmayan, O'nun sözüne inanmayan ve güvenmeyen acaba hangi söze inanıp güvenecektir?

NEBE SÛRESİ

Nebe sûresi de Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise bu sûrenin başında ki, ikinci ayette büyük haber olarak kıyametten bahsettiği içindir ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Kır

Kelime Sayısı: Yüz yetmiş üç

Harf Sayısı: Dokuz yüz yetmiştir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَاءلُونَ {١} عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ {٢} الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ {٣} كَلَّا سَيَعْلَمُونَ {٤} ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ {٥} أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَاداً {٦} وَالْجِبَالَ أَوْتَاداً {٧} وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجاً {٨} وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتاً {٩} وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاساً {١٠} وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشاً {١١} وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعاً شِدَاداً {١٢} وَجَعَلْنَا سِرَاجاً وَهَّاجاً {١٣} وَأَنزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاء ثَجَّاجاً {١٤} لِنُخْرِجَ بِهِ حَبّاً وَنَبَاتاً {١٥} وَجَنَّاتٍ أَلْفَافاً {١٦} إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتاً {١٧} يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجاً {١٨} وَفُتِحَتِ السَّمَاء فَكَانَتْ أَبْوَاباً {١٩} وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَاباً {٢٠} إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَاداً

{٢١} لِلْطَّاغِينَ مَآباً {٢٢} لَابِثِينَ فِيهَا أَحْقَاباً {٢٣} لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْداً وَلَا شَرَاباً {٢٤} إِلَّا حَمِيماً وَغَسَّاقاً {٢٥} جَزَاء وِفَاقاً {٢٦} إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَاباً {٢٧} وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّاباً {٢٨} وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَاباً {٢٩} فَذُوقُوا فَلَن نَّزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَاباً {٣٠}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlıyorum.

1-2-3. (Birbirlerine) hangi şeyden soruyorlar? –O büyük haberden. –O haber ki, onlar onda ayrılığa düşmektedirler.

4-5. Hayır, ilerde bileceklerdir, –Hayır, hayır, ilerde bileceklerdir.

6-7. Biz yeryüzünü bir beşik yapmadık mı? –Dağları da bir kazık kılmadık mı?

8-11. Sizleri çift-çift yarattık. –Uykunuzu bir dinlenme yaptık. –Geceyi bir örtü yaptık. –Gündüzü bir geçim zamanı yaptık.

12-13. Üstünüze yedi sağlam bina kıldık. –Ve orada alev-alev yanan kandiller yarattık.

14-15-16. Sıkışan bulutlardan şarıl-şarıl su indirdik. –Ki, onunla taneler ve otlar çıkaralım diye. –Ve sarmaş dolaş olmuş bağlar, bahçeler…

17-18. Kuşkusuz o hüküm günü belirlenmiş bir vakittir. –O gün Sure üflenir de (mahşer yerine) bölük-bölük gelirsiniz.

19-20. Gökyüzü açılır ve orada pek çok kapılar oluşur. –Dağlar da yürütülüp serap haline gelir.

21-22-23. Kuşkusuz cehennem gözetleme yeri olmuştur. –Azgınlar için son durak olmuştur. –Orada çağlar boyu kalacaklardır.

24-25-26. Orada ne bir serinlik ne de içecek bir şey tadarlar. –Ancak kaynar bir su ve birde irin tadarlar. –Bu bir ceza ki tam yaptıklarına uygundur.

27-28. Çünkü onlar hiçbir hesapla karşılaşacaklarını ummazlardı. –Ayetlerimizi yalanlaya-yalanlaya tam bir yalancı olmuşlardır.

29-30. Biz ise her şeyi sayıp bir kitaba dökmüşüzdür. –Şimdi tadın bakalım, artık size azabı artırmadan başka bir şey artırmayacağız.

İzahı

1-2-3. (Birbirine hangi şeyden soruyorlar? –O büyük haberden soruyorlar –Ki, onların kendileri de o haberde ihtilaf içindedirler.) Yani sordukları o büyük günün, kıyamet gününün olup-olmayacağı hakkında kendi aralarında da görüş ayrılıkları vardır. Peygamber (a.s.) Mekke müşriklerini Allah'ın birliğine, öldükten sonra dirilişin var olduğuna, hesap gününün varlığına iman etmeye çağırdığı zaman, kendi aralarında o büyük gün nedir? diye birbirlerine sorup duruyorlar ve o günün var olup-olmadığı hakkında tartışıyorlar.Yani onlar neden ve niçin o büyük günün haberini soruyorlar, acaba şüpheleri mi var?

Bu büyük haberin ne olduğu hakkında tefsirciler farklı yorumlar yapmışlardır. Bazılarına göre bunun Kur'an hakkında bir haber olduğudur. Yani bu haberden maksat Kur'an'ın verdiği haberlerin büyüklüğüdür ki, müşrikler bunu sorgulamış, şüphe etmişlerdir. Bazılarına göre müşriklere kıyamet gününün haber verilmesi hakkında ki, hakikatleri sorgulayıp ihtilaf etmişlerdir. Bazılarına göre ise Peygamber (a.s.)'ın gelişi hakkında onun Peygamber olup olmadığını sorgulayıp onda şüphe ederek ihtilafa düştükleri şeklinde yorumlamışlardır. Fakat âcizane bana göre bundan sonra gelen ayetlerin akışına göre bu haberin kıyametle ilgili bir haber olduğu en uygun yorumdur. Ötekiler biraz arkadan dolanarak yapılan yorumlardır.

4-16. (Hayır,) işte o büyük haber sizin şüphe edip ayrılığa düştüğünüz gibi değil, o büyük günü: (İlerde bileceksiniz. –Sonra tekrar hayır, ilerde o günün büyüklüğünü bileceksiniz.) Gerçek sizin iddia ettiğiniz gibi değil, ölünce bir daha diriliş yoktur, diye iddia ettiğiniz gibi değil, yakında onu bileceksiniz. Peki bu kâinatı ve sizi yoktan var eden Allah (c.c.) tekrar sizi öldürdükten sonra diriltmeye kadir değil midir? –Peki, Hiç düşünmüyor musunuz ki: (Biz yeryüzünü bir beşik gibi yaratmadık mı?) Yani ayaklarınız kaymadan üzerinde rahat yürüyüp gezip dolaşabildiğiniz bir şekilde yeri ayaklarınızın altına sermedik mi? –(Dağları yerin üzerine kazık olarak oturttumadık mı?) Oysa yeryüzü ilk

yaratıldığında beşik gibi sallanıyordu, dağlar üzerine oturtturulunca sarsıntı kesilip yeryüzünde rahat gezip dolaşılacak bir hale getirilmiştir.

–(Sizleri çift-çift yarattık.) Erkekli ve dişili olarak çift-çift yarattık. –(Uykunuzu bedenlerinize dinlenme olarak kıldık.) Uyku yorgunluğunuzu giderip dinlenmenizi sağlıyor. Oysa uyku aynı zamanda ölümün bir nevidir, uykuda ruhunuz çıkıyor, tekrar dönünce kalkıyorsunuz. Bu sizin için bir ibret değil mi? Allah'ın kudretini göstermiyor mu ki, siz hâlâ kıyametin kopuşundan, o günün var oluşundan şüphe edip, ihtilaf ediyorsunuz? Evet: –(Geceyi de sizin istirahatınız için bir örtü yaptık. –Gündüzü de bir geçim zamanı kıldık.) Gece karanlığına bürünüp yatıp dinleniyorsunuz, gündüz'de kalkıp çalışıp kazanıyorsunuz. –(Üstünüzde de yedi sağlam bina yaptık.) Yani üzerinize düşmeyen yedi kat gökleri bina ettik. –(Ve orada ışıl-ışıl yanan kandil kıldık.) Yani hem parlak ateş saçan, hem de aydınlatan kandil yaratmadık mı? Bu ayette tekil olarak kandil diye ifade edilmesi ile güneşin kasdedildiğine işaret edilmektedir. Çünkü güneş hem ateş saçan hem de dünyayı aydınlatan bir kandildir. –Yine sizin üzerinize: (Sıkışan bulutlardan şarıl-şarıl su indirdik –Ki, o yağmur sebebiyle taneler ve otlar çıkaralım diye.) Yağan yağmurla hem taneli hububatları, size yiyecek olan tahılları ve hem de hayvanlarınızın yiyeceği otları bitirdik. O hayvanların yiyip içtikleri gıdalardan meydana gelen et, süt gibi besin ürünleri de yine sizin menfaatinize sunmadık mı? –Yine: (Birbirine sarmaş dolaş olmuş bağlar ve bahçeler kılmadık mı?) İşte bütün bunları yaratan, sizin menfaatinize sunan Rabbinize karşı nasıl nankörlük ediyorsunuz, bunları yaratan Rabbinizin kudretini inkâr edip de hâlâ kıyamet hakkında şüpheye düşüp ihtilaf ediyorsunuz?

17-30. (Şüphesiz o ayrılık günü belirlenmiş bir vakittir.) Yani sizin şüphe edip sorduğunuz o büyük haber belirlenmiş bir vakitte gerçekleşecektir. –(O gün Sûre üflenir de bölük-bölük mahşere gelirsiniz. –O gün gökyüzü açılmış ve orada pek çok kapılar oluşmuştur.) Yani meleklerin inmeleri için birçok kapılar açılır ve melekler de bölük-bölük iner mahşer yerinde saf tutarlar. –Kıyamet koparken: (Dağlar yürütülmüş serap olmuştur.) Dağlar yerinden savrulmuş yerleri bir serap haline gelmiş olur.Yani uzaktan baktığınızda su varmış gibi görünür, yanına vardığınızda hiç su olmadığını gördüğünüz gibi, dağlar da yerinden gider sadece bir serap olur. –(Kuşkusuz ki, cehennem de gözetleme yeri olmuştur.) Cehennem yaratılmış, hazırlanmış müşterilerini bekleyen bir yerdir.

İslam düşmanlarına, Kur'an düşmanlarına, Allah düşmanlarına kurulmuş bir tuzaktır ki, üzerinde kıldan ince sırat köprüsü kurulmuş, Allah düşmanlarını tuzağa düşürmek için bekler.

İbni Abbas'tan rivayet edildiğine göre cehennem üzerine kurulmuş olan köprünün yedi yerinde hesap vardır. Birincisinde kelime-i-şahadetten sorulur, onun cevabını verebilirse, ikincisine geçmesine izin verilir ki, orada da namazdan sorulur. Eğer onun cevabını da verebilirse, üçüncüsüne geçmesine izin verilir ki, burada da zekâttan sorulur. Onunda cevabını verirse, dördüncüsüne geçmesine izin verilir ki, burada da oruçtan sorulur. Onun da cevabını verirse, beşincisine izin verilir ki, burada da hac ibadetinden sorulur. Onun da cevabını verirse, altıncısına izin verilir ki, burada da umreden sorulur. Ona da cevap verirse, yedincisine geçmesine izin verilir ki, burada da zulüm yapıp yapmadığından sorulur. Bunu da cevaplarsa, yani bu sorulan şeyleri gerçek manada yerine getirmiş ise artık sırat köprüsünden selametle kurtulur ve cennete gider. Fakat bütün bunlardan habersiz yaşamış, Allah'a ve Peygamberlere karşı gelmiş ve yeryüzünde büyüklük taslayanlara gelince işte o: –(Azgınlar için cehennem, varacakları son durak olmuştur ve orada asırlarca kalacaklardır.)

Ahkâb, hukb'un çoğuludur ki, Hazreti Ali ye göre bir "hukb" seksen yıldır. Her yıl on iki ay, her ay otuz gün ve her gün de ahiret günü ile bin yıldır ki, bu hesaba göre sadece bir asır bu dünya günü ile bir milyon iki yüz seksen bin yıl eder. Kim bilir cehennemde asırlarca kalmaları ne kadar yıl eder?

Şimdi bu ifadeden şu anlaşılabilir. Sayısını kesin bilmediğimiz ahiret günü ile asırlarca cehennemde kaldıktan sonra acaba kâfirler cehennemden çıkarlar mı? Bu konuda Hasani-El-Basri şöyle demiştir. Allah (c.c.) kâfirlerin cehennemde ne kadar kalacaklarına dair belli bir süre vermemiştir. Yani buradaki: (Çağlar boyu kalacaklar)'dan maksat, üzerlerinden çağlar geçtikten sonra, yine süresiz olarak çağlar boyu devam edip gidecek şeklinde yorumlamıştır. Bazıları ise şu ayetlerle onu açıklayarak yorumlamışlardır. –(Orada ne bir serinlik ve ne de içecek bir şey tadarlar.) Yani cehennemde asırlarca kalıp orada ne kendilerini serinletecek ve ne de susuzluklarını giderecek bir şey içmezler. –(Ancak içecek olarak kaynar su ve irin tadarlar.) Yani orada yıllarca kalırlar ama ne bir serinleme ve ne de bir rahatlama olmaz ve bu yıllar geçtikten sonra ancak kendilerine su ye-

rine kaynar sular ve irinli cerahatler içirilir ve yine aynı şekilde azapları sonsuz devam eder şeklinde yorumlamışlardır.

Fakat bu bana biraz zoraki yorum gibi geliyor. Allah Teâlâ'yı böyle çok acımasız zannetmek, O'nu sonsuz bir intikam peşinde olduğunu zannetmek doğru değildir. Kâfirler kesin olarak sayısını bilmediğimiz yıllarca cehennemde çok şiddetli azap görecekler ama bu azabın kesin olarak sonsuz olduğunu söyleyemeyiz. Evet, birçok ayetlerde orada ebedi kalacaklar buyruluyor ama, bu ebediliğin miktarını da bilmiyoruz. Bu konuyu Hud sûresinin 107. ayetinin tefsirinde genişçe açıklamıştım. O ayette şöyle buyrulmaktadır: (Şakiler orada gökler ve yer devam ettiği müddetçe kalacaklardır.) Dediğim gibi bu konu hakkında daha geniş bilgi için o ayetin tefsirine bakınız.

–Evet: (Orada ne bir serinlik ve ne de içecek bir şey tadarlar. –Ancak kaynar sular ve irinler tadarlar.) Yani bu eşkıyalara cehennemde serinletecek ve susuzluklarını giderecek bir şey içirilmez, ancak kaynar sular ve yanıklardan toplanmış irinler içirilir. –(Bu bir cezadır ki, onların yaptıkları kötülüklere karşı uygundur.) Yani bu onlara yapılan bir haksızlık değil, zulüm değil, belki onların bu azgınlıklarına karşı verilen uygun bir cezadır. –(Çünkü onlar hiçbir hesapla karşılaşacaklarını ummazlardı.) Yaptıklarının yanlarına kâr kalacağını sanır, inkâr edip azgınlıklarına devam ederler, Allah'ın kitabına ve Peygamberine kulak vermez, onlara karşı husumet ilan ederlerdi. –(Hep ayetlerimizi yalanlaya-yalanlaya tam bir yalancı olmuşlardı. –Biz ise onların yaptıklarını ettiklerini sayıp bir kitaba dökmüşüzdür.) Onların yaptıkları kötülükleri tek-tek sayıp amel defterlerine kaydetmişizdir. –(Şimdi hak ettiğiniz azabı tadın bakalım! Artık size azabı artırmadan başka bir şey artırmayacağız.) Size hep azabı artıracağız, başka bir şey beklemeyin. Dünyada size nimetler verip hep artırıyorduk, siz de bunlara karşı küfrünüzü artırıyordunuz, şimdi ben de ona karşı sadece sizin azabınızı artıracağım, benden azaptan başka bir şey beklemeyin.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازاً {٣١} حَدَائِقَ وَأَعْنَاباً {٣٢} وَكَوَاعِبَ أَتْرَاباً {٣٣} وَكَأْساً دِهَاقاً {٣٤} لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْواً وَلَا كِذَّاباً {٣٥} جَزَاء مِّن رَّبِّكَ عَطَاء حِسَاباً {٣٦} رَبِّ السَّمَاوَاتِ

وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرحْمَنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَاباً {٣٧} يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفّاً لَّا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرحْمَنُ وَقَالَ صَوَاباً {٣٨} ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَن شَاء اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ مَآباً {٣٩} إِنَّا أَنذَرْنَاكُمْ عَذَاباً قَرِيباً يَوْمَ يَنظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنتُ تُرَاباً {٤٠}

Meali

31-34. Şüphesiz ki, muttakiler için bir kurtuluş var, –Bahçeler ve bağlar var, –Göğüsleri tomurcuklanmış yaşıt kızlar –Ve içi dolu kadehler vardır.

35-36. (O içkiden dolayı) orada ne bir boş söz işitirler, ne de bir yalan. –(Bütün bunlar) Rabbinden yeterli bir bahşiş olarak tır.

37. O, göklerin, yerin ve ikisi arasındakilerin Rabbidir. O gün insanlar O'na karşı konuşmaya izinli değillerdir.

38. O gün Cibril ve melekler saf-saf olup durduğu gün, Rahmanın izin verdiğinden başkaları konuşamazlar; konuşan da doğruyu söyler.

39. İşte bu hak bir gündür. Artık dileyen Rabbine bir yol tutar.

40. Biz sizi yakın bir azap ile uyardık. O gün kişi ellerinin ne takdim ettiğine bakar ve kâfir der ki: "Ah keşke ben toprak olsaydım."

İzahı

31-32. Bu ayetlerde Allah'ın yasaklarından, haramlarından korunmuş, O'nun emirlerini yerine getirmiş olan muttakilerin kurtuluşa erecekleri ve cennette, bahçelerde, üzüm bağları içinde, daha göğüsleri yeni çıkmış, tomurcuklanmış yaşıt kızlarla evlenip zevklenecekleri bildirilmiştir. Yine cennet içkileriyle doldurulmuş kadehlerden içecekleri fakat sarhoşluk duymayacakları, ağızlarından sarhoşların sarf ettiği gibi boş ve yalan sözler duyulmayacağı ve bütün bunların Rabbinden yeterli bir bahşiş olduğu beyan edilmektedir. Bütün bu nimet-

ler ve zevkler dünyada yapılan güzel amellere karşı Allah'ın ikram ettiği birer bahşiş ve mükâfatlarıdır.

37-40. Bu ayetler de göklerin, yerin ve ikisi arasındaki bütün varlıkların Rahman olan Allah Teâlâ ya ait olduğu, Cibril'in ve bütün meleklerin kıyamet günü O'nun huzurunda saf tutacakları hiçbir kimsenin konuşma yetkisinin olmadığı, ancak kime izin verilirse onun konuşabileceği ve konuşurken de ancak doğruyu söyleyeceği beyan edilmektedir. Ve o günün hak olduğu ve mutlak geleceği haber verilmektedir. Artık dileyen Rabbinin rızasına kavuşması için bir yol tutsun. O halde her kişi o gün için elleriyle ne kazanıp ve ne gönderdiğine bakmalıdır. Yapacağı iyilikleri kendi elleriyle yapıp takdim etmelidir. Öldükten sonra başkalarının arkasından ne göndereceğine bakmamalı, ela bakan bir dilenci gibi acaba arkamdan ne iyilik yapar da bana gönderirler diye bir beklenti içinde olmamalıdır.

Allah Teâla kâfirlerin şüphe edip ihtilaf ederek sordukları o büyük günün pek yakın olduğunu haber vererek uyarmıştır. İşte o güne şüphe ile bakıp, inkâr ve ihtilaf eden kâfirler, inkâr ettikleri o günün dehşetini görünce: (Ne olur keşke ben toprak olsaydım, der.) Ah keşke toprak olup da bu hesapla karşılaşmasaydım, bu günün dehşetinden kurtulsaydım der ama, bu pişmanlığın bu sızlanmanın hiçbir faydası yoktur.

NAZİAT SÛRESİ

Bu sûre de Mekke de inmiştir. Nazia söke-söke canları almak demektir. Ve sûrenin başındaki ayette kâfirlerin canlarını işkence ile söküp alan melektedir ki, ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Kırk altı

Kelime Sayısı: Yüz doksan yedi

Harf Sayısı: Yedi yüz elli üçtür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقاً {١} وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطاً {٢} وَالسَّابِحَاتِ سَبْحاً {٣} فَالسَّابِقَاتِ سَبْقاً {٤} فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْراً {٥} يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ {٦} تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ {٧} قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ {٨} أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ {٩} يَقُولُونَ أَئِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ {١٠} أَئِذَا كُنَّا عِظَاماً نَّخِرَةً {١١} قَالُوا تِلْكَ إِذاً كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ {١٢} فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ {١٣} فَإِذَا هُمبِالسَّاهِرَةِ {١٤} هَلْ أتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى {١٥} إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى {١٦} اذْهَبْ إِلَى فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَى {١٧} فَقُلْ هَل لَّكَ إِلَى أَن تَزَكَّى {١٨} وَأَهْدِيَكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَخْشَى {١٩} فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى {٢٠} فَكَذَّبَ وَعَصَى

{٢١} ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَى {٢٢} فَحَشَرَ فَنَادَى {٢٣} فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى {٢٤} فَأَخَذَهُ اللهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَى {٢٥} إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَى {٢٦}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-5. Söküp çıkaranlara, –Hemen usulca alanlara, –Suratla yüzüp gidenlere, –Yarışıp geçenlere, –Herhangi bir işi çekip-çevirenlere andolsu ki. (kıyamet mutlaka olacaktır.)

6-7. O gün sarsıldıkça sarsılır. Arkasından başka sarsıntı onu takip eder.

8-9. O gün yürekler vardır ki çarpar. –Gözler korkudan (bakmak için yukarı) kalkmaz.

10-11-12. Diyorlar ki. "Biz tekrar eski halimize mi döndürüleceğiz? –Biz mi çürümüş kemikler olduktan sonra (dirileceğiz?" –Öyle ise bu çok zararlı bir dönüştür, dediler.

13-14. O (kabirlerden kalkma) hemen ancak bir haykırıştır. –Ki, onlar hemen düz bir alandadırlar.

15-16. Musa'nın haberi sana gelmedi mi? –Hani ona Rabbi kutsal vadide Tuva da seslenmişti.

17-18. Haydi Firavun'a git, çünkü o çok azdı." –Ona de ki: "Senin temizlenmeye meylin var mı?"

19. Ki, seni Rabbin yoluna yönlendireyim de O'ndan korkasın.

20-21-22. Musa ona pek büyük mucize gösterdi. –Fakat o yalanladı karşı geldi. –Sonra koşarak dönüp gitti.

23-24. Derken adamlarını topladı de bağırdı. –(Hâşâ): "Ben sizin en büyük Rabbinizim," dedi.

25-26. Allah da onu tuttu, dünya ve ahiret azabıyla yakaladı. –Şüphesiz ki, bunda korkan kimseler için bir ibret vardır.

İzahı

1-5. Bu ayetlerde geçen beş şeye Allah Teâla, yemin etmektedir ve bu yeminle kıyametin kopmasına ve o kıyamet gününde ki dehşete dikkat çekmektedir. Yemin edilen bu beş şeyin ne olduğu hakkında ulema arasında farklı yorumlar yapılmıştır. Bazı tefsircilere göre bunlar ölüm melekleridir ve canları nasıl alıp gittiklerini anlatmaktadır. Kimine göre yıldızların bir ufuktan doğup diğerinden batması ve ufuktan-ufğa gitmesi, yıldızların, ayın, güneşin her birerlerinin bir yörüngede süzülüp gitmesi ve bazısının bazısını geçmesi şeklinde yorumlanmıştır. Kimileri savaş atlarının mevziden sıyrılıp savaş meydanına dalması şeklinde yorumlamış. Kimileri savaşta gazilerin oklarının, mermilerinin yaydan çıkışı, develerin ve atların savaşa çıkışındaki yürüyüşleri vesaire bir takım yorumlar yapmışlardır. Yani kimin aklına ne gelmişse öyle yorum yapmış. Ancak Gâzi'nin de yorumladığı gibi benim anlayışıma göre da bunlar melek guruplarıdır.

Evet, birinci ayette: (Söküp çıkaranlar) diye buyrulması melekler kâfirlerin canlarını alırken tepeden tırnağa kadar onların canlarını söke-söke işkence ile almaları demektir. İkinci ayette: (Hemen usulca alanlar)'dan maksat, müminlerin canlarını fazla incitmeden usulca alan meleklerdir. İbini Abbas da böyle yorumlamıştır. Ancak Hazreti Ali r.a (neştan) kelimesini kâfirlerin canlarını alırken derileri ile tırnakları arasından canlarını alıp çıkarması olarak yorumlamıştır. Fakat âcizane ben de İbni Abbas ve İbni Mesud'un da dediği gibi birinci ayette kâfirlerin canlarını söke-söke işkence ile alan melekler, ikinci ayette ise müminlerin canını fazla incitmeden kolayca alan melekler olduğu kanaatindeyim ve bana göre bu yorum daha isabetlidir. Üçüncü ayette: (Süratla yüzüp gidenler) den maksat, yine benim anlayışıma göre bunlarda çıkan ruhu suratla alıp giden melekler gurubudur. Nitekim bazı rivayetlerde görevli melekler cennet kokuları ve kodaklarıyla gelirler ve çıkan müminin tertemiz ruhunu bu cennet kodaklarına sarar ve bu güzel kokularla hemen onu âlâ'i-illiyyîne götürürler ki, Mutaffifin sûresinin 18. ayetinde: (İyilerin kitabı ılliyyindedir,) buyruluyor. Evet, aynı surenin 7. ayette de: (Kâfirlerin kitabı siccindedir,) buyruluyor. İşte kâfirlerin ruhlarını da pis kokular içinde paçavralara sarılmış olarak melekler götürürken göklere kabul edilmez oradan siccine derin bir zindana götürülürler. Nitekim

Âraf sûresinin 40. ayetin de şöyle buyrulmaktadır: (Bizim ayetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenenlere göklerin kapıları açılmaz.) İşte bu ayette de müminler için göklerin kapılarının açılıp âlâ'i ıllîyyine yükseldikleri anlaşılmaktadır. Evet, üçüncü ayette: (Suratla yüzüp gidenlere) yemin edilmektedir ki, bundan maksat çıkan ruhu alıp suratla götüren melâike gurubudur. Dördüncü ayette: (Birbirleriyle yarışıp geçenler) den maksat da çıkan müminlerin ruhlarını götüren meleklerle, kâfirlerin ruhlarını götüren meleklerin yarışı olabilir. Yahut ta bu ruhları götüren meleklerin seyrine dökülüp o ruhun kime ait olduğunu öğrenmek için birbirleriyle yarışan melekler olabilir. Nitekim bazı rivayetlerde bu çıkan ruhları götüren melekler göklere yükselince güzel bir koku yayılır ve göklerdeki melekler o ruhun yaydığı güzel kokunun kime ait olduğunu sorarlar, götüren melekler de bu falanca oğlu filanın tertemiz ruhudur diye onlara takdim ederler. Kâfirlerin ruhları da götürülürken daha birinci semada pis bir koku yayılır, onun da kime ait olduğunu sorarlar, götüren melekler onu da takdim ederler ki, bu falanca oğlu filancanın pis ruhudur ve o gökten geri çevrilir, siccine zindana götürülür.

Diyeceksiniz ki, peki, ruh nasıl zindanda olur? Mesela siz Rüyada hiç kâbus görmüyor musunuz? Bazen karanlıklarda, tünellerde, yerin altında ve derinliklerinde kendinizi görüyor korkuyor ve azap çekiyorsunuz. Zaten kabir azabı denen böyle bir şeydir. Kâfirlerin ruhları devamlı azap içindedir.

Evet, beşinci ayette de: Herhangi bir işi çekip çevirenlerdir ki, bunlardan maksat da, Cenab-ı Hakkın görevlendirdiği herhangi bir işi çekip çeviren meleklerdir. İşte Cenab-ı Hak bu beş sınıf melâikeye yemin etmektedir. Bu yeminle de Cenab-ı Hak, yine kıyametin kopuşuna, kıyamet gününün dehşetine vurgu yapmakta ve kıyametin mutlaka olacağını yeminle haber vermektedir. Daha öncede söylediğim gibi Allah (c.c.) aslında bu meleklerin zatına yemin etmiş değil, onların önemine işaretle kendi azameti-şanına yemin etmektedir.

6-9. Evet, işte Allah Teâla, bunlara yeminle kıyametin dehşetine dikkat çekerek nasıl meydana geldiğini haber vermektedir.Yani ey kâfirler! İşte inkâr edip durduğunuz: (O gün, yer bir sarsıntı ile sarsılır. –Arkasından bir sarsıntı daha onu takibeder.) Yani hemen kıyametin önü sıra şiddetli deprem olur, arkasından bir deprem daha gelir. –İşte: (O gün öyle yürekler vardır ki, korkudan çarpar. –Gözler korkudan yukarı kalkmaz.) Yani o günün dehşet ve korkusundan

yürekler çarpar korkudan gözleri yukarı kaldırıp da etrafa bakamazlar, zelil, hakir, perişan, korkak ve ürkek bir haldedirler.

10-14. Öldükten sonra dirilişi inkâr eden kâfirler: (Diyorlar ki, biz tekrar eski halimize mi döndürüleceğiz? –Hem de biz çürümüş kemik olduktan sonra? –Öyle is bu çok zararlı bir dönüştür.) Yani eğer bu sizin dediğiniz doğru ise, biz öldükten sonra dirilecek olsak, bu tekrar hayata dönüş bizim için büyük bir zarardır, desene. Oysa onların inanmadıkları kıyamet: –(Öyle bir haykırıştır –Ki, hemen onlar düz bir alandadırlar.) Yani İsrafil (a.s.)'ın bir haykırışı ile Sure üflemesiyle diriliverecekler ve kendilerini dümdüz olmuş sahada ve sonra da mahşer yerinde bulacaklardır.

15-26. Ey Muhammed! (Musa'nın haberi sana geldi mi?) Yani muhakkak ki Musa'nın haberi sana geldi, biz onu sana haber verdik, hatırlasana! –(Hani ona Rabbi kutsal vadi olan Tuva da seslenmişti.) Taha sûresinin 12. ayetinde şöyle buyrulmuştur: (Haydi pabuçlarını çıkar, çünkü sen mukaddes Tuvadasın.)

Burası Hicazın kuzeyinde Medyen'den geçen hat üzerinde Tur dağının doğusuna kalan kısımdır ki, Musa (a.s.) ailesi ile Medyenden Mısıra dönerken yolda bir ateş görmüştü oraya varınca kendisine ilk vahyi gelmişti. Ve ona Cenab-ı Hak iki büyük mucize göstermiş ve bu mucizelerle Firavuna gidip onun çok azdığını ve onu uyarıp hakka davet etmesini emretmişti.

Evet, işte şimdi –(Haydi Firavun'a git, çünkü o çok azdı. –Ona de ki: Senin temizlenmeye meylin var mı? –Ve seni Rabbin yoluna yönlendireyim de O'ndan korkasın.) Yani küfründen ve azgınlığından tövbe ederek günahlarından temizlenmeye meylin var mı? Artık sana Rabbin yolunu göstereyim de o yola giderek Allah'tan korkasın. –Ve: (Musa ona pek büyük mucize gösterdi. –Fakat o yalanladı, karşı geldi. –Sonra arkasını dönerek koşup gitti. –Derken adamlarını topladı ve bağırdı. –Hâşâ: "Ben sizin en büyük Rabbinizim, dedi. –Allah da onu tuttu, dünya ve ahiret azabıyla yakaladı.) Yani dünyada denizde boğarak cezalandırdı, ahirette de azabın en dehşetlisi ile cezalandıracaktır. İşte: –(Bunlarda kuşkusuz ki, korkanlar için ibret vardır.) İmanı olup da Allah'ın azabından ve gazabından korkanlar için bütün bunlarda ibretler ve dersler vardır. Çünkü böyle azgınlığın ve çılgınlığın sonucu budur. Hem dünya da rezil bir azapla, hem de ahirette daha dehşetli bir azapla cezalandırılacaktır.

أَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقاً أَمِ السَّمَاء بَنَاهَا {٢٧} رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا {٢٨} وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا {٢٩} وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا {٣٠} أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءهَا وَمَرْعَاهَا {٣١} وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا {٣٢} مَتَاعاً لَّكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ {٣٣} فَإِذَا جَاءتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى {٣٤} يَوْمَ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ مَا سَعَى {٣٥} وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَن يَرَى {٣٦} فَأَمَّا مَن طَغَى {٣٧} وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا {٣٨} فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى {٣٩} وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى {٤٠} فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى {٤١} يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا {٤٢} فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَاهَا {٤٣} إِلَى رَبِّكَ مُنتَهَاهَا {٤٤} إِنَّمَا أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخْشَاهَا {٤٥} كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا {٤٦}

Meali

27. Yaratılışça siz mi daha zorsunuz, yoksa gök mü? Oysa onu Allah, bina etti. –Tavanını yükseltti, onu düzenledi.

29. Gecesini kaplayıp karattı, kuşluk vaktini açığa çıkardı.

30-33. Bundan sonra da yeryüzünü döşedi, –Ondan suyunu ve otunu çıkardı. –Üzerine dağları oturttu, –Sizin ve hayvanlarınızın geçimi için.

34-36. Fakat her şeyi bastıran o büyük felâket geldiği zaman, –O gün insan neyin peşinde koştuğunu anlar. –Gören kimseler için artık cehennem ortaya çıkarılmıştır.

37-39. Artık her kim azgınlık etmiş –Ve dünya hayatını tercih etmiş ise, –Şüphesiz onun varacağı yer cehennemdir.

40-41. Kim de Rabbinin divanında durmaktan korkmuş, nefsini boş heveslerden men etmişse, –Şüphesiz onun varacağı yer de cennettir.

42-45. Sana o kıyameti soruyorlar, ne zaman kopacak diye. –Sen onu hatırlatmada (bilmede) nerdesin, o nerde? –Onun nihai bilgisi Rabbine aittir. –Sen ancak ondan korkacak olanları uyarıcısın.

46. Onlar o kıyameti görecekleri gün sanki dünyada bir akşam veya bir kuşluk zamanı kadar kalmış gibi görmelerinden başka bir şey değildir.

İzahı

27-33. Ey ahireti ve öldükten sonra dirilişi inkâr eden kâfirler! Düşünün bakalım, acaba: (Yaratılışça siz mi daha zorsunuz, yoksa gök mü? Oysa onu Allah, bina etti.) Onu kubbesiz, direksiz üzerinizde –(Tavanını yükseltti, sonra onu düzeltti.) Gökleri ilk yarattığında bitişikti, birbirinden ayırarak yükseltti, sonra onu düzene soktu. –(Sonra onun gecesini kararttı, gündüzünü ağarttı.- Evet, göklere şekil ve düzen verdikten: (Sonra yeri döşedi.) Yani İbni Abbas'in da dediği gibi Cenab-ı Hak ilk iki günde yerin kabasını yarattı, sonra iki günde de gökleri yaratıp onlara şekil verip düzene soktuktan sonra, diğer iki günde de tekrar yeri şekillendirip düzene soktu ki, böylece gökleri ve yeri altı günde yaratmış oldu. Göklerin ve yerin altı günde yatılışı ile ilgili geniş açıklama Fussilet sûresinin 9 ile 12. ayetlerinin tefsirinde geçti, oraya bakınız. Bu altı gönden maksat dünya günü mü, ahiret günü mü, yoksa altı aşamamı? Orada geniş açıklama yaptık.

Evet, işte gökleri yaratıp düzene soktuktan sonra tekrar yeri döşeyip ona şekil verip düzene soktu. –Mesela: (Ondan suyunu ve otunu çıkardı.) Yani yeri döşedikten sonra, onun suyunu ve otlağını çıkardı. –Sonra: (Üzerine kocaman dağları oturttturdu. –Çünkü sizin ve hayvanlarınızın geçimi için;) dağları oturtturdu ki, hayvanlarınız otlasın hem onlar hayatını devam ettirsin, hem de sizler onların etlerinden, sütlerinden, yavrularından, yünlerinden ve derilerinden faydalanıp hayatınızı idame ettiresiniz. Hem Nebe sûresinde de geçtiği gibi dağların yer üzerine oturttturulmasıyla yerin sallanmasını kesip ve üzerinde kolayca gezip dolaşmanızı sağladı.

Evet, yeryüzü göklere nazaran küçük bir uydu olmasına rağmen Allah Teâlâ yeri daha çok bir özenle yaratmıştır. Gökleri iki günde yaratırken yeri düzenlemesiyle beraber dört günde yaratmıştır. Çünkü yeryüzü kâinatın kalbi mesabesindedir. İnsan gibi mükemmel bir varlık bu yeryüzünde yaşamaktadır. Onun için de insanın yaşadığı yere daha çok özen verilmiştir.

34-46. Evet, işte gökleri ve yeri yaratan, insanın ve hayvanların barınacağı yerleri ve geçim şartlarını oluşturan yüce Allah (c.c.) insanı öldükten sonra diriltmeye elbette kadirdir. Kurduğu düzeni bozup yeni bir düzen kurmaya elbette kadirdir. Ey kâfirler! İşte sizin inkâr ettiğiniz gün: (Her şeyi birden bastıran o büyük felâket günü geldiği zaman, –O gün insan neyin peşinde koştuğunu anlar.) Yani dünyada iken hakkın peşinde mi, batılın peşinde mi koştuğunu o gün daha iyi anlar. –(Çünkü gözleri gören kimse için cehennem ortaya çıkarılmıştır.) Dünyada iken onu bu gözler görmüyor, sadece imanı olup da kalp gözleri olanlar onu görüp hissedebiliyorlardı. Dünyada kalp gözleri kör olmuş fakat maddi gözleri açık olan kâfirler o gözleriyle bu cehennemi görüp, hissedemiyorlardı. Ama artık bu gün şimdiye kadar göremedikleri cehennem ortaya çıkarılmış oldu ve onu görmüş oldular. Artı inkâr edecekleri, söyleyecekleri bir söz kalmamıştır. –Çünkü: (Onlar dünya hayatını tercih etmişler,) sırf onu görmüş ve onun peşinden koşmuşlardı. –(Artık şüphesiz onun varacağı yer cehennemdir.) Ebedi varıp kalacağı yer orasıdır. –(Her kim de Rabbinin divanında durmaktan korkmuş, nefsini boş heveslerden men etmiş, uzak durmuşsa, –Şüphesiz ki, onun da varacağı yer cennettir. –Sana o kıyamet ne zaman kopacak diye sorup duruyorlar. –Sen nere de, onu hatırlatma nerede?) Yani inanmayanlar o kıyametin ispatı ne zaman diye alay ederek, acele ediyorlar. Hal bu ki onun ne zaman olacağını sen nerden bilip hatırlatabilirsin? –(Onun nihai bilgisi Allah'a aittir.) Onun kesin zamanını Ancak Allah bilir, sen sadece yakın olduğunu, alametlerini bilebilirsin. –(Sen ancak ondan korkanları uyarıcısın. –Onlar o kıyameti görecekleri gün sanki dünyada bir akşam ya da bir kuşluk zamanı kadar kalmış gibi görmelerinden başka bir şey değildir.) Yani o dünyaya bu kadar aşırı sevgi besleyip, onun peşinden koşmuş, ahireti arkaya atmış ve inkâr etmiş olanlar o günün dehşetini görünce sanki dünyada bunca zaman yaşamaları bir hayalmiş gibi, bir akşam ya da kuşluk kadar az bir zaman yaşamışlar gibi görüp hissederler ve aldandıklarını anlarlar.

ABESE SÛRESİ

Bu sûre de Mekke döneminde inmiştir. Bu ismin verilmesi ise surenin başındaki ayette Peygamberimize ama olan Ümmi Mektüm'ün gelmesiyle yüzünü ekşitmişti bildirilmektedir ki, bu sebepten yüzünü ekşitti anlamına gelen bu isim verilmiştir.

Ayet Sayısı: Kırk iki

Kelime sayısı: Yüz otuz

Harf Sayısı: Beş yüz otuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلَّى {١} أَن جَاءهُ الْأَعْمَى {٢} وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّهُ يَزَّكَّى {٣} أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ الذِّكْرَى {٤} أَمَّا مَنِ اسْتَغْنَى {٥} فَأَنتَ لَهُ تَصَدَّى {٦} وَمَا عَلَيْكَ أَلَّا يَزَّكَّى {٧} وَأَمَّا مَن جَاءكَ يَسْعَى {٨} وَهُوَ يَخْشَى {٩} فَأَنتَ عَنْهُ تَلَهَّى {١٠} كَلَّا إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ {١١} فَمَن شَاء ذَكَرَهُ {١٢} فِي صُحُفٍ مُّكَرَّمَةٍ {١٣} مَّرْفُوعَةٍ مُّطَهَّرَةٍ {١٤} بِأَيْدِي سَفَرَةٍ {١٥} كِرَامٍ بَرَرَةٍ {١٦} قُتِلَ الْإِنسَانُ مَا أَكْفَرَهُ {١٧} مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ {١٨} مِن نُّطْفَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ {١٩} ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ {٢٠} ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ {٢١} ثُمَّ إِذَا شَاء أَنشَرَهُ {٢٢} كَلَّا

لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ {٢٣} فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ إِلَى طَعَامِهِ {٢٤}
أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاء صَبّاً {٢٥} ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقّاً {٢٦}
فَأَنبَتْنَا فِيهَا حَبّاً {٢٧} وَعِنَباً وَقَضْباً {٢٨}وَزَيْتُوناً وَنَخْلاً
{٢٩} وَحَدَائِقَ غُلْباً {٣٠} وَفَاكِهَةً وَأَبّاً {٣١} مَّتَاعاً لَّكُمْ
وَلِأَنْعَامِكُمْ {٣٢} فَإِذَا جَاءتِ الصَّاخَّةُ {٣٣} يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ
مِنْ أَخِيهِ {٣٤} وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ {٣٥} وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ {٣٦}
لِكُلِّ امْرِئٍ مِّنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ {٣٧} وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُّسْفِرَةٌ
{٣٨} ضَاحِكَةٌ مُّسْتَبْشِرَةٌ {٣٩} وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ
{٤٠} تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ {٤١} أُوْلَئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ {٤٢}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2. (Peygamber) suret astı ve döndü, –Kendisine âmâ geldi diye.

3-4. Ne bilirsin belki o temizlenecek? –Veya öğüt dinleyecek de, öğüt ona fayda verecek.

5-6-7. Ama sana zengin gelince, –Sen ona yöneliyorsun. –Onun temizlenmemesinden sana ne?

8-9-10. Fakat koşarak sana gelen, –Allah'tan korkarak sana gelmişken, –Sen onunla ilgilenmiyorsun.

11-12 –Hayır, hayır, sakın, çünkü o Kur'an bir öğüttür. –Artık dileyen onu düşünüp de öğüt alır.

13-16. O değerli sahifeler içindedir. –Yüksek tutulan tertemiz sahifelerde, –Yazıcıların ellerindedir –Ki, onlar değerli, iyi yazıcılardır.

17-18. O kahrolası insan ne kadar nankördür. –Allah, onu hangi şeyden yarattı (bir bakmaz mı?)

19-22. Onu bir nutfeden yarattı. –Sonra ona yolu kolaylaştırdı. –Sonra onu öldürdü de kabre koydurdu. –Sonra dilediği vakit tekrar diriltir.

23. Hayır-hayır, (insan) kendisine emredileni yerine getirmedi.

24-31. İnsan bir de şu yiyeceğine bir baksın. –Biz suyu şarıl-şarıl döktük, –Sonra yeri güzelce yardık, –Oradan ekinler, –Üzümler, Yoncalar, –Zeytinlikler, hurmalıklar, –İri ve sıkı ağaçlar, –Meyveler ve çayırlar bitirdik.

32. (Bütün bunlar) hem sizin için, hem de hayvanlarınızın geçimi için.

33-37. İşte kulakları sağır eden o ses geldiğinde, –Kişi kardeşinden kaçar, –Anasından babasından, –Eşinden ve oğullarından kaçar. –O gün onlardan her birinin kendisine göre meşguliyeti vardır.

38-39. Yüzler vardır ki o gün parıl-parıl, –Güleçdir, sevinçlidir.

40-41-42. Yüzler de vardır ki o gün tozlanmış –Ve onları karanlık bürümüştür. –İşte onlar kâfir ve günah işleyenlerdir.

İzahı

1-4. Peygamber: (Suret astı ve döndü, –Kendisine âma geldi diye. –Ne bilirsin, belki o temizlenecek? –Veya öğüt dinleyecek de öğütten faydalanacak.) Yani sen müşrikleri elde edip belki onları İslama kazandıracağım diye, gözleri görmeyen Ama (Ümmi-Mektum) sana geldiğinde yüzünü asıp ondan çevirdin. Belki o senden bir şeyler dinleyip yararlanacak ve günahlarından arınacaktı.

Bu ayetin iniş sebebi şöyledir. İbni Abbas'tan rivayetle tefsircilerin özetleyerek naklettiklerine göre Peygamberimiz Kureyş'in ileri gelenlerinden Utbe b. Rabia, Ebu Cahil, Ümmeyy b. Halef ve Abbas b. Abdulmuttalib, yani Peygamberimizin amcası Abbas, bunlarla özel görüşüyordu. Onların Müslüman olmaları için konuşup özel bir gayret sarf ediyordu. İşte tam bu sırada Peygamberimizin de ikinci müezzini olan ve gözleri görmeyen Abdullah b. Ümmi Mektum birden gelerek Pey gamberimize selam verdi. O esnada da Peygamberimiz Ümmeyye b. Halefle bir şey fısıldanarak konuşuyordu. Abdullah b. Ümmi Mektum ise Peygamber a.sdan bir ayet okumasını isteyerek: "Ey Allah'ın Resulü! Allah'ın sana öğrettiklerinden bana öğret," dedi ve bunu tekrar edince, Peygamber (a.s.) ona aldırmadı. Ve yüzünü buruşturup döndü ve sözünün kesilmesinden hoşlanmadığı

için, yine o müşriklere dönüp onlarla ilgilendi. Ve onlarla konuşması bitince de hemen vahyi geldi ve Allah Teâlâ kendisine sitem etti. İşte bu sitemden sonra Peygamber (a.s.) Ümmi Mektum'a ikramda bulunur ve şöyle derdi: "Merhaba ey hakkında Rabbimin bana sitem ettiği kişi!" V ona hem böyle söyler hem de ne ihtiyacın var diye sorardı. Bu zat bir rivayete göre anadan doğma âmâ, diğer bir rivayete göre de sonradan gözleri âmâ olmuş. Peygamberimiz katıldığı iki savaşta onu Medine de yerine namaz kıldırması için bırakmıştır. Enes b. Malik bu zatın Kadisiye savaşında siyah bir bayrak elinde ve üzerinde bir zırh olduğu halde bulunduğunu söylemiştir. Bir rivayette o savaşta şehit düştüğü, diğer bir rivayete göre ise Medine ye döndükten sonra vefat ettiği söylenmektedir. Gözleri görmediği halde böyle bir iştiyakla savaşa katılması onun ne kadar üstün bir meziyete sahipolduğunu göstermektedir. Hazreti Bilal sahur vaktinde uyarı ezanı okurdu, ondan sonra sabah ezanını de onun okuduğu bilinmektedir.

5-16. Ey Peygamber! (Sana zengin gelince, –Sen ona yöneliyorsun. –Onun temizlenmesinden sana ne?) Yani müşrikler nazlanıyor, inanmak istemiyor, günahlarından arınmak istemiyor diye, esas sana günahlarından temizlenmek için ve senden bir şeyler öğrenip yararlanmak için gelen âmâyı bırakıp da niçin o zengin ve kodamanlarla ilgileniyorsun, illa da onların inanmasından sana ne? Sen onlara gereken tebliği yaptıktan sonra onların vebalı artık kendilerine aittir. –Hal bu ki: (Koşarak sana gelen, –Allah'tan korkarak sana gelmişken, –Sen onunla ilgilenmiyorsun. –Hayır-hayır, sakın öyle yapma. –Çünkü o Kur'an bir öğüttür. –Artık dileyen o Kur'an'dan öğüt alır.) Sen onu tebliğ etmekle memursun, kimseyi zorla inandıramazsın. İsteyen düşünür o Kur'an'dan öğüt alır, dileyen almaz ve sonucuna katlanır. –(O Kur'an değerli sahifeler içindedir.) Yani onun yazılı olduğu Levhi'l-Mafuzda ki sahifeler –(yüksek ve temiz sahifelerdir –Ki, o yazıcıların ellerindedir.) Yani Levhi'l-Mafuzda ki, yazılı olan o sahifelere tertemiz yazıcı meleklerden başkası dokunamaz, çünkü: –(Onlar değerli iyi yazıcılardır.) İşte Allah katında değerli ve temiz olan bu yazıcı melekler ancak o Levhi'l-Mafuzda yazılı olan Kur'an'ın sahifelerine dokunabilirler, başkası dokunamaz. Bu ayet Vaki'a sûresinin 79. ayetini açıklamakta ve onu teyidetmektedir. Çünkü o ayette şöyle buyrulmaktadır: (O Kur'an'a ancak temiz olan dokunur.) Yani gerek o ayette ve gerekse bu ayette kasdedilen Kur'an'dan maksat Levhi'l-Mahfuzda yazılı olan Kur'an'dır ki, ona kimse dokunup zarar veremez.

Ona ne bir kimse ilave ederek ve ne de eksilterek zarar veremez. Çünkü o koruma altındadır. Ancak ona zarar vermeyen tertemiz ve şerefli olan yazıcı melekler dokunabilirler. Bu ifadeden şahsen ben şunu anlamaktayım. Herhalde Allah Teâlâ Kur'an ayetlerini Levhi'l-Mahfuza bu meleklere yazdırmıştır. Çünkü: (Meleklerin eliyle temiz bir yere yükseltilmiştir,) sözünden bu anlaşılmaktadır. Elimizde yazılı olan Mushaf'a abdestsiz dokunup dokunmamak ise ihtilaflıdır. Bu konu ile ilgili olarak İmamı Mâliki'nin Muvatta adlı eserinde mürsel olarak çıkardığı bir hadis'e dayanarak bazı müçtehitler abdestsiz Kur'an'a el vurmanın haram olduğunu söylemişleridir. Bu konuyu Vakia sûresinin 79. ayetinin tefsirinde açıklamıştık. Bu ayet de onu teyit etmektedir ki, dokunulmaz olan Levhi'l-Mahfuzda yazılı olan Kur'an'dır. Ona sadece Allah katında şeref ve itibar sahibi olan yazıcı melekler dokunur, kimse ona dokunup zarar veremez demektir. Yahut da Peygamber (a.s.)'a elçi olarak gelen melekler dokunurlar ki, Buhari'nin rivayetine göre de böyledir.

17-23. (O kahrolası insan ne kadar nankördür. –Allah, onu hangi şeyden yarattı?) Bir düşünüp de bakmaz mı? –Onu: (Bir nutfeden "sperm"den yarattı. –Sonra ona yolunu kolaylaştırdı.) Yani anarahminde nutfe iken sonra birçok aşamalardan geçip, olgunlaşıp dünyaya gelme yolunu ve ondan sonraki yaşam yollarını kolaylaştırdı. –(Sonra onu öldürdü de kabre koydurdu. –Sonra dilediği vakit onu tekrar diriltir.) Bu nankör insan bütün bunlara bakıp düşünmüyor mu? Allah'ın kudret ve kuvvetini görmüyor mu da hâlâ öldükten sonra dirileceğine akıl erdiremiyor ve yüce yaratanın kudretini inkâr ediyor? –(Hayır, hayır aslında o kendisine emredileni yerine getirmiyor) da ondan sapkınlığa düşüyor. Eğer o Rabbine karşı büyüklük taslamayıp onun emirlerini yerine getirse, Rabbi'nin yüce kudretini idrak etmiş olacaktır.

24-32. (İnsan bir de şu yiyeceğine baksın; –Biz suyu şarıl-şarıl döktük.) Yani şarıl-şarıl yağmuru yağdırdık, o yağmur sebebiyle –(Sonra yeri iyice yardık.) Yani çetin toprakları ve kesekleri yarıp: –(Orada ekinler, –Üzümler, yoncalar, –Zeytinlikler, hurmalıklar, –İri ve sık ağaçlı bahçeler, –Meyveler ve çayırlar bitirdik.) İşte insan bütün bunlara bakmalı ve bu nimetleri kendisine ikram eden Rabbini tanımalı, O' nun yüce kudretini görmeli ve bu nimetler karşılığında O'na ibadet ederek şükretmelidir.

Ebbâ: Çayır, otlak, sebze, hayvan yemi ve çerez gibi manalara geldiği söylenmektedir. Bu kelimenin manasını anlamakta Hazreti Ebu Bekir ve Ömer gibi sahabeler bile zorluk çekmişlerdir. Ebu Bekir'e bu kelimenin manası sorulduğu zaman: "Allah'ın kitabı hakkında bilmediğim bir şeyi konuşacak olursam beni hangi gök gölgelendirir ve hangi yer beni barındırır?" dediği rivayet edilmektedir. Hazreti Ömer de yukarıdaki ayetleri okumuş, Fakat (ebbâ) kelimesine gelince: "Bunların hepsini biliyoruz, ama (ebbâ) nedir?" demiş, sonra elindeki asayı kırıp atarak: "Yemin ederim ki, bunu anlamaya çalışmak bir zorlama, bir külfettir. Ey Ömer'in anasının oğlu! (Ebbâ) nin ne olduğunu bilmesen ne olur? Bu kitapta açıklananları arayın ve onunla amel edin, bilmediklerinizi de Rabbinize havale edin," diye rivayet edilmiştir. Yani Hazreti Ömer Kur'an da anlaması müşkül olan ayetlerin peşine düşüp de illâ da onların manalarını öğrenmeye çalışılmasını iyi görmemiştir. Belki Kur'an da manaları açık olan ayetleri öğrenip ve bunların hükümlerini yaşamamız gerekirken, böyle manalarını anlamak müşkül olan ayetleri zoraki yorumlarla anlamaya çalışmanın bir zorunluk olmadığını ifade etmek istemiştir. Bu ayetleri okurken bir tek kelimenin manasını anlayıp anlamamak çok önemli değildir. Çünkü diğer ayetlerin manalarıyla ne denmek istendiğini anlıyoruz ki, insan için yaratılmış olan bunca nimetler hem kendileri için Allah'ın bir ikramıdır, hem de bunlar Allah'ın kudret ve kuvvetinin, O'nun birliğinin delilleridir. İnsan bunlara bakarak Allah'ın kudret ve kuvvetini düşünüp, O'na iman edip O'nun verdiği nimetlere karşı O'na kulluk ederek şükretmelidir. Belki de Mekke civarında çayır olmadığı için bu kelimenin manasını anlayamamış olabilirler.

–Evet, işte bütün bu nimetleri: (Sizin ve hayvanlarınızın geçimi için,) yaratmış, bitirmiş ve hizmetinize sunmuştur. Artık bunlara bakın ibret alın, bu nimetleri yaratıp size sunan Rabbinize şükredin, kulluk görevlerinizi yerine getirin.

33-42. İşte kendi yaratılışına bakıp ibret almayan, Allah'ın kudret ve kuvvetini göremeyen, O'nun verdiği nimetlere şükretmeyen, kıyameti ve öldükten sonra dirilmeyi inkâr eden bedbahtlara: (Kulakları sağır eden o ses geldiğinde,) yani İsrafil (a.s.)'ın sure üflemesiyle kabirlerden kalkıp mahşere doğru koştuğunda, –(Kişi kardeşinden kaçar. –Annesinden-babasından, –Eşinden ve çocuklarından kaçar. –Çünkü o gün onlardan her birinin kendisine göre bir meşguliyeti vardır.) Yani herkes kendi amel defteri ile meşguldür, acaba sağından

mı verilecek solundan mı? Onun telaşı endişesi ve korkusu içindedirler. O gün ameldefterini alanlar içindeki yaptıkları amellerin sevap ve günahlarını araştırıp hesap yapmakla meşguldürler.

Peki, kişi o gün en yakını olan annesinden babasından ve diğer yakınlarından niçin kaçar? Çünkü ya bunlara karşı vazifelerini yapmamış onun üzerinde hakları vardır, onlar haklarını isterler, ya da bu yakınlarının sevaba ihtiyaçları vardır, kendisinden bir sevap ister, yardım isterler diye onlarla karşılaşmak istemezler. Nitekim Ebu Ubade ve İbni Münzir'in Katadadan rivayetlerine göre şöyle buyrulmuştur: "Kıyamet günü insan tanıdığı bir kimseyi görmekten sıkıldığı kadar hiçbir şeyden sıkılmaz. Çünkü yaptığı bir haksızlık nedeniyle peşine düşülmesinden korkar."

Bu ayette yakınları sıralarken önce kardeş, ondan sonra ana-baba sonra da eşi ve çocukları zikredilmiştir. Hal bu ki, ana-baba kardeşten daha yakındır. Bunu bazı tefsirciler şöyle yorumlamışlardır. Yani o gün kişi, başkalarından ve kardeşlerinden kaçmayı bırak, anasından babasından eşinden ve çocuklarından bile kaçacak, demektir. Fakat bana göre bu zoraki bir yorumdur. Benim anlayışıma göre bu sıralamada en çok haksızlığa uğrayan, haklarına riayet edilmeyen kardeşler, sonra ana-baba daha sonrada eş ve çocuklar olduğu için böyle sıralanmış olabilir.

–Evet: (Yüzler vardır ki, o gün parıl-parıl, –Güleçdir, sevinçlidir.) Yani amel defterini sağ elinden alıp defterindeki sicilinin iyi olduğunu görünce sevincinden yüzü parlar, gülümser. –(Fakat yüzler de vardır ki, o gün tozlanmış ve onları karanlık bürümüştür. –Ve işte onlar da kâfirler, günah işleyenlerdir.) Yani Allah'ın emir ve yasaklarını, Kur'an'ı ve Peygamberi inkâr eden, O'na karşı nankörlük yapan kâfirler ve insanların haklarını çiğneyip zulüm eden fâcirler (suçlu ve günahkârlardır.) İşte bunlar hem Allah'a şirk koşup O'na karşı gelmelerinin günahlarını, hem de insanlara karşı yaptıkları zulüm ve azgınlıkla işledikleri günahlarının birleşmesi, yüzünü toz-toprak kaplamış bir kimse gibi bu işledikleri günahların lekeleri pislikleri o gün bu zalimlerin yüzlerine çökecektir. O günahların simsiyah leke ve damgalarıyla, damgalanacaklardır. İşledikleri günahlar birer kara bulutlar gibi üzerlerine çökecek, yüzleri korkudan ve üzüntüden sim-siyah kesilecektir.

TEKVİR SÛRESİ

Bu sûre Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise sûrenin başındaki ayette kıyamet koparken güneşin katlanıp dürülmesi anlamına gelen Tekvir kelimesine nispetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Yirmi dokuz

Kelime Sayısı: Yüz dört

Harf Sayısı: Beş yüz otuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ {١} وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ {٢} وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ {٣} وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ {٤} وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ {٥} وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ {٦} وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ {٧} وَإِذَا الْمَوْؤُودَةُ سُئِلَتْ {٨} بِأَيِّ ذَنبٍ قُتِلَتْ {٩} وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ {١٠} وَإِذَا السَّمَاء كُشِطَتْ {١١} وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ {١٢} وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ {١٣} عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا أَحْضَرَتْ {١٤} فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ {١٥} الْجَوَارِ الْكُنَّسِ {١٦} وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ {١٧} وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ {١٨} إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ {١٩} ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ {٢٠} مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ {٢١} وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجْنُونٍ

{٢٢} وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ {٢٣} وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ {٢٤} وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ {٢٥} فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ {٢٦} إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ {٢٧} لِمَن شَاء مِنكُمْ أَن يَسْتَقِيمَ {٢٨} وَمَا تَشَاؤُونَ إِلَّا أَن يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ {٢٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2-3. Güneş dürüldüğü zaman, –Yıldızlar bulanıp döküldüğü zaman, –Dağlar yürütüldüğü zaman,

4-5-6. On aylık gebe develer salıverildiği zaman, –Vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman,-Denizler kaynatıldığı zaman.

7-8-9. Nefisler çiftleştirildiği, –Diri-diri toprağa gömülen kıza sorulduğu zaman, –"Hangi günahtan dolayı öldürüldü?"

10-14. Amel defterleri açıldığı zaman, –Gök soyulup çıplak bırakıldığı zaman, –Cehennem alevlendirildiği zaman, –Cennet yaklaştırıldığı zaman, –Herkes ne hazırlayıp getirdiğini bilmiş olur.

15-19. Hayır, yemin ederim o sinen (yıldızlara) –O akıp-akıp yuvasına gidenlere, –Yöneldiği anki geceye, –Nefeslenip açılmaya başladığı zamanda ki sabaha andolsun –Ki, şüphesiz o (Kur'an) değerli bir elçinin sözüdür.

20-21-22. O elçi güçlü, Arş'ın sahibinin yanında yüce bir makama sahiptir. –Ona itaat edilir, güvenilir. –Ve sizin arkadaşınız (Muhammed) e asla bir cin çarpmış değildir.

23-26. Andolsun ki, o (arkadaşınız Muhammed) Cibril'i açık bir ufukta gördü. –O gayb hakkında cimri de değildir. –O Kur'an taşlanıp kovulmuş olan bir şeytan sözü de değildir. –Öyle ise nere kaçıyorsunuz?

27-28-29. O ancak âlemlere öğüttür. –Tabi içinizden doğruyu dileyenler için. –Fakat âlemlerin Rabbi dilemedikçe siz dileyemezsiniz.

İzahı

1-6. Bütün bu ayetlerde kıyametin kopuşu esnasındaki dehşet sergilenmektedir. Zaten Mekke döneminde inan ayetlerin çoğu korku, müjde ve imana taalluk eden ayetlerdir. Evet: (Güneş katlanıp dürüldüğü zaman,) yani güneşin yakıcı ve aydınlatıcı olan kısmı bir kitabın yapraklarının dürüldüğü gibi dürülüp atılacak, altı çıplak olarak kalacak. Nitekim Enbiya sûresinin 104. ayetinin tefsirinde de açıklamıştık ve o ayette şöyle buyrulmuştur: (O gün göğü, bir kitap için yazı tomarlarını dürer gibi toplayıp düreriz, tıpkı ilk yarattığımızdaki çıplak haline getiririz.)

Yine o gün: –(Yıldızlar bulanıp döküldüğü zaman,) yani yıldızlar bir tesbih daneleri gibi kopup dağılarak düşüp sönerler, demektir. –Yine o gün: (Dağlar yürütüldüğü zaman) yani, birçok ayette geçtiği gibi dağlar yerinden sökülüp bir hallaç pamuğu gibi savrulup yerler dümdüz olacaktır. –(Hamile develer salı-verildiği zaman,) yani o günün dehşetinden Araplar için en sevimli olan hamile develeri salıverip bırakacaklar. Artık o günün dehşetinden, korkusundan en değerli varlıklarını terk eder kendi dertlerine düşerler. –(Vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman,) yine o günün dehşetinden vahşi hayvanlar bile korkudan birbirlerine saldırmayı bırakıp bir araya toplanırlar, demektir. Burada iki yorum vardır. Birincisine göre kıyamet koparken yukarda beyan ettiğimiz gibi o günün dehşetinden vahşi hayvanlarla ehli hayvanlar bir araya toplanırlar. İkinci yoruma göre ise kıyamet koparken bütün hayvanların helâki neticesinde toprağın altında toplanırlar, toprağa verilirler demektir. Üçüncüsü ise Katada'nın ve daha başkalarının rivayetlerine göre İsrafil (a.s.)'ın Sure üflemesiyle insanlar dirilip mahşerde toplandıkları gibi, ehli ve vahşi hayvanlar da dirilir bir araya toplanırlar. Fakat benim kanaatime göre birinci yorum daha ispatlıdır. Çünkü bu ayetlerin hepside kıyametin kopuşunu sergiliyor, o andaki olayları anlatıyor ki, o günün dehşetinden ehli ve vahşi hayvanlar bir araya gelirler. Fakat korkudan birbirlerine saldırmazlar, onlar bile kendi dertlerine düşerler.

–Evet: (Denizler kaynatıldığı zaman,) yani kıyametin kopuşundan hemen önce şiddetli depremlerle sarsılıp denizlerin aralarındaki engeller kalkarak çalkalanıp kaynayarak birbirlerine çarpıp birleşmeleri demektir. Hatta Buhari de ki, bir rivayette nakledildiğine göre özetle şöyle denmektedir. "Kıyametin kopuşu

şiddetli deprem, volkanik patlamalar ve denizlerin çalkalanıp birbirine karışımı hadisesidir."

Abd b. Humeyd ve İbni Münzir'in, Ebu Âli'ye'den rivayetlerine göre bu sûrenin başından itibaren bu altıncı ayete kadar olan bu altı hadise bu dünyada daha kıyamet kopmadan hemen önce insanlar bunlara bakıp dururken kıyametin aniden kopması hadisesidir. Bundan sonra gelecek olan altı ayetse kıyamet koptuktan sonraki diriliş gününü sergilemektedir. Evet, işte onlar da şu ayetlerdir.

7-9. (Nefisler çiftleştirildiği zaman,) yani canların ve ruhların bedenlerle yeniden bir araya gelmeleri, diriliş demektir. Fakat bu konuda bir hayli farklı yorumlar vardır. Buhari'nin rivayetine göre bu ayeti Hazreti Ömer şöyle tefsir etmiştir: "Cennettekiler bir araya, cehennemdekiler de bir araya getirilirler," dedikten sonra arkasından da Saffet sûresinin 22. ayetini okumuş. (Zalimleri ve onların eşleri ve tapındıkları bir araya gelir.) Yani zalimler ve onların benzerleri bir araya getirilir, eşleştirilirler. İbni Cerir gibi bazı tefsirciler ise Vâkia sûresinin 8 ve 10. ayetlerinde: (Siz üç sınıfsınız, –Sağcılar, –Solcular –Ve sabikun.) Yani amel defterleri sağından verilen müminler, amel defterleri solundan verilen kâfir ve müşrikler ve birde hayırda yarışmış olan seçkin kimseler anlamına gelen bu ayeti Hazreti Ömer okumuş. Sonra da yukarda geçen: (Nefisler çiftleştiği zaman,) diye buyrulan bu ayeti okumuş ve bir çift cennete, diğer bir çift de cehenneme diye tefsir etmiş. Numan b. Beşir'in merfu olarak rivayet ettiği bir hadiste de bu ayet Vakia sûresinde ki o ayetlerle tefsir edilmiştir. İbni Abbas'in da aynı şekilde tefsir ettiği rivayet edilmiştir. Katada'nın yorumuna göre ise bundan maksat her insan kendi eşdaşı ile bir araya gelecektir. Yani kâfir-kâfirle, münafık-münafıkla, Yahudi Yahudi ile Hıristiyan Hıristiyan'la, mümin de müminle bir araya gelecektir. Rabi b. Haysemden rivayet edildiğine göre de her kişi sahip olduğu amelle gelir ki, o zaman (nüfus) kelimesiyle kişiler, (tezvic) kelimesiyle de iyi, ya da kötü amellerin buluşması, çiftleşmesi demek olur, şeklinde yorumlamıştır. Birinci gurup da olan âlimler bu şekilde yorumlamışlardır. Diğer ikinci gurup âlimler ise Dehhâk ve Şabiden gelen rivayete dayanarak şöyle yorumlamışlardır. Bu ayette zikredilen (nüfus) ruhlardır, (zevc) de bedendir ki, işte bu ayetin manası ruhla bedenin yeniden birleşmesi demektir.

Âcizane bana göre evet bu yorumların her birinin kendine göre bir tutarlılığı vardır, kıyamet günü çeşit-çeşit manzaralar olacaktır, bunda hiçbir kuşku

yoktur. Ama bana göre burada kasdedilen mana şu ikinci gurupta olan âlimlerin yorumlarıdır ki, o da ölürken birbirinden ayrılmış olan iyi ruhlarla kötü ruhların dirilirken yeniden bedenlerle çiftleşmesi, bir araya gelmesi ve kıyamet günü de bu iyi insanlarla kötü insanların ilahi mahkemede karşılıklı iki hasım olarak bir araya gelmeleridir. Nitekim bundan sonra gelen ayette Allah (c.c.) buyurur ki, –(Diri-diri toprağa gömülen kıza sorulduğu zaman, –"Sen hangi günahtan dolayı öldürüldün?") İşte bu da ilahi adalette, Allah'ın mahkemesinde zalimlerle mazlumların karşı-karşıya gelip eşleştirildiklerini gösteriyor. Yani bu günahsız diri-diri toprağa verilen kız çocuklarıyla, onları zalimce toprağa veren ana-babalar mahkemeyi kübrada bir araya gelip yüce divanda yargılandıkları zaman, Allah (c.c.) o suçsuz ve günahsız öldürülen kız çocuklarına soracak. Sizin suçunuz, günahınız ne idi ki, böyle hunharca öldürüldünüz? Tabi arkasından da o çocukları zalimce öldüren ana babaya soracak. Bu çocukların suçu ne idi ki, böyle hunharca öldürdünüz? İşte ölümle birbirinden ayrılan zalimlerle, mazlumlar, suçlularla suçsuzlar, haklılarla haksızlar, yeniden bir araya gelip yüce divanda yargılanacaklardır.

Bu ayetin tefsirindeki yorum ve rivayetleri epeyce düşündüm. Âcizane benim daha önceki anladığım mana Dehhak ve Şabi'nin rivayetlerine dayanarak bu âlimlerin yorumunun daha ispatlı olduğu kanaatine varmıştım. Yani ölürken bedenlerden ayrılan ruhların dirilirken tekrar birleşmesi şeklinde anlamış ve bunun daha isabetli olduğunu yazmıştım. Fakat yine de bununla tatmin olmadım. Acaba öylemi idi, böylemi idi diye o gece yatarken çok düşündüm. Kendikendime al-ver ederken bir ara uyku ile uyanıklık arasında dalar gibi olmuştum ki, bir ilham geldi. Bu ayetin manası ölürken iyi insanlarla kötü insanların ruhlarının birbirinden ayrılmaları, iyilerin âlâyi-ılliyyine, kötülerin de siccine gitmiş oldukları ve kıyamet günü yeniden dirilişle birbirinden ayrı düşen zalimlerle mazlumların, haklılarla haksızların yüce divanda bir araya gelmeleri şeklinde anladım. Ondan sonra sabah kalkınca bu yorumun isabetli olduğuna kanaat getirip böyle yazdım Yine de en doğrusunu Allah bilir. Çünkü yukarda dediğim gibi bu ayeti birçok tefsirciler farklfarklı yorumlamıştır.

10-14. Evet: (Amel defterleri açıldığı zaman, –Gök soyulup çıplak kaldığı zaman,) yani müminlerin amel defterleri sağından ve kâfirlerin amel defterleri de solundan verildiği zaman, melekler de saf-saf indikleri zaman gökler bomboş ve

çıplak kalır. Fakat bazı tefsirciler göklerin çıplak kalmasını bu sûrenin başında güneşin dürüldüğü ve Enbiya sûresinin 104. ayetinde de: (Gökleri bir kitabın dürüldüğü gibi düreceğiz,) diye buyrulan bu ayetlerle tefsir etmişlerdir. Ancak bu yorum müfessirlerin birçoklarının yorumu ile çelişmektedir. Çünkü onlar bu sûrenin başından itibaren altı ayet kıyametin kopuşu esnasında olan hadiselerdir, ondan sonra gelen altı ayet ise kıyamet koptuktan sonra diriliş gününden itibaren olan hadiselerdir diye yorumlamışlardır. Bu da şunu gösteriyor ki, o altı ayetten biri olduğuna göre o halde kıyamet günü mahşerde toplanırken meleklerin de göklerden inmeleriyle göklerin bomboş ve çıplak kalmasıdır. Nitekim Furkan sûresinin 25. ayetinde de: (O gün gökyüzü beyaz bulutlarla yarılır ve melekler bölük-bölük indirilirler,) buyrulmaktadır. İşte bu ayette çok açık bir şekilde beyaz bulutlarla kaplı olan göklerin yarılıp meleklerin inmesi ve bu bulutların kalkması ile de göklerin çıplak kaldığını ifade etmektedir. Nitekim Nisaburi tefsirinde: "Gök açılıp çıplak kalınca üstünde cennet görünecek ve Arş ortaya çıkacaktır," şeklinde ifade etmiştir. Bana göre de bu yorum isabetlidir. Çünkü Hâkka sûresinin 16-17. ayetleri de bunu teyit etmektedir. O ayetlerde şöyle buyruluyor. (Gök de yarılır, o gün çökmeye yüz tutar, –Melekler onun etrafındadırlar, o gün Rabbin Arşını sekiz melek üslerinde taşır.) Yani gökleri kaplayan beyaz bulutlar yarılıp dağılınca, melekler de inip mahşerde saf bağladığı zaman göklerin ihtişamı de çökmüş olur ve kapalı olan Arş da ortaya çıkmış olur ve gölge olacak başka bulutta kalmaz. Nitekim sahih bir hadis de: Kıyamet günü Arşın gölgesinden başka bir gölge olmadığı, yalnız Arşın gölgesinin olduğu ve onun gölgesinde yedi sınıf insanın gölgelendirileceği haberi de bunu doğrulamaktadır. –Evet, o gün: (Cehennem alevlendirildiği zaman, –Cennet yaklaştırıldığı zaman, –Herkes ne hazırlayıp getirdiğini bilmiş olur.) İşte o müthiş günde herkes dünyada neyin peşinde koştuğunu, neyi kazandığını anlar.

İşte Allah Teâlâ buraya kadar hem kıyametin kopuşu ile ilgili dehşeti hem de ondan sonraki kıyamet günündeki dehşeti sergiledikten sonra, gelen ayetlerde de bunları haber veren Kur'an'ın ve peygamberin de hak ve gerçek olduğunu yeminle şöyle beyan etmektedir.

15-29. (Hayır, yemin ederim, o sinen yıldızlara, –O akıp yuvasına gidenlere.) Bu yıldızlardan maksat Hazret Ali r.a.den rivayet edildiğine göre beş gezegen yıldızdır. Bunlar Zühal, Müştera, Merih, Zehra ve Utarit'tir ki, bunlar güneşle

beraber akıp gider, sonra geri dönmüş gibi olur, ama güneşin ışığında görünmediği için yuvasında saklanmış gibidir. Bununla beraber İbni Abbas, Said b. Cübeyr ve Dehhak buna geyik demişler, İbni Mesud ise yabanı sığır demiştir. Fakat ben bu yorumların doğru olduğunu sanmıyorum, bana göre Hazreti Ali'nin dediği gibi doğru olan bunlar yıldızlardır. Onların yorumları ise sırf şu kelimelerin mananalarına dayandırılmaktadır. (El-hunnasi'l-cevâri'l-künnâs): Geyiğin ve yabanı sığırın da yuvasından çıkıp tekrar dönüp yuvasında saklanması anlamına geldiği için böyle bir benzetme yapılarak yorumlanmış olduğu kanatindeyim. Oysa bundan sonra gelen ayetlerin siyakına göre de bunların yıldızlar olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim sûrenin başında da güneşin dürülmesinden ve yıldızların kopup düşmelerinden bahsedilmişti. Şimdi tekrar yıldızlara ve ondan sonra, gecenin yönelmesine, sabahın açılmasına yemin edilerek Kur'an'ın hak kitap olduğuna ve Peygambere cin çarpmadığına vurgu yapılmaktadır.

–Evet, işte o: (Yöneldiği zamandaki geceye, –Ve nefes aldığı zaman sabaha andolsun ki, –Şüphesiz o Kur'an elbette değerli bir elçinin sözüdür.) Yani Kur'an Allah' ın, Cibril'e vahyettiği, Cibril'in de kendisine vahyedileni kendi şartları içinde Peygamberimize okuyup söylediği bir sözdür. –Ve: (O elçi Arşın sahibi yanında yüce bir makama sahiptir. –Ora da ona itaat edilir ve güvenilirdir.) Yani Cibril'in Allah katında yüce bir değeri ve makamı vardır ve diğer melekler tarafından kendisine itaat edilen ve güvenilen bir elçidir ki, Kur'an'ı Allah tarafından onun getirdiği bir sözdür. –Ve: (Sizin arkadaşınız Muhammed (a.s.) cinnet getirmiş değildir. –Ve yine andolsun ki, o arkadaşınız Muhammed, onu "Cibril"i açık bir ufukta gördü) Yani Necim sûresinde de geçen benzeri bir ayette açıkladığımız gibi miraçta Peygamber (a.s.) Cibril'i kendi heybetinde ufukta görmüştü ve ilk vahyi getirdiğinde de Hıra dağında aynı şekilde görünmüştü. İşte Kur'an'ı, Muhammed kendinden uydurdu, ya da birilerinden öğrendi, ya da o cinnet getirdi diyen müşriklere Cenab-ı Hak yeminle cevap vererek Kur'an ne bir beşer sözüdür ve ne de Muhammed (a.s.) cinnet getirmiştir. O arkadaşınız Muhammed: –(Gayb hakkında da cimri değildir.) Yani o Muhammed (a.s.) sizin görebildiğiniz şeyleri haber verdiği gibi, göremediğiniz gaybe ait bilgileri de size haber vermede cimri değildir. Ve bu bilgileri sizden esirgemez, Allah (c.c.) kendisine hangi gaybi bilgileri vermiş ise, onu da size söyler. Fakat esas gaybi bilgilerin sahibi Allah'tır, O'nun katındadır, O, ne kadar bildirirse, Peygamber

de onları esirgemeden size bildirir. –Evet: (O Kur'an taşlanmış ve kovulmuş bir şeytanın sözü de değildir.) Asla böyle bir şey olamaz. Kur'an'ın hem lâfzî hem de manası bakımından mucizedir. Dünya âlem bir araya gelerek bu kitabın benzeri bir kitep ya da bir sûre dahi getirmekten aciz iken, böyle bir kitap şunun bunun sözü ile nasıl meydana gelmiş olabilir? –(Öyle ise nere gidiyorsunuz?) Kur'an'dan nereye kaçıyorsunuz, ona sırtınızı dönüp kimin sözüne inanıp onun peşine koşuyorsunuz? Onun gösterdiği dümdüz yoldan sapıp hangi sapığın peşine gidiyorsunuz? –(O Kur'an âlemlere öğüttür, –Ama içinizde doğruya ermeyi dileyenler içindir. –Fakat âlemlerin Rabbi dilemedikçe siz dileyemezsiniz.) Yani doğruyu bulmak için, doğruya ermeniz için kendi iradenizi kullanmanız şarttır, ama, bilin ki eğer Allah dilemese sizin dilemeniz hiçbir şey ifade etmez. Çünkü sizin iradeniz cüzi bir iradedir, Allah'ın iradesi ise külli iradedir. Yani Cenab-ı Hak burada şu mesajı vermek istiyor. Evet, ey insan! Sana cüz-i bir irade verdim, onu istediğin gibi kullanabilirsin. Ama şunu da unutma ki, ben izin vermesem, sana verdiğim iradeyi alırsam sen hiçbir şey yapamazsın.

İNFİTAR SÛRESİ

İnfitar sûresi Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise, sûrenin bşındaki ayette kıyamet kopa-rken gök yarılır anlamına gelen İnfitar ismine nispetle bu ad verilmişti.

Ayet Sayısı: On dokuz

Kelime Sayısı: Seksen

Harf Satısı: Üç yüz yirmi yedidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاء انفَطَرَتْ {١} وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ {٢} وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ {٣} وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ {٤} عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ {٥} يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ {٦} الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ {٧} فِي أَيِّ صُورَةٍ مَّا شَاء رَكَّبَكَ {٨} كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ {٩} وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ {١٠} كِرَاماً كَاتِبِينَ {١١} يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ {١٢} إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ {١٣} وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ {١٤} يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ {١٥} وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ {١٦} وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ {١٧} ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ{١٨} يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ لِّنَفْسٍ شَيْئاً وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِّلَّهِ {١٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-5. Gök yarıldığı zaman, –Yıldızlar dökülüp dağıldığı zaman, –Denizler kaynatıldığı zaman, –Kabirlerin içi dışına getirildiği zaman, –Herkes önden ne gönderdiğini ve neyi geri bıraktığını bilir.

6. Ey insan! Seni ikramı bol olan Rabbine karşı aldatan nedir?

7. O Allah ki, seni yarattı, seni düzenledi, sana ölçülü bir biçim verdi.

8-9. Seni dilediği şekilde (organlarını) birbirine ekledi. –Hayır-hayır, siz cezayı yalanlıyorsunuz.

10-12. Oysa üzerinizde koruyucular var, –Değerli yazıcılar, –Onlar, sizin her şeyinizi bilir.

13-14. Şüphesiz ki, iyiler nimet içindedirler. –Kötüler de cehennemdedirler.

15-16. Ceza günü oraya girerler. –Onlar o cehennemin gözünden kaçamazlar.

17-18. Ceza gününün ne olduğunu sen bilir misin? –Ve sen ceza gününün ne olduğunu nerden bileceksin.

19. O gün kimse-kimseye yardım etmeye sahip olamaz. O gün bütün işler Allah'a aittir.

İzahı

1-5. Bu ayetlerde de bundan önceki sûrenin 12. ayetinin bir kısmı kıyametin kopuşunu, bir kısmınınsa kıyamet koptuktan sonraki günün dehşetini sergilediği gibi, bu ayetlerin de bir kısmı yine kıyametin kopuşu ve bir kısmı da kıyametin kopuşundan sonraki günü sergilemektedir. (Gök yarıldığı zaman, –Yıldızlar dökülüp dağıldığı zaman, –Denizler Kaynatıldığı zaman, Kabirlerin içi dışına getirildiği zaman, –Herkes neyi önden gönderdiğini ve neyi geri bıraktığını bilir.)

Göğün yarılmasıyla ilgili birçok ayet daha önce geçmişti. Furkan sûresi ayet 25, Rahmân sûresi 37, Müzzemmil sûresi 18, Nebe sûresi 19. Yıldızların dökülmesiyle ilgili de bu sûreden önceki Küvviret sûresinin 2. ayetinde geçmişti oraya bakınız. Denizlerin kaynatılması ile ilgili de yine ayni sûrenin 6. ayetinde açıklamıştık. Kabirlerin içindekilerini dışarı atması de birçok ayetlerde zikredildiği gibi İsrafil (a.s.) Sure üflediği zaman bütün cesetler dirilip kabirlerden

kalkacak ve mahşer yerine gidecektir. Bu konunla ilgili geniş açıklamada Yasin sûresinin 51. ayetinde açıklanmıştır, onun tefsirine bakınız.

Evet, işte o gün kabirlerinden kalkıp mahşere koşan herkes bu dünyada ne kazanıp oraya götürdüğünü ve neyi kazanamadığını, o fırsatı kaçırdığını bilir, anlar. Mümin olup da bir takım ibadet ve amelleri yapamayanlar keşke imanımın gereği olan bu ibadet ve amelleri işleseydik diye pişman olurlar. Kâfirler de keşke iman edip Allah'a ve peygamberlere itaat etseydik de o fırsatı kaçırmasaydık diye ah-vah edip dururlar.

6-19. (Ey insan! Peki, seni, ikramı bol olan Rabbine karşı aldatan nedir?) Rabbin sana bunca nimetleri ikram ederken seni O'na karşı kibirlendirip gururlandıran sebep nedir? Neden O'na karşı gelip kibirleniyor ve aldanıyorsun? Bu ayet bir rivayete göre Velid b. Muğire hakkında, bir rivayete göre Ubeyy b. Halef ve diğer bir rivayete göre de Ebi Şerik-Esad b. Kalde denen kişi hakkında inmiştir. Bu kâfir Peygamber (a.s.)'ı darbetmiş, vurmuş. İşte bu ve benzeri kâfirleri ve azgınları hedef alarak ey insanlar! Size bunca nimetleri veren, izzet ve ikram sahibi olan Rabbinize karşı sizi azdıran, şımartan ve aldatan sebep nedir? –(O izzet ve ikram sahibi olan Allah ki, seni yarattı, seni düzeltti ve ölçülü bir biçim verdi.) Yanı azalarını dengeli ve ölçülü bir biçimde sağlam olarak yarattı. Elini, ayağını, gözünü kulağını ve saire azalarını dengeli ve ölçülü bir şekilde yarattı. Şimdi senin böyle sağlam ve güçlü olarak yaratılman mı seni şımartıp Peygambere el uzatacak kadar azgınlaştırıp aldattı? –O, Rabbin ki: (Senin organlarını dilediği şekilde birbirine ekledi.) Yani güzel, çirkin, kalın, ince, sağlam sakat, uzun kısa nasıl diledi ise azalarını öyle yarattı. Seni sakat da yaratabilirdi, şimdi seni şımartan nedir? –(Hayır-hayır, siz cezayı yalanlıyorsunuz.) Sizi aldatan şey yaptıklarınız zulmün, kötülüklerin yanınıza kalacağını, cezalandırılmayacağınızı sanıp inkâr edip yalanlamanızdır. –(Oysa üzerinizde koruyucular vardır.) Yani yaptığınız bütün amelleri gözetleyen melekler vardır. –Ve onlar: (Değerli yazıcılardır. –Onlar sizin her şeyinizi bilirler.) Yaptığınız har çeşit işlerinizi, davranışlarınızı bilir ve yazarlar. –(Şimdi iyiler şüphesiz ki, nimetler içindedirler.) Cennette sayısız ve sonsuz nimetler içinde zevklenmektedirler. –(Kötülerse cehennemdedirler.) İyilerle kötülerin yerleri ayrılmıştır. Artık işler tersine dönmüştür, müminlerin dünyadaki çileleri bitmiş ebedi cennetlerde, ni-

metler içindedirler. Kâfirlerin de dünyada zevklendikleri, rahat yaşantıları, yalancı cennetleri sona ermiş, ebedi cehennemde cezalarını bulmuşlardır.

Süleyman b. Abdulmelik Mekke ye giderken Medine ye uğramış ve orada ileri gelen zatlardan Ebu Hâzim-i yanına getirtmiş ve onunla aralarında bir sohbet geçmiş. Ebu Hâzim ona çok tesirli sözler söylemiş, öğütler vermiş ve neticede Süleyman b. Abdulmelik demiş ki: "Ey Ebu Hâzim' Yârin Allah'a varmak nasıl olacak?" O da: "İyilik ve ihsan sahibi olan kimse yolculuğundan evine ve çoluk-çocuğuna dönen bir yolcu gibi, isyankâr ise efendisine geri dönen kaçak bir köle gibi Allah'a varacaktır." İşte Süleyman bu söz üzerine ağlamış: "Allah katında acaba bize ne var, keşke bilseydim" demiş.

-Ebu Hâzim de ona "amelini Allah'a arz et," demiş. –Süleyman, "Bu arzetme Allah'ın kitabının neresinde?" demiş. –Ebu Hâzim de ona: (Şüphesiz ki, iyiler nimetler içindedirler. –Kötüler de cehennemdedirler,) ayetini okumuş.

–Evet, işte: (Onlar ceza günü oraya girerler. –Ve onlar o cehennemden kayıp olmayacaklar.) Yani o gün onlar cehennemden kurtulup kayıplara karışıp gitmeyecekler, cehennem onların yakasını bırakmayacaktır. O günün azamet ve dehşetini görmeyince akıl yürüterek bu akıl ve zekâ ile tam olarak o günü kavramak mümkün olmadığı için Allah (c.c.) şöyle sormaktadır. –(Sana o ceza gününün ne olduğunu ne bildirdi?) Yani ey Muhammed! Sen o günün nasıl bir gün olduğunu bildin mi? –(Tekrar sen o ceza gününün ne olduğunu ne bildirdi?) Sen onu tam manasıyla bilemezsin, işte onu ben sana bildiriyorum. –(O gün öyle bir gündür ki, kimsenin kimseye yardım edemeyeceği bir gündür. O gün emir ancak Allah'ındır.) O gün öyle bir gündür ki, herkesin birbirinden kaçtığı ve kimsenin kimseye yardım edemediği, herkesin kendi derdiyle meşgul olduğu bir gündür. Bütün hüküm ve emirler Allah'ın yetkisindedir. Hiç bir kimse hiçbir yetkiye sahip değildir, kendiliğinden kimse kimseye yardım edemez, bütün yetki Allah'a aittir, O, kimin kime şefaatine izin verirse ancak o, o kimseye şefaat edebilir. O gün herkes kendi derdiyle meşgul olur. Nitekim Abese sûresinin sonuna doğru olan ayetlerde o gün, kişilerin, kardeşlerden, ana babalardan, eş ve çocuklardan kaçtığı ve herkesin kendi işi ile kendi derdiyle meşgul olacağı çetin bir gün olduğu açıklanmıştı.

MUTAFFİFİN SÛRESİ

Bu sûre de Mekke döneminde inmiştir. Bu sûrenin başındaki ayette ölçü ve tartıları eksik yapanların vay haline diye ifade edilmektedir ki, işte bundan dolayı sûrenin adına Mutaffifin sûresi denmiştir.

Ayet Sayısı: Otuz altı

Kelime Sayısı: Yüz altmış dokuz

Harf Sayısı: Yedi yüz otuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِّلْمُطَفِّفِينَ {١} الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُواْ عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ {٢} وَإِذَا كَالُوهُمْ أَو وَّزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ {٣} أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُم مَّبْعُوثُونَ {٤} لِيَوْمٍ عَظِيمٍ {٥} يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ {٦} كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ {٧} وَمَا أَدْرَاكَ مَا سِجِّينٌ {٨} كِتَابٌ مَّرْقُومٌ {٩} وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ {١٠} الَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ {١١} وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ {١٢} إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ {١٣} كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ {١٤} كَلَّا إِنَّهُمْ عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ {١٥} ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ {١٦} ثُمَّ يُقَالُ هَذَا الَّذِي كُنتُم بِهِ تُكَذِّبُونَ {١٧}

كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْأَبْرَارِ لَفِي عِلِّيِّينَ {١٨} وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ {١٩} كِتَابٌ مَّرْقُومٌ {٢٠} يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ {٢١} إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ {٢٢} عَلَى الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ {٢٣} تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ {٢٤} يُسْقَوْنَ مِن رَّحِيقٍ مَّخْتُومٍ {٢٥} خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ {٢٦} وَمِزَاجُهُ مِن تَسْنِيمٍ {٢٧} عَيْناً يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ {٢٨} إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا كَانُواْ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ {٢٩} وَإِذَا مَرُّواْ بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ {٣٠} وَإِذَا انقَلَبُواْ إِلَى أَهْلِهِمُ انقَلَبُواْ فَكِهِينَ {٣١} وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوا إِنَّ هَؤُلَاء لَضَالُّونَ {٣٢} وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ {٣٣} فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُواْ مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ {٣٤} عَلَى الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ {٣٥} هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ {٣٦}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2. Eksik ölçüp tartanların vay haline –Onlar insanlardan bir şey aldıkları zaman tam ölçerler.

3. Fakat kendileri başkalarına bir şey ölçtükleri veya tarttıkları zaman eksik ölçer, tartarlar.

4-5. Onlar tekrar dirileceklerini sanmıyorlar öyle mi? –Hem de büyük bir gün için.

6. Öyle bir gün ki, insanlar o gün âlemlerin Rabbinin huzurunda divan duracaklardır.

7-8-9-10. Hayır-hayır, şüphesiz ki kötülerin kitabı siccindedir. –Sen bildin mi siccin nedir? –Yazıları mühürlenmiş bir kitaptır. –O gün yalanlayanların vay haline!

11-12. Onlar ceza gününü yalanladılar. –Onu ancak tüm haddi aşan ve günahkârlar yalanlar.

13. Ona ayetlerimiz okunduğu zaman: "Bu eskilerin masallarıdır," der.

14. Hayır-hayır, öyle değil. Doğrusu onların yaptıkları günahlar kalplerinin üzerine pas olmuştur.

15. Hayır, doğrusu onlar, o gün Rablerinden perdelenmişlerdir, (O'nu görmekten mahrumdurlar.)

16-17. Sonra onlar muhakkak ki cehenneme girecekler. –Sonra da onlara: "İşte bu yalanladığınız şeydir," denecek.

18-19. Hayır, iyilerin kitabı illiyyindedir. –Bildin mi illiyyin nedir?

20-21. Yazıları mühürlenmiş bir kitaptır. –Ona yaklaştırılmış olan (melekler) şahit olur.

22-23-24. Şüphesiz ki, iyiler nimetler içindedirler. –Tahtlar üzerinde etrafa bakarlar. –Yüzlerinde nimetlerin parıltısını sezersin.

25-26. Onlara mühürlü (temiz) bir içki sunulur. –Onun sonu ise misktir. Artık ona imrenenler imrensinler!

27-28. Onun karışımı da tensimdendir. –O, Allah'a yakın olanların içecekleri bir pınardır.

29-30. Doğrusu o suç işleyenler inananların üstüne gülerlerdi. –Onlara uğradıkları zaman birbirlerine göz kırpıyorlardı.

31. Evlerine döndüklerinde de (bu hareketlerinden ötürü) zevklenerek dönerlerdi.

32. Müminleri gördükleri zaman (aşağılayarak): "Bunlar sapıklardandır," diyorlardı.

33. Oysa onlar müminler üzerine bekçi olarak gönderilmemişlerdi (ki, onları sıkı bir takibe alıyorlar.)

34-35. İşte bu gün de müminler kâfirlere güleceklerdir. –(Cennetlerde) koltuklar üzerinde etrafa bakacaklardır.

36. Nasıl şimdi kâfirler yapmış olduklarıyla cezalandılar mı? diye (etrafa bakarlar.)

İzahı

1-3. (Eksik ölçüp tartanların vay haline! –Onlar insanlardan bir şey aldıkları zaman tam ölçerler. –Fakat kendileri başkalarına bir şey ölçüp veya tarttıkları zaman eksik ölçer ve tartarlar.)

İbni Abbas'ın rivayetine göre Peygamber (a.s.) Mekkeden Medine ye hicret edip geldiğinde insanların ahlâki bozukluklarının en kötüsü olarak ölçü ve tartılardaki eksikliklerini gördü. Bunun üzerine bu ayet indi ve inananlar ölçü ve tartıları düzelttiler. Bir başka rivayete göre Ebu Cüheyne denen bir kişinin elinde iki ayrı ölçü vardı. Biri ile alacaklarını fazla olarak ölçüyor, diğeriyle vereceklerini eksik ölçüyordu. İşte bu olay bu ayetin inişine sebep olmuştur. Ayetin iniş sebebi ne olursa olsun bütün insanların ölçü ve tartıları, alırken de verirken de eksik olmadan tam ölçüp tartmaları gerekir. Nitekim İsra sûresinin 35. ayetinde. (Ölçtüğünüz zaman ölçüyü tam yapın, teraziyi de doğru tutun,) buyruluyor. Yine Enam sûresinin 152. ayetinde: (Ölçü ve tartıyı adaletle tam yapın," buyrulmuştur.

İbni Abbas'ın yukarda ki, rivayetine göre bu ayet Mekke de değil, Medine de inmiştir. Oysa bu sûre Mekke döneminde inmiştir. Nitekim bu sûrenin bir kısmı Mekke de, bir kısmı ise Medine de inmiştir diyen tefsirciler de vardır ki, o zaman bu rivayette onların sözlerini doğrulamaktadır. Ve bence de doğru olan budur. Çünkü Mekke döneminde Müşriklerin böyle bir emre itaat etmeleri mümkün değildir. Zaten Müslümanların de sayısı ham az ve hem de Peygamberimizin yanında şuurlu yetişmişlerdir ki, onların böyle bir haksız kazanca tenezzül etmeleri mümkün değildir.

Evet, ne yazık ki, bu gün bizim memleketimizde de sözde birçok Müslümanım diyenler el çabukluğu ile ölçerken ya metreyi kaydırarak bir şey çalmaya çalışıyor, ya da terazi tam oturmadan el çabukluğu ile müşteri fark etmeden eksik tartarak oradan haksız bir kazanç sağlamaktadırlar. Daha başka yollarla da müşteriyi kandırarak malların iyilerini, iri ve parlaklarını öne dizip, arkaya ufaklarını, çürüklerini saklayıp müşteriye arkada sakladıkları bu ufak ve çürükleri vererek kandırıp haksız kazanç sağlamaktadırlar. Dikkat edin, pazarları

gezin, bakın, hemen tamamına yakını böyle yapıyor. Birine böyle yapma, günahtır, haramdır desen hemen seni dövmeye kalkışıyor, bir sürü hakaret ediyorlar. Bir zamanlar pazarda yaşlı başlı saçlı sakallı bir kimseden yumurta almak istedim, baktım ki, hep öne iri yumurtaları dizmiş, arkaya da ufacık yumurtaları saklamış bana oradan verirken, şu önden versene dedim. Olmaz dedi, niye olmaz? dedim. Çünkü pazarcılığın kaidesi böyledir, dedi. Dedim ki peki sen o zaman müşteriyi kandırarak haram kazanıyorsun, bak sen Müslüman bir adamsın, saçlı sakallı bir adamsın. Adam bana pazarın Müslümanı Yahudi'si olmaz dedi. Yani neuzubillâh pazarcılıkta haram helal olmaz demek istedi. Oysa Peygamber (a.s.) bir Pazar yerinde ki gıdaları teftiş ederken birinin çuvalındaki zahireye elini daldırıp alttan bir avuç çıkardı. Üstü kuru olmasına rağmen altı nemli idi. İşte bunu görünce "Bizi aldatan, bizden değildir," buyurdu. Şu anda memleketimizde ticari ahlak o kadar bozulmuştur ki, acaba hangisini anlatsam diye düşünüyorum. Bütün yiyeceklere, içeceklere hile yapıp satıyorlar. Zaten Televizyonlarda da zaman-zaman gösteriliyor. Etinden, sütünden, yağından, peynirinden, balından, hapsine hile katıyorlar, nerde ise hilesiz ve katıksız hiçbir şey kalmadı. Yine bir zaman bir hacının bakkalından tereyağı aldım, sapsarı, getirip tavaya koydum, baktım ki, yağda ne tereyağı kokusu var, ne de benziyor, eriyince tavada boncuk-boncuk oldu. Şüphelendim sonra o hacıya senin dükkânından bir tereyağı aldım herhalde o boyalıydı dedim. Ve böyle deyince inkâr edemedi evet dedi, öyle istedikleri için biz onu özellikle mandırada öyle yaptırıyoruz dedi. Düşünün tereyağını sarı boya ile boyayıp aslında ne olduğu belli olmayan yağı tereyağı diye satıp anlamayanları kandırıyorlar. Sade bunlar mı? Bu gün milyonlarca çek ve senetler ödenmiyor, esnaf âdeta birbirini dolandırıyor. Bunların hapsi de ödeyemediğinden değil. Minareyi çalan kılıfını da hazırlıyor, büyük çek ve senetleri ödememek için icraya verilecek mal da bırakmıyorlar. Onları çeşitli hilelerle ya yakınlarının üzerine çeviriyorlar, ya da bir yakınlarına mahsus icraya verdiriyorlar ve o icrayı da çeşitli hile ile uzatıyorlar ki, esas alacaklı icraya verip alamasın. Oysa Müslümanın gerçek Müslüman olduğunun ölçüsü namazı ve ibadetleri değil, işleri ve muameleleridir. İşleri ve muameleleri doğru ise, namazı ve diğer ibadetleri de doğrudur. Aksi halde ya bunları desinler için yapmaktadır, ya da alışkanlık haline getirerek yapmaktadır. Bunun içindir ki Ankabut sûresinin 45. ayetinde Cenab-ı Hak şöyle

buyurmaktadır: (Şüphesiz namaz fuhşuyattan, münkerattan, haram ve çirkinliklerden, yasaklardan alıkoyar.) Bir insan hem namaz kılıp hem yalana, harama, haksızlığa, zulme ve her türlü aşırılıklara, günahlara devam ediyorsa onun bu namazı sakattır. Dediğimiz gibi ya o kılınan namaz gösterişten ibarettir, ya da bir alışkanlıktan ibarettir.

Veylün, kelimesi ekseriyetle "vay o kimsenin haline!" demektir. Yani bizde (vay) kelimesinin karşılığı Araplarda (veyl) dir. Fakat bu kelimeyi tek başına kullandığın zaman fazla bir şiddet manası çıkmıyor. Ancak vay, yazık ve benzeri kelimeler eklendiği zaman çok acıklı ve şiddetli bir şeyi ifade etmiş oluyor. İşte (veylün) kelimesi de vay haline, vay yazık, yazık, vah-vah gibi şiddetli bir üzüntü ve kötü bir hali, durumu ifade etmiş olmaktadır. İşte bu ayette eksik ölçüp tartanların vay haline! diye onların sonlarının kötü olacağı ifade etmektedir.

İmamı Ahmet ve Tirmizi Ebu Saidden Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir: "Veyl, cehennemde bir derenin adıdır ki, kâfir yukardan aşağı o dereye bırakıldığında kırk yılda dibine ulaşır." İbni Hibban ve Hâkim'in rivayetlerine göre ise (veyl,) cehennemde iki dağın arasında bir vadidir ki, kırk yılda ancak dibine varılır. İbni Ebi Hatem'in Abdullah'tan rivayetine göre veyl, cehennemde irinle dolmuş bir vadidir. Ragib'in Müfradatında da, Esme-i şöyle demiştir."Veyl, bir çirkinlik ifade eder, bazen pişmanlık, hüsranlık anlamlarında kullanılır. Belki bu cehennemde bir vadi olarak değil de orada bir yere yerleşmeyi hak etmiş ve orası onlar için sabit bir mekân ve kötü bir yer olduğu kastedilmiştir. İşte bu kelime bu manada kullanılmaktadır." Bence de bu yorum isabetlidir, yani onların cehennemdeki yerlerinden ötürü vay haline demektir ki, zaten bundan sonra gelen ayetler de bunu açıklamaktadır.

4-17. (Onlar tekrar dirileceklerini sanmıyorlar mı? –Büyük bir gün için.) Yani o büyük gün olan kıyamet günü tekrar dirilip hesap vermeyeceklerini mi sanıyorlar. –(O öyle bir gündür ki, insanlar âlemlerin Rabbinin huzurunda divan duracaklar. –Hayır, hayır, şüphesiz ki kötülerin kitabı siccindedir. –Sen bildin mi siccin nedir? –O yazıları mühürlenmiş bir kitaptır.) Yani ey ölçü ve tartıları eksik yapan zavallılar! Sizin öldükten sonra dirilip hesap vermeyeceğiz diye zannettiğiniz gibi değil. Böyle kötülerin, facır ve fasıkların yaptıkları kötülükleri bir kitaba yazılmış, kayıt altına alınmış ve altına da mühür basılmıştır. Siz

inanmadığınız o günde kötülüklerinizin amel defterlerinize mutlaka kaydedilmiş olduğunu görüp, onlarla karşılaşacaksınız.

Siccin, aslında secene veya secc kelimesinden türemiştir ki, zindan, hapishane demektir. Ve başka kalıplarla başka manalara da geldiği gibi burada kasdedilen kitaptan söz edildiğine göre amel defterindeki kütüğe yapılan kayıtlar, siciller, yazılardır. (Merkum) ise bu kütüğe işlenen yazıların altına basılan mühürdür. Yani bu sicilleri kütüğe kaydeden, amel defterlerini tutan melekler, kişi ölünce tuttukları bu defterin altına mühür basar götürüp yerine teslim ederler ve kıyamet günü de bu mühürlenmiş amel defterleri mahşerde açılıp herkesin eline verilir. –(İşte o gün yalanlayanların vay haline! –Onlar ceza gününü yalanladılar. –Oysa onu ancak haddi aşan ve günahkârlar yalanlar. –Ona ayetlerimiz okunduğu zaman istihza ederek bunlar eskilerin masallarıdır der.) Bu sözleri söyleyen yukarda da zikrettiğimiz gibi ya Velid b. Muğire yahut Nadir b. Haris'dir, ya da onlar gibi bütün kâfirlerdir. Yani her devirde inanmayan herkes aynı sözleri söyleyebilir, inkâr edebilirler, nitekim zaten söylüyorlar da.

–(Hayır-hayır,) öyle onların zannettikleri gibi değil. Yaptıkları yanlarına kalacak değil: (Belki onların yaptıkları günahları kalplerinin üzerine pas olmuştur.) Onların işledikleri günahlar kalplerine bir kir, bir pas gibi çökmüş ve onların kalp gözleri kör olmuş da başlarına geleceği görmeyip inkâr ediyorlar. İnsan günah işlemeye devam eder tövbe etmezse, günah kirleri ve pasları kalbi tamamen istila eder, kapkara olur, artık bu kalp hiçbir hakikati göremez, anlayamaz. Nitekim Ahmet b. Hambel, Tirmizi ve Hâkim'in sahih diyerek rivayet ettikleri, ayriyeten Nese'i, İbni Mace, İbni Hibben ve daha başkalarının Ebu Hüreyreden rivayet ettikleri diğer bir hadiste peygamber (a.s.) şöyle buyurmuştur. "Kul bir günah işlediği zaman kalbinde siyah bir nokta, leke oluşur. Eğer tövbe eder, vazgeçer ve mağfiret dilerse, o günahlarının bağışlanmasıyla kalbi yine yumuşar. Fakat o tekrar-tekrar günaha devam ederse, o lekeler artar ve kalbi tamamen istila eder. İşte Kur'an da Allah Teâlâ'nın zikrettiği (Rane) nin manası budur."

15-16-17. (Hayır-hayır, öyle değil. Doğrusu onlar o gün Rablerinden perdeleneceklerdir.) Tefsircilerin çoğunluğuna göre yani kâfirler o gün Allah'ın cemalini göremeyecekler. Fakat diğer bir gurup tefsircilere göre ise onlar Allah'ın rahmetinden, O'nun ikramından mahrum kalacaklar ve bu mahrumiyetle perdelenecekler demektir. Başka bir gurup tefsirciler ise kıyamet gününde Allah

(c.c.) onlara rahmet nazariyle bakmayacak, onları günahlarından arındırmayacaktır. Bana göre de isabetli olan yorum budur. Yani ilahi adalet günü Allah'ın divanında kâfirlere rahmet ışığı görünmeyecek, bir kurtuluş işareti görünmeyecek. Allah Teâlâ, aralarına manevi bir perde germiş olacak, rahmet tarafı kendilerine kapalı fakat azap tarafı ise görünmüş olacak ve o gün kâfirler bunu hissedeceklerdir. –(Sonra da onlar muhakkak ki cehenneme gideceklerdir. –Sonra onlara: "İşte bu yalanladığınız şeydir," denecek.)

Evet, bu ayetlerin siyakına göre bunlar Allah'ın rahmetinden perdelenip, uzaklaştırılıp sonra da cehenneme gideceklerin olduğu anlaşılmaktadır. Tefsircilerin ekserisinin yorumuna göre müminler Allah'ın cemalini görecekler, kâfirlerse ondan perdelenecekler şeklindedir. Oysa müminlerin cennetten Allah Teâlâ'nın cemalini göreceklerine dair zaten hadis vardır. Kâfirler de zaten cennete giremeyecekleri için bundan mahrumdurlar. O halde bana göre bu ayette ifade edilmek istenen mana daha cennet ve cehenneme gitmeden önce mahşer yerinde kâfirlerin ilahi rahmetten perdelenmeleridir. Yukarda dediğim gibi bu perde rahmetle azap arasına, ümitle ümitsizlik arasına gerilen manevi bir perdedir ki, onlar o gün artık o azap tarafında, ümitsizlik tarafında kalacaklardır. Nitekim Hadid sûresinin 13. ayetinde şöyle buyru-lmaktadır: (Münafık erkek ve münafık kadınlar: "Ne olur bizi bekleyin, sizin nurunuzdan bir parça ışık alalım," diyeceği günde kendilerine: "Arkanıza dönün de bir ışık arayın!" denir. Nihayet onların arasına içinde rahmet, dışında azap bulunan bir sur çekilir) ve böylece onlar o ışıktan mahrum kalırlar.

18-36. (Hayır, hayır, iyilerin kitabı da illiyyindedir –Sen bildin mi illiyyin nedir? –Yazıların sonunda mühürlenmiş bir kitaptır.) Yani önceki ayetlerde kâfirlerin kötü amelleri yazılıp kaydedildiği siccin'de mühürlendiği gibi, iman etmiş olan iyilerin kitabı yani kaydedilmiş olan amel defterleri de illiyyin'de mühürlenir. Aslında lügat olarak illiyyin yedi kat göklerin üstüdür ve tefsircilerin çoğuna göre de böyledir. Hatta bazı tefsirciler Arşın sağ ayağı olduğunu söylemişlerdir. Fakat âcizane benim kanatime göre siccin zindan hapishane anlamına da gelir ki, bu kâfirlerin amel defterleri kâtip melekler tarafından yazılıp mühürlendikten sonra, bu sicilleriyle, bu amel defterleriyle ve ruhlarıyla beraber kendilerine mahsus olan o zindana teslim edilmeleridir. Müminler de amellerinin yazılıp mühürlendiği bu amel defterleriyle ve ruhlarıyla birlikte kendilerine

mahsus olan illiyyine yüce makamlara teslim edilirler. Bu makam ister yedi kat göklerin üzeri olsun, ister Arşın yanı olsun, ister Sidre-i Münteha olsun ve isterse bir başka yer olsun. Onlar bu güzel amel defterleriyle birlikte yüce makamlara eriştirilmiş ruhlardır. –Evet: (Ona yaklaşmış olan şahit olur.) Yani o insana yaklaşmış sağında ve solunda olan yazıcı melekler, o defterde yazdıklarına ve mühürlediklerine şahit olurlar. Allah'tan başka ve bir de o kütüğe kaydeden meleklerden başka onların amellerine kimse şahit değildir. Bundan şu manayı çıkarmakta mümkündür. O insanın sicilini işleyen, amel defterlerini kaydeden melekler kıyamet gününde onun aleyhinde ya da lehinde şahitlik yapar. Çünkü onun başında devamlı duran, gözetleyen ve yaptıklarını yazan bu meleklerdir. Nitekim bu şekilde yorumlayan tefsirciler de vardır.

–Evet. (İşte bu iyiler de elbette nimetler içindedirler.) Yani iman edip güzel amel işleyen kimseler da cennetlerde sayısız ve sonsuz nimetler içindedirler. –(Ve tahtlar üzerinde oturmuş etrafa bakarlar. –Yüzlerinde o nimetlerin sevincinin parıltısını sezersin. –Onlara mühürlü tertemiz bir içki sunulur.) Yani cennet nimetlerinin sevinci ile yüzleri parlar ve onlara alkol karışmamış, toz toprak karışmamış ağızları kapalı mühürlü kaplardan tertemiz içki sunulur. –(Onun sonu da misktir.) Yani o içkiyi içip bitirince sonunda dünya içkilerinin ağızlarda oluşturduğu pis kokular yoktur, bilakis içip bitirdikten sonra ağızlarında mis gibi kokular oluşur. –(Artık ona imrenenler imrensin. –Ve o içkinin karışımı da tesnimdendir.) Tesnim lügat olarak yerden iki üç karış yükseklik, yerden biterek yükselmek, hörgüçlü yer ve yukarı çıkmak gibi manalara gelmektedir. Tefsircilerin birçoğu bu lügat manalarını söylemiş, fakat tesnim'e açık bir ad vermeden yine aynı Arapça ismiyle zikredip ondan sonraki ayetle tefsir etmişler ki: –(O, Allah'a yakın olanların içeceği bir pınardır.) Yani tensimi cennette akan bir pınar olarak tefsir etmişlerdir

Evet, bu kaynak cennette olan ve Allah'a yakın olanların içeceği bir pınardır, ama o pınar zikredilmeden önce o çeşmeden akan içkinin karışımının (tesnim) olduğunu bütün tefsirciler yazmaktadırlar. Fakat tensimin ne olduğunu yazmıyorlar ve bir sonraki gelen ayette mukarrebin'in içtiği çeşme, pınar diyorlar. Tesnim mademki içkinin katığıdır, bunun Türkçede veya başka bir dilde karşılığı olması lazımdır. Oysa onu ayette geçtiği gibi hem tensim olarak zikrediyorlar ve hem de onun cennette bir pınar olduğunu söylüyorlar. Fakat bu

beni tatmin etmiyor. Eğer şöyle demiş olsalar mesela bu, karışımı tensim olan cennette bir pınardır, o zaman biraz anlardım. Ama önce bu içkinin katımı olan tensim'in ne olduğunu bilmeliyim. Bu bir ot mudur, otun çiçeğimidir, ya da başka bir şey midir? Bunu açıklayan yok. Oysa banim anlayışıma göre bu yerden bitmiş ve iki üç karış yükselmiş güzel kokulu bir otun çiçekleridir ki, bunun karışımı ile cennette sunulan ya da pınardan akan özel bir içkidir. İşte Cenab-ı Hak kendisine en yakın olan kullarına bu özel pınardan akan içkiyi ikram edecektir. Nitekim İbni Abbas'ın da bu pınarın cennet pınarların, cennet içkilerinin en yükseğidir, dediği de rivayet edilmektedir. Bazı tefsirciler bu kelimenin lügat manasında ki yüksekliğe dayandırarak yerden yüksekte olan bir pınar diye yorumlasalar da. Bunu sadece pınarla yorumlamak doğru değildir. Çünkü (ve mizâcühü-mintesnim) "Onun karışımı tesnimdir," buyrulması tesnim açıkça içkinin katığı olduğunu ifade etmektedir.

Şimdi buna göre şöyle özetleyebiliriz. (Tesnim) mahiyetini bilmediğimiz cennet bitkilerinden bir bitkinin adıdır ve bu bitki ile karıştırılmış cennette akan özel bir içki pınarıdır. Diğer içkilerden bambaşka bir tat ve lezzet vermektedir ki, Allah'a en yakın olan kullara ikram edilecektir ve bu içkiyi içtikten sonra da içenlerin ağızları dünya içkilerini içenlerin ağızlarının pis koktuğu gibi kokmaz, bilakis mis gibi kokar.

Mukarrebin (Allah'a yakın) olanların kimler olduğu hakkında da farklı yorumlar vardır ki, bunu Vakia sûresinin 11. ayetinin tefsirinde açıkladık, oraya bakınız.

Evet: (doğrusu o suç işleyenler inananların üstüne gülüyorlardı.) Bu dünyada kendilerini beyanmış olan bu inatçı ve inkârcı kâfirler müminleri küçümseyip onları alay edip üslerine gülüyorlardı. –(Onların yanlarına uğradıklarında birbirlerine göz kırpıyorlardı. –Ve evlerine döndüklerinde de zevklenerek dönüyorlardı.) Yani inanan müminlere karşı yaptıkları muameleleri büyük bir keyifle anlatarak, ondan zevk alarak evlerine dönüyorlardı. –Ve: (müminleri gördükleri zaman onları aşağılayarak: "Bunlar sapıklardır," diyorlardı. –Oysa onlar müminler üzerinde bir bekçi olarak görevlendirilmemişlerdi.) Yani müminlerin her hal ve hareketlerinin gözlemleyin, onların hallerini araştırın, onlardan bahsedip konuşun diye kendilerine bir görev verilmediği halde, böyle gözleri onların üzerinde adeta bir gözetleyici gibi, bekçi gibi davranıyorlardı. –(İşte bu gün

de müminler kâfirlere gülecekler.) Şimdi sıra müminlerdedir. Kendilerini küçümseyip alay ederek, onlara karşı yaptıklarını zevklenerek anlatan ve keyifle ananlara karşı bu gün de müminler onların o aldanış ve aşağı düşüşlerine bakıp güleceklerdir. Hani nerde sizin izzet ve şerefiniz, kudret kuvvetiniz, makam ve mevkiniz, güvendikleriniz, arkasına takılıp gittiğiniz sahte ilahlarınız nerde? Neden burada böyle perişansınız, başlarınız yere eğik, neden gırtlağınıza kadar içinize korku düşmüş, neden bu gün ne desek hemen onu yerine getirecek, boyun eğecek zelil hakir bir haldesiniz? Haydı söyleyin bakalım, siz çok akıllıyıydınız, bizler ahmak ve sapıklardık, siz zengindiniz, biz fakirdik, siz itibar sahibi idiniz, sözünüz dinlenirdi, biz itibarsız, horlanmış, küçümsenmiş sözü dinlenmeyen sıradan bir insandık, bütün bunlar ne oldu şimdi? Evet, işte onların aşağı görüp alay edip sapık dedikleri o müminler şimdi: –(Koltuklar üzerinde cennette böyle etrafa bakarlar. –Acaba kâfirler yaptıkları ile nasıl cezalandırıldılar?) diye o aşağılanmış olan müminler böylece etrafı seyredip dururlar.

Bu ayetten anlaşılıyor ki, Allah (c.c.) kâfirlerin cehennemdeki durumlarını cennette ki müminlere seyrettirecek, onlarla karşı karşıya getirecek ve hatta aralarında konuşmalar geçecek. Nitekim Araf sûresinin 44. ayetinde: (Cennet ehli cehennem ehline çağıracak: "Biz muhakkak Rabbimizin bize vadettiğini gerçek olarak bulduk. Siz de Rabbinizin size vadettiğini gerçek olarak buldunuz mu?" Onlar da "evet," derler,) diye buyrulmaktadır.

İNŞİKAK SÛRESİ

İnşikak suresi de Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise yine sûrenin başındaki birinci ayette göğün yarılmasından bahsedilmektedir ki, bu sureye bundan dolayı bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Yirmi beş

Kelime Sayısı: Yüz yedi

Harf Sayısı: Dört yüz otuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

إِذَا السَّمَاء انشَقَّتْ {١} وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ {٢} وَإِذَا الْأَرْضُ مُدَّتْ {٣} وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ {٤} وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ {٥} يَا أَيُّهَا الْإِنسَانُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَدْحاً فَمُلَاقِيهِ {٦} فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ {٧} فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَاباً يَسِيراً {٨} وَيَنقَلِبُ إِلَى أَهْلِهِ مَسْرُوراً {٩} وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاء ظَهْرِهِ {١٠} فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُوراً {١١} وَيَصْلَى سَعِيراً {١٢} إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُوراً {١٣} إِنَّهُ ظَنَّ أَن لَّن يَحُورَ {١٤} بَلَى إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيراً {١٥} فَلَا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ {١٦} وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ {١٧} وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ {١٨} لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَن طَبَقٍ {١٩} فَمَا لَهُمْ لَا

يُؤْمِنُونَ {٢٠} وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لَا يَسْجُدُونَ {٢١} {س} بَلِ الَّذِينَ كَفَرُواْ يُكَذِّبُونَ {٢٢} وَاللهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ {٢٣} فَبَشِّرْهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ {٢٤} إِلَّا الَّذِينَ آمَنُواْ وَعَمِلُواْ الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ {٢٥}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-6. Gök yarıldığı, –Rabbini dinleyip kendisine yaraşır şekilde boyun eğdiği vakit, –Yer uzatılıp dümdüz olduğu, –İçindekiler dışarı atılıp boşaldığı –Ve kendisine yaraşır bir şekilde Rabbine kulak verip kendine yaraşır şekilde boyun eğdiği zaman, –Ey insan! Kuşkusuz sen Rabbine doğru çaba sarfetmekle çaba sarfetmektesin, nihayet O'na varacaksın.

7-8-9. O vakit kitap sağ eline verilen, –Kolay bir hesapla hesaba çekilecek. –Ve sevinçli olarak ailesine dönecektir.

10-12. Şimdi kimin de kitabı arkasından verilirse, –O derhal helâki (ölümü) çağırır. –Ve alevli ateşe girer.

12-14. Çünkü o (dünyada) ailesi içinde sevinçli idi. –O hiç dönmeyeceğini sanmıştı.

15. Hayır-hayır, (o düşündüğü gibi değildir, Rabbine dönecekti) zira Rabbi onu görmekte idi.

16-19. Şimdi yemin ederim şafağa, –Geceye ve bağrında topladığı şeylere, –Derlenip toplandığı zamandaki aya yemin ederim –Ki, siz elbette halden hale bineceksiniz.

20-22. Artık onlar için ne (engel) var ki, inanmıyorlar? –(Ne engel var) ki, onlara karşı Kur'an okunduğu zaman secde etmezler? –Hatta o kâfirler yalanlarlar.

23-24. Oysa Allah içlerinde sakladıklarını bilir. –Artık onları acıklı bir azapla müjdele.

25. Ancak iman edip iyi amel işleyenler müstesnadır ki, onlar için men edilmedikleri bir mükâfat vardır.

İzahı

1-6. Bu ayetlerde yine yeminle kıyametin kopuşuna ve onun dehşetine vurgu yapılmaktadır. İnsanoğlu hangi ameli yapma çabası içinde olursa olsun, bu çabalar sonunda mutlaka ölecektir, kıyamet kopacaktır, kabir içindeki ölüleri Allah'ın kudretiyle diri olarak dışarı atacaktır. Öyle ise insanoğlu Rabbinin buyruklarına can kulağıyla kulak vermeli, O'nun buyruklarına itaat etmeli ve O'nun gösterdiği yolda çaba sarf etmelidir. Çünkü hangi yolda çaba sarf eder, ne kazanırsa, kıyamet günü mutlaka onun hesabiyle karşılaşacak ve ona göre de muamele edilecektir.

Bu sûrenin birinci ayetinde yine göğün yarılacağı ifade edilmektedir ki, bunu bundan önceki sûrede birçok ayet numarası vererek açıkladık. İkinci ayette de şu ifade edilmektedir. Yani Rabbin buyurduklarına hak ettiği şekilde kulak verip dinlediğin zaman, bu kâinatı yaratan Rabbin göğü istediği zaman yarıp, kıyameti koparacağını anlarsın. –(Yerin de uzatılıp dümdüz yapıldığı zaman,) yani kıyamet koparken dağların, derelerin, tepelerin her türlü yüksek ve çukurların kaldırılıp dümdüz olduğu zaman. –Yine yer: (İçindekileri dışarı atıp boşalttığını) görürsün. Yani kıyamet koptuktan sonra İsrafil (a.s.)'ın tekrar Sure üflemesiyle yer içindeki ölmüş cesetleri Allah'ın kudretiyle diri olarak dışarı attığını görürsün. –Yine ey insan! Rabbinin buyurduklarına yaraşır bir şekilde kulak verip dinlediğin zaman) O'na itaat ettiğin zaman, –(Rabbin için doğru çaba sarf ettiğini anlayacaksın ve nihayet O'nun huzuruna döneceksin.)

Bana göre sûrenin başından itibaren (izâ) diye başlayan ve devam eden beş ayetteki (izâ) şartının cevabı: (Ey insan!) diye başlayan altıncı ayettir.) Yani siz bu beş ayetteki buyruklara kulak verir, hakkiyle dinler ve itaat ederseniz, gerçekten Rabbiniz için çaba sarf ettiğinizin, O'nun rızasını kazanmak için koştuğunuzun bilincinde ve şuurunda olursunuz ve bu bilinç ve şuurla da Rabbinize dönmüş olursunuz. Nitekim bundan sonra gelen ayetler de bu yönde açıklamalar yapmaktadır.

7-15. (Şimdi kitabı sağından verilen,) yani amel defteri kıyamet günü sağından verilen mümine gelince o: –(Kolay bir hesapla hesaba çekilir. –Ve sevinçli

olarak ailesine döner.) Yani hesabı kolay geçen bu mümin cennette kendisi için yaratılmış, kendisini bekleyen ailesine sevinçle döner. –(Şimdi kimin kitabı "amel defteri" arkadan verilirse, –O da derhal helâki çağırır.) Yani kıyamet günü kâfirlerin amel defterleri ya sollarından veya arkalarından uzatılarak verilir ki, işte amel defterini arkasından alan mahvolduğunu anlayınca hemen helak olmayı, ölümü ister. Keşke ölsem de bu hesaptan ve bu cezadan kurtulsam der. Nitekim Nebe sûresinin son ayetinde şyle buyrulmuştur. (Kâfir, ne olur keşke toprak olsam kurtulsam der.) Ama tabi ki, ölüm de yok, kurtuluşt da yoktur. –Ve: (O alevli ateşe girecektir. –Çünkü o ailesi içinde sevinçli idi.) Yani dünyada ailesi arasında refah içinde, Allah'ın azabından, yaptıklarının hesabından bihaber korkusuz yaşıyordu, bu günü ve buradaki hesabı inkâr ediyordu. Müminleri küçümser, alay eder, onların bu hallerinden zevkle konuşarak ailesinin yanına dönerdi. Yetimi yoksulu acımaz, Rabbinin kendisine verdiği nimetlerle, mevki makamlarla, övünür, kendini beğenirdi. Rabbinin verdiği nimetlere karşı nankörlük eder, O'na karşı gelir, O'na ortak koşardı. Şimdi bütün dünyadaki bu mutlu hayat bitince onlar bir hayal oldu, onun şimdiye kadar hayal sandığı ve inkâr ettiği gerçek hayat karşısına çıkınca, helâk olmak, toprak olup yok olmak ister ama nerde! –(O hiç dönmeyeceğini sanmıştı.) Bu mutluluktan ayrılıp da Rabbine hesap vermek üzere O'na dönmeyeceğini sanmıştı, onun mutluğu hep böyle devam edecek sanmıştı. –(Hayır-hayır onun zannettiği gibi değil.) O mutlaka Rabbine dönüp hesap verecektir. Zira o Rabbini unutup, isyan ederken: (Rabbi onu görüyordu.) Artık şimdi hesap zamanı geldi, kaçacağı bir yer de yok, ölüp kurtulmak da yoktur.

16-25. (Şimdi şafağa andolsun, –Geceye ve bağrında taşıdığı şeylere, –Derlenip toparlandığı zaman ki aya) yani dolunaya andolsun –(Ki, siz elbette halden hale bineceksiniz.) Yani bir bineğe binip ondan inip başka bir bineğe biner gibi, hayatın bir safhasından öteki safhasına geçersiniz. Mesela Âdem (a.s.) topraktan, süzme çamura intikal etmiş ve balçıktan yaratılmıştır. Kendisinden de eşi Havva validemiz yaratımlıştır. Ondan sonraki nesiller de yine nesildennesle babalarının belinden gelen, sperm ve analarının yumurtalarından yaratılırken burada da bir takım devrelerden geçmiştir. Önce belli bir süre nutfe olarak kalmış, sonra kan pıhtısı olup belli bir süre öyle kalmış, sonra bir çiğnem et parçası olmuş, sonra şekil almış, azaları oluşmuş vesaire. Ondan sonra dünyaya

gelmiş, çocukluk devresi, olgunlu çağı, gençlik çağı, yaşlılık çağı, ondan sonra ölüm, kabir ve kabirden sonra tekrar diriliş. İşte insanoğlu bu evrelerden gelip geçerek en son Rabbine dönüp ona hesap verip ve son durak olarak da cennet veya cehennemde son bulup orada karar kılacaktır.

Bazı tefsirciler (leterkebünne) fiylini benin fethasıyla, (leterkebenne) olarak okumuşlardır ki, o zaman mana tekil olarak Peygamberimize hitaptır. Yani ey Muhammed! (Sen miraca giderken bir gökten diğerine binip yükseldin,) şeklinde yorumlamışlardır. İbni Abbas ise peygamber (a.s.)'ın hayatının bir halden diğer bir hale geçişi olarak yorumlamış. Mesela Peygamber (a.s.)'ı ilk dönemlerinde müşrikler yalanlayıp eziyet etmişler. Sonra Mekkeden Medine ye hicreti, sonra müşriklere karşı savaşları vesaire onun hayatının böyle inişli ve çıkışlı olması şeklinde yorumlanmıştır. Ancak İbni Abbas'ın yine birinci gurupta olan âlimlerin yorumlarına benzer yorumladığı da söylenmektedir. Yani o da bu konuda tereddüt ederek her iki yorumun da olabileceğini söylemiştir. Fakat âcizane benim anlayışıma göre de birinci yorum daha isabetlidir. Yani (Leterkebünne) çoğul olarak bütün insanların kastedildiği ve insanoğlunun bu merhalelerden geçerek dünyaya geldiği ve ondan sonra da dünya hayatında birtakım inişli-çıkışlı hayat yaşadığı anlaşılmakta. Yani insan oğlunun bu inişli-çokışlı hayatını düşünüp ibret alması gerektiğine işaret edildiği kanaatindeyim.

–Evet, insan bu merhalelerden geçerek yaratılmış bir varlıktır. Şimdi onlara: (Ne oluyor ki inanmıyorlar? –Ve kendilerine Kur'an okunduğu zaman secde etmiyorlar?) İşte bu ayetler aslında yukarda geçen ayetin bütün insanlığa hitap ettiğini açıklıyor. Burada secde etmiyorlar ifadesi, Kur'an'da ki, secde ayetleri okunduğu zaman secde etmeyenlere işaret etmektedir. Nitekim rivayete göre Peygamber (a.s.) ilk inen Alak suresini okuyup sonundaki secde ayetinden dolayı secde etmiş ve orada bulunan müminler de kendisi ile beraber secde etmişler. Fakat orada bulunan müşrikler el çırpıp, ıslık çalmışlar. İşte bu ayet inerek onları kınamıştır. Enfal sûresinin 35. ayetinde de müşriklerin el çırpıp ıslık çalmaları hakkında şöyle buyrulmuştur. (Onların namazı, duası, Beytullah'ın "Kâbe"nin yanında ıslık çalmak ve el çırpmaktır.) Nitekim bu gün de kendilerini hem Müslüman, hem aydın, hem çağdaş, hem namaz kılmayan, hem de cenaze merasimlerine katılan bu İslam yobazları aynısını yapmaktadırlar. Cenaze namazı yerine alkış tutmaktadırlar. Cahiliye her zaman cahiliyedir, fark etmiyor, o

günün sözde Mekke'nin ileri gelen Cahilleri ne yapıyordu ise bu günün cahilleri de aynısını yapıyorlar. –Evet, o müşriklerin secde etmemeleri bir yana: (Hatta o kâfirler Kur'an'ı yalanlarlar. –Oysa Allah, içlerinde sakladıklarını bilir. –Artık onları pek acıklı bir azapla müjdele. –Ancak iman edip güzel ameller işleyenler müstesnadır ki, onlar için arkası kesilmez, tükenmez bir mükâfat vardır.)

BURUC SÛRESİ

Buruc sûresi de Mekke döneminde indi. Buruc, burçlara verilen addır ki birinci ayette Cenab-ı Hakkın burçlara yemin etmiştir ve bundan dolayı da bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Yirmi iki

Kelime Sayısı: Yüz dokuz

Harf Sayısı: Dört yüz altmış beştir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاء ذَاتِ الْبُرُوجِ {١} وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ {٢} وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ{٣} قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ {٤} النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ {٥} إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ {٦} وَهُمْ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ {٧} وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَن يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ {٨} الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ {٩} إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ {١٠} إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ذَلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ {١١} إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ {١٢} إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ {١٣} وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ {١٤} ذُو الْعَرْشِ

الْمَجِيدُ {١٥} فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ {١٦} هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ {١٧} فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ {١٨} بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ {١٩} وَاللَّهُ مِن وَرَائِهِم مُّحِيطٌ {٢٠} بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ {٢١} فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ {٢٢}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-5. Burçlar sahibi olan gökyüzüne, –Vadolunan o güne, –Şahitlik edene ve edilene andolsun –Ki, kahroldu o hendeğin sahipleri. –(Onlar) tutuşturulmuş bir ateş sahibi idiler.

6-7. Hani o ateşin başına oturmuşlar, –Müminlere yaptıklarına şahit idiler.

8. Müminlere kızmalarının sebebi de yalnız aziz ve halim olan Allah'a iman etmeleri idi.

9. O Allah ki, göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur ve Allah her şeye şahittir.

10. İnanan erkek ve kadınlara işkence yapıp sonra da tövbe etmeyenlere cehennem azabı ve hem de yanma azabı vardır.

11. İnanan ve iyi amel işleyenler için de altından ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş budur.

12. Kuşkusuz Rabbin yakalaması çok şiddetlidir.

13-14. Yoktan O, yaratır ve dilediğinde de tekrar O, diriltir. –Bununla beraber çok bağışlayandır ve çok sevendir.

15-16. Arşın sahibi ne yücedir. –O, dilediğini yapar.

17-18. Orduların haberi sana geldi mi? –Yani Firavun ve Samud'un (orduları.)

19-20. Doğrusu kâfirler bir yalanlama içindedirler. –Allah ise, onları arka taraflarından kuşatmıştır.

21-22. Hayır-hayır, (Onların zannettikleri gibi değil,) belki o şerefli bir Kur'an dır. –O (Kur'an) bir levhada yazılıdır.

İzahı

1-4. (Burçlar sahibi olan gökyüzüne, –Vadolunan o güne, –Şahitlik edene ve edilene andolsun –Ki, kahroldu o hendek sahibi.)

Burûc, burcun çoğuludur. Furkan sûresinin 61. ayetinde geçtiği gibi bu ayette kasdedilen burçlardan maksat, gökteki yıldızlardan 12 yıldızdır ki, bunlar şunlardır. Koç, Öküz, İkizler, Yengeç, Aslan, Başak, Terazi, Akrep, Yay, Oğlak, Kova ve Balık burçlarıdır. İbni Cerir gibi birçok tefsirciler böyle tefsir etmişlerdir. Bu yıldızlar sayılan bu şeylere benzetilerek bu isimler verilmiştir. Aslında burç görünen yüksek kale, köşk vesaire gibi ilk bakışta göze çarpan ve görünen şeylerdir. İşte gökte en fazla görünen ve göze çarpan bu yıldızlardır ve bu yıldız kümeleri daha çok şöhret bulduğu için bunlara yemin edilmektedir. Ancak daha önce de söylediğim gibi aslında Allah Teâlâ bunlara değil de, bunları yaratan kendi azameti-şanına yemin etmektedir.

Evet, ikinci ayette de vadedilene yemin etmektedir. Yani müminlere mükâfatın, kâfirlere de azabın ve cezanın vadedildiği kıyamet gününün dehşetine işaretle Cenab-ı Hak vadedilen o güne yemin etmektedir. Üçüncü ayette hem şahitlik edene hem de şahitlik edilene yemin edilmektedir ki bu konuda farklı yorumlar yapılmıştır. Fakat bana göre yine kıyamet günü hesap yerinde şahitlik edenlerle kendi aleyhlerinde şahitlik edilenlerin bir araya geldikleri o günün dehşetine işaretle, bunlara yemin edilmiştir.

Yani özetlersek, gökteki burçları yaratan, müminlere mükâfatın, kâfirlere azabın vadedildiği kıyamet gününü meydana getiren, şahitlik eden ve aleyhlerinde şahitlik edilenleri mahşerde toplayıp onları mahkeme eden Allah'ın zatı ve azameti hakki için andolsun ki o (hendeğin sahipleri kahroldu.) İşte bu yeminin arka planında bu vardır, buna dikkat çekmek için Cenab-ı Hak yemin etmektedir.

Peki bu hendek sahipleri kimdir, bu nedir? Bunlar hakkında muhtelif rivayetler vadır. Fakat acizane ben bunların kimler olduğunu aşağıda özetle anletmak istiyorum.

Bunun Yemen civarında ve Necran denen yerde yaşmış Yahudi asilli zorba bir kıral olduğu rivayet edilmekdir. Ve adı Zünüvas olan bu Yahudi asilli zorba kıral, bütün Hıristiyan dinine mensup olanların Yahudiliğe dönmeleri için zorlamıştır.

Aksi takdirde dönmezlerse ateşte yakacağı tehdidinde bulunmuş. Fakat o zaman bozulmamış olan hak din tevhid dinine mensup olan bu insanlar dinlerinden dönmeyince, bu zalim onları tehdit etmiş ve büyük bir handek kazdırıp çukur eştirmiş ve bu çukurda ateş kalamış ve on iki bin ordu ile mümin olan bu Hıristiyanları o handekteki kaladığı ateşe atıp yaktırmış. Üstelik kendileri de yanında oturup seyretmişler. İşte yukarda şahit ve meşhutların yani ateşte yanan meşhutların ve onların yanmalarına şahit olup seyreden bu zalimler kıyamet günü yüce divanda karşı-karşıya gelecekler. O gün ilahi adaletin karşısına çıkacaklardır ki, işte bununla o günün dehşetine işaret edilmektedir. Allah Teâla yemin etmektedir ki, işte dünyada zulmeden bu zalimlerin yanına kalmadı ve onlara kalmadığı gibi, onları hak ettikleri cezaya çarptırıp kahrettik. Şimdi ey azgın müşrikler! Sizi de kahretmeye kadir değimliyiz?

Nitekim bu zalim Zünuvas bu katliami yaptıktan sonra Habeş Kıralı buna çok kızmış. Yemen'e bu Yahudilerin yaşadıkları yerlere saldırıp Zünuvas ve yandaşlarını kahru perişan etmiş. Tarih tekerrürden ibarettir derler. İşte Saddam da zamanında nice insanlara zulmetti. Kaddafi ve benzerleri de ayni şekilde zulmetti ama sonları ne oldu? Ve şimdilerde Suriyedeki Beşar ve daha başkaları. İşte sünnetüllah hep böyledir. Firavunlara kalmayan, onları Helak eden Allah C. C. bunların yanına mi koyacaktır? Yoksa yıllardır filistinde ki, Müslümanlara zulmeden, çocukların ellerini, kollarını, bacaklarını kıran Yahudi zalimlerinin yanına mı kalacak? Dünyada hiçbir millet zulümle ayakta kalamamıştır, hiçbir zalimin yanına kâr kalmamış, eninde sonunda cezasını, belasını bulmuştur.

5-11. Evet işte o Zünuvas hendeklerde, çukurlarda: (Tutuşturulmuş bir ateş sahibi idi. –Onlar da o ateşin başında oturmuşlardı. –Ve onlar müminlere yaptıklarına şahit idiler.) Yani ateşin sahibi, onu tutuşturan Zünuvas, müminleri bu ateşe atıp yandaşlarıyla oturmuş seyrediyorlardı. –(O müminlere kızmalarının sebebi ise sadece yüce ve övülmüş olan Allaha iman etmeleri idi.) Bu güzel insanların sadece onlara göre suçları Rabbimiz Allah, deyip O'na ve O'nun emir ve yasaklarına inanıp uymaları idi, başka hiçbir suçları yoktu. –(O aziz ve hamid olan Allah ki, göklerin ve yerin mülkü O'na aittir ve Allah, her şeye şahittir.) Allah (c.c.) bütün bunların yaptıkları zulümlere şahittir, onları görüp gözetliyor. –(O zalimler ki, mümin erkekleri ve mümin kadınları fitneye düşürmüşler, sonra da tövbe etmemişlerdir ve işte onlara hem cehennem azabı, hem

de cehennemde yanma azabı vardır.) Yani onlar nasıl müminleri böyle bir bela ile imtihanla karşı-karşıya bırakıp, ya dininizden, imanınızdan vazgeçeceksiniz, ya da bu ateşte yanacaksınız tercihinde bırakıp onları o ateşte yaktılarsa, onlara da cehennemde çeşitli azap var ve hem de ateşte yanma azabı vardır. –(Şüphesiz iman edip güzel ameller işleyenlere de altından ırmaklar akan cennetler vardır. İşte büyük kurtuluş da budur.) Evet, işte imanlarından caymayan, zalimlere boyun eğmeyen, bu uğurda cayır-cayır yanmaya razı olan bu güzel insanlar ve bunlar gibi imanlarında samimi olup güzel ameller işleyen mümin erkek ve kadınlar için altından ırmaklar akan ebedi ve sonsuz nimetler ve böyle güzelim cennetler vardır. İşte gerçek kurtuluş, gerçek saadet de budur.

12-16. (Şüphesiz Rabbin yakalayışı şiddetlidir.) O, sabreder, mühlet verir, ama bir de yakaladı mı O'nun yakalayışı başkasına benzemez. –Çünkü: (Yoktan O, yaratır, tekrar dirilten de O'dur. –Bununla beraber çok bağışlayan, çok sevendir.) O, pişman olan, tövbe edenleri bağışlar, O, kullarını çok sever. –(O, Arşın sahibidir. –Dilediğini de yapar.) O'nun her şeye gücü yeter, ne isterse onu yapmaya muktedirdir, O'nun gücünün üstünde bir güç yoktur, O'na mani olacak da yoktur.

17-22. Ey Muhammed! (Orduların haberi sana geldi mi? –O Firavun ve Semud'un ordusudur.) Yani Firavun ve Semud kavminin ordularının varlığından haberdarsın, onlardan sana malumat verdik, onların sonları ne oldu? Bunu da biliyorsun. Yaptıkları zulümler yanlarına kalmadı, onları helâk ettik de sana karşı gelen, zalimleri mi helâk edemiyeceğiz? Onları kahrettiğimiz gibi sana karşı gelen zalimleri de kahredeceğiz.

Bura da Firavun ve Semud kavminin örnek verilmesinin sebebi ise, Araplarca en çok bilinen ve şöhret bulan bunların orduları olduğu içindir. Yoksa öyle nice azgınlar, nice ordular helâk edilmişlerdir ki, bunların birçokları Kur'an'ın başka sûrelerinde ve başka ayetlerinde anlatılmıştır. –(Doğrusu kâfirler bir yalanlama içindedirler.) Onların adetleri budur, kendi aralarında bir yalan uydurur, hakka karşı gelir, inkâr ederler. –(Oysa Allah, onları arka taraflarından, enselerinden kuşatmıştır.) Yani onlar böyle yalanlar uydurarak inkâr ederken, Allah da onları azabıyla arkalarından kuşatmıştır, yakalanacaklarından haberleri yoktur. –(Hayır, onların zannettikleri gibi değil, belki o şerefli bir Kur'an dır, –O, Levhi'l-Mahfuzdadır.) Yani onların iddia ettiği gibi Kur'an Muhammed

tarafından uydurulmuş, ya da başka birinden öğrenmiş veyahut da geçmişteki kimselerin satırlarında bulunan efsanelerdir gibi, yalanlayıp iftira ettikleri gibi değildir. Belki, O Kur'an Levhi'l-Mahfuzda yazılı olan Allah kelamıdır ve onu kulu ve elçisi olan Muhammed'e vahyetmiştir.

Bu sûreden özet olarak şunu anlamış olmaktayız. Yemende ki, hendek sahibi denen Zünuvas, Firavun ve Semud kavmi gibi zalimler nasıl zulmedip sonunda hepsi de kahrolup belalarını buldu. Ve cezalarını gördülerse, Kur'an'a ve Peygambere iftira ederek, yalan uydurarak, Allah'a ve Peygambere karşı gelip müminlere sırf inançlarından dolayı zulmeden bütün Kâfir ve zalim kavimler de belalarını bulup cezalandırılacaklardır.

TARIK SÛRESİ

Tarık sûresi de Mekke döneminde inmiştir. Tarık bir yıldızdır ki, sûrenin başındaki ayette göğe ve Tarık yıldızına yemin edildiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: On yedi

Kelime Sayısı: Altmış bir

Harf Sayısı: İki yüz otuz dokuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاء وَالطَّارِقِ {١} وَمَا أَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ {٢} النَّجْمُ الثَّاقِبُ {٣} إِن كُلُّ نَفْسٍ لَّمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ {٤} فَلْيَنظُرِ الْإِنسَانُ مِمَّ خُلِقَ {٥} خُلِقَ مِن مَّاء دَافِقٍ {٦} يَخْرُجُ مِن بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ {٧} إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ {٨} يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ {٩} فَمَا لَهُ مِن قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ {١٠} وَالسَّمَاء ذَاتِ الرَّجْعِ {١١} وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ {١٢} إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ {١٣} وَمَا هُوَ بِالْهَزْلِ {١٤} إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْداً {١٥} وَأَكِيدُ كَيْداً {١٦} فَمَهِّلِ الْكَافِرِينَ أَمْهِلْهُمْ رُوَيْداً {١٧}

Meali

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2-3. Göğe ve Tarıka andolsun. –Tarık nedir, bildin mi? –O delip geçen bir yıldızdır.

4. Hiçbir kimse yoktur ki, başında bir koruyucu olmasın.

5-6. İnsan neden yaratıldığına bir baksın. –Atılan bir sudan yaratıldı.

7. O erkeğin beli ile kadının göğüs kemiği arasından çıkar.

8. Elbette O (Allah), onu (tekrar dirilterek) döndürmeye kadirdir.

9-10. Bütün sırların yoklanıp açıldığı gün, –İnsanın o gün ne bir gücü vardır, ne de bir yardımcısı.

11-14. Andolsun o dönüşlü göğe, –O yarılıp çatlayan yere –Ki, kuşkusuz o (Kur'an hakla batılı) ayırt edici bir sözdür. –O asla bir şaka değildir.

15-16. Haberin olsun ki kâfirler hep tuzak kuruyorlar, –Ama ben de bir tuzak kuruyorum.

17. Onun için sen kâfirlere mühlet ver, onlara az bir zaman tanı.

İzahı

1-3. Bu sûrede Allah Teâlâ, yemin ederek insanoğlunun başıboş olmadığına devamlı kontrol altında olduklarına ve kendi yaratılışlarına bakarak ibret alıp yaratanın kudretini idrak edip O'na itaat etmelerine dikkat çekerek şöyle buyurmaktadır. (Göğe ve Tarık'a andolsu. –Tarık nedir bildin mi? –O delip geçen bir yıldızdır.)

Bu yıldızın ne olduğu hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Kimine göre bu Süreyya yıldızı, bazılarına göre Zühal, bazılarına göre göğe kulak hırsızlığına giden şeytanı kovan yıldızdır. Bazılarına göre ise burada cins olarak yıldız tekil olarak zikredilmiştir ki, bütün yıldızlar demektir. Fakat âcizane benim anlayışıma göre bu ayette (tarık)'ın delip geçen bir yıldız olarak açıklanması göğe kulak hırsızlığına giden şeytanı taşlayan, kovan yıldız olduğudur. Bunu daha önce birkaç sûrede geçen birkaç ayetin tefsirinde izah etmiştik. Nitekim pek yakında geçen Mülk sûresinin beşinci ayetinin tefsirinde deaçıkladık oraya bakınız. İşte bu şeytanlar geleceğe ait bilgileri meleklerden gizlice dinleyerek gelip kâhinlere haber vermek için gittiklerinde o yıldızdan parlak bir ateş topu bu şeytanı hedef alarak delip geçer. İkinci ihtimal da sabahyıldızıdır ki, ortalık ağardığı bir zaman da görünür. Bu da bir yerde geceyi delip gündüze geçen yıldız demektir. Bu yıldızın dışındaki yıldızlar hep gece görünüp gündüzün ağarmasıyla kaybolurlar. Fakat bu yıldız geceyi aşarak gündüzün ağartısında da görünmektedir. İşte bu ayette (tarık) delip geçen bir yıldız olması bakımından bu iki

yıldızdan biri olma ihtimali daha kuvvetlidir. Esasen yıldızın hangi yıldız olduğu da çok önemli değil, önemli olan Allah Teâlâ'nın bu yeminden sonra gelen şeye dikkat çekmesidir.

4-8. İşte o yeminin arkasındaki önemli şey şudur: (Şüphesiz hiçbir şahıs yoktur ki, başında bir koruyucu olmasın.) Yani Allah Teâlâ herkesin amellerini kayda geçip amel defterlerinde amelleri koruyan melekler koymuştur. O halde insan ona göre davranmalı ve ona göre amel etmelidir. –(İnsan neden yaratıldığına bir baksın,) düşünüp ibret alsın. –(O atılan bir sudan yaratıldı. –O su erkeğin beli ile kadının göğüs kemiği arasından çıkar.) İşte böyle bir sudan böyle mükemmel bir insanı yaratan Allah (c.c.) zamanı gelince: –(Elbette o ölen insanı tekrar diriltip hayata döndürmeye kadirdir.)

Ayette geçen (sulb) erkeğin bel kemiğine denir. (Terâib) ise, teribe'nin çoğuludur ki, bu da kadınların göğüs kemiklerine denir. İşte Kadının göğüs kemiğinden rahim'e inen meni ile yani yumurta ile erkeğin bel kemiğinden tazyikle atılan sudan yani meninin içinde ki spermden yaratılmıştır.

Dikkat edilirse, (Hulika-minmâin-tâfik) derken, burada ki min, mini-baziyedir. Yani erkeğin bel kemiğinden tazyikle çıkan bu suyun (meninin) bazısından yaratılmıştır, ifadesi bu meninin içinde bulunan binlerce spermden bazılarının rahimdeki yumurta ile çiftleşmek için gittiğine ve bunlardan da birinin o yumurta ile birleştiğine işaret etmektedir. Bu ayeti bu günkü bilim adamları incelediklerі zaman daha iyi anlamış olurlar. İşte bilim adamlarının anlattıklarına göre bu meninin içinde bulunan binlerce sperm rahimdeki yumurta ile birleşmek için yola çıkıyor. Fakat onlardan sadece bir tanesi yumurtaya ulaşıp onu delip çiftleşiyor. İşte çiftleşen bu sperm ve yumurta yarımşar hücre iken tek bir hücre olmuş oluyor ki, bunların her birerlerinin yirmi üçer tane kromozom'u bulunmaktadır ve her iki çiftin kromozom'ları birleşince de 46 kromozom olmuş olmaktadır. İşte insan yaratıldığı bu aşamalara bakıp düşünmeli ki, böyle bir maddeden böyle mükemmel bir şekil veren ve mükemmel bir insan yaratan Allah (c.c.) onu öldürdükten sonra tekrar dirilterek hayata döndürmeye kadir değil midir? Allah (c.c.) işte böyle bir atılgan sudan böyle mükemmel yarattığı insana bu soruyu soruyor ve düşünüp ibret almasını istiyor.

9-10. (Bütün sırların yoklanıp açıldığı gün, –İnsanın ne bir gücü ve ne de bir yardımcısı vardır.) Yanı kıyamet günü defterler açılıp yoklandığı zaman

bütün sırlar, gizli kapaklı işlenen suçlar, günahlar ortaya çıktığı zaman, o insanın bu işledikleri suçlardan ne kendini kurtaracak bir gücü vardır, ne de kendisine yardım edecek bir yardımcısı vardır. Öyle ise insan ona göre düşünüp aklını başına alsın, ben bu zulmü, bu günahı gizli işledim, kimse bilmez, yanıma kar kalır sanmasın.

11-17. Evet: (Andolsun o dönüşlü göğe.) Yani buradaki dönüşümden maksat denizlerin buharlaşarak yağmurların oluşup gökten, bulutlardan tekrar yağdırılıp yeryüzüne döndürülmesi, tekrar ırmaklardan akarak denizlere gitmesi ve tekrar buharlaşıp tekrar dönmesi demektir. Kazı Beyzavi'ye ve bazı tefsircilere göre bu dönüşümün gökte hareket eden her şeyin yerine denir. Bazı tefsircilerse gökte dönüp dolaşan güneş, ay, yıldızların dönüp dolaşmaları bir konaktan başka bir konağa gidip gelmeleri olarak tefsir edilmektedir. Hasan-El-Basriden rivayet edildiğine göre o da bunu yağmur ve rızıklar olarak tefsir etmiştir. İbni Abbas'tan gelen rivayete göre de yağmurlar, bulutlar diye tefsir edilmiştir ki, bana göre de yukarda zikrettiğim gibi, yağmurun gökte oluşup bulutlarla yeryüzüne geri dönüşüdür. Çünkü bundan sonra gelen ayette karine ile bunun yağmurun dönüşü olduğunu göstermektedir. –(Çatlak sahibi olan yere andolsun.) Yani yerden buharlaşarak göğe yükselip tekrar geri döndürüp yeryüzüne çeviren göğe ve o yağmur sebebiyle bitkilerin bitip toprağın yüzüne çıkması için yarılıp çatlaklar oluşturan yere andolsun. Yani bütün bunları yaratan ve oluşturan izzet ve kudretime andolsun ki: –(O Kur'an elbette hakla batılı ayıran bir sözdür.)

İşte bu yeminin arkasından buna dikkat çekilmektedir ki, Kur'an, asla bir beşer sözü değildir. O hakla batılı, iyi ile kötüyü, helâlle haramı, günahla sevabı, doğru ile eğriyi birbirinden ayırdeden bir Allah sözüdür. –(O asla bir şaka değildir.) Yani Kur'an öyle ciddiyetsiz olarak sıradan söylenilmiş bir söz değildir. –Ey Muhammed! (Haberin olsun ki, kâfirler hep tuzak kuruyorlar.) Yani İslamı, Kur'an'ı ve seni inkâr etmek için hep hileli yollara başvuruyorlar. Sana mecnun, şair, sihirbaz yakıştırmaları ile Kur'an Muhammed'in kendi uydurduğu sözleri, ya da başkalarından öğrendiği geçmiştekilerin satırlarında olan efsaneler gibi sözleriyle, hep tuzak ve hile kurarak inkâr etmeye çalışıyorlar. –(Haberin olsun ki, ben de onlara bir tuzak kuruyorum. –Ama sen kâfirlere biraz mühlet ver, onlara az bir zaman mühlet ver.) Biraz sabret ben onların hesabını göreceğim.

Görülüyor ki, Mekke döneminde inan sure ve ayetlerde hap geçmiş azgın ümmetlerden örnekler verilmekte, onların nasıl helak olup sonlarının geldiğine bakılıp, düşünülüp ibret alınmasına vurgu yapılmaktadır. Yine kâinatın yaratılışı ile ve bu kâinattaki birçok yaratılmış olanlara ve bilhassa insanın kendi yaratılışına bakıp Allah'ın kudretini görüp ibret alınıp düşünülmesine vurgu yapılmaktadır. Aynı zamanda bunlara bakıp düşünürken de kendisinin başıboş sorumsuz bir varlık olarak yaratılmadığını bilmesine vurgu yapılmaktadır. Yine bu kâinatı yaratan ilahi kudretin, öldükten sonra tekrar diriltmeye kadir olduğu sık-sık Kur'an ayetlerinde zikredilmekte ve insanı tövbeye ve imana davet etmektedir.

A'LÂ SÛRESİ

Bu sûre de Mekke döneminde inmiştir. "Âlâ" yüce demektir. Bu ismin sûrenin başındaki birinci ayette Allah'ın yüce adını zikret, anlamına gelen bu manadan dolayı sûreye bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: On dokuz

Keline Satısı: Yetmiş iki

Harf Sayısı: İki yüz doksan birdir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى {١} الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى {٢} وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى{٣} وَالَّذِي أَخْرَجَ الْمَرْعَى {٤} فَجَعَلَهُ غُثَاء أَحْوَى {٥} سَنُقْرِؤُكَ فَلَا تَنسَى {٦} إِلَّا مَا شَاء اللَّهُ إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى {٧} وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَى {٨} فَذَكِّرْ إِن نَّفَعَتِ الذِّكْرَى {٩} سَيَذَّكَّرُ مَن يَخْشَى {١٠} وَيَتَجَنَّبُهَا الْأَشْقَى {١١} الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى {١٢} ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى {١٣} قَدْ أَفْلَحَ مَن تَزَكَّى {١٤} وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى {١٥} بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا {١٦} وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَى {١٧} إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى {١٨} صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى {١٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-5. Rabbin yüce adını tesbih et. –O ki yarattı düzene koydu. –O ki, ölçüsünü belirledi. –Ve O ki, otlağı de çıkardı. –Sonra onu kupkuru siyah bir çöpe çevirdi.

6-7. Sana yakında (Kur'an'ı) okuyacağız, unutmayacaksın. –Ancak Allah'ın dilediği hariç. Şüphesiz O, açığı de bilir gizliyi de.

8-9. Seni en kolay yola muvaffak kılacağız. –O halde eğer öğüt vermek fayda verirse, öğüt ver.

10-11. Saygısı olan öğüt alır. –Şaki olan da ondan kaçacaktır.

12-13. O ki en büyük ateşe girecektir. –Sonra orada ne ölecek, ne de hayat bulacaktır.

14-15. Doğrusu temizlenen kurtuluşa ermiştir –Ve Rabbinin adını anıp namaz kılan da.

16-17. Fakat siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz. –Oysa ahiret daha hayırlı, daha kalıcıdır.

18-19. Şüphesiz ki, işte bu (anlatılanlar) önceki (kitaplarda da) vardır, –İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde de.

İzahı

1-2-3. (Rabbin yüce adiyle tesbih et. –O Rabbin ki, yarattı, düzene soktu.) Yani (subhâne Rabbiye'lazim) diyerek rükû edin ve (subhane Rabbiye'l-âlâ) diyerek de secde edin.

İbni Abbas'tan gelen bir rivayete göre (subhâne Rabbiye'l-âlâ) diyerek "Yüce Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim," demek suretiyle O'nu zikretmektir. Yine İbni Abbas'tan gelen diğer bir rivayette ise Yüce Rabbin emriyle namaz kıl demektir ki, namazın secdesinde bu tesbihle, tesbih etmek sünnettir. Nitekim İzavakia sûresinin 74. ayetinde: (Fesabbih-bismi Rabbike'l-Azim) "ulu Rabbin adını tesbih et," diye buyrulduktan sonra Peygamberimiz: "Rükûnuzu bununla yapın," buyurmuştu. İşte bu ayette (seb bihisme Rabbike'l-âlâ) buyrulunca da yine Peygamberimiz: "Secdenizi bununla yapın," buyurmuşlardır. Ve bu hadisi de Ukbe b. Amir rivayet etmiştir.

Evet, işte O yüce Rabbin ki, her şeyi yaratıp sonra bir düzene koydu. Özellikle de insanı o nutfeden yaratıp, ona şekil verdi, el, ayak, göz kulak ve saire

bütün azalarını en güzel bir şekilde yarattı. –(Yine O Rabbin ki, onun ölçüsünü belirledi ve yolunu gösterdi.) Yani bütün eşyanın özellikle de insanın cinsini, şahsını, sıfatını, miktarını, ecellerini, rızıklarını ve yapacağı bütün işlerin her şeyini belirledi, sonra onlara yollarını gösterdi. Herkes kendi yolunda ve yörüngesinde devam edip gitmektedir. Mesela ay, güneş, yıldızlar, kendi yörünge ve yollarında yürümekte, gece ve gündüz, şaşmadan uzalmasıyla, kısalmasıyla kendi yollarında, kış, yaz, ilkbahar, sonbahar, hayvanlar, bitkiler ve saire bütün yaratılmış olan şeyler kendi sistemleri içinde yollarına devam etmektedirler. Bunların en önemli olanı ise insandır ki, Cenab-ı Hak, ona iki yol göstermiştir. Biri iyi olan, cennete giden yol, diğeri kötü olan cehenneme giden yoldur ki, onlar da kendi tercihleriyle istedikleri yolda devam etmektedirler.

4-5. (Yine O, Rabbin ki, –Otlağı de çıkardı. –Sonra onu kupkuru bir siyah çöp haline getirdi.) Hayvanların yaşamı için, onların beslenmeleri için meralar, otlaklar meydana getirdi. Kimini yeşilken hayvanlar yerken, kimi biçilip kurutulup yine onlara yem yapılırken, kimini de sapında kurutup bir çöp haline getiren kudret yine O'dur. Hiç bunlara bakıp ibret almaz mısınız?

6-13. Evet, işte bütün bunları yaratan, düzene koyan ve bu düzen içinde bu sistemi çalıştıran yüce Rabbindir. Ve: (Sana yakında o Kur'an'ı okuyacağız, onu asla unutmayacaksın.)

Rivayete göre Peygamber (a.s.)'a Cibril vahyi getirip okuduğu zaman daha Cibril okumasını bitirmeden Peygamberimiz unuturum endişesiyle acele edip hemen ayetleri peşinden okumaya başlıyordu. İşte bunun üzerine bu ayet inerek böyle kudret ve kuvvet sahibi olan Allah, gönderdiği ayetleri sana hiç unutturur mu? Cibril bitirir bitirmez o ayetleri hemen senin kalbine nakşedecek biziz, bundan endişen olmasın diye Peygamber (a.s.)'a Cenab-ı Hak teminat vermiştir. Nitekim daha önce Kıyamet sûresinin 16-17-18. ayetlerinde: (O Kur'an'ı senin kalbinde toplamak ve okumak bize aittir,) diye beyan edilmiştir.

–Evet: (Ancak Allah'ın dilediği müstesna, şüphesiz ki O, açığı de bilir, gizliyi de.) Bu istisnanın mutlaka Peygamberimizin unutacağı anlamına gelmez. Yani Allah dilerse Kur'an'ı senin kalbinde toplamaya ve onu sana okuyup anlatmaya kadir olduğu gibi, unutturmaya da kadirdir. Veya bazı yorumcuların dediği gibi buradaki istisna pek az manasını ifade eder. Yani nadiren de olsa Peygamber de bir insandır onda da unutkanlık olabilir ki, bu da onun beşer olduğunu

gösterir. Nitekim Buhari ve Müslim'in Hazreti Ayşeden rivayetle çıkardıkları bir hadis de Hazreti Ayşe diyor ki, ben Resulullah tan işittim, adamın biri geceleyin bir sûre okurken Peygamber (a.s.) adama şöyle dedi: "Allah, sana rahmet etsin, falanca sûreden bir ayeti unutmuştum sen bana onu şöyle-şöyle hatırlattın." Yine namaz kıldırırken bir ayetten bir kelime eksik okudu ve namaz bitince sahabeden bazıları: "Ya Resulullah! Falanca ayet böylemi idi, yoksa siz eksik mi okudunuz?" deyince, Peygamber (a.s.) "Bende bir beşerim niye hatırlatmadınız?" buyurdu. İşte bu da nadiren de olsa onun unutması beşer olduğunu göstermektedir. Fakat şunu da hemen ekleyelim ki, bu unutma vahyi esnasında olmuş olsa, Cenab-ı Hak Cibril vasıtasıyla ona tekrar okur. Bunun içindir ki: (Onu senin kalbinde toplamakta ve okumakta bize aittir,) diye buyrulmaktadır. Kur'an'ı kerimin vahyedilmesinden sonra Peygamberimiz tarafından yazdırılması ve sahabe tarafından ezberlenmiş olmasından sonra, Peygamber (a.s.)'ın nadiren de olsa unutması halinde hafız olan sahabeler tarafından yine kendisine hatırlatılmaktadır.Yoksa Kur'an'ın ilk inişinde yada yazılmasında unutulması sözkonusa değildir. –Evet: (Seni en kolay yola muvaffak edeceğiz.) Yani Cibril vasıtasıyla sana vahyettiğimiz Kur'an'ın ezberlenmesini, okunmasını ve anlaşılmasını sana kolaylaştıracağız, senin bundan endişen olmasın. –(O halde eğer öğüt fayda verirse öğüt ver.) Yani Kur'an'a karşı gelmeyen, onu dinlemek isteyenler varsa, ondan faydalanacak olanlara öğüt ver. Nitekim Zariyat sûresinin 55. ayetinde de: (Öğüt ver, çünkü öğüt müminlere fayda verir,) buyruluyor. Demek ki, Kur'an daha ziyade inananlara ve onu dinleyenlere fayda verir. Kur'an okuyup anlatırken, onunla alay eden, okuyana karşı hasmane hareketlerde bulunanlara bir faydası olmaz.

Bu ayette: (Eğer öğüt fayda verirse, öğüt ver,) diye buyrulması illâ da sadece ondan faydalanacaklara öğüt ver, anlamında değildir. Çünkü Peygamberler ister inansın, ister inanmasın bütün insanlığa Allah'ın emirlerini tebliğ etmek zorundadır. Yani buradaki faydalanma şartı bir yere kadardır. Âcizane benim bundan anladığım mana yani bir kimseye Kur'an'ı tebliğ ederken eğer o kimse şiddetli bir tepki gösterip işi hakarete ve düşmanlığa vardıracak bir tepki gösteriyorsa o anda ona vaaz etmenin, öğüt vermenin hiç bir faydası olmaz. Ama böyle bir şiddet ve tepki gösterilmediği müddetçe herkese öğüt vermek gerekir. Nitekim bundan sonra gelen ayetlerle de karine ile bu anlaşılmaktadır ki, –(O

Kur'an'a saygısı olan öğüt alır. –Şaki olan da ondan kaçacaktır.) Yani inanmasa bile Allah'a saygısı olan kimse onu dinler, fakat Allah'a karşı saygısı olmayan eşkıya türü kimseler, onu dinlemeye bile tahammül edemez kaçarlar. –(İşte o eşkıya ki o en büyük ateşe girecektir. –Sonra orada ne ölecek, ne de hayat bulacaktır.) Yani o ateşe giren şaki orada ne ölüp azaptan kurtulacak, ne de bir rahat hayat bulabilecektir, devamlı azap görecektir.

14-15. (Doğrusu temizlenen –Ve Rabbini anıp namaz kılan kurtuluşa ermiştir.) Yani Kur'an'dan öğüt alıp günahlarına tövbe edip temizlenen ve Rabbini anarak namazını kılan kurtuluşa ermiştir.

Bazı tefsirciler: (Rabbini anarak namaz kılan) den maksat yani Allahu-Ekber deyip tekbir getirerek namaza duran diye tefsir etmişlerdir. Bayram namazını kılan kimse olarak da yorumlayanlar vardır. Fakat bazı tefsirciler bu ayetteki temizliği de kalp, beden ve nefis temizliği olarak yorumlamışlardır. İbni Abbas tan gelen rivayete göre ise bu ayette (tezekkâ) fiylini zekât temizliği, (fesallâ) fiylini de namaz olarak tefsir etmiş ve bununla namazla zekâtın önemine dikkat çekilmiştir. Bazı tefsirciler buna nafile namazların da dâhil olduğunu söylemişlerdir. Nitekim birçok ayetlerde: (Namaz kılın, zekât verin,) ayetlerine hamlederek, bununla kasdedilenin namaz ve zekât olduğunu söylemişlerdir. İbni Mesud ve Hazreti Ali gibi sahabelerden gelen rivayetlere göre de (tezekkâ) bayram namazından önce bedenin zekâtı olan fıtır sadakasını vermektir. (Vezkür'isme-Rabbike-fesallâ) ise tekbirle bayram namazını kılın şeklinde yorumlanmıştır. Fakat Salebe tefsirinde bu rivayetlere şöyle itiraz etmiştir. Bu sûre ittifakla Mekke döneminde inmiştir. Oysa Mekke döneminde ne zekât vardı, ne de bayram namazı vardı. Ancak diğer tefsirciler buna cevap olarak şöyle demişlerdir. Her ne kadar Mekke döneminde zekât ve bayram namazı meşru kılınmış olmasa da daha önce bu ibadetleri yapmaya bir hazırlık anlamında olabilir.

İkinci bir husus bu ayetin Mekke de indiğine dair en sahih hadis olsa da, icma yoktur, o zaman Medine de inme ihtimali de vardır. Alusi bu görüşte olan kişininsa İbni Gers olduğunu söylemiştir. Celaleddini Suyuti ise, Buhari, İbni Said ve İbni Ebi Şeybe'nin Berâ b. Azibden rivayet ettikleri bir hadis'e dayanarak bunu reddetmiştir. Oysa Alusi'nin kendisinin yazdığına göre Berâ: Atâ b. Abbas tan, Yazidi-Nehevi, İkrimeden ve Hasan b. Ebu'l-Hasandan şöyle rivayet etmişlerdir. "Mekke de ilk inen sûre Alak yani (İkra) sonra Nun velkalemi, sonra Müzzemmil, sonra müddessir, sonra İzeşşemsüküvvirat ve daha sonra da

Sebbihisme sûresi inmiştir." Buna göre bu sûre ilk inen sûrelerin altıncısıdır, o zaman ne zekât ve ne de bayram namazı vardı.

Şimdi bütün bu rivayet ve yorumları naklettikten sonra acizâne benim anladığım mana şudur. (Tezekkâ) genel anlamda maddi ve manevi bütün temizlik demektir. Bundan maksat da önce küfürden şirkten, nifaktan ve diğer günahlardan nefsi temizleyip arındırmak olduğu gibi, zekât ve fitre vererek de mali temizliği içine alan bir kelimedir. O zaman Mekke döneminde şirkten, küfürden, nifaktan ve diğer günahlardan tövbe ederek temizlenmektir. Medine döneminde buna zekât fitre gibi mali ibadetler de dâhil edilmiştir. İllâ bir ayetin Mekke döneminde inmesi gelecekte emredilecek bir ibadetin yerine getirilmesine bir engel teşkil etmez. Yani küfürden ve günahtan temizlenmek bunun dışında ki,başka bir temizliğin olmasına engel değildir, buna mali temizlik olan zekatta dahil olabilir. Aynı şekilde (Sallâ) fiyli de genel anlamda, bütün namazları içine alabilir. Mekke döneminin ilk zamanlarında beş vakit namaz farz kılınmamıştı. Teheccüd namazı ve nafile namazlar kılınıyordu. O zamanın şartlarına göre bu namazlar kılınıyordu, sonradan beş vakit namaz farz kılındı, Cuma namazı farz kılındı, bayram namazları vacip kılındı. Neticede Cenab-ı Hak bu namazları da zaten emredecekti, bunu biliyordu. O halde Mekk döneminde teheccüd ve nafile namazları içine aldığı gibi, Medine dönemi başladığında da bütün namazları içine alabilir ki, bununla da İbni Abbas'ın dediği gibi bütün namazların ve zekâtın önemine işaret edilmiştir. Artık bu kadar ihtilafa gerek yoktur.

16-19. Evet, günahlardan arınıp Rabbinizin adıyla namaz kılmanız gerekirken: (Siz dünya hayatını tercih ediyorsunuz. –Oysa ahiret hayatı daha hayırlı ve daha kalıcıdır. –Şüphesiz ki bu anlatılanlar önceki kitaplarda, –İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde de vardı.) Yani gerek tövbe etmek suretiyle manevi kirlerden, günahlardan temizlenmek olsun, gerekse zekât ve sadaka gibi mali ibadetleri yaparak temizlenmek olsun ve gerekse namaz gibi mühim ibadetler olsun bunların hepsi önceki kitaplarda ve şeriatlarda da vardı. İbrahim'in şeriatında ve Musa'nın şeriatında da vardı. Burada: (İbrahim ve Musa'nın sahifelerinde vardı,) buyrulması sadece zekât ve namaz gibi ibadetler İbrahim ve Musa'nın şeriatlarında mevcut olduğunu göstermez. Belki, Araplardan İbrahim'in dinine mensup olanlar olduğu için, o din hakkında ve Musa (a.s.)'ın dini hakkında biraz malumatları olduğu için özellikle bu iki zatın kitaplarında olduğu ifade edilerek örnek verilmiştir.

GÂŞİYE SÛRESİ

Bu sûrede Mekke döneminde inmiştir. Gâşiye, her şeyi kuşatan, kaplayan anlamına gelmektedir ve bu sûrenin birinci ayetinde her şeyi kuşatan kıyamet hadisesinden bahsedildiği için bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Yirmi altı

Kelime Sayısı: Doksan iki

Harf Sayısı: Üç yüz seksen birdir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ {١} وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ {٢} عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ {٣} تَصْلَى نَاراً حَامِيَةً {٤} تُسْقَى مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ {٥} لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ {٦} لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ {٧} وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاعِمَةٌ {٨} لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ {٩} فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ {١٠} لَّا تَسْمَعُ فِيهَا لَاغِيَةً {١١} فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ {١٢} فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ {١٣} وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ {١٤} وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ {١٥} وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ {١٦} أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى الْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ {١٧} وَإِلَى السَّمَاء كَيْفَ رُفِعَتْ {١٨} وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ {١٩} وَإِلَى الْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ {٢٠} فَذَكِّرْ إِنَّمَا أَنتَ مُذَكِّرٌ {٢١} لَّسْتَ

عَلَيْهِم بِمُصَيْطِرٍ {٢٢} إِلَّا مَن تَوَلَّى وَكَفَرَ {٢٣} فَيُعَذِّبُهُ اللَّهُ الْعَذَابَ الْأَكْبَرَ {٢٤} إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ {٢٥} ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ {٢٦}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1. O har şeyi kuşatacak olan kıyametin haberi sana geldi mi?

2-3-4 Yüzler var ki, o gün eğilmiş zillete düşmüştür. –Çalışmış yorulmuştur. –Ki, kızgın bir ateşe girer.

5-6-7. Onlar kaynamış bir gözeden su içerler. –Onlar için kuru bir dikenden başka yiyecek'te yoktur. –O da ne besler ne de açlığı giderir.

8-9. Yüzler de vardır ki, o gün nimetle mutludurlar. –Çabalarından hoşnut olmuşlardır.

10-12. (Onlar) yüksek bir cennettedirler. –Orada boş bir söz işitmezler. –Orada akan bir de pınar vardır.

13-16. Orada yüksek divanlar, –Konulmuş kadehler, –Dizilmiş yastıklar, –Ve serilmiş sergiler vardır.

17-20 –Bakmıyorlar mı develere nasıl yaratılmış? –Göğe bakmıyorlar mı nasıl yükseltilmiş? –Dağlar nasıl dikilmiş? –Yer nasıl yayılmış?

21-22. Öğüt ver, çünkü sen ancak öğüt verensin. –Sen onların üzerinde bir zorba değilsin.

23-24. Ancak kim yüz çevirir inanmazsa, –Allah, ona en büyük azabeder.

25-26. Dönüşleri bizedir. –Sonra onların hesabı da bize aittir.

İzahı

1. (O her şeyi kuşatacak olan kıyametin haberi sana geldi mi?) Yani dehşeti her şeyi saran, kuşatan o kıyametin ne olduğu haberi sana ulaştı mı? Şimdi onun ne olduğunu sana biz haber veriyoruz.

2-7. (O gün yüzler var ki, öne eğilmiş bir zillet içindedir. –Çalışmış ve yorulmuşlardır.) Yani, din dışı işler peşinde koşmuş, putların önünde eğilmiş, boş şeyler peşinde koşup yorulmuş ama hiçbir şeye yaramadığını görünce, başlar aşağı düşmüş bir korku, zillet ve aşağılık içindedirler. –İşte bu halleriyle: (Kızgın bir ateştedirler. –Onlar bir de kaynamış gözeden su içerler.) Yani onlar bir

yandan kızgın cehennemde yanıp azap görürken, bir yandan da kaynar sular içirilir. Susadıkları zaman içecekleri su işte bu kaynar sular ve irinlerdir. –(Ve onlar için yiyecek olarak ta kuru bir dikenden başka bir şey yoktur. –O da ne besler, ne de açlığı giderir.) Yani biryandan cehennemde azabedilirken, birde onun üzerine son derece zehirli olan zakkum ağacından yedirilecektir ki, bu da ne açlığı giderir, ne de besler. Nitekim Duhan sûresinin 43. ayetinde: (Şüphesiz zakkum ağacı günahkârların yemeğidir, kaynar suların kaynaması gibi karınlarda kaynar,) buyruluyor. İşte bu kaynar sular ne susuzluklarını giderir, kandırır, ne de bu zakkum ağacı onları besler ve açlıklarını giderir. Bilakis onlarda ayrı bir azap olarak canlarını yakar.

8-16. Evet: (O gün yüzler de vardır ki, nimetle mutludurlar. –Çünkü çabalarından hoşnutturlar.) Dünyada çalışıp çabaladıkları, peşinden koştukları güzel amellerinin karşılığını görünce onunla mutlu ve sevinçlidirler. –Onlar: (Yüksek bir cennettedirler. –Orada boş bir söz işitmezler.) Yani orada kendilerini üzecek yalan yanlış sözler, dedikodular, arkadan çekiştirmeler yoktur. Çünkü bütün bunlar dünyada vardı cennete girerken Allah Teâlâ bütün bu rahatsız edici şeyleri kalplerden söküp atmıştır. Nitekim Hicir sûresinin 47. ayetinde: (Biz onların kalbindeki kin ve düşmanlıkları söküp attık. Onlar artık köşkler üzerinde kardeş olarak karşı-karşıya otururlar,) buyrulmuştur. –Evet, onlar için: (Orada akan bir pınar vardır.) Yani kendisine ait olan cennetteki bütün köşklerinde bağ ve bahçelerinde nerede isterse orada bir pınar vardır. –(Yine orada yüksek divanlar vardır. –Konmuş kadehler vardır.) İçleri cennet içkileriyle doldurulmuş kondurulmuş kadehler: –(Dizilmiş yastıklar, –Serilmiş halılar, kilimler vardır.) Tabi ki onlar bu dünyanın halı ve kilimlerine benzemez. Oranın hiçbir nimeti dünya nimetleriyle kıyas edilemez güzellikte, renklerde ve tatlardadır.

17-26. Peki, bunca delilleri, nimetleri inkâr eden kâfirler: (Devenin nasıl yaratıldığına hiç bakmıyorlar mı? –Göğün nasıl yükseldiğine bakmıyorlar mı? –Dağların nasıl dikilmiş olduğuna bakmıyorlar mı? –Yerin nasıl yayılmış olduğuna bakmıyorlar mı?) Allah Teâlâ yeri ayaklarının altına sermiş, üzerine basıp, kolayca gezip dolaşıyorlar. Mesela ay da böyle rahat dolaşma imkânı var mı? Çünkü orada yerçekimi yok. Bu gün bilimle bunlar incelenince Allah'ın nimetleri kudret ve kuvveti daha iyi anlaşılmaktadır. Peki, bütün bunları yaratan, bir düzen ve intizama sokup yürüten Allah, bunları bozmaya kıyameti koparmaya kadir değil midir? Öldükten sonra tekrar diriltmeye kadir değil midir? Bütün bunlara bakıp ibret almıyorlar mı, yaratıcının birliğini ve kudretini

görmüyorlar mı? –Ey Muhammed! (Sen yine de öğüt ver. Çünkü sen ancak öğüt verensin. –Onların üzerinde bir zorba değilsin.) Yani sen her şeye rağmen insanlara öğüt vermeye devam et, senin görevin öğüt vermektir, kimseyi imana zorlamak değildir. Sen hakkı söyle dileyen inansın dileyen inkâr etsin. Nitekim Kehf sûresinin 29. ayetinde: (Da ki, hak Rabbinizdendir, dileyen inansın, dileyen de küfretsin. Biz zalimlere öyle bir cehennem hazırladık ki, onun duvarları kendilerini çapa-çevre kuşatmıştır. İmdat dileyecek olsalar, imdatlarına erimiş bir maden gibi yüzleri haşlayan bir su ile cevap verilir,) buyrulmaktadır. Yani onların yardım istemelerine böyle acıklı azaplarla karşılık verilir. –Evet, ey Pegamber! Sen öğüt ver. (Ancak kim yüz çevirirse, Allah ona en büyük azabeder. –Dönüşleri de bizedir. –Sonra onların hesabı bize aittir.) Kaçıp kurtulacak, sığınacak bir yerleri yoktur, eninde sonunda bize dönecek ve yaptıklarının hesabını bize vereceklerdir. Onların yaptıklarından sen sorumlu da değilsin, hesaplarını görecek de sen değilsin.

Bu sûrede Allah (c.c.) Müşriklerin deveye bakıp ibret almalarını istemesinin sebebi şudur. Araplar da dört ayaklı hayvanlar içerisinde deveden büyük hayvan olmadığı için ve hem de o çölde o zamanki şartlara göre en verimli ve çok kullanılan hayvan olduğu için, ona bakıp ibret almaları istenmiştir. Yoksa yaratılışlarına ve faydalarına bakılarak ibret alınacak hayvan sadece deve değildir. Başka ayetlerde de insanların etinden, sütünden derisinden, yününden en çok yararlandıkları sekiz çift hayvanlardan bahsedilmektedir. Mesela Enam sûresinin 143 ve 244. ayetlerinde bu hayvanların erkek ve dişi olarak iki çift koyun, iki çift keçi, iki çift deve ve iki çift de sığır olarak yaratıldıkları ifade edilmiştir. Bazı yeni-yeni tefsirciler yok burada zikredilen deve değil de deveye benzeyen bulutlardır, şeklinde böyle zoraki yorumlar yapmaktadırlar. Böyle yorumlar hakikatten çok uzak olan yorumlardır. Zaten başka ayetlerde yeteri kadar göğün yaratılışından, bulutların oluşundan bahseden ayetler vardır, o ayetlerde bunlara bakılıp ibret alınmasını isteyen Cenab-ı Hak bu ayette de başka bir ibret vesilesi olan deveye bakıp ibret almalarını istemiştir. Allah Teâla açıktan buna deve demişse, devedir, artık bunu kendine göre bir yerlere çekmenin, eğip bükmenin hiçbir anlamı yoktur. Burada deve örnek verilmiş ise, bir başka sure de karınca, bir başkasında örümcek, bir başkasında arı, bir başkasında sinek örnek verilmiştir. Yani bütün hayvanlar tek-tek isimlendirilecek zikredilecek değil ya! Kısadan hise bir takım hayvanlar misal verilmiştir.

FECR SÛRESİ

Fecr sûresi de Mekke döneminde inmiştir. Bu adın verilmesi ise, sûrenin başında ki ayette Cenab-ı Hakkın şafağa yemin etmesindendir.

Ayet Sayısı: Otuz

Kelime Sayısı: Yüz otuz dokuz

Harf sayısı: Beş yüz doksan yedidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالْفَجْرِ {١} وَلَيَالٍ عَشْرٍ {٢} وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ {٣} وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ {٤} هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِّذِي حِجْرٍ {٥} أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ {٦} إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ {٧} الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ {٨} وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ {٩} وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ {١٠} الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِ {١١} فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ {١٢} فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ {١٣} إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ {١٤} فَأَمَّا الْإِنسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ {١٥} وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ {١٦} كَلَّا بَل لَّا تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ {١٧} وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ {١٨}

وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ أَكْلاً لَّمّاً {١٩} وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبّاً جَمّاً {٢٠} كَلَّا إِذَا دُكَّتِ الْأَرْضُ دَكّاً دَكّاً {٢١} وَجَاء رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفّاً صَفّاً {٢٢} وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى {٢٣} يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي {٢٤} فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ {٢٥} وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ {٢٦} يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ {٢٧} ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً {٢٨} فَادْخُلِي فِي عِبَادِي {٢٩} وَادْخُلِي جَنَّتِي {٣٠}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-5. Andolsun fecre, –On geceye, –Çift ve teke, –Gitmekte olan geceye –Ki, bunlar da keskin ve açık akıl sahibi olanlar için yemin değeri ver değil mi?

6-7-8. Görmedin mi Rabbin ne yaptı Ad kavmine? –Sütün sahibi olan İrem'e –Ki, memleketler arasında onun benzeri yaratılmamıştır.

9-10-11. Yine vadide kayaları oyan Semud kavmine –Ve kazıklar sahibi olan Firavun'a –Ki, bunlar ülkelerinde azmışlardı.

12-13-14. Oralarda çok bozgunculuk yapmışlardı. –Bu yüzden Rabbin onlara azap kırbacını indirdi. –Şüphesiz Rabbin her an gözetleyicidir.

15. Şimdi insanın (haline bak), onu Rabbi sınayıp da ona ikramda bulunur ve nimet verdiği zaman, Rabbim bana ikram etti diyor.

16. Ama Rabbi onu yine sınayıp rızkını daralttığı zaman, Rabbim bana ihanet etti der.

17-18. Hayır-hayır, (öğle değil) belki siz yetime ikram etmediniz. –Yoksula yardım etmek için teşvik de etmiyorsunuz.

19-20. Oysa mirası öyle bir yutuyorsunuz ki, (haram helâl demeden.) –Ve malı öyle bir sevmekle seviyorsunuz ki, yığarcasına.

21-24. Hayır-hayır, yer sarsılıp parça-parça olduğu zaman, –Rabbin emri gelip melekler saf-saf olduğu zaman –Ve o gün cehennem de (gözler önüne) getirildiği zaman, o gün insan artık anlar ama, ona anlamanın ne faydası var! –"Ah keşke ben bu hayatım için bir şeyler yapıp gönderebilseydim!" der.

25-26. O gün O'nun verdiği azabı hiçbir kimse veremez. –Ve O'nun vurduğu bağı da hiçbir kimse vuramaz.

27-30. Ey tatmin olmuş nefis! –Sen O'ndan hoşnut, O'da senden hoşnut olarak Rabbine dön. –Kullarımın arasına gir! –Cennetime gir!

İzahı

1-5. (Andolsun fecre,) şafak sökümüne, tan yerinin ağarmasına –Yine. (On geceye,) andolsun. Yani her ayın ilk on gecesine veya cizilhicce ayının ilk on gecesine veyahut Ramazanın son on gecesine andolsun. –Yine: (Çift ve teke) andolsun. Yani bütün çift ve tek olan yaratılmışlara, ya da kurban bayramının birinci günününden itibaren sekiz çift geceye ve zilhiccenin dokuzuncusu olan tek geceye (arefe) gecesine andolsun. –Yine: (Gitmekte olan geceye) yani gecenin karanlığının gidip aydınlık alametlerinin belirdiği ana andolsun. –(Ki, bunlar da, en seçkin açık akıl sahibi olanlar için birer yemin değeri vardır, değil mi?) Yani şu yukarda zikredilen dört şeye yemin edilmesinin bir değeri vardır. Akıl sahipleri için bu yeminlerin dikkate alınması gereklidir. Yani hem bu zamanların önemli ve değerli oldukları, hem de bu yeminlerin arkasından haber verilecek şeylerin dikkate değer oldukları haber verilmektedir.

Şimdi bu ayetlerin yorum ve tahlilleri üzerinde biraz duralım. Birinci ayette fecre yemin edilerek o zamanın değerli bir zaman olduğuna işaret edilmiştir. Fecr kelimesini biz aslında yanlış olarak kullanıyoruz, buna şafak sökümü diyoruz. Oysa aslında bu kelimenin manası sabah tan yerinin ağarması, namaz vakti demektir. Çünkü Araplarca şafak, güneşin batmasından sonra ufuktaki kırmızılığın adıdır. Tekvin sûresinin 17. ayetinde de (vessubhi izâ teneffes) yani "sabah nefeslendiği zaman" diye buyrulmaktadır ki, bu da şu anlama gelmektedir. Artık gecenin karanlığı çıktı, sabahın aydınlık ve ferahlığı geldi bir takım canlıların kıpırdanıp hareketlenme zamanı geldi. Tıpkı bir insan yorulduğunda

nasıl nefeslenip dinlenip ferahlanıyorsa, öyle de gece dinlenişin sona erip, gündüz aydınlığı ile hareket başlıyor. İşte bu ayette sabah tan yerinin ağarmasının önemine işaretle o ana yemin edilmektedir. İkincisi on geceye yemin edilmektedir ki, bu konuda farklı rivayet ve yorumlar vardır. İbni Zübeyr, Mesruk, Mücâhid, İkrime ve daha başkalarından da rivayet edildiğine göre bu on gece zilhizze ayinin ilk on gecesidir. İbni Abbas'la beraber bir topluluk da bu gecelerin yine Zilhicce ayının bu on gecesi olduğunu rivayet etmişlerdir. İmamı Ahmet, Nese'i ve Hâkim bu rivayet edilen hadise sahih demişlerdir. Yine Bezzar, İbni Cerir, İbni Merdûye ve Beyhaki Cabirden rivayet ettikleri bir hadis de Peygamberimiz bu on gecenin kurban bayramından önceki on gecenin olduğunu söylemiştir. Fakat bu rivayetlerle beraber İbni Münzir ile İbni Ebi Hatem İbni Abbas'tan rivayetle bu gecelerin Ramazanın son on gecesi olduğunu söylemişlerdir. Dehhâk'in de buna benzer nakli vardır. Hatta Hazreti Aişeden gelen bir rivayete dayanarak Ramazanın son on gecesinin faziletinde ittifak edilmiştir. Fakat bana göre evet ramazanın on gecesinin fazileti hakkındaki hadis de ittifak olabilir ama o hadis'in bu ayette kastedilen on gece ile bir ilgisi yoktur. Bana göre bu rivayetlere dayanılarak esas ayetin konusu ile ilgisi olmayan yorumlar yapılmaktadır.

Çift ve teke yemin edilmesi hakkında da farklı rivayet ve yorumlar vardır. Ahmet b. Hambel ve Tirmizi'nin İmran b. Hüseyinden rivayet ettiklerine göre bu çift ve tekin ne olduğu Peygamberimize sorulduğunda: "O namazdır, çünkü onun bir kısmı çift, bir kısmı de tektir," buyurmuş. Mesela akşam namazı ile vitir namazı tektir. Diğer namazlar çifttir. Fakat Buhari'nin Mücahitden rivayetine göre ise bu çift ve teklerden maksat, bütün yaratılmış olanların çift ve tek olmasıdır. Velhasıl bu ayetlerde nekre olarak zikredilip belirli bir şeyin adı zikredilmediği için, herkes kendine göre bir yorum yapmıştır. Yani bunlardan birsi de olabilir, her birisi de kasdedilmiş olabilir.

Fakat âcizane bütün bu rivayet ve yorumları naklettikten sonra benim yorumum biraz daha farklıdır. Şöyle ki, birinci ayette (fecr'e) yeminden maksat tan yerinin ağarmasındaki, zamandır ve ona yemin edilmektedir. Nitekim diğer ayetlerde de buna paralel olarak, hep karanlığın sona erip aydınlığa işaret edilmektedir. O zaman bana göre mana şöyledir. Fecr (şafak) sökümü, aydınlığın ilk belirtisindeki zamandır. Peş-peşe gelen on geceden maksat gökteki ayın her

ilk on gecesidir. Çünkü ay, sonunda kaybolup gece karanlıkta kaldıktan sonra tekrar doğuşuyla aydınlık başlıyor. Ve hilal şeklindeki ay bu on gecede yavaş-yavaş büyüyüp kalınlaşıyor gecenin karanlığı da azalıp aydınlığı artıyor ve on gün sonra ay tam şekl almış oluyor. Çift ve teke yeminden maksat da yine gökte ki ayın bazı ayda otuz olarak çift, bazı aylarınsa tek olarak yirmi dokuz olmasıdır. Gecenin dönüp gitmesine yemin de yine gecenin bitip gündüz aydınlığına, tan yerinin ağarmasına yemin edilmekle onun faziletine işaret edilmektedir ki, bu ayetlerin hepsinde karanlıktan aydınlığa giden bir zamana işaret edilmiştir. Ve daha önce de belirttiğim gibi esasında bunlara değil bunların önemine işaretle Allah (c.c.) kendi azamet ve şanına yemin etmektedir. Çünkü hâşâ bunlar O'ndan büyük değil ki, onlara yemin etsin. Aslında Allah Teâla, bu yeminleriyle hep bir şeylere dikkat çekmektedir. Ve şöyle buyrulmaktadı: (Keskin ve açık akıl sahibi olanları için bir yemin değeri vardır, değil mi?) diye ifade edilmesi bu sayılan şeylerin bir yemin değeri olduğuna vurğu yaparak esas bundan sonra gelecek olan ayettelerin manalarına dikkat çekmektedir.

6-14. Şimdi ey akıl sahibi, ey aklı başında olan ve düşünen kimse! (Görmedin mi, Rabbin Ad kavmine yaptığını, sütünler sahibi olan İrem'e yaptığını? Ki, memleketler arasında onun benzeri yaratılmamıştır.) Yani bu güçlü ve kuvvetli fakat azgın zalim olan Ad kavminin ve sütünler sahibi olan İrem halkının benzeri yaratılmamış bağlarıyla, köşkleriyle saraylarıyla Rabbin nasıl helâk ettiği haberleri size ulaşmadı mı? Onları helâk eden Rabbiniz sizi helâk edemez mi?

İrem hakkında farklı görüşler vardır. Bazılarına göre bu Ad kavminin ilk atasına verilen addır. Veyahut da Ad kavminin oturduğu kentin adıdır. Ve burası âdeta yalancı cennet gibi eşi benzeri olmayan bağlarıyla, bahçeleriyle, köşkleriyle ve saraylarıyla meşhur bir yerdi. (Zatü'l-İmad) yani büyük direkler ve sütünler üzerine kurulmuş köşk ve saraylardır. –(Ki, onun benzeri memleketler arasında yaratılmamıştır.) İşte bunların akıbetlerine bakın da ibret alın. Onların başına gelen azap size uzak değildir, ey azgın zalimler!

–Yine: (Vadi de kayaları oyan Semud kavmine) bakın. Bu Semud kavminin yaşadıkları yerle ilgili ve nasıl helâk oldukları Hud sûresinde ve daha başka sûrelerde de bahsedilmişti. Rivayetlere göre bunlar Şam ile Hicaz arasında Hicir denen yerdeki taşları oymuşlar ve bu taşların kovuğundaki, mağaralarda yaşıyorlardı. Kendilerine göre çok kuvvetli ve çok emin yerlerde yaşıyorlardı, ama

azgınlıkları sonucunda korkunç bir sesle helâk edilip kökünden sökülmüş kütükler gibi savruldular.

–(Ve kazıklar sahibi olan Firavun'a) bakınız. Kazıklardan maksat, Mısır'daki piramitler olduğu söylenmektedir. Gerçi farklı yorumlar da vardır, ama meşhur olanı budur. Çünkü Firavunlar bu piramitleri kendilerinin büyüklüklerini kanıtlamak için ve sırf oyun ve eylemce için insanlara zulümederek onları birer köle gibi çalıştırıp işkence ederek, bunları birer kule gibi diktirmişlerdir. –(Bunlar bu yerlerde çok bozgunculuk yapmışlardı. –Bu yüzden Rabbin onların üzerine azap kırbacını indirdi.) Her birini bir azapla yakaladı. –Şüphesiz ki Rabbin her an gözetlemektedir.) Onları böyle helâk eden Rabbin sana karşı gelen, azgın ve zalimleri de gözetliyor, onları da zamanı gelince başka bir azapla yakalayacaktır. İşte aklıselim olan, düşünenler bunlardan ibret alıp dersler çıkarırlar.

15-26. (Şimdi insanın haline bak, onu Rabbi sınayıp da ona ikramda bulunup ve nimet verdiği zaman, Rabbim bana ikram etti, der.) Onunla mutluluk duyar ve onu kendi iyiliğinden dolayı verdiğini zanneder. –(Ama Rabbi onu yine sınamak için rızkını daralttığı zaman bu sefer Rabbim bana ihanet etti, der.) Bunu kendi kötülüğünden bilmez de hâşâ Rabbinin bir ihaneti olarak görür. Oysa verdiği zaman şükretmez, vermediği zaman da sızlanmaya başlar. Hâşâ Allah'ı suçlar. –(Hayır-hayır, öğle değil, belki siz yetime ikram etmediniz. –Yoksula yardım için de teşvik etmediniz.) İşte bunun için Rabbiniz rızkınızı kıstı. Size bol-bol verdiği zaman yetimleri yoksulları gözetmediniz, onlara yedirip yardım etmediniz, rızkınız kısılınca da kendi kabahatinizden değil de Allah'tan bildiniz. Yoksula yardım etmediğiniz gibi onlara yardım edilmesini teşvik de etmiyorsunuz. –(Oysa mirası öyle bir yiyorsunuz ki –Ve malı öyle bir seviyorsunuz ki hem de toplayıp yığarcasına.) Yani hak hukuk tanımadan, kadınlara miras hakkı tanımadan, yoksullara ondan bir pay vermeden hazır mirasa öyle konuyorsunuz ki, delice malı ve mal biriktirmeyi öyle seviyorsunuz ki, yoksulu yetimi darda kalmışı gözünüz görmüyor. Sonra da rızkınız kısılınca Allah'ı suçluyorsunuz. –(Hayır, hayır, yer parça-parça olduğu zaman, –Rabbin emri gelip melekler saf-saf olduğu zaman ve o gün cehennem de gözler önüne getirildiği zaman, işte o gün insan anlar ama bu anlamanın bir faydası yoktur.) Evet, dünya malına bu kadar düşkün olup yığıp da yoksulu yetimi acımayan, zalimler, o günün dehşetini görünce, hesabın çetin olduğunu görünce yanlış yaptıklarını anlarlar, ama

çok geç bu anlamanın onlara hiçbir faydası yoktur. –İşte o gün bunlarla yüz-yüze gelince: (Eyvah, keşke ben bu hayatım için takdim etseydim,) der. Keşke ben bu ebedi hayatı unutmasaydım bu hayat için bir şeyler yapsaydım, Allah için bir şeyler verseydim, ben aldanmışım, ben yanılmışım diye ah-vah edip durur. –Fakat: (O gün O'nun edeceği azabı hiçbir kimse edemez. –Ve O'nun vuracağı bağı da hiçbir kimse vuramaz.) Yani Allah'ın azabı gibi hiçbir kimse ne azap edebilir, ne de cehennemde kâfirlere vurduğu, boyunlarına indirdiği halkalı zincirler gibi bir bağa vurabilir. İşte Rabbinin verdiği nimetlere karşı O'nu tanıyıp, O'na kulluk ederek şükretmesi gerekirken, O'nun verdiği nimetlere karşı nankörlük edip inkâr eden kâfirlere Allah (c.c.) öyle bir ceza verir ki, hiç kimse öyle ceza veremez. Onları öyle cehennem bağlarıyla bağlar ki, hiç kimse öyle bağlarla bağlayamaz.

27-30. (Ey tatmin olan nefis! –Sen O'nden hoşnut, O'da senden hoşnut olarak Rabbine dön. –Kullarımın arasına gir. –Cennetime gir.) Yani ibadetlerle, güzel amellerle, Allah'ı zikirle kalbi tatmin olmuş, huzura kavuşmuş olan nefis bedeni terk et, Rabbine dön. Sen O'ndan hoşnut, O'da senden hoşnut olduğun halde bedeni terk ederek iyi kullarımın arasına gir, onlarla beraber cennetime gir.

Bu konuda da farklı rivayet ve yorumlar vardır. İkrime ve Dehhak'tan rivayet edildiğine göre, bu hitap ölümden sonraki diriliş esnasında yapılacaktır. Yani kıyamet günü ruhlar âleminde olan ruhlara çağrı yapılacak, Rabbinize dönün, siz O'ndan memnun, O'da sizden memnun olarak gelin iyi kulların arasına ve cennete girin, diye seslenecek. Fakat buna karşı birçok ravinin rivayetine göre bu hitap ölüm esnasında olacaktır. Bana göre de isabetli olan yorum ve görüş budur. Çünkü burada nefse çağrı vardır ve buradaki nefisten maksat da ruhtur. Yani ölüm esnasında imanı ve güzel amelleriyle kalbi mutmain olan kişiye seslenilecektir ki, korkusuz olarak sen Rabbinden hoşnut, O'da senden hoşnut olarak bedeni terk et, Rabbine dön. Belki bu ölüm esnasında görevli melekler tarafından bir seslenme de olabilir. Nitekim Fussilet sûresinin 30. ayetinde: (Onlar ki, şüphesiz Rabbimiz Allah'tır, dediler. Sonra dosdoğru oldular, onların üzerine melekler iner, korkmayın, üzülmeyin ve siz vadulunduğunuz cennetlerle sevinin,) diye buyrulmaktadır. Nitekim Abd b. Humeyd, İbni Cerir, İbni Ebi Hâtem, İbni Merdûye Ebu Naim ve Hilya İbni Cübeyrden şöyle rivayet etmişlerdir. Peygamberimizin yanında: (Yâ eyyetühennefsü'l-mutmeinneh) ayetini

okunduğu zaman Hazreti Ebu Bekir: "Bu hakikaten çok güzel," demiş. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) ona: "Haberin olsun ki, bunu ölümün esnasında sana melek söyleyecektir," buyurmuştur. İşte Allah (c.c.)'ın bu müjdesini o insanın canını almaya gelen görevli melekler söyleyecek ve böylece o kulun korku ve endişelerini gidereceklerdir.

Nefis ve Ruh Hakkındaki görüşlerimi ise Ali-İmran sûresinin 185. ayetinin tefsirinde geniş açıklamıştım, oraya bakabilirsiniz. Aslında nefis üç anlama gelmektedir, ruh, can ve kan gibi manalara gelir ki, işte burada da kasdedilen nefis ruhtur. Demek ki, insan ölüme yöneldiği zaman can verirken ruha çağrı yapılır. Artık bedenin bir işlevi kalmadı senin rolun bitti, öyle ise sen Rabbinden razı, O da senden razı olarak Rabbine dön.

BELED SÛRESİ

Beled sûresi de Mekke döneminde inmiştir. (Beled) belde, memleket demektir ki, bu sûrenin başındaki ayette Mekke şehrinin kutsallığına işaret edilerek ona yemin edilmektedir ve işte ona nisbetle bu sureye Beled denmiştir.

Ayet Sayısı: Yirmi

Kelime Sayısı: Seksen iki

Harf Sayısı: Üç yüz yirmidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

لَا أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ {١} وَأَنتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ {٢} وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ{٣} لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي كَبَدٍ {٤} أَيَحْسَبُ أَن لَّن يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ {٥} يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالاً لُّبَداً {٦} أَيَحْسَبُ أَن لَّمْ يَرَهُ أَحَدٌ {٧} أَلَمْ نَجْعَل لَّهُ عَيْنَيْنِ {٨} وَلِسَاناً وَشَفَتَيْنِ {٩} وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ {١٠} فَلَا اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ {١١} وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْعَقَبَةُ {١٢} فَكُّ رَقَبَةٍ {١٣} أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ {١٤} يَتِيماً ذَا مَقْرَبَةٍ{١٥} أَوْ مِسْكِيناً ذَا مَتْرَبَةٍ {١٦} ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ {١٧} أُوْلَئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ {١٨} وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِآيَاتِنَا هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ {١٩} عَلَيْهِمْ نَارٌ مُّؤْصَدَةٌ {٢٠}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2. Hayır, bu beldeye andolsun –Ki, bu belde de oturmaktasın.

3-4. Babaya ve çocuğuna da andolsun –Ki, muhakkak: Biz insanı bir zorluk içinde yarattık.

5-6. İnsan, hiç kimsenin kendisine güç yetiremeyeceğini mi sanıyor? –"Ben pek çok mal telef ettim," diyor.

7-8-9. Kimsenin kendisini görmediğini mi sanıyor? –Biz ona iki göz vermedik mi? –Bir dil, iki de dudak vermedik mi?

10-11. Ve biz ona iki de yol gösterdik. –Fakat o sarp yokuşa atılmadı.

12-13. O sarp yokuşun ne olduğunu sen nereden bileceksin. –O bir köle azat etmektir.

14-15-16. Yahut açlık gününde yedirmektir, –Akraba olan bir yetime. –Veyahut yerlere serilmiş bir yoksula (yedirmektir.)

17. Sonra da inanıp birbirlerine sabır tavsiye eden ve merhamet tavsiye edenlerden olmaktır.

18. İşte bunlar sağ arkadaşları (amel defterleri sağından verilenler) dir.

19-20. Ve onlar ki, bizim ayetlerimizi inkâr ettiler, onlarda sol arkadaşları (amel defterleri solundan verilenler) dir. –Onlara (kapıları) üslerine kilitlenecek bir ateş vardır.

İzahı

1-4. (Yok hayır, bu beldeye andolsun –Ki, sen bu beldede oturmaktasın.) Yani bu beldeden maksat mikât yerinden içeri olan Mekke ve çevresidir. İşte ey Muhammed! Sen orada ikamet ediyorsun. –Evet: (Babaya ve çocuğuna da andolsun –Ki, muhakkak: Biz insanı bir zorluk içinde yarattık.) Yani insanın ta ana rahminden başlayıp dünyaya gelişi ve ondan sonraki hayatı bir takım sıkıntılar, zorluklar içindedir. Biz insanı böyle yarattık. İnsanın yaratılışı hem aşamalı hem de sıkıntılı olmuştur. Mesela hayvanlar doğurunca, yavruları kısa zamanda toparlanıp ayağa kalkar, büyüyüp kendilerini idare ederken, insan dünyaya geldikten sonra uzun zaman bir takım zahmet ve meşakkatlerle büyütülüyor, besleniyor. Ondan sonra da hayatında bir takım inişli çıkışlı, zorlu zamanlar oluyor. Aynı şekilde insanın ölümü kabir hayatı ve ondan sonraki mahşer, hesap ve saire hep

zorluklar içinde bir hayat sürüp gidiyor, ta ki, eğer imanı varsa cennete girene kadar böyle çeşitli zorluklar, zahmet ve meşakkatler içindedir.

(Lâ-uksimu) da ki, lam Vâkia sûresinde de geçtiği gibi birkaç manaya gelmektedir. Orada da izah ettiğimiz gibi bana göre yine bu lam olumsuzdur. Yani şöyle demektir. (Yok, hayır, şu mübarek belde olan Mekke şehrine andolsun ki, acaba insan kendisine kimsenin gücü yetmeyeceğini mi sanıyor?) buyrularak önce onların böyle sanmalarını reddediyor. Sonra da insanın zannettiği gibi olmadığını ve (insan kendisine kimsenin gücü yetmeyeceğini mi sandı?) diye açıklıyor.

(Belde) den maksat Mekke şehridir. (Hil) den maksatta ihrama girilmesi mecburi olan mikat yerlerinden içeri olan Mekke'nin civarıdır ki, Allah (c.c.) bu mübarek yerin şeref ve kutsiyetine işaret ederek oraya yemin etmektedir. Baba ve onun çocuğuna yemin edilmesine gelince bu hususta farklı rivayet ve yorumlar vardır. Mücahid'e göre babadan maksat Âdem (a.s.) dır. Çocuktan maksat'ta onun nesli demektir. Nitekim bazı ayetlerde de: (Ey Âdemoğulları!) diye buyruluyor. Diğer bir yoruma göre ise (vâlid) İbrahim (a.s.) (veled) de İsmail (a.s.) ve onun soyundan gelen Muhammed (a.s.) dır. Yahut (vâlid) İbrahim (a.s.) (veled) ise Muhammt (a.s.) dır. İbni Cerir ve İbni Ebi Hatem'in Ebu İmrandan rivayetlerine göre de (vâlid) İbrahim (a.s.,) (veled) ise onun bütün nesli demektir. İbni Abbas'a nisbet edilen bir başka rivayette ise (vâlid) her baba, (veled) de her babanın çocuğu demektir. İkrime nin yine İbni Abbas'tan bir başka rivayetine göre (vâlid) har doğuran, (veled) ise doğurmayan demektir. Yani her doğuran anneye ve babaya andolsun demektir.

Bütün bu rivayet ve yorumları naklettikten sonra âcizane benim anlayışıma göre (vâlid) bütün ana baba, (veled) ise onların çocuklarıdır. Çünkü yeminin cevabı olan dördüncü ayette: (Biz insanı gerçekten bir zahmet, meşakkat içinde yarattık,) buyrulmaktadır. İşte bunun da bütün ana babaların ve çocukların bir meşakkat içinde olduklarını karine ile göstermektedir. Nitekim yukarda zikredildiği gibi İbni Abbas'a dayandırılan rivayete göre de böyle olduğunu nakletmiştik.

5-20. Evet, işte Allah (c.c.) yeminin başında reddettiği şeyleri şimdi açıklıyor. Yani yok, hayır, sizin sandığınız gibi değil, siz yanılıp inkâr ediyorsunuz. Oysa: (İnsan kendisine kimsenin, güç yetiremeyeceğini mi sandı –Ki: "Ben çok mal telef ettim," diyor.) Yani Muhammed'e olan düşmanlığından dolayı onun

aleyhinde birçok mal harcadım, diyor. İşte bu yaptıklarından ötürü: –((Kimsenin kendisini görmediğini mi sanıyor?) Yok, hayır, şu beldeye andolsun ki, onun sandığı gibi değil, biz onun bütün yaptıklarını, ne söylediğini ve Peygambere düşmanlığı uğurunda nasıl mal telef ettiğini de biliyoruz. Peki, kendisine güç yetirilemeyeceğini sanan, malını böyle Allah ve Resulüne karşı açtığı bir savaş için harcadığını söyleyen ve kimsenin de kendisini görmediğini sanan bu insan hiç düşünmüyor mu? –(Biz ona iki göz vermedik mi? –Biz ona bir dil ve iki dudak vermedik mi? –Ve biz ona iki de yol gösterdik.) Yani ekseri tefsircilere göre hakla batıl, hayırla şerri, doğru ile eğri olan iki yol gösterdik. Fakat bazı tefsirciler (ennecdayn) i, iki yüksek tepe olarak tefsir etmişlerdir. İbni Abbas iki meme diye tefsir etmiş. Yani iki göz, bir dil, iki dudak ve iki de meme verdik şeklinde tefsir etmiştir. Fakat âcizane bana göre bu yorumlar bu ayetlerin akışına göre hiç uygun değildir. Çünkü (hedeynâhü) "ona gösterdik," ifadesi bunun iki yol olduğunu gösteriyor ki, ekseri tefsircilerin yorumu da böyledir. İki yoldan maksat yani biri hak diğeri de batıl yol demektir. (Necdeyn) lügat olarak iki yüksek tepeye giden yol anlamına da gelmektedir, ama bu yolun ne olduğunu (hedeynâhü) "ona bu iki yolu gösterdik," ifadesi açıklamıştır.

Peki şimdi burada Allah Teâlâ iki yol gösterdik diye buyurmasıyla, iki tepenin yolunu mu gösterdi? Yani böyle yorum yapmak abesle iştigaldir. Nitekim o yolun ne olduğunu bundan sonraki ayetlerle zaten açıklanmaktadır. –İşte o yoldan biri: (O sarp yokuşa göğüs vermektir. –Sarp yokuşu sen nerden bileceksin? –O bir köle azat etmektir.) İşte bu ayetler de o yolun ne olduğunu açıklamaktadır. Yani o yoldan biri zor olan Allah yolunda malını harcamak, köle azat etmek, diğeri ise o yolda malını harcamaya kıymayıp şeytani yolda harcamaktır. –Evet, işte o sarp yokuş: (Yahut kıtlık gününde yemek yedirmektir. Akrabası olan bir yetime. –Veyahut yerlere serilmiş bir yoksula.) Yani çok şiddetli bir açlıktan yokluktan kinayedir ki, yoksulluktan, açlıktan bitap kalmış olan akrabaya yetime ya da yoksul olanlara yedirmek, yardım etmektir. İşte o sarp yokuşu göğüsleyen kişi:- (Sonra iman edip sabrı tavsiye eden, merhameti tavsiye eden kişidir.) İşte yolun doğrusuna ve zor olan yokuşa koyulanlar bunlardır. –(Ve işte bunlar amel defterleri sağından verilenlerdir. –Fakat onlar ki, bizim ayetlerimizi inkâr ettiler, onlar da amel defteri solundan verilenlerdir –Ki, onlara kapı-

ları üslerine kilitlenecek bir ateş vardır!) Yani cehennem ateşine atılıp kapıları üzerlerine kapatılıp kilitlenecek demektir.

Demek ki, gidilen o iki yoldan biri de Allah'ın ayetlerini inkâr eden, yoksula yetime yardım etmeyip, mallarını şeytani yollarda harcayan ve amel defterleri solundan verilen kâfirlerin gittiği yolmuş. Evet, bu ayetler hiç yoruma kapı bırakmadan bu iki yolun ne olduğunu çok güzel bir şekilde açıklamıştır. Zaten ayetleri bir arada düşündüğümüz zaman çoğu birbirini açıklıyor, tefsir ediyor. İşte bu hak yolla batıl yola o kadar güzel bir misal veriliyor ki, iki tepeye çıkan yol gibi, biri sarp kaya, çetin, diğeri ise çıkılması kolay olandır. Sarp olan, imanla beraber birçok ibadet ve amelleri yerine getirmek, birçok zorluklara katlanmak, sabretmek ve sabrı tavsiye etmek, malını Allah için harcamak. Hürriyeti elinden gitmiş insanları hürriyetine kavuşturmak için malını harcamak, yakın ve uzak olan yetimlere ve yoksullara yedirip, içirmek, onlara yardım etmek, onların derdiyle ilgilenmektir. Diğeri ise kolay olanıdır, inkâr etmek, ibadetsiz, itaatsiz, yaşamak, yoksula yetime yardım etmemek, Allah için bir şey vermeyip şeytani ve nefsanî olan şeyler için harcamak, nefsine ve zevkine düşkün olarak yaşamaktır. Bunun içindir ki, Peygamber (a.s.) bir hadislerinde: "Cennetin yolları taşlarla, dikenlerle doludur, zordur, cehennemin yolu ise nefsanî ve şehvani arzularla süslenmiş kolay yoldur," buyurmuştur.

ŞEMS SÛRESI

Şems sûresi de Mekke döneminde inmiştir. Şems güneş demektir ki, bu suûrenin birinci ayetinde Allah (c.c.) güneşe yemin etmektedir ki, ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: On beş

Kelime Sayısı: Elli dört

Harf Sayısı: İki yüz kırk yedidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا {١} وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا {٢} وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا {٣} وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا {٤} وَالسَّمَاء وَمَا بَنَاهَا {٥} وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا {٦} وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا {٧} فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا {٨} قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّاهَا {٩} وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّاهَا {١٠} كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا {١١} إِذِ انبَعَثَ أَشْقَاهَا {١٢} فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللهِ نَاقَةَ اللهِ وَسُقْيَاهَا {١٣} فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُم بِذَنبِهِمْ فَسَوَّاهَا {١٤} وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا {١٥}

Meali

Rahman ve Rahîm Olan Allah'ın adiyle başlarım

1-9. Andolsun güneş ve onun aydınlığına, –Onu izleyen aya, –Güneşi açığa çıkardığı zaman gündüze, –Güneşi örtüp ışığını giderdiği zaman ki, geceye

andolsun. –Göğe ve onu bina edene, –Yere ve onu yayıp döşeyene, –Nefse ve onu biçimlendirene, –Sonra da ona kötülük ve takvasını ilham edene andolsun –Ki, elbette nefsini (günahlardan) arındırıp parlatan kurtulmuştur.

10-11. Muhakkak ki nefsini alçaltan da hüsrana uğramıştır. –Semud kavmi azgınlığı sebebiyle hakkı yalanlamıştı.

12-13. En azgınları azgınlaşınca, –Allah'in Peygamberi demişti ki: "Allah'ın devesine ve ona sulanma nöbetine dokunmayın.

14-15. Fakat onlar o Peygamberi yalanlayıp deveyi boğazladılar. Rableri de günahları sebebiyle azabı başlarına geçirerek orayı dümdüz etti. –(Öyle ya Rab) bu işin sonundan korkmaz.

İzahı

1-8. Bu ayetlerde Allah (c.c.) şunlara yemin etmiştir. Güneşe ve onun aydınlığına. (Duhâ) güneşin epey yükselip yeryüzünü aydınlatmasındaki vakta denir ki, biz buna kuşluk vakti diyoruz. Yani güneşin doğuşundan yarım saat, kırk dakikalık bir süre geçtikten sonraki zamana kuşluk diyoruz ki, iki rekât işrak namazı, ya da dört rekât duha namazı kılıyoruz. Bu namazların çok büyük fazileti vardır. İşte o vaktin faziletine işaret edilmiştir. İkinci ayette güneşi izleyen aya yemin edilmiştir. Yani güneşin batmasıyla onu izleyen ayın doğuşundaki akşamın faziletine işaret edilmiştir.

(Telâhâ) güneşi izleyen, hemen onun batışıyla ayın doğduğu ana denir. Üçüncü ayette Güneşin iyice açığa çıkardığı gündüz demektir. Bu da güneşin doğumuna hemen yakın olan zamandır ki, ufukta güneşin doğma alametleri belirdiği ve hemen arkasından doğarak gecenin karanlığını kaldırıp gündüzü iyice ortaya çıkardığı zamandır. Yani aslında gündüzün güneşle, güneşin de gündüzle buluştuğu noktadır ki Allah Teâlâ kuşluk vaktinin faziletine işaret ettikten sonra tekrar güneşin doğuşu ve ona yakın olan zamanın da faziletine işaret etmektedir. Bunun içindir ki bir hadisi şerifte: "Kim sabah namazını kıldıktan sonra namaz kıldığı yerden kalkmadan kuşluk vaktine kadar oturup zikirle meşgul olur ve kerahet çıktıktan yani güneşin doğuşundan sonra kırk, kırk beş dakika geçtikten sonra iki rekât işrak namazı kılarsa bir tam hac ve bir de tam umre sevabı almış olur," buyruluyor. Evet, dördüncü ayette güneşin batımı ile gecenin buluşup karanlığın tam kapladığı zamandır. Beşinci ayette göğe ve onu bina edene

yemin edilmektedir. Yani yaratılmış olan göğe ve onu öyle direksiz ve kubbesiz bina eden zata veya göğün o şekle sokulup bina edilmesine andolsun demektir. Altıncı ayette yere ve onu yaratıp döşeyene yahut yere ve yerin o haldeki döşenişine andolsu. Yedinci ayette nefse (insana) ve onu şekillendirene, ya da nefse ve onun şekillenmesine andolsun demektir.

Burada nefis nekre olarak zikredildiği için bundan maksat ruh mu, can mı, beden mi olduğu açık değildir. Fakat (fesevvâhâ) ifadesinden insan bedeninin tesviye edilip şekillendirildiği anlaşılmaktadır. Gerçi tefsirciler birkaç yorum yapmışlardır, ama bana göre en isabetli yorum budur. Çünkü ona biçim ve şekil vermekten maksat insanın yaratılışı, biçimlendirilmesi olduğu açıktır. Sekizinci ayette ise o nefse kötülük ve takvasını ilham edene ve ya ilham edilişine andolsun demektir. Yani Allah Teâlâ her şahsı yaratmış ona takva olma yolunu da göstermiş, günahkâr olma yolunu da göstermiştir. Aslında Allah Teâlâ yeminle saydığı bütün bunlara değil de, bunları yaratan ve meydana getiren kendi yüce kudreti hakkı için yemin etmiştir. Peki, bu yeminin arkasında ne var ve dikkat çekilmesi istenen şey nedir? İşte bu yeminin cevabı da bundan sonraki ayetler de açıklanmıştır.

9-10. Yani bütün bunları yaratan ve meydana getiren azametim hakkı için andolsun ki: (Elbette günahlardan arınan kurtuluşa ermiştir. –Ve muhakkak ki, nefsini alçaltan da hüsrana uğramıştır.) Yani Allah'a ve O'nun emir ve yasaklarına iman edip tövbekâr olarak nefsini günahlardan arındırmış, kalbini iman nuru ila aydınlatmış olan kimse kurtuluşa ermiştir. Fakat İnkâr eden, küfründe ısrar edip azgınlığına devam eden, kendini aşağılar aşağısına düşürmüş olan kimseler de hüsrana uğramışlar, ebedi nimetleri ve cenneti kaybederek zarara uğramışlardır. İşte bu yeminlerin arkasından dikkat çekilmesi istenen şey bunlardır.

11-15. (Semud kavmi azgınlığı sebebiyle hakkı yalanlamıştı. –En azgınları ayaklanınca, –Allah'ın Peygamberi Salih (a.s.) demişti ki: "Allah'ın devesine ve onun sulama nöbetinde ona dokunmayın. –Fakat onlar o Peygamberi yalanlayıp ve o deveyi boğazladılar. Rableri de günahları sebebiyle azabı başlarına geçirip orayı dümdüz etti. –Öyle ya Rab, bu işin sonundan korkmaz.) Asıl onlar korkmalıydılar, fakat korkmadılar ve hak ettikleri azaba çarptırıldılar. İşte inkâr edip nefsinin hevesine uyup aşağılar aşağısına düşenlerin sonu budur.

Bu sûrede Salih (a.s.)'ın kavmi olan Semud kavminin zikredilmesinin sebebi Kur'an da geçen azgın kavimlerin en güçlü ve en azgınlarından bir olduğu için bu kavim örnek verilmiştir. Semud kavmi birçok sûrede ve ayette zikredilmiştir. Özellikle Hud sûresinin 46. ayetinden 68. ayetine kadar bu kavmin hayatı ve akıbeti anlatılır, bu ayetlerin tefsirinde daha geniş olarak açıkladık oraya da bakabilirsiniz.

LEYL SÛRESİ

Bu sûre de Mekke döneminde inmiştir. Bu sûrenin başında ki birinci ayette Allah Teâlâ geceye yemin etmektedir ki, ona nisbetle bu sureye Leyl suresi denmiştir.

Ayet Sayısı: Yirmi bir

Kelime Sayısı: Altmış bir

Harf Sayısı: Üç yüz ondur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى {١} وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّى {٢} وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنثَى {٣} إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى {٤} فَأَمَّا مَن أَعْطَى وَاتَّقَى {٥} وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى {٦} فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى {٧} وَأَمَّا مَن بَخِلَ وَاسْتَغْنَى {٨} وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى {٩} فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى {١٠} وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى {١١} إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَى {١٢} وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَى {١٣} فَأَنذَرْتُكُمْ نَاراً تَلَظَّى {١٤} لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى {١٥} الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى {١٦} وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى {١٧} الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى {١٨} وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَى {١٩} إِلَّا ابْتِغَاء وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى {٢٠} وَلَسَوْفَ يَرْضَى {٢١}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-4. (Karanlık) kapladığı zaman geceye, –Açıldığı zaman gündüze, –Erkeği ve dişiyi yaratana andolsun –Ki, şüphesiz sizin çalışmanız dağınıktır (birbirinden farklıdır.)

5-6-7. Şimdi kim (yoksula) verir, takva sahibi olursa –Ve en güzel olanı doğrularsa, –Biz ona en kolay olan için (yolunu) kolaylaştırırız.

8-11. Kim de cimrilik eder ve kendini zengin görür –Ve en güzel olanı yalanlarsa, –Onu da en zor olan için (yolunu) kolaylaştırırız. –Çukura düştüğü zaman da malı onu hiç kurtaramayacaktır.

12-13. Şüphesiz ki, doğruya iletmek bize aittir. –Şüphesiz ahiret de dünya da bizimdir.

14-16. Artık ben sizi alev saçan bir ateşle uyarıyorum. –Ona ancak en azgın olan girer. –Öyle azgın ki, yalanlamış ve sırtını dönmüştür.

17-18. En çok korkan (takva sahibi) olan ise ondan uzak tutulacaktır. –O ki, Allah için malını verir temizlenir.

19-21. Onun yanında hiçbir kimsenin karşılık vereceği bir nimeti yoktur. (Yani yaptığı iyilik karşılığında hiçbir şey beklememektedir.) –Yalnız yüce Rabbisinin rızasını kazanmak için verir. –Yakında kendisi de razı olacaktır.

İzahı

1-2-3. Bu üç ayette yine Cenab-ı Hak üç şeye yemin etmektedir. Birinci ayette karanlığın örttüğü andaki geceye yemin edilmiştir ki, gece karanlığı bastığında birçok hayvanlar yuvalarına çekilir, gündüzün hareket ve sıkıntılarından kurtularak dinlenip istirahata çekilir ve kendilerini yuvalarında güvende hissederler. İkinci ayette gündüzün açıldığı zamana yemin edilmektedir ki, yuvasına sığınmış, istirahat etmiş olan canlılar yeni bir iştiyakla tekrar sığındıkları yuvalarından çıkıp rızıklarını elde etmek için koşuşturmaya başlarlar. Üçüncü ayette de erkeği ve dişiyi yaratan Allah C.C azameti şanına yemin etmektedir ve bu yeminlerin arkasından da yine şunlara dikkat çekmektedir.

4-11. İşte bunlara anolsun ki: (Sizin çalışmanız şüphesiz dağınıktır.) Yani her birinizin yaptığı iş, meslek farklı-farklıdır, her biriniz bir işte çalışarak rızkınızı temin edersiniz. Kiminizin işi kolay, kiminizinki zor, kiminin kazancı çok, kimininki az. İşte bunlarda ibret vardır, bu düzeni yaratan ve sizi sevk ve idare eden Allah'tır. Ayriyeten manevi yönden de farklılıklarınız vardır. Kiminiz iyi,

kiminiz kötü, kiminiz, inanmış, kiminiz inkârcı, kiminiz cömert kiminiz cimri, farklı-farklı inançlara mensup olanlar ve farklı ameller işleyenler vardır. –(Şimdi kim Allah için yoksula ve yetime verir, takva sahibi olur –Ve en güzel olanı tasdik ederse, –Biz ona en kolayı için yolunu kolaylaştırırız.) Yani her kim iman eder, Allah'a yönelir, Allah için yoksula ve yetime infakta bulunur, doğru ve güzel olanı tasdik ederse ona yollarımızı kolaylaştırırız. O kimse Allah'a karşı vazifelerini yerine getirmede zorlanmaz, yoksula ve yetime malını vermede de zorlanmaz. Ona her türlü maddi ve manevi amel ve işler kolaylaşır. –(Ve kim de cimrilik yapar ve kendini zengin görür –Ve en güzeli de yalanlarsa, –Ona da en zor olan için yolunu kolaylaştırırız.) Yani bir kimse inkârcı olur, cimri olup yetime ve yoksula Allah için infak etmez, üstelik kendini de zengin görürse ona da bu kötü yolları kolaylaştırırız. Yani her şeyi kazananın kendisi ve har şeyin sahibi kendi imiş gibi görür, Allah'ın verdiğini unutur. İyiliği ve iyi olan işleri kabul etmeyip yalanlarsa, ona da en zor olan işleri kolaylaştırırız. Yani daha kolay işler ona zor gelir, daha zor olan işler ona kolay gelir. Allah için vereceği şeyler az da olsa ona zor gelir. Fakat şeytan için, nefsi için vereceği, harcayacakları daha çok olsa bile o yolda harcamak kolay gelir. Bu gün öyle değil mi? Bırak inkârcıları inandım diyen insanlar için zekât vermek, fakire ve yoksula infak etmek zor geliyor, ama bir gecede barlarda ve düğün salonlarında ve saire yerlerde, vereceği zekâttan sadakadan kat-kat fazla binlerce, on binlerce, yüz binlerce lirayı hiç zorlanmadan harcayabiliyor. Yani Beled sûresinde geçtiği gibi Allah için harcamak sarp bir yokuşa yukarı tırmanmak gibi zor geliyor. Ama şeytani ve nefsanî yolda harcamak çok kolay geliyor. –İşte onlar bu halleriyle: (O çukura düştüğü zaman, malı onu hiç kurtaramayacaktır.) Yani hem kabir azabı çukuruna, hem cehennem azabı çukuruna düştüğü zaman, Allah için kıyamadığı, kendisini zengin zannedip her şeyi kendinin kazandığını ve her şeye kendisinin sahibi olduğunu zanneden kimse Allah'ın verdiği bu malı ve zenginliği kendisini korkunç cehennem azabından, cehennem çukurundan asla kurtaramayacaktır.

Bu ayette hedef alınan Mekke müşriklerinden Velid b. Muğire, Umeyye b. Halef ve bütün bunlar gibi olanlardır. Bundan önceki ayetlerde işaret edilenler ise yoksula, yetime yediren, Allah yolunda infakta bulunan, iyi ve güzeli tasdik edip takva sahibi olan kimse de Ebu Bekir ve onun gibi olanlardır. Çünkü Hazreti Ebu Bekir İslami kabul ettiği için müşriklerin hedefi haline gelmiş Umeyye b. Halefin kölesi olan Hazreti Bilal'ı bir miktar altın karşılığında satın alıp azat

etmiştir. Müşrikler ise kendileri dünyaperest, menfaatperest oldukları için: "Hazreti Bilal ona mutlaka bir fayda sağlamıştır ki, onun için bu kadar altını verip onu azat etti," demişler. İşte bu sûredeki ayetlerin bir kısmı özelde Umeyye b. Halef ve Ebu Bekir hakkında, genelde ise bütün cömert ve âlicenap müminler hakkında inmiştir. Ayetlerin diğer bir kısmı ise müminlere zulüm eden Umeyye b. Halef gibi gaddar ve zalim kimseler hakkında inmiştir.

12-21. Evet, Allah Teâlâ bu iki insanın veya bu iki gurup kimselerin hallerini sergilemeye devamla buyuruyor ki: (Şüphesiz doğruya iletmek de bize aittir. –Ahiret de dünya da bizimdir.) Yani doğru yolu göstermek ve onu inananlara kolaylaştırıp yönlendirmek de bize aittir. Dünyanın mülkü de bize aittir, ahirette bize aittir. Artık dileyen Ebu Bekir gibi ahiret nimetlerini tercih ederek, onun gibi cömert olup yoksullara, darda kalmışlara yardım etsin ve o ebedi hayatı kazansın, sonsuz nimetlere kavuşsun. Dileyen de dünya hayatını tercih edip, cimri, zalim, gaddar ve acımasız olup dünya da az bir menfaat elde edip ahirette ebedi hüsrana uğrasın. –(Artık ben sizi alev saçan bir ateşle uyarıyorum. Ona en azgın olan girer. –Öyle azgın ki, yalanlamış ve hakka karşı sırtını dönmüştür.) Allah'ı, Peygamberi, İslami, Kur'an'ı yalanlamış, yoksulu, yetimi, köleyi acımamış. İşte o alev saçan ateş böyle hakka sırtını dönen azgın ve gaddarlar için hazırlanmıştır. –(Ancak en çok korkan, takva sahibi olan insan ondan uzak tutulacaktır.) O Ebu Bekir gibi Allah'tan çok korkan takva sahibi ve cömert olanlar o alev saçan ateşten uzak tutulacaklardır. –(O takva sahibi ki, Allah için malını verir temizlenir.) Hem yoksulun hakkını vererek malını temizler, hem de kendisini günahlardan temizler. –(Onun yanında karşılığı verilecek hiçbir nimet yoktur.) Yani Ebu Bekir yoksullara verirken hiçbir kimseye minnet borcu yoktu ki, onun karşılığında versin. O bununla sırf Allah'ın rızasını gözetmektedir. Müşriklerin Ebu Bekir hakkında onun bir çıkarı olmasaydı bu kadar altını verip de Bilal'ı azat eder miydi gibi sözleri yalandır. O bu altınları verirken kimseye bir minnet borcu olduğundan vermedi. –(Onun amacı sadece yüce Rabbinin rızasını kazanmaktı. –Elbette yakında kendisi de Rabbinden razı olacaktır.) Rabbi onun bu iyiliklerini karşılıksız bırakmayacaktır, ahirette de elbette ona bol mükâfat verecek onu hoşnut edecektir. İşte Yüce Allah (c.c.) bu sûrede yeminle iki tip insanın halini ve sonuçlarını böylece anlatmaktadır.

DUHA SÛRESİ

Duha sûresi de Mekke de inmiştir. Bu adın verilmesi ise kuşluk anlamına gelen duha kelimesine nisbetle ve onun faziletine işaret edilerek bu ad verilmiştir.

Ayet Satısı: On bir

Kelime Sayısı: Kırk

Harf sayısı: Yüz yetmiş ikidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالضُّحَى {١} وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى {٢} مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَى {٣} وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ الْأُولَى {٤} وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى {٥} أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيماً فَآوَى {٦} وَوَجَدَكَ ضَالّاً فَهَدَى {٧} وَوَجَدَكَ عَائِلاً فَأَغْنَى {٨} فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ {٩} وَأَمَّا السَّائِلَ فَلَا تَنْهَرْ {١٠} وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ {١١}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2-3. Kuşluk vaktine andolsun –Ve sakin olduğu zaman geceye –Ki, Rabbin seni bırakmadı ve darılmadı.

4. Ve elbette senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır.

5. Rabbin sana muhakkak ki yakında verecek, sen de razı olacaksın.

6-7. O, seni yetim bulup da barındırmadı mı? –Seni şaşkın halde bulup da, yol göstermedi mi?

8-9. Seni yoksul bulup zengin etmedik mi? –Öyle ise sakın yetimi kahretme.

10-11. Dileneni de azarlama. –Fakat Rabbin nimetini de yâdet.

İzahı

Bu iki ayette Allah Teâlâ yine iki şeye yemin etmektedir. Birinci ayette Kuşluk zamanına, ikinci ayette de gecenin sakin olduğu zamana. Ve bu yeminle de şunlara dikkat çekmektedir.

1-2-3. (Kuşluk vaktine ve gecenin sakin olduğu zamana andolsun ki, ey Muhammed! –(Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı.)

Bu sürenin iniş sebebi hakkında birkaç rivayet vardır. Bir rivayete göre Peygamber (a.s.)'a bir süre vahyi kesilip gelmedi. Bunun üzerine müşrik olan bir kadın Peygamberimize hakaret ederek: "Şeytanın herhalde seni terk etti," dedi. Bir rivayette de bu kadının Ebu Lehab'in karısı Ümmi Cemil'di. Diğer bir rivayete göre ise, Yahudilerden bir gurup Peygamber (a.s.)'a gelerek ruh hakkında, Zülkarneyn hakkında ve ashabı-kehf hakkında soru sordular. Peygamberimiz de inşallah demeden yarın size haber veririm, dediği için bir müddet vahyi kesildi ki kimilerine göre bu süre on iki, İbni Abbas'a göre on beş gün, diğer bir rivayete göre de kırk gündür. İşte bu yüzden bir süre vahyi gelmeyince müşrikler, Muhammed'i Rabbi terk etmiş ve saire gibi laflar etmişler ve bunun üzerine bu sûre inmiş. (Rabbin seni ne terk etti, ne de darıldı,) diye onlara cevap vermiş ve Peygamberi teselli etmiştir

4-11. (Senin için ahiret dünyadan elbette daha hayırlıdır. –Ve Rabbin sana elbette yakında verecek, sen de razı olacaksın.) Yani Allah Teâla ahirette bu dünyalık yerine ahrette senin memnun olacağın şeyi verecektir.

Beğavi'nin İbni Mesud senediyle rivayet ettiğine göre Peygamber a.s: "Allah (c.c.) bana, ehlibeytime ve bize ahireti tercih etti," diye buyurmuştur. Evet, yakında verecek ifadesi bundan önceki ayette: (Senin için ahiret dünyadan elbette daha hayırlıdır,) buyrulması bu verilecek olan şeyin ahirette olduğu kesindir, ama ne verileceği açıklanmamıştır. Fakat İbni Abbas bunun ahirette ümmeti için şefaat izni verileceğini söylemiştir.

Alusi'nin nakline göre Müslim: İbni Ömer'in şöyle rivayet ettiğini iman bahsinde çıkarmıştır. Peygamber a.s: Hazreti İbrahim'in, İbrahim sûresinin 36.

ve Maide sûresinin 118. ayetinde şöyle dediğini okudu: (Kim bana uyar benim peşimden gelirse, o bendendir, kim de bana isyan ederse sen çok bağışlayıcısın.) Yani onlar senin kullarındır istersen bağışlarsın. –(Sen onlara azap edersen de onlar senin kullarındır. Fakat bağışlarsan şüphesiz sen her şeye galipsin, hâkimsin.) İşte Peygamberimiz bu iki ayeti okuduktan sonra ellerini kaldırdı: "Ey Allah'ım! Ümmetim, ümmetim," diye dua edip ağladı. Yüce Allah da şöyle buyurdu: "Ey Cibril! Git Muhammed'e söyle biz seni ümmetin hakkında razı edeceğiz." Yani bu rivayete göre Peygamberin razı edileceği şey ahirette ümmetine şefaat etmesidir.

Fakat daha önce de açıklamıştık şefaat hususunda ifrat ve tefrit vardır. Bir kısımları şefaati tamamen inkâr ederken, bir kısımları da her müminin dilediği istediği günahkâr mümine şefaat edeceğini zannederek şefaatin çerçevesini genişletmektedirler. Hal bu ki, Zümer sûresinin 44. ayetinde: (Şefaatin tümü Allah'a aittir,) diye buyrulmaktadır. Yani O'nun yetkisindedir, O, kimin, kime şefaat etmesine izin verirse ancak o kişi ona şefaat edebilir. Nitekim Âyetelkürside de: (O'nun katında kim şefaat edebilir? ancak O'nun izin verdiği şefaat edebilir,) buyruluyor. Birileri cımbızla çeker gibi ayetin birini görüyor ötekini göz ardı ediyor. Veya anlayışının kıtlığından ya hepten inkâr ediyor, ya da her âlim, şeyh bilmem kim her istediğine şefaat edecek zannediyor.

–Evet, (O, seni yetim bulup da barındırmadı mı?) Daha ana karnında babadan yetim bırakıp sonra anneden de öksüz bırakıp önce Abdulmuttalib'in himayesine, daha sonra da Ebutalib'in himayesinde büyütmedi mi? –(Seni şaşkın halde bulup da, sana yol göstermedi mi?) Yani içinde bulunduğun toplum ve çevrelerin yaptıkları kötülüklere, zulümlere şaşırıp kalmıştın. Onların putlar önünde eğildiklerini, kat-kat faiz yiyip insanları sömürdüklerini, yoksulları, fakirleri ezip zulüm ettikleri, masum kız çocuklarını diri-diri toprağa gömdüklerini görüyordun bunlara şaşıp kalıyordun. İşte Rabbin sana vahyı ile bunlardan çıkış yolunu gösterdi.

İşte peygamberimiz bütün bunlara bakıp şaşıyor ve üzülüyordu. Ramazan da Hıra dağında mağaraya kapanıp hep düşünüyordu, bunlardan kurtuluş için bir çıkış yolu arıyordun İşte bu düşünce ve şaşkınlıklar içinde iken Rabbin sana vahyi ile çıkar yolu gösterdi. Bazı tefsirciler bu ayette ki (dâllen) kelimesini Pey-

gamber (a.s.)'ın çocukken bir iki sefer kaybolduğu ve sonra bulunduğu şeklinde yorumluyorlar, ama bana göre bu gerçekten çok uzak bir yorumdur.

–Evet: (Seni yoksul bulup zenginletmedik mi?) Hiçbir şeyin yokken Hazreti Hatice ile ticaret ortaklığı yaparak, bilahare onunla evlenerek malını sana hibe etmişti. İşte bütün bunları yaptıran ve seni yönlendiren Rabbindir. –(Öyle ise sakın yetimi kahretme. –Dilenen yoksulu da kovma. –Fakat Rabbin nimetini de hatırla.) Razı'nın tefsirinde yazılı olduğuna göre Peygamber (a.s.) Hazreti Hatice'nin önceki kocasından olan çocuğuna bağırmış. İşte bunun üzerine bu ayet inmiş.

Yetimi kahretmekten maksat onu azarlamak ve ye yüz ekşiterek onu horlamaktır. Böyle olunca yetimi dövmek, itip kakmak ve onun malını haksız yere yemek ne derece bir günah ve zulüm olur, artık onu siz düşününüz! İşte bu açıdan Peygamber (a.s.) yetime karşı son derece şefkatli davranmış ve iki parmağını yanyana getirerek işaret edip ve buyurmuştur ki: "Yetime sahip çıkanla ben cennette şu iki parmak gibiyiz." İbni Mesud da merfu bir hadis de Peygamberimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Her kim bir yetimin başını okşarsa, elinin dokunduğu her kıla karşılık kıyamet günü ona bir nur olur." Evet, kapıya gelen dilenciyi de kovmamak gerekiyor. Hiçbir şey verilmese de Allah versin gibi sözlerle savılmalı. Eğer gerçkten ihtiyaç sahibi değilse bunu bir alışkanlık haline getirmiş ise böyle güzel sözle onu baştan savmak gerekir. Yok, eğer gerçekten ihtiyaç sahibi ise onu baştan savmak doğru değildir, ona vermek ve yardım etmek gerekir. Aslında Peygamber (a.s.) yetimliği, yoksulluğu her türlü acı ve sıkıntıyı yaşamış, o bunların ne olduğunu pekâlâ biliyor, ama Cenab-ı Hak bu ayette ona hitapla bizlere mesaj vermektedir.

İNŞİRAH SÛRESİ

İnşirah sûresi de Mekke de inmiştir. İnşirah açmak demektir ki, bu sûreye bu adın verilmesi işte birinci ayette Peygamberimizin göğsünün açılışından bahsedilmektedir ki ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Sekiz

Kelime Sayısı: Yirmi yedi

Kelime Sayısı: Yüz üçtür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ {١} وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ {٢} الَّذِي أَنقَضَ ظَهْرَكَ {٣} وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ {٤} فَإِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْراً {٥} إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْراً {٦} فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ {٧} وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ {٨}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2. Biz senin göğsünü yarmadık mı? –Senin yükünü indirmedik mi?

3-4. O yük ki, senin sırtına ağırlık olmuştu. –Senin şanını yükseltmedik mi?

5-6. Şüphesiz ki, her zorlukla beraber bir kolaylık vardır. –Evet, gerçekten her zorlukla beraber bir kolaylık vardır.

7-8. O halde (bir işten) boşaldığın zaman derhal başka bir işe koyul. –Ve ancak Rabbine rağbet et.

İzahı

1-2-3. (Biz senin göğsünü açmadık mı? –Senin yükünü indirmedik mi? –O yük ki, senin sırtına ağırlık olmuştu.) Yani vahyin ağırlı senin sırtına binmişti, bunu tebliğ ederken çeşitli sıkıntılarla karşılaşıyordun, insanların dedikoduları, onların sana karşı olan tutumları senin gönlünü sıkıyordu. İşte bunlara karşı senin göğsünü açtık, sana sabır tavsıya ederek gönlünü rahatlattık.

Peygamberimizin göğsünün açılışı ile ilgili farklı rivayet ve yorumlar vardır. Buhari, Müslim, Tirmizi ve Nesei'nin Katada den, onun da Enes b. Malik ten, ona da Malik b. Sasa'a nın anlattığına dayanarak rivayet ettiklerine göre miraçtan önce Peygamberimizin göğsünün açılarak, kalbinin çıkarılıp zemzemle yıkandıktan sonra iman nuru ve hikmetle doldurulmuş. Yine Müslim'in Enes'ten başka bir rivayetinde ise, Peygamberimiz çocukken ve çocuklarla beraber oynadığı bir sırada Cibril'in gelip onun göğsünü yararak kalbini çıkarıp oradan bir kan parçası çıkarmış: "İşte bu şeytanın payıdır," demiş. Ve sonra altın bir taşdide ki zemzem suyu ile yıkayıp tekrar kapatmış. Bu esnada onunla oynayan çocukların koşarak annesine: "Muhammed öldürüldü" diye haber verdikleri sonra döndüklerinde Peygamberimizin renginin soluk olduğunu görmüşler. Ve hatta Enes'in ben dikiş izlerini gördüm dediği şeklinde de rivayetler vardır.

Fakat âcizane ben bu rivayetleri sağlıklı görmüyorum. Bana göre bu sûrenin bundan önceki sûre ile ilintisi vardır, o sûrenin ardından hemen bu sûre inmiştir. Bundan önceki inen Duha sûresinde Peygamberimizin kavminin yaptıkları kötülüklerden, onların zulümlerinden rahatsız ve şaşkın olduğu anlatılmıştı. Bu zulüm ve kötülükler onun belini büküyor, sırtında bir ağır yük taşır gibi taşıyordu. İşte vahyin başlamasıyla, onun belini büken, onun sırtında taşıdığı ağırlıklar yavaş-yavaş kalkmaya başlamış vahyin nurlarıyla aydınlanmış ve sis perdeleri kalkmaya başlamıştır.

İnşirah, aslında göğsü açmak, genişletmek, sıkıntıları giderip, kalbi ve göğsü rahatlatmaktır. Yoksa göğsü açmaktan maksat maddi bir ameliyat değildir. Nitekim Enam sûresinin 125. ayetinde Allah C.C: (Kimi doğru yola iletmek isterse onun göğsünü ıslama açar, kimi de saptırırsa, onu da göğe çıkıyormuş gibi göğsünü iyice daraltır.) Yani hakkı kabul etmekte göğsü daralır, sıkılır, sanki merdivensiz

göğe yükselmeye zorlanan gibi bu ona zor gelir. İşte bana göre bu ayette kasdedilen maddi bir ameliyat değil, belki, yukarda izah ettiğimiz sebeplerle göğsünü rahatsız eden ve sırtında taşıdığı bu ağır sıkıntıları Cenab-ı Hak kaldırarak, vahyin nuruyla kalbini aydınlatmış ve Peygamberimizi rahatlatmıştır.

4. Evet: (Senin şanını yükseltmedik mi?) Kur'an'ı kerimde birçok ayette: (Allah'a ve Peygambere itaat edin,) buyruluyor ki, Allah'a itaatle beraber Peygambere itaatin de Allah'a itaat olduğu ifade edilmektedir. Fetih sûresinin 29. ayetinde: (Muhammed Allah'ın elçisidir,) buyruluyor. Yine minarelerin tepesinde ezan okurken: (Eşhedü enne Muhammeden Resulullah,) diyerek, onun adı Allah Teâla'nın adiyle beraber zikredilerek yüceltilmektedir. Bir şairin de dediği gibi: "O parlak alınlı, üzerinde Peygamber mührü vardır ki, Allah tarafından şahadet edilmiştir, parlar ve şahit olur. Allah, o Peygamberin adını kendi adına katmıştır." Nitekim beş vakitte müezzin eşhedü (şahadet ederim) ki, enne Muhammeden Resulüllah (şüphesiz Muhammed Allah'ın elçisidir) diyerek ezanda okunmaktadır.

5-8. Evet: (Şüphesiz her zorlukla beraber bir kolaylık vardır. –Gerçekten her zorlukla beraber bir kolaylık vardır.) Yani her yokuşun sonunda bir iniş olduğu gibi, her zorluğun arkasında da bir kolaylık vardır. Tıpkı Peygamberin göğsündeki ve sırtındaki ağırlıkları kaldırdığımız gibi önündeki zorlukları ve engelleri de kaldıracağız.

İkinci ayetle, birinci ayet tekit edilmekte, kuvvetlendirilmektedir. Yani mutlaka her zorluğun arkasından bir kolaylık gelecektir. (Mea) beraber anlamına geldiği gibi, (badü) sonra anlamına da gelir. Bu da şu demektir, yani hem zorluğun beraberinde bir kolaylık gelir, hem de o zorluğun sonrasında bir kolaylık olur. Yani bir zorluğun hemen arkasından bir kolaylık, diğeri ise zorluktan bir müddet sonra kolaylık olur, demektir. İşte bundan dolayıdır ki rivayete göre bu iki ayet indiği zaman Peygamber (a.s.) mutlu ve neşe içinde gülümseyerek olduğu yerden çıkmış ve buyurmuştur ki: "Bir zorluk iki kolaylığı yenemez.) Çünkü ayette gecen (El-usr) marife olarak bir zorluk ifade eder, (yüsr) ise nekre olarak zikredilmiştir ki, birden fazla kolaylık ifade eder. İşte bundan dolayı Peygamberimiz: "Bir zorluk iki kolaylığa galip gelemez," buyurmuştur.

Ey Peygambe! –(O halde bir işten boşaldığın zaman, derhal başka bir işe koyul. –Ve ancak Rabbine Rağbet et.) Yani Allah için yaptığın bir işten veya bir ibadetten boşaldığın, onu bitirdiğin zaman başka bir işle ve başka bir ibadetle meşgul ol ve hep Rabbine rağbet ederek O'na yönel, O'nun rızasına uygun işler yap, hiç boş durma.

TIN SÛRESİ

Bu sûre de Mekke de inmiştir. Tın, incir, ya da Filistin de iki kutsal dağdır ki, birinci ayette Cenab-ı Hak buna yemin etmektedir. İşte ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Sekiz

Kelime Sayısı: Otuz dört

Harf Sayısı: Yüz beştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ {١} وَطُورِ سِينِينَ {٢} وَهَذَا الْبَلَدِ الْأَمِينِ {٣} لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ {٤} ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ {٥} إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ {٦} فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ {٧} أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ {٨}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2. Tin'e ve zeytine, –Sina dağına –Ve bu emin olan beldeye andolsun –Ki, biz insanı en güzel şekilde yarattık. –Sonra onu aşağılar aşağısına çevirdik.

6. Ancak iman edip iyi amel işleyenler başka; onlar için kesintisiz devamlı bir mükâfat vardır.

7-8. O hal de ceza gününü sana yalanlattıran nedir? –Allah hüküm verenlerin en iyi hüküm vereni değil midir?

İzahı

1-6. (Tın'e ve zeytine, –Sina dağına –Ve bu emin beldeye andolsun –Ki, biz insanı en güzel bir şekilde yarattık. –Sonra onu aşağılar aşağısına çevirdik.) Bu ayetlerde dört şeye yemin edilmektedir. Tın yani (incire), zeytine, Turisina dağına ve emin belde olan Mekke ye. Tın hakkında farklı görüş ve yorumlar vardır. Bazı tefsircilere göre Tın, incir demektir. Diğer tefsircilerin çoğuna göre ise bu ayetten sonra gelen iki ve üçüncü ayetlerle ilişkisi açısından bu mananın uygun olmadığı ve bunun Filistin de Peygamberlere vahyedilen iki bölge veya iki dağ olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

İbni Abbas'tan gelen bir rivayete göre bunun iki dağ olduğu, birinin Turi-Tîna, diğerinin ise Turi-Zeyt yani zeytin dağıdır. O zaman bu dağın birinin incirlik, diğerinin ise zeytinlik olduğu anlaşılıyor. İbni Cevzi ise şöyle demiştir: "Açık olan bunların biri Şam da, biri de Filistin de olan iki bölge olmasıdır." Bu yerler de Hazreti İsa'nın doğduğu ve ikamet ettiği yerlerdir.

Evet, ikinci ayette zikredilen (Turisinâ) de Allah Teâla'nın Hazreti Musa ile konuştuğu kutsal dağdır. Üçüncü ayette (Şu emin belde) diye zikredilense, Hazreti Muhammed (a.s.)'ın bulunduğu kutsal Mekke şehri ve civarıdır. Evet, işte bu yorum bana göre de doğru bir yorumdur. Ancak bana göre Hazreti İsa'nın doğduğu ve yaşadığı bu iki bölgenin de zeytinlik ve incirlik olduğuna işaret edilerek ayette incir ve zeytin olarak zikredilmiştir. Her zaman söylediğim gibi Allah (c.c.) bunların önemine işaretle, bunları yaratan kendi azameti şanına yemin etmektedir. Ve işte bu yeminin arkasından da insanı en mükemmel bir varlık olarak yarattığını, fakat onun küfrü ve kötülüğü yüzünden de aşağılar-aşağısına düşürüldüğünü ifade etmektedir. Bu ayette ifade edilen mükemmellikten aşağılar-aşağısına çevrilmek acaba bir fiziki olarak mı, yoksa manevi olarak mı? Bu hususta da farklı yorumlar vardır. Yani insan fiziki olarak güzel yaratılmışken, gücü kuvveti varken, yaşlanmış, çirkinleşmiş, gücünü kuvvetini, zekâsını kaybetmiş bir hale mi gelmiştir, yoksa insani Cenab-ı Hak diğer varlıklar içinde akıllı bir varlık olarak yaratmış, onu İslam fıtratıyla dünyaya tertemiz getirmiş olması mıdır? Yani o insan bu fıtratı kaybedince, inkârcı olunca o şerefini kaybetmiş, hayvanlardan dahi aşağılara düşmüş olması mı kasdedilmektedir? İşte bazıları bunun fiziki olarak değişmiş olmasıyla yorumlarken, bazıları

de manevi değişim olarak yorumlamakta, hatta bazıları de bunu cehennemin en aşağısına atılacakları şeklinde yorumlamışlardır.

Fakat âcizane benim anlayışıma göre bunu fiziki güzelliğinin bozulmasıyla, ya da cehennemin en aşağısına indirilmesiyle yorumlamak pek isabetli değildir. Evet, zaten insan yaşlanınca onun fiziki güzellikleri bozulacak, güç ve kuvveti gidip zayıflayacak, bu ayrı bir olaydır. Zaten bununla ilgili ayetler vardır. İnkâr eden münafıklar cehennemin en alt tabakasına gideceğine dair de ayet vardır. Ama benim anlayışıma göre burada kasdedilen mana, insanın doğuştaki fıtratını, imanını kaybedip inkâr etmesiyle aşağılar-aşağısına indirilmesi demektir. Çünkü bu ayetten sonra gelen ayette: –(Ancak iman edip salih amel işleyenler müstesnadır, onlar için arkası kesilmeyen mükâfat vardır,) buyrulması bunun iman ve amelle ilgili olduğu karine ile anlaşılmaktadır. İman etmeyip amelisalih işlemeyenlerin hayvanlardan daha aşağı düşecekleri pek açıktır. Nitekim bazı tefsircilere göre bu surede kasdedilen bu kişi Velid b. Muğiredir. İşte bu yorum da benim yorumuma tam uygundur. Çünkü onu ve onun gibi azgınları Allah Teâla, mükemmel bir insan olarak, İslam fıtratıyla dünyaya getirmiştir, ama onlar bu fıtratlarını ve bu insanlıklarını kaybetmişlerdir. Böyle olunca da aşağılar-aşağısına inmişlerdir. Bazı tefsirciler de buradaki istisna edilenlerin yaşlanıp bunak bir hale gelmiş olanlara sevap yazılmaz, ancak bunak hale gelmeden önce iman edip sevap işlemiş olanlar istisna edilmişlerdir diye yorumlamışlardır. Fakat bana göre bu garip bir yorumdur. Zamanımızın yeni tefsircilerinden biri de Televizyonda konuşurken. Allah, insanı yaratmış dünyaya getirmiş, niçin onu aşağılar aşağısına indirsin, kendi yarattığını aşağı indirir mi? Ben onu öyle anlamıyorum, insanı tekâmüle ermesi için bir yarış için getirmiştir. İşte aşağılar-aşağısına indirilmekten maksat bu yarışta geri kalmış olanlardır, şeklinde kendince böyle bir yorum yapıyor? Oysa Âraf sûresinin 179. ayetinde kâfirler için: (Onlar hayvan gibidirler, belki hayvandan daha sapıktırlar,) buyrulması acaba ne anlama geliyor? Ya da aynı sûrenin 176. ayetinde: (Onun misali köpeğin misali gibidir, üstüne varsan da dilini çıkarır solur, bıraksan da dilini sarkıtır solur,) buyrulması ne anlama geliyor?

Bu adamın Belam b. Bahura olduğu da rivayet ediliyor ki, bu adam Musa (a.s.)'ın kavmindendi ve önceleri duası makbul olan bir mümindi. Ancak Musa (a.s.)'ın düşmanları yenilecekleri korkusuyla onun duası kabul oluyor diye, Musa

(a.s.)'ın aleyhinde beddua etmesini istemişler. O da Musa (a.s.)'ın aleyhinde beddua etmiş ve kavminin onu yenmesi için onlara hileler öğretmiş. Böylece dünyevi arzularını tatmin etmek için yoldan çıkmış azıp sapmış ve işte üstün bir dereceye sahip iken bu hareketinden dolayı Allah (c.c.) onu aşağılar-aşağısına düşürmüştür. Kur'an onu dilini çıkarıp sarkıtarak solunan bir köpeğe benzetmiştir. Daha başka örnek vermeye gerek var mı? Başka söz ve yoruma gerek var mı? Hani suç işleyen bir generalin rütbeleri sökülünce ne olur? O şerefe ermişken, bu suçu sebebiyle rütbeleri sökülüp aşağılar aşağısına indirilmiş olur. Ne hikmettir ki, ben bu sûrenin tefsirini yazmadan biraz önce Televizyonda haberleri izlerken güney doğuda albay rütbesinde olan bir askeri daha önce de Televizyon göstermişti. Bu albay rütbesinde olan şahıs köylülerle halay çekerken görüntülenmişti ve bu şahıs bir yere gömülmüş bombayı bir üsteğmene baskı yaparak çıkarttınrken patlamış ve o üsteğmenin ölümüne sebep olmuştu. İşte o suçtan bu zata iki yıl bilmem kaç ay ceza verdiler ve rütbelerini de sökerek er olarak askeriyeden ihraç ettiler. Bu misalle demek istediğim şudur. İnsanı Allah (c.c.) böyle üstün ve şerefli bir varlık olarak yaratmışken, o insan inkâr ederek, suç işleyerek doğuştaki bu şeref ve itibarını kaybedebiliyor ve aşağılar aşağısına düşürülebiliyor.

7-8. Evet, ey azgın insan! (Böyle iken ceza gününü sana yalanlattıran sebep nedir?) Seni Allah (c.c.) böyle üstün ve şerefli bir fıtrat üzere yaratmışken niçin o hesap ve ceza gününü yalanlayıp inkâr ediyorsun, seni aldatan sebep nedir? –Peki: (Allah hükmedenlerin en iyi hükmedeni değil mi?) Cevap ver bakalım! Allah, bütün hâkimler üstü bir hâkim değil mi, O'ndan daha âdil bir hâkim var mı?

Tirmizi Ebu Hüreyre'den rivayetle çıkardığı bir hadis de Peygamber (a.s.) buyurmuşlardır ki: "Her kim bu Tîn sûresini okuduğu zaman bu son ayeti okur yani: (Allah, hükmedenlerin en iyi hükmedeni değil midir?) sorusuna cevap olarak: Belâ (evet) ben buna şahidim, desin." Yani Allah (c.c.) soruyu soruyor ve cevabını da bize bırakıyor ki, bu sûrenin bitiminde (belâ) "evet, sen hâkimlerin hâkimisin," demek sünettir.

ALAK SÛRESİ

Alak sûresi de Mekke de inmiştir. Alak kan pıhtısı anlamına gelmektedir ki, bu sûrenin ikinci ayetinde insanın bir kan pıhtısından yaratıldığı ifade edilmektedir. Ve ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Satısı: On dokuz

Kelime Sayısı: Doksan iki

Harf Sayısı: İki yüz seksendir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ {١} خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ {٢} اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ {٣} الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ {٤} عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ {٥} كَلَّا إِنَّ الْإِنسَانَ لَيَطْغَى {٦} أَن رَّآهُ اسْتَغْنَى {٧} إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرُّجْعَى {٨} أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى {٩} عَبْداً إِذَا صَلَّى {١٠} أَرَأَيْتَ إِن كَانَ عَلَى الْهُدَى {١١} أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى {١٢} أَرَأَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّى {١٣} أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللهَ يَرَى {١٤} كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعاً بِالنَّاصِيَةِ {١٥} نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ {١٦} فَلْيَدْعُ نَادِيَه {١٧} سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ {١٨} كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ {١٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2. Yaratan Rabbin adiyle oku. –O, insanı yapışkan bir kan pıhtısından yarattı.

3-4-5. Oku; Rabbin sonsuz kerem sahibidir. –O ki kalemle yazmayı öğretti. –İnsana bilmediği şeyleri öğretti.

6-7. Hayır, doğrusu insan elbette azgınlık eder. –Kendini zengin gördüğü için.

8-9-10. Şüphesiz dönüş Rabbinedir. –Şu men edeni gördün mü? –Namaz kılarken bir kulu (engelliyor.)

11-12. Gördün mü, peki ya o kul doğru yolda olmuş ise (yine mi?) –Veya kötülüklerden sakınmayı emrederse de mi?

13-14. Gördün mü ya (bu adam) yalanlamış ve sırtını dönmüşse? –Allah'ın (kendisini) gördüğünü bilmedi mi?

15-16. Hayır-hayır, eğer bundan vazgeçmezse, onu perçeminden tutup (cehenneme) sürükleriz. –O yalancı günahkâr perçeminden!

17-18. Haydı şimdi o çevresini yardıma çağırsın. –Biz de zebanileri çağıracağız.

19. Hayır, sakın ona boyun eğme, (Allah'a) secde et ve yaklaş.

İzahı

1-5. Tefsircilerin çoğunluğuna göre Kur'an da ilk inen sûre bu sûredir ve bu sûrenin ilk ayetleri de başından itibaren bu beş ayettir.

Buhari'nin Hazreti Aişe'den rivayetine göre Peygamber (a.s.)'a ilk vahyi iyi bir rüya ile olmuştur. Evet, işte onun rüyaları sabahın şak diye yarılıp gündüzün görünmesi gibi aynen görülür ve doğru çıkardı. Sonra yalnız kalmayı sevmeye başladı, Hıra mağarasında yalnızlığa çekildi, ailesine dönmeden gecelerce orada Rabbine tek başına ibadet edip düşünür sonra ailesine geri dönerdi. Hazreti Hatice ona tekrar azık hazırlardı ve tekrar Hıraya dönerdi, ta ki ilk vahyi gelene kadar. Nihayet ona vahyi meleği geldi ve ona: (Yaratan Rabbin adiyle oku,) dedi. Peygamberimiz ben okumak bilmiyorum dedi. Bunun üzerine Cibril beni tutup öyle bir sıktı ki, bana bir gayret geldi. Sonra beni bıraktı bana tekrar oku, dedi, ben okur-yazar değilim dedim. Yine beni tutup öyle bir sıktı

ki, yine bana bir gayret geldi. İşte bunu üç kere tekrar edip bıraktığında: (Yaratan Rabbin adiyle oku, –O Rabbin ki, insanı yapışkan bir kan pıhtısından yarattı. –Oku; Rabbin sonsuz kerem sahibidir. –O, kalemle yazmayı öğretti. –İnsana bilmediği şeyleri öğretti.)

İşte bunun üzerine Peygamber (a.s.) bu beş ayeti okudu. Ve sonra bütün azaları titreyerek Hazreti Hatice'nin yanına gelip, beni örtün, beni örtün dedi. Ta kı, titremesi geçince Hazreti Hatice'ye: "Bana ne oldu? Haber versene, ben kendimden korkuyorum," buyurdu. Hazreti Hatice de: "Hayır, öğle değil, müjde, Allah'a yemin ederim ki, Allah, ebedi seni cezalandırmaz. Çünkü sen sileirahim yapıyorsun, sözlerin herkes tarafından doğrulanıyor, her tür zorlukları üslenen, yokluğunda, gıyabında halkın teveccühünü kazanan, misafire ikram edensin... Ondan sonra Hatice Peygamber a.s'ı Varaka b. Nevfel'a götürdü. Çünkü o İncilden İbranice bazı şeyler yazmış, öğrenmişti. Peygamber (a.s.) ona getirildiğinde Varaka Peygambere hitaben: "Ey kardeşimin oğlu! Söyle bakayım neler gördün?" dedi. O da başından geçenleri haber verince, Varaka Peygamberimizi müjdeleyerek:"Sana gelen Musa'ya da gelmiş olan Cibreli-Emindir. Müjde sana ey Muhammed! Sen, İsa'nın müjdelediği ahir zaman Peygamberisin. Keşke genç olup yaşasaydım da senin kavmin seni Mekkeden çıkarırken sana yardım etseydim," dedi. Bunun üzerine Peygamber a.s: "Ya, demek beni kavmim Mekkeden çıkaracak öyle mi?" dedi. O da: "Evet kime Peygamberlik lütfedilmişse, kavmi içinde düşmanlar peyda olmuştur. Seni de kavmin maalesef Mekkeden çıkaracak," dedi ve bu görüşümden sonra da Varaka vefat etti.

Sûrenin ikinci ayetinde geçen (alak) kelimesi (alakatün) ün çoğuludur ki, insan cins olarak çoğul ifade ettiği için bu da çoğul olarak gelmiştir. ((Alak) lügat olarak da yapışmak, ilişmek, asılmak gibi anlamlara gelmektedir. Bu da özellikle kırmızı ve yapışkan kan pıhtısı demektir. Yapışkanlığından ötürü sülük'e de alak denmiştir.

Bazı tefsirciler menideki sperm ile yumurtanın birleşmesinden sonra anarahminin cidarına (kenarına) yapışmış donuk kan pıhtısı olarak yorumlanmıştır ki bana göre de doğru olan budur. Fakat bazı tefsirciler bunu insanın ruhu yönüyle de ilişkilendirmişlerdir. Yani insan ruhu bakımdan bir ilişkiden yaratılmıştır, şeklinde bir yorumdur ki, bu zorlama olarak yapılan bir yorumdur ve bana göre bu isabetli olmaktan uzaktır. Çünkü Müminun sûresinin 23 ve 14.

ayetlerinde de insanın ne şekilde yaratıldığı açıkça beyan edilmiştir, orada ki ayetlerin tefsirine bakınız.

Evet, üçüncü ayette de Cenab-ı Hak kendi cömertliğini, ikram sahibi olduğunu hatırlatarak, kullarının da cömert ve ikram sahibi olmalarına işaret etmiştir. Dördüncü ayette de kalemle yazmanın önemine işaret etmiştir. Beşinci ayette ise Allah Teâlâ, insana bilmedikleri şeyleri öğrettiğini ve insanın okuryazar olması ve bu vesile ile de bilgi sahibi olmasının faziletine işaret etmiştir.

Evet, işte Peygamberimize ilk vahyi olarak gelen bu beş ayeti okuyup tebliğ edince müşriklerden birçok düşman kazanmıştır. Ebu Cahil ve yandaşları ona cephe almaya başlamışlardır. Bu ayetlerden sonra ki ayetlerde de Peygamber (a.s.)'a bu şekilde cephe alıp düşman olan kimselerin hallerinin ve sonuçlarının ne olacağı beyan edilmektedir.

6-8. (Hayır, doğrusu insan elbette azgınlık eder, –Çünkü kendini zengin gördüğü için.) Yani biraz hali vakti yerinde olan, makam ve mevki sahibi olan insan kimseye muhtaç olmadığını zannederek Allah'a karşı büyüklük taslar, O'na isyan ederek azgınlık ve taşkınlık yapar. –Oysa: (Onun dönüşü mutlaka Rabbinedir.) O öldükten sonra Rabbine dönüp, O'na baş kaldırışının, azgınlığının ve taşkınlığının hesabını verecektir, bunu unutmuştur, bunu göremiyor ve bunun farkında değildir.

9-13. Ey Muhammed! (O engelleyeni gördün mü? –O bir kul ki, namaz kıldığı zaman engelleniyor. –Gördün mü ya! O, kul doğru yolda olmuş ise –Veya kötülüklerden sakınmayı emrederse de mi engeller? –Gördün mü? İşte o adam yalanlamış ve sırtını dönmüştür.) Yani ey Muhammed! Sen hakka karşı gelen ve bunlara engel çıkaran Ebu Cahil ve yandaşlarını gördün, değil mi?

Buhari'nin İbni Abbas'tan rivayetine göre Ebu Cahil şöyle demiş: "Eğer Muhammed'i Kâbe'nin yanında namaz kılarken görürsem onun boynunu sıkacağım." Ebu Cahil'in bu sözü Peygamberimizin kulağına ulaşınca: "Eğer o öyle yaparsa, Cebrail de onu yakalar," buyurmuş. Nitekim bir gün Peygamberimiz namaz kılarken Ebu Cahil ona suikast yapmak istemiş fakat hemen arkasını dönüp kaçmış. Ona: Sana ne oldu? diye soranlara ise: "Benimle onun arasında ateşten bir hendek vardı, onun için suikast yapamadım," demiş.

14-19. Peki, bu Ebu Cahil: (Bilmez mi ki, Allah, muhakkak her şeyi bilir! –Hayır, hayır, eğer o bundan vazgeçmezse, onu perçeminden tutup cehenneme

sürükleriz.) Yani eğer Peygambere eziyet vermekten, ona suikast planından vazgeçmezsen, seni perçeminden tutup cehenneme sürükleriz.Evet: –O yalancı ve günahkâr olan perçeminden yakalarız. –Öyle ise haydı o çevresini yardıma çağırsın, –Biz de zebanileri çağıracağız.) Hodri meydan, bize karşı ne güçleri varsa çağırsınlar biz de cehennem zebanilerini, çağırıp perçeminden tutturup cehenneme sürükleyeceğiz. –Ey Muhammed! (Sakın ona boyun eğme, Allah'a secde et ve O'na yaklaş.) Sen Ebu Cahil ve yandaşlarının baskılarına boyun eğerek sakın Allah'a secde etmekten vazgeçme, sen onu bize bırak, biz onun hakkından geleceğiz. Nitekim Ebu Cahili ve yandaşlarını Bedir savaşında yakalayıp canlarını cehenneme teslim etmiştir.

Ayette: (Secde et ve yaklaş,) diye buyrulması secdenin Allah'a en yakın bir makam olduğunu göstermektedir. Bunun içindir ki Müslim'in Ebu Hüreyre'den rivayet ettiği bir hadis de şöyle buyrulmuştur: "Kulun Rabbine en yakın olduğu yer secdedir. Öyle ise secdede çok dua edin." İmamı Şafi: "Tilavet secdelerinin en büyüğü ve en azametlisi bu ayette ki tilavet secdesidir," demiştir.

KADİR SÛRESİ

Kadir sûresi Medine de inmiştir. Bu adın verilmesi ise bu sûrenin kadir gecesinin faziletinden bahsetmesinden ötürüdür.

Ayet Sayısı: Beş

Kelime Sayısı: Otuz

Harf Sayısı: Yüz on ikidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ {١} وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ {٢} لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ {٣} تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ {٤} سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ {٥}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2-3. O (Kur'an'ı) kadir gecesinde indirdik. –Kadir gecesinin ne olduğunu sana ne bildirdi? –Kadir gecesi bin aydan hayırlıdır.

4-5. Melekler ve Cibril bütün işler için o gece Rabbinin izniyle inerler. –O gece tanyeri ağarıncaya kadar selamettir.

İzahı

1-2-3. Bu ayetlerde Kur'an'ın kadir gecesinde indirildiği ve bu gecenin bin aydan hayırlı olduğu bildirilmektedir. Biz indirdik de ki, (innâ) sözcüğü azamet ifade etmektedir. Yoksa hâşâ Allah (c.c.) biz demekle başka bir ortağı var, onunla beraber indirdik demek değildir. Kur'an'ın birçok ayetlerinde ben yerine

Cenab-ı Hak biz ifadesini kullanmıştır bununla kullarına nezaketi öğretmektedir. Yani muhatabına ben yerine biz diye hitap etme nezaketini öğretmektedir. Bununla beraber bu hitap şekli bir azamet manasını da ifade etmektedir. Yani biz azimüşşân Kur'an'ı kadir gecesinde indirdik, demektir.

Kur'an'ın Kadir gecesinde inmesi demek, ya topyekûn birinci göğe kadir gecesi inmiş, oradan da Peygamberimize Cibril vasıtasıyla yirmi üç senede ayet-ayet inmiştir. Ya da Kur'an'ı kerimin ayetleri kadir gecesinde inmeye başlamış ve yirmi üç senede tamamlanmıştır. Kadir gecesinin bin aydan daha hayırlı olması demek bu gecede yapılan nafile ibadetlerin, dua ve sadakaların başka aylarda yapılan bin aydan daha hayırlı olması demektir. Yalnız burada şu yanlış anlaşılmasın ki, farz olan ibadetleri terk edip kadir gecesi sabaha kadar ibadet etmesiyle o farz ibadetleri fazlasıyla karşılamış olur. Böyle bir düşünce yanlıştır. Farz olan namazı keyfiçin terk edip böyle kadir gecesinde birkaç rekât namaz kılmakla onun yerini doldururum, bütün namaz borçlarım silinir, zannetmek asla kabul edilir bir şey değildir. Ancak namazı kazaya kalanlar, kazaya bıraktıklarından dolayı tövbe edip bu gecede dua eder, yalvarırlarsa, o günahları affedilir, ama namaz borçları silinmez, affedilmez, ta ki tövbe ile beraber bu namaz borçlarını da kaza edinceye kadar. Zekâtı vermeyenler de tövbe ile beraber eğer geçmiş senelerin zekâtlarını verirlerse bağışlanırlar. Yoksa senelerce zekâtını vermemiş kadir gecesinde birkaç kuruş sadaka vermekle, dua ve ibadetlerle bunlar bağışlanmış ve affedilmiş olmaz. İşte farz olan ibadetlerini yerine getirmiş olan Müslümanlar bu gecede nafile kabilinden ibadet eder, zikir eder, sadaka verir iyiliklerde bulunurlarsa, başka aylarda yaptıkları bu nafile ibadetlerin bin katından daha fazla kazanmış olurlar.

Bu gecede bu ümmete büyük bir mükâfat vadedilmesi, armağan edilmesinin sebebine gelince İbni Ebi Hâtem'in Mücahit'ten rivayet ettiğine göre Peygamber (a.s.) İsrail oğullarından bir adamın silahını üzerine alıp bin ay Allah yolunda cihad ettiğinden bahsetmesi üzerine sahabeler o adama kıpda ederek hayret etmişler. İşte onlara kıpda etmeleri üzerine Allah (c.c.) bu ümmete bu gecenin faziletini bildirerek bu sûreyi indirip onları müjdelemiştir.

İbni Abbas'a göre ise: "Kur'an Levhi'l-Mahfuz'dan birinci göğe (Beytü'l-Izza) ya, yani Allah'ın tayin ettiği şerefli bir eve topyekûn olarak kadir gecesinde indiği için ve bu gecenin şanını yüceltmek için bu geceye Allah (c.c.) bu

kadar kadir-kıymet vermiştir." Sûrenin iniş sebebi hangisi olursa olsun, Allah (c.c.) bu gecenin çok değerli bir gece olduğunu açıkça beyan etmiştir. Aslın da O, merhametlilerin en merhametlisi olan yüce Rabbimimiz biz kullarını bağışlamak için, bizi mükâfatlandırmak için bahane arıyor. Eğer biz tövbekâr olarak O'na yönelirsek O, bizi bağışlar ve büyük mükâfatlar ikram eder.

Kur'an'ın Ramazan ayında indiği hakkında Bakara sûresinin 185. ayetinde şöyle beyan edilmektedir: (O ramazan ayı ki, insanlar için doğru yola ileten, doğru ile yanlışı birbirinden ayırarak açıklayan Kur'an o ayda inmiştir.) Kur'an'ın Ramazan ayında indiği kesindir, ama Kur'an'ın topyekûn olarak kadir gecesinde indirildiği hakkında ihtilaf vardır. Birinci görüş İbni Abbas'ın dediği gibi Ramazan ayının kadir gecesinde topyekûn indirildiği görüşüdür. İkinci görüş ise Kur'an'ın tamamı kadir gecesinde inmemiştir. Belki, ilk (oku,) ayetiyle kadir gecesinde inmeye başlamıştır. Yine birinci yorumcu tefsirciler: (İnnâ enze-lnâhu) deki, zamiri Kur'an'ın tamamına göndererek, Kur'an'ın topyekûn olarak Levhi'l-Mahfuzdan dünya semasına indirildiğini ifade etmişlerdir. Fakat ikinci görüşte olan tefsirciler ise, bu zamiri ilk inen Alak sûresinde (oku,) emriyle başlayan bu beş ayete göndermektedirler.

Âcizan bana bu ikinci yorum daha mantıklı geliyor. Çünkü Allah Teâlâ Furkan sûresinin 32. ayetinde: (Biz o kur-anı parça-parça indirdik,) buyuruyor. Mademki Kur'an'ı parça-parça Peygamber (a.s.)'a peyderpey indirmiştir, o zaman Levhi'l-Mahfuzdan dünya semasına niye indirsin? Zamanı gelince Cenab-ı Hak Cibril'e vahyeder, Cibril de aldığı vahyi Peygamberimize getirir. Aslında. (Biz Kur'an'ı kadir gecesinde indirdik,) ifadesi Kur'an'ın tamamı demek değildir, Kur'an'ın bir ayetine de Kur'an denir, tamamına da Kur'an denir. Onun için Allah (c.c.) (Biz Kur'an'ı kadir gecesinde indirdik,) buyurmaktadır. Nitekim bir aşır okuyana da Kur'an okudu diyoruz, bir ayet veya bir sure okuyana da Kur'an okudu diyoruz. Öyle ise Allah Teâla Kur'an'ı kerimi Kadir gecesinde ayet-ayet Levhi'l-Mahfuzdan indirmeye başladı demektir.

Evet, Kur'an'ın Ramazanda ve kadir gecesinde indiği veya inmeye başladığı kesin, ama kadir gecesinin Ramazanın hangi gecesinde olduğu kesin değildir. Çünkü bu konuda da farklı rivayetler vardır. Bu rivayetlerin bir kısmında kadir gecesi Ramazan ayının son on gecelerinin tek geceleri olduğunu gösteriyor. Mesela Ramazan'ın 21, 23, 25, 27, 29. tek gecelerdir. En kuvvetli olan da

budur ve bu gecelerin de en kuvvetli ihtimale göre 27. gecesidir. Bir kısım rivayetlerde ise kadir gecesi Ramazan ayının tamamında saklıdır. Aslında bu gecenin şeref ve faziletine erişmek için bütün geceleri kadir gecesi bilip Ramazanın bütün gecelerini mümkün mertebe ihya etmek lazımdır, ama özellikle de son tek olan on geceleri uyanık geçirmek lazımdır.

4-5. Evet: (Melekler ve Cibril bütün işlerden dolayı o gecede Rablerinin izniyle inerler. O gece tanyeri ağarıncaya kadar selamettir.) Bu ayette önce melekler ve ondan sora (Ruh) iner diye zikredilmiştir. Çünkü Ruh, tefsircilerin çoğunluğuna göre Cibril'dir ki, bende âcizane o görüşteyim. Cibril'in özel olarak zikredilmesi onun bu gecede vahyi getirmeye başlamasından ötürü ve tabi ki, aynı zamanda da meleklerin en şereflilerinden ve hatta bana göre diğer meleklerin de peygamberi olmasından ötürü özel olarak Ruh diye zikredilmiştir. Nitekim Hac sûresinin 75. ayetinde: (Allah meleklerden de, insanlardan da elçiler seçer,) buyurmaktadır. Bu konuyu o ayetin tefsirinde daha geniş açıkladık, oraya bakınız.

Evet, işte gerek Cibril olsun ve gerekse diğer melekler olsun bir takım işlerden dolayı kendilerine görev verilmiştir ve bu görevleri yerine getirmek için Allah'ın izniyle inerler ve tanyeri ağarana kadar da yeryüzünde dolaşırlar. Duhan sûresinin 2.3.4. ayetlerinde de şöyle buyrulmaktadır: (Şu apaçık kitaba "Kur'an'a," andolsun –Ki, biz azimüşşân onu mübarek bir gecede indirdik. Şüphesiz ki biz uyarıcıyız. –O gecede hükmedilmiş bütün işler ayırt edilir.) Yani Allah Teâlâ önceden hükmetmiş olduğu işleri icra edip yerine getirmek için melekleri görevlendirmiş ve onlara bir yıl içindeki olacak icraatları onlara bildirmektedir. Yani bir yerde kimin hangi görevi icra edeceğine dair ellerine liste verilmiş, onlara bildirilmiş ve onlar da bu bir sene içindeki olacak işleri ona göre icra edeceklerdir. Mesela kim nerede, nasıl bir ölümle ölecek ya da öldürülecek, kim nerede nasıl bir kaza ile karşılaşacak, kimin ticaretinde bir yükselme olacak, ya da ticaretini kaybedecek, kim zengin olacak, kim fakir olacak vesaire. İşte Allah (c.c.) önceden hükmettiği bir yıllık olacak şeyleri onlara bildirir hangi melek hangi işle görevlendirilmiş ise o de o görevi elindeki listeye göre ifa eder. Yukarda Duhan sûresinde mealini verdiğimiz ayetleri beraat gecesiyle irtibatlandıranlar da vardır. Oysa Bana göre bu ayetlerin Berat gecesiyle hiçbir alakası yoktur. Böyle yorum yapanlar çok kuvvetli olmayan bir hadise

dayandırarak yorum yapmaktadırlar. Hal bu ki, Duhan sûresin 2 ve 3. ayetinde çok açık bir şekilde: (Şu apaçık kitaba andolsun –Ki, biz onu mübarek bir gecede indirdik,) buyruluyor. Kadir sûresinde de o mübarek gecenin kadir gecesi olduğu çok açıktır. Çünkü Cenab-ı Hak şu ayetle onun Kadir gecesi olduğunu açıklamaktadır: (Biz o Kur'an'ı kadir gecesinde indirdik.) Yine Bakara sûresinin 185. ayetinde de: (Kur'an Ramazan ayında indirilmiştir,) buyruluyor. O zaman berat gecesiyle bu ayetlerin ne alakası var? Yine Duhan sûresinin 4. ayetinde gecen (fîhâ yüfreku küllü emrin hakîm): "O gece hükmolunmuş olan bütün işler ayırt edilir," buyruluyor ki, bu ayette geçen (Fîhâ) de ki zamir de önceki gecen: (Mübarek bir gecede indirdik,) cümlesine gitmektedir. Peki, o mübarek gecede inen ne idi? Şüphesiz Kur'andı. Çünkü Kadir sûresinde açıktan: (Biz Kur'an'ı kadir gecesinde indirdik,) buyruluyor. İşte Duhan sûresindeki bu ayetler kadir gecesini işaret ediyor ve dolayısıyla Dûhan suresindeki zamir de Kadir gecesine gitmekte ve oraya hamledilmektedir.

O gecenin tanyeri ağarıncaya kadar selamet olması meselesine gelince Nahif ilminin terkip kaidelerine göre farklı terkiple, farklı yorumlar yapılmıştır. Fakat ben bu teknik ayrıntıya girmeden kendi anlayış ve kanaatimi sunmak istiyorum. Benim kanaatime göre buradaki selamdan maksat yeryüzüne inen meleklerin tanyeri ağarana kadar yeryüzünde kalıp müminleri ziyaret ederek Allah'ın selamıyla onları selamlamalarıdır. Bununla ilgili bir anımı sırf konunun anlaşılması bakımından nakletmek istiyorum. Genç zamanımda Ardahan'ın meşhur bir köyünde imam iken kadir gecesi yatsı namazından sonra kısa bir sohbet ettim, kadir gecesinin faziletini anlatmaya çalıştım. Ve cemaate dedim ki, bu gece kadir gecesi işte uyanık olmalıyız, melekler gelip bizi ziyaret edecekler, selamlayacaklar. Eğer uykuda olursak, yatakta olursak ayıp olur falan, gibi bir şeyler söyledim. Fakat kendi şahsım teravih namazından sonra biraz yatıp dinlendikten sonra kalkarım diye düşündüm ve yattım. Yaz geceleri olduğu için birazda ramazanın yorgunluğu ile uyumuş kalmışım, sahur vakti gelince uyanıp kalktık, sahur yemeğini yedik, hiçbir gece olmayan bir durum oldu. Bana bir ağırlık çöktü şöyle azcık bir uzanıp başımı dinlendirip kalkayım derken yine uykuya dalmışım. Uykuda baktım bizim kapıya uzun boylu hepsi aynı boyda yakışıklı insan suretinde altı tane melek geldi ve kendi aralarında hafif şakalaşır gibi yaparak birbirlerine o sen önce gir, öbürü ona sen önce gir falan derken ve tam

kapıdan içeri girerlerken ben uykudan ani bir şekilde sıçrayıp kalktım. Bizim hatunda namaz kılıyordu benim böyle aniden sıçrayıp kalkmamı görünce namazın içinde konuşarak yok kimse dedi ve tabi onun da namazı bozuldu. Ben kalktım ama içimden bir pişmanlık bir ağlama geldi. Ne ise toparlandım ama vakit çok geçmiş nerde ise ezan vakti gelmişti. Eyvah dedim ben cemaate akşam böyle uyanık olun melekler ziyaretimize gelirken uykuda olursak ayıp olur dedim, ben kendim bu hale düştüm, diyerek kendi kendimi kınadım. Demek ki, melekler, o gece tanyeri ağarana kadar müminleri ziyaret edip selamlıyorlar, müjdeliyorlar, âdeta o gecenin faziletiyle tebrik ediyorlar.

BEYYİNE SÛRESİ

Beyyine sûresi cumhuri ulemaya göre Medine de inmiştir, ancak İbni Abbas'a göre Mekke de inmiştir. Beyyine beyan etme, açıklama anlamına gelmektedir ki, sûrenin başındaki ayette beyyine ayetine nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Sekiz

Kelime Sayısı: Doksan dört

Harf Sayısı: Üç yüz doksan dokuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ مُنفَكِّينَ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ {١} رَسُولٌ مِّنَ اللهِ يَتْلُو صُحُفاً مُّطَهَّرَةً {٢} فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ {٣} وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا مِن بَعْدِ مَا جَاءتْهُمُ الْبَيِّنَةُ {٤} وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاء وَيُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ {٥} إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُوْلَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ {٦} إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُوْلَئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ {٧} جَزَاؤُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً رَّضِيَ اللهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ {٨}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1. Kitap ehli olan kâfir ve müşriklerden kendilerine açık delil gelinceye kadar inkârlarından ayrılacak değillerdir.

2. (O delilden bedel) tertemiz sayfaları okuyan, Allah tarafından gönderilmiş bir Peygamberdir.

3-4. O sayfalarda en doğru hükümler vardır. –Kitap ehli, ancak kendilerine apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştüler.

5. Hal bu ki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak ve hanifler olarak (Allah'ı birleyerek) sadece Allah'a kulluk etmeleri, namaz kılmaları ve zekât vermeleri emrolunmuştur. İşte sağlam din de budur.

6. Kitap ehlinden ve puta tapanlardan kâfir olanlar, cehennem ateşindedirler. Orada ebedi olarak kalacaklardır. Onlar insanların en şerleridir.

7. İnanan ve iyi amel işleyenler de insanların en hayırlılarıdır.

8. Onların mükâfatları Rableri katında altından ırmaklar akan Adn cennetleridir. Orada ebedi kalacaklardır. Allah, onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. İşte bu mükâfat Rablerinden korkanlar içindir.

İzahı

1. (Kitap ehli olan kâfir ve müşriklerden kendilerine açık delil gelinceye kadar inkârlarlarından ayrılacak değillerdir.) Yani Yahudi ve Hıristiyanlarden kâfir olanlarla, müşrik olanların, kendilerine açık bir delil olarak Peygamber (a.s.) Kur'anla gelip onlara okuyup açıklayana kadar küfür ve şirk üzere oldukları bu inançlarından vazgeçmeyecekleri beyan edilmektedir.

Bu ayette kasdedilen ehli kitaptan maksat kâfir olanlar Allah'ın birliğine inanmış ama kendi kitaplarında olan bazı emir ve hükümleri inkâr eden Yahudi ve Hıristiyanlardır. Bir kısmı ise yine ehli kitap olmalarına rağmen müşrik olan Yahudi ve Hıristiyanlardır. Mesela Yahudilerden bazıları Üzeyir Allah'ın oğ-ludur, diyerek Allah'a şirk koşmaktadırlar. Hıristiyanlardan bir kısmı da teslis (üçlü tanrı) inancına saparak Allah'a şirk koşmuşlardır. Yani Allah, İsa ve Ruhu'l-Kudüs üçlü ilah diyerek Allah'a iftira edip İsa'yı ve Ruhu'l-Kudüsü de ilah olarak kabul etmişlerdir. Diğer bir gurup da hiçbir kitaba inanmayan ve Allah'a şirk koşan müşrik kâfirlerdir. İşte bunların bir kısmı ahir zaman Peygamberi gelip

kendilerine açık delil olan Kur'an'ı okuyup açıklayana kadar, onlar bu yanlış ve fasit inançlarından ayrılmazlar.

Yani bundan şu anlaşılmaktadır. Peygamber gelene kadar hiçbiri kendi inançlarından ayrılmaz. Fakat Peygamber geldikten sonra bir kısım ehli-kitap İslami kabul edip önceki bu yanlış inançlarından vazgeçerken, bir kısmı yine aynı yanlışta, küfür ve şirkte devam ederler. Çünkü (min-ehli'l-kitap) da ki, min, bazı manasınadır ve bunun için bazıları Peygamber gelip Kur'an'la onlara gerçekleri açıklayana kadar inançlarından vazgeçmezler. Fakat Peygamber (a.s.) gelince de bazıları vazgeçerler anlamına gelmektedir.

2-3. İte o açık delil: (Tertemiz sayfaları okuyan ve Allah tarafından gönderilmiş olan bir Peygamberdir.) O, ahir zaman Peygamberi Hazreti Muhammed (a.s.) dır. –Ve: (O sayfelerde en doğru hükümler vardır.) Yani o Kur'an sayfelerinde Allah'ın bir olduğu, eşi ve ortağı olmadığı yazılıdır. Onda en doğru hükümler ve bilgiler vardır. Oysa Yahudi ve Hıristiyanlar, kendi kitaplarını tahrif ederek yanlış yollara sapmışlardır.

4-5. (Kitap ehli ancak kendilerine apaçık delil geldikten sonra ayrılığa düştü.) Yani kitap ehlinden daha önce sapmamış olan, Allah'ın birliğine ve ahirete inanmış olanlar, ahir zaman Peygamberini bekleyip ve ona inandıkları halde kendilerine hak kitap olan Kur'an ve hak Peygamber olarak Muhammed (a.s.) geldikten sonra ayrılığa düştüler. Demek ki, daha önce sapıtmamış tevhit ehli ve mümin olan ehli kitaptan bir kısmı Kur'an ve Peygamber geldikten sonra ona iman etmiş, diğer bir kısmı ise Kur'an'ı ve Peygamber (a.s.)'ı inkâr etmişlerdir. –(Hal bu ki, onlar dini sadece Allah'a tahsis ederek Allah'ı birleyerek ancak O'na ibadet etmeleri, namazı kılmaları, zekâtı vermeleri emrolunmuştu. İşte dosdoğru olan, ayakta dimdik olan din de budur.)

Vahidî Basît adlı esrinde diyor ki, gerek diziliş bakımımdan ve gerekse mana bakımından Kur'an da en zor olan ayet bu sûrenin başında ki, bu üç-dört ayettir. Birçok büyük âlimler bu ayetlerin manasında sendelemiş ve değişik yorumlar yapmışlardır. Mesela bunlardan biri Keşşaftır ki o bunu birkaç şekilde açıklamıştır.

Fakat âcizane yukarda da açıkladığım gibi Keşşaf'ın da bunlardan şu şekilde ki, açıklaması bana en uygun gelmektedir. Yani özet olarak şöyle yorumlamıştır. Peygamber (a.s.) gelmeden önce Yahudiler kendi dinlerinin hak olduğunu

sanarak, Hıristiyanlar kendi dinlerinin doğru olduğunu sanarak ve müşrikler de kendi dinlerinin doğru olduğunu sanarak ondan ayrılmamakta kararlı idiler. Ta ki, Peygamber (a.s.) gelene kadar. Fakat Peygamber (a.s.) gelince ihtilafa düştüler bunların her birerlerinden bir kısmı Müslüman olup önceki dinlerinden ayrılırken bir kısımları da yine eski inançlarından ayrılmayıp Müslüman olmadılar, İslama karşı geldiler.

Fakat tekrar edersek âcizane benim anlayışıma göre özet olarak bu ayetin manası şöyledir. Ehli-kitap iki kısma ayrılmaktadır. Ehli-kitabın bir kısmı o zaman Allah'a ve ahirete inanıyorlardı, ama kitaplarının bazı ayetlerini inkâr ediyorlardı. Nitekim Bakara sûresinin 85. ayetinde de: (Kitabın bazısına iman edip bazısını inkâr mı edersiniz?) buyruluyor. Mesela Yahudiler Üzeyir Allah'ın oğlu, Hıristiyanlarsa, üçlü ilah edinmişleridir. Allah, İsa ve Ruhu'l-Kudüs. Nitekim Tövbe sûresinin 30. ayetinde: (Yahudiler Üzeyir Allah'ın oğludur, dediler. Hıristiyanlar de Mesih Allah'ın oğludur, dediler,) buyruluyor. Maide Sûresinin 73. ayetinde Hıristiyanlar kasdedilerek: (Andolsun ki; "Allah, üçün üçüncüsüdür, diyenler de kâfir olmuşlardır,) diye buyrulmaktadır. Ehli-kitabın ikincisine gelince bunlar hem Allah'ın birliğine hem ahirete ve hem de kitaplarının tamamına iman eden Yahudi ve Hıristiyanlardır ki, bunlar Peygamber (a.s.)'ın geleceğine de, Kur'an'ın geleceğine de inanan müminlerdi. Ve onun gelişine kadar bu inançta idiler. Fakat Peygamber (a.s.) ve Kur'an gelince onların da bir kısmı iman ederken bir kısmı kıvırıp inkâr ettiler. Mesela Abdullah b. Selem Yahudi âlimi idi o ve onunla bir gurup Yahudi de Müslüman olarak imanlarını muhafaza ederken, Keab bin Eşref ve benzeri birçok Yahudi âlimleri ve onlarla beraber olan bu ehli kitaptan birçokları inkâr ettiler. Evet, bir de ehli-kitabın dışında hiçbir semavi kitaba inanmayan müşrikler vardır ki, bunlar Peygamber (a.s.) açık delillerle gelinceye kadar bu batıl inançlarından ayrılmadılar. Fakat Peygamber (a.s.) gelince bunların da bazıları iman edip Müslüman olurken bazıları iman etmediler. İşte bu ayetlerde bu üç kısım insanların bu durumları beyan edilmektedir.

6. Evet, işte: (Kitap ehlinden ve puta tapanlardan kâfir olanlar cehennem ateşindedirler. Orada ebedi olarak kalacaklardır ve onlar insanların en şerlileridir.) Yanı Peygamber (a.s.) açık delillerle geldikten sonra Peygambere ve Kur'an'a inanmayan bu üçü guruptan üçü de insanların en şerli olanlarıdır.

7-8. (Fakat iman edip iyi amel işleyenler de insanların en hayırlılarıdır. –Rableri katında onların mükâfatı altından ırmaklar akan Adn cennetleridir, orada ebedi kalacaklardır. Allah, onlardan razı olmuş, onlar da O'ndan razı olacaklardır. İşte bu mükâfat Rablerinden korkanlar içindir.) Yani Rablerinin gazabından korkup O'nun emirlerini yerine getiren, yasaklarından kaçınanlardır ki, hem Allah, onlardan razı olmuştur, hem de onlar Allah'tan razı olacaklardır. Aslında (haşyet) saygı ifade eden bir korkudur ki, buna namazda huşu diyoruz. Yani Allah'a saygı göstererek tam bir pürdikkatle ürperti ile namaz kılmaktır. İşte her hususta böyle bir saygı içinde Cenab-ı Hakkın emirlerini yerine getiren ve yasaklarından kaçınanlar için altından ırmaklar akan ebedi cennetlerle Rableri onları memnun edecektir.

ZİLZAL SÛRESİ

Zilzal sûresi Mekke döneminde inmiştir. Fakat bir rivayette de Medine döneminde indiği söylenmektedir. Bu adın verilmesi ise sûrenin başındaki ayette kıyamet saatinde şiddetli deprem olacağından bahsettiğinden ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Sekiz

Kelime Sayısı: Otuz beş

Harf Sayısı: Yüz kırk dokuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا {١} وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ أَثْقَالَهَا {٢} وَقَالَ الْإِنسَانُ مَا لَهَا {٣} يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا {٤} بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا {٥} يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتاً لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ {٦} فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ {٧} وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرّاً يَرَهُ {٨}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-5. Yer (korkunç bir) sarsıntı ile sarsıldığı zaman, –Toprak ağırlığını dışarı çıkardığı –Ve insan: "Ne oluyor, bu ne?" dediği zaman, –İşte o gün (yer) kendi haberlerini anlatır. –Çünkü şüphe yok ki, Rabbin ona vahyetmiştir.

6. O gün insanlar amelleri kendilerine gösterilmesi için darmadağınık (kabirlerinden çıkar hesap yerine) dönerler.

7. Artık her kim zerre ağırlığınca hayır işlemiş ise onu görecektir.

8. Ve her kim de zerre ağırlığınca şer işlemiş ise o da onu görecektir.

İzahı

1-2. (Yer, o gün korkunç bir sarsıntı ile sarsıldığı zaman,) yani İsrafil (a.s.) birinci Sure üflediği zaman şiddetli deprem olacak demektir. Hac sûresinin birinci ayetinde de kıyamet kopmadan hemen önce yeryüzünün şiddetli bir depremle sarsılacağı ifade edilmektedir. O ayetin tefsirine de bakınız. İkinci üfleyişle kıyamet kopacak ve üçüncü üfleyişle de mahlûkat yeniden dirilip kalkacaktır. –Ve işte o zaman: (Yer, içindekileri dışarı attığı zaman,) yani kabirde olan ölüleri diri olarak dışarı attığı zaman. Bazı tefsirciler kıyamete yakın madenlerin, hazinelerin ve definelerin dışarı atılması veya bulunması şeklinde yorumlamışlar, ama ben bunun doğru olduğunu sanmıyorum. Âcizane benim anlayışıma göre bu ağırlıkdan maksat insanlarla cinlerdir. Yani yer bu iki ağır sorumluluk yüklenmiş olan cin ve insanları kabirlerinden diri olarak dışarı atacaktır. Nitekim Rahman sûresinin 31. ayetinde: (Ey iki ağır topluluk! "Cin ve insanlar" yakında sizin hesabınızı ele alacağız,) buyruluyor. İşte hesabı ağır olan bu iki topluluğu yer kabirlerinden diri olarak dışarı atacak ve hesap yerine koşacaklar.

3-4-5. (Ve insan bu yere ne oluyor? dediği zaman, –O, üzerindeki haberleri anlatır. –Çünkü şüphesiz ki, Rabbin ona vahyetmiştir.) Yani İsrafil (a.s.)'ın üçüncü Sure üflemesiyle yerin altındakiler dirilip mahşere gelince, Allah (c.c.) yere vahyederek konuşturacak, o da üzerinde olup bitenleri, işlenen günah ve sevapları haber verecektir. Tirmizi'nin Ebu Hüreyreden rivayet ettiği bir hadis de Peygamberimiz bu ayeti okudu ve sonra buyurdu ki: "Biliyor musunuz yerin kendi haberlerini vermesi nedir?" Sahabe'i-kiram: "Allah ve Resulü bilir," dediler. Bunun üzerine buyurdular ki: "Onun haber vermesi köle ve cariyenin yani erkek ve kadının üzerinde işlediği amelleri haber vererek şöyle-şöyle yaptı diye açıklamasıdır." Evet, çünkü Allah (c.c.) yere konuşması için izin verir, emir verir. Nitekim İbni Abbas: "Allah (c.c.) yere vahyederek onu konuşturur," diye yorum yapmıştır. Fakat bazı tefsircilere göre Allah (c.c.) yere hayat verir, akıl verir ve konuşma kabiliyeti verir. O da Allah'ın emriyle üzerinde işlenen amelleri haber verir ki, bu görüş ehlisünnet mezhebinin görüşüdür.

Her ne suretle olursa olsun yerin konuşacağı açıkça ifade edilmektedir. Kıyamet günü sadece yeri değil, Allah Teâlâ birçok şeyleri konuşturacaktır. Mesele insanların derilerini aleyhlerinde konuşturup şahitlik yaptıracaktır. Nitekim

Fussilet sûresinin 20 ve 21. ayetlerinde şöyle buyrulmaktadır. (Nihayet oraya "mahşer" yerine geldikleri zaman kulakları, gözleri ve derileri yaptıkları amelleri ile onların aleyhinde şahitlik edeceklerdir. –Onlar derilerine: Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz? derler. Onlar da her şeyi konuşturan Allah, bizi de konuşturdu,) diye cevap verirler. Demek konuşup-konuşmamak onun elinde değil. Çünkü onun yaratıcısı, onun mucidi olan Allah'tır ve onu konuşturmaya kadir olan da yine Allah'tır. Bunu izah etmek bugünün dünyasında çok kolaydır. Bundan bir asır ya da bir buçuk asır önce denseydi ki, bir alet çıkacak konuşacak görüntü verecek, kimseyi inandırmak pek kolay olmazdı. Ama bu gün Radyolar, Televizyonlar, teypler, pikaplar daha ne aletler konuşturuluyorlar. Neticede bunlar da yer cinsinden olan maddelerden yapılmış birer aletlerdir. İşte bunların mucidi nasıl onları konuşturuyorsa, bu kâinatın ve insanın mucidi yaratıcısı de Allah'tır. O, istediğini konuşturur. Mesela şimdi bir televizyonun düğmesine bastığınız zaman onun konuşmaması kendi elinde midir? Âdem (a.s.) da bidayette topraktan yaratılmıştır. Allah (c.c.) onu ete kemiğe bürümüş, ona ruh ve akıl vermiş, ona dil, diş, göz, kulak ve saire bütün azaları topraktan bir anda ete kemiğe kana dönüştürüp konuşturmadı mı? Peki, onu bir anda bu şekle sokup konuşturan Allah, yeri ya da deriyi, gözü, kulağı, eli, ayağı konuşturamaz mı? Buna olamaz diyen kimsenin aklından zoru vardır, geri zekâlıdır.

6. Evet, işte: (O gün insanlara amelleri kendilerine gösterilmesi için kabirlerinden çıkarak dağınık-dağınık hesap yerine dönerler.) Yani kabirlerinden kalktıkları zaman dünyanın her bir tarafından dağınık-dağınık çeşitli şekillerde mahşer yerine döner ve orada toplanırlar.

7-8. (Artık her kim zerre ağırlığında hayır işlemiş ise onu görecektir. –Ve her kim de zerre ağırlığında şer işlemiş ise, o da onu görecektir.) Yani iman edip iyilikte bulunmuş ise onun karşılığında sevap alır ve o sevabın karşılığında da cennette kendisine mükâfat verilir. İmanı olduğu halde kötülük yapmış ise ve onun kötülükleri de sevabından çoksa cezasını çeker ve bilahare yine kurtulur, cennete girer. Fakat kâfir olan bir kimse iyilik yapmış, yetimlere yoksullara yardım etmiş, bir takım güzel işler yapmış ama, imanı olmadığı için ona ne cennet vardır, ne de ebedi cehennemden kurtuluş vardır. Ancak yaptıkları iyiliğin karşılığında cehennem deki azabının biraz hafiflenmesine yarar.

Rivayete göre bazı kimselerin yapılan iyilikleri küçümsemeleri üzerine bu ayet inmiştir. Buhari, Müslim, Tirmizi, Nesei ve Ahmet b. Hambel'in rivayetlerine göre Peygamber (a.s.) "Bir yarım hurma ile bir güzel sözle de olsa ateşten korunmaya çalışın," buyurarak sadakanın ne kadar önemli olduğunu ifade etmiştir. Çünkü sadaka kişi ile cehennem arasında perde olacaktır.

ADİYE SÛRESİ

Adiye sûresi Medine de inmiştir. Adiye koşanlar anlamına gelmektedir. Bu sûrede savaş atlarının düşmana koşuşu ve hücumu anlatıldığı için ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: On bir

Kelime Sayısı: Kırk

Harf Sayısı: Yüz altmış üçtür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحاً {١} فَالْمُورِيَاتِ قَدْحاً {٢} فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحاً {٣} فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعاً {٤} فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعاً {٥} إِنَّ الْإِنسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ {٦} وَإِنَّهُ عَلَى ذَلِكَ لَشَهِيدٌ {٧} وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ {٨} أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ {٩} وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ {١٠} إِنَّ رَبَّهُم بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّخَبِيرٌ {١١}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-5. Andolsun nefes-nefese koşanlara, –(Tırnaklarıyla) ateş çıkaranlara, –Sabahleyin akın edenlere, –Tozu dumana katanlara, –Derken bir topluluğun ortasına dalanlara andolsun.

6-7. Şüphesiz ki, insan Rabbine karşı çok nankördür. –Ve kendisi de buna şahittir.

8. Şüphesiz dünya malını çok sevdiği için katıdır.

9-10. Bilmiyor mu ki, kabirlerin içindekiler dışarı atılacak. –Göğüslerde bulunanlar tahsil edilir (meydana çıkarılır.)

11. Şüphesiz o gün Rableri onların bütün yaptıklarından haberdardır.

İzahı

1-5. Bu ayetlerde savaş esnasında atın nasıl bir gayretle tozu dumana katarak savaş meydanında düşmanın ortasına daldığı beyan edilmektedir.

(Adiye) hızlı koşanlar, (dabhâ) at nefes-nefese koşarken burnundan çıkardığı ses, hırıltıdır. (Felmuriyâti) tırnaklariyle ateş çıkarmak, (kadhâ) da çakmak, çakmaktır ki, atların tırnakları taşlara çarpınca ateş çıkarır. (Felmuğîrâti) akın etmek, baskın yapmak, (subhâ) de sabah vakti. (Fe'esernebihî nek'â) katıp-karıştırmak, yani tozudumana katmak, (fevesetnebihî) ortaya dalmak ve (cem'ân) da topluluk demektir. Yani savaş esnasında savaş atlarının topluluk içine dalması demektir. İşte bu ayetlerin manalarını özetlersek savaş esnasında: (Nefes-nefese hızla koşan "atlara ve develere," –Koşarken tırnaklarıyla ateş çıkaranlara, –Sabahleyin akın ederek baskın yapanlara, –O baskınlarıyla tozu dumana katanlara –Ve o toz dumanla düşman topluluğunun ortasına dalan atlara andolsun.) Yani bu savaş atlarını bu şekilde yaratan Rabbin izzet ve şerefi hakkı için andolsın,

6-11. Ki: (Şüphesiz, insan Rabbine karşı çok nankördür –Ve kendisi de buna şahittir.) Yani zamiri insana gönderirsek insan kendisinin nankör olduğunu görmektedir, manasına gelir. Yok, eğer zamiri Rabbe gönderirsek o zaman da Rabbi insanın nankörlüğüne şahit demektir. –(Çünkü insan dünya malını çok sevdiği için katıdır.) Yani dünyaya ve dünya malına aşırı düşkünlüğünden dolayı kalbi katı, merhameti az, yoksula fakire karşı acımasız ve cimri davranmaktadır. –Peki: (İnsan bilmiyor mu ki, kabirler içindekilerini dışarı atacak, –Göğüslerde bulunanlar tahsil edilecek.) Yani kabirlerinden kalkıp mahşer yerine varınca, göğüslerinde sakladıkları, merhametsizlikleri, acımasızlıkları, zulüm, kin, düşmanlıkları ve kalplerinde sakladıkları bütün kötülükleri o gün kalplerinden alınıp gözler önüne serilecek. Acaba o günün geleceğini hiç düşünmüyorlar mı? –(O gün Rableri onların bütün yaptıklarından haberdardır.) O'na hiçbir şey saklı değildir. Göğüslerinde sakladıklarını da, açığa vurduklarını da bilmektedir.

Burada acaba bu savaş atlarının savaş esnasındaki bu hareket ve davranışlarına yemin edilmesinin, insanın nankörlüğü ve kıyamet günündeki durumuyla ne ilgisi var ki, Cenab-ı Hak bunlara yemin ediyor? Yani insanın aklına belki böyle bir soru gelebilir. Bunun kıyametle ilişkisi şudur. Savaş aslında bir ana baba günü oldu gib, kıyamet de bir ana baba günüdür. İkincisi bu yeminle insanın nankörlüğüne vurgu yapılmaktadır ki, Allah (c.c.) atı, deveyi ve diğer savaş araç ve gereçlerini insanın emrine vermiş. O hayvan canla başla sahibinin emrini yerine getiriyor, onun yedirip içirdiğine karşı nankörlük etmiyor. Oysa insan bunu göre-göre Rabbinin kendisine verdiği nimetlere karşı, nankörlük ediyor. O'na karşı şükretmesi, O'na kulluk etmesi gerekirken, O'ndan başkasına kulluk ediyor, O'nun emirlerine karşı geliyor. Acaba bununu hiç farkında değil midir? Evet, Cenab-ı Hak bunlara yeminle hem savaş atlarının önemine işaret etmektedir, hem de esas olarak bu yeminin arka pilanında olan insanın tavrına dikkat çekmektedir. Allah (c.c.) kendisine karşı merhametli olduğu halde, bu kadar nimetleri ikram ettiği halde, insanoğlu, yoksula, yetime karşı katıdır, acımasız ve merhametsizdir ve bu tavrıyla de Allah'ın verdiği nimetlere karşı çok nankördür.

KARİA SÛRESİ

Karia sûresi Mekke döneminde inmiştir. Karia kıyamet koparken insanların kalplerine korku ve deh-şetin çarpması anlamına gelmektedir ki, bu sûre kıyametin kopuşunu sergilediği için ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Bazılarına göre sekiz, bazılarına göre on ve bazılarına göre de on bir

Kelime Sayısı: Otuz altı

Harf Sayısı: Yüz elli ikidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

الْقَارِعَةُ {١} مَا الْقَارِعَةُ {٢} وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْقَارِعَةُ {٣} يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ {٤} وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ {٥} فَأَمَّا مَن ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ {٦} فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَّاضِيَةٍ {٧} وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ {٨} فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ {٩} وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ {١٠} نَارٌ حَامِيَةٌ {١١}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2-3. El-Karia! –Nedir o Karia? –O korkunç çarpan olayı sen nerden bileceksin?

4-5. İşte o gün insanlar yayılmış pervaneler gibi olurlar. –Dağlar da atılmış yünler gibi olur.

6-7. Artık kimin tartıları ağır olursa, –O hoşnut olacağı bir yaşayış içindedir.

8-9. Fakat kimin de tartısı hafif olursa, –Artık onun anası (ana kucağı) haviyedir.

10-11. Haviye'nin ne olduğunu sana ne bildirdi? –İşte o çok kızgın bir ateştir.

İzahı

1-2-3. Bu ayetler kıyametin kopuşunundaki ve tekrar dirilişten sonraki dehşetleri sergilemektedir. (Kâria) vurmak, kuvvetlice çarpmak kapıya tokmakla vurmak anlamlarına gelmektedir ki, kıyametin dehşeti ve onun korkusu âdete kapıya vuran bir tokmak gibi kalplere vuran ve çarpan bir korkudur. Zaten bu (Kâria) nin ne olduğunu bu ayetlerden sonraki ayetler açıklamaktadır. Ey Muhammed! (Bu çarpan nedir? –Sana o çarpanı ne bildirdi?) Yani sen onu nerden bileceksin?, Şimdi onun ne olduğunu sana biz bildiriyoruz.

4-5. (İşte o gün insanlar yayılmış pervaneler gibi olurlar.) Yani gece ateşi gören kelebeklerin ateş etrafında yayılıp döndükleri gibi, insanlar o gün mahşerde dönüp dururlar. O günün dehşetinden mahşer yerinde kurtuluş için çare aramak için şaşkın-şaşkın pervaneler gibi dönüp dolaşırlar. Tıpkı kelebeklerin ateşin etrafında döndükleri gibi şaşkın bir halde her biri bir tarafa doğru gider, dönüp dolaşır. –Daha o gün gelmeden önce kıyamet koparken: (Dağlar atılmış yünler gibi olur.) Yan dağlar atılmış hallaç pamuğu gibi yerlerinden sökülüp atılır, yeryüzü dümdüz bir çörek gibi olur.

6-7. İşte kıyamet kopup, sonra dirilip mahşer yerinde toplandıktan sonra: (Artık o gün kimin tartısı ağır gelirse, –O hoşnut olacağı bir yaşayış içindedir.) Yani tartıya değer bir iyiliği, sevabı varsa onu görünce onun sevinç ve mutluluğu içinde cennetteki yerine kavuşur.

8-11. (Fakat kimin de tartıları hafif olursa, –Artık onun anası, ana kucağı haviyedir. –Hâviyenin ne olduğunu sana nerden bileceksin? –İşte o çok kızgın bir ateştir.) Evet, tartıya değer hiçbir şeyi olmayan kâfirlerin ana kucağı bu çok kızgın olan ateştir.

Yukarda tartıların ağır ya da hafif gelmesi meselesi ile ilgili olarak Âraf sûresinin 8-9 ve Müminun sûresinin 102-103. ayetlerinin tefsirine bakınız. O ayetlerin birçok tefsircilerce yanlış yorumlandığının sanıyorum. Burada tekrar şunu ifade edelim ki, kıyamet günü mizan "tartı" haktır. Çünkü Araf sûresinin 8. ayetinde: (O gün tarazı haktır,) buyruluyor. Yine Enbiya sûresinin 47. ayetinde de: (Biz kıyamet günü adalet terazileri kuracağız, hiçbir kimse hiçbir zulme

uğratılmayacaktır,) diye buyrulmaktadır. Bu kesin bunda bir ihtilaf yoktur, ancak terazinin şeklinde ihtilaf vardır. İbni Abbas ve bir takım tefsircilere göre terazinin bir dili ve iki kefesi vardır. Yani bildiğimiz terazi gibi ama büyüklüğü yerle gök arası kadar büyüktür. Yapılan amellerin bir sevap değeri varsa, yani iman etmiş bir kimse ise, sevapları bir kefeye günahları da diğer kefeye konur, sevabı ağır gelirse direk cennete, günahları ağır gelirse de cehenneme gider. Kâfirlerin de sadece günahları en çirkin şekilde getirilir fakat onun tartıya değer hiçbir sevabı olmadığı için onun terazisinin bir kefesi tamamen boş olduğundan onun için tartı söz konusu değildir. Nitekim Kehf sûresinin 205. ayetinde: (İşte onlar Rablerinin ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden kâfirlerdir ki, bu yüzden amelleri boşa gitmiştir ve biz onlar için kıyamet gününde hiçbir tartı tutmayacağız,) buyrulmaktadır.

Mücahid, Âmeş, Dehhak ve daha bir kısım tefsircilere göre ise, terazilerin ağır veya hafif gelme tabiri amellerin bizzat kendilerinin bir değer taşıyıp taşımamasıdır. Yani bundan maksat manevi bir terazidir ve adaletin yerine getirilmesidir. Yani sevaplarla günahların karşılaştırılıp ona göre hüküm verilmesidir. Çünkü ameller maddi terazi ile tartılacak cinsten değildir ki terazi de tartılsın. Bu teraziden asıl amaç ilahi adaletin yerine getirilmesi, iyiliklerle kötülüklerin ortaya çıkarılıp, karşılaştırılarak hüküm verilmesidir.

Şimdi âcizane ben bu görüşe kısmen katılıyorum. Şöyle ki, bu terazide kimin tartısı ağır gelirse değil, kimin tartıya değer bir ağırlığı, yani sevabı varsa onun için bir tartı söz konusudur. Yoksa kâfir için bir tartı söz konusu değildir. Nitekim yukarda Kehf sûresinin 105. ayetinin mealini verdik. Onlar Rablerinin ayetlerini ve kıyamet günü O'nunla karşılaşmayı inkâr ettikleri için onların yaptıkları bütün iyilikleri yıkılmış gitmiştir. Tartılacak, ya da karşılaştırılacak bir sevapları yoktur ki, onlar için tartı olsun, ya da bir karşılaştırma olsun. İşte tartıları hafif olanların yani tartıya değer hiçbir sevapları olmayan kafirlerin: (Ana kucağı kızgın bir ateştir,) buyrulması, tartıya değer hiçbir sevapları olmayan kâfirlerdir. Yani kâfirler inanmadıkları için zaten bütün iyilikleri yok olmuştur, onlar için bir tartıya gerek de yoktur. O halde imanı olanlar için bir adalet terazisi kurulacak onların iyilikleri ile kötülükleri tartılacak, ya da karşılaştırılacak, sevabı çok olanlar, direk cennete ve sevabı az olanlar da cehenneme gidip cezalarını çektikten sonra kurtulacaklardır. Hal bu ki, biz bu ayetleri sevabı ağır gelenler cennete, hafif gelenler cehenneme gidecekler diye tefsir ettiğimiz zaman, kâfirlerin günahları tartılıp ağır gelirse, kızgın cehennemin kucağına

gidecek, müminlerin de sevapları hafif gelirse, onlar da cehennemin kucağına düşecekler anlamına gelir. Oysa kâfirlerin tartılacak, ya da karşılaştırılacak bir sevapları yok ki, tartılsın ya da karşılaştırılsın. Çünkü onların yaptıkları bütün ameller silinip yok olup gitmiştir. Hal bu ki, Müminun sûresinin 102 ve 103. ayetlerinde: (Kimin tartısı ağır gelirse onlar kurtuluşa ermişlerdir. –Ve kimin de tartısı hafif gelirse, onlarda ebedi cehennemde kendilerini hüsrana uğratmış olanlardır,) buyruluyor. Oysa müminlerin günahkârları ebedi cehennemde kalmayacaklardır. Öyle ise buradaki tartının hafifliğinden maksat, tartıya koyacak hiçbir sevabı olmayan kâfirlerdir. Yani onların teraziye koyacak hiçbir iyilikleri olmadığı için, onların terazileri hafiftir, tamamen bomboştur ve dolayısıyla terazi kurmaya da lüzum yoktur.

Terazinin farklı yorumuna gelince, âcizane benim anlayışıma göre de bu maddi bir terazi değil manevi bir terazidir. Yani günahlarla sevapların ortaya çıkarılıp karşılaştırılması ve ona göre hüküm verilip adaletin yerine getirilmesidir. Nitekim Enbiya sûresinin 47. ayetinde: (Biz kıyamet günü adalet terazilerini koyacağız, hiçbir kimse hiçbir zulme uğratılmayacaktır,) buyrulmaktadır ki, bu terazinin manevi olduğu, adalet terazisi olduğu anlaşılmaktadır. Yine Rahmen sûresinin 7. ayetinde: (Rahman olan Allah, göğü yükseltti ve teraziyi kurdu,) buyruluyor. Yani ayı, güneşi, yıldızları her birini terazi gibi bir dengeye otutturdu. Bunlar kendi yörüngelerinden şaşmadan bu denge içinde yol alırlar, kimse kimsenin hududuna girerek birbirine çarpmaz, tecavüz etmez. Nitekim Yasin sûresinin 40. ayetinde. (Ne güneş aya yetişebilir, ne de gece gündüzü geçebilir, her biri bir yörüngede yüzerler,) buyruluyor. Eğer bu denge olmasaydı, bunların her biri diğerine çarpar, kâinat altüst olurdu. Adalette böyledir, eğer adalet olmasa yeryüzü fesada uğrar, insanlar, ülkeler birbirini boğazlar dünya altüst olur. Demek ki, kıyamet günü kurulacak olan adalet terazisidir Allah (c.c.) o gün adaletini gösterecek yapılan iyiliklerle kötülükleri karşılaştırıp ona göre hükmünü verecektir. Ama dediğim gibi kâfirlerin kayda değer bir iyilikleri olmadığı için onlar için bir sevap ve günah karşılaştırılması olmayacak, ancak onlara sadece bu günahları niçin işlediklerinin hesabı sorulacaktır.

TEKASÜR SÛRESİ

Bu sûre de Mekke de inmiştir. Tekasür, çokluk manasına gelmektedir. Bu sûrede müşrikler akrabal-arının ve kabilelerinin çokluğu ile övünmelerinden bahsedildiği için ona isbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Sekiz

Kelime Sayısı: Yirmi sekiz

Harf Sayısı: Yüz yirmidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ {١} حَتَّى زُرْتُمُ
الْمَقَابِرَ {٢} كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ {٣} ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ
{٤} كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ {٥} لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ {٦}
ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ {٧} ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ
{٨}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2. Çokluk kuruntusu sizi oyaladı. –Ta ki kabirleri ziyaret ediverdiniz.

3-4-5. Hayır (öyle değil) yakında bileceksiniz. –Sonra tekrar hayır, yakında bileceksiniz. –Hayır, hayır, eğer yakın bir bilgi ile bilecek olsaydınız (öyle çokluğunuzla övünmezdiniz.)

6-7. Andolsun ki, elbette o cehennemi göreceksiniz. –Sonra onu elbette yakın bir gözle göreceksiniz

8. Sonra tekrar yemin olsun ki, o gün her nimetten sorulacaksınız.

İzahı

1-2. (Çoklukla övünmek sizi oyaladı. –Ta ki, kabirleri ziyaret ediverdiniz.) Yani mallarınız, evlatlarınız ve çevrenizin çokluğu sizi şımarttı, bunlara olan güveniniz Rabbinizi tanıyıp ona kulluktan, O'na ibadetten alıkoydu ve kuruntunuz sizi kabirleri ziyarete kadar götürdü.

Elhâ (Lehv) kökünden gelen bir sözcüktür ki, oyalamak, asıl yapılması gereken şeyden alıkoymaktır.

Bu sûrenin iniş sebebi hakkında birkaç rivayet vardır, ama meşhur olan rivayet şudur. Arap kabilelerinden Abdimenaf oğullarıyla Sehm oğulları arasında akraba ve çevre bakımından hangimiz daha çokluğuz diye aralarında tartışma başlamış ve bununla övünürken Abdimenaf oğullarının daha çokluk oldukları anlaşılınca, Sehm oğulları buna itiraz etmiş. Ve biz daha çokluğuz derken tartışma kızışmış ve hem sağ olanlarımızı, hem de ölülerimizi sayalım bakalım kimin akraba ve çevresi daha çoktur, diyerek kabirdeki ölülerini saymaya başlamışlar. Bu sefer de Sehm oğullarının daha çok oldukları anlaşılmış. İşte bu olay üzerine bu ayetler inmiştir ki boş şeylerle beyhude meşgul olmanız, esas meşgul olmanız gereken şeylerden sizi alıkoymasın. Sizi böyle boş kuruntular esas yapmanız gereken Allah'a inanıp ona ibadet ve itaat etmekten alıkoyup oyalamasın.

Başka bir rivayete göre Ensar'dan olan Hâris oğulları ile Hars oğulları arasında bu tartışma olmuştur. Fakat bu sûre Mekke de indiği için bu rivayet zayıftır. Hangi kabileler arasında olması çok önemli değil, önemli olan böyle boş kuruntu ve övünmelerle Allah'a kulluktan, ibadetten alıkoyulup koyulmama meselesidir. Bu günde bazı kimseler Müslüman oldukları halde, bazı ibadetleri terk edip, bazı günah ve haramları işleyerek hemen babasını anasını, atasını referans gösterir, onların arkasına sığınarak kendi yapmadıkları, etmedikleri amelleri, atalarının babalarının yaptığını söyleyerek onlarla övünüp dururlar. İşte efendim benim babam hacıydı, hocaydı, hayır-hayrat yapan birisi idi, annem de mütedeyyin bir Müslümandı, başı kapalıydı, şöyleydi böyleydi gibi sözlerin hiçbir kıymeti harbiyesi yoktur. Ölülerle, mezar taşlarıyla, atalarla, babalarla övünüp durmak insana hiçbir şey kazandırmaz. (Kişi iyilikten ne kazanmış ise kendi lehine, kötülükten de ne kazanmış ise kendi aleyhinedir.) Bakara sûresi ayet 286.

Eğer iyilik ve kötülükte başkalarına sebep olmamış ise herkesin iyiliği de kendine, kötülüğü de kendine aittir. Ama birini iyliğe teşvik etmiş ona sebep olmuş ise ona da ondan dolayı bir pay vardır. Kötülüğe teşvik edip sebep olmuş ise onada ondan pay vardır. Bunun dışında herkesin kazandığı iylik de kötülük de sahibine aittir.

3-4-5. (Hayır-hayır, öyle değil, yakında bileceksiniz, –Sonra tekrar hayır, yakında bileceksiniz.—Tekrar hayır, eğer yakin bir bilgi ile bilecek olsaydınız,) öğle çokluğunuzla övünmenizin size hiçbir faydası olmayacağını anlardınız.

Üç ayette tekrar edilmesi tekit içindir. Yani birinci ayetteki manayı tekittir, hem de ondan daha geniş mana içermektedir. Bazı tefsircilere göre birinci ayette (bilecekler) ifadesi, kabirde yanlış yaptıklarını bilip anlayacaklar demektir. İkinci ayette diriliş gününden sonra (bileceklerdir.) Üçüncü ayetteki tekrar ise şartlıdır. Yani (lev) kelimesi şarttır, bunun cevabı ise gizlidir. O zaman mana şöyledir: (Eğer yakın ve kesin bir bilgiye sahip olsalardı,) bu çoklukları ile övünüp duranlar bunun yanlış olduğunu (anlayacaklardı.) İşte bu cümle gizli cümledir ve şartın cevabıdır. Evet, ne yazık ki, müşrikler böyle kesin ve yakin bir bilgiye sahip olmadıkları için mezardakilerle ve mezar taşlarıyla övünüp duruyorlar. Bu yanlış kuruntular onları Allah'a ibadetten, O'na kulluktan alıkoyuyor.

Bazı tefsirciler ise bu üç ayeti şöyle bir deyimle de yorumlamışlardır. Birinci ayetde ilmelyakinle bilecekler, ikinci ayet de aynelyekinle bilecekler, üçüncü ayette ise hakkalyakinle bileceklerdir. İlmelyekin; bilgiyle bilmek, aynelyakin gözle görerek bilmek, hakkalyekin ise olayın içine bizzat girerek bilmektir. Mesela denizi görmeyen bir kimse onu okuyup öğrenerek var olduğunu bilmesi gibi. Denizi gözleri ile görmesi aynelyakin bilmek, denizin içine dalıp girerek bilmesi ise hakkalyakinle (kesin) bir kanaatle bilmesidir.

Fakat benim anlayışıma göre ölüm esnasında ve kabirde bilmek ilmelyakin, dirildikten sonra kıyamet günü gözle görerek bilmek aynelyekin bilmek. Ve hesaba çekildikten sonra cehenneme atılınca da hakkelyakin kesin bir bilgi ile yanıldıklarını, yanlış yaptıklarını, atalarıyla babalarıyla övünmelerinin kendilerini kurtarmadığını bilip anlamalarıdır.

6-7. Evet: (Andolsun ki o cehennemi göreceksiniz. –Sonra onu yakin bir gözle göreceksiniz.) Yani ölürken, kabirde ve mahşer yerinde o cehennemi göreceksiniz. Çünkü kabirde kâfirlere cehennemdeki yerleri arz edilip gösterilecektir.

Nitekim Mümin sûresinin 46. ayetinde: (Onlara sabah akşam ateş arz edilir ve kıyamet günü de Firavun ve yandaşlarına, azabın en dehşetlisine girin, denecektir,) diye buyruluyor. Bu kabirdeki kâfirlerin ruhlarına gösterilenidir. Bir de daha cehenneme atılmadan önce kıyamet gününde cehennem kendilerine gösterilecektir. Nitekim Nazia sûresinin 36. ayetinde şöyle buyrulmaktadır: (Gören kimseler için cehennem ortaya çıkarılıp gösterilecektir.) İşte bu da mahşerde yakin gözle görmektir.

Yani özetleyecek olursak, aile efradının, akraba ve taallukatın çokluğu ile mal ve makamlarıyla övünerek, sırf onlarla meşgul oluyor ve bunlar kendilerini Allah'a ibadetten alıkoyuyorsa, bunlar yanılıyorlar. İş onların bildiği gibi değil, onlar yanıldıklarını ve boş kuruntularla oyalandıklarını ölürken yani ölüm esnasında ve kabirde hissederek bilecekler. Mahşerde gözleriyle görerek bilecekler ve cehenneme atıldıkları zaman da artık kesin bir yakinle bilip anlayacaklardır ki, bizim bu kuruntularımız, övünüp durduğumuz şeyler bizi aldatmış.

8. (Sonra o gün öğünüp durduğunuz nimetlerden elbette sorulacaksınız.) O nimetleri size verene şükredip O'na kulluk etmeniz gerekirken, O'na karşı nankörlük ettiniz. Size verilen bu nimetlerle sadece yararlanıp bunları bir övünç vesilesi ettiniz, şimdi bunlar sizin başınıza bela oldu, haydi bakalım şimdi bunların hesabını verin.

Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nese'i, İbni Mâce ve daha başkalarının Ebu Hüreyreden rivayet ettiklerine göre bir gün Peygamber (a.s.) evinden dışarı çıkmıştı. Sıcak bir zamanda olduğu anlaşılıyor ki, Ebu Bekir ve Ömer'le karşılaştı ve onlara: "Sizi bu saatte evinizden çıkaran sebep nedir?" buyurdu. Onlar da: Ey Allah'ın Resulü! Açlık, dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz. "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizi çıkaran sebep beni de çıkardı, öyle ise benimle gelin," buyurdu. Onlar da bu emir üzerine kalktılar Ensardan bir zatın evine gittiler fakat o zat evde yoktu, ancak onun hanımı hemen onlara: "Buyurun merhaba" dedi. Peygamberimiz de kocasını kasdederek: "Falanca nerde?" buyurdu. Oda: "Bize iyi bir su almaya gitti," dedi. Derken kadının kocası geldi Peygamberimizi ve iki arkadaşını görünce: "Elhamdülillah bu gün benden daha bir şerefli misafir eden yoktur," diyerek hemen gidip yeşil bir hurma dalı getirdi ki, içinde kuru hurmalarda vardı. Onu getirdi ve onlara: "Buyurun," dedi ve hemen bıçağı eline alıp onlar için bir koyun kesmek istedi. Fakat

Peygamberimiz bunu anlayınca: "Sakın sağılır bir şey kesme," buyurdu. O da onlar için bir koyun kesti, kesilen bu koyunun etinden ve hurmadan yediler ve o zatın getirdiği o güzel sudan da içtiler. Doyunca Peygamber (a.s.) Ebu Bekir Ve Ömer'e buyurdu ki: "Nefsim kudret elinde olan Allah'a yemin ederim" ki: (Elbette bu nimetlerden sorulacaksınız,) ayetini okudu. İşte bu ayet her ne kadar kâfirler hakkında inmiş ise de mana umumidir. Allah Teâlâ verdiği nimetlerin hesabını soracaktır. Bu nimetler karşılığında kul Rabbine hangi amelle teşekkür etti, hangi iyiliklerde bulundu diye soracak.

ASR SÛRESİ

Asr sûresi de Mekke de inmiştir. Asr, zaman devir demektir ki, Allah (c.c.) bu sûrenin birinci ayetinde asre yemin etmektedir ki buna nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Üç

Kelime Sayısı: On dört

Harf Sayısı: Altmış sekizdir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ {١} إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ {٢} إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ {٣}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım

1-2. Asra andolsun ki, –Şüphesiz insan ziyandadır.

3. Ancak iman edip salih amel işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler ve sabri tavsiye edenler müstesnadır.

İzahı

1-2-3. (Asra "zamana" andolsun ki, –Bütün insanlar ziyandadır. Ancak iman edip salih amel işleyen, hakkı tavsiye eden ve sabri tavsiye edenler müstesnadır.) Bunlar zarar ve ziyanda değillerdir. Yanı daima hakkın yanında yer alan, hakkı savunan ve bu hak uğurunda zulme uğrayan müminlere hakkı ve sabrı tavsiye ederek, onları teselli eden, onlara moral veren müminler zarar ve ziyanda değillerdir.

Asr, hakkında farklı yorumlar yapılmıştır. Kimilerine göre gece ve gündüzün şerefine işaret edilerek asra yemin edilmiştir. Kimi asrın Rabbine yemin olsun, şeklinde yorumlamış, kimi kuşluk vaktine yemin edildiği şeklinde, bu surede

ise akşamın bir bölümünden sayılan ikindi vaktine yemin edilmiştir, şeklinde yorumlamışlardır. Kimi de Peygamber (a.s.)'ın yaşadığı devir olan Asri-saadete yemin edilmiştir, diye böyle yorumlamışlardır. Nasıl ki (lâ-uksimu bi hâzelbeledi ve ente hıllün bi hâzelbeled) ayetinde Peygamberimizin bulunduğu Mekke şehrine ve o civara yemin edilmişse, bu ayette de yine Peygamber (a.s.)'ın yaşadığı devre yemin edilmiştir, diye yorumlamışlardır. Fakat İbni Abbas bu ayetteki Asrın zaman ve devir olduğunu ve buna yemin edildiğini söylemiştir. Bana göre de en uygun olan mana budur. Çünkü bundan sonra gelen ikinci ayet insanın yaşadığı zaman ve devir olduğunu göstermektedir. Yani şöyle demektir: "İnsanın yaşadığı döneme, zamana andolsun ki, insan yaşadığı bu zaman içinde elbette ziyandadır, ancak iman edip güzel amel işleyen, hakkı ve sabrı tavsiye edenler ziyanda değillerdir."

Bu sûrenin Mekke döneminde indirildiğini de göz önünde bulundurursak imanın ve güzel amellerin işlenmesi, hakkın yanında olup hakkı ve sabrı tavsiye etmenin önemi daha da iyi anlaşılmış olur. Çünkü bir yanda müşriklerin baskıları, hatta kendi anne ve babalarının baskı ve işkenceleri bir yandan da Allah ve Resulü arasında tercih yapma durumunda bırakılmış olan bu insanlara o zor zamanlarında hakkı ve sabrı tavsiye etmenin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. İşte o gün imanlarından caydırılmak için işkenceye maruz kalan, gözleri önünde Ammar'ın ve benzeri sahabelerin işkence ile şehit edilmeleri karşısında bunları gören diğer sahabeler birbirleriyle karşılaştıkları zaman yine de birbirlerine hakta sebat etmelerini ve sabretmelerini tavsiye ediyorlardı. Tabarâni (Evsat) adlı eserinde, Beyhaki (Şuab) adlı eserinde: Ebu Huzeyfeden rivayet ettiklerine göre Resulüllah s.a.v.'in ashabından iki kişi birbirleriyle karşılaştıkları zaman, biri diğerine bu Asr sûresini okumadan ve selam vermeden birbirlerinden ayrılmazlarmış. İmamı Şafi de demiştir ki: "Kur'an da hiçbir sûre olmasa bu Asr suresi yeter. Çünkü bu sûre zimnen Kur'an'ın bütün manasını özetle içine almaktadır."

O halde bizler de bu sûreyi sık-sık okuyup derin düşünmeliyiz. Yaşadığımız zaman içinde ömrümüzü ve zamanımızı boşa harcamamalıyız, heder etmemeliyiz. Hüsrandan, ebedi zarar ve ziyandan kurtuluşun yolu bu kısacık hayatımızda, imanımızla güzel ameller işliyip, hak ve hakikatten yana olmalıyız, bu yolda zulme uğramış olan kardeşlerimize de hakta sebat etmelerini ve sabretmelerini tavsiye etmeliyiz.

HÜMEZE SÛRESİ

Hümeze sûresi de Mekke de inmiştir. Hümez, insanları arkadan çekiştiren, alay eden aşağılayan anlamlarına gelmektedir ki, bu surenin başındaki ayet bundan bahsettiği için ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Dokuz

Kelime Sayısı: Otuz.

Harf Sayısı: Yüz otuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ {١} الَّذِي جَمَعَ مَالاً وَعَدَّدَهُ {٢} يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ {٣} كَلَّا لَيُنبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ {٤} وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ {٥} نَارُ اللهِ الْمُوقَدَةُ {٦} الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ {٧} إِنَّهَا عَلَيْهِم مُّؤْصَدَةٌ {٨} فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ {٩}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1. Arkadan çekiştiren, kaş göz işaretleriyle alay eden her insanın vay haline!

2-3. O ki, mal yığdı ve onu sayıp durdu. –Malın kendisini ebedi yaşatacağını sandı.

4-5. Hayır, andolsun ki, o "hutameye" atılacaktır. –Hutame-i sana ne bildirdi?

6-7. (Hutama) Allah'ın tutuşturmuş olduğu o ateştir –Ki, yüreklerin içine işler.

8-9. Şüphesiz ki bu onların üzerlerine kapatılmış çöktürülmüştür. –Dikilip uzatılmış bir direk içinde.

İzahı

1. (Arkadan insanları çekiştiren, kaş göz işaretiyle alay eden her insanın vay haline!) Bu kelimelerin manaları hakkında çok farklı yorumlar yapılmıştır. İbni Abbas'a göre (hümeze) kişinin arkasından gıybet eden, (lümeze) ise onu ayıplayan aşağılayan demektir. İbni Zeyd'e göre (hümeze) elle, (lümeze) de dille insanları incitmektir. Ebu'l-Ali ye göre (hümeze) yüze karşı, (lümeze) de insanları arkasından alay edip aşağılamaktır. Hasani Basri ye göre (Hümeze) gözü kırparak açıkça alay eden, (lümeze) ise din kardeşlerini arkadan çekiştirip gıybetini etmektir. Velhasil bu yorumların hepsi de birbirine yakındır. Bir insan diğer bir insanı gerek yüzüne karşı ve gerekse arkasından çekiştirmesi, kaş-göz ederek alay etmesi, onu aşağılaması en çirkin ve en büyük günahlardandır. Bu ayıplanan ve çekiştirilen bir Müslüman din kardeşi olunca bu daha yakışıksız ve büyük günahtır.

(Veylün) kelimesi daha önce de geçmişti ki, bazı tefsircilere göre cehennemde bir deredir. Bazılarına göre ise vay onların haline ve onların sonuçlarına demektir!

Bu sûrenin iniş sebebi hakkında da birkaç rivayet vardır. Bunlardan bir Ahnes b. Şerik hakkında, bir rivayette Ummeyy b. Halef hakkında ve diğer bir rivayete göre de Velid bin Muğire hakkında inmiştir. Bu müşrik veya müşrikler Peygamber (a.s.)'ın arkasından ona dil uzatır, yüzüne karşı da incitici söz ve davranışlarda bulunurlardı. Her ne kadar ayetin iniş sebebi bu olsa da yine mana geneldir. Çünkü ayette: (Tüm arkadan çekiştiren ve yüzüne karşı işaretlerle alay edenlerin vay haline!) buyrulmaktadır.

2-9. Evet, işte: (O ayıplayıp çekiştiren ki, malı yığdı ve onu sayıp durdu. –Malın kendisini ebedi yaşatacağını sandı. –Hayır-hayır, öğle değil, andolsun ki, o "Hutame" ye atılacaktır. –Hutame-i, sana ne bildirdi?) Sen nerden bileceksin, bak şimdi sana onun ne olduğunu bildiriyoruz. –(O, Allah'ın tutuşturmuş olduğu bir ateştir –Ki, yüreklerin içine işler. –Şüphesiz ki bu ateş onların üzerlerine çöktürülmüştür.) Yani üzerlerini tamamen kaplamıştır. –(Ve dikilip uzatılmış bir direk içindedir.) Yani o ateş önce kendilerinin içine işleyip kalplerini yaktıktan sonra alevler direklenip üzerlerine tekrar çökmüştür. Tefsircilerin birçoğu bu ayeti tefsir ederken cehennemliklerin, cehennemde dikilip uzatılmış olan bir

direğe bağlanacakları şeklinde yorumlamışlardır. Oysa benim anlayışıma göre cehennem alevleri önce onları yakıp içlerine işleyip kavurduktan sonra, alevler direklenir sonra yine bir binanın tavanı kapladığı gibi gerilerek üslerine çöker ve kaplar. Nitekim bu dünyada da bunun misalini görüyoruz. Allah, korusun bir yangın çıkıp tutuşunca önce alevler direkleniyor, sonra yanan yerin üzerine tavan gibi gerilip çöküyor.

İşte helal ve haram demeden mal ve servet biriktirip, insanları sömürerek paraları demet-demet sayanlar sonrada bu mal ve servetleriyle kendilerini üstün görerek insanları küçümseyen, onları yüzlerine karşı kaş-göz ederek aşağılayıp alay edenler, arkalarından da onları çekiştirip dedikodularını yapanlar böyle bir müthiş cehennemle ve onun alevleriyle karşılaşacaklardır.

FİL SÛRESİ

Bu sure de Mekke de inmiştir. Sureye bu adıdın verilmesi ise birinci ayette Kâbe yi yıkmaya gelen fil ordusundan bahsedildiği içindir ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Beş

Kelime Sayısı: Yirmi

Harf Sayısı: Doksan altıdır.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ {١} أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ {٢} وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْراً أَبَابِيلَ {٣} تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ {٤} فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ {٥}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2. Görmedin mi, Rabbin fil ashabına ne yaptı? –Onların tuzaklarını boşa çıkar-madı mı?

3-4-5. Onların üzerine bölük-bölük kuşları gönderdi. –Onlara çamurdan sertleşmiş taşlar atıyorlardı. –Ve onları, yenilmiş ekin yaprağı gibi yaptı.

İzahı

1. Ey Muhammed! (Görmedin mi,) yani bilmedin mi! (Rabbin fil ordusunu ne yaptı?) Yani Allah'ın evi olan Kâbe'yi yıkmak için Ebreha fil ordusuyla geldiği zaman onları nasıl yaptı, bunun haberi her halde sana ulaşmıştır.

Evet, bazı rivayetlere göre bu hadise Peygamberimiz henüz ana rahminde iken ve daha dünyaya gelmeden iki ay önce olmuştur. İşte bu de Peygamberimizin

Peygamberlik dönemine pek yakın olduğu için, hatta Araplar o yılı bir fil yılı olarak isimlendirip yılbaşı saydıkları için, bu olaya şahit olanlar da Peygamber (a.s.)'a yetiştikleri için Allah Teâlâ kendisine: (Görmedin mi?) diye hitabetmektedir. Hazreti Aişe: "Fil ordusuyla beraber Kâbe'yi yıkmaya gelenlerden ikisi kör ve kütürüm olup dilendiklerini gördüm," demiştir. Demek ki, Peygamber (a.s.) da buna şahit olduğu için Cenab-ı Hak ona fil ordusuna ne yaptık görmedin mi? diye hitap etmiştir.

Evet, tefsir ve siyer kitaplarında yazılı olduğu gibi özellikle de Muhammed b. İshak'ın İbni Abbas, Said b. Cübeyr ve İkrimeden ve bazı ilim erbabından naklettiğine göre bu olay özet olarak şöyle olmuştur. Yemen de hâkim olan Himyer hükümdarları zayıf düşmüş ve Habeşler gelip Yemen ülkesini istila etmiş. Hal bu ki, Habeşler gelip yemeni istila etmeden önce Yahudilerin hâkimiyetinde olan Yemen şimdi de Hıristiyan olan Habeşlerin eline geçmiş oldu. Bunlar Hıristiyan olmayan Yahudileri ve Arapları Hıristiyan olmaya zorlamaya başlamışlar. Fakat Araplar Hıristiyanlığı kabul etmeyip onlar eski dinlerinde kalmayı, kendi geleneklerine göre de Kâbe ye gidip hac yapmaya devem etmeyi tercih edince, Ebrehe onları bundan alıkoymak istedi. Ve Yemen'in Sana kentinde muhteşem bir kilise yaptırdı ve halka Kâbeden dönüp orayı ziyaret etmeleri için baskı yaptı. Kinane kabilesinden bir adam da gece gidip o kiliseye ihtiyacını yapıp ve duvarlarına sürerek pisledi. Bu olay üzerine Ebrehe çok kızdı ve Kâbe'yi yıkmaya yemin etti. Hıristiyanlığı yaymak için taç giydirip gönderdiği bir adamını da Kinane kabilesinden olan bir Arap öldürüldüğü için buna da çok kızmıştı. Velhasıl Ebrehe fillerden müteşekkil bir ordu teşkil etti ve kendisine ait olan Mahmut adlı filiyle de yola çıktı. Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmak üzere yola çaktığını duyan Arap kabileleri karşı koymak istedilerse de yenildiler. Komutanları esir düştü. Fakat Ebrehe biraz yumuşak huylu olduğu için esir düşen iki Arap komutanını, Taif de hapsettirdi. Bu sefer Taifliler Kırala: "Biz senin kullarınızız, emrine karşı gelmeyiz, senin amacın bizim ilahımızı yani Lat adındaki putlarını kasdederek bizim tapınağımızı yıkıp yok etmek değil, Kâbe'yi yıkmaktır. Öyle ise biz sana yol gösterecek birini gönderelim," dediler. Ebrehe de onlara dokunmadı. Teifliler de ona Ebu Riğal adında bir şahsı kılavuz olarak emrine verdiler. Mugammis denen yere gelince bu adam orada öldü ve defnedildi. Fakat Araplar onun kabrini taşladılar. Ebrehe Esved b. Maksud adında

bir şahsı bir müfreze ile birlikte Mekke ye gönderdi. Bu adam da Mekkelilerin, bilhassa Kureyşlilerin mallarını yağmalayarak Ebrehe'ye gönderdi ve Peygamber (a.s.)'ın dedesi Abdulmuttalib'in de iki yüz devesini almışlardı. Ebrehe Himyerli bir adamla Abdulmuttalib'e şunu haber vermek için gönderdi: "Bak ben sizinle savaşmaya gelmedim, sadece Kâbe'yi yıkmak için geldim, bana engel olmazsanız size dokunmayacağız." Bunun üzerine Abdulmuttalib: "Vallahi biz onunla savaş istemiyoruz, çünkü bizim onunla savaşacak gücümüz yoktur. Kâbe Allah'in ve O'nun dostu olan İbrahim'in evidir. Eğer O, bunun yıkılmasına engel olursa, O'nun evidir, yok engel olmazsa biz savaşacak güçte değiliz," dedi. Ve develeri istemek üzere Ebrehe'nin yanına varıp ondan izin alarak huzuruna vardı. Ebrehe de ona saygı göstererek ona ne isteğini sordu, o da develerimi istiyorum deyince, Ebrehe ona: "Ben seni görünce beğenmiştim, fakat sen böyle konuşunca, değerini düşürdün. Çünkü ben senin atalarının dini olan Kâbe'yi yıkmaya geldim. Oysa sen develerimi istiyorum diyorsun," dedi. Abdulmuttalib de: "Ben develerin sahibiyim, onları istiyorum, Kâbe'nin sahibi de onu koruyacaktır," dedi. O develeri alıp geldikten sonra Mekkelilere şehri boşaltıp dağlara ve vadilere gitmelerini emretti, onlar da çıkıp gittiler. Ertesi gün Ebrehe Kâbe'yi yıkmak üzere ordusunu harekete geçirdi, Mahmut adındaki filini kaldırdı, Mekke ye doğru hareket ettirmek istedi, fakat fil çöküp gitmek istemedi. Her defasında kaldırdığında gitmek istemiyor çöküyordu. Derken Allah Teâlâ bunların üzerine denizden çıkıp gelen uzun kanatlı, kısa ayaklı, siyah renkli olan kuşlara benzeyen kuşlar gönderdi. Her kuşun gagalarında birer tane, ayaklarında da birer tane mercimek danesi kadar veya nohut danesi kadar taşları üzerlerine attılar. Taşların değdiği herkes yara alıyor ve kısa zamanda o yara açılıp etrafına dağılıyor ve ölüyorlardı. Fakat bunu gören askerlerin bazıları kaçıp dağıldıkları için onlara değmiyor ve hepsi ölmüyordu. Yukarda zikrettiğimiz gibi Hazreti Aişe validemiz: "Ben onlardan yara almış kör ve kütürüm olmuş iki kişiyi dilenirken gördüm," demişti ki, onlardan kimi de böyle ibret için yaralanmış sakat kalmıştı. İşte bu sûrede bu olay anlatılmaktadır.

1-5. Ey Muhammed! (Görmedin mi, Rabbin Fil ordusunu ne yaptı? –Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı? –Onların üzerlerine bölük-bölük kuşlar gönderdi. –Onlara çamurdan sert taşlar atıyorlardı.)

Siccîn, İbni Abbas'a göre farsça bir kelimedir ki, bu Farsçada aslında iki ayrı kelimedir. "Sen'ü-çil" dir, yani birleştirilmiş bu kelimenin manası taşlaşmış çamur demektir. Yani tuğla parçaları gibi sertleşmiş taş gibidir. Belki de bunlar Allah Teâla nın kimyasal silahıdır ki, onların üzerlerine yağdırmıştır. –Ve onları: (Yenilmiş ekin yaprağı gibi yaptı.) Yani ekin tarlasına hayvanlar girerek yiyip, koparıp dökerler, tırnaklarıyla yaralayıp delik deşik ederler ya, işte onun gibi o taşların isabet ettiği yerler yara alıp genişledi, derinleşti ve kısa zamanda bu yara ile fil ordusu öldürüldü. İzafi olarak Allah'ın evi sayılan Kâbe'yi yıkmaya gelenler, kime karşı savaştıklarını idrak edemediler ve böylece helak olup cezalandırıldılar. Aslında Kâbe-i yıkmaya cüret eden ilk Ebrehe ordusu değildi.

Kurtubi'nin İlam adlı kitabında zikrettiğine göre Medine de ki Ensari-kiram, Teb'ul-Evvel adındaki bir Hükümdarın emrindeki Ulema ve Hükâmanın soyundan gelmişlerdir. "İbni İsak'ın ifadesine göre bu hükümdar dünyaya tamamıyla hâkim olan beş Hükümdardan birisidir."

Evet, işte bu Hükümdar saltanatını yerinde görmek için mahiyetinde olan memleketleri dolaşmak istiyor. Bakanlarından birini tahtına oturttunup Hindistanden çıkıvermiş ve âdeti üzere uğradığı her beldenin Ulema ve Hükemalarından onlarcasını alıp ordusuna katarak beraberinde götürmüş. Böylece yüz binlercesi ordusuna katılmış, derken Mekke şehrine gelmiş. Fakat Mekke'nin ileri gelenleri diğer beldelerde olduğu gibi kendisine gereken saygı ve hürmeti göstermemişler. Hükümdâr bunların bu tavrına içerleyip kızmış ve bakanlarından Âriye adındaki bakanını yanına çağırmış görüyor musun? bu beldenin halkı ne benim gazabımdan ve ne de ordumdan korkmadılar, demiş. Bakanı da ona "Padişahım bunlar Arap kavmindendirler. Bunlar adap ve erkân bilmezler, size karşı nasıl davranılacağını idrak edemezler, bunların bir evi vardır ona Kâbe derler, bu belde halkı bununla diğer insanlara karşı böbürlenirler. Kâbe'nin içinde de putları vardır onlara secde ederler," diye cevap vermiş. Bunun üzerine Hükümdar hiddetlenerek askerini bir tarafa kondurmuş, Kabe-i yıkmaya erkekleri öldürüp kadın çoluk ve çocukları da esir almaya karar vermiş. Fakat o andan itibaren Allah Teâlâ ona şiddetli bir baş ağrısı vermiş, gözlerinden, kulaklarından ve burun deliklerinden pis kokulu sular akmaya başlamış. Bu akan sular o kadar pis kokuyormuş ki, yanında bir an bile oturulamaz olmuş. Hükümdar bu çaresizliğinden ötürü yanında binlerce getirdiği Ulema ve Hükâmadan birçoklarını

yanına çağırtmış. Fakat o pis kokuya kimse dayanamayıp dışarı çıkmak zorunda kalmışlar ve demişler ki, biz yerden zuhur eden hastalıklara karşı ilaç yapar tedavi ederiz. Oysa bu hastalık yerden değil, gökten gelen bir hastalıktır, biz buna çare bulmaktan aciziz. Hükümdar bunlardan ümidini kesmiş ve gittikçe hastalığı şiddetlenmiş. Bir gece hekimlerden biri Padişahın vezirine gelerek size bir sır söyleyeceğim eğer Padişah bunu kabul ederse ben bunu Padişahın odasında kendisine söylerim dedi. Vezir bunu duyunca sevinerek hekimi Padişahın huzuruna götürdü ve hekim söze başlayarak şöyle dedi. "Padişahım siz Kâbe-i yıkmak, erkekleri öldürmek, kadın ve çocukları esir almak için niyetlendiniz. Bundan ötürü bu hastalığa duçar oldunuz bu evin sahibi olan Allah'tır O, âlemin kalbini bilendir. Şimdi sen bu niyetinden vazgeçerek bunu kalbinden çıkar, bu eve (Kabe) i yıkmaktan ve halkına yapacağın zulüm ve kötü niyetten vazgeçersen dünya ve ahretin hayır olur" deyince Hükümdar: "Ben hatır ve hayâlımda olan niyetimden vazgeçtim, bu eve ve halkına saygı göstermeye karar verdim" dedi. Hekim henüz padişahın huzurunda idi ki, Allah'ın kudretiyle hastalığından hiçbir eser kalmadı. Hükümdar derhal Allah'ın birliğine inanmış ve Kâbe-i Muazzameye yedi adet perde alıp giydirmiş. İşte Kâbe'ye ilk perde giydiren bu zat olmuştur. Sonra Mekke'den kalkıp o zamanki adı Yesrib olan Medine-i Münevvereye varmış, fakat o zaman Medine muammer olan bir yer değildi sadece orada bir pınar vardı, Hükümdar ordusu ile pınarın başına kondu. Yukarda zikredilen binlerce Ulema ve Hükâmadan dört yüz tanesi Hükümdardan ayrılıp orada kalmak istediler. Hükümdarsa onları idamla tehdit edip korkutmuş. Fakat onlar kendi aralarında oradan ayrılmamaya karar verip anlaşınca Hükümdar bunların kararlılıklarını görünce vezirini yanına çağırıp ben onların ilim ve hekimliklerine muhtaç iken bunlar niçin buradan ayrılıp benimle beraber gelmiyorlar bunun sebebi nedir? dedi. Vezir Padişahın sualini onlara ulaştırdığında onlar da cevaben şöyle demişler. "Ey vezir! Daha önce gördüğümüz eve (Kâbe) derler ki, ora ile şu bulunduğumuz yer (Medine) ahir zamanda gönderilecek olan bir peygamberle şereflendirilecektir ki, onun adı Muhammed (a.s.) dır. O peygambere iman etmek devlet ve saadettir. Belki biz o peygamberle karşılaşırız veya evlatlarımız karşılaşır ümidindeyiz," dediler. Vezir bu sözleri işitince kendiside orada bir müddet kalmak istedi. Nihayet oradan ayrılık vakti gelince bu âlimler biz buradan ayrılıp gitmeyiz sebebini de vezire söyledik diyerek hükümdara

böyle cevap verdiler. Vezir de keyfiyeti Hükümdara söyledikten sonra Medine de bir müddet daha oturup kaldı, orada kalmak isteyen Ulema ve Hükema sayısı kadar dört yüz adet onlara ev yaptırdı, her birine birer cariye ve mal vererek ahir zaman peygamberi gelene kadar orada oturmalarını emredip tembih etti. Ayriyeten bir arzuhal yazıp altından yaptırdığı mührünü altına basarak içlerinde en büyük olan âlimlerden birine verdi, eğer peygambere yetişirse bizzat kendisine vermesini yetişemediği takdirde de evlattan-evlada korunup vasiyet etmelerini ve ona teslim edilmesini emretti.

Mektubun içinde ise şunlar yazılı idi. "Şimdi muhakkak ki, ben sana ve sana inen kitaba iman ettim, ben senin dinin ve sünnetin üzereyim. Senin Rabbine ve senin şeriatına, İslam-a ve Rabbinden getirdiğin emir ve yasakların hapsine iman ettim. Eğer senin vaktine yetişirsem bana şefaat et ve beni kıyamet günü mahrum etme, zira ben senin ilk ümmetinden im, sen gelmeden bey'at ettim ben senin ve pederin İbrahim'in milleti üzereyim." İşte bu mektubu yazdıktan sonra mühürleyip üzerine de: "Bundan önce de, sonra da bütün işler Allah'a havale edilmiştir," dedikten sonra adres olarak da şöyle yazmıştır: "Tab'ul-Evvel Umeyr b. Verd'a tarafından Âlemlerin Nebi ve Resulünedir ki, o bütün Nebi ve Resullerin sonuncusudur."

Sonra Hükümdar Medineden çıkıp Hindistana varınca vefat etmiş. Hükümdarın vefatından sonra ne az ve ne de çok olmamak üzere tam bin sene sonra Peygamber (a.s.) gönderilmiş. İşte Peygamber (a.s.)'a ilk bey'at eden Ensari-Kiramın soyu ilk Medine ye yerleşmiş olan o dört yüz Ulema ve Hükamaya dayanmaktadır. Nitekim Peygamber (a.s.) Medine ye hicret ettiği zaman bu kabilelerin her biri Peygamber (a.s.)'ın devesinin yularından tutarak kendilerine misafir olmasını istemişler. Fakat o deveyi serbest bırakın o nereye giderse oraya misafir olurum buyurdular. Bunun üzerine deve gidip Eba Eyyubi'l-Ensari Hazretlerinin evinin önünde çöktü ve Peygamberimiz ona misafir oldu. İşte Eba Eyyubi'l-Ensarı Hazretleri o Hükümdarı Kâbe'yi yıkmaktan vazgeçiren, onun tedavisine sebep olan o mubarak hekimin soyundan gelmiştir.

Ensar-i Kiram Peygamberimiz daha hicret etmeden önce bu Hükümdarın yazıp Peygamberimize ulaştırılmasını istediği mektubun gönderilmesi hususunda istişare ettiler ve bu hususta Abdullah b. Avf Hazretleri mektubun güvenilir bir zata verilip gönderilmesini tavsiye etti. Bunun üzerine Ebu Leyla denen zata

verip onunla gönderdiler, o da Beni Selime kabilesinin olduğu yerde Peygamberimize tesadüf etti. Peygamberimiz de onu tanıyıp huzuruna çağırttı ve ona sen Ebu Leylasın değil mi? Buyurdu. O da evet Ebu Leylayım deyince Peygamberimiz sende Teb'ûl-Evvel'in yazdığı mektup var deyince Ebu Leyla bu ne acayip bir şey diye içinden geçirerek peki, ama siz kimsiniz? Ben sizi tanımıyorum dedi ve ona karşı uygun olmayan bir şey içinden geçirirken Peygamberimiz ona ben Allah'ın Resulü Muhammed'im mektubu getir bakalım buyurdu. Ebu Leyla da hemen mektubu getirip teslim etti. Peygamberimiz okur-yazar olmadığı için mektubu Hazreti Ali'ye okuttu. Hazreti Ali mektubu okurken Peygamberimiz üç kere merhabe ey salih kardeş! Diye söyledi ve Ebu Leyla'ya Medine'ye dönüp mektubu teslim ettiğini müjdelemesini emir buyurdular. Abdullah El-Kurtubi demiştir ki, benim bu hadiseyi böyle uzun-uzadıya anlatmamda ki maksadım Mekke ve Medine'nin şeref ve faziletini ve bin sene önce Peygamber (a.s.)'ın tasdik edildiğine vurgu yapmaktır.

KUREYŞ SÛRESİ

Kureyş sûresi de Mekke de inmiştir. Bu sûrede de Kureyş'in ticaret kervanlarından bahsedildiği için ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Dört

Kelime Sayısı: On yedi

Harf sayısı. Yetmiş üçtür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

لِإِيلَافِ قُرَيْشٍ {١} إِيلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ {٢} فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ {٣} الَّذِي أَطْعَمَهُم مِّن جُوعٍ وَآمَنَهُم مِّنْ خَوْفٍ {٤}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1. Kureyş'i alıştırıp ısındırmak için (Fil ordusunu helâk etti.)
2. Onları kış ve yaz yolculuğuna ısındırmak için.
3. Artık bu beytin (Kâbe'nin) Rabbine kulluk etsinler,
4. O Rab ki, onlara yedirip açlıktan kurtardı ve onları korkudan emin kıldı.

İzahı

1-2. Allah Teâla: (Kureyş'i kış ve yaz yoculuğuna alıştırıp ısındırmak için) fil ordusunu helâk etti.

(Li-îlafi) de ki, lam bazı tefsircilere göre (felyabudû) fiyline taalluk etmektedir. Yani harficer, fiyilden önce gelmiş onun önüne geçmiştir. Ve o zaman mana şöyledir: (Kâbe'nin Rabbine ibadet etsinler, çünkü Kureyş'i ticarete alıştırıp ısındırdı.)

Ancak tefsircilerin bir kısmına göre ise buradaki harficer olan lam bundan önceki Fil suresindeki (ceale) fiyline gitmektedir. O zaman da mana şöyledir. (Fil ordusunu yenilmiş ekin gibi kıldı. –Çünkü Kureyş'i ticarete alıştırsın, ısındırsın, diye.) Ya da (keyfefealede) ki, "feale" fiyline gitmektedir ki o zaman da mana şöyledir. (Rabbin fil ordusuna ne yaptı? –Çünkü Kureyş'i ticarete alıştırıp ısındırsın, diye,) onları helâk etti. Hatta Ebiyy b. Kaab bu sûre ile Fil sûresini ikisini bir sûre olarak saymış ve arasına besmele de koymamıştır. Ancak cumhuru ulema bunların ayrı-ayrı sûreler olduklarını söylemişlerdir. Bazı tefsircilere göre (li-îlâfi) nin başında takdir edilmiş bir fiyil vardır ve o da şöyledir. (Acebû li-îlâfi kureyşin): Yani mana şöyledir: (Kureyş'in yaz ve kış ticareti için hayret ediniz.)

Fakat âcizane bana göre bunlar arkadan dolanarak zoraki yorumlardır. Bence Ebiyy bi Kaab'ın dediği gibi harficer olan bu lam bundan önceki fil sûrede geçen (fecealehüm) deki "ceale" fiyline gitmektedir. Bu yorum daha isabetlidir, ancak ikisinin bir sûre olduğu sözüne katılmıyorum. Bana göre Fil sûresinden hemen sonra bu sûre inmiştir ve bu sûre de onunla irtibatlıdır ve buradaki lam da illet için (tahlil) içindir. Yani Cenab-ı Hak fil ordusunu niçin helak ettiğinin sebebini açıklamaktadır ve dolayısıyla lamın önceki Fil sûredeki (ceale) fiyline taalluk etmesinde bir mahsur yoktur. Çünkü bu iki sûre ard-arda inmiştir.

Şimdi manayı şöyle özetleyebiliriz. Yani Ebrehe'nin ordusu Kâbe'yi yıkmaya gelmeden önce Kureyşliler Yemen'e, Şam'a ve diğer bazı çevre ülkelere ticaret için gidip geliyorlardı. Bir ara Habeşlilerin Yemen'e hâkim olup oradaki Arapları Hıristiyan olmaya zorlamaları sebebiyle Araplarla araları açılmış ve bu yüzden Kureyşliler rahat bir şekilde Yemen tarafına ticaret için gitmeleri güvenli olmadığı için o tarafa gitmiyorlardı. İşte Habaşler onlara engel oluyordu ve fil ordusu ile Kâbe'yi yıkmaya gelen Ebrehe nin bu ordusunu Allah (c.c.) helâk etti. Çünkü Kureyş'i yeniden Yemen tarafına yaz ve kış ticaretine alıştırsın, ısındırsın, diye.

1-2-3-4. Şimdi önceki sûre ile ilintili olarak yeniden manayı ele alırsak mana şöyledir. Yani Allah (c.c.) fil ordusunu helâk etti: (Onları yenilmiş ekin gibi kıldı. –Çünkü Kureyş'i ticaret için alıştırıp ısındırsın, –Onları kış ve yaz yolculuğuna tekrar ısındırsın diye.) Yani Habeşlerin Araplara yaptıkları baskı ve zulümlerin korkusunu gidersin ve onlar yeniden ticaret için kış ve yaz yolculuklarına devam

etsinler, diye Allah Teâlâ fil ordusunu helak etti. – Hem de bu beytin "Kâbe"nin Rabbine kulluk etsinler. –Çünkü O, orada onları yedirip açlıktan kurtardı ve onları korkudan emin kıldı.) Yani fil ordusunu helâk etmekle Arapların hem ticaretlerinin önü açıldı, hem yıkmaya geldikleri Kâbe'nin Rabbine ibadet etme imkânına kavuştular ve hem de o Habeşlerin korkularından emin oldular.

İşte bu ayetler açıkça göstermektedir ki, Ebrehe'nin ordusu helâk olmadan önce Kureyşliler korkularından Yemen tarafına ticaret için gidemiyorlardı, ticaret alanları daralmıştı, açlık tehlikesi vardı. Allah (c.c.) fil ordusunu helâk ettikten sonra korkularını giderdi, yeniden onları ticaret için ısındırdı. Yemen tarafına gidip ticaret yapmaya başladılar ve onları bu vesile ile de açlıktan doyurmuş oldu. Bu ayetler Kureyşlilerin ticaretinden bahsederken tabi ki, Mekke de ticaret yapanlar sadece Kureyşliler değildi, başka kabileler de ticaret yapıyorlardı. Fakat onlar hem Mekke'nin ileri gelenleri ve hem de çoğunlukta olan kabilesi olduğu için onların adları geçmektedir. Yoksa diğer kabileler de aynı şekilde ticaret yapıyorlardı.

Yine ikinci ayette Araplarla Habeşlerin aralarının açılıp ve dolayısıyla Yemen tarafına ticaret için gidemediklerinden ticaret alanlarının daraldığına işaret edilmekte ve şöyle buyrulmaktadır: (Onları kış ve yaz kervanlarına alıştırmak için,) Rabbin Ebrehanin ordusunu helâk etti. Çünkü Araplar genelde kış aylarında Yemen'e, Kızıl denizinin karşı yakasındaki, Somali ve Habeşistan'a ticaret seferleri yaparlardı. Ve buralardan eşya ve erzak getirip Mekke de satıyorlardı. Yaz gelince de Şam, Mısır, Irak ve İran taraflarına seferler yapıyorlardı. Arapların Habeşlerle araları açılıp Yemen tarafına kış seferleri yapamayınca ticaret alanları daralmıştı, Mekke de hiçbir ziraat olmadığı için de açlık tehlikesi vardı. İşte Allah (c.c.) fil ordusunu helâk edince yeniden Yemen tarafına ve Afrika kıtasına doğru ticarete başladılar. Allah (c.c.) böylece onları hem açlık tehlikesinden kurtarmış oldu, hem de Habeşlerin saldırılarından kurtarmış oldu. İşte Kureyşlilerin bunu hatırlayıp ibret almaları, Allah'ın birliğine iman edip O'na ibadet etmeleri, O'na şükretmeleri gerekir. Fakat Allah'ın bu lütfuna karşı onların birçoğu nankörlük yaparak iman etmediler.

MAÛN SÛRESİ

Bu sûre de Mekke de inmiştir. Maun iyiliğe mani olmak manasınadır ki bu sûrenin son ayetinde riya için namaz kılıp da iyilik yapmadıkları gibi iyilik yapılmasına da mani olanlar kınanmaktadır bu vesile ile bu sûreye Maûn sûresi denmiştir.

Ayet Sayısı: Yedi

Kelime Sayısı: Yirmi beş

Harf Sayısı: Yüz yirmi beştir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ {١} فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ {٢} وَلَا يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ {٣} فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ {٤} الَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ {٥} الَّذِينَ هُمْ يُرَاؤُونَ {٦} وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ {٧}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2-3. Dini yalanlayanı gördün mü? –İşte o yetimi itip kakar. –Ve yoksula yedirmeye ön-ayak olmaz.

4-5. Vay o namaz kılanların haline ki, –Namazlarından gafildirler.

6-7. Onlar gösteriş yaparlar. –Yardım edilmesi gereken (basit bir) yardıma mani olurlar.

İzahı

1-2-3. Ey Muhammed veya ey insan! (Şu dini yalanlayanı gördün değil mi? –İşte o dini yalanlayan, yetimi itip kakar, –Yoksula ön-ayak olmaz.)

Din, mutlak manada ceza günü olan kıyamet günüdür. Gerek İslam dinini yalanlayan olsun ve gerekse ceza gününü yani kıyamet gününü yalanlayan kimse olsun işte böyle kimseler yetime sahip çıkmaz onu itip kakar. Yoksula da yedirmediği gibi, başkalarını de teşvik etmez, yardım için ön-ayak olmaz.

Da'a: Yetimi itip kakmak, azarlamak ve kovmak gibi manalara gelir. (Vela yehuddu) ise yetime yardım etmemek, ön-ayak olmamak, başkalarını de yardıma teşvik etmemektir.

Bu sûrenin iniş sebebi hakkında farklı rivayet ve görüşler vardır. Bir rivayete göre As b. Vâil, bir başka rivayete göre Velid b. Muğire ve diğer bir rivayete göre de Ömer b. Âiz El-Mahzumi hakkında inmiştir. Mevâridi'ye göre ise Ebu Cahil hakkında inmiştir.

Şöyle ki,Ebu Cahil bir yetimin velisi idi. Yani sözde onun sahibi idi, ona sahip çıkması gerekirken bir gün bir yetim çırılçıplak ona gelmiş ve bir şeyler istemiş. Ebu Cahil ise ona aldırış etmeyip itmiş. Bunun üzerine Kureyş'in ileri gelenleri de çocuğa: "Sen Muhammed'e git yardım ediversin," demiş ve onunla eğlenip alay etmek istemişler. Bu yetim de Peygamber (a.s.)'a gelerek yardım istemiş. Peygamber (a.s.) da hiçbir kimseyi geri çevirme âdeti olmadığı için çocuğu alıp Ebu Cahilin yanına gitmiş. Ebu Cahil de Peygamberimize: "Merhaba," diyerek buyur etmiş ve o yetime malını vermiş. Fakat çocukla alay eden Kureyşliler Ebu Cahil'e serzenişte bulunarak: "Sen de Muhammed gibi sapıttın," demişler. O da: "Hayır, sapıtmadım, fakat Muhammed'in sağında ve solunda birer harbe gördüm, vermesem bana vuracak diye korktum," demiş.

İbni Abbas ise bu sûre Münafıklar hakkında inmiştir, diyor. Fakat bu sûre Mekke döneminde inmiştir. Hal bu ki, Mekke döneminde münafık yoktu. Çünkü Müslümanlar güçsüz oldukları için onlardan içlerini saklayacak, çekinecek kimse yoktu.

O halde benim anlayışıma göre bu ayeti kerime hem Mekke döneminde ki kâfirleri, hem Medine döneminde ki kâfirleri ve hem de daha sonra kıyamete kadar olan bütün kâfir ve münafıkları kapsamaktadır. Çünkü Kur'an'ı kerim sadece

O mekânlarda olan veya o devirlerde olan insanlara hitap etmiyor. Kur'an'ı kerim bütün mekân ve zamanlarda yaşayan insanları muhatap almaktadır. Nitekim bundan sonra ki ayetler de İbni Abbas'ın yorumunu doğrulamaktadır.

4-5-6-7. (Vay o namaz kılanların haline ki, –Onlar namazlarından gafildirler. –Onlar gösteriş yaparlar. –Ve yardım edilmesi gerekene yardıma da mani olurlar.) Demek ki yetimi itip kakan, yoksula yardım etmeyen, fakat bununla beraber namaz kılanlar ve bu namazlarıyla gösteriş yapanlar münafıklardır, münafıklarsa Mekke döneminde değil daha ziyade Medine döneminde başlamıştır. Her ne kadar Ebu Cahil ve yandaşlarının yaptıkları muamele üzerine bu sûre inmiş ise de İbni Abbas'in dediği gibi münafıkları da hedef almıştır. Kıldığı namazı unutup ondan gafil olan, yetimi itip kakan, yoksula yardım etmeyen ve hatta yardıma mani olmak münafıklık alametidir. Bazı tefsircilere göre burada kasdedilenler müşriklerdir, onların da kendilerine göre namazları vardır, şeklinde yorumlasalar da bu yorum bana göre gerçeğe uzak bir yorumdur. Yine bazı tefsircilere göre de namazdan gafil olmaktan maksat namazda yanılmaktır. Yani kaç rekât kıldığını, ne okuduğunu bilmemek, dikkatsiz ve şuursuz kılınan bir namazdır. Yahut namazı çok önemsememek, bazen kılıp bazen kılmamak, vaktinde kılmamak, kazaya bırakmak gibi, namazın önem ve ciddiyetiyle bağdaşmayan hareket ve davranışlarda bulunmaktır. İbni Cerir bu ayeti iki ayrı delille şöyle tefsir edildiğini söylemiştir. Birinci delil Said b. Ebi Vakkas'tan rivayet edilen Beyhaki'nin süneninde mevcut olan şu hadistir. Bu hadisde Said b. Ebi Vakkas demiştir ki, Peygamberimize bu ayetin manası sorulduğunda buyurdular ki: "Onlar namazı vaktinden geri bırakanlardır." Yani namazı vaktinde kılmayanlardır. Diğeri ise Ebu Berzele El-Eslemiden Suyuti'nin rivayetine göre bu ayet indiği zaman Peygamberimiz: "Allahuekber, bu sizin için her birinize bütün dünya kadar bağış verilmekten daha hayırlıdır. O namazdan gafil olanlar o kimselerdir ki, kılacağı namazın kendine bir hayrı olacağını ummaz ve terk ederse Rabbinden korkmuş olmaz," buyurdu. Yani böyle kılınan namaz sizin gibi inanmış olanların namazı değildir, sizin kıldığınız namazdan ötürü büyük bir bağışlanma vardır. Ancak kendilerine bir hayrı olduğuna inanmadan kılınan namaz münafıkların namazıdır ki, onlar Rablerinden kendilerine bir azabın ve gazabın ulaşacağından korkmayanlardır. Evet, işte bu iki rivayet de yine müna-

fıkları tarif etmektedir ki, onlar namazı pek önemsemezler ve kendilerine de bir yararı olduğunu ummadan gösteriş için kılarlar veya tamamen terk ederler.

Bu sûrenin son ayetinde ki (El-Maûn): Zekâtı vermeyen ve onunu verilmesine mani olanlar diye yorumlanmıştır. Fakat benim anlayışıma göre zekâtla beraber her türlü yapılması gereken yardımları yapmamak, engel olmaktır. Şunu da gözden uzak tutmamak gerekir ki, hem namaz kılıp hem de kıldığı namazı unutarak, ondan gafil olarak yetimi itip kakan, yoksula yardım etmeyen ve yardıma da engel olan herkes bu sınıfa girmiş olabilir.

KEVSER SÛRESİ

Kevser sûresi de Mekke de inmiştir. Kevser birçok manalara geldiği gibi cennette Peygamberimize verilen bir ırmaktır. İşte birinci ayette Kevserden bahsettiği için ona nisbetle bu isim verilmiştir.

Ayet Sayısı: Üç

Kelime Sayısı: On

Harf Sayısı: Kırk ikidir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ {١} فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ {٢} إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ {٣}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlarım.

1. Şüphesiz ki, biz azimüşşân sana Kevseri verdik.
2. Öyle ise Rabbin için namaz kıl ve (kurban) için boğazla.
3. Asıl sonu kesik olan şüphesiz ki, o, sana buğuz edendir.

İzahı

1-2-3. (Şüphesiz ki, biz sana Kevser-i verdik. Öyle ise Rabbin için namaz kıl. –Ve kurban için boğazla.) Yani namaz kılarak Rabbine şükret ve kurban için deveyi boğazla. –(Asıl sonu kesik olan şüphesiz ki o, sana buğuz edendir.)

(EL-Kevser) kelimesi hakkında farklı rivayet ve yorumlar vardır. Kimilerine göre Peygamberimize cennette verilen bir ırmak veya havuzdur. Kimilerine göre Kur'an'dır, kimilerine göre Peygamberlik, kitap ve hikmettir. Kimilerine göre Peygamber (a.s.)'ın ümmetinin çokluğu manasınadır, kimine göre de hayırların çokluğu manasınadır. Nitekim Buhari'nin Ebu Beşir ve Said b. Cübeyr den,

onun da İbni Abbas'tan rivayetine göre İbni Abbas, Kevser'i hayrı çok olmakla tefsir etmiştir. Ebu Beşir ise şöyle demiştir: "İnsanlar bunun cennette bir nehir olduğunu iddia etmektedirler." Oysa Said bunun cennette hayrı çok olan bir ırmak olduğunu ve Allah (c.c.) onu Peygambere verdiğini söylemiştir.

Bu kelimenin aslı (Fev'ale) babından gelmekte olan (kevsere) dir. Araplar gerek sayıca, gerek hayırca ve gerekse kadir-kıymetçe her şeyin çokluğunda bu kelimeyi kullanırlar. İşte bu açıdan de Peygamberimize verilen Nübüvvet, kitap, hikmet, ilim, şefaat, havuz, Makami-Mahmud, kendisine uyan ümmetinin çokluğu, İslamın şerefi, bütün dinlere üstün gelmesi ve bütün düşmanlarına karşı kendisine yardım edilmesi vesaire üstünlüklerin çoğalması gibi manalarla tefsir edilmiştir. Fakat cumhuri ulemaya göre Kevser cennette olan bir ırmaktır. Nitekim Beyhakı'nin Enesden rivayet ettiğine göre Enes şöyle demiştir: "Re-sulüllah bir gün bizim aramızda göründü yani bulunduğumuz meclise geliverdi. Orada aniden uyukladı ve sonra başını kaldırarak tebessüm etti." Bunun üzerine: "Seni güldüren ne idi, ey Allah'ın Resulü!" deyince buyurdu ki: "Aniden bana bu sûre indi" Sonra besmele çekerek oku du ve sonra yine buyurdu ki: "Kevser nedir, biliyor musunuz?" Dedik ki: "Allah ve Resulü daha iyi bilir." Buyurdu ki: "Hayrı çok olan bir nehirdir ki, Rabbim Azze ve Cellenin bana vadettiği bir havuzdur ve ümmetimden gökteki yıldızların sayısı kadar ellerinde ki kaplarla o havuzuma hücum ederler. Ben de bunlar benim ümmetimdir ya Rabbi!" dediğimde buyurur ki: (Bunlar senden sonra ne bidatler ihdas ettiler, sen bilmezsin.")

Evet, buna dair daha onlarca değişik raviler tarafından rivayet edilen hadisler vardır ki, kevser'in cennette hayrı ve faydası çok olan bir havuz olduğu anlaşılmaktadır. Hatta Nevevi: Kazi-İyazi bununla ilgili hadislerin sahih olduğunu ve ehlisünnet velcemaata göre de bu ayetin zahirine göre tevilsiz iman edip tasdik etmek farzdır, dedi, diye söylemiştir. Hatta Kazi-İyazi bu hadislerin bir kısmının Tevatür olduğunu da söylemiştir.

2. Evet: (Rabbin için namaz kıl ve boğazla.) Bu ayet üzerinde de birçok yorum yapılmıştır. Bazı tefsircilere göre müşrikler de kendilerince namaz kılıp kurban kesiyorlardı, ama Allah adına değil, putlar adına yapıyorlardı. İşte bunun

için Cenab-ı Hak Peygamberimize Allah için namaz kılıp kurban kesmesini emretmiştir. Ancak kimi tefsircilere göre de bu namazdan maksat kurban bayram namazı, boğazlamaktan maksat da kurban kesmektir. Kimine göre ise namazdan maksat farz namazlardır. (Nehar) den maksat ta kesilen kurbandır. İbni Abbas'a göre ise (Nehar) namazda sağ eli sol el üzerine koymaktır. Yani sağ eli sol el üzerine koyarak namaz kıl demektir.

3. (Şüphesiz ki asıl sonu kesik olan o, sana buğuz edendir.) Bu ayetin manası de farklı yorumlanmıştır. Bir rivayete göre As b. Vail denen müşrik Mescidi Haram'ın içinde, Peygamberimiz ise dışında olduğu bir sırada Peygamberimiz bu müşrikle tam Mescidi Haram'ın Beni Selem kapısında karşılaştı. Ve ikisi kendi aralarında konuşurlarken Kureyş'in ileri gelenleri de Mescidin dışından bunları izliyorlardı. As b. Vail sonra Peygamberimizin yanından ayrılıp onların yanına gidince müşrikler ona kiminle konuşuyordun, demişler. O da Peygamberimizi kasdederek o ebterle (soyu kesilmişle) konuşuyordum demiş. Yani Peygamberimizin doğan erkek çocukları yaşamadığı için, ona hakaret anlamında ebter (soysuz) diye küstahlık yapıyorlardı. İşte bunun üzerine bu ayet inerek: (Asıl soyu kesik olan sana o buğuz edendir,) buyrularak Peygamber (a.s.) teselli edilmektedir. İbni Abbas'a göre ise bu ayet Yahudi âlimi olan Kaab b. Eşrefle, Kureyş'ten bir topluluk üzerine inmiştir.

Bu sûrenin başında her ne kadar Mekke de indiğini yazdıksa da bu sûrenin Mekke de mi, Medine de mi, indiği hakkında da ihtilaf vardır. Keşşaf tefsirinde, Razi de, Beyzevi de, EbuS-Suud da, daha başkaları ve çoğunluğun görüşü de Mekke de indiği yönündedir. Ancak Hasani-Basri, İkrime ve Kata da bu sûrenin Medine de indiğini söylemişlerdir. Buhari de ise çoğunluğun görüşü olarak Medine de indiği nakledilmiştir. Velhasıl bu sûrenin hem iniş sebebi hakkında ve hem de ayetlerin yorumlanması hakkında ihtilaf vardır.

Şimdi bazılarının yorumlarına göre sûrenin iniş sebebi hakkındaki rivayetlerle yorumları karşılaştırıldığında sanki bir tezat vardır. Mesela (fesalli, li-Rabbike venhar) ayetini kurban bayramı ve kurban kesmekle tefsir ettiğimiz zaman, Enes'in rivayetine dayanarak bu sûrenin Mekke de indi diyenlerin yorumlarıyla tezat teşkil ettiğini görürüz. Çünkü Enesin kendisi Medinelidir ve

onun yanında bu sûrenin vahyedildiğini söylemiştir ki, yukarda bunu izah ettik. İkinci bir husus Kurban bayram namazı ve kurban kesme Medine de meşru kılınmıştır. Hal bu ki, As b. Vail ve diğer müşrikler Peygamberimize bu (ebter) sözünü Mekke de söylemiş olduğu şeklinde yorum yapanlara göre de bu sûrenin Mekke de inmiş olduğunu gösteriyor. Nitekim buna dair olan hadisin de sahih olduğunu söylemişlerdir ve ulemanın çoğunluğunun görüşünün de Mekke de indiği şeklindedir. Yine Enes yukarda rivayet ettiği bu hadisi değişik yollarla da rivayet etmiştit ki, bu rivayetlere bazı âlimler her ne kadar sahih deseler de ehad hadistir. Ve mütavatir derecesinde olan başka bir hadis varken onun bir geçerliliği yoktur. Yahut o hadis mütevatir olmasa bile meşhur bir hadistir ki, o zamanda ahd olan bir hadisin yine meşhur olan bir hadis yanında geçerliliği yoktur. Ve bu meşhur olan rivayete göre de bu sure Mekke de inmiş demektir. Ve dolayısıyla bu âlimler haberi vahide dayanarak bu sûrenin Medine de indiğine delil gösteremezler, demişlerdir. Ancak Şihabi, Suyûti ve Nevevi gibi bazı âlimler bu Sûrenin Medine de indiğini tercih etmişlerdir ki o zaman da bu sûrenin Mekke'de veya Medine'de indiği icma ile kesin ispatlanmış değildir, ihtilaflıdır. Hatta Said b. Cübeyr bu sûrenin Hudeybiye anlaşması esnasında indiğini ve Peygamberimizin iki rekât namaz kılıp hutbe okuyup kurban kestiğini söylemiştir.

Şimdi âcizane benim bu rivayet ve yorumlardan çıkardığım sonuç şudur. (Kevser) hayrı ve yararı çok olan cennette Peygamber (a.s.)'a verilen bir ırmak ya da havuzdur. (Fesalli li-Rabbike): "Rabbin için namaz kıl"dan maksat da beş vakit namaz farz kılınmadan önce gece kıldığı teheccüd namazıdır. Hatta bazılarına göre Peygamber (a.s.)'ın farz olarak kıldığı kuşluk namazları ve bunların dışında nafile olarak kıldığı namazlara devam etmesi emredilmekte ve bununla beraber ayriyeten iki rekât de şükür namazı kılması emredilmiştir. Venhar: (Bogazla,) emriyle de Mekke döneminde Allah için kurban kes ve yoksullara ikram et, demektir. Bu kelimenin birkaç manaya gelmesinden dolayı namazda el bağla şeklinde yorumlamak pek isabetli bir yorum değildir. Bu kelimenin en meşhur olan manası kurban için deveyi boğazlamak ve ya diğer kurbanlık hayvanları kesmektir. İşte ulemanın kahir ekserisine göre bu sûre Mekke döneminde

inmiştir, dediklerine göre o zaman bu namazlardan maksat yukarda zikredilen bütün namazlardır. Ancak bu namazlara devamla beraber iki rekât da şükür namazının kılınması emredilmektedir.

Evet,yukarda zikrettiğimiz gibi "Venhar"den maksat Peygamberimizin Mekke de Allah için kurban kesip yoksullara dağıtması demektir. Medine'ye hicretinden sonra da hem kendisi kurban bayramında kurban kesmiştir, hem de ümmetinin zenginlerine emretmiştir. Yani Mekke döneminde müşrikler putlar adına kurbanlar kesip, onlar adına abuk-subuk ibadet etmelerine karşı Peygamberimizin de Allah için namaz kılıp, Allah için kurban kesmesi ve yoksullara dağıtması emredilmiştir. Yani bir yerde Hazreti İbrahim'in sünnetini ihya etmek için Mekke de zemini hazırlanmış. Peygamber (a.s.)'a orada şükür namazı kılması ve kurban kesmesi emredilmiştir. Medine ye vardığında da Peygamberimiz hem bayram namazını kıldırmış, kurban kesmiş. Hem de ümmetine bayram namazı kılmalarını ve zenginlerin kurban kemselerini emretmiştir. İşte bu zemin hazırlandıktan sonra hacda ve minede kurban kesilmesi emredilerek böylece Hazreti İbrahim'in sünneti yeniden ihya edilmiştir. Nitekim Hac sûresin 28. ayetinde: (Kesilen kurbanlardan yiyin, yedirin,) buyrulması hem Peygamberimizin hem de ümmetinin kurban kesmeleri delaleten emredilmiştir. Çünkü (kesilen kurbanlardan yiyin, yedirin,) buyrulması çoğul olarak bu ümmeti işaret etmektedir. Yani önce İbrahim (a.s.) 'a hitaben buyruluyor ki: (Kendilerinin yararına olan şeylere şahit olsunlar diye insanları hacca çağır. Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanların üzerine Allah'ın adını anmak için belli günlerde kurban kesmek için sana gelsinler,) buyruluyor. Sonra aynı ayetin son cümlesinde de Peygamberimiz ve ümmeti muhatap alınarak buyruluyor ki: (O kesilen kurbanlardan hem siz yiyin, hem de yoksullara yedirin.) Yine hac sûresinin 34. ayetinde: (Her ümmet için Allah'ın kendilerine rızık olarak verdiği kurbanlık hayvanlar üzerine Allah'ın adını ansınlar diye kurban meşru kıldık.) Yani tekbirle birlikte besmele ile (Bismillahi-Allahü-Ekber) diyerek kurbanlıkları kessinler, diye kurban ibadetini meşru kıldık. O zaman Kevser sûresinde Mekke döneminde yalnız Peygamber (a.s.)'a kurban kesmesi emredilirken, Medine döneminde ümmeti de bu kurban kesmeye dâhil edilmiş. Ve böylece esas

İbrahim (a.s.)'ın Minede kestiği kurban âdetinin "sünetinin" ihyasına zemin hazırlanmış, sonra da Peygamber (a.s.) Hudeybiye günü umre yapması engellendiğinde hediye kurbanlıklarını kesmiş. Hicretin dokuzuncu yılında da hac farz kılınmış ve ondan sonraki yılda da Peygamber (a.s.) haccı-ekber (büyük) hac yapmış ve Mina da kurbanını keserek esas İbrahim (a.s.)'ın sünneti olan bu kurban kesme usulünü yeniden ihya etmiş diriltmiştir. Hacca gidenler bu sünneti orada yerine getirmektedirler. Fakat gidemeyenler de memleketlerinde bu sünnete iştirak etmektedirler.

KAFİRÛN SÛRESİ

Bu sûre de Mekke döneminde inmiştir. Surenin başındaki ayette kâfirlere hitap edildiği için ona nisbetle kâfirun suresi denmiştir.

Ayet Sayısı: Altı

Kelime Sayısı: Yirmi altı

Harf Sayısı: Doksan dörttür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ {١} لَا أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ {٢} وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ {٣} وَلَا أَنَا عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ {٤} وَلَا أَنتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ {٥} لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ {٦}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-2-3. Ey kâfirler! –Sizin taptıklarınıza ben tapmam. –Siz de benim taptığıma tapar değilsiniz.

4-5-6. Ben asla sizin taptıklarınıza tapar değilim, –Siz de benim taptığıma tapar değilsiniz. –O halde sizin dininiz size, benim dinim de banadır.

İzahı

1-6. Bu ayetler de Allah C.C kesin bir ifade ile Peygamber (a.s.)'a hitaben kâfirlere: (De ki, ben sizin taptıklarınıza asla tapmam, siz de benim taptığıma tapar değilsiniz,) buyuruyor. Ve arkasından tekit için yine tekrar buyuruyor ki, ey kâfirlere! (Ben sizin taptıklarınıza asla tapmam, siz de benim taptığıma tapar değilsiniz, o halde sizin dininiz size benim dinim de bana.)

Bu ayetlerde Cenab-ı Hak Peygamber (a.s.)'a kâfirlerin yüzlerine karşı kesin ve kati olarak ey kâfirler! Diye hitap etmesini emretmektedir. Oysa Peygamberimiz hep yumuşak bir üslup kullanarak İslami tebliğ ederdi. Benim kanaatime göre burada böyle bir uslüpla hitabetmesinin önemli bir sebebi vardır. O da şudur. Müşrikler sırf kendi batıl inançlarını sürdürsünler, Peygamberimiz kendilerine tamamen uymasa bile kısmen uysun, kendileri de ona kısmen uysunlar diye Peygamberimizle bir uzlaşma arayışı içine girmişlerdir. Nitekim İsra sûresinin 73-74-75. ayetlerinin tefsirlerinde açıklamıştık. Mesela müşrikler Peygamberimizle uzlaşmak için iki-üç teklif yapmışlardı. Şöyle ki, Sakıf kabilesinden bir heyet Peygamberimize gelerek: "Sana bey'at etmemiz için bizim sana üç teklifimiz var. Biz namaz kılalım ama eğilmeden, secde etmeden kılalım. Bizim ilahlarımızı, başkaları kırmasın, biz kendi elimizle kaldıralım ve biz bir yıl daha Lat ve Uzza adındaki putlarımıza her ne kadar ibadet etmesek de dokunmayalım, onlar dursunlar," gibi tekliflerde bulundular. İşte böyle bir anlaşmaya asla yanaşılmaması için Peygamber (a.s.) şu ayetlerle uyarıldı. (Onlar az kaldı ki, sana vahyettiğimizin hilafına fetva verdirip seni fitneye düşürsünler. Öyle yapsaydın seni elbette dost edineceklerdi. –Eğer biz seni hak üzerinde sebat ettirmeseydik ve sen onlara azcık meyil edecek olsaydın, –O takdirde sana hayatında da, ölümünde de azabın katmerlisini taddırırdık. Sonra sen bize karşı kendine de bir yardımcı bulamazdın,) buyrulmuştur.

Evet, işte bu sûrede ve bu ayette de buna benzer bir teklifle gelen müşriklere karşı sert ve kesin bir şekilde ret cevabı verilmiştir. Nitekim rivayete göre Mekke müşriklerinin ileri gelenlerinden Velid b. Muğire, As b. Vail, Esved b. Abdulmuttalib, Ummeyye b. Halef gibi bir heyet Peygamberimize gelerek: "Ey Muhammed! Sen bu davadan vazgeç biz sana istediğin kadar mal verelim, seni kendimize reis yapalım. Yok, eğer buna razı olmaz isen seninle bir anlaşma yapalım. Sen gel bizim dinimize uy, biz de senin dinine uyalım, seni işlerimize ortak edelim. Eğer senin getirdiğin bir hayırsa biz de onda sana ortak oluruz. Yok, eğer bizde bulunan bir hayır ve yarar olursa, sen de bize ortak olmuş olursun, böylece uzlaşmış anlaşmış oluruz," dediler. İşte bu olay üzerine kesin olarak ey Muhammed! (De ki ey kâfirler! Sizin taptıklarınıza tapmam. –Siz de benim taptığıma tapınmazsınız,) diye buyrulmuştur ki, bunu kuvvetlendirmek için, hiçbir açık kapı bırakmamak için ve asla böyle bir tavizin verilmemesi için bu ayetler

tekrar edilerek. (Ben sizin taptıklarınıza tapmam, –Siz de benim taptığıma tapar değilsiniz. –O halde sizin dininiz size, benim dinim de bana.) diye onlara kesin ve katı bir cevap verilmiştir. Yani Peygamber (a.s.) onları bu batıl inançlarından ve sapıklıktan kurtarmak için elinden geleni yapmasına rağmen, onların aksine böyle batıl bir teklifte bulunmalarına karşı bir tehdit mahiyetinde, (sizin dininiz, size, benim dinim de bana,) demiştir. Mademki siz iyilikten anlamıyorsunuz, sapıklıktan kurtulmak istemiyorsunuz, bana böyle batıl bir teklifte bulunuyorsunuz o halde ne haliniz varsa görün, anlamında onlar için bir tehdittir.

Bazı tefsircilere göre: (Sizin dininiz size benim dinim de bana,) ayeti savaşa izin verilen ayetle nesh edilmiş (hükümsüz) kılınmıştır, diyorlar. Fakat bu bana göre pek isabetli bir yorum değildir. Çünkü böyle olsaydı Medine sözleşmesi olmazdı. Yani İslami kabul etmeyen herkesle savaşılması gerekirdi. Hal bu ki, Müslümanların aleyhinde olmayan, onlara karşı baş kaldırmayan ve aralarında anlaşma olan hiçbir kâfirle savaş emredilmiyor. Ne zaman İslam aleyhinde faaliyet gösterirler, İslam devletine boyun eğmeyip baş kaldırırlarsa o zaman savaşmak mecburiyetinde kalınır ve savaşta zafer kazanıldıktan sonra da kimseyi dini inancından dolayı baskı yaparak, zorlayarak çevirmek yoktur. İşte o zaman kendi isteğiyle inanmayan bir kimseye ne denir? Senin inancın, dinin sana benim inancım, dinim de bana denir. Ancak İslam de uygun bir dille tebliğ etmek vardır, bu tebliğ kabul edilirse ne âlâ, fakat engellenmek istenirse, o zaman bu engelin kaldırılması için çalışılır, cihat edilir. Ve bu engel kalkmadığı takdirde artık bunlara karşı savaş kaçınılmaz olur. İslamda bir cihat, bir de savaş kavramı vardır, bunlar birbirine karıştırılmamalıdır. Her savaş aynı zamanda cihattır, ama her cihat savaş demek değildir. Allah için yapılan her çeşit ceht ve gayret bir cihattır. Mesela bir hac ibadetinin de İslam'a göre bir cihat olduğu ifade edilmektedir. Ama bu ibadeti yerine getirirken bir savaş yoktur. Fakat birileri bu ibadete engel çıkardığı takdirde bu engeli kaldırmaya karşı savaş kaçınılmazdır. Yani Müslümanın ibadetine engel olmak isteyen, onların İslam dinini tebliğ etmelerine engel çıkaranlara karşı savaş kaçınılmaz olur.

NASR SÛRESİ

Nasr sûresi Medine de inmiştir. Nasr yardım ve zafer anlamına gelmektedir ki, buna nisbetle bu sureye bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Üç

Kelime Sayısı: On yedi

Harf Sayısı: Yetmiş yedidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ {١} وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللهِ أَفْوَاجاً {٢} فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّاباً {٣}

Meali

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlarım.

1-2-3. Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği zaman –Ve insanlar dalga-dalga Allah'ın dinine girdiğini gördüğün zaman, –Rabbine hamt ile tesbih et, O'ndan bağış dile. Şüphesiz ki, O, tövbeleri kabul edendir.

İzahı

Bu sûrede kuvvetli rivayetlere göre Mekke'nin fethi müjdelenmiş ve Peygamber (a.s.)'ın vefatının yakın olduğuna işaret edilmiştir. Bazı rivayetlerde Bu sûrenin Kur'an da en son inen sûre olduğu ve Peygamber (a.s.)'ın hemen vefatına yakın olarak indiği söylenirken, bazı rivayetlere göre ise vefatından iki üç yıl önce indiği söylenmektedir.

Buhari Amir b. Selam'dan rivayetle şöyle nakletmiştir "Fetih olunca her toplum Müslüman olarak Resulüllaha koştu. Bütün insanlar Mekke'nin fethini

bekliyorlardı. Ve Muhammed-i kavmi ile baş-başa bırakın, eğer onlara üstün gelirse, o Peygayberdir," diyorlardı.

Evet, gerçekten de Mekke fethedilince kabileler dalga-dalga gelip Müslüman oldular. Hatta Ebu b. Abdulberr demiştir ki, Mekke'nin fethinden sonra onu takip eden Taif ve Hüneyn fetihlerinden sonra nerde ise Arapların hepsi Müslüman olmuş, Resulüllahın zamanında kâfir Arap kalmamıştır. Yani puta tapan Arap kalmamıştır. Yoksa o günde Hıristiyan Araplar vardı, bu günde vardır.

İbni Mesud bu sûreye bir tevdi, yani veda sûresi demiştir. Çünkü yine Buhari'nin Hazreti Aişeden rivayet ettiğine göre bu sûre indikten sonra Rsulüllah her kıldığı namazdan sonra (subhâne Rabbenâ vebihamdike Allahümmeğfirlî): "Ey Rabbimiz! Sana hamt ile beraber tesbih ederiz. Allah'ım beni bağışla!" diye dua ederdi. Yine Buhari'nin rivayetine göre İbni Abbas demiştir ki: "Ömer b. Hattap beni hep Bedir de bulunan ileri gelir sahabelerle beraber bulundururdu. Fakat bazı yaşlı sahabeler kendisini kıskanarak bunu niye bizim bulunduğumuz meclislerde bulunduruyorsun, bizim onun kadar çocuklarımız vardır, diye laf etmişler. Hazreti Ömer de onlara işte: "O bildiğiniz yönden," demiş. Yani ilim ve zekâsından ötürü sizinle beraber bulunduruyorum, demek istemiştir. İbni Abbas diyor ki, Ömer beni bir gün yine onların bulunduğu bir meclise aldı ve ben anladım ki beni o sahabelere göstermek için çağırmış. Sonra o mecliste bulunanlara dedi ki: "İzacâ'e nasrullahi valfeh suresi hakkında ne dersiniz?" Bunun üzerine bazıları dediler ki, yardım ve zafere erdiğimizde Allah'a hamt ve istiğfar etmemiz emredilmektedir. Bazıları ise susup bir şey söylemediler. Bunun üzerine bana: Ey İbni Abbas!:Sende mi onlar gibi söylüyorsun?" dedi. Ben de: "Hayır," dedim. Peki: "Ne diyorsun?" dedi. Ben de: "Onun manası şudur, dedim. Resulüllah'ın eceli kendisine bildirilip Allah'ın yardımı ve zaferi geldiğinde artık senin ecelin yaklaştı demektir ve bu onun alametidir." Yani ey Peygamber! Artık vefatın yaklaştı öyle ise: (Rabbine hamt ile tesbih et ve O'nun mağfiretini dile, O, tövbeleri kabul edendir.) İşte bunu üzerine Hazreti Ömer: "Benim bildiğim de senin söylediğin gibidir," dedi. Alusi de İbni Abbas ve daha başkalarından gelen rivayetlere dayanarak Peygamberimize bu sûre geldiği zaman: "Bana vefatım haber verildi," demiştir.

Bu sûrenin Mekke'nin fethinden önce inmediğini, ancak veda haccında indiğini söyleyenlerin sözleri bana pek doğru gelmiyor. Çünkü bu sûre de: (Allah'ın

yardım ve zaferi geldiği zaman, insanların Allah'ın dinine dalga-dalga gireceğini görürsün,) buyruluyor ki, (izâ câe nasrullahi..): "Allah'ın yardımı geldiği zaman, insanları görürsün," ifadesi daha henüz zaferin gelmediğini, ilerde geleceğini müjdelemektedir. Eğer veda haccında Kur'an'ın en son inen sûresi bu sûre olmuş olsaydı o zaman veda haccından sonra fetihler olurdu. Hal bu ki, Peygamberimiz veda haccından seksen gün sonra vefat etmiştir. Yani bu sûre indikten sonra bu zaman zarfında böyle bir fetihler, zaferler olmuş değil insanlar cemaat-cemaat da gelip İslam dinine girmiş değildir. Oysa insanların bölük-bölük gelip Müslüman olmaları Mekke'nin fethinden sonra olmuştur ve dolayısıyla bu sure Mekke'nin fethini müjdelemektedir. Sonra ikinci bir husus ulemanın genelinin görüşü Kur'an da en son inen ayet Maide sûresinin üçüncü ayetidir. (Bu gün sizin dininiz kemale erdi ve nimetimi size tamamladım ve size din olarak da İslama razı oldum,) buyrulmaktadır.

1-2-3. Evet, işte: (Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği zaman, –Ve insanlar dalga-dalga gelip Allah'ın dinine girdiği zaman, –Rabbine hamt ile birlikte tesbih et, O'na istiğfar et. Şüphesiz ki O, tövbeleri kabul edendir.) Yani o gün geldiğinde Allah'a daha çok şükür ifade eden bu kelimelerle Rabbini an, ondan bağış dile.

Buradaki istiğfar Peygamberimizin günahı olduğundan değil, belki, Allah'a daha çok şükretmesi bakımından tavsiye edilmiştir. Nitekim Hazreti Aişe validemiz: "Ya Resulelleh! Allah senin gelmiş ve geçmiş günahlarını bağışlandığı halde niçin bu kadar ibadet ederek kendinizi çok yoruyorsunuz?" dediğinde: "Ya Aişe ben Rabbime çok şükreden bir kul olmayayım mı?" buyurdular. Gerek Peygamberler olsun ve gerekse büyük insanlar olsun sadece hata ettiklerinden dolayı Allah'a tövbe istiğfarda bulunmazlar, onlar Allah'a karşı acizliklerini ifade ederek, O'na karşı tevazu göstererek, O'na şükretmek amacıyla daha çok ibadet ederler, dua ve niyazda bulunur, tövbe istiğfar ederler. Çünkü Kur'an'ın birçok ayetlerinde böyle Allah'a tesbihatta bulunan tövbe istiğfar edenler övülmüştür. Mesela Rad sûresinin üçüncü ayetinde. (Gök gürültüsü övgü ile melekler korku ile Allah'a hamd ve tesbih ederler,) buyruluyor. Ali-İmran sûresinin on yedinci ayetinde müminler övülürken: (Onlar seher vaktinde istiğfar ederler,) buyruluyor.

Bu surenin Peygamberimize altmış yaşında indiği rivayet edilmektedir ki, Peygamberimize vefatının yaklaştığı işareti verildiği gibi, ümmetine de bir uyarı vardır. Artık yaşınızı başınızı aldınız, kendinize geliniz ve dilinizden artık Allah'a tesbih ve hamt ederek O'nu anmayı bırakmayın, O'na tövbe istiğfar edin, diye bir ihtar vardır.

TEBBET SÛRESİ

Tebbet sûresi Mekke de inmiştir. Bu sûre Peygamberimizin Amcası Ebi Lehab Hakkında inmiştir ve onun iki elleri kurusun anlamına gelen tebbet kelimesine nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Beş

Kelime Sayısı: Yirmi

Harf sayısı: Yetmiş yedidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ {١} مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ {٢} سَيَصْلَى نَاراً ذَاتَ لَهَبٍ {٣} وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ {٤} فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍ {٥}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1. Ebu Leheb'in iki eli kurusun! (yok olsun) zaten kurudu da.
2. Ne malı, ne de kazandığı onu kurtaramadı

3-4. O alevli bir ateşe girecektir. –Karısı da onun hamalı olarak.

5. Boynunda hurma lifinden bükülmüş ip olduğu halde.

İzahı

Bu sûrenin iniş sebebi Buhari, Tirmizi ve daha başka hadis âlimlerinin İbni Abbas'tan rivayetlerine göre şöyledir. Şuarâ sûresinin 214. ayeti gelince, ey Muhammed! (Önce en yakın akrabalarını uyar,) diye buyruldu. İşte o zaman Peygamber (a.s.) Sefa tepesine çıkarak: "Ey insanlar! Sabah oldu uyanın," diye çağırdı.

—Bunun üzerine müşrikler bu kim? Dedi ve başına toplandılar.

—Peygamberimiz de ne dersiniz? Ben şu dağın arkasından bazı atlılar çıkacak diye haber versem beni doğrular mısınız? dedi.

—Onlar da biz senden şimdiye kadar doğru sözden başka bir şey duymadık, dediler.

—Peygamber (a.s.) öyle ise ben sizi önünüzde başınıza gelecek olan bir azap ile uyarıyorum, buyurdu.

—Bunun üzerine Ebu Leheb hemen öne atılarak yuh sana, bizi bunun için mi buraya topladın dedi. Hatta bazı rivayetlere göre taş alıp Peygamberimize attı. İşte bu olay üzerine bu sûre inmiştir.

Yine İbni Abbas'tan gelen bir başka rivayete göre de Ebu Leheb insanları Peygamberimizden uzaklaştırıp onun aleyhinde propaganda yaparak ondan insanları soğutmak için: "O sihirbazdır, ona uymayın," demiş. İnsanlar da onu kabilenin yaşlısı olarak kabul edip ona uyarak Peygamberimizle görüşmekten uzak durmuşlardı. Fakat tebbet suresi onun hakkında inince Peygamberimize karşı düşmanlığı daha da artmış, ancak insanlar da artık onun sözlerine itibar etmeyip onu dinlememişler. Ve böylece Ebu Leheb'in bu çabaları pek tesirli olmamış ve Peygamberimizle başa çıkamamış. Neticede Bedir savaşında Müslümanlar galip gelince, Ebu Leheb'in içine oturmuş, bunu hazmedememiş ve bu savaştan yedi gün sonra da vücudunda bir sivilce hastalığı çıkmış, vücudunu fena bir şekilde sarmış. sarı ve korkunç bir hastalık olduğundan ailesi bile ölüsüne yaklaşmamış, üç gün sonra nihayet bir yere defnetmişler.

1-2. (Onun elleri kurusun, zaten kurudu da.) Yani Peygambere hakaret eden, onu taşlayan elleri kırılıp helak olsun. Zaten o bu elleriyle Peygamberimizi taşa tutup ona hakaret ettiği için, böyle korkunç ve pis bir hastalığa yakalanarak elleri kırılıp, helâk olmuş oldu. –(Onun ne malı ne de kazandığı kendisini kurtaramadı.) Yani malının, evlat ve iyalının çokluğu ve diğer bütün kazandıkları, çaba ve gayretleri onu Allah'ın azabından ve gazabından kurtaramadı, helâk olup gitti.

3-4-5. O azgın kıyamet günü de: (Alevli bir ateşe girecektir. –O ve odun hamalı olan karısı de girecektir. –Ki, onun boynunda hurma lifinden örülmüş bir ip olduğu halde,) o alevlere girecektir.

Ebu Leheb'in karısı Ümmi Cemile de Ebu Süfyan'ın kız kardeşi idi. Deniliyor ki, Peygamberimize karşı olan aşırı kin ve düşmanlığından ötürü hurma lifinden örülmüş iple arkasında dikenli odunlar toplayıp getirerek Peygamberimizin geçtiği yollara dökermiş ki, gece karanlığında onları göremesin de ayaklarına batsın. İşte bunun içindir ki, bir ibret olarak bu kadın da boynunda hurma lifinden örülmüş bir iple hamal olduğu halde Ebu Leheb'le beraber alevli ateşe girecektir, diye ifade edilmektedir. İşte onun malının, evladının ve çevresinin çokluğu, onlara güvenip mağrur olmasına rağmen, bu geçici hayatın zevkleriyle ebedi yaşayacağını zannederek, Peygamberimize karşı savaş açmış, ona olmayan hakaret ve eziyetlerde bulunmuş. Ama sonunda belasını bulmuş, bu güvendiklerinin hiçbiri onu kurtaramamıştır. Kendisi bir azgın ve zalim olarak, karısı da bir odun hamalı olarak ve bir ibret olarak cehennem alevlerini boylamışlardır. Azgınlığın, zulmn, haksızlığın sonu işte budur.

İHLÂS SÛRESİ

İhlâs sûresi de Mekke de inmiştir. İhlâs Allah'ın birliğine şeksiz, şüphesiz ve şirksiz inanmak anlamına gelmektedir. İşte buna nisbetle bu sureye İhlas suresi denmiştir.

Ayet Sayısı: Dört

Kelime Sayısı: On beş

Harf Sayısı: Kırk yedidir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ {١} اللهُ الصَّمَدُ {٢} لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ {٣} وَلَمْ يَكُن لَّهُ كُفُواً أَحَدٌ {٤}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-4. De ki, Allah birdir. –Allah eksiksiz tam bir hükümdardır. –O, doğurmamış ve (başkası tarafından) doğurulmamıştır. –Ve O'na hiçbir şey denk'de olmamıştır.

İzahı

Aslında bu sûrenin birçok adı vardır. İhlâs, tevhid, tefrid, tecrid, necât, velâyet, mârifet sûresi de denir. Çünkü bu sûrenin manasını tam olarak kavrayabilen kimse Allah'ı tam olarak anlamış ve kavramış olur. Nitekim bir rivayete göre adamın biri namaz kılarken bu sûreyi okumuş. Peygamberimiz de bu adamın okuduğunu duyunca: "Şüphesiz bu adam Rabbini tanıyan arif bir kuldur," buyurmuş. Evet, bu sûreye daha başka isimler de verilmiş, ama en meşhur olanı İhlâs sûresidir. Çünkü katıksız, saf bir imanla Allah'ın birliğine, hiçbir şeye muhtaç olmadığına, her şeyin O'na muhtaç olduğuna, hiçbir şeyi doğurmadığına,

kendisinin de hiçbir şeyden doğurulmadığına ve kendisinin eşi ve benzeri olmayan tek Tanrı olduğuna inanmaktır. Bu sûrenin başında her ne kadar Mekke de inmiştir, dedikse de aslında ihtilaf vardır. Bazı rivayetlere göre Mekke de, bazılarına göre de Medine de inmiştir. Bu da iki farklı hadisden kaynaklanmaktadır. Birincisi Tabari tefsirinde Ebu'l-Âliye yoluyla Ubeyy b. Kaab'dan, Şabi yoluyle de Cabirden şöyle rivayet edilmiştir. Müşrikler Peygamberimize: "Ey Muhammed! Sen Rabbini anlat," bakalım O, kimden doğdu, hâşâ, O, kimin nesebindendir? Bize anlat demişler. İkrime'nin rivayetine göre de: "Rabbinden bize haber ver, O'nu bize tarif et," demişler. İşte bunun üzerine bu sûre inerek onlara cevap vermiş. Ey Muhammed! (De ki, O, Allah birdir. –O Allah hiçbir şeye muhtaç olmayan, her şey kendisine muhtaç olan bir Hükümrandır. –O, doğurmamıştır, başkaları tarafından da doğurtulmamıştır. –O, dengi, eşi ve benzeri olmayandır.) Yani O'nun hiçbir benzeri yoktur ki tarif edilsin, benzeri olmayanın tarifi de mümkün olmaz.

Evet, bu sûreye Medine de inmiştir diyenlerin dayandıkları rivayete gelince, Abd b. Humeyd'in Seleme, İbni İshâk, Muhammed ve Saitden rivayet ettiğini Suyuti şöyle nakletmiştir. Yahudilerden bir gurup Peygamber (a.s.)'a gelerek: "Ey Muhammed! Bu Allah, her şeyi yarattı peki o halde (hâşâ,) Allah'ı kim yarattı?" demişler. Peygamberimiz de buna öfkelenmiş, hatta öfkesinden rengi değişmiş. Allah hakkında böyle batıl sorular soranlara karşı öfkelenip şiddetli bir şekilde onlara çıkışmış. Derken Cibril gelerek onu teskin etmeye çalışmış, sakin ol, onların sorularına Allah'tan cevap geldi diyerek bu sûreyi ona vahyetmiştir. Peygamber (a.s.) da bu sure vahyedildikten sonra onlara okuyup açıkladı. Bu sefer de ona: "Rabbin özelliklerini anlat," dediler. Peygamberimiz bu sefer öncekinden daha çok öfkelendi. Yine Cibril gelerek onu teskin etti ve arkasından Zümer sûresinin 67. ayetini vahyetti: (Onlar Allah'ı hakkiyle takdir edemediler. Oysa kıyamet günü yeryüzü bütünüyle O'nun avucundadır. Gökler de sağ elinde "kudret elinde" dürülmüştür. Allah, onların ortak koştuklarından yücedir, beridir.) İşte bu İhlas sûrenin Medine de indiğini söyleyenler bu rivayete dayandırmışlardır.

İbni Abbas'a göre de Necrânden bir heyet gelerek peygamberimize böyle bir soru sormuşlar ve bu soru üzerine de bu sûre inmiştir.

Âcizane bana göre bu sûrenin Mekke veya Medine de inmesi çok önemli değil, önemli olan bu sûrenin içerdiği manadır. Önemli olan Kur'an da ki, tevhid inancını en belirgin bir şekilde özetleyip ifade eden bir sûrenin olmasıdır.

Burada (hüve): "O," zamiri bazı tefsirciler Allah'ın güzel isimlerinden biri olduğunu söylerken, bazılarına göre bu zamir direk Allah'ın zatına racidir (gönderilmiştir.) Yani bu zamir Allah'ın zatını işaret etmektedir. Bazılarına göre de bu zamir Allah'ın zatını göstermede yeterli olmadığı için (hüvellehu) diye hem zamir hem de Allah (c.c.)'in bizzat ismi zikredilmiştir. Fakat âcizane bana göre bu zamir şan için olan zamirdir. Yani: (O şâni-şerefi yüce olan Allah, birdir.)

Ehad: "Tek birdir, eşi ve benzeri olmayan demektir. Vahid ise herhangi bir anlamı ifade eder. Fakat izafi olarak belli bir şeyi ifade eder. Yani kalem'ün vahid'ün dendiği zaman bir tek kalemi ifade eder. Kitab'ün vahid'ün dendiği zaman yine bir kitap olduğunu ifade ettiği gibi (Allahu-vâhidün) izafi olarak zikredildiğinde bir olan Allah demektir. Rakam olarak da bir anlamı ifade eder. Fakat (Ahed) bir ifade etmekle beraber diğer birleri reddeder. Yani eşi ve benzeri olmayan tek birdir. Oysa vâhid de bir ifade ediyor ama, o birin benzerleri vardır. Mesela bir kalem derken başka ona benzeyen bir kalem, bir kitap derken başka ona benzeyen bir kitap vardır. Ama (Ahed) benzeri olmayan tekdir, sırf O'na mahsus olan birdir, O'ndan başka ikinci bir yoktur. O zaman (Allahu-Ahed): "Allah, tek birdir, ondan başka benzer bir yoktur," (Vâhid) ise dediğim gibi cins olarak veya cüz olarak, mesela bir el, bir ayak gibi biri ifade eder. Hal bu ki, cüz olarak bu iki elin birini ifade eder, onun benzeri diğer bir el daha vardır, iki ayağın birini ifade eder ki, diğer benzeri bir ayak daha vardır. İki tane biri topladığımız zaman iki rakamı çıkar, o zaman iki el, iki ayak olur. Oysa (Ahed) tek ve ondan başka benzer bir yoktur ki, ikisini toplayasın. Çünkü O, ne cinstir, ne cüzdür ve ne de eşi benzeri vardır. Böyle olunca matematik olarak da o, ne toplanır, ne çıkarılır ve ne de bölünür. Mesela tek bir adam dediğiniz zaman bu cins olan tektir, yeryüzünde ondan başka milyarlarca insan vardır. Ya da cüz olarak bir göz dediğiniz zaman, göz tek değildir, onun benzeri ikinci bir göz daha vardır, iki ayrı gözü topladığınız zaman iki eder. Ya da başka bir benzerliği olan iki ayrı varlığın cüzlerini topladığınız zaman yine iki eder veya daha fazla eder. Mesela güneş kendi özelliğine göre tektir, ama onun cüzleri başka bir gezegenin cüzleri ile benzerliği vardır. Mesela diyelim ki güneşin sıcaklığı

bir milyon derecedir. Yerküremizdeki bir yanar dağın çıkardığı lav da bin derecedir. İkisini topladığınız zaman bunların ortak sıcaklık derecesi bir milyon artı bin derece eder. Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Velhasıl (vâhid) her ne kadar biri ifade eder ve Allah'ın adına izafe edildiğinde O'nun birliği anlamına gelse de, cins olarak, cüz olarak başka birleri de içine alan birdir. Fakat (Ahed) başka eşi benzeri, cüzi ve cinsi olmayan tak birdir, ne toplanır, ne bölünür, ne çıkarılır, ne de çarpılır. Çünkü karşılığı ve benzeri olmayan tek birdir.

(Allahussamed): "Yani Allah, hiçbir boşluğu eksikliği ve muhtaçlığı olmayan, bilakis bütün varlıkların aciz olup kendisine muhtaç olduğu bir hükümdardır."

(Lemyelid velemyûled): "O, ne doğurmuştur, ne de kendisi başkasından doğurtulmuştur." Bundan dolayı de O'nun için asla bir nesep söz konusu değildir. O'nun varlığı bizatihi lazımdır, varlığının başlangıcı ve sonu da yoktur ve O'nun için zaman ve mekân da söz konusu değildir.

(Velemyekün lehû küfüven ehad): "O'nun hiçbir dengi de olamamıştır." Yani yukarda izah ettiğimiz gibi o müstakil bir tektir ki, asla eşi ve benzeri yoktur, eşi ve benzeri olmayan bir varlığın tarifi de ancak bu şekildedir, başka bir şekilde tarifi mümkün değildir. İşte O'nu bu tarifle tanımak, inanmak ve birlemek ise saf ve katıksız bir imandır ki, buna da ihlâs denir.

Tekrar özetlersek: Vâhid, tek başına zikredildiği zaman birçok tekleri ifade eder. İzafi olarak zikredildiği zaman da Allah 'in birliğini ifade ettiği gibi, başka birler de olabilir. Yani ya cins, ya cüz, ya da benzerlik ifade eden bir olur. Fakat (Ahad) kelimesi Allah Teâla nın adına izafe edilmese de yani yalnız Allah'ın birliğini ifade eder ki, bu bir, başka birlerde kullanılmaz, yalnız Allah'ın zatiyle isim ve sıfatlarıyla eşi ve benzeri olmayandır. Yani belki tekrar olacak ama meseleyi kavrama açısından (Ahed) kelimesine başka bir varlık izafe edilmez ve Allah tan başka bir teki de ifade etmez, sadece O'nun tekliğini ifade eder ve bu tek ne bölünür, ne toplanır, ne çıkarılır ve ne de çarpılır. Çünkü cüzleri yoktur, cinsi yoktur, benzeri yoktur.

Hâsılı bu süre Kur'an'ın üçte birine denktir. Yani bilgi bakımından Kur'an üç bölümde özetlenebilir. Birinci bölüm Allah'ın birliğine, taalluk eden, O'nun eşi ve benzeri olmadığına ve tevhid inancına taalluk eden ayetlerdir. Allah zatiyle tektir, eşi ve benzeri yoktur, O, tek mabut dur, tek Rabdir, tek yaratıcıdır. Yani Kur'an da ne kadar itikatla ilgili ayet varsa, tevhitle, imanla ilgili ayet varsa bu

sûre bunların hepsini kısaca en güzel şekilde özetlemektedir. Kur'an'ın diğer üçte biri ise şeriatla ilgili, yani ibadetler, muamelatlar, hüküm ve cezalarla ilgili ayetlerdir. Diğer üçte biri de ahlakla ilgili ayetlerdir.

İşte İhlâs sûresi Kur'an'ın üçte biri olan itikadı en güzel şekilde özetlemiştir. Bunun içindir ki, Müslim'in Ebu Hüreyreden rivayetle çıkardığı bir hadis de Ebu Hüreyre şöyle demiştir. Peygamberimiz bizim bulunduğumuz bir meclise birden çıkıp geldi ve buyurdu ki: "Size Kur'an'ın üçte birini okuyacağım, sonra (kulhüvellahu ahad) diye başlayıp bu sûreyi okudu." Bazı rivayetlerde ise İhlâs sûresini bir kere okumak Kur'an'ın tamamını okumağa denk diye buyurmuştur. Bir başka rivayette ise sadece (kulhüvellahu ahad) diye bu kadarını okumak Kur'an'ın üçte birini okumaya denktir. Diğer bir rivayete göre de (Allahussamed) de ilave dilmiştir ki, işte bu sûrenin bu kadarını okumak bile üçte birine denk, denmiştir. Daha başka rivayetler de vardır. Fakat âcizane benim anlayışıma göre yukarda zikrettiğimiz gibi bu sûrenin tamamını okuyup anlamak, Kur'an'ın üçte birine denktir. Çünkü bu sûre tamamen tevhidi ve Kur'an'ın itikat ve imanla ilgili olan ayetlerini en güzel şekilde özetlemektedir. Yoksa bu sûrenin özetlediği bu tevhidi, imanı ve itikadı anlamadan, kavramadan sadece öyle Kur'an'ın tamamını okumadan zahmetsiz olarak bu sûreyi böyle bir ağız alışkanlığı ile okumak Kur'an'ın üçte birine denk olamaz. Okumaktan maksat Allah'ı zatiyle, sıfatlarıyla, isimleriyle, birliğiyle tanımak, O'nun eşi ortağı ve benzeri olmadığına kesin bir imanla inanmaktır.

FELAK SÛRESİ

Felak sûresi Medine de inmiştir. Felak gece karanlığının yarılıp sabah aydınlığının çıkmasıdır. Sûrenin başındaki Felek kelimesine nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Beş

Kelime Sayısı: Yirmi üç

Harf Sayısı: Yetmiş dörttür.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ {١} مِن شَرِّ مَا خَلَقَ {٢} وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَاوَقَبَ {٣} وَمِن شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ {٤} وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ {٥}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1. De ki: "gecenin karanlığını yarıp sabahı aydınlatan Rabbe sığınırım.

2-5. Yarattığı şeylerin şerrinden, –Karanlık çöktüğü zaman gecenin şerrinden, –Düğümlere üfleyen üfürükçülerin şerrinden –Ve haset ettiği zaman hasetçilerin şerrinden sığınırım.

İzahı

1-2. Ey Muhammed! (De ki: "Felek'ın Rabbine sığınırım.) Felak, birkaç manaya gelmektedir. Çanak dibinde kalan süte, ekşimiş kesilmiş süte denir. İki tepe arasındaki düzlüğe denir. Cehennemde bir dere olduğu da rivayet edilmiştir. Yarmak, açmak ve sabahın açılması manalarına da gelir. İşte burada en uygun olan mana: (Gece karanlığını yarıp sabah aydınlığını ortaya çıkaran Rabbe

sığınırım,) demektir ve ulemanın ekserisi de böyle yorumlamışlardır. Gece karanlığı her türlü kötülüğe zarar vermeye müsait olduğu için, işte bu gecenin karanlığını kaldırıp sabahın açılmasını meydana getiren yüce Rabbe sığınılması emredilmiştir. Neden sığınılması? –Yani (Rabbin yarattığı şeylerin şerrinden, –Karanlık çöktüğü zaman gecenin şerrinden) sığınırım, demektir. Biraz önce zikrettiğimiz gibi gece gündüze göre şerlerin kötülüklerin işlenmesine daha müsait olduğu için gece karanlığının şerrinden ve kötü yaratıkların şerrinden sığınılması emredilmiştir. Nitekim Ahmet b. Hambel Müsnedin de, Ebu Davud cihat bahsinde rivayet ettiklerine göre Peygamber (a.s.) sefere çıkıp bir yerde konakladığı zaman şöyle dua ederdi: "Ey yer! Senin Rabbin de, benim Rabbim de Allah'tır. Senin şerrinden, sende olanların şerrinden, senden çıkanın şerrinden, senin üzerinde bulunanların şerrinden Allah'a sığınırım. Yine aslandan, karayılandan, zehirli yılandan, akrepten, bu beldenin sakinlerinden, doğuranın ve doğurduğunun şerrinden Allah'a sığınırım."

Demek ki, zarar veren insan da olabilir, hayvan da olabilir, yerden çıkan bir afet, felâket de olabilir, yer üzerinde zarar veren başka bir şey de olabilir velhasıl bütün yaratıkların şerrinden sığınırım demektir.

(Ğasik) birçok manalara gelmektedir. Hazreti Aişeden gelen bir rivayete göre Peygamber (a.s.) "Ey Aişe! Şunun şerrinden Allah'a sığın. Çünkü o (ğasikin izâ vekab) karanlığın çöktüğü zamanda ki gecedir," buyurdu. Önceki ayetin manasıyla uyumlu olması bakımından bu ayette de gündüzün çıkıp gece karanlığının çöküp bastırdığı zaman onun şerrinden sığınırım demektir. Yani (ğasik) gecenin karanlığı, (vekab) de karanlığın basıp çökmesidir ki her ikisinin de şerrinden sana sığınırım demektir.

4. Evet: (Düğümlere üfleyen üfürükçülerin şerrinden de Allah'a sığınırım, de.)

(Neffâsât) üfürükçü kadınlar demektir. Çünkü bu işlerle daha çok kadınlar uğraşırlar. Fakat bütün üfürükçüler, büyücüler buna dâhildirler. (Fil'ukad) de düğümler demektir. Ancak sadece bu iplik düğümlerine üflemek anlamına gelmez. Bu da bütün üfürükçüleri, büyücüleri, tılsımcıları içine alır ki, bu büyücü ve sihirbazlar hakkında da birçok rivayet ve yorumlar vardır. Bazı âlimler bunları tamamen reddederken, bazıları kısmen kabul etmektedirler. Yani el çabukluğu gibi büyücülüğü, göz bayıcılığı reddedip, sihri ise kabul etmişlerdir.

Bu sûrenin iniş sebebinde de farklı rivayetler vardır. Ancak Beyhâki'nin İbni Abbas ve Hazreti Aişeden rivayet ettiğine göre İbni Abbas ve Aişe şöyle demişlerdir. "Yahudilerden bir çocuk Resulüllahın hizmetçisi idi. Diğer bir Yahudi olan Lebib b. Âsam de bu hizmetçiden Peygamberimizin saçlarından alıp kendisine vermesini istemiş. O da Peygamberimizin tarağının dişlerinde kalmış olan saçlarından birkaç adet alıp ona vermiş ve bu Yahudi de Peygamber (a.s.)'a sihir yapmış. İple düğümlediği bu sihri götürüp bir kuyuda taşın altına koymuş. Peygamberimiz de bu yüzden rahatsız ve hasta olmuş. Bazı şeyleri yapıp yapmadığında tereddüt etmeye başlamış ve kendinde bir şey olduğunu hissetmiş. İşte bunun üzerine Cibril bu sûreyi getirmiş ve sihrin yapılıp koyulduğu yeri, haber vermiş. Yani Yahudi yaptığı sihri bir kuyuda taşın altına koymuş. Peygamberimiz de Hazreti Ali ile Talha'yı o kuyuya göndermiş, onlar da onu alıp kuyudan çıkarmışlar. Buna benzer rivayetler de var ama haberi ahed olduğu için inanıp inanmama ihtiyaridir. Yani bir tek ravi tarafından rivayet edildiği için inanmak zorunlu değildir. Bazıları Peygamber (a.s.) 'a böyle bir şey olamaz diye reddederken, ehlisünnetin dışındaki Mutezile ve benzeri mezhebler de böyle bir şeyi kabul etmemektedirler. Ancak bu hususta Buhari'de, Müslim'de ve İbni Mâce'de Hasim b. Urve yoluyla Hazreti Aişeden rivayet vardır. Hadisçiler bunun kesin olduğunu söylemişlerdir ve bunun de Peygamber (a.s.)'ın bir mucizesi olduğunu ileri sürmüşlerdir ki, Peygamber (a.s.) Yahudi'nin sihir yapıp koyduğu kuyuyu ve yerini haber vermiştir.

Şimdilik bu kadarını naklettikten sonra âcizane benim anladığıma göre yukarda da zikrettiğim gibi bu rivayetler haberi-ahad kaynaklı rivayetlerdir. Ancak sihrin var olduğuna dair Bakara sûresinin 102. ayeti çok açık ve net olarak beyan etmektedir. Âcizane ben bu ayetleri genişçe açıklamaya çalıştım, o ayetin tefsirine de bakabilirsiniz. O zaman bu hadisler haberi ahed de olsa Kur'an'a ve o ayete aykırı değildir. Ama şu denebilir ki, bir Peygambere böyle bir şey nasıl olabilir? Buna cevap olarak deriz ki, her ne kadar Peygamber olsa da sonuçta o da bir insandır, Allah izin verince zarar verebilir. Nitekim nice Peygamberler öldürülmüşlerdir. Demek ki, Allah izin verince olabilir. Belki de Peygamberin ümmeti böyle bir şeye maruz kaldığında ona bir çözüm olsun diye bunun Peygamber (a.s.)'a yapılmasına izin verilmiş olabilir. Aslında üflemenin iki yönü vardır. Biri sihirbazların iplikleri düğümleyerek üfleyip sihir yapmaları gibi,

diğeri ise afsunlamak amacıyla bazı ayetleri duaları okuyup üflemektir. Bunların ikisi birbirinden farklı şeylerdir. Buhari Tıb bahsında, Müslim Selem, Ebu Davud yine Tıbb, Tirmizi Cenâiz, İbni Mâce Tbb ve Ahmet b. Hambel Müsnedinde naklettiklerine göre Peygamber (a.s.) bir keresinde bayağı rahatsız olmuştu. Cebrail (a.s.) ona şu duayı okuyup üflemiştir: "Allah'ın adıyla sana eziyet veren her şeyden seni afsunlarım, Allah sana şifa versin," diye afsunlamıştır. Yine Tirmizi'nin Tıbb, İbni Mâce'nin Tıbb ve Ahmet b. Hambel'in müsnedinde İbni Abbas'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir. İbni Abbas diyor ki:"Resulüllah bize bütün ağrı vc şikâyetlerden ötürü ve hummalardan (sıtmalardan) korunmak için şu duayı öğretti. "İkram sahibi olan Allah'ın adiyle her kanı akan damarın şerrinden ve cehennem ateşinin şerrinden ulu Allah'a sığınırım." Yine Ebu Davud Cenâiz, Tirmizi Tıbb ve Amet b. Hambel Müsnedin de rivayet ettiklerine göre Peygamber (a.s.) eceli gelmemiş bir hastanın yanında şu duayı okusa şifa bulur, diye buyurmuştur. "Arşın sahibi olan ulu Allah'tan sana şifa vermesini isterim," Hatta bunun yedi kere tekrarlanması şeklinde de rivayetler vardır. Yine Buhari Hastalık ve Tıbb bahsinde, Ebu Davud Tıbb, Tirmizi Cenâiz, İbni Mace Tıbb ve Cenaiz ve Ahmet b. Hambel Müsnedin de naklettiklerine göre Peyga-mber (a.s.) bir hastanın yanına varınca şöyle dua ederdi: "Ey insanların Rabbi! Sıkıntıları gideren ve şifa veren sensin, sen şifa veren. Senin şifandan başka şifa yok, o öyle bir şifa ki, bir daha dert bırakmaz." Müslim de Hazreti Aişeden aynısını rivayet etmiştir. Peygamberimiz daha buna benzer dua ve afsun yapmıştır.

Kendisine sihir yapılmış olan bir kimsenin bu sihrin bozdurması hususunda bazı âlimler cevaz vermiş, bazıları ise vermemişlerdir. Mesela yedi büyük Fukahâdan biri olan Said b. Müseyyebden Buhari'nin naklettiği bir hadis'e göre Said sihrin bozulması caizdir, demiş. Şâbi bunda bir beis yoktur, derken, Hasani-Basri büyüyü bozmayı iyi görmemiştir. Fakat Buhari'de Hazreti Aişe'den rivayet edildiğine göre ise, Hazreti Aişe: "Ey Allah'ın Resulü! Sihri bozmak olur mu?" deyince, Peygamber (a.s.) "Şimdi muhakkak ki, Allah, bu konuda bana şifa verdi. Fakat benim bir endişem var, ben bunu söylersem insanlara bir şer kapısı açmaktan korkuyorum," buyurmuşlardır.

Kurtubi de Vehab'dan naklen şöyle anlatmıştır: "Sidr ağacından yedi yaprak alınır, iki taşın arasında üğütülüp toz haline getirilir. Sonra onu suya vurup

ve üzerine Âyete'l-Kürsiyi okur ve kendisine sihir yapılmış olan kişi ondan üç yudum içer, geriye kalanı ile de boydan yıkanırsa, Allah'ın izniyle ondaki hastalığı giderir ki bunun bir kadına yapıldığı ve sihrin bozduğu da doğrulanmıştır." Evet, Kurtubi bunu nakletmekle beraber diyor ki, sihri bozmak için Allah Resulüne indirilmiş olan muavvezeteyn (Kul euzu bi Rabbil felak ve kul euzu bi Rabbinnâs) surelerini okumak yukarda naklettiğimiz şeyleri yapmaktan daha iyidir.

Bazı rivayetlerde Peygamber (a.s.)'a yapılan büyüde ipliğe on bir düğüm vurulmuştu. Bu iki sûrenin toplamı de on bir ayettir, Peygamberimiz kırk gün bu iki süreyi kendisine okuyup üflemiştir ve böylece de hastalığı gitmiştir. Başka bir hadis de: "Hiçbir şey Muavvezeteyn'in misli gibi olamaz, Âyete'l-Kürsi de aynıdır," diye buyrulmaktadır. Zaten dikkat edilirse her namazın sonunda Âyete'l-Kürsiyü okuyup üflemek sünnettir. O halde beş vakit namazların arkasında bu ayeti okumak kötülüklere karşı korunmak için bir tedbirdir.

Yine Peygamber (a.s.) Medine de yılan ve akrep sokmalarına karşı ashabına ve ümmetine Fatiha sûresini okumalarını tavsiye etmiştir.

Evet, âcizane ben kendim de Âyete'l-Kürsuü ve Muavvezeteyn le değil, ama başka bir şekilde iki üç hastayı tedavi etmeye çalıştım ve bi-iznillah şifa buldu. Bu hastalardan biri ilk evliliğinde altı ay ailesi ile temasta bulunamamış idi. Diğer ikisi ise evli ve çoluk çocuk sahibi olmalarına rağmen sonradan böyle bir durumla karşılaşmışlardı, birileri tarafından kendilerine büyü yapıldığı şüphesiyle bana söylemişlerdi. Ben de önceleri böyle bir şeye pek inanmazdım ama bu üç hastada da şifa olduğunu görünce şimdi hiçbir şüphem kalmadı.

Sihir aslında bir şeyi ifsat etmek, bozmak, ona etki etmek, kendi istikametinden çekip çevirmek veya öyle göstermektir. Ancak benim anladığım sihrin üç yönü vardır. Birincisi hokkabazlık, göz bayıcılık, el çabukluğu gibi şeylerdir ki, bu insanların gözünde hakkın hilafına bir şeyler göstermektir. Mesela Firavun'un sihirbazları Hazreti Musa ya gösterdikleri sihir gibidir ki, ellerindeki, ipleri ve değnekleri yere atınca halkın gözünde birer yılan gibi görünür. Aslında onlar birer ip ve değneklerden ibaretti, ama insanların gözünde öyle görünmüşlerdi. Nitekim Âraf sûresinin 116. ayetinde (seharû a'yune'n-nâs): "insanların gözlerini boyadılar," buyrulmaktadır. Hatta bu ayetin tefsirinde deniyor ki, sihirbazlar ağaçtan ve deriden yaptıkları, iplerin ve sapların içine özel olan cıva koymuşlardı

ve bunlar güneşin de ısısıyla canlanıp kıvrıldıkça ortalıkta bir sürü yılan dolaşıyormuş gibi görünürmüş ve insanlar da bunu bir hakikat sanmışlar.

Evet, ikinci manada sihir mecâzi anlamdaki sihirdir ki, bu da bazı kimselerin güzel konuşmalarından etkilenildiği zaman, bağlayıcı olduğu zaman, bundan ötürü büyüledi denir. Nitekim Buhari Tıbb 51 ve nikâh 47 sayfa de, Müslim Cuma 47, Ebu Davud Edeb 86-87, Tirmizi Birr (iyilik) bahsinin 79 sayfelerında ve daha başka hadis âlimlerinin de rivayet ettikleri bir hadis de şöyle buyrulmuştur: "Bazı beyanlar da elbette sihir vardır." Yani bazı kimselerin konuşmaları insanları büyüler, kendine bağlar. Yine bir hadis de: "Dünya Harut ve Marut'un sihirbazlığından daha sihirbazdır," buyruluyor. Yani dünya insanı bir sihirbaz gibi aldatır. Evet, işte bunlar da mecazı anlamda bir büyüdür. Üçüncüsü ise, bunun hakikat bir payı vardır, yasak olmasına rağmen bunun bir ilmi vardır. Ve Allah izin verdiği takdirde bu sihir ruhlara ve bedenlere tesir eder ve onları etkiler. Bunu inkâr etmek tamamen sihir yoktur demek de doğru değildir. Nitekim Bakare sûresi 102 ayetin tefsirinde Harutla Marut'un sihri öğrettiği çok açıktır. Daha önce dediğim gibi orada geniş açıklamaya çalıştık, o ayetin tefsirine bakınız. İşte bu ayette zikredilen sihir bir hakikat'tir. Ama onu kötüye kullanmak için öğrenmek de, yapmak da, yaptırmak ta haramdır, en büyük günahlardandır, hatta küfür ve şirk diyenler de vardır.

Evet, her ne kadar üfürükçülük kötü anlamda yasak ve haram ise de bu sûrede de beyan edildiği gibi bir hakikat payı vardır. Nitekim bu sûrede (neffâsâti fi-lukad): "Düğümlere üfleyen, üfürükçülerin şerrinden sığınırım," derken bu düğüm sadece düğümleyip üfleyerek sihir yapma anlamına gelmemektedir. Evet, ayetin zahiri manası bu olmakla beraber içerdiği mana geneldir. Her türlü sihirle insanı bağlamak, bir yere yönlendirmek ve onun ruhuna ve bedenine tesir etmektir. Ancak Bakare sûresindeki ayette de geçtiği gibi şunu bir kere daha hatırlatmakta yarar vardır. Bir kere her şey Allah'ın iznine bağlıdır. Allah izin vermedikçe hiçbir sihirbazın sihri, hiçbir kimseye tesir edemez, zarar veremez, buna da böyle inanmak ve itikat etmek gerekir.

5. Evet: (Ve haset ettiği zaman hasetçinin şerrinden sığınırım,) de. Yani gerek fiyli, gerek sözlü ve gerekse nazari olarak hasetçi, haset ettiği andaki hasedinin şerrinden sığınırım, demektir. Haset başka birinde olan herhangi bir nimetin o kimsede olmasını istememesi, onun elinden gitmesini istemek, ona göz

dikmektir. Bu da ya fiyliyata dökmekle olur. Çeşitli çabalarla o nimetin o insanın elinden gitmesine uğraşır. Yahut çeşitli dedikodularla ortalığı karıştırıp insanları birbirine düşürerek o nimetin gitmesine çaba sarf eder. Ya da kendi nefsinden ve içinden gelerek son derece bir kötü bakışla o insandaki nimete gözünü dikip bakmaktır ki, buna da isabeti ayın "göz değmesi," denir. İşte bunların hapsi de kötü ve şerdir. Bunun için her türlü hasetçinin hasedinden Allah'a sığınmak gerekir.

Bazı kimseler nazarı yani göz değmesini kabul etmez, inkâr ederler. Hal bu ki, bu konu ile ilgili birkaç hadis vardır. Mesela Müslim, Ahmet b. Hambel, Hâkim ve İbni Hibban'ın İbni Abbas'tan rivayet ettikleri bir hadis de Peygamber (a.s.) "Göz değmesi haktır. Eğer kaderin önüne geçen bir şey olsaydı, onun önüne göz değmesi geçerdi, yıkandığınız zaman gözlerinizi yıkayın," buyurmuştur. Yani vücudunuzu yıkadığınız zaman gözlerinizi deyıkayın. Bunun sebebi de şöyle yorumlanmıştır. Haset eden kimsenin gözlerinden bir ateş parçası gibi bir şey çıkar ve haset ettiği kişinin vücuduna isabet eder. İşte su ile gusül edince bu ateşi söndürür ve o insanın iyiliğine sebep olur. Bu hadis Levâmiu'l-Ukul Arapça metin ikinci cilt 580 sahifededir. Aynı cilt ve sahifede Deylemi'nin Abdullah b. Cerad'den rivayet ettiği diğer bir hadis de ise: "Göz ve nefis az kaldı ki, kaderin önüne geçsin. Öyle ise nefis ve gözün şerrinden Allah'a sığının," buyrulmuştur ki, bu hadisin başka şahitleri de vardır. Burada kasdedilen haset olan nefsin gözle birleşerek bakması demektir. Yine aynı cilt ve sahifenin devamında Buhari, Müslim, Ebu Davud, İbni Mace ve Ahmet b. Hambel Ebu Hüreyre'den ve İbni Mace Amr b. Rabia'den rivayet ettikleri bir hadis de ise şöyle buyrulmaktadır: "Göz değmesi haktır."

İşte bu sûrede gerek yerin üstünde zarar veren, gerek yerin altından çıkıp zarar verecek olabilen bütün yaratıkların şerrinden, büyücü ve üfürükçülerin şerrinden ve gerekse haset eden insanların şerrinden korunmak amacıyla bazı ayet ve duaları okuyup üfleyerek Allah'a sığınmak caizdir. Bunu reddedenler ya, yukarda naklettiğimiz ayet ve hadisleri reddetmektedirler, ya de tevil etmektedirler. Bazı âlimler de okumanın bir mahsuru yoktur, ama üflemek mahsurludur, şeklinde yorumlamışlardır. Çünkü cahil halk arasında falanca okudu, onun nefesi iyi geldi gibi bir zehaba kapılabilirler. Yani şifayı Allah'tan değil de, o kişiden bilme gibi bir saplantı olabilir ki, bu tehlikelidir. Bu şekilde endişe edenler

bana göre de haklıdırlar. Çünkü bu cahil millet insanlardan, türbelerden, mezarlardan birçok şey beklemektedirler ve bu çok tehlikelidir. Hal bu ki, her şey Allah'tan istenmeli ve O'ndan beklenmelidir. O'ndan başkasından beklemek, istemek şirktir. Şifayı veren, Allah' tır, bu dua ve niyazlar ise bir sebeptir. Aslında kişinin kendi-kendine okuyup afsunlaması daha iyidir. Nitekim Ebu Davud, Tirmizi ve daha başka hadis âlimlerinin Osman b. Ebu'l-As Es-Sekafiden rivayet ettiklerine göre Osman demiştir ki: "Resulullah'a vardım bende çok şiddetli bir ağrı var, nerde ise beni öldürecek" dedim. Bunun üzerine Peygamber (a.s.) buyurdu ki: "Sağ elini ağrıyan yerin üzerine koy ve yedi kere şöyle de." (Bismillahi euzü bi ızzetillahi ve kudretihî min şerri mâ ecidü.) Yani "Allah'ın adiyle bulunduğum şeyin (acının) şerrinden Allah'ın izzet ve kudretiyle sığınırım." İşte bu zat demiştir ki, ben bunu okuyunca şifa buldum.

Yine başta Buhari olmak üzere birçok hadis âlimlerinin Hazreti Aişe'den rivayetle Peygamberimizin sağlığı kendisine sorulduğunda Aişe validemiz demiştir ki: "Resulüllah muavvezeteyni (İhlâs, Felak ve Ns) sûrelerini okur üflerdi. Vefat ettiği zaman da ben okuyup üflüyordum ve kendi eliyle de kendini sıvazlıyordum. Çünkü onun eli benim elimden daha çok bereketli idi." Buna rağmen Peygamber (a.s.)'ın başkasına afsun yaptırmasındansa kendi-kendine okuyup afsunlamasını daha uygun gördüğüne dair rivayetlere vardır.

Merhum Ahmet Hamdi Yazır da şöyle demiştir: "Sihre karışmayan, onunla ilgisi olamayan, yani şer ve şeytanlık için olmayan, bilakis bunlardan korunmak amacıyla, hastalık ve afet gibi şeylerden korunmak amacıyla ayet, sûre veya dua okuyup üflemenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bunda kimseye zarar verme ya da kimseyi kandırma yoktur ve Allah'tan başkasına da sığınma yoktur."

Hamdi Yazırın görüşü bu hususta benim görüşümle örtüşmektedir. Ancak yukarda da açıkladığımız gibi şifayı Allah'tan bekler, O'ndan olduğuna inanırsa caizdir. Fakat başkasının nefesinden bilmek, ondan beklemek tehlikelidir, böyle inanç ve itikatlardan kaçınmak gerekir. Yine de her şeyin en doğrusunu Allah bilir.

NAS SÛRESİ

Nas sûresi Medine de inmiştir. Bu adın verilmesi ise sûrenin başındaki ayette insanların Rabbi diye başlamaktadır ki ona nisbetle bu ad verilmiştir.

Ayet Sayısı: Altı

Kelime Sayısı: Yirmi

Harf Sayısı: Yetmiş dokuzdur.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ {١} مَلِكِ النَّاسِ {٢} إِلَهِ النَّاسِ {٣} مِن شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ {٤} الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ {٥} مِنَ الْجِنَّةِ وَ النَّاسِ {٦}

Meali

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adiyle başlarım.

1-4. De ki: İnsanların Rabbine, –İnsanların hükümdarına, –İnsanların Tanrısına: –İnsanlara kötü şeyler fısıldayan sinsinin şerrinden sığınırım.

5-6. O sinsi ki, insanların göğüslerine vesvese verir. –(Bu vesveseyi veren) cin ve insanlardandır.

İzahı

Bu sûre de önceki sûrenin devamı niteliğindedir ve iniş sebebi de aynıdır. Fakat önceki sûrede bütün kötülerin ve kötülüklerin şerrinden sığınılırken, bu sûrede yalnız cin ve insanların vesveselerinden Allah'a sığınılması emredilmektedir. Yani gizli ve sinsice insanların kalbine vesvese veren, cin şeytanlarının ve insan şeyta larının şerrinden sığınılması emredilmektedir ki, bu da insan şeytanlarının ve cin şeytanlarının şerri diğer bütün varlıkların şerrinden daha

eşed olduğunu göstermektedir. Diğer bir husus önceki sûrede sadece bir kere (Felak)'ın Rabbine sığın diye buyrulurken bu sûrede üç ayette insanın Rabbi, insanın hükümdarı ve insanın ilahi diye tekrar edilerek insanın önemine işaret edilmiştir.

1-4. Evet, ey Muhammed! (De ki: İnsanın Rabbine, –İnsanın hükümdarına, –İnsanın Tanrısına, –İnsanlara kötü şeyler fısıldayan sinsinin şerrinden sığınırım.)

Dikkat edilirse bu üç ayetin üçünde de insan zikredilmektedir. Hal bu ki, Allah (c.c.) bütün mahlûkatın Rabbi, bütün mahlûkatın, hükümdarı ve Tanrısıdır. Bütün mahlûkat Allah'ı tesbih eder, O'na hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Ama insanlardan ve cinlerden Allah'a şirk koşanlar olduğu için, bilhassa insanların bazıları kendilerini mutlak hükümdar gördükleri için, bazıları da kendilerini ilahlaştırıp hâşâ Tanrı yerine koydukları için, bütün insanlığın Rabbi, hükümdarı ve tek Tanrısı Allah (c.c.) olduğuna işaret edilmekte ve dikkat çekilmektedir. Yani ey insanlar! Azgınlaşmayın, büyüklük taslamayın, kendinizi ilahlaştırmayın. İşte böyle insanları yoldan çıkarmak için onlara fısıldayan, kalplerine vesvese veren şeytanlaşmış insanların ve cinlerin şerrinden Rabbinize, Hükümdarınıza ve Tanrınıza sığının.

5-6. Evet: (O sinsi ki, insanların göğüslerine vesvese verir. –İşte bu vesvese veren sinsi cin ve insanlardandır.) Yani cin şeytanları ve insan şeytanları insanların kalplerine vesvese vererek onları şüpheye düşürmeye inkâr ettirmeye çaba sarf ederler.

Cinlerin inanmayan şerlilerine şeytan dendiği gibi, insanların da inanmayan ve şer olanlarına şeytan denir. Nitekim Enam sûresinin 112. ayetinde: (Böylece biz her Peygambere insan şeytanlarından ve cin şeytanlarından düşman kıldık onlar birbirlerine aldatıcı sözler fısıldarlar,) buyruluyor. Yani birbirlerine yaldızlı sözler telkin ederek aldatıp yoldan çıkarırlar. Görünmeyen şeytanlar içten içe sinsice vesvese vererek şüpheye düşürürler. Görünen insan şeytanları da bazı sözleriyle, tavır ve hareketleriyle insanların kafasını karıştırır, kalplerine vesvese verip şüpheye düşürmeye çalışırlar. Bunlar sadece dini açıdan de değil, başka şeylerde de müminleri üzmek için, onları sıkıntıya sokmak için yine sinsice davranışlarda bulunur, onları üzecek sözler söylerler, ya da fısıldarlar. İşte mahlûkatın, şerlileri olan insan ve cinlerin şerrinden korunmak

için muavvezeteyni, yani felak ve nas sûrelerini okuyup üflenmesi tavsiye edilmektedir. Hatta yukarda geçen bir hadis de buna İhlâs sûresi de dâhildir. Bu üç sûreyi, ayriyeten Âyete'l-Kürsiyi ve tavsiye edilen duaları de okuyup üflemek ve Allah'a sığınmak bir tedbirdir ve güzeldir.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a sonsuz hamt ve senalar olsun, O'nun peygamberi Muhammed (a.s.)'a, onun aile ve ehlibeytine salât ve selam olsun ki, Allah (c.c.) biz aciz kulunu bu tefsiri yazmaya muvaffak kıldı. Başlangıç tarihi 5 Aralık 2008 ve bitiş tarihi 12 Ekim 2011 yılıdır.

Kur'an'ı kerimin ayet sayısı ihtilaflı olmakla beraber 6268 dır. Çünkü bazı sûrelerde ki, ayetlerin ikisi bir ayet, bazıları da bir ayet iken iki ayet olarak kabul edilmiştir. Mesela Kâria sûresi bazılarına göre sekiz, bazılarına göre on ve bazılarına göre de on bir ayettir.

Kelime sayısına gelince bu da takriben 73300 civarındadır.

Harf sayısı ise 325216 civarındadır.

AÇIKLAMALI SÛRE FİHRİSTİ

FATİHA SÛRESİ

Cüz 1, Sure 1. 1/7

Besmelenin manası ve Fatiha'nın fazileti hakkında açıklamalar.

BAKARA SÛRESİ

Cüz 1, Sure 2. 1/5

Kur ana ve kendinden önceki kitaplara, ahret gününe ve gaybe (fizik ötesi) hakikatlere kesin imanla namazı kılıp Allah için infak edenlerin hidayet üzere olduklan ve kurtuluşun bu olduğu hakkındadır.

Cüz 1, Sure 2. 6/7

Kâfirlerin kalplerinin mühürlenmesi ve bu yüzden uyarılsalar da, uyarıl masalar da inanmayacakları hakkında

Cüz 1, Sure 2. 8/20

Münafıkların çirkin yüzlerini sergilemektedir.

Cüz 1, Sure 2. 21/24

Bütün insanların yaratıcısına kulluk etmeleri gerektiği, yaratıcı yeri onların ayaklarının altına sergilediği, göğü onların üzerine bina ettiği, ondan yağmuru indirdiği vesaire açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 25/27

İman edip güzel amel işleyenlere ebedi cennetlerde çeşit çeşit nimetler verileceği vadedilmekte Allah Teâlâ sineği misal vermekte ve bu yüzden birçokları bunu hafife alıp saptıkları ve Allah'a verdikleri sözü bozanların ebedi hüsrana uğrayacakları hakkında.

Cüz 1, Sure 2. 28/29

İnsan ölü iken nasıl diriltildiği, sonra tekrar ölüp tekrar dirileceği ve Reenkarnasyon'un safsata olduğu hakkında ki yorumla ilgili geniş bilgi.

Cüz 1, Sure 2. 30/34

Âdem'in yaratılışına meleklerin itirazı, meleklerin Âdem'e secde etmesi.

Cüz 1, Sure 2. 35/39

Âdem'in cennete koyulması, şeytanın onu yoldan çıkarıp cennetten çıkarılması, sonra tövbesinin kabul edilmesi hakkında.

Cüz 1, Sure 2, 40/43

İsrail oğullarına verilen nimetlerin hatırlatılması, hakla batılı karıştırmadan kendilerine gönderilmiş olan kitabı da doğrulayan Kur ana inanmaları Allah'ın ayetlerini menfaat karşılığında satmamaları hakkında.

Cüz 1, Sure 2. 44/46

İyiliği başkalarına emredip kendilerini unutan âlimler. Sıkıntılara karşı sabır ve namazla Allah'tan yardım isteme hakkında.

Cüz 1, Sure 2. 47/48

İsrail oğullarına verilen üstünlüğü hatırlayıp şükretmeleri aksı takdirde kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak ne bir şefaat ne de yardım olamayacağı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 49/50

Firavun'un ordusu ile denizde boğulması ile ilgili açıklama. .....

Cüz 1, Sure 2. 51/54

Musa a.s. mikat yerine gittiğinde Samiri buzağı heykeli yapıp İsrailleri ona taptırdığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 55/61

İsrail oğulları Allah'ı görmeden inanmayız demeleri üzerine yıldırım çarparak öldürüp tekrar diriltilmeleri ve ondan sonra Tıh sahrasına sürgün edilmeleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 62

Yahudi, Hıristiyan ve Sabi ilerin imanı hakkında.

Cüz 1, Sure 2. 63/64

Allah C.C. Tur dağını İsrail oğullarının üzerine kaldırarak onlardan söz aldığı sonra sözlerini bozdukları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 65/66

İsrail oğullarına Cumartesi balık avı yasaklanmasına rağmen bunu dinlemediklerinden bir ibret olarak maymun suretine çevrilmeleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 67/74

İsrail oğulları faili meçhul bir cinayet işlemeleri bu failin ortaya çıkması için bir sığır kurban etmekle maktulün dirilip failini haber vermesi ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 75/82

Yahudi âlimlerinin bir kısmı Kur anı dinleyip anladıktan sonra kelimeleri tahrif ederek gerçekleri menfaat karşılığında sakladıkları üstelik de kendilerini birkaç sayılı günlerden başka cehennem ateşinin yakmayacağını iddia ettikleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 83/86

İsrail oğullarından Allah'tan başkasına kulluk etmemelerine birbirlerinin kanlarını akıtmayacaklarına dair söz alınmasına rağmen menfaat karşılığında sözlerini bozdukları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 87/90

Hazreti Musa'ya kitap verildiği, ondan sonra da birbiri ardınca peygamberler gönderildiği, İsa'ya da kitap verildiği, onun kutsal ruhla takviye edildiği buna rağmen birçok Yahudi azgınlaşmış ve lanetlenmişlerdir.

Cüz 1, Sure 2. 91/93

Yahudilere iman edin dendiğinde inandık deyip arkasından sözlerini bozup küfrederek Samiri'nin yapığı buzağı heykeline taptıkları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 94/101

Yahudilerin ahiret hayatının kendilerine öz olduğunu iddia etmeleri oysa ölümü hiç istemedikleri hatta ebedi yaşamak istedikleri, Cibril vahyi getirip azabı haber verdiği için ona düşman oldukları hakkında.

Cüz 1, Sure 2. 102/103

Sihri öğrenmek, yapmak, yaptırmakla ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 104/105

Yahudilerin kelimeleri eğip bükerek Peygamberimize hakaret edici sözleri, ehli kitap olan kâfir ve müşriklerin müminler hakkında hiçbir hayrın gelmesini istemedikleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 106/109

Ayetlerin nesh edilmesi (hükümsüz) edilmesi ile ilgili geniş açıklama.

Cüz 1, Sure 2. 110/112

Namaz ve zekâtın önemi, Yahudi ve Hıristiyanların kendilerinden başka kimsenin cennete giremeyecekleni iddia etmeleri oysa ellerinde böyle bir delil olmadığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 113/115

Yahudilerle Hıristiyanlar kendi aralarında biri ötekine hak üzere olmadığını söyleyip çekişmekte olduklarını oysa ikisinin de yanlış olduğunu kıyamet günü Allah Teâlâ'nin haber vereceği, mescitlere engel olanların zalim oldukları ve Kıble ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 116/119

Yahudiler Üzeyir, Hıristiyanlar da İsa Allah'ın oğlu olduğunu ve Allah bizimle konuşmalı veya bize bir alamet gelmeliydi gibi sözler sarf ettikleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 120/121

Yahudi ve Hıristiyanlar kendi dinlerine uymadıkça ne Peygamberden ve ne de müminlerden razı olmayacakları ile ilgili açıklanmalar.

Cüz 1, Sure 2. 124/133

Hazreti İbrahim'in bütün insanlığa önder olduğu, Kâbe'yi inşa ettiği, neslini oraya yerleştirdiği, onlara, makamı İbrahim'in namazgâh edilmesi, onun neslinden birçok peygamber gelmesi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 134/137

Yahudi ve Hıristiyanlar kendi dinlerinden olanların hidayet üzere olduklarını, İbrahim'in de kendi dinlerinden olduğunu iddia ettikleri, oysa onun Hanif dinine mensup olduğu, müminlerin de bütün peygamberleri ayırmadan inanmış oldukları, doğru olanın ve hidayetin de bu olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 1, Sure 2. 138/141

Allah'ın boyasıyla boyanılması, İbrahim'in kendi dinlerinden olduğunu iddia eden ehli kitabın gerçekleri sakladıkları ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 142/151

Kıblenin Mescidi Aksa'dan, Mescidi Haram'a çevrilmesi ehli kitabın itirazları, gerçekleri saklamaları ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 152/154

Allah'a namaz ve sabırla şükretmek, ondan yardım istemek ve Allah yolunda ölenlerin ölü olmadıkları ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 155/157

Müminlerin birtakım şeylerle sınanıp imtihan edilmeleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 185

Safa ile Merve arasında sayy etmek Allah'ın nişanlarındandır.

Cüz 2, Sure 2. 159/163

Kimlerin lanetlendikleri ve kimlere lanetin caiz olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 164/167

Allah'ın varlığının ve birliğinin birçok deliller olmasına rağmen O'na eş koşulmasıyla ilgili açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 168/173

Helal olanların yenmesi emredilmekte, haram olanların neler olduğu hakkında açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 174/177

Menfaat karşılığında gerçekleri saklayanların yediklerinin karınlarında ateş olacağı, Allah'ın bunlara rahmetiyle bakmayacağı ve onları lanetleyeceği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 178/179

Kısas hakkında geniş açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 180/182

Ölüm döşeğinde olan kişinin vasiyeti ile ilgili açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 183/186

Orucun farziyeti, seferde, hastalıkta orucu yemenin hükmü ve duanın yapılış şekli ile ilgili açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 187/188

Ramazan gecelerinde cinsel ilişkide bulunmanın hükmü ve haksız sebeplerle birbirlerinin mallarınıyemek için düşmanlıkla işi hâkimlere götürmenin fenalığı hakkında.

Cüz 2, Sure 2. 189/194

Gökteki hilalın görünmesinin sebepleri, saldırı halinde haram aylarında da Allah yolunda savaşılması ve cihadın önemi ile ilg açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 195/206

Allah yolunda infak edilerek kendi elleriyle kendilerini tehlikeye atmama hususunda uyarı, hac ve umre ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 207/212

İnananların tam manasıyla İslam'a girmeleri, İsrail oğullarına birçok mucizeler gönderildiği fakat dünya hayatı kendilerine süslü göründüğü için inkâr ettikleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 213

İnsanlar bir tek ümmet iken zamanla ayrılıp ihtilafa düştükleri ile ilgili geniş açıklama.

Cüz 2, Sure 2. 214/216

Cenneti kazanmak için birçok zorluklara sabredilmesi, Allah için infakın fazileti, savaşın farz kılındığı, hoşlanılmayan bazı şeylerin sonunun hayır, hoşlanılan bazı şeylerin sonunun da şer olabileceği hakkında.

Cüz 2, Sure 2. 217/218

Haram aylarında savaş, fitne çıkarmak, dinden dönenlerin akıbetleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 219/221

İçki, kumarın zararları yetimlere iyi muamele, müşriklerle evlenmenin yasaklanması.

Cüz 2, Sure 2. 222/224

Kadınların âdet hallerinde cinsel ilişkide bulunmalarının haram olduğu ile ilgili açıklama.

Cüz 2, Sure 2. 225/227

Yemin ve yeminin çeşitleri hakkında ki, açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 228/237

Boşanan kadınların hukuku, iddet beklemeleri, süt emzirme vesaire ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 238/239

Namazın beş vakit olduğunu işaret edilmesi ve orta namazla ilgili açıklamalar.

Cüz 2, Sure 2. 240/242

Kocaları ölen kadınların iddetleri ve nikâhlanmaları ile ilgili meseleler.

Cüz 2, Sure 2. 243/252

Talutla Calut'un kıssası, eski tarihi eserlerin bulunduğu sandığın melekler tarafındaçıkarılması meselesi.

Cüz 3, Sure 2. 253/254

Peygamberlerin bazılarının bazılarından üstünlüğü ve infak etmenin fazileti.

Cüz 3, Sure 2. 255

Arş ve kürsü hakkında şama ile gösterilen geniş açıklamalar.

Cüz 3, Sure 2. 256/257

Dinde zorlama olmadığı velilik nedir ve kimler velidir? Bununla ilgili açıklamalar.

Cüz 3, Sure 2. 258/260

Nemrud'un ulûhiyet iddiasıyla İbrahim'le tartışması, Üzeyir'in dirilişi İbrahim'in ölülerin nasıl diriltildiğinde gözüyle görmek istemesi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 3, Sure 2. 261/273

Allah yolunda infak etmenin fazileti, verilen sadakaları başa kalkarak sevabını yok etmek, gerçek fakirlerin simalarından belli oldukları, cahillerin onları zengin sanmaları ile ilgili açıklama.

Cüz 3, Sure 2. 274/281

Gece gündüz, gizli ve aşikâr infak etmenin fazileti, faizin ne fena bir kazanç olduğu, faizden kazanılan malların Allah tarafından eksiltilip yok olacağı, verilen sadakaların ise hem malı bereketlendirip artırır hem de sevabın katlandığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 3, Sure 2. 282/283

Borç verirken senet yazılıp şahit tutulması, yolculuk esnasında senet yazılamadığı takdirde de borcun karşılığında rehin alınması ile ilgili açıklamalar.

Cüz 3, Sure 2. 284/286

Kalplerde gizlenenlerden de, açığa vurulanlardan de sorulacağı, imanın esasları ve insana gücünün yetmediği yükün vurulmayacağı ve sorumlu tutulmayacağı ile ilgili açıklamalar.

ALİ İMRAN SÛRESİ

Bu sure İmran ailesinden yani Hazreti Meryem ve İsa a.s. dan bahsetmektedir ve surenin iniş sebebi Necran Hıristiyanlarıdır ki, onların ve diğerlerinin yanlış inançlarını ortaya koymaktadır.

Cüz 3, Sure 3. 1/9

Allah C.C. in ilmi, kudreti, muhkem ve müteşabih ayetlerin tefsiri ile ilgili açıklama.

Cüz 3, Sure 3. 10/15

Kafirlerin mllarının ve çokluklarının kendilerini Allah'ın azabından kurtarmadığı ifade edilerek Bedir zaferine işaret edilmekte, insanların kadınlara, şehvetlerine düşkün oldukları, mal ve evlatların kendilerine sevimli olduğu, oysa Allah katında varacakları cennet kendileri için daha hayırlı olacağı hakkında.

Cüz 3, Sure 3. 16/18

İnanıp da seher vaktinde dua ve niyazda bulunmanın fazileti hakkına.

Cüz 3, Sure 3. 19/22

Allah katında makbul olan tek dinin İslam olduğu, insanların sonradan ihtilafa düştükleri, Yahudilerin haksız yere peygamberleri ve doğru söyleyenleri öldürdükleri ile ilgili bilgiler.

Cüz 3, Sure 3. 23/27

Ehli kitabın Peygambere hasedederek kitaptan yüzçevirdikleri, Allah, mülkü dilediğine verip dilediğinden alacağını, mülkün kendisine ait olduğunu, diriyi ölüden, ölüyü de diriden çıkardığını bildrmekte.

Cüz 3, Sure 3. 28/32

Kâfirlere dost olanların dinle ilişiklerinin kesildiği, herkesin yaptığını yanında hazır bulacağı Allah'ı sevmenin Peygambere uymakla olacağı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 3, Sure 3. 33/34

Âdem'in, Nuhh'un, İbrahim ve İmran ailesinin neslinden gelenler hakkında açıklamalar.

Cüz 3, Sure 3. 35/44

Meryem'in annesi kendisine hamile kalıp onu Allah için adak etmesi, kendisine mucize gösterilmesi, bunu gören Zekariya a.s. in yaşlı olmasına rağmen çocuk istemesi, meleklerin onu Yahya ile müjdelemesi.

Cüz 3, Sure 3. 45/51

Hazreti Meryem'in evli olmadığı halde İsa'ya hamile kaldığını meleklerin müjdelemesi, İsa'nın beşikde iken konuşması, İsrail oğullarına peygamber gönderilmes, ona kitap verilmesi, kitap ve hikmetin öğretilmesi gibi pek çok mucizeler verilmesi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 3, Sure 3. 52/58

İsa, Yahudiler tarafından yalanlandığını hissedince bana kim yardım edecek? Demesi üzerine Havariler kendisine biziz demeleri, Yahudilerin ona karşı suikast planlamalarının boşa çıkarılması Allah, İsa yı bilinmeyen bir yerde vefat ettirip sonra ruhunu kendi katına yükseltmesi ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 3, Sure 3. 59/64

İsa'nın babasız yaratılması Âdem'in yaratılışına benzer olmasına rağmen ona ilah diyen Hıristiyanları diyen Hıristiyanları Peygamberimizin lanetlenmeye ve onları yalnız Allah'ın bir olduğuna çağırması ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 3, Sure 3. 65/68

Kitap ehlinin Hazreti İbrahim bizim dinimizdendi demelerinin ve bununla Peygamber ile tartışmaların boşuna olduğu, onun ne Yahudi, ne de Hıristiyan olmadığı, ancak Hanif ve Müslüman olduğu hakkında.

Cüz , Sure . /

Kitap ehlinin hakla batılı karıştırarak müminleri saptırmak istedikleri açıklanmakta.

Cüz 3, Sure 3. 75/76

Kitap ehlinden bir kısmının güvenilir olduğu, bir kısmınınsa olmadığı açıklanmakta.

Cüz 3, Sure 3. 77/80

Kitap ehlinin menfaat karşılığında Allah'a verdikleri sözü bozdukları ve onlardan bazıları kitaplarındaki ayetleri eğip bükerek kendi uydurduklarının Allah tarafından gönderilmiş olduğunu söylemeleri hakkında.

Cüz 3, Sure 3. 81/83

Allah'ın bütün peygamberlerden söz aldığı, kendisinden başkasınkulluk edilmemesi, meleklerin peygamberleri kendinize Rab edinin demediği, her şeyin Allah'a teslimi, İslamın dışında din arayışı ilgili açıkla.

Cüz 3, Sure 3. 84/91

Hiçbir peygamberi ve semavi kitapları ayırmadan iman edilmesi, İslam'ın dışında bir dinin kabul edilmemesi, inandıktan sonra inkar edenlerin küfürlerinin

arttığı, lanetlenip ebedi cehenneme girecekleri, kurtulmak için yer dolusu altınları olup kurtuluş için fidye verecek olsalar bile tövbe etmedikçe kurtulamayacakları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 4, Sure 3. 92/95

Sevilen mallardan infak edilmedikçe iyilik olmayacağı, Yakup a.s. in kendisine haram ettiğinden başka yiyeceklerin Yahudilere haram kılınmadığı halde Allah'a iftira ederek helal şeyleri kendilerine helal saydıkları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 4, Sure 3. 96/97

Yeryüzünde ilk inşa edilen kıble Kabe olduğu, yanında Makamı İbrahim olduğu ve haccın insanlara farz olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 4, Sure 3. 98/103

Hitap ehlinin bir kısmı inkâr edip inanmış olanları da tekrar küfre çevirmeye uğraştıklarına dair müminları, müminler uyarılıp ayrılığa düşmeden birlik olmaları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 4, Sure 3. 104/112

Bu ümmetin hayırlı bir ümmet olduğu, bir topluluk oluşturup iyiliği emretmeleri ve kötülüklerden men etmeleri, kıyamet günü müminlerin yüzlerinin parlak, kâfirlerin ise simsiyah olacakları vesaire.

Cüz 4, Sure 3. 113/117

Kitap ehlinden iman edip Allah'ın ayetlerini okuyanlarla inkâr edenlerin eşit olmadıkları, inkâr edenlerin ebedi cehennemde olacakları gibi vesaire açıklamalar.

Cüz 4, Sure 3. 118/129

Uhut savaşında bazı komutanların verilen emirlere tam riayet etmedikleri için, başlarına gelen yenilgi ve Bedir zaferinin de melek ordularıyla yardım edilmesi hususunda açıklamalar.

Cüz 4, Sure 3. 130/136

Kat kat faiz yemenin ne fena bir günah olduğu, kâfirle için hazırlanmış olan ateşten korunulması, Allah'a ve peygambere itaat edip, zor ve kolay zamanlarda infakta bulunan öfkesini yenenlerin fazileti hakkında.

Cüz 4, Sure 3. 137/167

Uhut savaşı ve bu savaşta ki yenilginin sebepleri, müminlerin moral bozuklukları, münafıkların bozgunculuk yapmaları ile ilgili vesaire geniş açıklamalar.

Cüz 4, Sure 3. 168/177

Şehitlerin ölü olmadıkları, Allah katında rızıklandırıldıkları, Uhut da yenilgiye uğrayıp dağıldıktan sonra tekrar Allah ve Resulü için toplanan müminlerin fazileti hakkında açıklamalar.

Cüz 4, Sure 3. 178/180

Kâfirlerin yaptıklarının cezalarının ertelenmesinin, kendilerine mal verilip de cimrilik yapanların iyiliğine olduğunu sanmamalar belki aleyhlerine olduğu ifade edilmekte.

Cüz 4, Sure 3 181/189

Ölüm ve nefisle ilgili geniş açıklama, bu dünyada mal ve canlarla imtihan olunması, herkese yaptığının karşılığının verilmesi, kitap ehlinin Allah'a verdikleri sözü bozup menfaat karşılığında sattıkları, yapmadıkları şeylerle sevinip övülmelerinden hoşlananların sonları acıklı azapla neticeleneceği ifada edilmekte.

Cüz 4, Sure 3. 190/194

Ayakta, oturarak, yan yatarak Allah'ı zikretmek ve tefekkürle beraber dua etmek.

Cüz 4, Sure 3. 195/200

Allah yolunda savaşanların, dualarının kabulü, bağışlanmaları, mükâfatları onlara karşı olan kâfirleri ise nimetlerden faydalanmalarının yeryüzünde dolaşmalarının birer aldanıştan ibaret olduğu, sonlarının cehennem olacağı ve rabıta ile ilgili açıklamalar.

NİSA SÛRESİ

Bu surede birtakım kadın haklarından bahsedileceği için bu ad verilmiştir.

Cüz 4, Sure 4. Ayet. 1/4

Âdem'den eşinin, onlardan da bütün insanlığın yaratılıp üretildiği, nefisle ilgili açıklama, yetimlerle, dört evlilikle ve mihirle ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 4, Sure 4. Ayet. 5/6

Mallarını korumaya aklı ermeyen yetimlerin mallarını korumak, onları imtihan edip koruyacak duruma geldiklerinde kendilerine teslim etmek, onların mallarını israf ederek yememeleri, mallarını kendilerine teslim ederken de şahit tutmaları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 4, Sure 4. Ayet. 7/14

. Vasiye ve miras taksimatı Allah'ın isyan edip O'nun sınırları taşanlara ebedi cehennemde acıklı azap olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 4, Sure 4. Ayet. 15/18

Zina eden kadınlara yapılacak muamele ve tövbe ile ilgili açıklamalar.

Cüz 4, Sure 4. Ayet. 19/21

Kocası ölmüş kadınların mallarına varis olmak için tazyik yaparak onlarla evlenilmesi yahut da açıktan bir fuhuş işlememiş olan eşlere baskı yaparak verilen mihrin geri almaya kalkışılması gibi meselelerle ilgili açıklanmaları.

Cüz 4, Sure 4. Ayet. 22/23

Nikahı haram olan kadınlar ve süt emzirme ile ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 24/28

Nikahlı olan kadınlarla evlenmenin haram olduğu, zinaya bulaşmamış olan cariyelerle evlenme, zina etmiş olanların cezaları hakkında ve Allah'ın kolaylık istediği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 29/33

İki tarafın rızası ile yapılan alışveriş hariç batıl sebeplerle başkasının malını yememek, büyük günahlardan sakınmak ve miras hukuku ile ilgili geniş açklamalar.

Cüz 5, Sure 4. 34/35

Allah'ın verdiği bazı üstünlük ve hikmetler sebebiyle erkeklerin aile reisi olduğu, kocasına karşı serkeşlik yapan kadınlara karşı uygulanacak bazı metotlar.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 36/37

Allah'a şirk koşmamak, ana babaya, yakınlara, yetimlere diğerlerine iyilik etmek, cömert olmak, cimrilik yapanlara ise ihanet edici bir azap olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 3. Ayet. 38/42

Allah'a ve ahret gününe inanmadıkları halde gösteriş için harcayanların şeytanlara akran oldukları, kıyamet günü bütün insanların şahitleriyle birlikte hesaba çağrılacakları ve kimseye zerre kadar zulüm edilemeyeceği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 3. Ayet. 43

Sarhoş iken namaza yaklaşılmaması, su bulunmadığı zamanlarda abdest ve gusül yerine teyemmüm edilmesi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 44/48

/ . Kendilerine kitap verilmiş olanların menfaat karşılığında, ayetlerde ki, kelimeleri bozarak dine dokunup onları gerçekmiş gibi inanan kimseleri sapıtmak isteyerek adeta sapıklığı satın almak isteyenlerin lanetlendikleri, şirkten başka günahların bağışlanacağı ile ilgili açıklamaları.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 49/55

Kitap ehli olanlardan bazıları putlara ve azgınlara inanmalarına rağmen Allah'a iftira ederek kendilerini temize çıkaranların lanetlendikleri, Allah'ın kendilerine peygamberlik verdik kimselere haset edenlerin yakıcı bir azaba girdirilecekleri bildirilmekte.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 56 59

İnkâr edenlerin derileri yakıp kavuran bir azaba, iman edenlerin de ebedi cennetlere girdirilecekleri emanetin ehline verilmesi, Allah'a, Peygambere, Müslüman olan emir sahiplerine itaat edilmesi, niza konusu olan bir meselenin kitap ve sünnetle çözülmesi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 60/63

İnandığını iddia eden münafıkların Tağutun verdiği hükümleri, Allah'ın verdiği hükümlere tercih ettikleri ve Tağut'un ne olduğu ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 64/65

Bir günah işleyip de hemen arkasından tövbe edenlerin bağışlanacakları, aralarında ki anlaşmamazlığı Peygamberin verdiği hükme razı olmayanların inanmadıkları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 66/70

Münafıkların Allah'a itaat etmeyecekleri, Allah'a, Peygambere itaat edenlerinse cennette peygamberlere, sıdıklara, şehitlere, salihlere komşu olacakları, evliya kimlerdir?

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 71/74

İnananların savaşırken ihtiyatı tedbir almaları, düşmana karşı gurup halinde veya top yekün olarak nasıl gerekiyorsa öyle savaşmaları ve kendilerine verilecek mükâfatlarla ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 75/76

Yerinden ve yurdundan edilmiş, hicrete zorlanmış olan müminlerin savaşa teşvik edilmeleri onları Allah yolunda, kâfirlerinse şeytanların, azgınların yolunda savaştıklarının boşa çıkacağı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 77/79

Namazınızı kılın, zekâtınızı verin, ellerinizi düşmandan çekin dendiğinde zaman savaş isteyenlere savaş farz kılınınca, onlardan bir gurubun Allah'tan daha çok savaştan korkar oldukları, oysa en kuvvetli sığınaklarda olsalar ölümün onları yakalayacağı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 80/82

Peygambere itaatin Allah'a itaat olduğu, buna rağmen münafıklar itaat ettiklerini söyler fakat söyledklerinin tersine geceleyin birtakım kuruntularla inkâr ettikleri, Kur an Allah kelamı olduğunu düşünmeyip bu ikiyüzlülüklerinin açığa çıkacağını düşünmedikleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 83/87

Münafıklar Müslümanlar lehinde veya aleyhinde ki sırları yaymaları, güzel bir yardımda bulunana ondan bir pay olacağı, selama en güzeli ile mukabele edilmesiyle ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 88/91

Müslümanların münafıklar hakkında ikiye bölündükleri, oysa onların müminlerin de kendileri gibi kâfir olmasını istedikleri, tövbe etmedikçe onlara dost olunmaması ve böyle Müslümanlar arasında nifak sokanların yakalanıp öldürülmeleri emredilmekte.

Cüz 5, Sure 4. Ayet. 92/93

Hata en ve kasten adam öldürmenin cezası ile ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4. 94/96

Müslüman olduğun söyleyen bir kimseyi malını canını kurtarmak için söyledi diye araştırmadan onu öldürmenin büyük hata olduğu ve Allah yolunda savaşanların dereceleri hiçbir zarar görmeden savaşa katılmayanlardan dereceleri kat kat üstün olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4, Ayet. 97/100

Önemli mazeretleri olmayanların Mekke'den Medine'ye hicret etmeyenlerin sonucu.

Cüz 5, Sure 4, Ayet. 101/102

Seferde namazın kısaltılması ve korku namazı ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz, Sure 4, Ayet. 103/104

Korku namazı kılındıktan sonra ayakta ve oturarak Allah'ı zikretmek, korkudan emin olunca da namazı vakitlerinde kılmak, savaştan sonra düşmanı takip etmekte gevşeklik göstermemekle ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4, Ayet. 105/108

Haksız olan kimseleri müdafaa eden ve hasımlardan birine taraftar olanlar uyarılmakta ve haksızlıklarını insanlardan gizleseler de, Allah'tan gizleyemeyecekleri hakkında.

Cüz 5, Sure 4, Ayet. 109/112

Haksız olan kimseleri bu dünyada müdafaa edenleri Allah huzurunda kim müdafaa edecek? Diye uyarılmakta birine iftira etmenin en büyük günah olduğu açıklanmaktadır.

Cüz 5, Sure, Ayet. 113/115

Gizli konuşmaların çoğunda hayır olmadığı, doğru açıklandıktan sonra peygambere karşı gelip ümmetin gayrisine uyanların cehenneme sokulacakları hakkında.

Cüz 5, Sure 4, Ayet. 116/121

Allah'a şirk koşmanın dışında bütün günahların bağışlanacağı, Allah'ın dışında dişilere ve bir takım yaratıklara tapanların lanetlendikleri, şeytan bir taktım hayvanların yaratılışlarını değiştirip putlar adına aldatmak suretiyle bir takım insanları kendine kul ettireceğim diye tehdit etmesi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4, ayet, 122/126

İman edip güzel amel işleyenlerin, aslında İslam olan İbrahim'in Hanif dini hakkında açıklamalar.

Cüz 5, Sure 4, Ayet, 127/130

Yetim kadınların mihirlerini vermemek, ya da onların miraslarını almak için onları evlenmeye zorlamak, zayıf olan çocuklar, yetimler, eşler arasında adil olunması, karı koca arasın ki, geçimsizliğin düzeltilmesi

Cüz 5, Sure, Ayet, 131/134

Göklerin yerin mülkünün Allah'a ait olduğu, kitap ehline Allah'tan korkmaları tavsiye edilmekte, aksi taktirde onları yeryüzünden silip, başkalarının getirilebileceği ifade edilmektedir.

Cüz 5, Sure 4, Ayet, 135/136

Kendisi ve en yakını aleyhine de olsa şahitlik yaparken doğruluktan ayrılmamak.

Cüz 5, Sure 4, Ayet, 137/140

İman edip sonra küfredip, sonra tekrar tekrar iman edip küfredenlerin küfürleri artanların bağışlanmayacakları, kâfirleri dost edenler birlikte cehennemde olacakları ifade edilmektedir.

Cüz 5, Sure 4, Ayet, 141/147

Münafıkların alametleri, cehennemin en derin yerine gidecekleri, müminlerin de kâfirlerde bir üstünlük varmış gibi onları dost etmemeleri hususunda uyarılmaları hakkındadır.

Cüz 6, Sure 4, Ayet, 148/152

Allah'ın kötü sözlerin açığa vurulmasından hoşlanmadığı, yapılan bir kötülüğü affettikleri takdirde Allah'ın da affedeceği, peygamberlerin bazısına inanıp bazısını inkâr etmenin hükmü ve cezası gibi şeyler hakkında açıklamalar.

Cüz 6, Sure 4, Ayet, 153/154

Ehli kitabın peygamberimizden mucize istemeleri, Musa'dan da aynı şeyi istemeleri ve kendilerine gelen mucizeleri inkar edip cezaya çarptırıldıkları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 6, Sure 4, Ayet, 155/158

Yahudiler Allah'a verdikleri sözleri bozup haksız yere birçok peygamberleri öldürüp kalplerimiz kilitlemiş demeleri, Meryem'e iftira edip İsa'yı öldürdük demeleri sebebiyle kalplerinin mühürlenmiş. Oysa İsa'yı öldürdük sözünün doğru olmadığı, Allah' onu suikastçıların elinden kurtararak bilinmeyen bir yerde vefat ettirip sonra ruhunu kendisine kaldırdığı ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 6, Sure 4, Ayet, 159/162

İsanın bir kul ve peygamberliğini inkâr eden, ya da onu ilahlaştıran hitap ehlinin tamamı ölümlerinden önce İsa'nın bir kul ve peygamber olduğuna iman edecekleri fakat bu imanın kendilerine bir faydası olmayacağı vesaire şeyler hakkında geniş açıklamalar.

Cüz 6, Sure 4, Ayet, 163/166

Vahyi ile ilgili, Nebi ve Resulle ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 6, Sure 4, Ayet, 167/170

İnkâr edip insanları Allah'ın doğru yolundan çevirenlerin sapık oldukları, zalimleri Allah, cehennemin yolundan başka bir yola erdirmeyecek ve onları bağışlamayacağı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 6, Sure 4, Ayet, 171/175

Hazreti İsa'nın babasız olarak Allah'ın ol! Emriyle yaratılmasında Hıristiyanların haddi aşarak onun ve kutsal ruhu ilahlaştırmaları, her konuda Hazreti Muhammed'in bir delil, Kur anın da aydınlatıcı olarak indirildiği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 6, Sure 4, Ayet. 176

Ana babası ve çocukları olmayan, övey kardeşleri olan kimselere kelâle denir ki, bunlara verasetten düşen malların taksimatıyla ilgili verilen fetva.

MAİDA SÛRESİ

Bu surede en çok hüküm ayetleri bulunmaktadır.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 1/2

Verilen sözlerin yerine getirilmesi, ihramda avlanmanın dışında ki eti yenen hayvanların helal olduğu, haram aylara riayet edilmesi iyilikte ve takvada yardım edilmesi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 6, Sure 5, Ayet 3

Yenmesi haram, hangi hallerde olan hayvanların etleri ve kanları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 4/5

Avlanan hayvanların etleri ve kitap ehlinin kestikleri, etlerin ve onlardan kız almanın helal olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 6/11

Abdestin farzları, teyemmümle ilgili, şahitlikte doğruları söylemek vesaire açıklama.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 12/14

İsrail oğullarından söz alındığı, onlara on iki müfettiş gönderildiği, verdikleri sözü bozdukları için lanetlendikleri, Hıristiyanlardan de söz alınmış, onlar da sözlerini bozdukları için onların aralarına kıyamete kadar kin ve düşmanlık atıldığı ile ilgili açıklanmalar.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 15/17

Kitap ehlinin sakladıkları gerçekleri açıklamak doğruyu göstermek için Peygamber a.s. in geldiği Hıristiyanların İsa Mesih Allah'tır demeleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 18/19

Yahudi ve Hıristiyanlar biz Allah'ın oğullarıyız dedikleri, oysa onların da Allah'ın yarattığı bir insan oldukları ve fetret devresinde düştükleri bu sapıklıktan çıkarmak için Allah'ın elçisi Muhammet a.s. in gönderildiği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 20/26

Hazreti Musa'nı kavmine Allah'ın nimetlerini hatırlatması, onları ikaz etmesi.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 27/31

Âdem a.s. in oğlu Kabil'in diğer oğlu kabil i öldürmesiyle ilgili kıssa açıklamalar.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 32

Haksız yere bir adamı öldürmek, ya da ölümüne sebebiyet vermek bütün insanları öldürmek, bir insanın hayatını kurtarmak, ya da sebep olmak bütün insanların hayatını kurtarmış gibi olduğu ve organ naklinin caiz olup olmadığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 33/34

Allah', peygambere karşı savaş açan ve yeryüzünde fesat çıkaranların cezaları.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 35/37

Vesile nedir? Dünya ve bir oka dar daha kâfirlerin olsa, Allah'ın azabında kurtulmak için bunları fidye verecek olsalar bile kurtulmalarının mümkün olmadığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 38/39

Hırsızlık yapanların cezaları, tövbe edip düzeldikleri takdirde bağışlanacakları.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 40/41

Yahudilerin ağızlarıyla inandık deyip kalpleriyle inanmayıp küfrün ardından koşmaları, Peygamber a.s.ı üzdüğü için Allah Teâlâ onu teselli etmektedir.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 42/44

Yahudilerin çok yalancı ve haram yiyici oldukları, inanmadıkları hal de kendi lehlerine belki bir fetva alırlar diye Peygambere gelenler hakkında hüküm verip

vermemekte muhayyar olduğu, hüküm verdiği taktirde de adaletle hüküm vermesi emredilmektedir.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 45/50

Tevrat'ta, İncil de ve Kur an da kısas emredilmiş, bunların hükümleriyle hükmetmeyenlerin kâfir, zalim ve fasık olduklarıyla ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 51/56

Yahudi ve Hıristiyanlara dost olanların da onlardan olduğu, inananların dinden dönmeleri halinde onların yerine başka bir toplumun geleceği ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 57/63

Ezanla alay edenlerin cezalandırılmaları, küfürde ileri giden ehli kitabın, Cumartesi günü balık avlamanın Yahudilere yasaklanmasına rağmen o gün balık avlayanların lanetlenip maymun ve domuz suretine çevrilmeleri, bu günahlara karşı sessiz kalan alimlerin vebalının büyük olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 64/66

Yahudilerin Allah'a cimridir küstahlığında bulunmaları, yeryüzünde azgınlaşıp küfrettikleri için Allah onların arasına kıyamete kadar düşmanlık salmış ne zaman bir fitne çıkararak yeryüzünde savaş tutuştursalar, Allah, onu söndürmüştür.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 67/69

Peygamber a.s.'a ihtar verilmektedir ki, tebliğ etmedikçe görevini yerine getirmiş olmaz. Ehli kitabın küfür ve azgınlıkları, Yahudi, Sabiin ve Hıristiyanlardan iman edip güzel ameller işleyenlerin ise mükafaatlandırılacakları açıklanmaktadır.

Cüz 6, Sure 5, Ayet. 70/81

İsrail oğullarına gönderilmiş olan peygamberleri onlardan bir kısmının yalanladığı, bir kimsenin de onları öldürdüğü, Hıristiyanların bir kısmı, İsa Allah'ın oğlu, bir kısmı ise Tanrı olarak İsa, Ruhu'l Kudüs ve Allah olmak üzere üçlü Tanrı ettikleri, Yahudi ve Hıristiyanlarla ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 7, Sure 5, Ayet. 83/86

Müslümanlara en yakın olanların Hıristiyan, en çok düşman olanlar ise Yahudi ve ondan sonra müşriklerin olduğu vesaire ile ilgili açıklamalar.

Cüz 7, Sure 5, Ayet. 87/89

Halal olanların haram edilmemesi, helal ve temiz olanların yenmesi, yemin, yeminin çeşitleri ve cezaları ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 7, Sure 5, Ayet. 90/93

İçki, kumar, dikili taşlara tapınmak ve fal okları şeytanın işlerinden olan birer murdar şeyler olduğu, içki ve kumarda şeytan araya düşmanlık salarak birbirlerine düşürdüğü, bunlardan vazgeçilip Allah'a ve Peygambere itaat edilmesi emredilmektedir.

Cüz 7, Sure 5, Ayet. 94/100

Hacılar ihramda iken avlanmanın yasak olduğu ile sınandıkları, yasaklara uymayanların cezaları, deniz avlarının ve yiyeceklerinin helal olduğu, Kâbe'nin

civarının yasak bölge olduğu haram ayları hediye kurbanları ile ilgili geniş açıklamalar ve bu yasaklara uymayanların uydurdukları beyan edilmektedir.

Cüz 7, Sure 5, Ayet. 101/104

İrdelemek amacıyla her şey hakkında soru sorulmaması, çünkü önceki ümmetlerin çok soru sorup aldıkları cevaplardan memnun olmayarak küfretmiş oldukları, Allah'a iftira ederek bazı hayvanları putlar adına adak yapmış olan müşriklerle ilgili açıklamalar.

Cüz 7, Sure 5, Ayet. 105/108

İnanmış olanlara kâfirlerin bir zarar veremeyecekleri, hıyanet edilmiş bir olay anlatılarak bunun üzerinden şahitliğin nasıl olması gerektiği ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 7, Sure 5, Ayet. 109/115

Kıyamet günü bütün peygamberlerin toplanacağı ümmetlerinin kendilerine verdikleri cevabın ne olduğunu Cenabı Hak sorunca kendileri bilmediği, O'nun bildiğini söyleyecekler, İsa'nın Kutsal Ruhla takviye edildiği, kendisine birçok mucizeler verildiğinin hatırlatılması Havarilerin kendisine yardımcı olmaları ve kendisine gökten sofra indirilmesi gibi birçok nimetler verildiği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 7, Sure 5, Ayet. 116/120

Hazreti İsa'ya kıyamet gününde kendisinin ve annesinin Allah'tan başka Tanrı edildiğini kendisinin mi? söylediğini soracak. O da kendisinin böyle bir şey söylemediğini vefat ettikten sonra da sen buna şahitsin diyerek kendisinin vefatından sonra Hıristiyan aleminin kendisini Tanrılaştırmışlardır ifade etmektedir.

ENAM SÛRESİ

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 1/6

Allah'ın kudreti, insanın yaratılışı ve ecelimüsemma ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 7/11

Kur an eğer kırtasiye üzerine yazılı bir kitap olarak indirilmiş olsaydı müşrikler ona dokunup bu bir sihir diyecekleri, Meleğin kendilerinin gözü önünde inmesini isteyen müşriklere melek kendi şeklinde inseydi onun karşısında yok olacakları insan suretinde inince de, o da bizim gibi insan diyecekleri ile ilgili açıkla..

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 12/18

Göklerin, yerin yaratıcısı, mülkün sahibi olan Allah bir kuluna zarar verilmesini takdir etmiş ise onu kimsenin önleyemeyeceği, hayır takdir etmiş ise de ona kimsenin mani olamayacağı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 19/22

Kur anın hak kitap olduğunun en büyük şahidi Allah'tır. Kitap ehli bunu bile-bile inkâr edip Allah'a iftira ettikleri ve bunların zalim oldukları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 23/26

Allah'a iftira edenler kıyamet günü suçlarını itiraf ederek vallahi biz müşriklerdendik derler, fakat bunlara bu dünyada bütün mucizeler gösterilmiş olsa yine inanmayacakları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 27/32

İnkârciler cehennemi gördükleri zaman ve Rableri huzurunda durdukları zaman ne halde olduklarını, nasıl suçlarını itiraf edip hüsrana uğradıkları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 33/36

Peygambere eziyet edenlere karşı sabır tavsıya edilmekle ve eğer sabretmeyecek olursa göğe merdiven dayayıp mucize getirmesini ve buna gücünün yetmeyeceği ile ilgili ilginç bir misal verilmektedir.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 37/39

Bütün canlıların da insanlar gibi birer topluluk oldukları, Allah'ın her şeye kadir odlunu, insanların çoğunun bunu bilmediğini ve inkâr edenlerin sağır, dilsiz ve karanlıkta kalmış oldukları ifade edilmektedir.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 40/45

Allah'tan başkalarını çağıranlar O'nun azabı ya da kıyamet saati geldiğinde de acaba O'ndan başkasını çağırdıkları, oysa öncekilere de peygamber gönderilerek uyarılmalarına rağmen azanları azap yakaladığı zaman sadece Allah'a yalvarmış oldukları ifade edilmiştir.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 46/49

Yine inkârcılara peygamber aracılığı ile bir takım düşündürücü sorular yöneltildiği buna rağmen inkâr edenlerin azapla yakalandıkları, inananlarınsa mükafatla müjdelenmiş oldukları ifade edilmekte.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 50/55

Peygamber'in gaybi bilmediği, kendisine yaklaşan müminleri müşriklerin arzularına göre etrafından uzaklaşacakları ilgili meseleler genişçe açıklamaktadır.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 56/60

Bütün gaybin anahtarlarını ancak Allah'ın bildiği, gece insanları vefat ettirip sonra eceli müsemmaya kadar dirilttirdiği genişçe açıklanmaktadır.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 61/67

Her şeyi kahreden Allah, ölüm gelene kadar insanlara üzerlerine koruyucu ve yazıcı melekleri gönderdiğini sonra Allah'a döndürülecekleri vesaire ile ilgili açıklamalar.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 68/70

Allah'ın ayetleri inkâr edilip eğlenceye alındığı bir yerden derhal uzaklaşılması ta ki, başka bir konuya geçilinceye kadar orada oturulmaması, aksi halde onların da aynı onlar gibi, unutanların ise derhal orayı terk etmeleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 71/73

Gerçek mülkün sahibi Allah olmasına rağmen ne fayda, ne de zarar veremeyen uyduruk Tanrılara tapanlara müminler neden onlara uysunlar? diye sorulmaktadır.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 74/81

İbrahim'in babasına ve kavmine karşı söyledikleri, kendisine göklerin ve yerin melekûtunun gösterildiği, onlara bakarak tek olan Allah'ın birliğine delil getirip O'na yöneldiği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 82/90

İbrahim i örnek göstererek iman edip imanlarına şirk bulaştırmayanların hidayete erdikleri ve birçok peygamberlerin İbrahim ve Nuh'un neslinden geldiği açıklanmamış.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 91/94

Allah'ın kudretini takdir edemeyip, O'ndan başkasına taban iftiracı zalimlerin korkunç ölümleri hakkında.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 95/100

Yerden danelerin, çekirdeklerin, ölüden diriyi, diriden ölünün nasıl çıkarıldığı ile ilgili Allah'ın kudret ve kuvvetini gösteren misallerle açıklanırken, cinlerin O'na ortak koşulması, O'na oğullar ve kızlar edindi yakıştırması ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 101/107

Göklerin, yerin bidayette yaratıcısı olan, kendisinden başka tanrı olmayan Allah'ın nasıl eşi ve çocukları olabilir? Allah'ın bu dünyada görülemeyeceği, peygamberin iftira ve dedikodulara aldırmadan kendisine vahyi olana uyması ile ilgili açıklamalar.

Cüz 7, Sure 6, Ayet. 108/110

Müşriklerin putlarına sövmenin doğru olmadığı çünkü onların da düşmanlıkla Allah'a sövmelerine sebebiyet vereceği, bütün gayretleriyle bir mucize gelirse inanacaklarını söyleyen yalancılarla ilgili açıklama.

Cüz 8, Sure 6, Ayet. 111/117

Müşriklere her türlü mucize gösterilse yine de inanmayacakları, birbirlerine telkinde bulunan insan ve cin şeytanlarının bütün peygamberlere düşman oldukları, kitap ehli de Kur anın hak olarak indirildiğini bilmelerine rağmen inkâr ettikleri, bunlara karşı Peygamberin asla şüphe içinde olmaması hakkında.

Cüz 8, Sure 6, Ayet. 118/121

Kasten besmelesiz kesilen ve Allah'ın gayrisi adına kesilen etleri yenmemesi ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 8, Sure 6, Ayet. 122/124

İmanla küfre misal verilerek aydınlıkta olanlarla karanlıkta olanların bir olmadıkları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 8, Sure 6, Ayet. 125/127

Hakkı arama peşinde olanların kalplerini Allah,ın İslam'a açtığı, sırt çevirenlerin kalbini ise daralttığı, sanki, onlara göğe merdiven dayayıp çıkmak gibi zor geldiği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 8, Sure 6, Ayet. 128/130

Cin ve insanlar kıyamet günü mahşerde toplandıkları zaman bazıları bazılarından faydalanıp dostlar edindikleri, cinlerden peygamber olup olmadığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 8, Sure 6, Ayet. 131/136

İyi veya kötü herkesin yaptığı işin bir derecesi vardır. Allah her şeyden zengindir O, dilerse sizi yeryüzünden silip diğer ümmetlerde olduğu gibi başkalarını getirir.

Cüz 8, Sure 6, Ayet. 137/140

Müşriklerin kız çocuklarını öldürmeleri, bazı hayvanları ekinleri, kendilerinin dilediği kimselerden başkalarının yiyemeyeceği, sırtına binemeyeceği gibi uydurmaları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 8, Sure 6, Ayet. 141/144

Allah, kullarına çeşit çeşit bağlar, bahçeler, meyveler, etinden, sütünden, yününden istifade edecekleri sekiz çift hayvanlar yarattığını bunlardan bazılarını kendilerine haram saymaları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 8, Sure 6, Ayet. 145/150

Hangi hayvanların etleri haramdır, mecburiyet karşısında bunlardan ne kadar yenmesi helal olabilir.

Cüz 8, Sure 6, Ayet. 151/153

Allah, neleri haram kıldıkldığını Peygambere okuyup açıklamasını emretmekte.

Cüz 8, Sure 6, Ayet. 154/157

Musa'ya verilen kitapta her şey genişçe açıklandığı, müşrikler bu yalnız bizden öncekilerine inmiştir, bize de bir kitap inseydi inanırdık dememeleri için kendilerini hidayete erdirecek ve rahmet olarak gönderilmiş olan Kur anı yalanlayanlardan daha zalim olmadığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 8, Sure 6, Ayet. 158/160

Ölüm melekleri veya Allah'ın azabı ya da bazı azap alametlerinin geldiği gün imanın fayda vermeyeceği, dinde guruplara ayrılıp bölünmelerle ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 8, Sure 6, Ayet. 161/165

Semavi dinlerin aslı İslamdır olup İbrahim'in dininin de bu dinin devamı olan hanef dini olduğu, ibadetlerin de ortağı olmayan Allah için yapılması, kimse kimsenin vebalını yüklenemeyeceği, insanın yeryüzünün halifesi olduğu ile ilgili açıklamalar.

ÂRAF SÛRESİ

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 1/9

Nice azgın memleket halklarının helak edildiği, hem peygamberlere, hem de ümmetlerine kıyamet günü hesap sorulacağı, kıyamet günü kurulacak olan terazi nedir, sevabın ağır ya da hafif gelmesi nedir? bunlarla ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 10/18

Âdem'in yaratılışı, meleklerin ona secde edip, İblisin etmemesi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 19/25

Âdem'in cennete koyulması, şeytanın vesvesesi ile yasaklanan ağaçtan yiyip hep birlikte cennetten yeryüzüne sürgün edilmeleri vesaire açıklamalar.

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 26/30

Âdem'in yasaklanmış ağaçtan yemesiyle elbiselerinin soyulup çıkarılması, onu yaprakla kapatmaya çalışması, sonra Allah Teâlâ'nın ona elbiseler vermesi, ancak en iyi elbisenin takva elbisei olduğu, artık şeytana kul olanlarla Allah'ın ihlaslı kulların mücadelesinin başladığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 31/34

Mescitlerde güzel elbiselerin giyilmesi, israf edilmemesi, temiz ve zinetli olan şeylerin aslında inananlar için yaratıldığı, fuhuşun, gizlisinden ve açığından sakınılması, ecelin uzayıp kısalması ile ilgili açıklama.

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 35/39

Âdemogullarına peygamberler gönderilip ikaz edildikleri, artık kibirlenerek Allah'a yalan iftire eden zalimlerin sununun ebedi cehennem olacağı, dünyada birbirlerine dost olan cin ve insanların cehennemde birbirlerini lanetleyecekleri ile ilgili açıklanmaktadır.

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 41/51

Allah'ın ayetlerine karşı kibirlenip yalanlayanlara göklerin kapılarının açılmayacağı, deve iğnenin deliğinden geçmedikçe onların cennete giremeyecekleri, iman edip güzel işler yapanların ise ebedi cennetlerde olacakları, kalpleri rahatsız eden bütün dünyevi költukların sökülüp atılacağı, cennetle cehennem arasında Ârafta olanlarla cehennemde olanlar arasında geçen konuşmalarla ilgili açıklamalar.

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 52/53

Dünya hayatına aldanıp dini oyun ve eğlence haline getiren, bunun hesabıyla karşılaşacaklar unutanlar başlarına gelecek olan azaptan başkasını beklemezler.

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 54/58

Göklerin, yerin altı günde yaratılması, Arşa istivanın ne anlama geldiği, dua yapılırken nasıl yapılmalı, Allah'ın varlığının, delilleri, iyilerle kötülere verilen örnekler vesaire.

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 59/64

Nuh a.s. in kavmine gönderilmesi, onu yalanlamaları neticesinde helak olmaları.

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 65/72

Hud a.s. in Ad kavmine gönderilmesi, onu yalanlamaları neticesinde helâk olmaları.

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 73/79

Salih a.s. in Semud kavmine gönderilmesi, onu yalanlamaları sonucu helâk olmaları.

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 80/84

Lut kavminin en çirkin olan fuhşu (livatayı) işlemeleri neticesinde helâk olmaları.

Cüz 8, Sure 7, Ayet. 85/87

Medyen şehrine de Şuayb a.s. gönderilmiş onun kavmi de birçok çirkin işler yaparak nesihatları dinlememeleri, onu yalanlamaları neticesinde onların da helâk oldukları ile ilgi açıklamalar.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 88/93

Şuayb a.s. i ve ona inananları kendi sahte inançlarına dönmedikleri takdirde onları yer ve yurtlarından sürüp çıkarmakla tehdit etmeleri sonuçta da helâk oldukları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 94/102

Hangi memlekete peygamber gönderilip, onu yalanladılarsa bütün bu memleket halklarının helak edilip yerine başkaları getirilmiştir.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 103/108

Musa a.s. da mucizelerle Firavun'a ve yandaşlarına gönderilmesi, Fakat onlar bu mucizelere karşı haksızlık yapıp buna sihir demeleri sonucunda onların helak edildiği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 109/129

Bu ayetler Firavun'la Hazreti Musa arasında geçen olaylardan sihirbazlarla Musa'nın karşılaşması ve sihirbazların mağlup olup Müslüman olmaları üzerine Firavun'un onları tehdit etmesi.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 130/137

Firavun belki, kendine gelir diye Allah Teâlâ'nın onu kıtlık ve kuraklıkla yakaladığı, başlarına gelen bir musibeti Musa'nın uğursuzluğundan, bildiği fakat sıkıştığında kendisnden yardım istediği, o musibetten kurtardığı takdirde ona iman etmeye söz vermesi üzerine Musa'nın duası v e bir takım mucizeler gösterip o musibetleri kaldırdığında sözünde durmadığı, mucizelerin neler oluğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 138/141

Firavun'un erkek çocukları kesip kızları geriye bırakıp çeşitli zulümler yaptığı denizde ordusu ile boğulup İnsrail oğulları onun zulmünden kurtarılmalarına rağmen müsa ya ısyan etmeleri neticesinde onların da cezalandırıldıklarıyla ilgili açıklamalar.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 142/143

Hazreti Musa'nın Turisinaya Rabbi için ibadet ve oruç tutmak için gitmesi, Rabbi nin cemalını görmek istemesi, düşüp bayılması, Allah Teâlâ'yı dünyada görmek ümkün mü, değilm, ilgili açıklamalar.

Cüz 9, Sur 7, Ayet. 144/147

Cenabı Hak Musa'ya Risalet vermesi, onunla konuşması, Tevrat'ı levha üzerine yazılı olarak ona vahyi etmesi, her şeyi açıklayıp ona ciddiyetle sarılmasını emretmesi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 7, Sure 7, Ayet. 148/151

Musa mikat yerine gidince Samiri altınları toplatıp buzağı heykeli yapıp İsrailoğullarını ona taptırdığı Musa dönüşünde bunu görünce çok sinirlendiği, kardeşi Harun'u niçin müdahele etmedin diye azarladığı.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 152/157

Buzağıya tapanlar Allah'ın gazabına uğramış, sonra tövbe edip bağışlanmaları, Musa'nın öfkesinin yatışması sonucunda kavminden kırk kişi seçip tekrar mikat yerine gittikleri, biz Allah'ı görmedikçe inanmayız, demeleri üzerine onlara yıldırım çarpıp öldükten sonra dirilmeleri, Peygamber a.s. ın Tevrat ve İncil de sıfatlarının yazılı olması ona inanıp uyulmasıyla ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 158/162

Yerin, göğün mülkiyetinin Allah'a ait olduğu, bütün peygamberleri de O'nun gönderdiği ve o ümmü olan peygambere uyulması, Musa'nın kavminden hidayete erenlerin de, haddi aşanların da olduğu, Allah,ım nimetlerine karşı nankörlük ettikleri vesaire ilgili açıklamalar.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 163/170

İsrail oğullarının Cumartesi balık avlama yasağını deldikleri, bir kısmı buna engel olmak isterken, bir kısmının seyirci kalması sebebiyle müdahalede bulunanlar hariç diğerlerinin helâk olmaları kendilerine verilen kitabın emirlerini tutmaları için dağın üzerlerine kaldırılması vesaire açıklamalar.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 171 178

Elestü bi Rabbiküm sorusuna verilen cevapla ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 179/181

Hakkı görmeyen, işitmeyen, anlamayan hayvandan daha aşağılık birçok cin, insanların cehennemlik oldukları, uyduruk isimlerin bırakılıp, Allah'ın güzel isimleriyle çağırılması ile ilgili açıklamalar.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 182/188

Bir kısım insanların hidayet üzere oldukları, kıyametin ne zaman kopacağı sorusuna verilen cevap, Peygamberin kendiliğinden kimseye ne zarar, ne de yarar veremeyeceği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 189/195

Önce Âdem'i sonra ondan eşini ve bunlardan da bütün insanlığın yaratılışı, Havva hamile kalınca her ikisini beraber dusı, onların duaları kabul edilip salih evlatları olduktan sonra neslinin Allah'a şirk koşması vesaire ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 9, Sure 7, Ayet. 196/206

Evliya nedir, kimlere denir? Kur an okunurken dinleme, duanın adabı vesaire.

ENFAL SÛRESİ

Cüz 9, Sure 8, Ayet. 1/8

Savaşmadan elde edilen ganimet mallarının taksimatı, Allah, zikredildiğinde müminlerin kalplerinin ürpermesi ve onlara verilen mükâfatla ilgili açıklamalar.

Cüz 9, Sure 8, Ayet. 9/14

Bedir savaşında Allah'ın manevi yardımları sayesinde zafer kazanılması vesaire.

Cüz 9, Sure 8, Ayet. 15/19

Savaşta düşmanın karşısından kaçmanın büyük günah olması ve cezası, savaşta zafer kazanırken Allah'ın yardımını göz ardı ederek övünmenin doğru olmadığı.

Cüz 9, Sure 8, Ayet. 20/26

Allah'a, Peygambere itaat edilmesi, yaratıkların en şerli olanları hakkı işitmeyen, konuşamayanlar dua ederken Allah'ın kendisine yakın olduğu, fitneden kaçınılması zalimlerin zulmüne ses çıkarılmadığı takdirde Allah'ın azabı herkesi kaplayacaktır.

Cüz 9, Sure 8, Ayet. 27/29

Allah'a, Peygambere ve emanete hiyanetle ilgili, mal ve evlatların birer imtihan olduğu, Allah'tan korkulduğu takdirde hakla batılı ayıracak basirete sahip olunacağı vesir.

Cüz 9, Sure 8, Ayet. 30/38

Peygamberimizi öldürmek için kurulan tuzak, müşriklerin namazı Kâbe'nin yanında el çırpıp ıslık çalmaları, kâfirler insanları Allah'ın yolundan çevirmek için mallarını harcamaları sonunda hüsrana uğrayacakları vesaire bir takım açıklamalar.

Cüz 9, Sure 8, Ayet 39/40

Fitne ortadan kalkıncaya ve din yalnız Allah'ın oluncaya kadar savaşılmasının emredilmesi...

Cüz 10, Sure 8, Ayet.41/44

Savaşarak elde edilen ganimetlerin taksimi, Allah Teâlâ'nın bedirdc Müslümanlara yardımı hakkında.

Cüz 10, Sure 8, Ayet. 45/48

Müminlerin düşmanla karşılaşmaları durumunda sebat etmeleri, Allah'a, Resulüne itaat etmeleri aralarında niza edip gevşememeleri ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 10, Sure 8, Ayet. 49/54

Münafıkların Müslümanlar aleyhinde dedi kodular yapması, kâfirlerin canlarını melekler almaya geldiğinde tıpkı Firavun'un ve yandaşlarının ki gibi nasıl acıklı olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 10, Sure 8, Ayet. 55/63

Peygamber a.s. ile anlaşma yapıp da bozanların anlaşmalarının artık bir geçerliliği olmadığı ve onlarla savaşılıp sindirilmeleri, düşmana karşı güç hazırlanması, düşman barış istediği takdirde barışılması Peygamberin yer doluncusu harcama yaparak kalpleri ısındırıp dös edemediği düşmanları Allah'ın döst etmesi.

Cüz 10, Sure 8, Ayet. 64/69

Müslümanların zayıf olduğu ilk zamanlarda sabreden bir Müslüman'ın on kâfire galip gelmesi, şimdi ise bir Müslüman'ın iki kâfire galip geleceği, sırf dünyalık için esir alınması ve ganimetlerin hükmü.

Cüz 10, Sure 8, Ayet. 70/75

Esirler hakkında yapılacak muamele, hicret edip cihad eden müminlerin dereceleri, hicret edenlerle etmeyenler aralarındaki velayetin kalktığı ilgili geniş açıklamalar.

TEVBE SÛRESİ

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 1/6

Hacci Ekber günü yani hicretin dokuzuncu yılı anlaşmaları bozan müşriklere karşı savaş ilan edilmesi namazla zekatın önemine vurgu yapılması ile ilgili açıklamalar.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 7/12

Anlaşmayı bozanlarla artık Müslümanların da bu anlaşmayı tanımalarının mümkün olmadığı, anlaşmayı az bir menfaate karşılığında bozanların durumu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 13/16

Müşrikler Peygamberi yurdundan çıkarıp ilk düşmanlığı onların başlatmalarına rağmen müminlerin neden savaşmaktan çekindikleri, imanında samimi olanlarla olmayanların denendikler ile ilgili açıklamalar.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 17/22

Mescitlerin imarını inananların yapacağı, ancak mescitlerin imarıyla Allah için cihadın eşit olmadığı.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 23/27

Küfrü imana tercih etmiş olanlar babaları, en yakınları da olsa onların dost edilmemeleri, evlatlar, mallar vesaireler Allah yolunda cihat etmekten daha sevimli olduğu takdirde Müslümanların başlarına gelecek felaket, Huneyn savaşıyla ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 28/33

Müşriklerin pis oldukları, Mescidi Haram'a yaklaşmamaları, Allah'a, ahiret gününe inanmayanlarların, ehlikitabın elleriyle cizye verene kadar savaşılması emredilmekte. Yahudilerin Üzeyir, Hıristiyanlar da Mesih Allah'ın oğludur, demeleri, âlimlerini kendilerine Rab edindikleri, sözde din adına insanları dinden uzaklaştırıp insanların mallarını batıl sebeplerle yedikleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 10, Sure 9, Ayet 34/35

Zekatı vermeyip hazine edinenlerin şidde le cezalandırılacakları ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 10, Sura 9, Ayet. 36/37

Haram ayları hangi aylar, bu aylar çıkınca müşriklerle savaşılması vesaire ile ilgili açıklamalar.

Cüz 10, Sura 9, Ayet. 38/41

İman etmiş olanların dünyada biraz daha faydalanmak için savaş emredilince yere yığılıp kalanların cezalandırılmaları Peygamberin Ebu Bekirle Medine ye hicret yolculukları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 42/47

Tebuk seferinden kaytarmak için Peygamber a.s. kendisinden izin isteyen münafıklara, izin verdiğinden ötürü hata ettiği için Allah'tan af dilemesi ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 48/55

Müşrik ve münafıkların fitne çıkarmaları, müminlerin aleyhinde beklenti içinde oldukları, oysa müminleri aleyhinde hiçbir şey olmadığı, Allah'a dayandıkları hakkında açıklamalar.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 56/60

Münafıkların ganimet malları taksiminde, kendilerine fazla verilmediği için Peygamber a.s. ın aleyhinde dedikoduları ve zekâtın kimlere verileceği ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 61/70

Savaştan kaytaran, dipte köşede dedikodu yapan münafıklar haklarında bir süre iner Peygamber a.s. onların gizli hallerini açığa çıkarır korkusu ile kendi aralarında konuşmeleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 71/72

Müminler birbirlerinin dostları olduğu, namazlarını kılıp zekâtlarını vermeleri, Allah'a Peygambere itaat edenlere cennet vadedildiğ ve mükafatlandırılacakları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 73/80

Yine Tebuk seferinden geri kalan münafıklar yalan yere yemin edip mazaret uyduran kafirlere ve onlara karşı cihat edilmesi emredilmekte, Allah, bana mal versin hakkını öderim diye söz verip sonra zekâtı vermeyen Salebe gibi münafıkların sonunun hüsran olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 81/87

Savaştan geri kalan münafıkların çok gülüp sevinmelerinin sonunda ağlayacakları, onların namazlarının kılınmayacağı, kabirlerine de gidilmeyeceği ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 88/89

Peygamberle beraber Allah için cihad edenlerin ebedi cennetlerde kurtuluşa ermeleri.

Cüz 10, Sure 9, Ayet. 90/93

Bedevilerden bazıları, Allah ve Resulünü yalanlayan kâfirler de mazeretler uydurarak savaştan geri kalıp oturdukları, ancak gerçek mazeret sahibi olan, çocuk, yaşlı, hastalar hariç diğerlerine acıklı azap olduğu.

Cüz 11, Sure 9, Ayet. 94/99

Uyduruk mazeretlerle savaştan geri kalanların yalancı olduklarının yüzlerine vurulması, bedevilerin küfür bakımından diğerlerinden daha dehşetli, bazılarının ise mümin olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 11, Sure 9, Ayet. 100

İlk hicret edenlerle onlara yardım eden Ensarın fazileti ile ilgili açıklamalar..

Cüz 11, Sure 9, Ayet. 101/106

Tebuk seferinden geri kalan münafıklar ve iman etmiş olan bazı kimselerle ilgili açıklamalar.

Cüz 11, Sure 9, Ayet. 107 110

Yahudilerin sinsice faliyetlerini sürdürmek için yaptıkları mescidi dırar, onun yıkılması ile ilgili açıklama.

Cüz 11, Sure 9, Ayet. 111/112

Allah yolunda mallan ve canları ile cihad kerşılığında cenneti satın alan, tövbe edip bir takım ibadetleri yapan, Allah'ın hudutlarını koruyan müminlerin fazileti.

Cüz 11, Sure 9, Ayet. 113/116

Müşrikler hakkında duanın caiz olmadığı, İbrahim'in müşrik olan babası için duasının bir adaktan ibaret olduğu, babasının Allah düşmanı olduğu bildirilince de vazgeçtiği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 11, Sure 9, Ayet. 117/118

Tebuk savaşından geri kalan Kaab ve arkadaşlarına boykot ilan edilmesi ve bilahare tövbelerinin kabul edilmesiyle ilgili genişçe açıklamalar.

Cüz 11, Sure 9, Ayet. 119/123

Tebuk savaşından geri kalan Kaab gibi gerçekleri söyleyenlerle, yalan söyleyen münafıfklarların durumu, müminlerin civarlarında ki kâfirlerle savaşmalarının emredilmesi vesaire.

Cüz 11, Sure 9, Ayet. 124/127

Bir surc indiğinde münafıklar kendi aralarında inkâr ederek şimdi bu kimin inancını artırdı dedikleri. oysa bunların yılda bir iki kere bela ile karşılaştıklarının farkında olmadıkları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 11, Sure 9, Ayet. 128/129

Peygamberin Araplar'ın kendi içlerinden geldi, müminlere son derece düşkün vc şefkatli olduğu.

YUNUS SÛRESİ

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 1/6

Göklerin, yerin altı günde yaratılması, Allah, Arşı ve kudretine delil olan birçok şeyi yaratmış olmasına rağmen şu Kur anı bir insana mı gönderdi?diye inkâr edenlerle ilgili açıklamalari.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 7/10

Şu dünya hayatı ile tatmin olup Allah'a hesap vermeyi ummayan kâfirlerin sununun cehennem, iman edip salih amel işleyenlerin cennetlerde olacakları ve oradaki dua ve selamlaşmaları ile ilgili açıklama.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 11/14

İnkâr edenlerin dara düştükleri zaman yalnız Allah'a yalvarıp, genişe çıkınca yine eski hallerine döndükleri onlardan önce onlar gibi nicelerinin helak edildikleri fakat ibret almadıkları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 15/20

Kafirlere bir ayet okunduğu zaman, işlerine gelmediği için Peygambere bunu değiştir dedikleri, aslında tek bir din üzere iken ihtilafa düşüp Allah'tan başkasına taptıkları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 21/23

İnsanlaraın başına bir sıkıntı geldiğinde, gemide yolculuk yaparken fırtınaya yakalanıp bir tehlike ile şılaştıklarında Allah'a samimiyetle yalvarıp kurtulunca da nankörlük edip gerisin geri döndükleri.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 24/27

Bu dünya hayatının aldatıcı bir süs olduğu ile ilgili güzel bir misal verilmekte, Allah, insanları düşünmeye ve selamet yurdu olan cennete davet ettiğini açıklamaktadır.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 28/36

Allah'tan başkasını O'na ortak koşanlara bu kâinatta olanları kim yarattı, diye sorulsa Allah diyecekleri fakat O'ndan başkasına kulluk ettikleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 37/43

Kur an Allah'tan başkasına kulluk edin diye bir iftirada bulunmadığı halde bu iftirayı yapan kâfirlerin onun benzeri bir sureyi dahi getirmeye güç yetiremeyecekleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 44/53

Allah,ın kimseye haksızlık etmediği, insanların kendilerine haksızlık ettikleri, her toplum için bir ecel tekdir edildiği, ecelin uzayıp kısalmasıyla ilgili vesaire geniş açıklamalar.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 54/60

Alay ederek azabı inkâr edenlerin başına geldiği zaman bütün dünya onların olsa fidye verecek olsalar inkâr ettikleri azaptan kurtulamayacakları, Kur anın kalplere şifa olduğu, Allah'a iftira edenlere kıyamet günü hesap sorulacağı tehdidinde bulunulmakta.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 61/64

Allah, yapılan bütün işlere, yerde ve göklerde ne varsa büyük, küçük her şeye şahit olduğu, dosları için ne korku nede üzüntü olmayacağı, hem dünya hem de ahiret hayatında mijdeler olduğu, sözünün de asla değişmeyeceğini beyan etmektedir.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 65/70

Müşriklerin yaptıklarıne ve sözlerine üzülen Peygamber a.s. ın teselli edilmesi, bütün mülkün Allah'a ait olduğu, kendisine şirk koşmalarından yüce ve zengin olduğu, azcık daha yaşamalarından sonra onların kendisine döneceklerini bildirmektedir.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 71/74

Nuh'un kavminin inkarları yüzünden başlarına gelenlerin hatırlatılması, inananların ise kurtuluşlarının okunup hatırlatılması ve ibret alınması ile ilgili açıklamalar.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 75/97

Nuh'tan sonra Musa ve Harun'un gönderildiği, Firavun ve yandaşlarının onları yalanlayıp sihirbazlarla karşılaştırması vesaire sonuçta Allah Teâlâ denizde boğup sonra ibret için bedenini denizin yüzüne attığını, İsrail oğullarını kurtarıp onların yurduna yerleştirdiği, sonra onlar da ihtilafa düştükleri vesaire.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 98/103

Yunus a.s. in başına gelenler, azap alameti belirdikten sonra yalnız onun kavminin imanının kabul edildiği, Allah dileseydi yeryüzündeki bütün insanları imana zorlardı.

Cüz 11, Sure 10, Ayet. 104/109

Kafirler şüphe edip ortak koşsalar da peygamber a.s. Allah'a kulluktan şaşmayacağını, Allah zarar takdir etmiş ise onu kimsenin kaldıramayacağı, iyiliği takdir etmiş ise ona da kimsenin mani olamayacağı hidayete eren kendi lehine, sapıtanın da kendi aleyhine olacağı ilgili açıklamalar.

HUD SÛRESİ

Cüz 11, Sure 11, ayet. 1/5

Allah, Kur anı açıklayıcı, bir kitap olarak indirmiş kendisinden başkasına kulluk edilmemesi gerektiğini, hem uyarıcı hem de korkutucu olduğunu ev kendisine tövbe istiğfar edilmesini emretmektedir.

Cüz 12, Sure 11, Ayet. 6/8

Yeryüzündeki bütün canlıların rızkına Allah Teâlâ'nın kefil olduğu, göklerin yerin altı günde yaratılmasından önce Arşın su üzerinde oluşu ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 12, Sure 11, Ayet. 9/17

Sabredip iyi işler yapanlar hariç insan oğlu sınanmak için kendisine bir nimet verildikten sonra geri alınınca nankörlük ettiği, bir sıkıntıdan sonra nimete kavuştuğunda da böbürlendiği bildirilmektedir.

Cüz 12, Sure 11, Ayet. 18/24

Allah'a yalan iftira ederek ondan yüz çeviren, insanları doğru yoldan çevirenlerin azaplarının kat kat iman edip güzel amel işleyenlerin de ebedi cennetlerde oldukları ve bu iki guruba verilen misal .

Cüz 12, Sure 11, Ayet. 25/35

Nuh a.s. ile kavmi arasında geçen konuşmalar sonunda ona, vadettiğin azabı getir diyerek inkâr edip ona baş kaldıranlara, o da nasihatlerini dinlemeyen kavmine sizin iftiralarınızdan beriyim demesi.

Cüz 12, Sure 11, Ayet. 36/49

Nuh tufanı onu gemiyi yapması, inananların kurtuluşu, oğlunun helâki ile igili açıklamalar.

Cüz 12, Sure 11, Ayet. 50/60

Hud a.s. ile Ad kavmi arasında ki, mücadele sonucunda helâk olmaları ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 12, Sure 11, Ayet. 61/68

Salih a.s. ile kavmi Semud arasında ki, mücadele sonucunda helâki ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 12, Sure 11, Ayet. 69/83

Lut kavmini helâk etmeye gelen meleklerin önce İbrahim a.s.'a uğrayıp kendisi ve eşi yaşlı olmasına rağmen İshak'la müjdeledikleri, İbrahim A.s. in misafirperver olması ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 12, Sure 11, Ayet. 84/95

Medyen şehrine de Şuayb a.s. in gönderilmesi, kavmi ile arasında ki, mücadeleden sonra onlarında karşı koyup tehdit etmeleri neticesinde helâk edilmeleri ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 12, Sure 11, Ayet. 96/99

Musa'nın da açık mucizelerle gelmesine rağmen Firavun yandaşları Musa'ya değil ona uydukları onların da lanetlenip helâk edilerek kıyamet günü yandaşlarıyla cehenneme girecekleri açıklanmaktadır.

Cüz 12, Sure 11, Ayet. 100/109

Bütün peygamberlerle kavimleri arasında geçen mücadeleleri Cenabı Hakkın peygambere vahyi ile bildirdiği kimseye zulüm etmediği, onların kendilerine zulmettikleri vesaire açıklamalar.

Cüz 12, Sure 11, Ayet. 110/115

Allah yapılan bütün işleri bildiğini, Peygamberin kendisine verilen istikamette yürümesini, asla haksızlığa meyl edilmemesi aksı halde onları da azabın yakalayacağı, namazlara sabırla devamı emredilmektedir.

Cüz 116, Sure 11, Ayet. 116/119

Kötülüklere engel olacak kimselerin bulunması gerektiği, islah ediciler olduğu müddetçe de zulmedenler yüzünden bir memleket halkının helâk edilmeyeceği, Allah dileseydi bütün insanlığı bir ümmet kılardı.

Cüz 12, Sure 11, Ayet. 120/123

Peygamberin kalbini tatmin etmek için geçmiş peygamberlerin kıssalarının anlatıldığı ile ilgili açıklamalar.

YUSUF SÛRESİ

Cüz 12, Sure 12, Ayet. 1/3

Kur anın Arapça indiği, Peygamber a.s.'a kıssaların en güzelinin vahyi edildiği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 12, Sure 12, Ayet. 4/6

Yusuf'un on yıldız ve güneşle ayın kendisine rüyada secde ettiğini babasına söylemesi, babasının da bu rüyayı kimseye söylememesi ve rüya ile ilgili genişçe açıklamalar.

Cüz 12, Sure 12, Ayet. 7/14

Yusuf'un kardeşleri ona tuzak kurarak onu öldürmeye azmettikleri ile ilgili açıklanmalar.

Cüz 12, Sure 12, Ayet. 15/20

Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılıp babalarına kurt yedi diye yalanlar uydurdukları kervancıların onu kuyudan çıkarıp kardeşlerinden köle olarak satın almaları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 12, Sure 12, Ayet. 21/24

Kervancıların Yusuf'u para karşılığında Mısır Kralına satmaları, karısının ondan yararlanmak istemesi.

Cüz 12, Sure 12, Ayet. 25/29

Mısırın Kralının karısı Yusuf'tan faydalanmak isterken Yusuf'un kaçmasıyla arkadan gömleğini çeker vaziyette kapıdan çıkarken Kralın görmesiyle karısı hemen taktik değiştirerek Yusuf'u suçlaması.

Cüz 12, Sure 12, Ayet. 30/32

Mısırı ileri gelen kadınları Kralın karısının bu halini kınamaları üzerine, onları davet edip Yusuf'un aniden içeri girmesinin emredince onu kınayan kadınların Yusuf'a hayranlıklarından ellerini kesmeleri, böylece kınayan bu kadınlar bu manzarayı görmek suretiyle kendini mazur göztermeye çalışması.

Cüz 12, Sure 12, Ayet. 33/35

Halkın dedikodusunu unutturmak için Kralın suçsuz yere Yusuf'u zindana attırması ve ona zindan kendisine yapılan hilelerden daha hayırlı olduğunu ve Rabbine sığındığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 12, Sure 12, Ayet. 36/42

Yusuf'la beraber iki gencinde zindana atılması, bunların biri rüyada şarap sıktığını, diğeri de başı üzerinde ekmek taşıyıp bunlardan kuşların yediğini gördüğünü söylemeleri ve bunların tabirini istemeleri üzerine şarap sıkanın kurtulup Kralın sakisi olacağını, ötekininse asılacağını söyleyerek tabir etmesi vesaire.

Cüz 12, Sure 12, Ayet. 43/49

Hükümdarın rüyası üzerine Yusuf'u zindandan çıkarıp rüyasını tabir etmesi ile ilgili geniş açıklama.

Cüz 13, Sure 12, Ayet. 50/53

Yusuf suçsuz olduğunu itibarının iadesi için hükümdarın bu işi araştırıp kendisinin masum olduğunu orteya çıkarmadıkça zindandan çıkmak istemediğini elçi aracılığıyla Krala iletilip araştırılmasını istemesi.

Cüz 13, Sure 12, Ayet. 54/57

Hükümdar tekrar elçiyi göndererek onu çıkartıp getirtmesi, rüyasını tabir etmesi üzerine Kralın kıtlığı iyi idare etmesi için hazine bakanı yapması ile ilgili açıklamalar.

Cüz 13, Sure 12, Ayet. 58/62

Yakup a.s. ın memleketinde kıtlık olması dolayısıyla kardeşleri Mısıra zahire almaya gelmesi, Yusuf'un onları tanıması, birdaha gelişlerinde öz kardeşi Bünyamin'i de beraberlerinde getirmedikleri takdirde onlara zahire verilmeyeceğini söylemesi vesaire açıklamalar.

Cüz 13, Sure 12, Ayet. 63/68

Yusuf'un kardeşleri dönüp babalarına meseleyi anlatıp Bünyemin i göndermesi için onu ikna etmeye çalıştılar, babaları izin verip şehre girerken bir kapıdan değil ayrı ayrı kapılardan girmelerini istemesi.

Cüz 13, Sure 12, Ayet. 69/79

Yusuf'un kardeşleri Bünyemin i de alıp tekrar gidince Yusuf'un onu tanıyıp yanına çekti, yanında alikoyması için zahirelerini ölçerken ölçeği Bünyemin in çuvalına koydurup onu yalandan hırsızlıkla suçlaması.

Cüz 13, Sure 12, Ayet. 80/82

Bünyemin in alıkoyulması üzerine büyük kardeşleri babamız Bünyamin hakkında bizden katı söz almıştı o bırakılana kadar ben sizinle gelmem siz gidin hırsızlık yaptığı için alıkoyuldu deyin demesi vesaire.

Cüz 13, Sure 12, Ayet. 83/87

Yakup a.s. onlara inanmadı güzel bir sabır diyerek onlardan yüz çevirip üzüntüden gözlerinin görmez olması, oğullarına siz Yusuf'u ve kardeşini arayın, Allah'tan ümit kesilmez demesi vesaire.

Cüz 13, Sure 12, Ayet. 88/93

Kardeşler tekrar Mısır'a dönüp perişan olduklarını yine zahire verilmesini istemeleri üzerine Yusuf'a ne yaptığınızı bildiniz mi? Diyerek kendisini tanıttığı, fakat kendilerini kınamadığını, gömleğini götürüp babalarının yüzüne koymalarını gözlerinin açılacağını, hep birlikte kendisine gelmelerini söylemesi.

Cüz 13, Sure 12, Ayet. 94/98

Kervan Mısırdan ayrılınca Yakup a.s. ben Yusuf'un kokusunu buluyorum demesi oğullarının ona kendini helâk edeceksin derken müjdeci gelip gömleği yüzüne sürünce gözlerinin açılması, oğullarının mahcup olarak kendileri hakkında dua istemeleri vesaire açıklamalar.

Cüz 13, Sure 12, Ayet. 99/101

Yusuf'un ailesi hep birlikte yanına gelince onları bağrına basıp babası için bir taht hazırlattığı, derken hep birlikte onun huzurunda secdeye kapanmaları, Yusuf ey babasına bunun daha önce gördüğüğü rüyanın tabiri olduğunu söylemesihapi kendisine rüyaların tabirini öğreten Allah'a şükredip dua etmesi.

Cüz 13, Sure 12, Ayet. 102/107

İşte bütün bunlar gaybi bilgiler olarak Peygamber a.s.'a vahyi edildiği, müminlere ne kadar düşkün olmasına rağmen insanların çoğunun kendisine inanmayacakları ile ilgili vesaire açıklamalar.

Cüz 13, Sure 12, Ayet. 108/111

Yusuf a.s. in kıssası akli selim olanlar için bir ibret olduğu, Kur anın uydurulmuş bir söz olmasının mümkün olmadığı, Peygamberin ve inananların Allah'ın bu dosdoğru yoluna uydukları bildirilmekte.

Cüz 13, Sure 13, Ayet. 1/4

Kur anın hak bir kitap olarak indirildiği, direksiz göklerin yükseltilmesi, Arşa istivanın ne olduğu, yerin yayılışı, güneşin, ayın, gecenin gündüzün ardarda gelmesi vesaire Allah'ın kudretinin delilleri olduğu.

Cüz 13, Sure 13, Ayet. 5/11

Kafirlerin cehennemdeki durumları, Allah'ın ilmi ve kudretini gösteren birçok şeyler ve insanı Allah'ın emriyle koruyan ön ve arkasında ki, koruyucu meleklerle ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 13, Sure 12, Ayet. 12/15

Yine Allah'ın kudretini gösteren hem yağmur için ümit veren hem de korku veren şimşek çakması, bulutların dağılması, Allah korkusundan gök gürültüsünün ve meleklerin O'nu tesbih etmeleri, göklerde, erde olan her şeyin ona secde etmesi, kâfirlerin duasının sapıklıktan başka bir şey ifade etmediği vesair.

Cüz 13, Sure 13, Ayet. 16/18

İnkar edenlere göklerin yerin ve her şeyin Rabbi kimdir, diye sorulsa Allah, dedikleri ama O'na ortak koştukları, hakla batıla insanı düşündürücü güzel misal verilmesi gibi açıklamalar.

Cüz 13, Sure 13, Ayet. 19/24

Allah'tan indirilmiş olan gerçeklere inananla, bu gerçekleri göremeyen körlerin bir olmadığı, Allah'a verdikleri sözü bozmayıp sabırla güzel amelleri işleyenler kendileri gibi salih olan ana baba, eş ve çocuklarıyla birlikte cennetlerde olacakları, meleklerin de her kapıdan girerek onları selamlayacağı.

Cüz 13, Sure 13, Ayet. 25/29

Allah'a söz verip de bozanların, yeryüzünde fesat çıkaranların lanetlendikleri, Allah, dilediğinin rızkını genişletip dilediğininkini de kıstığını, dünya hayatını bir geçimlikten başka olmadığını açıklamaktadır.

Cüz 13, Sure 13, Ayet. 30/31

Peygamberi yalanlayıp mucize isteyenler gibi geçmiş ümmetlerin de yalanladıkları, eğer Kur anla dağlar yürütülseydi ya da yarılacak olsaydı veya ölüler diriltilecek olsaydı mutlaka onunla olurdu fakat bütün bunların Allah'ın emriyle olduğu ve Allah 'a güvenilmesiyle ilgili açıklamalar.

Cüz 13, Sure 13, Ayet. 32/35

Müşriklerin Peygamberi alay etmelerine rağmen onlara biraz mühlet verilip sonra hem dünyada hem de ahirette azaba çarptırılacakları, muttakilerinse daimi cennetlerde olacakları ile ilgili açıklamaler.

Cüz 13, Sure 13, Ayet. 36/37

Kitap ehlinden bir kısmı Kur anın inişine sevinirken birtakım gurupların inkâr etmeleri, Kur anın Arapça bir hüküm olarak indirildiği, ondan başkasına uyanlar için ne dost, ne de yardımcı olmayacağı.

Cüz 13, Sure 13, Ayet. 38/43

Evladu ıyal sahibi olmanın Peygamberliğe mani olmadığı, tüm ecellerin Levhi'l mahfuzda yazılı olduğu Allah dilediği yazıyı silip dilediğini aynen uygulayacağı ve ecelle ilgili geniş açıklamalar.

İBRAHİM SÛRESİ

Cüz 13, Sure 14, Ayet. 1/3

Kur anın insanlığı karanlıklardan aydınlığa çıkaran bir kitap olarak indirildiği, yerin göğün yaratıcısını inkâr edip O'nun dosdoğru yolundan başka eğri yollar arayanların uzak bir sapıklık içinde oldukları.

Cüz 13, Sure 14, Ayet. 4/6

Her peygamber kendi kavmine iyi açıklasın diye onların lisanı üzere gönderildiği, Musa'nın da kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkasın diye gönderildiği, Firavun'un azgınlığı sebebiyle denizde boğulduğuna örnek verilerek hatırlatılıp öğüt verdiği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 13, Sure 14, Ayet. 7/9

Bu ümmete de Ad ve Semud kavminin helâkinden örnek verilerek şükredildiği takdirde Allah, nimetlerini artıracağını, küfrettikleri takdirde de azabının çetin olacağı ile ilgili ikaz ve açıklamalar.

Cüz 13, Sure 14, Ayet. 10/17

Geçmiş peygamberlerin kavimlerine ne söyledikleri, onların da onlara ne söyledikleriyle ilgili açıklama.

Cüz 13, Sure 14, Ayet. 18/23

Kafirlerin yaptıkları amellerin şiddetli rüzgarla savrulmuş kül gibi olduğu, öncülerle arkalarından giden sapıkların kıyamet günü çekişmeleri, cehennemde de şeytana uyanlarla şeytanın çekişmesi.

Cüz 13, Sure 14, Ayet. 24/27

Kelime i tevhid ile küfür kelimesine verilen güzel bir örnek, kabir suali ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 13, Sure 14, Ayet. 28/34

Allah'ın nimetlerini küfürle nasıl değiştirip, O'na ortak koşarak nasıl cehenneme girdikleri ve Allah'ın kudretine delil olan nice varlıkları yarattığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 13, Sure 14, Ayet. 35/41

Hazreti İbrahim'in Kâbe'nin yanında gelecek nesli için yaptığı duaları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 13, Sure 14, Ayet. 42/46.

Zalimlerin bu dünyada yaptıklarından Cenabı Hakkın gafil olmadığı, onların kıyamet günündeki acıklı halleri ve Peygamberimize kurdukları tuzaklardan ötürü üzülmemesi, teselli edilmesi ile ilgili açıklama.

Cüz 13, Sure 14, Ayet. 47/52

Göklerin ve yerin değişip başka bir hal alacağı kıyamet günü zalimlerin kahhar olan Allah'ın huzuruna nasıl bir halde çıkacakları, iç elbiselerinin katıran, yüzlerini ateşin kaplaması ile ilgili açıklamala.

HİCİR SÛRESİ

Cüz 14, Sure 15, Ayet. 1/5

Kur anın açıklayıcı bir kitap olduğu, Müslüman olmayanların sonunda pişman olacakları, şimdilik kendi hallerine bırakılmaları, her ülkenin helâki her şeyi açıklayan kitapta yazılı olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 15, Ayet. 6/9

Müşriklerin Peygamberimize mecnun, eğer doğru olsaydın bize melek gelip senin peygamberliğini haber vermeliyidi demeleri, Kur anı indirenin de onu koruyacak olanın da Allah olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 15, Ayet. 10/15

Önceki peygamberlerin alay edildikleri gibi Peygamberin de alay edildiği, buna tahammül göstermesi gerektiği, onlara gökten bır kapı açılacak olup oradan yukarı çıkacak olsalar gözlerimize inanamıyoruz deyip inkar edecekleri ve Peygamber a.s. Teselli edildiği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 15, Ayet. 16/25

Göklerin yıldızlarla süslenip korundukları, kulak hırsızlığına giden şeytanları yıldızlardan kopan bir Ateş topunun kovduğu ve Allah'ın nimetleri ve O'nun kudretinin delilleri ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 14, Sure 15, Ayet. 26/38

İnsanın kuru bir balçıktan, cinlerinse dumansız ateşten yaratıldığı, insana Cenabı Hakkın kendi ruhundan üflediği, meleklerin Âdem'e secde edip, İblis'in etmemesi ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 14, Sure 15, Ayet. 39/48.

Şeytanın ihlaslı kullar haricinde iğvasıyla yoldan çıkarma isteği kendisine itaat edenleri yedi kapılı ve ayrı ayrı bölümleri olan cehenneme girdirilecekleri, muttakilerinse kalplerini rahatsız eden dünyevi kötülüklerden arındırılarak selamet ve emniyetle cennetlere girecekleri ile ilgili açıklanmaktadır.

Cüz 14, Sure 15, Ayet. 51/60

Allah C.C. Peygamber a.s. dan kendisinin bağışlayıcı, merhametli, ama da azabının can yakıcı olduğunu ve Lut kavmini helâk için İbrahim'e uğrayan melekler arasında geçenleri haber vermesini istemesi.

Cüz 14, Sure 15, Ayet. 61/79

Lut kavminin helâki ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz14; Sure 15, Ayet. 80/84

Eyke halkına Şuayb a.s. in gönderildiği ve onların helaki ile ilgili açıklama.

Cüz 14, Sure 15, Ayet. 85/99

Göklerin yerin boşa yaratılmadığı, kıyametin de kopacağı, Peygambere tekrar edilen yedi ayetli Fatiha ve Kur an gibi bir hazine verildiği başkalarına verilen dünyalıklara gözünü çevirmemesi ile ilgili açıklama.

NAHİL SÛRESİ

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 1/4

Kıyameti acele eden müşriklere cevap verilmesi, göklerin, yerin ve insanın yaratılışı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 5/12

Bir takım hayvanlar, çeşitli nimetler insanlar yararına yaratılmış olması düşünenlere ibret olmaktadır.

Cüz, 14, Sure 16, Ayet. 13/23

Yine birçok nimetlerin yaratılıp insanın emrine verildiği, Allah'ın kudretine deliller yaratıldığı vesaire.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 24/26

Kibirlenip Allah, ın birliğini inkâr edenlerin kıyamet günü günahlarını tam yüklenecekleri, öncekilerinde bir takım hilelerde bulunup nihayet evlerinin tavanlarının başlarına yıkıldığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 27/29

Allah'a şirk koşanların kıyamet günü rezil rüsvay olacakları, ortaklarınız nerde diye sorulacağı, ölüm melekleri geldiğinde, kötülük yapmadık diye bir teslimiyet gösterip nasıl boyun eğdikleri ve kendilerine haydı cehenneme girin, kibirlenenlerin yeri ne kötüdür diye başlarına kalkılacağı.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 30/35

Müminlerin ruhlarını tertemiz alan melekler, onları selamlayarak cennete girin derler, Allah dileseydi ne biz, ne de babalarımız O'ndan başkasına ibadet etmezdik diyen müşrikler ancak canlarını almaya gelen melekleri, yahut da Allah'ın azabının yakalayacağından başka beklemezler.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 36/39

Her ümmete tağuta kulluk etmeyin diye peygamber gönderildiği, Peygamber ne kadar düşkün olsa da yeminle Allah, ölüleri diriltmez diyen sapıkları hidayete erdiremeyeceği vesaire açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 40/47

Allah için hicret edip zulme uğramış olanlar için dünyada iyilik ahirette de en büyük mükafat olduğu, gönderilen bütün peygamberlerin erkek olduğu hakkında kitap ehlinden sorulması vesaire açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 48/50

Gölgelerin sağa ve sola yatarak, göklerde, yerde olan canlıların meleklerin bütün bunların secde etmeleri.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 51/60

Allah, kendisinden başka iki Tanrı edinmeyin, dini de yalnız kendisine tahsis edin, diye buyurmasına rağmen dara düşünce O'na, genişe çıkınca da O'ndan başkalarına yalvaranlarla ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 61/64

Zalimler hemen cezalandırılacak olsalar yeryüzünde canlı kalmayacağı, ecelimüsemmaya kadar geciktirildikleri, Allah'a kendilerine hoşlanmadıkları şeyleri ortak koşup hem de kendilerinin sonlarının en güzel olacağını iddia edenler için ateş olduğu vesaire.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 65/69

Süt ve bal gibi birçok nimetlerin verildiği, arının çalışması, balın şifa oluşu ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 70/74

Yaradılış, ölüm, yaşlılık vesaire Allah'ın nimet ve kudretini gösteren delillerle ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 75/76

Kendi aralarında mülklerini paylaşmadıkları halde Allah'ın mülkünde O'na ortak koşanlara misal.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 77/79

Gaybi bilgilerin, kıyametin Allah katında olduğu, kıyametin kopuşu, insan hiçbir şey bilmezken anarahminden nasıl çıkarılıp göz,kulak, kalp verildiği bunların düşünülüp ibret alınması ile ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet.80/83

Barınak, yiyecek, giyecek vesaire birçok nimetlerin verildiği, bu nimetleri önce tanıyıp sonra inkâr edenlerin olduğu ve insanların çoğunun nankör olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 84/89

Kıyamet günü her ümmet şahitleriyle birlikte Allah'ın huzuruna getirilmeleri, bunların üzerine Peygamber a.s. in şahit olarak dikilmesi, müşriklerle ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 90

Cuma hutbesinden sonra okunan (innellaha yemürü) diye başlayıp okunan ayetin geniş açıklaması.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 91/93

Müslümanların yapılan anlaşmaları bozmayıp yerine getirmeleri, Allah dileseydi bütün insanlığı bir tek ümmet olarak birleştireceği lakin buna zorlamadığını kendi iradeleriyle ihtilaf edenleri de kıyamet günü hesaba çekeceği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 94 97

Yeminlerin hileye çevrilmemesi, Allah'ın ayetlerinin menfaat karşılığında satılmaması, vesaire açıklama.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 98/100

Kur an okunurken euzu besmele çekildiği takdirde şeytanın iman edenler üze-` rinde bir saltanatının olamayacağı, ancak onun salnatının kendisine dost olan kâfir ve müşriklere olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 101/105

Bir ayetin yerine başka bir ayet gelerek öncekini hükümsüz etmesiyle, müşriklerin Peygambere yalancı yaftası vurmaları, Kur anı birilerinden öğreniyor demeleri, oysa onunu açık bir Arap dili üzere gönderildiği, bunun başkaları tarafından uydurulamayacağını bildikleri halde inanmadıkları için iftira ettikleri.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 106 109

İşkence ile küfre icbar edilerek küfretmenin hükmü ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 110 115

Müşriklerin baskılarıyla imtihan edilmiş, sabretmiş ve hicret etmiş müminlerin bağışlandıkları, kıyamet günü herkesin kendini düşünüp yaptıklarının karşılığını alacağı, müşriklerin Mekke de güven içinde olup rızıklanırken, Kur anı, Peygamberi inkar ederek nankörlük ettikleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 116/119

Haramlar nelerdir, mecbur kalanların bu haramlardan yiyebilecekleri, bunun dışında Allah'a yalan iftira ederek şu helal, şu da haramdır diyen kâfirlerin, asla iflah olmayacaklar ile ilgili vesaire açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 120/124

İbrahim'in Allah'a itaat eden şükreden bir ümmet olduğu onun asla müşrik olmadığı, Cumartesi tatil edilmesinin İbrahim'le ilgisi olmayıp, Musa a.s. zamanında Yahudilere mahsus olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 14, Sure 16, Ayet. 125/128

Güzel vaazla Allah' yoluna çağırıp mücadele etmenin önemi, şahsa yapılan bir kötülüğe ancak misliyle verilmesi, ancak vazgeçilerek sabredilmesinin daha iyi olduğu ile ilgili açıklamalar.

İSRA SÛRESİ

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 1

Peygamberimizin Mescidi Haramdan, Mescidi Aksaya oradan da miraca yükselmesiyle ilgili açıklamalar.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 2/3

Hazreti Musa'ya kitap verildiği, onun İsrail oğulları için yol gösterici olduğu, Nuh'un da şükreden bir kul olduğu, gelecek nesli de onunla beraber gemiye bindirilip kurtarıldığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 4/8

Tevrat da İsrail oğullarının iki kere fesat çıkarıp cezalandırılacakları, sonra onlar tekrar ettikleri takdirde Cenabı Hak da tekrar cezalandıracağını hükmetmiştir ki, bununla ilgili geniş bir açıklama yapılmıştır.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 9/11

Kur an iman edip salih amel işleyenleri en doğruya erdiren, büyük bir mükâfatla müjdeleyen kitap olduğu, inkâr edenler için acıklı bir azap hazırlandığı, insanın kendi aleyhine de kötü dua edebileceği açıklanmakta

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 12/16

İlk yaratılışta ay da güneş gibi yakıcı ve ışık saçıcı idi, sonra ayın bu yakıcılığının silindiği, her insanın boynunda asılı bir amel defteri olduğu, doğruya yönelen kendi lehine, sapanın da kendi aleyhine olduğu, kimse kimsenin vebalını yüklenemeyeceği, Peygamber gönderilmeden bir toluma azap edilmeyeceği.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 17/22

Azan bir toplumun helâki, yalnız dünyayı isteyenin kınanmış ve kovulmuş olarak cehenneme girdirileceği ahireti isteyip onun için koşan müminlerin koşuşunun şükre değer olduğu, bu dünyada her iki guruba da dünyalık verilmesinde bir mahsur olmadığı, ama Allah'tan gayrini O'na ortak koşanların O'nun huzurunda rezil kepaze olarak çakılıp kalacakları ile ilgili açıklanmaktadır.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 23/30

Allah, kendisine ibadetten sonra, anaya babaya iyilik yapılıp onlara karşı tevazu kanatlarının indirilmesini, akrabaya, yetime, yoksula yardımı edilmesini emredip cimriliği de malı saçıp savurmayı da yasakladığı.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 31/38

Geçim endişesiyle çocukları öldürmek, zina, haksız yere adam öldürme, yetim malı yemenin büyük günah olduğu,verilen sözlerin yerine getirilmemesi halinde mesul olunacağı, ölçü, tartıların adil yapılması vesair.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 39/44

Kur anda geçen bütün bilgilerin Peygambere vahyi edildiği, müşriklerin oğlan çocuklarını kendilerine kızları da Allah'a nisbet ettikleri, göklerde ve yerde olan her şeyin Allah'ı tesbih ettiği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 45/52

Kur an okunduğu zaman inananlarla inanmayanlar arasına san ki, kalpleri üzerine perde gerildiği, kulaklarının sağırlaştığı böylece gerçekleri anlayıp dinleyemedikleri ile ilgili misallarla açıklamalar.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 53/55

İnsanlarla konuşurken en güzel kelimeleri seçerek konuşulması, aksı takdirde şeytanın araya gireceği, Allah'ın dilerse bağışlayıp dilerse azap etmesi, peygamberin kimsenin vekili olmadığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 56/60

Allah'tan başka tapınakların ne bir zararı kaldırmaya, ne de onu değiştirmeye güçleri yetmediği halde onları vesile ederek Rablerine dua ettikleri şeylerin hangisi Allah'a yaklaştırıp, O'nun rahmetini umup azabından korumak için bir zaruret olabilir diye sorulmakta ve Cenabı Hakkın mucize göstermekten vazgeçmesinin sebebi, peygamber a.s.'a miraçta bir takım şeylerin ve Kur anda lanetlenmiş olan zakkum ağacının gösterilmesiyle ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 61/65

Meleklerin Âdem'e secde etmeleri, İblisin secde etmeyip Âdemoğullarına düşmanlığı ve onlar üzerindeki etkisi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 66/70

Allah Teâlâ insanoğlunu birçok canlılardan üstün kılıp onları karada ve denizde taşıyacak olan imkanlar vermesine rağmen sıkıntıya düşünce kendisine yalvarıp kurtulunca nankörlük ederek kendisinden başkasına dua ettikleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 71/77

Kıyamet günü her toplum kendi öncüsü ile hesaba çağrılacağı, bu dünyada kalp gözü kör olan orada da kör ve yol bakımından da sapık olduğu, müşriklerin peygamberimize uzlaşma teklif ederek hakkın hilafına fetva verdirmek istemeleri üzerine Peygamberin uyarılması ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 78/84

Namaz vakitleriyle, teheccüd namazının nafile oluşu, peygamberin duası, hakkın gelip batılın gidişi, Kur anın müminlere şifa ve rahmet kâfirlere ise hüsrandan başka bir şey artırmadığı, insanlardan bazıları nimet verildiğinde Allah'a şükürden yüz çevirmesi, zarar dokunduğunda da ümidini kesmesi.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 85/88

Ruh hakkında sorulan soruya cevap, onunla ilgili geniş açıklama vesaire.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 89/93

Kur anın Allah kelamı olmadığını söyleyenlerin cinleriyle, insanlarıyla dünya âlem bir araya gelip onun benzer bir kitap meydana getirmeleri gerektiği oysa böyle bir şey asla yapamayacakları, Kur anda insanlar için her türlü örnekler verilerek genişçe açıklandığı buna rağmen müşrikler Peygambere karşı akılalmaz bahaneler ileri sürerek inkar ettikleri beyan edilmektedir.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 95/100

Müşriklerin itirazları Allah, bir insan mı Peygamber gönderdi sözünden başka bir şey ifade etmediği, oysa yeryüzünde melekler yaşasaydı onlara da meleklerden peygamber gönderileceği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 101/104

Hazreti Musa'ya verilen dokuz mucize vesaire ile ilgili açıklamalar.

Cüz 15, Sure 17, Ayet. 105/111

Kur anın hak kitap, Peygamberin de müjdeleyici, uyarıcı olarak geldiği, Kur anın tedrici olarak indirildidi Allah'ın güzel isimleri olduğu, Allah ya da Rahman diye hangisi ile istenilse onunla dua edilebileceği.

KEHF SÛRESİ

Cüz 15, Sure 18, Ayet. 1/5

Hiçbir uyumsuzluk olmayan Kur anın Peygambere indirildiği, inananların müjdelenmesi, Allah'a çocuk isnat ederek şirk koşanların uyarılması ile ilgili açıklamalar.

Cüz 15, Sure 18, Ayet. 6/12

Peygamberin inanmayanlar yüzünden kendisini helâk edecek şekilde üzmesi üzerine teselli edilmesi ve yeryüzünün süslü yaratılması, kimin daha güzel amel etmesi için bir imtihan olduğu, Ashabı Kehf'in mağarada uykuya yatmaları, onların isim levhaları ile ilgili bilgilerin mucize olduğu açıklanmaktadır.

Cüz 15, Sure 18, Ayet. 13/16

Ashabı Kef in Allah'a nasıl bağlı oldukları ile ilgili bilgiler Peygamberimize Kur anda anlatılmaktadır.

Cüz 15, Sure 18, Ayet. 17/22

Ashabı Kehfin çürümemesi için mağarada güneşe karşı nasıl çevrildikleri, köpeklerinin mağaranın kapısında bakanları korkutur vaziyette olduğu, uyanışları Allah'ın kudretini gösteren kıyametin kopacağına ve dirilişe de delil olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 15, Sure 18, Ayet. 23/26

Bir işi yaparken inşallah denmesinin önemi, ashabı Kehf'in mağarada üç yüz yıl kaldığına dair bilgi.

Cüz 15, Sure 18, Ayet. 27/31

Peygambere bildirilen bütün bu ibret verici olayları okuyup anlatması, inkâr edenlere karşı sabretmesi, hakkı söylemesi, dileyenin inanıp, dileyenin inkâr etmesi gibi bilgiler.

Cüz 15, Sure 18, Ayet. 32/44

Bu ayetlerde İsrail oğullarından biri, inanmış, diğeri kâfir olan iki şahsın ortaklaşa iş yapıp sonra ayrılan kâfirin dünyaya, müminin de ahrete yatırım yaptığı ile ilgili güzel bir misal verilmektedir.

Cüz 15, Sure 18, Ayet. 45/49

Bu ayetlerde de dünya hayatının aldatıcı bir süs olduğuna güzel bir misal verilmekte, bu hayata aldanıp günah işleyenlerin kıyamet günü defterlerindeki günahları görünce ah vah edecekleri vesaire.

Cüz 15, Sure 18, Ayet. 50/53

Meleklerin Âdem'e secde edip cinlerden olan İblisin secde etmemesi sebebiyle Allah'a isyan etmiş olduğu, halde insanların onu ve neslini dost etmeleri, şeytanların da üreyip çoğalmalarıyla ilgili açıklama.

Cüz 15, Sure 18, Ayet. 54 /59

Kur anda insanlar için her çeşit misallar verilerek gerçeklerin açıklandığı, artık kendilerine hatırlatıldıktan sonra zulmedenlerin kalplerinin mühürleneceği, kulaklarının sağırlaştırılacağı, hidayete çağrılsalar da onlara ebedi hidayet olmadığı, onlar gibi nice zalimlerin helâk edildikleri beyan edilmektedir.

Cüz 15, Sure 18, Ayet. 60/70

Musa a.s. ile Hızır'ın karşılaşıp yolculuk yapmaları esnasında Hızır a.s. in dayanılmaz işler yapmasına Musa a.s. in sabredememesi ile ilgili ilgin açıklamalar.

Cüz 16, Sure 18, ayet. 71/82

Hızır'la Musa bir beldeye vardıklarında kendilerini misafir etmeyen o beldede iki yetime ait altında hazine bulunan bir duvarı Hızır'ın yıkık olan yerinden söküp yapması üzerine Musa dayanamayıp kendilerini misafir etmeyen bu adamlardan ücretini isteyin demesi ve Hızır'ın onunla daha yolculuk yapamayacağını söyleyip yaptığı işlerin hikmetlerini anlatıp ayrılması ile ilgili açıklamalar.

C z 16, Sure 18, Ayet. 83/101

İskenderi Zülkarneyn'in kıssası, Yecüç Mecüçle ilgili, kıyametin alametleri ile ilgili bilhassa Deccal ve Mehdi meselesi ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 16, Sure 18, Ayet. 102/110

Allah'tan başkalarını kendilerine dost edinen kâfirler için acıklı bir azap, iman edip güzel amel işleyenler içinse içinde ebedi kalacakları Firdevs cennetleri olduğu, riyanın şirk olduğu ile ilgili açıklamalar.

MERYEN SÛRESİ

Cüz 16, Sure 19, Ayet. 1/15

Zekeriya a.s. ın kıssası, kendisi ve hanımı yaşlı olmalarına rağmen Yahya a.s. in kendisine bir mucize olarak müjdelenmesiyle ilgili açıklamalar.

Cüz 16, Sure 19, Ayet. 16/33

Meryem'in kocasız olarak mucizevi bir şekilde hamile kalıp, doğumu ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 16, Sure 19, Ayet..34/40

Hazreti İsa'nın babasız olması hakkında Hıristiyan aleminin ihtilaf edip bir kısmı onu ilahlaştırdığı ve kimi onun Allah'ın oğlu olduğunu iddia ederek saptıkları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 16, Sure 19, Ayet. 41/50

Hazreti İbrahim'in putlara tapan babasını kınaması, şeytana dostluğu yüzünden onu azabın yakalayacağından endişe duyarak uyarması karşısında babasının onu tehdit edişi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 16, Sure 19, Ayet. 51/53

Musa'nın ihlaslı bir kul olduğu, kendisine vahyi olunan hem nebi hem de Resul olduğu ile il açıklama.

Cüz 16, Sure 19, Ayet. 54/55

İsmail a.s. in da sözüne sadık bir kul olduğu, hm Resul, hem de Nebi olduğu ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 16, Sure 19, Ayet. 56/57

İdris a.s. in yüce bir makama kaldırılmış sadık bir kul ve Nebi olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 16, Sure 19, Ayet. 58

Âdem'e, Nuh'a, İbrahim'e bunların neslinden bütün peygamberlere Allah'ın ihsan etmesi.

Cüz 16, Sure 19, Ayet. 59/65

Peygamberlerden sonra gelen birçok insanların namazı zayi edip şehvetlerine uymaları neticesinde gayya denen cehenneme atılacakları, iman edip güzel amel işleyenlerinse ebedi cennetlerde olması.

Cüz 16, Sure 19, Ayet. 66/72

Alay ederek öldükten sonra dirilişi inkâr eden insanlara yaratılışları hatırlatılmakta, bütün insanların cehenneme uğrayacakları, müminlerin çıkarılıp kâfirlerinse dizüstü çöküp kalacakları vesaire.

Cüz 16, Sure 19, Ayet. 73/76

Allah'ın ayetleri okunduğu zaman kâfirler inkâr edip müminlerle kendilerini kıyaslayarak makam ve mevki bakımından hangi gurup daha üstündür dedikleri, oysa onlar gibi nice zalimlerin helâk oldukları ve kimin daha güçlü olduğunun hatırlatılması ile ilgili açıklamalar.

Cüz 16, Sure 19, Ayet. 77/98

Allah'tan başkalarını kendilerine Tanrı edenler bunların kendilerine şefaat edeceğini ve bir izzet olacağını zannedenlerin yanıldıkları, oysa müminler Allah'ın rahmetiyle cemaat halinde cennete gönderilirken onlar da cemaatler halinde cehenneme sunulacaklardır.

TAHA SÛRESİ

Cüz 16, Sure 20, Ayet. 1/9

Kur anın inişi Peygamberin onu tebliğde sıkıntı çekmesi, korkanlar için bir öğüt verici olduğu, Allahtan başka Tanrı olmadığı, onun güzel isimleri olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 16, Sure 20, Ayet. 10/24

Hazreti Musa'nın Şuayb a.s.'a çobanlık yaptıktan sonra Mısıra ailesiyle dönerken Mukaddes vadide kendisine ilk gelen vahyi ve Firavun'a gönderilmesi ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 16, Sure 20, Ayet. 25/54

Musa, Firavun'a giderken Allah'a duası, kardeşi Harun'un da kendisine yardımcı olarak verilmesini istemesi üzerine Harun'la birlikte Firavun'a gitmelerinin emredilmesi.

Cüz 16, Sure 20, Ayet. 55/76

İnsanın topraktan yaratılıp, toprağa iadesi ve tekrar topraktan diri olarak çıkarılması, Firavun'un Musayı sihirbazlıkla suçlayıp, onu sihirbazlarla imtihan etmesi neticesinde ki mağlubiyeti.

Cüz 16, Sure 20, Ayet. 77/89

Hazreti Musa inananlarla Mısır'dan kaçarken Kızıl denizinden geçişinden sonra Firavun'un ordusu ile beraber denizde boğulması, bu mucizeden sonra Samiri'nin buzağı heykeli yapıp İsrailoğullarını ona taptırmasından ötürü Musa'nın yerine vekil bıraktığı kardeşi Harun'a öfkelenmesi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 16, Sure 20, Ayet. 90/104

Musa'nın Samiriyi kovup buzağı heykelini parçalayıp denize atması, sonra dönüp kavmine sizin İlahınız kendisinden başka ilah olmayan Allah'tır, demesi vesaire açıklamalar.

Cüz 16, Sure 20, Ayet. 105/115

Kıyameti inkar edenler kıyamet koparken dağların nasıl olacağını sormalarına karşı Peygamberin onlara cevabı ve şefaatla ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 16, Sure 20, Ayet. 116/128

Meleklerin Âdem'e secde edip, İblisin etmemesi, Âdem'le Havva'ya vesvese vererek cennetten çıkarılmasına sebep olması ve şeytanın lanetlenmesi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 16, Sure 20, Ayet. 129/135

Allah'ın takdir ettiği süre olmasaydı, zalimlerin cezalarının hemen verileceği, Peygamberin sabretmesi, belli vakitlerde namaz kılması, ailesine de namazı emretmesi, kâfirlere verilen çeşitli nimetlere göz dikmemesi ve sonucun muttakilerin zaferi olacağı ile ilgili açıklamalarr.

ENBİYA SÛRESİ

Cüz 17, Sure 21, Ayet. 1/10

Kıyametin yaklaşmasına rağmen kendilerine bir uyarı geldiğinde onu eğlence ile dinleyip gaflette oldukları Peygamberin söylediklerinin karışık rüya olduğu gibi saçma sapan konuştukları ve gönderilen bütün peygamberlerin erkeklerden gönderildiği ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz, 17, Sure 21, Ayet. 11/29

Daha önce nice zalimlerin helâk edilip yerlerine yenilerinin getirildiği, göklerin, yerin boşa yaratılmadığı, göklerde ve yerde olan her şey Allah'a karşı kibirlenmeden, yorulmadan ibadet ettikleri, Allah'tan başka Tanrı olsaydı Kainatın fesada uğrayacağı, şefaatle ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 17, Sure 21, Ayet. 30/41

Göklerin yaratılışı, her canlının sudan yaratılışı, her canlının öldüğü gibi Peygamberin de öleceği, insanların iyilik ve kötülüklerle imtihan edildikleri, yaratılışında aceleci olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 17, Sure 21, Ayet. 42/50

İnkâr edenlerin cezalarının ertelenmesinin onları şımarttığı, fakat onlara hafif bir azap dokununca eyvah bize diyecekleri, kıyamet günü adalet terazilerinin kurulacağı, kimseye haksızlık yapılmayacağı Musa ve Harun'a verilen kitap örnek verilerek Kur anın da öğüt veren bir kitap olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 17, Sure 21, Ayet. 51/73

İbrahim a.s.'in Nemrutla mücadelesi, putları kırması, Nemrut tarafından ateşe atılması ateşin onu yakmaması ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 17, Sure 21, Ayet. 74/77

Lut ve Nuh'la ilgili kısa bir açıklama ile onların başından geçenlere işaret edilmekte.

Cüz 17, Sure 21, Ayet. 78/82

Davud a.s. kendi içtihadıyla fetva verirken, yanılıp Süleyman' a.s. in fetvasının isabetli olduğu fakat her ikisine de ilim ve hikmet verildiği, Süleyman'a sanat öğretildiği, şeytanları dalgıç olarak çalıştırdığı, rüzgarın emrine verilmesi gibi üstünlükler verildiği ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 17, Sure 21, Ayet. 83/84

Eyyup a.s.'a imtihan için dokunan musibetlerden ötürü duasının kabulü ve kurtuluşu ile ilgili açıklama.

Cüz 17, Sure 21, Ayet. 85/88

İsmail, İdris, Zelkif'in sabırlı, salih kullardan oldukları, Yunus'u hatasından dolayı balığın yutması, orada Allah'a yalvarması, duasının kabul edilip kurtarılmasıyla ilgili açıklamalar.

Cüz 17, Sure 21, Ayet. 89/91

Zekariya a.s. in duasının kabulü, yaşı geçmiş olmasına rağmen Yahya a.s. ile müjdelenmesi.

Cüz 17, Sure 21, Ayet. 92/105

İffetli, olan Meryem'in kocasız hamile kalması, İsa'ya Allah kendi ruhundan üflemesi, Allah'ın dininin tek din, kendisinin tek Rab olduğu ve yecüç mecüçle ilgili açıklamalar.

Cüz 17, Sure 21, Ayet. 106/112

Kâfirlerin ve tapındıklarının cehennem odunları olduğu, cehennemin uğultusundan hiçbir şey duyamadıkları, korkunç bir hallerinin olduğu, kıyamet koparken göklerin bir kitabın yaprakları gibi dürülüp ilk gündeki yaratıldıkları gibi çıplak kaldıkları, Peygamberin âlemlere rahmet olarak gönderilmesi, kendisine Allah'ın bir olduğunun vahyi edilmesi ve inanmayanların azapla tehdit edildikleri vesaire.

HAC SÛRESİ

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 1/4

Kıyametin kopuşu anında ki deprem ve dehşetle ilgili açıklamalar.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 5/7

Dirilişte şüphe edenlerin ilk topraktan sonra da nutfeden nasıl yaratıldıklarına bakmaları, bunun yeniden dirilişlerine delil olduğu ve Allah'ın kudretini gösterdiği vesaire ile ilgili açıklamalar.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 8/16

İnsanların bazıları bilgileri olmadığı halde Allah hakkında mücadele edip nasıl boyun bükerek inkâr edip insanları O'nun yolundan çevirdikleri, bazılarının da uçurumun kenarında O'na ibadet edip sonra nasıl dinden çıkarak hüsrana uğradıklarıyla ilgili açıklamalar.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 17/18

Mümin, Yahudi, Hıristiyan, Sabi'în, Mecusi, müşriklerle ilgili, göklerde, yerdeki bütün varlıkların Allah'a secde ettikleri ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 19/24

Bedir savaşınki iki guruptan biri olan müşriklere ateşten elbiseler biçildiği vesaire durumları, diğer guruptan olan müminlere de ebedi cennetlerde takılar ve ipek elbiseler hazırlandığı bildirilmektedir.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 25/33

Mescidi Haram da oranın yerlileriyle taşradan gelenler için eşit haklara sahip olduklan, kimsenin mani olamayacağı, Hazreti İbrahim'in Kabe'yi inşa edip oraya çağırması, Kurbanla ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 34/37

Her ümmet için kurbanın meşru kılındığı ve yine kurbanla ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 38/41

Allah, müıninleri müdafaa ederken hain ve kâfirleri sevmediğini onlara karşı savaşılmasına izin verildiği, Allah, bazı güçlerin karşısına diğerlerini çıkarmasa zalimlerin kutsal mabetleri yıkacakları, müminlerin yeryüzünde iktidar olmaması durumunda namazlarını tam olarak kılamayacakları, zekâtları tam olarak veremeyecekleri, iyiliği emredip kötülüklere mani olamayacakları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 42/51

Bu ayetlerde geçmiş peygamberlerin de yalanlandıkları örnek verilerek Peygamber a.s. teselli edilmiş, inkâr ederek azabı acele edenlerin cezaları bu dünyanın bin yılı ahretin bir günü olan o günde mutlaka verileceği Allah asla vadinden dönmeyeceği, Peygamberin ise sadece bir uyarıcı olduğu bildirmektedir.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 52/55

Bütün peygamberlerin isteğine şeytanın bir şey sokuşturmaya çalıştığı fakat Allah onun sözünü silip kendi ayetlerini hakim kıldığını ve (Garenik) olayı ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 56/62

Mülkün Allah'a ait olduğu, Allah yolunda hicret edip sonra savaşanların, kendilerine eziyet edenlere misliyle eziyet edilmesinin caiz olduğu vesaire açıklamalar.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 63/66

Yerin göğün mülkiyetinin Allah'a ait olduğu, zengin ve övgüye layık olanın kendisi olduğu, bazı nimetleri verip bunları kudretine delil göstererek ölüleri de diriltmeye kadir olduğunu bildirmektedir.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 67/72

Her ümmet için bir şeriat kılındığı, onunla amel edildiği, güzellikle insanların Allah'a çağrılması ihtilafa düşüp mücadele edenlerin arasında kıyamet günü hü-

küm verileceği, Kur an okunduğunda kafirlerin yüzlerindeki öfkelerinden nerde ise saldıracak duruma geldikleri yüzlerinden belli olması.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 73/76

Allah'ın kudretini hakkıyla takdir edemeyip kendisinden başkasına kulluk edenlere veciz bir misal ve rilmekte ve Allah, melek ve insanlardan dilediğini elçi olarak seçtiğini, buna göre meleklerden de peygamber olabileceğini, bütün işlerin kendisine döneceğini bildirmektedir.

Cüz 17, Sure 22, Ayet. 77/78

Rükû, secde ile Allah'a ibadet edilmesi, O'nun yolunda hakkıyla cihad edilmesi, bu ümmetin seçkin Kılındığı, dinide hiçbir yamukluk olmadığı, İbrahim'in milletinden olduğumuzla ilgili açıklamalar.

MÛMİNUN SÛRESİ

Cüz 18, Sure 23, Ayet. 1/11

Namazı huşu ile kılan, lüzumsuz şeylerden uzak duran, zekâtı veren, iffetlerini koruyan, emanete riayet eden verilen sözü yerine getirenlerin kurtulacağı ve Firdevs cennetleriyle müjdelenmeleri.

Cüz 18, Sure 23, Ayet. 12/16

İnsanın ana rahminde nasıl yaratıldığı ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 18, Sure 23, Ayet. 17/22

Göklerde yedi yol yaratıldığı, kiminden yiyilerek, kiminden giysiler yapılarak kimine binilerek insanların yararına birçok nimetler yaratıldığı, bunlar Allah'ın kudretini gösteren deliller olduğu vesaire.

Cüz 18, Sure 23, Ayet. 23/30

Nuh a.s. in kavminin isyanı sonunda helâk oldukları, gemiyi nasıl yapıp iman edenleri kurtardığı.

Cüz 18, Sure 23, Ayet. 31/41

Nuh'dan sonra yeryüzüne Ad kavminin geldiği onlar da yalanlamaları sonucu helâk oldukları.

Cüz 18, Sure 23, Ayet. 42/50

Hud a.s. in kavminden sonra yeryüzüne Salih a.s. in kavminin getirildiği onlarında yalanlamaları üzere helâk edildikleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 18, Sure 23, Ayet. 51/56

Sonra Musa'nın Firavun'a gönderildiği onlarında yalanlamaları neticesinde helâk oldukları...

Cüz 18, Sure 23, Ayet. 57/67

Hazreti Meryem'in oğlu İsa ve annesinin birer harika oldukları, şu İslam dininin Âdem den beri bütün insanlığın dini, Allah'ın da bütün insanlığın Rabbi olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 18, Sure 23, Ayet. 68/77

Allah'tan korkup şirkten uzak duran, güzel işler yapanların mükafatlandırılacaklar ı,insanlara güçlerinin yetmediği şeylerin teklif edilmediği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 18, Sure 23, Ayet. 78/92

Birçok şeylere bakılarak düşünülmesi, Allah'ın kudretinin delillerini görerek O'na şirk koşulmaması.

Cüz 18, Sure 23, Ayet. 93/107

Kötülüğü iyilikle defetmek, şeytanın dürtülerinden Allah'a sığınmak, hayatını günahlarla bitirmiş olanların ölüm halinde yeniden geri döndürülmelerini istemelerine verilen cevap, Renkarnasiyon'un saçma olduğu, kıyamet günü nesep sorulmayacağı, günah ve sevapların tartılması ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 18, Sure 23, Ayet. 108/118

Cehenneme atılan asilerin suçlarını itiraf edip orada yalvarmalarına verilen cevap, Rablerine dua edip O'na ibadet edenlere verilen mükâfat, dünya zevklerine dalıp ahreti unutanlara dünyada ne kadar kaldıklarının sorulmasına bir ya da yarım gün olarak cevap vermeleri gibi açıklamalar.

NUR SÛRESİ

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 1/2

Zina edenlerin dünyevi cezaları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 3/10

Zina eden erkeğin iffetli kadınlarla, zina eden kadının da iffetli erkekle evlenmesinin haram olduğu, zinada dört şahit getiremeyenler iftira etmiş sayılıp cezalandırılacakları, şahitliklerinin kabul edilmeyeceği, kendi eşleri hakkında şahit getiremeyenlerin hâkim huzurunda yemin ve lanetleşmeleri suretiyle boşanabilecekleri ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 11/20

İfk olayı Hazreti Aişe'ye atılan iftira ile ilgili, fuhşu yayanların dünya ve ahrette acıklı azaba çerptırılacakları ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 21/26

Şeytanın arkasından gidilmemesi, iffetli kadınlara iftira edenlerin dünya ve ahirette lanetlenip acıklı bir azaba çarptırılacakları, zina pisliğine bulaşanların kendileri gibi o pisliğe bulaşanlarla, iffetli ve temiz olanların da kendileri gibi temiz insanlarla evlenmeleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 27/29

Başkalarının evine selamsız, izinsiz girmenin caiz olmadığı, evden cevap verilmiyorsa geri dönülmesinin daha uygun olacağı, meskün mahalla ise girilmesinde bir sakınca olmadığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 30/31

Erkeklerin ve kadınların harama bakmaktan gözlerini sakınmaları, başörtüsünün farz olduğu, kadının zinetlerini kimlerden saklayıp, kimlerden saklamayacağı ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 32/34

Evlenme imkânı olanların evlendirilmeleri, evlenme imkânları olmayanlarınsa iffetlerini korumaları.

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 35/38

Allah'ın nurunun bir misalle izah edilmesi, evlerde O'nun adının yükseltilerek zikredilmesine izin ve rilmesi, birçok erkeklerin ne ticaretlerinin, ne de alışverişlerinin kendilerini Allah'ı zikirden, namaz kılmaktan, zekat vermekten alıkoymadığı ve onların mükafatlarıyla ilgili açıklamalar.

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 39/40

Kâfirlerin amellerinin engin bir çöldeki serap gibi olup yanına vardıklarında hiçbir şey olmadığı gibi yahutta denizde gemi ile fırtınaya yakalanmış dağlar gibi dalgaların gölgesinde karanlıkta kalmış gibi oldukları misal verilerek onların korkunç halleri anlatılmaktadır.

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 41/46

Göklerde, yerde ne varsa, uçarken saf saf olan kuşlara varana kadar her şeyin Allah'ı tesbih ettiği, bulutların, sevk edilişi, yağmurun yağdırılması vesaire acaba insanoğlu bunlara bakıp, Allah'ın kudretini görüp ibret almazlar mı diye kendilerine soru yöneltilmektedir.

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 47/54

Bu ayetlerde münafıkların iki yüzlülükleri, kalplerindeki şüphe hastalığı anlatılmaktadır.

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 55/57

Allah ve Resulüne çağrıldıklarında, müminlerin O'na itaat edip, günahlardan korundukları, kendilerine cihad emredildiğinde, gideceklerine dair yemin ederek samimi olduklarını gösteren davranışlarda bululunan müminlerin kurtuluşa erdikleri ile ilgili açıklamalar...

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 58/61

Çocuklarımızın hangi vakitlerde izinsiz yatak odalarımıza girip giremeyecekleri, yaşlı kadınların dışarıya çıktıklarında süslerini saklayacak çarşaf ve fetaca gibi geniş elbiselerini giymemelerinde bir günah olmadığı ve kimlerin izinsiz birinin evinde yiyip içeceği, kendi evlerimize girerken selam verip girmemizle ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 18, Sure 24, Ayet. 62/64

Muhim bir işiçin müminlerin bir yerde toplanmaları halinde o meclisin liderinden izinsiz oradan ayrılmalarının doğru olmadığı, fakat bazı önemli işlerinden dolayı izin verilmesi halinde ise bu hatadan dolayı istiğfar edilmesi, Peygamberi çağırırken de sıradan herhangi birinin çağırılması gibi çağrmamak

FURKAN SÛRESİ

Cüz 118, Sure 25, Ayet. 1/9

Hakla batılı ayıran Kur anın Hazreti Muhammed'e indiği, mülkün Allah'a ait olduğu, O'ndan başkasının O'na ortak koşulmaması ile ilgili açıklamalar.

Cüz 18, Sure 25, Ayet. 10/20

Allah Teâlâ her şeyin yaratıcısı olmasına, kullarına birçok nimetleri sunmasına rağm, birçokları inkar ederek adeta Allah'a meydan okuyarak azabı çağırdıkları bildirilmektedir.

Cüz 19, Sure 25, Ayet. 21/29

Allah'ın huzuruna çıkmayı inkâr edenler, melekler bize indirilmeli ve Rabbimizi görmemiz gerekmez miydi? dedikleri, fakat inkâr ettikleri o gün beyaz bulutlar yarılıp meleklerin indiklerini görünce eyvah keşke peygamberle olanları dost edinseydik de, falancayı edinmeseydik derler.

Cüz 19, Sure 25, Ayet. 30/34

Kur anı hayatlarından tecrid edenleri Peygamber a.s. kıyamet günü Rabbine şikâyet edecek, her peygamberin günahkârlardan düşmanı olduğu, kâfirler inanmadıkları için Kur an topluca inseydi diyerek bahaneler ileri sürmeleri, oysa Kur anın kalpte yerleşmesi için ayet ayet indiği bildirilmektedir.

Cüz 19, Sure 25, Ayet. 35/44

Musa, Nuh, Ad ve Semud kavimlerinin helâk edilmelerine örnekler verilip, dini yalanlayıp Peygamberi alay ve eğlenceye alan kâfir ve müşrikler uyarılmakta ve Peygamber de teselli edilmektedir.

Cüz 19, Sure 25, Ayet. 45/55

Gölgelerin uzatılması, güneşin onun üzerine delil olduğu, biri tatlı, diğeri tuzlu olan iki denizin karşılaşıp aralarında görünmeyen bir engelle birbirine karışmadıkları, insanın sudan yaratılıp onun erkek ve dişi olması ve daha Allah'ın kudretine delil birçok şeylerin yaratılması ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 19, Sure 25, Ayet. 56/60

Peygamberin müjdeci ve uyarıcı olarak gönderildiği, bunun karşılığında bir ücret istemediği, Allah'a güvenilmesi, göklerin, yerin altı günde yaratılması, Arşa istiva ile ilgili açıklamalar.

Cüz 19, Sure 25, Ayet. 61 71

Göklerde yıldızların, ayın, güneşin yaratılması, gece ve gündüzün ard arda gelip gitmesi ve Allah'ın kudretinin delilleri olarak daha birçok şeylerin yaratıldığı, infakta orta yol izlemek, Allah'a şirk koşmak haksız yere adam öldürmek ve zina gibi büyük günah işleyenlerin cezalandırılmaları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 19, Sure 25, Ayet. 72/77

Yalan yere şahitlik etmenin günahı, ağırbaşlı olup Rablerine dua edenlerin fazileti, O'nun ayetleri okunduğu vakit kör, sağır kesilip secdeye kapanmayan Rablerine dua etmeyenlerin değersiz oldukları hakk.

ŞURA SÛRESİ

Cüz 19, Sure 26, Ayet. 1/9

Ayetler açık olan Kur anın ayetleri, buna rağmen Rahmandan gelen bir öğütten müşriklerin yüz çevirip alay ettikleri, yeryüzündeki bitkilerin nasıl yaratıldığına bakıp ibret almadıkları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 19, Sure 26, Ayet. 10/68

Musa a.s. ile Firavun arasında ki, mücadele ve Firavun'un ordusuyla denizde boğulması ile son bulan kıssanın geniş bir şekilde anlatılmasıyla ilgi açıklamalar.

Cüz 19, Sure 26, Ayet. 69/104

Hazreti İbrahim'in babası ve kavmini putlara tapmalarını kınaması, onlara karşı mücadelesi ve Rabbine duası ve bir takım söyleşileri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 19, Sure 26, Ayet. 105/122

Nuh a.s. in kavmi ile arasında geçen mücadele ve sonuçta tufanla kavminin helâk olması.

Cüz 19, Sure 26, Ayet. 123/140

Hud a.s. ile kavmi arasındaki mücadele ve yalanlamaları sonunda helâk olmaları ile ilgili açıklama.

Cüz 19, Sure 26, Ayet. 141/159

Salih a.s. ile kavmi arasındaki mücadele ve inkârları sonucunda helâkları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 19, Sure 26, Ayet. 160/175

Lut a.s. ile kavmi arasındaki geçen mücadele ve azgınlıkları sonucu helâk edilmeleri ile ilgili açıklama.

Cüz 19, Sure 26, Ayet. 176 191

Şuayb a.s. ile kavmi arasındaki mücadele ve inkârları sonucunda helâk edilmeleri ile ilgili açıklama.

Cüz 19, Sure 26, Ayet. 192/211

Kur anın âlemlerin Rabbinden indirildiği halde kâfirler onu Muhammet kendinden uydurdu diyenlerle O'na ortak koşanlar hakkında açıklamalar.

Cüz 19, Sure 26, Ayet. 212 227

Peygamberin akrabalarını uyarması, şiir söylemek vesaire ilgili geniş açıklamalar.

NEML SÛRESİ

Cüz 19, Sure 27, Ayet. 1/14

Kuranın ayetleri açık bir kitabın ayetleri olduğu, namazı kılıp zekati verenlari müjdeleyen, Allah tarafından gönderilen bir kitap olduğu, Hazreti Musa ya ilk vahyin geldiği, dokuz mucize ile Firavun'a gönderildiği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 19, Sure 27, Ayet. 15/31

Davud ve Süleyman'a verilen ilim, Süleyman a.s.'a verilen saltanat, karıncaların Kraliçesinin dilinden Anlaması, Seba Kraliçesine Hudhud kuşu ile mektup göndermesi vesair ilgili açıklamalar.

Cüz 19, Sure 27, Ayet. 32/44

Süleyman'ın mektübunu alan Kraliçenin devlet erkanını toplayıp bu durumda ne yapacaklarını görüşmesi kraliçe gelmeden önce onun köşkünün kendisine getirilmesini istemesi vesaire ilgili açıklamalar.

Cüz 19, Sure 27, ayet. 45/53

Semud kavminin Salih a.s. dan taştan deve çıkarmasını istemeleri üzerine onlara mucize olarak Cenabı Hakkın dişi bir deve çıkarması, deveyi dokuz şer kişinin teşvikiyle öldürmeleri neticesinde helak oldukları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 19, Sure 27, Ayet. 54/58

Lut kavminin aşırı gidip fuhuş işlemeleri, peygamberlerini yalanlamaları üzerine helâk oluşları.

Cüz 20, Sure 27, Ayet. 59/66

Allah Teâlâ birliğini, kudretini gösteren birçok nimetler ve deliller yarattığını, inkâr edenlere kendisinden başkalarına nasıl kulluk ettiklerini sormakta, seçtiği mümin kullarını selamlamakta.

Cüz 20, Sure 27, Ayet. 67/82

Kâfirlerin alay ederek ölüler toprak olduktan sonra mı dirilecekler? Sözlerine Peygamberin üzülmesine karşı teselli edilerek dirilişe delil olan ayetler okumasını ve Allah'a güvenmesini emretmektedir.

Cüz 20, Sure 27, Ayet. 83/86

Dabbetü'l Erdle ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 20, Sure 27, Ayet. 87/90

Kıyamet koparken İsrafil a.s. in Sûre üflemesiyle dağların yerlerinden nasıl gittiği, o gün iyilikle gidenleri korkudan emin olacakları, kötülükle gidenlerinse yüzü koy cehenneme atılacakları.

Cüz 20, Sure 27, Ayet. 91/93

Peygambere kötülüklerin yasaklandığı emin belde olan Mekke de ibadet etmesi, Allah'a teslim olması hidayet kaynağı olan Kur an okuması emretmekte kendisinin bir uyarıcı olduğunu bildirilmektedir.

KASAS SÛRESİ

Cüz 20, Sure 28, Ayet. 1/13

Açık olan kitabın ayetleriyle bu surede Musa ile Firavun'un kıssasının okunduğu ve Fitavun'un saltanatımı yıkacak korkusu ile erkek çocukları kesip kız çocuklarını geriye bırakan bir zalim olduğu onun korktuğu Musa'yı Allah C.C. onun sarayında nasıl büyüttüğü ile ilgili açıklamalar.

Cüz 20, Sure 28, Ayet. 14/28

Musa Firavun'un sarayında büyüyüp yiğitlik çağına geldiğinde hataen nasıl bir adamı öldürüp firar ederek Şuayb a.s. in yaşadığı Medyen şehrine gidip Şuayb a.s. in kızıyla evlenip ona çobanlık ettiği, kendisine ilk vahyin nasıl geldiği ve kendisine verilen mucizelerle Firavun'a gidip dini tebliğ etmesi vesaire.

Cüz 20, Sure 28, Ayet. 29/42

Firavun ve yandaşlarının Musa'yı nasıl karşıladıkları onu katil ve sihirbaz olmakla suçladıkları, Musayı ve inananları kurtarıp azgın Firavun ve yandaşlarının denizde nasıl boğuldukları ilgili açıklanmalar.

Cüz 20, Sure 28, Ayet. 43/50

Firavun'un helâkinden sonra Hazreti Musa'ya kitap verildiği, Tur dağının eteğinde ona vahyi edilirlerek Peygamberin orada olmadığı helde kendisine bunlar nasıl haber veriliyorsa kendisinin de kavmini uyarması için peygamber olarak

gönderildiği, Musa'nın karşılaştığı sıkıntılarla kendisinin de karşılaşacağı, belki öğüt alırlar diye Kur an ayetlerinin peş peşe indiği ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 20, Sure 28, Ayet. 51/60

Kur an gelmeden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan bazıları ona inanmışlardı, geldikten sonrada okunduğu zaman iman ettik deyip Müslüman olanların faziletleri, buna rağmen Peygamberin üzerinde durup iman etmesini istediği amcasının iman etmediği vesaire açıklamalar.

Cüz 20, Sure 28, Ayet. 61/75

Allah'tan başkasına tapanlarla tapılanların kıyamet günü çekişmeleri ile tövbe ederek iman edip güzel amel işleyenlerin kurtuluşa erecekler.

Cüz 20, Sure 28, ayet. 76/82

Karun, onun hazineleri ve azgınlığı neticesinde hazineleri ile birlikte yerin dibine batırılması.

Cüz 20, Sure 28, Ayet. 83/88

Bu dünya yurdunun büyüklük taslamayan, yeryüzünde fesat çıkarmayan muttaki kullar için yararatıldığı azgınların cezalandırılacakları, bir iyilikle Allah'ın huzuruna varana on misli, bir kötülükle varana ise bir misli ceza olduğu, Kur anın Peygambere indirildiği sonuçta onun da Allah'a döndürüleceği her şeyin helâk olup Allah'ın yüzünün hariç olduğu ile ilgili geniş açıklamalar.

ANKABUT SÛRESİ

Cüz 20, Sure 29, Ayet. 1/13

Müslümanlar iman ettikten sonra kendi hallerine bırakılmayıp birtakım sıkıntılarla imtihan oldukları, şirke zorlamadıkları takdirde ana babaya iyilikte bulunma, iman edip güzel amel işleyenlerin mükafatlandırılmaları, münafıkların dedikoduları, kâfirlerin inananların kendilerine uymaları halinde onların vebalını yükleneceklerini söylemeleri gibi batıl, yalan ve iftiralarla ilgili açıklamalar.

Cüz 20, Sure 29, Ayet. 14/18

Nuh a.s. ın kavminin arasında sene kaldığı, kavminin yalanlaması sonucunda tufanla boğuldukları, İbrahim'in kavmine putları bırakıp Allaha ibadet etmeye çağırmasıyla ilgili açıklamalar.

Cüz 20, Sure 29, Ayet. 19/22

İnsan kendi yaratılışına, yeryüzünde dolaşıp Allah'ın yarattıkları şeylere ibretle bakarak O'nun kudretini görmeleri, inkâr edenlerin sonlarına bakarak onlardan dersler çıkarmaları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 20, Sure 29, Ayet. 23/27

İbrahim a.s. in putları kırması üzerine kavminin onu, öldürün, yakın demeleri, neslinin devamı için yaşına rağmen oğlu İshak, torunu Yakup'un verilmesi.

Cüz 20, Sure 29, Ayet. 28/35

Lut, kavminin azgınlığına karşı onlarla mücadelesi sonuç vermeyince helâk oldukları ile ilgili açıklama.

Cüz 20, Sure 29, Ayet. 36/40

Bu ayetlerde daha önce geniş açıklamaları yapılan Şuayb, Ad ve Semud kavmine kısaca temas edilmekte, Karun, Firavun ve Haman'ın yeryüzünde kibirlenip fesat çıkardıkları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 20, Sure 29, Ayet. 41/45

Allah'tan başkalarını kendilerine dost edinenlerin misali barınakların en basiti olan örümcek yuvasına benzetildiği, göklerin, yerin yaratıcısı olan Allah, böyle güzel misaller vererek ayetlerinin okunmasını, namazın dosdoğru kılınmasını ve onun bütün kötülüklerden alıkoyması ile ilgili açıklamalar.

Cüz 21, Sure 29, Ayet. 46/51

Kitap ehli ile mücadele edilirken en güzel şekilde edilmesi, ancak yine de onlardan bir kısmı inanırken bir kısmı inkâr edip mucize istemeleri oysa onlara Kur anın mucize olarak yeterli olduğu bildirilmekte.

Cüz 21, Sure 29, Ayet. 52/63

Allah, C.C. kâfirlerin yaptığına şahit göklerde, yerde olan her şeyden haberdar, olduğu, azabı acele edenlerin altlarından ve üstlerinde azap kuşattığı gün işin ciddiyetini anlayacakları, hicrete etmek zor gelenler için Allah'ın yeri geniş olup herkesi rızıklandırdığı, ölüm ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 21, Sure 29, Ayet. 64/69

Kafirlerin gemide tehlike geçirdiklerinde samimiyetle Allah'a dua ederken, kurtulunca yine O'na ortak koştukları, kibirlenip Allah'a iftira edenlerin cehennemdeki cezaları, Allah'a ulaşmanın yolları ve tarikatların oluşu ve mahiyeti ile ilgili açıklamalar.

RUM SÛRESİ

Cüz 21, Sure 30, Ayet. 1/10

Kitap ehli olan Rumların ateşperest olan farslara galip gelmeleri, Hazreti Ebu Bekir'in bu konuda müşriklerle yüz devesine bahis tutması, İnsanların yeryüzünde dolaşıp inkârcıların sonuçlarına veAllah'ın kudretini gösteren göklerde ve yerdeki yaratıklara bakıp ibret almaları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 21, Sure 30, Ayet. 11/19

İnsanı yaratıp sonra toprağa iade edip tekrar diriltilmesi, kıyameti inkar edip Allah'a şirk koşanların kıyamet günü apuşup kaldıkları, iman edip güzel amel işleyenlerin cennet bahçelerinde sevinç içinde olacakları, dirinin ölüden, ölünün diriden nasıl çıkarıldığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 21, Sure 30, Ayet. 20/27

Sizlerin topraktan yaratılıp nasıl çoğalıp yayıldığına, yine kendi cinsinizden eşler yaratıldığına, daha yerde ve göklerde yaratılmış olan şeylere bakıp düşünüp ibret alınmanızla ilgili açıklamalar.

Cüz 21, Sure 30, Ayet. 28/40

Allah, insanların kendi yaratılışlarından örnekler verdiğini, artık insan yaratılışındaki saflığıyla Allah'ın dosdoğru dinine yönelmesi, namazı kılıp şirkten uzak

durması gerektiğini emretmekte, fakat insanların çoğunun dara düştüğünde O'na yalvarıp genişe çıkınca da küfrettiği vesaire ilgili açıklamalar.

Cüz 21, Sure 30, Ayet. 41/53

Karada ve denizlerin insanlar elleriyle fesada uğradığı, yani çevre kirliliği, yeryüzünde dolaşılıp geçmişlerin sonlarının ne olduğuna bakılarak ibret alınması, yine Allah'ın kudretini gösteren delillere bakılarak düşünülüp ibret alınması vesaire.

Cüz 21, Sure 30, Ayet. 54/60

Allah nsanı nasıl zayıf bir bebek olarak sonra kuvvetlendirip genç yaşa, ondan sora tekrar yaşlandırarak çocuk gibi yaptığı, sağlam, sakat, güzel çirkin, erkek dişi dilediği gibi yaratması, kıyameti de koparmaya muktedir olduğu, Kur anda insanlara her çeşit misaller verildiği, Peygambere sabır tavsiye edilmesi.

LOKMAN SÛRESİ

Cüz 21, Sure 31, Ayet. 1/11

Kur an iman edip namazı kılıp zekâti veren müminler için hidayet ve rahmet olarak her şeye hükmeden bir kitap olduğu, insanların bir kısmı ise boş şeyleri adeta satın alıp, Allah'ın ayetleri okunduğu zaman sanki hiç duymamış gibi kibirlenip inkâr ettikleri, göklerin yaratılışı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 21, Sure 31, Ayet. 12/19

Lokmana hikmet verilmesi, oğluna nasihati, isyana zorlamadıkça ana babaya dünyada sahip çıkıp onlara yardım ve iyilikte bulunulması, Allah'a ulaşanların yoluna gidilmesi emredilmektedir.

Cüz 21, Sure 31, Ayet. 20/30

Kafirlere gökleri yeri ve bunlarda ki birçok nimetleri kim yarattı diye sorulsa Allah, dedikleri halde bunlara bakıp ibret almayıp yine O'na ortak koştukları ilgili açıklamalar.

Cüz 21, Sure 31, Ayet. 31/34

Kafirler denizde gemilerin nasıl yürütüldüğüne bakıp ibret almadıkları yolculuk esnasında birden fırtınaya yakalandıkları zaman samimiyetle Allah'a dua edip kurtulduklarında yine Allah'a şirk koştuklar. Kıyamet günü ne bir anne baba evladının, ne de bir evlad anne babanın yaptıklarından dolayı cezalandırılmayacakları ve beş gaybi bilgilerle ilgili açıklamalar.

SECDE SÛRESİ

Cüz 21, Sure 32, Ayet. 1/11

Kur anın alemlerin Rabbi tarafından indirildiği, buna rağmen inkâr edenlerin uyarılması, göklerin, yerin altı günde yaratıldığı, Araşa istiva, miktarı bin yıl olan bir günde bütün işlerin kendisine geri döneceği, Âdem'in çamurdan, neslini de zayıf bir sudan yaratılışı, ona şekil verilip ruh üflenmesi vesaire.

Cüz 21, Sure 32, Ayet. 12/22

Kibirlenen inkârcıların Rableri huzurunda nasıl boyun büküp suçlarını itiraf ederek Allah'a itaat için bir daha dünyaya geri dönmek istedikleri, fakat buna imkanı

olmadığı ve azabın tattırılacağı, Allah'ın atetleri okunduğu zaman kibirlenmeden secdeye kapanan, yataklardan yanlarını ayırıp gece kalkarak Allah'ın rahmetini umarak, O'ndan korkarak yalvaranların fazileti ile ilgili açıklamalar.

Cüz 21, Sure 32, Ayet. 23/30

Musa'ya kitap verildiği Peygamberin de onun karşılaştıkları zorluklarla karşılaşacağı, ihtilaf edenlerin arasında kıyamet günü hüküm verileceği, peygamberin onlardan yüz çevirip beklemesi emredilmekte.

AHZAP SÛRESİ

Cüz 21, Sure 33, Ayet. 1/8

Peygamberin kâfir ve münafıklara itaat etmeyip Allah'a güvenmesi kendi hanımlarının sırtını, göğsünü annesinin sırtına göğsüne benzetenlerin keffaretle cezalandırılmaları, evlatlık edinmenin hükmü, Peygamber a.s. ın eşlerinin müminlerin anneleri olduğu ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 21, Sure 33, Ayet. 9/15

Hendek savaşında Allah'ın manevi ordularla yardımı, münafıkların bozgunculuklarıyla ilgili açıklalar..

Cüz 21, Sure 33, Ayet. 16/20

Ölümden korkarak savaştan firar edenlere bunun hiçbir yararı olmayacağı, münafıkların kâfirlerle Müslümanlar arasında kalıp hangi taraf galip gelirse o taraftan görünmeleri gibi şeylerin açıklanması.

Cüz 21, Sure 33, Ayet. 21/27

Bu ayetlerde de Uhut savaşında yiğitlik gösteren sahabelere, öfke ile Hendek savaşına gelip hiçbir şey yapamadan kaçan kâfirleri, onlara yardımda bulunan Yahudilerin bir kısmının kalelerinde öldürülüp diğerlerinin esir alınması, onların yerlerine yurtlarına Müslümanların varis olması gibi açıklamalar.

Cüz 22, Sure 33. Ayet. 28/34

Peygamber a.s. in eşlerinin sıradan hanımlar olmadıkları, dünya süsüne meyledip peygamberi incitmeleri halinde, boşanacakları, bir suç işledikleri takdirde diğer hanımların iki katı cezaya maruz kalacakları, kadıların açılıp seçilerek sokağa çıkmayıp evlerinin çevresinde oturmaları, ehlibeytle ilgili açıklamalar.

Cüz 22, Sure 33, Ayet. 35

Müslüman erkeklerle Müslüman hanımların iyilik ve sevapta eşit olduklarıyla ilgili açıklamalar.

Cüz 21, Sure 33, Ayet. 36/40

Peygamberimizin azadlısı olan Zeyd'in eşi Zeyneb'i boşaması üzerine Peygamber a.s. ın onunla evlenmesi, Zeyd'in Peygamberin evladı olmadığı, evlatlık edilenlerin kendi babalarının adıyla çağrılmalarının daha yugun olacağıyla ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 22, Sure 33, Ayet. 41/48

Sabah akşam Allah'ın çok zikredilmesi, Peygambere a.s. in müjdeci, uyarıcı, ışık ve nur olarak Allah'ın izniyle gönderilmiş olduğu, kâfir ve münafıklara boyun eğmemesi emredilmekte.

Cüz 22, Sure 33, Ayet. 49/52

Nikahlanıp cinsel ilişkide bulunulmayan kadının iddet beklemesine gerek olmadan evlenebileceği, Peygamberin kimlerle evlenip evlenemeyeceği, kaç eşi bir arada nikahlayabileceği ile ilgili açıklama.

Cüz 22, Sure 32, Ayet. 53/58

İzinsiz Peygamberin evine girilmemesi, Zeynep'in düğününde Peygamberin rahatsız edilmesi, hangi kadınlarla erkekler arasına perde çekilip çekilmeyeceği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 22, Sure 33, Ayet. 59/68

Peygambere salavati şerife getirmekle ilgili, kadınların çarşaf ve benzeri giysileriyle ilgili, fena haber yayan münafıkların lanetlendmiş olup cezalandırılmaları kıyametin kopuşu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 22, Sure 33, Ayet. 69/73

Hazreti Musa'ya eziyet edildiği gibi Peygamber a.s.'a eziyet edilmemesi, müminlerin doğru söylemeleri, amellerini düzeltmeleri emredilmekte, emanetin göklere yere arz edilmesinden çekindikleri, insanın bunu yüklendiği, münafik ve müşriklerin cezalandırılmaları, müminlerin Allah'a güvenmeleri vesair.

SEBE SÛRESİ

Cüz 22, Sure 34, Ayet. 1/9

Göklerin yerin mülkü, her şeyi bilen, yaratan Allah'a ait olduğu, övgünün de O'na mahsus olduğu, kafirlerin ne yapıp ne dedikleri, Allah'a iftiraları gibi şeylerle ilgili açıklamalar.

Cüz 22, Sure 34, Ayet. 10/14

Davud a.s.'a verilen üstünlük, dağların, kuşların kendisiyle beraber Allah'ı zikrettikleri, Süleyman a.s. 'a verilen üstünlükler, rüzgara, cinlere hükmettiği, onları bir takım sanatlarda çalıştırıp kullandığı Mescidi Aksanın inşaatında çalışırken Süleyman'ın değneye dayalı olarak öldüğü ile ilgili açıklamalar

Cüz 22, Sure 34, Ayet. 15/21

Bu ayetler Yemen de Sebe kentinde İrem bağlarında yaşayan halkın azgınlığı sonucu bağlarıyla birlikte sellerin ve kumlar altına gömüldükleri ile ilgili açıklama.

Cüz 22, Sure 34, Ayet. 22/30

Müşriklerin göklerde ve yerde zerre kadar hiçbir menfaat ve zarar vermeye muktedir olamayan putları Allah'a ortak koşup onların şefaatlerini ummalarıyla ilgili açıklamalar.

Cüz 22, Sure 34, Ayet. 31/36

Şu Kur ana inanmayanların kıyamet günü hesap yerinde birbirlerini suçlayıp, öncüleri, büyükleri, efendileri olduklarını zannedip de peşlerine takılıp gidenlerin atışmaları, çekişmeleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 22, Sure 34, Ayet. 37/45

Ne mal, ne de evlatların Allah'a yaklaştıran unsurlar olmadığı, ancak imanın ve güzel amellerin O'na yaklaştıracağı, kat kat mükafatlarının verileceği, hiç kimsenin koşuşunun Allah'ı aciz bırakamayacağı, O,nun dilediğine rızkı yayıp dilediğine kısacağı, müşriklere Peygamber Kur an okuduğu zaman bu sizi babalarınızın yolundan çevirmek istiyor diyerek inkâr ettikleri ile ilgili açıklamalar.

Cüz 22, Sure 34, Ayet. 46/54

Peygambere cinnet getirmiş diyenlere cevabı, onlara karşı mücadelesi.

FATIR SÛRESİ

Cüz 22, Sure 35, ayet. 1/7

Meleklerin ikişer, üçer, dörder ve daha fazla kanatlı elçiler oldukları, Allah, kendisinden başka Tanrı olmadığını, bütün kainattakilere rızık verenin kendisi olduğunu insanların düşünüp kendisinin tek Tanrı olduğuna inanmaları, aldatıcı olan dünya ve şeytana kanmamaları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 22, Sure 35, Ayet. 8/14

Çirkin işleri kendisine süslü gösterilenle, iyi işler yapanların eşit olmadığı, Allah'ın dilediğini saptırıp dilediğini hidayete erdirmesi ne anlama geldiği, kudret ve kuvvetini gösteren delillerden bir çok örnek verildiği, bütün izzet ve şerefin kendisine ait olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 22, Sure 35, Ayet. 15/26

İnsanların fakir olup Allah'a muhtaç oldukları, kimse, kimsenin vebalını yüklenemeyeceği, iman edenlerle, inanmayanların, görenle, görmeyen, karanlıkla aydınlığa benzetilmesi vesaire ilgili açıklamalar.

Cüz 22, Sure 35, Ayet. 27/30

Allah C.C. kudret ve kuvvetinin delilleri olarak birçok nimetler yaratıp kullarına sunduğunu, bunlara karşı şükredilmesi gerektiği, ancak Allah'tan en çok korkanların âlimler olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 22, Sure 35, Ayet. 31/37

Peygambere vahyi edilen Kur ana Allah'ın seçtiği kulların varis olduğu, bunlar kendilerine yazık eden, normal olan ve sabikun zumresinden olan üç guruptur ki, bunların ve inkâr edenlerin sonuçları nasıl olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 22, Sure 35, Ayet. 38/45

Göklerin, yerin gaybini bilen Allah, insanı yeryüzünün halifeleri yarattığını, kendisinden başka tapınakların ne yarattığını sormakta, böbürlenip inananlar aleyhinde kötü tuzaklar peşinde olanların tuzaklarının hep kendi başlarına geldiği, Allah'ın adetinin hep böyle değişmez olduğu ile ilgili açıklamalar.

YASİN SÛRESİ

Cüz 22, Sure 36, Ayet. 1/12

Allah Teâlâ peygamberi tatmin için kendisinin de kavmini uyarması için Kur anı hak olarak gönderdiğini fakat insanların çoğunun sanki boyunlarına kelepçe vu-

rulmuş, başları yukarı dikilmiş, aralarına perde çekilmiş gibi önünü göremeyenler gibi hakkı göremediklerini haber vermektedir.

Cüz 22, Sure 36, Ayet. 13/27

Hazreti İsa'nın elçilerinden Antakya'ya gönderilmesi, onların yalanlanması, onlara yardımcı olan Habibi Neccar'ın işkence ile öldürürken ulaştığı makamı kavminin göremedikleri ile ilgili hayıflanması.

Cüz 23, Sure 36, Ayet. 27/32

Allah C.C. bu kavmi helaâk için bir ordu indirmediğini, sadece bir bağırışla helâk olduklarını, daha onlar gibi nice inkârcilerin helâk olduklarını bildirmektedir.

Cüz 23, Sure 36, Ayet. 33/50

Yerin kuruyup öldükten sonra dirilmesi, bir çok bitkilerin bitirilmesi, birçok nimetlerin yaratılması, gece gündüzün ard arda gelmesi, güneşin ayın, yıldızları hepsinin evrende bir geminin süzülüp gittiği gibi kendi karargahlarından doğup batmaları gibi kıyametin de bir anda kopacağı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 23, Sure 36, Ayet. 50/67

Sure üflenip kabirlerden kalkılınca eyvah bizi kim uyandırdı deyip arkasından kıyamet günü olduğunu anlayıp mahşere doğru gidilmesi, kimseye haksızlık yapılmayacağı, cennet ehlinin cennetteki zevkleri, kâfirlerin ayrılıp cehenneme gitmeleri ve saire ilgili açıklamalar.

Cüz 23, Sure 36, Ayet. 68/83

Çok ömür verilen kimseler nasıl yaratılıp sonra başaşağı olup zayıfladıklarına bakıp yeniden dirileceklerine delil olduğuna bakıp ibret almaları gerekirken inkâr ettikleri, Peygambere şair dedikleri vesaire.

SAFFET SÛRESİ

Cüz 23, Sure 37, Ayet. 1/21

Saf bağlayıp namaz kılanlar, kendilerini günahlardan koruyup Kur an okuyanların göklerin yerin ikisi arasında olan her şeyin Rabbi olan Allah'ın tek ilah olduğuna inandıkları, fakat inkâr edenler bir ayet gördükleri zaman onun sihir olduğunu, söyleyerek ölümden sonra dirilişi inkâr ettikleri ilgili açıklama.

Cüz 23, Sure 37, Ayet. 22/50

Peygambere şair, deli deyip inkâr edenleri, eşleri, tapınakları ile birlikte hepsinin mahşer yerinde toplanıp hesap sonunda hak ettikleri cezaya çarptırılacakları, ihlaslı kullar için de cennet ve onun güzel nimetleriyle rızıklanıp koltuklar üzerinde karşı karşıya gelip dünyadaki hatıralarını konuşmaları.

Cüz 23, Sure 37, Ayet. 51/74

Kıyamet günü bir müminle kâfirin ortak iş yayıp sonra ayrılarak, yaptıkları yatırımla ilgili aralarındaki konuşmalar, Allah için infak edenlere verilecek cennet ve onun nimetleri, sırf dünya için yaşayıp onun için harcayanlara da cehennemde dalları şeytanın kafası gibi olan zakkum ağacı, kaynar sular olduğu.

Cüz 23, Sure 37, Ayet. 75/113

Nuh'un çağrısına uyanların, onların kurtuluşu, onların nesillerinin geriye bırakılıp, inkârcıların tufanla boğuldukları, İbrahim'in de onun izinden giden bir peygamber olduğu, putlara karşı mücadele ettiği, kendisine evlat olarak İsmail ve İshak'ın verildiği, İsmail'i kurban etmeye karar vermesi.

Cüz 23, Sure 37, Ayet. 114/138

Musa, Harun, İlyas ve Lut'un birer salih peygamber oldukları kendi kavimlerine karşı nasıl mücadele edip inananların kurtarılıp, karşı gelenlerin helâk olduklarından ders alıp akıllanmayanların uyarılması.

Cüz 23, Sure 37, Ayet. 139/166

Yunus a.s.'i balığın yutması ilgili kıssadan ibret alınması gerekirken, kız çocuklarından hoşlanmadıkları için meleklere dişilik isnad edip Allah'ın kızları diye iftirada bulunmalarla ile ilgili açıklamalar.

Cüz 23, Sure 37, Ayet. 167/182

Müşrikler eğer öncekilerden bize intikal etmiş bir kitap olsaydı biz ona inanırdık dedikleri halde şimdi Kur an kendilerine gönderilince inkâr ettikleri, Allah, peygamberlerine yardım edeceği vadinde bulunduğu ve ordularının kâfirlere galip geleceği, peygamberin sabredip Rabbini zikretmesi emredilmekte.

SAD SÛRESİ

Cüz 23, Sure 28, Ayet. 1/14

Bu ayetlerde kâfirlerin bir aldanış içerisinde oldukları içlerinden bir uyarıcı peygamberin gelmesine şaşırıp onu sihirbazlıkla suçladıkları, oysa onlardan önce Nuh, Ad, Semud, Lut kavimleri ve kendini tanrı ilan eden Firavun'un helâk olduklarını öğüt veren şu Kur ana yemin edilerek haber vermektedir.

Cüz 23, Sure 38, Ayet. 15/26

Bu ayetlerde de inkâr edenlerin hepsinin helâk edildikleri gibi Peygambere karşı hasım olanların da helâk olacakları, onların eziyetlerine sabredip Davud a.s. in kıssasını hatırlatması istenmektedir ki, bununla ilgili birçok tefsirciler İsrailiyat hikayeleriyle yanlış yorumlarda bulundukları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 23, Sure 38, Ayet. 27/29

Cehenneme mustahak olan kâfirlerin zannettiği gibi gökler, yer ve ikisi arasında olan hiçbir şeyin boşa yaratılmadığı, iman edip güzel amel işleyenlerle, fesat çıkaranların bir olmadıkları ile ilgili açıklama.

Cüz 23, Sure 38, Ayet. 30/40

Davud a.s.'a Süleyman'ın armağan edildiği, her ikisinin de ne güzel kul oldukları, Süleyman a.s.'a saltanat verilip imtihan edildiği kıssada yine bazı tefsircilerin hatalı yorumları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 23, Sure 38, Ayet. 41/44

Eyyüp a.s. in imtihanı hastalığı, sonra şife buluşu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 23, Sure 38, Ayet. 45/48

İbrahim, İshak, Yakup, İsmail, Yesea ve Zülkifl gibi Peygamberlerin kıssalarının hatırlatılması.

Cüz 23, Sure 38, Ayet. 49/64

Kur anın öğüt vermesi muttakiler için bir şeref olduğu, onlar için vadedilen cennet nimetleri, inkârcılarin varacakları yerin cehennem olduğu ve onların kötü durumlarıyla ilgili açıklamalar.

Cüz 23, Sure 38, Ayet. 65/88

Peygamber a.s. 'ın bir uyarıcı olarak her şeyi kahreden, göklerin, yerin Rabbi olan Allah'ın birliğine çağırdığı, Allah'ın âdem'i yaratıp kendinden ruh üflediği, melekleri secde edip İblis'in etmemesi.

ZÜMER SÛRESİ

Cüz 23, Sure 39, Ayet. 1/9

Kur anın Allah tarafından hak olarak indirildiği, dinde ihlasla O'na kulluk edilmesi, göklerin, yerin ve insanın bir nefisten=Âdem den ondan da eşinin yaratılışı, yedi çift hayvanın indirildiği, insana bir zarar dokunduğunda hemen Allah'a yönelip, kurtulunca da Allah'a ortak koşması.

Cüz 23, Sure 39, Ayet. 10/21

Allah'ın yerinin geniş olduğu, insanın ancak O'ndan korkarak sabretmesi, azgın ve şeytanlara kulluk etmekten sakınanların müjdelenmeleri, yağmurun yağıp yerlerin yarılıp bitkilerin nasıl bittiği vesaire.

Cüz 23, Şure 39, Ayet. 22/31

Göğsü islama açılmış kimse Rabbinden bir nur üzere olduğu, ayetlerin birbirine benzer birer ikişer olarak inip bir kitap olduğu, Kur an birbiriyle çelişmeyen her türlü misalın verildiği Arapça bir kitap olduğu, Peygamberin de ona hasım olanlarında öleceklеriyle ilgili açıklamalar.

Cüz 24, Sure 339, Ayet. 32/41

Allah'a ortak koşan kâfirlerden daha zalim olmadığı, Allah'ın saptırdığını hidayete, O'nun hidayet erdirdiğini saptırmaya kimsenin gücünün yetmeyeceği ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 24, Sure 39, Ayet. 42/46

Uykunun bir nevi ölüm olduğu, şefaatle ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 24, Sure 39, Ayet. 47/52

İnkâr edenler kıyamet günü cehennemden kurtulmak için yeryüzü ve onun bir misli kadar daha kendilerinin olup bunları fidye verecek olsalar bile kurtuluşlarının mümkün olmadığı, oysa bunlara dünyada da bir zarar dokunduğunda sırf Allah'a yönelip O'na dua edip de kurtulunca yine şirk koşarlardı.

Cüz 24, Sure 39, Ayet. 53/63

Allah'ın rahmetinden ümit kesmemek, tövbe edip O'na yönelince bağışlayacağı, kıyamet günü Allah'a yalan iftira edenlerin yüzleri simsiyah olarak cehenneme varacaklar, muttakilerinse kurtulacakları.

Cüz 24, Sure 39, Ayet. 64/70

Önceki peygamberlere vahyi edildiği gibi Peygamber de vahyi edilerek şirk koşanların bütün amellerinin boşa gideceği, insanların çoğunun Allah'ı hakkıyla takdir edemedikleri, kıyamet günü bir eline yeri, bir eline de gökleri alacağı, İsrafil'in sure üflemesi vesaire ilgili geniş açuklamalar.

Cüz 24, Sure 39, Ayet. 71/75

Kafirler bölük bölük cehenneme sevk edildiklerinde meleklerin onlara neler söyleyip cehenneme atmaları, müminler de bölük bölük cennete sevk edilirken meleklerin onları müjdelemeleri, onların da Allah'a dua etmeleri, meleklerin Arşın etrafını kuşatıp Allah'a hamt ve sena etmeleri ile ilgili açıklamalar.

MÜMİN SÛRESİ

Cüz 24, Sure 40, Ayet. 1/9

Kur an, günahları bağışlayan, azabı şiddetli olan, kendisinden başka Tanrı olmayan Allah tarafından indirildiği, O'nun ayetleriyle kâfirlerin mücadele ettiği, onlardan önce Nuh'un kavmi, sonra Hendek savaşındakilerin inkâr ederek helâk oldukları, Arşı yüklenen meleklerle ilgili açıklamalar.

Cüz 24, Sure 40, Ayet. 10/20

Kıyamet günü kâfirlerin başlarına kalkılacağı, günahlarını itiraf edecekleri, iki kere ölüm, iki kere diriliş, o gün hiçbir şeyin gizli kalmayacağı, herkesin kendi kazandığı ile cezalandırılacağı ilgili açıklama.

Cüz 24, Sure 40, Ayet. 21/27

İnkâr edenlerin yeryüzünde gezip kendilerinden önce inkâr edenlerin sonuçlarına bakıp ibret almaları, Musa'nın mucizeleri, Firavun, Haman ve Karun'nu sihirbazlıkla yaftaladıkları ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 24, Sure 40, Ayet. 28/50

Musa'ya tuzak kurmak isteyenlere karşı ona inanmış bir zatın gelip kavmine nasihati ilgili açıklama.

Cüz 24, Sure 40, Ayet. 51/60

Kıyamet günü kâfirlerin mazeretlerinin kabul edilmeyeceği, Peygamberin sabırlı olması, Yahudilerin kibirleriyle ulaşamayacakları şeyleri elde edeceklerini zannederek Peygamberi tehdit etmeleri, kıyamet gününde asla şüphe olmadığı vesaire ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 24, Sure 40, Ayet. 61/68

Allah'ın varlığı, O'nun kudretinin delilleri, O'nun diri olduğu, diriltip öldürdüğü vesaire açıklamalar.

Cüz 24, Sure 40, Ayet. 69/78

Allah'ın ayetleri ile mücadele edip insanları O'nun yolundan çeviren kibirli kâfirlerin yerinin ebedi cehennem olduğu, Peygambere kendisinden önceki peygamberlerin bir kısmının hikâyelerinin okunup bir kısmının okunmadığı örnek verilerek kendisine sabır tavsiye edilmesi ilgili açıklamalar.

Cüz 24, Sure 40, Ayet. 79/85

Bu ayetlerde de yine Allah'ın kudretine delil olan, insanların yararlarına yaratılmış olan bir takım şeylerin yaratıldığı, inkâr edenlerin sonlarının ne olduğuna bakarak ibret alınması gerektiği açıklanmıştır.

FUSSİLET SÛRESİ

Cüz 24, Sure 41, Ayet. 1/8

Her şeyi açıklayan Kur anın ayetleri Arapça olarak Allah tarafından indirildiği, hem uyarıcı hem de müjdeleyici olması, ahreti inkâr eden, zekâtı vermeyenlerin Allah'a şik koşmaları ilgili açıklama.

Cüz 24, Sure 41, Ayet. 9/18

Önce iki günde yerin kabasının sonra göklerin kabasının bir günde, daha sonra iki günde yerlerin diğer bir günde de göklerin düzene sokulması ve böylece altı günde yaratılması ile ilgili açıklamalar.

Cüz 24, Sure 41, Ayet. 19/25

Allah'ın düşmanları mahşer yerine geldiklerinde derilerine varana kadar bütün azalarının kendi aleyhlerine şahitlik edeceği, yaptıkları çirkin amelleri sebebiyle ebedi hüsrana uğrayacakları ilgili açıklamalar.

Cüz 24, Sure 41, Ayet. 26/32

Müşriklerin Kur an okunurken onun sesini bastırmak için şamata gürültü çıkardıkları, Allah düşmanlari ebedi cehenneme atıldıklarında birbirleriyle çekişip, cin ve insanlardan bizi saptıranları bize göster onları ayaklarımızın altında çiğneyelim de alçaklardan olsunlar diye Allah'a yalvaracakları, fakat Rabbimiz Allah, deyip istikamet üzere olan müminler ölürken melekler onları kuşatıp müjdeleri ilgili açıklama.

Cüz 24, Sure 41, Ayet. 33/44

Allah için güzel işlere çağırmak, iyilikle kötülükleri def etmek, şeytanın dürtüsünden Allah'a sığınmak, ne güneşe ne aya ve ne de Allah'tan başkasına secde edilmemesi, Allah'ın ayetlerini tevil ya da tahrif ederek inkâr edenlerin cehennemle karşılaşacakları, Kur anın şifa oluşu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 24, Sure 41, Ayet. 45/46

Musa'ya kitap verildiği, onun hakkında ihtilafa düşüldüğü, eğer Allah herkese bir ecel tayin etmeseydi şüpheye düşüp inkâr edenleri derhal cezalandırırdı, iyilik kişinin kendi lehine, kötülük de aleyhinedir.

Cüz 25, Sure 41, Ayet. 47/54

Kıyametin kopma saatinin Allah'a ait olduğu, insana bir nimet verildiğinde böbürlenip, bir zarar dokunduğunda da bol bol dua ettiği vesaire geniş açıklamalar.

ŞURA SÛRESİ

Cüz 25, Sure 42, Ayet. 1/9

Önceki peygamberlere vahyi edildiği gibi Peygamber a.s.'a da Kur anın Arapça olarak vahyi edilmesi, bir gurup insanların inanıp cennete, bir gurubun da inkâr ederek cehenneme gittikleri ilgili açıklamalar.

Cüz 25, Sure 42, Ayet. 10/13

İhtilaf edenler hakkında kıyamet günü hükmün verileceği, Allah, göklerin, yerin ilk yaratıcısı olduğunu, birçok nimetler bahşettiğini, birçok peygamberler için şeriat kıldığı gibi Peygamber içinde şeriat kıldığını O'nun dosdoğru dinine sarılıp ihtilafa, şirke düşmemeleri için uyardığını bildirmekte.

Cüz 25, Sure 42, Ayet. 14/19

Ehli kitap ancak kendilerine hakikat geldikten sonra, kin ve hasetlerinden inkar ettikleri, peygamberin kendine emredilene uyup, ona çağırması ve kullarına rızık lütfeder olduğunu beyan etmektedir.

Cüz 25, Sure 42, Ayet. 20/29

Kim dünya için ekerse, onu, kim de ahret için ekerse onu bulacağı, müşriklerin tapınakları acaba onlara dinde meşru şeyler mi kılmıştır ki onları Allah'a ortak koşuyorlar? Oysa zalimler kazandıkları ile korku içinde oldukları, iftiracıların amellerinin boşa gittiği, tövbe edenlerin af edildikleri, Allah, kullarına bir çok nimet berdiğini, fakat bazılarına bol nimet verdiğinde azacaklarını bildirmektedir.

Cüz 25, Sure 42, Ayet. 30/43

İnsanıların başına gelen musibetlerin kendi kazandıkları kötülüklerden olduğu, çoğunun da bağışlandığı ve Allah'ın kudretinin delili olarak birçok şeyleri yarattığını bildirmekte.

Cüz 25, Sure 42, Ayet. 44/53

Allah'ın saptırdığına O'ndan başka dost olamayacağı, O'ndan başkasına dost olanların kıyamet günü korku ve zillet içinde boyun eğmiş olarak hüsrana uğrayacakları vesaire ilgili açıklamalar.

ZUHRUF SÛRESİ

Cüz 25, Sure 43, Ayet. 1/15

Kur anın Arap diliyle Levh'il Mahfuzdan Allah tarafından indirildiği, inanmıyorlar diye peygamberin ondan vazgeçemeyeceği, gönderilen her peygamberin alay edildiği vesaire ilgili açıklamalar.

Cüz 25, Sure 43, Ayet. 16/25

Müşrikler kız çocuklarını sevmedikleri için onları Allah'ın kızları, oğlanları da kendilerine yakıştırıp meleklere de dişilik edilmesi ve Peygamberden önce de böyle iftiralar yapıldığı ilgili açıklamalar.

Cüz 25, Sure 43, Ayet. 26/35

İbrahim'in babasının ve kavminin taptıklarından beri olması, Peygamber gelince ona sihirbaz, Kur'ana da kendilerince meşhur iki şahsa gelmeliydi, dedikleri vesaire ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 25, Sure 43, Ayet. 36/45

Allah'ı anmaktan uzak yaşayanın, şeytanla bağlı, onun yakını olduğu, yoldan çıkartıp saptırdığı kimse hidayet üzere olduğunu sanar oysa kıyamet günü saptırıl-

dıklarını anlayınca ona karşı olan öfkesinden: Rabbim onunla benim aramı doğu ile batı kadar uzak kıl diye hayıflandığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 25, Sure 43, Ayet. 46/56

Hazreti Musa'nın Firavun'a mucizelerle gönderildiğinde onu sihirbazlıkla suçlayıp, ona karşı mücadelesi sonunda Allah Teâlâ nın onu ordusu ile beraber denizde boğması ilgili açıklamalar.

Cüz 25, Sure 43, Ayet. 57/67

İsa'yı ilahlaştıranların cehenneme atılacakları misal verince müşrikler kendi putlarının üstün olduğunu iddia ederek buna sevinir gibi olmaları, İsa'nın babasız olması kıyametin kopmasında şüphe edenlere bir bilgi ve delil olduğu, küfürde dost olanların kıyamet günü birbirlerine düşman olacakları vesair.

Cüz 25, Sure 43, Ayet. 68/89

Müminlerin yaptıkları güzel ameller karşılığında cennete varis olacakları, suç işleyen kâfirlerin ise ebedi cehennemde olacakları.

DUHAN SÛRESİ

Cüz 25, Sure 44, Ayet. 1/29

Kendisinden başka tanrı olmayan, göklerin yerin Rabbi olan Allah C.C. Kur anı mübarek bir gecede indirip kullarını uyardığı, inkâra devam eden müşrikleri gökten bir kıtlık dumanı kuşatacağı, müşrklerden önce Firavun kavminin de sınandıkları, başlarına gelen musibetin kaldırılması için Musa dan dua etmesini ve kaldırıldığı takdirde ona inanacaklarına söz verip istekleri yerine gelince caydıkları.

Cüz 25, Sure 44, Ayet, 30/42

İsrail oğullarının Firavun'un azabından kurtuluşları, Firavun ve kavminin helaki, göklerin, yerin ve hiçbir şeyin oyuncak olarak yaratılmadığı, Allah'ın yardım ettiği kişiler haricinde ayrılık günü olan kıyamet günü hiçbir kimseye yardım edilmeyeceği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 25, Sure 44, Ayet. 43/59

Kafirlere cehennemde yapılan azap, yiyeceklerinin zakkum, içeceklerinin kaynar sular, cerahatler olduğu, muttakilerin ise cennetlerde pınarlar başında atlas, ipek elbiselerle hurilerle beraber olacakları.

CASİYE SÛRESİ

Cüz 25, Sure 45, Ayet. 1/11

Kur anın Allah tarafından indirildiği, artık insanlar Allah kelamından başka hangi söze inanacakları, Allah'ın ayetlerini oyun ve eğlenceye alanlara dünyada aşağılayıcı bir azap, ahrette de cehennem azabı olacağı haber verilmektedir.

Cüz 25, Sure 45, Ayet. 12/21

Allah Teâlâ birçok nimetler yaratıp insanın hizmetine sunduğunu, inanıp güzel amel işleyenler kendileri için, kötülük yapanların da kendi aleyhlerine işledikleri, İsrail oğullarına da birçok nimetler verdiğini fakat ihtilafa düşdüklerini ve bu ümmete de şeriat gönderdiğini ile ilgili haber vermektedir.

Cüz 25, Sure 45, Ayet. 22/26

Göklerin yerin hak olarak yaratıldığı, herkes kendi yaptığı ile cezalandırılıp kimseye haksızlık edilmeyeceği, hevalarını kendilerine ilah edinen Allah'ın saptırıp kalplerini mühürlediği kimseler, inanmış olanlarla bir tutulduklarını sananlar, oysa dünya hayatı yaşayıp ölmeden başka bir şey değildir

Cüz 25, Sure 45, Ayet. 27/37

Kıyametin kopuşu, o gün her ümmetin diz üstü çöküp amel defterine çağrılacakları ve kendilerine bugün yaptıklarınızdan başka bir ceza yoktur deneceği, oysa onlara Allah'ın vadi ve kıyamet saati haktır, dendiği zaman alay ederek kıyamet saati de nedir dedikleri vesaire geniş açıklamalar.

AHKAF SÛRESİ

Cüz 26, Sure 46, Ayet. 1/10

Kur anın gökleri yeri hak olarak yaratan Allah tarafından indirildiği, Kur an okunduğu zaman bu bir sihirdir diye Allah'a iftira eden kâfirlerin kıyamet günü birbirlerine düşman olacakları ilgili açıklama..

Cüz 26, Sure 46, Ayet. 11/20

Kâfirler, müminlere onlarda bir hayır olsa bizim önümüze geçerlerdi, Kur an eskilerin uydurmalarıdır, dedikleri oysa daha önce Musa önder ve rahmet olarak kitapla geldiği gibi, Kur an da onu tasdik eden, uyarıcı ve müjdeleyici Arap lisanıyla gönderilmiş bir kitap olduğu ilgili açıklamalar.

Cüz 26, Sure 46, Ayet. 21/26

Anaya babaya iyilikte bulunmak, bilhassa anne onu zorluklarla karnında taşıdığı, süt emzirme müddeti vesaire ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 26, Sure 46, Ayet. 27/35

Müşriklerin civarında önceki inkârcilerin helak olduklarına bakıp ibret almadıkları, cinlerden bir gurıp Kur anı dinleyip Müslüman olduktan sonra kendi kavimlerini de İslam a davet ederek onları uyardıklaarı, inkâr edenlere cehennemin arz edileceği, Peygamberin azimli olup sabretmesi ile ilgili açıklamalar.

MUHAMMET SÛRESİ

Cüz 26, Sure 47, Ayet. 1/11

İnkar edip insanları da Allah'ın yolundan çevirenlerin bu çirkin amellerinin onları saptırdığı, Hazreti Muhammed'e ona inen Kur ana iman edip güzel ameller işleyenlerin, günahlarının bağışlanacağı.

Cüz 26, Sure 47, Ayet. 12/19

İman edip güzel amel işleyenler için cennetler olduğu, kâfirlerin ise hayvanlar gibi yiyip içip biraz daha yararlanıp sonuçta hak ettikleri cezaya çarptırılacakları, muttakiler için hazırlanmış olan cennetteki dört ırmakla ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 26, Sure 47, Ayet. 20/28

İnandıklarını iddia edenlerden bazıları savaşmayı emreden bir sure indiği zaman ölüm korkusundan ölüm baygınlığı gibi baygınlık geçirdiklerinin görülmesi vesaire ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 26, Sure 47, Ayet. 29/38

Kalplerinde Müslümanlara karşı kin olanların içlerindekilerinin açığa çıkarılacağını sanan münafıklar ve inananlardan sabrederek cihad edenlerle etmeyenlerin ortaya çıkması için sınandıkları.

FETİH SÛRESİ

Cüz 26, Sure 48, Ayet. 1/10

Bu ayetlerde zaferlerin kapılarının açıldığı, Allah,ın ordularıyla yardımı müminlerin kalplerini sükûnete erdirip münafıkların kötü tuzaklarının kendi başlarına geleceği, Allah'ın lanet ve gazabına uğradıkları, Peygamberin uyarıcı ve müjdeleyici olarak gönderildiği, ona bey'at edenlerle ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 26, Sure 48, Ayet. 11/17

Savaşlardan uyduruk sebeplerle geri kalan münafıklar Müslümanların lehine görünce mazeret beyan ederek affedilmelerini istemeleri vesaire ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 26, Sure 48, Ayet. 18/26

Şecerei Ridvan altında Peygamber a.s.'a bey'at edenlerin fazileti, onlara vadedilen birçok ganimetler, Hudeybiyede kâfirler Müslümanlarla savaş için karşılaşsaydılar, kaçacakları ile ilgili açıklamalamalar.

Cüz 26, Sure 48, Ayet. 27/29

Peygamberimizin rüyada emin bir şekilde Mescidi Harama başları tıraş olmuş olarak girip Umre yapacaklarının gerçekleştiği, bütün dinlere galip gelsin için gönderilen Peygamber a.s. ve onunla beraber olan ashabı simalarıyla Tevrat da ve İncil de tarif edildikleri bir misalle açıklanmaktatadır.

HUCURAT SÛRESİ

Cüz 26, Sure 49, Ayet. 1/10

Allah ve Resulünün önüne geçmek, Peygamberin sesi üzerine sesi yükseltmenin amelleri yıkacağı, onunla konuşurken sesleri alçaltmanın takva alameti olduğu, Peygamberin odaları, birbirleri ile saavaşan iki mümin gurubun uzlaştırılması ve müminlerin kardeş olmalarıyla ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 26, Sure 49, Ayet. 11/18

Bir toplumun diğeriyle alay etmemesi, lekapla çağırılmaması, kötü zandan kaçınılması, insanların bir erkek ve dişiden yaratılıp kabile ve şubelere ayrıldıkları, Allah katında en değerli olanların takva oldukları,bazı bedevilerin kalplerine iman yerleşmediği halde iman ettik demeleri vesaire ilgili açıklamalar.

KAF SÛRESİ

Cüz 26, Sure 50, Ayet. 1/15

Kendilerini uyarmak için gelen Kur anı ve Peygamberi acayıp karşılayarak inkar ederek biz olüp ve toprak olduktan sonra mı dirileceğiz? dedikleri, yerin onlardan neyi eksiltip Allah tarafından korunduğu, kendilerine verilen birçok nimetlerin yaratılışlarına bakıp ibret almaları gibi şeyler açıklanmaktadır.

Cüz 26, Sure 50, Ayet. 16/29

Allah, yarattığı insana şah damarından daha yakın olduğu, sağında solunda iki melek ağızdan çıkan her sözü derhal kayda geçtiği, sure üflenip kıyametin kopacağı, o gün herkes kendilerini mahkemeye sevk eden şahidiyle geleceği, oysa birçok insanın bunlardan gafil oldukları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 26, Sure 50, Ayet. 30/35

Allah C.C. kıyamet günü düşmanları için cehenneme doldun mu dediğinde daha var mı ? diyeceği, muttakilere cennetin yaklaştırılacağı ve kendilerine selametle girin deneceği vesaire ilgili açıklamalar.

Cüz 26, Sure 50. Ayet. 36/28

Mekke müşriklerinden önce nice zalimlerin helak edildiği, bunlarda kalp ve kulakları açık olanlar için İbret olduğu, göklerin, yerin ve arasında olanların altı günde yaratıldığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 26, Sure, Ayet 39/45

Peygambere sabır tavsıye edilmesi ondan önce nice zalimlerin helâk olduğu, güneş doğmadan ve batmadan önce ve gecenin bir kısmında Allah'ın tesbih edilmesi vesaire ilgili açıklamalar.

ZARİYAT SÛRESİ

Cüz 26, Sure 51, Ayet. 1/23

Bu ayetlerde Cenabı hak yeminle kıyametin meydana geleceğine vurgu yapmakta, onu inkâr edenlerin cezalandırılacakları, muttakilerin ise mükâfatlandırılacakları ifade edilmektedir.

Cüz 26, Sure 51, Ayet. 24/46

Lut kavmini Helâk için gelen meleklerin İbrahim'e uğrayıp sonra o kavmi helâk ettikleri, Firavun, Musa, Ad, Semud ve Nuh kavimi gibi peygamberleri yalanlamaların sonuçta helâk edilmeleri.

Cüz 27, Sure 51, Ayet. 47/60

Göğün yaratılışı ve genişlemesi, yerin bir yaygı gibi yayılması, her şeyin çift yaratılması vesaire.

TUR SÛRESİ

Cüz 27, Sure 52, Ayet. 1/16

Bu ayetlerde de Cenabı Hak yeminle kıyametin kopacağını, azgınların başına gelecek azabın mutlaka meydana geleceğini, Peygamberin inkâr edenlere karşı sabırlı olması tavsiye edilmektedir.

Cüz 27, Sure 52, Ayet. 17/28

Muttakilere cennette verilen nimetler, onların zevki sefaları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 27, Sure 52, Ayet. 29/49

Peygamberin kahin, mecnun ve ne de sihirbaz olmadığının kavmine hatırlatılması, böyle iddia edenlerin bekleyip durmaları, peygamberin de Allah'ı anarak sabredip sonucu beklemesi tavsiye edilmesi.

NECİM SÛRESİ

Cüz 27, Sure 53, Ayet. 1/18

Miraçta Peygamber a.s.'in gördüğü ibret verici hadiseler, kendisine vahyi edilmesi ile ilgili açıklamalar.

Cüz 27, Sure 53, Ayet. 19/25

Müşriklerin büyük putlarının batıl olduğu ile ilgili ayetin okunmasıyla Peygamber onların şefaatlerini kabul ettiğini sanarak bunu yaymaları, erkekleri kendilerine dişileri de Allah'a nisbet etmeleri gibi iftiraları vesaire ilgili açıklamalar.

Cüz 27, Sure 53, Ayet. 26/32

Allah'ın izni olmadan göklerde olan hiçbir meleğin hiçbir kimseye şefaat edemeyeceği, ahirete inanmayanlar melekleri dişi olarak isimlendirip sonra da onların Allah'ın kızları olduğunu iftira ettikleri, bundan ve büyük günahlardan sakınan müminlerin bağışlanacakları vesaire ilgili açıklamalar.

Cüz 27, Sure 53, Ayet. 33/62

Müşriklerden biri Kur anı dinleyip Müslüman olmaya meylederken diğerlerinin onu atalarının dinini terk ediyorsun diye onu ayıplayıp caydırmaları, kimsenin başkasının vebalını yüklenemeyeceği herkes kendi yaptığının karşılığını bulacağı ile ilgili açıklamalar.

KAMER SÛRESİ

Cüz 27, Sure 54, Ayet. 1/22

Kıyamet saatinde ayın ikiye bölünmesi, kâfirlerin bir mucize görmeleri halinde onun sihir olduğunu söyleyip haktan yüz çevirenlerin kabirlerinden sanki dağılmış çekirgeler gibi çıkıp davet edene koşacakları, onlardan önce Nuh ve Ad kavminin de yalanlayıp helak olduklarıyla ilgili açıklamalar.

Cüz 27, Sure 54, Ayet. 23/55

Bu ayetlerde de Semud, Lut ve Musa a.s.'in kavminin inkar edip sonunda hepsinin helâk olduklarına örnek verilerek Peygamber a.s.'in aleyhinde birleşenlerin de yakında dağılıp hazimete uğrayacakları, fakat asıl hüsranları kıyamette olacağı, muttakilerinse Allah'ın huzurunda sonra cennetlerde olacakları.

RAHMAN SÛRESİ

Cüz 27, Sure 55, Ayet. 1/25

Alla,ın insanı yaratıp konuşmayı öğretmesi, güneşin, ayın bir hesap içinde cerayan ettiği, çimen, ağaç ve bitkilerinin hepsinin secde ettiği, göklerin yükseltilip

bir terazi gibi kurulduğu, yerin hayvanların gezip dolaşacakları, birçok bitki ve meyvelerin yaratıldığı, insanın pişmiş çamurdan, cinlerin ateşten yaratıldığı, iki denizin birbirine karışmadığı halde her ikisinden de inci ve mercan çıkması, Allah, iki doğu, iki de batının Rabbi olamasına rağmen nimetlerinin inkâr edildiği hakkında açıklamalar.

Cüz 27, Sure 55, Ayet. 26/45

Yer üzerinde yaşayan her şeyin fani olduğu, baki olanınsa Allah'ın yüzü olduğu, göklerde, yerde olanların O'ndan istedikleri, O'nun her gün yeni bir işte olduğu, kıyamet günü cin ve insanların hesabını görecği, bunların ne göklerin ne de yerin kıtalarından çıkıp kurtulmalarının mümkün olmadığı, suçlular simalarından tanınıp yakalanarak cehenneme atılacakları ile ilgili açıklamalar.

Cüz 27, Sure 55, Ayet. 46/78

Rabbinin makamında hesap vermekten korkanlar için iki cennet, her ikisinde de çeşitli ağaç, meyve iki de pınar olduğu, döşenmiş koltuklar üzerinde kendilerine yaklaşmış meyveler, el değmemiş iri gözlü hanımlar, iyilik ve nimetlerden başka bir şey olmayan cennetler olduğu, bütün bunların nasıl yalanlanğı ifade edilerek Peygambere Rabbin adını an, diye emredilmesi.

VAKİA SÛRESİ

Cüz 27, Sure 56, Ayet. 1/57

Bu a yetlerde kıyametin kopuşu, insanların üç sınıfa ayrılacağı, amel defterleri sağından verilen müminler, solundan verilen kâfirler, sabikun zümresinden olanlarla ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 27, Sure 53, Ayet. 58/74

Bu ayetlerde Allah C.C. yarattığı birçok şeyi sayarak, kâfirlere bunları siz mi yarattınız, yoksa biz mi? diye sormakta.

Cüz 27, Sure 56, Ayet. 75/96

Bu ayetlerde Allah Teâlâ Kur anın Levhil Mahzuda korunmuş bir kitap olduğuna, yeminle ona temiz olanların dışında kimsenin dokunamayacağı, amel defterleri sağından ve solundan verilecek oanlarla mukarrabin zümresinden olanların ölümleriyle ilgili geniş açıklamalar.

HADİD SÛRESİ

Cüz 27, Sure 57, Ayet. 1/6

Göklerin, yerin mülkü, dirilten, öldüren Allah'a ait olduğu, ahir, zahir ve batının ne anlama geldiği, göklerin ve yerin altı günde yaratıldığı, Arş'a istivanın ne demek olduğu ile ilgili açıklamalar.

Cüz 27, Sure 57, Ayet. 7/10

Allah, insanları imana, verdiği nimetlerden infak etmeye ve yolunda savaşmaya davet etmektedir.

Cüz 27, Sure 57, Ayet. 11/15

Güzel bir ödünç vermenin fazileti, kıyamet günü müminlerin nurlarının sağ ve sollarından koşacağı, karanlıkta kalan münafık ve kafirler onların nurundan istifa edebilmek için yalvaracakları vesaire.

Cüz 27, Sure 57, Ayet. 16/19

Allah anıldığında müminlerin kalplerinin ürpermesi, önceki ümmetler üzerinden zaman geçtikçe kalpleri katılaştığı gibi olmamaları, Allah ve Resulüne hakiki iman edenler Rableri katında sıdık ve şehitlerden oldukları, onlara verilecek ücret ve nur, kâfirlere ise cehennemlik oldukları ile ilgili açıklama.

Cüz 27, Sure 57, Ayet. 20/25

Dünyanın bir oyun, eğlence ve birtakım şeylerle böbürlenme olduğu ile ilgili güzel bir misal verilmekte asıl Allah'ın bağış ve cennetini kazanmak, başa gelen bir musibetin önceden takdir edilip Levhi'l Mahfuzda yazılı olduğu, cimrilikle ve demirin indirilmesi ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 27, Sure 57, Ayet. 26/29

Bu ayetlerde Hazreti Musa, onun arkasından gelen peygamberler daha sonra İsa a.s. ın gönderildiği, ona inananların kalplerinin şefkat, merhametle doldurulduğu, o peygamberlere inanmış olanların Peygamber a.s.'a ve Kur ana da iman etmeleri halinde iki kat mükâfat alacakları vadedilmektedir.

MÜCADELE SÛRESİ

Cüz 28, Sure 58, Ayet. 1/6

Kocası tarafından zihar edilen (karısının göğsünü, sırtını annesinin sırtına benzeten) kadının mücadelesi.

Cüz 28, Sure 55, Ayet. 7/13

Kendi aralarında konuşan iki veya daha fazla kişilerin diğer üçüncüsü göklerde, yerde olan her şeyi bilen ve gören Alllah, olduğu, müminleri üzmek için gizli konuşmaların şeytandan olduğu, meclislerde büyüklere yer verilmesi, hep öne atılıp Peygamber a.s.'a bir şey arz etmek isteyenlerin önce sadaka vermeleri, bulamadıkları taktirde de bağışlanacakları ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 28, Sure 55, Ayet. 14/22

Bu ayetlerde Allah'ın gazabına uğramış kâfirleri dost edinen münafıklara şiddetli azap hazırlandığı, hiç bir mümin en yakın akrabası da olsa, Allah'ın yasaklarını çiğneyen kâfirlere dost olamayacağı, şeytanın partisinden olanların hüsrana uğrayacakları, Allah'ın partisından olanlarınsa kurtuluşa erecekleri.

HAŞİR SÛRESİ

Cüz 28, Sure 59, Ayet. 1/7

Bu ayetlerde bütün mahlukatın, Allah'ı tesbih ettikleri, İslam aleyhine dönen kitap ehlinin ilk sürgün olarak yurtlarından çıkarıldıkları, savaşmadan elde edilen ganimetlerin taksimatı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 28, Sure 59, Ayet. 8/10

Sırf dinleri için yurtlarından çıkarılan Allah'ın rızasında O'nun yardımına mazhar olan muhacir fakirler kendi ihtiyaçları olduğu halde onları görüp gözeten Ensarın fazileti ile ilgili açıklamalar.

Cüz 28, Sure 59, Ayet. 11/17

Münafıkların kâfirlere biz ebedi size itaatkarız, siz savaşırsanız biz de sizinle beraberiz dedikleri, oysa onların topu Müslümanlarla savaşamayacakları ancak müstahkem yerlerde buna cesaret edebilecekleri, oların misalı şeytan insanı küfre düşürüp ben sizden uzağım, âlemlerin Rabbinden korkarım demesi.

Cüz 28, Sure 59, Ayet. 18/24

Her nefsin yarin için ne gönderdiğine bakması, Allah'ı unutanları O'nun da onları unutacağı, cehennem ehli ile cennet ehlinin bir olamayacağı, Kur an herhangi bir dağ üzerine inmiş olsaydı korkudan paramparça olacağı, Allah Teâlâ'nın güzel isimleri ile ilgili açıklamalar.

MÜMTEHİN SÛRESİ

Cüz 28, Sure 60, Ayet. 1/9

Müminlerin Allah'ın düşmanlarına dost olmamaları, Müslümanlara yakın görünerek sırlarını düşmanlara ulaştırdıkları, İbrahim ve ona uyanlarda güzel örnek olduğu vesaire ilgili açıklamalar.

Cüz 28, Sure 60, Ayet. 10/13

Hicret ederek gelen mümin kadınların imtihan edilmesi, Peygamberimizin mümin kadınlardan bey'at alması, müminlerin Allah'ın gazabına uğramış kâfirlere dost olmamaları ile ilgili açıklamalar.

SAF SÛRESİ

Cüz 28, Sure 61, Ayet. 1/9

Bu ayetlerde bütün mahlukatın Allah'ı tesbih ettiği, yapmadıkları şeyleri başkalarına söyleyenlerin ve balının büyük olduğu, Allah,ın düşman karşısında saf tutup savaşanlardan hoşlanması, Hazreti İsa'a.s.ın kendinden sonra adı Ahmet ve bütün dinlere galip gelecek olan peygamberimizi müjdelemesi.

Cüz 28, Sure61, Ayet. 10/14

Bu ayetlerde Allah'ın azabından kurtaracak en büyük ticaretin malla, canla cihad etmek, Allah'ın yardımı, zaferiyle müjdelenmek Hazreti İsa'nın havarileri biziz Allah'ın yardımcıları dedikleri gibi müminlerin de Peygamber a.s.'a aynısını demeleri ile ilgili açıklamalar.

CUMA SÛRESİ

Cüz 28, Sure 62, Ayet. 1/8

Bu surede de kainattaki her şeyin Allah'ı tesbih ettiği, Peygamberin insanlara kitabı, hikmeti öğretsin diye ümmi bir elçi olarak gönderildiği, Tevrat ı yüklenen

alimlerin sırtında kitap taşıyan merkep gibi oldukları, Yahudiler Allah'ın dostları olduklarını iddia edip fakat hiç ölümü istememeleri.

Cüz 28, Sure 62, Ayet. 9/11

Cuma namazı ile ilgili geniş açıklamalar.

MÜNAFİKUN SÛRESİ

Cüz 28, Sure 63, Ayet. 1/8

Münafıklar savaşlardan geri kalıp, kafirlerden yana oldukları halde peygamberi inandırmak için yalan yere yemin ettiklerini Allah'ın bildiğinin farkında olmadıkları vesaire ile ilgili açıklamalar.

Cüz 28, Sure 63, Ayet. 9/11

Malların, evlatların Allah'ı anmaktan alıkoymaması, ölüm gelmeden Allah için infak edilmesi ve ecel geldiğinde hiçbir canlı için geriye bırakılmayacağı ile ilgili açıklamalar.

TEĞABUN SÛRESİ

Cüz 28, Sure 64, Ayet. 1/10

Göklerde ve yerde olanların hepsinin Allah'ı zikrettiği, kiminin kafir, kiminin mümin olduğu, O, istediğine istediği şekli veren, gizli ve âşikâr her şeyi bilen,bütün peygamberleri delillerle gönderen, ancak gönderilen peygamberi insandır diyerek inkâr ettikleri vesair ilgili açıklamalar.

Cüz 28, Sure 64, Ayet. 11/18

Kime hangi musibet ilişse onun Allah'ın izniyle olduğu, Allah,ın Peygambere itaat edilmesini emretmesi, Peygambere düşense ancak tebliğ etmek olduğu, müminlere kendi eş ve evlatlarından düşman olabileceği, oları affedip vazgeçilmesi halinde Allah'ın da affedeceği ile ilgili açıklamalar.

TALAK SÛRESİ

Cüz 28, Sure 65, Ayet. 1/7

Peygamberi inciten eşlerini boşamasına izin verilmesi, boşanan kadınların iddet beklemeleri, iddet zamanı evlerde tutulup zarar vermeden nafakalarının temini ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 28, Sure 65, Ayet. 8/12

Bu ayetlerde Allah'a karşı gelen toplumların başlarına gelen azaplar, bu ümmete de insanları karanlıklardan aydınlığa çıkaran ve Allah'ın ayetlerini okuyan bir Peygamberin geldiği, göklerin yedi kat, yerin de onun benzeri olarak yaratıldığı, her şeyi yaratan Allah her şeyi ilmiyle ihata ettiğini bildirmiştir.

TAHRİM SÛRESİ

Cüz 28, Sure 66, Ayet. 1/7

Peygamberimizin eşleri kendisini üzüp bazı dedikodularından dolayı onları memnun etmek için bazı şeyleri kendisine haram kılması, aile efradı cehennemden koruma ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 28, Sure 66, Ayet. 8/12

Nasuh tövbesi, kâfir ve münafıklara karşı cihad, Nuh ve Lut a.s. in eşlerinin kâfir, Firavun'un eşi Asiyenin ve Hazret Meryem'in de iffet timsalı saliha hanım olduklarına örnek verilmesiyle ilgili açıklamalar.

MÜLK SÛRESİ

Cüz 29, Sure 67, Ayet. 1/14

Bütün mülkün Allah'a ait olduğu, O, ölümü ve hayatı yaratıp kimin daha iyi işler yapmasını sınamakta göklerin yedi tabaka olarak yaratılması, onlarda hiçbir kusurun olmadığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 29, Sure 67, Ayet. 15/30

Allah, yeri üzerinde gezilip dolaşarak rızık kazanmaya elverişli yarattığını, inkarcılar yere batırılmayacaklarından, ya da üzerlerine taş yağdırılmasından emin misiniz, gökte uçan kuşlara, Allah'ın birlik ve kudretini gösteren birçok delillere bakıp ibret almazlar mı? diye sorulması ile ilgili açıklamalar.

KALEM SÛRESİ

Cüz 29, Sure 68, Ayet. 1/33

Allah Teâlâ Peygambere cinnet getirmiş diyenleri yeminle yalanlayıp onun en üstün bir ahlak üzere olduğunu, yalan yere yemin eden, laf götüren, hayra mani, inatçı, haddi aşan, kötü sözlü fenalık eden, Allah'ın ayetleri okunduğunda geçmiş masallardır diyen kâfirlere boyun eğmemesi emredilmektedir.

Cüz 29, Sure 68, Ayet. 34/52

Muttakilere cennet nimetler olduğu,, şirk koşanlar hesap kızışıp müşriklere secde etmeleri emredildiğinde edemeyecekleri, Peygambere sabırlı olması, Yunus a.s. gibi sabırsız olmaması emredilmektedir.

HAKKA SÛRESİ

Cüz 29, Sure 69, Ayet. 1/18

Kıyametin mutlaka kopacağı, Semud ve Ad kavminin helâki, Firavun ve ondan öncekilerin de aynı hatalarla peygamberlerine isyan edenlerin de sonlarının hüsran olduğu ile ilgili geniş açıklamalar.

Cüz 29, Sure 69, Ayet. 19/37

Kıyamet günü hiçbir şeyin saklı kalmayacağı, amel defteri sağından verilenlerin böyle bir hesapla karşılaşacaklarını zaten beklediklerini söyleyip sevinerek cennet nimetlerine kavuşmaları, amel defterleri solundan verilen kâfirler ise keşke biz bununla karşılaşmasaydık diyecekler, zenginliklerinin, çevrelerinin onları kurtarmadığı, altmış arşın zincire vurulup cehenneme salıverilecekleri vesaire açıklamalar.

Cüz 29, Sure 69, Ayet. 38/52

Kur an şerefli bir elçi olan Cibril'in alemlerin Rabbinden vahyi ile indirdiği, onun ne şiir ne de bir kahinsözü olmadığı, muttakiler için öğüt, yalanlayanlar için de pişmanlık olduğu ile ilgili açıklamalar.

MEARİC SÛRESİ

Cüz 29, Sure 70, Ayet. 1/35

Kafirlerin azabın vuku bulacağı kıyametten sordukları, oysa mikdarı elli bin sene olan o gün gelince Cibril'in ve diğer meleklerin de işleri bittiği için kendilerine mahsus olan makamlarına çıkacakları, bunu inkâr eden kâfirlere karşı Peygamberin sabırlı olması, insanın zayıf yaratılışlı olduğu, kendisine bir zarar dokunduğunda hemen ağlamaya başlayıp, hayır olduğunda de onun hakkını vermediği, oysa zenginlerde yoksulların hakları olduğunu unuttukları vesaire açıklamalar.

Cüz 29, Sure 70, Ayet. 36/44

İnkâr edenler Peygamberle alay etmek için koşup onu kuşattıkları kabirlerinden kalkıp gözleri aşağı eğik perişan bir halde hesap yerine koşacakları güne kadar biraz daha oyalanacakları ifade edilmektedir.

NUH SÛRESİ

Cüz 29, Sure 71, Ayet. 1/20

Nuh a.s. in gece gündüz kavmini uyarıp nasihatlerinin sonuç vermediği ile ilgili açıklamalar.

Cüz 29, Sure 71, Ayet. 21/28

Nuh kavmine yaptığı nasihatin onların küfür ve inatlarını artırmadan başka bir şey artırmadığını görünce yeryüzünde tek bir kâfir diyar bırakma diye dua etmesi sonucunda tufanla helâk edildiler.

CİN SÛRESİ

Cüz 29, Sure 72, Ayet. 1/19

Cinlerden bir gurup Peygamberimiz Kur an okurken onu dinleyip inandıktan sonra kendi kabilelerine dönüp onlara tebliğ ederek uyardıklarını Peygamber a.s.'a vahyi ile bildirildiği ilgili açıklamalar.

Cüz 29, Sure 72, Ayet. 20/28

Peygamber kendiliğinden hiçbiri şey yapmaya muktedir olmadığı, sadece bir tebliğ memuru olduğu, ğaybi yalnız Allah'ın bildiği, onu razı olduğu bazı peygamberlerden başka hiçbir kimseye bildirmediği.

MÜZZEMMİL SÛRESİ

Cüz 29, Sure 73. Ayet. 1/19

Peygamber a.s. vahyin ağırlığına hazırlanması için gece kalkıp ağır ağır Kur an okuması, Rabbinin adını zikredip O'na yönelmesi, başına gelecek olan musibet ve zorluklara karşı sabretmesi emredilmekte.

Cüz 29, Sure 73, Ayet. 20

Bu ayette Peygamber a.s.in kendisi ile beraber bir gurubun gece teheccüd namazına kalktıklarını, bir gurubun, yeryüzünde rızıklarını aradığı, diğer bir gurubun Allah yolunda cihad ettiğini bildiğini ve onların hepsinin de memnun edileceklerini ifade etmektedir.

MÜDDESSİR SÛRESİ

Cüz 29, Sure 74, Ayet. 1/31

Peygamber a.s.'a ilk gelen vahyi de sarsıntı geçirip örtülere bürünmesinden sonra kalkıp kavmini uyarması, Rabbine tekbir getirerek O'nu yüceltmesi, elbiselerini temiz tutması emredilmekte.

Cüz 29, Sure 74, Ayet. 32/56

Bu ayetlerde Allah Teâlâ yeminle cehennem ateşinin büyük bir bela olduğunu, Peygamberin kavmini uyarması, amel defteri sağından verilenlerin dışında herkesin cehennemde rehin olacağı, namazı kılmayan, yetimi, yoksulu doyurup gözetmeyen, batıla dalanlarla beraber olanlar, hesap gününü yalanlayanlara hiçbir şefaatçinin şefaatinin fayda vermeyeceğini bildirmektedir.

KİYAMET SÛRESİ

Cüz 29, Sure 75, Ayet. 1/19

Bu ayetlerde Cenabı Hak yeminle kıyametin dehşetini, inkârcılar azaptan kurtulmak için ne mazeret ileri ileri sürdüklerini ve Peygambere vahyi gelip ayetler okunduğunda endişeye kapılıp Cibril'le beraber dudaklarını oynatıp tekrar etmeden dinlemesini, onu kalbinde toplayacağını beyan etmektedir.

Cüz 29, Sure 75, Ayet. 20/40

Peşin olan dünyayı ön planda tutup ahireti arkaya atan kâfirlere ölüm gelip çattığında bacaklarının birbirine dolaşıp ahirete sevkiyet başladığı anda yanında bulunanların telaşları ile ilgili açıklamalar.

İNSAN SÛRESİ

Cüz 29, Sure 76. Ayet. 1/22

İnsan hiçbir şey değilken üzerinden bir zaman geçtikten, bir nutfe karışımından insan olarak yaratılıp iki yol dösterildiği, ya şükreden, ya da küfredenlerden olduğu, kâfirlere cehennemde ateşten zincirler, halkalar, inananlar içinde cennette çeşitli nimetler hazırlandığı ile ilgili açıklamalar.

Cüz 29, Sure 76, Ayet. 23/31

Kur anın Peygambere indirildiği, bunu tebliğ uğurundaki sıkıntılara sabretmesi, sabah akşam Rabbine tesbih, gece de uzun uzadıya O'na secde ve tesbih etmesi vesaire ilgili geniş açıklamalar.

MÜRSELAT SÛRESİ

Cüz 29, Sure 77, Ayet. 1/50

Bu surede Cenabı Hak yeminle kıyametin kopacağını, onun olacağına yarattığı birçok şeyleri delil gösterdiği, buna rağmen inkâr edenlerin cehennemde nasıl cezalandırılacakları, iman eden muttakilerin de cennetlerde nasıl mükâfatlandırıldıkları ile ilgili geniş açıklamalar.

NEBE SÛRESİ

Cüz 30, Sure 78, Ayet. 1/40

Bu surede kıyametin kopuşunun muazzam bir gün olduğu, Allah C.C. kudretinin delilleri olan birçok deliller yarattığını, inkâr edenlerin nasıl bir azaba maruz kalacakları, muttakilere ise cennette nasıl nimetler hazırlandığı, meleklerin saf saf indikleri, hesaptan sonra hayvanların toprak olduğunu gören kafirler keşke bizde toprak olup kurtulsaydık dedikleri ifade edilmektedir.

NAZİA SÛRESİ

Cüz 30, Sure 79, Ayet. 1/26

Bu ayetlerde de kıyametin kopuşu, o günün dehşeti, müşriklerin öldükten dirilişi inkâr ettikleri, Musa'nın Firavun'a gönderilip, onu yalanlayıp Tanrılık iddiasında bulunması sonucunda nasıl helâk edildiği.

Cüz 30, Sure 79, Ayet. 27/46

Allah C.C. inkar edenlere sizin yaratılışınız mı daha çetin, yoksa yükseltilerek bina edilen gökler mi daha çetin diye sormakta ve daha kudretini gösteren birçok delil olan şeyler yarattığını beyan etmekte.

ABESE SÛRESİ

Cüz 30, Sure 80, Ayet. 1/42

Peygamber a.s. müşrikleri İslam'a davet ederken âma olan Ümmi Mektum gelince yüzünü ekşiltmesi üzerine Allah'ın ona etması, Kur anın öğütleyen bir kitap olduğu, inkâr edenlerin neden yaratıldıklarına bir bakıp düşünmeleri, kıyamet günü akraba, eş dostan kaçıp herkesin kendi derdiyle meşgul olduğu, o gün bazı yüzlerin parladığı, bazı yüzlerinse toz toprak içinde karanlık çöktüğü ile ilgili açıklamalar.

TEKVİR SÛRESİ

Cüz 30, Sure 81, Ayet. 1/29

Kıyamet koparken güneşin dürülmesi, yıldızların düşüp dağılması, dağların yürütülmesi vesaire kıyamet kopup diriliş günü amel defterleri açıldığında diri diri toprağa gömülen kız çocuklarının günahı ne idi, diye hesap sorulduğu zaman herkes ne yaptığını anlayacağı vesaire ilgili geniş açıklamalar.

İNFİTAR SÛRESİ

Cüz 30, Sure 82, Ayet. 1/19

Bu surede de kıyametin kopuşu, iyilerin cennet nimetleri içinde, günahkârlarınsa cehennemde oldukları.

MUTAFFİFİN SÛRESİ

Cüz 30, Sure 83, Ayet. 1/36

Bu surede kıyametin dehşeti anlatılmakta, ölçü ve tartıları eksik yapanların o gün başına gelecekler, kötülerin yerinin siccinde, iyilerin yerlerininse alâi ılliyyinde olacağı ile ilgili açıklamalar.

İNŞİKAK SÛRESİ

Cüz 30, Sure 84, Ayet. 1/25

Bu surede de kıyametin kopuşu, amel defteri sağından verilenlerin basit bir hesaba çekilip sevinecekleri, arkalarından verilen kâfirler ise felaket çağrısı ile cehenneme gidecekleri ile ilgili açıklamalar.

BURUC SÛRESİ

Cüz 30, Sure 85, Ayet. 1/22

Bu surede Yemen civarında yaşayan Yahudi hükümdarının inanan insanları bir kuyuda başlarında seyrederek yaktıklarından bahsetmekte, Firavun ve Semud kavminden de örnek verilerek azgınların sonun helâk oldukları, böylece geleceklere ibret olduğu beyan edilmiştir.

TARIK SÛRESİ

Cüz 30, Sure 86, Ayet. 1/17

Bu surede Allah Teâlâ yeminle insanın yaptıkları amelleri koruyan üzerlerinde meleklerin olduğu, insanın adi bir sudan nasıl yaratıldığına Allah'ın diğer yarattıklarına bakıp da ders almasını, Kur anın Allah sözü olduğu, kâfirlerin tuzaklarına karşı Allah'ın tuzağının daha büyüğü olduğu beyan edilmektedir.

A'LA SÛRESİ

Cüz 30, Sure 87, Ayet. 1/19

Bu surede her şeyi yaratan ve tesviye eden Allah Kur anı unutmamak üzere Peygambere okuyacağını, onunla öğüt vermesi, öğüt vermenin fayda vereceği ve Rabbini anması emredilmektedir.

ĞAŞİYE SÛRESİ

Cüz 30, Sure 88, Ayet. 1/26

Bu surede de dehşeti her tarafı saran kıyamet gününden bahsedilmekte, bazı yüzler korku ve dehşet içinde cehenneme giderken, bazı yüzler de sevinçle cennet nimetlerine konacakları ile ilgili açıklamalar.

FECR SÛRESİ

Cüz 30, Sure 89, Ayet. 1/30

Bu surede de Ad, Semud ve Firavun'un azgınlıkları sonucu üzerlerine azabın yağdırıldığı, insanın bullukla da kıtlıkla da denendiği, nimete kavuştuğunda sevinip kaybettiğinde de Rabbine küfrettiği, oysa yetime, yoksula vermeyip haksız yere mürası hortumladığı, malı çok sevdiği, kıyamet günü çok pişmen olacağı, nefsi mutmeinne, nefsi radiye ve merdiyye ile ilgili geniş açıklamalar.

BELED SÛRESİ

Cüz 30, Sure 90, Ayet. 1/20

Bu surede de insanı birçok sıkıntılar içinde, daha birçok şeyleri yaratan Allah'ın tekrar kendisini yaratamayacağını sanması, nimetlerin şükrü olarak sarp yokuş

gibi olan köle azat etmek, yetime yoksula yardım etmek gibi iyilikleri yapmanın fazileti, iman edip sabır ve merhamet tavsiye edenlerin defterleri sağından, inkâr edenlerin defterleri solundan verilip cehennem ateşinin sarmalayacağı ilgili açıklamalar.

ŞEMS SÛRESİ

Cüz 30, Sure 91, Ayet. 1/15

Bu surede Allah, kudret ve kuvvetinin delili olarak bir çok şeyleri yarattığına yemin ederek kendini günahlardan temizleyenlerin kurtulacağı, kötü düşünce ve amellerle ifsat edenlerin mesela kendilerine mucize olarak taştan deve verildiği halde onu yalanlayıp öldürenler zalimlerin hüsrana uğrayacakları.

LEYL SÛRESİ

Cüz 30, Sure 92, Ayet. 1/21

Bu surede de Allah C.C. insanı yaratıp çeşitli mesleklere yönlendirdiğini, kimi kazandığından vererek iyilikte bulunduğu için onun zorluklarını kolaylaştırıp mükafatlandıracağını, cimrilik yapıp yalanlayanın da işlerini zorlaştırıp kıyamet günü cehenneme yaslandıracağını yeminle ifade etmektedir.

DUHA SÛRESİ

Cüz 30, Sure 93, Ayet. 1/11

Bu surede de vahyin gecikmesinden Peygamber a.s. in terk edildiğini sanması üzerine terk edilmediği, kendisine Rabbi birçok ikramda bulunduğunu, yetimi ezmemesi, yoksulu azarlamamasını emretmekte.

İNŞİRAH SÛRESİ

Cüz 30, Sure 94, Ayet. 1/8

Bu surede de Peygamber a.s. in kalp ameliyatı olması, Allah, onu kendi adiyle beraber anıp yüceltmesi her zorluğun arkasında kolaylık olduğu, bir işi bitirince derhal başka bir işe koyulması emredilmektedir.

TIN SÛRESİ

Cüz 30, Sure 95, Ayet. 1/8

Bu surede de Allah C.C. yeminle insanı en güzel şekilde yarattığını, ancak iman edip güzel amel işleyenler hariç diğerlerinin hüsranda olduklarını yeminle ifade etmektedir.

ALAK SÛRESİ

Cüz 30, Sure 96, Ayet. 1/19

Bu sure Peygamberimize Hıra mağarasında gelen ilk vahyi, Ebu Cahil ve yandaşlarının ona düşmanlığı sonunda onun cehennem zebanilerine nasıl teslim edileceği ile ilgili açıklamalar.

KADİR SÛRESİ

Cüz 30, Sure 97, Ayet. 1/5

Bu surede Kur anın kadir gecesinde inmeye başladığı, bu gecenin fazileti ile ilgili açıklama yapılmakta.

BEYYİNE SÛRESİ

Cüz 30, Sure 98, Ayet. 1/8

Bu surede ehli kitaptan bir kısım kafir ve müşriklerin Peygambere inanmayacakları, oysa önceden bir ihtilafları olmadığı, sırf Peygambere olan kin ve düşmanlıklarından inanmadıkları, işte inanmayan bu ehli kitap ve müşriklerin cehenneme gidecekleri, inanıp güzel işler yapanların da mükafatlandırılacakları, ebedi cennetlerde onlar Allah'tan, Allah da onlardan razı olacağı bildirilmektedir.

ZİLZAL SÛRESİ

Cüz 30, Sure 99, Ayet. 1/8

Bu surede de kıyamet öncesi şiddetli deprem olacağı, diriliş günü yerin, üzerinde işlenenleri haber vereceği, zerre kadar iyilik yapan onu, kötülük yapan de onu göreceği ifade edilmektedir.

ADİYE SÛRESİ

Cüz 30, Sure 100, Ayet. 1/11

Bu surede savaş atlarının önemine işaret edilerek yeminle insanın Rabbine karşı nankör olduğu, malı çok sevdiği fakat kabirlerden kalktıkları zaman her şeyden haberdar olan Rableri gönüllerde sakladıklarını ortaya çıkaracağını hesap etmedikleri ifade edilmektedir.

KARİA SÛRESİ

Cüz 30, Sure 101. Ayet. 1/11

Bu surede de kıyametin dehşeti, o gün sevabı ağır gelelerin razı olacakları bir cennet, tartıya değer bir sevabı olmayan kâfirler ise kendilerini çok kızgın ateşin kucağında bulacakları ifade edilmektedir.

TEKASUR SÛRESİ

Cüz 30, Sure 102, Ayet. 1/8

Bu surede mezar taşı ile iftihar etmenin hiçbir faydası olmayacağı, herkes kazandığı iyi ya da kötü amelini ölürken, kabirde ve mahşer yerinde bileceği ve elbette nimetlerden sorulacağı ifade edilmektedir.

ASR SÛRESİ

Cüz 30, Sure 103, Ayet. 1/3

Bu surede de iman edip güzel amel işleyen, hakkı ve sabrı tavsiye edenlerin dışında bütün insanların hüsranda olduğu ifade edilmektedir.

HÜMEZE SÛRESİ

Cüz 30, Sure 204, Ayet. 1/9

İnsanları yüzüne karşı ve arkasından alay edip aşağılayıp helal haram demeden mal biriktirip ebedi yaşayacaklarını zanneden gafiller yakıp yıkan hutame denen cehenneme yuvarlanacaklardır.

FİL SÛRESİ

Cüz 30, Sure 105, Ayet. 1/5

Bu surede Kabe'yi fil ordusu ile yıkmaya gelen Ebreha ordusunun helâk edildiği ile ilgili açıklamalar.

KUREYŞ SÛRESİ

Cüz 30, Sure 106, Ayet. 1/4

Bu surede de Kureyş kabilesinin yaz ve kış ticaretleri ile ilgili geniş açıklamalar yapılmaktadır.

MAUN SÛRESİ

Cüz 30, Sure 2007, Ayet. 1/7

Yetimi ve yoksulu itip kakan, ceza gününü yalanlayan, iyiliğe mani olup gösteriş için namaz kılan gafillerin cehennemdeki veyil deresine atılacakları ile ilgili açıklamalar.

KEVSER SÛRESİ

Cüz 30, Sure 108, Ayet. 1/3

Peygamber a.s.'a verilen birçok nimetlerden ötürü şükür olarak birçok namazları kılması, Allah için kurban kesip yoksullara dağıtması, neslinin devamı ve şanının yüceliği ile ilgili geniş açıklamalar.

KAFİRUN SÛRESİ

Cüz 30, Sure 109, Ayet. 1/6

Bu sure kâfirleri peygamberimize bir sene sen bizim putlarımıza tap, bir sene de biz senin Tanrına tapalım diye getirdikleri bir teklife karşı verilen cevapla ilgili açıklamalar.

NASR SÛRESİ

Cüz 30, Sure 110, Ayet. 1/3

Bu surede Mekke'nin fethi ve Allah'ın yardımı ile ilgili geniş açıklamalar..

LEHAB SÛRESİ

Cüz 30, Sure 111, Ayet. 1/5

Bu surede Peygamberimizin baş düşmanı olan amcası Ebu leheb, ve karısının helâki ve onların cehenneme atılışı ile ilgili ibret verici açıklamalar.

İHLAS SÛRESİ

Cüz 30, Sure 112, Ayet. 1/5

Bu sure Allah'ın birliğini, eşi ve benzeri olmadığını en güzel şekilde özetlemektedir.

FELAK SÛRESİ

Cüz 30, Sure 113, Ayet. 1/5

Bu surede, bütün kötü yaratıkların şerrinden, büyücülerin, üfürükçülerin ve hasetlerin şerrinde sığınılması emredilmekte, sihir ve göz değmesi ile ilgili geniş açıklamalar.

NAS SÛRESİ

Cüz 30, Sure 114, Ayet. 1/6

Nas suresi de önceki sure ile alakalı vesvese veren cin ve insan şeytanlarının şerrinden sığınılması emr edilmektedir.

9 786054 818761